M H I B

1 5 9 0

Digitized by Google

Catech. 7.

Digitized by Google

th. Cat. 2.

<36622057920010

<36622057920010

Bayer. Staatsbibliothek

Digitized by Google

Digitized by Google

OPVS CATECHISTICVM, SIVE DE SVMMA DOCTRINAE CHRISTIANAE, D. PETRI CANISII THEOLOGI SOCIETATIS IESV, PRÆCLARIS DIVINAE SCRIPTVRAE TESTIMONIIS, SOLIdisque sanctorum Patrum sententijs, vt nunquàm anteà, sedulò illustratum & auctum, quemadmodùm ex proxima Præfatione constabit.

EDITIO TERTIA, QVÆ ET PARISIENSEM multis partibus excellit, & prioribus omnibus est copiosior limatiórque, vt reipsa Lector comperiet.

Cum duplici INDICE, locorum nempe Scripturæ sacræ, quæ hoc opere explicantur, & rerum atque sententiarum.

COLONIAE,
Apud Geruinum Calenium, & hæredes Iohannis Quentelij.

ANNO M. D. LXXXVI.

Cum gratia & priuilegio summi Pontificis, ac Romanorum Imperatoris in Decennium.

Digitized by Google

II. AD TIMOTHEVM III.

OMNIS scriptura diuinitùs inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

B. AVGVSTINVS TRACTATV II. IN EPIST. B. IOANNIS.

OMNIA quæ leguntur de scripturis sanctis, ad institutionem & salutem nostram intentè oportet audire. Maximè tamen memoriæ commendanda sunt, quæ aduersùs hæreticos valent plurimùm: quorum insidiæ infirmiores quosque & negligentiores circunuenire non cessant.

ORIGENES TRACTATV XXIX. IN MATTHAEVM.

QVOTIES Hæretici canonicas proferunt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere: Eccè in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodùm per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis.

VINCENTIVS LIRINENSIS IN LIBELLO ADVERSVS prophanas omnium Hæreseon nouationes.

NECESSE est profectò omnibus Catholicis, qui sese Ecclesiæ matris legitimos filios probare student, vt sanctę sanctorum Patrum fidei inhęreant, adglutinentur, immoriantur: prophanas verò prophanorum nouitates detestentur, horrescant, insectentur, persequantur.

ITEM.

HOS in Ecclesia diuinitùs per tempora & loca dispensatos, quisquis in sensu Catholici dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominem contemnit, sed Deum.

D. AVGVSTINVS LIBRO II. CONTRA IVLIANVM Pelagianum capite x.

QVOD inuenerunt (Patres & Doctores Catholici) in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Nondùm vobiscum apud illos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus; & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus; nondùm vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus.

APPROBATIO HVIVS LIBRI.

OPVS hoc Catechisticum, anteà quidem typis excusum, recèns verò noua accessione locupletatum ac recognitum, magno cum fructu denuò euulgandum censeo
Ego frater THEODORICVS BVSCODVCENSIS,
Sacræ Theologiæ apud Colon. professor, &
Apostolicus Inquisitor.

Bayerische Staatsbibliothek München

Digitized by Google

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRI, AC ILLVSTRISS. PRINCIPI, DOMINO IVLIO EPISCOPO HERBIPOLENSI, ET ORIENTALIS FRANCIAE DVCI, PATRONO BENIGNISSIMO, PETRVS CANISIVS IN CHRISTO IESV S. P. D.

INTER Christianos Cæsares, quorum virtus & pietas maiorem in modum iam olim effulsit, Præsul amplissime, duo Theodosij, senior & iunior, vti vulgò dicuntur, singularem laudem inprimis promeruerunt. Ego verò de priore tantùm dicam, quem Augustinus, Orosius, Diaconus meritò celebrant, & cui poëta Claudianus ob lætissimum rerum successum haud temerè accinit:

O nimiùm dilecte Deo, cui militat æther.
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Hic ipse multis quidem argumentis prodidit, se vnà cum coniuge valdè religiosum esse, & benè merendi de Ecclesia studio & amore cumprimis exarsit. Imperium eius in difficilia tempora incidit, quibus ob excitatas nouas in fide dissensiones gliscentesque sectas populares animi passim distrahebantur, doctis interim acerrimè inter se concertantibus, vt si fieri posset, in errorem, aut certè quidem in dubitationem etiam inducerentur electi. Etenim Eunomius electum Sathanæ organum, sua tum zizania dominico tritico inspergebat, & Nouatianum serpebat virus, suasque copias augebant Macedoniani, & Arriani quidem Catholicos vel maximè diuexabant. Quid hîc ageret Theodosius? magno cum animi dolore tristissimam Ecclesiæ faciem spectans, præsertim cùm publicæ pacis & Ecclesiasticæ vnitatis, sicut optimũ principem patremque patriæ decebat, studio & amore incredibili teneretur, sed qui ad ista funesta doctorum dissidia componenda nullum satis idoneum remedium inueniret. Accersit igitur Nectarium episcopum Constantinopolitanum, & ab eo scisciatur, quid facto sit opùs ad concordiam scissæ Ecclesiæ restituendam, priusquàm grauiores ordinum fierent distractiones, motusque magis exitiales ex hisce altercationibus & sectis in Christianam Rempub. effunderentur. Ecclesiam enim fidei vnitate conseruari atque stabiliri, discordia verò religionis lacerari atque subuerti rectissimè iudicauit. Nectarius verò cùm non haberet quod ex tempore Cæsari responderet, de re tanta censet deliberandum, ac interim Agelium, licèt Nouatianorum episcopum, consulit, vt eius sententiam audiat, priusquàm redeat ad Imperatorem. Agelius tunc fortè Sisinnium lectorem habebat, hominem non mediocriter eloquentem, in sacris etiam literis & philosophiæ cognitione probè versatum, qui præterea iudicio & rerum agendarum dexteritate polleret. Is iussus dicere, quid roganti Cæsari respondendum putaret, in hunc modum disseruit: Concordiam Christianæ religionis frustrà sperari, quandiù libertas disputandi partibus nouam doctrinæ formam inducentibus proposita & relicta esset: immò verò præsentia schismata, non solùm hac hisputandi libertate non tolli, sed augeri, grauioresque indè lites ac pugnas irreconciliabiles expectari oportere, quibus vigentes nunc hæreses & opiniones nouæ magis magisque corroborarentur:

Digitized by Google

aliam igitur ineundæ concordiæ, quę ſolida eſſet, viam ineundam eſſe, nimirùm vt præſentes controuerſiæ ex veterum Patrum, qui Eccleſiæ calculo approbati forent, traditione iudicarentur. Sic enim futurum, vt via contentioſis præcluderetur, nè quiſque pro ſui cerebri intemperie Dei verbum interpretaretur, & ſuum illi ſenſum, prout cauſæ commodum putaret, affingeret, ſuamque ſententiam iudicio Patrum ſimulque Eccleſię publico anteferret. Vndè Imperatorem rectè facturum, ſi præcipuos ſectarum magiſtros interrogandos curaret, velint ne veterum Eccleſiæ doctorum iudicio ſtare, qui ante natam modò contentionem & diuiſionem cum gloria floruiſſent, nullique preſenti vel parti, vel ſectę vnquàm fuiſſent addicti: ac propterea vt minimè ſuſpectos controuerſę nunc doctrinæ cenſores & arbitros iure agnoſcendos ac recipiendos eſſe. Quòd ſi hos arbitros admittere detrectarent, poſtulandũ ab illis videri, diſertis vt verbis pronũciarent, ſibi damnari Patrum authoritatem. At ſi rursùs hanc damnationis legem ferre nollent, ex hac ſola tergiuerſatione non obſcurè cõſtare, quantum fidei mererentur noui de fide diſputatores, vtpotè tam arrogantes, vt ſeſe tot tantisq; probatis Patribus vel æquare, vel anteponere non erubeſcerent, & idcircò nulla illos venia dignos, ſed pro falſis doctoribus veræque Eccleſiæ peſtibus iure habendos atque profligandos eſſe. Catholicorum verò munus manere proprium, vt quam doctrinam profiterentur, veterum Theologorum ſcriptis conſentaneam eſſe probarẽt, & ſuam religionem illorum teſtimonijs bona fide prolatis defenderẽt ac illuſtrarent. Quid multis? Placuit hæc ſententia Nectario, qui ſtatìm ad Theodoſium Cęſarem regreſſus, conſilium Siſinnij aperit, ſuaque authoritate confirmat. Cæſar verò, vt erat prudentiſſimus Princeps, Lectoris conſilium diligenter expendit, & hanc ineundæ concordiæ rationem approbat, reque ipſa probandum cenſet, quod Siſinnius propoſuiſſet. Itaque ſectarum principes ad diſputandum armati & inſtructi conuocantur, ac præter expectationem omnem à Cæſare interrogantur, quo in precio magiſtros Eccleſiarum habeant & habere velint, eos nempe qui ante noua hæc diuiſionis tempora extitiſſent, an eoſdem recipere & approbare deliberatum haberent. Hîc primùm illi modeſtiam præ ſe ferre, & de Patribus honorificè loqui, quaſi præceptores illos agnoſcerent, ſeque illorum diſcipulos faterentur. Theodoſius iterùm ſciſcitatur, ſit ne illis conſtitutum, Patrum teſtimonia eo habere loco, vt per illa cùm de alijs Chriſtianæ doctrinæ partibus, tum de ſubortis nupèr controuerſijs iudicetur, omneque iudicium terminetur. Hîc illi hærent ſuſpenſi, alijs aliud obtendentibus, & eiuſdem etiam ſectæ ſocijs inter ſe mutuò altercantibus, quid quantumq; ſcriptis & authoritati veterum eſſet largiendum. Quidam Cæſaris inſtitutum probare, ſed plures veterum ſententias defugere viſi ſunt, facilè ſubodorati periculum de cauſa cadendi, ſi ex antiquorum Patrum iudicio preſentes ipſorum controuerſiæ dirimerenrur. Vbi nouæ diſcordiarum flammæ mox eruperunt, vt ſi anteà vnquàm, nunc potiſſimùm ſectæ inter ſe diſſectæ viderentur, non diſſimiles quidem priſcis illis gigantibus, ac alijs Babylonicę turris ſtolidis ędificatoribus, quorum & linguæ diuiſæ, & conatus fruſtrati, & impenſæ omnes abſumptæ hoc vnũ effecerũt, vt optatus ædificij progreſſus in pudendum prorsùs exitum commutaretur. Igitur non malè ceſſit Theodoſio, quòd in Siſinnij conſilio acquieuerit, eoque facto memorandum toti poſteritati reliquit exemplũ, vt quod anteà Tertullianus docuerat, re ipſa probatum eſſe cernamus. Tractans enim ille Pauli ſententiam, Hęreticum hominem poſt vnam aut alteram correptionem deuita, ſeriò admonet, nè Catholici cum hæreticis de ſacris literis diſputaturi in arenam deſcendant, ſed potiùs

vt ad

Digitized by Google

vt ad maiorum traditionem prouocent,& ex illa germanam Scripturæ intelligentiam,omnemque de propositis fidei quæstionibus veritatem petant atque confirment. Sicut & Origenes pronunciauit: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica traditione discordat.

VISVM est autem hanc repetere narrationẽ, quam Cassidorus in historia, vti vocant, tripartita recẽset, eamq; magni esse momenti,& nostro tum seculo, tum instituto quadrare quiuis facilè animaduertat. Rogant multi atq; mirantur, qua de causa tot colloquia, disputationes & conatus qui ad controuersias in religione cõponendas nostra ætate partim in Germania, partim in Gallia instituti fuerunt, adeò malè infeliciterq; successerint, vt maiores etiã in religione distractiones ac turbę consecutę videantur. Nimirùm à dicto Sisinnij consilio discessum est,& pietas abfuit Theodosiana, qua nouis doctoribus veteres cum authoritate opponerẽtur. Hoc nisi fiat, tot hęresum monstra, quot nunc passim in Europa nata cernimus, facilè & summa cum Ecclesię pernicie grassari pergent, semperq; impedient, quo minùs ad amabilem Ecclesiæ concordiam tandem redeatur. Ac interim prorsùs verendum est, nè post longas contẽtiones funestus exitus ęquè Germanos ac Gręcos opprimat & perdat, vt nostrates è schismaticis Mahumetanos, aut atheos euasisse vel serò doleamus. Deindè hanc veterem narrationẽ libuit inserere, vt nostri seculi stultitia, immò impietas rectiùs perspiciatur, quando infimę sortis, ac planè crassi rudesq; homines de Patribus vt prorsùs indignè sentiũt, ità scurriliter quoq; loquuntur, illorumq; dicta & facta petulanter arrodũt, sæpè & vanę superstitionis & execrandæ idololatriæ sine vllo pudore condemnant. De Patribus dico, quorum eximia vitæ integritas, & in diuinis literis doctrina sapientiaque tot modis effulsit, diuino Spiritu in illis mirabiliter operante, & Christianam Ecclesiam tot seculis corroborante. Hi electa diuini Spiritus organa Christi fidem non ore tantùm professi sunt, sed & sanctissima vita, multisque sæpè miraculis nec rarò sanguine profuso testati sunt, nullus vt eos pro dignitate celebrare, & sacros eorum labores religionis ergô susceptos & exantlatos satìs efferre posse videatur. Quibus tanto maior fides authoritasque debetur, quo magìs in vnum eundemque sensum conspirant, quoque consonantiùs de Christianæ doctrinę partibus testificantur, vt quasi cor vnum & anima vna, immò & spiritus vnus in illis inesse, nobisque loqui videatur. Atque hoc illorum consensu, tanquàm certo inhabitantis spiritus indicio, deprehendimus, non solùm in Apostolis, sed etiam in Apostolicis doctoribus sanctisque Patribus hanc præclaram Christi promissionem impleri, Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Quocircà non temerè ad hos referri potest, quod Regum ille sapientissimus Salomon docet, nè quis terminos antiquos à patribus positos trãsgrediatur, quodque monet Ecclesiasticus, vt sapientibus presbyteris, eorumque doctrinæ nos adiungamus, qui disciplinam à patribus traditam acceperunt, vel sicut Paulus loquitur, qui depositum bona fide custodiunt. Vndè vox Basilio Magno digna & à verè Catholicis omnibus vsurpanda extat: ἀλλ' ἅπερ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων διδιδάγμεθα, ταῦτα τοῖς ἐρωτῶσιν ἡμας διαγγέλλομεν· hoc est, Quę à sanctis Patribus edocti sumus, ea interrogantibus nos annunciamus. Tum Athanasius Ecclesiæ fortissimus propugnator, breuem & expeditam rationem, qua hęreticorum artes & fraudes omnes elidantur, hisce verbis ostendit: Τοῦτο μόνον ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰ τοιαῦτα, καὶ εἰπεῖν ἀρκεῖ, ὅτι οὐκ ἰσὶ ταῦτα τῆ καθολικῆς ἐκκλησίας, οὐδὲ ταῦτα πατέρες ἐφρόνησαν. Hoc, inquit, solummodò respondere ad talia, & dicere sufficit, quòd ista non sunt Catholicæ Ecclesiæ, neque ista Patres nostri senserunt. Et sanè cum his Ecclesiæ ma-

Digitized by Google

gistris non sapere, omninò est desipere. Extra hunc saltare chorum, vt ità dicam, est primas insanię partes arripere. Ab his Ecclesię columnis auelli, ste regiam veritatis viam deserere. Sine his Christi oculis & Ecclesiæ luminibus, in diuino illo Scripturarum prato versari, est perindè ac in tenebris dominicum agrum colere, vel in mari cum Petro nocte piscari. Damnatos ab his errores amplecti, est cum Ecclesiæ ludibrio hæreticorum deliria confirmare: Horum deniquè sensum & consensum negligere, diuino est repugnare oraculo, quod credentibus omnibus per Prophetam intonat: Hæc dicit Dominus: State super vias vestras, & videte & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus vestris.

QVAE omnia idcircò mihi præfanda duxi, Antistes illustriss. præsens vt opus, quod è collectis grauissimorum Patrum sententijs constat, maiore in precio ab æquis censoribus habeatur, tuæque inprimis Celsitudini sit commendatius. Prodit enim nunc iterùm noster Catechismus, nec solùm nitidiùs, sed etiam animosiùs prodit, quandoquidem inter medios velut satellites, immò duces & coryphæos probè stipatus incedit, vt minùs publicum conspectum vereatur, & coram minacibus aduersarijs ac vibrantibus eorum gladijs, se perstare posse confidat. Adest enim illi inuictus bellator Spiritus sanctus, suoque gladio, quod est verbum Dei, hunc quanuis exilem partum munire dignatur. Adsunt & generosi Christi Regis æterni milites, qui suis quasi armis nouũ hospitem circuncingunt, ornant, muniunt atq; defendunt. Quare si anteà vnquàm hic liber placuit bonis, cùm nudus ferè ac velut inermis appareret, haud dubia mihi spes est fore, vt idem maiore nũc fauore & applausu multorum excipiatur, tot prę sertìm patronorum, qui sunt omni exceptione maiores, suffragijs atque sententijs vndiquè corroboratus. Hos Christianę doctrinæ testes ac vindices quisquis contemnit vel negligit, nos etiã librumque nostrum & contemnat ac negligat licet, quandoquidem in eadem cum illis naui manemus, ac tantispèr manere constitutum habemus, donec & ipsi superatis infesti procelloso íque huius pelagi tempestatibus, quibus in hac tota vita iactamur, ad eundem salutis portum, quem illi nunc felices obtinent, Christo nauclero fauente tandèm securi perueniamus.

VBI de præsentis instituti ratione plura dicturus, de prima nostri Catechismi editione cogor repetere, quam inclytus ille Cęsar FERDINANDVS Viennæ de manibus nostris extorsit, & ante XXVI. annos edi voluit sua authoritate, me quidem nomen tunc meũ supprimente, minùs vt inuidiosum esset opus, cuius author ignoraretur. Sed quoniam hoc nostrum seculum, vt nullum ferè aliud, contentionum flammis pascitur, multique ad calumniandum præcipites nulla ferè minùs, quàm orthodoxa ferunt & probant dogmata, fieri non potuit, quin aliqui catechistico labore nostro offenderentur, & hanc qualemcunque Christianæ doctrinæ summam arroderent ac insectarentur. Cuiuscemodi Ecclesiæ hostibus tanto maior insectandi libido creuit, quanto minùs inuidi homines ferre potuerũt, opus hoc summi Principis authoritate comprobatum, à multis auidè legi, passìm circunferri, in scholarum vsum introduci, in templis doceri, varias in linguas transfundi, in maximis gymnasijs celebrari, nec solùm Ecclesiasticis proceribus, sed summo Regi quoquè Philippo, alijsque magistratibus Catholicis ità probari, hunc vt Catechismum præ cæteris studiosè complecterentur, ac eundem suis populis tum ad docendum, tum ad discendum publicè traderent, serioque commendarent. Quod ego certè sine arrogantia dictum velim, nè honori nominique diuino quicquam subtraham, quum soli bonorum omnium fonti lætũ rerum successum asscribi, &

Digitized by Google

bi,& ad illius gloriam syncerè cuncta referri deceat, nulla vt vnquàm eius dicti subrepat obliuio, Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. At ego rem multis hodiè notam commemoro, & de veritate constare cupio posteritati, vt rectiùs omnes de aduersarijs iudicent, qui nescio quo spiritu ducti, aut potiùs æmulationis stimulis exagitati, tam ægrè sustinent hoc exiguum Catholicæ doctrinæ testimonium, compendium, præsidium in Germania superesse. Igitur Euangelici homines infensis animis, maledicis linguis, ac virulentis calamis certatim instructi, nullum hodiè Catechismum æquè ac nostrum tam petulanter appetere, tam rabiosè conuellere, iamque atrociter damnare voluerunt. Posteà verò cùm de eiusdem libri authore iam rumor increbuisset, ac opus ipsum Catholicis exteris magis magisque innotuisset, Veneti & Galli nomen meum, quod ego tam diù celaueram, me inscio adscripserunt, idq; ante annos decem publicè testatum volui, cùm opus idem recognitũ Colonienſi Senatui nuncuparem. Accessit deindè PETRVS BVSAEVS Nouiomagus, homo nostri ordinis eruditus, & in veterum monumentis probè versatus, qui amicorum hortatu, & ob publicam vtilitatem, sicut ipse in sua meminit præfatione, ad hoc opus ornandum & muniendum, operam sanè difficilem & laboriosam, vt prudentes intelligunt, exantlauit. Etenim Scripturę Patrumq; consonantia loca, quorum nos in ipso contextu mentionem frequentem feceramus, quæque ad libri marginem breuiter fuerant adscripta, & his etiam plura vndequaquè collegit, ex ipsisque fontibus deprompta transcripsit, & transcripta cum ipsa libri textura tam dextrè coniunxit, vt quiuis sine negocio deprehendat, omnem Catechismi nostri doctrinam cum libris Canonicis & probatis Patrum scriptis pulchrè congruere, quantumuis infesti & infensi oblatrent calumniatores. Qui sanè Busæi labor Hispanis, Italis, multisque alijs pergratus accidit, eamque commoditatem suppeditat omnibus in munere docendi, vt ad manum habeant selecta, bonaque fide notata, nec omnibus obuia veterum testimonia, quibus ad vniuersa ferè doctrinæ sacræ capita tum intelligenda, tum in scholis templisque tractanda & explicanda vti expeditissimè possint. Ex quo factum est, vt Typographus Colonienſis prioris editionis exemplaria breui distraxerit, vtque Veneti & Galli hoc opus sibi recudendum putârint, quod Romę & alibi non modò commendari, sed etiam à multis passim desiderari certò intelligebant. Interea dum Coloniæ noua editio apparatur, huc præsertim Geruino Calenio impellente, qui rei Catholicæ promouendæ perquàm studiosus est, bonam nostri operam nauârũt, vt opus idem semel ac iterùm recognosceretur, in eoque multa partim restituerentur, partim adiungerentur, partim meliorem in ordinem reuocarentur. Et quoniam prior editio in quatuor partes seorsim excusas secabatur, tres autem solas, quas ego viderim, Venetus Typographus dedit, longè commodius fore visum est, si ex omnibus illis membris, vnum quasi corpus conflatum, atque hoc vno volumine conclusum euulgaretur. Accessit demùm valdè vtilis explicatio Appendicis, vt quod Concilij Tridentini Patres de hominis lapsu & iustificatione sapientissimè grauissimeque tradiderunt, nos verò summatim repetitum Catechismo adiunxeramus, id luculentis Patrum testimonijs accuratè congestis solidè comprobaretur. Hęc ego de huius operis ratione & instituto dixerim, quod ex grauissimis maximorum Patrum sententijs collectum, ac nunc postremò restitutum, tuæ in primis sapientiæ & æquitatis calculo, Illustriss. Princeps, cupit approbari.

CAETERVM si de suscepti operis Catechistici argumento aliquid addendum est, mihi sanè persuadeo, sapientes veræque pietatis amantes omnes boni con-

Digitized by Google

ni consulturos, immò & sponte sua probaturos esse, quòd nos qualescunque Societatis IESV professores, in hoc Catechisticæ doctrinæ genere ac labore, quicquid alij sentiant, multum sæpè olei operæque ponamus. Cur enim nos pigeat ac pudeat eius institutionis, quam summo Deo gratam, maximorum hominum exemplo consentaneam, Catholicæ Ecclesiæ salutarem, Christianæ iuuentuti necessariam, & nostræ demùm professioni congruentem esse certissimè constat? Quid quod magister noster & princeps pastorum Christus Catechistæ partes quodammodò suscepit atque sustinuit, quum præcipuas Catechismi partes ore suo sacrosancto vel tradidit, vel confirmauit? Excusent alij suas occupationes, ad sublimiores ac maiori quęstui seruientes Ecclesiæ functiones adspirent, vile autem & æquè laboriosum hoc ministerium iudicent, callideque subterfugiant, nè cum pueris quodammodò repuerascere velle videantur. Atqui non veretur ipsa Dei sapientia Christus se paruulis perquàm familiarem exhibere, hos ad se iubet adduci, venientes vltrò amplectitur, & amanter osculatur, his suas ipse manus imponit ac benedicit, his ministros & custodes Angelos deputat, hos demùm cælestis regni ciues & præ alijs hæredes quasi proprios facit. Qui præterea pœnam illi grauissimam interminatur, si quis vnum è paruulis siue in fidei doctrina, siue in vitæ moribus fortè scandalizet: qui demùm in paruulos collatum beneficium adeò sibi gratum fore pronunciat, vt quicunque ipsius nomine paruulũ susceperit, Christum ipsum suscipiat, habeatque perpetuum debitorem. Tanti refert, si Christo Domino, eiusque sacro Euangelio credimus, de paruulis benè mereri, ac instituendis illorum ad pietatem animis operam dare, quemadmodùm probi faciunt Catechistæ, non Christianum modò, sed etiam Angelicum, vt sic loquar, munus administrãtes. Quo minùs ego miror, eximios illos Patres, Origenem, Basilium, Ambrosium, Augustinum, Cyrillum ab hoc docendi genere non abstinuisse, sed huius viæ duces se nobis præbuisse, vt in fidei doctrina rudes ac velutì paruulos non grauatìm catechizemus, & eis tanquàm matres lac spirituale cupidè & alacriter subministremus. Videbant enim sapientissimi homines, in magna illa Dei domo plures carnales quàm spirituales, paruulos quàm viros atque perfectos, vt Paulus appellat, reperiri, magnamq; semper esse turbam, non solùm ętate, sed etiam spiritu imbecillium atque pusillorum, quibus Euangelicæ doctrinæ panem frangere conueniat, donèc illi solidiorem cibum admittant, & in Christo ipso grandescant atq; proficiant. Quòd si nihil aliud, certè aduersariorum improbus labor, ac indefessa cura huc nos extimulare debebat ac impellere, vt quod studium illi suæ sectæ per Catechismum propagandæ animisq; per illum corrumpendis noctes ac dies impendunt, id nos ad Catholicos rectè pieque instituendos pari diligentia, sed meliore fide, ac purioris Catechismi doctrina impigrè conuerteremus. Quid alioquin turpius, quid ab officio Catholico magìs alienum videri queat, quàm vigilante Iuda, in re tanti momenti dormire Petrum, & vndiquè grassante lupo pastorem sui gregis curam abijcere, ac huius demùm seculi, immò tenebrarum filios in sua generatione magìs, quàm in Christi regno lucis filios, sapere & prudentiores esse? Quocircà Tridentini Concilij Patres, vt alia multa de religione Catholica vindicanda optimè constituerunt, sic illud etiam sanctissimè sanxerunt, Parochi vt omnes diebus festis non solùm habendis ad populum concionibus vacarent, sed etiam tradendo post prandium Catechismo incumberent, ac in fide rudiores omnes edocerent. Quę lex si vsquàm alibì, tum in Italicis Ecclesijs iam obtinet, magnoque cum populi fructu, nec minore bonorum parochorum laude hoc tempore obseruatur.

Atque

Digitized by Google

Atque hactenùs de Catechismi commoditate, præstantia & necessitate, quantum hic quidem locus ferre potest.

AD extremam epistolæ partem accedo, quæ Patronum operi necessarium postulat accersiri, vt noua hæc editio non solùm apud æquos & candidos rerum æstimatores suam habeat gratiam, verùm etiam aduersùs iniquos & inuidos obtrectatores maiore polleat authoritate. Vbi Celsitudo tua Illustriss. Princeps, se commodè nobis offert, cuius tutelæ hunc librum reuerenter commèndare cupiam, ac vnicè nuncupare decernam. Primùm enim inter Germanos antistites ac Principes Catholicos, qui hoc seculo prædicantur, multorum iudicio sublimem & illustrem locum tenes, his nimirùm animi dotibus instructus & ornatus, quæ non modò sapientem præclaræ huius D. CHILIANI vineæ custodem, sed & generosum bellicosæ Francorum gentis moderatorem ac Imperij principem decent. Deindè singulari Catholicæ pietatis studio flagras, qui indè ab initio suscepti muneris effecisti, vt Clerus ditioni tuæ subiectus, ad sacras preces quotidiè summo Deo recitandas grauiter extimularetur, serioque reuocaretur. Accedit & zelus in domo Dei repurganda necessarius, ac tali Episcopo dignus, qui Apostolicum canonem ad se pertinere meminerit, Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Igitur ad Catholicam religionem & disciplinam Ecclesiæ restituendam adijcis animum, pastores hæreticos amoues, & pœnas immorigeris infligendas proponis. Ad hæc quod rarum & egregium Mecœnatem decet, doctos & studiosos homines magno fauore prosequeris, atque idcircò gymnasium publicum excitare pergis, quod non modò Franconibus, sed etiam exteris haud minori præsidio quàm ornamento esse possit. Seminarium verò nuper magnificè erectum, & numero alumnorum & multis coemptis ædificijs amplificas. Neque nostros homines negligis, sed eorum Collegium non ità pridèm Herbipoli excitatum amanter complecteris, ac studiosè foues, tota vt hæc IESV Societas immortales gratias Patrono humanissimo debeat, ac pro illo sua vota Deo summo faciat perlubenter. Nec ignoro, Ecclesiæ vestræ, quam honoris gratia nomino, multa & præclara in me merita posse commemorari, quæ indè à primis Collegij nostri fundamentis Herbipoli iactis, cùm isthic adessem, & sacris concionibus operam darem, equidem sum frequenter expertus. His ergò causis, ac aliorum etiam consilijs incitatus facere non potui, quin per huius operis occasionem aliquid scriberem, ac vetus erga Celsitudinem tuam eiusque Ecclesiæ obseruantiæ meæ studium qualicunque testimonio publicè comprobarem. Precor demùm à Christo Opt. Max. vt Herbipolensem vrbem & Franconiam omnem, hoc difficili tempore propitius tueatur, vtque pios Amplitudinis tuæ conatus in suam æternam gloriam benè fortunet, neque solùm huius operis, sed etiam Collegij tantum patronum diù ac feliciter nobis superesse concedat. FRIBVRGI HELVETIORVM anno post Virgineum partum M. D. LXXXV.

Digitized by Google

PIVS PAPA V. DILECTO FILIO GERVINO CALENIO TYPOGRAPHO COLONIEN.

DILECTE Fili Salutem & Apostolicam benedictionem. Cum tu, sicut accepimus, nonnullos de probatis Sanctorum historijs à dilecto filio Laurentio Surio optima fide collectis, nec non alios Tomos seu libros dilecti filij Petri Canisij presbyteri seu religiosi Societatis IESV *de doctrina siue Institutione Christiana inscriptos, vnà cum certis Annotationibus nondùm impressos, tua impensa imprimi facere desideres: Nos tibi, quem in excudendis huiusmodi Tomis seu libris graues impensas subire necesse est, nè ex beneficio omnibus Christi fidelibus collato detrimentum aliquod sentias, opportunè prouidere, ac te in tuo laudabili & Reipublicæ Christianæ perutili proposito confouere volentes, & à quibusuis Excommunicationis, suspensionis & interdicti, aliisq; Ecclesiasticis sententijs, censuris & pœnis à iure vel ab homine quauis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existis, ad effectum præsentium duntaxàt consequendum, harum serie absoluentes, & absolutum fore censentes: Motu proprio non ad tuam vel alicuius pro te nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed ex certa scientia & mera deliberatione nostris tibi Tomos seu libros præfatos per te vel alium seu alios imprimendi, & impressos vendendi licentiam & facultatem plenam & liberam Apostolica authoritate per præsentes concedimus: Necnon omnibus & singulis impressoribus, librarijs, & mercatoribus tam in Italia quàm extra Italiam constitutis, in virtute sanctæ obedientiæ & sub Excõmunicationis sententiæ, necnon in terris sanctæ Romanæ Ecclesiæ mediatè vel immediatè subiectis, sub amissionis Tomorum seu librorum huiusmodi, ac mille ducatorum auri de Camera, pro vna Cameræ Apostolicæ, & altera medietatibus tibi, tuisq; hæredibus & successoribus irremissibiliter loco damnorum applicandorum pœnis, per alios absq; tuî & hæredum vel successorum tuorum expresso mandato aut licentia habita excudentes, seu imprimentes, aut vendentes, totiès quotiès id facerint, eo ipso incurrendis, nè eosdem Tomos seu libros infra decennium proximè futurum ab illorum impressione computandum, in quibusuis literarum characteribus, aut parua, mediocri, seu magna, vel aliâ quacunque forma alicubi imprimere, neque per alios impressos vendere absque expressa tuî vel hæredum & successorum præfatorum licentia vel consensu audeant vel præsumant, & ità per quoscunque iudices & commissarios quauis authoritate fungentes, sublata eis & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, interpretandi facultate & authoritate, iudicari & diffiniri debere: Ac quicquid secùs super his à quoquam quauis authoritate scienter vel ignoranter attentari contigerit, irritum & inane decernimus: Mandantes nihilominùs Motu simili sub interdicti Ecclesiastici & ingressus ecclesiarum Venerabilibus Fratribus nostris Colonien. & quorumuis aliorum ciuitatum & locorum Archiepiscopis, Episcopis, ac dilectis filijs illorum vicarijs seu officialibus, legatis, vel Vicelegatis, ac sub primò dictis pœnis, Gubernatoribus, Potestatibus, & alijs quibusuis Iudicibus quibuscunq; authoritate & officio fungentibus, quatenùs totiès pro parte tua, & successorum tuorum, vel alicuius eorum huiusmodi fuerint requisiti in præmissis, efficacis defensionis præsidio assistentes, faciant authoritate nostra inhibitionem præfatam inuiolabiliter obseruari: ac te, tuosq; hæredes & successores præfatos huiusmodi, illorumq; singulos concessione pacificè frui & gaudere: Ac impressores, librarios, mercatores, fautores, scientes & non reuelantes, quos inhibitioni præfatæ contrauenisse eis constiterit, excommunicationis & alias sententias, censuras & pœnas huiusmodi incurrisse declarent, ac pro talibus publicè nunciari mandent, & faciant contradictores quoslibet & rebelles per easdem censuras & pœnas, appellatione postposita, compescendo: inuocato etiam ad hoc, si opùs fuerit, auxilio brachij secularis: Non obstantibus Constitutionibus & Ordinationibus Apostolicis, Priuilegijs quoquè, Indultis & literis Apostolicis super imprimendorum Tomorum facultate quibusuis personis cuiuscunq; dignitatis & præeminentiæ existentibus etiam motu & scientia similibus, ac sub quibusuis tenoribus & formis, necnon clausulis & decretis concessis: Quibus omnibus etiamsi de illis, eorumq; totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & indiuidua: non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc seruanda foret, illorum tenores, ac si de verbo ad verbum insererentur, præsentibus pro expressis habentes, illis aliâs in suo robore permansuris, hac vice duntaxàt specialiter & expresse derogamus: Aut si impressoribus, librarijs, & mercatoribus præfatis, vel quibusuis alijs, communiter vel diuisim ab Apostolica sit Sede indultum, quòd interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Volumus autem & eadem authoritate decernimus præsentium literarum transcripta in ipsis Tomis impressa in iudicio & extra sufficere, & plenam fidem facere, regula contraria non obstante. Datum Romæ apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die* XXIIII. *Septembris,*
M. D. LXIX. Pontificatus nostri
anno quarto.

Ca. Glorierius.

DE

Digitized by Google

DE HVIVS OPERIS RATIONE AC VTILITATE

PRÆFATIO PETRI BVSÆI NOVIOMAGI.

AMICVS quidam noſter prudentia ac dignitate præſtans, cùm hunc Catechiſmum Doctoris Petri Caniſij diù ac multùm euoluiſſet, maiorem in modum optauit, vt quæ varijs ex Patribus in illo collecta, breuiterq; tradita continentur, aliquanto fuſiùs, præſertim in rudiorum gratiam explicarentur. Nec enim ſatìs fore putauit, ex alijs Catechiſmis, qui non pauci & vtcunquè elaborati circunferuntur, huc lucem maiorem adferre: ſed hoc poſtulauit maximè, vt ad verbum libro adſcriberentur, quæ partìm ex ſacris literis, partìm ex Patrum monumentis petita, circa marginem duntaxàt, vt fit, ſuccinctè indicabantur. Neque ille verò temerè cogitauit, hac quidem ratione, & teſtimoniorum, quæ diximus, adiecta luce, fieri poſſe, vt quod opus multorum nunc manibus teritur, maiorem quoquè fructum, & pleriſque ſingularem commoditatem exhiberet. Primùm enim ità conſulitur Catechiſtis, qui ſiue Catechiſmũ Romanum ex decreto Concilij editum & pro parochis conſcriptum, ſiue hanc doctrinæ Chriſtianæ Summam ſimplicioribus alijs & populo traditam explicent, graui leuãtur labore in conquirendis Authorum ſententijs: præſertim cùm nec ſuppetant omnibus tot libri Patrum atq; Theologorum. Deindè non poteſt ex harum ſententiarum collectione non aliqua tum vtilitas, tum voluptas conſequi, cùm lector luce clariùs videt, veteris quidem Eccleſiæ ſenſum atque conſenſum huic libro tam pulchrè fauere atque patrocinari. Grauis eſt enim authoritas Patrum, vt ait Hilarius: quos omninò qui contemnunt vel negligunt, næ illi non intelligunt, quantoperè contriſtent & offendant in ſuis electis organis Spiritum ſanctum, qui etiam nunc in Patrum ſcriptis viuit ac loquitur cõtinenter, magnumq; lumen & robur neceſſarium præbet Eccleſiæ Dei, tum in ſcripturarum interpretatione, tum in Catholicæ fidei doctrina confirmanda ac propugnanda. Quam enim aliam potiſſimùm ob cauſam arbitramur poſt Apoſtolos, Prophetas & Euangeliſtas, diuinitùs per tempora & loca datos conſtitutosque eſſe Paſtores & Doctores: niſi, vt Apoſtolus ait, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circunuentionem erroris? Quo quidem officio ac munere ſuo dum etiam poſtquàm è vita exceſſerint, funguntur, relictis clariſſimis literarum monumentis, in quibus teſtatas conſignatasque animorum ſuorum ſententias prodiderunt: ſi eos, tanquàm qui errent ipſi, audire contemnimus: an non Deum ipſum aſpernamur, cuius conceſſu ac munere illos habemus? An non eundem fraudis ac mendacij arguimus, qui pro luce tenebras, pro viæ ducibus & doctoribus veritatis, errorum magiſtros atque authores dederit, quique falſis promiſſis Eccleſiam ſponſam ſuam miſerè deluſerit? Etenim ſi Patres in aliquo fidei dogmate conſentientes & quaſi conſpirantes, lapſi fuerint, vniuerſam Eccleſiam aliquãdo in fide, quæ baſis & fundamentum eſt religionis, errâſſe conſequetur. Aberrante ſiquidem Paſtore, neceſſarium eſt & oues aberrare: & quò oculi dirigunt corpus, eò pariter reliqua membra deferri mouerique neceſsè eſt. Quo tandèm igitur pacto Deus conſtare ſibi, ac in promiſſis ſuis conſentire poterit? Quę fides, quæ authoritas diuinæ pollicitationis de perpetua Spiritus ſancti & Chriſti Domini præſentia, ac in veritatis fideique doctrina ſtabilitate & conſtantia, quam Eccleſię promiſſam diuinæ literæ planè & perſpicuè teſtantur? Quomodò Chriſtum Dei ſapientiam à ſtultitiæ nota vindicabimus, qui & domum ſuam ſuper arenam ædificâſſe, & non ad columnam & firmamentum veritatis, vtì debebat, ſed ad erroris ducem atque magiſtram conſulendam atque audiendam ablegâſſe videri poſſet? Quare ſumma repræhenſione digni ſunt audaciſſimi ſimul & arrogantiſſimi homines, qui Patres omnes in doctrina conſentientes præ ſe contemnunt, illorumque grauiſſima iudicia in vulgi contemptionem adducunt: tum de horum erroribus & næuis ad arbitrium libidinemque garriunt impudenter. Nam quis ignorat has voces, quas Luterum inconditè fundere, ac temerè ſuperbeque effutire non puduit: In [a] omnium Patrum ſcriptis multos inueniri errores, ſæpè in oratione ſecum ipſos pugnare, ſæpè inter ſe diſſentire, diuinas ſcripturas torquere: Auguſtinum ſolùm diſputare, definire nihil: Hieronymum in Commentarijs ferè nihil aſſerere, [b] ipſumque & Origenem tam ineptè ſacras literas tractâſſe ac explanâſſe, vt nemo propemodùm, ſi huic Momo credimus, ineptiùs id feciſſe videatur. Atque inſolentiùs

Eph. 4.

Heb. 11.

Ioan. 14 & 16. Matth. 28. Eſaiæ 59. Matth. 16. Lucæ 22.

Matth. 7. 1. Timoth. 3. Matth 18.

a In prologo aſſertionis articulorum damnatorum à Leone decimo.

b De ſeruo arbitrio ad Eraſm.

Digitized by Google

a Aduersùs Henricũ Regem Angliæ.

lentiùs seſe efferens, [a] certum se gloriatur, improbeque iactat, dogmata sua, quantunuis impia, habere se de cęlo: adeò vt nihil curet, si mille Augustini, mille Cypriani, ipsi quàm maximè aduersentur atque reclament: Deum errare, decipi & fallere non posse: Augustinum & Cyprianum, sicut omnes electos, errare potuisse, sæpiusque errâsse. Melanchthonis verò, qui modestior videri voluit, quàm intolerabilis arrogantia? dum in suo de Locis cõmunibus rerum Theologicarum libello, quem Luterus inuictum [b] appellauit, & non tantùm immortalitate, sed canone quoquè Ecclesiastico dignum censuit, sic [c] audet pronunciare: Scripsêre de libero arbitrio Augustinus & Bernardus, & ille quidem sua posterioribus libris quos aduersùs Pelagianos edidit, multipliciter retractauit. Bernardus non est similis suî. Sunt hac de re etiam apud Græcos quædam, sed sparsìm. EGO quandoquidem non sequar hominum opiniones, & simplicissimè & planissimè rem exponam, quam ferè obscurârunt Authores tum veteres tum noui: quia sic interpretabantur Scripturas, vt simul vellent tamen rationis humanæ iudicio satisfieri, &c. Quem libellum his tandèm verbis concludit: Censeo non aliter atquè pestem fugiendos hominum commentarios in rebus sacris, quòd doctrina spiritus purè nisi è scripturis hauriri non possit. Atque hæc ille Melanchthon ausus est tanto supercilio dicere, quum tamen aliquot annis posteà, vt erat inconstans, dictam suam de libero hominis arbitrio sententiam prorsùs [d] reuocârit, immò eam velut Stoicorum opinionem, & Manichęorum deliriones insaniasque ex professo confutârit. Quid verò Caluinus Thraso ille Gallicus? quem nihil puduit in suis Institutionibus [e] has voces fastus & arrogantiæ plenas fundere: Parùm, ait, me mouent, quæ in veterum scriptis de satisfactione passìm occurrunt. Video quidem eorum nonnullos (dicam simpliciter, omnes ferè quorum libri extãt) aut in hac parte lapsos esse, aut nimìs asperè ac durè locutos. Quid hoc, quæso, est aliud, quàm in præstantissimos viros, cum quibus nec vitæ sanctimonia, nec solida perfectaque eruditione conferri possunt Rabini isti, scelerata procacitate insultare, atque adeò veterem religionem, hoc est, Catholicam veramque doctrinam, impiè nequiterque irridere, & sacra omnia conuellenda & pessundanda permittere populo, qui vel sponte ad omnem huiusmodi licentiam & sacrorum neglectum prœceps fertur? Neque enim eo vno solùm Patribus magnam authoritatem tribuimus, quòd fuerint omni doctrina & virtute ornatissimi, quos constat Spiritu sancto, qui est Spiritus veritatis, permotos atque incitatos, non adumbratam quandam eruditionis imaginem, vt isti nouatores, sed synceram, solidam, atque expressam doctrinam, diuinarumque literarum, quæ ab eodem Spiritu profectæ sunt, rectam intelligentiam consecutos esse, semperque tenuisse: sed vel maximè ob eam etiam causam, quòd ex eorum præclaris ac fide dignis testimonijs perspicuè intelligamus, quænam ipsorum temporibus sententia & doctrina fuerit Ecclesiæ Catholicæ, quæ columna est & firmamentum veritatis. Quod quàm magni faciendum sit, aduersariorum studium atque institutum haud obscurè declarat. Quotiescunquè enim suam doctrinam Patrum authoritate stabilire sibi posse videntur, id quidem & summa voluntate, & libenter studioseque faciunt: sed qua fide, non ignorant eruditi, & in rebus quidem sacris vtcunquè versati. Etenim sicubì Patres illorum palato satisfaciunt, ipsorumque nouis placitis fauere videntur, tunc quidem ab eis & sancti & docti habentur præ cæteris, tunc horum laudes non sine plausu publicè celebrantur. At rursùs, quum se suaque noua dogmata premi & reijci Patrum authoritate sentiũt, contra illos velut homines errori obnoxios excipiunt, horũ nævos accusant, prudentiã desiderant, imbecillitates agnoscunt: hoc est, se sapere, illos desipere, si nõ verbis, at reipsa quidẽ pro se ferunt, quin & vulgo persuadere conantur. Proindè nouus hic labor cùm ad alia, tum ad conuincendos & redarguendos etiam eos non parùm conferet, qui in hunc Catechismum scribere, ac virus acerbitatis suæ euomere, eumque petulanti lingua & insano studio non desinunt insectari: Nec sanè mirum. Malè habet hostes coniuratos Ecclesiæ, hoc qualecunque doctrinæ Catholicæ compendium: illis est velutì sudes in oculis id omne, in quo sentiunt ad veteris religionis confirmationem & illustrationem magna inesse momenta. Hinc illæ lachrymæ, hinc odia & furores aduersariorum, in libri huius Authorem ità debacchantium, vt omnis modestiæ, charitatis & pietatis Euangelicę prorsùs oblìti esse videantur. Aegrè ferunt inuidi homines, optimum Cæsarem in Austria hoc opus primùm publicâsse, tum Reges, Principes ac Magistratus maximos pro sua quidem authoritate curâsse sedulò, vt hic Cæsareus Catechismus publicè doceatur: & in varias quoquè linguas traductus, magno bonorum consensu simul & applausu passìm excipiatur. Pergunt igitur isti, si secùs fieri non potest, pergant inquam latrare atque mordere: rideant & contemnant, quod in Curijs prudentissimi Magistratus, & in Gymnasijs viri eruditissimi comprobârunt. Quòd si non vni credunt operis huius Authori, saltem Patribus, quos ille duces de consulto sequitur, aut certè quidem Ecclesiæ matri, quam Christus audire præcepit, fidem & authoritatem velint concedere. Alioquin

b De seruo arbitrio ad Erasmum.

c In locis cõmunibus ad Tilmannum Plettenerum anno 21. cap. de hominis viribus & libero arbitrio

d In loc. cõmun. ad Hẽricũ Regem Angl. anno 36. cap. de causa peccati & cõtingentia. & ca. de humanis viribus, seu de libero arbitrio. Item in editionibus alijs sequentium annorum.

e In institut. suis lib. 3. c. 4 sectio. 38.

De SS. Patrũ authoritate vide D. Augustini & Lirinẽsis sententiam infrà quæst. 11. de prœceptis Ecclesiæ, pag. 250. & seq.

1. Tim. 3.

Matth. 18.

Digitized by Google

quin cæci sunt & obstinatè præfracti, nî videant & admittant Scripturæ Patrumque testimonia, quæ bona fide collecta proponuntur. Inspiciant suos ipsi codices, adeant fontes, & conferant omnia quæ hîc è Patribus adducuntur: deindè iudicent, sed ità, vt venerandæ antiquitatis potiùs, quàm profanæ nouitatis se studiosos esse declarent. Iam verò si communis est Patrum sententia, si firma & certa Ecclesiæ doctrina, quam hic liber repetit atque confirmat, iniquè profectò faciunt, qui hoc vni Authori crimen exprobrant: quod si omninò crimen habendum est, non magis in illo vno, quàm in Catholicis omnibus erat reprehendendum. Sed hac nimirùm arte & fraude libenter vtuntur Sectarij, vt quemadmodùm Rhetores docent, ad odium inuidiamque conflandam nihil non congerant, variosque hominum impotentium concitent affectus vociferando, vt si non prudentium, at populi saltem iudicio vincere & triumphare videantur. Accedit & alia non leuis impostura, quòd noui istius Euangelij præcones imperito vulgo nunquàm non inculcent ea quæ ad veteris Ecclesię odium atque despicientiam spectant, & fingunt audacter, Catholicorum doctrinam & ritus nuper cœpisse, & à Pontificibus, Monachis ac Sophistis nescio quibus, suam accepisse vim & originem, nullisque firmis niti principijs & fundamentis. Hac demùm arte ac fraude instructus Melanchthon, audet palàm asseuerare, sed futiliter prorsùs, [a] Neminem ante Gregorium Magnum ex veteribus scriptoribus Inuocationis Sanctorum mentionem fecisse: In veteri Ecclesia morem consuetudinemque seruatam, [b] vt post diuortium personæ innocenti, coniuge superstite, alteri nubere liceret: Sacramenti Eucharistiæ [c] oblationem pro mortuis, Augustini ætate nondùm vsurpatam fuisse. Sed nec Brentius scribere dubitauit, Apparet, inquit, [d] veteri Ecclesiæ ignotam fuisse Transubstantiationem: Eucharistiam non creditam fuisse olìm, Sacrificium esse propitiatorium, aut ex se ad remissionem expiationemque peccati institutum: Nihil quod definitum sit aut certum, Augustinum de Purgatorio posteris prodidisse. Caluinus verò quid? Neminem [e] vsque ad Gregorij tempora vidisse quòd Matrimonium pro Sacramento datum fuerit: Veteres, [f] cùm de Sacramentis propriè loquuntur, ac præsertim Augustinum, non plura duobus, Baptismo nimirùm & Eucharistia, agnouisse: Omnes [g] veteres vna voce clamare, nullam penitùs voculam à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandum: eosque nulla dubitatione vbiquè docere, ea, quæ vocamus Euangelica consilia, Christum non consuluisse duntaxàt, sed iussisse: Confessionem [h] (quam vocat auricularem) multis post Christum seculis inauditam fuisse atque inusitatam. Verùm hæc aliaque id genus tam fœda quàm aperta mendacia quintum hoc parit Euangelium: his velutì flosculis noui Theologi suos libros, suasque conciones & disputationes exornant: his figmentis vulgus sibi conciliare, & ab Ecclesiæ Catholicæ castris auocare contendunt. Cæterùm hos fumos ac fucos, hæc vana commenta, meraque mendacia is facilè intelliget atque dispellet, qui hoc opus legerit, ac in eo Patrum probatissimorum sententias expenderit, totamque antiquitatem consuluerit diligenter. Postremò habent hîc ad manum Parochi & Concionatores, quo ad Catechismum alijs tradendum paratiores accedant, vndè minori etiam negocio colligant cętera, quæ suscepto argumento & auditorum captui magis accommodata esse videbuntur. Plurimùm verò refert, eos qui docent alios de Religione, ex Catechismo semper aliquod sibi caput excerpere, quod auditoribus tradant, & obseruata Methodo expediant luculenter. Vtantur ergò & fruantur hoc labore boni omnes, siue magistri, siue discipuli. Habeant sanè, vndè se & suos in præcipuis Catholicæ doctrinæ capitibus, locisque multis Theologicis, de quibus nunc maximè disceptatur, commonefaciant, & solida veritatis testimonia petant confirmentque.

Benè vale in Christo lector, & hunc laborem nostrum boni consule. Coloniæ Agrippinæ Idibus Augusti, Anno Domini M. D. LXIX.

a In Apologia Augustanæ Confessionis, cap. de Inuocatione Sanctorum.

b In examine ordinandorũ anno 54. Vuittebergæ tradito, & in Appẽdice locorum Cõmu. posterioris edition. c. de Coniugio.

c In libello de Eccl. authoritate & veterum scriptis.

d In Confessione Vuirtẽbergensi.

e In institut. lib. 4. cap. 19. sectio. 34.

f Lib. 4. c. 19. sect. 3. & 12.

g Lib. 4. c. 13. sect. 12.

h Lib. 3. inst. c. 4. sect. 18.

Digitized by Google

ADMONITIO EIVSDEM AD LECTOREM.

PRIVSQVAM ad hoc opus euoluendum candide lector accedas, de quibuſdam te admonendum & informandum duximus. Ac primùm quidem, quid ſibi velint alphabeti literæ, quæ ſingulis paragraphis quæſtionum Catechiſmi adſcriptæ ſunt: tum quid in citationibus Scripturarum & ſanctorum Patrum obſeruandum ſit: demùm, vndè Patrum teſtimonia, de quibus ambigi poſſet, deſcripta ſint. Quòd igitur ad literas attinet, eas appoſuimus, vt faciliùs authoritates quæ ad marginem citantur, inueniri poſſint. Nam exempli cauſa, ea teſtimonia quæ in paragrapho A citantur, eodem ordine poſteà ſubſcripta reperiuntur, adiectis numeris: qui quidem numeri hoc præſtant, vt ſi alio in loco eadem teſtimonia producantur, poſſint citra difficultatem reperiri: Nimirùm ſi qua D. Auguſtini authoritas, quæ vno in loco citata eſt, repetatur & alibi: hoc compendio inueniri poſſit, cùm dicitur, Vide ſuprà quæſtione 9. B 2. quod ſignificat authoritatem ſecundam paragraphi B.

Circa teſtimoniorum & authoritatum deſcriptionem hęc ferè indicanda videbantur. Primùm mirari neminem debere, quòd numeros librorum & capitum non Arithmeticis notis, vt fieri ſolet, ſed integris dictionibus expreſſerimus. Ad quod faciendum hæc nos cauſa commouit, vt ſcilicet lectorem qui his authoritatibus & ſententijs vtetur, magis ſecurum reddamus. Neque enim rarò accidit, & nos ipſi non ſemel obſeruauimus, vt ea quæ ab ipſis authoribus rectè per numeros annotata fuerant, vel exſcribentium, vel typographorum incuria permutarentur: nec ſanè mirum, cùm facilimè contingat, vt numerus alius pro alio ſubſtituatur, aut propter formarum ſimilitudinem, aut ſola figurarum inuerſione facta. Itaque vt nè errores eiuſmodi ineiderent tum in ſcribendo ſiue imprimendo, tum ſi neceſsè fuerit, aliàs recudendo, maluimus integris dictionibus vti, quas commutare non ità facile foret. Fecimus id ob eam etiam cauſam, vt ex hoc libro faciliùs reſtitui & corrigi loca poſſint, quæ in ipſius Catechiſmi margine annotantur, ſi in eo ſæpiùs imprimẽdo, errores in numeris committerentur. Alterum eſt, de quo admonendus videbare, ordinem teſtimoniorum in hac editione mutatum eſſe: non enim, vt olìm factum fuit, ſeorsim primò Sacrarum literarum authoritates, & pòſt Patrum teſtimonia ſimul collocata ſunt: ſed ità permiſcuimus, ſicut in margine hæc ab authore Catechiſmi citata ſunt: partìm quo faciliùs ſingulas authoritates ab authore Catechiſmi adiectas reperias, & ad vnius dogmatis confirmationem citatas, tum Scripturæ ſacræ, tum Patrum ſententias in vnum locum collectas habeas: partìm vt videas quis ſit genuinus Scripturarum citatarum ſenſus, is nimirùm quem ſancti Patres immediatè ſubiecti expreſſerunt. Tertium verò eſt, vt ſi animaduertas in Scripturæ verbis quædam aliter legi, quàm in nonnullis Biblijs vulgatæ editionis habeatur, memineris nos in ijs deſcribendis Louanienſium Theologorum caſtigationem ad vetuſtiſſima exemplaria factam, ſecutos eſſe. Poſtremum deniquè eſt, quòd non ignoremus pleroſque fore qui ſententiarum & authoritatũ longitudinem ægrè ferent. Verùm cùm è diuerſo ſint non pauci, qui mâlint integras Patrum ſententias, quàm ità breuiter adductas: non potuimus vtrique parti commodiùs ſatisfacere, quàm ſi viam mediam teneremus, vt ea ſolùm proferrentur, quæ ad rem ipſam potiſſimùm facere videbantur: quanquàm vereamur nè alicubì longiores aut æquo breuiores fuerimus: cuius errati facilè, vt ſpero, veniam dabis. Vtut eſt, meo quidem iudicio, ſanctorum Patrum ſententiæ faciliùs intelliguntur, quando & antecedentia & conſequentia ſimul ponuntur ob oculos: vt taceam, quòd non rarò quando verba longiùs adnotantur, ſimul etiam rationes & argumenta lectori ſuppeditentur, partìm ex Scripturis ſacris, partìm aliundè petita. Neque enim nudè ſimpliciterq; de rebus fidei ſuam ſententiam exponunt Patres, ſed nonnunquàm ex profeſſo eam probant & confirmant. Iam quis dubitet, quin eorum argumenta multo maiorem authoritatem fidei Catholicæ confirmandæ, ſolidiusq; robur tribuant, quàm ſi ſimpliciter aſſeuerarent quod ſentiunt? Nunc ad illud veniamus, de quo tertio loco dicendum erat. Sunt authores multi tum Græci tum Latini, qui partìm à diuerſis translati, partìm ab alijs atque alijs correcti, diuerſis locis & temporibus editi fuêre, in quibus editionibus fæpenumerò, præſertim quòd ad numeros capitum aſſignandos attinet, reperire eſt magnam varietatem. Vt igitur certiora noſtra ſint omnia, operæprecium erit indicare, quos interpretes Græcorum, quasq; editiones Latinorum, aut correctiones vtrorunque, ſecuti ſimus, non quidem in omnium Patrum libris, ſed eorum tantùm, quorum mentionem facere, neceſſarium arbitramur: nè quis arbitretur nos mala fide egiſſe, ſi cum ſuis codicibus hæc fortè teſtimonia non per omnia conueniant, aut capita capitibus minùs reſpondeant. Igitur vt à Græcis ſumamus initium, Secuti ſumus translationem Ambroſij Camaldulenſis in Dionyſio Areopagita, veterem in Ignatio, in Conſtitutionibus Apoſtolicis Clementis Franciſci Turriani, Gelenij in Ioſepho: quanquàm in libris antiquitatum retineamus numeros capitum, qui in editione veteri habebantur, & in Gelenij translatione ad marginem adſcripti ſunt. In Iuſtino Philoſopho & Martyre Perionium, in hiſtoria Eccleſiaſtica Euſebij, Socratis, Sozomeni, Theodoreti & Euagrij, nec Ruffinum, nec Muſculum, ſed Ioannem Chriſtophorſonum Anglum, Ciceſtrenſem Epiſcopum (nec id quidem ſine cauſa) interpretem ſequimur: ac proindè mirari non debes, ſi capitum numerus qui in hoc opere notatur, cum editionibus aliorum non conueniat. Citamus Origenem ex editione Pariſina anni Domini 1574. à Gilberto Genebrardo diligenter recognita; Athanaſium iuxta verſionem Nannij, Baſilium iuxta editionem & correctionem Godefridi Tilmanni Pariſienſem: quanquàm Cornarij numeros in citatione capitum non rarò etiam adiunxerimus. Nazianzenum ex poſtrema Abbatis Billij conuerſione & editione Pariſienſi anni 1583. eiuſdem verſionem in Damaſceno ſequimur. Nyſſenum ex editione partìm Baſileenſi, quæ habet conuerſionem Laurentij Sifani, partìm Pariſina anni 1573. in qua pleraque à Gentiano Herueto, & Petro Franciſco Zino ſunt translata: Chryſoſtomum & Theophylactum ex correctione Philippi Montani, Oecumenium deniquè, prout is è Græco in Latinum conuerſus eſt ab Hentenio. In Irenæo ſecuti ſumus editionem Pariſinam, ſtudio & opera F. Franciſci Feu-ardentij, ordinis F. Minorum, in S. Facultate Pariſienſi Theologi, B. anno 1575. emendatam. Quòd ad Latinos ſpectat, Romanorum Pontificum epiſtolas & Conciliorum canones ex tomis Conciliorum ſecundùm poſtremam Laurentij Surij editionem ferè deſcripſimus: in epiſtolis tamen Leonis Magni retinuimus eum numerum, qui eſt in ipſius operibus, non autem eum, qui in tomis Conciliorum. In Cypriano ſequimur editionem Manutij Romanam, & correctionem Pamelij Antverpianam: in Epiſtolis autem citandis, ordinem illum ſeruamus, in quem à Pamelio digeſtæ ſunt: ità tamen, vt ad marginem etiam iuxta Manutij & antiquam editionem libri & Epiſtolæ numerus notetur; Tertulliano vſi ſumus ex eiuſdem Pamelij editione. In Ambroſio partìm Baſileenſem iuxta correctionem Coſterij, partìm nouiſſimam Pariſienſem Ioannis Gillotij Campani. In Hieronymi

Epiſtolis

Digitized by Google

Epistolis Romanam, in reliquis Plantinianam editionem, & Mariani Victorij Reatini emendationem: numerus tamen capitum in primis tribus Tomis epistolarum est iuxta impressionem Plantinianam: In Augustino Antuerpiensem à Theologis Louanienſibus correctam, vndè non miretur lector numerum capitum in quibusdam libris non conuenire cum alijs editionibus. In Gregorio Magno Parisiensem: quod admonemus, nè mireris in libris Moralium aliam nos sequi capitum distinctionem, quàm habeat editio Basileensis. Cassiano ab Henrico Cuyckio emendato & à Plantino anno 1578. impresso vsi sumus. In Isidoro & Rabano Colonienſem ex postrema recognitione Melchioris Hittorpij: in Prospero, Lanfranco, & Gulttmundo atque Iuone, Louanienſem. Supereſt, vt de ijs libris Patrum dicamus, qui separatim excusi, aut etiã alijs Patribus inserti atque adiuncti, non tam facilè à quouis inueniuntur: inter quos sunt libri Paschales Theophili Alexandrini, qui reperiuntur in Antidoto contra diuersas omnium ferè seculorum hæreses, Basileæ edito anno 1528. & in fine operum Diui Hieronymi Parisiensis editionis, quanquàm illic Hieronymi epistolæ ad eundem Theophilum scriptæ, præfixæ non sint. Didymus Alexãdrinus operibus Diui Hieronymi adiectus est. Cyrilli Alexandrini epistolam ad Calosyrium Arsinoitam, vt à Bonauentura Vulcanio nunc primùm edita est, citamus: Basilij verò epistolam ad Cæsaream Patritiam, in operibus eius non inuenimus, sed quæ à doctissimo viro Cutheberto Tonstallo Dunelmensi Episcopo, in libro de veritate corporis & sanguinis Domini Græcè & Latinè ex ea citantur, annotauimus. Sancti Nili quæ in hoc opere citantur, inuenies inter opuscula quatuor Abbatum à Petro Francisco Zino Veronensi in Latinam linguam versa & edita. Ibidèm quoquè extat Gregorij Nysseni oratio de vita S. Ephræm. impressa sunt Venetijs anno 1574. Petri Laodicensis, & Germani Patriarchę Constantinopolitani expositiones in Orationem Dominicam, Petrus Morellus è Græcis recèns Latinas factas, Gregorij Nisseni Catechetico maiori adiunxit, & Parisijs imprimi curauit in octaua anno 1568. Ruffini expositio in Symbolum, præterquàm quòd in quarto tomo operum Diui Hieronymi reperiatur, extat etiam inter D. Cypriani opuscula. Chrysostomi liber de Virginitate, ex versione Ioannis Liuineij citatur; vnico testimonio pag. 360. excepto, in quo, cùm Liuineij necdùm posset haberi copia, Iulij Pogiani versio retenta fuit. Reliqua verò Chrysostomi hîc citata, quæ in eius operibus non reperiuntur, inuenies apud Metaphrasten in tomis Aloysij Lipomani, & Laurentij Surij de Vitis Sanctorum. Liturgiæ beati Iacobi, Basilij, & Chrysostomi simul editæ sunt per Claudium Sainctesium Theologum Parisiensem: attamen Basilij & Chrysostomi Liturgiæ, eorum operibus in Parisiensi editione etiam adiunctæ sunt. Bessarionis scripta quædam de Eucharistia, in eodem opuscolo continentur. Si qui sunt eius generis authores alij in Catechismo citati, quorum scripta haud ità nota sunt, ea vel separatim impressa extant: vel in ijs voluminibus inueniuntur, in quibus diuersorum authorum scripta collecta sunt: cuius generis sunt octo tomi Aloysij Lipomani de Vitis Sanctorum, Μικροπροσώπικον, Antidotum contra diuersas hæreses, Bibliotheca sanctorum Patrum cum sua appendice Parisijs edita, Panoplia Euthymij: vel denique locus vbi quærenda sit authoritas, simul annotatus est.

Hæc sunt, de quibus te candide lector admonere voluimus. Tu interìm hoc labore fruere, ac humanissimo consultissimoq; Iurisprudentiæ Licentiato D. Geruino Typographo diligentissimo & valdè Catholico gratias habe, qui pro sua prompta iuuandæ Ecclesię & promouendorum studiorum theologicorum voluntate, operam suam in hac re fideliter præstitit. Atque vt alia permulta eximia opera ad doctrinam Catholicam illustrandam & propagandam politè & nitidè typis mandauit, atque in lucem emisit: ità & in hoc opere suam in imprimendo industriam declarat, quòd & eleganter & emendatè excudere voluit. Si qui errores inter imprimendum obrepserunt, quod vitari vix potest, eos tales esse existimamus, qui ab vnoquoque facilè corrigi possint. Quòd ad sententias ipsas attinet, dedimus sanè operam, vt facta collatione diuersorum exemplarium, quæ nanciscipoteramus, quàm emendatissimè prodirent. Ea quæ in sententijs Patrum potissimùm obseruanda videbantur, & Scripturarum quæ ab ijs adducuntur, loca, breuiter in studiosorum gratiam, ad marginem adscripsimus. Quæ sicubì non omninò eregionè locata sunt, ducta linea ad suum locum facilè referri poterunt. Et quoniam in hoc opere, sicut & sæpè aliàs, Lector scire cupit, in quam ætatem citati Patres inciderint, quóve seculo aut floruerint, aut scripserint, quantamq; vetustatis commendationem habeant; hæc enim illorum sententijs non paruam addit authoritatem, visum est operę precium fore, si Chronologiam Ecclesiasticam ab erudito Societatis nostræ Theologo recèns contextam, & per centurias distinctam hîc subijceremus. Inde quiuis nullo ferè negotio intelliget Catalogum & seriem omnium, qui hactenùs in Ecclesia extiterunt Pontificum & Imperatorum; quo itidèm tempore Concilia præcipua & alicuius nominis fuerint celebrata; quando præterea non modò plerique scriptores Ecclesiastici, & plures quidem quàm deindè citantur, cum laude vixerint; verùm etiam infames hæretici castra Ecclesiæ infestârint. Horum omnium series tam breuiter & dilucidè velut in tabellis proposita, etiam aliud agentes pulchrè delectat, ac de multis rebus & publicis mutationibus in Ecclesia factis doctos & indoctos vtiliter monet atq; docet. Hoc solum interìm notet Lector, in Pontificum & Imperatorum ætate assignanda Onuphrium ferè nos secutos esse: deindè in secunda classe, quæ Concilia complectitur, & quarta, qua Scriptores Ecclesiastici recensentur, quæ tenuioribus diuersiq; generis typis excusa sunt, eorum in hoc opere mentionem non fieri: reliquorum autem omnium testimonia allata deprehendi. Postremò non abs re fore duximus, si quorundam Patrum encomia ex veteribus excerpta scriptoribus adijcerentur, vt in quanto illi honore apud Maiores nostros fuerint, cognosci queat: habeantq; Concionatores & alij professores epitheta, quibus vtantur dum eorum testimonia producunt. Iterùm vale.

CHRO-

Digitized by Google

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

Anno Dñi successit	PONTIF. SVMMI.	CONCIL. & PERSECVT.	IMPERATORES ROMANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.	
	IESVS CHRISTVS.		Augustus.			
			Tiberius.			
34	S. Petrus Apostolus & martyr.		Caius Caligula.			
		Hierosolymitanũ Conciliũ.	Claudius.	Philo Iudæus.	Simon Magus.	
56	S. Linus martyr.		Nero.	S. Martialis.	Iudaizantes.	
	S. Cletus martyr.	Prima persecutio sub Nerõe.		S. Dionysius Aropagita Episcopus & martyr.		
68	S. Clemens martyr.		Galba, Otho, & Vitellius.		Nicolaus Antiochenus.	
			Vespasianus.	Iosephus Iudæus	Cerinthus. Ebion.	
			Titus.		Menander.	
84	S. Anacletus martyr.	Secunda persecutio sub Domitiano.	Domitianus.			
				S. Ignatius Episcopus & martyr.	Saturninus.	
96	S. Euaristus martyr.		Nerua.	*Prochorus discipulus S. Ioan. Euangelistæ.*		
			Traianus.			
Añ° D. 100						1400
109	S. Alexãder 1. martyr.	Tertia persecutio sub Traiano.			Basilides.	
117	S. Sixtus 1. martyr.		Adrianus.		Gnostici à Carpocrate.	
127	S. Telesphorus mart.				Chiliastæ.	
138	S. Higinus martyr.		Antoninus Pius.			
142	S. Pius 1. martyr.			S. Iustinus Philosophus & martyr.	Cerdon. Archontici.	
				Hermes frater Pij Pontificis.	Marcion. Caini vel Caiani.	
153	S. Anicetus martyr.				Valentinus.	
163	S. Soter martyr.	Quarta persecutio sub Marco Antonino.	M. Antoninus Verus cum fratre L. Aurelio Commodo.	*S. Dionysius Corinthiorum Episcopus.*		
				S. Polycarpus martyr. Egesippus.	Tatianus, à quo Encratitæ.	
171	S. Eleutheriusmartyr.			S. Irenæus martyr.	Apelles. Bardesanes.	
					Montanus, à quo Cataphrygæ, & Pepusiani.	
186	S. Victor 1. martyr.		Commodus M. Antonini Veri filius.	*Athenagoras.*		
				Melito Sardensis Episcopus.	Seueriani à Seuero. Blastus. Quartodecimani. valesij. Berillus. Apostolici. Melchisedechiani. Florinus.	
198	S. Zephyrinus martyr.		AElius pertinax.	Clemens Alexandrinus.		
			Seuerus.	Tertullianus.		
Añ° D. 200				*Theophilus Antiochenus.*		1300
		Quinta persecutio sub Seuero.	Antoninus Caracalla.	Origenes.		
218	S. Calixtus 1. martyr.		Macrinus.	*Ammonius Alexandrinus.*		
223	S. Vrbanus 1. martyr.		M. Antoninus Heliogabalus.	*Minutius Felix.*	Helchisitæ, seu Helchesaitæ.	
231	S. Pontianus martyr.		Alexander.			
236	S. Anterus martyr.		Maximinus.			
237	S. Fabianus martyr.	Sexta persecutio sub Maximino.	Balbinus & Pupienus.	*Iulius Africanus.*		
			Gordianus.	S. Hippolytus Portuensis Episcopus & martyr. S. Cyprianus Episcopus & mart. *S. Gregorius Neocæsariensis Episcopus, Thaumaturgus dictus.* *Dionysius Alexandrinus Episcopus.* *S. Pontius Diaconus B. Cypriani.* *S. Victorinus Episcopus Pictauiensis martyr.*		
			Philippus cum filio Philippo.			
251	S. Cornelius martyr.	Septima persecutio sub Decio.	Decius cum Decio filio.		Nouatus, à quo Nouatiani & Cathari.	
253	S. Lucius 1. martyr.		Gallus cum Volusiano.			
255	S. Stephanus 1. mart.	Octaua persecutio sub Valeriano & Galieno.	Valerianus cum Galieno.			
257	S. Sixtus 11. martyr.					
260	S. Dionysius 1. mart.				Sabellius, à quo Patripassiani.	
		Antiochenum Concilium contra Samosatenum.			Paulus Samosatenus.	
271	S. Felix 1. martyr.		Claudius.		Nepos Chiliasta.	
275	S. Eutychianus mart.	Nona persecutio sub Aureliano.	Aurelianus.		Hierachas, à quo Hierachitæ, seu Hierarchitæ.	
			Tacitus, & post eum Florianus.			
			Probus.	*S. Pamphilus presbyter & martyr.*		
			Carus cum filijs Carino & Numeriano.		Manes Persa, vndè Manichęi.	
283	S. Caius martyr.		Diocletianus cum Maximiano.	*S. Petrus Alexandrinus martyr.*		
296	S. Marcellinus mart.	Decima persecutio sub Diocletiano.		Arnobius. *S. Methodius Tyri Episcopus.*		
Añ° D. 300						1200
		Sinuessanũ in causa Marcellini.				
304	S. Marcellus 1. mart.		Constantius & Galerius.			
310	S. Eusebius martyr.	Ancyranum 1.	CONSTANTINVS MAGNVS.	Lactantius. Reticius Augustodunensis. Eusebius Cæsarienſis.	Meletij, à quo Meletiãi. Donatus, vndè Donatistæ.	
311	S. Melchiades martyr.	Neocæsarienſe.		*S. Antonius Abbas.*		
314	S. Syluester 1.			Iuuencus presbyter.	Arius, à quo Ariani.	
		I. SYNODVS GENERALIS NICENA I. Patrũ 318. aduersùs Ariũ, sub Syluestro. Romanum. Eliberinum. Arelatẽse 1. & 2. Gangrense. Carthaginense 1.		*Dorotheus Tyri Episcopus.*	Eustachius Sebastienſis Episc. Acesius Nouatianus.	
				Lucifer Caralitanus.		
				S. Athanasius.	Asterius Sophista.	
				Victorinus Afer Rhetor.	Audeus Syrus, vndè Anthropomorphitæ.	
336	S. Marcus.			S. Hilarius Pictauensis Episcopus.	Metangismonitæ.	
	S. Iulius 1.	*Romanum. Colonienſe. Syrmienſe.* Antiochenum. Sardicense.	Constantinus 11. Constans 1. & Constantius fratres.	*Ioãnes Abbas Raythu. Oresiesis monachus* Ioannes Climachus. *Petrus Diaconus Constantinopolitanus.* Optatus Mileuitanus. Chromatius Aquileienſis Episc. S. Didymus Alexandrinus. S. Pacianus Barcilonenſis. *Iul. Firmicus Maternus, Daniel monachus*	Macedoniani, seu Pneumatomachi à Macedonio. Photinus.	
353	S. Liberius ante & iterùm post Felicẽ anno 356.				Luciferiani. Bonosus.	
355	S. Felix 11. martyr.				Acatiani ab Acatio.	
					Aerius. Eunomius, à quo Anomœi.	

Digitized by Google

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

	PONTIF. SVMMI.	CONCILIA.	IMPERATORES ROMANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.	
			Iulianus Apostata.	S. Basilius Magnus. S. Gregorius	Patriciani. Paterniani	
		Laodicenum.	Iouinianus.	Nazianzenus & Nyssenus. S. Ambrosius. Prudentius. S. Ephræm.	Rhetorius. Pattalorinchitæ. Agapetæ.	
			Valentinianus I. cum fratre Valēte.	S. *Diadochus.*		
366	S. Damasus.	Valentinum. Aquileiense. II. GENERALIS Synodus CONSTANTINOPOLITANA I. Patrum 150. cōtra Macedonium sub Damaso.	Gratianus cum Valentiniano II. & Theodosio I.	S. Hieronymus. Theophilus Alexandrinus. Ruffinus. S. Chrysostomus. S. Epiphanius.	Apollinaristæ ab Apollinario. Aētius. Seleuciani. Proclianitæ. Priscillianus. Iouinianus.	
		Romanum contra Apollinarium.		*Philo Carpathij Episcopus.* S. Cyrillus Hierosolymitanus.	Messaliani, seu Euchitę, vel Enthusiastæ. Vigilantius. Collyridiani.	
384	S. Siricius.	Carthaginense 2. 3. 4. & 5.		*Palladius.* *Gregorius Boeticus.* *Euagrius monachus.*	Heluidius, vndè Antidicomarianitæ.	
		Taurinatense.	Arcadius & Honorius.	S. Amphilochius. *Eutropius.* *Gaudentius Brixiensis Episcopus.*	Sabbatius, vndè Sabbatiani. Dorotheus, à quo Pfatiriani.	
398	S. Anastasius I.			*Philastrius.* Q. Iulius Hilarion.	Abeliani.	1000
A. D. 400						
		Toletanum I.		S. Augustinus. Seuerus Sulpitius.	Pelagiani, à Pelagio.	
401	S. Innocentius I.	Milevitanum.	Theodosius II. seu iunior, & cum eo	*Seuerianus Gabalensis.* S. Paulinus. Possidonius. *Orosius.* *Lucianus presbyter.* S. Eucherius Lugdunensis.	Cælestius. Vincentiani. Prædestinati.	
416	S. Sozimus.	Telēse. Carthaginēse 6. & 7.		S. Maximus Tautinensis. *Iunilius.* *Euodius.* *Primasius.* Victor Vticensis.		
419	S. Bonifacius I.	Aphricanum.		Cassianus. *Marcus Eremita.* S. Isidorus Pelusiota Abbas. *Simeon Stilites.*		
423	S. Cęlestinus I.	III. GENERALIS Synodus EPHESINA 200. Episcoporum contra Nestorium sub Cælestino.	Valentinianus III. in Occidente.	*Philippus presbyt.* Cyrillus Alexand. Vincentius Lirinensis. Socrates. Sozomenus. Theodoretus.	Nestorius, vndè Nestoriani.	ANTE ANNOS
432	S. Sixtus III.	Regiense. Agathense, vel sub Symmacho potiùs.		S. Prosper. S. Petrus Chrysologus. S. *Proclus Constantinopolitanus.*		
440	S. LEO MAGNVS.	Arausicanum I. & 2. Vasense I. & 2. Carpenctoratense.		S. *Virgilius Tridentinus Episcopus.* *Sedulius.* *Palladius.* S. Nilus Abbas. *Claudianus Mamertus Viennensis Episcopus.* *Saluianus Massiliensis.* *Hilarius Arelatensis.* *Salonius Viennensis Episcopus.* S. *Eugenius Carthaginensis Episcopus.* *Cerealis Episcopus.*	Eutyches & Dioscorus.	
		IIII. GENERALIS Synodus CHALCEDONENSIS Episcoporū 630. contra Eutychen & Dioscorū sub Leone.	Marcianus.		Acephali à Seuero Antiocheno Episcopo.	
		Arelatense 3. *Veneticum.*	Leo I.	*Antonimus Constantinienſis Episcopus.*		
461	S. Hilarius.	Turonense I. *Romanum.*		*Sidonius Apollinaris.* Gennadius.	Petrus Cnaphæus, vndè Theopaschitæ.	
467	S. Simplicius.		Zeno.	S. Fulgentius Ruspensis Episcopus. Petrus Diaconus.	Theodorus Mopsuestienſis.	
483	S. Felix III. alijs II.		Anastasius I.	S. *Boetius martyr.*		
492	S. Gelasius I.	Epaunense.		*Faustus Regiensis Episcopus.*	Xenaias, seu Philoxenus Persa, primus Iconomachus.	
496	Anastasius II.					
498	S. Symmachus.	*Romana Cōcilia sex. Rauēnēse.*		Alcimus Auitus Viennensis Episc.		1000
A. D. 500						
				Ferrandus Diaconus Carthaginensis.	Seuerus, vndè Seueriani.	
514	S. Hormisda.	Aurelianense I. *Tarraconense.* *Gerundense.* Cęsaraugustanū.	Iustinus I.	S. *Paschasius Diaconus Romanus.* *Iornandes, Procopius, Agathias historiographi.*		
523	S. Ioannes I. martyr.	*Ilerdense.* *Valentinum.*		Cassiodorus Senator Romanus.		
526	S. Felix IIII. alijs III.	Toletanum 2.	Iustinianus I.	Arator Subdiaconus Romanus.		
530	Bonifacius II.			Eusebius Emisenus Gallus, cuius habentur homiliæ, hoc fortè tempore claruit. qui verò Euangelia explicauit, post Gregorium Magnum scripsit.		
532	S. Ioannes II.					
534	S. Agapetus.	*Constantinopolitanum.*				
535	S. Siluerius martyr.	Aurelianense 2. Braccarense I.		*Dionysius Romanus exiguus.*	Anthimus.	
537	Vigilius.	V. GENERALIS Synodus CONSTANTINPOLITANA 2. Episcoporum 165. contra Anthimum & Theodorum sub Vigilio.		S. *Benedictus Abbas.* *Anastasius Antiochenus.* *Iustus Orgelitanus Episcopus.*	Monothelitæ. Chrysolitæ.	ANTE ANNOS
		Aruernense. Aurelianense 3. 4. 5.		Andreas Hierosolymitanus Cretensis Episcopus. *Anastasius Sinaita.* *Fortunatus Pictauiensis Episcopus.*	Agnoitæ, à Themistio Diacono. Aphthartodocitæ.	
556	S. Pelagius I.	*Parisiense* I. & 2. *Turonense* 2.		*Rusticus Diaconus hoc fortè tempore contra Acephalos scripsit.*		
561	S. Ioannes III.	Braccarense 2.	Iustinus II.	S. *Martinus Bracarensis Archiepiscopus.*		
575	S. Benedictus I.		Tiberius II.	S. *Venātius Honoratus.* *Eugipius Abbas.* Euagrius Epiphanensis.	Sadducæorum à Petro Apameæ Episcopo.	
579	S. Pelagius II.	Matisconense I. & 2. *Lugdunense* I. & 2. *Valentinum* 2. Toletanum 3.	Mauritius.	*Michael Syngelus.* *Leander Hispalensis Episcopus.*	Eutychius Cōstantinop	
				Gregorius Turonensis Episcopus.	Ioannes Philoponus, à quo Monophysitæ, & Theopaschitæ.	
590	S. GREGORIVS MAGNVS.	*Romanum.* *Lateranense.* Hispalense I.		Isichius Episcopus Hierosolymitanus, qui in Leuiticum scripsit, teste Glossa ordinaria.		1000

Digitized by Google

	Pontif. Svmmi.	Concilia.	Imperatores Romani.	Scriptores Ecclesiastici.	Haeretici.
A. D. 600					
			Phocas.	Leontius Neapoleos Cypri Episc.	Iulianus Halicarnassæus, vndè Aphtardocitę.
604	Sabinianus.			*Laterinus Rom. Ecclesiæ Notarius.*	
605	S. Bonifacius III.			Sophronius. S. Isidorus Hispalensis Episcopus.	Iacobitę, à Iacobo Syro.
					Armenij. Heicetæ.
606	S. Bonifacius IIII.	*Lucense.*		Georgius Alexandrinus, author vitæ S. Ioannis Chrysostomi.	Gnosimachi. Chazinzari.
613	S. Deusdedit.	Antisiodorense.	Heraclius.	*S. Antiochus.*	
617	Bonifacius V.	Hispalense 2.			
622	Honorius I.	Toletanum 4. 5.		*S. Maximus Confessor.*	
				Ionas Monachus.	Sergius Mahometi præceptor.
637	Seuerinus.	Toletanum 6.			Tnethopsychitæ.
638	Ioannes IIII.				Theocatagnostæ.
640	Theodorus I.		Constantinus III. Heraclij filius. Heracleonas.		Mahometani. Monothelitæ instaurati.
		Toletanum 7.	Constans II.		
647	S. Martinus I. martyr.	*Lateranense contra Monothelitas.* Toletanum 8.		*S. Eligius.*	
654	Eugenius I.	Cabilonense I. Toletanum 9. 10.			Ethnophrones.
657	Vitalianus.			*Theodorus Cantuariensis Archiepisc.*	Patermeneuitæ.
				S. Cæsarius Arelatensis Episcopus.	Lampetiani.
672	Adeodatus.	*Toletanum.* II. Braccarense 3.	Constantinus IIII.	*S. Audoënus Rothomagensis Episcopus.*	
676	Domnus I. vel Domnio.	*Anglicanum* I.			
679	Agatho.	VI. GENERALIS Synodus CONSTANTINOPOLITANA 3. Episcoporum 290. contra Monothelitas sub Agathone. *Anglicanum 2. & Romanum contra eosdem.*		S. Aldhelmus.	
				S. Iulianus Pomerius Toletanus Archiepiscopus.	
682	S. Leo II.	Toletanum 12.			
684	Benedictus II.	Toletanum 13.			
685	Ioannes V.	Toletanum 14.	Iustinianus II.		
686	Cuno, vel Conon.				
687	Sergius I.	Toletanum 15. 16. & 17.	Leontius siue Leo II. Tiberius III.		
A. D. 700					800
701	Ioannes VI.				Agonychitæ.
705	Ioannes VII.		Iustinianus II. iterùm.		
707	Sisinnius.				
708	Constantinus.	Constantinopolitanum in Trullo, editi in eo 102. canones nomine VI. Synodi.		Venerabilis Beda. *Aponius.*	
		Romanum I. pro imaginibus.	Philippicus Bardanes.		
			Anastasius II.		
716	S. Gregorius II.		Theodosius III.		
		Romanum 2. pro imaginibus.		S. Ioannes Damascenus.	Iconomachi.
			Leo III. Isaurus Iconomachus cum filio	*Cosmas Maiumensis Episcopus.*	
			Constantino V. Copronymo.	*S. Bonifacius Moguntinus I. Archiepisc.*	
731	Gregorius III.	*Romanum 3. pro iisdem.*			
				S. Germanus Constantinopolitanus Patriarcha.	
741	Zacharias I.	Francicum. *Romanum. Suessionense.*			
752	Stephanus II. Stephã. III. dict⁹ II.				
757	Paulus I.	*Vernense sub Pipino. Gentilis. cum & Romanum.*		*Ambrosius Ansbertus.*	
768	Steph. IIII. dict⁹ III.				
772	Adrianus I.			Paulus Diaconus.	Felix Vrgelitanus, à quo hæresis Feliciana. Elisandus Toleta. Pauliciani.
		Lateranense. Anglicanum.	Leo IIII.	Alcuinus.	
		VII. GENERALIS Synodus NICENA II. cõtra Iconomachos, Episcoporũ 350. sub Adriano. *Dunense. Francfordiense. Genuense. Foroiulienſe. Paderbornense. Ratisbonense.*	Constantinus VI. cum matre Irene.	Vsuardus Monachus.	
					Albanenses.
796	S. Leo III.			Paulinus Aquileienſis.	Baiolenses, seu Bagnolenses. Concordenses, seu Cozocenses.
A. D. 800			Imperatores Romani. / Constantinop.		700
		Concilium apud Theodonis Villã celebratum.	Carolvs Mag. primus post translatum Imperium ad Germanos.	Nicephorus I. & Stauratius Imperatores Constantinopolitani.	
		Turonense 3. Cabilonẽse 2. Moguntinum.		*Turpinus.* *Eginhardus.*	
		Rhemense. *Arelatense* 4.		Michael I. & Theophylactus.	
816	Stephanus V. dictus IIII.	Aquisgranense I.	Ludouicus I.	Leo V. Armenius.	Claudius Taurinensis Iconomachus.
				Ionas Aurelianensis. *Hildwinus Abbas. Amalarius Treuirẽsis. Angelomus.* Haymo Halberstattensis Episcopus. Rabanus Maurus Moguntinus Archiepiscopus. *Freculphus Lexouiensis Episcopus. Strabus Fuldẽsis author Glossæ ordinariæ.* VValafridus Strabo Augiensis Abbas.	
817	Paschalis I.			Michael II. Balbº.	
824	Eugenius II.				
827	Valentinus.				
828	Gregorius IIII.	Parisiense. Moguntinum.		Theophilus.	

Digitized by Google

	PONTIF. SVMMI.	CONCILIA.	ROMANI IMP.	CONSTANT. IMP.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
		Aquisgranense 2. *Meldense.*	Lotharius.	Michael III. Theophili filius, primò cum matre Theodora, deinde solus.	*Aimoinus monachus.* VVandelbertus.	
844	Sergius II.				*Hincmarus Remensis Archiepiscopus.*	
847	Leo IIII.	*Concil. apud S. Medardū in suburbio Suessionensi.*			*Anastasius Bibliothecarius.*	
					Anseguisus Lobiensis Abbas.	
					Christianus Druthmarus.	Godeschalcus presbyter Gallus.
855	Benedictus III.	*Ticinense. Valentinum.*	Ludouicus II.		Photius Constantinop. Patriarcha.	
858	Nicolaus I.				Ioannes Diaconus Romanus.	
		VVormatiense.			Remigius Antisiodorensis.	
867	Adrianus II.	VIII. GENERALIS Synodus CONSTANTINOPOLITANA 4. Episcoporū 300. contra Photiū Patriarcham Cōstantinop. sub Adriano 2.		Basili⁹ I. Macedo.	Theophylactus.	
					Hucbaldus monachus.	
872	Ioannes VIII.		Carolus II. Calu⁹. Ludoui. III. Balb⁹. Carol⁹ III. Crass⁹.			
		Trecense.				
882	Martinus II. vel Marinus I.					
884	Adrianus III.					
885	Steph. VI. dictus V.	*Colonien se. Moguntinum.*	Arnulphus.	Leo VI. Philosophus.	*Paschasius Ratbertus.*	
					Ericus, seu Hericus monachus.	
891	Formosus.	*Metense.*				
895	Bonifacius VI.					
896	Stephanus VII. dictus VI.	Triburiense. Nannetense. fortè hoc tēpore habitum.				
897	Romanus. Theodorus II. Ioannes IX.					
899	Benedictus IIII.		Ludouicus IIII.			
A. D. 900						
903	Leo V. Christophorus I.				Odo Cluniacensis Abbas.	
					Ado Viennensis. Regino Prumiēsis Abbas.	
904	Sergius III.			Alexander. Constātinus VII.		
911	Anastasius III.		Conradus I.			
913	Lando.					
914	Ioannes X.		Henricus I. Auceps.			
					Radulphus Flaviacensis.	
928	Leo VI. Steph. VIII. dic. VII.					
					Ratherius Belga Episcopus Veronensis, post Leodiensis.	
930	Ioannes XI.					
935	Leo VII.	*Erfordiense.*	Otto Magnus.			
939	Steph. IX. dict⁹ VIII.					
942	Martinus III. siue Marinus II.	*Bonnense.*				
					VVindelinus Corbeiensis Monachus,	
946	Agapetus II.	*Ingelheimense. Augustanum.*			*Luitprandus Ticinensis historiographi.*	
956	Ioannes XII.	*Ingelheimense. Romanum.*			*Rathbodus Episcopus Traiectensis.*	
				Romanus.	*Herigerus Lobiensis Abbas.*	
963	Leo VIII.			Nicephor⁹ II. Phocas.	*Smaragdus Abbas. Fridegodus Diacon.*	
965	Ioannes XIII.			Ioannes Zimisces.	*Rosuita sanctimonialis Gandersheimensis.*	
972	Domn⁹ II. vel Don⁹ Benedict⁹ V. dic. VI.					
974	Bonifacius VII.		Otto II.			
975	Benedic. VI. dic. VII			Basilius Iunior, &		
			Otto III.	Constātinus VIII.		
984	Ioannes XIIII.					
985	Ioannes XV.	*Siluanectense. Remense.*			*Abbo Floriacensis Abbas.*	
994	Ioannes XVI.					
995	Gregorius V.					
998	Sylvester II.					
A. D. 1000						
1003	Ioannes 17. alijs 18. Ioannes. 18. al. 19.		S. Henric⁹ II. Claudus, alijs I.		*Radulphus Ardens. Fulbertus Carnotensis Episcopus.*	
1009	Sergius IIII.				Burchardus VVormatiēsis Episcop.	
1012	Benedictus 7. dic. 8.	Salegūstadiense. *Aquisgranēse*			*Berno Augiensis Abbas. Bruno Herbipolensis Episcopus.*	
1024	Ioānes XIX. al. XX.	*Triburiense.*	Conradus II.	Romanus Argyr⁹.	Hermannus Contractus Comes Veringensis Monachus historicus.	
1032	Benedictus 8. dic. 9.		Henricus III. Niger, al. II.	Michael IIII. Paphlago.	S. Petrus Damianus.	
				Michael V. Calaphates.		
1045	Gregorius VI.	*Sutrinum. Papiense.*		Constantinus IX. Monomachus.	*Vmbertus, seu Humbertus Cardinalis.*	Berengarius Sacramentarius.
1047	Clemens II.				S. Lanfrācus Cantuariēsis Archiep.	
1048	Damasus II.				Guitmundus Episcopus Auersanus.	
1049	Leo IX.	Romanū & Vercellense contra Berengarium sub Leone 9. *Lateranense. Ticinense. Remēse. Mogūt. VVormatiēse.*			Algerus. *Rogerius Monachus.*	
				Theodora Augusta		
1055	Victor II.	Turonense contra eundē 3. sub Victore 2. *Florentinum.*	Henricus IIII. filius superioris. al. III	Michael VI. senior Stratioticus.		
1057	Steph. X. dictus IX.			Isaacius I. Cōnenus.	*Osbertus Clarentius Monachus Anglus.*	

Digitized by Google

	PONTIF. SVMMI.	CONCILIA.	ROMANI IMP.	CONSTANT. IMP.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.	
1059	Nicolaus II.	Romanum contra eundem Berengarium, 4. sub Nicolao 2.		Constantinus X. Ducas.	S. Anselmus Cantuariēsis Archiep. Oecumenius.		
1061	Alexander II.	*Mantuanum contra eundem.*		Eudoxia cū quatuor filijs.	*Alfanus Salernitanus Archiepiscopus.*		
				Romanus Diogenes.	*Marianus Scotus. Anselmus Lucensis Episcopus.*		
				Michael VII. Parapinaceus.			
1073	Gregorius VII.	Romanum contra eundem, sub Gregorio 7.		Constantinus XI. Ducas, & Nicephorus III. Botoniates.	S. Iuo Carnotensis Episcopus. Hildebertus Cenomannensis Episcopus. S. Bruno Carthusianus.	Basilius author sectę Bogomilorum.	
		Erfordiense. Lateranensia 8.			*Edmerus Cantuariensis Monachus.*		
1086	Victor III.	*Beneuentanum. Capuanum.*		Alexius I. Comnenus.	*Lambertus Schasnaburgensis.*		
1088	Vrbanus II.	*Melphicum. Troianum. Placentinum. Claromontanum. Barense. Romanum.*			*Dodequinus S. Disybodi Abbas.*		
1099	Paschalis II.				*Guilhelmus Malmisberiensis.*		
					Berengosius Abbas.		400
A. D. 1100							
		Lateranense. Florentinum.	Henricus V. filius præcedentis, al. IIII.		*Sigebertus Gemblacensis.* Zacharias Chrysopol. *Anselmus Laudunensis author Glossæ interlinearis.*	Taudemus	
		Trecense. Northuisense.					
		Londinense.				Durādus de VValdach.	
1118	Gelasius II.			Ioannes Comnenus.			
1119	Calixtus II.	*Remense. Lateranense 900. Patrum.*			Ioānes Zonaras. Georgius Cedren⁹.	Petrobrusiani, à Petro de Bruis.	
1124	Honorius II.		Lotharius II.		*Theodoricus S. Trudonis Abbas. Glycas.* Rupertus Tuitiēsis. Guilelmus Abb.	Henriciani.	
					Honori⁹ Augustodunēs. Frāco Hafflegini.	Petrus Abailardus.	
1130	Innocentius II.	*Claromontense. Stampense.*			S. Bernardus Clareuallensis Abbas.	Arnaldistæ, ab Arnaldo de Brixia.	
		Remense. Pisanū. Moguntinum.	Conradus III.		Hugo de S. Victore. Gratianus.		
		Lateranense 100. Patrum.			Petrus Lombardus. *Richardus de S. Victore.* Petrus Venerabilis Cluniacensis Abbas. *Constantinus Harmenopulus.*	Pseudoapostolici.	
		Suessionense. Senonense.					
1143	Cælestinus II.						
1144	Lucius II.			Manuel I. Cōnenus.			
1145	Eugenius III.				*S. Hildegardis Abbatissa.* Petrus Comestor.		
		Remense.			*Theorianus.*		
		Treuirense.	Fridericus I. Barbarossa.		Euthymius. *Otto Frisingensis Episcop.*		
					Arnoldus Bonewallis Abbas.		
1153	Anastasius IIII.				*Robertus Montensis Abbas.*	Cathari, siue Patareni.	
1154	Adrianus IIII.				*Hugo Eterianus.* Petrus Blesensis.	VValdo Lugdunensis, à quo VValdenses, seu Pauperes de Lugduno.	
1159	Alexander III.				*Robertus Lincolniensis. Leo Tuscus.*		
		Turonense.			*Petrus de Riga Remensis.*		
		Lateranense 280. Episcopor.		Alexius II. Cōnenus.	*Eckebertus S. Florins Abbas.*	Eudo. Correrij, seu Coterelli.	
1181	Lucius III.			Andronicus Comnenus.	*Godefridus Viterbiensis. Ioachim Abbas.*		
1185	Vrbanus III.			Isaacius II. Angelus.	*Petrus Comestor Trecensis.*		
1187	Gregorius VIII.				*Theodorus Balsamus.* Helmoldus.		
1188	Clemens III.				*Guericus Igniacensis Abbas.*		
1191	Cęlestinus III.		Henricus VI. Friderici filius.				
1198	Innocentius III.			Alexius III. Angelus frater Isaacij.	*Guilelmus Tyrius Archiepiscopus.*		
			Philippus Henrici frater.		Nicetas Choniates.		
			Otto IIII.		*Saxo Grammaticus.*		
					Richardus Cluniacensis.		300
A. D. 1200							
				Alexius IIII. Angelus filius Isaacij.	*Helinandus Montisfrigidi monachus.*	Almaricus.	
					Ioannes Beleth. Petrus Cantor.	Albigenses.	
				Alexius V. Ducas Murzuflus.	*Conradus à Lichtenau Vrspergensis Abbas.*		
				Balduinus I. Flandrensis.	*Cæsarius Heisterbacensis.*		
				Henricus frater eius.			
		LATERANENSIS Synodus Magna Episcoporum 470. ac in vniuersum 1285. Patrum, sub Innocentio 3.	Fridericus II.		*Iacobus de Vitriaco Cardinalis.*		
					Hugo Carensis Cardinalis S. Sabinæ.		
					S. Antonius de Padua. Raymundus de Penna forti.		
1216	Honorius III.				*Guilelmus Antisiodorensis.* Guilelmus Parisiensis Episcopus.		
		Alemanicum.		Pet. Antisiodorēs.			
		Oxoniense.		Robertus.	*Ioannes Friburgensis.*		
1227	Gregorius IX.				*Alexander de Ales.*		
		Londinense.			*Vincentius Bellouacensis.*		
1241	Cælestinus IIII.			Balduinus II.			
1243	Innocentius IIII.						
		Lugdunense.	Henricus VII. Guilelmus.		*Albertus Magnus Ratisponensis Episcop.*	Dauid Dinantius.	
1254	Alexander IIII.		Conradus IIII.		*Matthæus Parisius, seu Paris.*	Petrus Ioannis, discipulus Abbatis Ioachim.	
					Henricus Cardinalis Hostiensis.		
1261	Vrbanus IIII.		Richardus, & Alfonsus.				
1265	Clemens IIII.			Michael VIII. Palęologus.	*Humbertus Generalis Dominican.*	Guilelmus de sancto Amore.	
1271	Gregorius X.				S. Thomas Aquinas. *S. Bonauentura.*		
		Lugdunēse sub Gregorio 10. episcoporum 500.	Rodolphus I.		*Thomas Cantipratensis.* Ioannes Valeis Galensis.	Flagellantes.	

Digitized by Google

	PONTIF. SVMMI.	CONCILIA.	ROMANI IMP.	CONSTANT. IMP.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.	
1276	Innocentius v. Adrianus v. Ioannes xx. al. xxi.						
1277	Nicolaus III.				Guiliel. Durandi Mimatensis Episc.		
1281	Martinus IIII.			Andronic⁹ Senior Palæologus, cum filio Michaele.	Vdalricus Argentinensis. Henricus Gandauus. Ægidius Romanus Bituricensis Archiepiscopus.		
1285	Honorius IIII.	Aschaffenburgense.			Richardus de Mediauilla.		
1288	Nicolaus IIII.		Adolphus.		Iacobus de Voragine Episcop. Genuensis.		
1294	S. Cœlestinus.				Georgius Pachymerus Historiographus.		
1295	Bonifacius VIII.				Marcus Paulus Venetus.		
					Ioannes Duns Scotus. Aitonus seu Haitonus Armenus.		
		Lugdunense.	Albertus I.		Iacobus Diacon. Cardinalis S. Georgij.		200.
A.D.1300							
1303	Benedic. IX. dic. XI.				Niceph. Callistus. Alanus de Insulis.		
1305	Clemens V.				Albertus Patauinus. Iacobus Viterbiēsis.	Begardi.	
		Viennense sub Clemente V.	Hēricus VIII. Lutzenburgensis.		Petrus Paludanus. Petrus Aureolus.	Fraticelli ab Hermāno.	
					Guido Perpinianus Carmelita. Nicolaus Lyranus. Augustinus Anconitanus.		
1316	Ioānes XXI. al. XXII.	Moguntinum.	Ludouicus IIII. Bauarus.		Martinus Polonus. Franciscus Maronis.	Beguini.	
				Andronicus Iunior Palæologus.	Nicephorus Gregoras. Ockam. Aluarus Pelagius. Guido de monte Rotherij. Luppoldus Bebenburgius. Henricus de Vrimaria. Ludolfus Carthusianus.	Dulcinus, à quo Dulcinistæ.	
1334	Benedict⁹ X. dic. XII.					Lolhardi, à Gualtero Lolhardo. Michael de Cesena. Marsilius Patauinus.	Ante annos
				Ioannes Paleologus, cum Ioanne Cantacuzeno.	Simon de Cassia. Robertus Holkot.		
1342	Clemens VI.				Ioannes Bachon. Gregorius Ariminensis.		
1352	Innocentius VI.		Carolus IIII.		Thomas de Argētina. Frācis. Petrarcha.	Bertholdus de Rorbach.	
1362	Vrbanus V.				Petrus Berthorij. Marsilius de Ingen.	Turelupini.	
1371	Gregorius XI.				Matthæus VVestmonasterienſis.		
1378	Vrbanus VI.		Venceslaus.		Ioannes Maronis. Richardus Armacanus. Paulus Venetus.	Ioannes VViclef.	
1389	Bonifacius IX.			Manuel II. Palæologus.	Nicolaus de Gorran.		100
A.D.1400							
			Robertus Bauarus		Henricus Langenstein, dictus de Hassia.	Ioannes Hus.	
1404	Innocentius VII.				Thomas de Kempis. S. Laurentius Iustinianus. Bartholomæus Vrbinas Episc.	Hieronymus Pragensis.	
1406	Gregorius XII.				Ioānes Capreol⁹. Petrus de Aluaco Card.	Petrus Dresensis.	
1409	Alexander V.				Thomas VValdensis. Ioānes Gerson.	Piccardi, à Piccardo Adamita.	
1410	Ioannes XXII. dictus XXIII.				Alfonsus Tostatus Abulensis Episcopus.	Thaboritæ.	
					S. Vincentius Valentinus.	Orebitæ.	
1417	Martinus V.	SYNODVS CONSTANTIENSIS.	Sigismundus.		Nicolaus Dinckelspule. Ioannes Nider.	Nicolaus Galecus.	
	Eugenius IIII.	Basileense.		Ioannes Palæologus.	Ambrosius Camaldulens. Abb. Blondus.	Rocheana.	
		SYNODVS FLORENTINA sub Eugenio 4.	Albertus II. Austriacus.		S. Antoninus Florentinus Archiepiscopus.		
					S. Bernardinus Senēsis. Bessariō Card.		
			Fridericus III.		Nicolaus Siculus Abbas Panormitanus Archiepiscopus. Palmerius.		
1447	Nicolaus V.			Cōstantinus XII. Palæologus vltimus Constantinopolitanus Imperator Christianus.	Gennadius Scholarius Patriar. Constantinop.	Iohannes Behaim.	
1455	Calixtus III.				Ioannes de Turrecremata Cardinalis.		
1458	Pius II.				Dionysius Rickel Carthusianus		
1464	Paulus II.				Nicolaus Dorbellus, seu de Orbellis.		
1471	Sixtus IIII.				Ioannes de Indagine Carthusianus.		
1484	Innocentius VIII.				Nicolaus Cusanus.		
					Platina.		
					Marsilius Ficinus.		
1492	Alexander VI.				Ioan Keiserspergius. Albertus Krātzius.		
					Sabellicus. Gabriel Pyel.		
					Ioan. Trithemius Spanheimensis Abbas.	Hermannus Rissuich.	
			Maximilianus I.		Ioannes Nauclerus. Iacobus Philippus Bergomensis.		Ante annos
A.D.1500							
1503	Pius III. Iulius II.				Baptista Mātuanus. Robertus Gaguinus.		
		Lateranense sub Iulio 2. & Leone 10.			Albertus Pius Carporū Princeps. Volaterranus. Ioannes Eckius. Emserus. Iudocus Clichtoueus. Sylueſter Prierias.	Martinus Luterus. Zuinglius. Balthasar Pacimontanus Anabaptista. Muntzerus. Oecolampadius. Musculus. Osiander. Stancarus. Bucerus. Dauid Georgius. Amsdorfius. Caluinus. Seruetus. Melāchthon. Maioristæ. Castalio. Schuenckfeldius Ochinus. Brentius. Beza Petrus Martyr. Bullingerus. Puritani. Vbiquetarij. Trinitarij. Illyricus. Kemnitius Smidelinus. & infiniti alij.	
1513	Leo X.		CAROLVS V.		Thomas Morus. Ioannes Roffensis.		
1522	Adrianus VI.				Ioānes Cochlæus. Iacobus Latomus. Barthol Latomus. Ioannes Gropperus.		
1523	Clemens VII.	Senonense. Ratisbonense.			Reginaldus Polus. Hessmeisterus. Bernardus Lutzenburgens. Thomas Caietanus. Aloysius Lipomanus. Ludouicus Blosius. Ruardus Tapper. Cuthbertus Tonstallus. Io. Gazetius. Ioan. Driedo		
1534	Paulus III.	Colonienſia duo. Treuirenſia duo. Augustanum. Moguntinum.			Ioannes Hessels. Ioach. Perionius. Stafylus. Ioannes Dietenbergius. Alfonsus à Castro. Petrus & Dominicus à Soto. Franciscus Victoria. Gaspar Cōtarenus.		
1550	Iulius III.	TRIDENTINA SYNODVS contra Lutheranos, Zuinglianos, Caluinistas &c. sub Paulo 3. Iulio 3. & Pio 4.			Iacobus Sadoletus. Stunica. Francisc. Telmannus. Albert Pighius. Sasbout. Iudocus Tiletanus. Sasger Smytheus. Ioannes Faber Viennens. & cæteri innumerabiles.		
1555	Marcellus II. Paulus IIII.		Ferdinandus.				
1560	Pius IIII.						
1566	Pius V.	Mediolanense.	Maximilianus II.				
1572	Gregorius XIII.		Rodolphus II.				
1585	SIXTVS V.						

Digitized by Google

ENCOMIA QVORVNDAM PATRVM, QVORVM TESTIMONIA CREBRIVS IN HOC OPERE CITANTVR.

DE DIONYSIO AREOPAGITA.

ORIGENES homilia secunda in diuersos Euangelij locos: Omnia quæ per verbum sunt facta, in ipso viuunt, & vita sunt. In ipso enim, vt os loquitur diuinum, viuimus, mouemur & sumus: & vt ait magnus Dionysius Areopagita, esse omnium est supereſſentia & diuinitas.

De cęlesti hierarch. ca. 4. & ca. 5. de diuinis nominibus.

IOANNES Damascenus oratione 2. de assumptione B. Mariæ, de dormitione sanctissimæ dominę nostræ Deiparæ, quæ extat etiam apud Simeonem Metaphrasten: Aderant porrò tum vnà cum Apostolis & sanctissimus ac primus Ephesiorum Episcopus Timotheus, & Dionysius Areopagita, quemadmodùm ipsemet Dionysius de beato Hierotheo, qui & ipse tũc aderat, in his libris quos ad prædictum Apostolum Timotheum elaborauit, in hęc verba testatur: Quandoquidem etiam apud ipsos diuino numine afflatos sacros nostros antistites, quo tempore nos quoquè, vt nôsti, ac plerique è sacris nostris fratribus, ad corpus illud, quod vitam inchoauerat, ac Deum susceperat, intuendum conuenimus.

De diuinis nominibus, cap. 3.

IDEM Damascenus libro secundo Orthodoxę fidei, capite tertio: Vt autem sanctissimus ac Theologię laude præstantissimus vir Dionysius Areopagita inquit, Theologia omnis, hoc est, sacra scriptura, nouem cæleſtes substantias nuncupauit.

De cęlesti hierarch. ca. 6.

ET in oratione, Quòd qui cum fide ex hac vita excesserunt, viuorum Missis, ac beneficijs iuuẽtur. Quocirca eruditissimus ille atque in explicandis rebus diuinis exercitatissimus Dionysius (libet enim, quo planius fiat, id quod probandum institui, diuina ac veneranda ipsius verba vsurpare) in mystica sua de ijs qui mortem obierunt contemplatione, disertè hoc asserit, Sanctorum preces in hac quoquè vita, nedùm post mortẽ in ijs, qui sanctis precibus digni sunt, hoc est, pijs ac fide præditis, efficaces esse.

Eccleſiasticæ hierar. cap. 7.

GREGORIVS Magnus homilia trigesimaquarta in Euangelia: Fertur verò Dionysius Areopagita, antiquus videlicet & venerabilis Pater, dicere, quòd ex minorum angelorum agminibus, foràs ad explendum ministerium vel visibiliter vel inuisibiliter mittuntur, &c.

De cęlesti hierarch. ca. 7. 9. & 13.

VIDE plura apud Nicephorum libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite vigesimo: vbi inter cætera, eius scripta enumeraturus, sic ait: Quæ autem ille scripta sublimi rerum diuinarum contemplatione sententijs & elocutione admiranda prorsùs & excellentia, longeq; ab ijs, quæ pro hominum captu edita sunt, dissita composuerit, sic habent: Primum quidem opus de diuinis nominibus conscripsit, &c. Vide etiam Michaëlem Syngelum, & Hilduinum in eius vita.

DE CLEMENTE I. PONTIFICE.

CONCILIVM primum Vasense canone sexto: Ex epistola sancti Clementis, vtilia quæque præsenti tempore ecclesijs necessaria, sunt honorificè proferenda, & cum reuerentia ab omnibus fidelibus, ac precipuè Clericis recipienda. Ex quibus, quod specialiter placuit propter venerandam antiquitatem, statutis præsentibus roboramus, quod supradictus beatus martyr de beatissimi Petri Apostoli constitutione commemorat.

DE CYPRIANO.

AVGVSTINVS libro secundo de doctrina Christiana, capite quadragesimo: Nónne adspicimus, quanto auro & argento & veste suffarcinatus exierit de Aegypto Cyprianus doctor suauissimus, & martyr beatissimus?

ITEM libro secundo de dono perseuerantiæ, capite decimonono: Quid autem amplius de hac re agere Cyprianus martyr glorioſissimus, & doctor lucidissimus potuit, &c. Et libro secundo contra Iulianum, capite octauo: Audiamus victoriosissimum martyrem Cyprianum &c. O Doctor præclarissime & testis glorioſissime, sic docuisti, sic monuisti, sic te audiendum imitandúmque præbuisti. Meriò finitis alijs omnium cupiditatum certaminibus, sanatísque vulneribus, cum extrema & omnium maxima vitæ huius cupiditate, pro Christi veritate pugnâsti, & eius in te gratiæ largitate vicisti. Secura est corona tua, victoriosa est doctrina tua, in qua & istos (Pelagianos) vincis, qui confidunt in virtute sua.

DE ATHANASIO.

GREGORIVS Nazianzenus in oratione vicesimaprima, quæ est de laudibus beati Athanasij: Tantum nobis in Athanasio, illo inquã Ecclesiæ columine præsidij erat, quandiù nobiscum versabatur, &c.

IBIDEM: Cùm autem eum vitæ cursum tenuisset, atque ità institutus fuisset, aliósque instituisset, vt & vita ipsius morúmque ratio Episcopatus norma esset, & ipsius dogmata pro fidei Orthodoxæ lege haberentur, &c.

DAMASCENVS in oratione de defunctis: Ille insuper, & vita, & doctrina clarus, Ecclesiæq; Dei lumen, magnus Athanasius.

RVFINVS libro primo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimoquarto: Sed huius tanti in Ecclesia pro fidei integritate agones fuerunt, vt etiam de hoc dictum videatur quod scriptum est: Ego enim ostendam ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim persecutiones coniuratus vniuersus orbis, & commoti sunt principes terræ: gentes, regna, exercitus coiẽrant aduersùs eum. Ille autem diuinum illud conseruabat eloquium, dicens: Si consistant aduersùm me castra, non timebit cor meum: si insurgat in me prælium, in hoc ego sperabo: &c. Act. 9. Psal. 26.

DE HILARIO.

HIERONYMVS in epistola centesima quadragesimaprima ad Marcellam: Tantum virum, & temporibus suis disertissimum reprehendere non audeo: qui & confessionis suæ merito, & vitæ industria, & eloquentiæ claritate, vbicunquè Romanum nomen est, prædicatur, &c.

IDEM in procemio secundi libri Commentariorum in epistolam ad Galatas: Hilarius Latinæ eloquentiæ Rhodanus &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite tertio: Ecclesiæ Catholicæ aduersùs hæreticos acerrimum defensorem, venerandum quis ignorat Hilarium Episcopum Gallum? Hunc virum tanta in Episcopis Catholicis laude præclarum, tanta notitia famáque conspicuum, de peccato originali aude, si quid tibi frontis est, criminari. ET libro secundo, capite octauo: Catholicus loquitur, insignis Ecclesiarum doctor loquitur, Hilarius loquitur.

DE BASILIO MAGNO.

GREGORIVS Nazianzenus epistola decima ad Basilium: Vtrùm nos an teipsum ignoras, tu inquam orbis lumen, magna vox & tuba, doctrinæ palatium? Vnum Ver inter anni partes, vnus Sol inter sidera, vnum cælum omnia complexu suo coërcens, vna vox tua de omnibus triumphans. ITEM epistola vicesimasexta ad eundem: Ego te, & pro vitæ duce, & pro fidei ac dogmatum magistro, & quicquid præclari à quopiam dici potest, tum antiquitus habui, tum nunc habeo. ET epistola tricesimaoctaua ad Simpliciam Hæreticam: Quòd sanctum illum (Basilium intelligit) & communem patrem nostrum

lau-

Digitized by Google

laudibus vehis, illud inquam fidei columen, illum illam veritatis normam, & Ecclesiæ formam, plenã prudentiæ canitiem, illum vitæ humanæ & virtutis modum supergressum, illum fidelem seruũ, & magnum põtificem, Dei & hominum mediatorem, spiritus sancti domicilium; hoc quidem rectè facis.

IDEM oratione vicesima in laudem Basilij: Quis seipsum magis spiritui purgauit, atque ità sẽ cõparauit, vt dignus esset, qui oracula diuina explanaret? Quis rursùm maiore scientiæ luce collustratus est, atque in profunda spiritus prospexit, ac cum Deo, quæ Dei sunt, exquisiuit? Laudatur apud Dauidem Solis pulchritudo, & magnitudo, & cursus, & celeritas, & vis ac facultas. Basilio autem pulchritudo, virtus fuit; magnitudo, Theologia; cursus, perpetua virtutis agitatio, per quotidianos ascensus ad Deum ferens; potentia, doctrinæ semen ac distributio. Itaque ne hoc quidem mihi dicere verendum est, in omnem terram sonum illius exijsse, atque in fines orbis terræ vim illius verborum.

Psal. 88. 103 106. 135. Psal. 18.

THEODORETVS libro quarto Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoseptimo: Valentis tempore Basilius præclarum orbis terrarum luminare Ecclesiæ Cæsareensis antistes fuit.

GREGORIVS Nyssenus in vita S. Ephræm Syri: Cæsaream Cappadociæ diuino spiritu ductus, ipse os Ecclesiæ, auream illam doctrinæ lusciniam Basilium vidit.

AMPHILOCHIVS Iconiensis in vita Basilij: Ephrẽm cùm esset in eremo in ecstasi factus, vidit columnam ignis, cuius caput pertingebat ad cælum, & vocem desuper dicentẽ audiuit: Ephrẽm, Ephrẽm, quemadmodùm vidisti columnam istam ignis, talis & Magnus est Basilius. Et paulopòst: Magno autem Basilio sacros libros legente, vidit S. Ephræm linguam igneam loquentem per os eius. Et dicit sanctus Archidiacono: Vade, & dic ei: Domine Ephrẽm, iuberis intrare sanctũ presbyterium. Obstupuit ergò in istis S. Ephræm, glorificans Deũ, & genu flectens, respondit dicens: Verè Magnus Basilius, verè columna ignis, verè Spiritus sanctus loquitur per os eius.

DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: Nam vt ille magna rerum diuinarũ eruditione præditus Basilius ait, &c. Et in oratione de defunctis: Orbis vniuersi lumen eum vocat, rerum diuinarum peritissimum.

DE GREGORIO NAZIANZENO THEOLOGO.

HIERONYMVS in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum: Gregorius Nazianzenus Episcopus vir eloquentissimus præceptor meus, quo scripturas explanante didici &c.

IDEM in Apologia secunda aduersùs Ruffinum: Nunquìd in illa epistola Gregorium virũ eloquentissimum non potui nominare, qui suî apud Latinos impar est, quo ego magistro glorior & exulto? Et in caput quintum epistolæ ad Ephesios: Gregorius Nazianzenus vir valdè eloquens & in scripturis apprimè eruditus solebat dicere &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite quinto: Non tibi deerit magni nominis & fama celeberrima illustris Episcopus etiam de partibus Orientis, cuius eloquia ingentis merito gratiæ, etiam in linguam Latinam translata vsquequaquè clarùerunt.

DAMASCENVS in oratione de defunctis: Post hunc autem Gregorius ille qui à Theologia cognomentum adeò traxit &c.

DE EPHRAEM SYRO.

GREGORIVS Nyssenus in vita S. Ephræm: Ephræm Christianis omnibus in ore versatur, eius moribus exornamur, eius vitæ doctrinæq; splendor vniuerso orbi terrarum illuxit. In omni enim ferè loco, qui illustratur à sole, cognoscitur; notus ille profectò Ecclesiæ Euphrates, cuius aquis irrigata Christianorum multitudo, cẽtuplum fidei fructum affert. Ephræm fœcunda illa Dei vitis, quæ instar dulcium racemorum doctrinæ fructus producens, Ecclesiæq; filios diuina charitate nutriens explensq; recreat & oblectat. Quod ad fidem pertinet, nulla ex parte procùl à pietate declinãs rectè admodùm sentiebat; id quod cùm ex scriptis eius, tum ex Ecclesiæ de ipso existimatione cognouimus. Non eas solùm, quæ vel tunc, vel antè exortæ fuerant ex malitiæ semine zizaniorum hæreses, fidei rectitudine profligauit; sed quæ perniciosè in posterum pullulare poterant, oculis propheticis prospiciens præcidit. Omnia enim, quæ ab illo cõscripta sunt volumina, demonstrationibus conferta sunt. Omnẽ enim & antiquam & nouam scripturarũ assiduo studio, vt quiuis alius, diligenter versauit, accurateq; ad verbum interpretatus est, & ab ipsa mundi procreatione vsque ad vltimum gratiæ librum, quæ abdita arcanaq; erant, spiritus lumine adiutus, commentarijs illustrauit.

HIERONYMVS in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorũ: Ephræm Edessenæ Ecclesiæ diaconus, multa Syro sermone composuit: & ad tantam venit claritudinem, vt post lectionem scripturarum, publicè in quibusdam Ecclesijs eius scripta recitentur. Legi eius de Spiritu sancto Græcum volumen, quod quidam de Syriaca lingua verterat: & acumen sublimis ingenij etiam in translatione cognoui.

DAMASCENVS in oratione de defunctis: Beatus item Ephræm exactissima secundi Christi aduentus cognitione imbutus &c.

NICEPHORVS libro nono Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquarto: Multi deniquè alij aliter spectati viri eisdem annis viguêre, atq; in Ecclesijs Dei enituêre: inter quos præcipuè eruditione & eloquentia floruit Eusebius Emisenus Episcopus, Titus Bostrensis &c. Videtur autem omnes hac in parte gloria præcellere, atque Ecclesiam vniuersalem exornare Ephraim Syrus. Et capite decimosexto: Eadem hac ætate & Ephraim Syrus præclarus fuit, qui quidem longo interuallo omnes præcessit: & tantum in lingua Syrorum profecit, vt cùm pietatis exercitio ad summum contemplationis peruenerit, tum splendore, facilitate & suauitate verborum, necnon densitate & grauitate sententiarum, etiam præclarissimos quosque Græcorum, qui eloquentia antiquitùs excelluissent, superauerit. Mirum quidem auditu est, eundẽ & Græcè & Syriacè legi. Quam ob causam magnus ille & oratione & virtute Basilius, qui Cappadocum metropolim Episcopatu suo exornauit, summoperè virum est admiratus, eundemq; eruditionis nomine beatum censuit, vt tanti viri tam certo testimonio manifestum sit, communiter quoquè à Græcis, qui tunc clarum in eloquentia obtinuêre nomen, præstantissimum omnium Ephraim iudicatum esse. Vox sanè Basilij talis non temerè prolata esse existimanda est. Eadem habet Sozomenus libro tertio Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquinto.

DE GREGORIO NYSSENO.

SVIDAS in Lexico: Gregorius Nyssenus Episcopus, Basilij Cæsarienfis frater, vir & ipse insignis, omniq; doctrina exuberans, tam celeber præclarusq; in Rhetorica euasit, quàm quisquam veterum.

DAMASCENVS in oratione de defunctis: His etiam astipulatur doctissimus Gregorius Nyssenus.

NICEPHORVS libro 11. historiæ Ecclesiast. c. 19. Habuit Basilius fratres, quorum vnus Gregorius fuit Ecclesiæ Nyssenæ lux & ornamentum; vir secundùm fratrem doctrina, moribus, & vitæ sanctitate spectatus, plurima opuscula doctrinis & institutionibus plena Ecclesiæ Dei reliquit.

DE AMBROSIO.

BASILIVS Magnus in epistola quinquagesimaquinta ad Ambrosium Episcopum Mediolanensem: Glorificauimus Deum nostrum, qui olìm quidem ex pastoribus ouium populo suo principem excitauit, & Amos de grege caprarum sumptum, spiritu suo instruxit, & ad propheticã dignitatem extulit: nunc verò virum ex vrbe regia, cui totius gẽtis principa-

Digitized by Google

cipatus concreditus erat, ſapiẽtia ſublimem, generis claritate, vitæ ſplendore, orandi facultate & rebus ſecularibus illuſtrem, ad gregum Chriſti paſturam traxit, qui proiectis huius vitæ opibus vniuerſis, proq; damno habitis, vt Chriſtum lucrifaceret, commiſſa ſibi magni ac præclari nauigij, Eccleſiæ videlicet Dei, in fide Chriſti, gubernacula accepit. Age igitur ô homo Dei, quandoquidem non ab hominibus accepiſti aut doctus es Euangelium Chriſti, ſed ipſe te Dominus è medio Iudicum terræ deſumptum, ad præſidentiam Apoſtolicam tranſtulit: certa bonum certamen, &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite tertio: Sed adhuc audi alium excellentem Dei diſpenſatorem, quem veneror vt patrem: in Chriſto enim Ieſu per Euangelium ipſe me genuit, & eo Chriſti miniſtro lauacrum regenerationis accepi: beatum loquor Ambroſium, cuius pro Catholica fide gratiam, conſtantiam, labores, pericula, ſiue operibus, ſiue ſermonibus & ipſe ſum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus. Et libro ſecundo contra eundẽ, capite nono: Et quis hæc dicit? Homo Dei Catholicus, & Catholicæ veritatis aduersùs hæreticos vſque ad periculum ſanguinis defenſor acerrimus.

CASSIODORVS Senator in libro de diuinis lectionibus, capite vigeſimo: Sanctus quoquè Ambroſius lactei ſermonis emanator, cũ grauitate acutus, peruiolenta perſuaſione dulciſſimus, cui fuit æqualis doctrina cum vita, quando ei non paruis miraculis gratia diuinitatis arriſit.

DE CHRYSOSTOMO.

DAMASCENVS in oratione de defunctis: Deincèps ille verè aurea loquens, atque ab auro cognomentũ nactus Ioannes, ille inquam amoris erga pauperes ac pœnitẽtiæ dux & magiſter, in luculentiſſima ſua enarratione in epiſtolas ad Philippenſes & Galatas his verbis vtitur &c. Diuinus præco Chryſoſtomus, cuius præclariſſima ac prorsùs aurea verba.

AVGVSTINVS libro ſecundo contra Iulianum Pelagianum, capite ſexto: Sanctus verò Ioannes Conſtantinopolitanus epiſcopus, quantum &c. Et paulò pòſt: Meritò idem beatus Ioannes.

INNOCENTIVS primus Pontifex in epiſtola ad Archadium Imperatorem, quæ eſt apud Nicephorum libro decimotertio Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite trigeſimoquarto: Eieciſti è thronoſuo, re non iudicata, magnũ totius orbis doctorem, & vnà cum eo Chriſtum perſecutus es. Neq; de illo ità queror, (ſortem enim ſeu hæreditatem cum ſanctis Apoſtolis in Dei & ſeruatoris noſtri Domini Ieſu Chriſti regno conſecutus eſt) quanuis intolerabilis iactura ea ſit: ſed affligor propterea, quòd primùm de animarum veſtrarum ſalute, deindè de eis qui ſapientiſſima, ſpirituali & diuina doctrina & inſtitutione eius orbati, fame verbi Dei conficiuntur, ſum ſolicitus. Non enim Eccleſia tantùm Conſtantinopolitana mellitæ illius linguæ iacturam fecit, ſed & orbis ſub ſole totus ad orbitatem redactus eſt, viro tam diuino amiſſo, perſuaſione vnius mulieris, fabulam hanc & ſpectaculum exhibentis.

NICEPHORVS Calliſtus libro decimotertio Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite ſecundo: Ego verò ſupra mille eius viri lucubrationes legi, ineffabili quadam ſuauitate diffluentes. Iam enim indè ab adoleſcentia amore eius flagraui, atque in illius perindè atquè Dei ipſius vocibus acquieui. Atque ſi quid mihi eſt eruditionis, id ei acceptum fero.

DE HIERONYMO.

AVGVSTINVS lib. 1. aduersùs Iulianum Pelagianum, cap. 7. Nèc ſanctum Hieronymum, quia presbyter fuit, contemnendum arbitreris, qui Græco & Latino, inſupèr & Hebræo eruditus eloquio, ex Occidentali ad Orientalem tranſiens Eccleſiam, in locis ſanctis atque in literis ſacris vſq; ad decrepitam vixit ætatem; cuius nobis eloquium ab Oriente vſq; in Occidentem ad inſtar lampadis reſplenduit. Hic omnes vel penè omnes qui ante illum ex vtraq; parte orbis de doctrina Eccleſiaſtica ſcripſerant, legit. ET lib. 2. contra eundem, cap. 10. De illo ſancto Presbytero Hieronymo, qui ſecundùm gratiam quę data eſt ei, ſic in Eccleſia laborauit, vt eruditionem catholicam multùm in Latina lingua, multis & neceſſarijs literis adiuuaret, &c. IDEM libro 18. de Ciuitate Dei, capite 43. Quanuis non defuerit temporibus noſtris presbyter Hieronymus, homo doctiſſimus, & omnium trium linguarum peritus, qui non ex Græco, ſed ex Hebræo in Latinum eloquium eaſdem ſcripturas conuerterit, &c. ITEM Epiſtola 19. ad Hieronymum, cap. 4. Quanquàm ſecundùm honorum vocabula, quæ iam Eccleſiæ vſus obtinuit, Epiſcopatus presbyterio maior ſit: tamen in multis rebus Auguſtinus Hieronymo minor eſt. ET ad eundem epiſtola decimaquinta, capite ſecundo: Tantæ mihi in literis tuis, quæ in manus noſtras venire potuerunt, appárent res; vt nihil ſtudiorum meorum mallem, ſi poſſem, quàm inhærere lateri tuo. Quod ego quia non poſſum, aliquem noſtrorum in Domino filiorum erudiendum ad te mittere cogito. Nam neq; in me tantum ſcientię ſcripturarum diuinarum eſt, aut eſſe iam poterit, quantum ineſſe tibi video.

SEVERVS Sulpitius libro de virtutibus Orientalium monachorum, qui eſt tertius de vita S. Martini: Igitur deindè digreſſus, Bethlehem oppidũ petij. Eccleſiã loci illius Hieronymus presbyter regit: vir propter fidei meritum, dotemq; virtutũ, non ſolùm Latinis atq; Græcis, ſed & Hebræis etiam literis inſtitutus, vt ſe illi in omni ſcientia nemo audeat comparare. Apud eum ſex menſibus fui: cui iugis aduersùs malos pugna, perpetuumq; certamen. Conſciuit odia perditorum, oderunt eum hæretici, quia eos impugnare non deſinit: oderunt eum clerici, quia vitam eorũ inſectatur & crimina. Sed planè eum boni omnes admirantur & diligunt. Nam qui eum hęreticum eſſe arbitrantur, inſaniunt. Verè dixerim, catholica hominis ſcientia, ſana doctrina eſt. Totus ſemper in lectione, totus in libris eſt: non die, nõ nocte quieſcit: aut legit aliquid ſemper: aut ſcribit.

DE AVGVSTINO.

HIERONYMVS epiſtola octogeſima ad Auguſtinum, quę eſt vigeſimaquinta inter epiſtolas Auguſtini: Omni quidem tempore beatitudinem tuam eo quo decet honore veneratus ſum, & habitantem in te dilexi Dominum Saluatorem: & nunc, ſi fieri poteſt, cumulo aliquid addimus, & plenè complemus, vt abſque tui nominis mentione ne vnam quidem horam præterire patiamur, qui contra flantes ventos ardore fidei perſtitiſti. Macte virtute in orbe celebraris: Catholici te conditorẽ antiquæ rursùm fidei venerantur atque ſuſpiciunt, & quod ſignum maioris gloriæ eſt, omnes hęretici deteſtantur, & me pari proſequuntur odio, vt quos gladijs nequeunt, voto interficiant. Incolumem & meî memorem te Chriſti Domini clementia tueatur, Domine venerande & beatiſſime Papa.

PAVLINVS Epiſcopus Nolanus in epiſtola prima ad Auguſtinum, quæ in operibus Auguſtini eſt trigeſimaprima: O verè ſal terrę, quo pręcordia noſtra, nè poſſint ſeculi vaneſcere errore, condiuntur. O lucerna dignè ſupra candelabrum Eccleſię poſita, quæ latè Catholicis vrbibus de ſeptiformi lino paſtum oleo lætitiæ lumen effundens, denſas licèt hæreticorum caligines diſcutis, & lucẽ veritatis à confuſione tenebrarũ ſplendore clarifici ſermonis enubilas &c. Os enim tuum fiſtulam aquę viuę & venam fontis æterni meritò dixerim, quia fons vitæ aquæ ſalientis in vitam ærernam Chriſtus effectus eſt, cuius deſiderio ſitiuit in te anima mea, & vbertate tui fluminis inebriari terra mea concupiuit.

SEVERVS Sulpitius in epiſtola ad Auguſtinũ, quę eſt trigeſimaſeptima inter ipſius Auguſtini epiſtolas: O verè artificioſa apis Dei, conſtruens fauos Domini nectaris plenos, manantes miſericordiam.

PROSPER Epiſcopus Rhegienſis libro tertio de vita

Digitized by Google

de vita contemplatiua, capite trigesimoprimo: Sanctus Augustinus Episcopus acer ingenio, suauis eloquio, secularis literaturę peritus, in Ecclesiasticis laboribus onerosus, in quotidianis disputationibus clarus, in omni sua actione compositus, in expositione sua fidei nostræ Catholicus, in quæstionibus absoluendis acutus, in reuincendis hæreticis circunspectus, & in explicandis scripturis canonicis cautus.

CAELESTINVS Pontifex in epistola prima ad quosdam Galliarum Episcopos, capite primo: Augustinum sanctæ recordationis virum, pro vita sua atq; meritis in nostra cõmunione semper habuimus, nec vnquàm hunc sinistræ suspicionis saltem rumor adsperfit; quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, vt inter magistros optimos etiam à meis semper decessoribus haberetur. Benè ergò de eo omnes in commune senserunt, vtpotè qui vbiquè cunctis & amori fuerit, & honori.

CASSIODORVS Senator in prologo super Psalterium: Est enim literarum omnium egregius magister, & (quod in vbertate rarum est) cautissimus disputator. Decurrit quippe tanquàm fons purissimus, nulla fæce pollutus: sed in integritate fidei perseuerans, nescit hæreticis locum dare, vndè sese possint aliqua colluctatione defendere. Totus Catholicus, totus Orthodoxus inuenitur: & in Ecclesia Domini suauissimo nitore resplendens, superni luminis claritate radiat.

IDEM in libro de diuinis lectionibus, capite vigesimosecundo: Ipse Doctor eximius beatis. Augustinus, debellator hæreticorum, defensor fidelium, & famosorum palma certaminum, &c.

VENERABILIS Beda de sex mundi ætatibus, siue in Chronico suo: B. Augustinus Hipponensis episcopus, omnium Doctor eximius ecclesiarum, &c. IDEM libro secundo de tabernaculo & vasis eius ac vestibus sacerdotum, capite tertio: Augustinus omnia quæ fidem turbare poterant, hæreticorum venena euacuat.

REMIGIVS Antisiodorẽsis Episcopus, in Commentario super posteriorem ad Corinthios: Sicut sol in lumine excedit omnes Planetas, ità Augustinus omnes excessit in exponendo sacras scripturas.

BERNARDVS sermone octogesimo super Cantica: Augustinus est validissimus malleus hæreticorum.

IN Concilio Florentino sessione septima Andreas Prę́sul Colossẽsis pro Romana Ecclesia respondens: Sed nunc, inquit, sanctorum Doctorum autboritates in medium afferamus, ac in primis Augustini illustrissimi Latinorum Doctoris, quem quinta Synodus consecrauit. Vide etiam Concilium Toletanũ octauum, canone secundo.

DE CYRILLO ALEXANDRINO.

EVAGRIVS Scholasticus Epiphanẽsis lib. 1. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 7. Cyrillus prę́co verbi insignis, & strenuus veræ ac salutaris doctrinæ antesignanus, laude & prædicatione celebratur.

NICEPHORVS libro decimoquarto historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimoquarto: Cęlestinus autem Romæ Episcopus, propter nauigationis pericula, ipse synodo (Ephesinæ) adesse detrectauit: ad Cyrillum tamen, vt locum ibi suum obtineret, scripsit. Ex quo tempore, fama est, mitram illum & Papæ appellationem, atque vt orbis vniuersi iudex appellaretur, accepisse: quæ deindè omnia per successionem ad eos etiam peruenerint, quibus sorte Alexandrinæ Ecclesiæ thronus legitimè obuenisset, sacros episcopos. Et libro decimoquarto, capite trigesimosexto: Cyrillus velut quædam Ecclesiæ tuba fines terræ personans, & propugnator Ecclesię fortissimus ab omnibus celebratur, & omnibus in ore est.

DE LEONE MAGNO.

THEODORETVS Cyrensis Episcopus in epistola ad Leonem Romanum Pontificem: Deus nunc quoquè Petri & Pauli sedem claram insignemq; reddidit, cùm vestram sanctitatem in ea collocauerit, quæ radios fidei orthodoxæ emittit.

SOPHRONIVS Patriarcha Hierosolymitanus in epistola ad Sergium Patriarcham Constantinopolitanum, quæ recitata est actione vndecima sextæ Synodi generalis Constantinopolitanæ: Tanquàm sacram & cohonorandam suscipio, rectæq; fidei propagatricem & à Deo condonatam, atque à Deo inspiratam epistolam Magni atque præclari Leonis sanctissimi Romanæ Ecclesiæ, immò omnium quæ sub sole erunt luminarij: quam diuino manifestè permotus spiritu contra Eutychen maledictum, & Deo odibilem desipientemq; Nestorium, ad Flauianum laudabilem scripsit regiæ vrbis Episcopum: quam & firmamentum rectæ fidei appello atque definio, hos qui ità eam optimè definiẽrunt, sanctos patres assequens, vtpotè omnem quidem rectitudinem fidei nos instruentem, omnem verò prauitatem hæreticam perimentem, & ab à Deo custoditis atrijs nostræ sanctæ Catholicæ Ecclesiæ effugantem: cum qua diuina syllaba & scriptura, & cunctas eius epistolas & dogmata, tanquàm prolata ex ore Petri Principis Apostolorum, amplector & perosculor & veneror & anima tota complector. Vide plura in Synodo Chalcedonensi, actione tertia.

DE GREGORIO MAGNO.

DAMASCENVS in Oratione de defunctis: Prodeat in medium Gregorius Dialogus antiquioris Romæ Episcopus, vir, vt omnes nôrunt, tum vitæ sanctitate, tum eruditione clarus ac celebris, quem, cùm sacris operaretur, cælestem ac diuinum angelum sacrosancti muneris socium habuisse narrant.

CONCILIVM Toletanum octauum, canone secundo: Beatus etiam Papa Gregorius, & vitæ meritis honorandus, atque in ethicis assertionibus penè cunctis meritò præferendus, &c.

ISIDORVS Hispalensis Episcopus de scriptoribus Ecclesiasticis capite 27. Gregorius Papa Romanæ Sedis Apostolicæ præsul, compunctione timoris Dei plenus, & humilitate summus, tantumq; per gratiam sancti Spiritus, scientiæ lumine præditus, vt non modò illi præsentium temporum quisquam Doctorum, sed nec in præteritis quidem illi par fuit vnquàm.

DE IOANNE DAMASCENO.

SVIDAS: Ioannes Damascenus, cognomento Mansur, vir fuit eloquentissimus, ne vlli eorum, qui ipsius tempestate doctrinæ laude claruerunt, secundus. Opera ipsius perquàm multa, & in primis erudita.

IOANNES Patriarcha Hierosolymitanus in vita Ioannis Damasceni: Ioannes qui à Damasco patria sua cognomentum traxit, non exiguum Ecclesiastici firmamenti sidus extitit, verùm maximum & splendidissimum, non in hæresis solùm vbiquè diffusæ tenebris lucens, sed etiam omnem pestiferæ doctrinæ noctem sermonum suorũ claritate discutiens: quem si quis omnis rectæ doctrinæ legem, ac Mosaicas tabulas appellauerit, à vero minimè aberrârit.

IOANNES Zonaras tomo tertio annalium, in Constantini Copronymi imperio: Tyrannus cum Patriarcha suo, & sectatoribus Episcopis anathemate notârunt doctrina virtuteq; præstantem Ioannem Damascenum, qui hunc Dei hostem & patrem eius per literas sæpè impietatis arguit. Vide etiam sub finem actionis sextæ Synodum Nicęnam secundam.

GEORGIVS Cedrenus in compendio historiarum, in imperio Leonis Isauri Iconomachi: Erat sanctus hic Ioannes monachus & Presbyter, & vita & oratione magister optimus, omni diuina humanáque cognitione repletus.

Digitized by Google

AVGVSTINI PRO AVTHORE CATECHISMI AD OPPVGNATORES DOCTRINAE IN EO TRADITAE, SACRARVM INPRIMIS LITERARUM, deindè sanctissimorum simul & vetustissimorum Patrum testimonijs confirmatæ, RESPONSIO.

Pro Catholico dogmate ab Augustino sententiam pronunciaturi Patres introducti. Idem in hoc opere factum.

Ireneus Lug. Cyprianus Carthag. Reticius Augustudunen.

Olympius Hispanus.

Hilarius Gallus.

B. Ambrosius.

Tale nè quid fingere Caluiniani ac Lutherani possint, ante illorum oculos, quid hi per omnes ætates senserint, proponitur.

An nõ idem de Caluinianis & Lutheranis æstimare oportet, qui Patres pro se stare videri volunt?

Verecũdiam quis talẽ meritò in Caluinianis Lutheranisque desideret.

In sanctorũ Patrũ pacificum honorãdum conuẽtum & in hoc opere introducimur.

TV qui tam crebrò nobis Manicheorum nomen opponis, quos & quales viros & quantos fidei catholicæ defensores tam execrabili criminatione appetere audeas, si cuigilas intuere. Non quidem omnium de hac re *(loquitur de peccato originali, idem de reliquis hoc libro confirmatis articulis intellige)* sententias, nec omnes eorum quos commemorabo, me congregaturum esse polliceor, quia nimis longum est, & necessè esse non arbitror; sed ponam pauca paucorum, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere, & cedere, si vllus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malum peruicaciæ superauerit. Irenæus Lugdunensis Episcopus, non longè à temporibus Apostolorum fuit; de eadem fide beatissimus martyr & Episcopus Cyprianus *(scribit)*. Reticium ab Augustuduno Episcopum magnæ fuisse authoritatis in Ecclesia tempore Episcopatus sui, gesta illa Ecclesiastica nobis indicant, quando in vrbe Romana Melchiade Apostolicæ sedis Episcopo præsidente, cum alijs iudex interfuit, Donatumq; damnauit, qui prior author Donatistarum schismatis fuit, & Cæcilianum Episcopum Ecclesiæ Carthaginiensis absoluit. Olympius Hispanus Episcopus, vir magnæ in Ecclesia & in Christo gloriæ *(extitit)*. Ecclesiæ Catholicæ aduersùs hæreticos acerrimum defensorem venerandum quis ignorat Hilarium Episcopum Gallum? Hunc virum tanta in Episcopis catholicis laude præclarum, tanta notitia famaque conspicuum, de peccato originali *(aut alijs fidei catholicæ articulis)* aude, si quid tibi frontis est, criminari. Sed adhuc audi alium excellentem Dei dispensatorem, quem veneror vt patrem: in Christo enim Iesu per Euangelium ipse me genuit, & eo Christi ministro lauacrum regenerationis accepi; beatum loquor Ambrosium, cuius pro Catholica fide gratiam, constantiam, labores, pericula, siue operibus, siue sermonibus & ipse sum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus. *(Post prædictorum verò de peccato originali propositas sententias, ità subijcit)*: I nunc, & mihi obijce originale peccatum, *(immò dogma vllum catholicum hîc confirmatum)* dissimula ab istis, finge te nescire quid dicant; & sanctæ Ecclesiæ tot tantosque doctores, qui vita optimè gesta, debellatisque suorum temporum erroribus, glorioßissimè de hoc seculo, antequàm vos ebulliretis exierunt, velut eis non visis, in me impetũ faciens, & velut nesciens, quòd illi sub meo nomine lacerentur, tanquàm securus insulta. Crederem te, fateor, quid mali facias ignorare, nec impudentiæ, sed imprudentiæ tuæ tribuerem, quòd hæc lumina ciuitatis Dei audes hostiliter insectari, quæ sectari fideliter debuisti: Crederem te, inquam, hoc tantum nefas committere nescientem, nisì in eo libro cui te respondisse vel existimas, vel existimari cupis, apertissimum testimonium de sancti Ambrosij disputatione posuisses. *(cuilibet etiam vestrum hoc dicitur, qui Patres ipsos vos legere in scriptis vestris profitemini.)* Cernis nempe cum quibus tua maledicta sustineam, cernis cum quibus mihi sit causa communis, quam nulla consideratione sobria pulsare calumnijs & expugnare conaris? Cernis quàm tibi perniciosum sit, tam horribile crimen *(hæreseos)* obijcere talibus; & quàm mihi glorioßum sit, quodlibet crimen audire cum talibus? Si cernis, cerne, & tandèm tace, Pelagianam *(Caluinianam, Lutheranam)* linguam tot linguis catholicis deprime, tot venerandis oribus proterua ora submitte. Si scholam Xenocratis sicut Polemo ex antelucano conuiuio temulentus intrâsses, non tanta quanta in isto cœtu tot sanctorum, deberes verecundia coerceri. Hîc enim certè tanto maior debet esse verecundia, quanto verior addiscitur sapientia. Tanto amplius reuerendi sunt tot memorabilium Episcoporum, quàm vnius Xenocratis vultus, quanto Platone Xenocratis doctore, doctor istorum maior est Christus. Cùm te viderem in libris tuis non antelucano conuiuio temulentum, sed insano conuicio turbulentum, introduxi te sedandum atq; sanandum, non in alicuius philosophi auditorium, sed in sanctorum Patrum pacificum honorandumque conuentum. Sit operæprecium obsecro te, aspice illos quodammodò aspicientes te, & mansuetè, ac leniter dicentes tibi; Itáne nos fili Iuliane *(Illyrice, Kemniti, &c.)* Manichei sumus *(aut à fide catholica aberramus)*? Rogo quid respondebis? Quibus eos oculis intueberis? Quæ tibi argumenta succurrent? Quæ Aristotelis categoriæ, quibus vt in nos velut artifex disputator insilias, videri appetis elimatus? Quæ tuorum argumentorum vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in illorum conspectu exeri audebũt? Quę abs te arma non fugient, nudumq; destituent? An fortè dicturus es, neminem illorũ te in isto crimi-

Libro. cõtra. lianu. Cap. 1

Cap. 4.

Digitized by Google

crimine nominâsse? Et quid facies cùm tibi dixerint; Tolerabiliùs dente maledico nomina concideres nostra, quàm fidem nostram, cuius merito in cælo nomina scripta sunt nostra? An fortè dices eis; Nec fidem vestram vllo tali crimine violaui? Sed qua confidentia id dicere audebis homo, qui dicis Manichęum osse sensum, confiteri ex Adam trahere nascentes originale peccatũ, quod isti confessi atq; professi sunt; quod in Christi Ecclesia suorum rudimentorũ tempore didicerunt, quod Christi Ecclesiam suorum honorum tempore docuerunt; qui per Spiritum sanctum tam multa peccata omnibus, quos baptizare potuerunt, tam multis paruulis sola originalia remiserunt? Iterùm te admoneo, iterùm rogo, aspice tot ac tales Ecclesię Catholicæ defensores atq; rectores; vide quibus tam grauem, tamq; nefariam irrogâris iniuriam. An ideò contemnẽdos putas, quia occidentalis Ecclesię sunt omnes, nec vllus est in eis commemoratus à nobis Orientis Episcopus? Quid ergò faciemus, cùm illi Greci sint, nos Latini? Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorũ suorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronare. Cui Ecclesię præcedentem beatũ Innocentium si audire voluisses, iam tunc periculosam iuuentutẽ tuam Pelagianis laqueis exuisses. Quid enim potuit vir ille sanctus Africanis respondere concilijs, nisi quod antiquitùs Apostolica Sedes & Romana cum cæteris tenet perseueranter Ecclesia? Et tamen eius successorem crimine pręuaricationis accusas, quia doctrinæ Apostolicę & sui decessoris sententiæ noluit refragari. Sed de hoc interim taceo, nè animũ tuum, quem sanare potiùs cupio, quàm irritare, laudibus tui damnatoris exulcerem. Sancto Innocẽtio vide quid respondeas, qui nihil aliud de hac re sapit, quàm quod isti in quorum te conuentum, si tamen prodest aliquid, introduxi; cum his etiã ipse considet, etsi posterior tempore, prior loco. Non est ergò cur prouoces ad Orientis antistites, quia & ipsi vtiq; Christiani sunt, & vtriusq; partis terrarum fides ista vna est: quia & fides ista Christiana est, & te certè occidentalis terra generauit, occidentalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quæris inferre, quod in ea non inueneris, quando in eius membra veneris? Cap. 5. Sed non tibi deerit magni nominis & fama celeberrima illustris Episcopus etiam de partibus Orientis, cuius eloquia ingentis merito gratiæ, etiam in linguam Latinam translata vsquequaquè claruerunt. Sedeat ergò cum istis Patribus etiam sanctus Gregorius, & cum eis tuæ criminationis inanem patiatur inuidiam, dum tamen cum eis contra nouitiã pestem vestram, medicinalem proferat & ipse sententiam. Audis omnes vno corde, vno ore, vna fide idipsum dicere, & hanc esse catholicam fidem non dissonante contestatione firmatam. An tibi parua in vno Gregorio Episcoporum orientalium videtur authoritas? Est quidem tanta persona, vt neq; ille hoc nisi ex fide Christiana omnibus notissima diceret; nec illi eum tam clarũ haberent atq; venerandum, nisi hæc ab illo dicta ex regula notissimæ veritatis agnoscerent. Si vis addimus huic & sanctum Basilium, immò velis nolis addendus est. Quod credunt, credo; quod tenent, teneo; quod docent, doceo; quod prædicãt, prędico. Istis cede, & mihi cędes. Acquiesce istis, & quiescis à me. Postremò si mihi per eos amicus fieri non vis, saltem pero, nè per me illorum efficiaris inimicus. Sed quomodò non efficieris, si in isto errore permanseris? Quanto ergò melius vt his accedas, ab illo recedas? Tantúmne apud te possunt Pelagius & Celestius *(Caluinus, Luterus)* vt à solis Ortu vsque ad Occasum tot ac tantos catholicę fidei doctores & defensores, antiquos & nostrę ætati contiguos, dormientes & manentes, non solùm deserere, verumetiã Manichęos audeas appellare? Miror si hoc aliquando ex tuo poterit ore procedere, quod te tamen clamare prauitas tui cõpellit erroris. Sed mirum si in facie hominis tantum interuallum est Cap. 6. inter frontem & linguam, vt in hac causa frons non cõprimat linguã. Sed quid mussites, noui. Dic iam dic, audiamus, in extremo tui operis, de quo nunc agimus, id est, in quarti libri parte nouissima est. *Sanctus Ioannes, inquis, Constantinopolitanus negat esse in paruulis originale peccatum.* Itane verba sancti Ioannis Episcopi audes tanquàm econtrariò tot taliumq; sententijs collegarũ eius opponere, eumq; ab illorum concordissima societate seiungere, & eis aduersarium constituere? Absit, absit hoc malum de tanto viro credere aut dicere. Absit, inquam, vt Constantinopolitanus Ioannes de baptismate paruulorum, eorumq; à paterni chirographi liberatione per Christum, tot ac tantis coẽpiscopis suis, maximeq; Romano Innocentio, Carthaginiensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atq; optimi regulæ catholicæ defensores, salua fidei compage non consonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem vndè nunc agimus, ad ipsa Cap. 7. fidei pertinet fundamẽta. Nunc primùm perspicis hoc didicisse & docuisse tot sanctos, quod & nos didicimus & docemus: muta iam istam mentem, obliuiscere huius erroris & propemodùm furoris, quo in tot ac tales Patres Manichęum iacularis opprobrium. Si nesciens hoc fecisti, cur non miseram respuis imperitiam? Si sciens, cur non sacrilegam deponis audaciam? Conuincetis vndiquè, luce clariora sunt testimonia tanta sanctorũ; in quorum conuentum te introduxerim conspice. Hîc est Mediolanensis Ambrosius, quem

Patres vt nominatim non perstringant hęretici, eorũ tamen fidem impetunt.

Occidentalis & Latini orbis consentiens de fide doctrina Catholico homini sufficere debet.

Ad eam Catholici Lutheranos Caluinianosq; cũ Augustino reuocamus.

Orientales Patres pro Catholico dogmate pronunciantes introducti.

Gregorius.

Patrum vna & consentiens de fide sententia.

Basilius.

Huiusmodi Christianohomini vox cõuenit.

Cogita hîc fi. milli impudẽtia calumniaque hoc facere Lutherum, Caluinũ, Bezam &c. cùm Patrũ aliquẽ pro suis erroribus producunt.

In fidei fundamento Patres cõsentiũt, nec sibi contraria scribunt.

Existimẽt Lutherani Caluinianique fie se etiam post perlectas hic Patrũ sententias vrgeri, & (quod Deum rogamus) resipiscant.

Digitized by Google

En quàm venerandus Patrum cœtus, quem etiam præsens opus exhibet.

magister tuus Pelagius tanta prædicatione laudauit, vt diceret *in libris eius præcipuè fidem lucere Romanam*, qui Scriptorum inter Latinos flos quidam speciosus enituit, ità vt eius fidem & purissimũ in scripturis sensum reprehendere nec inimicus auderet. Hîc est & Constantinopolitanus Ioannes, quem tu in numero eruditorum ac sanctorum excellentissimum in hac ipsa tua, cui respondeo, disputatione posuisti. Hîc est Basilius, cuius te verbis ad id quod nunc agitur non pertinentibus, putâsti aliquid adiuuari. Hîc sunt & cæteri quorũ te mouere debet tanta cõsensio. Non est ista, sicut stylo maledico scribis, *conspiratio perditorum.*

Patrum elogia.

In Ecclesia catholica doctrinæ sanę studijs claruerunt; spiritalibus armis muniti & accincti, strenua contra hæreticos bella gesserunt; perfuncti fideliter suæ dispensationis laboribus, in pacis gremio dormierunt. *Vnum* dicis *egressum*, meipsum significans, *qui in se summam prælij sitam optat intelligi.* Eccè nõ ego vnus, sed tot ac tanti sancti eruditiq; doctores, tibi pro me vel mecum proque omnium nostrum & tua ipsius, si sapis, salute respondent. Sed eccè quò te introduxi, conuentus sanctorũ istorum non est multitudo popularis, non solùm filij, sed & patres Ecclesię sunt. Ex illo numero sunt, de quibus prædictũ est, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terrã. Ex qua filij regenerati sunt, vt hæc discerẽt; eius patres facti sunt, vt docerent. Quid est quod vos gaudere iactas, quòd ista veritas, quam tu errorem putas, vel putari cupis, *de tanta multitudine assertorem non potest inuenire*; quasi parua sit eius assertio, quòd in hoc fidei firmissimo & antiquissimo fundamento ipsa toto orbe diffusa non à se discrepat multitudo? Si autẽ assertores eos flagitas, quorum aliquid etiam literarum inueniri potest, illustrisq; doctrina est: en adest assertorum eius memorabilis & venerabilis consessus atq; consensus. Itáne tuum sic amabis errorem, in quem iuuenili confidentia & humano lapsu incautiùs decidisti, vt ab istis catholicę vnitatis & veritatis sacerdotibus, ex diuersis orbis terrarum partibus tanta inter se fidei concordia congruentibus, in tam magna causa, vbi Christianæ religionis summa cõsistit, non solùm dissentire, sed eos audeas Manichęos insupèr nuncupare? Quòd si hoc nõ facis, nec mihi hoc iustè facis, quem cernis in eadem causa disputationibus meis, quibus aduersùs me ferociter irritaris, illorum secutum fuisse vestigia. Si autem me solum tali aspergis opprobrio, non ob aliud, nisì quia de peccato primi hominis quod sentiunt, sentio: quod tenent, teneo: quod prędicant, prędico: quis te non videat in me apertũ iactare conuicium; de illis occultũ quidem, sed tamen simile habere iudicium? Ego quidem pro dilectione, quæ mihi est erga te, quam Deo propitio quibuslibet cõuicijs absit vt de medullis mei cordis extirpes, mallem fili Iuliane, vt iuuentute meliore atq; fortiore te vinceres, & animositatem quid aliud quàm humanam, qua cupis tuam, qualiscunque sit, quoniam tua iam facta est, prævalere sententiam, potentiore pietate superares. Et sicut Polemo luxurię coronis sensim capite detractis, eisq; abiectis, manũ pallio subdidit, os & vultũ formauit ad verecundiam, ad extremum totum se illi, ad quem deridendum venerat, discipulũ tradidit; sic & tu loquentibus tibi tot venerabilibus viris, maximeq; Episcopo Ambrosio integritate catholicæ fidei, etiam tui mali doctoris & deceptoris ore laudato, & Episcopis Basilio & Ioanne, quos tu quoquè in sanctis eruditis veridica attestatione posuisti, tanquàm coronas

Adest sanè etiam in hoc opere & exhibetur is consessus consensusque.

Sic sanè hodiè Lutherani, ac Caluiniani dũ in Catholicos debachãtur, Patres eadẽ sentientes condemnant.

En quid hæreticum hominem retineat nè resipiscere possit.

ebriosorum abijceres laudes Pelagianorum, quibus tanquàm magnus eorum defensor extolleris, & stylũ, vt mitiùs dixerim, contumeliosum, non tanquàm pallio pudoris absconderes, sed tanquàm manu emendatiore confringeres; tuumq; pectus veritate complendum, non Platonico Xenocrati, sed istis sacerdotibus Christianis, vel potiùs in eis ipsi Domino Christo, non velut qui nũc primùm veneris, traderes, sed velut qui recesseras, redderes. Quòd si tibi consilium meum displicet, age vt placet. Ego enim & si correctus fueris, in quo maiora vota mea sunt, abundantiùs cumulatiusq; gaudebo: & si, quod abominor, in hac prauitate permãseris, ex opprobrijs tuis fructuosum habebo, & pro me cęlestis mercedis augmentum, & de te misericordis doloris aculeũ. Proposuimus hîc authoritatis mole sanctorum, qui Episcopi ante nos, non solùm sermone cùm hîc viuerent, verumetiam scriptis, quæ posteritati relinquerent, fidem catholicam strenuè defenderunt; vestra argumenta confringere. Hoc autem probauimus catholicorum authoritate sanctorum, qui & hoc asserũt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinque *(immò omnia quæ in Catechismo docuimus)* esse vera omnia confitentur. Ac per hoc non est consequens, vt hoc falsum sit, quia vera sunt illa. Tales quippe ac tanti viri secundùm catholicã fidem, quæ vbiquè toto orbe diffunditur, & hoc, & illa vera esse confirmant; vt vestra fragilis, & quasi argutula nouitas sola authoritate conteratur illorum, præterquàm quòd ea dicunt, vt se per eos loqui veritas ipsa testetur. At ego vbicunquè sis, vbicunquè legere ista potueris, te ante istos iudices intùs in tuo corde constituo; quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meam partẽ gratia propendentes, aliquo abs te merito tuæ offensionis auersos, & ob hoc tibi aduersos, in hac nostra disceptatione cõstitui cognitores: Nec eos qui nunquàm fuerunt, aut non sunt, aut quorum sententiæ, de hoc quod inter nos disputatur, incertæ sunt, inani cogitatione confinxi; sed sanctos, & in sancta Ecclesia illustres antistites Dei, non Platonicis &

In Catechismo idè præstitum.

Lib. 2. in Epilogo Cap. 9.

Patres optimi & æquissimi controuersiarum de religione cognitores.

Cap. 10.

Digitized by Google

eis & Aristotelicis & Zenonicis alijsq; huiuscemodi, vel Græcis vel Latinis, quanquàm & istis aliquos eorum, verùm omnes sacris literis eruditos, nominatim, sicut oportebat, expressi: eorumq; sententias, quantum sufficere videbatur, sine vlla ęditas ambiguitate digessi, vt in eis timeas non ipsos; sed illum qui sibi eos vtilia vasa formauit, & sancta templa constituxit, qui tunc de ista causa iudicauerunt, quando eos nemo potest dicere perperàm cuiquam vel aduersari, vel fauere potuisse. Nondùm enim extiteratis, contra quos susciperemus de hac quæstione conflictum. Nondùm enim eratis qui diceretis, quod in libris tuis ponis, *quia de vobis multitudini mentiti fuerimus, & quòd Celestianorum vel Pelagianorum nomine homines terreamus, & quòd terrore ab omnibus extorqueamus assensum.* Certè ipse dixisti, *quòd omnes iudices ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacuos esse deceat:* pauci tales potuerũt inueniri. Sed Ambrosium, aliosque collegas eius, quos cum illo commemoraui, tales fuisse credendum est. Verùm & si tales non fuerunt in his causis, quas ad se delatas & inter partes cognitas, cùm hîc viuerent, suo iudicio definiêrunt; ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt, nullas nobiscum, vel vobiscum amicitias attenderunt, vel inimicitias exercuerunt: neque nobis, neque vobis irati sunt; neque nos, neque vos miserati sunt. Quod inuenerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Nondùm vobiscũ apud istos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus; & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus: nondùm vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Dicis me si sub potestate iudicum premerer, quales tibi ipsi componis, non habiturum fuisse quid facerem, quò confugerẽ, cùm tuis argumentationibus vndè occurrerem, reperire non possem. Ego planè haberem quod facerem, haberem quò confugerem; à Pelagianis enim *(Luteranis, Caluinianis)* tenebris ad hæc tam clara catholica lumina prouocarem, quod & nunc iam facio. Tu ergò respondes, quid facias, dic quo confugias. Ego à Pelagianis ad istos, tu ab istis ad quos? An quia *non numerandas, sed ponderandas* censes *esse sententias*, & addis, quod quidem & ego verum esse consentio, *ad aliquid inueniendum, multitudinem nihil prodesse cæcorum*; etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsqueadeò permiscuit imis summa longus dies, vsqueadeò tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, vt videant Pelagius, Celestius, Iulianus, *(Luterus, Caluinus)* & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? Sed qualiscunque homo sis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam, si tamen non in te spes est omnis emortua sanitatis; & quodammodò audio vocem tuam. Respondes, Absit vt audeam cæcos istos viros, vel cogitare, vel dicere. Eorum ergò appende sententias. Nolo esse plures, vt eas te pigeat numerare. Sed non sunt leues, vt eas dedigneris appendere; imò tam sunt graues, vt te videam sub earum onere laborare. Nunquid & de istis dicturus es, *me imbellem tibi opinionem consortis opponere, & velut consternatum meta, conscios nominare?* Isti Episcopi sunt docti, graues, sancti, veritatis acerrimi defensores aduersùs garrulas vanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate, quæ tria bona iudici tribuisti, non potes inuenire quod spernas. Si Episcopalis synodus ex toto orbe congregaretur, mirum si tales possent illic facilè tot sedere, quia nec isti vno tempore fuerunt. Sed fideles, & multis excellentiores paucos dispensatores suos Deus per diuersas ætates temporum, locorumque distantias, sicut ei placet atque expedire iudicat, ipse dispensat. Hos itaque de alijs atque alijs temporibus, atque regionibus ab Oriente & Occidente congregatos vides, non in locum quo nauigare cogantur homines, sed in librum, qui nauigare possit ad homines. Quanto tibi essent isti iudices optabiliores, si teneres catholicam fidem, tanto tibi sunt terribiliores, quia oppugnas catholicam fidem, quam in lacte suxerunt, quam in cibo sumpserunt, cuius lac & cibum paruis magnisque ministrauerunt, quam contra inimicos etiam vos tunc nondùm natos, vndè nunc reuelamini, apertissimè ac fortissimè defenderunt. Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. Ideò profanas voces vestræ nouitatis expauit; & cauta ac sobria ex admonitione Apostolica, nè sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic & mens eius corrumperetur à castitate, quæ est in Christo; catholicæ fidei virginitati insidias vestri dogmatis subrepentis exhorruit, & tanquàm caput colubri calcauit, obtriuit, abiecit. His igitur eloquijs & tanta authoritate sanctorum, profectò aut sanaberis Dei misericordia donante, quod quantum tibi optem videt qui faciat: aut si, quod abominor, in eadem quæ tibi videtur sapientia, & est magna stultitia, perduraueris; non tu iudices quæsiturus es, vbi causam tuam purges; sed vb: tot sanctos doctores egregios atque memorabiles catholicæ veritatis accuses, Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambrosium, Basilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, cæterosque socios ac participes eorum, insuper & vniuersam Christi Ecclesiam, cui diuinæ familiæ dominica cibaria fideliter ministrantes, ingenti in Domino gloria claruerunt.

In Catechismo Patrum sententię quibus nostras controuersias deciderunt dicite.

Quæ in æquo iudice requirere possis, illa in Patribus inuenias.

Patres tradiderũt nobis suis filijs qđ ipsi à suis patribus acceperunt.

Iudicibus Patribus vincimus Catholici.

Hæreticorum præiudicijs grauati Catholici, Patres appellamus.

Mirum si hoc nostri Caluiniani Luteranique profiteri audeãt.

Quę in iudice requiruntur, in Patribus est inuenire.

En tibi in hoc opere talem Patrũ cœtum.

Hæretici quia Catholicam fidem oppugnant, Patrũ iudiciũ subterfugiunt.

Patres post Apostolos Ecclesię plantatores &c. 2. Cor. 12.

Digitized by Google

INDEX, TOTIVS CATECHISMI ORDINEM ET SVMMAM COMPLECTENS: INDICANS ITEM CONTROVERSIAS, QVAE IN HOC LIBRO PER ANTIQVORVM PATRVM ET SCRIPTVRAE SACRAE TESTIMONIA DECIDVNTVR.

CHRISTIANA doctrina circa Sapientiam & Iustitiam versatur.

Ad Sapientiam, quæ ordine sequuntur, & infrà tractantur, capita referri possunt.

I. De Fide & Symbolo Fidei, *per quæstiones* 22. *vbi inter cætera etiam agitur*

De authore Symboli Apostolici, quæstione 5.

De descensu Christi ad inferos, quæstione 13.

De notis Ecclesiæ, quòd ea sit { *Visibilis, Vna, Sancta, Catholica* } *quæstione* 18.

II. De Spe & Oratione Dominica, cum Angelica Salutatione, *per quæstiones* 19. *Atque etiam*

De Spe cum timore coniungenda, quæstione 2.

De { *Laude, Veneratione, Inuocatione* } *Beatæ Mariæ Virginis, quæstione* 15. *& sequentibus.*

III. De Charitate & mandatis Decalogi, *per quæstiones* 20. *Item*

An mandata Decalogi ad Christianos pertineant, quæstione 6.

An ea impleri possint, quæstione 6.

De Sanctorum { *Inuocatione, Cultu, Reliquijs, Festis* } *quæstione* 8.

De Imaginibus { *Christi & Sanctorum* } *quæstione* 9.

De præceptis Ecclesiæ, *per quæstiones* 19. *nominatim verò*

De Traditionibus Apostolicis & Ecclesiasticis, quæstione 1. *& sequentibus.*

De Ecclesia & eius authoritate, quæstione 9. 10. *& 16.*

De Romano Pontifice & Ecclesia Romana, quæstione 9.

De Concilijs, quæstione vndecima.

De authoritate Sanctorum Patrum, quæstione eadem.

De quinque præceptis Ecclesiæ, quæstione 14.

De Scriptura sacra & eius interpretatione, quæstione 16.

IIII. DE SACRAMENTIS.

De Sacramentis in genere, *per quæstiones* 8.

De Cæremonijs, quæstione 8.

De Baptismi Sacramento, *per quæstiones* 4.

De Concupiscentia Renatorum, quæstione 3.

De Confirmationis Sacramento, *per quæstiones* 5.

De Chrismate, quæstione 4.

De Eucharistiæ Sacramento, *per quæstiones* 10.

De Veritate, quæstione 4.

Transubstantiatione, quæstione 5.

Adoratione, quæstione 6.

De Missa, quæstione 7.

De Communione sub vtraque specie, quæstione 8.

De

Digitized by Google

De Pœnitentiæ Sacramento, *per quæstiones* 10.

De Contritione, quæstione 4.
De Confessione, quæstione 5. & 6.
De Satisfactione, quæstione 7. & 8.
De Purgatorio & fidelibus defunctis, quæstione 9.

De Sacramento Extremæ Vnctionis, *per quæstiones* 3.

De Ordinis Sacramento, *per quæstiones* 8.

An omnes Christiani sint Sacerdotes, quæstione 8.
De honorandis Sacerdotibus siue bonis siue malis, quæstione 6. & 7.

De Matrimonij Sacramento, *per quæstiones* 5.

De Diuortio, quæstione 3.
De Votifragis, quæstione 4.
De Coniugio Monachorum & Monialium, quæstione eadem.
De Cælibatu Sacerdotum, quæstione 4. & 5.
De Virginitate, quæstione 5. & *latiùs de consilijs Euangelicis, quæstione* 4.

V. DE IVSTITIA CHRISTIANA.

Ad Iustitiæ priorem partem, quæ in malis fugiendis est sita, pertinent hæc:

I. De peccatis in genere, *per quæstiones* 6.
II. De peccatis septem Capitalibus, *per quæstiones* 9.
III. De peccatis alienis, culpa aliqua nostra ad nos pertinentibus, *per quæstiones* 11.
IIII. De peccatis in Spiritum sanctum, *per quæstiones* 8.
V. De peccatis in cælum clamantibus, *per quæstiones* 5.
VI. De peccatorum expiatione, *per quæstiones* 3.
VII. De peccatis minutis seu venialibus, *quæstione* 2.

Ad Iustitiæ partem alteram, quæ in bonis faciendis aut consectandis est posita, rectè referri possunt

I. Bonorum operum genera triplicia, *per quæstiones* 18. *vbi etiam agitur*
De fructu bonorum operum, quæstione 2.
De Ieiunio, quæstione 4. *& sequentibus.*
De Oratione, quæstione 7. *& sequentibus.*
De Eleemosyna & Operibus misericordiæ, quæstione 10. *& sequentibus.*
II. Virtutes Cardinales, *per quæstiones* 6.
III. Dona & fructus Spiritus sancti, *per quæstiones* 4.
IIII. Octo beatitudines, *per quæstiones* 3.
V. Consilia Euangelica, *per quæstiones* 6.
De Euangelica Paupertate, Castitate, & Obedientia, quæstione 3. 4. & 5.
De Monachismo & Religiosorum instituto, quæstione 5.
VI. Quatuor hominis nouissima, *per quæstiones* 7.

Ad Christianæ doctrinæ totius summam vnico ceu verbo comprehendendam, Ecclesiastici sententia notatu digna est, qui ait:

Fili concupiscens Sapientiam, conserua Iustitiam, & Deus præbebit illam tibi. Eccli 1.

Digitized by Google

INDEX, CATECHISMI SVMMAM COMPLECTENS.

APPENDIX DE HOMINIS LAPSV ET IVSTIFICATIONE SECVNDVM SENTENTIAM ET DOCTRINAM CONCILII TRIDENTINI.

I. De lapſu primi hominis.

II. De peccato Adam in omnes homines transfuſo.

III. De remedio originalis peccati.

IIII. De reliquijs originalis peccati in baptizatis.

V. De naturæ & legis ad iuſtificandos homines imbecillitate.

VI. De diſpenſatione & myſterio aduentus Chriſti.

VII. Qui per Chriſtum iuſtificentur.

VIII. Deſcriptio iuſtificationis impij, & modus eius in ſtatu gratiæ.

IX. De neceſſitate præparationis ad Iuſtificationem in adultis, & vndè illa ſit.

X. Modus præparationis ad Iuſtificationem quis.

XI. Quid ſit Iuſtificatio impij, & quæ eius cauſæ.

XII. Quomodò intelligatur, impium per fidem & gratìs iuſtificari.

XIII. Contra inanem hæreticorum fidutiam.

XIIII. De acceptæ Iuſtificationis incremento.

XV. De obſeruatione mandatorum, deque illius neceſſitate & poſſibilitate.

XVI. Prædeſtinationis temerariam præſumptionem cauendam eſſe.

XVII. De perſeuerantiæ munere.

XVIII. De lapſis & eorum reparatione.

XIX. Quolibet mortali peccato amitti gratiam, ſed non fidem.

XX. De fructu Iuſtificationis, hoc eſt, de merito bonorum operum, deque ipſius meriti ratione.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT PRIMVM DE FIDE ET SYMBOLO FIDEI.

I.

Quis dicendus est [a] Christianus?

a Actor. 11. & 1. Pet. 4. d

QVI IESV CHRISTI veri Dei & hominis salutarem doctrinam in eius [b] ECCLESIA profitetur.

b Athanas. contra Arrian. orat. 2. Cyprian. epist. 52. & de simplicit. Prælatorũ. Ignatius ad Magnesianos. Aug. Tract. 113. in Ioan. & ser. 181. de temp. c. 12. Item in Enchir. cap. 5. Tertul. lib. de Pudicitia, c. 7. & de præscript. hæret. cap. 37.

B. Omnes proindè cultus & sectas, quę extra CHRISTI doctrinam & ECCLESIAM vbiuis gentium reperiuntur, vt est, Iudaica, Ethnica, Mahometica, Hæretica, damnat & detestatur penitùs, qui verè Christianus est, & in ipsa CHRISTI doctrina firmiter acquiescit.

TESTIMONIA QVAE AD MARGINEM CITATA SVNT.

1. ACTORVM vndecimo capite: Profectus est autẽ (Barnabas) Tarsum, vt quæreret Saulum: quem cùm inuenisset, perduxit Antiochiam. Et annum totum conuersati sunt ibi in Ecclesia: & docuerũt turbam multam, ità vt cognominarentur primùm Antiochiæ Discipuli, Christiani.

2. PRIORIS epistolæ diui Petri quarto capite: Nemo autem vestrũm patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.

3. ATHANASIVS in oratione secunda cõtra Arrianos: Nunquàm populus ab Episcopis suis, sed à Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit. Certè à beatis Apostolis præceptoribus nostris, ministrisq; Euãgelij Saluatoris nostri, appellationes adepti non sumus, sed à Christo, Christiani & sumus & nuncupamur: Illi verò, qui aliundè originem suæ fidei deducũt, meritò authorum suorum cognomenta, vt ad quos pertineant, præ se ferunt. Quapropter, quum omnes à Christo, Christiani & essemus & diceremur, explosus est Marcion inuentor hæreseos: reliqui autem qui cum explosore Marcionis remansêre, Christiani titulum retinuerunt: qui verò secuti sunt Marcionem, non iam indè Christiani, sed Marcionistæ appellati sunt. Ità quoquè Valentinus, Basilides, Manichæus, & Simon Magus sectatoribus sua vocabula impartiêrunt, indeq; factum, vt alij Valentiniani, alij Basilidiani, alij Manichæi, alij Simoniaci, alij Cataphryges à Phrygia, alij à Nouato Nouatiani vocati sint. Ità Melitius ejectus à Petro & Episcopo & Martyre, suos, qui ipsum sequebãtur, non Christianos posteà, sed Melitianos denominauit. Eádem itertim ratione B. Alexandro Arrium eijciente, ij qui Alexandro adhæserunt, remanserunt Christiani: illi verò, qui vnà cum Ario recesserunt, nomen Saluatoris nostri Alexandro cum suis relinquentes, Arriani deincèps appellati sunt. Et paucis interiectis: Qui ex eodem genere ad istos abeunt, aut ab Ecclesia ad hæresim transitum faciunt, nomen Christi derelinquunt, & Arrianorum vocabulo induuntur, quasi non ampliùs fidem Christi retineant, sed Arrianæ insanię gregales habentur. Quomodò igitur Christiani fuerint, qui non Christiani, sed Ariomanitæ appellantur? aut quomodò de numero Ecclesiæ Catholicę habeantur, qui Apostolicã fidẽ excusserunt, & nouarum pestium inuentores se prębent?

Christiani à Christo nomen habent.

Hæretici nomen sumunt ab inuentoribus hæreseõ.

Arriani non sunt Christiani.

4. CYPRIANVS epistola quinquagesima secunda ad Antonianum: Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.

lib. 4. epist 2. Qui in ecclesia non est, Christianus non est.

5. IDEM in tractatu de Simplicitate Prælatorum, siue de Vnitate Ecclesiæ: Non pertinet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, prophanus est, hostis est. Habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem.

Ecclesiã matrẽ agnoscat, qui vult Deũ habere patrẽ.

6. IGNATIVS epistola ad Magnesianos: Dignos nos exhibeamus cognomento quod accepimus: qui enim alio nomine appellatur præter istud, hic non est Dei: non suscipit prophetiam illam, quæ nobis ait, Vocabitur nomine nouo, quo Dominus nuncupabit eum: & erit populus sanctus. Quod & impletum est primò in Syria: nam in Antiochia discipuli, Christiani appellati sunt, Paulo & Petro Ecclesiam fundantibus.

Christianorũ nomẽ nouũ.

Esa. 62.

Act. 11.

7. AVGVSTINVS tractatu centesimo decimotertio in Ioannem: In negatione Apostoli Petri, debemus aduertere, non solùm ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cùm sit, negat se esse Christianum. Dominus enim non ait Petro, Discipulum meum te negabis: sed, me negabis. Negauit ergò ipsum, cùm se negauit eius esse discipulum.

Christianũ se negãs, Christum negat.

8. IDEM sermone cẽtesimo octogesimoprimo de tempore, capite duodecimo: Quisquis ille est, & qualiscunque ille est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.

Christianus nõ est, qui in Christi Ecclesia nõ est.

9. ITEM in Enchiridio ad Laurentium capite quinto: Certum verò propriumq; fidei Catholicæ fundamentũ, Christus est. Fundamentũ enim aliud, ait Apostolus, nemo potest ponere præter id quod positũ est, quod est Christus Iesus. Neq; hoc ideò negandũ est propriũ fundamẽtum esse fidei catholicæ, quia putari potest aliquibus hæreticis hoc nobiscũ esse commune. Si enim diligẽter quæ ad Christũ pertinent cogitẽtur; nomine tenus inuenitur Christus apud quoslibet hæreticos, qui se Christianos vocari volunt, re verò ipsa non est apud eos. Quod ostendere nimis longum est, quoniam commemorandæ sunt omnes hæreses, siue quæ fuerunt, siue quæ sunt, siue quæ poterunt esse sub vocabulo Christiano, & quàm sit hoc verum, per singulas quasque monstrandum est.

1. Cor. 3.

Hæretici, veri Christiani non sunt.

10. TERTVLLIANVS in libro de Pudicitia, capite septimo: Ouis propriè Christianus, & grex Domini ecclesiæ populus, & pastor bonus Christus, & ideò Christianus non intelligendus, qui ab Ecclesiæ grege aberrauerit.

Christiani nõ sunt, qui ab Ecclesiæ grege aberrant.

11. IDEM in libro de præscriptionibus aduersùs hæreticos, capite trigesimoseptimo: Si hæretici sunt, Christiani esse non possunt, non à Christo habendo quod de suã electione sectati, hæreticorum nomine admittunt.

Hæretici nequeunt esse Christiani.

Digitized by Google

II.

Quo compendio Christianam doctrinam licet complecti?

VT nimirùm Christianus ea nôrit & obseruet, quæ tum ad [a] Sapientiam, tum ad Iustitiam spectant. Sapientia, vt Augustinus [b] ostendit, circa virtutes versatur Theologicas, [c] Fidem, Spem, & Charitatem, quæ & Diuinitùs infunduntur, & cùm in hac vita purè maximeque excoluntur, beatos homines Diuinosque reddunt. Iustitia verò [d] duabus partibus, declinatione à malo, & boni operatione, absoluitur. Huc enim spectat, quod Propheta inquit Regius: [e] *Diuerte à malo, & fac bonum.* Iam ex hisce fontibus, Sapientiæ scilicet & Iustitiæ, non difficulter hauriuntur cætera, quæcunque Christianæ quidem Institutioni atque disciplinæ congruunt.

a Eccli 1.d
b Lib. 2. Retr. cap. 63. & Enchir. c. 2. & 3.
c 1. Cor. 13. d
d Prosp. sen. 98. ex August.
e Psal. 33. c & 36. c 1. Pet. 3. b

TESTIMONIA.

1. ECCLESIASTICI primo capite: Fili, cõcupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & Deus præbebit illam tibi.

2. AVGVSTINVS libro secundo Retractationum, capite sexagesimotertio: Scripsi librum de fide, spe & charitate, cùm à me, ad quem scriptus est postulâsset, vt aliquod opusculum haberet meum, de suis manibus non recessurum: quod genus Græci Enchiridion vocant. Vbi satis diligenter mihi videor esse complexus, quo modo sit colendus Deus, quam sapientiam esse hominis vtique veram Diuina scriptura definit.

Sapientia Christiani hominis cõsistit in recto Dei cultu.

3. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite secundo: Hominis sapientia pietas est. Habes hoc in libro sancti Iob: nam ibi legitur, quòd ipsa sapientia dixerit homini, Eccè pietas est sapientia. Si autem quæras, quam dixerit eo loco pietatem, distinctiùs in Græco reperies Θεοσέβειαν, qui est Dei cultus.

Iob 28. secũdùm LXX.

4. ITEM ibidèm capite tertio: Hîc si respondero, (ad hanc videlicet quæstionem, quonam modo sit colendus Deus) fide, spe, charitate colendum Deum; profectò dicturus es, breuiùs hoc dictum esse quàm velis.

Colitur Deus fide, spe, & charitate.

5. PRIORIS epistolę ad Corinthios capite decimotertio: Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas.

6. PROSPER in sententijs ex libris Augustini decerptis, sententia nonagesimaoctaua: Tota iustitiæ ratio est, vt declinentur mala, & fiant bona. cuius obseruâtiæ inter quaslibet aduersitates forma seruanda est: quia hoc solùm nunquàm amittitur, quod operi pietatis impenditur.

Iustitia Christiana in duobus consistit.

7. PSALMO trigesimotertio: Diuerte à malo &c.

8. Et trigesimosexto: Declina à malo, & fac bonum, & inhabita in seculum seculi.

9. PRIORIS epistolæ Petri capite tertio: Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos: Coërceat linguam suam à malo, & labia eius nè loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum.

III.

Quid primùm traditur in doctrina Christiana?

FIDES, ianua illa nostræ salutis, sine qua Deum inuenire & inuocare, Deo seruire & placere nullus in hac vita potest. [a] *Credere enim oportet accedentem ad Deum*, inquit Apostolus: *qui* [b] *verò non crediderit, condemnabitur, &* [c] *iam iudicatus est*, ex Christi sententia.

Rom. 10. c Heb. 11. a August. serm. 31. de tẽp. & ser. 1. de verb. Apost. c. 4. Leo ser. 4. de Natiuit. Dom.
a Heb. 11. b
b Mar. 16. b
c Ioan. 3. b

TESTIMONIA.

1. AD Romanos decimo: Quomodò inuocabunt, in quem non crediderunt?

2. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

3. AVGVSTINVS sermone trigesimooctauo de tempore: Constat, neminem ad veram peruenire posse beatitudinẽ, nisi Deo placeat, & Deo neminem posse placere, nisi per fidem. Fides nanque est bonorũ omnium fundamentum. Fides est humanæ salutis initiũ. Sine hac nemo ad filiorũ Dei consortium potest peruenire, quia sine ipsa nec in hoc seculo quisquam iustificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit æternam. Et si quis hîc nõ ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciem beatæ visionis Domini nostri Iesu Christi. Idem habet in initio sermonis centesimi octogesimi primi de tempore.

Fides quàm necessaria.

4. IDEM sermone primo de verbis Apostoli, capite quarto: Nullæ sunt maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mũdi huius maior substantia, quàm est fides Catholica, quæ peccatores homines saluat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles iustificat, pœnitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat, virgines, viduas & coniugales casto pudore conseruat; clericos ordinat, sacerdotes consecrat, regnis cælestibus præparat, in æterna hæreditate cum angelis sanctis communicat. Eandem sententiam ijsdem verbis repetiuit sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, capite duodecimo.

Fides Catholica thesaurus ingens.

5. LEO Magnus sermone quarto in solennitate natiuitatis Domini nostri Iesu Christi: Magnũ præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omniũ, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectissimi, inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac præceptis Domini deseruite, quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuit.

Fides nisi integra & vna sit, fides non est. Ephes. 4.

6. AD Hebræos vndecimo, vt in texto & testimonio secundo.

7. MARCI decimosexto: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.

8. IOANNIS tertio: Qui credit in eũ, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei.

Digitized by Google

IIII.

Quid fidei nomine intelligitur?

A. DEI[a] donum & lumen, quo illustratus homo, firmiter assentitur atque adhæret ijs, quæ vt credantur, sunt diuinitùs reuelata, & ab Ecclesia nobis proposita.

a Ephes.2.b Heb.11.a Basil.in serm.de fidei confess. Bernar.epist.190. August. contra epist. Fundamenti. cap.5.

B. Cuiusmodi sunt, Deum esse trinum & [b] vnum, è nihilo [c] creatum mundum, Deũ factum esse hominẽ, & pro nobis mortem sustinuisse, Mariam [d] & virginem, & DEI matrem existere, mortuos omnes ad vitam excitandos esse, hominem ex aqua & Spiritu sancto regenerari, totum Christum [e] in Eucharistia cõtineri, & id genus alia Religionis nostræ veneranda mysteria: quæ diuinitùs reuelata, non humani [f] sensus captu comprehendi, sed fide duntaxàt percipi possunt.

b 1.Ioan.5.b c Genes.1.a Ioan.1.b Luc.2.a Rom.5.b d Concil.Ephes. cano.13. Luc.1.e 1.Corin.15.g Ioan.3.b e Constantien. Florentin. Triden.Concil. f Eccli 3.c 1.Cor.10.b

C. Vndè Propheta: [g] *Nisi credideritis*, inquit, *non intelligetis*. Non enim spectat fides naturæ ordinem, non sensuum fidit experientiæ: non potentia aut ratione humana, sed virtute & authoritate diuina nititur, illud planè certum habens, summam æternamque veritatem, quæ DEVS est, nec falli posse vnquàm, nec fallere.

g Esa.7.b secundùm LXX. Basil.in Psal.115. & in Moralibus, regula 80. cap.21. Gregor.homil.26.in Euang. Chrysost.in 1.ad Cor. hom.4.

D. Quamobrem id fidei vel maximè proprium est, vt [h] in captiuitatem redigat omnem intellectum in obsequium Christi, apud quem non est difficile, nedùm impossibile [i] omne verbum. Hæc [k] fides lumen est animæ, ostium vitæ, fundamentum salutis æternæ.

h 2.Cor.10.b i Lucæ 1.e Hiere.32.d k Euseb.Emisc. hom.2.de symb. Cyrill. catech.5.illum. Chrysost.ser.de fide, spe, & charitate. Cyril.lib.4.in Ioan.cap.9.

TESTIMONIA.

1. AD Ephesios secundo capite: Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est.

2. AD Hebræos vndecimo capite: Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.

Fides est firmus assensus reuelatæ veritatis.

3. BASILIVS in sermone de fidei confessione, siue de vera ac pia fide in Asceticis: Est igitur fides, eorũ quæ dicta sunt, assentiens approbatio sine vlla hæsitatione, cum animi persuasione, de eorum veritate quæ Dei munere sunt prædicata.

Fides non est æstimatio aut opinio.

4. BERNARDVS in epistola centesima nonagesima ad Innocentium pontificem, contra Petrum Abailardũ: In primo limine Theologiæ (vel potiùs stultilogiæ suæ) fidẽ definit æstimationem: quasi cuique, in ea sentire & loqui, quę libeat, liceat, aut pendeant sub incerto in vagis ac varijs opinionibus nostræ fidei sacramenta, & non magìs certa veritate subsistãt. Nónne si fluctuat fides, inanis est & spes nostra? Stulti ergò martyres nostri, sustinentes tã acerba propter incerta, nec dubitantes sub dubio remunerationis præmio, durum per exitũ diuturnum inire exilium. Sed absit vt putemus in fide vel spe nostra aliquid, vt is putat, dubia æstimatione pendulũ, & non magìs totũ quod in ea est, certa ac solida veritate subnixum, oraculis & miraculis diuinitùs persuasum, stabilitum & consecratũ partu virginis, sanguine redemptoris, gloria resurgentis. Testimonia ista credibilia facta sunt nimìs. Si quo minùs, ipse postremò spiritus reddit testimoniũ spiritui nostro, quòd filij Dei sumus. Quomodò ergò fidem quis audeat dicere æstimationẽ, nisi qui spiritũ istum nondùm accepit; quíve Euangelium aut ignoret, aut fabulam putet? Scio cui credidi, & certus sum, clamat Apostolus: & tu mihi subtilibilas, fides est æstimatio? Tu mihi ambiguũ garris, quo nihil est certius? Sed Augustinus aliter, fides, ait, non coniectando vel opinãdo habetur in corde in quo est, ab eo cuius est, sed certa scientia, acclamante cõscientia. Absit ergò, absit, vt hos fines fides habeat Christiana. Academicorũ sint istæ æstimationes, quorum est dubitare de omnibus, scire nihil. Ego verò securus in magistri gentiũ sententiam pergo, & scio quoniã non confundar. Placet mihi, fateor, illius de fide definitio, etsi iste etiã ipsam latẽter insimulet. Fides est, ait, substantia rerũ sperandarũ, argumentũ non apparentium. Substãtia, inquit, rerum sperandarum, non inanium phantasia coniecturarum. Audis substantiã, non licet tibi in fide putare vel disputare pro libitu, nõ hac illac q̃ vagari per inania opinionum, per deuia errorũ. Substantiæ nomine aliquid tibi certum fixumq̃ præfigitur. Certis clauderis finibus, certis limitibus coarctaris. Non enim est fides æstimatio, sed certitudo.

Pfal.92. Rom.8.

Fidei certitudo.

IDEM in eadẽ epistola: Quid magis contra rationem, quàm ratione rationem conari trãscendere? Et quid magis contra fidẽ, quàm credere nolle quicquid non possit ratione attingere? Deniquè exponere volens illud Sapientis, Qui credit citò, leuis est corde. Citò credere est, inquit, adhibere fidem ante rationẽ, cùm hoc Salomon non de fide in Deum, sed de mutua inter nos dixerit credulitate. Nam illam quę in Deum est fidem, beatus Papa Gregorius negat planè habere meritũ, si ei humana ratio præbeat experimentũ. Laudat autem Apostolos, quòd ad vnius iussionis vocẽ sequuti sunt redemptorẽ. Sit nimirùm pro laude dictum: In auditu auris obediuit mihi. increpatos eregionẽ discipulos, quòd tardiùs credidissent. Deniquè laudatur Maria quòd rationem fide præuenit, & punitur Zacharias quòd fidem ratione tentauit. Et rursùm Abraham commendatur, qui contra spem in spem credidit.

Fides rationem inuestigãda non est.

Hom.26.in Euang. Eccli 19.a Pfal.17. Mar.16. Luc.1. Rom.4.

2.Tim.1. Fides nihil habet ambiguum.

5. AVGVSTINVS contra epistolã Manichęi, quam vocant fundamenti, capite quinto: Si inuenires aliquem, qui Euangelio nondùm credit, quid faceres dicenti tibi, non credo? Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas.

Ecclesiæ authoritas Augustinũ commouit ad credendũ Euangelio.

1. B. PRIMAE epistolę Ioannis quinto capite: Tres sunt qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. & hi tres vnum sunt.

2. GENESEOS primo: In principio creauit Deus cælum & terram.

3. IOANNIS primo capite: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

4. LVCAE secundo: Et peperit filium suũ pri-

Digitized by Google

primogenitum. Et paulò pòst: Natus est vobis hodiè Saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid.

5. AD Romanos quinto: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniã cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.

6. CONCILIVM Ephesinum canone decimotertio: vide infrà quæstione decima, A. testimo. decimotertio.

7. LVCAE primo: Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei.

8. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto; Omnes quidẽ resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionẽ, & mortale hoc induere immortalitatem.

9. IOANNIS tertio: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

10. CONCILIVM Constantiense, Florentinum & Tridentinum: vide infrà de Sacramento Eucharistiæ, quæstione octaua G. testimo. nono, & vndecimo, & H. testimo. sexto.

11. ECCLESIATICI tertio: Altiora te nè quæsieris, & fortiora te nè scrutatus fueris: sed quę præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius nè fueris curiosus. non est enim tibi necessarium, ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis. In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus eius nõ eris curiosus. Plurima enim super sensum hominũ ostensa sunt tibi. Multos enim supplantauit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum.

12. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

1. C. ESAIAE septimo iuxta translationem Septuaginta interpretum: Nisi credideritis, non intelligetis.

2. BASILIVS in psalmum centesimum decimumquintũ, in ea verba, Credidi propter quod locutus sum, &c. Sacrorũ quę de Deo sunt, eloquiorum prædux esto fides planè, non item demonstratio. fides, inquam, animam inuitans, immò & persuadens ad consensionẽ præ cunctis rationalibus methodis. Neque enim fides geometricis nititur probationibus, quas necessitates vocitant: sed animis nostris se infinuat efficaci operatione spiritus sancti. Et nõnullis interiectis! In quocunque tandèm humanarum artium exercitio (id modò via & ordine ad præstitutum sibi progrediatur finem) impossibile est primarum propositionum inquirere demonstrationes: Immò necesse est, vt quum admiseris earum artium quæ certa ratione nitũtur, principia vt confessa, nec proindè vllam requirentia demonstratiuam probationẽ, id demùm inspicias, quicquid ex præsuppositis ordine consequitur. Nihilo seciùs & Theologiæ mysterium requirit assensum, nulla præuia inquisitione nitentem. Sanè ait Apostolus: Credere enim oportet, quia Deus est, non item in quæstionem vocare, aut controuersim opponere illud: Quid est Deus? Atq; adeò in vniuersum, fides si substantia earum est, quæ sperantur, rerum, & eorum quæ non videntur, argumentum: nè mihi tu anxius contendas videre iam, quæ longiore sepositа sunt interuallo, neu quæ speras te olim consecuturum, in ambiguam reuoces dubiámve partem, quòd ad ea nondùm potueris certa notione pertingere.

Fides à demõstratione non pendet.

Simplex assensus.

Heb. 11.

Heb. 11.

3. IDEM in Moralibus regula octogesima, capite vigesimoprimo: Quid proprium fidei? Certissima animi expletio de diuinorum verborum veritate, quæ nulla, neque à naturali necessitate inducta ratione, neque ad veræ pietatis simulationem conformata vllo modo possit labefactari. Quid proprium fidelis? Vt cum eiusmodi certa animi expletione veram esse illorũ vim credat, quę dicta sunt in scriptura, nihilq; reijciat, aut nouum statuere audeat.

4. GREGORIVS Magnus homilia vigesimasexta in Euangelia: Sciendum nobis est, quòd diuina operatio, si ratione compræhenditur, nõ est admirabilis. Nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Et quibusdam interpositis, Cùm Paulus Apostolus dicat: Est autem fides sperandarum substantia rerũ, argumentum non apparentiũ: profectò liquet, quia fides illarum rerum argumẽtum est, quæ apparere non possunt. Quæ etenim apparent, iam fidem non habent, sed agnitionem. Dum ergò vidit Thomas, dum palpauit, cur ei dicitur: Quia vidisti me, credidisti? Sed aliud vidit, aliud credidit. A mortali quippe homine diuinitas videri non potuit. Hominem ergò vidit, & Deum confessus est.

Fides quę experientia nititur, meritoria non est.

Heb. 11.

Ioan. 20.

5. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in priorem epistolam ad Corinthios: Quæ humanam excedunt rationem, fide duntaxàt indigent.

1. D. POSTERIORIS ad Corinthios decimo, vt paulò superiùs B. testimo. duodecimo.

2. LVCAE primo: Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

3. HIEREMIAE trigesimosecundo: Eccè ego Dominus Deus vniuersæ carnis: nunquìd mihi impossibile erit omne verbum?

4. EVSEBIVS Emisenus homilia secunda de Symbolo: Fides religionis catholicæ, lumẽ est animæ, ostiũ vitę, fundamentum salutis ęternæ. Quicunq; hac derelicta, velut pessimũ ducẽ proprium sequitur intellectũ, quicunq; per sapientię suę sensum, ad mysteriorũ cælestiũ se putat posse peruenire secretũ: sic facit, quomodò si absque fundamento ædificet domũ, aut si prętermisso ostio velit introire per tectũ: vel si nocte sine lumine inferat gressum, totum se clausis oculis vrgeat in profundũ. Hanc ergò nobis fidem velut magnã lampadem, Christus aduenies, errantibus viã monstraturus exhibuit, per quam possit Deus ignotus requiri, quæsitus credi, creditus inueniri.

Catholicæ fidei encomiũ & necessitas.

Similitudo elegans.

5. CYRILLVS Hierosolymorum Archiepiscopus Catechesi quinta illuminatorum: Oculus omnem illuminans conscientiam est fides, & intelligentiam efficiens. Dicit enim Propheta: Nisi credideritis, non intelligetis.

Isaiæ 7.

6. CHRYSOSTOMVS in sermone de fide, spe, & charitate: Fides est origo iustitiæ, sanctitatis caput, deuotionis principium, religionis fundamentum. Nullus vnquàm sine hac Dominum promeruit: nullus sine illa fastigium sublimitatis ascendit. Est enim, fides innocens ac pura credulitas: qua ad Deum accedimus, qua præceptis insistimus, qua expiata mente Dominum veneramur. Hæc excludit dubia, tenet certa, promissa consignat. Hanc qui tenet, felix est: qui deseruerit, miser. Hæc in Ecclesia signa ostendit, virtutes exercet, charismata complet.

Commendatio.

7. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannẽ, capite nono, in hæc verba scribens, Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam: Ianua & via in vitam fides est, & recursus quidam atque reductio à corruptione in immortalitatem.

Ioan. 6.

V.

Est'ne breuis aliqua fidei complexio, ac summa omnium nobis credendorum?

EST illa, quam duodecim Apostoli suo symbolo tradiderũt, quamque in sectio-

Digitized by Google

sectiones seu articulos duodecim aptè distinxerunt. Dignũ sanè opus his [a] authoribus, qui post Christum Dominũ Christianæ fidei præcipui & sanctissimi fundatores extitêre. Quod quidem symbolũ velut illustris nota est, qua Christiani ab impijs, qui vel nullam, vel non rectam Christi fidem profitentur, discernendi ac internoscendi sunt.

[a] Clemens epist. 1. ad frat. Do. Ambr. epist. 81. & ser. 38. August. ser. de temp. 181. Ruffi. in symb. Iren. lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 4. Hieron. epist. 61. ad Pammach. aduersùs errores Ioã. Hieros. ca. 9. Leo ser. 11. de pass. & epist. 13. ad Pulcheriam. & ser. contra Eutychetem. Maximus hom. de traditione symb.

TESTIMONIA.

Apostoli cur & quãdò cõdiderũt symbolum.

1. CLEMENS epistola prima ad fratrem Domini: Christo resurgente & ascendente in cælum, misso sancto Spiritu, collata Apostolis sciẽtia linguarum, adhuc in vno positi, symbolum, quod fidelis nunc tenet Ecclesia, vnusquisque quod sensit dicendo, condiderunt, vt discedentes ab inuicem, hanc regulam per omnes gentes prædicarent.

Nominis interpretatio.

Et post pauca: Symbolum enim Græcè, Latinè collatio dicitur. Et hoc prædicti sancti Apostoli inter se per Spiritum sanctũ salubriter (vt dictum est) condiderunt. Dicitur & indicium, quòd per hoc, qui rectè crediderit, indicatur.

Symbolum Apostolicum Rom. ecclesia intemeratum seruat. * al. iteratũ.

2. AMBROSIVS in epistola octogesimaprima ad Syricium Papam: Credatur symbolo Apostolorum, quod Ecclesia Romana * intemeratum semper custodit & seruat.

3. IDEM sermone trigesimooctauo: Arbitror Apostolicam fidem duodecim artificum operatione conflatam. Duodecim enim Apostolorũ symbolo fides sancta cõcepta est, qui velut periti artifices in vnum conuenientes, clauem suo consilio conflauerunt. Clauem enim quandã ipsum symbolum dixerim, per quod referantur diaboli tenebræ, vt lux Christi aduenìat: aperiuntur conscientiæ clausa peccata, vt iustitiæ fulgeant opera manifesta. Igitur hæc clauis ostendenda est fratribus nostris, vt & ipsi tanquàm discipuli Petri, inferna sibi reserare, cælos aperire consuescant.

Clauis est.

Matth. 16.

4. AVGVSTINVS sermone centesimo octogesimoprimo de tẽpore, qui est sermo primus in vigilia Pẽtecostes, in præfatione: Sancti Apostoli certam regulã fidei tradiderunt, quam secundùm numerum Apostolicũ duodecim sententijs comprẽhensam, Symbolũ vocauerunt; per quam credentes Catholicã tenerent vnitatem, & per quam hæreticã conuincerent prauitatem. Symbolũ ergò tali ratione institutum maiores nostri dixerunt. Tradunt enim, quòd post ascensionem Domini & Saluatoris nostri ad Patrẽ, cùm per aduentum Spiritus sancti discipuli eius inflammati, linguis omniũ loquerentur, ad singulas quasq; nationes, vt Dei verbum prædicarent, ituri ac discessuri ab inuicem, normam priùs sibi futuræ prędicationis in commune statuerunt, nè localiter ab inuicem discedentes, diuersum vel dissonũ prędicarent his qui ad fidem Christi inuitabantur. Omnes igitur in vno positi, & Spiritu sancto repleti, breue suæ prędicationis indiciũ conferendo in vnum, quod sentiebat vnusquisque cõputabat, atque hanc ità credentibus dandã esse regulam instituerũt. Symbolum breue est verbis, sed magnũ est sacramentis. Quicquid enim præfiguratũ est in Patriarchis, quicquid denunciatũ in scripturis, quicquid prędictum est in Prophetis, vel de Deo ingenito, vel ex Deo in Deum nato, vel de Spiritu sancto, vel de suscipiendo omni sacramento, vel de morte Domini resurrectionisq; eius mysterio, totum breuiter hoc symbolum continet, & continendo habet & confitendo. Discat ergò quisque fidem Apostolicam professus per ora gestantium in baptismo, cùm ad annos intelligibiles venerit.

Duodecim sententijs Apostoli fidei regulam comprẽhenderunt.

Quandò & quomodò Apostoli Symbolum cõposuerint.

Magnũ est sacramentis symbolum.

Symbolum quod in baptismo fumus professi per ora gestitium, edisscendum est.

5. RVFFINVS in expositione in symbolum Apostolorum: Tradũt maiores nostri, quòd post ascensionem Domini, cùm per aduentum sancti Spiritus super singulos quosque Apostolos igneæ linguæ sedissent, vt loquelis diuersis varijsq; loquerentur, per quod eis nulla gens extera, nulla linguæ barbaries inaccessa videretur & inuia, prę-

ceptum eis à Domino datum ob prædicandum Dei verbũ ad singulas quenque proficisci nationes. Discessuri itaque ab inuicem, normam prædicationis in commune constituunt, nè fortè alius ab alio abducti, diuersum aliquid his qui ad fidẽ Christi inuitabantur, exponerent. Omnes ergò in vno positi, & Spiritu sancto repleti, breue istud futuræ sibi, vt diximus, prædicationis indiciũ, conferẽdo in vnũ quod sentiebat vnusquisque, componunt, atque hanc credentibus dandam esse regulam statuunt. Symbolum autem hoc multis & iustissimis ex causis appellare voluerunt. Symbolum enim Græcè, indicium dici potest & collatio, hoc est, quod plures in vnum conferunt. Id enim fecerunt Apostoli in his sermonibus, in vnũ conferendo vnusquisque quod sensit. Indiciũ autem vel signum idcircò dicitur, quia illo tempore, sicut & Paulus Apostolus dicit, & in Actis Apostolorum multi ex circuncisis Iudæis simulabant se esse Apostolos Christi, & lucri alicuius vel vẽtris gratia ad prædicandum proficiscebantur, nominantes quidem Christum, sed non integris traditionum lineis nunciantes. Idcircò ergò istud indicium posuêre, per quod agnosceretur is, qui Christum verè secundùm Apostolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis ciuilibus hoc obseruari ferunt: quoniam & armorum habitus par, & sonus vocis idem, & mos vnus est, atque eadem instituta belladi, nè qua doli subreptio fiat, symbola discreta vnusquisque dux suis militibus tradit, quæ Latinè vel signa, vel indicia nominantur: vt si fortè occurreret quis, de quo dubitetur, interrogatus symbolum prodat, si sit hostis, an socius. Idcircò denicq; hæc non scribi chartulis atq; membranis, sed retineri cordibus cradiderunt, vt certum esset neminem hęc ex lectione quæ interdùm peruenire etiam ad infideles solet, sed ex Apostolorũ traditione didicisse sufficeret. Discessuri ergò, vt diximus, ad prædicandum, istud vnanimitatis & fidei suæ indicium Apostoli posuêre, non sicut filij Noẽ discessuri ab alterutrum, turrem ex latere cocto & bitumine construentes, cuius cacumen pertingeret vsque ad cælum, sed munimenta fidei, quæ starent aduersùm faciem inimici, ex lapidibus viuis & margaritis dominicis ædificãtes, quæ neque venti impellerent, neque flumina subuerterent, neque tempestatum ac procellarũ turbines permouerent. Meritò ergò illi ab inuicem separandi, turrẽ superbiæ ædificantes, linguarum confusione damnati sunt, vtì nè vnusquisq; posset aduertere proximi sui loquelam. Isti verò qui turrem fidei construebant, omnium linguarum scientia & agnitione donati sunt, vt illud peccati, hoc fidei probaretur indicium.

Cur & quomodò Apostoli Symbolum cõdiderunt.

Appellationis ratio.

2. Cor. 11.

Symbolũ nõ est ab Apostolis scripto traditum.

Gen. 11.

6. IRENAEVS aduersùs hæreses Valentini & similium, libro primo capite secundo: Ecclesia per vniuersum orbem vsque ad fines terræ seminata, & ab Apostolis & à discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in vnum Deum patrem omnipotentem, qui fecit cælum & terrã, mare & omnia quæ in eis sunt, &c.

Ab Apostolis symboli capita professa sunt.

7. IDEM libro tertio capite quarto: Quid autem si neq; Apostoli quidẽ scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt ijs quibus cõmittebant Ecclesias? cui ordinationi assentiũt multę gẽtes Barbarorum, eorũ qui in Christũ credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per Spiri-

Traditiones Apostolicæ non scriptæ.

Digitized by Google

tum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodiētes, in vnum Deum credentes fabricatorem cæli & terræ, & omniū quæ in eis sunt, per Christum Iesum Dei filium.

Symbolum fidei ab Apostolis traditum, & cordibus Christian. inscriptum.

8. HIERONYMVS ad Pammachiū aduersùs errores Ioannis Hierosolymitani, epistola sexagesimaprima, capite nono: In Symbolo fidei & spei nostræ, quod ab Apostolis traditum non scribitur in charta & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus, post confessionem Trinitatis & vnitatem Ecclesiæ, omne Christiani dogmatis sacramentum carnis resurrectione concluditur.

Apostolicæ institutionis est.

9. LEO Magnus sermone vndecimo de Passione Dñi: Hac fidei regula, dilectissimi, quā in ipso exordio symboli p authoritatē Apostolicę institutiōis accepimus, Dñm nostrū Iesum Christū, quē filium Dei Patris omnipotētis vnicū dicim⁹, eundē quoq; de Spiritu sancto natū ex Maria virgine cōfitemur.

Duodecim Apostolis duodecim articuli respondent.

10. IDEM in epistola decimatertia ad Pulcheriam Augustā: Ipsius Catholici symboli breuis & perfecta confessio, duodecim Apostolorum totidem est signata Sententijs tanquā instructa sit munitione cælesti, vt omnes hæreticorum opiniones solo ipsius possint gladio detruncari. Cuius symboli plenitudinem si Eutyches puro & simplici

Symboli perfectio.

voluisset corde concipere, in nullo à decretis sacratissimi Niceni Concilij deuiaret, & hoc à sanctis Patribus intelligeret constitutum vt contra Apostolicam fidem, quæ non nisi vna est, nullum se ingenium, nullum eleuaret eloquium.

Apostolica fides non nisi vna est.

11. IDEM in sermone seu tractatu contra Eutychetem: Fraterna vos & paterna solicitudine cōmonemus, vt inimicos Catholicæ fidei, hostes Ecclesiæ, incarnationis Dominicę negatores, & instituto à sanctis Apostolis Symbolo repugnantes, in nullum recipiatis consensionis affectum.

Institutū ab Apostolis Symbolum.

12. MAXIMVS Taurinēsis Ecclesię Episcopus in homilia de traditione symboli & expositione eiusdē: Cùm apud Patres nostros, sicut liber Iudicū refert, quædā Israeliticę tribus ciuili aduersùm se prælio decertarent, nec propter consimilē populi vnius habitū inter bellātes posset esse discretio: tribus illa, cuius iustior erat causa pugnandi, quia meritò per Dei auxiliū victoriā p̄sumebat, signum sibi certo in sermone cōstituit, vt quos vna armorū facies cōfundebat, secretioris verbi distingueret sacramentū. Quod beati Apostoli, vt ego reor, exemplū sequentes, Ecclesię Dei, quam aduersùm militiā diabolici furoris armabāt, mysteriū symboli tradiderūt, vt quia sub vno Christi nomine credentiū erat futura diuersitas, signaculum symboli inter fideles perfidosq; secerneret, & alienus à fide atq; hostis appareret Ecclesiæ, aut tanq̄ baptizatus nescisset, aut tanquàm hæreticus corrupisset.

Symbolū cuiusdā ab Apostolis compositum. Iudic. 12.

VI.

Qui sunt Symboli huius articuli?

Symbolum explicārūt Cyrillus in Catechesibus illum. Chrysost. hom. 1. & 2. in symb. Ruffin. in symb. August. in Enchiridio ad Laurent. Item in libris 4. de symb. ad catech. In lib. de fide & symb. Serm. 115. 119. 123. 125. 131. 181. 192. 193. 194. de temp. Euseb. Emisse. homil. 1. & 2. in Symb. Chrysolog. serm. 57. 58. 59. 60. 61. 62. Maximus homil. 1. de diuersis.

I. CREDO in Deum patrē omnipotentem, creatorē cæli & terræ.
II. Et in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominū nostrum.
III. Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine.
IIII. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.
V. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.
VI. Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.
VII. Indè venturus est iudicare viuos & mortuos.
VIII. Credo in Spiritum sanctum.
IX. Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem.
X. Remissionem peccatorum.
XI. Carnis resurrectionem.
XII. Vitam æternam. Amen.

VII.

Quò maximè spectant hæc Symboli verba?

Hiere. 9. f Ioan. 17. a 2. Cor. 2. a 2. Pet. 1. b Sap. 13. a

A. Eò certè, vt veram Dei diuinarumq; rerū cognitionem, quę ad benè beateq́ue viuendum est cuique necessaria, succinctè comprehensam habeamus.

a Aug. cōfes. lib. 1. cap. 4.

B. Vbi primum & præcipuum habet locum agnitio & cōfessio sanctissimæ Trinitatis, nè vllo modo dubitetur, Deum, quo nihil aut [a] maius, aut melius, aut sapientius potest excogitari, in essentia quidem seu natura diuina vnum & simplicē, in [b] personis verò tribus esse distinctum, vt alius [c] Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus esse, ante omnia certò credatur. Pater est, qui suum ab æterno filiū generat, fons & opifex rerum: Filius ex Patris genitus substantia, mundi redemptor est, ac Saluator: Spiritus sanctus, qui & [e] Paracletus dicitur, Ecclesiæ seu Christi fidelium est administrator. Iam [f] hi tres vnum sunt: hoc est, vnus, verus, æternus, immensus & incomprehensibilis Deus.

b Aug. lib. de fide & symb. cap. 9.

c Matth. 28. d Athā. in sym. d Psal. 109. a Hebr. 1. a 1. Ioan. 4. c

e Ioan. 15. d 16. b 14. b d

f 1. Ioan. 5. b 1. Tim. 1. d 6. d Hiere. 32. c d

C. Pulchrè igitur huic sanctissimæ simul & indiuiduę Trinitati partes Symboli tres præcipuæ respondent: Prima nimirùm de creatione, secunda de redemptione, tertia de sanctificatione.

TESTIMONIA.

1. A HIEREMIAE nono capite: Nō glorietur sapiēs in sapiētia sua, & nō glorietur fortis in fortitudiné sua, & nō glorietur dives in diuitijs suis: sed in hoc glorietur, q̄ gloriatur, scire & nosse me.

2. IOANNIS decimoseptimo: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscāt te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.

3. PRIORIS ad Corinthios capite secūdo: Non enim

Digitized by Google

enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christũ, & hunc crucifixũ: & quę sequuntur.

4. PRIORIS Petri primo capite: In quẽ nunc quoquè non videntes creditis: credentes autem, exultatis lętitia inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei vestræ salutem animarum.

5. SAPIENTIAE decimotertio capite: Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes, agnouerunt quis esset artifex.

Dei maiestas

1. B. AVGVSTINVS libro primo Confessionũ, capite quarto: Quid es ergò Deus meus? Quid, rogo, nisi Dominus Deus? Quis enim Dominus præter Dominum? aut quis Deus præter Deũ nostrum? Summe, optime, potentissime, omnipotentissime, misericordissime, & iustissime, secretissime, & præsentissime, pulcherrime & fortissime, stabilis & incomprehensibilis, immutabilis mutans omnia, nunquàm nouus, nunquàm vetus, innouans omnia, & in vetustatem perducens superbos, & nesciunt. Semper agens, semper quietus, colligens & non egens, portans & implens & protegens, creans & nutriés & perficiens, quęrens cùm nihil desit tibi, amas nec æstuas, zelas & securus es, pœnitet te & non doles, irasceris & tranquillus es, opera mutas, nec mutas consilium, recipis quod inuenis, & nunquàm amisisti. Nunquàm inops & gaudes lucris, nunquàm auarus & vsuras exigis. Supererogatur tibi vt debeas, & quis habet quicquam non tuum? Reddis debita nulli debens, donans debita nihil perdens. Et quid dicimus Deus meus, vita mea, dulcedo mea sancta, aut quid dicit aliquis, cùm de te dicit? & væ tacentibus de te, quoniam loquaces muti sunt.

Personarum distinctio in sanctiss. Trinitate

2. IDEM libro de fide & symbolo, capite nono: Ista Trinitas vnus est Deus: non vt idem sit Pater, qui est filius & spiritus sanctus, sed vt Pater sit Pater, & Filius sit Filius, & Spiritus sanctus sit Spiritus sanctus: sed hęc Trinitas vnus Deus, sicut scriptum est, Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Tamen si interrogemur de singulis, & dicatur nobis, Deus est Pater? respondebimus, Deus. Si quæratur, vtrùm Deus sit Filius, hoc respondebimus. Nec si fuerit de Spiritu sancto talis interrogatio, aliud esse eum debemus respõdere, quàm Deum, vehementer cauentes sic accipere, quomodò de hominibus dictum est, Dij estis. Non enim sunt naturaliter dij, quicunque sunt facti atque conditi ex Patre per Filium dono Spiritus sancti. Ipsa enim significatur Trinitas, cùm Apostolus dicit, Quoniam ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia. Quodcunque ergò de singulis interrogati, respondeamus Deum esse de quo quæritur, siue Patrem, siue Filium, siue Spiritum sanctum, vt tamen non tres doceri à nobis coli quisquam existimauerit. Nec mirum, quòd hęc de ineffabili natura dicuntur, cùm in ijs etiam rebus, quas corporeis oculis cernimus, & corporeo sensu dijudicamus, tale aliquid accidat. Nam cùm de fonte &c.

Deut. 6.

Psal. 81. 1. Cor. 8.

Rom. 11.

3. MATTHAEI vigesimo octauo: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Personarum distinctio & earundem conuenientia.

4. ATHANASIVS in symbolo suo: Fides autem Catholica hæc est, vt vnũ Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur: Neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti: sed Patris & Filij & Spiritus sancti vna est Diuinitas, æqualis gloria, & coæterna maiestas: Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus. Immensus Pater, immẽsus Filius, immensus Spiritus sanctus. Aeternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus: & tamen nõ tres æterni, sed vnus æternus: sicut nõ tres increati, nec tres immensi, sed vnus increatus, & vnus immensus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus: & tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. ità Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus: & tamẽ non tres Dij, sed vnus est Deus: ità Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus: & tamen nõ tres Domini, sed vnus est Dominus. Quia sicut singulatim, vnamquanque personam Deum aut Dominũ confiteri Christiana veritate compellimur, ità tres Deos aut Dominos dicere Catholica religione prohibemur. Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus: Filius à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus: Spiritus sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Vnus ergò Pater, non tres Patres: vnus Filius, nõ tres Filij: vnus Spiritus sanctus, nõ tres Spiritus sancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus, sed totæ tres personæ coæternę sibi sunt & coæquales. Ità vt per omnia, sicut iam suprà dictũ est, & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate veneranda sit. Qui vult ergò saluus esse, ità de Trinitate sentiat.

5. PSALMO centesimonono: Tecum principium in die virtutis tuæ in splẽdoribus sanctorum: ex vtero ante luciferum genui te.

6. AD Hebræos primo: Nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio, quem cõstituit hæredem vniuersorum, per quẽ fecit & secula. Qui cùm sit splendor gloriæ & figura substãtiæ eius, portansq; omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis: tantò melior angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquandò angelorum, Filius meus es tu, ego hodiè genui te? Et rursum: Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium? Et cùm iterùm introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Et ad Angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Ad filiũ autem, Thronus tuus Deus in seculum seculi: virga æquitatis virga regni tui. Dilexisti iustitiam, &c.

7. PRIMAE Ioannis quarto: Pater misit filium suum Saluatorem mundi. Et paulò antè: Ipse dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

8. IOANNIS decimoquinto: Cùm autem venerit paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veritatis, qui à Patre procedit &c.

9. ET capite decimosexto: Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos.

10. ITEM capite decimoquarto: Et ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum. Et paulò pòst: Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

11. PRIMAE Ioannis quinto: Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt.

12. PRIORIS ad Timotheum primo: Regi autem seculorum immortali, inuisibili, soli Deo honor & gloria in secula seculorum.

13. ET capite sexto: Quem suis tẽporibus ostendet beatus & solus potẽs, Rex regum & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, cui honor & imperium sempiternum, Amen.

14. HIEREMIAE trigesimosecundo: Eccè tu fecisti cælum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum. Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos. Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam,

Digitized by Google

vt reddas vnicuique secundùm vias suas, & secundùm fructum adinuentionum eius. Qui posuisti signa & portenta in terra Aegypti vsque ad diem hanc, & in Israel, & in hominibus: & fecisti tibi nomen sicut est dies hæc &c. Et factum est verbum Domini ad Hieremiam, dicens: Eccè ego Dominus Deus vniuersæ carnis, nunquìd mihi difficile erit omne verbum?

VIII.

Quid sibi vult primus Symboli articulus, Credo in Deum Patrem?

Deut 6.a Matth.6 b 1.Timoth.1.d Genes.1.a Esaiæ 53 a Iob 37.a d Eccles 3.b Luc.1.c Hier.32.e

a Sap.16. b 1.Reg.2.a

b Psal.2 b Heb.1.b Roman.8.c d

c Psal.32.b Coloss.1.b Matth.6.d Heb.13.b 1 Timoth. 4.c &6.d Rom.11.d

d Iacob.1.c 2.Cor.1.a Act 14 c

e Luc.12.a Gen.17.a b Psal.26.a 90.a 124.a Iob 41.a 1.Cor.10.c Eccli 33.a

A. OSTENDIT nobis primùm, Deum vnum, & in Deitate primam personam esse Patrem cæleste, æternum, potentia maiestatéque summum, cui nihil factu impossibile sit vel difficile: qui vitæ ac mortis [a] potestatem omnem obtinet.

B. Is ipse Pater Filium [b] ex omni æternitate genuit, & nos hoc tempore gratiæ in filios sibi adoptauit. Eius tanta vis est, vt verbo [c] solo tam visibilia quàm inuisibilia produxerit ex nihilo, producta verò vsque conseruet atque gubernet summa cum bonitate ac sapientia, à quo & ad quem omnia. Ipse [d] Pater luminum, apudquem non est transmutatio, Pater misericordiarum, & DEVS totius consolationis: talis demùm ac tantus, vt ad [e] nutum illius supera, terrestria, infera subitò pareant: quo duce ac protectore, nos in summis etiam malis atque periculis illæsi ac tuti conseruamur.

TESTIMONIA.

1. A. DEVTERONOMII sexto: Audi Israel, Dominus Deus noster Deus vnus est.

2. MATTHAEI sexto: Pater noster qui es in cælis.

3. PRIORIS ad Timotheum primo: Regi autem seculorũ immortali, inuisibili, soli Deo honor & gloria in secula seculorum.

4. GENESIS primo: In principio creauit Deus cælum & terram.

5. ESAIAE quinquagesimotertio: Quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est.

6. IOB trigesimoseptimo: Subter omnes cælos ipse cõsiderat, & lumen illius super terminos terræ. Post eũ rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suę, & non inuestigabitur, cùm audita fuerit vox eius. Tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna & inscrutabilia. Qui præcipit niui vt descendat in terrã, & hyemis pluuijs & imbri fortitudinis suæ. Qui in manu omniũ hominum signat, vt nouerint singuli opera sua. IBIDEM: Dignè eũ inuenire non possumus: magnus fortitudine, & iudicio, & iustitia, & enarrari non potest. Ideò timebunt eum viri, & non audebunt cõtemplari omnes, qui sibi videntur esse sapientes.

7. ECCLESIASTAE tertio: Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum, vt non inueniat homo opus quod operatus est Deus ab initio vsque ad finem.

8. LVCAE primò: Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

9. HIEREMIAE trigesimosecundo: Domine Deus, eccè tu fecisti cælum & terrã in fortitudine magna, & in brachio tuo extento: nõ erit tibi difficile omne verbum. Item: Fortissime, magne, & potẽs, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ibidem: Eccè ego Dominus Deus vniuersæ carnis, nũquìd mihi difficile erit omne verbum?

10. SAPIENTIAE decimosexto: Tu es Domine qui vitæ & mortis habes potestatem, & deducis ad portas mortis & reducis.

11. PRIMI Regum secundo capite: Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Domini sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem.

1. B. PSALMO secundo: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu: ego hodiè genui te.

2. AD Hebræos primo: Cui enim dixit aliquandò angelorum, Filius meus es tu, ego hodiè genui te? Et rursum: Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium?

3. AD Romanos octauo: Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba (Pater). Ipse enim spiritus testimoniũ reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen cõpatimur, vt & conglorificemur. Et nos ipsi primitias spiritus habentes intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes.

4. PSALMO trigesimosecundo: Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.

5. AD Colossenses primo: In ipso condita sunt vniuersa in cælis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates: omnia per ipsum & in ipso creata sunt: & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.

6. MATTHAEI sexto: Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa. Considerate lilia agri, quomodò crescunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex illis. Si autem fœnum agri, quod hodiè est, & crãs in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magìs vos minimæ fidei?

7. AD Hebræos decimotertio: Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit, Non te deseram, neque derelinquam, ità vt confidenter dicamus, Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo.

8. PRIORIS ad Timotheum quarto: Speramus in Deum viuum, qui est saluator omnium hominum, maximè fidelium.

9. ET capite sexto eiusdem epistolæ: Quem (Iesum Christum) suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem

Digitized by Google

cem inhabitat inaccessibilem: quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest. cui honor & imperium sempiternum.

10. AD Romanos vndecimo: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

11. IACOBI primo capite: Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

12. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

13. ACTORVM decimoquarto: Annunciantes vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit cælum & terram, & mare & omnia quæ in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cælo, dans pluuias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda nostra.

14. LVCAE duodecimo: Ostendã vobis quem timeatis: timete eum, qui postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.

15. GENESIS decimoseptimo capite: Ego Dominus omnipotens: ambula coram me, & esto perfectus. daboq; tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionem æternam, eroq; Deus eorum.

16. PSALMO vigesimosexto: Dominus illuminatio mea & salus mea. quem timebo? Dominus protector vitæ meæ. à quo trepidabo?

17. ET nonagesimo: Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur. Dicet Domino, susceptor meus es tu, & refugium meum Deus meus, sperabo in eum. Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantiũ & à verbo aspero. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis. Scuto circũdabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno, &c.

18. ITEM centesimo vigesimoquarto: Qui confidunt in Domino sicut mons Sion: non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem. Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.

19. IOB quadragesimoprimo: Quis resistere potest vultui meo? Quis antè dedit mihi, vt reddam ei? Omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt.

20. PRIORIS ad Corinthios decimo capite: Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

21. ECCLESIASTICI trigesimotertio capite: Timenti Dominum non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conseruabit, & liberabit à malo.

IX.

Quid habet secundus articulus, Credo in Iesum Christum?

A. COMMONSTRAT secundam in Deitate personã Iesum Christum verum Deum, & verum hominem: dictum quidem Iesum, hoc est, saluatorem populi sui: & Christum, id est, vnctum Spiritu sancto, ac[a] plenum omni gratia & veritate, Messiam, Regem, & Pontificem nostrum, qui primatum tenet in omnibus, & in quo corporaliter inhabitat omnis plenitudo DIVINITATIS.

1. Ioan. 5. d Luc. 1. c 2. b e Matth. 1. d Esa. 9. a 61. a Luc. 4. c Psal. 44. b 88. c e Acto. 4. e & 10. f 1. Reg. 10. 16. a c

a Ioan. 1. b f Apo. 17. d 19. e Heb. 3. a 5. b 1. Pet. 2. d Coloss. 1. c 2. b

B. Ostendit eundem[b] esse filiũ Dei vnicum à Patre natum, ab æterno genitum, naturalem, consubstantialem, & ei prorsus æqualem secundùm DIVINITATEM: Dominum verò nostrum, & omniũ in ipsum credẽtium, vt quos ipse[c] perditos ex seruitute Satanæ vltrò liberauit, quosq; iugo peccati & damnationis obnoxios liberalissimè redemit.

b Ephes. 1. a d Ioan. 10. e Heb. 1. a Apoc. 1. d Matth. 28. d Dan. 7. d Phil. 2. a b

c Luc. 15. b f & 11. c Rõ. 8. a 1. Cor. 6. d 1. Pet. 1. c

C. Is impijs quoquè dominatur: omnia enim[d] pedibus eius subiecta sunt. Tum verò maximè Dominum[e] dominantium, & Regem regum se improbis ac[f] vniuerso mundo palàm declarabit, cùm hostes ad vnum omnes, quanuis inuitos, suæ subijciet potestati, ac velutì[g] paleam igne comburet inextinguibili. Hic dilectus filius, hic noster Emmanuel, & audiendus Præceptor: nec aliud nomen est sub cælo[h] datum hominibus, in quo nos saluos fieri oporteat.

d Psal. 8. b Rom. 14. b

e Apoc. 19. c 17. d

f Matth. 25. c 1. Cor. 15. d Psalm. 109. a

g Luc. 3. d e Matth. 3. c d Luc. 20. b Matth. 17. a 1. d Esa. 7. c

h Actor. 4. b

TESTIMONIA.

1. A. PRIMAE Ioãnis quinto capite: Et scimus quoniam filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius. Hic est verus Deus, & vita æterna.

2. LVCAE primo capite: Eccè cõcipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Et paulò pòst: Ideóque, & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei.

3. ET capite secundo: Eccè enim euangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo: quia natus est vobis hodiè Saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid. Et paulò pòst: Vocatum est nomen eius IESVS, quod vocatum est ab angelo, priusquàm in vtero conciperetur.

4. MATTHAEI primo capite: Pariet autẽ filium, & vocabis nomen eius IESVM. ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

5. ESAIAE nono capite: Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius: & vocabitur nomen eius, admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis.

6. ET capite sexagesimoprimo: Spiritus Domini super me, eò quòd vnxerit Dominus me: ad annunciandum mãsuetis misit me, vt mederer contritis corde &c.

7. LVCAE quarto capite: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, euãgelizare pauperibus misit me, &c.

8. PSALMO quadragesimoquarto: Dilexisti iusti-

Digitized by Google

iustitiam & odisti iniquitatē: propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.

9. ET octogesimooctauo: Inueni Dauid seruū meum: oleo sancto meo vnxi eum. Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar: semē eius in æternum manebit. Et thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.

10. ACTORVM quarto capite: Conuenerunt enim verè in ciuitate ista aduersùs sanctū puerum tuum IESVM, quem vnxisti, Herodes & Pontius Pilatus, cum Gētibus & populis Israel, facere quæ manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri.

11. ET capite decimo: Vos scitis &c. IESVM à Nazareth quomodò vnxit eum Deus Spiritu sancto & virtute, qui pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

12. PRIMI Regum decimo capite: Tulit autem Samuel lenticulā olei, & effudit super caput Saulis, & deosculatus est eum, & ait: Eccè, vnxit te Dominus super hæreditatem suam in principem, & liberabis populum suum de manibus inimicorū eius qui in circuitu eius sunt. Et hoc tibi signum, quia vnxit te Deus in principem.

13. ET capite decimosexto: Tulit ergò Samuel cornu olei, & vnxit Dauid in medio fratrū eius: & directus est spiritus Domini à die illa in Dauid, & deinceps.

14. IOANNIS primo capite: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis, (& vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre) plenum gratię & veritatis. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. IBIDEM: Inuenimus Messiam, quod est interpretatum, Christus.

15. APOCALYPSIS decimoseptimo capite: Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos, quoniam Dominus dominorū est, & Rex regum.

16. ET decimonono capite: Et habet in vestimento & in femore suo scriptum, Rex regum & Dominus dominantium.

17. AD Hebræos tertio capite: Cōsiderate Apostolum & Pontificem confessionis nostrę IESVM, qui fidelis est ei, qui fecit illum, sicut & Moyses in omni domo eius.

18. ET capite quinto: Christus non seipsum clarificauit vt Pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum, Filius meus es tu: ego hodiè genui te. Quemadmodùm & in alio loco dicit: Tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedec. Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationesq; ad eum, qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Et quidem cùm esset filius Dei, didicit ex ijs quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ, appellatus à Deo Pōtifex iuxta ordinem Melchisedec.

19. PRIORIS Petri secundo capite: Eratis sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad Pastorem & Episcopum animarum vestrarum.

20. AD Colossenses primo capite: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatum tenens: quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.

21. ET secundo capite: In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis.

1. B AD Ephesios primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali &c. in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo &c. Non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestrî faciens in orationibus meis, vt Deus, Domini nostri Iesu Christi Pater, gloriæ, det vobis Spiritum sapientiæ & reuelationis &c. suscitans illum à mortuis, & cōstituens ad dexteram suam in cælestibus, supra omnem principatum & potestatem & virtutem & dominationem &c.

2. IOANNIS decimo capite: Ego & pater vnū sumus. Quem pater sanctificauit & misit in mundum, vos dicitis, Quia blasphemas, quia dixi, Filius Dei sum? Pater in me est, & ego in patre.

3. AD Hebræos primo capite: Multifariàm multisq; modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & secula. Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. & quæ sequuntur.

4. APOCALYPSIS primo capite: Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & eccè sum viuens in secula seculorum, & habeo claues mortis & inferni.

5. MATTHAEI vigesimooctauo capite: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.

6. DANIELIS septimo capite: Aspiciebam in visione noctis, & eccè cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eū. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguę ipsi seruient: potestas eius, potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.

7. AD Philippenses secundo capite: Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit &c. propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine IESV omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.

8. LVCAE decimoquinto: Cōgratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat, &c. Ibidem: Dixit autem pater ad seruos suos: Citò proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum eius, & calceamenta in pedes eius: & adducite vitulum saginatum, & occidite: & manducemus, & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuētus est. Et paulò pòst: Frater tuus hic mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est.

9. ET vndecimo capite: Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior eo superueniēs vicerit eum, vniuersa arma eius auferet in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.

10. AD Romanos octauo: Nihil ergò nunc damnationis est ijs qui sunt in Christo Iesu, qui non secundùm carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.

11. PRIORIS ad Corinthios sexto: Empti estis precio magno. Glorificate & portate Deū in corpore vestro.

12. PRIORIS Petri primo capite: Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

1. C. PSALMO octauo: Omnia subiecisti sub pedibus eius.

2. AD Romanos decimoquarto: In hoc Christus mortuus est & resurrexit, vt & mortuorum & viuorum dominetur.

3. APOCALYPSIS decimonono: Rex regum & Dominus dominantium.

4. ITEM

Digitized by Google

4. ITEM capite decimoſeptimo: Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos, quoniam Dominus dominorum eſt & Rex regum.
5. MATTHAEI vigeſimoquinto: Cùm autem venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ: & congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicèm &c.
6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Deindè finis, cùm tradiderit regnũ Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem principatum & poteſtatem & virtutem. Oportet autem illum regnare, donèc ponat omnes inimicos ſub pedibus eius. Nouiſſima autẽ, inimica deſtruetur mors. Omnia enim ſubiecit ſub pedibùs eius. Cùm autem dicat, Omnia ſubiecta ſunt ei: ſine dubio, præter eum, qui ſubiecit ei omnia. Cùm autem ſubiecta fuerint illi omnia, tunc & ipſe filius ſubiectus erit ei qui ſubiecit ſibi omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus.
7. PSALMO centeſimonono: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis: donèc ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.
8. LVCAE tertio capite: Ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. Cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream ſuam: & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et paulò pòſt: Et vox de cælo facta eſt: Tu es Filius meus dilectus, in te complacuit mihi.
9. MATTHAEI tertio: Cuius ventilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam: & cõgregabit triticum ſuum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et poſt pauca: Et eccè vox de cælis, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.
10. LVCAE vigeſimo: Dixit autem dominus vineæ, Quid faciam? Mittam filium meum dilectum: Forſitan, cùm hunc viderint, verebuntur.
11. MATTHAEI decimoſeptimo: Et eccè vox de nube, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ipſum audite.
12. ET primo: Eccè virgo in vtero habebit & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum, Nobiſcum Deus.
13. ESAIAE ſeptimo: Et vocabitur nomen eius Emmanuel.
14. ACTORVM quarto: Hic eſt lapis qui reprobatus eſt à vobis ædificantibus, qui factus eſt in caput anguli. Et nõ eſt in alio aliquo ſalus. Nec enim aliud nomen eſt ſub cælo datũ hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri.

X.

Quid credendum proponit tertius articulus, Conceptus de Spiritu ſancto?

A. EVNDEM teſtatur Dominum, qui iam indè ab æterno genitus à Deo Patre ſine matre fuit, propter nos de cælis deſcendiſſe, & humanam aſſumpſiſſe [a] naturam, qua temporaliter & conceptus ſit in Nazareth, & ſub Cæſare Auguſto in Bethleem natus ſine patre ex illibata Virgine, operante ſcilicet in illa ſic Spiritus ſancti virtute, vt (quod admirationem omnem excedit) VERBVM [b] caro & DEVS homo fieret, atque MARIA ſimul DEI mater & [c] virgo eſſet.

Mich.5.a Ioan.1.a 16.f Eſa.53.c Ioan.6.f

a Galat.4.a Rom.1.a Matth.1.c d Luc.1.c d 2.a Eſa.7.c Hiere.31.d

b Concil.Epheſ.cano.13.

c Hieron.in Heluidium. Ambroſ.in epiſt.81. Ezechiel.44.a

B. Hæc filij Dei temporalis conceptio & generatio, humanæ ſalutis ac redemptionis [d] primordia continet, noſtræque eſt forma regenerationis. Qua fit, vt maledicti Adæ filij de immundo ſemine [e] concepti, & iræ filij nati, purificemur: tum vt è carnalibus ſpirituales, ac planè filij Dei efficiamur in Chriſto, cui Pater æternus conformes fieri voluit electos, *vt ſit ipſe*, quemadmodùm [f] Paulus ait, *in multis fratribus primogenitus*.

d Ioan.3.a 1.Pet.2.a 3.d Heb.2.a 7.d Tit.3.b

e Iob 14.a Epheſ.2.a Rom.6.a 8.a

f Rom.8.f

TESTIMONIA.

1. A. MICHEAE quinto capite: Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur qui ſit dominator in Iſrael, & egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis.
2. IOANNIS primo capite: In principio erat Verbum, & Verbũ erat apud Deum, & Deus erat Verbum: Hoc erat in principio apud Deum.
3. ITEM capite decimoſexto: Exiui à Patre, & veni in mundum: iterùm relinquo mundum, & vado ad Patrem. Dicunt ei diſcipuli &c. In hoc credimus quia à Deo exiſti.
4. ESAIAE quinquageſimotertio capite: Generationem eius quis enarrabit?
5. IOANNIS ſexto: Hæc eſt voluntas patris mei qui miſit me. Item, Non quia Patrem vidit quiſquam, niſi is qui eſt à Deo, hic vidit Patrem. Item, Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi.
6. AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium factum ex muliere, factum ſub lege.
7. AD Romanos primo: Quod antè promiſerat per Prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundùm carnem.
8. MATTHAEI primo: Cùm eſſet deſponſata mater eius Maria Ioſeph, antequàm conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto &c. Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Ieſum.
9. LVCAE primo: Miſſus eſt angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem deſponſatam viro cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid, & nomẽ virginis Maria. Et ait angelus ei: Nè timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum: Eccè cõcipies in vtero & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum &c.
10. ET capite ſecũdo: Exijt edictum à Cęſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis &c. Aſcendit autẽ & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam ciuitatem Dauid quæ vocatur Bethlem, eò quòd eſſet de domo & familia Dauid, vt profiteretur cũ Maria deſponſata ſibi vxore prægnante. Factum eſt aũt cùm eſſent ibi, impleti ſunt dies vt páreret: & peperit filiũ ſuũ primogenitum.
11. ESAIAE ſeptimo: Eccè virgo concipiet & pariet filium.
12. IEREMIAE trigeſimoprimo: Creauit Dominus

Digitized by Google

minus nouum ſuper terram, Fœmina circundabit virum.

13. CONCILIVM Epheſinum canone decimotertio: Non dicimus, quòd Dei natura conuerſa vel immutata facta ſit caro: nec quòd in totum hominem, qui eſt ex anima & corpore, transformata ſit: ſed illud magis, quòd carnem animatam anima rationali ſibi copulauerit Verbũ ſubſtantialiter, & ineffabiliter & indeprehenſibiliter factus ſit homo, & nũcupatus ſit etiam filius hominis, non nuda tantummodò voluntate, ſed nec aſſumptione ſola perſonæ, ſed quòd diuerſæ quidem naturæ in vnum conuenerint. Vnus tamen ex ambabus Chriſtus & filius, non euacuata aut ſublata diuerſitate naturarũ per coniunctionem, ſed quia ſimul nobis effecerunt vnum Dominum & Chriſtum & filium, id eſt, diuinitas & humanitas, per arcanam illam ineffabilemq; copulationem ad vnitatem.

14. HIERONYMVS in libello aduerſus Heluidiũ, ex profeſſo egregiè defendit virginitatem perpetuam beatæ Mariæ.

De Maria virginitate perpetua.

15. AMBROSIVS epiſtola octogeſimaprima ad Syriciũ Papã: Sed de via peruerſitatis produntur dicere: Virgo concepit, ſed nõ virgo generauit. Quæ potuit ergò virgo cõcipere, potuit virgo generare, cùm ſemper conceptus præcedat, partus ſequatur. Sed ſi doctrinis non creditur ſacerdotum, credatur oraculis Chriſti, credatur monitis angelorum dicentium: Quia non eſt impoſſibile Deo omne verbum. Credatur ſymbolo Apoſtolorum, quod Eccleſia Romana * intemeratum ſemper cuſtodit & ſeruat. Audiuit Maria vocem Angeli, & quæ antè dixerat: Quomodò fiet iſtud? non de fide generationis interrogans, reſpondit poſteà: Eccè ancilla Domini, contingat mihi ſecũdùm verbum tuum. Hæc eſt virgo, quæ in vtero concepit, virgo quæ peperit filium. Sic enim ſcriptum eſt:

Luc.1. * Iteratum

Eſa.7. Eccè virgo in vtero accipiet & pariet filium. Non enim concepturam tantummodò virginem, ſed & parituram virginem dixit. Quæ autem eſt illa

Ezech.44. porta ſanctorum, illa exterior ad Orientem, quæ manet clauſa, & nemo, inquit, pertranſibit per eam, niſi ſolus Deus Iſrael? Nónne eſt hæc porta Maria, per quam in hunc mundum redemptor

Matth.3. intrauit? Hæc porta iuſtitiæ, ſicut ipſe dixit: Sine nos implere omnem iuſtitiam. Hæc porta eſt beata Maria: de qua ſcriptum eſt, quia Dominus pertranſibit per eam, & erit clauſa poſt partum, quia virgo concepit & genuit. Quid autem incredibile, ſi contra vſum originis naturalis peperit Ma-

Pſal.113. ria, & virgo permanet, quandò contra vſum naturæ mare vidit, atque in fontem ſuum Iordanis fluenta remeârũt? Non ergò excedit fidem, quòd

Num.20. Exod.14. virgo peperit, quandò legimus, quòd petra vomuit aquas, & in montis ſpeciem maris vnda ſolidata eſt: Non ergò excedit fidẽ, quòd homo exi-

4.Reg.6. Matth.14. uit de virgine, quãdò petra profluxit, ſcaturiuit ferrũ ſuper aquas, ambulauit homo ſuper aquas. Ergò ſi hominem vnda portauit, non potuit hominem virgo generare: atque hominẽ de quo le-

Eſa.19. gimus, Et mittet illis Dominus hominem qui ſaluos faciet eos, & notus erit Dominus Aegyptijs?

16. EZECHIELIS quadrageſimoquarto capite: Dixit Dominus ad me, Porta hæc clauſa erit, non aperietur, & vir non tranſiet per eam: quoniam Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam, eritq; clauſa principi.

1.B. IOANNIS tertio: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

2. PRIORIS Petri ſecundo capite: Deponentes igitur omnem malitiam & omnem dolum, & ſimulationes, & inuidias, & omnes detractiones, ſicut modò geniti infantes, rationabiles, ſine dolo lac concupiſcite, vt in eo creſcatis in ſalutem.

3. ET capite tertio eiuſdem epiſtolæ: Quod & vos nunc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma.

4. AD Hebræos ſecundo capite: Quomodò nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem, quæ cùm initium accepiſſet enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata eſt, conteſtante Deo ſignis, & portentis, & varijs virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus ſecũdùm ſuam voluntatem.

5. ET capite ſeptimo: Saluare in perpetuum poteſt accedens per ſemetipſum ad Deum, ſemper viuens ad interpellandum pro nobis.

6. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum.

7. IOB decimoquarto capite: Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? Nónne tu qui ſolus es?

8. AD Epheſios ſecundo: Eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri: Deus autem qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatẽ ſuam qua dilexit nos, & cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto, cuius gratia ſaluati eſtis, & conreſuſcitauit, & conſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Ieſu.

9. AD Romanos ſexto: Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus: conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, vt quomodò Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.

10. ET capite octauo: Nihil ergò nunc damnationis eſt ijs qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui nõ ſecundùm carnem ambulant. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu, liberauit me à lege peccati & mortis. Nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundùm carnem ambulamus, ſed ſecundùm ſpiritum. Et paulò pòſt: Ergò fratres debitores ſumus non carni, vt ſecundùm carnem viuamus: ſi enim ſecundùm carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Quicunque enim ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei &c. Si aũt filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autẽ Chriſti, ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur.

11. IBIDEM: Quos præſciuit, & prædeſtinauit cõformes fieri imaginis filij ſui, vt ipſe ſit primogenitus in multis fratribus.

XI.

Quid continet articulus quartus, Paſſus ſub Pontio Pilato?

Actor.10.f Matth.27.f Marc.15.c Eſa 50.c 53.a b c Ioan 1.d Heb.7.d 1.Pet.1.c 2.d Apoc.1.d 1.Tim.6.c d Rom.5.b Ioan.15.b

A. OSTENDIT Chriſtum, cùm præclarè docendi & miracula patrandi finem feciſſet, ſuum pro nobis, qui perieramus, redimendis agonem tandèm abſoluiſſe. Itaque licèt Agnus eſſet abſque macula innocentiſſimus, immò & Deus ſimul immortalis, tamen vt charitatem erga nos ſuam maximam declararet, paſſus eſt ille * volens à ſceleſtiſſimis extrema & acerbiſſima quæque: vndè nec iudicium impij iudi-

a Ioan.18.a 19.b 3.b 12.e Matt.27. Mar.15. Luc.23. Ioan.19. Act.13.d

Digitized by Google

pij iudicis Pilati, quanuis iniquissimum, neque crucem [b] probrosissimum supplicij genus defugit, mortẽ pro nobis crudelissimã adiens, & sepulturam in alieno etiam monumento delatam non recusans: totum vt se viuens moriens donaret atque impenderet mortalibus.

[b] Sap.2.d Heb.12.a Phil.2.b Rom.5.b Matt.27.g Tit.2.d Gal.1.a Esa.53.d

B. Quæ CHRISTI passio, [c] sanguis, crux, vulnera & mors, peccatoribus consolationem, sanitatem, virtutem & vitam continuè exhibent, si tamen paremus & [d] compatimur capiti, vt ità simul & conglorificemur. [e] *Consummatus enim factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.*

[c] 1.Pet.1.c 1.Ioan.1.e Apoc.1.b Ephes.1.b

[d] Rom.8.c 2.Cor.1.b 2.Tim.2.b

[e] Heb.5.e

TESTIMONIA.

1. A. ACTORVM decimo capite ait B. Petrus: Vos scitis quod factum est verbũ per vniuersam Iudęam: incipiens enim à Galilæa, post baptismũ quod prædicauit Ioannes, Iesum à Nazareth, quomodò vnxit eum Deus Spiritu sancto & virtute, qui pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo: quẽ occiderunt suspendentes in ligno.

2. MATTHAEI vigesimoseptimo: Iesus autẽ iterùm clamans voce magna, emisit spiritum.

3. MARCI decimoquinto: Et crucifigẽtes eum, diuiserunt vestimenta eius, &c.

4. ESAIAE quinquagesimo: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus. Dominus Deus auxiliator meus, ideò nõ sum cõfusus. ideò posui faciem meam vt petram durissimam, & scio quoniam non confundar.

5. ITEM quinquagesimotertio: Quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est? Et ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti: nõ est species ei neque decor: & vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum: Despectum & nouissimum virorum, virum dolorum & scientem infirmitatem: & quasi absconditus vultus eius & despectus, vndè nec reputauimus eum. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: & nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit: & posuit Dominus in eo iniquitatẽ omnium nostrũm. Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondẽte se obmutescet, & non aperiet os suum. De angustia & de iudicio sublatus est: generationem eius quis enarrabit? quia abscissus est de terra viuentium: propter scelus populi mei percussi eum. Et dabit impios pro sepultura, & diuitem pro morte sua: eò quòd iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius. Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus orauit.

6. IOANNIS primo: Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

7. AD Hebræos septimo: Talis enim decebat vt nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus, qui non habet necessitatem quotidiè (quemadmodùm sacerdotes) priùs pro suis delictis hostias offerre, deindè pro populi.

8. PRIORIS Petri primo capite: Redẽpti estis precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

9. ET secundo capite: Qui peccatum non fecit, nec inuẽtus est dolus in ore eius. Qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, nõ comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniustè: qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: vt peccatis mortui, iustitię viuamus: cuius liuore sanati estis.

10. APOCALYPSIS primo: Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuens in secula seculorum, & habeo claues mortis & inferni.

11. PRIORIS ad Timotheũ sexto: Præcipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimoniũ reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem: vt serues mandatum sine macula, irreprehensibile vsq; in aduentũ Domini nostri Iesu Christi: quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex regum & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem &c.

12. AD Romanos quinto: Vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secundùm tempus pro impijs mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magìs nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortẽ filij eius: multo magìs reconciliati salui erimus in vita ipsius.

13. IOANNIS decimoquinto: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.

14. ITEM decimooctauo: Iesus itaque sciens omnia, quæ ventura erant super se, processit, & dixit eis: Quem quæritis? Responderunt ei, IESVM Nazarenum, &c.

15. ET decimonono capite: Non haberes potestatem aduersùm me vllam, nisì tibi datum esset desuper.

16. CAPITE tertio: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ità exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus filiũ suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.

17. ITEM capite duodecimo: Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum: hoc autem dicebat significãs qua morte esset moriturus.

18. MATTHAEI vigesimoseptimo: Et vinctũ adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi. Et dimisit illis Barrabam: Iesum autem flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur.

19. MARCI decimoquinto: Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barrabam, & tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur.

20. LVCAE vigesimotertio: Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium & seditionẽ missus fuerat in carcerem, quem petebant: Iesum verò tradidit voluntati eorum.

Digitized by Google

21. IOANNIS decimonono: Tunc ergò tradidit eis illum, vt crucifigeretur.

22. ACTORVM decimotertio: Nullam causam mortis (inquit Paulus) inuenientes in eo, petierunt à Pilato, vt interficerent eum. Cumq; consummâssent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt in monumento.

23. SAPIENTIAE secundo: Dixerunt impij, cogitantes apud se non rectè: Circunueniamus iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiã Dei habere, & filium Dei se nominat. Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. Grauis est nobis etiã ad videndum: quoniam dissimilis est alijs vita illius, & immutatæ sunt viæ eius. Tanquàm nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se à vijs nostris tanquàm immunditijs, & præfert nouissima iustorũ, & gloriatur patrem se habere Deũ. Videamus ergò si sermones illius veri sint, & tentemus quę ventura sunt illi, & sciemus quæ erunt nouissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illũ de manibus contrariorum. Contumelia & torméto interrogemus eũ, vt sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam illius. Morte turpissima condemnemus eum: erit enim ei respectus ex sermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & errauerunt: excæcauit enim illos malitia eorum.

24. AD Hebręos duodecimo: Aspicientes in authorem fidei, & consummatorem Iesum, qui propositò sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersùm semetipsum contradictionem: vt nè fatigemini animis vestris deficientes. Nondùm enim vsque ad sanguinẽ restitistis, aduersùs peccatum repugnantes.

25. AD Philippenses secundo: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortẽ, mortem autem crucis.

26. AD Romanos quinto, vt suprà testimo. duodecimo.

27. MATTHAEI vigesimoseptimo: Et accepto corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda: & posuit illud in monumento suo nouo, quod exciderat in petra.

28. AD Titum secundo: Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

29. AD Galatas primo: Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, vt eriperet nos de præsenti seculo nequam, secundùm voluntatem Dei & Patris nostri.

30. ESAIAE quinquagesimotertio: Ipse peccata multorum tulit.

1. B. PRIORIS Petri primo: Scientes quòd non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis: sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

2. PRIMAE Ioannis primo: Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce: societatem habemus adinuicem, & sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.

3. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

4. AD Ephesios primo: In quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundùm diuitias gratiæ eius.

5. AD Romanos octauo: Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur. Existimo enim quòd non sunt condignæ passiones &c.

6. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Scientes quòd sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis.

7. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Ideò omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem cõsequantur, quæ est in Christo Iesu cum gloria cælesti. Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

8. AD Hebræos quinto: Et quidem cùm esset filius Dei, didicit ex ijs quę passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

XII.

Quis vsus & fructus in eo est, quòd crucem Christi digitis efformamus, & ea frontem consignamus?

a Tertul. de coron. militis cap. 3. Basil. de Spiritusancto, cap. 27. August. de Catech. rud. cap. 20. & tract. in Ioan. 118. Nazianz. orat. 3. Hieron. ad Eusto. de eusto. virg. epist. 22. cap. 16. & ad Fabiol. de veste sacerdot. epist. 128. & in cap. 9. Ezech. Chrysost. hom. 55. in Matth. Trip. hist. lib. 6. cap. 1. Efræm in lib. de vera pœn. c. 3. Orig hom. 8. in diuers. euang. Ruff. lib. 2. eccles. hist. c. 29. Niceph. lib. 18. ca. 20. Cyril. catech. 4. & 13. illum. Chrysost. in demonst. aduersùs Gentiles, quòd Christus sit Deus.

A. HVNC sanè ritum & [a] veterum pietas, & constans Ecclesiæ consuetudo nobis commendat. Ac primùm hinc excitamur ad gratam memoriam summi mysterij atq; beneficij, quod nobis in cruce peractum ac amplissimè donatum fuit.

B. Deindè prouocamur ad veram sanctamque gloriam & totius salutis nostræ ancoram in cruce Domini nostri defigendam.

C. Est hoc præterea testimonium, nos cum inimicis crucis Christi Iudæis ac Ethnicis nihil habere commune, sed contra hos omnes liberè profiteri quẽ colimus, Dominum Iesum & hunc crucifixum.

b Matth. 16. d Luc. 9. c 1. Pet. 3. c 2. d

D. Hoc etiam signaculo ad patientiæ studium incitamur, vt si æternæ gloriæ cupidi sumus, (esse verò debemus omnes) crucem quam colimus, & viam crucis [b] duce Christo non grauatìm amplectamur.

c Athan. in vita B. Anton. Hiero. in vita B. Hilarionis. Ignat. ad Philip.

E. Neque minùs arma hinc victricia petimus [c] aduersùs Satanam olim crucis virtute prostratum, immò & contra omnes nostræ salutis aduersarios ità communimur.

d Ambros. serm. 43.

F. Demùm, vt auspicatiùs [d] ordiamur, & maiorẽ in rebus gerendis successum experiamur, hoc crucis illustre trophæum arripimus, & in hoc signo [e] victuri, sæpè dicere non dubitamus: *In nomine † Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

e Euseb. lib. 1. & 2. & de vita Constantini. Niceph. lib. 8. cap. 3. & lib. 7. ca. 47. & 49.

TESTI-

Digitized by Google

TESTIMONIA.

1. A. TERTVLLIANVS de Corona militis capite tertio, traditiones non scriptas enumerans: Ad omnem, inquit, progressum atq; promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunque nos conuersatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.

Ex tradit. nõ scripta, Crucis signaculo frontem terebant antiqui Christiani ad oẽm actionẽ.

2. BASILIVS Magnus in libro de spiritu sancto, capite vigesimo septimo, Traditiones Apostolicas non scriptas in medium adducturus, Quod genus est, (inquit) vt eius quod primum est & vulgatissimum, primo loco commemorem: vt signo crucis eos, qui spem collocârunt in Christum, signemus, quis scripto docuit?

Crucis signo consignantur Christiani ex tradit. Apost.

3. AVGVSTINVS in libro de Catechizandis rudibus, capite vigesimo: Christi passionis & crucis signo in fronte hodiè tanquàm in poste signandus es, omnesq; Christiani signantur.

4. ET tractatu centesimo decimooctauo in Euangelium Ioannis: Quid est quod omnes nouerũt signum Christi, nisi crux Christi? Quod signum nisi adhibeatur, siue frõtibus credentium, siue ipsi aquæ ex qua regenerantur, siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo aluntur; nihil eorum ritè perficitur.

Sine Crucis signo Sacramẽta ritè nõ perficiuntur.

5. GREGORIVS Nazianzenus oratione tertia, quæ est prima contra Iulianum Imperatorem apostatam: Quod à pluribus commemoratur, nec à fide alienum est, oratione persequar. Descendebat in quoddam adytum plerisque inaccessum & horrendum, comitem eum habẽs, qui multis adytis dignus erat, hoc est, hominem huiusmodi rebus sapientem, vel potiùs sophistã. Vt autem egregium virum progredientem, terrores adoriri cœperunt, ac subindè plures & formidabiliores (sonos quosdam insuetos, aiunt, tetrosq; odores, atque ignea spectra, & nescio quas nugas & deliramenta) rei nouitate perculsus, (harum enim rerum studium serò amplexus fuerat) ad crucem vetusq; remedium confugit, hocq; se aduersùs terrores confignat, eumq; quem persequebatur, opitulatorem ascisci. Ac quæ sequuntur, magis tremenda. Valuit signaculum, cedunt dæmones, pelluntur timores. Quid deindè? Respirat malũ; rursùs audaciam concipit, rursùs aggreditur, rursùs ijdem terrores vrgent: rursùs signum adhibetur, ac dæmones conquiescunt. atque consilij inopia laborat discipulus; ac sacrorum antistes ipsius lateri hærens, veritatem sinistrè interpretatur. Abominationi illis fuimus, dicens, non terrori. vincit quod peius est. His enim verbis discipulum permouet, ac permotum ad exitij voraginem ducit.

Iulianus Apostata territus à dæmõibus, Crucis signo eos profligat.

6. HIERONYMVS ad Eustochium de custodia virginitatis, epistola vigesimasecunda, capite decimosexto: Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat crucem.

Ad omnem actũ manus pingat crucẽ.

7. IDEM ad Fabiolã de veste Sacerdotali, epistola centesima vicesimaoctaua: Quod olim in lamina monstrabatur, in signo ostenditur Crucis. Tunc signum, iuxta Ezechielis vocem, gemẽtibus figebatur in fronte: nunc portantes Crucem, dicimus: Signatum est super nos &c.

Exod. 28. Signum crucis olim præfiguratum. Ezech. 9. Psal. 4.

8. IDEM Hieronymus in caput nonum Ezechielis, super ea verba: Omnem autẽ super quem videritis Thau, nè occidatis: Antiquis (inquit) Hebræorum literis, quibus vsque hodiè vtuntur Samaritani, extrema Thau litera, crucis habet similitudinem: quę in Christianorum frontibus pingitur, & frequenti manus inscriptione signatur.

Thau Hebræum formam crucis habet.

9. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimaquinta in Matthæum: Velutì coronam, sic lęto animo crucem Christi circunferamus. Omnia enim quę ad salutem nostrã conducunt, per ipsam consummãtur. Nam cùm regeneramur, crux Domini adest; cùm sacratissimo alimur cibo, cùm in ordine consecrandi statuimur, vbiquè ac semper id victoriæ insigne nobis assistit. Quapropter & in penetralibus, & in parietibus, & in fenestris, & in fronte quoquè, ac mente, magno studio crucẽ inseramus. Id enim salutis nostræ, id communis libertatis, id mansuetudinis atque humilitatis Domini signũ est. Quando igitur cruce te signas, vniuersam tecũ crucis causam verte, & iræ ac reliquarum passionum incendia extingue: quando tę cruce signas, magna tuam frontẽ arma fiducia, libertate animũ munias. Nec enim latet vos quenam sint, quibus libertate donati sumus. Paulus enim cùm ad capessendam veram hanc libertatẽ nos hortaretur, ad crucis & sanguinis Dominici memoriam reduxit, dicens: Precio empti estis, non fitis serui hominum. Precium autẽ hîc crucem appellauit, quam nõ simpliciter digito in corpore, sed magna profectò fide in mente priùs formare oportet. Nã si hoc modo eam faciei tuę impresseris, nullus sceleste rũ dæmonum, cùm hastam videat, qua letale vulnus susceperit, congredi tecum audebit. Nam si cùm solummodò loca, in quibus capite damnati pœnas persoluunt, videmus, ingenti horrore concutimur: quid passurũ putas diabolum, si mucronem tenere te viderit, quo vires eius Christus dissoluit, & quo caput draconis magno ictu rotauit? Noli ergò tanto tu bono verecundari, nè, quando in maiestate sua veniet Christus, de te verecundetur. Tunc enim signum hoc super radios solis coruscans, ante Christum videbis. Hoc signũ & priscis & nostris tẽporibus, clausas ianuas reserauit, hoc venenorũ vires extinxit, hoc cicutæ vim dissoluit, hoc feroces bestias repressit, hoc letales serpentum morsus curauit. Etenim si portas inferni perfregit, si cælorũ ostia reclusit, si paradisi renouauit ingressum, si diaboli neruos recidit; quid mirũ est, si pestifera venena, atroces bestias, aliaq; huiusmodi superauit? Hoc igitur in mente tua insculpe, & animarum amplectere salutem &c.

Fronti, parietibus, & fenestris imprimitur.

In formatiõe crucis quid cogitandum.

Dæmones signum Crucis timent.

De Cruce nõ verecundandum.

Virtus signi Crucis.

10. HISTORIAE Tripartitæ libro sexto, capite primo: ex historia Ecclesiastica Theodoreti, lib. tertio, capite tertio: Cœpit igitur Iulianus Imperialia sceptra desiderare. Quamobrem discurrens per vniuersam Hellada, vates quærebat responsa reddentes, consulens an ad suũ imperium peruenire, inuenirq; virum, qui illi desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quendã idolorum locum, & introducens in adytum, seductores dæmones euocauit. Quibus solenniter apparentibus, terrore compellitur Iulianus in fronte sua crucis formare signaculum. Tunc dæmones trophæi dominici figuram respicientes, & sue recordati deuictionis, repentè disparuerunt. Quod cognoscens Magus, cœpit inculpare Iulianum. At ille & terrorem significauit, & de crucis se dixit obstupuisse virtute, eò quòd videntes hoc signũ dęmones euanuissent. Porrò Magus: Nõ hoc suspiceris, inquit, ô bone vir, eos timuisse sicut ais, sed abominati hoc signum potiùs, abscesserunt. Et ità capiens miserũ, odio repleuit Christiani signaculi Iulianum.

Iulianus apostata Crucis signo dæmones fugat.

11. EPHRAEM Syrus in libro de vera pœnitentia, capite tertio: Nos Christiani à Gentilibus ac Iudæis declinemus, postesq; nostros preciosa ac viuifica Cruce coronemus, dicentes cum Apostolo Paulo: Mihi absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi. Pingamus in ianuis, atque in frontibus nostris, & in ore, & in pectore, atque in membris omnibus viuificum signum. Armemur insuperabili hac Christianorũ armatura. Ea enim victrix est mortis, fidelium spes, lux orbis terræ, paradisi reseratrix, profligatrix hæresum, monachorum adminiculum, firmamentũ fidei, magna salutarisq; custodia, & gloria perpetua Orthodoxorũ in æternum. Hanc ô Christiane armaturam

Postes Cruce coronandi. Gal. 6.

Signum crucis in omnibus membris pingendum.

Crucis commendatio.

Armatura.

Per crucem consummantur omnia, quæ ad salutẽ conducũt.

Digitized by Google

diebus ſingulis & noctibus, horis atque momentis in omni loco circunferre non deſinas, nihilq; ſine ipſa perficias: ſed ſiue dormias, ſiue iter agas, ſiue euigiles, ſiue operi inſiſtas, ſiue manduces, ſiue bibas, ſiue maria nauiges, ſiue tranſmittas flumina, hac te lorica circuntege, membraq; tua omnia ſalutari ſigno exorna, atque circunſepi, & non accedent ad te mala. Hoc enim ſigno conſpecto, aduerſariæ poteſtates conterritæ, trementesq; recedunt. Crux ipſa Chriſti veraciter ſanctificauit orbem, fugauit tenebras, lucemq; reuexit. Hæc eliminauit errores, viamq; monſtrauit. Hæc ab Ortu ſolis & Occaſu, à Septentrione & Meridie, collegit gentes, atque in vnam Eccleſiam, in vna fide, ſub vno capite in charitate connexuit. Hæc Orthodoxorum inexpugnabilis murus eſt.

Fugat dæmones.

12. ORIGENES homilia octaua in diuerſos euangelij locos: Filij Dei humilitas, noſtra ſublimitas eſt: illius crux, noſtra victoria eſt: illius patibulum, noſter triũphus. Gaudentes leuemus hoc ſignum, in humeris noſtris victoriarum vexilla portemus. Immortale lauacrũ portemus in frontibus noſtris. Cùm dæmones viderint, contremiſcent. Qui aurata capitolia non timent, crucem timent. Qui contemnunt ſceptra regalia, & purpuras Cęſarum & dapes, Chriſtiani ſordes & ieiunia pertimeſcũt. Deniquè in Ezechiele Propheta cùm omnes qui miſſus fuerat Angelus occidiſſet, & interfectio cœpiſſet à ſanctis, illi tãtummodò ſoſpites reſeruantur, quos T tau literæ, id eſt, crucis pictura ſignauerat. Exultemus itaque, fratres chariſſimi, & ad crucis ſimilitudinem ſanctas in cælum leuemus manus: cùm ſic nos Dæmones armatos viderint, opprimentur. Quandò Moyſes erectas habebat manus, vincebatur Amalech. Si paululùm illæ conciderant, inualeſcebat. Antennæ nauium, velorũ cornua, ſub figura noſtræ crucis volitant. Aues quoquè ipſæ quandò in ſublimiora obuoluuntur, & pendent per aëra extẽſis alis, imitantur crucem. Sed & trophæa ipſa, & victoriæ triumphorum ornatæ, cruces ſunt: quas non ſolùm in frontibus, ſed & in animabus quoquè noſtris habere debemus, vt cùm ſic fuerimus armati, calcemus ſuper aſpidem & baſiliſcũ in Chriſto Ieſu.

Dæmões crucem timent frontibus impreſſam.

Ezech. 9.

Thau crucis figurã refert.

Exod. 17.

Crucis figurã hómines, naues & aues repræſentãt.

Pſal. 90.

13. RVFFINVS libro ſecũdo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite vigeſimonono: Sed & illud apud Alexandriam geſtum eſt, quòd etiam Thoraces Serapis, qui per ſingulas quaſque domos in parietibus, in ingreſſibus, in poſtibus etiam ac feneſtris erant, ità abſciſſi ſunt omnes & abraſi, vt ne veſtigium quidem vſquàm, vel nominis appellatio, aut ipſius, aut cuiuslibet alterius dæmonis remaneret: ſed pro his crucis Dominicæ ſignum vnuſquiſque in poſtibus, in ingreſſibus, in feneſtris, in parietibus, columnisq; depingeret. Quod cùm factum eſſe hi qui ſuperfuerant ex Paganis, viderẽt, in recordationem rei magnæ ex traditione ſibimet antiquitùs commendata veniſſe perhibẽtur. Signum hoc noſtrum Dominicæ Crucis inter illas quas dicunt ἱερατικὰς, id eſt, ſacerdotales literas habere Aegyptij dicuntur, velut vnum ex cæteris literarum, quæ apud illos ſunt, elementis. Cuius literæ ſeu vocabuli hanc eſſe aſſerunt interpretationem, VITA VENTVRA. Dicebant ergò hi, qui tunc admiratione rerum geſtarum conuertebantur ad fidem, ità ſibi ab antiquis traditũ, quòd hęc quę nunc coluntur, tam diù ſtarent, quàm diù viderent ſignum iſtud veniſſe, in quo eſſet vita. Vndè accidit, vt magis hi qui erant ex Sacerdotibus vel miniſtris templorum, ad fidem conuerterentur, quàm illi quos errorum præſtigiæ & deceptionum machinæ delectabant.

Crucis dominicæ ſignũ in poſtibus, feneſtris, parietibus & columnis.

Signũ hoc inter Sacerdotales literas habebant Aegyptij.

14. NICEPHORVS libro decimooctauo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite vigeſimo: Turcos, quos Choſroës Conſtãtinopolim miſerat, ſtigmaticos liquato atramento cruces in frontibus impreſſas Imperator habere videns, interrogauit, quánam gratia quæ non colerent circunferrent ſigna? Illi grauem ante plures annos in Perſide & patria ſua peſtem coortam eſſe dixerunt, à qua quum multi mortales infecti interirẽt, Chriſtianos quoſdam, qui ibi fuêre, hominibus, ſi hoc feciſſent, ſaluti ſuę conſulturos eſſe, regionemq; eam à lue tali intactam liberatamq; fore perſuaſiſſe: Idq; ità eſſe ab eis factum.

Peſtis in Perſia ſigno crucis fróti Turcorũ impreſſo repellitur.

15. CYRILLVS Archiepiſcopus Hieroſolymitanus Catecheſi quarta illuminatorum: Multi quidem aliàs quoquè crucifixi ſunt, ſed cuius alterius crucifixi inuocatio dæmones expulit? Non pudeat itaque nos crucis Chriſti. Quòd ſi aliquis id occultet, tu manifeſtè ſigna te cruce in fronte, vt dæmones ſignum regis videntes, tremẽtes procùl fugiant. Fac autem hoc ſignum, & mãducans, & bibens, & ſedens, & ſtans, & loquens, & ambulans: in ſumma, in omni tuo negocio.

Dęmones fugiunt ſignum Crucis.

In omni negocio, eo vtẽdum.

16. IDEM in catecheſi decimatertia illuminatorum: Inſitum igitur eſt lignum vitæ in terra, vt maledicta terra deinceps frui poſſet benedictione, & vt liberentur, viuificenturq; mortui. Non pudeat igitur nos, crucifixũ confiteri, ſed in fronte cõfidenter ſignaculum crucis digitis imprimatur, & in alijs omnibus crux fiat: In panibus comedendis & in poculis bibẽdis, & in egreſſu & ingreſſu, ante ſomnum, recumbendo & ſurgendo, eũdo & quieſcendo. Magna hæc eſt cuſtodia, quæ propter pauperes gratis datur: fine labore propter infirmos, cùm à Deo ſit hæc gratia, ſignũ fidelium, & timor dęmonũ: Triumphauit enim de illis in hoc ſigno. Oſtenta illud audacter. Quandò enim viderint crucẽ, recordantur crucifixi. Metuunt eum, qui contriuit capita draconis. Neque propterea quòd eſt gratuitum, contemnas hoc ſignaculum: ſed ideò magis venerare benefactorem.

Fronti crux imprimẽda, eaq; in omni actione vtendum.

Signum fidelium & timor Dæmonum.

17. CHRYSOSTOMVS in demonſtratione aduerſùs Gentiles, quòd Chriſtus ſit Deus: Veruntamen hoc maledictũ, hoc abominabile, hoc extremi ſupplicij ſymbolum, crux, diadematibus & coronis clarius factum eſt. Neque enim ſic regia corona ornatur caput, vt cruce, quæ omni cultu dignior, & quam omnes priùs abhorrebant, eius figuram tantoperè quęrunt: atque adeò vbiquè ea inuenitur apud principes, apud ſubditos, apud mulieres, apud viros, apud virgines, apud nuptas, apud ſeruos, apud liberos: ſubindè omnes ea ſe ſignant, inſcribendo in nobiliſſimum membrum noſtrum. In fronte enim noſtra, quaſi in columna quotidiè figuratur. Sic in ſacra menſa, ſic in ſacerdotum ordinationibus, ſic iterùm cum corpore Chriſti in myſticis cœnis fulget. Hanc vbiquè celebrari videre licet, in domibus, in foro, in ſolitudine, in vijs, in mõtibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigijs & inſulis, in lectis, in veſtibus, in armis, in thalamis, in ſympoſijs, in vaſis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorum picturis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à dæmonibus obſeſſis, in bellis, in pace, in diebus, in noctibus, in delicatorũ choreis, in monachorum ordinibus: adeò certatim donũ hoc mirabile rapiunt omnes. Mira eſt hæc gratia, nullus confunditur, nullus erubeſcit, cogitans quòd maledictæ mortis ſymbolum fuerit: ſed omnes ipſo magis ornantur, quàm diadematum coronis, vel multis gemmatis monilibus & torquibus. Et non ſolùm non fugitur, ſed & deſideratur & adamatur, & oẽs de ea ſoliciti ſunt, & vbiq; fulget, & ſparſa eſt in parietibus domorũ, in culminibus, in libris, in ciuitatibus, in vicis, in locis quæ habitãtur, & quæ non habitãtur. Et paulò pòſt: Ipſum ergò hoc lignum, in quo poſitũ ſanctum corpus Domini, & crucifixum, quarenã habere totus orbis ità contendit, vt qui paruũ quiddam ex illo habent, hoc auro includant, tã viri quàm mulieres, & ceruicibus ſuis aptent, hinc valdè honeſtati & magnifici, muniti & protecti, licèt condemnationis fuerit lignum?

Figura Crucis quàm frequens apud Chriſtianos.

Particulas ligni Crucis quantoperè deſiderabant olim Chriſtiani.

Auro incluſas de collo protectionis cauſa ſuſpendebant.

I. D. MAT-

Digitized by Google

1. D. MATTHAEI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

2. LVCAE nono: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me.

3. PRIORIS Petri tertio: Si quid patimini propter iustitiam, beati. Melius est enim vt benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quàm malefacientes: quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu.

4. ET secundo capite eiusdem epistolæ: Hęc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quæ enim est gratia, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes patienter sustinetis, hęc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

1. E. ATHANASIVS in vita beati Antonij, ità refert Antonium ad dæmones dixisse: Si quid valetis, si vobis in me potestatem Dominus dedit, eccè præstò sum, deuorate concessum. Si verò non potestis, cur fruſtrà nitimini? Signum enim crucis & fides ad Dominum, inexpugnabilis nobis murus est. Item in cœcione quam ad fratres suos habuit: Solent nocte venientes dæmones, angelos Dei se fingere, laudare studium, mirari perseuerantiam, futura præmia polliceri. Quos cùm videritis, tã vos quàm domos vestras crucis armate signaculo, & confestim soluentur in nihilum: quia metuunt illud trophæum, in quo Saluator aëreas expolians potestates, eas fecit ostentui.

Mums aduersùs Dæmones inexpugnabilis fides est & signum Crucis.

Armatura contra Dæmones.

2. HIERONYMVS in vita beati Hilarionis: Quadam nocte cœpit infantum audire vagitus, balatus pecorum, mugitus boum, planctum quasi mulierum, leonum rugitus, murmur exercitus, & tursùs variarum portenta vocum, vt antè sonitu, quàm aspectu territus cederet. Intellexit dæmonum ludibria: & prouolutus genibus, Christi crucem signauit in fronte. Taliq; armatus casside, & lorica fidei circundatus, iacens fortiùs præliabatur, amodò videre desiderans, quos horrebat audire, & solicitis oculis huc illucq; circunspiciens. Cùm interim ex improuiso splendente luna, cernit rhedam feruentibus equis super se irruere: cumq; inclamâsset Iesum, ante oculos eius repentino terræ hiatu pompa omnis absorpta est. Ibidem: Ea tempestate terræmotu totius orbis, qui post Iuliani mortem accidit, maria egressa sunt terminos suos, & quasi rursum Deus diluuiũ minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia, naues ad prærupta de latere montium pependerunt. Quod cùm viderent Epidauritani, frementes scilicet fluctus, & vndarum moles, & montes gurgitum littoribus inferri, verentes quod iam euenisse cernebant, nè oppidum funditùs subuerteretur, ingressi sunt ad senem, & quasi ad prelium proficiscentes, posuerunt eum in littore. Qui cùm tria crucis signa pinxisset in sabulo, manusq; cõtrà tenderet, incredibile dictu est, in quantam altitudinẽ intumescens mare ante cũ steterit, ac diù fremens, & quasi ad obicẽ indignans, paulatìm in semetipsum relapsum sit. Hoc Epidaurus, & omnis illa regio vsq; hodiè prædicat, matresq; docẽt liberos suos, ad memoriã in posteros transmittẽdam.

Crucis Christi signũ frõti imprimit Hilarion cõtra Diaboli præstigias.

Miraculum.

3. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Crucis signũ trophæum est contra principis mundi virtutem: quod videns, expauescit, & audiens timet.

Princeps mũdi expauescit Crucis signũ.

1. F AMBROSIVS sermone quadragesimotertio: Debemus ergò surgẽtes gratias Christo agere, & omne diei opus in signo facere Saluatoris. Nónne cùm adhuc gentilis esses, solebas signa perquirere? Quæ signa quibus rebus essent prospera, magna inquisitione colligere? Iam nunc nolo erres in numero, scito quia in vno signo Christi omnium rerum est tuta prosperitas. Qui in hoc signo seminare cœperit, vitæ fructum consequetur ęternæ. Qui in hoc signo iter facere aggreditur, ad cælum vsque perueniet.

In vno signo Christi, omnium rerũ tuta prosperitas.

2. EVSEBIVS Cæsareensis libro primo de vita Constantini Magni, capite vigesimosecundo: Imperatori precanti visio quædam diuina, & inprimis admirabilis apparuit: quam si quis fortè alius dixisset, non tam facilè hominibus potuisset persuaderi: verùm cùm Imperator ipse victor, nobis ipsis, qui hanc historiam iam literis persequimur, lõgo tempore pòst, cùm notitia eramus & familiari colloquio ab eo dignati, narraret, & sermonem iureiurando confirmaret, cui dubium esse poterit, quin sit rei ità commemoratæ fides omninò adhibenda: præsertim cùm tempus posteà consequutum, ratum orationi testimonium dederit? Cùm iam sol ad medium cælum ascendisset, die in pomeridianũ tempus paululùm inclinante, dixit se crucis signum ex lucis splendore figuratum, in ipso cælo soli imminens manifestò oculis aspexisse, inq; eo inscriptionem consignatam, quæ hæc verba complectebatur, IN HOC VINCES. Admiratio ingens ipsum & totum exercitum, qui eum quopiam iter facientem comitabatur, atque adeò huius prodigij spectator factus erat, incessit. ET capite vigesimotertio: Se dubitatione admodùm intra se distrahi, quid tandèm istud ostentum sibi vellet, asseruit. Atque eum diù multumq; de eo cogitantem oppressit nox. Ibi ei dormienti Christum Dei cum signo in cælo monstrato visum esse, præcepisseq;, vt exemplari ad imitationem illius signi, quod in cęlo apparuerat, fabricato, eo tanquàm præsidio in prælijs cum hostibus committẽdis vteretur. ITEM capite vigesimoquarto: Ille, simulatq; dies illuxit, surgens, primùm arcanum illud visum amicis exponit: deindè artificibus, qui aurũ & lapides pretiosos affabrè sculpere nôrant, accersitis, medio inter illos loco assidet, verbis signi describit effigiem, eam auro & lapidibus pretiosis imitatione adumbrare mandat. Quam quidem effigiem, contigit, vt nos oculis olim contemplaremur. ipse enim Imperator, Deo illud largiente, eam nobis ostẽdere dignat' est. Deindè capite vigesimoquinto ponitur descriptio vexilli instàr crucis fabricati, quod nunc Romani LABARVM appellant. Ac deindè: Isto igitur salutari signo (inquit) Imperator, tanquàm hostilis cuiusque & infestæ violentiæ propugnaculo, semper vsus est. Cuius expressæ similitudines, mandauit vt vniuersum exercitum perpetuò antecederent. ET eiusdem libri capite trigesimotertio: In vrbe media, quæ præ cæteris principem locum facilè obtinet, (Romam intelligit) ingens istúd trophęum contra hostes erexit: & hoc salutare signũ characteribus, qui nullo modo dèleri poterant, in eo insculptis, Romanorum, aliorumq; omnium imperio subiectorum propugnaculum esse demonstrauit, palamq; omnibus proposuit ad intuendum. Ac statim vbi erectum hastile, ad formam crucis in manũ propriæ imaginis in statua expressæ insertum, Romæ in loco celebri, ac multùm à populo frequẽtato, locatum fuit, hanc inscriptionem Latino sermone in eo mandat incidere: *Hoc salutari signo, vero fortitudinis indicio, ciuitatem vestram tyrannidis iugo liberaui, & S. P. Q. R. in libertatem vindicans, priſtinæ amplitudini & splendori restitui.*

Crucis effigies auro & lapidibus pretiosis adumbrata.

Labarum.

Propugnaculum.

Propugnaculum Romani imperij.

Romæ signũ crucis erectũ

3. IDEM EVSEBIVS libro secundo de vita eiusdem Constantini, capite septimo: Atque adeò iam salutari Seruatoris vexillo exercitum suum antecedente, præclariora victoriæ trophæa consecutus est. Nam in qua parte istud crucis vexillum visum fuit, hostes fugam capere, victores perse-

Vexillũ Crucis in exercitu quid effecerit.

Digitized by Google

sequi. Qua re intellecta, Imperator, sicubi partem aliquam sui exercitus languentem cernebat, ibi salutare illud vexillum, tanquàm quoddam subsidium ad victoriam obtinendam locari mandauit. Cuius adiumẽtis extemplò parta est victoria: quippe dimicantium vires Diuina quadam potentia fuêre admodùm confirmatæ. DEINDE capite octauo refert quinquaginta viros ad portandum Crucem delectos. CAPITE nono verò, quòd de cruciferis quidam cùm fugissent, interfectus fit: qui verò fideliter permansérat, seruatus fit illęsus. Atque istud (inquit) omnem planè superat admirationem, tum quòd tela ab hostibus iacta sic intra exiguum illum & angustum hastilis ambitum prouolabant, vt in eodem fixa hæresceret: tum quòd ille qui illud ipsum gestabat, mortem effugeret: immò verò, vt qui hoc ministeriũ obibant, nihil damni incommodíve aliquando acciperent. Neque certè hæc nostra est oratio, sed ipsius Imperatoris: qui præter alias res, hanc etiam nobis coràm memorauit.

Nota de Cruciferis.

4. NICEPHORVS Callistus Eccleſiasticę historiæ libro octauo, capite tertio, refert idẽ quod Eusebius de signo crucis in cælo à Constantino Imperatore viso, cùm bellum gereret aduersùs Maxentium.

5. ET libro septimo, capite quadragesimoseptimo narrat Constãtinum denuò vidisse signum crucis in cælo cum eadem inscriptione: *In hoc ipso signo hostes omnes vinces*: idq; in bello aduersùs Byzantios gesto.

6. ET capite quadragesimonono, tertiò crucem Constantino apparuisse, cum aduersùs Scythas bellum gereret.

Tertiò signũ Crucis vidit Constãtinus.

XIII.

Quid credendum profert quintus articulus, Descendit ad inferos, & resurrexit?

Psal.15. b Zach.9.c 1.Pet. 3.d Col.2.c. Eccli 24.d Act.2.d Oseæ 13.d Iren. lib.5 cap.31. Aug epist.99. & 57.quæst. 1. & lib.20. de ciui. Dei, cap.15. Itẽ serm. 137.de temp. Hiero. in cap. 4. ad Eph. & in Ose.13. Tertul. lib.2.cont. Marcionem c.4. Matth. 12.c. Hcb.2.d Marc. 16.b c Apoc. 1.b d Ioan.2.d Colos.1.c 1.Cor. 15.a c

A. CHRISTVM docet, postquàm mortuus esset in cruce, secundùm animam quidem ad inferos vsque penetrâsse, tum vt mortis ac Satanæ deuictorem, tum vt Patrum in limbo sedentium liberatorem sese declararet: secundùm corpus autem, quo iacuerat in sepulcro, tertio pòst die, cùm Triumphator ex inferis redire vellet, eundem ad vitam sua vi immortalem ac gloriosum, primogenitum ex mortuis resurrexisse.

B. Quo admirabili opere consolatur ac docet, electos de potestate Satanæ, mortis & inferni liberari, eamq; resurgendi gratiam omnibus offert atque commendat, vt verè credentes in Christum, de vitijs [a] ad virtutem, à morte peccati ad vitam gratiæ, in fine [b] porrò seculorum omnium de morte corporis ad vitam immortalem resurgant. *Nam qui* [c] *suscitauit* IESVM, *& nos cum* IESV *suscitabit.*

a Rom.6.a Col.3.a b Philip.3.d Ephes.4.e 1.Pet.1.a
b 1.Corinth.15.c
c 2.Cor.4.d 1.Thess.4.c d

TESTIMONIA.

1. A. PSALMO decimoquinto: Insupèr & caro mea requiescet in spe: quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

2. ZACHARIAE nono: Tu quoquè in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.

3. PRIORIS Petri tertio: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu. In quo & his qui in carcere erant, * spiritu veniẽs prædicauit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë cùm fabricaretur arca.

* (aliàs spiritibus)

4. AD Colossenses secundo: Delens quod aduersùs nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: & expolians principatus & potestates, traduxit cõfidenter, palàm triumphans illos in semetipso.

5. ECCLESIASTICI vigesimoquarto: Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.

6. ACTORVM secundo: Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam &c. Dauid prouidẽs locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.

7. OSEAE decimotertio: De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne.

8. IRENAEVS libro quinto aduersùs hæreses, capite trigesimoprimo: Ipse Dominus tribus diebus conuersatus est vbi erant mortui, quemadmodùm prophetia ait de eo: Commoratus est Dominus sanctorum mortuorum suorum, eorum qui antè dormiêrunt in terram stipulationis, & descendit ad eos, extrahere eos, & saluare eos. Et ipse autem Dominus, Quemadmodùm, ait, Ionas in ventre ceti tres dies, & tres noctes mansit, sic erit filius hominis in corde terræ. Sed & Apostolus ait: Ascendit autem, quid est, nisì quia & descendit in inferiora terræ? Hoc & Dauid in eum prophetans dixit: Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori. Resurgens autem tertia die, & Mariæ, quæ se prima vidit & adorauit, dicebat: Noli me tangere, nondùm enim ascendi ad patrem meum: sed vade ad discipulos, & dices eis, Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum. Si ergò Dominus legem mortuorum seruauit, vt fieret primogenitus à mortuis, & commoratus vsque ad tertiã diem in inferioribus terræ, pòst deindè surgens in carne, vt etiam figuras clauorũ ostenderet discipulis, sic ascendit ad patrem: quomodò non confundentur, qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum, qui sit secundùm nos, interiorem autem hominem ipsorum, derelinquentem hìc corpus, in supercælestem ascendere locum? Cùm enim Dominus in medio vmbræ mortis abierit, vbi animæ mortuorum erant, pòst deindè corporaliter resurrexit, &c.

Christus apud mortuos commoratus est vsque ad diem tertium.
Matth.12.
Ephes. 4.
Psalm.15.
Ioan.20.
Ioan.20.

9. AVGVSTINVS epistola nonagesimanona ad Euodium: Et Dominum quidẽ carne mortificatum veniſſe in infernum, satìs constat. Neque enim contradici potest vel prophetiæ, quæ dixit:

Christum in infernum descendisse cõstat.

Digitized by Google

Psal.15. dixit: Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Quod, nè aliter quisquam sapere auderet, in Actibus Apostolorum idem Petrus exponit, vel eiusdem Petri illis verbis, quibus eum asserit soluisse inferni dolores, in quibus impossibile erat eum teneri. Quis ergò nisi infidelis negauerit fuisse apud inferos Christum? Quòd si moueat aliquem, quemadmodùm accipiendum sit inferni ab illo solutos dolores: neque enim cœperat in eis esse tanquàm in vinculis, & sic eos soluit, tanquàm si catenas soluisset, quibus fuerat alligatus; facile est intelligere sic eos solutos, quemadmodùm solui possunt laquei venantium, nè teneant, non quia tenuerunt. Potest & sic, vt eos dolores eum soluisse credamus, quibus teneri ipse non poterat, sed quibus alij tenebantur, quos ille nouerat liberandos. Et paulò pòst: Si causa quæritur, cur voluerit venire in infernum, vbi dolores illi essent, quibus teneri omninò non poterat, quia erat, vt scriptum est, inter mortuos liber, in quo princeps & præpositus mortis non inuenit aliquid quod supplicio deberetur, hoc scilicet quod scriptũ est: Solutis doloribus inferni; non in omnibus, sed in quibusdam accipi potest, quos ille dignos ista liberatione iudicabat. Et de illo quidem primo homine patre generis humani, quòd eum ibidèm saluerit, Ecclesia ferè tota consentit: quod eam non inaniter credidisse credendum est, vndecunquè hoc traditum sit, etiam si Canonicarum scripturarum hinc expressa non proferatur authoritas.

Actor.2. Nemo nisi infidelis negat Christum apud inferos fuisse.

Dolores inferni quomodò soluti dicantur.

Psal.87.

Adamum ex inferno liberatum credit Ecclesia.

10. IDEM in epistola quinquagesimaseptima ad Dardanum, ad quæstionem primam exponẽs illud, Hodiè mecum eris in Paradiso: Non ex his verbis in cælo existimandus est esse Paradisus. Neque enim ipso die in cælo futurus erat homo Christus Iesus, sed in inferno secundùm animam; in sepulcro autem secundùm carnem. Et de carne quidẽ quòd eo die in sepulcro sit posita, manifestissimum est Euangelium. Quòd verò illa anima in infernum descẽderit, Apostolica doctrina prædicat. Quandoquidem B. Petrus ad hanc rem testimonium de Psalmis adhibet, vbi de ipso prædictum esse demonstrat: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionẽ. Illud de anima dictum est, quia non ibi est derelicta, vndè tam citò remeauit: illud de corpore, quod in sepulcro corrumpi celeri resurrectione non potuit. Sed in sepulcro Paradisum nullus intelligit. Restat igitur vt si secundùm hominem dictum est; Hodiè mecum eris in Paradiso, in inferno intelligatur esse paradisus, vbi erat eo die futurus secũdùm humanam animam Christus.

Christus secundùm animam in inferno, secundùm corpus in sepulcro.

Actor.2.

Psal.15.

Paradisus in quo cũ Christo latro futurus erat.

11. ET libro vigesimo de ciuitate Dei, capite deci moquinto: Si enim non absurdè credi videtur, antiquos etiam sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donèc eos indè sanguis Christi, & ad ea loca descensus, erueret; profectò deinceps boni fideles effuso illo precio iam redempti, prorsùs inferos nesciunt, donèc etiam receptis corporibus, bona recipiant quæ merentur.

Animæ piorum ex inferno per Christi descẽsum liberatæ.

12. ITEM sermone cẽtesimo trigesimoseptimo de tempore: Nulla necessitate, sed propria voluntate in ligno se suspẽndi permisit, clauis corpus suum perforari non renuit, animam ponẽdo mortem sustinuit, carnem in sepulcro posuit, & comitante secum anima ad inferna descendit. Per hanc electi, qui quanuis in tranquillitatis sinu, tamen apud inferni claustra tenebantur, ad Paradisi amœna reducti sunt. Quod ante passionem dixit, in resurrectione sua Dominus impleuit: Si exaltatus fuero, inquit, à terra, omnia traham ad me. Omnia etenim traxit, qui de electis suis apud inferos nullum reliquit. Omnia abstulit, vtiquè electa. Neque enim infideles quoquè & pro suis criminibus æternis supplicijs deditos, ad veniam Dominus resurgendo reparauit: sed illos ex inferni claustris rapuit, quos suos in fide & actibus recognouit. Vndè rectè etiã per Osee dicitur: Ero mors tua ô mors; ero morsus tuus inferne. Id nanque quod occidimus, agimus vt penitùs non sit. Ex eo autem quod mordemus, partem abstrahimus, partemq; relinquimus. Quia ergò in electis suis funditùs occidit mortem, mors mortis extitit. Quia verò ex inferno partem abstulit, & partem reliquit, non occidit funditùs, sed momordit infernũ. Ait ergò; Ero mors tua ô mors. Ac si apertè dicat, Quia in electis meis te funditùs perimo: Ero morsus tuus inferne, quia sublatis meis, te in parte transfigo. Tunc etenim Dominus noster Iesus Christus illum tenebrarum & mortis principem colligauit, legiones illius perturbauit, portarum inferni vectes ferreos confregit, omnes iustos, qui originali peccato adstricti tenebantur, absoluit, captiuos in libertatem pristinam reuocauit, peccatorum tenebris obcæcatos splendida luce perfudit. Eccè audistis, quòd defensor noster vltionis Dominus liberè egisse describitur: postquàm enim exaltatus, id est, à Iudæis in cruce suspensus est, vt hæc breuiter cuncta perstringam, mox vt spiritum reddidit, vnita suæ diuinitati anima, ad inferorum profunda descendit. Cumq; tenebrarum terminum quasi quidam deprædator splendidus ac terribilis attigisset, aspicientes eum impiæ ac tartaricæ legiones, territæ ac tremẽtes inquirere cœperunt, dicentes: Quisnã est iste terribilis, & niueo splendore coruscus? Nunquàm noster talem excepit tartarus, nunquàm in nostram cauernam talem euomuit mundus. Inuasor iste, non debitor; exactor est, non peccator: iudicem videmus, non supplicem: venit iubere, non succumbere: eripere, non manere, &c. ad longum pulcherrimè.

Impios nõ ſit. berauit ab inferis.

Osee 13.

Morsus inferni.

Principẽ tenebrarũ alligauit.

Vectes ferreos confregit. Psal.106.

Psal.99.

Vnita diuinitati anima ad inferos statim descẽdit.

Terror & querimonia Dæmonum.

13. HIERONYMVS in caput quartum ad Ephesios: Inferiora terræ infernus accipitur, ad quẽ Dominus noster Saluatorq; descendit, vt sanctorum animas, quę ibi tenebantur inclusæ, secum ad cælos victor abduceret. Vndè & post resurrectionem eius, plurima corpora iustorum in sancta ciuitate visa sunt. Quod autem infernus in inferiori parte terræ sit, & Psalmista testatur dicens: Aperta est terra, & deuorauit Dathan, & operuit super congregationem Abyron. Et ipsum in Numerorum libro pleniùs explicatur. Alio quoquè loco legimus: Veniat mors super eos, & descendant in infernum viuentes.

Ephes.4.

Animas ex infernoChristus abduxit. Matth.27.

Infernus est in inferiori parte terræ. Psal.105.

Num.16. Psal.54.

14. IDEM in caput decimumtertium Oseæ: Liberauit omnes Dominus, & redemit in passione crucis, & effusione sanguinis sui: quando anima eius descendit in iufernum, & caro eius non vidit corruptionem, & ad ipsam mortem atque infernum locutus est: Ero mors tua ô mors. Idcircò enim mortuus sum, vt tu mea morte moriaris. Ero morsus tuus inferne, qui omnes tuis faucibus deuorabas.

Anima Christi in infernũ descendens, pios liberauit.

Osee 13.

15. TERTVLLIANVS libro secundo aduersùs Marcionem, capite quarto, postquàm descripsisset Christi passionem & mortem, subiungit:

Pòst vbi secretas inferni venit ad vndas;
Atque suum victor captiuum luce retexit,
Astanti iussumq; patris virtute peregit,
Sponte suũ corpus quod liquerat, ipse recepit.

Christus ad inferos descendit.

16. MATTHAEI duodecimo: Quomodò potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi priùs alligauerit fortem, & tunc domum illius diripiet?

17. AD Hebræos secundo: Vt per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperiũ, id est, diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti.

18. MARCI decimosexto: Surrexit, non est hic.

Anima Christi ad infetos descendit & electos indè liberauit. Eadem habet B. Greg. hõ. 22. in Euang. Ioan. 12.

Digitized by Google

Surgens autem Iesus manè prima sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ &c.

19. APOCALYPSIS primo capite: A Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum. Ibidèm: Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & eccè sum viuens in secula seculorum, & habeo claues mortis & inferni.

20. IOANNIS secũdo: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Ille autem dicebat de templo corporis sui.

21. AD Colossenses primo: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens: quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare: & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.

22. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniã Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundùm scripturas: & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die, secundùm scripturas: & quia visus est Cephę, & post hoc vndecim. Deindè visus est plus quàm quingẽtis fratribus simul: ex quibus multi manent vsq; adhuc, quidam autem dormiẽrunt. Deindè visus est Iacobo, deindè Apostolis omnibus. Nouissimè autem omniũ tanquàm abortiuo visus est & mihi. Si resurrectio mortuorum non est, neq; Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergò prædicatio nostra, inanis est & fides vestra. Inuenimur autem & falsi testes Dei: quoniã testimonium diximus aduersùs Deum, quòd suscitauerit Christum quem nõ suscitauit, si mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quòd si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergò & qui dormiẽrunt in Christo, periẽrunt. Si in hac vita tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitię dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.

1. B. AD Romanos sexto: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriã Patris, ità & nos in nouitate vitę ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Si autẽ mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam viuemus cum Christo: scientes quòd Christus resurgẽs ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltrà nõ dominabitur. Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quòd autẽ viuit, viuit Deo. Ità & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro. Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquàm ex mortuis viuentes: & membra vestra arma iustitiæ Deo.

2. AD Colossenses tertio: Igitur si consurrexistis cum Christo, quæ sursùm sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursùm sunt sapite, non quæ super terram. Mortificate ergò membra vestra quæ sunt super terram: fornicationem, immunditiam &c. Nunc autem & deponite vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicèm, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem, secundùm imaginem eius qui creauit illum. Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ &c.

3. AD Philippenses tertio: Nostra autẽ conuersatio in cælis est: vndè etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundùm operationem qua etiam possit subijcere sibi omnia.

4. AD Ephesios quarto: Deponite vos secũdùm pristinam conuersationem veterem hominẽ, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatẽ &c. Estote autem inuicèm benigni &c.

5. PRIORIS Petri primo: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundùm misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem & incontaminatam & immarcescibilem, conseruatam in cælis &c.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Sicut in Adam omnes moriuntur, ità & in Christo omnes viuificabuntur. Vnusquisq; autẽ in suo ordine, primitiæ Christus: deindè ij qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt.

7. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Sciẽtes quoniam qui suscitauit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit.

8. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Si credimus quòd Iesus mortuus est, & resurrexit: ità & Deus eos qui dormiẽrunt per Iesum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentu Domini, non præueniemus eos qui dormiẽrunt. Quoniã ipse Dominus in iussu & in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de cęlo: & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Deindè nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiàm Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

XIIII.

Quid adfert sextus articulus, Ascendit ad cælos?

Psal.67.c d 46.a 8.a Mat. 16.d Ioan.3 b Actor.1.b Ephes.4.b 2.b 1.e Col.3.a Heb.1.b 1.Pet.2.a 1.Ioan. 2.a Ioan.20.d

A. ABSOLVTO humanæ redemptionis opere, Dominum IESVM ostendit, postquàm rediuiuus ille suis apparuisset, multisq; argumentis resurrectionis suę veritatẽ confirmâsset, demùm quadragesimo die in cælũ ascendisse, vt secundùm naturã humanã super omnia exaltaretur, & vnus omnium maximè ab omnibus celebraretur. [a] Sedet igitur Dominus IESVS in cęlis ad dexteram virtutis Dei, parem cum Patre potestatem exercens, gubernans omnia, diuinaq; maiestate resplendens penitùs: quod [b] est nimirùm ad Patris sedere dexteram.

a Psal.109.a Act.7.g Luc 22.g 1.Cor.15.d Ephes.1.d Matth.28.d

b Aug.lib.de fide & symb. cap.7.

B. Hæc læta CHRISTI ascensio, nostrę Fidei ac Spei certitudo est, vt quò

Digitized by Google

vt quò caput præcesſit, proſtratis ſemel hoſtibus, eodèm membra etiam, ſi capiti [c] modò pareant & inhæreant ſuo, peruentura eſſe maximè confidamus. *Vado,* [d] inquit, *parare vobis locum.*

c Heb.5.c Rom 8.c 2.Timoth.2.b Ioan.15.a
d Ioan.14.a

TESTIMONIA.

1. A. PSALMO ſexageſimoſeptimo: Regna terræ cantate Deo: pſallite Domino, pſallite Deo, qui aſcendit ſuper cælum cæli ad Orientem. Ibidèm, Aſcendiſti in altum, cepiſti captiuitatem, accepiſti dona in hominibus. Viderunt ingreſſus tuos Deus, ingreſſus Dei mei, regis mei, qui eſt in ſancto. Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus in medio iuuencularum tympaniſtriarum.

2. ITEM quadrageſimoſexto: Aſcendit Deus in iubilo, Dominus in voce tubæ.

3. ET octauo: Eleuata eſt magnificentia tua ſuper cælos.

4. MARCI decimoſexto: Et Dominus quidem Ieſus poſtquàm locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cælum, & ſedet à dextris Dei.

5. IOANNIS tertio: Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, filius hominis qui eſt in cælo.

6. ACTORVM primo: Primum quidem ſermonem feci de omnibus, ô Theophile, quę cœpit Ieſus facere & docere, vſque in diem qua præcipiens Apoſtolis per Spiritum ſanctum, quos elegit, aſſumptus eſt: quibus & præbuit ſeipſum viuum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis, per dies quadraginta appárens eis, & loquęs de regno Dei. Et videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum.

7. AD Epheſios quarto: Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus. Quòd autem aſcendit, quid eſt, niſi quia deſcendit primùm in inferiores partes terræ? Qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſupra omnes cælos, vt impleret omnia.

8. ET capite ſecũdo: Cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto, (cuius gratia eſtis ſaluati) & conreſuſcitauit, & conſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Ieſu.

9. ITEM capite primo: Suſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cæleſtibus ſupra omnem principatum & poteſtatem, & virtutem, & dominationẽ, & omne nomen quod nominatur non ſolùm in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro. Et omnia ſubiecit ſub pedibus eius: & ipſum dedit caput ſupra omnem eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius, plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

10. AD Coloſſenſes tertio: Igitur ſi conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.

11. AD Hebræos primo: Sedet ad dexterã maieſtatis in excelſis, tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit, &c. Ad quem autem Angelorũ dixit aliquando, Sede à dextris meis.

12. PRIORIS Petri ſecũdo: Ad quem accedentes, lapidem viuum, ab hominibus quidẽ reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum.

13. PRIMAE epiſtolæ Ioannis ſecundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum: & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.

14. IOANNIS vigeſimo: Vade ad fratres meos, & dic eis, Aſcendo ad patrem meum & patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum.

15. PSALMO centeſimo nono: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, donèc ponam inimicos &c.

16. ACTORVM ſeptimo: Cùm autem Stephanus eſſet plenus Spiritu ſancto, intendens in cælũ, vidit gloriam Dei, & Ieſum ſtantem à dextris Dei. Et ait, Eccè video cælos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris virtutis Dei.

17. LVCAE vigeſimoſecundo: Ex hoc autem erit filius hominis ſedens à dextris virtutis Dei.

18. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Oportet autem illũ regnare, donèc ponat omnes inimicos ſub pedibus eius.

19. AD Epheſios primo: Suſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cæleſtibus, &c. vt ſuprà.

20. MATTHAEI vigeſimooctauo: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.

21. AVGVSTINVS in libro de fide & ſymbolo, capite ſeptimo: Credimus, quòd ſedet ad dexteram Dei Patris: nec ideò tamen, quaſi humana forma circunſcriptũ eſſe Deum Patrem, arbitrandum eſt, vt de illo cogitãtibus, dextrum aut ſiniſtrum latus animo occurrat: aut id ipſum, quòd ſedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum eſt, nè illud incidamus ſacrilegiũ, quo execratur Apoſtolus eos, qui commutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinẽ corruptibilis hominis. Tale enim ſimulacrũ Deo nefas eſt Chriſtiano in templo collocare, multo magis in corde nefarium eſt, vbi verè eſt templum Dei, ſi à terrena cupiditate atque errore mundetur. Ad dexterã ergò intelligendũ eſt dictum eſſe in ſumma beatitudine, vbi iuſtitia & pax & gaudium eſt. Sicut ad ſiniſtram hœdi conſtituuntur; id eſt, in miſeria, propter iniquitates & labores atque cruciatus. Sedere ergò quòd dicitur Deus, non membrorum poſitionem, ſed iudiciariam ſignificat poteſtatem, qua illa maieſtas nũquàm caret, ſemper digna dignis tribuendo: quanuis in extremo iudicio multò manifeſtiùs inter homines vnigeniti filij Dei iudicis viuorum atque mortuorum claritas indubitata fulſura ſit.

Rom.1.

Sedere ad dexterã quid ſit.

Matth. 25.

1. B. AD Hebræos quinto: Et quidem cùm eſſet filius Dei, didicit ex ijs, quæ paſſus eſt, obedientiam: & conſummatus, factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ.

2. AD Romanos octauo: Ipſe enim Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur.

3. POSTERIORIS ad Timotheum ſecundo: Fidelis ſermo. Nam ſi commortui ſumus, & conuiuemus: ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus.

4. IOANNIS decimoquinto: Si quis in me non manſerit, mittetur foràs ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcunque voluẽritis petetis, & fiet vobis.

5. ITEM decimoquarto: In domo Patris mei manſiones multæ ſunt. Si quo minùs, dixiſſem vobis: quia vado parare vobis locum.

XV.

Quid credendum exhibet ſeptimus articulus, Indè venturus eſt iudicare?

A. PROPONIT extremum iudicij diẽ, quãdo Chriſtus in humana carne rurſùs à ſummo cælo deſcendet, ac tremendũ aget iudicem totius

Pſal.96.a Eſa.3.c 66.d Ioann.5.d e Soph.1.c Malac.4.a b Ioel.3.a c

Digitized by Google

a Matth.25.c 24.b c d Luc.21.e Actor.10.f 1.Thess.4.d 5.a 1.Cor.15.g 2.Thess.2.a b 2.Pet.3.c

tius orbis,& palàm vnicuiq; reddet secúdùm opera sua. Iudicabit [a]igitur in sede Maiestatis suæ ad vnum omnes probos ac improbos, siue quos iudicij dies illa viuos adhuc in carne, vel anteà mortuos offendet.

b Matth.12.c Sap.2.c Esa.66.f Eccles 12.d Rom.2.c Apoc.20.d Basil.epist.ad virginem lapsam. c Hier.17.b Heb.4.d Gal.6.b 1.Thess.4.b Eccles 12.d 2.Cor.5.b Rom.14.b

B. Vndè admonemur, eo cautiùs rectiusq; nobis viuendũ esse, quo certiùs persuasum habemus, nostras actiones, [b]cogitationes, & vitę rationes omnes ob oculos cuncta cernẽtis & æquissimè iudicantis DEI vsque versari. Etenim æquus & iustus est scrutator [c]ille cordium & vindex iniquitatũ, antè cuius tribunal manifestari nos omnes oportet, vt vnusquisque prout gessit suo in corpore, siue bonum, siue malum, ab illo recipiat. Qui nec boni [d]quicquam in hac vita gestum suo præmio defraudabit, nec perperàm facta vlla impunè sinet abire.

d Matth.10.d Iob 24.b

TESTIMONIA.

1. A. PSALMO nonagesimosexto: Nubes & caligo in circuitu eius, iustitia & iudiciũ correctio sedis eius. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Alluxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit & commota est terra. Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini, à facie Domini omnis terra. Annunciauerunt cæli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.

2. ESAIAE tertio: Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius. Stat ad iudicandum Dominus, & stat ad iudicandos populos.

3. ET sexagesimosexto: Eccè Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigę eius: reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis: quia in igne Dominus dijudicabit, & in gladio suo ad omnẽ carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino.

4. IOANNIS quinto: Neque enim pater iudicat quenquam: sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Et paulò pòst: Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso: & potestatem dedit ei etiam iudicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei.

5. SOPHONIAE primo: Iuxtà est dies Domini magnus, iuxtà est & velox nimìs: vox diei Domini amara, tribulabitur ibì fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarũ & caliginis, dies nebulę & turbinis, dies tubę & clãgoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabũt vt cæci, quia Domino peccauerunt: & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora: sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die irę Domini: in igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cũctis habitantibus terrã.

6. MALACHIAE quarto: Eccè enim dies veniet succensa, quasi camínus: & erũt omnes superbi & omnes faciẽtes impietatẽ, stipula; & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicẽ & germen. Et orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius: & egrediemini, & salietis sicut vituli de armento. Et calcabitis impios cùm fuerint cinis sub planta pedum vestrorum, in die qua ego facio, dicit Dominus exercituum. Mementote legis Moysi serui mei, quam mandaui ei in Horeb ad omnem Israel præcepta & iudicia. Eccè ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, nè fortè veniam & percutiam terram anathemate.

7. IOELIS tertio: Eccè in diebus illis & in tempore illo, cùm conuertero captiuitatem Iuda & Hierusalem, congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo & hæreditate mea Israel, quos dispersérunt in nationibus, & terram meam diuisérunt. Et paulò pòst: Consurgant & ascendant Gentes in vallem Iosaphat: quia ibi sedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu.

8. MATTHAEI vigesimoquinto: Cùm autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicèm, sicut pastor segregat oues ab hœdis: & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei &c.

9. ET vigesimoquarto: Et multi pseudoprophetæ surgent &c. Et prædicabitur hoc euangelium regni in vniuerso orbe, in testimoniũ omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio. Surgent pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ità vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. Eccè prædixi vobis. Si ergò dixerint vobis, Eccè in deserto est: nolite exire. eccè in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & páret vsque in Occidentem: ità erit & aduentus filij hominis. Vbicunquè fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Statìm autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur, & tunc parebit signum filij hominis in cælo: & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate. Et mittet angelos suos cum tuba & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cælorum vsque ad terminos eorum. De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisì solus pater. Sicut autem in diebus Noẽ, ità erit aduentus filij hominis. sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vsque ad eum diem, quo intrauit Noë in arcam, & non cognouerunt donèc venit diluuium, & tulit omnes: ità erit & aduentus filij hominis, &c.

10. LVCAE vigesimoprimo: Et erunt signa in sole & luna & stellis: & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum, arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi. nam virtutes cælorum mouebuntur: & tunc videbunt filium hominis veniẽtem in nube cum potestate magna & maiestate. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donèc omnia fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibũt. Attendite autem vobis, nè fortè grauentur corda ve-

Digitized by Google

da vestra in crapulà & ebrietate,& curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa. Tanquàm laqueus enim superueniet in omnes,qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate itaque omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia,quæ futura sunt,& stare ante filium hominis.

11. ACTORVM decimo : Et præcepit nobis prædicare populo & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorũ & mortuorũ.

12. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto:Nos qui viuimus,qui residui sumus in aduentu Domini,non prœueniemus eos qui dormiêrunt. Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui qui in Christo sunt,resurgent primi. Deindè nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiàm Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus. Itaque consolamini inuicem in verbis istis.

13. ET capite quinto : Dies Domini sicut fur in nocte,ità veniet. Cùm enim dixerint,Pax & securitas,tunc repentinus eis superueniet interitus,sicut dolor in vtero habenti, & non effugient. Vos autem fratres,non estis in tenebris, vt vos dies illa tanquàm fur compræhendat.

14. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Eccè mysterium vobis dico. Omnes quidem resurgemus,sed non omnes immutabimur. In momẽto,in ictu oculi,in nouissima tuba (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.

15. POSTERIORIS ad Thessalonicenses secundo:Non citò moueamini à vestro sensu,neque terreamini,neque per spiritum,neque per sermonem, neq; per epistolam tãquàm per nos missam, quasi instet dies Domini. Nè quis vos seducat vllo modo, quoniã nisi venerit discessio primũ,& reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus,aut quod colitur, ità vt in tẽplo Dei sedeat,ostendẽs se tanq̃ sit Deus. Et tunc reuelabitur ille iniquus,quẽ Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui,& destruet illustratione aduentus sui eũ,cuius est aduentus secundùm operationẽ Satanæ in omni virtute,& signis & prodigijs mendacibus,& in omni seductione iniquitatis ijs qui pereunt, eò quòd charitatem veritatis non receperũt, vt salui fierent. Ideò mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio: vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.

16. POSTERIORIS Petri tertio:Hoc primùm scientes,quòd venient in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes,dicentes:Vbi est promissio aut aduentus eius? Ex quo enim patres dormiêrunt, omnia sic perseuerãt ab initio creaturæ.Latet enim eos hoc volentes,quòd cœli erant priùs,& terra,de aqua & per aquam,consistens Dei verbo : per quę, ille tunc mundus aqua inundatus perijt. Cæli autem qui nunc sunt,& terra, eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. Vnum verò hoc non lateat vos,chariſſimi, quia vnus dies apud Dominũ sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Non tardat Dominus promissionem suã sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos,nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Aduenict autem dies Domini vt fur,in quo cœli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur: terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Cùm igitur hæc omnia dissoluenda sint: quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cœli ardentes soluentur,& elementa ignis ardore tabescent? Nouos verò cælos & nouam terram secundùm promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.

1. B. MATTHAEI duodecimo : Dico autem vobis,quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.Ex verbis enim tuis iustificaberis,& ex verbis tuis condemnaberis.

2. SAPIENTIAE primo : Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latére, nec præteriet illum corripiens iudiciũ. In cogitationibus enim impij interrogatio erit: sermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius. Sermo obscurus in vacuum non ibit.

3. ESAIAE sexagesimosexto : Ego autem opera eorum & cogitationes eorum vénio vt congregem cum omnibus gentibus & linguis : & venient, & videbunt gloriam meam.

4. ECCLESIASTAE duodecimo : Cuncta quæ fiũt,adducet Deus in iudicium pro omni errato,siue bonum,siue malum sit.

5. AD Romanos secundo : Cùm enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt: eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex : qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis,testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium aut etiam defendentium,in die cùm iudicabit Deus occulta hominum.

7. APOCALYPSIS vigesimo:Et vidi thronũ magnum candidum,& sedentem super eũ,à cuius conspectu fugit terra & cælum, & locus non est inuentus eis. Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu throni,& libri aperti sunt: & alius liber apertus est,qui est vitę: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secũdùm opera ipsorum. Et dedit mare mortuos qui in eo erãt,& mors & infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant: & iudicatum est de singulis secundùm opera ipsorum.Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda.& qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

9. BASILIVS Magnus in Epistola ad virginem elapsam : Reuoca in memoriã diuinam Danielis visionem : Fluuius ignis decurrebat ante Dan.7. ipsum,mille millia ministrabant ipsi,cẽtena millia adstabant ipsi,iudicij locum constituit,& libri aperti sunt. Bona, mala, manifesta, occulta, res, verba, cogitatus, omnia aceruatim,vt ab omnibus angelis ac hominibus exaudiri possint,manifestè reuelabuntur. Ad hæc quales necesse est esse eos qui malè vixerunt?

8. IEREMIAE decimoseptimo : Prauum est cor hominis & inscrutabile: quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor & probans renes: qui do vnicuique iuxta viam suam, & iuxta fructum adinuentionum suarum.

9. Ad Hebræos quarto: Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti : & pertingens vsq; ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis. Et non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius.

10. AD Galatas sexto : Vnusquisque onus suum portabit. Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Quoniã qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem : qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes non deficiamus : tempore enim suo metemus non deficientes.

11. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto : Nè quis supergrediatur, neque circunueniat in negocio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

12. EC-

Digitized by Google

12. ECCLESIASTAE duodecimo: Cuncta quæ fiunt &c. vt suprà.
13. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.
14. AD Romanos decimoquarto: Omnes stabimus ante tribunal Christi, & vnusquisq; nostrûm pro se rationem reddet Deo.
15. MATTHAEI decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicunque potũ dederit vni ex minimis istis calicem aquę frigidæ, tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.
16. IOB vigesimoquarto: Deus inultum abire non patitur.

XVI.

Quæ summa est articulorum de secunda in Deitate persona?

Ioan.1.a.b 1.Ioan.5.d Ephes.1.b

A. HAEC summa est, Christum verum Deum & hominem esse, qui mirificum Redemptionis humanæ opus sit aggressus atque perfecerit, vt idem sit

a Ioan.14.a Rom.5.b Apoc.1.b 1.Tim.2.b Rom.3.d

ipse nobis [a] Via, Veritas, & Vita, per quem vnum, cùm perijssemus omnes, saluati & liberati, Deoque Patri reconciliati sumus.

b Tit.2.d

B. De cuius quidem Redemptionis beneficio ac vero vsu ità scriptum est: [b] *Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi: qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum*

c Ephes.2.b

acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Sic Apostolus Paulus. Et [c] alibi: *Ipsius* (Dei) *sumus factura, creati in Christo IESV in operibus bonis, quæ præparauit Deus,*

d 2.Cor.5.c

vt in illis ambulemus. Atque iterùm, [d] *Pro omnibus mortuus est Christus*, inquit, *vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.*

e 1.Tim.2.b Rom.3.d f Esa.33.d Iacob.4.c Ioan.13.b.d 1.Ioan.2.b 1.Pet.2.d g 2.Tim.4.b Rom.2.b

C. Quarè cauendus illorum est error maximè, qui Christum nõ integrè, sed velutì mutilatum confitentur, dum solùm [e] Mediatorem illũ & Redemptorem cui fidamus, agnoscunt: nec simul recipiunt eum & [f] legislatorem, cuius iussis obtemperemus, & virtutum exemplar omnium, quod imitemur, & iustum iudicem, qui debitum cuiusque [g] operi præmium aut supplicium certò rependat.

TESTIMONIA.

1. A IOANNIS primo: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deũ, & Deus erat Verbum. Et Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et paulò pòst: Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.
2. PRIMAE epistolæ Ioannis quinto capite: Scimus quoniam filius Dei venit: & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius. Hic est verus Deus, & vita æterna.
3. AD Ephesios primo: Gratificauit nos in dilecto filio suo: in quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundùm diuitias gratiæ eius.
4. IOANNIS decimoquarto: Ego sum Via, Veritas, & Vita: nemo venit ad patrẽ nisì per me.
5. AD Romanos quinto: Vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secũdùm tempus pro impijs mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniã cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.
6. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.
7. PRIORIS ad Timotheum secundo: Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus IESVS, qui dedit redẽptionem semetipsum pro omnibus.
8 AD Romanos tertio: Iustificati gratìs per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu: quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionẽ præcedentium delictorũ.
1. B AD Titum secundo: Apparuit gratia Dei Saluatoris &c. vt in textu.
2. AD Ephesios secundo: Ipsius enim sumus factura &c. vt in textu.
3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Pro omnibus mortuus est Christus &c. vt in tex.
1. PRIORIS ad Timotheum secundo: Vnus Deus &c. vt suprà hac eadem quæstione A. testimo. septimo.
2. AD Romanos tertio, vt sup. Ibidèm testimo. octauo.
3. ESAIAE trigesimotertio: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos.
4. IACOBI quarto: Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.
5. IOANNIS decimotertio: Exemplum dedi vobis, vt quẽadmodùm ego feci vobis, ità & vos faciatis. Ibidèm: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicèm sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicèm.
6. PRIMAE Ioannis secundo: Qui dicit se in ipso manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Chariſſimi, non mandatum nouum scribo vobis, sed mandatum vetus quod habuistis ab initio.
7. PRIORIS Petri secũdo: Quæ est enim gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benè faciẽtes, patienter sustinetis: hęc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius: qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: vt peccatis

Digitized by Google

tatis mortui, iuſtitiæ viuamus.

8. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & ijs qui diligunt aduentum eius.

9. AD Romanos ſecundo: Secundùm duritiam tuam & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei: qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius: Ijs quidem qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam: ijs autem qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio: Tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci: Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco.

XVII.

Quid docet octauus articulus, Credo in Spiritum ſanctum.

A. SVBIVNGIT tertiã in Deitate perſonã, Spiritũ ſanctum: qui ex Patre Filioq; procedens, verus, vtriq; coæternus, coæqualis, cõſubſtantialis Deus exiſtit, & eadem fide pariq; cultu & honore colendus eſt. Symb. Conſtãtinop. & Cõcil. Florentin. Geneſ. 1.a Pſal. 103.d Iob 34.b Matth. 28.d Ioan. 1.c 14.b d 16.c 1. Ioan. 5.b Rom. 8.b c 2. Cor. 3.d 1. Cor. 6.d & 3.d Pſal. 50.c Eſa. 11.a Gal. 5.d Rom. 5.a

B. Hic ille Paracletus & Doctor veritatis, qui corda credentiũ gratia ſua ſuisq; donis illuſtrat, purificat, ſanctificat, & in omni ſanctitate cõfirmat. Hic eſt [a] pignus hæreditatis noſtræ, qui adiuuat infirmitatẽ noſtrã, & ſingulis prout vult, varias donationes ſuas diſtribuit impertitq;. a Epheſ. 1.c Rom. 8.c 1. Cor. 12.b

TESTIMONIA.

1. A. SYMBOLVM Concilij Conſtantinopolitani, quod eſt ſecundum generale: Credimus in Spiritum ſanctum, Dominum & viuificatorem, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio adorandum & conglorificandum: qui locutus eſt per Prophetas.

2. CONCILIVM Florentinum in literis vnionis: Definimus vt hæc fidei veritas ab omnibus Chriſtianis credatur & ſuſcipiatur: ſicq; omnes profiteantur, quia Spiritus ſanctus ex Patre & Filio æternaliter eſt, & eſſentiam ſuam, ſuumq; eſſe ſubſiſtens habet ex Patre ſimul & Filio, & ex vtroque æternaliter, tãquàm ab vno principio & vnica ſpiratione procedit. Definimus inſuper explicationem verborum illorum, FILIOQVE, veritatis declarandæ gratia & imminente tunc neceſſitate, licitè ac rationabiliter Symbolo fuiſſe appoſitam.

3. GENESIS primo: Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas.

4. PSALMO centeſimo tertio: Emittes ſpiritũ tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ.

5. IOB vigeſimoquarto: Ipſi fuerunt rebelles lumini, neſciérunt vias eius.

6. MATTHAEI vigeſimooctauo: Baptizantes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

7. IOANNIS primo: Vidi ſpiritũ deſcendentem quaſi columbã de cælo, & manſit ſuper eum. Ibidèm: Hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto.

8. ET decimoquarto: Ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere. Apud vos manebit, & in vobis erit. Et paucis interpoſitis, Paracletus autem ſpiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

9. ITEM decimoſexto: Si non abiero, paracletus non veniet ad vos: Et cùm venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio. Cùm venerit ſpiritus veritatis, docebit vos omnẽ veritatem, & quæ ventura ſunt, annunciabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.

10. PRIMAE Ioannis quinto: Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt.

11. AD Romanos octauo: Vos autẽ in carne non eſtis, ſed in ſpiritu, ſi tamen ſpiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem ſpiritũ Chriſti non habet, hic non eſt eius. Quòd ſi ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis: qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra propter inhabitantem ſpiritũ eius in vobis. Quicunq; ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei. Non enim accepiſtis ſpiritũ ſeruitutis iterùm in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Ipſe enim ſpiritus teſtimoniũ reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei.

12. POSTERIORIS ad Corinthios tertio: Dominus autem ſpiritus eſt: vbi autem ſpiritus, Domini, ibi libertas.

13. PRIORIS ad Corinthios ſexto: An neſcitis, quoniam membra veſtra templum ſunt ſpiritus ſancti qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri?

14. ET capite tertio: Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt: quod eſtis vos.

15. PSALMO quinquageſimo: Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Nè proijcias me à facie tua, & ſpiritum ſanctum tuum nè auferas à me. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me.

16. ESAIAE vndecimo: Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcẽdet. Et requieſcet ſuper eùm Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ & intellectus, Spiritus conſilij & fortitudinis, Spiritus ſcientiæ & pietatis. Et replebit eum Spiritus timoris Domini.

17. AD Galatas quinto: Fructus autem Spiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas.

18. AD Romanos quinto: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.

1. B. AD Epheſios primo: In Chriſto credentes ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ, in redemptionem acquiſitionis, in laudem gloriæ ipſius.

2. AD Romanos octauo: Similiter autem & ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram.

3. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Nemo poteſt dicere, Dominus IESVS, niſi in Spiritu ſancto. Diuiſiones verò gratiarum ſunt, idẽ autem ſpiritus. Et diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autẽ Dominus. Et diuiſiones operationum ſunt, idẽ verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus

Digitized by Google

ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secũdùm eundem spiritum: alteri fides in eodem spiritu: alij gratia sanitatum, in vno spiritu: alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens singulis prout vult.

XVIII.

Quid addit articulus nonus, Credo Ecclesiam sanctam Catholicam?

a Matth.5. b Esa.60.a c. & 2.a Psal.18.a Aug.tract.1.in epist.Ioã.& de vnita.eccle. cap.16. & in Psal.30.conc.2. Chrys.hõ.4.de verb.Esaiæ.

A. OSTENDIT Ecclesiam, id est, cunctorum Christi fidelium [a] visibilem congregationem, pro qua Dei filius hominis natura susceptа, cuncta & fecit, & pertulit.

b Ioã.11.g 10.c 17.b Cant. 6.c 1.Cor.1.b 12.b d Ephes. 4.a Cypr.de simp. prælat. Iren.lib.1.c.3.Hier.ad Agerunch.epist.11.cap.4. Chrys. hom.1.in 1. Corinth.

B. Eamque docet primùm [b] vnam esse & consentientem in fide fideique doctrina, & administratione Sacramẽtorum, quæque sub vno capite suo Christo, vnoque vices eius in terris gerente [c] Pontifice Maximo regitur, ac in vnitate conseruatur.

c Cypr. de simp. & Epist. 55. & 69. Iren. lib. 3. c. 3. Hier. ad Damas. epist. 57. & 58. Leo epist. 89. ad Vien.

d Ephes.5.e Cãt.4.b 1.Pet. 2.b August. in ench. c.56. & in Psal.85. Bernar.ser.3.in vigil.nat.Greg.lib.35.mor. cap.6. Iren.lib.3.cap.40.

C. Deindè hanc sanctam [d] esse prædicat, quia per Spiritũ sanctum à Christo vsquè sanctificatur, vt sancti homines, & sanctæ leges nunquàm in illa desint. Nec vllus extra huius consortium, sanctitatis particeps esse potest.

e Actor.1.b Gen.22.d Marc.16.d Luc.24.g Matt.28.d 16.c Aug.epist. 170.& 166. Cont.epist.fund. cap.4. lib.de vera religiõe cap.7. Pacianus epist.1.ad Sympron. Vincent. Lirin. Hieron. cont. Lucif.cap.9. Beda in 6.cap.Cant.

D. Tertiò esse [e] Catholicam, id est, vniuersalem, adeò, vt per orbem longè lateque diffusa, omnes omnium temporum, locorum ac nationum hõmines, qui modò in Christi fide ac doctrina conueniunt, vno quasi materno sinu excipiat, concludat ac saluet.

f Ephes.4.c d Psal.128.h Coloss.1.b Philip.1.a 2.Cor 8.c 1.Ioan.1.b Rom.12.b 1.Cor.12.b August.tract.32.in Ioan.

E. Quartò esse in eadem Ecclesia Sanctorum Communionẽ, vt qui [f] in Ecclesia, velutì domo Dei familiaque versantur, societatem quandam inter se & vnionem seruent indiuiduam; & sicutì vnius corporis membra, mutuis officijs, meritis & orationibus se inuicèm iuuent. Apud hos est vnitas fidei, doctrina consentiens, conformis vsus Sacramentorum: qui etiam, [g] qualescunque demùm quorũdam errores aut dissensiones incidant, soliciti sunt * seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis. In qua quidem communione non modò sancti Ecclesiæ militantis in terra peregrinantes, verùm etiam beati omnes Ecclesiæ cum CHRISTO in [h] cœlis felicissimè triumphantis, ac insuper piorum animæ, quæ ex hac vita egressæ, nondùm [i] tamen illam beatorum felicitatem sunt consecutæ, simul comprehenduntur.

g Euseb.eccl.hist.lib.7.ca. 19. Aug.2.cont.Dona.c.6. & epist.19. Item de vera relig.cap.6.
* Ephes.4.a

h Aug.de temp.serm.181. cap.13. In Ench.cap.56.

i Aug.lib.20.de ciuit.Dei, cap.9. Greg.lib.4.dialog. cap.39.

k Gen.7.d 1.Pet.3.d Esa. 60.b August.epist.50.& 152. Item de vnit. eccl.cap.4.& 19. Fulgen.de fide ad Petrũ ca.37.38.& 39. Pacian.epist. 2.ad Sympro. Iren.lib.4.c 43. Gregor.14.mor.cap.2. Chrys.ho.11.in ep.ad Eph. Concil.Lateran.can.1. Alcimus Auit. lib.4. cap.19. 1.Ioan.2.c Ioan.6.g 13.c Iudæ c

F. Extra hanc Sanctorum communionem (sicut extra [k] Noẽ arcam) certum quidem exitium, nulla verò salus mortalibus: non Iudæis aut Ethnicis, qui fidem Ecclesiæ nunquàm receperunt: non Hæreticis, qui receptam deseruẽrunt vel corruperunt: non Schismaticis, qui pacem & vnitatem Ecclesiæ reliquerunt: postremò neque [l] Excommunicatis, qui qualibet alia graui de causa id meruerunt, vt ab Ecclesiæ corpore ceu pernicioſa quædam membra præscinderentur ac separarentur. Atque istiusmodi omnes, quoniam ad Ecclesiam eiusque sanctam communionem non pertinet, Diuinæ gratiæ [m] & salutis æternę non possunt esse participes, nisì Ecclesiæ, à qua suo illi vitio sunt semel auulsi, primùm reconcilientur atque restituantur. Certa est enim [n] Cypriani & Augustini [o] regula: Non habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem.

l 1.Cor.5.a 1.Tim.1.d Num.12.d Matth.18.b 2.Ioan.c d 2.Thess.3.b d Cypr.epist.62. Aug.lib.1. contra aduersa.leg.& prophet. cap.17. Euseb. apud Damas.lib.3.Paralle.c.45.

m Aug.serm.181. de temp. ca.12. & in Psal.83.conc.2. Item epist.204. Cyp.epist. 57.& 52.

n De simplic.prælatorum.

o lib.4.de Symb.ad catechu.cap.13.

TESTIMONIA.

ECCLESIAM ESSE VISIBILEM.

1. A. MATTHAEI quinto: Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montẽ posita: neq; accendũt lucernã, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.

2. ESAIAE sexagesimo: Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Quia eccè tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui, &c. Et aperientur portæ tuæ iugiter: die ac nocte non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum adducantur. Et venient

Digitized by Google

nient ad te curui filij eorum qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi, & vocabunt te ciuitatem Domini, Sion Sancti Israël. Pro eo quòd fuisti derelicta, & odio habita, & non erat qui per te transiret, ponam te in superbiam seculorum &c.

3. ET capite secundo: Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montiũ, & eleuabitur super colles: & fluẽt ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem.

4. PSALMO decimooctauo: In omnẽ terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquàm sponsus procedens de thalamo suo.

Dan.2. 5. AVGVSTINVS tractatu primo in epistolam Ioannis: Nónne ille lapis (de quo apud Danielem) creuit, & factus est mons magnus, & impleuit vniuersum orbem terrarum? Nunquid digito ostendimus istum mõtem, quomodò ostenditur hominibus tertia luna? Verbi gratia, quando volunt homines videre lunam nouam, dicunt: Eccè luna, eccè vbi est: & si sunt ibi qui non valeant intendere aciem, & dicant, vbi? Intenditur illis digitus vt videant. Aliquando, dum erubescunt, nè cęci putentur, dicunt se vidisse quod non viderũt. Nunquid sic ostendimus Ecclesiam, fratres mei? Nónne aperta est? Nónne manifesta? Nónne obtinuit omnes gentes? Nónne impletur quod ante tot annos promissum est Abrahæ, in semine eius benedici omnes gentes? Vni fideli promissum est, in milibus fidelium mundus impletus est. Eccè mons implens vniuersam faciem terræ: eccè ciuitas de qua dictum est, Non potest ciuitas abscondi super montẽ constituta. Illi aũt offendũt in montem. Et cùm eis dicitur, Ascendite, non est mõs, dicunt, & facilius illuc faciem impingunt, quàm illic habitaculũ quærunt. Erit (inquit Esaias) in nouissimis diebus, manifestus mons domus Domini, paratus in cacumine montiũ. Quid tam manifestũ, quàm mons? Sed sunt & montes ignoti, quia in vna parte terrarũ positi sunt. Quis vestrũm nouit Olympum montem? quomodò ibi qui habitant, Giddabam nostrũ non nouerũt. In partibus sunt isti montes. Ille autem mons non sic, quia impleuit vniuersam faciẽ terrę: & de illo dicit, Paratus in cacumine montiũ. Mõs est super cacumina omnium montiũ. Et congregabuntur, inquit, ad eum omnes gentes. Quis errat in hoc monte? Quis frangit faciẽ offendendo in illum? Quis ignorat ciuitatem super montem constitutam? Sed nolite mirari, quia ignoratur ab istis qui oderũt fratres; quia in tenebris ambulant, & nesciunt quò eant, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorum.

Ecclesia aperta est & manifesta.

Genes.22.

Matth.5.

Esa.2.a

Ecclesia ab hæreticis ignoratur.

6. IDEM in libro de vnitate Ecclesiæ cõtra epistolam Petiliani Donatistæ, capite decimosexto: Non est Ecclesia operta, quia non est sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Et de illa dictum est, Non potest ciuitas abscondi super montem constituta. Sed Donatistis velut operta est, quia audiunt tam lucida & manifesta testimonia, quæ illam toto orbe demonstrant; & mâlunt clausis oculis offendere in montem, quàm in eum ascendere; qui cùm esset lapis præcisus de monte sine manibus, creuit, & factus est mons ingens, & impleuit vniuersam terram.

Matth.5. Ecclesia aperta est, & tamẽ hæreticis est velut operta. Matth.5

Dan.2.

7. IDEM in Psalmum trigesimum concione secunda, super illum versum, Qui videbant me, foràs fugerunt à me: Illud est magis gemendũ, illud omninò intolerabile, quia multi qui cognouerunt quid esset Ecclesia, exiêrunt foràs, & hæreses & schismata contra ecclesiam fecerunt. Qui videbant me, id est, qui nouerant, quid sit Ecclesia, qui eam in scripturis intuebantur, foràs fugerunt à me. Obscuriùs dixerũt Prophetę de Christo, quàm de Ecclesia: puto propterea, quia videbant in spiritu, contra Ecclesiam homines facturos esse particulas, & de Christo non tantam litem habituros, de Ecclesia magnas contentiones excitaturos. Ideò illud vndè maiores lites futurę erant, planiùs prædictũ & apertiùs prophetatum est, vt ad iudicium illis valeat, qui viderũt & foràs fugerunt. Et paulò pòst: Et penè vbiq; Christus in aliquo inuoluto sacramento prędicatus est à Prophetis, Ecclesia apertè; vt viderẽt illam & qui futuri erant contra illam, & impleretur in eis ista nequitia, quam prædixit Psalmus: Qui videbant me, foràs fugerunt à me. Ex nobis exiêrunt, sed non erant ex nobis. Hoc Apostolus Ioannes de illis dixit.

Prophetæ cũt apertiùs de Ecclesia, q̃ de Christo prophetãũt.

Psal.30.

1.Ioan.2.

8. CHRYSOSTOMVS homilia quarta de verbis Esaię, Vidi Dominũ: Ecclesia radices in cęlo fixas habet potiùs quàm in terra. Verùm fortassìs ethnicus meam despicit arrogantiam, sed maneat donèc harum rerum probationem attulero, discatq; vim veritatis, quomodò facilius est solem extingui, quàm Ecclesiam obscurari.

Facilius est solem extingui, q̃ Ecclesiam obscurari.

1. B. IOANNIS vndecimo: Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit quòd Iesus moriturus erat pro gente: & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum.

VNAM.

2. ET decimo: Et alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile & vnus pastor.

3. ITEM decimoseptimo: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: vt sint vnum, sicut & nos.

4. CANTICORVM sexto: Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ.

5. PRIORIS ad Corinthios primo: Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatẽ Filij eius Iesu Christi Domini nostri. Obsecro autem vos fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt idipsũm dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.

6. ET capite duodecimo: Sicut corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm sint multa, vnum tamen corpus sunt: ità & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue liberi: & omnes in vno spiritu potati sumus. Et paulo pòst: Sed Deus temperauit corpus, ei cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem, vt non sit schisma in corpore, sed idipsum pro inuicèm solicita sint membra. Et si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos &c.

7. AD Ephesios quarto: Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Vnũ corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Vnicuique autem nostrũm data est gratia secundùm mensuram donationis Christi.

8. CYPRIANVS in tractatu de simplicitate prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ: Vnam esse Ecclesiam etiam in Cantico Canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat, & dicit: Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Hanc Ecclesiæ vnitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? qui Ecclesiæ renititur & resistit, qui Cathedram Petri, super

Cant.6.

Vnitas Ecclesiæ.

Digitized by Google

Super cathedram Petri, fundata Ecclesia. Ephes. 4.

quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse confidit? quando & beatus Apostolus Paulus hoc idem doceat, & sacramentum vnitatis ostendat, dicens: Vnum corpus & vnus Spiritus, vna spes vocationis nostræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus? Quam vnitatem firmiter tenere & vindicare debemus, maximè Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus, vt Episcopatum quoquè ipsum vnum atque indiuisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei veritatem perfida præuaricatione corrumpat. Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia vna est, quæ in multitudinem latiùs incremento fœcunditatis extenditur: quo modo solis multi radij, sed lumen vnum: & rami arboris multi, sed robur vnum, tenaci radice fundatum: & cùm de fonte vno riui plurimi defluunt, numerositas licèt diffusa videatur exundantis copiæ largitate, vnitas tamen seruatur in origine. Auelle radium Solis à corpore, diuisionem lucis vnitas non capit: ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit: à fonte præcide riuum, præcisus arescet. Sic & Ecclesia Domini luce perfusa, per orbem totum radios suos porrigit: vnum tamen lumen est, quod vbiquè diffunditur, nec vnitas corporis separatur: ramos suos in vniuersam terram copia vbertatis extendit, profluentes largiter riuos latiùs expandit: vnum tamen caput est, & origo vna, & vna mater, fœcunditatis successibus copiosa. Illius fœtu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est & pudica: vnam domum nouit, vnius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Hæc nos Deo seruat. &c.

Vt Ecclesia, ità & eius fides per vniuersum mundum vna est.

9. IRENAEVS libro primo aduersùs hæreses, capite tertio: Hanc prædicationem cùm acceperit, & hanc fidem, quemadmodùm prædiximus, Ecclesia, & quidem in vniuersum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi vnam domum inhabitans, & similiter credit ijs, videlicet quasi vnam animam habens & vnum cor, & consonanter hæc prædicat & docet & tradit, quasi vnũ possidens os. Nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis vna & eadem est. Et neq; hæ quæ in Germania sunt fundatæ Ecclesiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt: neque hæ quæ in Hiberis sunt, neque hæ quę in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ quæ in Aegypto, neque hę quę in Lybia, neque hę quę in medio mundi sunt cõstitutæ: sed sicut sol creatura Dei in vniuerso mundo vnus & idem est, sic & lumen, prædicatio veritatis, vbiquè lucet, & illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionem veritatis venire. Et neque qui valdè præualet in sermone, ex ijs qui præsunt ecclesijs, alia quàm hæc sunt, dicet. Nemo enim super magistrum est: neque infirmus in dicendo deminorabit traditionem. Cùm enim vna & eadem fides sit, neque is qui multum de ea potest dicere, ampliat: neque is qui minus, deminorat.

Ecclesię Germaniæ non aliter credũt quàm Hispaniæ &c.

10. HIERONYMVS ad Ageruchiam siue Gerontiam de Monogamia, epistola vndecima, capite quarto: Erunt duo in carnem vnam, non in duas nec in tres. Propter quod relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: certè non vxoribus. Quod testimonium Paulus edisserens, ad Christum refert & ad Ecclesiam: vt primus Adam in carne, secundus in spiritu monogamus sit. Sit vna Eua, mater cunctorum viuentium: & vna Ecclesia, parens omnium Christianorum. Sicut illam maledictus Lamech in duas diuisit vxores: sic hanc hæretici in plures Ecclesias lacerant: quæ iuxta Apocalypsim Ioannis, synagogæ magis diaboli appellandæ sunt, quàm Christi conciliabula.

Matth. 19.

Ephes. 5.

Ecclesiã vnã in plures lacerant hæretici.

Gen. 4.

Apoc. 2.

Hæreticorũ Ecclesiæ sunt synagogæ diaboli.

11. CHRYSOSTOMVS homilia prima in priorem epistolam ad Corinthios: Ecclesiam Dei appellat Apostolus, vt ostendat in vnum eam redigi oportere. Nam si Dei est, vna est, non Corinthi solùm, sed vniuersi orbis. Nam Ecclesiæ nomen non separationem, sed vnionem & consonantiam significat.

Ecclesia si Dei est, vna est.

12. CYPRIANVS in tractatu de simplicitate Prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ: Videns inimicus idola derelicta, & per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, excogitauit nouam fraudem, vt sub ipso Christiani nominis titulo fallat incautos. Hæreses inuenit & schismata, quibus subuerteret fidem, veritatem corrumperet, scinderet vnitatem. Rapit de ipsa Ecclesia homines, & dũ sibi appropinquâsse iam lumini, atque euasisse seculi noctem videntur, alias nescientibus tenebras rursus infundit: &c. Hoc eò fit, fratres dilectissimi, dum ad veritatis originem non reditur, nec caput quæritur, nec magistri cælestis doctrina seruatur. Quæ si quis consideret & examinet, tractatu longo atque argumentis opùs non est. Probatio est ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus, & super istam petram ędificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Tibi dabo claues regni cælorum: & quæ ligaueris super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cælis. Et eidem post resurrectionem suam dicit: Pasce oues meas. Super illum vnum ædificat Ecclesiam suam, & illi pascendas mandat oues suas. Et quanuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat & dicat: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum sanctum: Si cui remiseritis peccata, remittentur illi: si cui tenueritis, tenebũntur: tamen vt vnitatem manifestaret, vnam cathedram constituit, & vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua authoritate disposuit. Hoc erant vtiquè & cæteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio prædíti & honoris & potestatis, sed exordium ab vnitate proficiscitur. Primatus Petro datur, vt vna Christi Ecclesia & cathedra vna monstretur: & pastores sunt omnes, sed grex vnus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus vnanimi consensione pascatur. Quam vnam Ecclesiam etiam in Canticо Canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat, & dicit: Vna est columba mea, &c. vt suprà hac eadem quæstione B. 8.

Facilis ratio dijudicandi vbi sit vera fides & vera Ecclesia.

Matth. 16.

Ioan. 21.

Ioan. 20.

Petrus caput & princeps Apostolorũ, licet omnes in Apostolatu pares fuerint.

Cant. 6.

13. IDEM epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium: Neque enim aliundè hæreses obortæ sunt, aut natæ sunt schismata, quàm indè quòd sacerdoti Dei non obtemperatur: nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos & ad tempus iudex vice Christi cogitatur. cui si secundùm magisteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersùm sacerdotum collegium quicquam moueret: nemo post Diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum consensum, iudicem se iam non Episcopi, sed Dei faceret: nemo discidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet, nemo sibi placens ac tumens seorsum foris hæresim nouam conderet. Ibidem: Christi aduersarius & Ecclesiæ eius inimicus ad hoc Ecclesiæ præpositum sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Et paulò pòst: Petrus tamen, super quem ædificata ab eodem Domino fuerat Ecclesia, vnus pro omnibus loquens, & Ecclesiæ voce respondens, ait: Domine, ad quem ibimus? Verbum vitæ æternæ habes: & nos credimus & cognouimus, quoniam tu es filius Dei viui: significans scilicet & ostendens, eos qui à Christo recesserint, culpa sua perire: Ecclesiam tamen quæ in Christum credat, & quæ semel id quod cognouerit teneat, nunquàm

lib. 1. epist. 9. Hęreses ortæ ex summi pontificis & Christi vicarij contęptu.

Cur Hæretici Ecclesiæ præpositum potissimum oppugnent.

Super Petrũ ædificata Ecclesia.

Ioan. 6.

Ecclesia nunquàm à Christo recedit.

Digitized by Google

nunquàm omninò ab eo discedere, & eos esse Ecclesiam, qui in domo Dei permanẽt. Et multis interiectis: Post ista adhuc insuper pseudoepiscopo sibi ab hæreticis constituto, nauigare audent, & ad Petri cathedram atque ad Ecclesiã principalem, vndè vnitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, (quorum fides, Apostolo prædicante, laudata est) ad quos perfidia habere non possit accessum.

Romanæ Ecclesiæ primatus & in fide constantia.

Rom.1.

lib.4.epist.9. 14. ET epistola sexagesimanona ad Florentium siue Puppianum: Nec hæc iacto, sed dolens profero, cùm te iudicem Dei constituas & Christi, qui dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt: Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eum qui me misit. Et qui reijcit vos, me reijcit, & eum qui me misit. Indè enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur. Et paulò pòst: Dominus quoquè in Euangelio, cùm eum loquentem discipuli derelinquerent, conuersus ad duodecim, dixit: Nunquid & vos vultis ire? Respondit ei Petrus, dicens: Domine ad quem imus? verbum vitæ æternæ habes: & nos credimus & cognouimus, quoniam tu es filius Dei viui. Loquitur illic Petrus, super quem ædificata fuerat Ecclesia, Ecclesiæ nomine, docens & ostendens, quia etsi contumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo non recedit: & illi sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vndè scire debes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo: & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse: & fruſtrà sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt: quandò Ecclesia quæ Catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtiquè connexa, & cohærentium sibi inuicèm sacerdotum glutino copulata.

Hæreses ex summi Sacerdotis contemptu oriuntur.

Luc.10.

Ioan.6.

Super Petrũ ædificata Ecclesia.

Qui cũ Episcopo non sunt, in Ecclesia non sunt.

Sacerdotum sibi inuicèm cohærentium glutino copulata Ecclesia.

15. IRENAEVS libro tertio aduersùs hæreses, capite tertio: Ad hanc Ecclesiam (Romanam) propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiquè fideles, in qua semper ab his qui sunt vndiquè, conseruata est ea quæ est ab Apostolis traditio.

Rom. Ecclesiæ principatus.

16. HIERONYMVS ad Damasum epistola quinquagesimaseptima: Ego nullum primum, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri, communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, prophanus est. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Quicunque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, antichristi est.

Hieronymus Romano Põtifici adhęret.

Matth.16.

Exod.12.

Gen.7.

Extra Ecclesiã Rom. nõ est salus.

17. ITEM ad eundẽ Damasum epistola quinquagesimaoctaua: Ego interìm clamito, si quis cathedræ Petri iungitur, meus est.

18. LEO MAGNVS epistola octogesimanona ad Episcopos per Viennensem prouinciã constitutos: Diuinæ cultũ religionis quem in omnes gentes omnesq; nationes, Dei voluit gratia coruscare, ità Dominus noster Iesus Christus humani generis Saluator instituit, vt veritas quæ anteà legis & Prophetarum præconio continebatur, per Apostolicam tubam in salutem vniuersitatis exiret, sicut scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed huius muneris sacramentum ità Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro, Apostolorum omnium summo, principaliter collocaret, vt ab ipso quasi quodam capite, dona sua velut in corpus omne diffunderet, vt exortem se mysterij intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortium indiuiduæ vnitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: vt æterni ædificatio templi, mirabili munere gratiæ Dei in Petri soliditate consisteret, hac Ecclesiam suam firmitate corroborans, vt illam nec humana temeritas posset appetere, nec portæ contra illam inferi prævalerent. Cui Petro cùm præ cæteris soluendi & ligandi tradita sit potestas, pascendarum tamen ouium cura specialiùs mandata est. Cui quisquis principatum æstimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem, sed inflatus spiritu superbiæ suæ, semetipsum in inferna demergit.

Psal.18.

Petrus à Christo caput Ecclesiæ constitutus est.

Matth.16.

Petri præ cæteris Apostolis priuilegiũ Matth.16. Ioan.21. Principatui D. Petri detrahẽtes quo se demergant.

1. C. AD Ephesios quinto: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.

SANCTAM.

2. CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

3. PRIORIS Petri secundo: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum. Qui aliquandò non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.

4. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite quinquagesimosexto: Rectus confessionis ordo poscebat, vt Trinitati subiungeretur Ecclesia, tanquàm habitatori domus sua, & Deo templum suum, & conditori ciuitas sua.

Ecclesia domus est, templũ & ciuitas S. Trinitatis.

5. IDEM in Psalmum octogesimumquintum super ea verba, Custodi animam meam, quoniam sanctus sum: Audeat & corpus Christi, audeat & vnus ille homo clamans à finibus terræ, cum capite suo, & sub capite suo dicere, Sanctus sum. Accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi & remissionis peccatorum. Dicat & vnusquisque fidelium, Sanctus sum. Non est ista superbia elati, sed confessio nõ ingrati. Dic Deo tuo; Sanctus sum, quia sanctificâsti me. Si enim Christiani omnes, & fideles baptizati in illo, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit; Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: si membra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriam, cuius membra sancta sunt.

Ecclesia quo modo sancta.

Gal.6.

6. BERNARDVS sermone tertio in vigilia Natiuitatis Domini: Hodiè scietis, quia veniet Dominus. Verba hęc quidem suo loco & tempore in scriptura posita sunt, sed non incongruè illa vigiliæ Dominicę natiuitatis Ecclesia mater aptauit. Ecclesia, inquam, illa quæ secum habet consilium & Spiritũ sponsi & Dei sui, cui dilectus inter vbera commoratur, ipsam cordis sui sedem principaliter possidens & conseruans. Nimirùm ipsa est quæ vulnerauit cor eius, & in ipsam abyssum secretorum Dei, oculum contemplationis immersit, vt & illi in suo, & sibi in eius corde, perennem faciat mansionem.

Exod.16.

Ecclesia in terris secũ habet cõsilium & Spiritum sponsi.

Cant.1.

Cant.4.

7. GREGORIVS libro trigesimoquinto Moralium, capite sexto: Sola Ecclesia Catholica est, per quam sacrificium Dominus libenter accipiat, sola quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Vndè etiam de agni hostia Dominus præcepit, dicens: In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foràs. In vna nanque domo agnus comeditur: quia in vna Catholica Ecclesia vera

Sacrificiũ Ecclesiæ Catholicæ tantùm Deo acceptũ.

Exod.12.

Digitized by Google

hostia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina lex efferri foràs prohibet: quia dari sanctum canibus vetat. Sola est, in qua opus bonum fructuosè peragitur, vndè & mercedem denarij non nisì qui intra vineam laborauerant, acceperunt. Sola est, quæ intra se positos valida charitatis compage custodit. Vndè & aqua diluuij arcam quidem ad sublimiora sustulit, omnes autem quos extra arcam inuenit, extinxit. Sola est, in qua superna mysteria veraciter contemplemur. Vndè & ad Moysen Dominus dicit: Est locus apud me, & stabis supra petram. Et paulò pòst: Tollam manum meam, & videbis posteriora mea. Quia enim ex sola catholica Ecclesia veritas conspicitur, apud se esse locum Dominus perhibet, de quo videatur.

Opus bonum fructuosè tãtùm in Ecclesia peragitur.

Genes. 7.

Exod. 33.

Veritas ex sola Cathol. Ecclesia conspicitur.

8. IRENAEVS libro tertio aduersùs hæreses, capite quadragesimo: In Ecclesia posuit Deus Apostolos, Prophetas, doctores, & vniuersam reliquam operationem Spiritus, cuius non sunt participes omnes, qui non concurrunt ad Ecclesiam. Vbi Ecclesia, ibi & spiritus Dei; & vbi spiritus Dei, illic Ecclesia, & omnis gratia: Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participant eum, neque à mammillis matris nutriuntur in vitam, neque percipiunt de corpore Christi procedentem nitidissimum fontem: sed effodiunt sibi lacus detritos de fossis terrenis, & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem Ecclesiæ, nè traducantur, reijcientes verò Spiritum, vt non erudiantur. Alienati verò à veritate, dignè in omni volutantur errore, &c.

In Ecclesia Spiritus sanctus & veritas.

Hiere. 2.

CATHOLICAM.

1. D. ACTORVM primo: Et eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.

2. GENESIS vigesimosecundo: Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ.

3. MARCI decimosexto: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Illi autem profecti, prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.

4. LVCAE vigesimoquarto: Sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma.

5. MATTHAEI vigesimooctauo: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Et eccè ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.

6. ET capite decimosexto: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam.

7. AVGVSTINVS epistola centesima septuagesima ad Seuerinum consanguineum suũ: Perspicis quàm sit dolendum, vt qui secundùm carnem fratres sumus, in Christi corpore non vna societate viuamus; præsertìm quia facile tibi est attendere & videre ciuitatem super montem constitutam, de qua Dominus ait in Euangelio, quòd abscondi non possit. Ipsa est enim Ecclesia Catholica; vndè καθολικὴ Græcè appellatur, quòd per totum orbem terrarum diffundatur. Hanc ignorare nulli licet, ideò secundùm verbum Domini nostri Iesu Christi, abscondi non potest.

Ecclesia facilè videri potest.

Matth. 5.

Catholica cur dicatur.

Nulli licet ignorare Ecclesiam.

8. IDEM in epistola centesima sexagesimasexta ad Donatistas: In scripturis didicimus Christum, in scripturis didicimus Ecclesiam. Has scripturas communiter habemus, quarè non in eis & Christum & Ecclesiam communiter retinemus? Nos vbi agnouimus eũ de quo dicit Apostolus; Abrahæ dictę sunt promissiones & semini eius: non dicit, Et seminibus, tãquàm in multis, sed tanquàm in vno, & semini tuo, quod est Christus: ibì agnouimus Ecclesiam, de qua dicit Deus ad Abraham, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Vbì agnouimus Christum in Psalmo de se prophetantem; Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodiè genui te; ibì agnouimus Ecclesiam in eo quod sequitur; Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Vbì agnouimus Christum in eo quod scriptum est, Et ipse tanquàm sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendum viam; ibì agnouimus & Ecclesiam in eo, quod paulò superiùs dicitur: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum: In sole posuit tabernaculum suum. Ipsa est Ecclesia in sole posita, hoc est, in manifestatione omnibus nota vsque ad terminos terrę. Adfert deindè plura ex scripturis testimonia, velutì ex psalmo vigesimoprimo, Conuertẽtur ad Dominum vniuersi fines terræ. Ex psalmo quinquagesimosexto, Exaltare super cælos Deus, & super omnem terram gloria tua. Ex psalmo septuagesimoprimo, Et dominabitur à mari vsque ad mare, &c. Item ex Danielis secundo capite, Lapidem creuisse, & factum montem magnum, & repleuisse omnem terram. Ex Abacuc tertio, Et laudis eius plena est terra. Ex Esaiæ quinquagesimoquarto capite, Lætare sterilis quæ non paris &c. Ex psalmo quadragesimonono, Et vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum. Et ex Sophoniæ secundo capite, Adorabunt in conspectu eius vnusquisque de loco suo, omnes insulæ gentium.

Ecclesia in sole posita.

Genes. 22.

Psalm. 2.

Psalm. 18.

9. IDEM contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quarto: Vt omittam syncerissimam sapientiam quam in Ecclesia esse catholica non creditis, multa sunt alia quę in eius gremio me iustissimè teneant. Tenet consensio populorum atque gentium; tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum: Tenet postremò ipsum Catholicæ nomen, quod non fine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cùm omnes hæretici se Catholicos dici velint: quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domũ audeat ostendere.

Augustinum quę in Ecclesia Catholica teneant.

Ioan. 21.

10. IDEM libro de vera religione, capite septimo: Tenenda est nobis Christiana religio, & eius Ecclesiæ communicatio quæ Catholica est, & Catholica nominatur, non solùm à suis, verùm etiam ab omnibus inimicis. Velint enim nolintve ipsi quoquè hæretici, & schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quàm Catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisì hoc eam nomine discernant, quo ab vniuerso orbe nuncupatur.

Catholica nominatur ab vniuerso orbe.

11. PACIANVS Barcilonensis episcopus epistola prima ad Sympronianũ Nouatianum de Catholico nomine, ipsum alloquens Sympronianum ait: Sub apostolis, inquies, nemo Catholicus vocabatur. esto, sic fuerit, vel illud indulge. cùm post apostolos hęreses extitissent, diuersis nominibus columbam Dei, atque reginam lacerare per partes & scindere niterentur; nónne cognomen suum plebs apostolica postulabat, quo incorrupti populi distingueret vnitatem, nè intemeratam Dei virginem error aliquorum per membra laceraret? nónne appellatione propria decuit caput principale signari? Ego fortè ingressus populosam vrbem hodiè, cùm Marcionitas, cum Apollinariacos, Cataphrygas, Nouatianos, & cæteros eiusmodi

Catholici nomen inuentũ vt plebs apostolica, ab hęretica secerneretur.

In scripturis vt Christus, ità & Ecclesia demõstratur.

Galat. 3.

Digitized by Google

modi comperissem, qui se Christianos vocarent, quo cognomine congregationem meæ plebis agnoscerem, nisi Catholica diceretur? Agè, quis cæteris plebibus nomina tanta largitus est? Ipse ille, qui Catholicum nomen interrogat, causam sui nominis nesciet, si requiram, vndè mihi traditum est. Certè non est ab homine mutuatum, quod per secula tanta non cecidit. Catholicum istud, nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit authores. Multa nos Spiritus sanctus edocuit: quem paracletum apostolis & magistrum Deus misit è cælis. Christianus mihi nomen est; Catholicus verò cognomen. illud me nuncupat, istud ostendit: hoc probor, indè significor. Et si reddenda postremò Catholici vocabuli ratio est, & exprimenda de Græco interpretatione Romana: Catholicus vbiquè vnum, vel, vt doctiores putant, obedientia omnium nuncupatur, mandatorum scilicet Dei. Ergò qui Catholicus, idem obediens: qui obediens, idem est Christianus: atque ità Catholicus Christianus est. Quare ab hæretico nomine noster populus hac appellatione diuiditur, cùm Catholicus nuncupatur.

Quid significet.

12. VINCENTIVS Lirinensis in libello aduersùs profanas omnium hæreseon nouationes: Ille est verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui Catholicæ fidei nihil præponit, non hominis cuiuspiam authoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter antiquitùs Ecclesiam Catholicam tenuisse cognouerit, id solum sibi tenèdum credendumq; decernit. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno, præter omnes, vel contra omnes sanctos, nouum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potiùs intelligat pertinere. Et sub libri principium: In ipsa Catholica Ecclesia magnoperè curandum est, vt id teneamus, quod vbiquè, quod semper, quod ab omnibus creditum: hoc est etenim verè proprietq; catholicum, quod ipsa vis nominis ratioq; declarat, quæ omnia verè vniuersaliter comprehendit. Sed hoc ità demùm fit, si sequamur vniuersitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autè vniuersitatem hoc modo: Si hanc vnam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarũ confitetur Ecclesia: Antiquitatè verò ità, si ab his nullatenùs sensibus recedamus, quos sanctos Maiores ac patres nostros celebrâsse manifestum est: Consensionem quoquè itidèm, si in ipsa vetustate, omnium vel certè penè omnium sacerdotum pariter & magistrorum definitiones, sententiasq; sectemur. Quid igitur faciet Christianus Catholicus, si se aliqua Ecclesiæ particula ab vniuersalis fidei cõmunione præciderit? Quid itaque, nisi vt pestifero corruptoq; membro sanitatem vniuersi corporis anteponat? Quid si nouella aliqua contagio non iam portiunculam tantùm, sed totam pariter Ecclesiam commaculare conetur? Tunc itè prouidebit, vt antiquitati inhæreat, quæ prorsùs iam non potest ab vlla nouitatis fraude seduci. Quid si in ipsa vetustate, duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnius, aut etiã prouinciæ alicuius error deprehẽdatur? Tunc omninò curabit, vt paucorum temeritati vel insciticæ, si qua sunt vniuersaliter antiquitùs vniuersalis * Concilij decreta præponat. Quid si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi reperiatur? Tunc operam dabit, vt collatas inter se Maiorum consulat interrogetq; sententias, eorum duntaxàt, qui diuersis licèt temporibus & locis, in vnius tamen Ecclesiæ Catholicæ communione & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt: & quicquid non vnus aut duo tantùm, sed omnes pariter vno eodemq; consensu, apertè, frequenter, perseueranter, tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoquè intelligat absque vlla dubitatione credendum.

Catholicum quid propriè dicatur.

Vniuersitas.

Antiquitas.

Consensus.

* aliàs Ecclesiæ

13. HIERONYMVS in dialogo aduersùs Luciferianos, capite nono: Breuem tibi apertamq; animi mei sententiam proferam: in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsque ad diem hanc durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nũcupari, vt puta Marcionitas, Valentinianos, Montenses siue Campitas: scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Ex hoc enim ipso, quòd posteà instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænunciauit.

In qua Ecclesia permanendum.

Antichristi synagoga.

1. Tim. 4.

14. BEDA in sextum caput Canticorum: Sicut vnus Dominus, vna fides, vnum baptismum, vnus Deus & pater omnium, ità est vna Catholica electorum omniũ multitudo, per omnia & mundi loca, & tempora seculi, eidem vni Deo & patri subiecta.

Catholicum ex personarũ locorum & temporum vniuersitate dicitur.

1. E AD Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi &c. vt crescamus in illo per omnia, qui est caput, Christus: ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundùm operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

In eadẽ esse SANCTORVM COMMVNIONEM.

2. PSALMO centesimo decimooctauo: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

3. AD Colossenses primo: Gratias agentes Deo & Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem.

4. AD Philippenses primo: Gratias ago Deo meo in omni memoria vestrî, (semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens) super communicatione vestra in Euangelio Christi, à prima die vsque nunc.

5. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Non enim vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate. In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat: vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, vt fiat æqualitas, sicut scriptum est: Qui multum, non abundauit: & qui modicum, non minorauit. Exod. 16.

6. PRIMAE Ioannis primo capite: Vt & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre & cum Filio eius Iesu Christo.

7. AD Romanos duodecimo: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ità multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Habentes autem donationes, secundùm gratiam quæ data est nobis, differentes, siue prophetiam secũdùm rationem fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina, &c.

8. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Sicut corpus vnum est & membra habet multa, &c. Et si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.

9. AVGVSTINVS tractatu trigesimosecundo in Euangeliũ Ioannis: Ecclesia est corpus Christi, in hoc corpore membrum es. Cùm ergò membrum sis eius corporis quod loquitur omnibus linguis, crede te loqui omnibus linguis. Vnitas

Digitized by Google

enim membrorum charitate concordat; & ipſa vnitas loquitur, quomodò tunc vnus homo loquebatur. Datus eſt ſpiritus, ſicut Apoſtolus dicit, ad manifeſtationem: quia alij datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ &c. ſed tu forſitan eorum omnium quæ dixi, nihil habes. Si amas, non nihil habes: ſi enim amas vnitatem, etiam tibi habet quiſquis in illa habet aliquid. Tolle inuidiam, & tuum eſt quod habeo: tollam inuidiam, & meum eſt quod habes. Liuor ſeparat, charitas iũgit. Oculus ſolus videt in corpore, ſed nunquid ſoli ſibi oculus videt? Et manui videt, & pedi videt, & cæteris membris videt: non enim ſi aliquis ictus in pedem veniat, auertit ſe oculus indè, vt non præcaueat. &c.

1. Cor. 12.

Communio fidelium membris humani corporis reſpondet.

10. EVSEBIVS Cæſareenſis Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro ſeptimo, capite decimonono, vbi agit de Nepote Epiſcopo & eius ſchiſmate, refert ex Dionyſio Alexãdrino, quemadmodùm ille Presbyteros hæreſi Chiliaſtarum infectos inſtituerit: eoſq; valdè paratos & promptos fuiſſe ad aſſentiendum veritati perceptæ, & ſchiſmati atque errori abrenunciandum.

11. AVGVSTINVS libro ſecundo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite ſexto: Vos itaque Donatiſtæ quid ad hæc dicitis? Si noſtra ſententia de baptiſmo vera eſt, omnes qui aliter ſapiebant Cypriani temporibus, non ſunt ab eccleſiæ vnitate ſeparati, donèc illud quod aliter ſaperent Deus illis reuelaret. Vos ergò quarè ſeparatione ſacrilega pacis vinculum dirupiſtis? Deindè, quantum crimẽ ſit ſchiſma facere, his verbis explicat: Tempore illo, quo Dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda monſtrauit, & idolum fabricatum atque adoratum eſt, & propheticus liber ira regis contemptoris incenſus, & ſchiſma tentatum: idololatria gladio punita eſt, exuſtio libri bellica cæde & peregrina captiuitate: ſchiſma hiatu terræ, ſepultis authoribus, viuis, & cæteris cæleſti igne conſumptis. Quis iam dubitauerit hoc eſſe ſceleratius commiſſum, quod eſt grauiùs vindicatum?

Schiſma quã graue peccatum.

Exod. 32. Ierem. 36.

Num. 16.

12. IDEM epiſtola decimanona ad Hieronymum ſcribens, oſtendit ſe ſalua charitate ab eo diſſentire circa reprehenſionem, qua aduersùs S. Petrum vſus eſt B. Paulus.

13. ITEM in libro de vera religione, capite ſexto de bonis Chriſtianis loquens, ità ait: Sæpe finit diuina prouidentia per nonnullas nimiùm turbulentas carnalium hominum ſeditiones expelli de congregatione Chriſtiana, etiam bonos vitos. Quam contumeliam vel iniuriam ſuam cùm patientiſſimè pro Eccleſiæ pace tulerint, neque vllas nouitates vel ſchiſmatis, vel hæreſis moliti fuerint, docebunt homines, quàm vero affectu, & quanta ſyncerit ate charitatis Deo ſeruiendum ſit. Talium ergò virorum propoſitum eſt, aut ſedatis remeare turbinibus: aut ſi id nõ ſinantur, vel eadem tempeſtate perſeuerante, vel nè ſuo reditu talis aut ſequior oriatur, tenent voluntatem conſulendi etiam eis ipſis, quorum motibus perturbationibuſq; ceſſerunt, ſine vlla conuenticulorum ſegregatione vſque ad mortem defendentes, & teſtimonio iuuantes eam fidem, quam in Eccleſia Catholica prædicari ſciunt. Hos coronat in occulto pater, in occulto videns. Rarum hoc videtur genus, ſed tamen exempla non deſunt: immò plura ſunt, quàm credi poteſt. Ità omnibus generibus hominum & exemplorum ad animarũ curationem, & ad inſtitutionem ſpiritalis populi, vtitur diuina prouidentia.

Pacẽ Eccleſiæ quanti faciant boni Chriſtiani.

14. AD Epheſios quarto: Obſecro vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, cum omni humilitate & manſuetudine, cum patientia, ſupportantes inuicem in charitate, ſoliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis.

15. AVGVSTINVS ſermone centeſimo octogeſimoprimo de tempore, capite decimotertio: Sanctorum communionem: id eſt, cum illis ſanctis, qui in hac quã ſuſcepimus fide defuncti ſunt, ſocietate & ſpei communione teneamur. Si igitur cum ſanctis in æterna vita communionem habere volumus, de imitatione eorum cogitemus. Debent enim in nobis aliquid recognoſcere de ſuis virtutibus, vt pro nobis dignentur Domino ſupplicare.

Ad ſanctorũ communionem etiam defuncti pertinent.

Sancti pro nobis in cælo ſupplicant.

16. ET in Enchiridio, capite quinquageſimoſexto: Eccleſia tota hìc accipiẽda eſt, non ſolùm ex parte qua peregrinatur in terris, à ſolis ortu vſque ad occaſum laudans nomen Domini, & poſt vetuſtatis captiuitatem cantans canticum nouum: verùm etiam ex illa quæ in cælis ſemper ex quo condita eſt, cohæſit Deo, nec vllum ſui caſus malum experta eſt. Hæc in ſanctis angelis beata perſiſtit, & ſuæ parti peregrinanti ſicut oportet opitulatur: quia vtraque vna erit cõſortio æternitatis, & nunc vna eſt vinculo charitatis, quæ tota inſtituta eſt ad colendum vnum Deum.

Eccleſia triũphãs militãti opitulatur.

17. ITEM libro vigeſimo de ciuitate Dei, capite nono: Neque piorum animæ mortuorum ſeparantur ab Eccleſia, quæ etiam nunc eſt regnũ Chriſti. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorũ memoria in communicatione corporis Chriſti: nec aliquid prodeſſet ad eius in periculis baptiſmũ currere, nè fine illo finiatur hæc vita: nec ad reconciliationem, ſi fortè per pœnitẽtiam malámve conſcientiam quiſque ab eodem corpore ſeparatus eſt. Cur enim fiunt iſta, niſi quia fideles, etiam defuncti, membra eius ſunt?

Piorũ animæ defunctorum ad Eccleſiam pertinent, & communionem eius.

18. GREGORIVS libro quarto Dialogorum, capite trigeſimonono: De quibuſdam leuibus culpis eſſe ante iudicium purgatorius ignis credendus eſt, pro eo quod veritas dicit: Quia ſi quis in ſancto Spiritu blaſphemiam dixerit &c. vt infrà de Sacramento Pœnitentiæ, quæſtione nona, B. teſtimo. duodecimo.

Purgatorius ignis. Matth. 12.

1. F. GENESIS ſeptimo: Deleuit omnem ſubſtantiam quæ erat ſuper terram ab homine vſque ad pecus; tam reptile, quàm volucres cœli: & deleta ſunt de terra: remanſit autem ſolus Noë, & qui cum eo erant in arca.

EXTRA ECCLESIAM non eſt ſalus.

2. PRIORIS Petri tertio: In diebus Noë cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam.

3. ESAIAE ſexageſimo: Gens & regnum quod non ſeruierit tibi, peribit.

4. AVGVSTINVS epiſtola quinquageſima ad Bonifacium Comitem: Multi vnum corpus ſumus in Chriſto. Ac per hoc nemo poterit eſſe iuſtus, quam diù fuerit ab vnitate huius corporis ſeparatus. Quemadmodùm enim membrũ, ſi præcidatur ab hominis viui corpore, non poteſt tenere ſpiritũ vitæ: ſic homo qui præciditur de Chriſti iuſti corpore, nullo modo poteſt ſpiritum tenere iuſtitiæ, etiam ſi figurã membri teneat, quam ſumpſit in corpore. Et ſub finẽ eiuſdem epiſtolæ: Eccleſia Catholica ſola corpus eſt Chriſti, cuius ille caput eſt Saluator corporis ſui. Extra hoc corpus neminem viuificat Spiritus ſanctus; quia ſicut ipſe dicit Apoſtolus, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Non eſt autem particeps diuinæ charitatis, qui hoſtis eſt vnitatis. Non habẽt itaque ſpiritum ſanctum, qui ſunt extra Eccleſiam. De illis quippe ſcriptum eſt: Qui ſeipſos ſegregant, animales, ſpiritum non habentes. Sed nec ille eum percipit, qui fictus eſt in eccleſia, quoniã & deindè ſcriptum eſt: Sanctus enim ſpiritus diſciplinæ effugiet fictum. Qui ergò vult habere ſpiritum ſanctum, caueat foris ab eccleſia remanere, caueat in eam ſimulatè intrare. Aut ſi iam talis intrauit, caueat in eadem ſimulatione perſiſtere, vt veraciter coaleſcat arbori vitæ.

Rom. 12. Extra eccleſiã nemo iuſtus, aut iuſtitiæ ſpiritum tenere poteſt.

Spiritus ſanctus no viuificat niſi mẽbra eccleſiæ. Rom. 5.

Vnitatis hoſtis charitatẽ non habet.

Iudas in epiſt.

Sap. 1.

5. ITEM

Digitized by Google

Ira Dei manet super oēs ab Ecclesia auulsos.

5. ITEM epistola centesima quinquagesimasecunda ad Donatistas: Quisquis ergò ab hac Catholica Ecclesia fuerit separatus, quantūlibèt laudabiliter se viuere existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi vnitate disiunctus est, nō habebit vitam, sed ira Dei manet super eum.

Non sufficit de Christo recte sentire, nisi etiā Ecclesiæ vnitati communicemus.

6. IDEM libro de vnitate Ecclesiæ, capite quarto: Quicūque de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, & vnitati Ecclesiæ non communicant, nō sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore, quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Et paulò pòst: Quicunque credunt quidem, quòd Christus Iesus, ità vt dictum est, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & passus est, resurrexerit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deū, &c. sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia, ità dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunq; diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos non esse in Catholica Ecclesia.

Extra ecclesiā nulla salus.

7. ET capite decimonono eiusdem libri: Ad ipsam salutem ac vitam æternam nemo peruenit, nisi qui habet caput Christum. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in eius corpore fuerit, quod est Ecclesia.

Extra ecclesiā nemo potest fieri particeps vitæ æternæ.

8. FVLGENTIVS libro de fide ad Petrum Diaconum, capite trigesimoseptimo: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, omnem extra Ecclesiam Catholicam baptizatum, participem fieri non posse vitæ æternæ, si ante finem vitæ huius Catholicæ nō fuerit redditus atque incorporatus Ecclesiæ. Quia si habeam, inquit Apostolus, omnem fidem, & nouerim omnia sacramenta, charitatem autem non habeam, nihil sum. Nam & in diebus diluuij neminem legimus extra arcam potuisse saluari.

1. Cor. 13.

Gen. 7.

Extra ecclesiā manētes, damnabūtur.

9. DEINDE, capite trigesimooctauo: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, non solùm omnes Paganos, sed etiam omnes Iudæos, Hæreticos, atque Schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros, qui paratus est diabolo & angelis eius.

Martyriū extra ecclesiam non saluat.

10. ET capite trigesimonono: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, quemlibet Hæreticum siue Schismaticum in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti baptizatum, si Ecclesiæ Catholicæ non fuerit aggregatus, quantascunque eleemosynas fecerit, etsi pro Christi nomine etiam sanguinem fuderit, nullatenùs posse saluari. Omni enim homini, qui Ecclesiæ Catholicæ non tenet vnitatem, neque baptismus, neque eleemosyna quamlibèt copiosa, neque mors pro nomine Christi suscepta proficere poterit ad salutem, quàm diù in eo hæretica vel schismatica prauitas perseuerat, quę ducit ad mortem.

Extra ecclesiā non potest esse martyr. 1. Cor. 13.

11. PACIANVS Barcilonensis episcopus epistola secunda ad Sympronianum Nouatianum: Nouatianus martyrium nunquàm tulit, nec ex verbis beatissimi Cypriani auditum istud, aut lectum est. habes eius epistolas, quibus Cornelium vrbis episcopum, cui tunc Nouatianus inuiderat, inimicis principibus resistentem, sæpè confessum, sæpè vexatum refert, plurimis confessoribus, plurimis quoquè martyribus ducem factum, & cum plurimis gloriosissimè coronatum, viuente tunc Nouatiano, etiamq; securo. nam & ideò ab ecclesia Christi recesserat, nè illum labor confessionis vrgeret. Porrò etiamsi passus est aliquid Nouatianus, non tamen etiam occisus: etiamsi occisus, non tamen coronatus. Quid ni? extra ecclesiæ pacem, extra concordiam, extra eam matrem, cuius portio debet esse, qui martyr est. Audi Apostolum: Et si habuero omnem fidem, ità vt montes trāsferam, charitatem non habeam, nihil sum. Et si in cibos pauperum diuisero omnem substantiam meam, & si tradidero corpus meum ad combu-

rendum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.

12. IRENAEVS libro quarto aduersùs hæreses, capite quadragesimotertio: Eis qui in Ecclesia sunt Presbyteris obaudire oportet, his qui successionem habent ab Apostolis, sicut ostendimus, qui cum Episcopatus successione, charisma veritatis certum, secundùm placitum patris acceperunt. Reliquos verò qui absistunt à principali successione, & quocunque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos, & malæ sententiæ, vel quasi scindentes & elatos, & sibi placentes, aut rursus vt hypocritas, quæstius gratia, & vanæ gloriæ hoc operantes. Omnes autem hi decidunt à veritate. Et hæretici quidem alienum ignem afferentes ad altare Dei, id est, alienas doctrinas, à cælesti igne comburentur, quemadmodùm Nadab & Abiu. Qui verò exurgunt contra veritatem, & alteros adhortantur aduersùs Ecclesiam Dei, remanent apud inferos, voragine terræ absorpti, quemadmodùm qui circa Chore, Dathan, & Abiron. Qui autem scindunt & separant vnitatem Ecclesiæ, eandem quam Ieroboam pœnam percipiunt à Deo.

Hęretic orum & Schismaticorum pœna & interitus. Leuit. 10.

Num. 16.

3. Reg. 4.

13. GREGORIVS libro decimoquarto Moralium, capite secundo: Sancta vniuersalis ecclesia prædicat, saluari veraciter nisi intra se non posse, asserens quòd omnes qui extra ipsam sunt, minimè saluabuntur.

Extra ecclesiā nemo saluatur.

14. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in epistolam ad Ephesios: Nihil ità Deum irritat, sicut Ecclesię diuisio. Et si innumera bona operati fuerimus, non minores tamen pœnas dabimus, quàm qui corpus ipsius prosciderunt, si plenitudinem & integritatem Ecclesiasticam discerpserimus. Illud enim lucro quidem factum est totius orbis, tametsi non eo animo, si reprobos illos respexeris. Istud verò nihil vspiàm commodi habet, sed plurimum nocumenti. Ista mihi non ad Ecclesiæ primores duntaxàt dicuntur, sed & ad subditos. Vir quidam sanctus † quippiam dixit, quod audaciam sapere videtur, attamen dixit. Quid autem est istud? Peccatum videlicet istud ne martyrij quidem sanguine deleri. Dic enim, quæso, quam ob causam martyrium subis? An non propter Christi gloriam? Quo itaque pacto, qui animam pro Christo exponis, Ecclesiam oppugnas, pro qua animam suam tradidit Christus? Audi Paulum ipsum: Non sum, inquit, dignus, vt vocer Apostolus, quoniam Ecclesiam Dei persecutus sum, ac vastaui illam. Et interiectis quibusdam: Dico & obtestor, Ecclesiam scindere non minus esse peccatum, quàm in hæresim incidere.

Schismatis peccatum.

Cypriantum intelligit.

Martyrij sanguine nō deletur peccatū Schismatis.

1. Cor. 15.

15. CONCILIVM LATERANENSE magnum sub Innocentio tertio, canone primo: Vna est fidelium vniuersalis ecclesia, extra quam nullus omninò saluatur.

Nemo saluatur extra Ecclesiam.

16. ALCIMVS Auitus Viennensis Archiepiscopus libro quarto, qui est de diluuio, capite decimonono:

Arca vetus Noe, Christi est Ecclesia, per quam,
Extra etiam quam nemo potest saluarier.

Arca Noè signat Ecclesiā, extra quā nemo saluatur.

17. PRIMAE Ioannis secundo: Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit, nūc Antichristi multi facti sunt: vndè scimus, quia nouissima hora est. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtiquè nobiscum: sed vt manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.

18. IOANNIS sexto: Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retrò, & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergò Iesus ad duodecim: Nunquìd & vos vultis abire?

19. ET decimotertio: Cùm ergò accepisset Iudas buccellam, exiuit continuò. Erat autem nox.

20. IVDAS

Digitized by Google

20. IVDAS Apostolus in epistola Canonica: In nouissimis temporibus venient illusores, secundùm desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes.

21. PRIORIS ad Corinthios quinto: Omninò auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gẽtes, ità vt vxorem patris aliquis habeat. Et vos inflati estis: & non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestrûm qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Iesu Christi, tradere huiusmodi satanæ in interitũ carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrũpit? Expurgate vetus fermentum. Auferte malum ex vobis ipsis.

22. PRIORIS ad Timotheum primo: Habens fidem & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt: ex quibus est Hymenæus & Alexander: quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare.

23. NVMERORVM duodecimo: Respondit Dominus Moysi: Separetur septem diebus extra castra, & postea reuocabitur. Excluſa est itaq; Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donèc reuocata est Maria.

24. MATTHAEI decimooctauo: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos: vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

25. IN secunda epistola Ioannis: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi, Aue, communicat operibus eius malignis.

26. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundùm traditionem quam acceperũt à nobis. Quòd si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate: & nè commisceamini cum illo, vt confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem.

lib.1. epist.11. Deut.17. 27. CYPRIANVS epistola sexagesimasecunda ad Pomponium: Interfici Deus iussit Sacerdotibus suis non obtẽperantes, iudicibus à se ad tempus constitutis non obedientes: & tunc quidẽ gladio occidebantur, quando adhuc & circuncisio carnalis manebat: nunc autẽ quia circuncisio spiritalis esse ad fideles seruos Dei cœpit, spiritali gladio superbi & cõtumaces necantur, dum de ecclesia eijciuntur. Neque enim viuere foris possunt, cùm domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit.

Excõmunicatio est gladius spiritalis.

Foris viuere nequeunt.

28. AVGVSTINVS libro primo contra aduersarium legis & Prophetarum, capite decimoseptimo: Claues regni cælorum sic dedit Christus Ecclesiæ, vt non solùm diceret, Quæ solueritis super terram, erunt soluta & in cælis: vbi apertissimè bonum, non malum, pro malo reddit Ecclesia: verùm & adiungeret, Quæ ligaueritis in terra, erunt ligata & in cælo: quia bona est, & vindicandi iustitia. Illud enim quod ait, Si nec Ecclesiam audierit, sit tibi tanquàm ethnicus & publicanus: grauius est quàm si gladio feriretur, si flammis absumeretur, si feris subrigeretur. Nam ibi quoquè subiunxit, Amen dico vobis, quæ ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: vt intelligeretur, quanto grauius sit punitus, qui velut relictus est impunitus. Hîc dicat iste, si placet, Siccine mandata Saluatoris accipimus iubentis, Nemini reddideritis malum pro malo; sed si quis vos percusserit in vnam maxillam, præbete & alteram, & dimittite iniurias fratribus vestris? Eccè ab hominibus non reddentibus malum pro malo, alligatur homo amariùs & infeliciùs ecclesiæ clauibus, quàm quibuslibet grauissimis & durissimis ferreis vel adamantinis nexibus.

Matth.5.

Matth. 18. Excommunicatio quantũ timenda.

Matt.16.& 18.

Nota pro excommunicatione.

29. EVSEBIVS apud Damascenum libro tertio Parallelorum, capite quadragesimoquinto: Cùm quispiam ab Ecclesia eijcitur, statim eum Satanas assumit, nec priùs ab eo abscedit, quàm Presbyter eum susceperit. Cùm enim à Christianorum finibus homo proscriptus & exterminatus est, quandiù seiunctus manet, tandiù in Gentilium albo censetur.

Excommunicatus manet sub potestate diaboli, & est tanquàm Gẽtilis.

30. AVGVSTINVS sermone cẽtesimo octogesimoprimo de tempore, capite duodecimo: Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi ecclesia non est. Sola quippe est per quam sacrificiũ Dominus libẽter accipiat, sola quæ pro errãtibus fidutialiter intercedat. Vndè etiam de agni hostia Dominus præcepit, dicens: In vna domo comedetis, nec efferetis de carnibus eius foràs. In vna nanque domo agnus comeditur, quia in vna Catholica ecclesia vera hostia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina iussio efferri foràs prohibet, quia dari sanctum canibus vetat. Sola est in qua opus bonum fructuosè peragitur; vndè mercedem denarij non nisi qui intra vineam laborauerant acceperunt. Sola est quæ intra se positos valida charitatis compage custodit, &c. vt Gregorius suprà, litera C. testimo. 7.

Extra ecclesiam Christianus non est, & nihil Deo acceptũ est. Exod.12.

Matth.20.

31. ITEM in Psalmum octogesimumoctauum, concione secunda: Amemus Dominum Deũ nostrum, amemus ecclesiã eius: illum sicut patrem, istam sicut matrem: illum sicut Dominum, hanc sicut ancillam eius, quia filij ancillæ ipsius sumus. Sed matrimoniũ hoc magna charitate compaginatur. Nemo offendet vnum, & promeretur alterum. Nemo dicat, Ad idola quidem vado, arreptitios quidem & sortilegos consulo, sed tamen Dei Ecclesiam non relinquo: Catholicus sum. Tenens matrem, offendis patrem. Alius item dicit, Absit à me, non consulo sortilegum, non quæro arrepticium, non quæro diuinationes sacrilegas, nec eo ad adoranda dæmonia, non seruio lapidibus; sed tamen in parte Donati sum. Quid tibi prodest non offensus pater, qui offensam vindicat matrem? Quid prodest, si Dominum confiteris, Deum honoras, ipsum prædicas, filium eius agnoscis, sedentem ad dexteram patris confiteris; & blasphemas ecclesiam eius? Non te corrigunt exempla humani coniugij? Si haberes aliquẽ patronum, cui quotidiè obsequereris, cuius limina seruiendo contereres, quem quotidiè non dico salutares, sed & adorares, cui impenderes fidelia obsequia; si vnum crimen de eius coniuge diceres, nunquìd domum eius intrares? Attendite ergò charissimi, tenete omnes vnanimiter Deum patrem & matrem Ecclesiam.

Ecclesia amanda est tàquàm mater.

Non prodest Deum colere & agnoscere, si Ecclesiam eius blasphemes. Simile.

32. ET epistola ducentesima quarta ad Donatum presbyterum Donatistam: Foris autem ab ecclesia constitutus, & separatus à compage vnitatis & vinculo charitatis, æterno supplicio puniereris, etiamsi pro Christi nomine viuus incendereris.

Martyrium extra Ecclesiam inutile.

33. CYPRIANVS epistola quinquagesimaseptima: Inimicus & hostis ecclesiæ, quos alienauit ab ecclesia & foràs duxit, vt captiuos & vinctos contemnit & præterit: eos pergit lacessere, in qui-

lib.1.epist.3.

Digitized by Google

in quibus Christum cernit habitare. Quanquàm etsi aliquis ex talibus fuerit appræhensus, non est quod sibi quasi in confessione nominis blandiatur, cùm constet si occisi eiusmodi extra ecclesiam fuerint, fidei coronam non esse, sed pœnam potiùs esse perfidiæ.

Pœna perfidiæ.

Lib. 4. epist. 2. Admitti nequeũt ad ecclesię pacem.

34. IDEM epistola quinquagesimasecunda ad Antonianum in fine: Apostatę verò & desertores, vel aduersarij & hostes, & Christi ecclesiam dissipantes, nec si occisi pro nomine foris fuerint, admitti secundùm Apostolum possũt ad ecclesiæ pacem, quando nec spiritus, nec ecclesię tenuerunt vnitatem.

Ephes. 4.

Deum patrẽ non habebit, qui Ecclesiã non habet matrem.

35. ITEM in tractatu de Simplicitate Prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ: Quisquis ab Ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ separatur. Nec perueniet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, profanus est, hostis est: Habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Si potuit euadere quisquam, qui extra arcam Noë fuit: &

Extra Ecclesiam non est salus.

qui extra Ecclesiam foris fuerit, euadit. Stare tu & viuere putas posse de Ecclesia recedentem, sedes sibi alias & diuersa domicilia condentem? cùm dictum sit ad Raab, in qua præformabatur Ecclesia, Patrem tuum & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam: & erit, omnis qui exierit ostium domus tuę foràs, reus sibi erit. Item sacramentum Paschæ nihil aliud in Exodi lege contineat, quàm vt agnus, qui in figura Christi occiditur, in domo vna edatur. Caro Christi & sanctum Domini eijci foràs non potest, nec alia vlla credentibus præter vnam Ecclesiam domus est. An secum esse Christum, cùm collecti fuerint, opinãtur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales etiam si occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa discordiæ, nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est: ad regnum peruenire non poterit, qui eam, quæ regnatura est, derelinquit. Cum Deo manere non possunt, quia esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licèt flammis, & ignibus traditi, vel obiecti bestijs animas suas ponant: non erit illa fidei corona, sed pœna perfidię: nec religiosę virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. An esse sibi cum Christo videtur, qui aduersùs sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius & plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, cõtra Dei dispositionem repugnat. Si extra Ecclesiam fuerit occisus, ad Ecclesiæ non potest præmia peruenire. Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia eius, & fides vna, & plebs in solidam corporis vnitatem concordiæ glutino copulata. Scindi vnitas non potest, nec corpus vnum discidio compaginis separari, diuulsis laceratione visceribus in frusta discerpi. Quidquid à matrice discesserit, seorsum viuere & spirare non poterit, substantiam salutis amittit.

Ne martyrio quidem schismatis macula deletur.

Pœna perfidiæ.

A matrice separatum viuere nequit.

Iosue 2.

Exod. 12.

36. AVGVSTINVS libro quarto de Symbolo ad Catechumenos, capite decimotertio: Huius conclusio sacramenti per sanctam Ecclesiam terminatur; quoniam si quis absque ea inuentus fuerit, alienus erit à numero filiorum. Nec habebit Deum patrem, qui Ecclesiã noluerit habere matrem. Nihilq; ei valebit quòd credidit vel fecit tãta bona sine fine summi boni. Ecclesia mater est spiritalis; Ecclesia sponsa Christi est; gratia eius dealbata, precioso sanguine dotata. Totũ possidet quod à viro suo accepit in dote. Quæcunque congregatio cuiuslibet hæresis in angulis sedet; cõcubina est, non matrona. Cùm respexerit ille sponsus, eijcieris tu vt ancilla cum filijs tuis; quoniam non erunt hæredes filij ancillæ cum filijs liberæ.

Extra Ecclesiam constituti.

Mater Ecclesia.

Hæretici sunt filij concubinæ, & foràs eijciendi. Gen. 21.

XIX.

Quid proponit articulus decimus?

A. REMISSIONEM peccatorum, qua sine iustus & saluus esse nullus potest. Hunc autem verè diuitem thesaurum Christus [a] nobis acerba morte, suóque precioso sanguine comparauit, totus vt mũdus peccatis eorumque pœnis perpetuis liberaretur.

a Esai. 53. d Matth. 2. d & 9. a Apoc. 1. b Luc. 24. g Act. 10. g Heb. 9. d 1. Ioan. 1. c Ephes. 2. b Coloss. 1. b Heb. 1. a

B. Cuius quidem thesauri per Christi gratiam participes duntaxàt fiunt ij, [b] qui se Fide & Baptismo ad Christi adiungunt Ecclesiam, & in eius vnitate obedientiaque persistunt. Deindè qui de commissis post Baptismum peccatis [c] pœnitentiam seriò agunt, & ijs aduersùs peccata pharmacis quæ Christus instituit, hoc est, Sacramentis, conuenienter vtuntur.

b Act. 2. f 8. b g Mar. 16. d Ioan. 3. a August. in Ench. cap. 65. & de verbis Domi. serm. 11. c. 20. & 22.

c 2. Cor. 12. f Acto. 2. d Ioan. 20. e Apoc. 2. b

C. Atque huc spectat potestas, vt vocant, [d] Clauium, quam Christus ad remittenda peccata ministris Ecclesiæ, & in primis Apostolo [e] Petro eiusque successoribus legitimis, vtpotè summis Ecclesiæ rectoribus, commendauit.

d Hier. epi. 1. ad Heliod. c. 7 August. hom. 49. c. 3. & 50. cap. 4. & 5. Chrysost. li. 3. de sacerd. Cyprian. epist. 54. Luc. 10. f Matth. 18. b Ioan. 20. e

e Matth. 16. c Ioan. 21. e Hilar. can. 16. in Matt. Bernar. lib. 2. de consid. cap. 8. Concil. Florent.

TESTIMONIA.

1. A ESAIAE trigesimotertio: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos, &c. Populus qui habitat in ea (Hierusalem), auferetur ab eo iniquitas.

2. MATTHAEI primo: Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

3. ET nono: Et videns Iesus fidẽ illorum, dixit paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, &c.

4. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

5. LVCAE vigesimoquarto: Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: & prędicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma.

6. ACTORVM decimo ait B. Petrus: Prœcepit nobis prædicare populo & testificari, quia ipse est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum.

7. AD Hebræos nono: Christus assistens Pontifex futurorum bonorũ per amplius & perfectius taber-

Digitized by Google

tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in Sancta, æterna redemptione inuenta. Si enim sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti? &c.

8. PRIMAE Ioannis primo: Sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.

9. AD Ephesios primo: Gratificauit nos in dilecto filio suo. In quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundùm diuitias gratiæ eius.

10. AD Colossenses primo: Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum.

11. AD Hebræos primo: Purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.

1. B. ACTORVM secundo: His auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus verò ad illos: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti.

2. ITEM octauo: Cùm verò credidissent Samaritani Philippo euangelizanti de regno Dei, in nomine Iesu Christi baptizabantur viri ac mulieres. Ibidem: Et cùm irent per viam, venerunt ad quandam aquam: & ait Eunuchus, Eccè aqua, quis prohibet me baptizari? Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens, ait: Credo filiũ Dei esse Iesum Christum. Et iussit stare currum, & descenderunt vterque in aquam, Philippus & Eunuchus: & baptizauit eum.

3. MARCI decimosexto: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

4. IOANNIS tertio: Nisì quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

5. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoquinto: Quia plerunquè dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quæcunque alia

Psal. 37. signa procedit, cùm sit coram illo, cui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus: rectè constituuntur, ab ijs qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remit-

Extra Ecclesiam non est peccatorum remissio. tuntur ipsa peccata: extra eam quippe non remittuntur. Ipsa nanque propriè Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur vlla peccata, ità vt quibus dimittuntur, consequantur vitam æternam.

6. IDEM sermone vndecimo de verbis Domini, capite vicesimo: Remissio peccatorum quoniam non datur nisì in Spiritu sancto, in illa Ecclesia tantummodò dari potest, quæ habet Spiritũ sanctum. Ideò remissio peccatorum, qua in se diuisi

Extra vnitatẽ Ecclesiæ non est remissio peccatorum. spiritus euertitur & expellitur regnum, ideò societas vnitatis Ecclesiæ Dei, extra quam nõ fit ipsa remissio peccatorum, tãquàm proprium est opus Spiritussancti, Patre sanè & Filio cooperantibus; quia societas est quodammodò Patris & Filij ipse Spiritus sanctus. Et capite vicesimosecundo: In lectione secundùm Matthæum, multo manifestiùs aperuit Dominus quid hìc vellet intelligi: id

In Spiritum sanctum peccant, qui corde impœnitenti vnitati Ecclesiæ resistunt. est, quòd ipse dicat verbum contra Spiritum sanctum, qui vnitati Ecclesiæ corde impœnitenti resistit, vbi in Spiritu sancto fit remissio peccatorum. Hunc enim Spiritum non habent, vt iam dictum est, qui etiam Christi Sacramenta portantes atque tractantes, ab eius congregatione seiuncti sunt.

7. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo: Timeo nè forte cùm venero, non quales volo inueniam vos, &c. nè iterùm cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia, quam gesserunt.

8. ACTORVM octauo: Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, (inquit Petrus ad Simonem Magum) & roga Deum, si fortè remittatur tibi hęc cogitatio cordis tui.

9. IOANNIS vigesimo: Accipite Spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

10. APOCALYPSIS secundo: Habeo aduersùm te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vndè excideris: & age pœnitẽtiam, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisì pœnitentiam egeris.

1. C. HIERONYMVS epistola prima ad Heliodorum, capite septimo: Absit vt de his quicquam finistrũ loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus: qui claues regni cælorum habentes, quodammodò ante iudicij diem iudicant: qui sponsam Domini sobria castitate conseruant.

Sacerdotes corpus Christi cõficiunt, & ante diem iudicij quodãmodò iudicãt ex Claui potestate.

2. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimanona, capite tertio: Agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat, Occultè ago, apud Deũ ago; nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergò sine causa dictum est, Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo? Ergò sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei? Frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi? Promittimus vobis quod ille negat?

Matth. 18. Ecclesię datę sunt claues ad remittenda peccata.

3. ET homilia quinquagesima eiusdem libri, capite quarto: Implicatus ergò quis tam mortiferis vinculis peccatorum, detrectat aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas claues Ecclesiæ, quibus soluatur in terra, vt sit solutus in cælo: & audet sibi post hanc vitam, quia tantùm Christianus dicitur, salutem, aliquam polliceri? Iudicet ergò seipsum homo in istis voluntate dum potest, & mores conuertat in melius; nè cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem à Domino iudicetur. Et cùm ipse in se protulerit seueriſſimę medicinę, sed tamen medicinæ, sententiam, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrãtur; & tanquàm bonus iam incipiẽs esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à prępositis sacramẽtorum accipiat satisfactionis suę modũ. Et capite quinto: Certiores sunt claues Ecclesiæ, quàm corda regum: quibus clauibus quodcunq; in terra soluitur, etiam in cælo solutum promittitur. Et multò est honestior humilitas, qua se quisque humiliat Ecclesiæ Dei; & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo mors æterna vitatur.

Claues Ecclesiæ.

Claues in Ecclesia per Antistites ministrantur.

Satisfactiõis modus à sacerdotibus accipiendus.

Mors æterna vitatur.

4. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Qui terram incolunt atque in ea versantur, ijs commissum est vt ea quæ in cælis sunt, dispensent: ijs datum est vt potestatem habeãt, quam Deus optimus neque angelis neque archãgelis datam esse voluit: neque enim ad illos dictum est, Quæcunque alligaueris in terra, erunt alligata & in cælo: & quęcunque solueris in terra, erunt soluta & in cælo. Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verùm corporum tolùm. Id autem quod dico Sacerdotũ vinculum, ipsam etiam animam cõtingit, atque ad cælos vsque peruadit: vsque adeò vt quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus cõfirmet.

Sacerdotum potest. s etiá angelis denegata. Mat. 16. & 18.

Sacerdotum vinculum ad cælos peruadit.

Etenim

Digitized by Google

Quanta eorũ potestas.

Etenim quidnã hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum cælestium potestatem illis à Deo cõcessam? Quorumcunque enim, ait, peccata retinueritis, retenta sunt. Quęnam, obsecro, potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariã Filio potestatem dedit: cæterùm video ipsam eandem omnifariam potestatẽ à Deo filio illis traditam. Et paulò pòst: Nostris sacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsùs concessum est.

Matth. 18.

Animæ leprã purgant.

5. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquarta ad Cornelium: Nec enim fas erat aut permittebat paterna pietas & diuina clementia, Ecclesiam pulsantibus claudi, & dolentibus ac deprecãtibus spei salutaris subsidium denegari, vt de seculo recedentes, sine communicatione & pace ad Dominum dimitterentur, quando permiserit ipse, qui legem dedit, vt ligata in terris, etiam in cælis ligata essent: solui autem possent illic, quę hic priùs in Ecclesia soluerentur.

lib. 1. epist. 2.

In Ecclesia militante remissio peccatorum obtineri potest.

6. LVCAE decimo: Altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe, & quodcunque supererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi.

7. MATTHAEI decimooctauo: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erũt ligata & in cęlo: & quęcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

8. IOANNIS vigesimo: Accipite Spiritũsanctum: quorum remiseritis &c.

9. MATTHAEI decimosexto: Et tibi dabo (ait Dominus ad Petrum) claues regni cælorum. Et quodcunque ligaueris super terrã, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.

10. IOANNIS vigesimoprimo: Dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etiã Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei tertiò: Simon Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me? Et dixit ei: Domine, tu omnia scis: tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce oues meas.

11. HILARIVS Pictauorum Episcopus canone decimosexto in Matthæum: O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesię fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium præiudicata authoritas sit in cælo, vt quæ in terris aut ligata sunt aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cælo.

Petrus Ecclesiæ petra.

Petri arbitrio Claues cæli traduntur.

12. BERNARDVS libro secundo de consideratione ad Eugenium pontificem maximum, cap. 8. Agè indagemus adhuc diligentiùs quis sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps Episcoporum, tu hæres Apostolorũ, tu primatu Abel, gubernatu Noè, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, authoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditę, cui oues creditæ sunt. Sunt quidem & alij cæli ianitores, & gregum pastores: sed tu tãto gloriosiùs, quanto & differentius vtrunque præ cæteris nomen hæreditãsti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi vniuersi crediti, vni vnus. Nec modò ouium, sed & pastorũ tu vnus omniũ pastor. Vndè id probè quæris? Ex verbo Domini. Cui enim non dico Episcoporũ, sed etiã Apostolorum sic absolutè & indiscretè totæ cõmissæ sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas? Illius, vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certè regni? Oues meas, inquit. Cui non planum, non designãsse aliquas, sed assignãsse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur nihil. Et fortè præsentes cæteri condiscipuli erãt, cùm committens vni vnitatẽ omnibus commendaret in vno grege, & vno pastore, secundũ illud: Vna est columba mea formosa mea, perfecta mea. Vbi vnitas, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem non habent, sed diuisionẽ, recedentes ab vnitate. Indè est quòd alij singuli singulas sortiti sunt plebes, scientes sacramentum. Deniquè Iacobus qui videbatur columna Ecclesiæ, vna contentus est Hierosolyma, Petro vniuersitatem cedens. Pulchrè verò ibi positus est suscitare semen defuncti fratris, vbi occisus est ille. Nam dictus est frater Domini. Porrò cedente Domini fratre, quis se alter ingerat Petri prærogatiuæ? Ergò iuxta canones tuos alij in partem solicitudinis, tu in plenitudinẽ potestatis vocatus es. Aliorũ potestas certis arctatur limitibus: tua extenditur & in ipsos qui potestatẽ super alios acceperunt. Nónne si causa extiterit, tu episcopo cælum claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere, etiam & tradere satanæ potes? Stat ergò inconcussum priuilegium tuum tibi tam in datis clauibus, quàm in ouibus commendatis. Accipe aliud quod nihilominùs prærogatiuam cõfirmat tibi. Discipuli nauigabant, & Dominus apparebat in littore: quodq; iucundius erat, in corpore rediuiuo. Sciens Petrus quia Dominus est, in mare se misit: & sic venit ad ipsum, alijs nauigio perueni-entibus. Quid istud? Nempe signũ singularis Pontificij Petri, per quod non nauim vnam, vt cæteri quique suam, sed seculũ ipsum susceperit gubernandum. Mare enim seculum est: naues, Ecclesiæ. Indè est quòd altera vice instãr Domini gradiens super aquas, vnicum se Christi vicarium designauit, qui non vni populo, sed cunctis præesse deberet. Siquidem aquæ multæ, populi multi. Ità cùm quisque cæterorum habeat suam, tibi vna cõmissa est grandissima nauis facta ex omnibus ipsa vniuersalis Ecclesia toto orbe diffusa.

Pastorum pastor.

Probat ex sacris literis Bernardus Rom. pontificis authoritatem.

Ioan. 21.

Cant. 6.

Galat. 2.

Ioan. 21.

Matth. 14.

Apoc. 17.

13. CONCILIVM Florentinum in literis vnionis: Diffinimus sanctam Apostolicam sedem & Romanum Pontificem, in vniuersum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorum, & verum Christi vicarium, totiusq; Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum patrem ac doctorẽ existere, & ipsi in beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditã esse, quemadmodùm etiam in gestis œcumenicorum Conciliorum, & in sacris canonibus continetur.

Rom. Pontifex in vniuersum orbem primatũ tenet.

In Petro plena ei potestas tradita.

Romani Pontificis quanta authoritas.

XX.

Quid habet vndecimus articulus?

A. CARNIS resurrectionem, quæ in nouissimo die bonis, malisque continget. Nam corpus hoc quod fragile, caducum, multisque morbis & perpetuis ærumnis obnoxium, & post mortem quoquè vermibus exedendum circunferimus, tum reuiuiscet, cùm in extremo illo die mortui omnes, Christo vocante iudice, simul ad vitam & iudicium excitabuntur. Igitur ante Christi[a] tribunal in carne cuncti apparebunt,

Esa. 26. d Iob 19. d Eze. 37. a 1. Cor. 15. g 1. Thess. 4. d Ioan. 11. c 5. e Matth. 22 c Dan. 12. a Philip. 3. d Hier. ad Minerium & Alexand. epist. 152. & epist. 61. ad Pammach. aduersus error. Ioan. Hieros. cap 9. & seq. Grego. lib. 14. Moral. cap. 30. & sequentib. August. in Enchir. cap. 84. & sequent. Itẽ de ciuit. Dei, lib. 22. cap. 12. & sequentibus.

[a] 2. Cor. 5. b Rom. 14. b

Digitized by Google

vt citra exceptionem vnuſquiſque, prout geſſit in corpore ſuo, quod illi reddetur integrum, ſiue bonum, ſiue malum recipiat. [b] *Procedent autem, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij,* [c] *in ſupplicium æternum.*

b Ioan.5.e Matth.13.d f

c Matth.25.d 13.g Athanaſ.in ſymb.

B. Hac fide vir bonus & patiens in ærumnis ſe vel maximis conſolatur, vt in ſupremo etiam vitæ agone dicat, [d] *Scio quòd Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, & rursùm circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum.* Prudentes illi ſanè, qui terrena hæc & moribunda membra, in iuſtitiæ ac [e] virtutis ſeruitutem redigunt, quique corpus hoc, velutì vas purum, beatæ præparant immortalitati.

d Iob 19.d

Coloſſ.3.a 1.Pet.3.e

e 1.Cor.9.d Rom.6.b c d 1.Cor.15.f

TESTIMONIA.

1. A ESAIAE vigeſimoſexto: Viuent mortui tui, interfecti mei reſurgẽt: expergiſcimini, & laudate qui habitatis in puluere.

2. IOB decimonono: Scio quòd redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum. Et rursùm circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum. Quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius: repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo.

3. EZECHIELIS trigeſimoſeptimo: Facta eſt ſuper me manus Domini, & eduxit me in ſpiritu Domini: & dimiſit me in medio campi, qui erat plenus oſſibus. Et circunduxit me per ea in gyro: erant autem multa valdè ſuper faciem campi, ſiccáq; vehementer. Et dixit ad me: Fili hominis, putásne viuent oſſa iſta? Et dixi, Domine Deus, tu nôſti. Et dixit ad me: Vaticinare de oſſibus iſtis, & dices eis: Oſſa arida, audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus oſſibus his, Eccè ego intromittam in vos ſpiritum, & viuetis. Et dabo ſuper vos neruos, & ſuccreſcere faciam ſuper vos carnes, & ſuperextendam in vobis cutem: & dabo vobis ſpiritum, & viuetis: & ſcietis quia ego Dominus. Et prophetaui ſicut præceperat mihi. Factus eſt autem ſonitus prophetante me, & eccè commotio: & acceſſerũt oſſa ad oſſa, vnumquodque ad iuncturam ſuam. Et vidi, & eccè ſuper ea nerui, & carnes aſcenderunt: & extenta eſt in ijs cutis deſuper, & ſpiritum non habebant. Et dixit ad me: Vaticinare ad ſpiritum, vaticinare fili hominis, & dices ad ſpiritum, Hæc dicit Dominus Deus: A quatuor ventis veni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcant. Et prophetaui ſicut præceperat mihi: & ingreſſus eſt in ea ſpiritus: ſteteruntq; ſuper pedes ſuos exercitus grãdis nimis valdè, &c.

4. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba (canet enim tuba) & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionẽ, & mortale hoc induere immortalitatem.

5. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quarto: Ipſe Dominus in iuſſu & in voce archangeli & in tuba Dei deſcendet de cælo, & mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi: Deindè nos qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiàm Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus.

6. IOANNIS vndecimo: Dicit ei Martha, Scio quia reſurget in reſurrectione in nouiſſimo die.

7. ET capite quinto: Amen amen dico vobis, quia venit hora & nunc eſt, quando mortui audient vocẽ filij Dei: & qui audierint, viuent. Et paulò pòſt: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem eius: & procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.

8. MATTHAEI vigeſimoſecundo: In illo die acceſſerunt ad eum Saducæi, qui dicunt nõ eſſe reſurrectionem: & interrogauerunt eum, dicentes: Magiſter, Moyſes dixit, Si quis mortuus fuerit nõ habens filium, vt ducat frater eius vxorem illius, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. Erant autem apud nos ſeptem fratres: & primus vxore ducta defunctus eſt: & non habens ſemen, reliquit vxorem ſuam fratri ſuo. Similiter ſecundus & tertius vſque ad ſeptimum. Nouiſſimè autem omnium & mulier defuncta eſt. In reſurrectione ergò cuius erit de ſeptem, vxor? omnes enim habuerunt eam. Reſpondens autem Ieſus, ait illis: Erratis, neſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei. In reſurrectione enim neque nubent, neque nubentur: ſed ſunt ſicut angeli Dei in cælo. De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis quod dictum eſt à Deo dicente vobis, Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium. Deut.25. Exod.3.

9. DANIELIS duodecimo: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium, vt videant ſemper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.

10. AD Philippenſes tertio: Noſtra autem conuerſatio in cęlis eſt: vndè etiam Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ, ſecundùm operationem qua etiam poſſit ſubijcere ſibi omnia.

11. HIERONYMVS in epiſtola centeſima quinquageſimaſecunda ad Minerium & Alexandrum: Quæritis quo ſenſu dictum ſit, & quo modo in prima ad Corinthios epiſtola Pauli Apoſtoli ſit legendum: Omnes quidem dormiemus, non autem omnes immutabimur. An iuxta quædam exemplaria, non omnes dormiemus, omnes autem immutabimur: vtrunque enim in Græcis codicibus inuenitur. Deindè adducens veterum ſuper ea re explicationes & ſententias, hæc ex Didymo commemorat: Didymus (inquit) non pedibus, ſed verbis in Origenis tranſiens ſententiam, contraria via graditur. Eccè myſterium vobis loquor: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Quod ità diſſeruit: Si non indigeret reſurrectio interprete, nec obſcuritatem haberet in ſenſibus: nunquàm Paulus poſt multa, quæ de reſurrectione locutus eſt, intuliſſet: Eccè myſterium vobis dico: Omnes quidem dormiemus, id eſt, moriemur: non omnes autem, ſed ſoli ſancti, immutabimur. Scio quòd in nonnullis codicibus ſcriptum ſit: Non quidem omnes dormiemus, omnes autem immutabimur. Sed conſiderandum an ei, quod præmiſſum eſt, Omnes immuta- 1.Cor.15.

Digitized by Google

mutabimur, possit cõuenire, quod sequitur: Mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Si enim omnes immutabuntur, & hoc commune cum cæteris est, superfluum fuit dicere, Et nos immutabimur. Quamobrem ità legendũ est: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Si enim in Adam omnes moriuntur, & in morte dormitio est: omnes ergò dormiemus, siue moriemur. Dormit autem iuxta idioma scripturarum, qui mortuus est spe resurrectionis futuræ: Omnisq; qui dormit, vtiquè expergiscitur, si tamen non subita vis mortis eum oppresserit, & mors somno fuerit copulata. Cumq; omnes ità dormierint lege naturæ, soli sancti & corpore & anima in melius mutabuntur: ità vt incorruptio omnium resurgentium sit, gloria autem atque mutatio propriè sanctorum. Et paulò pòst Acacij Cæsareensis episcopi expositionem adfert, quem in hæc verba scripsisse ait: Dicamus primùm de eo quod magis in plurimis codicibus inuenitur: Eccè mysterium dico vobis: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Dormitio mortem istam, quæ communis est omnium, significat: vndè rectissimè posuit, quòd omnes dormiamus, id est, moriamur, sicut suprà dixit: Quo modo in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Cùm ergò omnes morituri sint, audite sacramenta, quæ dico: Omnes quidem moriemur, sed non omnes immutabimur. Commutatio qua Paulus mutandus & sancti sunt, glorificatio intelligitur. Incorruptio autem idcircò communis est omnium, quia in eo miserabiliores erunt peccatores, vt ad tormenta perpetui sint, & non mortali & corruptibili corpore dissoluantur. Legimus in eadem epistola, Apostolo differente, sacratam diuersitatem resurrectionis non in natura corporum, sed in varietate gloriæ: dum alij resurgunt ad pœnas perpetuas, alij ad gloriam sempiternam. Alia enim caro volatilium, alia piscium, alia iumentorum, & corpora cælestia, & corpora terrestria. Sic, inquit, erit & resurrectio mortuorum. Cui sententiæ magis acquiescit Ecclesia, vt omnes communi morte moriamur, & non omnes mutemur in gloriam: iuxtra illud quod Daniel scribit, Multi dormientes in terrę puluere resurgent: alij in gloriam ęternam, alij in confusionem & opprobrium sempiternum. Qui enim resurgent in opprobrium & cõfusionem sempiternam, non resurgent in æternam gloriam, in quam Paulus, & qui cum eo sunt, mutabuntur. Atque in fine Hieronymus ità concludit: Illud autem in fine breuiter commoneo: hoc quod in Latinis codicibus legitur: Omnes quidem resurgemus, non omnes autem immutabimur: in Græcis voluminibus nõ haberi, sed vel, Omnes dormiemus, non autẽ omnes immutabimur: vel, Non omnes dormiemus, omnes autem immutabimur: quorum quis sensus sit, suprà diximus.

1.Thess.4. Ioan.11. — 1.Cor.15. — Ecclesiæ sententia est oẽs morituros, sed non oẽs ad gloriam immutãdos. Dan.12.

12. ET epistola sexagesimaprima ad Pammachium aduersùs errores Ioannis Hierosolymitani, qui Origenem secutus, corporis quidem resurrectionẽ futuram confitebatur, sed non item carnis & eorundem membrorum, capite nono: Mihi crede, inquit, non est simplex silentium tuũ, quòd in expositione fidei tuæ ad decipiẽdas aures ignorantium, nouiès corpus, & ne semel quidem carnes nominas. Alia enim carnis, alia corporis definitio est. Omnis caro est corpus, non omne corpus est caro. Caro est propriè, quæ sanguine, venis, ossibus, neruisq; cõstringitur. Corpus quanquàm & caro dicatur, interdùm tamen æthereum vel aëreum nominatur, quod tactui visuiq; non subiacet, & plerunquè visibile est & tangibile. In symbolo fidei & spei nostræ, quod ab Apostolis traditum, non scribitur in charta & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus, post confessionem Trinitatis & vnitatem Ecclesiæ, omne Christiani dogmatis sacramentum, carnis resurrectione concluditur. Et tu intantùm in corporis, & iterùm corporis, & tertiò corporis, & vsque nouiès corporis vel sermone vel numero immoraris: nec semel nominas carnẽ, quod illi semper nominant carnem, corpus verò tacent. ET capite decimo verba Iob adducens, Rursùm circundabor pelle mea: Vbi hic, inquit, corpus æthereum? vbi aëreũ, & spiritui & auræ simile? Certè vbi pellis & caro, vbi ossa & nerui & sanguis & venæ, ibi carnis structura, ibi sexus proprietas. Et in carne, inquit, mea videbo Deum. Quando omnis caro videbit salutare Dei, id est, Iesum Deum, tunc & ego videbo redemptorem & saluatorem & Deum meum: videbo autem in ista carne quæ me nunc cruciat, quæ nunc præ dolore distillat. Quem visurus sum ego ipse &c. Is si non in sexu suo resurrecturus est, si non eisdem membris quæ iacuêre in stercore, si non eosdem oculos aperiat ad videndum Deum, quibus tunc videbat vermiculos, vbi erit ergò Iob? ITEM capite vndecimo: Egò liberè dicam, fidem Ecclesiæ apertissimè confitebor. Resurrectionis veritas catholicæ, sine carne & ossibus, sine sanguine & membris intelligi non potest. Vbi caro & ossa & sanguis & membra sunt, ibi necesse est vt sexus diuersitas sit: vbi sexus diuersitas est, ibi Ioannes Ioannes, Maria Maria. Mea rusticitas sic credit, & sic intelligit sexum confiteri sine sexuum operibus: homines resurgere, & sic eos angelis adæquari. Nec statim superflua videbitur membrorum resurrectio, quæ caritura sint officio suo, cùm adhuc in hac vita positi, nitamur opera non implere membrorum. Et paulò pòst: Quid potentiam Dei calumniaris? qui potest de medulla illa & de seminario vestro interiori, nõ carnes tantùm de carnibus, sed corpus educere, & aliud ex alio facere, & de aqua, id est, de vilitate carnium, preciosa & aërij corporis vina mutare: potest vtiquè eadem potentia, qua de nihilo cuncta fabricatus est, reddere quę fuerunt: quia multo minus est restituere quod fuerit, quàm facere quod nõ fuit. Miraris si de infantibus & senibus in perfecti viri ætatem resurrectio fiat, cùm de limo terrę, absque vllis ætatum incrementis, consummatus homo factus sit? ET capite duodecimo: Resurrectionem carnis omniumq; membrorum si velim probare, & ad singula testimonia explanationes adiungere, multis libris opùs erit. Profert deindè multa scripturæ testimonia, quibus eam sententiam probat.

Iob 19. — Luc.1. — In eadẽ carne & ijsdem membris resurgemus. — Potentia diuina circa corpora.

13. GREGORIVS libro decimoquarto Moralium in Iob, capite trigesimo: Quid enim quotidiè, nisì resurrectionem nostram in elementis suis mundus imitatur? Per quotidiana quippe momenta lux ipsa temporalis quasi moritur, dum superuenientibus noctis tenebris, ea quæ aspiciebatur, subtrahitur: & quasi quotidiè resurgit, dum lux ablata oculis, suppressa iterùm nocte, reparatur. Per momenta quoquè temporum cernimus arbusta viriditatem foliorum amittere, à fructuum prolatione cessare: & eccè subitò quasi ex arescẽti ligno, velut quadam resurrectione veniente videmus folia erumpere, fructum grandescere, & totam arborem rediuiuo decore vestiri. Indesinẽter cernimus parua arborum semina terræ humoribus commendari: ex quibus non longè pòst aspicimus magna arbusta surgere, folia pomaq; proferre. Quid ergò mirum, si tenuissimum puluerem, vel à nostris oculis in elementis redactum, cùm vult, in hominem reformat, qui ex tenuissimis seminibus immẽsa arbusta redintegrat? Quia ergò rationales sumus conditi, spem resurrectionis nostræ ex ipsa debemus rerum specie & contemplatione colligere. Sed quia in nobis sensus torpuit rationis, accessit in exemplum gratia redemptoris. Venit nanque conditor noster, sus-

Resurrectionis demonstratio per similitudines rerum naturalium.

Digitized by Google

Christus futuræ resurrectionis exemplar.

cepit mortem, ostendit resurrectionem : vt qui resurrectionis spem ex ratione tenere noluimus, hanc ex eius adiutorio & exemplo teneremus. Et quisquis resurrectionis virtutem in se fieri posse desperat, verba in gentilitate positi viri fidelis erubescat, & pensét quanto pœnæ sit pondere feriendus, si adhuc non credit suam, qui iam resurrectionem Domini cognouit factam : si & ille suam credidit, qui adhuc Domini Iesu sperabat esse faciendam.

Iob intellige.

Corpus nostrũ erit post resurrectionẽ palpabile.

14. ET capite trigesimoprimo : In illa resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritalis potentiæ, sed palpabile per veritatem naturæ. In illa cælestis regni gloria caro secundùm naturam erit, sed secundùm passionum desideria non erit, quia deuicto mortis aculeo, in æterna incorruptione regnabit.

15. ITEM capite trigesimotertio : Si post resurrectionem corpus palpabile nõ erit, profectò alius surgit quàm moritur : quod dictu nefas est credere, quia ego morior, & alius resurgat.

16. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimoquarto : Resurrecturam carnem omnium quicunque nati sunt hominum atque nascentur, & mortui sunt atque morientur, nullo modo dubitare debet Christianus.

17. CAPITE octogesimoquinto, & octogesimosexto de abortiuis fœtibus disputat, an resurrecturi sint.

Quisquis vixit & mortuus est, resurget.

18. AIT autem capite octogesimosexto : Ex quo incipit homo viuere, ex illo vtiquè iam mori potest. Mortuus verò, vbicunquè illi mors potuit euenire, quomodò ad resurrectionem non pertineat mortuorum, reperire non possum.

Monstra sine vlla deformitate naturæ resurgent.

19. CAPITE octogesimoseptimo de monstrosis fœtibus ità ait : Neque enim & monstra quæ nascuntur & viuunt, quamlibèt citò moriantur, aut resurrectura negabuntur, aut ità resurrectura credenda sunt, ac non potiùs correcta emendataq; natura.

Materia carnis humanæ nõ perit Deo, quanuis variis formis subijciatur.

20. CAPITE octogesimooctauo : Non perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro; sed in quemlibet puluerem cinerémve soluatur, in quoslibet halitus auras q; diffugiat, in quamcunque aliorum corporum substantiam vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunque animalium, etiam hominum, cibum cedat carnemq; mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illam primitùs, vt homo fieret, crescèret, viueret, animauit. Vide ista latiùs libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite vigesimo.

Nihil indecorum.

21. CAPITE nonagesimo in Enchiridio : Indecorum aliquid ibi non erit, sed quicquid futurum est, hoc decebit, quia nec futurum est, si non decebit.

Nihil vitij aut deformitatis in Sanctorum corporibus.

22. CAPITE nonagesimoprimo : Resurgèt igitur sanctorum corpora sine vllo vitio, sine vlla deformitate, sicut sine vlla corruptione, onere, difficultate. Quantum attinet ad corruptionem, quæ nũc aggrauat animam, & ad vitia, quibus caro aduersùs spiritum cõcupiscit, tunc non erit caro, sed corpus. Quantum autẽ attinet ad substantiam, etiam tunc caro erit. Propter quod & post resurrectionem corpus Christi caro appellatum est. Sed ideò ait Apostolus, Seminatur corpus animale, resurget corpus spiritale : quoniam tãta erit tunc concordia carnis & spiritus, viuificante spiritu sine sustentaculi alicuius indigẽtia subditam carnem, vt nihil nobis repugnet ex nobis, sed sicut foris neminem, ità nec intùs nosipsos patiamur inimicos.

Caro vera erit sine carnali tamen concupiscentia. 1. Cor. 15.

23. IDEM libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite duodecimo, argumenta & calumnias infidelium contra resurrectionem proponit.

24. CAPITE decimotertio de abortiuis eadem tradit quæ in Enchiridio.

25. CAPITE decimoquarto : Infantes (inquit) non in ea resurrecturi sunt corporis exiguitate, qua mortui : sed quod eis tardiùs accessurum erat tempore, hoc sunt illo Dei opere miro atque celeberrimo recepturi.

Ætas & statura resurgentium.

26. CAPITE decimoquinto : Restat ergò, vt suam recipiat quisque mensuram, quam vel habuit in iuuentute, etiamsi senex est mortuus : vel fuerat habiturus, si antè est defunctus. Atque illud quod commemorauit Apostolus de mẽsura ætatis plenitudinis Christi, si de resurrectione corporum dictum est, sic accipiamus dictum, vt nec vltra, nec infra iuuenilem formam resurgant corpora mortuorum : sed in ea ętate & robore, vsque ad quam Christum hîc peruenisse cognouimus. Circa triginta quippe annos definiẽrũt esse etiam seculi huius doctissimi homines, iuuentutem.

Ephes. 4.

In eodem sexu.

27. CAPITE decimoseptimo : Mihi meliùs sapere videntur, qui vtrunque sexũ resurrecturum esse nõn dubitant. Non enim libido ibi erit, quæ confusionis est causa, &c. Qui ergò vtrunque sexum instituit, vtrunque restituet.

Decor & pulchritudo.

28. CAPITE decimonono : Nulla erit deformitas, quam facit incongruentia partium, vbi & quæ praua sunt, corrigentur : & quod minus est quàm decet, vndè creator nouit, indè supplebitur : & quod plus est, quàm decet, materiæ seruata integritate, detrahetur. Coloris porrò suauitas quanta erit, vbi iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui? Quæ claritas in Christi corpore cùm resurrexit, ab oculis discipulorum potiùs abscondita fuisse, quàm defuisse credẽda est. Non enim eã ferret humanus atque infirmus aspectus, quando ille à suis ità deberet attendi, vt posset agnosci.

Matth. 13.

Claritas.

Cicatrices martyrum.

29. CAPITE vigesimo : Nescio quo autem modo sic afficimur amore martyrum beatorum, vt velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quæ pro Christi nomine pertulerunt : & fortasse videbimus. Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit : & quædam, quãuis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit : nec ideò tamen si aliqua martyribus amputata & ablata sunt membra, sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorum : quibus dictum est, Capillus capitis vestri non peribit. Sed si hoc decebit in illo nouò seculo, vt indicia glorioſorum vulnerum in illa immortali carne cernantur, vbi membra, vt præciderentur, percussa vel secta sunt, ibi cicatrices, sed tamen eisdem membris redditis, non perditis, apparebunt. Quanuis itaque omnia quæ acciderunt corpori vitia, tunc non erunt : non sunt tamen deputanda, vel appellanda vitia, virtutis indicia. Absit autem, vt ad resuscitanda corpora, vitæq; reddenda, non possit omnipotentia creatoris omnia reuocare, quæ vel bestia, vel ignis absumpsit, vel in puluerem cinerémve collapsum, vel in humorem solutum, vel in auras est exhalatum. Absit, vt sinus vllus, secretumq; naturæ ità recipiat aliquid subtractum sensibus nostris, vt omnium creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat potestatem. Et post quædam : Etsi omnibus perijsset modis caro humana, nec vlla eius materies in vllis naturæ latebris remansisset, vndè vellet, eam repararet omnipotens.

Membra amputata restituentur. Matthæo.

Potentia creatoris in restituendis cineribus.

30. POSTERIORIS ad Corinthios quinto : Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

31. AD Romanos decimoquarto : Omnes stabimus ante tribunal Christi, & vnusquisq; nostrûm pro se rationem reddet Deo.

32. IOANNIS quinto, vt suprà testimo. septimo.

33. MAT-

Digitized by Google

33. MATTHAEI decimotertio: In tempore messis dicam messoribus, Colligite primùm zizania,& alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Sicut ergò colliguntur zizania,& igni comburuntur:sic erit in consummatione seculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala,& eos qui faciunt iniquitatem:& mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium.Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti. Quam,cùm impleta esset,educentes, & secus littus sedentes,elegerũt bonos in vasa,malos autem foràs miserunt. Sic erit in consummatione seculi: exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium.

34. ET vigesimoquinto: Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

35. ATHANASIVS Alexandrinus episcopus in Symbolo: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis,& reddituri sunt de factis proprijs rationem. Et qui bona egerunt,ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum.

1. B. IOB decimonono: Scio quòd redemptor &c. vt in textu.

2. AD Colossenses tertio: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram,fornicationem, immunditiam,&c.

3. PRIORIS Petri tertio: Mortuus est iustus pro iniustis,vt nos offerret Deo,mortificatos quidem carne,viuificatos autem spiritu.

4. PRIORIS ad Corinthios nono: Castigo corpus meum & in seruitutem redigo, nè fortè cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.

5. AD Romanos sexto: Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo,tanquàm ex mortuis viuẽtes: & membra vestra arma iustitiæ Deo. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immũditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ità nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Seminatur in corruptione: surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate: surget in gloria. Seminatur in infirmitate: surget in virtute. Seminatur corpus animale: surget corpus spiritale.

XXI.

Quis est postremus articulus?

A. DE VITA æterna, quam electis post mortem supereſſe minimè dubitemus. Atque hic fructus & finis est fidei, spei, patientiæ & exercitationis Christianæ. Cuius vitæ consequendæ causa nullum pietatis opus arduum, nullus labor grauis, nullus dolor acerbus, nullũ in agendo patiẽdoque tempus diuturnum ac molestum verè credenti debet existimari. Quòd si vita hac, quæ calamitatis alioquin plena est, nihil dulcius ac optabilius ducitur: quanto illa demùm potior habenda est, [a] quæ ab omni malorum sensu & metu procùl abest, quæ cęlestibus & ineffabilibus sine fine gaudijs, delicijs ac voluptatibus omni ex parte semper abundat?

1.Cor.2.c Ioan.17.a Matt. 19.b d 25.d Apoc.2.b c g 3.c d 7 d 21.b 22.a.c Rom.8 2 b Tit.1.a 2.d 1.b 2.Tim. 4.b 1.Ioan.2.d 3.a 1.Pet.1.a Rom.6.d

a Auguſt.de ciuit. Dei, lib. 22.ca.29. & 30 & lib.3. de lib.arbit.ca.vlt. Item serm. 64.de verb. Dom.c.1.&seq. & lib 3.de Symb. ad Catec. cap.12.

B. De qua vita Christus, [b] *Nolite timere pusillus grex*, inquit, *quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Qui & in extremo iudicij die dicet electis: [c] *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum à constitutione mundi.* Impijs verò in hunc modum loquetur: [d] *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Id quod [e] non solùm ad Ethnicos, Hęreticos, Schismaticos & palàm flagitiosos pertinet: verùm etiam ad Christianos, quos in mortali peccato [f] mors opprimit, est referendum.

b Lucæ 12. d

c Matth.25.c

d Ibidèm. d

e Fulgentius in lib.de fide ad Petrum Diaconum, cap. 38.& 40.

f Eze. 18.a 33. b Rom.6. d Sap.1.d 1.Cor.6.b

C. Adijcitur demùm clausula isthæc [g] *Amen*, vt fidei & confessionis huius Christianę testimonium apud nos indubitatum esse ac solidum demonstretur.

g Hieron. ad Marcellam epist.137.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios secundo: Sed sicut scriptum est, (Esaię sexagesimoquarto scilicet) Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ prępparauit Deus ijs qui diligunt illum.

2. IOANNIS decimoseptimo: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscãt te, solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.

3. MATTHAEI decimonono: Et sunt Eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cęlorum. Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Diues difficilè intrabit in regnum cælorum. Omnis qui reliquerit domum vel fratres, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

4. ET vigesimoquinto: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. &c. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

5. APOCALYPSIS secundo: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Vincenti dabo manna absconditum,&c. Qui vicerit,& custodierit vsque in finem opera mea: dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tãquàm vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à Patre meo:

Digitized by Google

& dabo illi ſtellam matutinam.

6. ITEM tertio: Eccè venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnã in templo Dei mei, & foràs non egredietur ampliùs: & ſcribam ſuper eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hieruſalem, quæ deſcendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecũ in throno meo: ſicut & ego vici, & ſedi cùm Patre meo in throno eius.

7. ET ſeptimo: Hi ſunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine agni. Ideò ſunt ante thronum Dei, & ſeruiũt ei die ac nocte in templo eius: & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos. Non eſurient neque ſitient ampliùs, nec cadet ſuper illos ſol, neque vllus æſtus: quoniam agnus qui in medio throni eſt, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

8. IBIDEM vigeſimoprimo: Vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouam, deſcendentem de cælo, à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatã viro ſuo. & audiui vocem magnam de throno dicentem: Eccè tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cũ eis, & ipſi populus eius erunt: & ipſe Deus cum eis erit eorũ Deus: & abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quæ prima abiêrunt. Qui vicerit, poſſidebit hęc: & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda. Et paulò pòſt: Et ſuſtulit me in ſpiritu in montem magnum & altum, & oſtẽdit mihi ciuitatem ſanctam Hieruſalem deſcendentẽ de cælo à Deo, habentem claritatem Dei, & lumen eius ſimile lapidi precioſo, &c. Et ciuitas non eget ſole neque luna, vt luceant in ea. Nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius eſt agnus. Et portæ eius non claudentur per diem: nox enim nõ erit illic. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium: nisì qui ſcripti ſunt in libro vitæ agni.

9. ET capite vigeſimoſecundo: Et oſtendit mihi fluuium aquæ viuæ, ſplendidum tanquàm cryſtallum, procedentem de ſede Dei & agni. In medio plateæ eius, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menſes ſingulos reddens fructum ſuum. Et folia ligni ad ſanitatem Gentium. Et omne maledictum nõ erit ampliùs: & ſedes Dei & Agni in illa erunt, & ſerui eius ſeruient illi. Et videbunt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit: & non egebunt lumine lucernę, neque lumine ſolis, quoniam Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in ſecula ſeculorum. Et dixit mihi, Hæc verba fideliſſima ſunt & vera. &c. Eccè venio citò, & merces mea mecum eſt, reddere vnicuique ſecundùm opera ſua.

10. AD Romanos ſecundo: Qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius: ijs quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam & honorẽ rem & incorruptionem quærunt, vitam ęternam. Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum.

11. AD Titum primo: Paulus Apoſtolus ſecundùm fidem electorum Dei & agnitionem veritatis, quæ ſecundùm pietatem eſt in ſpem vitæ æternæ, quam promiſit qui non mentitur Deus ante tempora ſeculari.

12. ET capite ſecundo: Expectantes beatã ſpem & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, &c.

13. ITEM capite tertio: Vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

14. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iuſtus iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & ijs qui diligunt aduentum eius.

15. PRIMAE epiſtolæ Ioannis ſecundo capite: Et hęc eſt repromiſſio quam ipſe pollicitus eſt nobis, vitam æternam.

16. ET capite tertio: Chariſſimi, nunc filij Dei ſumus: & nondùm apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicutì eſt. Et omnis qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt.

17. PRIORIS epiſtolæ Petri primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundùm miſericordiam ſuam magnam regenerauit nos in ſpem viuam, per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarceſcibilem, conſeruatam in cælis.

18. AD Romanos ſexto: Nunc verò liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam.

19. AVGVSTINVS libro vigeſimoſecundo de ciuitate Dei, capite vigeſimonono: Propter quod ait Apoſtolus: Videmus nunc per ſpeculum 1. Cor. 13. in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Præmium itaque fidei nobis viſio iſta ſeruatur, de qua & Ioannes Apoſtolus loquens: Cùm apparuerit, inquit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicutì eſt. 1. Ioan. 3. Facies autem Dei, manifeſtatio eius intelligenda eſt, non aliquod tale membrum, quale nos habemus in corpore, atque iſto nomine nuncupamus. Diſputat deindè, an corporeis oculis Deum viſuri ſimus.

20. ET capite trigeſimo eiuſdem libri: Quanta erit illa felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus? Nam quid aliud agetur, vbi neque vlla deſidia ceſſabitur, neque vlla indigentia laborabitur, neſcio. Admoneor etiam ſancto Cantico, vbi lego, vel audio: Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Omnia membra & viſcera incorruptibilis corporis, quæ nunc videmus per vſus neceſſitatis varios diſtributa, quoniam tunc non erit ipſa neceſſitas, ſed plena, certa, ſecura, ſempiterna felicitas, proficient in laudibus Dei. Omnes quippe illi, de quibus iam ſum locutus, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri, non latebunt, intrinſecùs & extrinſecùs per corporis cuncta diſpoſiti, & cum cæteris rebus, quæ ibi magnę atque mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti artificis laudem rationalis pulchritudinis delectatione ſuccendent. Certè vbi volet ſpiritus, ibi protinùs erit corpus: nec volet aliquid ſpiritus, quod nec ſpiritum poſſit decere, nec corpus. Vera ibi gloria erit, vbi laudantis, nec errore quiſquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor, qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno: ſed nec ad eum ambiet vllus indignus, vbi nullus permittetur eſſe, nisì dignus. Vera pax ibi eſt, vbi nihil aduerſi, nec à ſeipſo, nec ab alio quiſquã patietur. Præmium virtutis erit ipſe qui virtutem dedit, eiq; ſeipſum, quo melius & maius nihil poſſit eſſe, promiſit. Quid eſt enim aliud quod per prophetam dixit; Ero illorũ Deus, & ipſi erũt mihi plebs: nisì, ego ero vndè ſatientur: ego ero quæcunq; ab hominibus honeſtè deſiderantur, & vita, & ſalus, & victus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona? Sic enim & illud rectè intelligitur, quod ait Apoſtolus, vt ſit Deus omnia in omnibus. Ipſe finis erit deſideriorũ noſtrorum, qui ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, ſine fatiga-

Vitæ æternæ felicitas quãta. 1. Cor. 15.

Pſal. 83.

Hiere. 31.

1. Cor. 15.

Digitized by Google

fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profectò erit omnibus, sicut ipsa vita æterna, communis. Cæterùm qui futuri sint pro meritis præmiorum etiam gradus honorum atque gloriarum, quis est idoneus cogitare, quanto magis dicere? Quòd tamen futuri sint, non est ambigendum. Atque id etiam beata ciuitas illa magnum in se bonum videbit, quod nulli superiori vllus inferior inuidebit, sicut nunc non inuident archangelis angeli cæteri.

Præmiorum in cælo diuersitas.

21. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite vigesimoquinto, eoq; vltimo: Tanta est pulchritudo iustitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ, hoc est, incommutabilis veritatis atque sapientiæ, vt etiamsi non liceret ampliùs in ea manere, quàm vnius diei mora, propter hoc solum innumerabiles anni huius vitæ pleni delicijs & circunfluentia temporalium bonorũ, rectè meritoq; contemnerentur. Non enim falso aut paruo affectu dictum est: Quoniam melior est dies vnus in atrijs tuis super millia.

Nota de gaudijs regni cælestis.

Psal. 83.

22. ITEM sermone sexagesimoquarto de verbis Domini, capite primo: Non magnum est diù viuere, aut semper viuere; sed magnum est, beatè viuere. Et capite secundò: Amemus vitam æternã; & ex eo nouerimus quantum pro vita æterna laborare debemus, cùm videmus homines amatores præsentis vitæ temporalis atq; finiendæ, sic pro illa laborare, vt quando venerit metus mortis, quidquid possunt faciant, non vt auferant, sed vt differant mortem. Quantũ laborat homo, quando mors imminet, fugiendo, latendo, quidquid habet dando, & se redimendo, laborando, cruciatus molestiasq; sustinendo, medicos adhibẽdo, & quicquid aliud homo potest? Faciliùs inuenimus in vita æterna quid ibi non sit, quàm quid ibi sit. Et capite tertio: Tantum valet quantum habes. Tantum valet, quantum es tu. Te da, & habebis illam. Nõ ibi erit lassari & dormire; nõ ibi erit esurire & sitire; non ibi erit crescere & senescere. Eccè quãta retuli, & nõdùm dixi quid ibi erit. Eccè iam vita est, iam incolumitas est, iam nulla pœna, nulla fames, nulla sitis, nullus defectus; nihil horum, & tamen nondùm dixi, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.

Quàm diligenter laborandum pro vitæ æterna.

In vita æterna quid non sit, facilius explicatur, quàm quid in ea sit.

1. Cor. 2.

23. ET libro tertio de symbolo ad Catechumenos, capite duodecimo, eoq; vltimo: Faciliùs possumus dicere in illa vita æterna quid ibi non sit, quàm quid ibi sit. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est ibi lassitudo, non est infirmitas, non est fames; nulla sitis, nullus æstus, nulla corruptio, nulla indigẽtia, nulla mœstitia, nulla tristitia. Eccè diximus quid ibi non sit. Quid autem ibi sit, vultis nõsse? Hæc nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat. Mundetur cor ab omni immunditia, vt possit portare Deum, qui est vera sempiternaq; iustitia.

Quid non sit in ea.

1. Cor. 2.

1. B. LVCAE duodecimo, vt in textu.

2. MATTHAEI vicesimoquinto, ibidèm, & suprà A. testimo. quarto.

3. FVLGENTIVS in libro de fide ad Petrum Diaconum, capite trigesimooctauo: vt suprà quæstione decimaoctaua F. testimonio nono.

4. ET capite quadragesimo: Firmissimè tene & nullatenùs dubites, non omnes qui intra Ecclesiam Catholicam baptizantur, accepturos esse vitam æternam; sed eos qui percepto baptismate rectè viuunt, id est, qui abstinuerunt se à vitijs & concupiscentijs carnis. Regnũ enim cælorũ sicut infideles hæretici atq; schismatici non habebunt, sic Catholici criminosi possidere non poterunt.

Soli probi catholici saluantur. Matth. 25.

5. EZECHIELIS decimooctauo: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.

6. ET capite trigesimotertio: Impius in iniquitate sua morietur.

7. AD Romanos sexto: Stipendia peccati, mors.

8. SAPIENTIAE primo: Iniustitia est mortis acquisitio: impij autem manibus & verbis accersiẽrunt illam.

9. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, &c. neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

C. HIERONYMVS ad Marcellã epistola centesima trigesimaseptima: Amen, Aquila πεπιστωμένως exprimit: quod nos, fideliter, possumus dicere, ductum aduerbium ex nomine fidei. Amen, Septuaginta γένοιτο, id est, fiat: vndè & in fine librorum (in quinque siquidem volumina psalterium apud Hebræos diuisum est) fiat fiat, transtuleruũt: quod in Hebraico legitur, Amen amen, quo scilicet ea verè dicta quæ sunt suprà, confirmentur. Vndè & Paulus asserit, non posse aliquem respondere Amen, id est, confirmare, quę prædicata sunt, nisi intellexerit prædicationem.

Amen quid designet.

1. Cor. 14.

XXII.

Est'ne satis Christiano ea sola credere, quæ complectitur Symbolum?

A. PRIMVM & maximè quidem ea, quę Symbolo traduntur Apostolico, cuiuis credenda, & apertè[a] profitenda sunt. Ea verò explicatiora fiunt ex collatione tum Symboli Patrum, tum eius quod Athanasio inscribitur.

Hebr. 5. d 6. a 1. Pet. 3. c

a Ambr. lib. 3. de virginib. Aug. lib. 1. de symb. ad Catechu. cap. 1. & lib. 2. cap. 1.

B. Secundò Christianus quæcunq; scriptura[b] diuina seu Canonica cõplectitur, credat necesse est. Certos verò & [c] legitimos scripturæ libros nõ aliundè, quàm ex Ecclesię iudicio & authoritate, petere fas est.

b 2. Pet. 1. d Rom. 15. a 2. Tim. 3. d

c Toletan. 1. can. 2. Augustin. serm. 129. & 191. de tempore. Hier. in sym. ad Damasum. Aug. contra epist. fun. ca. 5. Trident. sess. 4.

C. Tertiò huc illa pertinent, quæ partìm ex Symboli articulis, partìm ex scripturis, velut diuinis fontibus necessariò [d] deducuntur.

d Matth. 22. c

D. Quartò demùm pro sacrosanctis habẽda firmissimaq; fide complectenda sunt, quę Spiritus sanctus credenda nobis reuelat, pronunciatq; per [e] Ecclesiam, siue scripto illa, siue viuæ vocis traditione nobis commendentur. Qua de re postea commodiùs disseretur.

e Cyril. epist. 10. ad Nest. Iren. lib. 3. ca. 4. & lib. 4. ca. 45. & 63. Hieron. cont. Lucif. cap. 4. Vincen. Lirinen. cont. nouatores.

E. Circa hęc igitur omnia fides orthodoxa versatur, qua [f] sine Sectarij omnes frustrà sibi ac alijs gratiã & salutem in Christo pollicentur.

f Leo serm. 4. de Nat. Dom.

TESTIMONIA.

1. A. AD Hebræos quinto: Etenim cùm debere-tis magistri esse propter tempus, rursùm indigetis

Digitized by Google

vt vos doceamini quæ sint elementa exordij sermonum Dei: & facti estis quibus lacte opùs sit, non solido cibo.

2. ET sexto capite: Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, nõ rursùm iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismatũ doctrinæ, impositionis quoquè manuum, ac resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni.

3. PRIORIS Petri tertio: Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe.

Symbolum quotidiè recensendum.

4. AMBROSIVS libro tertio de Virginibus: Symbolum quoquè specialiter debemus tãquàm nostri signaculum cordis, antelucanis horis quotidiè recensere: quò etiam cùm horremus aliquid, animo recurrendum est. Quando enim sine militiæ sacramento miles in tentorio, bellator in prælio?

Militiæ sacramentum.

Symbolum quotidiè dicendum.

5. AVGVSTINVS libro primo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Accipite regulam fidei, quod Symbolum dicitur: & cùm acceperitis, in corde scribite, & quotidiè dicite apud vos: antequàm dormiatis, antequàm procedatis, vestro symbolo vos munite.

Cum Symboli sacramẽto & Crucis vexillo diabolo occurrendũ.

6. IDEM libro secundo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Si quando voluerit aduersarius diabolus insidiari, nouerit redemptus, cum Symboli sacramento & crucis vexillo ei debere occurri.

1. B. POSTERIORIS Petri primo: Et habemus firmiorẽ propheticum sermonem: cui benefacitis attendentes quasi lucernę lucenti in caliginoso loco, donèc dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: hoc primùm intelligentes, quòd omnis prophetia Scripturæ, propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

2. AD Romanos decimoquinto: Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vt per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus. Deus autem patientiæ & solatij det vobis id ipsum sapere in alterutrum secundùm Iesum Christum: vt vnanimes, vno ore honorificetis Deum, & Patrem Domini nostri Iesu Christi.

3. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Tu verò permane in ijs, quæ didicisti & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris: & quia ab infantia sacras literas nõsti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Iesu. Omnis scriptura diuinitùs inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

4. CONCILIVM primum Toletanum, canone vigesimoprimo in assertione Catholicæ fidei: Si quis dixerit vel crediderit, alias scripturas, præter eas quas Ecclesia Catholica recipit, in authoritate habendas vel esse venerandas, anathema sit.

Canonicæ scripturæ ex Ecclesię iudicio æstimãdę.

5. AVGVSTINVS sermone centesimo vigesimonono de tempore: Si quis aliquas scripturas præter eas quas Ecclesia Catholica recepit, vel in authoritate habendas esse crediderit, vel fuerit veneratus, anathema sit.

6. IDEM sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Nouum & vetus testamentum recipimus in illo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas.

7. HIERONYMVS in explanatione Symboli ad Damasum: Nouum & vetus testamentum recipimus in eo librorum numero, quem sanctæ Catholicæ Ecclesiæ tradit authoritas.

8. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quinto: Ego verò Euangelio nõ crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas.

9. CONCILIVM Tridentinũ sessione quarta in decreto de Canonicis scripturis: Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prędictas sciens & prudens contempserit, anathema sit. Vide latiùs infrà de præceptis Ecclesiæ, quæstione decimasexta, A. testimo. duodecimo.

C. MATTHAEI vigesimosecundo: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cælo. De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est à Deo dicente vobis, Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed viuentium. Exod. 3.

1. D. CYRILLVS Alexandrinus vnà cum Alexandrina synodo, epistola decima ad Nestorium: Non sufficiet pietati tuæ, si symbolum tantùm fidei, quod olim à sancta & magna synodo in Nicea in spiritu sancto congregata est expositum, nobiscum confiteare. Non enim rectè illud intelligis & interpretaris, sed magìs peruersè, licèt dictionem illius voce confitearis: sed conueniet, vt & scripto & iureiurando confiteare, cùm quòd scelesta tua & prophana dogmata anathematizes, tum quòd sensurus sis & docturus eadem, quæ & nos omnes, & qui in oriente sunt & occidente Episcopi & doctores, & populorum præsides. Subiecimus verò hisce literis nostris cùm quæ sentire debeas ac docere, tum à quibus abstinere conueniat. Est enim hæc Catholicæ & Apostolicę Ecclesiæ fides, quam probant omnes tam occidentis, quàm orientis Orthodoxi episcopi.

Non satis est, Symbolum patrũ verbis profiteri.

Docendũ & sentiendum quod episcopi & Ecclesiæ doctores.

2. IRENAEVS libro tertio aduersùs hæreses, capite quarto: Non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cùm Apostoli, quasi in depositorium diues, plenissimè in ea contulerint omnia quæ sint veritatis, vtì omnis quicunque velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui, fures sunt & latrones: propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem sunt Ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & appræhendere veritatis traditionem. Quid si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt ijs quibus committebant Ecclesias? cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes, &c.

Ab Ecclesia petenda veritas.

Traditiones Apostolicæ non scriptæ.

3. IDEM libro quarto, capite quadragesimoquinto: Paulus ait, Posuit Deus primò in Ecclesia Apostolos, secundò Prophetas, tertiò doctores. Vbi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quæ est ab Apostolis Ecclesiæ successio, & id quod est sanum & irreprobabile conuersationis, & inadulteratum & incorruptibile sermonis constat. Hi enim & eam quæ est in vnum Deum, qui omnia fecit, fidem nostram custodiunt, & eam quæ est in filium Dei dilectionem adaugent, qui tantas dispositiones propter nos fecit, & Scripturas sine periculo nobis exponunt. Ephes. 4.

Vndè veritas petenda.

4. ET capite sexagesimotertio eiusdem libri: Agnitio vera est Apostolorũ doctrina, & antiquus Ecclesiæ status, in vniuerso mundo, & character corporis Christi, secundùm successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoque loco est

Digitized by Google

est Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsque ad nos, custodita sine fictione Scripturarum tractatione plenissima, neque additamentum neque ablationem recipiens, & lectio sine falsatione, & secundùm Scripturas expositio legitima & diligens, & sine periculo, & sine blasphemia, & præcipuũ dilectionis munus, quod est preciosius quàm agnitio, glorioſius autem quàm prophetia, omnibus autem reliquis charismatibus supereminentius.

Cur sola scriptura non sufficiat.

Totius orbis consensus.

5. HIERONYMVS in dialogo aduersùs Luciferianos, capite quarto, vbi Lucifer ità ait: Etiamsi scripturæ authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesijs obseruantur, authoritatem sibi scriptę legis vsurpauerunt. Cui sententiæ Orthodoxus assentit.

Catholica doctrina ab hęretica quomodo discernenda.

6. VINCENTIVS Lirinensis aduersùs prophanas omnium hæreseon nouationes: Sæpè magno studio & summa attentione perquirens à quamplurimis sanctitate & doctrina præstantibus viris, quonam modo possim certa quadam & quasi generali ac regulari via, Catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ prauitatis falsitate discernere, huiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli: quòd siue ego, siue quis alius vellet exurgentium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueosq; vitare, & in fide sana sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidẽ suam Domino adiuuante deberet: Primò scilicet diuinæ legis authoritate, tum deindè Ecclesiæ Catholicæ traditione. Hîc forsitan requirat aliquis: cùm sit perfectus scripturarũ canon, sibiq; ad omnia satis superq; sufficiat, quid opùs est, vt ei ecclesiasticæ intelligentię iungatur authoritas? Quia videlicet scripturam sacram pro ipsa sua altitudine nõ vno eodemq; sensu vniuersi accipiũt, sed eiusdem eloquia aliter atq; aliter alius atque alius interpretatur, vt penè quot homines sunt, tot illic sententiæ erui posse videantur. Aliter nanq; illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Apollinaris, Priscillianus, aliter Iouinianus, Pelagius, Cælestius, aliter postremò Nestorius. Atquì idcircò multùm necesse est, propter tantos tam varij erroris anfractus, vt propheticæ & Apostolicæ interpretationis linea, secundùm Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur. In ipsa item Catholica Ecclesia magnoperè curandum est, vt id teneamus, quod vbiquè, quod semper, quod ab omnibus creditum est: &c.

Fidei commendatio, & q̃ ea sit necessaria. Ephes. 4.

E. LEO Magnus sermone quarto de Natiuitate Domini: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest: quia nisì vna est, fides non est, dicẽte Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectissimi, inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac præceptis Domini deseruite: quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuit. Quam qui diabolo decipiente perdiderit, viuens mortuus est. Quia sicut per fidem iustitia, ità etiam per fidem veram vita obtinetur æterna, dicente Domino Saluatore: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te, solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

Heb. 10.

Abac. 2.

Ioan. 17.

Fides munienda scripturarum & Ecclesiæ authoritate.

CAPVT SECVNDVM
DE SPE ET ORATIONE
DOMINICA.

I.

Quid est Spes?

VIRTVS est diuinitùs infusa, per quã certa cum fiducia nostræ salutis & æternæ vitæ bona à Deo expectãtur. Parùm est alioquin Deo Deiq́ue verbo fidem habere, ac diuina, quæ in Ecclesia prędicantur, dogmata profiteri, nisì Christianus Dei bonitate percepta, spem indè concipiat ac fiduciam consequendæ gratię & salutis æternę. Quę spes tantoperè iustum fulcit in summis [a] ęrumnis, vt etiam si mundi prędidijs omnibus destituatur, intrepidè tamen dicat: [b] *Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo.* Et, [c] *In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro.* [d] *Deus meus in te confido, non erubescam.*

August. in Enchirid. cap. 8. 1. Cor. 13. d Rom. 5. a & 8. d Tit. 2. d 3. b 1. Pet. 1. a 1. Ioã. 5. c Iac. 1. a Ioã. 14. b 15. a c 16. d Mar. 11. c Psal. 26. d 129. b 72. d 61. b 1. Tim. 4. c 1. Thess. 5. b Ephes. 6. c Heb. 10. g 6. d

a Eccli 34. b Rom. 8. g Psal. 30. d Prouerb. 28. a

b Iob. 13. b
c Psal. 55. a
d Psal. 24. a

TESTIMONIA.

Aliqua creduntur quæ nõ sperantur.

Discrimẽ inter fidem & spem.

1. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite octauo: Quid autem sperari potest, quod non creditur? Porrò etiam aliquid quod non speratur, credi potest. Quis nanque fidelium pœnas non credit impiorum, nec sperat tamen? Est itaq; fides & malarum rerum, & bonarum: quia & bona creduntur, & mala. Est etiam fides & præteritarũ rerum, & præsentiũ, & futurarum. Item fides & suarum rerum est, & alienarum. Spes autem non nisì bonarum rerum est, nec nisì futurarũ, & ad eum pertinentium, qui earum spem gerere perhibetur. Quæ cùm ità sint, propter has causas distinguenda erit fides à spe: sicut vocabulo, ità & rationabili differentia. Nam quòd attinet ad non videre, siue quæ creduntur, siue quæ sperantur, fidei speiq; commune est. Cùm bona nobis futura esse creduntur, nihil aliud quàm speratur.

Fidei & spei communio.

Credere aliquãdo significat sperare.

2. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas.

3. AD Romanos quinto: Per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe glorię filiorum Dei. Non solùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem,

Digitized by Google

ſpem, ſpes autem non confundit: quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris &c.

4. ET octauo: Spe ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur, non eſt ſpes. Nam quod videt quis, quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus.

5. AD Titum ſecundo capite: Apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus: erudiens nos, vt abnegantes impietatem & ſecularia deſideria, ſobriè & iuſtè & piè viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti.

6. ET capite tertio: Vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

7. PRIORIS Petri primo capite: Regenerauit nos in ſpem viuam &c.

8. PRIMAE Ioannis quinto: Et hæc eſt fiducia quam habemus ad Deum: quia quodcunque petierimus ſecundùm voluntatem eius, audit nos.

9. IACOBI primo: Probatio fidei veſtræ patientiam operatur &c. Si quis autem veſtrûm indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans: qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento mouetur & circunfertur: non ergò æſtimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.

10. IOANNIS decimoquarto: Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

11. ET decimoquinto: Si mãſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint: quodcunq; voluẽritis petetis, & fiet vobis. Poſui vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat: vt quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.

12. ITEM capite decimoſexto: Amen amen dico vobis, ſi quid petieritis Patrẽ in nomine meo, dabit vobis. Petite, & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum.

13. MARCI vndecimo: Omnia quęcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & eueniẽt vobis.

14. PSALMO vigeſimoſexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & ſuſtine Dominum.

15. ET centeſimo vigeſimonono: Suſtinuit anima mea in verbo eius: ſperauit anima mea in Domino. A cuſtodia matutina vſq; ád noctem, ſperet Iſrael in Domino. Quia apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio. Et ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius.

16. ITEM ſeptuageſimoſecundo: Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam.

17. ET ſexageſimoprimo: In Deo ſalutare meũ, & gloria mea: Deus auxilij mei, & ſpes mea in Deo eſt. Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda veſtra: Deus adiutor noſter in æternum. Nolite ſperare in iniquitate &c.

18. PRIORIS ad Timotheum quarto: Speramus in Deum viuum, qui eſt Saluator omnium hominum, maximè fidelium.

19. PRIORIS ad Theſſalonicẽſes quinto: Nos autem qui diei ſumus, ſobrij ſimus, induti loricam fidei & charitatis, & galeam ſpem ſalutis.

20. AD Epheſios ſexto: In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere. Et galeam ſalutis aſſumite: & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei.

21. AD Hebrẽos decimo: Nolite amittere confidentiam veſtrã, quę magnam habet remunerationem. Patiẽtia enim vobis neceſſaria eſt: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promiſſionem.

22. ET capite ſexto: Fortiſſimũ ſolatiũ habemus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut ancorã habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem vſq; ad interiora velaminis.

23. ECCLESIASTICI trigeſimoquarto: Spes timentium Deum in ſalutem &c. Qui timet Dominum, nihil trepidabit, & non pauebit: quoniam ipſe eſt ſpes eius.

24. AD Romanos octauo: Quis ergò nos ſeparabit &c. Certus ſum enim quia neque mors, neque vita, neq; angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quę eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

25. PSALMO trigeſimo: Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Domino.

26. PROVERBIORVM vigeſimooctauo: Fugit impius nemine perſequente: iuſtus autem quaſi leo confidens, abſque terrore erit.

27. IOB decimotertio, 28. PSALMO quinquageſimoquinto, 29. ET pſalmo viceſimoquarto, vt in textu.

II.

Qua ratione hanc ſpem licet conſequi?

a 1.Theſſ 5.c Luc.11.b 18.a Matth.7.b Eccli 18.c

A. PRIMVM huc pertinet ardens & frequens ad[a] Deum precatio. Deindè nutriẽda Spes eſt & excitanda quotidiana meditatione bonitatis ac beneficiorum[b] Dei, illorum præſertim, quæ CHRISTVS Dominus pro immẽſa in nos charitate ſua præſtitit ac promiſit vel immerentibus. Demùm conſcientiæ[c] puritas coniungenda venit, eaq; pijs operibus & inuicta in aduerſis patientia ſemper eſt[d] comprobanda. Nam quibus bonæ conſcientiæ teſtimonium, aut melioris vitæ propoſitum deeſt, hi ſpem quam oportet, non adferunt, ſed[e] præſumptionem potiùs, & vanam omnino fidutiam temerè iactant, quantunuis de Chriſti meritis Deiq́ue gratia glorientur.

b Epheſ.2.a Tit.3.a Rom. 8.f Ioan. 3.c 1. Ioan. 4.b Heb.10.d Tit.3.a Rom.5.b d 8.d

c Pro.15.b 1.Ioan.3.d Auguſt.lib.1.de doctri.Chriſt. cap.37.& 40. & lib.3.ca.10. & in præfat.Pſal.31.

d 2.Cor.1.b Heb.3.b 10.g 1.Ioan.3.a Col.1.c 2.Pet. 1.b

e 2.Pet.2.d Eccli 5.a b Greg.33.Moral.cap.15.

B. *Spera*, inquit[f] Propheta, *in Domino, & fac bonitatem.* Idemq́ue rurſùs: *Subditus eſto Domino, & ora eum.* Et alius,[g] *Bonus eſt Dominus ſperantibus in eum, animæ quærenti illum.* Quam ſpem ab omni timore[h] diſiungendam non eſſe, ſatis illud oſtendit:[i] *Beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius.*

f Pſalm.36.a

g Thren.3.c

h Greg. lib. 6.epiſt. 22.ad Gregoriam. Bern.de feſto Magdal.

i Pſalm.146.b

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto: Sine intermiſſione orate.

2. LVCAE

Digitized by Google

1. LVCAE vndecimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.
3. ET decimooctauo: Oportet semper orare, & non deficere.
4. MATTHAEI septimo: Petite, & dabitur vobis &c. vt in Luca.
5. ECCLESIASTICI decimooctauo: Non impediaris orare semper.
6. AD Ephesios secundo: Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiã charitatem suam, qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu, vt ostenderet in seculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ, in bonitate super nos in Christo Iesu. Gratia enim estis saluati per fidem, (& hoc non ex vobis, Dei enim donum est) non ex operibus, vt nè quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt ambulemus in eis.
7. AD Titũ tertio: Eramus aliquandò & nos insipientes, increduli, &c. Cùm autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit &c.
8. AD Romanos octauo: Nam quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui: vt ipse sit primogenitus in multis fratribus. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illũ: quomodò non etiam cum illo omnia nobis donauit?
9. IOANNIS tertio: Sic Deus dilexit mũdum, vt filium suum vnigenitum daret &c.
10. PRIMAE Ioannis quarto: In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris.
11. AD Hebræos decimo: Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit) & consideremus inuicèm in prouocationem charitatis & bonorum operum.
12. AD Titum primo: In spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur Deus.
13. AD Romanos quinto: Commendat charitatem suam Deus in nobis: quoniã cùm adhuc peccatores essemus, secundùm tempus Christus pro nobis mortuus est, &c. Si in vnius delicto mors regnauit per vnum: multò magis abundantiã gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Vbi abundauit delictum, superabundauit gratia: vt sicut regnauit peccatum in mortem, ità & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam, per Iesum Christum Dominum nostrum.
14. ET capite octauo: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis.
15. PROVERBIORVM decimoquinto: Secura mens quasi iuge conuiuium.
16. PRIMAE Ioannis tertio: Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciã habemus ad Deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo facimus.

Spes Vt formata fit, charitatẽ requirit & bonam conscientiam. Vide D. Thom. 1.2.q.62.art. 4. & q.65.art. 4.

17. AVGVSTINVS libro primo de doctrina Christiana, capite trigesimoseptimo: Si à fide quisque ceciderit, à charitate etiã necesse est cadat. Porrò si & credit & diligit, benè agendo & præceptis bonorum morum obtemperãdo efficit, vt etiam speret se ad id quod diligit, esse venturum.
18. ET capite quadragesimo: Cùm diceret Apostolus, Finis præcepti est charitas: addidit, de corde puro: vt nihil aliud quàm id quod diligẽdum est, diligatur. Conscientiam verò bonam subiunxit, propter spem. Ille enim se ad id quod credit & diligit, peruẽturum esse desperat, cui malę conscientię scrupulus ineſt. Tertiò, & fide (inquit) non ficta: Si enim fides nostra mendacio caruerit, tunc & non diligimus quod non est diligendum, & rectè viuendo id speramus, vt nullo modo spes nostra fallatur.
19. ITEM libro tertio de doctrina Christiana, capite decimo: Spes sua cuique est in conscientia propria, quemadmodùm se sentit ad dilectionem Dei & proximi cognitionemq; proficere.
20. IDEM in præfatione enarrationis Psalmi trigesimiprimi: Ipsa charitas benè operantis, dat ei spem bonæ conscientiæ: spem enim gerit bona conscientia. Quomodò mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe. Finis (inquit Apostolus) præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Pro spe bonã conscientiã posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Vt ergò speret regnum, habeat bonam conscientiam; & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est; quod operatur, charitatis est. 1.Tim.1.
21. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Siue autem tribulamur, pro vestra exhortatione & salute: siue exhortamur, pro vestra exhortatione & salute, quæ operatur tolerantiam earundem passionum quas & nos patimur: & spes nostra firma est pro vobis, scientes quòd sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis.
22. AD Hebręos tertio: Christus verò tanquàm filius in domo sua: quæ domus sumus nos, si fiduciam & gloriam spei vsque ad finem firmam retineamus.
23. ET capite decimo: Nam & vinctis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiã. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.
24. PRIMAE Ioannis tertio: Videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.
25. AD Colossenses primo: Nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos sanctos & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso: si tamen permanetis in fide fundati & stabiles, & immobiles à spe euangelij quod audistis.
26. POSTERIORIS Petri primo capite: Quapropter fratres magis satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis.
27. IBIDEM capite secundo: Hi sunt fontes sine aqua, &c. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciũt in desiderijs carnis luxuriæ eos qui paulùm effugiunt, qui in errore conuersantur, libertatem illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis.
28. ECCLESIASTICI quinto: Nè dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatum. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius.
29. GREGORIVS Magnus libro trigesimo-

tertio

Digitized by Google

tertio Moralium in Iob, capite decimoquinto: Pius ac iustus est conditor noster. Sed nemo dicat: quia pius est, venialiter pecco. Et nemo qui peccauerit, dicat: quia iustus est, de peccati remissione despero. Relaxat enim Deus facinus quod defletur, sed perpetrare quisque timeat, quod, si dignè deflere possit, ignorat. Ante culpam ergò iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate præsumat: neque ità iustitiam timeat, vt nulla spei consolatione conualescat: neque ità confidat de misericordia, vt adhibere vulneribus suis dignæ pœnitentiæ negligat medicinam: sed quem præsumit sibi piè parcere, semper etiam cogitet & districtè iudicare. Spes igitur præsumptionis nostræ habeat etiam morsum timoris: vt ad corrigenda peccata iustitia iudicantis terreat, quem ad fiduciam veniæ gratia parcentis inuitat.

Spes timori coniũgenda.

1. B. PSALMO trigesimosexto, 2. THRENORVM tertio, vt in textu.

3. GREGORIVS libro sexto epistolarũ, epistola vigesimasecunda ad Gregoriam cubiculariam Augustæ: Quòd verò dulcedo tua in suis epistolis subiunxit, Importunã se mihi existere, quoadusquè scribam mihi esse reuelatum, quia peccata tua dimissa sunt: rem & difficilem etiam & inutilem postulâsti. Difficilem quidem, quia ego indignus sum cui reuelatio fieri debeat. Inutilem verò, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi cùm iam in die vitæ tuæ vltimo plangere eadem peccata minimè valebis. Quæ dies quousque veniat, semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lauare. Certè Paulus Apostolus iam in tertiũ cælũ ascenderat, in paradisum quoquè ductus fuerat, arcana verba audiuerat, quę homini loqui non liceret: & tamen adhuc trepidãs dicebat: Castigo corpus meum & seruituti subijcio, nè fortè alijs prędicãs, ipse reprobus efficiar. Adhuc timet, qui iam ad cælum ducitur: & iam timere non vult, qui adhuc in terra conuersatur? Perpẽde dulcissima filia, quia mater negligentiæ solet esse securitas. Habere ergò in hac vita non debes securitatem, per quam negligens reddaris: Scriptum est enim: Beatus vir qui semper est pauidus. Et rursùs scriptum est: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. In pauco ergò huius vitæ tempore mentem vestram necesse est vt tremor teneat, quatenùs per securitatis gaudium sine fine postmodùm exultet.

Securitas de remissione peccatorum periculosa est in hac vita.

2. Cor. 12.

1. Cor. 9.

Mater negligentiæ securitas.

Prouer. 28.

Psal. 2.

4. BERNARDVS in sermone de festo beatæ Mariæ Magdalenæ: Pedes isti sunt misericordia & iudicium: quorum alterũ sine altero osculari vel temeraria securitas est, vel desperatio fugienda. Quis enim Dei misericordiam indefinẽter attendens, non statim tepidioris vitæ quietem exoptet? Cùm enim recogitat vniuersitatis Dominũ formam serui pro seruis suscipere, triginta & tribus annis operari salutem nostram in medio terræ huius, capi, ligari, lanceari, crucifigi, & hoc totum pati pro filijs hominum: statim deceptoria spe sibi blanditur & alludit, gaudet obseruari in miserationibus, iudicium nescit, ignorat iustitiam, & punienda æstimat non puniri. Fallitur qui sic osculatur misericordiæ pedem, vt pedem iudicij non attendat: qui totum de misericordiæ pede præsumit, hoc solum ad salutem sufficere credens, quòd credit. Nec est iudicij pedi morosiùs incumbendum, nè pietatis intuitum ferocia iudicantis excludat.

Fugienda securitas & desperatio.

Deceptoria spes, solã Dei misericordiã attendere.

Præsumptio ex sola fide.

5. PSALMO centesimo quadragesimosexto, vt in textu.

III.

Quæ bona sub Spem cadunt, & Christiano speranda sunt?

PRAECIPVE quidem [a] bona illa regni cælestis, quæ homines beant, nec finunt vlla ex parte miseros esse. Tum illa quæcunque mortalibus in hac vita [b] conducibilia, rectè à Deo desiderantur atque petuntur, in bonis sperandis & expectandis debent haberi. Ea verò præcipuè relucent in Dominica Oratione, vtpotè quam Christus Dominus [c] ore sacro prodidit, & admirabili sapientia præscripsit omnibus, qui spem suam ac vota oratione cupiunt Deo explicare.

a Tit. 2. d 3. b

b Heb. 4. d August. in Enchir. cap. 114.

c Matth. 6. b Luc. 11. a

TESTIMONIA.

1. AD Titum secundo: Expectantes beatã spem & aduentum gloriæ magni Dei.

2. ET capite tertio: Vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

3. AD Hebræos quarto: Adeamus ergò cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno.

4. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurẽtiũ, capite centesimo decimoquarto: De ijs omnibus quæ fideliter sunt credẽda, ea tantùm ad spem pertinent, quæ in oratione Dominica cõtinentur. Maledictus est enim omnis, sicut diuina testantur eloquia, qui spem ponit in homine: ac per hoc in semetipso qui spem ponit, huius maledicti vinculo innectitur. Ideò non nisi à Domino Deo petere debemus, quicquid speramus nos vel benè operaturos, vel pro bonis operibus adepturos.

Quicquid sperandũ est, oratione Dominica continetur.

5. MATTHAEI sexto: Sic ergò vos orabitis: Pater noster qui es in cęlis &c. Panem nostrum supersubstantialem &c.

6. LVCAE vndecimo: Et factũ est, cùm esset in quodam loco orãs, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Ioannes discipulos suos. Et ait illis: Cùm oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum: Adueniat regnum tuum: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: & dimitte nobis peccata nostra, si quidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et nè nos inducas in tentationem.

IIII.

Quæ forma est Dominicæ Orationis?

Orationem Dominicã explicant Tertull. & Nyssen. lib. de Orat. Cypria. ser. 6. de orat. Dom. Cyril. Catech. 5. Mystag. Chrysost. hom. de ort. Domi. & in c. 6. Matth. Hieron. Theoph. Enthym. in Matth. Ambr. lib. 5. de sacrament. cap. 4. August. epist. 121. ad Probã, c. 11. Idẽ li. 2. de ser. Dn. in monte. c. 4 & seq. Et hom. 42. ex 50. & ser. de tẽp 126. 115. 182. & ser. 9. ex diuersis. Chrysolog. ser. 67. & seq. Innoc. 3. lib. 5. de myst. Miss.

HAEC est, *Pater noster qui es in cælis,*

1. *Sanctificetur nomen tuum,*

2. *Adueniat regnum tuum,*

3. *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra,*

4. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè,*

5. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris,*

6. *Et*

Digitized by Google

6. *Et nè nos inducas in tentationem.*
7. *Sed libera nos à malo. Amen.*

sæ, c.17. & sequentib. Petrus Laodicensis, & Germanus Patriarcha Cõstantinop. in expos. oratiõis Dominicæ. Cassia. Colla. p.c.18. & seq.

V.

Quæ summatim in Dominica Oratione tractantur?

A. SEPTEM[a] in ea petitiones proponuntur, ad quas referri omnes[b] omnium orationum species & formæ possunt ac debent, siue pro expetendis bonis, siue pro delendis peccatis, siue pro auertendis malis quibuslibet diuinam opem imploremus.

a Aug. in Enchir. ca. 115. & lib. 2. de ser. Dom. in mõte, cap. 10.
b Aug. epist. 121. ad Probã, cap. 12.

B. In prioribus autem tribus petitionibus, quæ propriè ad æterna pertinent, ordine poscuntur: in reliquis quatuor etiam temporaria, quæ & ipsa propter æterna consequenda sunt nobis necessaria.

TESTIMONIA.

Septem petitiones, & earũ distinctio.

1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo decimoquinto: Apud Euangelistam Matthæum septem petitiones continere Dominica videtur oratio: quarum in tribus æterna poscuntur, in reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna consequenda sunt necessaria.

2. IDEM libro secundo de sermone Domini in monte, capite decimo: Harum septem petitionum consideranda & commendanda distinctio est. Nam cùm vita nostra temporaliter nunc agatur, atque speretur æterna; & cùm æterna priora sint dignitate, quanuis temporalibus priùs actis ad illa transeatur, trium primarum petitionum impetrationes in hac vita, quæ in isto seculo agitur, exordium capiunt. Reliqua verò quatuor quæ petimus, ad temporalem istam vitam pertinere mihi videntur.

3. ITEM in epistola centesima vigesimaprima ad Probam, capite duodecimo: Quamlibet alia verba dicamus, quę affectus orantis vel præcedendo format vt clareat, vel consequẽdo attendit vt crescat, nihil aliud dicimus, quàm quod in ista Dominica oratione positum est, si rectè & cõgruenter oramus. Quisquis autem id dicit, quod ad istam Euangelicam precem pertinere non possit, etiamsi non illicitè orat, carnaliter orat: quod nescio quemadmodùm nõ dicatur illicitè, quandoquidem spiritu renatos, non nisi spiritaliter decet orare. Et si per omnia precationum sanctarum verba discurras, quantum existimo, nihil inuenies, quod non ista Dominica contineat & concludat oratio. Vndè liberum est, alijs atque alijs verbis, eadem tamen in orando dicere; sed non debet esse liberum, alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro nostris, & pro alienis, atque pro ipsis inimicis sine fluctu dubitationis oranda sunt: quanuis alius pro isto, alius pro illo, sicut se habẽt propinquitates vel longinquitates necessitudinum, in corde orantis oriatur, aut excellat affectus.

Dominica oratione omnis recta precatio continetur.

Alijs verbis precari licet, sed non alia.

VI.

Quid sibi vult initium Orationis, Pater noster qui es in cælis?

A. PRAEFATIVNCVLA est, & nos memores reddit summi beneficij, quo Deus Pater, æterna illa maiestas, in cælis perbeatè regnans, nos recepit in gratiam, & propter CHRISTVM filium in suos quoquè filios & regni cælestis hæredes per Spiritum sanctum adoptauit.

Exod. 15. a b
Esa. 42. b 63. d
Malach. 1. b
2. Cor. 1. a
Philip. 4. d
Apoc. 4. d
Rom. 8. c
Galat. 4. a
1. Pet. 3. d
Leo ser. 6. de Natiuit. Do.

B. Quæ tantorum beneficiorum memoria non solùm[a] attentionem excitat, sed etiam ad redamandum Patrem, illiquè obtemperandum prouocat filios, neque minùs orandi impetrandiquè illis[b] auget fiduciam.

a Cyprian. in serm. de orat. Domin.
b Lucæ 11. b
Iacob. 1. a

TESTIMONIA.

1. A. EXODI decimoquinto: Quis similis tuî in fortibus Domine? Quis similis tuî, magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?

2. ESAIAE quadragesimosecundo: Hæc dicit Dominus Deus creans cælos, & extendens eos, firmans terram, & quæ germinant ex ea: dans flatum populo qui est super eam, & spiritum calcantibus eam: Ego Dominus, hoc est nomen meum: gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus.

3. ET sexagesimotertio: Attẽde de cælo, & vide de habitaculo sancto tuo & solio gloriæ tuæ: vbi est zelus tuus & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum & miserationum tuarum? Tu Domine pater noster, redemptor noster, à seculo nomen tuum.

4. MALACHIAE primo: Filius honorat patrẽ, & seruus dominũ suum. Si ergò Pater ego sum, vbi est honor meus? Et si Dominus ego sum, vbi est timor meus, dicit Dominus exercituum?

5. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis.

6. AD Philippenses quarto: Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum secundùm diuitias suas in gloria, in Christo Iesu. Deo autem & Patri nostro gloria in secula seculorum. Amen.

7. APOCALYPSIS quarto: Procidebant viginti quatuor seniores ante sedẽtem in throno, & adorabant viuentem in secula seculorum, & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam & honorem & virtutem, quia tu creâsti omnia.

8. AD Romanos octauo: Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, Pater. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen cõpatimur, vt & cõglorificemur.

9. AD Galatas quarto: Misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra, clamãtem,

Digitized by Google

Abba, Pater. Itaque iam non es seruus, sed filius. Quòd si filius, & hæres per Deum.

10. PRIORIS Petri tertio: Deglutiens mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur.

11. LEO Magnus sermone sexto de natiuitate Domini: Magnum est, dilectissimi, huius muneris sacramentũ, & omnia dona excedit hoc donum, vt Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet patrem.

Deum nominare patrem, quàm sit eximium.

1.B. CYPRIANVS in sermone de oratione Dominica: Quãdo stamus ad orationẽ, fratres dilectissimi, vigilare & incũbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quicquam tunc animus quàm id solum cogitet, quod precatur. Quæ autẽ segnitia est, alienari & capi ineptis cogitationibus & prophanis cùm Dominũ deprecaris? quasi sit aliud, quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris. Quomodò te à Deo audiri postulas, cùm te ipse non audias? Vis esse Deum memorem tui cùm rogas, quando tu ipse memor tui non sis?

Attentio inter orandum.

2. LVCAE vndecimo: Quis autem ex vobis patrem petit panẽ, nunquid lapidem dabit illi? Aut piscẽ, nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ouũ, nunquid porriget illi scorpionem? Si ergò vos cùm sitis mali, nõstis bona data dare filijs vestris: quanto magis pater vester cœlestis de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?

3. IACOBI primo: Postulet autem in fide, nihil hæsitans.

VII.

Quis est sensus primæ petitionis, Sanctificetur nomen tuum?

Matth.5.b 1.Pet.2.c 4.c 1.Cor.10.g Coloss.3.c Rom.15.b Eccli 36.a

A. IN nobis, quemadmodùm in omnibus alijs, promoueri semper & augeri petimus, quicquid ad gloriam summi optimique Patris nostri spectat.

B. Id verò fit maximè, cùm veræ fidei confessio, Spes etiam & charitas, ac simul Christianæ vitæ sancta[a] conuersatio suam in nobis lucem ac vim exerit, vt spectantes[b] alij quoquè glorificent Patrem.

a Luc.1.g 1.Pet.1.c 3.c Philip.2.b

b Matth.5.

TESTIMONIA.

1.A. MATTHAEI quinto: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videãt opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

2. PRIORIS Petri secundo: Obsecro vos tanquàm aduenas & peregrinos, &c. conuersationem vestram inter Gentes habentes bonam, vt in eo quòd detrectant de vobis tanquàm de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.

3. ET capite quarto: Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tanquàm ex virtute quam administrat Deus: vt in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum.

4. PRIORIS ad Corinthios decimo: Siue mãducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

5. AD Colossenses tertio: Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi facite, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

6. AD Romanos decimoquinto: Vt vnanimes, vno ore honorificetis Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi.

7. ECCLESIASTICI trigesimosexto: Immitte timorẽ tuum super Gentes, quę non exquisiẽrũt te: vt cognoscãt quia nõ est Deus nisi tu, vt enarrẽt magnalia tua. Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic in cõspectu nostro magnificaberis in eis: vt cognoscãt te, sicut & nos cognouimus, quoniam non est Deus præter te Domine. Glorifica manum & brachium dextrum &c.

1.B. LVCAE primo: Vt sine timore de manu inimicorũ nostrorũ liberati, seruiamus illi in sanctitate & iustitia corã ipso, omnibus diebus nostris.

2. PRIORIS Petri primo: Secundùm eum qui vocauit vos, sanctum, vt & ipsi in omni conuersatione sancti sitis, quoniam scriptum est, Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Leuit.11.g 19.a 20.b

3. ET capite tertio: Cum modestia & timore conscientiam habentes bonam: vt in eo quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conuersationem.

4. AD Philippenses secundo: Vt sitis sine querela & simplices filij Dei, sine repræhensione in medio nationis prauæ & peruersæ: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo.

5. MATTHAEI quinto: Sic luceat lux vestra &c. vt in A. testimonio primo.

VIII.

Quid continet secunda petitio, Adueniat regnum tuum?

Matth.6.d Rom.14.c Psal. 22.a 79.a Luc.1.c 17.c 1.Cor.3.c.4.d Ephes.1.d Matth.13.f 1.Cor.15.c d Coloss.1.b Psal.67.a

A. PETIMVS, vt per gratiam & iustitiam suam regnet in Ecclesia Deus, immò & in mundo vniuerso, eiectis hinc aduersarijs potestatibus, & cupiditatibus malis omnibus è medio profligatis.

a Philip.1.d Heb.11.c 1.Pet.1.b Iob 7.a 2.Cor.5.

B. Tum optamus & precamur, vt ex hoc mũdo, velutì è graui[a] peregrinatione militiaque vocati, quamprimùm transferamur ad regnum gloriæ & felicitatis æternæ, vt cum Christo & Sanctis eius in sempiternum regnemus.

ab Sap.5.c Apoc.22.a Matth.8.b

TESTIMONIA.

1.A. MATTHAEI sexto: Quærite primùm regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.

2. AD Romanos decimoquarto: Non est regnum Dei esca & potus: sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.

3. PSALMO vigesimosecundo: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit.

4. ET septuagesimonono: Qui regis Israël, intende: qui deducis velut ouem, Ioseph: Excita potentiam tuam, & veni vt saluos facias nos.

5. LVCAE primo: Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.

6. ET decimoseptimo: Interrogatus autem à Pharisæis, quando venit regnum Dei: respondit eis, & dixit: Non venit regnum Dei cum obseruatione: neque dicent, eccè hîc, aut eccè illic. Eccè enim regnum Dei intra vos est.

7. PRIORIS ad Corinthios tertio: Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?

Digitized by Google

vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

8. ET capite quarto: Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute.

9. AD Ephesios primo: Vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis, & quæ sit supereminens magnitudo virtutis eius in nos qui credimus, secundùm operationẽ potentiæ virtutis eius, quam operatus est in Christo, &c. Et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.

10. MATTHAEI decimotertio: In consummatione seculi mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem.

11. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Deindè finis, cùm tradiderit regnum Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem principatum & potestatem & virtutem. Oportet autem illum regnare, donèc ponat inimicos sub pedibus eius &c.

12. AD Colossenses primo: Gratias agentes Deo & Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, &c. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens, &c.

13. PSALMO sexagesimoseptimo: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant, qui oderunt eum, à facie eius: Sicut deficit fumus, deficiant: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

14. AD Philippenses primo: Desiderium habens dissolui & esse cum Christo.

2. AD Hebræos vndecimo: Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, nõ acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes, & salutantes, & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere.

3. PRIORIS Petri secundo: Obsecro vos tanquàm aduenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desiderijs.

4. IOB septimo: Militia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij dies eius.

5. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Audentes igitur semper, & scientes, quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino: (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.

6. SAPIENTIAE quinto: Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud altissimum. Ideò accipient regnum decoris & diadema speciei de manu Domini, quoniam dextera sua teget eos, & in brachio sancto suo defendet illos, &c.

7. APOCALYPSIS vigesimosecundo: Et videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in secula seculorum.

8. MATTHAEI octauo: Dico vobis, q̃ multi ab oriente & occidente venient, & recumbẽt cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores.

IX.

Quid includit tertia petitio, Fiat voluntas tua?

ROGAMVS, vt sicut in cælo Angeli & Beati omnes, nos quoquè in terris, quanuis imbecilles & exigui, exactam Deo præstemus obedientiam, nihil habentes prius, quàm vt DIVINÆ voluntati tum in prosperis, tum in aduersis libenter nos subijciamus, & nostra [a] quę ad malum prona est, voluntate reiecta, in [b] DIVINA semper acquiescamus.

Psal.102.d Rom.1.b Actor. 9.a 21.c Deu.12.a Heb.13.d Iac.4.d Luc.22.e 1.Pet.4.a Act.5.e Iob1.d 1.Pet.5.c

a Genes.8.d Matth.22.d Bern.serm.3.de Resurrect.

b Ioan.4.e 5.e 6.d 1.Reg. 3.d

TESTIMONIA.

1. PSALMO centesimo secundo: Benedicite Domino omnes angeli eius: potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendã vocem sermonum eius. Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius qui facitis voluntatem eius.

2. AD Romanos primo: Obsecrans si quo modo tandèm aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.

3. ACTORVM nono: Domine, quid me vis facere?

4. ACTORVM vigesimoprimo: Et cùm ei suadere non possemus, quieuimus, dicentes: Domini voluntas fiat.

5. DEVTERONOMII duodecimo: Non facietis ibi quæ nos hìc facimus hodiè, singuli quod sibi rectum videtur.

6. AD Hebræos decimotertio: Deus pacis aptet vos in omni bono, vt faciatis eius voluntatem.

7. IACOBI quarto: Eccè nunc qui dicitis, Hodiè aut crastino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus, (qui ignoratis quid erit in crastino) pro eo vt dicatis: Si Dominus voluerit: &, Si vixerimus, faciemus hoc aut illud.

8. LVCAE vigesimosecundo: Pater, si vis, transfer calicem istum à me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

9. PRIORIS Petri quarto: Qui passus est in carne, desijt à peccatis: vt iam nõ desiderijs hominum, sed voluntati Dei quod reliquum est in carne viuat temporis. Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam.

10. ACTORVM quinto: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.

11. IOB primo: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ità factum est. Sit nomen Domini benedictum.

12. PRIORIS Petri quinto: Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis.

13. GENESIS octauo: Sẽsus & cogitatio humani cordis in malũ prona sunt ab adolescentia sua.

14. MATTHAEI vigesimosexto: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

15. BERNARDVS in sermone tertio de resurrectione Domini: In corde duplex est lepra, propria voluntas, & proprium cõsilium. Lepra vtraque nimis pessima, eoq; perniciosior, quo magis interior. Voluntatem dico propriam, quæ non est cõmunis cum Deo & hominibus, sed nostra tantùm, quando quod volumus, non ad honorem Dei, non ad vtilitatem fratrum, sed propter nosmetipsos facimus, non intendentes placere Deo & prodesse fratribus, sed satisfacere proprijs motibus animorum. Huic contraria est recta frõte charitas, quæ Deus est. Hęc enim aduersùs Deum inimicitias exercens est, & guerram crudelissimam. Quid enim odit aut punit Deus præter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & infernus

Propria voluntas quæ sit, & quàm perniciosa & execrabilis.

1. Ioan.4.

Cesset voluntas propria,

Digitized by Google

& infernus non erit.

non erit. In quem enim ignis ille desæuiet, nisi in propriam voluntatem? Etiam nunc cùm frigus aut famem, aut aliquid tale patimur, quid lęditur nisi propria voluntas &c? Porrò voluntas propria quo furore Dominum maiestatis impugnet, audiant & timeant serui propriæ voluntatis. Primò nanque seipsam subtrahit, & subducit eius dominatui, cui tanquàm authori seruire iure debuerat, dum efficitur sua. Sed nunquid contenta erit hac iniuria? Addit adhuc, & quòd in se est, omnia quoquè quę Dei sunt tollit & diripit. Quem enim modum sibi ponit humana cupiditas? Nónne qui per vsuram acquirit pecuniam modicam, similiter mundum lucrari conaretur vniuersum, si non deesset possibilitas, si suppeteret voluntati facultas? Dico fidutialiter, nemini qui sit in propria voluntate, posset vniuersus mundus sufficere. Sed vtinàm vel rebus istis esset contenta, nè in ipsum (horribile dictu) desæuiret authorem. Nunc autem & ipsum (quantùm in ipsa est) Deum perimit voluntas propria. Omninò enim vellet, Deum peccata sua aut vindicare non posse, aut nolle, aut ea nescire. Vult ergò eum non esse Deum, quæ quantùm in ipsa est, vult eum aut impotentem, aut iniustum esse, aut insipientem. Crudelis planè & omninò execranda malitia, quæ Dei potentiam, iustitiam, sapientiam perire desiderat. Hęc est crudelis bestia, fera pessima, rapacissima lupa, & leæna sæuissima. Hæc est immundissima lepra animi, propter quam in Iordane mergi oporteat, & imitari eum qui non venit facere voluntatem suam. Vndè & in passione, Non mea, inquit, voluntas, sed tua fiat. Lepra verò proprij consilij eo perniciosior est, quo magis occulta: & quãto plùs abundat, tanto sibi quisque sanior esse videtur. Hæc illorũ est, qui zelum Dei habent, sed non secũdùm scientiam, sequentes errorem suum, & obstinati in eo, ità vt nullis velint consilijs acquiescere. Hi sunt vnitatis diuisores, inimici pacis, charitatis expertes, vanitate tumentes, placentes sibi, & magni in oculis suis, ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere. Et quæ maior superbia, quàm vt vnus homo toti congregationi iudicium suum prę ferat, tanquàm ipse solus habeat spiritum Dei? Idololatriæ scelus est, non acquiescere: & quasi peccatum ariolandi, repugnare.

Deum maximè impugnat voluntas propria.

Ioan.6. Matth.26. Propriũ consilium quàm pernitiosum sit.

Rom.10.

Rom.10.

1.Reg.15.

16. IOANNIS quarto: Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me, vt perficiam opus eius.

17. ET quinto: Non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.

18. ITEM sexto: Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.

19. PRIMI Regũ tertio: Et respondit Heli, Dominus est: quod bonum est in oculis suis, faciat.

X.

Quid habet quarta petitio, Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè?

Iac.1.a c Psal.39.d Deut. 10.d Gen.28.d 1.Tim.6.b Prouer.30.a Psal.144.c

A B omnis boni authore ac fonte nos, velutì pauperes & mendici, ea desideramus, quæ ad hanc vitam corporis quotidiè sustentandam sunt satìs, victum scilicet & vestitum: prætereà quæ ad vitam animæ promouendam faciunt, nimirùm [a] verbum Dei, animę spirituale pabulum, sacrosanctam [b] Eucharistiam, panem illum cælestem, cæteraque salutifera Ecclesiæ Sacramenta ac Dei dona, quæ ad benè beateque viuendum pascunt, curant, confirmant hominem interiorem.

a Matth.4.a Amos 8.c Eccli 15.a Prouer.9.b

b Matt.26.c 6.b Ioan.6.e Hiero.in 6.ca.Matt. Cypr. in ser. de orat. Dom. Amb. lib.5.de sacr.ca.4. Aug.lib. 2.de ser.Do.in monte,c.7.

TESTIMONIA.

1. IACOBI prmo: Si quis vestrũm indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Omne datum optimum & omne donum perfectum, desursum est, descendens à patre luminum.

2. PSALMO trigesimonono: Ego autem mendicus sum & pauper: Dominus solicitus est mei.

3. DEVTERONOMII decimo: Dominus Deus iudicium facit pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum.

4. GENESIS vigesimooctauo: Vouit Iacob votum, dicens: Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panẽ ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reuersusq; fuero prosperè ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, cunctorumq; quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

5. PRIORIS ad Timotheum sexto: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti sumus.

6. PROVERBIORVM trigesimo: Mendicitatem & diuitias nè dederis mihi: tribue tãtùm victui meo necessaria: nè fortè satiatus illiciar ad negandum, & dicã, Quis est Dominus? aut egestate compulsus, furer, & periurem nomen Domini.

7. PSALMO centesimo quadragesimoquarto: Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

8. MATTHAEI quarto: Scriptum est (Deuteronomij octauo): Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.

9. AMOS octauo: Eccè dies veniũt, dicit Dominus, & emittam famem in terram: nõ famem panis, neq; sitim aquæ, sed audiendi verbũ Domini.

10. ECCLESIASTICI decimoquinto: Cibabit illum pane vitæ & intellectûs, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum.

11. PROVERBIORVM nono: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis.

12. MATTHAEI vigesimosexto: Hoc est corpus meum.

13. ET capite sexto: Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodiè.

14. IOANNIS sexto: Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita.

15. HIERONYMVS in caput sextũ Matthæi: Quod nos supersubstantialẽ expressimus, in Græco habetur ἐπιούσιον: quod verbum Septuaginta interpretes περιούσιον frequentissimè transferũt. Considerauimus ergò in Hebræo, & vbicunquè illi περιούσιον expresserunt, nos inuenimus SEGVLAH, quod Symmachus ἰδιαίτερον, id est, præcipuum, vel egregiũ, transtulit: licèt in quodã loco peculiare interpretatus sit. Quando ergò petimus, vt peculiarem, vel præcipuum nobis Deus tribuat panem, illũ petimus, qui dicit: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Possumus supersubstantialem panem & aliter intelligere: qui super omnes substantias sit, & vniuersas superet creaturas.

Supersubstãtialis panis.

Ioan.6.

16. CYPRIANVS in sermone de oratione Dominica: Panem nostrum vocamus, quia Christus, noster (qui corpus eius contingimus) panis est.

Hunc

Digitized by Google

Eucharistia. Hunc autem panem dari nobis quotidiè postulamus, nè qui in Christo sumus, & Eucharistiâ quotidiè ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum abstenti & nõ communicantes, à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis vitæ qui de cælo descendi. Si quis ederit de meo pane, viuet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, caro mea est, pro seculi vita. Quando ergò dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane, vt manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & eucharistiam iure communionis accipiunt: ità contrà timendum est & orandum, nè, dum quis abstentus separatur à Christi corpore, procùl remaneat à salute, comminante ipso & dicente: Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideò panẽ nostrum, id est, Christum dari nobis quotidiè petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione eius & corpore non recedamus.

Ioan.6.

Ioan.6.

17. AMBROSIVS libro quinto de sacramentis, capite quarto: Memini sermonis mei, cùm de Sacramẽtis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quarè ergò in oratione Dominica, quæ posteà sequitur, ait, Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialem. Non iste panis est qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò Græcè ἐπιούσιον dicitur. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit, quem Græci dicũt aduenientem. Quia Græci dicunt τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, aduenientem diem. Ergò quod Latinus dixit & quod Græcus, vtrunque vtile videtur. Græcus vtrunque vno sermone significauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis? &c.

Supersubstantialis.

Quotidianus.

18. AVGVSTINVS libro secundo de sermone Domini in monte, capite septimo: Panis quotidianus aut pro ijs omnibus dictus est, quæ huius vitæ necessitatem sustentant: aut pro sacramento corporis Christi, quod quotidiè accipimus: aut pro spiritali cibo, de quo Dominus dicit, Operamini escam quæ non corrumpitur. Et illud, Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi.

Ioan.6. Ibid.

XI.

Quo pacto intelligitur quinta petitio, Dimitte nobis debita nostra?

A. Hîc petimus, à labe peccati, quo nihil fœdius, nihil animæ pestilentius esse potest, clementer expurgari, & ea ipsa quæ peccando contraximus, debita relaxari.

Thren.4.b 1.Cor.10.b Leuit.26.c Num.5.a e Exod. 32.f g Luc.7.g Tob.12.c Sap.16.b Psal.50.a

B. Nè verò frustranea sit precatio, animo in proximum perperàm affecto, illud addimus, nos vindictæ [a] cupiditate ac simultate posita, cum proximis in gratiam redijsse, & cuiuis ex animo noxam condonâsse. Hoc enim, quod Christus alibì voluit, cùm diceret: [b] *Dimittite, & dimittemini.* Et iterùm: [c] *Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.*

a Rom.12.d Coloss.3.b Luc.23.e Act.7.g Mar.11.e Ephes.4.g

b Luc.6.f

c Matth.6.b 18.d e Eccli 22.a Aug.in Ench.cap.74.

TESTIMONIA.

1. A. THRENORVM quarto: Denigrata est super carbones facies eorum.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt: Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt vna die viginti tria millia. Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt. Neque murmuraueritis, sicut quidã eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines seculorum deuenerunt.

3. LEVITICI vigesimosexto: Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea quę à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoquè hæc faciam vobis: Visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustrà seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subijciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequentes. Sin autẽ nec sic obedieritis mihi, addã correptiones vestras septuplùm propter peccata vestra, & conterã superbiã duritię vestræ. Daboq; vobis cælum desuper sicut ferrum, & terram æneam. & cætera quæ sequuntur.

4. NVMERORVM quinto: Vir siue mulier cùm fecerint ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, &c. Si declinâsti à viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero viro, his maledictionibus subiacebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplumq; cunctorum in populo suo: putrescere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus disrumpatur: Ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumescente, putrescat femur.

5. EXODI trigesimosecundo: Hęc dicit Dominus Deus Israël, Ponat vir gladium super femur suum, (inquit Moyses ad filios Leui, cùm Israëlitæ adorâssent vitulum) & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. Feceruntq; filij Leui iuxta sermonem Moysi, ceciderunt q; in die illa quasi trigintatria millia hominum. Qui peccauerit mihi, (inquit Dominus) delebo eum de libro meo. Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum.

6. LVCAE septimo: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm.

7. TOBIAE duodecimo: Qui faciunt peccatum & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ.

8. SAPIENTIAE decimosexto: Homo occidit per malitiam animam suam.

9. PSALMO quinquagesimo: Et secundùm multitudinem miserationum tuarũ dele iniquitatem meã. Ampliùs laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Asperges me Domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

1. B. AD Romanos duodecimo: Nulli malum

Digitized by Google

pro malo reddentes. Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est
Deut.32. enim: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.

2. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem &c. Induite vos sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiã, patientiam, supportantes inuicèm, & donantes vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ità & vos.

3. LVCAE vigesimotertio: Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.

4. ACTORVM septimo: Domine, nè statuas illis hoc peccatum.

5. MARCI vndecimo: Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersùs aliquem: vt & Pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec Pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

6. AD Ephesios quarto: Estote inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

7. LVCAE sexto: Dimittite, & dimittemini.

8. MATTHAEI sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

9. ET decimooctauo: Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoadusquè redderet vniuersum debitum. Sic & pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Et paulò antè: Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quotiès peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Vsque septiès? Dixit illi Iesus: Non dico tibi vsque septiès: sed, vsque septuagiès septiès.

10. ECCLESIASTICI vigesimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat iram: & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi non habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari.

11. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimoquarto: Quisquis roganti & peccati sui pœnitenti non ex corde dimittit, nullo modo existimet à Domino sua peccata dimitti, quoniam mentiri veritas non potest: Si Matth.6.
non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ad tam magnum to- Tonitruum magnum.
nitruum qui non expergiscitur, non dormit, sed mortuus est.

XII.

Quid continet sexta petitio, Nè nos inducas in tentationem?

Iob 7.a Iudith 8.c Tob.3.d 12.c Matth.4. a b 26.d Heb.2.d 2.Thess.3.a 1.Ioã. 2.c 5.a Matt.16.d 1.Cor.9.d 10.c Iac.4.b 1.b 1.Pet.5.c 2.Pet.2.b Ephes.6.b c Coloss.3.a Apocal.2.b c g 2.Tim.4.b

QVONIAM præsens hæc vita perindè àc militia est super terram, dum varijs tentationibus semper impugnamur, grauiterq; cum mundo, carne, & Satana conflictamur, idcircò piè soliciti diuinam opem imploramus, nè huiusmodi aduersariorum impugnationibus succumbamus, atque succumbendo damnemur, sed vt in hac perpetua pugna durantes, Deique dextera nitentes, potestati Satanæ resistamus fortiter, contemnamus mundum, castigemus carnem, atque ità demùm velut inuicti milites Christi, post victoriam coronemur.[a] *Neque enim coronabitur,* Apostolo teste, *nisi qui legitimè certauerit.*

a 2.Tim.2.a

TESTIMONIA.

1. IOB septimo: Militia est vita hominis super terram.

2. IVDITH octauo: Memores sint, quia tentati sunt Patres nostri, vt probarentur, si verè colerent Deum suum. Memores esse debent, quomodò pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & omnes qui placuerũt Deo, per multas tribulationes transiêrunt fideles. Illi autem qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, & impatientiam suam & improperium murmurationis suæ contra Dominum protulerunt, exterminati sunt ab exterminatore, & à serpentibus periêrunt. Et nos ergò non vlciscamur nos pro his quæ patimur: sed reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse, flagella Domini, quibus quasi serui corripimur, ad emendationem, & non ad perditionem nostram euenisse credamus.

3. TOBIAE tertio (ait Sara): Hoc pro certo habet omnis qui te colit, quòd vita eius, si in probatione fuerit, coronabitur: si autem in tribulatione fuerit, liberabitur: & si in corruptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit. Non enim delectaris in perditionibus nostris: quia post tempestatem tranquillum facis, & post lachrymationem & fletum, exultationem infundis.

4. ITEM capite duodecimo ait Raphaël ad Tobiam: Quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te.

5. MATTHAEI quarto: Ductus est Iesus in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo.

6. ET capite vigesimosexto: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.

7. AD Hebræos secundo: In eo in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tentantur, auxiliari.

8. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Fidelis autem Dominus est, qui confirmabit vos, & custodiet à malo.

9. PRIMAE Ioannis secundo: Scribo vobis iuuenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum: Nolite diligere mundum &c. quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

10. ET capite quinto: Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum. Et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra.

11. MATTHAEI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

12. PRIORIS ad Corinthios nono: Castigo corpus meũ, & in seruitutem redigo. Ibidèm: Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet.

13. Et

Digitized by Google

13. ET capite decimo: Qui se existimat stare, videat nè cadat. Tentatio vos non apprænendat, nisi humana. Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

14. IACOBI quarto: Nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei? Quicunque ergò voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur.

15. ET primo: Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Nemo cùm tentatur, dicat quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. Vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem.

16. PRIORIS Petri capite quinto: Aduersarius vester diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide. Deus autem omnis gratiæ, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabítque.

17. POSTERIORIS Petri secũdo: Nouit Dominus pios de tentatione eripere.

18. AD Ephesios sexto: Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersùs insidias diaboli: quoniam non est nobis colluctatio aduersùs carnem & sanguinem: sed aduersùs principes & potestates, aduersùs mundi rectores tenebrarum harum, cõtra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Propterea accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare &c.

19. AD Colossenses tertio: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiã malam.

20. APOCALYPSIS secundo: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Vincenti dabo manna absconditum. Qui vicerit & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes &c.

21. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

22. ET capite secundo: Labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo, implicat se negocijs secularibus, vt ei placeat cui se probauit. Nam & qui certat in agone, non coronatur nisi legitimè certauerit.

XIII.

Quid est in septima & postrema petitione, Libera nos à malo?

A. PRECAMVR ad extremum, vt huius seculi calamitatibus, quibus exercentur etiam pij, non sinat nos Deus perdi & euerti cum impijs, sed vt benignitate sua nos liberet, quatenùs saluti nostræ conuenit, atque ab omni malo cùm corporis, tum animæ, siue in hac vita, siue in futura propitius tueatur. Nam & ipse ità promisit, [a] *Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.*

3.Reg.8.d Prou.10.d Eccli 21.a Hier.2.c Tob.1.d 2.c Eccli 27.a Apoc.3.b Psal.24.c d Psal.30.a b c Psal.33.a b d

a Psal.49.f

B. Demùm totam precationem hac vna voce, [b] *Amen*, claudimus, vt nostram in orando simul & impetrando fiditiam comprobemus, tum propter Christi, qui non fallit, promissionem, [c] *Petite*, inquit, *& dabitur vobis*: tum propter Patris erga nos immensam clementiam & propensam in omnes misericordiam, vt hinc Ioannes dixerit, [d] *Quodcunque petierimus secundùm voluntatem eius, audit nos.*

b 2.Cor.1.d. Amb.in Psal. 40. Hieron.in c.6.Matth.

c Matth.7.b Luc.11.b Ioan.16.d

d 1.Ioan.5.c

TESTIMONIA.

1.A. TERTII Regum octauo: Si fugerit populus tuus Israël inimicos suos, (quia peccaturus est tibi) & agentes pœnitentiam, & confitentes nomini tuo venerint, & orauerint, & deprecati te fuerint in domo hac, exaudi in cælo, & dimitte peccatum populi tui Israël, & reduces eos in terrã quam dedisti patribus eorum. Si clausum fuerit cælum, & non pluerit propter peccata eorum, &c. Ità Salomon in oratione sua.

2. PROVERBIORVM decimo: Quasi tempestas trãsiens non erit impius: iustus autem quasi fundamentum sempiternum. Expectatio iustorum, lætitia: spes autem impiorum peribit. Fortitudo simplicis, via Domini: & pauor his qui operantur malum. Iustus in æternum non commouebitur: impij autem non habitabunt super terram.

3. ECCLESIASTICI vigesimotertio: Nè incidam in conspectu aduersariorum meorum, & gaudeat inimicus meus. Domine pater & Deus vitæ meæ, nè derelinquas me in cogitatu illorũ. Extollentiam oculorum meorum nè dederis mihi, & omne desiderium auerte à me. Auser à me ventris concupiscentias, & concubitus cõcupiscentiæ nè apprænendant me, & animæ irreuerenti & infrunitæ nè tradas me.

4. IEREMIAE secundo: Nunquìd seruus est Israël aut vernaculus? quarè ergò factus est in prædam? Super eum rugiérunt leones, & dederunt vocem suam, posuerunt terram eius in solitudinem: ciuitates eius exustæ sunt, & non est qui habitet in eis. Nunquìd non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tempore, quo ducebat te per viam?

5. TOBIAE primo: Cùm rex Sennacherib iratus multos occideret ex filijs Israël, Tobias sepeliebat corpora eorum. At vbì nunciatum est regi, iussit eum occídi, & tulit omnem substantiã eius. Tobias verò cum filio suo, & cum vxore fugiens, nudus latuit, quia diligebant eum. Post dies verò quadraginta quinque, occiderunt regem filij ipsius, & reuersus est Tobias in domum suã, omnisq; facultas eius restituta est ei.

6. ET secundo: Contigit autem vt quadam die fatigatus à sepultura, veniens in domum suam, iactãsset se iuxta parietem, & obdormissset: & ex nido hirundinum dormienti illi calida stercora inciderent super oculos eius, fieretq; cæcus. Hanc autem tentationem ideò permisit Dominus euenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius, sicut & sancti Iob. Nam cùm ab infantia sua semper Deum timuerit, & mandata eius custo-

Digitized by Google

dierit, non est contristatus cõtra Deum, quòd plaga cæcitatis euenerit ei : sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. Nam sicut beato Iob insultabant reges, ità isti parentes & cognati eius irridebant vitam eius, dicẽtes: Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? Tobias verò increpabat eos, dicens: Nolite ità loqui, quoniam filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquàm mutant ab eo.

7. ECCLESIASTICI vicesimoseptimo: Propter inopiam multi deliquerunt. Si nõ in timore Domini tenueris te instanter, citò subuertetur domus tua. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis.

8. APOCALYPSIS tertio: Quoniam seruasti verbum patientiæ meæ, & ego seruabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem vniuersum tentare habitantes in terra. Ecce venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam.

9. PSALMO vigesimoquarto: Oculi mei semper ad Dominum, quoniã ipse euellet de laqueo pedes meos. Respice in me, & miserere mei, quia vnicus & pauper sum ego. Tribulationes cordis mei multiplicatę sunt: de necessitatibus meis ẽrue me. Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte vniuersa delicta mea. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me. Custodi animam meam, & ẽrue me: non erubescam, quoniam speraui in te. Innocentes & recti adhæserunt mihi, quia sustinui te. Libera Deus Israel ex omnibus tribulationibus suis.

10. ET trigesimo: Inclina ad me aurem tuam, accelera vt ẽrũas me. Educes me de laqueo hoc quem absconderunt mihi: quoniam tu es protector meus. Saluâsti de necessitatibus animam meam. Nec conclusisti me in manibus inimici: statuisti in loco spatioso pedes meos. Eripe me de manu inimicorum meorum, & à persequẽtibus me. Illustra faciem tuam super seruum tuum, saluum me fac in misericordia tua.

11. ITEM trigesimotertio: Exquisiui Dominũ, & exaudiuit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum: & de omnibus tribulationibus eius saluauit eum. Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit eos: & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Iuxtà est Dominus ijs qui tribulato sunt corde: & humiles spiritu saluabit. Multæ tribulationes iustorum: & de omnibus his liberabit eos Dominus. Custodit Dominus omnia ossa eorum: vnum ex his non conteretur. Mors peccatorum pessima: & qui oderunt iustum, delinquent. Redimet Dominus animas seruorum suorum: & non delinquent omnes qui sperant in eo.

12. ET psalmo quadragesimonono, vt in textu.

1. B. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Ideò & per ipsum, Amen Deo, ad gloriam nostram.

2. AMBROSIVS in Psalmum quadragesimum super ea verba, Fiat, fiat: In Hebræo habet, Amen, amen: vt asseruerunt qui librum legerunt in Hebraicis literis scriptum. Græcus hoc loco, γένοιτο, γένοιτο dixit: quod est, fiat, fiat. Quod verbum diuersas significationes habet, vt sit interdùm imperantis, interdùm precantis, interdùm confirmantis aliquid. Imperantis est, cùm superior inferiori statuit, quid faciendum sit vel sequendum. Precantis est sicut illud, Fiat voluntas tua. Non enim Deo quis imperat, sed precem fundit. Confirmantis est, cùm benedicit Propheta, vel sacerdos, vel sanctus aliquis, & populus respondet, Fiat, Fiat. Sicut enim cùm sacerdos benedicit, populus respondet, Amen, confirmans benedictionem sibi, quam plebi sacerdos à Domino deprecatur: ità in Psalmo responsum est, Fiat, fiat, quasi, Amen, amen. Amen autẽ confirmationis verbum euidenter ostenditur in Euangelio, vbi Dominus cõfirmans sermonem suum, dicit: Amen dico vobis. Maior autem vis est, vbi repetitus est sermo; quod in libro Euangelij secundùm Ioannem frequentiùs inuenimus: quia maximè de cælestibus & profundis mysterijs est locutus. Indicium quoquè est libri finiti, Fiat, fiat. Nam in quinq; libros diuisum videtur esse Psalterium.

Fiat, fiat. Matth. 6. Amen. Matt. 18. & 19. Ioan. 3. 6. 10.

3. HIERONYMVS in caput sextũ Matthæi: Amen signaculum orationis Dominicæ est: quod Aquila interpretatur, fideliter: nos, verò possumus dicere.

4. MATTHAEI septimo, 5. LVCAE vndecimo, vt in textu.

6. IOANNIS decimosexto: Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum.

7. PRIMAE Ioannis quinto, vt in textu.

XIIII.

Quæ est summa orationis Dominicæ?

A. FORMVLAM absolutam continet non solùm orandi ac postulandi bona, verùm etiam deprecandi ac fugiendi mala quælibet.

B. Inter bona verò primum est illud expetendum, vt Pater cælestis ab omnibus semper & vbiquè glorificetur: deindè verò, vt illius regni participes efficiamur: tum vt ea nobis adminicula suppetant, quibus ad regnum Dei commodè peruenitur. Quale est ex parte quidem animæ nostræ, voluntati diuinæ conformari, ex parte verò corporis, victum habere necessarium.

C. Quæ autem secundo loco ad finem vsque totius precationis adduntur, affectum exprimunt mala deprecantis, vt Dei gratia & virtute aut penitùs illa remoueantur, peccata nimirùm bonorum omnium corruptelæ, & reliquorum lernę malorum, aut eadem sic temperentur, nè sua vi saluti consequendę officere possint. Eiusmodi sunt variæ in hoc mundo tentationes, & quælibet tum præsentis, tum futuræ vitæ calamitates.

D. Reliqua de Oratione tractanda, in eum reseruabuntur locum, qui bonorum operum genera triplicia declarabit.

DE

Digitized by Google

DE SALVTATIONE ANGELICA.

XV.

Quæ ſalutatio dici Angelica ſolet?

EA, quæ ſanctiſſimæ Virgini Deiq́ue matri his verbis defertur: *Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui IESVS: Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc & in hora mortis noſtræ. Amen.* Luc.1.c & Chryſo.& Iacob. in Liturgijs. Aug.ſer.2.de Annunc. Ambr. in c.1.Luc. Chryſol. ſerm. 140. & ſeq. Bern. Hom.3. ſuper Miſſus eſt. Fulgent.in ſer.de laudib.B.Virginis.

TESTIMONIA.

1. LVCAE primo: Et ingreſſus angelus, ad eam dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Quæ cùm audiſſet, turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio. Et ait Angelus ei: Nè timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum. Eccè concipies in vtero, & paries filium: & vocabis nomen eius Ieſum. Hic erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur. & dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodò fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Et reſpondens Angelus, dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideoq́; & quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei. Et paulò pòſt: Et repleta eſt Spiritu ſancto Eliſabeth, & exclamauit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vndè hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Eccè enim vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo, & beata quę credidiſti, quoniam perficientur ea quę dicta ſunt tibi à Domino.

Interceſſio B. Virginis & Sanctorum aliorum.

2. CHRYSOSTOMVS in Liturgia, ſiue in Miſſa ſua: Precibus Domine eius quę genuit te Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, ſanctarum omnium poteſtatum ſpiritualium, precioſi prophetæ præcurſoris ac Baptiſtæ Ioannis, ſanctorum glorioſorum Apoſtolorum, & ſancti Nicolai, cuius & memoriam celebramus, miſerere & ſerua nos. Ibidèm ſępiùs: Sanctiſſimæ, incontaminatæ, ſuper omnes benedictæ, glorioſæ Dominæ noſtræ Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ cum omnibus ſanctis memoriam agentes, noſipſos, & inuicèm, & omnem vitam noſtram Chriſto Deo noſtro commendemus. Iterùm: Precibus ſanctiſſimæ Deiparæ, ſeruator, ſerua nos. Et paulò pòſt: Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa, per preces dominæ noſtræ Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, ſancti & glorioſi Apoſtoli & Euangeliſtæ huius. Et quibuſdam interpoſitis: Vt verè dignum & iuſtum eſt, glorificare te Deiparam & ſemper beatiſſimam, & penitùs incontaminatam matrem Dei noſtri &c. vt infrà quęſtione decimanona. Aue gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui: quoniam ſaluatorem animarum peperiſti noſtrarũ. Rursùm: Interceſſione immaculatæ Dominæ noſtræ Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ dignum me fac, vt ſine condemnatione accipiam immaculatum tuum donum in remiſſionem peccatorum, &c. Iterùm: Dirige noſtram viam, & confirma nos in timore tuo omnes, cuſtodi vitam noſtram, ſtabili noſtros greſſus, precibus & ſupplicationibus ſanctæ Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, & omnium ſanctorum.

Preces Deiparæ. Pial.67.

Preces Mariæ & Sanctorum.

Salutatio Angelica.

Interceſſio Dominæ noſtræ.

Preces & ſupplicationes Mariæ & omnium Sanctorum.

3. IACOBVS Apoſtolus & frater Domini in Liturgia ſiue Miſſa ſua: Commemorantes ſanctiſſimam, immaculatam, glorioſiſſimã Dominam noſtram matrem Dei, & ſemper virginem Mariam, cum omnibus ſanctis & iuſtis, noſipſos, & inter nos, & omnem vitã noſtrã Chriſto Deo commendemus. Ibidèm: Commemorationẽ agamus ſanctiſſimæ, immaculatę, glorioſiſſimæ, benedictę Dominę noſtrę matris Dei, & ſemper virginis Mariæ, ac omnium ſanctorum, & iuſtorum, vt precibus atque interceſſionibus eorum omnes miſericordiam conſequamur. Et poſt quędam: Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quia ſaluatorem peperiſti animarum noſtrarum. Dignum eſt, vt te verè beatam dicamus Deiparam ſemper beatam, & omnibus modis irrepræhenſam, & matrem Dei noſtri, honorabiliorẽ quàm Cherubim, & glorioſiorem quàm Seraphim, quæ ſine corruptione Deum verbum peperiſti, te reuerè Deiparam magnificamus. Tibi ô plena gratiæ, vniuerſa creatura gratulatur, Angelorum cœtus, & hominum genus, quæ es templũ ſanctificatum, paradiſus ſpiritalis, virginum gloria, ex qua Deus carnem aſſumpſit, & puer factus eſt Deus noſter, qui eſt ante ſecula. tuum enim vterum thronum fecit, & tuum ventrem latiorem ac ampliorem cælis ipſis reddidit. tibi ô gratiæ plena, vniuerſa creatura gratulatur: gloria tibi.

Preces & interceſſiones B Virginis & Sanctorum.

Salutatio Angelica.

Laudes Deiparæ.

Vniuerſa creatura Mariæ gratulatur.

4. AVGVSTINVS ſermone ſecundo de Annunciatione Dominica, qui eſt ſermo decimuſoctauus de ſanctis: Deſcendit Angelus de cælo, miſſus à patre Deo in noſtræ redemptionis exordiũ, ad beatam ſalutandã Mariam: Aue, ait, gratia plena, Dominus tecum. Impleta eſt ergò Maria gratia, & Euæ vacuata eſt culpa. Maledictio Euæ, in benedictionem mutatur Marię: Aue, inquit, gratia plena, Dominus tecum. Tecum Dominus in corde, tecum in ventre, tecum in vtero, tecũ in auxilio. Gratulare beata virgo, Chriſtus rex è cælo ſuo incarnatur in vtero tuo, ex ſinu Patris in vterum dignatur deſcendere matris. Benedicta tu, inquit, in mulieribus, quæ vitam & viris & mulieribus peperiſti. Mater generis noſtri pœnã intulit mundo, genitrix Domini noſtri ſalutem attulit mundo. Auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria. Eua occidendo obfuit, Maria viuificando profuit. Illa percuſſit, iſta ſanauit. Pro inobedientia enim obedientia commutatur, fides pro perfidia compẽſatur. Et poſt quędam: O beata Maria, ſeculum omne captiuum tuũ deprecatur aſſenſum, te apud Deum mundus ſuæ fidei obſidem fecit. Noli morari virgo, nuncio feſtinanter reſponde verbum, & ſuſcipe filium: da fidem, & ſenti virtutem. Eccè, inquit, ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbũ tuum. Nec mora, reuertitur nũcius, & virginalem thalamum ingreditur Chriſtus. Efficitur ſubitò prægnans beata Dei genitrix, & cuncta per ſecula prędicatur felix. Quid mirum, ſi ſine corruptione naſcitur, qui de ſanctificatione concipitur? Non enim decebat, vt ille qui nobis afferebat ſalutem, matri præriperet integritatis dignitatẽ. Nam qui terra, mari, cæloq́; non capitur, intra vnius corpuſculi membra ſuſcipitur. Hæc eſt illa nouitas, Hieremiæ Prophetæ vaticinio prænunciata: Faciet, inquit, Dominus nouum ſuper terram, fœmina circundabit virum. O fœmina ſuper fœminas benedicta, quæ virum omninò non nouit, & virum ſuo vtero circundedit. Circundat virum Maria, Angelo fidem dando, quia Eua perdidit virum ſerpenti conſentiendo. O beata Maria, quis tibi dignè valeat iura gratiarum ac laudum præconia rependere, quæ ſingulari tuo aſſenſu

Expoſitio Salutationis Angelicæ.

Luc.1.

Comparatio cum Eua.

Luc.1.

Felix per cũcta ſecula.

Hier.31.

mundo

Digitized by Google

mundo succurristi perdito? Quas tibi laudes fragilitas humani generis persoluat, quæ sólo tuo cõmercio recuperandi aditum inuenit? Accipe itaq; quascunque exiles, quascunque meritis tuis impares gratiarum actiones: & cùm susceperis vota, culpas nostras orando excusa. Admitte nostras preces intra sacrarium exauditionis, & reporta nobis antidotum reconciliationis. Sit per te excusabile, quod per te ingerimus: fiat impetrabile, quod fida mente poscimus. Accipe quod offerimus, redona quod rogamus, excusa quod timemus: quia tu es spes vnica peccatorum, per te speramus veniam delictorum, & in te beatissima nostrorum est expectatio præmiorum. Sancta Maria, succurre miseris, iuua pusillanimes, refoue flebiles: &c. vt infrà quæstione decimanona. Assiste parata votis poscentiũ, & rependе omnibus optatum effectum. Sint tibi studia assiduè orare pro populo Dei, quæ meruisti benedicta redemptorem ferre mundi.

Inuocatio B. Virginis.

Spes vnica peccatorum post Christũ.

5. AMBROSIVS in caput primum Lucę: Maria benedictionis nouam formulam mirabatur, quæ nusquàm lecta est, nusquàm antè cõperta. Soli Marię hæc salutatio seruabatur. Benè enim sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam, quam nulla alia meruerat, consecuta est, vt gratię repleretur authore. Ibid. Nec mirum si Dominus redemptu-rus mundum, diuinam operationẽ suam inchoauit à matre, vt per quam salus omnibus parabatur, eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore. Rursùs: Et meruit audire, Beata quę credidisti. Et verè beata, quæ sacerdote præstãtior: cùm sacerdos negâsset, virgo correxit errorem.

Salutatio antè inaudita.

Gratiã, quã nulla alia meruit, consecuta est.

Luc. 1.

6. PETRVS Chrysologus Archiepiscopus Rauennas, sermone centesimo quadragesimo & sequentibus, exponit Euangelium de Annunciatione Dominica, atque inter cætera sermone centesimo quadragesimo sic ait: Facta est verè nunc mater viuentium per gratiam, quæ mater antè extitit morientium per naturam. Quantus sit Deus, satìs ignorat ille, qui huius virginis mẽtem non stupet, animum non miratur: pauet cęlum, tremunt angeli, creatura non sustinet, natura non sufficit: & vna puella sic Deum in sui pectoris capit, recipit, oblectat hospitio, vt pacem terris, cælis gloriam, salutem perditis, vitam mortuis, terrenis cum cælestibus parentelam, ipsius Dei cum carne commercium pro ipsa domûs exigat pensione, pro ipsius vteri mercede conquirat, & impleat illud Prophetæ: Eccè hęreditas Domini filij, merces fructus ventris. Deindè sermone centesimo quadragesimosecundo: Agit cum Maria Angelus de salute, quia cum Eua angelus egerat de ruina. Ante causam dignitas virginis annunciatur ex nomine: nam MARIA Hebræo sermone, Latinè domina nuncupatur. Et sermone centesimo quadragesimotertio: Aue gratia plena. Quia singulis gratia se est largita per partes, MARIAE verò simul se totam dedit gratiæ plenitudo. Omnes, inquit Euãgelista, de plenitudine eius accepimus. Verè benedicta, quæ fuit maior cælo, fortior terra, orbe latior: nam Deum quem mundus non capit, sola cepit. Portauit Deum, qui portat orbem: genuit genitorem suum, nutriuit omnium viuentium nutritorem.

Pſal. 26.

MARIA.

Ioan. 1.

7. BERNARDVS homilia tertia de laudibus Virginis matris, super Euangelium, Missus est Angelus Gabriel: vbi explicat Angelicam salutationem, atq; inter cætera ità scribit: Legimus in Actibus Apostolorum & Stephanum plenum gratia, & Apostolos fuisse repletos spiritu sancto: sed longè dissimiliter à Maria. Alioquin nec in illo habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter, quem admodùm in Maria: nec illi conceperunt de spiritu sancto, quomodò Maria. Quid mirum si gratia plena erat, cum qua Dominus erat? Prœuenit suum nuncium ad virginem, quã amauerat, quam sibi elegerat, cuius decorẽ concupierat. Meritò autem concupiuit rex decorem virginis. Fecerat enim quicquid longè antèà præmonita fuerat à patre suo Dauid, dicente sibi: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Et si hoc feceris, concupiscet rex decorem tuum. Inclinauit aurem suã ad obedientiam, & cor suum ad disciplinam, & oblita est populum suum, & domum patris sui: quia nec populum suum augere prolis successione, nec domui patris sui relinquere curauit hæredem: sed quicquid honoris in populo, quicquid de paterna domo rerum terrenarum habere potuisset, omnia arbitrata est vt stercora, vt Christum lucri-faceret. Nec fefellit eam intentio, quando & Christum sibi filium vẽdicauit, nec propositum pudicitiæ violauit. Benè igitur gratia plena, quę & virginitatis gratiam tenuit, & insuper fœcunditatis gloriam acquisiuit. Non dixit, Dominus in te: sed, Dominus tecum. Deus enim qui vbiquè æqualiter totus est per suam simplicem substantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis, quàm in cæteris, & ipsarum aliter in bonis, quàm in malis est per efficaciam. Ità sanè est in irrationabilibus creaturis, vt tamen non capiatur ab ipsis. A rationalibus autem omnibus quidem capi potest per cognitionem, sed à bonis tantùm capitur etiam per amorem. In solis ergò bonis ità est, vt etiã sit cum ipsis propter concordiam voluntatis. Sed cùm ità sit cum omnibus sanctis, specialiter tamen cum Maria, cum qua vtiquè tanta ei consensio fuit, vt illius non solùm voluntatem, sed etiam carnem sibi coniungeret, àc si de sua virginis q; substãtia vnum Christum efficeret, vel potiùs vnus Christus fieret: qui etsi nec totus de Deo, nec totus de virgine, totus tamen Dei & totus virginis esset: nec duo filij, sed vnus vtriusque filius. Nec tantùm Dominus filius tecum, quem carne tua induis: sed & Dominus Spiritus sanctus, de quo concipis, & Dominus Pater, qui genuit, quem concipis. Non quia tu benedicta, ideò benedictus fructus ventris tui: sed quia ille te prœuenit in benedictionibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Verè etenim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ sunt omnes gentes: de cuius plenitudine tu quoquè accepisti cum cęteris, etsi differentiùs à cęteris. Benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie. Ex cuius benedictione benedicta etiam tu in mulieribus: quia non potest mala arbor fructum facere bonum. Benedicta, inquam, tu in mulieribus, quæ illam generalem maledictionem euasisti, qua dictum est: In tristitia paries filios: & nihilominùs illam, qua secutum est, Maledicta sterilis in Israël: ac singularem consecuta es benedictionem, vt nec sterilis maneas, nec cum dolore parturias. O virgo prudens, ô virgo deuota, quis te docuit, Deo placere virginitatem? Tu non dicam præceptum, sed nec consilium habes, nec exemplum, nisì quòd vnctio docebat te de omnibus, ac sermo Dei viuus & efficax antè tibi factus est magister, quàm filius: priùs instruxerit mentem, quàm induerit carnem. Christo ergò deuoues te exhibere virginem, & nescis quòd ipsi exhiberi te oportet etiam matrem. Eligis in Israël esse contemptibilis, & vt illi placeas cui te probásti, maledictum incurrere sterilitatis: & eccè maledictio benedictione commutatur, sterilitas fœcunditate recompensatur.

Pſal. 44.

Philip. 3.

Dominus tecum.

Benedicta.

Benedictus fructus.

Matth. 7.

Gen 3.

Maria virginitatem voluit.

8. FVLGENTIVS Ruspensis episcopus in sermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris: Facta est Maria fenestra cæli, quia per ipsam Deus, &c. vt infrà quæstione decimanona. Tria deniquè mala Euæ, à tribus bonis Mariæ probantur exclusa. Nam Euæ dictum est, In doloribus & tristitia paries, & ad virum cõuersatio tua, & ipse dominabitur tui. Tribus ergò his malis fe subiugant fœminę quæ Mariam nõ sequuntur, dolori, ti illi-

Plena gratia.

Comparatur cum Eua.

Gen. 3.

Digitized by Google

triſtitiæ, ſeruituti. Maria autem econtrariò, quàm præclariſſimis tribus bonis ſublimetur auſculta, ſalutationis Angelicæ, benedictionis diuinæ, & plenitudinis gratię. Sic enim eam legitur ſalutâſſe: Aue Maria, gratia plena, benedicta tu inter mulieres. Cùm dixit, Aue, ſalutationem illi cæleſtem exhibuit. Cùm dixit, gratia plena, oſtendit ex integro iram excluſam primæ ſententiæ, & plenam benedictionis gratiam reſtitutam. Cùm dixit, benedicta tu inter mulieres, virginitatis eius benedictum fructum expreſſit, vt ex eo benedicta dicatur inter mulieres, quæcunque perſeuerauerit virgo. Maledicta enim Eua fuerat, quam nunc credimus per Mariam ad benedictionem gloriæ remeâſſe. Venite virgines ad virginem, venite concipientes ad concipientem, venite parturientes ad parturientem, venite matres ad matrem, venite lactantes ad lactantem, venite iuuenculæ ad iuuẽculam. Ideò omnes iſtos curſus naturæ virgo Maria, in Domino noſto Ieſu Chriſto ſuſcepit, vt omnibus ad ſe confugientibus fœminis ſubueniret, & ſic reſtauraret omne genus fœminarum ad ſe venientium, noua Eua ſeruando virginitatem, ſicut omne genus virorum Adam nouus recuperat Dominus Ieſus Chriſtus.

Ad ſe confugientibus ſubuenit.

XVI.

Vndè hic modus Deiparam Virginem ſalutandi profluxit?

A. PRIMVM ex Euangelicis verbis & exemplis nata eſt hęc ſalutatio, quando nos ità docẽt afflati diuino ſpiritu magnus Gabriel Archangelus,[a] & præcurſoris Domini mater ſancta Eliſabetha.

a Lucæ 1. c e

B. Deindè confirmat nobis hanc ſalutandi formulam vſus & cõſenſus Eccleſiæ perpetuus, quem ſancti Patres[b] & maiores in hunc vſque diem religioſiſſimè obſeruârunt, ac obſeruari à nobis voluêrunt.

b Damaſc. in Cantico de annunc. Dei genitricis. Athanaſ. in Euãg. de ſanctiſſ. Deipara, & plures alij.

1. LVCAE primo, vt ſuprà quæſtione præcedenti, teſtimo. primo.

2. DAMASCENVS in cantico ſiue carmine in ſanctiſſimæ Dei genitricis Annunciationem: Tanquàm viuam Dei arcam prophanorũ manus haud quaquàm tangant. At verò piorum labia Dei genitrici angeli vocẽ ſine vlla intermiſſione modulantes cum exultatione clamẽt, Aue gratia plena, Dominus tecum.

Pij indefinẽter B. Virgini recitent ſalutationem angelicam.

3. ATHANASIVM, plurésque alios, vide quæſtione decimaoctaua & decimanona ſequentibus.

XVII.

Quid prodeſt huiuſmodi ſalutatione vti?

A. HIS præclaris verbis admonemur primùm ſummi beneficij, quod per Mariam Deiparam æternus Pater inchoare voluit in Chriſto, & humano generi redimendo clementer exhibere.

Galat. 4. a

B. Tum inſignis hęc eſt commendatio ſacroſanctę & admirandæ Virginis, quam nobis Deus inuentricem gratiæ ac vitæ genitricem eſſe decreuit.

Lucæ 11. d 1. e

C. Quarè nihil mirum, ſi poſt pia vota, quæ in precatione Dominica Deo commendauimus, hîc acceptæ per Chriſtũ gratiæ memores, non modò Chriſti matrem, ſed etiam Deum Patrem in eadem Virgine Deipara laudemus, & collætantes angelis, eandem reuerenter, & ſæpè quidem, ſalutemus.

TESTIMONIA.

A. AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum recipere mus.

B. LVCAE vndecimo: Factum eſt autem cùm hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & hubera quæ ſuxiſti. At ille dixit: Quinimmò.

2. ET primo: Et ait angelus ei: Nè timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum. eccè concipies in vtero, &c.

XVIII.

Quis eſt huius ſalutationis ſenſus?

A. PRIMIS quidem verbis iure gratulamur, & gratulando prędicamus eam, quæ nobis Euam ſecundam, eamque felicem præſtitit. Etenim quod illa prior mundo intulit Vę maledictionis, hęc ſuo ſalutifero partu ſuſtulit, ipſamque maledictionem filiorum Adæ, benedictione perpetua commutauit.

Andreas Hieroſ. Archiepiſc. Cretenſis in ſalutationem angelic. lren. lib. 3. c. 31. & 33. Hier. ad Euſtoch. de cuſtod. virg. epiſt. 22. c. 8. & 9. Innocẽt. 3. ſer. 2. de Aſſumptione. Bern. hom. 2. ſuper Miſſus eſt. Aug. ſerm. 2. de Annunciat.

B. Digna quidem illa, quę gratia plena prędicetur, vt quę plena Deo, plena virtutibus, ſola (nam Ambroſij verbis vtemur) gratiam quam nulla alia meruerat, conſecuta eſt, vt gratiæ repleretur authore. Et quis potuit in eius anima vel corpore locus eſſe vitiorum, quando ſancti ſanctorum eſt templum effecta?

Ambr. in 1. cap. Luc. vide Bernard. ſer. 9. ex patuis.

C. Additur porrò, *Dominus tecum:* quia & virtus Patris illi ſingulariter[a] obumbrauit, & Spiritus ſanctus cumulatiſſimè ſuperuenit, &

a Lucæ 1. d

[b] Verbum

Digitized by Google

b Ioan.1.a Pſal.18.a

[b] Verbum caro factum ex illa, tanquàm ſponſus de thalamo ſuo, admirabiliter proceſſit.

*Eſa.7.c Ezech.44.a

D. Ad hæc, *benedicta in mulieribus*, quia * virginitate ſponſa ſimul

c Lucæ 1.e

& fœcunditate mater exiſtit, quam proindè ſummo iure [c] beatam di-

d Cant. 4. b

cunt, ſemperque dicent omnes generationes. Mulier tota [d] pulchra

e Ambr. epiſt.91. Hier. in Heluid. &in apolo.pro lib. aduersùs Iouin.cap.8.

& immaculata, virgo ante partum, in partu, & poſt partum, [e] ſemper

f Aug de nat.& grat.ca.36. Conc.Trident.ſeſſ.5. Item ſeſſ.6.canone 23.

incorrupta, ab omni [f] peccati labe libera, ſuper cælos omnes exaltata, quæ nec minùs viuificando profuit, quàm infelix Eua obfuit mortalibus occidendo.

E. *Et benedictus fructus ventris tui* IESVS, vt qui ex MARIA radice

g Eſa.11.a.

[g] velut flos aſcendens, & ipſe quodammodò terræ fructum ſe præſtitit,

h Ioan.15.a

& æternæ ſalutis fructum ità membris ſuis, ſicut vitis [h] palmitibus ſuccum & vigorem ſuppeditat. Verè [i] beatus venter, qui te portauit &

i Lucæ 11. d

edidit mundo Saluatorem: verè beata vbera, quæ de cælo plena, filium Dei lactauerunt.

k Vide antiquum Breuiarium Rom. & nouum ex edicto Cõcilij Trident. editũ.

F. Et additur demùm ab Eccleſia, [k] *Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc & in hora mortis noſtræ.* Quippe ſanctorum [l] Patrum

l Ephræm de laudib.Mariæ & in orat.ad eãdem. Itẽ in lament.B.virg. Iren.lib.5. c.19.Nazian.orat.18 in Cyprianũ.& in Tragœd.Chriſtus patiens. Fulgen.in ſer. de laudibus B virg Anſelmus de excellentia B.virginis,ca.12. Bern. ſerm.2. Dom.1. poſt octau. Epiph. & ſerm.1.& 4. de Aſſumpt. Damaſc. orat.1.de Natiuit. B. Mariæ. & in carmin. ad eandem.

veſtigijs inſiſtentes, non modò laudabilem & admirabilem illam Virginem, quæ ſicut lilium [m] eſt inter ſpinas, ſalutamus, ſed & eam virtute Dei auctam eſſe tanta credimus atque profitemur, vt poſſit prodeſſe, fauere, annuere miſeris mortalibus, dum hi præſertim ſe ſuaque vota illi commendant, ac diuinam gratiam matris interceſſione ſupplices expetunt.

m Cant.2.a

TESTIMONIA.

1. A. ANDREAS Hieroſolymitanus Archiepiſcopus Cretenſis, in ſalutationem Angelicam:

Lucæ 1. Dominus tecum.

Aue, inquit, gratia plena: Dominus tecum. Qui eſt ante te, hodiè tecum eſt, & paulò pòſt erit ex te. Illud quidem ab omni æternitate, hoc autem in tempore. O immẽſam humanitatem, ò benignitatem incredibilem. Non fuit ſatis gaudium indicâſſe, niſi ipſum gaudij authorem ineſſe Virgini ſignificaret. Illud enim, Dominus tecũ, perſpicuè Regis præſentiã declarat, qui ſic ex ipſa corpus aſſumit humanum, vt à propria gloria nõ recedat. Aue gratia plena, Dominus tecum. Gaude lætitiæ inſtrumentum, per quod triſtis execrationis ſententia in lætum gaudij iudicium cõmutatur. Gaude verè benedicta, gaude virgo præclariſſima, gaude ornatiſſimum diuinæ gloriæ templum. Gaude ſacroſanctum regis palatium, gaude thalame, in quo ſibi Chriſtus humanitatem ſponſam adiunxit. Gaude electa à Deo antequàm genita. Gaude diuinum inter Deum atque homines conciliationis perfugium. Gaude theſaure vitæ immortalis, gaude cælum, in quo ſol gloriæ ſplendet: domicilium cælo præſtantius. Gaude vnicum illius, qui nuſquàm capitur, ampliſſimum habitaculum. Gaude ſancta terra virginea, ex qua nouus Adam formatur, qui veterem Adam ſeruet. Gaude fermentum ſanctum ac Deo gratum, ex quo totius generis humani maſſa fermentatur, & in vnius corporis Chriſti panem euadit, & admirabili ratione coaugmentatur. Gaude gaudij mater ſempiterni, gaude noua Dei arca, in qua Dei Spiritus cõquieſcit. Arca, in qua noſter Noë Chriſtus humanitatẽ ſeruauit: arca, in qua nouę glorię ſanctificatio, & qui natura ſanctus eſt, in virginea naturæ officina corpus ſibi ratione mirabili fabricatus eſt, non deponens id quod erat: eſt enim immutabilis: ſed aſſumens id quod nõ erat: eſt enim benignus & hominũ amantiſſimus. Gaude vrna aurea, quæ contines illum, qui dulce manna & mel è petra ingrato populo ſubminiſtrauit. Gaude Seraphica myſtici carbonis ardentis forceps. Salue ſpiritale præcognitionis perſpicuę ſpeculũ, per quod Prophetæ infinitam erga nos Dei ſubmiſſionem myſticè vaticinati ſunt. Gaude ſpeculũ, per quod iuſtitiæ ſolem venientem è cælo ſuſpicientes ij qui denſis in tenebris peccati verſabantur, illuſtrati ſunt. Salue Prophetarum & Patriarcharũ omnium decus, & clariſſima arcanæ præcognitionis humanæ tuba. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Et meritò benedicta: benedixit enim te Deus tabernaculũ ſuum, quoniam paternæ gloriæ plenũ Chriſtum Ieſum, hominem eundem & Deum in ijs ex quibus, & in quibus naturis cõſiſtit, admirabili ratione in vtero tuo geſtaſti. Benedicta tu in mulieribus, quę cęleſtem theſaurum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei recõditi, in ſacro virginitatis tuæ penu, ſine anguſtia comprehendiſti. Tu verè benedicta es, cuius vterus areæ cumulus eſt: quia benedictionis fructum, immortalitatis ſpicã Chriſtum, ſine ſemine, ſine cultoris labore multiplicem frugum innumerabilium meſſem * noſtræ ſalutis Agricolæ produxiſti. Tu verè benedicta, quæ ſola ex omnibus matribus creatori tuo mater electa es, & quod eſt matrum omnium proprium ignoras: cuius quoquè excellentia virginitatis, maternis doloribus corrupta non eſt, virgineo germine tuo ſigna tuæ caſtitatis integra cõſeruante. Tu verè benedicta, quæ ſola ſine viri coniunctione filium genuiſti, qui cælos cõdidit, & terram virginitate tua cælis exæquauit. Benedicta tu in mulieribus, quæ ſola benedictionem ſuſcepiſti, quam Deus per Abraham gentibus omnibus promiſit. Tu verè benedicta, quę ſola benedicti filij Ieſu Chriſti & Saluatoris noſtri declarata es mater, per quam clamant gentes: Benedictus qui venit in nomine Domini: &, Benedictum nomen gloriæ eius in ſeculum: &, Implebitur gloria eius omnis terra: fiat, fiat. Benedicta tu in mulieribus, quam beatam dicunt omnes generationes: quam reges honorant, principes venerantur, diuites populi obſecrant, virgines quæ vel præceſſerunt vel ſequuntur, in templum

Eximiæ laudes B.Virgin.

Perfugium conciliationis inter Deum & homines.

Figuræ B. Virginis. Gen.7. Exod.37.

Exod.16. Heb.9. Pſalm.80.

Eſaiæ 6.

Benedicta in mulieribus.

Coloſſ.2.

*noſtræ. for. que ſalutis agricolam

Pſal.117.

Pſal.71.

Luc.1.

Diuites Mariam obſecrant.

Digitized by Google

templum Regis comitantur. Benedicta tu in mulieribus, quam Esaias oculis propheticis aspiciés, prophetissam, & virginem, & laterem, & locum, & caput libri obsignatum arcana ratione nominauit. Benedicta tu verè, quam Ezechiel auroram, & portam cõclusam, per quam solus Deus ingressus est, & rursum cõclusam appellauit. Tu sola verè benedicta, quam vir desideriorũ Daniel montem vidit, & Abacuc admirabilis montem opacum. Montem quoquè Dei, montem pinguem, montem coagulatum, montem in quo placitum est Deo habitare, te tuus ille progenitor atque rex propheticè decantauit. Benedicta tu in mulieribus, quam Zacharias rerum diuinarum inspector eximius candelabrum aureum vidit septem lucernis, & septem infusorijs, id est, septem Spiritus sancti muneribus exornatum. Tu verè benedicta, quæ tanquàm paradisus intra te contines ipsius Eden plantatorem Christum: qui infinita virtute ex almo vtero tuo prodiens instar fluuij, quatuor principijs per Euangelium rigat faciem vniuersæ terræ. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Fructus, ex quo protoplastus Adam vescens, euomet veterem illam potionem, per quam fraudis venenũ hausit. Fructus, ex quo ligni amaritudo dulcescit: qui expurgat humanitatem, qui vero Israëli fontes vberrimos præbet in solitudine, qui aquas amaras efficit dulces, & nouum panis ac cibi imbrem emittit. Benedictus fructus, qui ex incorrupta virginei vteri plãta maturus racemos extulit. Benedictus fructus, ex quo fontes emanant aquæ salientis in vitam æternam. Fructus, ex quo vitalis panis Dominici corporis, & salutare immortalitatis poculum conficitur. Benedictus fructus, quẽ omnis lingua cælestium, terrestrium & infernorum celebrat triplici sanctitate, in vna diuinitate trinitatem indicans personarum.

Esa. 8.
Ezech. 44.
Dan. 2.
Abac. 3.
Psal. 67.
Zach. 4.
Gen. 2.
Gen 3.
Exod. 15. 16. & 17.
Benedictus fructus. Ioan. 4.
Philip. 2.

2. IRENAEVS libro tertio aduersùs hæreses, capite trigesimoprimo: Quemadmodùm protoplastus ille Adam de rudi terra, & de adhuc virgine (nondùm enim pluerat Deus, & homo nõ erat operatus terram) habuit substantiam, & plasmatus est manu Dei, id est, Verbo Dei: omnia enim per ipsum facta sunt: & sumpsit Dominus limum à terra, & plasmauit hominem: Ità recapitulans in se Adam ipse, Verbum existens ex Maria, quæ adhuc erat virgo, rectè accipiebat generationem Adæ recapitulationis. Si igitur primus Adam habuit patrem hominem, & ex semine viri natus est, meritò dicerent, & secũdum Adam ex Ioseph esse generatum. Si autem ille de terra quidem sumptus est, & verbo Dei plasmatus est, oportebat id ipsum Verbum recapitulationem Adæ in semetipsum faciens, eiusdem generationis habere similitudinem.

Adam ex terra adhuc virgine formatus. Gen. 2. Ioan. 1. Gen. 2.

3. ET capite trigesimotertio: Sicut Eua inobaudiens facta, & sibi & vniuerso generi humano causa facta est mortis: sic & Maria habens prædestinatum virum, tamen virgo obaudiens, & sibi & vniuerso generi humano causa facta est salutis. Euæ inobedientiæ nodus solutionem accepit per obedientiam Mariæ: quod enim alligauit virgo Eua per incredulitatem, hoc virgo Maria soluit per fidem.

Comparatur cum Eua.
Vniuerso generi humano facta est causa salutis.

4. HIERONYMVS epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis, capite octauo: Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Virga, mater est Domini, simplex; pura, syncera, nullo extrinsecùs germine cohærente; & ad similitudinem Dei vnione fœcunda. Virgæ flos, Christus est, dicens: Ego flos campi, & lilium conuallium. Qui & in alio loco lapis prædicatur abscissus de monte sine manibus: significante Propheta, virginem nasciturum esse de virgine. Manus quippe accipiũtur pro opere nuptiarum. ET capite nono: In doloribus iugiter Eua parturiebat: postquàm verò virgo cõcepit in vtero, & peperit nobis puerum, cuius principatus in humeros eius, Deum, fortem, patrem futuri seculi: soluta maledictio est. Mors per Euam, vita per Mariam. Ideoq; & ditius virginitatis donum fluxit in fœminas, quia cœpit à fœmina.

Esa. 9.
Vita per Mariam.

5. INNOCENTIVS tertius sermone secundo de Assumptione Mariæ virginis: Oportebat, vt sicut per fœminam mors intrauit in orbem, ità per fœminam vita rediret in orbem: & ideò quod damnauit Eua, saluauit Maria, vt vndè mors oriebatur, indè vita resurgeret. Illa consensit diabolo, & vetitum pomum comedit, secundùm illud: Tulit de fructu, & comedit, dedit q; viro: Ista credidit angelo, & filium promissum concepit, secundùm illud: Eccè concipies & paries filium. Illa comedit pomum ad mortem, iuxta quod fuerat illi prædictum: Quacunque die comederis, morte morieris. Ista concepit filium ad salutem, sicut ei fuerat prænotatum: Vocabis nomen eius Iesum: Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Illa peperit in dolore, secundùm illud: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, & in dolore paries. Ista generauit in gaudio, secundùm illud: Annuncio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodiè Saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid. Illa fuit de solo viro producta, quoniam ædificauit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem: sed produxit virum & fœminam. Hæc autem producta fuit de viro & fœmina, sed solum virum produxit: Quia nouum fecit Dominus super terram, fœmina circundedit virum gremio vteri sui. Illa dicta est Eua, huic dictum est Aue: quia per hanc mutatum est nomen Euæ: Aue, inquit, gratia plena, Dominus tecum. Quasi diceret: Illa fuit plena peccato, sed tu plena gratia. Illa fuit maledicta in mulieribus, sed benedicta tu in mulieribus. Fructus ventris illius fuit maledictus Cain, sed fructus ventris tui erit benedictus IESVS. Et sub finem: Ipsa est ergò aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata. Luna lucet in nocte, aurora in diluculo, sol in die. Nox autem est culpa, diluculum pœnitentia, dies gratia. Qui ergò iacet in nocte culpæ, respiciat lunam, deprecetur Mariam, vt ipsa per filium cor eius ad compunctionem illustret. Quis enim de nocte inuocauit eam, & non est exauditus ab ea? Ipsa est mater pulchræ dilectionis & sanctæ spei. Qui verò ad diluculum pœnitentiæ surgit, respiciat auroram, deprecetur Mariam: vt ipsa per filium cor eius ad satisfactionem illuminet. Quis enim deuotè inuocauit eam, & non est exauditus ab ea? Ipsa est mater pulchræ dilectionis & sanctæ spei. Quia verò militia est vita hominis super terram, (nam mundus positus est in maligno: caro concupiscit aduersùs spiritum, oculus deprædatur animam, mors ingreditur per fenestras: nec est nobis colluctatio tantùm aduersùs carnem & sanguinem: sed aduersùs spiritualia nequitiæ in cælestibus; aduersùs rectorem tenebrarum harum. Aduersarius enim noster diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret) quicunq; sentit impugnationem ab hostibus, vel à mundo, vel à carne, vel à dæmone, respiciat castrorum aciem ordinatam, deprecetur Mariam, vt ipsa per filium mittat auxilium de sancto, & de Sion tueatur.

Gen. 2.
Hier. 31.
Eua in Aue mutatum. Luc. 1.
Cant. 6.
Peccator deprecetur Mariam.
Eccli 24.
Pœnitẽs deprecetur Mariam.
Iob 7. 1. Ioan. 5. Galat. 5. Thren. 3. Hier. 9. Ephes. 6. 1. Pet. 5.
Qui tentãtur, Mariam inuocent.
Psal. 19.

6. BERNARDVS homilia secunda de laudibus Virginis Matris super Euangelium, Missus est: Curre Eua ad Mariam, curre mater ad filiam. filia pro matre respondeat, ipsa matris opprobrium auferat: ipsa patri pro matre satisfaciat: quia eccè si vir cecidit per fœminam, iam non erigitur nisì per fœminam. Quid dicebas ô Adam? Mulier quã dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi. Verba ma-

Maria restaurattrix Euæ.
Gen. 3.

Digitized by Google

ba malitiæ sunt hæc, quibus magis augeas quàm deleas culpam. Veruntamen sapientia vicit malitiam: cùm occasionem veniæ, quam à te Deus interrogando elicere tentauit, sed non potuit, in thesauro indeficientis suæ pietatis inuenit. Redditur nempe fœmina pro fœmina, prudens pro fatua, humilis pro superba: quæ pro ligno mortis, gustum tibi porrigat vitæ, & pro venenoso cibo illo amaritudinis, dulcedinem pariat fructus æterni. Muta ergò iniquæ excusationis verbum in vocem gratiarum actionis, & dic: Domine, Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno vitæ, & comedi, & dulce factū est super mel ori meo, quia in ipso viuificâsti me. Eccè enim ad hoc missus est angelus ad virginem. O admirandâ & omni honore dignissimam virginem, ô fœminam singulariter venerandam, super omnes fœminas admirabilem, parentum reparatricem, posterorum viuificatricem. Missus est, inquit, angelus ad virginem. Virginem carne, virginem mente, virginem professione, virginem denique qualem describit Apostolus, mente & corpore sanctam. Nec nouiter, nec fortuitu inuētam, sed à seculo electam: ab altissimo præcognitam & sibi præparatam, ab angelis seruatam, à Patribus præfiguratā, à Prophetis promissam. Scrutare scripturas, & proba quæ dico. Vísne vt & ego aliqua ex his testimonia hic inferam? Vt pauca loquar de pluribus, quam tibi aliam prædixisse Deus videtur, quādo ad serpentem ait: Inimicitias ponam inter te & mulierem? Et si adhuc dubitas, an de Maria dixerit: audi quod sequitur, Ipsa conteret caput tuum. Cui hæc seruata victoria est, nisi Mariæ? Ipsa proculdubiò caput contriuit venenatū, quæ omnimodam maligni suggestionem tam de carnis illecebra, quàm de mētis superbia deduxit ad nihilum. Quam verò aliam Salomon requirebat, cùm dicebat: Mulierem fortem quis inueniet? Et multis testimonijs in medium productis, ità concludit: Vides quàm pulchrè & concorditer sanctorum mira facta, & mystica dicta sibi inuicèm concinunt? Vides quàm stupendum sit hoc vnum de virgine, & in virgine factum miraculum, quod tot miracula prēuenerunt, tot miracula promiserunt? Vnus nimirùm fuit Spiritus prophetarū: & licèt diuersis modis, signis & temporibus eandem rem diuersi non diuerso spiritu & prēuiderūt & prēdixerunt. Quod Moysi monstratum est in rubo & igne, Aaroni in virga & flore, Gedeoni in vellere & rore, hoc apertè Salomon prævidit in forti muliere & eius precio, apertiùs Hieremias præcinit de fœmina & viro, apertissimè Esaias declarauit de virgine & Deo. Et in fine sermonis: Loquamur pauca & super hoc nomine (Maria) quod interpretatū, maris stella dicitur: & matri virgini valdè conueniēter aptatur. Ipsa nanque aptissimè sideri comparatur: quia sicut sine suî corruptione fidus suū emittit radium, sic absq; suî lęsione virgo parturit filium. Nec sideri radius suam minuit claritatem, nec virgini filius suam integritatem. Ipsa est igitur nobilis illa stella ex Iacob orta, cuius radius vniuersum orbem illuminat: cuius splendor, & præfulget in supernis, & inferos penetrat, terras etiā perlustrans, & calefaciens magis mentes, quàm corpora, fouet virtutes, excoquit vitia. Ipsa inquam est præclara & eximia stella, super hoc mare magnum & spatiosum necessariò subleuata, micans meritis, illustrans exemplis. O quisquis te intelligis in huius seculi profluuio magis inter procellas & tempestates fluctuare, quàm per terram ambulare: nè auertas oculos à fulgore huius sideris, si non vis obrui procellis. Si insurgant venti tentationum, si incurras scopulos tribulationum: respice stellam, voca Mariam. Si iactaris superbię vndis, si ambitionis, si detractionis, si æmulationis: respice stellam, voca Mariam. Si iracundia, aut auaritia, aut carnis illecebra nauiculam concusserit mentis, respice ad Mariam. Si criminū immanitate turbatus, conscientiæ fœditate confusus, iudicij horrore perterritus, barathro incipias absorberi tristitiæ, desperationis abysso: cogita Mariam. In periculis, in angustijs, in rebus dubijs, Mariam cogita, Mariam inuoca. Non recedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres eius orationis suffragiū, non deseras conuersationis exemplum. Ipsam sequens, non deuias: ipsam rogans, non desperas: ipsam cogitans, non erras. Ipsa tenente non corruis, ipsa protegente nō metuis, ipsa duce non defatigaris, ipsa propitia peruenis, & sic in temetipso experiris, quàm meritò dictum sit, Et nomen virginis Maria.

Sapien. 7.

Laus B. Virginis.

Vt impetres eius orationis suffragiū, nō deseras conuersationis exemplum.

7. AVGVSTINVS sermone secundo de Annunciatione Dominica, vt suprà quæst. decimaquinta, testimonio quarto.

1. B. AMBROSIVS in primum caput Lucæ: Benè sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam, quam nulla alia meruerat, consecuta est, vt gratiæ repleretur author.

Gratiā, quam nulla alia meruerat, cōsecuta est.

2. BERNARDVS sermone nono ex paruis: Christus qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, de sinu patris ad nos veniens, ædificauit sibi domum, ipsam scilicet matrem suam Virginem Mariam: in qua septem columnas excidit. Quid est in ea septem columnas excidere, nisi ipsam dignum sibi habitaculum fide & operibus præparare? Nimirùm ternarius numerus ad fidem propter sanctam Trinitatem, quaternarius pertinet ad mores, propter quatuor principales virtutes. Quòd autem in beata Maria sancta Trinitas fuerit (fuerit dico per præsentiam maiestatis) vbi solus filius erat per susceptionem humanitatis: testatur nuncius cęlestis, qui ei arcana mysteria referans, ait, Aue gratia plena, Dominus tecum. & post pauca, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Eccè habes Dominum, habes Virtutem altissimi, habes Spiritum sanctum, habes Patrem & Filium & Spiritum sanctum. &c. Et post pauca: Vtrùm autē & quatuor principales virtutes tanquàm quatuor columnas possederit, inquisitione dignum videtur. Primùm ergò videamus an fortitudinē habuerit. Quæ nimirùm virtus quomodò illi abesse potuit, quę abiectis secularibus pompis, spretisq; voluptatibus carnis, soli Deo in virginitate viuere proposuit? Nisi fallor, hæc virgo est quæ apud Salomonem legitur: Mulierem fortem quis inueniet? Quæ adeò fortis fuit, vt illius serpentis caput contereret, cui à Domino dictum est: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen illius: ipsa cōteret caput tuum. Porrò quòd temperans, prudens, & iusta fuerit, ex angeli collocutione, & sua ipsius responsione luce clarius comprobamus. &c. Et paulò inferiùs: Fuit igitur beata Virgo Maria, fortis in proposito, temperans in silentio, prudens in interrogatione, iusta in confessione.

1. C. LVCAE primo: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.

2. IOANNIS primo: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

3. PSALMO decimooctauo: Et ipse tanquàm sponsus procedens de thalamo suo. Exultauit vt gigas ad currendam viam, à summo cælo egressio eius.

1. D. ESAIAE septimo: Eccè virgo concipiet & pariet filiū, & vocabitur nomen eius Emmanuel.

2. EZECHIELIS quadragesimoquarto: Porta hæc clausa erit: non aperietur, & vir non transiet per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritq; clausa principi.

3. LVCAE primo: Respexit humilitatem ancillæ suæ: eccè enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est.

4. CANTI-

1. Cor. 1.

Habitaculum S. Trinitatis.

Luc. 1.

Possedit quatuor virtutes cardinales.

Prouer. 31.

Gen. 3.

1. Cor. 7.

Vaticinationes de ea.

Prouer. 9.

Gen. 3.

Prouer. 31.

Exod. 3. Num. 17. Iud. 6. Prouer. 31. Hiere. 31. Esa. 7.

Matiæ nomē maris stellā significat, atque ipsa stellę cōparatur.

Num. 24.

Micat meritis.

Inuocanda Maria in tentatione & periculis.

Digitized by Google

4. CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

5. AMBROSIVS in epistola octogesimaprima ad Syriciũ Papam: vt suprà de symbolo, quæst. decima, A. testimo. decimoquinto.

6. HIERONYMVS aduersùs Heluidiũ probat perpetuam virginitatem Mariæ, & argumenta contraria refutat ex professo.

7. IDEM in Apologia ad Pammachium pro libris aduersùs Iouinianum, capite octauo: Christus virgo, mater virginis nostri virgo perpetua, mater & virgo: Iesus enim clausis ingressus est ostijs: & in sepulcro eius, quod nouum & in petra durissima fuerat excisum, nec anteà quis, nec posteà positus est. Hortus conclusus, fons signatus: de quo fonte ille fluuius manat, iuxta Ioël, qui irrigat torrentem vel funium, vel spinarum: funiũ peccatorum, quibus antè alligabamur: spinarum, quæ suffocant sementem Patris familiâs. Hæc est porta orientalis, vt ait Ezechiel, semper clausa & lucida, operiens in se vel ex se proferens sancta sanctorum, per quam sol iustitiæ & pontifex noster secundùm ordinem Melchisedek ingreditur & egreditur. Respondeant mihi, quo modo Iesus ingressus est clausis ostijs, cùm palpandas manus, & latus cõsiderandum, & ossa carnemq; monstrauerit, nè veritas corporis phantasma putaretur: & ego respondebo, quo modo sancta Maria sit & Mater, & Virgo: virgo post partum, mater antequàm nupta. Igitur vt dicere cœperamus, Christus virgo, virgo Maria, vtriusque sexus virginitatem dedicauêre.

Ioan. 20. Luc. 23.

Cant. 4. Ioel 3.

Ezech. 43. 44. & 46.

Ioan. 20. Luc. 24.

Vt ianuis clausis ingressus, ità ex matre virgine natus. Virginitatis vtriusq; sexus dedicatio.

8. AVGVSTINVS libro de natura & gratia, capite trigesimosexto: Excepta sancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullâ prorsus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionem: * Vndè enim scimus, quid ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum. Hac ergò virgine excepta, si omnes illos sanctos & sanctas cùm hîc viuerent, congregare possemus, & interrogare vtrùm essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus? vtrùm hoc quod Pelagius dicit, an quod Ioannes Apostolus? Rogo vos, quantalibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, nónne vna voce clamâssent; Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est?

Maria sine peccato. * vel vt legit S. Thomas par. 3. q. 27. a. 4. Indè enim scimus, quod ei plus gratiæ collatũ fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quòd 1. Ioan. 1.

9. CONCILIVM Tridentinũ sessione quinta in decreto de peccato Originali: Declarat tamẽ hæc ipsa sancta synodus, non esse suæ intentionis compræhendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam virginem Mariam, Dei genitricem, sed obseruandas esse cõstitutiones fel. rec. Xisti Papæ IIII. sub pœnis in eis constitutionibus contentis, quas innouat.

Cõceptio B. Virginis.

10. ET sessione sexta, canone vigesimotertio: Si quis hominem semel iustificatum, dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere: atque ideò eum, qui labitur & peccat, nunquàm verè fuisse iustificatum, aut contrà, posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei priuilegio, quẽadmodùm de beata Virgine tenet Ecclesia: anathema sit.

Maria sine peccato veniali.

1. ESAIAE vndecimo: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et requiescet super eam spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectûs, &c.

2. IOANNIS decimoquinto: Ego sum vitis, vos palmites. qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.

3. LVCAE vndecimo: Factum est autem cùm hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & hubera quæ suxisti. At ille dixit: Quinimmò: Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

1. F. EPHRAEM in oratione de laudibus sanctissimæ Dei matris: Intemerata prorsusq; pura virgo Deipara, regina omnium, spes desperantium, domina mea gloriosissima, eademq; optima, sublimior cælicolis, purior solis radijs & splẽdoribus, honoratior Cherubim & Polyommatis, id est, multoculis spiritibus, sanctior Seraphim, & nulla comparatione cæteris omnibus superis exercitibus glorioſior, spes Patrum, gloria Prophetarum, Apostolorum præconium, & honor Martyrum, sanctorum lætitia, & lumen studiosorum Abrahã, Isaac & Iacob, decus Aaron, Moysis splendor, & Gedeonis vellus, Hierarcharum cœtus, & omnium sanctorum ao virginum corona, ob fulgorem inacceſſa. Acerra aurea, lucerna micantissima, vrna cæli manna gestans, tabula scriptam legem ferens mortalibus, arca vera, charta diuinissima, omnium princeps, circunspecta & lucifera virgo, consolatio sanctissima, & omnium dux, sacratissima puella. O rube incombuste, & patens prædium, & viridans Aaron illius virga. Virga profectò extitisti, & flos filius tuus. E radice Dauid & Salomonis germinauit Christus noster creator, Deus & Dominus omnipotens, altissimus & solus. Tu quo ad corpus, Deum & verbũ genuisti, virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum. Per te reconciliati sumus Christo Deo meo filio tuo. Tu peccantium & auxilio destitutorum adiutrix. Tu portus procella vexatorũ, solatium mundi, carcere clausorũ liberatrix celeberrima. Tu orphanorum susceptio, tu captiuorũ redemptio, tu ægrotantium exultatio, & omnium salus. Tu solitariorum stabilimentũ, & spes mundanorum. Tu virginum decus, corona, & gaudium. Sub alîs tuis custodi me & protege. Miserere mei, qui sum luto inquinatus, qui sceleribus quãplurimis creatorem Deum meum & Iudicẽ offendi, nè aduersùs me glorietur satanas exitiosissimus. Non mihi alia fiducia ô virgo syncera. Tu enim meus portus ô virgo inuiolata, & præsens auxiliatrix. Deniquè sub tutela & protectione tua totus sum. Crebris lachrymis te ô celeberrima mater imploro, & aduoluor tibi domina mea suppliciter clamans, nè dulcis filius tuus, & vitæ omnium dator, ob multa quæ patraui scelera, tollat me de medio &c. Dignare virgo te tuum seruũ laudare, & dicere: Aue Dei splendidissimum & luculentissimum vas: aue domina Maria, gratia plena: aue in mulieribus virgo beatissima: aue stella fulgẽtissima, ex qua Christus prodijt: aue illustrissima lux, mater & virgo: aue quę mirificè regem omnium peperisti: aue per quam nobis sol præclarissimus illuxit: aue domina cunctis sublimior: aue cãticum Cherubim, & hymnus angelorum: aue pax, gaudium, & salus mundi: aue generis humani lætitia: aue Patrum præconium, & prophetarum decus: aue Martyrũ pulchritudo, & corona sanctorum: aue piorum gloria, & in solitudine degentiũ hymnus: aue præclarissimum hierarcharum cælestium ornamentum: aue præstantissimum orbis terræ miraculum: aue lignum vitæ, gaudium & voluptas: aue vallum fidelium, & mũdi salus: aue tranquille portus, & à fluctibus agitatorum liberatrix: aue nostra periclitantium auxiliatrix: aue flos gratiæ & cõsolationis: aue refugium peccatorum, & hospitium: aue spes omnium proborum aduersis casibus afflictorum: aue conuersorum refugium: aue virorum iuxtà mulierumq; regina & tutela: aue mundi mediatrix gloriosissima: aue vniuersi terrarum orbis auxiliatrix: aue domina, sceptrum fidelibus tuis impetrans: aue porta cælorũ, ascensus omnium: aue reseramentum portarum paradisi: aue quæ mœrores sedâsti, adornatrix omnium: aue clauis cælorum & regni Christi &c. Precibus Dei genitricis semper virginis, & exercitus

Laudes B. Virginis.

Spes desperantium.

Iudic. 6.

Exod. 29. Heb. 9.

Exod. 3. Num. 17. Esa. 11.

Per Mariam Christo reconciliati.

Adiutrix, portus, liberatrix, redẽptio, salus, spes post Deum Maria.

Implorat auxilium B. Virginis.

Nota Mariæmastix.

Salutat B. Virginem.

Pax, gaudiũ, salus mundi.

Liberatrix & auxiliatrix.

Refugium, spes, tutela.

Mũdi mediatrix & conciliatrix.

Per B. Virginis & Sanctorum preces

Digitized by Google

misericordiam flagitat à Deo.

cælestium, ac cœtus angelorum, Cherubim, Seraphim, Prophetarum, Martyrum, Hierarcharum, sanctorum studiosorũ intercessionibus, & omnium beatorum supplicationibus, miserere tuæ creaturæ Deus mi clementissime. A dextris in hora iudicij colloca humiles seruos tuos. Nè ô Domine vitæ author ad opera, quæ nos mortales legem præuaricati commisimus, aspexeris: quin potiùs aspice ad mitissimam humanitatem & misericordiam tuam. Amen.

Oratio ad B. Virginem.

2. IDEM in oratione ad sanctissimam Dei genitricem: Immaculata, impolluta, incorrupta, pudica virgo, Dei sponsa, domina nostra, vnica spes desperatorũ, oppressorum subsidium, & ad te currentium auxilium præsentissimum, omnium denique Christianorum profugium: meã sordidissimã, indignisq; labijs expressam orationem, admitte, nec nõ tuum quidem filium, meum autem herum & Deum, materna tua liberalitate volens exora, vt mihi quoquè mitissima illa suæ pietatis viscera referet, & posthabitis innumerabilibus peccatis meis, ad pœnitentiã me cõuertat, probetq; sua cõplere mandata cõcedat. Adsis mihi semper virgo misericors, clemens, & benigna, in præsenti quidem vita ferues protectrix & auxiliatrix, hostiles impetus repellens, & me deducens ad salutem, ac in supremo vitæ momento miseram meam animã conseruãs, & tenebrosos malorum dæmonum aspectus ab ea procùl abigens: in terribili autem die iudicij ab æterna damnatione mẽ liberans, postremò in acceſſæ tui filij & Dei gloriæ me hæredem efficiens. Quam per intercessionẽ fauoremq; tuum domina mea sanctissima, Dei mater, te etiam atq; etiam oro, assequi valeã gratia, miseratione, & humanitate vnigeniti tui filij Domini, & Dei, ac Saluatoris nostri Iesu Christi, cui conuenit omnis gloria, honor, & veneratio cum æterno eius Patre, & sanctissimo optimoq; vitæ authore spiritu nũc & semper, & in secula seculorũ, Amen.

Vnica spes desperatorũ: subsidiũ, auxilium, profugiũ præsentissimum ad quiduis à filio impetrandum.

Protectrix & auxiliatrix, præsertim in hora mortis & iudicij.

3. ITEM in Threno seu lamentatione sanctissimæ Dei genitricis, quæ dicitur sancta & magna parasceue: Nos te ô immaculata & benedicta filij tui Deiq; omnium mater inculpata, pura, integra, sacrosanctissima, desperantium spes & damnatorum, collaudamus: benedicimus tibi, vt gratia plena quæ Christũ genuisti, omnes tibi aduoluimur, omnes te imploramus. Erue nos ô intemerata à cunctis diaboli tẽtationibus. Esto nostra conciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: & tui filij gloria virgo nos dignare. Tu namque es spes apud Deum Christianorum sanctissima, cui honor in secula seculorum. Amen.

Per intercessionem eius gloriã æternam cõsequi exoptat.

Oratio ad B. Virginem.

Spes desperantium. Luc. 1.

Conciliatrix & aduocata.

Spes Christianorum apud Deum.

4. IRENAEVS libro quinto aduersùs hæreses: vt infrà, quæst. sequenti in textu A.

5. GREGORIVS Naziãzenus oratione decimaoctaua, quæ est in laudẽ S. Cypriani martyris: Virgo quædã erat patritio genere nata, honestisq; moribus prædita. Huius amore magnus Cyprianus captus est, eiusq; pudicitiam tentabat, ac prolenone, non vetula quadam muliercula ad huiusmodi res idonea, sed dæmone quodã, corporum ac voluptatis amante vtitur. At puella simulatq; malum persensit, atque insidias intellexit, desperatis omnibus alijs remedijs, ad Deum confugit, atque aduersùs detestabilem amorem, sponsum suum patronum ac defensorem assumit, qui & Susannam mortis periculo liberauit, & Theclã seruauit, illam à sæuis presbyteris, hanc à tyranno ipsius proco, patreq; magìs tyrannico. Quem tandèm hunc? Christum, qui & spiritus increpat, & eos, qui merguntur, subleuat, & pedibus mare peragrat, & spirituum legionem in profundum mittit &c. Hæc, atque his plura commemorans, Virginemq; Mariam supplex obsecrans, vt periclitanti virgini suppetias ferret, ieiunij & chameuniæ pharmaco sese communit: partìm vt formæ venustatem tanquàm insidiosam obscuraret, sicq; flammæ materiam subtraheret, ac libidinis facem absumeret: partìm vt per sui afflictionem propitium sibi Deum & exorabilem redderet. Neque enim Deus vlla re perindè, atq; corporis ærũmna, cõciliatur: lachrymisq; misericordia vicissìm rependi solet. Virgo superat, dæmon superatur. Tentator ad amantem accedit, seq; succubuisse indicat; eamq; ob causam ab eo contemnitur.

Dan. 13.

Luc. 9.

Matth. 14.

Virgo B. Mariam inuocauit, & exaudita fuit.

6. IDEM in tragœdia, quę inscribitur, Christus patiens: vt in quæst. sequenti in textu E. & ibidem in testimonio.

7. FVLGENTIVS in sermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris, vt suprà, quæstione decimaquinta, testimonio octauo.

8. ANSELMVS Archiepiscopus Cantuariensis in libro de excellentia gloriosissimæ virginis Mariæ, capite duodecimo: Rogamus te domina per ipsam gratiam, qua te pius & omnipotens Deus sic exaltauit, & omnia tibi secum possibilia esse donauit, quatenùs id apud ipsum nobis impetres & obtineas, vt plenitudo gratiæ, quam meruisti, in nobis sic operetur, quô participium beati præmij nobis eius misericorditer quandoq; cõdonetur. Ad hoc quippe Deus noster per te factus est frater noster, vt quemadmodùm ipse dignatus est consors fieri nostræ humanitatis, sic nos mereamur consortes fieri suæ diuinitatis. Intende ergò domina pijssima, vt nobis ad effectum proueniat, propter quod Deus noster ex tuo castissimo vtero factus homo inter homines venit: nec sis quæsumus exoratu difficilis, quia proculdubiò idem benignissimus filius tuus Dominus noster Iesus Christus erit ad concedendum quicquid voles promptissimus & exaudibilis. Tantummodò itaque velis salutem nostrã, & verè nequaquàm salui esse non poterimus. Quid igitur stringet larga misericordiæ tuæ viscera Domina contra nos, vt nolis saluare nos? Certè Deus noster (teste Propheta) misericordia nostra est, & tu eiusdem Domini nostri absq; dubio vera mater. Si tu ergò quę Dei mater es, & eô reuerà misericordiæ mater & gratiæ, denegas nobis effectũ misericordiæ, cuius tam mirabiliter facta es mater, quid faciemus, cùm idem filius tuus aduenerit cunctos æquo iudicaturus iudicio? Subueni ergò nobis domina pijssima, & non considerata peccatorum nostrorum multitudine, velle tuum ad miserendum nobis inflecte. Cogita quæso & recogita apud te, quia non ad damnandum, sed ad saluandum peccatores conditor noster ex te factus est homo. Cur itaque non iuuabis nos peccatores, quãdo propter nos in tantam celsitudinem es leuata, vt te dominam habeat & veneretur omnis pariter creatura? Ab initio renouationis humanæ omnibus sub tuum præsidium confugientibus hucusquè succurristi, & idcircò præ omni creatura, omni laude dignissima dici & esse meruisti. Eià succurre, oramus, vt laus quam per tot secula dignè possedisti, continua tibi duret in gratia ipsa, qua mundo perdito subuenisti. Tibi ergò nos commendamus, tu procura nè pereamus: effice potiùs, vt salus nostra de die in diem multiplicetur, & filio tuo Domino nostro Iesu Christo vita nostra iugi deuotione famuletur.

Innocatio B. Virginis.

Christus ad concedẽdum facilis quicquid Maria postulauerit.

Pſal. 58. & 143.

Mater misericordiæ rectè dicitur Maria.

Sub eius præsidiũ confugientibus semper succurrit.

9. BERNARDVS sermone secundo Dominicæ primæ post octauas Epiphaniæ: Quotiès mihi necesse est, fratres, post lachrymosas querimonias vestras exorare matrem misericordiæ, vt suggerat suo benignissimo filio, quoniam vinum non habeatis? Et ipsa, dico vobis, charissimi, si piè à nobis pulsata fuerit, non deerit necessitati nostræ: quoniam misericors est, & mater misericordiæ. Nam si compassa est verecundię illorum, à quibus fuerat inuitata: multò magìs compatietur nobis, si piè fuerit inuocata. Placent enim illi nuptiæ nostræ,

Mariæ inuocatio.

Mater misericordiæ.

Digitized by Google

nostræ, & pertinent ad eam multò amplius illis, nimirùm de cuius vtero tanquàm è thalamo suo cælestis sponsus processit.

Psal. 18.

10. IDEM sermone primo in Assumptione beatæ Mariæ: Præcessit nos regina nostra, præcessit, & tam gloriosè susceptа est, vt fiduciali ter sequantur dominam serui li clamantes, Trahe nos post te: in odore vnguentorum tuorum curremus. Aduocatam præmisit peregrinatio nostra, quæ tanquàm iudicis mater, & mater misericordiæ suppliciter & efficaciter salutis nostræ negotia pertractabit. Ascendes ergò in altũ virgo beata, dabit ipsa quoque dona hominibus. Quidni daret? Siquidem nec facultas ei deesse poterit, nec voluntas. Regina cælorum est, misericors est. Denique mater est vnigeniti filij Dei. Nihil enim sic potest potestatis eius seu pietatis magnitudinẽ cõmendare: nisi forte aue non creditur Dei filius honorare matrẽ, aut dubitare quis potest omninò in affectũ charitatis trãsisse Mariæ viscera, in quibus ipsa quę ex Deo est charitas nouem mensibus corporaliter requieuit.

Cantic. 1.
Aduocata.
Mater misericordiæ.
Regina cælorum.
Cur Mariæ tãta sit pietas seu potestas.

11. ITEM sermone quarto in eadem solennitate: Sileat misericordiam tuam, virgo beata, si quis est, qui inuocatam te in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse. Nos quidem serui li tui cæteris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hac potiùs nobis ipsis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur, sed misericordia miseris sapit dulciùs, misericordiã amplectimur chariùs, recordamur sæpiùs, crebriùs inuocamus. Hæc est enim, quę totius mundi reparationẽ obtinuit, salutem omnium impetrauit. Constat enim pro vniuerso genere humano fuisse solicitam, cui dictum est: Nè timeas Maria: Inuenisti gratiam, vtique quam quærebas. Quis ergò misericordiæ tuæ, ô benedicta, longitudinem & latitudinem, sublimitatem & profundum queat inuestigare? Nam longitudo eius vsque in diem nouissimum inuocãtibus eam subuenit vniuersis. Latitudo eius replet orbẽ terrarum, vt tua quoq; misericordia plena sit omnis terra. Sic & sublimitas eius ciuitatis supernæ inuenit restaurationem, & profundum eius sedentibus in tenebris & in vmbra mortis obtinuit redemptionem. Per te enim cælum repletum, infernus euacuatus est, instauratæ ruinæ cęlestis Hierusalem, expectantibus miseris vita perdita data. Sic potentissima & pijssima charitas & affectu compatiendi, & subueniendi abundat effectu, æquè locuples in vtroque. Ad hunc igitur fontem sitibunda properet anima nostra, ad hunc misericordiæ cumulum tota solicitudine miseria nostra recurrat. Sit pietatis tuæ ipsam quam apud Deum gratiam inueniſti, notam facere mundo: reis veniam, medelam ægris, pusillis corde robur, afflictis consolationem, periclitantibus adiutorium & liberationem sanctis tuis precibus obtinẽdo. In hac quoquè die solennitatis & lætitiæ dulcissimum Mariæ nomen cum laude inuocantibus seruulis, per te regina clemens gratiæ suæ munera largiatur Iesus Christus filius tuus Dominus noster: qui est super omnia Deus benedictus in sęcula.

Luc. 1.
Mariæ in oẽs beneficia.

12. DAMASCENVS oratione prima de natiuitate B. Mariæ: Saluto te, Maria, dulcissimum Annæ pignus. Meritò te beatã prędicant omnes generationes, vt eximium humani generis decus. Tu sacerdotum gloria, Christianorũ spes, virginitatis feracissima planta. Per te enim virginitatis pulchritudo latissimè sese diffudit. Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus vẽtris tui. Qui Dei genitricẽ te confitentur, benedicti sunt: & qui inficiantur, maledicti. O Ioachim & Annæ filia, ac Domina, peccatoris orationem accipe, ardenter tamen amantis, ac colentis, teq; solam gaudij spem habentis, vitæ antistitem, in gratiam cum filio me reducentem, firmamq; salutis arram. Peccatorum sarcinam discute, idq; quod menti meæ tenebras offundit, ac terrenam crassitiem dissipa. Tentationes comprime, pieq; ac sanctè vitam meam guberna, atque ad cælestem beatitudinem fac te duce perueniam. Pacem mundo, atque omnibus huiusce vrbis incolis rectè de religione sentientibus absolutã rumeris omnibus lætitiam ac sempiternam salutem, per tuorum parentum ac totius Ecclesiæ complementi preces concilia. Fiat, fiat. Aue gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui Iesus Christus Dei filius.

Rom. 9.
Maria gloria sacerdotum, Christianorũ spes.
Inuocat B. Virginẽ, spẽ gaudij, vitæ antistitẽ, aram salutis.

13. ET in carminibus ad B. Virginem: Inuiuperabilem Deipara spem tuam habens seruabor, defensionem tuam possidens, per quam, ô pura, non timebo: persequar inimicos meos, & in fugã vertam, solam habens vt thoracem protectionem tuam, & omnipotens auxilium tuum: & deprecor clamans tibi: Domina, salua me intercessionibus tuis. Item: Gloriosa, semper virgo, mater Christi Dei, adduc nostram deprecationem filio tuo & Deo, vt saluet per te animas nostras. Iterùm: Misericordiæ ianuam aperi nobis benedicta Deipara: sperantes igitur in te, nè aberremus: liberemur per te à calamitatibus: tu enim es salus generis hominum. Ad eandem: Agnoscens multitudines meorum Deipara peccatorum, ad te confugi, ô sancta, salutis indigens: visita ægrotantem meam animam, & pete à filio tuo & Deo modò dari mihi remissionem eorum, quæ feci, malorum, sola sancta, sola benedicta. Denique eidem: Omnem spem meam in te repono mater luminis: serua me sub protectionem tuam.

Spes.
Salua me intercessionibus tuis.
Salus hominum.

14. CANTICORVM secundo: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.

XIX.

Patrum de Maria Virgine testimonia.

A. IRENAEVS: Sicut Eua seducta est, vt effugeret Deum, sic Maria suasa est obedire Deo, vti virginis Euæ virgo Maria fieret aduocata: & quemadmodùm adstrictum est morti genus humanum per virginem, soluatur per virginem: æqua lance disposita virginalis inobedientia, per virginalem obedientiam.

Lib. 5. contra hæres. cap. 19.

B. CHRYSOSTOMVS: Vtverè dignum & iustum est, glorificare te Deiparam & semper beatissimam & penitùs incontaminatam matrem Dei nostri, honoratiorem Cherubim, & gloriosiorem incomparabiliter Seraphim, quæ citra corruptionem Deum peperisti: verè Deiparam te magnificamus. *Aue gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui*, quoniam saluatorem animarum nostrarum peperisti.

In Liturgia.

C. AMBROSIVS: Sit nobis tanquàm in imagine descripta virginitas vi-

Lib. 2. de virginibus.

Digitized by Google

taque beatæ Mariæ, de qua velut speculo refulget species castitatis & forma virtutis. Quid nobilius Dei matre? quid splendidius ea, quam splendor elegit? quid castius ea, quę corpus sine corporis contagione generauit? Talis fuit Maria, vt eius vnius vita omnium disciplina sit.

In Euang. de sanc. nostra Deipara.

D. ATHANASIVS: Quandoquidem ipse Rex est, qui natus est ex virgine, idemque Dominus & Deus: eapropter & mater quæ eum genuit, & Regina & Domina, & Deipara propriè & verè censetur. Ista noua Eua mater vitæ appellatur, variegataque permanet ad primitias vitæ immortalis omnium viuentium. Dicimus eam igitur iterùm atque iterùm & semper & vndequaquè beatissimam. Ad te clamamus, recordare nostrî sanctissima virgo, quę etiam à partu virgo permansisti. *Aue gratia plena, Dominus tecum:* beatam te prædicant omnium angelorum & terrestrium hierarchiæ. *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.* Interçede hera & domina, & regina, & mater Dei pro nobis.

In trag. Christus patiens.

E. GREGORIVS NAZIANZENVS:

O ter beata mater, ô lux virginum,
Quæ templa cæli lucidissima incolis,
Mortalitatis liberata sordibus,
Ornata iam immortalitatis es stola:
Meis benignam ab alto aurem exhibe verbis,
Measq; virgo suscipe, obsecro, preces.

Ser. 2. de Annun. Domini.

F. AVGVSTINVS: Sancta Maria, succurre miseris, iuua pusillanimes, refoue flebiles, ora pro populo, interueni pro clero, intercede pro deuoto fœmineo sexu: sentiant omnes tuum iuuamen, quicunque celebrant tuam commemorationem.

Serm. de laudib. Mariæ.

G. FVLGENTIVS: Facta est Maria fenestra cæli, quia per ipsam DEVS verum fudit seculis lumen. Facta est Maria scala cęlestis, quia per ipsam Deus descendit ad terras, vt per ipsam homines ascendere mereantur ad cælos. Facta est Maria restauratio fœminarum, quia per ipsam à ruina primæ maledictionis probantur esse subtractæ.

Ser. 2. de Aduentu. Lege eundē hom. 2. super, Missus est. & in illud Apoc. Signū magnū apparuit. Itē in ser. de natiuitate Virginis.

H. BERNARDVS: Virgo regia ipsa est via, per quam Saluator aduenit, procedens de ipsius vtero tanquàm sponsus de thalamo suo. Per te accessum habeamus ad filium, ô benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis, vt per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis.

TESTIMONIA.

A. IRENAEVS libro quinto cōtra hæreses, cap. decimonono: Sicut Eua seducta est, &c. vt in tex.

B. CHRYSOSTOMVS in Liturgia, vt in textu, & suprà quæstione decimaquinta, testimo. secundo.

C. AMBROSIVS libro secundo de virginibus: Sit vobis ô sanctę virgines, tanquàm in imagine descripta virginitas vitaq; beatæ Mariæ, de qua velut in speculo refulget species castitatis & forma virtutis. Hinc sumatis licet exempla viuendi, vbi tanquàm in exemplari magisteria expressa probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeatis, ostendunt. Primus discendi ardor, nobilitas est magistri. Quid nobilius Dei matre? Quid splendidius ea, quam splendor elegit? quid castius ea, quæ corpus sine corporis contagione generauit? Nam de cæteris eius virtutibus quid loquar? Virgo erat non solùm corpore, sed etiam mente: quæ nullo doli ambitu syncerum adulteraret affectum. Corde humilis, verbis grauis, animi prudens, loquendi parcior, legēdi studiosior. non in incerto diuitiarum, sed in prece pauperis spem reponens. Intenta operi, verecunda sermone: arbitrum mentis solita non hominem, sed Deum quærere. Nullum lædere, benè velle omnibus, assurgere maioribus natu, æqualibus non inuidere, fugere iactantiā, rationem sequi, amare virtutem. Quando ista vel vultu læsit parentes? quādo dissensit propinquis? quādo fastidiuit humilem? quando derisit debilem? quādo vitauit inopem? Eos solos solita cœtus virorum inuisere, quos misericordia non erubescceret, neque præteriret verecundia. Nihil toruum in oculis, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum. Non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior: vt ipsa corporis species simulacrum fuerit mentis, figura probitatis. Bona quippe domus in ipso vestibulo debet agnosci, ac primo prætendat ingressu, nihil intùs latere tenebrarum: vt mens nostra nullis retinaculis corporalibus impedita, tanquàm lucernæ lux intùs posita, foris luceat. Quid ego exequar ciborum parsimoniam, officiorum redundantiam, alterum vltra naturam superfuisse, alterum penè ipsi naturæ defuisse? Illic nulla intermissa tempora, hinc congeminatos ieiunio dies: Et si quando reficiēdi successisset voluntas, cibus plerunquè obuius, qui mortem arceret, non delicias ministraret. Dormire

Mariæ virtutes, & quæ viuendi ratio fuerit.

Ieiunia Mariæ.

mire non priùs: cupiditas, quàm neceſſitas fuit: & tamen cùm quieſceret corpus, vigilare animus, qui frequenter in ſomnis aurlecta repetit, aut ſomno interrupta continuat, aut diſpoſita gerit, aut gerenda pronunciat. Prodire domo neſcia, nisi cùm ad Eccleſiam conueniret, & hoc ipſum cum parentibus, aut propinquis. Domeſtico operoſa ſecreto, forenſi ſtipata comitatu, nullo meliore tamen ſui cuſtode, quàm ſeipſa: quæ inceſſu affatuq; venerabilis, non tam veſtigium pedis tolleret, quàm gradum virtutis attolleret. Vt tamen alios habeat virgo membrorũ cuſtodes ſuorum: morum autem ſuorum ſe habeat ipſa cuſtodem. Plures erũt, de quibus diſcat, ſeipſa ſe doceat, quæ virtutes magiſtras habet: quia quicquid egerit, diſciplina eſt. Sic Maria intẽdebat omnibus, quaſi à pluribus moneretur: ſic implebat omnia virtutis officia, vt non tam diſceret, quàm doceret. Talem hanc Euangeliſta monſtrauit, talem angelus reperit, talem Spiritus ſanctus elegit. Quid enim in ſingulis morer? vt eam parentes dilexerint, extranei prædicauerint, quæ digna fuit, ex qua Filius Dei naſceretur? Hæc ad ipſos ingreſſus angeli inuenta domi in penetralibus ſine comite, nè quis intentionem abrumperet, nè quis obſtreperet. Neque enim comites fœminas deſiderabat, quæ bonas comites cogitationes habebat. Quinetiã tum ſibi minùs ſola videbatur, cùm ſola eſſet. Nam quemadmodùm ſola, cui tot libri adeſſent, tot Archangeli, tot Prophetæ? Deniquè & Gabriel eã, vbi reuiſere ſolebat, inuenit: & angelum Maria quaſi viri ſpecie mota trepidauit, quaſi non incognitum audito nomine recognouit. Ità peregrinata eſt in viro, quę non eſt peregrinata in angelo: vt agnoſcas aures religioſas, oculos verecundos. Deniquè ſalutata obmutuit, & appellata reſpondit: ſed quæ primo titubauerat aſpectu, poſteà promiſit obſequium. Quàm verò religioſa in propinquas fuerit, ſcriptura diuina ſignificat. Nam & humilior facta eſt, vbi ſe à Deo cognouit electam: & ſtatim ad cognatam ſuam in montana proceſſit, non vtiquè vt exemplo crederet, quæ iam crediderat oracluo. Beata enim, inquit, quæ credidiſti. Et tribus cum ea menſibus manſit. Tanti autem interuallo temporis non fides quæritur, ſed pietas exhibetur. Et hoc, poſteaquàm in vtero parentis exiliens puer matrem Domini ſalutauit, priùs compos deuotionis, quàm naturæ. Indè tot ſequentibus ſignis, cùm ſterilis pareret, virgo conciperet, loqueretur mutus, adoraret magus, expectaret Simeon, ſidera nunciarent, Maria mobilis ad introitum, immobilis ad miraculum, conſeruabat, inquit, hæc omnia in corde ſuo. Quanuis mater Domini, diſcere tamen præcepta Domini deſiderabat: & quę Deum genuerat, Deum tamen ſcire cupiebat. Quid, quòd annis quoquè omnibus ibat in Hieruſalem ſolenni die Paſchæ, & ibat cum Ioſeph? Vbiquè in virgine comes ſingularum virtutum eſt pudor. Hic indiuiduus debet eſſe virginitati, ſine quo non poteſt eſſe virginitas. Nec ad templum igitur Maria ſine pudoris ſui cuſtode proceſſit. Hæc eſt imago virginitatis. Talis enim fuit Maria, vt eius vnius vita, omnium diſciplina ſit. Si igitur author non diſplicet, opus probemus, vt quæcunue ſibi eius exoptat præmium, imitetur exemplum. Quantæ in vna virgine ſpecies virtutum emicant? Secretum verecundiæ, vexillum fidei, deuotionis obſequium: virgo intra domum, comes ad miniſterium, mater ad templum. O quantis illa virginibus occurret: quantas complexa ad Dominum trahet, dicens: Hæc torum filij mei, hæc thalamos nuptiales immaculato ſeruauit pudore. Quemadmodùm eas ipſe Dominus commendabit Patri, nimirùm illud repetens ſuum: Pater ſancte, iſtæ ſunt quas ſeruaui tibi: in quibus filius hominis caput reclinans quieuit: peto vt vbi ego ſum, & ipſæ ſint mecum. Sed non ſolùm ſibi debent prodeſſe, quæ non ſolæ vixerunt ſibi. Hæc parentes redimat, hæc fratres. Pater iuſte, mundus me non cognouit: iſtæ autem me cognouerunt, & mundum cognoſcere noluerũt. Quæ pompa illa, quanta angelorum lætitia plaudentium, quòd habitare mereatur virgo in cælo, quæ cæleſtem vitam vixit in ſeculo? Tunc etiam Maria tympanum ſumens, choros virginales excitabit, cantantes Domino, quòd per mare ſeculi, ſine ſecularibus fluctibus tranſiẽrunt. Tunc vnaquęque exultabit, dicens: Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. Immolo Deo ſacrificium laudis, & reddo altiſſimo vota mea. Neque enim dubitauerim vobis patere altaria, quarum mentes altaria Dei confidenter dixerim: in quibus quotidiè pro redemptione corporis Chriſtus immolatur. Nam ſi corpus virginis Dei templum eſt, animus quid eſt, qui tanquàm membrorum cineribus excitatis, ſacerdotis æterni redopertus manu, vaporem diuini ignis exhalat? Beatæ virgines, quæ tam immortali ſpiratis gratia, vt horti floribus, vt templa religione, vt altaria ſacerdote. Ergò ſancta Maria diſciplinam vitæ informet.

Luc.1. Luc.1. Matth.2. Luc.2. Luc.2. Mariæ vita, omnium diſciplina eſt. Ioan.17. Exod.15. Pſal.42.& 49.

D. ATHANASIVS in ſermone ſuper Euãgeliũ de ſanctiſſima noſtra Deipara: Quandoquidẽ ipſe rex eſt, qui natus eſt ex virgine &c. vt in textu.

E. GREGORIVS Nazianzenus in fine Tragœdiæ ſuæ, quæ inſcribitur, CHRISTVS patiens:

Veneranda, ô virgo, caſta, feliciſſima, — Inuocat B. Virginem in cælo glorificatam.
Quando beata nunc beatorum in polo
Exuta quicquid facis humanæ ſedes
Aeternitatis pallio ornata, vt dea
Habita, ſenectæ expers ſupremo ex æthere
Benigna adeſto vocibus meis: preces
Admitte virgo, ô inclyta, hic quando tibi
Verbi parenti, ſed ſupra modum tamen
Legemq; ſolus inter omnes contigit
Honor. Ego fretus his tibi me audentiùs
In verba ſupplex offeram, & ſuauiſſimo
Contextam ab horto qua tuum exornem caput — Mariæ auxilium & beneficia.
Coronam, ô Domina, proferam, vt quæ, gratia
Modum ſupra omnem me tua ſemper leuans,
Me genere quouis caſuum eruis omnium,
Hoſtes apertos, quodq; longè maius eſt,
Illos latente machina qui me petunt,
Auertis. At tu, quod precor ſummum, id mihi
Concede, vita ſic vt excedam, illius
Vt tantum habens te præſidem ſemper, velut — Præſes vitæ & patrona erga filium.
Ingentem opum vim, te tuum erga filium
Mihi patronam ſentiam acceptiſſimam.
Nè me ergò tradi tu ſinas tanquàm ad crucem,
Ludibrioq; illius exponi, omnium
Iuratus hoſtis qui ſit, & mortalium
Peſtis, tueve me atque ab æterno aſſere
Igne, & tenebris, per fidem qua iuſtior
Sum factus, & per gratiam tuam inclytam,
Qua nuſpiam vlla notior nobis fuit.
Hoc propter, eccè, texo nunc tibi memor,
Gratumq; carmen. O puella, gratia
Aequanda nullis, mater, & virgo ſupra
Omnes decora virgines, & maxima,
Quæ vincis omnes cælitum ordines,
Regina, Domina, generis humani bonum, — Regina, Domina.
Amica ſemper eſto tu mortalibus,
Maximaq; quouis in loco mihi ſalus. — Salus.

F. AVGVSTINVS ſermone ſecundo de Annunciatione Dominica: Sancta Maria, ſuccurre miſeris, &c. vt in textu, & ſuprà in quæſtione decimaquinta, teſtimonio quarto.

G. FVLGENTIVS in ſermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris: Facta eſt Maria fene-

Digitized by Google

ſtra cæli, &c. vt in textu, & ſuprà, quæſtione decimaquinta, teſtimonio octauo.

1. H. BERNARDVS ſermone ſecundo in Aduentu Domini: Virgo regia ipſa eſt via, per quam Saluator aduenit, procedens ex ipſius vtero, tanquàm ſponſus de thalamo ſuo. Tenentes ergò viam, ſtudeamus & nos dilectiſſimi ad ipſum per eam aſcẽdere, qui per ipſam ad nos deſcendit, per eam venire in gratiam ipſius, qui per eam in noſtram miſeriam venit. Per te acceſſum habeamus ad filium ô benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater ſalutis, vt per te nos ſuſcipiat, qui per te datus eſt nobis. Excuſet apud ipſum integritas tua culpam noſtrę corruptionis, & humilitas Deo grata noſtræ veniam impetret vanitati. Copioſa charitas tua noſtrorum cooperiat multitudinem peccatorum, & fœcunditas glorioſa fœcunditatem nobis conferat meritorum. Domina noſtra, mediatrix noſtra, aduocata noſtra, tuo filio nos reconcilia, tuo filio nos commenda, tuo nos filio repręſenta. Fac ô benedicta per gratiam quam inueniſti, per prærogatiuam quam meruiſti, per miſericordiam quam peperiſti: vt qui te mediante fieri dignatus eſt particeps infirmitatis & miſeriæ noſtræ, te quoquè intercedente, participes faciat nos gloriæ & beatitudinis ſuæ Ieſus Chriſtus filius tuus Dominus noſter, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula, Amen.

Oratio ad B. Virginem.

Domina, mediatrix, & aduocata noſtra

Rom. 9.

2. IDEM ſermone ſecundo de laudibus virginis matris ſuper Euangelium, Miſſus eſt: Si inſurgant venti tentationum, ſi incurras ſcopulos tribulationis: reſpice ſtellam, voca Mariam: &c. vt ſuprà, quæſtione decimaoctaua, A. teſtimonio ſexto.

Apoc. 12.

3. ET in ſermone de verbis Apocalypſis, Signũ magnum apparuit in cælo: Et quidem ſufficere poterat Chriſtus, ſiquidem & nunc omnis ſufficientia noſtra ex eo eſt: ſed nobis bonũ non erat, eſſe hominẽ ſolum: Congruũ magis, vt adeſſet noſtræ reparationi ſexus vterque, quorum corruptioni neuter defuiſſet. Fidelis planè & potens mediator Dei & hominũ homo Chriſtus Ieſus, ſed diuinam in eo reuerentur homines maieſtatẽ. Non ſola illi cantatur miſericordia, cãtatur pariter & iudiciũ: quia etſi didicit ex his quæ paſſus eſt, cõpaſſionẽ, vt miſericors fieret, habet tamen & iudiciariã poteſtatẽ. Opùs eſt mediatore ad mediatorẽ iſtũ, nec alter nobis vtilior, quàm Maria. Crudelis nimirùm Eua, per quam ſerpens antiquus peſtifernm etiã ipſi viro virus infudit: ſed fidelis Maria, quæ ſalutis antidotũ & viris & mulieribus propinauit. Illa enim miniſtra ſeductionis, hæc propitiationis. Illa ſuggeſſit pręuaricationẽ, hæc iniecit redẽptionem. Quid ad Mariã accedere trepidet humana fragilitas? Nihil auſterum in ea, nihil terribile, tota ſuauis eſt, omnibus offerens lac & lanam. Reuolue diligentiùs euangelicæ hiſtorię ſeriem vniuerſam, & ſi quid fortè increpatorium, ſi quid durũ, ſi quod deniquè ſignũ vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, decęterò ſuſpectam habeas & accedere verearis. Quòd ſi (vt verè ſunt) plena magis omnia pietatis & gratiæ, plena manſuetudinis & miſericordiæ, quæ ad eam pertinent inueneris: age gratias ei, qui talẽ tibi mediatricem benigniſſima miſeratione prouidit, in qua nihil poſſit eſſe ſuſpectũ. Deniquè omnibus omnia facta eſt, ſapientibus & inſipientibus copioſiſſima charitate debitricẽ ſe fecit, omnibus miſericordiæ ſinũ aperit, vt de plenitudine eius accipiãt vniuerſi: captiuus redemptionem, æger curationem, triſtis conſolationem, peccator veniã, iuſtus gratiam, angelus lętitiam: deniq; tota Trinitas gloriam, Filij perſona carnis humanæ ſubſtantiã, vt nõ ſit, qui ſe abſcondat à calore eius. Ipſa eſt quondàm à Deo promiſſa mulier, ſerpentis antiqui caput virtutis pede contritura: cuius planè calcaneo in multis verſutijs inſidiatus eſt, ſed ſine cauſa. Sola enim contriuit vniuerſam hæreticam prauitatem. Alius non de ſubſtantia carnis ſuæ Chriſtum edidiſſe dogmatizabat, alius paruulũ non peperiſſe, ſed reperiſſe ſibilabat: alius (pel poſt partũ) viro cognitam blaſphemabat: alius Dei matrem audire non ſuſtinens, magnũ illud nomen theotocos, impijſſimè fugillabat: ſed contriti ſunt inſidiatores, conculcati ſupplantatores, confutati derogatores, & beatã eam dicũt omnes generationes. Amplectamur Mariæ veſtigia, fratres mei, & deuotiſſima ſupplicatione beatis illius pedibus prouoluamur. Teneamus eam, nec dimittamus, donè benedixerit nobis. Potens eſt enim. Nempe vellus eſt mediũ inter rorem & aream, mulier inter ſolem & Iunã, Maria inter Chriſtum & Eccleſiã conſtituta. Et quibuſdam interiectis: Quis ſtellas nominet, quibus Mariæ regium diadema compactum eſt? Supra hominem eſt coronæ huius rationem exponere, indicare compoſitionẽ. Nos tamen pro modulo noſtræ exiguitatis abſtinentes à periculoſo ſcrutinio ſecretorum, non incongruè forſitan duodecim ſtellas iſtas, duodecim prærogatiuas gratiarum intelligere videamur, quibus Maria ſingulariter adornatur. Siquidem inuenire eſt in Maria prærogatiuas cæli, prærogatiuas carnis, prærogatiuas cordis: & ſi fuerit ternarius iſte per quaternarium multiplicatus, habemus fortè ſtellas duodecim, quibus Reginæ noſtræ diadema præfulgeat vniuerſis. Mihi ſanè ſingularis rutilat fulgor, primò quidem in Mariæ generatione: ſecũdò in angelica viſitatione: tertiò in ſpiritus ſuperuentione: quartò in filij Dei inenarrabili cõceptione. Sic & in his quoq; fidereũ planè irradiat decus, quòd virginitatis primiceria, quòd ſine corruptione fœcũda, quòd ſine grauamine grauida, quòd ſine dolore puerpera. Nihilominùs etiã ſpeciali quodam ſplendore in Maria coruſcant mãſuetudo pudoris, deuotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyriũ cordis. Et in fine ſermonis: Iam te mater miſericordiæ per ipſum ſyncerиſſimę tuę mentis affectũ, tuis iacens prouoluta pedibus luna, mediatricẽ ſibi apud ſolem iuſtitiæ conſtitutam deuotis ſupplicationibus interpellat, vt in lumine tuo videat lumen, & ſolis gratiã tuo mereatur obtentu, quam verè amauit præ omnibus, & ornauit, ſtola gloriæ induens, & coronã pulchritudinis ponens in capite tuo. Plena es gratiarum, plena rore cæleſti, innixa ſuper dilectum, delicijs affluens. Ciba hodiè pauperes tuos domina, ipſi quoquè catelli de micis edant, nec puero Abrahæ tantùm, ſed & camelis potum tribuas de ſuperefluenti hydria tua, quia tu verè puella es prælecta & præparata altiſſimi filio tuo, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula, Amen.

Stellę duodecim in corona B. Virginis, ſunt 12. priuilegia.

Eccleſiæ oratio ad matrẽ miſericordiæ & mediatricẽ apud ſolẽ iuſtitiæ.

Cantic. 8.

Matth. 15.

Geneſ. 24.

Rom. 9.

4. IDEM in ſermone de natiuitate Marię: Altiùs ergò intueamini, quanto deuotionis affectu à nobis Mariam voluerit honorari, qui totius boni plenitudinem poſuit in Maria: vt proindè ſi quid ſpei in nobis eſt, ſi quid gratiæ, ſi quid ſalutis, ab ea nouerimus redundare, quæ aſcendit delicijs affluens. Hortus planè deliciarum, quem non modò afflauerit veniens, ſed & perflauerit ſuperueniens auſter ille diuinus, vt vndiquè fluant & efflent aromata eius, chariſmata ſcilicet gratiarum. Tolle corpus hoc ſolare, quod illuminat mundum, vbi dies? Tolle Mariam hanc maris ſtellam, maris vtiquè magni & ſpatioſi, quid niſi caligo inuoluens, & vmbra mortis, ac denſiſſimæ tenebræ relinquuntur? Totis ergò medullis cordium, totis pręcordiorum affectibus, & votis omnibus Mariam hanc veneremur, quia ſic eſt volũtas eius, qui totum nos habere voluit per Mariã: hęc inquam voluntas eius eſt, ſed pro nobis. In omnibus ſiquidem & per omnia prouidens miſeris, trepidationem noſtram ſolatur, fidem excitat, ſpem roborat, diffidentiam abigit, erigit puſillanimitatem. Ad Patrem verebaris accedere, ſolo auditu

Honorari Mariam voluit Deus.

Cantic. 2.

Cantic. 4.

Pſal. 103.

Cũctas hæreſes interemit

Luc. 1.

Mariæ pedibus procidẽdum.

Potẽtia eius.

Media inter Chriſtum & Eccleſiam.

1. Cor. 9.

De Marię plenitudine accipiunt vniuerſi.

Pſal. 18.

Maria cõtriuit caput ſerpentis. Geneſ. 3.

Digitized by Google

2.Tim.2. auditu territus ad folia fugiebas. Iesum tibi dedit mediatorem. Quid non apud talem Patrem Filius talis obtineat? Exaudietur vtiquè pro reuerentia sua: Pater enim diligit Filium. An verò trepidas & ad ipsum? Frater tuus est & caro tua, tētatus per omnia absque peccato, vt misericors fieret.

Heb.5.

Nota. Hunc tibi fratrem Maria dedit: sed forsitan & in ipso maiestatem vereare diuinam, quòd licèt factus sit homo, manserit tamen Deus. Aduocatum habere vis & ad ipsum? Ad Mariam recurre. Pura siquidem humanitas in Maria, non modò pura ab omni contaminatione, sed & pura singularitate naturæ. Nec dubius dixerim: exaudietur & ipsa pro reuerentia sua. Exaudiet vtiquè matrem filius, & exaudiet filium pater. Filioli, hæc peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ. Quid enim? Potest ne filius aut repellere, aut sustinere repulsam? non audire, aut non audiri filius potest? Neutrum planè. Inuenisti (ait angelus) gratiam apud Deum. Feliciter. Semper hæc inueniet gratiam, & sola est gratia qua egemus. Prudens virgo non sapientiam sicut Salomon, non diuitias, non honores, non potentiam, sed gratiam requirebat. Nimirùm sola est gratia qua saluamur. Quid nos alia concupiscimus fratres? Quæramus gratiam, & per Mariam quæramus: quia quod quærit inuenit, & frustrari non potest. Et in fine sermonis: Cæterùm quicquid illud est quod offerre paras, Mariæ cōmendare memento, vt eodem alueo ad largitorem gratię gratia redeat, quo influxit. Neque enim impotens erat Deus & sine hoc aquæ ductu (scilicet Maria) infundere gratiam prout vellet, sed tibi vehiculum voluit prouidere. Fortè enim manus tuæ aut sanguine plenæ, aut infectæ muneribus, quòd non eas ab omni munere excussisti. Ideoq; modicū istud quod offerre desideras, gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis Mariæ manibus offerendū tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Nimirùm candidissima quædam lilia sunt, nec causabitur ille liliorum amator inter lilia non inuentum, quidquid illud fit quod inter Mariæ manus inuenerit.

Per Mariam quærenda gratia.

Maria aduocata ad Christum.

Scala peccatorū à Maria ad filium, & à Filio ad Patrem.

Luc.1.

CAPVT TERTIVM
DE CHARITATE ET DECALOGO.
I.

Est ne satis Christiano, in fidei ac spei doctrina institui?

REFERT summoperè, illum qui Fidem ac Spem est consecutus, Charitate quoquè præditum esse. Nam de his tribus coniunctim docet Paulus: *Nunc manent*, [a] inquit, *Fides, Spes, Charitas, tria hæc: maior autem horum est Charitas.* Magna certè Fides, quæ satis esse [b] queat ad montes transferendos, & patranda miracula: magna etiam Spes, salutis quædam [c] galea & ancora, quæ proposita Dei bonitate & præmij magnitudine, tum efficacem consolationem laborantibus, tum fiduciam singularem precantibus suggerit. Maxima verò Charitas, [d] virtutum omnium princeps, quæ modum finemque nescit, nec morientes deserit, morte ipsa fortior, qua sine Fides & Spes Christiano quidem inesse, sed ad benè beateque viuendum [e] sufficere minimè possunt. Vndè à Ioanne dictum est: [f] *Qui non diligit, manet in morte*, quanuis interim credat ac speret ille, vt fatuæ virgines in [g] Euangelio nobis exemplo esse possunt.

a 1.Cor.13.d

b 1.Cor.13.a Mar.11.c Matth.7.c

c 1.Thess.5.b Ephes.6.c Heb.6.d

d Prosper li.3.de vita contempla.ca.13.&15. August. in Psal 47. Idem tract.5.in epist.Ioan. Item in Ench. cap.117.& ser.53.de tēpore.

e Aug.15.de Trinit.cap.18.

f 1.Ioan.3.c

g Matth.25.a Aug.ser.23. de verbis Domini, c.4.& 8.

TESTIMONIA.

1. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nunc manent fides, spes, charitas, &c. vt in textu.

2. IBIDEM. Si linguis hominū loquar & angelorum, charitatem autem nō habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ità vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ità vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

3. MARCI vndecimo: Habete fidē Dei. Amen dico vobis, quia quicunque dixerit huic monti, Tollere & mittere in mare, & non hæsitauerit in corde suo, sed crediderit, quia quodcunque dixerit, fiat: fiet ei.

4. MATTHAEI septimo: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cęlorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorū. Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Quia nunquàm noui vos: discedite à me omnes qui operamini iniquitatem.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto capite: Nos autem qui diei sumus, sobrij simus, induti loricam fidei & charitatis, & galeam spem salutis.

6. AD Ephesios sexto: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite: & gladium spiritus, quod est verbum Dei.

7. AD Hebræos sexto: Confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut ancoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis, &c.

8. PRO-

Digitized by Google

8. PROSPER Regiensis Episcopus libro tertio de vita contemplatiua, capite decimotertio: Charitas est, vt mihi videtur, recta voluntas ab omnibus terrenis ac præsentibus prorsus auersa: iuncta Deo inseparabiliter, & vnita: igne quodam sancti Spiritus, à quo est, & ad quem refertur, incensa: inquinamenti omnis extranea, corrumpi nescia, nullo vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia quæ carnaliter diliguntur excelsa, affectionum omnium potentissima, diuinæ contemplationis auida, in omnibus semper inuicta, summa actionum bonarũ, salus morum, finis cęlestiũ præceptorũ, mors criminum, vita virtutũ, virtus pugnantium, palma victorũ, anima sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmium perfectorũ. In peccatis suis mortuos suscitat, languentes sanat, perditos instaurat, spem desperatis inspirat, pacificas mentes inhabitat: fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, glorioſa in perseuerantibus, victorioſa in martyribus, operoſa in omnibus omninò fidelibus: quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omnium seruit, ex qua quicquid est boni operis, viuit, sub qua obedientia crescit, per quam patientia vincit, propter quam carnalia blandimenta deuotio religioſa contemnit: sine qua nullus Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Hæc est charitas vera, germana, perfecta, quam excellẽtiorem viam nominat sanctus Apostolus. Et verè ipsa est via, quæ ducit per se ambulantes ad patriam: quia sicut sine via peruenit nullus quò tendit: ità sine charitate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homines, sed errare.

Laus charitatis.

1. Timoth. 1.

Causa meritorum bonorum.

Nullus sine ea Deo placuit, & cũ illa nemo peccare potuit. 1. Cor. 13.

9. ET capite decimoquinto: Ergò si charitatem Deo exhibeamus, & proximo de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, facilè peccato resistimus, bonis omnibus abũdamus, seculi blandimenta contemnimus, & omnia quæ difficilia sunt humanę fragilitati, vel aspera, etiam cum delectatione perficimus: si tamen Deum charitate perfecta, quę nobis ex illo est, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minùs diligit Deũ: quem si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, vndè peccati desiderijs seruiamus. Et quid est diligere Deum, nisi illi * occupare animum, concipere fruendæ visionis eius affectum, peccati odium, mundi fastidium, diligere etiam proximũ, quem ipse in se censuit diligendum, in ipso amore seruare legitimum modum, nec peruertere dilectionis ordinem constitutum? Ordinem dilectionis illi peruertunt, nec modum diligẽdi custodiunt, qui aut mundum, qui contemnendus est, diligunt, aut corpora sua minùs diligenda plùs diligunt, aut proximos non sicut seipsos, aut Deum plùs quàm seipsos fortè non diligũt. Sed de mundo, quòd diligi omninò non debeat, ipsius Dei nostri per sanctum Ioannem Apostolum vox est dicentis: Nolite diligere mundum. Corpus autem nostrum, quia pars nostrî est, ad hoc nobis diligendũ, vt saluti eius ac fragilitati naturaliter consulamus, & agamus quatenùs spiritui ordinatè subiectum, ad æternam salutem accepta immortalitate & incorruptione perueniat: non suis voluptatibus diffluendo, animæ rigorem sibi cedentis emolliat, puritatem polluat, & totam dignitatem suæ delectationis morbo corrumpat. Proximos autem tunc diligimus sicut nos, si nõ propter aliquas vtilitates nostras, non propter sperata beneficia vel accepta, nõ propter affinitates vel consanguinitates, sed propter hoc tantùm, quòd sunt naturæ nostræ participes, diligamus: quia nõ eos sicut nosipsos amamus, quando propter illa superlùs dicta diligimus. Neq; enim ideò proximum tanquàm seipsum diligit quisque, quia sibi frater aut soror, pater aut filius, mater aut filia, nepos aut neptis est. Carnaliter quippe amat, qui taliter amat: quoniã non illi tantùm proximi nostri credendi sunt, quos nobis gradus sanguinis iũgit, sed proximi nostri credẽdi sunt omnes homines, naturæ nostræ, sicut dixi, participes. Nam si propinquos nostros quãuis incompositos, turpes, ac malè moratos, plùs quàm quoslibet sanctos, quos à nobis secundùm sanguinem vocamus extraneos, diligamus: non solum carnaliter diligimus, sed etiam grauiter in tali eorũ dilectione peccamus. Proindè secundùm nos proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, & ad æternã vitam consequendam, sicut nobis, saluti eorum consulimus, quando nos in eorum peccatis ac periculis cogitamus: & sicut nobis subueniri optamus, ità eis pro viribus subuenimus: aut si facultas defuerit, voluntatem subueniẽdi tenemus. Quapropter hæc est proximi tota dilectio, vt bonum, quod tibi conferri vis, velis & proximo: & malum quod tibi nolis accidere, nolis & proximo. Illi verò plùs, quàm se, diligunt Deum, qui pro eius amore suæ ad tempus saluti non parcunt: seipsos tribulationibus ac periculis tradunt, nudari facultatibus proprijs, patriæ suæ extorres fieri, parentibus & vxoribus ac filijs suis renunciare parati sunt, & vt totum dicam, ipsam corporis mortem non solùm non refugiunt, sed etiam libenter excipiunt, ambientes à corporis sui vita magis, quàm à Deo vita vitæ suæ discedere. Iste igitur nobis dilectionis ordo seruandus est, iuxta illud, quod dicit Spiritus sanctus: Ordinauit in me charitatem: vt sicut ordinata charitas poscit, Deum principaliter diligamus: & propter ipsum in ipso ea, quę diligenda sudt, tantum quantum ipse præcipit, diligamus. Ipse enim præcipit, vt corpora nostra propter nos, proximos sicut nos, & ipsum plùs diligere, quàm nos debeamus: ità sanè, vt eis quos nobis coniunctiores familiaritas facit, si eos fama nõ reprobat, & vita commendat, nos ampliùs impendamus, omniũ profectus nostros esse credamus, & de aliorũ peccatis, tanquàm de nostris misericorditer lugeamus. Sic ergò possunt in hac vita illi esse perfecti, qui perfectè diligunt Deum. Et illi perfectè Deum diligunt, qui volendo quod vult Deus, & nolendo quod non vult, nec vllis peccatis, quibus offenditur, acquiescunt: & semper se ad virtutes, quas ipse dignatur donare, diligẽdas & habendas extendunt. Hi sunt, qui omnia bona quæ implere potuerint, ab illo se adiutos vt possint, veraciter credunt: quicquid mali commiserint, vitio suæ voluntatis assc̃ribunt: quicquid boni non potuerint implere, ab illo, vt possint, iugiter petunt: cùm potuerint, illi gratias agunt. Bona eius quæ fuerint consecuti, etiam alijs conferri socialiter volunt, & vsque in suos inimicos dilectionis suæ latitudinem porrigentes, hoc omnes cupiunt esse, quod ipsi sunt.

Proximi nostri quinam sint.

Diligentes Deum plùs quàm seipsos.

Ordo dilectionis.

Cant. 2.

Leuit. 19. Matth. 22.

Perfectè qui Deũ diligãt.

10. AVGVSTINVS in Psalmum quadragesimumseptimum: Intellige vim charitatis. Ipsa est virtus quam nemo vincit. Huius ignem nulli fluctus seculi, nulla flumina tentationis extinguunt. De hac dictum est: Valida est sicut mors dilectio. Quomodò enim mors quãdo venit, resisti ei non potest, quibuslibet artibus, quibuslibet medicamentis occurras, violentiam mortis vitare nõ potes, quia mortalis natus es; sic contra violentiam charitatis mundus nil potest. A contrario enim similitudo data est de morte: Quomodò enim mors ad auferendum violentissima est, sic charitas violentissima est ad saluandũ. Per charitatem enim multi mortui sunt seculo, vt viuerent Deo. Hac charitate accẽsi martyres, nõ simulati, nõ vana gloria ventilati, non tales de quibus dictũ est: Si tradidero corpus meum vt ardeã; charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest: sed tales, quos verè Christi & veritatis charitas perduceret ad passionem. Quid eis fecerunt tentationes sæuientium? Maiorem violentiam habuerunt oculi

Cant. 8. Quomodò charitas valida sicut mors.

1. Cor. 13.

Ordo dilectionis à quibus peruertatur. Vide Aug li. 1. de doctrina Christ. ca. 27.

1. Ioan. 2.

Corpus quomodo diligendum.

Proximum quando diligamus sicut nosipsos.

* aliàs copulari animo.

Digitized by Google

oculi flentium suorum, quàm persecutiones insectantium. Quàm multos enim tenebant filij, nè paterentur? quàm multorum genibus prouoluebantur vxores, nè viduæ relinquerentur? quàm multos parentes filij prohibebant mori, sicut nouimus & legimus in passione beatæ Perpetuæ? Facta sunt ista. Sed lachrymæ quantælibet, & quantolibet impetu fluerent, quomodò ardorem charitatis extinguerent? Hæc est virtus Sion, cui & alibi dicitur: Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Annunciate in turribus eius. Ponite corda vestra in virtute eius.

Psal.122.

11. IDEM tractatu quinto in epistolam beati Ioannis, super ea verba, In hoc manifestati sunt filij Dei, & filij diaboli. Omnis qui non est iustus, non est à Deo; & qui non diligit fratrem suum: Certè iam manifestum est vndè dicat, Et qui non diligit, inquit, fratrẽ suum. Dilectio ergò sola discernit inter filios Dei & filios diaboli. Signent se omnes signo crucis Christi. Respondeant omnes, Amen. Cantent omnes, Halleluia: Baptizentur omnes, intrent Ecclesias, faciant parietes basilicarum: non discernuntur filij Dei à filijs diaboli, nisi charitate. Qui habent charitatẽ, nati sunt ex Deo: qui non habent, non sunt nati ex Deo. Magnum iudicium, magna discretio. Quicquid vis, habe: hoc solum non habeas, nihil tibi prodest. Alia si non habeas, hoc habe, & implêsti legẽ. Qui enim diligit alterum, legem impleuit, ait Apostolus: Et, Plenitudo legis charitas. Puto istam margaritam esse illam, pro qua homo negociator describitur in Euangelio, qui inuenit vnam margaritam, & vendidit omnia quæ habebat, & emebat eam. Hæc est margarita preciosa, charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcunque habueris; quam si solam habeas, sufficit tibi.

1.ioan.3.

Charitas separat filios Dei à filijs diaboli.

Sola charitas sufficit, & sine ea nihil.

Rom.13.

Matth. 13.

12. ET in Enchiridio ad Laurentiũ, capite centesimo decimoseptimo: Charitas, quam fide ac spe maiorem dixit Apostolus, quanto in quocunque maior est, tanto melior est in quo est. Cùm enim quæritur, vtrùm quisq; sit homo bonus, non quæritur quid credat, aut speret, sed quid amet. Nam qui rectè amat, procul dubiò rectè credit & sperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiamsi sunt vera quę credit: inaniter sperat, etiamsi ad veram felicitatem doceantur pertinere quæ sperat, nisi & hoc credat ac speret, quòd sibi petenti donari possit, vt amet.

1.Cor.13.

Homo bonus esse iudicatur non ex fide aut spe, sed ex charitate.

13. ITEM sermone quinquagesimotertio de tempore: Charitas omnium arx est virtutũ, promissio regni, præmium summum sanctorum in cælo; quia in perenni gaudio nihil gratius, nihil dulcius habent sancti perfecto amore Dei. Quem quia præsentem vident, suauiùs diligunt, & dulciùs fruuntur ipso bono. In omnibus præceptis Dei charitas obtinet principatum, sine cuius perfectione nihil Deo placere posse Paulus Apostolus testatur; quia nec martyrium, nec seculi contemptum, nec eleemosynarum largitionem sine charitatis officio quicquam proficere posse ostendit.

Charitatis laus.

1.Cor.13.

14. ET libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Nullũ est isto Dei dono excellentius. Solũ est quod diuidit inter filios regni ęterni, & filios perditionis æternæ. Dantur & alia per spiritum sanctum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergò tãtum impertiatur cuique Spiritus sanctus, vt eum Dei & proximi faciat amatorem, à sinistra non transfertur ad dexteram. Nec spiritus propriè dicitur donum, nisi propter dilectionem: quam qui non habuerit, si linguis hominum loquatur & angelorum, sonans æramentum est & cymbalum tinniens. Et si habuerit prophetiam, & scierit omnia sacramenta, &c. Quantum ergò bonum est, sine quo ad æternam vitam neminem bona tanta perducunt? Ipsa verò dilectio siue charitas, nam vnius rei est vtrunque nomen, si habeat eam qui non loquitur linguis, nec habet prophetiam, nec omnia scit sacramenta, omnemq; scientiam, nec distribuit omnia sua pauperibus, vel non habendo quod distribuat, vel aliqua necessitate prohibitus, nec tradit corpus suum vt ardeat, si talis passionis nulla tentatio est, perducit ad regnum, ità vt ipsam fidẽ non faciat vtilem nisi charitas. Sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed non & prodesse. Propter quod & Apostolus Paulus, in Christo, inquit, Iesu, neque circuncisio, neque præputium aliquid valet, sed fides quę per dilectionem operatur. Sic eam discernens ab ea fide, qua & dæmones credũt & contremiscunt. Dilectio igitur quæ ex Deo est, & Deus est, propriè spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Dei charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas. Quocircà rectissimè spiritus sanctus cùm sit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum propriè quid nisi charitas intelligenda est, quæ perducit ad Deum, & sine qua quodlibet aliud donum Dei non perducit ad Deum?

1.Cor.13.

Fidem vtilẽ sola charitas facit.

Iaco.2.

Sine charitate fides esse potest, sed nõ prodesse. Galat.5.

Rom.5.

15. PRIMAE Ioannis tertio: Qui non diligit, manet in morte.

16. MATTHAEI vigesimoquinto: Nouissimè veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille respõdens, ait: Amen dico vobis, nescio vos.

17. AVGVSTINVS de verbis Domini sermone vigesimotertio, capite quarto: Intentũ me fecit Euangelium sanctum. Etiam ipsas virgines & ferentes lampades, alias dixit prudentes, alias stultas. Vndè intuemur? vndè discernimus? De oleo. Aliquid magnum significat oleum; & valdè magnũ. Putas nõ charitas est? Quærendo dicimus, non sententiam præcipitamus. Vndè mihi videatur oleũ charitatem significare, dicam vobis. Apostolus dicit; Adhuc supereminentiorem vobis viam demonstro. Supereminentiorem viam quam demonstrat? Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeã, factus sum æramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Ipsa est supereminens via, id est, charitas, quæ meritò oleo significatur. Omnibus enim humoribus oleum supereminet. Mitte aquam, & superinfunde oleum, oleum supereminet. Mitte oleum, superinfunde aquam, oleum supereminet. Si ordinem seruaueris, vincit: si ordinem mutaueris, vincit: Charitas nunquàm cadit. Et capite octauo: Sapientium lampades ardebant de oleo æterno, de conscientiæ securitate, de interiore gloria, de intima charitate.

Matth.25.

Oleum charitas.

1.Cor.12.

1.Cor.13.

II.

Quid verò est Charitas?

A. VIRTVS infusa diuinitùs, qua sincerè diligitur propter se Deus, & propter Deum proximus.

Matth.22.d Luc.10.e Mar. 12.c Augustl.lib.3. de doct. Christ.cap.10.

B. Diligẽdus enim præcipuè est Deus in omnibus,[a] & super omnia, & propter se solum, vt qui vnus summum æternumq; bonum existit, quod solum nostros explet animos: cuius amor & [b]honor nostræ tum voluntatis, tum actionis omnis initium & scopus esse debet.

a Bernar.in tractatu de diligendo Deo.

b 1.Cor.10.g Colosl.3.c

C. De-

Digitized by Google

c Auguſt.hom.38. ex 50. c 2. & ſeq.
d Auguſt. in Pſal.118.concione 2. Item ſerm. 53.& 59. de tempore.

C. Deindè propter[c] Deum amandus proximus, hoc eſt, citra diſcrimen [d] homo quilibet, quando inter nos omnes proximi, maximaque propinquitate coniuncti ſumus, ſecundùm eandem ſcilicet naturam humanam filijs Adę communem, & ob diuinam gratiam æternamque gloriam cunctis, qui velint, communicabilem.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI vigeſimoſecundo: Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt maximum & primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet & prophetæ.

2. LVCAE decimo: Et eccè quidam legiſperitus ſurrexit tentans illum, & dicens: Magiſter, quid faciendo vitam æternam poſſidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid ſcriptum eſt? quomodò legis? Ille reſpõdens, dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua: & proximum tuum ſicut teipſum. Dixitq; illi: Rectè reſpondiſti. hoc fac, & viues. Ille autem volens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum: Et quis eſt meus proximus? * Suſpiciens autem Ieſus, dixit: Homo quidam deſcendebat ab Ieruſalem in Iericho, &c. Quis horum trium videtur tibi proximus fuiſſe illi qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit miſericordiam in illum. Et ait illi Ieſus: Vade, & tu fac ſimiliter.

* aliàs Suſcipiens

3. MARCI duodecimo: Interrogauit eũ vnus de ſcribis, quod eſſet primum omniũ mandatum. Ieſus autem reſpondit ei: Quia primum omnium mandatum eſt, Audi Iſraël, Dominus Deus tuus Deus vnus eſt. Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc eſt primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt illi, Diliges proximum tuum tanquàm teipſum. Maius horum aliud mandatum non eſt. Et ait illi Scriba: Benè Magiſter, in veritate dixiſti, quia vnus eſt Deus, & non eſt alius præter eum, & vt diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tanquàm ſeipſum, maius eſt omnibus holocautomatibus & ſacrificijs. Ieſus autem videns quòd ſapienter reſpõdiſſet, dixit illi: Non es longè à regno Dei.

4. AVGVSTINVS libro tertio de doctrina Chriſtiana, capite decimo: Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipſum, & ſe atque proximo propter Deum.

Charitas quid ſit.

1. B. BERNARDVS in tractatu de diligendo Deo: Vultis à me audire, quarè & quomodò diligendus ſit Deus? Et ego: Cauſa diligendi Deũ, Deus eſt: Modus, ſine modo diligere. Ob duplicem autem cauſam Deum dixerim propter ſeipſum diligendum: ſiue quia nihil iuſtius, ſiue quia nil diligi fructuoſiùs poteſt. Meretur amari propter ſeipſum Deus, & ab infideli: qui etſi neſciat Chriſtum, ſcit tamen ſeipſum. Proindè inexcuſabilis eſt omnis etiam infidelis, ſi non diligit Dominum Deum ſuum ex toto corde, tota anima, tota virtute ſua. Clamat nempe intùs ei innata & nõ ignota rationi iuſtitia, quia ex toto ſe illum diligere debeat, cui ſe totum debere non ignorat, &c. Et quibuſdam interpoſitis: Hìc primùm vide, quo modo, immò quàm ſine modo à nobis Deus amari meruerit, qui prior ipſe dilexit nos tantus & tantùm, & gratis tantillos & tales. Et cùm dilectio quæ tendit in Deum, tendat in immenſum, tendat in infinitum, (nam & infinitus Deus eſt, & immenſus) quiſnam quęſo debeat finis eſſe noſtri vel modus amoris? Quid quòd amor ipſe noſter nõ iam gratuitus impenditur, ſed rependitur debitus? Amat ergò immenſitas, amat æternitas, amat ſupereminens ſcientiæ charitas, amat Deus, cuius magnitudinis non eſt finis, cuius ſapientię non eſt numerus, cuius pax exuperat omnẽ intellectum, & vicem rependimus cum mẽſura. Non ſine præmio diligitur Deus, etſi abſque prędmij intuitu diligendus ſit. Vacua nanque vera charitas eſſe non poteſt, nec tamen mercenaria eſt. Quippe non quærit quæ ſua ſunt. Affectus eſt, non contractus, nec acquiritur pacto, nec acquirit. Spontè afficit, & ſpontaneum facit. Verus amor ſeipſo contentus eſt. Habet præmium, ſed id quod amatur. Nam quidquid propter aliud amare videaris, id planè amas, quò amoris finis pertendit, non per quod tendit. Paulus non euangelizat vt comedat, ſed comedit vt euangelizet, eò quòd amet nõ cibum, ſed Euangelium. Verus amor præmium non requirit, ſed meretur. Præmiũ ſanè necdùm amanti proponitur, amanti debetur, perſeueranti redditur. Poſteà verò, vt perfecta iuſtitia ſit diligere proximum, Deum in cauſa habere neceſsè eſt. Alioquin proximum purè diligere quomodò poteſt, qui in Deo non diligit? Porrò in Deo diligere non poteſt, qui Deum non diligit. Oportet ergò Deum diligi priùs, vt in Deo diligi poſſit & proximus. Facit ergò etiam ſe diligi Deus, qui & cætera bona facit. Fa in fine: Quia carnales ſumus, & de carnis concupiſcentia naſcimur, neceſsè eſt, vt cupiditas noſtra vel amor noſter à carne incipiat, quæ ſi recto ordine dirigitur, quibuſdam ſuis gradibus duce gratia proficiens, ſpiritu tandèm conſummabitur: quia non priùs quod ſpirituale, ſed quod animale, deindè quod ſpirituale. Et priùs neceſsè eſt portemus imaginem terreſtris, deindè cæleſtis. In primis ergò diligit ſeipſum homo propter ſe. Caro quippe eſt, & nil ſapere valet præter ſe. Cumq; ſe videt per ſe non poſſe ſubſiſtere, Deum quaſi neceſſarium incipit per fidem inquirere & diligere. Diligit itaque in ſecũdo gradu Deum, ſed propter ſe, non propter Deum. At verò cùm ipſum cœperit occaſione propriæ neceſſitatis colere & frequẽtare, cogitando, legendo, orãdo, obediendo: quadam huiuſcemodi familiaritate paulatim ſenſimq; Deus innoteſcit, conſequenter & dulceſcit: & ſic guſtato, quàm ſuauis eſt Dominus, tranſit ad tertium gradum, vt diligat Deum non iam propter ſe, ſed propter ipſum. Sanè in hoc gradu diù ſtatur: & neſcio ſi à quoquam hominum quartus in hac vita perfectè apprædenditur, vt ſe ſcilicet diligat homo tantùm propter Deum.

Cauſa & modus diligẽdi Deum.

Quomodò Deus amari mereatur.

Pſal. 144. & 146.
Philip. 4.
Deus ſine prædij intuitu diligẽdus, nec tamen ſine prędmio diligitur.
1. Cor. 13.
1. Cor. 9.
Verus amor meretur prædmium.
Nota.
Proximi dilectio puta non eſt, nisì propter Deũ fiat.
Proximi dilectio non eſt ſine Dei dilectione.
Quibus gradibus amoris ad verã charitatem aſcẽdatur.
1. Cor. 15.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

3. AD Coloſſenſes tertio: Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Ieſu Chriſti facite, gratias agentes Deo & Patri per ipſum.

1. C. AVGVSTINVS homilia trigeſimaoctaua ex libro quinquaginta homiliarum, capite ſecundo: Incipiat homo amare Deum, & non amabit in homine nisì Deum. Capite tertio: Videat enim charitas veſtra primùm, amicitiæ amor qualiter debeat eſſe gratuitus. Non enim propterea debes habere amicum, vel amare, vt aliquid tibi præſtet. Si propterea illum amas, vt præſtet tibi vel pecuniam, vel aliquod commodum temporale; non illum amas, ſed illud quod præſtat.

Gratuitus amor.

Ami-

Digitized by Google

Amicus gratis amandus est, propter seſe, non propter aliud. Si hominem te hortatur amicitiæ regula, vt gratis diligas: quàm gratis amandus est Deus, qui iubet vt hominem diligas? Nihil delectabilius Deo. Nam in homine sunt quæ offendãt, per amicitiam tamen cogis te, vt etiam illa quæ offendunt in homine toleres propter amicitiam. Si ergò non debes propter quędam toleranda dissoluere hominis amicitiam: Dei amicitia quibus rebus debet cogi, vt dissoluatur à te? Nihil inuenis delectabilius Deo. Deus non est qui te offendat, si tu eum non offendas: nihil illo pulchrius, nihil illo dulcius. Sed dicturus es mihi; Non illum video; quomodò sum amaturus quem non video? Et quomodò discis amare quem non vides? Modò ostendo vndè coneris videre, quod istis oculis non potes videre. Eccè amas amicum, quid in illo amas? Gratis eum amas. Sed fortè amicus iste tuus, vt alia omittam, senex homo est: Pieti enim potest, vt habeas amicum senem. Quid amas in sene? Incuruum corpus, album caput, rugas in fronte, contractam maxillam? Si corpus quod vides, nihil deformius præ senectute: & tamen aliquid amas, & corpus quod vides nõ amas, quia deforme est: vndè vides quod amas? Si enim quæram à te, Quarè amas? respõsurus es mihi, Homo est fidelis. Ergò fidem amas. Si fidem amas, quibus oculis videtur fides, ipsis oculis videtur Deus. Incipe ergò Deum amare, & amabis hominem propter Deum. Et capite quinto: Si omnis qui amat, saluum vult habere quod amat, si intelligat quæ sit vera salus, incipit illam amare in se, & ipsam cogitur veram amare & in amico.

Dei amicitia dissolui non debet.

2. IDEM in psalmum centesimum decimumoctauum, concione octaua: Omnis homo est omni homini proximus; nec vlla cogitanda est longinquitas generis, vbi est natura cõmunis. Quanquàm nec proximum nouerat qui Domino ait, Et quis est mihi proximus? Quando illi est propositus homo quidam, qui descendens ab Hierusalem in Hiericho, incidit in latrones: cui proximum non fuisse nisi qui cum illo fecit misericordiam, ipse qui interrogauerat iudicauit, patuitq́, in facienda misericordia neminem alienum esse putandum ab eo qui diligit proximum. Et post pauca: Vt sciamus diligere Deum, sciendus est Deus: & vt sciat homo diligere proximum tanquàm seipsum, priùs debet diligendo Deum diligere seipsum. Quod vndè poterit scire, si nescit Deum, si nescit & seipsum?

Omnis homo proximus. *Luc.10.*

3. ET sermone quinquagesimotertio de tempore: Si fortè quislibet quærat, quis sit proximus, sciat omnem Christianum rectè proximum dici, quia omnes in baptismo filij Dei sanctificamur, vt fratres simus spiritaliter in charitate perfecta. Nobilior est generatio spiritalis quàm carnalis, de qua in Euangelio ipsa Veritas ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. Qui autem taliter intelligens proximum diligit, sine dubio charitatem veram in semetipso tenebit.

Proximi nostri sunt oẽs Christiani. *Ioan.3.*

4. ITEM sermone quinquagesimonono de tempore: Sic autem diligendus est inimicus, non inquantùm inimicus, sed inquantùm homo est, vt ei hoc velis prouenire quod tibi; id est, vt ad regnum correctus reuocatusq́ perueniat. Proximus est autem omnis homo. Omnes proximi sumus conditione terrenæ natiuitatis & mortalitatis, & etiã spe cælestis hæreditatis: quia nescimus quis quid futurus sit, quoniam aut Iudæus, aut hæreticus, aut paganus: fortè enim per misericordiam Dei conuertetur ad Deum, & inter sanctos primum locum habere merebitur.

Inimicus quatenùs diligendus. *Proximus est omnis homo.*

III.

Quot sunt Charitatis præcepta?

A. Dvo quidem summaria, quorum primum de diligendo Deo, sic [a] in veteri nouaq́ue lege proponitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis. Hoc est primum & maximum mandatum. Secundum autem simile est huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Prophetæ.*

[a] Deut.6.a Matth.22.d Marc.12.c Luc.10.e Greg. lib.10.Moral. cap.6.& 7.

B. Hæc charitas est [b] plenitudo legis & summa iustitiæ. hoc est [c] vinculum perfectionis: charitas, inquam, [d] de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

[b] Rom.13.e [c] Coloss.3.c [d] 1.Tim.1.a

TESTIMONIA.

1. A. DEVTERONOMII sexto: Audi Israël, Dominus Deus noster, Deus vnus est. Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntq́ verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodiè, in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntq́ & mouebuntur inter oculos tuos, scribesq́ ea in limine & ostijs domus tuæ.

2. MATTHAEI vigesimosecundo, 3. MARCI duodecimo, 4. LVCAE decimo, vt suprà, quæstione præcedenti, A. testimonio primo, & sequentibus.

5. GREGORIVS Magnus libro decimo Moralium in Iob, capite sexto: Dei dilectio per tria distinguitur: quia ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute diligi conditor iubetur. Qua in re notandum est, quòd diuinus sermo cùm Deum diligi præcipit, non solùm narrat ex quo, sed etiam informat ex quanto, cùm subiungit, ex toto: vt videlicet qui perfectè Deo placere desiderat, sibi de se nihil relinquat. Proximi autem dilectio ad duo præcepta deriuatur, cùm & per quendam iustum dicitur: Quod ab alio tibi odis fieri, vide nè tu alteri facias. Et per semetipsam Veritas dicit: Quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Quibus duobus scilicet vtriusque testamenti mandatis, per vnum malitia compescitur, per aliud benignitas prærogatur: vt malum quod pati non vult quisque non faciens, cesset à nocendi opere: & rursùm bonum, quod sibi fieri appetit, impendens, erga vtilitatem se proximi exerceat ex benignitate.

Tob.4. *Matth.7.*

6. DEINDE capite septimo eiusdem libri: Benè ergò lex Dei multiplex dicitur: quia nimirùm cùm vna eademq́ sit charitas, si mentem plenè ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit. Cuius diuersitatem breuiter exprimimus, si in electis singulis bona illius restringẽdo numeremus. Hæc nanq́ primùm per Abel & electa Deo munera obtulit, & fratris gladium non reluctando tolerauit. Hęc Enoch & inter homines spiritaliter viuere docuit, & ad sublimem vitam ab hominibus etiam corporaliter abstraxit. Hæc Noë, despectis omnibus, solum Deo placabilem osten-

Virtus charitatis multiplex. *Gen.4.* *Gen.5.* *Gen.7.*

Digitized by Google

dit, atque in arcæ fabricam ſtudio longi laboris exercuit, & mũdo ſuperſtitem pio opere exercendo ſeruauit: Hæc per Sem & Iaphet humiliter verenda patris erubuit, & ſuperiecto dorſis pallio, quæ non videbat, abſcõdit. Hæc Abrahæ dextram quia ad mortem filij obediendo extulit, hũc prolis innumeræ, gentium patrem fecit. Hæc Iſaac mentem quam ſemper ad munditiam tenuit, caligantibus ætate oculis, ad videnda longè pòſt ventura dilatauit. Hæc Iacob compulit amiſſum bonum filium medullitùs gemere, & prauorum filiorum præſentiam ſub æquanimitate tolerare. Hæc Ioſeph docuit à fratribus venundatum, libertate animi infracta ſeruitium perpeti, & eiſdem pòſt fratribus mente non elata principari. Hæc Moyſen, delinquente populo, & vſque ad petitionem mortis in precibus ſtrauit, & vſque ad interfectionem populi per zeli ſtudium erexit: vt & pro pereunte plebe ſeſe morti obijceret, & contra peccantem protinùs vice Domini irascentis ſæuiret. Hæc Phinees brachium in vltionem peccantium erexit, vt arrepto gladio coëuntes transfigeret, & iram Domini iratus placaret. Hæc Ioſue exploratorem docuit, vt & priùs contra falſiloquos ciues veritatem verbo defenderet, & hanc poſtmodùm gladio contra hoſtes allegaret. Hæc Samuel & in principatu humilem præbuit, & integrum in deiectione ſeruauit: qui cùm perſequentem ſe plebem diligeret, ipſe ſibi teſtimonium extitit, quia culmen ex quo deiectus eſt, non amauit. Hæc Dauid ante iniquum regem & humilitate commouit ad fugam, & pietate repleuit ad veniam: qui perſecutorem ſuum & timendo fugit vt dominum, & tamen cùm poteſtatem feriendi reperit, non agnouit inimicum. Hæc Nathan & contra peccantem Regem in authoritatem liberæ increpationis ſuſtulit, & cùm Regis culpa deeſſet, in petitione humiliter ſtrauit. Hæc per Eſaiam nuditatem carnis in prædicatione non erubuit, & ſubducto carnali velamine, ſuperna myſteria penetrauit. Hæc Heliam, quia feruoris zelo viuere ſpiritaliter docuit, ad vitam quoquè & corporaliter abſtraxit: Hæc Heliſæum, quia magiſtrum ſimpliciter diligere inſtituit, magiſtri ſpiritu dupliciter impleuit. Per hanc Hieremias, nè in Aegyptum populus deſcenderet, reſtitit: ſed tamen & inobedientes diligens, quò deſcendi prohibuit, & ipſe deſcendit. Hæc Ezechielem, quia priùs à terrenis deſiderijs ſuſtulit, pòſt per cincinnum capitis in aëre librauit. Hæc in Daniele quia à regijs dapibus gulam compeſcuit, ei & eſurientium ora leonum clauſit. Hæc tribus pueris, quia in tranquillitate poſitis incendia vitiorum ſubdidit, tribulationis tempore & flãmas in fornace temperauit. Hæc in Petro & minis terrentiũ principum fortiter reſtitit, & in circunciſione ſubmouẽda, minorum verba humiliter audiuit. Hæc in Paulo & manus perſequentium humiliter pertulit, & tamen in circunciſionis negocio longè ſe imparis prioris ſenſum audenter increpauit. Multiplex ergò iſta lex Dei eſt, quæ ſingulis rerum articulis non permutata congruit, & cauſis ſe variantibus non variata coniungit.

Gen. 9. Gen 22. Gen. 27. Gen. 37. Gen. 42. Exod. 32. Num. 25. Ioſue 9. 1. Reg. 3. 1. Reg. 24. 2. Reg. 12. Eſa. 20. 4. Reg. 2. Ibidem. Ierem. 42. Ezech. 8. Dan. 4. Dan. 2. Actor. 15. Galat. 2.

1. B. AD Romanos decimotertio: Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falſum teſtimonium dices, Non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum: in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo ergò legis eſt dilectio.

2. AD Coloſſenſes tertio: Induite viſcera miſericordiæ, benignitatem, &c. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis.

3. PRIORIS ad Timotheum primo: Finis præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.

IIII.

Quo indicio ſe prodit ſyncera Charitas?

a Greg. hom. 30. in Euang. A. PROBATIO[a] dilectionis ſeu charitatis, exhibitio eſt operis, & DIUINORUM obſeruatio mandatorum. Vndè & Ioannes Chriſto dilectus inquit:

b 1. Ioan. 5. a c 1. Ioan. 2. a [b] *Hæc eſt vera charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiamus: & mandata eius grauia non ſunt.* Et rurſum: [c] *Qui dicit ſe nôſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt, & in hoc veritas non eſt. Qui autem ſeruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt. In hoc ſcimus, quoniam in ipſo ſumus.*

d Ioan. 14. b c B. Quinetiam Chriſtus ipſe docet: [d] *Si diligitis me, mandata mea ſeruate. Qui habet mandata mea & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat.*

TESTIMONIA.

A. GREGORIVS homilia trigeſima in Euãgelia: Si quis diligit me, ſermonem meũ ſeruabit. Probatio ergò dilectionis, exhibitio eſt operis. Hinc in epiſtola ſua idem Ioãnes dicit: Qui dicit, diligo Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. Verè enim diligimus, ſi ad mandata eius à noſtris nos voluptatibus coarctamus. Nã qui adhuc per illicita deſideria diffluit, profectò Deum non amat: quia ei in ſua voluntate contradicit. Reliqua teſtimonia habes in textu.

Ioan. 14. 1. Ioã. 2. & 4.

V.

Quæ ſunt mandata Dei, ad Charitatem præcipuè ſpectantia?

Exod. 20. a b 34. d Leuit. 19. a b Deu. 4. a b 5. a b 10. a a Matt. 19. c 5. c 22. b Mar. 10. & 12. c Luc. 18. d & 10. c Rom. 2. b 13. c 7. b Gala. 5. c Iac. 2. b 1. d 4. c 1. Tim. 1. b Concil. Triden. ſeſſ. 6. can. 19. 20. & 21.

DECEM Dei verba primùm per Moyſen Iudæis tradita, & deinde per Chriſtum & Apoſtolos[a] Chriſtianis omnibus commendata: quæ & Decalogi nomen obtinuerunt, atque ità recenſentur:

Ego ſum Dominus Deus tuus.

b Leuit. 26. a I. *Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile,*[b] *vt adores illud.*

II. *Non*

Digitized by Google

II. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

III. Memento vt diem Sabbati sanctifices.

IIII. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

V. Non occides.

VI. Non mœchaberis.

VII. Non furtum facies.

VIII. Non loquéris contra proximum tuum falsum testimonium.

IX. [c] Non concupisces vxorem proximi tui:

X. Non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, & vniuersa quæ illius sunt.

Exponunt Decalogũ Orig. in Exod. hom. 8. Aug. quæst. 71. in Exod. & tract. de decem plagis. & lib. de decem chordis.

[c] Deuter. 5.e

TESTIMONIA.

1. EXODI vigesimo: Locutusq; est Dominus cunctos sermones hos: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles: Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà. Memento vt diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requieuit in die septimo: idcircò benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificauit eum. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non loquéris contra proximum tuum falsum testimonium, Non concupisces domum proximi tui: nec desiderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

2. ET capite trigesimoquarto: Dixit Dominus ad Moysen, Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Israël pepigi fœdus. Fuit ergò ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis verba fœderis decem. Cumq; descenderet Moyses de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonij, & ignorabat quòd cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini.

3. LEVITICI decimonono: Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad omnem cœtum filiorum Israel, & dices ad eos: Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. Vnusquisque patrem suum & matrẽ suam timeat. Sabbata mea custodite. Ego Dominus Deus vester. Nolite conuerti ad idola, nec deos conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus vester. Non facietis furtum, Non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. Et in fine capitis: Custodite omnia præcepta mea & vniuersa iudicia, & facite ea. Ego Dominus.

4. DEVTERONOMII quarto: Et nunc Israël audi præcepta & iudicia quæ ego doceo te, vt faciens ea, viuas, & ingrediens possideas terram, quã Dominus Deus patrum vestrorũ daturus est vobis. Non addetis ad verbũ quod vobis loquor, nec auferetis ab eo: custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis. Scitis quòd docuerim vos præcepta atque iustitias, sicut mandauit mihi Dominus Deus meus: sic facietis in terra ea, quam possessuri estis, & obseruabitis, & implebitis opere. Hæc est enim vestra sapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi præcepta hæc, dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Dominus Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Quæ est enim alia gens sic inclyta, vt habeat cæremonias, iustaq; iudicia, & vniuersam legem, quam ego proponam hodiè ante oculos vestros? Custodi igitur temetipsum & animam tuam solicitè. Nè obliuiscaris verborum quæ viderunt oculi tui, & nè excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos, diem in quo stetisti coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus est mihi, dicens: Congrega ad me populum, vt audiant sermones meos, & discant timere me omni tempore quo viuunt in terra, doceantq; filios suos. Et accessistis ad radices montis qui ardebat vsque ad cælum: erantq; in eo tenebræ, & nubes, & caligo. Locutusq; est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audistis, & formam penitùs non vidistis, & ostendit vobis pactum suum, quod præcepit vt faceretis, & decem verba quæ scripsit in duabus tabulis lapideis. Mihiq; mãdauit in illo tempore, vt docerem vos cæremonias & iudicia, quæ facere deberetis in terra quam possessuri estis. Custodite igitur solicitè animas vestras.

5. ET capite quinto: Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Non habebis deos alienos in conspectu meo. Nõ facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium, quæ in cælo sunt desuper, & quæ in terra deorsùm, & quæ versantur in aquis sub terra. Non adorabis ea, & non coles. Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam & quartam generationem his qui oderunt me, & faciens misericordiam in multa millia diligentibus me, & custodiẽtibus præcepta mea. Non vsurpabis nomen Domini Dei tui frustrà, quia non erit impunitus, qui super re vana nomen eius assumpserit. Obserua diem Sabbati, vt sanctifices eum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies Sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quicquam operis, tu & filius tuus & filia, seruus & ancilla, & bos, & asinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus qui est intra portas tuas: vt requiescat seruus tuus & ancilla tua, sicut & tu. Memento quòd & ipse seruieris in Aegypto, & eduxerit te indè Dominus Deus tuus in manu forti & brachio extento. Ideircò præcepit tibi, vt obser-

Digitized by Google

uares diem Sabbati. Honora patrem tuum & matrem, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & benè ſit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi. Non occides, Neque mœchaberis. Furtumq; nō facies. Nec loquéris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Non concupiſces vxorem proximi tui, non domum, non agrum, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, & vniuerſa quæ illius ſunt. Hęc verba locutus eſt Dominus ad omnem multitudinem veſtram in monte de medio ignis, & nubis, & caliginis, voce magna, nihil addens ampliùs, & ſcripſit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi.

6. ITEM capite decimo: In tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, ſicut priores fuerunt, & aſcende ad me in mōtem, faciesq; arcam ligneam, & ſcribam in tabulis verba quæ fuerunt in his, quas antè confregiſti, ponesq; eas in arca. Feci igitur arcam de lignis ſetim. Cumq; dolâſſem duas tabulas lapideas inſtàr priorum, aſcendi in montem, habens eas in manibus. Scripſitq; in tabulis iuxta id quod priùs ſcripſerat, verba decem, quæ locutus eſt Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus eſt, & dedit eas mihi. Reuerſusq; de monte deſcendi, & poſui tabulas in arcam quam feceram, quæ hucuſquè ibi ſunt, ſicut mihi præcepit Dominus.

Ad Chriſtianos etiã Decalogum pertinere.

7. MATTHAEI decimonono: Et eccè vnus accedens, ait illi: Magiſter bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Dicit illi, Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falſum teſtimonium dices, Honora patrem tuum & matrem tuam, Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

8. ITEM capite quinto: Nolite putare, quoniam veni ſoluere legem aut Prophetas, &c. vt infrà quæſtione ſequenti, A. teſtimonio ſeptimo.

9. ET vigeſimoſecundo, vt ſuprà quæſtione ſecunda, A. teſtimonio primo.

10. MARCI decimo: Procurrens quidam genuflexo ante eum, rogabat eum: Magiſter bone, quid faciam, vt vitam æternam percipiam? Ieſus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisì vnus Deus. Præcepta nôſti. Nè adulteres, Nè occídas, Nè fureris, Nè falſum teſtimonium dixeris, Nè fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem. At ille reſpondens ait illi: Magiſter, hæc omnia obſeruaui à iuuentute mea. Ieſus autem intuitus eum, dilexit eum.

11. ET capite duodecimo, vt ſuprà quæſtione ſecunda, A. teſtimonio tertio.

12. LVCAE decimooctauo: Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magiſter bone, quid faciens vitam æternam poſſidebo? Dixit autem ei Ieſus, Quid me dicis bonum? nemo bonus nisì ſolus Deus: Mandata nôſti: Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non falſum teſtimonium dices, Honora patrem tuum & matrem.

13. ET decimo, vt ſuprà quæſtione ſecunda, A. teſtimonio ſecundo.

14. AD Romanos ſecundo: Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.

15. ET capite decimotertio: Nemini quicquam debeatis: nisì, vt inuicèm diligatis. Qui enim diligit proximum, legē impleuit. Nam, Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falſum teſtimonium dices, Non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergò legis eſt dilectio.

16. ITEM capite ſeptimo: Quid ergò dicemus? lex peccatum eſt? Abſit. Sed peccatum non cognoui, nisì per legem. nam concupiſcentiam neſciebam, nisì lex diceret, Non concupiſces, &c. Itaque lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum, &c.

17. AD Galatas quinto: Vos in libertatem vocati eſtis fratres: tantùm nè libertatem in occaſionem detis carnis, ſed per charitatem ſeruite inuicèm. Omnis enim lex in vno ſermone impletur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

18. IACOBI ſecundo: Si tamen legem perficitis regalem ſecundùm ſcripturas, Diliges proximum tuum ſicut teipſum: benè facitis. Si autem perſonas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege, quaſi tranſgreſſores. Quicunque autem totam legem ſeruauerit, offendit autem in vno, factus eſt omnium reus. Qui enim dixit, Non mœchaberis: dixit &, Non occides. Quòd ſi non mœchaberis, occides autem: factus es tranſgreſſor legis. Sic loquimini, & ſic facite, ſicut per legem libertatis incipientes iudicari.

19. ET capite primo: Qui perſpexerit in lege perfectæ libertatis, & permanſerit in ea, non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis: hic beatus in facto ſuo erit.

20. ET capite quarto: Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem ſuum: detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem, non es factor legis, ſed iudex. Vnus eſt enim legislator & iudex, qui poteſt perdere & liberare.

21. PRIORIS ad Timotheum primo: Finis autem præcepti eſt charitas de corde puro & conſcientia bona & fide non ficta. A quibus quidam aberrantes, conuerſi ſunt in vaniloquium, volentes eſſe legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Scimus autem quia bona eſt lex, ſi quis ea legitimè vtatur.

22. CONCILIVM Tridentinũ ſeſſione ſexta, canone decimonono: Si quis dixerit nihil præceptum eſſe in Euangelio præter fidem, cætera eſſe indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, ſed libera: aut decem præcepta nihil pertinere ad Chriſtianos, anathema ſit. Præcepta euangelica.

23. ET canone vigeſimo: Si quis hominem iuſtificatum, & quantumlibèt perfectum, dixerit non teneri ad obſeruantiam mandatorum Dei & Eccleſiæ, ſed tantùm ad credendum: quaſi verò Euangelium ſit nuda & abſoluta promiſſio vitæ æternæ ſine conditione obſeruationis mandatorum, anathema ſit. Mandata Dei & Eccleſiæ Chriſtianis obſeruãda.

24. ITEM canone vigeſimoprimo: Si quis dixerit Chriſtum Ieſum à Deo hominibus datum fuiſſe vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legislatorem cui obediant, anathema ſit. Chriſtus legislator.

25. LEVITICI vigeſimoſexto: Non facietis vobis idólum & ſculptile, nec titulos erigetis, nec inſignem lapidem ponetis in terra veſtra, vt adoretis eum.

26. DEVTERONOMII quinto: Non loquéris contra proximũ tuum falſum teſtimonium. Non concupiſces vxorem proximi tui, non domum, non agrum, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, & vniuerſa quæ illius ſunt.

VI.

Quid ſibi vult hoc exordium, Ego ſum Dominus Deus tuus?

Deut.6.a d 4 d 10.d Malach.1.b d Hier.32.c Pſal.46.a

A. DECALOGVM exorditur Deus à notitia ſuî, & ab inſinuatione Maie-

Digitized by Google

Maiestatis suæ, vt cognitum Legislatorem magis reuereamur, eiusque propositis mandatis maior apud omnes authoritas constet. Nempe tam seriò nobiscum agitur, vt si vnquàm [a] salui esse velimus, hîc velut in clarissimo speculo, diuinæ maiestatis voluntatem, omnemque rectè viuendi rationem certò contemplemur, agnitamque legem illam sanctissimam, [b] adiuuante Christi spiritu, accuratè seruemus.

a Mat.5.c 19.c 28.d Heb.5.c Psal.118.a c 1.Ioan.3.d Aug. quæst.140.super Exodum.

b Rom.8.c Ioã.1.c Phil.4.c

B. Nec enim præcipit solùm, sed [c] benedictionem quoquè promittit, & opem tribuit noster Legislator. [d] *Spiritum meum*, inquit, *ponam in medio vestrî, & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & operemini.*

c Psal.83.b Deut.28.a b Leuit.26.a b

d Ezech.36.f & 11.d

C. Quarè cùm Christus [e] etiam præcepisset, *Tollite iugum meum super vos*, nè quis causaretur difficultatem, adiecit: *Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue*, ijs videlicet, qui gratiæ spiritu imbuti, in charitate non ficta ambulant.

e Matth.11.d 1.Ioan.5.a Concil. Trid. sess.6.cap.11. & can.18. Chrysost.lib.1. de compunct.cordis. Basil. quæst.176.in regulis breuioribus. Aug de nat.& gra. cap.43. & 69. Item ser.61. & 191.de temp. Hieron.in symb.ad Damas.

TESTIMONIA.

1. A. DEVTERONOMII sexto: Hæc sunt præcepta & cæremoniæ atq; iudicia, quæ mandauit Dominus Deus vester vt docerem vos, & faciatis ea in terra ad quam transgredimini possidendam, vt timeas Dominum Deum tuum, & custodias omnia mandata & præcepta eius, quæ ego præcipio tibi & filijs ac nepotibus tuis cunctis diebus vitæ tuæ, vt prolongẽtur dies tui. Audi Israël, & obserua, vt facias quæ præcepit tibi Dominus, & benè sit tibi, & multipliceris ampliùs, sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte & melle manantem. Audi Israël, Dominus Deus noster, Deus vnus est, &c. Non ibitis post deos alienos &c. quoniam Deus æmulator Dominus Deus tuus in medio tuî: nè quandó irascatur furor Domini Dei tui cõtra te, & auferat te de superficie terræ. Et in fine capitis: Præcepitq; nobis Dominus, vt faciamus omnia legitima hæc, & timeamus Dominum Deum nostrum, vt benè sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodiè. Eritq; nostrî misericors, si custodierimus & fecerimus omnia præcepta eius coram Domino Deo nostro, sicut mandauit nobis.

2. ET capite quarto: Caue nè quando obliuiscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum: & facias tibi sculptam similitudinem eorum, quæ fieri Dominus prohibuit, quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus æmulator. Ibid. Scito ergò hodiè, & cogitato in corde tuo, q̃ Dominus ipse est Deus in cælo sursùm, & in terra deorsùm, & non sit alius. Custodi præcepta eius atq; mandata quæ ego præcipio tibi: vt benè sit tibi, & filijs tuis post te, & permaneas multo tempore super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

3. ITEM capite decimo: Circuncidite igitur præputium cordis vestri, & ceruicem vestram nè induretis ampliùs, quia Dominus Deus vester ipse est Deus deorum, & Dominus dominantium, Deus magnus & potens, & terribilis, qui personam non accipit, nec munera. Facit iudicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum. & vos ergò amate peregrinos, quia & ipsi fuistis aduenæ in terra Aegypti. Dominum Deum tuum timebis, & ei seruies: ipsi adhærebis, iurabisq; in nomine illius. Ipse est laus tua, & Deus tuus, qui fecit tibi hæc magnalia & terribilia, quæ viderunt oculi tui.

4. MALACHIAE primo: Magnificetur Dominus super terminũ Israel. Filius honorat patrem, & seruus dominum suum: si ergò pater ego sum, vbi est honor meus? & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? dicit Dominus exercituum. Et in fine: Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in gentibus.

5. HIEREMIAE trigesimosecundo: Non erit tibi difficile omne verbum. Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatẽ patrum in sinum filiorum eorum post eos: Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique secundùm vias suas, & secundùm fructum adinuentionum eius.

6. PSALMO quadragesimosexto: Quoniam Dominus excelsus, terribilis, Rex magnus super omnem terram.

7. MATTHAEI quinto: Nolite putare quoniam veni soluere legem aut prophetas. Non veni soluere, sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota vnũ, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Qui ergò soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Dico enim vobis, quia nisi abundauerit iustitia vestra plùs quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Audistis quia dictum est antiquis, Non occides. qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autẽ dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca: reus erit cõcilio. Qui autem dixerit, Fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo, & tunc veniẽs offeres munus tuum. Audistis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Dictum est: Quicunque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij. Ego autẽ dico vobis, quia omnis qui dimiserit &c. Iterùm audistis quia dictũ est antiquis, Non periurabis: reddes autẽ Domino iuramenta tua. Ego autẽ dico vobis, non iurare omninò, neq; per cælum, quia &c. Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentẽ pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuã, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecũ iudicio contendere, & tunicã tuam tollere, dimitte ei & palliũ. Audistis quia dictũ est, Diliges proximũ tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Díligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cælis est, qui solẽ suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quã mercedẽ habebitis? nónne &

Digitized by Google

ne & publicani hoc faciũt? Et si salutaueritis fratres vestros tantùm, quid ampliùs facitis? nónne & ethnici hoc faciunt? Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

8. ITEM decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

9. ET capite vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis.

10. AD Hebræos quinto: Et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

11. PSALMO centesimo decimooctauo: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tu mandâsti, mandata tua custodiri nimis. Maledicti qui declinant à mandatis tuis.

12. PRIMAE Ioannis tertio: Et hoc est mandatum eius, vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutrùm, sicut dedit mandatum nobis. Et qui seruat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo. Et in hoc scimus quoniã manet in nobis, de spiritu quem dedit nobis.

13. AVGVSTINVS quæstione centesima quadragesima super Exodum: Cùm tam multa locutus sit Deus, duæ tantùm tabulæ dantur Moysi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ testimonij futuræ in arca. Nimirùm omnia cætera quæ præcepit Deus, ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis conscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter quærantur & benè intelligantur: quomodò hæc ipsa rursùs decem præcepta, ex duobus illis, dilectione scilicet Dei & proximi, in quibus tota lex pendet & prophetæ.

Ex Decalogo pendent omnia Dei præcepta.

Matth. 22.

14. AD Romanos octauo: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram.

15. IOANNIS primo capite: De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

16. AD Philippenses quarto: Omnia possum in eo qui me confortat.

1. B. PSALMO octogesimotertio: Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem.

2. DEVTERONOMII vigesimooctauo: Si audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atque custodias omnia mandata eius quæ ego præcipio tibi hodiè, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus quæ versantur in terra. Veniéntque super te vniuersæ benedictiones istæ, & apprehendent te: si tamen præcepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructusq; iumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulæ ouium tuarum. Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquiæ tuæ. Benedictus eris ingrediens & egrediens. Dabit Dominus inimicos tuos qui consurgunt aduersùm te, corruentes in conspectu tuo: per vnam viam venient contra te, & per septem fugient à facie tua. Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum: benedicetq; tibi in terra quam acceperis. Suscitabit te Dominus sibi in populum sanctum, sicut iurauit tibi, si custodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaueris in vijs eius. Videbuntq; omnes terrarum populi, quòd nomen Domini inuocatum sit super te, & timebunt te. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu vteri tui, & fructu iumentorum tuorum, fructu terræ tuæ, quam iurauit Dominus Patribus tuis, vt daret tibi. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cælum, vt tribuat pluuiam terræ tuæ in tempore suo: benedicetq; cunctis operibus manuum tuarum, & fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies. Constituet te Dominus in caput, & non in caudam, & eris semper supra, & non subter: si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodiè, & custodieris & feceris, ac non declinaueris ab eis, nec ad dextram, nec ad sinistram, nec secutus fueris deos alienos, neque colueris eos.

3. LEVITICI vigesimosexto: Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuias temporibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur. Appræhendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem: & comedetis panem vestrum in saturitate, & absque pauore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris: dormietis, & non erit qui exterreat. Auferam malas bestias: & gladius non transibit terminos vestros. Persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis. Persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum de vobis decem millia: cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro. Respiciam vos, & crescere faciam: multiplicabimini, & firmabo pactum meum vobiscum. Comedetis vetustissima veterum, & vetera nouis superuenientibus proijcietis. Ponam tabernaculum meum in medio vestri, & non abijciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vosq; eritis populus meus. Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum: ego quoquè hæc faciam vobis, Visitabo vos velociter in egestate, & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustrà seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subijciemini his qui oderunt vos. fugietis nemine persequente. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiæ vestræ. Daboq; vobis cælum desuper sicut ferrum, & terram æneam. Consumetur incassum labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma prębebunt. Si ambulaueritis ex aduerso mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras vsq; in septuplum propter peccata vestra: immittamq; in vos bestias agri, quę consumant vos & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertæq; fiant viæ vestræ. Quòd si nec sic volueritis recipere disciplinã, sed & ambulaueritis ex aduerso mihi: ego quoq; cõtra vos aduersus incedam, & percutiam vos septiès propter peccata vestra. inducamq; super vos gladium vltorem fœderis mei. Cumq; confugeritis in vrbes, mittam pestilentiã in medio vestri, & trademini in manibus hostiũ, postquàm cõfregero baculum panis vestri: ità vt decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus; & comedetis, & non saturabimini. Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaueritis contra me: & ego incedã aduersùs vos in furore cõtrario, & corripiã vos septem plagis propter peccata vestra, ità vt comedatis carnes filiorum vestrorum, & filiarũ vestrarum. destruam excelsa vestra, & simulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorũ, & abominabitur vos anima mea, in tantum vt vrbes vestras redigã in solitudinem, & deserta faciam sanctuaria vestra, nec recipiam vltrà odorem suauissimũ. Disperdamq; terrã vestram, & stupebũt super ea inimici vestri, cùm habitatores illius fuerint. vos autem dispergam in Gentes, & euaginabo post vos gladium, eritq; terra vestra deserta, & ciuitates vestræ dirutæ. Et qui de vobis remãserint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis, & ità fugient quasi gladium: cadent nullo persequente, & corruẽt singuli super fratres

suos,

Digitized by Google

ſuos, quaſi bella fugientes, nemo veſtrûm inimicis audebit reſiſtere. peribitis inter Gentes, & hoſtilis vos terra cõſumet. Quòd ſi & de ijs aliqui remanſerint, tabeſcent in iniquitatibus ſuis, in terra inimicorum ſuorum, & propter peccata patrum ſuorum & ſua affligentur: donec confiteantur iniquitates ſuas, & Maiorum ſuorum, quibus præuaricati ſunt in me, & ambulauerunt ex aduerſo mihi. Ambulabo igitur & ego cõtra eos, & inducam illos in terram hoſtilem, donec erubeſcat incircunciſa mens eorum.

4. EZECHIELIS trigeſimoſexto: Dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtrî, & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum. Et ſpiritum meum ponam in medio veſtrî &c. vt in textu. Et habitabitis in terra quam dedi patribus veſtris: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum. Et ſaluabo vos ex vniuerſis inquinamentis veſtris: & vocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponam vobis famem. Et multiplicabo fructum ligni, & genimina agri: vt non portetis vltrà opprobrium famis in Gentibus.

5. ET capite vndecimo: Dabo eis cor vnum, & ſpiritum nouum tribuam in viſceribus eorum: & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum, vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea cuſtodiant, faciantq; ea: & ſint mihi in populum, & ego ſim eis in Deum.

1. C. MATTHAEI vndecimo: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde: & inuenietis requiẽ animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.

2. PRIMAE Ioannis quinto: In hoc cognoſcimus quoniã diligimus natos Dei, cùm Deum diligamus, & mandata eius faciamus. Hæc eſt enim charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiamus: & mandata eius grauia non ſunt.

Iuſtificati adſtringũtur ad obſeruationẽ præceptorũ.

3. CONCILIVM Tridẽtinum ſeſſione ſexta, capite vndecimo: Nemo autem, quantumuis iuſtificatus, liberum ſe eſſe ab obſeruatione mandatorum putare debet: nemo temeraria illa & à patribus ſub anathemate prohibita voce vti, Dei præcepta homini iuſtificato ad obſeruandum eſſe impoſſibilia: nam Deus impoſſibilia non iubet, ſed iubendo monet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis: & adiuuat, vt poſſis. Cuius mandata grauia non ſunt, cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue. Qui enim ſunt filij Dei, Chriſtum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipſe teſtatur, ſeruant ſermones eius. Quod vtiquè cum diuino auxilio præſtare poſſunt. licèt enim in hac mortali vita quantumuis ſancti & iuſti in leuia ſaltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoquè cadant, non propterea deſinunt eſſe iuſti. Nam iuſtorum illa vox eſt & humilis & verax: Dimitte nobis debita. quo fit, vt iuſti ipſi eo magis ſe obligatos ad ambulandum in via iuſtitiæ ſentire debeant, quo liberati iam à peccato, ſerui autem facti Deo, ſobriè, iuſtè, & piè viuentes, proficere poſſunt per Chriſtum Ieſum, per quem acceſſum habuerunt in gratiam iſtam. Deus nanque ſua gratia ſemel iuſtificatos non deſerit, niſi ab eis priùs deſeratur. Itaque nemo ſibi in ſola fide blandiri debet, putans fide ſola ſe hæredem eſſe conſtitutum, hæreditatemq; conſecuturum, etiamſi Chriſto non compatiatur, vt & conglorificetur. nam & Chriſtus ipſe, vt inquit Apoſtolus, cùm eſſet filius Dei, didicit ex ijs quæ paſſus eſt, obedientiam: & conſummatus, factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ. Propterea Apoſtolus ipſe monet iuſtificatos, dicens: Neſcitis quòd ij qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? ſic currite, vt comprehendatis. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, nõ quaſi aërem verberans: ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: nè fortè cùm alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Item princeps Apoſtolorum Petrus: Satagite, vt per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Vndè conſtat, eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduerſari qui dicunt, iuſtum in omni bono opere ſaltem venialiter peccare, aut quod intolerabilius eſt, pœnas æternas mereri: atque etiam eos, qui ſtatuunt in omnibus operibus iuſtos peccare, ſi in illis ſuam ipſorum ſocordiam excitando, & ſeſe ad currendum in ſtadio cohortando, cum hoc, vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoquè intuentur æternam: cùm ſcriptum ſit: Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas propter retributionem. & de Moyſe dicat Apoſtolus, quòd reſpiciebat in remunerationem.

1. Pet. 1.

Iuſtus nõ peccat in quocũque opere.

Mercedẽ etiã intueri operantes poſſunt.

Pſal. 118. Heb. 11.

4. ITEM canone decimooctauo: Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam iuſtificato & ſub gratia conſtituto, eſſe ad obſeruandum impoſſibilia, anathemà ſit.

Dei mandata non impoſſibilia.

5. CHRYSOSTOMVS in libro primo de Compunctione cordis: Reuerà ipſe pronunciauit de præceptis ſuis, quòd nihil in eis laborioſum ſit, & nihil oneroſum, dicens: Iugum enim meũ ſuaue eſt, & onus meum leue. Et nos ecõtrà grauia efficimus, quę ille leuia conſtituit: & quę ille ſuauia poſuit, nos facimus amara peccando. Quòd ſi laborioſum aliquid eſſet in præceptis, decenter & meritò virtutem labor comitaretur: præmia enim propoſita ſunt poſt laborem. Nunc verò infelix anima ne hanc quidem reuerentiam diuinis legibus dabit, vt fileat & quieſcat, nè ad præuaricationem laborando perueniat, quanuis ſint aliqua in quibus paululùm laboris eſt adhibendum, in his duntaxat, in quibus Paulus dicit: Nam quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum immenſum æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Vides ergò etiam quidquid in præſenti eſt, leue eſſe, etiam ſi tribulatio ſit. Quo modo leue? Quia immenſum pondus futuræ gloriæ, leuem facit præſentis temporis tribulationem, etiam ſi ſenſibus noſtris grauius videatur. Denique & ipſe cauſas in conſequentibus exponit, vt omne id duci leue debeat, quicquid paſſio præſentis tẽporis intulerit. Ait enim: Non reſpicientibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quę enim videntur, temporalia ſunt: quę autem non videntur, æterna ſunt.

Facilia ſunt Dei præcepta

Matth. 11.

2. Cor. 4.

6. BASILIVS in regulis breuioribus, ſiue conciſiùs diſputatis, interrogatione centeſima ſeptuageſimaſexta, agens de inimicorum dilectione: Sine dubio (inquit) non præcepiſſet hoc qui bonus ac iuſtus eſt, niſi etiam facultatem qua id faceremus, fuiſſet largitus.

Matth. 5. Deus, quia bonus & iuſtus, impoſſibilia non iubet.

7. AVGVSTINVS in libro de natura & gratia, capite quadrageſimotertio: Non igitur Deus impoſſibilia iubet; ſed iubendo admonet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis.

Nota.

8. ET capite ſexageſimonono: Valdè bona ſunt præcepta, ſi legitimè his vtamur. Eo quippe ipſo quo firmiſſimè creditur, Deum iuſtum & bonum impoſſibilia non potuiſſe præcipere, hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe fiunt facilia charitati, cui vni Chriſti ſarcina leuis eſt, aut ea vna eſt ſarcina ipſa quæ leuis eſt: ſecundùm hoc dictum eſt, Et præcepta eius grauia nõ ſunt, vt cui grauia ſunt, conſideret non potuiſſe diuinitùs dici, grauia non ſunt, niſi quia poteſt eſſe cordis affectus, cui grauia non ſunt, & petat quo deſtituitur, vt impleat quod iubetur. Et quod dicitur ad Iſrael in Deuteronomio, ſi piè, ſi ſanctè, ſi ſpiritaliter intelligatur, hoc idem ſignificat: quia vtiquè cùm hoc teſtimonium commemorâſſet Apoſtolus,

Quia bonus & iuſtus eſt, impoſſibilia præcipere nõ potuit Deus.

Omnia facilia charitati.

Matth. 11. 1. Ioan. 5.

Deut. 30.

Deus neminem prior deſerit.

Rom. 8. Heb. 5.

1. Cor. 9.

Peccata venialia iuſtitiam non tollunt.

Matth. 6. Luc. 11. Rom. 6. Tit. 2.

1. Ioan. 5. Matth. 11.

Ioan. 14.

Digitized by Google

Rom.10. Propè est verbũ in ore tuo, & in corde tuo: quod hic habet, in manibus tuis: in corde enim sunt spiritales manus: Hoc est, inquit, verbum fidei quod prædicamus. Conuersus ergò quisque, sicut ibi præcipitur, ad Dominum Deum suum ex toto corde suo, & ex tota anima sua, mandatum Dei non habebit graue. Quomodò est enim graue, Nota. cùm sit dilectionis mandatum? Aut enim quisque non diligit, & ideò graue est: aut diligit, & graue esse non potest.

9. IDEM sermone sexagesimoprimo de tempore: Sed dicit aliquis: Nulla ratione possum inimicos meos diligere. In omnibus scripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu ecõtrarió respondes, non posse. Considera nunc, vtrùm tibi, an Deo debeat credi. Et ideò quia veritas mentiri nõ potest, iam vanas excusationes suas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo, quod non potuit vitare, qui pius est. Iustitiæ & pietati diuinæ repugnat, dicere, Impossibilia nobis præcepta esse

10. ITEM sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Est autem patrum nostrorum fides hæc: Credimus in Deum Patrem omnipotentem, &c. Execramur etiam blasphemiam eorum, qui dicunt, impossibile aliquid homini à Deo esse præceptum, & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari. Blasphemia est execrabilis.

11. HIERONYMVS in explanatione Symboli ad Damasum: Execramur etiam eorum blasphemiam, &c. vt Augustinus. Iterùm.

VII.

Quid complectitur in se primum præceptum?

Deut.12.a 4.b c 18.b 1.Reg. 28.a Psalm.113. b c Leuit. 19.f 20.a e Eccli 34.a

A. PROHIBET ac damnat idololatriam, obseruationes superstitiosas, vsum etiam artis magicæ vel diuinatoriæ.

a Aug.lib.10. de ciuit. Dei, cap.1. & epist.49. ad Deogratias, quæst.3.

B. Docet etiam atque exigit, vt nullam prorsus [a] creaturam, quãtunuis excellentem, pro Deo habeamus, sed solum vnum verum, æternum, immensumque Deum credamus & confiteamur, eique vni sa-

b Aug.10. de ciuit.Dei, ca. 1.& 4. Contra Faustum lib. 15.cap.9.& lib.20.cap.21.

crificium & singularem summumque [b] cultum, quem Græci λατρείαν appellant, exhibeamus.

c Ios.4.c Rom.10.c 1.Ioan.4.b c Matth.4.b Luc. 4.b Esa.43.a b 1.Timoth. 6.c Rom.9.b Psal.83.d

C. Hoc fit, vt super [c] omnia colamus, inuocemus, adoremus summum illud æternumque bonum, Optimum Maximum Creatorem, Redemptorem, Saluatorem, vnum & immortalem Deum, qui est super omnia benedictus, omnis gratiæ & gloriæ largitorem.

TESTIMONIA.

1.A. DEVTERONOMII duodecimo: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt omnes gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos & colles, & subter omne lignum frondosum. Dissipate aras earum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite: disperdite nomina earum de locis illis.

2. ET capite quarto: Locutusq; est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audistis, & formam penitùs non vidistis. Custodite igitur solicitè animas vestras. Non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: nè fortè decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel fœminæ, similitudinem omnium iumentorum quæ sunt super terram, vel auium sub cælo volantium, atque reptilium quæ mouentur in terra, siue piscium qui sub terra morantur in aquis: nè fortè eleuatis oculis ad cælum, videas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus quæ sub cælo sunt.

3. ITEM capite decimooctauo: Quando ingressus fueris terram, quã Dominus Deus tuus dabit tibi, caue nè imitari velis abominationes illarum gentium. Nec inueniatur in te qui lustret filium suum aut filiam, ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neque qui pythones consulat, nec diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo. Perfectus eris & absque macula cum Domino Deo tuo. Gentes istæ quarum possidebis terram, augures & diuinos audiunt: tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es.

4. PRIMI Regum vicesimooctauo: Saũl abstulit magos & ariolos de terra: & interfecit eos, qui pythones habebant in ventre.

5. PSALMO centesimo decimotertio: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur: oculos habent & non videbunt. Aures habent & non audient: nares habent & non odorabunt. Manus habent & non palpabunt: pedes habent & nõ ambulabunt: non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

6. LEVITICI decimonono: Non augurabimini, nec obseruabitis somnia. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, vt polluamini per eos. ego Dominus Deus vester.

7. ET capite vigesimo: Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cũ eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam eam de medio populi sui. Et in fine capitis: Vir siue mulier, in quibus pythonicus vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur: lapidibus obruent eos: sanguis eorum sit super illos.

8. ECCLESIASTICI trigesimoquarto: Ab immundo quid mundabitur? & à mendace quid verũ dicetur? Diuinatio erroris, & auguria mendacia, & somnia malefacientium, vanitas est.

1.B. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Quæ λατρεία Græcè nuncupatur, & Latinè interpretatur seruitus, sed ea qua colimus Deum: vel quæ θρησκεία Græcè, Latinè autem Religio dicitur, sed ea quæ nobis est erga Deum: vel quam illi θεοσέβειαν, nos verò nõ vno verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare: hãc ei tantùm Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facitq; suos cultores Deos. Quicunque igitur sunt in cælestibus habitationibus immortales & beati, si nos non amant, nec beatos esse nos volũt, colendi vtiquè non sunt. Si autem amant, & beatos volunt, & profectò indè volunt, vndè & ipsi sunt: an aliundè ipsi beati, aliundè nos? Latriæ cultus soli Deo debetur.

2. ET epistola quadragesimanona ad Deogratias, quæstione tertia: Nec illinc excusant impij sua sacri-

Digitized by Google

sacrilega sacra & simulacra, quòd eleganter interpretantur quid quæq; significent. Omnis quippe illa interpretatio ad creaturã refertur, nõ ad creatorem, cui vni debetur seruitus religionis illa, quę vno nomine Latria Græcè appellatur. Nec nos dicimus terram, maria, cęlum, solem, lunam, stellas, & quasdã non in promptu sitas cælites potestates, esse dęmonia: sed cùm omnis creatura partim corporalis sit, partim verò incorporalis, quam etiam spiritalem vocamus, manifestũ est, id quod à nobis piè ac religiosè fit, à volũtate animi proficisci, quæ creatura spiritalis est, & omni corporali præponenda. Vndè colligitur, corporali creaturę non esse sacrificãdum. Restat spiritalis, quæ vel pia, vel impia est: Pia scilicet, in hominibus & angelis iustis, & Deo ritè seruientibus: Impia verò in hominibus & angelis iniquis, quos etiã dæmones dicimus. Ac per hoc nec spiritali, quanuis iustæ, creaturæ sacrificandum est. Quoniam quantò magis pia est & subdita Deo, tanto minùs se tali honore dignatur, quem scit non deberi nisi Deo. Quanto ergò pernicioſius est sacrificare dæmonijs?

Latria.

Corporali creaturæ non sacrificandã.

Nec spiritali.

3. IDEM libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Nunc videndũ ac differendũ est, quantum Deus donat, immortales ac beati in cælestibus sedibus, dominationibus, principatibus, potestatibus constituti, quos isti deos, & ex quibus quosdã vel bonos dæmones, vel nobiscum angelos nominant, quomodò credẽdi sint velle à nobis religionem pietatemq; seruari: hoc est, vt apertiùs dicam, vtrùm etiã sibi, an tantùm Deo suo, qui etiã noster est, placeat eis vt sacra faciamus, & sacrificemus; vel aliqua nostra seu nosipsos religionis ritibus cõsecremus. Hic est enim diuinitati, vel si expressiùs dicendũ est, deitati debitus cultus, propter quẽ vno verbo significandum, quoniã mihi satis idoneum non occurrit Latinũ, Græco, vbi necesse est, insinuo, quid velim dicere. Latriã quippe nostri, vbicunq; sanctarum scripturarum positũ est, interpretati sunt seruitutem. Sed ea seruitus, quæ debetur hominibus, secũdùm quã præcipit Apostolus, seruos dominis suis subditos esse debere, alio nomine Græcè nuncupari solet. Latria verò secũdùm consuetudinem qua locuti sunt, qui nobis diuina eloquia condiderunt, aut semper, aut tã frequenter vt penè semper, ea dicitur seruitus, quæ pertinet ad colendum Deum. Proindè si tantummodò cultus ipse dicatur, nõ soli Deo deberi videtur. Dicimur enim etiã colere homines, quos honorifica vel recordatione vel præsentia frequẽtamus. Nec solùm ea, quibus nos religiosa humilitate subijcimus, sed quædã etiam quę subiecta sunt nobis, coli perhibentur. Nam ex hoc verbo agricolæ, & coloni, & incolæ vocantur. Ac per hoc cultum quidem non deberi nisi Deo, propria quadã notione verbi huius omninò verissimum est: Sed quia & aliarum rerum dicitur cultus, ideò Latinè vno verbo significari cultus Deo debitus non potest. Nam & ipsa religio, quanuis distinctiùs nõ quemlibet, sed Dei cultum significare videatur: vndè isto nomine interpretati sunt nostri eam, quæ Græcè θρησκία dicitur: tamen quia Latina loquendi cõsuetudine, non solùm imperitorum, verùm etiã doctissimorum & cognationibus humanis atq; affinitatibus, & quibusq; necessitudinibus dicitur exhibẽda religio; non eo vocabulo vitatur ambiguum, cùm de cultu deitatis vertitur quęstio: vt fidenter dicere valeamus, religionem non esse nisi Dei cultum: quoniã videtur hoc verbum à significanda obseruantia propinquitatis humanæ insolenter auferri. Pietas quoquè propriè Dei cultus intelligi solet, quam Græci ἐυσέβειαν vocant. Hæc tamen & erga parẽtes officiosè haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiã in operibus misericordiæ frequentatur: quod ideò arbitror eueniſſe, quia hæc fieri præcipuè Deus mandat, eaq; sibi vel pro sacrificijs, vel præ sacrificijs placere testatur. Ex qua lo-

Latino nomine destituimur ad cultũ soli Deo debitum significandum.

Seruitus. Ephes. 6. Dulia.

Cultus.

Religio.

Pietas.

quendi consuetudine factũ est, vt & Deus ipse dicatur pius: quẽ sanè Græci nullo suo sermonis vsu εὐσεβῆ vocant: quanuis εὐσέβειαν pro misericordia illorum etiã vulgus vsurpet. Vndè in quibusdã scripturarum locis, vt distinctio certior appareret, nõ εὐσέβειαν, quod ex bono cultu, sed θεοσέβειαν, quod ex Dei cultu compositum resonat, dicere maluerunt. Vtrumlibet autem horum, nos vno verbo enunciare non possumus. Quæ itaque λατρεία Græcè nuncupatur, &c. vt paulò antè in hac quæstione.

4. ITEM capite quarto eiusdem libri decimi: Huic (vni Deo Deorum) nos seruitutẽ, quæ latria Græcè dicitur, siue in quibuscunq; sacramentis, siue in nobisipsis debemus. Huius enim templum simul omnes, & singuli templa sumus: quia & omnium concordiam, & singulos inhabitare dignatur: non in omnibus, quàm in singulis maior: quoniã nec mole distenditur, nec partitione minuitur. Cùm ad illum sursùm est, eius est altare cor nostrum: eius vnigenito eum sacerdote placamus: ei cruentas victimas cædimus, quando vsq; ad sanguinem pro eius veritate certamus: ei suauissimum adolemus incensum, cùm in eius conspectu pio sanctoq; amore flagramus: ei dona eius in nobis, nósque ipsos vouemus, & reddimus: ei beneficiorum eius solennitatibus festis & diebus statutis dicamus sacramusq; memoriam, nè volumine temporũ ingrata subrepat obliuio: ei sacrificamus hostiam humilitatis & laudis in ara cordis igne feruidæ charitatis. Ad hunc videndum sicut videri poterit, eiq; cohærendum, ab omni peccatorum & cupiditatum malarum labe mundamur, & eius nomine consecramur. Ipse enim fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Hunc eligẽtes, vel potiùs religentes, amiseramus enim negligentes: hunc ergò religentes, vndè & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tẽdimus, vt perueniendo quiescamus: ideò beati, quia illo fine perfecti. Bonum enim nostrũ, de cuius fine inter Philosophos magna contentio est, nullum est aliud, quàm illi cohærere; cuius vnius anima intellectualis incorporeo, si dici potest, amplexu, veris impletur fœcundaturq; virtutibus. Hoc enim bonũ diligere in toto corde, in tota anima, & in tota virtute præcipimur. Ad hoc bonũ debemus, & à quibus diligimur, duci, & quos diligimus, ducere. Sic complentur duo illa præcepta, in quibus tota lex pendet & prophetæ: Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: & diliges proximum tuũ tanquàm teipsum. Vt enim homo sese diligere nõsset, cõstitutus est ei finis, quò referret omnia quæ ageret, vt beatus esset. Non enim qui se diligit, aliud esse vult quàm beatus. Hic autem finis est, adhærere Deo. Iam igitur scienti diligere seipsum, cùm mãdatur de proximo diligendo, sicut seipsum: quid aliud mandatur, nisi vt ei, quantùm potest, commendet diligendum Deum? Hic est Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc tãtùm Deo debita seruitus. Quæcunq; igitur immortalis potestas quantalibet virtute prædita, si nos diligit sicut seipsum, ei vult esse subditos, vt beati simus, cui & ipsa subdita beata est. Si ergò non colit Deum, misera est, quia Deo priuatur: si autẽ colit Deum, non vult se coli pro Deo. Illi enim potiùs diuinæ sentẽtiæ suffragatur, & dilectionis viribus fauet, qua scriptũ est: Sacrificans dijs eradicabitur, nisi Domino soli. Nam vt alia nunc taceam, quæ pertinent ad religionis obsequium, quo colitur Deus; sacrificium certè, nullus hominum est, qui audeat dicere deberi, nisi Deo soli. Multa denique de cultu diuino vsurpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis: siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ità tamen, vt quibus ea deferuntur homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi: si autem eis multum additur, & adorandi. Quis verò sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum

Latria.

Dies festi cur instituti.

Matth. 22.

Dei cultus.

Exod. 22.

Sacrificium soli Deo debetur.

Digitized by Google

Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Quàm porrò antiquus sit in sacrificando Dei cultus, duo illi fratres Cain & Abel satis indicant, quorũ maioris Deus reprobauit sacrificiũ, minoris aspexit.

Gen.4.

5. ET Augustinus libro decimoquinto contra Faustum Manichæum, capite nono: Adonai, verbum Hebræum est, & interpretatur Dominus, eo modo quo solus Deus dicitur Dominus: sicut latria, quod verbum Græcum est, & interpretatur seruitus, non quęcunque, sed illa, qua tantummodò Deo seruitur.

Latria.

6. ITEM libro vigesimo contra eundem, capite vigesimoprimo: Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur: ità tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum sacrificemus, quanuis in memorias martyrũ constituamus altaria. Quis enim antistitũ in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquãdo dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: vt ex ipsorum locorũ admonitione maior affectus exurgat, ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergò martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratum esse sentimus. At illo cultu, quæ Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non potest, cùm sit quædam propriè diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultũ pertineat oblatio sacrificij, vndè idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent: nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo; & quisquis in hunc errorem delabitur, corripitur per sanam doctrinam, siue vt corrigatur, siue vt cõdemnetur, siue vt caueatur. Ipsi enim sancti, vel homines, vel angeli exhiberi sibi nolũt, quod vni Deo deberi nôrunt. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba, cùm commoti miraculis, quæ per eos facta sunt, Lycaonij tanquàm dijs immolare voluerũt: conscissis enim vestimentis suis, cõfitentes & persuadentes se deos non esse, ista sibi fieri vetuerunt. Apparuit & in angelis, sicut in Apocalypsi legimus angelum se adorari prohibentem, ac dicentẽ adoratori suo; Conseruus tuus sum & fratrũ tuorum. Ista sibi planè superbi spiritus exigunt, diabolus & angeli eius, sicut per omnia templa & sacra gentilium. Et post pauca: Longè minoris peccati est, ebrium redire à martyribus, quàm vel ieiunum sacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi, non dixi sacrificare Deo in memorijs martyrum: quod frequentissimè facimus, illo duntaxàt ritu, quo sibi sacrificare noui Testamenti manifestatione præcepit: quod pertinet ad illum cultum, quæ latria dicitur, & vni Deo debetur.

Soli Deo cõstituuntur altaria, quãuis in memorias martyrum.

Sanctis non offeruntur sacrificia.

Martyres & Sancti quomodò colantur.

Latria, diuinitati debita seruitus.

Nulli creaturæ sacrificatur.

Act.14.

Apo.19.& 22.

Dęmones expetunt sacrificia.

Deo in memorijs martyrum sacrificatur.

1. C. IOANNIS quarto: Venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

2. AD Romanos decimo: Dicit enim scriptura, Omnis qui credit in illum, non cõfundetur. Non enim est distinctio Iudæi & Græci: nam idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicunq; inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

3. PRIMAE Ioannis quarto: Omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum: quoniam Deus charitas est. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Et nos vidimus & testificamur, quoniam Pater misit filium suum Saluatorem mundi.

4. MATTHAEI quarto: Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

5. LVCAE quarto: Respondens Iesus, dixit illi: Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

6. ESAIAE quadragesimotertio: Et nunc hæc dicit Dominus creans te Iacob, & formãs te Israel: Noli timere, quia redemi te, & vocaui te nomine tuo. Meus es tu. Cùm transieris per aquas, tecũ ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. Quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israel Saluator tuus. Ante me non est formatus Deus, & post me non erit. Ego sum, ego sum Dominus, & nõ est absque me Saluator. Ego annũciaui, & saluaui. Et ab initio ego ipse, & non est qui de manu mea eruat: operabor, & quis auertet illud?

7. PRIORIS ad Timotheum sexto: Præcipio tibi corã Deo qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem: vt serues mandatum sine macula, irreprehensibile vsq; in aduentum Domini nostri Iesu Christi: quem suis temporibus ostẽdet beatus & solus potẽs, Rex regum, & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, cui honor & imperium sempiternum, Amen.

8. AD Romanos nono: Ex quibus est Christus secundùm carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

9. PSALMO octogesimotertio: Quia misericordiam & veritatem diligit Deus: gratiam & gloriam dabit Dominus. Non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.

VIII.

Quomodò præter Deum Sanctos colimus & inuocamus?

A. DE SANCTIS, hoc est, sanctificatis & in Christo renatis omnibus hoc loco non agimus, sicut [a] Paulus hoc nomen ad Christianos omnes crebrò refert: sed eos intelligimus, qui vera suæ sanctitatis [b] in cælo præmia sunt consecuti. De quibus idem Paulus testatur, quòd [c] *per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, & adepti repromissiones.*

a Rom.1.a 2.Cor.1.a Philip.4.d Colos.1.a Philem.b
b Apoc.7.c d
c Heb.11.f
Ephes.5.f Apoc.5.c 7.c d 21.a g 22.a Ephes.4.f 2.Cor.6.d

B. Ac hi verè quidem sancti & immaculati, sine macula & ruga, hæc præstantiora Ecclesiæ membra, & electa prorsùs organa diuini spiritûs, in quæ peccatum ac malum iam nullum cadere potest.

Qui

Digitized by Google

Qui ſancti partim ex Angelica, partim ex humana natura cõſtant, creaturæ quidem illę omnium nobiliſſimæ ac beatiſſimæ, quibus datum eſt, vt ſummis & æternis in cælo bonis affluant, & cum [d]Chriſto Domino ſemper coniunctiſſimè viuant.

C. Igitur & illius gratia, quę apud nos in terris geruntur, poſſunt [e]intelligere: & quoniam eximia in fratres etiam abſentes charitate flagrant, ſalutis noſtræ cura [f]tanguntur, nobis perpetuò fauent & optant quęque ſalutaria, tantoque ſtudioſiùs cauſam noſtrã agunt, quô ſunt minùs de ſeipſis ſoliciti, quoque maiorem ſinceræ [g]charitatis ac virtutis omnis, quæ beatis congruit, perfectionem continenter exercent.

D. Eſt igitur cur hæc cæli lumina & Eccleſiæ firmamenta, ſimul & ornamenta poſt Deum maxima [h]veneremur: eſt cur ſanctos hos præ cæteris mortalibus quantumlibèt excellentibus magni faciamus, prædicemus, imitemur, & amemus plurimùm: eſt cur eoſdem tanta talique dignitate iam auctos, magnis afficiamus honoribus, pro noſtra quidem exiguitate: eſt deniquè cur eos ipſos pro Chriſtiana pietate compellemus ſiue [i]inuocemus, non ſanè vt per ſe largiantur, ſed vt apud Deum omnis boni largitorem nobiſcum precentur, ſintque vel immerentibus fauentes & efficaces interceſſores.

E. Cuiuſmodi cultus & inuocatio, ſi rectè fiat, nimirùm vt ſummus ille [k]cultus & honos ſummo Deo debitus, quem λατρείαν diximus, integrè conſtet, nihil ſanè habet incommodi, neque cum ſcriptura [l]pugnat, ſed firmis Eccleſiæ teſtimonijs comprobatur, multumque affert vtilitatis.

F. Quòd autem hunc in modum ſanctos colimus, & cum Eccleſia inuocamus, adeò Chriſti Saluatoris & Domini noſtri gloriam [m]non obſcurat, vt etiam magis illuſtret, amplificet, augeatque. Hîc enim Chriſti Redemptoris virtus eximia ſplendeſcit ac gloria, quòd is non quidem in ſe tantùm, ſed in ſanctis [n]etiam ſuis eſt apparetque potẽs, glorioſus, mirabilis: quòd eoſdem [o]honorat ipſe, nimisque [p]honorari vult in cælo & in terra: quòd per eos itidèm, & propter [q]eos multa largitur, & parcit ſæpè immerentibus. Nec enim obſcurum eſt, quòd [r]Abraham, Iſaac, Iacob, Dauid, Hieremias, quanquàm defuncti, viuis tamen profuiſſe legantur.

G. Vndè Patres cùm de Sanctis loquuntur, [s]ſuffragatores eos & interceſſores patronosque noſtros frequenter appellant. Nec immeritò ſanè, quòd Sanctorum fida ſuffragia, cùm humiliter & piè in CHRISTI nomine implorantur, experientia teſte, multis opitulentur.

H. Quare iam pridèm damnati ſunt [t]Vigilãtiani, qui Sanctos & horum [v]Reliquias ſacras ſuis fraudant honoribus, quos illis Eccleſia tribuit Orthodoxa.

I. Nec audiendi etiam calumniatores, qui fingunt diuinum honorem in homines [x]hac ratione transferri, Sanctos pro DIJS adorari, creaturas creatori à Catholicis exæquari. Nam longè ſecùs rem habere, cùm alia multa conuincunt, tum vetus & ſolẽnis illa teſtatur ſupplicatio, quam Litaniam vocant. Vbi Deus diuinæque perſonæ primùm, ac multò quidem ſublimiùs quàm [y]Sancti & Sanctorum ordines omnes coluntur & inuocantur.

K. Hinc

d Philip. 1. c 2. Cor. 5. a b Gregor. 4. Moral. cap. 32. Nyſſen. de S. Ephræm. Ephræm lib. 1. de compunct. cord. c. vlt.

e Greg. lib. 12. Moral. ca. 13. & lib. 4. Dial. cap. 33. Aug. de cura pro mort. cap. 15. & 16. Origc. contra Celsũ lib. 8. 4. Reg. 5. g 6. b 1. Cor. 14. c

f Dan. 10. c d Matth. 18. b Heb. 1. d Tob. 12. c Luc. 15. b Acto. 5. d 12. a Apoc. 5. b 8. a Cyprian. de mortalit. Nazian. orat. 19.

g Hieron. in Vigilant. c. 2. 3. Bernar. in vigil. Pet. & Paul. & ſer. 2. in feſt. eorundem. Item ſer. 2. de S. victore.

h Damaſce. li. 4. orthod. fid. c. 16.

i Baſil. in 40. mart. & in Mamantem. Nazian. orat. 18. in Cypria. 21. in Athan. & 20. in Baſilium. Nyſſen. de S. Ephrẽm. Chryſo. in ſer. de catenis & gladio S. Petri. Amb. de vid. & de fide reſur. & in ca. 22. Luc. Chryſoſt. homil. 66. ad pop. Ephræm de laudib. mart. Hiero. in epitaph. Pau. epiſt. 27. c. 1. 7. 14. Aug. de cura pro mort. ca. 4. & li. 7. cont. Donat. c. 1. Bernar. ſer. 66. in Cantic. Theod. li. 8. Græcar. aff. & in Philotheo. Prudentius in li. Perì ſtephanon. 7. Syn. action. 6. Vide etiam ſuprà in Salut. Angelicã. Gen. 42. c. Iob 5. a Gen. 32. f Oſeæ 12. a Zach. 1. c Hiere. 15. a

k Aug. lib. 10. de ciuit. Dei, c. 1 & lib. 20. cõtra Fauſt. c. 21. Item lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 27.

l Rom. 15. g Heb. 13. c Epheſ. 6. c Coloſſ. 4. a 1. Theſſ. 5. d 2. Theſſ. 3. a Luc. 7. a Iob 42. b c

m Trident. Concil. ſeſſione 25.

n Pſalm. 67. g Ioan. 14 b

o Ioan. 12. d Matt. 19. d Luc. 19. c Apoc. 2. g 3. d

p Pſalm. 138. d

q Chryſoſt. hom. 2. in Pſalm. 50. & hom. 27. in Matth. & 42. in Geneſ. Item ſer. de virtutib. & vitijs.

r Gen. 26. a e Exod. 32. c 3. Reg. 11. b f 13. a Eſa. 37. g 4. Reg. 4. e 19. g & 20. a 2. Machab. 15. b c

s Amb. de viduis. & in cap. 21. Luc. Leo ſer. 1. & 2. de Pet. & Pau. Et in ſermonib. de anniuerſar. Pontifi. Paulinus ad Cythetium & de B. Felice. Maximus de Taurinenſ. martyrib. Baſil. in 40. mart. Aug. quæſt. 108. in Exod. Euſeb. de prępar. cuang. lib. 13. cap. 7.

t Hiero. cõtra Vigilant. c. 2. & ſeq. & in epiſt. 53. ad Riparium. & in cap. 65. Eſaiæ. 2. Synodus Nicen. & Gangrenſ.

v 4. Reg. 13. d Auguſt. 22. de ciuit. Dei cap. 8. Damaſc. lib. 4. cap. 16. Baſil. in Pſal. 115. Chryſoſt. in Iuuent. & Max. Item in Babylam & in ſerm. de catenis & gladio S Petri. Amb. epiſt. 85. & ſer 91. & 93. Nazian. Iamb. 18. Trident. ſeſſ. 25.

x Gen. 19. a 23. a 33. a b 42. b Iohue 5. d 1. Reg. 20. g 25. d 4. Reg. 2. c 1. Para. 29. e Act. 19. b 5. c Luc. 8. f Matth. 14. d

y Bern ſerm. de 4. modis orandi. Victor lib. 3. de perſecut. Vuandal.

Digitized by Google

K. Hinc & illę de Sanctis inſtitutę ferię, quas Auguſtinus aduersùs Fauſtum Manichæum ſcribens [z] ità defendit: Populus Chriſtianus, inquit, memorias Martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur.

[z] Lib. 20. cont. Fauſt. cap. 21. In Pſalm. 88. conci. 3. & ſerm. 47. de Sanctis. Bernar. in vigil. Pet. & Paul. Iſido. lib. 1. de offi. eccl. cap. 34. & 35.

TESTIMONIA.

Sancti dicuntur Chriſtiani.

1. A. AD Romanos primo: Omnibus qui ſunt Romæ dilectis Dei, vocatis ſanctis.

2. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, & Timotheus frater: Eccleſiæ Dei quę eſt Corinthi, cum omnibus ſanctis, qui ſunt in vniuerſa Achaia.

3. AD Philippenſes quarto: Salutate omnem ſanctum in Chriſto Ieſu. Salutant vos omnes ſancti.

4. AD Coloſſenſes primo: Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatē Dei, & Timotheus frater: eis qui ſunt Coloſſis, ſanctis & fidelibus fratribus in Chriſto Ieſu. Audientes fidem veſtram in Chriſto Ieſu, & dilectionem quam habetis in ſanctos omnes.

5. AD Philemonem: Gaudium magnum habui & conſolationē in charitate tua, quia viſcera ſanctorum requieuerunt per te frater.

Sancti in cælo regnant.

6. APOCALYPSIS ſeptimo: Poſt hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus & tribubus, & populis, & linguis, ſtantes ante thronum & in conſpectu Agni, amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum, & clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo noſtro qui ſedet ſuper thronum, & Agno. Et omnes angeli ſtabant in circuitu throni & ſeniorum & quatuor animalium: & ceciderunt in conſpectu throni in facies ſuas, & adorauerunt Deum, dicentes: Amen. Benedictio, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio, honor & virtus, & fortitudo Deo noſtro in ſecula ſeculorum. Amen. Et reſpondit vnus de ſenioribus, & dixit mihi: Hi qui amicti ſunt ſtolis albis, qui ſunt & vndè venerunt? Et dixi illi: Domine mi, tu ſcis. Et dixit mihi: Hi ſunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine Agni: ideò ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos. Non eſurient, neque ſitient ampliùs, nec cadet ſuper illos ſol, neque vllus æſtus, quoniam Agnus qui in medio throni eſt, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & abſterget Deus omnem lachrymā ab oculis eorum.

7. AD Hebræos vndecimo: Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones.

1. B. AD Epheſios quinto: Vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata.

2. APOCALYPSIS quinto: Quatuor animalia & vigintiquatuor ſeniores ceciderunt coram Agno, habentes ſinguli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum: & cantabant canticum nouum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum, & aperire ſignacula eius: quoniā occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo, ex omni tribu & lingua, & populo & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram. Et vidi, & audiui vocem angelorum multorū in circuitu throni & animalium & ſeniorum, & erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna: Dignus eſt Agnus qui occiſus eſt, accipere virtutem, & diuinitatem, & ſapientiā, & fortitudinem, & honorem, & gloriā, & benedictionem.

3. IBIDEM capite ſeptimo, vt paulò antè hac eadem quæſtione citatum.

4. ET capite vigeſimoprimo: Et ego Ioannes vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouam, deſcendentem de cælo, à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo. Et audiui vocem magnam de throno, dicētem: Eccè tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipſi populus eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus: & abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neq; dolor erit vltrà, quę prima abiērunt. Ac in fine: Et ciuitas non eget ſole neque luna, vt luceant in ea. nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius eſt Agnus. Et ambulabunt gentes in lumine eius: & reges terræ afferent gloriā ſuam & honorem in illam. Et portæ eius non claudentur per diem. nox enim non erit illic. Et afferent gloriam & honorem gentium in illam. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ Agni.

5. ET capite vigeſimoſecundo: Et omne maledictum non erit ampliùs, & ſedes Dei & Agni in illa erunt, & ſerui eius ſeruient illi. Et videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine ſolis, quoniā Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in ſecula ſeculorum.

6. AD Epheſios quarto: Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum Dei: in quo ſignati eſtis in die redemptionis.

7. PRIORIS ad Corinthios ſexto: An neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt ſpiritus ſancti qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri?

Migratio ad Chriſtum.

8. AD Philippenſes primo: Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Quòd ſi viuere in carne, hic mihi fructus operis eſt, & quid eligam ignoro. Coarctor autem è duobus: deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto, multo magis melius: permanere autem in carne, neceſſarium propter vos.

9. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum nō manufactam æternam in cęlis &c. Audentes igitur ſemper, & ſciētes quoniam dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino. (per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum.

Patres noui teſtameti nō differuntur à patria cæleſti poſt mortē.

10. GREGORIVS libro quarto Moralium, capite trigeſimoſecundo: Poſtquàm de corporibus tranſeunt prædicatores Eccleſiæ, nequaquàm per morarum ſpatia, ſicut antiqui Patres, à cęleſtis patriæ perceptione differuntur. Mox quippe vt à carnis colligatione exeunt, in cæleſti ſede quieſcunt, Paulo atteſtante, qui ait: Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. Priùs autem quàm redemptor noſter morte ſua humani generis pœnam ſolueret, eos etiam qui cæleſtis patrię vias ſectati ſunt, poſt egreſſum carnis, inferni clauſtra tenuerunt: non vt pœna quaſi peccatores plecteret, ſed vt eos in locis remotioribus quieſcen- 2. Cor. 5.

Digitized by Google

quiescentes, quia necdùm interceſſio mediatoris aduenerat, ab ingreſſu regni, reatus primæ culpæ prohiberet. Vndè iuxta eiuſdem redemptoris noſtri teſtimonium, diues qui apud inferos torquetur, in ſinu Abrahæ requieſcere Lazarum contemplatur. Qui profectò ſi adhuc in imis non eſſent, hos ille in tormentis poſitus non videret. Vndè & idem redemptor noſter pro noſtræ culpæ debito occumbens, inferna penetrat, vt ſuos qui ei inhæſerant, ad cæleſtia reducat. Sed quò nũc homo redemptus aſcendit, illuc profectò ſi peccare noluiſſet, etiam ſine redemptione pertingeret.

Luc. 16.

11. GREGORIVS Nyſſenus in vita S. Ephræm eum inuocans ſub finẽ: Tu verò diuino aſſiſtens altari, vitæq; principi ac ſacroſanctæ vnà cum angelis ſacrificans Trinitati, omniũ noſtrũm recordare, nobisq; peccatorum veniã impetra, vt ſempiterni regni cæleſtis beatitudine perfruamur.

Aſſiſtit diuino altari cum angelis.

Nobis peccatorum veniã impetra.

12. EPHRAEM libro primo de cõpunctione cordis, capite vltimo, orans Deum: Grex tuus electus, monachorum quoquè cõuentus, & omnium ſanctorum qui placuerunt ante te, qui nunc tn paradiſo exultant, iam deprecantur pro me, & obſecrant te ſolum amatorem hominum. Exaudies quoquè eos & ſaluabis me obſecrationibus eorum. Ego verò per eos tibi gloriam & laudem offeram, qui exaudiſti orationes eorum.

Sancti nunc in paradiſo exultantes & orantes pro nobis exaudiuntur.

1. C. GREGORIVS libro duodecimo Moralium, capite decimotertio: Sicut hi qui adhuc viuentes ſunt, mortuorum animę quo loco habeantur, ignorant: ità mortui vitam in carne viuentium, poſt eos qualiter diſponatur, neſciunt: quia & vita ſpiritũs, longè eſt à vita carnis: & ſicut corporea atque incorporea diuerſa ſunt genere, ità etiã diſtincta cognitione. Quod tamen de animabus ſanctis ſentiendum non eſt: quia quæ intùs omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum eſt, quia foris ſit aliquid quod ignorent. Sed carnales quique quia amorem præcipuum filijs impendũt, hoc eos B. Iob neſcire poſtmodùm aſſerit, quod hîc vehementer amauerunt: vt ſiue nobiles ſiue ignobiles ſint filij, neſciant, quorum eos ſemper cura fatigabat.

Animæ ſanctorũ omnia in Deo vidẽt, quæ ſcilicet ad eorũ gloriã & noſtrã ſalutem conducunt.

Iob 14.

2. ET libro quarto Dialogorum, capite trigeſimotertio: Quia in illa æterna hæreditate omnes communi claritate Deum conſpiciunt, quid eſt quod ibi neſciant, vbi ſcientem omnia ſciunt?

In Dei claritate omnia ſciunt.

3. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite decimoquinto: Proindè fatendum eſt, neſcire quidẽ mortuos quid hîc agatur, ſed dum hîc agitur, poſteà verò audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt: non quidem omnia, ſed quæ ſinuntur indicare, qui ſinuntur etiam iſta meminiſſe: & quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Poſſunt & ab angelis, qui rebus quæ aguntur hîc, præſtò ſunt, audire aliquid mortui, quod vnumquenq; illorum audire debere iudicat, cui cũcta ſubiecta ſunt. Nisi enim eſſent angeli, qui poſſent intereſſe & viuorũ & mortuorum locis, non dixiſſet Dominus Ieſus, Contigit autem mori inopem illum, & ferri ab angelis in ſinum Abrahæ. Nunc ergò hîc, nunc ibi eſſe potuerunt, qui hinc illuc quem Deus voluit abſtulerũt. Poſſunt etiam ſpiritus mortuorum aliqua quæ hîc aguntur, quæ neceſſarium eſt eos nôſſe, & quæ neceſſarium non eſt eos non nôſſe, non ſolùm præterita vel præſentia, verumetiam futura ſpiritu Dei reuelante cognoſcere: ſicut non omnes homines, ſed Prophetæ dum hîc viuerent cognoſcebãt, nec ipſi omnia, ſed quæ illis eſſe reuelanda Dei prouidentia iudicabat. Mitti quoquè ad viuos aliquos ex mortuis, ſicut econtrariò quod Paulus ex viuis in Paradiſum raptus eſt, diuina ſcriptura teſtatur. Nam Samuel propheta defunctus viuo Sauli etiam regi futura prædixit; quanuis nonnulli non ipſũm fuiſſe qui potuiſſet magicis artibus euocari, ſed aliquem ſpiritum tam malis operibus congruentem, illius exiſtiment ſimilitudinem figurâſſe: cùm liber Eccleſiaſticus, quem Ieſus filius Sirach ſcripſiſſe traditur, & propter eloquij nonnullâ ſimilitudinem Salomonis pronunciatur, contineat in laude patrum, quòd Samuel etiam mortuus prophetauerit. Sed ſi huic libro ex Hebræorum (quia in eo non eſt canone) contradicitur; quid de Moyſe dicturi ſumus, qui certè & in Deuteronomio mortuus, & in Euangelio cum Helia, qui mortuus non eſt, legitur apparuiſſe viuentibus?

Quot modis mortui poſſint ea quæ hic gerũtur, cognoſcere.

Luc. 16.

Spiritu Dei reuelante.

2. Cor. 12.

1. Reg 28.

Eccli 46.

Deut. 34.

Matth. 17.

4. Reg. 2.

4. ET capite decimoſexto: Alij ſunt humanarum limites rerum, alia diuinarũ ſigna virtutum: alia ſunt quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter fiunt: quanuis & naturę Deus adſit vt ſit, & miraculis natura non deſit. Non igitur ideò putandum eſt, viuorum rebus quoslibet intereſſe poſſe defunctos, quoniam quibuſdam ſanandis vel adiuuãdis Martyres adſunt: ſed ideò potiùs intelligendum eſt, quòd per Diuinam potentiam martyres viuorum rebus interſunt, quoniam defuncti per naturam propriam, viuorum rebus intereſſe non poſſunt. Quanquàm iſta quæſtio vires intelligentiæ meæ vincat, quẽadmodùm opitulentur martyres ijs quos per eos certum eſt adiuuari: vtrùm ipſi per ſeipſos adſint vno tẽpore tam diuerſis locis, & tanta inter ſe longinquitate diſcretis, ſiue vbi ſunt eorum memoriæ, ſiue prẽter ſuas memorias vbicunquè adeſſe ſentiuntur: an ipſis in loco ſuis meritis congruo ab omni mortalium conuerſatione remotis, & tamen generaliter orãtibus pro indigẽtia ſupplicantũ, ſicut nos oramus pro mortuis, quibus vtiquè non præſentamur, nec vbi ſint nec quid agant ſcimus, Deus omnipotens qui eſt vbiquè præſens, nec concretus nobis, nec remotus à nobis, exaudiens martyrum preces, per angelica miniſteria vſquequaquè diffuſa, præbeat hominibus iſta ſolatia, quibus in huius vitæ miſeria iudicat eſſe præbenda: & ſuorum merita martyrum vbi vult, quando vult, quomodò vult, maximeq; per eorum memorias, quoniam hoc nouit expedire nobis ad ædificandam fidem Chriſti, pro cuius illi confeſſione ſunt paſſi, mirabili atque ineffabili poteſtate ac bonitate commendet.

Quanuis Sancti viuorum rebus interſint, non oẽs tamen mortui intereſſe poſſunt.

Auguſtini dubitatio de modo quo in diuerſis locis adſunt.

Oratio pro mortuis.

5. ORIGENES libro octauo contra Celſum: Vnus eſt nobis placandus Deus vniuerſorum Dominus, vnius fauor ambiendus per pietatem virtutesq; cæteras. Si vult præter hunc placari etiã alios, cogitet quòd ſicut moto corpore vmbra quoquè ipſius mouetur, ità cùm aliquis Deum habet propitium, ſequitur vt amicos habeat omnes eius angelos, animas & ſpiritus. Sentiunt enim qui ſint digni fauore cæleſtis numinis, quibus non ſolùm ipſi benè volunt, verumetiam dant operam, vt Deum ei ſeruire volentibus, concilient, & vnà nobiſcum precantur: vt quotquot eum colimus, audeamus dicere, hominibus bonæ voluntatis precantibus vltrò ſe adiungere innumera ſanctorum angelorum millia, & intercedere pro mortali noſtro genere, & (vt ità loquar) laborare nobiſcum in hoc certamine.

Angeli & ſanctorũ animæ noſtra nõrũt, ac pro nobis & nobiſcum precantur.

6. QVARTI Regũ quinto capite: Et dixit Eliſeus: Vndè venis Giezi? Qui reſpondit, Non iuit ſeruus tuus quoquàm. At ille ait, Nónne cor meũ in præſenti erat, quãdo reuerſus eſt homo de curru ſuo in occurſum tuí?

Cognitio ſanctorum.

7. ET capite ſexto: Rex autem Syriæ pugnabat contra Iſraël, conſiliumq; inijt cum ſeruis ſuis, dicens: In loco illo & illo ponamus inſidias. Miſit itaque vir Dei ad regem Iſraël, dicens: Caue nè tranſeas in locum illum: quia ibi Syri in inſidijs ſunt. Miſit itaque rex Iſraël ad locum quem dixerat ei vir Dei, & præoccupauit eum, & obſeruauit ſe ibi non ſemel neque bis. Conturbatumq; eſt cor regis Syriæ pro hac re, & cõuocatis ſeruis ſuis, ait: Quare nõ indicatis mihi, quis proditor meí ſit apud regem Iſraël? Dixitq; vnus ſeruorum eius:

Digitized by Google

Nequaquàm Domine mi rex, ſed Eliſeus prophe-
ta qui eſt in Iſraël, indicat regi Iſraël omnia verba
quæcunque locutus fueris in conclaui tuo.

8. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si
omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel
idiota: conuincitur ab omnibus, dijudicatur ab
omnibus: occulta cordis eius manifeſta fiunt: &
ità cadens in faciem, adorabit Deum, pronunci-
ans quòd verè Deus in vobis ſit.

Cura & auxilium.

9. DANIELIS decimo: Et ait ad me (vir line-
is veſtitus &c.) Noli metuere Daniel, quia ex die
primo, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum,
vt te affligeres in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt
verba tua, & ego véni propter ſermones tuos. Prin
ceps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti &
vno diebus: & eccè Michael vnus de principibus
primis venit in adiutorium meum, & ego reman-
ſi ibi iuxta regem Perſarum. Véni autem, vt doce-
rem te quæ vêtura ſunt populo tuo in nouiſſimis
diebus, quoniam adhuc viſio in dies &c. Nunquìd
ſcis quare venerim ad te? & nunc reuertar, vt præ-
lier aduersùm principẽ Perſarum. Cùm ergò egre-
derer, apparuit princeps Græcorum veniens. Ve-
runtamen annunciabo tibi quod expreſſum eſt in
ſcriptura veritatis: & nemo eſt adiutor meus in
omnibus his, nisì Michaël princeps veſter.

10. MATTHAEI decimooctauo: Videte nè
contemnatis vnum ex hîs puſillis: dico enim vo-
bis, quia angeli eorum in cælis ſemper vident fa-
ciem patris mei qui in cælis eſt.

11. AD Hebræos capite primo: Nónne omnes
(angeli) ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſte-
rium miſſi propter eos qui hæreditatem capient
ſalutis?

12. TOBIAE duodecimo: Quãdo orabas cum
lachrymis & ſepeliebas mortuos, & derelinque-
bas prandium tuum, & mortuos abſcondebas per
diem in domo tua, & nocte ſepeliebas eos, ego ob-
tuli orationem tuam Domino. Et quia acceptus
eras Deo, neceſsè fuit vt tentatio probaret te. Et
nunc miſit me Dominus vt curarem te, & Saram
vxorem filij tui à dæmonio liberarem. Ego enim
ſum Raphael angelus vnus ex ſeptem, qui aſtamus
ante Dominum.

13. LVCAE decimoquinto: Dico vobis quòd
ità gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore pœ-
nitentiam agente, quàm ſuper nonagintanouem
iuſtis, qui non indigent pœnitentia.

14. ACTORVM quinto: Angelus autem Do-
mini per noctem aperiens ianuas carceris, & edu-
cens eos, dixit: Ite, & ſtantes loquimini in templo
plebi omnia verba vitæ huius.

15. ET capite duodecimo: Et eccè angelus Do-
mini adſtitit, & lumen refulſit in habitaculo: per-
cuſſoq; latere Petri &c.

16. APOCALYPSIS quinto, vt ſuprà hac ea-
dem quæſtione, B. teſtimonio ſecundo.

17. ET capite octauo: Et alius angelus venit, &
ſtetit ante altare, habens thuribulum aureum: &
data ſunt illi incenſa multa, vt daret de oration-
bus ſanctorum omniũ ſuper altare aureum: quod
eſt ante thronum Dei. Et aſcendit fumus incenſo-
rum de orationibus ſanctorum de manu angeli
coram Deo.

Sancti nos expectant, & de noſtra ſalute ſunt ſoliciti.

18. CYPRIANVS in ſermone de mortalitate:
Patriam noſtrã paradiſum computamus, parentes
patriarchas habere iam cœpimus: quid non pro-
peramus & currimus, vt patriam noſtram videre,
vt parentes ſalutare poſſimus? Magnus illic nos
charorum numerus expectat, parentum, fratrum,
filiorum: frequens nos & copioſa turba deſiderat,
iam de ſua immortalitate ſecura, & adhuc de no-
ſtra ſalute ſolicita. Ad horum conſpectum & com-
plexum venire, quanta & illlis & nobis in com-
mune lætitia eſt? qualis illic cæleſtium regnorum
voluptas ſine timore moriendi, & cum æternitate
viuendi? quàm ſumma & perpetua felicitas? il-
lic Apoſtolorum glorioſus chorus, &c.

Sancti in cælo nũc eo ſtudioſius orant pro nobis, quo Deo ſunt magis coniuncti.

19. GREGORIVS Nazianzenus oratione de-
cimanona in funere patris habita, loquens de pa-
tre ſuo defuncto: Nec dubito quin hoc nunc quo-
què tanto magis deprecatione ſua, quàm priùs do-
ctrina, præſtet, quanto nunc magis Deo appropin-
quat, vt qui corporeas compedes excuſſerit, ac li-
mo illo, mentis puritatem inficiente, liberatus ſit,
nudusq; cum nuda principe illa & puriſſima mẽte
verſetur, Angelici ordinis dignitatem & fiduciam
conſecutus,

Sancti nõ ſunt appellandi mortui. Mar. 12. Luc. 16. Apoc. 6.

20. HIERONYMVS aduersùs Vigilantium
capite ſecundo: Mortuum (Samuelem) ſuſpicaris,
& idcircò blaſphemas. Lege Euangeliũ: Deus Abra-
ham, Deus Iſaac, Deus Iacob: nõ eſt Deus mortuo-
rum, ſed viuorum. Si ergò viuunt, honeſto iuxta
te carcere non clauduntur. Ais enim, vel in ſinu
Abrahæ, vel in loco refrigerij, vel ſubter arã Dei,
animas Apoſtolorum & martyrum cõſediſſe, nec
poſſe ſuis tumulis, & vbi voluẽrint, adeſſe præſen-
tes. Senatoriæ videlicet dignitatis ſunt, vt non in-
ter homicidas teterrimo carcere, ſed in libera ho-
neſtaq; cuſtodia in fortunatorũ inſulis, & in cam-
pis Elyſijs recludantur. Tu Deo leges pones? Tu
Apoſtolis vincula inijcies, vt vſque ad diem iudi-
cij teneantur cuſtodia, nec ſint cum Domino ſuo?
De quibus ſcriptum eſt: Sequuntur agnum quo-
cunquè vadit. Si agnus vbiquè, ergò & hi, qui cum
agno ſunt, vbiquè eſſe credendi ſunt. Et cùm dia-
bolus, & dæmones toto vagentur orbe, & celeri-
te nimia vbiquè præſentes ſint: martyres, poſt ef-
fuſionem ſanguinis ſui, arca operientur incluſi, &
indè exire non poterunt? ET capite tertio: Di-
cis in libello tuo, quòd dum viuimus, mutuò pro
nobis orare poſſumus: poſtquàm aũt mortui fue-
rimus, nullius ſit pro alio exaudienda oratio: præ-
ſertim cùm martyres, vltionem ſui ſanguinis ob-
ſecrantes, impetrare non quiuerint. Si Apoſtoli
& martyres, adhuc in corpore conſtituti, poſſunt
orare pro cæteris, quando pro ſe adhuc debent eſ-
ſe ſoliciti: quanto magis poſt coronas, victorias,
& triumphos? Vnus homo Moyſes ſexcẽtis millì-
bus armatorum impetrat à Deo veniam: & Ste-
phanus imitator Domini ſui, & primus martyr in
Chriſto, pro perſecutoribus veniam deprecatur:
&, poſtquàm cùm Chriſto eſſe cœperint, minùs
valebunt? Paulus Apoſtolus ducentas ſeptuagin-
taſex ſibi dicit in naui animas condonatas: &
poſtquàm reſolutus, eſſe cœperit cum Chriſto,
tunc ora clauſurus eſt, & pro ijs, qui in toto orbe
ad ſuum Euangelium crediderunt, mutire non
poterit? Meliorq; erit Vigilantius canis viuens,
quàm ille leo mortuus? Rectè hoc de Eccleſiaſte
proponerem, ſi Paulum in ſpiritu mortuum con-
ſiterer. Deniquè ſancti non appellantur mortui,
ſed dormientes. Vndè & Lazarus, qui reſurre-
cturus erat, dormiſſe perhibetur. Et Apoſtolus
vetat Theſſalonicenſes de dormientibus contri-
ſtari.

Sanctos non poſſe viuis adeſſe, hæreſ. eſt Vigilãtij.

Sancti ſunt cum agno. Apoc. 14.

Non minùs q̃ dæmones nobis adeſſe poſſunt.

An tantũ viui pro viuis, an verò etiam mortui pro viuis orare poſſunt. Apoc. 6. Reſponſio pulchra. Exod. 32.

Actor. 7.

Actor. 27.

Eccles 9.

Sancti dormientes appellantur. Ioan. 11. 1. Theſſ. 4.

21. BERNARDVS in vigilia Petri & Pauli
Apoſtolorum: Tria ſunt quę in feſtiuitatibus ſan-
ctorum vigilanter conſiderare debemus: auxili-
um ſancti, exemplum eius, cõfuſionem noſtram.
Auxilium eius, quia qui potens in terra, potenti-
or eſt in cælis ante faciem Domini Dei ſui. Si enim
dum hîc viueret, miſertus eſt peccatoribus, & ora-
uit pro eis: nunc tanto ampliùs, quanto veriùs
agnoſcit miſerias noſtras, orat pro nobis Patrem:
quia beata illa patria charitatem eius non immu-
tauit, ſed augmentauit. Neque enim quia impaſſi-
bilis omninò, ideò & incompaſſibilis factus eſt:
ſed nunc potiùs induit ſibi viſcera miſericordiæ,
cùm ante fontem miſericordiæ exiſtit. Eſt & alia
cauſa quæ magis vrget ſanctos, vt ſoliciti ſint de
nobis, quia iuxta vocem Apoſtoli, Deus prouì-
det pro nobis, nè ſine nobis conſummentur, ſicut
ait ſanctus Dauid: Me expectant iuſti donèc retri-
buas

In feriijs ſanctorum tria cõſideranda. Sanctorũ in cælis oratio & potentia.

Charitatis incrementũ in cælo.

Pſal. 141.

Digitized by Google

buas mihi. Debemus etiam attendere exemplum eius: quia quandiu in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, non declinauit ad dexteram, neque ad sinistram: sed viam regiam tenuit
Ioan.14. donec veniret ad illum qui dicit: Ego sum via, & veritas, & vita. Sed & diligentiori intuitu confusionem nostram inspiciamus: quia homo ille similis nobis fuit passibilis, ex eodem luto formatus, ex quo & nos. Quid est ergò quod non solùm difficile, sed & impossibile credimus, vt faciamus opera quæ fecit, & sequamur vestigia eius? Sic ergò in sanctorum festiuitatibus & gaudere & confundi debemus: gaudere, quia patronos premimus: confundi, quia eos imitari non possumus.
Patroni potentes. Matth. 6. Acto. 9. & 5. 2. Cor. 2. & 12. Quid illis potentius dum fuerunt in terris? quorum alteri traduntur claues regni cælorum, alteri magisteriũ gentium: alter Ananiam & Sapphiram occidit in verbis oris sui, alter donat quidquid donat in persona Christi, & cùm infirmatur, tunc fortior est & potens. Quàm potétiores sunt in cælis, qui tam potentes fuerunt in terris? Et qui nobis reliquerunt maiora exempla, quàm illi qui in fame & siti, in frigore & nuditate, & in omnibus
Heb.11. illis quæ Paulus enumerat, iugiter sunt afflicti, & demùm felici martyrio regna cælestia conscenderunt? Verè nobis rubor cofusionis sunt, quos vix audemus respicere, nè dicam imitari. Oremus ergò eos, vt ipsi propitium nobis reddant amicum
Orandi Apostoli, vt Christum nobis propitium reddant. suum, iudicem nostrum.

22. IDEM sermone secundo in die Apostolorum Petri & Pauli: Si in terra adhuc posiri omnia poterant: non quidem in se, sed in Christo: quid non poterunt hodiè viuentes in æterna felicitate cum ipso? Mortales adhuc & morituri imperium
Sanctorum nunc maior virtus, quàm cùm viuerent in terris. vitæ & mortis videbantur habere: solo nimirùm verbo mortificantes viuos, & mortuos suscitãtes:
Acto. 5. & 9. quanto magis nunc cùm honorati sunt nimis, nimis confortatus est principatus eorum?
Psal. 138.

23. ITEM sermone secundo de sancto Victore: Factus de medio, appropiauit Deo, vt multo plures eius intercessione saluentur. Haber ex hominibus cui hominum peccata donet, misericors & miserator Dominus. Habet tempus & lo-
Aduocatus. cum intercedendi pius & misericors aduocatus. Equidem locum quietum & tempus feriatum. In terris visus est, vt esset exemplo: in cælum leuatus est, vt sit patrocinio. Hìc informat ad vitam, illic inuitat ad gloriam. Factus est media-
Mediator ad regnum, de nobis tãtùm solicitus. tor ad regnum, qui fuit incitator ad opus. Bonus mediator, qui sibi iam postulans nihil, totum in nos transferre desiderat, & supplicantis affectum & supplicationis fructum. Quid enim quærat sibi
Psal. 40. & 22 qui nullius eget? Dominus conseruat eum & viuificat eum, & beatum facit eum in gloria, nihil illi deerit in loco pascuæ collocato. Introiuit in
Potentior ad saluandum. potentias Domini: gaudeamus, quia nunc potentior est ad saluandum. Hodiè Victor posito corpore, quo solo præpediri ab introitu gloriæ videbatur, tanto alacrior, quanto expeditior penetrauit in sancta, similis factus in gloria sanctorum.
Psal. 24. Matth. 8. Anima eius in bonis demorabitur. Quæris vbi? Animæ sanctorum in cælis degunt cũ Angelis. Cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum. Ità cum talibus, & tali in loco sibi sedet: Cant. 2. Sedet excelsa & fulgida, sedet lætabunda & laudans. Sedet delicata & ornata monilibus, stipata mális, fulcita floribus. Sedet inquam sibi vacua curis, delicijs affluens, abundans ocij & quie-
Psal. 136. tis ad vacandum sapientiæ. Quæ sedit & fleuit super flumina Babylonis, sedet modò ad fontem vitæ &c. Sedet media angelorum, digna planè eorum consortio, quorum desiderio flagrat, puritate nitet, castimonia decoratur. Sedet inter Apostolos vir Apostolicæ gratiæ: nec est quod se abscondat à cuneo prophetarum: quem illi prædixerunt, glorificauit & portauit in corpore suo. Neque se putat victoriosis martyrum choris Victor noster arcẽdum, qui duro & diuturno martyrio viuentem sui corporis hostiam immolauit. Sedet veteranus miles debita iam suauitate & securitate quietus. Securus quidem sibi: sed nostrî solicitus. Non enim cum putredine carnis simul
Soliciti de nobis Sancti. se exuit viscеribus pietatis: nec sibi sic induit stolam gloriæ, vt nostræ pariter miseriæ suæq; ipsius misericordiæ obliuionem indueret. Non est terra obliuionis, quam anima Victoris inhabitat,
Non inhabitant terram obliuionis. non terra laboris, vt occupetur in ea, non denique terra, sed cælum est. Nunquid cælestis habitatio animas quas admittit indurat, aut memoria priuat, aut spoliat pietate? Fratres, latitudo
In cælo augescit charitas, pietas & memoria. cæli dilatat corda, non arctat: exhilarat mentes, non alienat: affectiones non contrahit, sed extendit. In lumine Dei serenatur memoria, non obscuratur. In lumine Dei discitur, quod nescitur: non quod scitur, dediscitur. Superni spiritus illi qui ab initio cælos inhabitãt, nunquid quia incolunt cælos, despiciunt terras, & non magis eas visitant
Matth. 18. & frequentant? Nunquid quòd semper vident faciem patris, ministeriũ euacuant pietatis? Omnes nihilominùs administratorij spiritus sunt, mis-
Heb. 1. si in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Quid ergò? Discurrunt angeli, & succurrunt hominibus: & qui ex nobis sunt, ne-
Sancti nõn minùs nostri cura tanguntur q̃ Angeli. sciunt nos? nec nõrunt iam compati, in quibus passi sunt & ipsi? Qui dolores nesciunt, sentiunt tamen nostros: & qui venerunt de magna tribulatione, non recognoscunt iam in quo fuerunt?
Psal. 141. Scio qui dixit, Me expectant iusti donec retribuas mihi. Iustus est Victor etiam, expectans nostram
Genes. 40. proculdubiò retributionem. Non est ille pincerna Pharaonis, qui inuentam gratiam retinuit sibi, prophetæ sui pariter & captiui minimè recordatus. Minister Christi est, Christum sequitur. Non est ille oblitus suæ promissionis, nec socio passionis regni consortium denegauit. Non est discipulus contra magistrum, non potest Victor quicquam facere, nisi quod viderit magistrum facientem. Opera quæ ille fecit, & iste fecit similiter. Iam cælos ingressus quos & antè apertos beatis oculis suspiciebat, verè nunc reuelata facie speculatur gloriam Dei, absorptus quidem, sed non oblitus clamorem pauperum. Beata visio, qua in eandem imaginem transformatur de claritate in claritatem, tanquàm à Domini spiritu. O victrix anima, quæ sicut passer transuo-
Inuocat S. Victorem. lans, mundi laqueos euasisti: respice ad incautas animas intricatas illis, periclitantes in illis, vt tuo patrocinio eruamur. O miles emerite, qui Christianæ militiæ duris laboribus angelicæ felicitatis requiem commutâsti: respice ad imbelles & imbecilles commilitones tuos, qui inter hostiles gladios & spiritales nequitias, tuis laudibus occupamur. O victor inclyte, qui & de terra & de cælo glorioſissimè triumphâsti, illius gloriam nobiliter superbus despiciens, & huius regna piè violentus diripiens, respice de cælo ad vinctos terræ, vt hæc sit tuorum consummatio triumphorum, si & nobis demùm vicisse te sentiamus. Nam si ex re nomen tibi, perfecta veritas nominis ex nostra liberatione cẽsebitur: & certè deest interpretationi quàm diù nos qui tui sumus, minimè liberamur. Quàm pium, quàm dulce, quàm suaue ô Victor in hoc loco afflictionis & in hoc corpore mortis te canere, te colere, te precari? Nomen tuum & memoriale tuum fauus distillans in labi-
Cantic. 4. js captiuorum, mel & lac sub lingua eorum, qui tui memoria delectantur. Eià ergò fortis athle-
Patronus, aduocatus. ta, dulcis patrone, aduocate fidelis: exurge in adiutorium nobis, vt & nos de nostra ereptione gaudeamus, & tu de plena victoria glorieris. Omnipotens pater, peccauimus tibi facti filij ali-
Oratio ad Deũ Patrem. eni, sed appropiauimus in Victore, qui dum vicit cupiditatem suam, vincat & iram tuam, nos quoquè in gratiam potẽter restituat. O victor IESV,
Oratio ad Christum. te in nostro Victore laudamus, quia te in illo vi-

Digitized by Google

ciſſe cognoſcimus. Da ei pijſſime IESV ſic de ſua in te victoria gloriari, vt nõ ſubeat obliuio noſtrĩ. Fili Dei, immitte ei, noſtrĩ ſemper in cõſpectu tuo memorem eſſe, noſtram in tuo tremendo iudicio ſuſcipere & agere cauſam.

Sancti honorandi tanquã amici Chriſti, & filij Dei.

1. D. IOANNES Damaſcenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoſexto: Sanctis, vt Chriſti amicis, & Dei filijs, atque hæredibus, honor haberi debet, quemadmodùm inquit Theologus & Euangeliſta Ioannes, Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Quocirca non iam ſerui ſunt, ſed filij. Quòd ſi filij, profectò & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. Ac Dominus in ſacris Euangelijs ad Apoſtolos ità loquitur: Vos amici mei eſtis. Et, Non iam dicam vos ſeruos. Seruus enim neſcit quid faciat dominus eius. Quinetiam cùm Rex regum, & Dominus dominantium, & Deus deorum, ſummus ille rerum omniũ architectus ac Dominus dicatur, profectò Sancti quoquè, tum dij, tum domini, tum reges ſint, neceſſe eſt. Horum enim Deus, & Deus, & Dominus, & Rex eſt, & appellatur. Ego enim, inquit ad Moſen, ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Ac Moſes Pharaonis Deus à Deo factus eſt. Deos porrò, & reges, ac dominos non naturâ dico, ſed quia perturbationibus animi imperârunt, ac dominati ſunt, atque imaginem diuinam, ad cuius ſimilitudinem procreati fuerant, integram minimeq; adulteratam ſeruârunt, (nam & ipſa regis imago rex dicitur) & quia animi inductione ac voluntate Deo vniti ſunt, eumq; hoſpitem ſuſceperunt, ac per eius perceptionem, quod ipſe naturâ eſt, hoc per gratiam extiterunt. Ecquid igitur cauſæ eſſe poteſt, quin eos honore complectamur, qui Dei ſerui, & amici, ac filij appellati ſunt? Etenim is honor, qui probis conſeruis habetur, benevoli erga communem Dominum animi argumentum eſt. Illi ſanè Dei promptuaria & pura domicilia extiterunt. Inhabitabo enim in illis, ait Deus, & inambulabo, atque ero illorum Deus. Ac quòd iuſtorum animæ in manu Dei ſint, nec mors eos attingat, literis ſacris proditum eſt. Mors enim ſanctorum ſomnus potiùs eſt, quàm mors. Laborauerunt ſiquidem in hoc æuo: & in æternum viuent. Ac precioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Quid autem præclarius, ac pluris æſtimandum, quàm in manu Dei eſſe? Deus quippè vita & lux eſt. Ità fit, vt qui in manu Dei ſunt, in vita quoquè ac luce ſint. Quòd autem Deus etiam per mentem in ipſorum quoquè corporibus ſedem ac domicilium habuerit, his verbis Apoſtolus teſtatur: Neſcitis quòd corpora veſtra templum ſunt Spiritus ſancti qui habitat in vobis? Dominus autem ſpiritus eſt. Et, Si quis Dei templum violauerit, diſperdet eum Deus. Quid igitur afferri poteſt, quin animatis Dei templis, & viuis Dei tabernaculis honor ſit adhibendus? Hi cùm huiuſce vitæ vſura fruerentur, Deo fidenti animo aſtiterunt.

Exod. 3.

Exod. 7.

Item tẽquàm Dei templa. 2. Cor. 6.

Sap. 3.

Pſal. 48.

Pſal. 115.

1. Cor. 6.

1. Cor. 3.

Refugiũ contra aduerſariorum incurſum.

2. BASILIVS homilia vigeſima in quadraginta Martyres: Hi ſunt qui noſtram obtinentes regionem, quaſi quædam turres contra aduerſariorum incurſum refugium exhibent: Nec vno in loco ſeſe clauſerunt, ſed in multis locis hoſpitio recepti, multorum patrias ornauerunt: nec tamen ſeparati, ſed inter ſe commixti: ſi in ſingulos ipſos diuiſeris, proprium numerum non excedunt: ſi verò in vnum congregaueris, quadraginta nihilominùs erunt, ac ità vt ignis natura permanent: nam ille & ad progredientem tranſit, & totus eſt apud habentem: ſic hi quadraginta ſunt vnum, & omnes apud ſingulos. Beneficium igitur hoc, fratres dilectiſſimi, gratiam hanc minimè deficientem ex Deo obtinemus. Paratum eſt hic Chriſtianis auxilium, eccleſia videlicet martyrum, exercitus triumphantium, chorus laudantium Deum. Sæpè operam dediſtis, ſæpè laboraſtis, vt vnum pro vobis orantem inueniretis: quadraginta ſunt hi, vnam orationis emittentes vocem. Vbi enim ſunt duo vel tres in nomine Domini congregati, ibi Deus eſt. Vbi vero quadraginta fuerint, quis dubitet Deum eſſe præſentem? Qui aliqua premitur anguſtia, ad hos confugiat: qui rurſùs lætatur, hos oret: hic vt à malis liberetur, ille vt duret in rebus lætis. Hîc mulier orans pro filijs auditur: peregrinanti viro reditum incolumem, ægrotanti verò ſalutem implorat. Cum his ergò martyribus noſtras effundamus preces. Et paulò pòſt: Ó ſanctum chorum, ô ſacrum ordinem, ô cuneum inexpugnabilem, ô communes generis humani cuſtodes, optimi curarum ſocij, precum ac votorum inuicem ſuffragatores, legati apud Deum potentiſſimi, aſtra mundi, flores Eccleſiarum. Vos non terra cõtexit, ſed cælum excepit. Apertæ ſunt vobis paradiſi portæ, dignum profectò exercitibus angelorum, Patriarchis, Prophetis, & iuſtis omnibus ſpectaculum.

Orant ſancti pro nobis.

Matth. 18.

Inuocandi ſunt martyres.

Cuſtodia generis humani.

Suffragatores & legati apud Deum potentiſſimi: quos cælum excepit.

3. IDEM in homilia vigeſimaſexta de martyre Mamante: Memores eſtote martyris, quotquot illo per ſomnia potiti eſtis, quotquot in hoc loco conſtituti, adiutorem ipſum ad precandum habuiſtis, quibuſcunque ex nomine aduocatus ipſis adfuit operibus, quotquot aberrantes ad viam reduxit, quoſcunque ſanitati reſtituit, quibuſcunque pueros iam mortuos ad vitam reductos reddidit, quotquot vitæ terminos prorogauit. Collectis in vnum his omnibus, ex communi ſymbolo martyri encomium conſtruite. Conferte inter vos mutuò, quæ quiſque nouit, illa ſubminiſtret ignoranti quæ ignorat, illa accipiat ab eo qui nouit, atque ità quaſi ad conuiuium quod quiſque habet conferentes, noſtræ ignoſcite imbecillitati. Iſta nanque demùm ſunt martyris encomia, ſpiritualium chariſmatum diuitiæ. Et pòſt pauca: Ad Martyris verò memoriam & tota regio mota eſt, & ad illius feſtum diem vrbs vniuerſa immutata geſtit. Neque cognati diuitum ad Maiorum ſuorum ſepulcra declinant, ſed omnes ad pietatis locum tendunt. Et in fine: Deus Eccleſiam hanc immotam ac magnis martyrum turribus munitam conſeruet, & omnes furentium hæreticorum inſidias & incurſus in tranquillitate ac ſilentio auertat.

Sancti martyris in homines beneficia.

Ad feſtum diem & memoriam martyris cõfluunt.

Turres ſunt quibus muniuntur Eccleſiæ.

4. GREGORIVS Nazianzenus oratione decimaoctaua, quæ eſt in laudem S. Cypriani martyris: At tu nos è cælo benignus aſpicias, ſermonéſque noſtros & vitam gubernes, ſacrumq; hunc gregem paſcas, aut paſcentem adiuues, cùm in cæteris rebus, quoàd eius fieri poterit, eum ad optima quæque dirigens, tum graues lupos, ſyllabarum & verborum captatores amoliens, ſanctæq; Trinitatis, cui nunc adſiſtis, pleniorem clariorémque ſplendorem nobis concilians, quam adoramus, &c. Et paulò antè: Nam quanquàm Cypriani nomen apud omnes non modò Chriſtianos, verùm etiam eos, qui aduerſæ claſſis erant, clariſſimum ac celeberrimum eſſet: corpus tamen obſcurum erat: atque hic theſaurus apud mulierem quandam pietate feruidam occultabatur, idq; perdiuturno tempore: ſiue quòd Deus hac ratione piam matronam honore affici vellet, ac propterea illa Martyrem complexu ſuo teneret: ſiue etiam vt deſiderium noſtrum exerceret, num ſcilicet hoc damno angeremur, acerbéque ferremus nos ſacroſanctis reliquijs priuari. At verò poſteaquàm ille Martyrum Deus commune omnium bonum alicui priuatim concedere, ac ſingulari erga illam gratia publicis commodis detrimentum afferre minimè ſuſtinuit, per reuelationem corpus in apertum pro-

Inuocat S. Cyprianum & eius auxilium implorat.

S. Trinitati adſiſtit Cyprianus.

Reliquiarum S. Cypriani theſaurus.

A Deo reuelatur.

Quadraginta ſunt omnes apud ſingulos.

Chriſtianorũ auxilium.

ferit:

Digitized by Google

Cur mulieri reueletur.

fert: atque hunc rursus honorem probæ cuidam mulieri confert: vt mulieres quoquè ex eo sanctificentur, quòd quemadmodùm Christum antè pepererunt, resurrectionisque ipsius nuncium discipulis attulerunt, ità nunc etiam Cyprianum, hoc est, publicum orbis bonum, partim indicârunt, partim tradiderunt. Atque hæc etiam eò disseruimus, vt debito illo honoris officio vtcunquè defungeremur. Vestræ iam partes sunt, ea quæ restant, à vobismetipsis adiungere, (vt nonnullum ipsi quoquè Martyri munus offeratis) dæmonum nimirùm oppressionem, morborum depulsionem, futurarum rerum prænotionem: quæ quidem omnia vel cineres ipsi Cypriani, modò fides adsit, efficiunt: quemadmodùm nôrunt, qui huius rei periculum fecerunt, ac miraculum ad nos vsque transmiserunt, eiusdémque memoriam posteris quoquè tradituri sunt. Immò verò his maiora offerte, qualiáque eos offerre par est, qui eum verè ac syncerè colunt, corporis scilicet macerationem, animæ ascensionem, vitij fugam, virtutis incrementum.

Cypriani potestas, & cinerum eius virtus.

5. IDEM oratione vicesimaprima, de laudibus Athanasij Magni Archiepiscopi Alexandrini: Athanasium laudans, virtutem laudabo. Idem enim est illum dicere, quod virtutem laudibus efferre: quóniam virtutes omnes in vnum collectas tenebat: vel, vt veriùs loquar, tenet. Deo quippe omnes viuunt, qui secundùm Deum vixerunt, etiam si ex hac vita migrârint. Vndè & Deus, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob dicitur, vt viuentium Deus, non mortuorum. Virtutem autem laudans, Deum laudabo, à quo virtus hominibus est, illúdque, vt per cognatam illuminationem ad eum euehantur, vel potiùs reducantur. Et sub finem: At ô charum & sacrum caput, tu nos vtinàm benignus desuper & placidus aspicias, atque hunc populum gubernes, perfectum perfectæ Trinitatis, quæ in Patris & Filij & Spiritûs sancti contemplatione intelligitur & colitur, adoratorem: meq, siquidem res pacatæ futuræ sint, in vita teneas, gregemq mecum pascas: sin autem Ecclesia bellis flagratura est, reducas, aut assumas, tecumq, & cum tuî similibus colloces, tametsi magnum sit quod postulo.

Sanctos laudãs, virtutem & Deum ipsum laudat.

Deo viuunt sancti.

Matth. 22.

Nazianzenus inuocat S. Athanasiũ.

6. ET oratione vicesima, quæ est funebris in laudem Basilij Magni: Sed res quidem nostræ, vt Dei voluntas tulerit, ferantur: atquè vtinàm per illius deprecationem meliùs ferantur. Et in fine: Ac nunc ille quidem in cælis est, illic etiam, ni fallor, sacrificia pro nobis offerens, & pro populo preces fundens, (neque enim ità nos reliquit, vt prorsus reliquerit.) Nec vobis, qui ab ipso doctrina sacra imbuti estis, quidquam aliud suaserim, quàm vt eum semper spectetis, ac tanquàm ipse, & vos videat, & à vobis videatur, spiritu instruamini. Tu verò, sacrum & diuinum caput, è cælo nos quæso inspice, carnisq, stimulum à Deo nobis ad disciplinam datum, aut precibus tuis fiste, aut certè, vt forti animo perferamus, persuade: atque omnem nostram vitam ad id, quod maximè conducibile est, dirige: nósque, posteaquàm ex hac vita migrauerimus, illic quoquè tabernaculis tuis excipe: vt simul viuentes, & sanctam ac beatam Trinitatem, cuius nunc exiguam speciem & imaginem accepimus, puriùs pleniusq cernentes, desiderijs nostris finem statuamus, ac bellorũ eorum quæ intulimus, vel pertulimus, hoc præmium referamus.

Basilius in cælis pro nobis offert sacrificia, & pro populo precatur.

Inuocat sanctum Basiliũ.

7. GREGORIVS Nyssenus in vita S. Ephræm Syri, sub finem sic eum alloquitur: Hæc tibi, Patrum optime, Ecclesiæq Doctor, munera laudum afferimus, non ea quidem pro dignitate, neque indigenti tibi. Quam enim gloriam afferre queat oratio, quæ laudati meritis superatur? Sed ob viuentium potiùs vtilitatem. Quandoquidem bonorum & præstantium virorum laudationes, vt stimuli & faces animis admotæ, vehementer homines ad rectiùs viuendum incitant & inflammant. Hanc autem laudandi prouinciam alacriùs cepimus, quum multis alijs rationibus adducti, præter vitæ doctrinæq famam, tum cura illa, quam in homine eiusdem nominis liberando adhibuisti: is enim nos ad onus subeundum impulit, qui à posteris Ismael in bello captus, & procùl à patria diù commoratus, cùm ad eam reuerti cuperet, & viam commodiorem ignoraret, admirabili ope tua rationem ad salutem aptam inuenit, & quod optauerat, est consecutus. Nam cùm in maximum vitæ discrimen adductus fuisset, quoniam omnes viæ barbarorum copijs intercluſæ tenebantur, te nomine tantùm inuocauit, dicens; Sancte Ephræm, adiuua me; atque ità tutò periculorum laqueos euasit, mortemq neglexit, & inopinatam salutem assecutus, patriæ, auxilio tuo munitus, præter spem redditus est.

Laus sanctorum viuentibus vtilis.

Captiuus inuocans S. Ephræm liberatus.

S. Ephræm, adiuua me.

8. CHRYSOSTOMVS sermone in adorationem venerabilium catenarum & gladij, sancti & Apostolorum principis Petri: Tu verò ô Petre, Christi Ecclesiæ petra & firmamentum, summe Apostolorum vertex, qui catenas has instàr scelerati alicuius hominis pertulisti, & curationum fontem illas reddidisti: tu, quæso, adesto hodiè misertus nostrî, & hoc in loco spiritu versare. Adsis huic templo miraculorum promptuarioq, quod sancta nominis tui appellatione præcipuè honoratur: in quo venerandas catenas tuas, vt thesaurum quendam, reponi voluisti. His catenis nostrarum animarum vulnera, quæso, liges. His tumores & inflationes, à delictis illatas, reseces, & diuinis medicamentis eas cures. His vt scuto bonæ voluntatis, Christi gregem corones. His barbaros ipsos deuincias, captiuos ducas, & ciuitati te veneranti hostiles illorum exuuias conferas. Omnium maximè pium & fidelissimum Imperatorẽ nostrum, pro telis militaribus, his catenis armes, munias, custodias, victorijs ac trophæis corones, hostibus terribilem, & subiectis benignum atq optabilem facias. &c.

Petrus Ecclesiæ petra, Apostolorũ vertex.

Nota.

S. Petrum inuocat.

9. AMBROSIVS in libro de viduis: Magnis, inquit, tenebatur febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et tu habes proximos, qui Deo pro te supplicent, habes Apostolos proximos, habes martyres proximos, si ipsa martyribus deuotionis societate, misericordiæ quoquè muneribus appropinques. Proximus est enim, qui misericordiam facit. Fac tu misericordiam, & eris Petro proxima. Non sanguinis necessitudo, sed virtutis cognatio facit proximos: quia non in carne ambulamus, sed in spiritu. Ama ergò propinquitatem Petri, affinitatem Andreæ, vt pro te rogent, & recedant cupiditates tuæ verbo Dei pulsæ. Et post pauca: Habetis ergò viduæ auxilium, si tales vobis generos posteritatis vestræ patronos, tales proximos eligatis. Ergò rogauerunt pro vidua Petrus & Andreas. Vtinàm existat aliquis, qui tam citò possit rogare pro nobis, vel certè iste qui pro socru rogat Petrus & Andreas frater eius. Tunc enim pro affinitate poterant, nunc iam possunt pro nobis & pro omnibus impetrare. Videtis enim quòd magno peccato obnoxia, minùs idonea sit quæ pro se precetur, certè quæ pro se impetret. Adhibeat igitur ad medicum alios precatores. Aegri enim, nisi ad eos aliorum precibus medicus fuerit inuitatus, pro se rogare non possunt. Infirma est caro, mens ægra est, & peccatorum vinculis impedita, ad medici illius sedem debile non potest explicare vestigium. Obsecrandi sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad

Luc. 4.

Martyres & Apostoli pro nobis orant.

Luc. 10.

Peccatis obnoxij adhibere debẽt alios simul precatores.

Obsecrandi Angeli & Martyres.

Digitized by Google

præsidium dati sunt: martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiam si qua habuerunt peccata, lauerunt. Isti enim sunt Dei martyres, nostri præsules, speculatores vitæ actuumq; nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis, etiam cùm vincerent, cognouerunt.

Præsules, speculatores vitæ nostræ, & intercessores sunt Martyres.

10. IDEM oratione de fide resurrectionis, in fine: Quòd si in hoc erro, quia angelis me post mortem sociari mâlo quàm bestijs, libenter in hoc erro: neque vnquàm hac me opinione, dum viuo, fraudari patiar. Quid enim mihi superest solatij, quàm quòd me citiùs ad te frater spero venturum, nec digressûs tui inter nos longa diuortia fore, tuísque intercessionibus mihi hoc posse conferri, vt citiùs desiderantem tui aduoces?

Intercessiones Satyri.

11. ITEM in caput vigesimum secundum Lucæ: Vndè te euocem, Petre, vt doceas me quid flens cogitaueris? Vndè, inquam, te euocem? De cælo, vbi iam choro insertus es angelorum, an etiam de tumulo? quia non putas iniuriam & ibi esse, vndè Dominus resurrexit. Doce nos quid tibi profuerint lachrymæ tuæ.

Inuocat B. Petrum.

12. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimasexta ad populum Antiochenum: Christus tunc omnem terrarum orbem ad se traxit adorandum, cùm mortuus fuisset. Et quid de Christo loquor, cùm & discipulos postquàm obiêrunt, tunc effulgere fecerit? Quid dico discipulos? Nam & eorum loca & sepulcra simul & tempora perenni memoria celebrari curauit. Tu verò mihi sepulcrum ostendas Alexandri, & profer diem quo vitam finiuit. Sed nihil horum insigne, sed omnia destructa sunt & exterminata: Christi verò seruorum & sepulcra clara sunt, regiam assecuta ciuitatem, & dies notissimi mundo festam afferentes lætitiam. Et illius quidem loculum & proprij nesciunt, horum autem sciunt & barbari: Et seruorum crucifixi sepulcra regijs aulis sunt clariora, non magnitudine & ædificiorum pulchritudine, (nam & in hoc quidem superant) sed quod multo maius est, conuenientium studio. Nam & ipse qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepulcra, & fastu deposito, stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrum, & piscatorem etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Audebis igitur, quæso, horum Dominum nuncupare mortuum, cuius serui vel mortui terrarum orbis regum sunt protectores? Nec hoc tantùm quis Romę fieri viderit, verùm & Constantinopoli. Nam & hîc Constantinum Magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternum corpus collocaret. Et quod in regijs sunt ianitores regibus, hoc sunt in monumento piscatoribus reges: & illi quidem vt domini loca tenent interiora, hi verò tanquàm inquilini & vicini, aulæ ianuam sibi gratum habuêre deputari, & infidelibus ex his ostendentes, quòd in resurrectione maior erit piscatoribus dignitas. Si hic enim ità in sepulcris, multo magis & in resurrectione ordo commutatus est. Reges quidem ministrorum, subditi verò regum vicem induerunt, quinimmò & splendidiorem. Et quòd hoc non assentatio sit, ipsa veritas ostendit. Ex illis enim & hi illustres facti sunt. Multo nanque cæteris regalibus sepulcris hæc monumenta sunt clariora. Nam illic quidem magna solitudo, hîc autê magnus concursus. Quòd si velis & regalibus aulis monumenta comparare, rursum & hîc victoria: nam illic quidem multi deterrêtes, hîc verò multi vocantes & attrahentes diuites, pauperes, viros, mulieres, seruos, liberos. Illic magnus timor, hîc inexplicabilis voluptas. Sed dulce spectaculum est, regem aureis indutum & coronatum spectare, & adstantes duces & principes, ductores, tribunos & militum magistros: verùm hæc tanto sunt illis honestiora & magis reuerenda, vt illa fabulæ sint & ludicra. Simul àc enim pauimenta calcaueris, ad cælum mentem locus transmiserit, & ad supernum regem & illum angelorum exercitum & sublimem thronum, & inaccessibilem gloriam. Et hic quidem regnans alicui subiecto præcipit, vt hunc quidem soluat, illum verò liget: sanctorum autem ossa non hanc habent miserabilem & abiectam potestatem, sed illa multo maiorem. Dæmonas enim sistunt & torquent, & vinctos ab illis soluunt sæuissimis vinculis. Quid hoc foro magis reuerêdum, cùm videatur nemo, nemo dæmonis instet lateribus, voces sentiuntur & laceraciones, flagella, tormentáque, ac linguæ ardentes, terribilem illam vim dæmone non ferente? Et corpus induti, incorporeas opprimunt potestates. Et cinis & ossa, & fauilla inuisibiles illas potestates dilaniant. Itaque quô regias quidem aulas videat, nullus vnquàm peregrinatus fuerit: multi verò reges plerunque huius spectaculi gratia peregrinati sunt. Futuri nanque iudicij vestigia & signa sanctorum ædes exhibent, vbi dæmones flagellantur, corriguntur homines & liberantur.

Reliquiæ Sanctorũ dæmonas torquẽt.

Peregrinationes ad Sanctorum sepulcra.

13. EPHRAEM in sermone de sanctis martyribus: Precamur beatissimi martyres, qui pro Domino saluatore, próque illius charitate sponte & impigrè tormenta subistis, atque ideò familiarius Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris & peccatoribus, & negligentiæ squalore sordentibus Dominum interpellare dignemini, vt superueniat in nos gratia Christi, quæ corda nostra radio sanctæ charitatis illustret, vt ipsum toto corde diligere possimus. Vos nempe verè beati atque glorioſi estis, quos angeli & homines pari consensu beatos prædicant. Et circa finem: Nunc igitur ô beatissimi viri, ô gloriosissimi martyres Dei, me miserum vestris iuuate precibus, vt in illa hora misericordiam consequar, quando manifesta erũt occulta hominum. Et post pauca: Ego item imbecillis accepto vestris meritis ac precibus robore, cecini tota deuotione animi ante sanctas reliquias vestras hymnum vestræ laudis & gloriæ. Pro me igitur misero ante thronum maiestatis adfixite, vt vestris precibus saluari merear, ac vobiscum æterna beatitudine perfrui.

Oratio ad sanctos martyres, vt eorum precibus adiuuetur.

1. Cor. 4.

14. HIERONYMVS in Epitaphio Paulæ viduę, ad Eustochium epistola vigesimaseptima, capite primo: Non mœremus quòd talẽ amisimus, sed gratias agimus quòd habuimus, immò habemus. Deo enim viuunt omnia: & quidquid reuertitur ad Dominum, in familiæ numero computatur. Quanquàm amissio illius, cælestis domûs habitatio sit: quæ quandiu in corpore fuit, peregrinata est à Domino. ET capite sexto describens eiusdem peregrinationem per terrã sanctam, Indè diuertens, inquit, vidit duodecim Patriarcharum sepulcra & Sebasten, id est, Samariam, quæ in honorem Augusti ab Herode Græco sermone Augusta est nominata. Ibi siti sunt Elisæus, & Abdias Prophetæ, &, quo maior inter natos mulierum non fuit, Ioannes Baptista. Vbi multis intremuit consternata mirabilibus: Nanque cernebat varijs dæmones rugire cruciatibus, & ante sepulcra Sanctorum vlulare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere leonum, sibilare serpentum, mugire taurorum, alios rotare caput, & post tergum terram vertice tangere: &c. miserebatur omnium, & per singulos effusis lachrymis Christi clementiã deprecabatur. ITEM capite decimoquarto: Vale ô Paula, & cultoris tui vltimam sene-

Deo viuunt Sancti.

2. Cor. 5.

Apud sepulcra sanctorũ dæmones torquentur.

Inuocat Paulam Hieronymus.

Digitized by Google

Præsens Christo, facilius impetrabit.

senectutem orationibus iuua. Fides & opera tua Christo te sociant: præsens, facilius quod postulas, impetrabis.

15. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite quarto: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam Sanctorum locus, bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur, attenditur. Sed cùm talia viuorũ solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video quæ sunt adiumenta mortuorum; nisi ad hoc, vt dum recolunt vbi sint posita eorũ quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos tanquàm patronis susceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent. Quod quidem facere possent, etiam si talibus locis eos humare non possent. Cùm itaque recolit animus, vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus.

Defunctorũ animæ sanctis comendantur tanquàm patronis.

16. IDEM libro septimo de baptismo contra Donatistas, capite primo: Beatus Cyprianus quidem iam corpore quod corrumpitur non aggrauante animam, nec deprimente terrena inhabitatione sensum multa cogitantem, sereniùs perspicit veritatem, quam meruit adipisci per charitatem. Adiuuet itaque nos orationibus suis in istius carnis mortalitate, tanquàm in caliginosa nube laborantes, vt donante Domino, quantùm possumus, bona eius imitemur.

Sap. 9.

Inuocat S. Cyprianũ B. Augustinus.

17. BERNARDVS sermone sexagesimosexto in Cantica Canticorum: Videte detractores, videte canes. Irrident nos quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd Sanctorũ suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in vtroq; sexu festinant proscribere Christum, in adultis & paruulis, in viuis & mortuis. Hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturæ, indè verò adultis ex difficultate continentiæ præscribentes. Porrò mortuos viuentium fraudantes auxilijs, viuentes nihilominùs Sanctorum qui decesserunt, suffragijs spoliantes. Absit: Non relinquet Dominus plebem suam, quę est sicut arena maris: nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, sed planè copiosa apud Deum redemptio. Quantus verò numerus istorum ad magnitudinem precij? Se magis precio fraudant, qui ipsum euacuare conãtur. Et paulò pòst: Vincentium preces & hostias mortui qui opùs habebunt & digni erunt, mediantibus percipient angelis: & eorum qui iam peruenerunt, viuentibus adhuc nequaquàm solatia deerũt per Deum, qui vbiquè est, & in Deo nusquàm affectu charitatis absentium.

Hæretici Catholicos etiamnũ hodiè irridẽt quòd baptizent infantes, orent pro mortuis, & Sanctorum postulent suffragia.

Psal. 94.

Psal. 129.

18. THEODORETVS Cyrensis Episcopus de Græcarum affectionum curatione libro octauo, qui est de Martyribus: Hi sunt igitur verè hominum duces, principes, propugnatores, custodes, per quos à nobis infortunia auertuntur, procul q; arcentur, quæ à dæmonibus inferuntur mala. Et sub finem: Martyrum templa conspicua cernuntur, magnitudinéque præstantia, omni prætereà ornatũ genere variata, splendoremq; quodammodò pulchritudinis suæ latè fundentia. Neque verò ad hæc per annum semèl, aut bis, aut quinquiès aduentamus: sed in eis sæpenumerò dies festos peragimus, sæpè diebus singulis eorum martyrum Domino laudes hymnosq; cãtamus. Quicq; homines prospera sunt valetudine, conseruari eam sibi à martyribus petunt: qui verò ægritudinem aliquam patiuntur, sanitatem exposcunt. Insuper & steriles viri & mulieres, dari sibi filios petunt: Qui verò parentes sunt, integra sibi & propria custodiri quæ consecuti sunt dona. Item qui peregrè aliquò proficiscuntur, petunt martyres sibi comites esse in via, vel potiùs itineris duces. Qui verò iam sospites rediêrunt, gratias agũt, acceptum beneficium confitentes. Non qui se ad deos accedere arbitrentur, sed qui orent Dei Martyres tanquàm diuinos homines, intercessores q; sibi eos apud Deum aduocent ac precentur. Piè verò fideliter q; precatos ea maximè consequi quæ desiderant, testantur illa, quæ votorum rei dona persoluunt, manifesta nimirùm adeptæ sanitatis indicia. Nam alij quidem oculorum, alij verò pedum, alij porrò manuum simulacra suspendunt ex argento auróve confecta. Gratissimè nanq; accipit eorum Dominus qualiacunque sunt dona: nec exigua, nec vilia dedignatur, quippe qui ea pro ferentis facultate metitur. Hæc itaque omnium spectaculo exporrecta, testantur morborum depulsionem, cuius ipsa certissima signa sunt, à sanitatem consequutis allata. Hęc inquam sepultorum ibi Martyrum quæ sit virtus, ostendũt. Martyrum autem virtus, quem ipsi coluerunt Deum, verum esse Deum declarat.

Martyres sunt hominũ duces, propugnatores & custodes.

Templa martyrum, q̃ sunt illustria, & quo modo à fidelibus frequententur.

Non inuocãtur martyres tanq̃ dij, sed tanq̃ aduocati & intercessores.

Nota vsum suspendendi ad memorias martyrum imagũculas, accepta beneficia significantes.

Virtus Sanctorum, Dei gloriam illustrat.

19. IDEM Theodoretus in Philotheo siue in historia sanctorum Patrum, vita prima, quæ est Iacobi Nisibenſis: Hoc mihi quoquè in præsentia opùs est auxilio, qui conor eorum vitam scribere sanctorum, qui parùm ante nos & nostris temporibus claruêre, & velutì quasdam leges ijs qui imitari volent, velim proponere. Horum ergò sunt preces inuocandæ, & incipiendum est narrare. Et in fine: Hæc cùm de viro diuino recensuerim, ad aliam transibo narrationem, rogans vt consequar eius benedictionem. DEINDE in vita secunda, quæ est Iuliani Sabæ, in fine: Ego autem hîc de eo sistens orationem, transibo ad alium, rogans sanctos qui in hanc ingrediuntur narrationem, per suam intercessionem mihi supernam conciliare beneuolentiam. ITEM vita tertia, quę est Martiani, in fine: Rogo & quæso, vt per horum omnium intercessionem diuinum cõsequar auxilium. SIMILITER vita quarta, quæ est Eusebij, in fine: Rursus est addenda, quæ illinc capitur, vtilitas, cùm horum magnorum virorum benedictionis rogauerimus vt simus participes. ET in fine quintæ vitæ, quæ est Publij: Planè scio, quòd si eorum memoriam fecero in hominibus, futurum sit, vt ij quoquè mei meminerint apud Deum vniuersorum. ITERVM in calce vitæ sextæ, quæ est Simeonis Prisci: Ego autem nunc oro, vt quam dare potest, eius consequar intercessionem: & scio me consecuturum. Omninò enim dabit petitionem, imitans Domini benignitatem. RVRSVS in vita septima, quæ est Palladij: Mihi autem quoq; detur consequi auxilium, qui eorum memoria linguã sanctificaui. PRAETEREA in octaua, quæ est Aphraatis: Oro quoquè, vt eius cõsequar intercessionem. ITERVM in vita nona, quæ est Petri: Ego autem, cuius, dum adhuc esset superstes, percepi benedictionem, ea vt nunc quoquè fruar, precatus, finem imponam huic narrationi. ITEM in decima, quæ est Theodosij: Rogo, vt eius quoquè consequar benedictionem. ET in vndecima, quæ est Romani: Cùm hinc itaque benedictionem mihi conciliauero, aliorum quoquè athletarum res gestas narrabo. RVRSVS in vita duodecima, quę est Zenonis: Ego autem cùm eum, vt pro me ad Dominum intercedat, orauero, me ad aliam conuertam narrationem. IN decimaquarta, quę est Męsymæ: Cuius ego vtinàm ad aliquam saltem partem exiguam sustollar, eorum adiutus precibus. IN decimaquinta, quæ est Acepsemæ: Cuius verbis & operibus instructi, vtinàm eius etiàm precibus adiuti, cælesti vocatione digni efficiamur in Christo Domino nostro. IN decimaoctaua, quæ est alterius Eusebij: Ego autem rogo, vt illam consequar intercessionem, quam hucusquè percepi, dum esset adhuc superstes. Credo enim eum viuere, & habere puriorem ad Deum fidu-

Theodoretus Sanctorum preces postulat, quorum vitas scripturus est.

Iacobum inuocat.

Iulianũ Sabã inuocat, ac in sequentibus vitis reliquos

Iuuat.

Sancti viuũt, & puriorẽ habent ad Deũ fiduciam.

Digitized by Google

fidutiam. ITEM vigesima vita, quæ est Maris: Cùm itaque nunc orauero, vt eius consequar auxilium, imponam finem narrationi. ET in vigesima prima, quæ est Iacobi alterius: Nostram imbecillitatem sustentet ac suffulciat suis orationibus, vt confirmati, multas quas alij in nos consecuti sunt victorias, eis eripiamus, & victores è vita excedamus. ET in vigesima septima Baradati: Mihi autem detur, vt eorum suffultus precibus, non sim procùl ab hoc monte, sed paulatim conscendam, & me eorum contemplationis voluptate expleam. DEINDE in vigesima octaua Thalelæi: Horum sanctorum martyrum concedatur intercessionibus, vt nos ab his adiuti, simus vehementes amatores certaminum philosophiæ. DEMVM in trigesima & vltima, quæ est Domninæ: Eos obsecro, quorum vitam conscripsi, nè me despiciant procùl degentem ab illorum spiritali chorea: sed trahant infrà iacentem, & ad virtutis tollant altitudinem, & suo choro coniungant, vt non solùm laudem alienas diuitias, sed ipse etiam habeam aliquam laudis occasionem, & facto & verbo & cogitatione glorificans seruatorem vniuersorum.

20. PRVDENTIVS in libro qui inscribitur περὶ στεφάνων, siue de Coronis, hymno primo, in Hemiterium & Cheledonium Calagurritanos:

Illitas cruore sancto nunc arenas incolæ
Confrequentant, obsecrātes voce, votis munere. Peregrinatio ad martyrum sepulcra.
Exteri, necnon & orbis huc colonus aduenit:
Fama nā terras in omneis pręcucurrit proditrix,
Heic patronos esse mundi, quos precantes ambiant. Patroni mūdi.
Nemo puras heic rogando frustrà congessit preces: Impetrantur postulata.
Lætus hinc tersis reuertit supplicator fletibus.
Omne, quod iustum poposcit, impetratum sentiens.
Tanta pro nostris periclis cura suffragantium est,
Nō sinant, inane vt vllus voce murmur fuderit:
Audiunt, statimq; ad aurem Regis æterni ferunt.
Indè larga fonte ab ipso dona terris influunt. Sancti audiunt preces nostras.
Supplicum causas petitis quæ medelis irrigant.
Nil suis bonis negauit Christus vnquàm testibus.

IDEM in eodem libro, hymno secundo in diuum Laurentium, sub finem:

Quæ sit potestas credita, Rogatus annuit Laurentius.
Et muneris quantum datum,
Probant Quiritum gaudia
Quibus rogatus annuis.
Quod quisque supplex postulat, Impetrant orantes quod postulant.
Fert impetratum prosperè:
Poscunt, litantur, indicant,
Et tristis haud vllus redit.
Ceu præstò semper adfies,
Tuosq; alumnos vrbicos
Lactante complexus sinu,
Paterno amore nutrias.
Hos inter, ô Christi decus, Inuocat S. Laurentium.
Audi poëtam rusticum,
Cordis fatentem crimina,
Et facta prodentem sua.
Indignus, agnosco & scio, Per patronos martyres ij qui indigni sunt à Christo audiri, medelā consequuntur.
Quem Christus ipse exaudiat:
Sed per patronos martyres
Potest medelam consequi.
Audi benignus supplicem
Christi reum Prudentium,
Et seruientem corpori,
Absolue vinclis seculi.

ET in hymno tertio eiusdem libri in Eulaliam virginem Lusitanam:

Ista comantibus è folijs
Munera virgo, puerq; date:
Ast ego serta choro in medio
Texta feram pede dactylico,
Vilia, marcida, festa tamen.
Sic venerarier ossa libet,
Ossibus altar & impositum:
Illa Dei sita sub pedibus
Prospicit hæc, populosq; suos Sancti prospiciunt nostra.
Carmine propitiata fouet.

ITEM hymno quarto in decem & octo Cęsaraugustanos:

Hæc sub altari sita sempiterno, Veniam precantur martyres nostris lapsibus.
Lapsibus nostris veniam precatur
Turba, quam seruat procerum creatrix
Purpureorum.
Nos pio fletu, date, perluamus Inuocatio.
Marmorum sulcos, quibus est operta
Spes, vt absoluam retinaculorum
Vincla meorum.
Sterne te totam generosa sanctis
Ciuitas mecum tumulis: deindè
Mox resurgenteis animas, & artus
Tota sequēris.

DEINDE hymno quinto in Vincentium Cęsaraugustanum:

Adesto nunc, & percipe Inuocat S. Vincentium.
Voces precantum supplices,
Nostri reatus efficax
Orator ad thronum Patris.
Per te, per illum carcerem,
Honoris augmentum tui,
Per vincla, flammas, vngulas,
Per carceralem stipitem.
Per fragmen illud testeum,
Quo parta creuit gloria,
Per quem trementes posteri
Exosculamur lectulum:
Miserere nostrarum precum,
Placatus vt Christus suis
Inclinet aurem prosperam,
Noxas nec omneis imputet.
Si ritè solennem diem
Veneramur ore & pectore,
Si sub tuorum gaudio
Vestigiorum sternimur:
Paulisper huc tu illabere,
Christi fauorem deferens,
Sensus grauati vt sentiant
Leuamen indulgentiæ.

ITEM hymno nono in Cassianum Forocornelianum:

Suggere, si quod habes iustū vel amabile votum,
Tibi si qua spes est, si quid intùs æstuas.
Audit, crede, preces martyr, prosperrimus omneis, Audit preces nostras.
Ratasq; reddit quas videt probabileis.
Pareo, cōplector tumulū, lachrymas quoq; fundo:
Altar tepescit ore, saxum pectore.
Tunc arcana mei percenseo cuncta laboris:
Tunc, quod petebam, quod timebā, murmuro:
Et post terga domum dubia sub sorte relictam,
Et spem futuri sorte nutantem boni.
Audior, vrbem adeo, dextris succedentibus vtor,
Domum reuertor, Cassianum prædico.

PRAETEREA in eodem libro Peristephanon, hymno decimo in Romanum Antiochenum:

Romane Christi fortis assertor Dei, Inuocat Romanum.
Elinguis oris organum fautor moue:
Largire comptum carmen infantissimo:
Fac vt tuarum mira laudum concinam:
Nam scis & ipse posse mutos eloqui.

Et post medium:

Puerū poposcit carnifex: mater dedit,
Nec immorata est fletibus: tantùm osculū
Impressit vnum. Vale, ait, dulcissime, Puerum iam-iam martyrio coronandum orat mater vt ei patronus fiat.
Et cùm beatus regna Christi intraueris,
Memento matris iam patrone ex filio.

In fine verò:

Vellem, finister inter hœdorum greges
Vt sum futurus, eminùs dignoscerer,
Atque hoc precante, diceret rex optimus:

Roma-

Digitized by Google

Sanctorum intercessio.

Romanus orat: transfer hunc hœdum mihi:
Sit dexter agnus, induatur vellere.

IN Hippolytum ad Valerianum Episcopum, hymno vndecimo:

Mira loci pietas, & prompta precantibus ara:
Spes hominum placida prosperitate iuuat.
Heic corrupteli animiq; & corporis æger
Oraui quoties stratus, opem merui.

Precātes exaudit Hippolytus ex Christi munere.

Quòd lætor reditu, quòd te venerande sacerdos,
Complecti licitum est, scribo quòd hęc, eadem
Hippolyto scio me debere: Deus cui Christus
Posse dedit, quod quis postulet, annuere.

IN Cyprianum Carthaginensem, hymno decimotertio eiusdem libri περὶ στεφάνων:

Sancti in cælo degentes, nostris etiam rebus intersunt.

Desine flere bonum tantum. tenet ille regna cæli,
Nec minùs inuolitat terris, nec ab hoc recedit orbe:
Differit, eloquitur, tractat, docet, instruit, prophetat.
Nec Libyæ populos tantùm regit, exit vsque in ortum
Solis, & vsque obitum. Gallos fouet, imbuit Britannos,
Præsidet Hesperiæ, Christum serit vltimis Iberis.
Denique doctor humi est, idem quoque martyr in supernis.

Ex cęlo dona dant patroni.

Instruit heic hostes, illinc piadona dat patronus.

IN eodem libro, hymno decimoquarto in Agnetem virginem Romanam:

Auxilium & beneficia S. Agnetis.

Agnis sepulcrum est Romulea in domo
Fortis puellæ, martyris inclytæ.
Conspectu in ipso condita turrium.
Seruat salutem virgo Quiritium.
Necnon & ipsos protegit aduenas,
Puro ac fideli pectore supplices.

ET sub finem:

Inuocat Agnetem.

O virgo felix, ô noua gloria,
Cælestis arcis nobilis incola,
Intende nostris collusionibus
Vultum gemello cum diademate:
Cui posse soli Cunctiparens dedit,
Castum vel ipsum reddere fornicem.
Purgabor oris propitiabilis
Fulgore, nostrum si iccur impleas.
Nil non pudicum est, quod pia visere
Dignaris, almo vel pede tangere.

21. SEPTIMA Synodus generalis, quæ est secunda Nicena, actione sexta, in fine: Cum timore Dei omnia agamus, postulantes intercessiones incontaminatæ Deiparę & semper virginis Dominę nostræ Mariæ, item sanctorum angelorum, omniumq; sanctorū, Salutantes & venerandas illorum reliquias, vt nos sanctitudinis eorum fiamus participes. Sic enim reddemur perfecti in omne opus bonum in Christo Iesu Domino nostro.

Postulanda intercessio B. Virginis, Angelorum, & omniū Sanctorum.

Reliquiæ Sanctorū honorandæ.

22. GENESIS quadragesimooctauo ait Iacob: Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis, & inuocetur super eos nomen meum, nomina quoquè patrum meorum Abraham & Isaac.

Inuocatio.

23. IOB quinto: Voca ergò si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere.

24. GENESIS trigesimosecundo: Et ecce vir luctabatur cum eo vsque manè. Qui cùm videret, quòd eum superare non posset, tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit. Dixitq; ad eum, Dimitte me: iam enim ascendit aurora. Respondit, Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Ait ergò: Quod nomen est tibi? Respondit: Iacob. At ille, Nequaquàm, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prævalebis? Interrogauit eum Iacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco. Vocauitq; Iacob nomen loci illius Phanuel, dicēs: Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.

25. OSEAE capite duodecimo: In vtero supplantauit fratrem suum, & in fortitudine sua directus est (Iacob) cum angelo. Et inualuit ad angelum, & confortatus est: fleuit, & rogauit eum: in Bethel inuenit eum.

26. ZACHARIAE primo capite: Et respondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum, vsquequò tu non misereberis Ierusalem & vrbium Iuda, quibus iratus es? iste iam septuagesimus annus est. Et respondit Dominus Angelo qui loquebatur in me, verba bona, verba consolatoria.

Oratio.

27. IEREMIAE decimoquinto: Et dixit Dominus ad me, Si steterit Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.

I.E. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: vt suprà quæstione septima, B. testimonio primo.

2. IDM libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo, vt suprà eodem in loco, testimonio sexto.

3. ITEM libro octauo de ciuitate Dei, capite vigesimoseptimo: Nec tamen nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorū tanquàm sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporum pro veritate certârunt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus fictisq; conuictis: quod etiam si qui antèa sentiebant, timendo reprimebant. Quis autē audiuit aliquando fidelium, stantem sacerdotem ad altare etiam super sanctum corpus martyris ad Dei honorem cultumq; constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacrificiū Petre, vel Paule, vel Cypriane, cùm apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines & martyres fecit, & sanctis suis angelis cælesti honore sociauit: vt ea celebritate, & Deo vero de illorū victorijs gratias agamus, & nos ad imitationē talium coronarum atq; palmarum eodem inuocato in auxilium, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur? Quæcunq; igitur adhibentur religiosorū obsequia in martyrū locis, ornamenta sunt memoriarū, non sacra vel sacrificia mortuorū tanquàm deorum. Quicunq; etiā epulas suas eò deferunt, quod quidē à Christianis melioribus non fit, & in plerisq; terrarum * nulla talis est consuetudo: tamen quicunque id faciunt, quas cùm apposuerint, orant, & auferunt, vt vescantur, vel ex eis etiā indigentibus largiātur, sanctificari ibi eas volunt per merita martyrū in nomine Domini martyrum. Non autem ista esse sacrificia martyrum nouit, qui nouit vnum, quod Deo illic offertur, sacrificium Christianorum.

Martyribus non sacrificamus aut diuinos honores tribuimus.

Cur eorum memorias honoramus.

Sacrificium Missæ nō offertur Sāctorū cuiquam.

Honor martyrum.

* locis

Sanctificantur cibus per merita martyrū.

Sacrificium Christianorum.

4. AD Romanos decimoquinto: Obsecro ergò vos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem sancti Spiritus, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa &c.

Viuentium intercessio.

5. AD Hebræos decimotertio: Orate pro nobis: confidimus enim quia bonam conscientiam habemus, in omnibus bene volentes conuersari. Ampliùs autem deprecor vos hoc facere, quò celeriùs restituar vobis.

6. AD Ephesios sexto: Vigilātes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis, & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Euangelij, pro quo legatione fungor in catena, ità vt in ipso audeam, prout oportet me loqui.

7. AD Colossenses quarto: Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi.

8. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Fratres, orate pro nobis.

9. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio:

Digitized by Google

tio: Decæterò fratres, orate pro nobis, vt sermo Dei currat & clarificetur, sicut & apud vos, & vt liberemur ab importunis & malis hominibus.

10. LVCAE septimo: Centurionis autē cuiusdam seruus malè habens, erat moriturus: qui illi erat precioſus. Et cùm audiſſet de Ieſu, miſit ad eum ſeniores Iudæorum, rogans eum, vt veniret & ſaluaret ſeruum eius. At illi cùm veniſſent ad Ieſum, rogabant eum ſolicitè, dicentes ei: Quia dignus eſt vt hoc illi præſtes: &c.

11. IOB quadrageſimoſecundo: Dixit Dominus ad Elipaz Themaniten, Iratus eſt furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non eſtis loquti coram me rectum, ſicut ſeruus meus Iob. Sumite ergò vobis ſeptem tauros & ſeptem arietes, & ite ad ſeruum meū Iob, & offerte holocauſtum pro vobis: Iob autem ſeruus meus orabit pro vobis: faciem eius ſuſcipiam, vt non vobis imputetur ſtultitia: neque enim locuti eſtis ad me recta, ſicut ſeruus meus Iob. Abiērunt ergò Elipaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites: & fecerunt ſicut locutus fuerat Dominus ad eos, & ſuſcepit Dominus faciem Iob. Dominus quoquè conuerſus eſt ad pœnitentiam Iob, cùm oraret ille pro amicis ſuis.

1. F. CONCILIVM Tridentinū ſeſſione vigeſimaquinta in decreto de inuocatione, veneratione, & reliquijs ſanctorum, & ſacris imaginibus: Mandat ſancta Synodus omnibus Epiſcopis, & cęteris docendi munus curamq; ſuſtinentibus, vt iuxta Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ vſum à primæuis Chriſtianæ religionis temporibus receptum, ſanctorumq; Patrum conſenſionem, & ſacrorum Conciliorum decreta, in primis de Sanctorum interceſſione, inuocatione, Reliquiarum honore, & legitimo imaginū vſu, fideles diligenter inſtruant, docentes eos, Sanctos vnà cum Chriſto regnantes, orationes ſuas pro hominibus Deo offerre: bonum atq; vtile eſſe ſuppliciter eos inuocare: & ob beneficia impetranda à Deo per filium eius Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui ſolus noſter redemptor & Saluator eſt, ad eorum orationes, opem, auxiliumq; confugere: illos verò qui negāt Sanctos, æterna felicitate in cælo fruentes, inuocandos eſſe: aut qui aſſerunt, vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, vt pro nobis etiam ſingulis orent, inuocationem eſſe idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, aduerſariq; honori vnius mediatoris Dei & hominum Ieſu Chriſti: vel ſtultum eſſe, in cælo regnantibus voce vel mente ſupplicare: impiè ſentire, &c. Si quis autem his decretis contraria docuerit, aut ſenſerit, anathema ſit.

Eccleſiæ perpetuus vſus.

Sanctorū interceſſio.

Inuocatio.

Implorare eorum auxilium.

Impiè ſentiunt illi, qui interceſſionē & inuocationem Sanctorum negant.

Anathema Hagiomachis.

2. PSALMO ſexageſimoſeptimo: Mirabilis Deus in ſanctis ſuis, Deus Iſraël ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ.

Honor illis à Deo impenſus & poteſtas.

3. IOANNIS decimoquarto: Amen amen dico vobis: qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrem vado.

4. ITEM duodecimo: Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur: & vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Si quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum Pater meus.

5. MATTHAEI decimonono: Amen dico vobis, quòd vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cùm ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael.

6. LVCAE decimonono: Venit autem primus, dicens: Domine, mna tua decem mnas acquiſiuit. Et ait illi: Eugè bone ſerue, quia in modico fuiſti fidelis, eris poteſtatem habens ſuper decem ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu eſto ſuper quinque ciuitates.

7. APOCALYPSIS ſecundo: Qui vicerit, & cuſtodierit vſque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringentur, ſicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi ſtellam matutinam.

8. ET capite tertio: Ecce ſto ad oſtium & pulſo: ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipſe mecum. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo: ſicut & ego vici, & ſedi cum Patre meo in throno eius.

9. PSALMO centeſimo trigeſimooctauo: Mihi autem nimìs honorificati ſunt amici tui Deus: nimìs confortatus eſt principatus eorum.

10. CHRYSOSTOMVS homilia ſecunda in Pſalmum quinquageſimum: Videtis chariſſimi, quanta eſt pœnitentiæ virtus, & conuerſionis ad Deum ab operibus malis? Hic enim ſanctus Dauid non ſolùm cùm in corpore eſſet, placuit Deo: ſed & poſt mortem ſuam viuis inuenitur præſtitiſſe grande ſolatium. Contigit nanque Ezechiæ regi, inimicas in temporibus Iudæorum gentes circumuallaſſe Hieroſolymam. Et cùm eſſet Ezechias iuſtus vir, rogauit Deum: & proſtratus, lachrymis deprecabatur, vltionem de aduerſarijs poſtulans. Venit ad eum Eſaias propheta, & dicit: Nè putaret ille, quia iuſtitia ſua exauditus eſt: & certè iam defecerat Dauid, & habebat multos annos requieſcens. Quid ergò dicit ei? Protegam hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Dauid mortuus eſt, & merita eius vigent. O rem admirandam, ô ineffabilis clementia Dei: homo mortuus viuo patrocinatur: ô iuſtorum & poſt conſummationem inexpugnabilis pugna virorum.

Merita Sanctorum.

Sancti poſt mortem viuētibus proſunt.

4. Reg. 19.

Eſa. 37.

Dauidis mors tui meritis vigent.

11. IDEM homilia vigeſimaſeptima in Matthęum: Adeò poſt illa vulnera Dauid refulſit, ſic ſe à maculis abluit, ità mundum effecit animum, vt vel mortuus peccantibus poſteris ſuis ſuccurrerit: & quod de Abraham, id quoq; de Dauid Deum dixiſſe ſcriptura teſtatur, immò verò multò magis de Dauid. De Abraham enim ſcriptum eſt: Recordatus ſum teſtamēti mei quod erat ad Abraham: hîc verò non dicit teſtamenti, ſed propter Dauid ſeruum meum protegam ciuitatem hanc.

Mortuus Dauid peccantibus ſuccurrit.

Exod. 6.

4. Reg. 19. Eſa. 37.

12. ITEM homilia quadrageſimaſecūda in Geneſim: Aliorum virtus multorū tegere valet malitiam. Multa enim Domini bonitas eſt, & ſæpè ſolet etiam propter paucos multis dare ſalutem. Et quid dico, propter paucos iuſtos? Sæpè quando non inuentus eſt in præſenti vita iuſtus, propter defunctorum virtutem, viuentium miſeretur & curam habet: vndè clamat, dicens: Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid puerum meum: quaſi diceret: Licèt ipſi indigni ſint, & nullam ſalutis habeant occaſionem: verùm quia ſolitus ſum miſericorditer agere, & ad miſerandum promptus ſum, propter meipſum faciam, & propter puerum meum Dauid: & qui ante tot annos è vita migrauit, hic author ſit ſalutis his qui ſua ſeſe perdiderant deſidia.

Propter defunctos iuſtos miſeretur Deus viuentium.

4. Re. 19. & 20.

13. ET in ſermone de virtutibus & vitijs: Quando Deus viuos homines, quibus loquendi fiducia ſit, quiq; peccatores reſtituere poſſit, nullos prorſus inuenerit, tū verò ad mortuos ille profugiens: per eos, inquit, peccata remitto. Quomodò enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipſe gratia tutor vrbem, Dauid etiā filij mei cauſa, qui ab hac iampridèm vita deceſſit. Aſpice Sanctorum quāta ſit virtus. Neq; enim ſua verba tantùm aut corpora, ſed ipſa etiam corporis tegmina, ſemper omni ſunt poſſeſſione auguſtiora. Heliæ ſiquidē leonina pelle Iordanem diſcindere fecit. Trium puerorū calcei per ignes ambulārunt. Eliſęi lignū potuit vndarum mutare naturam, quas quidem ſuperficie ſua quaſi tergo ferrum ſuſtinere cogit. Moyſes virga mare rubrum dehiſcere iuſſit, petram diſrum-

Propter mortuos iuſtos miſeretur Deus.

4. Re. 19. & 20.

Sanctorū virtus etiam in veſtibus, reliquijs, & alijs rebus, quibus vſi fuere, eluceſcit.

4. Re. 2. Dā. 3.

4. Reg. 6.

Exo. 14. & 17.

Digitized by Google

Actor. 19. & 5. Cinis Martyrum dæmones expulit.

rumpere valuit. Pauli veſtes morbos fuderũt, Petri vmbræ mortem fugârunt. Sanctorum martyrum cinis improbos dæmones expulit. Summa igitur cum poteſtate omnia faciunt, ſicut Helias.

Merita propterquę multa facit Deus poſt Sanctorũ mortem.

14. GENESIS vigeſimoſexto ait Dominus ad Iſaac: Ero tecum, & benedicam tibi. tibi enim & ſemini tuo dabo vniuerſas regiones has, cõplens iuramentum quod ſpopondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli, daboq; poſteris tuis vniuerſas regiones has, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, eò quòd obedierit Abraham voci meæ, & cuſtodierit præcepta & mandata mea, & cæremonias legesq; ſeruauerit. Et nonnullis interpoſitis: Apparuit ei Dominus in ipſa nocte, dicens: Ego ſum Deus Abraham patris tui: noli timere, quia ego tecum ſum: benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum propter ſeruum meum Abraham.

15. EXODI trigeſimoſecundo: Moyſes orabat Dominum Deum ſuum, dicens: Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxiſti de terra Aegypti in fortitudine magna, & in manu robuſta? Nè quæſo dicant Aegyptij, Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus & deleret è terra: quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper nequitia populi tui. Recordare Abraham, Iſaac, & Iſrael ſeruorum tuorum, quibus iurâſti per temetipſum, dicens: Multiplicabo ſemen veſtrum ſicut ſtellas cæli: & vniuerſam terrã hanc, de qua locutus ſum, dabo ſemini veſtro, & poſſidebitis eam ſemper. Placatusq; eſt Dominus nè faceret malum quod locutus fuerat aduersùs populum ſuum.

16. TERTII Regum vndecimo: Dixit Dominus Salomoni: Diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo. Veruntamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum: de manu filij tui ſcindam illud, nec totũ regnum auferam, ſed tribum vnam dabo filio tuo propter Dauid ſeruum meum & Ieruſalem quam elegi. Ibidèm: Ait Ahias Silonites propheta ad Ieroboam: Hęc dicit Dominus Deus Iſrael, Eccè ego ſcindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus. Porrò vna tribus remanebit ei, ppter ſeruum meum Dauid, & Ieruſalem ciuitatẽ quam elegi ex omnibus tribubus Iſrael, eò quòd dereliquerit me, & c. Nec auferam omne regnum de manu eius, ſed ducem ponam eum cunctis diebus vitę ſuæ, propter Dauid ſeruum meum quem elegi, qui cuſtodiuit mandata mea, & præcepta mea. Auferam autem regnum de manu filij eius, & dabo tibi decem tribus: filio autem eius dabo tribum vnam, vt remaneat lucerna Dauid ſeruo meo cunctis diebus coram me in Ieruſalem ciuitate quam elegi, vt eſſet nomen meum ibi.

17. ET decimoquinto: Ambulauitq; (Abiam) in omnibus peccatis patris ſui, quæ fecerat ante eum: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius. Sed propter Dauid dedit ei Dominus Deus ſuus lucernam in Ieruſalem, vt ſuſcitaret filium eius poſt eum, & ſtatueret Ieruſalem: eò quòd feciſſet Dauid rectũ in oculis Domini, & non declinâſſet ab omnibus, quæ præceperat ei, cunctis diebus vitæ ſuæ.

18. ESAIAE trigeſimoſeptimo: Hæc dicit Dominus de rege Aſſyriorum: Non intrabit ciuitatem hanc, & non iaciet ibi ſagittam, & non occupabit eam clypeus, & non mittet in circuitu eius aggerem. In via qua venit, per eam reuertetur, & ciuitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus. Et protegam ciuitatem iſtam, vt ſaluem eam propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Egreſſus eſt autem angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octogintaquinque millia.

19. QVARTI Regum octauo: Noluit autem Dominus diſperdere Iudam, propter Dauid ſeruum ſuum, ſicut promiſerat ei, vt daret illi lucernam, & filijs eius cunctis diebus.

20. ET decimonono: Protegamq; vrbem hanc, & ſaluabo eam propter me & propter Dauid ſeruum meum.

21. IBIDEM capite vigeſimo: Addam diebus tuis (ait Dominus per Eſaiam ad Ezechiã) quindecim annos: ſed & de manu regis Aſſyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegam vrbem iſtam propter me, & propter Dauid ſeruũ meum.

22. SECVNDI Machabęorũ decimoquinto: Machabæus autem ſemper confidebat cum omni ſpe auxilium ſibi à Deo affuturum, & hortabatur ſuos nè formidarent. Singulos autem illorum armauit non clypei & haſtæ munitione, ſed ſermonibus optimis & exhortationibus, expoſito digno fide ſomnio, per quod vniuerſos lætificauit. Erat autẽ huiuſcemodi viſus: Oniam qui fuerat ſummus ſacerdos, virũ bonum & benignum, verecundum viſu, modeſtũ moribus & eloquio decorũ, & qui à puero in virtutibus exercitatus ſit, manus protendentẽ orare pro omni populo Iudęorum: Poſt hoc apparuiſſe & aliũ virum ætate & gloria mirabilẽ, & magni decoris habitudine circa illũ. Reſpondentẽ verò Oniam dixiſſe, Hic eſt fratrũ amator & populi Iſrael: hic eſt qui multùm orat pro populo & vniuerſa ſancta ciuitate, Ieremias propheta Dei. Extendiſſe aũt Ieremiam dextram, & dediſſe Iudæ gladium aureum, dicentem: Accipe ſanctum gladium munus à Deo, in quo deijcies aduerſarios populi mei Iſrael. Et poſt quædam: Iudas verò, & qui cum eo erant, inuocato Deo, per orationes, congreſſi ſunt, manu quidem pugnantes, ſed Dominum cordibus orantes, proſtrauerunt non minùs trigintaquinque millia.

1. G. AMBROSIVS in libro de viduis, vt ſuprà hac eadem quæſtione, D. teſtimonio octauo.

2. IDEM in caput vigeſimumprimum Lucæ: Mortuis regibus, in perpetuum Martyres regnum cæleſtis gratiæ honore ſuccedunt: & illi fiunt ſupplices, hi patroni.

Martyres patroni Regum ſupplicantiũ.

3. LEO Magnus ſermone primo in natali Apoſtolorum Petri & Pauli: Sicut & nos experti ſumus, & noſtri probauêre Maiores, credimus atque confidimus, inter omnes labores iſtius vitę ad obtinendam miſericordiam Dei, ſemper nos ſpecialium patronorum orationibus adiuuandos, vt quantum proprijs peccatis deprimimur, tantum Apoſtolicis meritis erigamur.

Experientia de Sanctorũ auxilio & beneficijs.

4. ET ſermone ſecundo de eiſdem: Poſt reſurrectionem ſuam Dominus beato Petro Apoſtolo poſt regni claues, ad trinam ęterni amoris profeſſionem, myſtica inſinuatione ter dixit: Paſce oues meas. quod & nunc proculdubiò facit, & mandatum Domini pius paſtor exequitur, confirmãs nos exhortationibus ſuis, & pro nobis orare non ceſſans, vt nulla tentatione ſuperemur. Si autem hanc pietatis ſuæ curam omni populo Dei, ſicut credendum eſt, vbiquè protendit, quanto magis alumnis ſuis opem ſuam dignatur impendere, apud quos in ſacro dormitionis toro eadem qua præſedit, carne requieſcit?

Ioan. 21. B. Petrus adhuc officium paſtoris auxilio & orationibus exercet.

Romanæ Vrbis curam gerit ſpecialem

5. IDEM ſermone primo in anniuerſario die aſſumptionis ſuæ ad Pontificatum: Nec abeſt, vt confido, ab hoc cœtu etiam beatiſſimi Apoſtoli Petri pia dignatio & fida dilectio: nec veſtram deuotionem ille deſeruit, cuius nos reuerentia congregauit. De veſtro itaque & ipſe gaudet affectu, & in conſortibus honoris ſui obſeruantiam Dominicæ inſtitutionis amplectitur, probans ordinatiſſimam totius Eccleſiæ charitatem, quæ in Petri ſede Petrum ſuſcipit, & à tanti amore paſtoris nec in perſona tam imparis tepeſcit hæredis.

B. Petri præſentia.

6. ITEM in ſermone ſecũdo: Petrus nunc pleniùs & potentiùs ea, quæ ſibi cõmiſſa ſunt peragit & omnes partes officiorum atq; curarum in ipſo & cum ipſo, per quem eſt glorificatus, exequitur. Si quid

Petri merita, cura, & auxilium in adminiſtratione Pontificię dignitatis.

Digitized by Google

Si quid itaque à nobis rectè agitur, rectéq; discernitur, si quid à misericordia Dei quotidianis supplicationibus obtinetur, illius est operum atque meritorum, cuius in sede sua viuit potestas & excellit authoritas.

B.Petri cura & auxilium.

7. ET sermone tertio in eodem anniuersario: Iesus Christus tantam potentiam dedit ei, quem totius Ecclesiæ principem fecit: vt si quid etiam nostris temporibus rectè per nos agitur, rectéq; disponitur, illius operibus, illius sit gubernaculis deputandũ, cui dictum est: Et tu conuersus, confirma fratres tuos. Et cui post resurrectionem suam Dominus ad trinam æterni amoris professionem mystica insinuatione ter dixit: Pasce oues meas. Quod nunc quoquè proculdubiò facit, & mandatum Domini pius pastor exequitur, confirmans nos cohortationibus suis, & pro nobis orare non cessans, vt nulla tentatione superemur. Si alitem hanc pietatis suæ curam omni populo Dei, sicut credendum est, vbiquè prætendit, quanto magis nobis alumnis suis opem suam dignatur impendere, apud quos in sacro beatæ dormitionis toro eadem qua resedit, carne requiescit.

Luc. 22.

Ioan. 21.

Orare non cessat.

8. PAVLINVS Nolanus in carmine ad Cytherium de naufragio Martiniani, dum refert quemadmodùm beatus Felix eundem à graui periculo liberauit:

B.Felix Nolanus ciui suo opem tulit.

In ora lapsus, ora non lædit sua:
In saxa fusus & rubos,
Nec sente vultum, nec lapide artus contudit,
Felicis exceptus manu.
Qui iam propinquantem ædibus fratrem suis,
Non passus occursu mali
Suis periculum in finibus capessere,
Hostem remouit inuidum,
Et hunc fidelis compotem voti, suis
Confessor induxit locis.
Nostrisq; iuxtà sedibus gratum intulit
Felix patronus hospitem.

9. IDEM Paulinus in vita & miraculis S. Felicis martyris Nolani, quamplurima habet, quæ tum ad sanctorum inuocationẽ, intercessionem, venerationem, & potestatem stabiliendam faciunt, tum ad reliquiarum sanctarum honorem & commendationem: ex quibus pauca subijcimus. Ait igitur in natali secundo:

Et maria intraui duce te, quia cura pericli
Cessit amore tui: nec te sine: nam tua sensi
Præsidia, in Dño superans maris aspera Christo
Semper*eo, & terris te propter tutus & vndis.
Sis bonus ô felixq; tuis, Dominumq; potentem
Exores: liceat placati munere Christi
Post pelagi fluctus, mundi quoq; fluctibus actis
In statione tua placido consistere portu.
Hoc benè subductam religaui littore classem:
In te compositæ mihi fixa sit ancora vitæ.

*ego Inuocat S. Felicem Paulinus.

ET in natali tertio:

Nunc precor æterna nobiscum pace serenum
Posce diem: hoc iterùm liceat gaudere reuerso.
Annuaq; hîc & vota tuis & carmina festis,
Reddere placati tranquillo nomine Christi.
Hic amor, hic labor est nobis: hæc vota tuorum
Suscipe, commendaq; Deo, vt cùm sedula cura
Seruitium nostrum longo tibi penderit æuo,
Tunc demùm placidos pietate laboris alumnos
Absoluas mittente manu, positasq; tuorum
Ante tuos vultus animas, vectare paterno
Nè renuas gremio, Domini fulgentis ad ora:
Quem bonitat epium, sed maiestate tremẽdum,
Exora, vt precibus plenis meritisq; redonet
Debita nostra tuis: cùm tu quoq; magna piorũ
Portio, regnantem Felix comitaueris agnum:
Posce ouium grege nos statui, vt sententia summi
Iudicis hoc quoq; nos iterùm tibi munere donet,
Nè malè gratatis læuos adiudicet hœdis,
Sed potiùs dextræ positos in parte salutis,
Munifico pecori laudatis aggreget agnis.

Inuocatio eiusdem.

IN natali sexto:

Eccè vides tumulũ sacra martyris ossa tegentem,
Et tacitum obtento seruari marmore corpus.
Mẽbra latent positi, placida caro morte quiescit,
In spem non vacuam rediuiuæ condita vitæ.
Vndè igitur tantus circunstat limina terror?
Quis tãtos agit huc populos? quẽnã manus vrget
Dæmonas? inuitosq; rapit? frustraq; rebelli
Voce reclamantes compellit adusq; sepulcrum
Martyris, & sancto quasi fixos limine sistit?

Reliquiarum virtus & honos.

ET quibusdam interiectis:

Præsidet ipse suis sacer ossibus: ossaq; sancti
Corporis in tumulo non obsita puluere mortis,
Arcano æternæ sed prædita semine vitæ,
Viuificum spirant animæ victricis odorem,
Quo medicina potens datur exorantibus ægris.
Quanta resurgentis virtus & gloria cinget,
Coniectare licet, cùm gratia tanta sepultos
Ambiat: & quanto rediuiua decore micabunt
Corpora, in obscuris cùm sit lux tanta faucillis?
Quid nobis minimis horum præstare coronæ
Sufficiunt, quorũ & cineres dant cõmoda viuis?
Cernere sæpè iuuat varijs spectacula formis
Mira salutantũ, & sibi quęque accommoda votis
Poscentum. videas etiam de rure colonos
Non solùm gremio sua pignora ferre paterno,
Sed pecora ægra manu sæpè introducere secum,
Et sancto quasi conspicuo mandare licenter:
Moxq; datam sua confisos ad vota medelam
Experto gaudere Deo, & iam credere sana,
Et verè plerunquè breuì sanata sub ipso
Limine, læta suis iumenta reducere tectis.

Præsidet suis reliquijs.

Reliquiarum virtus.

Pecora ægra ad Sanctorũ sepulcra inducí solita.

RVRSVM in natali octauo:

Concurramus ad hunc spe conspirante patronũ,
Suscipiat nostras placida pietate querelas,
Et dum natalem ipsius celebramus ouantes,
Ille preces nostras meritis pius adferet altis,
Inq; vicem flebit nobis, quia mente dicata
Nos lætamur ei. non est cura hæc noua sanctis,
Exorare Deum pro peccatoribus ægris,
Viq; boni meriti meritum superare siniſtrum.

Refugium ad sanctos.

Non est insolitum sanctis, orate pro peccatoribus.

ET paulò pòst:

Sancte Deo dilecte, Dei tu dextera Felix,
Esto precor nobis tu munitissima turris.

Inuocat S. Felicem.

DENIQVE natali nono:

Ergò tuos etiam Felix imploro parentes, (tos,
Hîc quoq; ades mihi nunc, poscas & adesse voca-
Qui colitis lætos Paradisi cælitùs hortos,
Quiq; sub excelsa Dñi requiescitis ara, (chsum
Pulcher Apostolici chorus agminis & Patriar-
Gẽs prior, ambo chori, pcerũ, quos agmine bino
Per duodena Deus signauit nomina Patres,
Gentibus & populis regnum ad cæleste vocãdis.
Vos etiam sancti supplex deposco Prophetæ,
In nostra qui carne Deum fore præcinuistis:
Vos quoquè corporibus cæsis & sanguine fuso
Occisum & viuum testati martyres Agnum,
Omnes diuinis à fontibus vna propago,
Quos pius Abraham, sacer Isac, leuis Iacob
Progenuêre Deo per non numerabile semen,
Et bifidum meritis cælestibus atque caducis
Aequantes his astra poli, his telluris arenam.
Credo equidem vos officio pietatis ad istum
Vndiquè conueniſſe diem Felicis amore,
Vt confessoris socij celebretis honorem.

Inuocat patriarchas, Apostolos, Prophetas, & Martyres.

10. MAXIMVS Episcopus Taurinensis, in natali sanctorum Taurinorum martyrum, Octauij, Aduentitij, & Solutoris: Cùm omniũ sanctorum martyrum, fratres, deuotissimè natalem celebrare debemus, tum pręcipuè eorum solennitas tota nobis veneratione curanda est, qui in nostris domicilijs proprium sanguinem profuderunt. Nam licèt vniuersi sancti vbiquè sint, & omnibus prosint: specialiter illi tamen pro nobis interueniũt, qui & supplicia pertulêre pro nobis. Et paulò pòst: Cuncti igitur martyres deuotissimè percolendi sunt, sed specialiter ij venerãdi sunt à nobis, quorum

vide Ambros. serm. 77. Natalitijdies sanctorum celebrandi.

Sãcti vbiquè sunt, & omnibus prosunt, & pro nobis orant: maximè verò sancti patrij.

Digitized by Google

quorum reliquias possidemus. illi enim nos orationibus adiuuant, isti etiam adiuuant passione. cum his autē nobis familiaritas est. semper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur. hoc est, & in corpore nos viuentes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt: hic nè peccatorum nos labes assumat, ibi nè inferni horror inuadat. Nam ideò hoc à Maioribus prouisum est, vt sanctorum ossibus nostra corpora sociemus: vt dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat: dum illos Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum sanctis ergò martyribus quiescentes euadimus inferni tenebras eorum proprijs meritis, attamen consocij sanctitate.

Noca.

Cur sepeliantur Christiani apud sepulcra sanctorum.

11. BASILIVS homilia vigesima in quadraginta martyres, vt suprà hac eadem quæstione, D. testimonio secundo.

12. AVGVSTINVS quæstione cētesima octaua in Exodum: Iubet vela cooperiri pellibus arietinis rubricatis. Aries autem rubricatus, cui non occurrat Christus passione cruentatus? Significantur his etiam martyres sancti, quorum orationibus propitiatur Deus peccatis populi sui.

Exod. 26.

Martyrum orationibus propitiatur Deus peccatis populi.

13. EVSEBIVS Pamphili Cæsareensis Episcopus, in libro decimotertio de præparatione euangelica, capite septimo: Sed videamus quid de his dicat Plato, qui pro defensione patrię magno animo militantes, mortui sunt: Nónne igitur, inquit, eos qui militiæ fortiter pro patria facientes interiērunt, aurei generis fuisse dicemus? Omninò, inquit. Credemus igitur Hesiodo, postquàm aurei generis homines mortui sunt, à multis homines angustijs semideos factos liberare, mortaliumq; omnium esse custodes: ac in posterum quasi deos colemus, eorumq; adorabimus monumenta. Similiter etiam omnes, qui præclarè vixerunt, quoquo modo mortui sunt, honorabimus. Hæc nos quotidiè factitamus, qui veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad monumenta quoquè illorum accedimus: votáque ipsis facimus, tanquàm viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parùm iuuari profitemur. Hæc à Platone collegimus, vt ostenderemus Hebraica illum philosophia munitum, nostris consentanea scripsisse.

Christianorū consuetudo Constantini tempore in precandis sanctis.

Plato pleraq; sua ex doctrina Iudęorum hausit.

De Reliquijs. Vigilātij hæresis contra sanctorū reliquias, & accēsos cereos.

1. H. HIERONYMVS contra Vigilantiū capite secundo: Galliæ vernaculum hostem sustinent, & hominem moti capitis, atque Hippocratis vinculis alligandum, sedentem cernunt in Ecclesia, &, inter cætera verba blasphemiæ, ista quoquè dicentem: Quid necesse est, te tanto honore non solùm honorare, sed etiam adorare illud nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis? Et rursum in eodem libro: Quid puluerem, linteamine circundatum, adorando oscularis? Et in consequentibus: Propè ritum gentilium videmus sub prætextu religionis introductum in ecclesias, sole adhuc fulgente moles cereorū accendi, & vbicunquè puluisculum nescio quod, in modico vasculo precioso linteamine circundatum, osculantes adorare. Magnum honorem præbent huiusmodi homines beatissimis martyribus, quos putant de vilissimis cereolis illustrandos: quos Agnus, qui est in medio throni, cum omni fulgore maiestatis suæ illustrat. Quis enim, ô insanum caput, aliquando martyres adorauit? quis hominem putauit Deum? Nónne Paulus & Barnabas cùm à Lycaonibus Iupiter & Mercurius putarentur, & eis vellent hostias immolare, sciderūt vestimenta sua, & se homines esse dixerunt, non quòd meliores non essent olim mortuis hominibus Ioue atque Mercurio, sed quòd sub gentilitatis errore honor eis Deo debitus deferretur. Quod & de Petro legimus, qui Cornelium se adorare cupientem manu subleuauit, & dixit: Surge, nam & ego homo sum. Et audes dicere, Illud nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis? Quid est illud, nescio quid, scire desidero. Expone manifestiùs, vt tota libertate blasphemes. Puluisculum, inquit, nescio quod in modico vasculo precioso linteamine circundatum. Dolet martyrum reliquias precioso operiri velamine, & non vel pannis vel cilicio colligari, vel proijci in sterquilinium, vt solus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur. Ergò sacrilegi sumus, quando Apostolorum basilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Cōstantinus Imperator, qui sanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothei transtulit Constantinopolim, apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantij, illorum se sentire præsentiā confitentur? Sacrilegus dicendus est & nunc Augustus Archadius, qui ossa beati Samuelis longo pòst tempore de Iudæa trāstulit in Thraciam? Omnes Episcopi nō solùm sacrilegi, sed & fatui iudicandi, qui rem vilissimam & cineres dissolutos, in serico & vase aureo portauerunt? Stulti omnium Ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis reliquijs, & tanta lætitia, quasi presentem viuentemq; prophetam cernerent, susceperunt, vt de Palæstina vsque Chalcedonem iungerentur populorum examina, & in Christi laudem vna voce resonarent? Videlicet adorabant Samuelem & nō Christum, cuius Samuel & Leuita & prophetes fuit?

Reliquijs sanctorum exhibitus honōr.

Dæmones apud eas rugiunt.

2. ET capite tertio: Causabantur quondàm & Apostoli, quòd periret vnguentum, sed Domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honore Christi hoc fecit, deuotioq; mentis eius recipitur: & quicunque accendunt cereos, secundùm fidem suam habent mercedem, dicente Apostolo: Vnusquisque in suo sensu abundet. Idololatras appellas huiusmodi homines? Non diffiteor omnes nos qui in Christum credimus, de idololatrię errore veniſse. Non enim nascimur, sed renascimur Christiani: & quia quondàm colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, nè simili eum videamur cum idolis honore venerari? Illud fiebat idolis, & idcircò detestandum est: hoc fit martyribus, & idcircò recipiendum est. Nam & absque martyrū reliquijs per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria iam sole rutilante, non vtiquè ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vndè & virgines illæ Euangelicæ semper habent accensas lampades suas: & ad Apostolos dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumē semitis meis. Malè facit ergò Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli, secundùm nos ossa veneranda, secundùm te vilem puluisculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur altaria? Et non solùm vnius vrbis, sed totius orbis errant Episcopi, qui cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur basilicas mortuorum, in quibus puluis vilissimus & fauilla nescio quę, iacet linteamine conuoluta, vt polluta omnia polluat, & quasi sepulcra Pharisaica foris dealbata sint, cùm intùs immundo cinere iuxta te, immunda omnia oleant atque sordeant. Et post hęc de barathro pectoris tui cœnosam spurcitiam euomens, audes dicere: Ergò cineres suos amant animæ martyrum & circunuolant eos, semperq; præsentes sunt, nè fortè si aliquis precator aduenerit, absentes audire non possint? O portentum in terras vltimas deportandum. Rides de reliquijs martyrum, & cum authore huius hæreseos Eunomio Ecclesijs Christi calumniam struis: nec tali societate terreris, vt eadem contra nos loquaris, quę ille contra Ecclesiam loquitur? Omnes enim sectatores eius, basi-

Martyres nō indigēt cereorum lumine, sicut nec Christus vnguento. Matth. 26. Rom. 14.

Idololatras appellabat Vigilātius eos, qui accendūt cereos ad honorem martyrum.

Cur interdiù accendantur luminaria.

Matth. 25.

Luc. 12.

Ioan. 5.

Psal. 118.

Ossa apostolorum veneranda.

Tumuli sanctorum sunt Christi altaria.

Matth. 23.

Absentes audire possunt.

Eunomij hæresis.

Apoc. 21. Respōsio Hieronymi. non adorari martyres tanquā Deum. Actor. 14.

Actor. 10.

Digitized by Google

licas Apostolorum & martyrum non ingrediuntur, vt scilicet mortuum adorent Eunomium.

Miracula martyrum.

3. ITEM capite quarto: Argumentatur contra signa atque virtutes, quæ in basilicis martyrum fiunt: & dicit eas incredulis prodesse, non credentibus: quasi nunc hoc quæratur, quibus fiant, & non, qua virtute fiant. Nolo mihi dicas, Signa infidelium sunt: sed respondе, quo modo in vilissimo puluere, & fauilla nescio qua, tanta fit signorum virtutum q̃ præsentia. Sentio, sentio infelicissime mortalium, quid doleas, quid timeas. Spiritus iste immundus, qui hæc te cogit scribere, sæpè hoc vilissimo tortus est puluere, immò hodieq̃ torquetur, & qui in te plagas dissimulat, in cæteris confitetur. Nisi fortè in morem gentilium impiorumq̃ Porphyrij & Eunomij, has prestigias dæmonum esse confingas, & non verè clamare dæmones, sed sua simulare tormenta. Do consilium: ingredere basilicas martyrum, & aliquando purgaberis: inuenies ibi multos socios tuos, & nequaquàm cereis martyrum qui tibi displicent, sed flammis inuisibilibus comburéris: & tunc fateberis, quod nunc negas.

Vigilantius à dæmone impellitur ad impugnandũ reliquias sanctas.

4. IDEM in epistola quinquagesimatertia ad Riparium Presbyterũ aduersùs Vigilantium: Ais, Vigilantium, qui κατ' ἐντι ἰφραστιν hoc vocatur nomine, nam Dormitantius rectiùs diceretur, os fœtidum rursum aperire, & putorem spurcissimum contra sanctorum martyrum proferre reliquias, & nos qui eas suscipimus, appellare Cinerarios & idololatras, qui mortuorum hominum ossa veneremur. O infelicem hominem, & omni lachrymarum fonte plangendum, qui hæc dicens, non se intelligat esse Samaritanũ & Iudæum, qui corpora mortuorum pro immundis habent, & etiam vasa, quæ in eadẽ domo fuerint, pollui suspicantur, sequentes occidentem literam, & non viuificantem spiritum. Nos autem non dico martyrum reliquias, sed ne solem quidem & lunã, non angelos, non archangelos, non Cherubim, non Seraphim, & omne nomen quod nominatur & in præsenti seculo & in futuro, colimus & adoramus: nè seruiamus creaturę potius, quàm Creatori, qui est benedictus in secula. Honoramus autem reliquias martyrũ, vt eum cuius sunt martyres adoremus. Honoramus seruos, vt honor seruorum redundet ad Dominum, qui ait: Qui vos suscipit, me suscipit. Ergò Petri & Pauli immundæ sunt reliquiæ? ergò Moysi corpusculum, immundum erit, quod, iuxta Hebraicã veritatem, ab ipso sepultũ est Domino? Et quotiescunq̃ Apostolorũ & Prophetarum, & omniũ martyrũ basilicas ingredimur, totiès idolorũ templa veneramur? accensiq̃ ante tumulos eorũ cerei, idololatrię insignia sunt? Plus aliquid dicã, quod redundet in authoris caput, & insanũ cerebrum, vel sanet aliquando, vel deleat, nè tantis sacrilegijs simpliciũ animæ subuertãtur. Ergò & Domini corpus in sepulcro positum, immundum fuit: & angeli qui cãdidis vestibus vtebantur, mortuo cadaueri atq̃ polluto præbebant excubias, vt post multa secula Dormitantius somniaret, immò eructaret immundissimam crapulam, & cum Iuliano persecutore, Sanctorũ basilicas aut destrueret, aut in tẽpla conuerteret? Si non sunt honorandæ reliquiæ martyrum, quomodò legimus: Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius? Si ossa mortuorũ polluuut contingentes, quo modo Eliseus mortuus mortuũ suscitauit, & dedit vitam corpus, quod iuxta Vigilantium iacebat immundũ? Ergò omnia castra Israelitici exercitus & populi Dei fuêre immũda, quia Ioseph & Patriarcharũ corpora portabant in solitudine, & ad sanctam terrã immũdos cineres pertulerunt? Ioseph quoq̃ qui in typo præcessit Domini Saluatoris nostri, sceleratus fuit: qui tanta ambitione Iacob in Hebron ossa portauit, vt immundum patrem auo & atauo sociaret immundis, & mortuum mortuis copularet. O præcidendam linguam à medicis, immò insanum curandum caput, vt qui loqui nescit, discat aliquando reticere. Iterùm dicam: Ergò martyrũ immundę sunt reliquiæ? & quid passi sunt Apostoli, vt immundũ Stephani corpus tanta funeris ambitione præcederent, vt facerent ei planctum magnum, vt eorum luctus in gaudium nostrum verteretur?

Dormitãtius Reliquiarum sanctarum oppugnator. Idololatras & Cinerarios nos appellat Vigilantius.

Non adoramus martyrũ reliquias.

Honor Sanctorum redundat in Dominum. Matth. 10.

Immunda esse mortuorũ corpora asserit Vigilãtius.

Deut. 34.

Mar. 16.

Psal. 115.

4. Reg. 13.

Exod. 13.

Iosue 24.

Genes. 50.

Act. 8.

5. ET in caput sexagesimumquintum Esaię: Nihil fuit sacrilegij quod Israel populus prætermitteret: non solùm in hortis immolans, & super lateres thura succendens: sed sedens quoq̃ vel habitans in sepulcris, & in delubris idolorũ dormiens: vbi stratis pellibus hostiarũ incubare soliti erant, vt somnijs futura cognoscerent &c. Et intantùm procacitatis ac superbiæ augmenta capiebant; vt quicunque non simili duceretur errore, eum arbitrarentur immundum, contactumq̃ eius fugerent: quemadmodùm Samaritani & Iudæi nobis faciunt, omnesq̃ hæretici: quales nuper sub magistro cerebroso in Gallia pullulârunt; qui basilicas martyrum declinantes, nos qui ibi orationes ex more celebramus, quasi immundos fugiunt. Hoc autem non tam illi faciunt, quàm habitantes in eis dæmones; fortitudinem & flagella sancti cineris non ferentes.

Hæretici & Vigilantiani fugiunt Christianos, qui Martyrũ basilicas orandi causa ingrediuntur.

Nota quorũ impulsu id faciant.

6. SECVNDVM Concilium Nicenum actione septima, in definitione ipsius S. Synodi: Qui ausi fuerint aliud sentire, aut docere, aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas Traditiones contaminare, aut nouam quandam vaniloquentiam inducere, aut quicquam de consecratis in Ecclesia abijcere, Euangelij inquam depictum codicem, aut figurã Crucis, aut, imaginis alicuius picturam, aut reliquias Martyrum, quas sciuerint esse germanas & veras, aut contra ista vafrè & improbè aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem Ecclesiasticam: aut vti tanquàm cõmunibus, sacratis Deo, repositis preciosis, aut monasterijs reuerendis: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponuntor: si monachi aut laici, communione priuantor. IN eadem Synodo, actione tertia, lecta est epistola Orientalium Episcoporũ ad Tharasium Constantinopolitanum Archiepiscopum, quam Sancta Synodus approbauit, vbi hæc verba leguntur: Apostolicas Ecclesiæ Traditiones, quibus veneratio cultura q̃ Sanctorum docetur, recipimus & veneramur. Eos autẽ vt ministros, amicos, & filios Dei existentes, honoramus. Honor enim qui à conseruis idem sentientibus inuicèm exhibetur, indicium est beneuolentiæ erga Dominum. Sunt enim promptuaria Dei & pura Christi habitacula, Spiritusq̃ sancti immaculata specula. Quin etiam animæ eorum in manu Dei existunt, vt scriptum est. Deus enim vita existens, cùm Sancti in Dei manu sint, in vita & lumine necessum est vt existant. Et ob id preciosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius. Hi viuentes, in libertate Deo adstiterunt. Seruator noster Christus fontes salutares, Sanctorũ reliquias nobis reliquit, multis modis beneficia in debiles fundentes, vnguentum redolẽtis suauitatis scaturientes. Et vt inquit magnus Doctor, cui ab immortalitate nomen est, martyrum ossa morbos fugant, infirmis medicantur, cęcis visum impartiunt, lepras emundant, tentationes & mœrores soluunt. Atque id per Christum, qui in ipsis habitat. Benè etiam Psalmographus cecinit: Mirabilis Deus in sanctis suis. Et iterùm: Sanctus in terra illius, mirificas fecit omnes voluntates eius in ipsis.

Imagines crucis & Sanctorum, & Reliquiæ.

Traditio Apostolica de Sanctorum veneratione.

Cur Sanctos veneramur.

Sap. 3.

Psal. 115.

Reliquiæ sanctes sunt salutares & multa beneficia præstant.

Athanasium intelligit.

Psal. 67.

Psal. 15.

7. CONCILIVM Gangrense in procemio: Quoniam sancta Episcoporum synodus inuenit multa fieri indecenter ab his, qui Eustathium secuti sunt, necessariò statuit palàm omnibus factis, amputare vniuersa quę ab eodem malè commissa sunt. Loca sanctorũ martyrum vel basilicas contemnere, & omnes qui illuc conueniunt, reprehendere

Eustathiani hæretici loca Martyrum cõtemnunt.

Digitized by Google

hendere inuenti sunt. ET canone vigesimo: Si quis arrogantia vtens, & martyrum congregationes abhorrens, & sacra quæ in eis celebrantur, & eorum memorias accuset, sit anathema.

8. QVARTI Regum decimotertio: Quidam autem sepelientes hominem, viderunt latrunculos, & proiecerũt cadauer in sepulcro Elisei. Quod cùm tetigisset ossa Elisei, reuixit homo, & stetit super pedes suos.

Miracula Gerualij & Protasij.

9. AVGVSTINVS libro vigesimosecũdo de ciuitate Dei, capite octauo: Miraculum quod Mediolani factum est, cùm illic essemus, quando illuminatus est cæcus, ad multorum notitiam potuit peruenire, quia & grãdis est ciuitas, & ibi erat tunc Imperator, & immenso populo teste res gesta est, concurrente ad corpora Martyrum Protasij & Gerualij. Quæ cùm latèrent, & penitùs nescirentur, Episcopo Ambrosio per somnium reuelata reperta sunt, vbi cæcus ille depulsis veteribus tenebris diem vidit. Narrat ibidèm inter alia miracula Augustinus, de quodam orationis loco à tribunitio viro Hesperio ipsius Augustini permissu ędificato, in quo terra sancta de Hierosolymis

Ex terra sancta.

allata, reuerentiæ causa locata seruabatur: quòd cùm eò iuuenis quidam paralyticus à parentibus ipso petente fuisset allatus, orauerit, atq; indè continuò (inquit) pedibus suis saluus abscessit. Et post alia quædã cõmemorata miracula, nõnulla de beati Stephani reliquijs narrat: quorũ primũ verbis

Ad reliquias S. Stephani conueniens multitudo.

huiusmodi recẽset: Ad aquas Tibilitanas, inquit, Episcopo afferente Proiecto, reliquias martyris gloriosissimi Stephani, ad eius memoriã veniebat magnæ multitudinis cõcursus & occursus. Ibi cæca mulier, vt ad Episcopũ portantem pignora sacra duceretur, orauit; flores quos ferebat, dedit: recepit, oculis admouit, protinùs vidit. Stupẽtibusq; aderãt, præibat exultans, viã carpens, & vię ducem vlteriùs non requirẽs. Ibidèm aliud hisce verbis recensẽt: Memorati memoriã martyris, quę posita est in castello Synicensi, quod Hipponensi coloniæ vicinum est, eiusdem loci Lucillus Episcopus, populo præcedente atq; subsequente, portabat: fistula, cuius molestia iam diù laborauerat, & familiarissimi sui medici, qui eam secaret, opperiebatur manus, illius piæ sarcinæ vectatione repentè sanata est. Nam deincèps eã in suo corpore non inuenit. Et pluribus alijs miraculis, quæ per eiusdem sancti reliquias Dominus operatus est, enumeratis, ità subiungit: Si miracula sanitatũ, vt alia taceam, ea tantummodò velim scribere, quæ per hunc martyrem, id est, gloriosissimũ Stephanum, facta sunt in colonia Calamensi, & in nostra, plurimi conficiendi sunt libri; nec tamen omnia colligi poterunt: sed tantùm de quibus libelli dati sunt, qui recitarentur in populis. Refert deindè de fratribus septẽ & tribus sororibus, eos per maledictionem matris tali pœna diuinitùs mulctatos, vt horribiliter quaterentur omnes tremore membrorũ, & quòcunq; irent, omnium in se aspectum cõuerterent. Venisse autem ex his duos, fratrem & sororẽ, ad beati Augustini ciuitatẽ, & cùm memoriam gloriosissimi martyris Stephani frequentãssent, eos, omni populo Deũ glorificante, ante loci sancti cancellos sanitatem recepisse.

Miracula.

10. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxę fidei, capite decimosexto: Christus Dominus sanctorũ reliquias, velut salutiferos fontes præbuit, ex quibus plurima ad nos beneficia manãt, suauissimumq; vnguentũ profluit. Nec verè quisquam huic sermoni fidẽ detrahat. Nam si aqua in deserto ex aspera & solida rupe, atq; ex asini maxilla ad sedandã Samsonis sitim Deo ità volente profilijt, eritne cur cuiquam incredibile videatur, ex martyrum reliquijs suaue vnguentum scaturire? Minimè certè, ijs quidem quibus Dei potentia, honorq; quo sanctos suos afficit, perspectus & exploratus est. Atque illud quidem veteri Lege compa-

Reliquiarum virtus & beneficia.

Exod. 17. Num. 20. Iudic. 16.

ratum erat, vt quisquis mortuum contigisset, immundus censeretur. Verùm hi in mortuorum numero minimè habendi sunt. Ex quo enim ipsamet vita, ac vitæ author inter mortuos ascriptus est, eos qui in spe resurrectionis, fideq; erga eum, diem extremum clauserunt, mortuos haudquaquàm appellamus. Qui enim mortuum corpus miracula edere queat? Quonam itaque modo per ea dęmones expelluntur, morbi profligãtur, ægroti sanantur, cæci prospiciunt, leprosi mundantur, tentationes ac mœrores discutiuntur, ac deniquè omne donum optimũ à patre luminum eorũ opera ad eos, qui fide minimè dubia postulant, descendit? Quid non laboris suscipias, vt patronum quendam nanciscaris, qui te mortali regi offerat, ac tuo nomine ad eum verba faciat? An non igitur ij honorandi sunt, qui totius humani generis patronos se profitentur, ac Deo nostra causa supplicant? Honorandi certè: & quidem ità, vt in eorum nomine templa Deo extruamus, dona offeramus, eorum memoriam colamus, atque in ea spiritualiter oblectemur: quò nimirùm lætitia nostra ijs, à quibus inuitamur, congruat, ac non, dum eos colere ac demereri studemus, offendamus potiùs & irritemus. Quibus enim rebus Deus colitur, ijsdem serui quoquè ipsius oblectantur. Quibus autem Deus offenditur, ijsdem etiam ipsius milites offenduntur. Quocircà in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, & compunctione, & eorum, qui in egestate versantur, commiseratione (quibus obsequijs Deus potissimùm conciliatur) Sanctos colamus, statuas ipsis, ac visibiles imagines erigamus: immò ipsi virtutibus eorum imitandis hoc consequamur, vt viuę eorum statuę atq; imagines simus. Dei genitricem, vt propriè ac verè Dei matrẽ honore afficiamus, Prophetam Ioannem vt præcursorẽ & baptistam, vt Apostolum & martyrem (Neque enim, vt Dominus dixit, maior quisquam Ioanne inter natos mulierum surrexit: regnit; ipse præconium primus obijt.) Apostolos item, vt Domini fratres, & conspectores, ministrósque ipsius passionum, quos Deus ac Pater prescíuit ac prędestinauit conformes fieri imagini filij sui, primùm Apostolos, deindè Prophetas, demùm pastores ac magistros, ac Domini testes, ex omnibus ordinibus electos, vt Christi milites, quiq; ipsius calicem biberunt, & viuificæ mortis ipsius baptismo tincti sunt, velut passionis ipsius & gloriæ socios (quorum antesignanus fuit ille primus Christi diaconus, & Apostolus, ac primus martyr Stephanus:) tum etiam sanctos Patres nostros ac diuinitùs afflatos monachos, qui diuturniore ac molestiore conscientiæ martyrio perfuncti sunt, qui circuiêrunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, afflicti, angustiati, in solitudinibus errantes, & montibus, & speluncis, & cauernis terræ, quibus dignus non erat mundus: ac deniquè eos, quorum ætas gratiam anteceſſit, Prophetas, Patriarchas, iustos, qui Christi aduentum prænunciárunt. Horum omnium vitæ rationem intuentes, fidem, charitatem, spem, zelum, vitam, tolerantiam in cruciatibus perferendis, ac patientiam vsque ad sanguinem imitemur. Sic enim fiet, vt glorię quoquè coronas communes cum ipsis habeamus.

Num. 19.

Sanctos non appellamus mortuos.

Iacob. 1.

Patroni nostri sunt, & idcirco honorandi.

Sancti ijsdem rebus, quibus Deus, colũtur & offenduntur.

Statuas Sanctis erigamus.

Cur singulorum ordinum Sancti honore prosequendi sint.

Matth. 11.

Rom. 8.

Heb. 11.

Heb. 12.

11. BASILIVS homilia in Psalmum centesimum decimumquintum: Pro legis Iudaicæ ritu, si qui moriebantur, horum morticinia habebantur abominationi. Contrà mors si cuipiam irrogatur pro Christi nomine, precioſæ censentur reliquię sanctorum eius. In priori lege dicebatur Sacerdotibus & Nazaręis illud: Non contaminabitur super vllo mortuo. Et, Si quis tetigerit cadauer, immundus erit. Et hoc, Lauabit vestimenta sua. Nunc è diuerso martyris ossa quisquis attigerit, ob gratiam corpori insidentem fit quadantenùs sanctificationis particeps. Quare precioſa est

Leuit. 21.

Num. 6. & 19.

Tangẽtes reliquias sacras, fiũt quodammodo sanctitatis participes.

Digitized by Google

in conſpectu Domini mors ſanctorum eius.

Martyres ſunt turres & columnæ.

12. CHRYSOSTOMVS ſermone in Iuuentinum & Maximum martyres: Illos non indignum fuerit & columnas, & ſcopulos, & turres, & candelabra, & tauros ſimul appellare. Nam Eccleſiã ſicut columnę ſuſtinent: ſicut turres muniunt: & ſicut ſcopuli, omnes vndarum aſſultus repulerunt, multam interìm ipſi ſeruantes tranquillitatẽ, ſicut luminaria tenebras impietatis diſcuſſerunt: & ſicut tauri, anima promptitudineq; eadem, ſuaue Chriſti iugũ traxẽre. Idcircò ſæpè eos inuiſamus, tumulos adornemus, magnaq; fide reliquias eorũ contingamus, vt indè benedictionem aliquam aſſequamur. Etenim ſicut milites vulnera, quæ in prælijs ſibi inflicta, regi monſtrantes fidenter loquuntur: ità & illi in manibus abſecta capita geſtantes, & in mediũ afferentes, quæque voluerint, apud regẽ cęlorũ impetrare poſſunt. Proindè magna fide prõptitudineq; huc veniamus, quò & viſis ſanctorũ monumentis, & conſideratis eorũ præmijs, indè varios theſauros vndiquaquè colligamus: & per præſentem vitam ità iuxta voluntatem Dei tranſeamus, vt in portum ęternitatis cum multis mercibus ingrediamur, fruituri regno cælorum in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Tumuli eorũ inuiſendi, & magna fide reliquiæ contingendæ benedictionis conſequendę gratia.

Quæ voluerint, impetrare poſſunt.

13. IDEM in libro contra gentiles, de vita ſancti Babylæ Antiocheni epiſcopi ac martyris: Atquì poterat Babylas vel exemplo Enoch transferri, vel Heliæ modo rapi, vt qui vtriuſq; æmulator fuerat. At Deus, qua eſt in humanũ genus benignitate, inter alias quas infinitas nobis ſalutis noſtrę occaſiones dedit, & hanc quoquè viã nobis à ſe munitam eſſe voluit, idoneum ad virtutem capeſſendam ſtimulum, relictis ſcilicet interìm apud nos ſanctorũ reliquijs. Nam poſt ſermonis facultatem ipſa certè ſanctorũ ſepulcra proximũ locum obtinent, ad animas hominũ in ipſos ſanctos intuentium, ad virtutum earundem æmulationẽ excitandas. Ac ſicubì quis huiuſmodi conditorijs adſtat, ſuum ſtatìm ſenſum ab hac, quam dico, vi correptum animaduertit. capſulę enim aſpectus in animam inuadẽs, ipſam percellit & exuſcitat, ac perindè afficit, quaſi qui illic mortuus iacet, preces ſimul fundat, præſensq; adeſſe cernatur: deindè ſit, vt qui ſe ſic affectum ſentit, mira alacritate geſtiẽs, aliusq; prorsùs quodam modo effectus, ità ex eo loco decedat. Quiſquis porrò animum aduertere velit ad eos, qui mortuos luctu proſequũtur, probè indè edocebitur, imaginationem de mortuis conceptam ſolere ex ipſis locis in animos inſinuare: qui vbì mortuorum ſepulcris adſtiterũt, protinùs quaſi ibidèm ſepultos coràm ſtantes contueantur, ſic eoſdem in ipſo ſtatìm veſtibulo inclamant: plerique autem intolerabili dolore vexati, reliquũ vitæ tempus ad demortuorum monumenta habitare ſibi in animũ induxerũt. Id quod nequaquàm feciſſent, niſi à locorum aſpectu conſolationem aliquã cepiſſent. Et quid hìc de locis ac ſepulcris verba facio? quum & ſæpè veſtis ſola mortuorum viſa, & verbum vnum in mentem influens, animum noſtrum excitet, & memoriam interlabentem refricet, quibus de cauſis ipſas nobis ſanctorũ reliquias Deus reliquit. Et nonnullis interiectis: Ea eſt enim ſanctorum poteſtas, vt illorum ſuperſtitum dæmones ne vmbras quidem aut veſtes ferre poſſint, vita autem functorum & loculos quoquè reformident.

Sanctorum reliquiæ ad quid à Deo relictæ.

Sepulcra Sãctorum quid nobis proſint.

Dęmones reformidant Sanctorum loculos.

14. IDEM Chryſoſtomus ſermone in adorationem venerabilium catenarum & gladij, ſancti & Apoſtolorum principis Petri: Petrus magnum illud orbis terrarũ miraculũ, omni cęlesti & humana laude, omni pręconio digniſſimus: cuius ſi vmbra & lintei morbos profugabant, certè catenæ, quæ venerandũ apoſtoli corpus attigerunt, quanto propiorem tactum habuerunt, tanto abundantiorem miraculorum vim participârunt: catenę, inquam, illæ omninò venerandæ ac precioſæ, quę apoſtolicum illud ac beatum cõrpus colligârunt, quę manus illas miraculorum effectrices, adſtrinxerunt, quæ diuina gratia ab ipſis repletæ ſunt, ex quibus miracula abundè ſcaturiunt, quæ ęgrotos homines à morbis liberãt, quæ homines illos ſanctos efficiunt, qui cum fide ad eas accedunt: à quibus animarum maculæ myſtico quodam modo expurgantur, & morbidæ influentiæ reprimũtur: quæ denique in aëream celſitatem extenſæ, & vſq; ad cęlos ipſos peruenientes, à Dominico illo & diuino ſolio tanquàm ab ancora quadã, extenduntur. Has catenas potentiarum, quę à Deo ipſo defecerunt, princeps exhorruit, & nunc etiam exhorret, ac multo cum timore illas ſubterfugiens comprimitur. Has aërea ſpirituum multitudo metuens ac tremens, iaculiſq; indè immiſſis percuſſa, longiùs profugatur. Non enim ferre poteſt Spiritus ſancti gratiam, has ipſas catenas obumbrãtem, neq; ſcintillas ex diuino illarũ igne exilientes ſuſtinet: ſed ab ipſis incẽditur atq; comburitur. Has compoſuit Dei patris Verbum, eiuſdem æternitatis & principij particeps, vt eius de Deo confeſſionis præmium eſſent. Illas ignitas reddidit carbo ille, ab Eſaia anteà viſus, & ad Deũ intuendũ efficaciſſimus. Spiritus ſanctus paracletus ſuo afflatu ignẽ, è carbone illo exilientẽ, ad opus perficiendũ maximè idoneũ reddidit. Quamobrem licèt ferreæ ſint naturæ, diuina tamen gratia & potentia plenę ſunt. Ab his dæmonum praui ſpiritus illigati enecantur. Ab his princeps mundi huius pertractus, captiuus ducitur, à fidelibus hominibus illuditur, hoc eſt, ab ijs, qui anteà peccatorum laqueis conſtricti, ſoluti & liberati ſunt, & mortis retibus anteà circundati, ad vitam tranſiẽrunt. Hæ diuinę hæreditatis terminos cingentes, & vndiquè munientes, faciũt nè ab hoſtibus expugnari poſſint. Eędem Chriſtianorũ vertices coronantes, ab illorũ hoſtium inſidijs, qui corporeis oculis nõ cernuntur, intactos ſeruant. His & nũc ſanctiſſima, omniq; ex parte incorrupta ac pura Chriſti ſponſa Eccleſia, tanquàm ſplendido monili, & aureo quodam ornatu induta, velut corona quadã ex intactis floribus cõtexta, decorata eſt, & ad dexterã ſui ſponſi partem aſſiſtit. Has, inquã, catenas & nos copioſiſſimus Chriſti populus hodierno die amplexamur. Has reuerẽtes veneramur & colimus, & pro animarũ emendatione habemus. His omnem ſenſum & membrũ admouentes, illarũ ſanctitate implemur, & per mentis intelligentiã ſancti Spiritus gratiã in animos ipſos admittimus. Deceret certè, deceret, non ſolùm catenas, quę manus adſtrinxerunt, magnoperè venerari: ſed etiã indicia omnia, ad quæ Apoſtoli membra acceſſerunt, ſingulatìm amplecti ac reuereri, & in illis ſingulis diẽ feſtum ac panegyrim celebrare. Et nonnullis interiectis: Gladius etiã eius vt res quędã precioſa, & omninò venerãda, Apoſtolicisq; manibus deſeruiẽs, ac eas tangens, eodẽ honore & veneratione, qua & catenæ ipſæ in regali palatio, vbi Apoſtolo Petro ſacrũ templum erectũ eſt, velut ſacratus quidam & cęleſtis theſaurus, in intimo loco repoſitus ſeruatur, vt ſcimus: qui fidelibus Imperatoribus & fidelium virorũ multitudini ad ſanctitatẽ proponi ſolet. Cæleſtẽ enim gratiam confert, variarum curationũ copiã ſuppeditat, ſuì cultores ſalutariter cuſtodit, ſeq; amplectentes erigit, animas ipſorũ eleuãs. Quòd ſi breuis & informis videtur gladius ille, nõ eſt propterea deſpiciendus. Apoſtolicam enim miraculorum vim & potẽtiam ſecum continet. Nam hunc Apoſtolus, vt potẽtis Dei frameã poſſedit, & vt ancipitem gladium cognouit. Sic & aliæ Apoſtolicæ veſtes atq; indumẽta, multùm illa quidem vilia ſunt atq; abiecta: ſed ſi quis eorũ decorem & magnificentiã, quæ mente comprehẽditur, inſpexerit, diuina & cæleſti gratia repleta eſſe, & apoſtolicis miraculis nihilo inferiora inueniet. Sed perindè valet, cùm quis hæc ipſa recor-

Catenæ S. Petri vim miraculorum habent ex propiori contactu. Actor. 5.

Diuina gratia repletę ſunt.

Sanctos efficiunt accedentes cum fide.

Diabolus eas exhorret, & fugit.

Eſaiæ 6.

Diuina potentia plenæ ſunt.

Chriſtianos ab hoſtium inſidijs intactos ſeruant, & Eccleſiam ornant.

Eas Chriſtiani amplexantur, mẽbrisq; ſingulis admouentes ſanctitate implentur.

S. Petri gladius vt res quędam veneranda, & tanquàm cæleſtis theſaurus aſſeruatur in templo S. Petri.

Eius vis.

Cùm quis hæc ipſa recordatur, pet

Digitized by Google

indè est, ac si Apostolũ inuocet.

recordatur, ac si Apostolum inuocet. Ego & carcerẽ ipsum, in quo Apostolus custoditus est, omni præconio dignum censeo, quippe qui omni veneratione plenus est: dignus enim habitus fuit, qui tantum sanctitatis domicilium intra se acciperet. Ego & solũ illud, in quo decubuit, & vinctus dormiuit, sanctitate decorum existimo, & apostolica gratia refertum. Sed dubitat aliquis, num hæc ità se habeant: neq; hęc tanti esse credit, vt gratiam illam, quæ in Apostolo fuit, participârint. Persuadeat huic vmbra ipsa, & semicinctia: quorum illa quidem ex corporis oppositione ad solis lucem composita, & ab Apostolorũ principis tactu longè distans: hæc autem à Pauli corpore delata, & diuinam ex illo gratiam participantia, pari & miraculorum effectrici potentia repleta sunt: quodq; admirabilius est, per secundam participationis consecutionem, & gratiarũ translationem, sibi adhærentibus impertita, eandẽ miraculorum potentiã, & nihilo minorem abundè suppeditant. Si quis autem mihi daret, vt & sandalia & vestes, quibus ab Angelo se induere iussus est, ipse videre possem, illa certè apertis vlnis excipere atque amplecterer, & vt cæleste donum in cordis mei penetralibus conderem. Hũc igitur sacratum gladium cum sacris & Apostolicis catenis connectentes, Petrum ipsum mente inspicere nobis videmur: & vraque tangentes, Apostolum à nobis tangi existimamus, neq; vllo modo ambigimus, eô quòd hęc loco ab Apostolo ipso disiuncta sint: sed & hæc, & illum mẽte formantes, & per fidẽ ipsam in vnum copulantes, ad eum ipsum qui per hæc passus est, totum referimus. Hęc amplectentes, illum videre nos credimus: atq; illũ cogitantes, hæc, quæ illius fuerunt, videre nos arbitramur. Itaq; non omninò ipsius gratiarũ expertes constituti sumus. Nam etsi in vetere vrbe Roma diuersatur per corporis sepulturam, quam vrbs illa sortita est: non tamen à nobis ipsis abesse vult, quod pertinet ad illius gladium & catenas. Adest enim & apud nos, qui partem hanc vt totum corpus continentes, ab eius coniunctione non separamur: sed cùm vna eademq; sit gratia, quæ per eius corpus, catenas, vestes & gladium miracula operatur: nemo dubitauerit, quin præsens sit in singulis.

Carcer apostoli omni veneratiõe plenus est, & solum in quo decubuit.

Nota.

Act. 5. & 19.

Chrysostomus etiã sandalia & vestes videre cupit.

Videntes & tangẽtes catenas & gladium S. Petri, ipsum videmur Apostolum videre & tangere.

S. Petrus Romæ est sepultus.

Eadẽ est gratia, quæ per eius corpus, catenas, vestes & gladium miracula operatur.

15. AMBROSIVS epistola octogesimaquinta ad sororem suã de inuentione corporum sanctorũ Geruasij & Protasij: Respexit sanè humilia Dominus, qui latentes sub ignobili cespite reliquias sanctorum, suę Ecclesię reuelauit, quorum anima in cælo, corpus in terra, susciteans à terra inopem, & de stercore erigens pauperẽ, quos videtis vt eos cum principibus populi sui collocârit. Principes populi quos alios, nisi sanctos martyres æstimare debemus? quorum iam in numerũ diù antè ignorati Protasius Geruasiusq; proferuntur, qui sterilem martyribus Ecclesiam Mediolanensem, iam plurimorum matrẽ filiorum, lętari passionis propriæ fecerint & titulis & exemplis. Et post pauca: Cognouistis, immò vidistis ipsi multos à dæmonijs purgatos, plurimos etiam vbi vestem sanctorum manibus contigerunt, ijs quibus laborabant debilitatibus absolutos. Reparata vetusti corporis miracula, quo se per aduentũ Domini Iesu gratia terris maior infuderat, vmbra quadam sanctorum corporum pleroſq; sanatos cernitis. Quanta oraria iactitantur? quanta indumenta super reliquias sacratissimas, vt tactu ipso medicabilia reposcantur? Gaudent omnes extrema linea contingere, & qui contigerit, saluus erit. Gratias tibi Domine Iesu, quòd hoc tẽpore tales nobis sanctorum martyrum spiritus excitâsti, quo ecclesia tua præsidia maiora desiderat. Cognoscant omnes, quales ego propugnatores requirã, qui propugnare possint, impugnare non soleant. Hos ego acquisiui tibi plebs sancta, qui prosint omnibus, nemini noceãt. Tales ego ambio defensores, tales milites habeo. Quorum quo maiora, eo tutiora patrocinia sunt. Iterùm post pauca: Patronos habebamus, & nesciebamus? Succedant victimæ triumphales in locum vbi Christus hostia est. Sed ille super altare, qui pro omnibus passus est: isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. Hunc ego locum prædestinaueram mihi. Dignum est enim, vt ibi requiescat sacerdos, vbi offerre consueuit. Sed cedo sacris victimis dexteram portionem, locus iste martyribus debebatur. Condamus ergò reliquias sacrosanctas & dignis ædibus inuehamus, totumq; diem fida deuotione celebremus.

Reuelatio reliquiarũ Sanctarum. Psal. 112.

Miracula ad Sanctorum reliquias.

Oraria & vestimenta reliquijs admota medicamentum præstant.

Propugnatores, defensores, & patrõi.

Reliquię martyrum sub altaribus recondi solent.

16. IDEM sermone nonagesimoprimo de inuentione corporũ sanctorũ Geruasij & Protasij: Celebritati vestræ, qui solent, inuident. Et quia celebritatem vestram inuidis animis ferre non possunt, causam celebritatis odêre, atque amentiæ in tantum prodeũt, vt negent martyrũ merita, quorum opera etiam dæmones confitentur. Sed hoc non mirum. Siquidem tanta est incredulorũ perfidia, vt tolerabilior fit diaboli confessio. Dicebat enim Diabolus: Iesu fili Dei viui, quid veniſti ante tempus torquere nos? Et cùm hęc audirent Iudęi, ipsi tamen Dei filium denegabant. Et nunc audîstis clamantes dæmones & confitẽtes martyribus, quòd pœnas ferre non possint, & dicentes: Quid veniſtis, vt ante tempus nos tam grauiter torqueatis? Et Arriani dicunt: Non sunt isti martyres, nec torquere diabolum possunt, nec aliquem liberare: cùm tormenta dæmonum, ipsorum voce probentur: & beneficia martyrum, remedijs cæcorum & absolutorum indicijs declarentur. Negant cæcum illuminatum, sed ille non negat se sanatum. Clamat, quia vt contigit fimbriam de veste martyrum, qua sacræ reliquiæ vestiuntur, redditum sibi lumen sit. Et paulò pòst: Sed quæro, quid non credãt, vtrùm à martyribus possint aliqui visitari, hoc est, Christo nõ credere. Ipse enim dixit: Et maiora his facietis: an ab istis martyribus, quorum merita iam dudùm vigent, corpora dudùm reperta sunt? Quæro hîc, vtrùm mihi, an sanctis martyribus inuideant? Si mihi, nunquid à me aliquæ virtutes fiunt? nunquid meo opere, meo nomine? Cur igitur mihi inuidẽt quod meum non est? Si martyribus, (restat enim vt si mihi non inuident, martyribus inuidere videantur) ostendunt alterius fidei fuisse martyres, quàm ipsi credunt. Neque enim aliter eorum operibus inuiderent, nisi fidem in his fuisse eam, quam isti non habent, iudicarent. Fidem illam Maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipsi negare non possunt, sed Arriani negant. Non accipio à diabolo testimonium, sed confessionem. Inuitus dixit diabolus, sed exactus & tortus. Quod nequitia supprimit, extorquet iniuria. Cedit diabolus plagis, & adhuc cedere nesciunt Arriani. Dicebant hodiè & superiore die vel nocte dęmones: Scimus quia martyres estis. Et Arriani dicunt: Nescimus, nolumus intelligere, nolumus credere. Dicũt dæmones martyribus: Veniſtis perdere nos? Arriani dicunt: Non sunt dæmonum vera tormenta, sed ficta & composita ludibria. Audiui multa componi. hoc nemo vnquàm fingere potuit, vt dęmoniacum se esse simularet.

Arriani negant martyrũ merita, quæ dæmones confitentur.

Cæco restitutus aspectus ex fimbriæ contactu.

Martyrũ miracula negantes, Christo non credunt. Ioan. 14.

Martyres alterius fidei fuêre quàm hæretici: & idcircò eis inuident.

Arriani dicebant esse ficta tormenta dęmonum.

17. ET sermone nonagesimotertio in Natali sanctorũ martyrum Nazarij & Celsi, qui in Basilensi editione est nonagesimus secundus: Exultant felices singularũ vrbium populi, si vnius saltem martyris reliquijs muniantur. Eccè nos populos martyrũ possidemus. Gaudeat terra nostra nutrix cælestium militum, & tantarum parens fœcunda virtutum. Beatum itaq; Nazarium martyrẽ Christi sancta Mediolanensis Ecclesia, licèt totum corpore secum retineat, & mundo tamen totũ in benedictione transmisit. Hęc est enim sanctorũ martyrum gloria, quorum etsi per vniuersum mundum seminetur in cineribus portio, manet tamen

Reliquię sanctorum muniunt ciuitates.

Digitized by Google

integra in virtutibus plenitudo. Et sub finem: Licèt hic tantus Christi testis preciosus confessione, preciosior sanguine, crudeli vulnere preciosior, & tincta veste candidior, licèt hic Mediolanensium peculiaris putetur priuilegio sepulcri, sed omniũ est communione suffragij. Neq; enim istius vrbis charitas profiua & fides auara tantum huic martyri derogauerit dum sibi arrogat, vt solùm erga mœnia sua, patrocinij illius beneficia affutura esse crediderit. Non clauditur locis, quod diffunditur meritis. Inuocâsti vbiquè martyrẽ, vbiquè te exaudit ille qui honoratur in martyre. Moderante itaque eo qui pensat vota tua, & dispensat munera sua, intantùm vicina præsentia efficacis præbebitur aduocati, inquãtùm fuerit fides deuota susceptori. Et paulò pòst: Honoremus beatos martyres principes fidei, intercessores mundi, præcones regni, cohæredes Dei. Quòd si dicas mihi, quid honoras in carne iam resoluta atque consumpta, de qua nulla iam Deo cura est? Et vbi est illud, charissimi, quod ipsa veritas loquitur per prophetam? Preciosa, inquit, in conspectu Domini mors sanctorum eius. Et iterùm, Mihi autem valdè honorificandi sunt amici tui Deus. Honorare debemus seruos Dei, quanto magis amicos Dei? De quibus alio loco dicitur: Dominus, inquit, custodit omnia ossa eorum, & vnum ex his non cõteretur. Honoro ergò in carne martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices, honoro viuentis memoriam perennitate virtutis, honoro per confessionem Domini sacratos cineres, honoro in cineribus semina æternitatis, honoro corpus quod mihi Dominum meum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reuerentur & dæmones? quod & afflixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulcro. Honoro itaque corpus, quod Christus honorauit in gladio, quod cum Christo regnabit in cælo.

Martyrũ merita & suffragia multis communia.

Honorandi martyres tanquàm intercessores mundi.

Psalm. 115. & 138.

Psalm. 33.

Veneratio Reliquiarũ.

18. GREGORIVS Nazianzenus in Carmine Iambico decimooctauo, quod est de Virtute:

Laus Martyrum.

Hunc penè totum clara per sacraria,
Thronos & altos, perq; doctrinam piam,
Cœtúsque, sanctæ plebis & cursus leues,
Dignasq; laudes maximis laboribus,
Fulgore complent, siderum in morem, illius,
Mactatus est qui, martyres clarissimi.
Venerationi tamq; magnæ est veritas,
Exiguus etiam puluis vt, vel ossium
Particula veterũ quæpiam, aut paulum comæ,
Vestésve, sparsi aut sanguinis quædam notæ,
Cultum parem habeant, atq; corpus integrum.
Locisq; nomen Martyris solùm inditum
Noui quibusdam, martyris loco integri,
Habuisse prorsus vim parem (ô miraculum!)
Meminisse nam vel martyrum solùm, vt reor,
Affert salutem. Quid febres ac dæmones,
Mirum hinc fugatos in modum recenseam?
Quin & sepulcra, sacra vbi olim corpora
Iacuêre, prauos spiritus pellunt procùl.
Hæc mira pugiles in dies patrant mei.

Veneratio sacrarum reliquiarum, etiã paruarum partium.

Martyris vel sola recordatio salutaris.

Miracula.

19. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquinta, in decreto de inuocatione, veneratione, & reliquijs Sanctorũ, & sacris imaginibus: Sanctorũ quoquè martyrum, & aliorũ cum Christo viuentium sancta corpora, quæ viua membra fuerũt Christi & templum Spiritûs sancti, ab ipso ad æternam vitam suscitanda & glorificanda, doceant Episcopi & cæteri docendi munus sustinentes, à fidelibus veneranda esse: per quæ multa beneficia à Deo hominibus præstantur: ità vt affirmantes, Sanctorum reliquijs venerationem atque honorem non deberi, vel eas aliáve sacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari, atq; eorum opis impetrandæ causa sanctorum memorias frustrà frequentari: omninò damnandos esse, prout iam pridèm eos damnauit, & nunc etiam damnat Ecclesia. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut senserit, anathema sit.

Reliquiarum veneratio & beneficia.

Anathema.

20. ACTORVM decimonono: Virtutes non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli, ità vt etiam super languidos deferrentur à corpore eius sudaria vel semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.

21. ET capite quinto: Magis autem augebatur credẽtium in Domino multitudo virorũ ac mulierum: ità vt in plateas eijcerent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabbatis: vt veniente Petro, saltem vmbra illius obũbraret quẽquam illorũ, & liberarentur omnes ab infirmitatibus suis, &c.

22. LVCAE octauo: Accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti eius: & confestim stetit fluxus sanguinis eius.

23. MATTHAEI decimoquarto: Et cùm cognouissent eum viri loci illius, miserunt in vniuersam regionem illam, & obtulerunt ei omnes malè habentes: & rogabant eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent. Et quicunque tetigerunt, salui facti sunt.

11. GENESIS decimonono: Veneruntq; duo angeli Sodomam vesperè, sedente Loth in foribus ciuitatis. Qui cùm vidisset eos, surrexit, & iuit obuiàm eis: adorauitq; pronus in terram, & dixit: Obsecro domini, declinate in domum pueri vestri, & manete ibi.

Adoratio

2. ET capite vigesimotertio: Surrexit Abrahã, & adorauit populum terræ, filios videlicet Heth.

3. ITEM capite trigesimotertio: Et ipse (Iacob) progrediens adorauit pronus in terram septiès, donec appropinquaret frater eius. Et appropinquantes ancillæ & filij earum, incuruati sunt. Accessit quoquè Lia cum pueris suis: & cùm similiter adorâssent, extremi Ioseph & Rachel adorauerũt.

4. CAPITE quadragesimosecundo: Cumq; adorâssent Ioseph fratres sui, & agnouisset eos, &c.

5. IOSVAE quinto: Cùm autem Iosue esset in agro vrbis Iericho, leuauit oculos, & vidit virum stantem contra se, euaginatum tenentẽ gladium, perrexitq; ad eum, & ait: Noster es, an aduersariorum? Qui respondit: Nequaquàm, sed sum princeps exercitûs Domini, & nunc venio. Cecidit Iosue pronus in terram. Et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad seruum suum? Solue, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, sanctus est. Fecitq; Iosue vt sibi fuerat imperatum.

6. PRIMI Regum vigesimo: Surrexit Dauid de loco, qui vergebat ad austrum, & cadens pronus in terram, adorauit tertiò, & osculantes se alterutrùm, fleuerunt pariter (Dauid & Ionathas).

7. ET capite vigesimoquinto: Cùm autẽ vidisset Abigail Dauid, festinauit, & descendit de asino, & procidit coram Dauid super faciem suam, & adorauit super terram, & cecidit ad pedes eius.

8. QVARTI Regum secundo: Videntes autem filij prophetarum qui erant in Iericho econtrà, dixerunt: Requieuit spiritus Eliæ super Eliseum. Et venientes in occursum eius, adorauerunt eum proni terram.

9. PRIMI Paralipomenon vigesimonono: Et benedixit omnis Ecclesia Domino Deo patrum suorum, & inclinauerunt se, & adorauerunt Deum, & deindè Regem (Dauid scilicet).

10. BERNARDVS in sermone de quatuor modis orandi: Sunt quos adhuc peccati conscientia terret & cruciat, nondùm accepta refistendi virtute, tunc scilicet cùm primùm ipsos in peccatorum cœno iacentes spiritus veritatis irradiat, & excitans erubescere facit & timere Deum, dum vident immanitatem criminum, meritorum exiguitatem, & velut ardentem coram se gehennam expauescentes, quoniam in seipsis boni nil inueniunt, aliundè appræhendunt vndè tegantur. Sciunt enim quòd non sit tutum in conspectu

Domini

Exo.23. &34. Domini Dei sui vacuos apparere contra legis præceptum, & multo minùs id præsumere plenis stercore manibus audent. Quia ergò timent, & meritò timent per seipsos accedere, studeant quasi per alios supplicare. Tale est illud orationis genus, quo solemus vti, dicētes: Sancte Petre, ora pro nobis, & similia. Maximè verò illud obsecratio est manifesta: Per passionem tuam, libera nos Domine, & cætera in hunc modum. Huic ergò minimè expedit per seipsum ad Christū accedere, sed tangere, si quā inuenerit eius fimbriam, hoc est, eum considerare hominem, quem humiliorem viderit, & extremum in Ecclesia quæ est vestis Christi: eum inquam, qui elegit abiectus esse in domo Dei, oportet considerare, quoniam is verè est fimbria posita in ora vestimenti, ad quam vtiquè spiritualis vnguenti descendens à capite copia tota decurrit. Hunc si beneficijs aliquibus seu prece humili, aut confessione pura tetigerit, vt affectum eius erga se moueat ad compatiendū sibi, habeat fidem, & sine dubitatione sanabitur. Illud tamen nouerit fimbria, non à se, sed à Christo exijsse virtutem, qui & tangi se protestatur in fimbria.

Litaniarum precationes, Sancte Petre, Ora pro nobis: & Per passionem tuam libera nos Domine, quibus potissimùm conueniant.

Psalm.132.

11. VICTOR Africanus libro tertio de persecutione Vuandalorum circa finem: Adestote Angeli Dei mei, qui nunquàm deestis, constituti in ministerio vestro propter eos qui hæreditatē capessuri sunt æternæ salutis, & videte Africam totam dudùm tantarū Ecclesiarum cuneis fultam, nunc ab omnibus desolatam: tantis ordinibus sacerdotum ornatam, modò sedentem viduam & abiectam. Deprecamini patriarchæ, de quorum stirpe generis nata est, quæ nunc laborat in terris. Orate sancti prophetæ, cognoscentes afflictam, quam anteà vaticinante præconio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores eius, quam vt congregaretis, vniuersum orbem ascendente in vobis Domino, vt equi velocissimi curritastis. Præcipuè tu Petre beate, quarè files pro ouibus & agnis, à communi Domino magna tibi cautela & solicitudine commēdatis? Tu sancte Paule gentiū magister, qui ab Hierusalem vsq; ad Illyricum prędicâsti Euangelium Dei, cognosce quid Vuandali faciunt Arriani, & filij tui gemunt lugendo captiui. Vniuersiq; ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli. Sed scimus quia indignū est vobis pro nobis orare, quia ista quæ venerūt nobis, non ad probationem, quomodò sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filijs, quia & Christus orauit etiā pro inimicis Iudæis. Sufficiant castigationi quæ iustè illata sunt nobis, & iam iamq; delinquentibus venia postuletur. Dicatur angelo percutienti, sufficit: iam cohibe manum tuam. Quis ignoret hęc nobis probrorū nostrorum scelera procurâsse, aberrantibus à mandatis Dei, & in lege eius nolentibus ambulare? Sed prostrati rogamus, vt non spernatis vestros miseros peccatores, per eum qui vos ad apostolicum culmen prouexit humiles piscatores.

Innocat angelos, patriarchas, Prophetas, Apostolos.

12. K AVGVSTINVS libro vigesimo cōtra Faustū Manichęū, capite vigesimoprimo: vt in textu, & suprà, quæstione septima, B. testimonio sexto.

De festis Sanctorum.

2. IDEM in Psalmum octogesimumoctauum, concione secūda in fine: Natalitia sanctorum cum sobrietate celebrate, vt imitemur eos qui præcesserunt, & gaudeant de vobis, qui orant pro vobis, vt benedictio Domini in æternum maneat super vos, fiat fiat.

Natalitia sanctorum celebranda.

3. ET sermone quadragesimoseptimo de Sanctis; qui apud S. Leonem est sermo de Martyribus: Quotiescunquè fratres charissimi sanctorū martyrum solennia celebramus, ità ipsis intercedentibus expectemus à Domino consequi temporalia beneficia, vt ipsos martyres imitādo accipere mereamur æterna. Ab ipsis enim sanctorum martyrum in veritate festiuitatum gaudia celebrantur, qui ipsorum martyrum exempla sequuntur. Solennitates enim martyrum, exhortationes sunt martyriorum, vt imitari non pigeat, quod celebrare delectat. Sed nos volumus gaudere cum sanctis, & tribulationem mundi nolumus sustinere cum ipsis. Qui enim sanctos martyres, inquantùm potuerit, imitari noluerit, ad eorū beatitudinem non poterit peruenire. Sic & Paulus Apostolus prędicat, dicens: Si fuerimus socij passionum, erimus & consolationum. & Dominus in Euāgelio, Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Recusat esse in corpore, qui odium non vult sustinere cum capite.

Festi dies sanctorum quatilitate celebrantur.

2. Cor. 1.

Ioan. 15.

Imitatio Sanctorum necessaria.

4. BERNARDVS in vigilia Petri & Pauli Apostolorum, vt suprà in hac eadem quæstione, C. testimonio vicesimo.

5. ISIDORVS libro primo de Ecclesiasticis officijs, capite trigesimoquarto: Festiuitates Apostolorum, seu in honore martyrum solennitates, antiqui patres in venerationis mysterio celebrari sanxerunt, vel ad excitādam imitationem, vel vt meritis eorum consociemur, atque orationibus adiuuemur: ità tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum offeramus, quanuis in memorijs martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitum, in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit, quò ex ipsorū locorū amore maior affectus exurgat ad augendam charitatē, & in illis, quos imitari possumus, & in illo quo adiuuante possimus. Colimus ergò martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorū cor ad talem pro Euāgelica veritate passionē paratum esse sentimus. Sed illos tanto deuotiùs, quanto securiùs post certamina omnia superata, quanto etiam fidentiore laude prędicamus iam in illa vita feliciores victores, quàm in ista adhuc vsque pugnātes.

Festa Sanctorum cur ad celebrādum instituta.

Eadem habet Rabanus lib. 2. de instit. cler. cap. 43.

Ex. B. Aug. li. 20. cont. Fam. c. 21. & li. 8. de Ciuit. Dei, cap. 27.

6. ET capite trigesimoquinto: Omnes festiuitates pro varietate regionum, diuersaq; in honorem martyrum tempora, ideò à viris prudentibus instituta sunt, nè fortè rara congregatio populi fidem minueret in Christo. Propterea ergò dies aliqui cōstituti sunt, vt in vnum omnes pariter conuenirent, vt è conspectu mutuo & fides crescat, & lætitia maior oriatur.

Cur dies festi Sanctorū instituti.

Eadē habet Rabanus lib. 2. de instit. cler. cap. 45.

IX.

Pugnátne cum hoc primo præcepto vsus receptus imaginum Christi atque Sanctorum?

A. HAVDQVAQVAM, quia non, sicut Ethnici solent, adoramus sculptilia, ligna, lapides, perindè ac[a] deos quosdam, (id enim hoc præcepto cauetur maximè) sed more Christiano ac mēte pia Christum ipsum & Sanctos illic veneramur, vbi per imagines propositas nobis[b] repræsentantur.

Baruch 6.d Deut. 4.c 5.a Psal. 113. b & 134 c Sap. 14. b c d 1. Cor. 10. b 8. b

a Leuit. 26. a Tertullianus lib. 2. aduersùs Marcionem cap. 22.

b Basil. de spir. sanct c. 18. Damas. lib. 4. c. 17. ortho. fid. Athan. ser. 4. contra Arrianos.

B. Ità tum præsens, tum vetus[c] Ecclesia summo consensu

c 7. synod. Itē 2. synod. can. 3. Aug. lib. 1. de cons. euāg. c. 10. Damasus

Digitized by Google

docet, commendans nobis pias & venerandas Imagines: vt quarum vsum Apostolica etiam traditione commendatum accepe-
rimus, & sacrosancta Patrum Synodo approbatum retineamus.
Immò & veteri [d] Synagogæ suas Deus imagines dedit.

C. Quapropter damnatus [e] est error Iconoclastarum, vt qui inter simulacra deorũ & imagines Christi atque Sanctorum discrimen nullum constituerent: neque rationem temporis gratię seu nouæ Legis haberent, quo Deus homo factus, imaginem similitudinemque [f] suam initiò à se creatam ipse induit, atque in ea se nobis repræsentauit. Neque solùm imperitus error, sed etiam nefandus istorum [g] furor est, qui sacris è locis imagines ipsas, & in his Dominicam quoquè crucem eijciunt, ac sacrilegis manibus sacra ferè omnia, vbi possunt, demoliuntur.

in vita Siluestri. Athanas. de pass. imag. c. 4. Greg. l. 9. epist. 9. & l. 7. indict. 2. epist. 53. & 109. Damas. lib. 4. c. 17. ortho. Euseb. l. 7. eccl. hist. c. 14. Sozo. lib. 5. c. 20. Nicep. l. 12. c. 7. & 43. & li. 16. c. 16. Nicetas de imperio Manuelis Comneni lib. 5. & Ioannis Comneni. Ionas Aurelian. de imag. cultu. & Damascenus in tribus oratio. de imagi.

d Exod. 25. b 37. a Num. 7. g & 21. b 3. Reg. 6. c d

e 2. Syno. Nic. act. 7. & Syn. 8. can. 7. Niceph. li. 16. c. 27. Greg. lib. 9. epist. 9. ad Serenũ Massilien. Trid. sess. 25.

f Gen. 1. d Phil. 2. a

g Paulus Diacon. lib. 6. de gestis Longobar. ca. 14. & lib. vlt. de gestis Roman. in fin. Ioan. Patriarcha Hieros. in vita Damasceni.

TESTIMONIA.

1. A. BARVCH sexto capite, multis verbis hortatur Ieremias Iudæos, vt sibi caueant ab idololatria Babyloniorum: ostendens à plurimis effectibus imbecillia esse idola, penitusq; sensu carentia ac vanissima, vbi inter cætera sic ait: Lapidibus de monte similes sunt dij illorum, lignei & lapidei & aurei & argentei. Qui autem colunt ea, confundentur &c.

2. DEVTERONOMII quarto: Non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: nè fortè decepti, faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel fœminæ, similitudinem omnium iumentorum quæ sunt super terram, vel auium sub cælo volantium, atque reptilium quæ mouentur in terra, siue piscium qui sub terra morantur in aquis: nè fortè eleuatis oculis ad cælum, videas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus quæ sub cælo sunt.

3. ET capite quinto: Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium quæ in cælo sunt desuper, & quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra. Non adorabis ea, & non coles.

4. PSALMO centesimo decimotertio: Simulacra gentium, argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur: oculos habent & non videbunt. Aures habent & non audient: nares habent & nõ odorabunt. Manus habent & non palpabunt: pedes habent & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

5. ET centesimo trigesimoquarto: Simulacra gentium argentum & aurum, &c. Neque enim est spiritus in ore ipsorum.

6. SAPIENTIAE decimoquarto: Initium fornicationis, est exquisitio idolorum: adinuentio illorum, corruptio vitæ est. Neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum. Superuacuitas enim hominum hæc adinuenit in orbem terrarum: & ideò breuis illorum finis est inuentus. Acerbo enim luctu dolens pater, citò sibi rapti filij fecit imaginem: & illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquàm Deum colere cœpit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia. Deindè interueniente tempore, conualescente iniqua consuetudine, hic error tanquàm lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta. Et hos quos in palàm homines honorare non poterãt, propter hoc quòd longè essent, è longinquo figura eorum allata, euidentem imaginem regis quem honorare volebant, fecerunt, vt illum qui aberat, tanquàm præsentem colerent sua solicitudine. Prouexit autem ad horum culturam & hos qui ignorabant, artificis eximia diligentia. Ille enim volens placere illi qui se assumpsit, elaborauit arte sua, vt similitudinem in melius figuraret. Multitudo autem hominum abducta per speciem operis, eum qui ante tempus tanquàm homo honoratus fuerat, nunc DEVM æstimauerunt. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quoniam aut affectui aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt. Et non sufficerat errasse eos circa Dei scientiam, sed & in magno viuentes inscientiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant. Et paulò pòst: Infandorum idolorum cultura, omnis mali causa est, & initium & finis. Aut enim dum lætantur, insaniunt: aut certè vaticinantur falsa, aut viuunt iniustè, aut perierant citò. Dum enim confidunt in idolis quæ sine anima sunt, malè iurantes noceri se non sperant. Vtraque ergò illis euenient dignè, quoniam malè senserunt de Deo, attendentes idolis, & iurauerunt iniustè, in dolo contemnentes iustitiam. Non enim iurantium est virtus, sed peccantium pœna perambulat semper iniustorum præuaricationem.

7. PRIORIS ad Corinthios decimo: Neque idololatræ efficiamini, sicut quidã ex ipsis: quem admodùm scriptum est, Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Exod. 32.

8. ET capite octauo eiusdem epistolæ: De escis autem quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quòd nullus est Deus, nisi vnus. Nam etsi sunt qui dicantur dij, siue in cælo, siue in terra, (siquidem sunt dij multi, & domini multi) nobis tamen vnus Deus, pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus Dominus Iesus Christus, & nos per ipsum.

9. LEVITICI vigesimosexto: Non facietis vobis idolum & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum. Ego enim sum Dominus Deus vester.

10. TERTVLLIANVS libro secundo aduersùs Marcionem, capite vicesimosecundo: Proindè & similitudinem vetans fieri omnium quæ in cælo & in terra & in aquis, ostendit & causas, idololatriæ scilicet substantiã cohibentes. subijcit enim, Non adorabitis ea, neque seruietis illis. Serpentis autem ænei effigies posteà præcepto Moysi à Domino, non ad idololatriæ titulum pertinebat, sed ad remediandos eos, qui à serpẽtibus infestabantur. Et taceo de figura remedij. Sic & Cherubim & Seraphim aurea in arcæ figuratũ exemplum, certè simplex ornamentum, accommodata suggestui, longè diuersas habẽdo causas ab idololatriæ conditione, ob quam similitudo prohibetur, non videntur similitudinum prohibitarum legi refragari,

Nõ absolutè phibita sunt sculptilia, sed quæ ad idololatriã erigũtur. Num. 21. Exod. 25.

Digitized by Google

gari, non in eo similitudinis statu deprehensa, ob quem similitudo prohibetur.

Honor imaginis ad primum exemplar refertur.

11. BASILIVS Magnus libro de spiritu sancto ad sanctum Amphilochium Iconij Episcopũ, capite decimooctauo: Rex dicitur regis imago, non autem duo reges. Neque enim potestas scinditur, neque gloria diuiditur. Quemadmodùm autem principatus ac potestas nobis dominans, vna est: sic & glorificatio quam illi deferimus, vna est, non multæ. Itaque imaginis honor ad exemplar primum refertur.

Disputat aduersùs eos q reprehendũt Imaginum Christi & Sanctorum venerationem.

12. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: Quoniam autem nonnulli eo nomine nos reprehendunt, quòd Saluatoris, ac Dominæ nostræ, reliquorúmque Sanctorum, ac Christi seruorum, imagines adoramus atque honore afficimus, audiant velim quòd Deus ab initio hominem ad imaginem suam effinxit. Qui fit igitur, vt alij alios adoremus, nisi quia ad Dei imaginem facti sumus? Nam vt ille magna rerum diuinarum eruditione præditus Basilius ait, Imaginis honor ad exemplar transit. Exemplar porrò est id, cuius effigies exprimitur, ex quo forma hinc ducta fit. Quid ergò causæ fuit, quamobrem Mosaicus populus tabernaculum illud, quod cælestium rerum, immò vniuersæ creaturæ imaginem ac figuram gerebat, vndiquè adoraret? Ait quippè Deus Mosi, Vide vt omnia facias iuxta formam tibi ostensam in monte. Quid? Cherubim illa, quæ propitiatorium obumbrabant, an non humanarum manuum opera erant? Quid Hierosolymitanum illud clarissimi nominis templum, an non manu atque hominum arte constructum erat? At Scriptura diuina eos, qui sculptilia adorant, dæmonijsq; victimas offerunt, insectatur. Siquidem tum Græci, tum Iudæi sacrificabant: verùm Græci dæmonijs, Iudæi autem Deo. Ac proindè Græcorum quidem sacrificium reijciebatur ac damnabatur: Iudæorum autem, Deo gratum & acceptum erat. Obtulit enim Noë sacrificium: & odoratus est Deus odorem suauitatis, vt qui probæ ipsius voluntatis, atque erga se beneuolentiæ, suauitatem comprobaret. Ità, Græcorum quidem sculptilia, quoniam dæmonum simulacra erant, improbata quoquè ac interdicta erant. Adhæc quisnam est, qui inuisibilis & corpore vacantis, ac circunscriptionis & figuræ expertis Dei simulacrum effingere queat? Extremæ itaque dementiæ atque impietatis fuerit diuinum numen fingere ac figurare? Atque hinc est, quòd in veteri Testamento minimè tritus ac peruulgatus imaginum vsus erat. Posteaquàm autem Deus ob viscera misericordiæ suæ, salutisque nostræ causa, homo verè factus est, ac non iam vt Abrahæ, nec vt Prophetis, humana specie conspicandum se præbuit: verùm essentialiter ac verè homo extitit, atque in terra versatus est, & cum hominibus consuetudinem habuit, miracula edidit, passus & cruci affixus est, resurrexit, assumptus est, atque hæc omnia verè contigerunt, & ab hominibus perspecta sunt: literarum quidem monumentis ad alendam memoriam nostram, & doctrinam eorum, qui tum non aderant, ista mandata sunt: vt ea quæ nõ vidimus audientes ac credentes, beatitudinem eam, quã Dominus prædicauit, assequamur. Verùm quia non omnibus hoc contigit, vt literas nôrint, ac lectioni operam impendant, idcircò Patribus visum est, vt refricandæ quamprimùm memoriæ causa, hæc tanquàm præclara quædam trophæa in imaginibus pingerentur. Siquidem persæpè vsu venit, vt Domini passionem animo minimè versantes, conspecta Christi crucifixi imagine, in salutiferæ passionis memoriam redeamus, ac prostrati, non materiam, sed eum cuius imago effingitur, adoremus: quemadmodùm videlicet nec Euangelici codicis materiam, nec crucis materiam adoramus, verùm id quod per ea exprimitur. Quid enim alioquì discriminis est inter crucem eam, quæ Domini imaginem expressam non habet, & eam quæ habet? Quod etiam de Dei matre sentiendum est. Etenim is honor, quem ei adhibemus, ad eum qui carnem ex ipsa assumpsit, refertur: itémque egregia sanctorum virorum facinora, quæ nos ad animi magnitudinem & zelum, virtutisque eorum imitationem, ac Dei gloriam, extimulant. Nam, vti diximus, honor ille, quo probos conseruos afficimus, nostræ erga communem Dominum beneuolentiæ argumentum est: atque imaginis honor ad exemplar transit. Est autem hæc traditio ex earum numero, quæ Scripturæ verbis minimè expressæ sunt, quemadmodùm & ea, qua ad Orientem conuersi adoramus, & ea, qua crucem adoramus, aliæq; complures his similes. Quin historię quoquè proditum est, cùm Abagarus Edessæ rex eo nomine pictorem misisset, vt Domini imaginem exprimeret, neque id pictor ob splendorem ex ipsius vultu manantem consequi potuisset, Dominum ipsum diuinæ suæ ac viuificæ faciei pallium admouisse, imaginemq; suam ei impressisse, sicq; illud ad Abagarum, vt ipsius cupiditati satisfaceret, misisse. Quòd autem Apostoli quamplurima, nullo Scripturę sacræ loco prodita nobis tradiderint, his verbis testatur ille gentium Apostolus Paulus, State igitur, fratres, & tenete traditiones nostras, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et ad Corinthios scribens, Laudo vos, fratres, quòd per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, traditiones tenetis.

Exod. 33.

Exod. 25.

Nõ tam quid fiat, q̃ cui & quo animo fiat, videndũ.

Gen. 8.

Sculptilia quatenùs dæmonũ simulacra erant, prohibebantur. Itẽ quia diuinitatem per ea exprimere conabantur.

Deut. 4.

Luc. 1.

Gen. 18.

Baruch 3.

Imagines, librorum loco sunt.

Imago crucifixi, memoriam passionis intuentibus renouat.

Adorantes imaginẽ, non materiã, sed quod repræsentatur, adoramus.

Imagines sanctorum nos excitant ad ipsorum imitationẽ. Honor imaginis ad prototypũ transfertur.

Traditio non scripta, est cultus & vsus Imaginum.

Eiusdẽ historiæ & imaginis meminit Niceph. eccl. hist. l. 2. c. 7. & li. 17. c. 16. Euagr. eccle. hist. l. 4. c. 26. Septima Synactiõ. 5. Constãtinus Porphyrogen. apud Metaphrasten 16. Augusti. Apostolicæ Traditiones non scriptæ. 2. Thess. 2. 1. Cor. 11.

13. ATHANASIVS sermone quarto contra Arrianos: In imagine regia species regis & forma appáret, & in rege imaginis species: sine enim omni discrepantia vultus regis in imagine expressus est, vt qui videt imaginem, videat in ea regem: & vicissim, qui regem intueatur, agnoscat illum ipsum eundem esse, qui in imagine repræsentatur. Cæterùm quia in ambobus nulla est dissimilitudo, si quis post conspectam imaginem velit regem videre, huic ad eum modum ità imago iure loqueretur: Ego & rex vnum sumus: ego enim in illo sum, & ille in me: & quod in me animaduertis, id quoquè in eo animaduertas: & quod víderis in illo, víderis & in me. Qui igitur adorat imaginem, in illa adorat ipsum regem, quippe cùm ipsa imago nihil aliud sit, quàm regis forma ac species.

Adoris imaginem regis, ipsum regem adorat.

1. B. SECVNDA Synodus Nicena, quæ est septima generalis trecentorum quinquaginta Episcoporum, celebrata est contra eos qui imagines Christi & sanctorum ex Ecclesijs eijciunt, ac earum venerationem inprobant. Constat verò septem actionibus. IN secunda actione recitatur epistola synodica Adriani primi Pontificis Romani, ad Constantinum Imperatorem & Irenen eius matrem: in qua inter cætera hunc in modum ait: Hi principes Apostolorum sunt, (Petrum & Paulum intelligit) qui Catholicam Orthodoxam fidem auspicati, per scripta quidẽ velutì legibus latis fidem suam seruandam præceperunt: omnibus scilicet, qui in sedes illorum successuri erant, & in fide eorum vsque ad consummationem seculi permansuri, atque ità nostra seruat Ecclesia, & sanctas eorum figuras veneratur, vndè in hunc vsque diem venerãdis horum imaginibus Ecclesiæ nostræ ornatæ ac cõspicuæ sunt. Quemadmodùm sanctissimus & beatissimus Papa Syluester in principio Christianorum nostrorũ orthodoxa fide testatur. Deindè recitata historia, quomodò Constantinus Magnus per beatum Petrum & Paulũ nocte admonitus, à beato Syluestro in fide eruditus fuerit, & ad baptismum suscipiendũ inuitatus, ità subiungit: Postquàm finem narra-

Ex epist. Synodica Adriani 1. in eadẽ 2 actione ab vniuersa Synodo recepta & approbata.

Ecclesia Rõ. ab Apostolis edocta, veneratur Sanctorum imagines.

Digitized by Google

narrationis fecisset, quæsiuit Imperator, qualesnam arbitraretur esse Deos Petrum & Paulum, quos viderat? Respondit Pater, nequaquàm esse Deos, sed seruos & discipulos Domini nostri Iesu Christi, quos in hoc elegisset, vt omnes gentes conuerterent, vt crederent in eum. Hæc cùm audiuisset Imperator, percontatus est, num alicubi essent historiæ illorum: mox beatus Syluester per Diaconos adferri, quas habebat, Apostolorum imagines iussit, quas cùm Imperator aspexisset, clara voce proclamauit: Hi sunt quos per visum conspexeram, neque ampliùs incredulus sum: paretur lauacrum in meam salutem. Constructo autem lauacro, cùm sacro rore tinctus esset, confestìm est sanitati pristinæ restitutus. Deindè non immemor acceptì beneficij, Ecclesias Dei exædificare cœpit, columnas earum pasìm sacris imaginibus in memoriam incarnationis Domini nostri Iesu Christi, omniumq; sanctorum reuerentiam exornauit: nec alia de causa, quàm vt Christianismum in lucem & veritatem, Deiq; cultum proueheret, & omnes gentes à cultu idolorum, & diabolica deceptione conuerteret. Quemadmodùm etiam Diuus Pater Gregorius Apostolorum successor prædicauit, ob id depingi in templis Euangelicas historias, vt homines illiterati, & qui sacros libros legere nequeunt, (quorum sanè maxima pars est) conspectis illis, redderent Deo gloriam, & reducerent in mentem, quæ in carne conuersatio Domini nostri Iesu Christi fuisset: Vt taceam interìm Orthodoxos alios & Christianissimos Imperatores, cum sacerdotibus omnibus & honestis viris Deum colentibus, simul etiam cum vniuerso Christiano populo, qui omnes iuxta antiquam sanctorum Patrum traditionem, venerandas imagines & receperunt & tenent, & in memoriam & compunctionem cordis conseruant, & in hunc vsque diem venerantur. Neque aliter fiebat in partibus & regionibus istis, donèc proauus vester ex impiorum quorundam instructione venerandas imagines abstulit. Ex quo tempore magnus error Græciam istam inuasit, vndè non contemnendum scandalum in mundo factum est. Sed væ illis, per quos scandala in mundum irrepserunt. In eadem epistola nonnullis scripturæ exemplis & testimonijs adductis, illud ex Gregorio Nysseno subiecit: Vidi (inquit ille, de Patriarcha Abraham sermonem faciens) non infrequenter passionis figuram, neque sine lachrymis eiusmodi picturam transij, cùm scilicet opus artificij in personam significatam demonstratum esse viderem. Quinetiam in epistola Diui Basilij, qua in Iulianum desertorem inuehitur: Confiteor filij incarnatam οἰκονομίαν: deindè sanctam Mariam quæ secundùm carnem illum peperit, hanc Deiparam vocans. Suscipio etiam sanctos Apostolos, Prophetas & martyres, qui pro me apud Deum supplicant, quò per illorum mediationem propitius mihi sit Deus noster benignissimus, & remissionem peccatorum mihi gratis largiatur. Quam ob causam & historias imaginum illorum honoro, & palàm adoro. Hoc enim nobis traditum à sanctis Apostolis, non est prohibendum, sed in omnibus Ecclesijs nostris eorum historias erigimus. Adfert deindè Chrysostomi, Cyrilli, Athanasij, Ambrosij, & beati Stephani episcopi Bostrensis testimonia: ex quo Stephano hæc citat: Omnis imago, siue Angelorum, siue Prophetarum, aut Apostolorum, aut Martyrum, aut alioquì iustorum virorum, in nomine Dei facta, sancta est. Non enim ipsum lignum honoratur, sed ipsum illud quod in ligno datur contemplandum: atque ità per recordationem veneratio exhibetur. Omnes enim principes, etiamsi pessimi sint peccatores, adoramus & reuerèter salutamus. quid vetat igitur, quò minùs non liceat & sanctos Dei ministros venerari, & in memoriâ eorum imagines statuere & erigere, nè in obliuionem perpetuam veniant? Hanc autem Adriani epistolâ vniuersa Synodus in eadem actione secunda recepit & approbauit.

Syluester habebat D. Petri & Pauli Imagines.

Eadē de ijs imaginibus refert Nicephor. lib. 7. cap. 33.

Cōstantinus Magnus Ecclesias imaginibus exornauit.

Ad Serenum Massiliēsem lib. 9. epist. 9. & ad eūdem epist. 109. lib. 7. indictiōe 2.

Oēs orthodoxi sunt in eadē sententia.

Leo Isaurus Iconomachꝰ Imperator.

Matth. 18. Gregorij Nysseni testimonium.

Pictura immolationis Isaac, Gregorium ad lachrymas commouit.

Basilij Magni testimonium.

Sancti pro nobis supplicant.

Honorat imagines S. Basil. ex Apostolorum traditione.

Stephani Bostrensis testimonium.

Nō honoratur lignū aut materia. Vide Panopliam Euthymij. tit. 19. Nota.

Approbatio huius epistolæ.

2. IN actione tertia ab eadem Synodo approbantur literæ Orientalium Episcoporum ad Tharasium Patriarcham Constantinopolitanum: in quibus inter cætera sic scribunt: Sanctas imagines reuereamur, principiò adorantes Dei verbi, propter nos incarnati, Domini nostri & Seruatoris Iesu Christi, qui formam serui adsumpsit, imaginem. Veneramur etiam & adoramus imaginem Deiparæ, & Dominæ nostræ irreprehensibilis, immaculatæ, & inexplicitæ castitatis matris, quæ illum peperit. Quinetiam sanctorū Apostolorum, Prophetarum, & victorum Martyrum, sanctorumq; & beatorum, velutì amicorum Dei imagines colimus, non in materia aut coloribus honorem constituentes, sed per hoc officium nostrum, quod ipsis adeò, quorum typum imagines gestāt, debemus impartientes: cùm sciamus, iuxta Basilij Magni sententiam, quòd imagini honor exhibitus, ad ipsum prototypum referatur.

Ex epistola Orientalium Episcoporū à Synodo approbata & recepta.

Imagines Christi & Sanctorū venerātur Orientales Episcopi.

Nō in materia aut coloribus honorē constituunt.

In Figuratum honor redundat.

3. IN actione quarta adducuntur multa testimonia scripturæ sacræ, & sanctorum patrum, ac historiæ nonnullæ de pio & vtili vsu imaginum: quæ longum esset perscribere: Inter cætera verò ex beato Chrysostomo in encomio in Meletium refertur, quòd in annulis, in poculis, in phialis, in thalami parietibus, & vbiquè sanctam Meletij imaginem multi pinxerint. Deindè in oratione, quòd veteris & noui testamenti vnus sit Legislator: Ego, inquit, & ex cera fusilem picturam pietate plenam amaui. Præterea ex oratione beati Gregorij Nysseni de deitate Filij & Spiritus, & in Abraham: Vidi sæpiùs inscriptionis imaginem, & sine lachrymis transire non potui, cùm tam efficaciter pictura ob oculos poneret historiam. Procumbit enim ante aram Isaac genibus innixus, circunductas ferens in tergo manus. Ibidèm recitatus est Diui Athanasij libellus, de Christi imagine, quam Iudæi in Beryto trāsfixerant. Præterea lecta est in ea actione beati Patris Nili epistola ad Olympiodorum proconsulem, qui constituerat ædificare templum: Debet esse firmæ & virili sententiæ genuinum, in sacro loco ab Oriente sanctissimi templi, vnicam & solam effigiari crucem. Per solam enim salutiferam crucem, genus humanum liberatum est. Perq; hanc desperabundis vndiquè spes annunciatur. Verùm noui & veteris testamenti historijs hincindè parietes templi repleri doctissimi pictoris opera velim, quò scilicet hi qui literas non nôrunt, neque sacram scripturam legere queunt, contemplatione picturæ in memoriam reducant, quinam germanè vero illi Deo per fortia facta seruiêrunt, atque in certamen excitentur glorioſorum & laudatorum facinorum, per quæ cum cælo terrā commutārunt, venerantes scilicet per contemplationem ea quæ non viderunt.

Ex B. Chrysostomo. Imagines Meletij Antiocheni episc.

Vide eadem apud Nicep. lib. 12. ca. 14.

Fusilē picturam amauit Chrysost.

Ex Nysseno. Genes. 22.

Ex Athanas. de passione imaginis.

In templis imago crucis ad Oriētem.

In parietibus historiæ sacræ depingendæ.

4. ET in fine actionis quartæ sancta Synodus dixit: Venerandas imagines veneramur. Nos veteri Ecclesiæ legislationi insistamus, Nos statuta patrum conseruemus. Nos, qui addunt aut auferunt aliquid de Ecclesia, anathematizamus. Nos nuperam Christianorum accusatorum inuentionem anathematizamus. Nos venerandas imagines salutamus. Nos, qui sic nolūt, anathemati subijcimus: Christianorum accusatoribus, videlicet Iconoclastis, anathema &c.

Approbat S. Synodus imaginum veneration em.

Anathema Iconoclastis.

5. ACTIO sexta continet refutationem hæreticorum, qui in Constantinopolitano conciliabulo sub Leone hæretico Imperatore imagines dānauerant: quorum argumenta & sententiæ referuntur per Gregorium quendam Neocæsariensem, qui iam repugnerat: & per Epiphanium Diaconum, nomine sanctæ Synodi egregiè refelluntur.

Conciliabulum Cōstantinop. de tollendis imaginibus.

Distri-

Digitized by Google

Ab Apostolis perdurans Traditio ab historijs & patribus approbata. Matth. 9.

Distributa est hæc actio per sex tomos. In quarto autem tomo ità legimus: Quòd autem cum multis alijs, quæ in Ecclesia obseruantur sine scriptura, nobis imaginum veneratio tradita sit, ab Apostolorum temporibus latè per historias traditum est, de imagine maximè hæmorrhoissæ, quâ multis scriptoribus confirmare possumus. Huiusmodi autem cum ipso Domino imago in statuâ conflata est. Contingit autem ipsa fimbriam statuæ Dominicæ, quemadmodùm in Euangelio traditum est, vndè etiam salutem consequuta est, atque hæc in libris multorum Ecclesiasticorum scriptorum reperire licet. Quinetiam Basilius Magnus, cuius scripta per omnes terræ fines resonant, in diuersis opusculis suis mentionem imaginum facit. Gregorius etiam illius & carne & spiritu frater, Nyssenſium Præsul, in sermone in Abraham, idem sentit. Item alter Gregorius, qui à theologia nomen sortitus est, in versibus à se conditis, qui de virtute inscribuntur, assentit. & Ioannes, qui os auro splendidius & lucidius cõsecutus est, in oratione funebri in Meletium Episcopum Antiochiæ, & in sermone qui inscribitur, quòd veteris & noui testamenti vnus sit legislator. Cyrillus item expiator Nestorianæ hæresis, in epistola ad Acacium Episcopum Scythopoleos, Anastasius Episcopus Theopoleos, Sophronius, Maximus. Sed quid hos nominatim citamus? Omnes enim sancti patres nostri imagines receperunt. Quam ob causam mendaces deprehenduntur in hoc, quòd dicunt, non esse patrum traditionem.

Basilius.

Greg. Nyssenus.

Nazianzenus.

Chrysostomus.

Cyrill. Alex.

Anastasius.

Sophronius.

Maximus.

Omnes Patres imagines receperunt.

6. ACTIONE septima demùm in definitione sanctæ, magnæ, & vniuersalis in Nicea Synodi secundæ: Fatemur vnanimiter nos Ecclesiasticas traditiones, siue scripto siue consuetudine valentes & decretas, retinere velle, quarum de numero est imaginum effiguratio, vt quæ historiæ Euangelicæ promissionis concinat, ad credulitatem veræ & non phantasticæ incarnationis Dei, & ad vtilitatem similitudinis, quam nobis exhibet, vtiliter inuentam. His sic se habentibus, regiam viam incedentes, & sanctorum nostrorum & diuinorum Patrum doctrinæ insistentes, & Catholicæ ecclesiæ, in qua sanctus Spiritus inhabitat, traditionem obseruantes: definimus cum omni diligentia & cura, venerandas & sanctas imagines ad modum & formam venerandæ & viuificantis crucis è coloribus & tessellis, aut alia quauis materia commodè paratas, dedicandas, & in templis sanctis Dei collocãdas, habendásque: tum in sacris vasis & vestibus, tum in parietibus & tabulis, in ędibus priuatis, in vijs publicis: maximè autem imaginem Domini & Dei Seruatoris nostri Iesu Christi, deindè intemeratæ Dominæ nostræ Deiparæ, venerandorum angelorum, & omnium deindè sanctorum virorum. Quô scilicet per hanc imaginum pictarum inspectionem, omnes qui contemplantur, ad prototyporum memoriam & recordationem & desiderium veniant, illisq; salutationem & honorariam adorationem exhibeant, non secundùm fidem nostram, veram latriam, quæ solùm diuinæ naturæ competit: sed quemadmodùm typo venerandæ & viuificantis crucis, & sanctis euangelijs, & reliquis sacris oblationibus suffitorum & luminarium reuerenter accedimus, quemadmodùm veteribus piè in consuetudinem hoc adductum est. Imaginis enim honor in prototypum resultat: & qui adorat imaginem, in ea adorat quoquè descriptum argumentum. Sic enim sanctorum nostrorum patrum obtinet disciplina, vel traditio Catholicæ Ecclesiæ, quæ à finibus vsque ad fines Euangelium suscepit. Paulo ergò sic in Christo loquenti, omniq; Apostolico cœtui & patribus sanctis idem sentientibus inhærentes, seruamus traditiones quas suscepimus. Et subscriptione facta, sancta Synodus exclamauit: Omnes sic credimus, omnes idem sapuimus, omnes approbantes subscripsimus. Hæc est fides Apostolorum, hęc est fides Patrum, hęc est fides Orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum cõfirmauit. Credentes in vnum Deum, in Trinitate laudatum, venerandas imagines amplexamur.

Traditio ecclesiastica de Imaginibus.

Synodi definitio de honorãdis imaginibus.

Vtilitas Sanctarum imaginum.

Qualis veneratio ijs debeatur.

Hæc est fides Apostolorũ & Orthodoxorum.

7. OCTAVA synodus generalis, Constantinopolitana, canone tertio: Sacram imaginem Domini nostri Iesu Christi & omnium Saluatoris, æquo honore cum libro sanctorũ Euangeliorum adorari decernimus. Sicut enim per syllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, salutẽ consequuntur omnes: ità per colorum imaginariam operationem & sapientes & idiotę cuncti, ex eo quod in promptu est, perfruuntur vtilitate. Quæ enim in syllabis sermo, hæc & scriptura quæ in coloribus, prædicat & commendat. Dignum est enim, vt secundùm congruẽtiam rationis & antiquissimam traditionem, propter honorem, quia ad principalia ipsa refertur, etiam deriuatiuæ imagines honorentur, & adorentur, vt sanctorum Euangeliorum sacer liber, atque typus precioſæ crucis.

Imagines venerandæ.

8. AVGVSTINVS libro primo de consensu Euangelistarum, capite decimo de ijs loquens, qui se Christi libros ad Petrum & Paulum scriptos legisse, & in eis magicam artem descriptam inuenisse mentiuntur: Cùm vellent (inquit) tale aliquid fingere Christum scripsisse ad discipulos suos, cogitauerunt, ad quos potissimùm scribere potuisse facilè crederetur, tanquàm ad illos qui ei familiariùs adhæsissent, quibus illud quasi secretum dignè committeretur; & occurrit eis Petrus & Paulus, credo quòd pluribus locis simul eos cum illo pictos viderunt, quia merita Petri & Pauli etiam propter eundem passionis diem, celebriùs & solenniter Roma commendat.

S. Petrus & D. Paulus cũ Christo simul pingi olim solebant.

9. DAMASVS Papa libro Pontificali in vita Syluestri: Huius temporibus fecit Constantinus Augustus basilicas istas, quas & ornauit: Basilicam Constantinianam, vbi posuit dona ista: Fastigium argenteum, habens in fronte Saluatorem sedentem in sella quinque pedum, pensantem libras *centum viginti. Et duodecim Apostolos, habentes singuli quinos pedes, pensantes libras nonaginta, cum coronis ex argẽto purissimo. Item à tergo respicientem in absidę Saluatorem, sedentem in throno in pedibus quinque ex argento purissimo, pensantem libras centum quadraginta. Et angelos quatuor ex argento in quinis pedibus, qui pensant singuli libras centum quinque cum gemmis Alabandenis. Et infrà: Annexum ex stipa Ammianti in labro fontis agnum ex auro purissimo, fundentem aquam, pensantem libras triginta. Ad dexteram agni, Saluatorem ex argento purissimo, in pedibus quinque, pensantem libras centum septuaginta. In lævua agni, beatum Ioannem Baptistam ex argẽto, in pedibus quinque, tenentem titulum scriptum, qui hoc habet: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi, pensantem libras centum. Ibidem: Super corpus beati Petri, super os quo cõclusit illud, fecit crucem auream purissimam, pensantem libras cẽtum quinquaginta. Sed & crucem auream super locum beati Pauli Apostoli posuit, pensantem libras centum quinquaginta.

Cõstantinus Magnus collocauit in tẽplo argẽteas statuas Saluatoris & 12. Apostolorũ. aliàs *310. Vt quid perditio hæc, dicat fortè cum Iuda Iconomachus aliquis.

Angelorum quatuor imagines argenteæ.

Agni.

Saluatoris.

Ioannis Baptistæ.

Ioan. 1.

Crux aurea.

10. ATHANASIVS in libello de passione imaginis Domini nostri IESV Christi, qualiter crucifixa est in Syria, in vrbe Beryto, capite quarto: Postquàm curati sunt (perunctione sanguinis qui ex imagine fluxerat) cuncti, qui ægritudine detinebantur, cucurrit omnis multitudo Iudæorum ad domum sanctæ Ecclesiæ, quæ in eadem vrbe erat, vbi & Metropolitanũ inuenerunt. Cuius prouoluti vestigijs, se peccâsse, se grauiter deliquisse, magnis vocibus fatebantur. Is cùm ab eis perquireret omnem rei gestæ veritatem, sanctam iconam Domini Saluatoris eidem demonstran-

Lectus est hic libellus in septima synodo generali, actione 4.

Digitized by Google

ſtrantes, annunciauerũt cuncta, quæ in ea exercuerant: & qualiter ab ictu lanceæ ſanguis & aqua emanauit ex latere ipſius, nec non & de mirabilibus ab ea oſtenſis ipſi retulerunt per ordinem. Ille verò interrogabat, qualiter icona ipſa ab eis fuiſſet reperta, & ſi ab aliquo eam accepiſſent. At illi retulerunt ei, quòd quidam Chriſticola per obliuionem in cellula ſynagogæ proxima dimiſiſſet eandem iconam, dum ſe ad alium locum transferret hoſpitandi gratia. Qui ſtatim iubetur inquiri: & repertus, in præſentia Domini Metropolitani ſtatuitur. Cúmque ab eo ſtudioſiſſimè fuiſſet interrogatus, quomodò icona apud ſe deueniſſet, vel à quo tam mirabiliter poſita eſſet, reſpondit dicens, quòd Nicodemus, qui ad Ieſum nocte venerat, proprijs manibus eam compoſuiſſet, & moriens Gamalieli tradidiſſet. Gamaliel autem doctoris gentium Pauli magiſter, cùm diem ſibi cerneret adeſſe extremum, Iacobo eam reliquit, & Iacobus Symeoni, & Symeon Zachęo, & ſic per ſucceſſiones temporum in Hieroſolyma perdurauit, vſquequò ſubuerſio illius vrbis patrata eſt quadrageſimo & tertio anno poſt aſcenſionem Domini Saluatoris ad cælos. Sed biennio antequàm Titus & Veſpaſianus eandem ſubuerterent vrbem, admoniti ſunt à Spiritu ſancto fideles, atque diſcipuli Chriſti, vt relicta vrbe, ad regnum ſe transferrrent Agrippæ Regis, quia ipſe tunc Agrippa Romanis fœderatus erat. Qui egreſſi ab vrbe, omnia quæ ad cultum noſtræ religionis vel fidei pertinere videbantur, ſecũ auferentes, in has regiones ſe tranſtulerunt. Quo tempore etiam icona cum cæteris rebus Eccleſiaſticis deportata, vſque hodiè in Syria permanſit, quam ego ipſe à parentibus ex hac luce migrantibus, mihi traditam, iure hereditario vſque nunc poſſedi. Hęc certa & manifeſta ratio eſt de icona ſancta Domini Saluatoris, qualiter de Iudæa in Syriæ partes deuenit.

A Nicodemo facta Chriſti imago, poſteris relicta. Ioan. 3.

Acto. 22.

11. GREGORIVS libro nono epiſtolarum, epiſtola nona ad Serenum Maſſilienſem Epiſcopum: Perlatum ad nos fuerat, quòd inconſiderato zelo ſuccenſus, ſanctorum imagines ſub hac quaſi excuſatione, nè adorari debuiſſent, confregeris. Et quidem quia eas adorari vetuiſſes, omninò laudauimus, fregiſſe verò reprehendimus. Dic frater, à quo factum ſacerdote aliquando auditum eſt quod feciſti? Si non aliud, vel illud te non debuit reuocare, nè deſpectis alijs fratribus, ſolum te ſanctum & eſſe crederes ſapientem? Aliud eſt enim, picturam adorare: aliud, per picturæ hiſtoriam, quid ſit adorãdum, addiſcere. Nam quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis præſtat pictura cernentibus, quia in ipſa etiam ignorantes vident quod ſequi debeant, in ipſa legunt qui literas neſciunt. Vndè & præcipuè gentibus pro lectione pictura eſt. Quod magnoperè à te, qui inter gentes habitas, attendi debuerat, nè, dum recto zelo incautè ſuccenderis, ferocibus animis ſcandalum generares. Frangi verò non debuit, quod non ad adorandum in Eccleſijs, ſed ad inſtruendas ſolummodò mentes fuit neſcientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus ſanctorum depingi hiſtorias non ſine ratione vetuſtas admiſit, ſi zelum diſcretione condijſſes, ſine dubio & ea quæ intendebas ſalubriter obtinere, & collectum gregem non diſpergere, ſed potiùs diſperſum poteras congregare: vt paſtoris in te meritum nomen excelleret, non culpa diſperſoris incumberet.

Epiſcopus qui imagines ſanctorũ nè adorentur confregerat, reprehenditur.

Pictura idiotarum liber.

Imagines nõ ſunt in Eccleſijs propoſitæ ad adorãdum, ſcilicet latriæ cultu.

12. ET libro ſeptimo, indictione ſecunda, epiſtola quinquageſimatertia ad Secundinum: Imagines quas tibi dirigendas per Dulcidum diaconum rogaſti, miſimus. Vndè valdè nobis tua poſtulatio placuit, quia illum toto corde, tota intentione diligis, cuius imaginem præ oculis habere deſideras. Ab re non facimus, ſi per viſibilia inuiſibilia demonſtramus. Sic homo qui alium ardenter videre deſiderat, aut ſponſam amans videre conatur, ſi contigerit eam ad balneum, aut ad Eccleſiam ire, ſtatim per viam incedenti ſe præparat, vt de viſione eius hilaris recedat. Scio quidem, quòd imaginem Saluatoris noſtri non ideò petis, vt quaſi Deum colas, ſed ob recordationem filij Dei in eius amore recaleſcas, cuius te imaginem videre conſideras. Et nos quidem non quaſi ante diuinitatem ante illam proſternimur, ſed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut paſſum, ſed & in throno ſedentem recordamur. Et dum nobis ipſa pictura quaſi ſcriptura ad memoriam filium Dei reducit, animum noſtrum aut de reſurrectione lætificat, aut de paſſione demulcet. Ideóque direximus tibi ſurtarias duas, imaginem Dei Saluatoris, & ſanctæ Dei genitricis Mariæ, beatorúmque Apoſtolorum Petri & Pauli continentes, per ſupradictum filium noſtrum, & vnam crucem, clauim etiam pro benedictione à ſanctiſſimo corpore Petri Apoſtolorum principis, vt per ipſum à maligno ſis defenſus, per cuius ſignum munitum te eſſe credis: & ex eo te protegat, qui iuuenilia ſemper ſuggerit recordari: vt in bonis actibus perſeuerans, alios in eius amore accendas, propter quem te feciſti haberi, vt vitæ huius mala quęque inimicus ſuggerit retroacta mentis prouẽtibus quaſi faciliùs inardeſcas, pro cuius amore vitam etiam velis finire. Ipſe quoquè te protegat vſque in finem, qui cunctum mundum dignatus eſt redimere Ieſus Chriſtus.

Imagines deuotionem excitant.

Ante imaginẽ non quaſi ante diuinitatẽ proſternimur.

Tranſmittit Gregorius imagines Chriſti, B. Virginis, Petri & Pauli.

13. IBIDEM epiſtola centeſima nona ad Serenum Maſſilienſem Epiſcopum: Indico dudùm ad nos peruenisſe, quòd fraternitas veſtra quoſdam imaginum adoratores aſpiciens, eaſdem Eccleſiæ imagines confregit atque proiecit. Et quidem zelum vos, nè quid manu factũ adorari poſſit, habuiſſe laudamus: ſed frangere eaſdem imagines non debuiſſe iudicauimus. Idcircò enim pictura in Eccleſijs adhibetur, vt hi qui literas neſciunt, ſaltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent.

Reprehendit imaginum confractorẽ.

Picturæ cur in Eccleſijs adhibeantur.

14. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoſeptimo: vt ſuprà hac eadem quæſtione, A. teſtimonio duodecimo.

15. EVSEBIVS Cæſareenſis libro ſeptimo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite decimoquarto: Quoniam in huius ciuitatis (Cæſareę Philippi, quam Paneadem vocant) mentionem incidi, operæprecium arbitror, hiſtoriam hoc loco citare, quæ digna planè videtur, quam memoriæ ad poſteritatem commendemus. Mulierem illam ſanguinis profluuio afflictatam, quam ſanctorum Euangeliorum teſtimonio à Seruatore noſtro morbi remedium inueniſſe cognouimus, ex ea ciuitate oriundam, illiuſq; domum ibi oſtendi, & admirabilia quædam Seruatoris in eam beneficij monumenta & quaſi trophæa ad hoc tempus durare memorant. Pro foribus enim domus illius, æneam mulieris effigiem genibus flexis, & manibus inſtàr ſupplicantis, in anteriorem partem extenſis, ſuper editum lapidem collocatam: huic eregionè viri erectam imaginem, ex eadem materia conflatam, veſtitu ad talos demiſſo decenter ornatam, & manum mulieri porrigentem, ad cuius pedes in ipſa baſi peregrinam quandam & inuſitatam herbæ ſpeciem enaſci: quam quidem, vbi ad ænei veſtitus fimbriam excreuerit, morbis cuiuſque generis medicandi vim & facultatem habere. Hanc ſtatuam, effigiem Ieſu exprimere dicunt: quam ad noſtram vſque ętatem manentem, ipſi ad eam ciuitatem profecti, oculis cernebamus. Nec planè mirum, eos, qui ex gentilibus prognati, à Seruatore dum inter homines viuebat, beneficijs affecti fuiſſent, iſta effeciſſe, cùm & nos Petri & Pauli Apoſtolorum, & Chriſti etiam ipſius, imagines in picturis colorum varietate expreſſas,

Hæc eadem refert Nicep. l. 6. hiſt. eccl. cap. 15.

Matth. 9. Marc. 5. Luc. 8.

Mulier in euangelio cõmendata à Chriſto, eius imaginẽ exeuxit.

Miraculum.

Euſebius eã imaginem oculis conſpexit.

Imagines Petri & Pauli.

Digitized by Google

preſſas, conſeruatásque aſpeximus.

16. SOZOMENVS hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro quinto, capite vigeſimo: Illud porrò dicetur à me, quod etiam regnante Iuliano accidit: quod quidem, vt Chriſti potentiam planè indicat, ità iram diuinam aduersùs Imperatorem accenſam euidenter oſtendit. Cùm certior factus eſſet Cæſareę Philippi (eſt ea quidem vrbs Phœniciæ, quam Paneadem vocant) præclaram eſſe Chriſti ſtatuam, quam mulier quæ ſanguinis profluuio laborabat, cùm eſſet morbo liberata, ibi collocauerat: eam deturbauit, ſuamq; in eius loco poſuit. Quo facto, ignis violentus de cælo delapſus, ſtatuam illam circiter pectus perſecuit, caputq; vnà cum collo in terram deiecit, atque in faciem humi ea in parte deſixit, quæ fuerat à pectore diuulſa. Ex quo quidem tempore ad hodiernum diem atra tanquàm fulminis ictu ambuſta manet. Id temporis igitur Gentiles ſtatuam Chriſti tanta cum violentia trahebant, vt eam confringerent. at Chriſtiani poſteà eius fragmenta cùm collegiſſent, in Eccleſia poſuerunt, vbi etiam adhuc cuſtoditur. Ex baſi ſupra quam hęc ſtatua locata erat, herba quędam, vti narrat Euſebius, quæ morbis cuiuſque generis mederi ſolet, enaſcebatur: quæ quidem cuius generis eſſet, nemo noſtrorum medicorum, qui vel ſcientia valebant medendi, vel experiẽtia, omninò nouit.

Iulianus apoſtata ſtatuam illam Chriſti deturbauit.

Apoſtatę imago de cælo tacta eſt.

Fragmenta imaginis Chriſti in Eccleſia cuſtodita.

Euſebius vt ſuprà.

17. NICEPHORVS Calliſtus libro ſecundo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite ſeptimo: Poſtquàm Augarus ſcripto ſuo perſuadere Chriſto quod voluiſſet (vt ſcilicet ad ſe veniret, ipſumq; quo iamdudùm affligebatur, inueterato morbo liberaret) non potuit, deſperato Ieſu, propter reſponſum acceptum, aduentu, quid caperet conſilij incertus, eo tamen quo in Chriſtum tenebatur deſiderio, perculſus, pictorem eximium ad eum miſit, eiq; vt diligenter & accuratè faciem eius in pictura effingeret, imaginémque pro deſiderato illo ſibi adferret, imperauit. Et ille quidem venit, atque in loco ſublimiore ſtans, pingere Chriſti vultum, vt decebat, conabatur. Quum verò cœptum opus non ſuccederet, (diuinus quippe ſplendor & gratia in vultu eius coruſcans, impedimento erat) re ea cognita Saluator textum lineum petit, in eóque priùs loto faciem ſuam exprimit, & ad * Augarum mittit. Dicitur quoquè Perſarum rex, manu ingenióque promptum pictorem miſiſſe, & per hunc feruenti fidei deſiderio, ſimul & ipſius Chriſti, & quę eum diuino modo genuit, matris, quàm celerrimè imaginem depictam accepiſſe. Atque hæc quidem ex tabularijs & archiuis ciuitatis Edeſſæ, quæ tum regia adminiſtrabatur poteſtate, ſunt deſumpta. Fuerant enim in publica librorum monumenta relata. Et libri de Augari rebus conſcripti hæc quoquè complectebantur, ex Syrorum lingua translata.

Huius imaginis Edeſſenæ ſuprà meminit Damaſcenus.

Alij eũ Abgarum, alij Abgarũ nominant.

18. ET eiuſdem libri capite quadrageſimotertio: Fertur Lucas quoquè primus Chriſti, & quæ eum ità vt Deum decebat genuit, matris, atque item principum Apoſtolorum effigiem pingendi arte adumbrâſſe, vndè in omnem deindè habitabilem orbem tam venerãdum & precioſum opus eſt illatum.

Lucas primo pinxit imagines Chriſti, B. Virginis, & principum Apoſtolorum.

19. IDEM libro ſexto, capite decimoſexto: Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, ipſiuſq; adeò Chriſti, & quæ eum ſupra naturæ captum mirificè genuit virginis matris, coloribus adumbratas imagines plurimas ad hunc vſque diem conſeruatas eſſe nouimus. Ac Lucas quidẽ Apoſtolus ipſas accuratè, opus id exorſus, manibus ſuis depinxit: deindè verò ex veteribus alij quoquè viri, pro eo atquè par erat, veluti ſeruatores ſuos in ſignis & picturis ſeruantes, idem fecêre.

Imagines Chriſti, B. Mariæ, Petri & Pauli, à S. Luca depictæ.

20. NICETAS Choniates libro quinto de rebus geſtis Manuelis Comneni Imperatoris: Pannonijs ſuperatis, Imperator tanta victoria lætus & exultans, Deo gratijs actis, ſtatim rei benè geſtæ nuncios in vrbem mittit: ac poſt dies aliquot & ipſe Conſtantinopolim ingreſſus, triumphum ducit ab Orientali porta, quæ ad arcem patet, eumq; ob inſignẽ & incruentam victoriam quàm ſplendidiſſimè & magnificentiſſimè adornat. Expanſæ ſunt omnes purpureæ & auratæ veſtes: & cies alij aliundè ad pompam illam confluentes inſtàr torrentis ex monte decurrentis, fora, ædes, templa, officinas, & loca omnia vrbis ampliſſimæ deſeruerunt. Sunt & captiui in triumpho ducti. Platea illa vtrinquè ſuggeſta habuit ad binas & ternas contignationes educta, tecta quoquè omnia ſpectatoribus referta fuerunt. Imperatorem quadrigæ argenteæ auratæ cum equis niue candidioribus præcedebant: quibus impoſita erat imago inuictæ adiutricis & inſuperabilis cõmilitonis matris Dei. Eum currum Imperatoris propinqui atque amici, ſenatus, viri magiſtratibus & dignitatibus inſignes, ponè ſequebantur. Deindè ipſe Imperator prodijt equo feroci inſidens, vir inclytus & maximus, ornamentis illuſtribus inſignis.

Imago B. virginis inuictæ adiutricis, in curru triumphali conſtituta.

21. IDEM de Imperio Ioannis Comneni: Illud inſignem eius pietatem teſtatur: Cùm Romanæ phalanges vrgentibus hoſtibus, & audaciùs ſe inferentibus laborarent, imaginem Dei genitricis cum gemitu & miſerabilibus geſtibus intuens, lachrymas bellicis ſudoribus calidiores fundebat, neque id fruſtrà. Statim enim cæleſti robore armatus, Scythicam aciem profligat: quemadmodùm olim Moyſes extenſione manuum Amalechiticas turmas diſſipauit.

Imperator ante imaginẽ B. Virginis lachrymas fundit non fruſtrà.

Exod. 17.

22. IONAS Aurelianenſis epiſcopus, ſcripſit libros tres imperante Ludouico, de cultu imaginum aduersùs Claudiũ Taurinenſem epiſcopum, diſcipulũ Felicis epiſcopi Vrgelitanenſis, in Concilio Francofordienſi, ſub Adriano primo & Carolo Magno celebrato, damnati: qui non ſolùm picturas ſanctarum rerum geſtarum, (vt ipſe Ionas ait in principio libri primi) verùm etiam crucem materiales, quibus ob honorẽ & recordationem redemptionis ſuæ ſancta conſueuit vti Eccleſia, à cunctis parochiæ ſuæ baſilicis dicitur deleuiſſe, euertiſſe, & penitùs abdicâſſe.

Claudius Taurinenſis Iconoclaſta ab Iona Aurelianenſi confutatur.

23. DAMASCENVS ſcripſit orationes ſiue libros tres aduersùs eos, qui ſanctas imagines traducunt & criminantur, præcipuè verò aduersùs Imperatorem Leonem Iſaurum Iconomachum: in quibus doctiſſimè confutat argumenta Iconoclaſtarum, & veterem Eccleſię traditionem de vſu & cultu ſanctarum imaginum propugnat ac defendit, multis etiam antiquorum Patrũ teſtimonijs, & hiſtoriarum exemplis adductis, quæ nimis longum foret aſſcribere.

Damaſcenus Imperatorẽ Iconoclaſtã oppugnat.

24. EXODI vigeſimoquinto: Duos quoquè Cherubim aureos & productiles facies ex vtraque parte oraculi. Cherub vnus ſit in latere vno, & alter in altero. Vtrunque latus propitiatorij tegant, expandentes alas & operientes oraculum, reſpicianteq; ſe mutuò verſis vultibus in propitiatorium, quo operienda eſt arca, in qua pones teſtimonium quod dabo tibi. Indè præcipiam & loquar ad te ſupra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt ſuper arcam teſtimonij, cuncta quæ mandabo per te filijs Iſraël.

Imagines veteris teſtamenti.

25. RVRSVM capite trigeſimoſeptimo: Duos etiam Cherubim ex auro ductili, quos poſuit ex vtraque parte propitiatorij, Cherub vnũ in ſummitate vnius partis, & Cherub alterum in ſummitate partis alterius: duos Cherubim in ſingulis ſummitatibus propitiatorij, extendentes alas, & tegentes propitiatorium, ſeq; mutuò & illud reſpicientes.

26. NVMERORVM ſeptimo: Cumq; ingrederetur Moyſes tabernaculum fœderis, vt conſu-

Digitized by Google

leret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubim, vndè & loquebatur ei.

27. ET capite vigesimoprimo: Orauit Moyses pro populo, & locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo. qui percussus aspexerit eum, viuet. Fecit ergò Moyses serpentem æneum, & posuit eum pro signo. Quem cùm percussi aspicerent, sanabantur.

28. TERTII Regum sexto: Et fecit in oraculo duos Cherubim de lignis oliuarum, decem cubitorum altitudinis. Quinque cubitorum ala Cherub vna, & quinque cubitorum ala Cherub altera: id est, decem cubitos habentes à summitate alæ vnius vsque ad alæ alterius summitatem. Decem quoquè cubitorum erat Cherub secundus: in mensura pari, & opus vnum erat in duobus Cherubim, id est, altitudinem habebat vnus Cherub decem cubitorum, & similiter Cherub secundus. Posuítque Cherubim in medio templi interioris: extendebant autem alas suas Cherubim, & tangebat ala vna parietem, & ala Cherub secundi tangebat parietem alterum: alæ autem alteræ inmedia parte templi se inuicèm contingebant. Texit quoquè Cherubim auro. Et omnes parietes templi per circuitum sculpsit varijs cælaturis & torno: & fecit in eis Cherubim, & palmas, & picturas varias, quasi prominentes de pariete & egredientes. Sed & pauimentum domûs texit auro intrinsecùs & extrinsecùs. Et in ingressu oraculi fecit duo ostiola de lignis oliuarum, postésque angulorum quinque. Et duo ostia de lignis oliuarum, & sculpsit in eis picturam Cherubim, & palmarum species, & anaglypha valdè prominentia, & texit ea auro: & operuit tam Cherubim, quàm palmas & cætera auro. Fecítque in introitu templi postes de lignis oliuarum quadrangulatos, & duo ostia de lignis abiegnis altrinsecùs: & vtrunque ostium duplex erat, & seipsum tenens aperiebatur. Et sculpsit Cherubim, & palmas, & cælaturas valdè eminentes: operuítque omnia laminis aureis.

Fides Apostolorum & Orthodoxorũ.

1. C SECVNDA Synodus Nicena, actione septima, in definitione: Sancta Synodus exclamauit: Hæc est fides Apostolorum, hæc est fides patrum, hæc est fides Orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum confirmauit. Credentes in vnum Deum, in Trinitate laudatum, venerandas imagines amplexamur. Qui secùs agunt, anathemate percelluntor. Qui sic non sentiunt, ab Ecclesia depelluntor. Nos antiquæ Ecclesiæ legislationi insistimus, nos decreta Patrum custodimus, nos adijcientes aliquid aut auferentes Ecclesiæ anathematizamus. Nos venerandas imagines susçipimus. Nos, qui secùs faxint, anathemate percellimus. Quicunq; sententias sacrę scripturæ de idolis, contra venerandas imagines adducũt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicũt, quòd imagines Christiani vt deos adorent, anathema. Qui scientes communicant cum illis, qui contra venerandas imagines sentiunt, aut eas dehonestant, anathema. Qui audent Ecclesiam Catholicam dicere idola aliquando suscepisse, anathema.

Anathemate feriuntur à sancta synodo omnes Iconomachi, & eorũ falsa doctrina.

Eadem anathemata etiã in fine actionis 4. & 5. p. lata à synodo fuêre.

Anathema ijs qui scripturas de idolis, contra imagines citant, aut eas idola appellant.

2. SYNODVS octaua generalis canone septimo: Valdè proficuum est & venerabiles imagines pingere, sed & proximos disciplinas diuinę ac humanæ sapientiæ docere. Non autem bonum est, nec omninò proficuum, ab indignis horum aliquid fieri. Huius rei gratia nequaquàm imagines operari in sacris templis, sed neque in quouis loco docere anathematizatos ab hac sancta & vniuersali synodo, definimus & promulgamus, *vsque à propria seductione ac malitia cõuertantur. Quisquis ergò post hanc definitionem ad picturæ sanctarum imaginum in Ecclesijs, aut doctrinæ actionem quoquo modo eos admiserit, si quidem clericus fuerit, proprio gradu periclitetur: si laicus, communione priuetur.

*videtur legendum, quousquè

3. NICEPHORVS libro decimosexto historiæ Ecclesiasticæ, capite vigesimoseptimo: Xenajas quidam erat (Philoxenum Græca lingua rectè vocet) genere Persa, & fortuna seruus, peridoneus satanæ minister. qui sub Calandionis Episcopatu, quum ab hero suo profugisset, ad Ecclesiam Dei accessit, clericum se esse affirmans, quum quidem nondùm diuino regenerationis lauacro initiatus esset. Calandion vbi hominem eum, & latentem in eo maleuolentiam ex signis & coniecturis quibusdam cognouit, ab Ecclesia eum proscripsit. Vbi verò Calandioni Petrus Cnapheus successit, Xenaiam ille non solùm recepit: verumetiam nondùm baptismo initiatum, vicinę Hierapolis Episcopum creauit, & Philoxenum nominauit. Et Petrus vbi tandèm se episcopatum viro nondùm baptizato mandâsse intellexit, dixisse fertur, sufficere ei pro baptismo consecrationem. Xenaias iste primus (ô audacem animam, & os impudens) vocem illam euomuit: Christi & eorum qui illi placuêre, imagines venerandas non esse. Itaque impietatis istud mancipium magno cum tumultu multis sibi ex prima Syrorum gente ascitis, & non exigua ex Cynegetico siue Venatico monasterio multitudine assumpta, vnà cum innata sibi improbitate, in vrbem peruenit: & Flauiano vim maximam intentauit, vt Chalcedonensem synodum & Leonis tomum ille anathemate damnaret.

Prophanus Xenaias primus linguã laxauit cõtra imagines sanctas.

4. GREGORIVS libro nono epistolarum, epistola nona ad Serenum Massilienſem episcopum, vt suprà in hac quæstione, B. testimonio vndecimo.

5. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquinta, in decreto de Inuocatione, veneratione & reliquijs Sanctorum & sacris imaginibus: Doceant imagines Christi, Deiparæ virginis, & aliorum sanctorum, in templis præsertim habendas & retinendas, eisque debitum honorem & venerationem impertiendam: non quòd credatur ineſse aliqua in ijs diuinitas vel virtus, propter quam fint colendæ: vel quòd ab eis sit aliquid petendum, vel quòd fiducia in imaginibus sit figenda, velutì olim fiebat à gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant: sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant: ità vt per imagines quas osculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, præsertìm verò secundæ Nicenæ synodi decretis contra imaginum oppugnatores est sancitum. Illud verò diligenter doceant Episcopi, per historias mysteriorum nostræ redemptionis, picturis vel alijs similitudinibus expressas, erudiri & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & assiduè recolendis: tum verò ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solùm quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ à Christo sibi collata sunt: sed etiam quia Dei per Sanctos miracula, & salutaria exempla oculis fidelium subijciuntur: vt pro ijs Deo gratias agant, ad Sanctorúmque imitationem, vitam morésque suos componant: excitenturq; ad adorandum ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut senserit, anathema sit.

Imagines sanctorũ retinẽdæ, & quo modo aut quo fine honorandæ.

Per imagines quas osculamur, & coram quibus procumbimus, Christũ adoramus, & Sãctos veneramur.

Nicena 2. synodus.

Pictæ historię sacræ quid vtilitatis afferant.

Anathema Iconomachis

6. GENESIS primo: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, &c. Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit illum.

7. AD Philippenses secundo: Qui cùm in forma Dei

Digitized by Google

ma Dei esset, non rapinã arbitratus est esse se equalem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.

Crudelitas Imperatoris in imaginum cultores.

Leonis Imperatoris furor.

8. PAVLVS Diaconus de gestis Longobardorum libro sexto, capite decimoquarto: Hac tempestate Leo Imperator apud Constantinopolim Sanctorum imagines depositas incendit. Romano quoquè Pontifici idem facere, si imperialem gratiam habere vellet, mandauit. Sed Pontifex id facere contempsit. Omnis quoquè Rauennensis exercitus & Venetiarum, talibus iussis vno animo restitêre, & nisi eos Pontifex prohibuisset, Imperatorem super se constituere aggressi fuissent. Per idem tempus Leo Imperator ad peiora progressus est, ità vt compelleret omnes Constantinopoli habitantes tam vi, quàm blandimentis, vt deponerentur vbicunquè haberentur imagines tã Saluatoris nostri, quàm eius sanctæ Genitricis, & omnium sanctorum, easq; in medio vrbis incendio concremari fecit. Et quia plerique ex populo tale scelus fieri prepediebant, aliquot ex eis capite truncati, alij alia parte corporis mulctati sunt. Cuius errori Germanus Patriarcha non cõsentiens, à propria sede depulsus est, & eius loco Anastasius presbyter ordinatus est.

Plura de huius Imperatoris Leonis crudelitate, filiorumque eius Cõstantini Copronymi & Leonis Copronymi, vide apud Ioannẽ Zonaram, annaliũ tomo 3.

Refert tamẽ Zonaras eũ à Gregorio Rom. Pontif. synodico anathemate obstrictum.

Incẽdi mandat impius Leo imagines Saluatoris & Sanctorum.

Martyrio affecti p imaginibus.

9. IDEM libro vltimo de gestis Romanorum, in fine eadem ad verbum repetit.

Damasceni libertas & constantia.

10. IOANNES Patriarcha Hierosolymitanus, in vita sancti Ioannis Damasceni: Ingruerant vniuerso orbi nox horrida atque profundæ tenebræ, ità vt obscurarentur venerabilium imaginum præclaræ figuræ. Illarum author fuit, non à trivio aliquis ac plebeius, qui in exigua tantùm parte orbis, malitiam suam disseminaret, sed vir ille (vt sic dicam) manu fines orbis complectens, Romanorum videlicet princeps. Is potentia inflatus, vi summa nitebatur, vt ad vnam venerandas imagines omnes, & locis in omnibus, demoliri posset. Et eapropter imaginum cultores partim dilaniari faciebat, sicut leo rapiens & rugiens, verè tam animo quàm corpore leo: partim in diuersa rugitu suo fugabat, atque adeò sæuiebat, vt fidelium plerique in subterraneis speluncis sese occulerent, existimaréntque tutius, leonibus ac draconibus conuenire, quàm cum illo illiúsque familiaribus habitare. Nonnulli etiam metu perterriti, vsque in extremos orbis terminos procurrerunt. Leo enim rugiet, & quis non formidabit? Ab ipso inquam, quasi à conspectu colubri fugiebant. At Ioannes ille non leonina feritate, sed gratia nomen sortitus, spiritalíque gratia plenus, aduersùs singularem hunc serpentem, vt stomachari & exardescere cœpit, (ità autem stomachabatur, vt rectè & virtutem, & zelum dixeris stomachationem) non ad Sauromatas cum Thracibus, neque ad columnas Herculis cũ Constantinopolitanis profugit, neque ad desertiora loca ex palatijs transijt propter rugitum Leonis. Sed & cùm versaretur Damasci, & cùm monasticam in solitario Palæstinæ loco exerceret, strenuus & impauidus aduersùs Leonẽ pugnabat. Quanuis autem ille strenuissimus meus athleta, tanto locorum interuallo abesset à tyranno, libris tamen & sermonibus cor illius dissecabat, veluti tricuspidibus hastis, quas igne spiritus sancti fabricabat, vitali aqua solidãs. In eadem historia refert, quomodò ipsi Damasceno per beatam virginem manus restituta sit, quam propter imaginum defensionem amiserat.

Scripta Damasceni in defensionem imaginum sanctarum.

X.

Quid nobis præscribit secundum præceptum?

A. PROHIBET abusum diuini nominis & irreuerentiam, quæ committitur à periuris, blasphemis, & per Deum, Sanctos, vel sacra [a] temerè iurantibus, contra illud: [b] *Nolite iurare: sit sermo vester, est est, non non.*

Exod. 20. b Leuit. 19. c. 5. a b Eccli 23. b 27. b Zach. 5. a b & 8. c Leuit. 24. c Matth. 5. f

a 8. Tolet. can. 2.
b Matth. 5. f Iac. 5. c

B. Deindè requirit, vt iuxta rectum linguæ vsum ingentem reuerentiam diuino nomini exhibeamus, iuramenta seruemus, vota Deo & Ecclesiæ facta non violemus, denique vt verbum [c] Dei tractemus reuerenter.

Psal. 33. a Ier. 4. a Psal. 14. b & 75. b Eccles 5. a 1. Tim. 5. b Deut. 23. d

c Psal. 49. c 2. Cor. 2. d 4. a Trident. synod. sess. 4.

TESTIMONIA.

1. A. EXODI vigesimo: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: Nec enim habebit insontem Dominus eũ, qui assumpserit nomen Domini Dei sui fruſtrà.

2. LEVITICI decimonono. Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus.

3. ET quinto capite: Si peccauerit anima, & audierit vocem iurantis, testisq; fuerit quòd aut ipse vidit, aut conscius est: nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam. Anima quæ iurauerit & protulerit labijs suis, vt vel malè quid faceret, vel benè, & idipsum iuramento aut sermone firmauerit, oblitaq; postea intellexerit delictum suum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnum siue capram, orabitque pro ea sacerdos & pro peccato eius.

4. ECCLESIASTICI vigesimotertio: Iurationi non assuescat os tuum. Multi enim casus in illa. Nominatio verò Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus sanctorum non admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim seruus interrogatus assiduè, à liuore non minuitur: sic omnis iurans & nominans, in toto à peccato non purgabitur. Vir multùm iurans, implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga. Et si fruſtrauerit, delictum illius super ipsum erit: & si dissimulauerit, delinquit dupliciter: & si in vacuũ iurauerit, non iustificabitur. Replebitur enim retributione domus illius. Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati. Homo assuetus in verbis improperij, in omnibus diebus suis non erudietur.

5. ET capite vigesimoseptimo: Loquela multũ iurans, horripilationem capiti statuet, & irreuerentia ipsius obturatio aurium.

6. ZACHARIAE quinto: Ego video volumen volans. Et dixit ad me (angelus scilicet): Hæc est maledictio quæ egreditur super faciem omnis terræ: quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur: & omnis iurans, ex hoc similiter iudicabitur. Educam illud, dicit Dominus exercituum: & veniet ad domum furis & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter: & commorabitur in medio domus eius, & consumet eum, & ligna eius, & lapides eius.

7. ITEM capite octauo: Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo &c. & iuramentum mendax nè diligatis. Omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus.

Digitized by Google

8. LEVITICI vigesimoquarto: Educ blasphemum (inquit Dominus ad Moysen) extra castra, & ponant omnes qui audiêrunt, manus suas super caput eius, & lapidet eum populus vniuersus. Et ad filios Israel loquéris: Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum: & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo populi, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur.

9. MATTHAEI quinto: Audistis quia dictum est antiquis, Non periurabis: reddes autem Domino iuramẽta tua. Ego autẽ dico vobis non iurare omninò, neque per cælum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis: neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. Sit sermo autem vester, est, est: non, non: quod autem his abundantiùs est, à malo est.

10. CONCILIVM Toletanum octauum, canone secundo, multa disserit de incautis iuramentis. Ac inter alia quidem docet, iuramenta resolui non posse, quia scriptum sit, Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Cæterùm iuramenta illicita seruanda non esse, ex beati Ambrosij testimonio, qui libro primo Officiorum hunc in modum loquitur: Est etiam contra officium nõnunquàm, soluere promissum, & sacramentum custodire: vt Herodes, qui iurauit, quoniam quicquid petitura esset, daret filię Herodiadis: & necem Ioannis præstitit, nè promissum denegaret. Nam de Iephte quid dicam, qui immolauit filiam, quæ sibi victori primùm occurrerat, quò votum impleret, quod spoponderat, vt quicquid sibi primum occurrisset, offerret Deo? Melius fuerat nihil tale promittere, quàm promissum soluere parricidio. Item in libro tertio: Purum ergò ac syncerũ oportet esse affectum, vt vnusquisque simplicem sermonem proferat, vas suum in sanctitate possideat, nec fratrem circunscriptione verborum seducat. Nihil promittat inhonestum. At si promiserit, tolerabilius est promissum non facere, quàm facere quod turpe sit. Sæpè plerique constringunt se iurisiurandi sacramento, & cùm ipsi cognouerint promittendum non fuisse, sacramenti tamen contemplatione faciunt, quod spoponderint. Sicut de Herode suprà scripsimus, qui saltatrici præmium turpiter promisit, crudeliter soluit: Turpe est, quòd regnum pro saltatione promittitur: crudele, quòd mors prophetæ pro iurisiurandi religione datur. Quanto tolerabilius tale fuisset periurium sacramento? Et post pauca de Iephte disputans: Mirabilis, inquit, necessitas, quæ soluitur parricidio. Melius est non vouere, quàm vouere id quod sibi is, cui promittitur, nolit exolui. Et post paululũ: Non semper igitur promissa soluenda omnia sunt. Deniq; ipse Deus, sicut scriptura indicat, frequenter mutat suam sententiã. Hæc ibi ex Ambrosio. Deindè ex Isidoro: Non est conseruandum sacramentum, quod malè & incautè promittitur, velut si qui spiã adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidẽ polliceatur. Tolerabilius est enim non implere sacramentum, quàm permanere in stupri flagitio. Similiter ex Synonymis: In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouisti, non facias. Impia est promissio, quæ scelere adimpletur. Ibidèm sic aiunt eadem de re Concilij Patres: Dum periuramus, creatorem quidem offendimus, sed nos tantummodò maculamus. Cùm verò noxia promissa complemus: & Dei iussa superbè contemnimus, & proximis impia crudelitate nocemus, & nosipsos crudeliori gladio trucidamus.

Exod.20. — lib.1. cap.50. Incauta iuramenta an seruanda sint, ex B. Ambrosij sententia. — Matth.14. — Iudic.11. — lib.3. cap.12. — Matth.14. Mar.6. — aliàs miserabilis, Iudic.11. — Ionæ 3. — Ex Isidor. lib. 2. sentẽt. siue de summo bono, cap.31. Vide Gratianũ 22. quæst. 3. & 4.

11. MATTHAEI quinto, vt in textu.

12. IACOBI quinto: Ante omnia, fratres mei, nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: vt non sub iudicio decidatis.

1. B. PSALMO trigesimotertio: Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo.

2. IEREMIAE quarto: Si reuerteris Israel, ait Dominus, ad me conuertere. Et iurabis, Viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia: & benedicent eum gentes, ipsumq; laudabunt.

3. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Qui iurat proximo suo, & non decipit.

4. ET septuagesimoquinto: Vouete & reddite Domino Deo vestro.

5. ECCLESIASTAE quinto: Si quid vouisti Deo, nè moreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio. Sed quodcunque vóueris, redde: multoq; melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere.

6. PRIORIS ad Timotheum quinto: Adolescentiores autem viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

7. DEVTERONOMII vicesimotertio: Cùm votum vóueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absq; peccato eris. Quod autem semel egressum est de labijs tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es.

8. PSALMO quadragesimono: Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Ibidèm: Peccatori autem dixit Deus, Quarè tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?

9. & POSTERIORIS ad Corinthios secundo: Non sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex synceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo in Christo loquimur.

10. ET capite quarto: Abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis, commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo.

11. CONCILIVM Tridentinũ sessione quarta, in decreto de editione & vsu sacrorum librorum: Posthæc temeritatem illam reprimere volens sancta synodus, qua ad profana quæq; conuertuntur & torquentur verba & sententiæ sacræ scripturę; ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias & diabolicas incantationes, diuinationes, sortes, libellos etiam famosos: mandat & præcipit, ad tollendam huiusmodi irreuerentiam & contemptum, nè decæterò quispiam quomodolibèt verba scripturæ sacræ ad hæc & similia audeat vsurpare: vt omnes huius generis homines, temeratores & violatores verbi Dei, iuris & arbitrij pœnis per Episcopos coerceantur.

verba sacræ scripturę non licet ad profana conuertere.

XI.

Quid imperat tertium præceptum?

Exod. 20.b 31.c Deut.5.b Leuit.23.a Hier.17.d Esa. 56.b Apoc.1.c Actor.20.b 1.Corinth.16.a Aug. ad la-

A. POSTVLAT Sabbatum seu diem festum in Ecclesia, pijs operibus transigi. Vult igitur, vt animus tunc adsit curis vacuus, qui se liberè trans-

Digitized by Google

rè transferat ad cultum interiorem & exteriorem Deo in fide, ſpe, & charitate præſtandum. Vult, vt expediti Diuina meditemur beneficia, tractemus ſacra, oremus & adoremus Deum cùm priuatim, tum publicè cum alijs in [a] ſpiritu & veritate.

B. Prohibet autem diebus feſtis laborare, operibus vacare mechanicis, & occupationibus deditum eſſe profanis, nimirùm vt ocio ſancto vacemus, adeundo templum, & audiendo publicum Eccleſiæ ſacrum ſeu Miſſam, & ſtatam concionem, quemadmodùm hoc præceptum obſeruare pij conſueuerunt.

nuar. epiſt. 119. cap. 12. & 13. & epiſt. 118. cap. 1. Item ſer. 154. de temp. Leo. epiſt. 81. ad Dioſcor. cap. 1.

a Ioan. 4. c

Deut. 5. b Num. 15. d Leuit. 23. e Ignat. ad Philip. Leo ſer. 3. de quadrageſ. Greg. lib. 11. ep. 3. Hiero. in ca 4. ad Galat. Aug. conſ. Adimantũ, cap. 16. & ſer. 251. de temp. Conc. Mogunt. can. 56. 2. Matiſ. can. 1. Agathen. can. 21. & 47.

TESTIMONIA.

1. A. EXODI vigeſimo: Memento vt diem ſabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui eſt: Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, & ſeruus tuus & ancilla tua, iumẽtum tuum & aduena qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo: idcircò benedixit Dominus diei Sabbati, & ſanctificauit eum.

2. ET capite trigeſimoprimo: Videte vt Sabbatum meum cuſtodiatis: quia ſignum eſt inter me & vos in generationibus veſtris: vt ſciatis quia ego Dominus, qui ſanctifico vos. Cuſtodite Sabbatum meum, ſanctum eſt enim vobis: qui polluerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi ſui. Sex diebus facietis opus: in die ſeptimo Sabbatum eſt, requies ſancta Domino. omnis qui fecerit opus in die hac, morietur. Cuſtodiant filij Iſrael Sabbatũ, & celebrent illud in generationibus ſuis. Pactum eſt ſempiternum inter me & filios Iſrael, ſignumq; perpetuum: ſex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & in ſeptimo ab opere ceſſauit.

3. DEVTERONOMII quinto: Obſerua diem Sabbati, vt ſanctifices eum, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies Sabbati eſt, id eſt, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquam operis tu & filius tuus & filia, ſeruus & ancilla, & bos, & aſinus, & omne iumẽtum tuum, & peregrinus qui eſt intra portas tuas, vt requieſcat ſeruus tuus & ancilla tua, ſicut & tu. Memento quòd & ipſe ſeruieris in Aegypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti & brachio extento. Idcircò præcepit tibi, vt obſerues diem ſabbati.

4. LEVITICI vigeſimotertio: Locutuſq; eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Loquere filijs Iſrael, & dices ad eos: Hæ ſunt feriæ Domini, quas vocabitis ſanctas. Sex diebus facietis opus: dies ſeptimus, quia Sabbati requies eſt, vocabitur ſanctus: omne opus non facietis in eo: Sabbatum Domini eſt in cunctis habitationibus veſtris. Hæ ſunt ergò feriæ Domini ſanctæ, quas celebrare debetis temporibus ſuis. Menſe primo, quartadecima die menſis ad veſperum, phaſe Domini eſt: & quintadecima menſis huius, ſolennitas azymorũ Domini eſt. Numerabitis ab altero die Sabbati in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas plenas, vſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, id eſt, quinquaginta dies, & ſic offeretis ſacrificium nouum Domino ex omnibus habitaculis veſtris. Menſe ſeptimo, prima die menſis erit vobis Sabbatum memoriale clangentibus tubis, & vocabitur ſanctum: Omne opus ſeruile non facietis in eo, & offeretis holocauſtum Domino. Decimo die menſis huius ſeptimi dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur ſanctus: affligetisq; animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino. Omne opus ſeruile non facietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis eſt, vt propitietur vobis Dominus Deus veſter: Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis: & quæ operis quippiã fecerit, delebo eam de populo ſuo. Nihil ergò operis facietis in eo: legitimum ſempiternum erit vobis in cunctis generationibus, & habitationibus veſtris. Sabbatum requietionis eſt, & affligetis animas veſtras die nono menſis. A quintodecimo die menſis huius ſeptimi, erunt feriæ tabernaculorum ſeptem diebus Domino. Dies primus vocabitur celeberrimus atque ſanctiſſimus: omne opus ſeruile non facietis in eo. Et ſeptem diebus offeretis holocauſta Domino. Dies quoquè octauus erit celeberrimus atque ſanctiſſimus, & offeretis holocauſtum Domino: eſt enim cœtus atq; collectę: omne opus ſeruile non facietis in eo. Hæ ſunt feriæ Domini, quas vocabitis celeberrimas atque ſanctiſſimas: &c.

Feſta Iudæorum.

5. HIEREMIAE decimoſeptimo: Hæc dicit Dominus: Cuſtodite animas veſtras, & nolite portare pondera in die Sabbati: nec inferatis per portas Ieruſalem. Et nolite eijcere onera de domibus veſtris in die Sabbati, & omne opus non facietis: ſanctificate diem Sabbati, ſicut præcepi patribus veſtris.

6. ESAIAE quinquageſimoſexto: Quia hęc dicit Dominus Eunuchis, Qui cuſtodierint Sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus: nomen ſempiternum dabo eis, quod non peribit. Et filios aduenæ qui adhærent Domino, vt colant eum, & diligant nomen eius, vt ſint ei in ſeruos: omnem cuſtodientem Sabbatũ, nè polluat illud, & tenentem fœdus meum: Adducam eos in montem ſanctum meũ, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocauſta eorum & victimæ eorum placebunt mihi ſuper altari meo: quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis.

7. APOCALYPSIS primo: Fui in ſpiritu in Dominica die.

8. ACTORVM vigeſimo: Vna autem Sabbati cùm conueniſſemus ad frangendum panem, Paulus diſputabat eum eis: &c.

9. PRIORIS ad Corinthios decimoſexto: De collectis autem quæ fiunt in ſanctos, ſicut ordinaui Eccleſijs Galatiæ, ità & vos facite. Per vnã Sabbati vnuſquiſque veſtrũm apud ſe ſeponat, recondens quod ei benè placuerit, vt non cùm venero, tunc collectæ fiant.

10. AVGVSTINVS epiſtola centeſima decimanona ad Ianuarium, capite duodecimo: Ideóque inter omnia illa decem præcepta ſolum ibi quod de Sabbato poſitum eſt, figuratè obſeruandum præcipitur: quam figuram nos intelligendam, non etiã per ocium corporale celebrandam, * ſuſcepimus. Cùm enim Sabbato ſignificetur ſpiritalis requies, de qua dictum eſt in Pſalmo: Vacate & videte, quoniã ego ſum Deus; & quò vocantur homines ab ipſo Domino, dicente: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam:

Præceptũ de colendo Sabbato quõ ad Chriſtianos pertineat

* al. ſuſpicemus.

Pſal. 45.

Matth. 11.

Digitized by Google

reficiam: tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris: cætera tamen ibi præcepta propriè sicut præcepta sunt, sine vlla figurata significatione obseruamus. Nam & idola non colere manifestè didicimus, & non accipere in vanum nomen Domini Dei nostri, & honorare patrem & matrem, & non mœchari, non occidere, non furari, non falsum testimonium dicere, non concupiscere vxorem proximi, non concupiscere vllam rem proximi, non figuratè aliud prætendunt, & mysticè aliud significant; sed sic obseruantur, vt sonant. Obseruare tamen diem Sabbati non ad literam iubemur, secũdùm ocium ab opere corporali, sicut obseruant Iudæi: & ipsa eorum obseruatio, quia ritè præcepta est, nisi aliam quandam spiritalem requiem significet, ridenda iudicatur. Vndè non inconuenienter intelligimus ad amorem excitãdum, quo ad requiem tendimus, valere omnia quæ figuratè in scripturis dicuntur, quandoquidem id solùm in decalogo figuratè præcipitur, vbi requies commendatur, quæ vbique amatur, sed in solo Deo certa & sancta inuenitur.

Exod. 20. Deut. 5.

11. DEINDE capite decimotertio: Dies tamen Dominicus nõ Iudæis, sed Christianis resurrectione Domini declaratus est, & ex illo habere cœpit festiuitatem suam. Animæ quippe omnium sanctorum ante resurrectionem corporis sunt quidem in requie, sed in ea non sunt actione, qua corpora recepta vegetantur. Talem quippe actionem significat dies octauus, qui & primus; quia nõ aufert illam requiem, sed glorificat. Non enim redit cum corpore difficultas ex corpore, quia nec corruptio. Oportet enim corruptibile hoc indui incorruptionem, & mortale hoc indui immortalitatem. Quapropter ante resurrectionem Domini, quanuis sanctos Patres plenos spiritu prophetico octauæ sacramentum nequaquàm lateret, quo significatur resurrectio: nam & pro octaua Psalmus inscribitur, & octauo die circuncidebantur infantes, & in Ecclesiaste ad duorum testamentorum significationem dicitur: Da illis septem, & illis octo. reseruatum est tamen & occultatum, & solum celebrandũ sabbatum traditum est, quia erat anteà requies mortuorum: resurrectio autem nullius erat, donèc veniret Christus, qui resurgens ex mortuis, iam non moreretur, & mors illi vltrà non dominaretur. Sed postquàm facta est talis resurrectio in corpore Dominico, vt præiret in capite Ecclesiæ, quod corpus Ecclesiæ speraret in fine, iam etiam dies Dominicus, id est, octauus, qui & primus, inciperet celebrari, ipsa etiam causa intelligitur, cur ad obseruandum Pascha, vbi agnum occidere & comedere iubentur, cùm manifestissimè passionem Domini præfiguret, non eis ità præceptum est, vt attenderent occurrere Sabbatum, & cum mense nouorum & tertiam lunæ hebdomadam concurrere, vt eundem quoquè diem Dominus potiùs sua passione signaret, qui etiam Dominicum, id est, octauum, qui & primus est, declaraturus aduenerat.

Dies Dominicus in locũ Sabbati successit apud Christianos.

1. Cor. 15.

Eccles 11.

Rom. 6.

12. ITEM epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque statuta retineri, sicuti quòd Domini passio & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur, & si quid aliud tale occurrerit quod seruatur ab vniuersa, quacunquè se diffundit, Ecclesia.

Anniuersarię solennitates Christianorũ ab Apostolis institutæ, vel à plenarijs Concilijs.

13. IDEM sermone centesimo quinquagesimoquarto de tempore: Venerabilis est hic dies, qui Dominicus dies, & dies primus atque perfectus est, & dies clarus, in quo visa est prima lux. In quo transgressi sunt filij Israel mare rubrum siccis pedibus, & in quo pluit manna filijs Israel in deserto, & quo Dominus baptizatus est in Iordane. Quo vinum de aqua in Cana Galilææ factum est, quo benedixit Dominus quinque panes, quibus satiauit quinq; millia hominum. In quo resurrexit Dominus à morte, quo intrauit Dominus in domos clausas, vbi erãt discipuli congregati propter metum Iudæorum: in quo spiritus sanctus descendit in Apostolos, & in quo speramus Dominum nostrum Iesum Christum ad iudicium venturum: in quo die omnis creatura reformabitur in melius, vt sol & luna septuplum lumen accipiant, & sancti homines vitam æternã propter merita bonæ obedientiæ recipiant à Deo.

Dici Dominicæ commendatio.

Gen. 1. Exod. 14. Exod. 16. Matth. 3. Ioan. 2. Matth 14. Ioan. 20. Actor. 2. Esa. 30.

14. LEO Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum, capite primo: Dies resurrectionis Dominicæ tantis diuinarum dispositionum mysterijs est consecrata, vt quicquid est à Domino insignius constitutum, in huius diei dignitate fit gestum. In hac mundus sumpsit exordium: in hac per resurrectionem Christi & mors interitum, & vita accepit initium. In hac Apostoli à Domino prædicandi omnibus gentibus Euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramentũ regenerationis accipiunt. In hac (sicut beatus Ioannes Euangelista testatur) congregatis in vnum discipulis, ianuis clausis, quum ad eos Dominus introijsset, insufflauit, & dixit: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum detinueritis, detenta erunt. In hac denique promissus à Domino Apostolis Spiritus sanctus aduenit.

Dominicæ diei excellentia.

Gen. 1. Marc. 16. Matth. 28. Ioan. 20. Ioan. 14. & 16. Actor. 2.

15. IOANNIS quarto: Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

1. B. DEVTERONOMII quinto: Obserua diem Sabbati, &c. vt suprà, hac quæstione, A. testimonio tertio.

2. NVMERORVM decimoquinto: Factum est autem, cùm essent filij Israel in solitudine, & inuenissent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerunt eum Moysi & Aaron & vniuersæ multitudini. Qui reclusérũt eum in carcerem, nesciẽtes quid super eo facere deberent. Dixitq; Dominus ad Moysen: Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Cúmque eduxissent eum foràs, obruerunt eum lapidibus, & mortuus est sicut præceperat Dominus.

3. LEVITICI vigesimotertio: vt suprà, hac quæstione, A. testimonio quarto.

4. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Dies festos nolite inhonorare.

5. LEO Magnus sermone tertio de Quadragesima: Si rationabile & quodammodò religiosum videtur, per diem festum in vestitu nitidiore prodire, & habitu corporis hilaritatem mentis ostendere, si ipsam quoque orationis domum propensiore tunc cura & ampliore cultu, quantùm possumus, adornamus: nónne dignũ est, vt anima Christiana, quæ verum viuum q; Dei templum est, speciem suam prudenter exornet, & redemptionis suæ celebratura sacramentum, omni circunspectione præcaueat, nè vlla eã macula iniquitatis obfuscet, aut duplicis cordis ruga dedecoret? Nam quid prodest honestatis formam præferens cultus exterior, si interiora hominis aliquorum sordeant contaminatione vitiorum? Omnia igitur, quæ animi puritatem & speculũ mentis obnubilant, abstergenda sedulò, & quadã elimatione radenda sunt. Scrutetur quisq; conscientiam suam, seq; ante se statuat proprij cẽsura iudicij &c. Vndè quia adhuc mortali carne circũdamur, non desinit nobis

Diebus festis sicut ornãtur corpora & tẽpla, ità & animus suis ornamentis exornãda est & à vitijs purganda.

Digitized by Google

Ad festũ Paschæ celebrãdum quadragesimali ieiunio præparamur ex Spiritus sancti doctrina.

nobis antiquus hostis laqueos peccati vbiquè prętendere, & tunc maximè aduersùs Christi membra sæuire, quando ab eis sunt celebranda sacratiora mysteria, meritò doctrina spiritus sancti hac eruditione imbuit populum Christianum, vt ad Paschale festum quadraginta dierum continentia se præparet.

Die Dominico quid agendum.

6. GREGORIVS libro vndecimo epistolarum, epistola tertia ad Romanos ciues: Dominico die à labore terreno cessandum est, atque omnimodò orationibus insistendum, vt si quid negligentiæ per sex dies agitur, per diem resurrectionis Dominicæ precibus expietur.

An Paulus prohibeat quosuis dies obseruari à Christianis.

7. HIERONYMVS in caput quartum ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obseruare non licet, & menses, & tempora, & annos, nos quoquè simile crimen incurrimus, quartam sabbati obseruantes, & parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium Quadragesimæ, & Paschæ festiuitatem, & Pentecostes lætitiam, & pro varietate regionũ, diuersa in honore martyrum tempora constituta: Ad quod qui simpliciter respondebit, dicet, Non eosdem Iudaicę obseruationis dies esse, quos nostros.

Iudaica festa nõ celebrantur à Christianis.

Nos enim nõ azymorum pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis. Nec septem, iuxta morem Israel, numeramus hebdomadas in Pentecoste; sed Spiritus sancti veneramur aduentum. Et nè inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter veniremus.

Cur dies festi instituti fuit.

8. AVGVSTINVS in libro contra Adimantum Manichæi discipulum, capite decimosexto: Nos quoquè & Dominicum diem & Pascha solenniter celebramus, & quaslibet alias Christianas dierum festiuitates. Sed quia intelligimus quò pertineant, non tempora obseruamus, sed quæ illis significantur temporibus.

Solennitates Christianorũ

9. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimoprimo de tempore: Sciendum est, fratres charissimi, quòd ideò à sanctis patribus nostris constitutum est Christianis & mandatum, vt in solennitatibus Sanctorũ, & maximè in Dominicis diebus, ocium haberent, & à terreno negocio vacarẽt, vt paratiores & promptiores essent ad diuinum cultum, tùm non haberent, quod eos indè retardare incommodum, relinquerentq; eo tempore terrenam solicitudinem, quò facilius possent Dei intendere voluntatẽ. Indè ipse Dominus per prophetam dicit, Vacate & videte, quoniam ego sum Deus. At hi qui diuersis curis ac negocijs implicati, hanc sententiam Dei spernunt, & diuinæ contemplationi vacare nolũt, timeo quòd in futuro iudicio illis ianuã Domini pulsantibus atq; aperiri poscentibus, Dominus respondeat, Amen dico vobis, nescio vos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatẽ. Et qui modò Deũ quærere negligunt, ab ipso tunc respuuntur. Idcircò fratres mei, non sit vobis molestũ, in Dominicis diebus & in Natalitijs Sanctorum, diuino studere cultui.

Cur à terrenis negocijs Christiani feriãtur, diebus festis & Dominicis.

Psal. 45.

Luc. 13.

Dominicũ ergò diem Apostoli & Apostolici viri ideò religiosa solennitate habendum sanxerunt, quia in eodẽ redemptor noster à mortuis resurrexit. Quiq; ideò Dominicus appellatur, vt in eo à terrenis operibus vel mũdi illecebris abstinentes, tantùm diuinis cultibus seruiamus: dantes scilicet diei huic honorem & reuerentiam, propter spem resurrectionis nostrę, quam habemus in illa. Nam sicut ipse Dominus Iesus Christus, & Saluator resurrexit à mortuis, ità & nos resurrecturos in nouissimo die speramus. Appáret autem, hunc etiam in scripturis sanctis esse solennẽ. Ipse enim est primis dies seculi, in ipso formata sunt elemẽta mundi, in ipso creati sunt angeli, in ipso quoq; à mortuis resurrexit Christus, in ipso de cœlis Spiritus sanctus super Apostolos descendit, manna in eodem in eremo primùm de cœlo datũ est. His enim speciebus ac talibus indicijs, Dominica dies extat insignis. Ac ideò sancti doctores Ecclesiæ decreuerunt omnem gloriã Iudaici Sabbatismi in illam trãsferre, vt quod ipsi in figura, nos celebraremus in veritate: quia tunc erit requies nostra vera, quando resurrectio fuerit perpetrata, & remuneratio in anima & corpore simul perfecta. Obseruemus ergò diẽ Dominicã, fratres, & sanctificemus illam, sicut antiquis præceptũ est de Sabbato, dicente Legislatore; A vespera vsq; ad vesperam celebrabitis Sabbata vestra. Videamus nè ocium nostrum vanum sit, sed à vespera diei Sabbati vsq; ad vesperã diei Dominici, sequestrati à rurali opere, & ab omni negocio, soli diuino cultui vacemus. Sic quoq; sanctificamus ritè Sabbatũ Domini, dicente Domino; Omne opus non facietis in eo. Veniat ergò, cuicunq; possibile sit, ad vespertinã atq; nocturnam celebrationem, & oret ibi in cõuentu Ecclesię pro peccatis suis Deum. Qui verò hoc non possit, saltem in domo sua oret, & non negligat Deo soluere votũ, ac reddere pensum seruitutis. In die verò nullus se à sacra Missarum celebratione separet, neq; ociosus quis domi remaneat cæteris ad Ecclesiam pergentibus, neque in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circunuagando campos & syluas, clamorem & cachinnum ore exaltans; non gemitum nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens.

Cur dies Dominicus ex Apostolorum institutione celebratur.

Matth. 28.

Die Dominico quæ præclarè acciderint.

Gen. 1.

Act. 2.

Exod. 16.

Sabbati celebratio abrogata.

Exod. 20. Leuit. 23.

Quibus ãdijs vacandũ in diebus festis.

10. CONCILIVM Moguntinum canone trigesimosexto, 11. SECVNDVM Matisconense canone primo, 12. ET Agathense canone vigesimoprimo, 13. ET quadragesimoseptimo: vide infrà in tractatu de præceptis Ecclesiæ, quæstione decimaquarta.

XII.

Quæ summa est horum trium præceptorum?

A. HÆC tria priora quidem præcepta, quæ sunt [a] primæ tabulæ, nos eò instituunt, vt verum Deo cultum prestemus, interiorem scilicet & exteriorem corde, ore, & opere, priuatim & publicè.

[a] Aug. quæst. 71. in Exodũ, & in Psal. 32. concione 2.

B. Reliqua septem, quæ porrò sequuntur, præcepta secundæ tabulæ dicuntur, in hoc addita, vt nostrum erga proximum officium explicent.

TESTIMONIA.

Quot sint primæ tabulæ præcepta, & quot secũdæ.

1. AVGVSTINVS quæstione septuagesimaprima super Exodum: Quæritur, decem præcepta legis quemadmodùm diuidẽda sint: vtrùm quatuor sint vsque ad præceptum de Sabbato, quæ ad ipsum Deum pertinent: sex autem reliqua, quorum primum est, Honora patrem & matrem, quæ ad hominem pertinent: an potiùs illa tria sint, & ista septem. Qui enim dicunt illa quatuor esse, separant quod dictum est; Non erunt tibi dij alij præter me: vt aliud præceptũ sit, Non facies tibi idolum: & cætera: vbi figmenta colenda prohibentur. Vnum autem volunt esse, Non concupisces vxorem proximi tui: &, Non concupisces domum proximi tui, & omnia vsque in finem. Qui verò illa tria esse dicunt, & ista septem, vnum volunt esse, quicquid de vno colendo Deo præcipitur, nè aliquid aliud prẽter illum pro Deo colatur. Hæc autem extrema præcepta in duo diuidunt, vt aliud sit præceptum, Non concupisces vxorem proximi tui: & aliud, Non concupisces

Digitized by Google

sces domum proximi tui, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quęcunque illius sunt. Decem tamen esse prȩcepta neutri ambigunt, quoniam hoc scriptura testatur. Mihi tamen videntur congruentiùs accipi tria illa, & ista septem, quoniam Trinitatem videntur illa quæ ad Deum pertinent, insinuare diligentiùs intuentibus. Et reuerà quod dictũ est, Non erunt tibi dij alij præter me: hoc ipsum perfectiùs explicatur cùm prohibẽtur colenda figmenta. Concupiscentia porrò vxoris alienæ, & concupiscentia domus alienæ, tantùm in peccando differunt: vt illi quod dictum est, Nõ concupisces domum proximi tui: adiuncta sint & alia, dicente scriptura, Neq; agrũ eius, neq; seruũ eius, neq; ancillã eius, neq; bouẽ eius, neq; subiugales eius, neq; omne pecus eius, neq; quęcunq; proximi tui sunt. Discreuisse autem videtur concupiscentiam vxoris alienæ, à concupiscentia cuiuslibet rei alienæ, quando vtrunq; sic cœpit, Non concupisces vxorem proximi tui: &, Non concupisces domũ proximi tui: & huic cœpit cætera adiungere. Non autẽ cùm dixisset, Non concupisces vxorem proximi tui: huic cõnexuit alia, dicens, Neque domum eius, neq; agrum eius, neq; seruũ eius, &c. sed omninò apparent hæc esse coniuncta, quæ in vno præcepto videntur contineri, & discreta ab illo, vbi vxor nominata est. Illud aũt vbi dictum est, Non erunt tibi dij alij præter me: apparet huius rei diligentiorem executionem esse in ijs quæ subiecta sunt. Quò enim pertinet, Non facies tibi idolum, neq; vllum simulacrum: quæcunq; in cælo sunt sursùm, & quæcunq; in terra deorsùm, & quæcunq; in aqua sub terra, non adorabis ea, neq; seruies illis: nisi ad id quod dictum est, Non erunt tibi dij alij præter me? Et paulò pòst: In illis duobus præceptis, nõ mœchandi, & non furandi, ipsa opera notata sunt: in his verò extremis, ipsa concupiscentia: quæ tantum differunt, vt aliquando mœchetur, qui nõ concupiscit vxorem proximi, cùm alia aliqua causa illi misceatur: aliquando autẽ concupiscat, nec ei misceatur, pœnã timens: & hoc fortasse lex ostendere voluit, quòd vtraque peccata sint. Et in fine eiusdem quæstionis: Si furti nomine benè intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienæ: non enim rapinã permisit, qui furtũ prohibuit, sed vtiq; à parte totũ intelligi voluit, quicquid illicitè rerũ proximi aufertur: profectò & nomine mœchię omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus vsus prohibitus debet intelligi. Et quod dictum est, Non occides: non pręsumendum est fieri contra hoc præceptum, quando lex occidit, vel occidi aliquem Deus iubet. Ille enim facit qui iubet, quando ministerium negare non licet.

Augustinus existimat potiùs tria constituẽda primę tabulæ, & secũdæ septẽ præcepta.

Deut. 1. Exod. 20. secundùm lxx.

Quomodò differant sextum & septimum mãdatum à nono & decimo.

Nomine furti & mœchiæ quid intelligatur.

Quinti præcepti explicatio.

2. IDEM in Psalmum trigesimum secundum, concione prima: Cùm attendis superiora dona Dei, quid tibi contulerit præceptorum, qua doctrina cælesti te imbuerit, quid tibi desuper ex illius veritatis fonte præceperit, conuertere & ad Psalterium, & psalle Domino in psalterio decem chordarum. Præcepta enim legis decem sunt. In decem præceptis legis habes psalterium. Perfecta res est. Habes ibi dilectionem Dei in tribus, & dilectionem proximi in septem. Et vtiquè nõsti Domino dicente, quia in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Dicit tibi Deus desuper, quia Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Habes vnam chordam. Non accipias in vanum nomen Domini Dei tui: habes alteram chordam. Obserua diem Sabbati, non carnaliter, non Iudaicis delicijs, qui ocio abutuntur ad nequitiam. Melius enim vtiquè tota die foderent, quàm tota die saltarent. Sed tu cogitans requiem in Deo tuo, & propter ipsam requiem omnia faciens, abstine ab opere seruili. Omnis enim qui facit peccatum, seruus est peccati: & vtinàm hominis, & non peccati. Hæc tria pertinent ad dilectionem Dei; cuius cogita vnitatem, veritatem, & voluntatem. Est enim quædam voluntas in Domino, vbi verum sabbatum, vera requies. Vndè dicitur, Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quis enim sic delectat, quàm ille qui fecit omnia quæ delectãt? In his tribus charitas Dei, in septem alijs charitas proximi, nè facias alij quod pati non vis. Honores patrẽ & matrem: quia vis te honorari à filijs tuis. Nõ mœchaberis: quia nec mœchari vxorem tuam post te vis. Non occides: quia & occidi non vis. Non fureris: quia furtum pati non vis. Non falsum testimonium dicas: quia odisti aduersùm te falsum testimonium dicentem. Non concupisces vxorem proximi tui: quia & tuam non vis ab alio concupisci. Non concupisces rem aliquam proximi tui: quia si quis tuam concupiscit, displicet tibi. Conuerte & in te linguam, quando tibi displicet, qui tibi nocet. Hæc omnia præcepta Dei sunt, sapientia donante data sunt, desuper sonant. Tange psalterium, imple legem, quam Dominus Deus tuus non venit soluere, sed adimplere. Implebis enim amore, quod timore non poteras.

Deut. 5.

Dilectio Dei tribus præceptis explicatur: proximi verò, septem.

Matth. 22. Deut. 6. Deut. 5. Ibidẽm.

Minùs malè esset in die festo fodere, quàm saltare

Ioan. 8.

Psal. 35.

Tob. 4. Matth. 7. Deut. 5.

Matth. 5.

XIII.

Quid proponit & iniungit quartum præceptum?

Deu. 5. b Coloss. 3. d Ephe. 6. a Eccli 3. a b Prou. 23. c Tobiæ 4. a a Rom. 13. a b Hebr. 13. c Tit. 3. a 2. c 1. Tim. 2. a 6. a 1. Pet. 2. c 5. b Ephes. 6. a Coloss. 3. d

A. DOCENTVR hîc filij, quid suis debeant parentibus, quorum & ope in hanc lucem editi, & labore liberaliter sunt educati. Docentur & [a] subditi, suum deferre officium maioribus, id est, omnibus qui dignitate & potestate quadam siue in politicis, siue in Ecclesiasticis magistratibus gerendis præcellunt.

b Leu. 19. g 1. Pet. 2. c Genes. 43 f 1. Tim. 6. a Eccli 4. a Act. 10. d c 1. Timoth. 5. c 1. Cor 9. b Matth. 10. b 22. b Luc. 10. b Ambros. li. 5. hexaem. c. 16. d Matth. 15. a Hebr. 13. c Exod. 21. c 22. d Leu. 20. b Deut. 21. d 27. c Prou. 20. c 28. d 30. b c Eccli 3. b

B. Debent autem & illi parentibus, & hi maioribus suis tum interiorem, tum exteriorem [b] quandam reuerentiam & obseruantiam, [c] opem itidèm & obedientiam.

C. Vetatur præterea, nè quacunque ratione vel [d] offendamus, vel contristemus personas eiusmodi sublimiores, siue verbis aut signis, siue factis id committatur.

TESTIMONIA.

1. A DEVTERONOMII quinto: Honora patrẽ tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & benè sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

2. AD Colossenses tertio: Filij, obedite parentibus per omnia: hoc enim placitũ est in Domino.

3. AD Ephesios sexto: Filij, obedite parentibus vestris in Domino. Hoc enim iustum est. Honora patrem tuum & matrem tuam: (quod est mandatum primum in promissione) vt benè sit tibi, & sis longæuus super terram.

4. ECCLESIASTICI tertio: Filij sapientiæ,

Ecclesia

Digitized by Google

Ecclesia iustorum: & natio illorum, obedientia & dilectio. Iudicium patris audite filij, & sic facite, vt salui sitis. Deus enim honorauit patrē in filijs: & iudicium matris exquirens, firmauit in filios: sicut qui thesaurizat, ità & qui honorificat matrē suam. Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filijs, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita viuet lōgiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi dominis seruiet his qui se genuerunt. In opere, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouissimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum, maledictio autē matris eradicat fundamēta. Nè glorieris in contumelia patris tui: nō est enim tibi gloria, sed confusio. Gloria enim hominis est ex honore patris sui, & dedecus filij pater sine honore. Fili, suscipe senectā patris tui, & nō contristes eum in vita illius: & si defecerit sensu, veniā da, & nè spernas eū in virtute tua. Eleemosyna enim patris nō erit in obliuione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in iustitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tuî: & sicut in sereno glacies, soluentur peccata tua. Quàm malæ famæ est, qui derelinquit patrem: & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem.

5. PROVERBIORVM vigesimotertio: Audi patrem tuum qui genuit te: & nè contemnas cùm senuerit mater tua. Iterùm: Gaudeat pater tuus & mater tua, & exultet quæ genuit te.

6. TOBIAE quarto: Igitur cùm Tobias putaret orationem suam exaudiri vt mori potuisset, vocauit ad se Tobiam filium suum, dixitq; ei: Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo quasi fundamentum construe. Cùm acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitę eius. Memor enim esse debes, quę & quanta pericula passa sit propter te in vtero suo. Cùm autem & ipsa compleuerit tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me.

7. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non enim est potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem nō timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autē malum feceris, time. non enim sine causa gladiū portat. Dei enim minister est, vindex in irā ei qui malū agit. Ideò necessitate subditi estote: non solùm propter irā, sed etiam propter conscientiam. Ideò enim & tributa præstatis: Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruiētes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributū, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

8. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

9. AD Titū tertio: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare.

10. ET capite secundo: Seruos hortare dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes: non fraudātes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes, vt doctrinam Saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11. PRIORIS ad Timotheum secundo: Obsecro igitur primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate sunt: vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est, & acceptum coram Saluatore nostro Deo.

12. ITEM capite sexto: Quicunque sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur: nè nomen Domini & doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis seruiant, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficij participes sunt. Hæc doce, & exhortare.

13. PRIORIS Petri secundo capite: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue regi, quasi præcellenti: siue ducibus, tanquàm ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: quia sic est voluntas Dei, vt benefacientes obmutescere faciatis imprudentiū hominum ignorantiam: quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei. Omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, regem honorificate. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis.

14. ET capite quinto: Similiter adolescentes subditi estote senioribus.

15. AD Ephesios sexto: Serui, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculū seruientes, quasi hominibus placētes, sed vt serui Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut Domino & non hominibus, scientes quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

16. AD Colossenses tertio: Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placētes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis.

1. B. LEVITICI decimonono: Coram cano capite consurge, & honora personam senis: & time Dominum Deum tuum.

2. PRIORIS Petri secundo: Subiecti estote &c. vt paulò antè, A. testimonio decimotertio.

3. GENESIS quadragesimotertio: Ingressus est Ioseph domum suam, obtuleruntq; ei munera, tenentes in manibus suis, & adorauerunt proni in terram. Reuerentia.

4. PRIORIS ad Timotheum sexto: Quicunq; sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur: nè nomen Domini & doctrina blasphemetur.

5. ECCLESIASTICI quarto: Presbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum.

6. ACTORVM decimo: Et factum est cùm introisset Petrus, obuius venit ei Cornelius: & procidens ad pedes eius, adorauit.

7. PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborāt in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura: Non alligabis os boui triturānti. Et, Dignus est operarius mercede sua. Sustentatio.

8. PRIORIS ad Corinthios nono: Quis militat suis stipendijs vnquàm? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nunquid secundùm hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptū est enim in lege Moysi, Non alligabis os boui triturānti. Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos vtiq; dicit? Nam propter nos scripta sunt, quoniā debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Si alij potestatis vestræ participes sunt, quarè nō potiùs nos? Sed non vsi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, nè quod offen-

offendiculum demus Euangelio Christi. Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt: & qui altari deseruiunt, cum altari participant? Ità & Dominus ordinauit ijs, qui Euangelium annunciant, de Euãgelio viuere.

9. MATTHAEI decimo: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. dignus est enim operarius cibo suo.

10. ET capite vigesimosecundo: Reddite ergò quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

11. LVCAE decimo: In eadem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua. In quancunque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis.

Ciconiarum pietas in parentes.

12. AMBROSIVS libro quinto hexaemeron, capite decimosexto: Quàm verò rationabilium excedat pietatem ac prudentiam ciconiæ clementia, considerandum, quam nec post exemplum quidem rationabilium quisquam nostrorũ imitari poterit. Nam depositi patris artus, per longæuum senectutis plumarum tegmine alarumq; remigio nudatos, circunstans soboles pennis proprijs fouet. Et quid dicam collatitio cibo pascit, quando etiã ipsa reparat naturæ dispẽdia, vt hinc atq; indè subleuantes senẽ fulcro alarum suarum ad volandũ exerceant, & in pristinos vsus desueta iam reuocent pij patris membra? Quis nostrũm leuare ægrum non fastidiat patrem? Quis fessum senem suis humeris imponat, quod in ipsa historia vix credibile habetur? Quis, vt pius sit, nõ hoc seruulis mandat obsequium? At verò auibus non est graue, quod pietatis est plenum: non est onerosum, quod soluitur naturæ debito. Non recusant aues pascere patrem, quod etiam præscripta necessitate, sub terrore pœnarum plerique hominũ recusãrunt. Aues non scripta, sed nata lex stringit. Aues ad hoc munus nullo præcepto conueniunt, sed gratiæ naturalis officio. Aues nõ erubescũt reuerendi senis membra portare. Est enim vectura pietatis: quod eò vsq; frequenti testificatione percrebuit, vt cõgruæ mercedem remunerationis inuenerit. Nam Romanorum vsu pia auis vocatur. Et quod vix vni Imperatori consulto Senatus delatum dicitur, hoc istæ aues in commune meruerunt. Habent ergò aues istæ decreta patrũ ad propriæ insigne clementiæ. Pios enim filios, patrum priùs oportuit iudicio prædicari. Habent etiam vniuersorũ suffragia. Nam retributio beneficiorũ antipelargosis nominatur. Pelargos enim ciconia dicitur. Virtus itaq; ab his nomen accepit, cùm relatio gratiarum ciconiæ vocabulo nuncupatur.

1. C. MATTHAEI decimoquinto: Ipse autem respondens, ait illis: Quarè & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestrã? Nam Deus dixit, Honora patrem & matrem: & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum aut matrem suam: & irritum fecistis mãdatum Dei propter traditionem vestram. Rebelles parentibus.

2. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, &c. vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. hoc enim non expedit vobis.

3. EXODI vigesimoprimo: Qui percusserit patrem suum, aut matrẽ, morte moriatur. Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur.

4. ET vigesimosecundo: Dijs non detrahes, & principi populi tui non maledices. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere.

5. LEVITICI vigesimo: Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur. Patri matriq; qui maledixerit, sanguis eius sit super eum.

6. DEVTERONOMII vigesimoprimo: Si genuerit homo filium contumacẽ & proteruum, qui nõ audierit patris ac matris imperiũ, & coërcitus obedire contempserit, appræhendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portam iudicij, dicentq; ad eos, Filius noster iste proteruus & cõtumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuijs: lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, vt auferatis malum de medio vestri, & vniuersus Israel audiens pertimescat.

7. ET capite vigesimoseptimo: Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem. & dicet omnis populus, Amen.

8. PROVERBIORVM vigesimo: Qui maledicit patri suo & matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris.

9. ITEM vigesimooctauo: Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit, hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.

10. ET capite trigesimo: Generatio quę patri suo maledicit, & quę matri suæ nõ benedicit, &c. Ibidẽm: Oculũ qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.

11. ECCLESIASTICI tertio: Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius, &c. vt suprà.

XIIII.

Quid includit quintum præceptum?

Genes. 9.a Leui. 24.c 19.d Deut. 5.b Exod. 20.c 21. c Matth. 5.c Iac. 2.b 1. Ioan. 3.c Ephes. 4.g Coloss. 3.b Psal. 4.a Rom. 12.c d Deut. 32.e Eccli 28.a b Heb. 10. f 12.d

A. NON solùm externam prohibet cædem & vim omnem quæ corpus & vitam proximi lædit, sed etiam iram, odium, rancorem, indignationem, vindictæ cupiditatem, & quosuis internos affectus ad proximi læsionem propensos, amputat.

a Ephes. 4. a Coloss. 3. b Rom. 12. c d 1. Pet. 3. b Eph. 6. b Philip. 4. b Matth. 6. b 5. g 18. c d Luc. 6. f Marc. 11. c Prouerb. 24. d

b Ephes. 4. g

B. Requirit verò [a] animi mansuetudinem, humanitatem, clementiam, comitatem, beneficentiam: nimirùm vt iniuriarum facilè obliuiscamur, nec vindictam expetamus, sed ità condonemus inuicèm offensas, sicut in Christo Deus [b] nobis donauit.

TESTIMONIA.

1. A GENESIS nono: Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis: de manu viri, & de manu fratris eius requiram animam hominis. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo.

2. LEVITICI vigesimoquarto: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur. Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuium suorum, sicut fecit, sic fiet ei: fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet. qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur. Qui percusserit hominem, punietur.

3. ET capite decimonono: Nõ erit criminator, nec susurro in populo. Non stabis contra sanguinem

Digitized by Google

nem proximi tui. Ego Dominus. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, nè habeas super illo peccatum. Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.

4. DEVTERONOMII quinto: Nõ occides.

5. EXODI vigesimo: Non occides.

6. ET vigesimoprimo: Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius: constituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias: ab altari meo euelles eum, vt moriatur &c.

7. MATTHAEI quinto: Audistis quia dictum est antiquis, Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

8. IACOBI secundo: Qui dixit, Non mœchaberis: dixit &, Non occides.

9. PRIMAE Ioannis tertio: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.

10. AD Ephesios quarto: Irascimini, & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiã vestram. Ibidèm: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

11. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.

12. PSALMO quarto: Irascimini, & nolite peccare.

13. AD Romanos duodecimo: Nulli malum pro malo reddentes. Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ. scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus.

14. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore.

15. ECCLESIASTICI vigesimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam: & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi, peccata soluẽtur. Homo homini reseruat irã, & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi non habet misericordiã: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat irã: & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari. Tabitudo enim & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo. Memorare testamentum Altissimi, & despice ignorantiam proximi. Abstine te à lite, & minues peccata. Homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentiũ immittet inimicitiam. Secundùm enim ligna siluæ, sic ignis exardescit: & secundùm virtutem hominis, sic iracundia illius erit: & secundùm substantiam suam, exaltabit iram suam. Certamen festinatum incendit ignem, & lis festinans effundit sanguinem: & lingua testificans adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardebit: & si expueris super illam, extinguetur. vtraque ex ore proficiscuntur. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes.

16. AD Hebræos decimo: Scimus qui dixit, Mihi vindictam, ego retribuam.

17. ET capite duodecimo: Contemplantes, nè quis desit gratiæ Dei: nè qua radix amaritudinis sursùm germinans impediat, & per illam inquinentur multi.

1. B. AD Ephesios quarto: Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicèm in charitate, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.

2. AD Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes inuicèm: & donantes vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ità & vos. Super omnia autem hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis: & pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis in vno corpore.

3. AD Romanos duodecimo: Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Si fieri potest, quòd ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci à malo: sed vince in bono malum.

4. PRIORIS Petri tertio: In fide autem, omnes vnanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto: sed econtrariò, benedicentes: quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis.

5. AD Ephesios sexto: Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas, scientes quia & illorum & vester Dominus est in cælis: & personarum acceptio non est apud eum.

6. AD Philippẽses quarto: Et pax Dei quę exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu. Decęterò fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcuuque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me: hæc agite, & Deus pacis erit vobiscum.

7. MATTHAEI sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra,

8. ET capite quinto: Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariauerit mille passus, vade cum illo alia duo. Qui petit à te, da ei, & volenti mutuare à te, nè auertaris. Audistis quia dictum est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantùm, quid ampliùs facitis? nónne & ethnici hoc faciunt? Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est. Exod. 21. Deut. 19. Leuit. 19.

9. ITEM decimooctauo: Accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quotiès peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsq; septiès? Dixit illi Iesus: Non

Digitized by Google

Non dico tibi vsq; septiès, sed vsque septuagiès septiès. Ibidèm: Nónne ergò oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tuí misertus sum? &c.

10. LVCAE sexto: Dimittite, & dimittemini.

11. MARCI vndecimo: Dum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersùs aliquem, vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra, &c.

12. PROVERBIORVM vigesimoquarto: Nè dicas, Quo modo fecit mihi, sic faciam ei: reddam vnicuique secundùm opus suum.

13. AD Ephesios quarto: Estote inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

XV.

Quid habet sextum præceptum?

Leuit.20 b 19.f Deut.22.c 23.c Matth.5.c Eccli 41.d 1.Cor.6.b d Ephes.4.d 5.a Prouer.6.d Iudæ b c d

A. PROHIBET fornicationem, adulterium & omnem concubitum illegitimum, ac impuram qualemcunque libidinem.

a Colos.3.b Ephes.5.a 2.Pet.2.b c

B. Caueri prætereà & præscindi vult occasiones, quæ carnis libidinem iritant ac fouent, vt sunt [a] obscœna verba, cantilenę inhonestæ, gestus impudici.

b 1.Thess.4.a Hebr.13.a Tob.4.b 1.Cor.7.a b c Tob.3.c Matth.15.b Dan.13.b f d 1.Tim.5.b Eccli 9.a b Iob 31.a b Prou.6.c d Genes.9.d Deut.25.c Gen. 38.b 1.Tim.2.c 1.Pet.3.a Esa 3.c d Amos 6.b Iac. 5.a Rom.13.d Ezech 16.f 2.Tim.3.a d

C. Requirit ex aduerso fidem [b] in coniugio, tum pudicitiã omnem, siue [c] cordis in cogitationibus & desiderijs, siue [d] corporis in lingua, facie, oculis, auribus, tactu, atque omni demùm habitu cultuque exteriore, vt siue soli, siue cum alijs viuamus, non modò luxus & intemperantiæ notam effugiamus, verumetiam modestiam, frugalitatem, continentiamque sedulò exerceamus.

TESTIMONIA.

1. A. LEVITICI vigesimo: Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui, morte moriantur & mœchus & adultera. Qui dormierit cum nouerca sua, &c. & post plura alia enormia peccata ità subijcitur: Custodite leges meas atque iudicia, & facite ea: nè & vos euomat terra quam intraturi estis & habitaturi. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas.

2. ITEM capite decimonono: Nè prostituas filiam tuam, nè contaminetur terra, & impleatur piaculo.

3. DEVTERONOMII vigesimosecundo: Si dormierit vir cum vxore alterius, vterque morietur, id est, adulter & adultera: & auferes malum de Israel. Et paulò superiùs: Quòd si verum est quod objicit, & non est in puella inuenta virginitas: ejcient eam extra fores domus patris sui, & lapidibus obruent viri ciuitatis illius: & morietur, quoniam fecit nefas in Israel vt fornicaretur in domo patris: & auferes malum de medio tuí. & similia multa in eodem capite.

4. ET capite vigesimotertio: Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filijs Israël. Non offeres mercedem prostibuli, nec precium canis in domo Domini Dei tui, quicquid illud est quod vouerint: quia abominatio est vtrunque apud Dominum Deum tuum.

5. MATTHAEI quinto: Audîstis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

6. ECCLESIASTICI quadragesimoprimo capite: Erubescite à patre & à matre de fornicatione: à respectu mulieris fornicariæ. Nè respicias mulierẽ alieni viri, & nè scruteris ancillam eius, neque steteris ad lectum eius.

7. PRIORIS ad Corinthios sexto capite: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, &c. regnum Dei possidebunt. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergò membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus spiritus est. Fugite fornicationem: Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis precio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

8. AD Ephesios quarto: Hoc igitur dico & testificor in Domino, vt iam non ambuletis sicut & Gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam quæ est in illis propter cæcitatem cordis ipsorum, qui desperãtes, semetipsos tradiderũt impudicitię, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam.

9. ET quinto capite: Fornicatio autẽ & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magìs gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis. propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

10. PROVERBIORVM sexto: Quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ, Vt custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Non concupiscat pulchritudinem eius cor tuum, nè capiaris nutibus illius: precium enim scorti vix est vnius panis: mulier autem viri preciosam animã capit. Nunquìd potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, vt non comburantur plantæ eius? sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cùm tetigerit eam. Non grandis est culpa, cùm quis furatus fuerit: furatur enim vt esurientem impleat animam: deprehensus quoquè reddet septuplum, & omnem substantiã domus suæ tradet. Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur, quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

11. IVDAS

Digitized by Google

11. IVDAS in epistola sua canonica: Suintroierunt quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriã, &c. Sicut Sodoma & Gomorrha, & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant. Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes sine timore, semetipsos pascentes, &c. Et in fine: Alijs autem miseremini in timore, odiẽtes & eam quæ carnalis est, maculatam tunicam.

1. B. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationẽ, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Et paulò superiùs: Mortificate mẽbra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immũditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus, propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis.

2. AD Ephesios quinto: Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio.

3. SECVNDAE Petri secundo capite: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhęorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt, ponens: & iustum Lot oppressum à nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit: aspectu enim & auditu iustus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos: magis autem eos qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemq; contemnunt, audaces, sibi placentes: sectas non metuunt introducere blasphemantes. Hi verò velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & in perniciem, in his quę ignorant, blasphemantes, in corruptione sua peribunt, percipientes mercedem iniustitiæ, voluptatem existimantes diei, delicias coinquinationis & maculæ: delicijs affluentes, in conuiuijs suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterij & incessabilis delicti.

3. C. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrũm vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & Gentes quæ ignorant Deum.

2. AD Hebręos decimotertio: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

3. TOBIAE quarto: Omnibus diebus vitæ tuę in mente habeto Deum: & caue nè aliquando peccato consentias, & prętermittas præcepta Domini Dei nostri.

4. PRIORIS ad Corinthios septimo: Vxori vir debitũ reddat: similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem nõ habet: sed vir. Similiter autem & vir, sui corporis potestatẽ non habet: sed mulier. Nolite fraudare inuicẽm, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Et nonnullis interiectis: Ijs autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat, &c.

5. TOBIAE tertio: Tu scis Domine (ait Sara) quia nunquàm concupiui virum, & mundam seruaui animam meã ab omni concupiscentia. Nunquàm cum ludentibus miscui me: neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere.

6. MATTHAEI decimoquinto: Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt: & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominem.

7. DANIELIS decimotertio: Videbant eam (Susannam) senes quotidiè ingredientem & deambulantem, & exarserunt in concupiscentiam eius, & euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos vt non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. Erant ergò ambo vulnerati amore eius, nec indicauerunt sibi vicissìm dolorem suum: erubescebant enim indicare sibi concupiscentiam suam &c. Et in fine capitis: Et dixit ei Daniel: Semen Chanaan, & non Iuda, species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum.

8. PRIORIS ad Timotheum quinto capite: Adolescentiores viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam feceeunt. Simul autem & ociosæ discunt circuire domos, non solùm ociosæ, sed & verbosæ & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

9. ECCLESIASTICI nono: Nè respicias mulierem multiuolam, nè fortè incidas in laqueos illius. Cum saltatrice nè assiduus sis: nec audias illam, nè fortè pereas in efficacia illius. Virginem nè conspicias, nè fortè scandalizeris in decore illius. Nè des fornicarijs animam tuam in vllo: nè perdas te, & hæreditatem tuam. Noli circunspicere in vicis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Auerte faciem tuam à muliere compta, & nè circunspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi periẽrunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt. Colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere nè sedeas omninò, nec accumbas cum ea super cubitum: & non alterceris cum illa in vino, nè fortè declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem.

10. IOB trigesimoprimo: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desuper, & hæreditatem Omnipotens de excelsis? Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum: scortum alterius sit vxor mea, &c. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima.

11. PROVERBIORVM sexto capite: Vt suprà, hac eadem quæstione, A. testimonio decimo.

12. GENESIS nono: Cùm vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nudata, nunciauit duobus fratribus suis foràs. At verò Sem & Iaphet pallium imposuerunt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui: faciesq; eorum auersæ erant, & patris virilia non viderunt. Euigilans autem Noẽ ex vino, cùm didicisset quæ fecerat ei filius suus minor, ait: Maledictus Chanaan, seruus seruorum erit fratribus suis. Dixitq; Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan seruus eius. Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, sitq; Chanaan seruus eius.

13. DEVTERONOMII vigesimoquinto: Si habuerint inter se iurgium viri duo, & vnus contra alterum rixari cœperit, volensq; vxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miseritq; manum, & apprehenderit verenda eius: abscindes manum illius, nec flecteris super eam vlla misericordia.

Digitized by Google

Non dico tibi vsq; septiès, sed vsque septuagiès septiès. Ibidèm: Nónne ergò oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tuî misertus sum? &c.

10. LVCAE sexto: Dimittite, & dimittemini.

11. MARCI vndecimo: Dum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersùs aliquem, vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra, &c.

12. PROVERBIORVM vigesimoquarto: Nè dicas, Quo modo fecit mihi, sic faciam ei: reddam vnicuique secundùm opus suum.

13. AD Ephesios quarto: Estote inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

XV.

Quid habet sextum præceptum?

Leuit.20 b 19.f Deut.22.c 23.c Matth.5.c Eccli 41.d 1.Cor.6.b d Ephes.4.d 5.a Prouer.6.d Iudæ b c d

A. PROHIBET fornicationem, adulterium & omnem concubitum illegitimum, ac impuram qualemcunque libidinem.

a Coloss.3.b Ephes.5.a 2.Pet.2.b c

B. Caueri prætereà & præscindi vult occasiones, quæ carnis libidinem iritant ac fouent, vt sunt [a] obscœna verba, cantilenę inhonestæ, gestus impudici.

b 1.Thess.4.a Hebr.13.a Tob.4.b 1.Cor.7.a b c Tob.3.c Matth.15.b Dan.13.b f d 1.Tim.5.b Eccli 9.a b Iob 31.a b Prou.6.c d Genes.9.d Deut.25.c Gen. 38.b 1.Tim.2.c 1.Pet.3.a Esa 3.c d Amos 6.b Iac. 5.a Rom.13.d Ezech 16.f 2.Tim.3.a d

C. Requirit ex aduerso fidem [b] in coniugio, tum pudicitiã omnem, siue [c] cordis in cogitationibus & desiderijs, siue [d] corporis in lingua, facie, oculis, auribus, tactu, atque omni demùm habitu cultuque exteriore, vt siue soli, siue cum alijs viuamus, non modò luxus & intemperantiæ notam effugiamus, verumetiam modestiam, frugalitatem, continentiamque sedulò exerceamus.

TESTIMONIA.

1. A. LEVITICI vigesimo: Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui, morte moriantur & mœchus & adultera. Qui dormierit cum nouerca sua, &c. & post plura alia enormia peccata ità subijcitur: Custodite leges meas atque iudicia, & facite ea: nè & vos euomat terra quam intraturi estis & habitaturi. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas.

2. ITEM capite decimonono: Nè prostituas filiam tuam, nè contaminetur terra, & impleatur piaculo.

3. DEVTERONOMII vigesimosecundo: Si dormierit vir cum vxore alterius, vterque morietur, id est, adulter & adultera: & auferes malum de Israel. Et paulò superiùs: Quòd si verum est quod obijcit, & non est in puella inuenta virginitas: eijcient eam extra fores domus patris sui, & lapidibus obruent viri ciuitatis illius: & morietur, quoniam fecit nefas in Israel vt fornicaretur in domo patris: & auferes malum de medio tuî. & similia multa in eodem capite.

4. ET capite vigesimotertio: Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filijs Israël. Non offeres mercedem prostibuli, nec precium canis in domo Domini Dei tui, quicquid illud est quod vouerint: quia abominatio est vtrunque apud Dominum Deum tuum.

5. MATTHAEI quinto: Audîstis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

6. ECCLESIASTICI quadragesimoprimo capite: Erubescite à patre & à matre de fornicatione: à respectu mulieris fornicariæ. Nè respicias mulierẽ alieni viri, & nè scruteris ancillam eius, neque steteris ad lectum eius.

7. PRIORIS ad Corinthios sexto capite: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, &c. regnum Dei possidebunt. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergò membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus spiritus est. Fugite fornicationem: Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis precio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

8. AD Ephesios quarto: Hoc igitur dico & testificor in Domino, vt iam non ambuletis sicut & Gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam quæ est in illis propter cæcitatem cordis ipsorum, qui desperãtes, semetipsos tradiderũt impudicitię, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam.

9. ET quinto capite: Fornicatio autẽ & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magìs gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis. propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

10. PROVERBIORVM sexto: Quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ, Vt custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Non concupiscat pulchritudinem eius cor tuum, nè capiaris nutibus illius: precium enim scorti vix est vnius panis: mulier autem viri precioſam animã capit. Nunquìd potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, vt non comburantur plantæ eius? sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cùm tetigerit eam. Non grandis est culpa, cùm quis furatus fuerit: furatur enim vt esurientem impleat animam: deprehensus quoquè reddet septuplum, & omnem substantiã domus suæ tradet. Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur, quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

Digitized by Google

11. IVDAS in epistola sua canonica: Suintroierunt quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriã, &c. Sicut Sodoma & Gomorrha, & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant. Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes sine timore, semetipsos pascentes, &c. Et in fine: Alijs autem miseremini in timore, odiẽtes & eam quæ carnalis est, maculatam tunicam.

1. B. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationẽ, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Et paulò superiùs: Mortificate mẽbra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immũditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus, propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis.

2. AD Ephesios quinto: Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio.

3. SECVNDAE Petri secundo capite: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhęorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt, ponens: & iustum Lot oppressum à nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit: aspectu enim & auditu iustus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos: magis autem eos qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemq; contemnunt, audaces, sibi placentes: sectas non metuunt introducere blasphemantes. Hi verò velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & in perniciem, in his quę ignorant, blasphemantes, in corruptione sua peribunt, percipientes mercedem iniustitiæ, voluptatem existimantes diei, delicias coinquinationis & maculæ: delicijs affluentes, in conuiuijs suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterij & incessabilis delicti.

1. C. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrũm vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & Gentes quæ ignorant Deum.

2. AD Hebręos decimotertio: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

3. TOBIAE quarto: Omnibus diebus vitæ tuę in mente habeto Deum: & caue nè aliquando peccato consentias, & prętermittas præcepta Domini Dei nostri.

4. PRIORIS ad Corinthios septimo: Vxori vir debitũ reddat: similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem nõ habet: sed vir. Similiter autem & vir, sui corporis potestatẽ non habet: sed mulier. Nolite fraudare inuicèm, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Et nonnullis interiectis: Ijs autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat, &c.

5. TOBIAE tertio: Tu scis Domine (ait Sara) quia nunquàm concupiui virum, & mundam seruaui animam meã ab omni concupiscentia. Nunquàm cum ludentibus miscui me: neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere.

6. MATTHAEI decimoquinto: Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt: & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominem.

7. DANIELIS decimotertio: Videbant eam (Susannam) senes quotidiè ingredientem & deambulantem, & exarserunt in concupiscentiam eius, & euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos vt non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. Erant ergò ambo vulnerati amore eius, nec indicauerunt sibi vicissim dolorem suum: erubescebant enim indicare sibi concupiscentiam suam &c. Et in fine capitis: Et dixit ei Daniel: Semen Chanaan, & non Iuda, species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum.

8. PRIORIS ad Timotheum quinto capite: Adolescentiores viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam feceeunt. Simul autem & ociosæ discunt circuire domos, non solùm ociosæ, sed & verbosæ & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

9. ECCLESIASTICI nono: Nè respicias mulierem multiuolam, nè fortè incidas in laqueos illius. Cum saltatrice nè assiduus sis: nec audias illam, nè fortè pereas in efficacia illius. Virginem nè conspicias, nè fortè scandalizeris in decore illius. Nè des fornicarijs animam tuam in vllo: nè perdas te, & hæreditatem tuam. Noli circunspicere in vicis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Auerte faciem tuam à muliere compta, & nè circunspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi periẽrunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt. Colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere nè sedeas omninò, nec accumbas cum ea super cubitum: & non alterceris cum illa in vino, nè fortè declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem.

10. IOB trigesimoprimo: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desuper, & hæreditatem Omnipotens de excelsis? Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum: scortum alterius sit vxor mea, &c. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima.

11. PROVERBIORVM sexto capite: Vt suprà, hac eadem quæstione, A. testimonio decimo.

12. GENESIS nono: Cùm vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nudata, nunciauit duobus fratribus suis foràs. At verò Sem & Iaphet pallium imposuerunt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui: faciesq; eorum auersæ erant, & patris virilia non viderunt. Euigilans autem Noë ex vino, cùm didicisset quæ fecerat ei filius suus minor, ait: Maledictus Chanaan, seruus seruorum erit fratribus suis. Dixitq; Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan seruus eius. Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, sitq; Chanaan seruus eius.

13. DEVTERONOMII vigesimoquinto: Si habuerint inter se iurgium viri duo, & vnus contra alterum rixari cœperit, volensq; vxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miseritq; manum, & apprehenderit verenda eius: abscindes manum illius, nec flecteris super eam vlla misericordia.

Digitized by Google

14. GENESIS trigesimooctauo: Dixitergò Iudas ad Onan filium suum, Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semen fratri tuo. Ille sciens non nasci sibi filios, introiens ad vxorem fratris sui, semen fundebat in terram: nè liberi, fratris nomine nascerentur. Et idcircò percussit eum Dominus, eò quòd rem detestabilem faceret.

15. PRIORIS ad Timotheum secundo: Volo ergò viros orare in omni loco, leuantes puras manus, sine ira & disceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato: cum verecundia & sobrietate ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste preciosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.

16. PRIORIS Petri tertio: Similiter & mulieres subditæ sint viris suis: vt & si qui non credunt verbo, per mulierum conuersationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore castam conuersationem vestram. Quarum non sit extrinsecùs capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples, &c.

17. ESAIAE tertio: Et dixit Dominus, Pro eo quòd eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant: ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebât: Decaluabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelidas, & murænulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & specula, & sindones, & vittas, & theristra. Et erit pro suaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali cilicium. Pulcherrimi quoquè viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio. Et mœrebunt atque lugebunt portæ eius, & desolata in terra sedebit.

18. AMOS sexto: Væ qui opulenti estis in Sion, &c. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui canitis ad vocem psalterij: Sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici, bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium: & auferetur factio lasciuientium. Iurauit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus exercituum, Detestor ego superbiam Iacob, & domos eius odi, & tradam ciuitatem cum habitatoribus suis.

19. IACOBI quinto: Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miserijs vestris quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum æruginauit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizâstis vobis irâ in nouissimis diebus. Epulati estis super tertam, & in luxurijs enutristis corda vestra in die occisionis.

20. AD Romanos decimotertio: Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Sicut in die honestè ambulemus: non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, &c. sed induimini Dominum Iesum Christum, & carnis curam nè feceritis in desiderijs.

21. EZECHIELIS decimosexto: Viuo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, & filiæ eius, sicut fecisti tu & filiæ tuæ. Eccè hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & ocium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant. Et eleuatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me: & abstuli eas sicut vidisti. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit: sed vicisti eas sceleribus tuis, & iustificâsti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es. Ergò & tu porta confusionem tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratiùs agens ab eis: iustificatæ sunt enim à te: ergò & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ iustificâsti sorores tuas.

22. PRIORIS ad Timotheum quinto: Nam quæ (vidua) in delicijs est, viuens mortua est. Teipsum castum custodi.

XVI.

Quid docetur in septimo præcepto?

Leuit. 19 b c g Ephes 4.f 1.Cor.6.b Luc.6 c Act.5 d 4.Reg.5.f g Deut. 25.c Pro.11.a 20.b Eccli.10.a 1.Thess.4.b

A. PROHIBETVR omnis rei alienæ illicita contrectatio & vsurpatio per furtum, rapinam, simoniam, vsuras, lucra iniusta, dolum malum, & quosuis contractus alios, quibus fraterna læditur charitas, ac proximus fraude circunuenitur.

Psal.14.a b Luc.6 d Eze. 8 a b c d Rom 13.b Matth.5.f g

B. Exigit eregionè hoc præceptum, vt in omni negocio seu commercio inuiolata seruetur æquitas, & proximi vtilitas, sicubì sese offerat occasio, quacunque ratione ac ope nostra promoueatur.

TESTIMONIA.

1. A. LEVITICI decimonono: Non facietis furtum. Nõ morabitur opus mercenarij tui apud te vsque manè. Non facies quod iniquum est, nec iniustè iudicabis. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera iusta & æqua sint pondera, iustus modius, æquúsque sextarius.

2. AD Ephesios quarto: Qui furabatur, iam non furetur: magìs autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patienti.

3. PRIORIS ad Corinthios sexto: Iam quidem omninò delictum est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos. Quarè non magìs iniuriam accipitis? quarè non magìs fraudem patimini? Sed vos iniuriam facitis & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, &c. neque fures, neque auari, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

4. LVCAE sexto: Si mutuum dederitis his à quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos vestros: benefacite & mutuum date, nihil indè sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

5. ACTO-

Digitized by Google

5. ACTORVM octauo capite: Quum vidisset autem Simon, quia per impositionē manus Apostolorum, daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem, vt cuicunque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimâsti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, vt nihil veniat super me horum quæ dixistis.

6. QVARTI Regum quinto: Dixit Giezi puer viri Dei, Pepercit dominus meus Naaman Syro isti, vt non acciperet ab eo quæ attulit: viuit Dominus, quia curram post eum, & accipiam ab eo aliquid. Et secutus est Giezi post tergum Naaman: quem cùm vidisset ille currentem ad se, desilijt de curru in occursum eius, & ait: Recténe sunt omnia? Et ille ait: Rectè. Dominus meus misit me ad te, dicens: Modò venerunt ad me duo adolescentes de monte Ephraim, ex filijs prophetarum: da eis talentum argenti, & vestes mutatorias duplices, &c. Et dixit Elisæus, Vndè venis Giezi? Qui respondit, Non iuit seruus tuus quoquàm. At ille ait, Nónne cor meum in præsenti erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tuî? Nunc igitur accepisti argentum, & accepisti vestes, vt emas oliueta, & vineas & oues & boues & seruos & ancillas. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo, vsque in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

7. DEVTERONOMII vigesimoquinto: Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iustum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi: vt multo viuas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. abominatur enim Dominus tuus eum qui facit hæc, & auersatur omnem iniustitiam.

8. PROVERBIORVM vndecimo: Statera dolosa abominatio est apud Deum, & pondus æquum voluntas eius.

9. ET capite vigesimo: Pondus & pondus, mensura & mensura, vtrunque abominabile est apud Deum.

10. ECCLESIASTICI decimo: Nihil agas in operibus iniurię. Odibilis coram Deo est & hominibus superbia: & execrabilis omnis iniquitas gentium. Regnum à gente in gentem transfertur, propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.

11. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Nè quis supergrediatur neque circumueniat in negocio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

1. B. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam: Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua: nec fecit proximo suo malum, &c. Qui iurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, & munera super innocentem non accepit: qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

2. LVCAE sexto: Ab eo qui aufert tibi vestimentū, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert quæ tua sunt, nè repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

3. EZECHIELIS decimooctauo: Vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, in montibus non comederit, &c. & hominem non contristauerit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, ad vsuram non accommodauerit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manum suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, &c. egenum & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, ad vsuram dantem, & amplius accipientem: nunquid viuet? non viuet: cùm vniuersa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis eius in ipso erit. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis: virum non contristauerit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit: à pauperis iniuria auertit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet, &c.

4. AD Romanos decimotertio: Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quicquam debeatis: nisi, vt inuicèm diligatis.

5. MATTHAEI quinto: Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, &c. & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Qui petit à te, da ei: & volenti mutuare à te, nè auertaris. Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cælis est.

XVII.

Quid in octauo præcepto comprehensum est?

A. PROHIBEMVR eo falsum dolosúmve testimonium in quenquam proferre, & quoquo modo proximi causam in iudicio subuertere, vel etiam extra iudicium famam illius lædere: quod sanè fit à susurronibus, detractoribus, maledicis, criminatoribus & adulatoribus. Breuiter omne mendacium, & omnis linguæ contra proximum abusus hîc interdicitur. Leuit. 19. b c Exod. 23. a Deut. 5. c 16. d 19. c 27. c Pro. 11. c 4. d 24. c 25. c Iac. 4. c 1. Pet. 2. a Eph. 4. f g Pro. 17. a b c d 18. a b 19. a Rom. 1. d Psal. 5. a Apo. 21. b 22. c Iac. 3. a b c

B. Docemur interim de proximo benè & commodè loqui, nempe ad illius defensionem & vtilitatem sine fuco, simulatione, insidijs ve. Matth. 12. c Coloss. 3. b Ephes. 4. g Pro. 15. a Eccli 6. a

TESTIMONIA.

1. A. LEVITICI decimonono: Non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum.

um. Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non maledices surdo. Non facies quod iniquum est, nec iniustè iudicabis. Iustè iudica proximo tuo. Non eris criminator, nec susurro in populo, &c.

2. EXODI vigesimotertio: Non suscipies vocem mendacij: nec coniungas manum tuam vt pro impio dicas falsum testimonium. Non sequéris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deuies. Pauperis quoquè non misereberis in iudicio. Non declinabis in iudicium pauperis. Mendacium fugies. Insontem & iustum non occides: quia auersor impium. Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum.

3. DEVTERONOMII quinto: Non loquéris cõtra proximum tuum falsum testimonium.

4. ET capite decimosexto: Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas: vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent. Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Iustè quod iustum est persequéris: vt viuas, & possideas terram quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

5. ITEM capite decimonono: Non stabit testis vnus contra aliquem, quicquid illud peccati & facinoris fuerit: sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum præuaricationis, stabunt ambo quorum causa est, ante Dominum in conspectu sacerdotum & iudicum qui fuerint in diebus illis. Cúmque diligentissimè perscrutantes, inuenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium: reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit, & auferes malum de medio tuî: vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquàm talia audeant facere. Non misereberis eius.

6. RVRSVM capite vigesimoseptimo: Maledictus qui peruertit iudicium aduenæ, pupilli, & viduæ. & dicet omnis populus, Amen.

7. PROVERBIORVM duodecimo: Qui quod nouit loquitur, iudex iustitiæ est: qui autem mentitur, testis est fraudulentus. Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientiæ: lingua autem sapiẽtium sanitas est. Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacij. Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium. Abominatio est Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.

8. ET capite quarto: Remoue à te os prauum, & detrahentia labia sint procùl à te.

9. ITEM capite vigesimoquarto: Time Dominum, fili mi, & regem: & cum detractoribus non commiscearis: quoniam repentè consurget perditio eorum: & ruinam vtriusque quis nouit? Cognoscere personam in iudicio, non est bonum. Qui dicunt impio, iustus es: maledicent eis populi, & detestabũtur eos tribus. qui arguunt eum, laudabuntur, & super ipsos veniet benedictio. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet. Nè sis testis frustrà contra proximum tuum, nec lactes quenquam labijs tuis. Nè dicas, Quo modo fecit mihi, sic faciam ei: reddã vnicuique secundùm opus suum.

10. ET capite vigesimoquinto: Iaculum & gladius & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.

11. IACOBI quarto capite: Nolite detrahere alterutrùm fratres mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum: detrahit legi, & iudicat legem.

12. PRIORIS Petri secundo: Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite.

13. AD Ephesios quarto: Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatẽ vnusquisque cum proximo suo: quoniam sumus inuicèm membra: Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus.

14. PROVERBIORVM decimoseptimo: Malus obedit linguæ iniquæ, & fallax obtemperat labijs mendacibus. Qui despicit pauperem, exprobrat factori eius: & qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus. Non decent stultum verba composita, nec principem labium mentiens. Qui celat delictum, quærit amicitias: qui altero sermone repetit, separat fœderatos. Plus proficit correptio apud prudentem, quàm centum plagæ apud stultum. Semper iurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum. Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque apud Deum. Qui vertit linguam, incidet in malum. Munera de sinu impius accipit, vt peruertat semitas iudicij. Non est bonum, damnum inferre iusto, nec percutere principem qui recta iudicat.

15. ET capite decimooctauo: Labia stulti miscent se rixis, & os eius iurgia prouocat. Os stulti contritio eius, & labia ipsius ruina animæ eius. Verba bilinguis, quasi simplicia, & ipsa perueniunt vsque ad interiora ventris.

16. ITEM decimonono capite: Testis falsus non erit impunitus: & qui mendacia loquitur, non effugiet.

17. AD Romanos primo: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, &c. plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos &c. Qui cùm iustitiã Dei cognouissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

18. PSALMO quinto: Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquũtur mendacium. Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus. Ibidèm: Quoniam non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est. Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant, iudica illos Deus. Décidant à cogitationibus suis, secundùm multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam iritauerunt te Dõmine.

19. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Timidis autem & incredulis &c. & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

20. ET capite vigesimosecundo: Beati qui lauant stolas suas: vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Foris canes & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium.

21. IACOBI tertio: Si quis in verbo nõ offendit, hic perfectus est vir. Potest etiam freno circunducere totum corpus. Si autem equis frena in ora mittimus ad cõsentiendum nobis, etiã omne corpus illorum circunferimus. Et eccè naues, cùm magnæ sint, & à ventis validis minentur: circunferuntur autem à modico gubernaculo vbi impetus dirigentis voluerit. Ità & lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat. Eccè quantus ignis quàm magnam syluam incendit. Et lingua, ignis est, vniuersitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum

Digitized by Google

tum corpus,& inflammat rotã natiuitatis noſtræ inflammata à gehenna. Omnis enim natura beſtiarum & volucrum & ſerpentium & cæterorum domantur,& domita ſunt à natura humana. Linguam autem nullus hominum domare poteſt,inquietum malum,plena veneno mortifero.In ipſa benedicimus Deum & patrem: & in ipſa maledicimus homines qui ad ſimilitudinem Dei facti ſunt. Ex ipſo ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet fratres mei hæc ità fieri. Nunquìd fons de eodem foramine emanat dulcem & amaram aquam? Nunquìd poteſt fratres mei, ficus vuas facere,aut vitis ficus? Sic neque ſalſa,dulcem poteſt facere aquam.Quòd ſi zelum amarum habetis, & contentiones ſint in cordibus veſtris: nolite gloriari & mendaces eſſe aduersùs veritatem. non eſt enim iſta ſapientia deſurſum deſcendens: ſed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconſtantia & omne opus prauum.

1.B. MATTHAEI duodecimo: Bonus homo de bono theſauro profert bona: & malus homo de malo theſauro profert mala. Dico autem vobis, quoniam omne verbum ocioſum quod locuti fuerint homines,reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

2. AD Coloſſenſes tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram,indignationem,malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro. Nolite mentiri inuicèm. Ibidèm: Verbum Chriſti habitet in vobis abũdanter,in omni ſapientia: docentes & commonentes voſmetipſos in pſalmis, hymnis & canticis ſpiritualibus, in gratia cantantes in cordibus veſtris Deo. Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere,omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite, gratias agentes Deo & Patri per ipſum.

3. AD Epheſios quarto: Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat: ſed ſi quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus, Omnis amaritudo,& ira,& indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Eſtote autem inuicèm benigni.

4. PROVERBIORVM decimoquinto: Reſponſio mollis frangit iram: ſermo durus ſuſcitat furorem. Lingua ſapientum ornat ſcientiam: os fatuorum ebullit ſtultitiam. Lingua placabilis, lignum vitæ: quæ autem immoderata eſt, conteret ſpiritum. Labia ſapientum diſſeminabunt ſcientiam: cor ſtultorum diſſimile erit.

5. ECCLESIASTICI ſexto: Noli fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim & contumeliam malus hæreditabit,& omnis peccator inuidus & bilinguis. Verbum dulce multiplicat amicos,& mitigat inimicos: & lingua* eùcharis in bono homine abundat. *gratioſa

XVIII.

Duo poſtrema præcepta quid continent?

A. VETANT concupiſcentiam vxoris ac rei alienæ: vt non ſolùm ab vxore aliena, illicitis commercijs,& externa apertaque iniuſtitia nos abſtineamus, ſed etiam ne voluntate quidem noceamus cuiquam, aut nocere deliberemus. Deut.5.c Eccli 25.d Matth.5.d Rom.13.c 1.Theſſ.4.b Iac.1.a Eſa.1.f Eccli 5.a 18.d Pſal.9.c 61.c Actor.20.g

B. Igitur hoc vtrunque præceptum cordis ſinceritatem & beneuolentiam erga omnes integram eſſe vult, vt quæ in rem & ſalutem proximi cedunt, optemus ex animo,neque cupiditati vnquàm cum leui alterius iniuria conſentiamus. Iob 31.a b 1.Cor.10.f Tob.9.d 10.d Gen.24.g 1.Tim.6.b

TESTIMONIA.

1.A. DEVTERONOMII quinto: Non concupiſces vxorem proximi tui: Non domum,non agrum, non ſeruum, non ancillam,non bouem, non aſinum,& vniuerſa quæ illius ſunt.

2. ECCLESIASTICI vigeſimoquinto: Nè reſpicias in mulieris ſpeciem, & non concupiſcas mulierem in ſpecie.

3. MATTHAEI quinto: Audiſtis quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.

4. AD Romanos decimotertio: Non adulterabis &c. non concupiſces,& ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

5. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quarto: Hęc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra: vt abſtineatis vos à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſque veſtrũm vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore: nõ in paſſione deſiderij, ſicut & Gentes quæ ignorant Deum: & nè quis ſupergrediatur in negocio fratrem ſuum, quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus.

6. IACOBI primo: Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Deindè concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm conſummatum fuerit,generat mortem.

7. ESAIAE primo: Principes tui infideles, ſocij furum: omnes diligunt munera,ſequuntur retributiones. Pupillo non iudicant,& cauſa viduæ non ingreditur ad illos.

8. ECCLESIASTICI quinto: Noli attendere ad poſſeſſiones iniquas, & nè dixeris, Eſt mihi ſufficiens vita. nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis. Nè ſequaris in fortitudine tua concupiſcentiam cordis.

9. ET capite decimooctauo: Poſt concupiſcentias tuas non eas,& à voluntate tua auertere.Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.

10. PSALMO nono: Exacerbauit Dominum peccator &c.Inſidiatur vt rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum.

11. ET ſexageſimoprimo: Nolite ſperare in iniquitate,& rapinas nolite concupiſcere.

12. ACTORVM vigeſimo: Argentum & aurum,aut veſtem nullius concupiui.

1.B. IOB trigeſimoprimo: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus deſupèr, & hæreditatem Omnipotens de excelſis? Si deceptum eſt cor meum ſuper muliere,& ſi ad oſtium amici mei inſidiatus ſum,&c. Hoc enim nefas eſt, & iniquitas maxima.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius.

3. TOBIAE nono: Fleuit Gabelus,benedixitq; Deum,& dixit: Benedicat te Deus Iſrael, quia filius e optimi viri, & iuſti,& timentis Deum, & eleemoſynas facientis: & dicatur benedictio ſu-

Digitized by Google

per vxorem tuam, & super parentes vestros: & videatis filios vestros, & filios filiorū vestrorum vsque in tertiam & quartam generationem: & sit semen vestrum benedictum à Deo Israel, qui regnat in secula seculorum.

4. ET capite decimo: Raguel Tobiam saluum atque gaudentem dimisit à se, dicens: Angelus Domini sanctus sit in itinere vestro, perducatq; vos incolumes, & inueniatis omnia rectè circa parentes vestros, & videant oculi mei filios vestros priusquàm moriar.

5. GENESIS vigesimoquarto: Dimiserūt ergò eam & nutricē illius, seruumq; Abrahā & comites eius: imprecantes prospera sorori sue, atq; dicentes: Soror nostra es, crescas in mille millia, & possideat semen tuum portas inimicorum suorum.

6. PRIORIS ad Timotheum sexto: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu autem ô homo Dei hæc fuge.

XIX.

Quò demùm referenda sunt mandata Decalogi omnia?

a Exod.32.d & 34.a

A. AD Charitatem, quam nobis geminā duæ illæ [a] Tabulæ, quibus Dei digito mandata hæc inscripta fuêre, commendant. Docent enim primæ mandata quæ ad charitatem Dei: mandata verò secundæ Tabulæ, quæ ad charitatem proximi spectant.

B. Igitur ex his decem duo quidem prioria id faciunt, vt quæ vitia cultui honoriq́ue Dei maximè aduersantur, Idololatria scilicet ac periurium, in primis caueamus. Tertium porrò mandatum admonet, verum purumq́ue cultum corde, ore, ac opere fideliter exhibendum esse. Quod sanè vbi rectè obseruatur, solus vtiquè Deus in omnibus & super omnia diligitur ac honorificatur.

C. Iam summa Præceptorum, quæ ad proximum diligendum pertinent,

b Tob.4.c

vel hoc vno constat, [b] *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide nè tu aliquando alteri facias.*

c Matth.7.b Luc.6.d

Cui respondet illa Christi sententia: [c] *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim Lex & Prophetæ.*

TESTIMONIA.

1. A. EXODI trigesimosecundo: Reuersus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonij in manu sua, scriptas ex vtraque parte, & factas opere Domini: scriptura quoquè Dei erat sculpta in tabulis.

2. ET capite trigesimoquarto: Præcide tibi duas tabulas lapideas instàr priorum, & scribam super eas verba, quæ habuerunt tabulæ quas fregisti. Excidit ergò duas tabulas lapideas, quales antè fuerant: & de nocte consurgens, ascendit in montem Sinai, sicut præceperat ei Dominus, portans secum tabulas.

1. C. TOBIAE quarto: Quod ab alio oderis fieri tibi, vide nè tu aliquando alteri facias.

2. MATTHAEI septimo: Omnia quæcunque &c. vt in textu.

3. LVCAE sexto: Prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

XX.

Quæ sunt fraternæ charitatis officia & argumenta?

1.Cor.13.b Greg.lib.10. Moral.cap 8.

A. DE his Paulus ità disserit: *Charitas patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, non agit perperàm, non inflatur, non est ambitiosa: Non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum: non gaudet super iniquitate, cōgaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.*

Ioan.13.a Luc.22.b

B. Christus verò, vt seipsum nobis veræ perfectæq́ue charitatis exemplum præbeat, in postrema illa cœna, quam præclaris suæ charitatis indicijs mirè

a Ioan.13.d

condiuit, tam seriò dixit: [a] *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicèm, sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicèm.* Ac iterùm: [b] *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicèm, sicut dilexi vos.* Quod tanti est sanè momenti, vt Paulus affirmet,

b Ioan.15.b

c Rom.13.c

[c] *Qui diligit proximum, legem impleuit.*

d Deut.30.d

C. Igitur vt hunc de Charitate locum oraculo diuino absoluamus, [d] *Elige vitam, vt & tu viuas, & semen tuum: & diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci eius, & illi adhæreas. Ipse enim est vita tua, & longitudo dierum tuorum.*

D. Tum nè quisquam dubitet, Euangelicam Christi doctrinam hac in parte

e Matth.19.b

cum Lege quadrare, dictum illud à Christo meminerimus: [e] *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Et alibì post commendata Charitatis præcepta & opera,

f Luc.10.c g Rom.2.b

idem hæc verba subiunxit: [f] *Hoc fac, & viues.* [g] *Non enim auditores legis iusti sunt*

apud

Digitized by Google

apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

E. Ex hisce factoribus [h] erant Abel, Noë, Abraham, Zacharias, & cęteri, quos scriptura iustos apud Deum fuisse testatur, vt qui opere & veritate Deum proximumque diligerent.

F. Quarè Dauid inter eos haud postremus & sanctè gloriabundus canit, [i] *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatâsti cor meum.* [k] *Dilexi, seruaui, custodiui mandata tua & testimonia tua:* [l] *In custodiendis illis retributio multa.* [m] *Maledicti, qui declinant à mandatis tuis.*

h Gen. 6. b 7. e In oratione Manassi:. Sap. 10. b c Matt 23. d. 1. e Iob 13. c
i Luc. 1. a 2. d Iac. 2. d Psal. 118. d
k Psal. 118. x
l Psal. 18. d
m Psal. 118. e

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios decimotertio, vt in textu.

2. GREGORIVS libro decimo Moralium, capite octauo: Legis multiplicitatem benè Paulus enumerat, dicens: Charitas patiens est, benigna est: non æmulatur, non inflatur, non agit perperàm, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non iritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Patiens quippe est charitas, quia illata mala æquanimiter tolerat. Benigna verò est, quia pro malis bona largiter ministrat. Non æmulatur: quia per hoc, quòd in præsenti mundo nihil appetit, inuidere terrenis successibus nescit. Non inflatur: quia cùm præmium internæ retributionis anxia desiderat, de bonis se exterioribus non exaltat. Non agit perperàm: quia quo se in solum Dei ac proximi amorem dilatat, quicquid à rectitudine discrepat, ignorat. Non est ambitiosa: quia quo ardenter intùs ad sua satagit, foris nullatenùs aliena concupiscit. Non quærit quæ sua sunt: quia cuncta, quæ hîc tranſitoriè possidet, velut aliena negligit: cùm nihil sibi esse proprium, nisi quod secum permaneat, agnoscit. Non iritatur: quia & iniurijs lacessita, ad nullos se vltionis suæ motus excitat: cùm pro magnis laboribus maiora pòst præmia expectat. Non cogitat malum: quia in amore munditię mentem solidans, dum omne odium radicitùs eruit, versari in animo quod inquinet nescit. Non gaudet super iniquitate: quia quo sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione aduersantium exultat. Congaudet autem veritati: quia vt se cęteros diligens, per hoc quod rectum in alijs conspicit, quasi de augmẽto proprij profectus hilarescit. Multiplex ergò ista lex Dei est, quæ cõtra vniuscuiusque culpæ iaculum, quod perimendam mentẽ impetit, instructionis suæ munimine semper occurrit: vt quia antiquus hostis varia circunfusione nos obsidet, ipsa hunc de nobis multipliciter expugnet.

1. Cor. 13.

Charitas quomodò patiens sit, benigna, &c.

1. B. IOANNIS decimotertio: Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius vt transeat ex hoc mundo ad Patrem: cùm dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.

2. LVCAE vigesimosecundo: Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo, & ait illis: Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum antequàm patiar. Et accepto pane gratias egit, & fregit: & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem, &c.

3. IOANNIS decimotertio: Mandatum nouum do vobis &c. vt in textu. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicèm.

4. ET decimoquinto: Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicèm, sicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Hæc mando vobis, vt diligatis inuicèm.

5. AD Romanos decimotertio: Nemini quicquam debeatis, nisi, vt inuicèm diligatis. qui enim diligit proximum, legem impleuit. Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo legis est dilectio.

C. DEVTERONOMII trigesimo: Elige vitam, &c. vt in textu.

1. D. MATTHAEI decimonono, 2. LVCAE decimo, 3. AD Romanos secundo, vt in textu.

1. E. GENESIS sexto: Noë vir iustus atq; perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit.

2. ET septimo: Ingredere tu & omnis domus tua in arcam: te enim vidi iustum coram me in generatione hac.

3. IN oratione Manassis: Tu igitur Domine Deus iustorũ, non posuisti pœnitentiam iustis, Abraham, & Isaac, & Iacob, ijs qui tibi nõ peccauerunt.

4. SAPIENTIAE decimo: Propter quod cùm aqua deleret terram, sanauit iterùm sapientia, per contemptibile lignum iustum gubernans. Hæc & in consensu superbiæ, cùm se nationes extulissent, sciuit iustum, & conseruauit sine querela Deo, & in filijs misericordiam fortem custodiuit. Hęc iustum à pereuntibus impijs liberauit fugientem, descendente igne in Pentapolim. Hæc profugum iræ fratris iustum deduxit per vias rectas, &c. Hæc venditum iustum non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum. Hæc populũ iustum, & semen sine querela liberauit à nationibus quæ illum deprimebant. Et reddidit iustis mercedem laborum suorum, &c.

5. MATTHAEI vigesimotertio: Vt veniat super vos omnis sanguis iustus q effusus est super terrã, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zacharię.

6. ET capite primo: Ioseph autem vir eius cùm esset iustus, &c.

7. IOB decimotertio: Si fuero iudicatus, scio quòd iustus inueniar.

8. LVCAE primo: Fuit in diebus Herodis regis Iudææ, sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia: & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen illius Elizabeth. Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela.

9. ET capite secundo: Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat in eo.

10. IACOBI secundo: Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerẽs Isaac filium suum super altare? &c.

1. F. PSALMO centesimo decimooctauo: Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatâsti cor meum. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi. Et leuaui manus meas ad mandata tua, quę dilexi. Suberbi iniquè agebant vsquequaquè: à lege autem tua non declinaui. Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam.

Digitized by Google

Non dereliqui mandata tua. Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiam verba tua. A iudicijs tuis non declinaui, quia tu legem posuisti mihi. Posuerunt peccatores laqueum mihi: & de mandatis tuis non erraui. Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. Dilexi mandata tua super aurum & topazion. Propterea ad omnia mãdata tua dirigebar: omnem viam iniquã odio habui. Multi qui persequuntur me, & tribulant me: à testimonijs tuis non declinaui. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine. Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: legem autem tuã dilexi. Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehementer. Seruaui mandata tua & testimonia tua: qui omnes viæ meæ in conspectu tuo.

2. ET decimooctauo: Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa: Desiderabilia super aurum & lapidem precio sum multum: & dulciora super mel & fauum. Etenim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.

3. ITEM centesimo decimooctauo: Increpâsti superbos: maledicti qui declinãt à mandatis tuis.

DE PRAECEPTIS ECCLESIAE.

I.

Sunt'ne præter Decalogum alia præcepta Christianis obseruanda?

a Iacob.4.c b Matth.23.b c Matth.19.c

A. SVNT vtiquè, quando [a] Legislator & [b] Magister noster Christus non solùm docuit [c] præcepta Decalogi, sed etiam in vniuersum præcepit, quę ad obedientiam Apostolicis & Ecclesiasticis mandatis præstandam spectant.

d Ioan.20.e & 17.c e Luc.10.c f Matth.18.c

B. Hinc extant Euangelicæ illæ sententiæ: [d] *Sicut misit me pater, & ego mitto vos.* [e] *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* [f] *Si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Vbi summum atque extremum iudicium Christus defert, deferriq́ue iubet ad Ecclesiam, [g] id est, ad Ecclesię Prępositos & Rectores, sicut Chrysostomus [h] interpretatur, & verba Euangelij mox sequentia declarant atque conuincunt.

g 3.Reg.8.b h hom.61.in Matth.& Basil.ca.30. cõstitu.monast. Item Theophylact.&Euthymius in cap.18.Matt.

C. Proindè nec frustrà scriptum est de Apostolo Paulo: [i] *Perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum.*

i Actor.15.g & 16.a

TESTIMONIA AD MARGINEM CITATA.

1. A. IACOBI quarto capite: Vnus enim est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.

2. MATTHAEI vigesimotertio: Magister vester vnus est, Christus.

3. ET decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi adolescens: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuũ & matrem tuam: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

1. B. IOANNIS vigesimo, 2. ET decimoseptimo, 3. LVCAE decimo, 4. MATTHAEI decimooctauo, vt in textu.

5. TERTII libri Regum octauo capite: Conuertitq; rex faciem suam, & benedixit omni ecclesiæ Israel. Omnis enim ecclesia Israel stabat.

6. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimaprima in Matthæum: Si autẽ eos non audierit, dic Ecclesiæ: præsulibus scilicet atq; præsidentibus.

7. BASILIVS capite trigesimo Constitutionum monasticarum: Sin arcanò curari noluerit, adhibendi de fratribus erunt etiam, qui cæteris intelligentia videantur prę stare: quemadmodùm est in sacrosancto Euangelio: Si autem te non audierit, &c. quòd si ne ipsis quidem auscultauerit, tum demùm ad Antistitem ipsum animi ipsius morbum deferre oportebit. Matth.18.

8. THEOPHYLACTVS in caput decimũoctauum Matthæi: Quòd si te nõ audierit, & cum duobus vel tribus testibus argueris, nè graueris tunc Ecclesiæ Præsidibus inuulgare peccatum.

9. EVTHYMIVS in idem caput Matthęi: Ecclesiam nunc vocat Præsides fideliũ Ecclesiæ. Renuncia illis quæ circa hunc aguntur: fortasse illi immutabunt eum, veritum dignitatem ipsorum.

1. C. ACTORVM decimoquinto: Paulus verò, electo Sila, profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, confirmãs Ecclesias, præcipiens custodire prę cepta Apostolorum & seniorum.

2. ET capite decimosexto: Cùm autẽ pertransirent ciuitates (Paulus scilicet & Silas) tradebant ijs custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis.

II.

Cuiusmodi porrò sunt Apostolorum Seniorumq́ue præcepta, quæ Paulus custodire iussit?

a Eccles. Hierar. c.1. Et Basil. de Spiritu sancto, ca.27. Euseb. lib.1. demonstrat. euang. cap.8. Epipha. hær. 61. cõtra Apostolicos. Tertul. de corona militis cap.3. & 4.

A. PAVLI discipulus Dionysius Areopagita [a] testatur, duplicis ea generis, vtpotè partìm scripta, partìm non scripta esse. Ad vtrunque genus pertinet, quod Ioannes affirmat Euangelista: [b] *Qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & spiritum erroris.*

b 1.Ioan.4.b

B. Ac primum quidem genus, quod literis mandatur, scriptisq́ue legibus constat, satìs est perspicuum: quia libris canonicis constat.

c Cypr. de sb. lut. pedum.

C. Posterius verò circa præcepta & instituta ea versatur, quæ vno Traditionum nomine cõprehendi, & à Patribus [c] nuncupari solent. Non enim scripto,

Digitized by Google

pto, vtì ſuperiora, ſed viua voce tradita, & velut per manus à Maioribus ad nos tranſmiſſa, Eccleſiæque commendata retinentur. Hiero. cõtra Lucifer. ca. 4. Chryſoſt. in 2. ad Theſſ. homil. 4.

TESTIMONIA DE TRADITIONIBVS ſcriptis & non ſcriptis.

Partim ſcripta, partim non ſcripta Apoſtolorũ dogmata.

1. A. DIONYSIVS Areopagita libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, capite primo: Primi illi noſtri ſacerdotalis muneris duces, in ijs quæ nobis ſunt familiaria, ſumma illa & ſuperſubſtantialia, partìm ſcriptis, partìm non ſcriptis inſtitutionibus ſuis (iuxta quod ſacræ definiunt leges) nobis tradiderunt.

Parem vim ad pietatem habent.

2. BASILIVS in libro de Spiritu ſancto, capite vigeſimoſeptimo: Dogmata quę in Eccleſia prędicantur, quædã habemus è doctrina ſcripto prodita, quædam rursùs ex Apoſtolorum traditione in myſterio, id eſt, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraque parem vim habẽt ad pietatem, nec his quiſquam cõtradicit, quiſquis ſanè vel tenuiter expertus eſt, quæ ſint iura Eccleſiaſtica. Nã ſi conſuetudines quæ ſcripto proditæ non ſunt, tanquàm haud multum habentes momenti, conemur reijcere, imprudentes & ea damnabimus, quæ in Euangelio neceſſaria ad ſalutem habentur: immò potiùs ipſam fidei prędicationẽ ad nudum nomen contrahemus. Quod genus eſt, (vt eius, quod primum eſt & vulgatiſſimum, primo loco commemorem) vt ſigno crucis eos, qui ſpem collocauerũt in Chriſtum, ſignemus, quis ſcripto docuit? Vt ad Orientem verſi precemur, quę nos docuit ſcriptura? Inuocationis verba, quum oſtẽditur panis Euchariſtiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorum in ſcripto nobis reliquit? Nec enim his contenti ſumus, quæ cõmemorat Apoſtolus aut Euangelium: verùm alia quoquè, & antè & pòſt dicimus, tanquàm multum habentia momenti ad myſterium, quæ ex Traditione citra ſcriptum accepimus. Conſecramus aũt aquam baptiſmatis, & oleum vnctionis, prętereà ipſum qui baptiſmum accipit, ex quibus ſcriptis? Nónne à tacita ſecretaq; Traditione? Ipſam porrò olei inunctionem quis ſermo ſcripto proditus docuit? Iam ter immergi hominẽ, vndè eſt traditum? Reliqua itẽ quæ fiunt in baptiſmo, velutì renunciare Sathanę & angelis eius, ex qua ſcriptura habemus? Nónne ex priuata & arcana hac Traditione? Nónne ex doctrina, quam patres noſtri in ſilẽtio, quod curioſos & ocioſos ſummouet, ſeruârũt? Pulchrè quidẽ illi, nimirùm docti arcanorum veneration nem ſilentio cõſeruari. Nam quę nec intueri fas eſt non initiatis, qui cõueniebat, horum doctrinã publicitùs circunferri ſcripto? Aut quid tãdèm ſibi voluit magnus ille Moyſes, qui nõ omnia quę erãt in templo, paſſus ſit omnibus eſſe peruia: ſed prophanos extra ſacros cancellos ſtatuit, ſed priora atria purioribus permittens, Leuitas ſolos dignos cenſuit, &c. Addit deindè: Ad eundem profectò modum, & qui in primordijs Eccleſiæ certos ritus prę ſcripſerũt Apoſtoli & Patres, in occulto ſilentioq; myſterijs ſuã ſeruauêre dignitatem. Neq; enim omninò myſterium eſt, quod ad populares ac vulgares aures effertur. Hæc eſt ratio, cur quædam citra ſcriptum tradita ſunt, nè dogmatũ cognitio propter aſſuetudinẽ vulgo veniret in contemptum. Aliud autem eſt dogma, aliud edictum. Nam dogmata ſilentur, edicta verò publicantur.

Enumerãtur aliquot Traditiones non ſcriptæ.

Crucis ſignũ.

Orare verſùs Orientem.

Verba inuocationis ſub Miſſæ ſacrificio.

In Sacrificio plura dicũtur quàm quæ in euangelio & Apoſtolo habentur.

Cæremoniæ Baptiſmi.

Cur multa ſcribi non debuerint.

3. EVSEBIVS libro primo de demonſtratione Euangelica, capite octauo: Cæterùm Moyſes in tabulis inanimatis, Chriſtus autem in mentibus vita prædituis, perfecta noui teſtamenti documenta deſcripſit: eius verò diſcipuli ad magiſtri ſui nutum, auribus multorum doctrinã ſuam commodantes, quæcunque quidem velutì vltra habitum progreſſis, à perfecto ipſorum magiſtro præcepta fuerant, ea ijs qui capere poterant, tradiderunt: quæcunque verò ijs conuenire arbitrabantur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationisq; indigentes, ea ipſi, ad imbecillitatem multorum ſe demittentes, partìm literis, partìm ſine literis quaſi iure quodam nõ ſcripto, ſeruanda commendârunt.

Partìm literis, partim ſine illis nonnulla ſeruanda commendârunt Apoſtoli.

4. EPIPHANIVS hæreſi ſexageſimaprima contra Apoſtolicos: Oportet autem & Traditione vti. Nõ enim omnia à diuina ſcriptura accipi poſſunt. Quapropter aliqua in ſcripturis, aliqua in Traditione ſancti Apoſtoli tradiderunt, quemadmodùm dicit ſanctus Apoſtolus: Sicut tradidi vobis. & alibì, Sic doceo, & ſic tradidi in Eccleſijs. Et, Si continetis, niſi fruſtrà credidiſtis.

In Scriptura ſacra non omnia expreſsè cõtinẽtur, ſed ex Apoſtolorũ Traditione nõnulla habentur. 1. Cor. 11. 14. & 15.

5. TERTVLLIANVS de corona militis, capite tertio: Habentes obſeruationẽ inueteratam, quæ præueniendo ſtatum fecit. Hanc ſi nulla ſcriptura determinauit, certè conſuetudo corroborauit, quę ſine dubio de traditione manauit. Quomodò enim vſurpari quid poteſt, ſi traditum priùs non eſt? Etiam in traditionis obtẽtu exigenda eſt, inquis, authoritas ſcripta. Ergò quæramus, an & traditio non ſcripta, non debeat recipi. Planè negabimus recipiendam, ſi nulla exempla præiudicent aliarum obſeruationum, quas ſine vllius ſcripturæ inſtrumento, ſolius Traditionis titulo, exindè cõſuetudinis patrocinio vindicamus. Deniquè vt à Baptiſmate ingrediar, Aquam aditurì, ibidèm, ſed & aliquanto priùs in Eccleſia ſub antiſtitis manu conteſtamur nos renunciare diabolo, & pompæ, & angelis eius. Dehinc ter mergitamur, amplius aliquid reſpondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit. Indè ſuſcepti, lactis & mellis concordiam præguſtamus. Exq; ea die, lauacro quotidiano per totam hebdomadam abſtinemus. Euchariſtiæ ſacramentum & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quàm præſidẽtium ſumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitijs, annua die facimus. Die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate à die Paſchę in Pentecoſten vſque gaudemus. Calicis aut panis etiam noſtri aliquid decuti in terrã, anxiè patimur. Ad omnem progreſſum atq; promotum, ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum & calceatum, ad lauacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quacunque nos conuerſatio exercet, frontem CRVCIS ſignaculo terimus. PERGIT capite quarto: Harum & aliarum eiuſmodi diſciplinarum ſi legem expoſtules Scripturarum, nullã inuenies: Traditio tibi prætendetur auctrix, cõſuetudo cõfirmatrix, & fides obſeruatrix, &c. Et paulò pòſt: His igitur exemplis renũciatum erit, poſſe etiam non ſcriptam Traditionem in obſeruatione defendi, confirmatam conſuetudine, idonea teſte probatæ tunc Traditionis ex perſeuerantia obſeruationis. Conſuetudo autem etiam in ciuilibus rebus pro lege ſuſcipitur, cùm deficit lex.

Conſuetudinis Eccleſiaſticæ vis.

Traditiones aliquot non ſcriptæ enumerantur.

Cæremoniæ Baptiſmi.

Communio Euchariſtiæ.

Oblationes pro defũctis.

Stationes.

Euchariſtiæ cuſtodia.

Crucis ſignaculum.

Conſuetudo.

6. PRIMAE Ioannis quarto, vt in textu.

1. C. CYPRIANVS in ſermone de ablutione pedum: Sicut par eſt ſpiritui ſancto & Chriſto diuinitas, ità in ſuis inſtitutis æqua eſt authoritas & poteſtas: nec minùs ratum eſt, quod dictante ſpiritu ſancto Apoſtoli tradiderunt, quàm quod ipſe tradidit, & in ſuî commemorationem fieri pręcepit. Manet ſingulis propria dignitas, & vniformis in ſuo genere ſtat actio omnium: nihil addi, nihil ſubtrahi, nihil poteſt corrigi vel mutari.

Traditionum Apoſtolicarũ vis & authoritas.

2. HIERONYMVS in Dialogo aduersùs Luciferianos capite quarto, ità Luciferum dixiſſe refert: An neſcis Eccleſiarum hunc eſſe morem, vt bapti-

Digitized by Google

baptizatis posteà manus imponantur, & ità inuocetur spiritus sanctus? Exigis vbi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Etiam si scripturę authoritas non subesset, totius orbis in hanc partē consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quę per Traditionem in Ecclesijs obseruantur, authoritatē sibi scriptę legis vsurpauerunt: veluti in lauacro ter caput mergitare: deindè egressos lactis & mellis præguſtare concordiam, ad infantiæ significationem: die Dominico & per omnem Pentecosten, nec de geniculis adorare, & ieiunium soluere: multáque alia scripta non sunt, quæ rationabilis sibi obseruatio vindicauit. Cui Orthodoxus respondet: Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, vt ad eos qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationem sancti spiritus, manum impositurus, excurrat. Sed quale est, vt leges Ecclesiæ ad hæresim transferas?

Act. 8. 19. Totius orbis consensus instar præcepti. Traditiones quædam recensentur. Cæremoniæ Baptismi. Stationes.

Confirmationis sacramentum.

3. CHRYSOSTOMVS in secundum caput posterioris epistolæ ad Thessalonicenses, homilia quarta, super hæc verba: State & tenete Traditiones &c. Hinc patet, quòd non omnia per epistolam tradiderint, sed multa etiam sine literis. Eadem verò fide digna sunt tam illa quàm ista. Itaque traditionem quoquè ecclesiæ fide dignam putamus. Traditio est, nihil quæras ampliùs.

Non omnia Apostoli literis mādārūt. Eadē fide digna & scripta & nō scripta. Traditio Ecclesiastica.

III.

Est'ne vtrunque hoc præceptorum genus obseruatu necessarium?

A. EST planè, si Doctorem Paulum sequimur ità præcipientem: [a] *State & tenete Traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.* Vndè laudat hoc nomine Corinthios, quòd Apostolica [b] præcepta, quæ viua voce tradita iam acceperant, sedulò custodirent. Tum admonet Thessalonicenses, [c] vt ab omni se fratre subducant, qui inordinatè, & nō secundùm traditionem ab Apostolis acceptam, ambulat.

a 2. Thess. 2. d & ibid. Chrysost. ac Theophylact.
b 1. Cor. 11. a
c 2. Thess. 3. b

B. Atque hoc est, quod sacrosancta Synodus Nicena [d] diuinę scripturę consonans, verbis tam luculentis expressit: Oportet nos Ecclesiasticas Traditiones, siue scripto, siue consuetudine in Ecclesia retentas, vnanimiter & inuiolabiliter obseruare. Et apud Cyprianum [e] legimus, non minùs ratū esse, quod dictante Spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod Christus ipse tradidit. [f] Sicut enim par est Spiritui sancto & Christo Diuinitas: ità vtriusque in suis institutis æqua est authoritas & potestas.

d 2. Nicena cōtra Iconomachos, actione 7. Item 8. Synod. can. 1.
e De ablut. pedum.
f Ibidēm.

TESTIMONIA.

1. A. SECVNDAE ad Thessalonicenses secundo: State, & tenete &c. vt in textu.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in secundam ad Thessalonicenses, vt suprà, quæstione secunda, C. testimonio tertio.

3. THEOPHYLACTVS in caput secūdum secundæ ad Thessalonicenses, super ea Apostoli verba, Itaque fratres state, &c. Vel hinc etiam perspicuum est, quòd pleraque etiam sine scriptis per sermonem, id est, viua voce tradiderint, non solùm per epistolam. Similiter autem & hæc & illa fide digna sunt. Itaque & Ecclesiæ traditionem fide dignam existimemus. Traditio est, nihil ampliùs quæras.

Apostolicarū Traditionum dignitas.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Laudo vos fratres, quòd per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Et ibidēm: Cætera autem, cùm venero, disponam.

5. SECVNDAE ad Thessalonicēses tertio: Denunciamus autem vobis fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis.

1. B. CONCILIVM secundū Nicenum actione septima in ipsa definitione: Si quis Traditionem Ecclesiæ, siue scripto, siue cōsuetudine valentem non curauerit, anathema. Et paulò antè: Fatemur autem vnanimiter nos Ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetudine valentes & decretas, retinere velle: quarum de numero est imaginum effiguratio. Item infrà: Igitur qui ausi fuerint aliud sentire, aut docere, aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas Traditiones contaminare, aut contra ista vafrè & improbè aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem ecclesiasticam: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponuntor: si Monachi aut Laici, communione priuantor.

Traditio scripta & non scripta.

Imaginum figuratio.

Hæretici Ecclesiasticas traditiones contaminare solent.

2. OCTAVA synodus generalis Constantinopolitana canone primo: Regulas, quæ sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ, tam à sanctis famatissimis Apostolis, quàm ab Orthodoxorum vniuersalibus, necnon & localibus Concilijs, vel etiam à quolibet deiloquo Patre ac magistro, Ecclesię traditæ sunt, seruare atque custodire profitemur: his & propriam vitam & mores regentes, & omnem sacerdotij catalogum, atque omnes qui Christiano censentur vocabulo, pœnis & damnationibus, & è diuerso receptionibus & iustificationibus, quę per illas prolatæ sunt atq; definitæ, canonicè subijci decernentes. Tenere quippe traditiones quas accepimus, siue per sermonem, siue per epistolam sanctorum qui antèà fulserunt, Paulus apertè admonet.

Traditiones Ecclesiasticæ suscipiuntur.

2. Thess. 2.

3. CYPRIANVS in sermone de ablutione pedū, vt suprà quæstione secunda, C. testimo. primo.

IIII.

Quomodò cognoscemus, quæ sint Apostolicæ & probatæ in Ecclesia Traditiones?

A. DE his nobis regulam obseruatu dignam Augustinus [a] præscribit: Illa, inquiens, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe seruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Concilijs,

a In epist. 118. ad Ianuariū, cap. 1.

Digitized by Google

cilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque statuta retineri. Sic idem [b] contra Donatistas, immò hæreticos omnes differens, hoc grauiter admonet, Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs institutum, sed semper retentum est, non nisi authoritate Apostolica traditum rectissimè creditur.

b lib. 4. cap. 24. & lib. 2. c. 7. Item lib. 5. cap. 23.

B. Cui Leo ille Magnus [c] consonans, ait: Dubitandum non est, quicquid in Ecclesia in consuetudinem est deuotionis retentum, de Traditione Apostolica, & de sancti Spiritus prodire doctrina.

c Serm 2. de Ieiunio Pentecostes.

TESTIMONIA.

Festorũ quorundã dierũ obseruatio ex Apostolica traditione descendit.

1. A. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita &c. vt in textu: sicuti quòd Domini passio & resurrectio, & ascẽsio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur, & si quid aliud tale occurrerit quod seruatur ab vniuersa, quacunquè se diffundit Ecclesia.

2. IDEM libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto: Quod vniuersa tenet Ecclesia &c. vt in textu.

3. ITEM libro secundo, capite septimo: Multa non inueniuntur in literis Apostolorum, neque in Concilijs posteriorum; & tamen quia per vniuersam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita & commendata creduntur.

Apostolicæ Traditiones.

4. SIMILITER libro quinto contra Donatistas, capite vigesimotertio: Sunt multa quæ vniuersa tenet Ecclesia, & ob hoc ab Apostolis præcepta benè creduntur, quanquàm scripta non reperiantur.

B. LEO Magnus sermone secundo de ieiunio Pentecostes: Dubitandum non est, &c. vt in textu.

V.

Cuiusmodi sunt traditiones Apostolicæ, quæ Christianis veniunt obseruandæ?

A. EXEMPLA satis multa apud Patres extant, & eos quidem, qui vel ante mille annos fidem publicam meruerunt. Nimirùm secundùm Traditionem [a] Origenes & [b] Augustinus docent, paruulos esse baptizandos.

a In cap. 6. epist. ad Rom.
b Lib. 10. de Gen ad lit. c. 23. & cõt. Donat. li. 4. c. 24.

B. [c] Dionysius & [d] Tertullianus ostendunt, precationes & oblationes pro defunctis ad altare fieri oportere.

c De eccles hierar. cap. 7.
d In exhortatione ad castitatẽ cap. 11. de corona militis cap. 3. & de monoga. cap 10.

C. Hinc [e] Hieronymus & [f] Epiphanius statas Ecclesiæ ieiunationes, præsertim Quadragesimæ, obseruandas esse commonstrant.

e Ad Marcellam cõtra errores Montani epist. 54.
f Cõtra Aërium hæresi 75.

D. Sic etiam [g] Ambrosius & [h] Chrysostomus eorum dignitatem adstruunt, quæ in sacro Missæ officio solenniter peraguntur.

g In officio Mediolanensi.
h In Liturgia.

E. Tum præter [i] Damascenum Patres, quos Nicena Synodus secunda [k] citat, eadem ratione testantur, quòd Christi & Sanctorum eius Imagines deceat venerari.

i Lib. 4. de Orthod. fide ca. 17. & in orati de imaginib.
k Actio. 6. tom. 4. & actione 7.

F. Demùm, vt cæteros omittamus, Magnus ille [l] Basilius ob Traditionem retineri vult sacrum Chrisma, aliasque solennes cęremonias, quæ Sacramentis sanctissimis adhibentur.

l Lib. de Spiritu sancto, cap. 27.

G. Et addit [m] Basilius: Si instituta consuetudinesq; non scriptas tanquàm in eis vis magna non insit, semel repudiare aggrediemur, clàm ac pedetentim ratas ipsas Euangelij sententias improbabimus, aut potiùs ad inane nomen eius prædicationem contrahemus. Sed Apostolicum existimo, [n] ait, ijs etiam Traditionibus, quæ scriptæ non sunt, inhærere.

m Ibidem.
n cap. 29. eiusdem libri.

TESTIMONIA.

Baptismus paruulorũ ex Apostolorum traditione.

1. A. ORIGENES in caput sextum epistolę ad Romanos: Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiam paruulis baptismum dare.

2. AVGVSTINVS libro decimo de Genesi ad literam, capite vigesimotertio: Consuetudo matris Ecclesiæ in baptizandis paruulis nequaquàm spernenda est, neque vllo modo superflua deputanda, nec omninò credenda nisi Apostolica esset Traditio.

3. IDEM libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto: Si quisquam in hac re (de baptizandis paruulis) authoritatẽ diuinam quærat, quanquàm quod vniuersa tenet Ecclesia, nec concilijs institutum, sed semper retentum est, non nisi authoritate Apostolica traditum rectissimè creditur: tamen veraciter conijcere possumus, quid valeat in paruulis baptismi sacramentum, ex circunctsione carnis, quam prior populus accepit, &c.

Consuetudo vniuersalis indicat Apostolicam traditionem.

1. B. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica Hierarchia, capite septimo: Quęnam verò de huiusmodi prece, quam super defuncto peragit

Oratur pro defunctis ex Apostol. traditione.

Digitized by Google

git præsul, ex diuinis ducibus nostris Traditio peruenit ad nos, operæprecium est vt dicamus &c.

Pro vxore defuncta postulatur & oblationes fiunt.

2. TERTVLLIANVS in exhortatione ad castitatem, capite vndecimo: Et iam repete, apud Deum pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas.

Oblationes p defunctis.

3. ITEM in libro de corona militis, capite tertio, loquens de Traditionibus non scriptis: Oblationes, inquit, pro defunctis, pro natalitijs, annua die facimus.

4. ET de Monogamia capite decimo: Enimuerò & pro anima eius orat, & refrigerium interim adpostulat ei, & in prima resurrectione consortium, & offert annuis diebus dormitionis eius.

Oblatio in anniuersario defuncti.

1. C. HIERONYMVS in epistola quinquagesimaquarta, ad Marcellam contra errores Montani: Nos vnam Quadragesimam secundùm Traditionem Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo ieiunamus.

Obseruatio Quadragesimæ, secùdùm tradit. Apost.

2. EPIPHANIVS contra Aërium hæresi septuagesimaquinta: A quo verò non assensum est in omnibus orbis terrarũ regionibus, quòd quarta & prosabbato ieiunium est in ecclesia decretum? Si verò etiam oportet constitutionem Apostolorum proferre, quomodò illic decreuerunt, quarta & prosabbato ieiunium per omnia, excepta Pentecoste: & de sex diebus Paschatis, quomodò præcipiunt nihil omninò accipere, quàm panem & salem & aquam, &c. manifestum est. Deindè verò si non de eodem argumento quartarum & prosabbatorum, ijdem Apostoli in Constitutione dixissent, etiam aliter vndiquè demonstrare possemus. Attamen de hoc exactè scribunt.

Abstinentia feriæ 4. & 6.

Vide Clemẽtem li 5. constit. Apostol. cap. 16. & 19.

Consuetudo vniuersalis antè exortos hæreticos.

Assumpsit autem Ecclesia, & in toto mundo assensus factus est, antequàm esset Aërius, & qui ab ipso appellantur Aëriani.

1. D. AMBROSII Missæ ritus & ordo, extat etiam in Liturgicis Latinis à D. Iacobo Pamelio collectis, tomo primo.

2. CHRYSOSTOMI Liturgia siue officium Missæ, quod Græcè ipse post S. Basilium & B. Iacobum conscripsit, extat. Quo pacto autem noui testamenti nouam oblationem docuerit Christus, eamq; ab Apostolis Ecclesia accipiens, in vniuerso mundo offerat Deo, videatur latiùs infrà in quæstione septima de Eucharistia, B. C.

1. E. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: Imaginis honor ad exemplar transit. Est autem hæc traditio ex earum numero, quæ Scripturæ verbis minimè expressæ sunt, quemadmodùm & ea, qua ad Orientem conuersi adoramus, & ea, qua crucem adoramus, aliæq; complures his similes. &c. vide suprà quæst. nona de Decalogo A. testimo. duodecimo.

Imaginũ veneratio ex Apost. tradit.

Orare versùs Orientem.

Crucis veneratio.

2. IDEM in orationibus tribus de imaginibus, plurimorum patrum antiquorum testimonia citat de veneratione Imaginum: vt Dionysiũ Areopagitam, Basilium, Chrysostomum, Leontium, Seuerianum, Sophronium, Ambrosium, Gregorium Nyssenum, Theodoretum, Athanasium, Cyrillum, Gregorium Nazianzenum, Eusebiũ Pamphili, Stephanum Bostrensem, Cyrillum Hierosolymitanum, & plures alios.

Imaginũ veneratio à Patribus comprobata.

3. IN secunda Synodo Nicena, actione sexta, tomo quarto: Quòd autem cum multis alijs, quæ in Ecclesia obseruantur sine scriptura, nobis imaginum veneratio tradita sit, ab Apostolorum temporibus latè per historias traditum est, de imagine maximè hæmorrhoissæ, quam multis scriptoribus confirmare possumus. Quinetiam Basilius Magnus, cuius scripta per omnes terræ fines resonant, in diuersis opusculis suis mentionem imaginum facit. Gregorius etiam illius & carne & spiritu frater, Nyssensium præsul, in sermone in Abraham, idem sentit. Item alter Gregorius, qui à Theologia nomen sortitus est, in versibus à se conditis, qui de virtute inscribuntur, assentit. Et Ioannes, qui os auro splendidius & lucidius consecutus est, in oratione funebri in Meletium Episcopum Antiochiæ, & in sermone qui inscribitur, Quòd veteris & noui Testamenti vnus sit legislator. Cyrillus item expiator Nestorianæ hæresis, in epistola ad Acacium Episcopum Scythopoleos. Anastasius Episcopus Theopoleos, Sophronius, Maximus. Sed quid hos nominatim citamus? Omnes enim sancti Patres nostri imagines receperunt.

Ab Apostolorum temporibus viguit vsus & veneratio Imaginum. Vide suprà de Decalogo quæst. 9.

Imagines receptæ ab omnibus Patribus.

4. ITEM actione septima: Fatemur autem &c. in Decalogo quæstione nona, B. testimo. primo. Quibus addit sancta Synodus: Igitur qui ausi fuerint aliud sentire aut docere, aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas traditiones contaminare, aut nouam quandam vaniloquentiam inducere, aut contra ista vafrè & improbè aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem Ecclesiasticam: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponuntur: si Monachi aut Laici, communione priuantor.

1. F. BASILIVS libro de spiritu sancto, capite vigesimoseptimo: Dogmata quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus è doctrina &c. vide suprà quæstione secunda, A. testimonio secundo, Reliqua habentur in textu.

VI.

Quantùm hodiè circa Traditiones Apostolicas & Ecclesiasticas aberratur?

a Rom. 13. a

A. PLVRIMVM, dum eas plerique contemnunt, alij negligunt, aut certè pluris non faciunt, quàm Politicorum [a] magistratuum constitutiones: & hęc instituta esse hominum fingunt, quæ vel obseruare, vel omittere liberum sit, exiguaque, aut nullius omninò frugis: ipsi ἀδιάφορα vocant.

b Matth. 15. a c Colos. 2. b d Mar. 7. a b d 2. Thess. 2. d Act. 15. c. 16. a e August. in Epist. ad Ianuar. 118. cap. 1. & 2. Itẽ epi. 86. ad Casula.

B. Sunt qui vniuersas ferè Traditiones eiusdem esse ponderis volunt, atque adeò fœdè commiscent Scripturæ loca, perindè ac idem sit iudicium de Traditionibus [b] Pharisaicis & Apostolicis, de [c] Iudaicis & [d] Ecclesiasticis, de priuatis seu particularibus, [e] & ijs quæ totius Ecclesiæ consensu receptæ, communique piorum vsu tot seculis comprobatæ, ac velutì per manus ad nos transmissæ vbiquè ferè gentium comperiuntur.

TESTIMONIA.

A. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisì à Deo. Quæ autẽ sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autẽ resistunt, ipsi sibi damnationem acquirũt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis aũt non timere potestatem? bonum fac: & habebis laudem ex illa. Dei enim

Digitized by Google

enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat.

1. B. MATTHAEI decimoquinto: Sine causa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. & paulò antè: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit, Honora patrem & matrem: &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur: Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

2. AD Colossenses secundo: Videte nè quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam, secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi, & non secundùm Christum. Et in fine: Si ergò mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc tāquàm viuentes in mundo decernitis? Nè tetigeris, neque gustaueris, neque contrectaueris: quæ sunt omnia in interitum ipso vsu, secundùm præcepta & doctrinas hominum: quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

3. MARCI septimo: Pharisæi & omnes Iudæi, nisi crebrò lauerint manus, non māducant, tenentes traditionem Seniorum: & à foro venientes, nisi baptizentur, non comedunt: & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum & vrceorum & æramentorum & lectorum.

4. SECVNDAE ad Thessalonicenses secundo: State, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.

5. ACTORVM decimoquinto: Paulus verò, electo Sila, profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum.

6. CAPITE decimosexto: Cùm pertransirent ciuitates (Paulus & Silas) tradebant eis custodire dogmata, quę erant decreta ab Apostolis & Seniobus qui erant Hierosolymis.

7. AVGVSTINVS in epistola ad Ianuarium, centesima decimaoctaua, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, &c. vt suprà quæstione quarta, A. testimonio primo.

8. IBIDEM capite secundo: Alia verò quę per loca terrarum regiones{que} variātur, sicuti est quod alij ieiunant Sabbato, alij verò non: alij quotidiè communicāt corpori & sanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibi Sabbato tantùm & Dominico; alibi tantùm Dominico: & si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum liberas * habet obseruationes: nec disciplina vlla est in his melior graui prudentique Christiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam ad quamcunque forte deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos vitam societate seruandum est. Credo te aliquando ex me audisse, sed tamen etiam nunc commemoro. Mater mea Mediolanum me consecuta, inuenit Ecclesiam Sabbato non ieiunantem; cœperat perturbari & fluctuare quid ageret; cùm ego talia non curabam, sed propter ipsam consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium: respondit se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret, quia si melius nôsset, id potiùs obseruaret. Cumq; ego putassem, nulla reddita ratione, authoritate sola sua nos voluisse admonere, nè Sabbato ieiunaremus, subsecutus est, & ait mihi: Cùm Romam venio, ieiuno Sabbato: cùm hic sum, non ieiuno. Sic etiam tu, ad quam fortè Ecclesiam veneris, eius morem serua, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quenquam tibi. Hoc cùm matri renunciassem, libenter amplexa est. Ego verò de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ità semper habui, tanquàm eam cælesti oraculo susceperim.

9. IDEM in epistola octogesimasexta, ad Casulanum presbyterum, idem hoc repetit B. Ambrosij responsum.

Traditiones & Consuetudines particulares quantū ab vniuersalibus differant.

* Liberas sunt, quia licuit ijs Ecclesijs quæ ea susceperūt nō susciperе, & susceptas vel retinere, vel authoritate publica emēdare, aut etiā abrogare

Nota. Ieiuniū Sabbati.

VII.

Quid verò de ijs iudicandum, qui Ecclesiæ Traditiones repudiant, ac pro nihilo habent?

A. Hos verbum Dei redarguit ac damnat, cùm Traditiones [a] obseruandas esse decernit, cùm iubet [b] Ecclesiam audire, & Apostolorum Seniorumq; [c] præcepta custodire. Verbum Dei est, quod subijcit nos Magistratibus cùm [d] Politicis, tum [e] Ecclesiasticis, modestis [f] iuxtà & dyscolis propter [g] conscientiam: vult illorum legibus & reuerentiam [h] & obedientiam deferri maximam. *Obedite*, inquit, [i] *præpositis vestris, & subiacete eis: omnia* [k] *quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere.*

a 2. Thess. 2. d 1. Cor. 11. a
b Matth. 18. c
c Acto. 15. c 16. a
d Rom. 13. a Matth. 22. c
e Matth. 23. a Luc. 10. e
f 1. Pet. 2. c
g Rom. 13. a
h Tit. 3. a
i Heb. 13. c
k Matth. 23. a

B. Quapropter isti non tam homines spernunt, [l] quàm Deū ipsum Opt. Max. quem in [m] Apostolis, eorumq; [n] successoribus audire ac reuereri sanè oportebat. Igitur planè verbo Dei resistunt, dum potestati & ordinationi Dei resistunt, & hinc sibi damnationem acquirunt, si Paulo [o] credimus.

l 1. Thess. 4. b 1. Cor. 14. g
m Ioan 20. e 17. c Luc. 10. e
n Cypria epist. 69. ad Florentium Puppianum. Basil. cap. 23. constit. monasticarum.
o Rom. 13. a

C. Nimirùm diuina est isthæc ordinatio, quę nec aboleri potest humana authoritate, vt certis legibus, ijsque partim scriptis, partim non scriptis, quas [p] Apostolica nobis commendat traditio, Ecclesia regatur, dogmata conseruentur, religio vindicetur, alatur concordia, disciplina retineatur.

p Basil. de Spir. sanc. cap. 27. Aug. lib. 4. contra Donat. cap. 24. & lib. 2. cap. 7. lib 5. cap. 23. & 26. Epiph. Hæres. 55. Euseb. lib. 5. Eccles. hist. cap. 20.

TESTIMONIA.

1. A. SECVNDAE ad Thessalonicenses secundo: State, & tenete traditiones quas didicistis, siue

per sermonem, siue per epistolam nostram.

2. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Laudo vos fratres, quòd per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.

3. MATTHAEI decimooctauo: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.

4. ACTORVM decimoquinto: Paulus, electo Sila, perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum.

5. ET capite decimosexto: Cùm pertranfirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus qui erant Hierosolymis.

6. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas, nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt.

7. MATTHAEI vicesimosecundo: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

8. ET capite vicesimotertio: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint &c.

9. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

10. PRIORIS Petri secundo capite: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi, quasi præcellenti: siue ducibus, tanquàm ab eo missis, ad vindictam malorum, laudem verò bonorum: quia sic est voluntas Dei, vt benè facientes, obmutescere faciatis imprudentiam hominum ignorantiam. Quasi liberi, & non quasi velamen habētes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei. Deum timete, Regem honorificate. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis.

11. AD Romanos decimotertio: Ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideò enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

12. AD Titum tertio: Admone illos Principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.

13. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.

14. MATTHAEI, vt in textu, & testim. octauo.

1. B. PRIORIS ad Thessalonicēses quarto: Itaque qui hæc spernit, non hominē spernit, sed Deū, qui etiam dedit spiritum suum sanctum in nobis,

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quę scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

3. IOANNIS vicesimo: Sicut misit me pater, & ego mitto vos.

4. ITEM decimoseptimo: Sicut tu me misisti in mundum, ità & ego misi eos in mundum.

5. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

6. CYPRIANVS Epistola sexagesimanona ad Florentium Puppianum: Nec hæc iacto, sed dolens profero, cùm te iudicem Dei constitutus & Christi, q dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes Præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt: Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eum qui me misit: & qui reijcit vos, me reijcit, & eum qui me misit. lib. 4. epist. 9. Quæ Apostolis dicta, ad Successores eorum pertinent. Luc. 10.

7. BASILIVS in constitutionibus monasticis, capite vigesimotertio: Quod Apostolis dixit, Qui vos audit &c. intelligēdus est in commune legem sanxisse in posteros, qui aliorum futuri erant moderatores, id ex multis isdemq; certissimis diuinarum literarum testimonijs, manifestissimisq; argumentis probari potest. Matth. 10. Luc. 10.

8. AD Romanos decimotertio: Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.

1. C. BASILIVS Magnus in libro de Spiritu sancto, capite vicesimoseptimo: vt suprà quæstione secunda, A. testimonio secundo.

2. AVGVSTINVS libro quarto cōtra Donatistas, capite vicesimoquarto, 3. ET libro secundo, capite septimo, 4. ITEM libro quinto, capite vicesimotertio, vt suprà quæstione quarta, A. testimonio secundo & sequentib.

5. IDEM libro quinto contra Donatistas, capite vigesimosexto: Quòd autem nos admonet Cyprianus, vt ad fontem recurramus, id est, ad Apostolicam Traditionem, & indè canalem in nostra tempora dirigamus, optimum est, & sine dubitatione faciendum. Ad Apostolicam Traditionem confugiendum.

6. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimaquinta cōtra Melchisedechianos: Termini nobis positi sunt, & fundamēta, & ędificatio fidei, & Apostolorū Traditiones, & scripturę sanctæ, & successiones doctrinæ, & vndiquaquè veritas Dei munita est. Apostolorum Traditiones. Successio doctrinæ.

7. EVSEBIVS libro tertio Ecclesiasticæ historiæ, capite trigesimo: Ignatius cùm iter per Asiam faceret, licèt attentissima cura à satellitibus, qui illum ductabant, obseruaretur, Ecclesias tamen cuiusque ciuitatis, ad quam fortè proficisceretur, familiaribus colloquijs pijsq; hortationibus confirmauit: ac primùm, vt hæreses, quæ iam tum primò nasci & emergere cœperunt, maximè præcauerent, sedulò admonuit. Deindè hortatus est, vt Apostolorum Traditioni mordicùs adhærescerent: quam quidem assueueranter testificatus, quò tutiùs posteritati reseruaretur, necessariò scriptis mandandam existimauit. Traditioni Apost. mordicùs adhærendum. Ignatius eam scriptis mandauit.

VIII.

Quid Patres hac de re iudicârunt?

A. ORIGENES, qui celebris & peruetustus est author, in hęc verba scripsit: [a] Hæreticus nobis habendus est omnis ille, qui Christo se credere profitetur, & aliud de veritate Christianæ fidei credit, quàm habeat definitio Traditionis Ecclesiasticæ. Tum idem alibi: [b] Illa sola credenda est veritas, inquit, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat Traditione.

B. Et Hieronymi verbum est: [c] Ego illud te breuiter admonendum puto, Traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt, ità obseruandas, vt à Maioribus traditæ sunt.

C. Augustinus verò ità [d] docet; Si quid diuinæ Scripturæ præscribit authoritas, non est dubitandū, quin ità facere debeamus, vt legimus: similiter etiam, si quid per orbem frequentet Ecclesia. Nam hoc quin ità faciēdum sit, disputare,

a In caput 3. epistolæ ad Titum, teste Pamphilo in apologia pro Origene. Vide etiam Irenæum lib. 4. cap. 43.
b Lib. 1. Periarchō in prooemio.
c Ad Lucinium epist. 28.
d Epist. 118. cap. 5.

Digitized by Google

tare, insolentissimę insaniæ est. Ac rursùs idem: [e] In his rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta Maiorum pro lege tenenda sunt. Et [f] sicut præuaricatores diuinarum legum, ità contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coërcendi sunt.

e Ad Casulanum epist.86.

f Dist.11.cap. In his.

D. Demùm Tertullianus, doctissimus & antiquissimus Ecclesiæ scriptor, toto libro [g] aduersùs eos disputat, qui nihil quod literis sacris non sit expressum, admittunt, grauiterque contendit, Traditiones & obseruationes quasdam Ecclesiasticas esse non scriptas, quæ non possint nisi ab Hæreticis repudiari. *Si quis autem videtur contentiosus esse,* (vt Paulinis [h] verbis vtamur) *nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.*

g Lib. de præscriptionibus aduersùs hæreticos.

h 1.Cor.11.c

TESTIMONIA.

Qui Presbyteri audiendi.

A. IRENAEVS libro quarto contra hæreses, capite quadragesimotertio: Eis qui in Ecclesia sunt Presbyteris obaudire oportet, his qui successionē habent ab Apostolis, qui cum Episcopatus successione, charisma veritatis certum, secundùm placitum Patris acceperunt. Reliquos verò qui abstitūt à principali successione, & quocunque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos, & malę sententiæ, vel quasi scindentes & elatos, & sibi placentes, aut rursùs vt hypocritas, quęstus gratia, & vanæ gloriæ hoc operantes.

Reliqua habentur in textu.

IX.

Agè verò quid est Ecclesia?

A. ECCLESIA est omniū Christi fidem atq; doctrinā profitentiū vniuersitas, quā Princeps Pastorum Christus tū Petro Apostolo, tum huius [a] successoribus pascendā tradidit atq; gubernandam.

Rom.12.b 1.Cor.12.b 1.Pet.5.b Ioan.21.c Matth.16.c

a Chrysost lib.2. de sacerdotio. Concilium Florentinum. Bern. lib.2.de Cōsid.ad Eugeniū, cap.8.

B. Quarè nomen Ecclesiæ non merentur, sed [b] falsò arrogant sibi Hæretici & Schismatici omnes, qui etsi fidem atque doctrinam Christi profiteri videntur, tamen summi Pastoris ac Pontificis, quem Christus ouili Ecclesiæ loco suo præfecit, & perpetua [c] successione in Romana Ecclesia vsq; conseruauit, oues esse detrectāt.

b Hier.contra Lucifer. c.9. Cyprian. epist.69.

c Iren.lib.3. cap.3. Tertul. lib.3. cont.Mar c.9. Optat.lib.2. Aug. epist.165. & 42. & in Psal. contra partem Donati. & lib.2.contra literas Petilia.cap.51.

C. Hanc Petri Cathedram, hunc Ecclesiæ primatum qui negant & oppugnant, primùm illi quidem Christi magnificas promissiones * Petro factas, & mysticas regni cælestis claues illi vni traditas, aliaque multa de Petro Apostolorum [d] principe, ore, vertice scripta non intelligunt: Deindè pacem Ecclesię, ordinemque certum manifestè perturbant, quę absque summo Antistite & huius præcellenti authoritate nec ritè gubernari, neque in vnitate atq; contra portas inferorum soliditate necessaria diù contineri possent. Postremò Patribus, horumque Synodis & scriptis de hac illustri Ecclesiæ [e] nota cōsentientibus, immò & totius orbis Christiani consonæ voci, detrahunt impudenter.

* Matth.16.c Ioan.21.c Luc.22.c Matth.10.a Ioan.1.f Matth.17.d Act.1.c

d Cypr.de simpl. prælat. In ca.16. Matth. Hilarius & Hieron. idem lib.1.in Iouinia.c.14. Cyril.in Ioan.lib.2.cap.12. August. in Ioan. tract.56. & 124. Orig.homil.2. in diuers.euang.& tract.6.in Matth. Basil. de pœnit. Chryso.hom.87. in Ioan.& 55 in Matth. item 9. de pœnit. & serm. de cate. & gladio S.Petri.item homil.in SS.Petrum & Eliam. Leo Magnus sermo.3. de anniuers.Pontif.& epist.89. ad Episc.Viennensis prouin.

e August. contra epist. Fundam. cap.4. Item de vtilitate credendi, cap.17.& lib.11.cont.Faust.cap.2.

D. Agnouit hanc Ecclesiam eiusque dignitatem Hieronymus, cuius hæc verba [f] sunt: Qui Petri Cathedræ iungitur, meus est. Agnouit Optatus [g] Afer, qui Petri Cathedram inter veras Ecclesię notas primam esse testatur. Agnouit Augustinus, [h] qui apertè scribit, in Romana Ecclesia semper Apostolicæ Cathedrę principatum viguisse. Agnouit [i] Cyprianus, qui omniū hęresum & schismatum pullulātium causam in eo statuit, quòd vni & summo sacerdoti ac iudici vice Christi nō obtemperatur. Agnouit Ambrosius, [k] vt dixerit se in omnibus cupere Romanā sequi Ecclesiam.

f Ad Damas.epist.58.& ad eundē epist.57.

g Lib.2. contra Donat.

h Epist.162.90.92.93.& 165.

i Epist.55. & 69. Item Hier.contra Luciferia.c.4. & Leo epist.84. ad Anast.Thessalonic. cap.11.

k Lib.3. de Sacram. cap.1. & de obitu Satyri.

E. His autem omnibus antiquior, & Apostolicorū temporum vicinus, vereque Apostolicus vir Ireneus, [l] tale tribuit elogium Ecclesię Romanæ: Ad hanc, inquit, Ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem cōuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiquè fideles: in qua semper ab ijs qui sunt vndiquè, conseruata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio.

l Lib.3.cap.3. Tertul.de præscrip. hæret cap.36. Cyprian. epist.45. & 46. Theodore.lib.2.hist.cap.4. Bernar.epist.190. ad Innocent. & lib.2.de Consider.cap.8. Concil. Chalcedo.act.3. Anaclet epist.1. & 3. Marcel.epist.1. Synod.Alexandrina ad Felicem.

Digitized by Google

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos duodecimo: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ità multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

2. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Sicut corpus vnum est, & membra habet multa, omnia aũt membra corporis cùm sint multa, vnũ tamen corpus sunt: ità & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos, in vnum corpus baptizati sumus.

3. PRIORIS Petri quinto capite: Et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.

DE PASTORE VNIVERSALIS ECCLESIÆ.

4. IOANNIS vigesimoprimo: Cùm ergo prãdissent, dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis, diligis me plùs his? Dicit ei: Etiam Domine: tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei iterùm: Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei tertiò: Simon Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me? & dixit ei: Domine, tu omnia scis: tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce oues meas.

5. MATTHAEI decimosexto: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus: & super hanc petram ędificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam. Et tibi dabo claues regni cęlorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.

Ioan. 21. Nota: tũ Petro, tũ successoribus curã ouium commissam. Matth. 24. Luc. 12.

6. CHRYSOSTOMVS libro secundo de Sacerdotio: Quanam de causa idem ille sanguinem effudit suum? certè vt pecudes eas acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri successoribus committebat. Iure igitur ac meritò sic loquebatur Christus: Quisnam fidelis seruus & prudẽs, quem Dominus super familiam suam constituit?

7. CONCILIVM Florentinum, vt suprà de Symbolo, quæstione decimanona, C. testim. decimotertio.

Rom. Põtificis quãta dignitas & authoritas.

8. BERNARDVS libro secundo de cõsideratione ad Eugenium Pontificem Maximum, capite octauo: Agè indagemus adhuc diligentiùs quis sis, quam geras videlicet pro tempore personã in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus Pontifex. Tu princeps episcoporũ, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noẽ, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, authoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt. Sunt quidem & alij cęli ianitores, & gregum pastores, sed tu tanto gloriosiùs, quanto & differentius vtrunq; præ cæteris nomen hæreditãsti. Habẽt illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi vniuersi crediti, vni vnus. Nec modò ouium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor. Vndè id probem quæris? Ex verbo Domini. Cui enim nõ dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum, sic absolutè & indiscretè totę commissæ sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas? Illius vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certi regni? Oues meas, inquit. Cui non planum, non designãsse aliquas, sed assignãsse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur nihil. Et cæterà, vt suprà de Symbolo, eadem quæstione, C. testimonio duodecimo.

Nota.

Matth. 16. Ioan. 21.

Pastorum omnium pastor.

Ex Scripturis probat. Ioan. 21.

1. B. HIERONYMVS in dialogo contra Luciferianos, capite nono: Breuẽ tibi apertamq; animi mei sententiam proferam: In illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsque ad diem hãc durat. Sicubì audieris eos, qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nuncupari, vt putà Marcionistas, Valentinianos, Montenses siue Campitas: scito non Ecclesiã Christi, sed Antichristi esse synagogam: ex hoc enim ipso quòd posteà instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænũciauit. Nec sibi blandiantur, si de Scripturarum capitulis videntur sibi affirmare quod dicunt, cùm & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo.

In qua Ecclesia permanendum.

Hęreticorum Ecclesia est Antichristi synagoga.

Scripturarũ citatio non semper rectè fit.

2. CYPRIANVS Epistola sexagesimanona ad Florentium seu Puppianum: Etsi cõtumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamẽ à Christo nõ recedit: & illi sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vndè scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in episcopo: & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse: & frustrà sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei nõ habentes obrepunt, & latenter apud quosdã communicare se credunt: quando Ecclesia quę Catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtiquè connexa, & cohærentium sibi inuicèm sacerdotum glutino copulata.

lib. 4. epist. 9.

Sine Episcopo & summo Sacerdote nõ est Ecclesia.

Qui cum Episcopo nõ est, in Ecclesia non est.

Sacerdotum connexio.

SVCCESSIO ROMA. PONTIFICVM.

3. IRENAEVS aduersùs hæreses libro tertio, capite tertio: Sed quoniam valdè longum est, in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones, maximæ, & antiquissimæ, & omnibus cognitę, à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & cõstitutæ Ecclesię, eam quã habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum peruenientem vsq; ad nos, indicantes, confundimus omnes eos qui quoquo modo vel per suî placentiã malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam sententiam, præterquàm oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorem principalitatem, neçesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiquè fideles, in qua semper ab his qui sunt vndiquè, conseruata est ea quę est ab Apostolis traditio. Fundantes igitur & instruentes beati Apostoli Ecclesiam, Lino episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt. Succedit aũt ei Anacletus: post eum tertio loco ab Apostolis episcopatum sortitur Clemens, qui & vidit ipsos Apostolos, & contulit cum eis, cùm adhuc insonantem prædicationem Apostolorum & traditionẽ ante oculos haberet. Huic autem Clementi succedit Euaristus, & Euaristo Alexander, ac deincèps sextus ab Apostolis constitutus est Sixtus, & ab hoc Telesphorus, qui etiam gloriosissimè martyrium fecit, ac deincèps Higinus, pòst Pius, post quem Anicetus. Cùm autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco Episcopatum ab Apostolis habet Eleutherius. Hac ordinatione & successione, ea quæ est ab Apostolis in Ecclesia traditio, & veritatis præconiatio peruenit vsque ad nos. Et est plenissima hęc ostensio, vnam & eandem viuificatricem fidem esse, quæ in Ecclesia ab Apostolis vsque nunc sit conseruata, & tradita in veritate.

Succeßio Rõ. Pontificum.

Fides in successione perpetuò cõseruata, confundit hęreticos.

Ecclesiæ Rõ. dignitas & cõstantia in fide Apostolica.

Romani Põtifices ex ordine numerantur vsque ad Irenæi ætatẽ.

Irenæi ætas.

Rectæ fidei indicium.

4. TERTVLLIANVS libro tertio aduersùs Marcionem, capite nono, postquàm de Apostolis Euangelij primis prędicatoribus egisset, addit:

Quorum discipuli, qui successêre per orbem,
Conflati virtute viri, nostriq; magistri,
Coniunctos operis nobis tribuêre honores.
Ex quibus electum magnùm, plebiq; probatum
Hac cathedra, Petrus qua sederat ipse, locatum
Maxima Roma Linum, primũ considere iussit.
Post quem Cletus & ipse, gregem suscepit ouilis.
Huius Anacletus successor sorte locatus.
Quẽ sequitur Clemẽs; is Apostolicis benè notus.
Euaristus ab hoc rexit sine crimine legem.
Sextus Alexander Sixto commendat ouile.
Post expleta sui qui lustri tempora tradit
Telesphoro; excellens hic erat, martyrq; fidelis;
Post illum socius legis, certusq; magister;

Successores Apostolorũ.

Petrus sedit in Cathedra Romana, in qua quinam illi successerint.

Quum

Digitized by Google

Cerdo Romã veniens damnatur.

Quum vestri sceleris socius præcursor & auctor
Aduenit Romam Cerdo, noua vulnera gestans,
Detectus, quoniam voces & verba veneni
Spargebat furtim; quapropter ab agmine pulsus,
Sacrilegum genus hoc genuit, spirante dracone.

Romana Ecclesia à Petro cõstituta pietate viget.

Constabat pietate vigens Ecclesia Romæ
Composita à Petro, cuius successor & ipse,
Iamq; loco nono cathedram susceperat Higinus.
Post hũc deindè Piꝰ, Hermas cui germine frater,
Angelicus pastor, qui tradita verba locutus,
Acq; Pio suscepit Anicetus ordine sortem.

Marcion hæresin spargẽs excommunicatur.

Sub quo Marcion hic veniẽs, noua Põtica pestis,
Nondùm secretum facinus sub corde reclusum,
Passim vulgo loquens latebrosa perfidus arte.
Sed postquàm cœpit mortis proferre sagittas,
Abiectus meritò tam sæui criminis auctor,
A sanctis reprobus; patuit mirabile monstrum.

5. OPTATVS Mileuitanus libro secundo contra Donatistas: Probamus eam esse Ecclesiam Catholicam, quæ sit in toto terrarum orbe diffusa. Eius iam cõmemoranda sunt ornamenta: & videndum vbi sint quinq; dotes, quas tu sex esse dicis, inter quas Cathedra est prima: Vbi nisi sederit episcopus, coniungi altera dos non poterit, qui est annulus: videdum est, qui & vbi prior Cathedra sederit. Si ignoras, disce: si nõsti, erubesce. Ignorantia tibi adscribi non potest. Restat ergò vt noueris. Scientem errare, peccatum est. Nam ignorantibus nonnunquàm solet ignosci. Igitur negare non potes, scire te in vrbe Roma Petro primò Cathedrã Episcopalẽ esse collatam: in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus: vndè & Cephas appellatus est: in qua vna Cathedra, vnitas ab omnibus seruaretur, nè cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent: vt iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram, alteram collocaret. Ergò cathedra vnica, quæ est prima de dotibus, sedit prior Petrus. Cui successit Linus, Lino succesit Clemens, Clementi Anacletus &c. Iulio Liberius, Liberio Damasus, Damaso Siricius hodiè, qui noster est socius, cum quo nobis totus orbis commercio formatarum, in vna communionis societate concordat. Vestræ Cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vindicare.

Primaria nota Ecclesiæ.

aliàs, in quo vno cathedræ vnitas. vel, quo in vna Cathedra, vnitas.

Successio Rõ. pontificũ vsque ad ætatẽ Optati.

Hæretici originem suæ cathedræ reddere nequeunt.

6. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta ad Generosum: Si ordo Episcoporũ sibi succedentium considerandus est, quanto certiùs & verè salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti, Dominus ait; Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Petro enim successit Linus; Lino Clemens; Clementi Anacletus; &c. Damaso Siricius; Siricio Anastasius. In hoc ordine successionis nullus Donatista episcopus inuenitur. In illum autem ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, qui nunc eandem Cathedrã sedet, etiamsi quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis: quibus Dominus prouidens, ait de præpositis malis; Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Vt certa sit spes fidelis, quæ non in homine, sed in Domino collocata, nunquàm tempestate sacrilegi schismatis dissipetur.

A Petro vsq; ad Augu. ætatẽ Rom. Pont. in eadẽ doctrina fidei cõsentiẽtes.

Matth. 16.

Cõt. Rõ. Põt. hostes Augu. responsio.

Matth. 23.

7. ITEM in epistola quadragesimasecunda ad Madaurenses: Videtis certè multos præcisos à radice Christianæ societatis, quæ per sedes Apostolorum, & successiones episcoporum, certa per orbem propagatione diffunditur, de sola figura originis, sub Christiano nomine, quasi arescentia sarmenta gloriari, quas hæreses & schismata nominamus: præuisa, prædicta, scripta sunt omnia.

Ecclesiæ propagatio per sedes Apostolorum & successiones Episcoporum.

8. IDEM in Psalmo contra partem Donati:
Numerate sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede,
Et in ordine illo Patrũ, quis cui successit, videte.

Petri sedes, & continuata in ea Rõ. Põtif. successio, petra est insuperabilis.

Ipsa est Petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.

9. ITEM libro secundo contra literas Petiliani Donatistæ, capite quinquagesimoprimo: Veruntamen si omnes per totum orbem tales essent, quales vanissimè criminaris, cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, & in qua hodiè Anastasius sedet? Quarè appellas cathedram pestilentiæ, cathedram Apostolicam? Si propter homines, quos putas legem loqui, & non facere, nunquid Dominus Iesus Christus propter Pharisæos, de quibus ait, Dicunt enim & non faciunt, cathedræ in qua sedebant, vllam fecit iniuriam? Nónne illam cathedram Moysi commendauit, & illos, seruato cathedræ honore, redarguit? Ait enim, Cathedram Moysi sedent; quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Hæc si cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blasphemaretis cathedram Apostolicam cui non communicatis. Sed quid est aliud, quàm nescire quid dicere, & tamen non posse nisi maledicere?

Petrus sedit in cathedra Ecclesiæ Rõ.

Not. cõt. Rõ. Pontificũ vituperatores.

Matth. 23.

Matth. 23.

DE PRIMATV PETRI.

1. C. MATTHAEI decimosexto, 2. ET Ioannis vigesimoprimo: vide suprà hac eadẽ quæstione, A. testimonio quinto & quarto.

3. LVCAE vigesimosecundo: Ait autem Dominus Simoni: Simon, eccè Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

4. MATTHAEI decimo: Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc: Primus Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius &c.

5. IOANNIS primo: Intuitus autem eum Iesus, dixit: Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas: quod interpretatur Petrus.

6. MATTHAEI decimoseptimo: Et cùm veniissent Capharnaum, accesserunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non soluit didrachma? Ait: Etiam. Et cùm intrãsset in domum, præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergò liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

7. ACTORVM primo: In diebus his exurgẽs Petrus in medio Fratrũ, dixit: Viri fratres, oportet impleri scripturam &c.

8. CYPRIANVS in tractatu de simplicitate Prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ, vt suprà de Symbolo, quæstione decimaoctaua, B. testimonio duodecimo.

9. HILARIVS in caput decimumsextũ Matthæi: O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium, præiudicata authoritas sit in cælo, vt quæ in terris aut ligata sunt aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cælo.

Petrus Ecclesiæ fundamentum.

Petri potestas.

Matth. 16.

10. HIERONYMVS in decimumsextum caput Matthæi: Sicut ipse lumen Apostolis donauit, vt lumen mũdi appellarentur, cæteraq; ex Domino sortiti sunt vocabula: ità & Simoni, qui credebat in petram Christum, Petri largitus est nomen. Ac secundùm metaphoram petræ, rectè dicitur ei; Aedificabo Ecclesiã meam super te. Ibidèm: Prudens lector inquirat, quomodò post tãtam beatitudinem; Beatus es Simon Bariona &c. nunc audiat,

Multa sua nomina Christus Apostolis etiã communicauit.

Matth. 5.

Petrus petra dicitur.

Super Petrũ ædificata Ecclesia.

Matth. 16.

Digitized by Google

diat, Vade retro me Satana, scandalũ mihi es. Aut quæ sit tam repentina conuersio, vt post tanta prę-mia, satanas appelletur. Sed si consideret qui hoc quærit, Petro illã benedictionem & beatitudinem ac potestatem, & ædificationem super eum Ecclesiæ, in futuro promissam, non in præsenti datam, intelliget. Aedificabo, inquit, super te Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam, & dabo tibi claues regni cęlorum: omnia de futuro. Quæ si statim dedisset ei, nunquàm in eo prauæ confessionis error inuenisset locum.

Apud Matthęũ promissa est ædificatio Ecclesiæ super Petrũ.

In Petro error habere locũ non potuit, nisi ante Primatũ acceptum.

11. IDEM libro primo aduersùs Iouinianum, capite decimoquarto: At dicis, super Petrum fundatur Ecclesia, licèt idipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues regni cælorum accipiant, & ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur: tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto, schismatis tollatur occasio.

Matth. 18. Ioan. 20.

Petro principatus datur ad cauẽdum schisma.

12. CYRILLVS Alexandrinus libro secundo in Ioannem, capite duodecimo: Nec Simon fore iam nomẽ sibi, sed Petrus prædicit, vocabulo ipso commodè significans, quòd in eo tanquàm in petra lapideq; firmissimo, suam esset ædificaturus Ecclesiam.

Ioan. 1. Petrus quid significet. Aedificauda Ecclesia in Petro.

13. AVGVSTINVS tractatu quinquagesimo-sexto in Euangeliũ Ioãnis: Quis enim nesciat, primum Apostolorum esse beatissimum Petrum?

Petrus Apostolorum primus.

14. IDEM tractatu centesimo vigesimoquarto: Hoc agit Ecclesia spe beata in hac vita grumnosa; cuius Ecclesiæ Petrus Apostolus propter Apostolatus sui primatum gerebat figurata generalitate personam. Quòd enim ad ipsum propriè pertinet, natura vnus homo erat, gratia vnus Christianus, abundantiore gratia vnus idemq; primus Apostolus: sed quando ei dictum est, Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cęlis: vniuersam significabat Ecclesiam, quæ in hoc sęculo diuersis tentationibus velut imbribus, fluminibus, tempestatibus quatitur, & non cadit; quoniam fundata est super petram, vndè Petrus nomen accepit. Non enim à Petro petra, sed Petrus à petra: sicut non Christus à Christiano, sed Christianus à Christo vocatur.

Propter Apostolatus sui primatũ, Ecclesiã repræsentabat.

Petrus prim⁹ Apostolus. Matth. 16.

Petro ad Ecclesiæ vtilitatem communem claues datæ sunt.

Petrus à petra dictus.

15. ORIGENES in diuersos Euangelistas homilia secunda: Nemo nos existimet Petro Iohannem præferre. Quis hoc fecerit? Quis esset altior Apostolorum illo, qui est & dicitur vertex eorum?

Apostolorum vertex.

16. IDEM tractatu sexto in Matthæum: Non modica differentia est, quòd Petro quidem datæ sunt claues non vnius cæli, sed multorum cælorum, vt quæcunque ligaueris super terram, sint ligata non tantùm in vno cęlo, sed in omnibus cęlis: & quæ soluerit super terram, sint soluta non solùm in vno cælo, sed in omnibus cælis. Ad eos autem, qui multi sunt ligatores & solutores in terra, sic dicit, vt soluant & alligent non in cęlis, sicut Petrus, sed in vno cęlo, quia non sunt in tanta perfectione sicut Petrus, vt alligent vel soluant in omnibus cælis.

Petro datæ claues non cæli, sed cælorum. Matth. 16.

Apostoli cæteri ligant & soluũt in cælo, non in omnibus cęlis.

17. BASILIVS Magnus in homilia de pœnitentia, quę est inter homilias variorum argumentorum vltima: Petrus tertiò abnegauit, & collocatus est in fundamento. Petrus dixerat iam anteà, & beatus pronunciatus fuerat: dixerat, Tu es filius Dei excelsi: & vicissim audierat, se esse petram, ità laudatus à Domino: Licèt enim petra esset, non tamen petra erat vt Christus. Vt Petrus petra erat. Nam Christus verè est immobilis petra. Petrus verò propter petram. Axiomata nanque sua IESVS largitur alijs. Largitur autem ea non euacuatus, sed nihilominùs habens. Lux est: Vos estis lux mundi, inquit. Sacerdos est, & facit sacerdotes. Ouis est, & dicit: Eccè ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Petra est, & petram fecit. Quæ sua sunt, largitur seruis suis. Argumentum hoc est opulenti, habere videlicet, & alijs dare.

Petrus in fundamẽto collocatus. Matth. 16.

Aliter Petrus petra, aliter Christus.

Ioan. 8. Matth. 5. Matth. 10.

18. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimaseptima in Ioannem, in ea verba, Simon Ioannis, diligis me? Quid tandèm alijs omissis de his duntaxàt Petrum affatur? Os erat Apostolorum & princeps & vertex ipsius cœtus, propterea & Paulus eum præter alios visurus ascendit: simul vt ei ostenderet iam sibi fiduciam habendam: tanquàm enim negationis obliuisceretur, fratrũ curam ei committit, neque negationis meminit. Et paulò pòst: Nam cùm magna Christus Petro communicâsset, orbis terrarum curam demandâsset, martyrium prædixisset, &c.

Os & princeps Apostolorum: quem ob eam causam etiã Paulus inuisit. Galat. 1.

Cura fratrũ Petro commissa.

Orbis terrarum cura ei demandata.

19. ITEM homilia quinquagesimaquinta in Matthæum: Quid igitur Petrus, omnium Apostolorum os, vertex consortij totius? cùm omnes interrogati essent, ipse solus respondet. Ibidèm: Ecclesiæ futuræ pastorem constituit. Et paulò pòst: Quæ Deus concedere solus potest, peccatorum scilicet remissionem, & vt Ecclesia tot tantisq; fluctibus impetu irrumpentibus immobilis maneat, cuius pastor & caput, piscator homo atque ignobilis, terrarũ orbe reluctante adamantis naturam firmitate superet: hæc inquam omnia quæ solius Dei sunt, se pollicetur daturum.

Os & vertex Apostolici consortij.

Ecclesiæ pastor & caput & adamantinum fundamentum.

20. IDEM homilia nona de pœnitentia: Petrũ cùm dico, petram nomino indelebilem, non sę: crepidinem immobilem, Apostolum magnum, primum discipulorum, primum vocatum, & primum obedientem.

Petra & crepido immobilis.

21. ET Sermone in adorationem venerabilium Catenarum & gladij sancti & Apostolorum principis Petri: Sanctum ac iustum est summis & meritis honoribus Apostolum prædicari, in quo & suam Ecclesiam pro diuinæ illius vocis præmio, qua ipsum Dei filium esse prædicauit, ædificaturum se prædixit Dei filius, & cælorum claues eius in se fidei arrhabonem se illi daturum, & eorum, quæ ab ipso in terris ligata aut soluta fuissent, in cęlis sententiam confirmaturũ promisit. Et nonnullis interiectis ad ipsum Petrum sermonem dirigens: Vbinam sunt claues regni cælorum? Vbinam appellatio, qua Ecclesiæ firmamentum nominaris? Et iterùm: Hunc cęlestes angelorum ordines collaudârunt, & Apostolorum chorus valdè admiratus, tanquàm os suum, amplexatus est ac celebrauit. Hunc, qui Christo crediderunt, ducem & magistrum sequentes, ad infidelitatis scopulos non offendunt. Hunc ad cælum vsque peruenientem, & valdè illustrem spiritualis Israelis columnam, & animarum in perfidiæ pelago fluctuantium gubernatorem appellamus. Verè hic est Apostolorum firmamentum, & sacratus cælorum magister: Petrus deniquè magnum illud orbis terrarum miraculum, Ecclesiæ iactatio, discipulorum decus, Theologorũ pulchritudo, Christi os &c. Et sub finem: Tu verò ô Petre, Christi Ecclesiæ petra & firmamentum, summe Apostolorum vertex, adesto hodiè misertus nostrî &c. vt suprà quæstione octaua de Decalogo, D. testimonio octauo.

In Petro se Ecclesiã suã Christus ædificaturũ prædixit.

Ecclesiæ firmamentum appellatur.

Spiritualis Israelis columna.

Ecclesiæ petra, & firmamentum.

22. ITEM homilia in sanctos Petrum Apostolum & Eliam Prophetam: Petro Apostolo orbis terrarum Ecclesiæ, & populorum multitudines eius fidei commendæ erant, vel potiùs creditæ sunt illi claues regni cælorum. Quid enim ait illi Dominus? Quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælo. Sed vide cuiusmodi peccato permisit subijci Petrum illum, talem ac tantũ virum, Apostolorum verticem, fundamentum immobile, petram stabilem, & quæ frangi non posset, Ecclesiæ principem, portum inexpugnabilem, turrim firmam, & quæ non posset concuti. Petrus, inquam, illa Ecclesiæ columna ac propugnaculum,

Petro orbis Ecclesiæ, & populorum multitudines cõmittendæ. Matth. 16.

Apostolorũ vertex, fundamentũ, petra stabilis, Ecclesiæ princeps & columna.

Digitized by Google

culum, puellæ vnius, non minas, sed vnicum verbum non sustinuit. Verbum puellæ processit, & columna illa concutiebatur. Illa locuta est, & propugnaculum fluctuauit. Permissus est peccare is, cui Ecclesia credenda erat, illa videlicet Ecclesiarum columna, & portus fidei; Petrus orbis terrarum magister peccare permissus fuit ob eam maximè causam, quòd populorum multitudo illi credenda erat, nè seuerus & innocens, à venia proprijs fratribus impartienda esset alienus.

Vnus Petrus Apostolis & omnibus Ecclesiæ patribus præponitur.

23. LEO Magnus sermone tertio in anniuersario pontificatus sui: De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisq; Ecclesiæ patribus præponatur, vt quanuis in populo Dei multi sacerdotes sint, multiq; pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus. Ibidē: Et ego, inquit Christus, dico tibi: hoc est, Sicut meus pater tibi manifestauit diuinitatem meam, ità & ego tibi notam facio excellentiam tuam, quia tu es Petrus, id est, cùm ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum: ego fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere: tamē tu quoquè petra es, quia mea virtute solidaris: vt quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. Eandem sententiam de duplici petra ijsdem verbis repetiuit sermone secundo in natali Apostolorum Petri & Pauli.

Primarius omniū pastor Christus, secūdarius vero omnium pastor Petrus Matth. 16.

Nota quomodò Christus & quomodò Petrus petra sit. Ephes. 2. 1. Cor. 3.

24. IDEM epistola octogesimanona ad Episcopos per Viennensem prouinciam constitutos: Cùm Petro præ cæteris soluendi & ligandi tradita sit potestas, pascendarum tamen ouium cura specialiùs mandata est. Cui quisquis principatū æstimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem, sed inflatus spiritu superbiæ suæ, semetipsum in inferna demergit.

Petri priuilegia.

Petro principatū adimentes, seipsos ad inferna demergunt.

25. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quarto: Tenet me in Ecclesia Catholica, ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum, successio sacerdotum.

Augustinus quanti faciat successionem Episcoporū in sede B. Petri primi pastoris ouium Christi.

26. IDEM in libro de vtilitate credendi ad Honoratum, capite decimoseptimo: Cùm igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructúmque videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani, ab Apostolica sede per successiones Episcoporum, frustrà hæreticis circunlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen authoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ.

Cui Ecclesiæ adhærēdum.

Successiones episcoporum Apostolicæ sedis.

Nota.

27. ET libro vndecimo contra Faustum Manichæum, capite secundo: Vides in hac re, quid Ecclesia Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diem succedentium sibimet Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur.

Successionis perpetuitas.

DE ROMANA ECCLESIA.

1. D. HIERONYMVS ad Damasum epistola quinquagesimaoctaua: Quorsùm ista tam longo repetita principio? videlicet, vt paruum magnus adspicias, vt diues pastor morbidam non contemnas ouem. Et paulò pòst: Ego igitur, vt anteà iam scripsi, Christi vestem in Romana vrbe suscipiens, nunc barbaro Syrię limite teneor. Et nè putes alterius hanc de me fuisse sententiam, quid mererer, ipse constitui. Verùm vt ait gentilis poëta: Cælum, non animum mutat, qui trans mare currit. Ità me incessabilis inimicus post tergum secutus est, vt maiora in solitudine bella nunc patiar. Hinc enim præsidijs fulta mundi, Arriana rabies fremit: Hinc in tres partes scissa Ecclesia, ad se rapere me festinat. Monachorum circà manentiū antiqua in me surgit authoritas. Ego interim clamito: Si quis cathedræ Petri iūgitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt: possem credere, si hoc vnus assereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Idcircò obtestor beatitudinem tuam, per Crucem Domini, per necessarium fidei nostrę decus, per passionem Christi, vt qui Apostolos honore sequeris, sequaris & merito: ità in solio cum duodecim iudicaturus sedeas: ità te alius senē cum Petro cingat, ità municipatum cæli cum Paulo consequaris, vt mihi literis tuis, apud quem in Syria debeam communicare, significes. Noli despicere animam, pro qua Christus mortuus est.

Quanta cum reuerentia sanctissimus & doctissimus Hieronymus Rom. pontificem compellat.

Communionem cū Romana Ecclesia quanti faciat Hieronymus.

Apostolos honore sequitur Rom. Pontifex.

2. IDEM epistola quinquagesimaseptima ad Damasum: Quoniam vetusto Oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam, & desupèr textam, minutatim per frusta diserpit, & Christi vineam exterminant vulpes: vt inter lacus contritos, qui aquam non habent, difficilè, vbi fons signatus & hortus ille conclusus sit, possit intelligi: Ideò mihi cathedram Petri, & fidem Apostolico ore laudatam, censui consulendam, indè nunc meæ animæ postulans cibū, vndè olim Christi vestimenta suscepi. Neque verò tanta vastitas elementi liquentis & interiacens longitudo terrarum, me à preciosæ margaritæ potuit inquisitione prohibere. Vbicunquè fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Profligato à sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta patrum seruatur hæreditas. Ibi cespite terra fœcūdo, Dominici seminis puritatē centeno fructu refert: Hîc obruta sulcis frumenta, in lolium auenasq; degenerant. Nunc in Occidente sol iustitiæ oritur: in Oriente autem Lucifer ille, qui ceciderat, supra sidera posuit thronū suum. Vos estis lux mūdi, vos sal terræ, vos aurea vasa & argētea: hîc testacea vasa vel lignea virgā ferream & æternum operiuntur incendiū. Quanquàm igitur tuī me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas. A sacerdote victimam salutis, à pastore præsidium ouis flagito. Faceßat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullū primum, nisì Christum sequens, beatitudini tuę, id est, cathedrę Petri, communione consocior: super illā petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noē non fuerit, peribit regnante diluuio. Et post pauca: Non noui Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum: Quicunque tecū non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est. Et in fine: Quamobrem obtestor beatitudinem tuam per crucifixū, mundi salutem, per homousion Trinitatem: vt mihi epistolis tuis, siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseon detur authoritas. Et nè fortè obscuritas loci, in quo dego, te fallat, per baiulos literarum, ad Euagrium presbyterum, quem optimè nōsti, dignare scripta transmittere: simul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, significes: quia Campenses cum Tarsensibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quàm vt authoritate communionis vestræ fulti, tres hypostases cum antiquo sensu prædicent.

Ioan. 19. Cant. 2. Hiere. 2. Cant. 4.

Ad fidē Rom. Ecclesiæ hæresibus grassantibus confugit Hieronymus. Rom. 1.

Luc. 17. In Rom. Ecclesia fides incorrupta.

Esa. 14. Matth. 5.

Nota Hieronymi erga Rom. pontificē reuerentiam, quē & pastorē suum agnoscit, & B. Petri successorem.

Romanæ Ecclesiæ communio.

Super cathedrā Petri ædificata Ecclesia. Matth. 16.

Exod. 12. Extra Rom. Ecclesię communionē nō est salus.

3. OPTATVS Mileuitanus libro secūdo contra Donatistas: Probamus eam esse Ecclesiam Catholicam, &c. vt suprà hac eadem quæstione, B. testimonio quinto.

Rom. Pō. non cōmunicantes, ad Antichristum pertinent.

4. AVGVSTINVS epistola cētesima sexagesimasecunda ad Episcopos Donatistarum: Erat Carthago transmarinis vicina regionibus, & fama celeberrima nobilis: vndè non mediocris vtiquè authoritatis habebat Episcopum, qui posset non curare conspirantem multitudinem

Digitized by Google

In Rom. Ecclesia semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus.

inimicorum, cùm se videret & Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus, & cæteris terris, vndè Euangeliũ ad ipsam Aphricam venit, per communicatorias literas esse coniunctum, vbi paratus esset causam suam dicere, si aduersarij eius ab eo illas Ecclesias alienare conarentur.

5. IDEM cum Patribus Concilij Carthaginensis, in epistola nonagesima ad Innocentium Pontificem Romanum: Si ergò Pelagius episcopalibus gestis, quæ in Oriente confecta dicũtur, etiam tuę venerationi iustè visus fuerit absolutus, error tamen ipse & impietas, quæ tam multos assertores habet, per diuersa dispersos, etiam authoritate Apostolicæ sedis anathematizanda est. Et paulò superiùs: Hoc itaque gestum, domine frater sancte, charitati tuæ intimandum duximus, vt statutis nostræ mediocritatis, etiam Apostolicæ sedis adhibeatur authoritas, pro tuenda salute multorum, & quorundam peruersitate etiam corrigenda.

Apost. sedis authoritas in hæresib. anathematizandis.

Petitur Concilij cõfirmatiõ à Roman. pontifice.

6. IDEM cum Patribus Mileuitani concilij epistola nonagesima secunda ad eundem Innocentium: Quia te Dominus gratiæ suæ præcipuæ munere in sede Apostolica collocauit, talemq; nostris temporibus præstitit, vt nobis potiùs ad culpam negligentiæ valeat, si apud tuam venerationem, quæ pro Ecclesia suggerenda sunt, tacuerimus, quàm ea tu possis vel fastidiosè vel negligenter accipere, magnis periculis infirmorum membrorum Christi pastoralẽ diligentiam quæsumus adhibere digneris. Noua quippe hæresis, & nimiùm pernicioſa tentat surgere inimicorum gratiæ Christi.

Rom pontificis authoritas implorat. ad tedandam tempestatem Pelagianæ hæresis.

7. INTER eiusdem Augustini epistolas nonagesimatertia, est Innocentij ad Patres concilij Mileuitani: Diligenter & congruè Apostolico consulitis honori, honori inquam illius, quem, præter illa quæ sunt extrinsecùs, solicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxijs rebus quæ sit tenenda sententia, antiquæ scilicet regulæ formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nõstis esse seruatam. Verùm hæc missa facio, neque enim hoc vestram credo latére prudentiam, qui id etiam actione firmâstis, scientes, quòd per omnes prouincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent. Præsertim quotiès fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coëpiscopos nostros, non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris authorem, referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundum possit omnibus Ecclesijs in commune prodesse.

Solicitudo omnium Ecclesiarum incumbit Rom. pontifici, ad res dubias decidendas.

In fidei negocijs iudex est.

8. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta ad Generosum: Si ordo Episcoporum, &c. vt suprà litera B. testimonio sexto.

lib. 1. epist. 3.

9. CYPRIANVS Epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium Romanum Episcopum: Neque enim aliundè hæreses obortæ sunt, aut natæ sunt schismata, quàm indè, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur: cui si secundùm magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersùm sacerdotum collegium quicquam moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum consensum, iudicem se iam non Episcopi, sed Dei faceret: nemo discidio vnitatis Christi Ecclesiã scinderet: nemo sibi placens ac tumens, seorsum foris hæresim nouã conderet. Et paucis interpositis: Christi aduersarius & Ecclesiæ eius inimicus, ad hoc Ecclesiæ præpositum sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentiùs circa Ecclesię naufragia grassetur. Ibidèm: Post ista adhuc insuper Pseudoëpiscopo sibi ab hæreticis constituto, nauigare audent, & ad Petri Cathedram atque

Summi põtificis contemptus hęresum & schismatũ causa est.

Petri Cathedra & Ecclesia principalis.

ad Ecclesiam principalem, vndè vnitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, (quorum fides Apostolo prædicante laudata est) ad quos perfidia habere non possit accessum.

Rom. 1. Ad Rom. Ecclesiam perfidiæ nullus accessus.

10. ITEM Epistola sexagesima nona ad Puppianum Florentiũ: Indè enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur.

lib. 4. epist. 9. Hæresum & schismatum origo ex summi pontificis contemptu.

11. HIERONYMVS aduersùs Luciferianos capite quinto: Ecclesiæ salus in summi sacerdotis dignitate pendet: cui si non exors quædam & ab hominibus eminens detur potestas, tot in ecclesijs efficientur schismata, quot sacerdotes.

Ex dignitate summi sacerdotis pendet Ecclesię salus.

12. LEO Magnus epistola octogesimaquarta ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, capite vndecimo: Hæc connexio totius quidem corporis vnanimitatem requirit, sed præcipuè exigit concordiam sacerdotum. Quibus cùm sit dignitas cõmunis, non est tamen ordo generalis: quoniam & inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis: & quum omnium par esset electio, vni tamen datum est, vt cęteris præmineret. De qua forma, Episcoporũ quoquè est orta distinctio: & magna dispositione prouisum est, nè omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouincijs, quorũ inter fratres haberetur prima sententia: & rursùs quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorem: per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura confluereț, & nihil vsquàm à suo capite dissideret.

Inter Apostolos difcretio potestatis.

Episcoporũ inter se distinctio.

Penès Petri sedẽ, viuersalis Ecclesiæ cura.

13. AMBROSIVS de Sacramentis libro tertio, capite primo: Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Hanc tamen consuetudinem non habet vt pedes lauet. Vide ergò nè fortè propter multitudinem declinauit. In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam.

Rom. Ecclesiæ formã in omnibus sequi cupit Ambrosius.

14. IDEM in oratione funebri de obitu fratris sui Satyri: Aduocauit ad se Episcopum, nec vllam veram putauit, nisi veræ fidei gratiam, percontatusq; ex eo est, vtrúmnam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret, & fortè & ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat: Lucifer enim se à nostra tunc temporis communione diuiserat.

Episcopi Catholici cum Rom. Ecclesia conueniunt.

1. E. IRENAEVS libro tertio contra hæreses capite tertio: Ad hanc Ecclesiam &c. vt in textu.

2. TERTVLLIANVS de præscriptionibus aduersùs hęreticos capite trigesimosexto: Agè iam quiuoles curiositatem meliùs exercere in negocio salutis tuæ, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsidentur, &c. Si Italiæ adiaces, habes Romam, vndè nobis quoquè authoritas præstò est.

Apostolorũ cathedræ.

Romanæ Ecclesiæ commendatio.

Statu felix Ecclesia, cui totam doctrinã Apostoli cum sanguine suo profuderunt: vbi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu coronatur, vbi Apostolus Ioannes posteaquàm in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur.

3. CYPRIANVS Epistola quadragesimaquinta ad Cornelium: Nos singulis nauigantibus, nè cum scandalo vllo nauigarent, rationem reddentes, scimus nos hortatos eos esse, vt Ecclesiæ Catholicę radicem & matricem agnoscerent ac tenerent.

lib. 4. epist. 8. Ecclesiæ Catholicæ radix & matrix est Romana.

4. IDEM Epistola quadragesimasexta ad Cornelium: Nos, inquiunt, (quidam reuersi ad Ecclesiam) Cornelium Episcopum sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ, electum à Deo omnipotente & Christo Domino nostro scimus. Nec ignoramus vnum Deum esse, vnum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, vnum Spiritum san-

lib. 3. epist. 11. Episcopus Ecclesiæ Catholicæ est Romanus Pontifex.

Digitized by Google

Vnus Episcopus in Catholica Ecclesia.

sanctum, vnum Episcopum in Catholica Ecclesia esse debere.

5. THEODORETVS historiæ Ecclesiasticæ libro secundo, capite quarto: Athanasius, intellectis insidijs, clàm se subduxit Alexandria, & rectà in Occidentem contendit. Etenim Iulium Episcopum, qui tum Romanam rexit Ecclesiam, Eusebiani de criminibus, quæ falsò contra Athanasium confinxerant, per literas certiorem fecerant. Ille Ecclesiæ canonem secutus, & eos iussit Romá venire, & diuinum Athanasium, quò pro se in iudicio ipse responderet, vocauit. Qui vt primùm fuit accersitus, eò maturè contendit. Tragœdiæ autem authores Romam ideò non sunt profecti, quòd intellexerunt sua mendacia manifestò fore deprehensa.

Rom. Pōtifex Episcoporū causas examinat.

Hæreticorū ingenium.

6. BERNARDVS epistola centesima nonagesima, ad Innocentium Papam: Oportet ad vestrum referri Apostolatum pericula quæque & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim quæ de fide contingunt. Dignum nanque arbitror ibi potissimùm resarciri damna fidei, vbi nō possit fides sentire defectum. Hæc quippe huius prærogatiua sedis. Cui enim alteri aliquando dictum est, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua? Ergò quod sequitur, à Petri successore exigitur: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Id quidem modò necessarium. Tempus est vt vestrum agnoscatis pater amantissime principatum, probetis zelum, ministerium honoretis. In eo planè Petri impletis vicem, cuius tenetis & sedem, si vestra admonitione corda in fide fluctuantia confirmatis, si vestra authoritate conteritis fidei corruptores.

Ad Rom. Pōt. controuersiæ de fide referendæ sunt.

In Rō. Eccl. & fede nō potest fides deficere. Luc. 22.

Rō. Pontificis est, fidei corruptores cōterere.

7. IDEM libro secundo de consideratione ad Eugenium, capite octauo: Quis es? Sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps Episcoporū, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, authoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt &c. vt suprà de Symbolo, quæstione decimanona, C. testimonio duodecimo.

Pōtificis Rō. quàta dignitas & authoritas.

8. IN quarta generali Synodo Chalcedonensi, actione tertia, offeruntur libelli Theodori Diaconi, Ischyrionis Diaconi, Athanasij Presbyteri, & Sophronij Christiani contra Dioscorum scripti ad Leonem Papam & Concilium: in quibus appellant Leonem vniuersalem Archiepiscopum & Patriarcham magnæ Romæ. Cuius legati in eadem actione dicuntur in Concilio primatum Leonis tenere: & primi sententiam aduersùs Dioscorum pronunciant in hæc verba: Vndè sanctissimus & beatissimus Archiepiscopus magnæ & senioris Romæ Leo, per nos & præsentem sanctam Synodum vnà cum ter beatiss. & omni laude digno beato Petro Apostolo, qui est petra & crepido Catholicæ Ecclesiæ, & ille qui est rectæ fidei fundamentum, nudauit eum tam Episcopatûs dignitate, quàm etiam ab sacerdotali alienauit ministerio. In fine autem eiusdem actionis in relatione sanctæ Synodi Chalcedonensis ad beatum Papam Leonem de gestis generaliter in Synodo confirmatio petitur, atque inter cætera ità dicitur: Hæc sunt quæ tecum, qui spiritu præsens eras, & complacere tanquàm fratribus deliberâsti, & qui penè per tuorum vicariorum sapientiam videbaris à nobis, effecimus. Indicamus verò, quia & alia quædam pro rerum ipsarum ordinata quiete, & propter Ecclesiasticorum statutorum definiuimus firmitatem, scientes quia & vestra sanctitas addiscens, & probatura & confirmatura est eadem. Et sub finem: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium: & sicut nos capiti in bonis adiecimus consonantiam, sic & summitas tua filijs (quod decet) adimpleat.

Vniuersalis Archiepiscopus.

Per Legatos præsit Concilio.

Petrus petra & crepido Ecclesiæ Catholicæ.

Petitur confirmatio Cōcilij Chalcedonensis generalis à Rō. Pontifice.

9. ANACLETVS Pontifex epistola prima ad omnes Episcopos, & cunctos fideles: Quòd si difficiliores ortæ fuerint quæstiones, aut Episcoporum vel maiorum iudicia, aut maiores causæ fuerint, ad sedem Apostolicam (si appellatum fuerit) referantur, quoniam Apostoli hoc statuerunt iussione Saluatoris, vt maiores & difficiliores quæstiones semper ad sedem referantur Apostolicam, super quam Christus vniuersam construxit Ecclesiam, dicente ipso ad beatum principem Apostolorum Petrum: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.

Causæ maiores ad Sedem Apostolicam referendę ex iussu & instituto Apostolorum.

Matth. 16.

10. IDEM epistola tertia ad omnes Episcopos & sacerdotes: Hæc verò sacrosancta Romana & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Saluatore nostro primatum obtinuit, & eminentiam potestatis super vniuersas Ecclesias, ac totum Christiani populi gregem assecuta est, sicut ipse beato Petro Apostolo dixit: Tu es Petrus, &c. Adhibita est etiam societas in eadem Romana vrbe beatissimi Apostoli Pauli vasis electionis, qui vno die, vno quoquè tempore gloriosa morte cum Petro, sub principe Nerone agonizans coronatus est, & ambo sanctam Romanā Ecclesiam consecrârunt, alijsq; omnibus vrbibus in vniuerso mundo, eam sua præsentia atque venerando triumpho prætulerunt. Et licèt pro omnibus assidua apud Deum omnium sanctorū effundatur oratio, his tamen verbis Paulus beatissimus Apostolus Romanis proprio chirographo pollicetur, dicens: Testis enim est mihi Deus, cui seruio in spiritu meo in Euāgelio filij eius, quòd sine intermissione memoriā vestrî facio semper in orationibus meis. Prima ergò sedes est cælesti beneficio Romanæ Ecclesiæ, quam (vt memoratum est) beatissimi Petrus & Paulus suo martyrio consecrârunt. Sic Roma quæ priùs erat cacodæmonis artificio omnium errorum mater & altrix, excussis tenebris, & vanis superstitionum ritibus abiectis, filiorum Dei, exorto sole iustitiæ, facta est copiosa propagatrix. Secunda autem sedes apud Alexandriam beati Petri nomine à Marco eius discipulo atque Euangelista consecrata est, quia ipse & in Aegypto primùm verbum veritatis, directus à Petro, prædicauit, & gloriosum suscepit martyrium. Cui venerabilis successit Abilius. Tertia autem sedes apud Antiochiam, eiusdem (id est, beati Petri) Apostoli nomine habetur honorabilis, &c. Indè nanque & beati Apostoli inter se statuerunt, vt Episcopi singularum scirent gentium, quis inter eos primus esset, quatenùs ad eum potior eorum solicitudo pertineret. Nam & inter beatos Apostolos quædam fuit discretio. Et licèt omnes essent Apostoli, Petro tamen à Domino est concessum, & ipsi inter se idipsum voluērunt, vt reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas, id est, caput, & principium teneret Apostolatus: Qui & eandem formam suis successoribus, & reliqui Apostoli Episcopis tenendam tradiderunt. Et non solùm hoc in nouo testamento est constitutum, sed etiam in veteri fuit. Vndè scriptum est: Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius, id est, primi inter eos fuerunt. Et quanuis ità ordinatum fuerit, nemo tamen quod suū est quærat, sed quod alterius. Vndè ait beatus Apostolus Paulus: Vnusquisque placeat proximo suo in bonum ad ædificationem. Et sicut ipse Saluator suis ait Discipulis: Qui maior est vestrûm, erit minister vester, &c. Si quæ verò causæ difficiliores inter vos ortæ fuerint, ad huius sanctæ Sedis apicem eas, quasi ad caput referte, vt Apostolico terminentur iudicio: quia sic Dominum velle, ab eóque ità constitutum esse, antedictis testimonijs declaratur. Hæc verò Apostolica sedes, cardo & caput (vt prætactum est) omnium Ecclesiarum, à Domino, & non alio est constituta. Et sicut cardine ostium regitur, sic huius sanctæ sedis

Primatū Ecclesia Romana à Christo obtinet.

Petrus & Paulus vno eodemq; tēpore Romę passi, Romanam Ecclesiā consecrārunt.

Rom. 8.

Prima sedes Romana.

2. Sedes Alexandrina.

3. Antiochena.

Inter Apostolos distinctio.

Episcoporū discrimen.

Psal. 98.

Rom. 15.

Matth. 20. Mar. 10.

Cardo & caput omnium Ecclesiarum à Christo cōstitutum.

Digitized by Google

Statuta est Apostolica sedes.

sedis authoritate omnes Ecclesiæ, Domino disponente reguntur.

2. Cor. 11.

11. MARCELLVS Pontifex in epistola prima ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ: Solicitudinem omnium Ecclesiarum iuxta Apostolum circunferentes, diuinæ circa nos gratiæ memores esse debemus, qui nos per dignationis suæ misericordiam, ob hoc ad fastigium Sacerdotale prouexit, vt mandatis ipsius inhærentes, in quadam Sacerdotum eius specula constituti, prohibeamus illicita, & sequenda doceamus. Vndè directis per Bonifacium Diaconum nostrum literis, admonemus, vt quæ malè pullulant, abscindãtur, & malefacta corrigantur, atque bona sectentur, & Patrum nostrorum exempla & statuta imitentur. Rogamus ergò vos fratres, vt non aliud doceatis neque sentiatis, quàm quod à beato Petro Apostolo, & à reliquis Apostolis & Patribus accepistis. Ab illo enim primò instructi estis: ideò non oportet vos proprium derelinquere patrem, & alios sequi. Ipse enim caput est totius Ecclesiæ, cui ait Dominus: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Eius sedes primitùs apud vos fuit, quæ posteà (iubente Domino) Romam translata est, cui (adminiculante diuina gratia) hodierna præsidemus die. Nec ab eius dispositione vos deuiare oportet, ad quam cuncta maiora Ecclesiastica negocia (diuina disponente gratia) iussa sunt referri, vt ab ea regulariter disponantur, à qua sumpsêre principia. Si vestra verò Antiochena, quæ olim prima erat, Romanę cessit sedi, nulla est quæ eius non subiecta sit ditioni, ad quam omnes quasi ad caput, iuxta Apostolorum eorúmque successorum sanctiones, Episcopi qui voluërint, vel quibus necesse fuerit suffugere, eámque appellare debent, vt indè accipiant tuitionem & liberationem, vndè acceperunt informationem atque consecrationem. Quod omnibus minimè conuenit denegare Episcopis, sed absque vlla custodia „ aut excommunicatione, vel damnatione, vel expoliatione liberè ire concedatur. Simúlque ijdem (inspirante Domino) constituerunt, vt nulla Synodus fieret præter eiusdem Sedis authoritatem: nec vllus Episcopus, nisi in legitima Synodo, suo tempore Apostolica authoritate conuocata, super quibuslibet criminibus pulsatus, audiatur vel iudicetur: quia (vt paulò superiùs prælibatum est) Episcoporum iudicia, & summarum causarum negocia, siue cuncta dubia, Apostolicæ sedis authoritate sunt agenda & finienda. Et omnia comprouincialia negocia, huius sanctæ vniuersalis & Apostolicæ Ecclesiæ sunt retractanda iudicio, si huius Ecclesiæ Pontifex præceperit. Nec cui liceat sine præiudicio Romanæ Ecclesiæ (cui in omnibus causis debet reuerentia custodiri) relictis his Sacerdotibus, qui in eadem prouincia Dei Ecclesias nutu diuino gubernant, ad alias conuolare prouincias, vel aliarum prouinciarum Episcoporum iudicium experiri vel pati: sed omnibus eiusdem prouinciæ Episcopis congregatis, iudicium authoritate huius sedis terminetur: quod tamen (vt præfatum est) per eius vicarios, si libuerit, erit tractandum: & quicquid iniustè actum est, reformandum.

Petrus totius Ecclesiæ caput. Matth. 16.

Petri sedes ab Antiochia Romã translata iubente Domino.

Maioris momẽti negocia eò referẽda.

Episcoporũ refugiũ & appellatio ad sedem Rom.

Consecratio Episcoporũ vndè.

Apostoli instituêre, vt sine huius Sedis authoritate Concilia nõ celebrentur, dubiaque ad eam referantur, &c.

Vide Lector q̃ honorificè in hac epistola sentiat B. Athanasius cũ tota Synodo de Rõ. Pontificis & Apostolicæ sedis authoritate.

12. SYNODVS Alexãdrina ad Felicem secundum: Domino beatissimo & honorabili sancto patri Felici sanctæ sedis Apostolicæ vrbis Romæ Papæ, Athanasius & vniuersi Aegyptiorum, Thebaidorum, & Libyorum Episcopi, in sancta Alexandrina Synodo gratia Dei congregati, vestro sancto suggerimus Apostolatui, vt nostrî more solito solicitudinem gerere dignemini. Et paulò pòst: Ideò pater beatissime, quia semper antecessores nostri, & nos à vestra Apostolica sede auxilium hausimus, & nostrî vos curam habere agnouimus, præfatam Apostolicam & summam expetimus iuxta canonum decreta sedem, vt indè auxilium capiamus, vndè prædecessores nostri ordinationes & dogmata atque subleuationes ceperunt. Ad eam quoquè, quasi ad matrem recurrimus, vt eius vberibus nutriamur, quoniam non potest mater obliuisci infantem suum. Sic & vos nolite obliuisci nos vobis commissos, quoniam non leuibus nos inimici nostri implicauerunt afflictionibus, & quotidiè facere moliuntur, & appræhendere, aut ferris nos constringi minantur, nisi eorum consentiamus erroribus: quod nequaquàm, vobis inconsultis, agere præsumimus: canonibus quippe iubentibus, absque Romano nos de maioribus causis nihil debere decernere pontifice. Ideóque ad propositum recurrentes, & ad brauium properantes, vestræ Apostolicæ sedis imploramus auxilium: quia (vt credimus) non despexit Deus preces cum lachrymis sibi oblatas seruorum suorum, sed ob id vos prædecessoresque vestros, Apostolicos videlicet præsules, in summitatis arce constituit, omniúmque Ecclesiarum eis curam habere præcepit, vt nobis sucurratis, nósque tuentes, cui omne Episcoporum iudicium est commissum, liberare ab hostibus nostris non negligatis. Nam scimus in Nicena magna synodo trecentorum octodecim Episcoporum, ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere absque Romani Pontificis sententia, concilia celebrare, nec Episcopos damnare, licèt hæc & alia quàm plura necessaria, ab hæreticis qui nos quotidiè infestant & perdere nituntur, vt faciliùs nos capere possint, sint synodica capitula incensa, nobísque sublata. Et paulò inferiùs: Vos ergò (vt semper vestræ sedi sanctæ consuetudo fuit) periclitantibus subuenite, oppressos roborate, tribulatis manum porrigere, taliáque prohibete, & leges imponite, vt Apostolica doctrina, quæ in Deo est, citò ad victoriam iudiciũ perducere valeat nostrum, nósque (Apostolorum principe suffragante Petro) ab imminentibus periculis liberare. Et nonnullis interiectis: Similiter & à supradictis Patribus est definitum consonanter, vt si quisquam Episcoporũ, aut Metropolitanum, aut Comprouinciales, vel iudices suspectos habuerit, vestram sanctam Romanam interpellet sedem, cui ab ipso Domino potestas ligandi ac soluendi speciali est priuilegio super alios concessa. Ipsa enim firmamentum à Deo fixum & immobile percepit, quoniam ipsam formam vniuersorum titulorum lucidissimam Dominus Iesus Christus vestram Apostolicam constituit sedem. Ipsa est enim sacer vertex, in quo omnes Ecclesiæ vertuntur, sustentantur, releuantur.* Et sicut in Christo Christiani, & in Petra (id est, Christo) Petrus, Petri renouantur Ecclesiæ. Tu es enim (sicut diuinum veraciter testatur eloquium) Petrus, & super fundamentum tuum, Ecclesiæ columnæ, id est, Episcopi, qui Ecclesiam sustinere, & proprijs humeris portare debent, tibi sunt confirmatæ, tibiq̃ claues regni cęlorum commisit, atque ligare & soluere potestatiuè, quæ in terra, & quæ in cælis sunt, promulgauit. Tu profanarum hæresium & impetitorum, atque omnium infestantiũ depositor, vt princeps & Doctor, caputq̃ omnium orthodoxæ doctrinæ, & immaculatæ fidei existis. Igitur nè despicias, pater, tuorum patrum pietatem bonámque intentionem. Et sicut illi, patres & prædecessores nostros à multis liberauerunt oppressionibus & angustijs, ità nos liberare digneris. Nam fuit semper vestræ sanctæ & Apostolicæ sedi licentia, iniustè damnatos vel excommunicatos, potestatiuè sua authoritate restituere, & sua eis omnia reddere, & illos qui eos condemnauerunt, aut excommunicauerunt, Apostolico punire priuilegio, sicut etiam nostris & an-

Ad Rom. sedẽ tanq̃ ad matrem confugiunt. Esa. 49.

Sine ea in causis fidei nihil decernendum vel innouandũ.

Omnium Ecclesiarum cura.

Nicena synodus quid de Rom. Põtif. authoritate decreuerit.

Idem adstruit Iulius 1. in rescripto contra Orientales: Verba Canonis habẽtur c. 2. eius rescripti.

Arriani Canones Nicenos de Rom. Põtifice combusserunt.

Vide Iulium in eodem rescripto, cap. 3.

Matth. 16.

Apostolicæ sedis authoritas.

* Legẽdũ videtur, Et sicut in Christo Christiani, ità & in Petra, id est, Petro, renouantur Ecclesiæ.

Episcopi columnæ Ecclesiæ.

Rom. Põtifex hæresium & errorum repurgator.

Iniustè dãnatos restituit.

Digitized by Google

& anterioribus cognouimus actum temporibus. Porrò & ipsi primates, qui Episcoporum & summorum Ecclesiasticorum negociorum causas suscipere debent, in præfixa Nicena synodo sunt dinumerati, nè in posterum contentio ex hoc oriretur. O sanctissime pater patrum, abscinde blasphemias, & iactantiam vaniloquorum & insidiantium infestationes, nos & fratres nostros opprimẽdum atque perdere volentium, qui ad vos, quasi ad caput confugimus, vt vestro suffulti auxilio liberemur, & vobis nobiscũ omissas Christi oues, à luporum ore, Domino adniniculante, antequàm deglutiantur, eripiamus. Nec enim fas est, supplicum Apostolicæ sedis scripto aut sine scripto preces oblatas despicere: sed (vt condecet, & priuilegium vestræ sedis est) & nos & illi canonicaliter conuocemur, & ante vos de nostris obiectionibus canonicè cum omni probitate concertemus, sicut prædecessores nostri nenès vestros fecerunt antecessores, & sicut canonica in prædicta sancta synodo docent instituta, & veluti palliati verbi per ventilabrum canonicæ examinationis, plenam purgationem in communi confitentes auditorio, de maturis & nutrientibus Catholicæ Ecclesiæ dogmatibus, quæ confirmant cor hominis, per participationem paternarum consequamur institutionum. Antiquis enim regulis sancitum est, vt quicquid quandoque remotis aut longinquis positis prouincijs super Episcoporum querelis aut accusationibus afferetur, non priùs tractandum vel accipiendum esset, quàm ad notitiam almæ sedis vestræ fuisse deductum, vt huius authoritate iusta, quæ fuisset pronunciatio infirmaretur, aut firmaretur: indeq; sumerent normã, vndè Ecclesiæ sumpserẽ prædicationis exordium, nè passim ab infidatoribus columnæ euerterentur Ecclesiæ. Vestrum est, nobis manum porrigere, quia vobis cõnisi sumus. Vestrum est nos defendere atque liberare, nostrumq; est à vobis auxilium expetere, vestrisq; parere iussionibus. Scimus enim (vt semper vestræ sedis præsules primò Apostoli, deindè successores eorum fecerunt) vos vniuersalis Ecclesiæ, & maximè Episcoporum, qui oculi, propter contemplationem & speculationem, vocantur Domini, curam gerere, ac de releuatione & lege nostra assiduè cogitare debere, sicut scriptum est: Beatus vir qui meditatur in lege Domini die ac nocte. Psal.1.

Examinare Episcoporũ causas.

Vota.

VERBA canonis decimioctaui Nicenę synodi (teste Iulio primo, capite secundo in Rescripto contra Orientales pro Athanasio & cæteris) hæc sunt: Omnes Episcopi, qui in quibusdam gratioribus pulsantur vel criminantur causis, quotiès necesse fuerit, liberè Apostolicam appellent sedem, atque ad eam quasi ad matrem confugiant, vt ab ea (sicut semper fuit) piè fulciãtur, defendantur & liberentur. Cuius dispositioni omnes maiores Ecclesiasticas causas, & Episcoporum iudicia, antiqua Apostolorum eorúmque successorum atque canonum authoritas reseruauit. Quoniam culpãtur Episcopi, qui aliter erga fratres egerint, quàm eiusdem sedis Papæ fieri placuerit. Canon 18. Nicenus de Romanæ sedis authoritate: qui in nostris exẽplaribus non habetur. Appellatio. Refugiũ tanq; ad matrem. Ex Apostolica institutione.

CANONIS autem siue capituli deciminoni (eodem Iulio teste, capite tertio eiusdem Rescripti) hæc sunt verba: Placuit, vt accusatus vel iudicatus à comprouincialibus in aliqua causa Episcopus, licenter appellet & adeat Apostolicæ sedis Pontificem, qui aut per se, aut per vicarios suos, eius retractari negocium procuret. Et dum iterato iudicio Pontifex causam suam audit, nullus alius in eius loco ponatur aut ordinetur Episcopus: Quoniam quanquàm à comprouincialibus Episcopis accusati causam pontificis scrutari liceat, non tamen definiri, inconsulto Romano Pontifice, permissum est, cùm beato Petro Apostolo, & non ab alio, quàm ab ipso dictum sit Domino: Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cælis. Subijcit verò tandèm Iulius capite vigesimonono: Si quis autem de his ampliora atque abundantiora scire voluerit, in sacro nostræ Ecclesiæ sedis scrinio & ea quæ prædiximus, inuenire poterit. Verum me dixisse, testis est diuinitas. Canon 19. de eadem. Matth.16. Romæ asseruari integri canones Nicenę synodi.

X.

Quænam Ecclesiæ dignitas est, atque authoritas?

A. MVLTIS & eximijs sanè dotibus, promissionibus ac beneficijs illustrat Deus Ecclesiam suam, qua nil habet in terris charius. Hanc vsquè ornat, conseruat, defendit, vindicat. 1.Cor.12.d Ephe.5.f Ioan.14.16.17. Matth.28.d & 16.c Psal.120.b

B. Hanc porrò constituit esse [a] domum suam, in qua omnes filij Dei foueantur, doceantur, & exerceantur. a 1.Tim.3.d Psal.22.a Ioan.10.c

C. Voluit esse [b] columnam & firmamentũ veritatis, vt de illius non dubitemus doctrina, quæ tanquàm magistra, custos & interpres veritatis, fidem atque authoritatem obtinet inuiolabilem. b 1.Tim.3.d Augustin. lib.1. contra Crescon. cap.33. & lib.2.cap.32.

D. Præterea fundatam esse [c] supra firmam petram decreuit, vt certi essemus, eam immobilem inconcussamque stare, atque inferorum etiam [d] portis, hoc est, grauissimis aduersariorum impugnationibus, inexpugnabilem præualere. c Matth.16.e 7.d Ephe.2.d Psal.86.a & 47.c Augustin. in psal.47. Alcimus lib.4.c.14 d Matth.16.c

E. Demùm vult eam sanctissimam quandam [e] esse ciuitatem supra montem positam, omnibusque conspicuam, atque aditu facilem: nè quis, ea relicta, pestiferas hæreticorum speluncas latebrasque consectetur, & falsis illis vocibus: *Eccè* [f] *hìc est Christus, eccè illic*, fortè perculsis, ab ea diuertat aut dimoueatur. e Apoc.21.a Matth.5.b Esa.2.a Mich.4. Mala.1.c Act.1.b Psal.21.f 1.Ioã.2.e

f Matth.24.b & ibid. Orig. tract.29.& 30.

F. Hæc est, quam Scriptura nobis proponit atque cõmendat, Christi [g] mica, soror & sponsa vnica: pro qua [h] redimenda, mundanda, sanctificanda, [i] congreganda, & prorsùs adiungenda sibi, filius Dei nihil g Cant.4.b & 6.b h Ephes.5.e i Ioan.11.f Colos.1.c d Ephes.4.c 1.d

non

Digitized by Google

non fecit ac pertulit, vt corpus etiam sanguinemque suum sacrosanctum illius amore tradere non dubitârit.

k Ioan.17.c Lucæ 22.c Matth.16.e l Ioan.14.b d 15.d 16.c m Acto.2.a n Ioan.14.d o Ibidem b p Ioan.16.e Augustt.tract. 97.in Ioan.

G. Pro hac[k] rogauit & impetrauit, vt fides, vnitas, & firmitudo eius deficeret nunquàm.

H. Huic[l] promisit, fideliterque[m] transmisit & reliquit doctorem, præsidem, ac rectorem Spiritum sanctum. *Ille*,[n] inquit, *docebit vos omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis*:[o] *ille manebit vobiscum in æternum*:[p] *ille docebit vos omnem veritatem*: quæ videlicet scitu creditúque est necessaria.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS epistolæ ad Corinthios duodecimo: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primùm Apostolos, secundò prophetas, tertiò Doctores, deindè virtutes, exindè gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum.

2. AD Ephesios quinto: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Et paulò pòst: Nemo vnquàm carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam.

3. IOANNIS decimoquarto: Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritũ veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum: vos autem cognoscetis eum: quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ibidèm: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

4. ET capite decimosexto: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

5. ITEM decimoseptimo: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnũ, sicut & nos. Et paulò pòst: Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantùm, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint, vt credat mundus quia tu me misisti.

6. MATTHAEI vigesimooctauo: Eccè ego vobiscũ sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.

7. ET decimosexto: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam.

8. PSALMO centesimo vigesimo: Eccè non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israël. Dominus custodit te, &c.

1. B. PRIORIS epistolæ ad Timotheum tertio capite: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

2. PSALMO vigesimosecundo: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me, &c.

3. IOANNIS decimo: Et alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile & vnus pastor.

1. C. PRIORIS ad Timotheum tertio: vt paulò antè, B. testimonio primo.

2. AVGVSTINVS libro primo contra Cresconium Grammaticum, capite trigesimotertio: Quamuis huius rei (de baptismo hæreticorum loquens) certè de scripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat authoritas; vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

Ecclesia iudicium sequendum in re controuersa, scripturis nõ expressa.

3. ITEM libro secundo contra eundem, capite trigesimosecundo: Nunc verò quoniam canonicum non est quod recitas, a libertate ad quam nos vocauit Dominus, eius in cuius laudẽ consequi non valeo, cuius mulis literis mea scripta non comparo, cuius ingenium diligo, cuius ore delector, cuius charitatem miror, cuius martyrium veneror, hoc quod aliter sapit, non accipio. Non accipio, inquam, quod de baptizandis hæreticis & schismaticis beatus Cyprianus sensit, quia hoc Ecclesia non accipit, pro quo beatus Cyprianus sanguinem fudit.

B. Cyprianũ intelligit.

Cypriani sententiam non recipit Augustinus, quia eam non recipit Ecclesia.

1. D. MATTHAEI decimosexto Super hanc petram, &c. suprà hac eadem quæstione, A. testimonio septimo.

2. ET capite septimo: Aedificauit (vir sapiens) domum suam super petram: & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat super petram.

3. AD Ephesios secundo: Ergò iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide Iesu Christo.

4. PSALMO octogesimosexto: Fundamenta eius in montibus sanctis: diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob. Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei.

5. ET quadragesimoseptimo: Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei nostri: Deus fundauit eam in æternum.

6. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimumseptimum: Non insultent hæretici per partes concisi; non se extollant qui dicunt: Eccè hic est Christus, eccè illic. Qui dicit, eccè hìc est, eccè illic, ad partes inducit. Vnitatem promisit Deus; reges in vnum collecti sunt, nõ per schismata dissipati sunt. Sed fortè ista ciuitas quæ mundum tenuit, aliquando euertetur. Absit, Deus fundauit eam in æternum. Si ergò eam Deus fundauit in æternum, quid times nè cadat firmamentum?

Hæretici per partes cõcisi. Matth. 24.

Ecclesia stabilis est.

7. ALCIMVS Auitus Viennensis Archiepiscopus libro quarto, qui est de diluuio, capite decimoquarto; loquens de Arca Noë:

Hæc inter miseri ferucntia funera mundi
Prægrauis insanis pulsatur motibus arca,
Cõpagesq; tremunt, strídens iunctura laborat.
Nec tamen obstructam penetrat vis improba,
quanquàm

ter-

Verberet,& ſolidam fluctu ferientè fatiget:
Eccleſiã perſequuntur, Non aliter crebras Eccleſia vera procellas
Suſtinet, & ſæuis nunc diuexatur ab vndis:
Gentiles, Hinc Gentilis agit duros ſine morte furores,
Iudæi, Hinc Iudæa fremit,rabidoq; hanc impetit ore.
Hæretici & Philoſophi, in ea oppugnanda vnanimes: Hæreſeon veſana furens exindè charybdis
Concutit,& Graiũm ſapientia ſtulta ſophorũ.
Quæ quanq; inter ſe vario certamine pugnant,
Debellanda tamen ſi quando Eccleſia,gaudent
Conſenſu vnanimi Chriſti conſurgere contra
Nauiculam,& vanis mendacia fingere verbis.
ſed fruſtrà. Sed clauſam vacuo pulſant impunè latratu.

1. E. APOCALYPSIS vigeſimoprimo: Ego Ioannes vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouam deſcendentem de cælo, à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.

2. MATTHAEI quinto: Vos eſtis lux mundi. Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montẽ poſita.

3. ESAIAE ſecundo: Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles: & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite, & aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob.

4. MICHEAE quarto: In nouiſſimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium,& ſublimis ſuper colles: & fluent ad eum populi, & properabunt gentes multæ, & dicent: Venite, &c.

5. MALACHIAE primo: Ab ortu ſolis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meũ in gentibus, & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnũ eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.

6. ACTORVM primo: Eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vſque ad vltimum terræ.

7. PSALMO vigeſimoprimo: Apud te laus mea in Eccleſia magna, vota mea reddam in conſpectu timentiũ eum. Et adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ gentium. Quoniam Domini eſt regnum,& ipſe dominabitur gentium.

8. PRIMAE epiſtolæ Ioannis ſecundo capite: Ex nobis prodiêrunt,ſed nõ erant ex nobis. Nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtiquè nobiſcum: ſed vt manifeſti ſint, quoniam non ſunt omnes ex nobis.

9. MATTHAEI vigeſimoquarto: Tũc ſi quis vobis dixerit, Eccè hîc eſt Chriſtus, aut illic: nolite credere. ſurgent enim pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ità vt in errorẽ inducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi. Eccè prædixi vobis. Si ergò dixerint vobis, Eccè in deſerto eſt, nolite exire: eccè in penetralibus, nolite credere. Sicũt enim fulgur exit ab Oriente, & páret vſque in Occidentem: ità erit & aduentus filij hominis. Vbicunquè fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

10. ORIGENES tractatu vigeſimonono in Matthæum: Vide ergò, ſi ad hæc dicere poſſumus quod ait, Eccè hîc, eccè illic: quoniam eccè hîc, eccè illic, non extra ſcripturam foràs adſpiciendum eſt. Dicet enim qui ſeducere voluerit nos, & defendere contraria veritati: Eccè hîc Chriſtus, demonſtrans (verbi gratia) hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris author dicet: Eccè hîc Chriſtus, offerens ad exemplum alterum textum, qui videtur defendere mendacij illius verbum, quod propoſuit vindicare: & ſic ex lege & prophetis, & Apoſtolis profert vnuſquiſq; quæ videntur defendere mendacium illud, vtpotè veritatem. Vel ſic impletur quod ait: Eccè hîc Chriſtus, eccè illic, oſtendens non Chriſtum, ſed aliquem fictum eiuſdem nominis; vt puta ſecundùm Marcionis doctrinam, & ſecundùm traditiones Valentini, aut Baſilidis longam fabuloſitatem, aut ſecundùm Apellis aduerſùs Paulum teſtimonium falſum. Erunt autem & alij plures, qui dicturi ſunt diſcipulis ex diuinis ſcripturis, coniungentes eis ſuum proprium ſenſum: Eccè hîc Chriſtus, eccè illic. Si autẽ dixerint vobis; Eccè in ſolitudine, nolite exire: eccè in domibus, nolite credere. Quidam enim ſecreta proferentes, dicũt: Eccè in ſolitudine. Quando enim ſecretas & non vulgatas ſcripturas proferunt ad cõfirmationem mendacij ſui, videntur dicere: Eccè in ſolitudine verbum eſt veritatis. Secretæ enim ſcripturæ, rectè ſolitudines appellantur, in quibus aut pauci ſunt credentes, aut nullus. Quotiès autẽ canonicas proferũt ſcripturas, in quibus omnis Chriſtianus conſentit & credit, videtur dicere: Eccè in domibus verbum eſt veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Eccleſiaſtica traditione, nec aliter credere, nisì quemadmodùm per ſucceſſionem Eccleſiæ Dei tradiderunt nobis. Vel ſic: Eorum verbòrũ falſorũ profeſſores, quidam quidem nec ab initio ſimulât ſcripturas, & ſic fallere tentant. Ideò (exiſtimo) eos ſermones qui ſunt omninò extra ſcripturam, oſtendere volẽs, dixit: Si dixerint vobis, eccè in ſolitudine eſt, nolite exire de regula fidei. Eos autem qui ad ſchiſma ſimulant diuinas ſcripturas, oſtendere volens, dixit: Si dixerint vobis, eccè in domibus, nolite credere. Quodcunque profeſſi fuerint de ſcripturis, & de myſterijs quæ ſunt in eis ad demonſtrationẽ, nolite credere quæ dicuntur. Veritas enim ſimilis eſt fulguri egredienti ab Oriente, & apparenti vſque ad Occidentem. Qualis eſt veritas Eccleſiæ Dei: ab ea enim ſola ſonus in omnem terram exiuit, & in fines orbis terræ verba eorum, & velociter currit ſola verè veritas Dei.

Non exeundum à traditione Eccleſiaſtica & doctrina per ſucceſſionem accepta.

Scripturas ei. tantibus hæreticis non credendum.

Pſal.18.

11. IDEM tractatu trigeſimo in Matthæum: Propterea non debemus attendere eis qui dicunt; Eccè hîc Chriſtus, non autem oſtendunt eum in Eccleſia, quæ plena eſt fulgore ab Oriente vſque ad Occidentem, quæ plena eſt lumine vero, quæ eſt columna & firmamentum veritatis, in qua tota totus eſt aduentus filij hominis, dicentis omnibus, qui vbiquè ſunt: Eccè ego vobiſcum ſum omnibus diebus vitæ, vſque ad conſummationem ſeculi.

Solùm in Eccleſia inuenitur Chriſtus.

1. Tim. 3.

Eccleſiæ laus & commendatio.

Matth. 28.

1. F. CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. Vulnerâſti cor meum, ſoror mea ſponſa. Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus.

2. ITEM ſexto: Vna eſt columba mea, perfecta mea, vna eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ.

3. AD Epheſios quinto: Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, &c.

4. IOANNIS vndecimo: Prophetauit Caiphas quòd Ieſus moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente, ſed vt filios Dei qui erant diſperſi, congregaret in vnum.

5. AD Coloſſenſes primo: Et ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis: vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens. Ibidèm: Adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius, quod eſt Eccleſia.

6. AD Epheſios quarto: Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, &c. in ædificationem corporis Chriſti.

7. ET capite primo: Omnia ſubiecit ſub pedibus eius, & ipſum dedit caput ſupra omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

1. G. IOANNIS decimoſeptimo: Sanctifica eos in veritate, &c. Non pro eis autem rogo tantùm, ſed & pro eis qui crediturí ſunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint: vt credat mundus quia tu me miſiſti.

2. LVCAE vigeſimoſecundo: Simon, eccè Satanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticũ: ego

Matth. 24. Interpretatur illud Euangelij: Eccè hîc, eccè illic.

Hæreticis ſcripturas citantibus credendum non eſt.

Digitized by Google

autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

3. MATTHAEI decimosexto: Portæ inferi non prævalebunt aduersùs eam.

1. H. IOANNIS decimoquarto, vt suprà hac quæstione, A. testimonio tertio.

2. ITEM decimoquinto: Cùm venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.

3. ET decimosexto, vt suprà hac quæstione, A. testimonio quarto.

4. ACTORVM secundo: Et repleti sunt omnes spiritu sancto.

5. AVGVSTINVS tractatu nonagesimoseptimo in Euangelium Ioannis: Ipse spiritus sanctus & nunc docet fideles, quanta quisque potest capere spiritualia & eorum pectora desiderio maiore succendit, si quisque in ea charitate proficiat, qua & diligat cognita, & cognoscenda desideret; ità vt ea quoquè ipsa, quæ nunc quomodocunquè cognoscit, nondùm se scire sciat, sicut scienda sunt in ea vita, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. 1.Cor.2.

XI.

Per quos tandèm nos docet spiritus in Ecclesia veritatem?

Act.20.f 1.Tim.3.a Heb. 13.c Ephes.4.c 1.Cor.12.d

A. PER eos planè, quos Apostolus testatur à Spiritu sancto, vt Ecclesiam regant, esse constitutos: quales vocat Episcopos, Præpositos, Pastores itidèm atque Doctores. Et hi post [a] Apostolos fuêre semper, ac etiamnùm sunt, primarij Dei Ecclesiæque ministri, & summi [b] dispensatores mysteriorum Dei.

a Augustin. in Psal. 44.

b 1.Cor.4.a

c Can. Apo. 38. Concil. 1. Nicæ. Sozom. lib. 6. cap. 7. Theodos. Imp. apud Cyrill. epist. 4. Basil. Imp. in 8. syn. act. 10. Athan. in epist. ad solit. vit. agentes. Ruffi. lib. 1. eccles. hist. cap. 5.

B. Horum verò authoritas cùm in alijs, tũ in sacris [c] Synodis quàm maximè cernitur, vbi de fide ac religione illi non modò definire quædam, sed suo etiam iure, ac pro authoritate Apostolica contestari possunt ac dicere: *Visum est Spiritui sancto, & nobis*, sicut ex actis constat primi Concilij [d] Hierosolymis celebrati. Certè olim nefas erat, & extremo [e] supplicio expiabatur crimen, si quis iudicio summi sacerdotis, qui Moysi regebat [f] Cathedram, non obtemperâsset. [g] Atquì haudquaquàm inferiorem nunc habet Ecclesia, quàm tunc Synagoga, in regendo, iudicando, ac decernendo authoritatem. Quod ius obediendi manebat Iudæis, etiam Christianis incumbit, vt Sacerdotum præcellenti dignitate præstantium [h] iudicia de his quæ ad Religionem pertinent, recipiantur, approbentur atque obseruentur.

d Act.15.e

e Deut.17.b e

f Matth.23.a

g Cypr. epist. 55. ad Cornel. & epist. 62. ad Pomponium.

h Greg. lib. 1. epist. 24. ad Patriar. & lib. 2. indict. 11. epist. 10. ad Sanin. Niceph. lib. 16. hist. cap. 33.

C. Quapropter magno se illi crimine contaminant, qui Magistratibus Ecclesiasticis authoritatem & obedientiam adeò non deferunt, vt etiam conuellere & oppugnare palàm audeant, iam quidem sacras summorum Pontificum [i] sanctiones, penès quos de sacris definiendi [k] suprema semper potestas fuit: iam verò venerandas Conciliorum generalium constitutiones, quorum in Ecclesia, vt [l] Augustinus loquitur, saluberrima est authoritas: iam demùm certas Patrum de fide sententias, quorum in re vna communis sensus atque [m] consensus, firmum est testimonium Christianæ veritatis. Illud præclarè dictum est à pijs Imperatoribus, [n] Iniuriam facit iudicio Synodi, si quis semel iudicata & rectè disposita, reuoluere & publicè disputare contendit.

i 3. Concil. Tolet. can. 1. Dist. 19. & 9. quæst. 1. Patet. & sequen.

k Hier. ad Damas. epist. 57. & 78. Chalced. syn. act. 3. in epist. ad Leo. 6. Syn. act. 4.

l Epist. 118. cap. 1. & lib. 1. cõtra Donat. cap. 18. Greg. vt suprà.

m Vin. Lirin. contra nouato. Aug. lib. 1. & 2. cõtra Iulian. Pacianus epist. 1. ad Sympronia.

n In act. 3. conc. Chalc. Gelas. in epist. ad Epis. Dard. Leo ep. 43. & 50. ad Martiã. & 78. ad Leonẽ Augustum.

TESTIMONIA.

1. A. ACTORVM vigesimo capite: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

2. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, &c. doctorem.

3. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris.

4. AD Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. alios autè Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi.

5. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia &c. tertiò doctores &c. nunquìd omnes doctores?

6. AVGVSTINVS in Psalmum quadragesimumquartũ: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Genuerunt te Apostoli; ipsi missi sunt, ipsi prædicauerunt, ipsi patres. Sed nunquìd nobiscum corporaliter semper esse potuerunt? Et si vnus ipsorũ dixit, Cupio dissolui & esse cum Christo, multò magìs optimum est, manere in carne necessarium propter vos. Dixit hoc quidem, sed quandiù hîc manere potuit? Nunquìd vsq; ad hoc tempus? Nunquìd vsq; in posterum? Ergò illorũ absessu deserta est Ecclesia? Abfit. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt Apostoli; pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodiè enim Episcopi qui sunt per totũ mundũ, vndè nati sunt? Ipsa ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrũ. Non ergò te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos Philip.2. Psal.44. Episcopi apostolorũ successores in ecclesia.

Digitized by Google

los per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii.

7. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

In Concilijs episcoporum dogmata explorantur, & negocia ecclesiastica cõponuntur.

1. B. CANON Apostolorũ trigesimus octauus, vel iuxta nouã translationẽ trigesimus sextus: Bis in anno Episcoporũ concilia celebrentur, vt inter se inuicèm dogmata pietatis explorent, & emergentes ecclesiasticas contentiones amoueant.

Concilia episcoporũ cur celebrentur.

2. CONCILIVM primum Nicenum, canone quinto: Visum est per singulos annos in singulis prouincijs bis in anno Episcoporum concilium fieri, vt simul in vnum conuenientes ex communi prouincia, huiusmodi examinent quæstiones, vt ità demùm hi, qui ob culpas suas Episcoporũ suorum offensam meritò contraxerunt, dignè etiam à cæteris excõmunicati similiter habeantur, quousq; in communi, vel ipsi episcopo suo visum fuerit, humaniorem circa eos ferre sententiam. Fiant autem concilia semel quidẽ ante dies Quadragesimæ, vt omnibus, si quæ sunt, simultatibus amputatis, mundũ & solenne Deo munus possit offerri. Secundum verò agatur circa tempus Autumni.

Quadragesimæ dies.

LAICOS NON ESSE IVDICES ECCLESIASTICARVM RERVM.

3. SOZOMENVS libro sexto historiæ Ecclesiasticæ, capite septimo: Vbi verò decessit Cõstantinopoli Valentinianus, per q̃ Thraciam Romam versùs iter fecit, Episcopi Hellesponti & Bithyniæ, & alij omnes qui Filium Patri consubstantialem asserendum putabant, mittunt ad eum pro se legatum Hypatianum Heraclęæ, quod est oppidum Perinthi, episcopũ, oratum vt sibi de doctrina fidei ritè constituenda in vnum conueniendi potestas permitteretur. Qui cùm venisset ad Valentinianum, & Episcoporũ postulata ei exposuisset: respondit ille, sibi, qui vnus è laicorum numero erat, non licere se eiusmodi negocijs interponere: & ideò Sacerdotes & episcopi, inquit, quibus hæc curæ sunt, seorsùm per se, vbicunquè ipsis lubitum fuerit, in vnum conueniant.

Sacerdotũ & Episcoporũ est de negocijs fidei & Ecclesiasticis iudicare: non autem principum secularium.

4. THEODOSIVS Imperator in epistola ad Cyrillum Alexandrinũ, quæ est quarta inter ipsius Cyrilli epistolas: Nos sanè non patiemur, vt simul & vrbes, & Ecclesię turbentur, neque vt inexcussa nobis sit ea doctrina, cui dijudicandæ præfici oportet eos, qui circunquaquè sacerdotio præsident, & per quos in sententia veritatis firmiores & sumus, & posthàc erimus.

Doctrinę dijudicandæ præfici oportet Episcopos.

5. BASILIVS Imperator actione decima in fine Synodi octauæ generalis, in oratione ad Synodum ipsam: De vobis laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè conuersamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, neque penitùs resistere inregritati Ecclesiæ, & vniuersali synodo aduersari. Hæc enim inuestigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi & ligandi potestatem habẽt, qui Ecclesiasticas & cęlestes adepti sunt claues: non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantęcunque enim religionis & sapientię laicus existat, vel etiamsi vniuersa virtute interiùs polleat, donèc laicus est, ouis vocari non desinet. Rursùs Episcopus quantacunque sit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donèc Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris vocationis & dignitatis damna nõ patietur. Quæ ergò nobis ratio est in ordine ouiũ constitutis? Pastores verborũ subtilitatem discutiendi, & ea quę super nos sunt, quærẽdi & ambiẽdi habent. Oportet nos ergò cum timore & fide syncera hos audire, & facies eorũ vereri, (cùm sint ministri Domini omnipotentis, & huius formà possideant) & nihil amplius, quàm ea quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autẽ, vt videmus, adeò multos malitia in insaniam accendit, vt obliuiscẽtes proprij ordinis, & quòd pedes sint, minimè cogitantes, legem ponere velint oculis, (non vt natura se habet) sicut ipsi cupiũt, & singuli ad accusandũ quidem maiores, semper existunt promptissimi: ad corrigendũ autem ea, in quibus accusantur & criminantur, pigerrimi. Et moneo & exhortor omnes qui tales sunt, vt maledictum & alternum odium auertentes, & iudicare iudices desinentes, attẽdant sibi, & secundùm diuinã voluntatem conuersari contendant. Nam nõ quiescet supernũ iudicium, sed contra diffidentes diuinus furor stillabit, & iustam vltionem opere cunctis ostendet. IN EADEM synodo canone decimoseptimo: Illud autem tanquàm perosum ab auribus nostris repulimus, quòd à quibusdam imperitis dicitur, non posse synodum absque principali præsentia celebrari, cùm nusquàm sacri canones, conuenire seculares principes in concilijs, sanxerint, sed solos Antistites. Vndè nec interfuisse illos synodis, exceptis concilijs vniuersalibus, inuenimus.

Attendãt laici, qui tam prompti sunt ad reprehendendum suos prælatos.

Principũ præsentia non est in conciliorũ celebratione necessaria.

6. ATHANASIVS in epistola ad solitariam vitam agentes, recitat hoc responsum Hosij Cordubensis Episcopi ad Constantiũ Imperatorem: Define, quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diẽ iudicij, serua te in illã diem purum: nè te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potiùs ea à nobis disce. Tibi Deus Imperium commisit: nobis, quæ sunt Ecclesiæ, concredidit: & quemadmodùm qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ità & tu caue, nè quæ sunt Ecclesiæ, ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date (scriptum est) quę sunt Cęsaris, Cęsari: & quę Dei, Deo. Ibidèm de eodem Constantio loquens: Obtendit, inquit, in speciem Episcoporũ iudicium: sed interìm facit quod illi volupe est. Verùm nè ità quidẽ latere potest, cùm in proximo sit, quod eius vafriciem patefaciat. Nam si istud est iudicium Episcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? sin contrà, ista minis Cæsaris conflantur, quid opùs est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditũ est? quando iudicium Ecclesiæ authoritatem suam ab Imperatore accepit? aut quãdo vnquàm hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ antehàc synodi fuêre, multa iudicia Ecclesiæ habita. Sed neque Patres istiusmodi res Principi persuadere conati sunt, nec Princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum præbuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit. Et non paucis interpositis: Grauia sunt ista, & plus quàm grauia, sed tamen istiusmodi, quę congruant in eum, qui Antichristi imaginem induerit. Quis enim videns eum in decernendo principem se facere Episcoporum, & præsidere iudicijs Ecclesiasticis, non meritò dicat illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quæ à Daniele prædicta est? Nam cùm circumamictus sit Christianismo, & in loca sancta penetret, & inibì consistens deuastet Ecclesias, abrogans canones, vi cogens vt sua obtineant, quis vnquàm audebit dicere, hoc tempus Christianis pacatum esse, & non potiùs persecutionem esse?

Ecclesiasticis negocijs nè se misceãt seculares Principes.

Cum iudicio episcoporum nil cõmune habet Imperator.

Matth. 22.

Philip. 4.

Antichristo eos Principes seculares cõparat Athanasius, qui Ecclesiasticis iudicijs præsidere contendunt.

Matth. 24. Dan. 9.

7. RVFFINVS libro primo Ecclesiasticæ historiæ, capite quinto: Defertur ad Constantinum sacerdotalis concilij sententia. Ille tanquàm à Deo prolatam veneratur. Cui si quis tentâsset obniti, velut contra diuina statuta venientem, in exilium se protestatur acturum.

Concilij Niceni sententiam Cõstantinus tãquàm à Deo prolatam veneratur.

8. ACTORVM decimoquinto: Et quidam descendentes de Iudæa, docebant fratres: Quia nisì circuncidamini secundùm morem Moysi, nõ poteritis saluari. Facta ergò seditione non minima

Digitized by Google

Paulo & Barnabæ aduersùs illos, ſtatuerunt vt aſcenderent Paulus & Barnabas, & quidam alij ex alijs, ad Apoſtolos & Presbyteros in Hieruſalem, ſuper hac quæſtione. Conueneruntq; Apoſtoli & ſeniores videre de verbo hoc. Cùm autem magna conquiſitio fieret, ſurgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos ſcitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum Euangelij & credere &c. Nunc ergò quid tentatis Deũ, imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorũ, &c? Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Barnabã & Paulum, narrantes quanta Deus feciſſet ſigna & prodigia in Gentibus per eos. Et poſtquàm tacuerũt, reſpondit Iacobus, dicens: Viri fratres, audite me, &c. Propter quod ego iudico non inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deũ: ſed ſcribere ad eos, vt abſtineant ſe &c. Tunc placuit Apoſtolis & ſenioribus cum omni Eccleſia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba: Iudam qui cognominabatur Barſabas, & Silã viros primos in fratribus, ſcribentes per manus eorum: Apoſtoli & ſeniores fratres, his qui ſunt Antiochiæ & Syriæ & Ciliciæ fratribus ex Gentibus, ſalutem, &c. Viſum eſt enim Spiritui ſancto & nobis, nihil imponere vobis oneris, quàm hæc neceſſaria: vt abſtineatis vos &c. Et paulò pòſt: Paulus electo Sila, perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmãs Eccleſias, præcipiens cuſtodire præcepta Apoſtolorum & Seniorum. ET capite ſequenti: Cùm autem pertranſirent ciuitates, tradebat eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus qui erant Hieroſolymis.

9. DEVTERONOMII decimoſeptimo: Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & non lepram, & iudicum inter portas tuas videris verba variari: ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesq; ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæresq; ab eis: qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerint, qui præſunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, ſequerisq; ſententiam eorum. Nec declinabis ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Iſrael, cunctúsque populus audiens timebit, vt nullus deincèps intumeſcat ſuperbia.

10. MATTHAEI vigeſimotertio: Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite: ſecundùm opera verò eorum nolite facere.

lib.1.epiſt.3. 11. CYPRIANVS Epiſtola quinquageſimaquinta ad Corneliũ: Quomodò poſſunt cẽſuram Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt nõ ſolùm fratribus, ſed & ſacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur, vt quiſquis ſacerdoti eius, & ad tempus hîc iudicanti non obtemperaret, ſtatìm necaretur? In Deuteronomio loquitur Dominus Deus, dicẽs: Et homo quicunq; fecerit in ſuperbia, vt non exaudiat Sacerdotẽ aut Iudicem, quicunq; fuerit in diebus illis, morietur homo ille: & omnis populus cùm audierit, timebit: & non agent impiè etiam nũc. Item ad Samuelem, cùm à Iudæis ſperneretur, Deus dicit: Non te ſpreuerũt, ſed me ſpreuerunt. Et Dominus quoq; in Euangelio: Qui audit vos, inquit, me audit, & eum qui me miſit: & qui reijcit vos, me reijcit: qui me reijcit, reijcit eum qui me miſit. Et quum leproſum mundâſſet, Vade, inquit, & demonſtra te ſacerdoti. Et cùm poſteà tẽpore paſſionis alapam accepiſſet à ſeruo ſacerdotis, cumq; ei dixiſſet: Sic reſpondes Pontifici? Aduersùs Pontificem Dominus contumeliosè nihil dixit, nec quicquam de ſacerdotis honore detraxit, ſed innocentiam ſuam magìs aſſerens & oſtendens, Si malè, inquit, locutus ſum, exprobra de malo: ſi autẽ benè, quid me cędis? Item in Actibus Apoſtolorũ: Poſtmodùm beatus Apoſtolus Paulus cùm ei dictum eſſet, Sic infilis in ſacerdotem Dei maledicendo? quanuis Domino iam crucifixo, ſacrilegi, & impij, & cruenti illi eſſe cœpiſſent, nec iam quicquam de ſacerdotali honore & authoritate retinerent: tamen ipſum quanuis inane nomen & vmbrã quandam ſacerdotis cogitans Paulus, Neſciebam fratres, inquit, quia pontifex eſt. Scriptum eſt enim: Principem populi tui non maledices. Cùm hæc tanta ac talia & multa alia exempla præcedant, quibus ſacerdotalis authoritas & poteſtas de diuina dignatione firmatur, quales putas eſſe eos qui ſacerdotũ hoſtes & contra Eccleſiam Catholicam rebelles, nec præmonentis Domini comminatione, nec futuri iudicij vltione terrentur? Neque enim aliundè hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quàm indè, quòd ſacerdoti Dei non obtemperatur: nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tempus Iudex vice Chriſti cogitatur: cui ſi ſecundùm magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduersùm ſacerdotũ collegium quicquam moueret: nemo poſt diuinũ iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coepiſcoporum conſenſum, iudicem ſe iam nõ epiſcopi, ſed Dei faceret: nemo diſcidio vnitatis, Chriſti Eccleſiã ſcinderet: nemo ſibi placens ac tumens, ſeorsùm foràs hæreſim nouam conderet, nisì ſi ità eſt aliquis ſacrilegæ temeritatis ac perditę mentis, vt putet ſine Dei iudicio fieri ſacerdotẽ, cùm Dominus in euangelio ſuo dicat: Nónne duo paſſeres aſſe veneunt, & neuter eorum cadit in terram ſine patris voluntate? Cùm illa nec minima fieri ſine voluntate Dei dicat, exiſtimat aliquis ſumma & magna, aut non ſciente, aut non permittente Deo, in Eccleſia Dei fieri, & ſacerdotes, id eſt, diſpenſatores eius, nõ de eius ſententia ordinari? Et paulò pòſt: Appáret quis impugnet, non ſcilicet Chriſtus, qui ſacerdotes aut conſtituit aut protegit, ſed ille qui Chriſti aduerſarius, & Eccleſiæ eius inimicus, ad hoc Eccleſiæ Prępoſitum ſua infeſtatione perſequitur, vt gubernatore ſublato, atrociùs atque violentiùs circa Eccleſiæ naufragia graſſetur.

Act.23.

Exod.22.

Hæreſes & ſchiſmata ex inobedientia & cõtemptu ſummi ſacerdotis naſcuntur.

Sacerdotes non fiunt ſine iudicio. Matth.10.

Impugnatores ſacerdotũ quales ſint, & quò tendant.

12. IDEM Epiſtola ſexageſimaſecũda ad Pomponium: Nec putent ſibi vitæ aut ſalutis conſtare rationem, ſi Epiſcopis & Sacerdotibus obtemperare noluerint, cùm in Deuteronomio Dominus Deus dicat: Et homo quicunque fecerit in ſuperbia, vt non exaudiat Sacerdotem, aut iudicẽ quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Interfici Deus iuſſit ſacerdotibus ſuis non obtemperantes, iudicibus à ſe ad tempus conſtitutis non obedientes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circunciſio carnalis manebat: nunc autem quia circunciſio ſpiritalis eſſe ad fideles ſeruos Dei cœpit, ſpiritali gladio ſuperbi & contumaces necantur, dum de Eccleſia eijciuntur. Neque enim viuere foràs poſſunt, cùm domus Dei vna ſit, & nemini ſalus eſſe nisì in Eccleſia poſſit.

lib.1.epiſt.11. Epiſcopis nõ obedientes extra viã ſalutis verſantur. Deut.17.

Excommunicatio.

Extra Eccleſiam non eſt ſalus.

13. GREGORIVS Magnus libro primo epiſtolarum, epiſtola vigeſimaquarta ad Patriarchas Conſtantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, & Hieroſolymitanũ: Sicut ſanctã euangelij quatuor libros, ſic quatuor Concilia ſuſcipere & venerari me fateor: Nicenum ſcilicet, in quo peruerſum Arrij dogma deſtruitur. Conſtantinopolitanum quoquè, in quo Eunomij & Macedonij error conuincitur. Epheſinum etiã primum, in quo Neſtorij impietas iudicatur. Chalcedonenſe verò, in quo Eutychetis Dioſcorìq; prauitas reprobatur, tota deuotione complector, integerrima approbatione cuſtodio, quia in his velut in quadra-

Sacerdotum honor & dignitas.

Deut.17.

1.Reg.8.

Luc.10.

Matth.8.

Ioan.18.

Cõcilia 4. generalia vt 4. Euangelia S. Gregorius veneratur.

Digitized by Google

quadrato lapide, ſanctæ fidei ſtructura conſurgit. Et cuiuslibet vitę atque actionis exiſtat, quiſquis eorum ſoliditatē non tenet, etiamſi lapis eſſe cernitur, tamen extra ædificiū iacet. Quintū quoquę Conciliū pariter veneror, in quo epiſtola quę Ibæ dicitur, erroris plena, reprobatur: in quo Theodorus perſonam mediatoris Dei & hominum in duabus ſubſtantijs ſeparans, ad impietatis perfidiam cecidiſſe cōuincitur, & in quo ſcripta quoquè Theodoreti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, auſu dementiæ prolata, refutantur. Cunctas verò quas præfata veneranda Concilia perſonas reſpuunt, reſpuo: quas venerantur, amplector: quia dum vniuerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit, quiſquis præſumit aut ſoluere quos religant, aut ligare quos ſoluunt. Quiſquis ergò aliud ſapit, anathema ſit.

Similiter quintū, idq; vltimū ante ſua tempora celebratum.

Concilia vniuerſalia quos damnant, damnandi ſunt.

14. IDEM libro ſecūdo, Indictione vndecima, epiſtola decima ad Sauinum ſubdiaconum: Sic quatuor Synodos ſanctæ vniuerſalis Eccleſiæ, ſicut quatuor libros ſancti Euangelij recipimus.

Rursùs vt 4. euangelia.

15. NICEPHORVS Calliſtus hiſtorię Eccleſiaſticę libro decimoſexto, capite trigeſimotertio: Et tum quiddem Sabbam & Theodoſium illi aduerſarij Chalcedonenſis Synodi via dorti ſunt, ſi eos in partibus ſuis haberent, omnia ſe confecturos rati. Atq; vbi animos eorum tentârunt, præclarus ille virtute Theodoſius ſuggeſtum cōſcendit, ac velutì dux quidam & Imperator pro concione monaſtica phalange aduocata, poſtquàm multitudini ſilentium manu deſignauit, voce maiore ſublata, hoc ſic tonitrus in morem detonuit: Si quis quatuor Synodos quatuor Euangelijs non exæquat, anathema. His verbis dictis, perindè atquè angelus quidam, multitudine in ſtuporem conjecta, cum ſilentio omnibus inſpectantibus, per mediam turbam proceſſit, & homines omnes cum animi cōſternatione viri eius tanquàm egregij in bello ducis conſilium factúmque, quo ſanctas quæ dictæ ſunt ſynodos ſacris libris accenſendas eſſe, velutì lege lata ſtatuit, admirati ſunt. Et literas ad Imperatorem dantes, certamen ſe de eis ad ſanguinem vſque ſubituros, neque etiamſi quid accidat, ſe vllo modo à Patrum traditionibus diſceſſuros eſſe, indicârunt atque confirmârunt.

Vt 4. euangelia.

Pro Conciliorum decretis ad ſanguinem decertare parati.

1. C. TERTIVM Concilium Toletanum canone primo: Permaneant in ſuo vigore Conciliorum omnium conſtituta, ſimul & ſynodicę ſanctorum præſulum Romanorum epiſtolæ.

Rom. Pontificum decretales epiſtolæ in vigore permaneant.

2. DISTINCTIONE decimanona apud Gratianum, inter reliquos citatur NICOLAVS Papa in epiſtola ad Archiepiſcopos & Epiſcopos per Galliam conſtitutos: Si, inquit, Romanorū pontificum decreto, cæterorum opuſcula Tractatorum approbantur vel reprobantur, ità vt quod verè Sedes Apoſtolica probauit, hodiè teneatur acceptum, & quod illa repulit, hactenùs inefficax habeatur: quanto potiùs ea quæ ipſa pro Catholica fide, pro ſanis dogmatibus, pro varijs & multifarijs Eccleſiæ neceſſitatibus, & fidelium moribus diuerſo tempore ſcripſit, omni honore debent prę ferri, & ab omnibus prorsùs in quibuslibet neceſſitatibus vel opportunitatibus diſcretione vel diſpenſatione magiſtra reuerenter aſſumi. In qua Epiſtola adducit etiam teſtimonium beati Leonis Magni & Gelaſij. LEO itaq; Magnus ſic ait: Ne quid verò ſit, quod prætermiſſum à nobis fortè credatur, omnia decretalia conſtituta, tam beatæ recordationis Innocentij, quàm omnium deceſſorum noſtrorum, quæ de Eccleſiaſticis ordinibus, & canonum promulgata ſunt diſciplinis, ità veſtrā dilectionem cuſtodire debere mandamus, vt ſi quis illa contempſerit, veniā ſibi deincèps nouerit denegari. GELASIVS verò in decreto cū ſeptuaginta Epiſcopis habito, de apocryphis ſcripturis hunc in modum habet: Item

Scripta & cōſtitutiones Apoſtolicæ Sedis in honore habēda.

In epiſt. 1. ad Epiſcopos per Campaniam, Tuſciā & vniuerſas prouincias conſtitutos, cap. 3.

Canones & decreta Pontificum.

decretales epiſtolas, quas beatiſſimi Papæ diuerſis temporibus ab vrbe Romana pro diuerſorum patrum conſolatione dederunt, venerabiliter recipiendas decernimus.

Decretales epiſtolę Pontificum Rom. approbātur.

3. CAVSA nona, quæſtione tertia apud eundem Gratianum adducitur Nicolai Pōtificis primi teſtimonium in hæc verba: Patet profectò, Sedis Apoſtolicæ, cuius authoritate maior non eſt, iudicium à nemine fore retractādum, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerunt: Ab illa autem nemo ſit appellare permiſſus. Iuxta quod & Bonifacius atque Gelaſius ſanctiſſimi præſules, non ſuis adinuentionibus, ſed Eccleſiæ Romanæ conſuetudinem non ignorantes, dicunt: Bonifacius quidem Rufo & cæteris epiſcopis per Theſſaliam & alias prouincias conſtitutis ſcribens: Nemo, ait, vnquàm Apoſtolico culmini, de cuius iudicio non licet retractare, manus obuias audacter intulit. Nemo in hoc rebellis extitit, nisì qui de ſe voluit iudicari. Gelaſius autem in commonitorio, Fauſto magiſtro fungenti legatione Conſtantinopolim dato: Nobis, inquit, opponunt canones, dum neſciūt quid loquantur. Contra quos hoc ipſo venire ſe produnt, quòd primæ Sedi ſana, rectaq; ſuadēti parére fugiūt: Ipſi ſunt canones qui appellationes totius Eccleſię, ad huius Sedis examē voluēre deferri. Ab ipſa verò nuſquàm prorsùs appellari debere ſanxerūt: ac per hoc illam de tota Eccleſia iudicare, ipſam ad nullius commeare iudiciū. Nec de eius vnquàm prę ceperunt iudicio iudicare, ſententiamq; illius cōſtituerunt nō oportere diſſolui, cuius potiùs ſequēda decreta mandârunt. In eadem epiſtola ſic ait idem NICOLAVS Pōtifex: Animaduertendū eſt, quia non Nicena, non denicq; vlla ſynodus quicquam Romanæ contulit Eccleſiæ priuilegij: quæ in Petro nouerat cā totius iura poteſtatis pleniter meruiſſe, & cunctarū Chriſti ouium regimen accepiſſe, ſicut beatus præſul Bonifacius atteſtatur, vniuerſis Epiſcopis per Theſſaliam conſtitutis ſcribens: Inſtitutio vniuerſalis naſcentis Eccleſiæ de beati Petri ſumpſit honore principiū, in quo regimen eius & ſumma cōſiſtit. Ex eius enim Eccleſiaſtica diſciplina per omnes Eccleſias, religionis iam creſcente cultura, fons emanauit. Nicenæ ſynodi non aliud præcepta teſtantur, adeò, vt non aliquid ſuper eam auſa ſit conſtituere, cùm videret nihil ſupra meritū ſuum poſſe conferri. Omnia deniquè huic nouerat Domini ſermone cōceſſa: Si omnia, ergò nihil defuit quod illi nō ceſſerit. Et paulò antè idem NICOLAVS ait: Eccleſiæ Romanæ priuilegia, Chriſti ore in beato Petro firmata, in Eccleſia ipſa diſpoſita, antiquitùs obſeruata, & à ſanctis vniuerſalibus Synodis celebrata, atq; à cuncta Eccleſia iugiter venerata, nullatenùs poſſunt minui, nullatenùs infringi, nullatenùs cōmutari. Quoniam fundamentum quod Deus poſuit, humanus non valet amouere conatus: & quod Deus ſtatuit, firmum validumq; conſiſtit. Illeq; potiſſimùm peccat, qui Dei ordinationi reſiſtere tentat. Priuilegia, inquā, iſtius ſedis vel Eccleſiæ perpetua ſunt, diuinitùs radicata atque plantata ſunt: impingi poſſunt, transferri nō poſſunt: trahi poſſunt, euelli non poſſunt. ANTERVS etiam Pontifex & martyr, in eadem quæſtione tertia à Gratiano adducitur, qui in hunc modū ait: Facta ſubditorum iudicantur à nobis, noſtra verò iudicat Deus. Citatur rursùs in eadem quæſtione Gelaſius Pontifex, ità ſcribens: * Cuncta per mundum nouit Eccleſia, quoniā quorumlibet ſententijs ligata Pontificum, ſedes beati Petri Apoſtoli ius habet reſoluendi, vtpotè quæ de omni Eccleſia fas habeat iudicandi, neq; cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. Siquidem ad illā de qualibet mundi parte canones appellare voluerunt, ab illa autem ne-

Ex eadē epi. Nicolai quædā alia à Gratiano non citata.

Priuilegia Romanæ Eccleſiæ vndè profecta.

Bonifacij primi teſtimonium adducit.

Perpetua rō. Eccleſiæ priuilegia.

Rursùs ex Gratiano.

In epi. ad Epiſcopos Bæticæ & Toletanę prouinciæ. * in epiſt. ad Epiſcopos Dardaniæ.

Sedis Apoſtolicę authoritas circa

Digitized by Google

Episcoporũ negocia exemplis ostẽditur.

mo sit appellare permissus. Et paulò pòst: Sed nec illa prætermimus, quòd Apostolica sedes frequenter, vt dictum est, more Maiorum, etiam sine vlla Synodo præcedente, & soluẽdi, quos Synodus iniquè damnauerat, & dãnandi, nulla existente synodo, quos oportuit, habuerit potestatem. Sanctæ

Athanasij,

memoriæ quippe Athanasium Synodus Orientalis addixerat, quem tamen exceptum sedes Apostolica, quia damnationi Græcorum non consen-

Chrysostomi,

sit, absoluit. Sanctæ memoriæ nihilominùs Ioannem Constantinopolitanum synodus etiam Catholicorum præsulum certè damnauerat, quem simili modo Sedes Apostolica etiã sola, quia non

Flauiani.

consensit, absoluit. Itemq; sanctũ Flauianum, pontificum Græcorum congregatione damnatũ, pari tenore, quoniam sola Sedes Apostolica non consensit, absoluit, potiusq; qui illic receptus fuerat, Dioscorum secundæ sedis præsulem sua authoritate damnauit, & impiam synodum non consentiendo sola submouit, & authoritate, vt synodus Chalcedonensis fieret, sola decreuit. In qua ergò, vt sola ius habuit absoluendi eos, quos synodica decreta perculerant: sic etiam sine synodo in hac eadem causa plurimos etiam Metropolitanos damnãsse cognoscitur.

4. HIERONYMVS epistola quinquagesimaseptima ad Damasum: Obtestor beatitudinẽ tuam per crucifixum, mundi salutem, per homousion Trinitatem, vt mihi epistolis tuis siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseũ detur authoritas. Simul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, significes: quia Campenses cum Tarsensibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quàm vt authoritate communionis vestræ fulti, tres hypostases cum antiquo sensu prædicent. Reliqua vt suprà, quæstione nona, D. testimonio secundo.

Ad Rom. Pontificis iudiciũ & sententiã confugit Hieronymus in re dubia.

5. ET quinquagesimaoctaua ad Damasum, vt suprà, ibidẽm testimonio primo.

6. CHALCEDONENSIS synodus actione tertia in relatione ad Leonẽ pontificem de omnibus gestis: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrũ honora iudicium, & sicut nos capiti in bonis adiecimus consonantiam, sic & summitas tua filijs (quod decet) adimpleat.

Confirmatio decretorum Cõcilij Chalcedonẽsis petitur à Rom. Pontifice.

7. IN actione quarta sextæ synodi generalis recitatur epistola Agathonis Pontificis ad Constantium, Heracliũ, & Tiberium Augustos, in qua inter cætera sic habetur: Beatus Petrus spiritales

Ioan. vlt.

oues ecclesiæ ab ipso redemptore omnium terna commendatione pascendas suscepit: cuius adnitente præsidio, hæc Apostolica eius Ecclesia nunquàm à via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est: cuius authoritatem, vtpotè Apostolorum omnium principis, semper omnis Catholica Christi ecclesia, & vniuersales synodi fideliter amplectentes, in cunctis secutæ sunt, omnesq; venerabiles Patres Apostolicam eius doctrinã amplexi, per quam & probatissima Ecclesiæ Christi luminaria claruerunt, & sancti quidem Doctores orthodoxi venerati atque secuti sunt: hæretici autem falsis criminationibus ac derogationũ odijs insecuti. Et paulò pòst: Hæc est veræ fidei regula, quam & in prosperis, & in aduersis viuaciter tenuit ac defendit hæc spiritalis mater vestri tranquillissimi Imperij Apostolica Christi ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam à tramite Apostolicæ traditionis nunquàm errãsse probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata succubuit: sed vt ab exordio fidei Christianæ percepit ab authoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenùs permanere secundùm ipsius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris Euangelijs fatus est: Petre, Petre, inquiens, eccè Satan expetiuit vt cribraret vos, sicut qui cribrat triticum: Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus & Saluator omnium, cuius fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit: quod Apostolicos pontifices meæ exiguitatis prædecessores, confidenter fecisse semper, cunctis est cognitum: quorum & pusillitas mea, licèt impar & minima, pro susceptо tamen diuina dignatione ministerio pedissequa cupit existere.

Rõ. ecclesia nunquàm errauit in fide.

Synodi generales & S. Patres doctrinam Apostolicæ Sedis secuti sunt: hæretici verò eã oppugnare sunt soliti.

Nũquàm errauit Rom. Ecclesia in fide. Eadem habet Lucius Pontifex & martyr in epistola ad episcopos Galliæ & Hispaniẽ, & post eum Marcus papa in rescripto ad Athanasium & Episcopos Aegypti.

Ex pollicitatione diuina. Luc. 22.

IN eadem actione recitatur epistola Agathonis & Romanæ synodi centum vigintiquinque Episcoporum, ad eosdem Imperatores: Credimus, quia quod paucis raróque concessum est, à Deo coronato vestro imperio diuinitùs concedetur, & per ipsum Catholicæ atque Apostolicæ veræ nostræ fidei splendidissimum in omnium mentes emicet lumen, quod ex veri luminis fonte, tanquàm de radio viuifici fulgoris, per ministros beatos Petrum & Paulum apostolorũ principes, eorúmque discipulos & Apostolicos successores, gradatim vsque ad nostram paruitatem, Dei opitulatione seruatum est, nulla hæretici erroris tetra caligine tenebratum, nec falsitatis nebulis confœdatum, nec intermixtis hęreticis prauitatibus velut caliginosis nebulis perũbratum, immune atque syncerum, & suis radijs perlustratum, pijssimis conatibus conseruare cupit vestrum à Deo coronatum fastigium. In hoc enim tam Apostolicæ Sedis, quamq; nostri exigui famulatus prædecessores vsque hactenùs non sine periculis desudârunt: nunc decretali commonitione cum Apostolicis Pontificibus consulentes, nunc synodali definitione, quæ veritatis regula continebat, omnibus innotescentes: & terminos quos transgredi nefas est, vsque ad animæ ipsius exitum constanter defendentes, non seducti blanditijs, non periculis territi, vt illam in Euangelijs Domini nostri sententiam operibus demonstrarent, qua sententialiter præcepit, dicens: Qui me confessus fuerit coram hominibus, &c. & subsequenti pœna deterret, quia seueriter comminatur: Qui me negauerit, &c. Execratur enim vera confessio pietatis, iuxta diuersitates temporum variari, sicut nec ipse veritatem variari admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit: Ego sum, & non sum mutatus.

Hæc epistola siue suggestio synodica, vnà cũ præcedẽti approbata est ab ipsa Synodo, actione 8. & 17.

Doctrina Apostolica, syncera & immaculata ab omnibus hęresibus in Apostolica sede seruata est.

Summorum pontificũ conatus in conseruanda tuendaque vera fide.

Prouerb. 22.

Matth. 10.

Vera fides nõ mutatur secũdùm tempora. Mal. 3.

8. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, dãtur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque statuta retineri.

Conciliorum Generalium saluberrima authoritas.

9. IDEM libro primo contra Donatistas, capite decimooctauo: Illis tẽporibus antequàm plenarij concilij sententia quid in hac re sequendum esset, totius Ecclesiæ consensio confirmãsset, visum est Cypriano, &c.

Concilia plenarium totius Ecclesiæ consensio ab Augustino appellatur.

10. GREGORIVS libro primo, epistola vigesimaquarta &c. vt suprà in hac eadem quæstione B. testimonio decimotertio & sequenti.

11. VINCENTIVS Lirinensis in libello suo aureo aduersùs prophanas omnium hæreseõn nouationes: Sæpè magno studio & summa attentione perquirens à quamplurimis sanctitate & doctrina præstantibus viris, quonam modo possim certa quadam & quasi generali ac regulari via, Catholicæ fidei veritatẽ ab hæreticæ prauitatis falsitate discernere, eiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli: Quòd siue ego, siue quis alius vellet exurgentium hæreticorum fraudes depræhendere, laqueósque vitare, & in fide sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam, Domino adiuuante, deberet.

Optima ratio ab hæresibus sibi cauendi.

Digitized by Google

ret. Primò ſcilicet, diuinæ legis authoritate: tum deindè Eccleſiæ Catholicæ traditione. Hic forſitan requirat aliquis: Cùm ſit perfectus Scripturarum canon, ſibiq; ad omnia ſatis ſupérque ſufficiat, quid opùs eſt, vt ei Eccleſiaſticæ intelligentiæ iungatur authoritas? Quia videlicet Scripturam ſacram pro ipſa ſui altitudine non vno eodémque ſenſu vniuerſi accipiunt, ſed eiuſdem eloquia aliter atque aliter, alius atque alius interpretatur: vt penè quot homines ſunt, tot illinc ſententiæ erui poſſe videantur. Aliter nanque illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Apollinaris, Priſcillianus, aliter Iouinianus, Pelagius, Cęleſtius, aliter poſtremò Neſtorius. Atque idcircò multùm neceſsè eſt propter tantos tam varij erroris anfractus, vt Propheticæ & Apoſtolicæ interpretationis linea ſecundùm Eccleſiaſtici & Catholici ſenſus normam dirigatur. In ipſa Catholica eccleſia magnoperè curandum eſt, vt id teneamus, quod vbiquè, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt: hoc eſt etenim verè, proprieq; Catholicum, quod ipſa vis nominis ratioq; declarat, quæ omnia verè vniuerſaliter compræhendit. Sed hoc ità demùm fit, ſi ſequamur vniuerſitatẽ, antiquitatem, conſenſionem. Sequemur autem vniuerſitatem hoc modo: ſi hanc vnam fidem veram eſſe fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur eccleſia: Antiquitatem verò ità, ſi ab his ſenſibus nullatenùs recedamus, quos ſanctos Maiores ac patres noſtros celebrâſſe manifeſtum eſt: Conſenſionẽ quoquè itidèm, ſi in ipſa vetuſtate, omnium, vel certè penè omnium, ſacerdotum pariter & magiſtrorum definitiones, ſententiasq; ſectemur. Quid igitur faciet Chriſtianus Catholicus, ſi ſe aliqua eccleſiæ particula ab vniuerſalis fidei communione præciderit? Quid itaque, nisì vt peſtifero corruptóque membro ſanitatem vniuerſi corporis anteponat? Quid ſi nouella aliqua contagio non iam portiunculam tantùm, ſed totã pariter eccleſiam commaculare conetur? Tunc item prouidebit, vt antiquitati inhæreat, quæ prorsùs iam non poteſt ab vlla nouitatis fraude ſeduci. Quid ſi in ipſa vetuſtate duorũ aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnius, aut etiam prouinciæ alicuius error deprehendatur? Tunc omninò curabit, vt paucorũ temeritati vel inſcitiæ, ſi qua ſunt vniuerſaliter antiquitùs vniuerſalis * Concilij decreta, pręponat. Quid ſi tale aliquid emergat, vbi nihil eiuſmodi reperiatur? Tunc operã dabit, vt collatas inter ſe Maiorum cõſulat interrogetq; ſententias, eorum dũtaxàt, qui diuerſis licèt temporibus & locis, in vnius tamen Eccleſiæ Catholicæ communione & fide permanentes, magiſtri probabiles extiterunt: & quicquid non vnus aut duo tantùm, ſed omnes pariter, vno eodemq; conſenſu, apertè, frequenter, perſeueranter tenuiſſe, ſcripſiſſe, docuiſſe cognouerit, id ſibi quoquè intelligat abſque vlla dubitatione credẽdum. Ibidẽ poſt multa: Quæ cùm ità ſint, ille eſt verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Eccleſiam, qui Chriſti corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui Catholicæ fidei nihil præponit, non hominis cuiuſpiam authoritatem, non amorem, nõ ingenium, non eloquentiam, non philoſophiã: ſed hæc cuncta deſpiciens, & in fide fixus, ſtabilis permanens, quicquid vniuerſaliter antiquitùs Eccleſiam Catholicam tenuiſſe cognouerit, id ſolum ſibi tenẽdum, credendumq; decernit. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno, pręter omnes, vel contra omnes ſanctos, nouum & inauditum ſubinduci ſenſerit, id non ad religionem, ſed ad tentationem potiùs intelligat pertinere. Et poſt quædam: Profanas, inquit Paulus, vocum nouitates deuita. Quid eſt profanas? Quæ nihil habent ſacri, nihil religioſi, ab Eccleſiæ penetralibus, quæ eſt templum Dei, penitùs extraneas. Profanas, inquit, vocum nouitates. Vocum, id eſt, dogmatum, rerum, ſententiarum nouitates, quæ ſunt vetuſtati, quæ antiquitati contrariæ. Quæ ſi recipiantur, neceſsè eſt vt fides beatorum patrum aut tota, aut certè magna ex parte violetur: Neceſsè eſt vt omnes omnium ætatum fideles, omnes ſancti, omnes caſti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ & ſacerdotes, tanta confeſſorum millia, tanti martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot inſulæ, prouinciæ, reges, gẽtes, regna, nationes, totus poſtremò iam penè terrarum orbis per catholicam fidem Chriſto capiti incorporatus, tanto ſeculorum tractu ignorâſſe, errâſſe, blaſphemâſſe, neſciſſe quid crederet, pronuncietur. Profanas, inquit, vocum nouitates deuita, quas recipere atque ſectari nunquàm catholicorum, ſemper verò hęreticorum fuit. Et reuerà, quæ vnquàm hæreſis, nisì ſub certo nomine, certo loco, certo tempore ebulliuit? Quis vnquàm hæreſes inſtituit, nisì qui ſe priùs ab Eccleſiæ Catholicæ vniuerſitatis & antiquitatis conſenſione diſcreuerit? Et poſt pauca: Hoc apud omnes ferè hæreſes quaſi ſolenne eſt ac legitimum, vt ſemper profanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis ſcita faſtidiant, & per oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ à fide naufragent. Contrà verò Catholicorum hoc ferè proprium, depoſita ſanctorum patrum & commiſſa ſeruare, damnare profanas nouitates, & ſicut dixit atque itetùm prędixit Apoſtolus: Si quis annũciauerit prætęrquàm quod acceptum eſt, anathemare. Et aliquibus interpoſitis: Sed dicet aliquis: Si diuinis eloquijs, ſententijs, promiſſionibus, & diabolus & diſcipuli eius vtuntur, quorũ alij ſunt Pſeudoapoſtoli, alij Pſeudoprophetę, & Pſeudomagiſtri, & omnes ex toto hęretici: quid facient Catholici homines, & matris Eccleſiæ filij? quonam modo in ſcripturis ſanctis veritatem à falſitate diſcernent? Hoc ſcilicet facere magnoperè curabũt, quod in principio Commonitorij iſtius ſanctos & doctos viros tradidiſſe nobis ſcripſimus, vt diuinum canonem ſecundùm vniuerſalis Eccleſiæ Traditiones, & iuxta catholici dogmatis regulas interpretentur, in qua item Catholicæ Apoſtolicæq; Eccleſiæ ſequantur neceſsè eſt vniuerſitatem, antiquitatem, conſenſionem. Et ſi quando pars contra vniuerſitatem, nouitas contra vetuſtatem, vnius vel paucorum errantium diſſenſio contra omnium vel certè multò plurium catholicorum conſenſionem rebellauerit, præferant partis corruptioni vniuerſitatis integritatem: in qua eadem vniuerſitate nouitatis profanitati, antiquitatis religionem: itemq; in ipſa vetuſtate vnius ſiue pauciſſimorum temeritati primùm omnium generalia ſi qua ſunt vniuerſalis Concilij decreta præponant, tunc deindè ſi id minus eſt, ſequantur quod proximum eſt, multorum atque magnorum conſentientes ſibi ſententias magiſtrorum: quibus, adiuuante Domino, fideliter, ſobriè, ſolicitè obſeruatis, nõ magna difficultate noxios quoſque exurgentium hęreticorum depræhendemus errores. Hic iam conſequens eſſe video, vt exemplis demõſtrem, quonam modo profanæ hæreticorum nouitates, prolatis atque collatis veterum magiſtrorum concordantibus ſibimet ſententijs, & deprædantur & condemnẽtur: quæ tamen antiqua ſanctorum patrum conſenſio, non in omnibus diuinæ legis quæſtiunculis, ſed ſolùm certè præcipuè in fidei regula, magno nobis ſtudio & inueſtiganda eſt & ſequenda. Sed neque ſemper, neq; omnes hæreſes hoc modo impugnandæ ſunt, ſed nouitiæ recentéſque tantummodò, cùm primùm ſcilicet exoriuntur, antequàm infalsârint vetuſtę fidei regulas, ipſius temporis vetentur anguſtijs, ac priuſquàm manante latiùs veneno, maiorum volumina vitiare conentur. Cæterùm dilatatæ & inueteratæ

Cur ſolis ſcripturę teſtimonijs omnia tranſigi nequeant.

Scripturarũ alia atq; alia apud hæreticos, eadẽ ſæpè contraria expoſitio.

Tenendum, quod vbiquè, quod ſemper & ab omnibus creditũ eſt.

Vniuerſitas.

Antiquitas.

Conſenſio.

Catholicorũ officiũ dum nouæ hęreſes emergunt.

Concilium vniuerſale.

* aliàs Eccleſiæ

Patrum conſenſus.

Verus & germanus catholicus quis eſt.

2. Tim. 6.

Profanæ nouitates nouaque in fide dogmata ſi ſuſcipiantur, quæ & quanta incommoda ſequẽtur.

Hęreticorum propriũ, nouitates profanas ſectari.

Catholicorũ propriũ eſt, damnare nouitates & depoſitum ſeruare.

Matth. 4.

Scripturæ quemadmodùm interpretandæ.

Concilij vniuerſalis decreta: ac deindè Patrum conſentientes ſententiæ ſequendæ.

Nouarum hęreſum confutatio ex ſententijs antiquorum Patrum.

Digitized by Google

Antiquarum hæresum quomodo instituēda confutatio.

teratæ hæreſes nequaquàm hac via aggrediendæ ſunt, eò quòd prolixo temporum tractu longa ijs furandæ veritatis patuerit occaſio. Atque ideò quaſcunque illas antiquiores vel ſchiſmatum, vel hæreſeōn profanitates, nullo modo nos oportet, niſi aut ſola, ſi opùs eſt, ſcripturarum authoritate conuincere, aut certè iam antiquitùs vniuerſalibus ſacerdotum catholicorum concilijs conuictas damnatasq; vitare. Itaque cùm primùm mali cuiuſque errorris putredo erumpere cœperit, & ad defenſionem ſuî quædam ſacra legis verba furari, eaq; fallaciter & fraudulenter exponere: ſtatìm interpretando canoni Maiorum ſententiæ cōgregandę ſunt, quibus illud quodcunque exurget nouitium, ideoq; profanum, & abſque vlla ambage prodatur, & ſine vlla retractatione damnetur. Sed eorum duntaxàt Patrum ſententiæ conferendæ ſunt, qui in fide & communione catholica ſanctè, ſapienter, conſtanter viuentes, docentes, & permanentes, vel mori in Chriſto fideliter, vel occídi pro Chriſto feliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege credendum eſt, vt quicquid vel omnes, vel plures vno eodemq; ſenſu, manifeſtè, frequenter, perſeueranter velut quodam conſentiente ſibi magiſtrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo ratoq; habeatur: Quicquid verò, quanuìs ille ſanctus & doctus, quanuìs Epiſcopus, quanuìs Confeſſor & martyr, præter omnes, aut etiam contra omnes ſenſerit, id inter proprias & occultas & priuatas opiniunculas à communis & publicæ ac generalis ſententiæ authoritate ſecretum ſit, nec cum ſummo æternæ ſalutis periculo, iuxta ſacrilegam hæreticorum & ſchiſmaticorum conſuetudinem, vniuerſalis dogmatis antiqua veritate dimiſſa, vnius hominis nouitium ſectemur errorem. Quorum beatorum Patrum ſanctum catholicumq; conſenſum nè quis ſibi temerè contemnendum fortè arbitretur, ait

Consensus Patrum.

1.Cor.12.

in prima ad Corinthios Apoſtolus: Et quoſdam quidem poſuit Deus in eccleſia, primùm Apoſtolos, quorum ipſe vnus erat: ſecundò prophetas,

Actor.21.

qualem in Actibus Apoſtolorū legimus Agabum: tertiò Doctores, qui Tractatores nunc appellantur, quos hic idem Apoſtolus etiam Prophetas interdùm nuncupat, eò quòd per eos prophetarum myſteria populis aperiebantur. Hos ergò in Eccleſia Dei diuinitùs per tempora & loca diſpenſatos, quiſquis in ſenſu catholici dogmatis vnum aliquid in Chriſto ſentientes contempſerit, non hominem contemnit, ſed Deum: à quorum veridica vnitate nè quis diſcrepet, impenſiùs obteſtatur idem Apoſtolus, dicens: Obſecro autem vos fratres, vt id ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata: ſitis autem perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſententia. Quòd ſi quis ab eorum ſententiæ communione deſciuerit, audiat illud eiuſdem Apoſtoli: Non eſt Deus diſſenſionis, ſed pacis.

Contemnēs patrum in fide cōſenſum, Deum contemnit.

1.Cor.1.

1.Cor.14.

Sūmaria repetitio eorū quæ dicta ſunt,

IBIDEM: Diximus in ſuperioribus hanc fuiſſe ſemper & eſſe hodieq; catholicorum conſuetudinem, vt fidem veram duobus his modis approbent: Primùm diuini canonis authoritate, deindè Eccleſiæ Catholicæ traditione: non quia canon ſolus nō ſibi ad vniuerſa ſufficiat, ſed quia verba diuina pro ſuo plerique arbitratu interpretantes, varias opiniones erroreſq; concipiant. Atque ideò neceſsè ſit, vt ad vnam Eccleſiaſtici ſenſus regulam ſcripturæ cæleſtis intelligentia dirigatur, in his dūtaxàt præcipuè quæſtionibus, quibus totius catholici dogmatis fundamenta nituntur. Item diximus in ipſa rurſùs Eccleſia vniuerſitatis pariter & antiquitatis conſenſionem ſpectari oportere, nè aut ab vnitatis integritate in partem ſchiſmatis abrumpamur, aut è vetuſtatis religione in hæreſeōn nouitates præcipitemur. Item diximus, in ipſa Eccleſiæ vetuſtate duo quædam vehementer ſtudioſeq; obſeruanda, quibus penitùs inhærere deberēt, quicunque hæretici eſſe nolint. Primùm, ſi quid eſſet antiquitùs ab omnibus Eccleſiæ catholicæ ſacerdotibus vniuerſalis concilij authoritate decretum. Deindè, ſi qua noua exurgeret quæſtio, vbi id minimè reperiretur, recurrendum ad ſanctorum patrum ſententias eorum duntaxàt, qui ſuis quique temporibus & locis in vnitate communionis & fidei permanentes, magiſtri probabiles extitiſſent. Et quicquid vno ſenſu atque conſenſu tenuiſſe inuenirentur, id Eccleſiæ verum & catholicum abſque vllo ſcrupulo iudicaretur. ET in fine: Neceſsè eſt profectò omnibus deincèps catholicis, qui ſeſe Eccleſię matris legitimos filios probare ſtudent, vt ſanctæ ſanctorum patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur: profanas verò profanorum nouitates deteſtentur, horreſcant, inſectentur, perſequantur.

Fidei sanctorum Patrū inhærendum.

12. AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite tertio, adducturus teſtimonia ſanctorum Patrum de originali peccato, ſic ait: Sed tu qui tam crebrò nobis Manichæorum nomen opponis, quos & quales viros & quantos fidei catholicæ defenſores, tam execrabili criminatione appetere audeas, ſi euigilas, intuere. Non quidem omnium de hac re ſententias, nec omnes eorum, quos commemorabo, me congregaturum eſſe polliceor, quia nimìs longum eſt, & neceſsè eſſe non arbitror: ſed ponā pauca paucorum, quibus tamen noſtri contradictores cogantur erubeſcere & cedere, ſi vllus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malum peruicaciæ ſuperauerit. ET capite ſexto: Abſit vt Conſtantinopolitanus Ioānes de baptiſmate paruulorum, eorumq; à paterni chirographi liberatione per Chriſtum, tot ac tantis coepiſcopis ſuis, maximeq; Romano Innocentio, Carthaginienſi Cypriano, Cappadoci Baſilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanēſi reſiſtat Ambroſio. Alia ſunt in quibus inter ſe aliquando etiam doctiſſimi atque optimi regulæ catholicæ defenſores, ſalua fidei compage, non conſonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem vndè nunc agimus, ad ipſa fidei pertinet fundamenta.

Augustinus oppugnat Pelagianos sanctorum Patrū sententijs.

Sancti Patres in quibus rebus aliquādo dissentiant.

13. IDEM aduersùs eundem libro ſecundo, capite nono: Hoc, inquit, probauimus catholicorum authoritate ſanctorum, qui & hoc aſſerunt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinque eſſe vera omnia confitentur. Ac per hoc non eſt conſequens, vt hoc falſum ſit, quia vera ſunt illa. Tales quippe ac tanti viri ſecundùm catholicam fidem, quæ antiquitùs toto orbe diffunditur, & hoc, & illa vera eſſe confirmāt; vt veſtra fragilis, & quaſi argutula nouitas ſola authoritate conteratur illorum, præterquàm quòd ea dicunt, vt ſe per eos loqui veritas ipſa teſtetur. ET capite decimo: At ego vbicunquè ſis, vbicūquè legere iſta potueris, te ante iſtos iudices intùs in tuo corde conſtituto; quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meā partem gratia propendētes, aliquo abs te merito tuæ offenſionis auerſos, & ob hoc tibi aduerſos, in hac noſtra diſceptatione conſtitui cognitores: Nec eos qui nunquàm fuerunt, aut non ſunt, aut quorū ſententiæ, de hoc quod inter nos diſputatur, incertæ ſunt, inani cogitatione cōfinxi; ſed ſanctos, & in ſancta Eccleſia illuſtres Antiſtites Dei, nō Platonicis & Ariſtotelicis & Zenonicis, alijsq; huiuſcemodi, vel Græcis, vel Latinis, quanquàm & iſtis aliquos eorū, verùm oēs ſacris literis eruditos, nominatìm, ſicut oportebat, expreſſi: eorumq; ſententias, quātùm ſufficere videbatur, ſine vlla editas ambiguitate digeſſi, vt in eis timeas nō ipſos; ſed illū qui ſibi eos vtilia vaſa formauit, & ſancta tēpla cōſtruxit, qui tūc de iſta cauſa iudicauerunt, quando eos nemo poteſt dicere,

Argutula nouitas hæreticorū, Sanctorū Patrū authoritate cōteritur.

Antiqui Patres sunt integri & incorrupti iudices in diuinis controuersijs postea exortis.

perpe-

Digitized by Google

perperàm cuiquam vel aduersari, vel fauere potuisse. Nondùm enim extiteratis, contra quos susciperemus de hac quæstione conflictum. Nondùm eratis, qui diceretis, quod in libris tuis ponis, quia de vobis multitudini mentiti fuerimus, & quòd Cęlestianorum vel Pelagianorum nomine homines terreamus, & quòd terrore ab omnibus extorqueamus assensum. Certè ipse dixisti, quòd omnes iudices ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacuos esse deceat: pauci tales potuerunt inueniri. Sed Ambrosium aliósque collegas eius, quos cum illo cõmemoraui, tales fuisse credendum est. Verùm & si tales non fuerunt in his causis, quas ad se delatas, & inter partes cognitas, cùm hîc viuerent, suo iudicio finierunt; ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt, nullas nobiscum vel vobiscum amicitias attenderunt, vel inimicitias exercuerũt: neque nobis neque vobis irati sunt; neque nos, neque vos miserati sunt. Quod inuenerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Nondùm vobiscum apud istos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus; & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus; nondùm vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Et paulò pòst: Et addis, ad aliquid inueniendum, multitudinem nihil prodesse cæcorum: etiã istos cæcos dicere audebis? Et vsqueadeò permiscuit imis summa longus dies, vsqueadeò tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, vt videant Pelagius, Cęlestius, Iulianus; & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? Sed qualiscunque homo sis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam, si tamen non in te spes est omnis emortua sanitatis; & quodammodò audio vocem tuam. Respondes, Absit vt audeam cæcos istos viros, vel cogitare, vel dicere. Et sub finẽ: Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. Ideò profanas voces vestræ nouitatis expauit, &c. His igitur eloquijs & tãta authoritate sanctorum, profectò aut sanaberis Dei misericordia donante: quod quantùm tibi optem, videt qui faciat: aut si, quod abominor, in eadem quæ tibi videtur sapientia, & est magna stultitia, perduraueris; non tu iudices quæsturus es, vbi causam tuam purges; sed vbi tot sanctos doctores egregios atq; memorabiles catholicæ veritatis accuses, Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambrosium, Basilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, cæterosq; socios ac participes eorùm, insuper & vniuersam Christi Ecclesiã, cui diuinæ familiæ Dominica cibaria fideliter ministrantes, ingẽti in Domino gloria claruerunt.

Patres docuerũt quod in Ecclesia inuenerũt, & à Maioribus acceperunt.

Hodiè benè audẽt quidã.

Patres quos Augustinus citauerat aduersùs Pelagianos.

14. PACIANVS Barcilonensis episcopus in epistola prima ad Sympronianũ Nouatianum, de Catholico nomine: Quid? parua nobis de Apostolicis viris, parua de primis sacerdotibus, parua de beatissimo Cypriano martyre, atq; doctore currit authoritas? An volumus docere doctorem? an sapientiores illo sumus, & spiritu carnis inflamur aduersùs eum, quem æternum Dei testem nobis cruor, & clarissima passionis corona produxit? Quid tot earum partium sacerdotes, quos per totum orbem cũ eodem Cypriano pax vna solidauit? Quid tot annosi Episcopi, tot martyres, tot cõfessores? Agè, si illi vsurpando nomini huic (Catholicum intelligit) authores idonei nõ fuerunt; nos idonei erimus negãdo? & nostram potiùs authoritatem patres sequentur, & emendãda sanctorum cedet antiquitas, & iã putrescentia vitijs tempora canos Apostolicæ antiquitatis eradent?

Vide quanti faciat Patrũ authoritatẽ.

Colos. 2.

STABILITAS DECRETORVM GENERALIS CONCILII.

15. ACTIONE tertia Concilij Chalcedonensis, in Edicto siue legibus Valentiniani & Martiani Imperatorum, quas quidem leges beatissimus Papa Leo in suis confirmauit epistolis: quibus interdicuntur prohibenturq; disputationes de fide corã vulgo, & confirmantur Chalcedonẽsis Concilij decreta atque statuta, hæc legũtur verba: Cesset iam profana contentio. Nam verè impius atque sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiam, opinioni suę aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippe dementiæ est, in medio & perspicuo die commẽtitium lumen inquirere. Quisquis enim post veritatem repertã, aliquid vlteriùs discutit, mendacium quærit. * Nemo itaq; vel clericus vel militaris, vel alterius cuiuslibet cõditionis, de fide Christiana publicè turbis adunatis & audientibus, tractare conetur in posterũ, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem requirens. Nam iniuriã facit iudicio religiosissimæ Synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere & publicè disputare cõtendit, cùm ea quæ nũc de Christiana fide statuta sunt, iuxta Apostolicas expositiones & statuta sanctorum patrũ trecentorum decem & octo, & centũ quinquaginta, definita esse noscuntur. Nam in cõtemptores huius legis pœna non deerit, quia nõ solùm cõtra fidem benè compositam veniunt, sed etiã Iudæis & paganis ex huiusmodi certamine prophanãt veneranda mysteria. Igitur si clericus erit qui publicè tractare de religione ausus fuerit, à consortio clericorum remouebitur: si verò militia præditus sit, cingulo spoliabitur. Cæteri etiã huius criminis rei, de hac sanctissima vrbe pellentur, pro vigore iudiciario etiam cõpetentibus supplicijs subiugãdi. Constat enim, hinc hæreticæ insaniæ exordia fomitemq; præberi, dum publicè quidam disputant atq; contendunt. Vniuersi ergò, quę à sancta synodo Chalcedonensi statuta sunt, custodire debebunt, nihil posteà dubitaturi. Hoc itaque nostræ commoniti Serenitatis edicto, abstinete à prophanis vocibus, & vlteriùs definite de diuinis disputare, quod nefas est: Quia non solùm diuino iudicio peccatum hoc (prout credimus) punietur, verumetiam legum & iudicum authoritate coercebitur.

* L. Nemo. C. de summa Trin. & fide Cath.

Qui semel in Concilio generali definita, in dubium vocãt aut retractãt, impij & sactilegi sunt.

16. GELASIVS Pontifex in epistola ad Episcopos Dardaniæ: Quapropter stultitiã respuentes inanium querelarum, perquirere vos oportet ab ipsis beatis Apostolis, & cõsiderare prudenter, quoniam patres nostri, catholici videlicet, doctiq; pontifices, in vnaquaque hęresi quolibet tempore suscitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro cõmunione catholica atque Apostolica secundùm scripturarum tramitem, prædicationemq; Maiorum facta semel congregatione sanxerunt, inconuulsum voluerint deinceps firmumq; cõstare: nec in eadem hac causa denuò, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recenti præsumptione permiserint: sapientissimè peruidentes, quoniam si decreta salubriter, cuiquam liceret iterare, nullum contra singulos quosque prorsùs errores stabile persisteret ecclesiæ constitutũ, ac semper eisdẽ furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam si limitibus etiam præfixis positarum semel synodalium regularum, non cessant elisæ pestes resumptis certaminibus contra fundamentum sese veritatis attollere, & simplicia quæque corda percutere: quid fieret, si subindè fas esset perfidis inire concilium, cùm quamlibèt illa manifesta sit veritas, nunquàm desit, quod pernicioſa depromat falsitas, tametsi ratione vel authoritate deficiens, sola tamen contentione nõ cedens? Quæ Maiores nostri diuina inspiratione cernentes, necessariè præcauerunt, vt quod contra vnamquamq; hęresim coacta semel synodus pro fide, cõmunione, & veritate Catholica atque Apostolica promulgãsset, nõ sinerent nouis post hæc retractationibus mutilari, nè prauis occasio præberetur, quæ medicinaliter fuerant statuta, pulsandi: sed

Semel definita in Ecclesia, non reuocanda in dubium aut retractanda.

autho-

Digitized by Google

authore cuiuslibet insaniæ ac pariter errore damnato, sufficere iudicârunt, vt quisquis aliquando huius erroris communicator existeret, principali sententia damnationis eius esset obstrictus, quomodò manifestè quilibet vel professione sua, vel communione posset agnosci.

Semel in cõcilio definita, non in dubium reuocanda.

17. LEO Magnus in epistola quadragesimatertia ad Martianum Augustum: Obtestor & obsecro clementiã vestram, vt in præsenti synodo fidem, quam beati patres nostri ab Apostolis sibi traditam prædicârunt, nõ patiamini quasi dubiam retractari, & quæ olim maiorum sunt authoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Illudq; potiùs iubeatis, vt antiquæ Nicenæ synodi constituta, remota hæreticorum interpretatione, permaneant.

Retractatio non admittẽda in negocijs fidei semel definitis ab Ecclesia.

18. IDEM in epistola quinquagesima ad eundẽ: Compressa vel remota inquietudine ac prauitate paucorum, facilè firmabitur probanda cõcordia, si in eam fidem, quam Euangelicis & Apostolicis prædicationibus declaratam, per antiquos patres nostros accepimus & tenemus, omniũ corda concurrant, nulla penitùs disputatione cuiusquam retractationis admissa, nè per vanam fallaceműq; versutiam, aut infirma videantur aut dubia, quæ in ipso lapide angulari Christo fundata sunt, & fine fine mansura.

Aliorũ Conciliorum generalium de fide decreta, non vocanda sunt in dubium.

19. ET in epistola septuagesimaoctaua ad Leonẽ Augustum: De rebus & apud Niceã & apud Chalcedonã (sicut Deo placuit) definitis, nullum audemus inire tractatũ, tãquàm dubia vel infirma sint, quæ tanta per Spiritum sanctum fixit authoritas.

XII.

Quorsùm verò spectat diuina isthæc ordinatio, vt Pastores & Doctores in Ecclesia conseruentur?

a Chrysost. lib. 3. de sacerdot. Idem homil. 4. & 5. de verbis Esaiæ. Ignatius ad Smyrnenses. Ambr. in exhortat. ad virgines, & lib. 2. de dignita. sacerd. cap. 2.

A. NON parùm vtilis ac salutaris est nobis diuina hęc ordinatio, qua potestas & hierarchia Ecclesiastica Politicos magistratus omnes longè antecellit. Est enim potestas hęc spiritualis, qua Christianus populus ad spiritualia æternaq́ue bona consequenda maximè promouetur.

b Ephes. 4. e

c Coloss. 1. d

d 1. Thess. 4. b 2. Tim. 3. d 2. Cor. 13. d

B. Prodest in primis, vt Pauli verbis [b] vtamur, *ad consummationem sanctorum*, hoc est, vt qui illa potestate funguntur, exhibeant [c] omnem hominem perfectum in Christo, sicut idem Paulus alibi loquitur, suoq́ue studio fideles ad sanctitatis, in quam vocati sunt, [d] perfectionem adducant.

e Actor. 20. f Heb. 13. c Cypria. epist. 66. ad Furnenses.

C. Prodest etiam *in opus ministerij*, vt qui sunt & dicuntur ministri præcipui Ecclesiæ, habeant quod [e] vigilent ac curent semper pro concrediti sibi summi muneris ratione.

*Ephes. 4. e

f 1. Cor. 3. b

g Ephes. 1. d Coloss. 1. c d Ephes. 2. d

D. Prodest præterea ** in ædificationem corporis Christi*, vt nôrint hi spirituales & sapientes [f] architecti circa [g] corpus Christi mysticum, quod singularem in ædificando contentionem requirit, continenter sibi esse versandum, vt iam verę fidei fundamenta iaciant ac confirment, iam reliqua fidelibus ad perfectam iustitiam necessaria [h] superstruant.

h 1. Cor. 3. c

i Ephes. 4. d 1. Cor. 14. d Rom. 15. a Actor. 14. d 1. Thess. 3. a 4. a Ezech. 34. a

E. Prodest demùm, *vt [i] non simus paruuli fluctuantes, ac circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum.* Hoc est, propter imbecilliores, qui semper in Ecclesia sunt plurimi, necessarium est munus Antistitum Ecclesiasticorum, præsertim hęresum ventis ac persecutionum

k Matth. 7. d

l Actor. 20. f Ezech. 33. b 2. Tim. 2. d 4. a Tit. 1. c

[k] procellis in Ecclesiæ domum irrumpẽtibus. Tum enim opùs est præsenti eorum præsidio, qui pro authoritate velint & possint [l] arcere lupos, oues defendere, zizania extirpare, & sana confirmare dogmata, nè simplices alioquin fallacium ac

m 2. Pet. 2. a 3. a Rom. 16. c Iudæ f Matth. 7. c

[m] perditorum hominum verbis, scriptis, & exemplis à via veritatis regia seducantur, quin potiùs vt oẽs veritatem non modò cognoscentes, sed etiã facientes, in illo qui

n Ephes. 4. d

caput est Christus, grandescant atq; proficiant, vt idẽ Paulus [n] adiunxit.

TESTIMONIA.

Sacerdotum quãta dignitas.

1. A. CHRYSOSTOMVS libro tertio de sacerdotio, postquàm de tremendo Missæ sacrificio locutus esset, ità subiungit: Nam si quis consideret quantum id sit mysterium, vt is scilicet, qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum constans, ijsq́; inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propior queat: tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quanta dignitate spiritus sancti gratia dignata fuerit. Operantibus enim illis, tum sacra hæc quæ dico, initiantur perficiunturq́; tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisque nostræ rationem spectant. Etenim qui terram incolunt, atque in ea versantur, ijs commissum est vt ea quæ in cælis sunt, dispensent: ijs datum est vt potestatem habeant, quam Deus optimus neque angelis, neque Archangelis, datam esse voluit: Neque enim ad illos dictum est: Quæcunque alligaueris in terra, erunt alligata & in cælo: & quæcunque solueris in terra, erunt soluta & in cælo. Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verùm corporum solùm. Id autem quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cælos vsque peruadit: vsqueadeò vt quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum

Matth. 16. & 18.

Excedit potestas eorum potestatem principum.

senten-

Digitized by Google

sententiam Dominus cõfirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum cælestium
Ioan. 20. potestatem illis à Deo concessam? Quorumcunque enim, ait, peccata retinueritis, retenta sunt. Quænã, obsecro, potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam filio potestatem dedit: cæterùm video ipsam eandem omnifariam potestatem à Deo filio illis traditam.

2. IDEM homilia quarta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Ozias cùm esset rex cinctus diademate, quoniam erat iustus, elatus est animo, maiore spiritu concepto, quàm pro dignitate, ingressus
2. Para. 26. est templum. Et quid dicit Esaias? Ingressus est sancta sanctorum, aitq; Volo adolere incensum. Rex cùm esset, sacerdotij principatum vsurpat. Volo, inquit, adolere incensum, quia iustus sum. Sed mane intra tuos terminos: alij sunt termini regni, alij termini sacerdotij: hoc regnũ illo maius est. Neque enim ex his quę videntur, hîc declaratur Rex, neque è gemmis illi affixis, neque ex auro quo amictus est, debet æstimari rex. Ille quidem ea quæ sunt in terris sortitus erat administranda: cæterùm sacerdotij ius è supernis descendit: Quęcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo. Regi ea quæ hîc sunt, cõmissa sunt, mihi cælestia: mihi cùm dico, sacerdotem intelligo. Itaque cùm videris sacerdotem indignum, nè traducas sacerdotium. Non enim oportet damnare res, sed eum qui re bona malè vtitur. Quandoquidem & Iudas proditor fuit, verùm non ob id accusatur ordo Apostolicus, sed illius animus: nec crimen est sacerdotij, sed malum animi. Et tu igitur nè sacerdotium vituperes, sed sacerdotem malè re bona vtentem. Regi corpora commissa sunt, Sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorum. Ille cogit, hic exhortatur. Ille necessitate, hic consilio. Ille habet arma sensibilia, hic arma spiritualia. Ille bellum gerit cum barbaris, mihi bellum est aduersùs dæmones. Maior hic principatus: propterea rex caput submittit manui sacerdotis: & vbi-
2. Reg. 10. & 16. què in veteri scriptura, sacerdotes inungebant reges.

Sacerdotij dignitas regia dignitate præstat.

Matth. 18.

Propter malos non est traducẽdum sacerdotium.

3. IDEM homilia quinta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Sacerdotium principatus est, ipso etiam regno venerabilius ac maius. Nè mihi narres purpuram, neque diadema, neque vestes aureas: vmbræ sunt isthæc omnia, vernisq; floscŭlis leuiora. Omnis enim, inquit, gloria flos graminis, etiamsi ipsam gloriam regalem dixeris. Nè, inquam, mihi narres ista: sed si vis videre discrimen, quantùm absit rex à sacerdote, expende modum potestatis vtrique traditæ, videbis sacerdotem multò sublimiùs rege sedentem. Quanquàm enim nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurum quo cinctus est: tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est, nec vltra potestatem hanc prætereà quicquam habet authoritatis. Verùm sacerdoti thronus in cælis collocatus est, & de cælestibus negocijs pronunciandi habet authoritatem. Quis hæc dicit? Ipse
Matth. 18. cælorum rex: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. Quid cum hoc honore conferri possit? A terra iudicandi principalem authoritatem sumit cælum. Nam iudex sedet in terra, Dominus sequitur seruum: & quicquid hic in inferioribus iudicarit, hoc ille in supernis comprobat. Itaque medius stat sacerdos inter Deum & naturam humanam, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & nostras petitiones illuc perferens, Dominum iratum reconcilians vtrique naturæ, nos qui offendimus eripiens ex illius manibus. Eóque Deus ipsum regale caput sacerdotis manibus subiecit, nos erudiens, quòd hic princeps est illo maior.
Esa. 40. 1. Pet. 1. Sacerdotum maior, quàm regum potestas.

Heb. 7. Siquidem id quod minus est, benedictionem accipit ab eo quod præstantius est.

4. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses: Honorate Deum vt authorem omnium & Dominum, Episcopum autem tanquàm principem sacerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum quidem secundùm Deum, sacerdotium verò secundùm Christum, & post hunc honorare etiam oportet Regem. Nemo enim potior est Deo, neque similis ei, neque Episcopo honorabilior in Ecclesia, sacerdotium Deo gerenti pro mundi salute: neque regi quis similis est in exercitu, pacem & beneuolentiam omnibus principibus co- Coloss. 1. gitanti. Qui enim honorat Episcopum, honorabitur à Deo: & qui inhonorauerit eum, à Deo inhonorabitur. Si enim quis contra regem insurgens, damnatione dignus est, quomodò vltionem euadere poterit qui præter Episcopum aliquid egerit? Sacerdotium enim summa est omniũ honorum, qui in hominibus consistunt: quod si quis inhonorauerit, Deum inhonorat & Dominum Iesum Christum primogenitum totius creaturæ, & solum natura principem sacerdotẽ Dei. Omnia benè vobis ordinate, quæ mandata sunt in Christo: Laici Diaconis subditi sint, Diaconi Presbyteris, Presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, sicut ipse Patri.

Nullus Episcopo honorabilior in Ecclesia.

5. AMBROSIVS in exhortatione ad virgines: Habemus nos sacerdotes nostram nobilitatem, præfecturis & consulatibus præferendam: habemus, inquam, fidei dignitates quę perire non nõrunt.

6. IDEM in libro de sacerdotali dignitate, capite secundo: Honor & sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares, & principum diademati, longè erit inferius quàm si plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cùm videas Regum colla & Principum submitti genibus sacerdotum, & exosculatis eorum dextris, orationibus eorum credent se communiri. Quid iam de plebeia dixerim multitudine, cui non solùm præferri à Domino meruit, sed vt eam quoquè iure tueatur patrio, præceptis imperatum est Euangelicis? Sic certè à Domino ad beatum Petrum dicitur: Petre, amas me? Et ille: Tu scis Domine quia amo Ioan. 21. te. Et cùm tertiò fuisset interrogatus, & trina responsione fuisset subsequutus, repetitum est à Domino tertiò, Pasce oues meas. Quas oues, & quem gregem non solùm tunc beatus susćepit Petrus, sed & nobiscum eas susćepit, & cum illo eas nos susćepimus omnes. Vndè regendæ sacerdotibus cùm traduntur, meritò rectoribus suis subdi dicuntur.

Episcopalis dignitas & sublimitas comparationibus nullis adæquatur.

1. B. AD Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationẽ corporis Christi: donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensurã ætatis plenitudinis Christi: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus.

2. AD Colossenses primo: Docentes omnem hominẽ in omni sapiẽtia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu: in quo & laboro, certando secundùm operationem eius, quam operatur in me in virtute.

3. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

4. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

5. POSTE-

Digitized by Google

5. POSTERIORIS ad Corinthios decimotertio: De cætero fratres, gaudete, perfecti estote, &c.

1. C. ACTORVM vigesimo capite: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

2. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes.

lib.1.epist.9. Sacerdotum officium, est sacrificijs & orationibus vacare. 1.Tim.2.

3. CYPRIANVS epistola sexagesimasexta ad Furnenses: Singuli diuino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire, & precibus atque orationibus vacare debent. Scriptum est enim: Nemo militans Deo, obligat se molestijs secularibus, vt possit placere ei, cui se probauit. Quod cùm de omnibus dictum sit, quanto magis molestijs & laqueis secularibus obligari non debent, qui Diuinis rebus & spiritualibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos & seculares actus vacare nõ possunt? Cuius ordinationis & religionis formam Num.18. Leuitæ prius in lege tenuerunt, vt cùm terram diuiderent, & possessiones partirentur vndecim tribus, Leuitica tribus, quæ templo, & altari, & ministerijs Diuinis vacabat, nihil de illa diuisionis portione perciperet, sed alijs terram colentibus, illa tantùm Deum coleret, & ad victum atq; alimentum suum ab vndecim tribubus de fructibus qui nascebantur, decimas perciperet. Quod totum fiebat de authoritate & dispositione Diuina, vt qui operationibus diuinis insistebãt, in nulla re auocarentur, nec cogitare aut agere secularia cogerentur. Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, vt qui in Ecclesia Domini ordinatione clerica promouentur, in nullo ab administratione Diuina auocentur, nè molestijs & negocijs secularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tanquàm decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificijs non recedant, & die & nocte cælestibus rebus & spiritualibus seruiant.

1. D. AD Ephesios quarto, vt suprà hac quæstione, B. testimonio primo.

2. PRIORIS ad Corinthios tertio: Dei enim sumus adiutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Secundùm gratiã Dei quæ data est mihi, vt sapiens architectus fundamẽtum posui: alius autem superædificat, &c.

3. AD Ephesios primo: Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

4. AD Colossenses primo: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, &c. Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia: cuius factus sum ego minister secundùm dispensationem Dei, quæ data est mihi in vobis, vt impleam verbum Dei.

5. AD Ephesios secundo: Estis ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide Iesu Christo: in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in Domino.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio: Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit &c.

1. E. AD Ephesios quarto, vt suprà B. testimo. primo.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti estote.

3. AD Romanos decimoquinto: Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorũ sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque vestrũm proximo suo placeat in bonũ ad ædificationem.

4. ACTORVM decimoquarto: Cum q; euangelizãssent Paulus & Barnabas ciuitati illi, (Derbæ) & docuissent multos, reuersi sunt Lystram & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum, exhortantes q; vt permanerent in fide, &c.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses tertio: Misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Euangelio Christi ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra: vt nemo moueatur in tribulationibus istis.

6. ET capite quarto: De cætero ergò fratres, rogamus vos & obsecramus in Domino Iesu, vt quẽadmodùm accepistis à nobis quomodò oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, vt abundetis magis. Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Iesum.

7. EZECHIELIS trigesimoquarto: Hæc dicit Dominus Deus: Væ pastoribus Israel, qui pascebãt semetipsos: nónne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini: & quod crassum erat, occidebatis: gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidãstis: & quod ægrotũ, non sanãstis: quod confractum est, non alligãstis: & quod abiectum est, non reduxistis, & quod perierat, non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis & cum potentia. Et dispersæ sunt oues meæ, eò quòd non esset pastor: & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt.

8. MATTHAEI septimo: Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea: assimilabitur viro sapienti qui ædificauit domum suam super petram, & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. fundata enim erat super petram. Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto qui ædificauit domum suam super arenam: & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

9. ACTORVM vigesimo: Attendite vobis & vniuerso gregi &c. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se. Propter quod vigilate, &c.

10. EZECHIELIS trigesimotertio: Quòd si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, venerit q; gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinẽ autem eius de manu speculatoris requiram. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: audiens ergò ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris, non fueris locutus, vt se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciante te ad impium, vt à vijs suis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua, ipse in iniquitate sua morietur: porrò tu animam tuam liberãsti.

11. POSTERIORIS ad Timotheum secũdo: Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuita: sciens quia generant lites. Seruum autem Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati: nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

12. IBIDEM capite quarto: Prædica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Erit enim

Digitized by Google

enim tempus cùm ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangeliſtæ, miniſterium tuum imple, ſobrius eſto.

13. AD Titum primo: Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe, &c. amplectentem eum qui ſecundùm doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi inobedientes, vaniloqui, & ſeductores, maximè qui de circuncisione ſunt: quos oportet redargui, qui vniuerſas domos ſubuertunt, docentes quę non oportet, turpis lucri gratia.

14. SECVNDAE Petri ſecundo: Fuerunt verò & Pſeudoprophetæ in populo, ſicut & in vobis erunt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, & eum qui emit eos, Dominum negant, ſuperinducentes ſibi celerem perditionem. Et multi ſequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blaſphemabitur. Et in auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur, quibus iudicium iam olim non ceſſat: & perditio eorum nõ dormitat.

15. ET capite tertio: Scientes quòd venient in nouiſſimis diebus in deceptione illuſores, iuxta proprias concupiſcentias ambulantes.

16. AD Romanos decimoſexto: Rogo autem vos fratres, vt obſeruetis eos qui diſſenſiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didiciſtis, faciunt: & declinate ab illis. Huiuſcemodi enim Chriſto Domino noſtro non ſeruiunt, ſed ſuo ventri: & per dulces ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentum.

17. IVDAS Apoſtolus in epiſtola ſua canonica: Vos autem chariſſimi, memores eſtote verborum quæ prædicta ſunt ab Apoſtolis Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui dicebant vobis, quoniam in nouiſſimis temporibus venient illuſores, ſecũdùm deſideria ſua ambulantes in impietatibus. Hi ſunt qui ſegregant ſemetipſos, animales, ſpiritum non habentes. Et in principio epiſtolę: Subintroiêrunt quidam homines (qui olim prę ſcripti ſunt in hoc iudicium) impij, Dei noſtri gratiam transferentes in luxuriam, &c. Et paulò pòſt: Hi autẽ quæcunque quidem ignorant, blaſphemant: quæcunque autem naturaliter, tanquàm muta animalia, nõrunt, in his corrumpuntur. Hi ſunt in epulis ſuis, maculæ, conuiuantes ſine timore, ſemetipſos paſcentes, nubes ſine aqua, quæ à ventis circunferuntur, arbores autumnales, infructuoſæ, bis mortuæ, eradicatæ, &c. Hi ſunt murmuratores, querulofi, ſecundùm deſideria ſua ambulantes, & os eorum loquitur ſuperbiam, mirantes perſonas quæſtus cauſa.

18. MATTHAEI ſeptimo: Attendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecùs autem ſunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoſcetis eos.

19. AD Epheſios quarto, vt ſuprà hac quæſtione, B. teſtimonio primo.

XIII.

Quo pacto inſignes hos fructus conſequemur?

A. ITA nimirùm, ſi non altè, ſed ſobriè[a] ſapiamus, ſoliciti ſemper [b] ſeruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis, vt noſmet oues Chriſti humiles, obedientesque præſtemus.

a Rom.12.a

b Epheſ.4.a Ioan.10.a & 21.e

B. Quarum ſanè ouium illud eſt proprium,[c] lupos fugere: nec alienos, ſed ſuos paſtores ſequi: illis velut ordinarijs ouilis Dominici prę fectis ſeſe[d] ſubmittere, in illis audire[e] Spiritum veritatis.

c Ioan.10.a Tit.3.a Heb.13.c Matth.10.c

d Bernar. de præcep. & diſpenſ. cap.12.

e Ioan.15.d 14.b 16.c

C. Is eſt, qui per[f] malos etiam Prępoſitos Dominicum gregem docere, paſcere & conſeruare dignatur: quique per eoſdem tum Dei Patris, tum Eccleſiæ matris præcepta nobis his verbis commendat:[g] *Audi fili mi diſciplinam patris tui, & nè dimittas legem matris tuæ.* Et rursùs idem inculcans, *Conſerua,*[h] inquit, *fili mi præcepta patris tui, & nè dimittas legem matris tuæ.*

f Matth.23.a Philip.1.b Ioan.11.g Matth.18.c Deut.17.b c

g Prouer.1.a Epiphan.hęreſ.75.

h Prouer.6.c

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos duodecimo: Dico enim per gratiam quę data eſt mihi, omnibus qui ſunt inter vos, non plus ſapere, quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem.

2. AD Epheſios quarto: Soliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis.

3. IOANNIS decimo: Qui intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. Huic oſtiarius aperit, & oues vocem eius audiunt, & proprias oues vocat nominatim, & educit eas. Et cùm proprias oues emiſerit, ante eas vadit: & oues illum ſequuntur, quia ſciunt vocem eius. Alienum autem non ſequũtur, ſed fugiunt ab eo: quia non nouerunt vocem alienorum.

4. ITEM vigeſimoprimo: Paſce oues meas.

1. B. IOANNIS decimo, vt paulò antè A. teſtimonio tertio.

2. AD Titum tertio: Admone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe.

3. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis: Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

4. MATTHAEI decimo: Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis.

5. BERNARDVS in libro de præcepto & diſpenſatione, capite duodecimo: Quid intereſt, vtrùm per ſe, an per ſuos miniſtros, ſiue homines, ſiue angelos, hominibus innoteſcat ſuũ placitum Deus? Sed homines, inquis, facilè falli in Dei voluntate de rebus dubijs percipienda, & in præcipienda fallere poſſunt. Sed enim quid hoc refert tua, qui conſcius non es, præſertim cùm teneas de ſcripturis, quia labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem ex ore eius requirunt, quia angelus Domini exercituum eſt? Requirunt, dixerim, legem: non quam vel authentica vlla ſcriptura tradiderit, vel ratio manifeſta probauerit. de huiuſmodi quippe nec præceptor expectãdus, nec prohibitor auſcultandus eſt: ſed quod ità latére aut obſcurum eſſe cognoſcitur, vt in dubium venire poſſit, vtrúmnam Deus ſic aut aliter forte velit, ſi non de labijs cuſtodientibus ſcientiam, & ex ore

In Superioribus auditur Deus.

Obiectio.

Solutio.

Malach.2.

Digitized by Google

angeli Domini exercituum certum reddatur. A quo denique diuina potiùs consilia requirerétur, quàm ab illo cui credita est dispensatio mysteriorum Dei? Ipsum proindè quę pro Deo habemus, tanquàm Deum in his, quę apertè non sunt contra Deum, audire debemus.

Superiores tanquàm Deus audiendi sunt in ijs, quæ non sunt aperte contra Deum.

6. IOANNIS decimoquinto: Mittam vobis à patre Spiritum veritatis.

7. ET capite decimoquarto: Et rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Ibidem: Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

8. ITEM capite decimosexto: Cùm autem venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

1. C. MATTHAEI vigesimotertio: Super cathedram Moysi sederũt scribæ & pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere.

2. AD Philippenses primo: Quidam quidem & propter inuidiam & contentionem: quidam autem & propter bonam volũtatem Christum prædicant. Quidam ex charitate &c. quidam autem ex contentione Christum annunciant non sincerè &c. Quid enim? Dum omni modo, siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur: & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.

3. IOANNIS vndecimo: Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit quòd Iesus moriturus erat pro gente.

4. MATTHAEI decimooctauo: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.

5. DEVTERONOMII decimoseptimo, vt suprà, quæstione vndecima.

6. PROVERBIORVM primo, vt in textu.

7. EPIPHANIVS hæresi septuagesimaquinta contra Aërium, de quibusdam traditionibus loquens: Ecclesia, inquit, necessariò hoc perficit, traditione à patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris dissoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit: Audi fili sermonem patris tui; Prouer. 1. & nè repudies statuta matris tuæ: ostendens per hoc quòd & in scriptis, & sine scripto docuit pater, hoc est Deus, & Vnigenitus, & Spiritus sanctus. Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in se posita, indissolubilia, quæ dissolui non possunt. Quum itaque ordinata sint in Ecclesia statuta, & bene se habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus est rursùs etiàm hic seductor.

Matris Ecclesiæ statuta dissolui non possunt.

8. PROVERBIORVM sexto, vt in textu.

XIIII.

Quæ sunt præcepta Ecclesiæ?

PRAECIPVA quinque numerantur, cuique Christiano & scitu & obseruatu certè necessaria.

I. [a] *Statutos Ecclesiæ festos dies celebrato.*

II. [b] *Sacrum Missæ officium diebus festis reuerenter audito.*

III. [c] *Ieiunia certis diebus, temporibusque indicta obseruato*, vt in Quadragesima, Quatuor anni temporibus, & Festorum quorundam solennium pridianis diebus, quos Maiores nostri, quòd ijsdem temporibus in templis noctù peruigilaretur, Vigilias [d] appellârunt.

IIII. [e] *Peccata tua Sacerdoti proprio annis singulis confitetor.*

V. [f] *Sacrosanctam Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa festum Paschæ, sumito.*

a Conc. Lugd. apud Iuonẽ, p. 4. cap. 14. 2. Matis. c. 1. Mogũt. can. 36. & 37. Trib. can. 35. Ignat. ad Philippen.

b Conc. Agath. c. 47. & 21. Tribur. c. 35. Item. 1. Aurel. cap. 18.

c Canõ Apo. 68. Gangren. can. 19. Ignat. ad Phil. Moguntin. cã. 34. & 36. Salegũst. can. 1. & 2. Bern. in vigil. S. Andreæ. Vide Burchar. lib. 13. & Iuonem p. 4.

d Tert. lib. 2. ad vxorem, c. 4. & in Apologet. c. 2.

e Syn. Laterã. can. 21. Trid. sess. 14. can. 8.

f Lateran. & Trident. sess. 13. can. 9.

TESTIMONIA.

DE FESTIS DIEBVS CELEBRANDIS.

1. I. CONCILIVM Lugdunense capite tertio, vt est apud Iuonem parte quarta, capite decimoquarto, & apud Gratianum de consecratione distin. tertia: Pronunciandũ est laicis, vt sciant tempora feriandi per annum, id est, omnem Dominicam, à vespera vsque ad vesperam: nè Iudaismo capiantur. Feriandi verò per annum isti sunt dies: Natale Domini, sancti Stephani, sancti Ioãnis Euangelistæ, Innocentum, sancti Syluestri, octauæ Domini & Theophania, Purificatio sanctę Marię, sanctum Pascha, cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Ascẽsio Domini, sancti dies Pentecostes, sancti Ioannis Baptistæ, duodecim Apostolorum, maximè sanctorum Petri & Pauli, qui mundum sua prædicatione illuminârunt, sancti Laurentij, Assumptio sanctæ Mariæ, Natiuitatis eiusdem, Dedicatio basilicæ sancti archangeli Michaelis, Dedicatio cuiuscunque oratorij, & omnium Sanctorum, & sancti Martini: & illę festiuitates, quas singuli Episcopi in suis episcopatibus cũ populo collaudauerint, quæ vicinis tantùm circummorantibus indicendæ sunt, non generaliter omnibus. Reliquæ verò festiuitates per annum non sunt cogendæ ad feriandum, nec prohibendæ. Indictum verò ieiunium quando fuerit denunciatum, ab omnibus obseruetur.

Feriarum tempora.

Ieiunia indicta.

2. SECVNDVM concilium Matisconense capite primo: Custodite diem Dominicam, quæ nos denuò peperit, & à peccatis omnibus liberauit. Nullus vestrũm litium fomitibus vacet: nullus causarum actiones exerceat: nemo sibi talem necessitatem exhibeat, quæ iugũ ceruicibus iumentorum imponere cogat. Estote omnes hymnis & laudibus Dei animo corporeq; intenti. Si quis vestrũm proximam habet Ecclesiam, properet ad eandem, & ibi Dominico die semetipsum precibus lachrymisq; afficiat. Sint oculi manusq; vestræ toto illo die ad Deum expansæ: ipse est enim dies requietionis perpetuus, ipse nobis per septimæ diei vmbram insinuatus noscitur in lege & prophetis. Iustum igitur est, vt hanc diem vnanimiter celebremus, per quam facti sumus, quod non fuimus. Fuimus enim antè serui peccati, sed per eam facti sumus filij iustitię. Exhibeamus Domino liberã seruitutem, cuius nos nouimus pietate de ergastulis liberatos erroris: non quia hoc Dominus noster à nobis expetit, vt corporali abstinentia diem Dominicam celebremus, sed quærit obedientiam, per quam nos, calcatis terrenis actibus, ad cęlum vsque misericorditer prouehat. Si quis itaque vestrũm hanc salubrem exhortationem parui penderit, aut contemptui tradiderit, sciat se pro qualitatis merito principaliter à Deo puniri, & deinceps sacerdotali quoquè iræ implacabiliter subiacere. Si causidicus fuerit, irreparabiliter causam omittet: si rusticus aut seruus, grauioribus fustium ictibus verberabitur: si clericus aut monachus, mensibus sex à consortio suspendetur fratrum.

Diei Dominicæ religiosa obseruatio.

Gene. 2.

3. CON-

Digitized by Google

Festorum dierum designatio.

3. CONCILIVM Moguntinum sub Carolo Magno celebratum, canone trigesimosexto: Festos dies in anno celebrare sancimus, hoc est, diem Dominicum Paschæ, cum omni honore & sobrietate venerari. Simili modo tota hebdomada illa obseruari decreuimus, diem Ascẽsionis Domini pleniter celebrare. Item Pentecosten similiter, vt in Pascha. In Natali Apostolorum Petri & Pauli diem vnum, Natiuitatem sancti Ioannis Baptistæ, Assumptionem sanctæ Mariæ, Dedicationem sancti Michaëlis, natalem sancti Remigij, sancti Martini, sancti Andreæ, in Natali Domini dies quatuor, octauas Domini, Epiphaniam Domini, Purificationem sanctæ Mariæ, & illas festiuitates martyrum vel confessorum obseruare decreuimus, quorum in vnaquaque parochia sancta corpora requiescunt. Similiter etiam dedicationem templi.

Dominicæ dici celebratio.

4. ITEM canone trigesimoseptimo: Omnes dies Dominicos cũ omni veneratione decreuimus obseruare, & à seruili opere abstinere, & vt mercatus in eis minimè fit, nec placitum, vbi aliquis ad mortem vel ad pœnam iudicetur.

Diebus Dominicis & festis quid agẽdum, & à quibus abstinendum.

5. CONCILIVM Triburiense sub Arnulpho Imperatore, canone trigesimoquinto: Secundùm Sanctorum statuta Patrum, in hoc sancto prejudicamus Concilio, vt nullus comes, nullusq; omninò secularis diebus Dominicis vel Sanctorum in festis, seu Quadragesimæ aut ieiuniorum, placitum habere: sed nec populum illo presumat coërcere: Quia indè irascitur Deus, cùm tantùm suo sancto seruitio debet populus desudare, inueniatur lites & contentiones frequentare. Diebus verò Dominicis & Sanctorum festis, vigilijs & orationibus insistendum, & ad Missas cuilibet Christiano cum oblationibus est currendum, & tantummodò Deo vacandum. Diebus Quadragesimæ & ieiuniorum, summa deuotione ieiunandum, & omni intentione est orandum, atque vnicuique pro facultatibus suis eleemosynæ tribuendæ, & nullæ lites vel contentiones habẽdæ. Arguit enim eos qui cõtentiones & lites tempore ieiuniorum, & qui à debitoribus debita exigunt, Dominus per prophetam, dicens: Eccè in diebus ieiuniorum vestrorum inuenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis: eccè ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè.

Ieiuniorum dies.

Esa. 58.

Festi dies tẽpore Ignatij celebrati.

6. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Dies festos nolite inhonorare.

DE AVDIENDO MISSAE SACRIFICIO.

Missæ integræ audiẽdæ.

1. II. CONCILIVM Agathense canone quadragesimoseptimo: Missas die Dominico secularibus totas audire, speciali ordine præcipimus, ità vt ante benedictionem sacerdotis egredi populus non præsumat. Quod si fecerint, ab Episcopo publicè confundantur.

2. IBIDEM canone vigesimoprimo: Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus est, ordinariusq; conuentus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat propter fatigationem familiæ, iusta ordinatione permittimus. Pascha verò, Natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pentecoste, & Natali sancti Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habentur, non nisi in ciuitatibus aut parochijs teneant. Clerici verò, si qui in festiuitatibus, quas suprà diximus, in oratorijs (nisi iubente aut permittente Episcopo) Missas facere aut tenere voluerint, à communione pellantur.

3. CONCILIVM Triburiense canone trigesimoquinto, vt suprà in I. præcepto Ecclesiæ de festis, testimonio quinto.

Ante benedictionem non egrediendũ.

4. CONCILIVM primum Aurelianense canone vigesimooctauo: Cùm ad celebrandas Missas in Dei nomine conuenitur, populus non antè discedat, quàm Missæ solennitas compleatur: & vbi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat sacerdotis.

DE IEIVNIIS ECCLESIASTICIS.

Ieiuniũ quadragesimæ, feriæ quartæ & sextæ antiquitùs obseruatum.

1. III. CANON Apostolorũ sexagesimusoctauus: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor sanctam Paschę quadragesimam non ieiunat, vel quartum diem, vel parasceuen, præterquàm si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur: Si fit autem laicus, segregetur.

Anathema communis ieiunia eccle się dissoluentibus.

2. CONCILIVM Gangrense canone decimonono: Si quis eorum qui exercentur, absque corporali necessitate se insolenter gerat, & tradita ieiunia, quæ communiter seruantur ab Ecclesia, dissoluat, perfecta in eo residente ratione, sit anathema.

Rursùs ieiunium Quadragesimæ, feriæ quartæ & sextæ.

3. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Quadragesimam verò nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei conuersationis. Hebdomadam etiam passionis nolite despicere. Quarta verò & sexta feria ieiunate, reliquias pauperibus porrigentes.

Quatuor tẽporum ieiunia.

4. CONCILIVM Moguntinum sub Carolo Magno, canone trigesimoquarto: Constituimus vt quatuor tempora anni ab omnibus cum ieiunio obseruentur, id est, mense Martio, hebdomada prima. Et feria quarta & sexta & sabbato veniant omnes ad Ecclesiam hora nona cum litanijs ad Missarum solennia. Similiter in mense Iunio, hebdomada secunda, feria quarta & sexta & sabbato ieiunetur vsque ad horam nonam, & à carne ab omnibus abstineatur. Similiter in mense Septembrio, hebdomada tertia, & in mense Decembrio, hebdomada quæ fuerit plena ante vigiliam Natalis Domini, sicut est in Romana Ecclesia traditum.

Litaniæ.

Indicta ieiunia violãtes.

Can. 19.

5. IDEM canone trigesimoquinto: Quòd si quis indictum ieiunium superbiendo contempserit, & obseruare cum cęteris Christianis noluerit, in Gangrensi concilio præcipitur, vt anathematizetur, nisi emendare se studeat.

Peculiaria quædam in Germania abstinentiæ obseruatio in Iunio.

6. CONCILIVM Salegunstadiense canone primo: Vt quatuordecim dies omnes Christiani ante festiuitatem sancti Ioannis Baptistæ in abstinentia sint carnis & sanguinis, nisi infirmitate impediente, aut alicuius festi solennitate, quæ in illo Episcopio celebris habetur, intercedente. Et ante natiuitatem Domini similiter, & in vigilia Epiphaniæ, & in omnium vigilijs Apostolorum, & in vigilia Assumptionis sanctæ Mariæ, & in vigilia sancti Laurẽtij, necnon etiam in vigilia Omnium Sanctorum: adijciẽtes prædictis vigilijs vnam horam refectionis, excepta infirmitate: & nisi aliquis sit, qui proprio voto maiori abstinentia vti velit.

Ieiunia vigiliarum.

Votum maioris abstinentiæ.

Ieiuniũ quatuor temporum, & eius inueniendi ratio difficilior, quàm ea quæ est nostri temporis.

7. IDEM canone secundo: De incerto autem ieiunio quatuor temporum, hanc certitudinem statuimus, vt si calendæ Martij in quarta feria, siue anteà euenerint, eadem hebdomada ieiunium celebretur. Si autem calendæ Martij in quintam feriam aut sextam aut sabbatum distendantur, in sequentem hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoquè modo si calendæ Iunij in quartam feriã aut anteà euenerint, in subsequente hebdomada ieiuniũ celebretur. Et si in quintam feriam aut sextam aut sabbatum contigerit, ieiunium in tertiam hebdomadam referuetur. Et hoc sciendum est, quòd si quando ieiunium mensis Iunij in vigilia Pentecostes, secundùm prædictam regulam euenerit, non ibi celebrandum erit, sed in ipsa hebdomada solenni Pentecostes: & tunc propter solẽnitatem spiritus sancti, Diacones Dalmaticis induantur, & Alleluia cantetur, & flectamus genua, nõ dicatur. Eodem modo de Septembris ieiunio constitutum est, vt si calendę Septembris in quarta feria euenerint, aut ãnteà, ieiunium in tertia hebdomada celebretur: & si in quinta

Digitized by Google

aut sexta aut sabbato cõtigerint, in quarta hebdomada ieiunandum erit. In Decembri illud obseruandum erit, vt proximo sabbato ante vigiliam Natalis Domini celebretur ieiunium: quia si vigilia in Sabbato euenerit, simul vigiliam & ieiunium celebrare non conuenit.

Cur ieiunia, Sanctorũ festa præmittantur.

8. BERNARDVS in vigilia sancti Andreæ Apostoli: Sanctorum festa præcipua Patrum sanxit authoritas votiuis præuenienda ieiunijs. Vtiliter planè, & non ad insipientiam nobis, si affuerit qui aduertat. Multa siquidem quotidiè peccata cõtrahimus, & in multis offendimus omnes: nec tutum omninò est, celebrandas suscipere festiuitates sacras, maximeq; eas quæ maximæ sunt, nisi priùs abstinentiæ purificatione præmissa, quò & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum. Et paulò pòst: Non modò tamen præparatio est ad proximam celebritatem, obseruatio præmissa ieiunij, est & admonitio quædam, eruditioq; non parua. Discimus ex hoc ipso, quænam vera sit via festiuitatis æternæ. Quid est enim quòd ieiunijs solennia præuenimus, nisi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe solenni lætitia est, qui statutam vigiliæ abstinentiam non obseruat. Planè, inquam, si renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure censeris requie & exultatione festiua. Est autem vniuersum præsentis pœnitentiæ tempus vigilia quędam solennitatis, magni & æterni Sabbati quod præstolamur. Nec causaberis vigiliam longiorem, si æternitatem festiuitatis attendas.

Abstinentia purificamur.

Actor. 14. Nota.

9. BVRCHARDVS Vuormatiensis Episcopus libro decimotertio decretorum, 10. ET Iuo Carnotensis episcopus parte quarta decreti, quos Patres & quæ decreta citent de ieiunio Ecclesiastico, vide infrà de bonis operibus, quæstione quarta, A. testimonio vigesimoquarto & sequentibus.

11. TERTVLLIANVS libro secũdo ad vxorem, cap. quarto: Sed viderit qualiter viro (infideli) officia pẽdat (mulier fidelis). Domino certè non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli seruum, procuratorem domini sui ad impedienda fidelium studia & officia. Vt si statio facienda est, maritus (infidelis) de die condicat ad balneas: si ieiunia obseruanda sunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: si procedendũ erit, nunquàm magis familiæ occupatio adueniat. Quis enim sinat coniugem suam visitandorum fratrum gratia, vicatim aliena & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? Quis nocturnis conuocationibus, si ità oportuerit, à latere suo eximi libenter feret? Quis deniquè solẽnibus Paschæ abnoctantem securus sustinebit?

Statio.

Ieiuniorum obseruatio. tẽpore Tertulliani.

Vigiliæ.

12. IDEM in apologetico aduersùs Gentes, capite secundo: Plinius Secundus cùm Prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tamẽ multitudine perturbatus, quid de cætero ageret, consuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm cœtus antelucanos ad canendum & Christo & Deo, & ad confœderandam disciplinam, homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera scelera prohibẽtes. Tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem non esse, oblatos verò puniri oportere.

Cœtus antelucani ad canendũ Christo.

DE CONFESSIONE ET COMMVNIONE IN PASCHATE.

Confessio & communio annua.

1. IIII. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, canone vigesimoprimo: Omnis vtriusq; sexus fidelis, postquàm ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter saltẽ semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum: nisi fortè de consilio proprij sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum: alioquin & viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Vndè hoc salutare statutum frequenter in Ecclesijs publicetur, nè quisquã ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiã priùs postulet & obtineat à proprio sacerdote, cũ aliter ille ipsum non possit soluere vel ligare.

Pœna non communicantium.

Nõ nisi proprius sacerdos, siue ordinarius superior, & qui ab eo cõmissionẽ habẽt, possunt absoluere à peccatis.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, canone octauo: Si quis dixerit confessionem omnium peccatorum, qualẽ Ecclesia seruat, esse impossibilem & traditionem humanam à pijs abolendã: aut ad eam non teneri omnes & singulos vtriusque sexus Christi fideles, iuxta magni Concilij Lateranensis constitutionem, semel in anno, & ob id suadẽdum esse Christi fidelibus, vt non confiteantur tempore quadragesimæ, anathema sit.

Vt minimum semel in anno confitendum.

1. V. CONCILIVM Lateranense, vt paulò ante in IIII. Ecclesiæ præcepto, testimonio primo.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, canone nono: Si quis negauerit omnes & singulos Christi fideles vtriusque sexus, cùm ad annos discretionis peruenerint, teneri singulis annis saltem in Paschate ad communicandum iuxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ, Anathema sit.

Communicandum in Paschate.

XV.

Quem fructum adfert horum præceptorum obseruatio?

A. HAEC & eiuscemodi reliqua Ecclesiæ tum instituta, tum præcepta, tot seculis recepta, magnoque piorum consensu & vsu confirmata, pietati atque rationi valdè consentanea, insignes secum adferunt commoditates.

B. Sunt enim fidei, humilitatis, & obedientiæ Christianæ salutaria exercitia: honestam[a] disciplinam & concordiam popularem promouent: religionis pulchra existunt symbola, notas præbent demùm & indicia interioris nostrę pietatis, quibus ad[b] ædificationem & bonis collucere, & malis prælucere oporteat.

a Philip. 4. b 1. Cor. 14. e f

b Matth 5. b Rom. 15. a Philip. 2. a c

C. Breuiter hæc eò nos promouent, vt Apostolicus ille canon, [c] *Omnia honestè, & secundùm ordinem fiant in vobis*, ad vnguem obseruetur.

c 1. Cor. 14. g

TESTIMONIA.

1. B. AD Philippenses quarto: De cætero fratres quæcunque sunt vera, quæcũque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quęcunque bonę famę, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Cùm

Digitized by Google

Cùm conuenitis, vnuſquiſque veſtrûm Pſalmum habet, doctrinam habet, apocalypſin habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua quis loquitur: ſecundùm duos aut vt multùm tres, & per partes, & vnus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in Eccleſia, ſibi autem loquatur & Deo. Prophetæ autem duo aut tres dicant, & cæteri dijudicent. Quòd ſi alij reuelatum fuerit ſedenti, prior taceat. Poteſtis enim omnes per ſingulos prophetare, vt omnes diſcant, & omnes exhortentur. Et ſpiritus prophetarũ prophetis ſubiecti ſunt. Non enim eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis: ſicut & in omnibus Eccleſijs ſanctorum doceo. Mulieres in Eccleſijs taceant, &c. Omnia autem honeſtè & ſecundùm ordinem fiant in vobis.

3. MATTHAEI quinto capite: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt.

4. AD Romanos decimoquinto: Vnuſquiſque veſtrûm proximo ſuo placeat in bonum ad ædificationem.

5. AD Philippenſes ſecundo: Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: ſed in humilitate ſuperiores ſibi inuicèm arbitrãtes: non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea quę aliorum. Ibidèm: Omnia facite ſine murmurationibus & hæſitationibus: vt ſitis ſine querela & ſimplices filij Dei, ſine repręhẽſione in medio nationis prauæ & peruerſæ, inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo.

C. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto, vt paulò antè, A. teſtimonio ſecundo.

XVI.

Vbi neceſſaria eſt nobis Eccleſiæ authoritas?

A. PRIMVM in eo quidem, vt ſcripturas Canonicas & veras ab adulterinis certò [a] diſcernamus. Vndè teſtatur Hieronymus: [b] Nouum & vetus Teſtamentum recipimus in eo librorum numero, quem ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ tradit authoritas. Et [c] Auguſtinus: Ego verò, inquit, Euangelio non crederem, nisì me Catholicæ Eccleſiæ commoueret authoritas.

a Gal. 2. a 1. Tolet. can. 28. Auguſt. ſerm. 129. de tẽpo. Idem lib. 13. cõt. Fauſt. c 4. & 5. Item lib. 28. c. 2. & 4.
b In ſymb. ad Damaſum. & Aug. ſer. 191 de temp. Con. Laod. can. 59. Con. 3. Car. can. 47. Concil. Trid. ſeſſ. 4.
c Cõtra epiſt. Manich. ca. 5.

B. Deindè, vt conſtet de vero Scripturę [d] ſenſu & apta interpretatione: nè alioquin ſine fine dubitemus ac diſceptemus de verborũ ſententia. Omnes enim Hæretici, vt ſcripſit idem [e] Auguſtinus, ex ſacris Scripturis falſas atque fallaces opiniones ſuas conantur defendere. Atquì non in legendo, ſed in intelligendo Scripturę conſiſtunt, Hieronymo [f] teſte.

d Eſa 59. d Aug. lib. 1. c 33. cõtra Creſcon. & de vnitate Eccleſię, c. 22. Trid. ſeſſ. 4. Vincent. Lirin. cõtra nouatores.
e Li. 1. de Trinit. c. 3. Hilar. lib. 2. ad Conſtantium. Vincent. Lirinen.
f Cont. Luciferianos. c. 9. & in cap. 1. ad Galat. Hilar. 2. de Trinit.

C. Tertiò, vt in grauioribus de fide quęſtionibus atque [g] controuerſijs, quæ poſſunt incidere, iudex [h] adſit, atque legitima illius authoritas interponatur. Vt enim veriſſimum eſt, quod contra hæreſes docet [i] Epiphanius, à diuina ſcriptura non poſſe accipi omnia: ità rectiſſimè [k] Auguſtinus affirmat, in re dubia ad fidem & certitudinem pluriмùm valere authoritatem Eccleſiæ Catholicæ. Non enim deeſſe poteſt Eccleſiæ Spiritus, qui ipſam in omnem ducat veritatẽ, ſicut Chriſtus [l] ipſe promiſit.

g Deut. 17. b
h Act. 15. b c
i Hæreſi 61. cont. Apoſtolicos.
k Lib. 11. cont. Fauſtum, cap. 2. & lib. 7. cont. Donatiſt. cap. 53. Item in Pſal. 57.
l Ioan. 14. b d & 16. c

D. Rurſùs, vt pro ratione perſonarum, locorum, & temporum Canones [m] conſtituantur, diſciplina integra conſeruetur, ac iura dicantur. Dedit enim hanc poteſtatem Deus Eccleſiæ [n] ad ædificationem, & non ad deſtructionem.

m Canõ Apoſt. 38. & Syno. 1. Nicen can. 5. Lateran. can. 6.
n 2. Cor. 10. b 13. d

E. Prætereà, vt quam [o] Chriſtus inſtituit coercendi & excommunicandi poteſtatem, qua Paulus * etiam eſt vſus, peruicaces ſentiant, ipſaque corrigantur & comprimantur. Hinc [p] Auguſtinus, Eis, inquit, per quos Eccleſia regitur, adeſt ſalua pace poteſtas diſciplinæ, aduerſùs improbos aut nefarios exercendæ.

o Matth. 18. c & ibidèm Hieronymus.
* 1. Cor. 5. b 1. Tim. 1. d
p Lib. de fide & operibus cap. 5. & c. 3. Idem lib. 3. contra Parmenianum, cap. 2. Greg. hom. 26. in Euangelia. Chryſoſt. lib. 3. de ſacerdotio.

F. Igitur in his omnibus, vt cætera omittamus, Eccleſiæ authoritatem non ſolùm vtilem, ſed etiam neceſſariam eſſe conſtat, vt ſine illa quidem nihil aliud Chriſtiana Reſpublica, quàm confuſio Babylonica poſſit exiſtimari. Proindè ſicut Scripturæ propter teſtimonium diuini Spiritus in illa [q] loquentis credimus, adhæremus, ac tribuimus maximam authoritatem: ſic Eccleſiæ fidem, reuerentiam, obedientiamque debemus, quòd eo ipſo [r] Spiritu à Chriſto capite, ſponſoque ſuo informata, dotata ſimul & confirmata ſit: vt non poſſit non eſſe quod dicitur, [ſ] *columna & firmamentum veritatis.*

q 2. Pet. 1. d 2. Timoth. 3. d Matth. 18. c Ioan. 14. b d & 16. c
r Act. 2. a Epheſ. 4. a
ſ 1. Tim. 3. d

Digitized by Google

TESTIMONIA.

1. A. AD Galatas secundo: Deindè post annos quatuordecim, iterùm ascendi Hierosolymâ cum Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundùm reuelationem, & contuli cum illis Euangelium quod prædico in Gentibus, seorsum autem ijs qui videbãtur aliquid esse, nè fortè in vacuum currerem aut cucurrissem.

Paulo nõ crederetur, nisi euangelium suum contulisset cũ Ecclesiæ præfectis. Galat 2.

2. CONCILIVM primum Toletanum canone vigesimoprimo in assertione Catholicæ fidei: Si quis dixerit vel crediderit alias scripturas, præter quas Ecclesia catholica recipit, in authoritate habendas vel esse venerandas, anathema sit.

Ecclesia veras scripturas à falsis discernit.

3. AVGVSTINVS sermone centesimo vigesimonono de tempore: Si quis aliquas scripturas præter eas quas catholica Ecclesia recepit, vel in authoritate habẽdas esse crediderit, vel fuerit veneratus, anathema sit.

4. IDEM libro decimotertio contra Faustum Manichæum, capite quarto: Si autem alios, quos dicat Apostolorum nostrorum, codices protulerit, quomodò eis ipse authoritatem dabit, quam per Ecclesias Christi ab ipsis Apostolis constitutas nõ accepit, vt indè ad posteros firmata commendatione transcurreret? Quomodò ille, cui nõ credo, profert mihi scripturas, quibus de illo credã: & eis ipse cõnatur dare authoritatem, cùm ego ipsi non credam?

Scripturæ authoritatẽ recipiũt ab Ecclesiæ testimonio.

5. ET capite quinto: Quid ergò respondetis? Cuinam de Christo credideritis, quibus testes alienigenæ nõ placent? Nostrorum porrò librorum authoritas, tot gẽtium consensione, per successiones Apostolorum, Episcoporum, Conciliorumq; roborata, vobis aduersa est.

Canonicarũ Scripturarum approbatio vndè.

6. ITEM libro vigesimooctauo contra Faustũ Manichæum, capite secundo: Cùm cœpero Matthæi Euangelium recitare Apostoli Iesu, vbi narratio natiuitatis eius tota contexitur, continuò dices illam narrationem non esse Matthæi, quam Matthæi esse dicit vniuersa Ecclesia, ab Apostolicis sedibus vsque ad præsentes Episcopos certa successione perducta. Tu mihi quid contrà lecturus es? Aliquem fortè librum Manichæi, vbi Iesus negatur esse natus ex virgine. Sicut ergò ego credo illum librum esse Manichæi, quoniã ex ipso tempore, quo Manichæus viuebat in carne, per discipulos eius certa successione præpositorum vestrorum, ad vestra vsque tempora custoditus atque perductus est: sic & istum librum crede esse Matthæi, quem ex illo tempore, quo Matthæus ipse in carne vixit, non interrupta serie temporum Ecclesia certa connexionis successione, vsque ad tempora ista perduxit. Et dic mihi, cui libro potiùs credere debeamus, eiúsne Apostoli, qui Christo, cùm adhuc in terra esset, adhæserat; an nescio cui Persæ, qui tanto pòst natus est? Sed alium fortè proferes librum, qui nomen habeat alicuius Apostoli, quem à Christo cõstat electum, & ibi Christum natum ex Maria non esse, lecturus es. Cùm ergò necesse sit alterum horum librorum esse mẽdacem, cui nos potiùs censes fidem accommodare debere? Eíne, quem illa Ecclesia ab ipso Christo inchoata, & per Apostolos prouecta certa successionum serie, vsq; ad hæc tempora toto terrarum orbe dilatata, ab initio traditum & cõseruatum agnoscit atque approbat: an ei, quem eadem Ecclesia incognitum reprobat, cùm etiã proferatur ab hominibus ità veracibus, vt Christum laudent esse mentitum?

Scripturæ ab Ecclesia approbatæ, sunt approbandæ: ab ea verò reprobatæ, reijciendæ.

7. ET capite quarto: Aut si etiam de Matthæo, vtrùm ipse ista scripserit, dubitat, de ipso quoquè Matthæo non potiùs id credat, quod inuenit in Ecclesia, quæ ab ipsius Matthæi temporibus vsque ad hoc tempus certa successionum serie declaratur: & credat nescio cui, ex transuerso de Persida, post ducentos vel ampliùs annos venienti, & suadenti vt illi potiùs, quid Christus dixerit fecerítque, credatur: cùm ipse Apostolus Paulus post ascensionem Domini de cælo vocatus, si non inueniret in carne Apostolos, quibus communicando, & cum quibus conferendo Euangelium, eiusdem societatis esse apparéret, Ecclesia illi omninò non crederet? Sed cùm cognouisset eum hoc annunciantem, quod etiam illi annunciabant, & in eorum communione atque vnitate viuentem, accedentibus etiam per eum talibus fignis, qualia & illi operabantur; ità, eum Domino commendante, meruit authoritatem, vt verba illius hodiè sic audiantur in Ecclesia, tanquàm in illo Christus, sicut ipse verissimè dixit, locutus audiatur. Et putat Manichæus credi sibi debere ab Ecclesia Christi, loquenti contra scripturas, tanta & tam ordinata authoritate firmatas; per quas ei præcipuè commendatum est, vt quisquis illi annũciauerit, præterquàm quod accepit, anathema sit.

1. Cor. 14.

Galat. 1.

8. HIERONYMVS in explanatione symboli ad Damasum: Nouum & vetus Testamentum &c. vt in textu.

9. AVGVSTINVS sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Nouum & vetus Testamentum recipimus in illo librorũ numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas.

Ecclesiæ iudicium in recẽsendis diuinarum literarum libris.

10. CONCILIVM Laodicenum canone vltimo libros canonicos noui & veteris Testamenti enumerat, qui tunc temporis certam authoritatem obtinebant.

11. CONCILIVM tertium Carthaginense canone quadragesimoseptimo: Placuit, vt præter scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem canonicæ scripturæ, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob, Psalterium Dauidicum, Salomonis libri quinque, Libri duodecim Prophetarum, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Hesther, Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo. Noui autem Testamenti, Euangeliorum libri quatuor, Actuum Apostolorum liber vnus, Pauli Apostoli epistolæ tredecim, eiusdem ad Hebræos vna, Petri Apostoli duæ, Ioãnis Apostoli tres, Iudę Apostoli vna, & Iacobi vna, Apocalypsis Ioannis liber vnus. Huic Concilio interfuit Diuus AVGVSTINVS, qui in libro secũdo de Doctrina Christiana, capite octauo, eũdem habet canonicarum scripturarum catalogum.

Libri Canonici veteris & noui testamẽti tempore B. Augustini ijdem sunt cum nostris.

12. CONCILIVM Tridentinũ sessione quarta: Sacrosancta Oecumenica & generalis Tridentina Synodus, in spiritu sancto legitimè congregata, præsidentibus in ea tribus Apostolicæ sedis legatis, hoc sibi perpetuò ante oculos proponens, vt sublatis erroribus puritas ipsa Euangelij in Ecclesia conseruetur: quod promissum antè per prophetas in scripturis sanctis, Dominus noster Iesus Christus Dei filius proprio ore primùm promulgauit: deindè per suos Apostolos tanquàm fontem omnis & salutaris veritatis, & morum disciplinæ, omni creaturæ prædicari iussit: perspiciensq; hanc veritatem & disciplinam contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis spiritu sancto dictante, quasi per manus traditę ad nos vsque peruenerũt: orthodoxorum patrum exempla sequuta, omnes libros tam veteris quàm noui testamenti, quum vtriusque vnus Deus sit author, nec non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinẽtes, tanquàm vel oretenus à Christo, vel à Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia catholica cõseruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia

Veritas morumque disciplina partim scriptis libris, partim non scriptis traditionibus continetur.

Pari reuerentia Traditiones Apostolicæ cum sacris literis recipiuntur.

Ecclesiæ potiùs credendum quàm hæreticis post exortis.

Digitized by Google

tia ſuſcipit ac veneratur. Sacrorũ verò librorum indicem huic decreto aſſcribendum cenſuit, nè cui dubitatio ſuboriri poſſit, quinam ſint, qui ab ipſa Synodo ſuſcipiuntur: ſunt verò infrà ſcripti: Teſtamenti veteris quinque Moyſi, id eſt, Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Ioſue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Eſdræ primus & ſecundus, qui dicitur Nehemias: Tobias, Iudith, Heſther, Iob, Pſalterium Dauidicum centum quinquaginta Pſalmorum, Parabolæ, Eccleſiaſtes, Canticũ Canticorum, Sapientia, Eccleſiaſticus, Eſaias, Hieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel: Duodecim prophetæ minores, id eſt, Oſea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias: Duo Machabæorum, primus & ſecundus. Teſtamenti noui, quatuor Euangelia, ſecundùm Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem: Actus Apoſtolorum à Luca Euangeliſta conſcripti: quatuordecim epiſtolæ Pauli Apoſtoli, ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Coloſſenſes, duæ ad Theſſalonicenſes, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos: Petri Apoſtoli duæ, Ioannis Apoſtoli tres, Iacobi Apoſtoli vna, Iudæ Apoſtoli vna: & Apocalypſis Ioannis Apoſtoli. Si quis autem libros ipſos integros, cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro ſacris & canonicis non ſuſceperit, & traditiones prædictas ſciens & prudens contempſerit, anathema ſit.

Catalogus librorũ ſacrorũ vtriuſque teſtamenti in Tridentina Synodo promulgatus.

Vetus vulgata editio approbatur.

Traditionum cõtemptores anathemate feriuntur.

13. AVGVSTINVS contra epiſtolam Manichæi, quam vocant Fundamenti, capite quinto: Quæro ergò, quis ſit ille Manichæus? Reſpondebitis, Apoſtolus Chriſti. Non credo. Iam quid dicas, aut facias, non habebis: promittebas enim ſcientiã veritatis, & nunc quod neſcio cogis vt credam. Euangelium fortè mihi lecturus es, & indè Manichæi perſonam tentabis aſſerere. Si ergò inuenires aliquem, qui Euangelio nondùm credit, quid faceres dicenti tibi, Nõ credo? Ego verò Euangelio non crederem, nisì me Catholicæ Eccleſiæ commoueret authoritas. Quibus ergò obtẽperaui dicentibus, Credite Euangelio, cur eis non obtemperem dicentibus mihi, Noli credere Manichæo? Elige quid velis. Si dixeris, Crede Catholicis; ipſi me monent, vt nullam fidem accommodem vobis. Quapropter non poſſum illis credens, nisì tibi non credere. Si dixeris, Noli catholicis credere; non rectè facies per Euangelium me cogere ad Manichæi fidem, quia ipſi Euangelio, catholicis prædicantibus, credidi.

Euãgelio Auguſtinus non crederet, nisì authoritate Eccleſiæ permotus.

1. B. ESAIAE quinquageſimanono: Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus qui eſt in te, & verba mea quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui, & de ore ſeminis ſeminis tui, dicit Dominus, amodò & vſque in ſempiternum.

2. AVGVSTINVS libro primo, capite trigeſimotertio contra Creſconium grammaticum: Quanuis huius rei (non rebaptizandos eſſe hæreticos) certè de ſcripturis canonicis non proferatur exemplum, earũdem tamen ſcripturarum, etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuerſæ iam placuit eccleſiæ, quam ipſarum ſcripturarum commendat authoritas, vt quoniam ſancta ſcriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit huius obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta ſcriptura demonſtrat.

In rebus dubijs ad Eccleſiæ iudicium confugiendũ

3. IDEM de vnitate Eccleſiæ contra epiſtolã Petiliani, capite viceſimoſecũdo: Dicat mihi nũc hæreticus; Quomodò me ſuſcipis? Citò reſpõdeo; Sicut ſuſcipit Eccleſia, cui Chriſtus perhibet teſtimoniũ. Nunquid tu meliùs potes nõſſe quomodò ſuſcipiendus ſis, quàm Saluator noſter medicus vulneris tui? Hìc fortè dicis; Lege ergò mihi quemadmodùm Chriſtus ſuſcipi iuſſerit eos, qui ab hæreticis tranſire ad Eccleſiam volunt. Hoc apertè atque euidenter, nec ego lego, nec tu. Nunc verò cùm in ſcripturis non inueniamus aliquos ad Eccleſiã tranſiſſe ab hæreticis, & ſicut ego dico, aut ſicut tu dicis, eſſe ſuſceptos, puto ſi aliquis ſapiens extitiſſet, cui Dominus Ieſus Chriſtus teſtimonium perhibet, & de hac quæſtione conſuleretur à nobis, nullo modo dubitare deberemus id facere quod ille dixiſſet, nè non tam ipſi, quàm Domino Ieſu Chriſto, cuius teſtimonio commendabatur, repugnare iudicaremur. Perhibet autem teſtimonium Chriſtus Eccleſiæ ſuæ. Quomodò ergò ſuſcipit iſta Eccleſia per omnes gentes incipientibus ab Hieruſalem, remotis omnibus ambagibus & tergiuerſationibus, ſic ſuſcipiendus es. Quod ſi non vis, non mihi, aut cuiquam hominum, qui vult ità ſuſcipere, ſed ipſi ſaluatori contra ſalutem tuam perniciioſiſſimè reluctaris, qui te ſic ſuſcipiendum eſſe non vis credere, quemadmodùm ſuſcipit illa Eccleſia, quam teſtimonio ſuo commendat ille, cui fateris nefarium eſſe non credere.

Cui qui repugnat, non homini, ſed Chriſto contra ſuam ſalutem aduerſatur.

4. CONCILIVM Tridentinũ ſeſſione quarta: Ad coërcenda petulantia ingenia ſacroſancta Synodus decernit, vt nemo ſuæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram ſcripturam ad ſuos ſenſus contorquens, contra eum ſenſum quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu & interpretatione ſcripturarum ſanctarum, aut etiam contra vnanimem conſenſum Patrum ipſam ſcripturam ſacram interpretari audeat: etiamſi huiuſmodi interpretationes nullo vnquàm tempore in lucem edendæ forent. Qui contrauenerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à iure ſtatutis puniantur.

Scripturarum interpretatio quemadmodùm fieri debeat.

Eccleſiæ eſt iudicare de vero ſenſu ſcripturæ.

5. VINCENTIVS in libello aduersùs profanas Hæreſẽon nouationes, vt ſuprà quæſtione vndecima, C. teſtimonio vndecimo.

6. AVGVSTINVS libro primo de Trinitate, capite tertio: Nec ipſis ſanctis Diuinorũ librorum authoritatibus vllo modo quiſquam rectè tribuerit tam multos & varios errores hæreticorum, cùm omnes ex eiſdem ſcripturis, falſas atque fallaces opiniones ſuas conentur defendere.

Hæretici ſcripturis ſuas opiniones cõnãtur defendere.

7. HILARIVS Pictauenſis in libro ſecũdo ad Conſtantium Auguſtum, quem ipſe ei tradidit: Memento neminem hæreticorum eſſe, qui ſe nunc non ſecũdùm ſcripturas prædicare ea quibus blaſphemat, mentiatur. Hinc enim Marcellius, verbum Dei cùm legit, neſcit. Hinc Photinus &c. Omnes ſcripturas ſine ſenſu loquuntur, fidem ſine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo ſunt, ſed in intelligendo, neque in præuaricatione ſunt, ſed in charitate.

Hæretici ſcripturas ſine ſenſu crepãt.

Scriptura nõ in legẽdo, ſed in intelligendo conſiſtit.

8. VINCENTIVS Lirinenſis aduersùs profanas hæreſeon nouationes: Hìc fortaſsè aliquis interroget, an & hæretici diuinæ ſcripturæ teſtimonijs vtantur? Vtuntur planè, & vehementer quidem. Nam videas eos volare per ſingula quæque ſanctæ legis volumina, per Moyſi, per Regnorum libros, per Pſalmos, per Apoſtolos, per Euangelia, per Prophetas. Siue enim apud ſuos, ſiue alienos, ſiue priuatìm, ſiue publicè, ſiue in ſermonibus, ſiue in libris, ſiue in conuiuijs, ſiue in plateis, nihil vnquàm penè de ſuo proferunt, quod non etiam ſcripturæ verbis adumbrare conentur. Lege Pauli Samoſateni opuſcula, Priſcilliani, Eunomij, Iouiniani, reliquarumq; peſtium: cernas infinitam exemplorum congeriem, propè nullam omitti paginam, quæ non noui aut veteris teſtamenti ſententijs fucata & colorata ſit. Sed tanto magìs cauẽdi & pertimeſcendi ſunt, quanto occultiùs ſub Diuinæ legis vmbraculis latitant.

Crebra apud hæreticos diuinarũ literarũ citatio, etiam in cõuiuijs & plateis.

Eccleſiæ cui Chriſtus teſtimonium perhibet ritus ſequendus.

Digitized by Google

Cur scripturis vtantur.

tant. Sciunt enim fœtores suos nulli ferè citò esse placituros, si nudi & simplices exhalentur: atque idcircò eos cœlestis eloquij velut quodam aromate adspergunt, vt ille qui humanum facilè despiceret errorem, diuina non facilè contemnat oracula. Itaque faciunt quod hi solent, qui paruulis austera quædam temperaturi pocula, priùs ora melle circunlinunt, vt incauta ætas cùm dulcedinem præsenserit, amaritudinem non reformidet.

Matth. 7.

Idem deniquè & Saluator clamabat: Attendite vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium, ab intùs autem sunt lupi rapaces. Quid est vestitus ouium, nisi Prophetarum & Apostolorum proloquia, quæ ijdem ouili quadam synceritate, agno illi immaculato qui tollit peccatum mundi, tanquàm vellera quædam texuerunt? Qui sunt lupi rapaces, nisi sensus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesiæ semper infestant, & gregem Christi, quaquà possunt, dilacerant? Sed vt faciliùs incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt lupinã speciem, & sese diuinæ legis sententijs, velut quibusdam velleribus obuoluunt: vt cùm quisque lanarum mollitiem præsenserit, nequaquàm aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoscetis eos, id est, cùm cœperint Diuinas illas voces non iam proferre tantùm, sed etiã exponere, nec adhuc iactare solùm, sed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc prophanæ nouitates aperiuntur, tunc primùm scindi sepem videas, tunc transferri Patrum terminos, tunc catholicam fidem cædi, tũc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi quos percutit Apostolus Paulus, in secunda ad Corinthios dicens: Nam eiusmodi, inquit, Pseudoapostoli, operarij subdoli, transfigurant se in Apostolos Christi. Quid est, transfigurãt se in Apostolos Christi? Proferebant Apostoli diuinæ legis exẽpla, proferebant & illi. Proferebant Apostoli psalmorum authoritates, proferebant & illi: proferebant Apostoli sententias Prophetarũ, & illi nihilominùs proferebant. Sed cùm ea quæ similiter protulerant, interpretari nõ similiter cœpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis apostolis discernebantur. Et non mirum, inquit: Ipse enim Sathanas transfigurat se in angelum lucis: Non est ergò magnum, si ministri eius transfigurantur, sicut ministri iustitiæ. Ergò secundùm Apostoli Pauli magisterium, quotiescunquè vel Pseudoapostoli, vel Pseudoprophetæ, vel Pseudodoctores diuinæ legis sententias proferunt, quibus malè interpretatis errores suos adstruere conentur, non dubium est, quin authoris sui callida machinamenta sectentur: quæ ille nunquàm profectò comminiscereturnisì sciret omninò nullam esse ad fallendum faciliorem viam, quàm vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorũ verborum prætendatur authoritas. Sed dicet aliquis: Vndè probatur quòd sacræ legis exemplis diabolus vti soleat? Legat Euangelia in quibus scribitur: Tunc assumpsit eum diabolus, id est, Dominum Saluatorem: & statuit illum supra pinnam templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, quòd angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis: In manibus tollent te, nè fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Quid hic faciet misellis hominibus, qui ipsum Dominum maiestatis scripturarũ testimonijs adpetiuit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Quare? scriptũ est enim, inquit. Magnoperè nobis doctrina loci istius attendenda atq; retinenda est, vt tanto euangelicæ authoritatis exemplo, quando aliquos Apostolica, seu prophetica verba proferre contra Catholicã fidẽ viderimus, diabolũ per eos loqui minimè dubitemus. Nam sicut tunc caput capiti, ità nunc quoquè membra membris loquuntur: membra scilicet diaboli membris Christi: perfidi fidelibus: sacrilegi religiosis: hæretici postremò catholicis. Sed quid tandèm dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Hoc est, filius esse vis Dei, & hæreditatem regni cælestis accipere, mitte te deorsum, id est, ex istius te sublimis Ecclesiæ, quæ etiam templũ Dei putatur, doctrina & traditione demitte. Ac si quis interroget quempiam hæreticorum sibi talia persuadentem, vndè probas, vndè doces, quòd Ecclesiæ Catholicæ vniuersalem & antiquam fidem dimittere debeam? statim ille: Scriptum est enim. Et continuò mille testimonia, mille exempla, mille authoritates parat, de lege, de psalmis, de Apostolis, de Prophetis, quibus nouo & malo more interpretatis, ex arce Catholica in hæreseos barathrum infelix anima præcipitetur.

Hæretici scripturis tanquàm ouium vestimentis, lupũ tegunt.

Fructus, ex quibus cognoscendi, sunt nouitiq; interpretationes, Ecclesiæ doctrinę aduersantes.

2. Cor. 11. Hæretici citantes scripturas, transfigurant se in Apostolos Christi.

Dæmonis astutiã imitantur.

Diabolus etiã citauit scripturas. Matth. 4.

Psal. 90.

9. HIERONYMVS aduersùs Lucifer ianos capite nono: Nec sibi blandiãtur Marcionitæ, Valentiniani, &c. si de scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt: cùm & diabolus de scripturis aliqua fit locutus, & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo. Alioquì si literam sequimur, possumus & nos quoquè nouum nobis dogma componere: vt asseramus in Ecclesiam non recipiendos qui calceati sint, & duas tunicas habeant.

Matth. 4. Scripturæ nõ in legẽdo, sed in intelligẽdo consistũt. Matth. 10. Luc. 10.

10. IDEM in caput primũ ad Galatas: Marcion & Basilides, & cæteræ hæreticorum pestes, non habent Dei Euangelium: quia non habent spiritum sanctum, sine quo humanum fit Euangeliũ quod docetur. Nec putemus in verbis scripturarum esse Euangelium, sed in sensu. Non in superficie, sed in medulla. Non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Dicitur in propheta de Deo: Sermones eius boni sunt cum eo. Tũc scriptura vtilis est audientibus, cùm absque Christo non dicitur; cùm absque Patre non profertur; cùm sine spiritu non eam insinuat ille qui prædicat. Alioquin & diabolus, qui loquitur de scripturis, & omnes hæreses, secundùm Ezechielem, indè sibi consuunt ceruicalia, quæ ponant sub cubito vniuersæ ætatis. Et post pauca: Grande periculum est in Ecclesia loqui, nè fortè interpretatione peruersa, de Euangelio Christi, hominis fiat Euãgelium; aut quod peius est, diaboli.

Hæretici erant Euangelio.

Euangelium nõ est in verbis scripturarum, sed in sensu. Michæ 2.

Ezech. 13. Euangelium Christi sit hominis aut diaboli, quando ex proprio cerebro interpretatus.

11. HILARIVS libro secundo de Trinitate: Extiterunt plures, qui cælestium verborum simplicitatem pro voluntatis suæ sensu, non pro veritatis ipsius absolutione susciperent, aliter interpretantes, quàm dictorum virtus postularet. De intelligentia enim hæresis, non de scriptura est: & sensus, non sermo, fit crimen.

Hæresis non tam de scriptura quàm de intelligentia est.

1. C. DEVTERONOMII decimoseptimo: Si difficile & ambiguum &c. vt suprà quæstione vndecima, B. testimonio nono.

ECCLESIÆ AVTHORITAS EXTRA SCRIPTVRAM.

2. ACTORVM decimoquinto: vt suprà, ibidèm testimonio octauo.

3. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos: Oportet autem & Traditione vti. Non enim omnia à Diuina scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in scripturis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderunt, quem admodùm dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. Et alibì: Sic doceo, & sic tradidi in ecclesijs. Et, Si continetis, nisì frustrà credidistis.

Scriptura nõ omnia continet. 1. Cor. 11. 14. 15.

4. AVGVSTINVS libro vndecimo contra Faustum, capite secũdo: Vsqueadeò inuicta sunt, quæ aduersùs vos de Diuinis codicibus proferuntur, vt non sit aliud quod dicatis, nisì eos esse falsatos. Quæ iam authoritas literarum aperiri, quis sacer liber euolui, quod documentum cuiuslibet scripturæ ad conuincendos errores vestros exeri potest, si hæc vox admittitur, si alicuius ponderis

Hæretici scripturis conuictr, dicũt eas falsatas.

Digitized by Google

estimatur? Et paulò pòst: Quid si alius simili insania, sed tamen qua tua duritia confringatur, exiſtat & dicat, Immò illud quod pro te ſonat, falſum eſt: hoc autem quod contra te eſt, verum eſt: quid àcturus es, nisi fortè alium librum prolaturus, vbi quicquid légeris, ſecundùm tuam ſententiam poſſit intelligi? Hoc ſi feceris, non de aliqua eius particuia, ſed de toto audies contradicentem & clamantem, Falſus eſt. Quid ages? Quò te conuertes? Quam libri à te prolati originem, quam vetuſtatem, quam ſeriem ſucceſſionis teſtem citabis? Nam ſi hoc facere conatus fueris, & nihil valebis: & vides in hac re quid Eccleſiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis ſedibus Apoſtolorum vſque ad hodiernum diem ſuccedentium ſibimet Epiſcoporum ſerie, & tot populorum conſenſione firmatur.

Eccleſiæ Catholicæ authoritas in approbatione ſacrorum librorum.

5. IDEM libro ſeptimo contra Donatiſtas, capite quinquageſimotertio: Sed nobis tutum eſt, in ea non progredi aliqua temeritate ſententiæ, quæ nullo in Catholico regionali Concilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata ſunt: id autem fiducia ſecuræ vocis aſſerere, quod in gubernatione Domini Dei noſtri & ſaluatoris Ieſu Chriſti, vniuerſalis Eccleſiæ conſenſione roboratum eſt.

Securè aſſeritur, quod Eccleſię Catholicę cōſenſione roboratum eſt.

6. ITEM in Pſalmum quinquageſimumſeptimum: In ventre Eccleſiæ, veritas manet. Quiſquis ab hoc ventre Eccleſiæ ſeparatus fuerit, neceſsè eſt vt falſa loquatur. Neceſsè eſt, inquam, vt falſa loquatur; qui aut concipi noluit, aut quem conceptum mater excuſſit.

Veritas in Eccleſia.

7. IOANNIS decimoquarto, 8. ET decimoſexto, vt ſuprà quæſtione decima, A. teſtimonio tertio & quarto.

1. D. CANON Apoſtolorum trigeſimusoctauus, vel iuxta nouam translationem trigeſimuſſextus: Bis in anno Epiſcoporum Concilia celebrentur, vt inter ſe inuicèm dogmata pietatis explorent, & emergentes Eccleſiaſticas contentiones amoueant.

Canones cōdere. Concilia cur celebrentur.

2. PRIMA ſynodus Nicena canone quinto: Viſum eſt, per ſingulos annos in ſingulis quibuſque prouincijs, bis in anno Epiſcoporum Concilia fieri, vt ſimul in vnum conuenientes ex communi prouincia, huiuſmodi examinent quæſtiones, vt ità demùm hi, qui ob culpas ſuas Epiſcoporum ſuorum offenſam meritò contraxerunt, dignè etiam à cæteris excommunicati ſimiliter habeantur, quouſque in communi, vel ipſi Epiſcopo ſuo viſum fuerit, humaniorem circa eos ferre ſententiam.

3. CONCILIVM Lateranenſe magnū, canone ſexto: Sicut olim à ſanctis patribus noſcitur inſtitutū, Metropolitani ſingulis annis cum ſuis Suffraganeis prouincialia non omittant concilia celebrare, in quibus de corrigēdis exceſſibus & moribus reformandis, præſertim in clero, diligentem habeant cum Dei timore tractatum.

4. SECVNDAE ad Corinthios decimo: Nam etſi amplius aliquid gloriatus fuero de poteſtate noſtra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in deſtructionem veſtram &c.

5. ET capite decimotertio: Vt non præſens duriùs agam ſecundùm poteſtatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in deſtructionem.

Excommunicandi auctoritas.

1. E. MATTHAEI decimooctauo: Si autem peccauerit in te frater tuus, &c. Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo.

2. HIERONYMVS in caput decimumoctauum Matthæi: Quia dixerat; Si autē Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus; Matth.18.

& poterat contemptoris fratris hæc occulta eſſe reſponſio, vel tacita cogitatio: ſi me deſpicis, & ego te deſpicio: ſi tu me condemnas, & mea ſententia condemnaberis: Poteſtatem tribuit Apoſtolis, vt ſciant qui à talibus condemnantur, humanam ſententiam diuina ſententia roborari, & quodcunque ligatum fuerit in terra, ligari pariter & in cælo.

In excommunicatione humana ſententia, diuina roboratur.

3. PRIORIS ad Corinthios quinto: Ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui vt præſens, eum qui ſic operatus eſt, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis vobis & meo ſpiritu, cum virtute Domini noſtri Ieſu Chriſti, tradere huiuſmodi Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini noſtri Ieſu Chriſti. Non eſt bona gloriatio veſtra. Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit.

4. PRIORIS ad Timotheum primo: Habens fidem & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt: ex quibus eſt Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ, vt diſcant non blaſphemare.

5. AVGVSTINVS libro de fide & operibus, capite quinto: Cùm eis per quos Eccleſia regitur, adeſt ſalua pace poteſtas diſciplinæ aduersùs improbos aut nefarios exercendæ, tunc rursùs, nè ſocordiæ ſegnitiaq; dormiamus, alijs aculeis præceptorum, quæ ad ſeueritatem coërtionis pertinent, excitandi ſumus, vt greſſus noſtros in via Domini ex vtriſq; teſtimonijs illo duce atq; adiutore dirigentes, nec patientię nomine torpeſcamus, nec obtentu diligentiæ ſæuiamus.

Poteſtas excommunicādi in eccleſia.

6. ET capite tertio: Non omittendum cenſuit Chriſtus Eccleſiæ diſciplinam: immò verò admonuit adhibendam, quando ait; Attendite vobis: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si audierit te, lucratus es fratrem tuum. Si autem non audierit te, aſſume tecum vnum vel duos, vt in ore teſtium duorum vel trium ſtet omne verbum. Quòd ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ. Si autem nec Eccleſiam audierit, ſit tibi tanquàm Ethnicus & Publicanus. Deindè ipſius ſeueritatis terrorem grauiſſimum adiecit, etiam eo loco dicens: Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt & in cælo: Quæ ligaueritis in terra, ligata erunt in cælo. Prohibet etiam ſanctum dare canibus. Nec contrarius eſt Apoſtolus Domino, quia dicit: Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant: cùm ille dicat, Corripe eum inter te & ipſum. Vtrunque enim faciendum eſt, ſicut & infirmitatis diuerſitas admonet eorum, quos vtiquè non perdendos, ſed corrigendos, curandosq; ſuſcepimus, & alius ſic, alius autem ſic ſanandus eſt: ità etiam eſt ratio diſſimulandi & tolerandi malos in Eccleſia: & eſt rursùs ratio caſtigandi & corripiendi, non admittendi, vel à communione remouendi.

Matth.18.

Seueritatis terrorē grauiſſimum adiecit Dominus.

Matth.7.

2. Tim.5.

Excommunicatio ſit diſcreta.

7. ET libro tertio contra epiſtolam Parmeniani, capite ſecundo: Cùm quiſque fratrum, id eſt, Chriſtianorum intùs in Eccleſiæ ſocietate conſtitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehenſus, vt anathemate dignus habeatur, fiat hoc vbi periculum ſchiſmatis nullum eſt, atque id cum ea dilectione, de qua ipſe alibi præcipit, dicens, vt inimicum non eum exiſtimetis, ſed corripite vt fratrem. Non enim eſtis ad eradicandum, ſed ad corrigendum. Quòd ſi ſe non agnouerit, neq; pœnitendo correxerit, ipſe foràs exiet, & per propriam voluntatem ab eccleſię vnitate dirimetur. Nam & ipſe Dominus cùm ſeruis volentibus zizania colligere, dixit; Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem: præmiſit cauſam, dicens; Nè fortè cùm vultis colligere zizania, eradicetis ſimul & triticum. Vbi ſatis oſtendit, cùm metus iſte non ſubeſt, ſed omninò de frumentorum certa ſtabilitate, certa ſecuritas manet: id eſt, quando ità

Quando fieri non debeat excommunicatio.

2. Theſſ.3.

Matth.13.

cuiuſq;

Digitized by Google

cuiusque crimen notum est omnibus, & omnibus execrabile appáret, vt vel nullos prorsùs, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere; non dormiat seueritas disciplinæ, in qua tãto est efficacior emẽdatio prauitatis, quanto diligentior confirmatio charitatis. Tunc autem hoc fine labe pacis & vnitatis, & fine læsione frumentorum fieri potest, cùm congregationis Ecclesiæ multitudo ab eo crimine quod anathematizatur, aliena est. Tunc enim adiuuat præpositum potiùs corripientem, quàm criminosum resistentem.

Episcopi apostolorum locum tenent in Ecclesia.

8. GREGORIVS homilia vigesimasexta in Euangelia: Apostolorum profectò nunc in Ecclesia Episcopi locum tenent: ligandi atque soluendi authoritatem suscipiunt qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor, sed graue pondus istius est honoris. Durum quippe est, vt qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, iudex vitæ fiat alienæ. Et plerunquè contingit, vt hic iudicij locum teneat, cui ad locum vita minimè concordat. Ac proindè sæpè agitur, vt vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus soluat. Sæpè in soluendis ac ligandis subditis suæ voluntatis motus, nõ autem causarum merita sequitur &c. Causæ ergò pensandæ sunt, & tunc ligandi atque soluendi potestas exercenda: videndum est, quæ culpa, aut quæ sit pœnitentia sequuta post culpam: & quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos Pastoris sententia absoluat. Tunc enim vera est absolutio præsidentis, cùm æterni arbitrium sequitur iudicis. Et nonnullis interiectis: Sed vtrùm iustè an iniustè obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, nè is qui subest, & cùm iniustè forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergò vel absoluere indiscretè timeat vel ligare. Is autem qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel iniustè: nec pastoris sui iudicium temerè reprehendat, nè etsi iniustè ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat.

Sententia pastoris, licèt iniusta, timẽda est.

9. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verùm corporum solùm. Id autem quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cælos vsque peruadit: vsque adeò vt quęcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiã Dominus confirmet. Plura testimonia vide suprà de Symbolo, quæstione decimanona, C. testimonio quarto.

Vinculũ sacerdotum ipsam attingit animam.

Seruorũ sententiã Dominus cõfirmat.

1. F. POSTERIORIS Petri primo capite: Et habemus firmiorem Propheticum sermonẽ, cui benè facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donèc dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: Hoc primùm intelligentes, quòd omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

2. POSTERIORIS ad Timotheum tertio capite: Omnis scriptura diuinitùs inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

3. MATTHAEI decimooctauo: Dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, &c.

4. IOANNIS decimoquarto, 5. ET decimosexto, vt suprà quæstione decima, A. testimonio tertio & quarto.

6. ACTORVM secundo: Et cùm complerentur dies Pentecostes, erãt omnes pariter in eodem loco: & factus est repentè de cælo sonus, tanquàm aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquàm ignis, seditq; super singulos eorum: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.

7. AD Ephesios quarto: Vnum corpus & vnus spiritus, &c. vt in Symbolo quæstione decimaoctaua, B. testimonio septimo.

8. PRIORIS ad Timotheum tertio: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

XVII.

Quis est doctrinæ totius de Ecclesiæ præceptis & traditionibus vsus ac fructus?

A. INGENS profectò est ac varius. Atque primus quidem, vt intelligamus, nos solis literis seu scripturis diuinis minimè alligari. Quid enim (vt Irenæi [a] verbis vtamur) si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem sequi Traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Ecclesias? Itaque luculenter dixit [b] Basilius: Dogmata quæ in Ecclesia seruantur ac prædicantur, quædam habemus è doctrina scripto prodita: quædam rursùs ex Apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita, recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem: nec his quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint iura Ecclesiastica.

a Lib. 3. ca. 4. Epi. hæres. 61.

b Lib. de spiritu sancto, cap. 27.

B. Neque dubium esse potest, quin Christus [c] & Apostoli multa tum egerint, tum docuerint, quę etsi scripta quidem non sint, ad nos tamen posterosque maximè pertineant. De quibus generatim [d] Paulus admonens: *De cætero fratres*, inquit, *quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiscum.*

c Ioan. 20. g & 21. f Aug. epist. 108. ad Seleucianã.

d Philip. 4. b

C. Proximus est, rectè vti Christiana libertate, quam homines ocio luxuque capti, si vnquàm aliâs, nunc maximè dant in occasionem carnis, vt Apostolus

Digitized by Google

lus [e] loquitur: illius prætextu, fœdis voluptatibus inseruiunt, & quidquid ferè libet, etiam circa Religionis instituta mutanda, id licere sibi arbitrantur. Atqui ab ista prophana nouitate ac temeritate nos reuocant, tuentur, deterrent Apostolica & Ecclesiastica dogmata simul & instituta: quę frænum inijciunt humanæ licentiæ, docentque conuenienter vti Christiana libertate: ità nimirùm, vt nos à [f] iugo peccati & à seruitute veteris legis per Christum liberi effecti, [g] vltrò libenterque præstemus Christianum officium, seruiamus Deo in iustitia & sanctitate, ducem sequamur spiritum in lege charitatis, iustitiæ serui, obedientiæ filij, humilitatis cultores, patientiæ custodes, pœnitentiæ & crucis amatores. *Vos*, inquit [h] Apostolus, *in libertatem vocati estis fratres: tantùm nè libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicèm.* Ad quam spiritus charitatem sanctæ seruitutis obsequio & alendam, & conseruandam cùm honesta cuncta prosunt, tum ingens pondus adferunt piè obseruatæ Ecclesiæ traditiones.

e Gal.5.b 2. Pet.2.d

Auguſt. epiſt. 118.c.1. & 5.

f 1.Pet.1.c Rom.6.d Gal.3.b &4.d Rom.8.a

g Pſal.53.b Coloſſ.3.d Luc.1.g 2.Cor.3.d Rom.6.c 1.Cor.9.c 1. Pet.1.d 2.d Luc.21.d Matt.4.c16.d

h Gal.5.b

D. Postremus est, vt verum inter legitimos & nothos Ecclesię filios, seu inter Catholicos & Hęreticos discrimen indè accipiamus. [i] Illi enim simpliciter in doctrina Ecclesiæ, siue scripto ea, nempe biblicis literis tradita sit, siue Patrum traditione comprobata, acquiescunt. Sequuntur enim verbum Dei: [k] *Nè transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui.*

i Vincé. Lir.

k Prou.22.d Eccli 8.b Deut.32.a Hiere.6.d

E. Hi verò, qui sunt Hęretici, ab hac simplicitate fidei, & à venerandæ matris Ecclesię, sanctorumque Patrum probata sententia discedunt, nimiumque sibi vel desertoribus Ecclesiæ fidunt, adeoque ne moniti quidem resipiscunt. Quare Paulus de ijs tam seriò sanxit, dum ait: [l] *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est.* Atque vt cum [m] Cypriano concludamus, Quisquis ab Ecclesiæ vnitate discesserit, cum Hæreticis necesse est inueniatur.

l Tit.3.c

m Ad Pompeium.

TESTIMONIA.

1. A. IRENAEVS libro tertio aduersùs hæreses Valentini, capite quarto: vt suprà de Symbolo, quæstione vicesimasecunda, D. testimonio secundo.

2. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos, vt suprà, quæstione decimasexta de præcep. Eccle. C. testimonio tertio.

3. BASILIVS libro de spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, vt suprà ibidèm, quæstione secunda, A. testimonio secundo.

1. B. IOANNIS vigesimo: Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc.

2. ET vigesimoprimo: Sunt autem & alia multa quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

3. AVGVSTINVS epistola centesima octaua ad Seleucianam, vbi cùm disputaret quando Apostoli baptizati sint: Sed non omnia, inquit, quæ facta sunt, etiam scripta inueniuntur.

Non omnia ſcripta.

4. AD Philippenses quarto, vt in textu.

1. C. AD Galatas quinto, vt in textu.

2. POSTERIORIS Petri secũdo: Libertatem illis promittẽtes, cùm ipsi serui sint corruptionis.

3. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuariũ, vt suprà quæstione quarta, A. in textu, & testim. primo, & quæstione octaua, C. in textu.

4. PRIORIS Petri primo capite: Scientes quòd non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

5. AD Romanos sexto: Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitię. Et paulò pòst: Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

6. AD Galatas tertio: Christus nos redemit de maledicto legis.

7. ET capite quarto: Itaque fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberauit.

8. AD Romanos octauo: Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.

9. PSALMO quinquagesimotertio: Voluntariè sacrificabo tibi.

10. Ad Colossenses tertio: Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & nõ hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.

11. LVCAE primo: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi: In sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris.

12. SECVNDAE ad Corinthios tertio: Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas.

13. AD Romanos sexto, vt suprà C. testimonio quinto.

14. PRIORIS ad Corinthios nono: Cùm liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucrifacerem.

15. PRIORIS Petri primo: Animas vestras castificantes in obediẽtia charitatis, in fraternitatis amore simplici, ex corde inuicẽ diligite attentiùs.

16. ET capite secundo: Si benè facientes, patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deum.

17. LVCAE vigesimoprimo: In patientia vestra possidebitis animas vestras.

18. MATTHAEI quarto: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.

19. ET decimosexto: Si quis vult venire post me, abne-

Digitized by Google

abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

20. AD Galatas quinto, vt in textu.

Hæreticorum proptiũ gaudere nouitatibus.

1. D. VINCENTIVS Lirinẽsis aduersùs prophanas nouationes hæreticorum: Cunctis satìs euidenter perspicuèq; monstratur, hoc apud omnes ferè hæreses quasi solenne esse ac legitimum, vt semper prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant, & per oppositiones falsi nominis scientiæ, à fide naufragent: Contrà verò Catholicorum hoc ferè proprium, depositа sanctorum patrum & commissa seruare, damnare prophanas nouitates.

2. PROVERBIORVM vigesimosecundo, vt in textu.

3. ECCLESIASTICI octauo: Non te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didicerunt à patribus suis. Quoniã ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.

4. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Interroga Patrem tuum, & annunciabit tibi: Maiores tuos, & dicent tibi.

5. HIEREMIAE sexto: Hæc dicit Dominus: State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus vestris.

1. E. AD Titum tertio, vt in textu.

2. CYPRIANVS ad Pompeium, vt in textu.

XVIII.

Quæ demùm est summa omnium superiorum?

A. QVAE à principio quidem hucusquè tractata sunt de summa Christianæ doctrinæ, eò spectant, vt vera Christiani hominis Sapientia constituatur: quæ tribus illis [a] virtutibus, [b] *Fide, Spe & Charitate* compræhenditur. Et Fide quidem veritati Dei firmiter [c] assentitur, eiq́ue innititur anima. Spe autem propiùs [d] adhuc appræhendit bonitatem Dei, Fide iam cognitam atque conceptam: Charitate [e] demùm Deo, proximoq́ue propter Deum coniungitur & vnitur.

a Aug. lib. 2. Retract. c. 63.
b 1. Cor. 13. d 2. Tim. 2. d
c Heb. 11. a
d Galat. 5. a
e Rom. 8. g Ioan. 14. c Rom. 13. c

B. Cęterùm de Fide nos docet Symbolum Apostolicum, dum ea proponit, quę maximè sunt credenda & profitenda Christiano. De his verò quę speranda & desideranda, precatio nos instituit Dominica. Ad Charitatem verò spectant, quæ duabus tabulis Decalogus exhibet.

Aug. in Enchir. cap. 7.

C. Præclarè igitur [f] Origenes: Puto, inquit, quòd prima salutis initia, & ipsa fundamenta Fides est: profectus verò & augmenta ædificij Spes: perfectio autem & culmen totius operis Charitas.

f In c. 4. epist. ad Rom.

D. Illi ergò beati, qui audiunt [g] & custodiunt verbum Dei, quiq́ue voluntatem Patris cognoscunt & faciunt, in Fide, Spe, & Charitate, duce Christo ambulantes & perseuerantes.

g Luc. 11. d Rom. 2. b Luc. 6. g Matth. 7. c d 19 c 25. d Ioan. 15. a Matth. 10. c & 24. b

E. Et hactenùs pro instituti quidem nostri ratione, satìs de summis illis virtutibus; quæ cùm diuinitùs infundantur, ac diuinos mortales faciant, iurè quidem Theologicæ nuncupantur, rectèq́ue ad sapientiam Christianam referuntur.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro secundo Retractationum, capite sexagesimotertio, vt suprà de fide & symbolo, quæstione secunda, testimonio secundo.

2. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hęc: Maior autem horum est charitas.

3. POSTERIORIS ad Timotheum secundo capite: Sectare verò iustitiam, fidem, spem, & charitatem.

4. AD Hebræos vndecimo: Est autem fides, sperandarum substãtia rerum, argumentum non apparentium.

5. AD Galatas quinto: Nos enim spiritu, ex fide spem iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

6. AD Romanos octauo: Certus sum quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

7. IOANNIS decimoquarto: Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.

8. AD Romanos decimotertio: Qui diligit proximum, legem impleuit.

B. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septimo: Propheta ait, Et erit, Omnis quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit: propter hoc Dominica oratio. Sed Apostolus cùm ad ipsam gratiam commendandam hoc propheticum commemorãsset testimonium, continuò subiecit: Quomodò autem inuocabunt, in quem non crediderunt? propter hoc Symbolum. In his duobus tria illa intuere. Fides credit, Spes & Charitas orant. Sed sine fide esse non possunt, ac per hoc & fides orat. Propterea quippe dictum est: Quomodò inuocabunt, in quem non crediderunt?

C. ORIGENES in caput quartum epistolæ ad Romanos, vt in textu.

1. D. LVCAE vndecimo: Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

2. AD Romanos secundo: Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

3. LVCAE sexto: Quid autem vocatis me, Domine Domine, & non facitis quæ dico? Omnis qui

Digitized by Google

qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos: ostendam vobis cui similis sit. Similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum &c. Qui autem audit & non facit, similis est homini ædificanti domum suam super terram sine fundamento, &c.

4. MATTHAEI septimo: Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicēt mihi in illa die, &c. Omnis ergò qui audit verba mea hæc, & facit ea: assimilabitur viro sapienti &c. Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto &c.

5. ITEM decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

6. ET vigesimoquinto: Esuriui, & dedistis mihi manducare &c.

7. IOANNIS decimoquinto: Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum (pater meus).

8. MATTHAEI decimo, 9. ET vigesimoquarto: Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

XIX.

An'ne aliud quicquam ad doctrinam Christianam spectat?

A. Etiam: huc enim planè spectat doctrina de Sacramentis, vt nôrint Christiani, quibus velutì instrumentis diuinitùs institutis habeant opùs [a] ad Fidem, Spem, & præcipuè Charitatem, accipiendam, exercendam, augendam, conseruandam, ac etiam reparandam.

[a] Aug. in Ioā. tract. 120.

B. Adde, quòd neque Sapientia, neque Iustitia Christiana constitui ac retineri absque Sacramentis potest, vt sine quibus [b] Religionem vniuersam extingui prorsùs necesse sit. Habent igitur ea sublimem in doctrina Christiana locum, & necessariam quoquè tractationem.

[b] Aug. lib. 19. cont. Faust. c. 11. & de vera relig. cap. 17. Itē epist. 118. cap. 1.

TESTIMONIA.

Ioan. 19.

A. AVGVSTINVS in Ioannem tractatu centesimo vigesimo: Vigilanti verbo Euangelista vsus est, vt non diceret, Latus eius percussit, aut vulnerauit, aut quid aliud, sed, Aperuit; vt illic quodammodò vitæ ostium panderetur, vndè sacramenta Ecclesiæ manauerunt, sine quibus ad vitam quæ vera vita est, non intratur.

Sine Sacramentis Ecclesię non intratur ad veram vitam.

1. B. IDEM libro decimonono contra Faustum Manichæum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis seu verum, seu falsum coagulari homines possunt, nisì aliquo signaculorum vel sacramentorum visibilium consortio colligentur.

Sacramentis in religione colligantur homines.

2. ET in libro de vera religione, capite decimoseptimo: Nunc verò quoniam pietas timore inchoatur, charitate perficitur, populus timore constrictus tempore seruitutis in veteri lege, multis sacramentis onerabatur. Hoc enim talibus vtile erat ad desiderandam gratiam Dei, quæ per prophetas ventura canebatur. Quæ vbì venit, ab ipsa Dei sapientia homine assumpto, à quo in libertatem vocati sumus, pauca sacramenta saluberrima constituta sunt, quæ societatem Christiani populi, hoc est, sub vnò Deo liberæ multitudinis continerent.

In veteri lege plura Sacramenta quàm in noua.

Sacramentis nouæ legis ijsque saluberrimis societas Christiani populi continetur.

3. ITEM epistola centesima decimaoctana ad Ianuarium, capite primo: Primò itaque tenere te volo, quod est huius disputationis caput, Dominum nostrum Iesum Christum, sicut ipse in Euangelio loquitur, leni iugo suo nos subdidisse, & sarcinæ leui: vndè sacramentis numero paucissimis, obseruatione facilimis, significatione præstantissimis, societatem noui populi colligauit, sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in scripturis canonicis commendatur, exceptis ijs quæ seruitutem populi veteris pro congruentia cordis illorum & prophetici temporis onerabant, quæ & in quinque libris Moysi leguntur.

Matth. 11.

Societas noui populi paucissimis & præstantissimis sacramentis colligata, cuiusmodi sunt exempli gratia, Baptismus & Eucharistia.

CAPVT QVARTVM
DE SACRAMENTIS.

I.

Cur de Sacramentis docendi sunt Christiani?

QVIA Sacramentorum cognitio & vsus facit, vt illi accepta ex IESV CHRISTI meritis gratia, quæ per [a] Sacramenta ipsa conferatur, legitimè exerceantur, & conseruentur, atque promoueantur in Diuino cultu.

[a] Tit. 3. b Ioan. 3. a 6. f & 20. f

TESTIMONIA.

1. AD Titum tertio capite: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti.

2. IOANNIS tertio: Nisì quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

3. ET capite sexto: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendit. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

4. ITEM vigesimo capite: Insufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

Digitized by Google

II.

Quid & quotuplex est cultus Diuinus?

A. CVLTVS diuinus dicitur, quem Christianus tanquàm præcipuum ac summum [a] obsequium debet ac præstat Creatori ac Saluatori suo Deo Opt. Max.

a Augustin. lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 1.

B. Neque enim est dubium, hominem ea potissimùm [b] causa, vt Deum purè integreque colat, & initio conditum, & posteà redemptum, atque ad id omninò destinatum esse.

b Prouer. 16. a Genes. 1. d 2. Corinth. 5. c 1. Thess. 5. b 1. Pet. 3. b

C. Diuinus autem cultus est duplex, interior & exterior. Interior, quo per intellectum & affectum Deo [c] coniungimur, Fide, Spe & Charitate, vt anteà dictum est, perficitur. Exterior est professio quædam cultus interioris, quem [d] externis quibusdam & visibilibus signis ritibusque declaramus. Deus enim, qui bonorum nostrorum [e] non eget, quippe beatus per se totusque perfectus, tamen sicut totum ipse hominem tum corpore tum animo constare voluit, sic eúdem [f] quoquè totum, hoc est, secundùm omnem suî partem reposcit, à quo syncerè studioseque colatur, anima quidem secundùm interiorem, vtì docuimus, corpore [g] verò secundùm exteriorem cultum cum interiore coniunctum: quod multis sanè modis, sed vel maximè & saluberrimè per vsum Sacramentorum præstatur.

c Augustin. in Enchir. cap. 2. & 3.

d Matth. 5. b Rom. 12. d 2. Cor. 8. d 1. Cor. 14. g

e Psal. 15. a 1. Tim. 6. d Matth. 5. g Gen. 2. b

f Prouer. 16. a Luc. 10. e Matth. 22. d Deut. 6. a

g 1. Cor. 6. d Psal. 83. a

D. Sic enim diuinę visum est Sapientiæ, mortalium se imbecillitati accommodare, suamque virtutem per quasdam [h] externas res & signa, quæ sensibus percipiuntur, exercere. Animus quippe noster immortalis, in hoc obscuro & caduco corpore velut carcere quodã inclusus, sensum ministerio plurimùm vtitur, neque citra [i] hoc adminiculum ad diuina capessenda solet assurgere. Itaque tum in veteri tum in noua lege Sacramenta multaque ad cultum externum pertinentia instituit Deus, ac Dei populus semper obseruauit.

h Aug. in Psal. 73. & lib. 19. contra Faustũ, cap. 11. Item lib. 3. de doct. Christ. cap. 9. Quæst. 84. super Leui. & 33. super Numeros. Tertul. de resur. carnis, cap. 8. Gregor. in 1. Regũ lib. 6. cap. 3.

i Chrysost. homil. 60. ad pop. Antioc. & 83. in Matt.

TESTIMONIA.

λατρία seruitus qua Deus colitur.

A. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Quæ itaque λατρία Græcè nuncupatur, & Latinè interpretatur seruitus, sed ea qua colimus Deum: vel quæ θρησκία Græcè, Latinè autem religio dicitur, sed ea quæ nobis est erga Deum: vel quam illi δυσέβειαν, nos verò non vno verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare: hanc ei tantùm Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facitq; suos cultores deos.

1. B. PROVERBIORVM decimosexto: Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

2. GENESIS primo: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Et pro omnibus mortuus est Christus, vt & qui viuunt, iam nõ sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.

4. PRIORIS ad Thessalonicenses capite quinto: Non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Iesum Christum, qui mortuus est pro nobis: vt siue vigilemus, siue dormiamus, simul cum illo viuamus.

5. PRIORIS Petri capite tertio: In hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis.

Hominis sapientia pietas est. Iob 28. iuxta Septuaginta.

1. C. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite secundo: Hominis sapientia pietas est. Habes hoc in libro sancti Iob: Nam ibi legitur, quòd ipsa sapientia dixerit homini: Eccè pietas est sapientia. Si autem quæras quam dixerit eo loco pietatem, distinctiùs in Græco reperies δυσέβειαν, qui est Dei cultus. Dicitur enim Græcè pietas & aliter, id est, ὁσίωσις, quo nomine significatur bonus cultus, quanuis & hoc præcipuè referatur ad colendum Deum. Sed nihil est commodius illo nomine, quo euidẽter Dei cultus expressus est, cùm quid esset hominis sapientia diceretur. An hoc ipsum tibi fortasse desideras breuiter aperiri, atque in sermonem colligi breuem, quonam modo fit colendus Deus?

Fide, Spe, Charitate Deus colendus est.

2. CAPITE tertio: Hic si respondero, Fide, Spe, Charitate colendum Deum: profectò dicturus es, breuiùs hoc dictum esse quàm velis.

3. MATTHAEI quinto: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

4. AD Romanos duodecimo: Prouidentes bona non tantùm coram Deo, sed etiam corã omnibus hominibus.

5. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Prouidemus bona non solùm coram Deo, sed etiam coram hominibus.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Omnia autem honestè & secundùm ordinem fiant in vobis.

7. PSALMO decimoquinto: Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

8. PRIORIS ad Timotheum sexto: Beatus & solus potens, Rex regum & Dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem.

9. MATTHAEI quinto: Estote ergò vos perfecti,

Digitized by Google

fecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

10. GENESIS ſecundo: Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.

11. PROVERBIORVM decimoſexto: Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.

12. LVCAE decimo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua.

13. MATTHAEI vigeſimoſecũdo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.

14. DEVTERONOMII ſexto: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.

15. PRIORIS ad Corinthios ſexto: An neſcitis quoniam membra veſtra, templum ſunt ſpiritus ſancti qui in vobis eſt? Glorificate & portate Deum in corpore veſtro.

16. PSALMO octogeſimotertio: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Sacramenta nouæ legis præſtantiora ſacramentis veteris teſtamenti.

1. D. AVGVSTINVS in Pſalmum ſeptuageſimumtertium: Si diſcernimus duo teſtamenta, vetus & nouum, non ſunt eadem Sacramenta, nec eadem promiſſa; eadem tamen pleraq; præcepta. Videamus quare præcepta eadem: quia ſecũdùm hæc Deo ſeruire debemus. Sacramenta nõ eadem; quia alia ſunt Sacramenta dantia ſalutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui teſtamenti dant ſalutem, Sacramenta veteris teſtamenti promiſerunt Saluatorem. Mutata ſunt Sacramenta; facta ſunt faciliora, pauciora, ſalubriora, feliciora.

Dãt ſalutem.

2. IDEM libro decimonono contra Fauſtum Manichæum, capite vndecimo: In nullũ nomen religionis ſeu verum ſeu falſum coagulari homines poſſunt, niſi aliquo ſignaculorum vel Sacramentorum viſibiliũ conſortio colligentur: quorum Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimùm, & ideò contempta Sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, ſine qua non poteſt perfici pietas.

Vis ſacramẽtorum inexplicabilis. Contempta ſacrilegos facit.

3. ITEM libro tertio de doctrina Chriſtiana, capite nono: Hoc verò tempore poſteaquàm Reſurrectione Domini noſtri Ieſu Chriſti manifeſtiſſimum indicium noſtræ libertatis illuxit, ne eorum quidem ſignorum quæ iam intelligimus, operatione graui onerati ſumus: ſed quædã pauca pro multis, eademq; factu facilima, & intellectu auguſtiſſima, & obſeruatione caſtiſſima, ipſe Dominus & Apſtolica tradidit diſciplina: ſicuti eſt baptiſmi ſacramentum, & celebratio corporis & ſanguinis Domini.

Sacramenta nouæ legis vndè profecta ſint, & quantæ dignitatis.

4. RVRSVS quæſtione octogeſimaquarta ſuper Leuiticum: Quomodò ergò & Moyſes ſanctificat, & Dominus? Non enim Moyſes pro Domino, ſed Moyſes viſibilibus ſacramentis per miniſterium ſuum: Dominus autem inuiſibili gratia per ſpiritum ſanctum, vbi eſt totus fructus etiam viſibilium ſacramentorum. Nam ſine iſta ſanctificatione inuiſibilis gratiæ, viſibilia Sacramenta quid proſunt? Et poſt pauca: Proindè colligitur, inuiſibilem ſanctificationem quibuſdam affuiſſe, atque profuiſſe ſine viſibilibus Sacramentis, quæ pro temporum diuerſitate mutata ſunt, vt alia tunc fuerint, & alia modò ſint: viſibilem verò ſanctificationem, quæ fieret per viſibilia Sacramenta, ſine iſta inuiſibili poſſe adeſſe, non poſſe prodeſſe. Nec tamen ideò Sacramentum viſibile contemnendum eſt: nam contemptor eius inuiſibiliter ſanctificari nullo modo poteſt. Hinc eſt quòd Cornelius & qui cum eo erant, cùm iam inuiſibiliter infuſo ſancto ſpiritu ſanctificati apparérent, baptizati ſunt tamen: nec ſuperflua iudicata eſt viſibilis ſanctificatio, quam inuiſibilis iam præceſſerat.

Sacramentorum effectus eſt inuiſibilis gratiæ ſanctificatio.

Contemnere non licet viſibile Sacramentum. Actor. 10.

5. IDEM quæſtione trigeſimatertia ſuper Numeros: Eadem quippe ſunt in veteri & nouo: ibi obumbrata, hîc reuelata: ibi præfigurata, hîc manifeſtata. Nam non ſolùm Sacramenta diuerſa ſunt, verùm etiam promiſſa ibi videntur temporalia proponi, quibus ſpiritale præmium occultè ſignificetur: hîc autem manifeſtiſſimè ſpiritalia promittuntur & æterna.

Diſcrimẽ Sacramentorũ veteris & nouæ legis.

6. TERTVLLIANVS in libro de reſurrectione carnis, capite octauo: Sed & caro abluitur, vt anima emaculetur. Caro vngitur, vt anima conſecretur. Caro ſignatur, vt & anima muniatur. Caro manus impoſitione adumbratur, vt & anima ſpiritu illuminetur. Caro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, vt & anima de Deo ſaginetur.

Virtus Sacramentorum.

7. GREGORIVS libro ſexto, capite tertio in primum Regum, ſiue in caput decimumſextum libri primi Regum: Foris ſacramẽta percipimus, vt intùs ſancti ſpiritus gratia repleamur. Foris nanq; homo, Deus intùs operatur, & non homo. Foris nanq; homo ſurgit, intùs ſe ſpiritus dirigit: quia ordinem religionis homo homini præbet, ſed in eum cui ordo datur, ſpiritus dirigitur, vt foris ſublimitatem ſuſcipiat ordinis, & intùs robur ſancti ſpiritus.

Per Sacramẽta conferuntur gratia.

8. CHRYSOSTOMVS homilia ſexageſima ad populum Antiochenum, & homilia octuageſimatertia in Matthæũ: Nihil ſenſibile nobis Chriſtus tradidit, ſed res quidem ſenſibiles, omnes autem intelligibiles. Itidèm & in Baptiſmate, per rem, nempe ſenſibilem aquam, donum confertur: intelligibile verò quod perficitur, generatio & renouatio. Si enim incorporeus eſſes, nuda & incorporea tibi dediſſet ipſa dona: ſed quoniam anima corpori conſerta eſt, in ſenſibilibus intelligibilia tibi præbet.

Vis ſpiritualis per ſenſibilia Sacramenta præbetur.

III.

Quid eſt Sacramentum?

A. Est[a] diuinæ & inuiſibilis gratiæ externum & viſibile ſignum à Chriſto inſtitutum, vt per id quiſque Dei gratiam accipiat, atque ſanctificationem.

a Bern ſer. de Cœna Domini. Aug lib. 10. de Ciuit. Dei, cap. 5. & lib. 3. de doct. Chriſt. cap 9. Ambr. lib. 4. de Sacramen. cap. 4. Concil. Florentinũ, & Trident. ſeſſ. 7.

B. Quare non quæuis ſigna ſunt, quæ Eccleſiæ Sacramenta dicuntur: ſed certa, ſacroſancta & efficacia ſigna, Chriſtianis ex Diuina inſtitutione & promiſſione commendata.

C. Signa[b] quidem idcircò, quoniam externa quadam ſpecie & ſimilitudine id nobis referunt & declarant, quod per ipſa Deus nobiſcum inuiſibiliter atque ſpiritualiter agit.

b Auguſt. epiſt. 23. & de catechizandis rudib. cap. 26.

D. Certa[c] verò, ſacroſancta ſimul & efficacia ſigna, quoniam indubiè quam gratiam ſignificant, etiam continent, conferuntque ad no-

c Aug. in Pſal. 73. & 77. & lib. 9. contra Fauſtum, cap. 12. 13. & 16.

Digitized by Google

d Serm. de cœna Domini.

ſtram ſanctificationem. Sacramenta enim, quantùm in ſe eſt, (vt [d] Cyprianus loquitur) ſine propria eſſe virtute non poſſunt, nec vllo modo diuina ſe abſentat maieſtas myſterijs, quanuis etiam ab indignis [e] adminiſtrentur.

e Aug. lib. 3. contra Donatiſtas, cap. 10. & lib. 5. c. 20.

f Tit. 3. b Rō. 6. a 1. Cor. 6. c Tertullian. in lib. de reſurrect. carnis, cap. 8.

E. Vt, exempli cauſa, in Sacramento Baptiſmi exterior ablutio, quæ ſordes corporis purgat, efficax eſt ſymbolum [f] interioris ablutionis, vtpotè teſtimonium præbens indubitatum, quòd ſpiritualiter anima purificetur. Sic res aliæ viſibiles & externæ, vt oleum, panis vinique ſpecies, quarum in Sacramentis neceſſarius eſt vſus, aptè nobis conſtituuntur tum ad ſignificandum, tum ad conferendum homini diuinam gratiam, animæque ſalutem, modò ad hæc non indignè [g] accedatur.

g Proſper ſentē. 69. ex Auguſt. in pſal. 142.

h Concil. Floren. Ioan. 3. a Tit. 3. b Actor. 8. c. 1. b Luc. 24. g Ioan. 6. f Ioan 20. f

F. Per Baptiſmum [h] etenim regeneramur & renouamur: per Confirmationem augemur & roboramur: per Euchariſtiam nutrimur & reficimur: per Pœnitentiam reſtituimur & ſanamur in vita ſpirituali: in qua per reliqua itidèm Sacramenta, pro ſua cuiuſque ratione iuuamur atque prouehimur, vt ſuo deindè loco aperiemus.

TESTIMONIA.

Etymologia nominis Sacramenti.

1. A. BERNARDVS in ſermone de cœna Domini: Sacramentum dicitur ſacrum ſignum, ſiue ſacrum ſecretum. Et paulò pòſt: Appropinquans paſſioni Dominus, de gratia ſua inueſtire curauit ſuos, vt inuiſibilis gratia ſigno aliquo viſibili præſtaretur. Ad hæc inſtituta ſunt omnia ſacramenta. Diuiſiones gratiarum, diuerſis ſunt traditæ ſacramentis.

Sacramenta ſunt ſigna ad inuiſibilem gratiam cōferendam inſtituta.

Sacramētū, i. ſacrū ſignum

2. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite quinto: Sacrificium viſibile, inuiſibilis ſacrificij ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum eſt.

3. IDEM libro tertio de doctrina Chriſtiana, capite nono: Quædam pauca ſigna pro multis, eadémque factu facilima &c. vt ſuprà, quæſt. ſecunda, D. teſtimonio tertio.

Chriſtus Sacramentorū author.

4. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Author ſacramentorum quis eſt, niſi Dominus Ieſus? De cælo iſta ſacramenta venerunt.

Continent & conferūt gratiam Sacramenta.

5. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis Eccleſiæ: Sacramenta veteris legis non cauſabant gratiam, ſed eam ſolùm per paſſionem Chriſti dandam eſſe figurabant. Hæc verò noſtra & continent gratiam, & ipſam dignè ſuſcipientibus conferunt.

A Chriſto inſtituta.

Sunt ſeptem.

6. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſeptima, canone primo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit Sacramenta nouæ legis non fuiſſe omnia à Ieſu Chriſto Domino noſtro inſtituta: aut eſſe plura vel pauciora, quàm ſeptem, videlicet Baptiſmum, Confirmationem, Euchariſtiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium: aut etiam aliquod horum ſeptem non eſſe verè & propriè Sacramentum, anathema ſit. CANONE ſecundo: Si quis dixerit ea ipſa nouæ legis ſacramenta à ſacramentis antiquæ legis non differre, niſi quia cæremoniæ ſunt aliæ, & alij ritus externi, anathema ſit. CANONE ſexto: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non continere gratiam, quam ſignificant: aut gratiam ipſam non ponentibus obicem non conferre, quaſi ſigna tantùm externa ſint acceptæ per fidem gratiæ vel iuſtitiæ, & notæ quædam Chriſtianæ profeſſionis, quibus apud homines diſcernuntur fideles ab infidelibus, anathema ſit. CANONE ſeptimo: Si quis dixerit non dari gratiam per huiuſmodi Sacramenta ſemper, & omnibus, quantùm eſt ex parte Dei, etiam ſi ritè ea ſuſcipiant, ſed aliquando, & aliquibus, anathema ſit. ET capite octauo: Si quis dixerit, per ipſa nouæ legis Sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, ſed ſolam fidem diuinæ promiſſionis ad gratiam conſequendam ſufficere, anathema ſit.

A veteris legis ſacramētis differunt.

Continent & conferūt gratiam.

Ex opere operato.

1. C. AVGVSTINVS epiſtola vigeſimatertia ad Bonifacium: Si Sacramenta quandam ſimilitudinem earum rerum quarum Sacramenta ſunt, non haberent, omninò ſacramenta non eſſent.

Signa ſunt earū rerum, quarum ſunt Sacramenta.

2. ITEM in libro de catechizandis rudibus, capite vigeſimoſexto: Cùm ei benè commendatum fuerit, ſignacula quidem rerum diuinarum eſſe viſibilia, ſed res ipſas inuiſibiles in eis honorari &c.

1. D. IDEM in pſalmum ſeptuageſimumtertium: Alia ſunt ſacramenta dantia ſalutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui teſtamenti dant ſalutem, ſacramenta veteris teſtamenti promiſerunt Saluatorem. Mutata ſunt ſacramenta, facta ſunt faciliora, pauciora, ſalubriora, feliciora.

Sacramenta nouæ legis dāt ſalutem.

2. IDEM in pſalmum ſeptuageſimūſeptimum: Et cùm eſſent omnia communia ſacramenta, non communis erat omnibus gratia, quæ ſacramentorum virtus eſt.

Gratia eſt Sacramentorū virtus.

3. ET libro decimonono contra Fauſtum Manichæum, capite vndecimo: Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimùm, & ideò contempta ſacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, ſine qua non poteſt perfici pietas.

Vis ſacramētorum.

4. CONTRA eundem eiuſdem libri capite decimotertio: Prima Sacramenta ideò ablata, quia impleta: & alia ſunt inſtituta virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora.

Virtute maiora & vtilitate meliora Sacramēta nouæ legis.

5. ET capite decimoſexto: Quid enim ſunt aliud quæque corporalia Sacramēta, niſi quædā quaſi verba viſibilia, ſacroſancta quidē, verūtamen mutabilia & temporalia? Deus enim æternus eſt, nec tamen aqua & omnis illa actio corporalis, quæ agitur cùm baptizamus, & fit, & tranſit, æterna eſt: vbi rursùs etiam illæ ſyllabæ celeriter ſonantes & tranſeuntes, cùm dicitur Deus, niſi dicantur, non conſecratur. Hæc omnia fiunt & tranſeunt, ſonant & tranſeunt: virtus tamen, quæ per iſta operatur, iugiter manet: & donum ſpiritale, quod per iſta inſinuatur, æternum eſt.

Virtus Sacramentorū manet, licèt actio & prolatio verborum tranſeat.

6. CYPRIANVS in ſermone de Cœna Domini, vt in textu.

7. AV-

Digitized by Google

Singula Sacramẽta quid efficiant.

Ministri mali Sacramentis suam vim nõ adimunt.

7. AVGVSTINVS libro tertio contra Donatistas, capite decimo: Baptismus Christi verbis euangelicis cõsecratus, & per adulteros, & in adulteris sanctus est, quanuis illi sint impudici & immundi: quia ipsa eius sanctitas pollui nõ potest, & sacramento suo diuina virtus assistit, siue ad salutem benè vtentium, siue ad pernicié malè vtentium. An verò Solis vel etiam lucernæ lux, cùm per cœnosa diffunditur, nihil indè sordium contrahit; & baptismus Christi potest cuiusquam sceleribus inquinari?

Simile.

Sacramentis nõ nocet ministrorũ improbitas.

8. IDEM libro quinto contra eosdem, capite vicesimo: Si Deus adest Sacramentis & verbis suis per qualeslibet administrentur, & Sacramenta Dei vbiquè recta sunt, & mali homines quibus nihil prosunt, vbiquè peruersi sunt.

1. E. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quẽ effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum.

2. AD Romanos sexto: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et paulò pòst: Qui mortuus est, iustificatus est à peccato.

3. PRIORIS ad Corinthios sexto: Neque fornicarij &c. regnum Dei possidebunt. Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis, in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

4. TERTVLLIANVS in libro de Resurrectione carnis, capite octauo: Caro abluitur, vt anima emaculetur &c. vt suprà, quæstione secunda, D. testimonio sexto.

5. PROSPER sententia sexagesimanona, ex Augustino in psalmum centesimum quadragesimumsecundum desumpta: Sacramentum pietatis in iudicium sibi sumit indignus. Benè enim esse non potest malè accipienti quod bonum est.

Malè vtentes Sacramentis.

2. F. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Horum septem Sacramentorum, quinque prima ad spiritualem vniuscuiusque hominis in seipso perfectionem: duo vltima, ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationémque ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur: per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & roborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia. Quòd si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per pœnitentiam spiritualiter sanamur: Spiritualiter etiã & corporaliter (prout animę expedit) per extremam Vnctionem. Per Ordinem verò Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter: per Matrimonium corporaliter augetur.

2. IOANNIS tertio: Nisì quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

3. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum &c. vt suprà E. testimonio primo.

4. ACTORVM octauo: Cùm audissent Apostoli qui erant in Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei &c. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum.

5. ET capite primo: Accipietis virtutem superuenientis spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.

6. LVCAE vigesimoquarto: Ego mitto promissum patris mei in vos: vos autem sedete in ciuitate, quoadusquè induamini virtute ex alto.

7. IOANNIS sexto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

8. ET capite vigesimo: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

IIII.

Quibus partibus constat vnumquodque Sacramentum?

A. VERBO [a] & elemento. Per Verbum hîc intellige certa quædam & determinata verba, in quibus ipsa consistit forma, quam vocant Sacramenti. Per Elementum accipe res externas, quæ vera materia sunt Sacramentorum, vt aqua, oleum, panis, vinum & eiusmodi.

[a] Concilium Florẽtinum. Aug. tractat. 80. in Ioannem.

B. Iam his partibus perfectè sumptis adiunguntur reliqua, quæ ad cuiusque Sacramenti tum idoneam collationem, tum dignam susceptionem spectant, videlicet institutio Diuina, [b] minister idoneus, intentio recta in ministro, Fides in suscipiente, & si quæ sunt huius generis alia.

[b] Tridẽt. syn. sess. 7. canon. 10. & 11. de Sacramentis in genere. Item Florentina.

TESTIMONIA.

Materia, Forma, Minister, Intentio, necessaria sunt ad vnũquodque Sacramentum.

1. A. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquàm materia, verbis tanquàm forma, & persona ministri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia. Quorum si aliquod defit, non perficitur Sacramentum.

Ex verbo & elemẽto cõstat Sacramentum. Ioan. 13.

2. AVGVSTINVS tractatu octogesimo in Ioannem: Detrahe verbum, & quid est aqua nisì aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum etiam ipsum, tanquàm visibile verbum. Vndè ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, nisì faciente verbo: non quia dicitur, sed quia creditur? Nam & in ipso verbo, aliud est sonus transiens, aliud virtus manens.

Virtus manens.

1. B. TRIDENTINA Synodus sessione septima, canone decimo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo, & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.

Non quiuis Christianus est Sacramẽtorum minister.

3. ET canone vndecimo: Si quis dixerit, in ministris dum Sacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit.

In ministris requiritur intentio faciẽdi quod facit Ecclesia.

3. FLORENTINVM, vt suprà A. testimonio primo.

V.

Quot sunt Sacramenta?

A. SEPTEM, [a] quæ à Christo per Apostolos accepta conseruauit, ac

[a] Conc. Floren. Constant. sess. 15. Et Tridentin. sess. 7. can. 1.

Digitized by Google

fideliter dispensauit hucusquè Christi [b] sponsa, & columna veritatis Ecclesia. Sunt autem hæc: [c] Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium.

b Cantic. 4. c 1. Tim. 3. d

c Matth. 28. d Actor. 8. c Matth. 26. c Ioan. 20. f Iacob. 5. c 1. Tim. 4. d Ephes. 5. g

B. Nec refert sanè, si eiusmodi vocabula in Scripturis non extent omnia, modò de re ipsa constet, ac Sacramentorum veritas & virtus Diuinis testimonijs approbetur. Quanquàm [d] ea, quæ vniuersalis Ecclesia ex Apostolorum traditione retinet, atque conseruanda commendat, etiamsi in Scriptura diuina non reperiantur, plenam apud nos fidem, vt anteà docuimus, habere merentur. Ac de singulorum quidem Sacramentorum institutione posteà suo loco.

d Aug. lib. 4. cont. Donat. cap. 24. Et lib. 2. ca. 7. lib. 5. cap. 23. Item epist. 118. ca. 1. Chrysost. in 2. ad Thessalo. hom. 4.

C. Vis autem eorum, vt fidissimus Scripturæ interpres Augustinus [e] inquit, inenarrabiliter valet plurimùm, & ideò contempta sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas. Atque vt idem alibi [f] docet: Contemptor visibilis Sacramenti, inuisibiliter sanctificari nullo modo potest.

e Lib. 19. cont. Faust. cap. 11. & 16. Item tract. 80. in Ioannem.

f Super Leuit. quæst. 84. & lib. 32. contra Faustũ, ca. 14.

TESTIMONIA.

Septem sunt Sacramenta.

1. A. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis Ecclesiæ: Nouæ legis septẽ sunt Sacramenta, videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium.

Sacerdotes Catholici quàuis mali, fideliter sentiunt de 7. Sacramentis Ecclesiæ.

2. CONCILIVM Constantiense Sessione decimaquinta, hunc articulum octauum Ioannis Hus damnauit, Sacerdotes quomodolibèt crimi-nosè viuentes, sentiunt infideliter de septem Sacramentis Ecclesiæ.

Nõ plura nec pauciora q̃ septem, sunt verè & propriè Sacramenta nouæ legis à Christo instituta.

3. CONCILIVM Tridentinum Sessione septima, canone primo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura aut pauciora quàm septem, videlicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium: aut etiam aliquod horum septem non esse verè & propriè Sacramentum, anathema sit.

4. CANTICORVM quarto: Vulnerâsti cor meum soror mea sponsa.

5. PRIORIS ad Timotheum tertio: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

6. MATTHAEI vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

7. ACTORVM octauo: Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

8. MATTHAEI vigesimosexto: Accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit: dedit{q} discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

9. IOANNIS vigesimo: Accipite Spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

10. IACOBI quinto: Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini &c.

11. PRIORIS ad Timotheum quarto: Noli negligere gratiam quæ in te est: quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij.

12. AD Ephesios quinto: Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia.

1. B. AVGVSTINVS libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto, 2. ITEM libro secundo, capite septimo, 3. ET libro quinto, capite vigesimotertio, 4. ITEM in epistola centesima decimaoctaua, capite primo, quæ habeat, vide suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione quarta, A. partìm in textu, partìm testimonio primo, tertio, & quarto.

5. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in secundum caput posterioris ad Thessalonicenses, vt suprà ibidem, quæstione secunda, C. testimonio tertio.

1. C. AVGVSTINVS libro decimonono cõtra Faustum, capite vndecimo, 2. ET decimosexto: suprà, quæstione tertia, D. testimonio tertio & quinto.

3. IDEM tractatu octogesimo in Ioannem: Vndè ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat?

4. ITEM super Leuiticum quæstione octogesimaquarta, vt suprà, quæstione secunda de Sacramentis, D. testimonio quarto.

5. IDEM libro trigesimosecũdo contra Faustũ, capite decimoquarto: Quisquis illa tunc etiã opera, quæ ad significandum agi iubebantur, non obseruabat, pœnas diuinitùs constitutas, rectissimo iudicio persoluebat. Sicut nunc si quis Sacramenta noui testamenti pro temporis ratione distincta, fuerit ausus sacrilega temeritate violare.

Sacramentorum violatores pœnas luunt.

VI.

Quare instituta sunt Sacramenta?

A. PRIMVM, vt sint præsentissima remedia contra peccatum, quod lethalis est [a] animæ morbus, ac nisi hoc tempore curetur, perpetuam adfert damnationem. Quamobrem hæc longè [b] præstant legis antiquæ Sacramentis, virtute vtiquè maiora, vtilitate meliora, numero pauciora, intellectu augustiora, obseruatione faciliora, significatione præstantiora, quæ præterquàm quòd significant, etiam sanctificant,

a Sapien. 16. b Eccli. 21. a Rom. 6. d

b Florent. Conc. Trident. Sess. 7. can. 2. & 4. de Sacramentis in genere.

Digitized by Google

cant, ac salutem dant: vt è Scripturis Augustinus [c] optimè colligit.

c Lib.19. cõtra Faust.ca.13. lib.3.de doctri.Christiana, cap.19. Epist.1.8.cap.1.

B. Secundò, vt habeamus certa efficaciaque signa Diuinæ erga nos gratiæ & voluntatis, quæ dum in sensus externos incurrunt, non solùm excitant fidem in Christum, Deique [d] misericordiam & bonitatem, verumetiam viuifica sunt instrumenta, per quæ visum est Deo, [e] salutem nostram efficaciter operari. Vt præclarè dictum sit [f] iam olim, per seipsum quoquè Sacramentum multùm valere.

d Rom.9.c

e Tit.3.b Ioan.6.f & 20.e

f August.lib.4. cõtta Donat.cap.24.

C. Tertiò, vt [g] extent velutì symbola & externæ notæ Christianæ professionis, quibus Dei & Ecclesiæ filij se mutuò agnoscant: vtque in vnione, humilitate & obedientia se fructuosè exerceant & contineant, atque ità vnius religionis necessarijs quasi nexibus & fœderibus inter se inuicèm maneant colligati. Alioquin sine Sacramentis nec constare, nec discerni satìs vlla religio potest.

g Idem lib.19.contra Faustum cã.11. & cã.17. de verâ religione. Basil.homi.13.in exhortatione ad Baptismũ.

TESTIMONIA.

1. A. SAPIENTIAE decimosexto: Homo per malitiam occidit animam suam.

2. ECCLESIASTICI vigesimoprimo: Quasi à facie colubri fuge peccatum.

3. AD Romanos sexto: Stipèdia peccati, mors.

4. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Sacramenta veteris legis non causabant gratiam, sed eam solùm per passionẽ Christi tandam figurabant: Hæc verò nostra & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt.

Præstant Sacramẽtis veteris legis.

5. CONCILIVM Tridentinum Sessione septima, canone secundo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, ea ipsa nouæ legis Sacramenta à Sacramentis antiquæ legis non differre, nisì quia cæremoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi, anathema sit.

Inter se quid differant.

6. ET canone quarto: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua: & sine eis aut eorum voto per solam fidem homines à Deo gratiam iustificationis adipisci, licèt omnia singulis necessaria non sint, anathema sit.

Ad salutem necessaria quomodo sunt.

7. AVGVSTINVS libro decimonono contra Faustum Manichæum, capite decimotertio, vt suprà quæst.tertia, D.testimonio quarto.

8. IDEM libro tertio de doctrina Christiana, capite nono, vt suprà quæst. secunda, D.testimonio tertio.

9. ITEM in epistola centesima decimaoctaua, capite primo: Dominus noster Iesus Christus Sacramentis numero pauciſſimis, obseruatione facillimis, significatione præstantissimis societatem noui populi colligauit, ficuti est Baptismus Trinitatis nomine cõsecratus, Communicatio Corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in scripturis commendatur.

Præstantiora Sacramentis Veteris legis.

1. B. AD Romanos nono: Vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparauit in gloriam.

2. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

3. IOANNIS sexto: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

4. ET capite vigesimo: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.

5. AVGVSTINVS libro quarto cõtra Donatistas, capite vigesimoquarto, volens ex circunci-sione ostẽdere quid valeat in paruulis Baptismus: Cur, inquit, præceptum est Abraham, vt omnem deinceps infantem masculum octauo die circuncideret, qui nondùm potuerat corde credere, vt ei deputaretur ad iustitiam; nisì quia & ipsum per seipsum sacramentum multùm valebat? &c.

Ipsum per se Sacramentũ plurimùm valet.

1. C. AVGVSTINVS libro decimonono contra Faustum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis & c. vt suprà, quæstione secunda, D.testimonio secundo.

2. IDEM in libro de vera religione, capite decimoseptimo: Vbì venit gratia Dei quæ per prophetas ventura canebatur, ab ipsa Dei sapiẽtia homine assumpto, à quo in libertatẽ vocati sumus, pauca Sacramenta saluberrima constituta sunt, quæ societatem Christiani populi, hoc est, sub vno Deo liberæ multitudinis, continerent.

Vinculum fidelium.

3. BASILIVS in exhortatione ad baptismum, quæ est homilia decimatertia ex homilijs variorum argumentorum ad populum: Tesseram dutes sub se militantibus dant, vt amici facilius inuicèm se noscentes exhortentur, & si cum hostibus commisceantur, eo facilius discerni ac separari possint. Quòd si fortè commilitonum separatio fiat, nemo te, quarum, nostrarum an aduersarij, partium sis nouerit, nisì mysticis signis familiaritatem præte feras, nisì signatum sit super te lumen vultus Domini: nisì characterem in te agnoscat angelus, quonam modo pro te pugnabit, aut ab inimicis vindicabit? Quomodò, inquã, dices, Dei sum, signa non ostendens? An ignoras quemadmodùm signatas domos in Aegypto exterminator præterijt, in non signatis verò primogenita peremit? Thesaurus non obsignatus, furibus facilè patebit.

Signa Christianorum. Psal. 4.

VII.

Quid verò sentiendum est de Sacramentorum ministris?

A. ITA planè sentiendum est de illis, tanquàm [a] ministris Christi & dispensatoribus mysteriorum Dei, qui [b] portant vasa Domini, Tabernaculoque deseruiunt, qui & sacris ex professo præsunt, eaque iure quodam administrant. Non enim omnibus [c] indifferenter, sed sacerdotibus & Episcopis incumbit, ac diuinitùs iniunctum est, Sacramenta conficere, dispensare vel administrare.

a 1.Cor.4.a

b Esa.52.c Num.1.g 3.Reg.8.a

c Num.16.a 2.Reg.6.b 2.Para.26.c Concilij Niceenum, can.14. Tridẽ. sess. 7.de Sacramen. in genere, can.10.

B. At nè putemus vnquàm ex vita & probitate ministrorum [d] Sa-

d 1.Cor.1.b 3.b Cõc.Trid. sess.7. de Sacramẽ. can.12.

Digitized by Google

Nazian. orat. 40. in sanctũ Baptisma.

menta pendére, hanc nobis regulam præscribit [e] Augustinus: Non ideò veriora & sanctiora sunt Sacramenta, quia per meliorem ministrantur: illa nanque per se ipsa vera & sancta sunt, propter verum & sanctum Deum, cuius sunt. Et rursùs: [f] Memento Sacramentis Dei obesse nihil mores malorum hominum, quô illa vel omninò non sint, vel minùs sancta sint. Suffragatur his [g] Ambrosij illa sententia: Non merita personarum consideres, sed officia sacerdotum: putà in administratione Sacramentorum. Nam & per [h] indignos consueuit Deus operari, & nihil propter Sacerdotis vitam Sacramenti gratia læditur, Chrysostomo [i] teste.

e Contra Cresconium lib. 4. cap. 20. Et lib. 4. cõt. Donatistas, cap. 4.

f Contra literas Petiliani, lib. 2. cap. 47. Idem tractatu 5. in Euang. Ioan.

g De his qui mystetijs initiantur, cap. 5.

h Ioan. 11. g Matth. 23. a

i Homil. 8. in 1. Corinth.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios capite quarto: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

2. ESAIAE quinquagesimosecundo: Mundamini qui fertis vasa Domini.

3. NVMERORVM primo: Cuncta vasa tabernaculi, & quicquid ad cæremonias pertinet, Leuitæ portabunt. Cùm proficiscendum fuerit, deponent Leuitæ tabernaculum. Quisquis externus accesserit, occidetur.

4. TERTII Regum octauo capite: Tulerunt arcam sacerdotes, & portauerunt arcam Domini, & tabernaculum fœderis, & omnia vasa sanctuarij quæ erant in tabernaculo: & ferebant ea sacerdotes & Leuitæ.

5. NVMERORVM decimosexto: Cùm stetissent aduersùs Moysen, (Core, Dathan atq; Abiron) dixerunt: Sufficiat vobis quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus &c: Dixitq; Moyses ad Core: Audite filij Leui: Num parùm est, quòd separauit vos Deus Israel ab omni populo, & iunxit sibi, vt seruiretis ei in cultu tabernaculi, & staretis coram frequentia populi, & ministraretis ei? &c.

6. SECVNDI Regum sexto: Extẽdit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. Iratusq; est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi iuxta arcam Dei.

7. SECVNDI Paralipomenon vigesimosexto capitæ: Sed cùm roboratus esset Ozias, eleuatum est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum: ingressusq; templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis, statimq; ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta viri fortissimi, restiterunt Regi atque dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino: sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusce modi ministerium. Egredere de sanctuario, nè contemperis: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. Iratusq; Ozias & tenens in manu thuribulum, vt adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statimq; orta est lepra in fronte eius coram sacerdotibus in domo Domini super altare thymiamatis. Cumq; respexisset eum Azarias pontifex & omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & festinatò expulerunt eum, sed & ipse perterritus accelerauit egredi, eò quòd sensisset ilicò plagam Domini. Fuit igitur Ozias rex leprosus vsque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini.

8. PRIMA synodus Nicena canone decimoquarto: Peruenit ad sanctum Concilium, quòd in locis quibusdam & ciuitatibus, presbyteris Sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, vt hi qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant, &c.

Sacramenta ministrare nõ est omnium.

9. TRIDENTINA synodus sessione septima de Sacramentis in genere, canone decimo: Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.

1. B. PRIORIS ad Corinthios primo capite: Nunquìd Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis?

2. ET capite tertio: Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus? Ministri eius cui credidistis, & vnicuique sicut Dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus.

3 CONCILIVM Tridentinum sessione septima de Sacramentis in genere, canone duodecimo: Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modò omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, seruauerit, non conficere aut conferre Sacramentum, anathema sit.

Ministrorum improbitas nihil derogat Sacramentis.

4. GREGORIVS Naziãzenus oratione quadragesima in sanctum Baptisma: Nè dicas, Baptizet me Episcopus, atque is Metropolitanus, aut Hierosolymitanus, (nõ enim locorum est gratia, sed Spiritus) isq; etiam claro & nobili genere ortus, (graue enim fuerit, nobilitati meæ ob eius qui baptizat, obscuritatem, labem, ac dedecus inferri) aut si Presbyter, saltem qui cælebs sit, qui continentiæ laude atque angelica viuendi ratione floreat. Graue enim fuerit, si in purgationis tempore inficiar atque commaculer. Nè concionatoris aut baptizantis authoritatem inquiras. Alius horum iudex est, ac rerum obscurarum explorator: quandoquidem homo faciem, Deus autem cor intuetur. Tibi autem quiuis ad purgationem satis idoneus est, qui modò inter probatos censeatur, ac non apertè condemnatus sit, atque ab Ecclesia alienus. Qui curationis indiges, in iudices iudicium nè arripe, nec eorum, à quibus purgaris, dignitates excute, nec inter genitores delectum habe. Est quidem alius alio præstantior, vel inferior: te autem quiuis est superior. Sic tecum reputa. Sint duo annuli, alter aureus, alter ferreus: atque ambo eandem Imperatoris imaginem insculptam habeant, ac deindè ceram imprimant: Quid tandèm hoc signum ab illo signo differet? Nihil. Materiam in cera internosce, quamlibet singulari solertia sis: Dic vtrum è duobus signis aureo annulo, vtrum ferreo expressum sit, quóque modo vnum idémque signum existat. Discrimen enim in materia est, non in signo. Sic tibi quoquè omnes qui baptizandi munere funguntur, idonei habeantur. Quanuis enim alius alium vitæ probitate antecellat, eadem tamen Baptismi vis est. Ac quiuis tibi initiator est, qui modò eadem fide informatus est.

Ministri conditio nihil baptismo confert.

Similitudine docet eandẽ esse baptismi vim, à quocũque fideli cõferatur.

5. AVGV-

Digitized by Google

5. AVGVSTINVS contra Cresconiũ Grammaticum libro quarto, capite vigesimo: Non ideò veriora &c. vt in textu. Et ideò fieri potest, vt accedens ad societatem populi Dei, alium inueniat à quo facilè baptizetur, alium eligat quem salubriter imitetur. Certus est enim sanctum esse Sacramentum Christi, etiam si per minùs sanctum, vel non sanctum hominem ministratum est, se autem eiusdem ipsius sacramenti sanctitate puniri, si indignè acceperit, si malè vsus fuerit, si ei non conuenienter & congruè vixerit.

6. IDEM libro quarto contra Donatistas, capite quarto: Si per vim Sacramenti Dei auarus dimittit peccata, etiam hæreticus. Si per meritum suum, nec ille nec ille.

7. ITEM libro secundo contra literas Petiliani Donatistæ, capite quadragesimoseptimo: Memento Sacramentis Dei &c. vt in textu.

8. ET tractatu quinto in Euangelium Ioannis: Aliud est baptizare per ministerium, aliud baptizare per potestatem. Baptisma enim tale est, qualis est ille in cuius potestate datur: non qualis est ille, per cuius ministerium datur. Quid tibi facit minister malus, vbi bonus est Dominus? Sint ministri iusti, si volunt. Si autem noluerint esse iusti qui Cathedram Moysi sedent, securum me fecit magister meus, de quo spiritus eius dixit: Hic est qui baptizat. Quomodò securum me fecit? Scribæ, inquit, & Pharisæi super cathedram Moysi sedent: quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Si fuerit minister iustus, computo illum cum Paulo, computo illum cum Petro. Cum istis computo iustos ministros. Qui verò fuerit superbus minister, cum Zabolo computatur, sed non contaminatur donum Christi, quod per illum fluit purum. Baptisma quod dabatur à Paulo, & quod dabatur à Petro, Christi est: & quod datum est à Iuda, Christi erat. Dedit Iudas, & non baptizatum est post Iudam: dedit Ioannes, & baptizatum est post Ioannem. Quia si datus est à Iuda, baptismus Christi erat: qui autem à Ioanne datus est, Ioannis erat. Non Iudam Ioãni, sed baptismum Christi etiam per Iudæ manus datum, baptismo Ioannis etiam per manus Ioannis dato rectè præponimus. Etenim dictum est de Domino antequàm patereturꝰ quia baptizabat plures quàm Ioãnes. Deindè subiunctum est, Quanuis ipse non baptizaret, sed discipuli eius. Ipse, & non ipse. Ipse potestate, illi ministerio. Ergò baptizabãt discipuli eius, & ibi adhuc erat Iudas inter discipulos eius. Quos baptizauit Ioannes, Ioannes baptizauit: quos autem baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Sic ergò quos baptizauit ebriosus, quos baptizauit homicida, quos baptizauit adulter; si baptismus Christi erat, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam; quia columbam attendo, per quam mihi dicitur, Hic est qui baptizat.

9. AMBROSIVS in libro de his qui mysteriis initiantur, capite quinto: Non merita personarum &c. vt in textu.

10. IOANNIS vndecimo: Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, &c. Hoc autem à semetipso non dixit, sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit quòd Iesus moriturus erat pro gente &c.

11. MATTHAEI vigesimotertio: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere, dicunt enim & non faciunt.

12. CHRYSOSTOMVS homilia octaua in priorem ad Corinthios: Nihil propter sacerdotis vitam &c. vt in textu.

Ioan. 1. — Baptismus ioannis præfertur baptismo per Iudam ministratus. Ioan. 4. — Christus baptizauit, quos Iudas baptizauit. Ioan. 1. — Matth. 23. — Baptismus non cõtaminatur, dum per ministrũ malum confertur.

VIII.

Quid iudicandum de Cæremonijs, præcipuè quarum solennis est vsus in Sacramentis?

A. CAEREMONIAE ab Ecclesia probatæ, ritus[a] quidam sunt externi, religiosè ac decenter instituti: Primùm, vt signa, testimonia, & exercitia sint cultus interioris, quem[b] Deus in primis requirit.

B. Deindè, vt viua extent religionis incitamẽta, quibus fragilitas humana ceu adminiculis fulciatur, & ad sacra mysteria tum capessenda, tum retinenda velutì manu ducatur.

C. Postremò, vt quę ad cultum diuinum promouendum, & ad disciplinam[c] concordiamque conseruandam publicam pertinent, honestè ac decenti quodam[d] ordine, sicutì Apostolus iubet, in Ecclesia peragantur.

D. Eæ verò cęremoniæ, quarum est vsus in Sacramentorum administratione, quasque velutì per manus traditas & commendatas nobis[e] à Patribus[f] accepimus, ingenti præcipuè studio retineri & obseruari debent. Nam prętereà quòd decorem illę Sacramentis afferunt, & reuerentiam quandam conciliant, singulari quoquè[g] antiquitatis commendatione nobis sunt venerandæ.

E. Tum præter institutionem vetustissimã & Apostolicam, habent fœcunditatem mysteriorum grauitate atque dignitate plenam, vt sanctissimi doctissimique[h] Patres annotârunt. De his demùm alijsque id genus, præclarè ità[i] Damascenus: Quæ Christiana religio erroris nescia suscipit, & in tot secula seruat inconcussa, minimè vana sunt, sed vtilia, Deo placita, salutique nostræ conducibilia plurimùm.

a Ioan. 9. a 11. d e f 20. e Luc. vlt. g Mar. 7. d 8. c. 10. b Matth. 8. a 14. b

b Ioan. 4. c Matth. 15. b Esa. 1. c

c Leo epist. 81. ad Dioscor. Innocen. ad Decent. Eugubi. epist. 1. Concil. 4. Toletan. 2.

d 1. Cor. 14. g Phil. 4. a b

e Hiere. 6. d Prouer. 22. d

f Basil. de spiritusanct. ca. 27. Triden. Concil. can 13. de Sacr.

g Tertull. de corona militis, cap. 3. Dionysius de eccles. Hierarch. per totum.

h Ambros. de initiãd. myst. August. & alij passim. Vide Isidorum de offic. eccles. & plures alios.

i In sermone de defunctis.

F. Rident

Digitized by Google

F. Rident interìm Sectarij cæremonias, quæ Sacramentis adhibentur: sed ipsi magìs ridendi, aut potiùs deplorandi, quòd cęco iudicio & hostili odio (pessimis consultoribus) freti, aduersùs veritatem clarissimam bellum gerant. Certè de Baptismi cæremonijs vel antiquissimi Theologi nobis testãtur,[k] Dionysius,[l] Clemens,[m] Tertullianus,[n] Origenes,[o] Cyprianus,[p] Basilius,[q] Chrysostomus,[r] Cyrillus.

G. Nugentur licèt ac blasphement impij: magno quidem Patres illi consensu commendant abrenunciationem, exorcismos, aquam benedictam, sacrum Chrisma, crucis signaculum. Ante annos bis sexcentos ferè scripsit Basilius[s] in hunc modum: Consecramus aquã baptismatis, & oleum vnctionis, & prętereà eum qui baptismũ accipit.

H. Verùm de Cæremonijs, quæ Sacramentis omnibus adiunguntur, sigillatìm admonere, vt longum est, ità difficile, & huic quidem instituto haud necessarium. Quin & apertè fatetur Origenes, in[t] Ecclesiasticis huiusmodi obseruationibus esse nonnulla, quæ omnibus quidem facere necesse sit, rationem autem eorum, cur ità fiant, nondùm satìs esse compertam.

k Diony.c.2.eccle.hierar.
l Clem.epist.3.
m Tertull.de coro.milit. cap.3.
n Orig.hom.12.in Nume.
o Cyprian.epist.70.
p Basil de spiritusan.c.27.
q Chrysost.hom. de Adam & Eua.
r Cyril.Hiero Catech.1.2. 3.& 4.mystago.
s Basil.ibid. Vide Rabanũ de instit.cler. lib.1.cap.27. 28. & Isidor.lib.2.de offic. eccles.cap.20. Ambro.lib. 1.2.& 3. de Sacramentis.& de ijs qui myst.initiantur. August. lib.1.de nupt. cap. 20. & lib.2. cap.18.& 29. & lib 4.de Symb.ad Catechu. cap.1.
t Homil.5.in Nume. Item Diony.cap.1. & vlt.eccles. hierarch. & August.lib. de doctr.Christ.cap.9.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS nono capite: Liniuit lutum super oculos eius, & dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloe, quod interpretatur, Missus. Abijt ergò, & lauit: & venit videns.

2. IDEM vndecimo capite: Iesus ergò vt vidit Mariam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, & turbauit seipsum, & dixit &c. Et paulò pòst: Iesus ergò rursùm fremens in semetipso, venit ad monumentum &c. Et rursùm pòst: Iesus autem eleuatis sursùm oculis, dixit &c. Hæc cùm dixisset, voce magna clamauit: Lazare, veni foràs. Et statìm prodijt qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Iesus: Soluite eum, & sinite abire.

3. ITEM vigesimo: Hæc cùm dixisset, insufflauit: & dicit eis, Accipite spiritum sanctum.

4. LVCAE vltimo: Eduxit autem eos foràs in Bethaniam, & eleuatis manibus suis, benedixit eis.

5. MARCI septimo: Et adducunt ei surdum & mutum, & deprecabantur eum vt imponat illi manum. Et apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas eius: & expuens tetigit linguam eius: & suspiciés in cælum, ingemuit, & ait illi &c.

6. ITEM octauo capite: Adducunt ei cæcum, & rogabant eum vt illum tangeret. Et apprænsa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos eius, impositis manibus suis, interrogauit eum, si quid videret, &c. Deindè iterùm imposuit manus super oculos eius, & cœpit videre.

7. IBIDEM capite decimo: Et cõplexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos.

8. MATTHAEI octauo: Extendens Iesus manum, tetigit eum, dicens: Volo, Mundare.

9. IBIDEM decimoquarto: Acceptis quinque panibus & duobus piscibus, aspiciens in cælum, benedixit & fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis.

10. IOANNIS quarto: Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

11. MATTHAEI decimoquinto: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.

12. ESAIAE primo: Solennitates vestras oderuit anima mea, facta sunt mihi molesta, laborauì sustinens. Et cùm extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.

1. C. LEO Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum: Non ergò patimur, vt cùm vnius nos esse corporis & fidei fateamur, in aliquo discrepemus, & alia doctoris, alia discipuli instituta videantur, Petri scilicet Apostoli, & Euangelistæ Marci.

Cõcordia in diuino cultu, Romę & Alexandriæ.

2. INNOCENTIVS primus ad Decentium Eugubinum epistola prima: Si instituta Ecclesiastica, vt à beatis Apostolis tradita, integra vellent seruare Domini sacerdotes, nulla diuersitas, nulla varietas in ipsis ordinibus & consecrationibus haberetur. Sed dum vnusquisque non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc ęstimat esse tenendum, indè diuersę in diuersis locis vel ecclesijs aut teneri aut celebrari videntur, ac fit scandalum populis: qui dum nesciunt traditiones antiquas humana præsumptione corruptas, putant sibi aut ecclesias non conuenire, aut ab Apostolis vel ab Apostolicis viris cõtrarietatem inductam. Quis enim nesciat aut nõ aduertat id quod à principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc vsque custoditur, ab omnibus debere seruari?

B. Petri instituta & Rom. Ecclesiæ obseruanda.

3. CONCILIVM quartum Toletanum canone secundo: Vnus ordo orandi atque psallendi à nobis per omnem Hispaniam atque Galliciam conseruetur: vnus modus in Missarum solennitatibus, vnus in vespertinis officijs, nec diuersa sit vltrà in nobis ecclesiastica consuetudo, quia in vna fide continetur & regno.

Cõcordia in diuinis officijs celebrãdis.

4. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Omnia autem honestè & secundùm ordinem fiãt in vobis.

5. AD Philippenses quarto: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Et paulò pòst: De cęteto fratres, quæcunque sunt vera, quęcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunq; sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate.

1. D. HIEREMIAE sexto: Hæc dicit Dominus: State super vias & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris.

2. PROVERBIORVM vigesimosecũdo: Nè transf-

Digitized by Google

transgrediaris terminos antiquos, quos posuerũt patres tui.

3. BASILIVS de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo: Dogmata quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus è doctrina scripto prodita, quædam rursùs ex Apostolorũ traditione in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem, nec his quisquam cõtradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint iura ecclesiastica. Reliqua vide suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A. testimonio secundo.

4. TRIDENTINVM concilium canone decimotertio de Sacramentis in genere, sessione septima: Si quis dixerit, receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in solenni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contẽni, aut sine peccato à ministris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.

Cæremoniarũ obseruatio præcipitur.

5. TERTVLLIANVS de corona militis, capite tertio: Habẽtes obseruationem inueteratam, quæ præueniendo statum fecit &c. vt suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A. testimonio quinto.

6. DIONYSIVS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia, in singulis propè capitibus tractat de cæremonijs in antiqua Ecclesia vsitatis. Et primùm quidem in secundo capite, de cæremonijs Baptismi: in tertio de cæremonijs circa Sacrificium Missæ & sacram synaxim obseruari solitis: in quarto circa consecrationem Chrismatis & vnguenti: in quinto de ritu sacrorũ ordinum: in sexto de consecratione monachorum: in septimo denique de ijs cæremonijs quæ circa mortuos adhibentur.

E. DAMASCENVS, vt in textu.

DE CAEREMONIIS BAPTISMI.

Baptizandus susceptorem eligit.

1. F. DIONYSIVS Areopagita capite secundo Ecclesiasticæ hierarchiæ: Porrò qui tam sublimium ac tam cælestium munerum sacro fuerit desiderio & amore captus, accedit ad aliquem ex fidelium numero, oratq; vt se ad pontificem ducat: sequuturum omnia quæcunque sibi tradentur, penitùs atque ex toto animo spondens: precaturq; tum vt se adducat, tum vt reliquæ deinceps regendæ vitæ suæ suscipiat curam. Illum, etsi salutis eius sacro amore succenditur, celsitudinem tamen rei humanamq; infirmitatem metientem, continuò horror & angustia difficultatis inuadit. Postremò tamen facturum quod ille postulat, benignissimè pollicetur. assumensq; hominem ad pontificem ducit. ille magna cum lætitia (non

Luc. 15.

secùs quàm ouem perditam) in humeris virum suscipiens, primùm quidem secretiùs ex corde gratias agit, tum in orantis quoquè habitum sternitur, adoratq; supplex atq; veneratur summum illud beneficumq; principium, à quo & vocanda

Rom. 9.

vocantur, & saluanda saluantur. Deindè sacros omnes gradus, vt sibi cooperentur, ac pro salute viri simul congaudeant, agantq; diuinæ clementiæ gratias, in sanctam ecclesiam cogit: atque initiò quidem hymnum aliquè sacris libris insertum, simul cum omnibus ecclesiæ ordinibus canit. Post

Interrogatio Episcopi.

hęc deosculatis sanctis altaribus, ad virum adstantem proficiscitur, percontaturq; ab eo, quidnam volens eò venerit. Illo autem (iuxta quod à susceptore suo fuerat edoctus) impietatem & veri boni ignorantiam accusante, ac diuinæ vitæ opere tam diù se fuisse destitutum ingemiscente, atque orante, vt eius sacratissimo munere ac prece Deo diuinisq; mysterijs frui mereatur: contestatur ei,

Heb 6.

oportere ex integro totoq; corde accedere ad Deum, per cuncta perfectum & immaculatum. Tum

Catechismus

diuinæ quoquè conuersationis ac vitæ illi explicans rationem, an ità velit deinceps viuere, scisci-

Manus impositio.

tatur. Quod vbi ille pollicitus fuerit, imponit eius capiti manum, consignánsque illum sacerdotibus mandat, vt virum susceptoremq; describant. Posteà verò quàm illi descripsêre, sacram effundit precem, quam cùm omnis secum Ecclesia terminauerit, discingit quidem ipsum ac ministrorum manibus exuit: deindè Occidentem versùs illum statuens intendentem, manusq; impingentem ad eandem regionem conuersas, insufflare illum ter Satanam iubet, ac præterea abrenunciationẽ profiteri. Et cùm post trinam abrenunciationis contestationem tertiò se ille abrenunciare professus fuerit, ad Orientem illum traducit, aspicientemq; in cælum, atque intendentem manus, Christo, sacrisq; omnibus diuinitùs traditis consentire iubet. Postquàm verò & hoc ille fecerit, rursùs ter illum profiteri monet. Trina verò ea confessione peracta, rursùs ille orãs benedicit, eiq; manus imponit. Et cùm illum ministri perfectè exuerint, deferunt sacerdotes sanctum vnctionis oleum. At verò pontifex trino crucis sanctæ signaculo vnctionem inchoans, inungendum iam sacerdotibus toto corpore hominem tradit: ipse ad adoptionis matrem proficiscitur, eiusq; aquas sancta prece ac inuocatione sanctificans, terq; in eas ad crucis effigiem sanctissimũ fundens vnguentum, illasq; hoc ritu perficiens, terq; ad numerum sacræ effusionis carmen (quod Prophetæ Dei pleni diuinitusq; afflati cecinêre) pronuncians, semel scilicet per singulos sancti vnguinis iactus, iubet adferri hominem, & cùm illum eiusq; susceptorem quispiam sacerdotum ex descriptione celsa voce prædicauerit, ille quidem à sacerdotibus se tenentibus in aquã ducitur ad pontificis manum. Pontifex autem supernè adstãs, cùm rursùs per aquas sub pontificis manu sacerdotes eius qui initiatur inclamauerint nomen, ter illum pontifex mergit, hac trina illius mersione & emersione tres beatitudinis diuinæ personas inclamans. Assumentes autem illum sacerdotes, susceptori suiq; accessus

Consignatio. Nominum inscriptio.

Ad Occidentẽ conuersio.

Exorcismus. Abrenunciatio.

Ad Orientem conuersio.

Fidei professio. Manuum impositio. Inunctio cũ signo Crucis.

Fontis benedictio cũ infusione sacri vnguenti ad crucis formam.

Citatio nominis.

Trina immersio in aquam.

duci consignãt, & vnà cum ipso illum vestem baptizati munditiæ congruam induunt: sicq; indutum rursùm ad pontificem ducunt. Ille diuino ac deifico prorsùs vnguento virum signans, sacratissimæ communionis participem facit. Ista quidem veluti in signis, sanctæ ac diuinæ regenerationis consummatio est. Quæ profectò nihil habet in se indecens, nihil vel ex ipsis carnalibus imaginibus fœdum: sed adsunt illi dignissimè intelligentiæ signa, naturalibus & humanis ac decentissimis speculis informata. Subiũgit verò paulò pòst singularum cæremoniarum & rituum prædictorum explicationem mysticam.

Suscepto vel patrinus. Candida vestis.

Inunctio episcopalis post baptismum.

Communio.

2. CLEMENS in epistola tertia ad vniuersos, de officio sacerdotis & clericorum: Si quis ergò fidelis voluerit existere, & desiderat baptizari, exutus prioribus malis, de reliquo pro bonis actibus hæres bonorum cælestium exgestis proprijs fiet. Accedat autem qui vult ad sacerdotem suum, &

Dare nomen. Catechismus

ipsi det nomen suum, atque ab eo audiat mysteria regni cælorum, ieiunijs frequentibus operam impendat, ac semetipsum in omnibus probet, vt tribus mensibus iam consummatis, in die festo possit baptizari. Baptizetur autem vnusquisque in

Baptismus in nomine Trinitatis. Inunctio.

aquis perennibus, nomine Trinæ beatitudinis inuocato super se, peruncțus primò oleo per orationem sanctificato, vt ità demùm per hæc consecratus, possit percipere locum cum sanctis.

3. TERTVLLIANVS de corona militis, capite tertio: Aquam adituri, ibidèm, sed & aliquanto priùs in Ecclesia sub antistitis manu contestamur nos renunciare diabolo, & pompæ, & angelis eius. Dehinc ter mergitamur, amplius aliquid respondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit. Indè suscepti, lactis & mellis cõcordiam præguſtamus.

Abrenunciatio. Immersio triplex.

4. ORIGENES homilia duodecima in Numeros: Recordetur vnusquisque fidelium, cùm primùm

primùm venit ad aquas baptiſmi, cùm ſignacula fidei prima ſuſcepit, & ad fontem ſalutaris acceſſit, quibus ibi tunc vſus ſit verbis, & quid renunciauerit diabolo; non ſe vſurum pompis eius, neque operibus eius, neque vllis omninò ſeruitijs eius ac voluptatibus pariturum.

Abrenunciatio.

lib.1.epiſt.12. Aquæ ſanctificatio.

5. CYPRIANVS epiſtola ſeptuageſima ad Ianuarium & cæteros: Oportet verò mundari & ſanctificari aquam priùs à ſacerdote, vt poſſit baptiſmo ſuo peccata hominis qui baptizatur, abluere. Et paulò pòſt: Sed & ipſa interrogatio quæ fit in Baptiſmo, teſtis eſt veritatis. Nam cùm dicimus, Credis in vitã æternam, & remiſſionem peccatorum per ſanctam Eccleſiam? intelligimus remiſſionem peccatorum non niſi in Eccleſia dari. Vngi quoquè neceſsè eſt eum, qui baptizatus ſit, &c.

Fidei profeſſio.

Inunctio poſt baptiſmum.

Aquæ ſanctificatio & olei

Inunctio.

Trina immerſio.

6. BASILIVS de Spiritu ſancto, capite viceſimoſeptimo: Conſecramus autem aquam Baptiſmatis, & oleum vnctionis, præterea ipſum qui Baptiſmum accipit, ex quibus ſcriptis? Nónne à tacita ſecretaq; traditione? Ipſam porrò olei inunctionem, quis ſermo ſcripto proditus docuit? Iam ter immergi hominem, vndè eſt traditum?

Abrenunciatio.

Reliqua item, quæ fiunt in Baptiſmo, veluti renunciare Satanæ & angelis eius, ex qua ſcriptura habemus? Nónne ex priuata & arcana hac traditione? Nónne ex doctrina quam patres noſtri in ſilentio, quod curioſos & ocioſos ſubmouet, ſeruârunt?

Exorciſmus.

7. CHRYSOSTOMVS in homilia de Adam & Eua: Illud etiam quod circa baptizãdos in vniuerſo mundo ſancta Eccleſia, ſiue ſint paruuli, ſiue iuuenes, vniformiter agit, non ocioſo contemplemur intuitu: Quòd cùm ad regenerationis veniũt Sacramentum, non priùs fontem vitæ ingrediuntur, quàm exorciſmis & exufflationibus clericorum ſpiritus ab eis immundus abigatur, & deincèps vaſa eius eripiantur, in poſſeſſionem translata illius victoris, qui captiuã duxit captiuitatem,

Pſal.67. Epheſ.4.

dedit dona hominibus.

Verſùs Occidẽtem fit renunciatio.

8. CYRILLVS Hieroſolymitanus Catecheſi prima myſtagogica: Primùm ingreſſi eſtis in porticum domus baptiſterij, & ſtantes verſùs Occidentem, mandari vobis audîſtis, vt protenſa manu, tanquàm præſenti Satanæ renunciaretis. Veruntamen audis, quòd nutu manus, tanquàm ad præſentem dicitur: Renuncio tibi Satana. Doceris mox & alteram renunciationis partem addere, Et omnibus tuis operibus. Poſteà dicis, Et omni pompæ illius. Dicis præterea, Et omni tuo cultui. Cùm itaque Satanæ renunciaueris, & omne cum illo pactũ reſcideris, aperitur tibi paradiſus Dei,

Ad Oriẽtem conuerſio.

quem ipſe ad Orientẽ plantauit. Et huius rei ſymbolum eſt, cùm ab occaſu conuerteris ad ortum, quæ lucis eſt regio. Tum admonebaris vt diceres:

Profeſſio fidei.

Credo in Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, & in baptiſma pœnitentiæ. Et hæc quidem in exteriori domo geſta ſunt: in ſequentibus verò myſticis inſtructionibus, in ſancta ſanctorum ingrediemur.

Inunctio.

9. IDEM Catecheſi ſecunda myſtagogica: Statim igitur, vt ingreſſi eſtis, veſtem exuiſtis: Deindè verò iam exuti, exorcizato oleo à ſummis capillis ad infimos vſque peruncti eſtis, & participes effecti fructiferæ illius oleæ Ieſu Chriſti. Illud ergò exorcizatum oleum, ſymbolum eſt pinguedinis Chriſti nobiſcum communicatæ, & quòd omne veſtigium diabolicæ operationis in

Vis exorciſmi & inſufflationis.

nobis deletum ſit. Nam vt inſufflationes ſanctorum & nominis Dei inuocatio, tanquàm vehementiſſima quædam flamma vrit dæmones, & in

Olei exorcizati virtus.

fugam conuertit: ſic & exorcizatum hoc oleum per orationem Deiq; inuocationem, tantam virtutem conſequitur, vt non modò ardentia peccatorum veſtigia expurget, verumetiam omnes inuiſibiles dæmones repellat. Poſteà deducebamini ad ſanctum diuini Baptiſmi lauacrum: atque tũc vnuſquiſque interrogabatur, an crederet in nomen Patris, & Filij, & Spiritusſancti: & confeſſi eſtis ſalutarem confeſſionem, & merſi ter in aqua, rurſùs emerſiſtis.

Profeſſio fidei.

Trina immerſio.

10. ITEM Catecheſi tertia myſtagogica: Nobis poſtquàm ex aquis ſacri lauacri aſcendimus, datum eſt chriſma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus eſt Chriſtus. De quo & beatus Eſaias in ſua prophetia, ex perſona Domini locutus eſt:

Chriſmatis inunctio poſt baptiſmum.

Eſa.61. Luc.4.

Spiritus Domini ſuper me, quapropter vnxit me: euangelizare pauperibus miſit me. Cæterùm vide, nè illud eſſe putes vnguentum tantùm. Quemadmodùm enim panis Euchariſtiæ, poſt ſancti ſpiritus inuocationem, nõ ampliùs eſt panis communis, ſed eſt Corpus Chriſti: ſic & ſanctum hoc vnguentum non ampliùs eſt vnguentum nudum, neque (ſi quis ità appellare malit) commune, poſtquàm iam cõſecratum eſt: ſed eſt Chariſma Chriſti, quod aduentu ſpiritus ſancti, per ipſius diuinitatem, energiam habet. Quo frons & alij ſenſus corporis tui ſymbolicè inungũtur, & corpus quidem iſto viſibili vnguento perungitur, anima verò ſancto viuificoq; ſpiritu ſanctificatur. Ac primùm quidem fronti illinitur, vt eum abſtergat à vobis pudorem, quem primus homo tranſgreſſor perpetuò circunferebat: ſimulq; efficiat, vt poſſitis vultu non velato gloriam Domini intueri. Deindè verò aures vnguntur, vt ad audiendum diuina myſteria aures accipiatis, de quibus dicebat Eſaias: Et addidit mihi Dominus aures ad audiendum. Et Dominus in Euangelio: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Poſteà nares: Vt diuinum recipientes vnguentum, dicatis: Chriſti gratus odor eſt Deo in his qui ſaluantur. Tum verò & pectus inungitur: vt induti thoracem iuſtitiæ, fortiter aduerſùs inſultus diaboli conſiſtatis. Vt enim ſaluator poſt Baptiſmum, & illũ ſancti ſpiritus aduentum, egreſſus in prælium deuicit aduerſarium: ſic & vos poſt ſacrũ baptiſma & Chriſma myſticum, induti armis ſancti ſpiritus, aduerſùs oppoſitam vobis poteſtatem conſiſtitis, & prælia-

Trãſſubſtantiatio.

Chriſmatis dignitas & virtus.

Frontis inunctio.

Aurium.

Eſa.50.

Matth.13.

Narium.

2.Cor.2.

Pectoris.

Matth.4.

mini, dicentes: Omnia poſſum in eo qui me confortat, Chriſto, &c.

Philip.4.

11. DENIQVE Catecheſi quarta myſtagogica: Exutis veſtibus antiquis, & ijs quę ſunt ſecundùm ſpiritum albæ indutis, perpetuò iam in albis incedere oportet. Non hoc ideò dicimus, quaſi alba te ſemper veſtimenta habere ſit neceſsè, ſed quòd his quæ verè alba, ſplendida & ſpiritalia ſunt, veſtiri te oporteat.

Candida veſtis.

1. G. BASILIVS de Spiritu ſancto, capite vigeſimoſeptimo, vt paulò ante, F. teſtimonio ſexto.

2. RABANVS Maurus Moguntinenſis archiepiſcopus libro primo de inſtitutione clericorum, capite vigeſimoſeptimo: Catechizandi ordo hic eſt: Primùm interrogatur paganus, ſi abrenunciat diabolo & omnibus damnoſis eius operibus, atque fallacibus pompis: vt primùm reſpuat errorem, & ſic appropinquet ad veritatem, poſſitq; iuxta Apoſtolum, deponere veterem hominem ſecundùm priſtinã conuerſationem, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris, abnegans impietatem & ſecularia deſideria: Deindè apoſtolicæ fidei oſtenditur ei ſymbolum, & exquiritur ab eo, ſi credat in Deum Patrem omnipotentem, & in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum, & in Spiritum ſanctum, vnum Deum in Trinitate & Vnitate: ſi confiteatur vnam eſſe ſanctam Eccleſiam Catholicam, & ſi credat remiſſionem peccatorum, & carnis reſurrectionem. Hæc ergò omnia ſi ſe verè profitetur credere, iam incipit per fidem induere nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt, in iuſtitia & ſanctitate veritatis: quo tamen plenè induitur, quando per Baptiſmi lauacrum regeneratur. At poſtquàm

Ordo catechizandi.

Abrenunciatio.

Epheſ.4.

Tit.3. Profeſſio fidei.

Epheſ.4.

ſe per

se per cõfessionem veræ fidei in alterius commendauerit dominium, & per abrenunciationem à prioris possessoris se alienauerit seruitio, exufflatur ab eo sæua potestas, vt per pium sacerdotis ministerium spiritui sancto cedat fugiẽs spiritus malignus: signatúrque in se homo signaculo crucis tam in fronte, quàm in corde, vt ipse apostata diabolus, in vase suo pristino suæ interemptionis cognoscens signum, iam sibi deincèps sciat illud esse alienum. Exindè iam dicũtur super eum orationes, vt fiat catechumenus. Tunc datur ei sal benedictum in os, vt per sal typicum, sapientiæ sale condítus, fœtore careat iniquitatis, & nec à vermibus peccatorum vltrà putrefiat, sed magis illæsus seruetur ad maiorem gratiam percipiendam. Dehinc iterùm exorcizatur diabolus, vt suam nequitiam agnoscens, & iustum super se iudicium Dei timens, recedat ab homine, nec iam cõtendat eum arte sua subuertere, nè Baptismum cõsequatur, sed magis honorẽ Deo creatori suo exhibens, reddat opus factori suo. Posteà tanguntur ei nares & aures cum saliua, & dicitur ei illud verbum Euangelicum, quod Iesus, quando surdum & mutum sanauit, tangens cum sputo linguam eius, & mittens digitos suos in auriculas eius, dixit, Epheta: quod est, adaperire. Hoc enim Sacramentum hic agitur, vt per saliuam typicam sacerdotis & tactum, sapiẽtia & virtus diuina salutem eiusdem catechumeni operetur, vt aperiantur ei nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei, vt aperiantur illi & aures ad audiendum mandata Dei, sensúq; intimo cordis reponendum. Deindè benedictione sacerdotali munitur, vt ad sacrum Baptismum cum fide accepta custodiatur. Vngetur illius tunc pectus de oleo sanctificato cum inuocatione sanctæ Trinitatis, vt nullæ reliquiæ latentis inimici in eo resideant, sed in fide sanctæ Trinitatis mens eius confortetur. Vngetur & inter scapulas de eodem oleo, vt vndiquè muniatur, & ad bona opera facienda per Dei gloriam roboretur.

Exufflatio.

Consignatio.

Sal benedictum.

Exorcismus.

Narium & aurium attactus cum saliua.

Mar.7.

Olei sanctificati inunctio in pectore & inter scapulas.

3. ET capite vigesimooctauo: Post hæc consecratur fons, & ad ipsum baptismum catechumenus accedit, & sic in nomine sanctæ Trinitatis trina submersione baptizatur. Et rectè homo, qui ad imaginem sanctæ Trinitatis conditus est, per inuocationem sanctæ Trinitatis ad eandem renouatur imaginem, & qui tertio gradu peccati, id est, consensu cecidit in mortem, tertiò eleuatus de fonte, per gratiam resurget ad vitam. Potest & hęc trina mersio triduanam Domini sepulturam significare, maximè cùm dicit Apostolus: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, vt quomodò surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. & reliqua. Oportet ergò cum inuocatione sanctæ Trinitatis sub trina mersione baptismum confici, vt secundùm personarum differentiam mysterium baptismi celebretur, & secundùm vnitatem substantiæ, vnum baptisma fiat. vndè dicit Apostolus: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. & reliqua. Postq̃ enim ascenderit baptizatus de fonte, statim signatur in cerebro à presbytero cum sacro chrismate, sequente simul & oratione, vt regni Christi particeps fiat, & à Christo Christianus possit vocari. Scriptum est in Euangelio ità: Baptizatus autem Iesus, cõfestim ascendit de aqua, & eccè aperti sunt cæli, & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam & venientem supra se. Benè quidem baptismo continuatur chrismatis vnctio: quia spiritus sanctus, qui per illud chrisma suæ virtutis admixtione sanctificat credentes, baptizato Iesu, statim super illum in columbæ specie descendit: cuius videlicet typum præferebat columba illa, quæ in diluuio ad arcam reportauit ramum oliuæ virentibus foliis, significans vtiquè quòd spiritus sanctus per chrismatis vnctionẽ in baptismate virorem confert fidelibus cælestis gratiæ.

Consecratio fontis.

Cur in nomine S. Trinitatis baptizetur trina mersione.

Rom.6.

Ephes.4.

Vnctio in vertice, quid designet.

Matth.3.

Genes.8.

4. ISIDORVS Hispalensis episcopus libro secundo de officijs ecclesiasticis, capite vigesimo: Exorcizantur autem catechumeni primùm, deindè salem accipiunt, & vnguntur. Exorcismus autem sermo increpationis est contra immundum spiritũ in energumenis siue catechumenis factus, per quem ab illis diaboli nequissima virtus, & inueterata malitia vel violenta incursio, expulsa fugetur. Quod significabat lunaticus ille, quem increpauit Dominus Iesus, & exijt ab illo dæmonium. Potestas autem diaboli exorcizatur, & insufflatur in eis, vt ei renuncient, atque eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini per Sacramentum baptismatis transferãtur. Quod quia paruuli per se renunciare non possunt, per corda & ora gestantium adimpleatur. Sal autem in ministerio catechumenis dandus, à patribus ideò est institutus, vt eius gustu condimentum sapientiæ percipiant, neque desipiant à sapore Christi: nec sint fatui, & retrò respiciant sicut vxor Loth.

Exorcismus quid.

Matth.17.

Paruuli per ora gestantiũ renunciant.

Sal cur adhibeatur.

Gen.19.

5. AMBROSIVS libro primo de Sacramentis, capite primo: Ergò quid egimus sabbato? Nempe apertionem: quæ mysteria celebrata sunt apertionis, quando tibi aures tetigit sacerdos & nares. Quod significat in Euangelio Dominus noster Iesus Christus, cùm ei oblatus esset surdus & mutus, & tetigit aures eius, & os eius. Aures, quia surdus erat: os, quia mutus. Et ait: Effeta, quod Hebraicum verbum est, & Latinè dicitur, adaperire. Ideò ergò tibi sacerdos aures tetigit, vt aperirentur aures tuę ad sermonem, & ad eloquium sacerdotis. Nares, vt bonum odorem accipias pietatis æternæ, & sit in te fidei deuotionisq; plena fragrantia. DEINDE CAPITE SECVNDO: Venimus ad fontem, ingressus es. Occurrit tibi Leuita: occurrit presbyter: vnctus es quasi athleta Christi. Quando te interrogauit, Abrenuncias diabolo & operibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Abrenuncias sæculo & voluptatibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Memor esto sermonis tui &c. CAPITE TERTIO: Deindè accessisti propiùs, vidisti fontem, vidisti & sacerdotẽ supra fontem. ET CAPITE QVINTO: Forma Baptismatis & vsus hoc habet, vt antè fons consecretur, & tunc descendat qui baptizandus est. Nam vbi primùm ingreditur sacerdos, exorcismum facit, secundò super creaturam aquæ inuocationem, posteà & precem defert, vt sanctificetur fons, & adsit præsentia Trinitatis æternæ.

Aurium & narium attactus

Mar.7.

Inunctio.

Abrenunciatio.

Fontis consecratio.

Exorcismus.

7. IDEM libro secundo de Sacramentis, capite quinto: Venit sacerdos, precem dicit ad fontem, inuocat Patris nomẽ, præsentiam Filij & Spiritus sancti, vtitur verbis cælestibus. Cæleſtia verba quæ sunt? quòd baptizemur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. ET capite septimo: Interrogatus es, Credis in Deum Patrem omnipotem? Dixisti, Credo. & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterùm interrogatus es, Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, Credo. & mersisti. Tertiò interrogatus es, Credis & in Spiritum sanctum? Dixisti, Credo. tertiò mersisti. Ergò mersisti, venisti ad sacerdotem, quid tibi dixit? Deus, inquit, Pater omnipotens, qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, concessitq; tibi peccata tua, ipse te vngat in vitam æternam.

Forma baptismi.

Fidei professio.

Inunctio post baptismum qua verborũ forma fiat, & in qua parte.

7. PRAETEREA libro tertio de Sacramentis, capite primo: Accipis autem mysterium, hoc est, vnguentum supra caput. Ascendisti de fonte, quid secutum est? Audisti lectionem, succinctus est summus sacerdos. Licèt enim & presbyteri fecerint, tamen exordium ministerij à summo est

Digitized by Google

sacerdote. Succinctus inquam summus sacerdos, pedes tibi lauit. Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Vide ergò nè fortè propter multitudinem declinauit. ET secũdo capite: Sequitur spiritale signaculum, quia post fontẽ supereſt, vt perfectio fiat &c. Post hæc quid sequitur? venire habes ad altare &c.

Lotio pedum in Ecclesia Mediolanen.

8. IDEM in libro de ijs qui mysterijs initiãtur, capite primo: Aperite aures, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis munere Sacramentorum carpite: quod vobis significauimus, cùm apertionis celebrantes mysterium, diceremus: Effeta, quod est, Adaperire. Hoc mysterium celebrauit Christus in Euangelio, sicut legimus, cùm mutum curaret & surdum. CAPITE SECVNDO: Post hęc reserata tibi sunt sancta sanctorum: ingressus es regenerationis sacrarium. Repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renunciâsti diabolo & operibus eius, mundo & luxuriæ eius ac voluptatibus. Vidisti illic Leuitam, vidisti sacerdotem, vidisti summum sacerdotem. Ingressus vt aduersarium tuum cerneres, cui renunciandum mox putares, ad Orientem conuerteris. Qui enim renunciat Diabolo, ad Christum conuertitur, illum directo cernit obtutu. DEINDE CAPITE TERTIO: Aqua sine prædicatione Dominicæ crucis, ad nullos vsus futuræ salutis est. Cùm verò salutaris fuerit crucis mysterio consecrata, tunc ad vsum spiritalis lauacri & salutaris poculi tẽperatur. CAPITE SEXTO: Post hæc vtiquè ascendisti ad sacerdotem: considera quid secutum sit. Nónne illud quod ait Dauid: Sicut vnguentum in capite? Omnes enim in regnum Dei & in sacerdotium vngimur gratia spiritali. Ascendisti de fonte, memento euangelicæ lectionis. Etenim Dominus noster Iesus in Euangelio lauit pedes discipulis suis &c. CAPITE SEPTIMO: Accepisti post hæc vestimenta candida, vt esset indicium quòd exuẽris inuolucrum peccatorum, induẽris innocentiæ casta velamina. Et in fine capitis: Repete quia accepisti signaculum spiritale, spiritum sapientiæ & intellectus &c. DENIQVE CAPITE OCTAVO: His abluta plebs diues insignibus, ad Christi contendit altaria &c.

Aurium attactus.

Abrenunciatio.

Ad Orientem conuersio.

Aquæ baptismalis benedictio.

Innunctio. Psal. 132.

Ioan. 13. Lotio pedũ.

Candida vestimenta.

Cõfirmatio. Esaiæ 11.

Communio.

9. AVGVSTINVS libro primo de nuptijs & concupiscentia, capite vigesimo: In veritate, non in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis; eiq; renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferãtur. Quid ergò in eis est, per quod in potestate diaboli teneantur, donèc eruantur indè per Sacramentum Baptismatis Christi, quid est, nisi peccatum?

Exorcismus quid facit in paruulis.

10. IDEM libro secundo de nuptijs & concupiscentia, capite decimooctauo: Accusat (Iulianus) Ecclesiam toto orbe diffusam, in qua vbiq; omnes baptizandi infantuli non ob aliud exufflantur, nisi vt ab eis princeps mũdi mittatur foràs, à quo necesse est vasa iræ possideantur.

Cur exufflantur in toto orbe paruuli baptizandi.

11. ET capite vicesimonono: Neque enim ex quo esse cœpit Manichæi pestilentiosa doctrina, ex illo cœperũt in Ecclesia Dei, paruuli baptizandi exorcizari & exufflari, vt ipsis mysterijs ostenderetur nõ eos in regnum Christi, nisi erutos à tenebrarum potestate trãsferri. Et infrà: Hos (Ambrosium & Cyprianum intelligit) iste audeat dicere Manichæos, & antiquissimam Ecclesiæ traditionem isto nefario crimine aspergat, qua exorcizantur & exufflantur paruuli, vt in regnum Christi à potestate tenebrarum, hoc est, diaboli & angelorum eius eruti transferantur.

Exorcismus & exufflatio paruulorum, antiquissima Ecclesiæ traditio.

12. ITEM libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite primo, alloquens catechumenos: Omnia sacramenta quæ acta sunt & agun-

tur in vobis per ministerium seruorum Dei, exorcismis, orationibus, canticis spiritalibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, pauor ipse omni securitate appetendus: hęc omnia, vt dixi, escæ sunt, quæ vos reficiunt in vtero, vt renatos ex baptismo, hilares vos mater exhibeat Christo. Accepistis & Symbolum, protectionem parturientis contra venena serpentis.

Exorcismi. Orationes. Insufflatiões. Cilicium. Inclinatio.

Symbolum.

1. H. ORIGENES homilia quinta in librum Numerorum: Sed & in Ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla huiusmodi, quæ omnibus quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quòd (verbi gratia) genua flectimus orantes, & quòd ex omnibus cæli plagis ad solam Orientis partem cõuersi orationem fundimus, non facilè cuiquam puto ratione compertum. Sed & Eucharistiæ siue percipiendæ, siue eo ritu quo geritur explicandæ, vel eorum quæ geruntur in baptismo verborum, gestorumq;, & ordinum atque interrogationum ac responsionum, quis facilè explicet rationem? Et tamen omnia hęc operta & velata portamus super humeros nostros, cùm ità implemus ea & exequimur, vt à magno pontifice atque eius filijs tradita & commendata susceperimus. Cuncta hæc ergò & horum similia congerimus, nec tamen eorum assequimur rationem: leuamus humeris nostris, & portamus adoperta & obtecta diuina mysteria: Nisi quis sit inter nos Aaron aut filius Aaron, quibus ista conceditur nuda & reuelata perspicere. Ita tamẽ conceditur, vt sciant sibi velanda hæc & operienda, vbi cęteris dari ea, & in opus proferri ratio poposcerit.

Ratio multarum cæremoniarũ obscura est.

2. DIONYSIVS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia capite primo: Necessariò itaque primi illi nostri sacerdotalis muneris duces, cũ ex summa supersubstantialiq; deitate ipsi sancti muneris plenitudinem percepissent, & idipsum deinceps proferre & propagare à diuina bonitate missi essent, ipsiq; (vt qui transissent in Deum) posteros ad diuina prouehere affatim cuperent, visibilibus signis cælestia Sacramenta texerunt, varietateq; ac multitudine quod vnicum est collectum, tradiderunt: & in humanis imaginibus res diuinas, materialibusq; figuris spiritualium maiestatem, atque in ijs quę nobis sunt familiaria, summa illa & supersubstantialia partim scriptis, partim non scriptis institutionibus suis (iuxta quod sacræ definiunt leges) nobis tradiderunt: non modò profanæ multitudinis causa, cui ne ipsa quidem fas est signa contingere, verùm ob id quoquè, quòd hæc nostra sacratissima functio significatiua est, plenaq; (vt dixi) signis pro modo & ratione captus nostri, indigetq; visibilibus figuris, quibus velutì adminiculis ad eorum augustiorem intelligentiam subuehamur.

Apostoli cum signis visibilibus & externis cæremonijs vsi.

3. IBIDEM capite vltimo: Plurima ex his quę ignoramus, causas habent dignissimas, nobis quidem ignoratas, verùm præstantioribus ordinibus cognitas. Complura item summas illas altissimásque substantias latent: soliq; sapientissimæ, ac sapientiæ doctori, diuinitati nota sunt.

Multarũ cæremoniarum & rituum significatio nobis obscura.

4. AVGVSTINVS libro tertio de Doctrina Christiana, capite nono: Sub signo seruit, qui operatur aut veneratur aliquã rem significantem, nescions quid significet: qui verò aut operatur, aut veneratur vtile signũ diuinitùs institutum, cuius vim significationemq; intelligit, non hoc veneratur quod videtur & trãsit, sed illud potiùs, quò talia cuncta referenda sunt. Qui autem nõ intelligit quid significet signum, & tamen signum esse intelligit, nec ipse premitur seruitute. Melius est autem vel premi incognitis, sed vtilibus signis, quàm inutiliter ea interpretãdo, à iugo seruitutis eductam ceruicem laqueis erroris inserere.

Signorum ignotorum veneratio.

DE

Digitized by Google

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

I.

Quid est Baptismus, & an cunctis necessarius?

EST hoc nouæ legis primum & maximè necessarium Sacramentum, in ablutione corporis exteriore, & legitima verborum enunciatione, iuxta Christi institutionem, consistens. Act.2.f Mat.16.d Ioan.3.c 4.a Tit.3.b Matth.28.d Ephes.5.f 1.Pet.3.b

B. Necessarium inquam Sacramentum, non solùm [a] adultis, sed etiam [b] paruulis, ac simul eis efficax ad salutem æternam consequendam. Nascuntur omnes iræ [c] filij: opùs igitur habent etiam paruuli emundatione peccati, nec possunt absque [d] hoc Sacramento mũdari, & in filios Dei regenerari. Nam & generatim Legislator edixit: [e] *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Alibi verò: [f] *Non est voluntas ante Patrem, qui in cælis est, vt pereat vnus de pusillis istis.* Perirent [g] autem non baptizati etiam paruuli, sicut olim in Synagoga Hebræorum pueri [h] incircuncisi.

a Triden.sess.6.cap.4.& sess.7.can.5.de baptismo. Augustin.tract.13.in Ioan. Ambros.de myster.init.cap.4. Clem.epist. 4. ad Iulium.
b Concil.Latera.can.1.& Mileuit.can. 2. Dionys.Eccles.hierar.cap.7.Cyprian. epist.59. Chrysost.hom.de Adam & Eua.
c Ephes.2.a Trident.sess.5.
d August. epist.28.& lib.3. de anima & eius orig.cap.9. Item lib.1.de pec.mer. cap.23.
e Ioan.3.b Augustin.lib.3. de pec.mer. cap.4.& 11.
f Matth.18.b Bernard.serm.66.in cantic.& epist.140. ad Hildefons.
g Aug.de nupt.& concup.lib.1. c.20.& lib.2.c.17. Item ser.14.de verb.Apost.
h Genesis 17.b

C. Iam cùm sit vnum [i] Baptisma Christi fidelium, hoc semel acceptum, nefariũ est [k] prorsus iterare, quicquid demùm prætexant iam olim [l] damnati Anabaptistæ: Cum Synodo Constantinopolitana dicendum est: Confiteor [m] vnum baptisma in remissionem peccatorum. Et cum Augustino: [n] Rebaptizare hæreticum hominem, omninò peccatum est: rebaptizare autem Catholicum, immanissimum scelus est: quod ideircò Cæsareis etiam [o] legibus prohibetur.

i Ephes.4.a Basil.de Spir.sanc. cap.15. Alcimus Auitus lib.4.cap.18.
k Hebr.6.a Clemens constitut. apost. lib.6.cap.15. Damasc.lib.4.cap.10.
l in Concil. Cartha.1. can.1. & Viennen. Trident. sess.7. can.9. de Sacrament. & 13.de Baptis. August. tract.11.in Ioann. Beda in 3.cap.Ioan.
m In Symbolo fidei.
n Epist.103 & in lib.de vnico bapt.contra Petil.cap.13. Leo epist.79.ad Nicetam, cap.7.& 37.ad Leonem Rauen.
o C.lib.1. Nè sanctum bapt.iteret.

TESTIMONIA.

1.A. ACTORVM secundo: Petrus verò ad illos, Pœnitentiã (inquit) agite, & baptizetur vnusquisque vestrũm in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum spiritus sancti.

2. MARCI decimosexto capite: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

3. IOANNIS tertio: Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iudæam terram: & illic demorabatur cum eis, & baptizabat.

4. ET capite quarto: Quanquàm Iesus non baptizaret, sed discipuli eius.

5. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorẽ nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

6. MATTHAEI vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: docentes eos seruare omnia, quæcunque mandaui vobis.

7. AD Ephesios quinto: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

8. PRIORIS Petri tertio capite: In arca pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquã. Quod & vos nunc similis formæ saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi.

1.B. CONCILIVM Tridẽtinum sessione sexta, capite quarto: Iustificatio est translatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per secundum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum: quæ quidem translatio post Euangelium promulgatũ, sine lauacro regenerationis aut eius voto fieri non potest, sicut scriptum est: Nisi quis renatus fuerit &c. Ioan.3.

Iustificatio non fit sine baptismo aut eius voto.

2. ITEM sessione septima, canone quinto de Baptismo: Si quis dixerit Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit. Baptismus necessarius ad salutem.

3. AVGVSTINVS tractatu decimotertio in Ioannem: Quantumcunque catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat: non illi dimittitur, nisi cùm venerit ad Baptismum. Baptismi necessitas.

4. AMBROSIVS in libro de ijs qui mysterijs initiantur, capite quarto: Credit catechumenus in crucem Domini Iesu, qua & ipse signatur: sed nisi baptizatus fuerit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritalis gratiæ munus haurire.

5. CLEMENS epistola quarta ad Iulium & Iulianum: Nec putetis, quòd etiam si omnem pietatem colatis, omnemq; iustitiam, baptismum verò non accipiatis, spem possitis habere apud Deum: immò maiori pœna digni eritis, qui bona opera non benè operati estis. Confertur enim meritum homini ex bonis gestis, sed si ità gerantur, sicut Deus iubet. Deus autem iussit omnem colentem se, Baptismo consignari. Quod si vos renueritis, vt vestræ voluntati magis, quàm Dei obtemperetis, contrarij sine dubio & inimici estis voluntati eius. Sed dicitis fortasse: Quid confert aquæ baptismus ad Dei cultum? Primò quidem, quia quod Deo placuit, impletur. Secundò, quia regenerato ex aquis & Deo renato, fragilitas prio- Quàm necessarius baptismus. Matth.28. Ioan.3.

Digitized by Google

ris natiuitatis, quæ vobis per hominem facta est, amputatur, & ità demùm peruenire poteritis ad salutem. Aliter impossibile est. Sic enim nobis cum sacramento verus Propheta testatus est, dicens: Amen amen dico vobis, nisi quis denuò renatus fuerit ex aqua viua, nō introibit in regnum cælorum. Et ideò accelerate. Est enim in aquis istis misericordia eius quædam, quæ ex initio ferebatur super eas: & agnoscit eos, qui baptizantur sub appellatione triplicis sacramenti, & eripit eos de supplicijs futuris, quasi donum quoddam offerens Deo animas per baptismum consecratas. Confugite ergò ad aquas istas: solæ sunt enim quæ possint vim futuri ignis extinguere. Ad quas qui moratur accedere, constat, in eo adhuc infidelitatis idolum permanere, & ab ipso prohiberi ad aquas properare, quæ salutem conferunt. Siue enim iustus, siue sit iniustus, baptismus ei per omnia necessarius est: Iusto quidem, vt adimpleatur in eo perfectio, & regeneretur Deo: iniusto verò, vt peccatorum quæ gessit, remissio concedatur.

Ioan. 3.

Paruulis & adultis necessarius Baptismus.

6. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, canone primo: Sacramentum Baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis consecratur in aqua, tam paruulis quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem &c.

Paruuli baptizãdi propter peccatũ Originale.

7. CONCILIVM Mileuitanum canone secundo: Item placuit, vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum, baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur, vndè fit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non verè, sed falsè intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mũdum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodùm Ecclesia catholica, vbiquè diffusa semper intellexit: propter hanc enim regulam fidei, etiam paruuli qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerũt, ideò in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerũt. Eundem canonem repetiuit Concilium Tridentinum sessione quinta.

Rom. 5.

Apostoli voluerunt paruulos baptizari.

8. DIONYSIVS Areopagita de ecclesiastica hierarchia capite septimo: Verùm ea de re ista quoquè dicimus, quæ sancti præceptores nostri ex pristina traditione edocti, ad nos deriuârunt. Aiunt enim quod est verissimum, infantes (si sancta lege formentur) ad sacrum peruehendos habitum, omni errore liberos & vitę exortes impuræ. Istud cùm pijssimis ducibus nostris in mẽtem veniisset, visum est admittere infantes hoc modo, vt naturales oblati paruuli parentes, puerum vni ex fidelibus tradant pręclaro diuinarum rerum magistro, sub quo iam puer sit quasi sub patre diuino, sanctæq; salutis alumno. Hunc itaque præsul spondentem, puerum iuxta sanctam educaturum vitam, requirit vt abrenunciationem profiteatur, fidemq; confiteatur: non (vt illi ridẽtes aiunt) alium pro alio imbuit sacris. Neque enim hoc ille ait, Ego pro puero abrenunciationes facio, aut fidei sacramenta profiteor. sed ità puer renunciat & profitetur, id est, spondeo puerum inducturum, cùm ad sacram intelligentiam venerit, sedulis adhortationibus meis, vt abrenunciet contrarijs omninò, profiteaturq; & peragat diuina quæ pollicetur. Nihil igitur (vt reor) indignum est, si ad diuinum institutum puer adducitur, sanctum habens præceptorem, qui illi diuinarum rerum habitum tradat, malorumq; seruet immunem.

Patrinus seu susceptor & sponsor paruuli.

Quomodò puer per susceptorem abrenunciat & fidem profitetur.

9. CYPRIANVS epistola quinquagesimanona ad Fidum: Quãtùm verò ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum vel tertium diem quo nati sint constitutos baptizari nō oportere, & considerandam esse legem circuncisionis antiquæ, vt intra octauum diem eum qui natus est baptizandum & sanctificandum non putares, longè aliud in Concilio nostro omnibus visum est. In hoc enim, quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit, sed vniuersi potiùs iudicauimus nulli hominum nato misericordiam Dei & gratiam denegandam. Nam cùm Dominus in Euangelio suo dicat, Filius hominis nō venit animas hominum perdere, sed saluare: quãtùm in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est. Et paulò pòst: Deus vt personam nō accipit, sic neq; ætatem, cùm se omnibus ad cælestis gratiæ consecutionem æqualitate librata præbeat patrem. Quòd autem in Iudaica circuncisione carnali octauus dies obseruabatur, sacramentum est in vmbra atque in imagine antè prẽmissum, sed veniente Christo veritate completum. Quæ imago cessauit superueniente postmodùm veritate, & data nobis spiritali circuncisione. Propter quod neminem putamus à gratia consequenda impediendum esse ea lege, quæ iam statuta est, nec spiritalem circuncisionem impediri carnali circuncisione debere, sed omnem omninò hominem admittendum esse ad gratiam Christi, quãdo & Petrus in Actibus Apostolorum loquatur & dicat: Dominus mihi dixit, neminem communem dicendum & immũdum. Cæterùm si homines impedire aliquid ad consecutionem gratiæ posset, magis adultos & proiectos & maiores natu possent impedire peccata grauiora. Porrò autem si etiam grauissimis delictoribus, & in Deum multùm antè peccantibus, cùm postea crediderint, remissa peccatorum datur, & à baptismo atque à gratia nemo prohibetur: quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi quòd secundùm Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit? qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quòd illi remittuntur non propria, sed aliena peccata. Et idcircò frater charissime, hæc fuit in concilio nostra sententia, à baptismo atq; à gratia Dei, qui omnibus misericors & benignus & pius est, neminem per nos debere prohiberi. Quod cùm circa vniuersos obseruandum sit atque retinendum, tum magis circa infantes ipsos & recèns natos obseruandum putamus, qui hoc ipso de ope nostra, ac de diuina misericordia plus merentur, quòd in primo statim natiuitatis suæ ortu plorantes ac flentes, nihil aliud faciunt, quàm deprecantur.

lib. 2. epist. 2.

Genes. 17.

Paruulos primùm natos baptizari posse.

Luc. 9.

Galat. 2.

Act. 10.

Originale peccatũ in infantibus.

Cõcilij Carthaginensis sententia de non arcendis à baptismo infantibus.

10. CHRYSOSTOMVS homilia de Adam & Eua: Prædicat Ecclesia Catholica vbiquè diffusa, debere paruulos baptizari propter originale peccatum. Et paulò pòst: Quia ipsa conceptio sine carnis cupiditate non fit, ideò dixi de trãsgressione peccati: venio in originale cupiditatis, vt baptismus paruulorũ abluat omne originale peccatum. Et post nonnulla: Illud etiam quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta ecclesia, siue sint paruuli, siue iuuenes, vniformiter agit, non ocioso contemplemur intuitu: quòd cùm ad regenerationis veniunt sacramentum, non priùs fontem vitæ ingrediuntur, quàm exorcismis & exufflationibus clericorum &c. vt suprà, quæstione octaua, de Sacramentis in genere F. testimonio septimo.

Paruulos baptizandos propter originale peccatum, Ecclesia Catholica prædicat.

Exorcismi & exufflatiões.

11. AD Ephesios secundo: Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri.

12. CONCILIVM Tridentinũ sessione quinta, in decreto de peccato originali: Si quis paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, etiam si fuerint à baptizatis parentibus orti; aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos

Paruuli baptizandi propter originale peccatum.

Digitized by Google

eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro necesse sit expiari ad vitam æternam consequendam: vndè fit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit: quoniam non aliter intelligendum est id quod dicit Apostolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt: nisi quemadmodùm Ecclesia Catholica vbique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorum etiam paruuli &c. vt Concilium Mileuitanum suprà testimonio septimo.

Rom. 5.

Ex Apostolorum traditione.

13. AVGVSTINVS epistola vigesimaoctaua ad Hieronymum: Item quisquis dixerit, quòd in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt; hic profectò & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam cõdemnat ecclesiam, vbi propterea cum baptizãdis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo viuificari omninò non posse. Qui autem non viuificatur in Christo, restat vt in eadem damnatione maneat, de qua dicit Apostolus; Per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem.

Sine baptismo non saluantur paruuli. Rom. 5.

14. IDEM libro tertio de anima & eius origine, capite nono: Noli credere, noli dicere, noli docere, infantes antequàm baptizentur morte præuentos, peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse catholicus.

Ante baptismum decedẽtes paruuli, nõ liberantur à peccato originali.

15. ITEM de peccatorum meritis & remissione libro primo, capite vigesimotertio: Nulla ex nostro arbitrio præter baptismũ Christi, salus æterna promittatur infantibus, quam non promittit scriptura diuina, humanis omnibus ingenijs præferenda.

Solo baptismo saluãtur paruuli.

16. IOANNIS tertio, vt in textu.

17. AVGVSTINVS libro tertio de peccatorum meritis & remissione, capite quarto: Vndè fit cõsequens, vt quoniam nihil agitur aliud, cùm paruuli baptizantur, nisi vt incorporentur Ecclesiæ, id est, Christi corpori membrisq; socientur: manifestum sit eos ad damnationem, nisi hoc eis collatum fuerit, pertinere: non autem damnari possent, si peccatum vtiquè non haberent.

Per baptismũ incorporãtur Ecclesiæ.

Ad damnationem pertinent, nisi baptizentur.

18. CAPITE duodecimo ea verba exponens prioris ad Corinthios septimo: Alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt: Illud tamen (inquit) sine dubitatione tenendum est, quæcunque illa sanctificatio sit, non valere ad Christianos faciendos, atque ad dimittenda peccata, nisi Christiana & ecclesiastica institutione & sacramentis efficiantur fideles. Nam nec coniuges infideles, quamlibet sanctis & iustis coniugibus hæreant, ab iniquitate mundantur, quæ à regno Dei separatos in damnationem venire compellit: nec paruuli de quibuslibet sanctis iustisq; procreati, originalis peccati reatu absoluuntur, nisi in Christo fuerint baptizati; pro quibus tanto impensiùs loqui debemus, quanto pro se ipsi minùs possunt.

Propria infantium sanctificatio fit per Baptismum.

19. MATTHAEI decimooctauo, vt in textu.

20. BERNARDVS sermone sexagesimosexto super Cantica: Videte detractores, videte canes. Irrident nos, quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum atq; in vtroque sexu festinant proscribere Christum, in adultis & paruulis, in viuis & mortuis. Hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturæ, indè verò adultis ex difficultate continentiæ præscribentes. Quid enim si infans pro se loqui non potest, pro quo vox sanguinis fratris sui, & talis fratris, clamat ad Deum de terra? Adstat & clamat nihilominùs mater ecclesia. Quid tamen infans? Nónne & ipse videtur tibi inhiare quodammodò de fontibus saluatoris, vociferari ad Deum, suisq; vagitibus clamitare, Domine, vim patior, responde pro me? Flagitat auxilium gratiæ, quia vim patitur ab origine. Clamat innocentia miseri, clamat ignorantia paruuli, clamat addicti infirmitas. Ità ergò clamant hæc omnia, sanguis fratris, fides matris, destitutio miseri, & miseria destituti. Et clamatur ad patrem. Porrò pater seipsum negare nõ potest, pater est. Nemo mihi dicat quia non habet fidem, cui mater impertit suã, inuoluẽs illi in sacramento, quousquè idoneus fiat proprio nõ tantùm sensu, sed assensu euolutam puramq; percipere. Nunquìd breue pallium, vt non possit ambos cooperire? Magna est Ecclesiæ fides. Nunquìd minor fide Chananææ mulieris, quã constat & filiæ sufficere potuisse & sibi? ideò audiuit: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi, sicut petisti. Nunquìd minor fide illorum, qui paralyticum per tegulas demittẽtes, animæ illi simul & corporis obtinuêre salutem? Denique habes: Quorum fidem vt vidit, ait paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et paulò pòst: Tolle grabatum tuum, & ambula: Qui hæc credit, facilè huic persuadebitur, meritò ecclesiã præsumere non solùm paruulis baptizatis in sua fide salutem, sed etiã interfectis pro Christo infantibus coronam martyrij. Quæ cùm ità sint, nullum præiudicium sustinebunt regenerati de eo quod dictum est, Sine fide impossibile est placere Deo: cùm sine fide non sint, qui in testimonium fidei baptismi gratiam perceperunt. Sed neq; de eo quod item dictum est: Qui verò non crediderit, condemnabitur. Quid enim credere est, nisi fidem habere? Itaque & mulier saluabitur per generationem filiorum, si permanserit in fide cum lenitate: & infantibus per lauacri regenerationem succurretur: & adulti qui continere non poterũt, coniugij tricesimo fructu se rediment. Christus propter hoc mortuus est, & resurrexit, vt viuorum dominaretur & mortuorum. Propter hoc quoquè & infans natus est, & per singulos ætatum gradus profecit in virum, vt nulli deesset ætati.

Esa. 36.

Mater Ecclesia fidem suã paruulo communicat.

Fides aliena alijs prodest.

Matth. 15.

Matth. 9.

Heb. 11.

Paruuli baptizati non sunt omninò sine fide.

Marc. 16.

1. Tim. 2.

Rom. 14.

21. IDEM in epistola ducentesima quadragesima ad Hildefonsum comitem, de Henrico hæretico scribens: Paruulis Christianorum, Christi intercluditur vita, dum baptismi negatur gratia: nec saluti propinquare sinuntur, saluatore licèt piè clamante pro eis: Sinite, inquit, paruulos venire ad me. Ergóne qui homines & iumenta saluauit, quemadmodùm multiplicauit misericordiam suam Deus, ad solos tamen innocẽtes non patitur eandem tam multam misericordiam peruenire? Quid, quæso, quid inuidet paruulis saluatorem paruulum qui natus est eis? Inuidia hæc diabolica est: inuidia hac mors intrauit in orbẽ terrarum. An putat paruulos saluatore non egere, quia paruuli sunt? Si ità est, ergò gratis magnus Dominus factus est paruus: vt omittam quòd flagellatus est, quòd sputis illitus, quòd cruci affixus, quòd denique mortuus est. Non est hic homo à Deo, qui sic contraria Deo & facit & loquitur. Prõ dolor: auditur tamẽ à pluribus, & populum qui sibi credat, habet. O infelicissimum populum. Ad vocem vnius hæretici siluerunt in eo omnes propheticæ & apostolicæ voces, quæ de conuocando in vna Christi fide è cunctis nationibus Ecclesia, vno veritatis spiritu cecinerunt. Ergò fefellerunt diuina oracula, falluntur omnium oculi & animi: qui quod legunt prædictũ, intuẽtur impletum. Quam certè manifestam omnibus veritatem solus iste, stupenda & prorsus Iudaica cæcitate, aut non videns, aut inuidens adimpletam, simul nescio qua arte diabolica persuasit populo stulto & insipienti, de re manifesta nec suis credere oculis: fefellisse priores, errare posteros, totum mundum etiã post effusum Christi sanguinem perditum iri, & ad solos quos decipit, totas miserationum Dei diuitias

Matth. 19.

Inuident hæretici salutẽ paruulis.

Hæretici Catholicos irridẽt propter infantum baptismum.

Gen. 4.

Digitized by Google

& vniuersitatis gratiam peruenisse. Et nunc huius rei gratia, licèt in multa corporis infirmitate, iter arripui ad has partes, quas potissimùm singularis ferus depascitur, dum non est qui resistat, neque qui saluum faciat. Quippe de tota Francia pro simili effugatus malitia, has solas sibi inuenit expositas, in quibus fiduciaiter sub tuo dominatu in gregem Christi toto furore bacchatur. Quod tuóne honori congruat, princeps illustris, ipse iudicato. Nec mirum tamen, si serpens ille callidus decepit te, quippe speciem pietatis habens, cuius virtutem penitùs abnegauit.

Per Baptismũ eruũtur à potestate dęmonis.

22. AVGVSTINVS de nuptijs & cõcupiscentia libro primo, capite vigesimo: Ab hac igitur potestate tenebrarum, quarum est diabolus princeps, id est, à potestate diaboli & angelorum eius, quisquis erui cùm baptizantur negauerit paruulos, ipsorum Ecclesiæ sacramentorũ veritate conuincitur, quæ nulla hæretica nouitas in Ecclesia Christi auferre vel mutare permittitur, regente atque adiuuante capite totum corpus suum, pusillos cum magnis. In veritate itaque, non in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis; eiq; renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur. Quid ergò in eis est, per quod in potestate diaboli teneantur, donèc eruantur indè per sacramentum baptismatis Christi, quid est, nisì peccatum?

Exorcismi veritas in paruulis.

Abrenunciãt per ora gestãtium.

23. ITEM libro secundo de nuptijs & concupiscentia, capite decimoseptimo: Inquantùm homines sunt paruuli, bonum est naturæ, cuius author est Deus: inquantùm autem cum peccato nascuntur, perituri, si non renascantur, ad semen pertinent maledictum ab initio, illius antiquæ inobedientiæ vitio. Ab hac fide Apostolica atq; Catholica veracissima atque fundatissima, cum Pelagianis iste (Iulianus) discedens, non vult nascentes esse sub diabolo, nè paruuli portẽtur ad Christum, vt eruantur à potestate tenebrarum, & in regnum ipsius transferantur.

Perituri, si nõ renascantur.

24. IDEM sermone decimoquarto de verbis Apostoli, capite secundo: Nos dicimus paruulos aliter salutem & vitam æternam non habituros, nisì baptizẽtur in Christo. Capite decimotertio: Vbi ponis paruulos baptizatos? Profectò in numero credentium. Nam ideò & consuetudine Ecclesiæ antiqua canonica fundatissima, paruuli baptizati fideles vocãtur. Et sic de his quærimus, Iste infans Christianus est? Respondetur, Christianus. Catechumenus, an fidelis? Fidelis vtiquè à fide, fides à credendo. Inter credentes igitur, baptizatos paruulos numerabis: nec iudicare vllo modo aliter audebis, si non vis esse apertus hæreticus. Ergò ideò habent vitam æternam; quia qui credit in filium, habet vitam æternam. Item capite decimoquarto: Noli eis sine ista fide, & sine isto sacramento huius fidei promittere vitam ęternam. Et capite decimooctauo: Absit vt ego dicam non credentes infantes. Iam superiùs disputaui, credit in altero, qui peccauit in altero: dicitur credit & valet, & inter fideles baptizatos computatur. Hoc habet authoritas matris Ecclesiæ, hoc fundatus veritatis obtinet canon: contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum quisquis arietat, ipse confringitur. Ergò prodest Christus aliquid infantibus baptizatis; & sicut ego doceo, & sicut mecum tota Ecclesia dicit, credentibus prodest. Et capite decimonono: Credunt & infantes. Vndè credunt? Quomodò credunt? Fide parentum. Si fide parentum purgantur, peccato parentum polluti sunt. Posteà verò: Multi modi sunt sanctitatis, & multi modi sunt sanctificationis. Quomodò ergò sanctificatur vir infidelis in vxore, & tamen perit, nisì baptizetur: sic filij fidelium, etsi ad quendam modum sanctificati sunt, pereunt tamen, si non fuerint baptizati.

Sine baptismo non saluantur.

Paruuli baptizati, in numero fidelium & credentium ponuntur.

Credit in altero, qui peccant in altero

Ab Ecclesiæ authoritate.

1. Cor. 7. Pereunt fidelium filij, si non fuerint baptizati.

25. GENESIS decimoseptimo: Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.

1. C. AD Ephesios quarto: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.

2. BASILIVS in libro de Spiritu sancto, capite decimoquinto: Vnum nouimus salutiferum baptisma, quãdoquidem vna est pro mundo mors, & vna ex mortuis resurrectio, quarum figura est Baptisma.

Vnicum baptisma.

3. ALCIMVS Auitus Viennensis Archiepiscopus libro quarto, qui est de diluuio, capite decimooctauo, referẽs verba Dei ad Noë Genes. 9. Nequaquàm vltrà interficietur omnis caro aquis diluuij:

Porrò autem terris ex hoc iam non erit vltrà
Diluuium regnans, carné quod cõterat omnem.
Vnum quòd fuerit signo monstrabitur vno:
Nec simílem repetita necem peccata videbunt.
Et si crimen erit, terror non deerit alter.
Sic vnum genitor iurans Baptisma sacrabat,
Vt semel abluto lymphis purgantibus orbe,
Baptismum haud liceat nobis sperare secũdum.

Vnico diluuio, designatur vnicum Baptisma.

4. AD Hebræos sexto: Impossibile enim est, eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerũt nihilominùs bonum Dei verbum, virtutesq; seculi venturi, & prolapsi sunt: rursùs renouari ad pœnitentiam, rursùm crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes.

5. CLEMENS Pontifex & martyr libro sexto constitutionum Apostolicarum, capite decimoquinto: Qui mysterio Baptismi initiatos, iterùm baptizare aggrediuntur, iterùm agunt in crucem Dominum, iterumq; eum interficiunt, irrident diuina, ludibrio habent sancta, contumelia afficiunt Spiritum sanctum, & sanguinem illum sanctum vt communem paruipẽdunt; impij sunt in eum, qui misit; in eum, qui passus est; in eum, qui testimoniũ præbuit. Et post pauca: Baptizate autem vestros pueros infantes, & educate eos in disciplina, & monitione Dei: Sinite enim, ait Dominus, pueros venire ad me, & nè prohibete eos.

Rebaptizantes crucifigũt Dominum.

Paruuli baptizandi.

Marc. 10.

6. DAMASCENVS libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimo: Iam verò Baptismum vnum in peccatorum remissionem & vitam æternam confitemur. Baptismus quippè mortẽ Domini designat. Per Baptismum enim cum Domino sepelimur, vt diuinus Apostolus ait. Quemadmodùm igitur Dominus semel morte perfunctus est: sic nos etiam semel baptizari necesse est, baptizari inquam, vt à Domino dictum est, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Quibus scilicet verbis, Patris & Filij & Spiritus sancti confessionem edocemur. Quocirca qui in Patrem & Filium & Spiritum sanctum baptizati, vnámque in tribus personis naturam edocti, Baptismum repetunt, ij nimirùm Christum rursus, vt est apud Apostolum, in crucem agunt. Impossibile enim est, inquit, eos qui semel illuminati sunt, & cæt. rursus ad pœnitentiam innouari, crucifigentes iterùm sibijpsis Christum, atque ostentui habentes. At qui in sanctam Trinitatem minimè baptizati sunt, hi denuò baptizentur necesse est.

Vnum Baptisma.

Rom. 6.

Rebaptizati iterùm crucifigunt Christum.

Heb. 6.

7. PRIMVM Concilium Carthaginense canone primo: Illicitas esse sancimus rebaptizationes, & satis esse alienum à syncera fide & catholica disciplina.

Damnatur anabaptismus.

8. CONCILIVM Viennense sub Clemente quinto: Baptisma vnicum baptizatos omnes in Christo regenerãs, est (sicut vnus Deus & fides vnica) ab omnibus fideliter confitendum. Quod celebratũ in aqua in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, credimus esse tam adultis quàm paruulis communiter perfectum remedium ad salutem.

Vide in Clementinis, tit. de summa Trinit. & fide Catholica.

9. CON-

Digitized by Google

Charácter Baptiſmi, Confirmationis, & Ordinis.

9. CONCILIVM Tridentinũ ſeſſione ſeptima, canone nono, de ſacramentis in genere: Si quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptiſmo ſcilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc eſt, ſignum quoddam ſpirituale & indelebile, vndè ea iterari non poſſunt, anathema ſit.

Paruuli inter fideles numerandi.

10. ITEM in eadem ſeſſione, canone decimotertio de Baptiſmo: Si quis dixerit paruulos, eò quòd actum credendi non habẽt, ſuſcepto baptiſmo inter fideles cõputandos non eſſe, ac propterea cùm ad annos diſcretionis peruenerint, eſſe repaptizandos: aut præſtare omitti eorum baptiſma, quàm eos non actu proprio credentes baptizari in ſola fide Eccleſiæ, anathema ſit.

Paruuli baptizati non rebaptizandi poſteà.

11. AVGVSTINVS tractatu vndecimo in Ioannem: Rectè intellexit Nicodemus natiuitatem carnis. Sic & tu intellige natiuitatem ſpiritus. Quicunque tibi dixerit, vt ſpiritaliter iterùm naſcaris: reſponde quod dixit Nicodemus: Nunquid poteſt homo itetùm in ventrem matris ſuæ intrare, & naſci? Iam natus ſum de Adam, non me poteſt iterùm generare Adam. Iam natus ſum de Chriſto, non me poteſt iterùm generare Chriſtus.

Baptiſmus repeti nõ poteſt, vt nec carnalis natiuitas.

Quomodò vterus non poteſt repeti, ſic nec baptiſmus. Ibidèm: Plùs vos perſequuntur (Donatiſtę) qui vos illudendo ſeducunt; Veni, veni, baptizare hîc, hîc habes verum baptiſmum. Noli ludere, vnus eſt verus, ille luſus eſt. Seduceris, & iſta perſecutio grauis tibi erit. Iſti etiam audent dicere, quia perſecutionem ſolent pati à catholicis regibus, aut à Catholicis principibus. Quam perſecutionem tolerant? Afflictionem corporis. Perſecutionem quam faciunt grauior eſt. Caue quando

Gen. 21.

vult ludere Iſmael cum Iſaac, quando tibi blanditur, quando offert alterum baptiſmum: reſponde, habeo iam baptiſmum. Si enim verus eſt iſte baptiſmus, quiſquis vult alterum dare, illudere vult. Caue animæ perſecutorem. Et paulò pòſt: Mirantur quia commouentur poteſtates Chriſtianæ aduersùs deteſtandos diſſipatores Eccleſiæ. Non ergò mouerentur? Et quomodò rederent rationem de imperio ſuo Deo? Intendat charitas veſtra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges ſeculi Chriſtianos, vt temporibus ſuis pacatam velint matrem ſuam Eccleſiam, vndè ſpiritaliter nati ſunt. Videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occídunt animas, affliguntur in corpore. Sempiternas mortes faciunt, & temporales ſe perpeti conqueruntur.

Pro mortibus ſempiternis mortẽ temporalem patiuntur.

12. BEDA in caput tertiũ euangelij ſecundùm Ioannem: Notandum autem, quia quod de carnali dixit, hoc etiam de ſpiritali eſt regeneratione ſentiendũ: nequaquàm videlicet eam, poſtquàm ſemel expleta fuerit, poſſe repeti. Siue enim hereticus, ſiue ſchiſmaticus, ſiue facinoroſus quiſq; in confeſſione ſanctæ Trinitatis baptizet, non valet ille quidem qui ità baptizatus eſt, à nobis Catholicis rebaptizari, nè confeſſio vel inuocatio tanti nominis videatur annullari.

Non magis repeti poteſt ſpiritalis, quàm carnalis natiuitas.

13. SECVNDA ſynodus generalis, quæ eſt prima Conſtantinopolitana, in Symbolo: Confitemur vnum baptiſma in remiſſionẽ peccatorum.

14. AVGVSTINVS epiſtola ducenteſima tertia ad Maximinum Epiſcopum: Rebaptizare igitur hæreticum hominem &c. vt in textu.

15. IDEM in libro de vnico baptiſmo contra Petilianum, capite decimotertio: Ego autem vt quod de hac re ſentio breuiter dicam, rebaptizare hæreticos, quod illi (Cyprianus ſcilicet & eius ſocij) feciſſe dicuntur, tunc fuit humani erroris: rebaptizare autem Catholicos, quod adhuc iſti faciunt, ſemper eſt diabolicæ præſumptionis.

Anabaptiſmus eſt diabolicæ præſumptionis.

16. LEO Magnus epiſtola ſeptuageſimanona ad Nicetam Epiſcopum Aquileienſem, capite ſeptimo: Hanc regulam (vt ſcitis) ſeruãdam in omnibus Eccleſijs prædicamus, vt lauacrum ſemel initum nulla iteratione violetur, dicente Apoſtolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma. Cuius ablutio nulla iteratione temeranda eſt, ſed (vt diximus) ſola ſanctificatio ſancti ſpiritus inuocanda eſt, vt quod ab hæreticis nemo accipit, à Catholicis ſacerdotibus conſequatur.

Baptiſmus non iterandus. Epheſ. 4.

17. IDEM epiſtola trigeſimaſeptima ad Leonem Rauennatem Epiſcopum: Scimus quidem inexpiabile eſſe facinus, quotiès iuxta hæreticorũ damnata à ſanctis patribus inſtituta, cogitur aliquis lauacrum, quod regenerandis ſemel tributum eſt, bis ſubire, Apoſtolica reclamante doctrina, quæ nobis vnicam prædicat in Trinitate Deitatem, vnam in fide confeſſionem, vnum in baptiſmate Sacramentum. Sed in hoc nihil ſimile formidatur, quoniam non poteſt in iteratio-

Inexpiabile facinus eſt rebaptizatio. Epheſ. 4.

nis crimen deuenire, quod factum eſſe omninò neſcitur.

Agit de eorũ baptiſmo, de quibus non cõſtat an ſint baptizati.

18. IVSTINIANVS in Codice, libro primo, titulo ſexto, Nè ſanctum baptiſma iteretur, L. ſecunda Imperatorum Honorij & Theodoſij: Si quis rebaptizare quempiam de miniſtris Catholicæ ſectæ fuerit detectus, vnà cum eo qui piaculare crimen commiſit, (ſi tamen criminis perætatem capax ſit) & hic, cui perſuaſum ſit, vltimo ſupplicio percellatur.

Vltimũ ſupplicium in Anabaptiſtas conſtitutum.

II.

Quæ circa hoc Sacramentum præcipuè ſunt notanda?

A. ELEMENTVM abluens, eiusque ſignificatio, verbum, miniſter, & effectus Baptiſmi.

B. Elementum eſt [a] aqua ſimplex, materia ad hoc neceſſaria, quæ natura ſua ſordes corporis abluere ſolet. Cui hæc pulchrè reſpondet ſignificatio, Baptiſmo animam [b] emundari peccatis, & hominem, vti dicemus, iuſtum effici.

a Ioan. 3. b Epheſ. 5. f Act. 8. g 10. g Triden. can. 2. de Bapt. & Florent. Chryſoſt. homil. 24. in Ioan.

b Tit. 3. b Act. 2. f 1. Cor. 6. e

C. Verbum quo [c] Sacramenti forma conſiſtit, ex Chriſti præcepto ſic habet: [d] *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.*

c Cõc. Lateran. & Florent. Aug. li. 6. cont. Donat c. 25. Didymus lib. 2. de ſpir. ſanct. Matth. 28. d Ambr. de iis qui myſt. init. cap. 4.

D. Et quanquàm ſit Sacerdotum munus, baptiſmum adminiſtrare, tamen vbi neceſſitas vehementer vrget, baptizare poſſunt alij [e] quoquè, ne impijs quidem & hæreticis exceptis, modò à forma Eccleſiæ & eius verbis conceptis non recedatur.

e Aug. cont. Parmenia lib. 2. cap. 13. Et de vnic. bapt. c. 9. Cõt. Donat. lib. 3. c. 5. & li. 7. ca 53. Hilar. in pſal. 67. Con. Later. ca. 1. Floren. & Triden. can. 4. de bapt.

TESTIMONIA.

1. B. IOANNIS tertio: Nisì quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

2. AD Epheſios quinto: Vt Eccleſiam ſanctificaret,

Digitized by Google

ret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

3. ACTORVM octauo: Dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam: & ait Eunuchus, Eccè aqua, quid prohibet me baptizari? Et iussit stare currum: & descenderunt vterque in aquam, Philippus & Eunuchus, & baptizauit eum.

4. ET decimo: Nunquìd aquam quis prohibere potest, vt non baptizentur hi qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos?

Materia baptismi.

5. TRIDENTINVM Concilium sessione septima, canone secundo de Baptismo: Si quis dixerit, aquam veram & naturalem non esse de necessitate baptismi, atque ideò verba illa Domini

Ioan. 3. b

nostri Iesu Christi, Nisì quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit.

6. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramẽtis Ecclesiæ: Materia huius Sacramenti, est aqua vera & naturalis: nec refert, frigida sit an calida.

Aqua ad baptismũ perficiendum necessaria.

7. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquarta in Ioannem: Nam quòd perneccssaria sit aqua, vel indè perspicuum est, quòd cùm antè aquam spiritus inspirâsset, in hoc tamen non quieuit Apostolus, sed ad aquæ necessitatem ostendendam ait: Nunquìd aquam quis prohibere potest, vt non baptizentur hi qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos? Quænam ergò aquę necessitas? Iam absconditum vobis mysterium aperiam. Sunt & alia, nũc verò ex omnibus vnum exposuisse sufficiat. Primùm diuina in hoc consummantur indicia, sepultura, mortificatio, resurrectio, vita, & hæc simul omnia. In aqua enim tanquàm in sepulcro caput immergentibus vetus homo sepelitur & submergitur, deindè nobis emergentibus nouus resurgit indè. Vt facile nobis est immergi, & emersos respirare: ità Deo veterem sepelire hominem, & nouum induere. Præterea ter istud fit, vt hinc Patris & Filij & Spiritus sancti virtutem hæc omnia implere intelligas. Quod nè coniectura à me, sed vero sensu dictum intelligas, audi Paulum: Consepulti, inquit, sumus cum illo per baptismum in mortem. Et iterùm: Noster vetus homo simul crucifixus est. Et iterùm: Complantati facti sumus similitudini mortis eius.

Actor. 10.

Ter repetita ablutio.

Coloss. 2.

Rom. 6.

Ibidèm.

8. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

9. ACTORVM secundo: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorũ vestrorum: & accipietis donum spiritus sancti.

10. PRIORIS ad Corinthios sexto: Et hęc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.

1. C. CONCILIVM Lateranense magnum canone primo: Sacramentum baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis, videlicet Patris & Filij & Spiritus sancti, consecratur in aqua, tam paruulis quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem.

Forma Baptismi Latinorũ & Græcorũ.

2. ET Concilium Florentinum: Forma huius Sacramenti est: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Non tamen negamus, quin & per illa verba, Baptizetur talis seruus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: vel, Baptizatur manibus meis talis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, verum perficiatur baptisma: quoniam cùm principalis causa, ex qua baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas: instrumentalis autem sit minister, qui tradit exteriùs Sacramentum, si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sanctæ Trinitatis inuocatione, perficitur Sacramentum.

3. AVGVSTINVS de baptismo contra Donatistas libro sexto, capite vigesimoquinto: Certa illa Euangelica verba, sine quibus non potest baptismus consecrari, tantum valent, vt per illa sic euacuentur, quæcunque in prece vitiosa contra regulam fidei dicuntur, quemadmodùm dæmonium Christi nomine excluditur. Et paulò pòst: Si autem ipse malus est atque peruersus, si precem integram dicat, & nulla ex parte fidei catholicæ aduersam, non ideò ipse rectus est, quia illa recta est: & si in aliquibus peruersam precem asserat, Deus adest verbis Euangelicis suis, sine quibus baptismus Christi consecrari non potest: & ipse sanctificat Sacramentum suum, vt homini siue antequàm baptizetur, siue cùm baptizatur, siue postèa quandoq; ad se veraciter cõuerso, idipsum valeat ad salutem, quod ad perniciem, nisì conuerteretur, valeret. Cæterùm quis nesciat non esse baptismum Christi, si verba Euangelica, quibus symbolum constat, illic defuerint? Sed faciliùs inueniuntur hęretici, qui omninò non baptizent, quàm qui non illis verbis baptizent.

Certa Baptismi forma necessaria.

4. DIDYMVS Alexandrinus libro secundo de Spiritu sancto: Quis non ex ipsa cogetur veritate suscipere indifferentiam sanctæ Trinitatis, dum vna sit fides in Patre & filio & Spiritu sancto, & lauacrum detur atque firmetur in nomine Patris & filij & Spiritus sancti? Non arbitror quenquam tam vecordem atque insanum futurum, vt perfectum baptisma putet, quod datur in nomine Patris & Filij, sine assumptione Spiritus sancti: aut rursùs in nomine Patris & Spiritus sancti, Filij vocabulo prætermisso: aut certè in nomine Filij & Spiritus sancti, non præposito vocabulo Patris. Licèt enim quis possit existere saxei, vt ità dicam, cordis, & penitùs mentis alinæ, qui ità baptizare conetur, vt vnum de præceptis nominibus prætermittat, (videlicet contrarius legislator Christi) tamen sine perfectione baptizabit: immò penitùs à peccatis liberare non poterit, quos à se baptizatos existimauerit.

Forme mutilata esse non debet.

Singularum personarum S. Trinitatis nomina exprimenda sunt.

5. MATTHAEI vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

6. AMBROSIVS in libro de ijs qui mysterijs initiantur, capite quarto: Catechumenus nisì baptizatus fuerit in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritalis gratiæ munus haurire.

1. D. AVGVSTINVS libro secundo contra epistolam Parmeniani, capite decimotertio: Si laicus aliquis pereunti dederit necessitate compulsus, quod cùm ipse acciperet, dandum esse addidicit, nescio an piè quisquam dixerit esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni muneris vsurpatio est: si autem necessitas vrgeat, aut nullum, aut veniale delictum est. Et paulò pòst: Et hæc quidem alia quæstio est, vtrùm & ab ijs qui nunquàm fuerunt Christiani, possit baptismus dari: nec aliquid temerè indè affirmandum est sine authoritate tanti concilij, quantum tantæ rei sufficit. De ijs verò qui ab Ecclesiæ vnitate separati sunt, nulla iam quæstio est, quin & habeant, & dare possint, & quin perniciosè habeant, perniciosèque tradant extra vinculum pacis. Hoc enim iam in ipsa totius orbis vnitate discussum, consideratum, perfectum atque firmatum est.

Minister in necessitate.

Non baptizati, an baptizare possint.

Hæretici verum baptismum conferunt.

2. IDEM in libro de vnico baptismo, capite nono: Quisquis extra Ecclesiam fuerit ab hæreticis vel schismaticis, tamẽ Christi baptismate consecratus, cùm ad Ecclesiam venerit, non est negandum Sacramentum veritatis, quo imbutus est; sed adijcienda est pietas vnitatis, à qua separatus est, & sine qua illud inesse illi possit, prodesse non

Vnus baptismus etiã extra Ecclesiã conseritur.

Digitized by Google

non possit. Hoc facimus, hoc à Maioribus traditum accepimus, hoc in Catholica Ecclesia, quæ toto orbe diffunditur, contra omnes falsitatis nebulas custodimus.

Hæreticorũ baptismus verum est Sacramentũ, si debitam formam seruãt.

3. ITEM libro tertio contra Donatistas, capite decimoquinto: Quãobrem si euangelicis verbis, in nomine Patris & Filij & Spiritussancti, Marcion baptismum consecrabat, integrum erat sacramentũ. quanuis eius fides sub eisdem verbis aliud opinantis quàm catholica veritas docet, non esset integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata. Nam sub eisdem verbis, id est, in nomine Patris & Filij & Spiritussancti, non solùm Marcion aut Valentinus, aut Arrius, aut Eunomius, sed ipsi carnales

1.Cor.3. paruuli Ecclesiæ, quibus dicebat Apostolus, Non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, si possent singuli diligenter interrogari, tot diuersitates opinionum fortasis, quot homines, numerarentur. Animalis enim homo nõ per-

2.Cor.2. cipit ea quæ sunt spiritus Dei. Nunquid tamen ideò non integrum sacramentum accipiunt?

4. ET libro septimo, capite quinquagesimotertio cõtra Donatistas: Veruntamen si quis fortè me in eo concilio constitutum, vbi talium rerũ quæstio versaretur, non præcedentibus talibus, quorum sententias sequi mallem, vrgeret vt dicerem, quid ipse sentirem: si eo modo affectus essem, quo eram cùm ista dictarem, nequaquàm dubitarem

Baptismus quando verũ Sacramentũ sit. habere eos baptismum, qui vbicunquè, & à quibuscunque illud verbis euangelicis consecratum, sine sua simulatione, & cum aliqua fide accepissent, quanquàm eis ad salutem spiritalem nõ prodesset, si charitate caruissent, qua catholicæ inserentur Ecclesiæ. Si enim habeam, inquit, fidem vt

1.Cor.13. montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum: sicut iam præteritis Maiorum statutis, non dubito etiam illos habere baptismum, qui quanuis fallaciter id accipiant, in ecclesia tamen accipiunt, vel vbi putatur esse Ecclesia ab eis, in quorum societate id accipitur, de quibus dictum est,

1.Ioan.2. Ex nobis exierunt. Vbi autem neque societas vlla esset ità credentium, neque ille qui ibi acciperet, ità crederet, sed totum ludicrè & mimicè & ioculariter ageretur, vtrùm approbandus esset baptismus qui sic daretur, diuinum iudicium per alicuius reuelationis oraculum, cõcordi oratione, & impensis supplici deuotione gemitibus implorandum esse censerem: ità sanè vt post me dicturos sententias, nè quid iam exploratum & cognitum adferrent, humiliter expectarẽ: quanto magis ergò nunc, sine præiudicio diligentioris inquisitionis, vel maioris authoritatis, illud dixisse accipiendus sum.

Per ludum & iocum baptizati.

5. HILARIVS Pictauorum episcopus in Psalmum sexagesimumseptimum, loquens de Eunucho Candaces reginæ Aethiopum: Eccè aqua, inquit, quis prohibet me baptizari? Sacramentum ipsum Baptismi adeò impatientis desiderij cupiditate præueniens, vt à diacono ministerium Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret.

Actor.8. Apostoloru officium erat baptizare.

6. LATERANENSE Concilium magnum sub Innocentio tertio celebratum, canone primo: Sacramentum baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis consecratur in aqua, tam paruulis quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem.

A quocunque potest conferri.

7. CONCILIVM Florentinum: Minister huius Sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare: in causa autem necessitatis, non solùm sacerdos vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, immò etiam paganus & hæreticus, baptizare potest, dummodò formam seruet ecclesiæ, & facere intendat quod facit Ecclesia.

Minister ordinarius Baptismi, est sacerdos.

In causa necessitatis quis homo.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, canone quarto de baptismo: Si quis dixerit baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti, cum intentione faciendi quod facit ecclesia, non esse verum baptisma, anathema sit.

Ab hæreticis collatus baptismus quãdo verus.

III.

Quem fructum & effectum præstat Baptismus?

A. EVM planè, quem docente Christo,[a] ac testibus Apostolis Petro & Paulo discimus, nimirùm per Baptismum & peccata remitti, & Spiritum dari, quo & vetus homo aboleatur, & noua fiat in Christo creatura. Quippe susceptus ritè Baptismus non hoc modò largitur, vt impio plenè peccata omnia condonentur atque tollantur, sed etiam vt baptizatus planè innouetur, ac verè innocens, iustus, sanctus & cælesti gloria dignus in Christo efficiatur: vt iure à Paulo dictum sit omnibus baptizatis: [b] *Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.* Atque alibì testatur[c] idem, Baptismum esse lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti: [d] Lauacrum etiam aquæ in verbo vitæ. Et rursus ille scribit: [e] *Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis.*

a Mar.16.d Act.2.f 22.d 1.Pet. 3.d Ezech.36.e 1.Corinth.6.e Rom.6.a b Basil.homil.13. in exhorta. ad bapt. & lib.de Spirit.sanct. cap.15. August.lib.1. contra 2.epist. Pelag.cap.13. & lib.3.ca.3. In enchir.ca.64. Beda in ca.3.Ioan. Damasc.lib. 4.cap.10. Grego.lib.9.epist.39. Hieron.ad Ocean. epist.83.c.2. Nazianz. orat.40. in sanct Baptisma. Clem. Alexand. lib.1. pædag.cap.6. Chrysost.ad Neoph. & ad baptizandos.

b 1.Cor.6.c Ambr.lib.1.de Sacrament.cap.4. Conc.Floren. & Triden.sess.5.can.5.

c Tit.3.b August. epist.23. & Quæst.33.super Numer. Lib.4. confess.cap.4. Lactãt.lib.3.diuin.instit.c.25. Cyprian.epist.2.

d Ephes.5.f

e Gal.3.d Rom.6.e

B. Scitè[f] Bernardus ac breuiter Sacramenti huius effectus præcipuos complectitur: Lauamur in Baptismo, inquit, quia deletur chirographum damnationis nostræ, & gratia hæc nobis confertur, nè iam nobis concupiscentia noceat, si tamen à consensu abstineamus.

f Serm.in Cœn.Domini. Vide Cyprian.de bapt.Christi, & ablut.ped. Orig.in c.6.ad Rom. & homil.14.in Luc. Reticium Augustodu. apud Augustinum lib.1.cont.Iulianum,cap.3.

C. Quæ[g] concupiscentia in renatis manens, non per se peccatum est, sed vt Theologi appellant, fomes peccati, ad agonem relictus, vt baptizati hac occasione vigilantiùs Dei gratiam quærant,

g Iac.1.b Rom.6.b 7.b Triden. sess.5.can.5. Aug.lib.1.de nup. & cõcupis.cap.23.& 25. & lib.1. contra 2.epist.Pelag.c.13. Item lib.1.retract.ca.14. & lib. 13.de

virtu-

Digitized by Google

Trin.c.16.de pec.mer.lib. 1.ca.39.& lib.2.ca.33.& 34.
h Rom.8.a
i Col.3.b Ephes.4.c
k 2.Cor.4.d
l Rom.6.a

virtutes ſtudioſiùs exerceant, fortiusque certando maiorem ſibi gloriam parent. Itaque, vt Paulus docet, [h] *Nihil damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundùm carnem, ſed ſecundùm ſpiritum ambulant,* [i] quique ſecundùm Pauli doctrinam & exemplum, veterem hominem exuentes, de die in diem ſecundùm [k] interiorem hominem renouantur: id quod proprium eſt [l] baptizatorum.

TESTIMONIA.

1. A. MARCI decimoſexto: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit.

2. ACTORVM ſecundo: Baptizetur vnuſquiſque veſtrùm in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum: & accipietis donum Spiritus ſancti.

3. ET vigeſimoſecundo: Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine ipſius, inquit Ananias ad Paulum.

4. PRIORIS epiſtolæ Petri capite tertio: Cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam. Quod & vos nunc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum per reſurrectionem Ieſu Chriſti.

5. EZECHIELIS trigeſimoſexto: Et effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos. Et dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum &c.

6. PRIORIS ad Corinthios ſexto, vt in textu.

7. AD Romanos ſexto: An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, vt quomodò Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus: Hoc ſcientes, quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltrà non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Et paulò pòſt: Ità & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu.

Effectus baptiſmi.

8. BASILIVS Magnus in exhortatione ad baptiſmum, quæ eſt decimatertia inter homilias variorum argumentorum: Baptiſmus eſt captiuorum & æris alieni remiſſio, peccati mors, animæ regeneratio, amictus ſplendens, character indeprehenſibilis, cæli iter, regni cæleſtis conciliatio, adoptionis gratia.

Purgatur animus.

9. IDEM in libro de ſpiritu ſancto, capite decimoquinto: Tribus demerſionibus, ac totidem inuocationibus, magnum baptiſmatis myſterium peragitur, vt & mortis figura adumbretur, & per traditionem diuinæ cogitationis animus repurgetur eorum qui baptizantur.

Omniũ peccatorum indulgentia in baptiſmo.

10. AVGVSTINVS libro primo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite decimotertio: Dicimus baptiſma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite capillorum, vndè creſcant iterùm reſecanda peccata. Nam & iſtam ſimilitudinem comperi, ſuæ illos adhibere calumniæ, tanquàm hoc nos ſentiamus atque dicamus.

Auſert crimina, & non radit.

Abluit prorsùs omnia peccata.

11. ITEM libro tertio, capite tertio: Baptiſmus abluit quidem peccata omnia, prorsùs omnia, factorum, dictorum, cogitatorum, ſiue originalia, ſiue addita, ſiue quæ ignoranter, ſiue quæ ſcienter admiſſa ſunt: ſed non aufert infirmitatem cui regeneratus reſiſtit, quando bonum agonem luctatur.

Baptiſmus & originale peccatũ & actiua omnia tollit.

12. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite ſexageſimoquarto: Excepto baptiſmatis munere, quod contra originale peccatum donatum eſt, vt quod generatione attractum eſt, regeneratione detrahatur, & tamen actiua quoque peccata quæcunque corde, ore, opere commiſſa inuenerit, tollit. hac ergò excepta magna indulgentia, vndè incipit hominis renouatio, in qua ſoluitur omnis reatus & ingeneratus & additus &c.

Effectus baptiſmi inuiſibilis.

13. BEDA in caput tertium Ioannis: Spiritalis generatio tota inuiſibiliter agitur. Nam videtur quidem qui baptizatur, in fontem deſcendere, videtur aquis intingi, videtur de aquis aſcendere: quid autem in illo lauacrum regenerationis egerit, minimè poteſt videri. Sola autem fidelium pietas nouit, quia peccator in fontem deſcendit, ſed purificatus aſcendit: filius mortis deſcendit, ſed filius reſurrectionis aſcendit. Sola hoc eccleſia mater, quæ generat, nouit. Cæterùm oculis inſipientium videtur talis exire de fonte, qualis intrauit, totúmque ludus eſſe quod agitur.

Remiſſio peccatorũ æqualis, gratia nõ item.

14. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimo: Quanuis autem peccatorum remiſſio omnibus æquè per Baptiſmum detur: Spiritus tamen gratia pro fidei ac præcedentis purgationis modulo ac ratione comparatur. Et quidem nunc Spiritus ſancti primitias per Baptiſmum accipimus, ac regeneratio nobis alterius vitæ initium, & ſignaculum, & præſidium, & illuminatio efficitur.

Peccata prorsùs dimitti in baptiſmo.

15. GREGORIVS Magnus libro nono, epiſtola trigeſimanona ad Theotiſtam patritiam: Si qui ſunt qui dicunt peccata in baptiſmate ſuperſtitetenus dimitti, quid eſt hac prædicatione infidelius, in qua ipſum fidei Sacramentum feſtinant ſoluere? in quo principaliter ad cæleſtis munditiæ myſterium anima ligatur: vt abſoluta radicitùs à peccatis omnibus, ſoli illi inhæreat, de quo Pſalmiſta ait: Mihi autem adhærere Deo bonum eſt. Certè enim maris rubri tranſitus figura ſancti baptiſmatis fuit, in quo hoſtes à tergo ſunt mortui, ſed alij contra faciem in eremo ſunt inuenti. Sic quippe omnes qui in ſancto baptiſmate tinguntur, eorum peccata præterita omnia laxantur, quia eis velut Aegyptij hoſtes à tergo moriuntur. Sed in eremo alios hoſtes inuenimus, quia dum in hac vita viuimus, priuſquàm ad promiſſionis patriam pertingamus, multæ tentationes nos fatigant, & ad terram viuentium tendentibus iter includere feſtinant. Qui ergò dicit peccata in baptiſmate funditùs non dimitti, dicat in mari rubro Aegyptios non veraciter mortuos. Si autem fatetur Aegyptios veraciter mortuos, fateatur neceſsè eſt peccata in baptiſmate funditùs mori: quia nimirùm plus valet in abſolutione noſtra veritas, quàm vmbra veritatis. In Euangelio Dominus dicit: Qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus. Si igitur peccata in baptiſmate funditùs minimè dimittuntur, quomodò is qui lotus eſt, mundus eſt totus? Totus enim mundus dici non poteſt, cui de peccato aliquid remanſit. Sed nemo reſiſtit voci veritatis, quæ ait: Qui lotus eſt, mundus eſt totus. Nihil ergò ei de peccati ſui cõtagione remanet, quem totum fatetur mundum ipſe qui redemit.

Pſal.72.
Exod.14.
Ioan.13.

16. HIE-

Digitized by Google

16. HIERONYMVS in epistola octogesimatertia ad Oceanũ, capite secundo: Omnia, inquit, nobis in baptismate condonata sunt crimina: nec post indulgentiam, iudicis est metuẽda seueritas, dicente Apostolo: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Omnia peccata donata sunt: benè & fideliter. Et paulò pòst: Quantam vim habeat baptisma & aqua in Christo sanctificata gratiam, docebo: Rudis mundus, necdùm sole rutilante, nec pallente luna, nec astris micantibus, incompositam & inuisibilem materiam, abyssorum magnitudine & deformibus tenebris opprimebat. Solus spiritus Dei in aurigæ modum super aquas ferebatur, & nascentem mundum in figura baptismi parturiebat &c. Peccat mundus, & sine aquarum diluuio non purgatur. Statimq; columba spiritus sancti, expulso aliæ teterrimo, ità ad Noẽ quasi ad Christum in Iordane deuolat: & ramo refectionis ac luminis, pacem orbi annunciat. Pharao cum exercitu suo, nolens populum Dei exire de Aegypto, in typo baptismatis suffocatur. Et plura alia ex scripturis copiosè.

Omnia crimina condonata.

1. Cor. 6.

Genes. 1.

Figuræ baptismi.

Gen. 7. & 8.

Exod. 14.

17. GREGORIVS Naziãzenus oratione quadragesima in sanctũ Baptisma: Baptismus splendor est animarum, vitæ in melius mutatio, conscientiæ ad Deum interrogatio. Baptismus infirmitatis nostræ adiumentum. Baptismus carnis est abiectio, Spiritus assectatio, Verbi participatio, figmenti correctio, peccati diluuium, lucis communicatio, tenebrarum oppressio. Baptismus vehiculũ ad Deum, peregrinatio cum Christo, fidei adminiculum, mentis perfectio, cælestis regni clauis, vitæ commutatio, seruitutis depulsio, vinculorum solutio, cõpositionis in meliorem statum conuersio. Quid plura commemorare attinet? Baptismus omnium Dei beneficiorum præclarissimum est, & prestantissimũ. Vt enim quędam Sancta sanctorum vocantur, & Cantica canticorum, quòd scilicet latiùs pateant, ac plura complectantur, præcipuamq; dignitatem habeant: eodẽ modo Baptismus quoquè illuminatio dicitur, quòd omnes alias illuminationes sanctitate præcedat. Quemadmodùm autem Christus, huius dator, multis ac diuersis nominibus appellatur, ità ipsum quoquè donum varia nomina sortitur: siue id nobis ob miram quandam rei lætitiam accidat, (fit enim ferè, vt qui rem aliquam impensè amant, nomina quoquè ipsa libenter vsurpent) siue quòd multiplex huius beneficij vtilitas multas quoquè appellationes nobis pepererit. Donum vocamus, gratiam, baptismum, vnctionem, illuminationem, incorruptionis indumentum, regenerationis lauacrum, sigillum, ac deniquè excellentissimo quouis nomine appellamus. Donum dicitur, quia ijs, qui nihil priùs contulerunt, datur. Gratia, quia etiam debentibus. Baptismus, quia peccatum in aqua sepelitur. Vnctio, quia sacer & regius. Huiusmodi enim ea erant, quæ vngebantur. Illuminatio porrò, quia splendor & claritas. Indumentum, quia ignominiæ nostræ velamen est. Lauacrum, quia abluit. Sigillum, quia conseruatio est, ac dominationis significatio. Et paulò pòst: Atque hæc Baptismi gratia & facultas est, non orbem terrarum, vt olim, aquis obruens, sed vniuscuiusque hominis peccatum purgans, eásque obstructiones vel maculas, quæ vitio contrahuntur, prorsùs abstergens. Quandoquidem autem duabus partibus, hoc est, animo & corpore constamus, quarum altera in aspectum cadit, altera oculorum sensum fugit: duabus quoquè rebus constat Baptismus, aqua scilicet & spiritu, illa visibili & corporeo modo accepta, hoc verò incorporeo & inuisibili concurrente: illa typica, hoc verò, & intimos animi sinus purgante. Qui primæ natiuitati opem & adiumentum ferens, ex veteribus nouos, ex humanis diuinos efficit, absq; igne nos rursus conflans, & absq; confractione rursus effingens. Nam, vt compẽdio dicam, nihil aliud esse vim & facultatem Baptismi existimare debemus, quàm secundæ vitæ ac purioris viuendi rationis pactum cum Deo initum. Ibidèm pòst multa: Excessit à te impurus & crassus spiritus, per Baptismum eiectus ac profligatus. Disrumpitur se in fugam coniectum, non patitur se domo & tecto carere. Ambulat per loca inaquosa, diuinaq; influxione minimè perfusa: illic commorari gestit; vagatur, quærens requiem, non inuenit; animas Baptismo consignatas offendit, quarũ vitia lotione obruta sunt: aquam perhorrescit, lustricis vndis, non secùs àc Legio marinis, suffocatur.

Baptismi vis admirabilis.

Baptismi varia nomina.

Cur dicatur donum.

Gratia.

Baptismus.

Vnctio.

Illuminatio.

Indumentũ.

Lauacrum.

Sigillum.

Peccata singulorũ purgat, & maculas vitiorum prorsus abstergit.

Aqua & spiritu constat.

Dæmon Baptismo expellitur à nobis.

Matth. 12.

Vitia obruta sunt lotione.

Matth. 3.

18. CLEMENS Alexandrinus libro primo pedagogi, capite sexto: Qui tingimur, absterso peccatis, quæ diuino spiritu instàr caliginis tenebras offundebant, liberum, ab omníque impedimento vacuum, & lucidum habemus spiritus oculum: quo quidem solo quod diuinum est intuemur, cælitùs influente nobis sancto spiritu. Et paulò antè: Tincti, illuminamur: illuminati, in filios adoptamur: adoptati, perficimur: perfecti, immortales reddimur. Ego, inquit, dixi: Dij estis, & filij excelsi omnes. Multis autem modis vocatur hoc opus, Gratia, Illuminatio, Perfectum, & Lauacrum. Lauacrum quidem, per quod peccata abstergimus. Gratia autem, qua remittuntur pœnæ quæ peccatis debentur. Illuminatio antem, per quam sanctam illam & salutarem lucem intuemur, hoc est, per quam id quod est diuinum perspicimus. Perfectum autem dicimus, cui nihil deest. Quid enim ei desit qui Deum nouit? Est enim reuerà absurdum Dei vocari gratiam, quæ non sit perfecta, & vndequaquè plena. Qui est autem perfectus, perfecta vtiquè largietur. Nec longè pòst: Illuminatione tenebras deleri necesse est. Tenebræ autem sunt ignoratio, per quam in peccata incidimus, circa veritatem hallucinantes. Cognitio ergò est illuminatio, quæ delet ignorationem, & perspicacem videndi facultatem inserit. Quinetiam eorum quæ sunt deteriora, reiectio, est meliorum reuelatio. Quæ enim malè colligauit ignoratio, ea pulchrè resoluit agnitio. Hæc autem vincula quàm celerrimè remittuntur, humana quidem fide, diuina verò gratia, cùm remittuntur peccata vno medicamento Pæonio, nempe verbali baptismo. Omnia ergò peccata eluimus, & euestigiò mali non sumus ampliùs. Vna est hæc gratia illuminationis, quòd non sint ijdem mores, qui erant antequàm lauaremur.

Effectus baptismi.

Psal. 81.

Nomina baptismi.

19. CHRYSOSTOMVS in homilia ad neophytos: Eccè libertatis serenitate perfruuntur, qui tenebantur paulò antè captiui: & ciues ecclesiæ sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore: & iustitiæ in sorte versantur, qui fuerunt in confusione peccati. Non enim sunt tantùm liberi, sed & sancti: non tantùm sancti, sed & iusti: nec solùm iusti, sed & filij: nec solùm filij, sed hæredes: nec solùm hæredes, sed & fratres Christi: nec tantùm fratres Christi, sed cohæredes: non solùm cohæredes, sed & membra: non membra tantùm, sed & templum: nec tantùm templum, sed organa spiritus. Vides quot sunt baptismatis largitates? Sed multis quidem videtur, cælestem gratiam in peccatorum tantùm remissione consistere: nos autem honores computauimus decem. Hac de causa etiã infantulos baptizamus, vt non sint coinquinati peccato, vt eis addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, vt eius mẽbra sint omnes, vt spiritus habitatio fiat. habẽt: διὰ τοῦτο καὶ τὰ παιδία βαπτίζομεν, καὶ τοι ἁμαρτήματα οὐκ ἔχοντα, id est, Ideo & infantes baptizamus, quamuis peccata non habentes, intelligi, propria.

Decem baptismi munera.

Non sola peccatorũ remissio.

Verba Græca teste Augustin. lib. 1. cõt. Iulia. cap. 6. sic

Digitized by Google

Nomina Baptiſmi varia.

20. IDEM in homilia ad baptizandos: De ipſius myſticę purificationis vocabulo dicamus: non enim ei vnum vocabulū eſt, ſed multis & diuerſis nominibus nuncupatur. Nam hæc expurgatio Lauacrum iterùm regenerationis dicitur: Saluauit enim, ait Apoſtolus, nos per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti. Dicitur & illuminatio: & ità illud Paulus Apoſtolus nuncupauit. Recommemorate nanque, ait, priores dies, quibus illuminati multam colluctationem ſuſtinuiſtis paſſionum. Et iterùm: Impoſſibile eſt eos, qui ſemel illuminati ſunt, & guſtauerunt donū cęleſte &c. Vocatur & Baptiſma: Quotquot enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Vocatur & Sepultura: Conſepulti enim, ait idem, ſumus per baptiſmum in mortem. Vocatur Circunciſio: In quo, inquit, & circūciſi eſtis circunciſione non manufacta in expoliationem corporis peccatorum carnis. Vocatur Crux: Vetus etenim, inquit, homo crucifixus eſt, vt conuertatur corpus peccato. Eſt & alia vocabula multa proferre, ſed ad priùs dictum nomen redeamus. Sordes corporis Iudaicum lauacrum emundabat: Diuinæ autem gratiæ lauacrum non corporis, ſed animæ maculam ſordésque mundare conſueuit. Non enim eos qui mortua corpora tetigerūnt, ſed eos qui operibus mortuis prægrauantur, efficit mundos. Etſi mollis, etſi fornicator, etſi idolis ſeruiens, & ſi quid aliud huiuſmodi gerens quiſpiā reperiatur, etſi omni humana deteſtabilitate fuerit prægrauatus, etſi totius malitiæ nodis adſtrictus: cùm ad illam natatoriā venerit, cùm illius fontis diuinos ſenſerit riuos, Solis radijs mundior eleuatur. Et nè putes ambitionis gratia hæc verba proferri, audi Paulum de huius lauacri virtute dicentem: Nolite errare, nec hi qui idolis ſeruiunt, nec fornicatores, nec adulteri, &c. Sed inquis, Quid hoc ad tractatum propoſitum? Nam hoc quęritur, ſi omnia lauacri mūdantur virtute. Et ideò accipe quæ ſequuntur. Et hæc, inquit, quidem eratis, ſed lauati eſtis, &c. Nos quidem pollicemur vobis oſtendere totius malitiæ vinculis abſolui, & omni immūditia liberari eos, qui hoc lauacrum promerentur: Verùm ratio longè maiora declarat. Non enim mundos tantùm, ſed & ſanctos & iuſtos effectos oſtendit. Non enim dixit, lauati eſtis tantùm, ſed & ſanctificati & iuſtificati. Nam ſi Imperatoris præceptio paucis cōſcripta literis multorum criminum reos liberare conſueuit, alijs quoquè præſtare culmina dignitatum: multò magis Dei ſpiritus ſanctus & cuncta potens, omni vos malitia liberabit, & multam iuſtitiam largietur. Et ſicut ſcintilla ignis exigua in profundi maris pelagus cadens aquarum copia non paulatìm, ſed ſtatìm extinguitur, & ilicò nihilum eſſe demonſtratur: ità & omnis humana malitia quando ad natatoriam cæleſtium fontium valuerit peruenire, illius ſcintillæ faciliùs extinguitur ardore. Et ob quam cauſam, inquis, hoc quod nobis peccata concedit, non lauacrū remiſſionis peccatorum dicitur, nec lauacrum purificationis, ſed lauacrum regenerationis? Quia non nobis ſimpliciter peccata concedit, nec ſimpliciter nos purificat malis actibus implicatos, ſed tanquàm è cælo generatos efficit. Nec multò pòſt: Vt ſtatuam auri metallo confectam, aliquanti temporis metis fumo & puluere & æruginis ſordibus coinquinatam, cùm artificis manus acceperint, renouant fornacis ardore, & ſplendidam nobis lucidámque demonſtrant: ità & noſtram naturam Deus æruginatam mole peccati, & malorum geſtorum fumo violatam, & omni pulchritudine, quam primò ei donauerat, denudatam, in illos aquarum fontes, tanquàm in purgatorium mittit: & pro flamma ſpiritus gratiam ſubminiſtrat, & exindè rudes effectos, etiam Solis radijs eleuat clariùs lucentes, veterem hominem conterens, nouum autem oſtendens longè meliorem.

Lauacrum regenerationis. Tit.3.

Illuminatio. Heb.10.& 6.

Baptiſmus. Gal. 3.

Sepultura. Rom.6.

Circunciſio. Coloſſ.2.

Crux. Rom.6.

Mundat omnia Baptiſmus.

Solis radijs mundior, recèns baptizatus. 1.Cor.6.

Comparatio pulchra, qua peccata omnia deleri & iuſtitiam conferri docet. Simile.

Omnis humana malitia extinguitur.

Cur potiùs dicatur lauacrum regenerationis, q̄ purificatiōis. Tit.3. Simile.

21. PRIORIS ad Corinthios ſexto, vt in textu.

22. AMBROSIVS libro primo de Sacramentis, capite quarto: Cæterùm qui per hunc fontem tranſit, tranſit à terrenis ad cæleſtia: hoc eſt enim Paſcha, id eſt, tranſitus eius, tranſitus à peccato ad vitam, à culpa ad gratiam, ab inquinamento ad ſanctificationem. Qui per hunc fontem tranſit, non moritur, ſed reſurgit.

Quid præſtat Baptiſmus.

23. CONCILIVM Florentinum, in doctrina de Sacramentis: Huius ſacramenti effectus eſt remiſſio omnis culpæ originalis & actualis: omnis quoquè pœnæ, quæ pro ipſa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis iniungenda eſt ſatisfactio: ſed morientes antequàm culpam aliquam committant, ſtatìm ad regnum cælorum & Dei viſionem perueniunt.

Effectus Baptiſmi.

24. CONCILIVM Tridentinū ſeſſione quinta, in decreto de originali peccato, canone quinto: Si quis per Ieſu Chriſti Domini noſtri gratiam, quæ in baptiſmate confertur, reatum originalis peccati remitti negat: aut etiam aſſerit non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, ſed illud dicit tantùm radi aut nō imputari, anathema ſit. In renatis enim nihil odit Deus: quia nihil eſt damnationis ijs, qui verè conſepulti ſunt cum Chriſto per baptiſma in mortem, qui non ſecundùm carnem ambulant: ſed veterem hominem exuentes, & nouum qui ſecundùm Deum creatus eſt induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti ſunt, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ità vt nihil prorſus eos ab ingreſſu cæli remoretur.

Gratia baptiſmi omninò tollitur quic. quid ꝓpriè peccati rationem habet.

Rom. 8.6.

Coloſſ.3. Epheſ.4.

Rom.8.

25. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum &c. vt in textu.

26. AVGVSTINVS ad Bonifacium epiſtola vigeſimatertia: Aqua exhibens forinſecùs Sacramentum gratiæ, & Spiritus operans intrinſecùs beneficium gratiæ, ſoluens vinculū culpæ, reconcilians bonum naturæ, regenerant hominem in vno Chriſto, ex vno Adam generatum.

Sacramentū baptiſmi q̄d operetur.

27. IDEM ſuper Numeros quæſtione trigeſimatertia: Qui ſacramento baptiſmi rectè abluitur, quod illa aſperſionis aqua figurabatur, mundatur ſpiritaliter, id eſt, inuiſibiliter in carne & in anima, vt ſit mundus & corpore, & ſpiritu.

Num.19. Mundat baptiſmus.

28. ET libro quarto confeſſionū, capite quarto, de quodam ſuo amico loquens: Cùm laboraret ille febribus, iacuit diù ſine ſenſu in ſudore lethali. Et cùm deſperaretur, baptizatus eſt neſciēs, me non curante, & præſumente id retinere potiùs animam eius quod à me acceperat, non quod in neſciētis corpore fiebat. Longè autem aliter erat, nam recreatus eſt & ſaluus factus. Statimq; vt primùm cum eo loqui potui, potui autem mox vt ille potuit, quoniam non diſcedebam, & nimis pendebamus ex inuicèm, tentaui apud illum irridere, tanquàm & illo irriſuro mecum baptiſmum quem acceperat, mente atque ſenſu abſentiſſimus, ſed tamen ſe iam accepiſſe didicerat. At ille ità me exhorruit vt inimicum, admonuítque mirabili & repentina libertate, vt ſi amicus eſſe vellem, talia ſibi dicere deſinerem. Ego autem ſtupefactus atque turbatus, diſtuli omnes motus meos &c.

Baptiſmus ægri mentē mutat.

29. LACTANTIVS libro tertio diuinarum inſtitutionum, capite vigeſimoquinto, vel in alijs exemplaribus capite vigeſimoſexto: Dei præcepta quia & ſimplicia & vera ſunt, quantùm valeant in animis hominum, quotidiana experimenta demonſtrant. Da mihi virum qui ſit iracūdus, maledicus, effrenatus: pauciſſimis Dei verbis tam placidum, quàm ouem reddam. Da cupidū, auarum, tenacem: iam tibi eum liberalem dabo, & pecuniam ſuam plenis manibus largientem. Da timidum doloris ac mortis: iam cruces & ignes,

* taurum

Digitized by Google

* al. periculũ omne &

*taurum cõtemnet. Da libidinosum, adulterum, ganeonem: iam sobrium, castum, continentem videbis. Da crudelem & sanguinis appetentẽ, iam in veram clementiam furor ille mutabitur. Da iniustum, insipientem, peccatorem: continuò & æquus, & prudens, & innocens erit: vno enim lauacro malitia omnis abolebitur. Tanta diuinæ sapientiæ vis est, vt in hominis pectus infusa, matrem delictorum stultitiam vno semel impetu expellat. Ad quod efficiendum non mercede, non libris, non lucubrationibus opùs est. Gratis ista fiunt, facilè, citò, modò pateant aures, & pectus sapientiam sitiat. Nemo vereatur nos: aquam non vendimus, nec solẽ mercede præstamus. Dei fons vberrimus ac plenissimus patet cunctis, & hoc cæleste lumen vniuersis oritur, quicunque oculos habent. Num quis hæc philosophorum aut vnquàm præstitit, aut præstare, si velit, potest?

Lauacro Baptismi omnis malitia aboletur.

lib. 2. epist. 2.

30. CYPRIANVS epistola secunda ad Donatum: Cùm in tenebris atq; in nocte cæca iacerem, cumq; in salo iactantis seculi inundabundus ac dubius vestigijs oberrantibus fluctuarem, vitæ meæ nescius, veritatis ac lucis alienus, difficile prorsùs ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi diuina indulgentia pollicebatur, vt quis renasci denuò posset: vtq; in nouam vitam lauacro aquæ salutaris animatus, quod priùs fuerat exponeret: corporis licèt manente compage, hominem animo ac mente mutaret. Qui possibilis, aiebam, est tanta conuersio, vt repentè ac perniciter exuatur, quod vel genuinum situ materiæ naturalis obduruit, vel vsurpatum diù senio vetustatis inoleuit? alta hęc & profunda penitùs radice sederunt.

Baptismus hominẽ animo ac mente mutat.

31. AD Ephesios quinto: Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitę.

32. AD Galatas tertio, vt in textu.

33. AD Romanos sexto, vt antè, A. testimonio septimo.

1. B. BERNARDVS in sermone de Cœna Domini: Dixi vobis sæpiùs, nec mente excidere debet: quoniam in casu primi hominis cecidimus omnes. Cecidimus autem super aceruũ lapidum & in luto: Vndè non solùm inquinati, sed etiam vulnerati & graniter quassati sumus. Lauari quidem citò possumus, ad sanandum verò opùs est curatione multa. Lauamur igitur in baptismo, quia deletur chirographum damnationis nostræ & gratia hæc nobis confertur, nè iam nobis concupiscentia noceat: si tamen à consensu abstineamus: atque ità tanquàm sanies inueterati hulceris remouetur, dum tollitur damnatio & responsum mortis, quod priùs indè manabat.

Lauamur, à damnatione liberamur, & gratiam accipimus.

2. CYPRIANVS in sermone de baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis: Bonis sæpè malorum ministeria suffragantur. Supponit itaque ceruicem sanctam manibus hominis humilitas redemptoris, & licèt plenam non habeat virtutem, suscipit tamen Christus baptisma Ioannis. Præparabat viam Domino Ioannes lauando exteriùs corpora, vt præcederet exterius lauacrum sequuturum baptisma, in quo cõferretur animarum ablutio, & peccatorum remissio. Præcessit quod erat ex parte, vt consummatio sequeretur.

Baptismus Ioannis, alius à baptismo Christi.

Animarũ ablutio & remissio peccatorum.

3. IDEM de ablutione pedum: Ornata & honorata est Ecclesia quasi paradisus, in amplitudinis suæ vmbilico fontem continens gratiæ singularis, flumina creans in vitam æternam saluentia, viuam habens originem & decursum perennem. Hinc egredientia quatuor euangelij flumina, per vniuersum mundum secum regenerationis euehunt lauacrum, & de abdito & secretissimo Spiritus sancti munere huius gratiæ liquor emanat, sic lauãs quos parentalis labes infecerat, vt nec actualis nec originalis macula, aliqua sui post ablutionem illam vestigia derelinquat. Præteritis lotis, vita deinceps arbitrio est proprio deducenda, ità tamen, vt actualibus aliquando recrudescentibus iam non imputentur originalia, nec propterea illa damnationi obnoxius sit, cui semel illa sunt in baptismo indulta. In originalibus enim corruptio naturæ abijci & exterminari meruerat: sed quia non erat voluntas in culpa, prouidit Deus generali damnationi remedium, & suæ sententiam iustitiæ temperauit, hæreditarium onus à sobole remouens, & misericorditer ablutione & vnctione medicinali, corruptionis primitiuæ fermentum expurgans.

Gen. 2.

Ioan. 4.

4. ORIGENES in caput sextum epistolæ ad Romanos: De hoc etiam paruulorũ peccato Dauid dixisse credendus est illud, quod suprà memorauimus: quia in peccato concepit me mater mea. Secundùm historiam enim nullum matris eius declaratur peccatum. Pro hoc & Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiam paruulis baptismum dare. Sciebant enim illi quibus mysteriorum secreta commissa sunt diuinorũ, quia essent in omnibus genuinæ sordes peccati, quę per aquam & spiritum ablui deberent.

Psal. 50.

Traditio Apostolica.

Paruuli per baptismũ ab Originali peccato liberantur.

5. IDEM homilia decimaquarta in Lucam: Paruuli baptizantur in remissionẽ peccatorum. Quorum peccatorum? vel quo tempore peccauerunt? aut quomodò potest vlla lauacri in paruulis ratio subsistere, nisi iuxta illum sensum de quo paulò antè diximus; Nullus mundus à sordes, nec si vnius diei quidẽ fuerit vita eius super terram? Et quia per Baptismi Sacramentum natiuitatis sordes deponuntur, propterea baptizantur & paruuli. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non poterit intrare in regnum cælorum.

Baptismus in paruulis ablouit peccatũ originale.

Iob 14. Sixte Lxx.

Ioan. 3.

6. RETICIVS Augustudunensis Episcopus de Baptismo loquens, apud Augustinum libro primo contra Iulianum, capite tertio: Hanc esse principalem in Ecclesia indulgentiam, neminem præterit, in qua antiqui criminis omne pondus expellimus, & ignorantiæ nostræ facinora prisca delemus, vbi & veterem hominem cum ingenitis sceleribus exuimus. Audis (subiungit Augustinus) antiqui criminis pondus, audis prisca facinora, audis cum sceleribus ingenitis hominẽ veterem, & audes aduersùs hæc ruinosam construere nouitatem?

Omne pondus antiqui criminis exponimus.

CONCVPISCENTIA.

1. C. IACOBI primo: Vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem.

2. AD Romanos sexto: Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius.

3. ET capite septimo: Nam concupiscentiam nescieham, nisi lex diceret, Non concupisces. Occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.

4. CONCILIVM Tridentinũ sessione quinta, in decreto de Originali peccato, canone quinto: Manere in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, hanc sancta Synodus fatetur & sentit, quæ cùm ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, & viriliter per Iesu Christi gratiam repugnantibus nõ valet: quinimmò qui legitimè certauerit, coronabitur. Hanc concupiscentiã, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiam Catholicã nunquàm intellexisse Peccatum appellari, quòd verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.

Concupiscẽtia cur in baptizatis manet.

2. Tim. 2.

Rom. 7.

Improprièvocatur peccatum.

5. AVGVSTINVS libro primo de nuptijs & concupiscentia, capite vigesimotertio: Concupiscentia quæ solo Sacramento regenerationis expiatur, profectò peccati vinculum generatione

Originale & actualia peccata planè tollit.

Concupiscẽtia nõ est peccatum in regeneratis.

R traijcit

traijcit in posteros; nisi ab illo & ipsi regeneratione soluantur. (Nam ipsa quidem concupiscentia iam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur, atque vt ea perpetrent, à regina mente membra non dantur: vt si non fit quod scriptum est, Non concupiscas; fiat saltem quod alibi legitur, Post concupiscentias tuas non eas. Sed modo quodam loquendi peccatum vocatur, quòd & peccato facta est, & peccatum, si vicerit, facit) reatus eius valet in generato. Quem reatum Christi gratia per remissionem omnium peccatorum in regenerato, si ad mala opera ei quodammodò iubenti non obediat, valere non sinit. Sic autem vocatur peccatum, quia peccato facta est, cùm iam in regeneratis non sit ipsa peccatũ; sicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua; & manus vocatur scriptura, quam facit manus. Itémque sic vocatur peccatum, quia peccatum, si vincit, facit; sicut vocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, sed quòd pigros faciat.

Exodi 20. Eccli 18. Quomodò peccatum appelletur.

6. ET capite vigesimoquinto: Si quæritur, quomodò ista concupiscentia carnis maneat in regenerato, in quo vniuersorum facta est remissio peccatorum, quandoquidem per ipsam seminatur, & cum ipsa carnalis gignitur proles parentis etiam baptizati: aut certè si in parente baptizato potest & esse, & peccatum non esse, cur eadem ipsa in prole peccatum sit; ad hæc respondetur, dimitti concupiscentiam carnis in baptismo, non vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur. Quanuis autem reatu suo iam soluto, manet tamen donèc sanetur omnis infirmitas nostra, proficiente renouatione interioris hominis de die in diem, cùm exterior induerit incorruptionem: non enim substantialiter manet, sicut aliquod corpus, aut spiritus, sed affectio est quædam malæ qualitatis sicut languor. Non ergò aliquid remanet, quod non remittatur; cùm sit, sicut scriptum est, Propitius Dominus omnibus iniquitatibus nostris: sed donèc fiat & quod sequitur, Qui sanat omnes languores tuos, qui redimit de corruptione vitam tuam; manet in corpore mortis huius carnalis concupiscentia. Cuius vitiosis desiderijs ad illicita perpetranda non obedire præcipimur, nè regnet peccatum in nostro mortali corpore: quæ tamen concupiscentia quotidiè minuitur in proficientibus & continentibus; accedente autem senectute, multò maximè. Qui verò ei nequiter seruiunt, tantas in eis vires accipit, vt plerunquè iam ætate deficientibus membris, eisdémque partibus corporis ad illud opus iam moueri minùs valentibus, turpiùs & procaciùs insanire non desinat.

Quomodò concupiscentia dimittitur in Baptismo. 1. Cor. 4. Psal. 102. Rom. 6.

7. IDEM libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Concupiscentia carnis, etiamsi vocatur peccatum, non vtiquè quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur: sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quòd manus eam fecerit. Peccata autem sunt, quæ secundùm carnis concupiscentiam vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur, quæ transacta etiam reos tenent, si non remittantur. Et ista ipsa carnis concupiscentia in baptismo sic dimittitur, vt quanquàm tracta sit à nascentibus, nihil noceat renascentibus. Ex quibus tamen si filios carnaliter gignunt, rursùs trahitur, rursúsque & nocitura nascentibus, nisi eadem forma renascentibus remittatur, & insit nihil obfutura vitæ futuræ, quoniam reatus eius generatione tractus, regeneratione dimissus est: Et ideò iam non sit peccatum, sed sic vocetur, siue quòd peccato facta sit, siue quòd peccandi delectatione moueatur, etsi ei vincente delectatione iustitiæ non consentiatur. Nec propter ipsam cuius iam reatus lauacro regenerationis absumptus est, dicunt in oratione baptizati, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: sed propter peccata quæ fiunt, siue in eius consensionibus, cùm ab eo quod libet vincitur quod placet, siue cùm per ignorantiam malum quasi bonum placet.

Cur aliquando peccatum appelletur. Peccati descriptio. Matth. 6.

8. ITEM libro primo Retractationum, capite decimoquinto: Sed hoc peccatum, de quo est locutus Apostolus, ideò peccatum vocatur, quia peccato factum est, & pœna peccati est: quandoquidem hoc de concupiscentia carnis dicitur, quod aperit in consequentibus, dicens: Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum: velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non. Perfectio quippe boni est, vt nec ipsa concupiscentia peccati sit in homine, cui quidem quando benè viuitur, non consentit voluntas: veruntamen non perficit bonum, quia inest adhuc concupiscentia, cui repugnat voluntas, cuius concupiscentiæ reatus in baptismate soluitur, sed infirmitas manet, cui donèc sanetur, omnis fidelis qui benè proficit, studiosissimè reluctatur.

Rom. 7. Cur ab Apostolo peccatum appelletur. Reatus soluitur, infirmitas manet.

9. ET libro decimotertio de Trinitate, capite decimosexto: Quanuis & ipsa mors carnis de peccato primi hominis originaliter venerit, tamen bonus eius vsus gloriosissimos martyres fecit. Et ideò non solùm ipsa, sed omnia seculi huius mala, dolores laborésque hominum, quanquàm de peccatorum, & maximè de peccati originalis meritis veniant, vndè facta est & ipsa vita vinculo mortis obstricta, tamen & remissis peccatis remanere debuerunt, cum quibus homo pro veritate certaret, & vndè exerceretur virtus fidelium: vt nouus homo per testamentum nouum, inter mala huius seculi nouo seculo præpararetur, miseriam, quam meruit vita ista damnata, sapienter tolerans, & quia finietur prudenter gratulans; beatitudinem verò, quam liberata vita futura fine fine habitura est, fideliter & patienter expectans.

Remisso originali peccato, multæ infirmitates quare maneant.

10. IDEM libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite trigesimonono: In paruulis certè gratia Dei per baptismum eius, qui venit in similitudine carnis peccati, id agitur, vt euacuetur caro peccati. Euacuatur autem, non vt in ipsa viuente carne concupiscentia conspersa & innata, repentè absumatur & non sit, sed nè obsit mortuo, quæ inerat nato. Nam si post baptismum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti peruenire potuerit, ibi habet cum qua pugnet, eamq; adiuuante Deo superet, si non in vacuum gratiam eius susceperit, si reprobatus esse noluerit. Nam nec grandibus hoc præstatur in baptismo, (nisi fortè miraculo ineffabili omnipotentissimi creatoris) vt lex peccati, quæ inest in membris repugnans legi mentis, penitùs extinguatur & non sit: sed vt quicquid mali ab homine factum, dictum, cogitatum est, cùm eidem concupiscentiæ subiecta mente seruiret, totum aboleatur, ac velut factum non fuerit, habeatur. Ipsa verò soluto reatus vinculo, quo per illam diabolus animam retinebat, & interclusione destructa, quæ hominem à suo creatore separabat, maneat in certamine, quo corpus nostrum castigamus, & seruituti subijcimus, vel ad vsus licitos & necessarios relaxanda, vel continentia cohibenda.

Baptismus quicquid proprie peccati rationem habet, tollit.

11. ITEM libro secundo, capite trigesimotertio: Non intelligunt quomodò res, quarum reatum, nè post hanc vitam obsint, Deus soluit; tamen eas ad certamen fidei sinit manere, vt per illas erudiantur & exerceantur, proficientes in agone iustitiæ.

12. ET capite trigesimoquarto: Verùm quia & tales non desunt, quemadmodùm eis hac quæstione propositâ respondemus, dicentes, ante remissionem esse illa supplicia peccatorum, post remissionem autem certamina exercitationésque iustorum:

Remisso originali peccato, multæ pœnæ relinquũtur.

Digitized by Google

ſtorum: ità & illis, quos de morte corporis ſimiliter mouet, reſpondere debemus, vt eam & peccato accidiſſe fateamur, & poſt peccatorum remiſſionem, vt magnus timor eius à proficientibus ſuperetur, ad certamen nobis relictam eſſe non dedignemur. Et paulò pòſt: Vnde mirandum non eſt, & mortem corporis non fuiſſe euenturam homini, nisì præceſſiſſet peccatum, cuius etiam talis pœna conſequeretur: & poſt remiſſionem peccatorum eam fidelibus euenire, vt in eius timore vincendo exerceretur fortitudo iuſtitiæ. Et infrà: Sicut illi primi homines poſteà iuſtè viuendo, vndè meritò creduntur per Domini ſanguinem ab extremo ſupplicio liberati, non tamen in illa vita meruerunt ad paradiſum reuocari: ſic & caro peccati, etiamſi remiſſis peccatis homo in ea iuſtè vixerit; non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati. Tale aliquid nobis inſinuatum eſt de patriarcha Dauid in libro Regnorum, ad quem Propheta cùm miſſus eſſet, eiq; propter peccatum quod commiſerat, euentura mala ex iracundia Dei comminaretur, confeſſione peccati veniam meruit, reſpondente Propheta, quòd illud ei flagitium facinúsque remiſſum ſit: & tamen conſecuta ſunt quæ Deus fuerat comminatus, vt ſic humiliaretur à filio. Quarè & hîc non dicitur, ſi Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, cur dimiſſo peccato, quòd erat minatus impleuit; nisì quia rectiſſimè, ſi dictũ fuerit, reſpondebitur remiſſionem illã peccati factam, nè homo à percipienda vita impediretur æterna: ſubſecutum verò illius comminationis effectum, vt pietas hominis in illa humilitate exerceretur atque probaretur? Sic & mortem corporis propter hoc peccatum Deus homini inflixit, & poſt peccatorum remiſſionem, propter exercendam iuſtitiam non ademit.

2.Reg.12. Pœna poſt dimiſſam culpã luenda reſtat nonnũquàm.

13. AD Romanos octauo, vt in textu.

14. AD Coloſſenſes tertio: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem, ſecundùm imaginem eius qui creauit illum.

15. AD Epheſios quarto: Deponite vos, ſecundùm priſtinam conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris. Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ: & induite nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis.

16. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Propter quod non deficimus: ſed licèt is qui foris eſt, noſter homo corrumpitur, tamen is qui intùs eſt, renouatur de die in diem.

17. AD Romanos ſexto: Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem &c. vt ſuprà A. teſtimonio ſeptimo.

IIII.

Quid à nobis requirit acceptum tanti Sacramenti beneficium?

A. PRIMVM à nobis ſummam poſtulat & aſſiduam animi gratitudinem, vt prædicemus, amemus & celebremus eum,[a] *qui ſecundùm ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum hoc regenerationis & renouationis Spiritus ſancti: quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.*

a Tit.3.b

B. Deindè ſic huius ſacramenti myſterium rememorandum eſt, vt identidèm ſeipſum quiſque admoneat præclaræ illius ſuæ ſponſionis & Chriſtianæ profeſſionis, quam in ſacro lauacro per[c] ſponſores edidit. Cogitet igitur Chriſtianus, illic ſe ex ire filio & Satanæ ſeruo,[d] Dei filium Chriſtique membrum & cohæredem, viuumque[e] templum Spiritus ſancti factum eſſe.

b Orig.hom.12. in Numeros.

c Dionyſ. Areopag.cap.7. eccl.hierar. Aug.de nupt. & concup.lib.1.c.20. Item lib.1.de pec.mer.cap.19.& lib.4.contra Donat.ca.24.
d Rom.8.a c Galat.4.a d
e 1.Cor.6.d

C. Ingreſſus es regenerationis ſacrarium, inquit[f] Ambroſius: repete quid interrogatus ſis, recognoſce quid reſponderis. Renunciâſti diabolo & operibus eius, mundo & luxurię eius ac voluptatibus.[g] Memor eſto ſermonis tui, & nunquàm tibi excidat tuæ ſeries cautionis. Et præclara Pauli baptizatos omnes adhortantis vox eſt:[h] *An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: vt quomodò Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.*

f Ambr.de initian.myſt.c. 2. Chryſoſt.hom.11.ad populum Antioch. Aug.lib. 4 de Symb.ad Catechu.c.1.
g Amb.lib 1.de ſacramen. cap.2. Cyrill. Hieroſ. catech.1.myſtago.
h Rom.6 a Galat.3.d Aug.de fide & oper.c.16. Alcimus lib.4.c ap.vlt.

TESTIMONIA.

A. AD Titum tertio, vt in textu.

1.B. ORIGENES homilia duodecima in Numeros: Recordetur vnuſquiſque fidelium &c. vt ſuprà de Sacramentis in genere, quæſt. octaua, F. teſtimonio quarto.

Memoria abrenunciationis factæ in baptiſmo.

2. DIONYSIVS Areopagita capite ſeptimo Eccleſiaſticæ Hierarchiæ: Cùm pijſſimis ducibus noſtris in mentem veniſſet, viſum eſt admittere infantes hoc modo, vt naturales oblati paruuli parentes, puerum vni ex fidelibus tradant, præclaro diuinarum rerum magiſtro, ſub quo iam puer ſit, quaſi ſub patre diuino, ſanctæq; ſalutis alumno. Hunc itaque præſul ſpondentem, puerum iuxta ſanctam educaturum vitam, requirit vt abrenunciationem profiteatur, fidémque confiteatur: non (vt illi ridentes aiunt) alium pro alio imbuit ſacris. Neque enim hoc ille ait, Ego pro puero abrenunciationes facio, aut fidei ſacramenta profiteor, ſed ità puer renunciat & profitetur, id eſt, ſpondeo puerum inducturum, cùm ad ſacram intelligentiam venerit, ſedulis adhortationibus meis, vt abrenunciet contrarijs omninò, profiteatúrque & peragat diuina quæ pollicetur. Nihil igitur (vt reor) indignum eſt, ſi ad diuinum

Puer in baptiſmo abrenũciationes facit per ſponſores.

Digitized by Google

uinum institutum puer adducitur, sanctum habens præceptorem, qui illi diuinarum rerum habitum tradat, malorúmque seruet immunem.

Per corda & ora gestantiũ renunciant.

3. AVGVSTINVS libro primo de nuptijs & concupiscentia, capite vigesimo: In veritate itaque, non in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis: eiq; renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur.

Per verba gestantiũ fidem profitẽtur, & diabolo ac mundo renunciant.

4. IDEM libro primo de peccatorũ meritis & remissione, capite decimonono: Si propterea rectè fideles vocantur (paruuli) quoniam fidem per verba gestantium quodammodò profitentur; cur non priùs etiam pœnitentes habentur, cùm per eorundem verba gestantium diabolo & huic seculo renunciare monstrantur? Totum hoc in spe fit vi sacramenti & diuinæ gratiæ, quam Dominus donauit Ecclesiæ.

Responsio aliorum pro infantibus valet.

5. ITEM libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto: Cùm alij pro infantibus respondent, vt impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet vtiquè ad eorum consecrationẽ, quia ipsi respondere non possunt. At si pro eo qui respondere potest, alius respondeat, non itidèm valet. Ex qua regula illud in Euangelio dictum est, quod omnes, cùm legitur, naturaliter mouet: Aetatem habet, ipse pro se loquatur.

Ioan. 9.

6. AD Romanos octauo: Nihil ergò nunc dãnationis est ijs qui sunt in Christo Iesu, qui non secundùm carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis. Et paulò pòst: Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, (Pater) Ipse enim spiritus, testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

7. AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem: Abba, pater. Itaque iam non es seruus, sed filius: quòd si filius, & hæres per Deum. Ibidèm: Nos autem fratres, secundùm Isaac promissionis filij sumus. Itaque fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberauit.

8. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt Spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?

1. C. AMBROSIVS in libro de his qui mysterijs initiantur, capite secundo: Ingressus es regenerationis sacrarium &c. vt in textu.

Abrenunciationis voce frequenter vtendum.

2. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaprima ad populum Antiochenum: Vocis illius recorderis, quam, dum sacris initiareris, emisisti: Abrenuncio tibi Satana, & pompæ tuæ, & cultui tuo. Circa margaritarum enim cultum insania, est pompa satanica. Aurum enim cepisti, non vt corpus vincias, sed vt pauperes soluas & enutrias. Dic igitur continuè, Abrenuncio tibi Satana. Nihil hac tutius voce, si ipsam per opera exhibeamus: hanc & vos, initiandi, discere censeo. Et paulò pòst: Hoc igitur dicamus, Abrenuncio tibi Satana; tanquàm in illa die huius vocis rationem reddituri, & ipsam custodiamus, vt saluum tunc reddamus depositum. Et sub finem: Sicut sine calceamentis vel vestimentis vestrũm nemo in forum descendere eligeret: ità sine verbo hoc nunquàm in forum prodeas, sed cùm es ianuæ vestibula transgressurus, hoc priùs loquere verbum: Abrenuncio tibi Satana, & coniungor tibi Christe. Nè vnquàm absq; hac voce exeas: hæc erit tibi baculus, hæc armatura, hęc turris inexpugnabilis. Cum hoc verbo & crucem in fronte imprime: sic enim non tantùm homo occurrens, verùm nec ipse diabolus te quicquam lædere poterit, cum his te cernens armis vbiquè apparentem.

Baptizandi Deo & angelis cõscribentibus dicunt, Renuncio diabolo.

3. AVGVSTINVS libro quarto de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Diabolo vos renunciare professi estis: in qua professione non hominibus, sed Deo & angelis eius conscribentibus dixistis, Renuncio. Renunciate non solùm vocibus, sed etiam moribus: non tantùm sono linguæ, sed & actu vitæ: nec tantùm labijs sonantibus, sed operibus pronunciantibus. Scitote, vos cũ callido, antiquo & veternoso inimico suscepisse certamen: non in vobis post renunciationem inueniat opera sua: non iure vos attrahat in seruitutẽ suam. Deprehenderis enim & deregeris Christiane, quando aliud agis, & aliud profiteris. Fidelis in nomine, aliud demonstrans in opere, non tenens promissionis tuæ fidẽ. Quid tibi cum pompis diaboli quibus renunciâsti? Quid tibi cum pompis diaboli amator Christi? Noli te fallere; odit enim tales Deus, nec inter suos deputat professores, quos cernit viæ suæ desertores.

Abrenunciatio quæ fit in baptismo, in mentem reuocanda est.

4. AMBROSIVS libro primo de sacramẽtis, capite secundo: Quando te Leuita interrogauit, Abrenuncias diabolo & operibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Abrenuncias seculo & voluptatibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Memor esto sermonis tui, & nunquàm tibi excidat tuæ series cautionis. Si chirographum homini dederis, teneris obnoxius, vt pecuniam eius accipias: teneris adstrictus, & reluctantem te fœnerator adstringit: si recusas, vadis ad iudicem, atque illic tua cautione conuinceris. Vbi promiseris, confidera, vel quibus promiseris. Leuitam vidisti, sed minister est Christi. Vidisti illum ante altaria ministrare. Ergò chirographum tuum tenetur non in terra, sed in cælo.

5. CYRILLVS Hierosolymitanus Archiepiscopus catechesi prima mystagogica, de abrenunciatione baptizandorum agens: Istud, inquit, non ignores, quòd quæcunq; dicit, illa præsertim formidabili hora, scripta sunt in libris Dei absconditis: vt si quid deincèps aduersùs illa pronunciata patraueris, tanquàm præuaricator iudiceris.

6. AD Romanos sexto, vt in textu.

7. AD Galatas tertio: Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis.

Post baptismum bona vita est necessaria.

8. AVGVSTINVS de fide & operibus, capite vigesimosexto: Sancto baptismo consona sit vita Christiana, nè cuiquam homini, si vtrumblibet defuerit, vita promittatur æterna. Qui enim dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cælorum: ipse etiam dixit, Nisi abundauerit iustitia vestra super Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. De illis quippe ait: Scribæ & Pharisæi super cathedram Moysi sedent: quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Ergò iustitia eorum est dicere, & non facere: ac per hoc nostram esse voluit abundantem super illorum, dicere & facere: quæ si non fuerit, non intrabitur in regnum cælorum.

Ioan. 3. Matth. 5. Matth. 23.

9. ALCIMVS Auitus Viennensis Archiepiscopus libro quarto, capite vltimo:

Baptizati soliciti sint nè peccent.

Arca vetus Noe, Christi est Ecclesia, per quam,
Extra etiam quam nemo potest saluarier: ergò
Quicunque es Christi Baptismate lotus in arca,
Hoc votis precibúsque petas, hoc fletibus opta:
Nè redeant peccata tibi, nè mersa leuentur,
Mortua ne surgant, neu debellata rebellent.
Nè post ablatum valeant discrimina crimen,
Et flammam timeas, quia iam non suppetit vnda.

DE

Digitized by Google

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

I.

Quod est alterum à Baptismo Sacramentum?

CONFIRMATIO, quæ Sacramentum est nouæ legis æquè sacrosanctum, vt Augustinus [a] inquit, ac ipse Baptismus: quod baptizatis confertur cum impositione manuum Episcopalium, & sacri Chrismatis inunctione.

[a] lib.2. cont. lit.Petilian.c.104. Conc. Elib.c.38. Aurel.c.3. Laod.can.48. Mel. c.6. Florent. Constantien.sess.15. Trident. sess.7. can.1. Bernar. in vita Malach. episc. Pet.Damian.serm.1. de dedicatione Ecclesiæ. Isidor. de eccles. offic.lib.2. cap.25. & 26. Raban.de instit.cler.lib.1.cap.30.

TESTIMONIA DE SACRAMENTO Confirmationis.

1. AVGVSTINVS libro secundo contra literas Petiliani Donatistæ, capite centesimo quarto: Caput est ipse Saluator corporis. Per barbam non incongruè fortitudo intelligitur. Ergò ad eos, qui sunt fortes in ecclesia eius, & adhærent ori eius, vt sine timore prædicent veritatem, ab ipso Christo tanquàm à capite sanctum descendit vnguentum, id est, sanctificatio spiritalis. Per oram vestimenti, significantur perfecti fideles in Ecclesia. Et post pauca: In hoc vnguento sacramentum chrismatis vultis interpretari, quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus: sed potest esse & in hominibus pessimis &c.

Psal.132.

2. CONCILIVM Elibertinum vel Eliberinum canone trigesimooctauo: Peregrè nauigantes, aut si Ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem (qui lauacrum suum integrum habet, nec sit bigamus) baptizare in necessitate infirmitatis positum catechumenum, ità vt, si superuixerit, ad Episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit.

3. AVRELIANENSE Concilium capite tertio, teste Gratiano, de consecratione distinctione quinta: Vt ieiuni ad Confirmationem veniãt perfectæ ætatis, vt moneantur confessionẽ facere prius, vt mundi donum spiritussancti valeant accipere: & quia nunquàm erit Christianus, nisi in Confirmatione episcopali fuerit chrismatus.

Quomodò ad hoc sacramẽtum sit accedendum.

4. CONCILIVM Laodicenum canone quadragesimooctauo: Oportet baptizatos post baptismum sacratissimum chrisma percipere, & cælestis regni participes fieri.

5. CONCILIVM Meldense capite sexto, apud Gratianum de consecratione distinctione quinta: Vt Episcopi non nisi ieiuni per impositionem manuum spiritumsanctum tradant, exceptis infirmis & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, pascha videlicet & pentecoste, à ieiunis celebrari debet baptismus: ità etiam traditionem spiritussancti à ieiunis pontificibus conuenit celebrari.

6. CONCILIVM Florentinum: Secundum Sacramentum est Confirmatio &c.

7. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta, in condemnatione octaui articuli Ioannis Hus, meminit septem Sacramentorum.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, canone primo de Confirmatione: Si quis dixerit Confirmationem baptizatorum ociosam cæremoniam esse, & non potiùs verum & proprium Sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse, quàm catechesin quandam, qua adolescentiæ proximi, fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit.

9. BERNARDVS in vita Malachiæ Episcopi Hiberniæ: Malachias vsum saluberrimum Confessionis, sacramentum Confirmationis, contractum coniugiorum, quæ omnia aut ignorabant aut negligebant, de nouo instituit. Cùm autẽ esset illi studium & zelus maximus circa cultum diuinorum, & venerationem sacramentorum: nè fortè de his aliquid constitueret vel doceret secùs quàm ritus haberet vniuersalis Ecclesiæ, subijt animum, adire episcopum Malchũ, qui se plenius de omnibus informaret. Hic erat senex plenus dierum & virtutum: & sapientia Dei erat in illo. Is puerum mente captum ex his quos lunaticos vocant, inter confirmandum sacra vnctione sanauit.

Cõfessionis, Confirmationis, & Coniugij sacramentum.

10. PETRVS Damianus sermone primo de dedicatione ecclesiæ: Secundum est sacramentum Confirmationis. In baptismate spiritus datur ad veniam, hîc ad pugnam: ibi mundamur ab iniquitatibus, hîc virtutibus præmunimur. Nónne in superliminari fronte domus nostræ terrestris, consecrata manus sacri chrismatis imprimit vnctionem? Nec quilibet tanti mysterij legitur executor, sed solus episcopus, super cuius caput fusum est vnctionis oleum, & cuius ditioni sacerdotalis subditur multitudo. Baptismi gratiã omni homini, vel omni sexui tradidit authoritas antiquorum: Cõfirmationis autem insigne, sola pontificalis persona suæ vendicat dignitati. Indè est, quòd decretales paginæ & sanctorum patrum instituta decernunt, non esse differendam post baptismum sacramenti huius virtutem, nè nos inermes inueniat fraudulentus ille contortor, à quo nemo vnquàm nocendi inducias extorsit. Delibuti igitur vtriusque roris vnguento, illo sanati, confortati isto, securiùs descendamus ad singulare certamen. Nec nos deterreant arma Goliæ, vel magnitudo moueat staturalis, quia nobiscum est magnus Dominus Deus noster, & magna virtus eius, appræhendens arma & scutum, vt exurgat in adiutorium nobis.

Miraculum per Confirmationem.

Differẽtia baptismi & Confirmationis.

Episcopus huius sacramenti minister.

Cur nõ sit facilè differenda huius sacramenti susceptio.

1.Reg.17.

Psal.34.

11. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de ecclesiasticis officijs, capite vigesimoquinto: Chrismatis vnguentum Moyses primùm in Exodo, iubente Domino, composuit & cõfudit, quo primi Aaron & filij eius in testimoniũ sacerdotij & sanctitatis peruncti sunt. Deindè quoquè & reges eodem chrismate sacrabantur. vndè & Christi nuncupabantur, sicut scriptum est: Nolite tangere Christos meos. Eratq; eodem tempore in regibus & sacerdotibus tantùm mystica vnctio, qua Christus figurabatur: vndè & ipsum nomen à chrismate ductum est. Sed postquàm Dominus noster verus rex & sacerdos æternus, à Deo patre cælesti mystico vnguento est delibutus, iam non soli pontifices & reges, sed omnis Ecclesia vnctione chrismatis cõsecratur, pro eo quòd membrum est æterni sacerdotis & regis. Ergò quia genus regale & sacerdotale sumus, ideò post lauacrum vngimur, vt Christi nomine censeamur.

Exod.30.

Chrisma.

Psal.104.

1.Pet.2.

12. ET capite vigesimosexto. Sed quoniam post baptismum per Episcopos datur spiritus sanctus cum manuum impositione, hoc in Actibus Apostolorum feciſse meminimus Apostolos. Sic enim legitur: Factum est dum Apollos esset Corinthi, Paulus peragratis superioribus partibus &c. Item

Actor.19.

Digitized by Google

Actor. 8. alio in loco: Cùm audissent qui erant Hierosolymis Apostoli &c. Spiritum autem sanctum accipere possumus, dare autem non possumus: sed vt detur, Deum inuocamus. Hoc autem à quo potissimùm fiat, (quemadmodùm Papa sanctus Innocentius scribit) subijciam: dicit enim non ab alio quàm ab episcopo fieri licere: Nam presbyteri licèt sint sacerdotes, pontificatus tamen apicé non habent. Hoc autem solis pōtificibus deberi, vt vel confignent, vel paracletum spiritum tradāt, quod non solùm ecclesiastica consuetudo demonstrat, verùm & superior illa lectio Apostolorum, quæ asserit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent spiritum sanctum.

Innocen. 1. ad Decentium.

Minister huius sacramēti.

Actor. 8.

13. RABANVS archiepiscopus Moguntinus de institutione clericorum libro primo, capite trigesimo: Nouissimè autem à summo sacerdote per impositionem manus, paracletus traditur baptizato spiritus sanctus, vt roboretur per spiritum sanctum ad prædicandū alijs idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chrismate per sacerdotem in capitis summitate, per pontificem verò in fronte: vt priori vnctione significetur spiritus sancti super ipsum descensio ad habitationem Deo consecrandam, in secunda quoquè, vt eiusdem spiritus sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis & scientiæ & virtutis, venire in hominem declaretur. Tunc enim ipse spiritus sanctus post mundata & benedicta corpora atque animas, libens à patre descendit, vt vas suum sua visitatione sanctificaret & illustraret: & nunc in hominem ad hoc venit, vt signaculum fidei quod in fronte suscepit, faciat eum donis cælestibus repletum: & sua gratia confortatum, intrepidè & audacter coram regibus & potestatibus huius seculi portare, ac nomen Christi libera voce prædicare. Et paulò pòst: Benè quippe conuenit, vt per sacrum chrisma & per pinguedinem oliuæ gratia spiritus sancti tribuatur: quia in psalmo scriptum est de ipso saluatore, quòd vnxerit eum Deus pater oleo lætitiæ præ consortibus suis. & item de nobis, quòd exhilaret faciem nostram in oleo. χρίσμα Græcè, Latinè vnctio nominatur, ex cuius nomine & Christus dicitur, & ex ipso homo post lauacrum sanctificatur. Nam sicut in baptismate peccatorum remissio datur ad veniam, ità per vnctionem sanctificatio spiritus adhibetur ad gloriam. Et hoc de pristina vnctione tractum est exemplum, qua vngi in sacerdotium & regnum solebant antiqui: vndè & Aaron & filij eius post lauacrum à Moyse vncti sunt, vt sacerdotes Domini fierent. Et Dauid & Salomon & cæteri reges per prophetas & sacerdotes perfusi sunt cornu olei, vt regni gubernacula tenerent. Quod dum carnaliter fit, spiritalitet proficit, quomodò & ipsa baptismi gratia visibilis actus est, quòd in aqua mergimur: sed spiritalis effectus, quòd à delictis mundamur. Videamus ergò & ipsam olei naturam, si quid in ea huic significationi conueniens possit intelligi. Oleum nanque ardens illuminat, & medicans sanat, & aquis infusum perspicuas eas reddit: quod benè gratiam spiritus sancti potest demonstrare. Ipse enim flamma charitatis & splendore sapientiæ animas illuminat. Ipse medicamine clementiæ suæ, per veniam peccatorum vulnera sanat. Ipse admixtione virtutis suæ, aquas baptismi ad effugandas peccatorum tenebras veraciter illustrat.

Materia huius sacramēti.

Psal. 44. & 103.

Chrisma.

Exod. 29.

Olei proprietates.

Chrismatis vsus & à sacerdote in summitate capitis, & ab episcopo in fronte baptizati signantur.

Confirmationis effectus.

II.

Vndè nobis comprobatur hoc Sacramentum?

A. TESTIMONIVM habet à diuina scriptura secundùm Patrum & [a] Ecclesiæ concordem sententiam atque interpretationem. Huc enim spectat, quod Lucas [b] Euangelista semel atque iterùm scribit de Apostolis, qui super baptizatos manus imposuerunt: hoc signo vtentes visibili, diuinitusque instituto, quòd Christo iam initiatis noua & amplior Spiritus sancti gratia conferretur. Quare cùm Apostoli manus illis imposuissent, acceperunt, vt [c] Lucas de ijsdem baptizatis refert, Spiritum sanctum, cum accessione scilicet ac exuberantia quadam gratiæ spiritualis.

a Cypr. epist. 70. Aug. lib. 3. contra Donat. cap. 20. Item tract. 6. in epist. Ioā.

b Act. 8. c. & 19. a Cyprian. epist. 73. ad Iubaianum.

c Ibidēm.

B. Nunc verò, vbi Apostolorum vicem Episcopi gerunt, & locum tenent, non fraudat Deus Ecclesiam suā hac tam salutari gratia, sed per eosdem Episcopos [d] in hoc Sacramento efficaciter operatur, vt adsit, Cypriano [e] teste, & veritas signo, & Spiritus Sacramento.

d Hier. cōtra Luciferianos cap 4.

e Ser. de vnctione chrismatis.

C. Atque huc pertinet veteris Ecclesiæ Canon: [f] Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum Spiritum sanctū post baptismum accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur, quia cùm Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur.

f Vrban. pōt. & martyr, qui anno 227. vixit, in epist. ad omnes Christianos.

TESTIMONIA.

lib. 1. epist. 12. 1. A. CYPRIANVS epistola septuagesima ad Ianuarium & cæteros: Vngi quoquè necesse est eum, qui baptizatus fit, vt accepto chrismate, id est, vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Porrò autem eucharistia est, & vndè baptizati vnguntur, oleum in altari sanctificatum.

Baptizati Chrismate inungendi.

Oleum in altari sanctificatum.

2. AVGVSTINVS libro quinto de baptismo contra Donatistas, capite vigesimo: Quomodò aquam mundat & sanctificat homicida? Quomodò benedicunt oleum tenebræ? Si autem Deus adest Sacramentis & verbis suis, per qualeslibet administrentur, & Sacramenta Dei vbiquè recta sunt, & mali homines quibus nihil prosunt, vbiquè peruersi sunt. Et post pauca: Cur autem ad verba quę procedunt ex ore homicidæ, possit tamen Deus oleum sanctificare; & in alari quod hæretici posuerunt, non possit, nescio: nisi fortè quem cor hominis fallaciter conuersum intùs non impedit, lignum fallaciter positum impedit foris, quo minùs sacramentis suis adesse dignetur, nullis hominum falsitatibus impeditus? Si ergò ad hoc valet, quod dictum est in Euāgelio, Deus peccatorem non audit, vt per peccatorē sacramenta nō celebrentur: quomodò exaudit homicidam deprecantē, vel super aquam baptismi,

Olei benedictio.

Sacramentis Deus adest, etiāsi per ma-

los ministrē-tur.

Ioan. 9.

vel

Sacramenta quatuor commemorat.

vel ſuper oleum, vel ſuper euchariſtiam, vel ſuper capita eorũ quibus manus imponitur? Quę omnia tamen & fiunt & valent, etiã per homicidas, id eſt, per eos qui oderunt fratres, etiam in ipſa intùs Eccleſia. Cùm dare nemo poſſit quod nõ habet; quomodò dat homicida Spiritum ſanctum? Et tamen ipſe intùs etiam baptizat. Deus ergò dat etiam ipſo baptizante Spiritum ſanctum.

3. IDEM tractatu ſexto in epiſtolam B. Ioannis: Primis temporibus cadebat ſuper credentes Spiritus ſanctus: & loquebantur linguis quas non didicerant, quomodò Spiritus dabat eis pronunciare. Signa erant tempori opportuna. Oportebat enim ità ſignificari in omnibus linguis Spiritum ſanctum: quia Euangelium Dei per omnes linguas curſurum erat toto orbe terrarum. Significatum

Manuũ Epiſcopaliũ impoſitione infantes & alij accipiũt Spiritum ſanctũ, licèt linguis non loquantur.

eſt illud, & trãſijt. Nunquid modò quibus imponitur manus vt accipiant Spiritum ſanctum, hoc expectatur vt linguis loquantur? Aut quando impoſuimus manum iſtis infantibus, attendit vnuſquiſque veſtrùm vtrùm linguis loquerentur? Et cùm videret eos linguis non loqui, ità peruerſo corde aliquis veſtrùm fuit vt diceret, Non acceperunt iſti ſpiritum ſanctum; nam ſi accepiſſent, linguis loquerentur, quemadmodùm tunc factum eſt? Si ergò per hæc miracula modò teſtimonium præſentiæ Spiritus ſancti non fit; vndè cognoſcit quiſque accepiſſe ſe Spiritum ſanctum? Interroget cor ſuum: ſi diligit fratrem, manet Spiritus Dei in illo. Videat, probet ſeipſum coram oculis Dei: videat ſi eſt in illo dilectio pacis & vnitatis, dilectio Eccleſiæ toto terrarum orbe diffuſæ.

4. ACTORVM octauo: Cùm audiſſent Apoſtoli, qui erant Hieroſolymis, quòd recepiſſet Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum & Ioannem. Qui cùm veniſſent, orauerunt pro ipſis, vt acciperent ſpiritum ſanctum: nondùm enim in quenquam illorum venerat, ſed baptizati tantùm erant in nomine Domini Ieſu. Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum.

5. ET decimonono: His auditis, baptizati ſunt in nomine Domini Ieſu. Et cùm impoſuiſſet illis manus Paulus, venit Spiritus ſanctus ſuper eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

6. CYPRIANVS epiſtola ſeptuageſimatertia ad Iubaianum de hæreticis baptizandis: Idcircò

Actor. 8.

quia Samaritani legitimum & Eccleſiaſticum baptiſmum conſecuti fuerant, baptizari eos vltrà non oportebat: ſed tantummodò quod deerat, id à Petro & Ioanne factum eſt, vt oratione pro eis habita, & manu impoſita, inuocaretur & infunderetur ſuper eos Spiritus ſanctus. Quod nũc quoquè apud nos geritur, vt qui in Eccleſia baptizantur, præpoſitis Eccleſiæ offerantur, & per noſtram

Manuũ Epiſcopaliũ impoſitione Spiritũ ſanctum conſequũtur baptizati.

orationem ac manus impoſitionẽ Spiritum ſanctum conſequantur, & ſignaculo Dominico conſummentur.

1. B. HIERONYMVS aduersùs Luciferianos capite quarto: An neſcis (inquit Luciferianus) etiam Eccleſiarum hunc eſſe morem, vt baptizatis poſteà manus imponãtur, & ità inuocetur Spi-

Actor. 8. & 19.

ritus ſanctus? Exigis vbi ſcriptum ſit? In Actibus Apoſtolorum. Etiamſi ſcripturæ authoritas non ſubeſſet, totius orbis in hanc partem conſenſus inſtar præcepti obtineret. Nam & multa alia quæ per traditionem in Eccleſijs obſeruantur, authoritatem ſibi ſcriptæ legis vſurpauerunt: velut in lauacro ter caput mergitare, &c. ORTHOD.

Minister Cõfirmationis Epiſcopus.

Non quidem abnuo hanc eſſe Eccleſiarum conſuetudinem, vt ad eos qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati ſunt, Epiſcopus ad inuocationem ſancti Spiritus manum impoſiturus excurrat. Sed quale eſt, vt leges Eccleſiæ ad hæreſim transferas, & virginis integritatem, per meretricum lupanaria patiaris ſpurcari? Epiſcopus ſi imponit manum, ijs imponit qui in recta fide baptizati ſunt: qui in patre & filio & ſpiritu ſancto tres perſonas vnã ſubſtantiam crediderunt. Arrianus verò cùm aliud nihil crediderit, (claudite quæſo aures qui audituri eſtis, nè tãtæ impietatis vocibus polluamini) niſi in patre ſolo vero Deo, & in Ieſu Chriſto ſaluatore creatura, & in ſpiritu ſancto vtriuſque ſeruo: quomodò ſpiritum ſanctum ab Eccleſia recipiet, qui necdùm remiſſionem peccatorum cõſecutus eſt? Spiritus quippe ſanctus, niſi mundam fidem non incolit: nec habitator eius templi efficitur, quod antiſtitem non habet verã fidem. Quòd ſi hoc loco quæris, quare in Eccleſia baptizatus niſi per manus Epiſcopi, non accipiat Spiritum ſanctum, quem nos aſſerimus in vero baptiſmate tribui: diſce hanc obſeruationem ex ea authoritate deſcendere, quòd poſt aſcenſum Domini Spiritus

Actor. 2.

ſanctus ad Apoſtolos deſcendit.

2. CYPRIANVS de vnctione chriſmatis & alijs Sacramentis: Hodiè in Eccleſia cum cæteris vnctionibus ad populum acquiſitionis ſanctificandum, in participationem dignitatis & nominis, ſacrum chriſma conficitur: in quo mixtum

In die cœnæ Domini chriſma conficitur.

Chriſma vndè conficiatur.

oleo balſamum, regię & ſacerdotalis glorię exprimit vnitatem, quibus dignitatibus initiandis diuinitùs eſt vnctio inſtituta. Et paulò pòſt: Hodiè, vt diximus, vnguentum ad ſanctificationem paratur, cuius fragrantia adoleſcentulæ & nouellæ animæ, accedentes ad fidem, illectæ delectantur, & exinanitionis eius ſuauitate delibutæ, diligunt & ſequuntur aromatum largitorem, & vſque ad regis accubitum ſpiramine illo trahuntur, & poſt odorem illum vbiquè deſiderio ſancto perurgente fitibundæ diſcurrunt. Nihil hoc oleum commune habet cum liquoribus qui ex quorundam fructuum pinguedine exprimuntur, nec vis eius eſt ex craſſitudine penetratiua, quę ſecũdùm quaſdam naturales rationes emollit & temperat ſpiſſamẽta humorum, quos ſolet intrinſecùs adſtringère ſiccitas aliqua, vel corruptio cõglobare. Non

Chriſma quid tum ab alijs liquoribus diſtet.

hæc medendis corporibus eſt vnctio inſtituta: quia ſanctificatis elementis iam non propria natura præbet effectum, ſed virtus diuina potentiùs operatur, ſed adeſt veritas ſigno, & ſpiritus ſacramento: vt & ipſis rerum efficientijs gratię dignitas pateat, & interiori homini quãta ex his detur authoritas deiformi conuerſatione & cæleſtibus moribus innoteſcat. Hoc oleo antiquitùs ſacerdotes ſacrabantur & reges, & ipſi altarium lapides delibuti, ſpiritalem intelligi volebant ſacris myſterijs ineſſe pinguedinem. Et ſicut oleum fluitat, & humidis quibuslibet ſuperfertur, ità excellentia ſacerdotalis & regiæ dignitatis ſecundùm formam Dei & Chriſti ſub ſe omnia continens, regimen & munimen tam actiuæ, quàm contemplatiuæ vitæ obtinet: & ex hoc humore conſtat deſcẽdere omnes gratiarum diuiſiones, quas Spiritus ſanctus, prout vult, ſingulis diſtribuit & largitur. Ex huius vnctionis beneficio & ſapiẽtia nobis & intellectus diuinitùs datur, cõſilium & fortitudo cælitùs illabitur, ſcientia & pietas & timor inſpirationibus ſupernis infunditur. Hoc oleo vncti, cum ſpiritalibus nequitijs colluctamur, nec fœtoribus ſpurijs imbui poſſumus, qui balſami ſpiritalis odore fragramus. Hoc oleum &c. Et quibuſdam interiectis: Nec tamen ceſſantibus his quæ ritu antiquo inoleuerant, cùm iam in populo Chriſtiano circunciſio videretur damnabilis, & ſacrificia idololatriæ imputarentur, vnctionis myſterium religio Chriſtiana contempſit: ſed cæteris generali ſanctorum conſenſu damnatis, non ſolùm in regibus & ſacerdotibus vnctionis honor permanſit, ſed in omnem populum Catholicum effuſa eſt huius gratiæ plenitudo: vt ſicut Chriſtus à chriſmate dictus eſt, eò quòd ſingularis excellentiæ oleo vnxerit eũ Deus, ità & participes eius quotquot ſunt, cõſortes ſint tam vnctionis quàm

Effectus vnctionis.

Actor. 2. Septem dona Spiritus ſancti. Eſa. 11.

Chriſtus à Chriſmate dictus. Pſal. 44.

Digitized by Google

nominis, & dicantur à Christo Christiani, vt sint sui Christo duce rectores & duces, & offerant Deo quotidianum sacrificium, ordinati à Deo sanctimoniæ sacerdotes.

C. VRBANVS primus Pontifex & martyr in epistola ad omnes Christianos, vt in textu.

III.

Quæ necessaria sunt ad conficiendum hoc Sacramentum?

A. TRIA præcipuè ad hoc requiruntur: Sacramenti propria materia, certa verborum forma, & ministeri idoneus.

B. Materia ex oleo & [a] balsamo mixta est, quæ ab Episcopo cõsecrata, sacri [b] Chrismatis nomen iam olim obtinuit, & in hoc Sacramento fronti solenni ritu illinitur.

C. Forma verborum hæc præscripta est, [c] Signo te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

D. Minister Sacramenti huius solus est Episcopus, [d] vt Apostolorum exemplum, forma & traditio retineatur. Qua de re iam olim ità sancitum accepimus: [e] Manus impositionis Sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab alijs perfici non potest, nisi à summis Sacerdotibus: nec tempore Apostolorum ab alijs, quàm ab ipsis [f] Apostolis legitur aut scitur esse peractum.

a 2. Conc. Braccar. cap. 4. Cypr. de vnct. chris. Greg. in 1. cap. Cantic. Fabian. epist 2. cap. 1. & Conc. Flor.
b Cyprian. vt sup. & epist. 70. Basil. de Spiritu sanct. cap. 27. Fabia. qui vixit anno 241. epist. 2.
c Concil. Florent. 2. Cor. 1. d Ephes. 1. e Ambros. de his qui myste. initi. cap. 7. & lib. 1. de Spir. sanct. ca. 6.
d Act. 8. e Clemens epist. 4. Vrban. Melchiad. Dama. epist. 4. Leo. epist. 88. ad Episc. Ger. & Gall. Concil. Vuorm. can. 8. Florent. & Trident. can. 3.
e Eusceb. Pont. & mart. qui vixit anno 310. epist. 3. ad Episc. Tusciæ & Campaniæ. Innoc. 1. epist. 1. ad Decent. cap. 3.
f Actor. 8. c & 19. a

TESTIMONIA.

1. B. CONCILIVM secundum Braccarẽse canone quarto: Placuit vt modicum balsami, quod benedictum pro baptismi sacramento per Ecclesias datur, quia à singulis tremisses pro ipso exigi solent, nihil vlteriùs exigatur: nè fortè quod pro salute animarum per inuocationem Sancti spiritus consecratur, sicut Simon magus donum Dei pecunia voluit emere, ità nos venundare damnabiliter videamur.

Balsamũ pro salute animarum per sancti Spiritus inuocationẽ consecratur. Actor. 8.

2. CYPRIANVS in sermone de vnctione Chrismatis & alijs Sacramentis, vt suprà, quæstione præcedenti, B. testimonio secundo.

3. GREGORIVS Magnus in caput primum Canticorum: In Engaddi balsamũ gignitur, quod cum oleo pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona sancti spiritus exprimuntur.

Chrisma ex oleo & balsamo constat.

4. FABIANVS epistola secunda ad omnes Orientales Episcopos, capite primo: Literis vestris inter cætera insertum inuenimus, quosdam regionis vestræ Episcopos à vestro nostroq; ordine discrepare, & non per singulos annos in cœna Domini chrisma conficere, sed duos aut tres annos confectionem sancti chrismatis semel actam conseruare. Dicunt enim, vt in memoratis apicibus reperimus, nec balsamum per singulos annos posse reperiri, nec necesse fore per singulos annos chrisma conficere: sed dum vna confectio chrismatis abundat, aliam fieri necesse nõ habere. Errant enim, qui talia excogitant, & mente vesana potiùs quàm recta sentientes, hæc dicunt. In illa enim die Dominus Iesus, postquàm cœnauit cum discipulis suis, & lauit eorũ pedes, (sicut à sanctis Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt) chrisma conficere docuit. Ipsa enim lauatio pedum nostrum significat baptismum, quando sancti chrismatis vnctione perficitur atq; confirmatur. Nam sicut ipsius diei solennitas per singulos annos est celebranda, ità ipsius sancti chrismatis confectio per singulos annos est agenda, & de anno in annum renouanda, & fidelibus tradenda: quia nouum sacramentum est per singulos annos, & iam dicto die innouandum, & vetus in sanctis Ecclesijs cremandum. Ista à sanctis Apostolis & successoribus eorum accepimus, vobisque tenenda mandamus. Hæc sancta Romana Ecclesia & Antiochena à tempore Apostolorum custodit: Hęc Hierosolymorum & Ephesianorum tenet. In quibus Apostoli præsidentes, hæc docuerunt, & vetus chrisma incendi, & non ampliùs quàm vno anno vti permiserunt, atque deinceps nouo frui, & non veteri, iubentes docuerunt.

Chrismatis renouatio singulis annis fieri debet.

Christus in vltima cœna Chrisma cõficere docuit.

Vetus chrisma cremandum.

Apostolica traditio.

5. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Materia Cõfirmationis est Chrisma, confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ: & balsamo, quod odorem significat bonę famæ, per Episcopum benedictum.

Materia Confirmationis.

6. CYPRIANVS de vnctione Chrismatis, vt suprà, quæstione secunda, B. testimonio secundo.

7. ET epistola septuagesima, ibidèm', A. testimonio primo.

8. BASILIVS Magnus in libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, vbi enumerat Traditiones non scriptas: Consecramus aquam baptismatis, & oleum vnctionis &c. vide suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A. testimonio secundo.

9. FABIANVS Pontifex & martyr epistola secunda ad Orientales, vt suprà in hac eadem quęstione, testimonio quarto.

1. C. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramẽtis: Forma autem est, Signo te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine patris &c. vt in textu.

2. SECVNDAE ad Corinthios primo capite: Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos, Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

3. AD Ephesios primo capite: In quo (scilicet Christo) & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.

4. AMBROSIVS de his qui initiantur mysterijs, capite septimo: Repete quia accepisti signaculum spiritale, Spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij atque virtutis, spiritum cognitionis atque pietatis, spiritum sancti timoris, & serua quod accepisti. Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti.

Signaculum spiritale. Esaiæ 11.

Signauit te Pater, confirmauit te Christus. 2. Cor. 1.

5. IDEM libro primo de Spiritu sancto, capite sexto: In Spiritu viuimus, & ipse est pignus hæreditatis nostrę. Sicut & Apostolus scribẽs ad Ephesios ait: In quo credentes signati estis Spiritu promissionis sancto. Sancto igitur spiritu signati sumus, non natura, sed à Deo, quod scriptum est:

Cap. 1.

Qui

Digitized by Google

2. Cor. 1. Qui vnxit nos Deus, & qui signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. Signati ergò Spiritu à Deo sumus. Sicut enim in Christo morimur vt renascamur, ità etiam Spiritu signamur, vt splendorem atque imaginem eius & gratiam tenere possimus, quod est vtiquè spiritale signaculum. Nam etsi Spiritu signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, vt Spiritus sanctus exprimat in nobis imaginis cælestis effigiem. Et paulò inferiùs: Atque vt sciamus cordis nostri magis hoc quàm corporis signaculum, docet Propheta, qui dicit, Signatum est in nobis lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiam in corde meo.

Spiritu signamur, vt possimus gratiam tenere.

Etsi signemur in corpore, veritate tamē in corde signamur.

Psal. 4.

1. D. ACTORVM octauo: Miserunt ad eos Petrum & Ioannem, &c. vt suprà, quæstione secunda, A. testimonio quinto.

2. CLEMENS Pontifex & martyr in epistola quarta ad Iuliū & Iulianum. Vide infrà, quæstione quinta, A. testimonio quarto.

3. VRBANVS, vt suprà, quæstione secunda, C. in textu.

4. MELCHIADES, vt infrà, quæstione quinta, A. testimonio secundo.

5. DAMASVS epistola quarta de Chorepiscopis: Quòd verò eis non liceat Chrisma conficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare &c. quæ omnia solis pontificibus deberi, tam ex superioribus quàm ex alijs patrum constitutis aut sacris canonibus edocti estis.

Soli pōtifices Chrismate frontes baptizatorum vngunt.

6. LEO Magnus epistola octogesimaoctaua ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, de Chorepiscopis loquens: Nec erigere eis altaria &c. nec Chrisma conficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare licet. Hæc enim omnia illicita sunt Chorepiscopis, & solis deberi summis pontificibus authoritate canonum præcipitur, vt per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigium summi pontificis demonstretur.

Solis pontificibus licet.

7. CONCILIVM Vuormatiēse canone octauo, eadem habet verba, quæ Leo.

8. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Ordinarius minister est Episcopus. Et cùm cæteras vnctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi Episcopus debet conferre, quia de solis Apostolis legitur (quorum vicem tenent episcopi) quòd per manus impositionem Spiritum sanctum dabant, quemadmodùm Actuum Apostolorum lectio manifestat. Loco autem illius manus impositionis datur in Ecclesia confirmatio. Legitur tamen aliquando, per Apostolicæ sedis dispēsationem ex rationabili & vrgente admodùm causa, simplicem sacerdotem chrismate per Episcopum confecto, hoc administrâsse Confirmationis Sacramentum.

Ordinarius minister.

Actor. 8.

9. CONCILIVM Tridentinū sessione septima, canone tertio de Confirmatione: Si quis dixerit sanctæ Confirmationis ordinariū ministrum, non esse solum Episcopum, sed quemuis simplicem sacerdotem, anathema sit.

Minister ordinarius.

10. EVSEBIVS Pontifex & martyr epistola tertia ad Episcopos Tusciæ & Campaniæ: Manus impositionis sacramentum magna veneratione &c. vt in textu: neque ab alijs quàm ab illis qui eorum locum tenent, vnquàm perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter ecclesiastica vnquàm reputabitur Sacramenta.

Apostolorū locū tenentes, soli ministri sunt.

Inter Ecclesiastica sacramenta.

11. INNOCENTIVS primus epistola prima ad Decentium Eugubinum, capite tertio: De consignandis verò infantibus manifestum est, non ab alio, quàm ab episcopo fieri licere. Nam presbyteri licèt sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hæc autem pontificibus solis deberi, vt vel consignent, vel paracletū spiritum tradant, non solùm consuetudo ecclesiastica demonstrat, verùm & illa lectio Actuum Apostolorum, quæ asserit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum sanctum. Nam presbyteris, seu extra Episcopū, seu præsente Episcopo baptizant, Chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cùm tradunt Spiritum paraclet-um. Verba verò dicere non possum, nè magis prodere videar, quàm ad consultationem respondere.

Actor. 8.

Baptizatos chrismate vngunt presbyteri, sed non in frōte, quod solis episcopis debetur.

Formā prodere nō vult.

12. ACTORVM octauo, vt quæstione præcedenti, A. testimonio quinto.

13. ET decimonono, ibidèm testimonio sexto.

IIII.

Cur autem baptizati sacro Chrismate inunguntur?

A. QVIA per Spiritum sanctum sic nobis Apostoli tradiderunt, sicutì [a] Clemens & [b] Dionysius, Petri Pauliq́ue Apostolorum discipuli probant. Tradiderunt autem illi quod à Domino ipso vtiquè acceperant, de Chrismate conficiendo, vt grauis est testis [c] Fabianus, idem & Christi martyr, & pontifex Ecclesiæ.

Basil. de Spiritu sancto, cap. 27.

a Epist. 4. ad Iulium & Iulian.
b De eccl. hierar. cap. 4. & 2.
c in epist. ad Orientales Episcopos.

B. Sacrosanctæ etiam [d] Synodi præceptum de hoc tale extat: Oportet baptizatos post Baptismum sacratissimum Chrisma percipere, & cælestis Regni participes fieri. Rationem Cyprianus [e] reddit hanc, vt accepto Chrismate, id est, vnctione, Christianus esse vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit, teneatque sanctitatem.

d Synod. Laod. can. 48. Corn. ad Fabium Antioch. apud Euſ. lib. 6. hist. cap. 35. Theodoret. de hæret. fabul. in Nouato.

e Epist. 70. & de vnctio. chrism. Origē homil. 9. in Leuit. Cyrill. Hieros. catech. 3. mystag.

C. Atque vnguentum hoc visibile, quo Ecclesia baptizatos vngit, vt [f] Augustinus docet, significat inuisibilis gratiæ donum, quo Spiritus sanctus Christum in primis, qui & à [g] Chrismate nomen suum trahit, ac deindè Christianos omnes interna vnctione imbuit atque confirmat. Vndè pulchrè [h] Tertullianus velutì ad olei naturam alludens, ità de hoc Sacramento scripsit: Caro vngitur, vt anima cōsecretur. Caro signatur, vt & anima muniatur. Caro manuum impositione adumbratur, vt & anima Spiritu illuminetur.

f Lib. 15. de Trinit. cap. 26. Paciānus Barcilonen. de Baptis. & epist. 1. ad Sympronian.

g In sententijs Prosperi 342. ex Aug. tract. 33. in Ioan. & serm. 47. de verb. Domini. Rabanus lib. 1. cap 30. Isidor. lib. 2. cap. 25.

h Lib. de carnis resurrect. cap. 8. Item in lib. de baptis. cap. 7. & 8. Theodoret. in c. 1. Canticorum.

D. Vndè

Digitized by Google

Dionys. Clemens, Tertul. Fabian. Cornel. Cypria. Orige. Cyrillus Hieros. Basil. Pacianus, Amphiloch. in vita Basilij. Optat. lib. 2. cont. Donat &c. Conc. Roma sub Syluest. can. 5. Item Carth. 2. cā. 3. 3. can. 36. & 4. can. 36. 1. Tolet. can. 20. 2. Vasense can. 3. Trident. sess. 7. can. 2.

D. Vndè qui sacrum Chrismareijciunt, magnum illi imperitiæ suæ argumentum præbent, vt qui apertè antiquissimam & vetustissimam Apostolorum institutionem negent, ac perpetuum Ecclesiæ vsum ac traditionem temerè damnent.

TESTIMONIA.

1. A. BASILIVS Magnus in libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo: Cōsecramus aquā baptismatis & oleum vnctionis &c. vt suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A. testimonio secundo.

2. CLEMENS Pontifex epistola quarta ad Iulium & Iulianum discipulos suos, vt infrà quæstione quinta, A. testimonio quarto.

3. DIONYSIVS Areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchica, capite quarto: Sedenim alia est huius finitima veneranda confectio vnguenti: consecrationem eam vocant præceptores nostri. Huius itaque partes &c. Deindè docens mysterium confectionis vnguenti, Iuxta eundem (inquit) synaxis modum, eorū qui necdùm initiati sunt, absoluuntur ordines, vbi scilicet præcessit pontificis circum omnem phani ambitum redolēs thure profectio, psalmorumq; modulatio, & lectio scripturarum diuinarum. Sumptum deindè vnguentum pontifex sacris imponit altaribus, duodecim sacris alis circuntectū, resonantibus omnibus voce sanctissima melos sacrum, quod diuinitùs afflati prophetæ didicerunt. Completaq; oratione super eo solenni in sanctissimis eorum, quæ sacrantur, consummationibus, eo vtitur ad omnē fermè sacerdotalis officij functionem. Et paulò pòst: Est igitur, vt dixi, quod nunc laudatur à nobis sacrosanctum mysterium eius ordinis atque virtutis, vt sacerdotalia cuncta perficiat. Atque ideò sancti præceptores nostri istud quasi æquali ordine atque officio sacro synaxeos coniunxêre mysterio, eisdem imaginibus vtplurimùm & distinctionibus mysticis, & eloquijs subnixum sacris. Ibidèm: Dicimus igitur vnguenti compositionem collectionem esse quandam spirantiū suauiter materiarum, habentem in se affatim odoratas qualitates, cuius qui participes sunt, pro quantitate eius, quæ in illis fit, fragrantis participationis, odoris suauitate replentur. Nec longè à fine: Sed & ipsi qui sacratissimo regenerationis mysterio consecratur, aduentum sancti spiritus cōsummans inunctio largitur vnguēti &c. Vndè, vt opinor, iuxta sacratiorem sensum, traditione diuina sancti nostræ sacerdotalis functionis duces, honestissimum istud vnguenti consecrandi munus, teleten ab effectu rei, quæ in eo perficitur, nominàt.

Vnguēti confectio in primitiua Ecclesia.

Chrisma adhibetur in omni ferè episcopali functione.

Chrismatis excellentia.

Materia compositionis vnguenti.

Chrismatis inunctio post baptismum quid cōferat.

4. ET capite secundo, vt infrà, quæstione quinta, B. testimonio primo.

5. FABIANVS, vt suprà, quæstione tertia, B. testimonio quarto.

Apostoli perfectionē vocārunt.

1. B. SYNODVS Laodicena canone quadragesimooctauo: Oportet baptizatos post &c. vt in textu.

2. CORNELIVS Pontifex & martyr in epistola ad Fabium Antiochenum, teste Eusebio Cæsareensi libro sexto historiæ ecclesiasticæ, capite trigesimoquinto, de Nouato loquens: Vbi Exorcistarum (inquit) præsidio spiritu illo malo esset liberatus, & pòst in tam grauem morbum, vt iam fermè mori putaretur, incidisset, in lecto in quo decumbebat, aqua circunfusus baptismum accepit, si modò talem hominem baptismum accepisse dicendum sit: verùm morbo tandèm elapsus, neque cætera quibus post baptismum secundùm Ecclesiæ canonem imbui oportuerat, acquisiuit, neq; Domini sigillo ab Episcopo obsignatus fuit. Quo quidem neutiquàm potitus, quo modo quæso Spiritum sanctum adeptus est?

Secūdùm Ecclesię canonē ab episcopo baptizati cōsignantur.

3. THEODORETVS in compendio hæreticarum fabularum libro tertio de Nouato: Pœnitentiam à suo conuentu arcent penitùs, ijsq; qui ab ipsis tinguntur, sacrum Chrisma non præbent. Quocircà eos etiam qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ coniunguntur, benedicti Patres vngi iusserunt.

Nouatiani sacrū chrisma baptizatis nō præbent.

4. CYPRIANVS epistola septuagesima, vt suprà, quæstione secunda, A. testimonio primo.

5. IDEM in sermone de vnctione Chrismatis, vt suprà, eadem quæstione secunda, B. testimonio secundo.

6. ORIGENES homilia nona in Leuiticum: Quicunque vnguento sacri Chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut & Petrus ad omnem dicit Ecclesiam: Vos autem genus electum, & regale sacerdotium, gens sancta.

Chrismatis vnguentum.

1. Pet. 2.

7. CYRILLVS Hierosolymitanus Catechesi tertia mystagogica: Et nobis postquàm similiter ex aquis sacri lauacri ascendimus, datū est Chrisma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus est Christus. De quo & B. Isaias in sua prophetia, ex persona Domini locutus est: Spiritus Domini super me: quapropter vnxit me: euangelizare pauperibus misit me. Oleo enim aut vnguento corporali, Christus ab hominibus vnctus non est: sed pater saluatorem illum mundi totius cōstituens, vnxit eum sancto spiritu. Cæterùm vide nè illud esse putes vnguentum tantùm: quemadmodùm enim panis Eucharistiæ, post sancti spiritus inuocationem, non ampliùs est panis communis, sed est corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum, non ampliùs est vnguentū nudum, neque (si quis ità appellare malit) cōmune, postquàm iam consecratum est: sed est Charisma Christi, quod aduentu Spiritus sancti per ipsius diuinitatem energiam habet. Quo frons & alij sensus corporis tui symbolicè inunguntur: & corpus quidem isto visibili vnguento perungitur: anima verò, sancto viuificóque spiritu sanctificatur. Huius sancti chrismatis dono accepto, meritò appellamini Christiani: veram efficiens appellationem in ipsa regeneratione: antequàm enim hæc gratia vobis donata esset, non eratis propriè digni eo nomine, sed pergentes eò vsque progressi estis vt efficeremini Christiani. Nè ignoretis, in veteri lege huius Chrismatis symbolum præcessisse. Moyses enim &c. Sed hæc quidem in figura contingebant illis, nobis verò non in figura, sed in veritate. Est enim hoc sanctum, ad protegendum corpus spiritualiter, & ad salutem animæ.

Chrisma datur post baptismum.

Esa. 61.

Trāsubstantiatio.

Chrismatis dignitas.

Propter acceptū chrisma Christiani propriè dicimur.

1. C. AVGVSTINVS libro decimoquinto de Trinitate, capite vigesimosexto: Neq; aliquis discipulorum eius dedit Spiritum sanctum. Orabant quippe vt veniret in eos quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Denique & Simon Magus offerens Apostolis pecuniam, non ait, Date & mihi hanc potestatem, vt dem Spiritum sanctum: sed cuicunque, inquit, imposuero manus, vt accipiat Spiritum sanctum. Quia neque scriptura superiùs dixerat, Videns autem Simon quòd Apostoli darent Spiritum sanctum: sed dixerat, Vidēs autem Simon quòd per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus. Propter hoc & Dominus ipse Iesus Spiritum sanctū, non solùm dedit vt Deus, sed etiam accepit vt homo, propterea dictus est plenus gratia. Et manifestiùs de illo scriptum est in Actibus Apostolorum: Quoniam vnxit eum Deus spiritu sancto.

Actor. 8.

Episcoporū munus, imponere manus baptizatis.

Actor. 10.

Digitized by Google

Visibile vnguentum significat donum gratiæ.

sancto. Non vtiquè oleo visibili, sed dono gratiæ, quod visibili significatur vnguento, quo baptizatos vngit Ecclesia. Nec sanè tunc vnctus est Christus Spiritu sancto, quãdo super eum baptizatum velut columba descendit. Tunc enim corpus suum, id est, Ecclesiam suam præfigurare dignatus est, in qua præcipuè baptizati accipiunt Spiritum sanctum.

2. PACIANVS Barcilonensis Episcopus de Baptismo: Recipiendus est Christus, vt generet: quia sic Ioannes Apostolus dicit: Quotquot eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Hæc autem compleri aliàs nequeunt, nisi lauacri, & chrismatis, & Antistitis sacramento. lauacro enim peccata purgantur, Chrismate sanctus spiritus superfunditur: vtraque verò ista, manu & ore Antistitis impetramus.

Ioan. 1.

Chrismate superfunditur Spiritus sanctus.

3. IDEM in epistola prima ad Sympronianũ: Si ergò & lauacri & Chrismatis potestas, maiorum longè charismatum, ad Episcopos ex Apostolorum forma & potestate descendit, & ligandi quoquè ius adfuit atque soluendi.

Chrismatis conferendi potestas.

3. PROSPER in sententijs Augustini, sententia trecentesima quadragesima secunda: Christi nomen à chrismate est, id est, ab vnctione: Quia ideò omnis Christianus sanctificatur, vt intelligat se non solùm sacerdotalis & regiæ dignitatis esse consortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem.

Christi nomẽ à chrismate.

5. AVGVSTINVS tractatu trigesimotertio in Ioannem: Christi nomen à chrismate dictum est. Chrisma autem Græcè, Latinè vnctio nuncupatur. Ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit.

Ad luctam Christiani vngantur.

6. ET sermone quadragesimoseptimo de verbis Domini, eadem habet ad verbum.

7. RABANVS Archiepiscopus Mogũtinus libro primo de institutione clericorum, capite trigesimo. vide suprà, quæstione prima de Cõfirmatione, testimonio decimotertio.

8. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de officijs Ecclesiasticis, capite vigesimoquinto, vt suprà ibidèm, testimonio vndecimo.

9. TERTVLLIANVS in libro de carnis resurrectione, capite octauo, vt in textu.

10. IDEM in libro de Baptismo, capite septimo: Exindè egressi de lauacro, perungimur benedicta vnctione de pristina disciplina, qua vngi oleo de cornu in sacerdotiũ solebant. Ex quo Aaron à Moyse vnctus est, vndè Christus dicitur à chrismate, quod est vnctio, quæ Domino nomen accommodauit, facta spiritalis, quia spiritu vnctus est à Deo patre, sicut in Actis: Collecti sunt enim verè in ista ciuitate aduersus sanctum filium tuum, quem vnxisti. Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, sed spiritaliter proficit: quomodò & ipsius Baptismi carnalis actus, quòd in aqua mergimur: spiritalis effectus, quòd delictis liberamur. ET capite octauo pergit: Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans spiritum sanctum.

Exod. 29. Christus à chrismate.

Actor. 4.

Visibilis vnctio spiritualiter operatur.

Manus impositio.

11. THEODORETVS in primũ caput Canticorum: Sacri baptismatis recordare: in quo qui initiantur, post Satanæ abnegationem & Dei confessionem, velut signo ac nota quadam regia spiritalis vnguenti Chrismate inuncti, sub ea visibili vnguenti specie inuisibilem sanctissimi Spiritus gratiam suscipiunt.

Inuisibilem SS. gratiam suscipiunt inuncti Chrismate.

1. D. DIONYSIVS Areopagita, 2. CLEMENS, 3. TERTVLLIANVS, 4. FABIANVS, 5. CORNELIVS, 6. CYPRIANVS, 7. ORIGENES, 8. CYRILLVS Hierosolymitanus, 9. BASILIVS, 10. PACIANVS, vt suprà tum in hac, tum in superioribus quæstionibus.

11. AMPHILOCHIVS Iconiensis Episcopus in vita D. Basilij Magni: Admiratus quoquè Maximinus Episcopus Basilij in Deum dilectionem, oransq; vestiuit eum resurrectionis Christi indumento. Baptizauit autem & Eubulum, atque vngens eos sancto chrismate, tradidit illis viuificam communionem.

Chrismate inunctus Basilius ab Episcopo.

12. OPTATVS Mileuitanus libro secũdo contra Donatistas: Ampullam quoquè Chrismatis per fenestram, vt frangerent, Donatistæ iactauerunt. Et cùm casum adiuuaret abiectio, non defuit manus angelica, quæ ampullam spiritali subuectione deduceret: proiecta casum sentire non potuit. Deo muniente, illæsa, inter saxa consedit.

Miraculũ factum in ampulla chrismatis.

13. CONCILIVM Romanum sub Syluestro canone quinto: Constituit etiam clara voce Syluester Episcopus vrbis Romæ, vt nemo presbyterorum Chrisma conficeret, dicens: quoniã Christus à Chrismate vocatur.

Chrisma cõficere solus Episcopus debet.

14. CONCILIVM secundum Carthaginense canone tertio: Ab vniuersis Episcopis dictum est: Chrismatis confectio & puellarum consecratio à presbyteris non fiant.

Chrismatis cõfectio quorum non fit.

15. CONCILIVM tertium Carthaginense canone trigesimosexto: Vt presbyter incõsulto Episcopo virgines non consecret: Chrisma verò nunquàm conficiat.

16. CONCILIVM quartum Carthaginense canone trigesimosexto: Presbyteri qui per dioceses ecclesias regunt, non à quibuslibet Episcopis, sed à suis: nec per iuniorem clericum, sed aut per seipsos, aut per illum qui sacrarium tenet, ante Paschæ solennitatem Chrisma petant.

Chrisma vndè petendũ.

17. CONCILIVM primum Toletanum canone vigesimo: Quanuis penè vbiquè custodiatur vt absque Episcopo Chrisma nemo conficiat, tamẽ quia in aliquibus locis vel prouincijs presbyteri dicuntur Chrisma conficere, placuit ex hac die nullum alium nisi Episcopum Chrisma conficere, & per diœcesin destinare, ità vt de singulis Ecclesijs ad Episcopum ante diem Paschæ diaconi destinẽtur aut subdiaconi, qui confectũ Chrisma ab Episcopo destinatum, ad diem Paschæ possint ad tempus deferre.

Chrismatis confectio.

18. CONCILIVM primum Vasense canone tertio: Per singula territoria presbyteri vel ministri ab Episcopis, non prout libitum fuerit, à vicinioribus, sed à suis proprijs per annos singulos petant Chrisma, appropinquante solẽnitate paschali: nec per quemcunque ecclesiasticum, sed si qua necessitas, aut ministrorum occupatio est, per subdiaconum, quia inhonorũ est, inferioribus summa committi.

Vndè petendum.

19. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, de Confirmatione canone secundo: Si quis dixerit iniurios esse Spiritui sancto eos, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.

Chrismati virtutem adimentes.

V.

Quis Sacramenti huius est vsus & fructus?

A. IN Baptismo [a] regeneramur ad vitam: post Baptismum autem in hoc Sacramento confirmamur ad pugnam. In Baptismo abluimur, hoc verò post Baptismum roboramur, vt regeneratis custos & consolator & tutor adsit Spiritus sanctus. Hæc summi & Pontificis & martyris

[a] Melchiades ad Hisp. Episcopos. vixit anno 3. 8. Concil. Florentin. Petrus Clun. lib. 6. epist. 2.

Ioan. 3. b

Digitized by Google

tyris Melchiadis est doctrina. Nec dissentit ab eo quod [b] Clemens testatur, se ab Apostolis ipsis accepisse: Cùm regeneratus, inquiens, quis fuerit per aquam, postmodùm septiformis Spiritus gratia ab Episcopo confirmetur, quia aliter perfectus Christianus esse nequaquàm poterit.

B. Prodest igitur hoc [c] Sacramentum mirificè, vt qui fidei mysterijs initiati sunt, sicut geniti [d] modò infantes & adhuc imbecilles, in Christo adolescant atque corroborentur.

C. Hos ceu Christianæ militiæ tyrones Episcopus admonet inunctione, vt aduersùs tot hostes & quotidiana pericula [e] Spiritu principali confirmentur. Consignat illis Cruce [f] frontem, quæ pudoris est sedes, vt constanter & intrepidè nomen Domini confiteantur: impingit & alapam, vt Christianam militiam inuicta patientia exercendam & ornandam esse sibi perpetua memoria retineant.

b Epist. 4 ad Iulium & Iulianum. vixit Apostolorum tempore. Amb. lib 3. de sacrament. ca. 2. & de ijs qui myst. initian. cap. 7.

c Diony. de Eccle. hierar. cap. 2.

d 1. Pet. 2. a

e Psal. 50. e

f August. in Psal. 141. Luc. 9. e Matth. 10. d 1. Pet. 2. d Luc. 21. d Marth. 5. f Act. 4. & 5.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit, &c. vt quæstione prima de Baptismo, B. in textu.

2. MELCHIADES Pontifex & Martyr, quem alij Melciadem, nonnulli Miltiadem vocant, in epistola ad Hispaniæ Episcopos: De his verò, super quibus rogitâstis vos informari, id est, vtrùm maius esset Sacramentum manus impositio Episcoporũ, aut baptismus: scitote vtrunque magnum esse Sacramentum. Et sicut vnum à maioribus fit, id est, à summis pontificibus, quod à minoribus perfici non potest, ità & maiori veneratione venerandum & tenendum est. Sed ità coniuncta sunt hæc duo Sacramenta, vt ab inuicem, nisi morte præueniente, nullatenùs possint segregari, & vnum sine altero ritè perfici non potest. Nam vnum (præueniente morte) saluare sine altero potest, aliud autem non potest. Vndè scriptum est: In diebus illis, dicit Dominus, Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Aduertamus summas diuitias bonitatis Dei. Quod in confirmandis neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc spiritussancti descensio incredentium populos, donauit vniuersis. Sed quia diximus, quòd manus impositio & confirmatio, ad Baptismi perfectionem pertineat, & qui iam regeneratus in Christo est, confirmare aliquid possit, forte cogitat sibi aliquis: Quid mihi prodest post mysterium baptismatis, mysteriũ Confirmationis? Aut quantùm video, non totum de fonte suscepimus, si post fontem adiectione noui generis indigemus. Non ità dilectissimi. Attendat charitas vestra. Sicut exigit militaris ordo, vt cùm Imperator, quemcũque in militum receperit numerum, non solùm signet receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturum: ità in baptizato benedictio illa munitio est. Dedisti militem, da ei adiumentum militiæ. Nunquid prodest si quisquam parentum magnam pupillo conferat facultatem, nisi prouidere studeat & tutorem? Itaque paracletus regeneratis in Christo, custos & consolator & tutor est. Ideò dicit sermo diuinus: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustrà vigilat, qui custodit eam. Ergò Spiritussanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo, tota ætate victuris, inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur; post baptismum roboramur. At si continuò transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat, mox in pace beati seculi recipiendos: Confirmatio autem armat & instruit, ad agones huius mundi & prælia, reseruandos. Qui autem post Baptismum cum acquisita innocentia, immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non potest peccare post mortem. Hic, si forte illud etiam requirere velimus, post passionem & resurrectionem Christi, quid Apostolis profuerit aduentus spiritussancti, ipse Dominus eis euidenter exponit: Quæ dico, inquit, vobis, non potestis ea portare modò: Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, ipse docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cùm spiritussanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur? Itaque ante descensionem spiritussancti, vsque ad negationem Apostoli deterrentur: post visitationem verò eius, vsque ad martyrium contemptu salutis armantur. Secundùm hoc per Christum redimimur, per spiritũ verò sanctum, dono sapientiæ spiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, instruimur, consummamur, vt illam spiritus sancti vocem audire possimus: Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris. De spiritu sancto accipimus, vt spirituales efficiamur, quia animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. De spiritu sancto accipimus, vt sapiamus inter bonum malumq; discernere, iusta diligere, iniusta respuere, vt malitiæ ac superbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuersis illecebris, & fœdis indignisq; cupiditatibus, resistamus. De spiritu sancto accipimus vitæ amorem, & gloriæ ardorem, vt succensi diuinitùs, erigere à terrenis mentem ad superna & diuina valeamus.

Collatio Baptismi cum Confirmatione.

Ioel. 2.

Psal. 126.

Effectus confirmationis & baptismi quomodò differant.

Spiritussanctus quid cõferat nobis.

Psal. 31.

1. Cor. 2.

3. CONCILIVM Florentinum: Effectus autem huius Sacramenti est, quia in eo datur Spiritus sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes, vt Christianus audacter Christi confiteatur nomen. Ideóque in fronte, vbi verecundiæ sedes est, confirmandus inungitur, nè Christi nomen confiteri erubescat, & præcipuè crucem eius quæ Iudæis est scandalum, gentibus autem stultitia, propter quod signo crucis signatur.

Confirmationis effectus.

Act. 2.

Cur in fronte vngamur.

1. Cor. 2.

4. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro sexto, epistola prima ad Theobaldum Abbatem: Illa quæ ab Episcopis fit Confirmatio vnctio non iteratur planè hac ratione; quia semel Christianus post Baptismum armis Spiritus Dei per illam vnctionem aduocati, contra Satanæ mundiq; bella munitus, alio rursùm Spiritu, vel alijs armis illa simplici vnctione munire non posse monstratur. Et potest quidem segnitie propria,

Vnctione cõfirmationis quæ non iteratur, baptizatus armatur.

Digitized by Google

pria, ab hoste his armis depositis vinci: potest & eisdem resumptis iterùm hostem vincere: nec tamen ea de causa vnica vnctio iteranda est: quia quotiescunquè hostem superat, non per aliam & alium spiritum, sed per eundem spiritum sanctum hoc fieri, simplicitate sua vnctio sacra designat.

Septiformis gratia in Cõfirmatione percipitur.

5. CLEMENS Pontifex & martyr epistola quarta ad discipulos suos Iulium & Iuliastum: Omnibus festinandum est, sine mora renasci Deo, & demùm consignari ab Episcopo, id est, septiformem gratiam spiritus sancti percipere, quia incertus est vniuscuiusque exitus vitæ. Quum autem regeneratus fuerit per aquam, & postmodùm septiformi spiritus gratia ab Episcopo (vt memoratum est) confirmatus, quia aliter perfectus esse Christianus nequaquàm poterit, nec sedem habere inter perfectos, si non necessitate, sed incuria aut voluntate remanserit, vt habeat quod à beato Petro accepimus, & cæteri sancti Apostoli, præcipiente Domino, docuerunt, & demùm ex operibus bonis ostendat in se similitudinem eius, qui eum genuit, patris.

Perfectus Christianus non est, qui confirmatus non sit.

B. Petri & Apostolorũ doctrina.

Spiritus sancti dona conferuntur.

Esa. 11.

6. AMBROSIVS libro tertio de Sacramentis, capite secundo: Sequitur spirituale signaculũ quod audistis hodiè legi, quia post fontem superest vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis spiritus sanctus infunditur, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus sancti timoris. Septem quasi virtutes spiritus. Et omnes quidem virtutes ad spiritum pertinent, sed istæ quasi cardinales sunt, quasi principales. Quid enim tam principale, quàm pietas? Quid tam principale, quàm cognitio Dei? Quid tam principale, quàm virtus? Quid tam principale, quàm consilium Dei? Quid tam principale, quàm timor Dei? Sicut timor seculi infirmitas, ità timor Dei magna est fortitudo. Istæ sunt septem virtutes quando consignaris. Nam vt ait Apostolus sanctus, Quia multiformis est, inquit, sapientia Domini nostri, & multiformis sapientia Dei, ità multiformis est spiritus sanctus, qui habet diuersas varias q; virtutes. Vndè & Deus virtutum dicitur: quod aptari potest patri & filio & spiritui sancto.

1. Cor. 12.

7. IDEM de ijs qui mysterijs initiantur, capite septimo: Vndè repete quia recepisti signaculum spirituale, spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij atque virtutis, spiritum cognitionis & pietatis, spiritum sancti timoris: & serua quod accepisti. Signauit te Deus pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti.

Dona spiritus sancti. Esa. 11.

2. Cor. 1.

1. B. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica hierarchia, capite secundo: Assumentes autem baptizatum sacerdotes, susceptori suique accessus duci confignant, & vnà cum ipso illum vestem baptizati munditiæ congruam induunt: sicq; indutum, rursùs ad pontificem ducunt. Ille diuino ac deifico prorsùs vnguento virum signans, sacratissimæ communionis participem facit. Et sub finem capitis: Enimuerò illa perficiens vnctio facit ità perfectum, fragrantia suauissimi odoris insignem, quippe diuinæ generationis sacrosancta perfectio, diuino spiritui quæ fuerint perfecta, coniungit. Porrò aduentum illum secretissimum spiritus, qui intelligibiliter odore suaui fragrantes facit ac perficit, cùm sit prorsùs ineffabilis, spiritaliter intelligendum dimitto, qui diuini spiritus sanctam ac deificam societatem in anima sua percipere meruerunt. In fine autem omnium, pontifex ità perfectum ad sacratissimam Eucharistiam vocat, atque consummantium illi sacramentorum communionem deificam tradit.

Confirmatio baptismi per iunctionem. Perficiens vnctio.

2. PRIORIS Petri secundo: Sicut modò geniti infantes, rationabiles, & sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem.

1. C. PSALMO quinquagesimo: Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

2. AVGVSTINVS in Psalmum centesimum quadragesimumprimum: Vsqueadeò de cruce non erubesco, vt non in occulto loco habeam crucem Christi, sed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus. Quædam, sicut nõstis, ore accipimus, quædam per totum corpus accipimus. Quia verò in fronte erubescitur, ille qui dixit; Qui me erubuerit coram hominibus, erubescam eum coram patre meo, qui in cælis est: ipsam ignominiam quodammodò & quam Pagani derident, in loco pudoris nostri constituit. Audis hominem insultare impudenti & dicere, frontem non habet. Quid est, frontem non habet? Impudens est. Non habeam nudam frontem, tegat eam crux Domini mei.

In fronte crucem consignamus cruce.

3. LVCAE nono: Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cùm venerit in maiestate sua & patris & sanctorum angelorum.

4. MATTHAEI decimo: Omnis ergò qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cælis est.

5. PRIORIS Petri secundo: Quæ enim est gloria, si peccantes & colaphizati sustinetis? Sed si benefacientes, patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius: qui peccatum non fecit, &c.

6. LVCAE vigesimoprimo: Ego dabo vobis os &c. Trademini autem à parentibus &c. In patientia vestra possidebitis animas vestras.

7. MATTHAEI quinto: Ego dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram, &c.

8. ACTORVM quarto: Petrus repletus spiritu sancto, dixit ad eos: Principes populi & Seniores, si nos hodiè dijudicamur in benefacto hominis infirmi &c. notum sit omnibus vobis &c. Videntes autem Petri constantiam & Ioannis, comperto quòd homines essent sine literis &c. Ibidem: Si iustum est in conspectu Dei vos potiùs audire &c. At illi comminantes dimiserunt eos. Et paulò pòst: Et cùm orassent, motus est locus in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia. Et virtute magna reddebãt Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri.

9. ET quinto: Et iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica &c. Et paulò pòst: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Deus patrum nostrorum suscitauit Iesum quem vos interemistis &c. Et conuocantes Apostolos, cæsis denunciauerunt, nè omninò loquerentur in nomine Iesu: & dimiserunt eos.

Ibant illi quidem gaudentes à conspectu Concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

Digitized by Google

DE EVCHARISTIAE SACRAMENTO.

I.

Quid significat nomen Eucharistiæ?

a Dionys. Eccle. hier. cap. 2. & 3. Concil. Triden. sess. 13. cap. 2. & 3.

SVMMVM illud [a] & longè sacratissimum Sacramentum, quo nihil habet Ecclesia dignius, admirabilius, efficacius, salubriúsve, hoc vno nomine designatur.

b Ambr. lib. 5. de Sacrament. cap 3. Cyprian. de lapsis. Origen. contra Celsum lib. 8

c Chrysost. homil. 60. ad popul. & 83. in Matth. Item 45. in Ioan. & 61. ad popul. Antiochenum.

B. Et rectè quidem Eucharistia, tanquàm bona [b] gratia, seu gratiarum actio dicta est, quia præcipuum & maximum [c] Dei donum, ipsumque omnis gratiæ fontem & authorem continet: summorumque nos bonorum admonet, pro quibus acceptis gratiarum actionem, laudem & gloriam summam Deo summo debemus. Maius enim beneficium optare non potuissemus, quàm quòd Christus Iesus Dominus noster de virgine natus, cruci affixus, & in gloriam [d] assumptus, se nobis totum ita largiatur, vt etiam nunc corpus eius sanguinemque verè sumamus, illique per hoc diuinum Sacramentum prorsùs [e] incorporemur.

d Chrysost. lib. 3 de sacerdot. & hom. 2. ad pop. Antioch. & 3. ad Ephes.

e Cyrill. in Ioan. lib. 4. ca. 16. & 17. lib 10. cap. 13. lib. 11. cap. 26. & 27. Hilarius de Trinit. lib. 8. Iren. lib. 5. cap. 2. Cyrill. Hierosol. catech. 4. mystag. Chrysost. hom. 45. in Ioan. & 61. ad pop. Antiochenum.

TESTIMONIA.

1. A. DIONYSIVS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia capite secundo: In fine autem omnium, pontifex ità perfectum ad sacratissimam Eucharistiam vocat, atque consummantium illi sacramentorum communionem Deificam tradit.

Sacramentorum cõsummatio.

2. IBIDEM capite tertio: Est enim iuxta inclytum præceptorem nostrum Sacramentorum consummatio. Et paulò pòst: Neque enim fermè fas est, sacerdotalis muneris mysterium aliquod peragi, nisi diuinum istud Eucharistiæ augustissimúmque sacramentum compleat. In eodem capite vocat sacrosancta & augustissima mysteria.

Augustissimũ Sacramentũ.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite secundo: Ergò Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabiliũ suorum: & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suamq; annunciare mortem, donec ipse ad iudicandum mundum veniat. Sumi autem voluit Sacramentum hoc tanquàm spiritalem animarum cibum, quo alantur & confortẽtur viuentes vita illius qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tanquàm antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ & perpetuæ felicitatis, adeoq; symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuiq; nos tanquàm membra arctissima fidei, spei & charitatis connexione adstrictos esse voluit, vt id ipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

Eucharistiæ donũ quàm excellens.

Psal. 110.

1. Cor. 11.

Cibus animæ

Ioan. 6.

Antidotum.

Pignus.

Ephes. 2.

Symbolum vnitatis.

Rom. 12.

1. Cor. 1.

4. IBIDEM capite tertio: Communè hoc quidem est sanctissimæ Eucharistiæ cũ cæteris Sacramentis, symbolum esse rei sacræ, & inuisibilis gratiæ formam visibilem: verùm illud in ea excellens & singulare reperitur, quòd reliqua Sacramenta tunc primùm sanctificãdi vim habent, cùm quis illis vtitur. At in Eucharistia ipse sanctitatis author ante vsum est: nondùm enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cùm verè tamen ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat. Et semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post cõsecrationem, verum Domini nostri corpus verumq; eius sanguinem sub panis & vini specie vnà cum ipsius anima & diuinitate existere: sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub vini specie ex vi verborum: Ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animamq; sub vtraque, vi naturalis illius connexionis & cõcomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit, non amplius morituras, inter se copulantur. Diuinitatem porrò propter admirabilem illã eius cum corpore & anima hypostaticam vnionem. Quapropter verissimum est, tãtundem sub altera specie, atquè sub vtraque contineri. Totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte: totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.

Excellit reliqua Sacramẽta, quòd ante vsum continet authorẽ sanctitatis.

Concomitantia. Rom. 6.

Totus Christus sub vtralibet specie, & sub quauis parte continetur.

1. B. AMBROSIVS libro quinto de Sacramẽtis, capite tertio: Veniſti ad altare, accepisti gratiam Christi.

Eucharistia dicitur gratia Christi.

2. CYPRIANVS de lapsis cùm retulisset nonnulla miracula de Eucharistia: Documento, inquit, vnius ostensum est, Dominum recedere cùm negatur: nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, quãdo gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur.

Eucharistia vocatur gratia salutaris.

3. ORIGENES libro octauo contra Celsum: Nos qui rerum omnium conditori placere studemus, cum precibus & gratiarum pro beneficijs acceptis actione oblatos panes edimus, corpus iam per precationem factos sanctum quoddam & sanctificans, vtentes eo cum sano proposito. Ibidem postea: Hoc cauemus nè ingrati erga Deum habeamur. Habemus etiã eius gratiarum actionis symbolum, panem qui Eucharistia vocatur.

Per precationem panis fit corpus Christi.

Symbolum gratiarum actionis.

4. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesima populum ad Antiochenũ, & octogesimatertia in Matthæum: Credamus vbiquè Deo, nec repugnemus ei, etiam si sensui & cogitationi nostræ absurdum esse videatur quod dicit: superet & sensum & rationem nostram sermo ipsius: quod in omnibus & præcipuè in mysterijs faciamus, non illa quæ ante nos iacent, solummodò adspicientes, sed verba quoquè eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facilimus est: illa falsa esse non possunt, hic sæpiùs atque sæpiùs fallitur: quoniam ergò ille dixit, Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus

Simpliciter & sine ambiguitate credendũ corpus Christi in Eucharistia.

Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Digitized by Google

ctus id perſpiciamus. Nihil enim ſenſibile traditum nobis à Chriſto, ſed rebus quidem ſenſibilibus: omnia verò quæ tradidit, inſenſibilia ſunt. Sic & in baptiſmo per aquam, quæ res ſenſibilis eſt, donum illud conceditur: quod autem in ea conficitur, regeneratio ſcilicet ac renouatio, intelligibile quiddam eſt: nam ſi tu incorporeus eſſes, nudè ipſa dona incorporea tradidiſſet tibi: quoniam verò corpori cõiuncta eſt anima tua, in ſenſibilibus intelligenda tibi traduntur. O quot modò dicũt, vellem formam & ſpeciem eius, vellem veſtimenta ipſa, vellem calceamẽta videre. Ipſum igitur vides, ipſum tangis, ipſum comedis. Veſtimenta eius deſideras videre, ipſe verò ſeipſum tibi tradit, nõ vt videas ſolùm, verumetiam vt tangas, & in te habeas. Et paulò pòſt: Veniat in mentem tibi quo ſis honore honoratus, qua menſa fruaris. Ea nanque re nos alimur, quam angeli videntes, tremunt, nec abſque pauore propter fulgorem qui indè reſilit, adſpicere poſſunt, & nos in vnã cum illo maſſam reducimur. Chriſti corpus vnum, & caro vna facti ſumus. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? quis paſtor vnquàm membris ſuis oues ſuas nutriuit? Multæ matres poſt partum alijs nutricibus infantes dederunt, quod ipſe facere noluit, ſed proprio corpore nos alit, & ſibi coniungit atque conglutinat. Conſideremus autem, ex noſtra generatus eſt ſubſtantia: Sed nihil hoc, inquies, ad omnes pertinet. Immò ad omnes. Nam ſi ad naturam noſtram deſcendit, patet quoniã ad omnes: quòd ſi ad omnes, & ad vnumquenque profectò. Sed quomodò non omnes indè lucrum conſecuti ſunt, inquies? Id certè non illius cauſa, qui maximè hoc optat, accidit: ſed eorum culpa qui eum ſuſcipere nolunt. Singulis enim fidelibus per hoc myſterium ſe coniungit: & quos peperit, non alij nutriendos tradit, ſed ipſe ſtudioſiſſimè alit, hac etiam re tibi perſuadens carnem illam tuam aſſumpſiſſe. tanta igitur charitate atque honore aſſecti, non torpeamus. Non videtis quanta infantes animi alacritate mamillas arripiũt? qua preſſione papillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoquè ad hanc menſam, & ad huius calicis ſpiritalem accedamus papillam: immò verò maiore deſiderio quaſi lactentes pueri, gratiam ſpiritus ſugamus: vnus ſit nobis dolor, vna mœſtitia, ſi hoc alimento ſpirituali priuamur.

5. IDEM homilia quadrageſimaquinta in Ioannem, & ſexageſimaprima ad populum Antiochenum: Vt autem non ſolùm per dilectionem, ſed re ipſa in illam carnem conuertamur: per cibum id efficitur, quem nobis largitus eſt. Cùm enim ſuum in nos amorem indicare vellet, per corpus ſuum ſe nobis commiſcuit, & in vnum nobiſcum redegit, vt corpus cum capite vniretur. Hoc enim amantium maximè eſt. Hoc Iob ſignificabat de ſeruis, à quibus maximè amabatur, qui ſuum amorem præ ſe ferentes dicebant: Quis daret nobis vt eius carnibus impleremur? Quod Chriſtus fecit, vt maiori nos charitate adſtringeret, & vt ſuum in nos oſtenderet deſiderium, non ſe tantùm videri permittens deſiderantibus, ſed & tangi, & manducari; & dentes carni ſuæ infigi, & deſiderio ſui omnes impleri. Et poſt paululùm: Parentes ſæpenumerò liberos ſuos alijs alẽdos dederunt, ego autem mea carne alo, me vobis exhibeo, omnibus faueo, omnibus optimam de futuris ſpem præbeo. Quòm hac vita ità ſe nobis exhibet, multò magis in futurâ. Veſter ego frater eſſe volui, & cõmunicaui carnem propter vos & ſanguinem: & per quæ vobis coniunctus ſum, ea rurſùs vobis exhibui. Hic ſanguis facit, vt imago in nobis regia floreat: hic ſanguis pulchritudinem atque nobilitatem animæ, quam ſemper irrigat & nutrit, langueſcere non ſinit. Sanguis enim à cibo non fit repentè, ſed priùs aliud quiddã: hic quàm primùm irrigat animam, eamq; vi quadam magna imbuit. Hic myſticus ſanguis dæmones procùl pellit, angelos & angelorũ Dominum ad nos allicit. Dæmones enim cùm Dominicum ſanguinem in nobis vident, in fugam vertuntur, angeli autem concurrunt. Hic ſanguis effuſus, vniuerſum abluit orbem terrarum, de quo multa Paulus ad Hebræos proſecutus eſt. Hic ſanguis abdita & ſancta ſanctorum purgabat. Quòd ſi eius figura tantam habuit vim in templo Hebræorum, in media Aegypto liminibus adſperſus, longè magis veritas.

Exod. 12.

6. ITEM libro tertio de ſacerdotio: O miraculum, ô Dei benignitatem: qui cum patre ſurſùm ſedet, in illo ipſo temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac ſe ipſe tradit volentibus ipſum excipere ac complecti. Fit autem id nullis præſtigijs, ſed apertis ac circunſpicientibus circunſiſtentium omnium oculis. Num tibi iſta contemptu ac deſpectu digna eſſe videntur? aut eiuſmodi, vt poſſit quis contra ea attolli atque inſurgere? Ponito ob oculos Heliam illum &c. Hoc ergò myſterium omnium maximè horrendum verendúmque, quis tandèm qui inſanus idẽm minimè ſit, quíque è poteſtate non exierit, faſtidire ac deſpicere poterit?

7. HOMILIA item ſecunda ad populum Antiochenum: Tanquàm maximam hæreditatem Heliſæus meloten ſuſcepit: etenim verè maxima fuit hæreditas, omni auro precioſior. Et erat poſthàc duplex Helias ille, & erat ſurſùm Helias, & deorsùm Helias. Noui quòd iuſtum illum beatum putatis, & velletis quiſque eſſe vt ille. Quid igitur, ſi vobis demonſtrauero quid aliud, quod illo multò maius omnes ſacris myſterijs imbuti recepimus? Helias nempe meloten diſcipulo reliquit. Filius autem Dei aſcendens, ſuã nobis carnem dimiſit: ſed Helias quidem exutus, Chriſtus autem & nobis reliquit, & ipſam habens aſcendit. nè igitur animo concidamus, neque lamentemur, neque temporum difficultatem timeamus. Qui enim ſanguinem ſuum pro nobis effundere non recuſauit, & carnem ſuam, & rurſùm ipſum ſanguinem nobis communicauit, nihil pro ſalute noſtra recuſabit.

8. ET homilia tertia in epiſtolam ad Epheſios, & ſexageſimaprima ad populum Antiochenum: De corpore nobis ſermo eſt, & quidem de eo, quod ab iſto nihil differat, nec diſtet. Quotquot in corpore Chriſti communicamus, quotquot ſanguinem illius deguſtamus, cogitemus quòd illius corpus & ſanguinem guſtamus, qui in cæleſtibus ſedet, qui ab Angelis adoratur, qui proximè conſiſtit immortali Dei potentiæ. Hei, quot nobis ad ſalutem viæ ſunt? Corpus ſuum nos fecit, corpus ſuum nobis tradidit, & tamen nihil horum à malis nos auertit. O tenebras, & multam profunditatem, ô ſtupiditatem omni dolore vacuam.

9. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite decimoſexto: Mannæ alimentum non æternam vitam, ſed breue famis remedium adferebat. Non ergò erat cibus verus, id eſt, panis de cælo. Sanctum verò CHRISTI corpus, ad immortalitatem & vitam æternam cibus eſt: ità inquit, Sed aquam illi ex petra biberunt. Quid igitur indè lucrati ſunt, qui mortui fuerunt? non erat igitur potus ille verus, ſed verus potus eſt ſanguis Chriſti, quo radicitùs mors euertitur atque deſtruitur. Non enim hominis ſimpliciter ſanguis eſt, ſed eius qui naturali vitæ coniunctus, vita effectus eſt. Propterea corpus & membra CHRISTI ſumus: quia per hanc benedictionem myſterij ipſum filium Dei ſuſcipimus.

10. ET capite decimoſeptimo: Quoniam res ardua eſt, & fide magis, quàm alio modo recipi-

Ipſum vides, tãgis, comedis.

Ea re alimur, quam tremũt angeli.

In vnam cum illo maſſam reducimur. Pſal. 105.

Oues ſuis membris nutrit.

Proprio corpore alit.

Singulis per Euchariſtiã ſe coniungit.

Quanto deſiderio ad cõmunionẽ accedendum.

Per Euchariſtiam re ipſa in Chriſti carnem conuertimur.

Singularis in nos amor hic relucet.

Iob 31.

Permittit ſe tangi, mãducari, & dẽtes carni ſuæ infigi.

Sua carne nos alit.

Sanguis Chriſti quẽ in Sacramento ſumimus, quã efficaciam habeat.

Qui ſurſùm ſedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Miſſæ myſterium maximè horrendũ verendumq; non niſi ab inſanis deſpicitur.

Carnem ſuã nobis dimiſit, quã eandẽ habens aſcendit.

Eius corpus deguſtamus, qui in cæleſtibus ſedet, & ab angelis adoratur.

Præfertur hoc Sacramentũ mannæ & aquæ de petra fluenti.

In Euchariſtia ipſum filium Dei ſuſcipimus.

Digitized by Google

tur: ideò multis atque varijs modis mirabilem eius vtilitatem exponit, fundamentum & basim fidem esse confirmans. Qui manducat, inquit, carnem meam, & bibit sanguinem meum: in me manet, & ego in illo. Sicuti enim si quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commisceat: necesse est, si quis carnem & sanguinem Domini recipit, cum ipso ità coniungatur, vt Christus in ipso, & ipse in Christo inueniatur. Simile quodammodò apud Matthæum comperies: Simile est, inquit, regnũ cælorum fermento, quod acceptum abscondit mulier in farinæ satis tribus. Quid igitur fœmina fit, & quæ sanctorum trinitas, aut omninò satum quid fit, loco suo dicetur: nunc autem de fermento solùm dicamus. Sicut parum (vt Paulus ait) fermenti totam massam fermentat: sic paruula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo in nobis Christus manet, & nos in Christo. Verè enim totum fermentum in totam massam pertranfit.

Ioan. 6.

Simile.

Christo per Eucharistiã cõiungimur.

Matth. 13.

1. Cor. 5.

11. IDEM libro decimo in Ioannem, capite decimotertio: Non tamen negamus recta nos fide, charitateq; sincera Christo spiritaliter coniungi. Sed nullam nobis coniunctionis rationem secundùm carnem cum illo esse, id profectò pernegamus, idq; à diuinis scripturis omninò alienum dicimus. Quis enim dubitauit Christum etiam sic vitem esse, nos verò palmites, qui vitam indè nobis acquirimus? audi Paulum dicentem: Quia omnes vnum corpus sumus in Christo. Quia etsi multi sumus, vnum tamen in eo sumus. Omnes enim vno pane participamus. An fortasis putat (aduersarius Christi) ignotã nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? Quæ cùm in nobis fiat, nónne corporaliter quoquè facit communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? cur enim membra fidelium membra Christi sunt? Nescitis, inquit, quia membra vestra, membra sunt Christi? membra igitur Christi, meretricis faciam membra? absit. Saluator etiam: Qui mãducat carnem meam, ait, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Vndè considerandum est, non habitudine solùm, quæ per charitatẽ intelligitur, Christum in nobis esse, verumetiam & participatione naturali. Nam quemadmodùm si quis igne liquefactam ceram, aliæ ceræ similiter liquefactæ ità miscuerit, vt vnum quid ex vtrisq; factum videatur: sic communicatione corporis & sanguinis Christi, ipse in nobis est, & nos in ipso. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatem & vitã traduci, nisi naturalis vitæ corpus ei cõiungeretur. Non credis mihi hæc dicenti: Christo (obsecro te) fidem præbe. Amen amen, inquit, dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, habet vitam æternã, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Audis apertè clamantem nõ habituros vitam, nisi sanguinem eius biberimus, & carnem mãducauerimus. In vobis autem ipsis dicit, id est, in corpore vestro. Vita autem, iurè ipsa vitæ caro intelligi potest: hæc enim nos in nouissimo die suscitat. Et quo modo, dicere non grauabor. Caro vitæ facta vnigeniti caro, ad virtutem vitæ traducta est: non potest igitur morte superari. Propterea in nobis facta, interitum à nobis expellit. Non enim abest ab ea vnigenitus Dei filius. Vndè quia vnus est cum carne sua: ego, inquit, suscitabo eum. Cur igitur secũdùm carnem palmites nos dici pernegat? An non conuenienter dici potest, vitem, humanitatem eius esse, & nos palmites propter identitatem naturæ? eiusdem enim naturæ vitis & palmites sunt. Ità & spiritaliter & corporaliter nos palmites & Christus vitis est.

Non tantùm fide & charitate cũ Christo coniungimur, sed etiã secundùm carnem.

Ioan. 15.

1. Cor. 10.

Incorporamur Christo per hoc Sacramentum.

1. Cor. 6.

Ioan. 6.

Participatione naturali in nobis est.

Ioan. 6.

Ioan. 15.

12. ITEM libro vndecimo in Ioannem, capite vigesimosexto: Considerãdum est, si ad vnitatem consensus & voluntatis, naturalem etiam inuenire possumus, per quam nos inter nos, & omnes Deo colligemur: fortasis enim etiam corporali vnione cõiungimur, licèt adeò disseparati simus, vt vnusquisque seorsùm & subsistat, & circunscribatur. Nam si Petrus & Paulus vnum vnitate in Christo sint, Petrus tamen Paulus non est. Agè igitur cùm Trinitas vnum natura sit, consideremus quomodò etiam nos ipsi inter nos corporaliter, & cum Deo spiritaliter vnũ sumus. Ex Dei patris substantia vnigenitus prodiens, & totum in sua natura genitorem possidens, caro factus secũdùm scripturam est, seq; ipsum naturæ nostræ ineffabiliter coniunxit atque vniuit. Qui enim natura Deus est, verè homo factus est, nõ theophorus, id est, Deum in se per gratiam habens, vt mysterij vim ignorantes contendunt: sed verus Deus simul & homo est. Sic quæ inter se plurimùm secundùm naturam distant, in vno seipso coniunxit, & diuinæ naturæ participes nos effecit: Communicatio enim spiritus, & (vt ità dicam) mansio, primùm in Christo fuit, & ab eo in nos penetrauit: cùm homo factus, ipse templum suum proprio spiritu perunxit atque sanctificauit. Origo igitur & via, qua spiritu sancto participamus, & Deo vniti sumus, Christi mysterium est. Omnes enim in illo sanctificamur. Vt igitur inter nos & Deum singulos vniret, quanuis corpore simul & anima distemus, modum tamen adinuenit, consilio patris & sapientiæ suæ congruentem: suo enim corpore credentes, per communionem mysticam benedicens, & secum & inter nos vnum nos corpus efficit. Quis enim eos, qui vnius sancti corporis vnione in vno Christo vniti sunt, ab hac naturali vnione alienos putabit? Nam si omnes vnum panem manducamus, vnum omnes corpus efficimur: diuidi enim atque seiungi Christus non patitur. Idcircò etiam Ecclesia corpus Christi facta est, & nos singuli membra Christi secundùm Paulum. Vni enim Christo per corpus suum coniuncti, quoniam in nobis illum qui est inuisibilis, accepimus, ipsi potiùs quàm nobis membra nostra accommodantur. Quòd autem Ecclesia corpus à singulis hominibus tanquàm membris compositum, saluator verò caput sit, Paulus ostendit, dicens: Vt in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum & cõnexum per omnem iuncturam subministrationis secundùm operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Quòd autem corporalis hæc vnio ad Christum participatione carnis eius acquiritur, ipse rursùs Paulus de mysterio pietatis disserens, testatur: Quod alijs, inquit, generationibus non est agnitum filijs hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius & prophetis in spiritu, esse gentes cohæredes & concorpores & comparticipes promissionis in Christo. Si autem omnes inter nos in Christo vnum sumus corpus, nec inter nos solùm, verùm etiam cum eo qui per carnem suam ad nos transiuit: quomodò vniuersi & inter nos, & in Christo vnum non erimus? Christus enim est huius vnionis vinculum, qui Deus simul & homo est. Sed de vnione corporali satis.

Per communionem mysticam vnum nos corpus secũ efficit.

Ephes. 5.

Ephes. 4.

Corporalis vnio ad Christum.

Ephes. 3.

13. ET capite vigesimoseptimo: Corporaliter filius per benedictionem mysticam nobis vt homo vnitur, spiritaliter autem vt Deus, sui spiritus gratia, nostrum ad nouam vitam, & diuinæ naturæ participationem, spiritum redintegrans. Nexus igitur vnionis nostræ ad Deum patrem Christus est: nobis quidem vt homo, Deo autem patri vt Deus naturaliter vnitus. Non erat enim possibile, corruptioni subiectam hominis naturam ad immortalitatem conscendere, nisi natura immortalis atque incommutabilis ad eam descen-

Corporaliter nobis vnitur per communionem mysticam.

Digitized by Google

descendisset, ac communione participationeq; sui à mortalitatis nostræ terminis ad suum bonum reformatos eleuaret. Consummati ergò sumus, reductiq; ad vnionem Dei patris mediatione saluatoris, id est, Christi. Filium enim Dei natura patri vnitum, corporaliter substantialiterq; (vt dictum est) accipientes, clarificamur glorificamúrque, supremæ facti naturæ participes.

Corporaliter substantialiterque accipientes filiũ Dei.

14. HILARIVS Pictauiensis Episcopus libro octauo de Trinitate: Eos nunc qui inter patrem & filium voluntatis ingerunt vnitatem, interrogo, vtrúmne per naturæ veritatem hodiè Christus in nobis sit, an per concordiam voluntatis? Si enim verè verbum caro factum est, & nos verè verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodò non naturaliter manere in nobis existimandus est, qui & naturam carnis nostræ iam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam carnis suæ ad naturam æternitatis sub sacramento nobis communicandæ carnis admiscuit? Ità enim omnes vnum sumus, quia & in Christo pater est, & Christus in nobis est. Quisquis ergò naturaliter patrem in Christo negabit, neget priùs nõ naturaliter vel se in Christo, vel Christũ sibi inesse, quia in Christo pater, & Christus in nobis, vnum in his esse nos faciunt. Si verè igitur carnẽ corporis nostri Christus assumpsit, & verè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nosq; verè sub mysterio carnem corporis sui sumimus, & per hoc vnum erimus, quia pater in eo est, & ille in nobis, quomodò voluntatis vnitas asseritur, cùm naturalis per sacramentum proprietas, perfectæ sacramentum sit vnitatis?

Per naturæ veritatẽ Christus in nobis est, quia verè verbum carnẽ cibo Dominico sumimus.

Sub mysterio verè sumimus carnem corporis Christi.

15. IRENAEVS libro quinto aduersùs hæreses Valentini & similium, capite secundo: Vani sunt omnimodò, qui vniuersam dispositionem Dei contemnunt, & carnis salutem negant, & regenerationem eius spernunt, dicentes non eam capacem esse incorruptibilitatis. Sic autem secundùm hæc videlicet, nec Dominus sanguine suo redemit nos, neque calix Eucharistiæ communicatio sanguinis eius est, neq; panis quem frangimus, cõmunicatio corporis eius est. Sanguis enim non est, nisi à venis & carnibus, & à reliquia quæ est secundùm hominem substantia, qua verè factum Verbum Dei, sanguine suo redemit nos. Quemadmodùm & Apostolus eius ait: In quo habemus redemptionem, per sanguinem eius, & remissionem peccatorum. Et quoniam membra eius sumus, & per creaturam nutrimur: creaturam autem ipse nobis præstat, solem suum oriri faciens, & pluens quemadmodùm vult: eum calicem qui est creatura, suum sanguinem qui effusus est, ex quo auget nostrum sanguinem: & eũ panem qui est à creatura, suum corpus confirmauit, ex quo nostra auget corpora. Quando ergò & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substãtia, quomodò carnem negant capacẽ esse donationis Dei, qui est vita æterna, quæ sanguine & corpore Christi nutritur, & membrum eius, quemadmodùm & beatus Apostolus ait, in ea quæ est ad Ephesios epistola: Quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius: non de spirituali aliquo, & inuisibili homine dicens hęc: (spiritus enim neque ossa neque carnes habet) sed de ea dispositione, quæ est secundùm verum hominem, quæ ex carnibus & neruis & ossibus consistit, quæ de calice, qui est sanguis eius, nutritur, & de pane, qui est corpus eius, augetur.

Ephe. 1. & 5.

Ephes. 5.

Luc. 24.

Resurrectio probatur per veram participationem carnis & sanguinis Christi.

1. Cor. 10.

16. CYRILLVS Hierosolymitanus Catechesi quarta mystagogica: Sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur sanguis, vt sumpto corpore & sanguine Christi, efficiaris ei comparticeps corporis & sanguinis. Χριστόφοροι γινόμεθα. Sic Christophori erimus, hoc est, Christum ferentes, cùm eius corpus & sanguinem in membra nostra receperimus: atque ità, vt beatus Petrus dicit, diuinæ naturæ consortes efficiemur.

Comparticipes corporis & sanguinis.

Diuinæ consortes naturæ. 2. Pet. 1.

17. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquinta in Ioannem, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum, vt hac eadem quęstione, B. testimonio quinto.

II.

Quæ in hoc Sacramento præcipuè continentur?

A. TRIA [a] continet Eucharistia, species visibiles, veritatem [b] corporis & sanguinis Dominici, & spiritualis gratiæ virtutem.

B. Quod enim oculis nostris appáret, [c] species sunt visibiles, panis videlicet ac vini. Quod autem sub speciebus ijsdem Fides nostra, non [d] sensus ac ratio compræhendit, id verum corpus & sanguis est Christi Saluatoris.

C. Cæterùm quod participatione Sacramenti huius consequimur, [e] eximia quædam est Spiritus sancti gratia, fructus nimirùm & effectus, vt ostendemus, salutaris Eucharistiæ.

a Cyrill. Hierosol. catech. 4. myst.
b Matth. 26. c Mar. 14. c Luc. 22. b 1. Cor. 11.
c Theophylact. in Mar. 14. ca. & Matth. 26. ac in Ioã. 6. Cyrill. ad Calos. Amb. lib. 4. de Sacra. c. 4. & lib. 6. c. 1.
d Damasc. lib. 4. cap. 14.
e Aug. tract. 26. in Ioan. & alij posteà citandi.

TESTIMONIA.

1. A. CYRILLVS Hierosolymitanus Catechesi quarta mystagogica: Cùm igitur Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane, Hoc est corpus meum: quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoquè confirmante & dicente, Hic est sanguis meus: quis, inquam, dubitet, & dicat non esse illius sanguinem? Aquam aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilææ, sola voluntate: & non erit dignus cui credamus, quòd vinum in sanguinem transmutâsset? Si enim ad nuptias corporeas inuitatus stupendum miraculum operatus est, & non multo magis corpus & sanguinem suum filijs sponsi dedisse illum confitebimur? Quare omni cum certitudine corpus & sanguinem Christi sumamus. Nam sub specie panis datur tibi corpus: & sub specie vini datur sanguis. Et paulò pòst: Nè ergò considereS 3 cem,

Contra negantes veritatem corporis & sanguinis Domini in Eucharistia.

Ioan. 2.

Sub specie panis datur corpus, & sub vini specie sanguis.

tanquàm panem nudum & vinum nudum: corpus enim est & sanguis Christi, secundùm ipsius Domini verba. Quanuis enim sensus hoc tibi suggerit, tamen fides te confirmet, nè ex gustu rem iudices, quin potiùs habeas ex fide pro certissimo, ità vt nulla subeat dubitatio, esse tibi donata corpus & sanguinem. Et post pauca: Hoc sciens & pro certissimo habens, panem hunc qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat, sed esse corpus Christi. Et vinum quod à nobis conspicitur, tametsi sensui gustus vinum esse videatur, non tamen vinum sed sanguinem esse Christi.

Nullo modo dubitandum de veritate, etiamsi sensus aliter iudicet.

Non esse panem nec vinum, sed corpus & sanguinem.

2. MATTHAEI vigesimosexto: Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem,

Digitized by Google

cem, gratias egit & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sangnis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

3. MARCI decimoquarto: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite. Hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis. & biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur.

4. LVCAE vigesimosecundo: Et accepto pane, gratias egit & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquàm cœnauit, dicens: Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

5. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & manducate: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur: hoc facite in meã commemorationem. Similiter & calicem, postquàm cœnauit, dicens: Hic calix, nouum testamentum est in meo sanguine: Hoc facite, quotiescunquè bibetis, in meam commemorationem. Quotiescunquè enim mãducabitis panẽ hunc, & calicem bibetis, mortẽ Domini annunciabitis, donèc veniat. Itaque quicunque manducauerit panẽ hunc, vel biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi, &c.

1. B. THEOPHYLACTVS in Marci decimumquartum caput: Hoc est corpus meum, hoc inquam, quod sumitis. Non enim figura & exemplar quoddam Dominici corporis panis est, sed in illud ipsum conuertitur corpus Christi. Dominus enim dicit: Panis quem ego dabo, caro mea est: non dixit, figura est carnis meæ, sed caro mea est. Et iterùm: Nisi ederitis carnem filij hominis. Et quomodò, inquis, caro non videtur? O homo, propter nostram infirmitatẽ istud fit. Quia enim panis quidem & vinum ex his sunt quibus assueuimus, ea non abhorremus: sanguinem verò propositum & carnem videntes, non ferremus, sed abhorreremus: idcircò misericors Deus nostræ infirmitati condescendens, speciem quidem panis & vini seruat, in virtutem autem carnis & sanguinis transelementat. Sanguinem verò noui testamenti dixit, opponendo veteri. Habebat enim & vetus testamentum sanguinem, quo aspergebantur & populus & liber legis.

2. ITEM in Matthæi caput vigesimumsextum: Porrò dicens, Hoc est corpus meum, ostẽdit quòd ipsum corpus Domini est panis qui sanctificatur in altario, & non respondens figura. Non enim dixit, Hoc est figura: sed, Hoc est corpus meum. Ineffabili enim operatione transformatur, etiamsi nobis videatur panis: quoniam infirmi sumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maximè hominis carnem: & ideò panis quidem appáret, sed reuerà caro est. Et accepto poculo, gratijs actis, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus, qui est noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionẽ peccatorum. Sicut vetus testamentum immolationem habebat & sanguinem, ità & nouum testamentum sanguinem habet ac immolationem.

3. ET in Ioannis caput sextum: Attende autem quòd panis, qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantùm figuratio quædam carnis Domini, sed ipsa caro Domini: non enim dixit, Panis quem ego dabo, figura est carnis: sed, Caro mea est. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem & accessionem sancti spiritus, in carnem Domini. Et nè quem conturbet, quòd credendus sit panis caro. Etenim & in carne ambulante Domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & similis fiebat sanctæ eius carni, & in augmentum & sustentationem conferebat iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem Domini mutatur. Et quomodò (inquit) non apápret nobis caro, sed panis? Vt non abhorreamus ab esu. Nam si quidem caro apparuisset, insuauiter affecti essemus erga commnnionem. Nunc autem condescendente Domino nostræ infirmitati, talis appáret nobis mysticus cibus, qualibus alioquin assueti sumus.

4. CYRILLVS Alexandrinus in libro ad Calosyrium Episcopum Arsenoiten: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad sanctificationem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Insaniunt verò, qui hæc asserunt. Neque enim alteratur Christus, neque sanctum eius corpus immutatur, sed benedictionis vis ac facultas, & viuificans gratia, perpetua in ipso existit.

5. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Didicisti, quòd ex pane corpus fiat Christi, & quòd vinum & aqua in calicem mittitur: sed fit sanguis consecratione verbi cælestis. Sed fortè dicis: Speciem sanguinis non video. Sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ità etiam similitudinem precioſi sanguinis bibis, vt nullus horror cruoris sit, & precium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergò quia quod accipis, corpus est Christi.

6. IDEM libro sexto de Sacramentis, capite primo: Sicut verus est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, non quemadmodùm homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris: ità vera caro, sicut ipse dicit, quam accepimus: & verus eius sanguis est potus. Sed fortè dicas, quod dixerunt tunc temporis etiam discipuli Christi audientes dicentem: Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non manebit in me, nec habebit vitam æternam. Fortè dicas: Quomodò vera? Qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem. Primò omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur vt possit mutare & conuertere genera instituta naturæ. Deindè vbi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes quòd carnem suam daret manducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant: solus tamen Petrus dixit, Verba vitæ æternæ habes, & ego à te quò recedam? Nè igitur plures hoc dicerent, veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ideò in similitudinem quidem accipis Sacramentum, sed veræ naturæ gratiam virtutémque consequeris. Ego sum, inquit, panis viuus qui de cælo descendi. Sed caro non descendit è cælo, hoc est, carnem in terris assumpsit ex Virgine. Quomodò ergò descendit panis è cælo & panis viuus? Quia idem Dominus noster Iesus Christus consors est & diuinitatis & corporis: & tu qui accipis eius carnem, diuinæ eius substantiæ in illo participaris alimento.

7. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxę fidei, capite decimoquarto: Quamobrem si sermo Dei viuus est & efficax, ac Dominus omnia quæcunq; voluit fecit: si dixit, Fiat lux, & facta est, Fiat firmamẽtum, & factum est: si verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum: si cælum & terra, aqua item & ignis & aër, &

Panis nõ figura est corporis Christi, sed in Christi corpus conuertitur. Ioan. 6.

Cur Christi caro nobis sub aliena specie præbeatur.

Trãselementatio.

Exod. 24.

Non figura, sed corpus & caro Domini est, etiã si videatur esse panis.

Transformatur.

Cur sub aliena specie.

Immolatio.

Nõ figura tãtũ carnis, sed ipsa caro Domini.

Transformatur panis.

Cur sub specie aliena.

Insaniũt qui Eucharistiæ sanctitatẽ in solo vsu constituunt.

Cur sub aliena specie.

Ioan. 6.

Sermõe Christi cõuertuntur & mutantur instituta naturæ.

Ioan. 6.

Cur tribuantur corpus & sanguis sub alienaspecie, ea tamẽ quæ rei contineat similitudinẽ.

Diuinitatis participes efficimur.

Verbi Dei efficacia in rerum productione & cõmutatione. Genes. 1.

Digitized by Google

& omne eorum ornamentum, Domini verbo completum & absolutum est, atque hoc etiam nobilissimum animal, quod homo nuncupatur: si
Ioan.1. ipsemet Deus Verbum, posteaquàm ità voluntas ipsius tulit, homo factus est, atque ex puris & immaculatis sanctæ ac semper Virginis sanguinibus carnem sibijpsi fine semine condidit, quid tandèm afferri potest, quin ex pane corpus suum,
Genes.1. ex vino & aqua sanguinem suum, efficere queat? Dixit antiquitùs, Producat terra herbam virentem: atque ea etiamnùm orto imbre fœtus suos producit, diuino præcepto impulsa ac roborata. Dixit Deus, Hoc est corpus meum, & hic
Matth. 26. sanguis meus, &, Hoc facite in meam commemorationem: atque omnipotenti ipsius præcepto, donèc ipse veniat, hoc efficitur: (His enim verbis vsus est, Donèc veniat) ac pluuia huic nouæ segeti per consecrationem existit sancti Spiritus vis inumbrans. Quemadmodùm enim quicquid Deus fecit, id sancti Spiritus opera fecit: eodem modo nunc quoque Spiritus operatio, ea quæ naturam superant, efficit, quæq; nisi sola fide capi atque intelligi nequeunt. Quo tandèm modo mihi fiet istud? aiebat sancta Virgo: quoniam virum non cognosco. Respondet Archangelus Gabriel, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Tu quoquè nunc quæris quomodò panis corpus Christi, & vinum cum aqua coniunctum sanguis Christi fiat? Tibi item respondeo, Spiritus sanctus superuenit, eáque efficit, quæ orationis facultatem ac mentis intelligentiam excedunt. Panis porrò & vinum ob eam causam adhibentur, quia Deo nota & explorata est humana imbecillitas, quippè quæ vtplurimùm ea quæ vsu & consuetudine minimè trita sunt, grauiter ferat, & auersetur. Quo fit, vt ille, pro ea, qua vti solet, erga nos indulgentia, per ea quæ naturæ vsitata ac familiaria sunt, ea quæ naturam superant, efficiat. Et quemadmodùm ipse, quoniam in hominum more positum est, vt aqua lauentur, & oleo vngantur, idcircò in Baptismo gratiam Spiritus cum oleo & aqua copùlauit, fecitque illud lauacrum regenerationis: eodem modo quoniam ità fert hominum vsus atque consuetudo, vt panem edant, vinúmque & aquam bibant, idcircò diuinitatem suam cum ipsis coniunxit, eáque corpus & sanguinem suum fecit, vt per vsitata naturæq; consentanea, ad ea, quæ supra naturam sunt, assurgamus. Sanè corpus diuinitati verè vnitum est illud corpus, quod ex sancta Virgine ortum est: non quòd assumptum illud corpus è cælo descenderit: sed quia panis ipse ac vinum in corpus & sanguinem Dei immutantur. Quòd si, quo pacto id fiat, requiris, sat tibi sit audire, quòd per sanctum Spiritum id fiat, quemadmodùm & ex sancta Dei matre per Spiritum sanctum Dominus sibijpsi & in seipso carnem condidit. Nec quicquam ampliùs nobis perspectum & exploratum est, quàm quòd verbum Dei verum est & efficax, atque omnipotens: nam modus eiusmodi est, vt nulla ratione indagari queat. Quin ne hoc quoquè alienum fuerit dicere, quòd quemadmodùm naturaliter panis per cibum, & vinum & aqua per potum, in comedentis ac bibentis corpus & sanguinem immutantur, corpusq; alterum fiunt, atque à priori ipsius corpore diuersum: sic propositionis panis ac vinum & aqua per sancti Spiritus inuocationem & aduentum mirabili modo in Christi corpus & sanguinem vertuntur, nec sunt duo, sed vnum & idem. Quocirca ijs, qui sacramentum istud per fidē dignè percipiunt, in peccatorum remissionem & vitam æternam, animiq; & corporis præsidiū cedit: ijs contrà, qui perfidè indigneq; suscipiunt, in pœnā ac supplicium: haud secùs videlicet, ac Domini mors credentibus quidem, vita & incorruptio extitit ad sempiternę beti-

Non nisi fide capitur Trāsubstātiatio. Luc.1.

Verba consecrationis ex institutiōe & præcepto vim habent.

Cur sub specie panis & vini institutum hoc Sacramentum.

Panis & vinū immutantur in corpus & sanguinem Domini.

Modus ratione indagari nequit.

Simile.

titudinis oblectationem, incredulis autem, Dominiq; carnificibus, in pœnam ac cruciatum sempiternum. Nec verò panis & vinum corporis Christi figura sunt, (absit enim hoc) verùm ipsummet Domini corpus diuinitate affectum: quippè cùm Dominus ipse dixerit, Hoc est, non corporis signum, sed corpus, nec sanguinis signum, sed sanguis. Et priùs adhuc, ad Iudęos sermonem habens, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Caro enim mea verus est cibus, & sanguis meus verus est potus. Ac rursùs, Qui manducat me, viuet. Ac proindè summo cum metu & pura conscientia, fidéque haudquaquàm dubia accedamus: ac profectò sic nobis fiet, quemadmodùm firmè ac constanter credimus. Ipsum porrò omni puritate colamus, hoc est, & spirituali, & corporea: siquidem duplex ipse est. Ardenti cupiditate ad eum adeamus, manibusq; in crucis formam cōpositis crucifixi corpus suscipiamus, atque & oculis, & labijs, & frontibus impositis, diuini carbonis participes efficiamur, vt ignis defiderij in nobis insiti, assumpta ea, quæ ex carbone oritur, inflammatione, peccata nostra exurat, ac pectora nostra collustret: demúsque operam, vt per diuini ignis perceptionē inardescamus, Dijq; efficiamur. Vidit quippè carbonem Esaias. Carbo porrò non simplex lignum est, sed igni vnitum. Sic panis quoquè communionis non simplex panis est, sed diuinitati vnitus. Corpus autem, quod diuinitati vnitum est, non vna natura est: sed vna quidem corporis, altera autem diuinitatis cum ipso coniunctæ. Quo fit, vt vtrunque, non vna natura sit, sed duæ. Abrahamum ex alienigenarum strage redeuntem ille summi Dei sacerdos Melchisedech pane ac vino excepit. Mensa illa mysticam hanc adumbrabat, quemadmodùm & sacerdos ille veri pontificis Christi figuram & imaginem præ se ferebat. Tu enim, inquit, es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Panem hunc panes propositionis adumbrabant. Hoc videlicet illud est purum & incruentum sacrificium, quod Dominus à Solis ortu vsque ad occasum oblatum iri per Prophetam prædixit. Corpus ac sanguis Christi est, ad animæ & corporis nostri incolumitatem tendens, quod nec cōsumitur, nec corrumpitur, nec in secessum abit (auertat hoc Deus) verùm ad nostram substantiā & conseruationem tendit, atque omne incōmodum propulsat, eamq; vim habet, vt spurcitiem omnem abstergat. Si adulterinum aurum nanciscatur, per explorantem inflammationem purgat, nè in futurum cum mundo condemnemur. Omnes enim morbos, immissásque calamitates purgat: quemadmodùm ait Apostolus, Si enim nosipsos dijudicaremus, non vtiquè iudicaremur. Cùm iudicamur autem à Domino, corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Atque hoc est quod ait, Itaque qui percipit corpus & sanguinem Domini indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Per illud porrò purgati, corpori Domini, ipsiusq; spiritui vnimur, ac Christi corpus efficimur. Panis hic delibatio est futuri panis, qui supersubstantialis est. Siquidem supersubstantiale, vel futurū significat, hoc est panem futuri seculi, vel eum qui ad tuendā substantiam nostram adhibetur. Quamobrem, siue hoc, siue illo modo accipiatur, corpus Domini aptè dicetur. Viuificus etenim spiritus est caro Domini: quandoquidem ex viuifico spiritu concepta est. Quod enim ex spiritu natum est, spiritus est. Quæ tamen non eò à me commemorantur, vt corporis naturam submoueam, ac de medio tollam, verùm vt illud viuificum esse ac diuinum ostendam. Quòd si nōnulli panem ac vinum corporis ac sanguinis Domini * figuram esse dixerunt, quemadmodùm ille diuinitùs afflatus Basilius, non hoc post

Non sunt nuda figura corporis & sanguinis Christi. sed corpus & sanguis.

Ioan.6.

Quomodò ad Cōmunionem sacram accedendum.

Effectus.

Esa.6.

Genes.14.

Figuræ sanctissimi Sacramenti.

Psal.109.

Leuit.24.

Malach.1.

1. Cor.11.

Panis supersubstantialis.

Ioan.3.

Nomina aliquot Eucharistiæ.

*ἀντίτυπα

Digitized by Google

consecrationem dixerunt, sed antequàm oblatio ea consecraretur, hoc vocabulum vsurpârunt. * μετάλη-ψις † κοινωνία

*Participatio autem etiam hoc sacramentum dicitur: quia per illud diuinitatis Iesu parricipes efficimur. † Communio item optimo iure appellatur: quia per illud cum Christo commercium habemus, ac carnem ipsius & diuinitatem percipimus, atque adeò nos inter nos communicamus atque copulamur. Quoniam enim ex vno pane participamus, omnes vnũ Christi corpus, & vnus sanguis, & alij aliorum membra efficimur, Christiq; concorporei exiſtimus. Cæterùm illud pro viribus caueamus, nè sacramentum hoc, vel ab hæreticis accipiamus, vel illis demus. (Nolite enim dare sanctum canibus, inquit Dominus, nec proijciatis margaritas vestras ante porcos:) nè alioquì & eorum errorem, & condemnationem nobis contrahamus. Nam si omninò hoc affert istud sacramentum, vt & Christo, & alij alijs vniamur, non est dubium quin omnibus, qui nobiscum illud percipiunt, animo ac voluntate copulemur. Ex voluntate quippè coniunctio hæc exiſtit, non autem citra animi nostri sententiam. Omnes enim, vt Apostoli verbis vtar, vnum corpus sumus, quoniam ex vno pane participamus. Figuræ porrò rerum futurarum idcircò dicuntur, non quòd non verè corpus ac sanguis Christi sint, sed quòd nunc quidem diuinitatis Christi per ea participes efficiamur, tunc autem intellectuali modo, ac per solum aspectum.

C. AVGVSTINVS tractatu vigesimo sexto in Euangelium Ioannis: Et nos hodiè accepimus visibilem cibum: sed aliud est sacramentum, aliud virtus sacramenti. Quàm multi de altari accipiunt & moriuntur, & accipiendo moriuntur. Vndè dicit Apostolus: Iudicium sibi mãducat & bibit. Nónnè buccella Dominica venenum fuit Iudæ? Et tamen accepit: & cùm accepit, in eum inimicus intrauit: non quia malum accepit, sed quia bonum malè malus accepit.

1. Cor. 10.

Concorporei Christi.

Eucharistiæ sacramentũ ab hæreticis nec accipiendum, nec illis dandum. Matth. 7.

Cur dicantur futurorum ἀνλίτυπα, hoc est, figuræ, cùm tamen adsit ipsa veritas.

Aliud est Sacramentum, aliud virtus vel effectus sacramenti. 1. Cor 11. Ioan. 13.

III.

Quæ sunt præcipua de hoc Sacramento capita scitu necessaria?

A. EA quinque potissimùm sese offerunt: Primum [a] de veritate Eucharistiæ. Alterum de panis & vini transubstantiatione. Tertium de adoratione eius. Quartum de eiusdem oblatione & sacrificio. Postremum de sumptione ipsius sub altera vel vtraque specie. De his enim præcipuè hac quidem tempestate scire, magnum est operæprecium.

a De veritate Eucharistiæ extant patrum testimonia apud Rossensem lib. 4. aduersùs Oecolampadium. Itẽ apud Tonstallũ, Gropperum & Garetium.

IIII.

Quid igitur de veritate Eucharistiæ sentiendum?

A. ID planè, vt cum tota Ecclesia contra omnes [a] Capharnaitas certò credamus, sub speciebus panis & vini veram Iesu Christi [b] carnem, ac verum eius sanguinem in Eucharistia exhiberi, ministerio quidem Sacerdotis, virtute autem ac potentia Domini nostri Iesu Christi, apud quem impossibile [c] non est omne verbum. [d] *Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.*

B. Dixit autem in cœna illa pridiè quàm pateretur, instructa, cùm panem primùm, [e] ac deindè calicem suis manibus apprehendisset, cumque de huius Sacramenti tum institutione, tum veritate certos omnes reddere vellet, dixit inquam planissimè: [f] *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur.* Dixit: [g] *Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur.* De qua institutione dixit & anteà: [h] *Caro mea verè est cibus, & Sanguis meus verè est potus.* Dixit: [i] *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* [k] *Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.*

C. Nec obscura sunt alia tum Euangelistarum, tum [l] Apostoli Pauli testimonia, quę nobis hanc fidem euidenter adstruunt, nè quis [m] dubitare possit, Christum in Eucharistia totum secundùm diuinam humanamque naturam existere, & nobiscum manere vsque ad [n] seculi consummationem.

D. Igitur [o] eandem planè Christi carnem in templis habemus & sumimus, quæ olim in Palæstina coràm [p] cernebatur: sed ea nec sensibus hîc patet, nec transmutationi & corruptioni est obnoxia: vtpotè inuisibilis, impassibilis, immortalis, summa & diuina resplendens gloria, quam solis fidei oculis licet hoc tempore intueri: Beati autem in cælis clarè perspiciunt incredibili cum voluptate.

a Ioan. 6. f & ibid. Cyrill. Augustt. tract. 27. in Ioan. Cypria. de cœna Domini. Petrus Cluniac. lib. 1. epist. 2.
b Conc. Ephes. Nicenum 2. actio. 6, Lateranen. can. 1. Constantien. sess. 8. Florent. Trident. sess. 11. cap. 1. & 3. Ignatius ad Smyrnẽses, teste Theodor. in dial. 3. Tertul. de resur. carnis cap. 8. & de idolo. cap. 7. Cyprian. de lapsis. Hesych. in cap. 22. Leuit. Optatus lib. 6. Leo serm. 7. de Passio. & epist. 23. Theodor. dial. 2.
c Luc. 1. d Marc. 10. d
d Psal. 148. a Damasc. lib. 4. de Orthod. fide cap. 14. Idem in historia de Barlaam & Ioasa. c. 19. lib. 3. Parall. c. 45. Ambros. lib. 4. de Sacramen. cap. 4. & 5. Cyrill. lib 4. in Ioan. cap. 13. Petrus Cluniacen lib. 1 epist. 2.
e Luc. 22. b Mar. 14. c Matth. 26. c 1. Corinth. 11. e Iustin. Apol. 2. Irenæus lib. 4. cap. 32. & 34. Iuuencus lib. 4. Euang. histor. Tertul. lib. 5. cont. Marci. cap. 8.
f Luc 22. b
g Marc. 14. c Matth. 26. c

h Ioan. 6. f Vide Hilar. 8. de Trinit. Cyrill. in Ioan. lib. 4. cap. 16. Origen. hom. 8. in Num. Emise. hom. 5. de Pascha. Leo ser. 6. de ieiu. septi. mens. 2. Cabilo. c. 46.
i Ibid. Vide Cyrill. lib. 4. in Ioan. cap. 15.
k Ibid. Vide Cyril. lib. 4. ca. 12. & Theophylact. in c. 6. Ioan. & in 14. Marci. Petrus Cluniac. lib. 1. epist. 2.
l 1. Corinth. 10. 11. c

m Epiphan. in Ancorato. Cyrill. Hierosol. cath. 4. mystag. Chryso. homil. 83. in Matth. Leo serm. 6. de ieiu. septi mens.

n Matth. 28. d Concil. Viennen. in Clementin. tit. de reliq. & venerat. Sanct.

o Aug. in Psal. 98. & 33. Prosper de promis. & prædict. p. 2. cap. 25.
p Chrysost hom. 2. in poste. ad Timo. & 24. in 1. Cor. & apud Damasc. lib. 2. Parall. cap. 50. Presbyteri Achaiæ in histo. S. Andreæ.

Digitized by Google

E. Et ſunt adhuc Sacramentarij, (ô horrendam[q] ſæpeque damnatam impietatem) qui adorandum hoc magis, quàm inueſtigandum myſterium, dum ſenſu ſuo aſſequi non poſſunt, etiam negare audent, Euangelij verba quanuis luculenta mirè deprauantes. Quod nihil eſt aliud ſanè, quàm velut è mundo ſolem tollere, ſummoque ſponſi theſauro ſponſam Eccleſiam ſpoliare, & panem vitæ fidelibus eripere: nè ſit demùm, vndè exules illi in hoc mundi deſerto paſcantur atque ſuſtententur.

q Syno. Nic. act. 6. tô 3. Rom. vnd. cell ſub Leone 9. Turon ſub Vict. 2. Romã. ſub Nicol. 2. Romã. ſub Greg. 7. Conſtantienſ. ſeſſ. 8. in artic. 3 Ioan. Wicleff. Trident. ſeſſ. 4 can. 1.

TESTIMONIA.

4. A. IOANNIS ſexto: Litigabant ergò Iudæi ad inuicèm, dicentes: Quomodò poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Dixit ergò eis Ieſus &c. Hæc dixit in Synagoga docens in Capharnaum. Multi ergò audientes ex diſcipulis eius, dixerunt: Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire?

Ioan. 6.

2. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite vigeſimoſecundo, ſuper ea verba, Hoc vos ſcandalizat? Si ergò videritis filium hominis aſcendentem vbi erat priùs: Ex imperitia, inquit, multi qui Chriſtum ſequebãtur, verba ipſius non capientes, perturbabantur. Nam cùm audiſſent, Amen amen dico vobis, niſi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis: ad immanes ferarum mores vocari ſe à Chriſto arbitrabantur, incitarique vt vellent crudas hominis carnes manducare, & ſanguinem bibere: quæ vel auditu horribilia ſunt. Nondùm enim myſterij huius formã & diſpenſationem pulcherrimam cognouerant. Illud etiam adhæc cogitabant, quomodò caro huius hominis æternam nobis vitam largietur? aut quomodò ad immortalitatẽ adducere poterit? Quæ quum intelligeret is, cuius oculis omnia nuda ſunt atque aperta, alia eos re mirabili ad fidem impellit: Fruſtrà, inquit, ô vos, propter verba mea conturbamini: Quòd ſi credere non vultis vitam vobis à meo corpore dari: quid facietis quando in cælum volare me conſpicietis? Non enim aſcenſurum me ſolummodò in cælum profiteor, nè rursùs quomodò id fieri poſſit quæratis: ſed oculis etiam ità fieri veſtris cernetis. Quid igitur hoc videntes dicetis? An nõ erit hoc magnum dementiæ veſtræ argumentum? ſi enim putatis carnem meam vitam vobis adferre non poſſe, quomodò tanquàm volucris in cælum aſcendet? quomodò per aëra volabit? hoc enim ſimiliter generi humano impoſſibile eſt. Quòd ſi præter naturam caro mea in cælum conſcendet, quid prohibet, nè ſimiliter præter naturam viuificet? Nam qui terreſtre hoc corpus, cæleſte confecit, is etiam viuificum reddidit, quanuis natura ſuĩ corruptibile fuerit.

Capharnaitæ quàm craſsè Chriſti verba intellexerint.

Heb. 4.

3. AVGVSTINVS tractatu vigeſimoſeptimo in euangelium Ioannis: Caro non prodeſt quicquam, ſed quomodò illi intellexerunt: carnem quippe ſic intellexerunt, quomodò in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodò ſpiritu vegetatur. Sicut illi intellexerunt carnem, non ſic ego do ad manducandum carnem meam. Vide eundem Auguſt. in Pſalmum nonageſimumoctauum, hac eadem quæſt. D. teſtimonio primo.

Capharnaitarũ & diſcipulorũ quorundã craſſa imaginatio de edẽda Chriſti carne.

4. CYPRIANVS de Cœna Domini: Orta fuerat aliquando, ſicut in Euangelio Ioannis legitur, de nouitate verbi huius quæſtio: & ad doctrinam myſterij huius obſtupuerant auditores, cùm diceret Dominus: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod quidam quia non credebant, nec poterant intelligere, abierunt retrò: quia horrendum eis & nefarium videbatur veſci carne humana: exiſtimantes hoc eo modo dici, vt carnem eius vel elixam, vel aſſam, ſectámque membratim edere docerentur, cùm illius perſonæ caro, ſi in fruſta partiretur, non omni humano generi poſſet ſufficere, qua ſemel conſumpta, videretur interiſſe religio, cui nequaquàm vlteriùs victima ſupereſſet. Sed in cogitationibus huiuſmodi caro & ſanguis non prodeſt quidquam: quia ſicut ipſe magiſter expoſuit, verba hæc ſpiritus & vita ſunt: nec carnalis ſenſus ad intellectum tantæ profunditatis penetrat, niſi fides accedat.

Ioan. 6.

Quomodò Capharnaitæ & diſcipuli intellexerint verba Chriſti de edenda ipſius carne.

Caro nõ prodeſt quidquã.

Ioan. 6. Verba ſpiritus & vita eſſe quomodò dicantur.

5. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo, epiſtola ſecunda: In ſpeciebus humano victui & vitæ magis congruentibus, hoc ſacramentum conſtituit: vt agnoſcerent aduertentes, per ſpeciem quidem panis terreni, ſed per veritatem panis cæleſtis, non mortalem quam ſolet ille, ſed vitam datã hominibus immortalem. Vndè ſolitario & ſtupendo miraculo, latet in illo ſacramento quod eſt, & patet quod nõ eſt: nè cruda carne, nè viua, & maximè humana, veſci homo contra vſum & naturam refugiat. quod olim quidam etiam ex diſcipulis execrantes, nec quod indè à Domino dictum fuerat capiẽtes, dixerunt: Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire? Sed non eſt durus, immò lenis & ſuauis ſermo. Quia & ſi hominis Chriſti caro comeditur: non tamen læſi aut detruncati, non imminuti aut mutilati, non nolentis neque dolentis; ſed volentis & conſulentis caro comeditur, & ſanguis bibitur, ipſo (iuxta beati Apoſtoli Andreæ verba) in ſuo regno, integro, intacto, inuiolato, immortali, incorruptibili; immò ſpecioſo, glorioſo, adorando permanente, & mortales per iam immortale corpus ſuum, ad eandem immortalitatem perducente. Non eſt ergò durum, crudele; ſed pium & amabile: quia non nolens, neque coactus; ſed volens & ſpontaneus hominibus carnem ſuam ad manducandum, ſanguinem ad bibendum dedit. Nec irrationabile: quia vndè peccatoribus venia, indè largitori tantæ gratiæ debetur & gloria. Manet tamen tecta veritas & carnis & ſanguinis honeſta panis & vini ſpecie: vt & vſui humano condeſcendatur, & fides exerceatur, & meritum augeatur. Indè eſt quòd ſacramentum, myſterium, ſpecies & figura vocatur: quia intra hoc quod exterior forma nunciat, virtus diuina verum corpus & ſanguinem redemptoris occultat. Sed adhuc carnalis animus, & nondùm plenè ab humana conſuetudine defæcatus, obijcit & dicit: Verum quidem corpus & ſanguinem redemptoris ſub panis ac vini ſpecie in altaris ſacramento dari fidelibus ſcio: ſed cur ad manducandum, vel bibendum detur (ſi liceat quærere) quæro. Nam ſi ad honorandum, ſi ad adorandum tantummodò daretur, quæſtio non eſſet. Sed quia etiam ad manducandum datur, animum nondùm perfectè ſublimia ſapientem mouet. Quem enim non moueat, ſicut quondàm illos Chriſti diſcipulos mouit; contra humanum morem, contra pietatem, carnem Chriſti vel ſanguinem, immò Deum & hominem ab hominibus, magiſtrum à diſcipulis, Dominum à ſeruis, Chriſtum à Chriſtianis, manibus frangi, dentibus atteri, & velut eſcarum more communium deuorari? Hęc (inquam) qui obijcis, ſicut ipſe fateris, à primis Chriſti diſcipulis

Cur Chriſtus Euchariſtiæ ſacramẽtum ſub panis viniquè ſpeciebus inſtituerit.

Ioan. 6.

Sermo Chriſti de Euchariſtia non eſt durus, ſed lenis & ſuauis.

Nec irrationabilis.

Cur veritatẽ ſub panis ac vini ſpeciebus tectã eſſe voluerit.

Obiectio.

Euchariſtia honoranda, adoranda, manducanda.

Ioan. 6.

Reſponſio.

Digitized by Google

pulis Christo obiecta sunt, quando ab eis dictum est: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? Hæc à Iudæis incredulis, & de hac re litigantibus, dicta sunt: Quomodò potest hic nobis carnem suam dare ad manducádum? Hæc certè quæstio non noua, sed antiqua; non recens, sed vetustissima est: quæ sicut in ipsis Christianę fidei fundamentis exorta est; sic non à quolibet doctore, sed ab ipso Saluatore (vt sanctum Euangelium loquitur) extincta est. Cúmque simul ac penè eodem momento & ortum habuerit & occasum, nimiùm rudis Christianus videtur, qui talibus quæstionibus ante mille annos sepultis mouetur. Quia tamen nihil contemnendum est, quod vel fidem lædere, vel ad scandalum quorumlibet possit corda mouere: ferat hoc etiam æquanimiter, quæ omnia suffert, charitas, vt membrorum Christi per eius patientiam sanetur infirmitas. Nam & hoc Saluator ipse, medicus videlicet cælestis, de talibus infirmis faciendum esse docuit, quando rudibus adhuc discipulis, & propter huiusmodi verba scandalizatis, non asperè corripiens, sed benignè admonens, dixit: Hoc vos scandalizat? Si ergò videritis filium hominis ascendentem vbi erat priùs? Spiritus est qui viuificat: caro nõ prodest quicquam. Quibus breuibus verbis totũ hoc ænigma, si attendas, sole clarius sapientia Dei dissoluit: quia spirituali lumine carnalium cogitationum nebulas effugauit. Si (inquit) videritis filium hominis ascendentem vbi erat priùs? Spiritus est qui viuificat: caro non prodest quicquam. Hoc est, quia me hominem inter homines videtis; nihil de me adhuc, quantum ad hoc sacramentum spectat, plus quàm de alio homine sentire potestis: & ideò carnaliter sapientes, velut per frusta concisam carnem meam me vobis velle dare creditis. Sed postquàm in cælum ascendero, postquàm hãc carnem, de qua agitur, adhuc mortalem, in Deum glorificauero; tunc intelligetis, quia spiritus est, qui viuificat. hoc est, verba mea spiritualiter accepta, viuificant. Caro autem non prodest quicquam: quia carnaliter intellecta, mortificant. Dabo enim carnem meam hominibus, non more cadauerum detruncandam, minuendam, consumẽdam; quia sic accepta caro mea, non prodesset quicquam: sed dabo eam absque dolore diuidendam, absque imminutione partiendam, absque consumptione comedendã: quia spiritus est, qui viuificat; & quia sic intellecta & accepta caro mea, vitam non mortalem, sed æternam, percipientibus donat.

Hæresis contra veritatem Eucharistiæ ante 1550. annos à Christo damnata est.

1. Cor. 13.

Ioan. 6.

Quomodò Christus carnem suã manducandam dederit.

6. CONCILIVM Ephesinũ primum in epistola synodica ad Nestorium: (quam Alexandrino Concilio tribuunt, lectam tamen & approbatam in Ephesina synodo:) Necessariò igitur & hoc adijcimus: Annunciantes enim, sicut secundùm carnem, mortem vnigeniti filij Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem eius & in cælos ascensionem pariter confitẽtes, incruentam celebramus in Ecclesijs sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, participes sancti corporis & precioſi sanguinis Christi omnium nostrũm redemptoris effecti, non vt communem carnem percipientes, (quod absit) nec vt viri sanctificati, & verbo coniuncti secundùm dignitatis vnitatem, aut sicut diuinam possidentis habitationem, sed vt verè viuificatricem, & ipsius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter, vt Deus existens, quia propriæ carni vnitus est, viuificatricem eam esse professus est. Et ideò, quanuis dicat ad nos: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non tamen eam, vt hominis vnius ex nobis, existimare debemus: quomodò enim iuxta naturam suam viuificatrix esse caro poterit hominis? sed vt verè propriam eius factam, qui propter nos filius hominis est factus & vocatus.

Inmentum sacrificium.

Percipimus verè viuificatricem carnem.

Ioan. 6.

7. SECVNDA synodus Nicena actione sexta, tomo tertio: Nemo vnquàm sanctorum Apostolorum, qui tubæ sunt Spiritus sancti, aut glorioſorum patrum nostrorum, incruentum nostrum sacrificium in memoriam passionis Christi Domini Dei nostri, & totius suæ dispensationis factum, imaginem corporis illius dixerit. Nam is qui accepit à Domino, sic non dicit aut confitetur, sed audiunt cum sic dicentem Euangelicè: Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguiné, non intrabitis &c. & qui manducat &c. Et cùm accepisset panem & gratias egisset, fregit & dedit discipulis suis, & dixit: Accipite & edite: Hoc est corpus meum. Et accepto calice cùm gratias egisset &c. Nõ autem dixit, Sumite, edite imaginem corporis mei. Quin etiam Paulus diuinus Apostolus, è sacris Domini verbis hauriens, dixit: Ego accepi à Domino quod & tradidi &c. Legas quousquè voles, nunquàm inuenies, neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres, incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse, verùm ipsum corpus & ipsum sanguinem. Attamen ante sanctificationis consecrationem quibusdam patribus piè sanè visum est, ἀντίτυπα, hoc est, exemplar similis formæ nominare, quorum de numero Eustathius, constans is propugnator orthodoxæ fidei, & Arrianicæ insaniæ expugnator clarus, item Basilius eiusdem superstitionis auerruncator: qui apertam & planam rectorum & probatorum dogmatum viam docentes, vno ore & spiritu loquuntur: hic quidem, exponens dictum illud in Prouerbijs Salomonis: Edite meum panem & bibite vinum, quod commiscui vobis, hæc inquit: Per panem & vinum ἀντίτυπα membrorum corporaliũ Christi prædicat. Ille verò ex eodem fonte hauriens, vt omnes sacerdotij mystæ cognoscunt, in precatione diuinæ anaphoræ (ità Græci Missæ partem vocant) sic alibì legit: Confidentes tuo sacro altari appropinquamus, & proponentes ἀντίτυπα sancti corporis & sanguinis Christi tui, te precamur & inuocamus. Et quæ deincèps sequuntur, sententiam patris ampliùs confirmant, quòd ante sanctificationem ἀντίτυπα vocauerint: post consecrationem autem, corpus Domini & sanguinẽ Christi, atque ità esse creduntur. Sed generoſi isti, sacrarum imaginum cupientes contemplationem obscurare, aliam scilicet imaginem introduxerunt, quæ sanè non imago est, sed corpus & sanguis. Verùm vafritia & improbitate confusi, falsò sophismate seipsos subuertunt, hanc sacram oblationem positione fieri dicentes. Verùm quemadmodùm istud dicere, aperta insania est: sic & imaginem asserere corpus & cruorem Domini, eiusdem est dementiæ. Et præter id quod est singularis ruditatis opus, impietatem quoquè admixtam habet.

Nec Apostoli nec Patres dixerunt Eucharistiã esse imaginẽ corporis Christi, sed ipsum verum corpus.

Ioan. 6.

Matth. 26.

1. Cor. 11.

Exẽplar siue ἀντίτυπον nonnulli appellárunt, sed ante consecrationem.

Prouerb. 9.

Iconoclastas intellige.

Insania, dementia & impietas est, corpus Domini imaginem asserere.

8. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, capite primo: Vna est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omninò saluatur, in qua idem ipse sacerdos & sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, vt ad perficiendum mysterium vnitatis, accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Et hoc vtiquè sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit ritè ordinatus secundùm claues Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis & eorum successoribus Iesus Christus.

Veritas corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini.

Transubstantiatio.

Soli sacerdotes possunt consecrare.

9. CONCILIVM Constantiẽse sessione octaua, damnat hos tres primos articulos Ioãnis Vuicleff: 1. Subſtantia panis materialis & similiter subſtantia vini materialis, manet in Sacramento altaris: 2. Accidentia panis non manent sine subiecto

Transubstantiatio.

Accidentia sine subiecto.

Digitized by Google

Christi præsentia in sacramento.

iecto in eodem Sacramento: 3. Christus non est in eodem Sacramento identicè, & realiter in propria præsentia corporali.

Verbis Christi conficitur à sacerdote. Transubstantiatio.

10. GONCILIVM Florentinum: Forma Sacramenti Eucharistiæ sunt verba Saluatoris, quibus hoc conficitur Sacramentum: Sacerdos enim in persona Christi loquens, hoc cõficit Sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute, substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur, ità tamen, quòd totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini, sub qualibet quoque parte hostiæ consecratæ, & vini consecrati, separatione facta, totus est Christus.

Totus sub vtralibet specie & particulis.

11. CONCILIVM Tridentinum, sessione decimaterția, capite primo: Principiò docet sancta synodus, & apertè ac simpliciter profitetur, in almo sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post panis & vini consecrationem, Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum atque hominem verè, realiter, ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium contineri. Neque enim hæc inter se pugnant, vt ipse Saluator noster semper ad dexteram Patris in cælis assideat, iuxta modũ existendi naturalem, & vt multis nihilominùs alijs in locis Sacramentaliter præsens sua substantia nobis adsit, ea existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo cogitatione per fidem illustrata assequi possumus, & constantissimè credere debemus. Ità enim Maiores nostri omnes quotquot in vera Christi Ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc Sacramento disseruerunt, apertissimè professi sunt, hoc tam admirabile Sacramẽtum in vltima cœna Redemptorem nostrum instituisse, cùm post panis vini{q} benedictione se suum ipsius corpus illis præbere, ac suum sanguinem, disertis ac perspicuis verbis testatus est. Quæ verba à sanctis Euangelistis commemorata, & à diuo Paulo posteà repetita, cùm propriã illam & apertissimam significationẽ præferant, secundùm quam à Patribus intellecta sunt, indignissimum sanè flagitiũ est, ea à quibusdam contentiosis & prauis hominibus ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & sanguinis Christi negatur, contra vniuersum Ecclesiæ sensum detorqueri: quæ tãquàm columna & firmamentum veritatis, hæc ab impijs hominibus excogitata commenta, velut Satanica detestata est, grato semper & memore animo præstantissimum hoc Christi beneficium agnoscens.

Quomodò Christus in Eucharistia præsens.

In cælis esse, & nihilominùs in altari.

Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

1. Cor. 11.

Aperta est verborũ Christi significatio.

12. ET capite tertio: Et semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus, verumq; eius sanguinem sub panis & vini specie vnà cum ipsius anima & diuinitate existere, sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub vini specie ex vi verborum: Ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animámque sub vtraque, vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis surrexit, non ampliùs moriturus, inter se copulantur. Diuinitatem porrò propter admirabilem illam eius cum corpore & anima hypostaticam vnionem. Quapropter verissimum est, tantundem sub alterutra specie, atque sub vtraque contineri. Totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte: totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.

Commentitij & imaginarij tropi hæreticorum. 2. Tim. 3.

Ex vi verborum quid adsit, & quid ex concomitantia naturali. Rom. 6.

Totus sub vtralibet specie & quauis eius parte.

13. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses, teste Theodoreto in dialogo tertio Eranistis seu Polymorphi: Eucharistias & oblationes non admittunt, quòd non confiteantur Eucharistiam esse carnem Seruatoris nostri Iesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quam pater sua benignitate suscitauit.

Eucharistia est caro Seruatoris nostri.

14. TERTVLLIANVS in libro de resurrectione carnis, capite octauo: Caro corpora & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur.

Caro corpore & sanguine Christi vescitur.

15. IDEM libro de idololatria, capite septimo: Totâ die ad hanc partem zelus fidei perorabit ingemens Christianum ab idolis in ecclesiam venire, de aduersaria officina in domum Dei venire, attollere ad Deum Patrem manus matres idolorum, his manibus adorare quæ foris aduersùs Deum adorantur, eas manus admouere corpori Domini, quæ dæmonijs corpora conferunt. Nec hoc sufficis. Parùm sit, si ab alijs manibus accipiant quod contaminant, sed etiam ipsæ tradunt alijs quod contaminauerunt. Adleguntur in ordinem ecclesiasticum artifices idolorum. Prò scelus! Semel Iudæi Christo manus intulerunt, isti quotidiè corpus eius lacessunt. O manus præcidendæ. Viderint iam an per similitudinem dictum sit, Si te manus tua scandalizat, amputa eam. Quæ magis amputandæ, quàm in quibus Domini corpus scandalizatur?

Manus quibus idola facta sunt, tangunt corpus Christi.

Corpus Christi quotidiè lacessunt. Matth. 18.

16. CYPRIANVS libro de lapsis: Adest militum Christi cohors candida, qui persecutionis vrgentis ferociam turbulentam stabili congressione fregerunt, &c. Sanctificata ora cœlestibus cibis, post corpus & sanguinem Domini, profana contagia & idolorum reliquias respuerũt. Et post multa: A diaboli aris reuertentes, ad sanctum Domini sordidis & nidore infectis manibus accedunt, &c. vt infrà quæstione decima, D. testimonio tertio. Et quibusdam interiectis: Tumens animus & superbus, nec quia victus est, fractus est. Iacens stantibus, & integris vulneratus minatur: & quòd non statim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Atque ô tuam nimiam furiosè dementiam. Irasceris ei, qui abs te auertere iram Dei nititur; ei minaris, qui pro te Domini misericordiam deprecatur, qui vulnus tuum sentit, quod ipse non sentis, qui pro te lachrymas fundit, quas forsitan ipse non fundis.

Ora sanctificata post corpus & sanguinem Domini respuerũt quæ erant idolis immolata.

Dominũ corpus inquinatis manibus, aut ore polluto Dominĩ sanguinẽ accipere.

17. HESYCHIVS in caput vigesimum secundum Leuitici, tractans ea verba, Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, &c. Sancta (inquit) sanctorum sunt propriè Christi mysteria, quia ipsius est corpus, de quo Gabriel ad Virginem dicebat: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, ideò quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei. Sed & Esaias, Sanctus Dominus, & in altis habitat, in sinu videlicet Patris. Ab hoc enim non solùm alienigenas, & inquilinos, & mercenarios sacrificij prohibuit, sed nec per ignorantiam percipere præcepit. Per ignorantiam autem percipit, qui virtutem eius & dignitatem ignorat, qui nescit, quia corpus hoc & sanguis est secundùm veritatem, sed mysteria quidem percipit, nescit autem mysteriorum virtutem. Ad quem Salomon dicit, vel magis spiritus, qui in eo est: Quando sederis vt comedas cum principe, diligenter attende, quæ posita sunt ante te. Apertè & ipse compellens, & cogens eum, qui ignorat, addere quintam partem: hæc enim quinta addita intelligere nos intelligibiter diuina & mystica facit. Quid sit autem quinta, ipsa te verba legislatoris docere possunt, ait enim: Addet quintam partem cum eo quod comedit. Et quodò moeius, quod iam comedit & consumpsit, addere quis quintam potest? neque enim aliud, aut aliundè, sed de ipso, & cum eo, vel sicut LXX. super ipsum, iubet addi quintam. Ergò quinta eius super ipsum, sermo est, qui prolatus est ab ipso Christo, super Dominicum mysterium; Ipse enim liberat nos ab ignorantia, remouétque nos additus, carnale quippiam & terrenum de sanctis arbitrari, sed diuinè ea & spiritualiter accipi sancit, quod quinta propriè nominatur: quia qui

Eucharistia est ipsũ Christi corpus, de quo Gabriel &c. Luc. 1.

Esaiæ 6.

Per ignorantiam Eucharistiam perdit, qui nescit quod sit corpus & sanguis Christi secundùm veritatẽ. Prouer. 23.

Leuit. 22.

Verba Christi prolata super mysteriũ, nil sinũt nos terrenum de Eucharistia cogitare.

Digitized by Google

qui in nobis est diuinus spiritus, & sermo quem tradidit, qui in nobis sunt, componit sensus, & non solum nostrum gustum producit ad mysterium, sed & auditum, & visum, & tactum, & odoratum, ità vt nil in eis minori rationi & infirmæ menti proximum, de his videlicet, quæ valdè superna sunt, suspicemur. Quicunque ergò sanctificata per ignorantiam comederit, ignorans eorum virtutem, ficut diximus: Addet quintam eius super eo, & dabit Sacerdoti in sanctuarium. Sanctificationem enim mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia translationem, siue commutationem, ei qui verus est sacerdos, videlicet Christo, oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius virtutem, & prolatum ab eo verbũ, quæ videntur, tam sanctificata sunt, quàm cunctum carnis excedunt sensum.

Verbi Christi virtute sanctificantur & cõmutantur, panis & vinum.

18. OPTATVS libro sexto cõtra Donatistas: Iam illa ostendenda sunt, quæ crudeliter ac stultè vos fecisse, negare minimè poteritis. Quid enim est tam sacrilegum, quàm altaria Dei (in quibus & vos aliquando obtulistis) frangere, radere, remouere? In quibus vota populi, & membra Christi portata sunt: Quò Deus omnipotens inuocatus sit. Quo postulatus descendit Spiritus sanctus: vndè à multis pignus salutis æternæ, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est. Altaria, inquam, in quibus fraternitatis munera non iussit Saluator poni, nisi quæ essent de pace condita. Depone, inquit, munus tuum ante altare, & prius concorda cum fratre tuo, vt possit pro te sacerdos offerre. Quid est enim altare, nisi sedes & corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor vester aut rasit, aut fregit, aut remouit. Et paulò pòst: Si liuoris iudicio nos vobis sordidi videbamur, quid vobis fecerat Deus, qui illuc inuocari consueuerat? Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momenta corpus & sanguis habitabat? Quid vos offendistis etiam vos ipsi, vt illa altaria frangeretis, in quibus ante nos per longa temporum spatia, sanctè (vt arbitramini) obtulistis? Dum impiè persequimini manus nostras illic, vbi corpus Christi habitabat, feristis & vestras. Hoc modo Iudæos estis imitati. Illi iniecerunt manus Christo in cruce: à vobis percussus est in altari. Si Catholicos illic insectari voluistis, vel vestris illic antiquis oblationibus parceretis. Ibi modò superbus inuentus es, vbi iam dudùm humilis offerebas: Ibi libenter peccas, vbi pro multorum peccatis orare consueueras. Hoc faciendo in numerum sacrilegorum sacerdotum libenter intrâstis, sociati sceleribus prophanorum. De quibus apud Dominum Helias propheta querelam deponit. His enim locutus est verbis, quibus & vos inter alios ab ipso accusari meruistis: Domine, (inquit) altaria tua confregerunt. Dum dicit, tua, indicat quia res est Dei, vbi Deo aliquid à quocunque oblatum est. Sufficeret insaniæ vestræ, quòd membra laniâstis Ecclesiæ, quòd Dei populos iam dudùm in vnitate positos, vestris seductionibus diuisistis. Inter hæc omnia vel altaribus parceretis. Cur vota & desideria hominum cum ipsis altaribus euertistis? Illàc ad aures Dei ascendere populi solebat oratio. Cur concidistis precibus viam? & nè ad Deum supplicatio de more solito ascensum haberet, impia manu quodammodò scalas subducere laborâstis? Et post pauca: Ergò & fregisse vos & rasisse constat altaria. Quid est quòd in hac re subitò vester quasi sanguere visus est furor? Videmus enim vos posteà mutâsse consilium, & altaria à vobis iam non frangi, sed radi tantummodò, aut remoueri. Si hoc sufficiebat, illa quæ priùs facta sunt iudicatis, quia fieri minimè debuerunt à vobis. Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices, Christi sanguinis portatores: Quorum species reuocastis in massas, mercem nefarijs nundinis prostituentes, ad quam nec emptores eligere voluistis sacrilegi, dum inconsideratè vendidistis. Passi etiam estis comburi manus vestras, quibus ante nos, eosdem calices tractabatis. Eam rem tamen passim vendi iussistis. Emerunt forsitàn in vsus suos sordidæ mulieres. Emerunt Pagani, facturi vasa, in quibus incenderent idolis suis. O scelus nefarium, ô facinus inauditum: auferre Deo, quod idolis præstes. Subducere Christo, quod proficiat sacrilegio.

Sacrilegũ est altaria Dei frangere, in quibus Christi membra sunt portata.

Matth. 5.

Altare est sedes corporis & sanguinis Christi, ineóque per certa momenta habitat.

3. Reg. 19.

Calices Christi sanguinis portatores frangere, immane facinus

19. LEO Magnus sermone septimo de passione Domini: Diuino intelligimus dispositum fuisse consilio, vt sacrilegi Iudæorum Principes, & impij Sacerdotes, qui sæuiendi in Christum occasiones sæpè quæsierant, non nisi in solennitate paschali, exercendi furoris sui acciperent potestatem. Oportebat enim vt manifesto implerentur effectu, quæ diù fuerant figurato promissa mysterio, vt ouem significatiuam ouis vera remoueret, & vt vno expleretur sacrificio variarum differentia victimarum. Nam omnia illa quæ de immolatione agni diuinitùs per Moysen fuerant præstituta, Christum prophetârant, & Christi occisionem propriè nunciârant. Vt ergò vmbræ cederent corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis, antiqua obseruantia nouo tollitur sacramento, hostia in hostiam tranfit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas dum mutatur, impletur. Et nonnullis interiectis: Diligètes pontifices & soliciti sacerdotes seditiones turbarum fieri in præcipua solennitate metuebãt, non vt populus non peccaret, sed nè Christus euaderet. At Iesus consilij sui certus, & in opere paterno dispositionis intrepidus, vetus testamentum consummabat, & nouum pascha condebat. Discumbentibus enim secum discipulis ad edendam mysticam cœnam, cùm in Carphæ atrio tractaretur, quomodò Christus posset occidi; ille corporis & sanguinis sui ordinans sacramentum, docebat qualis Deo hostia deberet offerri, nec ab hoc quidem mysterio traditore submoto, vt ostenderetur nulla iniuria exasperatus, qui in voluntaria erat impietate perstiturus.

Vno sacrificio variæ expletæ sunt victimæ legis veteris.

Hostia hostiã excludit &c.

Christus ordinans corporis & sanguinis sui sacramentum, docebat qualis Deo hostia deberet offerri.

20. IDEM epistola vicesimatertia ad clerum & plebem Constantinopolitanæ vrbis: (quæ in Tomis Conciliorum est vigesimasecunda) Extra donum diuinæ gratiæ, & extra sacramentum habendi sunt salutis humanæ, qui negantes naturam nostræ carnis in Christo, & Euangelio contradicunt & Symbolo reluctantur. Nec sentiunt se in hoc præruptum sua obcæcatione deduci, vt nec in passionis Dominicæ, nec in resurrectionis veritate consistant: quia vtrunque in Saluatore vacuatur, si in eo nostri generis caro non creditur. In quibus isti ignorantiæ tenebris, in quo hactenùs desidiæ torpore iacuêre, vt nec auditu discerent, vel lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omnium ore tam consonum est, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communia sacramenta fidei taceatur? Quia in illa mystica distributione spiritualis alimoniæ hoc impartitur, hoc sumitur, vt accipientes virtutem cælestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus.

Veritas corporis & sanguinis in sacramento Christi tã nota est in Ecclesia, vt & infantes eam fateantur.

Transimus in Christi carnẽ sumẽtes hunc cibum.

21. THEODORETVS Dialogo secundo, qui inscribitur Inconfusus. Orthodoxus: Dic ergò, mystica symbola, quæ Deo à Dei sacerdotibus offeruntur, quorũnam dicis esse symbola? Erani-stes: Corporis & sanguinis Domini. Orth. Corporis quod verè est, vel verè non est? Eran. Quod verè est. Orth. Optimè, oportet enim imaginis esse exemplar archetypum. Etenim pictores imitantur naturam, & eorum quæ videntur depingunt imagines. Eran. Verum. Orth. Si ergò diuina mysteria corpus quod verè est repræsentant: ergò corpus etiam nunc Domini quoquè corpus est, non in naturam diuinitatis mutatum, sed impletum

Eucharistia à sacerdotibus Deo offertur.

Ex veritate Eucharistiæ docet Christum habere verũ corpus.

Digitized by Google

pletum diuina gloria. Eran. Opportunè accidit vt verba faceres de diuinis mysterijs. Nam vel ex eo ipso tibi ostendam corpus Domini in aliam mutari naturam. Respondè ergò ad mea interrogata. Orth. Respondebo. Eran. Quid appellas donum quod affertur, ante inuocationē sacerdotis? Orth. Non oportet aperte dicere, est enim verisimile adesse aliquos mysterijs non initiatos. Eran. Respondeatur ænigmaticè. Orth. Id quod fit ex huiusmodi seminibus nutrimentum. Eran. Aliud autem signum quomodò nominamus? Orth. Commune etiam hoc nomen, quod potus speciem significat.

Post sanctificationem appellatur corpus & sanguis Christi.

Eran. Post sanctificationem autem quomodò ea appellas? Orth. Corpus Christi, & sanguinē Christi. Eran. Et credis te fieri participem Christi corporis & sanguinis? Orth. Ita credo. Eran. Sicut ergò symbola Domini corporis & sanguinis, alia quidem sunt antè inuocationem sacerdotis, sed post inuocationem mutantur, & alia fiunt: ità etiam corpus Domini post assumptionem mutatur in diuinam substantiam. Orth. Quæ ipse texuisti retibus captus es. Neque enim signa mystica post sanctificationem recedunt à sua natura. Manent enim in priore substantia, & figura, & forma, & videri, & tangi possunt, sicut & priùs: intelliguntur autem ea esse, quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur, vt quæ illa sint quæ creduntur. Confer ergò imaginem cum exemplari, & videbis similitudinem. Eran. Atquì symbolum mysticum priorem mutat appellationem, neque enim ampliùs nominatur, quod priùs vocabatur, sed corpus appellatur. Oportet ergò etiam veritatem, Deum, & non corpus vocari. Orth. Ignarus mihi esse videris, non enim corpus solùm, sed etiam panis vitæ nominatur, ità Dominus ipse appellauit.

Manet eadē substantia nō numero vel specie, sed genere: alioquin quomodò sunt facta ea quæ intelligūtur & adorantur? Sunt illa quæ creduntur. Nominatur corpus Christi & Panis vitæ. Ioan. 6.

22. LVCAE primo: Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

23. MARCI decimo: Omnia possibilia sunt apud Deum.

24. PSALMO centesimo quadragesimooctauo: Ipse dixit, & facta sunt, &c. vt in textu.

25. DAMASCENVS libro quarto de orthodoxa fide, capite decimoquarto: Quamobrem si sermo Dei viuus est & efficax, ac Dominus omnia quæcunque voluit fecit, &c. vt suprà, quæstione secunda, B. testimonio septimo.

26. IDEM in historia de Barlaam & Ioasaphat capite decimonono, sic Barlaã alloquitur ipsum Ioasaphat: Adhæc vnum Baptisma ex aqua & Spiritu sancto in peccatorum remissionem confitere. Atque insuperè ab omni labe pura Christi mysteria accipe, certissimè credens Dei nostri corpus & sanguinem esse, quæ hominibus fide præditis ad peccatorū veniam dono dedit. Christus enim ea nocte, qua tradebatur, testamentū nouum discipulis suis & Apostolis, ac per eos omnibus, qui in ipsum crediturì erant, in hæc verba sanxit: Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. Eodémque modo sumptum calicem ipsis porrexit, dicens: Hic est sanguis meus, noui Testamenti, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum. hoc facite in meam commemorationem. Ipse igitur Dei sermo viuus & efficax, atque sua virtute nihil non efficiens, per diuinum ac sacrosanctum sermonem, ac Spiritus sancti aduentum, ex oblationis pane & vino corpus suum ac sanguinem efficit, atque immutat.

Certissimè crede Eucharistiã esse Dei nostri corpus & sanguinē, data fidelibus ad veniam peccatorum. Lucæ 22.

Heb. 4.

Fit corpus im mutato pane.

27. ET libro tertio Parallelorum, capite quadragesimoquinto ex Eusebio: Multi peccatores, cùm Presbyteri sint, sacris operantur, nec Deus eos auersatur: verùm per Spiritum sanctum proposita dona confecrat. Ac panis quidem pretiosum Domini corpus efficitur, poculum autem pretiosus Domini sanguis.

Etsi peccator sit sacerdos, per Spiritum consecrantur dona. Panis fit corpus Domini, & poculum sanguis.

28. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Tu fortè dicis: Meus panis est vsitatus: sed panis iste panis est ante verba sacramentorum: vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur adstruamus. Quomodò potest qui panis est, corpus esse Christi? Consecratione. Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. *Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur: oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris: vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergò sermo Christi hoc conficit Sacramentum. Quis sermo Christi? Nempe is quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factum est cælum: iussit Dominus, & facta est terra: iussit Dominus, & facta sunt maria: iussit Dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergò, quàm operatorius sit sermo Christi? Si ergò tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant: quanto magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Ergò tibi vt respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem: sed post consecrationem dico tibi, quòd iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & creatum est. Tu ipse eras, sed eras vetus creatura: posteaquàm consecratus es, noua creatura esse cœpisti. Vis scire quàm noua creatura? Omnis, inquit, in Christo noua creatura. Accipe ergò, quemadmodùm sermo Christi creaturam omnem mutare consueuerit, & mutat quando vult instituta naturæ. Quomodò requiris? Accipe, & primò omnium de generatione eius sumamus exemplum. Consuetudo est, vt non generetur homo, nisi ex viro & muliere, & consuetudine coniugali. Sed quia voluit Dominus, qui hoc elegit sacramentum, & de Spiritu sancto & Virgine natus est Christus, hoc est, mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Vides ergò quia contra institutā & ordinem homo est natus ex Virgine. Accipe aliud: Vrgebatur populus Iudæorum ab Aegyptijs, intercluſus erat mari, diuino imperio virga Moyses tetigit aquas, & se vnda diuisit: non vtiquè secundùm suæ naturæ consuetudinem, sed secundùm gratiam cælestis imperij. Accipe aliud: Sitiebat populus, veniebat ad fontem, amarus erat fons. Misit lignum sanctus Moyses in fontem, & factus est dulcis fons qui amarus erat, hoc est, mutauit consuetudinem naturæ suæ, accepit dulcedinem gratiæ. Accipe & quartum exemplum: Ceciderat ferrum securis in aquas: quasi ferrum, sua consuetudine demersum est. Misit lignum Helizæus, statìm ferrum eleuatum est, & aquis supernatauit, vtiquè contra consuetudinem ferri. Est enim materies grauior, quàm aquarum est elementum. Ex his igitur omnibus non intelligis quantum operetur sermo cælestis? Ergò didicisti &c. vt suprà quæst. secunda, B. testimonio quinto.

Ante cōsecrationem panis est, post eam vero caro est Christi.

Consecratio fit verbis Christi. *Nam per

Genes. 1.

Quàm efficax sit sermo Christi tū in producendis tum in transmutandis rebus.

Psal. 148.

Adhibet exempla. Primum.

Secundum. Exodi 14.

Tertium. Exodi 15.

Quartum. 4. Reg. 6.

29. ET capite quinto: Vis scire quia verbis cælestibus consecratur? Accipe quæ sunt verba. Dicit sacerdos: Fac nobis hanc oblationem ascriptam, rationabilem, acceptabilem: quod est figura corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. Qui pridiè quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem, respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens: benedixit, fregit, fractúmque Apostolis suis & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite & edite ex hoc omnes: Hoc est enim corpus meum, quod pro multis confringetur. Similiter etiam calicem, postquàm cœnatum est, pridiè quàm pateretur, accepit, respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens: benedixit, Apostolis & discipulis suis tradidit, dicens:

Adducit verba Canonis Missæ.

Digitized by Google

Accipite & bibite ex eo omnes. hic est enim sanguis meus. Vide singula. Qui pridiè, inquit, quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem. Antequàm consecretur, panis est: vbi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Deniquè audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes: hoc est enim corpus meum. Et ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus. Vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur qui plebem redemit. Ergò videte quantis generibus potens est sermo Christi vniuersa conuertere. Deindè ipse Dominus Iesus testificatur nobis, quòd corpus suum accipiamus & sanguinem. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Iam redi mecum ad propositionem meam. Magnum quidem & venerabile, quòd manna Iudæis pluit è cælo. Sed intellige: Quid est amplius? manna de cælo, an corpus Christi? Corpus Christi vtiquè, qui author est cæli. Deindè manna qui manducauit, mortuus est. Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum, & non morietur in æternum. Ergò non ociosè cùm accipis, tu dicis, Amen: iam in spiritu confitens quòd accipias corpus Christi. Dicit tibi sacerdos, corpus Christi. Et tu dicis, Amen: hoc est, verum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.

Ante Cõsecrationem panis est, post non item.

Efficacitas verborum Christi.

Non est dubitãdum de veritate corporis Christi.

Præfertur Mannæ.

30. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimotertio: Animus malignus quæcunque non intelligit, ftatìm tanquàm friuola falsaq; per arrogantiam eijcit, nulli cedens, nec aliquid supra ipsum esse existimans: quales Iudæos fuisse comperiemus. Nam cùm oporteret eos, qui diuinam virtutem Saluatoris ac potestatẽ, signorum miraculo perceperunt, sermonem eius libenter susciperè: & si qua difficilia videbantur, eorum solutionem quærere: contrà omninò faciunt: Et quomodò potest hic carnem suam nobis dare? De Deo non sine magna impietate conclamant, nec in mentem venit nihil esse impossibile apud Deum. Nam cùm animales essent (vt ait Paulus) spiritalia intelligere non poterant. Sed fatuitas quædam tam magnum sibi videtur mysterium: sed nos magnum quæso à peccatis aliorum profectum faciamus, & firmam fidem mysterijs adhibentes, nunquàm in tam sublimibus rebus, illud Quomodò, aut cogitemus, aut proferamus. Iudaicum enim hoc verbum est, & extremi supplicij causa. Ideò Nicodemus etiam cùm diceret: Quomodò hæc fieri possunt? meritò audiuit: Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? Aliorum igitur, vt diximus, culpa perdocti, quum Deus operetur, non quæramus quomodò, sed operis sui viam atque scientiam illi soli concedamus. Nam quemadmodùm, quanuis nullus nouit quidnam secundùm naturam Deus sit, iustificatur tamen per fidem, quum credat præmia illum redditurum, quærentibus eum: sic etsi operum eius rationem ignorat, quum tamen fide omnia illum posse non dubitet, non contemnenda probitatis huius præmia consequetur. Ità profectò nos affici per prophetam Esaiam Dominus ipse hortatur: Non enim sunt consilia mea, inquit, vt cõsilia vestra, nec sicut viæ vestræ viæ meæ sunt, dicit Dominus: sed sicut exaltatur cælum à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à vijs vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Qui autem sapientia & virtute adeò excellit, quomodò non operabitur ità miraculosè, vt operum suorum ratio mentem nostram effugiat? Nónne vides quid sæpenumerò mechanici faciũt? Incredibilia videntur nobis nonnunquàm enarrare: sed tamẽ quia similia ipsos fecisse vidimus, posse peragi ab ipsis facilè credimus. Quomodò igitur summis cruciatibus digni non erũt, qui rerum omnium opificem Deum ità contemnunt, vt Quomodò, in operibus suis dicere audeãt? quem totius sapientiæ largitorem esse non ignorant: quem omnia posse scriptura nos docuit. Si verò tu ô Iudæe, quomodò, etiam nũc clamas: hanc tuam imperitiam ego quoquè secutus, libẽter quomodò ex Aegypto exiuisti rogabo: quomodò in serpentem Mosaica fuit virga conuersa? quomodò lepra manus affecta, vno momento temporis in pristinum statum restituta iterùm fuit? quomodò in naturam sanguinis aquæ transierunt? quomodò patres tui per media maria, vt per aridam effugerunt? quomodò per lignũ amaritudo aquarum in dulcedinem recidit? quomodò è lapide fontes aquarum fluebant? quomodò stetit Iordanis? quomodò solo clamore inexpugnabilis Hierico cecidit? innumerabilia sunt, in quibus si quomodò queris, vniuersam euertere tibi scripturam necesse erit, prophetarum doctrinam & ipsius Mosis scripta contemnenti. Quarè credidisse Christo potiùs vos oportuit, & si quid arduum videbatur, ab eo humiliter petere, quàm veluti temulentos exclamare: Quomodò potest hic nobis suam carnem dare? Nónne videtis, quia quum hæc dicatis, statìm cum ista voce arrogantia magna significatur?

Ioan. 6. Nihil apud Deum impossibile. 1. Cor. 2.

Illud Quomodò, Iudaicum verbum, hic ne cogitandũ quidem. Ioan. 3.

Esaiæ 55.

Operatur Deus miraculosè ità vt operis ratio mentem nostram effugiat.

Matth. 19.

Non esse quærendũ, Quomodò, in Dei operibus exemplis offendit.

31. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo, epistola secunda ad quosdam prouinciales Episcopos contra Petrobrusianos, contra id quod dicunt, Missam nihil esse, nec celebrari debere: Post Baptismum negatum, post cruces exustas, post templa destructa, vt nihil sacrũ punienda vestra temeritas intemeratum relinquat; quarto iam loco ad ipsum crucifixum, & templorum Dominum, & Baptismi largitorem se extendit; & non tantùm quæ eius sunt, sed & ipsum Ecclesiæ suæ auferre molitur. Negat corpus Christi & sanguinẽ diuini verbi virtute, vel Sacerdotum ministerio confici: totumq; inane ac superuacuum esse, quicquid in altaris sacramento, altaris ministri agere videntur, affirmat. Si hæresis hæc vestra Berengarianis limitibus contenta esset, quę veritatem quidem corporis Christi, sed nõ sacramentum vel speciem aut figuram negabat; facilè me huius capituli labore expedirem; & non dico ad Ambrosiũ, Augustinum, Gregoriũ, antiquos & sanctos Ecclesiæ Doctores, quos abiecistis; sed ad moderni tẽporis doctos & Catholicos viros, Lanfrancũ, Guitmũdum, Algerũ, vos mittere: quorũ primus de veritate corporis & sanguinis Christi, quæ sacramentorũ velamine tegitur, benè, plenè, perfectè; sequens meliùs, plenius, perfectiùs; vltimus optimè, plenissimè, perfectissimè disseruit; adeò vt nihil etiã scrupulosissimo lectori quærendũ reliquerint. Istorũ libri si à vobis legerentur, & lecti intelligerẽtur, vos verè à stulta pertinacia resipiscere cogerent: vtpote qui multos errantes reuocauerũt, multos dubios instruxerũt, multos etiam fideles in rectæ fidei regula confirmauerunt. Sed quia errorẽ errore, hæresim hæresi, nequitiam nequitia superâstis; nõ tantùm veritatẽ carnis & sanguinis Christi, sed & sacramentum, speciem, ac figurã negatis, & sic absq; summi & veri Dei sacrificio, eius populũ esse censetis; nouus error, nouo opere confutandus est. Et post multa: Sed fortè impossibile putatur, vt vel panis in carnem, vel vinum cõmutetur in sanguinẽ. Fortasis & hoc cogitatur, illius vnius corporis Christi finitam satisq; modicã quãtitatem, morsibus totius mundi per tanta secula non posse sufficere. hoc enim est, quod quondàm Berengariũ dixisse audiui. Nam fortè Andegauis constitutus, & de hoc corporis Christi sacramento cum quibusdam agens, Si, inquit, corpus Christi tantæ fuisset magnitudinis, quãtæ turris hæc quę in cõspectu nostro immensa mole attollitur, à tot totius orbis populis comestum, ante multa iam annorum spatia defecisset. Quantum peruersus, tãtum peruersa locutus. Sed quid respondendũ est eis, qui nihil volunt Deum posse, nisì quod possunt; nihil scire, nisì quod sciunt; nihil agere, nisì quod agunt? Quid respondebitur

Patres sacramentarioru nostrorum.

Constat Christũ ipsum Ecclesiæ auferre.

Sacramentarij quos legere debeant.

Berengarij obiectio & blasphemia.

Respõsio, nõ esse metiendam potentiam Dei secũdùm nostrã.

Digitized by Google

bitur eis, qui æternæ sapientiæ altitudinẽ, qui diuinæ virtutis omni potentiam sic coarctare nituntur, vt si eis assensus præbeatur, sapientia Dei & omnipotentia pereunte, Deus iam Deus esse non possit? Quid dicetur surdis, & audire nolentibus Esa.40. Prophetã clamantem, Quis cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? & in alio loco: Quæ est via sapiẽtiæ, aut quis locus intelligentiæ? Abscondita est ab oculis omnium viuentium. Iob 28. Baruch 3. Et alius: Quis transfretauit mare, & adduxit eam, & attulit super aurum electũ? Nónne à mari vsq; ad mare, & ab ortu Solis vsque ad occasum, totus mundus insonat, Omnia quæcunq; voluit Dominus fecit in cælo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis? Et quis vniuersa enumeret? Itẽ post pauca: Vide igitur, quisquis in sacramento Ecclesiæ panem in Christi carnem, vinum in eius mutari sanguinem, aut nõ credis, aut dubitas: quia vel de voluntate eius, vel de potentia, vel de vtroq; diffidis. Nulla enim res alia te vel ad non credendum, vel dubitandum impellit. Aut enim voluit, & non potuit; aut potuit, & non voluit; aut neque voluit, neque potuit. Sed quòd voluerit, si Euangelio credis, dubitare non potes. Nam in suis memoriam hoc fieri non præciperet, si hoc fieri noluisset. Quòd verò potuerit, si Prophetæ credis, certum tenebis. Nam si omnia quæcunq; voluit, fecit; vtiquè & hoc, quia voluit, fecit. Voluit ergò & potuit, vt panis in carnem suam, & vinum conuertatur in sanguinem suum. Et quia voluit & potuit, idcircò & fecit. Si enim Deus omnipotens est, & Christus Deus est: sequitur, quia ad conuertendum panem in corpus suum, & vinum in sanguinem suum, omnimodè sicut & ad vniuersa potens est: Et quanuis omnipotentia Dei cuncta hostilia munimẽta dissoluat, sequantur tamen (vt dictum est) exempla, quibus etiam brutæ pecudes acquiescere cogantur. Quid, inquam, dicis, qui veritati tam lucidæ contradicis? Non credo, ait ille; Dubito, dicit iste, quòd panis altaris in carnẽ, vinum conuertatur in sanguinem: quia alterius generis substantiam in alterius substantiæ genus conuerti, mihi nouum atque insolitum est. Nouũ, quia nunquàm factum est: insolitum, quia nunquàm visum est. Si recolere, inquam, volueris præcedentia tempora, quod dixisti nouum, vetus esse reperies: quod dixisti insolitum, vsitatum esse cognosces. Relege (vt ait Ambrosius) virgam Moysi mutatam in serpẽtem, recole aquas Aegyptiacas mutatas in sanguinem: & si agnoueris diuersas substantias virgæ & serpentis, aquarum & sanguinis, ab opinione malè concepta resipisce.

Cùm Christus & voluerit & potuerit panẽ ac vinum in carnem & sanguinem mutare, necessariò consequitur carnem & sanguinẽ esse in Eucharistia.

Lib.4.de Sacramentis cap.4.

1. B. LVCAE vigesimosecundo, 2. MARCI decimoquarto, 3. MATTHAEI vigesimosexto, 4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt suprà, quæst. secunda, A. testimonio quarto, tertio, secundo, & quinto.

5. IVSTINVS philosophus & martyr in apologia secunda pro Christianis ad Antoninum Pium Imperatorem: Nos autem posteà quàm ità abluimus, expiauimusq; eum, qui credidit & assensus est, eum ad eos qui fratres dicuntur, ducimus eum in locũ, quo conuenerunt comprecandi causa, contentis animis & pro se & pro eo qui illustratus est, omnibusq; alijs qui vbiquè sunt, vt & veritatis discipuli, & re ipsa bonæ sanctæq; vitæ cultores, & præceptorũ custodes possimus inueniri, vt æternam salutem adipiscamur. Sub finẽ precum nos inter nos osculo salutamus: deindè ei qui præpositus est fratribus, panis offertur, & poculũ aqua & vino temperatum, quæ cùm accepit, laudem & gloriam omnium Parenti Filij Spiritusq; sancti nomine tribuit, gratiasq; diù agit, quòd ab eo his dignus sit habitus: quibus ritè perfectis, precibus & gratiarum actioni, populus omnis qui adest, benedicit, dicens: Amen. Amen autem Hebraico sermone, idem quod fiat, significat. Posteà quàm & is qui præest, gratias egit, & populus omnis benedixit, ij qui apud nos diaconi dicũtur, dant vnicuiq; eorum qui adsunt, percipiendũ panem, vinum & aquam, quę cum gratiarũ actione consecrata sunt, & ad eos qui absunt, perferũt. Atq; cibus hic apud nos Eucharistia nominatur, qua nemini alij participare licet, nisi ei qui & vera esse credit, quę nos dicimus, & expiatus est lauacro, quod in remissionem peccatorum regenerationemq; datur, & ità viuit, vt Christus tradidit. Neque enim hæc communem vsitatumq; panem, vsitatamq; potionem capimus, sed quemadmodùm per Dei Verbũ homo factus Iesus Christus cõseruator noster, & carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam cibum qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnesq; nostræ cõmunione aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus. Apostoli enim in commentarijs suis, quæ Euangelia dicuntur, ità sibi Christum præcepisse tradiderũt, eum accepto pane cùm gratias egisset, dixisse: Hoc facite in memoriam meĩ, Hoc est corpus meum: dixisse etiam accepto poculo, cùm egisset gratias: Hic est sanguis meus, sibiq; solis dedisse. Nos autẽ posteà deincèps hæc inter nos semper recolimus & admonemus, & qui opes habemus, egentibus omnibus subuenimus, & vnà semper sumus. In omnibus quibus vtimur, Parentem omnium per filium suum Iesum Christum, Spiritumq; sanctum laudamus. Die, qui Solis dicitur, omnes qui in oppidis vel agris morantur, vnum in locum conueniunt, commentariaq; Apostolorum vel Prophetarum scripta leguntur quandiù hora patitur: deindè vbi is qui legit, destitit, is qui præest, admonet & hortatur, vt ea quæ lecta sunt, bona imitemur: tum surgimus omnes & comprecamur, conclusisq; nostris precibus, panis, iam vt dixi, vinumq; & aqua offeruntur, tumq; is, qui primum locum tenet, eodem modo preces gratiarumq; actionem pro virili mittit, populúsque benedicit, dicens, Amen. & ijs quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, vnusquisq; participat, eademq; ad eos qui absunt, diaconis dantur perferenda. Quibus copiæ suppetunt, ij si volunt, suo quisque arbitratu quod vult largitur: quodq; colligitur & cogitur, apud eum qui præest, reponitur: isq; pupillis & viduis, iísque quos morbus aliáve causa inopes fecit, & ijs qui in vinculis sunt, & hospitibus, omninoq; omnibus qui aliqua indigentia premuntur, subuenit. Die autem Solis omnes publicè conuenimus, quòd is primus est dies, in quo Deus tenebras & materiam cùm mutasset, mundum effecit: & quòd eodem die Iesus Christus conseruator noster à mortuis excitatus est. Pridiè enim Saturni eum in crucem sustulerunt, & postridiè Saturni, qui Solis dies est, cùm Apostolis discipulísque suis apparuisset, hæc illis tradidit, quæ vobis quoquè consideranda permittimus.

Modus celebrãdi officiũ Missæ Iustini tempore.

Gratiarum actio.

6. IRENAEVS libro quarto aduersùs hæreses, capite trigesimosecundo: Sed & suis discipulis dãs consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, nõ quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit dicens, Hoc est corpus meũ. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura quæ est secundùm nos, suũ sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationẽ, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerũ in nouo testamento, de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris. Quoniam ab ortu solis vsq; ad occasum, nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrifici-

Post Consecrationẽ factam cõmunicabant.

Deferebatur ad absentes Eucharistia.

Eucharistia dicitur hoc Sacramentũ.

Nõ est panis communis.

Est caro & sang. Christi.

Luc.22. 1.Cor.11. Matth.26. Mar.14.

Diebus Dominicis cõueniebãt Christiani ad lectiones Scripturarum & conciones audiendas.

Ad orandum.

Ad audiendũ officiũ Missę.

Ad communicandum.

Diaconi perferunt communionem absentibus.

Ad colligendas eleemosynas.

Cur dies Dominicus celebris habeatur apud nos.

Id quodantè panis erat, cõfitetur esse corpus suum.

Noui testamẽti noua oblatio.

Malach.1.

Digitized by Google

crificium purum. Quoniam magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissimè significans per hæc, quoniã prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur Deo, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus.

Veritas corporis Dominici & sanguinis in Sacramento.

7. IDEM libro quarto, capite trigesimoquarto: Quomodò autem constabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ sint, corpus esse Domini sui, & calicẽ sanguinis eius, si nõ ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, Verbum eius, per quod lignũ fructificat, & defluũt fontes: & terrę dat primùm quidem fœnum, pòst deindè spicã, deindè plenum triticũ in spica? Quomodò autem rursùs dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitã, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergò aut sententiã mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sentẽtia Eucharistiæ, & Eucharistia rursùs confirmat sententiã nostram. Offerimus enim ei quæ sunt eius, congruenter cõmunicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiritus.

Caro nostra alitur corpore & sanguine Domini.

Quemadmodùm enim qui est à terra panis percipiens inuocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: Sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam.

Non est communis panis post cõsecrationẽ, sed licèt species terrena constet, cõtinet tamẽ rem cælestẽ, scilicet corpus Domini.

8. IVVENCVS Presbyter libro quarto Euangelicæ historiæ:

Christus docet se tradere propriũ corpus & sanguinem.

Hęc vbi dicta dedit, palmis sibi frangere panem
Diuisumq; dehinc tradit, sanctumq; precatus
Discipulos docuit proprium se dedere corpus.
Hinc calicem sumit Dominus, vinoq; repletum
Gratis sanctificat verbis, potumq; ministrat,
Edocuitq; suum se diuisisse cruorem.
Atque ait: Hic sanguis populi delicta remittet:
Hunc potate meum: nam (veris credite dictis)
Post hac non vnquàm vitis gustabo liquorem,
Donèc regna patris melioris munere vitæ,
In noua me rursùs concedent surgere vina.

9. TERTVLLIANVS libro quinto aduersùs Marcionem, capite octauo:

Christus corpus suũ dedit & sanguinẽ.

Ante diẽ, quam quũ pateretur pascha celebrans,
Discipulisq; suis tradens memorabile factum,
Acceptum panem pariter vitisque liquorem
Corpus, ait, sanguisq; meus, qui funditur, hic est
Pro vobis; fieri semper quod posteà iussit.

Iussit semper hoc fieri.

10. IOANNIS sexto: Caro mea &c. vt in textu.

11. HILARIVS Pictauẽsis libro octauo de Trinitate: Non est humano aut seculi sensu in Dei rebus loquendũ, neq; per violentam atq; imprudentem prædicationem cælestium dictorum sanitati alienæ, atq; impiæ intelligentiæ extorquenda peruersitas est. Quæ scripta sunt legamus, & quæ legerimus intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atq; impiè dicimus: ipse enim ait: Caro mea vera est esca, & sanguis meus verè est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De veritate carnis & sanguinis non relictus est ambigendi locus. nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est. Et hæc accepta atq; hausta id efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. An ne hoc veritas non est? Contingat planè his verum non esse, qui Christum Iesum verum esse Deum negant. Est ergò in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dum secum hoc quod nos sumus, in Deo est.

De veritate carnis & sanguinis nõ est relictus ambigendi locus.

12. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite decimosexto: Caro mea verè est cibus &c. Distinguit rursùs inter mysticam benedictionem & manna, & aquarum fluenta ex lapide, & calicis sancti communicationem.

Eucharistia à mãna differt.

13. ORIGENES homilia septima in librum Numerorum: Lex Dei iam non in figuris, & in imaginibus sicut priùs, sed in ipsa specie veritatis agnoscitur: & quę priùs in ænigmate designabantur, nunc in specie & veritate complentur. Antèà in ænigmate fuit baptismus in nube & in mari, nunc autem in specie regeneratio est in aqua & in spiritu sancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus, nunc autem in specie caro verbi Dei est verus cibus, sicut & ipse dicit: Quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.

1. Cor. 10.

Caro Verbi nunc non in ænigmate est cibus. Ioan. 6.

14. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta de Paschate: Quia corpus assumptum &c. vide infrà quæst. quinta, A. testimonio decimoseptimo.

15. LEO Magnus sermone sexto de ieiunio septimi mensis: Dicente Domino, Nisi manducaueritis. vt infrà hac eadem quæstione, C. testimonio quarto.

16. CONCILIVM Cabilonense secundũ capite quadragesimosexto: In perceptione corporis & sanguinis Dominici, magna discretio adhibenda est. Cauendum est enim, nè si nimiùm in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si verò indiscretè accipiatur, timendum est illud, quod ait Apostolus: Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Iuxta eiusdẽ ergò Apostoli documentum, probare se debet homo, & sic de pane illo manducare, & de calice bibere, vt videlicet abstinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificans corpus animamq; suã, præparet se ad percipiendum tantum sacramentum exemplo Dauid, qui nisi se fassus fuisset abstinuisse ab opere coniugali ab heri & nudiustertiùs, panes propositionis nequaquàm à sacerdote accepisset.

Communio sacra non nimiùm differenda. Ioan. 6.

1. Cor. 11.

Præparatio ad communionem.

1. Reg. 21.

17. CYRILLVS libro quarto in Ioannẽ, capite decimoquinto: Ego resuscitabo eũ in nouissimo die. Ego enim, dixit (id est, corpus meũ quod comedetur) resuscitabo eũ. Non enim alius, ipse est quàm caro sua: non id dico, quia natura nõ sit alius sed quia post incarnationẽ in duos se diuidi filios minimè patitur. Ego igitur, inquit, qui homo factus sum, per meam carnem in nouissimo die comedentes resuscitabo. Et paulò pòst: Et quẽadmodùm si quis scintillam ignis in fœno aut palea occultauerit, totum indè ignitum necessariò fiet: sic Verbum Dei tanquàm scintilla in naturam nostram immissum, totam indè inflammauit, atque ad vitam, interitu penitùs destructo, reduxit.

Resuscitabimur virtute corporis Christi, quod in sacramẽto manducamus.

Simile.

18. ET capite duodecimo, in ea verba, Panis quẽ ego dabo &c. Dedit pro vita omniũ corpus suum Dominus, & per illud rursùm vitam in nobis immittit: & quomodò, dicam breuiter pro viribus meis. Nam quũ viutficans Dei filius in carne habitauerit, ad suum bonũ eam, id est, ad vitam reformauit, & totus (vt ità dicam) toti ineffabili modo vnionis coniunctus, viuificantem ipsam effecit: quia natura viuificans est, propterea participantes hæc caro viuificat: eijcit enim mortem ab eis, & interitum penitùs expellit.

Participantes hæc caro viuificat.

19. THEOPHYLACTVS in caput sextũ Ioannis, 20. ET in caput decimũquartum Marci, vt suprà quæst. secunda, B. testim. tertio & secũdo.

21. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo, epistola secunda contra Petrobrusianos: Dic Domine testator noui & ęterni testamẽti, vtrùm testamentũ hoc vnius diei, ficut isti dicunt, esse volueris, an potiùs æternũ esse decreueris. Audiant isti non me, sed te: vt conuertantur non ad me, sed ad te. Quid ergò? In cœna vltima, quam cũ discipulis tuis vetus Pascha nouo commutans celebrâsti, accepisti panem, gratias egisti, fregisti, dedisti discipulis tuis. Sed quid dixisti? Accipite: hoc est corpus meũ, quod pro vobis tradetur.

Testamentũ Christi non vnius diei fuit, sed æternũ est.

Digitized by Google

detur. Et quid addidisti? Hoc facite in meâ commemorationẽ. Similiter & calicẽ, postquàm cœnâsti, dicens: Hic est sanguis meus nouí testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionẽ peccatorum. Audistis? Nolite fieri simulacra, quæ oculos habẽt, & non vident: aures habent, & non audiũt. Auditis hoc nõ à quolibet doctore, sed ab illo, de quo Pater clamans præcipit, Ipsum audite. Auditis eũ dantẽ corpus. Sed quod corpus? Sũt enim corpora cœlestia, & corpora terrestria: & quicquid visui, auditui, olfactui, gustui, tactui, hic subiacet, corpus est. Vndè nè quis putaret animalis cuiuslibet, aut hominis cuiuslibet hoc esse corpus; ad excludendũ omne aliud sensibile, vel insensibile corpus; postquàm dixit, Accipite, hoc est corpus; adiunxit, meum. Suum ergò, nõ alterius, corpus discipulis dedit. Rursus nè fortè alicui cogitatio occulta * subreperet; potuisse creare in manibus suis corpus, quod suũ quidem esset, sed tamen, quod ipse erat, non esset; addidit, Quod pro vobis tradetur. Ac si diceret: Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc est corpus, non alterum, aut alterius, sed meũ: non permutatũ, vel nouiter creatũ; sed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic est (alt) sanguis. Non bouis aut arietis, non agni aut cuiuslibet hominis, sed meus: non alius, vel noua creatione productus; sed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excussus. Quid ad demonstrandam veritatem corporis & sanguinis Domini dici potuit clarius, lucidius, manifestius? Nónne & longè ante passionem, commendans magnificum & salutare sacramentum, discipulis & Iudæis sæpè dicebat: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis? & panis quem ego dabo, caro mea est? & Caro mea verè est cibus: & sangis meus verè est potus? Hoc quare? Vt si nomine corporis circa diuersa corpora cogitando vagáris, audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuoceris. Rursus audito nomine filij hominis, non alterius alicuius carnem existimes, nisi illius, qui cùm esset Dei filius, singulari gratia, solitaria operatione, factus est hominis filius. Vndè quia tenacissimè recolendum, quia vnicè amplectendum est tantum tantæ misericordiæ opus; tacito sæpè nomine filij Dei, quod per se est, nomen filij hominis frequentat, quod pro nobis est. Idcircò vocat carnem, nè quodlibet corpus putetur; idcircò filij hominis, nè alterius quàm sua æstimetur.

1. C. PRIORIS ad Corinthios decimo: Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est? Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus, * omnes qui de vno pane * participamus. Et paulò pòst: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.

2. ET capite vndècimo, vt suprà quæstione secunda, A. testimonio quinto.

3. EPIPHANIVS in Ancorato: Videmus quòd accepit Saluator in manus suas, velutì Euangelium habet, quòd surrexit in cœna, & accepit hęc, & vbi gratias egisset, dixit: hoc meum est, hoc & hoc. Et videmus quòd non æquale est, neque simile, non imagini in carne, non inuisibili deitati, non lineamentis membrorum. Hoc enim est rotundæ formæ, & insensibile, quantùm ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere, hoc meum est: hoc & hoc: & nemo non fidem habet sermoni. Qui enim non credit esse ipsum verum, sicut dixit, is excidit à gratia & salute: Quod autem auditimus, id credimus quod est ipsius. Dominũ verò nostrum nouimus totum sensum, totum sensitivum, totum Deum, totum mouentem, totũ operantem, totum lucem, totum incomprehensibilem; sed qui cum gratia hoc nobis largitus est.

4. CYRILLVS Hierosolymitanus Catechesi quarta mystagogica: Cùm igitur Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane, Hoc est corpus meum: quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoquè confirmante & dicente, Hic est sanguis meus: quis, inquam, dubitet & dicat non esse illius sanguinem?

5. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæum, & sexagesima ad populũ Antiochenum: Credamus itaque vbique Deo, nec repugnemus ei, etiamsi sensui & cogitationi nostræ absurdum esse videatur quod dicit: superet & sensum, & rationem nostram sermo ipsius: quod in omnibus & præcipuè in mysterijs faciamus, non illa quę ante nos iacent, solummodò adspicientes, sed verba quoquè eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facilimus est: illa falsa esse non possunt, hic sæpiùs atque sæpiùs fallitur: quoniam ergò ille dixit, Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus, &c. vt suprà quæstione prima, B. testimonio quarto.

6. LEO Magnus sermone sexto de ieiunio septimi mensis: Dicente Domino, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis; sic sacræ mensæ communicare debetis, vt nihil prorsùs de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis: Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur: frustrà ab illis Amen respondetur, à quibus contra id quod accipitur, disputatur.

7. MATTHAEI vigesimooctauo: Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.

8. CONCILIVM generale Viennense sub Clemente quinto celebratum, approbauit Clementinas constitutiones. In vna verò earum Constitutionum, quæ habetur titulo de Reliquijs & veneratione Sanctorum, recitantur & approbantur literæ Apostolicę Vrbani quarti de celebratione festi Corporis Christi: vbi inter cætera quæ pulcherrimè de venerabili Eucharistiæ Sacramento ab Vrbano disseruntur, ità dicitur: In hac verò sacramentali Christi commemoratione Iesus Christus præsens sub alia quidem forma, in propria verò substantia est nobiscum. Ascensurus enim in cælum, dixit Apostolis, & eorum sequacibus: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi, benigna ipsos promissione confortans, quòd remaneret & esset cum eis etiam præsentia corporali.

1. D. AVGVSTINVS in Psalmum nonagesimumoctauum: Suscepit de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hìc ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi priùs adorauerit. Et paulò pòst: Durum illis visum est quod ait: Nisi quis manducauerit carnem meam, non habebit vitam æternam: acceperunt illud stultè, carnaliter illud cogitauerunt, & putauerunt quòd præcisurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis, & dixerunt: Durus est hic sermo. Ipsi erant duri, non sermo.

2. IDEM in Psalmum trigesimumtertiũ, concione prima, mysticè de Christo exponens illud quod primi Regum vigesimoprimo scriptum est de Dauid, Immutauit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorũ &c. pro quo ipse legit, Et ferebatur in manibus suis. Ait igitur Augusti-

Psal. 113. & 134

Matth. 17. Mar. 9. & Luc. 9.

Suum, nõ alterius corpus Christus discipulis dedit.

* al. subripe-ret

Ioan. 6.

Christus cur corpus suum carnem filij hominis appellárit.

* nam oês de * & de vno calice.

Eucharistiæ forma rotunda.

A gratia & salute excidit, qui non credit in Eucharistia verum corpus Christi contineri.

Quis audeat dubitare?

Credendum dicenti, Hoc est corpus meum, etiàm si sensui absurdum videatur.

Marc. 14.

Ioan. 6.

Nihil prorsùs de veritate corporis & sanguinis ambigendum.

Christus corporalem præsentiã promisit Ecclesiæ vsque ad cõsummationẽ seculi.

Caro in qua ambulauit, nobis ad mãducandũ data est.

Adoratio Eucharistiæ. Ioan. 6.

Capharnaitarum sentẽtia.

Digitized by Google

nus: Hoc verò, fratres, quomodò posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorũ potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodò intelligatur in ipso Dauid secundùm literã, non inuenimus; in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis; quãdo commendans ipsum corpus suum, ait; Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis. ET concione secũda: Quomodò ferebatur in manibus suis? Quia cùm commendaret ipsum corpus suũ & sanguinem suum, accepit in manus suas quod nôrunt fideles; & ipse se portabat quodammodò, cùm diceret, Hoc est corpus meum.

Christus in vltima cœna tulit seipsum manibus suis Matth. 26.

3. PROSPER Rhegiensis Episcopus in parte secunda, capite vigesimoquinto, de promissionibus & prædictionibus: Portatus est quippe & Iesus Dominus in manibus suis, dum suum corpus in sanctificato pane gestans manibus suis, dixit: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. De quibus mysterijs, qui etiam illud nôsse desiderat, quomodò sit Dauid saltans ante arcam nudatus coram seruis & ancillis suis, vt Christum crucifixum præsentibus viris & fœminis demonstraret, venerandæ memoriæ Augustini Episcopi dicta inspiciat, quibus latiùs in his peruagatus penè omnia comprehendit.

Gestanit se manibus suis 1. Cor. 11.

2. Reg. 6.

4. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in posteriorem epistolam ad Timotheũ: Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; sacerdotes modò quoquè conficiunt. Nihil habet ista, quàm illa, minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus qui illam antè sacrauerat. Quemadmodùm enim verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoquè pronunciant: ità & oblatio eadem est.

Eadẽ oblatio hodiè cum ea quã Christus dedit discipulis in vltima cœna.

Iisdem verbis fit cõsecratio quibus vsus est Christus.

5. IDEM Chrysostomus homilia vigesimaquarta in priorem epistolam ad Corinthios, de communione corporis Christi loquens: Cum honore & munditia omni ad Deum accedamus: & quando id propositum videris, dic tecum: Propter hoc corpus non ampliùs terra & cinis ego sum: nõ ampliùs captiuus, sed liber. Propter hoc, cælum & quæ in eo bona sunt, me accepturum spero: Propterea immortalem vitam, angelorum sedem, Christi consuetudinem. Hoc corpus affixum, verberatũ, morte victum non est. Hoc corpus sol crucifixum videns, radios auertit. Propter hoc & velum templi scissum est & petræ, & terra vniuersa tremuit. Hoc idem corpus cruentatum, lancea vulneratũ, fontes sanguinis & aquę vniuerso orbi salutares scaturiuit. Et paulò pòst: Christus medio draconis ventre rupto atque discerpto, ex adytis clarissimus euasit, & radios non ad hoc vsque cælum, sed ad ipsum supernũ thronum dimisit. Illuc nanq; ipsum extulit quod etiam nobis exhibuit, & vt teneremus, & vt manducaremus: quod maximum dilectionis signum est. Quos enim amamus, nonnunquàm etiam morsu petimus. Quare Iob vt seruorũ in se amorem ostenderet, dicebat illos sæpenumerò nimio in se amore dixisse, Quis det de carnibus eius, vt saturemur? Ità & Christus suam carnem dedit nobis, vt ea saturaremur, quo nos in plurimum sui amorẽ allexit. Hoc corpus in præsepi reueriti sunt Magi, & viri impij & barbari longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Tu verò non in præsepi id, sed in altari, non mulierem, quæ in vlnis teneat, sed sacerdotem præsentem, & Spiritum perabũdè super proposito diffusum sacrificio vides. Et post pauca: Neque angelos, neque archangelos, non cælos, non cælos cælorum, sed ipsum horum omnium tibi Dominum ostendo. Animaduertis quonam pacto, quod omnium maximum est atque præcipuum in terra, nõ conspicaris tantùm, sed tangis: neque solùm tangis, sed comedis, & eo accepto domum redis.

Idem corpus quòd à nobis sumitur, crucifixum fuit &c. Matth. 27.

In cælũ sustulit idem illud quod nobis exhibet.

Singularis in nos amor.

Iob 31.

Nota.

Nota.

6. ITEM apud Damascenum libro secundo Parallelorum, capite quinquagesimo: Cùm olim ianuas sanguine delibutas exterminator vidit, impetum facere non est ausus. Nunc, cùm diabolus, non corporis sanguinem foribus impositum, sed Veritatis cruorem, cruorem inquam Christiferi illius templi fidelium ori aspersum viderit, an non multò magis sese reprimet? Nam cùm angelus figuram duntaxàt conspicatus, reuerentiæ affectus sit, quanto magis diabolus conspecta Veritate fugam capesset? Et: Quemadmodùm mulier filium sanguine & lacte suo alit: sic Christus eos quos genuit, sanguine suo semper alit.

Exod. 12.

Non agni typici sanguis, sed veritatis.

7. PRESBYTERI Achaiæ, in historia sancti Andreæ Apostoli: Omnipotenti Deo (inquit Andreas) ego omni die sacrifico, non thuris fumum, nec hircorum sanguinem, nec taurorum mugientium carnes, sed immaculatum agnum quotidiè in altari crucis sacrifico: cuius carnes posteaquàm omnis populus credentium manducauerit, & eius sanguinem biberit, agnus qui sacrificatus est, integer perseuerat & viuus, & cùm verè sacrificatus sit, & verè carnes eius manducatæ sint à populo, verè sanguis eius sit haustus, tamen (vt dixi) integer permanet, & immaculatus & viuus.

Agnus immaculatus quotidiè immolatur & sumitur, nec sumptus consumitur.

Verè manducantur eius carnes.

1. E. SECVNDA synodus Nicena, actione sexta, tomo tertio: vt suprà, in eadem hac quæstione, A. testimonio septimo.

2. DE Synodo Vercellẽsi sub Leone nono, item de Turonensi sub Victore secundo, & Romana sub Nicolao secundo, in quibus hæresis Berengarij damnata est, ità scribit Guitmundus Archiepiscopus Auersanus, in libro primo de veritate corporis & sanguinis Christi in Eucharistia: Aucupatis ergò nonnullis velut ratiunculis, (neque enim vlla vnquàm hæresis, siue aliqua verisimilitudine rationis, inualescere potuit) adhibitis quoq; paucis malè intellectis à se capitulis scripturæ sacræ, quæ multis errantibus laqueus est mortis, per egenos scholasticos iam per alimoniam qua sustentabat eos, & per suos dulces sermones corruptos, quaquauersùm potuit, clanculò huius tanti mali nefandissimum virus effudit. Si qui autem præterea aliquo modo receperint eum, hi sunt qui ex Apostolorum sententia territi, (qua dicitur, Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit) communionem sacrã, quam pro Ecclesiastico more sumere coguntur, mãllẽt aut nullam, aut non tantam esse, quàm eius metu se à flagitijs aliquatenùs temperare. Ità igitur & per tales execranda pestis paululùm adoleuit. Mox ergò incipientibus his palàm audiri, catholici viri grauiter commoti, atque intolerabiliter ferentes, præsidente per semetipsum beatissimæ memoriæ domino Papa Leone, Vercellis Conciliũ ponunt. In quo post diligentissimam de corpore & sanguine Domini rationem, Berengarium & omnes eius in hac hæresi fautores perpetuo anathemate, nisi resipiscerent, damnauerunt. Cumq; iam defunctum sanctum Leonem Papam, & sanctos viros qui interfuêre Concilio, maledicis verbis & scriptis lacessere non desineret, sanctissimum illud ac reuerendissimum Ecclesiæ Dei speculũ, summum non pontificem, sed pompificem atq; pulpificem vocans, eumq; infatuatione Lanfranci infatuatum, concilium vanitatis adunâsse blasphemans: Turonis item generali aggregato concilio, præsenti venerabili nunc Papa Gregorio, Romano tunc Archidiacono, panem & vinum in sacrificio Domini non vmbraticè, sed verè Christi carnem & sanguinem fieri, dato propriæ manus sacramento, confirmauit. Indè postmodùm desipiscens, itidèm Romæ in generali Concilio conflictu rationis reuictus, libellos suos propria manu sub præ-

Ex Guitmundo.

Berengarianæ hæresis principium.

1. Cor. 11.

Vercellense conciliũ contra Berengarium sub Leone 9.

Nota veterũ hæreticorum morem.

Turonense Conciliũ sub Victore 2. Palmodia Berengarij.

Romanũ sub Nicolao 2.

Digitized by Google

Iterùm palinodiam cantat & suos libros combusit.

præsentia felicis memoriæ Papæ Nicolai, coram omni synodo cremauit, errorem anathematizauit, confessionémque bonam, quam Turonis fecerat, præstito iuramento propriæ manus sacramento, reuocauit his verbis: Ego Berengarius indignus Diaconus ecclesiæ sancti Mauritij Andagauensis, cognoscens veram, catholicam & Apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipuè eam de qua hactenùs infamatus sum, quæ adstruere conatur, panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodò Sacramentum & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: nec posse sensualiter nisi in solo Sacramento manibus sacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctæ Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ sedi, & ore & corde profiteor, de sacramentis Dominicæ mensæ, eam fidem me tenere, quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus & hæc sancta synodus authoritate Euangelica & Apostolica tenendam tradidit, mihique firmauit: scilicet panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solùm Sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: & sensualiter non solùm sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri: iurans per sanctam & homoousion Trinitatem, & per hæc sacrosancta Christi Euangelia. Eos verò qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus & sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuncio.

Confessio Berengarij Catholica.

Eandem eisdem verbis refert Lanfrancus in libro cõtra Berengarium, & Gratianus, de Consecr. dist. 2.

Fides Ecclesiæ Rom. & sedis Apostolicæ de venerabili Sacramento.

Sacramentarij nostri à proprio patre anathemate æterno digni pronunciantur.

3. DE ijsdem synodis iam dictis, & primùm de Romana quæ sub Leone nono celebrata est, ità scribit Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis in libro de Eucharistiæ sacramento aduersùs Berengarium: Tempore sancti Leonis Papæ delata est hæresis nua ad Apostolicam sedem. Qui cùm synodo præsideret, ac resideret secum non parua multitudo Episcoporum, Abbatum, diuersis ordinis à diuersis regionibus religiosarum personarum: iussum est in omnium audientia recitari, quas mihi de corpore & sanguine Domini literas transmisisti. Portitor quippe earum legatus tuus, me in Normannia non reperto, tradidit eas quibusdam clericis. Quas cùm legissent, & contra vsitatissimam Ecclesiæ fidem scriptas animaduertissent: zelo Dei accensi, quibusdam ad legendum eas porrexerunt, plurimis earum sententias verbis exposuerunt. Itaque factum est, vt non deterior de te, quàm de me fuerit orta suspicio, ad quem videlicet tales literas destinaueris: putantibus multis me fouere quæ à te dicerentur, vel gratia qua te diligerem, vel fide qua reuerà ità esse indubitanter tenerem. Igitur cùm à quodam Rhemensi clerico Romam perlatas recitator legeret, intellecto quòd Ioannem Scotum extolleres, Paschasium damnares, communi de Eucharistia fidei aduersa sentires: promulgata est in te damnationis sententia, priuans te communione sanctæ Ecclesiæ, quam tu priuare sancta eius communione satagebas. Post hæc præcepit Papa vt ego surgerem, praui rumoris à me maculam abstergerem, fidem meam exponerem: expositam, plùs sacris authoritatibus quàm argumentis probarem. Itaque surrexi, quod sensi dixi, quod dixi probaui, quod probaui omnibus placuit, nulli displicuit. Dehinc declarata est synodus Vercellensis, quæ tunc proximo Septembri, eodem præsidente Pontifice, est celebrata Vercellis: Ad quam vocatus non venisti. Ego autem præcepto ac precibus præfati Pontificis vsque ad ipsam synodum secum remansi. In qua in audientia omnium qui de diuersis huius mundi partibus illuc conuenerant, Ioannis Scoti liber de Eucharistia lectus est ac damnatus, sententia tua expositá ac damnata: fides sanctæ Ecclesiæ, quam ego teneo ac tenendam adstruo, audita, & concordi omnium assensu confirmata. Duo clerici qui legatos tuos se esse dixerunt, volentes te defendere, in primo statim aditu defecerunt & capti sunt. Ab hac sententia nunquàm discessit S. Leo in omnibus suis Conciliis, seu quibus ipse præsentiam suam exhibuit, seu quæ per legatos suos in diuersis prouincijs congregari instituit. Quæ sententia nõ effugit successorem quoque suum felicis memoriæ Papam Victorem. Sed quicquid de hac re seu cæteris ipse statuit, statuíve præcepit: hoc etiam iste sua atque omnium Conciliorum suorum authoritate firmauit. Denique in concilio Turonensi, cui ipsius interfuêre ac præfuêre legati, data est tibi optio defendendi partem tuam. Quam cùm defendendam suscipere non auderes, confessus corã omnibus communem Ecclesiæ fidem, iurâsti te ab illa hora ità creditурum, sicut in Romano Concilio te iurâsse (posteà) est superiùs comprehensum. Porrò quid de hac re tempore Nicolai gestum sit, breuiter suprà reseraui. Et cætera quidẽ (inquit paulò antè Lanfrancus) à beatæ memoriæ Nicolao totius Christiani nominis summo Põtifice, & à centum tredecim episcopis Romæ audita, examinata atque damnata sunt. Tu quoque inclinato corpore, sed non humiliato corde, ignem accendisti, libros suæ peruersi dogmatis in medio sancti Concilij in eum coniecisti: iurans per id, quod rebus omnibus incomparabiliter maius est, fidem à patribus, qui præsentes erant, traditam, inuiolabiliter te seruaturum, veteremq; doctrinam tuam de corpore & sanguine Domini ab illa die alijs non prædicaturum. Huius propositi sacrilegus violator, contra præfatam synodum, cõtra catholicam veritatem, contra omnium Ecclesiarum opinionem scriptum posteà condidisti.

Turonensis synodus sub Victore 2. aduersùs Berẽgarium.

Palinodia prima Berẽgarij

Synodus Romana sub Nicolao 2.

Cõburit Berengarius libros suos, & suã hæresim abiurat secundò.

Inconstantia Berengarij.

Ex Lanfranco.

Romana synodus sub Leone 9. aduersùs Berengarium.

4. DE Romana synodo celebrata sub Gregorio septimo aduersùs Berengarium, ità scribit Thomas Vualdensis tomo secundo de Sacramentis, capite quadragesimotertio: Berengarius sub Leone accusatus condemnatur: recidiuat: sub successore eius Victore accusatus condemnatur. Successit Victori Stephanus, Stephano Benedictus, Benedicto Nicolaus, sub quo Romæ vincitur, condemnatur coram Concilio generali celebrato Romæ in Ecclesia Constãtiniana. Iterùm defipit: succedit Nicolao Alexander, Alexãdro Gregorius septimus: qui anteà dictus est Hildebrandus, qui prius deuicit eum Turonis cùm fungeretur ibi legatione Papæ Victoris, & iam vltimatè confutauit eum Romæ in Ecclesia Saluatoris, sicut acta formata declarant eiusdem concilij: & ea repperi in annoso libro Decretorum Pontificum sub Decreto eiusdem. In quibus sic scriptum: Anno ab incarnatione sempiterni principij millesimo septuagesimonono, mense Februarij, indictione secunda, pontificatũs verò domini Gregorij Papæ septimi sexto anno, ad honorem Dei & ædificationem Ecclesiæ sanctæ, salutem quoque tam corporum quàm animarum, ex præcepto sedis Apostolicæ conuenerunt finitimi & diuersarum prouinciarum Archiepiscopi, Episcopi, religiosæq; personæ, vt sanctam synodum celebrarent: Omnibus igitur in Ecclesia Saluatoris congregatis, habitus est sermo de corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi. Et paulò pòst: Deniquè Berengarius huius erroris magister, post longo tempore dogmatizatam impietatem errâsse se coram Concilio frequenti confessus, veniamq; postulans & orans, ex Apostolica clementia meruit. Iurauitque sicut nunc in sequentibus continetur: Ego Berengarius corde credo & ore confiteor, panem & vinum quæ ponuntur in altari, per mysterium sacrę orationis & verba nostri redemptoris, substantialiter conuerti in veram ac propriam & viuificatri-

Ex Thoma Vualdensi.

Inconstantia Berengarij.

Synodus Romana sub Gregorio 7.

Vercellensis synodus sub Leone 9. cõtra eundem Berengarium.

Non illius Franciscani qui pòst vixit.

Secunda confessio Berengarij facta in synodo Romana sub Gregorio 7.

Substantialiter conuerti in veram &

Digitized by Google

vluificatricẽ carnem. carnem & sanguinem Domini nostri Iesu Christi. Et post cõsecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de virgine, & quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit: & quod sedet ad dexteram Patris: & verum sanguinem Domini nostri Iesu Christi, qui de latere eius non tantùm per signum & virtutem Sacramenti, sed etiam in proprietate naturæ & veritate substantiæ, sicut in hoc breui continetur: & ego legi, & vos intelligitis: sic credo. Nec contra hanc fidem vlteriùs docebo: sic me Deus adiuuet, & hæc sacra Euangelia.

5. CONCILIVM Constãtiense sessione octaua damnauit hunc articulum tertium Ioannis Vuicleff: Christus non est in Sacramento altaris identicè & realiter propria præsentia corporali. Adest identicè & realiter propria præsentia corporali.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, canone primo: Si quis negauerit in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramanto contineri verè, realiter & substantialiter corpus & sanguinem vnà cum anima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proindè totum Christum: sed dixerit tantummodò esse in eo vt in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit. Non adest vt in signo vel figura aut virtute tantùm.

V.

Quid verò de Transubstantiatione?

A. Hîc duo in primis animaduertenda, eaque apertè profitenda sunt: alterum, sacerdotem[a] qui conficiat Eucharistiam, legitimè ordinatũ esse oportere: alterum, tantam ineſſe vim in[b] verbis arcanis & consecratorijs, quibus idem Sacerdos Christi vice panem & vinum in altari consecrat, vt panis quidem in Corpus, vinum autem in Sanguinem Domini subitò[c] transmutetur.

B. Verè stupenda, solaque fide metienda transmutatio, quæ omnipotente Christi virtute per ea ipsa verba operante fit: nec immeritò à sancta Catholica Ecclesia[d] Transubstantiatio appellata est, quòd panis vinique substantia in Corpus Sanguinemque Christi certò conuertatur.

C. Si enim valuit tantum sermo Eliæ, vt ignem de cælo deuocaret, non valebit Christi sermo (sic enim colligit Ambrosius) vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti, [f] *Ipse dixit, & facta sunt: Ipse mandauit, & creata sunt.* Sermo ergò Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Atqui Christi sermone nihil apertius, dum ait, [g] *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus:* vt nullus omninò relictus sit locus suspicandi, post consecrationem panem & vinum in Eucharistia manere.

a Concil. Lateranen. can. 1. Chrysost. lib. 3. de sacerdo. Hieron. ad Heliod. epist. 1. cap. 7. & 85. ad Euagrium.
b Iustin. apolog. 2. Iren. lib. 5. ca. 2. Amb. lib. 4. de sacramen. cap. 4. & de his qui myst. init. c. 9. Aug. ser. 28. de verb. Domi. Cypr. de cœna Domini. Chrysost. homil. 2. in 2. ad Timoth. & de prod. Iudæ. Vide Bessarionẽ hac de re. & Nyss. in Orat. cateche. cap. 37. & Orat. de sancto baptism. Prosper. de cons. dist. 2. cap. Nos autem.
c Euse. Emis. hom. 5. de pasch. Cyprian. serm. de cœna Dom. Cyril. Hieros. Cate. 1. 3. & 4. mystag: Amb. lib. 5. de Sacram. c. 4. & lib. 4. ca. 4. & 5. Item lib. 4. de fide ca. 5. Chrysost. in Matt. homil. 83. & de Encæn. Damasc. lib. 4. cap. 14. Petrus Cluniac. lib. 1. epist. 2.
d Concil. Lateran. can. 1. Triden. sess. 13. cap. 4. & can. 2. Vide & Rom. sub Greg. 7. Constant. sess. 8. art. 1. & 2. Item Florent. Concilium. Et Lanfranc.
e Ambr. de iis qui myst. initian. cap. 9. Et lib. 4. de Sacram. cap. 4.
f Psal. 148. a
g Matth. 26. c Marc. 14. c & ibidem Theophylactus atque in 8. cap. Ioannis. Vide etiam Greg. Nyssen. orat. catechet. cap. 37. & Guitmundum lib. 3.

TESTIMONIA.

Sacerdos ritè ordinatus, solus hoc Sacramentum conficit.

1. A. CONCILIVM Lateranense magnũ canone primo: Hoc Sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit ritè ordinatus secundùm claues Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis & eorum successoribus Iesus Christus.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Si quis consideret quantum id sit mysterium, vt is scilicet qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum constans, ijsq; inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propior queat: tũ probè intelliget quanto sacerdotes honore, quanta dignitate Spiritus sancti gratia dignata fuerit: operantibus enim illis, tum sacra hæc quæ dico, initiantur perficiunturq; tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisq; nostræ rationem spectant.

Operantibus sacerdotibus perficiuntur sacræ Eucharistiæ mysteria.

Presbyteri Christi corpus sacro ore conficiunt.

3. HIERONYMVS epistola prima ad Heliodorum capite septimo: Absit vt de his quidquam siniſtrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore cõficiunt, per quos & nos Christiani sumus.

Ad preces presbyteri corpus sanguisq; Christi conficitur.

4. IDEM epistola octogesimaquinta ad Euagrium: Quis patiatur mensarum & viduarum minister vt supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguisque conficitur?

5. IVSTINVS Apologia secunda pro Christianis ad Antoninum Pium: Cibum qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnesq; nostræ communione aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus &c. vt suprà quæstione quarta, B. testimonio quinto. Eucharistia verbis Christi consecratur.

6. IRENAEVS libro quinto aduersus hæreses, capite secundo: Quando & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, &c. vt suprà quæst. prima, B. testimonio decimoquinto. Virtute verborum fit Eucharistia.

7. AMBROSIVS libro quarto de Sacramẽtis, capite quarto: Cõsecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu.* Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur: Oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris: vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergò sermo Christi hoc conficit Sacramentum. Vide suprà quæstione quarta, A. testimonio vicesimooctauo. * for. Ni pec Verbis Christi fit consecratio.

8. IDEM in libro de his qui mysterijs initiantur, capite nono: Quãtis vtimur exemplis, vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit: &c. Et nonnullis inter-

interiectis: Quòd si tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina &c. vt infrà hac eadem quæstione, C. testimonio primo.

Eadẽ sunt verba S. Ambro. l. 5. de Sacra. ca. 4. quæ habentur c. 2. de Spe, quæst. 10. test. penu't.

9. AVGVSTINVS sermone vicesimooctauo de verbis Domini: Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè. Memini sermonis mei, cùm de Sacramentis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Christi quod offertur panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergò in oratione Dominica, quæ posteà sequitur, ait, Panem nostrum? Panem quidẽ dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialem. Non iste panis qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò ergò Græcè ἐπιούσιον dicitur.

Post Christi verba prolata, nõ panis, sed corpus Christi appellatur.

Luc. 22.

10. CYPRIANVS de cœna Domini. Ex quo à Domino dictum est: Hoc facite in meam commemorationem &c. vt infrà quæst. septima, M. testimonio primo. Et non ità multò pòst: Panis iste quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro.

Omnipotentia verbi, panis natura mutatur in carnem.

Ijsdẽ verbis nunc conficiunt quibus Christus.

11. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in secundam epistolam ad Timotheum: Quemadmodùm verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoquè pronunciant; ità & oblatio eadem est. Reliqua vide suprà quæstione quarta, D. testimonio quarto.

Christus consecrat.

12. IDEM in homilia de proditione Iudæ: Et nunc ille præstò est Christus, qui illam ornauit mensam, ipse istam quoquè consecrat. Non enim homo est, qui proposita de consecratione mensæ Domini corpus Christi facit & sanguinem, sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratia. Hoc est, ait, corpus meum: hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox quæ dixit, Crescite & multiplicamini & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: ità & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsque ad hodiernum diem, & vsque ad eius aduentum præstat sacrificio firmitatem.

Quibus Christi verbis cõsecratio fiat.

13. BESSARION Archiepiscopus Constantinopolitanus in libro de Sacramento Eucharistiæ, & verbis quibus consecratio peragitur: Enimuerò nemo est, quem lateat, quemadmodùm panis in corpus & sanguinem Christi in instanti facta transubstantialitas humanam omnem facultatem excedit, ingenstq; opus est & certè diuinum, ità etiam huius Sacramenti efficientia verba instàr ipsius Sacramenti, eximiæ cuiusdam virtutis esse debere. Christi verò diuinis verbis nihil esse potentius, nihil efficacius esse posse manifestum est. Quamobrem fateri necesse est, Dominicis illis verbis, & nullis alijs, diuinum hoc Sacramentum confici posse. Nec enim diuinissima per diuinam potentiam confici negauerit quispiam, nec verbis Christi nihil omninò efficacius esse, cùm non modò homo, verùm etiam Deus sit, creatorq; omnium, qui solo nutu cuncta produxit, qui verbo ægros curauit, mortuos suscitauit, cæteraq; miracula fecit, quæ in Euangelijs recitantur. Præterea humanæ preces tunc facilimè quod orant consequuntur, cùm id meritæ sint, & à benè meritis effundantur. Atquì panis & vini in corpus & sanguinem transmutatio, non petentium meritis, sed eius potentia qui ex nihilo cuncta produxit, per sacerdotem, tanquàm per instrumentũ quoddam efficitur. Vndè non minùs ab indignis sacerdotibus atque peruersis, quàm à bonis sanctísque consecratur. Ex quo manifestum est, non orantis sanctitatem, sed ipsum Dominum proprijs suis verbis à sacerdote prolatis, panem & vinum in proprium corpus transmutare. Nam si humanæ preces hoc possent, potiùs bonorum virorum preces, etsi non sacerdotum, quàm prauorum sacerdotum, hoc diuinum opus efficerent. Atqui indecens esset, atquè ab humana salute alienum, existimare tantum Sacramentum à re dubia dependere: quippe dubium atque ambiguum est, an preces & supplicationes nostræ Deo acceptæ sint futuræ: ex quo fieret, vt & salus à nobis virtute huius mysterij expectata, dubia foret. Quod nè accidat, immò salus nostra, quàm dignè participantibus hoc Sacramentum præbet, certa atque indubia fit, necesse est Dominicis verbis duntaxàt, & nullis alijs, tantum confici sacramentum &c. Panis & vini substãtia in sua permanet natura, donèc omnia illa, quæcunque sunt quæ Sacramentum perficiunt, verba dicuntur. Quibus dictis mox consecratio fit, transubstantialitas perficitur, consummatur Sacramentum. Præter hæc omnia, cùm hoc immaculatum sacrificium in sui memoriam fieri iusserit Dominus. Hoc enim, inquit, facite in meam commemorationem: certè expressior eius memoria fit, cùm illius verba ex sacratissimo illo ore prolata repetimus, quàm si alia quæcunque referamus. Quod confirmat Apostolus Paulus, dum dicit, Domini mortem in hoc sacrificio annunciari. Quo enim modo annunciari expressiùs potest, quàm dum corpus & sanguis eius, proprijs eius verbis quàm quibusuis alijs, tantum conficitur Sacramentum. Veruntamen concurrere Patrem ac Spiritum sanctum Filio, in hoc diuino opere transubstantialitatis panis & vini in corpus & sanguinem Christi, fas est à fidelibus credi. Omnia enim opera in creaturis Trinitati communia sunt, nihilq; fit omninò, nisi creante Filio, beneplacito Patris, & Spiritus sancti voluntate. Est autem ad hæc necessarius, & idoneus, & sufficiens minister. Sufficiens autem est, qui potestatem per consecrationem habuit, & sacerdos factus est. Nec enim à quocunque prolata eiusmodi verba efficere possunt quod quæritur: immò verò nihil omninò possunt, nisi à sacerdote proferantur. Eius rei ratio est, quòd ità Deo placitum est, ità ordinauit, hanc tulit legem. Transgressori igitur legis & voluntatis eius, dignum paratum est meritum, nè quid facere possit. Oportet enim sacerdotem cum debita intentione ad ea quæ Dominus mandauit, accedere. Siquidem mandauit nobis, vt in eius commemorationem hæc ageremus, vt sciamus corpus eius & sanguinem (instrumentaliter ipsi facientes cùm hæc operamur) mortem eius annunciare. Si quis enim vel verba Domini, vel alia quælibet, quibus existimet huiusmodi Sacramentum cõfici, pronunciet, non ad ea quæ dicta sunt intendens, seq; id agere, quod ille iussit, arbitretur, nihil omninò agit: sed suo frustratus desiderio, fallitur. Materiam præterea ad hæc aptam & conuenientem esse necesse est: oportet enim panem ex frumento, vinum ex vite fieri. Quòd si aliter sacerdos, etiam cum debita intentione, vel ipsa verba Domini, & alia quæcunque pronunciet, vanus est omnis labor: nec enim vnquàm ex hordeo milióve, aut alio seminum genere panis factus, neq; sicera aut lac aut mel, in corpus & sanguinem Domini trãsmutaretur. Hoc canones Apostolorum, hoc posteriores Doctores affirmant. Quamobrem hoc? Quoniam ille opifex rerum ità voluit, ità constituit: trãsgredi autem, & vitare quicquam eorum, quæ ille ordinauit, nefas est. Hęc ergò ad sacri mysterij consummationem necessaria prorsùs sunt, & sine quibus nihil omninò fieri potest. Vide alia multa copiosiùs ibidem.

Primum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Nonum.

1. Cor. 11.

Vndecimum.

14. GREGORIVS Nyssenus in oratione catechetica quæ dicitur Magna, capite trigesimoseptimo: Hic panis, sicut dicit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per cibum

1. Tim. 4.

& po-

Digitized by Google

Non fit Christi corpus sumptiõe nostra, sed virtute verborũ Christi. Matth.26.

& potum procedens ad corpus Verbi, *(id est, non quia comeditur eo progrediens, vt Verbi corpus ea dat. Sic enim in Panoplia Euthymij titulo 21. vertit Franciscus Zinus)* sed à verbo, quemadmodùm dictum est, trãsmutatus, nempe, Hoc est corpus meum. &c. infrà hac eadem quæstione, C. testimonio octauo.

Panis & vinũ per benedictionem fiũt corpus & sanguis Christi.

15. IDEM in oratione de sancto Baptismate: Panis initio est panis communis, sed vbi eum mysterium sacrificauerit, corpus Christi & dicitur & est, eodem modo vinum: cùm sint res exigui precij ante benedictionem, post sanctificationem, quæ à spiritu procedit, vtrunq; eorum excellenter operatur.

16. PROSPER, siue Augustinus in libro sententiarum Prosperi, vt citat Gratianus de consecratione distinctione secunda: Nos autem in specie panis & vini quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem honoramus: nec similiter compræhendimus has duas species quemadmodùm ante consecrationem compræhendebamus: cùm fideliter fateamur, ante cõsecrationem panem esse & vinum quod natura formauit, post consecrationem verò carnem Christi & sanguinẽm, quod benedictio consecrauit.

Honoramus carnẽ & sanguinem.

Ante consecrationẽ panis est, benedictio verò facit vt fit caro Christi.

17. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta de Paschate: Quia corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat vt nobis in hac die sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret: vt coleretur iugiter per mysteriũ, quod semel offerebatur in preciũ: vt quia quotidiana & indefessa currebat pro hominum salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & perennis illa victima viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia. Verè vnica & perfecta hostia, fide æstimanda, non specie: nec exteriori cẽsenda visu, sed interiori affectu. Vndè meritò cælestis confirmat authoritas: Quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Recedat ergò omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui author est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nam inuisibilis sacerdos, visibiles creaturas in substãtiam corporis & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate cõuertit, ità dicẽs: Accipite & edite: hoc est enim corpus meum: & sanctificatione repetita, Accipite & bibite: hic est sanguis meus. Ergò sicut ad nutum præcipientis Domini repentè ex nihilo substiterunt excelsa cælorum, profunda fluctuum, vasta terrarum, pari potẽtia in spiritualibus Sacramentis verbo præbetur virtus, & rei seruit effectus. Quanta itaque & quàm celebranda beneficia vis diuinæ Benedictionis operetur, attende: & vt tibi nouum & impossibile non debeat videri, quòd in Christi substantiam terrena & mortalia commutantur, teipsum, qui iam in Christo es regeneratus, interroga.

Ioan.6. Recedat omne infidelitatis ambiguum.

Conuertit in substantiam corporis & sanguinis sui. Matth.26.

Vis diuinę benedictionis.

In Christi substantiam cõmutantur.

18. CYPRIANVS in sermone de cœna Domini: Panis iste communis in carnem & sanguinem mutatus, procurat vitam & incrementum corporibus: ideoq; ex consueto rerum effectu fidei nostræ adiuta infirmitas, sensibili argumento edocta est, visibilibus Sacramentis inesse vitæ æternæ effectũ, & non tam corporali, quàm spiritali transitione Christo nos vniri. Et paulò pòst: Panis iste quem Dominus discipulis porrigebat, nõ effigie, sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro: & sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ità Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia.

Panis in carnẽ & sanguinem mutatus.

Visibilibus Sacramentis inest vitæ æternæ effectus.

Panis non effigie, sed natura mutatus, factus est caro.

19. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi mystagogica prima: Panis & vinum Eucharistiæ, ante sacrãm inuocationem adorandæ Trinitatis, panis erat & vinum merum: peracta verò inuocatione, panis quidem fit corpus Christi: vinum autem sanguis Christi.

Panis fit corpus Christi, & vinum fit sanguis.

20. ET catechesi mystagogica tertia: Panis Eucharistiæ post Sancti spiritus inuocationem, non amplius est panis cõmunis, sed est corpus Christi.

Non est amplius panis.

21. IDEM catechesi mystagogica quarta: Aquã aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilææ, sola voluntate: & non erit dignus cui credamus, quòd vimũ in sanguinem transmutãsset? &c. vt suprà quæstione secunda, A. testimonio primo.

Vt aquam in vinum mutauit, ità & vinum in sanguinem trãsmutat.

22. AMBROSIVS libro quinto de Sacramentis, capite quarto: Dixi vobis quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur.

Post cõsecrationem non est amplius panis.

23. IDEM libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Et pòst pauca: Si tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? &c. vt suprà quæstione quarta, A. testimonio vicesimooctauo.

Per consecrationem de pane fit caro Christi.

24. ET capite quinto: Vis scire quia verbis cęlestibus &c. vt quæstione quarta, A. testimonio vicesimonono.

25. IDEM Ambrosius libro quarto de fide ad Gratianum Augustum, capite quinto: Nos autem quotiescunquè sacramenta sumimus, quæ per sacræ orationis mysterium in carnem transfigurantur & sanguinem, mortem Domini annunciamus.

Sacramenta transfiguran. tur in carnẽ & sanguinẽ.

26. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæum, & homilia sexagesima ad populum Antiochenum: Non sunt humanæ virtutis hæc opera, quæ tunc in illa cœna cõfecit: ipse nunc quoquè operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Latiùs suprà quæstione prima, B. testimonio quarto.

Non humanæ virtutis opera.

Christus est qui transmutat.

27. IDEM in sermone de Eucharistia in encænijs: Num vides panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? Abfit. Nè fic cogites. Quemadmodùm enim si cera igni adhibita, illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: fic & hîc puta mysteria consumi corporis substantia.

Mysteria cõsumũtur corporis substãtia.

28. IOANNES Damascenus libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimoquarto, vt suprà quæstione secunda, B. testimonio septimo. vbi hos habet loquendi modos: Ex pane & vino Christus efficit corpus. Fecit hæc corpus & sanguinem suum. Panis & vinum immutantur in corpus & sanguinem Dei. Panis vinumq; & aqua per inuocationem & aduentum Spiritus sancti mirabili modo in corpus & sanguinem Christi vertuntur, nec duo, sed vnum & idem sunt.

Transmutantur in corpus & sanguinem Domini.

29. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo, epistola secunda: Videant quàm sit stulta incredulitas, quàm cæca dubitatio; vel non credere, vel dubitare panem in Christi carnem, vinum mutari in eius sanguinem, virtute diuina, cùm per eandem multa sæpè commutentur in aliud, in rerum natura. Nónne coralius lapis de igne fit lapis, cùm diuersa fit substantia ignis & lapidis? Nónne reguli puluere, æs in aurum mutatur: quæ duo licèt in metalli nomine conueniant, in natura tamen valdè disparia sunt? Nónne phœnix quingentorũ annorum (vt dicitur) auis, inter aromata succensa moriens, de solo puluere reuiuiscit, cùm alia pulueris, alia iam fit substantia auis? Et nè fortè ista inusitata vel incognita sibi esse causetur, attẽdat vsitatissima & quotidiana: & sic, etiam si negligenter attenderit, dubitare cessabit. Et vt meliùs suis manibus quàm alienis operibus acquiescat, de fœno vel filice notissima arte diuersissimæ naturæ vitrum conficiat: sicq; (vt sic dicam) nõ diuina, sed sua miracula admiretur. Cernat liquidissimum & fluidum aquæ elementum, brumali apud nos, omni autem tempore apud Noricos & Scythas, in glacialem testam

Panis ac vini in Christi carnem & sanguinẽ transmutatio, variis exemplis rerum naturalium ostẽditur.

Reguli puluis ęs in aurũ conuertit.

Phœnix è suo puluere reuiuiscit.

tena-

Digitized by Google

tenacissimè congelari; in Alpibus etiam & multis terrarum partibus vsq; adeò obdurari, vt de aqua lapis fiat, & crystallus dicatur, quę est glacies multos durata per annos. Cõsideret de eodem crystallo vel vase vitreo & perspicuo, aqua repleto, cùm solis radio opponitur, contra complexiones elementorum, ignem exire: cùm crystallus frigidus & siccus, aqua (quod plus est) frigida & humida, ignis calidus & siccus esse probetur. Intueatur ipsum simul orbem terrarum, qualiter de hoc informi & infimo terræ elemento, tam diuersa in substãtijs, varia in qualitatibus, in coloribus multiformia, in virtutibus multiplicia, iussu cõditoris assiduè procreentur: quę si per singula considerentur, victus rerum infinitatè antè considerator quàm considerãda deficient. Sed quid ad cõprobandam veritatẽ de pane mutatæ carnis, & de vino mutati sanguinis Christi exemplis immoror: cùm quotidiè ipsum, de quo agitur, panem in humanam carnem conuerti, vinum in humanũ sanguinem videam; itaq; hoc manifestũ sit, vt ad hoc asserendum non fidem consulere, sed oculos aperire necesse sit? Testis est mundus, testis est omnis homo: maximè cùm fine hac mutatione panis in carnem, & vini in sanguinem, nec vnus possit subsistere homo. Sunt quidẽ multi qui absque pane, sunt item plures qui absq; vino vitam mortalem transigunt; sed lõgè pauciores illis, qui semper pane, interdũ verò & vino vtuntur. Idcircò propter maiorem partẽ totum significare volui, cùm dixi absq; mutatione panis in carnẽ, & vini in sanguinem, nec vnũ posse subsistere hominem. Re enim vera maior pars humani generis pane principaliter viuit, vino solẽniùs vtitur: quod & omnes homines facerent, nisi quibusdã in regionibus frigidis vites, in frigidioribus fruges, terrarum sterilitas ademisset. Hoc tamen certũ est, omnes homines, nisi infra annos sint, aut valitudine teneãtur; aut vti, aut posse vti pane & vino. Sed qui infra annos sunt, aut valitudine detinentur, non possunt quidem per imbecillitatẽ, sed possunt tamen per naturam. Hoc igitur aut illo modo, pane & vino vtitur omnis homo. Vndè in omni homine natura operatur: quod de solo Christo homine, aut scrupulosi dubitant, aut infideles non credunt. In omni planè homine per digestionem congruam natura operatur: quod de Christo solo homine per consecrationem diuinã fieri dubitatur. Operatur sanè natura per digestionẽ in corpore humano, vt panis in carnem, vinum conuertatur in sanguinem, dum (sicut sciunt hi qui vel leuiter rerum humanarum scientiam attigerunt) defęcatiorem, ac puriorem susceptí cibi vel potus partem à fęculenta segregans, singulis corporis membris, ad nutriendã, confouendam, adaugendã, carnis & sanguinis substantiam, impertit; ignobiliorem, nec corpori necessariam partem, per egestionem ordinatam respuit. Fit igitur hoc modo, omnibus notissimo, de pane caro, de vino sanguis: & hoc non in vno homine, sed in omni homine; nec in vno tempore, sed in omni tempore. Quare ergò non creditur, quare dubitatur, Deũ hoc posse per virtutẽ, quod potest natura per digestionem? An potuit illud Deus dare humanæ origini, & non potuit restaurationi? An potuit illud constituere creãs hominem, & non potuit hoc facere redimens hominem? An debuit illud fieri, cùm homo à Deo plasmatus est; & nõ debuit, cùm homo à Deo susceptus est? Cesset ergò infidelitas, sanetur dubietas: quia omnipotens verbũ Dei, per quod omnia facta sunt, sicut quotidiè facit, vt per comestionẽ & digestionem humanã, panis in carnẽ, & vinum vertatur in sanguinem multorũ filiorum hominum: sic quotidiè facit, vt per consecrationem & virtutem diuinã, panis & vinum commutetur in carnem & sanguinem suum, hoc est, vnius filij Dei & hominis, nõ multorum filiorũ hominum. Qui enim dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt; qua potẽtia facit hoc vniuersaliter in alijs, eadem potentia facit hoc singulariter in seipso; vt mutatio substantiarum, quæ hominibus solebat conferre mortalem vitam, nunc eisdem hominibus, sed fidelibus, conferat sempiternam. Sed quid mirãtur homines Deũ facere aliquid de aliquo, cùm in principio creauerit cuncta de nihilo? Nam longè maius est (vt dicunt sancti patres Ecclesiæ) non subsistentia creare, quàm ex subsistentibus alia & alia formare. Sed fortè aliquis ecõtrà: Non potest quidem negari res in res multis modis conuerti: sed in his quando substantiæ in substãtias mutantur, species quoquè pariter conuertuntur. In hoc autem sacramento, etiamsi substãtia mutetur, forma tamen nõ mutatur. Et possem quidem dicere, fastidiosissimè ista requiri, cùm totã omnipotentiam sibi vendicare velit impotentissimus homo, & totam sapientiã insipientissimus homo: maximè cùm certa ratio sit, & penè omnibus manifesta, cur mutata substantia, non mutetur pariter & forma. Sed quia necesse est, talia cuncta pati, vt hominibus tertij cæli arcana rimantibus satisfiat, dentur & indè exempla: vt sicut ostensum est mutari in rerum natura species cum substantia, sic etiam ostendatur mutari aliquando substantias non mutata pristina forma. Et nè sit necesse ad inquirenda peregrina exempla qualescunque vires animi fatigare, de quibusdã suprà scriptis, & ad præcedentia probanda prolatis, exempla trahantur: Ex quibus inuisibilium fides, rerum visibiliũ exemplis, vera esse, vt creditur, ipsis corporis sensibus demonstretur. Consule ergò ipsos carnales oculos tuos, quicunque carnem Christi sub sacramento panis, quicunque sanguinem Christi sub sacramento vini latentem miraris, & non mutata panis ac vini specie ipsarum rerum mutatam in aliud naturam stupescis: consule, inquam, oculos tuos, & licèt indignum sit, eorum iudicio iuxta ipsa visibilia veritati inuisibilium acquiesce. Aspice aquam in glaciem commutatam, glaciem in crystallum alteratam; & cernes in his apertè substantias permutari, formas substantiarum seu species reseruari.

1. B. CONCILIVM Lateranẽse magnum canone vel capite primo: Iesu Christi corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, &c.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite quarto: Quoniam autem Christus Redemptor noster corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, verè esse dixit, ideò persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idq; nunc denuò sancta hæc Synodus declarat, per consecrationem panis & vini, conuersionem fieri totius substantiæ panis, in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substãtiam sanguinis eius: quæ conuersio conuenienter & propriè à sancta Catholica Ecclesia Transubstantiatio est appellata.

3. ITEM canone secundo: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis & vini vnà cum corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi: negauerit; q; mirabilem illam & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus duntaxàt speciebus panis & vini: quam quidem conuersionem catholica Ecclesia aptissimè transubstantiationem appellat, anathema sit.

4. CONCILIVM Romanum sub Gregorio septimo in confessione Berengarij, vt suprà quæstione quarta, E. testimonio quarto. vbi hac verborum forma vtitur: Panis & vinum substantialiter conuertuntur in veram & propriam ac viui-

Crystallus ex aqua efficitur.

Naturę vi panis in carnẽ hominis cõuertitur.

Psal. 148.

Maius est opus res ẽ nihilo creare, quàm ex rebus subsistẽtibus aliud producere.

Substantiam rei mutari pristina manẽte specie, exẽplis possè commonstrari.

Transubstantiationis nomen.

Cõuersio totius substãtiæ panis & vini.

Transubstantiationis nomen conueniens est.

Cõuersio mirabilis totius substantiæ panis & vini.

Aptissimum transubstantiationis nomen.

Substantialiter conuertuntur.

Ioan. 2.

Digitized by Google

viuificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Iesu Christi.

Substantia panis non manet.

5. CONCILIVM Constantiēse sessione octaua damnat hunc articulū Ioannis Vuicleff: 1. Substantia panis materialis & vini materialis manent in Sacramento altaris. Item hunc: 2. Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem Sacramento.

Substātia panis & vini conuertuntur.

6. CONCILIVM Florentinum: Sacerdos in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur.

In substantiā carnis & sanguinis commutari.

7. LANFRANCVS in libro de Sacramento Eucharistiæ: Confitetur Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, panem & vinum ad sacrandum proponi in altari: sed inter sacrandum incomprehensibiliter & ineffabiliter in substantiam carnis & sanguinis commutari. Et rursùs in eodem libro: Credimus igitur terrenas substantias quæ in mensa Dominica per sacerdotale ministerium diuinitùs sanctificātur, ineffabiliter, incomprehensibiliter, mirabiliter operante superna potentia, conuerti in essentiam Dominici corporis, reseruatis ipsarum rerum speciebus, & quibusdam alijs qualitatibus, nè percipientes cruda & cruenta horrerent, & vt credentes fidei præmia ampliora perciperent: ipso tamen Dominico corpore existente in cælestibus ad dexteram Patris immortali, inuiolato, integro, incontaminato, illæso, vt verè dici possit & ipsum corpus quod de virgine sumptum est, nos sumere, & tamen non ipsum: Ipsum quidem, quantùm ad essentiam, veræq; naturæ proprietatem, atque virtutem: non ipsum autem, si spectes panis viníque speciem, cæteráque superiùs comprehensa. Hanc

Conuerti in essentiā Dominici corporis.

Fides Ecclesiæ catholicę.

fidem tenuit à prisci temporibus, & nunc tenet Ecclesia, quæ per totum diffusa orbem, Catholica nominatur.

Eucharistia præfertur mannæ.

1. C. AMBROSIVS in libro de ijs qui mysterijs initiantur, capite nono: Considera nunc, vtrùm præstantior sit panis angelorum, an caro Christi, quæ vtique corpus est vitæ. Manna illud è cælo, hoc supra cælum: illud cæli, hoc Domini cælorum: illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum seruaretur, hoc alienum ab omni corruptione: Quod quicunque religiosè gustauerit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis è Christo: Illos ad horam satiauit aqua, te sanguis diluit in æternum. Iudæus bibit & sitit: tu cùm biberis, sitire non poteris. Et illud in vmbra, hoc in veritate. Si illud quod miraris, vmbra est: quantum istud est, cuius & vmbram miraris? Audi quia vmbra est, quæ apud Patres facta est. Bibebant, inquit, de consequente eos petra: petra autem erat Christus. Sed non in pluribus eorum complacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figuram facta sunt nostri. Cognouisti præstantiora? potior est enim lux, quàm vmbra: veritas, quàm figura: corpus authoris, quàm manna de cælo. Fortè dicas: Aliud video, quomodò tu mihi asseris, quòd Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis, vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio cōsecrauit: maioremq; vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? Virgam tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens. Rursùs apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam & serpentis & virgæ? Currebant Aegypti flumina puro aquarum meatu, subitò de fontium venis sanguis cœpit erumpere. Non erat potus in fluuijs. Rursùs ad prophetæ preces cruor cessauit fluminum, aquarum natura remeauit. Circunclusus vndiquè erat populus Hebræorum, hinc Aegyptijs vallatus, indè mari clausus. Virgā leuauit Moyses, separauit se aqua, & in murorum speciem congelauit, atque inter vndas via pedestris apparuit. Iordanis retrorsùm conuersus, cōtra naturam in sui fontis conuertitur exordium. Nónne claret, naturam vel maritimorum fluctuum, vel fluuialis fluctus esse mutatam? Sitiebat populus patrum, tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluxit. Nunquid non præter naturam operata est gratia, vt aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Marath fluuius amarissimus erat, vt sitiens populus bibere non posset. Misit Moyses lignum in aquam, & amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam infusa subitò gratia temperauit. Sub Helisæo propheta vni ex filijs Prophetarum excussum est ferrum de securi, & statìm mersum est. Rogauit Hælisæum qui amiserat ferrum, misit etiam Helisæus lignum in aquam, & ferrum natauit: vtiquè & hoc præter naturam factum esse cognoscimus. Grauior est enim ferri species, quàm aquarum liquor. Aduertimus igitur maioris esse virtutis gratiam, quàm naturam, & adhuc tamen propheticæ benedictionis numeramus gratiam. Quòd si tantum valuit humana benedictio vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quòd si tantum valuit sermo Heliæ, vt ignem de cælo deponeret: non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergò Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare, naturas. Sed quoàd argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationísque exemplo adstruamus mysterij veritatem. Nunquid naturæ vsus præcessit, cùm Iesus Dominus ex Maria násceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare consueuit. Liquet igitur quòd præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus, ex virgine est. Quid hìc quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine? Vera vtiquè caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est: verè ergò carnis illius Sacramentum est. Ipse clamat Dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborum cęlestium alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur esse, post consecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen: hoc est, verum est. Quod os loquitur, mens interna fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat.

Exod. 14.

Iosue 3.

Num. 20.

Exod. 15.

4. Reg. 6.

Benedictione diuina hoc Sacramentū conficitur.

Species siue naturæ elementorum mutantur. Psal. 148.

Corpus quod cōficimus, ex virgine est.

Ante benedictionē nominatur alia species, panis scilicet, & vinū: post consecrationem corpus & sanguis appellatur.

2. IDEM libro quarto de Sacramentis, capite quarto, vt suprà quæstione quarta, A. testimonio vicesimoquarto.

3. PSALMO centesimo quadragesimooctauo, vt in textu, A. quæstionis quartæ.

4. MATTHAEI vicesimosexto, ibidèm B. testimonio tertio.

5. MARCI decimoquarto, ibidèm testimonio secundo.

6. THEOPHYLACTVS in decimumquartum Marci, 7. ET in sextum caput Ioannis, vt suprà quæstione secunda, B. testimonio primo & tertio.

8. GREGORIVS Nyssenus in oratione Catechetica quæ dicitur Magna, capite trigesimo septimo: Quærebatur quemadmodùm quod est in illo corpus Christi, viuificat omnem hominum naturam, in quibus est fides, omnibus distributum,

&

1. Cor. 10.

Potior veritas quàm figura.

Exēplis probat naturarū mutationem. Exod. 7.

Digitized by Google

& ipsum minimè diminutum. Fortassè ergò non procùl absumus à probabili ratione. Nam si cuiuslibet hominis substantia seu consistentia est ex alimento: id autem est cibus & potus, est autem in cibo panis: in potu autem aqua vino condita. Dei autem verbum, sicut priùs est definitum, quod est Deus & verbum, humana est natura contemperatum, & cùm esset in nostro corpore, non aliquam aliam humanæ naturæ innouauit constitutionem: sed per ea quæ sunt consueta & congruentia, suo corpori dedit permansionem, cibo & potu continens substantiam. Cibus autem erat panis. Quomodò ergò in nobis, sicut iam sæpè dictum est, qui panem videt, humanum corpus videt quodammodò, quòd cùm ille in eo fuerit, hoc fit: ità illic quoquè quod Deum susceperit corpus, cùm panis alimentum accepisset, quadam ratione idem erat quod ille, alimento, vt dictum est, transeunte in naturam corporis. Nam quod est omnium proprium, id quoquè pro certo & constanti est in illa carne, nempe quòd illud quoquè corpus pane continebatur. Corpus autem, Dei verbi inhabitatione ad diuinam trãsmutatum est dignitatem. Rectè ergò nunc quoquè Dei verbo sanctificatum panem in Dei verbi corpus credo transmutari. Etenim panis erat potestate illud corpus. Fuit autem sanctificatus habitatione verbi, quod tanquàm in tabernaculo habitauit in carne. Igitur vndè in illo corpore transmutatus panis, transit in diuinam virtutem, per idem nunc fit similiter. Nam & illic verbi gratia sanctum fecit corpus, cui ex pane erat substantia & quodammodò ipsum quoquè erat panis: & hic similiter panis, sicut dicit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per cibum & potum procedens ad corpus verbi, sed à verbo, quemadmodùm dictum est, trãsmutatus, nempe, Hoc est corpus meum. Cùm autem omnis caro alatur etiam per humorem, neque enim, nisi cum eo coniungatur, id quod est in nobis terrestre in vita permanserit. Quomodò autem per durum & solidum alimentum soliditatem corporis fulcimus ac stabilimus: eodem modo etiam humori adiungimus accessionem ex natura eiusdem generis. Qui quidem cùm fuerit in nobis, per alterandi facultatem fit sanguis, & maximè si per vinum acceperit virtutem transmutandi in calidum. Quoniam ergò hanc quoquè partem accepit caro illa Dei susceptrix ad Dei constitutionem: manifestatum autem verbum propterea se admiscuit interitui obnoxiæ hominum naturæ, vt communione diuinitatis simul etiam deificetur humanitas: ea de causa per suæ gratiæ dispensationem se per carnẽ inserit omnibus credentibus, commistus & contemperatus corporibus credentium, quibus substantia est ex pane & vino, vt vnione cum eo quod est immortale, sit etiam homo particeps incorruptionis. Hæc autem dat virtute benedictionis, in illud transelementata eorum quæ apparent natura.

Dei verbo panis sanctificatus in Christi corpus transmutatur.

1. Tim. 4.

Non quia comeditur, sed per verbum Christi corpus fit.

Immortalitatis efficimur participes ex coniunctione carnis Christi.

Virtute Benedictionis panis & vini natura transelementatur.

9. GVITMVNDVS archiepiscopus Auersanus libro tertio de Sacramento Eucharistiæ aduersùs Berengarium, cùm refutâsset eorum sententiam, qui negant veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, sic ait: Hæc interìm contra vmbraticos dicta sint. Nunc contra illos habenda est ratio, qui Ecclesiæ rationibus expugnati, iam quidem negare nequeunt substantiam corporis Christi cibo inesse Dominico: panem tamen & vinum per verba Saluatoris, in carnem eius & sanguinem verti nequaquàm credentes, sed Christum pani & vino commiscentes, tanquàm subtiliori ratione hæresim alteram condiderunt. Quos quidem alios dico, quasi alio errore detentos: Nam aliàs idem sunt. Nam primùm quidem, apud quos possunt, quantumcunque possunt, nihil de corpore & sanguine Domini substantialiter sacramentis inesse contendunt: Sed indè (vt diximus) pulsi, confugere mâluntad hanc impietatem, quàm synceram tenere cum alijs hominibus humiliter veritatem. Et eorum rationibus confutatis, Quapropter, inquit, cùm & istæ causæ nihil valeant, nec alias ipsi afferant: quæ insania est, vt Christum, vt ità dixerim, sua authoritate impanent & inuinent? Et quidem Christum incarnari humanæ redemptionis ratio exposcebat, quod futurum Prophetæ prædixerũt, factum Christus ostendit, Apostoli prædicauerunt, mundus credidit. At impanari vel inuinari Christum nulla (sicut ostendimus) expetit ratio, nec Prophetæ prædixerunt, nec Christus ostendit, nec Apostoli prędicauerunt, nec mundus, exceptis his paucissimis hæreticis, credidit. Vndè igitur eos malus error iste peruasit? Totus mundus concinit: Sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ità Deus & homo vnus est Christus. Nemo dicere audet: ità Deus & homo, & panis & vinum, vnus est Christus. Vndè igitur istis hæc noua companatio? Deindè productis Patrum testimonijs de conuersione panis in corpus, & vini in sanguinem, ità subijcit: Hos impanatores suos ipse Dominus Iesus verbo oris sui interficit, cùm accipiens panem, gratiásque agens ac benedicens, ait: Hoc est corpus meum. Non ait, In hoc latet corpus meum: Nec dixit, In hoc vino est sanguis meus: sed dixit, Hic est sanguis meus &c. Equidem ego de hac impanatione mecum etiã atque etiam retractans, nõ satìs verbis exprimere possum, quantùm super istorum stultissima audacia, & insanissima præsumptione admiror pariter & indignor. Nam contra diuinas authoritates humana ratione incedere, id quidem insanum: sine ratione autem, id longè insanius. At verò & sine ratione, & contra rationem aduersùs Deum semper latrare, id prorsùs suprà quàm dici possit, insanissimum. Isti enim nequiores nequissimi, fratres suos vmbraticos præ se iustificauerunt. Illi quippe iudicium sensuum transcendere non valentes, tanquàm ex infirmitate errâsse videri possunt. Hi verò neque ex sensibus, neque ex vlla ratione, neque scriptura aliqua causas erroris sui mutuãtes, sola penitùs superbia vesanire videntur, dũ reclamante natura, quam tantoperè defensitare solent (quomodò enim in solido corpore panis, alterum corpus latére possit, videri non potest) reclamante, inquam, natura, reclamantibus scripturis sacris, nullo sanctorum Patrum testimonio, nullo diuino oraculo, nullo miraculo fulti, munitam vndiquè Catholicam pietatem, bestialiter obstinati, ob hoc tantùm oppugnare videntur, nè ab ea victi esse videantur.

Vmbratici.

Contra eos qui veritatẽ Dominici corporis in Eucharistia admittit: sed Transubstantiationẽ negant.

Impanari vel inuinari Christum, quàm absurdum sit.

Companatio

Impanatores verbis Christi confutantur.

Stupiditas negantium Transubstantiationem, & tamen ipsam Christi præsentiam in Sacramento profitentiũ.

VI.

Est'ne venerandum nobis, adorandumque Sacramentum?

A. EST [a] maximè, sic postulante à nobis officio Religionis, vt quem adesse in Eucharistia credimus, cultu quoquè debito prosequamur, creaturę Creatorem, serui Dominũ atque Redemptorem Optimum Maximum.

a Auguſt. in Pſal. 98. Amb. lib. 3. de ſpiritu ſancto, c. 12. Matth. 4. b Apoc. 14. b 19. b 22. b Triden. ſeſſ. 13. cap. 5. & can. 6. Petrus Clunia. lib. 1. epiſt. 2.

B. De quo scriptura [b] ipsa pronunciat: *Adorent eum omnes Angeli Dei.*

b Heb. 1. b Pſal. 96. b

Digitized by Google

Et rursùs, [c] *Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes Gentes seruient ei.* Tum alibì diuinus Propheta, cùm hoc sacramentum, eiusque magnitudinẽ contemplatur, non sat habet dicere, [d] *Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt Dominum:* sed hoc etiam addit, *Adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium.* Item: *Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ.*

C. Laudantur sanè [e] Magi, similesque nonnulli apud Euangelistas, quòd Christo adhuc in carne mortali honores diuinos exhibuerint, coram eo procidentes, eumque adorantes. Atquì nobis idem núc est Christus in Eucharistia: non [f] mortalis, sed immortalis, omni gloria & virtute prorsùs admirabilis. Quam nos fidem religioso corporis animique cultu iure testamur, dum Christianæ humilitatis, & debitæ gratitudinis officium coram tremenda illa, semperque reuerenda Dei Maiestate [g] venerabundi ac supplices exhibemus.

c Psal.71.b

d Psal.21.f Vide ibidèm Euthy. Euseb. in cathena, Augustí. expositi. prima, & epist.120.ad Honoratũ. cap.24.& 27.

e Matth.2.b Chrysost. hom.24. in 1.ad Corinth. & homil.8 in Matth. Ioan.9.g Matth.14.d 9.c & 28.d Luc.24.g

f Rom.6 b Psal.94.a

g Chrysost.hom.61.ad pop. homil.3.in epist. ad Ephes. Item lib.6.de sacerd. hom.1.de verbis Esaiæ. hom.3.& 4.contra Anomœnos. Nilus epist.ad Anastas. Amb.orat.1.præparat.ad Missam. Nazian.orat.11.in Gorgoniã. Greg.4.dialog. c.58. Orig. homil.5.in diuersos Euang. locos.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS in psalmum nonagesimumoctauum, in ea verba: Et adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Quid habemus adorare? Scabellum pedum eius. Suppedaneum dicitur scabellum. Quod dicunt Græci ὑποπόδιον, dixerunt Latini scabellum: & alij dixerunt suppedaneum. Sed videte fratres quid nos iubeat adorare. Alio loco scriptura dicit: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Ergò terram nos iubet adorare, quia dixit alio loco quòd sit scabellum pedum Dei? Et quomodò adorabimus terram, cùm dicat apertè scriptura, Dominum Deum tuum adorabis: & hìc dicit, Adorate scabellum pedum eius? Exponens autem mihi quid sit scabellum pedum eius, dicit: Terra autem scabellum pedum meorum. Anceps factus sum: timeo adorare terram, nè damnet me qui fecit cælum & terram. Rursum timeo non adorare scabellum pedum Domini mei, quia psalmus mihi dicit: Adorate scabellum pedum eius. Quæro quid sit scabellum pedũ eius, & dicit mihi scriptura, Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hìc, & inuenio quomodò sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnẽ accepit. Et quia in ipsa carne hìc ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisì priùs adorauerit: inuentum est quemadmodùm adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Nunquìd autem caro viuificat? Ipse Dominus dixit, cùm de ipsa commendatione eiusdem terræ loqueretur: Spiritus est qui viuificat, caro autem nihil prodest. Ideò & ad terram quamlibet, cùm te inclinas atque prosternis, non quasi terram intuearis, sed illum sanctum, cuius pedũ scabellum est quod adoras; propter ipsum enim adoras: ideò & hìc subiecit, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

Esa.66.

Matth.4. Deut.6.

Quomodò adoretur scabellũ pedum Dei.

Nemo Christi carnẽ mãducat, nisì priùs adorauerit.

Peccamus nõ adorando.

Ioan.6.

2. AMBROSIVS libro tertio de Spiritu sancto, capite duodecimo: Non mediocris igitur quæstio, & ideò diligentiùs consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim alibì: Cælũ mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur, per terram autem caro Christi, quam hodiè quoquè in mysterijs adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu (vt suprà diximus) adorárunt. Neque enim diuisus Christus, sed vnus. Neque cùm adoraretur tanquàm Dei filius, natus ex Maria negabatur.

Esa.66.

Caro Christi in mysterijs adoratur.

3. MATTHAEI quarto: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

4. APOCALYPSIS decimoquarto: Adorate eum qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, & fontes aquarum.

5. ITEM decimonono & vigesimosecundo: Deum adora.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite quinto: Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles pro more in Catholica Ecclesia semper recepto latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione exhibeant. Neque enim ideò minùs est adorandum, quòd fuerit à Christo Domino, vt sumatur, institutum. Nam illum eundem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei: quem Magi procidentes adorauerunt, quem deniquè in Galilæa ab Apostolis adoratum fuisse scriptura testatur. Declarat præterea sancta Synodus piè & religiosè admodùm in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc morem, vt singulis annis peculiari quodam & festo die præcelsum hoc & venerabile Sacramentum singulari veneratione ac solennitate celebraretur, vtq; in processionibus reuerenter & honorificè illud per vias & loca publica circunferretur. Aequissimum est enim, sacros aliquos statutos esse dies, cùm Christiani omnes singulari ac rara quadã significatione gratos & memores testẽtur animos erga communem Dominum & Redemptorem, pro tam ineffabili & planè diuino beneficio, quo mortis eius victoria & triumphus repræsentatur. Ac sic quidẽ oportuit victricem veritatem de mendacio & hæresi triumphum agere, vt eius aduersarij in conspectu tanti splendoris, & in tanta vniuersæ Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi, aliquando resipiscant.

Latriæ cultus huic Sacramẽto debetur.

Heb.1. Psal.96. Matth.2. Matth.28.

Festum sanctissimi Sacramenti.

Circunferenda Eucharistia in processionibus.

7. IN eadem sessione canone sexto: Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento Christũ vnigenitum Dei filium, non esse cultu latriæ etiam externo adorandum: atque ideò nec festiua peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus secundùm laudabilem & vniuersalem Ecclesiæ sanctæ ritum & consuetudinem solenniter circungestandum, vel non publicè, vt adoretur, populo proponendum, & eius adoratores esse idololatras, anathema sit.

Anathemate feriuntur adorationem & deportationẽ negantes.

8. PE-

Digitized by Google

8. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo, epistola secunda: Sed adhuc vrges & dicis: Et si data est caro Christi hominibus immortaliter & inuiolabiliter, ad honorandum, ad adorandum, quare ad comedendum? Quòd enim honorari, quòd adorari debeat, fidelibus omnibus certum est. Et post pauca: Dat planè carnem suam, dat sanguinem suum, non solùm ad honorandum, non solùm ad adorandum, sed etiam ad manducandum & bibendum Christus hominibus.

Certum fidelibus est, adorandam Eucharistiam esse.

1. B. AD Hebræos primo: Et cùm iterùm introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei.

2. PSALMO nonagesimosexto: Adorate eum omnes angeli eius. audiuit & lætata est Sion.

3. ET septuagesimoprimo: Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi.

4. ITEM vigesimoprimo: Edent pauperes & saturabuntur: & laudabunt Dominum qui requirunt eum &c. Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium.

5. EVTHYMIVS in Psalmum vicesimumprimum: Edent pauperes & saturabuntur &c. Pauperes sunt, veri omnes Christiani: qui tamen spiritualem cibum Euangelicæ comedunt doctrinæ, qua verè alitur atque augescit anima. Vel aliter: Comedent fideles Saluatoris corpus, cum quo & sanguinem eius bibent: & saturabuntur, sanctò nimirùm repleti spiritu, hymnisque & laudibus in mensa illa Deum extollent: ità vt versiculus superior, non solùm prophetiam contineat de Euangelio, sed de mystico etiam mensæ illius sacramento. Viuent corda eorum in seculum seculi. Ait enim Dominus in Euangelio: Ego sum panis vitæ. & rursùs: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, custodiens videlicet pariter mandata. Per cor autem totum hominem intelligit, eò quòd illa pars cæteris omnibus partibus in quouis animante vitæ sit magis particeps. Licèt moriantur, inquit, resurgt tamen in vitam æternam.

Fideles Christi corpus comedent, & cũ eo sanguinẽ eius bibent.

Ioan. 6.

6. EVSEBIVS in catena Doctorum Græcorum in Psalmos, circa eundem versum: Modò (inquit) Edent, paulò verò pòst dicet, Comederunt, & adorauerunt omnes pingues terræ. Verùm cùm comedissent, pingues facti sunt. Priusquàm verò comederent, pauperes appellabantur. quibus pollicetur vt cibo à se exhibendo vtantur. Sed quis ex comestione fructus? Viuent corda eorum in seculum seculi: nam panis vitæ ab illo exhibitus immortalitatem parit, & vitam æternam. Inquit enim: Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi, & vitam mundo affero. Et rursùs: Si quis manducauerit ex pane meo, viuet in æternum. & reliqua. Cernis quomodò hæc Psalmo congruant: Edent pauperes & saturabuntur. Et, Viuent corda eorum in seculum seculi.

Panis vitæ immortalitatem parit. Ioan. 6.

7. AVGVSTINVS in psalmum vigesimumprimum, expositione prima: Mãducauerunt corpus humilitatis Domini sui etiam diuites terræ, nec sicut pauperes saturati sunt vsque ad imitationem, sed tamen adorauerunt.

Adoratio.

8. IDEM epistola centesima vigesima ad Honoratum, capite vigesimoquarto: Vota mea reddam coram timentibus eum. Vota sua, sacrificium vult intelligi corporis sui, quod est fidelium sacramentum. Ideò cùm dixisset; Vota mea reddam coram timentibus eum; continuò subiunxit, Edent pauperes, & saturabuntur: ipsi enim saturabuntur pane qui de cælo descendit, qui ei cohærentes, & eius pacem dilectionemq; seruantes, imitantur eius humilitatem. Ideò pauperes in hac paupertate, & saturitate præcipuè Apostoli claruerunt.

Vota sacrificium corporis Christi, fidelium sacramentum intelligit.

9. ET capite vicesimoseptimo: Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ: Diuites terræ, superbos intelligere debemus, si rectè superiùs pauperes humiles intelligebamus, de quibus in Euangelio Dominus dicit; Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Neque enim frustrà ità distincti sunt, vt de pauperibus suprà diceretur, Edent pauperes, & saturabuntur: hìc verò, Manducauerũt & adorauerunt omnes diuites terræ. Et ipsi quippe adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius; sed adorant tantùm, non etiam saturantur, quoniam non imitantur. Manducantes enim pauperem, dedignantur esse pauperes: quia Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. Veruntamen quòd humiliauit semetipsum, factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, aspernantur diuites, & similia perpeti respuunt, timore non magnitudine; infirmitate ergò non sanitate. Sed quia Deus excitauit eum à mortuis, & donauit ei nomen quod est super omne nomen, vt in nomine IESV flectatur omne genu, cælestium, terrestrium, & infernorum; fama celsitudinis eius, & gloria nominis eius in Ecclesia vsquequaquè diffusa, permoti & ipsi veniunt ad mensam, manducant & adorant, non tamen saturantur, quia non esuriũt & sitiunt iustitiam.

Matth. 5.

Psal. 21.

1. Pet. 2.

Philip. 2.

Superbi etiã adorãt Christũ in Eucharistia.

1. C. MATTHAEI secundo: Et intrantes domum, inuenerũt puerum cum Maria matre eius: & procidentes, adorauerunt eum.

2. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquarta in priorem ad Corinthios: Hoc corpus in præsepi reueriti sunt Magi, & viri impij & barbari, longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur igitur saltem barbaros nos, qui cælorum ciues sumus. Illi enim cùm id præsepe & tugurium tantùm, neque eorum quicquam quę tu nunc intueris, viderent, summa accesserunt reuerentia & horrore. Tu verò non in præsepi id, sed in altari: non mulierem quæ in vlnis teneat, sed sacerdotem præsentem, & spiritum perabundè super propositò diffusum sacrificio vides. Nec simplex vt illi corpus intueris, sed & eius potentiam & omnem cognoscis administrationem, & nihil eorum quæ per ipsum facta sunt ignoras, & diligenter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur horrescamusque, & maiorem quàm barbari illi præ nobis feramus pietatem, vt non simpliciter neque frigidè accedentes vehementiori igni caput obijciamus. Hæc autem non dico, vt non accedamus, sed nè temerè accedamus.

Matth. 2.

Vt Magi cum summa reuerentia adorãrunt Christũ in vlnis matris, ità nobis in altari adorandus.

3. IDEM homilia octaua in Matthæum: Imitemur nos saltem deuotionem Magorum, & alacres & prõpti ad pueri accurramus domum. Etsi Rex, etsi populus, etsi Tyrannus huius velint cursum itineris impedire, nequaquàm tamen accensi desiderij extinguamus ardorem, quoniam & illi nisi vidissent puerum, nec periculum, quod intentabatur à Rege, vitãssent. Priùs enim quàm puerum cernerent, vndiquè illis opponebantur timores, conturbationes atque discrimina: postquàm verò adorãrunt, securitas, & tranquillitas subsequuta est: nec iam stella eos, sed Angelus suscipit, quia scilicet adorando, facti fuerant sacerdotes, cũ supplicatione etiam muneribus oblatis. Et tu itaque in Bethlehem festinus accurre, ac domum spiritualis panis ingredere. Et si Magus fortè sis, nihil te ad hũc Regem introire prohibebit, modò vt adoraturus atque honoraturus Dei filium, & nõ quasi conculcaturus aduenias: modò vt honorẽ ipsum cũ gaudio ac tremore offeras: possunt enim vtraque hęc pariter conuenire. Sed caue nè Herodi cõficiaris similis, & dicas, Vt & ego veniens adorem eum: cùmq; veneris, interimere coneris. Huius etenim similes sunt, qui indignè abutuntur communione mysterij. Reus est enim, inquit, iste corporis

Magorum exemplo ad pueri domũ accurramus.

Magi adorãdo oblatis muneribus facti sunt sacerdotes.

Accede adoraturus & honoraturus Dei filium.

Herodi similes, qui cõmunione mysterij abuntur. 1. Cor. 11.

Digitized by Google

& sanguinis Domini. Qui enim eiusmodi sunt, habent in se tyrannum, à regno Christi iugiter inuidentem, lõgè sanè Herode illo nequiorem, mammonam scilicet. Hic enim in homines tenere imperium gestit, suosq; cultores simulat, & mittit ad Christum, vt specie quidem adorare videantur: quantum verò in ipsis est interimunt eum, quem adorare se simulant. Timeamus igitur, nè quando speciem supplicum atque adorantium geramus, opere verò existamus inimici. Igitur adoraturi Christum cuncta proijciamus è manibus. Si habuerimus aurum, offeramus ipsi. Quis vestrûm, qui innumeris estis Christi beneficijs obligati, tã longinquæ propter eum arripuit expeditionis laborem, quàm illi barbari, immò sapiẽtiores profectò sapientibus? Verùm quid ego de spatio loquor itineris lõgioris, cùm plurimæ fœminarum tanta iam animi mollitudine resoluantur, vt nisi aduectæ mulis, quamlibet exiguo spatio à domibus suis venire nequeant ad vidẽdum Dominum in præsepio spirituali? Sed ex his quoquè qui certè ambulandi laborem ferunt, alij secularium negociorum tumultus, alij theatrales turbas sanctis cœtibus anteponunt. Et barbari quidem illi priusquàm Christum viderent, tam longam propter ipsum exuperauerunt viam, tu verò nec posteaquàm videris, illos probaris imitari. Nam & cùm eum videris, ità eum relinquis, vt post illum curras ad theatra, ac mimum potiùs & videre, & audire desideres. Atque vt eadem rursùs attingam quæ anteà sum insectatus, Christum quidem in spiritali situm præsepio derelinquis, properas verò iacentem in scena spectare meretricem. Hoc autem quibus tandèm putamus dignum esse supplicijs? Respondè obsecro, si se quispiam introducere te polliceretur ad regem, & ostenderet tibi illum vndiquè coruscantem, atque inter varios pompæ suæ ornatus sedentem, putásne theatrale spectaculũ aulicæ præponeres dignitati, cùm certè ne hinc quidem tibi aliquod commodum quæreretur? At verò ex hac mensa spiritualium fons emanat bonorum, & hanc tu statim relinquens curris ad theatrum, vt natãtes fœminas, & sexum illum publicis oculis intuearis expositum, vt (inquam) istud aspicias, sedentẽ iuxta donorum cælestium fontem relinquis. Non aquam de hoc nobis fonte largitur, sed sanguinẽ viuum, qui quanquàm ad mortis Dominicæ testimoniũ sumitur, nobis tamẽ causa fit vitæ. Tu verò relinquis huius sanguinis fontem calicemq; reuerendum, & ad diabolicum illum fontem festinus accurris.

Nõ debemus gerere speciẽ adorantium, opere verò inimici esse.

Christus in spirituali situs præsepio, altari scilicet.

Sanguinem Christus viuũ largitur, qui nobis causa fit vitæ.

Calix reuerendus.

4. IOANNIS nono: Tu credis in filium Dei? &c. & prócidens, adorauit eum.

5. MATTHAEI decimoquarto: Qui autem in nauicula erant, venerunt, & adorauerunt eum, dicentes: Verè filius Dei es.

6. ET capite nono: Eccè princeps vnus accessit, & adorabat eum.

7. ITEM vigesimooctauo: Vndecim autem discipuli abiêrunt in Galilæam, in montem vbi constituerat illis Iesus. Et videntes eum adorauerunt.

8. LVCAE vigesimoquarto: Et ferebatur in cælum, & ipsi adorantes, regressi sunt in Hierusalem.

9. AD Romanos sexto: Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltrà non dominabitur.

10. PSALMO nonagesimoquarto: Venite, exultemus Domino, &c. quoniã Deus magnus Dominus & rex magnus super omnes Deos, quia in manu eius sunt fines terræ, & altitudines montium ipsius sunt. Quoniam ipsius est mare, &c.

11. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimaprima ad populum Antiochenum, & homilia tertia ad Ephesios: Cogitemus quòd illum sursum sedentem, qui ab Angelis adoratur, hunc degustamus. Considera quæso, mensa regalis est apposita, angeli mensæ ministrantes, ipse rex adest, & tu adstas oscitans. Sordescunt tibi vestimenta, & nihil est tibi curæ. At pura sunt, igitur adora & communica. Dum profertur sacrificium, & Christus immolatur & ouis dominica: cùm audieris, oremus omnes communiter, cùm vela videris retrahi, tunc supernè cælum aperiri cogita, & angelos descendere.

Degustamus eum, qui sursum est & ab angelis adoratur.

Adora & cõmunica.

12. IDEM libro sexto de Sacerdotio: Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cælestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. Id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tum peragitur. Ego verò & commemorantem olim quendam audiui, cùm diceret senem quendam virum admirabilem, ac cui reuelationum mysteria multa diuinitùs fuissent detecta, sibi narrâsse, se tali olim visione dignum habitũ à Deo esse, ac per illud quidem tempus derepentè angelorum multitudinem conspexisse (quatemùs humanus adspectus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circundantium: deniquè sic capite inclinatorum, vt si quis milites præsente rege stantes videat: id quod facilè mihi ipse persuadeo. Item & alius quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse, & audijsset, quòd qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura & munda conscientia fuerint participes spiritum efflaturi, ab angelis illorum corpora satellitum more stipãtibus, propter assumptum illud sacrum hinc rectà in cælum abducuntur.

Tempore sacrificij Missæ præsens est angelorum multitudo magna.

Visum de angelorum præsentia.

Alterum.

13. ITEM homilia prima de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Miser & infelix, oportebat te cum tremore ac reuerentia angelicam glorificationem resonare, cumq; terrore cõfessionem reddere conditori, ac per hanc delictorum veniam postulare. Tu verò mimorum & saltatorum mores huc inducis, dum indecenter manus iactas, pedibus subsultas, totoq; circumageris corpore. Et qui fit, vt non metuas, neque horrescas, hæc audens aduersùs talia eloquia? Non cogitas ipsum hîc inuisibiliter adesse Dominum, qui vniuscuiusq; motum metitur, & conscientiæ rationem habet? Non cogitas, quòd angeli huic stupendæ assistunt mensæ, cumq; reuerentia hanc circunuallant? Verùm tu ista non cogitas.

Angeli sacrã mẽsam cum reuerẽtia circunuallant.

14. ET homilia tertia de incomprehensibili Dei natura contra Anomœos: Ingentem, & penè inauditam hanc populi multitudinem, quæ modò affluxit, tantaq; cum attentione sermonem audit meum, sæpenumerò tempore illo perhorrendo requisiui, & tamen nunquàm videre potui, atque ità me vehemens cepit suspirium, quòd cùm ego disputo vester conseruus, studium adhibetis & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit & iactat, vt ipse propiùs adsit, frequentes ad finem vsque dicendi patientissime perseueratis. Cùm autem ipse Christus communis magister & Dominus, semet in sacris mysterijs ostensurus est, vacua desertaq; ecclesia redditur. Et nonnullis interiectis: Tempore illo mi frater charissime, non solùm homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam angeli Domino genu flectunt, & archangeli rogant, habent sibi tempus id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes mouere reges consueuerunt: eoq; arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic angeli tunc pro ramis oleaginis corpus Domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeò dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his supplica-

Christus semet in sacris mysterijs ostendit.

Tẽpore sacrificij etiã angeli Domino genu flectũt, & archangeli rogant, habẽtes sacrã oblationem in fauore.

Angelorum corpus Dñi protendentiũ oratio pro genere humano ad Christum.

Digitized by Google

plicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolâsti. Agitatos quoquè ob eam rem diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cùm eos vnà cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt tu miseratus, & quia tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtaris defensionem & auxilium.

Energumeni cur tunc à diacono adducantur, iussi caput inclinare.

15. IDEM Chrysostomus homilia quarta contra eosdem Anomœos: Gratiam reddam, si vos docuero, quamobrem illa præ cæteris oratio solet fieri, & cur homines dæmone agitatos, & furore accitos teterrimo, adduci tempore illo & capita inclinare iubet diaconus. Qua de causa igitur agitur ità dicam. Vincula perquàm praua & grauia agitatio dæmonum est: vincula enim ferro validiora. Vt itaque tempore instante, quo iudex prodire, & pro tribunali sedere solitus est; custodes carceris, homines quos in vinculis tenent, omnes carcere educunt, & pro cancello septisq; fori collocant squalentes, sordētes, coma expletos nimia, pannis miserrimè obductos: sic patres statuerant, vt quum breui Christum velut pro tribunali sedere, in ipsisq; sacramentis apparere futurum esset, homines dæmone agitati illi tanquàm vinculis quibusdam retenti adducerentur, non vt rerum quas commisissent, examen subirent modo eorum qui in vinculis sunt, nec vt luerent pœnas, & supplicio afficerentur: sed vt populo vniuersaq; ciuitate præsente communes pro his fierent supplicationes, vt omnes iugi concordia Dominum communem orarēt pro his, & quòd misereretur, magno clamore contenderent. Cęterùm vt his tūc succensui, qui orationem huiusmodi negligerent, forisq; tempore eo versarentur: sic impræsentiarum his qui intùs constant, succensendum vtiquè reor, non quia intùs manēt, sed quòd cùm eo quo debent, maneant loco, nihilo meliùs afficiuntur, quàm qui foris euagantur. Disputant enim inter sese, & aut iocantur, aut negocia tractant tempore illo perhorrendo. Et paulò pòst: Haud illa diaconi exhortatio erecti constantisque frustrà & sine causa instituta sancitaq; est: sed vt nostras repentes humi cogitationes erigeremus, &c. Cogita apud quem proximè stas, quibuscum inuoces Deū, scilicet cum Cherubin, cum Seraphin, cum omnibus cæli virtutibus: animaduerte quos habeas socios: satis hoc tibi sit ad sobrietatem, cùm recordaris te corpore constantem, & carne coagmētatum, admitti cum virtutibus incorporeis commendare omnium Dominum.

Cur tempore sacrificij adducantur dæmoniaci.

Quia tunc Christus velut pro tribunali sessurus, & in Sacramento præsens futurus est, pro illis cum vniuersus populus orat.

Cum angelis Deum illic adoramus.

16. NILVS Abbas epistola ad Anastasiū Episcopum: Ioannes Sacerdos admirādus, ecclesiæ Constantinopolitanæ, immò verò totius orbis splendor, vir animi perspicacis, omni ferè tempore, videbat domum Domini refertam Angelorum cœtu, & tunc in primis, cùm diuinum & incruentum sacrificium offerebatur, quo quidē tempore stupore & lætitia plenus rem præcipuis amicis spiritualibus priuatìm enarrauit. Cùm cœpisset, inquit, sacerdos sanctum sacrificium, seu oblationem facere, plurimæ statìm ex beatis illis Virtutibus è cælo descendentes, stolis indutæ splendidissimis, nudis pedibus, intentis oculis, pronæ, altare magno cum silentio & reuerentia, quoàd venerandum illud mysterium expletum fuit, circunsteterunt. Deindè huc illuc singulæ per totam domum diffusæ, Episcopis & Presbyteris & Diaconibus distributionem corporis & pretiosi sanguinis ministrantibus, adhæserunt, satagentes, & sedulò adiuuantes. Hæc autem scribo, vt diuini sacrificij dignitatem cognoscentes, caueatis, nè illud negligenter, diuino timore abiecto, administretis.

S. Chrysostomus videt ecclesiam plenam Angelis tēpore Missæ.

Sacrificiū diuinum & incruentum in Missa offertur.

Angeli tēpore sacrificij è cælo descendentes Christum venerātur in Eucharistia.

Ministrāt distribuentibus Eucharistiā.

17. AMBROSIVS oratione prima præparatoria ad Missam inter alia sic orat: Rogo te Domine per ipsum sacrosanctum mysterium corporis & sanguinis tui, quo quotidiè in Ecclesia tua pascimur & potamur, abluimur & sanctificamur, atque vnius tuæ summæq; diuinitatis participes efficimur: quatenùs des mihi virtutes tuas sanctas, quibus repletus, bona conscientia ad Altare tuum accedam, ità vt hæc cælestia sacramenta efficiantur mihi salus & vita. Tu enim dixisti ore tuo sancto & benedicto: Panis quem ego dédero, caro mea est pro mundi vita: Et qui manducat me, vita viuet propter me: ipse manet in me, & ego in eo. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis mâducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Panis dulcissime, sana palatum cordis mei, vt sentiam suauitatem amoris tui. Sana ab omni languore, vt nullam præter te amem pulchritudinem. Panis candidissime, habens in te omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem, qui nos semper reficis, comedat te cor meum, & dulcedine saporis tui repleātur viscera animæ meæ. Manducat te angelus pleno ore, manducet te peregrinus homo pro modulo suo, nè deficere possit in via tali recreatus viatico. Panis sancte, panis viue, panis pulcher, panis munde, qui descendisti de cælo, & das vitā mundo, veni in cor meum, & munda me ab omni inquinamento carnis & spiritus. Intra in animam meam: sana & sanctifica me interiùs & exteriùs. Esto tutamentum & perpetua salus corporis & animę meæ. Repelle à me insidiantes mihi. Hostes recedant procùl à præsentia tua: vt foris & intùs per te munitus recto tramite perueniam ad tuum regnum: vbi non mysterijs, sicut in hoc tempore agitur, sed facie ad faciem te videbimus, cùm tradideris regnum Deo patri, & eris Deus omnia in omnibus. Tunc me de te satiabis satietate menstrua: vt nec esuriam, nec sitiam in æternum.

Ioan. 6.

Adorat Ambrosius Christum in Eucharistia.

18. GREGORIVS Nazianzenus oratione vndecima in laudem sororis suæ Gorgoniæ: Aduersa corporis valetudine tenebatur (soror videlicet) grauiterq; laborabat: eratq; insolens quoddam & prodigiosum morbi genus &c. Desperatis omnibus alijs auxilijs ad mortalium omniū Medicum confugit, atq; intempesta nocte captata, cùm morbus nonihil remisisset, ad Altare cum fide procumbit, eumq;, qui super ipso honoratur, cum ingenti clamore inuocans, omnibusq; nominibus appellans, atque omnia ea, quæ vnquàm mirificè gesserat, velut in memoriam ei reuocans (nam & veteres, & nouas historias callebat) tandem pia & præclara quadam impudentia effertur. Eam, quæ Christi fimbria sanguinis profluuium compresserat, imitatur. Quidq; fecerit, audite. Cùm caput suum pari cum clamore, lachrymisq; (mulierculę illius instar, quę olim Christi pedes rigauit) altari admouisset, nec se priùs illud dimissurā esse denūciâsset, quàm sanitatē obtinuisset, ac deindè hoc suo pharmaco corpus totum perfudisset, & si quid vspiā antityporum precioſi corporis aut sanguinis manus recondiderat, id lachrymis admiscuisset (ô rem admirādam) statìm liberatam se morbo sentit, & corpore & animo & mēte leuis discedit, pro spei mercede, id quod sperauerat, cōsecuta, & per animæ robur corporis robur accipiens.

Ad altare in quo asseruabatur sacra, Eucharistia procubuit Gorgonia petitura sanitatem.

Matth. 9.

Luc. 7.

19. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimooctauo: Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocē cælos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnū quoquè ex visibilibus atque inuisibilibus fieri?

Angelorum chori adsunt in immolationis hora.

20. ORIGENES homilia quinta in diuersos Euangelij locos: Quando sanctum cibum illudq; incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergò humilians temeti-

Digitized by Google

Cū Centurione dicēdum, Domine, nō

psum, imitare hunc Centurionem, & dicito: Domine, nō sum dignus vt intres sub tectum meum.

Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.

sum dignus. Matth. 8.

VII.

Quid porrò de Altaris Sacrificio credendum est?

A. Id proculdubiò, institutam esse Eucharistiam non in eum vsum tantùm, vt à Christianis velut alimentum salutare sumatur: vndè[a] cibus, potus, viuus ac vitæ panis dicitur: sed etiam vt tanquàm summum & proprium noui Testamenti sacrificium[b] offeratur: vt hinc iam olim nomen acceperit hostiæ, sacrificij, victimæ, oblationis, holocausti.

B. Offertur autem in iugem * passionis Dominicæ memoriam, & gratiarum actionem, atque vt credentibus prosit ad [c] huius & futuræ vitæ mala depellenda, bonaque impetranda: neque solùm viuis, sed etiam defunctis prosit in remissionem peccatorum, sicut è scriptura diuina, & traditione[d] Apostolica grauissimi Patres asseuerant.

C. Hoc est eximium illud & incōparabile sacrificium, quod Christus in extrema cœna sub panis & vini specie[e] instituens, suis Apostolis, vt primis noui Testamenti sacerdotibus, horumque successoribus, vt offerrent, his[f] verbis demandauit: *Hoc facite in meam commemorationem.*

D. Hæc est oblatio, quæ per varias sacrificiorum naturæ [g] & legis tempore similitudines [h] figurabatur, vtpotè quæ bona omnia per illa tum significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur.

E. Hoc illud est iuge sacrificium, quod non nisi ad finem mundi[i] abolendum, Daniel[k] testatur.

F. Ad hoc spectat Sacerdotium[l] secundùm ordinem[m] Melchisedech, quod etiam Dauid in Christo futurum & permansurum prædicat.

G. Hæc oblatio munda, quam nulla vel indignitas, vel malitia offerentium inquinare possit: quæ Iudaicæ legis[n] Sacrificijs quamplurimis vnicè[o] succedens, apud gentes in omni loco, id est, toto[p] orbe terrarum ad celebrandum Dei & redemptoris nostri nomen offertur atque sacrificatur, vt apud Malachiam legimus.

H. Hæc est Missæ oblatio, Sacrificium, * Liturgia, cui testimonium omni exceptione maius præbent Canones & Traditiones[q] Apostolorum, sanctæ[r] Synodi, magnus consensus & vsus perpetuus totius Ecclesiæ Græcæ[s] & Latinæ, Orientalis & Occidentalis.

I. Quod Missæ[t] Sacrificium, si rem omnem æquè perpendimus, est reuerà Dominicę passionis, & illius cruenti Sacrificij, quod in cruce pro nobis est oblatum, sancta quidem & viua repræsentatio, atque simul incruenta & efficax oblatio.

K. Ex qua fit primùm, vt memoria, fides & gratitudo nostra in Redemptorem ipsum viuida quotidiè excitetur, confirmeturque, secundùm illud, [v] *Hoc facite in meam commemorationem.* Quorum verborum Ecclesia tam sedula interpres fuit, vt omnem incruenti huius Sacrificij externum ornatum, [x] vestes sacras, vasa, ritus actionesque omnes ità instituerit, vt ob

oculos

a Ioan. 6. f 1. Cor. 10. c 11. f Prouer. 9. a

b Dionys. Eccles. hierar. cap. 3. & epist. 2. Ignat. ad Smyrnen. Iustin. in dial. cum Tryph. Basil. ser. 2. de Baptis. cap. 2. Tertull. de oratio. cap. 14. August. epist. 23. & lib. 20. contra Faustum, cap. 21. Fulgen. lib. 2. ad Monimum, cap. 2. & 5. Theodor. histor. sanctor. cap. 20. Alcimus lib. 5. c. 10. Damasc. in vita Barl. & Ioas. c. 12. 19. Petrus Cluniac. lib. 1. epist. 2.

* Chrysost. homil. 17. ad Hebr.

c Iacobus, Basilius, & Chrysostomus in Liturgijs. August. 22. de ciuitate, cap. 8. Chrysost. homil. 77. in Ioan. & 18. in Act. Gregor. 4. dial. cap. 57. Beda lib. 4. Anglic. histor. cap. 22.

d Clemens epist. 3. Iren. lib. 4. cap. 32. Chrysost. hom. 3. ad Philip. & 69. ad popul. Damasc. in orat. de defunct.

e Iren. lib. 4. cap. 32. Euseb. lib. 1. cap. 10. demonst. euang. Cypr. epist. 63. Aug. 10. de ciuita. cap. 20. lib. 20. cont. Faust. ca. 21. In psal. 33. concione 2.

f Luc. 22. b Chrysost. hom. 83. in Matth. & 24. in priorem ad Corinth. Martial. ad Burde. cap. 3. Areop. cap 3. Eccle. hierar. Clemens lib. 5. constit. Apost. c. 18. Petrus Cluniac. lib. 1. epist. 2.

g Gen. 4. a 8. d & 14. d Exodi 12. a

h August. lib. 10. de ciuit. cap. 20. & lib. 6. cont. Faust. cap. 5.

i Hippol. de consum. mundi. Chrysost. hom. 49 operis imperfect.

k Daniel 12. d 9. g

l Psal. 109. b Hebr. 7. a b Gen. 14. d

m Cypria. epist. 63. Euseb. lib. 5. de demonst. cap. 3. Hieron. ad Marcellā epist. 17. cap. 2. & 126. ad Euagr. Aug. in psal. 33. concione 2. Epiphan. hæres. 55. Damasc. lib. 4. cap. 14.

n Numer. 28. & 29.

o August. 17. de ciuit. cap. 20. Petrus Cluniac. lib. 1. epist. 2.

p Malach. 1. Vide Martial. ad Burd. cap. 3. Iustin. in dial. cum Tryph. Iren. lib. 4. cap. 32. 33. & 34. Chrys. in psal. 95. August. 19. de ciuit. cap. 23. & lib. 18. cap. 35.

* Actor. 13. a

q Can. 3. & 9. Apostol. Clemens lib. 6. constitut. Apost. cap. 23.

r Nicen. 1. ca. 14. Laod. ca. 19. & 58. Ephe. in epi. ad Nesto. &c. Trid. sess. 22. cap. 1.

s Vide Liturgiam Iacob. Basil. Chrysost. Ambros. Gregor. &c.

t Missæ nomen habet Alex. 1. epist. 1. Telesph. Felix 1. epist. 2. Higin. & Soter apud Grat. Euaristus apud Iupnem & Fabian. in cod. decretor. 16. librorum. Damasus in Alexan. Sixto 1. Telesph. & Felice 1. Item epi. 4. Carthag. 2. ca. 3. Agathen. ca. 21. Ambros. epist. 33. Augustin. ser. 91. 237. c. 8. & 251. de temp. Item in Concil. Mileuit. can. 12. & 4. Carth. can. 24. Leo epist. 81. ad Dioscor. & 88. ad episcop. Gal. & Ger.

v Luc. 22. b 1. Corinth. 11. c

x De cæremon. Missæ Dionys. de Eccle. hierar. cap. 3. Isidorus, Alcuinus, Remig. Rabanus, Amal. Rupert. Tuitien. Inno-

Digitized by Google

oculos circunſtantium nihil aliud, quàm commemoratio illa ſancta obuerſetur, tantique Sacrificij maieſtas magis commendetur, ac mentes fidelium his tum ſignis, tum adminiculis exterioribus ad meditationem rerum diuinarum, quæ in hoc Sacrificio latent, faciliùs ſuſtollantur, & velutì manu ducantur.

cen 3. &c. Concil. Triden. ſeſſ. 22. cap. 5. & can. 7. Chryſoſt. homil 3. & 14. ad Epheſ. Pruden in Periſte. hym. 2. Optatus lib. 6. Hier. ad Theoph. ante libros eius paſchales. Cyrill. cate. 5. myſtag. Clemens epiſt. 2. ad frat. Dom. Bed. lib. 1. hiſt. Angl. cap. 29.

L. Hinc fit etiam, vt oblationis Chriſti in cruce factæ & redemptionis fructus, nobis, atque credentibus itidèm omnibus tam [y] defunctis, quàm viuis, applicetur.

y Cypria. epiſt. 66. Chryſ. homil. 41 in 1. Cor. & 21. in Act. Damaſc. in orat. de defunct. Auguſt. de cura. cap. 1. & ſerm. 32. de verb. Apoſt. c. 1. & 2. Item lib. 9. confeſſ. cap 11. 12. 13. Epiphan. contra Aerium hæreſi 75.

M. Quare Cyprianus [z] hoc Sacramentum ad ſanandas infirmitates & purgandas iniquitates tum medicamentum, tum holocauſtum eſſe teſtatur. Martialis verò [a] Apoſtoli Petri diſcipulus, ità ſcribit: Quod Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes ſe nomen eius à terra abolere, id cauſa ſalutis noſtræ in ara ſanctificata proponimus, ſcientes hoc ſolo remedio nobis vitam præſtandam, & mortem effugandam. Omittimus interìm eiuſdem fidei & ſententiæ teſtes Patres alios, vt inſtituta nobis breuitas retineatur.

z Serm. de cœna Domini. Vide Iacob in Liturg. Baſil. & Chryſoſt.

a Ad Burdegal. cap. 3. Vide Hierony. in cap. 1. ad Titum. Ambroſ. 1. offic. cap 48. & in Pſal. 38. Alexan. epiſt. 1. & 2. Nazian. orat. 3. Auguſt. ſer. 4 de Innocēt. 3 Braccar. can. 1. Gregor. hom. 37. in Euang. Trident. cap. 2. ſeſſ. 22.

N. Ex quibus liquidò conſtat, Chriſtum dici & eſſe nobis Sacrificium duplici modo, cruento videlicet ac [b] incruento. Nam in cruce cruentum ille Sacrificium pro nobis obtulit [c] ſeſe, vt typo paſchalis agni, qui apud Iudæos [d] immolabatur, verus ipſe agnus ſine macula, id eſt, figuræ veritas, reſponderet. In cœna verò, [e] ſicut & in altari, modo cultuque incruento, quemadmodùm & Cyrillus [f] vocat, idem offerri voluit, vt oblatio Melchiſedech, [g] qui panem vinumque obtulit, conſummationem ſuam acciperet, maneretque verus Sacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech, ac eius ſacerdotium eſſet in æternum, nullo vnquàm alio ſuccedente.

b Concil. Epheſ. in epiſt. ad Neſtor. 2. Synod. Nicen. Act. 6. tom. 3. Aug. contra Fauſt. lib. 20. cap. 21.

c Epheſ. 5. 2. Heb. 10. c

d Exod. 12. a b Marc. 14. b

e Euſeb. lib. 1. demonſt. Euang. cap 10. Nazian. orat. 4. & in carm. ad epiſco. Ité ad Conſtantinopol. Nyſſe. orat. 1. in reſurrect. Chriſti.

f Epiſt. 10. ad Neſtor. & interp. Anat. 11.

g Gen. 14. d Heb. 7. a Pſal. 109. a Hieron. in cap. 26. Matth. Oecumen. in cap. 5. ad Hebræos. Sedulius lib. 3. oper. Paſchalis. Claud. Marius lib. 3. in Geneſin.

O. Illic ſemel [h] & vno duntaxàt in loco Iudææ peregit Sacrificium, de quo Paulus Hebræis ſcribens differit: hîc [i] verò ſæpiùs, & omni in loco, nempe per omnem paſsìm Eccleſiam ſacrificatur, vt Malachias [k] confirmat. Illic in mortem offertur, hîc in mortis illius iugem viuamque recordationem, [l] & ſalutiferam eius, quæ indè velut à capite ad membra dimanat participationem, vt nimirùm illius in cruce oblati Sacrificij fructus ac efficientia hoc Miſſæ ſacrificio quotidiè nobis exhibeatur atque applicetur.

h Heb 9. g 10. c

i Chry. homil. 17. in epiſt. ad Heb. Aug. epiſt. 23. Theoph. in ca. 5. 7. & 10. ad Heb. Item Oecumen. & Photius.

k Malach. 1. c

l Petrus Cluniac. lib. 1. epiſt. 2.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS ſexto: Ego ſum panis vitæ. Itē: Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Item: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Rursùs: Qui manducat hunc panem, viuet in æternùm.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini eſt?

3. ET capite vndecimo: Quotieſcunquè manducabitis panem hunc &c.

4. PROVERBIORVM nono: Sapientia immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum, & propoſuit menſam ſuam. Miſit ancillas ſuas vt vocarent ad arcem & ad mœnia ciuitatis. Si quis eſt parvulus, veniat ad me. Et inſipientibus locuta eſt: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miſcui vobis.

5. DIONYSIVS Areopagita Eccleſiaſticæ hierarchiæ capite tertio: Inſpiciamus per ſingula myſterij ſanctiſſimi ritum, exactiſſimamq; confectionē: & quid ſpiritaliter ſignet, indagare pergamus. Itaq; pōtifex quidem vbi orationē ſanctam ſupra diuinum altare peregit, ex ipſo incenſum adolere inchoans, omnem phani ambitū circuit. Demùm ad ſanctum altare iterùm rediens, pſalmorum incipit melos, concinentibus ſecum ſacra carmina omnibus eccleſiaſtici ordinis gradibus: deindè miniſtrorum officio, ſanctarum ſcripturarum lectio ſuo ordine recitatur. Poſt hæc extra delubrū catechumeni fiunt, & cum ipſis energumeni, & ij quoquè, qui in pœnitētia ſunt. Manent autem intùs ſoli, qui diuina ſpectare merentur atque percipere. Porrò miniſtrorum alij quidem pro clauſis templi foribus adſtāt, alij proprij aliquid muneris agunt. Qui verò ipſius ordinis præcipui ſunt, vnà cum ſacerdotibus ſanctum panem & benedi-

Ritus ſacrificij tempore Dionyſij, hoc eſt, ætate Apoſtolorum.

Digitized by Google

ctionis calicem, sacrosanctis altaribus imponunt, cũ antè præcesserit ab omni clero vniuersalis laus atq; confessio. Ad hæc venerandus antistes orationem sanctissimã peragens, pacem sanctã omnibus nunciat, & cùm se mutuò omnes salutauerint, mystica sanctorũ recitatio fit. Vbi verò manus tũ antistes tum sacerdotes aqua lauerunt, pontifex ad medium diuini assistit altaris: circunstant autem soli cum sacerdotibus electi quiq; ex ministrorum numero. At verò pontifex cùm diuina munera laude prosecutus fuerit, sacrosancta & augustissima mysteria conficit, & quæ antè laudauerat venerandis operta atque abdita signis, in conspectum agit, diuinaq; munera reuerenter ostendens, ad sacram illorum communionem & ipse conuertitur, & reliquos vt communicent hortatur. Sumpta demùm atque omnibus tradita communione diuina, gratias referens, finẽ mysterijs imponit. Ac multi quidem sola in signa diuina prospiciunt: Ipse autem semper diuino spiritu ad excelsa signorum initia, felicibus & intelligibilibus intuenda luminibus, pontificia dignitate ac merito, munditiaq; singulari diuini capaciorisque sensus, attollitur. Explicat deindè latiùs singulorum rituum causas & significationes mysticas.

Ostensio vel eleuatio Eucharistiæ.

6. IDEM in epistola octaua ad Demophilum monachum: Cùm aliquando in Cretam venissem, sanctus Carpus me suscepit hospitio, vir ob eximiam animi munditiam ad Dei speculationem vltra fermè omnes aptissimus. Deniquè nunquàm sancta mysteria celebrare cœpisset, nisi priùs inter eas preces (quæ anteà consummantur) sacra illi ac propicia visio apparuisset.

Sanctus Carpus sancta mysteria celebrat.

7. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses: Non licet sine Episcopo, neque offerre, neque † sacrificium immolare, neque Missas celebrare.

Sacrificium immolare.

8. IVSTINVS philosophus & martyr in dialogo cum Tryphone aduersùs Iudæos: Deus ipse testis est qui ait, In omni loco in Gentibus hostias acceptas gratasq; immolari. Neque verò à quoquam hostias Deus accipit, nisi à suis sacerdotibus. Itaque omnia sacrificia quæ suo nomine facienda Iesus Christus tradidit, id est, in Eucharistia panis & poculi, quæ in omni loco à Christianis fiunt, præoccupatione vsus Deus, sibi grata esse testatur. Quæ autem à vobis vestrisq; illis sacerdotibus fiunt, improbat his verbis: Sacrificiáque vestra è manibus vestris non accipiam &c.

Malach. 1.

Sacrificium Eucharistiæ suo nomine Christus faciendum tradidit.

Ibidem.

9. BASILIVS sermone secundo de Baptismo, capite secundo: An periculosum non sit, si quisquam corde à conscientia aut praua, vel immunditia aut inquinamento non repurgato, sacerdotio fungatur? Moses per ea quæ tunc in lege à Deo data posuit, typum quendam ad nostrî exhortationem præfigens, scribit: Et dixit Dominus ad Mosen, Loquere ad Aaron, dicens: Homo ex stirpe tua, in generationibus vestris, habens in seipso maculam, non accedat ad offerendum dona Deo ipsius &c. Dominus verò dicit, Templo maior est hic, instruit nos tanto sceleſtiorem & impiũ magis esse eum qui cùm impurus sit, corpus Domini administrare audet, qui seipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem bonæ fragrantiæ dedit, quanto corpus vnigeniti filij Dei excellentius est arietibus ac tauris. Excellentius dico non collationis ratione: est enim excellentia incõparabilis. At maculã & vitiũ iam in nouo testamento, nõ referre oportet ad corpus, sed ad iustificationes Euangelicæ pictatis. Quãdo videlicet præceptum Dei, vel non plenè, vel mutilè, vel nõ ità fit, vt Deo placere possit, & quasi tuber vel lepra quędam humani sensus illi infigitur. Necessariũ itaque semper quidem est, maximè verò tanti ac talis misterij celebrandi tẽpore, seruare præceptum Apostoli dicentis: Cùm has itaque promissiones habeamus dilecti, repurgemus nosipsos ab omni inquinamento carnis ac spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei, nec vllam aliqua in re dantes offensionem, nè vituperetur ministerium, sed in omnibus commẽdemus nos ipsos tanquàm Dei ministri. Hoc pacto poterit quis dignus fieri ad sacrificandum mysterium Domini, secundùm Euangelium Dei.

Pericolosum esse vt immũdus fungatur sacerdotio nouæ legis.

Leuit. 21.

Tanto magis impiũ est offerre corpus Domini impuro corde, quãto corpus filij Dei excellentius est arietibus & tauris.

2. Cor. 7.

2. Cor. 6.

Dignus quo modo fiat quis ad sacrificãdum mysterium Domini.

10. TERTVLLIANVS in libro de oratione capite decimoquarto: Similiter de stationum diebus, non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quòd statio soluenda sit accepto corpore Domini. Ergò deuotum Deo obsequium Eucharistia resoluit, an magis Deo obligat? Nónne solennior erit statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini & reseruato vtrunque saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.

Sacrificiorũ orationibus oportet interesse.

Ad aram Dei stare.

Sacrificij participatio.

11. AVGVSTINVS epistola vigesimatertia ad Bonifacium episcopũ: Nónne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in Sacramento non solùm per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur, nec vtiquè mentitur qui interrogatus eum responderit immolari? Si enim Sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent. &c.

In sacramẽto quotidiè populis immolatur.

12. IDEM libro vigesimo contra Faustũ Manichæum, capite vigesimoprimo: Quis Antistitum in locis sanctorũ corporũ assistens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: vt ex ipsorum locorũ admonitione maior affectus exurgat, ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illũ quo adiuuante possumus. Ibidẽm: Longè quippe minoris peccati est, ebrium redire à martyribus, quàm vel ieiunum sacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi, non dixi sacrificare Deo in memorijs martyrum: quod frequentissimè facimus, illo duntaxàt ritu, quo sibi sacrificari noui Testamenti manifestatione præcepit: quod pertinet ad illum cultum, quæ latria dicitur, & vni Deo debetur. Sed quid agã, & tantæ cæcitati istorum hæreticorum quando demonstrabo, quam vim habeat quod in Psalmis canitur: Sacrificium laudis glorificabit me, & illic via est, vbi ostendam illi salutare meum? Huius sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur: in passionẽ Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per sacramentum memoriæ celebratur.

Assistẽtes altari antistites Deo offerũt, & sacrificant in memorijs martyrum.

Frequentatus apud Christianos sacrificium à Christo institutum & præceptum.

Psal. 49.

Huius sacrificij caro & sanguis præfigurata.

13. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus libro secundo ad Monimum, capite secundo: Dicis à nonnullis te interrogatum de sacrificio Corporis & Sanguinis Christi, quod plerique soli Patri existimant immolari. Hanc etiam asseris hæreticorum esse quasi palmarem interrogationem. Sed nouum non est, vt hæretici, priuati lumine veritatis, illis se propositionibus veritatem superaturos arbitrentur, quibus facilimè superantur. Gloria namque in confusione ipsorum est, qui terrena sapiunt. &c. Quomodò Dei filium non oderũt, quem vnigenitum quidem verbis negare nõ possunt, sed eum à natura Patris inconsiderata peruersitate discernunt? Aut quomodò in animas suas impiè non faciunt, qui Dei vnigenitũ filium, Deum scilicet verum, nec glorificare cum Patre consentiunt, nec vno eodémque sacrificio pariter honorari; permittunt. CAPITE deindè tertio & quarto probat Patriarchas, Abraham, Isaac & Iacob non solùm Patri, sed & filio sacrificâsse, ac proindè etiam modò in Ecclesia filio offerri sacrificium.

Sacrificiũ eorporis & sanguinis Christi, non soli Patri immolatur.

Philip. 3.

Sacrificiovno eodẽque Patre & Filius honoratur.

14. ET capite quinto: Vnum de prophetis testimonium proferemus, quo possit euidenter ostendi, prophetas sanctos diuinitùs inspiratos, certo fidelissimoq; vaticinio prædixisse, Noui quoquè tem-

Digitized by Google

tempore testamenti spiritales hostias, non patri tantùm, sed etiam filio à fidelibus offerēdas. Prophetæ testimonium de sacrificio, quod nunc in Ecclesia geritur, Sophonias quippe dicit: Sustine me, dicit Dominus, in diem resurrectionis meę in testimonium &c. quia tunc transferam super populos linguā in progenies eius, vt inuocent omnes nomen Domini, & seruiāt ei sub iugo vno, à transflumine Aethiopię suscipiam obseruantes me, qui dispersi sunt, adferēt hostias mihi in illo die. Quid hac, rogo, vaticinatione lucidius? vel quod hīc tenebrosæ obstinationis latibulum hæretica potest infidelitas reperire, quo possit lumen tantæ manifestationis effugere? &c. Ecce ille, qui se expectandum in die resurrectionis suæ præcipit, ipse sibi hostias ab omnibus gētibus offerendas ostendit, vt agnosceretur sacrificium illud esse acceptabile Deo, quod communiter patri & filio supplex offert fidelium puraq; deuotio. Et paulò pòst: Si qui Catholici fideles, huius sacramēti nunc vsque videbantur ignari, deinceps scire debēt omne cuiuslibet honorificentiæ & sacrificij salutaris obsequium, & Patri & Filio & Spiritui sancto, hoc est, sanctæ Trinitati, ab Ecclesia catholica pariter exhiberi: In cuius vtiquè vno nomine manifestum est sanctum quoquè Baptisma celebrari. Neque enim præiudicium Filio vel sancto Spiritui comparatur, dum ad Patris personam precatio ab offerente dirigitur. Cuius consummatio, dum Filij & Spiritus sancti complectitur nomen, ostēdit nullum esse in Trinitate discrimen. Quia dum ad solius Patris personam honoris sermo dirigitur, benè credentis fide tota Trinitas honoratur. Et cùm ad Patrem litantis destinatur intentio, sacrificij munus omni Trinitati vno eodémque offertur litantis officio. Nos itaque dum Trinitati, quæ vnus & verus est Deus, vnum sacrificium offerimus, vanis hæreticorum non moueamur obiectis: Cùm ad hoc sequendum, ac robustissimè retinendum, & diuinitùs promulgatis instruamur oraculis, & præcedentium sanctorum firmemur exemplis.

Testimoniū Sophoniæ de sacrificio, quod nunc in Ecclesia geritur. Sopho. 3.

Sacrificij salutaris obsequium ab Ecclesia S. Trinitati exhiberi.

Non fit præiudicium alijs personis, dū ad Patrē oratio ab offerente dirigitur.

Dum ad Patrem litantis destinatur intentio, sacrificium vno litantis officio offertur Trinitati.

15. THEODORETVS capite vigesimo sanctorū Patrum historiæ in vita sancti Maris: Cùm longo tempore diuinus Maris desiderāsset videre offerri spiritale & mysticum sacrificiū, rogauit vt diuini doni illic fieret oblatio. Ego verò lubenter parui: & iussi sacra vasa afferri, pagus cùm haud longè aberat: & pro altari vsus diaconorum manibus, mysticum, diuinum, & salutare obtuli sacrificium. Ille autē omni spiritali implebatur voluptate, & existimabat seipsum cęlum videre: dicebatq; se nunquàm tantam cepisse lætitiam. Ego autem cùm ab eo valdè fuerim dilectus, putauī me & ei iniuriam esse facturum, si nō etiam mortuum laudauerim, & alijs, si non hanc optimam philosophiam eis proposuerim imitandam.

Desiderabat videre offerri mysticum sacrificium.

Diaconorum manibus pro altari vsus obtulit Theodoretus diuinū sacrificium.

16. ALCIMVS Auitus libro quinto, qui est de transitu maris rubri, capite decimo; post explicatam historiam Exodi duodecimo, inquit:

Ergò agnosce tuū in nobis rex Christe cruorem,
Atq; tuos educ Aegypti è carcere seruos,
Et quocunque loco sanctus mactaberis agnus,
Intq; cibos sanctum porrexerit hostia corpus
Christe tuum, non attingat tua dextera vindex.
Præterea veterem exutos formamq; virumque,
In vitæ nouitate tuum fac sumere corpus,
Et sacrum æterni calicis potare cruorem.

Christus quodam modo mactatur in sacrificio Missæ, eiusq; efficacia.

17. DAMASCENVS in vita Barlaam & Iosaphat capite duodecimo: Alij (loquitur de Monachis) procùl inter se constructis ædiculis, Dominicis diebus ad vnam & eandem Ecclesiā pergunt, ac diuina mysteria, hoc est, incruentum puri corporis, ac pretiosi sanguinis Christi sacrificiū, percipiūt: quæ quidem Dominus pijs in peccatorum remissionem, ac tum animi, tum corporis illuminationem & sanctificationem donauit.

Incruentum corporis & sanguinis Christi sacrificium.

18. ET capite decimonono: Cùm Barlaam ad Regis filij cubiculum redijsset, atq; incruenti sacrificij sacrum peregisset, immaculata Christi mysteria ipsi impertiuit.

Barlaam peregit sacrū incruenti sacrificij.

19. ITEM capite trigesimonono: Barlaam deindè ad quosdam fratres longo interuallo ab ipso dissitos, eum (Iosaphatem) amandat, vt ea, quę ad sacrosanctum sacrificium conficiendum accommodata erant, afferret. Cùm igitur longinquum illud iter fortissimo animo confecisset, atque ea, quæ ad sacrosanctum sacrificium opùs erant, attulisset, diuinissimus Barlaam incruentum sacrificium Deo obtulit: perceptisq; Christi ab omni labe puris mysterijs, ac Iosaphato item impertitis, spiritu exultauit.

Incruentum sacrificium Deo obtulit.

20. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo, epistola secūda contra Petrobrusianos, negantes Missæ sacrificiū: Respondet vobis, ô hostes Dei, Ecclesia Dei: se neq; absq; sacrificio esse, nec illo suo sacrificio aliquid aliud quàm corpus & sanguinem sui redemptoris offerre. Offert quidem illa Domino Deo suo sacrificiū spiritus contribulati, de quo Propheta, Sacrificiū Deo spiritus contribulatus: offert sacrificiū iustitię, de quo idē, Tunc acceptabis sacrificiū iustitiæ: offert & sacrificiū laudis, de quo qui suprà, Immola Deo sacrificiū laudis: Sed longè acceptabilius offert sacrificium, eum scilicet qui, iuxta Apostolū, per Spiritum sanctū semetipsum obtulit immaculatum Deo, vt emundaret conscientiā nostrā ab operibus mortuis, ad seruiendū Deo viuenti. Offert agnum Dei, qui tollit peccata mūdi: qui nec immolatus moritur, nec diuisus minuitur, nec comestus consumitur. Offert ipsum pro se ipsa, qui se obtulit pro ipsa: & quod ille fecit semel moriēdo, hoc illa facit semper offerēdo. Sed quia noui hæc māgis dicenda esse fidelibus venerātibus, quàm infidelibus irridētibus; recondantur interim margaritæ, nè à porcis conculcentur: & cur sacrificare Deo cæli térrigenas prohibeatis, quāto nisu potestis, astruite. Cumq; hoc sit cultus diuini, & subditi Deo animi præcipuū, & ab ipso Deo constitutū indicium: afferte si qua pro vobis sunt, quæ nulla vt credo sunt; cur seruos Domino, homines Deo, conditori condita, redēptori redempta, famulari nō vultis; eiq; soli debitum, & ab istis exhibendū venerationis genus reddi, quantis potestis nequitiæ viribus, nō sinatis. Dicite, quæso, cur sacrificia Christiana vobis Christianis (si tamen hoc estis) non placent: cùm signo sacrificiorum semper suos Deus ab alienis secreuerit, cùm diuinam seruitutem ab humanis obsequijs hoc signo discreuerit, cùm honorem creatori singulariter debitum, ab eo honore quo se inuicèm rationalis creatura præuenire iuxta Apostolum debet, hoc maximè signo distinxerit. Quorsum ista? Vt videntes patres antiquos, & omnes priorum temporum iustos, Deo per iustitiam & sacrificia placuisse, vt attendentes Deum sibi soli ea fieri præcepisse, vt audiētes eum dijs alienis sacrificantes eradicāsse; agnoscentes, inquam, per sacrificia maximè, Deo deitatis honorem à sanctis omnibus, seculis omnibus exhibitum, concedatis quod hactenùs prohibuistis, & debitum Deo sacrificiorum munus offerre, nostri seculi homines permittatis. Vt quid enim prohibētur filij sequi patres suos? Cur, quos fide imitantur, prætipuo fidei signo imitari non sinūtur? An fortè Iudæorum sacrificia Deus approbat, & Christianorum reprobat? Nónne magis circa eorum sacra nauseat, dicēs per Esaiam, Plenus sum. holocausta arietū & adipem pinguiū, & sanguinem vitulorum & agnorum & hircorum nolui? Nónne & per aliū Prophetam ait, Non accipiam de domo tua vitulos, neq; de gregibus tuis hircos? Nónne & per Malachiam loquitur, Non est mihi voluntas in vobis: & munus non suscipiam de manu vestra? Quod dicens, non sacrificia illi

Sacrificare Deo, præcipuum cultus diuini & subditi Deo animi indicium.

Deus suos, ab alienis sacrificiorū signo discreuit semper.

Rom. 12.

Omnes iusti Deo per iustitiam & sacrificia placuerunt.

Esa. 1.

Psal. 49.

Malach. 1.

Digitized by Google

illi tempori data respuit, sed prauâ vitam ea offerentium arguit. Vndè & per Esaiam subdit, Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Mirum valdè, si præcipuus (vt iam dictum est) deitatis cultus, Deo nostro tempore non defertur, qui omni ante nostra tempora tempore, summo studio, solicita deuotione frequentabatur. Mirũ si Christiani à sacrificijs vni, & Deo offerendis arcentur: cùm Patriarchæ, Prophetæ, Iudæi, Gentiles, Fideles, ab ipso Deo, ipsi Deo sacrificare, cogãtur. Mirum nunc primùm de mundo diuina auferri sacrificia, cùm nunquàm mundus in retroactis generationibus suis absq; sacrificiorũ sacris fuerit. Nã nec in profundis ignorantiæ & nequitiæ suæ tenebris ità Deo perijt, vt non haberet aliquos, & si paucos, qui & per iustitiam Deũ colerent, & per sacrificia eum se colere demonstrarẽt. At nunc si nouam vestrã doctrinam mundus exaudiat; faciet quod nunquàm fecerat, & more captiuati illius populi, sedebit absq; lege, absq; rege, absq; sacerdotio, absq; Ephod & Theraraphin: cumq; Deo sacrificare cessauerit, & ipse Dei esse cessabit. Erit his temporibus gratiæ, quod nunquàm fuit nec tempore iræ; vt Christianis Deo sacrificare cessantibus, cultus, quisemper in mũdo fuerat, omninò de mundo pereat; & qui, Deũ ritu suo colens, Deo esse subditus probatur, cultũ eius abijciens, absq; aliquo Deo prorsus esse videatur.

Esa. 1.

Mundus nunquàm absque sacrificiorum sacris fuit.

Osee 3.

1. B. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima in epistolã ad Hebræos: Quid ergò nos? Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna est hæc hostia, non multæ. Quomodò vna est, & non multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum: hoc autẽ sacrificium exẽplar est illius, idipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, craſtina alium, sed semper eundem ipsum. Proindè vnum est hoc sacrificium, hac ratione: Alioquin quoniã in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquàm, sed vnus vbiquè est Christus, & hîc plenus existẽs, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbiquè offertur, vnum corpus est, & non multa corpora: ità etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est qui hostiam mundantẽ nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem, consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut pontifex, sed idipsum semper facimus: magis autem recordationem sacrificij operamur. Sed quia sacrificij huius mentionem feci, volo pauca ad vos initiatos dicere. Plurimi ex hoc sacrificio semel accipiunt in toto anno, alij bis, alij sæpiùs, &c.

Quotidiè vna hostiam offerimus in memoriam mortis Christi.

Eundem sem per agnũ offerimus vbiquè.

Eandem offerimus hostiã quam Christus obtulit. Luc. 22.

Operamur sacrificij recordationem.

PRO VIVIS. 2. IACOBVS, Basilius, & Chrysostomus in Liturgijs suis, vt infrà, M. testimonio secundo, tertio, & quarto.

3. AVGVSTINVS libro vigesimosecũdo de ciuitate Dei, capite octauo: Vir tribunitius Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundum Zubedi appellatum, vbi cùm afflictione animalium & seruorum suorũ, domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogauit nostros, me absente, presbyteros, vt aliquis eorum illò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantùm potuit, vt cessaret illa vexatio: Deo protinùs miserante, cessauit.

Sacrificio corporis Christi dæmonis vexatio tollitur.

4. CHRYSOSTOMVS homilia septuagesimaseptima in Ioannem: Ideò in mysterijs inuicèm salutamus, vt multi vnũ efficiamur, & communes pro non initiatis preces effundimus, & pro infirmis, & terræ & maris, & vniuersi orbis fructibus sacrificamus.

Sacrificamus pro terræ fructibus.

5. IDEM homilia decimaoctaua in Acta Apostolorum: Ac fora quidem ac balnea faciũt multi, ecclesias autem non item, & omnia magis quàm has. Ideò oro ac supplico, & gratiam peto, immò & legem pono, vt nullus qui habet villam, appareat carere ecclesia. Nè mihi dixeris: propè est, in vicinia est, magnus est sumptus, non magnũ commodum: si quid habes insumendum in pauperes, illuc insume: meliùs illuc, quàm ibi educa magistrum, educa diaconum & sacerdotalẽ ordinem. Quasi ducta vxore vel sponsa, vel data virgine, sic erga ecclesiam affectus sis: dotem inscribe illis: sic tibi benedictionis prædium multiplicabitur. Quid enim non erit illi honorum? Parúmne est, oro, torcular benedici? parúmne est, Deum ex omnibus frugibus ac decimis priùs partem ao decimas accipere? Ad pacem agricolarum hoc vtile. Venerabilis erit & presbyter posteà, & ad securitatem agri conducet. Preces illic perpetuę propter te, laudes & synaxes propter te, oblatio per singulos dies Dominicos. Quid magis mirãdum, quòd alij extruunt clara sepulcra, vt posteri audiant quòd ille construxit, an quòd tu ecclesias excitas? Cogita quòd vsque ad Christi aduentum mercedem habiturus sis, qui altare Dei excitaturus es. Et paulò pòst: Parùm est, dic oro, in sanctis oblationibus nomen tuum semper referri, & quotidiè pro villa preces ad Deum fieri?

Oblatio per singulos dies Dominicos, propter eum qui in villis suis Ecclesiã construit.

In sanctis oblationibus.

6. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorũ, capite quinquagesimoseptimo: Hoc quoquè quod audiuimus, quendam apud hostes in captiuitate positum, & in vinculis religatum fuisse, pro quo sua coniunx diebus certis sacrificium offerre consueuerat, qui longo pòst tempore ad coniugem reuersus, quibus diebus eius vincula soluerentur, innotuit: eiusq; coniunx illos fuisse dies in quibus pro eo sacrificium offerebat, recognouit. Ex alia etiam re, quæ nobis ante annos septem gesta est, certissimè confirmatur: Agathus enim Panormitanus Episcopus, sicut fideles mihi ac religiosi viri multi testati sunt atq; testantur, cùm beatæ memoriæ antecessoris mei tempore iussus esset vt Romam veniret, vim nimiæ tempestatis pertulit, ità vt se ex tanto vndarum periculo euadere posse diffideret. Nauta verò illius Baraca nomine, qui nunc eiusdem Ecclesiæ clericatus officio fungitur, post nauem carabum regebat, ruptóque fune, cum eodẽ carabo, quem regebat, inter vndarum cumulos repentè disparuit. Nauis autem cui Episcopus præerat, tandem post multa pericula ad Osticam insulã fluctibus quassata peruenit. Cúmque die tertio Episcopus nautam qui ab eo abreptus in carabo fuerat, in nulla maris parte videret apparére, vehementer afflictus, mortuum credidit, sed per obsequium charitatis viuo vnum, quod mortuo debebat, impendit: & omnipotenti Deo pro absolutione eius animæ offerre sacrificium victimæ salutaris iubet: quo oblato, restaurata naue, perrexit ad Italiam. Cumq; ad Romanum portum venisset, illic nautam reperit quem mortuũ putabat. Tunc inopinata exultatione gauisus est, & eũ, qualiter tot diebus in illo tãto maris periculo viuere potuisset, inquisiuit. Qui videlicet indicauit, quotiès in illius tẽpestatis fluctibus cum eodem quẽ regebat, fuisset carabo versatus, qualiter cũ illo vndis pleno natauerat, & quotiès eo à superiori parte deorsùm verso ipse carinæ eius superfederat, adiungens cùm diebus ac noctibus hoc incessanter faceret, iamq; eius virtus funditùs ex fame simul & labore cecidisset, quo eum ordine diuina misericordia seruauerit, indicauit. Etenim quod etiam nunc vsque testatur, dicens: Laborans in fluctibus atque deficiens, subitò mentis pondere sum grauatus, ità vt neq; vigilare me crederem, neq; depressus somno essem: & ecce in eodem medio mari me posito quidam apparuit, qui mihi panem ad refectionem detulit. Quem mox vt comedi, vires recepi, nec longè pòst nauis

Vi sacrificij oblati vincula soluta.

Oblatio sacrificij victimæ salutaris pro anima nautæ, & eiusdẽ mirabilis efficacia.

transſ-

Digitized by Google

transiens affuit, quæ me ab illo vndarum periculo susceptit, atque ad terram deduxit. Quod scilicet Episcopus audiens, requisiuit diem, atque illum fuisse diem reperit, quo pro eo presbyter in Hostia factæ oblatiõis immolata pro nauta. Ostica insula Deo omnipotenti hostiam sacræ oblationis immolauit.

7. BEDA libro quarto Anglicanæ historiæ, capite vigesimosecundo: In præfato autem prælio, quo occisus est rex Elbuini, memorabile quoddam factum esse constat, quod nequaquàm silentio prætereundum arbitror, sed multorum saluti, si referatur, fore proficuum. Occisus est ibi inter alios de militia eius, iuuenis vocabulo Huma, qui cùm die illo & nocte sequente inter cadauera occisorum similis mortuo iaceret, tandèm recepto spiritu reuixit, ac residens, sua vulnera, prout potuit, ipse alligauit. Deindè modicum quiescens, leuauit se, & cœpit abire sicubi amicos, qui sui curam agerent, posset inuenire. Quod dum faceret, inuentus est, & captus à viris hostilis exercitus, & ad dominum ipsorum, Comitem videlicet Edilredi Regis, adductus. A quo interrogatus quis esset, timuit se militem fuisse confiteri, rusticum se potiùs & pauperem, atque vxorio vinculo colligatum fuisse respondit, & propter victum militibus adferendum in expeditione se cum suis similibus venisse testatus est. At ille suscipiens eum, curam vulneribus egit, & vbi sanari cœpit, nocte eum, nè aufugeret, vinciri præcepit, nec tamen vinciri potuit. Nam mox vt abiêre, qui vinxerant, eadem sunt eius vincula soluta. Virtute sacrificij vincula captiui soluuntur. Habebat enim germanum fratrem, cui nomen erat Tuma, presbyterum, & abbatem monasterij in ciuitate, quæ hactenùs ab eius nomine Tumiacestir cognominatur. Qui cùm eum in pugna peremptum audiret, venit quærere, si fortè corpus eius inuenire posset: inuentúmque alium illi per omnia simillimum, putauit ipsum esse, quem ad monasterium suum deferens, honorificè sepeliuit, & pro absolutione animæ eius sæpiùs Missas facere curauit. Missarũ celebratio p anima eius quẽ defunctũ putabat. Quarum celebratione factum est, quod dixi, vt nullus posset eũ vincire, quin continuò solueretur. Interea Comes qui eum tenebat, mirari & interrogare cœpit, quare ligari non posset, an fortè literas solutorias, de quibus fabulæ ferunt, apud se haberet, per quas ligari nõ posset? At ille respondit, nihil talium artium nôsse. Sed habeo fratrem, inquit, presbyterum in mea prouincia, & scio quia ille me interfectũ putans, pro me Missas crebras facit, & si nunc in alia vita essem, ibi anima mea per intercessiones eius solueretur à pœnis. Per Missas crebras & orationes anima soluitur à pœnis. Dúmque aliquanto tempore apud Comitem teneretur, animaduertunt, qui eum diligentiùs considerabant, ex vultu & habitu, & sermonibus eius, quia non erat de paupere vulgo, vt dixerat, sed de nobilibus. Tunc secretè aduocans eum Comes, interrogauit intentiùs vndè esset, promittens nihil ei mali facturum pro eo, si simpliciter sibi quis esset, proderet. Quod dum ille faceret, ministrum se regis fuisse manifestãs, respondit: Et ego per singula tua responsa cognoueram, quòd rusticus non eras. Et nunc dignus es morte, quia omnes fratres & cognati mei in illa sunt pugna interempti, nec tamen occidam, nè fidẽ, quam promisi, præuaricem. Vt ergò conualuit, vendidit eum Londoniæ Fresoni cuidam, sed nec ab illo, nec cùm illuc duceretur, vllatenùs potuit alligari. Rursum vincula eiusdem Sacrificij virtute soluuntur. Verùm cùm alia atque alia vinculorum genera hostes imponerent, cúmque vidisset qui emerat, eum vinculis non potuisse cohiberi, donauit ei facultatem sese redimendi, si posset. A tertia autem hora quando Missæ fieri solebant, sæpissimè vincula soluebantur. At ille dato iureiurando vt rediret, vel pecuniam illi pro se mitteret, venit Canticam ad Regem Lodheri, qui erat filius sororis Edildridæ reginæ, qui & ipse quondàm eiusdem reginæ minister fuerat, petijtq; & accepit ab eo precium suę redemptionis, ac suo domino pro se, vt promiserat, misit. Qui post hæc patriam reuersus, atque ad suum fratrem perueniens, replicauit ex ordine cuncta quæ sibi aduersa, quæ in aduersis solatia prouenissent, cognouitq; referente eo, illis maximè temporibus sua fuisse vincula soluta, quibus pro se Missarum fuerant celebrata solennia. Sed & alia quæ periclitanti ei commoda contigissent & prospera, per intercessionem fraternam, & oblationem hostiæ salutaris, cælitùs sibi fuisse donata intellexit. Multiq; hæc à præfato viro audientes, accensi sunt in fide ac deuotione pietatis ad orandum, vel eleemosynas faciendas, vel ad offerendas Domini victimas sacræ oblationis, pro ereptione suorum, qui de seculo migrauerant. Intellexerunt enim quòd sacrificium saluare ad redemptionem valeret & animæ & corporis sempiternam. Hanc mihi historiam etiam hi, qui ab ipso viro, in quo facta est, audiêre, narrârunt: Vndè eam qui aliquando comperi, indubitanter historiæ nostræ Ecclesiasticæ inserendam credidi.

Peroblationẽ hostiæ salutaris multa cõmoda & prospera contingunt.

Sacrificiũ salutare valet ad redemptionem animę & corporis sempiternã.

8. CLEMENS Pontifex & martyr epistola tertia de officio sacerdotum & clericorum: Hîc ergò, hoc est, in præsenti vita positos, oportet nos agnoscere voluntatem Dei, vbi & agendi & sacrificandi est locus: quoniam in alijs locis sacrificare & Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius iusserit, aut ab episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet ciuitatem, consecratus fuerit. Aliter enim non sunt hæc agenda, nec ritè celebranda, docente nos nouo & veteri testamento. Hæc Apostoli à Domino acceperunt, & nobis tradiderunt: hæc nos docemus, vobisq; & omnibus absque reprehensione tenere & docere, quibus agendum est, mandamus.

TRADITIO APOSTOLICA.

Sacrificare & Missas celebrare in certis locis.

Ex Apostolorum traditione.

9. IRENAEVS aduersùs hæreses libro quarto, capite trigesimosecundo: Sed & suis discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit dicens, Hoc est corpus meum. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerum in nouo testamento, de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris. Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum, nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Quoniam magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissimè significans per hęc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur Deo, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus.

Matth. 26. Christus noui testamenti nouã docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens vbiq; offert.

Malach. 1.

10. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Philippenses: Non frustrà ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum, qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis, &c.

Apostolorum decretum de memoria mortuorum in sacrificio.

11. ITEM homilia sexagesimanona ad populũ Antiochenũ, vbi eadẽ habet: sic enim inquit: Non temerè ab Apostolis hęc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorũ agatur cõmemoratio. Sciunt enim indè illis multum contingere lucrũ, vtilitatẽ multam. Cùm enim totus constiterit populus extẽsis manibus, sacerdotalisq; plenitudo, & tremendũ proponatur sacrificium, quomodò Deũ non exorabimus pro his deprecantes?

Iterùm.

Ab Apostolis sancitum.

12. IO-

12. IOANNES Damascenus in oratione de defunctis, siue, quòd ij qui cum fide ex hac vita excesserunt, viuorum Missis & beneficijs iuuentur: Porrò Verbi discipuli atque conspectores, à quibus orbis vniuersus captus est, illi inquam Saluatoris discipuli, ac diuini Apostoli, vt in tremendis ac purisvitamq; afferentibus mysterijs, eorum qui cum fide diem vitæ extremum clausissent, memoria fieret, instituerunt, &c. vt infrà, L. testimonio quàrto.

Apostolorum institutum de mortuorum commemoratione in Sacrificio.

INSTITVTIO.

1. C. IRENAEVS libro quarto cõtra hæreses, capite trigesimo secũdo, vt suprà, B. testim. nono.

2. EVSEBIVS Cæsareensis libro primo de demonstratione Euangelica, capite decimo: Itaque post omnia, quasi mirabilem quandam victimam, sacrificiúmque eximium patri suo operatus pro nostra omnium salute obtulit, eiúsque rei memoriam, vt nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus, instituit. Hoc etiam prophetarum præcipuus Dauid, qui quod futurum erat, spiritu suo diuino præuiderat, vaticinatus est, vbi ait: Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi, & exaudiuit precem meam: & sustulit me de lacu miseriæ & de luto fæcis, & statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos: & immisit in os meum cãticum nouum, carmen Deo nostro. Quod porrò sit hoc nouum canticum, declarat deinceps, vbi ait: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi, holocausta & pro peccato non probãsti, tunc dixi: Eccè venio. In capite libri scriptum est de me, vt facerem Deus voluntatem tuam, volui. & adiungit: Annunciaui iustitiam in Ecclesia magna. Sic planè docens pro antiquis sacrificijs & holocaustis, Christi aduentum per assumptionem humani corporis, eiusq; corpus perfectum, Deo oblatũ esse, ipsumq; hoc Ecclesiæ suæ nunciat cum gaudio tanquàm ingens mysterium, quod prophetica voce in capite libri propositum, expressumq; sit. Quum ergò huius sacrificij memoriam signis quibusdam in mensa celebrandam, corporisq; item illius, salutarisq; sanguinis, vt noui Testamenti institutum habet, acceperimus, rursus à propheta Dauid instruimur ad dicendum: Parãsti in conspectu meo mensam, contra eos qui affligunt me: Pingue fecisti in oleo caput meum, & calix tuus inebrians, quàm præstantissimus. Palàm igitur in his mysticam significat vnctionem & odorum afferentiam, mensæ Christi sacrificia, quibus operantes, incruentas & rationales, eíque suaues victimas, in tota vita supremo Deo offerre, per eminentissimum omnium ipsius pontificem, edocti sumus. Hoc ipsum magnus quoquè propheta Esaias mirabiliter diuino spiritu indicante prouidit, & antequàm fieret prædicauit. dicit igitur sic: Domine Deus meus, glorificabo te, laudabo nomen tuũ, quoniam fecisti res mirabiles. Et quænam hæ sint res mirabiles, planè deinceps ostendit, dicens: Faciet Dominus Sabaoth conuiuium omnibus gentibus: bibent lætitiam, bibent vinum, vngentur vnguento, trade hæc omnia gentibus. Consilium enim hoc in omnes gentes. Huiusmodi sanè erant Esaiæ mirabiliia, quæ bonę cuiusdam fragrantiæ, vnguentiq; vnctionem, non Israel, sed omnibus gentibus promittebant, ex quo nõ immeritò propter vnguenti vnctionem Christianorum appellationem consecutæ sunt, sed vini quoquè lætitiam gentibus vaticinatur; in eo noui testamenti, quod à Christo conditum est, mysterium subobscurè significans, quod sanè apud omnes gentes in præsenti tempore perspicuè celebratur. Et paulò antè cùm de Gentibus & Iudæis ad Christum conuersis ageret, Meritò sanè, inquit, quando illius memoriam, corporísque eiusdem & sanguinis recordationem quotidiè celebrant, & ad longè præstãtius & sacrificium & munus assumpti sunt, quàm illud antiquius fuerit.

Christus hoc Sacrificium instituit.

Psal. 39.

Psal. 22.

Increctas victimas in mẽsa Domini offerre edocti sumus à Christo.

Esaiæ 25.

Mysteriũ noui testamenti apud omnes gentes celebratur.

3. CYPRIANVS epistola sexagesimatertia ad Cæcilium: Si Iesus Christus Dominus & Deus noster, ipse summus sacerdos Dei patris, & sacrificium patri seipsum primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, vtiquè ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur: & sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre secundùm quod ipsum Christum videat obtuliſſe. Et paulò pòst: At enim non manè, sed post cœnam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergò Dominicum post cœnam celebrare debemus, vt sic mixtum calicé frequentandis Dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa vesperam diei, vt hora ipsa sacrificij ostenderet occasum & vesperam mundi, sicut in Exodo scriptum est: Et occident illum omne vulgus synagogæ filiorum Israel ad vesperam. Et iterùm in Psalmis: Adleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Nos autem resurrectionem Domini manè celebramus. Et quia passionis eius mentionem in sacrificijs omnibus facimus, (passio est enim Domini, sacrificium quod offerimus) nihil aliud quàm quod ille fecit, facere debemus. scriptura enim dicit: Quotiescunq; enim ederitis panem istum, & calicem istum biberitis, mortem Domini annunciabitis quoadusquè veniat. Quotiescunquè ergò calicem in commemorationem Domini & passionis eius offerimus, id quod constat Dominum fecisse, faciamus.

lib. 2. epist. 3. Seipsum primus obtulit, & hoc fieri in sui cõmemorationẽ præcepit.

Cur Christus post cœnam obtulerit hoc sacrificiũ, nos autem manè offeramus.

Exod. 12.

Psal. 140.

1. Cor. 11.

4. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite vigesimo: Vndè verus ille mediator, inquantùm formam serui accipiens, mediator effectus est Dei & hominum homo Christus Iesus, cùm in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & vnus Deus est, tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quàm sumere, nè vel hac occasione quisquam existimaret, cuilibet sacrificandum esse creaturæ. Per hoc & sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio. Cuius rei sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificiũ: quæ cùm ipsius capitis corpus sit, se ipsam per ipsum discit offerre. Huius veri sacrificij multiplicia variaq; signa erant sacrificia prisca sanctorũ, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquàm verbis multis res vna diceretur, vt sine fastidio multùm commendaretur. Huic summo veróque sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserunt.

1. Tim. 2.

Christus est offerẽs & oblatio.

Sacrificium Ecclesiæ.

Figuræ nostri sacrificij.

Huic summo veroque sacrificio cũcta falsa cesserunt.

5. IDEM libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo, vt suprà, A. testimonio duodecimo.

6. ET in Psalmum trigesimumtertium concione secunda: Coram regno patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eum, & abijt: quia erat ibi sacrificium secundùm ordinem Aaron, & posteà ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundùm ordinem Melchisedech. Mutauit ergò vultum suum in sacerdotio.

Christus de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundùm ordinẽ Melchis. Psal. 109.

7. LVCAE vicesimosecundo, vt in textu.

HOC FACITE.

8. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæum: Hac de causa, desiderio desideraui, inquit Dominus, hoc pascha vobiscũ comedere, hoc est, tradere vobis res nouas & pascha dare, quo vos spirituales faciam. Ipse quoquè bibit ex eo, nè auditis verbis illis dicerent: Quid igitur sanguinem bibimus & carnẽ comedimus? ac ideò perturbarentur. Nam & quando priùs de his verba fecit, multi solummodò propter verba scandalum passi sunt. Nè igitur tunc id quoquè accideret, primus ipse hoc fecit, vt tranquillo animo ad communicationẽ mysteriorum induceret. Quid porrò vetus quoquè illud, inquies, facere oportet? Minimè: ideò enim, Hoc facite, dixit, vt ab illo abduceret. Præterea si remissionem hoc peccatorum facit, sicut certè facit, superuacaneum illud omninò est. Sed sicut in veteri, eodem hîc modo in beneficio reliquit, & memoriam

Luc. 22.

Christus bibit sanguinẽ suum in Cœna.

Dicẽs, hoc facite, veteris agni sacrificium abrogauit

mysterio-

Digitized by Google

Per oblationē huius incruenti sacrificij, cruentū contra quosdam hæreticos defenditur.

mysteriorum colligauit, etiam hinc hæreticorum ora frænando. Nam quando dicunt, vndè patet immolatum Christum fuisse, præter alia multa hæc etiam mysteria afferentes, ora ipsorum confuimus. Si enim mortuus Iesus non est, cuius symbolum aut signum hoc sacrificiū est? Vides quantum ei studium fuerit, vt semper memoria teneamus pro nobis ipsum mortuum fuisse. Nam quoniam Marcion, Valentinus, Manichæus, eorumq; sequaces negaturi erant hanc dispensationem, in memoriam passionis per hoc semper ità reducit mysterium, vt nemo non insanus seduci possit. Ità per sacratissimam istam mensam & saluat, & docet: hoc enim caput bonorum omnium est.

Christus cùm dixit, hoc facite &c. hostiam salutarem litari iussit.

Our Deus olim sanguinē admiserit.

9. IDEM homilia vigesimaquarta in priorem epistolam ad Corinthios: Et in veteri quidem testamento, cùm imperfectiores essent, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipsum accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret. Quod etiam inenarrabilis amoris signum erat. Hîc autem multò admirabilius & magnificentius sacrificium præparauit, & quum sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendum præciperet. Et paulò post: Sed quare addit, quem frangimus? Hoc in Eucharistia videre licet, in cruce autem minimè, sed omninò contrà: Os enim eius, inquit, non conteretur. Sed quod in cruce passus non est, id in oblatione patitur propter te: frangi sustinet, vt omnes satiet.

Pro brutorū cæde seipsum offerendum præcepit. Exod. 12. Num. 9.

Fractio Eucharistiæ.

Pfal. 81.

Pfal. 11. Pfal. 40.

Offerendum sacrificium ex Christi cōstitutione vsque ad consummationē seculi. Luc. 22.

Altare ad cōsecrationem reseruatum dedicatur.

10. MARTIALIS in epistola ad Burdegalenses, capite tertio: Dum altaria dæmonum in pulueremredigerentur, aram ignoti Dei ad consecrationem reseruari iussimus: qua dedicata in nomine Domini Dei Israel, & ipsius testis Stephani, qui pro eo à Iudæis passus est, non hominis cultum, sed Dei in ea frequentatis: Stephanus enim non Deus, sed amicus Dei fuit: qui pro testimonio eius, animā suam posuit: cuius sanguine ipsa mensa est decorata, quia suo sanguine Iesus Christus comprobatus est esse Deus: & qui crediderit, ornamenta fidei maiora perceperit. Sacrificium enim Deo creatori offertur in ara, non homini, neq; angelo. Nec solùm in ara sanctificata, sed vbiquè offertur Deo oblatio munda, sicut testatus est: cuius corpus & sanguinem in vitam æternam offerimus, dicentes: Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Ipse enim corpus habens & immaculatum, & sine peccato, quia conceptus est de Spiritusancto, natus ex Maria virgine, in ara crucis ipsum permisit immolari. Quod autem Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius à terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandam: hoc enim ipse Dominus noster iussit nos agere in sui commemorationem. Nam de sacrificijs idolorum notum vobis à me factum est, quia ea maximè de causa dominabatur vobis diabolus. Et sicut communio viui Dei est vobis vita, sic participatio mensæ simulacrorum, erat vobis æterna mors, & infirmitates, & corruptiones, & nimiæ tribulationes huius seculi.

Sacrificium Deo offertur in ara sanctificata.

Christi corpus & sanguinē offerimus Ioan. 4.

Hoc remedio vita præstatur & mors effugatur. Christus iussit in sui memoriam hoc sacrificium offerri.

11. DIONYSIVS Areopagita Ecclesiasticæ hierarchiæ capite tertio: Hinc iam venerandus antistes diuinis altaribus adstans, sancta & diuina laudat Iesu opera, quæ ineffabilis prouidentiæ ratione in salutem generis nostri, voluntate sanctissimi patris in spiritusancto (vt eloquia diuina tradunt) consummauit. Peracta verò laude, venerandáque ipsorum intelligibili speculatione spiritualibus inspecta luminibus, tum verò etiam ad sacra mysteria in signis celebranda progreditur, idq; ex traditione diuina. Quocircà reuerenter simul & ex pontificali officio, per sacras diuinorum operum laudes, quòd hostiam salutarem (quæ supra ipsum est) litet, se excusat, ad ipsum primò decenter exclamans, Tu dixisti: Hoc facite in meam commemorationem. Deindè tanto ministerio ad imitationem Dei institutо dignus fieri postulat, & similis ipsi Christo pro viribus euadere, vt & sacramenta sanctè conficiat, & castè distribuat: & qui ad communionem accessuri sunt, dignè participent: sicq; veneranda mysteria consummat, & laudata oculis subijcit, in signis sanctè propositis.

12. CLEMENS Pontifex & martyr libro quinto Apostolicarum constitutionum, capite decimooctauo: Domino sexta feria in crucem acto, & lucescente Dominico die à mortuis excitato, completa est scriptura, quæ aiebat; Resurge Deus, & iudica terram, quoniam tu eris hæres in omnibus gentibus. & rursùs; Nunc exurgam, dicit Dominus, ponam in salutari, cum fiducia agam in eo; &, Tu Domine miserere meî, & suscita me, & retribuam eis. Idcircò igitur & vos excitato Domino à mortuis, facite sacrificium vestrum, de quo vobis per nos constituit, inquiens; Hoc facite in meā commemorationem. Ac posteà deponite ieiunium lætantes, & diem festum agentes, quoniam suscitatus est à mortuis Iesus Christus pignus nostræ resurrectionis: & sit hoc vobis legitimum sempiternum vsque ad consummationem seculi, donèc veniat Dominus.

13. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo, epistola secunda: Quia de veritate sacrificij Christiani sufficientia, vt credo, dicta sunt: dicite cur idem sacrificium, hoc est (vt iam dixi) corpus & sanguinē redemptoris cæteris inuidentes, discipulis, qui cœnæ Domini illi famosæ & vltimæ ante passionem interfuerunt, tantùm, & nunquàm posteà nisi tunc, datum concedatis. Quòd si differtis, sicut nunc vsque distulistis: probo nec illis tantùm, nec tunc tantùm hoc datum; sed fidelibus cunctis largum munus, à largitore omnium munerum, vsque ad consummationem seculi præparatum. Sed ineffabiliter admiror, & admirans obstupesco, vndè opinio hęc innasci hominibus Euangelio Dei (vt dicunt) credentibus potuit, cùm Christi verba huic nouæ hæresi contraria sic ibi posita sint, vt si ea dubia vel obscura putantur, nulla eius eloquia, vel præcepta certa, vel perspicua esse videantur. Quid enim certius, quid clarius dici potuit contra eos, qui corpus Christi & sanguinem per sacramentum tunc tantùm facta, tunc tantùm data astruunt, quàm quod ipse Christus discipulis suis præcepit, dicens, Hoc facite in meam commemorationem? Nam postquàm dixit, Accipite & comedite, hoc est corpus meum. &, Accipite & bibite, hic est sanguis meus: statim quod dixi, adiunxit: Hoc facite in meam commemorationem. Quomodò ergò potest dici semel tantùm factum, & semel præsentibus datum sacramentum, cùm nullum Apostolorum excludens, nullum tempus excipiens, Christus dixerit, Hoc facite in meam commemorationem? Quomodò igitur audet hæreticus dicere, Nolite hoc facere: cùm Christus imperet, dicens, Hoc facite? Hoc planè, non aliud: hoc idem, quòd accipitis ad comedendum, quod sumitis ad bibendum, corpus scilicet meum & sanguinem. Hoc (inquam) facite in meam commemorationem. Quid vltrà? quid vltrà certè quæretis? Eccè hoc solum & breuissimum verbum, multa & prolixissima erroris verba destruit: vt nisi ex superabundanti non fit vlteriùs necesse quærere, vndè nequam hostis debeat interire. Non enim solūmodò dixit, Accipite & comedite; vel, Accipite & bibite: sed addidit, Quod accipitis & comeditis, quod accipitis & bibitis, hoc facite. Si hoc ità est: falsum est, quod à vobis ô hæretici dictum est, tunc tantùm hoc sacramentum à Christo datum, tunc tantùm ab Apostolis susceptum: quia quod fecit, eos facere præ-

Probatio cōtra hæreticos, qui Christiāis Eucharistiæ donum inuident; cœnam Dominicam nō pro discipulis tātùm, sed pro omnibus fidelibus ad cōsummationem vsque seculi instituta. Christi verba eorum hæresi apertissimè contraria.

Digitized by Google

cepit; quod eis distribuit, hoc eos alijs distribuere voluit.

FIGVRÆ. 1. D. GENESIS quarto: Abel quoquè obtulit de primogenitis gregis sui & adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius.

2. ITEM capite octauo: Aedificauit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare: odoratúsque est Dominus odorem suauitatis.

3. ET decimoquarto capite: At verò Melchisedech rex Salem, proferens panem & vinum, (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit Abraham, & ait: Benedictus Abraham Deo excelso qui creauit cælum & terram &c.

4. EXODI duodecimo: Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias & domos suas. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus: iuxta quem ritum tolletis & hœdum. Et seruabitis eum vsque ad quartamdecimam diem mensis huius: immolabítque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam. Et sumẽt de sanguine eius, ac ponent super vtrunque postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum. Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus in quibus eritis: & videbo sanguinem, & transibo vos: nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Aegyti.

5. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite vigesimo: vt suprà, C. testimonio quarto.

6. IDEM libro sexto contra Faustum Manichæum, capite quinto, de sacrificijs veteris testamenti loquens: Et ipsa, inquit, figuræ nostræ fuerunt, & omnia talia multis & varijs modis vnum sacrificium, cuius nunc memoriam celebramus, significauerunt. Vndè isto reuelato, & suo tempore oblato, illa de agendi celebritate sublata sunt, sed in significandi authoritate manserunt.

Figuræ nostri sacrificij.

IVGE SACRIFICIVM. 1. E. HIPPOLYTVS Episcopus & martyr in oratione de consummatione mundi & Antichristo: Lugebunt etiam ecclesiæ luctum magnum, quia nec oblatio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed Ecclesiarum ædes sacræ, tugurij instàr erunt, preciosúmque corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis: liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit, scripturarum recitatio non audietur: Sed erunt apud homines tenebræ, lamentatio super lamentationem, væ super væ.

In diebus Antichristi auferetur liturgia.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimanona operis imperfecti in Matthæum, in ea verba, Cùm ergò videritis abominationem: Et sic prophetæ verba significant magis de consummatione mundi: prophetia tamen, sicut docet Christus, ad vtrunque est dicta. Sunt autem verba illa sic: In dimidio septimi anni auferetur iuge sacrificium, & abominatio desolationis stabit in loco sancto, vsque ad consummationem temporis, & consummatio dabitur super solitudinem. Illic exercitus Romanus dictus est abominatio desolationis, quia ad desolationem redacturus fuerat Iudaicum cultum: hîc autem Antichristus dicitur abominatio desolationis, quia multorum Christianorum animas facturus est desolatas à Deo. Nam antequàm caperent Romani Hierusalem, in dimidio hebdomadis Christus per suam doctrinam tulit de medio iuge sacrificium Iudæorum. Nam dicitur tribus annis & sex mensibus docuisse, qui numerus facit dimidium septem annorum, vt illud sacrificium quod iugiter fuerat in vsu, tolleretur de medio, & offerretur sacrificium laudis in voce, & sacrificium iustitiæ in operibus, & sacrificium pacis per Eucharistiam. Vsque ad finem autem seculi tumultus est, quia Iudaica consuetudo de sacrificijs offerendis nunquàm est reparanda. Item in medio hebdomadis, hoc est, tribus annis & sex mensibus, hoc sacrificium Christianorum tollendum est ab Antichristo, confugientibus Christianis ante eum per loca deserta, non erit, qui aut in Ecclesiam intret, aut oblationem offerat Deo.

Dan. 9.

Sacrificium Christianorũ ab Antichristo tollendũ.

3. DANIELIS duodecimo: Et à tempore cùm ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem: dies mille ducenti nonaginta.

4. ET capite nono: Et post hebdomadas sexagintaduas occidetur Christus &c. * Confirmauit autem pactum multis hebdomada vna: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis: & vsque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio.

* confirmabit

MELCHISEDECH. 1. F. PSALMO centesimo nono: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.

2. AD Hebræos septimo: Hic enim Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obuiauit Abrahæ regresso à cæde regum, & benedixit ei. Et paulò pòst: Si ergò consummatio per sacerdotium Leuiticum erat, quid adhuc necessarium fuit secundùm ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, & non secundùm ordinem Aaron dici? Translato enim sacerdotio, necessè est vt legis translatio fiat.

3. GENESIS decimoquarto, vt suprà, D. testimonio tertio.

4. CYPRIANVS epistola sexagesimatertia ad Cæcilium: Admonitos nos scias, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit: vt calix qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. Nam cùm dicat Christus, Ego sum vitis vera: sanguis Christi non aqua est vtiquè, sed vinum. Nec potest videri sanguis eius, quo redempti & viuificati sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur, qui scripturarum omnium sacramento ac testimonio prædicetur. Inuenimus enim & in Genesi circa sacramentum Noë hoc idem præcurrisse, & figuram Dominicæ passionis illic extitisse, quòd vinum bibit, &c. Item in sacerdote Melchisedech sacrificij Dominici sacramentum præfiguratum videmus, secundùm quòd scriptura diuina testatur, & dicit: Et Melchisedech rex Salem, protulit panem & vinum. Fuit autem sacerdos Dei summi, & benedixit Abraham. Quòd autem Melchisedech typum Christi portaret, declarat in Psalmis Spiritussanctus, ex persona patris ad filium dicens: Ante Luciferum genui te: tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Qui ordo vtiquè hic est, de sacrificio illo veniens, & indè descendens, quòd Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster Iesus Christus? qui sacrificium Deo patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem. Et paulò pòst: Vt ergò in Genesi per Melchisedech sacerdotem benedictio circa Abraham posset ritè celebrari, præcedit antè imago sacrificij Christi, in pane & vino scilicet constituta: quam rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit: & qui est plenitudo, veritatem præfiguratæ imaginis adimpleuit. Sed & per Salomonem Spiritussanctus typum Dominici sacrificij antè præmonstrat, immolatæ hostiæ & panis & vini, sed & altaris & Apostolorum faciens mentionem: Sapientia, inquit, ædificauit sibi domum, & subdidit columnas septem:

lib. 2. epist. 3.

Mixtio vini & aquæ in calice.

Ioan. 15.

Genes. 9.

Genes. 14.

Psal. 109.

Sacrificium Melchised. nostri sacrificij typus est.

Christus sacrificium obtulit secundùm ordinẽ Melchisedech in vltima cœna.

Prouerb. 9.

Digitized by Google

septem: Mactauit suas hostias, miscuit in cratera vinum suum, & parauit mensam suam: Et misit seruos suos, conuocans cum excelsa prædicatione ad craterem &c.

5. EVSEBIVS libro quinto de demonstratione Euangelica, capite tertio: Et sanè oraculi exitus admirabilis ei qui contempletur, quemadmodùm Saluator noster Iesus, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu, ea quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodùm ille qui sacerdos gentium erat, nusquàm videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ità sanè primus ipse Saluator ac Dominus noster: deindè qui ab ipso profecti sunt, sacerdotes in omnibus gentibus, spirituale secundùm ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane, & corporis illius & salutaris sanguinis mysteria repræsentant, quæ sanè mysteria Melchisedech tanto antè spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Moysi scriptura testificatur, vbi ait: Et Melchisedech rex Salem, protulit panes & vinum: Erat autem sacerdos Dei altissimi, & benedixit Abraham.

Per ministros suos administrat Christus sacrificium secundùm ordinè Melchisedech.

Figuræ oblationis nostræ.

6. HIERONYMVS in epistola decimaseptima ad Marcellam, sub nomine Paulæ & Eustochij, vt commigret Bethlehem, capite secundo: Recurre ad Genesim, & Melchisedech regem Salem, huius principem inuenies ciuitatis: qui iam tunc in typo Christi panem & vinum obtulit, & mysterium Christianum in saluatoris sanguine & corpore dedicauit.

Melchisedech in typo Christi panè & vinum obtulit.

7. IDEM ad Euagrium epistola centesima vigesimasexta: Sic & Melchisedech, eò quòd Chananæus fuerit, & non de genere Iudæorum, in typum præcessisse sacerdotis filij Dei, de quo dicitur in centesimo nono psalmo: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Ordinem autem eius multis modis interpretantur, quòd solus & rex fuerit & sacerdos, & ante circuncisionem functus sacerdotio: vt non gentes ex Iudæis, sed Iudæi à gentibus sacerdotium acceperint, neque vnctus oleo sacerdotali, vt Moysi præcepta constituunt, sed oleo exultationis & fidei puritate: neque carnis & sanguinis victimas immolauerit, & brutorum animalium sanguinem dextera susceperit, sed pane & vino simplici puróque sacrificio, Christi dedicauerit sacramentum, & multa alia quæ epistolæ breuitas non recipit.

Leuit. 3.

Panis & vini puro sacrificio, Christi sacramẽtum dedicauit.

8. AVGVSTINVS in psalmum trigesimumtertium, concione secunda: Coram regno ergò patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eum, & abijt: quia erat ibi sacrificium secundùm ordinem Aaron, & posteà ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundùm ordidem Melchisedech. Mutauit ergò vultum suum in sacerdotio; & dimisit gentem Iudæorum, & venit ad gentes. Quid est ergò, affectabat? Affectu plenus erat. Quid enim tam plenũ affectu, quàm misericordia Domini nostri Iesu Christi?

Instituit sacrificium de corpore & sanguine suo secundùm ordinẽ Melchisedech.

9. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimaquinta Melchisedechianorum: Obtulit ipsi Abraham panes & vinum &c. quandoquidẽ ex ipso ex circuncisione futurum erat sacerdotium, vt omnis altitudo quæ se effert contra cognitionem Dei, per cognitionem Dei destrueretur, ad hoc, vt nè se iactans circũcisio de sacerdotio, contradicere posset sacerdotio sanctæ ecclesiæ. Abraham enim obtulit ipsi Melchisedech decimam. Qui verò ab Abrahamo descenderunt, ipsi Leui offerũt & Aaron. Post tempus autẽ cùm rursùs esset sacerdotium ex circũcisione per Aaron & filios ipsius, consequenter scriptura dicit per Dauidem, post generationes duodecim à generatione Leui, septimam verò à successione Aaron: natura visum est, vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas nè constituatur, verùm ad id quod ante Leui & ante Aaron fuit secundùm ordinem Melchisedech sacerdotium transferatur: quod sanè nunc in Ecclesia viget à Christo & hucusque dum non ampliùs semen secundùm successionem eligitur, sed forma iuxta virtutem quæritur. Primum enim sacerdotium in præputio per Abel perficitur: sed & deinceps per Noẽ: tertium verò per Melchisedech. Et paulò pòst: Quando Abraham fuit annorum octogintaocto aut nonaginta plùs minùs, tunc Melchisedech ipsi obuiàm venit, & proposuit ipsi panes & vinum, mysteriorum ænigmata præfigurans & exemplaria: quùm Dominus noster dicat: Ego sum panis viuens: & exemplar sanguinis ipsius, qui ex latere ipsius compuncto fluxit, ad purgationem inquinatorum, & respersionem ac salutem animarum nostrarum.

Panis & vinũ Melchisedech erant mysteriorum exemplaria. Ioan. 6.

10. DAMASCENVS libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimoquarto: Abraham ex alienigenarum strage redeuntem ille &c. vide suprà quæstione secunda, B. testimonio septimo.

1. G. NVMERORVM vigesimooctauo: Hęc sunt sacrificia quæ offerre debetis, agnos anniculos immaculatos duos quotidiè in holocaustum sempiternum: vnum offeretis manè, & alterum ad vesperum: decimam partem ephi similæ, quę conspersa sit oleo purissimo, & habeat quartam partem hin. holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinai in odorem suauissimum incensi Domini, & libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos in sanctuario Domini. Alterúmque agnum similiter offeretis ad vesperam, iuxta omnem ritũ sacrificij matutini & libamentorum eius, oblationem suauissimi odoris Domino. Die autem Sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas similę oleo conspersæ in sacrificio, & liba quæ ritè funduntur per singula sabbata in holocaustum sempiternum &c. vbi de oblationibus singularum solennitatum agitur.

2. CAPITE verò vigesimo nono de oblationibus & sacrificijs solennitatum septimi mensis.

3. AVGVSTINVS libro decimoseptimo de ciuitate Dei, capite vigesimo, exponens illud, Venite, comedite panem meum, &c. Hìc certè agnoscimus Dei sapientiam, hoc est, verbum Patri coæternum, in vtero virginali domum sibi ædificâsse corpus humanum, & huic tanquàm capiti membra, Ecclesiam subiunxisse, martyrum victimas immolâsse, mensam in vino & panibus præparasse, vbi appáret etiam sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech, insipientes & inopes sensu vocâsse, quia, sicut dicit Apostolus, Infirma huius mundi elegit Deus, vt confunderet fortia. Quibus tamen infirmis, quod sequitur, dicit: Derelinquite insipientiam, vt viuatis; & quærite prudentiam, vt habeatis vitam. Participem autem fieri mensæ illius, ipsum est incipere habere vitam. Nam & in alio libro, qui vocatur Ecclesiastes, vbi ait: Non est bonum homini, nisi quod manducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam sacerdos ipse mediator Testamenti noui exhibet secundùm ordinem Melchisedech de corpore & sanguine suo? Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificijs veteris Testamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri; propter quod etiam vocem illam in psalmo tricesimo & nono eiusdem mediatoris per prophetiam loquentis agnoscimus: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfeciſti mihi: quia pro illis omnibus sacrificijs & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur.

Prouerb. 9.

Psal. 109.

1. Cor. 1.

Prouer. 9.

Cap. 5.

Sacrificium Melchisedechicũ successit alijs sacrificijs typicis. Psal. 39.

Pro omnibus alijs sacrificijs offertur corpus Christi.

Digitized by Google

4. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo, epistola secunda contra Petrobrusianos: Sacrificium Christiani orbis non multiplex est, sed simplex; non plura, sed vnum: quia sicut in toto mundo vnus tantùm est populus Christianus qui illud offert, & vnus Deus cui offert, & vna fides per quam offert; ità & ipsum vnum est, quod offert. Cessit pluralitas Iudaicarum hostiarum vnitati victimæ Christianæ: quæ quia non poterat perfectum facere seruientem multiplicitate sua, prouisa est à Deo hostia quæ offerentes mundaret, sanctificaret, perfectos faceret simplicitate sua. Bos, vitulus, aries, agnus, capra, hircus, carnibus & cruore implent altaria Iudæorum; solus agnus Dei, qui tollit peccata mundi, altari superponitur Christianorum. Et infrà: Hoc est nostrum sacrificium, hoc legis Euangelicæ, hoc noui testamenti, hoc noui populi holocaustum: quod tunc semel in cruce à Dei & hominis filio, Deo oblatum est, & quod semper in altari ab ipsius populo offerendum, ab eodem præceptum & institutum est. Nō enim aliud tunc oblatum est, aliud nunc offertur, sed quod * dictum est, semel Christus obtulit, hoc semper Ecclesiæ suæ offerendum reliquit.

Christiāi orbis vnicū sacrificium successit varijs Iudæorū hostijs.

Mundat, sanctificat, & perficit offerentes.

Christus præcepit hoc semper offerri.

* for. vt

OBLATIO MVNDA.

5. MALACHIAE primo: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim Solis vsq; ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

6. MARTIALIS apostolus Galliæ ad Burdegalenses, capite tertio, vt suprà, C. testimonio decimo.

7. ITEM Iustinus philosophus & martyr aduersùs Iudæos dialogo cum Tryphone habito, vt suprà, A. testimonio octauo.

8. IRENAEVS libro quarto aduersùs hæreses, capite trigesimosecundo, vt suprà, B. testimonio nono.

9. ITEM in eodem libro quarto, capite trigesimotertio: Quoniam nomen filij, proprium patris est, & in Deo omnipotente, per IESVM CHRISTVM offert Ecclesia, benè ait secundùm vtraque, Et omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Incensa autem Ioannes in Apocalypsi, orationes ait esse sanctorum.

Malach. 1.

Apoc. 5. & 8.

Ecclesiæ oblationē Dominus offerri docuit in vniuerso mūdo.

10. ET capite trigesimoquarto: Igitur Ecclesiæ oblatio, quam Dominus docuit offerri in vniuerso mundo, purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei, non quòd indigeat à nobis sacrificium, sed quoniam is qui offert, glorificatur ipse in eo quod offert, si acceptetur munus eius. Et post pauca: Et non genus oblationum reprobatū est, oblationes enim & illic, oblationes autem & hîc: sacrificia in populo, sacrificia & in Ecclesia: sed species immutata est tātùm, quippè cùm iam non à seruis, sed à liberis offeratur. Et pòst: Quoniam igitur cum simplicitate Ecclesia offert, iustè munus eius purum sacrificium apud Deum deputatum est. Oportet enim nos oblationem Deo facere, & in omnibus gratos inueniri fabricatori Deo, in sententia pura, & fide sine hypocrisi, in spe firma, in dilectione feruenti, primitias earum quæ sunt eius creaturarum offerentes: & hanc oblationem Ecclesia sola puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione ex creatura eius. Et post pauca, de oblatione quorundam hæreticorum loquens, ait: Quomodò autem constabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si nō ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, Verbum eius, per quod lignum fructificat, & defluunt fontes: & terra dat primùm quidem fœnū, pòst deindè spicam, deindè plenum triticum in spica? Quomodò autem rursùs dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergò aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursùs confirmat sententiam nostram. Offerimus enim ei quæ sunt eius, congruenter communicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiritus. Quemadmodùm enim qui est à terra panis percipiens inuocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: Sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam.

Veritas corporis & sanguinis.

Oblatio Eucharistiæ.

11. CHRYSOSTOMVS in homilia super psalmum nonagesimumquintum, illud Malachiæ citans, Non est mea voluntas in vobis, &c. Vide quàm luculenter, quámque dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Thymiama verò purum appellat sacras preces, quæ post hostiam offeruntur. hic enim suffitus Deum refocillat, non is qui à terrenis radicibus sumitur, sed qui à puro corde exhalatur. Vides vt vbiquè locorum concessum est angelicum illud sacrificium inclarescere? vides nullis finibus circunscriptum neque altare, neque canticum? In omni loco thymiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura, prima quidem mystica mensa, cæleste summéque venerandum sacrificium. Est autem & in nobis varia sacrificiorum differentia, &c. vbi cùm explicâsset multa alia esse noui testamenti sacrificia, concludit hoc modo: Habemus igitur primum sacrificium illud salutare donum: secundum, martyrum: tertium, deprecationis: quartum, iubilationis: quintum, iustitiæ: sextum, eleemosynæ: septimum laudis, octauum compunctionis: nonum humilitatis: decimum prædicationis: tametsi quiddam prætermisi, quum animo nouem enumerârim, putaui me tradidisse decem. Quodnam igitur sacrificij genus prætermissum est? Est decimum sacrificium, fructificationis.

Malach. 1.

Incruenta hostia.

Angelicum sacrificium.

Summè venerandū sacrificium.

Varia sacrificiorum genera apud Christianos, inter quæ primum est hoc nostrum.

12. AVGVSTINVS libro decimonono de ciuitate Dei, capite vigesimotertio: Dei præclarissimum atque optimum sacrificium nos ipsi sumus. Hæc est ciuitas eius, cuius rei mysterium celebramus oblationibus nostris, quæ fidelibus notæ sunt. Cessaturas enim victimas, quas in vmbra futuri offerebant Iudæi: & vnum sacrificium gentes à solis ortu vsque ad occasum, sicut iam fieri cernimus oblaturas, per prophetas Hebræos oracula increpûere diuina.

Malach. 1. A Malachia prædictum.

13. IDEM libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite trigesimoquinto: Malachias prophetans Ecclesiam, quam per Christum iam cernimus propagatam, Iudæis apertissimè dicit ex persona Dei: Non est mihi voluntas in vobis &c. Ab ortu solis &c. Hoc sacrificium per sacerdotium Christi secundùm ordinem Melchisedech, cùm in omni loco à solis ortu vsque ad occasum Deo iam videamus offerri, sacrificium autem Iudæorum, quibus dictum est: Non est mihi voluntas in vobis, nec accipiam &c. cessâsse negare non possunt: quid adhuc expectant alium Christum, quum hoc quod prophetatum legunt, & impletum vident, impleri non potuerit, nisi per ipsum?

Cap. 1.

Sacerdotium Christi secūdùm ordinē Melchisedech à Malachia prædictum.

14. ACTORVM decimotertio: Erant autem in Ecclesia quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, in quibus Barnabas, & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis collactaneus, & Saulus. Ministrantibus

Digitized by Google

bus (in Græco est, λειτουργούντων) autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam & Saulum in opus ad quod assumpsi eos.

2. CANON tertius Apostolorum: Si quis Episcopus, aut presbyter, præter ordinationem Domini, alia quædam in sacrificio offerat super altare, id est, aut mel, aut lac: aut pro vino siceram, aut confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra constitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur.

3. ITEM Canon nonus: Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, vel quilibet ex sacerdotali catalogo facta oblatione non communicauerit, aut causam dicat, vt si rationabilis fuerit, veniam consequatur: aut si non dixerit, communione priuetur, tanquàm qui populo causa lesionis extiterit, dans suspicionem de eo, qui sacrificauit, quòd rectè non obtulerit.

4. CLEMENS Pontifex & martyr libro sexto Apostolicarum constitutionum, capite vicesimotertio: Circunciſionem sustulit (Christus) quam in se impleuit, ipse enim erat, cui reseruata erat expectatio gentium. Iam Baptisma, sacrificium, sacerdotium, cultum loco circunscriptum aliter mutauit; pro baptismis enim quotidianis, vnum tantùm dedit, qui fit in mortem eius. Pro vna tribu sacerdotali, iussit ex vnaquaque gente optimos quosque ad sacerdotium eligere, neque corporum vitia contemplari, sed religionem, & vitam. Pro sacrificio cruento, rationale, & incruentum, ac illud mysticum sacrificium corporis, & sanguinis Domini, quod in symbolum mortis eius celebratur. Pro cultu circunscriptione loci definito, ab oriente vsque ad occidentem in omni loco dominationis eius eundem laudibus celebrare præcepit.

Gen. 49. Sacerdotium nouæ legis.

Christus instituit Sacrificium rationale, incruenti corporis & sanguinis sui. Malach. 1.

5. CONCILIVM primum Nicenum canone decimoquarto: Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, vt hi qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant.

Offerendi sacrificij potestatem non habent Diaconi.

6. CONCILIVM Laodicenum canone decimonono: Quoniam Catechumenorum orationem separatim & priùs post tractatum Episcoporum oporteat celebrari. Quibus egressis orent etiam hi, qui in pœnitentia sunt constituti, & post manus impositionem his quoquè abscedentibus, tunc fideles orare debebunt. Quorum tres orationes fiant, vna quidem (id est, prima) per silentium, secunda verò & tertia per vocis pronunciationem. Et tunc demùm osculo pacem dari debere. Et posteaquàm presbyteri episcopo pacem dederint, tunc etiam laicos dare. Et sic oblatio offeratur. Solis autem ministris altaris liceat ingredi ad altare, & ibidem communicare.

7. ET canone quinquagesimooctauo eiusdem Concilij: Non oportet in domibus oblationes ab Episcopis siue presbyteris fieri.

8. CONCILIVM Ephesinum in epistola ad Nestorium, vt suprà quæstione quarta, A. testimonio sexto.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite primo: Quoniam sub priori testamento, teste Apostolo Paulo, propter Leuitici sacerdotij imbecillitatem consummatio non erat: oportuit, Deo patre misericordiarum ità ordinante, sacerdotem alium secundùm ordinem Melchisedech surgere Dominum nostrum Iesum Christum, qui posset omnes, quotquot sanctificandi essent, consummare, & ad perfectum adducere. Is igitur Deus & Dominus noster etsi semel seipsum in ara crucis, morte intercedente Deo Patri oblaturus erat, vt æternam illic redemptionem operaretur: quia tamen per mortem sacerdotium eius extinguendum non erat: in cœna nouissima, qua nocte tradebatur, vt dilectæ sponsæ suæ Ecclesiæ visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peragendum repræsentaretur: eiúsque memoria in finem vsque seculi permaneret: atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis quotidiè committuntur, peccatorum applicaretur: sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini Deo patri obtulit: ac sub earundem rerum symbolis, Apostolis, quos tunc noui testamenti sacerdotes constituebat, vt sumerent tradidit: & eisdem eorúmque in sacerdotio successoribus, vt offerrent, præcepit, per hæc verba: Hoc facite in meam commemorationem: vti semper catholica Ecclesia intellexit, & docuit. nam celebrato veteri Pascha, quod in memoriam exitus de Aegypto multitudo filiorum Israel immolabat, nouum instituit Pascha, seipsum ab Ecclesia per sacerdotes sub signis visibilibus immolandum in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem, quando per sui sanguinis effusionem nos redemit, eripuítque de potestate tenebrarum, & in regnum suum transtulit. Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate, aut malitia offerentium inquinari potest: quam Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco mundam offerendam prædixit, & quam non obscurè innuit Apostolus Paulus Corinthijs scribens, cùm dicit: Non posse eos qui participatione mensæ dæmoniorum polluti sint, mensæ Domini participes fieri: per mensam, altare vtrobiquè intelligens. Hæc deniquè illa est, quę per varias sacrificiorum, naturæ & legis tempore, similitudines figurabatur: vtpotè, quæ bona omnia, per illa significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur. In eadem sessione canone primo de Sacrificio Missæ: Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium: aut quòd offerri non sit aliud, quàm nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit. Et canone secundo: Si quis dixerit, illis verbis, Hoc facite in meam cõmemorationem, Christum non instituisse Apostolos sacerdotes: aut non ordinâsse, vt ipsi, alijq; sacerdotes offerrent corpus & sanguinem suum, anathema sit.

Christus id cœna obtulit tanquàm sacerdos secundum ordinem Melchisedech.

Luc. 22.

Exod. 12.

Coloss. 2.

Per Malachiã prædictum, Cap. 1.

1. Cor. 10. à B. Paulo insinuatum.

Per sacrificia alia significatum.

In Missa offertur verum & proprium sacrificium.

Per, hoc facite, sacerdotes instituit Apostolos.

10. IACOBVS, Basilius, Chrysostomus, in Liturgijs, vt infrà M. testimonio secundo, & sequentibus.

11. ALEXANDER primus in epistola prima ad omnes orthodoxos, capite quarto: In Sacramentorum quoquè oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est, vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur, ità vt repulsis opinionibus superstitionum panis tantùm & vinum aqua permixtum, in sacrificio offerantur. Non debet enim (vt à patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum aut aqua offerri, sed vtrunque permixtum, quia vtrunque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. Ipsa verò Veritas nos instruit, calicem & panem in sacramento offerre, quando ait: Accepit Iesus panem, & benedixit &c.

MISSAE NOMEN.

Hanc epistolam agnoscit Consil. Triburien.

Missarum solennia.

Panis & vinũ aqua permixtum, offerendum in sacrificio.

Matth. 26.

12. TELESPHORVS Pontifex & martyr in epistola ad omnes Episcopos, capite secundo: Nocte verò sancta Natiuitatis Domini saluatoris Missas celebrent, & hymnum angelicum in eis solenniter decantent, quoniam & eadem nocte ab angelo pastoribus nunciatus est, sicut ipsa veritas testatur, dicens: Pastores erant in &c. Reliquis enim temporibus Missarum celebrationes ante horam dici tertiam minimè sunt cele-

Missas celebrare.

Luc. 2.

Missarum celebrationes.

Digitized by Google

brandæ: quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos spiritus sanctus descendisse legitur. Ab episcopis autem idem angelicus hymnus pro tempore & in loco Missarum solennijs celebrandus est, atque solenniter recitandus.

Mar. 15. Act. 2.

Missarum solennia.

3. FELIX primus Pontifex & martyr in epistola secunda ad Episcopos Galliæ: Nos verò ad supplementum vestrum fratres & coëpiscopos nostros vocauimus ampliùs quàm septuaginta, cum quibus hæc quæ subtèr habentur inserta, regulariter tractando decreuimus &c. Et posteà: Quapropter in præfata constituimus synodo, vobisq; & omnibus Ecclesijs tenendum & agendum mandamus, vt super memorias martyrum Missæ celebrentur, nè memoriæ eorum à talibus extingui, aut veneratio possit prohiberi.

Super memorijs Martyrũ Missa celebrentur.

4. HIGINVS Pontifex & martyr apud Gratianum de consecratione distinctione prima: Omnes Basilicæ cum Missa debent semper consecrari. vbi autem plures sunt &c.

Cum Missa.

5. SOTER Pontifex & martyr, apud eundem Gratianum de consecratione, distinctione prima, capite, vt illud: Censuimus ergò cõuenire, vt cùm à sacerdotibus Missarum tempore sacra mysteria consecrãtur, si ægritudinis accidat quilibet euentus, quo cœptum nequeat expleri mysterium, sit liberum episcopo vel presbytero vel alij, vt consecrationem expleat officij cœpti. Et post pauca: Nullus post cibum potúmque siue quodlibet minimum sumptum Missas facere præsumat. Ibidem: Hoc quoquè statutum est, vt nullus presbyterorum Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus &c.

A Sacerdotibus Missarũ tempore sacra mysteria consecrãtur.

Missas facere.

Missarum solennia celebrare.

6. EVARISTVS Pontifex & martyr, apud Iuonem parte tertia, capite quarto, & Burchardum libro tertio Decretorum, capite vigesimoseptimo: Omnes basilicæ cum Missa debent semper consecrari.

Cum Missa.

7. FABIANVS Pontifex & martyr, vt habetur in Codice decretorum sexdecim librorum libro quinto, capite nono: Sacrificium non est accipendum de manu sacerdotis, qui orationes vel actiones, & reliquas obseruationes in Missa secundùm ritum implere non potest.

In Missa.

8. DAMASVS Pontifex in pontificali de Alexandro pontifice & martyre loquens in ipsius vita, sic ait: Hic passionem Domini miscuit in precatione sacerdotum, quando Missæ celebrantur.

Missæ celebrantur.

9. DEINDE de Sixto primo: Et constituit, vt Missarum actionem sacerdote incipiente, populus hymnum decantaret, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, &c.

Missarum actio.

10. ITEM de Telesphoro: Hic fecit vt in natali Domini nostri Iesu Christi noctù Missæ celebrarentur, cùm omni alio tempore ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare, quia ea hora Dominus noster ascendit in crucem. & vt ante sacrificium, hymnus diceretur angelicus, hoc est, Gloria in excelsis Deo.

Missas celebrare.

11. ET de Felici primo: Hic constituit supra sepulcra aut memorias martyrum, Missas celebrari.

Missas celebrari.

12. IDEM Damasus epistola quarta de Chorepiscopis: Quòd verò eis non liceat sacerdotes consecrare, nec diaconos aut subdiaconos, nec virgines, nec altare erigere, nec vngere aut sacrare, &c. nec publicè quidem in Missa quenquam pœnitentem reconciliare, &c.

In Missa.

13. CONCILIVM Carthaginense secundum canone tertio: Ab vniuersis Episcopis dictum est: Chrismatis confectio & puellarum consecratio à presbyteris non fiant. Vel reconciliare quenquam in publica Missa, presbytero nõ licere, hoc omnibus placet.

In publica Missa.

14. AGATHENSE Concilium capite vicesimoprimo: Si quis etiam extrà parochias, in quibus legitimus est ordinariúsque conuentus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat propter fatigationem familiæ, iusta ordinatione permittimus: Pascha verò, Natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pentecoste, & Natali S. Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habentur, non nisi in ciuitatibus, aut in parochijs teneant. Clerici verò, si qui in festiuitatibus, quas suprà diximus, in oratorijs (nisi iubente aut permittente Episcopo) Missas facere aut tenere voluerint, à communione pellantur.

Missas tenere.

Missas facere.

15. AMBROSIVS epistola trigesimatertia ad Marcellinam sororem suam, de tradendis basilicis: Sequenti die (erat autem Dominica) post lectiones atque tractatum, dimissis catechumenis, symbolum aliquibus competentibus in baptisterijs tradebam basilicæ. Illic nunciatum est mihi, comperto quòd ad Portianam basilicam de palatio decanos misissent, & vela suspenderent, populi partem eò pergere. Ego tamen manfi in munere, Missam facere cœpi. Dum offero, raptum cognoui à populo Castulum quendam quem presbyterum dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderant transeuntes. Amarissimè flere, & orare in ipsa oblatione Deum cœpi, vt subueniret, * nec huius sanguis in causa Ecclesiæ fieret, certè vt meus sanguis pro salute non solùm populi, sed etiam pro ipsis impijs effunderetur. Quid multa? Missis presbyteris & diaconibus, eripui iniuriæ virum.

Missam facere cœpi.

* nè cuius

16. AVGVSTINVS sermone nonagesimoprimo de tempore: In lectione quę nobis ad Missas legenda est, fratres charissimi, audituri sumus, quòd filij Israël post transitum maris rubri venerunt Mara, &c.

Ad Missas.

17. IDEM sermone ducentesimo trigesimoseptimo de tempore, capite octauo: Eccè post sermonem fit Missa catechumenis. Manebunt fideles; venietur ad locum orationis. Scitis quò accessuri sumus, quid priùs Deo dicturi sumus? Dimitte nobis debita nostra &c.

Fit Missa catechumenis.

18. ET in sermone ducentesimo quinquagesimoprimo, agens de celebranda Dominica die: In die verò nullus se à sacra Missarum celebratione separet, neque ociosus quis domi remancat, cæteris ad Ecclesiam pergentibus, neque in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circunuagando campos & syluas, clamorem & cachinnum ore exaltans; non gemitum, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens. Adhuc quoquè, quod detestabilius est, ad Ecclesiam aliqui venientes non intrant, non insistunt precibus, non expectant cum silentio sanctarum Missarum celebrationem: sed quando lectiones diuinæ intùs leguntur, tunc ipsi foris aut causas dicere, aut diuersis studentcalumnijs impugnare, aut videlicet in alea vel in iocis inutilibus insudare. Adhuc quoquè, quod valde dolendum est, conqueri vobiscum volo, quia sunt aliqui, & maximè potentes istius mundi, qui cùm veniunt ad Ecclesiam, non sunt deuoti ad laudes Dei celebrandas, sed cogunt Presbyterum, vt abbreuiet Missam, & ad eorum libitum cantet: nec ei licet morem ecclesiasticum sequi propter illorum gulam & auaritiam.

Missarum celebratio.

Sanctarum Missarum celebratio.

Missa cantetur iuxta morem ecclesiasticum.

19. CONCILIVM Mileuitanum, cui Augustinus interfuit, canone duodecimo: Placuit etiam & illud, vt preces vel orationes seu Missæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, siue præfationes, siue commendationes, seu manus impositiones, ab omnibus celebrentur. Nec aliæ omninò dicantur in Ecclesia, nisi quæ à prudentioribus tractatæ vel comprobatæ in Synodo fuerint, nè fortè aliquid contra fidem, vel per ignorantiam, vel per minus studium sit compositum.

Missæ nõ nisi approbatæ celebrentur.

20. CON-

Digitized by Google

Missa catechumenorũ.

10. CONCILIVM quartum Carthaginense, cui etiam interfuit Augustinus, canone octogesimoquarto: Vt Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, siue gentilem, siue hæreticum, siue Iudæum, vsque ad Missam catechumenorum.

Sacrificij oblatio iterari præcipitur in eodem die & templo.

11. LEO Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum Alexãdrinum: Vt autem in omnibus obseruantia nostra concordet, illud quoquè volumus custodiri, vt quum solenior festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, & ad eam tanta multitudo conuenerit, quam recipere basilica simul vna non possit, sacrificij oblatio indubitanter iteretur, nè his tantùm admissis ad hanc deuotionem, qui primi aduenerint, videantur hi, qui postmodùm confluxerint, non recepti: cùm plenum pietatis atque rationis sit, vt quoties Basilicam, in qua agitur, præsentia nouæ plebis impleuerit, toties sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem, vt quædam pars populi sua

Vnius Missæ.

deuotione priuetur, si vnius tantùm Missæ more seruato, sacrificium offerre non possint, nisi qui prima diei parte conuenerint. Studiosè ergò dilectionem tuam & familiariter admonemus, vt quod nostræ consuetudini ex forma paternæ traditionis insedit, tua quoquè cura non negligat, vt per omnia nobis & fide & actibus congruamus.

Publicè in Missa.

12. IDEM epistola octogesimaoctaua, ad Episcopos Germaniæ & Galliæ: Nec publicè quidem in Missa quenquam pœnitentem reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere Chorepiscopis vel presbyteris licet.

CAEREMONIAE.

1. K. LVCAE vigesimosecundo, 2. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt in textu.

3. DE cæremonijs Missæ vide Dionysium Areopagitam libro de Ecclesiastica hierarchia, capite tertio, vt suprà A. testimonio quinto. Scripserunt de ijsdem cæremonijs & ritibus quamplurimi alij: atque ij præsertim qui libros edidêre de diuinis vel ecclesiasticis officijs, vt Isidorus Hispalensis, Vualafridus abbas S. Galli, Alcuinus, Amalarius archiepiscopus Treuirensis, Angelomus, Rabanus archiepiscopus Moguntinus de institutione clericorum, Remigius Altisiodorensis, Herigerus abbas Lobiensis, Berno abbas Augiensis de officio Missæ, Bernoldus Constantiensis presbyter, Iuo Carnotensis in sermonibus de rebus Ecclesiasticis, Hildebertus Cenomannensis, Anselmus Cantuarensis, Honorius Augustodunensis, Hugo Victorinus, Rupertus Tuitiensis, Innocentius tertius in libris de officio Missæ, Guilielmus Altisiodorensis, Ioannes Beleth, Thomas Aquinas opusculo de expositione Missæ, & in tertia parte quæstione octuagesimatertia, Guilhelmus Durandus episcopus Mimatensis, Micrologus, & plures alij.

Vide Trit. de Script. Eccle. Itẽ Ordinem Rom. cũ adiunctis Scriptoribus, per Melchiorem Hittorpium Coloniæ editum anno 1568.

Cur Ecclesia ritus & cæremonias Missæ instituerit, ex traditione Apostolica.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite quinto: Cumq; natura hominum ea sit, vt non facilè queat sine adminiculis exterioribus ad rerum diuinarum meditationem sustolli: propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, vt scilicet quædam summissa voce, alia verò elatiore, in Missa pronunciarentur, instituit. Cæremonias item adhibuit, vt mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliáque id genus multa, ex Apostolica disciplina & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis & pietatis signa ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

Contemnentes cæremonias & ritus Missæ, anathemate feriuntur.

5. IBIDEM canone septimo: Si quis dixerit, cæremonias, vestes, & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia Catholica vtitur, irritabula impietatis esse magis, quàm officia pietatis, anathema sit.

6. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Ephesios: Oro te, an voles manibus illotis ad oblationem accedere? Non arbitror, sed malles vtiquè potiùs omninò non accedere, quàm sordidis accedere manibus. Cùm ergò in modico adeò sis religiosus, audes accedere & contrectare, cùm animam habeas sordidam? Atquì manibus quidem ad tempus continetur, in illam verò totus resoluitur. Cur non vasa vides ità vndiquè lota, ità splendida? Illis debebant nobis animæ & puriores & sanctiores atque illustriores esse. Quamobrem? Quoniam illa propter nos talia fiunt. Illa non participant eum quem in se habent, non sentiunt illum: nos verò plane. Nunc verò sordido vase nolles vti, anima verò sordida accedis? Multam video huius rei inæqualitatem. Eadem habet homilia sexagesimaprima ad Antiochenos.

Vasa splendida adhibentur, vt illis splẽdidiores discamus habere animas.

7. ET homilia decimaquarta in eandem epistolam: Tu cum Cherubim apud thronum Regis constitutus conuiciaris fratrem? Non vides sacra illa vasa? Non ad vnum semper illa vsurpantur? Audétne quisquam illis ad aliud quicquam vti? Iam tu vasis illis sanctior est, idque multò. Cur itaque teipsum sordidum reddis & pollutum?

Vasis sacris nemo ad res prophanas vti audet.

8. PRVDENTIVS in Peri Stephanõn hymno secundo. Præfectus ità beatum Laurentium alloquitur:

Hunc esse vestris Orgijs
Morémque, & artem proditum est:
Hanc disciplinam fœderis,
Libent vt auro antistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auróque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

Auro libant antistites, & argẽteis scyphis, adstantibus aureis candelabris.

Cui sic deindè respondet sanctus martyr:

Est dies, inquit, non nego,
Habétque nostra Ecclesia
Opúmque & auri plurimum,
Nec quisquam in orbe est ditior.
Is ipse tantum non habet
Argenteorum ænigmatum
Augustus, arcem possidens,
Cui nummus omnis scribitur.

9. OPTATVS Mileuitanus libro sexto contra Donatistas: Si sufficerat remouere altaria, non licuit frangere: Si oportuit frangere, rasisse peccatum est. Quæ est ista noua & stulta sapientia, nouitatem quærere in visceribus maiestatis, & remota quasi quadam corporis cute, in latente corpore cutem quasi alteram quærere: Vadè cùm aliquid fuerit ablatum, minui potest, mutari non potest. Rasisti equidem quod tibi visum est: sed adhuc ibi est quod odisti? Quid, quòd si sic coniurâstis, vt quæ à nobis in nomine Dei in ipso mysterio facta sunt, immunda viderentur: Quis fidelium nescit in peragendis mysterijs ipsa ligna linteamine cooperiri? Inter ipsa Sacramenta velamen potuit tangi, non lignum. Aut si tactu possit penetrari velamen, ergò penetrantur & ligna. Si penetrari possunt ligna, penetratur & terra. Si à vobis lignum raditur, & terra, quæ subter est, fodiatur. Altam facite scrobem, dum pro vestro arbitrio quæritis puritatem. Sed obseruate nè veniatis ad inferos, & illic inueniatis Core, Dathan, & Abiron schismaticos, magistros scilicet vestros. Ergò & fregisse vos & rasisse constat altaria. Quid est quòd in hac re subitò vester quasi languere visus est furor? Videmus enim vos postea mutâsse consilium, & altaria à vobis iam non frangi, sed radi tantummodò, aut remoueri. Si hoc sufficiebat, illa quæ priùs facta sunt iudicatis, quia minimè fieri debuerunt à vobis. Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices, Christi sanguinis portatores &c. vt suprà quæstione quarta, A. testimonio decimooctauo.

Altaria tempore sacrificij linteamine cooperiuntur.

Numer. 16.

Calices Christi sanguinis portatores.

Digitized by Google

10. HIERONYMVS in epistola ad Theophilum Alexandrinum ante libros Paschales: In opere tuo vtilitatem spectauimus Ecclesiarum, vt discant qui ignorant, eruditi testimonijs scripturarum, qua debeant veneratione sancta susci pere, & altaris Christi ministerio deseruire, sacrósque calices & sancta velamina, & cætera quæ ad cultum Dominicæ pertinent passionis, non quasi inania & sensu carentia, sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini, eadem qua corpus eius & sanguis maiestate veneranda.

Reuerenter tractandi sacri calices &c.

11. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi quinta mystagogica: Vidistis diaconum aquam lauandis manibus porrigentem sacerdoti &c. Deindè clamat diaconus longè pòst: Complectimini & osculemini vos inuicèm: atque tunc mutuo nos ósculo salutamus. Posteà clamat sacerdos: Sursum corda. Vos deindè respondetis: Habemus ad Dominum. Deindè dicit sacerdos: Gratias agamus Domino. Ad hæc vos subijcitis: Dignum & iustum est. Facimus deindè mentionem cæli & terræ & maris, Solis & lunæ, & siderum ac vniuersæ creaturæ, tam ratione præditæ, quàm irrationalis: tam istius quæ videtur, quàm illius quæ sub aspectum nostrum non cadit: angelorum, archangelorum, virtutum, dominationum, principatuum, potestatum, thronorum & Cherubim, faciem operientium, quasi diceremus illud Dauidis: Magnificate Dominum mecum. Commemoramus etiã illa Cherubim, quæ in spiritusancto cernebat Esaias, circunstantia thronum Dei: ac alis quidem duabus faciem velantia, atque dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth. Propterea enim traditam nobis hanc Seraphicam theologiam recitamus, vt in illa cælesti hymnodia, cum supramundana militia cõmunicemus: atque sic per eiusmodi hymnos nosipsos sanctificantes, Deum benignissimum oramus, vt super illa proposita, sanctum spiritum emittat, vt panem quidem faciat corpus Christi, vinum verò sanguinem Christi. Omninò enim quod attigerit spiritussanctus, hoc sanctificatur & transmutatur. Deindè verò postquàm confectum est illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum, pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro socijs, pro egrotis & afflictis, & in summa pro his omnibus qui egent auxilio. Indigemus autem omnes. Cùm hoc sacrificium offerimus, posteà facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierũt. Primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum & deprecationibus suscipiat preces nostras. Deindè pro defunctis sanctis Patribus & Episcopis. denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt, maximum esse credentes animarum iuuamen; pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi, quod in altari positum est, sacrificij. Quod exemplo vobis demõstrare volumus. Scio enim multos dicere: Quid iuuat animam in peccatis ex hoc mundo decedentem, etiamsi in hoc sacrificio mentio illius fiat? An enim si rex aliquis eos à quibus offensus est, in exilium pepulerit, posteà verò illorum propinqui coronam aliquam conficientes, pro his, qui sunt in supplicio, exulibus, eidem offerent, nónne condonationem aliquam suppliciorum ipsis dederit? Ad eundem modum & nos, pro defunctis precationes adhibentes, quamuis sint peccatores, non quidem coronam plectimus, sed Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis & illis eum qui est benignissimus, propitium reddamus. Posteà dicitis illam orationem, quam Saluator suis discipulis tradidit, cum pura conscientia patrem nuncupantes Deum, atque dicentes: Pater noster qui es in cælis &c. Sacerdos autem posteà dicit: Sancta sanctis. Vos deindè respondetis: Vnus sanctus, vnus Dominus Iesus Christus. Audistis deincèps diuina quadam melodia psallentem, atque ad sacrorum mysteriorum communionem vos adhortantem: Gustate & videte, quòd Christus est Dominus &c.

Quæ fiant & dicantur in Sacrificio Missæ.

Cultus incruentus.

Memoria sanctorum in Missa.

Memoria defunctorum.

Maximũ animarum iuuamen.

Sacrificium propitiatorium.

Psal. 33.

12. CLEMENS Pontifex & martyr epistola secunda ad fratrem Domini: De vasis sanè sacris ità gerendum est: Altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur: quoniam non licet ea, quæ in sanctuario fuerint, malè tractari, sed incendio vniuersa tradantur. Cineres quoquè eorum in baptisterio inferantur, vbi nullus transitum habeat, aut in pariete, aut in fossis pauimentorum iactentur, nè introeuntium pedibus inquinentur. Nemo per ignorantiam clericus palla mortuum credat obuoluendum, aut Diaconus scapulas operire velit, quæ fuit in altari, aut certè quæ data est in mensam Domini. Qui hæc fecerit, vel leuiter quasi nihil & negligenter habuerit diuina mysteria, Diaconus triennio, sexq; mensibus à Dominico alienus erit altari, graui percussus anathemate. Quòd si clericum presbyter non commonuerit, decem annis & quinque mensibus excommunicatus sit, propterea quòd de Dominicis sacramentis subiecta sibi non commonuerit ministeria, & posteà cum grãdi humilitate matri reconcilietur Ecclesiæ. Pallas verò & vela, quæ in sanctuarij sordidata fuerint ministerio, diaconi cum humilibus ministris iuxta sacrarium lauent, non eijcientes foràs à sacrario velamina Dominicæ mensæ, nè fortè puluis Dominici corporis malè decidat à sindone foris abluta, & erit hæc operanti peccatum: idcircò intra sacrarium ministris præcipimus, hęc sancta cum diligentia custodire. Sanè peluis noua comparetur, & præter hoc nihil aliud tangat. Sed nec ipsa peluis velis apponatur lauandis, nisì quæ ad Dominici altaris cultum pertinẽt. Pallæ altaris solæ in ea lauentur, & in alia, vela ianuarum. De velis autem ianuarum, cura sit Ostiarijs ex admonitione Maiorum, nè quis negligens aut ignarus, ad velum ianuæ domus Domini, manus inconditè tergat: sed statìm coercitus, discat omnis homo, quia velum atrij domus Domini sanctum est.

Quanta in veneratione habenda ea, quibus vtitur Ecclesia in altari.

Puluis Dominici corporis.

13. BEDA libro primo historiæ Anglicanæ, capite vigesimonono: Præterea idem Papa Gregorius Augustino Episcopo, quia suggesserat ei multam quidẽ sibi esse messem, sed operarios paucos, misit cum præfatis legatarijs suis plures cooperatores ac verbi ministros: in quibus primi & precipui erant Mellitus, Iustus, Paulinus, Rufinianus, & per eos generaliter vniuersa, quæ ad cultum erant ac ministerium Ecclesiæ necessaria, vasa videlicet sacra, & vestimenta altarium: ornamenta quoquè ecclesiarum, & sacerdotalia vel clericalia indumenta, sanctorum etiam Apostolorum ac martyrum reliquias, necnon & codices plurimos. Misit etiam literas, in quibus significat se ei pallium direxisse, simul ei insinuat qualiter Episcopos in Britannia constituere debuisset.

Necessaria ad ministerium Ecclesiæ mittit in Angliam B. Gregorius.

Pallium Episcoporum.

14. CYPRIANVS epistola sexagesimasexta ad Clerum & plebem Furnitanorum: Episcopi anteccssores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt nè quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret: ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur, neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideò Victor cùm contra formã nuper in cõcilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterũ ausus sit tutorem constituere, nõ est quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine

PRO DEFVNCTIS. lib. 1. epist. 9.

Sacrificiũ altaris pro defunctis.

Digitized by Google

mine eius in Ecclesia frequentetur, vt sacerdotum decretum religiosè & necessariè factum seruetur à nobis: simul & cæteris fratribus detur exemplum, nè quis sacerdotes & ministros Dei, altari eius & Ecclesiæ vacantes, ad seculares molestias deuocet. obseruari enim decæterò poterit, nè vltrà hoc fiat circa personam clericorum, si quod nunc factum est, fuerit vindicatum.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaprima in priorem epistolam ad Corinthios: Abierit mortuus peccator sanè, gaudere decet, peccata impedita esse, & non accumulatum malum, niti** quantùm fieri potest, vt iuuetur non lachrymis, sed prece, supplicationibus, eleemosynis, oblationibus. Non est temerè hoc excogitatum, nec frustrà memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro istis agnum illum iacentem & peccata mundi tollentem deprecantes, sed vt his consolatio hinc aliqua fiat. Nec temerè qui altari assistit, inter horrenda mysteria clamat, Pro omnibus in Christo dormientibus, & pro his qui memoriam celebrant illorum. Nam nunquàm ista fiant, neque hæc dicatur, si pro illis commemorationes non fierent. Neque enim scena iam amplius nostra sunt, sed spiritus ordinatione fiunt. Opitulemur igitur his fratres, memoriam pro ipsis faciamus. Nam si Iobi illius liberos patris victima purgauit: quid dubites, è nobis quoquè, si pro dormientibus offeramus, solatij quiddam illis accessurum? Gratificari Deus propter alios alijs solet, quod Paulus hîc ostendit: Vt ex multis, inquit, personis, pro dono in nos collato, per multos gratiæ pro nobis agantur. Nè defatigemur mortuis auxilium ferendo, preces pro ipsis offerendo: communis totius orbis victima preces sunt. Hinc pleni fiducia, pro toto etiam orbe supplicamus, inter martyres, inter confessores, inter sacerdotes mortuos recensemus. Vnum enim corpus omnes sumus, sint membra licèt alia alijs illustriora, vndiquè veniam ipsis impetrare licet, precibus pro ipsis effusis, muneribus datis, consortio eorum, inter quos velut commune corpus referuntur. Quid ergò doles? quid lachrymaris? cùm impetrandæ mortuo venię tot extent rationes?

3. IDEM homilia vigesimaprima in Acta Apostolorum: Non frustrà oblationes pro defunctis fiunt, non frustrà preces, non frustrà eleemosynæ. Hæc omnia spiritus disposuit, volens vt nos mutuum iuuemus. Vide enim, vtilitatem accipiet ille per te, & tu per illum, contemptis opibus inductus es ad faciendum aliquid generosum: & tu illi salutis, & ipse tibi eleemosynæ factus est author. Nè dubita, quia erit aliquis fructus suauis. Non temerè diaconus clamat: Pro his qui defuncti sunt in Christo, & pro his qui memoriam illorum faciunt. Non diaconus est qui talem illam vocem emittit, sed spiritus: non sanctus, inquam, sed donum. Quid dicis? In manibus est hostia, & omnia proposita sunt benè ordinata, adsunt angeli, adsunt archangeli, adest filius Dei, cum tanto horrore adstant omnes, adstant illi clamantes omnibus silentibus, & putas temerè hæc fieri? Igitur & alia temerè, & quæ pro ecclesia, & quæ pro sacerdotibus offeruntur, & quæ pro plenitudine ac vniuersitate? Absit. Sed omnia cum fide fiunt.

4. IOANNES Damascenus in oratione, Quòd ij, qui cum fide ex hac vita excesserunt, viuorum Missis & beneficijs iuuentur: Porrò autem Verbi discipuli atque conspectores, à quibus orbis vniuersus captus est, illi inquam Saluatoris discipuli, ac diuini Apostoli, vt in tremendis ac puris vitamq; afferentibus mysterijs, eorum, qui cum fide diem vitæ extremum clausissent, memoria fieret, instituerunt. Quod etiam firmè atque constanter, ac sine vlla controuersia Catholica & Apostolica Ecclesia, ab extremis finibus ad extremos vsque fines, ab eo tempore ad hûc vsque diem semper retinuit, ac tantisper dum mundus hic erit, retinebit. Nec verò inconsideratè ac temerè & sine ratione hoc ab illis est institutum. Neque enim quicquam, quod vtilitate careat, Christianorum religio, quæ ab omni errore aliena est, susce pit, fixúmque semper ac stabile retinuit: sed frugifera omnia, Deóque grata, atque accepta, maioremq; in modum vtilia, atque ità comparata, vt maxima ex ijs salus oriatur. Et infrà: Quin magnus quoquè Athanasius in elegantissima illa Oratione, quam de ijs, qui è vita discesserunt, edidit, his verbis vtitur: Etiamsi in aëre collocatus sit ille, qui cum pietate diem vitæ extremum egit, tamen implorata Christi Dei ope oleum ac ceram ad ipsius sepulcrum accendere nè recuses. Grata enim & accepta hæc Deo sunt, ingensq; ab eo præmium referunt. Oleum enim ac cera holocausti instar sunt: incruentum autem sacrificium, Deum placat. Beneficentia denique erga pauperes, bonæ omnis remunerationis incrementum est. Quamobrem ei, qui pro defuncto oblationem facit, &c. Nam & diuinarum rerum præcones Apostoli, & sacri magistri, & Spiritu sancto inspirati Patres, ac numine diuino, quantum fas est, correpti, potentiæq; ipsius, quæ hominem extrà se rapit, vtcunquè participes effecti, diuino ore, vti Deo gratum erat, ista omnia, hoc est Missas & preces, ac psalmorum cantus, anniuersariásque eorum, qui morte prærepti sunt, commemorationes instituerunt, atque sanxerunt. Quæ quidem ad hunc vsque diem benigni Dei gratia, ab ortu Solis vsque ad occasum & Septentrionem ac Meridiem, in Domini Dei, qui regitum in reges imperium obtinet, laudem atque gloriam augentur, ac nouis subindè accessionibus amplificantur.

5. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo: In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed & si nusquàm in scripturis veteribus omninò legeretur, non parua tamen est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, authoritas: vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.

6. ITEM de verbis Apostoli, sermone trigesimosecundo, alijs est trigesimusquartus, capite primo: Pompa funeris, agmina exequiarũ, sumptuosa diligentia sepulturæ, monimentorum opulenta constructio, viuorum sunt qualiacunque solatia, nõ adiutoria mortuorum. CAPITE secundo: Orationibus verò sanctę Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quę pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari: vt cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditũ, vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur oretur, ac pro illis quoquè id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur?

7. ET libro nono Confessionum, capite vndecimo: Et mox ambobus, (mihi & fratri meo) Ponite, inquit, (Monica) hoc corpus vbicunquè, nihil vos eius cura conturbet: tantùm illud vos rogo, vt ad Domini altare memineritis mei vbi fueritis.

8. ITEM capite duodecimo, de eadem matre sua Monica loquens: Cùm eccè corpus elatum est, imus & redimus sine lachrymis. Nam neque in eis precibus quas tibi fudimus, cùm offerretur pro ea sacrificium pretij nostri, iam iuxta sepulcrũ posito cadauere, priusquàm deponeretur, sicut illic

Iumantur oblationibus.

Memoria mortuorum in sacris mysterijs.

Iob 1.

Solatiũ mortuorum ex oblatione. 2. Cor. 1.

Communis totius orbis victima.

Oblationes, preces & eleemosynæ pro defunctis.

Memoria mortuorum in Missa ab Apostolis profecta.

Athanasij eadem de re testimonium.

Oleum & cera ad sepulcrum accendenda.

Anniuersaria mortuorum commemorationes ab Apostolis institutæ.

2. Mach. 12.

Nota.

Sacrificio salutari nõ dubitandũ adiuuari mortuos.

Nota.

Memoria defuncti ad altare.

Pro Monica sacrificium precij nostri oblatum.

Digitized by Google

illic fieri ſolet, nec in eis precibus ego fleui, ſed toto die grauiter in occulto mœſtus eram.

Memoriã ſui ad altare fieri petijt.

9. PRAETEREA capite decimotertio: Non iſta mandauit (Monica) nobis, ſed tantummodò memoriam ſui ad altare tuum fieri deſiderauit, cui nullius diei prætermiſſione ſeruierat, vndè ſciret diſpenſari victimam ſanctam, qua deletum eſt

Coloſ. 2.

chirographum quod erat contrarium nobis, qua triumphatus eſt hoſtis computans delicta noſtra, & quærens quid obijciat, & nihil inueniens in illo in quo vincimus.

Argumenta Aerij hæretici.

10. EPIPHANIVS contra Aërium, hæreſi ſeptuageſimaquinta: Deindè, qua ratione poſt mortem nominatis (inquit Aërius) nomina mortuorum? Orat enim, inquit, viuens, aut diſpenſationem facit, quid profuerit mortuo? Si verò omninò preces eorum, qui hîc ſunt, proſunt illis qui iſthic ſunt, igitur nemo ſit pius, neque boni quicquam faciat, ſed acquirat amicos quoſdam per quem vult modum, aut per pecunias perſuadens, aut amicis id in obitu demandans, & orent pro ipſo, vt nè quid illic patiatur, neque immedicabilia peccata ab ipſo perpetrata requirantur. Ad quę

Reſpõſio Epiphanij.

poſteà reſpondens Epiphanius, ità ait: De eo verò, quòd proferantur nomina vita defunctorum, quid hoc magis fuerit vtile? quid hoc commodius & magis admiratione dignum? quod credunt præſentes, quòd hi qui deceſſerunt, viuunt, & non ſunt nulli, ſed ſunt & viuunt apud Dominum: & vt pientiſſimam prædicationem recenſeam, quod ſpes eſt orantibus pro fratribus velut qui in peregrinatione ſint. Proſunt autem & preces pro ipſis fientes, etiamſi totam culpam non abſcindant. Verumenimuerò eò quòd nos ſæpè dum in mundo ſumus, fallimur & erramus, tum inuiti, tum voluntariè, quo id quod perfectius eſt ſignificetur, &

Pro peccatoribus memoria fit in ſacro.

pro iuſtis, & pro peccatoribus memoriam facimus: pro peccatoribus quidem miſericordiã Dei implorantes, pro iuſtis verò & Patribus, & Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Euangeliſtis, martyribus ac confeſſoribus, Epiſcopiſq; & Anachoretis, & pro vniuerſo ordine, vt Dominum Ieſum Chriſtum ab hominum ordine ſeparemus, per honorem, quẽ ipſi exhibemus, & vt adorationem ipſi præſtemus, illud mente voluentes, quòd Dominus non eſt alicui homini adæquatus, etiamſi milliès, & vltra, in iuſtitia degat vnuſquiſque homo. Et poſt pauca: Deindè verò rursùs ad propoſiti argumenti conſequentiam deueniam, quòd

Ex Traditiõe à patribus accepta pro mortuis iſta præſtantur.

Eccleſia neceſſariò hoc perficit, traditione à Patribus accepta. Quis autem poterit ſtatutum matris diſſoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit, Audi fili ſermonem patris tui, & nè repudies ſtatuta matris tuę: oſtendens per hoc quod & in ſcripturis & ſine ſcripto docuit pater, hoc eſt Deus, & vnigenitus, & ſpiritus ſanctus. Mater autem noſtra Eccleſia habet ſtatuta in ſe poſita, indiſſolubilia, quæ diſſolui non poſſunt. Quum itaque ordinata ſint in eccleſia ſtatuta, & benè ſe habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus eſt rursùs etiam hic ſeductor. Sed & hoc relicto, velut ſcarabæo, aut cantharide, aut bupreſti animalculo, per eccleſiaſticum fundamentum & Dei potentiam conculcato, ad reliquas conſequenter procedamus, Deum auxiliarium inuocantes.

PROPITIATORIVM. Luc. 22.

1. M. CYPRIANVS in ſermone de cœnâ Domini: Ex quo à Domino dictum eſt: Hoc facite in meam commemorationem, hæc eſt caro mea, & hic eſt ſanguis meus, quotieſcunquè his verbis & hac fide actum eſt, panis iſte ſubſtantialis & calix

Vtilitas huius ſacrificij.

benedictione ſolenni ſacratus, ad totius hominis vitam ſalutemq; proficit, ſimul medicamentum & holocauſtum ad ſanandas infirmitates & purgandas iniquitates exiſtens.

2. IACOBVS in ſua Liturgia: Noſtras animas ſanctifica, corporaq; & ſpiritus, necnon cogitationes noſtras ad pietatem conuerte, vt pura conſcientia tibi dona offeramus, munera, fructuum oblationes, vt ea deleantur delicta, quæ admiſimus, & vt toti populo tuo ſis propitius. Ibidem: Vt tibi grato & diuino oblato ſacrificio, digni abs te habeamur vita æterna. Item: Nè auerſeris nos peccatores, verendum hoc & incruentum ſacrificium attrectantes. Supplicamus & imploramus bonitatem tuam, nè myſterium hoc quod ad ſalutem nobis diſpenſatum eſt, in condemnationem populo ſit: ſed in abolitionem peccatorum, ac animarum & corporum renouationem, &c. Admitte nos accedentes ad ſanctum tuum altare, ſecundùm multitudinem miſericordiæ tuæ, vt digni ſimus, qui offeramus tibi munera, & ſacrificium pro nobis, & pro ijs, quæ populus per ignorantiam admiſit: dáque nobis, Domine, vt tibi cum omni metu, ac pura conſcientia hoc ſacrificium ſpiritale atque incruentum offeramus, quod vbì admiſeris in ſanctum, ſupercæleſte, ac intellectuale tuum altare, in odorem ſuauitatis ſpiritalis, viciſsìm mitte nobis gratiam ſpiritus tui ſanctiſſimi. ô Deus, reſpice in nos, & ad noſtrum hoc rationale obſequium intuere, idq; accipe, vt Abel dona accepiſti, Noë ſacrificia, Moyſis & Aaronis ſacerdotia, Samuelis pacifica, Dauidis pœnitentiam, Zachariæ incẽſum: vt de manu Apoſtolorum tuorum verum hunc cultum accepiſti, ità quoquè è manibus noſtris qui peccatores ſumus, recipe munera hæc propoſita per tuam benignitatem: & fac vt oblatio noſtra grata & acceptabilis ſit, per ſpiritum ſanctum ſanctificata, in propitiationem peccatorum noſtrorum, & eorum quæ populus per ignorantiam admiſit, & in requiẽ animarum

Pro defunctis.

eorum, qui ante nos dormiũt, vt & nos abiecti, & peccatores, & indigni ſerui tui, digni habiti, qui ſine dolo miniſtremus ſancto altari tuo, mercedem accipiamus fidelium & prudentium diſpenſatorũ, gratiamq; inueniamus & miſericordiam in die illa tremẽda retributionis tuæ iuſtæ & bonę. Et nonnullis interiectis: Miſerere noſtrî: quandoquidem veremur ac tremimus, cùm tuum ſanctum altare nobis accedendum eſt, & offerendum ſacrificium hoc verendum & incruẽtum pro noſtris peccatis, & pro ijs quæ populus per ignorantiam admiſit.

Propitiatorij pro viuis.

3. BASILIVS Magnus in Liturgia ſua: Da Domine & pro omnibus noſtris peccatis, & populi tui ignorantia, acceptabile & ſuſceptibile fieri ſacrificium noſtrum in cõſpectu tuo. Ibidẽm: Suſcipe nos appropinquantes ſancto altari tuo, ſecundùm multitudinem miſericordiæ tuæ, vt ſimus digni offerre tibi rationabile iſtud, & abſque ſanguine ſacrificium pro noſtris peccatis & populi ignorantia.

4. CHRYSOSTOMVS in Liturgia ſua: Fac nos dignos vt offeramus tibi deprecationes, & ſupplicationes, & ſacrificia immaculata pro populo tuo. Et poſt pauca: Miniſtrare tibi, magnum ac formidandum etiam ſupercæleſtibus virtutibus. Attamen propter ineffabilem & immenſam tuam humanitatem intrepidè & irreuocabiliter factus es homo, & ſummus pontifex noſter. Sacrificiorum ritum inſtituiſti, ac ſolennis huius & immaculati ſacrificij celebrationem nobis tradidiſti, tanquàm Dominus omnium. Reſpice ad me peccatorem, vt aſſiſtã ſanctæ tuæ huic menſæ, conſecrem ſanctum & immaculatum tuum corpus & precioſum ſanguinem. Tu enim es qui offers, & offerris, & accipiens, & dans, Chriſte Deus noſter. Et nonnullis interiectis: Domine Deus omnipotens, ſolus ſanctus, qui ſuſcipis hoſtiam laudis ab ijs qui te inuocãt in toto corde, ſuſcipe preces noſtras, & offer ſancto altari tuo: & fac nos dignos offerre tibi dona, & ſacrificium ſpiritale pro noſtris peccatis, atque ignorantijs populi, & præſta, vt inueniamus gratiam in cõſpectu tuo, vt fiat acceptabile ſacrificium noſtrũ, & inhabitet ſpiritus

Pro quibus offeratur.

gratiæ

Digitized by Google

gratiæ tuæ bonus super no-, & super hæc apposita sacramenta, & super omnem populum. Et nonnullis interpositis; Amplius obtulimus tibi hanc rationabilem hostiam, pro orbe, pro sancta catholica & apostolica Dei Ecclesia, & ijs qui casta in conuersatione ac sobria degunt. Pro fidelissimis & Deo dilectis Imperatoribus nostris, & toto palatio, & omni exercitu eorum.

5. MARTIALIS in epistola ad Burdegalenses, capite tertio: Quod Iudæi per inuidiam &c. vt suprà, C. testimonio decimo.

Pro suis & populi peccatis offert episcopus.

6. HIERONYMVS in caput primum epistolæ ad Titum: Quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidiè pro suis populiq; peccatis, illibatas Deo oblaturus est victimas?

7. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite quadragesimooctauo: Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cælestibus. Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus, nunc Christus offertur: sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert se ipse quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat. Hîc in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hîc ergò in imagine ambulamus, in imagine videmus: illic facie ad faciem, vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.

Offertur vt peccata dimittat.

Intellige de aliena specie

8. IDEM in psalmum trigesimumoctauum: Vidimus principem sacerdotem ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, vt possumus, sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium: etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerre: tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur. Immò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium, quod offertur.

Sacerdotum est pro populo offerre sacrificium.

Christi corpus in terris offertur.

9. ALEXANDER primus Pontifex & martyr, in epistola prima ad omnes Orthodoxos, capite quarto: In Sacramentorum oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, &c. vt suprà, I. testimonio primo. Ac deindè: Crimina atque peccata, oblatis his Domino sacrificijs delẽtur. Idcircò & passio eius in his commemoranda est, qua redempti sumus, & sæpiùs recitanda, atque hæc Domino offerenda. Talibus hostijs delectabitur & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in sacrificijs maius esse potest, quàm corpus & sanguis Christi. Nec vlla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit. Quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda. Et sicut potior est cæteris, ità potiùs excoli & venerari debet.

Matth. 26. Crimina delentur.

Placabitur Dominus, & peccata ingẽtia dimittet.

10. IDEM epistola secunda ad omnes Episcopos: Quos in ordine Apostolatus constitui voluit, ipsi pro populo interpellant, & populi peccata comedunt, quia precibus suis & oblationibus ea delent atque consumunt.

Osee 4.

11. GREGORIVS Nazianzenus oratione tertia, quæ est prima in Iulianum Imperatorem: Atque hinc quidem facinora sua auspicatur, quemadmodùm narrant, qui ipsius arcanis gloriantur (Proh in quos sermones incurrere cogor?) impuro & nefario sanguine Lauacrum extergit, initiationi nostræ execrabilem initiationem opponẽs, sus videlicet in cœno prouoluta, sicut est in prouerbio: manusq; suas profanat, vt nimirùm eas ab incruento sacrificio, per quod nos Christo ipsiusq; passionibus & diuinitati communicamus, eluerat ac repurgaret.

Incruento sacrificio Christi passionibus & diuinitati communicamus.

12. AVGVSTINVS sermone quarto de Innocentibus: Quid reuerentius, quid honorabilius dici potest, quàm sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum est: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech? Rectè sub altario iustorum animæ requiescunt, quia super altare corpus Domini offertur. Nec immeritò illic iusti vindictam sanguinis postulant, vbi etiam pro peccatoribus Christi sanguis effunditur. Conuenienter igitur, & quasi pro quodam consortio ibi martyribus sepultura decreta est, vbi mors Domini quotidiè celebratur, sicut ipse ait: Quotiescũquè hæc feceritis, mortem meam annunciabitis, donèc veniam: scilicet vt qui propter mortem eius mortui fuerant, sub sacramenti eius mysterio requiescant.

Psal. 109.

Pro peccatoribus in altari Christi sanguis effunditur.

1. Cor. 11.

13. TERTIVM concilium Braccarense, capite primo: Cùm omne crimen atque peccatum, oblatis Deo sacrificijs delcatur, quid decæterò pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur?

Omne crimẽ deletur.

14. GREGORIVS homilia trigesimaseptima in Euangelia: Singulariter nanque ad absolutionem nostram oblata cum lachrymis & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur: quia is qui in se resurgens à mortuis, iam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterùm patitur. Nam quotiès ei hostiam suæ passionis offerimus, totiès nobis ad absolutionem nostram, passionem illius reparamus. Multos, vt arbitror, vestrùm, fratres charissimi, contigit nôsse hoc, quod volo ad memoriam vestram narrando reuocare. Non longè à nostris fertur temporibus factum, quòd quidam ab hostibus captus, longè transductus est. Cúmque diù teneretur in vinculis, eum vxor sua, cùm ex eadem captiuitate non reciperet, extinctum putauit. Pro quo iam velut mortuo hostias hebdomadibus singulis curabat offerre. Cuius totiès vincula soluebantur in captiuitate, quotiès ab eius coniuge oblatæ fuissent hostiæ pro animæ eius absolutione. Non longo pòst tempore reuersus, admirans valdè, suæ indicauit vxori, quòd diebus certis hebdomadibus singulis eius vincula soluebantur. Quos videlicet dies eius vxor atque horas discutiens, tunc eum recognouit absolutum, cùm pro eo sacrificium meminerat oblatum. Hinc ergò, fratres charissimi, hinc certa consideratione colligite, oblata à nobis hostia sacra quantùm in nobis soluere valeat ligaturam cordis, si oblata ab altero, potuit in altero soluere vincula corporis.

Applicatur nobis sacrificium cruentum.

Vide etiã lib. 4. dial. ca. 57.

Vincula soluta per oblationẽ sacrificij.

Soluit ligaturã cordis.

15. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite secundo: Et quoniam in diuino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruentè immolatur, qui in ara Crucis semel seipsum cruentè obtulit: docet sancta Synodus, sacrificium istud verè propitiatorium esse, per ipsumq; fieri, vt, si verò corde & recta fide, cum metu ac reuerentia, contriti ac pœnitentes, ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata, etiam ingentia, dimittit. vna enim eademq; est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa. Cuius quidem oblationis, cruentæ inquam, fructus per hanc incruentam vberrimè percipiuntur: tantum abest, vt illi per hanc quouis modo derogetur. Quare non solùm pro fidelium viuorũ peccatis, pœnis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo nondùm ad plenũ purgatis, ritè, iuxta Apostolorum traditionem, offertur. Ibidẽ, canone tertio: Si quis dixerit, Missæ sacrificium tantùm esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in Cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti: neque pro viuis & defunctis, pro peccatis, pœnis satisfactio-

Propitiatorium est.

Quomodò crimina & ingentia peccata deleat.

Fructus huius Sacrificij.

Propitiatorium.

factionibus, & alijs neceſſitatibus offerri debere, anathema ſit.

INCRVENTVM.

1. N. CONCILIVM Epheſinum in epiſtola ad Neſtorium, vt ſuprà, quæſtione quarta, litera A. teſtimonio ſexto.

2. SECVNDA ſynodus Nicena, actione ſexta, tomo tertio, vt ſuprà ibidèm, A. teſtimonio ſeptimo.

3. AVGVSTINVS contra Fauſtum libro vigeſimo, capite vigeſimoprimo, vt ſuprà, hac eadem quæſtione, A. teſtimonio duodecimo.

4. AD Epeſios quinto: Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis.

5. AD Hebræos decimo: Vna enim oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos.

6. EXODI duodecimo, vt ſuprà, D. teſtimonio quarto.

7. MARCI decimoquarto: Et primo die azymorum quando Paſcha immolabant, dicunt ei diſcipuli.

8. EVSEBIVS de demonſtratione euangelica libro primo, capite decimo, vt ſuprà, C. teſtimonio ſecundo.

9. GREGORIVS Naziãzenus oratione quarta, quæ ſecunda eſt in Iulianũ Imperatorem: Non iam filios ſuos & filias ſuas dæmonijs immolabunt; quod olim Iſraeli à Prophetis obijciebatur. Pſal. 105. Sed quid hæc colligo? Ad præſentia & noſtra me conuertam. Non iam in ſacras noſtras ædes prauos oculos inijcient: non iam aras à puriſſimo & incruento ſacrificio nomen habentes ſceleſto ſanguine contaminabunt: nec loca non adeunda per impia altaria probro ac dedecore afficient. Non iam ſacrilega manu votiua dona diripient & profanabunt, impietatem auaritia cumulantes. Non iam Presbyterorum canitiem, Diaconorum ſanctitatem, Virginum pudorem contumelia perfundent.

Aras à puriſſimo & incruento ſacrificio nomen habentes.

Offerunt ſacerdotes ſacra ſiue ſacrificia incruenta.

10. IDEM in carmine ad Epiſcopos:

O qui ſacra Deo offertis non tincta cruore,
Clari cuſtodes animarum, quíque Tonantis
Figmentum manibus regitis mirabile veſtris,
Quíq; Deũ humano generi ſociatis in vnum,
Lux vitæ, fidei columen, fundamina mundi,
Doctores vitæ, nullo quæ clauditur æuo,
Chriſtiferi, ſolijs præclaris quíq; ſedetis
Sublimes.

11. ET in carmine ad Conſtantinopolitanos Epiſcopos, & ipſam Vrbem:

Incruenta ſacrificia offerunt.

O qui ſacra Deo offertis non tincta cruore,
Vnum in perſonis qui colitis q; tribus.

12. GREGORIVS Nyſſenus in Chriſti Reſurrectionem oratione prima: Qui poteſtate ſua cuncta diſponit, non ex proditione ſibi impẽdentem neceſſitatem, non Iudæorum quaſi prædonum impetum, non iniquam Pilati ſententiam expectat, vt eorum malitia ſit communis hominum ſalutis principium & cauſa, ſed conſilio ſuo anteuertit, & arcano ſacrificij genere, quod ab hominibus cerni non poterat, ſeipſum pro nobis hoſtiam offert, & victimam immolat, ſacerdos ſimul exiſtens, & agnus Dei, ille, qui mundi peccatum tollit. Quando id præſtitit? cùm corpus ſuum diſcipulis congregatis edendum, & ſanguinem bibendum præbuit, tunc apertè declarauit agni ſacrificium iam eſſe perfectum. Nam victimæ corpus non eſt ad edendum idoneum, ſi animatum ſit. Quare cùm corpus edendum & ſanguinem bibendum diſcipulis exhibuit, iam arcana, & non aſpectabili ratione corpus erat immolatum, vt ipſius myſterium peragẽtis poteſtati collibuerat. Et anima in illis erat, in quibus eadem ipſa poteſtas illam diſpoſuit, ſimul q; cum diuina virtute, quæ cum illa erat coniuncta, in ea regione cordis verſata eſt. Itaque ſi quis indè tempus incipiat dimetiri, cùm ſacrificium Deo factum eſt à Magno illo principe Sacerdotum, qui ratione, quæ nec verbis explicari, nec oculis perſpici potuit, ſe ipſum pro communi hominum ſalute tanquàm agnum obtulit, non recederet à veritate. Erat enim veſpera, cùm ſacrum illud corpus comederunt, quam quidem veſperam nox, quæ paraſceuen antecedit, excepit.

Arcano ſacrificij genere Chriſtus ſeipſum pro nobis hoſtiã offert in vltima cœna.

Idem ſacerdos & victima.

Matth 26.

Obtulit incœna pro cõmuni hominum ſalute, corpus ſuum tãquàm agnũ.

13. CYRILLVS Alexãdrinus epiſtola decima ad Neſtorium: Dum vnigeniti filij Dei, hoc eſt, Ieſu Chriſti, mortem ſecundùm carnem & reſurrectionem ex mortuis annunciamus, aſſumptionem q; in cælos confitemur, incruentum in Eccleſijs perficimus cultum, atque ità ad myſticas accedimus benedictiones ac ſanctificamur, participes facti ſanctæ carnis precioſiq; ſanguinis ſeruatoris noſtri omnium Ieſu Chriſti, nec vt communem carnem accipimus, &c.

Cùm corpus edendum diſcipulis exhibuit, iam erat immolatum arcana ratione.

14. IDEM in declaratione anathematiſmi vndecimi: Sanctum ac viuificum incruentum q; in Eccleſijs celebramus ſacrificium, nõ hominis alicuius nobis ſimilis & communis corpus: conſimiliter & precioſum ſanguinem eſſe, quod proponitur, credentes, ſed magis tanquàm proprium viuificantis verbi corpus & ſanguinem accipimus. Communis enim caro viuificare non poteſt. Et hoc ipſe ſeruator teſtatur, dicens: Caro non prodeſt quicquam. ſpiritus eſt qui viuificat. Quoniam enim verbi facta eſt propria, ob eam cauſam intelligitur, & eſt viuifica, ſicut ſeruator dicit: Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, etiam ille viuet propter me. Quia verò Neſtorius, & qui cum illo ſentiunt, myſterij huius virtutem temerè diſſoluunt, propterea, id q; meritò, conſtitutus eſt hic Anathematiſmus.

Vide I. tom. Concil. Incruentum in Eccleſijs ſacrificiũ celebratur, & quale ſit illud.

Ioan. 6.

Ibidèm.

15. GENESIS decimoquarto, vt ſuprà, D. teſtimonio tertio.

16. AD Hebræos ſeptimo, vt ſuprà, F. teſtimonio ſecundo.

17. PSALMO centeſimo nono, ibidèm teſtimonio primo.

18. HIERONYMVS in caput vigeſimum ſextum Matthæi: Poſtquàm typicum Paſcha fuerat impletum, & agni carnes cum Apoſtolis comederat: aſſumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paſchæ tranſgreditur ſacramentum, vt quomodò in præfiguratione eius Melchiſedech ſummi Dei ſacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipſe quoquè veritatem ſui corporis & ſanguinis repræſentaret.

Chriſtus ſecũdùm ordinem Melchiſedech, in vltima cœna obtulit. Geneſ. 14.

19. OECVMENIVS in caput quintum epiſtolæ diui Pauli ad Hebræos, ſuper ea verba, Tu es ſacerdos in æternum &c. Neque enim de ea, quæ ſemel à Deo facta eſt oblatio & hoſtia, dixiſſet, In æternum, ſed reſpiciẽs ad præſentes ſacrificos, per quos medios Chriſtus ſacrificat & ſacrificatur: qui etiam in myſtica cœna modum illis tradidit huiuſmodi ſacrificij.

Chriſtus per Sacerdotes exercet perpetuò ſacerdotium Melchiſedech.

20. SEDVLIVS libro tertio operis Paſchalis (vel iuxta aliorum ſectionẽ libro quarto) deſcribens mundationem decem leproſorum Lucæ 17.

Deniquè pontificũ princeps ſummus q; ſacerdos,
Quis niſi Chriſt' adeſt? gemini libaminis auctor,
Ordine Melchiſedec, cui dantur munera ſemper
Quæ ſua ſunt, ſegetis fructus, & gaudia vitis.

Chriſtus auctor ſacrificij Melchiſedechici.

21. CLAVDIVS Marius Victor libro tertio Commentariorum in Geneſin:

Melchiſedech, vinum q; & panẽ ab cæde reuerſo
Obtulerat, rex ille Salem, qui munere tali
Myſtica præmiſit ſummi libamina Chriſti:
Cuius de manibus ſumens Eccleſia corpus
Viuificum panem, cæleſti pota cruore eſt.

Oblatio Melchiſedech præfigurabat Chriſti ſacrificium Euchariſtiæ

1. O. AD Hebræos nono: Neque vt ſæpè offerat ſemetipſum quemadmodùm Pontifex &c. alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem ſemel in conſummatione ſeculorum ad deſtructionem peccati, per hoſtiam

REPETITIO OBLATIONIS.

ſuam

Digitized by Google

ſuam apparuit. Et quemadmodùm ſtatutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium: ſic Chriſtus oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata, ſecundò ſine peccato apparebit expectantibus ſe, in ſalutem.

2. ET capite decimo, vt ſuprà, N. teſtimonio quinto.

3. CHRYSOSTOMVS homilia decimaſeptima in epiſtolam ad Hebræos: Imperauit ſemper offerri, propter infirmitatem, vt & memoria peccatorum fieret: Quid ergò nos? Nónne per ſingulos dies offerimus? Offerimus quidem, &c. vt ſuprà hac eadem quæſtione, B. teſtimonio primo.

4. AVGVSTINVS epiſtola vigeſimatertia ad Bonifacium Epiſcopum: Nónne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo, & tamen in ſacramento non ſolùm per omnes Paſchæ ſolennitates, ſed omni die populis immolatur, nec vtiquè mentitur qui interrogatus eum reſponderit immolari?

Omni die immolatur.

5. THEOPHYLACTVS in capitis quinti ad Hebræos hæc verba ſcribens: Tu es ſacerdos in æternum &c. Dicant igitur Iudæi nobis, quiſnam fuerit alius ſacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech præter Chriſtum? Nónne omnes ſub lege fuerunt? Nónne omnes ſabbatum celebrabant, & victimas offerebãt? Manifeſtiſſimè igitur de Chriſto hoc dictum eſt. ſolus enim ille pane & vino ſacrificium conſecrauit, perindè ac Melchiſedech. Quî verò dixit, In æternum? Quoniam etiamnùm vnà cũ corpore quod pro nobis immolauit, apud Deum & Patrem intercedit &c. Vel quia quæ in ſingulos dies fit & futura eſt in perpetuum oblatio per Dei miniſtros, ipſum habet Pontificem & ſacerdotem Dominum, atque adeò ipſam hoſtiam, qui ſeipſum pro nobis ſanctificat, & frangitur & diſtribuitur. Quotiès enim hæc fiunt, mors Domini annunciatur.

Genes. 14.

Per miniſtros in perpetuũ offert Chriſtus.

1. Cor. 11.

6. IDEM in eiuſdem epiſtolæ capitis ſeptimi illa verba, Manet ſacerdos in perpetuum: Dicimus Chriſtũ cùm æternus ſit & immortalis, reuerà ſemper eſſe ſacerdotem. Nam & nunc quidem ſemper ſeipſum pro nobis offerre creditur per miniſtros ſuos.

7. ITEM in caput decimum ad Hebræos: Suboritur hîc quæſtio, Num & nos hoſtias incruentas offeramus? Cui reſpondemus, omninò: cæterùm memoriã facimus mortis Domini, eſtq; vna ipſa, non multæ, quandoquidem ſemel oblatus eſt. Nam eundem ſemper offerimus, immò potiùs memoriam illius oblationis facimus, qua ſe ipſe obtulit, ceu iam nunc facta ſit. Proindè vnum eſt ſacrificium. Nam quod ad quæſtionem attinet, poſtquàm multis in locis offertur, nũ igitur multi Chriſti erunt? nequaquàm, ſed vnus eſt vbiquè, & hîc plenus, & illic plenus & perfectus, vnumq; corpus. Quemadmodùm enim in multis locis oblatus Chriſtus vnum corpus eſt, & non multa corpora, ſic & vnum ſacrificium. Nam illam hoſtiam offerimus, quæ tum eſt oblata: illic autem alius erat qui herì oblatus erat, agnus fortaſsè, à victima quæ hodiè offertur, nec velutì commemoratio erat heſternæ oblationis, qui hodiè offerebatur agnus, ſed ipſe per ſeipſum ſacrificium perficiebat.

Nõ repugnat noſtra oblatio vnicæ iſti oblationiq; ſemel in cruce peracta eſt

Vnum eſt ſacrificium.

In veteri lege erat ſemper alia hoſtia.

8. OECVMENIVS in quintum caput epiſtolæ ad Hebræos, vt ſuprà, N. teſtimonio decimonono.

9. PHOTIVS apud Oecumenium in eundem locum: Quia etiam Chriſtus ſine ſanguine hoſtiam obtulit, deindè poſtmodùm ſuum ipſius etiam corpus: propterea aptè dictum eſt, Chriſtum eſſe ſacerdotem ſecundùm ordinem Melchiſedech.

Cur ſacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech.

10. IDEM Oecumenius in caput ſeptimum ſuper illa verba, Manet ſacerdos in perpetuum: Eo modo perpetuitatem accipito, quo & cætera: Aut quòd etiam modus ſacerdotij Melchiſedech (nõſti autem quid dicam) in perpetuum maneat.

11. ITEM in eiuſdem epiſtolæ caput decimum: Qui multas, inquit Apoſtolus, & eaſdem ſingulis annis offerunt hoſtias, perficere nequeũt illos, qui ſecundùm legem cõuerſantur. Quid ergò? An ne nos ſemper offerimus hoſtias ſanguine carentes? Sed vnius eiuſdemq; mortis Chriſti memoriam facimus, & vnum Chriſti corpus ſemper edimus. Non enim nunc quidem vnius Chriſti, aliàs verò alterius, ſed ſemper eiuſdem: Iudæorum verò hoſtiæ varias habebant victimas, nempe oues, boues, capras: ideò multæ ſunt hoſtiæ: noſtræ verò quanquàm actione multæ ſint, vnica tamen eſt poteſtate.

Noſtra hoſtia eadem.

12. MALACHIAE primo, vt ſuprà, G. teſtimonio quinto.

13. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo, epiſtola ſecunda: Iam illud, quod non modò ab incredulis opponitur, ſed & à fidelibus quæritur, cur hoc ſacrificium toties iteratur, cùm Chriſtus ſemel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata ſufficiat; maximè cùm non hîc aliud, & ibi aliud, ſed hîc & ibi idem prorſus ſacrificium, hoc eſt, idẽ Chriſtus offeratur; videndum eſt. Si enim illud in cruce ſuffecit, ſuperfluũ hoc in altari videtur. Sed non eſt ſuperfluum: quia certa de cauſa à Dei filio (qui eſt iuxta Apoſtolum Dei ſapientia) factum & traditum eſt. Quę ſapientia, quia ſummè rationabilis, immò totius rationis fons & perfectio eſt, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vndè cùm hoc dixit, cùm hoc ſacramentum ſuis tradidit, non abſque certa ratione (vt certum eſt) fecit. Quę ſola ratio omnibus ſatisfacit, quicunq; Chriſtum huius ſacramenti authorem, Deum & Dei eſſe ſapientiam credũt. Placuit tamen largitori tãti muneris, cauſam reddere tantæ largitionis. Quam cauſam, dãdo ipſum ſacramentum, aperuit. Nam poſtquàm dixit, Hoc facite: ſtatìm addidit, in meam commemorationem. Hęc eſt ergò cauſa ſacramenti; cõmemoratio Chriſti. Nouerat Saluator quid fecerat, quid facturus erat propter hominem: nouerat ſingulare opus, quod geſſerat induendo hominem: nouerat ſtupendum, quod geſturus erat moriẽdo propter hominem. Sciebat hoc ſe opere ſaluaturum hominem: ſed abſque huius operis dilectione, nullum ſaluari poſſe hominem. Sciebat quia humanitatis & mortis ſuæ opus, ſicut ſuper omnia opera ſua ſummè celebratũ: ſic mortalibus, pro quibus fiebat, ſummè erat commendandum. Commendandum erat, vtpotè cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro ipſis triſtabatur, cuius nouiſſimè mors illorum vitæ miniſtrabatur. Hoc certè ſolenniter commendandum erat, vt Chriſtus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquàm perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus ſeruari non poterat, memoria pereunte: nec fugax memoria diù retineri valebat, niſi ſigno congruo apparente. Nè igitur à corde fugeret, quod maximè cordi ineſſe oportebat, ſigno rei congruente velutì ſune inſolubili colligata eſt cordi memoria: quo fortiter vinciente, ſemper redemptus redemptionis precium cogitaret; indeq; redemptori agens gratias, fide quæ per dilectionem operatur, nequaquàm ſe ingratum tantæ gratiæ demoſtraret. Et poſſet quidem mentibus humanis huius rei vtcunquè abſque ſigno viſibili ineſſe memoria, ſicut multarum rerum tam diuinarum quàm humanarum recordatio, fama, lectione, doctrina, in eis, aut gignitur, aut conſeruatur: ſed quia iuxta quendam, Segniùs irritant animos demiſſa per aurem, Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus. & res tanta erat, vt ad eam cogitandam, amandam, amplectendam, non ſegniter, ſed inſigniter humani animi mouendi eſſent

Sacrificium altaris nõ eſt ſuperfluum. 1. Cor. 1.

Ratio cur legis nouæ ſacrificium toties iteretur.

Horatius.

Digitized by Google

sent: dignum & iustum fuit, vt humanitatis & mortis Christi memoria, non tantùm auditu per aures, sed etiam visu per oculos iuuaretur. Ea de causa signum hoc à Christo propositum est, quod ità signum est, vt sit tamen idem quod significat. Item: Ità verò est idem quod signat, vt quantum ad corpus, id est, ad veritatem carnis & sanguinis Christi pertinet, sit idem quod signat. Neque enim ibi Christus, vt olim, dolores aut mortem patitur, cùm tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cùm licèt inuiolabiliter in altari frangitur, diuiditur, comeditur: cum his & quibusdam alijs signis, inquantùm fieri potest, mors Domini maximè repræsentatur. Vndè, sicut dixi, quantum ad veritatem corporis & sanguinis Christi pertinet, est idē quod signat, quam tamen maximè signat. Maximè autem dixi: quia hoc apertissimè Apostolus dicit in versu quem suprà commemoraui. Quoties (ait) manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis. Et post pauca: Quæ memoria amorem excitans, de animi recessibus mala omnia effugaret, virtutibus vniuersa repleret: sicq; quotidiè per hoc sacramentum innouans redemptionem, quotidianam pœnitentibus peccatorum gigneret remissionem. Soluit quidem & plenè tollit peccata mundi agnus Dei in cruce immolatus: nec tamen idcircò (vt dixi) superfluus est in altari oblatus. Et vt in teipso à te ipso hoc discas: Aduerte, quicunque hæc legis, téque ipsum interroga, quando magis mouearis: si tamen quod profiteris firmiter credis: vtrùm quando dicitur, Christus olim inter homines apparuit; an quando dicitur, Christus nunc inter homines conuersatur: quando dicitur, Olim in cruce pepēdit; an quando dicitur, Nunc in altari offertur: vtrum (inquam) te magis moueat, & ad admirandum & amandum accendat, eius prædicta absentia, quàm demonstrata præsentia. Sed scio quia non diffiteris quod verum est, magis humana corda moueri præsentibus quàm absentibus rebus: quia istis plerunquè non creditur, de illis vel in modico dubitare animus non sinitur. Mouetur igitur magis ad præsentem quàm ad absentem, mouetur magis ad visum quàm ad auditum Christum: mouetur ad admirandum, mouetur ad amandum: quo amore, amanti generatur remissio peccatorum. Cui quantus erga Christum amor est, tanta est & indulgentia, ipso Domino attestante, qui de peccatrice Maria sic ait: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

Eucharistia ità signū est, vt efficiat id quod designat.

1. Cor. 11.

Eucharistiæ sacramētum innouat redemptionē, & quotidianam gignit remissionē.

Animus hominis magis mouetur ad præsentem & visum in sacramento, quàm ad absentem & auditum Christum. Luc. 7.

VIII.

Est'ne sub altera tantùm, panis scilicet, an verò sub vtraque panis ac vini specie, sumenda Eucharistia?

A. De Sacerdotibus quidem, seu sacrificantibus constat, ambas Sacramenti species illis esse sumendas, sine quibus neque ritè consecrare, neque offerre possent Eucharistiam. Cuius rei causam ex sacrificio ipso pendentem reddere, hîc iam necessè non est.

B. De alijs verò fidelibus non sacrificantibus, illud fatēdum est, nullo eos Diuino præcepto ad Eucharistię Sacramentum sub specie vtraque sumendum adstringi, sed ad salutem illis esse satis, alterius speciei communionem. Igitur si veteris Ecclesiæ statum repetimus, [a] nunc vnam tantùm, nunc vtranque speciem fidelibus dispensatam fuisse comperiemus. Si verò Scripturam sacram consulimus, [b] sic illa de hoc Sacramento differit, vt modò panis & calicis, modò solius quidem panis soleat meminisse. Vbi enim legimus, [c] *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis:* legimus etiam, *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* Et qui dixit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam:* dixit etiam, [d] *Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita.* Et rursùs idem qui affirmauit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo:* affirmauit & illud, [e] *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum:* vt omittamus quæ [f] Lucas de fractione solùm panis adducit.

C. Neque Christi nobis hîc deest exemplum, qui primùm in extrema illa cœna [g] sub vtraque specie hoc instituit ac Apostolis tradidit Sacramentum. Deindè verò in Emaus cum duobus discipulis agens, sub vna solùm specie [h] porrexit illis Eucharistiam, ac posteà statim illinc sese subduxit, sicut Euangelicum hunc locum Patres interpretantur.

D. Proindè damnandi non sunt siue qui nunc vnica contenti specie, ab vsu calicis abstinent, & multis ab hinc seculis [i] abstinuisse leguntur, siue qui olim cùm ità probaret Ecclesia, vtranque speciem in vsu publico habuêre.

E. Verùm magister rerum vsus paulatìm docuit, maiore cum populi com-

a Tertul. lib. 2. ad vxorem cap. 5. Cyprian. sermo. 5. de lapsis. Orig. hom. 13. in Exod. Basil. ad Cæs. pat. Hieron. apologia pro libris cōtra Iouinianum cap. 6. Petrus Cluniac. lib. 1. miracul. lor. cap. 1.

b 1. Cor. 10. d 11. e Actor. 2. g

c Ioan. 6. f

Ibidèm.

Concil. Trident. sess. 21. cap. 1.

d Ibidèm.

e Ibidèm.

f Luc. 24. e Act. 2. g 20. b 27. f Aug. epist. 86. ad Casulan. & Chrysost. hom. 17. operis imperfecti. Isichius in Leuitici cap 9.

g Matth. 26. c Marc. 14. c Luc. 22. b 1. Cor. 11. e

h Luc. 24. e & ibidē Theoph. & Beda. Chry. in Matt. operis imperfecti, hom. 17. & August. lib 3. de consensu Euang. cap. 25.

i Euseb. lib. 6. eccles. hist. cap. 36. August. hom. 26. ex homilijs 50. & ser. 252. de tempore. Ambros. in Satyrū. Paulinus in vita S. Ambrosij. Amphyloch. in vita Basilij. Beda Anglicanę histo. lib. 4. c. 14. & 24. Theo-

Digitized by Google

li commoditate, ac minore periculo, multisque de causis frugiferè fieri, vt omisso calicis vsu, alterius tantùm speciei communio retineatur. Atque ità faciendum iamdiù decreuit Ecclesia, non discedens illa quidem à sponsi sui instituto præceptóve (columna enim [k] & firmamentum veritatis est, & mysteriorum Dei fida [l] dispensatrix) sed potestatem à sponso acceptam in dispensandis mysterijs ad [m] ædificationem communemque fidelium vtilitatem conuertens, prout temporum hominumque conditio, quæ nonnulla etiam in sacris immutari cogit, postulare videtur.

doretus in Philotheo, in vita 26. quę est Simeōis. Euagrius lib. 4. eccle. hist. cap. 35. Gregor. Turon. lib. 1. in gloria in Martyr. cap. 80. & Guiliel. abbas in vita S. Bernar. lib. 1 cap. 11.

k 1. ad Timoth. 3. d

l 1. Cor. 4. a

m 2. Cor. 10. e 13. d Concil. Triden. sess. 21. cap. 2.

F. Nam & Euangelij nobis verba [n] declarãt, Christum in cœna cum illis egisse, quibus potestatem fecit non sumendæ modò, sed etiam consecrandæ offerendæque Eucharistiæ, immò [o] & ordinandæ & administrandę totius Ecclesię. Horum iudicio, prudentiæ, & authoritati reliquit, cùm de alijs plerisque ad rem Christianam spectãtibus, tum de modo ordineque dispensandæ fidelibus Eucharistiæ, ius in posterum constituendi, atque pro ratione temporum ritè disponendi. Id probat etiam [p] ex Paulo [q] Augustinus, & multis Apostolorum institutis euinci facilè potest.

n Matth. 26. c Marci 14. g Luc. 22. b Iustin. in apolo. 2. ad Antonin.

o Act. 20. f 1. Pet. 5. a Luc. 10. c Ephes. 4. c

p 1. Cor. 11. g

q Ad Ianuarium, epist. 118. cap. 6.

G. Nec est cur Laicis iniuria irrogari vlla putetur, si vt in plerisque itidèm [r] alijs, hac in parte non æquantur Sacerdotibus. Nam in confesso est, Christum non esse dissectum in partes duas secundùm duo Sacramenti huius signa, sed tam sub vna, quàm sub vtraque specie, immò sub vnius etiam hostię consecratæ [s] particula, Christum totum exhiberi atque sumi, videlicet secundùm carnem, animam, sanguinem, diuinitatem. Vbi autem Christus totus ac integer sumitur, illic deesse non potest integer quoquè fructus & efficax gratia tanti Sacramenti. Quapropter nulla hîc laici vtilitate fraudantur, siue rem ipsam in Sacramento contentam, Christum scilicet Deum & hominem, spectes: siue [t] fructum & gratiam, quę Eucharistiam sumentibus, ad animarum salutem donatur, quęras: sed tantum hi sub altera accipiunt, quantum sub vtraque, si liceret, specie essent percepturi.

r Matth. 18. c Ioan. 20. f 1. Tim. 3. a b c & 4. d ad Titum 1. b

s Basilius ad Cęsar. patrit. Cyrill. ad Calosyrium, & in Ioan. lib. 4. cap. 14. Concil. Florent. Euseb. Emisenus homil. 3. de pasch. Trident. sess. 13. cap. 3. Et de Consec. dist. 2. c. Qui manducat, & c. Singuli.

t Ioan. 6. e f 1. Cor. 10. d

H. Qua de re [v] ambigendi, vel disceptandi ampliùs nullus iam relictus est locus, posteaquàm Spiritus sanctus, qui iuxta promissionem [x] Christi docet ac regit Ecclesiam, certam nobis & explicatam sententiam edidit, editamque semel ac iterùm sacrosanctę [y] Synodi non violanda authoritate confirmauit. Vndè perspicuè colligi potest, hanc sub altera specie communicandi consuetudinem præcepto diuino haud aduersari, Ecclesiæ legitima authoritate fulciri, temporis longæuitate magnoque populorum fidelium consensu comprobari, ratione ac vtilitate certa commendari: ac demùm pro lege, quam sola mutare possit Ecclesia, certò habendam esse.

v Augustin. ad Ianuar. epist. 118. cap. 5.

x Luc. 22. e Ioan. 14. b d & 16. b Esa. 59. d

y Syno. Constãtiensis sess. 13. Basil. 30. Trident. sess. 22.

I. Sed nec aduersarij, quantumuis hîc obstrepant, eiusmodi in communicando ritus initium vllum possunt demonstrare: Vt mirum sit adhuc reperiri, qui priuatæ pietatis specie ducti, aliter sibi persuadeant, & hac in parte cum nouis Ecclesiæ contemptoribus [z] aduersùs venerandam totius Ecclesiæ [a] authoritatem conspirent. His verendum est sanè, nè, dum externa Sacramenti signa tantoperè vrgent, & contentioni seruiunt, Sacramenti fructum internum, adeoque Christum totum amittant: vt ab omni vsu Sacramenti præstet eos penitùs abstinere. Quandoquidem neque [b] Fides, neque Sacramenta vllis, nisi persistentibus in Ecclesię vnitate, sunt salutaria. Vt hinc Augustinus [c] dixe-

z 1. Tim. 3. d Matth. 18. e

a Augustin. contra Crescon. lib. 1. cap. 33.

b Augustin. de vnit. Eccles. cap. 4.

c Lib. 3. cont. literas Petili. cap. 40.

Digitized by Google

rit, omnia Sacramenta Christi non ad salutem, sed ad iudicium habentur sine charitate vnitatis. Ac iterùm, [d] Quid prodest homini vel sana fides, vel sanum fortasse fidei Sacramentum, vbi lethali vulnere Schismatis perempta est sanitas charitatis? Nec dubium sanè, quin grauiter in Christum ipsum peccent, qui hoc vnitatis sanctissimo [e] Symbolo ad schismaticæ diuisionis Symbolum audent abuti.

d De baptis. cõtra Donat. lib. 1. cap. 8.

e Aug. 21. de ciuit cap. 25. Trident. sess. 13. cap. 2. & 8.

TESTIMONIA.

VNA SPECIES. Domi olim sub specie panis comunicabant.

1. B. TERTVLLIANVS libro secundo ad vxorem, capite quinto: Norsciet maritus, quid secretò ante omnem cibum gustes. Et si sciuerit, panem, non illum credit esse qui dicitur. Et hæc ignorãs quisque, rationem simpliciter sustinebit, sine gemitu, sine suspicione panis an veneni? Sustinent quidem, sed vt inculcent &c.

Miraculũ circa corpus Domini in arca, cõmunionis causa reseruatum.

2. CYPRIANVS sermone quinto de lapsis: Et cùm quædam arcam suam, in qua Dominici sanctum fuit, manibus indignis tentâsset aperire, igne indè surgente deterrita est, nè auderet attingere. Et alius qui & ipse maculatus de sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum cæteris, ausus est latenter accipere, sanctum Domini edere & contrectare non potuit, cinerem ferre se apertis manibus inuenit. documento vnius ostensum est, Dominum recedere, cùm negatur: nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando gratia salutaris in cineré, sanctitate fugiente, mutetur.

Gratia salutaris.

Diligẽs corporis Dominici cõseruatio, nè qua particula dilabatur in terram.

3. ORIGENES homilia decimatertia in Exodum: Volo vos admonere religionis vestræ exemplis: nõstis qui diuinis mysterijs interesse consuestis, quomodò cùm suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & veneratione seruatis, nè ex eo parùm quid decidat, nè consecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, & rectè creditis, si quid indè per negligentiam décidat. Quòd si circa corpus eius conseruandum tanta vtimini cautela, & meritò vtimini: quomodò putatis minoris esse piaculi verbum Dei neglexisse, quàm corpus eius?

Tẽpore persecutionis solebãt fideles secum domũ deferre corpus Domini, atque illic cõmunicare.

4. BASILIVS Magnus in epistola ad Cæsariã Patritiam (quæ Græcè extat): Illud autem, in persecutionis temporibus necessitate cogi quempiam, non præsente sacerdote aut ministro (id est, Diacono) communionem propria manu sumere, nequaquàm esse graue, superuacaneũ est demonstrare, propterea quòd longa consuetudine, hoc ipso rerum vsu confirmatum est. Omnes enim in eremis solitariam vitam agentes, vbi nõ est sacerdos, communionem domi seruãtes, à seipsis communicant. In Alexãdria verò & in Aegypto, vnusquisque eorum qui sunt de populo, vtplurimùm

Cõmunio domi seruata.

habet communionem in domo sua. Semel enim sacrificium sacerdote consecrante & distribuente, meritò participare & suscipere, credere oportet. Etenim & in Ecclesia sacerdos dat partem, & accipit eam is qui suscipit cum omni libertate, &

Eiusdem virtutis est vna pars cu multis.

ipsam admouet ori propria manu. Idem igitur est virtute, siue vnam partem accipiet quisquam à sacerdote, siue plures partes simul.

Quotidiana cõmunio corporis Christi Romæ.

5. HIERONYMVS in Apologia ad Pammachium pro libris aduersùs Iouinianũ, capite sexto: Scio Romæ hanc esse consuetudinem, vt fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo. Vnusquisque enim in suo sensu abundat. Sed ipsorum conscientiam conuenio, qui eodem die post coitum communicant: & iuxta Persium, noctem flumine purgant: quare ad martyres ire non audent? quare non ingrediuntur ecclesias? An alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in ecclesia non licet, nec domì licet. Nihil Deo clausum est, & tenebræ quoquè lucent apud Deum.

Communio domestica Romæ.

6. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo de miraculis, capite primo: Erat in Aruernico territorio rusticus quidam habens aluearia, in quibus examina apum melleam fauorũm dulcedinem conficere solent. Quas iam dictus rusticus aut euolare, aut emori, aut aliquo casu sibi deperire pertimescens; vsus prauo, sortilegorum consilio, qui diabolica operatione, etiam de beneficijs Dei, maleficia facere consueuerunt, & (quod est dictu intolerabile) ipsis quoquè diuinis sacramentis per artes magicas abutuntur; accessit ad ecclesiam, & sumpto à sacerdote (vt mos est fidelium) corpore Dominico, illudq; ore retinens, nec glutire volens, vt iam doctus fuerat, ad vnum de iam dictis aluearibus in quo apes continebantur accessit, atq; foramini quod in eo erat ore adaptato, sufflare cœpit. Nam dictũ sibi fuerat, quòd si corpore Domini ore retento apibus in vase constitutis insufflaret, nulla deinceps moreretur, nulla recederet, nulla deperiret; sed omnibus integrè conseruatis, de augmento fructus multò amplius quàm antè gauderet. Fecit igitur vt dictum est, & ore applicito, flatũ ad interiora toto conatu mittebat. Cumq; auidus lucri anhelitum protrahens, vehementer sufflaret, ipso linguæ & aëris impulsu, iactum Dominicum corpus, iuxta vas illud ad terram corruit. Cùm ecce omnis illa apum multitudo de intimis egressa, ad corpus Domini sui reuerenter accurrit, atq; in morem rationabiliũ creaturarum de terra subleuatũ, habitaculis suis cum multa veneratione, homine illo conspiciente, induxit. Quod cernens homo, aut negligens aut paruipendens quod acciderat, ad alia agenda, ad quæ domestica cura eum vocabat, gressum cõuertit. Sed dum iter ageret, repentino, & (vt ipse pòst narrabat) intolerabili timore turbatus, se nequiter egisse tandèm mente sanior cogitare cœpit. Vndè compunctus, immò vi interna cõpulsus, mox retrò pedem tulit: atque in vindictam sceleris sui apes, quarum vitam opere nefario conseruare volebat, superiecta multa atq; violentia, enecauit. Quibus extinctis, dum intima fauorum, quos sibi recondere & conseruare volebat, rimaretur; eccè (mirabile dictu) conspicit corpus Dominicum, quod ex eius ore lapsum fuerat, in formã speciosissimi pueri veluti cùm recèns nascitur immutatum, inter fauos & mella iacere. Ad quod miraculum, vt dignum erat, stupefactus intremuit: sed quid indè agere deberet aliquandiù hæsitans, hoc apud se inuenit consilium: vt eum in manibus accipiens, ad ecclesiam deferret; & quia sibi exanimis videbatur, nullo sciẽte solus Deum puerulum tumularet. Quod dũ aggressus esset, eumq; in manibus sumẽs ad ecclesiam quasi secretò tumulandum portaret, subitò ab indignè ferentis manibus inuisibiliter ereptus disparuit. Quæ nupèr gesta, ipse quidem ità per ordinẽ proprio presbytero, presbyter autem suo Claromontensi episcopo, ille verò mihi, ego quoquè omnibus istud legentibus scribendo intimare curaui. Nec verò tanti piaculi ex toto in posterum dilata vltio fuit: sed in breui locus antè populosus, vario casu habitatore pereunte, in solitudinem redactus est.

Miraculum quod accidit, cùm Rusticus quidam superstitiosè atque indignè sacram Eucharistiã tractaret.

Apes reuerẽtur Eucharistiam.

Eucharistia in speciosum puerulũ conuertitur.

7. PRIORIS ad Corinthios decimo: Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frãgimus, nónne participatio corporis Domini est?

8. ET

Digitized by Google

8. ET capite vndecimo: Quotiescunquè enim manducabitis panem hunc & calicem bibetis &c. Itaque quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, &c. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

9. ACTORVM secundo: Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

10. IOANNIS sexto, vt infrà, G. testimonio decimoquarto.

Ioannis sexto nō minùs approbatur communio vniusspeciei, quàm vtriusque.

11. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaprima, capite primo: Sed neque ex sermone illo, apud Ioannem sexto, rectè colligitur, vtriusque speciei communionem à Domino præceptam esse, vtcunquè iuxta varias sanctorū patrum & doctorum interpretationes intelligatur. Nanque qui dixit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: dixit, quoquè, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternū. Et qui dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: dixit etiam, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et denique qui dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo: dixit nihilominùs, Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

Ioan. 6.

12. LVCAE vigesimoquarto: Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum: & ipse euanuit ex oculis eorum, &c. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via: & quomodò cognouerunt eum in fractione panis.

13. ACTORVM secundo, vt suprà, testimonio nono.

14. ITEM vigesimo: Vna autem Sabbati cùm conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis &c.

15. ET vigesimoseptimo: Et cùm hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: & cùm fregisset, cœpit manducare. Animæquiores autem facti omnes, & ipsi sumpserunt cibum.

Matth. 28. Mar. 16. Luc. 24. Ioan. 20. Dominicus dies.

16. AVGVSTINVS epistola octogesimasexta ad Casulanum: Dies resurrectionis Domini, prima sabbati à Matthæo, à cæteris autem tribus, vna sabbati dicitur: quem constat eum esse, qui Dominicus posteà appellatus est. Aut ergò post peractum diem sabbati, noctis initio fuerant congregati, quæ vtiquè nox iam ad diem Dominicum, hoc est, ad vnam sabbati pertinebat: & ità eadem nocte fracturus panem, sicut frangitur in sacramento corporis Christi, produxit sermonem vsque ad medium noctis, vt post sacramenta celebrata, rursùs vsque ad diluculum alloquens congregatos, quoniam multùm festinabat, vt lucescente proficisceretur Dominico die. Aut certè &c.

Fractionem panis, de qua Act. 20. de cōmunione interpretatur Augustinus.

17. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima operis imperfecti in Matthæum: Aliud est sanctificatio, aliud sanctificatum. Sanctificatio enim est, quod alterum sanctificat: sanctificatum autem, alterum sanctificare non potest, quanuis ipsum sit sanctum: Vtputà signas panem tuum, quem manducas, sicut ait Paulus: Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem: sanctificâsti eum, non feciſti sanctificationem. Quod autem sacerdos de manu sua dat, non solùm sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est: quoniam hoc non solum datur, quod videtur, sed etiam illud quod intelligitur. De sanctificato ergò pane licet & animalibus iactare & infidelibus dare: quia non sanctificat accipientem. Si autem tale esset quod de manu sacerdotis accipitur, quale est quod in mensa manducatur, omnes de mensa manducarent, & nemo de manu sacerdotis acciperet. Vndè & Dominus in via non solùm benedixit panem, sed de manu sua dedit Cleophæ & socio eius. Et Paulus nauigans non solùm benedixit panem, sed de manu sua porrexit Lucæ & cæteris discipulis suis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum est, nec infidelibus porrigendum: quia non solùm sanctificatum, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientem.

1. Tim. 4.

Luc. 24. Act 27. In Emaus cōmunicārunt discipuli. Itē in naui Paulus, Lucas & discipuli.

18. ISICHIVS in Leuitici caput nonum: Vt gloria Domini videretur, id est, vt aduentus celebraretur Spiritus, iste est sermo, inquit, quem præcepit Dominus, facite, videlicet mysticus, de quo præceperat Dominus: Hoc facite in meam commemorationem. Sermonem autem legislator ex consuetudine illud vocat, quia plus sermone subsistit huius dispensatio mysterij, maximè Dominico verbo ea quæ apparent, in aliud aliquid maius & intelligibile transferente. Vndè cùm Manna imaginem panis vitæ, qui descendit de cælo, præsentaret: Hic est panis, ait, quem dedit vobis Dominus ad comedendum, hic est sermo quem constituit Dominus. Quid ergò ex his quæ dicta sunt legislator significat, nisi quia sine dubio agentibus eis sanctum mysterium, & Dominicam cœnam celebrantibus, aduenit spiritus? Erat enim dies qui appellatur Dominicus, in quo oportebat modis omnibus agere Apostolos mystica & sacra. Nam & nos illorum sequentes traditionem, Dominicam diem diuinis conuentibus sequestramus. Inuenimus autem & Christum similiter post resurrectionem à mortuis, per mysticæ cœnæ, & panis fractionem manifestatum, quod apertè Lucas tradit.

Luc. 22. Transubstantiatio in Eucharistia. Dominico die oportebat Apostolos Eucharistiā celebrare sicut & Christus fecit. Luc. 24.

1. C. MATTHAEI vigesimosexto: Cœnātibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, dedit̄q; discipulis suis, & ait: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus &c.

2. MARCI decimoquarto: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, &c. Et accepto calice, gratias agēs dedit eis. & biberūt ex illo omnes &c.

3. LVCAE vigesimosecundo: Et accepto pane, gratias egit, &c. Similiter & calicem, postquàm cœnauit, dicens: Hic est calix nouum testamentum &c.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c. Similiter & calicem, &c. vt suprà quæstione secunda, A. testimonio quinto.

5. LVCAE vigesimoquarto. vt suprà, B. testimonio duodecimo.

6. THEOPHYLACTVS in vigesimūquartum caput Lucæ: Insinuatur autem & aliud quiddam, nempe quòd oculi eorum qui benedictum panem assumunt, aperiuntur vt agnoscant illum. Magnam enim & indicibilem vim habet caro Domini.

Communio in Emaus.

7. BEDA in vigesimumquartum caput Lucæ: Certi mysterij causa factum est, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, nè quisquam se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est, Ecclesiæ, cuius vnitatem in sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Vnus panis, vnū corpus multi sumus. vt cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. Aperirentur vtiquè ad eius cognitionem, remoto scilicet impedimento quo tenebātur nè agnoscerent. Non autem incongruenter accipiamus, hoc impedimentum in oculis eorum à satana fuisse nè agnosceretur Iesus, sed tamen à Christo facta est permissio vsque ad sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.

Ex Augustino sumptum. 1. Cor. 10.

Digitized by Google

8. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima operis imperfecti in Matthæum, vt suprà, B. testimonio decimoseptimo.

9. AVGVSTINVS libro tertio de consensu Euangelistarum, capite vigesimoquinto: Oculis eorum acciderat aliquid, quod ità manere permissum est vsque ad fractionem panis, certi mysterij causa, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, sicut Luca narrante monstratur. Pro merito quippe mentis eorum adhuc ignorantis quòd oportebat Christũ mori & resurgere, simile aliquid eorum oculi passi sunt: non veritate fallẽte, sed ipsis veritatem percipere nõ valentibus, & aliud quàm res est opinantibus: nè quisquã se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est, Ecclesiæ, cuius vnitatem in sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Vnus panis, vnũ corpus multi sumus: vt cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. Et paulò pòst: Non autem incongruenter accipimus hoc impedimentũ in oculis eorum à satana factum fuisse, nè agnosceretur Iesus: sed tamen à Christo est facta permissio vsque ad sacramentum panis: vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimẽtum inimici, vt Christus possit agnosci.

1.Cor.10.

1. D. EVSEBIVS Cæsareensis historiæ Ecclesiasticæ libro sexto, capite trigesimosexto, ex epistola Dionysij Alexandrini ad Fabium Antiochenum, hanc citat historiam: Erat, inquit, quidam Serapion apud nos fidelis senex, qui licèt magnam vitæ partem integrè & incorruptè trãsegisset, tempore tamen persecutionis præ imbecillitate animi lapsus est. Hic sæpenumerò in Ecclesiam denuò recipi supplex postulabat: sed nemo, quia idolis sacrificâsset, eius postulationi aliquando auscultauit. Qui in grauem morbum delabens, triduo deincèps mutus & absque sensu vixit: quarto autem die paululùm releuatus, nepotem ad se accersit: ficq; alloquitur: Quousquè, fili, me detinetis? properate, obsecro, & me ocyùs dimittite. Aliquem ex presbyteris aduoca ad me. Quæ cùm dixisset, iterùm fit mutus. Puer currit ad Presbyterum: nox iam erat. Ille fortè morbo vexatus, accedere ad eum non poterat: sed tamen, quoniam à me quidem mandatum dabatur, vt qui iam essent vita emigraturi, sanctorum mysteriorum (dummodò peterent, & vel maximè si anteà, dum integra valetudine erant, supplices petiuissent) participes fierent, ficq; cum pace dimissi, & bona spe confirmati, ex hac luce decederent: puero exiguã quandam Eucharistiæ partem dedit, præcipiens vt eam madefactam in os senis infunderet: quam puer secum adferens, redijt. Cui iam appropinquanti, priùs quàm cum eo quod gestabat intraret ædes, Serapion denuò voce recuperata dixit: Venisti fili? Tametsi presbyter non potest venire, tu tamen præsta quod tibi in mandatis dederit, & dimitte me abire. Particulam igitur puer, quam apportârat, madefactam in os senis infundit. Atque ille, simul atquè eam pedetentim per fauces demiserat, ilicò extremum spiritum edidit.

Morituri cõmunicabant.

Cõmunicat Serapion sub vna specie.

2. AVGVSTINVS libro quinquaginta homiliarum, homilia vigesimasexta: Quanta solicitudine obseruamus, quando nobis corpus Christi ministratur, vt nihil ex ipso de nostris manibus in terram cadat: tanta solicitudine obseruemus, nè verbum Dei, quod nobis erogatur, dum aliquid aut cogitamus, aut loquimur, de corde nostro pereat. Quia non minùs reus erit, qui verbum Dei negligenter audierit, quàm ille qui corpus Christi in terram cadere negligentia sua permiserit.

Solicitudo circa corpus Dominicum, nè quid ex eo in terram decidat.

3. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimosecundo de tempore: Mulieres quomodò nitidum exhibent linteolum, vbi corpus Christi accipiant: sic corpus castum & cor mundum exhibeant, vt cum bona conscientia Christi sacramenta suscipiant.

Linteolo corpus Christi accipiebant.

4. AMBROSIVS in oratione funebri de excessu fratris sui Satyri: Quid igitur obseruantiam eius erga Dei cultum prædicem? Qui priusquàm perfectioribus esset initiatus mysterijs, in naufragio constitutus, cùm ea qua veheretur nauis scopuloso illisa vado, & vrgentibus hinc atque indè fluctibus solueretur, non mortem metuens, sed nè vacuus mysterij exiret è vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium sacramentum poposcit: non vt curiosos oculos inseret arcanis, sed vt fidei suæ consequeretur auxilium. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit in collo, atque ità se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatans iuuaretur, quoniam fidei solius arma quæsierat. Itaque his se tectum atque munitum sãctis credens, alia auxilia non desiderauit. Nec defuit spes, nec fefellit opinio. Deniquè primus seruatus ex vndis, & in portum terrenæ stationis euectus, præsulem suum cui se crediderat, recognouit: statimq; vbi etiam cæteros seruulos suos vel ipse liberauit, vel liberatos comperit, negligens facultatum, nec amissa desiderans, Dei ecclesiam requisiuit, vt ageret gratias liberatus, & mysteria æterna cognosceret, pronuncians nullum referendæ gratiæ maius esse officium.

Corpus Christi, nauigãtes Christiani, secũ habebant.

5. PAVLINVS in vita sancti Ambrosij: Honoratus sacerdos ecclesiæ Vercellensis, cùm in superiori domo se ad quietẽ composuisset, tertiò vocem vocantis se audiuit, dicentisq; sibi: Surge, festina: quia modò est recessurus. Qui descendens, obtulit sancto (Ambrosio) Domini corpus. Quod vbi accepit, emisit spiritum, bonum viaticum secum ferens, vt in virtute escæ anima refectior, angelorum nunc consortio, quorum vitam vixit in terris, & Heliæ societate lætetur.

Ambrosius moriturus, corpus Domini sumpsit tãquàm viaticum.

6. AMPHILOCHIVS episcopus Iconiensis in vita Basilij Magni: Diuidens (Basilius cùm sacris operaretur) panem in tres partes, vnam quidem communicauit timore multo, alteram autem reseruauit cõsepelire secum: tertiam verò imponens columbæ aureæ quæ pependit super altare. Et sub finem: Et circa horam nonam stetit magnus pater noster Basilius ad ministerium Missæ in sancta ecclesia simul cum cleri & ciuitatis capitaneis: & iterùm cum ipsis panem sumens, dimisit eos, instruens & osculans eos in osculo sancto, & nouum Christi militem commendans etiam & omnes Domino, atque dispositam sibi consepelire sumpsit tertiam partem, quæ à Domino data fuit ei communionis: & recumbens in lecto, gratias egit extensè Domino & Deo nostro, in peregrinatione à corpore, & fide medici, & adhuc gratiæ cùm essent in ore eius, reddidit Domino spiritum.

Conseruatio corporis Dominici.

7. BEDA libro quarto Anglicanæ historiæ, capite decimoquarto, de puero ægrotante loquens: Credidit verbis pueri presbyter: vocatisq; fratribus, parari prandium, Missas fieri, atque omnes communicare, more solito præcepit, simul & infirmãti puero de eodẽ sacrificio Dominicę oblationis particulã deferri mãdauit. Quibus ità gestis, non multò pòst eadẽ ipsa die puer defunctus est.

Missas fieri.

Communio sub vna specie.

8. ITEM capite vigesimoquarto: Rogauit ergò Cedmon ministrum suum vespere, incumbente nocte, qua de seculo esset transiturus, vt in ea sibi locum quiescendi præpararet. Qui miratus cur hoc rogaret, qui nequaquàm adhuc moriturus esse videbatur, fecit tamen quod dixerat. Cúmque ibidèm positi vicissìm aliqua gaudente animo vnà cum eis qui ibidèm anteà inerant, loquerentur, ac iocarentur, & iam mediæ noctis tempus esset transcensum, interrogauit, si Eucharistiam intùs haberẽt. Respõdebant: Quid opùs est Eucharistia?

Digitized by Google

ſtia? Neque enim mori adhuc habes, qui tam hilariter nobiſcum velut ſoſpes loqueris. Rursùs ille: Et tamen, ait, afferte mihi Euchariſtiam. Qua accepta in manu, interrogauit, ſi omnes placidum erga ſe animum, & ſine querela controuerſiæ ac rancoris haberent. Reſpondebant omnes, placidiſſimam ſe mentem ad illum, & ab omni ira remotam habere: eumq; viciſsìm rogabant, placidam erga ipſos mentem habere. Qui cõfeſtim reſpondit: Placidam ego mentẽ, filioli, erga omnes famulos Dei gero. Sicq; ſe cæleſti muniens viatico, vitæ alterius ingreſſui parauit, & interrogauit, quàm propè eſſet hora, qua fratres ad dicẽdas Domino laudes nocturnas excitari deberẽt. Reſpondebant: Non longè eſt. At ille: Benè, ergò expectemus horã illam. Et ſignans ſe ſigno ſanctæ Crucis, reclinauit caput ad ceruical, modicúmque obdormiens, ità cum ſilentio vitam finiuit.

Euchariſtiam moriturus afferri iubet, eamque manu tenẽs ſumpſit.

9. THEODORETVS Cyri Epiſcopus in Philotheo, ſiue in hiſtoria ſanctorum patrum, in vita vigeſimaſexta, quæ eſt Simeonis: Moyſis & Heliæ diuinorum virorum exemplo, quadraginta dies ieiunare decreuit. Quare Baſſum, qui ea tempeſtate oppidorum presbyteris præfectus, multa loca circuibat, rogat, vt nulla re intra domunculam relicta, fores ipſos cæmentis obſtrueret. Qui rei difficultate propoſita, ab huiuſmodi incepto deterrebat, violentámque ſibi mortem conſciſcere quenquam, non eſſe virtutem, ſed vitium, & primum & maximum admonebat. His acceptis, vir Dei, Depone, inquit, ô pater hîc decem panes, & aquæ lagenam. nam ſi corpus cibi indigere ſenſero, ſumam illum. Rectè, inquit ille. Mox pane & aqua depoſita, fores obſtruxit, vt iuſſerat. Poſt quadraginta dies reuerſus Baſſus, dirutis foribus ingreditur, panumq; numerum & aquæ lagenam ità, vt reliquerat, certè: at illum exanimem, atque mutum, & immobilem inuenit. Quare accepta ſpongia labra illius primùm madefacit, mox diuinorum myſteriorum ſymbola impoſuit: quibus ille refectus, ſurrexit, ac cibi aliquantulũ ſumpſit, lactucas ſcilicet, cicoria, aliáque huiuſmodi, quas dentibus non admodùm confectas demittebat in ſtomachum. Quam rem admiratus Baſſus, in proprium gregẽ ſe recepit, magnumq; hoc miraculum ſuis enarrauit, quos pluſquàm ducentos habebat: illos tamen neque iumentum, neq; molas poſſidere, neque allatas pecunias accipere, neque monaſterij foribus, aut ad res neceſſarias parandas, aut ad amicos inuiſendos egredi, ſed intùs manere, & id tantùm, quod Spiritus ſancti gratia ſibi miſſum fuiſſet, accipere volebat.

Simeon 40. diebus ieiunare decreuit.

Cõmunicat Simeon ſub vna ſpecie.

10. EVAGRIVS Scholaſticus eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro quarto, capite trigeſimoquinto: Epiphanio mortuo in ſede Conſtantinopolitana ſucceſſit Mænas: cuius temporibus miraculum editum fuit planè memorabile. Vetus fuit conſuetudo Conſtantinopoli, vt ſi quando multæ admodùm particulę puri & immaculati corporis Chriſti Dei noſtri ſupereſſent, pueri impuberes, qui ſcholas frequentabant, accerſerentur, eaſq; manducarent. Quod cùm factũ fuit, filius cuiuſdã hominis, Hebræi quidẽ opinione, arte autem vitrarij, vnà cum pueris verſatus eſt: qui quidẽ parentibus percõtantibus ab eo cauſam moræ, reſpondit, vti res ſe habuit, ſeq; cum alijs pueris pariter comediſſe. Hebræus bile, furore, & iracundia inflammatus, in clibanum ardẽtem, in quo vitrum formare ſolebat, puerum conijcit. Poſtquàm verò mater puerum quæritans, reperire non potuit, paſsìm per totam vrbem ibat, Deum cum gemitu obteſtans, & flebilibus lamentis ſe dedens. Triduo autem pòſt, ad oſtium officinæ viri ſui conſiſtens, luctu miſerabiliter diuexata, nomine puerũ compellat. Puer, matris vocem vt agnouit, è clibano reſponſum dat. Mater, effractis foribus, intrò irrumpit: videt puerum in medijs carbonibus candentibus conſiſtentem, illęſum ab ignis incendio. Qui cùm rogaretur, quo pacto illæſus manſerit, Mulier, inquit, veſte amicta purpurea crebrò ad me venit, porrexit aquam, qua carbonum flammas corpus ambientes extinguerem: cibum deniquè dedit, quotiès eſuriebam. Qua re ad Iuſtinianum perlata, puerum cum matre lauacro regenerationis tingendos decernit: patrem autem pueri, qui recuſauit in numerum Chriſtianorum aſſcribi, in Sycis cruci ſuffigendum curauit.

Eandẽ hiſtoriã repetit Nicephorus lib. 17. hiſt. Eccl. cap. 25. addẽs ſe reliquias corporis Domini ad eundem modum eùm puer eſſet, ediſſe frequenter.

Miraculum.

11. GREGORIVS epiſcopus Turonenſis libro primo de gloria Martyrum, capite octuageſimoſexto: Recolo quod in adoleſcentia mea geſtum audiui. Dies paſſionis erat Polycarpi martyris magni, & in Ricomagenſi vico ciuitatis Aruernæ eius ſolennia celebrabantur. Lecta igitur paſſione cum reliquis lectionibus, quas canon ſacerdotalis inuexit, tempus ad ſacrificium offerendum aduenit: acceptaq; turre diaconus, in qua myſterium Dominici corporis habebatur, ferre cœpit ad oſtium, ingreſſuſq; templum vt eam altari ſuperponeret, elapſa de manu eius ferebatur in aëra, & ſic ad ipſam aram accedens, nunquàm eam manus diaconi potuit aſſequi: quod non alia credimus actum de cauſa, niſi quia pollutus erat in conſcientia. Sæpiùs enim ab eodem adulteria ferebantur admiſſa. Vni tantùm presbytero & tribus mulieribus, ex quibus vna mater mea erat, hæc videre licitum fuit, cæteri non viderunt. Aderam, fateor, & ego tunc tempor is huic feſtiuitati, ſed hæc videre non merui.

B. Virginem intelligit.

Tempus offerendi ſacrificium.

Turris in qua erat corpus Domini.

12. GVILHELMVS Abbas ſancti Theodorici, in vita ſancti Bernardi libro primo, capite vndecimo: Agebatur ſolennitas quædam præcipua, & frater aliquis quem pro ſecreta culpa ab altaris ſacri communione ſuſpenderat, notari timens, & ruborem non ſuſtinens, ad manum eius cum cæteris nimiùm præſumptuoſus acceſſit. Intuitus autem eum, quoniam cauſa latens erat, repellere hominẽ noluit, ſed intimo corde orabat Deum, vt de tanta pręſumptione melius aliquid ordinaret. Itaque ſumens homo Euchariſtiam non poterat ad interiora traijcere, & diù multumq; conatus cùm nullo modo prævaleret, anxius & tremebundus clauſam ore ſeruabat. Expleta deniq; hora orationis ſexta, patrem ſanctum traxit in partem, cuius pedibus aduolutus, cum multis ei lachrymis quod patiebatur aperuit, & aperto ore ipſam quoquè Euchariſtiã oſtendebat. Increpans autem eum, confitentem abſoluit, & ſine difficultate recepit Dominica ſacramenta.

Cõmunicabant tẽpore D. Bernardi ſub vna ſpecie apud altare.

Aperto ore Euchariſtiam oſtendebat.

1. E. PRIORIS ad Timotheum tertio: Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

2. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei.

3. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: Nam & ſi amplius aliquid gloriatus fuero de poteſtate noſtra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in deſtructionem veſtram, non erubeſcam.

4. ET capite decimotertio: Ideò hæc abſens ſcribo, vt non præſens duriùs agam ſecundùm poteſtatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in deſtructionem.

5. CONCILIVM Tridentinum, ſeſſione vigeſimaprima, capite ſecundo: Prætercà declarat ſancta Synodus, hanc poteſtatem perpetuò in Eccleſia fuiſſe, vt in Sacramentorum diſpenſatione, ſalua illorum ſubſtantia, ea ſtatueret vel mutaret, quæ ſuſcipientium vtilitati, ſeu ipſorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate, magis expedire iudicaret, id autem Apoſtolus non obſcurè viſus eſt innuiſſe, cùm ait: Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorũ Dei. 1. Cor. 6. 2. Cor. 6.

Digitized by Google

atque ipsum quidem hac potestate vsum esse satis constat, cùm in multis alijs, tum in hoc ipso Sacramento, cùm ordinatis nonnullis circa eius
1.Cor.11. vsum, Cætera, inquit, cùm venero disponam. Quarè agnoscens sancta mater Ecclesia hanc suam in administratione Sacramentorum authoritatem, licèt ab initio Christianæ religionis non infrequens vtriusque speciei vsus fuisset: tamen progressu temporis, latissimè iam mutata illa consuetudine, grauibus & iustis causis adducta, hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbauit, & pro lege habendam decreuit: quam reprobare, aut sine ipsius Ecclesiæ authoritate pro libito mutare non licet. IBIDEM canone secundo: Si quis dixerit, sanctam Ecclesiam catholicam non iustis causis & rationibus adductam fuisse, vt laicos atque etiam Clericos non conficientes sub panis tantummodò specie communicaret, aut in eo errâsse, anathema sit.

1. F. MATTHAEI vigesimosexto: Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis, &c. Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, &c.

2. MARCI decimoquarto: Vespere autem facto, venit cum duodecim, &c. Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, &c.

3. LVCAE vigesimosecundo: Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo, &c. Et accepto pane, gratias egit.

4. IVSTINVS philosophus & martyr in apologia secunda pro Christianis ad Antoninum Pium Imperatorem: Apostoli in commentarijs suis quæ Euangelia dicuntur, ità sibi Christum præ-
Luc.22. Marc.14. Matth.26. 1.Cor.11. cepisse tradiderunt, eum accepto pane cùm gratias egisset, dixisse: Hoc facite in memoriam mei, Hoc est corpus meum: dixisse etiam, accepto poculo, cùm egisset gratias: Hic est sanguis meus, sibique solis dedisse.

5. ACTORVM vigesimo: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

6. PRIORIS Petri quinto: Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, &c.

7. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

8. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris.

9. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Cætera autem, cùm venero, disponam.

10. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite sexto: Nanq; Saluator quo vehementiùs commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit arctiùs infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideò non præcepit, quo deincèps ordine sumeretur, vt Apostolis per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum.

1. G. MATTHAEI decimooctano: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, &c.

2. IOANNIS vigesimo: Quorum remiseritis peccata, &c.

3. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, &c. Diaconos similiter pudicos, &c. Qui enim benè ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent, &c.

4. ET capite quarto: Dum venio, attende lectioni, exhortationi, doctrinæ. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi &c.

5. AD Titum primo: Constituas per ciuitates presbyteros.

6. BASILIVS ad Cæsariam Patritiam, vt suprà, B. testimonio quarto.

7. CYRILLVS Alexandrinus ad Calosyrium Episcopum Arsenoiten: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad sanctificationē proficere dicant, si quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Insaniunt verò, qui hæc asserunt. Neque enim alteratur Christus, neque sanctum eius corpus immutatur: sed benedictionis vis ac facultas, & viuificans gratia, perpetua in ipso existit. *Reliquiæ corporis Dominici ad sanctificationē vtiles.*

8. IDEM libro quarto in Ioannem, capite decimoseptimo: Sicut parùm (vt Paulus ait) fermenti totam massam fermentat: sic paruula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo Christus in nobis manet, & nos in Christo. Verè enim totum fermentum in totam massam pertranfit. *Parmulæ Eucharistiæ partes quâ vim habeant.*

9. CONCILIVM Florentinum: Sacerdos in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur, ità tamen, quòd totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini: sub qualibet quoquè parte hostiæ consecratæ, & vini consecrati, separatione facta totus est Christus. *Sub qualibet parte hostiæ totus Christus continetur.*

10. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta de Paschate: Eucharistiæ sacra perceptio, non in quantitate, sed in virtute consistit. Quod corpus sacerdote dispensante tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto: quod cùm ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in vniuersis, ità integrum esse probatur in singulis. De quo sensu Apostolica sententia deriuata est, dicens: Qui multa, non abundabit: & qui modicum, non minorabit. Si fortè panes esurientibus apponeremus, non ex toto peruenirent ad singulos: quia particulatim & minutatim pro portione sua quisque præsumeret. De hoc verò pane cùm assumitur, nihilo minus habent singuli, quàm vniuersi: totum vnus, totum duo, totum plures sine diminutione percipiunt: quia benedictio huius sacramenti scit distribui, nescit distributione consumi. *Tantum est in exiguo, quantum in toto.* *Nihil minus habent singuli quàm vniuersi.*

11. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite tertio: Verissimum est, tantundem sub alterutra specie, atquè sub vtraque contineri: totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte: totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit. Ibidèm canone tertio: Si quis negauerit, in venerabili sacramento Eucharistiæ sub vnaquaque specie, & sub singulis cuiusque speciei partibus separatione facta, totum Christum contineri, anathema sit. *Tantum sub alterutra, quàtum sub vtraque specie contineri.* *Sub singulis partibus totus.*

12. APVD Gratianum de Consecratione distinctione secunda, capite, Qui manducat. & apud Bedam in caput decimum prioris epistolę ad Corinthios, ex sermone Augustini de verbis Euangelij: Manducetur Christus. Viuit manducatus, quia resurrexit occisus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit, & nôrunt fideles quemadmodùm manducent carnem Christi. Vnusquisque accipit partem suam. Vndè & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus. Per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cælo, manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud patrem, quando venit in virginem: impleuit illam, nec recessit ab illo. Veniebat in carnem, vt eum homines manducarent: manebat integer apud patrem, vt Angelos pascret. *Per partes manducatur & manet integer totus.*

13. APVD

Digitized by Google

13. APVD eundem Gratianum eadem distinctione ex Hieronymo, in sermone Dominicæ quintæ post Epiphaniam: Singuli autem totum accipiunt Christum Dominum: & in singulis portionibus totus est: nec per singulos minuitur: sed integrum se in singulis præbet. Et apud eundem Gratianum in eadem distinctione, ait Hilarius Papa: Vbi pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quæ in manna, quod in eius figura præcessit: de quo dicitur: Qui plus collegerat, non habuit amplius: neque qui minus parauerat, habuit minus: non enim est quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis.

Exod. 16. 2. Cor. 8.

14. IOANNIS sexto: Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducauerunt manna in deserto: & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens: vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et paulò pòst: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Hic est panis qui de cælo descendit. Non sicut manducauerunt patres vestri manna: & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

15. PRIORIS ad Corinthios decimo, vt suprà, B. testimonio septimo.

S. H. AVGVSTINVS in epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite quinto, respondens quibusdam quæstionibus de ieiunio & tempore oblationis: Ad hæc, inquit, ità respondeo, vt quid horum fit faciendum si diuinæ scripturæ præscribit authoritas, non sit dubitandum quin ità facere debeamus vt legimus, vt iam non quomodò faciendum, sed quomodò sacramentum intelligendum sit, disputemus. Similiter etiam si quid horum tota per orbem frequentat Ecclesia. Nam & hinc quin ità faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est.

Insania est disputare, an sit faciẽdum quod vniuersa obseruat Ecclesia.

2. LVCAE vigesimosecundo: Simon, eccè satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

3. IOANNIS decimoquarto: Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere: quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ibidèm: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis.

4. ET decimosexto: Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modò: quum autem venerit spiritus veritatis, docebit vos omnẽ veritatem.

5. ESAIAE quinquagesimonono: Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus. Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodò & vsque in sempiternum.

6. SYNODVS Constantiensis sessione decimatertia: Cùm in nonnullis mundi partibus, quidam temerariè asserere præsumant, populum Christianum debere sacramentum Eucharistiæ sub vtraque panis & vini specie suscipere: & non solùm sub specie panis, sed etiam sub specie vini populum laicum passim communicent, etiam post cœnam vel aliàs non ieiuni, & communicandum esse pertinaciter asserant, contra laudabilem Ecclesiæ consuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquàm sacrilegam damnabiliter reprobare conantur: hinc est, quòd hoc præsens Concilium sacrum generale Constantiense, in spiritu sancto legitimè congregatum, aduersùs hunc errorem saluti fidelium prouidere satagens, matura plurium Doctorum tam diuini quàm humani iuris deliberatione præhabita, declarat, decernit & definit, quòd licèt Christus post cœnam instituerit, & suis discipulis administrauerit sub vtraque specie panis & vini hoc venerabile sacramentum: tamen hoc non obstante, sacrorum canonum authoritas, laudabilis & approbata consuetudo Ecclesiæ seruauit & seruat, quòd huiusmodi sacramentum non debet confici post cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, à iure vel Ecclesia concesso vel admisso. Et sic hæc consuetudo ad euitandum aliqua pericula & scandala est rationabiliter introducta, quòd licèt in primitiua Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie, posteà à conficientibus sub vtraque, & à Laicis tantummodò sub specie panis suscipiatur, cùm firmissimè credendum sit, & nullatenùs dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem tam sub specie panis, quàm sub specie vini veraciter contineri. Vndè cùm huiusmodi consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & diutissimè obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ authoritate pro libito mutare. Quapropter dicere, quòd hanc consuetudinem aut legem obseruare, sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum: & pertinaciter asserentes oppositum præmissorum, tanquàm hæretici arcendi sunt & grauiter puniendi per diœcesanos locorum seu officiales eorum, aut inquisitores hæreticæ prauitatis in regnis seu prouincijs, in quibus cõtra hoc decretum aliquid fuerit forsan attentatum aut præsumptum, iuxta Canonicas & legitimas sanctiones in fauorem Catholicæ fidei contra hæreticos & eorum fautores, salubriter adinuentas. Item ipsa sancta Synodus decernit & declarat super ista materia, reuerendissimis in Christo patribus & Dominis, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & eorum in spiritualibus vicarijs vbilibèt constitutis, processus esse dirigendos, in quibus eis committatur & mandetur authoritate huius sacri Concilij sub pœna excõmunicationis, vt effectualiter puniant eos contra hoc decretum excedentes, qui communicando populum sub vtraque specie panis & vini exhortati fuerint, & sic faciendum esse docuerint: & si ad pœnitentiam redierint, ad gremium Ecclesiæ suscipiantur, iniuncta eis pro modo culpæ pœnitentia salutari. Qui verò ex illis ad pœnitentiam redire non curauerint animo indurato, per censuras ecclesiasticas per eos vt hæretici sunt coërcendi, inuocato etiam ad hoc (si opùs fuerit) auxilio brachij secularis.

Cõcilij Cõstantiensis doctrina de cõmunione vnius speciei. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

Non debet confici hoc sacramentũ post cœnam, aut sumi à nõ ieiunis.

Integer Christus sub vna specie continetur.

Pro lege habenda cõsuetudo cõmunicandi sub vna specie, nec sine Ecclesiæ authoritate mutanda.

Puniendi, qui docent communicãdum populum sub vtraque specie.

7. CONCILIVM Basileense sessione trigesima: Vt lucidiùs videatur pro declaratione Catholicæ veritatis, quid circa perceptionem sacræ Eucharistiæ tenendum sit, & agendum pro vtilitate & salute populi Christiani, post diligentem perscrutationem diuinarum scripturarũ sacrorúmque canonum & doctrinarum à sanctis patribus & doctoribus traditarũ, in hac sancta synodo longis temporibus habitam, consideratisq; omnibus quæ pro declaratione huius rei consideranda fuerunt, decernit & declarat eadem sancta synodus, quòd fideles laici siue clerici communicantes, & non

Digitized by Google

Nō cōficientes non adstringūtur ex Christi præcepto ad cōmunionem sub vtraque specie. Matth.28.

non conficientes, non adstringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub vtraque specie, panis scilicet & vini, sacrum Eucharistiæ sacramentum. Sed Ecclesia, quæ regitur spiritu veritatis secum manente in æternum, & cum qua Christus manet vsque ad consummationem seculi (sicut ait diuina scriptura) ordinare habet, quomodò ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reuerentia ipsius sacramenti & salute fidelium viderit expedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis communicet, secundùm ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ, proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenùs ambigendum est, quòd non sub specie panis caro tantùm, nec sub specie vini sanguis tantùm, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoquè consuetudo communicandi laicum populum sub vna specie, ab Ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & hactenùs diutissimè obseruata, & à doctoribus diuinæ legis sacrarum scripturarum atque canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine authoritate Ecclesiæ ipsam immutare.

Totus sub alterutra specie Christus.

Pro lege habenda hæc consuetudo.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaprima: Cùm de tremendo & sanctissimo Eucharistiæ Sacramento varia diuersis in locis errorum monstra nequissimi dæmonis artibus circumferantur, ob quæ in nonnullis prouincijs multi à Catholicæ Ecclesiæ fide, atque obedientia videantur discessisse: censuit ea sacrosancta Synodus, quæ ad Communionem sub vtraque specie, & paruulorum pertinent, hoc loco exponenda esse. Quapropter cunctis Christi fidelibus interdicit, nè posthàc de ijs aliter vel credere, vel docere, vel prædicare audeant, quàm est his decretis explicatum atque definitum. IBIDEM capite primo: Itaque sancta ipsa Synodus, à spiritusancto, qui spiritus est sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & pietatis, edocta, atque ipsius Ecclesiæ iudicium & consuetudinem secuta, declarat ac docet, nullo diuino præcepto Laicos, & Clericos non conficientes, obligari ad Eucharistiæ Sacramentum sub vtraque specie sumendum: neque vllo pacto, salua fide, dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat. Nam etsi Christus Dominus in vltima cœna venerabile hoc sacramentum in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit, non tamen illa institutio & traditio eò tendunt, vt omnes Christi fideles statuto Domini ad vtranque speciem accipiendam adstringantur. Sed neque ex sermone illo, apud Ioannem sexto, rectè colligitur, vtriusque speciei Communionem à Domino præceptam esse, vtcunquè iuxta varias sanctorum Patrum & Doctorum interpretationes intelligatur. Nanq; qui dixit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: dixit quoquè, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum &c. vt suprà B. testimonio vndecimo. ITEM capite secundo, vt suprà, E. testimonio quinto. Deindè capite tertio: Insuper declarat, quanuis Redemptor noster, vt anteà dictum est, in suprema illa cœna hoc Sacramentum in duabus speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit, tamen fatendum esse, etiam sub altera tantùm specie totum atque integrum Christum, verúmque Sacramentum sumi, ac propterea, quòd ad fructum attinet, nulla gratia, necessaria ad salutem, eos defraudari, qui vnam speciem solam accipiunt. Ibidèm canone primo: Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessitate salutis, omnes & singulos Christi fideles vtranque speciem sanctissimæ Eucharistiæ Sacramenti sumere debere, anathema sit. Canone secundo, vt suprà, B. Canone tertio: Si quis negauerit, totum & integrum Christum, omnium gratiarum fontem & authorem, sub vna panis specie sumi, quia, vt quidam falsò asserunt, non secundùm ipsius Christi constitutionem sub vtraque specie sumatur, anathema sit.

Non docendum aut credendum aliter.

Esa.11.

Nullo præcepto adstringi non conficientes ad cōmunionem vtriusque speciei. Matth.26. Mar.14. Luc.22. 1.Cor.11.

Ioan.6.

Matth.26. Marc.14. Sub altera specie totus Christus continetur.

Anathema.

1. I. PRIORIS ad Timotheum tertiò, vt suprà, E. testimonio primo.

2. MATTHAEI decimooctauo: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

3. AVGVSTINVS contra Cresconiū Grammaticum libro primo, capite trigesimotertio: Quanuis huius rei (scilicet de Baptismo hæreticorum) certè de scripturis Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat authoritas, vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

Scripturæ sequitur quisquis Ecclesiæ sententiam amplectitur.

In difficill. bus quæstionibus Ecclesia consulenda.

4. ET in libro siue epistola contra Petiliani epistolam, de vnitate Ecclesiæ, capite quarto: Totus Christus caput & corpus est. Caput vnigenitus Dei filius, & corpus eius Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne vna. Quicunque de ipso capite ab scripturis sanctis dissentiunt, etiam si in omnibus locis inueniantur in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursùs, Quicunque de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, & vnitati Ecclesiæ non communicant, non sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore, quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Verbi gratia, Qui non credunt Christum in carne veniſſe de virgine Maria ex semine Dauid, quod apertissimè scriptura Dei loquitur; aut non in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus & sepultus est, etiam si per omnes terras inueniantur per quas est Ecclesia, non vtiquè sunt in Ecclesia, quia ipsum caput Ecclesiæ non tenent, quod est Christus Iesus. Nec in aliqua diuinarum scripturarum obscuritate falluntur, sed notissimis & apertissimis earum testimonijs contradicunt. Item quicunque credunt quidem quòd Christus Iesus, ità vt dictum est, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & passus est resurrexit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deum, & cum patre vnum, & incommutabile verbum patris, per quod facta sunt omnia; sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia, ità dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos non esse in Catholica Ecclesia.

Vnitati Ecclesiæ non communicantes non sunt in Ecclesia.

Ephes.5.

Non satis est de Deo & Dei filio rectè sentire, nisi etiā ab Ecclesia non dissentiamus

5. IDEM libro tertio contra literas Petiliani Donatistæ, capite quadragesimo: Omnia sacramenta &c. vt in textu,

6. ITEM libro primo de Baptismo contra Donatistas, capite octauo: Quid prodest homini, &c. vt in textu.

7. ET libro vigesimoprimo de Ciuitate Dei, capite vigesimoquinto: Hæretici & schismatici ab huius vnitate corporis separati, de quo ait Apostolus, Vnus panis, vnū corpus multi sumus; possunt idem percipere sacramentum, sed non sibi vtile, immò verò etiam noxium, quo iudicentur grauiùs, quàm vel tardiùs liberetur. Non sunt enim in eo vinculo pacis, quod illo exprimitur sacramento.

1.Cor.10.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite secundo: Pignus prætereà hoc Sacramentum esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeóque symbolum vnius illi-

Ephes.2.

Digitized by Google

1.Cor.11. Epheſ.5. Rom.12. 1.Cor.5.

us illius corporis, cuius ipſe caput exiſtit, cuíque nos, tanquàm membra arctiſſima, fidei, ſpei, & charitatis connexione adſtrictos eſſe voluit, vt idipſum omnes diceremus, nec eſſent in nobis ſchiſmata.

9. ET capite octauo: Demùm verò paterno affectu admonet ſancta Synodus, hortatur, rogat, & obſecrat per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, vt omnes & ſinguli, qui Chriſtiano nomine cenſentur, in hoc vnitatis ſigno, in hoc vinculo charitatis, in hoc concordiæ ſymbolo iam tandèm aliquando conueniant, & concordent.

IX.

Quem fructum exhibet ritè ſumpta Euchariſtia?

A. PLVRIMVM ſanè maximumque præbet. Hoc enim ſacrum eſt conuiuium, in quo Chriſtus ſumitur, recolitur memoria * Paſſionis eius, mens impletur [a] gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur: vt præclarè horum fructuum ſenſu experientiaque excitata decantat Eccleſia.

* Baſil. ſerm.1.de Baptiſ.ca.3.

a Ambro. in Pſal.118.ſerm.15. verſ.4. Conciliũ Trident.ſeſſ. 13.cap.2.

B. Hic eſt [b] panis, qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo, noſtrosque animos in vita ſpirituali ſuſtentat atque confirmat.

b Ioan.6. d e f. & ibidèm Theophylactus & Cyrillus.

C. Hæc ſacra ſynaxis, ſiue communio, [c] quæ fideles tanquàm eiuſdem corporis membra inter ſe iungi, ac ſanctorum piorumque omnium meritis aſſociari ſignificat atque præſtat: tum quod auguſtius eſt, eoſdem capiti ſuo Chriſto [d] arctiſſimè vnit, vt in eo illi [e] maneant, & ipſe in illis, atque ità vitam æternam conſequantur.

c 1.Cor.10.d Concil.Florentinum.

d Chryſoſt.hom.45. in Ioã. & 61.ad pop. Hil.lib.8.de Trinit. Leo ſerm.14.de paſs.Domini. Cyrillus lib.11. in Ioan.cap.26. lib.10.c.13. & lib.4.c.17. Nyſſe. orat.catech.c.37.

e Ioan 6.f

D. Hoc eſt [f] viaticum noſtræ peregrinationis, quod in huius vitæ deſerto militiaque verſantibus, & hinc ad cæleſtem Hieruſalem contendentibus, velutì Manna [g] Patribus datum, affert conſolationem, delectationem, virtutem & gratiam longè efficaciſſimam.

f 1.Nicen.con. can.12. 2.Aurel. can.12. 3.Aurel.can.24. Chryſ. lib.6.de ſacerd. Paulin.in vita Ambroſ. Euſeb.l.6.hiſt.eccle. cap.36. Niceph.lib 8.cap.31.& lib.13.c.37. Cedrenus in Mauritij & Phocæ imperio. Greg. homil.40.in Euang.

g Exod.16.d f Deut.8.a Sap. 16.c Ioan.6.f Alcimus lib.5. cap.20.

E. At præcipuè quidem duo (vt egregiè docet [h] Bernardus) in nobis operatur hoc Sacramentum, vt & ſenſum minuat in minimis, & in grauioribus peccatis tollat omninò conſenſum. Si quis veſtrûm non tam ſæpè modò, non tam acerbos ſentit iracundiæ motus, inuidiæ, luxuriæ, aut cæterorum huiuſmodi, gratias agat corpori & ſanguini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo, & gaudeat quòd peſſimum vlcus accedat ad ſanitatem. Et idem [i] alibì: Hoc corpus Chriſti ægris medicina, peregrinantibus via: quod debiles confortat, valentes delectat, languorem ſanat. Per hoc homo manſuetior efficitur ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, ſagacior ad cautelam, ad obedientiam promptior, ad gratiarum actionem deuotior.

h Serm.de cœna Domini. Lege Cyrillum lib.4. in Ioãnem cap.17. & lib 3.cap.37. Caſſia. collat.22.cap.6.

i Citatur à B.Thoma opuſculo 59. cap.5. Vide etiam Chryſoſt.hom.24. in 1.Cor.& 51.in Matth. Petrus Cluniac.lib.1. epiſt.2.

F. Quare nihil mirum à magno Ignatio [k] ſcribi, vt ad Euchariſtiam Deique gloriam, ſicut ille appellat, frequenter & properè accedamus. Quando enim aſſiduè hoc ipſum agitur, expelluntur poteſtates Satanæ, qui actus ſuos in ſagittas ad peccatum ignitas conuertit. Medicamentum eſt panis ille immortalitatis, antidotum non moriendi, ſed in Deo per Ieſum Chriſtum viuendi.

k Ad Epheſios. Vide Baſilium ad Cæſariam Pat. Amb.lib.5. de Sacramentis cap.4. Chryſoſt hom.61.ad Antioch. Cyprian.ſerm.6.de orat.Domin. Hieron.ad Lucinium epiſt.28. Cyrill.lib.3. in Ioannem,c.37. Caſſia.collat.23.cap.21.

TESTIMONIA.

1. A. BASILIVS ſermone primo de Baptiſmo, capite tertio, Quòd qui per Baptiſmum regeneratus eſt, participatione deincèps diuinorum myſteriorum nutriri debeat: Circa finem Euangeliorum ſcriptum eſt, Acceptum igitur Ieſus panem, gratijs actis, fregit ac dedit diſcipulis & dixit, Accipite, edite, hoc eſt corpus illud meum, quod pro vobis frangitur, hoc facite in meî commemorationem. Et acceptum quoq; poculum, gratijs actis, dedit illis dicés, Bibite ex hoc omnes, hic eſt enim ſanguis ille meus, ſanguis noui teſtamenti qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorũ. Hoc facite in meî rememorationem. Atteſtatur iſtis & Apoſtolus dicens: Ego enim accepi à Domino &c. Quid itaque vtilitatis habent hæc verba? Vt edentes ac bibentes perpetuò memores ſimus eius, qui pro nobis mortuus eſt ac refurrexit, atque ità inſtruamur neceſſariò cuſtodire in conſpectu Dei ac Chriſti eius traditum ab Apoſtolis dogma, quo dicit, Charitas enim Dei conſtringit nos iudicantes hoc, quòd ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, omnes itaque mortuos eſſe. Et pro omnibus mortuus eſt, vt qui viuunt, iam non ampliùs ſibi ipſis viuant, ſed ei qui pro ipſis

Matth.26. Mar.14. Luc.22.

1.Cor.11.

Sumentes Euchariſtiam memores ſimus Chriſti pro nobis mortui. 2.Cor.5.

Digitized by Google

ipsis est mortuus ac resurrexit. Et quibusdam interiectis: Oportet igitur accedentem ad corpus ac sanguinem Domini, ad rememorationē eius qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, non solùm purum esse à quouis inquinamento carnis ac spiritus, ne ad iudicium edat & bibat, sed & euidenter ostendere & exprimere memoriam eius qui pro nobis mortuus est ac resurrexit, in eo, quòd & mortificatus est peccato, mūdo, ac sibi ipsi, & Deo viuit in Christo Iesu Domino nostro.

Quomodò accedentem ad Eucharistiam oportet esse memorem mortis Christi.

2. AMBROSIVS in Psalmum centesimum decimumoctauum, sermone decimoquinto, versu quarto: Habes Apostolicum cibum, manduca illum, & non deficies. Illum antè māduca, vt posteà venias ad cibum Christi, ad cibū corporis Dominici, ad epulas sacramenti, ad illud poculum quo fidelium inebriatur affectus, vt lætitiam induat de remissione peccati, curas seculi huius, metum mortis, solicitudinésque deponat. Hac ergò ebrietate corpus non titubat, sed resurgit: animus non confunditur, sed consecratur.

Effectus sacramenti.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite secundo: Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum: & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suámque annunciare mortem, donèc ipse ad iudicandum mundum veniat. Sumi autem voluit sacramentū hoc, tanquàm spiritalem animarum cibum, quo alantur, & confortentur viuentes in vita illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tanquàm antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus prætereà id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeoq; symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuiq; nos tanquàm membra arctissima fidei, spei, & charitatis connexione astrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

Summi amoris significatio.

Passionis memoria.

Cur sumi voluerit.

Ioan. 6.

Pignus futuræ gloriæ. Symbolum vnitatis. 1. Cor. 12. Rom. 12. Ephes. 5. 1. Cor. 1.

1. B. IOANNIS sexto: Pater meus dat vobis panem de cælo verum: Panis enim Dei est qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Ego sum panis vitæ. Murmurabant ergò Iudæi de illo quia dixisset: Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Ego sum panis vitæ. Hic est panis de cælo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, nō moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

2. THEOPHYLACTVS in caput sextum Ioannis: Manifestè nobis hoc loco de mystica communione corporis sui dicit: Nam panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Attende autem quòd panis qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantùm figuratio quædam &c. vt suprà quæstione secunda, B. testimonio tertio. Et paucis interpositis: Non nudi hominis caro est quæ manducatur, sed Dei & quæ deificare valet, vtpotè contemperata deitati.

Ioan. 6.

3. CYRILLVS Alexandrinus in caput sextum Ioannis: vt suprà quæstione prima, B. testimonio nono & decimo. & quæstione quarta, B. testimonio duodecimo, decimoseptimo, & decimooctauo.

Ioan. 6.

4. ET libro quarto in Ioannem, capite decimoquarto: Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Non enim possunt cum sanctificatione beatæ vitæ fidei participes esse, qui per mysticā benedictionem Iesum non susceperunt

Corpus Christi viuificat.

Vita enim secundùm naturam ille est, qui ex viuo patre genitus est: sed non minùs corpus quoquè suum viuificat. Coniunctum enim ineffabiliter est filio Dei, à quo vniuersa viuificantur. Idcircò corpus suum dicitur, & vnus cum eo est. Nempe post incarnationem vnus est, & vnus manet absque diuisione vlla, præterquàm quòd Dei Patris verbum, & templum à virgine sumptum idem natura non sunt. Non enim est eiusdem substautię verbo Dei homo assumptus: vnus tamen cum illo est coniunctione ineffabili. Quoniam igitur saluatoris caro Verbo Dei, quod naturaliter vita est, coniuncta, viuifica effecta est, quando eam comedimus, tunc vitā habemus in nobis, illi coniuncti, quæ vita effecta est. Hac de causa in exuscitandis mortuis non solummodò verbo atq; imperio, vt Deus vtebatur: verùm etiam carnem suam quasi cooperatricem nonnunquàm adhibebat: vt reipsa ostenderet, carnem quoquè suam, quoniam sibi coniuncta est, viuificam esse, atque fideles doceret suum, nō alterius corpus esse. Nam quando synagogæ principis filiolam suscitabat, manum eius apprædhendit, vt scribitur, & erexit dicens: Puella, surge: ità vt Deus & verbo & carnis suæ tactu eam excitauit, vnam ab vno se Christo, Deo videlicet atque homine operationem producens. Quando etiā in ciuitatem Naim vocatam, ingrediebatur, & offerebatur vnigenitus matris filius iam mortuus, tetigit corpus eius dicens: Adolescens, tibi dico, surge. Non ergò verbo solùm semper (vt diximus) verùm etiam tactu mortuos excitabat, vt ostenderet corpus quoquè suum viuificare posse. quòd si solo tactu suo corrupta redintegrantur: quomodò non viuemus qui carnem illam gustamus & manducamus? reformabit enim omninò ad immortalitatem suam participes sui. Nec velis Iudaicè Quomodò quærere, sed recordare quanuis naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamen ignis, frigiditatis suæ oblita, æstuat. Hoc sanè modo etiam nos, quanuis propter naturam carnis corruptibiles simus, participatione tamen vitæ ab imbecillitate nostra reuocati, ad proprietatem illius ad vitam reformamur. Oportuit enim certè, vt non solùm anima per spiritum sanctum in beatam vitam ascenderet, verùm etiam vt rude atque terrestre hoc corpus, cognato sibi gustu, tactu, & cibo ad immortalitatem reduceretur. Nec putet ex tarditate mentis suæ Iudæus inaudita nobis excogitata esse mysteria: videbit enim, si attentiùs quærit, hocipsum à Mosis temporibus per figuram semper factitatum fuisse. Quid enim Maiores eorum ab ira Aegyptiorum liberauit, quādo mors in primogenita Aegyptij sæuiebat? nónne palàm est, quia diuina institutione perdocti, agni carnes manducārunt, & postes ac superliminaria sanguine perunxerunt, propterea mortem ab eis diuertisse? pernicies nānque, id est, carnis huius mors, aduersùs genus humanum propter primi hominis transgressionem furebat. Terra enim es, & in terram reuerteris, propter peccatum audiuimus. Verùm quoniam per carnem suam Christus atrocē hunc euersurus erat tyrannum, propterea id mysterium apud priscos obumbrabatur, & ouinis carnibus atque sanguine sanctificati (Deo ità volente) perniciem effugiebant. Cur igitur ô Iudæe turbaris, præfiguratam veritatem iam videns? cur inquam turbaris, si Christus dicit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis, quum oporteret te Mosaicis legibus institutum, & priscis vmbris ad credendum perdoctum, ad intelligenda hæc mysteria paratissimum esse?

Quando carnem verbi viuificantē edimus, vitā in nobis habemus.

Cur carnem suam Christus in excitandis mortuis adhibuerit.

Matth. 9.

Luc. 7.

Si tactu solo corrupta redintegrātur, multò magis viuemus, qui carnem illā māducamus.

Figura.

Exod. 12.

Gen. 3.

1. C. PRIORIS ad Corinthios decimo: Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus.

2. CON-

Digitized by Google

Effectus Sacramenti Eucharistiæ.

2. CONCILIVM Florentinum: Huius sacramenti effectus, quem in anima operatur dignè sumentis, est adunatio hominis ad Christum. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris eius vnitur, consequens est, quòd per hoc sacramentum in sumentibus dignè gratia augeatur: omnémque effectum, quem materialis cibus & potus, quo ad vitam agunt corporalem, sustentando, augendo, reparando & delectando, sacramentũ hoc quo ad vitam operatur spiritualem: in quo gratã Saluatoris nostri recensemus memoriã, à malo retrahimur, cõfortamur in bono, & ad virtutum & gratiarũ proficimus incrementum.

3. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquinta in Ioannem, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum, vt suprà quæstione prima, B. testimonio quinto.

4. HILARIVS libro octauo de Trinitate, ibidem testimonio decimoquarto.

5. LEO sermone decimoquarto de passione Domini: Non alind agit participatio corporis & sanguinis Christi, quàm vt in id quod sumimus, trãseamus: & in quo mortui, & sepulti, & cõresuscitati sumus, ipsum per omnia & spiritu & carne gestemus, dicente Apostolo: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cùm enim Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum Christo apparebitis in gloria.

In id quod sumimus, trãsimus.

Coloss. 3.

6. CYRILLVS libro vndecimo in Ioannem, capite vigesimosexto: Item libro decimo, capite decimotertio: Et libro quarto, capite decimoseptimo: vt suprà quæstione prima, B. testimonio nono & sequentibus.

7. GREGORIVS Nyssenus in oratione catechetica quæ dicitur Magna, capite trigesimoseptimo: Quoniam homo est duplex, vt qui sit compositus ac contemperatus ex anima & corpore, necesse est vt qui seruantur, sequãtur eum qui ducit ad vitam. Ergò anima quidem cum ipso contemperata per fidẽ, hinc salutis habet occasionem. Nam vnio cum vita, vitæ habet societatẽ. Corpus autẽ alio modo venit ad participationem & contemperationẽ eius quod dat salutem. Quo modo enim qui venenũ sumpserunt dolo & ex insidijs, alio medicamento extinguunt vim quæ affert interitũ. Oportet autem sicut exitiale, ità etiam salutare medicamentũ admiti intra viscera hominis, vt per illa distribuatur in vniuersum corpus virtus eius quod fert opem. Ità cùm id gustauerimus quod nostram dissoluit naturã, rursùs necesse est vt opus habeamus eo quod cogit ac conciliat id quod erat dissolutũ: vt cùm intra nos fuerit hoc salutare medicamentũ, veneni damnũ, quod corpori fuerat inditũ, per contrariã repellat affectionem. Quid hoc ergò est? Nihil aliud quàm illud corpus, quod & morte ostensum fuit esse potentius, & nostræ vitæ fuit initiũ. Quomodò autem parum fermenti, vt dicit Apostolus, sibi assimilat totam conspersionẽ, ità corpus à Deo morte affectũ, cùm fuerit intra nostrum, totum ad se transmutat & transfert. Quomodò enim cùm quod est exitiale mistum fuerit cum sano, quidquid est contemperatum, simul redditur inutile: ità etiam corpus immortale, cùm fuerit intra eũ qui sumpsit, vniuersum quoquè transmutat in suã naturam. Sed fieri non potest vt sit aliquid aliter intra corpus, nisi per esum & potionem misceatur visceribus. Cùm autem solum illud corpus quod Deum susceperit, hanc gratiam acceperit, ostensum sit autem aliter fieri non posse, vt nostrum corpus sit in immortalitate, nisi per communionem cum immortali factum sit particeps incorruptionis: oportet considerare, quomodò fieri potuerit, vt vnum illud corpus, quod tam multis fidelium millibus in vniuerso orbe terrarum semper distribuitur, totum per partem sit in vnoquoque, & ipsum in se totum maneat. &c.

Corpus per Eucharistiam quomodò veniat ad contẽperationẽ cum eo quod dat salutem.

Medicamentum expellẽs veneni damnũ est Eucharistia.

1. Cor. 5.

Corpus Christi cum fuerit intra nostrũ, illud totum ad se transmutat.

Corpus nostrum per cõmunionem cum immortali Christi corpore, fit particeps incorruptionis.

8. IOANNES sexto: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.

1. D. CONCILIVM Nicenum primum, canone duodecimo: De his verò qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obseruabitur etiam nunc, ità vt si fortè quis recedat ex corpore, vltimo & necessario vitæ suæ viatico non defraudetur. Quòd si desperatus aliquis, accepta communione superuixerit, sit inter eos qui sola oratione communicant, donèc statutum tempus compleatur. De omnibus tamen his qui à corpore recedunt, & Eucharistiam postulant, in tradenda eis communione cura & probatio sit Episcopi.

Viatici morientium.

2. CONCILIVM Arelatense secundum, canone duodecimo: De his qui in pœnitentia positi vitam excesserunt, placuit nullum communione vacuum debere dimitti, sed pro eo, quòd honoratit pœnitentiã, oblatio illius recipiatur.

3. CONCILIVM Aurelianense tertium, canone vigesimoquarto: Si quis pœnitentiæ benedictione susceptа ad secularem habitum militiámque reuerti præsumpserit, viatico concesso, vsque ad exitum excommunicatione plectatur.

4. CHRYSOSTOMVS libro sexto de Sacerdotio: Quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse & audijsset, quòd qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura ac munda conscientia fuerint participes, spiritum efflaturi, ab angelis, illorum corpora satellitum more stipantibus, propter assumptum illud sacrum hinc rectà in cælum abducuntur.

5. PAVLINVS in vita B. Ambrosij, vt suprà in præcedenti quæstione, D. testimonio quinto.

6. EVSEBIVS historię Ecclesiasticæ libro sexto capite trigesimosexto, ex epistola Dionysij Alexandrini ad Fabium Antiochenum, hanc habet historiam: Erat quidam Serapion &c. vt suprà quæstione octaua, D. testimonio primo.

7. NICEPHORVS libro octauæ Ecclesiasticę historiæ capite triceſimoprimo: De Luciano martyre illud est decantatum: moriturũ eum, quum vis tyrannica neq; templi neq; sacrarij copiam faceret, & vincula quoquè atq; plagæ motum prorsus denegarent, in suo ipsius pectore discumbentem, horrendo illo operatum esse mysterio, ad eumq; modum & ipsum participâsse de immaculato sacrificio, & alijs vt itidèm communicarent, suasorem fuisse. Sacrum id in carcere perficiebatur, & ecclesiæ specimen sacer ille chorus, qui eum iam morientem stipabat, repræsentabat.

Lucianus martyr moriturus, in carcere Eucharistiam immolato sacrificio communicat, & reliquos ad cõmunionem hortatur.

8. IDEM libro decimotertio capite trigesimoseptimo, scribens de exilio S. Ioannis Chrysostomi: Pityuntem, inquit, cùm duceretur, & iam ad Deum migraturus esset, noctù ei oranti, qui vitæ eius duces fuerant, & Petrus & Ioannes assistentes, perquàm amicè cum eo sunt colloquuti: eiq; cùm aduersùs dæmones victoriam, tum postremò migrationem ad Deum, & quæ eum exceptura essent bonorum perceptionem cum lætitia annunciãrunt. Dein cælesti & ineffabili eum esca pauerunt: ex quo tempore nihil posteà cibi sumpsit. Dicta hæc ab eis sunt, quibus ille ea secum versantibus cõcredidit. Ad Comanenos autẽ Armeniæ quum veniſſet, ad templum Basilisci martyris ductus est, qui episcopus fuisse, & sub Maximino Nicomediæ martyrij certamen obijsse dicitur. Ibi in somnis ei apparens martyr: Bono, inquit, animo esto, Ioannes frater, vtrunq; crastina dies coniunget. Ille etiam custodi templi vt locum Ioanni pararet, præcepit. Ex eo loco cùm triginta stadiorum iter confecissent, præter opinionem recta via excidentes, errabundi ad martyris ædem reuersi sunt. Itaq; cùm res suas disposuisset, linguã ad docendum mouisset, lætiùs se ità vt calceos quoq; in-

Chrysostomo morituro, & noctù oranti SS. Petrus & Ioannes apparet, eumq; cælesti cibo pascunt.

S. Basiliscus eidem appãret, morteinque prædicit.

Digitized by Google

Per cõmunionẽ diuinam Chrysostomus moriturus sanctificationẽ percepit.

dueret, vestibus suis ornâsset, & per communionem diuinã sanctificationem percepisset: Gloria tibi, inquit, Domine de rebus omnibus. Et seipso signo crucis, sub qua vixerat, obsignato, beatam illam ingressus est profectionem, cum Christo viuens & regnans, pro quo labores longos pertulit, suo quidem nomine per migrationem talem felix & beatus: eis autem qui eum cognouerunt, & vel mediocriter mellitam eius doctrinam degustârunt, deplorandus.

Philippicus desperata vita communionem sacram percepit.

9. GEORGIVS Cedrenus in historiarũ compendio describens imperium Mauritij: Experrectus Mauritius, statim accubitorem suum misit, qui Philippicum adduceret. Qui desperata ob id vita, priùs communionem sacram expetijt, eaq; percepta ad Imperatorẽ abijt, vxorẽ relinquens, quæ saccum induta & cinere conspersa eiulabat.

Theodosij Mauritij filius necandus priùs sacram petit, & impetrat cõmunionem.

10. ET in imperio Phocæ: Fama obtinet, Theodosium Mauritij F. ad Chosroen legatum, missis à Phoca ministris Niceæ captum, iussumq; necari, cùm ad locum, cui nomen est Leucactæ, peruenisset. Theodosium porrò petiuisse, vt priùs, quàm necaretur, diuinis impertiri posset mysterijs. Quod postquàm impetrauerit, actis Deo gratijs, lapidem à terra sustulisse, eoq; ter pectus suũ percussisse, ità orantem: Domine Iesu Christe, tu scis me nulli hominum iniuriam fecisse. nunc ergò mihi eueniat, vt tua iubet potentia. Hæc fato, caput fuisse amputatum.

Eadem habet libro quarto dialogorum capite decimoquinto.

11. GREGORIVS homilia quadragesima in Euangelia: Romula ea, quam Græco vocabulo paralysim medici vocãt, molestia corporali percussa est, multisq; annis in lectulo decumbens, penè omnium iacebat membrorum officio destituta, nec tamen hæc eadem eius mentem ad impatientiã flagella perduxerant. Nam ipsa ei detrimenta membrorũ facta fuerant incrementa virtutum. Et nonnullis interiectis: Nocte igitur quarta Redemptã magistram suã vocauit, qua veniente, viaticum petijt & accepit. Necdùm verò eadẽ Redempta vel alia eius discipula à lectulo iacentis discesserat, & eccè subitò in platea ante cellulæ eiusdem ostium duo chori psallentium constiterunt, & sicut se dicebant sexus ex vocibus discreuisse, psalmodiæ cantus dicebant viri, & fœminæ respõdebant. Cumq; ante fores cellulæ exhiberentur cæleſtes exequiæ, sancta illa anima carne soluta est.

S. Romula moritura viaticum petijt & accepit.

12. EXODI decimosexto: Vespere comedetis carnes, & manè saturabimini panibus, &c. Manè quoq; ros iacuit per circuitum castrorum. Cumq; operuisset superficiem terræ, apparuit in solitudine minutũ, & quasi pilo tusum, in similitudinem pruinæ super terram. Quod cùm vidissent filij Israal, dixerunt ad inuicem, Man hu. (quod significat, Quid est hoc?) Ignorabant enim quid esset. Quibus ait Moyses: Iste est panis quem dedit Dominus vobis ad vescendum. Hic est sermo quem præcepit Dominus: Colligat vnusquisque ex eo quantum sufficit ad vescendum: gomor per singula capita, iuxta numerum animarũ vestrarum quę habitant in tabernaculo, sic tolletis. Fecerúntque ità filij Israël: & collegerunt, alius plus, alius minus. Et mensi sunt ad mensuram gomor: nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus parauerat, reperit minus: sed singuli iuxta id quod edere poterant, congregauerunt. Et paulò pòst: Appellauitque domus Israël nomen eius Man. quod erat quasi semen coriandri album, gustusq; eius quasi similæ cum melle. Filij autem Israel comederunt Man quadraginta annis, donèc venirent in terram habitabilem: hoc cibo aliti sunt, vsquequò tangerent fines terræ Chanaan. Gomor autem, decima pars est ephi.

2. Cor. 8.

13. DEVTERONOMII octauo: Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas tu & patres tui: vt ostenderet tibi quòd non in solo pane viuat homo, sed in omni verbo, quod egreditur de ore Domini.

14. SAPIENTIAE decimosexto: Angelorum esca nutrîsti populum tuum, & paratum panẽ de cęlo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem & omnis saporis suauitatem. Substantiam enim tuam & dulcedinem tuam quam in filios habes, ostendebas: & deseruiens vniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat, conuertebatur.

15. IOANNIS sexto: Patres vestri manducauerunt manna in deserto: & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur.

16. ALCIMVS Auitus libro quinto, capite vicesimo:

Sic longæua fuit, sed non damnosa vetustas,
Dum sacrum populo victum, candentia mãna
Ferrent, & cæli frugem terrena viderent.
Mystica quæ longè prædiceret antè figura,
Virgineo ex vtero, purum sine semine, Christi
Edendum, nobisq; aliquando corpus edendũ:
Quas caperet pascẽdus homò, de se de superna
Illabente Deo, sanctis altaribus escas.

Manna figura fuit Eucharistiæ.

1. B. BERNARDVS in sermone de cœna Domini: Cecidimus super aceruum lapidum, & in luto: vndè non solùm inquinati, sed etiam vulnerati, & grauiter quassati sumus. Lauari quidem citò possumus, ad sanandum verò opùs est curatione multa. Lauamur igitur in baptismo, quia deletur chirographum damnationis nostræ: & gratia hæc nobis confertur, nè iam nobis concupiscentia noceat, si tamen à consensu abstineamus: atque ità tanquàm sanies inueterati vlceris remouetur, dum tollitur damnatio, & responsum mortis, quod priùs indè manabat. Sed quis poterit tam efferos motus frangere? quis pruritum vlceris huius ferre queat? Confidite quia & in hoc gratia subuenit, & vt securi fitis, sacramenti Dominici corporis & sanguinis precioſi inuestituram habetis. Duo enim illud sacramentum operatur in nobis: vt videlicet & sensum minuat in minimis, &c.

Baptismo sordes peccati abluuntur.

Eucharistiæ virtute concupiscentiæ motus minuuntur.

2. CYRILLVS libro quarto in Ioannẽ, capite decimoseptimo: Pias quæso cogitationes suscipias, studiosè sanctèq; viuas, & benedictione particeps, quæ (mihi crede) non mortem solùm, verùm etiam morbos omnes depellit. Sedat enim, cùm in nobis maneat Christus, sæuientem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit. Ibid. Sicut parum fermenti (vt Paulus ait) totam massam fermentat, sic paruula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo in nobis Christus manet, & nos in Christo.

Morbos depellit, concupiscentiã sedat, pietatem corroborat &c.

1. Cor. 5. Totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet.

3. IDEM libro tertio in Ioannẽ, capite trigesimoseptimo: Sciant baptizati homines, & diuinæ gratiæ participes facti, si rariùs in Ecclesiam proficiscantur, & longo temporum spatio propter simulatam religionem mysticè cõmunicare Christo recusent, ab æterna se vita procùl depellere: quippe recusatio huiusmodi quanuis ex religione proficisci videatur, & scandalum facit, & laqueos instruit: quare oportet omnibus viribus à peccato mundari, & rectè viuendi iactis fundamentis, magna cum fiducia ad sumendam vitam concurrere. Sed variæ sunt diaboli multiplicesq; ad decipiendum insidiæ. Nam primùm ad viuendum turpiter inducit: deindè cùm malis onerati fuerint, tunc abhorrere à Christi gloria persuadet, qua possent à turpitudine voluptatis, quasi ab ebrietate reuocari. Quare demus operam, oro, vt vinculis eius abruptis, & iugo seruitutis peccatorum excusso, in timore Domino seruiamus. Et vt carnis voluptate per continentiam superata, ad cæleſtem gratiam accedamus, corporisq; Christi participes efficiamur. Sic enim, sic inquam, diabolum fugabimus, & diuinæ naturæ participes, ad vitam

Incommoda & damna ratò communicantium.

Digitized by Google

ad vitam & incorruptibilitatem ascendemus.

4. CASSIANVS Collatione vicesimasecunda, quæ altera Abbatis Theonæ, capite sexto: Nolumus fratrem, qui cùm castimoniam cordis & corporis summa circunspectione atq; humilitate promeritâ, iugiter possideret, ac nequaquàm nocturnis ludificationibus retraretur, quoties tamen se ad percipiendam cõmunionem Dominicã præparasset, immundo fluxu dormiens fœdabatur. Qui cùm multa se tempore à sacrosanctis mysterijs trepidus abstineret, tandem hanc ad seniores detulit quæstionem, remediũ impugnationis ac doloris sui medicabili eorũ consilio consecuturum se esse cõfidens. Sed cùm primã causam morbi eius spiritaliũ medicorum doctrina discuteret, quæ solet ex abundanti ciborũ præsumptione descendere, eamq; memorato fratri deprehenderet non inesse, atq; hanc illusionem nequaquàm vitio saturitatis cõstaret emergere, eo quòd nec fratris nota districtione solemnũ dierũ quibus illa pollutio contingebat specialis exceptio, hoc illos pateretur opinari: ad secundã huius valetudinis causam ilicò transtulerũt inquisitionis indaginem, discutientes ne animæ forsitan culpa, caro exhausta ieiunio, impuris illusionibus vrgeretur, quibus etiam districtissimi viri, cùm paululùm elati de sui corporis fuerint puritate, per superbiæ vitiũ polluuntur; quòd scilicet donũ præcipuũ Dei, id est, corporis castitatẽ, humanis se viribus obtinuisse crediderint. Interrogatus igitur vtrùm industriam suam ità capacẽ huius crederet esse virtutis, vt opẽ diuini non egeret auxilij, summa hũc impiũ sensum execratione detestans, cùm se humiliter astruxisset, nec cæteris quidẽ diebus corporis puritatẽ retinere potuisse, nisi diuina in omnibus gratia fuisset adiutus. Illi confestim ad causam tertiã recurrentes, occultas diabolicæ factionis inuidias peruiderunt, probantes q; nec animæ culpã esse, nec carnis, sacrosanctis eum epulis debere misceri confidentissimè censuerunt, ne scilicet si in hac* obstinatione durasset, versutis maligni hostis laqueis obligatus, sanctificationis & corporis Christi participe esse non posset; & per hanc fraudem medicina remedij salutaris in perpetuum fraudaretur. Quo facto, ità omnis diabolicæ factionis scena detecta est, vt mox virtute Dominici corporis protegente, illa præteritæ illusionis consuetudo cessaret.

Diabolus pollutiõibus nocturnis conatur impedire communionem.

* abstinentia

Eucharistiæ sumptione liberatur à diaboli illusionibus.

5. BERNARDVS, teste D. Thoma Aquinate, in opusculo quinquagesimo nono capite vel prædicamento quinto: Corpus Christi, &c. vt in textu.

6. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquarta in priorẽ epistolam ad Corinthios: Quemadmodùm frigida accessio periculosa est, ità nulla mysticæ illius cœnæ participatio, pestis est & interitus. Ipsa nanq; mensa animæ nostræ vis est, nerui mentis, fiducia vinculum, fundamentum, ipse salus, lux, vita nostra. Si hinc hoc sacrificio muniti migrabimus, maxima cum fiducia sanctum ascendemus vestibulum, tanquàm aureis quibusdam vestibus vndiquè contecti. Et quid futura cõmemoro? Nam dum in hac vita sumus, vt terra nobis cælum sit, facit hoc mysterium.

Communionis intermissio.

7. IDEM homilia quinquagesima prima in Matthæum: Tangamus ergò etiam nos fimbriam vestimenti eius, vel potiùs, si volumus, ipsam totũ habemus. non enim vestis solùm, sed corpus ipsius nobis propositum est, vt non tangamus solummodò, sed vt comedamus & saturemur. Adeamus igitur Christum singuli ægrotantes magna cum fide. Nam si qui fimbriam vestimenti eius tunc tetigerunt, rectè omnes conualuerunt: quanto magis corroborabimur, si totum in nobis habebimus? Cum fide autem accedere, nõ est vt tantummodò propositum corpus recipias, verumetiam multò magis, vt mundo corde tangas, vt scias quemadmodùm ad ipsam Christum. Quid enim si vocem eius non audis? nonne, vides iacentem, immò verò & loquentem per Euangelistã ipsum audis? Credite igitur omnes, quia etiam nunc illa cœna celebratur, in qua Christus ipse recumbebat. Nihil quippe interest inter illam & hanc. Non enim hæc ab homine, illa ab ipso conficitur, sed & hanc & illam ipse efficit.

Per dignam communionem fit vt terra nobis cælum sit.

Cœna ipsa in qua Christus recumbebat, etiam nunc celebratur.

Adhortatio ad communionem.

Matth. 14.

8. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo, epistola secunda contra Petrobrusianos: Non est superfluum Christi corporis & sanguinis sacramentum: quo viuacior memoria excitatur, quo feruentior dilectio proupcatur, quo plenior peccatorum remissio comparatur. Non est superfluum, quia non tantùm per id quod Deus est, sed etiam per id quod homo est, nobiscum est vsque ad consummationem seculi. Non est superfluum, quia qui per corpus suum redemit nos, per idẽ corpus suum reficit nos, vt redempti per corpus eius, & refecti corpore eius, nutriamur & pascamur humanitate eius, donec satiemur Deitate & gloria eius.

Fructus & effectus Eucharistiæ.

9. F. IGNATIVS in epistola ad Ephesios, vt in textu.

10. BASILIVS ad Cæsariam Patritiam: Communicare per singulos dies, & participare de sacro corpore & sanguine Christi, pulchrum est & valdè vtile, ipso manifestè dicente: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternã. Quis enim ambigit, quin frequens vitæ participatio, nihil aliud sit, quàm pluribus modis viuere? Nos idcircò quater in singulis hebdomadis communicamus: in die Dominico, in quarto die hebdomadæ, in Parasceue, & in Sabbato, ac in alijs diebus, si qua memoria fuerit sancti alicuius. &c. vt suprà quæstione octaua, de Eucharistia, B. testimonio quarto.

Ioan. 6.

Frequens cõmunio quid sit.

11. AMBROSIVS libro quinto de sacramentis, capite quarto: Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergò in oratione Dominica quæ posteà sequitur, ait, Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialem. Non iste panis est qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò Græcè ἐπιούσιος dicitur. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit, quem Græci dicunt aduenientẽ. Quia Græci dicunt τὸν ἐπιοῦσαν ἡμέραν aduenientem diem. Ergò quòd Latinus dixit, & quod Græcus, vtrunque vtile videtur. Græcus vtrunque vno sermone significauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodùm Græci in Oriente facere consueuerunt? Accipe quotidiè, quod quotidiè tibi prosit. Sic viue, vt quotidiè mereari accipere. Qui non meretur quotidiè accipere, non meretur post annum accipere: quomodò Iob sanctus pro filijs suis offerebat quotidie sacrificium, nè forte aliquid vel in corde vel in sermone peccassent. Ergò tu audis quòd quotiescunquè offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, eleuatio Domini significetur, & remissio peccatorum: & panem istum vitæ non quotidianum assumis? Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est, quia sub peccato sumus. Medicina est, cæleste & venerabile sacramentum. Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè. Quotidiè si accipis, quotidiè tibi hodiè est. Si tibi hodiè est Christus, tibi quotidiè resurgit. Quomodò? Filius meus es tu, ego hodiè genui te.

Panis supersubstantialis.

Eadem habet B. Auguſt. ſer. 28. de verb. Domini.

Rara communio reprehenditur.

Iob. 1.

Pſal. 2.

12. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimaprima ad populum Antiochenum: In alijs quidem temporibus, cùm puri frequenter fitis, nõ accedebatis: (*ad sacram scilicet communionem, nam de ea loquitur*) in Pascha verò, licèt sit aliquid à vobis patratum, accedebatis. O consuetudinem, ô præsumptionem,

Digitized by Google

Sacrificium quotidianũ.

sacrificium frustrà quotidianum. Incassum assistimus, altari, nullus qui communicetur. Hæc nõ vt temerè communicemini, dico, sed vt vos dignos reddatis. Non es hostia dignus, vel communione, igitur nec oratione. Adstantem audis præconem, atq; dicentẽ: Quotquot estis in pœnitentia, omnes orate. Quicunq; non participes fiunt, in pœnitentia sunt. Quid stas, si es in pœnitentia? sumere non debes: qui nanq; non communicat, est ex pœnitentibus. Cur itaq; dicit, Abite qui non potestis orare? Tu verò stas impudens. At ex his non es, sed ex his qui possunt esse participes, & nihil curas, aut magnum opus censes. Considera quæso, mensa regalis est apposita, angeli mẽsæ ministrantes, ipse rex adest, & tu adstas oscitans. Sordescunt tibi vestimenta, & nihil est tibi curæ. At pura sunt, igitur adora & communica. Per singulos dies venit discumbentes visurus, omnes alloquitur. Et nunc in conscientia dicet: Socij, quomodò adestis hùc, non habentes vestem nuptialem? Non dixit, quare discubuistis? Sed ante reclinationem & ingressum semetipsum indignum esse fatetur. Non enim dixit: Quare recubuisti? sed, quid intrâsti? Hæc etiam nunc nobis omnibus loquitur, impudenter & procaciter adstantibus. Omnis enim qui mysteriorum participio non fruitur, impudens & procax est, si adstat. Propterea qui sunt in peccatis, priores eijciuntur. Sicut enim ad mensam veniente domino serui qui dominum offenderunt adesse non oportet, sed procùl arcentur: ità scilicet & hic dum profertur sacrificium, & Christus immolatur, & ouis Dominica: cùm audieris, oremus omnes communiter: cùm vela videris retrahi, tunc supernè cælum aperiri cogita, & angelos descendere. Sicut itaq; prophanorum fas est adesse neminem, ità nec vllum sacratorũ quidem ac sordidorum. Dic mihi, si quis in conuiuiũ vocatus, manus abluerat, & recumberet, & mensæ paratus adesset, postmodùm nihil gustaret, nõ afficit contumelia vocantem? Nónne melius huiusmodi nec venisse? Ità scilicet & tu, venisti, cecinisti Deo laudem, cum omnibus es confessus de dignis esse, cum indignis non secedendo: quomodò mansisti, neq; participas de mensa? Indignus sum, inquit. Igitur & illa quæ per preces fit communione. Non enim per proposita tantùm, verùm per illa cantica spiritus semper descendit. Nónne vides ministrum spõgia mensam circunlinientem, & expurgantem domum, & tabellas ponentem? Hoc per preces efficitur, per præconis vocẽ. Sicut spongia circunlinimus Ecclesiam, vt in Ecclesia munda proponantur omnia, nè qua sit macula, nè qua ruga. Indigni sunt & oculi peccatorũ hisce spectaculis, indignæ sunt & aures. Si enim bestia, inquit, tangat montem, lapidabitur. Ità nec ascensũ digni fuerunt, licèt post hæc & accesserint, & viderint vbi Deus constiterat: post hæc accedere licèt & videre. Cùm adest quidem, abi: non tibi magis adstare licet, quàm Catechumeno. Alioqui par non est, nondùm attigisse mysteria: & postquàm attigeris, offendisse, contempsisse, & se gratia indignum constituisse. Poterant & plura terribiliora q; commemorari, sed nè mentem vestram grauemus, hæc quoq; sufficiant. Qui enim his non emendantur, neq; pluribus. Nè maius itaq; vobis iudicium faciamus, vos exhortamur, non vt accedatis, sed vt præsentia vos & accessu dignos constituatis. Dic mihi, si quis rex statuisset atq; dixisset: Si quis hoc facit, mẽsæ meę sit particeps, nónne propter hoc omnia feoisseris? In cælũ vos vocauit, ad magni regis mensam & admirabilis, & retrocedimus, & cessamus, & non festinamus, nec ad rem accurrimus: & quæ nobis est salutis spes? Non vacat imbecillitatem accusare, nõ naturam, sola nos negligentia facit indignos. Hæc quidem à nobis dicta sunt. Qui verò corda compungit, qui compunctionis dat spiritum, corda nostra compungat, & in profundo seminæ ponat, & ab ipso timore concipiat, & pariat spiritũ salutis, & cum fiducia accedat, aitei, Filij tui, sicut nouellæ oliarum in circuitu mensæ tuæ. Nihil vetus, immite nihil, nihil crudele: tales enim nouellæ sunt ad fructũ idoneæ, fructum mirabilẽ oliuæ dico. Et fortes, ità vt omnes fiant in circuitu mensæ. Et nec temerè, nec à casu huc conueniant, sed cum metu & timore. Sicut autem cibus cùm sit nutritius, si à crudo sumatur, omnia perdit & corrumpit, & fit morbi causa; ità scilicet & horrenda mysteria.

Rarò cõmunicantes arguuntur, præsertim Ecclesiastici.

Mẽsa regalis apposita est, angeli ministrant, ipse adest rex.

Adora & cõmunica.

Matth. 22.

Dum profertur sacrificiũ, & Christus immolatur, & ouis Dominica, peccatores eijciuntur è loco sacrificij.

Cecinisti Deo laudem.

Peccatorum oculi indigni sunt vidére oblationem sacrificij, item aures &c. Exod. 19.

Psal. 127.

Indignè cõmunicantes.

5. CYPRIANVS sermone sexto de oratione Dominica: Panem nostrum vocamus, quia Christus, noster (qui corpus eius cõtingimus) panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidiè postulamus, nè qui in Christo sumus, & Eucharistiã quotidiè ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & nõ communicantes à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore seperemur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis vitæ qui de cælo descendi. Si quis ederit de meo pane, viuet in æternũ. Panis autem, quem ego dedero, caro mea est pro mundi vita. Quando ergo dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane: vt manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & eucharistiam iure communionis accipiunt: ità contrà timendum est & orandum, nè, dum quis abstentus separatur à Christi corpore, procùl remaneat à salute, comminante ipso & dicente: Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideò panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidiè petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione eius & corpore non recedamus.

Separari à cõmunione Eucharistiæ, quàm grauc.

Ioan. 6.

Ibidem.

6. HIERONYMVS in epistola vigesima octaua ad Lucinium: De sabbato quod quæris, vtrùm ieiunandum sit: & de eucharistia, an accipienda quotidiè, quod Romanæ ecclesiæ & Hispaniæ obseruare perhibentur: scripsit quidem & Hippolytus vir disertissimus, & carptim diuersi scriptores è varijs authoribus ediderẽ. Sed ego illud te breuiter admonendum puto, traditiones ecclesiasticas (præsertim quæ fidei non officiant) ità obseruandas, vt à maioribus traditæ sunt: Nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subuerti. Atqui veinàm omni tempore ieiunare possimus, quod in Actibus Apostolorum diebus Pentecostes, & die Dominico, Apostolum Paulum, & eum eo credentes fecisse legimus. Nec tamen Manichææ hæreseos accusandi sunt, cùm carnalis cibus præferri non debuerit spirituali: Eucharistiam quoquè absque condemnatione nostri, & pungente conscientia, semper accipere, & Psalmistam audire dicentem: Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus: & cum eo canere, Eructauit cor meum verbum bonum.

Quotidiana communio olim in vsu Romæ & in Hispanijs fuit.

Act. 13. 20. 27.

Vtinàm possimus semper Eucharistiam dignè percipere.

Psal. 33. & 44.

7. CYRILLVS libro tertio in Ioannem, capite trigesimoseptimo, vt supra: hac quæstione, Et testimonio tertio.

8. CASSIANVS Collatione vicesimatertia, quæ est tertia Abbatis Theonæ, capite vicesimoprimo: Nec ex eo debemus nos à Dominica communione suspendere, quia nos agnoscimus peccatores, sed ad eã magis ac magis est & propter animæ medicinam & purificationem spiritus autidè festinandum: veruntamen ea humilitate mentis ac fide, vt indignos nos perceptione tãtæ gratiæ iudicantes, remedia potiùs nostris vulneribus expetamus. Alioquìn nec anniuersaria quidem dignè est præsumenda communio, vt quidam faciunt qui in monasterijs consistentes, ità sacramentorũ cælestium dignitatem & sanctificationem ac meritum metiuntur, vt æstiment ea non nisi sanctos atq; immaculatos debere præsumere, & non potiùs vt sanctos mundosq; nos sua participatione perficiãt. Qui profectò maiorem arrogantiæ præsum-

Auidè ad sacram cõmunionem cur accedẽdum.

Digitized by Google

sumptionem, quam declinare sibi videtur, incurrunt, quia vel tunc cùm ea percipiunt dignos se eius perceptione dijudicant. Multo enim iustius est, vt cum hac cordis humilitate qua credimus & fatemur illa sacrosancta mysteria nunquàm pro merito nos posse contingere, singulis ea Dominicis diebus ob remedium nostrarum ægritudinum præsumamus quàm vt vana persuasione cordis elati, vel post annum dignos eorum participio nos esse credamus. Etiam omni die Dominico.

X.

Quænam ad Eucharistiam dignè sumendam, eiusque fructus consequendos requiruntur?

A. EXPEDITA est Apostoli responsio:[a] *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat:* quemadmodùm & Augustinus[b] dixit: In Christi corpore vita nostra consistit: mutet ergò vitam, qui vult accipere vitam.

a 1. Corint. 11. & ibidem Theophylact. & Anselmus. Item Greg. in 1. Reg. lib. 2. cap 1. Nyssen. de perfecti Christia. hominis forma.

b Sermone 1. de temp.

B. Hæc autem probatio sui, & vitæ mutatio in quatuor potissimùm rebus versatur, videlicet, vt adsit fides, pœnitentia, mentis attentio, & Christiani hominis habitus decens.

C. Fides hoc postulat, nè[c] de his quæ diximus, alijsque similibus ad hoc mysterium pertinentibus, quicquam dubites. Id fiet, si simpliciter quidem in fide atque sententia[d] Ecclesiæ, vt est sanè necessarium, per omnia acquiescas.

c Basil. quæst. 172. in regulis breuiorib. siue cõpend. explicatis.

d 1. Timoth. 3. d

D. Pœnitentia,[e] de qua mox plura dicemus, peccatorum detestationem, & explicatam coram Sacerdote confessionem, impetratamque absolutionem exigit.

e Basil. ser. 1. de baptis. ca. 3. & ser. 2. cap. 3. Cypria. de lapsis. Concil. Triden. sess. 13. cap. 7 Hesych. in cap. 26. Leuit. Chrysost. hom. 30. in Gen. & hom. 10. in Matth. Petrus Cluniac. lib. 1. mirac. cap. 2. 3. & 5.

E. Animus deindè[f] præsens accedat opùs est, qui se per meditationes & precationes[g] pias ad hoc tantum Sacramentũ seriò conuertat.

f Chrysosto. homilia 83 in Matth. & 3. ad Ephes. 60. & 61. ad pop. Antiochenum.

g Ambros. in oratione ante Missam.

F. Postremò decens habitus & compositio postulat, ad sacram Synaxim neminem, nisi[h] castum,[i] ieiunum, modestum, humilem,[k] supplicem, minimeque sordidum accedere.

h August. serm. 2. & 252. de temp. Cassia. Collat. 22. c. 5. lib. 6. instit. cap. 8.

i Aug. ad Ianuariũ, epist. 118. cap. 6.

k Orig. homil. 5. in diuers. euangelij locos. Cassian. Collat. 22. cap. 7.

G. Qui verò sacram Eucharistiam indignè sumunt, non vitam, sed iudicium sibi sumunt, &[l] rei sunt corporis & sanguinis Domini, Apostolo teste: quales cum Iuda & Iudæis sanguinarijs Christi hostibus grauissimè condemnabuntur.

l 1. Cor. 11. f Chrysost. homil. 45. in Ioã. & 61. ad popul. Antioch. Basil. ser. 2. de bapt. cap. 3. Theodoret. in 1. Cor. cap. 11. Cassia. Collat. 22. cap. 5. Petrus Cluniac. lib 1. mirac. cap. 23.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Itaque quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans Corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non vtiquè iudicaremur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.

2. THEOPHYLACTVS in caput vndecimum prioris ad Corinthios: Non alium tibi iudicem attribuo, verùm teipsum tibi ipsi commendo. Iudica igitur & explora conscientiam tuam, & sic accede, non quando fuerint feriæ, sed quando purum teipsum ac dignum inueneris.

Exploranda conscientia ante communionem.

3. ANSELMVS in eundem locũ: Nemo præsumat accedere indignus, sed homo, id est, rationabiliter agens, probet, id est, discutiat & examinet priùs seipsum, qui etiã ex eo quòd homo est, sine peccato non est. Probet anteà seipsum, id est, vitam suã inspiciat & consideret, an dignè possit accedere, vel non. Rarò enim potest inueniri quisquam ità magnus & iustus, vt in eo per discussionem non inueniatur aliquid, quod debeat eum à corpore & sanguine Domini retardare, nisi confessus fuerit illud, & per pœnitentiam deleuerit. Probet se, & sic, id est, postquàm se probauerit, edat de pane illo, & bibat de calice, quia tunc ei proderit. Ideò priùs se discutiat & purget, quia qui manducat & bibit indignè, id est, sine sui examinatione, iudicium sibi manducat & bibit. Indignè manducat & bibit, qui vel aliquod graue peccatum, vel multa leuia commisit, & non confitetur ea priusquàm ad communionem accedat.

Probatio quæ fit ante cõmunionem quomodò intelligenda.

Confessio & pœnitentia.

Indignè quis communicet

4. GREGORIVS libro secũdo, capite primo in librũ primum Regum: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quid enim est hoc loco se probare, nisi euacuata peccatorum nequitia, se probatũ ad Dominicam mensam, & purũ exhibere? De repletis etiam subdit: Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit. Qui ergò quotidiè delinquimus, quotidiè ad pœnitentiæ lamenta curramus, quia ipsa sola virtus est, quæ euacuat, quod in ventre animæ culpa coadunat. Et tunc verè famelici faturantur, quia quo studiosiùs mũdamur lamento pœnitentiæ, eo vberiorem diuinę gratiæ fructum recipimus in spiritali refectione.

Probatio qualis.

1. Cor. 11.

Pœnitentiæ vis.

5. GREGORIVS Nyssenus de perfecti Christiani hominis forma ad Olympiũ monachum: Si aliquis etiam ad mysterium respiciens dicat cibum & potũ propriè Dominum nominari, ne id quidem à germana significatione recesserit, verè enim caro ipsius est cibus, & sanguis eius verè est potus. Atq; in hac quidẽ significatione omnibus, vt eius participes sint, facultas datur. ipsa enim talis alimenti & potionis cõmunicatio, fit accipientium sine discrimine cibus & potus. Cùm tamen Apostolus ità definiuerit: Probet autẽ, inquit, seipsum quisq;, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim indignè manducat & bibit, iudiciũ sibi manducat & bibit. Huc autẽ respiciens Euangelista planè videtur eandem significationem

1. Cor. 10.

Ioan. 6.

1. Cor. 11.

Digitized by Google

Matth. 27. confirmâsse. Cùm mysticæ passionis tẽpore nobilis ille Senator immaculata, mundaq; lindone inuoluens Domini corpus, in nouo & puro monumento posuit. Quamobrem & Apostoli præcepto, & Euangelistæ obseruatione cõmonemur, vt sanctum Domini corpus pura conscientia suscipiamus. quòd si aliqua peccati macula infecta sit, eam aqua lachrymarũ abluamus & expurgemus.

Pura cõscientia Christi corpus sumendũ exemplo Ioseph.

6. AVGVSTINVS sermone primo de tẽpore: Quantùm possumus cum Dei adiutorio laboremus, vt cum syncera & pura conscientia, & mundo corde, & casto corpore ad altare Domini possimus accedere, & corpus & sanguinem eius non ad iudicium, sed ad remedium animæ nostræ mereamur accipere. In Christi enim corpore vita nostra consistit, sicut & ipse dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Mutet ergò vitam, qui vult accipere vitam. Nam si non mutet vitam, ad iudicium accipiet vitam; & magis ex ipsa corrumpitur, quàm sanetur; magis occiditur, quàm viuificetur.

Pura cõscientia accedendum & casto corpore.

Ioan. 6.

Vitæ mutatio necessaria est

1. C. BASILIVS Magnus quæstione centesima septuagesimasecũda, ex quæstionibus compendiò explicatis: siue, in regulis breuioribus, interrogatione eadem: Quanto cum timore, qualiue cum animi persuasione, affectionéve corpus & sanguinẽ Christi communicemus? Resp. De timore quidem habemus Apostolũ, qui dicit, Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.

1. Cor. 11.

Luc. 22.

Fides de veritate corporis Dñici & maiestate ac bonitate eius ante communionem est in primis necessaria.

Ioan. 1.

Philip. 2.

Fidem autẽ faciunt verba Domini, qui dixit, Hoc est corpus meũ, quod pro vobis datur: hoc facite in meam cõmemorationem. & testimonium etiam Ioannis, qui cùm gloriã verbi priùs posuisset, pòst confestìm modũ assumptæ humanitatis adiecit, cùm dixit, Verbũ caro factum est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriã eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenũ gratiæ & veritatis. itemq; Apostoli, apud quem scriptum est, Quòd cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualẽ Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortem autẽ crucis. Quotiescunq; igitur animus, fide his atq; huiusmodi verbis adhibita, qua quidem in cognitionem venerit maiestatis tantæ gloriæ, qua verò incredibilem magnitudinem humilitatis & obedientiæ admiratus fuerit, quòd videlicet ille talis ac tantus patri obediens fuerit vsq; ad mortem pro vita nostra: prorsùs in eo charitatem arbitror excitari erga Deum patrem, qui proprio filio non pepercerit, sed pro nobis omnibus illum tradiderit: similiterq; impelli ad diligẽdum vnigenitum filium, qui obediens fuit vsque ad mortem pro redemptione & salute nostra: atque ità assentiri Apostolo potest, qui quidem ijs qui sani sunt, quandam velutì regulam exponit, eam videlicet, quæ in his bona est conscientia, cùm ait, Charitas Christi vrget nos, æstimantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est Christus, vt qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Hoc modo animo affectus, & paratus esse debet, qui panem & calicem communicat.

Vndè charitas excitetur.

Rom. 8.

2. Cor. 5.

2. PRIORIS ad Timotheum tertio: Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

1. D. BASILIVS Magnus sermone, vel libro primo de baptismo, capite tertio: Oportet igitur accedentem ad corpus ac sanguinem Domini, vt suprà quæstione nona, testimonio primo.

2. IDEM sermone, siue libro secundo de baptismo, capite tertio: Grauissimũ supplicium in lege Deus aduersùm eos decreuit, qui cũ sint immũdi, sancta contingere non verentur. Typicè nanq; illis quidẽ, nobis verò admonitionis gratia, scriptum est ad hunc modum: Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Dic Aaroni & filijs eius: Abstineant à sanctis filiorum Israel, nec polluant nomen meum sanctũ, quæcunq; illi mihi sanctificant. Ego Dominus: Dic illis, in generationibus ipsorum: Quisquis hominũ ab omni, vestro semine, ad sancta, quæcunq; filij Israel Domino sanctificãt, in immunditia sua cõstitutus, accedit, exterminabitur anima illius à facie mea. Ego Dominus. Si tales minæ aduersùm eos positæ sunt, qui temerè ad sacrà accedunt, quæ ab hominibus sanctificantur: quid dicendum est de eo, qui in tantũ ac tale mysterium temerarius est? Quanto enim maius aliquid is est templo, secundùm Domini vocẽ, tanto grauius & terribilius est, in animæ impuritate cõstitutum, corpus Christi temerè cõtingere, quàm sit accedere ad arietes vel tauros, dicẽte Apostolo: Itaq; qui edit panẽ aut bibit poculũ Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini: immò vehementius ac terribilius iudiciũ per repetitionem exprimente, cùm dicit: Probet autẽ quisq; seipsum, & sic de pane hoc edat & de poculo bibat. Qui nanq; manducat & bibit indignè, iudiciũ sibi manducat & bibit, nõ dijudicans corpus Domini. Quòd si in immunditia tantùm constitutus (Immunditiæ verò proprietatem typicè ex lege discimus) tam terribile iudiciũ habet, quanto magis, qui cùm in peccato sit, corpus Domini contingere audet, grauius sibi accersit iudicium? Mundemus itaq; nos ab omni inquinamento, (differẽtia verò inquinamenti & immũditiæ, sapientibus est manifesta) atq; ità ad sancta accedamus, vt iudicium eorũ qui Dominum occiderunt, effugiamus: propterea quòd quisquis ederit panẽ, & biberit poculũ Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Habebimus autẽ vitam ęternã, sicut promisit, qui mẽtiri nequit, Dominus ac Deus noster Iesus Christus, si edẽtes ac bibentes memores fuerimus eius qui pro nobis est mortuus, & sententiam Apostoli seruauerimus, dicẽtis: Dilectio nanque Dei nos constringit, iudicantes hoc, quòd si vnus pro omnibus mortuus est, omnes itaq; mortuos esse. Et pro omnibus mortuum esse, vt qui viuunt, iam non ampliùs sibijpsis viuant, sed ei qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, quod & in baptismate professi sumus ac polliciti.

Leuit. 22. & 28

Quàm periculosum sit indignè cõmunicare, & q̃ graue peccatum.

1. Cor. 11.

Iudicium eorum qui Dominum occiderunt, incurritur.

2. Cor. 5.

3. CYPRIANVS in sermone de lapsis: Contra euangelij vigorem & Dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio: irrita & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Non quærunt sanitatis patientiam, nec veram de satisfactione medicinam. Pœnitentia de pectoribus excussa est, grauissimi extremique delicti memoria sublata est. Operiuntur morientium vulnera: & plaga letalis altis & profundis visceribus infixa, dissimulato dolore contegitur. A diaboli aris reuertentes, ad sanctum Domini sordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc penè ructantes, exhalantibus etiam nunc scelus suum faucibus, & contagia funesta redolentibus, Domini corpus inuadunt, quando occurrat scriptura diuina, & clamet & dicat: Omnis mundus manducabit carnem, & anima quæcunq; manducauerit ex carne sacrificij salutaris, quod est Domini, & immunditia ipsius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo. Apostolus item testatur & dicit: Non potestis calicem Domini bibere & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini cõmunicare & mensæ dæmoniorum. Idem contumacibus & peruicacibus cõminatur & denunciat, dicens: Quicunque ederit panem aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Spretis his omnibus atque contemptis, vis infertur corpori eius & sanguini: & plùs modò in Dominum manibus atq; ore delinquunt, quàm cùm Dominũ negauerunt.

Leuit. 22.

1. Cor. 10.

1. Cor. 11.

Immũdi qui ad sancta accesserũt, quomodo à Deo puniti sint.

Vis infertur corpori & sanguini Domini.

Digitized by Google

Ante expiata delicta & exomologesin factam criminis.

runt. Ante expiata delicta, ante exomologesin factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu sacerdotis, ante offensam placatam indignantis Domini & minantis, pacem putãt esse, quam quidam verbis fallacibus venditant.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite septimo: Si non decet ad sacras vllas functiones quempiam accedere, nisi sanctè: certè, quo magis sanctitas & diuinitas cælestis huius Sacramenti viro Christiano comperta est, eo diligentiùs cauere ille debet, nè absque magna reuerentia & sanctitate ad id percipiendum accedat, præsertim cùm illa plena formidinis verba apud Apostolum legamus: Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quare communicare volenti reuocandum est in memoriam eius præceptum: Probet seipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumuis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali Cõfessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat. quod à Christianis omnibus, etiam ab ijs sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuò seruandum esse decreuit, modò non desit illis copia confessoris. quòd si, necessitate vrgente, sacerdos absque præuia confessione celebrauerit, quamprimùm confiteatur. Ibidèm canone vndecimo: Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramẽtum, anathema sit. Et nè tantum Sacramentum indignè, atque ideò in mortem & condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta Synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcunquè etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessariò præmittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publicè disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.

Cum reuerẽtia cur accedendum.

1. Cor. 11.

Qualis probatio necessaria

Notent Sacerdotes.

Sola fides nõ est sufficiens præparatio.

Confessio Sacramentalis communioni præmittẽda.

5. HESYCHIVS presbyter Hierosolymorũ, in caput vigesimumsextum Leuitici: Sanctuarium Domini paueamus, vt nec corpus nostrum polluamus, neque ad corpus Christi, in quo est omnis sanctificatio, (in ipso enim omnis plenitudo inhabitat diuinitatis) sine subtili dijudicatione nostri, temerè accedamus, sed priùs nosmetipsos probemus, reminiscentes eius qui dixit: Quicunque comederit panem aut biberit calicem Domini indignè &c. Probet autem &c. Qualem probationem dicit? Id est, vt in corde mundo atque conscientia, & pœnitentiam eorum quæ olim deliquit, intendenti, participetur sanctis, ad ablutionem peccatorum suorum.

1. Cor. 11. Pœnitẽtia ad probationem pertinet.

6. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim: Eccè tandèm ad finem sanctæ Quadragesimæ venimus, & ieiunij nauigationem perfecimus, appulimusq; Dei gratia in portum. Verùm non ideò negligentes simus, sed hac de causa iterùm maius studium, maiorem diligentiam, maioremq; vigilantiam exhibeamus. Et paulò pòst: Quia in magnam hanc hebdomadã peruenimus Dei gratia, nunc maximè & ieiunij cursus intendendus, & magis continuandæ sunt preces, faciendaq; diligens & pura peccatorum confessio, & in bonis operibus sedulitas, eleemosyna larga, æquitas, mansuetudo, aliæq; virtutes: vt talibus ornati virtutibus, vbi in diem Dominicum venerimus, Domini liberalitate fruamur.

Inter cæteras præparatiões faciẽda pura peccatorum confessio.

7. ITEM homilia decima in Matthæum: Tempus quidem confessionis æquè & lotis baptismate, & illotis prophanisq; incumbit: illis quidem, vt post patentia criminum vulnera pœnitentia interueniente curentur, & ad sacra mysteria redire mereãtur: his verò, vt ablutis in baptismo maculis, ad Dominicam mensam munda iam conscientia accedant. Absistamus igitur ab hac fluida dissolutáque vita.

Cur confessio peccatorũ factã communionẽ præcedere debeat.

8. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo de miraculis, capite secundo: In Teutonicis partibus Presbyter quidam cùm in luto scelerum volutaretur, non verebatur tamen ad altare Domini irreuerenter accedere, & sacramenta redemptionis nostræ, Missam frequentiùs celebrando, temerare. Quod cùm longo tempore abiecto Dei timore agere non formidaret, iram pariter & misericordiam Domini, vt subiecta declarant, mirabiliter sensit. Nam cùm & scelus non desereret, & sacra diuina impuris manibus (vt sæpè dictum est) attrectaret: contigit quadam die, dum vsque ad perceptionem sacri corporis Christi, totam de more Missam explicâsset, iamq; se ad sacramenta ipsa sumenda pararet: repentè caro Christi cum sanguine, tam immũdum vltrà non ferens habitaculum, ab ipsius iam penè tenentis manibus euanuit. Admirans ille & obstupescens, ab altari citissimè Missa finita recessit. Cumq; indignationem Domini, tam euidentis signi ostẽsione, circa se commotam agnosceret, volens tamen hoc certiùs comprobare, secundò Missam aggressus est. Cui vniuersa vt priùs peragenti, cùm ad sumenda sacramenta ventum esset, simul omnia vt priùs subtracta sunt. Iam verò, vt dignum erat, in metum & trepidationem non modicam perductus, vt de toties repetito miraculo iam absque vlla hæsitatione certissimus redderetur; tertiò quoquè, quod iam bis cõtigerat, attentare veritus non est. Sed cùm omnibus vt antè peractis, iam solicitior quæ apposita erant oculis obseruaret, & manibus contrectaret, osq; ad sumendum aptaret: subitò oculis, manibus, & ori, tertiò inuisibiliter sublata disparuerunt. Tandèm igitur tam euidenti miraculo tremefactus Presbyter, se pessimè egisse, seq; terribilem irã Domini incurrisse absq; vlla dubitatione cognoscens; cor mutauit, & qualiter euadere à tanto periculo posset, solicitus cogitare cœpit. Vltimum ergò peccantibus remedium pœnitẽtiam esse sciens, ad eam toto corde confugit: & proprium Episcopum adiens, ei cuncta quæ fecerat, quæq; contigerant, cum multis lachrymis patefecit, impositumq; sibi ab eo laborem pœnitẽdi, toto animi nisu tam deuotè quàm constanter exercuit. Longo temporis spatio in hac pœnitudine transacto, ad Episcopum redijt: eiq; vt patri secreto cuncta pandens, vt sacramentorum esse particeps mereretur, humiliter deprecatus est. Cuius conuersionem iam Deo acceptam, tam ex his quæ ab eo audierat, quàm ex his quæ in eo videbat, confidens, vt sacerdotale officium aggrederetur, assensit. Quod ille, de Domini bonitate & conscientiæ testimonio confisus, non iam præsumptione sed deuotione implere curauit. Accedens itaque ad altare, totumq; se lachrymis & contritione cordis immolans Deo, vsque ad perceptionem sacramentorum, vniuersa ritè peragens, peruenit. Et eccè nouo & inaudito nostris duntaxàt seculis miraculo, trium antedictarum Missarum panes, qui indignè sumere volenti sublati fuerant, cælitùs allati sunt: eoq; iam diuino iudicio ad hæc sumẽda digno facto, ante eum super altare positi apparuerunt. Cumq; etiam oculos in calicem admouisset, conspexit penè vsque ad summitatẽ sanguine repletum, & illarũ Missarum detrimenta ad istius prouenisse augmenta. Admirans igitur & toto hominis interioris iubilo Deo gratias agens, suamq; pœnitentiã susceptam ac Domini maiestatem placatã cognoscens, certus factus est de Domini misericordia: & qui vnum apposuerat, quatuor panes, immò vnũ Christi corpus & sanguinẽ cum multa, vt dignũ erat, exultatione percepit. Hoc quoquè præfatus Claremontensis episcopus mihi retulit, in præsentia plurimorum.

Sacerdos ẽx peccati conscientia sacrificat.

Hostia sacrã è sacrificãtis cõspectu euanescit secundò ac tertiò.

Pœnitẽti sacerdoti, cùm bona Episcopi voluntate sacrificaret, tres primùm sublati panes referuntur.

Digitized by Google

9. ET capite tertio: Sed & illud, quod apud eundem locum de re simili contigit, silédum non est. Erat ibi iuuenis mundanæ vanitati deditus, & vt in illa ætate homines solent, voluptati frena relaxans. Cui cùm diù deseruiret, contigit eum super quadam maritata muliere infamiæ nota aduri. Cúmque per aliquantum temporis hac suspicione apud vicinos quosque teneretur, accidit vt incurreret tantam ægritudinem, quæ de vita eius homines cogeret desperare. Qui cùm lecto decumberet, & iam iamq; morti proximus fieret: inuitatus est ad eum more ecclesiastico presbyter, vt eius confessionem susciperet, & ei morienti viaticum salutis humanæ præberet. Cùm verò veniſſet, hortari eum cœpit & commonere instanter, vt peccata sua confiteri non erubesceret; criménque illud, vndè specialiter infamatus fuerat, salubri confessione manifestaret. Acquieuit ille, & confiteri scelera sua studiosè aggressus est. Quod dum explêsset, & rursus super præfato crimine à presbytero interrogaretur, mentitus est, dicens se indè nullatenùs reum esse. Cúmque presbyter diutina hominis infamia, suspicione actus, ab inquisitione non desisteret, ait ille: Sic (inquit) hoc Domini corpus, quod attulisti, ad salutem suscipere merear, sicut huius rei, quæ mihi obijcitur, aliquando culpam non incurri. Hac presbyter responsione credulus redditus, Dominicam ei communionem iam securus tradidit. Qua ore susceptа, glutiendi virtus ægro protinùs ablata est. Nam cùm paulò antè quibuslibet etiam grossioribus cibis facilis esset ad ima descensus: hoc paruissimum corporis Christi fragmen, non dicam stomachum, sed nec etiam guttur vel paululùm attingere potuit. Hoc sentiens ille, niti quantum potuit cœpit, vt illud glutire valeret. Quod dum multotiès conaretur, & frustrari semper suos conatus cerneret: coactus ipsa glutiendi impotentia, iuxta lectum, quo decumbebat, illud exspuendo proiecit. Cuius rei euentu valdè territus, presbyterum, qui discesserat, ad se reuocari rogauit. Redijt ergò presbyter; & infirmum reuisens, cur se reuocâsset quæsiuit. At ille, spiritu Dei agente compunctus, confessus est se malè egisse; se Deo mentitum fuisse, verumq; quod antè negauerat esse. Quem cum multo gemitu pœnitentem & satisfacientem, is qui aduenerat presbyter intuens; compassus confitenti & mœrore confecto, eum vt moris est absoluit, atque rursus Dominico corpore refecit. Quo susceptо, cum tanta illùd libertate glutiuit, vt verè tunc appareret, non casu sed virtute diuina, nè antè hoc suscipere posset, prohibitum fuisse. Post hanc igitur reatus confessionem, & corporis Christi perceptionem, paululùm superuiuens, in pace quieuit. Hoc non à duobus tantùm aut tribus testibus didici, sed à Priore iam dicti loci, honesto & fide digno viro, & fratribus eiusdem monasterij ac multis alijs, quorum quidam se hoc vidisse, alij à presbytero se audîsse testati sunt.

Adolescens impuræ vitæ conscientia Eucharistiã deglutire nõ potest.

10. ITEM capite quinto: Erat penè eodem tempore frater quidam in monasterio, quod in Francia apud Turrim super Maternam sub iure nostro est, cui cura eiusdem loci commissa fuerat. Qui diuturnæ ægritudinis necessitate coactus, Rodulfum tunc abbatem monasterij Catalaunensis, propter medelam tam animæ quàm corporis, quarum ille rerum non ignarus erat, ad se venire rogauit. Ad quem ille, charitate prouocatus, venire non distulit: & veniens mox ægrum visitare curauit. Cumq; non mediocriter eum grauari infirmitate cerneret, hortari eum ad confitendum cœpit. Quod ille se libenter agere professus, confiteri peccata sua, sed non in simplicitate spiritus, aggressus est. Nam grauiora & mortifera stulto pudore reticens, quotidiana tantùm & quæ leuia videbãtur, timore Dei postposito, fatebatur. Qua palliata confessione cõpleta, corpus Dominicum sibi afferri deprecatus est. Quo allato, & præsumptuoso ore susceptо, cùm diù multumq; illud trajcere conaretur, nec valeret: cum vino quod susceperat, frusta omnia comminuti corporis Christi, in vas quod ori eius suppositum fuerat, refundere coactus est. Hoc casu, immò diuino iudicio, Abbas qui aduenerat permotus, & ægrum non plenè confessione purgatum ratus; rursus eum admonere cœpit, vt si aliquod facinus reticuisset, vetà sibi confessione reuelare non erubesceret. Qui & hortatu eius, & diuino instinctu compunctus, ad cor reuersus est: & quicquid pestis intùs latebat euomens, crimina quæ antè letali pudore celauerat, vitali & vera confessione, non iam fictè sed veraciter corde contrito & humiliato patefecit. Cumq; omni fœce iniquitatis per antidotum pœnitentiæ purgatus fuisset, & vera confessione per Abbatem prædictum absolutionem meruisset: Eucharistiam, quam priùs reijcere compulsus fuerat, allatam deuotè suscepit, & absque vlla difficultate vt sanissimus aliquis glutiuit. Et vt de miraculo omnis dubitatio tolleretur, qui particulã corporis Christi, quam glutire non potuit, reijcere per frusta compulsus fuerat, post confessionem non solùm corpus Domini, sed etiam cibos alios absq; vllo impedimento suscepit. Sic igitur confessione, absolutione, sacramenti susceptione, frater ille in Domino confortatus, tribus posteà tãtùm diebus superuixit, & sic defunctus est. Hoc ab eodẽ Radulpho abbate cognoscens, cunctis legentibus vel audientibus communicare volui.

Qui peccati conscientia pressus Eucharistiam sumptã eiectabat, ritè confessus eãdem pie consumat.

1. E. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæum, & in homilia sexagesima ad populum Antiochenum: Nemo igitur nauseans accedat, nemo remissus, sed excitati, incensi ac feruentes omnes accedant. Nam si Iudæi stantes, calceati, & baculos in manibus habentes cum festinatione comedebant, quanto magis nobis vigilandum est? Nam illi ab Aegypto in Palæstinam erant profecturi, & ideò viatoris habitum habebant: tu de terra in cælum ascensurus es. Vigilandum igitur est: non enim paruũ supplicium indignè communicantes expectat. Et post pauca: Qua igitur re mundiorem esse non oportet eum, qui hoc sacrificio participaturus est? quos radios solares non deberet excedere manus illa, quæ hanc carnẽ pertractat, os quod igne impletur spiritali, lingua quæ cruentatur hoc admirabili sanguine? Veniat in mentem tibi quo sis honore honoratus, qua mense fruaris. Ea nanq; re nos alimur, quam angeli videntes tremunt, nec absque pauore propter fulgorem, qui indè resilit, adspicere possunt, & nos in vnã cum illo massam reducimur: Christi corpus vnum, & caro vna facti sumus. Quis loquetur potẽtias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? quis pastor vnquàm membris suis oues suas nutriuit? Et paucis interiectis: Non videtis quanta infantes animi alacritate mamillas arripiunt? qua pressione papillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoquè ad hanc mensam, & ad huius calicis spiritalem accedamus papillam: immò verò maiore desiderio quasi lactentes pueri, gratiam spiritus sugamus: vnus sit nobis dolor, vna mœstitia, si hoc alimento spiritali priuamur.

Animo præsenti ad communionẽ accedẽdum, & magno desiderio.

Psal. 105.

Similitudo pulchra.

Vnus sit nobis dolor, sacra cõmunione priuari.

2. IDEM homilia tertia in epistolam ad Ephesios, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum: Quotquot in corpore Christi communicamus, quotquot sanguinem illius deguſtamus, cogitemus quòd illius corpus & sanguinem gustamus, qui in cælestibus sedet, qui ab angelis adoratur, qui proximè consistit immortali Dei potentiæ. Et quibusdam interpositis: Adstat mensa regia, adsunt angeli mensæ huius ministri, adest rex ipse, & tu oscitabundus adstas? Sordidis indutus es, & nihil curas? Sed vestibus es mundis? Recũbe itaque & communica. Quotidiè venit, vt discumbentes

Quid cogitandum.

Digitized by Google

bentes videat, omnibus loquitur, & nunc etiam in conscientijs dicit, &c.

3. AMBROSIVS habet in tomo quarto post librum de dignitate sacerdotali duas precationes ad Missam præparantes. Prior sic incipit, Summe Sacerdos & vere Pontifex Iesu Christe &c. Altera verò, Summa & incomprehensibilis natura &c.

4. F. AVGVSTINVS sermone secundo de tempore: Inuitati sumus ad mensam, vbi non inuenitur cibus hominum, sed panis ponitur Angelorum. Et ideò quotiescunque aut dies natalis Domini, aut reliquæ festiuitates adueniunt, sicut frequenter admonui, ante plures dies non solùm ab infelici cõcubinarum consortio, sed etiam à proprijs vxoribus abstinete.

Casto corpore accedendum.

2. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimosecundo de tempore: Qui ad istud altare casto corpore & mundo corde cum munda & secura conscientia venit, ad illud altare quod in cœlis est, felici transmigratione perueniet. Ad extremum, fratres charissimi, non est graue nec laboriosum quod suggero: hoc dico quod vos frequenter facere adspicio. Omnes viri quando communicare desiderant, lauant manus suas, & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, vbi corpus Christi accipiant. Non est graue quod dico fratres; quomodò viri lauant aqua manus suas, sic eleemosynis lauent cõscientias suas. Similiter & mulieres quomodò nitidum exhibent linteolum, vbi corpus Christi accipiant: sic corpus castum & cor mundum exhibeant, vt cum bona conscientia Christi sacramenta suscipiant. Rogo vos fratres, nunquid est aliquis, qui in arca sordibus plena velit mittere vestem suam? Et si in arca sordibus plena vestis non mittitur preciosa, qua fronte in anima quæ peccatorum sordibus inquinatur, Christi Eucharistia suscipitur?

Casto corpore & mundo corde.

Mãditia etiã externa.

3. CASSIANVS Collatione vicesimasecunda, quæ est Theonæ Abbatis secunda, capite quinto: Omni quidem industria quantum in nobis est studere debemus, vt immaculatam castimoniæ puritatẽ illo vel maximè tempore teneamus, quo venerandis assistere optamus altaribus, & vigilantissima circunspectione præcauendũ est, nè carnis integritas præcedẽte tempore custodita, in ea præcipuè in qua nos ad communionẽ salutaris conuiuij præparamus nocte fraudetur. Verùm si hostis ille nequissimus vt nobis cælestis remedij subtrahat medicinam, custodiam sopitæ mentis illuserit, ità duntaxàt vt nullo reprehensibili interueniente pruritu, nullo contaminetur oblectationis assensu, sed egestionem aut naturali necessitate propulsam, aut certè impugnatione diaboli absque sensu voluptatis elicitam, ad impedimentum nostræ sanctificationis obtenderit, possumus & debemus ad gratiam salutaris cibi confidenter accedere. Sin verò nostro vitio hæc fuerit egesta concretio, conuenientes conscientiam nostram illud Apostolicum formidemus: Qui manducauerit panem & biberit calicẽ Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini &c.

Castè ad Eucharistiã accedere debemus.

Quæ pollutio nocturna impediat, vel nõ impediat cõmunionem.

2. Cor. 11.

4. IDEM libro sexto de Cœnobiorum institutis, capite octauo: Si agonis mundialis intelleximus disciplinam, cuius exemplo beatus Apostolus nos voluit erudire, docens quãta in illa fit obseruatio, quanta diligentia, quanta custodia, quid nos conueniet facere, qua puritate oportebit custodire nostri corporis atque animæ castitatem, quos necesse est quotidiè sacrosanctis agni carnibus vesci, quas neminem immundum contingere etiam veteris legis præcepta permittunt. In Leuitico nanque ità præcipitur: Omnis mundus manducabit carnes. Et anima quæcunque comederit de carnibus sacrificij salutaris quod est Domini, in qua est immunditia, peribit coram Domino.

2. Cor. 3.

Quanta requiratur castitas in cõmunicantibus.

5. AVGVSTINVS epistola cẽtesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite sexto: Liquidò apparet, quandò primùm acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunos. Nunquid tamen propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipitur? Et hoc enim placuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramẽti in os Christiani priùs Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi. Nam ideò per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neque enim quia post cibos dedit Dominus, propterea prãsi aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum conuenire debent, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere. Nanque Saluator quo vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit arctius infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideò non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locũ. Nam si hoc ille monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur, credo quòd eum morem nemo variasset.

In vniuersa ecclesia à ieiunis corpus Christi accipitur.

1. Cor. 11. Cur Christus post cœnam corpus & sanguinem Apostolis porrexerit.

Ordinem & modum communicãdi reliquit Ecclesiæ & Apostolis.

6. ORIGENES in diuersos euãgelij locos, homilia quinta: Quando sanctum cibum illudq; incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergò humiliãs temetipsum, imitare hunc Centurionẽ, & dicito: Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum.

Centurionis verbis vtendum in communione. Matth. 8.

7. CASSIANVS Collatione vicesimasecũda, quæ est Abbatis Theonæ altera, capite septimo: Tanta cor nostrum humilitatis debemus vallare custodia, vt hanc definitionem perpetua sensuum stabilitate teneamus, nequaquàm nos posse ad tãtum purificationis meritum peruenire, vt si hæc quæ suprà dixi per Dei gratiam omnia fecerimus, indignos tamen nos communione sacri corporis esse credamus. Primùm quia cælestis illius mannę tanta maiestas est, vt nemo hac lutea carne circundatus per suum meritum eius edulium, & non ex gratuita Domini largitate percipiat. Deindè quia nullus ità circunspectus in huius mundi potest esse conflictu, vt eum saltem rara vel leuia peccatorum tela non feriant.

Cur cum humilitate accedẽdum ad Eucharistiã.

1. G. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt suprà, A. testimonio primo.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquintà in Ioannem, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum: Si purè accesseris, ad salutem accessisti: sin praua conscientia, ad pœnam & supplicium. Qui enim manducat & bibit indignè sanguinem Domini, iudicium sibi manducat & bibit. Nam si qui regiam purpuram coinquinant, haud secùs, quàm qui scindunt, puniuntur: quid mirum si qui immunda conscientia Christi corpus accipiunt, idem supplicium subeãt, quod qui eum clauis cruci affixerunt? Vide quàm formidandam pœnam his minetur: Paulus Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est?

1. Cor. 11.

Supplicij idẽ cum ijs qui cruci Christũ suffixerunt. Heb. 12.

3. BASILIVS Magnus sermone seu libro secundo de baptismo, quæstione vel capite tertio, vt suprà, in hac quæstione, D. testimonio secundo.

4. THEODORETVS in caput vndecimum prioris ad Corinthios: Illud autem, Reus erit corporis & sanguinis, hoc significat, quòd quemadmodùm tradidit ipsum Iudas, ipsi autem insultârunt, & eum probris & conuicijs affecerunt Iudæi, ità eum ignominia & dedecore afficiunt, qui sanctissimum eius corpus immundis manibus accipiunt, & in pollutum & incestum os immittunt.

Iudæ & sanguinarijs Iudæis comparatur indignè communicãtes.

5. CASSIA-

Digitized by Google

5. CASSIANVS Collatione vicesimasecũda, quæ est Abbatis Theonæ secunda, capite quinto: Illud Apostolicum formidemus: Qui manducauerit panem & biberit calicem Domini indignè &c. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non discernens corpus Domini; id est, nequaquàm illum cælestem cibum à communium escarum vilitate secernens, nec talem esse dijudicans quem non nisi pura liceat mente vel carne præsumere. Denique infert: Ideò inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi; spirituales scilicet infirmitates ac mortes ex hac specialiter dicens præsumptione generari. Multi enim qui * eum illicita vsurpatione præsumunt, infirmantur fide, & imbecilli sunt mente, passionum scilicet languoribus inuoluti, & dormiunt somno peccati, ab hoc sopore lethali nequaquàm salutari solicitudine resurgentes. Deindè sequitur: Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non vtiquè iudicaremur: hoc est, si nosmetipsos perceptione sacramentorum quotiescunquè peccati vulnere præuenimur, iudicaremus indignos, impederemus vtiquè studium, vt per pœnitudinis emendationem ad ea dignè possemus accedere, & non tanquàm indigni seuerissimis infirmitatũ flagris castigaremur à Domino, vt vel sic compuncti ad remedia nostrorum vulnerum recurramus, nè digni præsentis seculi breuissima correptione non habiti, in futuro simul cum huius mundi peccatoribus condemnemur. Quod etiam in Leuitico euidenti denunciatione præcipitur: Omnis mundus manducabit carnes, & anima quæcunque comederit de carnibus sacrificij salutaris quod est Domini, in qua est immunditia, peribit coram Domino.

1. Cor. 11. Explicat Apostoli locũ de indignè communicãtibus.

* eum

Leuit. 2.

6. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo de miraculis, capite vigesimoquinto: Apud castrum Liziniacum, quod in Pictauensi pago situm est, nuper quidam Presbyter erat, qui mundissimam atque omnia mundantem Christi carnem & sanguinem in altaris sacramento frequenter officio non deuotione sumebat, nec ab immundis tamen carnis operibus sese cohibebat. Cumq; vt sus immundus multo tempore in cœno luxuriæ versaretur, & suijpsius fœtoribus delectaretur: territus conscientiæ malo, sicut aliquando & mali ad horã compunguntur, familiaritatem quorũdam virorum expetijt, & abbati Bonævallis ac fratribus eiusdem monasterij se in amicitia specie tenus copulauit. Qui lõgo tempore eum de vitæ emendatione commonentes, & vt seculo renunciaret assiduè exhortãtes, nihil ab eo impetrare præter inanẽ spem aliquando potuerunt. Nam libenter, quę dicebant, audire se fingens, & semper eos de cõuersione suspendens, de societate sanctorum illorum gloriabatur: nec admonitione vel exemplis eorum à malis retrahebatur. In his atq; alijs perditæ atq; perdendę vitæ suę actibus perdurans, & obstinatione impia irã sibi in die iræ thesaurizans, in morbũ incidit: quo post aliquot dies ingraueſcente, ad extrema peruenit. Adierat eum visitationis gratia Prior iam dicti monasterij, atq; cum eo per aliquãtum diei spatium, ipso quoquè rogante, permanserat. Et eccè nocte superueniẽte, cùm cunctis discedentibus solus lecto eius assideret, clamare terribiliter æger ille ad Priorẽ cœpit: Succurre, ait, succurre. Eccè duo supra omnem feritatem expauendi leones in me impetũ faciunt, hiãti ore ac rictu feroci per frusta discerpturi, me totum consumere volunt. Deprecare citò Dominum, vt ab his eripiar, antequàm morsibus eorum consumar. Dicebat hæc & tremebat; ac velut deuoraturos fugiens, timore defecto corpori vires addente, retrocedebat. Prior verò vocis illius ac gestus terrore turbatus, non sine multo & ipse timore erat: ad preces tamen ipsa necessitate impellente conuersus, pro misero illo vt poterat Dominum exorabat. Quo orante, mutata voce æger: Benè, inquit, benè. Recesserunt crudeles bestiæ, & per orationes tuas iã vltrà nusquàm apparebunt. Et quia vsq; ad vltimum spiritum semper compos sui extitit, nec, vt quidã morientium solent, vel in modico sensu imminutus fuit: cõuersus ad Priorem, loqui cum eo de quibuslibet velut sanissimus cœpit. Cumq; tam de his, quàm de alijs multa inter se verba conferrent, horæ fere vnius spatio elapso, rursum inclamare longè terribiliùs quàm primò exorsus est: En, inquit, en ignis de cælo vt torrẽs inundans descendit: & super hunc lectum meũ veniens, iam iamq; me in fauillã vsq; comburet. Festina, adiuua, ora: si fortè & ab hac morte eripi valeam. Et hæc dicens, manibus & brachijs operatoria subleuabat, eaq; velut aliquid iuuare possent, inuisibilibus ignibus turbatus opponebat. Sed nequiquàm. Non enim corporalia tegmina à spiritualibus incendijs tegere poterant, quę cælesti vindictę impia opera exponebant. Prior, adaucto timore, denuò ad orationẽ conuertitur, & quantũ in tali casu possibile erat, Domini misericordiã deprecatur. Illo vt suprà orationi instãte, post paululum, patiens gratulationis vocibus preces eius interrupit, dicẽs: Quiesce, iã ab igne tutus sum. Nam dum super me (vt dixi) cum impetu descenderet, interpositus est linteus: vsq; ad quem ignis peruenit, sed eum transire non potuit. Iam & ab isto periculo ereptus, oro nè à me discedas, quousque quis istorùm finis futurus sit agnoscas. Tũc Prior, qui tam timore quàm hospitandi necessitate recedere volebat, substitit: & ab oratione surgens, rursum ei assedit. Cumq; eum tãtis terroribus anxium consolaretur, & vterq; adinuicẽm vt priùs colloqueretur: subitò ægrotus ad inuisibilia raptus obmutuit. Prior eum raptum ab humanis intelligens, rei exitum præstolabatur. Cùm eccè post multum noctis spatium homo ad se rediit, & miserabiliter ingemiscens, ait: Ha ha, ad iudicium æternum raptus sum: & heu miser æterna morte damnatus sum. Traditus sum horrendis tortoribus, igne inextinguibili cum diabolo & angelis eius perpetuò cruciandus. Eccè eccè, ignita sartago plena bullienti adipe: quam coram me tormentorum ministri detulerunt, eámque ad me frigendum vndiquè succenderunt. Et cùm Prior orationi, sicut iam his fecerat, tertiò quoquè incubuisset, ille ait: Cessa, cessa pro me orare: nec pro illo vltrà fatigeris, pro quo nullatenùs exaudieris. Priore verò dicente, Frater redi ad cor, & misericordiam dum adhuc viuis à Deo require: ille adiecit, Putas (ait) me vt insanum loqui? Non insanio, sed sana mente quæ dixi confirmo. Et cucullam Prioris manu tenens, eum interrogauit; Nónne hoc quod manu teneo, cuculla tua est? Quo respondente, Est: adiunxit, Sicut hæc vestis cuculla est, & sicut hoc quod substratum mihi est palea est: sic & hoc quod coràm cerno, ignita sartago est. Et dum hæc loqueretur, gutta inuisibilis ignis de illa quam dicebat sartagine exiens, in manum eius Priore vidente cecidit; & mirabile dictu, cutem & carnem vsque ad intima ossis consumpsit. Tunc ille acri cum gemitu, En (inquit) indubia rei probatio. Nam sicut ista, quam vides, de sartagine prolapsa gutta, carnis partem consumpsit: sic confestim totum me ignea vorago consumet. Priore ad ista stupente, iterùm dixit: Eccè sartaginem ipsam ministri infernales propiùs afferunt, & vt me in illam iniiciant, iam iámque manus adaptant. Et post modicum: Eccè linteum in quo iaceo vndiquè concurrentes accipiunt, & me in ignitam sartaginem, æternam frixuram proijciunt. Hoc velut vltimum vale mox vt Priori, atque his qui ad hoc horrendum spectaculum conuenerant, dixit; subtracta voce, ac reflexa ceruice, puniendum spiritum condemnatis spiritibus tradidit. Tantus verò

Presbyter impuræ vitæ emendationem procrastinat, & interim sacrificare non veretur.

Aegro, leonum specie, Dæmones minitantur.

Igni torrẽtis instar cælitus prolapso, infelix sacerdos terretur.

Horrendum Dei iudicium in impœnitentem.

Digitized by Google

Improbã vitam infelix, plerunquè, mors sequitur.

verò terror omnes inuasit, vt ilicò vniuersi aufugerent: neque aliqui in domo, vbi cadauer mortis remanserat, remanere auderent. Facto manè, miserum cadauer sepulturæ mandatum est. Post aliquot autem dies, cùm ad vniuersos circà positos hæc tam terribilis fama peruenisset: rei veritatem probare volentes, tumulum aperuerunt, atque fossam illam, quam in manu adhuc viuentis Presbyteri gutta prænuncia damnationis fecerat, in mortui cadauere inuenerunt. Quæ omnia, secundùm quod beatus Gregorius dicit, nullo modo propter se infelix Presbyter vidit, cui nihil visio ipsa profecit: sed quanta cautela sacerdotale officium administrandum, quàm reuerenter diuina mysteria tractãda, superna per eum dispositio demonstrauit.

DE POENITENTIAE SACRAMENTO.

I.

Quid est Pœnitentiæ Sacramentum?

EST, in quo Sacerdotalis absolutio à peccatis, quæ detestatus riteque confessus quis fuerit, impenditur. Triden. sess. 14. cap. 1. & cã. 1. Item sess. 6. cap. 14. & cã. 29. Floren. & Constantiẽs. sess. 15. Nysse. in vita Moysis. Bernar. in vita Malach.

B. Quam absoluendi potestatem vt in Ecclesia certam haberemus, diuina promissio [a] Sacerdotibus facta hæc fuit: [b] *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Tum alio in loco, *Amen dico vobis*, inquit [c] Dominus, *quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.*

a Trident. sess. 14. cap. 6. & can. 10. Amb. lib. 1. de pœniten. cap. 2. & 7. Item lib. 2. cap. 2.

b Ioan. 20. f Ibidèm Cyrill. lib. 12. cap. 56. Gregor. homil. 26. in Euang. Chrysost. hom. 85. in Ioan.

c Matth. 18. c Cypri. epist. 54. ad Cornel. Hilar. cã. 16. in Matth. Pacian. epist. 1. ad Sympro. Hiero. ad Heliod. epist. 1. cap. 7. Augustl. lib. 20 de ciuitate Dei, cap. 9. Chrysost. hom. 5. de verbis Esaiæ, Vidi Dominum.

C. Ex quibus liquidò cernitur, præstantem & consolationis plenam Sacramenti huius efficaciam esse, vt quo remittantur quæcunque peccata fœdissimè perpetrata, & soluantur indiscriminatim, qui coram Deo reas habẽt conscientias: idque Sacerdotum ministerio ex diuina Christi institutione. Quare Sacerdotum potestas & authoritas nunc longè quàm [d] olim, est excellentior plurisque facienda, vt quibus non corporis lepram, verùm animæ sordes nõ dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est, [e] Chrysostomo teste. Et Augustinus: [f] Quid facit Ecclesia, inquit, cui dictum est, quæ solueritis, soluta erunt? nisi quod ait Dominus ad discipulos: [g] *Soluite illum, & sinite abire?*

d Leuit. 4. e f g 5. b d 6. a 13. a 14. a Matth. 8. a Luc. 17. d

e Chrys. li. 3. de Sacerdotio.

f August. de verbis Domini sermo. 8. c. 1. & 2. Vide etiam ser. 44. & in Ioan. tract. 49. Itẽ homil. 27. ex 50. & in Psal. 101. conc. 2.

g Ioan. 11. f

TESTIMONIA.

Cur institutũ sit Pœnitẽtiæ Sacramẽtum.

1. A. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento pœnitentiæ, capite primo: Si ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, vt iustitiam in Baptismo ipsius beneficio & gratia susceptam, constanter tuerentur, nõ fuisset opùs, aliud ab ipso Baptismo Sacramentum ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam autẽ Deus, diues in misericordia, cognouit figmẽtum nostrum, illis etiam vitæ remedium cõtulit, qui sese posteà in peccati seruitutem, & Dæmonis potestatem tradidissent, Sacramentum videlicet Pœnitentiæ, quo lapsis post baptismum, beneficium mortis Christi applicatur. Fuit quidem Pœnitentia vniuersis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinâssent, quouis tempore ad gratiam & iustitiam assequendam necessaria, illis etiam qui Baptismi Sacramento ablui petiuissent, vt peruersitate abiecta & emendata, tantam Dei offensionem cum peccati odio, & pio animi dolore detestarentur. vndè Propheta ait: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Dominus etiam dixit: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Et princeps Apostolorum Petrus peccatoribus baptismo initiandis, pœnitentiam commendans, dicebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrùm. Porrò nec ante aduentum Christi Pœnitentia erat Sacramẽtum, nec est post aduentum illius cuiquam ante baptismum. Dominus autem Sacramentum Pœnitentiæ tunc præcipuè instituit, cùm à mortuis excitatus, insufflauit in discipulos suos, dicens: Accipite spiritum-sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Quo tam insigni facto, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi & retinendi peccata, ad reconciliandos fideles, post baptismum lapsos, Apostolis, & eorũ legitimis successoribus fuisse communicatam, vniuersorum patrum consensus semper intellexit. Et Nouatianos, remittendi potestatem olim pertinaciter negantes, magna ratione Ecclesia Catholica, tanquàm hæreticos explosit atque condemnauit. Quare verissimum hunc illorum verborum Domini sensum sancta hæc Synodus probans & recipiens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad potestatem prædicandi verbum Dei, & Christi Euangelium annunciandi, contra huiusmodi sacramenti institutionem falsò retorquent.

Psal. 102.

Pœnitentia semper fuit necessaria ad gratiam & iustitiam assequendam.

Ezech. 18.

Luc. 13.

Actor. 2.

Quãdo sacramentum institutum. Ioan. 20.

2. ET canone primo: Si quis dixerit, in catholica ecclesia Pœnitentiam non esse verè & propriè Sacramentum, pro fidelibus, quotiès post baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, à Christo Domino nostro institutum, anathema sit.

Verè & propriè sacramentũ à Christo institutũ.

3. ITEM sessione sexta, capite decimoquarto: Qui verò ab accepta iustificationis gratia per peccatum excidérunt, rursùs iustificari poterunt, cùm excitante Deo per pœnitentiæ Sacramentum, meri-

Digitized by Google

merito Christi amissam gratiam recuperare curauerint. hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti Patres aptè nuncupârunt. Etenim pro ijs qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus sacramentum instituit Pœnitentiæ, cùm dixit: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Vndè docendum est, Christiani hominis pœnitentiam post lapsum, multò aliam esse à baptismali, eáque contineri non modò cessationem à peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum & humiliatum, verùm etiam eorundem sacramentalem confessionem saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem, itémque satisfactionem per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto vnà cum culpa remittitur, sed pro pœna temporali: quæ, vt sacræ literæ docent, non tota semper, vt in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei quam acceperunt, ingrati spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei violare non sunt veriti. De qua scriptum est: Memor esto vndè excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac. Et iterùm: Quæ secùndùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Et rursùs: Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.

Secunda post naufragium tabula.

Institutum à Christo sacramentum. Ioan. 20.

Pœnitẽtia ante bapti. mũ differt ab ea quæ post baptismum requiritur.

Satisfactio fit pro pœna tẽporali. Nũ. 14. 2. Re. 12. & 24. Eph. 4. 1. Cor. 3.

Apoc. 2.

2. Cor. 7. Matth. 3. & 4. Luc. 3.

4. ITEM canone vigesimonono: Si quis dixerit, eum qui post baptismum lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere, aut posse quidem, sed sola fide amissam iustitiam recuperare sine sacramento Pœnitentiæ, prout sancta Romana & vniuersalis Ecclesia, à Christo Domino & eius Apostolis edocta, hucusque professa est, seruauit, & docuit, anathema sit.

Sine sacramento Pœnitentiæ nõ recuperatur amissa iustitia.

5. CONCILIVM Florentinum: Quartum sacramentum est Pœnitentia, cuius quasi Materia, &c.

6. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta, damnat octauum articulum Ioannis Huss, qui ità habet, Sacerdotes quomodolibet criminosè viuentes infideliter sentiunt de septem sacramentis Ecclesiæ.

7. GREGORIVS Nyssenus libro de vita Moysis, siue de vita perfecta: Moyses rursùs per lapidem inundare aquis eremum fecit: quę res, quantum qualeq; sit pœnitentiæ sacramentum, docet. Nam qui postquàm semel biberunt è lapide, quanuis ad ventrem & Aegyptias voluptates lapsi, bonorum priuatione, ac doloris perpessione in deserto condemnentur: possunt tamen virtute pœnitentiæ, lapidem, quem dereliquerunt, inuenire, ac fontes quos delinquendo obserârunt, pœnitendo reserare.

Pœnitentiæ sacramentũ.

8. BERNARDVS in vita sancti Malachię episcopi Hyberniæ: Vsum saluberrimum confessionis, sacramentum Confirmationis, contractum coniugiorum: quę omnia aut ignorabant, aut negligebant, Malachias de nouo instituit.

Trium sacramentorum vsum restituit in Hybernia Malachias.

1. B. CONCILIVM Tridentinum, sessione decimaquarta in doctrina de sacramento Pœnitentię, capite sexto: Circa Ministrum autem huius sacramenti, declarat sancta Synodus, falsas esse, & à veritate Euangelij penitùs alienas doctrinas oẽs, quæ ad alios quosuis homines, præter Episcopos & sacerdotes, Clauium ministerium perniciosè extendunt, putantes verba illa Domini: Quæcunque alligaueritis super terram, erunt alligata & in cœlo: & quęcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo: &, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: ad omnes Christi fideles indifferẽter & promiscuè, contra institutionem huius sacramenti, ità fuisse dicta, vt quiuis potestatem habeat remittendi peccata, publica quidem per correptionem, si correptus acquieuerit, secreta verò per spontaneam confessionem, cuicunq; factam. Docet quoquè, etiam sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem spiritus sancti, in ordinatione collatam, tanquàm Christi ministros, functionem remittendi peccata exercere, eosq; prauè sentire, qui in malis sacerdotibus hanc potestatem non esse contẽdunt. Quanuis autem Absolutio sacerdotis, alieni beneficij sit dispensatio, tamen non est solùm nudum ministerium, vel annunciandi Euangelium, vel declarandi remissa esse peccata, sed ad instar actus iudicialis, quo ab ipso velut à iudice sententia pronunciatur, atque ideò non debet pœnitens adeò sibi de sua ipsius fide blandiri, vt etiamsi nulla illi adsit contritio, aut sacerdoti animus seriò agendi, & verè absoluendi, desit, putet tamen se, propter suâ solam fidem, verè & coram Deo esse absolutum. nec enim fides sine pœnitentia remissionem vllam peccatorum præstaret: nec is esset nisi salutis suæ negligentissimus, qui sacerdotem ioco se absoluentem cognosceret, & non alium seriò agentem, sedulò requireret.

Etiã mali sacerdotes habent ministerium Clauiũ.

Actus iudicialis instar.

2. IBIDEM canone decimo: Si quis dixerit, sacerdotes qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi & soluendi non habere, aut non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus & singulis Christi fidelibus esse dictum: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo: & quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: quorum verborum virtute quilibet absoluere possit peccata, publica quidem per correptionem duntaxàt, si correptus acquieuerit, secreta verò per spontaneam confessionem, anathema sit.

Matth. 18.

Ioan. 20.

3. AMBROSIVS libro primo de Pœnitentia, capite secundo: Sed aiunt se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reseruent. Immò nulli maiorem iniuriam faciunt, quàm qui eius volunt mandata rescindere, commissum munus refundere. Nam cùm ipse in Euangelio suo dixerit Dominus Iesus: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, detenta erunt: quis est ergò qui magìs honorat, vtrùm qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Ecclesia in vtroque seruat obedientiam, vt peccatum & alliget, & relaxet. Hæresis in altero immitis, in altero inobediens, vult ligare quod non resoluat, non vult soluere quod ligauit: in quo se suámque sententiam sua damnat sententia. Dominus enim par ius & soluendi esse voluit & ligandi, qui vtrunque pari conditione permisit. Ergò qui soluendi ius non habet, nec ligandi habet. Sicut enim secundùm Dominicam sententiam, qui ligandi ius habet, & soluẽdi habet: ità istorum assertio seipsam strangulat, vt quia soluendi sibi ius negant, negare debeant & ligandi. Quomodò igitur potest alterum licere, alterum non licere? Quibus donatum est vtrunque, aut vtrunque licere manifestum est, aut vtrunque nõ licere certum est: Ecclesiæ autem vtrunq; licet, hæresi vtrunque non licet. Ius enim hoc solis permissum sacerdotibus est. Rectè igitur hoc Ecclesia vindicat, quę veros Sacerdotes habet: hæresis vindicare non potest, quæ sacerdotes Dei non habet. Non vindicando autem ipsa de se pronunciat, quòd cùm Sacerdotes non habeat, ius sibi vindicare non debeat sacerdotale: Ità in impudenti contumacia pudentem cernimus confessionem. Spectat etiam illud, quoniam qui spiritum sanctum accepit, & soluendi peccati potestatem, & ligandi accepit. Sic enim scriptum est: Accipite spiritum sanctũ: quorum remiseritis peccata, remittuntur: & quorum retinueritis, detenta erunt: Ergò qui soluere non

Nouatianorũ hæresim quæ sacerdotibus adimebat potestatẽ remittẽdi crimina, impugnat. Ioan. 20.

Par ius ligandi & soluẽdi sacerdotibus à Christo concessum.

Ioan. 20.

potest

Digitized by Google

potest peccatum, nō habet spiritum sanctum. Munus enim spiritus sancti est officium sacerdotis: ius autem spiritus sancti in soluendis ligandisque criminibus est: Quomodò igitur munus eius vindicant, de cuius diffidunt iure & potestate? Quid, quòd insolentiores sunt? Nam cùm ad misericordiam promptior, quàm ad seueritatem sit spiritus Dei, quod ait se velle, id nolunt: quod nolle, hoc agunt: cùm vindicare iudicis sit, remittere misericordis. Tolerabiliùs igitur Nouatiane remitteres, quàm ligares. Aliud enim quasi delinquendi * parcus vsurpares, aliud quasi ærumnæ cōpassus ignosceres. Sed aiunt se exceptis grauioribus criminibus, relaxare veniā leuioribus. Non hoc quidē author vestri erroris Nouatianus ait, qui nemini pœnitētiam dandā putauit, ea scilicet contemplatione, vt quod ipse non posset soluere, non ligaret, nè ligando sperari à se faceret solutionem. In eo igitur patrem vestrū propria damnatis sententia, qui distinctionem peccatorum facitis, quæ soluenda à vobis putetis, & quę sine remedio esse arbitremini. Sed Deus distinctionem non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, & relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine vlla exceptione concessit. Sed qui culpam exaggerauit, exaggeret & pœnitentiam. Maiora enim crimina, maioribus abluuntur fletibus. Ità nec Nouatianus probatur, qui veniam intercluſit omnibus: nec vos eius discipuli, imitatores eiusdem & condemnatores, qui ibi minuitis studia pœnitentiæ, vbi augeri oportet, quia grauiora peccata maioribus sustentanda fulcris docuit Christi misericordia. Quæ autem ista peruersitas est, vt vobis vindicetis possibilia concessu, Deo (vt ipsi dicitis) impossibilia reseruetis? hoc est, sibi eligere causas ignoscendi, Deo materiam sæuiendi relinquere. Et vbi est illud? Sit autem Deus verax, omnis homo mendax, sicut scriptum est: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris? Vt cognoscamus igitur Deum misericordiæ magis indulgentem esse quàm seueritatis tenacem, ipse ait: Misericordiam mâlo, quàm sacrificium.

4. ET capitè septimo: Vult Dominus plurimùm posse discipulos suos, vult à seruulis suis ea fieri in nomine suo, quæ faciebat ipse positus in terris. Deniquè ait: Et maiora his facietis. Dedit vt mortuos suscitarent. Et cùm ipse Saulo reddere posset vsum videndi, eum tamen ad Ananiam discipulum suum misit, vt eius benedictione Saulo refunderentur oculi quos amiserat. Petrum quoquè secum in mari iussit ambulare: & quia titubauit, reprehendit ilicò, eò quòd dona gratiarum fidei pauxillitate minuisset. Dedit enim discipulis, vt lux mundi essent per gratiam, qui erat ipse lux mundi. Et quia descensurus esset è cælo & in cælum ascensurus, Eliam ad cælum leuauit, indè eum terrris placito redditurus tempore. Baptizaturus quoquè in spiritu sancto & igni, per Ioannem baptismatis sacramenta præmisit. Omnia deniquè donauit discipulis suis, de quibus ait: In nomine meo dæmonia eijcient &c. Omnia ergò dedit: sed nulla in his hominis potestas est, vbi diuini muneris gratia viget. Cur ergò manus imponitis, & benedictionis opus creditis, si quis fortè reualuerit ægrotus? Cur præsumitis aliquos à colluuione diaboli per vos mundari posse? Cur baptizatis, si per hominem peccata dimitti non licet? In baptismo vtiquè remissio peccatorum omnium est. Quid interest, vtrùm per pœnitentiam, an per lauacrum hoc ius sibi datum sacerdotes vindicent? vnum in vtroque ministerium est. Sed dices, quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in pœnitentia? nónne Dei nomen operatur? Quid ergò? vbi vultis vindicatis vobis Dei gratiam, vbi vultis repudiatis? Sed hoc insolentis arrogantiæ, non sancti timoris est, vt fastidio vobis sint qui volunt agere pœnitētiam. Perpeti videlicet flentium lachrymas non potestis. Non ferunt oculi vestri vilia vestimentorum, illuuiem sordidatorum.

5. IDEM libro secundo de pœnitentia, capite secundo: Possem quidem etiam illud dicere ei, qui hoc quod scribitur ad Hebræos, de pœnitentia dictum putat, quia quæ impossibilia sunt homini, possibilia sunt apud Deum: & potens est Deus quando vult donare nobis peccata, etiam quæ putamus nō posse concedi. Et ideò quod nobis impossibile impetratu videtur, Deo donare possibile est. Nā & impossibile videbatur, vt peccatum abluerat aqua. Deniquè Naaman Syrus lepram suam mundari per aquam posse non credidit. Sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse, qui tantam nobis donauit gratiam. Similiter impossibile videbatur per pœnitentiam peccata dimitti. Concessit hoc Christus Apostolis suis, quod ab Apostolis ad sacerdotum officia transmissum est. Factum est igitur possibile, quod impossibile videbatur.

6. IOANNIS vigesimo: Accipite Spiritū sanctum, &c. vt in textu.

7. CYRILLVS Alexandrinus libro duodecimo in Ioānem, capite quinquagesimosexto: Quomodò igitur (dicet quisquam) si tunc aberat Thomas, quando Christus sufflans dixit, Accipite spiritum sanctum, spiritus ipse particeps factus est? Dicimus igitur virtutem spiritus ex intentione dantis Christi, in omnes discipulos pertransisse: non enim quibusdam, sed omnibus discipulis dedit. Quare libertate dantis, non solùm præsentes, sed etiam absentes Apostoli spiritum sanctum acceperunt. Quòd autem non violenta, sed tuta veráque ista ratio sit, authoritate sanctæ scripturæ monstrabimus. Iussit Deus quondàm Moysi septuaginta seniores Iudæorum eligere. Dixit autem de spiritu, qui erat in Moyse, ablaturum se atque impositurum in illis. Quum verò duo Heldad & Medad de septuaginta, &c. Et quibusdam interiectis: Qua igitur ratione, diuinæ naturæ dignitatem ac potestatem discipulis suis saluator largitus est? quia certè absurdum non est peccata remitti posse ab illis, qui spiritum sanctum in seipsis habeant. Nam cùm ipsi remittunt aut detinent, spiritus qui habitat in eis, per eos remittit & detinet. Erit autem id per eos duobus, vt arbitror, modis: primùm baptismo, deindè pœnitentia. Nam aut credentes, & vitæ sanctimonia probatos homines, ad baptismum inducūt, & indignos indè diligenter expellunt: aut ecclesię filios peccantes quidem increpant, pœnitētibus autem indulgent. Sicut Paulus olim fornicantem apud Corinthios, in pernicię carnis tradebat, vt spiritus eius saluaretur: recepítque rursùs, nè maiore submergeretur dolore. Quum igitur spiritus Christi habitans in hominibus, veri Dei operationem efficiat, quomodò non erit natura Deus, qui naturaliter potestatem diuinæ naturę ac dignitatem possidet, quum in diuinam legem eximiam habeat authoritatem?

8. GREGORIVS homilia vigesimasexta in Euangelia, in ea verba, Quorum remiseritis peccata &c. Eccè nō solùm de semetipsis securi fiunt, sed etiam alienæ obligationis potestatem relaxationis accipiunt: principatúmque superni iudicij sortiuntur: vt vice Dei, quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent. Sic fic eos à Deo decebat erigi, qui tantum pro Deo consenserant humiliari. Eccè qui districtum Dei iudicium metuunt, animarum iudices fiunt: & alios damnāt vel liberant, qui semetipsos damnari metuebant. Horum profectò nunc in Ecclesia Episcopi locum tenent. Ligandi atque soluendi authoritatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor, sed graue pōdus istius est honoris. Durum

* aliàs, parte

Maiora crimina maioribus fletibus abluuntur.

Rom. 3.

Psal. 50.

Osee 6.

Suā potestatem Deus hominibus cōmunicauit. Ioan. 14.

Actor. 9.

Matth. 14.

Matth. 5.

Ioan. 1.

4. Reg. 2.

Matth. 3.

Mar. 16.

Contra Nouatianos.

Idem ius sacerdotibus in sacramento Baptismi & pœnitentiæ.

Heb. 6.

4. Reg. 5.

Ab Apostolis ad sacerdotū officia transmissa potestas remittendi peccata.

An B. Thomas etiā absens acceperit spiritum sanctū & potestatē remittēdi peccata.

Num. 11.

Sacerdotes per sacramētum baptismi & pœnitētiæ peccata condonant.

1. Cor. 5.

Principatus superni iudicij.

Animarū iudices Apostoli & Episcopi constituti.

Digitized by Google

quippe est, vt qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, iudex vitæ fiat alienæ.

Ioan. 20. Potestas & gratia spiritalis ad remittenda peccata Apostolis donata est.

9. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimaquinta in Ioannem: Non dixit, Accepistis: sed, Accipite Spiritum sanctum. Non tamen quispiam erraret, si tunc Apostolos potestatem quandam & gratiam spiritualem accepisse diceret, non tamen vt mortuos suscitarent, & virtutes ostenderent, sed vt peccata dimitterent: differentes enim sunt gratiæ spiritus: quare addidit, Quorumcunque remiseritis peccata, remissa sunt: ostendens quod virtutis genus largiatur. Post quinquaginta autem dies, signorum operationem acceperũt, ideò

Actor. 2. inquit: Accipietis virtutem venientis in vos Spiritus sancti, & eritis mihi testes: Per signa scilicet. Est enim inenarrabilis spiritus gratia, & multiplex donum.

10. MATTHAEI decimooctauo: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis, &c. vt in textu.

Lib. 1. epist. 2. 11. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquarta ad Cornelium: Ipse legem dedit, vt ligata in terris etiam in cælis ligata essent: solui autem possent illic, quæ hîc priùs in Ecclesia soluerentur.

12. HILARIVS canone decimosexto in Matthæum: O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium præiudicata authoritas sit in cælo, vt quæ in terris aut ligata sunt aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cælo.

Iudicium terrestre præcedit cælestem sententiam.

13. PACIANVS Episcopus ad Sympronianum Nouatianũ epistola prima: Nunquàm Deus non pœnitẽti comminaretur, nisi ignosceret pœnitenti. Solus hoc, inquit, Deus poterit. Verum est: sed & quod per sacerdotes suos facit, ipsius potestas est. Nam quid est illud quod Apostolis dicit: Quæ ligaueritis in terris, ligata erunt & in cælis: & quęcũq; solueritis in terris, soluta erunt & in cælis? Cur hoc, si ligare hominibus ac soluere non licebat? an tantùm hoc solis Apostolis licet? Ergo & baptizare solis licet, & spiritum sanctũ dare solis, & solis gentium peccata purgare: quia totum hoc non alijs, quàm Apostolis, imperatum est? Quòd si vno in loco, & resolutio vinculorũ, & sacramenti potestas datur: aut totum ad nos ex Apostolorum forma & potestate deductum est, aut nec illud ex decretis relaxatum est. Ego, inquit, fundamentum posui: alius autem superædificat. Hoc ergò superædificamus, quod Apostolorum doctrina fundauit. Denique & Episcopi, Apostoli nominantur: sicut de Epaphrodito Paulus edisserit. Fratrem & commilitonem, inquit, meum, vestrum autẽ Apostolum. Si ergò & lauacri, & chrismatis potestas, maiorum longè charismatum, ad Episcopos indè descendit: & ligandi quoquè vis adfuit, atque soluendi. Quod etsi nos id ob nostra peccata temeriè vindicamus, Deus tamen illud, vt sanctis & Apostolorum cathedram tenentibus, nõ negabit, qui Episcopis etiam vnici sui nomen indulsit. Nemo Episcopum hominis contemplatione despiciat. Recordemur, quòd Petrus Apostolus Dominum nostrum Episcopũ nominârit: Sed conuersi, inquit, modò ad Episcopum, & pastorem animarum vestrarum. Quid Episcopo negabitur, in quo Dei nomen operatur? Reddet quidem ille rationem, si quid perperàm fecerit, vel si corruptè & impiè iudicârit. Nec præiudicatur Deo, quò minùs mali ædificatoris opera rescindat: interea, si pia illa administratio est, adiutor Dei operũ perseuerat. Eccè Apostolus ad laicos scribit: Si cui quid donatis, & ego. nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi, vt non possideatur à Satana. non enim versutias eius ignoramus. Si autem quod laici donant, Apostolus donâsse se dicit: quod Episcopus fecerit, qualiter respuetur? Ergò nec chrisma, nec baptisma, nec criminum remissio, nec innouatio corporis sanctæ potestati eius indulta est: quia nihil propria vsurpatione mandatum est, totumq; id ex Apostolico iure defluxit.

Quod Deus per sacerdotes suos facit, in remissione peccatorum, ipsius potestas est. Matth. 16.

Nõ solis Apostolis concessa est ea potestas.

1. Cor. 3.

Episcopi vocantur Apostoli. Philip. 2.

Chrismatis potestas ab Apostolis ad Episcopos descendit.

Etiam malis Episcopis facultas dimittendi peccata est cõcessa.

1. Pet. 2.

2. Cor. 2.

Potestas omnis Episcoporum ex Apostolico iure defluxit.

14. HIERONYMVS epistola prima ad Heliodorũ capite septimo: Absit vt de his quidquam finistrũ loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt: per quos & nos Christiani sumus. Qui claues regni cælorum habentes, quodammodò ante iudicij diem iudicant: qui sponsam Domini sobria castitate conseruant.

Sacerdotes ante iudicij diẽ quodammodo iudicant.

15. AVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite nono, ea verba Apocalypsis exponens, Et vidi sedes & sedentes super eas, & iudicium datum est: Non hoc putandum est de vltimo iudicio dici, sed sedes præpositorum, & ipsi præpositi intelligendi sunt, per quos Ecclesia nunc gubernatur. Iudicium autem datum, nullum melius accipiendum videtur, quàm id quod dictum est: Quæ ligaueritis in terra, ligata erunt & in cælo: & quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo. Vndè Apostolus: Quid enim mihi est, inquit, de his, qui forìs sunt iudicare? Nónne de his qui intùs sunt, vos iudicatis?

Apoc. 20.

Iudicium in Ecclesia. Matth. 18.

1. Cor. 5.

16. CHYSOSTOMVS homilia quinta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Quanquàm nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurum quo obcinctus est: tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est, nec vltra potestatem hanc præterea quidquam habet authoritatis. Verùm sacerdoti thronus in cælis collocatus est, & de cælestibus negocijs pronunciandi habet authoritatem. Quis hæc dicit? Ipse cælorum rex: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueritis super terram, erũt soluta & in cęlis. Quid cum hoc honore conferri possit? A terra iudicandi principalem authoritatem sumit cælum. Nam iudex sedet in terra, Dominus sequitur seruum, & quidquid hic in inferioribus iudicârit, hoc ille in supernis comprobat.

De cęlestibus pronũciandi authoritas. Matth. 18.

Cælum indicandi authoritatẽ sumit à terra.

1. C. LEVITICI quarto: Si peccauerit princeps, & fecerit vnum è pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur: & posteà intellexerit peccatum suum, offeret hostiam Domino, hircum de capris immaculatum. Ponetq; manum suam super caput eius: cumq; immolauerit eum in loco vbi solet mactari holocaustum corã Domino, quia pro peccato est, tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, & reliquũ fundens ad basim eius. Adipem verò adolebit supra altare, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabitq; pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Quòd si peccauerit anima per ignorantiam de populo terræ, vt faciat quicquam de his quæ Domini lege prohibentur, atque delinquat, & cognouerit peccatum suum, offeret caprã immaculatam. Ponetq; manus super caput hostiæ quæ pro peccato est, & immolabit eam in loco holocausti. Tolletq; sacerdos de sanguine in digito suo: & tangẽs cornua altaris holocausti, reliquũ fundet ad basim eius. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorẽ suauitatis Domino: rogabitq; pro eo, & dimittetur ei. Sin autem de pecoribus obtulerit victimã pro peccato, ouem scilicet immaculatam: ponet manum super caput eius, & immolabit eam in loco vbi solent cædi holocaustorum hostiæ. Sumetq; sacerdos de sanguine eius digito suo, & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. Omnem quoquè adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare incensum Domini: rogabitq; pro eo, & pro peccato eius, & dimittetur ei.

2. DEINDE capite quinto: Anima quę iurauerit, & protulerit labijs suis, vt vel malè quid faceret,

Digitized by Google

ret, vel benè, & idipsum iuramẽto & sermone firmauerit, oblitaq; postea intellexerit delictum suum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnam siue capram, orabitq; pro ea sacerdos & pro peccato eius: sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum Domino, vnũ pro peccato, & alterum in holocaustum, dabitq; eos sacerdoti. Qui primum offerẽs pro peccato, retorquebit caput eius ad pennulas, ità vt collo adhæreat, & non penitùs abrumpatur. Et asperget de sanguine eius parietem altaris. quicquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamentum eius, quia pro peccato est. Alterum verò in holocaustũ adolebit, vt fieri solet: rogabitq; pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Et paulò pòst: Anima si preuaricans cæremonias, per errorem in his quæ Domino sunt sanctificata, peccauerit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, iuxta pondus sanctuarij: ipsumq; quod intulit damni restituet, quintam partem ponet suprà, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei. Anima si peccauerit per ignorantiam, fecerit q; vnum ex his quæ Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suã, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta mensuram æstimationemq; peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit: & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Domino.

3. ITEM capite sexto: Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Anima quæ peccauerit, & contempto Domino negauerit proximo suo depositum, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, calumniam fecerit, siue rem perditam inuenerit, & inficians insuper peieraverit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines, conuicta delicti, reddet omnia quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & quintã insuper partem domino, cui damnum intulerat. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti, iuxta æstimationem mensuramq; delicti: qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis, quæ faciendo peccauit.

4. ET decimotertio: Locutúsque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Homo in cuius cute & carne ortus fuerit diuersus color siue pustula, aut quasi lucens quippiam, id est, plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotẽ, vel ad vnum quemlibet filiorum eius. Qui cùm viderit lepram in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipsamq; speciem leprę humiliorem cute & carne reliqua, plaga leprę est, & ad arbitrium eius separabitur. Sin autem lucens candor fuerit, &c. Et post pauca: Quòd si rursùm caro versa fuerit in alborem, & totum hominem operuerit, considerabit eum sacerdos, & mundum esse decernet. Itetùm: Porrò si steterit macula, & capilli nigri fuerint, nouerit hominem sanatum esse, & confidenter eum pronunciet mundum.

5. ITEM capite decimoquarto: Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Hic est ritus leprosi quando mundandus est: Adducetur ad sacerdotem, qui egressus de castris cùm viderit lepram esse mundatam, præcipiet ei qui purificatur, vt offerat duos passeres viuos pro se, quos vesci licitum est, & lignum cedrinum, vermiculúmque & hyssopum. & vnum ex passeribus immolari iubebit in vase fictili super aquas viuentes: allum autem viuũ cum ligno cedrino & cocco & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo adsperget illum qui mundandus est, septies, vt iure purgetur: & dimittet passerem viuum, vt in agrum auolet, &c. Rogabitq; pro eo sacerdos coram Domino, & faciet sacrificium pro peccato. tunc immolabit holocaustũ, & ponet illud in altari cum libamentis suis, & homo ritè mundabitur, &c.

6. MATTHAEI octauo: Vade, ostende te sacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyses, in testimonium illis.

7. LVCAE decimoseptimo: Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mundati sunt.

8. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Corporis lepram purgare, seu verius dicam, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat: neque nescis quanta cum ambitione, quanto cum studio ac concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est: quare iudicio quidem meo, qui istos despiciunt, contemnúntque, multo sceleratiores ac maiori supplicio digni fuerint, quàm fuerit Dathan vnà cum suis omnibus. Nõ tam probant purgatã animæ lepra Sacerdotes, quàm purgãt.

9. AVGVSTINVS de verbis Domini, sermone octauo, capite primo: Quis peccatorẽ mortuum in peccatis resuscitabit, nisi qui semoto lapide clamauit, dicens: Lazare, prodi foràs? Quid est autem foràs prodire, nisi quod occultum erat foràs prodere? Qui confitetur, foràs prodit. Foràs prodire non posset, nisi viueret. Viuere non posset, nisi resuscitatus esset. Ergò in confessione sui accusatio, Dei laudatio est. CAPITE secundo: Dicit ergò aliquis; Quid prodest Ecclesia, si iam cõfessor voce Dominica resuscitatus prodit? Quid prodest Ecclesia confitenti, cui Dominus ait, Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo? Ipsum Lazarum attende: cum vinculis prodit. Iam viuebat confitendo, sed nõdùm liber ambulabat vinculis irretitus. Quid ergò facit Ecclesia, cui dictum est, Quæ solueritis, soluta erunt; nisi quod ait Dominus continuò ad discipulos, Soluite illum & sinite abire? Ioan. 11. Comparatur peccator pœnitens cũ Lazaro resuscitato, & Ecclesia cum Apostolis eũ soluentibus. Matth. 18.

10. ITEM de verbis Domini, sermone quadragesimoquarto, capite sexto: Opus est ergò vt qui reuixit, soluatur, & ire permittatur. Hoc officium discipulis dedit, quibus ait: Quæ solueritis in terra, soluta sunt & in cælo. Matth. 18.

11. ET tractatu quadragesimonono in Ioannem: Quid est procedere, nisi ab occultis velut exeundo manifestari? Sed vt confitearis, Deus facit magna voce clamando, id est, magna gratia vocando. Ideò cùm processisset mortuus adhuc ligatus, confitens & adhuc reus; vt soluerentur peccata eius, ministris hoc dixit Dominus, Soluite illum & sinite abire. Quid est, soluite & sinite abire? Quę solueritis in terra, soluta erunt & in cælo. Matth. 18.

12. RVRSVM in libro quinquaginta homiliarum, homilia vigesimaseptima, capite tertio: Eleuatus est Lazarus, processit de tumulo: & ligatus erat, sicut sunt homines in confessione peccatii agentes pœnitentiam. Iam processerunt à morte; nam, non confiterentur, nisi procederent. Ipsum confiteri, ab occulto & tenebroso procedere est. Sed quid Dominus Ecclesiæ suæ? Quæ solueritis, inquit, in terra, soluta erunt & in cælo. Proindè Lazaro procedente, quia impleuit Dominus misericordiæ suæ bonum, perducere ad confessionem mortuum latentem, putentem, iam cætera *implet Ecclesiæ ministeria, Soluite illum & sinite abire. Ioan. 11. Matth. 18. *for. implẽt, vel, ministerio.

13. IDEM in psalmum centesimum primum concione secunda: Quid prodesset Lazaro, quia processit de monumento, nisi diceretur, Soluite eum & sinite abire? Ipse quidem voce de sepulcro suscitauit, ipse clamando animam reddidit, ipse terrenam molem terreno sepulcro impositam vicit, & processit ille vinctus. Non ergò pedibus proprijs, sed virtute producentis: fit hoc in corde pœnitentis. Cùm audis hominem pœnitere peccatorum suorum, iam reuixit: cùm audis hominem Ioan. 11. Vide etiam Ambrosium lib. 2. de pœnitẽtia, ca. 7.

Digitized by Google

confitendo proferre conscientiam, iam de sepulcro eductus est, sed nondùm solutus est. Quando
Matth.18. soluitur? A quibus soluitur? Quæ solueritis, inquit, in terra, erunt soluta & in cælo. Meritò per Ecclesiam dari solutio peccatorum potest: suscitari autem ipse mortuus non nisi intùs clamante Domino potest. Hæc enim Deus interiùs agit.
14. IOANNIS vndecimo, vt in textu.

II.

Cur opùs est Pœnitentiæ Sacramento?

Amb. lib. de pœnitentia 1. & 2. Aug. lib. 1. de adul. cõiug. ca. 28. & lib. 2. c. 16. Cõcil. Lateran. can. 1. Triden. cap. 2. sess. 14. Item Floren. Hier. lib. 2. aduersùs Pelag.

A. VT homo post baptismum relapsus, & inimicus Dei factus, per hoc Sacramentum remissione peccatorum accepta, Deo reconcilietur, & ex mortuo viuus, ex impioque iustus efficiatur.

a Pacian. epist 1. ad Sympr. Hiero. in cap. 3. Esa. & epi. 2. ad Demetriad. de seruan. virg. cap. 6. Ambros. ad virgin. lapsam cap 2. Triden. sess. 6. cap. 14. & sess. 14. cã. 2. Tertull. de pœnitẽ. cap. 7. Ezechiel. 18. g & 33. c

B. Vndè Patres[a] pœnitentiam non temerè secundam post naufragium Tabulam vocant, qua scilicet ex vortice mortalis peccati tanquàm è naufragio subuehi, & in gratiam amicitiamque Dei transferri vnusquisque possit, quantumlibèt multis magnisque criminibus prægrauatus.

TESTIMONIA.

1. A. AMBROSIVS scripsit duos integros libros de pœnitentia, de quibus ità loquitur in psalmum tricesimumseptimum scribens, in præfatione: De pœnitentia duos iamdudùm scripsi libellos: & iterùm scribẽdum arbitror. Primùm, quia vtile est vel quotidiè veniam delictorum precari: deindè, quoniam in illis duobus libellis, adhortatio pœnitentiæ vel profectus est, si geratur: nunc autem quemadmodùm agi pœnitentia debeat, exprimendum est. Nihil enim prodest agere, nisi ità agatur vt oportet.

Nihil prodest agere pœnitentiam, nisi ità agatur vt oportet.

2. AVGVSTINVS libro primo de adulterinis coniugijs, capite vigesimooctauo: Quæ autem baptismatis, eadem reconciliationis est causa, si fortè pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupauerit. Nec ipsos enim ex hac vita sine arra suæ pacis exire velle debet mater Ecclesia.

Vt non regeneratis baptismus, ità lapsis hoc sacramentum necessariũ est

3. IDEM libro secundo, capite decimosexto: Si autem accusando adulteram occiderit, hoc peccatum quoniam transactum est, & in eo non permanetur, & si à catechumeno factũ est, baptismate abluitur: & si à baptizato, pœnitentia & reconciliatione sanatur.

Homicidium à baptizato commissum, reconciliatione sanatur, sicut à nõ baptizato per baptismum abluitur.

4. CONCILIVM Lateranense magnum canone primo: Si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram pœnitentiam semper potest reparari.

Pœnitentiæ sacramentũ à baptismo quid differat.

5. CONCILIVM Tridentinum capite secundo, sessione decimaquarta: Cæterùm hoc sacramentum multis rationibus à baptismo differre dignoscitur. Nam præterquàm quòd materia &
Prima differentia. forma, quibus sacramenti essentia perficitur, longissimè distidet: cõstat certè baptismi ministrum
Secunda. iudicem esse non oportere: cùm ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non priùs in ipsam per baptismi ianuam fuerit ingressus. Quid enim
1. Cor. 5. mihi, inquit Apostolus, de ijs qui foris sunt iudicare? Secùs est de domesticis fidei, quos Christus Dominus lauacro baptismi sui corporis membra semel effecit: nam hos, si se posteà crimine aliquo contaminauerint, non iam repetito baptismo ablui, cùm id in Ecclesia Catholica nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal tanquàm reos sisti voluit, vt per sacerdotum sententiam non semel, sed quotiès ab admissis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint, possent liberari. Alius est prætereà
Tertia, ex parte effectus. baptismi, & alius pœnitentiæ fructus. Per baptismum enim Christum induentes, noua prorsùs in illo efficimur creatura, plenam & integrã peccatorum omnium remissionem consequentes: ad quam tamen nouitatem & integritatem, per sacramentum pœnitentiæ sine magnis nostris fletibus & laboribus, diuina id exigente iustitia, peruenire nequaquàm possumus, vt meritò pœnitentia, laboriosus quidam baptismus à sanctis patribus dictus fuerit. Est autem hoc sacramentum pœnitentiæ lapsis post baptismum ad salutem necessarium, vt nondùm regeneratis ipse baptismus.

Lapsis hoc sacramentum necessarium ad salutẽ, vt non regeneratis baptismus.

6. CONCILIVM Florentinum: Effectus huius sacramenti est absolutio à peccatis.

7. HIERONYMVS libro secundo aduersùs Pelagianos, adfert multa scripturæ testimonia, quibus pœnitentia ab effectu suo commendatur.

1. B. PACIANVS epistola prima ad Symproniánum Nouatianum: Pigeat sanè peccare, sed pœnitere non pigeat: pudeat periclitari, sed non pudeat liberari. quis naufrago tabulã, nè euadat, eripiet? quis sanandis vulneribus inuidebit?

Pœnitentia comparatur tabulæ quam naufragus amplectimur.

2. HIERONYMVS in caput tertium Esaiæ: Secunda enim post naufragium tabula, pœnitentia est: & consolatio miseriarum, impietatem suam abscondere.

Pœnitẽtia est secunda post naufragium tabula.

3. IDEM epistola octaua ad Demetriadem de seruanda virginitate, capite sexto: Pœnitẽtia quasi secunda post naufragium miseris tabula fit: in virgine, integra seruetur nauis.

Secunda tabula.

4. AMBROSIVS ad virginem lapsam capite octauo: Pœnitudo necessaria est, sicut vulneratis sunt necessaria medicamina. Sed quanta putas & qualis necessaria pœnitentia, quę aut æquet crimina, aut certè excedat? Pœnitentia non verbis agenda est, sed & actu. Cùm animo conceperis, non aliud remedium constitutum esse post baptismum, quàm pœnitentiæ solatium, quantamuis afflictionem, quantumuis laborem & indecorem subire esto contenta: dummodò ab æternalibus pœnis libereris. Et post pauca: Sed tu quæ iam ingressa es agonem pœnitentiæ, insiste misera fortiter, inhære tanquàm naufragus tabulæ, sperãs per ipsam te de profundo criminum liberari

Inhærendum pœnitẽtiæ vt naufragus tabulæ.

5. CONCILIVM Tridẽtinum sessione sexta, capite decimoquarto: Lapsi reparationem secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti patres aptè nuncupârunt.

Tabula secũda deperditę gratiæ post naufragium.

6. ITEM sessione decimaquarta, canone secundo: Si quis sacramenta confundens, ipsum baptismum pœnitentiæ sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo sacramenta distincta non sint, atq; ideò pœnitentiam non rectè secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.

7. TERTVLLIANVS in libro de pœnitentia capite septimo: Nemo idcircò deterior sit, quia Deus melior est, totiès delinquẽdo, quotiès ignoscitur. Cæterùm finem vtique euadendi habebit, cùm offendendi non habebit. Euasimus semel, hactenùs periculosis nosmetipsos inferamus, etsi iterùm euasuri videmur. Plerique naufragio liberati, exindè repudium & naui & mari dicunt, & Dei beneficium, salutem suam scilicet, memoria periculi honorant. Laudo timorem, diligo verecundiam; nolunt iterùm diuinæ misericordiæ

Non ideò peccãdum, quia Deus ad ignoscendum pœnitẽtibus facilis est.

oneri

Laboriosus baptismus pœnitentia. Damas. lib. 4. cap. 10.

Digitized by Google

onerì esse; formidant videri inculcare, quod consecuti sunt: bona certè sollicitudine iterùm experiri vitant, quod semel didicerunt timere. Ità modus temeritatis, testatio est timoris. Timor autem hominis, Dei honor est. Sed enim peruicacissimus hostis ille, nunquàm malitiæ suæ ocium facit. Atquin tùc maximè sæuit, cùm hominem plenè sentit liberatum; tunc plurimùm accenditur, dum extinguitur. Doleat & ingemiscat necesse est, venia peccatorum permissa, tot in homine mortis opera diruta, tot titulos damnationis retrò suæ erasos. Dolet, quòd ipsum & angelos eius, Christi seruus ille peccator iudicaturus est. Itaque obseruat, oppugnat, obsidet, si qua possit aut oculos cõcupiscentia carnali ferire, aut animum illecebris secularibus irretire, aut fidem terrenæ potestatis formidine euertere, aut à via certa peruersis traditionibus detorquere: non scandalis, non tentationibus deficit. Hæc igitur venena eius prouidens Deus; clausa licèt ignoscentiæ ianua, & intinctionis sera obstructa, aliquid adhuc permisit patére. Collocauit in vestibulo pœnitentiam secundam, quæ pulsantibus patefaciat; sed iam semel, quia iam secundò; sed ampliùs nunquàm, quia proximè frustrà. Non enim & hoc semel satis est? Habes quod iam non merebaris; amisisti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia Domini accommodat vndè restituas quod amiseras; iterato beneficio gratus esto, nedùm ampliato: maius est enim restituere, quàm dare; quoniam miserius est perdidisse, quàm omninò non accepisse. Verùm non statìm succidendus ac subruendus est animus desperatione, si secundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat sanè peccare rursùs, sed rursùs pœnitere non pigeat: pigeat iterùm periclitari, sed non iterùm liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis, iteranda medicina est. Gratus in Dominum extiteris, si quod tibi Dominus offert, non recusaueris. Offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidem volentem.

Post baptismum superest pœnitentiæ remediũ tanq; altera ianua ad indulgentiam.

8. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

9. ET apud eundem trigesimotertio: Viuo ego, dicit Dominus Deus, nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat. Conuertimini à vijs vestris pessimis, & quare moriemini domus Israel? Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui: Iustitia iusti nõ liberabit eum, in quacunq; die peccauerit: & impietas impij nõ nocebit ei, in quacunque die cõuersus fuerit ab impietate sua, & iustus non poterit viuere in iustitia sua, in quacunq; die peccauerit. Etiã si dixero iusto, quòd vita viuat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatẽ: omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur. Si autem dixero impio, morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato suo, fecerit q; iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinámque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius quę peccauit, non imputabuntur ei: iudicium & iustitiam fecit, vita viuet.

III.

Quando hoc Sacramentum ritè accipitur, & efficaciter operatur?

A. CVM is, qui remissionem peccatorum implorat, tres illas partes seu actiones adhibet, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quæ totam hominis ad Deum conuersionem, pœnitentis officium, & renouationem complectuntur. De quibus ità Chrysostomus: [a] Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre: in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hanc esse frugiferam pœnitentiam Chrysostomus asserit, vt quibus modis Deum offendimus, offendimus autem corde, ore, ac opere, ijsdem reconciliemur Deo, corde quidem per Contritionem, ore per Confessionem, ac opere per Satisfactionem.

Concil. Flor. & Trid. sess. 14. cap. 3. & can. 4.

a Sermon. de pœnitentia. 2. Reg. 16. c Psa. 50. d a 6. b 37. b d 101. a b 2. Reg. 12. d 24. b 3. Reg. 21. g Ionę 3. d

B. Ad Contritionem pertinet illud, [b] *Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies.*

b Psal. 50. d

C. Confessionem his verbis Lucas indicat: [c] *Multi credentium veniebant confitentes & annunciantes actus suos.* Et [d] Iacobus Apostolus docet: *Confitemini alterutrùm peccata vestra.*

c Act. 19. d Num. 5. a
d Iaco. 5. d & ibid. Beda.

D. Ad Satisfactionem porrò spectant digni [e] pœnitentiæ fructus, quos Ioannes Baptista postulat, inter quos & eleemosynæ. De his autem Daniel propheta: [f] *Peccata tua,* inquit, *Eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.* Grande scelus grandem habet necessariam Satisfactionem, ait [g] Ambrosius.

e Matth. 3. b Luc. 3. b Act. 26. f
f Dan. 4. e
g Ambr. ad virg. lapsam cap. cap. 8.

E. Atque eò referendum etiam, quod Paulus ait [h] de Corinthijs deplorandis, quandoquidem super immunditia, fornicatione, & impudicitia quam gesserant, pœnitentiam necdùm egissent.

h 2. Cor. 12. g

TESTIMONIA.

1. A. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quartum Sacramentum est Pœnitentia, cuius quasi materia sunt actus [a] Pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes. Quarum prima est cordis contritio, ad quam pertinet, vt doleat de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero. Secunda est oris confessio, ad quam pertinet, vt peccator omnia peccata, quo-

Materia huius sacramẽti.

Digitized by Google

rum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter. Tertia est satisfactio pro peccatis secundùm arbitrium sacerdotis, quæ quidem præcipuè fit per orationem, ieiunium & eleemosynam. Forma huius sacramenti sunt verba absolutionis, quæ sacerdos profert, cùm dicit: Ego te absoluo &c.

Forma.

2. CONCILIVM Tridentinum capite tertio, sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento Pœnitentiæ: Sunt autem quasi materia huius Sacramenti ipsius pœnitentis actus, nempe contritio, confessio, & satisfactio. Qui quatenùs in pœnitente, ad integritatem sacramenti, ad plenámque & perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione pœnitentiæ partes dicuntur. Et ibidèm: Docet præterea sancta Synodus, sacramenti Pœnitentiæ formam, in qua præcipuè ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse, Ego te absoluo, &c. Quibus quidem de Ecclesiæ sanctæ more preces quædam laudabiliter adiunguntur, ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquàm spectant, neque ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariæ.

Materia.

Forma.

3. IN eadem sessione canone quarto: Si quis negauerit, ad integram & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam Sacramenti pœnitentiæ, videlicet, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quæ tres pœntentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantùm esse pœnitentiæ partes, terrores scilicet incussos conscientiæ, agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata, anathema sit.

Tres actus in Pœnitẽte requiruntur.

4. CHRYSOSTOMVS in sermone de Pœnitentia: Perfecta pœnitẽtia cogit &c. vt in textu, & infrà quæstione decima, A. testimonio nono.

5. SECVNDI Regum decimosexto: Venit ergò rex Dauid vsque Bahurim: & eccè egrediebatur indè vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera: procedebatq; egrediens, & maledicebat. Mittebatq; lapides contra Dauid, & contra seruos vniuersos regis Dauid: omnis autem populus & vniuersi bellatores à dextro & sinistro latere regis incedebant. Ità autẽ loquebatur Semei cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuersum sanguinem domus Saul &c. Et paulò pòst: Dimittite eum, ait rex, vt maledicat iuxta præceptum Domini, si fortè respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac, die hodierna. Ambulabat itaque Dauid & socij eius per viam cum eo: Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduersùm eum, terramq; spargens.

6. PSALMO quinquagesimo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Ibidèm: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, &c.

7. ET psalmo sexto: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.

8. ET trigesimoseptimo: Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem: tota die contristatus ingrediebar. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea. &c. Quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper. Quoniam iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.

9. ITEM psalmo centesimo primo: Ossa mea sicut cremiũ aruerunt. Percussus sum vt fœnum, & c. Quia cinerem tanquàm panẽ manducabam, & potum meum cum fletu miscebam.

10. SECVNDI Regum duodecimo: Et dixit Dauid ad Nathan, Peccaui Domino. Dixitq; Nathan ad Dauid, Dominus quoquè transtulit peccatum tuum: Non morieris. Veruntamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.

11. ET capite vigesimoquarto: Percussit autem cor Dauid èum, postquàm numeratus est populus: & dixit Dauid ad Dominum, Peccaui valdè in hoc facto: sed precor Domine, vt trãsferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Surrexit itaque Dauid manè, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam & Videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid, Hæc dicit Dominus, Trium tibi datur optio: elige vnum quod voluẽris ex his, vt faciam tibi. Cumq; venisset Gad ad Dauid, nunciauit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergò delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem.

12. TERTII Regum vigesimoprimo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est in tantùm, vt sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israel. Itaque cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitq;, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbitem, dicens: Nónne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

13. IONAE tertio capite: Et clamauit & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam: nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine: conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus! & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit.

B. PSALMO quinquagesimo, vt in textu, & suprà testimonio sexto.

1. C. ACTORVM decimonono: Multi credentium &c. vt in textu.

2. NVMERORVM quinto: Vir siue mulier cùm fecerint ex omnibus peccatis quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, & reddent ipsum caput, quintámque partem desuper ei in quem peccauerint.

3. IACOBI quinto: Confitemini alterutrùm &c. vt in textu.

4. BEDA in caput quintum epistolæ D. Iacobi: Grauioris lepræ immunditiam iuxta legem sacerdoti pandamus, atque ad eius arbitrium qualiter & quanto tempore iusserit, purificari curemus.

1. D. MATTHAEI tertio: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.

2. LVCAE tertio: Facite ergò fructus dignos Pœnitentiæ.

3. ACTORVM vicesimosexto inquit Paulus: Sed his qui sunt Damasci primùm, & Hierosolymis,

Digitized by Google

mis, & in omnem regionem Iudææ, & gentibus annunciabam, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deũ, aliqua Pœnitẽtiæ opera facientes.

4. DANIELIS quarto: Peccata tua eleemosynis &c. vt in textu.

5. AMBROSIVS in libro ad virginem lapsam capite octauo, vt infrà, quæstione octaua, D. testimonio tertio.

E. SECVNDAE ad Corinthios duodecimo: Timeo nè iterùm cùm venero, humiliet me Deus apud vos: & lugeam multos ex ijs qui antè peccauerunt, & non egérunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia, quam gesserunt.

IIII.

Quid est Contritio?

A. EST animi dolor, & quæ de peccatis propter Deum offensum concipitur detestatio, cum proposito vitæ in melius commutandæ coniuncta. Trident. cap. 4. sess. 14. Florentin. Augustin. ser. 3 in Natali Domini, & cap. 2. de pœnitentiæ medicina, seu homil. 50. ex 50 ibidẽ cap. 15. Fulg. lib. 1. de remissio. peccat cap. 12.

B. Hæc contritio[a] paratur, si quis peccatorum suorum fœditatem, magnitudinem ac multitudinem sedulò intueatur: si de summa bonitate offensa, de Dei gratia, cæterisque donis amissis solicitè cogitet: si mortis incertæ ineluctabilem[b] necessitatem, futuri iudicij horrendam seueritatem, ac paratas etiam peccatoribus pœnas sempiternas expendat atque pertimescat.

a Chrysost. in Psal 50. & de compunct. cord. lib. 1. & 2. Augustin. de pœniten. medi. cap. 9. Amb. cap. 2. ad virg. lapsam. Trident. sess. 14. can. 5.

b Heb. 9. g Sophon. 1. d Matth. 25. d Marc. 9. f g

C. Huc pertinet illud Ezechiæ:[c] *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Et illud Dauidis:[d] *A iudicijs tuis timui.* Et quod idem gemens orat:[e] *Afflictus sum, & humiliatus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.* Nec multò post:[f] *Iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.*

c Esaiæ 38. c

d Psal. 118. p

e Psal. 37. b

f Ibidem d

D. Quin & manifesta Dei vox est ad peccatorem:[g] *Charitatem tuam primam reliquisti: memor esto itaque vndè excideris, & age pœnitentiam.* Sed & Christus in Euangelio,[h] *Timete eum,* inquit, *qui postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ità dico vobis, hunc timete.* Iam verò contritionis hic dolor ità demùm da remissionem peccatorum nos præparat, si cum[i] fiducia diuinæ misericordiæ, votoque præstandi ea, quæ ad[k] Pœnitentiæ Sacramentum spectant, coniungatur.

g Apoc. 2. b 2 ad Cor. 12. g & 7. c

h Luc. 12. a Matth. 10. d

i Amb. lib. 1. de pœnit. c. 1. k Aug. de pœnit. med. c. 11. & in Enchir. c. 65. Ambr. in Psal. 37. & c. 8. ad virg. lap.

TESTIMONIA.

Contritio generalis quid sit.

1. A. CONCILIVM Tridentinũ sessione decimaquarta, capite quarto: Contritio, quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi decæterò. Fuit autem quouis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic Contritionis motus necessarius, & in homine post Baptismũ lapso ità demùm præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad ritè suscipiendũ hoc Sacramentum requiruntur. Declarat igitur sancta Synodus hanc Contritionem, non solùm cessationem à peccato, & vitæ nouæ propositum & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, iuxta illud: Proijcite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum & spiritum nouum. Et certè qui illos Sanctorum clamores considerauerit: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animę meæ: & alios huiusmodi generis: facilè intelliget, eos ex vehementi quodam anteactæ vitæ odio, & ingenti peccatorum detestatione manâsse. Docet præterea, etsi Contritionẽ hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominémque Deo reconciliare, priusquàm hoc Sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominùs reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. Illam verò Contritionem imperfectam, quæ Attritio dicitur, quoniã vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, declarat, non solùm non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verùm etiam donum Dei esse, & Spiritũs sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantùm mouẽtis, quo pœnitens adiutus viam sibi ad iustitiam parat. Et quanuis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit. Hoc enim timore vtiliter concussi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem, plenam terroribus, pœnitentiam egérunt, & misericordiam à Domino impetrârunt. Quamobrem falsò quidam calumniantur catholicos scriptores, quasi tradiderint Sacramentum Pœnitentiæ, absque bono motu suscipientium, gratiam cõferre: quod nunquàm Ecclesia Dei docuit, nec sensit: sed & falsò docent, Contritionem esse extortam & coactam, non liberam & voluntariam.

Attritio donum Dei est, disponens ad gratiã suscipiendam in Sacramento.

Ion. 3. Matth. 12. Luc. 11.

2. CONCILIVM Florentinum: Ad cordis contritionem pertinet, vt doleat pœnitens de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero.

Ad Contritionẽ quæ pertineant.

3. AVGVSTINVS sermone tertio in Natali Domini, qui est septimus de tempore: Pœnitentiam certam non facit, nisi odium pectati & amor Dei. Quando sic pœnites, vt tibi amarum sapiat in animo, quod antè dulce fuit in vita, & quod te priùs oblectabat in corpore, ipsum

Ezech. 18.

Psal. 50. Psal. 6. Esa. 38.

Votũ Sacramenti in Cõtritione includitur.

Digitized by Google

Psal.50. te cruciat in mente, iam tunc benè ingemiscis ad Deum, & dicis; Tibi soli peccaui, & malũ coram te feci. Benè tibi soli peccaui, quia nullus hominum sine peccato: & ideò tibi soli peccaui, quia nullus est sine peccato. Da Domine misericordiã misero, qui tam diù pepercisti criminoso. Inclinet ad remediũ humilitas pœnitentis, quem permouere non potuit diuturnitas peccantis peccatoris. Dic illi in fletu cordis, Adspice infelicem pietas immẽsa, respice crudelem misericordia publica. Desperatus ad omnipotentem venio, vulneratus ad medicum curro. Serua pietatem mansuetudinis, qui tam diù suspendisti gladiũ vltionis: dele numerositatem criminum multitudine misericordiarum. Ista est, filioli, vera pœnitentia, quando sic conuertitur quis, vt non reuertatur: quando sic pœnitet, vt non repetat. Et paulò pòst: Aperiant aures suas ad præcepta Christi, quæ fortasse patuerunt hucusquè ad audienda ludibria. Aperiant oculos suos ad nitorem, qui hucusquè ad ignominiam patuerunt. Compungat pœnitentia criminum, quos hucusquè transpunxit delectatio voluptatum. Erigat adiuncta virtus, quem vitia prostrauerunt. Aperiant medicamento pœnitentiæ nares suas, quibus illis fœteat consuetudo peccati.

4. IDEM in libro de Pœnitentiæ medicina, capite secundo, siue in libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite secundo: Omnis qui iam arbiter voluntatis suæ constitutus est; cùm accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouam non potest inchoare.

Pœnitentia veteris vitæ necessaria est.

5. IBIDEM capite decimoquinto, in homilia est capite quinto: Quid autem Dauid obtulit Domino, vndè illum propitiaret sibi? Quoniã si voluisses, inquit, sacrificiũ, dedissem: vtiq; holocaustis non delectaberis. Sacrificiũ Deo spiritus contribulatus; cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Non solùm ergò deuotè obtulit, sed etiam ista dicendo, quid offerri oporteret, ostendit. Non enim sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere; nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis. Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus. Non enim dictum est, vt tantùm abstineatis à peccatis; sed & de præteritis, inquit, deprecare Dominum, vt tibi dimittantur. Et Petrus iam erat fidelis, iam in Christo & alios baptizauerat. Intuere ergò Petrum præsumentem accusatum, timentem vulneratum, flentem sanatũ. Iam etiam post aduentum de cælo Spiritus sancti, quidam Simon pecunia voluit eundem Spiritũ sanctum emere, sceleratissimum & impium mercimonium cogitans, iam baptizatus in Christo: & tamen pœnitentiæ consilium ab ipso Petro correptus accepit. Dicit etiam Apostolus Paulus, qui vtiq; fidelibus mittebat epistolas: Nè iterùm cùm venero ad vos, humiliet me Deus: vt lugeã multos ex his qui antè peccauerunt, & nõ egérunt pœnitentiam super immunditia, & luxuria, & fornicatione quam gesserunt. Circunstant ergò nos & præcepta rectè faciendi, & exempla non tantùm rectè facientium, sed etiam pœnitentium ad rerecipiendam salutem, quæ fuerat amissa peccando.

Ad verã pœnitentiã quæ requirantur.

Matth.5.

Eccli 21.

Matth.26.

Actor.7.

2.Cor.12.

6. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus libro primo de remissione peccatorum ad Euthymium, capite duodecimo: Nonnulli scelerum suorum consideratione perterriti, pro iniquitatibus quidem suis in oratione gemunt, nec tamen ab iniqua operatione discedunt. Fatentur se malè fecisse, nec vllum finem volunt malis factis suis imponere. Accusant humiliter in conspectu Dei peccata, quibus tenentur oppressi, & eadẽ peccata quæ humilitate sermonis accusant, corde peruerso contumaciter cumulant. Indulgentiam, quam lachrymosis gemitibus poscunt, ipsi sibi prauis operibus adimunt. Medelam postulant à medico, & in perniciem suam subrogant adiutoriũ morbo. Tales nunquàm diluunt gemendo peccatum, quia non desinunt peccare post gemitum.

Non satis est dolere de malis cõmissis, sed oportet habere propositum deinceps ab illis abstinẽdi in posterum.

1. B. CHRYSOSTOMVS in Psalmũ quinquagesimũ duas habet homilias, in quarũ posteriore sic ait: Habeto codicẽ conscientiam tuam, & scribe quotidiana peccata. Quando accubueris super stratũ tuum, & neminem infestum pateris, antequàm veniat tibi somnus, profer in mediũ codicem conscientiam tuam, & reminiscere peccata tua, si quid in verbo, seu in facto, vel in cogitatione peccãsti. Hoc enim dicit Propheta: Irascimini & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris cõpungimini. Et post pauca: Dicito in corde tuo & in anima tua: Expendimus diem, ô anima, quid boni fecimus, aut quid mali operati sumus? Et si quid boni fecisti, gratias age Deo: si quid mali, de cætero nè facias. Et rursùs paulò pòst: Propone tibi timorem gehennæ, superducito ei sectura ictum non habentem dolorem. Iudicium facito tibimetpsi terribile, leuiorem præpara confessionem cogitatuum tuorum, vt non in futuro die ignauior sis ad perscrutanda peccata.

Examen conscientiæ vespertinum.

Psal.4.

2. IDEM in libro primo de Cõpunctione cordis, sub finem: Quid, die mihi, corporis viribus opùs est, cùm cor conterere debeamus? Hoc solum est, quod exposcitur à nobis, vt semper recordemur & ad animũ reuocemus mala nostra, & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, vt pro his supplicemus Deo, vt gehennam ponamus in conspectibus nostris, & angelos, qui in die iudicij vbiquè discurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos qui trudendi sunt in gehennam ac supplicijs tradendi. Ponamus etiam & illud ante oculos, quanti doloris est excludi ac proijci à regno cælorum, quod vt mihi videtur, grauius est ipsa gehenna. Nam & si ignis ille non arderet, & immortalis illa pœna non esset parata, hoc solùm quòd alieni efficimur à Christo, & excludimur à bonis æternis, nónne omni pœna cruciabilius diceretur? Quòd si non sufficiunt hęc ad erigendas animas, & incitandas ad spem: illud saltem ad memoriam reuocemus exemplũ, quod de virginibus refertur, quæ excluſæ à thalamo sponsi sunt propter olei defectum. Ponamus nosmetipsos in illis, quæ excluduntur, & videamus qui dolor, & quæ pœna sit, si cogitemus eadem posse & nos pati, si negligimus.

Gehenna ob oculos ponenda.

A regno cælorum separari quàm luctuosum.

3. ET libro secundo circa finem: Tantum boni confert meminisse frequentiùs hominem peccati sui, vt etiam Paulum Apostolum videamus, ea quæ abolita iam fuerant & deleta, adducere tamen in medium: & cùm culpam de præsentibus non haberet, tamen quoniam recordationes peccatorum, & luctum gemitúmque sciebat animæ prodesse, etiam illa commemorat, quæ per ignorantiam commissa, gratia baptismi & confessio fidei aboleuerat. Et post pauca: Oportet ergò recodari nos priora delicta, etiam ea pro quibus veniam consecuti sumus, vt intuentes quàm ingentem modum debiti remisit nobis Deus, & ampliùs eum diligere possimus, & verecundiam pudoremq; cõcipere, atq; ex his corde cõpungi: considerantes, quòd nisi miseratio ipsius subuenisset, tantũ illud peccatorũ pondus sine dubio in imis nos inferni pœnis supplicijsq; pressisset. Paulus etiã illa meminerat, quæ peremerat indulgentia: nos verò nec ista recordamur, quæ post baptismũ commisimus, in quibus vtiq; periculũ nobis saluum est, & reos nos atq; in vinculis positos tenet. Quòd si aliquando ad recordationem venerimus, & visi fuerimus paululùm inde cogitare & esse

Peccatorum memõria q̃ fructuosa sit. 1.Tim.1.

Contra eos qui peccatorum fœditatem

sem & dira animæ nolūt expendere.

esse soliciti, statim effugit cogitatio, & transimus ad alia: & nec integra quidem hora patimur animam nostram afflictione mœroris huius adstringi. Hæc igitur causa est, quòd malis addimus mala, dum priorum memoria non permanet, nec dolor aliquis inuritur pro conscientia delicti. Hinc est, vndè nec ad confessionem accedimus. Quomodò enim confitebimur, quorum ne memoriam quidem tenemus? Et sic consuetudine contemnendi, dum de præteritis dolor nullus est, facilius superuenientibus malis locum damus. Quòd si omnis ex anima stimulus auferatur, & sancta ei securitatis frena laxentur: quis eam post hæc tenebit, aut quis eam de precipitijs reuocabit? Quid prohibet vbi nihil metuitur, vbi nihil verecundiæ, nihil pudoris admittitur, vt non in omnes perditionis foueas demergatur?

Tribunal mētis ascendendum ad comparādam cōpunctionem. 2. Cor. 5.

4. AVGVSTINVS libro de Pœnitentiæ medicina, capite nono, vel quarto capite in homilia quinquagesima: Ascendat homo aduersùm se tribunal mentis suæ: existimet illud, quòd oportet nos exhiberi ante tribunal Christi, vt illud recipiat vnusquisque quod per corpus gessit, siue bonum, siue malum: constituat se ante faciem suam, nè hoc ei postea fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori, dicens: Arguam te, & statuam te ante faciem tuam. Atque ità constituto in corde iudicio: adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Indè quidam sanguis animi confitentis per lachrymas profluat. Postremò ab ipsa mente talis sententia proferatur, vt se indignum homo iudicet participatione corporis & sanguinis Domini: Vt qui separari à regno cælorum timet per vltimam sententiam summi iudicis, per ecclesiasticam disciplinam à sacramento cælestis panis interim separetur. Versetur ante oculos imago futuri iudicij: vt cùm alij accedunt ad altare Dei, quò ipse non accedit, cogitet quàm sit contremiscenda illa pœna, qua pereipientibus alijs vitam æternam, alij in mortem præcipitentur æternam.

Psal. 49.

Accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor.

Matth. 25.

5. AMBROSIVS ad virginem lapsam, capite octauo: Pœnitentia ergò non verbis agenda est, sed & actu. Hæc autem sic agitur: Si tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum sit, & il te iam credas prope ipsas positam tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorum, & stridor dēcium sine fine. Cùm hæc certa fide, sicut est, animo conceperis, quia necesse est preuaricatricem animam tartareis pœnis & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remedium constituum esse post baptismū, quàm pœnitentię solatium, quantamuis afflictionem, quantumuis laborem & indecorem subire esto cōtenta, dummodò ab æternalibus pœnis liberetis. Ergò hæc tu tecum cogitaris, & mente curatiua, proprij facti tu ipsa iudex esto crudelior. In primis omnis cura vitæ huius interminda tibi est, & quasi mortuam te existimans, sicut es, quomodò possis reuiuiscere cogita. Deindè lugubrem tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione punienda. Reliqua vide infrà, quæstione octaua, D. testimonio tertio.

Quārā rerum cogitatione contriuo cōparetur. Matth. 2.

Nō aliud remedium post baptismum, quàm pœnitentiæ solatium.

Contritio quomodò paratur.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, canone quinto: Si quis dixerit, eam contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorū grauitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum & vtilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam & magis peccatorem, demùm, illam esse dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium, anathema sit.

Esa. 38.

7. AD Hebræos nono capite: Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium.

8. SOPHONIAS primo capite: Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos.

9. MATTHAEI vigesimoquinto: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & angelis eis.

10. MARCI nono: Bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

1. C. ESAIAE trigesimooctauo, 2. PSALMO centesimo decimooctauo, 3. ET trigesimoseptimo, vt in textu.

1. D. APOCALYPSIS secūdo: Angelo Ephesi ecclesiæ scribe, &c. Sed habeo aduersùm te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vndè excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. sin autem: venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

2. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo: Timeo, nè iterùm cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs, qui antè peccaueruut, & non egerunt pœnitentiam super immūditia & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt.

3. ET capite septimo: Nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundùm Deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

4. LVCAE duodecimo, & MATTHAEI decimo: Timete eum qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.

5. AMBROSIVS libro primo de pœnitentia, capite primo: Nemo potest benè agere pœnitentiam, nisi qui speranerit indulgentiam.

Spes venię.

6. AVGVSTINVS in libro de Pœnitentiæ medicina, capite vndecimo, vel quarto capite in homilia quinquagesima: Iudicet ergò seipsum homo in istis volūtate, dum potest, & mores conuertat in melius: nè cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem à Domino iudicetur. Et cùm ipse in se protulerit seueriſſimæ medicinæ, sed tamen medicinæ sententiā, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrantur: & tanquàm bonus iam incipiens esse filius, materno membrorū ordine custodito, à præpositis sacramentorū accipiat satisfactionis suæ modū: vt in offerendo sacrificio cordis contribulati deuotus & simplex, id tamē agat, quod nō solùm illi profit ad recipiandā salutem, sed etiam cæteris ad exemplum. Vt si peccatum eius non solùm in graui eius malo, sed etiam in cauto scandalo est aliorum, atquè hoc expedire vtilitati Ecclesiæ videtur antistiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuset, non resistat, non letali & mortiferæ plagæ per pudorē addat tumorem. Meminerit semper, quòd superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Quid enim est infelicius, quid peruersius, quàm de ipso vulnere, quod latere non potest, non erubescere, & de ligatura eius erubescere?

Ad claues ecclesiæ post cōtritionem cōfugiendū, & satisfactionis modus accipiendus.

Iacob. 4. 1. Pet. 5.

Infelices qui de ligatura erubescunt, & non de vulnere.

7. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoquinto: Sed nec de ipsis criminibus quæcunque magnis remittendis in sancta Ecclesia, Dei desperanda est misericordia agentibus pœnitentiā secundùm modū sui cuiusq; peccati. In actione autem pœnitentię, vbi tale crimen cōmissum est, vt is qui commisit, à Christi etiam corpore separe-

Digitized by Google

separetur, nõ tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit. Verùm quia plerunque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quæcunque alia signa procedit, cùm sit coram illo cui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus: rectè constituuntur ab ijs qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata: extra eam quippe non remittuntur. Ipsa namque propriè Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur vlla peccata, ità vt quibus dimittũtur, consequantur vitam æternam.

Psal. 50.

Psal. 37.

Præsides Ecclesiæ tempora pœnitentiæ constituunt.

8. AMBROSIVS in psalmum trigesimumseptimum: Qui pœnitentiam agit, offerre se debet ad pœnam, vt hic puniatur à Domino, non ad supplicia æterna seruetur. Ibidem: Plurimùm suffragatur reo verecunda confessio, & pœnam quam defensione euitare non possumus, pudore sublenamus. Et sub finem: Vt febres in alto sitæ non queunt mitigari: cùm foràs eruperint, spem adferunt desinendi: ità peccatorum morbus dum tegitur, inardescit: si confessionibus prodiatur, euaporat.

9. IDEM ad virginem lapsam capite octauo, vt suprà B. testimonio quinto, & infrà quæstione octaua, D. testimonio tertio.

V.

Est'ne Confessio necessaria?

A. EST vtiquè: non solùm autem, vt quidam falsò autumant, interior illa, quæ coram Deo[a] quotidiè facienda est Dauidis exemplo, qui ait: [b] *Dixi, confitebor aduersùm me iniustitiam meam Domino*: Verùm etiam hæc exterior, quæ apud[c] Sacerdotem de criminibus peragitur omnibus, quæ post examinatam sedulò conscientiam in mentem homini veniunt.

a Chrysost. hom. 42. in Matth.

b Psal. 31. b

c Orig. in psal. 37 hom. 1. & hom. 2. in Leuitic. Chrysost. lib. 3. de sacerd. Nyssen. orat. in eos qui alios acerbiùs iudicant. Petrus Cluniac. lib. 1. mirac. c. 3. 4. 5. 6. & lib. 2. cap. vlt.

B. Ità de hominibus Ecclesiæ primitiuæ scriptum est: [d] *Multi credentium veniebant confitentes & annunciantes actus suos.*

d Act. 19. d

C. Quam confitendi rationem esse necessariam, non Ecclesiæ [e] modò sacra iura & Patrum [f] veneranda scripta confirmant, sed etiam Christi diuina verba concludunt, declarantque, cùm ait: [g] *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Atqui remittere, vel retinere peccata (cùm iudicis hęc sint officia) nullus rectè potest Sacerdos, nisi peccantis causam, de qua iudicandum est, probè anteà cognitam habuerit atque perspectam. Quæ causæ cognitio priùs haberi non potest, quàm is, qui expendendum se Sacerdoti, vt [h] iudici ac [i] medico suo, absoluendumque tradit, spontanea confessione vulnera sua figillatim detegat, atque ità aperiat, vt Sacerdos, vbi peccata soluenda & vbi liganda sint, explicatè cognoscere queat.

e Concil. Lateran. can. 21. Florent. & Trident. sess. 14. cap. 5.

f Clemens epist. 1. ad fratres Dom. Dionys. epist. 8. ad Demoph. Tertul. de pœnit. cap. 8. 9. 10. 12. Orig. in psal. 37. hom. 1. & 2. & hom. 2. in Leuit. Cypr. de lapsi. Pacianus in parænesi ad pœnit. Hieron. in ca. 10. Ecclesiastæ. Chrysost. hom. 30. in Genes. & 10. in Matth.

g Ioan. 20. c

h August. lib. 20. de ciuit. Dei cap. 9. Greg. hom. 26. in Euã. Chrysost. lib. 3. de Sacerd. & hom. 5. de verb. Esaiæ. Hieron. ad Heliod. epist. 1. cap. 7.

i Cõcil. Lateran. can. 21. Vuormatien. cap. 25. Orig. homil. 1. & 2. in psal. 37.

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimasecunda in Matthæum: Tu ipse tibi iustus sis iudex, exige à teipso rationem & correctionem, largos lachrymarum effunde fluuios, ingentes compunctionis gemitus redde, humiliamus sis, laboribus ac vigilijs teipsum afflige, peccata tua per singulas species recole. Non paruus est hic cruciatus animæ, nec quantus sit, ab alio cognoscitur, nisi ab eo qui compunctus est, qui non ignorat hac re animam in hac vita maximè torqueri: nec est nescius, quantus dolor ex memoria peccatorum nascatur. Quas ob res iustitiam Deus huic pœnitentiæ in præmium proposuit, dicens: Dic tu priùs peccata tua, vt iustificeris. Non est profectò, non est insufficiens ad emendandum via, si cùm omnia secundùm speciem in vnũ peccata collegeris, assiduè animo deindè ipsa versea, ac de ipsis continuè mediteris & cogites.

Peccata per species singulas recolẽda.

Esaiæ 43 secundùm lxx.

Omnia peccata secundùm speciem in vnum colligere.

2. PSALMO trigesimoprimo, vt in textu.

3. ORIGENES homilia prima in psalmum trigesimumseptimum: Christus quidem erat archiatros, qui posset curare omnem languorem & omnem infirmitatem: Discipuli verò eius Petrus vel Paulus, sed & prophetæ medici sunt, & hi omnes qui post Apostolos in Ecclesia positi sunt, quibus & curãdorum vulnerum disciplina commissa est, quos voluit Deus in Ecclesia sua esse medicos animarum, quia non vult Deus nostrer mortem peccatoris, sed pœnitentiam & orationem eius expectat.

Medici animarũ sunt in Ecclesia.

4. IDEM homilia secunda in Leuiticum: Audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis, audi nunc quantæ sint remissiones peccatorum in Euangelijs. Est ista prima &c. Est adhuc & septima, licèt dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum, cùm lauat peccator in lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die & nocte, & cùm non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & quærere medicinam, secundùm eum qui ait: Dixi, pronunciabo aduersùm me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei.

Laboriosa per pœnitentiã remissio. Psal. 6.

Nõ erubescit sacerdoti indicare peccatum & quærere medicinam. Psal. 31.

5. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, vt suprà quæst. prima C. testimonio octauo.

6. GREGORIVS Nyssenus oratione ad eos qui duriùs & acerbiùs alios iudicãt, aut condemnant, quique conuersione indigent, & pœnitentia, fiue in mulierem peccatricem: Afflictionis participem, & socium fiue sacerdotem, vt patrem, quis enim tam falsò nominatur pater, aut tam duro atque adamantino animo præditus est, qui non filijs mœrentibus doleat, & gaudentibus lætetur? Sacerdos ità affectus ob peccatũ filius, quę propter religionem habet loco filij, vt Iacob visa tunica Ioseph

Sacerdos est pater sit pœnitẽtium, ob eorũ peccatum dolet.

Digitized by Google

Gene.37. Ioseph sanguine conspersa querebatur, vt Dauid
2.Reg.18. luxit Absalonis interitum, vt Heli Ophnim & Phi-
1.Reg.4. neem, qui in acie ceciderant, vt Moses impiũ po-
Exod.32. pulum, qui rerum nouarũ studiosus vitulum sibi
conflauerat. Quamobrem maior tibi in eo fiducia
sit, qui te in Deo genuit, quàm in illis, à quibus cor-
Animi arcana vulnera, sacerdoti vt medico retegenda. pore procreatus es. Audacter ostende illi, quę sunt
recondita: animi arcana tanquàm occulta vulne-
ra medico retege. Ipse & honoris & valetudinis
tuæ rationem habebit. filiorum dedecore magis
mouentur parentes, quàm ipsi filij. Nam vt filio-
rum gloria ad parentes pertinet, sic etiam dede-
Idq; ante vitę incertum terminum faciendum. cus & turpitudo. Incertus est, fratres, terminus vi-
tæ. discessum è vita diligentia præuertamus. Ab-
surdum enim est, cùm illi, qui corporis valetudi-
nis rationem habent, se ipsos expurgent ante Ca-
niculæ exortum, nè quod humidum in illis est,
vehementi ipsius ardore corrumpatur, & mor-
bos pariat, eos qui animi curam gerunt, incertum
mortis diem non anteuertere, & ardorem excru-
ciantis illius ignis, qui in æternum comburit,
& nullum vnquàm refrigerium admittit. Dra-
Luc.15. Pœnitentia interna. chmam Euangelicam, quam acceperas, & qua di-
ues effectus fueras, ignauia tua perdidisti? pœni-
tentiæ lucernam accende. Inclinare diligenter. Il-
lam in terrenis affectionibus defossam conqui-
re, inuentam tolle, atque conserua, vt nos vicini
gratulemur, & eo gaudio afficiamur, quod est in
Christo.

7. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo de miraculis, capite tertio: 8. ET capite quinto, Vide suprà quæstione decima de Eucharistia, D. testimonio nono & decimo.

9. ITEM capite quarto: Ad monasteriũ sancti Ioannis Angeliacẽsis, quod in Xantonensi pago sitũ est, presbyter quidã Gilbertus nomine ad conuersionem venit, atq; ibi per aliquantũ temporis quoàd vixit, deuotè conuersatus est. Contigit autem non multo tẽpore elapso, eum ex infirmitate quam incurrerat ad extrema venire. Cumq; ficut
Christianorũ & Monachorum in primis mos vetus circa moribundos. mos Christianorũ est, & maximè monachorũ, in
substrato cilicio & cinere, à fratribus compositus,
iaceret, atq; horam vocationis suę expectaret: fra-
tres monasterij, vt eius exitum orationibus com-
mendarent, venerũt, & eum vndiq; psallendo cir-
cunsteterunt. Qui cùm vt defungeretur expecta-
rent: eccè subitò resumpto spiritu & apertis ocu-
lis, acclamare cœpit professionẽ fidei quæ quoti-
diè decantatur, hoc est, Quicunq; vult saluus esse,
&cætera. Et cùm priùs idiota & imperitus litera-
rum fuisse ab omnibus agnosceretur, ità distinctè
& apertè singula proferebat, vt à nescientibus si for-
tè adessent, peritissimus in talibus extitisse crede-
retur. Qua de causa omnes qui astabant stupefacti,
euentum rei admirabãtur. Qui cùm diù admiran-
tes hæsissent; tãdèm Prior Gregorius nomine, cui
præ cæteris hoc incũbebat, vir bonę religionis, in-
telligens eũ aliquid in occulto vidisse; ad eum se
inclinauit, & quæ causa clamoris esset, vel si quic-
quam quod eos lateret vidisset, interrogauit. Ad
quod ille: Vidi (ait) personam reuerendæ formæ,
candidi habitus & venerandæ caniciei, paulò an-
tè vas cum aqua afferre, mihiq; dicere: Noueris
causam aduẽtus mei ad te hanc esse, vt pedes tuos
qui inquinati sunt abluam, eis ablutis totum te
mundum reddam. Cumq; admirari me super his
quæ dicebat cerneret, adiecit: Non nôsti (ait) ad
purgationẽ tuã hanc aquam esse necessariam, qui
tale quod ipse nôsti crimen cõmisisti, quod de in-
dustria celans, nulli hactenùs reuelare voluisti?
Nihil coinquinatum intrabit in regnum cælorum. Vndè scias te nullatenùs posse saluari, nisi quod
perniciosè celaueras, salubriter studeas confiten-
do manifestare. Deus verò multa sua misericor-
dia, neque pro tanto etiam reatu te perire permit-
tens, ad sensus corporeos te redire permittit: vt
de tanto crimine confitendo pœnitere, & pœni-
tendo salutè consequi merearis. Hac igitur de cau-
sa & à vobis abfui, & ad vos redire permissus sum.
His ità dictis, alijs remotis, Priorẽ aduocans, pec-
catum illud ei confessus est. A quo huius & omni-
um peccatorum suorum absolutione susceptа, se-
quenti die, prima hora diei, astantibus & oran-
tibus fratribus, læto vultu, bono fine quieuit. Hoc
non ab alio, sed à monacho eiusdem monasterij,
Lecto nomine, qui hæc omnia viderat & audie-
rat, agnoui. Hic enim posteà Cluniacum gratia
deuotionis veniens, scriptor noster & filius in
Christo charissimus fuit.

10. DEINDE capite sexto: Addendũ iam mihi
videtur, illud non contemnendũ miraculũ, quod
ipse cum pluribus, vt sequentia docebunt, conspe-
xi. Causà fuit satìs omnibus illius tẽporis homi-
nibus nota, qua cum pluribus nostrorũ Romam
adij. Rediens indè, Romanas febres satìs acerbas
mecum retuli. Pro quibus curandis, fuit consiliũ,
vt patrium solum & natiuum repeterem aërem.
Ea de causa Celsinanias nobile Cluniacẽse mona-
sterium petij: atque ibi totam Quadragesimam,
longè molestiorem febrium ardoribus, quàm ie-
iuniorum laboribus transegi. Interèà dum in se-
questrata domo, toto illo tempore decumbe-
rem: eccè cuiusdam fratris infirmi in inferiori &
proxima domo iacentis clamoribus penè con-
tinuis excipior, & de die in diem magìs magisq;
molestor. Vociferabatur sanè in primis, quæcun-
que turbato morbis animo confusè occurrere
poterant. Ad postremum verò hoc vnum semper
& solum, absque aliqua interpolatione, toto an-
nisu inclamabat: Et ô fratres, quare non sucurri-
tis? Cur non miseremini? cur non remouetis à me
maximum & terribilem (vt verbo ipsius vtar)
runcinum istum: qui posterioribus pedibus
contra me versis, calcibus caput meum conquas-
sat, faciem dissipat, dentes conterit? Remouete
domini, remouete eum: rogo vos per Domi-
num, remouete eum. Et conuersa voce ad eum,
quem in forma equi conspiciebat dæmonem,
cunctis audientibus loquebatur. Verba autem
eius, quantum imitari valeo, dicturus sum: Per
Dominam meam sanctam Mariam matrem Do-
mini, & per sanctos Apostolos adiuro te, nè me
torqueas, sed me in pace dimittas. Fuerat autem
idem frater ante conuersionem miles secundùm
seculum strenuus, mihíque in monastico ordi-
ne per multum temporis satìs notus; bonæ vir
fidei, & inquantùm hominibus notum esse po-
terat, honestæ conuersationis. Pertuli vtcunquè
voces has per totam ferè Quadragesimam: quo
toto tempore, nec ipse à clamore cessauit, nec
mihi, propter infirmitatis incommoditatem,
eum adire facultas fuit. In huius autem clamo-
ris continuatione, Paschalis aduenit solennitas.
Qua transacta, cùm iam aliquantulùm conua-
luissem; adhuc tamen æger ad ægrum accessi, &
quid sibi in tam diuturna vociferatione vellet,
requisiui. Ad quod ille respondit: Runcinus il-
le, ille certè ille, mihi intolerabiliter molestus
est. Vultum meum assiduis ictibus conterit. & in-
ter hæc ostendebat quasi digito locum, murum
scilicet, cui ipse adhærebat. Interèà videntibus
quamplurimis qui mecum astabant, cœpit ca-
put huc illúcque conuertere: & quasi à ferientis
ictibus subducens, nitebatur illud in puluina-
ri vel desubtùs abscondere. Miserebamur homi-
nis angustijs, nihil aliud præstare valentes. Affer-
ri itaque benedictam aquam præcepi: infirmum
ipsum, & locum quem ostendebat, eadem aspersi:
post aspersionem verò, vtrùm dæmonem illũ ad-
huc videret, quæsiui. Qui se illum & videre, & so-
lita ab eo pati denunciauit. Sed nè miretur aliquis
benedictę aquę aspersione dæmonẽ non fugatum,
agnoscat, tabe interiùs latente, vnguenta exteriùs
adhibita nihil proficere posse. Tabem autem voco
letale peccatũ: quod quandiù in interioribus cu-
iusli-

Manente in conscientia mortali peccato, sacramenta non prosunt.

Digitized by Google

iuslibet latuerit, nullius exteriùs ſacramenti perceptio ei prodeſſe poterit. Quod in præcipuis Eccleſiæ ſacramentis, videlicet baptiſmate & corpore Domini, apertè oſtenditur. Si enim malitia interiore manẽte ſaluare iſta poſſent: nec Iudas poſt acceptum cum alijs diſcipulis corporis Chriſti ſacramentum laqueo ſe ſuſpẽderet, nec Simoni mago iam baptizato Petrus diceret: Non eſt tibi pars, neque ſors in ſermone iſto. In felle enim amaritudinis & obligatione peccati, video te eſſe. Sicut enim ſacramenta fidei, ità & opera fidei ſeruari Chriſtus præcepit: vt in hoc eodem baptiſmatis ſacramẽto agnoſcere datur, quod inſtitutor eiuſdem ſacramenti declarat. Qui enim dixit, Ite docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti: ipſe ſubiunxit; docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis. Vtrunque ergo mandauit, vtrunque ſeruari voluit: neutrum ſine altero ad ſalutem ſufficere poſſe monſtrauit. Sic æger iſte & aqua ſalutari potuit aſpergi: & tamen propter occultam (vt poſt apparuit) peccati labem, non potuit à dæmone liberari. Quod ſtatim vt aduerti, eum vt ſtudioſè præteritam vitam ſuam perſcrutaretur, & ſi quid noxium maximè de grauioribus in ea recognoſceret, confiteretur, hortatus ſum. Hoc poſtquàm conceſſit, remotis alijs & duobus tantùm mihi adhibitis, ante illum conſedi: & cruciculam ligneam cum imagine Domini, vti magis ad confitendum animaretur, donèc omnia cõſummata ſunt, manu tenui. Confiteri ergo cœpit, & confitendo aliquandiù proceſſit. Et quia multa infirmitas ordinem verborum eius aliquando perturbabat, iuuabam eum, reducendo ei ad mentem, vt quæque animo occurrere poterant. At ille modico meo adiutorio confeſtim reſumpto ordine, quod cœperat exequebatur. Cúmque plurima explicuiſſet, & iam ad alia explicanda pergeret: eccè rurſus auertere faciem, & huc illúcque conuertere, atque (vt iam dixi) ſub puluinari aliquando nitebatur abſcondere. Cúmque quærerem, quid ille incompoſitus geſtus ſibi vellet: Eccè, ait, domine: ille qui ſemper mihi adeſt runcinus, ſolito acriùs inſtat, & toto niſu calcibus dentes ac totum caput meum conterit. At ego: Inſta ergò & tu frater: malignus ſpiritus eſt, impedire feſtinans ſalutem tuam: quem, ſi perſtiteris, vinces. Mox ille ad propoſitum confeſſionis reuerſus, deuotiùs quàm cœperat confitebatur: nihil quod occurrere poſſet, tam de ſeculari quàm de monaſtica vita, præteriens. Cùm eccè ſubitò in ipſo narrationis progreſſu, noua querela exoritur, & vox infirmi mecum loquentis ad neſcio quem alterum dirigitur. Quid (inquit) me impedis? Quid verba mea intercidis? Aut dic quod dicere volo, aut me dicere ſine. Cùm verò interrogarem, cui vel quare iſta loqueretur, reſpondit: Aſtat capiti meo vir prorſus incognitus, à quo omnia, quæcunque malè geſſi, narrari audio. Sic tamen illa memorat, vt me illa proferre non ſinat. Vera quidem dicit: ſed me ea volentem loqui impedit. Ego & hunc dæmonem eſſe dicens, nè à propoſito deſiſteret, exhortabar. Ille autem denuò ad priora rediens, ad finem cœpta perducere nitebatur. Sed mirum erat ſpectaculum cernere: quoties ille verba mutare coactus, nunc mihi peccata ſua confitens loquebatur, nunc de dæmonibus aliquando verbis, aliquando verberibus os eius obturare laborantibus, conquerebatur. Quandoque nanque runcinum ſibi calcibus os contundere, quandoque aſſidentem capiti ſuo dæmonem verba intercidere, multo cum gemitu & ſuſpirijs fatebatur. Ferè enim (niſi fallor) quadragiès hæc confeſſionis interruptio à dæmonibus facta eſt. Intantùm pertinax hoſtis, & more ſibi ſolito humanæ perditionis auidus, mecum pariter & cum illo certabat. Productũ eſt hoc noſtrum prælium, ab hora diei prima, vſq; ad horam tertiã. Tunc planè hora illa, qua maximè ſe hominibus infundere ſpiritus Dei ſolet, eiuſdem ſpiritus auxilio vicimus. Vicimus nos, inquam: ſed rectiùs ille viciſſe dicitur, ſine quo malus ſpiritus nunquàm vincitur. Vicit certè nequam hoſtem diuina miſeratio: & egregiam præteritæ vitæ ſuæ memoriam, atque animoſitatem proferendi, fratri in extremis iam agenti concedens, perfectam ei purgationem per plenam confeſſionis ſatisfactionem largitus eſt. Et miranda, ſed multò magis veneranda atque diligenda ſupernæ pietatis erga miſeros affluentia: quæ antè fratrem iſtum mundo excedere nõ permiſit, donèc, quod verè obſtare ei ad ſaluté æternam poſſet, per pœnitentiæ & confeſſionis remedia indulſit. Quantæ verò memoriæ in confeſſione fuerit, ibidẽm etiam tunc probaui. Dixit enim ſe ante plures annos altare benedictum cuidam fratri commiſiſſe. Vndè hac occaſione vtrùm benè memoria vigeret certificari cupiens, altare illud à fratre, quem nominauerat, perquiri feci. Quod poſt inquiſitionem, ab eodem cui commiſſum fuerat, mihi allatum eſt. Confeſſione ergò completa fratres aduocans, ægrum, vt moris eſt, abſolui: pœnitentiamq; pro eo fratribus, ſi ille defungeretur, indixi. Quam abſolutionem multa cum deuotione frater ille ſuſcipiens, crucem ſibi à me oblatam ſupplex adorauit, atque ſaluti feræ paſſioni Domini animam corpusq; ſuum intentiſſimè commendauit. His omnibus expletis, coram cũctis tam monachis quàm laicis qui aſtabant, interrogo: quid de runcino illo ſæpè nominato, de quo toties queſtus fuerat, diceret, vel ſi eum adhuc vt priùs videret. At ille quaſi cũ multo timore eleuans caput, & oculos velut iam iámque feriendus ad locum ſolitum dirigens, indeq; ad alia vicina loca circunducens; ſubito gaudio obortis lachrymis ait, Per animam patris mei, non comparet. Cumq; & de illo peſſimo conſiliario, qui capiti eius tandiù adhæſerat, requirerem: etiam ad eundem locum, vbi antè illum conſpexerat, intuitum reflecten, sEt iſte, ait, abſceſſit. Gratias omnes toto corde agimus Deo, qui ſaluat ſperantes in ſe. Exindè verò ſtudioſiùs eum obſeruari, proprijs deputatis cuſtodibus mandaui. Nec fuit qui poſteà eum ſaltem in modico clamãtem audiret: cùm anteà fratres in illa domo iacentes, eius fatigati clamoribus, quieſcere non valerent. Interrogatus frequenter à fratribus, & etiam à famulis, vtrùm aliquid illorum videret quæ priùs viderat: nihil triſte ſe videre, nihil prorſus moleſtiæ pati, affirmabat. A me ipſo de iſtis poſteà interrogatus, omnia ſibi læta & pro voluntate eſſe reſpondit. Toto illo die cum ſubſequenti nocte poſteà ſuperuixit, ſequenti circa ſextam in pace vitam finiuit; bonam ſpem ſalutis ſuæ, & exemplum veræ pœnitentiæ nobis derelinquens.

Actor. 8.

Matth. 28.

Singuladim peccatis expoſitis, abſoluitur Pœnitens.

Conſcientia per confeſſionem expurgata, Diaboli machinationes repellũtur.

Diabolus cõfitẽtem peccata impedire conatur.

Dæmõis pertinacia ad impediendù ſalutem humanam.

II. LIBRO demùm ſecundo, capite vltimo: Regreſſus ab Angliæ partibus, dum Cluniacum tendens per Franciam iter agerem, ad quoddam monaſterium Cluniacenſis ordinis, quod Radolium vocatur, & ad charitatem pertinet, hoſpitãdi cauſa diuerti. Præſidebat tunc eidem loco more Prioris frater quidam Bernardus nomine, Pictauus natione, iuuenis ætate, elegãs moribus, opere ſtrenus, domui ſibi commiſſæ prudenter prouidens. Detinebatur tunc valida febri, tamq; graui, vt lecto aſſiduè decumbere cogeretur. Veni ergò, & tali morbo eum grauatum inueni. Acceſſi ſtatim facta regulari oratione ad ipſum, & qualiter ſe haberet ſolicitè perquiſiui. Reſpondit ille, quod clarum erat, nec aliquem cernentem latere poterat: multùm ſe incommodo iam dicto grauari. Monui pro officio, vt quandiù compos ſui erat, conſcientiam ſcrutaretur, peccata confiteretur, nec aliquid ad ſalutem animæ pertinens intermitteret: ſed confeſſione, deuotione, oratione, ad iter peregri-

Digitized by Google

peregrinum securè explendum, se toto quo posset conamine pararet. Acquieuit monitis libens: & semotis alijs me tantùm coram eo residente, confiteri deuotè aggressus est. Expleta prout tunc datum fuit confessione, feci quod meum erat, & ægrum confitentem Christiano more absolui. Iniuncta verò ei congrua, iuxta quod ab ipso audieram & mihi visum est, pœnitentia, die sequenti ad ipsum rediturus recessi. Facto manè, vt proposueram redij: & remotis astantibus, secretò eum de similibus, vt priùs feceram, admonebam. At ille vt potuit corpore, totus autem mente ad me conuersus, Peccaui, ait, domine, & valdè peccaui: quòd de hesterna confessione, quam purè facere debuissem, de industria quædam subtraxi. Ea de causa ad iudicium hac nocte vocatus, mira & tremenda videre coactus sum. Adstabat quodam in loco multitudo hominum tetri coloris, horrendæ formæ, quorum deformitatem vix visus humanus tolerare poterat. Allatæ sunt ab eis lances geminæ: in quarum vna animam meam, in alia opera mea cernebam. Accusabant me vndiquè & quandoque vera, quandoque falsa plurima more suo proferebant. Æstuabam constitutus in arcto, nec tot, vt videbatur, millibus hominum innumera obijcientibus, præ timore respondere poteram. Cumq; diù huiusmodi litibus & accusationibus me ad omnia suspensum ac trementem vexâssent: occurrebat tandem formosus vt videbatur vir, & in medio astans, turbis insanientibus, immò vt animo conceperam dæmonibus: Quid, inquit, quæritis? Non est iste planè, non est iste de vestris. Eripuit, eripuit eum certè de manibus vestris, ea quam hesterno die Abbati suo fecit confessio. Non sic est, inquiunt: non sic est, vt dicis. Nouimus enim, & benè conscij sumus, quid dixerit, & quid retinuerit. Tacuit pro certo quædam, quorum sibi ipse conscius est; non obliuione inductus, sed deliberatione seductus. Cùm igitur bonus ille defensor meus prolatam licèt à mendacibus veritatem negare non posset, nec tamen me deserere vellet: consumpsit in immenso labore ac formidine totam hanc noctem. Qua transacta, aurora vt credo dante diei principium, expergefactus ad me redij. Nunc quia plenè intelligo multam mihi à Deo hac visione impensam misericordiam, vt fateri me velit quod tacere decreueram: detegam Deo cuncta ex integro, tibique pater, nec vltrà meam animam parata salute fraudabo. His dictis, ad confitendum rursum conuersus, quicquid exhauriendum reliquerat, totum per Dei gratiam exhausit. Expleta veraci & deuota cõfessione, absolui pro officio fratrem: & oleo sacro inunctum, Christi corpore ad æternam vitam obtinendam refectum, Deo & fratrum precibus intentè commendaui: sicq; valefaciens ei, cum socijs recessi.

Confessionis nõ integræ facta punitio

B. ACTORVM decimonono, vt in textu.

1. C. CONCILIVM Lateranense magnũ sub Innocẽtio tertio, canone vigesimoprimo: Omnis vtriusque sexus fidelis, postquàm ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum: nisi forte de consilio proprij Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum: alioquin & viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Vndè hoc salutare statutum frequenter in Ecclesijs publicetur, nè quisquam ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam priùs postulet & obtineat à proprio sacerdote, cùm aliter ille ipsum non possit soluere vel ligare. Sacerdos autem sit discretus & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens & peccatoris circunstantias & peccati, per quas prudenter intelligat, quale illi consilium debeat exhibere, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum. Caueat autem omninò, nè verbo vel signo vel alio quouis modo prodat aliquatenùs peccatorem, sed si prudentiori consilio indiguerit, illud absque vlla expressione personæ cautè requirat: quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio sibi detectum præsumpserit reuelare, non solùm à sacerdotali officio deponendum decernimus, verumetiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum monasterium detrudendum.

Cõfessio annua.

Alienus Sacerdos non potest soluere aut ligare.

Inquisitio circunstantiarũ peccati & peccatoris.

Sigillũ Confessionis.

Pœna reuellantis Confessionem.

2. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Ad oris Confessionem pertinet, vt peccator omnia peccata quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter &c. Minister huius Sacramenti est Sacerdos habens authoritatem absoluendi vel ordinariam, vel ex commissione superioris.

Non quiuis Sacerdos huius Sacramenti minister est.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, capite quinto: Ex institutione Sacramenti Pœnitentiæ iam explicata, vniuersa Ecclesia semper intellexit institutam etiam esse à Domino integrã peccatorum Confessionẽ, & omnibus post baptismum lapsis iure diuino necessariam existere: quia Dominus noster Iesus Christus, è terris ascensurus ad cælos, sacerdotes suî ipsius vicarios reliquit, tanquàm præsides & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint, quo pro potestate clauium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuncient. Constat enim, sacerdotes iudicium hoc incognita causa exercere non potuisse, nec æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis seruare potuisse, si in genere duntaxat, & non potiùs in specie, ac sigillatim sua ipsi peccata declarâssent. Ex his colligitur, oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiam si occultissima illa sint, & tantùm aduersùs duo vltima Decalogi præcepta commissa, quæ nonnunquàm animum grauiùs sauciant, & periculosiora sunt ijs quæ in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentiùs labimur, quanquàm rectè & vtiliter citráque omnem præsumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum vsus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisq; alijs remedijs expiari possunt. Verùm cùm vniuersa mortalia peccata etiam cogitationis, homines iræ filios & Dei inimicos reddant, necessum est omnium etiam veniam cum aperta & verecunda confessione à Deo quærere. Itaque dum omnia quæ memoriæ occurrunt peccata Christi fideles confiteri studeant, procul dubio omnia diuinæ misericordiæ ignoscenda exponunt. Qui verò secùs faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil diuinæ bonitati per sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat. Colligitur prætereà etiam eas circunstantias in confessione explicandas esse, quę speciem peccati mutant, quòd sine illis peccata ipsa neque à pœnitentibus integrè exponantur, nec iudicibus innotescant: & fieri nequeat, vt de grauitate criminum rectè censere possint, & pœnam quam oportet, pro illis, pœnitentibus imponere. Vndè alienum à ratione est, docere circunstantias has ab hominibus ociosis excogitatas fuisse, aut vnam tantùm circunstantiam confitendam esse, nempe peccâsse in fratrem. Sed & impium est, Confessionem quæ hac ratione fieri præcipitur, impossibilem dicere,

Integra peccatorum confessio à Christo institutа, & ad salutem lapsis necessaria.

In specie & sigillatim peccata confitenda.

Vniuersa mortalia peccata quę memoriæ post diligens examen occurrũt, confitenda, necessario.

Circunstantiarum confessio.

Cõfessio sacramentalis non est im-

Digitized by Google

possibilis, aut carnificina conscientiæ.

aut carnificinam illam conscientiarum appellare. Cōstat enim, nihil aliud in Ecclesia à pœnitentibus exigi, quàm vt postquàm quisq; diligentiùs se excusserit, & conscientiæ suæ sinus omnes & latebras explorauerit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum & Deum suum mortaliter offendisse meminerit: reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in vniuersum, eadem Confessione inclusa esse intelliguntur: pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine. Ipsa verò huiusmodi Confessionis difficultas, ac peccata detegendi verecūdia, grauis quidem videri posset, nisi tot tantisq; cōmodis & consolationibus leuaretur, quæ omnibus dignè ad hoc sacramentum accedentibus, per Absolutionē certissimè conferuntur. Cæterùm quo ad modum confitēdi secretò apud solum sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum & sui humiliationem, cùm ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publicè confiteri possit: non est tamen hoc diuino præcepto mandatum, nec satis consultò humana aliqua lege præciperetur, vt delicta, præsertim secreta, publica essent confessione aperienda. Vndè cùm à sanctissimis & antiquissimis Patribus, magno vnanimitq; cōsensu, secreta Cōfessio sacramentalis, qua ab initio Ecclesia sancta vsa est, & modò etiam vtitur, fuerit semper commendata: manifestè refellitur inanis eorum calumnia, qui eam à diuino mandato alienam, & inuentū humanum esse, atq; à Patribus in Concilio Lateranensi cōgregatis, initium habuisse, docere non verentur. neq; enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, vt Christi fideles confiterentur, quod iure diuino necessarium & institutum esse intellexerat: sed vt præceptū Confessionis, saltem semel in anno, ab omnibus & singulis, cùm ad annos discretionis peruenissent, impleretur. vndè iam in vniuersa Ecclesia, cum ingenti animarum fidelium fructu, obseruatur mos ille salutaris confitendi sacro illo & maximè acceptabili tempore Quadragesimæ: quem morem hæc sancta Synodus maximè probat & amplectitur, tanquàm pium & meritò retinendum.

Psal. 18.

Cōfessio aliquando publica esse potest.

Secretā Confessione Sacramentali vsa est ab initio Ecclesia.

De annua cōfessione præceptum Ecclesiæ renouatur.

4. CLEMENS epistola prima ad fratrē Domini: Quòd si fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum ex his quæ superiùs memorauimus, latenter irrepserit, non erubescat, qui animæ suæ curam gerit, confiteri hæc huic qui præest, vt ab ipso per verbum Dei & consilium salubre curetur, quò possit integra fide & operibus bonis pœnas æterni ignis effugere, & ad perpetuæ vitæ præmia peruenire. Et infrà: Instruebat B. Petrus actus suæ vitæ omni hora custodire, & omni loco Deum respicere: firmiter scire, cogitationes malas, cordi suo aduenientes, mox ad Christum allidere, & sacerdotibus Domini manifestare.

Nō erubescat confiteri peccator huic qui præest.

Sacerdotibus cogitationes malas patefaciēdas docuit D. Petrus.

5. DIONYSIVS Areopagita epistola octaua ad Demophilum: Tu verò procidentem sacerdoti impium (vt ais) atque peccatorem nescio quo pacto contra disciplinæ ordinem adstans calce abiecisti ac repulisti. Cùm ille quidem verecundè (quod oportuit) fateretur se ad peccatorum remedia quærenda venisse: neque exhorruisti insuper & sacerdotem optimum lacerare conuiciis, miserabilem eum dicens, qui pœnitentem atque impium iustificāsset.

Consuetudo vt peccatores sacerdoti prociderent sua peccata confessuri.

6. TERTVLLIANVS in libro de pœnitentia, capite octauo: Tantum releuat confessio delictorum, quantum dissimulatio exaggerat. Cōfessio enim satisfactionis consilium est, dissimulatio contumaciæ. ET capite nono: Huius igitur pœnitentiæ secundæ & vnius, quanto in arcto negocium est, tanto operosior probatio est; vt non sola conscientia præferatur, sed aliquo etiam actu administretur. Is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequētatur, exomologesis est, qua delictū Domino nostrum confitemur, nō quidem vt ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitētia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaq; exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, cōuersationem iniungēs misericordiæ illicem. De ipso quoq; habitu atq; victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animū mœroribus deijcere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare: cæterùm, pastum & potum purū nōsse, non ventris scilicet, sed animæ causa: plerumq; verò ieiunijs preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesq; ad Dominū Deum tuum, presbyteris aduolui, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ iniungere. Hæc omnia exomologesis, vt pœnitentiam cōmendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorē ipsa pronuncians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna supplicia non dicam fruſtretur, sed expungat. Cùm igitur prouoluit hominem, magis releuat: cùm squalidum facit, magis mundatum reddit: cùm accusat, excusat: cùm condemnat, absoluit. Inquantum non peperceris tibi, intantum tibi Deus, crede, parcet. ITEM capite decimo: Pleroſq; tamē hoc opus vt publicationem sui aut suffugere, aut de die in diem differre, præsumo, pudoris magis memores, quàm salutis: velut illi, qui in partibus verecūdioribus corporis contracta vexatione, conscientiam medentium vitant, & ità cum erubescentia sua pereunt. Intolerandū scilicet pudori, Domino offenso satisfacere, saluti prodactæ reformari. Næ tu verecundia bonus, ad delinquendū expandens frontē, ad deprecādum verò subducens. Ego rubori locū non facio, cùm plus de detrimento eius acquiro, cùm ipse hominem quodāmodò exhortatur: Nè me respexeris, dicens, pro te mihi melius est perire. Certè periculum eius tunc si fortè onerosum est, cùm penès insultaturos in risiloquio consistit, vbi de alterius ruina alter attollitur, vbi proſtrato superscenditur. Cæterùm inter fratres atq; cōseruos, vbi communis spes, metus, gaudium, dolor, passio (quia communis spiritus de cōmuni Domino & patre) quid tuos aliud quàm te opinaris? Quid consortes casuum tuorum, vt plausores fugis? Nō potest corpus de vnius membri vexatione lætum agere: condoleat vniuersum, & ad remedium conlaboret, necesse est. In vno & altero Ecclesia est, Ecclesia verò Christus. Ergò cùm te ad fratrum genua protēdis, Christum contrectas, Christum exoras. Aequè illi cùm super te lachrymas agunt, Christus patitur, Christus patrem deprecatur. Facilè impetratur semper, quod filius postulat. Grande planè emolumentum verecundiæ, occultatio delicti pollicetur. Videlicet si quid humanæ notitiæ subduxerimus, proindè & Deū celabimus. Adeóne existimatio hominum & Dei conscientia comparantur? An melius est damnatum latére, quàm palàm absolui? Miserum est fic ad exmologesin peruenire. ET capite duodecimo: Si de exomologesi retractas, gehennam in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet: & pœnæ priùs magnitudinem imaginare, vt de remedij adeptione non dubites. Et post pauca: Igitur cùm scias aduersùs gehennam post prima illa intinctionis Dominicæ monimenta, esse adhuc in exomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam deseris? Cur cessas aggredi, quod scias mederi tibi? Mutæ quidem animæ & irrationales, medicinas sibi diuinitùs attributas in tempore agnoscunt. Ceruus sagitta transfixus, vt ferrum & irreuocabiles moras eius de vulnere expellat, scit sibi dictamno medendum. Hirundo si excæcauerit pullos, nouit illos oculare rursùs de sua chelidonia. Peccator restituendo sibi institutam à Domino exomo-

De vtilitate Confessionis & satisfactionis.

Satisfactiōis opera.

Presbyteris aduolui.

Cōtra eos qui ob pudorē & verecundiam refugiūt confiteri peccata & satisfacere.

Exomologesis gehēnam extinguit.

Post baptismū in exomologesi sūt secunda subsidia.

A Domino instituta exomologesis.

Digitized by Google

Dan.4. exomologesin sciens, prætеribit illam, quæ Babylonium regem in regna restituit? Diù enim pœnitentiam Domino immolârat, septenni squalore exomologesin operatus, vngulum aquilinum in morem efferationis, & capilli incuria horrorem leoninum præferens. Prò malæ tractationis! Quem homines perhorrebant, Deus recipiebat. Contrà autem Aegyptius Imperator, qui populum Dei aliquando afflictum diù Domino suo denegatum persecutus, in prælium irruit, post tot documenta plagarum, discidio maris, quod soli populo peruiũ licebat, reuolutis fluctibus perit. Pœnitentiam enim & ministerium eius exomologesin abiecerat. Quid ego vltrà de istis duobus humanæ salutis quasi Pharis, styli potiùs negocium quàm officium conscientiæ meæ curans? Peccator enim omnium notarum cùm sim, nec vlli rei nisi pœnitentiæ natus, non facilè possum super illa tacere, quam ipse quoquè & stirpis humanæ & offensæ in Dominum princeps Adam, exomologesi restitutus in paradisum suum, non tacet.

Exod.14.

7. ORIGENES homilia prima in Psalmum trigesimumseptimum, vide suprà hac eadem quæstione, A. testimonio tertio.

8. IDEM homilia secunda in Psalmũ eundem: Omnibus igitur flagellis emendari, verberaríque paratus sum, & nihil horũ recuso, tantùm vt supplicia æterni ignis effugiã. Ego ergò in flagella paratus sum, & dolor meus corã me est semper. Ante oculos meos habeo dolorem meũ, vt futuros pœnarum dolores, præsentibus possim doloribus compensare. Quoniam iniquitatem meã pronuncio. Pronunciationem iniquitatis, id est, confessionem peccati, frequentiùs diximus. Vide ergò quid edocet nos scriptura diuina, quia oporret peccatum non celare intrinsecùs. Fortasìs enim sicut ij, qui habent intùs inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis stomacho graui ter & molestè imminentia, si vomuerint, releuantur: ità etiam hi qui peccauerunt, si quidẽ occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecùs vrgentur, & propemodùm suffocãtur à phlegmate, vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum, & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodò circunspice diligentiùs, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba priùs medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi & compatiẽdi nouerit disciplinam: vt ità demùm si quid ille dixerit, qui se priùs & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilij dederit, facias, & sequaris: si intellexerit, & præuiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortasìs & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione, & satìs perito medici illius consilio procurandum est.

Psal.37.

Confessionis peccatorum necessitas.

Egregia similitudo.

Qualis Confessarius quærendus sit.

Confessionẽ aliquãdo publicam esse conuenit.

9. IDEM homilia secunda in Leuiticum, vt suprà A. testimonio quarto.

10. CYPRIANVS in tractatu vel sermone de lapsis: Deniquè quanto & fide maiores, & timore meliores sunt, qui quanuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentes, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licèt & modicis vulneribus exquirunt, scientes scriptum esse: Deus non deridetur. Iterùm paulò pòst: Confiteantur singuli, quæso vos fratres, delictum suum, dum adhuc qui deliquit, in seculo est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per Sacerdotes apud Dominum grata est. Conuertamur ad Dominum mente tota, & pœnitentiam criminis, veris doloribus exprimentes, Dei misericordiam deprecemur.

Confessio apud Sacerdotes.

Galat.6.

Remissio per Sacerdotes fit in hac vita.

11. PACIANVS in paræneſi ad pœnitentiam, siue in libello de pœnitentia & confessione: Vos primùm appello fratres, qui criminibus admissis, pœnitentiam recusatis, vos inquam post impudentiam timidos, post peccata verecundos: qui peccare non erubescitis, & erubescitis confiteri. Et paulò pòst: Eccè iterùm Apostolus ad Sacerdotem: Manus citò nulli imponas, nec communices peccatis alienis. Quid facies tu, qui decipis Sacerdotem? qui aut ignorantem fallis, aut non ad plenum scientem probandi difficultate confundis? Rogo ergò vos, fratres, etiã pro periculo meo per illum Dominum, quem occulta non fallunt, definite vulneratam tegere conscientã. Prudentes ægri medicos nõ verentur, ne in occultis quidem corporum partibus etiam secaturos, etiam perusturos. Meminimus quosdam, remota etiam & verecunda membrorum non erubescentes, in ferro & cauterio, & grauissima illa pulueris mordacitate durâsse, & quantum est illud, quod homines præstiterunt? peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam presenti pudore mercari? & offerenti manus Domino vulnera malè tecta subducet? & habet aliquid, quod in illo erubescat, qui Dominum læsit? An sic illi melius est perire, nè tu, pudore timidus, sine pudore moriaris, non faciens pudori locum, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius est perire? Quòd si fratrum oculos erubescitis, consortes casuum vestrorum timere nolite. Nullum corpus membrorum suorum vexatione lætatur, immò pariter dolet, & ad remedium conlaborat: In vno & altero Ecclesia est, Ecclesia verò Christus, atque ideò qui fratribus peccata sua non tacet, Ecclesiæ lachrymis adiutus Christi precibus absoluitur. Nunc ad eos sermo fit qui benè ac sapienter vulnera sua pœnitentiæ nomine confitentes, nec quid sit pœnitentia, nec quæ vulnerum medicina, nouerũt: similesq; sunt illis, qui plagas quidem aperiunt ac tumores, medicisq; etiã adsidentibus confitentur: sed admoniti, quæ imponenda sunt, negligunt, & quæ bibenda, fastidiunt.

Contra eos qui confiteri erubescunt.

1. Tim. 5. In eos qui fictè aut nõ integrè cõfitentur Sacerdoti.

Simile.

Cõtra eos qui rectè quidem confitentur, sed satisfactionem imposità refugiũt, aut Sacerdotis consilia negligunt.

12. HIERONYMVS in caput decimum Ecclesiastæ super ea verba, Si momorderit serpens in silentio: Si quem serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eũ peccati veneno interfecerit: si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri, magister qui linguam habet ad curandum, facilè ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat.

Eccles 10.

Peccati venenum per confessionẽ euomendum.

Quod ignorat medicina non curat.

13. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim, & homilia decima in Matthæum, vt suprà, quæstione decima de Eucharistia, D. testimonio sexto & septimo.

14. IOANNIS vigesimo, vt in textu.

15. AVGVSTINVS libro vigesimo de Ciuitate Dei, capite nono, vt suprà, quæstione prima, B. testimonio decimoquinto.

16. GREGORIVS homilia vigesimasexta in Euangelia, vt suprà, ibidem, B. testimonio octauo.

17. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, & homilia quinta de verbis Esaiæ, ibidem, C. testimonio octauo, & B. testimonio decimosexto.

18. HIERONYMVS ad Heliodorum, ibidem, B. testimonio decimoquarto.

19. CONCILIVM Lateranense canone vigesimoprimo, vt suprà, hac eadem quæstione, C. testimonio primo.

20. CONCILIVM Vuormatiẽse capite vigesimoquinto: Pœnitentibus, secundùm differentiam peccatorũ, sacerdotis arbitrio pœnitentiæ decernũtur. Debet itaq; Sacerdos in pœnitentia dan-

Confessarij officium.

Digitized by Google

da singulorum causas singulatim cõsiderare, originem quoquè, modumq; culparum, & affectus gemitusq; delinquentium diligenter examinare, manifesteq; cognoscere: temporum etiam & personarum, locorum quoquè & ætatum qualitates inspicere, vt etiam pro consideratione locorum, ætatum vel temporum, seu pro qualitate delictorum atque gemituum vniuscuiusque delinquentis, à sacris regulis oculos non reflectat.

21. ORIGENES homilia prima & secunda in Psalmum trigesimumseptimum, vt suprà, A. testimonio tertio, & C. testimonio octauo.

VI.

Quomodò Patres de Confessione scribunt?

A. HI certè non modò confitendi vtilitatem & vsum, qui semper in Ecclesia fuit, sed ius etiam atque necessitatem nobis magno consensu commendant comprobantque.

B, Vt verò è plurimis paucos & probatissimos illos testes producamus, sic habet in primis Magnus ille Basilius: [a] Necessarium videtur his, quibus dispensatio Mysteriorum Dei commissa est, confitenda esse peccata. Sic enim & hi, qui antiquitùs pœnitebant, inueniuntur apud Sanctos confessi esse peccata sua.

a Quæst.288. in regulis breuiorib. Vide etiam quæst. 229. & in epist. 3. canonica ad Amphilochiũ, can. 73.

C. Tum Cyprianus [b], Confiteantur, inquit, singuli, quæso vos fratres, delictum suum, dum adhuc qui delinquit, in seculo est, dum admitti eius confessio potest, dum satisfactio cuiusque & remissio facta per Sacerdotes apud Dominum grata est.

b De lapsis, Vide eundem epist. 10. & 55.

D. Accedit his Augustini sententia, qui docet in hunc modum: Agite pœnitentiam qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat, Occultè ago, apud Deum ago: nouit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergò sine causa dictum est: [c] *Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo?* Ergò sine causa sunt claues datæ Ecclesię Dei? Frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi? Promittimus vobis quod ille negat? Nónne vos decipimus? Tum alibi, [d] Sunt, inquit, qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet conscientia, sua confiteantur crimina. Nolunt enim aut erubescunt siue dedignantur se ostendere Sacerdotibus, quos tamen inter lepram [e] & lepram discernere per Legislatorem constituit Dominus. Sed nolo, vt ipsa decipiaris opinione, quatenùs confundaris confiteri coram Domini Vicario, vel tabescens præ rubore, vel ceruicosus præ indignatione. Nam ipsius similiter subeundum est iudicium, quem Dominus sibi non dedignatur Vicarium.

Homil. 49. ex 50. c. 3. Item homil. 41. & 50. c. 4. & 5.

c Matth. 18. Ioan. 20. c

d Lib. 2. de visit. infirmo. cap. 4.

e Leuit. 13. & 14. a Luc. 17. d Matth. 8. a

E. Nec minùs est euidens, quod Leo ille Magnus scriptum reliquit: [f] Multiplex misericordia Dei ità lapsibus subuenit humanis, vt non solùm per Baptismi gratiam, sed etiam per Pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ, vt qui Regenerationis donum violâssent, proprio se iudicio condemnantes, ad remissionem criminum peruenirent: sic diuinæ bonitatis præsidijs ordinatis, vt indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum, nequeat obtineri. Mediator enim [g] Dei & hominum homo CHRISTVS IESVS, hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt & confitentibus satisfactionem pœnitentiæ darent, & eadem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.

f Epist. 91. ad Theodorum Foroiuliẽsem Epis. Vide eũdem epist. 80. ad Episcop. Campaniæ.

g 1. Tim. 2. b

TESTIMONIA.

1. B. BASILIVS in regulis breuioribus, siue quæstionibus compendiò explicatis, quæstione ducentesima octogesimaoctaua: Necessarium videtur &c. vt in textu.

2. IDEM quæstione ducentesima vigesimanona compendiò explicata: Interrogatio. Nunquid flagitiosè facta, abiecta omni verecundia, enunciari apud omnes debeant, an apud aliquos tãtummodò? & si hoc, apud quos, & cuiusmodi? Responsio: Omninò in peccatorum confessione eadem ratio est, quæ etiam in apertione vitiorum corporis. Vt igitur vitia corporis nequaquàm quibusuis temerè homines aperiunt, sed ijs tantũmodò, qui rationem, qua ea curãda sunt, teneant: eodem modo etiam peccatorũ confessio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea possint curare: consentaneum in modum illi, quod scriptum est, Vos qui firmiores estis, imbecillitates infirmiorum portate. hoc est, tollite diligentia & cura vestra.

Non quibuscuis confitendum.

Rom. 15.

3. IDEM in epistola tertia canonica ad Amphilochium, canone septuagesimotertio: Sin autem vnusquisq; eorum qui in prædictis peccatis fuêre, con-

Digitized by Google

Confessio. Matth.18. Ioan.20.

confessus bonus euaserit, & is cui à Dei benignitate ligandi & soluendi credita est potestas, si sit clementior, videns summam eius qui peccauit confessionem ad diminuendum pœnarum tempus, non est dignus damnatione, cùm quæ est in scripturis, nobis historia significet, quòd qui cum maiori labore confitentur, Dei misericordiam celeriter appræhendant.

1. C. CYPRIANVS in tractatu vel sermone de lapsis: Confiteantur singuli &c. vt in textu. & suprà, quæstione quinta, C. testimonio nono.

Lib.3.epi.14. 2. IDEM epistola decima ad Presbyteros & Diaconos: Hæc qui subtrahit fratribus nostris, decipit miseros, vt qui possunt agentes pœnitentiam veram Deo patri misericordi precibus & operibus suis satisfacere, seducantur, vt magis pereant, & qui erigere se possent, plùs cadant. Nam cùm in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam iusto tempore, & secundùm disciplinæ ordinem ad exomologesim veniant, & per manus impositionem Episcopi & cleri, ius communicationis accipiant, nunc crudo tempore persecutione adhuc perseuerante, nondùm restituta Ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondùm pœnitentia acta, nondùm exomologesi facta, nõdùm manu eis ab Episcopo & clero imposita, Eucharistia illis datur, cùm scriptum sit: Qui ederit panem aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini.

Precibus & operibus satisfacere.

Exomologesis. 1.Cor.11.

Lib.1.epist.3. 3. ET epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium: Honor ergò datur Deo, quando sic Dei maiestas & censura contemnitur, vt cùm se ille indignari & irasci sacrificantibus dicat, & cùm pœnas æternas & supplicia perpetua comminetur, proponatur sacrilegis atque dicatur, nè ira cogitetur Dei, nè timeatur iudicium Domini, nè pulsetur ad Ecclesiam Christi, sed sublata pœnitentia, nec vlla exomologesi criminis facta, despectis Episcopis atque calcatis, pax à presbyteris verbis fallacibus prædicetur, nè lapsi surgant, aut foris positi ad Ecclesiam redeant, communicatio non communicantibus offeratur? Quibus etiam non satis fuit ab euangelio recessisse, spem lapsis satisfactionis & pœnitentiæ sustulisse, fraudibus inuolutos, vel adulterijs commaculatos, vel sacrificiorum funesta contagione pollutos, nè Deum rogarent, nè in Ecclesia exomologesin criminum facerent, ab omni & sensu & fructu pœnitentiæ remouisse, nisi foris sibi extra Ecclesiam, & contra Ecclesiam constituisset conuenticulum perditæ factionis, cùm malè sibi conscriorum & Deum rogare ac satisfacere nolentium caterua confluret.

Criminis exomologesis.

In Ecclesia exomologesim criminũ facere.

Satisfacere nolentium caterua.

1. D. AVGVSTINVS homilia quadragesimanona ex libro quinquaginta homiliarũ: Agite pœnitentiam &c. vt in textu.

Eadem verba habet Ambr. in exhortatione pœnitentiam. Deo ac sacerdoti peccata confiteri.

2. IDEM homilia quadragesimaprima: Non solùm post pœnitentiam ab istis vitijs se homo seruare debet, sed & ante pœnitentiam, dum sanus est: quia si ad vltimum vitæ steterit, nescit si ipsam pœnitentiam accipere, ac Deo & sacerdoti peccata sua confiteri poterit.

3. ET homilia quinquagesima, capite quarto: vel in libro de pœnitentiæ medicina, capite decimo: Quisquis post baptismum aliquorum pristinorum malorum opere obligatus tenetur, vsqueadeóne sibi inimicus est, vt adhuc dubitet vitam mutare, dum tempus est, cùm ità peccat & viuit. Nam vtiquè quòd ipse perseuerans peccat, thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Quòd autem adhuc viuit, patientia Dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatus ergò quis tam mortiferis vinculis peccatorum detrectat aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas claues Ecclesiæ, quibus soluatur in terra, vt sit solutus in cælo: & audet sibi post hanc vitam, quia tantùm Christianus dicitur, salutem aliquam polliceri? Et post pauca: Iudicet ergò seipsum homo in istis voluntate dum potest, & mores conuertat in melius; nè cùm iam non poterit, etiam præter voluntatè à Domino iudicetur, &c. vt suprà, quæstione quarta de pœnitentia, D. testimonio septimo.

Rom.2.

Peccatorum vinculis implicatus, ad claues Ecclesiæ confugere debet. Matth.16.

4. ET capite quinto: Sed fac incertum esse, vtrùm ignoscat Deus. Quid perdit, cùm supplicat Deo, qui salutem perdere non dubitauit, cùm offenderet Deum? Quis enim certus est, quòd etiam Imperator ignoscat? Et tamen pecunia funditur, maria transmeantur, procellarum incerta subeuntur: & penè vt mors euitetur, mors ipsa suscipitur. Supplicatur deindè per homines homini, sine dubitatione fiunt ista, quum sit dubium quo fine proueniant, & tamen certiores sunt claues Ecclesiæ, quàm corda regum: quibus clauibus quodcunque in terra soluitur, etiam in cælo solutum promittitur. Et multo est honestior humilitas, qua se quisque humiliat Ecclesiæ Dei: & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo mors æterna vitatur. Matth.16.

5. MATTHAEI decimooctano, vt suprà quæstione prima, B. in textu.

6. IOANNIS vigesimo, ibidèm.

Nõ soli Deo, sed & sacerdoti cõfitendum.

Psal.136. 1.Cor.10.

Luc.17.

Iaco.5.

Malach.2.

Modus confitendi.

7. AVGVSTINVS in libro secundo de visitatione infirmorum, capite quarto: Sunt quidam qui sufficere sibi ad salutem autumãt, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet conscientia, sua confiteantur crimina &c. Et quibusdam interpositis: Ergò ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitùs participem. Non seducat te somniantium illa superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat sacerdote inconsulto ad Deum peccatorum confessio. Nos autem non abnegamus, quin sit ad Deum frequenter referenda confessio peccatorum. Beatus etenim qui tenebit, & allidet paruulos vel maximos suos ad petram. Petra autem Christus est. Sed testamur, & testatur illud sana doctrina, nè tibi applaudentium faueas auribus, quoniam priùs eges sacerdotis, qui mediator sit ad Deum tuum, salubri iudicio: alioquin & sub lege, & sub gratia, Ite, & ostendite vos sacerdotibus, responsum diuinum quomodò consummaretur? Confitemini alterutrùm peccata vestra, quomodò compleretur? Ergò cicatricum tuarum arbiter Dei vice, Dominus adhibeatur presbyter; & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Deindè capite quinto ità subiungit: Adstantem coram te sacerdotem angelum Dei existima. Labia quidem sacerdotis, ait Malachias, custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius. Angelus enim Domini exercituum est. Et cum qua & Deum & angelum eius decet reuerentia Dei ministrum affari? Aperi ei penetralium tuorum abditissima latibula, conscientiarum verecundarum penitiora reuela repagula. Non te pudeat coram vno dicere, quod te non puduit forsitan coram multis & cum multis facere. Nam humanum est peccare, Christianum est à peccato desistere, diabolicum est perseuerare. Ergò quæ mentem grauiùs exacerbant facinora, Dei angelo manifesta: nihil obscurum dicens, culpam nullis ambagibus inuoluens, nullis circumitionibus quod verum est operiens. Designãda etiam sunt in quibus peccâsti loca, si recordaris & tempora, cum quibus peccâsti personis, non nomina ipsarũ, etiam vt à peccato desistant secretò corrigenda familiaritas, in qua peccâsti labilis ætas, quo gradu iam Ecclesiæ inseruiebas, vtrùm semel, an ex consuetudine; vtrùm necessitate, an ex volũtate cecidisti. His enim omnibus sua instant iudicia &c. Hæc autem omnia si taceantur, vel dicta callidè pallientur, animam iugulant: si denudentur, cum pœnitentia euanescunt. In nihilum redigenda ordine competenti prose-

Digitized by Google

quere, sine circunlocutione edissere peccata, pro viribus, immò viriliter extirpare contende. Heu cur erubescis confiteri, quod facere nequaquàm erubuisti? Melius est coram vno aliquantulum ruboris tolerare, quàm in die iudicij coram tot millibus hominum graui compulsa denotatum tabescere. Confitere igitur chare mi nominetenus quæ te remordent flagitia, detege specialiter quæ scis specialia, quotidiana de quibus non fuisti mundus, saltem cogitatione in collecta generali appone; sicq; ex indulgentia confide.

8. LEVITICI decimotertio, vt suprà quæst. prima, C. testimonio quarto.

9. ET decimoquarto, 10. LVCAE decimoseptimo, 11. MATTHAEI octauo, ibidèm testimonio quinto, & sequentibus.

1. E. LEO epistola nonagesimaprima ad Theodorum Foroiulienſem Episcopum: Sed vt quoquo modo instruatur ambiguitas consulentis, quid de pœnitentium statu Ecclesiastica habeat regula, non tacebo. Multiplex misericordia Dei, & cætera, vt in textu, per ianuam reconciliationis admitterent. Cui vtiquè operi ipse Saluator interuenit, nec vnquàm ab his abest, quæ ministris suis exequenda commisit, dicens: Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi: vt si quid per seruitutem nostram bono ordine & gratulando impletur affectu, non ambigamus per spiritum sanctum nobis fuisse donatum. Si autem aliquis eorum, pro quibus Domino supplicamus, quocunque interceptus obstaculo, à munere indulgentiæ præsentis exciderit, & priusquàm ad constituta remedia perueniat, temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non recepe-

Matth. 27.

Quàm periculosũ, mori sine absolutiõe sacramẽtali.

rit, consequi exutus carne, non poterit. Nec necessè est nobis, eorum, qui sic obierint, merita actúsque discutere, cùm Dominus Deus noster, cuius iudicia nequeunt comprehendi, quod sacerdotale ministerium implere non potuit, suæ iustitiæ reseruauerit: ità potestatem suam timeri volens, vt hic terror omnibus prosit, & quod quibusdam tepidis aut negligentibus accidit, nemo non metuat. Multùm enim vtile ac necessarium est, vt peccatorum reatus ante vltimum diem sacerdotali supplicatione soluatur. His autem qui in tempore necessitatis, & in periculi vrgentis instantia, præsidium pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuersio, dicente spiritu Dei per

Satisfactio.

Prophetam: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibì: Dic tu iniquitates tuas prior, vt

Ezech. 36. Esa. 43.

iustificeris. Et iterùm: Quia apud Dominum misericordia est, & copiòsa apud eum redemptio. In dispensandis itaque Dei donis non debemus esse difficiles, nec accusantium se lachrymas, gemitúsque negligere, cùm ipsam * pœnitentiam ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: Nè fortè det illis Deus pœnitentiam, vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem. Vndè oportet vnumquenque Christianum conscientiæ suæ habere iudicium, nè conuerti ad Deum de die in diem differat: nè cùm satisfactionis sibi tempus in fine vitæ suæ constituit, quia periculosè hac se conditione fragilitas & ignorantia humana concludit, ad paucarum horarum se reseruet incertum: & cùm possit pleniore satisfactione indulgentiam promereri, illius temporis angustias eligat, quo vix inueniat spatium aut confessio pœnitentis, vel reconciliatio sacerdotis. Verùm (vt dixi) etiã talium necessitati ità auxiliandum est, vt nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, si eam, etiam amisso vocis officio per indicium integri sensus quærere probentur. Quòd si aliqua vi ægritudinis ità fuerint aggrauati, vt quod pauloantè poscebant, sub præsentia sacerdotis significare non valeant: testimonia eis fidelium circunstantium prodesse debebunt, vt simul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium consequantur, seruata tamen regula canonum paternorum circa eorum personas, qui in Deum, à fide discedendo, peccârunt.

Psal. 129.

* pœnitentiæ affectionem.

2. Tim. 2.

Nondifferenda conuersio & satisfactio.

Reconciliatio sacerdotis.

2. IDEM epistola octogesima ad Episcopos per Campaniam, Samnium, & Picenum constitutos, capite secundo: Illam etiam contra Apostolicam regulam præsumptionem, quam nupèr agnoui à quibusdam illicita vsurpatione committi, modis omnibus constituo submoueri, (de pœnitentia videlicet, quæ ità à fidelibus postulatur) nè de singulorum peccatorum genere, libellis scripta professio publicè recitetur, cùm reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quanuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorẽ apud homines erubescere non veretur, tamen quia non omniũ huiusmodi sunt peccata, vt ea, qui pœnitentiã poscunt, non timeant publicare, remoueatur tam improbabilis consuetudo, nè multi à pœnitentiæ remedijs arceantur, dum aut erubescunt, aut metuũt inimicis suis sua facta referare, quibus possent legũ constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, quæ primùm Deo offertur, tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitẽtium precator accedit. Tunc enim demùm plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

Confessio secreta apud sacerdotes sufficit, nec expedit publicam facere.

VII.

Quid porrò de Satisfactione sentiendum est?

A. ID videlicet, quòd alia CHRISTI Redemptoris propria, alia fidelium pœnitentium communis sit satisfactio. Illa semel [a] in corpore CHRISTI crucifixi, dum agnus ille mundi peccata tulit, peracta est, vt qui natura sunt [b] iræ filij, DEO reconcilientur: Hæc verò, quæ ad pœnitentes pertinet, à Christi membris in Ecclesia quotidiè peragitur, cùm pœnitentes post Confessionem ea quæ Sacerdos absoluens iniunxit, perficimus, aut cùm vltrò quidem dignos pœnitentiæ fructus edimus, quibus anteactæ vitæ errata siue commissa aliqua saltem ex parte compensemus.

Gregorius in cap. 9. libri 7. Regum. Basilius quæst. 12. in regulis breuiorib.

a Hebr. 9. g Ephe. 5. a f 4. g 1. Ioan. 2. a Ioan. 1. d

b Ephe. 2. a 2. Cor. 5. d Cypria. epist. 59. & 10. Tertul. de pœnitentia cap. 5. 7. 8. 9. Concil. Trident. sess. 14. cap. 8. & 9. de sacramento Pœnitentiæ.

B. Hæc [c] vindicatoria simul & emendatoria quædam est Satisfactio, & Redemptoris CHRISTI beneficium atque Satisfactionem adeò non obscurat, vt magìs etiam commendet, illustretque. Illa enim præ-

c Exod. 32. g. Nume. 12 d 14. d e f & 20. b d Psal 98. b 2. Reg. 12. c d August. lib. 2. de pecca. meri. cap. 34. & lib. 21. contra Faustum cap. 67. Gregor. lib. 9. Moral.

Digitized by Google

præeunte, ac præcipuè [d] cooperante, iuxta diuinam scripturam iudicium [e] facimus & iustitiam, delicta nostra contra nosipsos vindicantes, & reliquias in nobis peccatorum reliquias diluentes, Deique gratiam nobis pleniorem conciliantes atque promerentes: deniquè hac ratione testantes, nos CHRISTI Crucem libēter amplecti, [f] abnegare nos ipsos, mortificare carnem, veteris nos hominis odio commotos ad perfectiora conniti, dum aduersùs deprauati animi motus ardenti zelo fortiterque certamus.

d c. 27. 2.Reg.24. b c Prouerb. 11.d Eccli.5. a August.tract.124. in Ioan. d Chrysost. homil. 30. ad pop.

e Esa.56. a Ezech.18. e f Hiere.22.a 2.Corinth.7. e Psal.50.a & Chrysost.ibid. & in 3.cap.Matth.

f Luc.9.c Matth.16.d Roma.6.a Ephes.4.e Colos. 3.b

C. Quo quidem pacto Satisfactioni operam dabant [g] Dauid, Niniuitæ, & alij, quos in cilicio, cinere, gemitu, luctu, ieiunijs, alijsque afflictionibus pœnituisse constat, qui & hinc Deo grati & approbati fuisse leguntur. Quam pœnitentiæ partem Scriptura confirmans, nobisque commendans clamat: [h] *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu.* Et alibì: [i] *Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas.* Et quidem Paulus [k] docet, tristitiam quæ secundùm Deum est, operari vindictam: & generatìm admonet: [l] *Si nosipsos diudicaremus, non vtiquè iudicaremur à Domino.*

g 2.Reg.12. d 1.Paral.21.e Psal. 34. b 38. b Ion.3. b 3.Reg.21.g 1.Mach.2.b 3.f 2.Machab.3. d Matth.11. e Luc.10.c Iudith 4. b c d 7.a 8.a 9.a Ioel.2.c Dan. 9.a Iob 42.b Hier.6.g 4.e 25.g 48.f 49. a Ezech.7.e Thren.2.c

h Ioel.2.c

i Ezech.18.g

k 2.Cor.7.e

l 1.Cor.11. g

D. Eapropter non est, cur de Satisfactionis nomine, quod certè Patribus est perquàm familiare, disceptemus, cùm in Scripturis res ipsa perspicuè proponatur.

TESTIMONIA.

Præter Christi satisfactionē necessaria est etiam nostra satisfactio &c. 2.Tim.2.

1. A. GREGORIVS in caput nonum libri primi Regum in illa verba, dixit Samuel coco &c. Non omnia nostra Christus expleuit. Per crucem quidem suam omnes redemit, sed remāsit, vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò residuum viderat, qui dicebat: Si compatimur, & cōregnabimus. Quasi dicat, quod expleuit Christus, non valet, nisi ei, qui id quod remanſit, adimplet.

1.Pet.2.

Hinc beatus Petrus Apostolus dicit: Christus passus est pro nobis, vobis relinquēs exemplum, vt sequamini vestigia eius.

Colos.1.

Hinc Paulus ait: Adimpleo ea quę desunt passioni Christi in corpore meo.

Deus quantū in ipso est nobis omnia cō donauit, sed tamen pœnitentia nostra opus est. Psal.100.

2. BASILIVS quæstione duodecima in regulis breuioribus seu compendiò explicatis quęstionibus: Deus pro remissione peccatorum nostrorum demisso vnigenito filio suo, quantùm in ipso est, ea antè iam omnibus condonauit. Quoniam autem misericordiam & iudicium sanctus vir canit, & testatur Deum misericordem esse & iustum, necesse est, vt quæ & à prophetis, & ab apostolis, suis locis de pœnitentia dicta sunt, ea à nobis præstentur, vt appareant iudicia iustitiæ Dei, & misericordia eius consummetur ad condonationem peccatorum.

3. AD Hebræos nono: Neque vt sæpè offerat semetipsum, quemadmodùm pontifex intrat in sancta, per singulos annos in sanguine alieno: alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione seculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit: Et quemadmodùm statutum est hominibus semel mori, post hoc autē iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secundò sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem.

4. AD Ephesios quinto: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Ibidèm: Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro, &c.

5. ET capite quarto: Donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

6. PRIMAE Ioannis secundo: Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

7. IOANNIS primo: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi.

8. AD Ephesios secundo: Eramus natura filij iræ sicut & cæteri: Deus autem (qui diues est in misericordia) propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.

9. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis: quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergò legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

10. CYPRIANVS epistola quinquagesimanona ad Fidum presbyterum: Legimus literas tuas, frater charissime, quibus significasti de Victore quodam presbytero: quòd ei antequàm pœnitentiam plenam egisset, & Domino Deo, in quem deliquerat, satisfecisset, temerè Therapius collega noster immaturo tempore, & præpropera festinatione pacem dederit. Quæ res nos satìs mouit, recessum esse à decreti nostri authoritate, vt ante legitimum & plenum tempus satisfactionis, & sine petitu & conscientia plebis, nulla infirmitate vrgente, ac necessitate cogente, pax ei concederetur.

Lib.3.epist.8.

Deo faciēda satisfactio.

11. IDEM epistola decima ad Clerum: Agentes pœnitentiam veram, possunt Deo Patri misericordi precibus & operibus suis satisfacere.

Lib.3.epi.14. Precibus & operibus Deo satisfacere.

12. TERTVLLIANVS libro de Pœnitentia capite quinto: Ità qui (loquitur de relapso) per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, diabolo per aliam pœnitentiam pœnitentiæ satisfaciet. ET capite septimo: Non statùm succidendus ac subruendus est animus despe-

Satisfacere Domino.

Digitized by Google

ratione, si secundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat sanè peccare rursùs, sed rursùs pœnitere non pigeat; pigeat iterùm periclitari, sed non iterùm liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis, iteranda medicina est. Gratus in Dominum extiteris, si quod tibi Dominus offert, non recusàueris. Offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidem volentem. ET capite octauo: Id si dubitas, euolue quæ spiritus ecclesijs dicat: Desertam dilectionem Ephesijs imputat; stuprum & idolothytorum esum Thyatirenis exprobrat; Sardos non plenorum operum incusat; Pergamenos docentes peruersà reprehendit; Laodicenos fidentes diuitijs obiurgat: & tamen omnes ad pœnitẽtiam commonet, sub comminationibus quidem. Non comminaretur autem non pœnitenti, si non ignosceret pœnitenti. ET capite nono: Satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Vide plura suprà, quæstione quinta de pœnitentia, C. testimonio sexto.

Satisfactio.

Apoc. 2. & 3.

Satisfactio confessione disponitur.

Pœnitentia Deus mitigatur.

13. CONCILIVM Tridentium sessione decimaquarta, capite octauo de Pœnitẽtiæ Sacramento: Demùm, quo ad Satisfactionem, quæ ex omnibus pœnitentiæ partibus, quemadmodùm à Patribus nostris Christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ità vna maximè nostra ætate, summo pietatis prætextu, impugnatur ab ijs, qui speciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegârunt: sancta Synodus declarat, falsum omninò esse, & à verbo Dei alienum, culpã à Domino nũquàm remitti, quin vniuersa etiam pœna condonetur. Perspicua enim & illustra in sacris literis exempla reperiuntur, quibus, præter diuinam traditionem, hic error quàm manifestissimè reuincitur. Sanè & diuinę iustitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint: aliter verò, qui semel à peccati & Dæmonis seruitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono, scientes templum Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, nè ità nobis absque vlla Satisfactione peccata dimittãtur, vt occasione accepta, peccata leuiora putantes, velut iniurij & contumeliosi Spirituisancto, in grauiora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubiò enim magnoperè à peccato reuocãt, & quasi fræno quodam coërcent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresq; & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt, medentur quoquè peccatorum reliquijs, & vitiosos habitus, malè viuendo comparatos, contrarijs virtutum actionibus tollunt. Neque verò securior vlla via in Ecclesia Dei vnquàm existimata fuit ad amouendam imminẽtem à Domino pœnam, quàm vt hæc pœnitentiæ opera homines cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad hæc, quòd dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro pectatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur, certissimam quoquè indè arrham habentes, quòd si compatimur, & conglorificabimur. Neque verò ità nostra est Satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exoluimus, vt non sit per Christum Iesum. nam qui ex nobis, tanquàm ex nobis, nihil possumus, eo cooperante, qui nos cõfortat, omnia possumus: ità nõ habet homo, vndè glorietur: sed omnis gloriatio nostra in Christo est: in quo viuimus, in quo meremur, in quo satisfacimus: facientes fructus dignos pœnitẽtiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur à Patre. Debent ergò sacerdotes Domini, quãtùm spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum & pœnitentium facultate, salutares & conuenientes satisfactiones iniungere: nè, si fortè peccatis conniueant, & indulgentiùs cum pœnitentibus agant, leuissima

Satisfactio hodiè maximè impugnatur.

Culpa remittitur aliquando sine vniuersæ pœnæ cõdonatione. Num. 14. 2. Reg. 12. & 24 1. Par. 21.

1. Cor. 3.

Ephes. 4.

Rom. 2.

Satisfactoriarum pœnarum vtilitas.

2. Cor. 5.

Rom. 8.

2. Tim. 2.

Philip. 4. 1. Cor. 11. 2. Cor. 10.

Quales satisfactiones iniungendæ.

quædam opera pro grauissimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, vt Satisfactio, quam imponunt, non sit tantùm ad nouæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem. nam Claues sacerdotum non ad soluendum duntaxàt, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres & credunt, & docent. nec propterea existimârunt, Sacramentum Pœnitentiæ esse forum iræ vel pœnarum, sicut nemo vnquàm Catholicus sensit, ex huiusmodi nostris satisfactionibus vim meriti & satisfactionis Domini nostri Iesu Christi vel obscurari, vel aliqua ex parte imminui: quod dum Nouatores intelligere nolunt, ità optimam pœnitentiam nouam vitam esse docent, vt omnem Satisfactionis vim & vsum tollant.

Claues Sacerdotum etiam ad ligandum valent.

Nostra satisfactio nõ minuit Christi satisfactionem.

14. ITEM capite nono: Docet præterea, tantam esse diuinæ munificentiæ largitatem, vt non solùm pœnis sponte à nobis pro vindicando peccato susceptis, aut sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam, quod maximum amoris argumentum est, temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum patrem per Christum Iesum satisfacere valeamus.

Pœnæ diuinitùs inflictæ, quando vim satisfaciendi habeant.

1. B. EXODI trigesimosecundo capite: Reuersúsque (Moyses videlicet) ad Dominum, ait: Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximum, feceruntq; sibi Deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut si nõ facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Cui respondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum istum quò locutus sum tibi: angelus meus præcedet te. Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum. Percussit ergò Dominus populum pro reatu vituli quem fecerat Aaron.

2. NVMERORVM duodecimo capite: Iratusq; Dominus contra eos (Aaron scilicet & Mariam) abijt: nubes quoquè recessit, quæ erat super tabernaculum: & eccè Maria apparuit candens lepra quasi nix. Cumq; respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam lepra, ait ad Moysen: Obsecro Domine mi, nè imponas nobis hoc peccatum, quod stultè commisimus, nè fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuum quod proijcitur de vulua matris suæ. eccè iam medium carnis eius deuoratum est à lepra. Clamauitq; Moyses ad Dominum, dicens: Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus: Si pater eius spuisset in faciem illius, nónne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, & posteà reuocabitur. Exclusa est itaq; Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

3. ET capite decimoquarto: Et ait Moyses ad Dominum, Dimitte obsecro peccatum populi tui huius secũdùm magnitudinem misericordiæ tuę, sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto, vsque ad locum istum. Dixitq; Dominus, Dimisi iuxta verbũ tuum. Viuo ego: & implebitur gloria Domini vniuersa terra. Attamen omnes homines qui viderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Aegypto, & in solitudine, & tentauerunt me iam per decẽ vices, nec obedierunt voci meæ, non videbũt terram, pro qua iuraui patribus eorum, nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hãc quam circuiuit, & semen eius possidebit eã. Quoniam Amalecites & Chananęus habitant in vallibus. Cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem per viam Maris rubri. Locutusq; est Dominus ad Moysen & Aaron, dicẽs, Vsquequò multitudo hæc pessima murmurat contra me? querelas

filiorum

filiorum Israël audiui. Dic ergò eis, Viuo ego, ait Dominus: sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Omnes qui numerati estis à viginti annis & supra, & murmurâstis contra me, non intrabitis terram super quam leuaui manum meam, vt habitare vos facerem, præter Caleb filium Iephone, & Iosue filium Nun. Paruulos autem vestros, de quibus dixistis, quòd prædæ hostibus forent, introducam: vt videant terram quæ vobis displicuit. Vestra cadauera iacebũt in solitudine. Filij vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadauera patrum in deserto, iuxta numerum quadraginta dierum, quibus cõsiderâstis terram: annus pro die imputabitur. Et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras, & scietis vltionem meam: quoniam sicut locutus sum, ità faciã omni multitudini huic pessimæ quę consurrexit aduersùm me: in solitudine hac deficiet, & morietur. Igitur omnes viri quos miserat Moyses ad contemplandam terram, & qui reuersi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes terræ quòd esset mala, mortui sunt, atque percussi in conspectu Domini. Iosue autem filius Nun, & Caleb filius Iephone vixerũt ex omnibus qui perrexerant ad considerandã terram. Locutusq; est Moyses vniuersa verba hæc ad omnes filios Israël, & luxit populus nimìs.

4. ITEM capite vicesimo: Tulit igitur Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram, dixitq; eis: Audite rebelles & increduli, Num de petra hac vobis aquam poterimus eijcere? Cumq; eleuâsset Moyses manum, percutiens virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ità vt populus biberet & iumenta. Dixitq; Dominus ad Moysen & Aaron: Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israël, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. Et paucis interiectis: Locutus est Dominus ad Moysen, Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram quã dedi filijs Israël, eò quòd incredulus fuerit ori meo ad Aquas contradictionis. Tolle Aaron & filium eius cum eo, & duces eos in montem. Cumq; nudaueris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filiũ eius, & Aaron colligetur, & morietur ibi. Fecit Moyses vt præceperat Dominus, & ascenderũt in montem Hor, coram omni multitudine. Cumq; Aaron spoliâsset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium eius. Illo mortuo in montis supercilio, descẽdit cum Eleazaro. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

5. PSALMO nonagesimooctauo: Moyses & Aaron in sacerdotibus eius: & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius. Inuocabãt Dominum, & ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad eos. Custodiebant testimonia eius, & præceptum quod dedit illis. Domine Deus noster, tu exaudiebas eos: Deus, tu propitius fuisti eis, & vltiscens in omnes adinuentiones eorum.

6. SECVNDI Regũ duodecimo capite: Dixit autem Nathan ad Dauid, Tu es ille vir. Hæc dicit Dominus Deus Israël, Ego vnxi te in regem super Israël, & ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domum domini tui, & vxores domini tui in sinu tuo, dedíq; tibi domum Israël & Iuda: & si parua sunt ista, adijciam tibi multo maiora. Quare ergò contempsisti verbum Domini, vt faceres malum in conspectu meo? Vriam Hethæum percussisti gladio, & vxorem eius accepisti in vxorem tibi, & interfecisti eum gladio filiorum Ammon. Quam ob rem non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternum, eò quòd despexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Hethæi, vt esset vxor tua. Itaque hæc dicit Dominus, Eccè, ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis Solis huius. Tu enim fecisti absconditè: ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël, & in conspectu Solis huius. Et Dixit Dauid ad Nathan, Peccaui Domino, &c. vt infrà hac eadem quæstione, C. testimonio primo.

7. AVGVSTINVS libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite tricesimoquarto: Sicut primi homines posteà iustè viuendo, vndè meritò creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati, non tamen in illa vita meruerunt ad paradisum reuocari: sic & caro peccati etiamsi remissis peccatis homo in ea iustè vixerit; non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati. Tale aliquid nobis insinuatum est de patriarcha Dauid in libro Regnorum, ad quem Propheta cùm missus esset, eíque propter peccatum quod commiserat euentura mala ex iracundia Dei comminaretur, confessione peccati veniam meruit, respondente Propheta, quòd illud ei flagitium facinusq; remissum sit: & tamen consecuta sunt quæ Deus fuerat comminatus, vt sic humiliaretur à filio. 2.Reg.12. Dauid etsi cõfessione peccati veniam meruit, tamẽ pœnã nõ euasit.

8. IDEM libro vigesimosecundo contra Faustum Manichæum, capite sexagesimoseptimo: Quid aliud quàm cordis eius (Dauidis nempe) profunda cernebat spiritus Dei, quãdo correptus per Prophetam dixit, Peccaui: continuoq; ad hoc vnum verbum audire meruit, quòd acceperit veniam? Ad quam rem, nisi ad sempiternam salutem? Neque enim prætermissa est in illo secundùm Dei comminationem flagelli paterni disciplina, vt & confessus in æternũ liberaretur, & afflictus tẽporaliter probaretur. Haud verò mediocre fidei robur fuit, aut paruum mitis & obedientis animi indiciũ, cùm audîsset à Propheta, quòd sibi Deus ignouisset, & tamen quæ fuerat cõminatus, cõsequenter euenissent, nõ se dicere Prophetæ deceptum esse mendacio, nec murmurare aduersùs Deum, quasi falsam peccatorum eius indulgentiam pronunciauerit. Intelligebat enim vir altè sanctus, & non contra Deum, sed ad Deum leuans animam suam, nisi Dominus esset confitenti pœnitentiq; propitius, quantum pœnarum æternarum eius essent digna peccata: pro quibus cùm temporalibus emendationibus vreretur, videbat erga se & manere veniam, & non negligi medicinam. 2.Reg.12. Quare Dauid post acceptã veniã peccatorum, adhuc pœnas luerit. Pœna post veniam culpæ, emẽdatio est, & medicina.

9. GREGORIVS libro nono Moralium in Iob, capite vicesimoseptimo, tractans ea verba capitis noni, Sciens quòd non parceres delinquenti: Si delinquenti non parcitur, quis ab æterna morte eripitur, cùm à delicto mundus nemo reperitur? An pœnitenti parcit, & delinquenti non parcit? Quia cùm delicta plangimus, nequaquàm iam delinquentes sumus. Sed quid est quòd Petrus, cùm negat, respicitur, & redemptoris negati respectu, ad lachrymas vocatur? Quid quòd Paulus cùm Redemptoris nomen in terra conaretur extinguere, eius verba de cælo meruit audire? Sed tamen culpa in vtroque punita est: quia & de Petro, teste Euangelio scriptum est: Recordatus est Petrus verbi Iesu quod dixerat: & egressus foràs, fleuit amarè. Et de Paulo hæc eadem, quæ hunc vocauit, veritas dicit: Ego ostendam ei, quanta eum oporteat pro nomine meo pati. Delinquenti ergò Dominus nequaquàm parcit, quia delictũ sine vltione nõ deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitẽs punit, aut hoc Deus cũ homine vindicãs percutit. Nequaquã igitur peccato parcitur, quia nullatenùs sine vindicta laxatur. Sic Dauid audire post confessionẽ meruit: Dominus trãstulit peccatum tuũ. Et tamẽ multis pòst cruciatibus afflictus, ac fu- Iob 9. Lucæ 22. Actor. 9. Lucæ 22. Actor. 9. Deus delinquẽti nõ parcit, quia delictum sine vltione nõ deserit. 2.Reg.12.

giens,

Digitized by Google

Salutis vnda à peccato originali absoluimur, sed pœnas adhuc quasdam luimus.

giens, reatum culpæ quam perpetrauerat, exoluit. Sic nos salutis vnda à culpa primi parentis absoluimur, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoquè adhuc carnaliter obimus. Benè ergò dicitur: Sciens quòd non parceres delinquenti, quia delicta nostra siue per nos, siue per semetipsum resecat, etiam cùm relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare.

Iob 9.

10. SECVNDI Regum, capite vicesimoquarto: Percussit autem cor Dauid eum, postquàm numeratus est populus: & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valdè in hoc facto: sed precor Domine, vt trãsferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimìs. Surrexit itaque Dauid manè, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam, & videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid, Hæc dicit Dominus, Trium tibi datur optio, elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cúmque venisset Gad ad Dauid, nunciauit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergò delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem. Dixit autem Dauid ad Gad, Coarctor nimìs: sed melius est, vt incidam in manus Domini, (multæ enim misericordiæ eius sunt) quàm in manus hominum. Immisitq; Dominus pestilentiam in Israël de manè vsque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex populo à Dan vsq; ad Bersa-bee septuaginta millia virorum. Cumq; extendisset manum suam angelus Domini super Ieruſalem, vt disperderet eam, misertus est Dominus super afflictionem, & ait angelo percutienti populum, Sufficit: nunc contine manum tuam. erat autem angelus Domini iuxta aream Areuna Iebusæi. Dixitq; Dauid ad Dominum, cùm vidisset angelum cædentem populum, Ego sum qui peccaui, & ego iniquè egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur obsecro manus tua contra me, & contra domum patris mei.

11. PROVERBIORVM vndecimo capite: Si iustus in terra recipit, quanto magis impius & peccator?

12. ECCLESIASTICI quinto capite: Nè sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui. & nè dixeris, Quomodò potui? aut quis me subijciet propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit. Nè dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatum.

13. AVGVSTINVS tractatu centesimo vicesimoquarto in Euangelium Ioannis: In malis quæ quisque patitur, nõ in bonis quibus fruitur, opùs est patientia. Hanc itaque vitam de qua scriptum

Iob 7.

est; Nunquìd non tentatio est vita humana super terram? in qua quotidiè clamamus ad Dominum,

Matth. 6.

Libera nos à malo, cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis; quanuìs vt in eam veniret misericordiam, primùm fuerit causa peccatum. Productior est enim pœna quàm culpa; nè parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Ac per hoc vel ad demõstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem iam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa.

Productior est pœna, q̃ culpa, nè parua putetur culpa.

14. CHRYSOSTOMVS homilia octogesima ad populum Antiochenum: Totam vitam in peccatis absumpsi, & si pœnitentiam egero, saluabor? & maximè. Vndè constat? Ex Domini clementia. Nè tuæ confidas pœnitentiæ: Tua nanque pœnitentia tanta nequit peccata delere. Si sola foret pœnitentia, iure timeres: sed postquàm cum pœnitentia commiscetur Dei misericordia, confide, quoniam tuam vincit nequitiam: multùm enim est misericors Deus, & tantùm clemens, vt neque filio pepercerit, vt ingratos seruos redimeret. Nec mihi dicas, Nimiùm peccaui, & quomodò possum saluari? Tu non potes, tuus potest Dominus: & ità delet peccata, vt nec eorum remaneat vestigium. In corporibus quidem hoc non licet, quin etiam si millies medicus elaboret, & imponat vulneri remedia, vulnus quidem tollit, cicatrix verò permanet, vulneris circunferens argumentum, adspectus deformitatem. Et licèt in infinitum medicus contendat, non tamen cicatricem delere potest. Ipsa nanque naturæ repugnat imbecillitas, & artis impotẽtia, vilitasq; medicamentorum. Deus autem cùm delet peccata, neque cicatricem relinquit, neque permittit remanere vestigium, sed cum sanitate pulchritudinem quoquè restituit: cum liberatione à pœna, dat & iustitiam, & præuaricatum non præuaricato similem reddit. Si nanque vel infinita quis habẽs vulnera, pœnitentiam egerit, & aliquid fecerit boni, sic ea Deus delet, vt neque cicatricem, neque vestigium, neque peccatorum ostendat indicium.

Ità penitùs delentur peccata, vt nè vestigium quidè remaneat.

15. ESAIAE quinquagesimosexto: Hæc dicit Dominus: Custodite iudicium, & facite iustitiam: quia iuxtà est salus mea vt veniat, & iustitia mea vt reueletur.

16. EZECHIELIS decimooctauo: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua quam operatus est, viuet. Ibidèm: Et cùm auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit.

17. HIEREMIAE vigesimosecundo: Hæc dicit Dominus: Facite iudicium & iustitiam, &c.

18. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitẽtiam. Contristati enim estis secundùm Deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitẽtiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur. Eccè enim hoc ipsum, secundùm Deum contristari vos, quãtam in vobis operatur solicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. in omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negocio.

19. PSALMO quinquagesimo: Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam. Et secundùm multitudinem miserationũ tuarum dele iniquitatem meam. Ampliùs laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: & peccatum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, &c.

20. CHRYSOSTOMVS in Psalmum quinquagesimum, multa habet de pœnitentia Dauid.

21. ITEM in caput Matthæi tertium scribens, homilia decima sic ait: Agamus pœnitentiam, etiam si indulgentiæ modũ peccata excedere videantur, & non modò venia peccatorum, verum etiam præmiorum gloria perfruemur. Pœnitentiam verò dico, non solùm vt à malis prioribus desistamus, verumetiã vt bonorum operum fructibus impleamur. Facite, inquit, fructus dignos pœnitentia. Quo autem modo fructificare poterimus? Si vtiquè peccatis aduersa faciamus. Aliena rapuisti? incipe donare iam & propria. Longo ea tempore fornicatus? à legitimo quoq; vsu suspendere

Matth. 3.

Pœnitẽtia nostra Dei misericordia nititur.

Digitized by Google

dere coniugij, ac perpetuam continentiam sæpiùs paucorum dierum castitate meditare. Iniuriam vel opere cuiquam, vel sermone fecisti? refer benedictionis verba conuicijs: & percutientes te, nunc officijs, nunc etiam beneficijs placare contende. Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodò spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. Delicijs antè & temulentia diffluebas? ieiunio & aquæ potu vtrunque compensa: cura vt detrimentum, quod ex anteactis accepisti, abigas. Vidisti impudicis alienum decorem oculis? fœminam iam omninò nè videas, maiore tactus cautione, quo tutior post vulnera.

Egregia similitudo.

22. LVCAE nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me.

23. MATTHAEI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

24. AD Romanos sexto: Qui enim mortui sumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? Et paulò pòst: Vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato.

25. AD Ephesios quarto: Deponite vos, secundùm pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ: &, induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est &c.

26. AD Colossenses tertio: Nolite mentiri inuicèm, expoliãtes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem secundùm imaginem eius qui creauit illum, &c.

1. C. SECVNDI Regum duodecimo: Et dixit Dauid ad Nathan, Peccaui Domino. Dixitq; Nathan ad Dauid: Dominus quoquè transtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen quia blasphemare fecisti inimicos Domini: propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur. Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoquè Dominus paruulum, quem pepererat vxor Vriæ Dauid, & desperatus est. Deprecatusq; est Dauid Dominum pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsùm, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum, vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

2. PRIMI Paralipomenon vigesimoprimo: Leuansq; Dauid oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter cælum & terram, & euaginatum gladium in manu eius, & versum cõtra Hierusalem: & ceciderunt tam ipse quàm maiores natu vestiti cilicijs proni in terram, &c.

3. PSALMO trigesimoquarto: Ego autẽ, cùm mihi molesti essent, induebar cilicio. Humiliabã in ieiunio animam meam: & oratio mea in sinu meo conuertetur. Quasi proximum & quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens & contristatus sic humiliabar.

4. ET sexagesimooctauo: Et operui in ieiunio animam meam: & factum est in opprobrium mihi. Et posui vestimentum meum cilicium: & factus sum illis in parabolam.

5. IONAE tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum: & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniuæ: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine: & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

6. TERTII Regum vigesimoprimo: Itaque cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Heliam Thesbiten, dicens: Nónne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

7. PRIMI Machabæorum secundo, postquàm Mathathias deplorâsset cum filijs suis desolationem Hierusalem, sic de eo dicitur: Et scidit vestimenta sua Mathathias, & filij eius: & operuerunt se cilicijs, & planxerunt valdè.

8. EODEM libro, capite tertio: Et congregati sunt (Iudæi cùm aduersùs eos missus esset exercitus à Lysia) & venerunt in Maspha contra Hierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israël. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerunt capiti suo, & dissciderunt vestimenta sua, &c.

9. SECVNDI Machabæorum capite tertio: Accinctæq; mulieres cilicijs pectus, per plateas confluebant.

10. MATTHAEI capite vndecimo: Væ tibi, Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Veruntamen dico vobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm vobis.

11. LVCAE decimo: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes pœniterent.

12. IVDITH quarto: Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiunijs & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes cilicijs, & infantes prostrauerunt contra faciẽ templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio. Et clamauerunt ad Dominum Deum Israël vnanimiter, nè darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorũ in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent in opprobriũ Gentibus. Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israel, allocutusq; est eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiunijs & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando delecit: sic erunt vniuersi hostes Israel, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebãt in conspectu Domini, ità vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti cilicijs offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel.

13. ITEM capite septimo: Filij autem Israel, vt viderunt multitudinem illorum, prostrauerunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, vnanimes orantes, vt Deus Israel misericordiam suam ostenderet super populum suum.

14. CAPI-

Digitized by Google

14. CAPITE octauo: Et in superioribus domus suæ (vidua Iudith) fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur: & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter Sabbata, & neomenias, & festa domus Israel. Et nonnullis interiectis: Sed quia patiens Dominus est, (inquit Iudith ad presbyteros Chabri & Charmi) in hoc ipso pœniteamus, & indulgentiam eius fusis lachrymis postulemus. Non enim quasi homo, sic Deus comminabitur: neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. Et ideò humiliemus illi animas nostras: & in spiritu constitutihumiliato, seruientes illi dicamus flentes Domino, vt secundùm voluntatem suam sic faciat nobiscum citò misericordiam suam.

15. ET capite nono: Iudith ingressa est oratorium suum: & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum.

16. IOELIS secundo: Magnus dies Domini & terribilis valdè: & quis sustinebit eum? Nunc ergò, dicit Dominus, conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum: quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Quis scit si conuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem, sacrificium & libamen Domino Deo nostro? Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum. Congregate populum, sanctificate ecclesiam, coadunate senes: congregate parvulos, & sugentes ubera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo.

17. DANIELIS nono: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare, & deprecari in ieiunijs, sacco, & cinere.

18. IOB quadragesimosecundo: Idcircò ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.

19. HIEREMIAE sexto: Filia populi mei, accingere cilicio, & conspergere cinere: luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum.

20. ITEM capite quarto: Accingite vos cilicijs, plangite & vlulate: quia non est auersa ira furoris Domini à vobis.

21. ET capite vigesimoquinto: Vlulate pastores & clamate: & aspergite vos cinere optimates gregis.

22. CAPITE quadragesimooctauo: Omne enim caput caluitium, & omnis barba rasa erit, in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium.

23. ITEM quadragesimonono: Accingite vos cilicijs, plangite.

24. EZECHIELIS septimo: Accingent se cilicijs, & operiet eos formido.

25. THRENORVM secundo: Sederunt in terra, conticuerunt senes filiæ Sion, conspersérunt cinere capita sua, accincti sunt cilicijs, abiecerunt in terram capita sua virgines Hierusalem.

26. IOELIS secundo, vt paulò antè, C. testimonio decimosexto.

27. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitentiam &c. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nuuum: & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

28. POSTERIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà B. testimonio decimooctauo.

29. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Si nosipsos &c. vt in textu.

VIII.

Profer aliquot Patrum de Satisfactione sententias.

A. CYPRIANVS ille, sanctissimus Martyr & testis grauissimus, in hunc modum docet: [a] Deus quantum patris pietate indulgens est, tantum iudicis maiestate metuendus est. Alto vulneri diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit: orare oportet impensiùs, diem luctu transigere, vigilijs noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis occupare lamentationibus, stratos solo adhærere cineri, in cilicio volutari & sordibus. Idemque rursus: Rogandus est Deus, & satisfactione nostra placandus, delicta nostra reputanda, actus nostri & animi secreta voluenda, conscientiæ merita ponderanda. Nec multò pòst: Pœnitentiæ iter quod ostendit antistes, amplectamur: remedia vitalia, quæ de scripturis cęlestibus ille depromit, assumamus, & ex vulneribus etiam occultis, quorum exomologesin fecimus, exponentes apud eum conscientiæ nostræ pondus, salutarem medicinam exquiramus: nec cessemus in agenda pœnitẽtia atque in Domini misericordia deprecanda, nè quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur.

a De lapsis. Idem epist. 55 ad Cornelium. & epist. 10. ad Clerũ.

b De lapsis. Vide eundem de eleemos.

B. Et [c] Augustinus clarissimè dixit: Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his quę facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

c Homil. 50. ex homilijs 50. cap. 5. Vide etiam in Enchiridio, cap. 70. 71. & 65.

C. Tum apud Hieronymum [d] legimus in hunc modum: Affligendum corpus, quod multis vacauit delicijs: longus risus perpeti compensandus est fletu: mollia lintcamina & serica preciosissima, asperitate cilicij commutanda.

d In Epitaphio Paulæ ad Eustoch. epist. 27. c. 7. & Chrysosto. homil. 10. in Matth.

D. Eo-

Digitized by Google

D. Eodèm ſpectans Ambroſius: [e] Qui agit pœnitentiam, inquit, non ſolùm diluere lachrymis debet peccatum ſuum, ſed etiam emendationibus factis operire & tegere delicta ſuperiora, vt ei non imputetur peccatum. Atque idem alibì: [f] Grandi plagę alta & prolixa opùs eſt medicina. Grande ſcelus grandem neceſſariam habet ſatisfactionem. Ità demùm Gregorius: [g] Cogitandum eſt ſummoperè, vt qui ſe illicita meminit commiſiſſe, à quibuſdam etiam licitis ſtudeat abſtinere, quatenùs per hoc conditori ſuo ſatisfaciat.

e Lib. 2. de Pœnitentia, cap. 5. Item lib. 1. cap. 16.

f Ad virg. lap. cap. 8. Similiter lib. 1. de pœnitẽt. ca. 2.

g Homil. 34. in Euangelia. Vide Emiſenum ad monachos, hom. 5. & 10. Itẽ Theodoretum in epitome diuinorũ decret. cap. de pœnitentia, & lib. 4. hæreticarum fabularũ de Audianis.

TESTIMONIA.

1. A. CYPRIANVS in ſermone vel tractatu quinto de lapſis: Deus quantùm patris pietate indulgens eſt &c. vt in textu.

2. IDEM epiſtola quinquageſimaquinta ad Cornelium loquens de hæreticis: Super hæc non indignabor? dicit Dominus. Et intercedunt, nè rogetur Deus, qui indignari ſe ipſe teſtatur. Intercedunt, nè exoretur precibus & ſatisfactionibus Chriſtus, qui negantem ſe negare profitetur. Nos in ipſo perſecutionibus tempore de hoc ipſo literas miſimus, nec auditi ſumus: concilio frequenter acto, non conſenſione tantùm noſtra, ſed & comminatione decreuimus, vt pœnitentiam fratres agerent, vt pœnitentiam non agentibus nemo temerè pacem daret. Et illi contra Deum ſacrilegi, contra ſacerdotes Dei impio furore temerarij, de Eccleſia recedentes, & contra Eccleſiam parricidalia arma tollentes, elaborant (vt opus ſuum diaboli malitia conſumment) nè vulneratos diuina clementia in Eccleſia ſua curet: miſerorum pœnitẽtiam mendaciorum ſuorum fraude corrumpunt, nè Deo indignanti ſatisfiat, nè Chriſtum Dominũ ſuum, qui Chriſtianus eſſe vel erubuit antè, vel timuit, poſtmodùm quęrat: nè ad Eccleſiam, qui de Eccleſia receſſerat, redeat: Datur opera, nè ſatisfactionibus & lamentationibus iuſtis delicta redimantur, nè vulnera lachrymis abluantur. Pax vera falſæ pacis mendacio tollitur: ſalutaris ſinus matris, nouerca intercedente, præcluditur, nè de pectore atqué ore lapſorum fletus & gemitus audiatur.

Lib. 1. epiſt. 3.

Precibus & ſatisfactionibus exoratur Chriſtus.

Hæretici dãt operam, nè Deo indignãti ſatisfiat.

Nè ſatisfactionibus delicta redimantur.

3. IDEM epiſtola decima ad Clerum, vt in ſuperiori quæſtione, A. teſtimonio vndecimo.

Lib. 3. epi. 14.

4. RVRSVS in ſermone ſeu tractatu de lapſis: Dominus orandus eſt, Dominus noſtra ſatisfactione placandus eſt. Delicta noſtra reputemus, actus noſtros & animi ſecreta reuoluentes, conſcientiæ merita ponderemus. Redeat in cor noſtrum, non ambulâſſe nos in vijs Domini, & abieciſſe legem Dei. Tumens animus & ſuperbus nec quia victus eſt, fractus eſt. Iacens ſtantibus, & integris vulneratus minatur: & quòd non ſtatim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini ſanguinem bibat, ſacerdotibus ſacrilegus iraſcitur. Atque ô tuam nimiam furioſe dementiam. Iraſceris ei, qui abs te auertere iram Dei nititur: ei minaris, qui pro te Domini miſericordiam deprecatur, qui vulnus tuum ſentit, quod ipſe non ſentis, qui pro te lachrymas fundit, quas forſitan ipſe non fundis. Oneras adhuc crimen & cumulas, & cùm ſis ipſe implacabilis ad Antiſtites & ſacerdotes Dei, putas circa te Dominum poſſe placari? Accipe potiùs & admitte quæ loquimur. Quid ſurdæ aures ſalutaria præcepta non audiunt, quę monemus? Quid cęci oculi pœnitentiæ iter non vident, quod oſtendimus? Quid perculſa & alienata mens remedia vitalia non percipit, quæ de ſcripturis cæleſtibus & diſcimus & docemus? Et poſt quædam: Quàm multi quotidiè pœnitentiam non agentes, nec delicti ſui conſcientiam confitentes, immundis ſpiritibus adimplentur: quàm multi vſque ad inſaniam mentis excordes, dementiæ furore quatiuntur? Quanto & fide maiores, & timore meliores ſint, qui quanuis nullo ſacrificij aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipſum apud ſacerdotes Dei dolenter & ſimpliciter confitentes, exomologeſin conſcientię faciunt, animi ſui pondus exponunt, ſalutarem medelam paruis licèt & modicis vulneribus exquirunt, ſcientes ſcriptum eſſe: Deus non deridetur. Et paulò pòſt: Nec ceſſet in agenda pœnitentia, atque in Domini miſericordia deprecanda, nè quod minus eſſe in qualitate delicti videtur, in neglecta ſatisfactione cumuletur.

Noſtra ſatisfactione placandus Dominus.

Galat. 6.

Satisfactio neglecta, cumulat peccata.

5. IDEM in ſermone vel tractatu de opere & eleemoſynis, monet vt peccata noſtra eleemoſynis redimamus: atque inter cætera hos loquendi modos vſurpat: Sordes quaſcunq; cõtrahimus, eleemoſynis abluamus. Sicut lauacro aquæ ſalutaris, gehennæ ignis extinguitur, ità eleemoſynis atque operibus iuſtis delictorũ flamma ſopitur. Emundandis purgandisque peccatis noſtris, medelis ſpiritualibus vulnera noſtra curemus. Dedit Dominus curandis ſanandisq; vulneribus remedia ſalutaria, Satisfacere pro delictis. Quid deberent facere peccantes, magiſteria diuina docuerunt: operationibus iuſtis Deo ſatisfieri, miſericordiæ meritis peccata purgari.

Eleemoſynis purgantur peccata.

Pro delictis ſatisfacere.

1. B. AVGVSTINVS homilia quinquageſima in libro quinquaginta homiliarum, capite quinto: vel, in libro de Pœnitentiæ medicina, capite decimoquinto: Non ſufficit mores in melius commutare, &c. vt in textu.

2. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite ſeptuageſimo: Sanè cauendum eſt, nè quiſquam exiſtimet infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei nõ poſſidebunt, quotidiè perpetranda, & eleemoſynis quotidiè redimenda. In melius quippe eſt vita mutanda, & per eleemoſynas de peccatis præteritis eſt propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodammodò, vt ea ſemper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quanuis miſerando deleat iam facta peccata, ſi non ſatisfactio congrua negligatur.

Galat. 5. 1. Cor. 6.

Eccli 17.

Si non negligatur cõgrua ſatisfactio.

3. EODEM libro, capite ſeptuageſimoprimo: De quotidianis autem breuibus leuibusq; peccatis, ſine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium ſatisfacit. Eorum eſt enim dicere, Pater noſter qui es in cælis: qui iam patri tali regenerati ſunt ex aqua & Spiritu ſancto. Delet omninò hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa, à quibus vita fidelium ſceleratè etiam geſta, ſed pœnitendo in melius mutata diſcedit: ſi quemadmodùm veraciter dicitur, Dimitte nobis debita noſtra: quoniam non deſunt quæ dimittantur, ità veraciter dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: id eſt, ſi fiat quod dicitur: quia & ipſa eleemoſyna eſt, veniam petenti homini ignoſcere.

Satisfactio pro leuibus peccatis & pœnis dimiſſa culpa reſtantibus.

4. EODEM libro, capite ſexageſimoquinto: Sed neque de ipſis criminibus quamlibèt magnis remittendis in ſancta Eccleſia, Dei deſperanda eſt miſericordia agentibus pœnitentiam &c. vt ſuprà quæſtione quarta, D. teſtimonio ſeptimo.

Digitized by Google

S. C. HIERONYMVS in Epitaphio Paulæ ad Eustochium, epistola vigesimaseptima, capite septimo: Affligendum corpus, quod multis vacauit delicijs, &c. vt in textu.

2. CHRYSOSTOMVS homilia decima in Matthæum, vt in superiori quæstione, B. testimonio vigesimoquinto.

1. D. AMBROSIVS libro secundo de pœnitentia, capite quinto: Qui agit pœnitentiam, &c. vt in textu.

Pœnitentiæ opera.

2. IDEM libro primo de pœnitentia, capite decimosexto: Volo veniam reus speret: petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus: vt ignoscatur, obsecret: & cùm secundò & tertiò fuerit dilata eius communio, credat remissiùs se supplicâsse. fletus augeat miserabilior, posteà reuertatur, teneat pedes brachijs, osculetur osculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt de ipso

Luc. 7. dicat Dominus Iesus: Remissa sunt peccata eius multa, quoniam dilexit multùm. Cognoui quosdam in pœnitentia sulcâsse vultum lachrymis, exarâsse continuis fletibus genas, strauisse corpus suum calcandum omnibus, ieiuno ore semper & pallido, mortis speciem spiranti in corpore prætulisse.

Opera pœnitentiæ.

3. IDEM ad virginem lapsam capite octauo: Lugubris tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuriæ præstiterunt. Defluant oculi lachrymas, qui masculum simpliciter non adspexerunt. Pallescat facies, quæ quondàm viruit impudicè. Denique totum corpus incuria maceretur: cinere adspersum & opertum cilicio perhorrescat, quia malè sibi de pulchritudine placuit.

Psal. 118. Cor verò sit liquescens ficut cera ieiunijs, inquietans seipsum, & cogitationibus ventilans, quare fit ab inimico subuersum. Sensus etiam crucietur, quia in membra corporis cùm haberet dominationem, malo cessit imperio. Talis vita, talis actio pœnitentiæ si fuerit perseuerans, audebit sperare etsi non gloriam, certè pœnæ vacuationem. Dicit

Zach. 1. Ioelis 2. enim Deus: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Conuertimini ex toto corde vestro, in ieiunio & fletu, in planctu: dirumpite corda vestra, & non vestimentum, quoniam pius & misericors

2. Reg. 12. Ionæ 3. sum. Sic conuersus magnus ille Dauid, iustificatus est. Sic Niniue peccatrix illa ciuitas, incumbentem sibi euasit interitum. Peccator ergò si sibijpsi

Compensare pœnas perpetuas. non pepercit, à Deo illi parcitur. Et si futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitæ spatio compensauerit, seipsum ab æterno iudicio liberat. Grandi plagæ alta & prolixa opùs est medicina. Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem. Nam non est dubium, leuius esse crimen, vbi peccatum suum vltrò homo confitetur,

Grandior satisfactio quãdo adhibẽda. & pœnitet. At vbi celans mala sua, inuitus detegitur, & nolens publicatur, illud gráuius scelus est, quod tibi vtique prouenisse negare non poteris. Et ideò fortiùs est dolendum, quia peccatum est fortius. Si mente cernerent homines peccatores, quale iudicium imminet mundo, sensus humanus non dispergeretur vanitate seculari, si non infidelitate grauaretur. Quantúmuis & qualémuis cruciatum longior vita duceret optarent, dummodò in illas pœnas eterni ignis non incurrerent. Sed tu quæ iam ingressa es agonem pœnitentiæ, in-

Inhære pœnitentiæ tanq̃ naufragus tabulæ. fiste misera fortiter, inhære tanquàm naufragus tabulæ, sperans per ipsam te de profundo criminum liberari. Inhære pœnitentiæ vsque ad extremum vitæ.

4. ITEM libro primo de pœnitentia, capite secundo: Qui culpam exaggerauit, exaggeret etiam pœnitentiam. Maiora enim crimina maioribus abluuntur fletibus.

5. GREGORIVS homilia trigesimaquarta in Euangelia: Cogitandum est summoperè &c. vt in textu.

Pœnitentia vera quemadmodùm agitur.

6. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta ad Monachos: Non putemus tam facilè remitti posse inusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opùs est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis ad sanandos ipsius cordis dolores. Tota incumbẽdum est spiritus contritione, vt vetusta mala tanquàm sagittæ quædam de conscientia debellentur. Non

1. Reg. 15. 2. Reg. 12. sufficit summis labijs dicere: Peccaui, parce, remitte. Et Saul dicebat, Peccaui: sed non obtinuit illam veniam, quam Dauid vna pœnitentiæ voce promeruit. & hoc quare? Quia confessionem illam nuda magìs verba, quàm veri gemitus, exprimebant: Quia non compensabat magnitudinem criminis, lenta humiliatio supplicantis. Non leui agendum est contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur: nec transitoria opùs est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus.

7. IDEM homilia decima ad monachos: Hæc itaque principalia mala ingenti rugitu, gemitu, & fonte indigent lachrymarum, eiꝰ pòst lachrymandum est cum propheta: Rugiebam à gemitu

Psal. 37. cordis mei, lauabo per singulas noctes lectum me-

Psal. 6. um. & iterùm: Ego autem cinerem ficut panem

Psal. 101. manducabam, & potum meum cum fletu miscebam. Nemo despiciat hác humilitatem. Summus rex erat, qui ista dicebat: summus rex erat, qui ista faciebat. Oportet itaque sicut supra mortuũ conclamatum, ità magnos supra extinctam animam dare planctus: & quomodò solet mater orba super amissione vnici sui fracto pectore lamentari, ità conuenit super vnicam suam, sed cum spe reparationis, affligi. De qua vnica sermo propheticus dicit: Eripe à framea animam meam, & de manu canis vnicam meam.

Psal. 21. Quare vnicam dixit? Siue quia tanquàm vnica diligenda est, siue quia ipsa sola & singula ante tribunal cæleste rationem, remotis omnibus solatijs, redditura est: ità inquam necesse est super hanc vnicam criminum mucrone confossam totum pondus doloris effundi, si fortè possit lachrymarum viuificata fontibus, calore fidei suscitari. Ac condenda est compunctio, corroborandę sunt preces futuri recordatione iudicij, misericordiarum operibus adiuuandæ. Audienda est prophetæ sententia, sed audiẽnda obe-

Dan. 4. dientiæ aure, dicentis: Accipe (inquit) ô rex consilium meum, & peccata tua eleemosynis redime.

Remissio post baptismum laboriosior.

8. THEODORETVS in Epitome diuinorũ decretorum, capite de Pœnitentia: Sunt ergò medicabilia, etiam quæ post baptismum fiunt vulnera: medicabilia autem, non vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem, facti peccati quantitati commoderatum.

Pœnitentia quantitati peccati commoderata. Qui enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina sunt eis manu impertienda. Nolite, inquit, dare sanctum canibus,

Matth. 7. nec margaritas porcis. Has habet Ecclesia leges de pœnitentia.

Audiani hæretici remittunt peccata sine imposita satisfactiõe.

9. IDEM libro quarto hæreticarum fabularum, de Audianis: Hi se iactant peccata remittere. Postquàm enim sacros libros vnà cum adulterinis bipertitò diuiserint, eos enim mirandum in modum arcanos & mysticos existimant, & hinc & illinc per versus posuerint, iubent vnumquenque inter eos transire, & quæ à se peccata sunt, confiteri. Deindè confessis donant remissionem, non tempus ad pœnitentiam, vt iubent leges Ecclesiæ, præscribentes, sed sua potestate condonantes. Scientes autem, qui transeunt, id quod agitur ludum

Nota. esse, vera quidẽ peccata celant, quædam autẽ parua & ridicula dicunt, quæ etiam dicere vereretur aliquis, nisi eadem qua ipsi, amentia laboraret.

IX.

Digitized by Google

IX.

Est'ne etiam Satisfactioni post mortem locus?

A. AD hoc explicandum, varia morientium conditio est obseruanda. Horum enim alij gratiam Dei, vitęque innocentiam ad finem vsque conseruant. Ad quos pertinet Manassis [a] dictum, Iustis & ijs qui non peccauerunt, vt Abraham, Isaac & Iacob, pœnitentiam non esse positam. Alij peccauerunt quidem, & ex accepta Dei gratia exciderunt, sed criminum sordes dignis pœnitentiæ fructibus in hac vita expiârunt: vt [b] Dauid, [c] Ezechias, [d] Petrus, [e] Magdalena. Vtrunque hoc genus nulla post mortem eget satisfactione, sed ab ea prorsùs est liberum.

a In oratione Manassis pœnitentis.

b 2. Reg. 12. d Psal. 6. b
c Esa. 38. c
d Matth. 26. g
e Luc. 7. f

B. At longè plures sunt homines medij generis morientes, nec valdè mali, vt [f] Augustinus indicat, qui peccatorum suorum pœnitentiam in vita perfectam non præstiterunt: ideoque per ignem [g] saluandi, vt quod satisfactioni pro hac vita conuenienti defuit, in altero seculo iustitiæ diuinæ persoluatur. [h] *Nihil* enim *coinquinatum, intrabit in sanctam illam ciuitatem.*

f In Enchirid. cap. 110. Beda in cap. 11. Prouerb.

g 1. Cor. 3. c Sic interpretatur eum locum idem Augustinus in Psal. 37. lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 26. de fide & operib. cap. 16. & in psal. 80. Orige. homil. 12. & 13 in Hiere. 25. in Num. & 6. in Exod. Greg. lib. 4. dialog. cap. 39. Beda in 3. cap. Lucæ.

h Apoc. 21. g Psal. 14. a & 23. a

C. Huiusmodi ergò defunctis, vt ad quæstionem propositam respondeamus, subeunda est quædam & grauis illa profectò post mortem satisfactio. Quam interim Deus pro ingenti clementia sua relaxare [i] consueuit, pietate viuorum intercedẽte, vt defuncti, suorum in Ecclesia fratrum, adeoque membrorum adiuti suffragijs, à peccatis, horrendisque peccatorum pœnis releuentur. Et huc spectat, quod sacræ scripturæ tradit authoritas, [k] *Sancta & salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Vndè laudatus est Iudas ille Machabæus, quòd singulari religione ductus, pro mortuorum peccatis, non preces modò, sed etiam sacrificium [l] offerri solicitè atque sumptuosè curârit.

i Auguſt vt suprà. & lib. 21 de ciuit. cap. 24. hom. 16. ex 50. & serm. 41. de sanctis. Greg. 4. dialog. cap. 39. Bernard. de obitu Humberti. Damascen. in orat. de defunctis. Concil. Florent. Trident. sess. 6. can. 30 & sess. 25 part. 1.

k 2. Mac. 12. g Vide etiam 1. Reg. 31. d & ibid. Bedam. Item 2. Reg. 1. b 3. f. g. Tob. 4. c Eccli 7. d 17. c 38. c Hier. 16. b 2. Tim. 1. d 1. Ioan. 5 d.

l Ibidèm.

D. In hanc sententiam concedunt venerandæ [m] Synodi & Patres, qui veram Ecclesię doctrinam tradiderunt. Ex quibus vt vnus pro multis, idemque fide dignissimus testis [n] Augustinus proferatur: In Machabæorum libris (inquit) legimus, oblatũ pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquàm omninò in scripturis veteribus legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, authoritas, vbi in precibus sacerdotum, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Et rursùs alibi: [o] Purgatorias pœnas nullas futuras opinandum est, nisi ante illud vltimum tremendumque iudicium. Et quid illis verbis luculentius? [p] Orationibus sanctæ Ecclesiæ, & Sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum (defunctorum) spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm peccata eorum meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia. Sic Augustinus ante MCC. annos, vt interim eo vetustiores etiam, [q] Cyprianum, [r] Origenem, [s] Dionysium, [t] Clementem, in hac doctrina maximè consentientes, prætermittamus.

m Concil. 4. Carthag. can. 79. & 95. Toleta 11 can. 12. Triburiense can. 31. Bracaren. 1. can. 34. Florent. Tridentin. sess. 25 & sess. 22. cap. 2. & can. 3.

n Lib. de cura pro mortuis gerenda, cap. 1.

Nota.

o De ciuitate Dei, lib. 21. cap. 16. Vide Matth. 12. c 5. d Malac. 3. a Philip. 2. b Apoc. 5. a d

p Auguſt. de verb. Apoſt. serm. 32. c. 1. 2. Similiter Isidorus lib. 1. de officijs Eccleſ. ca. 18. Rabanus lib. 2. de institutione Cler. cap. 44.

q Epist 52. & 66.
r Vt suprà
s De Eccleſ. hierarch. cap. 7.
t Epist. 1. & lib. 8. Constit. Apostol. cap. 29.

E. Quocirca [v] Chrysostomus palàm hortatur, vt pro viribus & ipsi defunctos iuuemus, & alios qui pro ipsis orent, commonefaciamus. Non enim temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt

v Homil. 3. in epist. ad Philip. & 41. in 1. Cor. & 69. ad pop. Damascen. in orat de defunctis. Athanasius & Nyssenus apud Damascenum.

Digitized by Google

in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis indè multum contingere lucrum, vtilitatem multam. Ità Chrysostomus.

x Epiphan. hæresi 75. & August. hæresi 53. Itè Damasc de hæresib. y Trident. sess. 25. & 6. vide & concilium Florentinum. z In psal. 37. & lib. 2. de Gen. contra Manich. ca. 20. Greg. in 3. psal. pœnitential. & lib. 4. dialog. cap. 39. Bernard. ser. 66. in Cantica.

F. Hoc est demùm, quod aduersùs x Aërianos Ecclesia fida Scripturæ interpres vsquè docuit, ignem y esse quendam purgatorium seu emendatorium, vt Augustinus z appellat, eoque pœnas peccatorum, quas hîc pœnitentia perfectè non diluit, defunctis in CHRISTO fidelibus luendas & expiandas esse, nisi, prout Augustinus a loquitur, viuentium suorum pietate illi releuentur.

a In Enchir. cap. 110. Et de cura pro mortuis gerēda, cap. 1. 4. & 18.

TESTIMONIA.

1. A. MANASSES rex Iuda in oratione cùm captus teneretur in Babylone: Tu igitur Domine Deus iustorum, non posuisti pœnitentiam iustis, Abraham, & Isaac, & Iacob, ijs qui tibi non peccauerunt: sed posuisti pœnitentiam propter me peccatorem.

2. SECVNDI Regum duodecimo: Et dixit Dauid (reprehensus à Nathan ob commissum homicidium & adulteriuum) ad Nathan, Peccaui Domino. Dixitque Nathan ad Dauid, Dominus quoquè transtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini: propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur. Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoquè Dominus paruulum quem pepererat vxor Vriæ Dauid, & desperatus est. Deprecatúsque est Dauid Dominum pro paruulo, & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsùm, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum, vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

3. PSALMO sexto: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo &c.

4. ESAIAE trigesimooctauo: Recogitabo tibi (inquit Ezechias) omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

5. MATTHAEI vigesimosexto: Tunc cœpit detestari & iurare, quia non nouisset hominem. Et continuò gallus cantauit. Et recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat: Priùs quàm gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foràs, fleuit amarè.

6. LVCAE septimo: Et eccè mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd accubuisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum vnguenti: & stans retrò secus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Videns autem Pharisæus, qui vocauerat eum, ait intra se, dicens: Hic si esset propheta, sciret vtiquè quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est. Et respondens Iesus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere, &c. Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis terfit. Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Cui autem minus dimittitur, minùs diligit. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. Et cœperunt, qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, vade in pace.

1. B. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo decimo: Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium Mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiūt. Sed eis hæc prosunt, qui cùm viuerent, vt hæc sibi posteà prodesse possent, meruerunt. Est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem: nec tam malus, vt ei non prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, vt ista non requirat; & est rursùs talis in malo, vt nec his valeat, cùm ex hac vita transierit, adiuuari. Quocirca hîc omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam, vel grauari. Nemo autem se speret, quod hîc neglexerit, cùm obierit, apud Deum promereri. Non igitur ista, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolicę sunt aduersa sententiæ, qua dictum est, Omnes enim adstabimus &c. quia etiam hoc meritum sibi quisque, cùm in corpore viueret, cōparauit, vt ei possent ista prodesse. Non enim omnibus prosunt. Et quare non omnibus prosunt, nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore? Cùm ergò sacrificia, siue altaris, siue quarumcunque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valdè bonis gratiarum actiones sunt: pro non valdè malis propitiationes sunt: pro valdè malis, etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque viuorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, vt fit plena remissio, aut certè tolerabilior fiat ipsa damnatio. Hæc ibi. Eadem etiam hæc verba omnia & eodem modo citat, & hinc se ea desumpsisse affirmat, libro de octo Dulcitij quæstionibus, quæstione secunda. Habet similia libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoquarto.

Animæ defunctorū sacrificio Mediatoris & eleemosynis iuuantur.

Triplex morientium genus.

Rom. 14. 2. Cor. 5.

2. BEDA presbyter in caput vndecimum Prouerbiorum: Notandum autem, quòd etsi impijs post mortem spes veniæ non est: sunt tamen qui de leuioribus peccatis, cum quibus obligati defuncti sunt, post mortem possunt absolui: vel pœnis videlicet castigati, vel suorum precibus, eleemosynis, Missarum celebrationibus absoluti: sed hæc quibuscunque fiunt, & ante iudicium, & de leuioribus fiunt erratis.

Suorum precibus, eleemosynis & Missarū celebrationibus absoluuntur.

3. PRIORIS ad Corinthios tertio: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est: quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

4. AVGVSTINVS in Psalmum trigesimumseptimum: Domine, nè in indignatione tua arguas me. Non sim inter illos, quibus dicturus es,

Ite in

Matth.25. Ite in ignem æternum. Neque in ira tua emendes me, vt in hac vita purges me; & talem me reddas, cui emendatorio igne non opùs sit, propter illos, qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare, nisi quia hîc ædificant supra fundamentum, ligna, fœnum, stipulam? Aedificarent autem aurum, argentum, lapides precioſos, & de vtroque igne ſecuri eſſent: non ſolùm de illo æterno, qui in æternum cruciaturus eſt impios; ſed etiam de illo, qui emendabit eos, qui per ignem ſalui erunt. Dicitur enim, Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Et quia dicitur, ſaluus erit, contemnitur ille ignis. Ità planè quanuis ſalui per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quàm quicquid poteſt homo pati in hac vita. Et nôſtis, quanta hîc paſſi ſunt mali, & poſſunt pati: tamen tanta paſſi ſunt, quanta potuerunt pati & boni. Quid enim quiſque maleficus, latro, adulter, ſceleratus, ſacrilegus pertulit legibus, quod non pertulit martyr in confeſſione Chriſti? Iſta ergò quæ hîc ſunt mala, multo faciliora ſunt: & tamen videte quemadmodùm ea homines nè patiantur, quicquid iuſſeris faciunt. Quanto melius faciunt quod iubet Deus, nè illa grauiora patiantur?

Ignis emendatorius. 1.Cor.3.

Grauitas ignis purgatorij.

5. IDEM libro vigeſimoprimo de ciuitate Dei, capite vigeſimoſexto: Verùm qui has neceſſitudines (vxorem, patrem, filios, &c.) ſic amat carnaliter, vt tamen eas Chriſto Domino non præponat, malitq; ipſis carere, quàm Chriſto, ſi ad hunc fuerit articulum tentationis adductus, per ignem ſaluus erit, quia ex earum amiſſione tantum neceſsè eſt vrat dolor, quantũ hæſerat amor.

Tantum vrit dolor, quantum hæſerat temporaliũ rerum amor.

6. ITEM libro de fide & operibus, capite decimoſexto, exponens illũ locum, Fundamentum aliud &c. Eccè ille qui quæſiuit à magiſtro bono, quid boni faceret, vt haberet vitã æternam, & audiuit, ſi ad vitam venire vellet, ſeruanda ſibi eſſe mandata. Et cùm quæreret, Quæ mandata, dictum eſt ei, Non occides &c. &, Diliges proximum tuum tanquàm teipſum: vt hæc faciens, fidem Chriſti teneret: & proculdubiò fidem, quæ per dilectionem operatur. Porrò ſi faceret etiã, quod Dominus addidit, dicens, Si vis perfectus eſſe &c. ædificaret ſuper illud fundamentum aurum, argentum, lapides precioſos: non enim cogitaret, niſi quæ ſunt Dei, quomodò placeret Deo: & hæ cogitationes ſunt, quantum exiſtimo, aurum, argentum, lapides precioſi. Porrò ſi circa diuitias ſuas quodam carnali teneretur affectu, quanuis ex eis multas eleemoſynas faceret, nec ad eas augendas fraudis aliquid rapinæq; moliretur, aut earum minuendarum vel amittendarum metu in aliquod facinus flagitiúmve laberetur, alioquin iam ſe iſto modo ab illius fundamenti ſtabilitate ſubtraheret: ſed propter carnalem, vt dixi, quem in ijs habebat affectum, quo talibus bonis ſine dolore carere non poſſet, ædificaret ſuper fundamentum illud fœnum, ligna, ſtipulam: maximè ſi & vxorem ſic haberet, vt etiam propter ipſam cogitaret ea quæ ſunt mundi, quomodò placeret vxori. Hæc igitur quoniam affectu dilecta carnali, non ſine dolore amittuntur, propterea qui ſic ea habent, cùm habeant in fundamento fidem, quæ per dilectionem operatur, neque huic iſta vlla ratione vel cupiditate præponant, in eorum amiſſione paſſi detrimentum, per ignẽ quendam doloris perueniunt ad ſalutem. A quo dolore atque detrimento tanto eſt quiſque ſecurior, quanto ea vel minùs amauerit, vel tanquàm non habens habuerit. Hæc ibi, quæ eadem ex hoc loco petita repetit de octo Dulcitij quæſtionibus, quæſtione prima.

1.Cor 3. Matth.19.

Galat.5.

Quid ſit ædificare aurum &c. 1.Cor.7.

7. ET in Pſalmum octogeſimum: Nemo ſuper fundamentum hoc ædificans adulteria, blaſphemias, ſacrilegia, idololatrias, periuria, putet ſe ſaluum futurum per ignem, quaſi iſta ſint ligna, fœnum, ſtipula: ſed qui ædificat amorem terrenorum ſuper fundamentum regni cælorum, id eſt, ſuper Chriſtum, ardebit amor rerum temporalium, & ipſe ſaluus erit per idoneum fundamentum.

1.Cor.3. Aedificantes fœnum, ſtipulam.

Ardebit amor temporalium.

8. ORIGENES homilia duodecima in Hieremiam: Et vide ſi non vera ſit ratio. Quis peccata non recipit? Nempe ille, qui poſt credulitatem & baptiſmum audierit Dominum dicentem, dimiſſa ſunt tibi peccata, nec vltrà peccauerit. Si autem poſt lauacrum & veniam delictorum, rursùs ad priſtinas ſordes fuerimus reuerſi, & adhuc imperfecto ſenſu ab Apoſtolorum veſtigijs recedentes, aut iniuſta geſſerimus aliqua, aut certè in ipſa iuſtitia ſint aliqua nata peccata, quid nobis fiat conſideremus: vtrum ne egredientes de præſenti ſeculo ſi habuerimus vitia, vel virtutes, recipiemus pro virtutibus præmia, & dimittentur nobis ea, quæ ſcientes peccauimus: an plectemur pro delictis, neque recipiemus præmia pro virtutibus, Sed neutrum horum verum eſt, quia & pro peccatis torquebimur, & pro iuſtitia recipiemus præmia quæ meremur. Si enim poſt fundamentum Ieſu Chriſti non ſolùm in tuo corde aurum, & argentum, & lapidem precioſum (ſi tamen habes aliquid auri, vel argenti) ſuperædificaueris, verùm & ligna, fœnum, & ſtipulam, quid tibi vis fieri, cùm anima ſeiuncta fuerit à corpore? vtrúmnam ingredi vis in ſancta cum lignis tuis, cum fœno & ſtipula, & polluas regnũ Dei? an propter lignum, fœnum, & ſtipulam foris reſidere, & pro auro, argento, & lapide precioſo nihil mercedis accipere? Sed neque hoc æquum eſt. Quid igitur ſequitur, niſi vt primùm propter ligna ignis tibi detur, qui conſumat fœnum, lignum, vel ſtipulam? &c. Et paucis interiectis: Primùm quippe propter iniuſtitias tormenta perpetimur; deindè propter iuſtitiam coronamur.

Et pro peccatis torquebimur, & pro iuſtitia recipiemus præmia. 1.Cor.3.

Cum lignis fœno & ſtipula non intrabitur in regnum cælorum.

9. IDEM homilia decimatertia in Hieremiam: Si quis ſeruauerit lauacrum Spiritus ſancti, iſte in reſurrectionis primæ parte communicat. Si quis verò in ſecunda reſurrectione ſeruatur, iſte peccator eſt, qui ignis indiget baptiſmo, qui combuſtione purgatur, vt quicquid habuerit lignorũ, fœni, & ſtipulæ, ignis cõſumat. Quamobrem cùm talia poſt mortem nobis reſidere videamus, ſcripturas diligenter ſimul recitantes, reponamus eas in cordibus noſtris, & iuxta earum viuere præcepta nitamur, vt ante exceſſionis diem, ſi fieri poteſt, peccatorum ſordibus emundati, cum ſanctis valeamus aſſumi.

Apoc.10.

1.Cor.3.

Baptiſmo ignis purgatur.

10. ITEM homilia vigeſimaquinta in Numeros: Tempus igitur belli nobis eſt in hoc mundo, pugna aduersùs Madianitas eſt, ſiue aduersùm vitia carnis noſtræ, ſiue aduersùm contrarias poteſtates. Spectat nos angelorum chorus, virtutum cęleſtium pia erga nos pendet expectatio, quando vel quomodò de hoc prælio reuertamur, quid vnuſquiſque noſtrùm manubiarum reportet: & intuentur curioſiùs, ac ſolicitiùs perſcrutantur, quis noſtrùm auri hinc amplius ferat, quis etiam argenti illud pondus exhibeat, quiſve lapides deferat precioſos. Requirunt etiam, ſi quis æs deferat, aut ferrum, aut plumbum, ſed & vas ligneum ſi fortè aliquis, aut fictile, aut aliud huiuſmodi magnæ domus vſibus neceſſariũ. In magna enim domo non ſunt tantummodò vaſa aurea & argentea, ſed & lignea, & fictilia. Requiritur ergò diligenter, cùm abierimus illuc, quid vnuſquiſq; noſtrùm deferat; & ſecundùm ea quæ detulerit, ſecundùm quod labor eius pro contemplatione exuuiarum probatur, etiam manſionis ei meritũ deputabitur. Probantur tamen omnia hęc: quę per ignẽ, per ignem: quę per aquã, per aquam. Vniuſcuiuſque enim opus, quale ſit, ignis probabit. Propterea ergò ait: Hęc eſt iuſtificatio legis, quam conſtituit Dominus Moyſi: prętер aurũ, & argentum,

Poſt mortem diligenter inquiritur quid ſecũ quiſque deferat.

1.Cor.3.

2.Tim.2.

Probatur per ignẽ & aquã. 1.Cor.3.

Digitized by Google

tum, & æramentum, & ferrum, & plumbum, & ſtannum, & omnis res quæ tranſit per ignem, traducite per ignem, & mundabitur. Sed & in aqua purificationis purificabuntur. Omnia quęcunque non tranſeunt per ignem, tranſibunt per aquam, & lauabitis veſtimẽta veſtra die ſeptima, & mundi eritis, & poſt hæc introibitis in caſtra. Vides quomodò purificatione indiget omnis, qui exierit de prælio vitæ huius? &c.

11. ET homilia ſexta in Exodum: Triplex eſt benè agendi via, nihilominùs enim vel opere, vel cogitatione, vel verbo boni aliquid agitur. Hoc enim ſignificat & Apoſtolus, cùm dicit: Qui autem ædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides precioſos, triplicem bonorum indicans viam. Subiungit nihilominùs triplicem etiam malorum, cùm dicit, ligna, fœnum, ſtipulam. Et paulò pòſt: Idcircò igitur qui ſaluus fit, per ignẽ ſaluus fit, vt ſi quid fortè de ſpecie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat, & reſoluat, vt efficiantur omnes aurum bonum. Quia aurum terræ illius, bonum eſſe dicitur, quam habituri ſunt ſancti, & ſicut fornax probat aurum, ſic homines iuſtos tentatio. Veniendum eſt ergò omnibus ad ignem, veniendum eſt ad conflatorium. Sedet enim Dominus & conflat, & purgat filios Iuda. Sed & illuc cùm venitur, ſi quis multa opera bona, & parùm aliquid iniquitatis attulerit, illud parùm tanquàm plumbum, igne reſoluitur ac purgatur, & totum remanet aurum purum. Et ſi quis plus illuc plumbi detulerit, plùs exuritur, vt ampliùs decoquatur, vt etſi parùm aliquid ſit auri, purgatum tamen reſideat. Quòd ſi aliquis illuc totus plumbeus venerit, fiet de illo hoc quod ſcriptum eſt: Dermergetur in profundum tanquàm plumbum in aqua validiſſima.

1. Cor. 3. — Saluꝫ fiũt per ignẽm, qui aliquid peccati ſecũ deferunt. — Eccli 27. — Mala. 3. — Qui plus attulerit plumbi, plus vritur.

12. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigeſimonono, reſpondens ad quæſtionem, An poſt mortem purgatorius ignis ſit: ſic ait, In Euangelio Dominus dicit: Ambulate dum lucem habetis. Per prophetam quoquè ait: Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Quod Paulus Apoſtolus exponens dicit: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies ſalutis. Salomon quoquè ait: Quodcunque poteſt manus tua facere, inſtanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſcientia, nec ſapientia erit apud inferos quò tu properas. Dauid quoquè ait: Quoniam in ſeculum miſericordia eius. Ex quibus nimirùm ſententijs conſtat, quia qualis hinc quiſque egreditur, talis in iudicio præſentatur. Sed tamen de quibuſdam leuibus culpis eſſe ante iudicium purgatorius ignis credendus eſt, pro eo quod veritas dicit: Quia ſi quis in ſancto ſpiritu blaſphemiam dixerit, neque in hoc ſeculo remittetur ei, neque in futuro. In qua ſententia datur intelligi, quaſdam culpas in hoc ſeculo, quaſdam verò in futuro poſſe laxari. Quod enim de vno negatur, conſequens intellectus patet, quia de quibuſdam conceditur. Sed tamen vt prędixi, hoc de paruis minimiſq; peccatis fieri poſſe credendum eſt: ſicut eſt aſſiduus ocioſus ſermo, immoderatus riſus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix ſine culpa vel ab ipſis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, ſciunt: aut in non grauibus rebus error ignorantiæ: quæ cuncta etiam poſt mortem grauant, ſi adhuc in hac vita poſitis minimè fuerint relaxata. Nam cùm Paulus dicat, Chriſtum eſſe fundamentum, atque ſubiungat: Si quis ſuperædificauerit &c. ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Quanuis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito poſſit intelligi, tamen ſi quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, penſandum ſolicitè eſt, quia illum per ignem dixit poſſe ſaluari, non qui ſuper hoc fundamẽtum ferrum, æs vel plumbum ædificat, id eſt, peccata maiora, & idcircò duriora, atque tunc iam inſolubilia: ſed lignum, fœnum, ſtipulam, id eſt, peccata minuta atque leuiſſima, quæ ignis facilè conſumat. Hoc tamen ſciendum eſt, quia illic ſaltem de minimis nihil quiſque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita poſitus, vt illic obtineat, promereatur.

Pſal. 117. — Probat B. Gregorius Purgatorium eſſe. — Ioan. 12. — Eſa. 49. — 2. Cor. 6. — Eccles 9. — Matth. 12. — 1. Cor. 3. — Ligna, fœnũ, ſtipulæ.

13. BEDA in tertium caput Lucæ, in ea verba: Ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni: Sunt qui ità exponunt, quòd in præſenti in ſpiritu, & in futuro baptizemur in igni: Vt videlicet ſicut nunc in remiſſione omnium peccatorum, ex aqua & ſpiritu renaſcimur, ità & tunc de leuibus quibuſdam peccatis, quæ hinc nobis euntibus adhæſerint, Purgatorij ignis ante vltimum iudicium baptiſmate permundemur, dicente Apoſtolo: Si quis ſuperædificauerit ſuper hoc fundamentum, aurum, argentum, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulam: vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit, quod ſuperædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur. Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Quod quanuis & de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito poſſit intelligi, tamen ſi quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, penſandum ſolicitè eſt, quia illum dixit poſſe per ignem ſaluari, non qui ſuper fundamentum Chriſti, ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id eſt, peccata maiora & duriora, atque tunc iam inſolubilia, ſed lignum, fœnum, ſtipulam, id eſt, peccata minima atque leuiſſima, quæ ignis facilè conſumat. Hoc tamen ſciendum eſt, quòd illic ſaltem de minimis nihil quiſque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita poſitus, vt illic obtineat, promereatur.

Purgatorij ignis baptiſma. — 1. Cor. 3. — Ex Gregorio

14. APOCALYPSIS vigeſimoprimo, in fine: Non intrabit in eam (ciuitatem cæleſtem) aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui ſcripti ſunt in libro vitæ Agni.

15. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam, &c.

16. PSALMO vigeſimotertio: Quis aſcendet in montem Domini? aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam ſuam, nec iurauit in dolo proximo ſuo.

1. C. AVGVSTINVS libro vigeſimoprimo de ciuitate Dei, capite vigeſimoquarto: Nam pro defunctis quibuſdam, vel ipſius Eccleſiæ, vel quorundam piorum exauditur oratio: ſed pro his quorũ in Chriſto regeneratorum, nec vſqueadeò vita in corpore malè geſta eſt, vt tali miſericordia iudicentur digni non eſſe; nec vſqueadeò benè, vt talem miſericordiam reperiantur neceſſariam non habere. Sicut etiam facta reſurrectione mortuorum non deerunt, quibus poſt pœnas, quas patiuntur ſpiritus mortuorum, impertiatur miſericordia, vt in ignem non mittantur æternum. Neque enim de quibuſdã veraciter diceretur, quòd non eis remittatur neque in hoc ſeculo, neque in futuro, nisi eſſent, quibus etſi non in iſto, tamen remittetur in futuro.

Quibus defunctis profint orationes viuentium. — Spiritus patiuntur pœnas temporales. — Matth. 12.

2. IDEM homilia decimaſexta in libro quinquaginta homiliarum: Hi verò qui temporalibus pœnis digna geſſerunt, de quibus Apoſtolus dicit, Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe autem ſaluus erit; ſic tamen quaſi per ignem: per fluuium igneum, de quo Propheticus ſermo commemorat, Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuium igneum & vada feruentibus globis horrenda trãſibunt. Quanta fuerit peccati materia, tãta & pertrãſeundi mora. Quantum exege-

1. Cor. 3. — Dan. 7. — Quanta pertranſeundi mora.

Digitized by Google

exegerit culpa, tantum sibi ex homine vindicabit quædã flammæ rationabilis disciplina. Et quantum stulta iniquitas suggesserit, tantum sapiẽs pœna desæuiet. Et quia sermo diuinus quodam loco animæ ollæ animam peccatricẽ comparat, dicens:

Ezech. 24. Pone illam super prunas vacuã, donèc cõcalescat æs eius, & omne stagnũ eius defluat: illic sermones ociosi, & cogitationes iniquæ vel sordidæ, illic multitudo leuium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exundabunt: illic stagnum vel plumbum diuersorum subrepentium delictorum, quæ diuinam imaginem obscurauerant, consumentur: quæ omnia hîc ab anima separari per eleemosynas & lachrymas compendiosa transactione potuissent. Eccè sic exigere habet ab homine rationem, qui seipsum pro homine dedit, & confixus clauis, legis morti se iunxit.

Peccata venialia illic expiabuntur.

3. ET sermone quadragesimoprimo de sanctis, qui est sermo quartus de animabus defunctorum:

1. Cor. 3. Fundamentum enim aliud &c. Multi sunt, qui lectionem istam malè intelligentes, falsa securitate decipiuntur, dum credunt, quòd si supra fundamentum Christi capitalia crimina ædificent, peccata ipsa per ignem transitorium possint purgari, & ipsi posteà ad vitam perpetuam peruenire. Intellectus iste, fratres charissimi, corrigendus est, quia ipsi se seducunt, qui taliter sibi blandiuntur. Illo enim trãsitorio igne, de quo dixit Apostolus,

Qualia peccata illic expiabũtur, qualia non item.

1. Cor. 3. Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: non capitalia, sed minuta peccata purgantur. Quicunque aliqua de capitalibus peccatis in se dominari cognouerit, nisi dignè se emendauerit, & si habuerit spatium, longo tempore pœnitentiam egerit, & largas eleemosynas erogauerit, & à peccatis ipsis abstinuerit, illo transitorio igne, de quo dixit Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illum flãma sine vllo remedio cruciabit. Et pòst: Ità peccata ipsa in hoc seculo purgantur, vt in futuro illo ignis purgatorius aut non inueniat, aut certè parùm inueniat, quod exurat. Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tam diù in illo purgatorio igne moras habebimus, quàm diù supradicta peccata minuta tanquàm ligna, fœnum, stipula, consumantur. Sed dicit aliquis; Non pertinet ad me, quandiù moras habeã, si tamen ad vitam æternam perrexero. Nemo hoc dicat, fratres charissimi, quia ille purgatorius ignis durior erit, (vt & suprà in psalmum trigesimumseptimum) quàm quid potest in hoc seculo pœnarum videri, aut cogitari, aut sentiri. Et cùm de die Iudicij scriptum sit, quòd erit dies vnus tãquàm mille anni, & mille anni tanquàm dies vnus, vndè scit vnusquisq; vtrùm diebus, an mensibus, an fortè etiam & annis per illũ ignem sit transiturus? Et qui modò nec vnum digitum suum in ignẽ vult mittere, timeat necesse est vel tunc paruo tẽpore cum anima & toto corpore cruciari. Et quibusdã interpositis: Et ideò quotiès in lectione Apostolica audieritis, Si quis supra fundamentũ Christi superædificat aurum, argentũ, lapides pretiosos, de sanctis hoc & perfectis Christianis accipite, qui velut aurum purgatum merebuntur ad æterna præmia peruenire. Illi verò superædificant ligna, fœnum, & stipulam, de bonis Christianis, sed negligentibus minuta peccata purgare, intelligite: quæ peccata si nec diuina iustitia multis tribulationibus purgauerit, nec vnusquisque eleemosynarum largitate redemerit, non sine grandi dolore in illis implebitur illud quod dicit Apostolus; Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

Quàm grauis sit pœna purgatorij.

4. GREGORIVM habes suprà, in hac quæstione, B. testimonio duodecimo.

Psal. 89.

5. BERNARDVS in sermone de obitu Humberti monachi: Illud scitote, quia post hanc vitã in purgabilibus locis centupliciter, quæ fuerint hîc neglecta, redduntur vsque ad nouissimum quadrantem.

Neglecta centupliciter reddũtur in locis purgabilibus.

6. DAMASCENVM in oratione de defunctis, siue, Quòd ij qui cum fide ex hac vita excesserunt, viuorum Missis & beneficijs inuentur: habes suprà in tractatu de Sacramento Eucharistiæ, quæstione septima, L. testimonio quarto.

7. CONCILIVM Florentinum in literis vnionis: Item definimus, si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequàm dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animas pœnis purgatorijs post mortem purgari. Et vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundùm Ecclesiæ institutа: illorúmque animas, qui post baptisma susceptum nullam omninò peccati maculam incurrerunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus (prout superiùs dictum est) sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectiùs. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

Propter neglectam satisfactionem in hac vita, purgatoriæ pœnæ sustinentur.

Modi quibus releuantur.

Quorum animæ statim ad cælũ euolent, aut in infernum descendant.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, canone trigesimo: Si quis post acceptam iustificationis gratiam cuilibet peccatori pœnitenti ità culpam remitti, & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, vt nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exoluendæ vel in hoc seculo, vel in futuro in Purgatorio, antequàm ad regna cælorum aditus patére possit, anathema sit.

Pœna nõnunquàm restat exoluenda in Purgatorio.

9. IDEM Concilium Tridentinum sessione vigesimaquinta, parte prima, in decreto de Purgatorio: Cùm Catholica Ecclesia, Spiritu sancto edocta, ex sacris literis & antiqua Patrum traditione, in sacris Concilijs, & nouissimè in hac œcumenica synodo docuerit, Purgatorium esse, animásque ibi detentas, fidelium suffragijs, potissimùm verò acceptabili altaris sacrificio iuuari: præcipit sancta Synodus episcopis, vt sanam de Purgatorio doctrinam, à sanctis Patribus & sacris Concilijs traditam, à Christi fidelibus credi, teneri, doceri, & vbiquè prædicari, diligenter studeant. Apud rudem verò plebem difficiliores ac subtiliores quæstiones, quæq; ad ædificationem non faciunt, & ex quibus plerunq; nulla fit pietatis accessio, à popularibus concionibus secludantur. Incerta item, vel quæ specie falsi laborant, euulgari ac tractari non permittant. Ea verò quæ ad curiositatem quandam, aut superstitionem spectant, vel turpe lucrum sapiunt, tanquàm scandala & fidelium offendicula prohibeant. Curent autem Episcopi, vt fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, eleemosynæ, aliaq; pietatis opera, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus defunctis fieri consueuerunt, secundùm Ecclesiæ instituta, piè & deuotè fiant, & quæ pro illis ex testatorum funndationibus, vel alia ratione debentur, non perfunctoriè, sed à sacerdotibus & ecclesiæ ministris & alijs, qui hoc præstare tenentur, diligenter & accuratè persoluantur.

Doctrina Ecclesiæ Catholicæ de Purgatorio & suffragijs viuorum.

Opera quibus animæ iuuantur.

10. SECVNDI Machabæorum duodecimo: At verò fortissimus Iudas hortabatur populum conseruare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt, pro peccatis eorum qui prostrati sunt. Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè & religiosè de resurrectione cogitans. (nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum

Digitized by Google

videretur & vanum orare pro mortuis(& quia considerabat,quòd hi qui cum pietate dormitionem acceperant,optimam haberent repositã gratiam.Sancta ergò & salubris est cogitatio pro defunctis exorare,vt à peccatis soluantur.

11. PRIMI Regum capite trigesimoprimo, eóque vltimo:Cùm audissent habitatores Iabes Galaad,quæcunque fecerant Philistijm Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulauerunt tota nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan: venerunt{que} Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi igni : & tulerunt ossa eorum, & sepelierunt in nemore Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

12. BEDA expositionum allegoricarum in Samuelem libro quarto,capite decimo, in ea verba vltimi capitis libri primi Regum,Et ieiunauerunt septem diebus : Rectè, inquit, & ad literam pro mortuis,vt ad requiem peruenire valeant,septem diebus ieiunatur.

13. SECVNDI Regum primo: Apprehendens autem Dauid vestimenta sua scidit,omnésque viri qui erant cum eo : & planxerunt & fleuerunt & ieiunauerunt vsque ad vesperam super Saul & super Ionathan filium eius,& super populum Domini,& super domum Israel, eô quòd corruissent gladio.

14. ET capite tertio : Dixit autem Dauid ad Ioab,& ad omnem populum qui erat cum eo : Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner. Porrò rex Dauid sequebatur feretrum. Cum{que} sepelissent Abner in Hebron, leuauit rex Dauid vocem suam,& fleuit super tumulum Abner : fleuit autem & omnis populus.Plangens{que} rex & lugens Abner, ait: Nequaquàm vt mori solent ignaui, mortuus * est Abner. Manus tuæ ligatæ non sunt,& pedes tui non sunt compedibus aggrauati : sed sicut solent cadere coram filijs iniquitatis,sic corruisti. Congeminans{que} omnis populus fleuit super eũ. Cum{que} venisset vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid,clara adhuc die iurauit Dauid,dicens: Hæc faciat mihi Deus,& hæc addat, si ante occasum solis gustauero panem vel aliud quidquam. Omnis{que} populus audiuit, & placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in conspectu totius populi.

al. & ea

15. TOBIAE quarto : Panem tuum & vinũ tuum super sepulturam iusti constitue,& noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus.

16. ECCLESIASTICI septimo : Gratia *datus in conspectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam.

17. ET capite decimoseptimo : Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit: & postea resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput ipsorum, & conuertet in interiores partes terræ.

18. ITEM capite trigesimooctauo : In requie mortui requiescere fac memoriam eius,& consolare illum in exitu spiritus sui.

19. HIEREMIAE decimosexto : Hæc enim dicit Dominus,Nè ingrediaris domum conuiuij, neque vadas ad plangendum, neque consoleris eos: quia abstulisti pacem meam à populo isto, dicit Dominus, misericordiam & miserationes. Et morientur grandes & parui in terra ista : non sepelientur,neque plangentur, & non se incident, neque caluitium fiet pro ijs. Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandũ super mortuo: & non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo & matre.

20. POSTERIORIS ad Timotheum primo: Det misericordiam Dominus Onesiphori domui: quia sæpè me refrigerauit, & catenam meam non erubuit. sed cùm Romam venisset, solicitè me quæsiuit, & inuénit. Det illi Dominus inuenire misericordiam à Domino in illa die.

21. PRIMAE Ioannis quinto: Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat,& dabitur ei vita,peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem : non pro illo dico, vt roget quis. Omnis iniquitas peccatum est: & est peccatum ad mortem.

1. D. CONCILIVM quartum Carthaginense (cui interfuit D. Augustinus) canone septuagesimonono : Pœnitentes, qui attentè leges pœnitentiæ exequuntur,si casu in itinere vel in mari mortui fuerint, vbi eis subueniri non possit, memoria eorum & orationibus & oblationibus commendetur.

Orationes & oblationes pro mortuis.

2. ITEM canone nonagesimoquinto : Qui oblationes defunctorum aut negãt ecclesijs, aut cum difficultate reddunt, tanquàm egentium necatores excommunicentur.

Egestum necatores.

3. CONCILIVM Toletanum vndecimum, canone duodecimo : De his autem, qui accepta pœnitentia,antequàm reconcilientur, ab hac vita recesserint, placuit nobis, vt & memoria talium in ecclesijs commendetur, & oblatio pro eorum delicto à Presbyteris recipiatur.

Oblatio pro mortuorum delicto.

4. TRIBVRIENSE, canone trigesimoprimo : Si quis inuentus fuerit furtum aut rapinam exercere,& in ipso diabolico actu mortem meretur incurrere, nullus pro eo præsumat orare, aut eleemosynam dare: & eleemosyna pro eo data, in memoriam nec clericorum, nec pauperum veniat,sed execrabilis sordescat.

5. CONCILIVM Braccarense primum, canone trigesimoquarto: Placuit,vt qui aut per ferrum,aut per venenum, aut per præcipitium, aut suspendium, aut quolibet modo violentam sibi ipsis inferunt mortem, nulla pro illis in olatione commemoratio fiat, neque cum Psalmis ad sepulturam eorum cadauera deducantur. Multi enim sibi hoc per ignorantiam vsurpant. Similiter & de his placuit fieri, qui pro suis sceleribus puniuntur.

6. CONCILIVM Florentinum in literis vnionis, vt suprà, hac quæstione, C. testimonio septimo.

7. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquinta, vt suprà, hac quæstione, C. testimonio nono.

8. IDEM sessione vigesimasecunda, capite secundo,& canone tertio, vt suprà, quæstione septima de Eucharistia, M. testimonio decimoquinto.

9. AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis gerenda,capite primo, volens respondere ad quæstionem, Vtrùm profit cuiq; quòd post mortem corpus eius apud sancti alicuius memoriam sepeliatur: Dicis (inquit) videri tibi, non esse inanes motus animorum religiosorum atque fidelium, pro suis ista curantium. Adiungis etiam vacare non posse, quòd vniuersa pro defunctis Ecclesia supplicare consueuit : vt hinc & illud conijci possit, homini prodesse post mortem, si fide suorum humando eius corpori talis prouideatur locus, in quo appareat opitulatio etiam isto modo quæsita sanctorum. Sed cùm hæc ità sint, quomodò huic opinioni contrariũ non sit, quod dicit Apostolus; Omnes enim adstabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; secundùm ea quæ corpus gessit, siue bonũ, siue malum : non te satis videre significas. Hęc quippe Apostolica sententia, ante mortem admonet fieri, quod possit prodesse post mortem : non tunc quando iam recipiendum est, quod quisque gesserit ante mortem. Verùm hæc ità soluitur quæstio, quoniam quodam vitæ genere acquiritur, dum in hoc corpore viuitur, vt aliquid adiuuent ista defunctos, ac per hoc secundùm ea, quæ per corpus gesserunt, eis quæ post corpus religiosè pro illis facta fuerint, adiuuantur. Sunt enim quos nihil omninò

Paulini Episcopi sententia & quæstio.

2. Cor. 5.

Solutio quæstionis.

Digitized by Google

Varia mortiũ genera, ex quibus vnum est cui prosunt viuorum opera.

omninò adiuuant ista: siue pro eis fiant, quorum tam mala sunt merita, vt neque talibus digni sint adiuuari: siue pro eis, quorũ tam bona, vt talibus non indigeant adiumẽtis. Genere igitur vitæ quod gessit quisque per corpus, efficitur vt prosint vel non prosint, quæcunq; pro illo piè fiũt, cùm reliquerit corpus. Nam meritũ per quod ista prosint, si nullum comparatũ est in hac vita, frustrà quæritur post hanc vitã. Ità fit, vt neq; inaniter Ecclesia, vel suorũ cura pro defunctis, quod potuerit religionis impendat: & tamen ferat vnusquisque secundùm ea, quæ per corpus gessit. Vt enim hoc quod impẽditur, possit ei prodesse post corpus, in ea vita acquisitũ est, quam gessit in corpore. (Huousquè hæc citat in libro de octo Dulcitij quæstionibus, quæstione secũda.) Poterat inquisitioni tuæ sufficere mea breuis ista responsio: sed quia alia mouent, quibus respondendũ existimo, parumpèr attende. *In* Machabæorũ libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquàm in scripturis veteribus omninò legeretur, non parua tamen est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine clare, authoritas: vbi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Hæc ibi. De cõditione sepulturæ, & ijs quorum corpora apud memoriam sanctorum sepeliuntur, capitibus sequentibus disserit.

2. Mach. 12.

Vniuersæ Ecclesiæ authoritas.

10. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei capite decimosexto: Tanta est Dei misericordia in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam, vt etiam prima hominis ætas, id est, infantia, quæ sine vllo remisu subiacet carni: & secunda, quæ puericia nuncupatur, vbi nondùm ratio suscepit hanc pugnam, & ferè sub omnibus vitiosis delectationibus iacet, &c: Si sacramenta mediatoris acceperit, etiamsi hanc in eis annis vitam finiat, translata scilicet potestate tenebrarum in regnum Christi, non solùm pœnis non præparetur æternis, sed ne vlla quidem post mortem purgatoria tormenta patiatur. Sufficit enim sola spiritalis regeneratio, nè post mortem obsit, quod carnalis generatio cum morte contraxit, &c. Quisquis igitur cupit pœnas euadere sempiternas, non solùm baptizetur, verùm etiã iustificetur in Christo, ac sic verè trãseat à diabolo ad Christum. Purgatorias autem pœnas nullas fututas opinetur, nisi anteillud vltimum tremendúmque iudicium.

Rom. 9.

Pueri baptizati ante rationis vsum mortui, sine purgatorio saluantur.

11. MATTHAEI duodecimo: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiæ non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro.

12. ET capitè quinto: Esto consentiens aduersario tuo citò dum es in via cum eo, nè fortè tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies indè, donèc reddas nouissimũ quadrantem.

13. MALACHIAE tertio: Eccè venit (Dominator,) dicit Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum: & sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia.

14. AD Philippenses secundo: Vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestiũ, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris.

15. APOCALYPSIS quinto: Nemo poterat neque in cælo, neque in terra, neque subtus terram aperire librum, neque respicere illum. Ibidèm: Et omnem creaturam quæ in cælo est, & super terram, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in eo: omnes audiui dicentes, Sedenti in throno, & Agno benedictio & honor & gloria & potestas in secula seculorum.

16. AVGVSTINVS de verbis Apostoli, sermone trigesimosecundo, vel secundùm alios trigesimoquarto, capite primo: Põpa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monumentorum opulenta constructio, viuorum sunt qualiacunq; solatia, non adiutoria mortuorum. Et capite secũdo immediatè subiungit: Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari: vt cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum, vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur, ac pro illis quoquè id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur? Non omninò ambigendum est ista prodesse defunctis, sed talibus qui ità vixerint ante mortem, vt possint eis hæc vtilia esse post mortem. Nam qui sine fide quæ per dilectionem operatur, eiusq; sacramentis de corporibus exierunt, frustrà illis à suis huiusmodi pietatis impenduntur officia &c. Non ergò mortuis noua merita comparantur, cùm pro eis boni aliquid operãtur sui, sed eorum præcedentibus consequentia ista redduntur. Non enim dictum est, nisi cùm hîc viuerent, vt eos hæc aliquid adiuuarent, cùm hîc viuere destitissent. Et ideò istam finiens quisque vitam, nisi quod meruit in ipsa, nõ poterit habere post ipsam. Permittantur itaque pia corda charorum de suorum mortibus contristari dolore sanabili, & consolabiles lachrymas fundant conditione mortali, quas citò reprimat fidei gaudium, qua creduntur fideles, quando moriuntur, paululùm à nobis abire, & ad meliora transire &c. Sit pro viribus cura sepeliendi, & sepulcra construendi: quia & hæc in scriptis sanctis inter bona opera deputata sunt. Nec solùm in corporibus Patriarcharum, aliorumq; sanctorum, & humanis cadaueribus quòrumcunq; iacentium, verùm etiam in ipsius Domini corpore prædicati atque collaudati sunt; qui ista fecerunt. Impleant hæc homines erga suos officia postremi muneris, & sui humani lenimenta mœroris. Verùm illa quæ adiuuant spiritus defunctorum, oblationes, orationes, erogationes, multo pro eis obseruantiùs, instantiùs, abundantiùs impendant, qui suos carne, non spiritu mortuos, non solùm carnaliter, sed etiam spiritaliter amant.

Quibus operibus certò iuuẽtur mortui

Galat. 5.

Quibus prosint.

Cura sepulcra construendi.

Gen. 49.

Ioan. 19.

Spiritus defunctorũ vt iuuandi.

17. ISIDORVS libro primo de officijs ecclesiasticis, capite decimooctauo: Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum hoc orbem custoditur, credimus quòd ab ipsis Apostolis traditum sit. Hoc enim vbiq; Catholica tenet Ecclesia, quæ nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus vel eleemosynam faceret, vel Deo sacrificium offerret. Nam & cùm Dominus dicit, Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro: demonstrat, quibusdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergò in quodam loco à sancto Augustino dictum est, Defunctorum animas sine dubio pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium offertur, vel eleemosynæ fiunt: si tamen aliquod sibi quisque meritum præparauit, dum adhuc in corpore viueret, pro quo ista prosint, quæcunque pro illo fiunt. Nam non omnibus prosunt. Et quare non omnibus prosunt, nisi propter

Traditio Apostolica, orare & sacrificare pro mortuis.

Matth. 12.

Purgatorius ignis.

In enchiridio ad Lauren. cap. 110.

diffe-

Digitized by Google

differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore? Nam pro valdè bonis gratiarum actiones sunt, pro non valdè malis propitiationes sunt: pro valdè malis, etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque consolationes viuorum sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissio peccatorum: aut certè, vt tolerabilior fiat ipsa damnatio.

18. RABANVS Maurus libro secundo de Institutione Clericorũ, capite quadragesimoquarto: Sacrificium pro defunctorum fideliũ requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum orbem hoc custoditur, credimus quòd ab ipsis Apostolis traditum sit. Hoc enim vbiquè Catholica tenet Ecclesia: quæ nisi crederet, fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus eleemosynam faceret, vel sacrificium Deo offerret. Nam & cùm dicit, Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei in hoc seculo, neque in futuro: demonstrat, quibusdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergò vt in libris dialogi sanctus Gregorius narrat, & Beda magister in gestis Anglorum, frequenter exemplo ostensum, seu visione reuelatum est, animabus defunctorum multùm prodesse oblata pro eis sacrificia. Et in quodam loco dictum est à sancto Augustino, defunctorum animas sine dubio pietate suorum viuentium releuari, &c. vt ex eodem refert Isidorus.

Apostolica traditio.

Matth. 12.

Lib. 4. dial. c. 55. & sequentib. Lib. 5. Angl. hist. cap. 13

19. CYPRIANVS epistola quinquagesimasecunda, ad Antonianum scribens: Floret Ecclesia tot virginibus coronata, & castitas ac pudicitia tenorem gloriæ suæ seruat: nec quia adultero pœnitentia & venia laxatur, continentiæ vigor frangitur. Aliud est ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire: aliud, missum in carcerem, non exire indè, donèc soluat nouissimum quadrantem: aliud, statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud, pro peccatis lõgo dolore cruciatum emundari, & purgari diù igne: aliud, peccata omnia passione purgâsse: aliud deniquè, pendére in die iudicij ad sententiam Domini: aliud, statim à Domino coronari.

Lib. 4. epist. 2.

Matth. 5. Nonnulli nõ exeunt carcere, donèc soluerint nouissimum quadrantem.

1. Cor. 3.

20. IDEM epistola sexagesimasexta ad plebem & Clerum Furnitanorum: Quod Episcopi antecessores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt, nè quis frater excedens, ad tutelam vel curam Clericum nominatet: ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. Neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideò Victor cùm contra formam nupèr in Concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, vt sacerdotum decretum religiosè & necessariè factum, seruetur à nobis.

Lib. 1. epist. 9.

Sacrificij celebratio pro dormitione fidelium.

21. ORIGENEM habes suprà in hac quæstione, B. testimonio octauo, & sequentibus.

22. DIONYSIVS Areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia, capite septimo: Coacto sancto cœtu, venerandus antistes (si quidem sacerdotalis ordinis fuerat, qui obdormiuit) ante sanctum altare inclinans eum, orationem ad Deum inchoat & gratiarum actionem. Si autem aut honestissimis monachis, aut sanctæ plebi insertus erat, ad venerandum sacrarium ipsum ante sacerdotum reclinat ingressum, deindè precẽ cum gratiarum actione peragit Præsul. Deincèps verò ministri diuinis inserta eloquijs, verissima de nostra resurrectione promissa recitantes, consentanea, tantundémque valentia canunt psalmorum cantica: deindè ministrorum primus dimittit Catechumenos, sanctósque iam defunctos concelebrat, cum quibus & nupèr vita functum pari laudatione prosequitur: hortatúrque omnes, vt sibijpsis identidém postulent beatam in Christo consummationem. Posteà accedens venerabilis Præsul, precem super eo sacratissimam peragit: & post orationem ipse quoquè Pontifex defunctum salutat, & post illum qui adstant omnes. Vbì verò cuncti consalutauerunt, super defuncto fundit oleum Pontifex, & oratione pro omnibus facta, honesto in loco ponit corpus cũ æqualibus alijs corporibus sanctis. Posteà verò explicans Dionysius precationem Antistitis, inquit: Precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto: cúmque in luce statuat, & regione viuorum, in sinibus Abrahæ, Isaac & Iacob', in loco vndè aufugit dolor, & tristitia, & gemitus. Et paulò pòst: Ac fortasse inquies, ista quidem rectè à nobis dici, verùm ambigere, cuius rei gratia Præsul diuinam precatur clementiam, defuncto peccatorum veniam postulans, & æqualem sanctis ac lucidissimam sortem. Si enim eorum quæ in vita gessit, bonorum aut malorum à diuina iustitia percipiet præmia: perfecit autè actiones suas in vita ista defunctus, quæ nam hunc oratio Præsulis ad aliam (præter illam quam meruit vitæ hîc actæ respondentem) transferet requiem? Non ignoro quidem & ego diuinis eloquijs accedens, singulis reddendam pro meritis sortem. Quòd autem & iustorum preces etiam in vita ista, & nedùm post mortẽ, (nedùm, id est, quanto magis, teste Damasceno in sermone de defunctis) ijs solis prosint qui digni sunt, scripturæ nos edocet sacrosancta traditio. Quid enim Sauli profuit Samuelis oratio? &c. Itaque scripturæ sacræ acquiescens, vtiles in hac vita esse dixerim sanctorum preces, hoc modo scilicet, si quis sanctorum munerum desiderio incensus, ad eáque percipienda piè affectus, paruitatis tamen propriæ conscius, quempiam sanctorum virorũ adeat, oretq; sibi adiutorem & precatorem accedere, capiet ex hoc omninò vtilitatem commoda cuncta excedẽtem, &c. Hanc si quis spernat sacrosanctam disciplinã, atq; infelici elatione seductus, dignum se diuina arbitretur familiaritate, sanctosq; despiciat: hic certè si petitiones indignas Deo, neq; sacras postulârit, intentoq; careat diuinorum desiderio, sibiq; ipsi consentaneo, imperita postulatione per seipsum nunquàm potietur. Quæ nam verò de huiusmodi prece, quam super defuncto peragit Præsul, ex diuinis ducibus nostris traditio peruenit ad nos, operæpreciũ est vt dicamus: Didicit igitur de scripturis diuinitùs traditis, vt his qui piè vixerunt, lucidissima diuinaq; vita pro merito ab æquissimis lancibus redditur, non recordante diuina bonitate per summam clementiam maculas, quæ illis ex humana infirmitate adhæserunt. Nullus enim (inquit) est mundus à labe. Ista quidem nouit Pontifex promissa à sanctis eloquijs: petit autem ea fieri, donariq; eis qui piè vixerunt, præmia sacra &c. Neque enim vnquàm peteret Pontifex diuinæ iustificationis prædicator, quæ Deo sciret non esse gratissima, & quæ largiturum se ille nequaquàm promisisset. Quocirca prophanis vita functis non ista imprecatur. Et paulò pòst: Cæteros verò ità pontificibus oportet animum intendere, quæcunque illi gesserint, tanquàm à Deo agitatis. Qui enim (inquit) vos spernit, me spernit.

Ritus sepeliendi, Dionysij & Apostolorum tempore.

Oratio pro defunctis.

Orat põtifex pro peccatorum remissione, & pro quiete æterna.

Obiectionis solutio.

Apostolos intelligit. Hieren. 25. Matth. 16.

Sũma orationis, quã pro mortuo facit præsul.

Iob 14. a iuxta LXX.

Luc. 10.

23. CLEMENS epistola prima, ad Iacobum fratrem Domini scribens: Instruebat D. Petrus actus suæ vitæ omni hora custodire, &c. mortuos sepelire, & diligenter eorum exequias peragere, pro eisq; orare, & eleemosynas facere.

B. Petrus docuit orãdum esse pro defũctis & eleemosynas dandas.

24. IDEM libro sexto Constitutionum Apostolicarum, capite vicesimonono: Sine vlla verò huiusmodi obseruatione (superstitiosa

Gen-

Digitized by Google

Psalmi canũtur, & Eucharistia offertur pro defunctis.

Gentilium aut Iudæorum) conuenite in cœmeterijs ad legendum sacros libros, & canendum Psalmos, p mortuis martyribus, * & sanctis omnibus, qui sunt à seculo defuncti, ac pro fratribus vestris, qui in Domino mortui sunt; & Eucharistiam Deo acceptam antitypon, id est, sacramentum regalis corporis Christi offerte in Ecclesijs vestris, & in cœmeterijs; atque etiam cùm excedunt è vita prosequimini cantu Psalmorum, si fuerint fideles: Pretiosa enim in conspectu Domini mors sanctorum eius. & aliàs, Memoria, inquit, iusti cum laudatione; &, Iustorum animæ in manu Domini. Qui enim Deo crediderunt, quamuis iaceant in sepulcro, non sunt mortui; ait enim Dominus Sadducæis: De resurrectione mortuorum non legistis quod scriptum est, Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob? non est igitur Deus mortuorum, sed viuorũ Deus, omnes enim ei viuunt. Ergò eorum, qui apud Deum viuunt, ne reliquiæ quidem corporum sunt inhonoratæ: siquidem Elisæus Propheta postquàm defunctus est, mortuum suscitauit à piratis Syriæ occisum, attigit enim corpus eius corpus Elisæi, & excitatus reuixit; quod quidem nunquàm accidisset, nisi corpus Elisæi sanctum esset.

* in gratiarũ scilicet actionem Deo, & ad impetrandam eorum intercessionem.

Psal. 115.

Eccli 45.

Sap. 3.

Matth. 22.

4. Reg. 13.

1. E. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Philippenses: Lugeamus peccatores non solùm mortuos, sed & viuentes. Gaudeamus propter iustos, non solùm viuentes, sed & mortuos. Iterùm posteà: Deplorato eos, qui in diuitijs mortui sunt, & nihil consolationis suis ipsorum animabus ex diuitijs suis procurârunt: eos qui cùm potestatem abluendorum peccatorum habuissent, noluerunt. Hos, inquam, non vnum aut alterum deploremus diẽ, sed omnem nostram vitam. Non sunt absurdi affectus hæ lachrymæ, sed magni amoris. Defleamus istos, iuuemus eos pro viribus: procuremus illis aliquid auxilij, modici quidem, attamen iuuemus eos. Quomodò, quáve ratione? Precantes. Adhortemur & alios, vt pro illis orent: pauperibusq; indefinẽter pro illis eleemosynas demus. Habet res ista nõnihil consolationis. Audi quippe, quid Deus dicat: Protegã ciuitatem istã propter me, & propter Dauid seruum meũ. Si memoria duntaxàt iusti tantum valuit, quando & opera pro tali fiunt, quid nõ poterunt? Non fruſtrà ab Apostolis sancitũ est, vt in celebratione venerandorum mysteriorũ memoria fiat eorum qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante siquidem vniuerso populo, manus in cœlos extendente, cœtu item sacerdotali, verendoq; posito sacrificio, quomodò Deum non placaremus pro istis orantes? Verùm istud quidem de illis dicimus, qui in fide abcesserunt: Catechumenos verò neq; isto solatio dignamur, sed omni huiusmodi destituti sunt auxilio, vno quodam dempto. Quónam illo? Pauperibus illorũ nomine dare licet, vndè illis nonnihil refrigerij accedit. Nam ità vult Deus, vt nos inuicèm mutuò iuuemus.

Precibus & eleemosynis iuuandi defuncti.

4. Reg. 19.

Ab Apostolis instituta est comemoratio mortuorũ sub Missæ sacrificio.

2. IDEM homilia quadragesimaprima in priorem epistolam ad Corinthios: Abierit peccator sanè, gaudere &c. vide suprà de Sacramento Eucharistiæ, quæstione septima, L. testimonio secundo.

3. IDEM homilia sexagesimanona ad populum Antiochenum habet eadem quæ paulò antè ex homilia tertia in episto. ad Philippenses allata sunt.

4. DAMASCENVM in oratione de defunctis, siue, Quòd ij, qui cum fide ex hac vita &c. habes in septima quæstione de Sacramento Eucharistiæ, L. testimonio quarto.

5. ATHANASIVM habes ibidèm, à Damasceno citatum.

6. GREGORIVS Nyssenus, teste Damasceno in eadem oratione: Nihil, inquit, absque ratione & vtilitate à prædicatoribus & discipulis Christi traditum, & in omnibus Ecclesijs Dei prædicatum. Res autem modis omnibus vtilis & Deo in primis grata, in diuinis præclarísque diuinis operationibus eorum qui in recta fide decesserunt, facere memoriam.

A Christi discipulis traditum, & vbique prædicatum.

1. F. EPIPHANIVS contra hæreses, hæresi septuagesimaquinta, vt suprà, quæstione septima, de Sacramento Eucharistiæ, L. testimonio decimo.

2. AVGVSTINVS libro de hæresibus ad Quoduultdeũ, hæresi quinquagesimatertia: Fertur Aërius propria quoquè dogmata addidisse nonnulla, dicens, orare vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solenniter celebranda esse ieiunia.

Aërij hæresis.

3. DAMASCENVS in libro de hæresibus, de Aërio scribens sic inquit: Cùm sibi Episcopatum denegatum videret, multa contra Ecclesiam docere instituit, Arianorum nulli secundùs. Adiecit autem quædam de suo. Negat enim quicquam offerendum esse pro mortuis.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, & vigesimaquinta, vt suprà in hac quæstione, C. testimonio octauo & nono.

5. FLORENTINVM vide ibidèm, C. testimonio septimo.

6. AVGVSTINVM in Psalmũ trigesimumseptimum, vide suprà in hac quæstione, B. testimonio quarto.

7. IDEM libro secundo de Genesi, contra Manichæos, capite vigesimo: Qui coluerit agrum suum interiùs, & ad panem suum quamuis cum labore peruenerit, potest vsque ad finem vitæ huius hunc laborem pati: post hanc autem vitam non est necesse vt patiatur. Sed qui fortè agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis, & post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam. Ità nemo euadit istam sentẽtiam, quæ prolata est in Adamum, Maledicta terra &c. Sed agendum est, vt saltem in hac tantùm vita sentiatur.

Ignis purgationis.

Genes. 3.

8. GREGORIVS in tertium psalmum pœnitentialem, super primum versum, Domine nè in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Quasi dicat: Scio futurum esse, vt post huius vitæ exitum alij flammis expientur purgatorijs, alij sententiam æternæ subeant damnationis. Sed quia illum tranſitorium ignem omni tribulatione æstimo præsenti intolerabiliorem, non solùm in furore æternæ damnationis opto non argui, sed etiam in ira transeuntis timeo correptionis purgari.

Psal. 6. 37.

Flãmis purgatorijs nõnulli expiantur.

Acerbitas pœnarũ purgatorij.

9. EVNDEM in libro quarto dialogorum, capite trigesimonono, habes hac quæstione, B. testimonio duodecimo.

10. BERNARDVS sermone sexagesimosexto super Cantica Canticorum: Videte detractores, videte canes. Irrident nos quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in vtroque sexu festinant proscribere Christum, in adultis & paruulis, in viuis & mortuis, &c. Mortuos viuentium fraudantes auxilijs: viuẽtes nihilominùs sanctorum qui decesserunt, suffragijs spoliantes. Et paulò pòst: Non credunt autem ignem Purgatorium restare post mortem, sed statim animam solutam à corpore vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quærant ergò ab eo qui dixit quoddam peccatũ esse, quod neque in hoc seculo, neque in futuro remitteretur: cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatióve peccati?

Catholicos irrident hæretici, quòd pro mortuis orẽt. Vide epist. ol. Petri Venerabilis Abbatis Cluniacensis contra Petrobrusianos hæreticos.

Purgatorium post mortem restare nõ credebãt antiqui hæretici.

Matth. 12.

11. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite centesimo decimo: Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cùm

Digitized by Google

cùm pro illis sacrificium Mediatoris offertur, &c. Reliqua posita sunt initio huius quæstionis, B. testimonio primo.

12. IDEM in libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo: Nam dicis (alloquitur Paulinum Episcopum) videri tibi non esse inanes motus animorum religiosorum atque fidelium pro suis ista curantium. Ibidèm: Ità fit, vt neque inaniter Ecclesia vel suorum cura pro defunctis, quod potuerit, religionis impendat. &c. Totum hunc locum habes suprà, hac quæstione, D. testimonio nono.

13. IN eodem libro, capite quarto: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus, bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est, vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur attenditur. Sed cùm talia viuorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video quę sint adiumẽta mortuorum: nisi ad hoc, vt dum recolunt, vbi sint posita eorum quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos tanquàm patronis susceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent. Quod quidem facere possent, etiam si talibus locis eos humare non possent. Deindè explicans, quare sepulcra vocentur monumenta, (quòd nimirùm mentem moneant) subiungit: Cùm itaque recolit animus vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus. Qui cùm defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est ijs, qui cùm in corpore viuerent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. Verùm etsi aliqua necessitas vel humari corpora, vel in talibus locis humari nulla data facultate permittat, non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum: quas faciendas pro omnibus in Christiana & Catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus, quorunque sub generali commemoratione suscepit Ecclesia: vt quibus ad ista desunt parentes aut filij, aut quicunque cognati vel amici, ab vna eis exhibeantur pia matre communi. Si autem deessent istæ supplicationes, quæ fiunt recta fide ac pietate pro mortuis, puto quòd nihil prodesset spiritibus eorum, quamlibèt in locis sanctis exanima corpora ponerentur.

Sanctis tanquàm patronis mortui commẽdantur.

Commendat animam Martyri.

Supplicandũ pro Spiritibus mortuorum.

14. ET capite decimooctauo eiusdẽ libri: Quæ cùm ità fint, non existimemus ad mortuos, pro quibus curam gerimus, peruenire, nisi quòd pro eis siue altaris, siue orationum, siue eleemosynarum sacrificijs solenniter supplicamus: quanuis non pro quibus fiunt omnibus prosint, sed ijs tantùm, quibus, dum viuunt, comparatur vt prosint. Sed quia non discernimus, qui sint, oportet ea pro regeneratis omnibus facere, vt nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia possint & debeant peruenire. Melius enim supererunt ista eis, quibus nec obsunt, nec prosunt, quàm eis deerunt, quibus prosunt. Diligentiùs tamen facit hæc quisque pro necessarijs suis, quòd pro illo fiat similiter à suis.

Sacrificiũ altaris, orationum & eleemosynarum pro defunctis.

Regeneratis omnibus hęc beneficia cur præstanda sunt.

X.

Quæ commendatio ac dignitas est Pœnitentiæ?

Matth.3.b 4.c Mar.1.a b Luc.15.b Matth.7.b Matthæi 11.b

A. HAEC est Euangelicæ prędicationis exordium, Angelorum in cælis gaudium, via in terris arcta, & angusta porta, per quam fideles ad vitam contendũnt, & violenti rapiunt regnum cælorum. [a] Hæc lapsos erigit, saucios curat, imbecilles roborat, mortuos viuificat, perditos restituit: omnia demùm quæ peccatum vitiat, Pœnitentia in nobis redintegrat. Hac veteris vitæ odium, nostriq; contemptum & omnem submissionem testamur: hac ipsa duce lugentes [b] consolationem, saucij curationem, humiles verò exaltationem reportamus.

a Lib. de vera & falsa pœnitẽtia, cap. 1. Basil. in homilia de vera pœnitentia. Chrysost. in homilijs & sermone de pœnitentia.

b Matth.5.a

B. Hæc est, qua Dæmones & vitiorum pestes superamus: qua meritas [c] pœnas auertimus, Dei placamus iram, conciliamus gratiam, & gloriam æternam comparamus.

c Hier. 18.a Ezech.18.e f g & 33.c d Ioan 3.b Matth. 3.b 2. Cor.7.c Actor.11.c

C. Hinc illæ Christi voces in Euangelio: [d] *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.* [e] *Non enim veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.* [f] *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* At is demùm veram pœnitentiam agit, vt Cypriani verbis hæc omnia concludamus, qui Dei & Sacerdotis præceptis obediens, & obsequijs suis & operibus iustis Dominum promeretur.

d Matth.4.e

e Luc.5.f

f Luc.13.a

Cyprian. epist.14.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI tertio: In diebus autem illis venit Ioannes Baptista, prædicans in deserto Iudęæ & dicens: Pœnitentiã agite, appropinquauit enim regnum cælorum. Hic est enim, qui dictus est per Isaiam prophetam, dicentem: Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Ipse autem Ioãnes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ & mel syluestre. Tunc exibat ad eum Hierosolyma & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem: & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua. Videns autem multos Pharisæorum & Sadducæorum, venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis vobis demonstrauit fugere à ventura ira? Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ.

2. ET capite quarto: Exindè cœpit Iesus prædicare & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.

3. MARCI primo: Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Ibidèm: Venit Iesus in Galilęam, prędicans Euangelium regni Dei, & dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei: pœnitemini & credite Euangelio.

4. LVCAE decimoquinto: Dico vobis (inquit Saluator ad Pharisæos & Scribas) quòd ità gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agen-

Digitized by Google

agente, quàm ſuper nonagintanouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia. Aut quæ mulier habens drachmas decem, ſi perdiderit drachmã vnam, nónne accendit lucernam, & euertit domum, & quærit diligenter, donèc inueniat eam? Et cùm inuenerit, conuocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam, quam perdideram. Ità, dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente.

5. MATTHAEI ſeptimo: Intrate per anguſtam portam: quia lata porta & ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem: & multi ſunt qui intrant per eam. Quàm anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam: & pauci ſunt qui inueniunt eam.

6. ITEM vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptiſtæ vſque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. (inquit Saluator ad turbas.)

7. AVGVSTINVS, vel quiſquis author eſt, libro de vera & falſa pœnitentia, capite primo: Pœnitentiæ virtus. Quantùm ſit appetenda gratia pœnitentiæ, omnis authoritas declarat, omnis bonorum vita conatur oſtendere: languores enim ſanat, leproſos curat, mortuos ſuſcitat, vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit & roborat, omnia ſatiat, omnia redintegrat, omnia lætificat, ſanitatem auget, quam conſeruat. Claudis greſſum, aridis copiam, cæcis reſtituit viſum. Temperat ſucceſſus, conſtringit impetus, moderatur exceſſus. Ignorans ſe, per hanc ſe recognoſcit: quærens ſe, per hanc ſe inuenit. Hæc eſt, quæ homines ad angelos Luc. 15. ducit, & creaturam reddit creatori. Iſta ouem perditam monſtrauit quærenti, & decimam drachmã obtulit anxianti. Hæc diſſipatorem filium Ibidèm. ad patrem reduxit, & vulneratum à latronibus Luc. 10. cuſtodi curandum reſeruauit. In hãc omne bonum inuenitur, per hanc omne bonum conſeruatur: fugat tenebras, inducit lucẽ, excoquit omnia ipſa ignis conſumens.

8. BASILIVS ſcripſit homiliam vnam de pœnitentia, quæ eſt vltima inter homilias variorum argumentorum ad populum.

9. CHRYSOSTOMVS ſcripſit decẽ homi- Ex ſermone de pœnitẽtia Tomo 5. lias admodùm egregias de Pœnitentia, quæ habentur in Tomo quinto: poſt quas ſequitur ſermo de pœnitentia, vbi ſic habet: O pœnitentia quæ peccatum miſerante Deo remittis, & paradiſum reſeras: quæ contritum ſanas hominem, & triſtem exhilaras: vitam de interitu reuocas, ſtatum reſtauras: honorem renouas, fiduciam das: & reformas vires, gratiamq; abundantiorem refundis. O pœnitentia, quid de te noui referam? Pœnitentiæ vis. Omnia ligata tu ſoluis, omnia ſoluta reſeras, omnia aduerſa tu mitigas: omnia contrita tu ſanas, omnia confuſa tu lucidas, omnia deſperata tu animas. O pœnitentia rutilantior auro, ſplendidior ſole, quam non vincit peccatum, nec defectio ſuperat, nec deſperatio delet. Pœnitentia reſpuit auaritiam, horret luxuriam, fugit furorem, firmat amorem, calcat ſuperbiam, linguã continet, componit mores, odit malitiam, excludit inuidiam. Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ſufferre: ſi violentus quærat quæ habet, non vetat: ſi veſtem dirimat, non refragatur: percutienti maxillam præbet alteram. Iam angariatus vltrò adijcit, caſtigatus gratias agit, prouocatus tacet, exaſperatus blanditur: ſuperiori ſupplex eſt, inferiori ſubiacet: in corde eius contritio eſt, in ore eius confeſſio, in opere tota humilitas. Hæc eſt perfecta & fructifera pœnitudo. Sic pœnitenti præſtò eſt Deus, eſurienti nutritor, ſitienti potator. Sapienti quod ſtultum putatur, ſapit: quod triſte eſt, placet: quod molle eſt diſplicet: quod fluxum eſt, horret. O pœnitentia miſericordiæ mater, & magiſtra virtutũ, magna opera tua, quibus reos reſoluis, ac reficis delinquentes, lapſos releuas, recreas deſperatos. Per te nobis Chriſtus regnum cælorum appropiatũ deſignat, dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Ità & baptiſta clamat: Facite fructus dignos pœnitentiæ, quoniam eccè adeſt regnum Dei. Per te ſubitò rapuit latronem Chriſtus ad regnum: per te Dauid poſt flagitium felix iterùm recepit ſpiritum ſanctum: per te Manaſſes poſt cruenta facinora eccè meruit fieri acceptabilis: per te Petro Apoſtolo, poſtquàm ter negauit, data eſt indulgentiæ dextera: per te filius prodigus regreſſus ad patrem, non ſolùm amplexum oſculumq; paternum, ſed etiam epulum vituli ſaginati, veſtémque inſignem promeruit adipiſci: per te mulier fornicaria vberes ſtillauit lachrymas, fonteq; ſui baptiſmi protinùs lauit pedes Chriſti, crineq; deterſit: per te Niniue ciuitas magna, populúsque integer barbarorum ſubitò Deum ſapuit, virtutem tuam ſenſit, odorem tuum accepit, ſaporem tuum ſtrinxit, dulcedinem tuam guſtauit, cilicium contraxit, cinerem tuum comedit, ieiunium tuum protraxit, lachrymas tuas profudit, gemitum tuum ſuſpiriúmque perſenſit, fructúsque vbertatis tuæ abundanter exhibuit: & ſic per opera tua non ſolùm decretę mortis diſcrimen euaſit, ſed etiam vitæ incognitæ coronam accepit. Cuius ſimilitudini pœnitentiam comparemus? Sic eſt quomodo ager fructifer, aut vinea fœcunda, aut etiam arbor fructifera: fructus eius edit peccator famelicus, proficit in fiducia Dei, acceptáque remiſſione pingueſcit in vita.

Matth. 4. Matth. 3. Luc. 23. Mar. 14. Matth. 26. Luc. 15. Luc. 7. Ioan. 3.

10. MATTHAEI quinto: Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.

1. B. HIEREMIAE decimooctauo: Ait Dominus, Eccè ſicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea, domus Iſrael. Repentè loquar aduerſùm gentem & aduerſùs regnum, vt eradicem & deſtruam & diſperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum aduerſùs eam, agam & ego pœnitentiam ſuper malo quod cogitaui vt facerem ei: Et ſubitò loquar de gente & regno, vt ædificem & plantem illud.

2. EZECHIELIS decimooctauo: Si autẽ impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iuſtitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus eſt, non recordabor: in iuſtitia ſua quam operatus eſt, viuet. Nũquid voluntatis meę eſt mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à vijs ſuis, & viuat? Et paulò pòſt: Cùm enim auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatẽ, morietur in eis. In iniuſtitia quam operatus eſt, morietur. Et cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua, quam operatus eſt, & fecerit iudicium & iuſtitiam, ipſe animam ſuam viuificabit. Conſiderans enim & auertens ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis, quas operatus eſt, vita viuet, & non morietur. Iterùm ibidèm: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes iniquitates veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: & quare moriemini domus Iſrael? quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

3. ET capite trigeſimotertio: Tu ergò fili hominis, dic ad domum Iſrael: Sic locuti eſtis, dicentes: Iniquitates noſtræ & peccata noſtra ſuper nos ſunt, & in ipſis nos tabeſcimus: quomodò ergò viuere poterimus? Dic ad eos, Viuo ego, dicit Dominus Deus: Nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à via ſua, & viuat. Conuertimini, conuertimini à vijs veſtris peſſimis: & quare moriemini

Digitized by Google

riemini domus Israel? Tu itaque fili hominis, dic ad filios populi tui: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunq; die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunq; die conuersus fuerit ab impietate sua. Et iustus non poterit viuere in iustitia sua, in quacunq; die peccauerit. Etiam si dixero iusto, quòd vita viuat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur: & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur. Si autem dixero impio, morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato suo, fecerit́q; iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinámque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei. Iudicium & iustitiam fecit, vita viuet.

4. IONAE tertio, vt suprà quæstione septima, de Pœnitentia, C. testimonio quinto.

5. MATTHAEI tertio: Progenies viperarũ, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ.

6. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

7. ACTORVM vndecimo: Glorificauerunt Deum, dicentes: Ergò & gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.

1. C. MATTHAEI quarto, 2. LVCAE quinto, vt in textu.

3. LVCAE decimotertio: Aderant autem quidam ipso in tempore, nunciantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum. Et respondens Iesus, dixit illis: Putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilęis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Sicut illi decem & octo supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos: putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Hierusalem? Non, dico vobis: sed si pœnitentiam nõ habueritis, omnes similiter peribitis. Dicebat autẽ & hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatã in vinea sua: & venit quærens fructũ in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorẽ vineæ: Eccè anni tres sunt, ex quo venio quęrens fructum in ficulnea hac: & non inuenio. Succide ergò illam: vt quid etiam terram occupat? At ille respondens, dixit illi: Domine, dimitte illam & hoc anno, vsq; dum fodiam circa illam, & mittam stercora: & si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

4. CYPRIANVS epistola decimaquarta ad Clerum: Pœnitentiam autem ille agit, qui diuinis præceptis mitis & patiens, & sacerdotibus Dei obtemperans, obsequijs suis & operibus iustis Dominum promeretur. Lib. 3. epist. 8. Operibus Deum promeremur.

DE SACRAMENTO EXTREMÆ VNCTIONIS.

I.

Quid de Sacramento extremæ Vnctionis credendum est?

IDIPSVM nempe, quod Catholica[a] Ecclesia constanter docet, signum hoc esse sacrum, in consecrato oleo institutum, vt per illud cælestis virtus ad salutem, non animæ solùm, sed & corporis, applicetur ægrotis ex diuina institutione.

a Concil. Constãtien. sess. 15. & Florent. & Trident. sess. 14. Innocẽtius I. epist. 1. ad Decentium Eugub. c. 8. Petrus Damia. ser. 1. in Dedicatione eccleśiç. Bet. in vita Mala. episcopi. Cõcil. Vuorma. can. 72.

B. Cui Sacramento testimonium longè clarissimum præbet Iacobus Apostolus, cùm in hæc verba scribit: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

Iaco. 5. d & ibid. Beda.

TESTIMONIA.

1. A. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta damnat articulum octauum Ioannis Hus, qui sic habet: Sacerdotes criminosè viuentes, infideliter sentiunt de septem sacramentis Ecclesiæ.

Septem Sacramenta.

2. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quintum sacramentum est extrema Vnctio, cuius Materia est oleum oliuæ per Episcopum benedictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet: qui in his locis vngendus est: in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma huius sacramenti est hæc: Per istam vnctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quicquid peccãsti per visum &c. Et similiter in alijs membris: Minister huius sacramenti est sacerdos. Effectus verò est mentis sanatio: inquantùm autem expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit beatus Iacobus Apostolus: Infirmatur quis in vobis? &c.

Sacramẽtum quintum. Materia.

Qui sint inungẽdi, & in quibus partibus.

Forma.

Minister. Effectus.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento extremæ Vnctionis: Visum est autem sanctæ Synodo, præcedenti doctrinæ de Pœnitentia adiungere ea quę sequuntur de Sacramento extremæ Vnctionis: quod non modò pœnitentiæ, sed & totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, consummatiuum existimatum est à Patribus. Primùm itaque circa illius institutionem, declarat & docet, quòd clementissimus Redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remedijs aduersùs omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodùm auxilia maxima in Sacramentis alijs præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni grauiore spiritus incommodo possint: ità extremæ Vnctionis sacramento finem vitæ tanquàm firmissimo quodam præsidio muniuit. Nam etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitam quærat & captet, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit: nullum tamen tempus est, quo vehementiùs ille omnes suæ versutiæ neruos intendat ad perdendos nos penitùs, & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos, quàm cùm impendére nobis exitum vitæ perspicit. CAPVT primùm: Institu-

Cur institutũ sit hoc Sacramentum.

ta est

Digitized by Google

Mar.6. Apud Matcũ insinuatũ, & à Iacobo fidelibus commẽdatũ & promulgatũ: sed à Christo institutum. Iacob.5.

ta est autem sacra hæc Vnctio infirmorum, tanquàm verè & propriè Sacramentum noui testamenti à Christo Domino nostro apud Marcum quidem insinuatum, per Iacobum autem Apostolum ac Domini fratrem fidelibus commendatum ac promulgatum. Infirmatur, inquit, quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, dimittentur ei. Quibus verbis, vt ex Apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum, & effectum huius salutaris sacramenti. Intellexit enim Ecclesia materiam esse oleum ab Episcopo benedictum. nam vnctio aptissimè spiritus sancti gratiam, qua inuisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat. Formam deindè esse illa verba, Per istam vnctionem, &c. CAPVT secundum: Res porrò & effectus huius sacramenti illis verbis explicatur: Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, dimittentur ei. Res etenim hæc, gratia est spiritus sancti, cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleuiat & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando: qua infirmus subleuatus, & morbi incommoda, ac labores leuiùs fert, & tentationibus dæmonis, calcaneo insidiantis faciliùs resistit, & sanitatem corporis interdùm, vbi saluti animæ expedierit, consequitur. CAPVT tertium: Iam verò quòd attinet ad præscriptionem eorum, qui & & suscipere & ministrare hoc sacramentũ debent, haud obscurè fuit etiam in verbis prædictis traditum. Nam & ostenditur illic, proprios huius sacramenti ministros esse ecclesiæ presbyteros. quo nomine eo loco non ætate seniores aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut episcopi, aut sacerdotes ab ipsis ritè ordinati per impositionem manuum presbyteri. Declaratur etiam, esse hanc vnctionem infirmis adhibẽdam, illis verò præsertim, qui tam periculosè decumbunt, vt in exitu vitæ constituti videantur: vndè & sacramentum exeuntium nuncupatur. Quòd si infirmi post susceptam hanc vnctionem conualuerint, iterùm huius sacramenti subsidio iuuari poterunt, cùm in aliud simile vitæ discrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam & dilucidam Apostoli Iacobi sententiã, docent hanc Vnctionem, vel figmentum esse humanũ, vel ritum à Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem: & qui illam iam cessâsse asserunt, quasi ad gratiam curationum duntaxàt in primitiua Ecclesia referenda esset: & qui dicunt ritum & vsum, quem sancta Romana Ecclesia in huius sacramenti administratione obseruat, Iacobi Apostoli sententiæ repugnare, atque ideò in alium commutandum esse: & denique qui hanc extremam Vnctionem à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. Hæc enim omnia manifestissimè pugnant cum perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profectò Ecclesia Romana aliarum omnium mater & magistra, aliud in hac administranda Vnctione, quã tùm ad ea quæ huius sacramenti substantiam perficiunt, obseruat, quàm quod beatus Iacobus præscripsit. Nec verò tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere, & ipsius spiritus sancti iniuria esse posset. Hæc sunt quæ de Pœnitentiæ & extremæ Vnctionis sacramentis hæc sancta œcumenica Synodus profitetur & docet, atque omnibus Christi fidelibus credenda & tenenda proponit. Sequentes autem Canones inuiolabiliter seruandos esse tradit, & asserentes contrarium, perpetuò damnat & anathematizat. IN eadem sessione canon primus de

Materia.

Forma.

Effectus.

Gen.3.

Minister.

1.Tim.4. Qui inungendi.

Repetitio huius sacramenti.

Hæreses de hoc sacramento.

Nõ contenitur hoc Sacramentũ sine spiritus sancti iniuria.

extrema Vnctione: Si quis dixerit, extremam Vnctionem non esse verè & propriè sacramentum à Christo Domino nostro institutum, & à beato Iacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantùm acceptum à Patribus, ac figmentum humanum, anathema sit. CANON secundus: Si quis dixerit sacram infirmorum Vnctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleuiare infirmos, sed iam cessâsse, quasi olim tantùm fuerit gratia curationum, anathema sit. CANON tertius: Si quis dixerit, extremæ Vnctionis ritum & vsum, quem obseruat sancta Romana Ecclesia, repugnare sentẽtiæ beati Iacobi Apostoli, ideóque eum mutandum, posseqne à Christianis absque peccato contemni, anathema sit. CANON quartus: Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiæ, quos beatus Iacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quauis communitate, ob idq; proprium extremæ Vnctionis ministrum non esse solum sacerdotem, anathema sit.

Institutum à Christo.

Gratiam confert.

Minister.

4. INNOCENTIVS primus epistola prima ad Decentium Eugubinum episcopum, capite octauo: Sanè quoniam de hoc sicuti de cæteris, consulere voluit dilectio tua, adiecit etiam filius meus Cœlestinus diaconus in epistola sua, esse à tua dilectione positum illud, quod in beati Apostoli Iacobi epistola conscriptum est: Si infirmus aliquis in vobis est, vocet presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit laborantem, & susciabit illum Dominus: & si peccata fecit, remittet ei. Quod non est dubium, de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab episcopo confecto, non solùm sacerdotibus, sed omnibus vti Christianis licet in sua aut suorum necessitate inungendo. Cæterùm illud superfluum videmus adiectum, vt de episcopo ambigatur, quod presbyteris licere dubium non est. Nam idcircò de presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus alijs impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cæterùm si Episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem à se visitandum & benedicere & tangere chrismate, sine cunctatione potest, cuius est ipsum chrisma conficere. Nam pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodò vnum genus putatur posse concedi?

Iacob.5.

Exponit locũ Apostoli Iacobi de hoc Sacramento.

Materia.

Qui inungi possunt.

Minister.

Genus Sacramenti est hæc infirmorum vnctio.

5. PETRVS Damianus in sermone primo in Dedicatione ecclesiæ: Tertium sacramentum est vnctio infirmorum. Infirmantibus nobis & vsque ad mortem mortali peccatorum febre languentibus, spiritus pietatis assistit, & recordatus est quoniam puluis sumus. Ait enim Diuus Iacobus: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis est, dimittentur ei. Solennis vnctio, liquor excellens, quo sanitas redditur, peccatum dimittitur, immittitur timor Domini. Vidésne qualiter sacerdotalis manus infirmantis corpus alleuiet, & illecebrosam sensuum motionem sacratissima mitiget vnctione? Vndè & sancti patres hanc vnctionem sacramentum esse sanxerunt.

Iacob 5.

Effectus extremæ vnctionis.

Sacramentũ.

6. BERNARDVS in vita sancti Malachiæ Episcopi: Habitabat vir nobilis in vicinia Benchorensis Monasterij. Cuius vxor cùm infirmaretur ad mortem, rogatus Malachias vt descenderet priusquàm moreretur, infirmam vncturus oleo: descendit, & intrauit ad eam. Quo viso exultat illa, spe animata salutis. Et cùm pararet vngere eam, visum est omnibus differendum po-

Digitized by Google

potiùs vsque manè. Erat enim vespera. Acquieuit Malachias, & data benedictione super ægram, exiuit cum his qui secum erant. At verò post modicum subitò clamor factus est, planctus & strepitus multus per totam domum, siquidem insonuit quòd mortua esset. Accurrit Malachias tumultu audito: & secuti sunt eum discipuli eius. Et accedens ad lectum, vt certò comperit expirâsse, consternatus est animo, sibi imputans, quòd fraudata gratia sacramenti obierit. Et eleuatis in cælum manibus, Obsecro Domine, (inquit) insipienter egi, ego peccaui qui distuli, non ista, quæ voluit. Hæc dicens, contestatus est in audientia omnium, nullam se recepturum consolationem, nullam daturum requiem spiritui suo, nisi quam tulerat, liceret restituere, gratiam. Et stans super eam, tota nocte laborabat in gemitu suo: & pro oleo sancto, largo imbre lachrymarum perfundens mortuam, vicem illi vnctionis, quam poterat, exhibebat. Ipse quidem sic. Ad suos autem: Vigilate, inquit, & orate. Itaque in psalmis illi, ille in lachrymis, noctem duxerunt peruigilem. Et manè facto, exaudiuit Dominus sanctum suum, quia spiritus Domini erat postulans pro eo, qui postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperit oculos quæ fuerat mortua, & vt solent, qui de graui somno euigilant, fricans sibi manibus frontem & tempora, super lectum se erigit, & agnito Malachia, inclinans deuotè salutat eum. Et verso luctu in gaudium, stupor apprehendit omnes, & qui viderunt, & qui audierunt. Sed & Malachias gratias agens, benedixit Dominum. Et vnxit eam nihilominùs, sciens in hoc sacramento remitti peccata, & quòd oratio fidei saluet infirmum. Post hæc abijt ille, & illa conualuit, & viuens incolumis tempore aliquanto, vt gloria Domini manifestaretur in ea, peracta pœnitentia quam sibi Malachias iniunxerat, in bona Confessione iterùm obdormiuit, & migrauit ad Dominum.

Luget Malachias, quòd mulier fraudata gratia Sacramenti huius expirârit.

Miraculum.

Hoc Sacramento remittuntur peccata.

TANDEM describens mortem Malachiæ, sic ait: Nec longè aberat dies ipsa, cùm talia loqueretur Malachias. Interea iubet se sacro oleo vngi. Exeunte conuentu fratrum vt solenniter ferret, non sustinuit vt ad se ascenderent: ipse descendit ad eos. Iacebat siquidem in solario, domo superiori. Vngitur, & sumpto viatico, fratrum se orationibus, & fratres commendans Deo, ad lectum reuertitur.

Malachias se sacro oleo inungi iubet.

7. CONCILIVM Vuormatiense Canone septuagesimosecundo: Infirmatur quis in vobis? &c. Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere &c. Pœnitentibus istud fundi non potest, quia genus est Sacramenti. nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodò vnum genus putatur concedi?

Ex Innocentio.

Sacramentū est.

1. B. IACOBI quinto, vt in textu.

2. BEDA in caput quintum Iacobi, Vngentes eum oleo &c. Hoc & Apostolos fecisse in Euangelio legimus, & nunc Ecclesiæ consuetudo tenet, vt infirmi òleo consecrato vngãtur à presbyteris, & oratione comitante sanentur. Nec solùm presbyteris, sed vt Innocentius Papa scribit, etiam omnibus Christianis vti licet eodem oleo in sua aut suorum necessitate vngendo. Quod tamen oleũ non nisi ab episcopis licet confici. Nam quod ait, oleo in nomine Domini, significat oleum consecratum in nomine Domini: Vel certè, quia etiam cùm vngunt infirmum, nomen Domini super eum inuocare debent. Et si in peccatis sit, dimittentur ei. Multi propter peccata in anima facta, infirmitate aut etiam morte plectuntur corporis. Vndè Apostolus Corinthijs, qui corpus Domini percipere indignè soliti erant, ait: Ideò inter vos multi & infirmi & imbecilles sunt, & dormiunt multi. Si ergò infirmi in peccatis sint, & hæc presbyteris ecclesiæ confessi fuerint, ac perfecto corde ea relinquere atque emendare sategerint, dimittentur eis. Neque enim sine confessione emendationis peccata queunt dimitti.

Infirmi etiã Bedę tempore oleo sacro inungebantur.

Oleum consecratum.

Peccata remittuntur.

1. Cor. 11.

II.

Quid his verbis docet Apostolus?

A. PRIMÙM Sacramenti huius ostendit elementum, seu materiam oleum esse, Pontificali benedictione (vt rectè ait [a] Beda) consecratum. Significat autem [b] hilaritatem animi & confirmationem internam, quæ per Dei gratiam Sacramenti huius virtute ab ægroto percipitur.

a In c. 6. Mar. & in 5. Luc. & c. 5. Iacob. Innocen. 1. vt sup. Concil. Melden. can. 1. apud Burch. li. 4. cap 75. & Iuonem par. 1. cap. 269.

b Theophy. in c. 6. Marci.

B. Deindè per Apostolum designatur Sacramenti minister proprius, nimirùm [c] Sacerdos, qui sacram hanc vnctionem cum orationibus decenter exerceat. Nec frustrà de Apostolis est scriptum: [d] *Vngebant oleo multos ægrotos, & sanabant.*

c Chrysost. lib. 3. de sacerd. & Orig. hom. 2. in Leuitic.

d Marc. 6. b & ibid. Theophyl. & Beda.

C. Prætereà qui suscipiunt hoc Sacramentum, à Iacobo dicti sunt infirmi: quoniam, vt Ecclesiæ mos est, [e] in grauibus & periculosis infirmitatibus tantùm sacra isthæc vnctio celebratur.

e Petrus Cluniacen. lib. 1. miraculo. cap. 20. & lib. 2. cap. 22.

TESTIMONIA.

1. A. BEDA in caput sextũ Marci super ea verba, Dæmonia multa eijciebant, & vngebant oleo multos ægrotos, & sanabantur: Dicit Apostolus Iacobus, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super ipsum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Et si in peccatis sit, dimittentur ei. Vndè patet, ab ipsis Apostolis hunc sanctum Ecclesiæ morem esse traditum, vt energumeni vel alij quilibet ægroti vngantur oleo, pontificali benedictione consecrato.

Apud Marcũ insinuatũ fuit hoc Sacramentum.

2. IDEM in caput octauum Lucæ: Quidam vicinus mihi presbyter retulit, se quandam sanctimonialem fœminam à dæmonio curare cœpisse, sed quandiù res latebat, nihil apud eam proficere potuisse. Confesso autem quo molestabatur phantasmate, mox & ipsum orationibus, cæterisque quæ oportebat purificationum generibus effugâsse, & eiusdem fœminæ corpus ab vlceribus quæ dæmonis tactu contraxerat, medicinali studio, adiuncto sale benedicto curâsse. Sed dum vnum de vlceribus, quod altiùs lateri infixum repererat, nullatenùs posset quin continuò panderetur obducere, ab eadem ipsa quam sanare volebat, consilium quo sanaretur accepisse. Si (inquit) oleum pro infirmis consecratum, eidem medicamento adsperseris, sicut me perunxeris, statìm sanitati restituat. Nam vidi quondàm per spiritum in quadam longiùs posita ciuitate, quam nunquàm corporalibus oculis vidi, puellam quandam pari calamitate laborantem, taliter à Sacerdote curatam. Fecit vt illa suggesserat, statímque vlcus remedium, quod

Salis benedicti vis.

Oleum pro infirmis consecratum, & eius vis.

Digitized by Google

quod antè respuerat, accipere consensit.

3. ET in caput quintum Iacobi, vt suprà quæstione præcedenti, B. testimonio secundo.

4. INNOCENTIVS primus epistola prima ad Decentium Eugubinum capite octauo, vt suprà quæstione prima, A. testimonio quarto.

5. CONCILIVM Meldense canone primo, teste Burchardo libro quarto, capite septuagesimoquinto, & Iuone parte prima, capite ducentesimo sexagesimonono: Presbyter in Cœna Domini ampullas tres secum deferat, vnã ad chrisma, alteram ad oleum ad catechumenos inungendos, tertiam ad infirmos iuxta sententiam Apostolicam, vt quando quis infirmatur, inducat presbyteros Ecclesiæ &c.

Chrisma, oleum catechumenorum, & oleum infirmorum consecrantur in die cœnæ Domini.

6. THEOPHYLACTVS in caput sextũ Euangelij secundùm Marcum: Quòd vnxerint oleo Apostoli, solus Marcus narrat, quod & frater Domini Iacobus in catholica epistola dicit: Infirmatur quis inter vos? aduocet presbyteros Ecclesiæ, & orent super illum, vngentes eum oleo. Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significatq; misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam à labore liberamur, & lucem, ac gaudium, hilaritatemque spiritalem accipimus.

Iacob. 5.

Olei significatio mystica

1. B. CHRYSOSTOMVS libro tertio de sacerdotio: Sacerdotes non solùm, quum nos regenerant, sed postea etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent. Infirmatur, inquit, inter vos aliquis? accersat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo &c.

Sacerdotes sunt huius Vnctionis ministri. Iacob. 5.

2. ORIGENES homilia secunda in Leuiticum: Audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis: audi nunc quantæ sint remissiones peccatorum in euangelijs. Est ista prima, qua baptizamur in remissionem peccatorum. Secunda remissio est in passione martyrij, &c. Est adhuc & septima, licèt dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum, cùm lauat peccator in lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte, & quum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & quærere medicinam, secundùm eum qui ait: Dixi, pronunciabo aduersùm me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. In quo impletur & illud, quod Apostolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Ecclesia &c.

Psal. 6. Psal. 41. Psal. 31.

3. MARCI sexto, vt in textu.

4. THEOPHYLACTVS, & 5. BEDA in caput sextum Euangelij secundùm Marcum, vt suprà A. testimonio sexto, & primo.

1. C. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo de miraculis, capite vicesimo, de Benedicto quodam infirmo: Iste vir Domini ægritudine decumbens, postquàm & sacri olei vnctione, & salutari Christi corporis perceptione, ad iter cæleste scandendum idoneus factus est, aduenit dies laboris vltima.

2. ET libro secundo, capite vltimo: Expleta veraci & deuota cõfessione, absolui pro officio fratrem, (infirmum) & oleo sacro inunctum, Christi corpore ad æternam vitam obtinendã refectum; Deo & fratrum precibus intentè commendaui.

III.

Quis est Sacramenti huius fructus & effectus?

A. CONFERT primùm ad remissionem [a] peccatorum, quę quidem ab ægroto Pœnitentiæ remedijs non sunt expurgata, vt decumbentis anima peccatorum suorum onere ac morbo in primis leuetur.

[a] Bernardus in vita S. Malachiæ episcopi. Concil. Tridentin. vt suprà. Petrus Cluniac. lib. 6. epist. 1.

B. Deindè prodest ad corporalem infirmitatem vel [b] depellendam, vel alleuiandam, quatenùs expedit eam ægroto recuperare.

[b] Ibid Bernard.

C. Postremò ad consolationem & fiduciam submini strandam valet, qua sanè in supremo illo agone exituque animæ opùs est maximè, quando & cum doloribus acerbissimis, & cum horrendis dæmonibus [c] morituro est grauissimè conflictandum. Vndè licèt salus corporis ægroto non restituatur, vt qui post acceptam hanc vnctionem moritur sæpè, tamen gratia in hoc Sacramento peculiaris prębetur ad morbi vim, molestiasque constantiùs perferendas, & ad mortẽ ipsam faciliùs excipiendam. Atque hoc est, quod per Apostolum suum Deus promisit: *Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

[c] Cyril. Alex. in ora. de exitu animæ. Gregor. lib. 2. Moral. c. 17. & 18. hom. 39. in Euang. Climacus gradu 6. Euseb. Emisen. hom. 1. ad monach. Seuer. Sulpit. de transitu S. Martini.

Iacob. 5.

D. Ad quos quidem designandos effectus, etiam olei natura, seu natiua vis pulchrè congruit, vt explicat [d] Theophylactus. Quocirca retinendum est prorsùs, quod saluberrimè monet [e] Augustinus: Quotiès aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinem Christi ille qui ægrotat, accipiat, & indè corpusculum suum vngat, vt illud quod scriptum est, impleatur in eo: [f] *Infirmatur aliquis? inducat presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.*

[d] In cap. 6. Marc.

[e] Serm. 215 de Temp. Vide etiam de rect. cath. conuer. Et de visitat. infirmorũ, lib. 2. cap. 4. item in speculo.

[f] Iacob. 5. d

TESTIMONIA.

1. A. BERNARDVS in vita Malachiæ episcopi, vt suprà quæstione prima, A. testimonio sexto.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de hoc Sacramento, capite secundo & canone secundo, vt suprà quæstione prima, A. testimonio tertio.

3. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro sexto, epistola prima ad Theobaldum Abbatem: reddens rationem cur iteretur vnctio infirmorum, cùm non iteretur ea quæ fit in Confirmatione & Ordinatione: Iterari necesse est infir-

Digitized by Google

morum vnctionem: quia iterari necessarium est peccatorum, propter quam illa fit vnctio, remissionem. Istud indicant & ipsa verba hoc præcipientis Apostoli: Infirmatur (ait) quis in vobis: inducat presbyteros Ecclesię, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Ac sequitur, Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus: & si in peccatis sit, * dimittentur ei. Cùm igitur certum sit causam vnctionis hanc esse, vt oratio fidei saluet illum; vt alleuet eum Dominus; vt si in peccatis sit dimittantur ei: cur non iterabitur vnctio, præcedente vnctionis causa? Nam si æger post semel redditam sanitatem, nunquàm deincèps in morbum incideret, si nunquàm post primam vnctionem in peccata corrueret: fateor quòd nunquàm deincèps vnctionem iam dictam iterari fas esset. Quòd si rursum infirmatus fuerit, si rursum peccauerit: quæ ratio, vt rursum alleuietur, vt rursum ei peccata dimittantur, denuò eum inungi prohibebit? Nónne & Apostolus hoc se indicat velle: vt quoties quis infirmatus fuerit, toties inungatur? Nam quid aliud sonant verba illa illius: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ? Non enim ait, Infirmatur quis in vobis semel; aut, Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ semel: sed nulla mentione vnius, binæ, vel ternæ vnctionis facta, iubet nullo præfixo numero, induci ad ægrum presbyteros Ecclesiæ, si dei orationem fieri, ad alleuationē & peccatorum remissionem eum oleo sacro inungi. Non igitur mihi videtur dicendū esse, quod Apostolus non dixit; addendum esse, quod ipse non scripsit; sentiendum, quod ipse, vt verba eius indicant, non sensit. Non videtur planè in illis suis verbis Apostolum, vel sensisse, vel fieri præcepisse simplicem vnctionem: cùm sciret non tantùm semel in varios morbos homines incidere, sed & frequenter in eosdem, vel diuersos, post adeptam sospitatem recidere: cùm nôsset, prioribus dimissis peccatis, iterùm & iterùm, ac multotiès, miseros mortales peccare. Nam eiusdē de quo loquor Apostoli, id est Iacobi, verba sunt, In multis offendimus omnes. Qui ergò prioribus morbis ac peccatis medicinalem vnctionem prouidit, nunquid eam sequentibus morbis ac peccatis negauit? Non est planè hæc Apostolica fides, non est hęc Apostolica prædicatio: vt vel ægro cōgrua miseratio, vel pœnitenti peccatorū negetur absolutio. Hæc verò absolutio, quanuis sæpissimè sine cuiuslibet vnctionis sacramēto, tam in ægris quàm in sanis Ecclesiastico ministerio fiat: non debet tamen ægris cum absolutione vnctio sacra subtrahi, quibus iuxta intellectum suprà scriptum, quotiescunque infirmantur, eam iam dictus Apostolus iubet impendi.

Iacob. 5.

aliàs * remittentur

Extrema vnctio iterari potest.

Iacob. 3.

1. C. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Mihi amarulētam timeo gehennam, quippe interminatam. Exhorreo tartarum, vt cui nimium insit caloris. Paueo tenebras, quoniam nihil admittunt lucis. Formido pestiferum vermem, quoniam est perennis. Vereor angelos in iudicio, quoniam sunt immisericordes. Terreor mente, cōcipiens illius diei rigidum & immotum iudicium, horrendum tribunal, iudicem seuerum. Consternit me fluuius igneus ante forum illud incitatus, flammisq; furentibus crepitans &c. Et post interiecta quædam: Quis terror, quis tremor, quod certamen, quæ vis animam manet à corpore secedentem? Quandoquidem nos adeunt cælestes exercitus & potestates, ex aduersis verò copijs, tenebrarum rectores, nequitiæ domini, telonarchæ exigendis tributis præfecti, logothetæ, rationum conditores, atq; actionum calculatores, in aēre agentes, nec non homicida diabolus ille princeps improbitatis, cuius lingua perindè quasi a cuta nouacula, de quo propheta: Sagittæ, inquit, potentis acutæ cum carbonibus desolatorijs, insidiatur tanquàm leo in spelūca sua, draco magnus, apostata, orcus os suū expandens, imperator noctis, dominator mortis, & vt vindex animā coercens, cōferens, supputansq; cūctos actus meos, rebus, verbis, scientia, ignorantia, cōmissos reatus ac flagitia ab adolescētia in eam vsq; diem, qua sum compræhensus. Exindè quanta formidine & tremore arbitraris animam die illa percelli horribiles intuentem, atroces, impios, & aduersos dæmones, æquè atquè æthiopes caliginosos adstantes, ità vt forma ipsa quouis tormento sit grauior. Quos nimirùm adspiciens anima subsultat, conturbatur, affligitur, exterretur, contrahitur, ad cælestes angelos confugiens, à quibus excepta subit aërem, & sublime petens offendit telonia, conscendentes animas obseruantia & remorantia. Siquidem vnumquodque telonium peculiaria quędam crimina profert. Primum quidem loquacitatis, quæcunque per os & linguā ex mendacio, iureiurando, periurio, ociosos item sermones, nugaces, vanos, gulæ ingluuies, abusus vini, profusiores crapulas, immodicos pariter risus atque dedecentes, cum suauijs impudicis, & fœdis ac meretricijs cantionibus. Cōtrà verò sacrosancti angeli animam vnà deducentes, proponunt & ipsi quænam bona ore & lingua fumus locuti, orationes, gratiarum actiones, psalmos, odas, hymnos, & cantus spirituales, scripturarumq; lectiones, & quæcunque bona anteacto tempore ad Deum ore linguaq; fudimus. Alterum telonium quæcunque visu commisimus exigit, adspectus indecoros, superuacaneos, infrænes, & nutus dolosos. Tertium auditus, & quæcunque per huiusmodi sensum spiritus immundos introducunt. Quartum est olfactus, suauiolētiæ vnguentorum, tetriq; odoratus, quibus mulierculę, mimę & meretrices gaudent. Quintum coarguit quæcunque noxia tactu manuum improbarum sunt perpetrata. Sunt & alia vitiorum telonia, liuoris, æmulationis, nimiæ gloriæ, inanis fastus, crudelitatis, excándescentiæ, iracundiæ, furoris, scortationis, adulterij, mollitiei, inuidentiæ, veneficij, cęterarúmque detestabiluim ac Deo inuisarum actionum. Breuiter vnumquodque vitium & scelus suos ità deincèps telonas obtinet, id est, publicanos ac portitores. Hæc ergò atque his maiora & plura spectans anima, quibus terriculamentis, quanta trepidatione corripi censenda, quoad lato iudicio libera euadat? Illa est hora dolorosa, periculosa, luctuosa, inconsolabilis, donèc ei pateat exitus: Stant nanque ex aduerso malorum spirituum, diuinæ potestates, actus ipsius animæ studiosos ac meritorios depromentes, facta, dicta, cogitationes, & conceptus hauriunt. Itaque in medio stans anima meticulosa & trepidans, quousquè ob actiones, dicta, factáque sua, vel damnata in vincula conijciatur, vel iustificata liberetur. Suorum enim quisque peccatorum catenis adstringetur, &c.

Psal. 119. Psal. 9.

Aspectus dæmonum horrendus.

Reddenda est ratio.

Animæ terror & trepidatio.

Prouer. 5.

2. GREGORIVS libro vigesimoquarto Moralium, capite decimoseptimo: Sæpè ergò electis etiam nolentibus in cogitatione surripitur, quod in se quidem solerter inspiciunt, & ante Dei oculos quanti sit reatus attendūt, & cùm de his omnibus semper iudicia districta pertimescāt, tunc tamen hæc vehementer metuūt, cùm ad soluendum humanæ conditionis debitum venientes, districto iudici appropinquare se cernunt. Et fit tanto timor acrior, quanto & retributio æterna vicinior. Ante oculos autē cordis nihil inane tunc transuolat de phantasmate cogitationis: quia subductis è medio omnibus, se & illum tantummodò considerant cui appropinquant. Crescit pauor vicina retributione iustitiæ, & vrgente solutione carnis, quanto magis districtum iudicium iamiámque quasi tangitur, tanto vehementiùs formi-

Dan. 7.

Tremor & certamen animæ à corpore recedētis.

In hora mortis quomodò etiā iusti metuant.

Digitized by Google

formidatur. Et ſi eà quæ ſciunt, nunquàm ſe prætermiſiſſe meminerunt, formidàt tamen illa quæ neſciunt: quia videlicet ſemetipſos dijudicare & comprehendere omninò non poſſunt, atque vrgente exitu ſubtiliore terrentur metu. Vndè redemptor noſter ſolutioni carnis appropinquans, & membrorum ſuorum ſeruans ſpeciem, factus in agonia, cœpit prolixiùs orare. Quid enim pro ſe ille cùm in agonia eſſet, peteret, qui in terra poſitus, cæleſtia cum poteſtate tribuebat? Sed appropinquante morte, noſtræ mētis in ſe certamen expreſſit, qui vim quandam terroris ac formidinis patimur, cùm per ſolutionem carnis æterno propinquamus iudicio. Neque enim tunc cuiuslibet anima immeritò terretur, quando poſt puſillum hoc inuenit, quod in æternum mutare non poſſit.

Luc. 22.

3. ET capite decimooctauo: Cōſideramus quippe, quòd viam vitæ præſentis nequaquàm ſine culpa tranſire potuimus: conſideramus etiam, quia nec hoc quidem ſine aliquo reatu noſtro eſt, quod laudabiliter geſſimus, ſi remota pietate iudicemur. Quis enim noſtrūm vitam præcedentium patrum valeat vel ſuperare, vel aſſequi? Et tamen Dauid dicit: Nè intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Paulus cùm diceret, Nihil mihi conſcius ſum: cautè ſubiunxit, Sed nō in hoc iuſtificatus ſum. Iacobus dicit: In multis enim offendimus omnes. Ioannes dicit: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quid ergò facient tabulæ, ſi tremunt columnæ? Aut quomodò virgulta immobilia ſtabunt, ſi huius pauoris turbine etiam cedri quatiuntur? Solutioni ergò carnis appropinquans, nonnunquàm terrore vindictæ etiam iuſti anima turbatur. Cui etſi quid tranquillum in hac vita ſapere potuit, mortis articulo interueniente concutitur, vt iurè dici debeat: Abominabilis fit ei panis in vita ſua, & animæ eius cibus antè deſiderabilis. Vel certè propter pauoris pœnam hoc quod illic ſubditur: Appropinquabit corruptioni anima eius, & vita illius mortiferis.

Pſal. 142.

2. Cor. 4.

Iacob. 3.

1. Ioan. 1.

Etiam iuſti animæ in mortem turbatur.

Iob 33.

4. IDEM homilia trigeſimanona in Euangelia: Cogitandum valdè eſt, quantùm nobis erit terribilis hora noſtræ reſolutionis, qui pauor mētis, quanta tūc omnium malorum memoria, quæ obliuio tranſactæ felicitatis, quæ formido & confideratio iudicis. Tunc maligni ſpiritus, egrediente anima, ſua opera requirunt. Tunc mala quæ ſuaſerunt, replicant, vt ſociam ad tormenta trahant. Sed cur hoc de peruerſa ſolummodò anima dicimus, cùm ad electos quoquè egredientes veniant, & ſuum in illis, ſi præualeant, aliquid requirant. Vnus autem in hominibus extitit, qui ante paſſionem ſuam libera voce dixit: Iam non multa loquar vobiſcum: venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Quia enim hunc mortalem hominem vidit, ſuum in illo mundi princeps aliquid inuenire poſſe credidit. Et paulò pòſt: Vndè curandum nobis eſt, & cum magnis quotidiè fletibus cogitandum, quàm rabidus, quàm terribilis ſua in nobis opera requirens in die noſtri exitus princeps huius mūdi veniat, ſi etiam ad Deum carne morientem venit, & in illo aliquid quæſiuit, in quo ſuum inuenire nihil potuit. Quid tamen nos miſeri dicturi, quid acturi ſumus, qui innumera mala commiſimus? Quid requirenti aduerſario, & multa ſua in nobis inuenienti dicemus, nisi ſolum quod nobis eſt certum refugium & ſolida ſpes quia vnum cum illo facti ſumus, in quo princeps huius mundi, & ſuum aliquid requiſiuit, & inuenire minimè potuit? Sed quid prodeſt quòd eidem redemptori noſtro per fidem iungimur, ſi ab eo moribus diſiungamur? Ipſe enim dicit: Non omnis qui dicit, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum. Recta ergò opera, rectæ fidei iungenda ſunt.

Pauor in hora mortis.

Dæmonū importunitas.

Ioan. 14.

Matth. 7.

5. IOANNES Climacus, in libro de triginta gradibus, gradu ſeptimo: Stephanus quidam hoc in loco habitans, ſolitariam & quietam vitam adamauerat. Hic cùm annos plurimos in monaſtico certamine egiſſet, ieiunijſq; maximè & lachrymis eſſet ornatus, alijſq; prætereà virtutum priuilegijs floreret, cellulam ad radicem montis, in quo ſacram illam, diuinámque viſionem ſpeculatus olim fuerat Helias, ſibi conſtruxerat. Hic igitur tam venerandus moribus, intentione maioris laborioſioriſq; pœnitentiæ, profectus eſt ad Anachoretarum locum, cui Fides nomen erat. Quo in loco quum annos aliquot arctiſſimo vitæ inſtituto peregiſſet, (erat enim hic locus ab omni conſolatione mortali penitùs remotus, omnibúsque ferè hominibus inuius: ſeptuaginta enim ferè millibus paſſuum, ab omni humana habitatione diſiunctus erat) rurſùs extremo vitæ tempore redijt, cupiens in cellula ſua priore ſancti illius montis habitare. Erant enim ibi duo ex Palæſtina diſcipuli admodùm religioſi, qui etiam priùs obſeruabant cellulam ſenis. In qua cùm paucos egiſſet dies, languorem incurrit, ex quo & mortuus eſt. Igitur ante vnū exitus ſui diem repentè animo obſtupuit, apertiſq; oculis ad dexteram atque ad ſiniſtram partē lectuli circunſpiciebat, & quaſi rationem quidam à ſe exigerēt, cunctis qui adſtabant audientibus, aiebat, aliquando quidem: Ità ſanè: Sic reuerà eſt, ſed pro hoc tot annis ieiunaui. Aliquando verò, Non certè, ſed mentimini, hoc non feci. Deindè rurſus: Ità verè eſt: Hoc ità eſt: ſed fleui, ſed miniſtraui. Ac rurſus: Verè me accuſatis. In quibuſdam etiam aliquando aiebat: Ità ſanè, & quidem ad hæc quid dicam, non habeo, ideò miſericordia opùs eſt. Et erat profectò ſpectaculum horrendum ac terrificum, inuiſibile illud, ſæuiſſimumq; iudicium, in quo etiam (quod terribilius eſt) & quod non fecerat, illi obijciebāt (me miſerum) quietis ac ſolitudinis ſectatori. In nonnullis verò peccatorum ſuorum, quid ad ea reſpondere poſſet, ſe non habere dicebat, qui iam ferè quadraginta annos monachus fuerat, & lachrymarum gratiam habuerat. Quidam verò mihi veraciter affirmauerunt, quòd hic dum eſſet in eremo, leopardum quoquè ex manu ſua nutriebat. Hic ipſe tamen, cùm adeò infeſtè ratio à ſe exigeretur, carne ſolutus eſt.

Ab eremitā Stephano iā iam moriturō rationem accuratā reposcunt.

Obijciunt dæmones ea quæ non perpetrauimus.

6. EVSEBIVS Emiſenus homilia prima ad Monachos: Paratos nos inueniat extrema neceſſitas, quæ ſæpè præuenit imparatos. Certam nobis imponat ſolicitudinem incerta conditio: quotidianus ſit illius periculi metus, cuius neſcitur incurſus. Quàm tardè miſera anima malorum ſuorum pœnitebit, cùm die vltimo ſuperueniente, ſeparari ſe à corpore ſuo viderit, cùm ſibi in fine claudenti oculos nigreſcere & horreſcere ſempiterna nox cœperit: cùm iacere ante ſe vacuum ſalutis ac lucis infelicem commilitonem ſuum viderit incentorem pariter ac deceptorem, cum quo de arena mundi huius per flagitium ſuum victa diſceſſit: Cùm cœperit ab eodem iam diuulſa immanes & inanes dare ſuper eum planctus, & dicere: Vbi ſunt animoſitates & cupiditates tuæ, quibus hucuſquè impatienter arſiſti, & arſura iugiter congregâſti? Eccè tranſiêrunt illa omnia tanquàm vmbra, abiêrunt oblectamenta, & ſola in perpetuū opprobria & crimina remanſerunt. Væ mihi ô anima, ad tam perditum vas, velim nolim, reditura ſum, & propter fugitiuas voluptates nunquàm effugiendis cum eo vaporibus concremanda. Quid inter hæc, cùm eam cœperit ad definitam ſententiā & immobili lege defixam, importunus depoſiti exactor abſtrahere, & hincindè inſultare & inſiſtere infernalium diræ facies miniſtrorum? Quid erit, cùm ab appari-

Anima āllequitur corpus.

Diræ facies infernalium miniſtrorum

Digitized by Google

Dirę facies infernalium ministrorum.

toribus mortis per hunc vastum aërem separari, & per semitas tenebrarum abduci trans diem cœperit, & nequaquàm remeabile iter agere per fines illos vbi ipsa lux deficit, cùm peregrina vbiquè anima, comitante malorum suorum tristi agmine, viderit se per extremas mundi oras in illud inane ac vacuum cadere de mundo, atque illud magnum chaos, quod vitæ mortisq; regionem discernit, intrare, & vitales auras naturæ ipsius exul amittere? Cùm rebus humanis Vale vltimum dicens, mortem autem ante se habens, & vitam post se relinquens, in illud horrendum & vix oculis attingendum pertrahetur profundum, diuersis auaritiæ ac malitiæ catenata criminibus, quantum perdidit precium, tantum exceptura supplicium?

Martinus videt assistentē dæmonem.

7. SEVERVS Sulpitius de transitu sancti Martini: Hæc locutus, diabolum vidit propè assistere. Quid hîc, inquit, adstas cruenta bestia? Nihil in me funeste reperies: Abrahæ me sinus recipiet. Cum hac ergò voce, fatigatum diuinis operibus spiritum cælo reddidit.

8. IACOBI quinto, vt in textu.

Olei natiua vis & significatio.

1. D. THEOPHYLACTVS in caput sextū Marci: Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significatq; misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium hilaritatemq; spiritalem accipimus.

Aegroti inūgendi post communionem sacram.

2. AVGVSTINVS sermone ducentesimo decimoquinto de tempore: Quotiēs aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinem Christi ille qui ægrotat, accipiat, & indè (siue deindè) corpusculum suum vngat, vt illud quod scriptum est impleatur in eo: Infirmatur aliquis, inducat presbyteros &c. Videte fratres quia qui in infirmitate ad Ecclesiam cucurrerit, & corporis sanitatem recipere, & peccatorum indulgentiam merebitur obtinere.

Iacob. 5.

3. IN tractatu de rectitudine Catholicę conuersationis: Quotiès aliqua infirmitas occurrerit alicui, non quærantur præcātatores, non diuini, non sortilegi, non carcarij, neque per fontes, aut arbores, aut biuia phylacteria exerceātur: sed qui ęgrotat, in sola Dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide & deuotione accipiat, oleumq; benedictum fideliter ab Ecclesia petat, vndè corpus suum vngatur, & secundùm Apostolum, Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus. Non solùm corporis, sed & animæ sanitatem accipiet, complebiturq; in illo, quod Dominus in Euangelio promisit, dicens: Omnia quæcunque petieritis patrem in nomine meo, in oratione credentes, accipietis.

Aegroti quid agere debeant.

Iacob. 5.

Matth. 21.

4. ITEM in libro secundo de visitatione infirmorum, capite quarto: Nec prætermittendum est illud Apostoli Iacobi præceptum: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesię, vt orent super eum, vngentes eum oleo sancto in nomine Iesu, & oratio fidei saluabit infirmum. Ergò sic roges de te & pro te fieri, sicut dixit Apostolus Iacobus, immò per apostolum suum Dominus. Ipsa videlicet olei sacrati delibutio, intelligitur Spiritus sancti typicalis vnctio. Illud etiam viuificum Dominici corporis supplementum, suscipere fili mi non renuas; viaticum tibi erit saluberrimum.

Iacob. 5.

5. IDEM in Speculo in præfatione: Quis ignorat, in scripturis sanctis, id est, legitimis, Propheticis, Euangelicis, & Apostolicis, authoritate canonica præditis, quædam sic esse posita, vt tantùm scirentur & crederentur &c. Quædam verò sic esse iussa, vt obseruarentur & fierent, vel prohibita nè fierent? Horum autem quæ iubendo & vetando scripta sunt, alia sunt Sacramentorum velata mysterijs, quę multa veteris testamenti populo illi facienda mandata sunt: neque à populo Christiano nunc fiunt, sed tantummodò intelligenda requiruntur atque tractantur. Alia verò etiam nunc facienda sunt, si facienda præcepta sunt: nec facienda, si prohibita. De his igitur quæ ità sunt posita in literis sacris, vel iubendo, vel vetando, vel sinendo, vt etiam nunc, id est, tempore noui Testamenti ad vitam piam exexcēdam moresq; pertineant, hoc opus quod in manus sumpsi, componere aggressus sum, vt quantùm me Deas adiuuat, omnia talia de canonicis libris colligam, atque vt facilè inspici possint, in vnum tanquàm speculum congeram. Cùm itaque Augustinus paulò ante finem speculi sui sententias adferat ex B. Iacobi epistola, inter cæteras ponit & istā: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, &c.

Vtrùm omnia quæ in sacris literis vtriusque testamenti continentur, ad Christianos, & quo modo pertineant.

Iacobi Apostoli præceptū de infirmorum initiatione, ex Augusti. sententia ad Christianos oēs pertinet.

6. IACOBI quinto, vt in textu.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

I.

Quid est Ordinis Sacramentum?

Augusti. lib. 2. contra epist. Parme. cap. 13. & de bono coniug. cap. 24. & lib. 1. cont. Donatist. cap. 1. Leo epist. 81. ad Dioscō. Grego. in cap. 10. & 16. lib. 1. Regum. Nyssenus Oratione de sancto Baptismate. Conc. Florent. Trident. sess. 23. Ambr. in 12. cap. 1. ad Corint. Theophylac. in cap. 19. Luc. Petrus Ven. abb. Cluniac. lib. 6. epist. 1.

a 1. Cor. 4. a Malach. 2. b. 1. Timo. 3. a b 5. c Ephes. 4. c 1. Corin. 14. a b d & 12. d

b Heb. 5. b Actor. 1. d Cyprian epist. 52. Tertullia. de præscript. Hæretic. cap. 41. Concil. Lateran. cap. 3. Innoc. 3. ad Metenses ca. Cùm ex inuncto, tit. de Hæreticis.

c Matth. 10. a Luc. 9. a Mar. vlt. d Ioan. 20. f 17. c Actor. 13. a Tit. 1. b

EST, quo singularis gratia ac potestas spiritualis quibusdam traditur, vt munus in Ecclesia ex professo gerant.

B. Hoc est Sacramentum per quod, velut ostium, necessariò intrant legitimi dispensatores [a] mysteriorum & eloquiorum Dei, ministri CHRISTI & Ecclesiæ, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & quotquot demùm in Ecclesiasticis munijs obeundis ritè & cum authoritate versantur.

C. [b] Nemo enim, vt scriptura testatur, sibi sumit aut sumere debet honorem, exercendorum videlicet ministeriorum Ecclesiæ, nisì qui vocatur à Deo, tanquàm Aaron: hoc est, nisì Sacramento visibilis Ordinationis initiatus, & ab Episcopo legitimè ordinatus, missusque [c] fuerit ad opus certi ministerij, quod in Ecclesia pro suo statu gerat iuxta leges diuinę & Apostolicæ Traditionis.

TESTI-

Digitized by Google

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro ſecundo cõtra epiſtolã Parmeniani, capite decimotertio: Nam illud quod quidã eorum veritate conuicti dicere cœperãt, Baptiſmum quidẽ non amittit qui recedit ab Eccleſia, ſed ius tamen dandi amittit: multis modis appáret fruſtrà & inaniter dici. Primò, quia nulla oſtẽditur cauſa, cur ille qui ipſum baptiſmũ amittere nõ poteſt, ius dãdi amittere poſſit. Vtrũque enim ſacramentum eſt; & quadã conſecratione vtrunq; homini datur, illud cùm baptizatur, iſtud cùm ordinatur: ideoq; in Catholica vtrunq; non licet iterari. Nam ſi quãdo ex ipſa parte venientes etiã præpoſiti, pro bono pacis correcto ſchiſmatis errore, ſuſcepti ſunt: etſi viſum eſt opùs eſſe, vt eadẽ officia gererent quæ gerebãt, non ſunt rurſùs ordinati, ſed ſicut baptiſmus in eis, ità Ordinatio mãſit integra, quia in præciſione fuerat vitiũ, quod vnitatis pace correctũ eſt, nõ in ſacramentis, quæ vbicunq; ſunt, ipſa vera ſunt. Et cùm expedire hoc iudicatur Eccleſiæ, vt præpoſiti eorũ veniẽtes ad Catholicã ſocietatem, honores ſuos ibi non adminiſtrẽt: non eis tamen ipſa Ordinationis ſacramenta detrahuntur, ſed mahent ſuper eos. Ideoq; non eis in populo manus imponitur, nè nõ homini, ſed ipſi ſacramẽto fiat iniuria. Et ſi quãdo ignoranter fit, nec animosè defenditur factũ, ſed corrigitur cognitũ, venia facilis impetratur. Deus enim noſter, non eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis: nec Eccleſiæ eius Sacramenta in eis qui ab Eccleſia receſſerũt, ſed ipſi qui receſſerũt, inimici eius ſunt. Sicut aũt habent in baptiſmo quod per eos dari poſſit: ſic in Ordinatione ius dandi, vtrunq; quidem ad pernicié ſuam, quandiù charitatẽ non habent vnitatis. Sed tamẽ aliud eſt prorsùs nõ habere, aliud perniciosè habere, aliud ſalubriter habere. Et paulò pòſt: Sed ſi nos malè facimus, ipſi explicent, quomodò ſacramentũ baptizati nõ poſſit amitti, & Sacramentũ ordinati poſſit amitti: quoniã dicũt, Recedẽs ab Eccleſia baptiſmũ non amittit, ius dãdi tamẽ amittit. Si enim vtrunq; ſacramentũ eſt, quẽ nemo dubitat, cur illud nõ amittitur, & illud amittitur? Neutri ſacramento iniuria facienda eſt.

Ordo eſt Sacramentum, quemadmodùm & Baptiſmus: & vtrũque iterare non licet.

Ordinatiõis Sacramentũ.

1. Cor. 14.

Sacramẽtum ordinati, & baptizati.

Vtrunque Sacramentũ eſſe nemo dubitat.

2. IDEM in libro de bono coniugali, capite vigeſimoquarto: Quemadmodùm ſi fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiã ſi plebis congregatio non ſubſequatur, manet tamẽ in illis ordinatis ſacramentum Ordinationis; & ſi aliqua culpa quiſquã ab officio remoueatur, ſacramento Domini ſemel impoſito non carebit, quanuls ad iudicium permanente.

In Ordinatis manet Sacramentum Ordinationis.

3. ET libro primo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite primo: Sacramẽtum baptiſmi eſt, quod habet qui baptizatur. Et Sacramentum dandi baptiſmi eſt, quod habet qui ordinatur. Sicut autem baptizatus, ſi ab vnitate receſſerit, ſacramentum baptiſmi non amittit; ſic etiã ordinatus, ſi ab vnitate receſſerit, ſacramentum dandi baptiſmi non amittit. Nulli enim ſacramento iniuria facienda eſt: ſi diſcedit à malis, vtrunque diſcedit; ſi permanet in malis, vtrunque permanet. Sicut ergò acceptatur baptiſmus quem non potuit amittere, qui ab vnitate diſceſſerit; ſic acceptãdus eſt baptiſmus quem dedit ille, qui ſacramẽtum dandi, cùm diſcederet, non amiſerat. Nam ſicut redeuntes qui priuſquàm recederent, baptizati ſunt, nõ rebaptizantur; ità redeuntes qui priuſquàm recederent, ordinati ſunt, non vtiquè rurſùs ordinantur, ſed aut adminiſtrant quod adminiſtrabant, ſi hoc Eccleſiæ vtilitas poſtulat; aut ſi non adminiſtrant, ſacramentum Ordinationis ſuæ tamen gerunt; & ideò eis manus inter laicos non imponitur. Nam neque ſacramentum baptiſmi, neque ſacramentum dandi baptiſmi, quando ab eis cum Maximiniano diſceſſit, Felicianus amiſit. Nunc enim eum ſecum habent cum eiſipſis, quos cùm foris eſſet, in Maximiniani ſchiſmate baptizauit.

Sacramẽtum dandi baptiſmũ ſiue Ordinatiõis nõ amittitur, vt nec Baptiſmi Sacramentũ.

4. LEO Magnus epiſtola octogeſimaprima ad Dioſcorum Alexãdrinum: Quod ergò à Patribus noſtris propenſiore cura nouimus eſſe ſeruatum, à vobis quoq; volumus cuſtodiri, vt nõ paſsim diebus omnibus ſacerdotalis vel leuitica ordinatio celebretur, ſed poſt diẽ ſabbati eius noctis, quæ in prima ſabbati luceſcit, exordia deligãtur, hoc eſt, ſub lege diuini officij ſubſtituantur, in quibus his, qui conſecrandi ſunt, ieiunis, & à ieiunantibus ſacra benedictio conferatur. Quod eiuſdem obſeruantiæ erit, ſi manè ipſo Dominico die, cõtinuato ſabbati ieiunio celebretur, à quo tẽpore præcedentis noctis initia nõ recedunt: quam ad diem reſurrectionis, ſicut etiã in Paſcha Domini declaratur, pertinere non dubium eſt. Nam præter authoritatem conſuetudinis, quam ex Apoſtolica nouimus venire doctrina, etiam ſacra ſcriptura manifeſtat, quòd cùm Apoſtoli Paulum & Barnabã ex præcepto Spiritus ſancti ad Euangeliũ gentibus mitterẽt prædicandum, ieiunantes & orantes impoſueruut eis manus, vt intelligamus quanta & dantiũ & accipientium deuotione curandum ſit, nè tantæ benedictionis ſacramentũ negligenter videatur impletũ. Et ideò piè & laudabiliter Apoſtolicis morem geſſeris inſtitutis, ſi hanc ordinandorũ ſacerdotum formã per eccleſias, quibus Dominus præeſſe te voluit, etiã ipſe ſeruaueris, vt his qui conſecrandi ſunt, nũquàm benedictiones, niſi in die reſurrectionis Dominicæ tribuantur, cui à veſpera ſabbati initium conſtat aſſcribi, & tantis diuinarum diſpoſitionum myſterijs eſt conſecrata, vt quicquid eſt à Domino inſignius conſtitutum, in huius diei dignitate ſit geſtum. In hac mũdus ſumpſit exordium, in hac per reſurrectionẽ Chriſti & mors interitũ, & vita accepit initium. In hac Apoſtoli à Domino prædicãdi omnibus gẽtibus euangelij tubã ſumunt, & inferendum vniuerſo mundo ſacramentũ regenerationis accipiunt. In hac (ſicut beatus Ioannes Euangeliſta teſtatur) congregatis in vnum diſcipulis, ianuis clauſis, quũ ad eos Dominus introijſſet, inſufflauit & dixit: Accipite ſpiritũ ſanctum: quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorũ detinueritis, detenta erunt. In hac deniq; promiſſus à Domino Apoſtolis ſpiritus ſanctus, aduenit: vt cęleſti quadam regula inſinuatum & traditum nouerimus, in illa die celebrãda nobis eſſe myſteria ſacerdotalium benedictionũ, in qua collata ſunt omnia dona gratiarũ.

Ordinatio ſacerdotalis & leuitica fieri nõ debet quouis tempore.

Ieiuni conſecrandi.

Actor. 13.

Sacramentũ benedictionis ſacerdotalis.

Ioan. 20.

Ioan. 14. & 16

5. GREGORIVS in caput decimum libri primi Regum: Samuel Saul in principem vnxit, Deus autem ei cor aliud immutauit: quia ſacrorũ Ordinum ſacramenta ab Eccleſiæ doctoribus foris accipimus, ſed ſacramentorum virtute ab omnipotente Deo interiùs roboramur. Virtus verò ſacramenti, gratia eſt ſpiritus ſeptiformis. Quam certè gratiam qui accipiunt, quaſi alio accepto corde immutãtur: quia quos gratia ſua ſanctus ſpiritus roborat, eſſe eos facit protinùs quod non erant.

1. Reg. 10. Sacrorũ Ordinum Sacramenta.

Virtus Sacramenti Ordinis.

6. ET in caput decimumſextum libri primi Regum: Dauid in medio fratrum vngitur: quia electus doctor de eo, quòd ſingulari ſublimitate ſuſtollitur, ſingulari amore nequaquã gloriatur. Et quia per miniſterium hominũ ſpiritualia in electis rectoribus dona cumulantur, adiunctum eſt: Et directus eſt ſpiritus Domini in Dauid à die illa, & in reliquum. Spiritus quippe Domini poſt vnctionem dirigitur, quia foris Sacramenta percipimus, vt intùs ſancti ſpiritus gratia repleamur. Foris nanq; homo, intùs Deus operatur, & nõ homo. Foris nanq; homo ſurgit, intùs ſe ſpiritus dirigit: quia ordinem religionis homo homini præbet, ſed in eũ cui ordo datur, ſpiritus dirigitur, vt foris ſublimitatẽ ſuſcipiat ordinis, & intùs robur ſancti ſpiritus. Foris ordo cõmittitur, vt quę Dei ſunt, agere debeat: intùs dirigitur ſpiritus, vt quod iniungitur, potenter agat. Magnum quippe eſt onus ordi-

1. Reg. 16.

Sacramenta foris percipimus, vt intùs Spiritus ſancti gratia repleamur.

Foris committitur ordo, vt quę Dei ſunt agat: intùs datur ſpiritue, vt quod iniũgitur, potenter agat.

Digitized by Google

ordinis, magna fragilitas carnis. Onus ergo tantum quia debili committitur, dirigitur spiritus, vt debilis roboretur, & magnum onus tanto gratius ferat, quanto ipsum omnipotens spiritus fortiùs ad ferendum iuuat.

Benedictio facit sacerdotem, per quam anima eius inuisibili gratia in melius mutatur.

7. GREGORIVS Nyssenus in oratione de sancto Baptismate: Eadem item verbi vis etiam sacerdotem augustum & honorandum facit, nouitate benedictionis à communitate vulgi segregatum. Quum enim herì ac tempore superiori vnus è multitudine ac plebe esset, repentè redditur præceptor, præses, doctor pietatis, mysteriorum latentium præsul, eaq; contingunt ei, cùm nihil vel corpore, vel forma mutatus, sed quòd ad speciem externam attinet, ille sit, qui erat, inuisibili quadam vi ac gratia, inuisibilem animam in melius transformatam gerens.

Sacramentũ Ordinis, & eius materia

8. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Sextum sacramentum est Ordinis, cuius materia est illud, per cuius traditionem confertur Ordo, sicut Presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem: Diaconatus verò per libri Euangeliorum dationem: Subdiaconatus, per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem. Et similiter de alijs per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotij, talis est: Accipe potestatem offerendi sacrificiũ in Ecclesia pro viuis & mortuis, in nomine patris & filij & spiritus sancti. & sic de aliorũ Ordinum formis. Ordinarius minister huius sacramenti, est episcopus.

Forma Sacerdotij.

Minister.

9. CONCILIVM Tridentinũ sessione vigesimatertia, capite primo. Sacrificiũ & sacerdotiũ ità Dei ordinatione coniuncta sunt, vt vtrunque in omni lege extiterit. Cùm igitur in nouo testamento sanctum Eucharistiæ sacrificiũ visibile ex Domini institutione catholica Ecclesia acceperit, fateri etiam oportet, in ea nouum esse visibile & externum sacerdotium, in quod vetus translatũ est. Hoc aũt ab eodem Domino Saluatore nostro institutum esse, atq; Apostolis, eorumq; successoribus in sacerdotio, potestatem traditã consecrãdi, offerendi, & ministrandi corpus & sanguinẽ eius, necnon & peccata dimittendi, & retinendi, sacræ literæ ostendunt, & Catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit. CAPITE secundo: Cùm autem diuina res sit tam sancti sacerdotij ministerium, consentaneũ fuit, quo digniùs & maiori cum veneratione exerceri posset, vt in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures & diuersi essent ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deseruirent, ità distributi, vt, qui iã clerici tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderent. Nam non solùm de sacerdotibus, sed & de Diaconis sacræ literæ apertam mentionẽ faciunt, & quę maximè in illorũ Ordinatione attendenda sunt, grauissimis verbis docẽt: & ab ipso Ecclesiæ initio sequentium ordinum nomina, atq; vniuscuiusq; eorũ propria ministeria, Subdiaconi scilicet, Acolyti, Exorcistæ, Lectoris, & Ostiarij in vsu fuisse cognoscuntur, quanuis non pari gradu. Nam Subdiaconatus ad maiores ordines à Patribus, & sacris concilijs refertur, in quibus & de alijs inferioribus frequentissimè legimus. CAPITE tertio: Cùm scripturę testimonio, Apostolica traditione, & Patrum vnanimi consensu perspicuum sit, per sacrã Ordinationem, quæ verbis & signis exterioribus perficitur, gratiam conferri: dubitare nemo debet, Ordinem esse verè & propriè vnum ex septẽ sanctæ Ecclesiæ sacramentis. inquit enim Apostolus: Admoneo te, vt resuscites gratiã Dei, quę est in te per impositionẽ manuum mearũ. non enim dedit nobis Deus spiritũ timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis. CAPITE quarto: Quoniam verò in Sacramento Ordinis, sicut & in Baptismo & Confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri, nec auferri potest, meritò sancta Synodus damnat eorum sententiam, qui asserunt noui Testamenti sacerdotes temporariã tantummodò potestatẽ habere, & semel ritè ordinatos, iterùm Laicos effici posse, si verbi Dei ministeriũ non exerceant. Quòd si quis omnes Christianos promiscuè noui Testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quàm Ecclesiasticã hierarchiam, quæ est vt castrorũ acies ordinata, confundere, perindè ac si contra beati Pauli doctrinã, omnes Apostoli, oẽs Prophetæ, omnes Euãgelistæ, omnes Pastores, omnes sint Doctores. Proindè sacrosancta Synodus declarat, præter cæteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in Apostolorum locũ successerunt, ad hũc hierarchicum Ordinẽ præcipuè pertinere, & positos, sicut idem Apostolus ait, à Spiritu sancto, regere Ecclesiã Dei, eosq; presbyteris superiores esse, ac Sacramentum Confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse: quarum functionum potestatem reliqui inferioris Ordinis nullã habent. Docet insuper sacrosancta Synodus, in Ordinatione Episcoporum, Sacerdotum, & cæterorũ Ordinum nec populi, nec cuiusuis secularis potestatis & magistratus cõsensum, siue vocationem siue authoritatẽ ità requiri, vt sine ea irrita sit ordinatio: quin potiùs decernit, eos qui tãtummodò à populo, aut seculari potestate, ac magistratu vocati & instituti, ad hęc ministeria exercenda ascendunt, & qui ea propria temeritate sibi sumunt; omnes non Ecclesiæ ministros, sed fures & latrones, per ostium non ingressos, habendos esse. Hæc sunt, quæ generatim sacræ Synodo visum est Christi fideles de Sacramento Ordinis docere. His autem contraria certis & proprijs canonibus in hunc, qui sequitur, modum damnare constituit, vt omnes, adiuuante Christo, fidei regula vtentes, in tot errorum tenebris Catholicam veritatẽ facilius agnoscere & tenere possint. CANON primus: Si quis dixerit, non esse in nouo testamento sacerdotium visibile & externum: vel non esse potestatem aliquã consecrãdi & offerendi verum corpus & sanguinem Domini, & peccata remittendi & retinendi: sed officium tantùm & nudum ministerium prædicandi Euangelium: vel eos qui non prædicant, prorsùs non esse sacerdotes, anathema sit. CANON secundus: Si quis dixerit, præter sacerdotium non esse in Ecclesia Catholica alios Ordines, & maiores & minores, per quos, velut per gradus quosdam, in sacerdotium tendatur, anathema sit. CANON tertius: Si quis dixerit, Ordinem siue sacram ordinationem non esse verè & propriè Sacramentum, à Christo Domino institutum: vel esse figmẽtum quoddam humanum, excogitatum à viris rerum Ecclesiasticarum imperitis: aut esse tantùm ritum quendam eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, anathema sit. CANON quartus: Si quis dixerit, per sacram Ordinationem non dari spiritum sanctum, ac proindè frustrà Episcopos dicere, Accipite Spiritum sanctum: aut per eam non imprimi characterem: vel eum, qui Sacerdos semel fuit, Laicum rursùs fieri posse, anathema sit. CANON quintus: Si quis dixerit, sacram vnctionem, qua Ecclesia in sancta Ordinatione vtitur, nõ tantùm non requiri, sed contemnendam & pernicioſam esse, similiter & alias Ordinis cęremonias, anathema sit. CANON sextus: Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis, presbyteris, & ministris, anathema sit. CANON septimus: Si quis dixerit, Episcopos non esse presbyteris superiores: vel non habere potestatem Confirmandi & Ordinandi: vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem: vel Ordines ab ipsis collatos sine populi vel potestatis secularis cõsensu aut vocatione, irritos esse: aut eos, qui nec

Non omnes Christiani sunt sacerdotes.

1. Cor. 12. Ephes. 4.

Episcopi presbyteris superiores in hierarchia Ecclesiastica.

Actor. 20.

A seculari potestate aut à populo ordinati, fures & latrones habendi. Ioan. 10.

Sacerdotium externum & visibile noui testamẽti. Luc. 22.

Ioan. 20.

Ordinum distinctio & gradus diuersi.

Diuersi ministrorum Ordines.

Proprię Sacramentũ est ordinatio sacra.

1. Tim. 3. Actor. 6.

Effectus.

Minores Ordines.

Character.

Vnctio sacra quæ in hoc sacramento adhibetur.

1. Tim. 4.

Cæremoniæ.

Ordo vnum est ex VII. Sacramentis.

Hierarchia Ecclesiastica.

2. Tim. 1.

Episcopi presbyteris superiores.

Characterem imprimit: & idcirco repeti sacramentum non potest.

Missi à seculari potestate

ab

ab ecclesiastica & canonica potestate ritè ordinati, nec missi sunt, sed aliundè veniunt, legitimos esse verbi & Sacramentorum ministros, anathema sit. CANON octauus: Si quis dixerit, Episcopos qui authoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos & veros Episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit.

10. AMBROSIVS in duodecimũ caput prioris ad Corinthios, super ea verba, Diuisiones gratiarum sunt: In loco Ordinis officij Ecclesiastici positus, gratiam habet, qualisuis sit, non vtiquè propriam, sed Ordinis per efficaciam spiritus sancti.

Gratia ordinatorum.

11. THEOPHYLACTVS in caput decimũnonum Lucæ: Dominus dedit seruis decem minas. Serui autem illi sunt hi, quibus in Ecclesia ministerium concreditum est, decemuiríque dicuntur esse, propter perfectionem Ecclesiasticæ præsidentiæ. Ordo enim in Ecclesia perfectam præsidentium dispositionem habet, & neque plures oportebat esse, neque pauciores: vt exempli gratia: Tria hęc videmus esse in Ecclesia, purgationem, illuminationem, & perfectionem. Operationes enim illàs tres sortiti sunt Ordines. Diaconi purgant per institutionem & doctrinam, presbyteri illuminant per baptismum, episcopi sacerdotales Ordines constituunt & perficiunt, hoc est, ordinant. Vides Ordines cum operationibus, & neque plures, neque pauciores præsidentium Ordines. Illis igitur seruis distribuit decem minas, hoc est, dona, quæ vnicuique data sunt in vtilitatem. Omnis enim cuicunque concredita est præsidentia, etiamsi indignus fuerit, donum habet ex vnctione sua, id quod magnũ diuinæ misericordiæ sacramentum est.

Hierarchia ordinis ecclesiastici tribus potissimis partibus constat. Vide Dionys. Areopag. in Ecclesiast. hierarch. cap. 5. & 6.

Donum ex vnctione.

12. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro sexto, epistola prima ad Theobaldum Abbatem: Cur non iteratur & illa, (vnctio) qua sacerdoti cęlestia sacrificia sacraturo & tractaturo, manus inunguntur; illaq; qua pontificis caput dum ordinatur, largiore chrismatis inundatione perfunditur? Sed nulla est causa hoc rursum agendi; nulla ratio sacerdoti vel pontifici, iterùm manus vel caput vngendi. Sacramentum enim quod semel à spiritu Dei accipiunt, etiam iudicio Ecclesiæ ab officio suspẽsi vel depositi, nullo pacto perdere, nulla ratione amittere possunt. Indicat hoc ipse communis & publicus Ecclesiæ vsus, quæ nec Presbyteros post quantumlibet prolixum degradationis tempus officio restituens, iterùm consecrat: nec in Episcopis de primis sedibus ad alias quandoquè translatis vnctionis sacramẽta iterat.

Sacerdoti manus, Episcopo caput in ordinatione vngitur.

Sacramentũ hoc, semel collatum, nõ amittitur, nec iteratur.

1. B. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

2. MALACHIAE secundo: Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est.

3. PRIORIS ad Timotheum tertio: Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet enim Episcopum irrepræhensibilem esse, & Diaconos similiter pudicos &c.

4. ET capite quinto: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeãtur, maximè qui laborant in verbo & doctrina.

5. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdã quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensurâ ætatis plenitudinis Christi: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinę in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris &c.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo. Nemo enim audit. Spiritus autem loquitur mysteria. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationẽ, & consolationem, &c. Et paulò pòst: Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, vt & alios instruam: quàm decem millia verborum in lingua. Ibidèm: Mulieres in ecclesijs taceant.

7. ET capite duodecimo: Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deindè virtutes, exindè gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. Nunquìd omnes Apostoli? nunquìd omnes Prophetæ? nunquìd omnes Doctores? &c. Nunquìd omnes interpretantur?

1. C. AD Hebræos quinto: Nec quisquam sumit sibi honorem: sed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron.

2. ACTORVM primo: Tu Domine qui corda nôsti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum, accipere locum ministerij huius & Apostolatus, de quo pręuaricatus est Iudas, vt abiret in locum suum. Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum vndecim Apostolis.

3. CYPRIANVS epistola quinquagesimasecunda ad Antonianũ. Vide infrà quæstione quinta, D. in textu. Lib. 4. epist. 2

4. TERTVLLIANVS de præscriptionibus hæreticorum capite quadragesimoprimo, vt infrà quæstione septima, C. in textu.

5. LATERANENSE Concilium sub Innocentio tertio, capite tertio: Quia nonnulli sub specie pietatis virtutem eius (iuxta quod ait Apostolus) abnegantes, authoritatem sibi vendicant prædicandi, cùm idem Apostolus dicat: Quomodò prædicabunt nisi mittantur? omnes qui prohibiti vel non missi præter authoritatem ab Apostolica sede vel Catholico Episcopo loci susceptam, publicè vel priuatìm prædicationis officium vsurpare præsumpserint, excommunicationis vinculo innodentur. Et nisi quãtocyùs resipuerint, alia competenti pœna plectantur. Tit. 1. Rom. 10. Nullus prædicare audeat, nisi mittatur, & authoritatem à sede Apostolica, vel episcopo habeat.

6. INNOCENTIVS tertius in epistola ad vniuersos Christi fideles, tã in vrbe Metensi quàm in eius diœcesi constitutos, titulo de hæreticis, capite Cùm ex iniuncto: Cùm ex iniũcto nobis Apostolatus officio, sumus secundùm Apostolum sapientibus & insipientibus debitores: pro vniuersorum salute nos oportet esse solicitos, vt & malos retrahamus à vitijs, & bonos in virtutibus foueamus. Tunc autem opùs est discretione maiori, cùm vitia sub specie virtutum occultè subintrent, & angelus Sathanæ se in angelum lucis simulat & transformat. Sanè significauit nobis venerabilis frater noster Episcopus Metensis per literas suas, quòd tam in vrbe Metensi, quàm in diœcesi laicorum & mulierum multitudo non modica, tracta quodammodò desiderio Scripturarum, Euangelia, Epistolas Pauli, Psalteriũ, moralia Iob, & plures alios libros sibi fecit in Gallico sermone conuerti: translationi huiusmodi adeò libenter, vtinàm autem & tã prudenter, intendens, vt secretis conuẽtionibus talia inter se laici & mulieres eructare præsumant, & sibi inuicèm prædicare: qui etiam eorũ aspernantur cõsortium, qui se talibus non immiscent, & à se reputant alienos, qui aures & animos talibus nõ apponunt. Quos cùm aliqui parochialium sacerdotũ super his corripere voluissent, ipsi eis in faciem restiterunt, conantes rationes inducere de Scripturis, quòd non ab his debẽt penitùs inhiberi. Quidam etiã ex eis simplicitatẽ sacerdotum suorũ fastidiunt, & cùm ipsis per eos verbũ salutis proponitur, se meliùs habere in libris suis, & prudẽtiùs se posse id eloqui submurmurant in occulto. Licèt autem desideriũ intelligendi 2. Cor. 11. Laici prædicare præsumentes arguũtur. Sacerdotũ suorum simplicitatem fastidientes.

Digitized by Google

gendi diuinas scripturas, & secundùm eas studium adhortandi reprehendendum non sit, sed potiùs commendandum: in eo tamen apparent quidam laici meritò arguendi, quòd occulta conuenticula celebrant, officium prædicationis Christi sibi vsurpant, sacerdotum simplicitatem eludũt, & eorum consortium aspernantur, qui talibus non inhærent. Deus enim lux vera, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat: in tantum odit opera tenebrarum, vt Apostolos suos in mundum vniuersum prædicaturos Euangelium omni creaturæ missurus, eis præceperit apertè dicens: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lucem: & quod in aure auditis, super tecta prædicate. Per hoc manifestè denuncians, quòd Euangelica prædicatio, non in occultis conuenticulis, sicut hæretici faciunt, sed in Ecclesijs iuxta morem Catholicum est publicè proponẽda. Nam iuxta testimonium veritatis, omnis qui malè agit, odit lucem, & ad lucem non venit, nè eius opera arguantur. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta. Propter quod cùm pontifex interrogâsset Iesum de discipulis suis, & de doctrina eius, respondit: Ego palàm locutus sum mundo, ego semper docebam in synagoga & in templo, quò omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Porrò si quis obijciat quòd secundùm præceptum Dominicum, non sit sanctũ dandum canibus, neq; margaritæ mittendæ sunt ante porcos: cùm & ipse Christus non omnibus, sed solis Apostolis dixerit: Vobis datũ est noscere mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: Intelligat canes & porcos non eos qui gratanter accipiunt, & margaritas libenter acceptant, sed illos qui sanctũ dilacerant, & margaritas contemnunt: quales sunt qui Euangelica verba, & ecclesiastica sacramenta, non vt Catholici venerantur, sed abominantur potiùs, vt hæretici, oblatrantes semper & blasphemãtes, quos Paulus Apostolus, post primam & secundam admonitionem docet esse vitandos. Arcana verò fidei sacramenta non sunt passim omnibus exponenda, cùm non passim ab omnibus possint intelligi: sed eis tantùm, qui ea fideliter possint cõcipere intellectu: propter quod simplicioribus inquit Apostolus, quasi paruulis in Christo, lac potum dedi vobis, non escam. Maiorum enim est solidus cibus, sicut alijs ipse dicebat: Sapientiam loquimur inter perfectos, inter vos autẽ nihil iudicaui me scire nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Tanta est enim diuinæ Scripturæ profunditas, vt non solùm simplices & illiterati, sed etiam prudentes & docti non plenè sufficiant ad illius intelligentiam indagandam. Propter quod dicit Scriptura, quia multi defecerunt scrutantes scrutinio. Vndè rectè fuit olim in lege diuina statutum, vt bestia quæ montem tetigerit, lapidetur: nè videlicet simplex aliquis & indoctus præsumat ad subtilitatem sacræ Scripturæ pertingere. Scriptum est enim: Altiora te nè quæsieris. propter quod dicit Apostolus: Non plùs sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Sicut enim multa sunt membra corporis, omnia verò non eundem actum habent: ità multi sunt ordines in Ecclesia, sed non omnes idem habent officium: quia secundùm Apostolum alios Dominus dedit Apostolos, alios Prophetas, alios autem Doctores. Cùm igitur Doctorum ordo sit quasi præcipuus in Ecclesia, non debet sibi * quisquã indifferenter prædicationis officium vsurpare. Nam secundùm Apostolum, Quomodò prædicabunt, nisi mittantur? Et veritas ipsa præcepit Apostolis: Rogate Dominũ messis, vt mittat operarios in messem suam. Quòd si fortè quis argutè respondeat, quia tales inuisibiliter mittuntur à Deo, etsi non visibiliter mittãtur ab homine, cùm inuisibilis missio multò sit dignior, quàm visibilis: & diuina longè sit melior, quàm humana. potest rationabiliter responderi, quòd cùm interior illa missio sit occulta, non sufficit cuiquam nudè tãtùm asserere, quòd ipse sit missus à Deo, cùm hoc quilibet hæreticus adseueret: sed oportet, quòd adstruat illam inuisibilem missionem per operationem miraculi, vel Scripturę testimoniũ speciale. Vndè cùm Dominus vellet mittere Moysen in Aegyptum ad filios Israel, vt crederent ei, quòd missus esset ab ipso, dedit ei signum, vt conuerteret virgam in colubrum, & virgam iterùm reformaret. Ioannes quoquè Baptista speciale suæ missionis testimonium protulit de Scriptura, dicens: Egò vox clamantis in deserto, dirigite viam Domino, sicut ait Esaias propheta. Non est ergò credendũ ei, qui dicit se missum à Deo, * cùm sit missus ab homine, nisi de se speciale proferat testimonium de Scripturis, & eiusdẽ miraculum operetur. Nam de his qui missi leguntur à Deo, Euangelista testatur, quòd ipsi profecti prædicauerũt vbique Domino cooperante & sermonẽ confirmante sequentibus signis. Licèt autem scientia sit valdè necessaria sacerdotibus ad doctrinã, quia iuxta verbum propheticum: Labia sacerdotis custodiũt scientiam, & legem exquirunt ex ore eius: non est tamen simplicibus sacerdotibus etiã scholasticis detrahendum, cùm in eis sacerdotale officiũ debeat honorari: propter quod Dominus in lege præcepit: Dijs nõ detrahes: sacerdotes intelligens, qui propter excellentiam ordinis, & officij dignitatem deorum nomine nuncupantur. Iuxta quod alibi dicit de seruo volẽte apud dominum remanere, vt dominus offerat eũ dijs. Cùm enim iuxta verbum Apostoli seruus suo domino stet aut cadat, profectò sacerdos ab Episcopo, cuius correctioni est subiectus, debet in mansuetudinis spiritu castigari, non autem à populo, cuius est correctioni præpositus, in spiritu superbiæ reprehendi, cùm iuxta verbum Dominicũ pater & mater non debẽt maledici, sed potiùs honorari; quod de spirituali patre multò fortiùs debet intelligi, quàm carnali. Nec quisquam suæ præsumptionis audaciam illo defendat exemplo, quòd asina legitur reprehendisse Prophetã: vel quod Dominus ait: Quis ex vobis arguet me de peccato? Cùm aliud sit fratrem in se peccantẽ occultè corripere, (quod quisque tenetur efficere secundùm regulã Euangelicam, in quo casu sanè potest intelligi, quòd Balaam fuit correptus ab asina) & aliud est fratrem suum delinquentẽ reprehendere manifestè, quod vtiquè nulli licet, secundùm Euangelicam veritatem. nam qui etiam dicit fratri, fatue, reus erit gehennæ ignis. Rursùs aliud est, quòd prælatus sponte de sua confisus innocentia subditorum se accusationi supponit, (in quo casu præmissum Domini verbum debet intelligi) & aliud est, quòd subditus non tam animo reprehendendi, quàm detrahendi exurgit temerarius in prælatum, cùm ei potiùs incumbat necessitas obsequendi. Quòd si fortè necessitas postularet, vt sacerdos tanquàm inutilis & indignus à cura gregis debeat remoueri, agendum est ordinatè apud Episcopum, ad cuius officium, tam institutio, quàm destitutio sacerdotum noscitur pertinere.

5. MATTHAEI decimo: Conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatẽ spirituum immũdorum, &c. Hos duodecim misit Iesus, præcipiens eis, dicens: In viam gentium nè abieritis, & in ciuitates Samaritanorum nè intraueritis, sed potiùs ite ad oues, quæ periẽrunt, domus Israel. Euntes autem prædicate, dicentes, quia appropinquauit regnum cælorum. Infirmos curate &c.

6. LVCAE nono: Conuocatis autem Iesus duodecim Apostolis, dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.

7. MAR-

Nõ in occultis conuẽticulis hæreticorũ, sed in Ecclesijs prædicandum est. Ioan. 1.

Mar. vlt.

Matth. 10.

Ioan. 3.

Ioan. 18.

Matth. 7.

Matth. 13.

Canes & porci qui vocentur à Christo.

Tit. 3.

Arcana fidei non passim omnibus exponenda sunt.

1. Cor. 3.

Hebr. 5.

1. Cor. 2.

Sacra scriptura difficilis ad intelligendũ etiã doctis

Psal. 63.

Exodi 19.

Eccli 3.

Rom. 12.

1. Cor. 12.

Multi sunt ordines in Ecclesia.

Ephes. 3.

* for. quisque

Prædicare solùm debent, qui mittũtur.

Rom. 10.

Matth. 9.

Visibili opùs est missione. nec sufficit inuisibilis.

Hæretici oẽs se à Deo missos esse dicũt.

Exodi 4.

Ioan. 1.

Cap. 40. * for. cùm nõ sit

Marci vlt.

Sacerdotibus etiã imperitis, nõ est detrahendum. Malach. 2.

Exodi 22. Sacerdotes Dij vocantur.

Exodi 21.

Roma. 14. Sacerdos ab Episcopo, nõ à populo debet reprehendi.

Exodi 22.

Nume. 22.

Ioan. 8.

Matth. 18.

Matth. 5.

Ad officium episcopi tam institutio, q̃ destitutio sacerdotũ pertinet.

Digitized by Google

7. MARCI vltimo: Euntes in mũdum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.
8. IOANNIS vigesimo: Sicut misit me pater, & ego mitto vos.
9. ET capite decimoseptimo: Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.
10. ACTORVM decimotertio: Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesq; eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto, abierunt Seleuciam, & indè nauigauerunt Cyprum.
11. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego dispositui tibi. Si quis sine crimine est, &c.

II.

Nónne omnes Christiani ex æquo sunt Sacerdotes?

A. DICI quidem [a] ità possunt hactenùs, quòd sicut Sacerdotes externa quædam sacrificia & ministeria sacra exercére solent, sic quotquot sint in Christo renati, spiritualia quædam [b] Sacrificia, nimirùm orationes, laudes, gratiarum actiones, carnis mortificationem, & id genus alia quotidiè possint ac debeant offerre, sedulóque exercitare: Vt hinc spirituales coram Deo Sacerdotes, & spirituales offerre hostias in scriptura dicantur.

a Apoc.1.b 5.c 1.Pet.2.b

b 1.Pet.2.a b Roma.12.a Psal.49.d 50.d Philip.4.d Heb.13.c Vide Basil.ser.2. de Baptis.cap.8. August.20. de ciuit.cap.10. Leo.ser.3. in anniuer.Pōtificatus. Ambro.lib.4.de Sacramēt.c.1.

B. Verùm si propriè nomen hoc sacerdotij accipimus, non sunt promiscuè Sacerdotes omnes, sed hi duntaxàt, quibus authoritas Ecclesiæ, vt Sacramentorum [c] proprij sint ministri, demandauit, atque ad consecrandum, offerendum, dispensandumque sacram Eucharistiam, & ad peccata hominum tum remittenda, tum retinenda ius contulit.

c Ignatius ad Heronem. Chrysost lib.3. & 6. de sacerd. & homil. 60.ad pop. Hiero.ad Heliodorū epist. 1.cap.7. & aduersùs Luciferianos cap. 8. Idem ad Euagrium epist 85. Victor lib. 2.de persecutione Vvãdalica. Cyprian. epist.54.

C. Ac de his quidem nouæ legis sacerdotibus seu presbyteris ità Paulus: *Qui benè* [d] *præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina.* Id quòd certè congruere non potest mulieribus, [e] quas in Ecclesia idem Apostolus docere vetat, ac tacere iubet: neque omninò [f] plebeijs conuenit, quorum est ouium more pasci, non [g] pascere: regi, non regere: nec se præferre, sed subijcére & subiacere præpositis, & quæcunque hi, siue boni, siue mali, in Cathedra sedentes dixerint, audire, seruare, & facere, vt verbo Dei præceptum legimus.

d 1.Timoth.5.e

e 1.Timoth.2.c 1.Cor.14.f Tertul. de præscript.cap.41. Epiphan.hæresi 42. & 40.
f Leo epist. 62.ad Maximũ Antiochenum.
g Ioan.10.b c 21.e 1.Pet. 5.a & 2.c d | Hebr.13.c Roma.13.a Matth.23.a Luc. 10.c 1.Ioan.4.b

D. Quapropter sicut in Ecclesia triumphante Angeli sunt [h] ordine ac potestate differentes, qui iniuncta sibi munia decenti quadam obseruata dispositione obeunt, ac fideliter exequuntur: sic militans etiam Ecclesia, [i] quæ domus Dei, & velut castrorum acies quædam ordinata est, ministros habet sibi peculiares, à reliquis Christianis seiunctos, & pulchro ordine inter se dispositos ad publica & communia Ecclesiæ ministeria in terris peragenda: nimirùm vt pro Christiano populo in his, [k] quæ ad Deum salutemque animarum spectant, suas illi operas ex professo ac pro dignitate præstent.

h Ephes.1.d Coloss.1. e Daniel.7.c Dionys.de cœlesti hierar.c.10.

i 1.Timoth.3.d Cant.6.c Anaclet.epist.1.2.& 3. Isidor.lib.2. de Eccles. offic. cap.5.& sequentibus.

k Hebr.5.a 8.a & 13.c 1. Corinth.5.d

TESTIMONIA.

1. A. APOCALYPSIS primo: Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & Sacerdotes Deo & Patri suo.
2. ET capite quinto: Fecisti nos Deo nostro regnum & Sacerdotes, & regnabimus super terram.
3. PRIORIS Petri secundo: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis.
4. IBIDEM: Et ipsi tanquàm lapides viui superædificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spiritales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum.
5. AD Romanos duodecimo: Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.
6. PSALMO quadragesimonono: Sacrificium laudis honorificabit me.
7. ET quinquagesimo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies.
8. AD Philippenses quarto: Habeo autē omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis, odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.
9. AD Hebræos decimotertio: Per ipsum ergò offeramus hostiam laudis semper Deo: id est, fructum labiorum confitentium nomini eius. Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.
10. BASILIVS sermone vel libro secundo de Baptismo, capite octauo: Si verò quisquam objiciat, Quid igitur est quod Apostolus dixit: Volo vi- 1.Tim.2.

Digitized by Google

ros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipse potestatem dedit adorandi Deum in omni loco, vbi dixit: Neque Hierosolymis posthàc, neque in monte isto adorabitur pater? Hoc dicendum est, quòd illud, in omni loco, non compræhendit eos locos, qui humanis vsibus, rebusq; immundis & prophanis deputati sunt: sed dilatat ac diducit adorationem Dei ab arcto Hierosolymæ ambitu in omnem totius orbis locum. Et secundùm prophetiam hostiæ, eum qui diligenter ac studiosè ad sacerdotium glorioſi mysterij obeundum propensus est, Deo dicare oportet. Nam etiamsi audiamus prophetam dicentem, Vos autem omnes sacerdotes Dei vocabimini: neque tamen omnes mox huiusce sacerdotij ac ministerij potestatem vsurpamus, neque alius alij datam gratiam licitè potest ad se rapere, sed quisquis fidelium proprijs doni Dei terminis contentus manet, docente nos Apostolo, dum ad omnes quidem dicit: Obsecro autem vos fratres per miserationes Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, &c. Et per mutuam illam membrorum corporis rectam dispositionem, quam inter se ad decentem venustatem pariter & securitatem necessariam habẽt, normam nobis præscribit, quàm commodè ac decenter inter nos ad beneplacitum Dei, in dilectione Christi Iesu & charismatum differentia dispositi esse debeamus.

Ioan.4. Nõ quiuis locus orationi accommodatus est.

Malach.1.

Esaiæ 61. Nõ omnes simus sacerdotes proprij nominis.

Rom.12.

11. AVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite decimo, exponens illud Apocalypsis: Sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cũ eo mille annis: Non vtiquè de solis Episcopis & presbyteris dictum est, qui propriè iam vocantur in Ecclesia sacerdotes, sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticũ Chrisma: sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt vnius sacerdotis. De quibus Apostolus Petrus: Plebs, inquit, sancta, regale sacerdotium.

Apoc.20. Nõ eadem significatione dicuntur Episcopi & presbyteri sacerdotes qua oẽs Christiani.

1.Pet.2.

12. LEO Papa sermone tertio in anniuersario die assumptionis suæ ad Pontificatum: Licèt vniuersa Ecclesia Dei distinctis ordinata sit gradibus, vt ex diuersis membris sacrati corporis subsistat integritas: nos tamen omnes, sicut ait Apostolus, in Christo Iesu vnum sumus, nec quisquam ab alterius ità est diuisus officio, vt non ad connexionem pertineat capitis, cuiuslibet humilitas portionis. In vnitate igitur fidei atque baptismatis, indiscreta nobis societas, dilectissimi, & generalis est dignitas, secundùm illud beatissimi Petri Apostoli, sacratissima voce dicentis: Et ipsi tanquàm lapides viui superædificamini in domos spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Et infrà: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Omnes enim in Christo regeneratos, crucis signum efficit reges: sancti verò spiritus vnctio consecrat sacerdotes, vt præter istam specialem nostri ministerij seruitutẽ, vniuersi spirituales & rationabiles Christiani agnoscant, se regij generis & Sacerdotalis officij esse consortes. Quid enim tã regium, quàm subditum Deo animum, corporis sui esse rectorem? Et quid tam sacerdotale, quàm vouere Domino conscientiam puram, & immaculatas pietatis hostias de altari cordis offerre? Quod cùm omnibus per Dei gratiam commune sit factum, religiosum tamen nobis atque laudabile est, de die prouectionis nostræ quasi de proprio honore gaudere, vt vnum celebretur in toto Ecclesiæ corpore Pontificij sacramentum, quod effuso benedictionis vnguento, copiosiùs quidem in superiora profluxit, sed non parcè etiam in inferiora descendit.

1.Pet.2.

Oẽs Christiani sunt quadã ratione reges & sacerdotes

In quo consistat Sacerdotiũ Christianorum.

Psal.132.

13. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite primo: Sed fortè dicas: Quid hoc ad populum, si virga Sacerdotis aruerat & refloruit? Populus ipse quid est nisi sacerdotalis? Quibus dictum est: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, vt ait Apostolus Petrus. Vnusquisque vngitur in sacerdotium, vngitur in regnum. Sed spirituale regnum est, & saaerdotium spiritale. In secundo quoquè tabernaculo est thymiamaterium. Thymiamaterium est quod bonum odorem fragrare consueuit. Ità & vos iam bonus odor Christi estis, iam nullæ in vobis sordes delictorum, nullus odor grauioris erroris.

1.Pet.2.

Spirituale est regnũ & sacerdotium Christianorum.

2.Cor.2.

1.B. IGNATIVS in epistola ad Heronem Ecclesiæ Antiochenæ diaconum: Sine episcopis nihil agas. sacerdotes enim sunt, tu verò minister sacerdotum. illi enim baptizant, sacerdotium agunt, ordinant, manus imponunt: tu verò eis ministras, sicut sanctus Stephanus Iacobo & cæteris presbyteris in Hierosolymis.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, vt inferiùs, quæstione sexta, testimonio secundo.

3. ITEM libro sexto de Sacerdotio: Eum qui pro ciuitate tota, quid dico ciuitate? immò verò pro vniuerso terrarum orbe legatus intercedit, deprecatorq; est apud Deum, vt hominum omnium, non viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat: qualem quæso esse oportet? &c. Quum autem ille & Spiritum sanctum inuocauerit, sacrificiumq; illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omnium Domino manibus assiduè pertractato: quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? quantam autẽ ab eo integritatem exigemus? quantam religionem? considera enim, quales manus illas administrantes esse oporteat: qualem linguam, quæ verba illa effundat: qua deniquè re non puriorem sanctiorémve esse cõueniat animam, quæ tantum illum, tamq; dignum spiritum receperit. Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cælestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. Id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tum peragitur, &c. vt superiùs quæstione sexta de Eucharistia, C. testimonio duodecimo.

Sacerdos pro mortuorum peccatis orat

Sacrificiũ tremendum administrat.

4. IDEM homilia sexagesima ad populum Antiochenum, & octogesimatertia in Matthæum: Non sunt humanæ virtutis opera proposita: qui tunc ipsa fecit in illa cœna, idem ea nunc quoquè facit. Nos ministrorum tenemus locum: qui verò sanctificat ea & immutat, ipse est. Nullus itaquè Iudas assistat, nullus auarus, &c. Hæc ad communicantes dico, & ad vos ministrantes. Nam & ad vos sermonem conuertere necessarium est, vt multo cum studio hæc dona distribuatis. Et paulò pòst: Verùm & tu laice, (quæ etiam habet homilia quinquagesimaprima in Matthæum) cùm sacerdotem videris offerentem, nè vt sacerdotem esse putes hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam. Sicut enim cùm baptizaris, ipse te non baptizat, sed Deus est, qui tuum caput inuisibili potentia cõtinet; & nec angelus, nec archangelus, nec vllus alius accedere & tangere audet: ità nunc quoquè cùm Deus regenerat, ipsius est solius donum.

Sacerdotes sunt ministri cõsecrationis & communionis: Christus verò præcipua omnis causa est.

Sacerdotes offerunt, tanquàm ministri, & baptizant vt ministri.

5. HIERONYMVS in epistola prima ad Heliodorũ capite septimo: Absit vt de his quicquam sinistrum loquar: qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus: qui claues regni cælorum habentes, quodammodò ante iudicij diem iudicant.

Christi corpus sacro ore conficiunt. Matt.16. & 18.

6. IDEM in dialogo contra Luciferianos capite octauo: Hilarius cùm diaconus de ecclesia recesserit, solusq; vt putat, turba sit mundi, neque Eucharistiam cõficere potest, episcopos & presbyteros non habens, neque baptisma sine Eucharistia tradere. Et cùm iam homo mortuus sit, cũ homine pariter interijt & secta: quia pòst se nullum clericum

Num.17.

Diaconus Eucharistiã cõficere non potest, nec ordinariè baptisma tradere, aut ordinare clericos.

Digitized by Google

ritum diaconus potuit ordinare. Ecclesia autem non est, quæ nõ habet sacerdotes. Sed omissis paucis homunculis, qui ipsi sibi & laici sunt & episcopi, ausculta quid de omni Ecclesia sentiendum sit &c.

Ad sacerdotũ preces Christi corpus & sanguis conficitur.

7. IDEM in epistola octogesimaquinta ad Euagrium: Quis patiatur, mensarum & viduarũ minister vt supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguisq; conficitur?

8. VICTOR Aphricanus libro secũdo de persecutione Vuandalica: Quantæ tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus, ad visendos Dei Martyres occurrerint populorum, testantur viæ vel semitæ: quæ cùm agmina venientium nequaquàm caperent, per vertices montium & vallium concurrens turba fidelium inæstimabilis descendebat, cereos manibus gestantes: suosq; infantulos vestigijs martyrum proijcientes, ista voce clamabant: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? qui nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi? quia vobis dictum est, Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes? à quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est consuetus? vobiscũ & nos licebat pergere, si liceret vt tali modo filios à patribus nulla necessitas separaret.

Presbyteri & sacerdotes sunt ministri Sacramentorum. Matth. 18.

Lib. 1. epist. 2. Sacerdotes sacrificia Dei quotidiè celebrant.

9. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquarta ad Cornelium: Episcopatus nostri honor grandis & gloria est, pacem dedisse martyribus, vt sacerdotes qui sacrificia Dei quotidiè celebramus, hostias Deo & victimas præparemus.

1. C. PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui benè præsunt, &c. vt in textu.

2. ET capite secundo: Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autẽ mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio.

3. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Mulieres in ecclesijs taceant: non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri, loqui in ecclesia. An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos peruenit?

4. TERTVLLIANVS de præscriptionibus aduersùs hæreticos capite quadragesimoprimo, vt infrà, quæstione septima, C. in textu.

Mulieres apud Marcionistas baptizant.

5. EPIPHANIVS hæresi quadragesimasecunda cõtra Marcionistas: Dat (Marcion) permissionem mulieribus, vt baptismum dent. Apud ipsos enim omnia sunt ludibrio plena, & nihil aliud, quàm etiam mysteria coram his qui instituuntur atque initiantur in sacris, perficere audeant.

Apud hæreticos Pepuzianos obeunt mulieres episcoporum & presbyterorũ munia. Galat. 3.

6. ITEM quadragesimanona, contra Pepuzianos: Episcopi quoquè apud ipsos sunt mulieres, & presbyteri mulieres, & alia quæ nihil differre dicunt. In Christo enim Iesu neque masculus, neque fœmina.

Officium docendi & prædicandi quibus commissum sit.

7. LEO epistola sexagesimasecunda ad Maximum episcopum Antiochenum: Illud quoquè dilectionem tuam conuenit præcauere, vt præter eos, qui sunt Domini sacerdotes, nullus sibi ius docendi & prædicandi audeat vendicare, siue sit ille monachus, siue sit laicus, qui alicuius scientiæ nomine glorietur. Quia etsi optandũ est, vt omnes Ecclesiæ filij, quæ recta & sana sunt, sapiant: non tamen permittendum est, vt quisquam extra sacerdotalem ordinem cõstitutus, gradum sibi prædicatoris assumat, quum in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conueniat, vt in vno Christi corpore & excellentiora membra suum officium impleant, & inferiora superioribus non resultent.

1. Cor. 14.

8. IOANNIS decimo: Ego sum Pastor bonus: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum Ouile, & vnus pastor.

9. ET capite vigesimoprimo: Pasce agnos meos. Pasce oues meas.

10. PRIORIS Petri quinto capite: Pascite qui in vobis est gregem Dei, &c. Et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ cororam.

11. ET capite secundo: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquàm ab eo missis, &c. Omnes honorate, fraternitatem diligite, &c. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Et post pauca: Eratis enim sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum vestrarum.

12. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

13. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Et post pauca: Ideò necessitate subditi estote: non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

14. MATTHAEI vigesimotertio: Super Cathedrã Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere.

15. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

16. PRIMAE Ioannis quarto: Qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris.

1. D. AD Ephesios primo: Suscitãs illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum & potestatem & virtutem & Dominationẽ, & omne nomen quod nominatur non solùm in hoc seculo, sed etiam in futuro.

2. AD Colossenses primo: Quoniã in ipso condita sunt vniuersa in cælis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue Dominationes, siue principatus, siue potestates: Omnia per ipsum, & in ipso creata sunt.

3. DANIELIS septimo: Millia millium ministrabant ei, & deciès millies centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt. Et paulò antè: Adspiciebã donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit.

Hierarchia angelorum in cælo.

4. DIONYSIVS Areopagita de cælesti hierarchia, capite decimo: Sunt autẽ & angeli omnes ità instituti, vt inferiores superioribus obaudiant, eorúmque nutus enuncient: ac primi illi quidem vt summi Dei se monentis, consilia & voces exponant: reliqui verò proportione debita, eorum qui à Deo monentur, exprimant voces. Intantùm enim summa illa omnium & superemminens congruentia, quorumlibet rationalium ac spiritalium sacro decori & ordinatissimo instituto prospexit, vt ipsis quoquè distinctionibus sacris ordines decentissimos poneret. Denique hierarchiam omnem cernimus in primas & medias, extremasq; virtutes distributam, immò & ipsas quoquè singulas (vt propriè dixerim) distinctiones ità discreuit, vt in eisdem conuenientiæ pulchritudo seruetur. Quocirca & ipsa sacratissima Seraphim, alterum ad alterum clamâsse Theologi

gi aiunt, apertissimè per hoc (vt reor) indicantes, quòd diuinarum rerum notiones prima sequentibus tradunt.

5. PRIORIS ad Timotheum tertio: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

6. CANTICORVM sexto: Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata?

Epistola 1. ad fratrem Domini.

Ecclesia naui cõparatur, & eius ministri ministris nauticis.

7. ANACLETVS Pontifex & martyr in epistola prima ad omnes episcopos & omnes fideles: Nam (vt ait B. Clemens antecessor noster) similis est omnis Ecclesiæ status naui magnæ, quæ per vndosum pelagus diuersis è locis & regionibus viros portat, ad vnam potentis regni vrbem properare cupientes. Sit ergò nauis author huius, Dominus ipse omnipotens Deus: gubernator verò sit Christus: tum deindè proretæ officium Episcopus impleat: Presbyteri nautarum, Diaconi dispensatorum locum teneant: hi qui catechizant, nautologis conferantur: Epibatis autem, totius fraternitatis multitudo sit similis. Ipsum quoquè mare hic mundus habeatur.

Sediũ episcopalium in ecclesia distinctio vndè profecta sit.

8. IDEM epistola secunda ad vniuersos episcopos in Italia constitutos, capite quarto: Prouinciæ autem multo ante Christi aduentum tempore diuisæ sunt maxima ex parte, & posteà ab Apostolis & beato Clemente prædecessore nostro ipsa diuisio est renouata. Et in capite prouinciarum, vbi dudùm primates legis seculi erant, ac prima iudiciaria potestas, ad quos qui per reliquas ciuitates commorabantur, quando eis necessè erat, qui ad aulam Imperatoris vel regum confugere non poterant, vel quibus permissum non erat, confugiebant prò oppressionibus vel iniustitijs suis: ipsosq; appellabant, quotiès opùs erat, sicut in lege eorum præceptum erat: ipsis quoquè in ciuitatibus vel locis nostris, Patriarchas vel Primates, qui vnam formam tenent, licèt diuersa sint nomina, leges diuinæ & Ecclesiasticæ poni & esse iusserunt, ad quos episcopi (si necessè fuerit) confugerent, eosq; appellarent, & ipsi Primatum nomine fruerentur, & non alij. Reliquæ verò Metropolitanæ ciuitates, quæ minores iudices habebant, (licèt maiores comitibus essent) haberent Metropolitanos suos, qui prædictis * iustè obedirent Primatibus, sicut & in legibus seculi olim ordinatum erat, qui non Primatum, sed aut Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum nomine fruerentur. Et licèt singulæ Metropoles ciuitates suas prouincias habeant, & suos Metropolitanos iudices habere debeant Episcopos, sicut priùs Metropolitanos iudices habebant seculares, Primates tamen (vt præfixum est) & tunc, & nũc habere iussæ sunt, ad quos post sedem Apostolicam summa negocia conueniant, vt ibidèm quibus necessè fuerit, releuentur & iustè restituãtur, & hi qui iniustè opprimuntur, iustè reformentur atque fulciantur, Episcoporumq; causę, & summorum negociorum iudicia (salua Apostolicæ Sedis authoritate) iustissimè terminentur. Hæc ab antiquis, hæc ab Apostolis, hæc à sanctis Patribus accepimus, vobisq; (vt postulâstis) rimanda, & futuris tenenda temporibus mittimus, & reliquis fratribus prædicanda, ac cunctis fidelibus tradenda mandamus.

Patriarchæ vel Primates.

Metropolitani seu Archiepiscopi.

* iure

Sedes Apostolica.

Ab Apostolis accepta.

9. ITEM epistola tertia ad omnes Episcopos ac reliquos Christi sacerdotes, capite tertio: Episcoporum verò ordo vnus est, licèt sint primates illi qui primas ciuitates tenent, qui & in quibusdam locis Patriarchæ à nonnullis vocantur. Illi autem, qui in Metropoli à beato Petro Apostolo ordinante Domino, & à prædecessore nostro prædicto sancto Clemente, seu à nobis constituti sunt, non omnes primates vel Patriarchæ esse possunt, sed illæ vrbes, quæ præfatis & priscis temporibus primatum tenuêre, Patriarcharũ aut Primatum nomine fruantur: reliquæ verò Metropoles, Archiepiscoporum aut Metropolitanorum & non Patriarcharum aut Primatum vtantur nominibus: quia hæc eadem & leges seculi in suis continent principibus: aliæ autè primæ ciuitates, quas vobis conscriptas in quodam tomo mittimus, à sanctis Apostolis, & à beato Clemẽte, siue à nobis, primates prædicatores acceperunt. Hæc verò sacrosancta Romana & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Saluatore nostro primatum obtinuit, &c. vt suprà, quæstione nona de Præceptis Ecclesiæ, E. testimonio decimo.

Primates vel Patriarchę instituti ab Apostolis, ordinante Domino.

10. ISIDORVS Hispalensis Episcopus, libro secundo de ecclesiasticis officijs, capite quinto: Veniamus nũc ad sacratissimos ordines clericorum, eorumq; originem singulariter demonstremus, quod est sacerdotij fundamẽtum, vel quo authore Pontificalis ordo adoleuit in seculo. Initium quidem sacerdotij Aaron fuit, quanquàm & Melchisedech prior obtulerit sacrificium, & post hũc Abraham, Isaac, & Iacob. Sed isti spontanea voluntate, non sacerdotali authoritate ista fecerunt. Cæterùm Aaron primus in lege sacerdotale nomen accepit, primúsque pontificali stola indutus, victimas obtulit, iubente Domino ac loquente ad Moysen: Accipe, inquit, Aaron & filios eius, & applicabis ad ostium tabernaculi testimonij: cúmque láueris patrem cum filijs, indues Aaron vestimentis suis, id est, linea & tunica, & superhumerali, & rationali, quod constringes baltèo, & pones tiaram, & oleum vnctionis fundes super caput eius, atque hoc ritu consecrabitur. Filios quoquè illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingésque balteo, Aaron scilicet & liberos eius, & impones eis mitras, eruntq; Sacerdotes mei lege perpetua. Quo loco contemplari oportet Aaron summum sacerdotem, id est, Episcopum fuisse. Nam filios eius, presbyterorum figuram præmonstrâsse. Fuerunt enim filij Aaron, & ipsi sacerdotes, quibus meritò adstare debuissent Leuitæ, sicut summo sacerdoti. Sed hoc fuit inter summum sacerdotem Aaron, & filios eiusdem Aaron, qui & ipsi sacerdotes fuerunt, quòd Aaron super tunicam accipiebat podérem, stolam sanctam, coronam auream, mitram, & zonam auream, & superhumerale, & cætera quæ suprà memorata sunt. Filij autem Aaron super tunicas lineas cincti tantummodò & tiarati ità adstabant sacrificio Dei. Sed forsan quæritur & hoc, cuius figuram faciebat Moyses? Si enim filij Aaron presbyterorum figuram faciebant, & Aaron summi sacerdotis, id est, Episcopi, Moyses cuius? indubitanter Christi. Et verè per omnia Christi, quoniam similitudo fuit mediatoris Dei, qui est inter Deum & hominem, Iesus Christus, qui est dux populorum, verus princeps sacerdotum, & Dominus Pontificum, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen. Hactenùs de primordijs sacerdotalibus in veteri testamẽto. In nouo autem testamento post Christum Sacerdotalis ordo à Petro Apostolo cœpit, ipsi enim primus datus est pontificatus in Ecclesia Christi. Sic enim loquitur ad eum Dominus: Tu es (inquit) Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam: & tibi dabo claues regni cælorum. Hic ergò ligandi soluendíque potestatem primus accepit, primúsque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit: siquidem & cæteri Apostoli cum Petro par consortium honoris & potestatis acceperunt, qui etiam in toto orbe dispersi Euangelium prædicauerunt, quibusq; decedentibus successerunt Episcopi, qui sunt constituti per totum mundum in sedibus Apostolorum: qui iam non ex genere carnis & sanguinis eliguntur, sicut priùs, secundùm ordinem Aaron, sed pro vniuscuiusque

Metropolitani seu Archiepiscopi.

Sacerdotium vndè cœperit.

Gen. 14. 22. 26. & 35.

Exodi 29.

Aarõ Episcopi formam referebat: Filij Aaronis, presbyterorum.

Moyses Christi figuram gessit. 1. Tim. 2.

Petrus primus põtifex & summus sacerdos noui testamenti. Matth. 16.

Apostolis Episcopi successerunt.

Digitized by Google

que vita meritóque, quomodò in eum Dei gratia contulerit, ficut ad Heli Dominus pronunciauit, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Dixi, domus tua & domus patris tui permanebunt coram me vſque in æternum: & nunc dicit Dominus: Nequaquàm, ſed glorificantes me glorificabo: & qui me ſpernit, ſpernetur. Quatuor autem genera ſunt Apoſtolorum: Vnum à Deo tantùm, vt Moyſes: alterum per hominem & Deum, vt Ioſue: tertium tantùm per hominem, ſicut his temporibus fauore populi & poteſtatum in ſacerdotium ſubrogantur. Quartum autē genus ex ſe eſt, ſicut pſeudoprophetæ & pſeudoapoſtoli. Quid ſit autē nomen Apoſtolorū, Apoſtoli in Latina lingua miſſi interpretantur, quia ipſos miſit Chriſtus euangelizare ad illuminationem omnium populorum. Epiſcopatus autem, vt quidam prudentium ait, nomen eſt operis, non honoris. Græcum eſt enim, atque indè ductum vocabulum, quòd ille qui ſuperefficitur, ſuperintendit, curam ſcilicet ſubditorum gerens. Scopus quidem intentio eſt. Ergò epiſcopos Latinè ſuperintendentes poſſumus dicere, vt intelligat, non ſe eſſe Epiſcopum, qui non prodeſſe, ſed præeſſe dilexerit. Quòd verò per manus impoſitionē à præceſſoribus Dei ſacerdotibus Epiſcopi ordinantur, antiqua inſtitutio eſt. Iſaac enim patriarcha ſanctus, ponens manum ſuam ſuper caput Iacob, benedixit ei: ſimiliter & Iacob filijs ſuis, ſed & Moyſes ſuper caput Ioſue manum ſuam imponens, dedit ei ſpiritum virtutis & ducatus in populo Iſrael. Sic & ſuperimpletor legis & prophetarum, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, per manus impoſitionem Apoſtolis ſuis benedixit, ſicut in Euangelio Lucæ ſcriptum eſt, Et perduxit eos trans Bethaniam, & eleuauit manus ſuper eos, & benedixit eos. Et in Actibus Apoſtolorum ex præcepto ſpiritusſancti Paulo & Barnabæ ab Apoſtolis manus impoſita eſt in Epiſcopatum, & ſic miſſi ſunt ad euangelizandum.

1.Reg.2.

Manus impoſitio.

Gen.27.49.

Num.27.

Lucæ vltimo.

Actor.12.

11. CAPITE autem ſexto agit de Chorepiſcopis: ſeptimo, de presbyteris: octauo, de Diaconibus: nono, de cuſtodibus ſacrorum: decimo, de Subdiaconibus: vndecimo, de lectoribus: duodecimo, de Pſalmiſtis: decimotertio de Exorciſtis: & decimoquarto capite, de Oſtiarijs. Vide horum nonnulla inferiùs, in quæſtione quarta, D. teſtimonio ſecundo & ſequentibus, & E. teſtimonio ſecundo & ſequentibus.

12. AD Hebræos quinto: Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in ijs quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis.

13. ET capite octauo: Omnis enim pontifex, ad offerendum munera & hoſtias conſtituitur.

14. ITEM capite decimotertio: Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri.

15. SECVNDAE ad Corinthios quinto: Pro Chriſto legatione fungimur, tāquàm Deo exhortante per nos. Et paulò antè: Omnia autē ex Deo, qui nos reconciliauit ſibi per Chriſtum, & dedit nobis miniſterium reconciliationis.

III.

Quo loco Scriptura teſtimonium huic Sacramento præbet?

A. ILLIC ſcilicet, vbi de Apoſtolis docet, quòd in Eccleſiæ miniſtris deligendis, inſtituendis atque ordinandis, vſi ſunt[a] manuum impoſitione. Hoc enim velutì ſymbolo certo & efficaci præſentis gratiæ, quæ in Ordinum collatione exhibetur & [b] accipitur, Sacramentum illud nobis eſt commendatum.

Tit.1.b

a Actor.6.c & 13.a 14.d 1.Timoth.4.d 5.d 2.Timoth.1.b

b Ambroſ.lib.de digni.ſacerd.cap.5. Niceph.lib.12. cap.14.

B. Quare Paulus ad Timotheum à ſe creatum Epiſcopum ſcribens, & acceptæ in hoc Sacramento gratiæ illum admonens, [c] *Noli*, inquit, *negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuum presbyterij*. Et rursùs ad eundem: [d] *Admoneo te, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.*

c 1.Timoth.4. & ibidèm Theophyl. & Haymo.

d 2.Timoth.1.b & ibidèm Theophylactus.

C. Quoniam verò permagni [e] refert, quales in Eccleſia quibuſcunque munijs præficiantur, & Eccleſiaſticam poteſtatem ex hoc Sacramento accipiant, ad omnem Epiſcopum dicitur: [f] *Manus citò nemini impoſueris, neque communicaueris peccatis alienis.*

e Leo in epiſt.87. ad epiſcopos Mauritaniæ. Syno. Roman.ſub Sylueſtro, cap. 11. Trident. ſeſſ.23. cap.7. & 12.Reformationis.

f 1.Timoth.5.d

TESTIMONIA.

1.A. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi.

2. ACTORVM ſexto: Et elegerunt Stephanū, &c. Hos ſtatuerunt ante conſpectū Apoſtolorum: & orantes, impoſuerunt eis manus.

3. ITEM decimotertio: Tunc ieiunantes & orantes, imponentesq; eis manus, dimiſerunt illos. Et ipſi quidem miſſi (Saulus & Barnabas) à ſpiritu ſancto, abiērunt Seleuciam.

4. ET capite decimoquarto: Et cùm conſtituiſſent illis (Paulus ſcilicet & Barnabas) per ſingulas Eccleſias presbyteros (vbi Græcè dicitur χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους,) & orāſſent cum ieiunijs, cōmendauerunt eos Domino in quē crediderunt.

5. PRIORIS ad Timotheum quarto: Noli negligere &c. vt in textu, B.

6. ET capite quinto: Manus citò nemini impoſueris.

7. POSTERIORIS ad Timotheum primo: Admoneo te &c. vt in textu, B.

8. AMBROSIVS libro de dignitate ſacerdotali, capite quinto: Quis dat, frater, epiſcopalem gratiam? Deus, an homo? Reſpondes, ſine dubio, Deus: ſed tamen per hominem dat Deus: Homo imponit manus, Deus largitur gratiam. Sacerdos imponit ſupplicem dexteram, & Deus benedicit potenti dextera: Epiſcopus initiat Ordinem, & Deus tribuit dignitatem.

Gratia confertur per impoſitionem manuū in ordinatione.

9. NICEPHORVS libro duodecimo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite decimoquarto: Martyrius porrò: At tu vir beate, ait, (ad Nectarium) nuper admodùm per baptiſmum omnē labem abluiſti, cùm etiam epiſcopalem dignitatem es conſequutus. Vtrunque verò, & ſacrum lauacrum, & munus epiſcopale, delictorum eſſe remedium & expiationem ex ſacris nouimus conſtitutionibus. Ac tu quidem nunc nihil mihi differre vidēris à recēns genito infante. Ego verò iamdudùm diui-

In ordinatione Epiſcopali conſertur remiſſio peccatorum.

Digitized by Google

no purgatus lauacro, eundem per libidinem vitæ cursum tenere perseueraui. His dictis, sacerdotij non subijt iugum.

1. B. PRIORIS ad Timotheum quarto, vt in textu.

2. THEOPHYLACTVS in prioris epistolæ ad Timotheum capitis quarti illa verba, Nè negligas donum quod in te est, quod datum est tibi per prophetiam: Doctrinæ donum hîc intelligit, quod accepit Episcopus factus per prophetiam, hoc est, imperante spiritu, vt suprà commemoratum est. Cum impositione manuum presbyterij: Hoc est, Episcoporum. non enim presbyteri Episcopum ordinabant. Vide autem horrendum, quantum possit impositio sacerdotaliũ manuum.

Impositio manuum Episcopalium in ordinatiõe quid efficiat.

3. HAYMO Episcopus Halberstattensis in eadem verba: Noli negligere gratiam &c. Gratiam appellat hîc fidem, & sapientiam, atque remissionem peccatorum, & gratiam episcopatus, quæ per prophetiam data est illi, quia prophetiæ spiritu reuelante cognouit beatus Paulus Timotheũ dignum esse episcopali honore.

Effectus sacramenti Ordinis.

4. POSTERIORIS ad Timotheum primo, vt in textu.

5. THEOPHYLACTVS in posterioris epistolæ ad Timotheum caput primum: ea verba exponens, Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei: Quia, inquit Apostolus, nóui te non simulatam habere fidem, excito te, vt gratiam spiritus quam accepisti ad præfecturam ecclesiæ, ad signorum operationem, & simpliciter ad omnem quæ episcopum deceat virtutem, vt hanc semper exuscites, ac virentem & floridam facias. Quemadmodùm enim ignis lignis indiget, hunc ad modum gratia spiritus opùs habet promptitudine, & attentione, & sobria mente, vt semper ferueat. nam nisi hæc præstò sint, extinguitur. quemadmodùm & alio in loco dicit, Spiritum nolite extinguere. Quæ in te est per impositionem manuum mearum: In te quidem habitat ipsa gratia, quam accepisti cùm imponerem ego tibi manus, quãdo episcopum te seligebam & cõsecrabam. Atquì ignem istum vehementiorem & maiorem effice: quod accepisti verbum, fiducia libertatis & imple ac fortitudine, staq; ingenuè.

Gratia spiritus sancti in ordinatione accepta.

1. Thess. 5.

1. C. LEO Magnus in epistola octogesimaseptima ad Episcopos Aphricanos per Mauritaniam Cæsareensem constitutos, capite primo: Quid est citò manus imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ, sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est cõmunicare peccatis alienis, nisi talem effici Ordinantem, qualis ille est, qui non meruit Ordinari? Sicut enim boni operis sibi comparat fructum, qui rectum tenet in eligendo sacerdote iudicium: ità graui semetipsum afficit damno, qui ad suę dignitatis collegium sublimat indignum. Non enim in cuiusquam persona prætermittendum est, quod institutis generalibus continetur, nec putandus est honor ille legitimus, qui fuerit de præuaricatione collatus. Et paulò pòst: Meritò beatorum patrum venerabiles sanctiones, cùm de sacerdotum electione loquerẽtur, eos demùm idoneos sacris administrationibus censuêre, quorum omnis ætas, à puerilibus exordijs vsque ad prouectiores annos per disciplinæ Ecclesiasticæ stipẽdia cucurrisset, vt vnicuique testimonium prior vita præberet: nec posset de eius prouectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actibus strenuis celsioris loci præmium deberetur. Si enim ad honores mundi sine suffragio temporis, sine merito laboris, indignum est peruenire, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adiuuant: quàm diligens & quàm prudens habenda est dispensatio diuinorum munerum & cælestium dignitatum, nè in aliquo Apostolica & canonica decreta violentur?

Manus citò imponere quid sit.

Quales Ordinandi sint.

2. SYNODVS Romana sub Syluestro, capite vndecimo: Vt nullus ex laica persona ad honorem acolyti vsque ad Episcopatum subleuaretur, nisì priùs fuisset lector annis triginta, deindè vno die exorcista, & posteà caperet onus acolyti, & faceret in eodem ordine acolyti annos decem, vt acciperet onus subdiaconi, & in subdiaconatu esset annos quinque. Deindè ad diaconatus honorem pertingeret fixus rogantibus triginta presbyteris examen, vt esset subdiaconus cardinalis: quia à prima sede erat constitutum, vt seruiret annos septem. Hoc enim quòd si quis desideraret Ordinem presbyterij, ità exigeretur, vt in septem annis à cuncto clero Romano probaretur doctrinæ, natiuitatis, generositatis, & consilio non expetens prædam à quoquam opinione clara, firmarent omnes presbyteri, declararent & firmarent, & sic ad Ordinem presbyterij accederet, & faceret in eodem ordine annos tres.

Olim quàdiù in minoribus Ordinibus probabantur.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite septimo reformationis: Quando episcopus ordinationem facere disposuerit, omnes qui ad sacrum ministerium accedere voluerint, feria quarta ante ipsam ordinationem, vel quãdo Episcopo videbitur, ad ciuitatem euocentur. Episcopus autẽ sacerdotibus, & alijs prudentibus viris, peritis diuinæ legis, ac in ecclesiasticis sanctionibus exercitatis, sibi ascitis, ordinandorum genus, personam, ætatem, institutionem, mores, doctrinam, & fidem diligenter inuestiget & examinet.

Examen Ordinandorum.

4. ITEM capite duodecimo: Nullus in posterum ad subdiaconatus ordinem ante vigesimumsecundum, ad diaconatus ante vigesimumtertium, ad presbyteratus ante vigesimumquintum ætatis suę annum promoueatur. Sciant tamen episcopi non singulos, in ea ætate constitutos debere ad hos ordines assumi, sed dignos dũtaxàt, & quorum probata vita senectus sit. Regulares quoquè nec in minori ætate, nec sine diligenti episcopi examine ordinentur: priuilegijs quibuscunque, quo ad hoc, penitùs exclusis.

Ætas ordinandorum & qualitas.

5. PRIORIS ad Timotheum quinto, vt in textu.

IIII.

Quot gradus in se continet hoc Sacramentum?

A. GENERATIM quidem minores Ordines, maioresque continet: minores scilicet [a] quatuor, Ostiariorum, Lectorum, Exorcistarum, & Acolytorum: maiores verò tres, nempe Subdiaconorum, Diaconorum, ac Presbyterorum. Ex Presbyteris porrò alij maiores, alij minores à [b] Christo instituti inueniuntur.

a Concil. Carthag. 4. can. 6. & sequẽ. Itẽ Laod. cã. 24. & Trident. sess. 23. Ignat. ad Antioch. Dion. eccles. hierar. cap. 3. Euseb. hist. lib. 6. cap. 35. ex epistola Cornelij ad Fabium.

b Luc. 9. a' 10. a & ibidèm Beda. Clemens epist. 1. Anaclet. epist. 2. & 3.

B. Maiores enim presbyteri, Apostoli sunt, eorumque successores [c] Episcopi, magna sanè potestatẽ & reuerenda dignitatis prærogatiua excel-

c Hieron. ad Marcellam epist 54. Cyprian. epist. 69.

Digitized by Google

excellentes. Nam horum est,(d Scriptura teste) attendere sibi & vniuerso gregi, quem à Spiritu sancto curandum pascendumque accipiunt, regere Ecclesiam, ea quæ desunt corrigere, per ciuitates item presbyteros constituere.

d Act.20 f 1.Pet.5.a Heb.5.c. ad Tit.1.b Actor.14.d

C. Minores verò presbyteri sub Episcopis, sicut septuagintaduo e illi discipuli sub Apostolis, in Ecclesiæ ministerio deseruiunt, dona & sacrificia f pro peccatis offerunt, atque in curanda Dominica messe, tanquàm g operarij, secundùm illos existunt.

e Luc.10.a Leo epist.88. ad Episco. Gall. & Germa. Innoc.3.lib.1.de myste.alta.cap.6.
f Hebr.5.a 8.a
g Matth.9.d Lucæ 10.a

D. Ac minorum quidem quatuor ordinum Clerici hoc proprium habeant h munus, vt sacerdotibus & episcopis multis in rebus præstò sint, vt ad sacra conuenientem populum ordinent, vtque paulatim ipsi velut quibusdam gradibus ad maiora munia in Ecclesia obeunda ritè instituantur atque præparentur.

h 4.Carthag. can.6. & sequent. Isido. lib.2.de offic. eccles. cap.11.& sequent.& lib.7.Etymo.c.12.Rabanus lib.1.de institutione cleric. cap.9.& sequent. Concil. Aquisgran.1.sub Ludouico Pio, cap.2.& sequen. Rom. sub Sylvest.cap.3.6.& 9.

E. Cæteri verò maiores i tres ordines, cùm in alijs, tum in sacris Eucharistiæ mysterijs maiorem conferunt potestatem. Igitur Subdiaconus & Diaconus dictis iam mysterijs tanquàm administri adesse, ipsisque sacerdotibus proximi esse possunt. Et quanquàm quòd ad Ordinis Sacramentum ac sacrificandi authoritatem attinet, discrimen inter Episcopos & Sacerdotes non sit, k tamen sunt illi sacerdotibus multo excellentiores, si Ecclesiæ gubernandæ, si pascendarum animarum ius, tum baptizatos confirmandi, & Clericos ordinandi potestatem consideremus.

i 4.Carthag. can.3.& seq. Isido. lib.2.de offic.eccles. cap.7.& seq. Raban.lib.1. cap.6. & seq. Aquisgran. cap.6. & sequent. Arator lib.1.in Acta.c.13.
k Damasus epistola 4. Isido.lib.2.de offic.eccl.cap. 7.Hieron.contra Luciferianos cap.4. Leo epist.88. ad episcop. Galliæ & Germaniæ. Concil. Hispal.2. cap.7. Epiphan.hæres.75. Aerianor.

F. Verùm præsentis instituti non est, quæ singulis Ordinibus functiones & leges præscriptæ sint, enucleare. Illud sanè constat, magno in precio cunctos Ordines habendos, ac sedulò retinendos esse. Firmum enim testimonium illi præbet sacra Traditionis Apostolicæ, l Ecclesiasticæque obseruationis disciplina, quæ ad nos vsque transmissa perdurat.

l Ambros.in cap.4.epist. ad Ephes.

TESTIMONIA.

Acolytus quomodò ordinatur.

1. A. CONCILIVM Cathaginense quartum, cui beatus Augustinus interfuit, canone sexto: Acolytus quum ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat. Sed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, vt sciat se ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari. Accipiat & vrceolum vacuum, ad suggerendum vinum in Eucharistiam sanguinis Christi.

Exorcista quomodò ordinatur.

2. ET canone septimo: Exorcista quum ordinatur, accipiat de manu Episcopi libellũ, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi Episcopo: Accipe & commenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manus super energumenum, siue baptizatum siue catechumenum.

Lector.

3. CANON octauus sic habet: Lector quum ordinatur, faciat de illo verbum Episcopus ad plebem, indicans eius fidem ac vitam atque ingenium. Post hæc spectante plebe, tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicens ad eum: Accipe, & esto lector verbi Dei, habiturus si fideliter & vtiliter impleueris officium, partem cum eis qui verbum Dei ministrauerunt.

Ostiarij Ordinatio.

4. CANON nonus: Ostiarius quum ordinatur, postquàm ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuersari, ad suggestionem Archidiaconi, tradat ei Episcopus claues Ecclesiæ de altario, dicens: Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus quæ his clauibus recluduntur.

5. LAODICENVM Concilium canone vigesimoquarto: Quòd non oportet sacratum à presbytero vsque ad Diaconum, & deinceps quemlibet Ecclesiastici ordinis vsque ad ministros, vel lectores, vel cantores, vel exorcistas, vel ostiarios, vel exercitatorum ordinis in eauponam ingredi.

Lectores, Exorcistæ, Ostiarij.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite & canone secundo, vt suprà, quæstione prima, A. testimonio nono.

7. IGNATIVS in epistola ad Antiochenses: Saluto Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas, atque Confessores.

Ordines Minores tempore Ignatij.

8. DIONYSIVS Areopagita libro Ecclesiasticæ hierarchiæ, capite tertio: Porrò ministrorum alij quidem pro clausis templi foribus adstant, alij proprij aliquid muneris agunt. Qui verò ipsius Ordinis præcipui sunt, vnà cum sacerdotibus sanctum panem & benedictionis calicem sacrosanctis altaribus imponunt, cùm antè præcesserit ab omni clero vniuersalis laus atque Confessio.

Cleri distinctio; Dionysij ætate.

9. CORNELIVS Pontifex & Martyr in epistola ad Fabium Antiochenum Episcopum, teste Eusebio libro sexto historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimoquinto: Istum igitur lepidum Euangelij patronum, Nouatum, omninò præterijt, scilicet vnum solùm Episcopum oportere esse in hac Ecclesia catholica: in qua tamen non ignorabat (quo modo enim poterat?) Presbyteros esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolytos quadraginta duos, Exorcistas & Lectores vnà cum Ostiarijs quinquaginta duos, viduas & alios morbo atque egestate afflictatos mille & quingentos: quos omnes Domini gratia & benignitas abundè sustentat.

Ecclesiæ Romanę presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, & minorum ordinum clerici tempore Cornelij & Cypriani.

10. LVCAE nono: Conuocatis autem Iesus duodecim Apostolis, dedit illis virtutem & potesta-

Digitized by Google

tem super omnia dæmonia, & vt languores curarent. Et misit illos prędicare regnum Dei, & sanare infirmos.

11. ET capite decimo: Post hæc autem designauit Dominus & alios septuagintaduos: Et misit illos binos ante faciem suam, in omnem ciuitatem & locum, quò erat ipse venturus.

12. BEDA in caput decimum Lucæ: Sicut duodecim Apostolos formam Episcoporum exhibere simul & prędmonstrare nemo est qui dubitet, sic & hos septuagintaduos figuram presbyterorum, id est, secundi ordinis sacerdotum gessisse sciendum est. Tametsi primis Ecclesiæ temporibus, vt Apostolica scriptura testis est, vtrique presbyteri, vtrique vocabantur Episcopi. Quorum vnum sapientiæ maturitatem, alterum industriam curæ pastoralis significat.

Episcopi locũ tenẽt Apostolorum & Presbyteri 72. discipulorum.

13. CLEMENS Pontifex & Martyr epistola prima ad fratrem Domini: Episcopos vicẽ Apostolorum gerere, S. Petrus Dominum docuisse dicebat, reliquorum discipulorum vicem tenere presbyteros debere insinuabat.

Christus teste D. Petro idem docuit.

14. ANACLETVS Pontifex & Martyr epistola secunda ad vniuersos Episcopos Italiæ, capite secundo: In nouo testamento, post Christum Dominum à Petro sacerdotalis cœpit ordo, quia ipsi primo Pontificatus in Ecclesia Christi datus est, dicente Domino ad eum: Tu es (inquit) Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduersùs eam: & tibi dabo claues regni cælorum. Hic ergò ligandi atq; soluendi potestatem primus accepit à Domino, primusq; ad fidem populum virtute suę prædicationis adduxit. Cęteri verò Apostoli cum eodem pari consortio honorem & potestatem acceperunt, ipsumq; principem eorum esse voluerunt. Qui etiam, iubente Domino, in toto orbe dispersi Euangelium prædicauerunt: Ipsis quoq; decedentibus, in locum eorum successerunt Episcopi, quorum ordinatio prætacto fieri debet ordine & modo: quos qui recipit & verba eorum, Deum recipit: qui autem eos spernit, eum à quo missi sunt, & cuius funguntur legatione, spernit, & ipse indubitanter spernetur à Domino. Videntes autem Apostoli messem esse multam, & operarios paucos, rogauerunt Dominum messis, vt mitteret operarios in messem suam. Indè electi sunt ab eis septuagintaduo discipuli, quorum typum gerunt presbyteri, atque in eorum locum sunt constituti in Ecclesia.

Matth. 16.

Matth. 10.

Marci vltimo

Episcopi apostolis succesſẽre.

Luc. 10.

Matth. 9. Luc. 10.

Septuagintaduorũ discipulorum locum tenent presbyteri.

15. IDEM epistola tertia ad omnes Episcopos & Sacerdotes, capite primo: Sacerdotum ordo bipartitus est, & sicut Dominus illum constituit, à nullo debet perturbari. Scitis autem à Domino Apostolos esse electos & constitutos, & posteà per diuersas prouincias ad prędicandum dispersos. Cùm verò messis cœpisset crescere, videns paucos esse operarios, ad eorum adiumentum septuagintaduos eligi præcepit discipulos. Episcopi verò, Domini Apostolorum: Presbyteri quoquè, septuagintaduorum discipulorum locum tenent.

Bipartitus ordo Sacerdotum.

Luc. 10.

1. B. HIERONYMVS in epistola quinquagesimaquarta ad Marcellã aduersùs Montanum: Apud nos Apostolorum locum Episcopi tenent: apud eos Episcopus tertius est.

Apostolorum locũ Episcopi tenent.

Lib. 4. epi. 9.

2. CYPRIANVS epistola sexagesimanona ad Florentium seu Puppianum: Christus dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt: Qui vos audit, me audit &c. Indè enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, superba quorundam præsumptione contemnitur &c.

Luc. 10. Apostolis vicaria ordinatione succedunt Episcopi.

Lib. 3. epist. 9. Episcopi in Apostolis electi.

3. ITEM epistola sexagesimaquinta ad Rogatianum: Meminisse Diaconi debent, quoniam Apostolos, id est, Episcopos & præpositos Dominus elegit: diaconos autem post ascensum Domini in cælos, Apostoli sibi constituerunt Episcopatus sui & Ecclesiæ ministros. Quòd si nos aliquid audere contra Deum possumus, qui Episcopos facit: possunt & contra nos audere diaconi, à quibus fiunt.

Actor. 6.

4. IGNATIVS in epistola ad Philadelphienses: Principes subditi estote Cæsari, milites principibus, Diaconi presbyteris, vt sacrorum administratoribus. Presbyteri verò & diaconi, atque omnis clerus simul cum omni populo, & militibus atque principibus, sed & Cæsares, obediant Episcopo. Episcopus verò Christo, sicut Patri Christus: & ità vnitas per omnia seruatur.

Episcopo oẽs obediant.

5. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimumquartum: Quid est, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt Apostoli; pro apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodiè enim Episcopi qui sunt per totum mundum, vndè nati sunt? Ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergò te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es: De prole tua tibi creuit paternitas. Pro patribus nati sunt tibi filij.

Pro Apostolis cõstituti sunt Episcopi.

Psal. 44.

6. ACTORVM vigesimo: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

7. PRIORIS epistolæ Petri quinto: Seniores ergò qui in vobis sunt, obsecro &c. Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè, secundùm Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntariè: neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo: & cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.

8. AD Hebręos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

9. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

10. ACTORVM decimoquarto: Et cùm constituissent illis (Paulus & Barnabas) per singulas Ecclesias presbyteros, & orâssent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino.

1. C. LVCAE decimo, vt suprà hac eadem quęstione, A. testimonio octauo.

2. LEO epistola octogesimaoctaua ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, enumeratis officijs Episcoporum: Hæc, inquit, omnia illicita sunt Chorepiscopis, qui ad exemplũ & formã septuaginta discipulorum esse noscuntur, vel presbyteris qui eandem gestant figuram: quoniã quanquàm consecrationem habeant, pontificatus tamen apicem nõ habent. Quæ omnia solis deberi summis pontificibus authoritate canonum præcipitur, vt per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigium summi Pontificis demonstretur.

Presbyteri formam habent 70. discipulorum.

3. INNOCENTIVS tertius libro primo de mysterio altaris siue de mysterijs Euãgelicæ legis ac sacramẽti Eucharistię, capite sexto: In nouo testamento Christus ipse maiores & minores sacerdotes instituit, scilicet duodecim Apostolos, & septuagintaduos discipulos, quos præmittebat binos in omnẽ ciuitatem & locũ quò erat ipse venturus. Sicut enim Põtifices summos Moyses regendis populis in lege præfecit, sed ad eorũ societatis & operis adiutorium, sequentis ordinis viros & secũdę dignitatis elegit. (Nam in Eleazaro & Ithamar filijs Aaron paternæ transfudit plenitudinis abundantiam, vt ad hostias salutares & frequentioris officij sacramenta, ministerium sufficeret

Maiorum & minorum sacerdotum institutio.

Exo. 28. & 29.

Num.11. ficeret sacerdotum. Et in eremo per septuaginta virorum prudentium mentes Moysi spiritu propagauit. Quibus ille vsus in populo, innumerabiles multitudines facilè gubernaret) Sic & Christus Apostolis suis discipulos addidit, quibus illi suis prædicationibus totum orbē impleuerunt. Apostolorum itaque vices, maiores obtinent sacerdotes, id est, Episcopi: Discipulorum verò, minores, id est, Presbyteri.

4. AD Hebræos quinto: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis.

5. ET octauo capite: Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur.

6. MATTHAEI nono, 7. ET Lucę decimo: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergò Dominum messis, vt emittat operarios in messem suam.

1. D. CONCILIVM Carthaginense quartum, canone sexto & sequentibus, vt suprà, hac quæstione, A. testimonio primo.

2. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de Officijs Ecclesiasticis, capite vndecimo: Lectorum Ordo formam & initiū à Prophetis accepit. Sunt lectores qui verbum Dei prædicant, quibus dicitur: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam. Isti quippe dum ordinantur, primùm de eorum conuersatione Episcopus verbum facit ad populum. Deniquè coram plebe tradit eis codicem apicum diuinorum ad Dei verbum annunciandum. Qui autem ad huiusmodi promouetur gradum, iste erit doctrina & libris imbutus, sensuúmque ac verborum scientia ornatus, ità vt in distinctionibus sententiarum intelligat vbi finiatur iunctura, vbi adhuc pendeat oratio, vbi sententia extrema claudatur &c.

Lectores. Esa. 58.

3. IBIDEM capite decimotertio: In primo ordine & ministerio Ecclesiæ esse Exorcistas secundùm officia, quæ in templo Salomonis erant dispositа, quæq; posteriùs sunt ab Esdra dispartita, inuenimus: eosq; quos Esdras actores memorat templi, nunc esse Exorcistas in Ecclesia Dei &c. Hi cùm ordinantur, sicut ait Canon, accipiūt de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, accipientes potestatem imponendi manus super energumenos, siue baptizatos siue catechumenos,

Exorcistæ. 1. Esdræ 2. 4. Carth. cā. 7.

4. ITEM capite decimoquarto: Ostiarij sunt, qui in veteri testamento ianitores templi vocabantur, qui præerant portis templi Hierusalem, quiq; ordinati per vices suas omnia interiora templi vel exteriora custodiebāt. Hi deniq; inter sanctum & iniquum discernentes, eos tantùm in ecclesia, qui sunt fideles, recipiunt. Intrare enim templum nisi per eos non possumus: habent enim in potestate tam bonos recipiendi, quàm reijciendi indignos.

Ostiarij. 1. Paral. 23. & 2. Par. 8. & 23.

5. IDEM libro septimo Etymologiarum, capite duodecimo: Acolyti Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur, à deportandis cereis, quando legendum est Euangelium aut sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria ab eis & deportantur, non ad effugandas tenebras, dum sol eo tempore rutilet, sed ad signum lætitiæ demonstrandum, vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Euangelio legitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Acolyti. Ioan. 1.

6. RABANVS Maurus Archiepiscopus Moguntinus libro primo de institutione Clericorū, capite nono: ἀκόλυτοι Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur à deportandis cereis &c, vt Isidorus: Quorum typum præferebant illi, qui Domini mandato in tabernaculo lucernas quotidiè accendebant super candelabrum positas.

Acolyti. Leuit. 24.

7. IDEM capite decimo; ἐξορκισταί, ex Græco in Latinum, Adiurantes seu increpantes vocantur. Inuocant super Catechumenos, vel super eos qui habent spiritum immundum, nomen Domini IESV, adiurantes per eum vt egrediatur ab eis. Refert Iosephus regem Salomonem excogitâsse, suamq; gentem docuisse modos exorcismi, id est, adiurationis, quibus immundi spiritus expulsi ab homine, vlteriùs reuerti non sunt ausi. Testatur & de eis liber Actus Apostolorum, ità dicens: Tentauerunt autem quidam & de circumeuntibus Iudæis exorcistis inuocare nomen Domini IESV, & cætera, vt Isidorus.

Exorcistæ. Lib. 8. antiquit. Iudaic. cap. 2. Actor. 19.

8. ITEM capite vndecimo Lectores à legendo, Psalmistæ à psalmis canendis vocati. Illi prædicant populis quid sequantur: isti canunt, vt excitent ad compunctiones animos audientium. Et paulò pòst: Lectorum ordo formam & initium à Prophetis sumpsit. Sunt ergò lectores qui verbum Dei prædicant, quibus dicitur: Clama, nè cesses, &c. vt Isidorus.

Lectores. Esaiæ 58.

9. ET capite duodecimo: Ostiarij sunt, qui & æditui & Ianitores in lege dicebantur. Hi apud Hebræos in Veteri Testamento electi sunt ad custodiam templi, quíque ordinati per vices suas omnia interiora templi vel exteriora custodiebant, vt non ingrederetur in illud immundus in omni re. Dicti autem Ostiarij, quòd præsint ostijs templi: ipsi enim tenentes clauem, omnia intùs ex vtraque parte custodiunt, atque inter bonos & malos habentes iuditium, fideles recipiunt, respuunt infideles.

Ostiarij. 2. Paral. 8.

10. CONCILIVM Aquisgranense primum sub Ludouico Pio, capite secundo: Ostiarij sunt, &c. vt Isidorus capite decimoquarto, vt suprà hac quæstione, D. testim. quarto. CAPITE tertio: Lectorum ordo, &c. vt Isidorus capite vndecimo. CAPITE quarto: de Exorcistis, vt Isidorus capite decimotertio. CAPITE quinto: Acolyti Græcè, vt Isidorus libro septimo Etymologiarum, capite duodecimo, vt suprà D. testimonio quinto.

11. CONCILIVM Romanum sub Syluestro, capite primo: Syluester Episcopus Vrbis Romæ, congregans fratres compresbyteros & Coëpiscopos vel Diaconos suos ciues Romanos, collegit in gremio sedis suæ ducentos octogintaquatuor Episcopos, quibus Augustus Constantinus vehicula & annonas præstari præcepit, & alij quinquagintaseptem Episcopi partis Rinocoruris, quorum chirographus in eorum concilio declaratur, centum quadragintaduo Presbyteri Vrbis Romæ, & diacones sex, Subdiacones sex, Acolyti eius concilio facti quadragintaquinque, Exorcistæ vigintiduo, Lectores vrbis Romæ nonaginta, quorum præsentes parentes audiebant: Notarij Ecclesiæ quatuordecim, qui gesta diuersorum martyrum susciplentes, *ordinatè narrabant.

Presbyteri, Diacōi, Subdiaconi, Acolyti, Exorcistę, Lectores. *vel, ordine renarrabant.

12. CAPITE tertio: Posteà autem fecit gradus in medio synodi, vt non Presbyter aduersùs Episcopum, non Diaconus aduersùs Presbyterum, non Subdiaconus aduersùs Diaconum, non Acolytus aduersùs Subdiaconum, non Exorcista aduersùs Acolytum, non Lector aduersùs Exorcistam, non Ostiarius aduersùs Lectorem, non Laicus det accusationem aliquam. Et paulò pòst: Subdiaconus, Acolytus, Exorcista, Lector, nisi &c.

Ostiarius reliquis annumeratur.

13. DEINDE capite septimo: Ità tamen Syluester clara voce dicebat ad coëpiscopos, vt à Subdiacono vsque ad Lectorem, omnes subditi essent Diacono Cardinali vrbis Romæ, in Ecclesia repræsentantes tantùm: Pontifici verò Presbyteri, Diaconi, Subdiacones, Acolyti, Exorcistas Lectori in omni loco repræsentantes obsequium, siue in publico, siue in gremio Ecclesiæ tantùm Pontifici.

Diaconus Cardinalis vrbis Romæ. Subdiaconi, Acolyti, Exorcistæ, Lectores,

14. CA-

Digitized by Google

Lector, Ostiarius, Acolytus.

14. CAPITE nono: Nullus Lector vel Ostiarius vasa sacrata contingeret, nullus acolytus rem sacratam à presbytero iam alio porrigeret, nisi tantùm supportaret, quod ei sacerdos imponeret suo ore benedictum.

Presbyteri ordinatio quomodò fiebat ætate Augustini.

1. E. CONCILIVM quartum Carthaginense canone tertio: Presbyter quum ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super caput eius tenente, etiam omnes presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas iuxta manum Episcopi super caput illius teneant.

Diaconus quomodo ordinatur.

2. QVARTO: Diaconus quum ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat: quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

Subdiaconus

3. QVINTO: Subdiaconus quum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de Episcopi manu accipiat vacuam, & calicem vacuum. De manu verò Archidiaconi, vrceolum cum aqua & mantile & manutergium.

Presbyterorũ ordo & officium.

4. ISIDORVS libro secundo de Officijs ecclesiasticis, capite septimo: Presbyterorum Ordo exordium sumpsit à filijs Aaron, vt dictum est: qui enim sacerdotes vocabantur in veteri testamento, hi sunt qui nunc appellantur presbyteri: & qui nuncupabantur principes sacerdotũ, nunc Episcopi nominantur. Presbyteri autem interpretantur seniores, quia seniores ætate, Græci presbyteros vocant. His enim sicut Episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Præsunt enim Ecclesijs Christi, & in confectione diuina corporis & sanguinis, consortes cum Episcopis sunt, similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi. Sed sola propter authoritatem summo Sacerdoti Clericorum Ordinatio & Consecratio reseruata est, nè à multis Ecclesiæ disciplina vendicata, concordiam solueret, scandala generaret. Nam Paulus Apostolus eosdem presbyteros vt verè Sacerdotes, sub nomine Episcoporũ ità asseuérat, loquens ad Titum: Huius rei (inquit) gratia relíqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, quemadmodùm ego tibi disposui. Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim Episcopum sine crimine esse. Qua sententia ostendit presbyterum etiam sub Episcopi nomine taxari. Vndè & ad Timotheum de ordinatione Episcopi & Diaconi scribens, de presbyteris omninò tacuit, quia eos in Episcopi nomine compræhendit. Secundus enim & penè coniũctus gradus est, sicut ad Philippenses episcopis & Diaconibus scribit, cùm vna ciuitas plures Episcopos habere non possit. Et in Actibus Apostolorum presbyteros Ecclesiæ, Hierosolymam iturus, congregauit, quibus inter cætera: Videte, inquit, gregem, in quo vos spiritus sanctus Episcopos ordinauit. Vndè etiam tales in Ecclesia presbyteros constituendos esse sicut Episcopos, & Apostolus ad Titum loquitur, & canones ipsi testantur. Presbyteros autem merito & sapientia dicit, non ætate. Nam & Moysi præcepit Deus, vt eligat presbyteros. Vndè & in Prouerbijs dicitur: Gloria senum canicies. Quæ est hæc canicies? haud dubiè quin Sapientia, de qua scriptum est: Canicies hominum prudentia est. Cúmque nongentos & amplius annos ab Adam vsque ad Abraham vixisse homines legerimus, nullus alius primus appellatus est presbyter, id est, senior, nisi Abraham: qui multo paucioribus annis vixisse conuincitur. Non ergò propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam presbyteri nominantur. Quod si ità est, miror cur insipientes constituantur.

Tit.1.

1.Tim.3.

Philip.1.

Actor.20.

Presbyteri vocabulum. Num.11.

Prouer.20.

Sapien.4.

Ordo Diaconorum.

5. ET capite octauo: Diaconorum ordo à Leui tribu accepit exordium. Præcepit enim Dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron sacerdotis, & filiorum eius, rursùs Leui tribus in diuini cultus

Num.3.& 8.

ministerijs ordinarentur & consecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, & seruirét pro Israel coram Aaron & filijs eius in tabernaculo Domini, excubantes in templo die ac nocte, ipsíq; gestarent arcam & tabernaculum & omnia vasa eius, & in circuitu tabernaculi castra ipsi constituerent, & in promouendo tabernaculo ipsi deponerent, rursùs ipsi componerent. A vigintiquinque annis & supra, in tabernaculo seruire mandatum est: quam regulam constituerunt sancti Patres & in nouo testamento. In Euangelio autem primordia eorum in Actibus Apostolorum ità leguntur: Conuocãtes autem duodecim Apostoli multitudinem discipulorum, dixerunt: Non placet, nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis, &c. Ex hinc iam decreuerunt Apostoli, vel successores Apostolorum, vt per omnes Ecclesias septem Diaconi, qui sublimiore gradu essent cæteris, circa aram Christi, quasi columbæ altaris assisterent, & non sine aliquo septenarij numeri mysterio. Hi sunt enim, quos in Apocalypsi legimus, septem Angeli tubis canentes: hi sunt septem candelabra aurea: hi voces tonitruorum. Ipsi enim clara voce in modum præconis admonent cunctos, siue in orando, siue in flectendo genua, siue in psallendo, siue in lectionibus audiendis: ipsi etiam, vt aures habeamus ad Dominum, clamant: ipsi quoquè euãgelizant: sine ipsis Sacerdos nomen habet, officium non habet. Nam sicut in Sacerdote consecratio, ità in ministro dispensatio Sacramenti est: illi orare, huic psallere mandatur: ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Ipsis etiam Sacerdotibus propter præsumptionem non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus sit à Diacono. Leuitæ inferunt oblationes in altaria, Leuitæ componunt mensam Domini, Leuitæ operiunt arcam testamenti. Non enim omnes vident alta mysteriorum, quæ operiuntur à Leuitis, nè videant qui videre non debent, & sumant qui seruare non possunt: quíque propterea altari albis induti assistunt, vt cælestem vitam habeant, candidiq; ad hostias immaculati accedant, mundi scilicet corpore, & incorrupti pudore. Tales enim decet Dominum habere ministros, qui nullo carnis corrumpantur contagio, sed potiùs eminentia castitatis splendeant. Quales enim Diaconi ordinentur, Apostolus Paulus pleniſſimè scribit ad Timotheum. Nam cùm præmisisset de Sacerdotum electione, continuò subiunxit: Diaconi similiter irreprehensibiles, hoc est, sine macula, sicut Episcopi, pudici vtiquè, id est, à libidine continentes: non bilingues, scilicet, nè conturbent habentes pacem: non multo vino dediti, quia vbi ebrietas, ibi libido dominatur & furor: non turpe lucrum sectantes, nè de cælesti ministerio lucra terrena sectentur. Est quoquè turpis lucri appetitio, plùs quàm de æternis, de præsentibus cogitare. Post hæc autem subiecit: Hi autem probétur primùm, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Hi vtiquè sicut Episcopi ante ordinationem probari debent, si digni sunt, & sic ministrare.

Cõcil.3.Arel. can.1. Actor.6.

Diaconi altaris assistunt.

Apoc.1.& 8.

Officia reliqua Diaconi.

Habitus indicat quales esse debeant, casti scilicet &c.

1.Tim.3.

Subdiaconi & eorum officium.

6. CAPITE decimo: Subdiaconi, qui apud Græcos Hypodiaconi vocantur, in Esdra inueniuntur, appellantúrque ibi Nathinnæi, id est, in humilitate Deo seruientes. Ex eorum ordine fuit ille Nathanael, qui in Euangelio Ioannis diuina reuelatione cõmonitus, Saluatorem meruit cõfiteri: quíq; etiam ad primum diuinitatis indicium fidelis enituit, protestante Domino ac dicẽte: Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est. Deniquè isti oblationes in templo Domini suscipiunt à populis, isti obediũt officijs Leuitarũ, isti quoq; vasa corporis & sanguinis Christi, Diaconibus ad altarium offerunt. De quibus quidem placuit Patribus, vt quia sacra mysteria contrectant, casti sint, & continentes ab vxoribus, & ab omni carnali

1.Esd.8.

Ioan.1.

Continentia subdiaconorum.

immun-

Digitized by Google

immunditia sint liberi, iuxta quod illis, Propheta dicente, iubetur: Mundamini qui fertis vasa Domini. Hi igitur cùm ordinantur, sicut Sacerdotes & Leuitæ, manus impositionem non suscipiunt, sed patenam tantùm & calicem de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphum aquæ cum aquamanili & manutergium accipiunt.

Esa. 52.

4. Carthag. can. 5.

7. RABANVS capite sexto libri primi de institutione Clericorum: Presbyterorum ordo exordium sumpsit à filijs Aaron &c. vt suprà Isidorus hac quæstione, E. testimonio quinto.

8. ET capite septimo: Leuitæ ex nomine authoris vocati, de nomine Leui Leuitæ exorti sunt, à quibus in templo Dei mystici sacramenti mysteria explebantur. Præcepit enim Dominus &c. vt Isidorus ibidèm testimonio quinto.

9. CAPITE octauo: Hypodiacones Græcè, quos nos Subdiacones dicimus, qui ideò sic appellantur, quia subiacent præceptis & officijs Leuitarum: Oblationes in templo Dei à fidelibus ipsi suscipiunt, & Leuitis supponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinnęi vocantur, vt liber Paralipomenon & Esdræ testatur: quod interpretatur, in humilitate Domino seruientes &c. vt Isidorus ibidèm iestimonio sexto.

Exod. 29.

10. CONCILIVM Aquisgranense capite sexto: Subdiaconi, qui apud Græcos Hypodiaconi vocãtur, vt paulò antè Isidorus. Capite septimo: Diaconorũ ordo à tribu Leui accepit exordium, vt suprà Isidorus. Capite octauo: Presbyterorum ordo exordium sumpsit, vt idem suprà.

11. ARATOR libro primo in Acta Apostolorum, capite decimotertio:

Apostoli ministros altaris ordinauerunt. Actor. 6.

Iura ministerij, sacris altaribus apti,
In septem secũdos viros, quos vndiquè lectos
Leuitas vocitare placet: quàm splẽdida cœpit
Ecclesiæ fulgere manus, quæ pocula vitæ
Misceat, & latices cum sanguine porrigat agni.
Huic numero delatus honor, sublimia secum
Sacramenta gerit, per quæ nunc longiùs ire
Non patitur mensura viæ, nè plura locutus,
Inueniar dixisse minus: sit cura ministris
Officium librare suum, quo laudis amictu
Hũc deceat lucere chorũ, quem mysticus ordo
Cõsecrat in numero, cui dant cælestia formã.

Diaconi sanguinem agni porrigunt.

12. DAMASVS Pontifex epistola quarta de Chorepiscopis, vbi cùm dixisset Chorepiscopos septuaginta discipulorum vice fungi, ità postmodùm subiungit: Quòd verò eis non liceat sacerdotes consecrare, nec Diaconos aut Subdiacones, nec virgines, nec altare erigere, nec vngere aut sacrare, nec Ecclesias dedicare, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signare, nec publicè quidem in Missa quenquam pœnitentem reconciliare, nec formatas epistolas mittere, nec populũ benedicere, nec ante episcopum in baptisterio aut in sacrario introire, nec præsente Episcopo infantem tingere aut signare, nec pœnitentem sine præceptione Episcopi sui reconciliare, necnon præsente, nisi illo iubẽte, sacramentum corporis & sanguinis Christi conficere, nec eo coràm posito populum docere aut saluare, nec plebem exhortari: quæ omnia solis pontificibus deberi, tam ex superioribus quàm ex alijs patrum constitutis, aut sacris canonibus edocti estis.

Episcoporũ officia alijs sacerdotibus non communia.

13. ISIDORVS libro secundo de Officijs Ecclesiasticis, capite septimo: Presbyteris sicut Episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Præsunt enim Ecclesijs Christi, & in confectione diuina corporis & sanguinis consortes cum Episcopis sunt: similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi, &c. vt suprà, E. testimonio quarto.

14. HIERONYMVS in dialogo aduersùs Luciferianos, vt suprà de Confirmatione, quæstione secunda, B. testimonio primo.

15. LEO Magnus epistola octogesimaoctaua ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, eadem habet quæ Damasus, inter cætera ità scribens: Quanuis cum Episcopis plurima illis (Chorepiscopis & presbyteris) ministeriorum communis sit dispensatio, quædam tamen authoritate veteris legis, quędam nouellis & ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerint, sicut Presbyterorum & Diaconorum aut Virginum consecratio, sicut constitutio altaris, ac benedictio vel vnctio, &c.

16. CONCILIVM Hispalense secundum canone septimo, de Chorepiscopis & presbyteris agens: Quanuis cum Episcopis plurima illis &c. vt Leo Pontifex.

17. EPIPHANIVS hęresi septuagesimaquinta contra Aërium, hæresim eiusdem exponens: Erat autem ipsi sermo furiosus magìs quàm humanæ conditionis, & dicebat: Quid est Episcopus ad presbyterum? nihil differt hic ab illo: vnus enim est ordo, & vnus (inquit) honor & vna dignitas. Imponit manus Episcopus, ità etiam presbyter. Lauacrum dat Episcopus, similiter & presbyter: dispensationem cultus diuini facit Episcopus, & presbyter similiter. Paulopòst confutans, ità ait: Dicere, ipsum episcopum & presbyterum æqualem esse, quomodò erit possibile? Episcoporum enim ordo patrum generator est: Patres enim generat ecclesiæ: Presbyterorum verò non potens generare patres, per lauacri regenerationem generat filios Ecclesiæ, non tamen patres aut Doctores. Et quomodò possibile erat, presbyterum constituere non habentem manuum impositionem ad eligẽdum, aut dicere ipsum æqualem esse Episcopo? Decepit autem prædictum Aërium nugacitas ipsius & æmulatio. Profert autem ad errorem suum & eorum qui ipsum audiunt, quòd Apostolus scribit presbyteris & Diaconis, & non scribit Episcopis. Et ad Episcopum dicit: Nè neglexeris donum quod in te est, quod accepisti per manus presbyterij. Et rursùs in alio loco Episcopis & Diaconis scribit. Quare est, inquit, idem Episcopus & Presbyter. Et non nouit ille qui consequentiæ veritatis ignarus est, & historias profundissimas non legit, quòd cùm recens esset prædicatio, sanctus Apostolus pro re nata, velut habebat, scripsit. Vbi enim Episcopi erant iam constituti, scripsit Episcopis & Diaconis. Non enim omnia statìm potuerunt Apostoli constituere: Presbyteris enim opùs erat & Diaconis per hos enim duos Ecclesiastica compleri possunt. Vbi verò non inuentus est quis dignus episcopatu, permansit locus sine Episcopo. Vbi autem opùs fuit, & erant digni Episcopatu, constituti sunt Episcopi. Quum autem multitudo non esset, non inuenti sunt inter ipsos qui presbyteri constituerentur, & contenti fuerũt solo Episcopo in loco constituto. Verùm sine Diacono impossibile est esse Episcopum. Et curam adhibuit sanctus Apostolus, vt Diaconi essent Episcopo propter ministerium. Sic Ecclesia accepit complementa dispensationis, sic illo tempore erant loci. Nam singulæ res non ab initio omnia habuerunt, sed progressu temporis ea quæ ad necessariorum perfectionem requiruntur, parabantur, &c.

Presbyterum ab Episcopo non distingui, hæresis est Aërij.

Confutatio huius erroris

Argumenta Aërij refutantur. 1. Tim. 4. Philip. 1.

Nota:

F. AMBROSIVS in caput quartum epistolæ ad Ephesios, in ea verba: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos &c. Apostoli, episcopi sunt. Prophetæ verò, explanatores sunt scripturarum, quanuis inter ipsa primodia fuerint. Prophetæ, sicut Agabus, & quatuor virgines prophetantes, sicut continetur in Actis Apostolorum, sed propter rudimenta fidei commendanda: Nunc autem interpretes Prophetæ dicuntur. Euangelistę, Diaconi sunt, sicut fuit Philippus. Nam quanuis non sint sacerdotes, euangelizare tamen possunt sine cathedra, quemadmodùm & Stephanus & Philippus memoratus. Pastores possunt esse

Accõmodat locum Pauli ad ministros diuersorum ordinum.

Actor. 21.

Acto. 6. & 8.

Actor. 7.

Lectores,

Digitized by Google

Lectores, qui lectione saginent populum audientem: quia non in pane tantùm viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Magistri verò Exorcistæ sunt, quia in Ecclesia ipsi compescunt & verberant inquietos: siue ij qui lectionibus imbuendos infantes solebant imbuere, sicut mos Iudæorum est, quorum traditio ad nos transitum fecit, quæ per negligentiam obsoleuit. Inter istos post episcopum plus esse intelligitur, qui propter reseratum occultum scripturarum sensum prophetare dicitur, præsertim quia futuræ spei verba depromit. Qui ordo nunc potest esse presbyteri. Nam in Episcopo omnes ordines sunt: quia primus sacerdos est, hoc est, princeps est Sacerdotum, & Propheta & Euangelista, & cætera adimplenda officia Ecclesiæ in ministerio fidelium. Tamen postquàm omnibus locis Ecclesiæ sunt constitutæ, & officia ordinata: aliter composita res est, quàm cœperat. Primũ enim omnes docebant, & omnes baptizabant, quibuscunque diebus vel temporibus fuisset occasio. Nec enim Philippus tempus quæsiuit aut diem quo Eunuchum baptizaret, neque ieiunium interposuit. Neque Paulus & Silas tempus distulerunt, quo Optionem carceris baptizarent cum omnibus eius. Neque Petrus Diaconos habuit, aut diem quæsiuit quando Cornelium cum omni domo eius baptizauit, nec ipse, sed iussit fratribus qui cum illo ierant ad Cornelium ab Ioppe. Adhuc enim præter septem diaconos nullus fuerat ordinatus. Vt ergò creſceret plebs & multiplicaretur, omnibus inter initia conceſſum eſt, & euangelizare, & baptizare, & ſcripturas in Eccleſia explanare. At vbi autem omnia loca circumplexa eſt Eccleſia, conuenticula conſtituta ſunt, & rectores, & cætera officia in Eccleſijs ſunt ordinata, vt nullus de clero auderet, qui ordinatus non eſſet, præſumere officium, quod ſciret non ſibi creditum vel conceſſum: & cœpit alio ordine & prouidentia gubernari Eccleſia: quia ſi omnes eadem poſſent, irrationabile eſſet, & vulgaris res & viliſſima videretur. Hinc ergò eſt, vndè nunc neque Diaconi in populo prædicant, neque Clerici vel Laici baptizant, neque quocunque die credentes tinguntur, niſi ægri. Ideò non per omnia conueniunt ſcripta Apoſtoli, ordinationi quæ nunc in Eccleſia eſt, quia hæc inter ipſa primordia ſunt ſcripta.

Matth 4.

Differentia naſcentis & iam propagatæ Eccleſiæ.

Actor.8.

Actor.16.

Actor.10.

Nota.

V.

Quomodò veteres Patres de hoc Sacramento ſcribunt?

A. De hoc Auguſtinus Doctor verè Catholicus, ſuam & Eccleſiæ ſententiam [a] his verbis manifeſtè declarat: Quòd inſufflâſſe in diſcipulos Dominus legitur poſt dies paucos reſurrectionis ſuæ, & dixiſſe, [c] *Accipite Spiritũ ſanctum*, Eccleſiaſtica poteſtas collata intelligitur eſſe. Quia enim omnia in Traditione Dominica per Spiritum ſanctum aguntur, idcircò cùm regula eis & forma traditur huius diſciplinæ, dicitur eis: *Accipite Spiritum ſanctum.* Et quia verè ad ius Eccleſiaſticum pertinet, ſtatìm ſubiecit, dicens: Cuius tenueritis peccata, tenebuntur: & cuius remiſeritis, remittentur ei. Inſpiratio ergò hæc, gratia quædam eſt, quæ per traditionem infunditur Ordinatis, per quam commendatiores habeantur. Vndè Apoſtolus dicit ad Timotheum: [e] *Noli negligere gratiam quæ eſt in te, quæ data eſt tibi per impoſitionem manuum presbyteri.* Semel ergò fieri oportuit, vt de cætero Traditio iſta non ſine dono Spiritus ſancti eſſe crederetur. Hucuſquè Auguſtinus.

a Lib. quæſt. veteris & noui Teſtamenti, quæſt. 93. Vide & lib. 2. contra epiſt. Parmeniani, cap. 13.

b Ioan. 20. f

e 1. Tim. 4. d

B. Extant & Apoſtolorum Canones, in quibus hoc modo [d] ſtatuitur: Epiſcopus à duobus aut tribus Epiſcopis ordinetur: Presbyter ab vno Epiſcopo ordinetur: ità Diaconus & reliqui Cleri. Tum [e] infrà: Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Hypodiaconus, aut Lector, aut Cantor ſacram Quadrageſimam non ieiunauerit, aut quartam feriam, aut paraſceuen, (hanc ſextam feriam nunc dicimus) Ordine mouetor, niſi fortè infirmitas corporis impediat.

d Can. 1. & 2.

e Cano. 68.

Vide inſignes canones diſtinctione 39. & ſequentib.

C. Caius [f] verò ante annos M.CCC. Pontifex & Martyr illuſtris, hos ipſos gradus & Ordines ſigillatìm recenſet, quum ait: Si quis Epiſcopus eſſe meruerit, primò Oſtiarius, deindè Lector, pòſt Exorciſta, deindè ſacretur Acolytus: dehinc verò Subdiaconus, Diaconus, & poſteà Presbyter: exindè, ſi meretur, Epiſcopus ordinetur.

f in epiſt. ad Felicẽ. Vide & Damaſum in Pontificali de eod. Caio.

D. Laudat igitur [g] Cyprianus Cornelium Epiſcopum, ac bonis omnibus tum in Clero, tum in populo eundem laudabili prædicatione commendari ſcribit: quia non ad Epiſcopatum ſubitò peruénit, ſed per omnia Eccleſiaſtica officia promotus, & in diuinis adminiſtrationibus Dominum ſæpè promeritus, ad Sacerdotij ſublime faſtigium cunctis Religionis gradibus aſcendit: tum deindè Epiſcopatum ipſum nec poſtulauit, nec voluit, nec vi inuaſit: ſed quietus, modeſtus, caſtus, humilis, verecundus, demùm & coactus excepit.

g Epiſt. 52. Sozimus epiſt. 1. ad Heſychium.

E. Quos

Digitized by Google

E. Quos igitur Ordines vetus & Apostolica probauit Ecclesia, sicut [h] Dionysij, [i] Anacleti, [k] Ignatijque scripta declarant, quos ætas etiam omnis complexa posterior, eos præsens Ecclesia non potest non conseruare atque defendere.

[h] De Eccles. hierarch. c. 5. & ad Demophilum.
[i] Epistola 2.
[k] Ad Antiochenses.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro quæstionum veteris & noui Testamenti, quæstione nonagesimatertia: Quòd insufflâsse in discipulos Dominus legitur, &c. vt in textu.

2. IDEM libro secundo contra epistolam Parmeniani, capite decimotertio, vt suprà quæstione prima, A. testimonio primo.

1. B. CANON primus Apostolorum: Episcopus à duobus &c. vt in textu.

2. CANON secundus: Presbyter ab vno Episcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici.

3. CANON sexagesimusoctauus: Si quis episcopus, aut presbyter, &c. vt in textu.

Quò & qui ad Ecclesiasticos Ordines promouendi.

4. APVD Gratianum distinctione quinquagesimanona citatur VRBANVS Papa, qui statuit vt ad sacerdotale officium nullus, nisi per singulos gradus approbatus, accedat. Item GREGORIVS: Nè cuiuslibet meriti laicus ad summum sacerdotium adspiret. Præterea CAELESTINVS primus epistola secunda ad Episcopos Galliæ: Vt non adspiret ad summum sacerdotium, qui Ecclesiasticis disciplinis non sit imbutus.

5. ET distinctione sexagesima adducitur Concilium Vrbani Papæ celebratum Aluerniæ: vbi statuitur, vt Archipresbyter, vel Decanus, vel Diaconus, aut Archidiaconus non nisi qui Diaconus aut Presbyter sit, ordinetur. Deindè citatur CALIXTVS Papa, à quo decretum est, vt nullus in Præpositum vel Archiepiscopum, vel Archipresbyterorum, vel Archidiaconum, nisi Presbyter vel Diaconus ordinetur. Vtrunque testimonio Innocentij secundi etiam confirmatur. Citatur & VRBANI Papæ decretum, vt non eligatur in episcopum, nisi in sacris ordinibus constitutus.

6. DISTINCTIONE sexagesimaprima citatur Gregorius Magnus in epistola ad Brunichildem Reginam Francorum, quæ habetur libro septimo, capite centesimo decimotertio, quo declaratur, Sacerdotes ex laicis subitò non ordinandos. ITEM Hormisda in epistola ad Episcopos Hispaniæ: Quales debeant esse qui ordinantur, & quibus gubernacula Ecclesiæ committuntur. Citatur etiam INNOCENTIVS primus ex epistola duodecima ad Aurelium, vbi sic ait: Miserum est, eum fieri magistrum qui nunquàm fuit discipulus: eúmque summum sacerdotem fieri, qui in nullo gradu vnquàm obsequutus fuerit sacerdoti. Item LEO Magnus in epistola ad episcopos Aphricæ, vt suprà quæstione tertia, C. testimonio primo. Item CONCILIVM Laodicense canone duodecimo, non esse eligendos ad episcopatum, nisi quos probabilis vita commendat. Præterea CAELESTINVS primus epistola tertia, capite secundo, ad omnes orthodoxos: Rursùs ex Leone, rudibus & imperitis gubernacula Ecclesiæ committenda non esse. Vide ibidèm plura.

7. DISTINCTIONE sexagesimasecunda & sexagesimatertia agitur de electione Ecclesiasticorum.

8. DISTINCTIONE verò sexagesimaquarta, sexagesimaquinta, & sequentibus agitur de eorum ordinatione.

1. C. CAIVS Pontifex & Martyr in epistola ad Felicem Episcopum: De Episcoporũ verò & Presbyterorum, Diaconorumq; & sequentium clericorum ordinationibus, sanctos Apostolos & successores eorum, & præcipuè Anacletum & præterea alios, sufficienter statuisse cognoscimus, & idcircò non est necesse, nunc replicari, nisi quod illi non statuerunt. Illud tamen nos statuentes, vobis & omnibus seruare mandamus, vt ad ordines ecclesiasticos sic ascendant in ecclesia, qui ordinari merentur, id est, si quis episcopus esse meretur, sit primò Ostiarius, deindè lector, &c. vt in tertu.

2. DAMASVS in Pontificali: Caius constituit, vt omnes ordines in Ecclesia sic ascenderent: Si quis Episcopus fieri meretur, &c. vt in textu.

1. D. CYPRIANVS epistola quinquagesimasecunda ad Antonianum, vt in textu. Lib. 4. epi. 2.

2. SOZIMVS Pontifex epistola prima ad Hesychium episcopum Salonitanum: Hoc autem specialiter & sub prædecessoribus nostris, & nuper à nobis interdictum constat, nè quis penitùs contra patrum præcepta, qui Ecclesiasticis disciplinis imbutus per ordinem non fuisset, & temporis approbatione diuinis stipendijs eruditus, nequaquàm ad summum ecclesiæ sacerdotium adspirare præsumeret: & non solùm in eo ambitio inefficax haberetur, verumetiam in ordinatores eius, vt carerent eo ordine, quem sine ordine contra præcepta patrum crediderant præsumendum. Et paulò pòst: Obsistite talibus ordinationibus, obsistite superbiæ & arrogantiæ venienti. Tecum faciunt præcepta patrũ, tecum Apostolicæ sedis authoritas. Si enim officia secularia principem locum, non vestibulum actionis ingressis, sed per plurimos gradus examinatis, temporibus deferunt: quis ille tam arrogans, tam impudens inuenitur, vt in cælesti militia, quæ propensiùs ponderanda est, & sicut aurum repetitis ignibus exploranda, statim dux esse desideret, cùm tyro antè non fuerit: & priùs velit docere, quàm discere. Assuescat in Domini castris, in Lectorum primitùs gradu diuini rudimenta seruitij: nec illi vile sit, Exorcistam, Acolytum, Subdiaconum, Diaconum per ordinem fieri: nec hoc saltu, sed statutis maiorum ordinatione temporibus. Iam verò ad Presbyterij fastigium talis accedat, vt & nomen ætas impleat, & meritum probitatis stipendia anteacta testentur. Iure indè summi pontificis locum sperare debebit. Et paulò pòst: Hæc autem in singulis gradibus obseruanda sunt tempora. Si ab infantia ecclesiasticis ministerijs nomen dederit, inter Lectores vsque ad vicesimum ætatis annum, continuata obseruatione perduret: Si maior iam & grandæuus accesserit, ità tamen, vt post baptismum statim se diuinæ militiæ desideret mancipari, siue inter Lectores, siue inter Exorcistas quinquennio teneatur: exindè Acolytus, vel Subdiaconus quatuor annis: & sic ad benedictionem diaconatus (si meretur) accedat: in quo ordine quinque annis, si inculpatè se gesserit, hærere debebit. Exindè suffragantibus stipendijs per tot gradus datis propriæ fidei documẽtis, Presbyterij sacerdotium poterit promereri. De quo loco (si eò illum exactior ad bonos mores vita perduxerit) summum pontificatum sperare debebit. Hac tamen lege seruata, vt neque digamus, neque pœnitens, neque viduæ maritus, ad hos gradus possit admitti. Sanè, vt etiam defensores ecclesiæ qui ex laicis fiunt, supradicta obseruatione teneantur, si meruerint esse in ordine clericatus.

Vide & Syricium epist. 1. ad Hymeriũ Tarraconensem cap. 9. & seq.

Paulatim ad altiores gradus ascendendum.

Ordinum gradus.

Quot annis olim in singulis ordinibus hærebatur.

Bigami. aut viduarũ mariti, non sunt promouẽdi.

1. E. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quinto: Præsul igitur, vbi sacrandus offertur, vtroque genu posito ante altare,

Modus consecrandi episcopos, sacerdotes &

Digitized by Google

reliquos ministros tẽpore Dionysij.

altare, supra caput habet à Deo tradita Euangelia, manumq; pontificis: atque hoc modo à consecrante pontifice castissimis imprecationibus consummatur. Sacerdos verò coram sancto altari ponens vtrunque genu, in capite habet pontificis dexteram, & in hunc modum à sacrante præsule sanctissimis inuocationibus consecratur. At verò minister altero tantùm coram sanctis altaribus posito genu, sacrantis se pontificis dexteram in capite præfert, atque ab eo perficitur precationibus ad eam rem accommodatis. Culibet autem ipsorum à benedicente pontifice crucis imprimitur signum, & per singulos sacra prædicatio nominis, consummansq; consalutatio fit, cunctis sacri ordinis viris, ipsoq; sacratore pontifice, eum salutantibus, qui ad aliquem sacrorum (quos diximus) ordinum ea fuerit consecratione promotus.

Ordines ecclesiastici.

2. IDEM epistola octaua ad Demophilũ monachum: Neque enim sancta sanctorum simpliciter omnibus sunt inaccessa: verùm his appropinquat magis pontificum sacra distinctio, deindè sacerdotum ordo, quos deincèps & ministrorum sequitur gradus. Porrò ijs qui cultores sunt ordinati, adytorum portæ segregatæ sunt, iuxta quas & initiantur & adstant, non ad custodiam, sed vt ordinem recognoscant suum, suntq; ipsi populo propinquiores, quàm hi qui sacra administrant, & quàm populus ipsis quoquè sacerdotibus magis accedentes. Vndè & sacrorum sanctus ordo, sacerq; principatus, eos diuina percipere sacrè instituit: alijs quidem qui intra adytorum valuas sunt, sacrorum administrationem concedens. Nam hi qui diuinum (vt expressiùs dixerim) altare circunstant, diuina intuentur, atque audiunt; apertè sibi reuelata: procedentesq; benignissimè ad exteriora sacrorum velaminum, subiectis cultoribus & sacro populo, & ijs qui purgantur ordinibus, sacra mysteria pro meritis pandunt.

3. ANACLETVS Pontifex & martyr epistola secunda ad omnes Episcopos ac reliquos Christi sacerdotes, scribit de bipartito ordine sacerdotum: de ordinatione & constitutione Episcoporum ac presbyterorum: de discretione Episcoporum & ciuitatum, quæ aliqua ex parte suprà annotata sunt, quæstione secunda, D. testimonio octauo, &c.

4. IGNATIVS in epistola ad Antiochenos, vt suprà quæstione quarta, A testimonio quarto.

VI.

Quis est ordo in Ecclesia magis celebratus?

PRESBYTERORVM Ordo, siue Sacerdotium: de cuius ingenti semperque reuerenda dignitate Chrysostomus & Ambrosius libros integros ediderunt. De quo magnus etiam ille Ignatius,[a] Sacerdotium, inquit, summa est omnium honorum, qui in hominibus consistunt: quod si quis inhonorauerit, Deum inhonorat, & Dominum IESVM Christum primogenitũ totius creaturæ, & solum natura principem Sacerdotem Dei. Sic ille. Quin & dilucidè testatur Diuinum oraculum:[b] *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est.* Et rursùs:[c] *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto Iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deincèps intumescat superbia.* Hinc & Apostolus iubet:[d] *Aduersùs presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Idque ad Timotheum Ephesiorum Episcopum scribitur, sicut & illud iam antè citatum:[e] *Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina.*

a Epist. ad Smyrnenses. Vide & Chrysost. lib. 3. de sacerdo. Item homil. 4. & 5. de verbis Esa. Vidi Dominum.

b Malach. 2. b Aggæi 2. b Greg. curæ past. par. 2. c. 4.

c Deut. 17. c Et Cypr. epist. 55. & 65. Greg. lib. 12. epi. 31. ad Felicem.

d 1. Tim. 5. d Vide 2. epist. Fabiani.

e 1. Timoth. 5. c

TESTIMONIA.

1. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses, vt in textu. & suprà de præceptis Eccles. quæstione duodecima, A. testimonio quarto.

Sacerdotij dignitas.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Sacerdotium ipsum in terra quidem peragitur, sed in rerum cælestium classem ordinemq; referendum est. Atque id perquàm meritò: quippe non mortalis quisquam, non Angelus, non Archangelus, nõ alia quæuis creata potentia, sed ipse paracletus ordinem huiusmodi disposuit: qui mortalibus hominibus etiamnùm in carne manentibus author fuit, vt angelorum ministerium animo conciperent. Idcircò necesse est Sacerdotem sic esse purum, vt si in ipsis cælis collocatus inter cælestes illas virtutes medius staret. Et paulò pòst: Nam si quis consideret, quantum id sit mysterium, vt is scilicet qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnùm constans, ijsq; inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propior queat: tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quanta dignitate spiritusancti gratia dignata fuerit: operantibus enim illis, tum sacra hæc quæ dico, initiantur perficiunturq;: tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisq; nostræ rationem spectant. Etenim qui terram incolunt atque in ea versantur, ijs cõmissum est, vt ea quæ in cælis sunt, dispensent: ijs datum est vt potestatem habeant, quam Deus Opt. neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit: neque enim ad illos dictum est, Quæcunque alligaueris in terra, erunt alligata & in cælo: & quæcunq; solueris in terra, erunt soluta & in cęlo. Habẽt quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verùm corporum solùm. Id autẽ quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiã animam contingit, atque ad cælos vsque peruadit: vsqueadeò, vt quæcunque inferne sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum cælestium potestatem illis à Deo concessam? Quorumcunque enim, ait, peccata retinueritis, retenta sunt. Quænam, obsecro, potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam filio potestatem dedit: cæterùm video ipsam eandem omnifariam potestatem à Deo filio illis traditam. Nam quasi iam

Matt. 16. & 18.

Ioan. 20.

Matth. 28.

Digitized by Google

iam in cælum translati, ac ſupra humanam naturam poſiti, atque noſtris ab affectibus exempti, ſic illi ad principatum iſtum perducti ſunt. Et paulò pòſt: Inſania enim manifeſtaria, deſpicere tantum iſtum principatum, ſine quo neque ſalutis, neque promiſſorum bonorum compotes fieri poſſimus. Nam ſi non poteſt quis in regnum cælorum ingredi, niſi per aquam & ſpiritum regeneratus fuerit: &, Qui non manducat carnem Domini, & ſanguinem eius non bibit, æterna vita priuatur: omnia aũt hęc haud aliter quàm per ſacroſanctas illas manus perficiuntur, manus, inquam, Sacerdotum: quî fiet, vt citra illarum opem aut gehennæ ignem euitare quis poſſit, aut repoſitæ in cęlo coronę prędia aſſequi? Hi enim ſunt, hi ſunt, inquam, quibus tum concreditæ ſunt ſpirituales parturigines, tum etiam baptiſmatis partus à Deo eſt cõmiſſus: per hos ipſos Chriſtum induimus, vnà cum Dei filio ſepelimur, beatæ carnis illius membra efficimur: quo nomine ſacerdotes meritò non modò plùs vereri debemus, quàm vel Principes vel Reges, verumetiam maiori honore quàm parentes proprios honeſtare. Hi enim ex ſanguinibus & voluntate carnis nos genuerunt: illi verò authores nobis ſunt natiuitatis eius quam à Deo habemus, beatæ regenerationis illius, libertatis veræ, atq; adeò adoptionis eius, qua nos per gratiam filij Dei ſumus effecti. Corporis lepram purgare, ſeu veriùs dicam, haud purgare quidem, ſed purgatos probare, Iudæorum ſacerdotibus ſolis licebat: neque neſcis, quanta cum ambitione, quanto cum ſtudio ac concertatione ſacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò noſtris ſacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ ſordes, non dico purgatas probare, ſed purgare prorsùs conceſſum eſt. quare iudicio quidem meo, qui iſtos deſpiciunt, contemnúntque, multò ſceleratiores ac maiori ſupplicio digni fuerint, quàm fuerit Dathan vnà cum ſuis omnibus. Et paucis interiectis: Neque in puniendo ſolùm, ſed & in benè merendo maiorem Deus poteſtatem ſacerdotibus largitus eſt, quàm naturalibus noſtris parentibus: quos inter vtroſque tantum eſt ſanè interiectum interuallum, quantum vitam inter præſentem & æternam. Parentes enim nos in præſentem, ſacerdotes in vitam æternam generant: &c.

3. IDEM in homilia quarta de verbis Eſaiæ, Vidi Dominum: Alij ſunt termini regni, alij termini ſacerdotij: Hoc regnum illo maius eſt. Neque enim ex his quæ videntur hic declaratur rex, neque è gemmis illi affixis, neque ex auro quo amictus eſt, debet æſtimari rex. Ille quidem ea quæ ſunt in terris, ſortitus erat adminiſtranda: cæterùm ſacerdotij ius è ſupernis deſcendit: Quæcunque ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cælo. Regi ea quæ hîc ſunt, commiſſa ſunt, mihi cæleſtia: mihi quum dico, ſacerdotem intelligo. Itaque cùm videris ſacerdotem indignum, nè traducas ſacerdotium. Non enim oportet damnare res, ſed eum qui re bona malè vtitur. Quandoquidem & Iudas proditor fuit, verùm non ob id accuſatur ordo Apoſtolicus, ſed illius animus: nec crimen eſt ſacerdotij, ſed malum animi. Et tu igitur nè ſacerdotium vituperes, ſed ſacerdotem malè re bona vtentem. Et paulò pòſt: Regi corpora commiſſa ſunt, ſacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, ſacerdos autem maculas peccatorum. Ille cogit, hic exhortatur. Ille neceſſitate, hic conſilio. Ille habet arma ſenſibilia, hic arma ſpiritualia. Ille bellum gerit cum barbaris, mihi bellum eſt aduersùs dæmones. Maior hic principatus, propterea rex caput ſubmittit manui ſacerdotis: & vbiquè in veteri ſcriptura, ſacerdotes inungebant Reges.

4. ET homilia quinta: Sacerdotium, principatus eſt, ipſo etiam regnò venerabilius ac maius. Nè mihi narres purpuram, neque diadema, neque veſtes aureas. vmbræ ſunt iſthæc omnia, vernisq; floſculis leuiora. Omnis enim, inquit, gloria flos graminis, etiam ſi ipſam gloriam regalem dixeris. Nè, inquam, mihi narres iſta, ſed ſi vis videre diſcrimen, quantùm abſit rex à ſacerdote, expende modum poteſtatis vtriq; traditæ: videbis ſacerdotem multò ſublimiùs Rege ſedentem. Quanquàm enim nobis admirãdus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurum quo obcinctus eſt: tamen rerum terrenarum adminiſtrationem ſortitus eſt, nec vltra poteſtatẽ hanc præterea quicquam habet authoritatis. Verùm ſacerdoti thronus in cælis collocatus eſt, & de cæleſtibus negocijs pronunciandi habet authoritatem. Quis hæc dicit? Ipſe cælorum Rex: Quæcunq; ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunq; ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis. Quid cum hoc honore conferri poſſit? A terra iudicandi principalem authoritatem ſumit cælum. Nam iudex ſedet in terra. Dominus ſequitur ſeruum: & quicquid hic in inferioribus iudicârit, hoc ille in ſupernis comprobat. Itaq; medius ſtat ſacerdos inter Deum & naturam humanam, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & noſtras petitiones illuc perferens, Dominum iratum reconcilians vtriq; naturæ, nos qui offendimus, eripiens ex illius manibus. Eoq; Deus ipſum regale caput ſacerdotis manibus ſubiecit, nos erudiens, quòd hic princeps eſt illo maior. Siquidem id quod minus eſt, benedictionem accipit ab eo quod præſtantius eſt.

6. MALACHIAE ſecundo: Labia ſacerdotis &c. vt in textu.

7. AGGAEI ſecundo: Interroga ſacerdotes legem.

8. GREGORIVS curæ Paſtoralis parte ſecunda, capite quarto, docens ex ſacris literis quomodò ſacerdos & concionator loqui & prædicare debeat cum diſcretione, inter cętera ſic ait: Prędicationis officium ſuſcipit, quiſquis ad ſacerdotium accedit.

9. DEVTERONOMII decimoſeptimo, vt in textu.

10. CYPRIANVS epiſtola quinquageſimaquinta ad Cornelium: Quo modo poſſunt cenſuram Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt non ſolùm fratribus, ſed & ſacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur, vt quiſquis ſacerdoti eius, & ad tempus hîc iudicanti non obtemperet, ſtatim necaretur? In Deuteronomio loquitur Dominus Deus, dicens: Et homo quicunque fecerit in ſuperbia, vt non exaudiat ſacerdotem aut iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Et quæ fuſiùs ſequuntur ſuprà De præceptis Eccleſiæ, quæſtione vndecima, B. teſtimonio vndecimo.

11. ET epiſtola ſexageſimaquinta ad Rogatianum: Dominus Deus in Deuteronomio dicit: Et homo quicunque fuerit in ſuperbia, vt non exaudiat Sacerdotem aut Iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille: & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Et vt ſciamus hanc Dei vocem, cum vera & ſumma maieſtate proceſſiſſe ad honorandos ac vindicandos ſacerdotes ſuos, cùm aduersùs Aaron ſacerdotem tres de miniſtris Chore, Dathan & Abiron, auſi ſunt ſuperbiſſe, & ceruicem ſuam extollere, & ſacerdoti præpoſito ſe adæquare, hiatu terræ abſorpti ac deuorati, pœnas ſtatim ſacrilegæ audaciæ perſoluerunt. Nec ſoli illi, ſed & cæteri ducenti quinquaginta, qui eis comites ad audaciam fuerunt, prorumpente à Domino igne conſumpti ſunt: vt pro-

Ioan.3.

Ioan.6.

Rom.6.

Sacerdotes magis honorandi quàm principes aut parentes.

Sacerdotes regibus dignitate præſtant.

Matth.16.

Propter malos ſacerdotes non eſt traducẽdum Sacerdotiũ.

Matth.18.

Heb.7.

Sacerdotij principatus regno maior & præſtantior.

1.Pet.1.

Lib.1.epiſt.3. Sacerdotes honorandi.

Deut.17.

Lib.3.epiſt.9. Deut.17. Sacerdotum veneratio Scripturæ teſtimonijs & exemplis cõprobatur.

Num.16.

Digitized by Google

Sacerdotum iniuriâ vindicat Deus.

haretur, sacerdotes Dei ab eo qui sacerdotes facit, vindicari. In libro quoquè Regnorum cùm Samuel sacerdos à Iudæorum populo ob senectutem, sicut tu modò, contemneretur: exclamauit

1.Reg.8. iratus Dominus, & dixit: Non te spreuerunt, sed me spreuerunt. Et vt hoc vlciscereturin, excitauit eis Saul regem, qui eos iniurijs grauibus affligeret, & per omnes contumelias & pœnas superbũ populum calcaret & premeret, vt contemptus sacerdos, de superbo populo vltione diuina vindicaretur. Sed & Salomon in spiritu sancto constitutus, testatur & docet, quæ sit sacerdotalis authoritas & potestas, dicens:

Eccli 7. Ex tota anima tua time Deum, & sacerdotes eius sanctifica. Et iterùm: Honora Deũ ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes eius. Quorum præceptorum memor beatus

Actor.25. Apostolus Paulus, secundùm quod in Actibus Apostolorum legimus, cùm ei diceretur: Sic insilis in sacerdotem Dei maledicendo? respondit, & dixit: Nesciebam fratres quia pontifex est: scriptum est enim, Principem populi tui non male-

Exod.22. dices. Dominus etiam noster ipse Iesus Christus Rex & Iudex & Deus noster, vsque ad passionis diem seruauit honorem pontificibus & sacerdotibus, quãuis illi nec timorem Dei, nec agnitionem Christi seruâssent. Nam cùm leprosum emundâsset, dixit ei:

Matth.8. Vade, & monstra te sacerdoti, & offer donum. Humilitate ea qua nos quoq; esse humiles docuit, Sacerdotem adhuc appellabat, quem sciebat esse sacrilegũ. Item sub ictu passionis cùm

Ioan.18. alapam accepisset, & ei diceretur: Sic respondes pontifici? nil ille contumeliosè locutus est in personam pontificis, sed magis innocentiam suã tuitus est, dicens: Si malè locutus sum, exprobra de malo: si autem benè, quid me cædis? Quæ omnia ab eo ideò facta sunt humiliter atque patienter, vt nos humilitatis ac patientiæ haberemus exemplum. Docuit enim sacerdotes veros legitimè & plenè honorari, dum circa falsos sacerdotes ipse talis extitit. Et paulò pòst: Hæc sunt enim initia hæreticorum, & ortus atque conatus schismaticorum malè cogitantium, vt sibi placeant, vt Præpositum superbo tumore contemnant. Sic de Ecclesia receditur, sic altare prophanum foris collocatur, sic contra pacem Christi & ordinationem atque vnitatem Dei rebellatur,

12. GREGORIVS libro duodecimo epistolarum, epistola trigesimaprima ad Felicem Epi-

1.Reg.24. & 26. scopum Siciliæ: Si Dauid Regum iustissimus in Saul, quem constabat iam à Domino reprobatum & abiectum esse, manum mittere nõ præsumpsit: quanto magis cauendum est, nè manum detractionis aut vituperationis, siue indiscretionis aut dehonorationis, quidam mittant in vnctum Domini, vel in prædicatores sanctæ Ecclesiæ? quia eorum vexatio, siue detractio ad Christum pertinet, cuius vice in Ecclesia legatione funguntur. Vndè summoperè cauendum omnibus fidelibus, nè clanculò aut publicè Episcopum suum, id est, vnctum Domini detractionibus aut vituperationibus dilanient, perpendentes illud exemplum Mariæ, quia pro eo quòd Moysi famulo Dei propter Aethiopissam detraxit, immunditia lepræ mulctata sit, & illud Psalmistæ: Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Et in lege diuina legitur: Dijs non detrahes, & populi tui principi non maledices. Vndè valdè prouidendũ est subditis, tam Clericis quàm laicis, nè Episcoporum, nè præpositorum vitam temerè reprehendant, si quid eos fortassè agere reprehensibiliter vident: nè vndè mala redarguunt, indè per elationis impulsum in profundiora mergantur. Admonendi sunt etiã, nè cùm culpas præpositorum suorũ considerant, contra eos audaciores fiant. Sed sic eorum praua apud semetipsos considerent, vt diuino timore constricti, ferre sub eis iugum reuerentiæ non recusent, quoniam facta suorum Episcoporum vel præpositorum oris gladio non sunt ferienda, etiam cùm rectè reprehendenda videntur.

Sacerdotum vexatio & detractio ad Christũ pertinet.

Num.12. Psal.104. Exod.22.

13. PRIORIS ad Timotheum quinto, vt in textu.

14. FABIANVS Pontifex & martyr in epistola secunda ad episcopos Orientales: In omni iudicio quatuor personas necesse est semper adesse, id est, iudices electos, & accusatores, ac defensores, atque testes. Similiter statuentes, Apostolica authoritate iubemus, nè pastorem suum oues, quæ ei commissæ fuerant, nisi in fide erranerit, reprehendere audeant: quia facta prepositorum, oris gladio ferienda non sunt, neque potest esse discipulus super magistrum, dicente veritatis voce: Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum. Et paulò pòst: Exemplo Cham filij Noë, damnantur qui patrum suorum culpas in publicum produnt, aut eos accusare vel detrahere præsumunt. Si enim à fide deuiauerit Episcopus, erit corrigendus priùs secretè à subditis suis. Quòd si incorrigibilis (quod absit) apparuerit, tunc erit accusandus ad primates suos, aut ad sedem Apostolicam. Pro alijs verò actibus suis, magis est tolerandus ab ouibus & subditis suis, quàm accusandus, aut publicè derogandus: quia quum in eis à subditis delinquitur, eius ordinationi obuiatur, qui eos eis prætulit, dicente Apostolo: Dei ordinationi resistit, qui potestati resistit. &c.

Contra obtrectatores suorum prælatorum.

Vide factum Constantini Magni Imperat. apud Russinũ lib.1. histor. Eccle.c. 2. Theodore. lib.1.ca.11. Et Niceph.lib. 8.cap. 16.

Matth.10. Luc.16. Genes.9.

Rom.13.

VIDE similia in prima, secunda, & tertia epistola Anacleti, & in epistola Telesphori ad omnes Episcopos.

VII.

Quid verò de malis Sacerdotibus est sentiendum?

a Eccli 7.d Matth.10 d Luc.10.c.10&. 13.c Chrysost. homi. 2. in 2. Tim.& 65. in Genes. Orig. homil. 7. in Ezech. Bern. ser.66. in can. Aug. epi. 137. Euseb. apud Damasc. lib. 3. Parall. c.45. b Matth.23.a Aug. ser. 49. de verbis Domini, ca.5. & seq. Chrysost. homil.85. in Ioan. c Lib.4.c.43. Vide eundem lib.3.c.2. & 3.

A. DIVINA ist hæc est ordinatio, quæ non potest aboleri, vt non boni modò, sed mali quoquè Sacerdotes in Ecclesia[a] honorentur. Vult enim in suis ministris agnosci, recipi, audiri atque obseruari ille qui dixit:[b] *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm autem eorum opera nolite facere. dicunt enim, & non faciunt.*

B. Cæterùm inter malos delectus quidam habendus est, vt quod ad munus authoritatemque docendi spectat, illis tantùm fidem obedientiamque deberi intelligamus, qui ab Episcopis legitimè ordinati ac missi, sanam Ecclesiæ doctrinam profitentur: ab alijs verò vt hostibus & pestibus sedulò cauemus.

C. Qua de re sapientissimè monet, atque hunc in modum docet antiquissimus Irenęus:[c] Ijs qui in Ecclesia sunt presbyteris obaudire oportet, & qui succes-

Digitized by Google

successionem habent ab Apostolis, & qui cum Episcopatus successione charisma veritatis acceperunt. Reliquos verò qui absistunt à principali successione, quocunque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos, & malæ sententiæ, vel quasi scindentes & elatos. Nec multò [d] pòst: Ab omnibus talibus absistere oportet: adhærere verò his qui Apostolicam, sicut prædiximus, doctrinam custodiunt, & cum presbyterij Ordine sermonem sanum, & conuersationem sine offensa præstant, ad confirmationem & correctionem reliquorum. Hæc Irenæus ille, qui sancti Ioannis Euangelistæ discipulum Polycarpum præceptorem audiuit. Nec aliter Tertullianus [e] docet, qui hæreticis hoc exprobrat, dicens: Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconstantes. Nunc Neophytos collocant, nunc seculo obstrictos, nũc Apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquàm facilius proficitur, quàm in castris rebellium, vbi ipsum esse illic, promereri est. Itaque alius hodiè Episcopus, crás alius: hodiè Diaconus, qui crás Lector: hodiè Presbyter, qui crás laicus. Nam & laicis [f] sacerdotalia munera iniungunt. Hucusquè Tertullianus, pérpulchrè nobis depingens non suæ tantùm, sed huius etiam ætatis præpósteros mores, & prophanos in turbandis sacris ordinandisque ministris conatus sectariorum ostendens.

d ca. 44. ll. 4.

e Lib. de præscriptionibus aduersùs hæreticos ca. 41.

f Vide & Epiphan. hæres. 24. & 49.

TESTIMONIA.

1. A. ECCLESIASTICI septimo: In tota anima tua time Dominum, & Sacerdotes illius sanctifica. In omni virtute tua dilige eum, qui te fecit, & ministros eius nè derelinquas. Honora Deum ex tota animà tua, & honorifica sacerdotes.

2. MATTHAEI decimo: Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit.

3. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

4. IOANNIS decimotertio: Amen amen dico vobis, qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me misit.

5. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in epistolam secundam ad Timotheum: Obedite præpositis vestris, & subditi estote illis, scientes quoniam ipsi vigilant pro animabus vestris quasi rationem reddituri. Nam dic, oro, ipse tanto periculo tuî gratia subditus est: tu illi obtemperare detrectes in his quę tibi vtilia sunt? Etsi enim ille sua omnia ritè disponat, quandiù tu minùs rectè vales, angoris vacuus esse non potest, cùm duplex ab eo ratio sit exigenda. Iam verò considera, quantum periculi sit, per singulos subditorum discuti, rationemq; pro omnibus reddere. Quantumuis illi honoris impendas, quantumlibet obsequij deferas, nihil his periculis referre par poteris. Nam etsi animam ponas, ipse hoc pro te iugiter facit: etsi id minùs hac in vita facit, quòd persecutionis non adsit tempus, eam tamen periculo æternę mortis exponit. Tu contrà, neque ad verba vsque illi subijci vis. Hoc nempe est malorum omnium causa, quòd rectorum authoritas perijt, nulla ijs reuerentia habetur, nullus honor, nullus metus. Obaudite, inquit, præpositis vestris, & subditi estote illis. At nunc peruersa & confusa sunt omnia. Neque istud præpositorum gratia dico. Quid enim illi de nostro honore lucrantur, nisi inquantùm obtemperantes habebũt, idq; pro vtilitate nostra? Hi enim licèt honorentur, nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maioremq; damnationem indè suscipiunt. Etsi patiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt: immò & meritorum illis accedit cumulus, atq; defensio. Nostrî deniq; causa cuncta illi faciũt. Nam siue honorantur à subditis, & hoc illis fieri iubet, quemadmodùm dicebat Heli: Assumpsi te de domo patris tui: Siue iniurijs afficiantur, hoc in se Deus ipse perpetitur, sicut ad Samuelem ait: Non te spreuerunt, sed me. Itaq; illis contumelia lucrũ, honor verò onus est: non ergò hæc illorum gratia, sed vestrî causa dico. Qui honorat sacerdotem, Deũ quoquè honorat: qui verò sacerdotem spernit, ad id sensim prolabitur, vt in Deum ipsum aliquando contumelios us euadat. Qui vos, inquit, suscipit, me suscipit. Et sacerdotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iudæi Deum spernere didicerunt, quia Moysen contempsêre, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui piè sacerdoti afficitur, longè maiore pietate Deum reuerebitur. Etsi enim malus fuerit sacerdos quispiam, attendit Deus, quòd suî gratia illum etiam, qui dignus honore non est, obsequijs foues, ipseq; tibi præmia exoluet. Si enim qui prophetam in nomine prophetæ suscipit, mercedem prophetæ accipiet: profectò & qui cedit & obtemperat sacerdoti, mercede sua non destituetur. Nam si vbi de hospitalitate agitur tantùm, vbi quem suscipis ignoras, tantum præmiorum accipis: si ei subijciaris, cui imperat Deus, non multò magis mercede donaberis? Super Cathedram, inquit, Moysi, sederũt Scribæ & Pharisæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis facere, facite, secundùm autem opera eorum nè faciatis. An ignoras quid sit sacerdos? Angelus vtiq; Domini est. Non ex seipso loquitur: si despicis, non illum despicis, sed Deum qui illum ordinauit. Sed vndè, inquies, constat Deũ fuisse illius ordinationis authorẽ? Nempe nisi tu hanc habeas opinionem, spes tua inanis facta est. Nam si nihil per illum operatur Deus, neque lauacrum habes, neque mysteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Non ergò Christianus es. Quid ergò? Deus omnes ordinat, etiam indignos? Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipse operatur, salutẽ populi molie ns, non illorũ intuens merita. Nam si per asinæ os, si per Balaam sceleſtũ hominem, populi causa locutus est: multò magis loquitur per sacerdotem, plebis suæ gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostrę causa? quid non loquitur? per quem nõ operatur? Si enim per Iudã operatus est, & per prophetas quibus dicturus est, Nõ noui vos, discedite à me qui operamini iniquitatẽ: perq; illos qui dęmones in nomine suo eiecerunt: nõ ma-

Heb. 13.

Cõtra eos qui obedire Sacerdotibus quauis malis, recusant.

1. Reg. 2.

Matth. 10.

Num. 16.

Matth. 10.

Matth. 23.

Malach. 2.

Num. 22.

Psal. 6.

Matth. 7.

Digitized by Google

gis per sacerdotes diuino ministerio famulantes operabitur? Nanq; si præpositorum vitas discutere pergimus, ipsi doctores nostros ordinare contendimus, peruersoq; ordine naturali, quæ suprà sunt, infrà esse volumus, vt superiùs pedes, inferiùs verò sit caput. Audi quid Paulus dicat: Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. & iterùm, Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quanto minùs magistrum? Nam si quidem hoc statuit Deus, benè facis, peccásque nisi facias: sin verò contraria præcepit, noli præsumere, neq; ea coneris quæ super te sunt. Insurrexerunt aduersùs Aaron post vituli formatam effigiem Chore, Dathan, & Abiron. Quid ergò: Nónne illi perière? Quilibet, quę ad se pertinent, solicitè curet. Nam si quidem fidei dogma peruertat, etiamsi Angelus sit, obaudire noli: sin verò rectè docet, noli vitæ, sed verbis intendere. Habes Paulum verbis te operibúsque moderantem. Non distribuit pauperibus, inquies, non benè dispensat Ecclesiæ res. Vndè tibi id constat? Noli illum culpare, antequàm discas. Reatum caue. Plurima quippe ex simplici suspicione iudicantur. Imitare Deum tuum, audi ipsum dicentẽ: Descendens videbo, si secundùm clamorem suum consummantur: sin autem, vt sciam. Quod etsi didicisti, & examinâsti, & vidisti, iudicem sustine. Noli præripere Christi iudicis ordinem: illius est munus ista discutere, non tuum. Tu seruus vltimus, non Dominus es. Ouis ipse es, pastorẽ noli curiosè discutere, nè eius quoq; criminis reus tenearis, quo illũ accusare præsumis. Et quomodò, inquies, id mihi dicit, quod ipse non facit? Non tibi ipse dicit: nam si illi obtemperas, mercede priuaris. Christus hęc admonet. Plus aliquid dicam, ne Paulo quidem obedire oportet, si quid dixerit propriũ, si quid humanum, sed Apostolo Christum in se loquentẽ circunferenti. Non igitur aliena iudicemus, sua quisque discutiat, vitamq; dijudicet suam. At debet ille, inquies, melior esse quàm ego. Cur, te obsecro? Quia sacerdos est. Et quid non habet ille ampliùs, quàm tu? non labores, non angores, non ærumnas? Debet esse te melior? Quid ergò? Nisi sit melior, teipsum perdis ac perimis? Sunt verba ista plena arrogantiæ. Vndè enim nôsti illum te non esse meliorem? Furatur, inquies, & sacrilegus est. Vndè hoc nôsti, ô homo? cur teipsum per præcipitia impellis? Nempe si quis dixerit, ille purpuram habet, quanuis id scias, aurẽ obruis: etsi arguere possis, protinùs refilis, teq; scire dissimulas, nolens gratis subire periculum. Quid ergò hoc in loco periculum minimè necessarium suscipis? Non carent reatu hæc verba. Audi quid dixerit Christus: Dico autem vobis, quòd omne verbum otiosum quodcunq; loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Cur teipsum quouis arbitraris esse meliorem? Cur non ingemiscis magis, ac pectus tundis, atq; in humum respicis, imitando felicem publicanum? Etsi enim melior sis, hac fœda existimatione tua cuncta perdidisti. Melior es? tace, vt persistas esse melior: quòd si loquaris, omnia exinanisti. Si te putas esse, desisti: si non putas, multùm sanè profecisti. Si enim qui peccator aduenerat, vbi confessus est, iustificatus descendere meruit: qui peccator non est, & esse se putat, quid (oro) non lucrabitur? quantùm ex ea humilitate suis adijciet commodis? Vitam tuam diligentiùs discute. Audi quid dicat admonens Paulus: Opus autem suũ probet vnusquisque, & tunc in semetipso tantùm habebit gloriam, & non in altero. Nam dic, oro, si saucius proficiscaris ad medicum, num omissa cura vulneris tui, studiosè medicum percontaris, vulnus ille habeat nécne? An verò & si ille sit saucius, vulnus tuum idcircò non curas, dicísque sanum illum esse oportuit, medicus cùm sit? Quando verò sanus medicus non est, abscedo, vulnùs mecum insanabile referens? Nunquid enim si sacerdos malus sit, indè solatium capiet subditus? Nihil minùs. Cæterùm dabit ille quidem scelerum suorum debitas pœnas: dabis autem & tu tuorum criminum pœnas. Reuereamur diem illã, qua illuminati ab illis sumus. Patrem qui habet, etsi mille patiatur incommoda, omnia patris reuerentia conteget. Noli enim, inquit, gloriari in ignominia patris tui: neque enim tibi tam gloria quàm probrum est. Etsi sensum amiserit, veniam habe: longè hæc magis in patre spirituali dicenda sunt. Reuerere illũ, quòd tibi diebus singulis diuina ministrat, scripturas relegi facit, tuí gratia exornat domum, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te Deum precaturus adstat, tuí causa preces exoluit, pro te apud illum religio cultusq; & obsequium est, pro te ista omnia. Reuerere hæc ergò, atque considera, accede ad ea summa cum reuerentia. At malus ille est, & hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus non est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet, neque tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis: neq; nocebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cùm populum saluare vellet: num enim sacerdotis vita, num virtus tantum conferre potuisset? Non possunt quæ Deus ipse largitur, velutì sacerdotali virtute perfici: omnia quippe diuinæ sunt gratiæ. Huius tantùm munus est aperire os, cæterùm cuncta Deus operatur: symbolum iste tantummodò implet. Intuere quantum inter Ioannem & Iesum intersit, & audi dicentem Ioannem: Ego opùs habeo à te baptizari. &, Non sum dignus soluere ipsius corrigiam calceamenti. Sed tamen cùm tantùm intersit, descendit spiritus, quem non habebat Ioannes. De plenitudine enim, inquit, ipsius nos omnes accepimus. Priùs tamen quàm baptizaretur, non ille descendit, neque Ioannes illum descendere fecit. Cur ergò istud fit? Vt scias sacerdotem symbolum implere tantummodò. Nemo homo tantum distat ab homine, quantum à Christo Ioannes. Descendit tamẽ spiritus, vt discas Deũ omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adijcere planè mirabile, & nolite mirari, neq; turbemini. Quid verò istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; sacerdotes modò quoquè conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus qui illam antè sacrauerat. Quemadmodùm enim verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoquè pronunciant: ità & oblatio eadem est, eadémque baptismi ratio est: adeò omnia in fide consistunt. Cornelium spiritus repentè repleuit, quia priùs ipse alacritatem voluntatis ostenderat, fidémque plenissimæ deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Christi corpus, & illud est: qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest atque operatur.

6. IDEM homilia sexagesimaquinta in Genesim: Hoc mandatum posuit Aegyptijs Ioseph, vt ità tributum penderent Pharaoni, excepta sola Sacerdotum terra. Audiant qui nunc viuunt, quantam olim sacerdotum Idolorum curam habuerint, & discant, vt vel saltem parem habeant honorem his, quibus * omnium Dei ministerium creditum, & sacerdotio insigniti sunt. Si enim errantes illi, & tantam idolorum curam habentes, quia ex hoc putabant idola magis coli, si ità eorum ministros colerent: quanta non condemnatione digni, qui nunc imminuunt, quod ad illorum spectat cultum? An nescitis, quòd honor ad Deum ipsum pertinet? Nè igitur respicias eum cui honor confertur.

Non

Si fidei dogma peruertant, non audiendi.

Obtrectatoribus respondet.

Genes.18.

Matth.12.

Egregia similitudo.

Galat.6.

Deus per malos etiã operatur.

Nota.

1.Reg.6.

Matth.3. Luc.3. Ioan.1.

Ioan.1.

Genes.46.

Idololatræ quantum honorem deferre sacerdotibus suis.

for.* omne

Digitized by Google

Non enim propter illum debes quod tuum est facere, sed propter illū cuius sacerdos est, vt & ab illo retributiones vbertim accipias. Et paulò pòst: Nè igitur simus deteriores infidelibus, qui propter idolorum errorem adhuc tantum cultum exhibent illorum famulis: sed quantum distat error & veritas, tantum distant & illorum, & Dei sacerdotes. Tam excellētem igitur & honorem impendere debemus, vt multò plures è supernis nobis retributiones accrescant.

Cur diaboli opera tantoperè impugnentur illi, qui alijs præsunt & populum docent.

7. ORIGENES homilia septima in Ezechielem: Plùs hi qui sunt in medio, oppugnantur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis, quę celari non potest, omnibus scandalum fiat, & impediatur fides per conuersationem pessimam clericorum. Omnia, vt diximus, Diabolus operatur, & ea quæ videntur esse bona, nec sunt, & ea quæ per naturam suam mala sunt; omniæ aduersùm humanam commentatur animam. Vndè qui curam habet vitæ suæ, neque mansuetudine hæreticorū capitur, ad consentiendum doctrinæ eorum, neque meis delictis qui videor in Ecclesia prædicare, scandalizabitur: sed ipsum dogma considerans, & pertractans Ecclesiæ fidem, à me quidem auersabitur, doctrinam verò suscipiet secundùm præceptum Domini, qui ait: Super Cathedrā Moysi sederunt Scribę & Pharisæi. Omnia quæcunq; vobis dicunt, audite, & facite, iuxta opera autē illorum nolite facere: dicunt quippe & non faciunt. Iste sermo de me est, qui bona doceo, & contraria gero, & sum sedens super Cathedram Moysi quasi scriba & pharisæus. Præceptum tibi est, ô populę, si non habueris accusationem doctrinæ pessimæ, & alienorum ab Ecclesia dogmatum, conspexeris verò meam culpabilem vitam, atque peccata, vt non habeas iuxta dicentis vitam tuam instituere, sed ea facere quæ loquor. Nullum imitemur, & si volumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandum Christus Iesus. Descripti sunt Actus Apostolorum, & prophetarum gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exemplar firmum est, illud propositum solidum, quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si verò quærimus nobis culpabiles ad æmulandum, vt cùm dicamus, ille docet, & his quæ docet, facit ipse contraria: aduersùm præceptum Domini facimus, qui mandauit doctrinas magistrorum magis considerari debere, quàm vitas.

Matth. 23.

Malæ vitæ doctores audiēdi, nō imitādi sunt, sed Christus & sancti.

8. BERNARDVS sermone sexagesimosexto in Cantica: Iam verò qui Ecclesiam non agnoscunt, non est mirum si ordinibus Ecclesiæ detrahunt, si instituta non recipiunt, si sacramenta contemnunt, si mandatis non obediunt. Peccatores, inquiunt, sunt Apostolici, Archiepiscopi, Episcopi, Presbyteri, ac per hoc nec dandis nec accipiendis idonei sacramentis. Nunquàm verò duo ista conuenient, Episcopum esse, & peccatorem? Falsum est. Episcopus erat Caiphas, & tamen quātus peccator, qui in Dominum mortis dictabat sententiam? Si neges Episcopum, arguet te testimonium Ioannis, qui eum in testimonium sui pontificatus etiam prophetâsse refert. Apostolus erat Iudas, & licèt auarus & sceleratus, electus à Domino. An tu de illius Apostolatu dubitas quem Dominus elegit? Nónne ego, inquit, vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Audis eundem electum Apostolum, & extitisse diabolum, & negas posse esse Episcopum qui peccator est? Super Cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi, & qui non obediērunt eis tanquàm Episcopis, inobedientiæ rei fuerunt etiam in ipsum Dominum præcipientem & dicentem: Quæ dicunt, facite. Patet, quanuis scribæ, quanuis pharisæi, quanuis videlicet maximi peccatores, propter Cathedram tamen Moysi ad eos quoquè nihilominùs pertinere quod item dixit: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

Episcopi & presbyteri mali suâ authoritatem & dignitatē retinent.

Ioan. 11. Actor. 1.

Ioan. 6.

Matth. 23.

Luc. 10.

9. AVGVSTINVS epistola centesima trigesimaseptima ad Hipponenses: Ad quid enim aliud sedent isti, & quid aliud captant, nisi vt quisquis Episcopus vel clericus vel monachus vel sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credāt, iactent, contendant, sed non omnes posse manifestari? Et tamen etiam ipsi, cùm aliqua maritata inuenitur adultera, nec proijciunt vxores suas, nec accusant matres suas. Cùm autē de aliquibus qui sanctum nomen profitentur, aliquid criminis vel falsi sonuerit, vel veri patuerit, instant, satagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur. Et post pauca: Hæretici non habendo quod in causa suæ diuisionis defendant, non nisi hominum crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissimè iactant: vt quia ipsam diuinæ scripturæ veritatem, qua vbiquè diffusa Christi Ecclesia commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus & fingere quicquid in mētem venerit, possunt. Vos autem non ità didicistis Christum, si tamen illum audistis, & in illo docti estis. Ipse quippe fideles suos securos fecit etiam de dispensatoribus malis, mala sua facientibus, & bona eius loquentibus, vbi ait: Quæ dicunt, facite: quæ autem faciūt, facere nolite: dicunt enim, & nō faciunt. Orate quidem pro me, nè fortè alijs prædicans, ipse reprobus inueniar. Veruntamen cùm gloriamini, non in me, sed in Domino gloriemini: quantumlibèt enim vigilet disciplina domus meæ, homo sum, & inter homines viuo, nec mihi arrogare audeo, vt domus mea melior sit, quàm arca Noë, vbi tamen inter octo homines, reprobus vnus inuentus est. Aut melior sit quàm domus Abrahæ, vbi dictum est, Eijce ancillam & filium eius: Aut melior sit quàm domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est, Iacob dilexi, Esau autē odio habui: Aut melior sit quàm domus ipsius Iacob, vbi lectum patris filius incestauit: Aut melior sit quàm domus ipsius Dauid, cuius filius cum sorore concubuit; cuius alter filius contra patris tam sanctam mansuetudinem rebellauit: Aut melior quàm cohabitatio Pauli Apostoli, qui tamē si inter omnes bonos habitaret, non diceret quod superiùs commemoraui, Foris pugnæ, intùs timores: nec diceret, cùm de sanctitate & fide Timothei loqueretur: Neminem habeo, qui germanè de vobis solicitus sit. Omnes enim sua quærunt, non quæ sunt Iesu Christi: Aut melior quàm cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua vndecim boni, perfidum & furem Iudam tolerauerunt: Aut melior sit postremò quàm cælum, vndè angeli ceciderunt.

Quia aliqui Episcopi, clerici, monachi aut sanctimoniales mali sunt, oēs tales esse credi volunt maleuoli homines

Nota veterē Hęreticorum artem diligenter.

Christus suos fecit securos de malis dispēsatoribus. Matth. 23.

1. Cor. 9.

Vbiquè mali cum bonis coniuncti.

Gen. 9.

Genes. 21.

Malach. 3.

Gen. 49.

2. Reg. 13. & 15

2. Cor. 7.

Philip. 2.

Ioan. 12.

Esaiæ 14. Apoc. 12.

10. EVSEBIVS apud Damascenum libro tertio Parallelorum, capite quadragesimoquinto: Multi peccatores, cùm Presbyteri sint, sacris operantur, nec Deus eos auersatur: verùm per Spiritum sanctum proposita dona consecrat. Ac panis quidem pretiosum Domini corpus efficitur, poculum autem pretiosus Domini sanguis. Sunt igitur, qui se rem æquam ac rationi consentaneam facere putent, cùm ab ipsis epulo sacro excipi recusant, nescientes videlicet hinc se grauiùs condemnari. Quis enim es tu, qui præfectum tuum atque antistitem iudicas? An non Apostolum dicentem audisti, Principi populi tui non maledices? Ac rursum, Tu quis es qui alienum seruum iudicas? Domino suo stat, aut cadit. Ecquando nósti ouem pastori salutem attulisse? Túne aduersus pastorem accusationem instituis? Certè quemadmodùm pecus rationis expers dentes aduersùs pastorem acuere non potest: sic nec ratione præditam ouem ad accusandum pastorem linguam acuere conuenit. Tu qui ab eo erudiris ac velut manu duceris, ipsum arguendi ac iudicandi potestatem nō habes: quemadmodùm dixit Apostolus, Nolite ante tempus iudicare, donec veniat Dominus, qui & illuminabit

Etsi peccator sit sacerdos, per Spiritum consecrantus dona.

Actor. 23. Exod. 22. Rom. 14.

1. Cor. 4.

Digitized by Google

minabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo. Penès ipſum de te ſententiam ferendi poteſtas eſt. Qui autem ipſum iudicat, Dominus eſt. Matth.7. Ac rurſum: Nolite iudicare: & non iudicabimini. Tu, quem debes, honorem ac venerationem Rom.13. redde, velut his verbis Paulus te admonet, Reddite omnibus debita: cui tributum tributum, cui honorem honorem. Fac, quæ regula poſcit, expleas. Primitias frugum tuarum Eccleſiæ offer, non curioſiùs inquirens quonam pacto expendantur.

11. MATTHAEI vigeſimotertio: Super Cathedram Moyſi, &c. vt in textu.

12. AVGVSTINVS quadrageſimonono ſermone de verbis Domini, capite quinto: Diligendus eſt paſtor, tolerandus eſt mercenarius, cauendus eſt latro. Sunt homines in Eccleſia, de quibus Philip.1. dicit Apoſtolus, Qui ex occaſione euangelizant, quærentes ab hominibus commoda ſua, ſiue pecuniaria, ſiue honorum vel laudis humanæ: Quomodolibèt volentes accipere munera euangelizant, & non tam ſalutem eius quærunt cui annunciant, quàm commodum ſuum. Ille autem qui audit ſalutem ab eo, qui non habet ſalutem, ſi ei crediderit quem ille annunciat, neque in illo ſpem poſuerit, per quem illi annunciatur ſalus: qui annunciat, habebit detrimentum; cui annunciatur, habebit lucrũ. Et capite ſexto: Habes Dominum Matth.23. dicentem de Phariſæis, Cathedram Moyſi ſedent. Cathedram Moyſi qui tenere dicãtur. Non eos ſolos ſignificabat Dominus: quaſi verò eos qui crederẽt in Chriſtum, ad Iudæorum ſcholam mitteret, vt ibi diſcerẽt, quemadmodùm iter ſit ad regnum cælorum. Nónne ideò Dominus venit, vt inſtrueret Eccleſiam, ipſos ex Iudæos benè credentes, & benè ſperantes, & benè diligentes ſegregaret, tanquàm frumenta à paleis, & faceret Epheſ.2. vnum parietem circunciſionis, cui coniungeretur alius paries ex præputio gentium, quibus duobus parietibus de diuerſo venientibus eſſet ipſe lapis angularis? Sed nomine Phariſæorum & ſcribarum ſignificauit quoſdam in Eccleſia ſua futuros, qui dicerent, & non facerent: ſe autem figurauerat in perſona Moyſi. Etenim perſonam eius gere-
Boni laici officium. bat Moyſes. Item capite ſeptimo: Laicus qui vult benè viuere, cùm attẽderit clericum malum, quid ſibi dicit? Dominus dixit, Quæ dicunt, facite; quę faciunt, facere nolite. Ambulabo viam Domini, non ſequar iſtius mores. Audiam ab illo, nõ verba ipſius, ſed Dei. Sequar Deum, ſequatur ille cupiditatem ſuam. Quia ſi voluero apud Deum ſic me defendere, vt dicam, Domine, vidi malè viuentem illum Clericum tuum, & ideò malè vixi: nónne mihi dicturus eſt, Serue nequam, non à me Matth.23. audieras, Quæ dicunt facite; quæ autem faciunt, Malorũ laicorum conſuetudo. facere nolite? Malus autẽ laicus, infidelis, non pertinens ad gregem Chriſti, non pertinens ad frumentum Chriſti, qui tanquàm palea in area toleratur, quid ſibi dicit, quãdo cœperit illum arguere verbum Dei? Exi: quid mihi loqueris? Ipſi Epiſcopi, ipſi Clerici non illud faciunt, & me cogis, vt faciam? Quærit ſibi non patronum ad cauſam malam, ſed comitem ad pœnam. Nam nunquàm eum ille defenſurus eſt in die iudicij, quemcunque malum voluerit imitari. Quomodò enim Diabolus omnes quos ſeducit, non ſeducit cum quibus regnet, ſed cum quibus damnetur: ſic oẽs qui ſequuntur malos, comites ſibi ad gehennam quærunt, non patrocinia ad regna cælorum.

13. CHRYSOSTOMVS homilia octogeſimaquinta in Ioannem: Magna dignitas Sacerdotum. Quorumcunque remiſeritis, inquit, remiſſa Ioan.20. ſunt peccata. Quamobrèm Paulus dicebat, Obedite Præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis, vt maximum Hebr.13. ipſis habeatis honorem. Tu enim rem tuam curas: quam ſi benè ordinãris, nulla tibi alia ſolicitudo impendet. Sacerdos ſi vitam diſpoſuerit, tuam autem non diligenter curauerit, cum impijs Sacerdotum dignitas cum periculo coniuncta. in gehennam detrudetur: & nonnunquàm non proprijs actionibus, ſed noſtris damnatur, niſi omnia quæ ad ſe ſpectant, efficiat. Cùm igitur periculi magnitudinem videatis, multa eos benevolentia proſequamini: quod & Paulus ſignificauit, dicens: Ipſi peruigilant, quaſi rationem pro Ibidẽm. animabus veſtris reddituri: idcircò maximè colendi ſunt. Quòd ſi eis inſultabitis, neque veſtra benè diſponetis. Intellige quid de Iudæis inquit Chriſtus: Super Cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſęi: omnia quæcunque dixerint vobis Matth.23. vt faciatis, facite. Nunc non eſt dicendum, ſuper Cathedram Moyſi, ſed ſuper Cathedram Chriſti Super Cathedram Chriſti ſedent Sacerdotes, & audiẽdi, quãuis ſint mali. ſederũt ſacerdotes. Eius enim acceperunt doctrinam. Quare Paulus inquit: Pro Chriſto legatione fungimur, tanquàm Chriſto exhortante per nos. Nónne videtis ſeculi principibus omnes ſubeſſe, & ſæpè genere, vita, & prudentia potioribus deteriores præponi? Nihilominùs principis, qui eos præpoſuit reuerentiã, nihil, quales illi ſint, cogitant. Quòd ſi homo aliquem conſtituerit, tantus ſubit metus: ſi Deus quem conſtituit, deſpicimus, maledicimus, innumeris afficimus cõtumelijs: & cùm fratres noſtros iudicare prohibeamur, cõtra Sacerdotes linguam acuimus. Quánam hæc digna excuſatione, cùm in oculo noſtro trabẽ non vide- Matt.7.Lu.6. mus, feſtucã in proximi oculo acriùs cẽſemus? Neſcis grauius te tibi iudiciũ præſcribere, cùm ità alium iudicas? Hæc dico, nõ quòd indignos ad Sacerdotiũ aſſumi probem, ſed miſereſcens, & lachrymans. Non tamen propterea à ſubditis iudicandi ſunt, etiamſi malè & vitiosè viuant. Tu autẽ ſi tibi conſules, nihil in his quæ illis à Deo cõmiſſa ſunt, damni accipies. Nam ſi aſinũ loqui fecit, & per va- Num.22. & ſequent. tem benedictiones ſpiritales largitus eſt, & in muto ore, & lingua immunda Balaam, propter offendentes Iudæos operatus eſt: multò magis propter vos fideles, etiam ſi praui ſint ſacerdotes, Deus omnia per eos perficiet, & mittet Spiritum ſanctũ.

1. C. IRENAEVS contra hæreſes libro quarto, capite quadrageſimotertio: Eis qui in Eccleſia ſunt Presbyteris &c. vt in textu.

2. IDEM libro tertio, capite ſecundo: Cùm autem ad eam iterùm traditionem quæ ab Apoſtolis, quæ per ſucceſſiones presbyterorum in Eccleſijs cuſtoditur, prouocamus eos qui aduerſantur Traditioni, dicent ſe non ſolùm presbyteris, ſed etiam Apoſtolis exiſtentes ſapientiores, finceram inueniſſe veritatem.

3. ET capite tertio, vt ſuprà de præceptis Eccleſiæ, quæſtione nona, B. teſtimonio tertio.

4. ITEM libro quarto, capite quadrageſimoquarto: Ab omnibus igitur talibus abſiſtere oportet &c. vt in textu.

6. TERTVLLIANVS de præſcriptionibus hæreticorum capite quadrageſimoprimo: Ordinationes eorum, &c. in textu.

6. EPIPHANIVS hęreſi quadrageſimaſecunda & quadrageſimanona, vt ſuprà, quæſtione ſecunda, C. teſtimonio quinto & ſexto.

VIII.

Quæ virtus eſt huius Sacramenti, & quis effectus?

A. EXIMIA certè virtus eſt, & effectus multiplex. Nam qui ſeptem his Ordinibus, quos diximus, ritè initiãtur, Dei cõſequuntur gratiam [a] & poteſtatem ſpiritualem, vt quæ ad Ordinum ipſorum functiones proprias

a Concil. Florent. & Trident. & Auguſt. lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani,

Digitized by Google

proprias pertinent, salubriter exequantur, ac inter Deum Deique populum idonei ministri sint constituti. Vndè Ambrosius:[b] In loco Ordinis officij Ecclesiastici positus, gratiam habet, qualisuis sit, non vtiquè propriam, sed Ordinis per efficaciam Spiritus sancti.

cap. 13. & Gregor. in cap. 10. lib. 1. Reg.

b In cap. 12. 1. ad Corinth.

B. Habent præterea ijdem[c] ordinati certum ex eo & illustre testimonium, quo se ministeriaque sua commendent, & comprobent alijs. Ità fit, vt ijs Ordinibus insigniti, & in ministerium Ecclesiæ segregati, rectè cognoscantur, & suo in loco habeantur, meritoque honorentur. Væ autem[d] ijs, quos non Aaronis à Deo vocati exemplum impellit, sed nouandarum rerum studium ac animi tumor ad instar Oziæ Regis, ad Sacerdotalis dignitatis munera quomodocunquè occupanda ac arripienda præcipitat. In quos Diuinus ille sermo rectè competit:[e] *Non mittebam prophetas, & ipsi currebant non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.*

c Acto. 6. b c 13. a 14. d 15. a g 1. Timoth. 4. d Tit. 1. b Cyprian. epist. 76.

d Numer. 16. c Hebr. 5. b 1. Paralip. 13. c 2. Reg. 6. a b 2. Par. 26. c d

e Hierem. 23. d 14. c 27. c 29. b

C. Et hos non Ecclesiæ ministros habendos, sed vti[f] fures, latrones, vulpes, canes & lupos cauendos esse Scriptura monet: quoniam illi non per ostium ingrediuntur, sed aut propria temeritate, aut propter[g] magistratus duntaxàt ciuilis vel turbæ[h] popularis fauorem, ecclesiastica munia sibi sumunt, absque legitima quidem vocatione & ordinatione in sacra illa munia inuolantes.* *Quomodò autem prædicabunt, nisi mittantur?* vt[i] segregatus ille in ministerium Paulus inquit.

f Ioan. 10. a Cantic. 2. d Actor. 20. f Matth. 7. c

g Trident. sess. 23. cap. 4.
h Laod. can. 13.

* Rom. 10. c

i Actor. 13. a

D. Certè Ordine[k] confuso, & sublato Sacerdotio, Ecclesiastica corrueret Hierarchia, quæ tum ex Presbyteris & alijs ministris, tum verò ex Episcopis rectè ordinatis constat: nec esset Ecclesia, quod dicitur, castrorum acies[l] ordinata, nec veri & legitimi Ecclesiæ ministri internoscerentur: præterea docendi munus & authoritas vilesceret, Sacramentorũ dispensatio infidè præpostereque curaretur, ac vana etiam foret: functiones demùm Ecclesiasticę perturbarentur, atque sicut res nunc ipsa nimiùm docet, nouæ falsæque doctrinæ per nouos istos falsosque sponsæ ministros glisceren: vndè grauibus etiam & exitialibus motibus, quos experimur, identidèm Ecclesia concuteretur. Quapropter Apostolus Paulus[m] non modò gradus ministrorum in Ecclesia diuersos posuit, verùm etiam quàm salutares ac necessarij essent, adiunxit, vt affirmet[n] diuinitùs eos esse datos Ecclesiæ, quemadmodùm anteà dictum fuit, *Ad consummationem Sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, & vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris.*

k Vide Leonem epist. 87. ad episcopos Africanos, & Gregorium lib. 4. epist. 32. Dionys. in lib. de eccl. hierarch. cap. 5.

l. Cant. 6. a

m 1. Cor. 12. d

n Ephes. 4. c

E. Et est profectò illustris hæc nota Ecclesiæ, multoque certissima, quòd videmus perpetuam illam, nullaq; hactenùs ætate interruptam Episcoporum ac legitimorum in ea ordinum successionem, quos Deus in ea ad huius regni sui gubernationem integram collocauit. Eoque magis ministrorum isthæc institutio, tanquàm nexus firmissimus[o] Ecclesiæ, & conseruandæ vnitatis pulcherrimum vinculum, sedulò retinenda, & in malis etiam Ecclesię ministris (vt diximus) propter Diuinã ordinationẽ est vsquè honoranda. Quod Augustinus intelligens,[p] In illum, inquit, ordinẽ Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsq; ad Anastasiũ, qui nunc eandem Cathedrã sedet, si quisquam traditor per illa tẽpora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis: quibus Dominus prouidens, ait de Prępositis malis:[q] *Quæ dicũt, facite: quæ aũt faciunt, facere nolite.* Hęc Augustinus.

o Iren. lib. 3. c. 3. & lib. 4. ca. 43. Optatus lib 2. cõtra Donat. Augustin. epist 105. & 42. Item contra epist. Fundamen. cap. 4. Et in Psal. contra partẽ Donati. Tertullian. de præscrip. hæres. cap. 30.

p. Epist. 165. Vide eundem lib 2. contra literas Petiliani, cap 51.

q Matth. 23. a

TESTI-

Digitized by Google

TESTIMONIA.

1. A. CONCILIVM Florentinum: Effectus Sacramenti Ordinis, eſt augmẽtum gratiæ, vt quis ſit idoneus miniſter.

2. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimatertia, capite tertio & canone tertio, vt ſuprà quæſtione prima, A. teſtimonio nono.

3. AVGVSTINVS libro ſecundo contra epiſtolam Parmeniani, vt ſuprà ibidèm, teſtimonio primo.

4. GREGORIVS Magnus in caput decimum libri primi regum.

5. ET Ambroſius in duodecimum prioris ad Corinthios, vt ſuprà, quæſtione prima, A. teſtimonio quinto & decimo.

1. B. ACTORVM ſexto: Elegerunt Stephanũ virum plenum fide & Spiritu ſancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. Hos ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum: & orantes, impoſuerunt eis manus. Stephanus autem plenus gratia & fortitudine, faciebat prodigia & ſigna multa in populo. Surrexerunt autem quidam de ſynagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenenſium, & Alexãdrinorum, & eorum qui erant à Cilicia & Aſia, diſputantes cum Stephano. Et non poterant reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui qui loquebatur.

2. ET capite decimotertio: Miniſtrantibus autem illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus ſanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod aſſumpſi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesq; eis manus, dimiſerunt illos. Et ipſi quidem miſſi à Spiritu ſancto, abiérunt Seleuciam, & indè nauigauerunt Cyprum, & cùm veniſſent Salaminam, prædicabant verbum Dei in ſynagogis Iudæorum.

3. ITEM decimoquarto: Reuerſi ſunt (Paulus & Barnabas ſcilicet) Lyſtram, & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animos diſcipulorum. Et cùm conſtituiſſent illis per ſingulas eccleſias presbyteros, & orâſſent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino.

4. ET decimoquinto: Facta ergò ſeditione non minima Paulo & Barnabæ aduersùs illos, ſtatuerunt vt aſcenderẽt Paulus & Barnabas, & quidam alij ex alijs, ad Apoſtolos & Presbyteros in Ieruſalem ſuper hac quæſtione. Ibidèm: Perambulabat autem (Paulus) Syriam & Ciliciam, confirmans eccleſias, præcipiens cuſtodire præcepta Apoſtolorum & ſeniorum.

5. PRIORIS ad Timotheum quarto: Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per Prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterij.

6. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi.

Lib. 1. epiſt. 6.

7. CYPRIANVS epiſtola ſeptuageſimaſexta ad Magnum: Si apud Nouatianum eſt Eccleſia, apud Cornelium non fuit. Si verò apud Cornelium fuit, qui Fabiano Epiſcopo legitima ordinatione ſucceſſit, & quem præter ſacerdotij honorem, martyrio quoquè Dominus glorificauit, Nouatianus in Eccleſia non eſt, nec Epiſcopus computari poteſt, qui Euangelica & Apoſtolica traditione contempta nemini ſuccedens, à ſeipſo ortus eſt: habere nanque aut tenere Eccleſiã nullo modo poteſt, qui ordinatus in Eccleſia non eſt. Foris enim non eſſe Eccleſiam, nec ſcindi aduersùm ſe, aut diuidi poſſe, ſed inſeparabilis atque indiuiduæ domus vnitatem tenere, manifeſtat ſcripturę diuinæ fides, cùm de ſacramento paſchæ & agni, qui agnus Chriſtum deſignabat, ſcriptum ſit: In domo vna comedetur, non eijcietis de domo carnem foràs. Quod item circa Raab, quæ ipſa quoquè typum portabat Eccleſiæ, expreſſum videmus, cui mandatur & dicitur: Patrem tuum, & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipſam in domum tuam; & omnis qui exierit oſtium domus tuæ foràs, reus ſibi erit. Quo ſacramento declaratur, in vnam domum ſolam, id eſt, in Eccleſiam, victuros, & ab interitu mundi euaſuros, colligi oportere. Quiſquis autem de collectis foràs exierit, id eſt, ſi quis quanuis in Eccleſia gratiam conſecutus receſſerit, & ab Eccleſia exierit, reum ſibi futurum, id eſt, ipſum ſibi quòd pereat imputaturũ. Quod Apoſtolus Paulus explanat, docens & præcipiens hæreticum vitandum eſſe, vt peruerſum & peccatorem, & à ſemetipſo damnatum. Hic eſt enim qui reus ſibi erit, nõ ab Epiſcopo electus, ſed ſponte de Eccleſia profugus, & hæretica præſumptione à ſemetipſo damnatus. Et idcircò Dominus inſinuans nobis vnitatem, de Diuina authoritate venientem ponit & dicit: Ego & pater vnum ſumus: ad quam vnitatem redigens Eccleſiam ſuam, denuò dicit: Et erunt vnus grex & vnus paſtor. Si autem grex vnus eſt, quomodò poteſt gregi annumerari, qui in numero gregis non eſt? aut paſtor haberi quomodò poteſt, qui (manente vero paſtore, & in Eccleſia Dei ordinatione ſuccidanea præſidente) nemini ſuccedens, & à ſeipſo incipiens, alienus ſit & prophanus, Dominicæ pacis ac diuinæ vnitatis inimicus, non habitans in domo Dei, id eſt, in Eccleſia Dei, in qua non niſi concordes atque vnanimes habitant? loquente in Pſalmis Spiritu ſancto & dicente: Deus qui habitare facit vnanimes in domo. Ibidèm: Quòd verò eundem quem nos Deum Patrem, eundem Filium Chriſtum, eũdem Spiritum ſanctum nõſſe dicuntur, nec hoc adiuuare tales poteſt. Nã & Chore & Dathan & Abiron cũ ſacerdote Aaron & Moyſe eundem Deum nouerant, pari lege & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocabant. Tamen quia loci ſui miniſterium tranſgreſſi contra Aaron ſacerdotem, qui ſacerdotium legitimum dignatione Dei atque ordinatione perceperat, ſacrificandi ſibi licentiam vindicauerunt, diuinitùs percuſſi pœnas ſtatim pro illicitis conatibus penderunt, nec potuerunt rata eſſe & proficere ſacrificia, irreligioſè & illicitè contra ius diuinæ diſpoſitionis oblata. Thuribula quoquè ipſa, in quibus incenſum illicitè fuerat oblatum, nè in vſu de cætero eſſent ſacerdotibus, ſed potiùs indignationis & vltionis diuinæ memoriam corrigendis poſteris exhiberent, iuſſu Domini conflata, atque igne purgata, in laminas ductiles producuntur, & affiguntur altari, ſecũdùm quod loquitur ſcriptura diuina: Memoriale, inquit, filijs Iſrael, vt non accedat quiſquam alienigena, qui non eſt ex ſemine Aaron, imponere incenſum ante Dominum, vt non ſit ſicut Chore. Et tamen illi ſchiſma non fecerãt, nec foràs egreſſi contra Dei ſacerdotes imprudenter atque hoſtiliter rebellauerant, quod nunc hi Eccleſiam ſcindentes, & contra pacem atque vnitatem Chriſti rebelles, cathedram ſibi conſtituere, & primatum aſſumere, & baptizandi atq; offerendi licentiam vendicare conantur. Quo modo perficere, quæ agũt, aut impetrare aliquid illicitis conatibus de Deo poſſunt, qui contra Deum, quod eis non licet, moliuntur? &c. Atque vt magis intelligi poſſet contra huiuſmodi audaciam, quæ ſit cenſura diuina, inuenimus in tali facinore nõ ſolùm duces & authores, ſed & participes pœnis deſtinari, niſi ſe à communione malorum ſeparauerint, præcipiente per Moyſen Domino & dicente: Separamini à tabernaculis hominũ iſtorum duriſſimorũ, & nolite tangere ab omnibus quæ ſunt eis

Nemini ſuccedẽs Nouatus à ſeipſo ortus eſt.

Exod. 12.

Ioſue 2.

Tit. 3.

Ioan. 10.

Ibidèm.

Ordinatio ſuccidanea.

Pſal. 67.

Non eſt ſatis de Deo idem ſentire quod Eccleſia.

Num. 16.

Aliene officio ſeſe immiſcentes.

Exod. 28.

Num. 16.

Digitized by Google

eis, nè simul pereatis in peccato eorum, & quod comminatus per Moysen Dominus fuerat, impleuit, vt quisquis se à Chore & Dathan & Abiron non separâsset, pœnas statim pro impia communione persolueret. Quo exẽplo ostenditur & probatur, obnoxios omnes & culpæ & pœnæ futuros, qui se schismaticis contra præpositos & sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerint. Sicut etiam per Osee Prophetam Spiritus sanctus conteſtatur & dicit: Sacrificia eorum tanquàm panis luctus? omnes qui manducant ea, contaminabuntur. Docens scilicet & ostendens, omnes omninò cum authoribus supplicio coniungi, qui fuerint eorum peccato contaminati. Quæ ergò apud eos merita esse circa Deum possunt, quibus supplicia diuinitùs irrogantur?

Osee 9.

8. NVMERORVM decimosexto, de seditione Chore loquens: Dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum. descenderuntq; viui in infernum, operti humo. & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Israel qui stabat per gyrum, fugit à clamore peremntium, dicens: Nè fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebant incensum.

9. AD Hebræos quinto: Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.

10. PRIMI Paralipomenon decimotertio: Cõgregauit Dauid cunctum Israel, à Sihor Aegypti vsque dum ingrediaris Emath, vt adduceret arcam Dei de Cariathiarim. Et ascendit Dauid & omnis vir Israel ad collem Cariathiarim, qui est in Iuda, vt afferret indè arcam Domini Dei sedentis super Cherubim, vbi inuocatum est nomen eius. Imposueruntq; arcam Dei super plaustrum nouum, de domo Abinadab: Oza autem & fratres eius minabãt plaustrum. Porrò Dauid & vniuersus Israel ludebant coram Deo omni virtute, in canticis & in citharis, & Psalterijs, & tympanis, & cymbalis, & tubis. Cùm autẽ peruenissent ad aream Chidon, tetendit Oza manum suam, vt sustentaret arcam: bos quippe lasciuiens, paululùm inclinauerat eam. Iratus est itaque Dominus contra Ozam, & percussit eum, eò quòd tetigisset arcam: & mortuus est ibi coram Domino.

11. SECVNDI Regum sexto: Postquàm autem venerunt ad aream Nachor, extẽdit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam, quoniã calcitrabant boues, & declinauerunt eam. Iratusq; est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi iuxta arcam Dei.

12. SECVNDI Paralipomenon vigesimosexto: Cùm roboratus esset (Ozias) eleuatum est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominũ Deum suum: ingressusq; templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis. statimque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, restiterunt regi, & dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino: sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusmodi ministerium: egredere de sanctuario, nè contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. Iratusq; Ozias, & tenens in manu thuribulum vt adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statimq; orta est lepra in fronte eius coram sacerdotibus, in domo Domini super altare thymiamatis. Cúmque respexisset eum Azarias pontifex, & omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & festinatò expulerunt eum. Sed & ipse perterritus accelerauit egredi, eò quòd sensisset ilicò plagam Domini. Fuit igitur Ozias rex leprosus vsque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini.

13. IEREMIAE vigesimotertio, vt in textu.

14. ET capite decimoquarto: Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis.

15. ITEM vigesimoseptimo: Non misi eos: & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: vt eijciant vos, vt pereatis tam vos quàm prophetæ qui vaticinantur vobis.

16. IDEM capite vigesimonono: Falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo, & non misi eos, dicit Dominus.

1. C. IOANNIS decimo: Amen, amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliundè: ille fur est & latro. Fur non venit, nisi vt furetur & mactet & perdat. Lupus rapit & dispergit oues.

2. CANTICORVM secundo: Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas.

3. ACTORVM vigesimo: Ego scio (inquit Paulus ad maiores natu Ecclesiæ Ephesinæ) quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobisipsis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se.

4. MATTHAEI septimo: Attendite vobis à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecùs autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos.

5. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite quarto, vt suprà quæstio. prima, A. testimonio nono.

6. CONCILIVM Laodicenum canone decimotertio: Turbis non esse permittendum, eorum qui sunt in sacerdotio constituendi, electionem facere.

7. AD Romanos decimo: Quomodò audient sine prædicante? Quomodò verò prædicabunt, nisi mittantur?

8. ACTORVM decimotertio: Segregate mihi Saulum & Barnabam &c.

1. D. LEO Magnus in epistola octogesimaseptima ad Episcopos Aphricanos, per Mauritaniam Cæsarcensem constitutos: Quòd si in quibuslibet Ecclesiæ gradibus prouidenter scienterq; curandum est, vt in Dei domo nihil sit inordinatum, nihilq; præpositum: quanto magis elaborãdum est, vt in electione eius qui supra omnes gradus constituitur, non erretur? nam totius familiæ Domini status & ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non inueniatur in capite.

2. GREGORIVS Magnus libro quarto epistola quinquagesimasecunda ad Episcopos Galliarum: Ad hoc diuinę dispensationis prouisio gradus diuersos & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent: vna concordiæ fieret ex diuersitate cõtextio, & rectè officiorum gereretur administratio singulorum: Neque enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eã differentiæ ordo seruaret. Quia verò creatura in vna eademq; qualitate, gubernari vel viuere non potest, cælestium militiarũ exemplar nos instruit: quia dum sint Angeli, sint Archãgeli, liquet quòd non æquales sunt: sed in potestate & ordine, sicut nõstis, differt vnus ab altero.

Hierarchia ecclesiæ.

3. DIONYSIVS Areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quinto in initio, vbi de sacris ordinibus tractationem instituit: Tempus iam admonet, post diuina istiusmodi munia, ipsos exponere sacros Ordines, ac distributiones, virtutesq; ipsorum, & actiones atque consummationes, subiectamq; illis trinitatem excellentium

Digitized by Google

tium ordinum: vt ostendatur sacerdotij nostri perfunctio, inordinata omnia & incomposita atque confusa ab se arcere semper atque cohibere: ornatum verò atque ordinem & grauitatem, in proportionibus sanctorum ordinum suorum exhibere. Et quidem hierarchiam omnem cur in trinitatis distribuerimus numerum, in libro de cæsti hierarchia congruè satis (reor) exposuimus, dicentes, (vt habet sacra nostra traditio) omnem sacrorum ordinum functionem, in sanctissimas teletas diuidi, & in eos qui diuina probè callent, aliosq; sacratiùs imbuunt, inq; eos qui ab his sanctissimè promouentur. ET quibusdam interiectis: Ostensum est igitur, Antistitum ordinem perficientem esse, & perfectionis authorem: sacerdotum verò, illuminantem atque ad lucem promouentem: porrò ministrorum, purgantem atque discernentem. Videlicet pontificalis ordo non perficere solùm, verùm & illuminare & purgare nouit. Sacerdotum verò virtus, in se cum illuminante habet purgantem quoquè scientiam. Verùm quæ inferiores sunt, ad præstantiora trãsire nequeunt, propterea quòd fas illis non est, ad istiusmodi prosilire superbiam. Porrò sacratiores virtutes vnà cum suis, inferiores quoquè sua ipsa perfectione scientias sacras nequaquàm ignorant. Quia tamen diuinarum actionum imagines sunt sacerdotales distinctiones, ornatissimi atque inconfusi diuinarum operationum ordinis insitos sibi fulgores indicantes: in primas, ac medias, & vltimas sanctas actiones atque ordines pontificali discretione distributæ sunt, insinuantes (vt dixi) in seipsis diuinas actiones ordinatas esse atque impermixtas. Quia enim summa illa diuinitas, eos (quibus se insinuat) spiritus purgat primò, consequenter illuminat, & illuminatos ad diuinam effigiem perficit: meritò sacerdotalis diuinas imagines præ se ferens æmulatio, discretos seipsam in ordines, virtutesq; distribuit, apertè indicans, diuinas actiones in castissimis purissimisq; ordinibus constanter atque inconfusè persistere.

Inordinata & incomposita arcet Sacerdotium Christianæ legis.

Ordinata gradum in Ecclesia distinctio quid designet.

4. CANTICORVM sexto: Pulchra es amica mea, suauis & decora sicut Ierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata.

5. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Quosdam quidē posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò prophetas, tertiò Doctores, deindè virtutes, exindè gratias curationū, opitulationes, gubernationes, genera linguarum. Nunquìd omnes Apostoli? nunquìd omnes Prophetę? nunquìd omnes Doctores? nunquìd omnes virtutes? nunquìd omnes gratiā habent curationum? nunquìd omnes linguis loquuntur? nunquìd omnes interpretantur?

6. AD Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum, &c.

1. E. IRENAEVS aduersùs hæreses libro tertio, capite tertio: Sed quoniam valdè longum est, in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones, maximæ, & antiquissimæ, & omnibus cognitæ, à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum peruenientem vsque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos qui quoquo modo vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam sententiam, præterquàm oportet colligunt, &c. vt suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione nona, B. testimonio tertio.

2. ET libro quarto, capite quadragesimotertio, vt suprà, quæstione septima, C. testimo. primo.

3. OPTATVS Mileuitanus libro secundo contra Donatistas, vt suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione nona, B. testimonio quinto.

4. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta ad Generosum, vt ibidèm, testimonio sexto.

5. IDEM epistola quadragesimasecunda ad Madaurenses, ibidèm testimonio septimo.

6. ITEM contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quarto, vt suprà de fide & Symbolo, quæstione decimaoctaua, D. testimonio nono.

7. IDEM Augustinus in psalmo contra partem Donati, vt suprà de Præceptis Ecclesiæ, quæstione nona, B. testimonio octauo.

8. TERTVLLIANVS de præscriptionibus aduersùs hæreticos capite triceſimosexto, vt suprà ibidèm, E. testimonio secundo.

9. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta: In illum ordinem Episcoporum &c. vt in textu.

10. IDEM libro secundo contra literas Petiliani, capite quinquagesimoprimo, vt suprà de Præceptis Ecclesiæ, quæst. nona, B. testimo. nono.

11. MATTHAEI vigesimotertio, vt in textu.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

I.

Quid est Matrimonium?

MATRIMONIVM [a] est legitima viri fœminæq; coniunctio, ad consuetudinem vitæ indiuiduam inter ipsos coniuges transigendam diuinitùs instituta.

B. Legitima, inquam, vt mutuus amborum [b] consensus accedat, & gradus, quos vocant, [c] consanguinitatis & affinitatis, aliaque id genus matrimonium vel prohibentia, vel dirimentia, minimè intercedant.

C. Cuius quidem coniugalis coniunctionis si primarium authorem quæris, [d] Deus est Opt. Max. qui primos coniuges & humani generis parentes in ipso paradiso coniunxit, suaque benedictione cohonestauit. Sin finem institutionis spectas, est humani generis [e] ad Dei gloriam propagatio, & coniu-

a Aug. in lib. de fide & operib. cap. 7. & lib. 1. de nupt. & concu. cap. 10. & 21. Lib. de bono coniu. cap. 24. Ambros. in cap. 5. Ephes. Petrus Damia ser. 1. de dedicat. Lucius 3. in 5. decretal. tit. 7. c. 9. Constantien. Concil. sess. 15. artic. 8. Trident. sess. 24. can. 1.

b Gen. 24. g Tob. 7. c d Ambros. de instit virginis, cap. 6.

c Calixtus 1. epist. 2. Lateran. can 50. Trident. sess. 24. can. 3. & 4. & de refor. matrimon. cap. 2. & sequent.

d Gen. 2. d Matth. 19. a 1. Corinth. 7. a Ephes. 5. e f g

e Genes. 2. d Fulgent epist. 1. cap. 3. Isidorus lib. 2. offic. eccles. cap. 19.

Digitized by Google

coniugum inter se familiaris fidusque [f] conuictus, ac præterea [g] fornicationis in hac naturæ corruptæ imbecillitate deuitatio.

f Chrysost. hom. 50. in epist. ad Ephes in morali exhortat. hom. 5. in 1. ad Thessal. Basilius de vera virginitate.

g 1. Cor. 7. a Aug lib. 9. de Gene. ad lit. cap. 7. Chrysost. in Psal. 43. & hom. 3. de verbis Esaiæ, Vidi Dominum.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS in libro de fide & operibus, capite septimo: Quid si, inquiunt, virgo nesciens viro nupserit alieno? Hoc si semper nesciat, nunquàm ex hoc erit adultera: si autem sciat, iam ex hoc esse incipiet, ex quo cum alieno viro sciens cubauerit. Sicut in iure prædiorum, tam diù quisque bonæ fidei possessor rectissimè dicitur, quàm diù se possidere ignorat alienum: cùm verò scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei perhibebitur, tunc iustè iniustus vocatur. Absit ergò vt sensu non humano, sed planè vano sic doleamus cùm flagitia corriguntur, tanquàm connubia dirimantur: maximè in ciuitate Domini, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia, vbi nuptiarum nõ solùm vinculum, verumetiam sacramentum ità commendatur, vt non liceat viro vxorem suam alteri tradere: quod in republica tunc Romana, non solùm minimè culpabiliter, verumetiam laudabiliter Cato fecisse perhibetur.

Vinculum & sacramentũ nuptiarum.

2. IDEM libro primo de nuptijs & concupiscentia, capite decimo: Quoniam sanè non tantùm fœcunditas, cuius fructus in prole est; nec tantùm pudicitia, cuius vinculum est fides; verumetiam quoddam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis, vndè dicit Apostolus; Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: huius proculdubiò sacramenti res est, vt mas & fœmina cõnubio copulati, quandiù viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat excepta causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi. Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuens cum viuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia Christi, quibusque fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, vt cùm filiorum procreandorum causa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, non lege huius seculi, vbi interueniente repudio, sine crimine conceditur cum alijs alia copulare connubia: quod etiam sanctum Moysen Dominus propter duritiam cordis illorum, Israëlitis permisisse testatur: sed lege Euangelij reus est adulterij; sicut etiam illa, si alteri nupserit. Vsqueadeò manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, vt potiùs sint inter se coniuges, qui ab alterutro separati sunt; quàm cum his, quibus alijs adhæserunt. Cum alijs quippe adulteri non essent, nisi ad alterutrum coniuges permanerent. Denique mortuo viro cùm quo verum connubium fuit, fieri verum connubium potest, cum quo prius adulterium fuit. Ità inter viuẽtes manet quoddam vinculum cõiugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre. Manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis: sicut apostatę anima velut de coniugio Christi recedens, etiam fide perdita, sacramẽtum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit: redderetur enim proculdubiò redeunti, si amisisset abscedens. Habet autem hoc qui recesserit, ad cumulum supplicij, non ad meritum præmij.

Sacramentũ nuptiarum. Ephes. 5. Col. 3.

Psal. 47.

Matth. 19.

Lege Euang. in adulterij rei sunt, qui coniuge viuente contrahunt cum alia persona.

Vinculũ coniugale separatio auferre nequit.

3. ITEM capite vigesimoprimo eiusdem libri: Respondebit etiam connubij sacramentum, De me ante peccatum dictum est in paradiso, Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quod magnum sacramentum dicit Apostolus in Christo & in Ecclesia. Quod ergò est in Christo & in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibusque viris atque vxoribus minimum, sed tamen coniunctionis inseparabilis sacramentum.

Connubij sacramentum. Gen. 2.

Ephes. 5.

Coniunctionis inseparabilis Sacramentum.

4. IDEM de bono coniugali, capite vigesimoquarto: Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atque omnes homines in causa generandi est, & in fide castitatis. Quòd autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate sacramenti, per quam nefas est, etiam repudio intercedente, alteri nubere dum vir eius viuit, nec saltem ipsa causa pariendi. Quæ cùm sola sit qua nuptiæ fiunt, nec ea re non subsequente propter quam fiunt, soluitur vinculum nuptiale nisi coniugis morte. Quemadmodùm si fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiam si plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis sacramentum ordinationis; & si aliqua culpa quisquam ab officio remoueatur, Sacramento Domini semel impositio non carebit, quanuis ad iudicium permanente. Generationis itaque causa fieri nuptias, Apostolus ità testis est: Volo, inquit, iuniores nubere. Et quasi ei diceretur, Vt quid? continuò subiecit, filios procreare, matresfamiliàs esse. Ad fidem autem castitatis illud pertinet, Vxor non habet potestatem corporis sui, sed vir. Similiter & vir nõ habet potestatem corporis sui, sed mulier. Ad sacramenti sanctitatem illud, Vxorem à viro non discedere, quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo recõciliari, & vir vxorem non dimittat. Hæc omnia bona sunt, propter quæ nuptiæ bonæ sunt, proles, fides, sacramentum. Nec prolem autem carnalem iam hoc tempore quærere, ac per hoc ab omni tali opere immunitatem quandam perpetuam retinere, atq; vni viro Christo spiritaliter subdi, melius est vtiquè & sanctius; si tamen ea vacatione sic vtantur homines quomodò scriptum est; Vt cogitẽt quæ sunt Dei, quomodò placeant Deo.

Sanctitas Sacramenti facit, vt nec interueniente repudio, liceat alteri nubere.

Confertur cum Sacramento Ordinis.

Proles.

1. Tim. 5.

Fides.

1. Cor. 7.

Sacramentũ.

Cælibatus matrimonio præstat.

1. Cor. 7.

5. AMBROSIVS in caput quintum epistolæ ad Ephesios: Mysterij sacramentum grande in vnitate viri & fœminæ esse significat. Nec hoc prodit, sed aliam causam quæ non discordet à memorato mysterio, flagitat, quam scit ad profectum humani generis pertinere, hoc est, Ecclesiæ & Saluatoris, vt sicut relictis parentibus, homo vxori suæ adhæret, ità & relicto omni errore, Ecclesia adhæreat & subijciatur capiti suo, quod est Christus.

6. PETRVS Damianus in sermone primo de dedicatione, agens de nuptiarum sacramento, ità ait: Hoc magnum est, ait Apostolus, & Dominus in Euangelio: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quid magis vnum, quàm illi, quibus est vna caro, vna mensa, vnus torus, hæreditas vna? Honorabile coniugium (dicit vas electionis) torus immaculatus. Hoc destruuntur incestuosa coniugia, & legitimorum hæredum digna progenies propagatur.

Matth. 19.

Heb. 3.

7. LVCIVS tertius libro quinto decretalium Gregorij, titulo septimo de hæreticis, capite nono, Ad abolendam: Vniuersos qui de sacramẽto corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, vel de baptismate, seu de peccatorum confessione, Matrimonio, vel reliquis ecclesiasticis sacramentis aliter sentire aut docere non metuunt, quàm sacrosancta Romana Ecclesia prædicat & obseruat: & generaliter quoscunque eadem Romana Ecclesia vel singuli episcopi per diœceses suas, cum consilio clericorum, vel clerici ipsi sede vacante, cum consilio (si oportuerit) vicinorũ Epi-

Sacramento baptismi, Cõfessionis, & cæteris annumeratur Matrimonij sacramentum.

Romanæ Ecclesiæ doctrina de Sacramentis, amplectẽda est.

Digitized by Google

ſcoporum hæreticos iudicauerint: vinculo perpetui anathematis innodamus.

8. CONCILIVM Conſtantienſe ſeſſione decimaquinta damnat hunc articulum octauum Ioannis Huſs: Sacerdotes criminosè viuentes, infideliter ſentiunt de ſeptem ſacramentis Eccleſiæ, &c.

9. TRIDENTINVM ſeſſione vigeſimaquarta, canone primo: Si quis dixerit, Matrimonium non eſſe verè & propriè vnum ex ſeptem legis Euangelicæ ſacramentis à Chriſto Domino inſtitutum, ſed ab hominibus in * Eccleſia inuentum, neque gratiam conferre, anathema ſit.

aliàs * in Eccleſiam inuectum,

1. B. GENESIS vigeſimoquarto: Et dixerunt Laban & Bathuel: Vocemus puellam, & quæramus ipſius voluntatem. Cumq; vocata (Rebecca) veniſſet, ſciſcitati ſunt: Vis ire cum homine iſto? Quæ ait, Vadam.

2. TOBIAE ſeptimo: Et apprehendens (Raguel) dexteram filiæ ſuæ (Saræ,) dextræ Tobiæ tradidit, dicens: Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob vobiſcum ſit, & ipſe coniungat vos, impleatq; benedictionem ſuã in vobis. Et accepta charta, fecerunt conſcriptionem coniugij. Et poſt hæc epulati ſunt, benedicentes Deum.

3. AMBROSIVS de inſtitutione virginis, capite ſexto: Cùm initiatur coniugium, tunc coniugij nomen aſciſcitur. Non enim defloratio virginitatis facit cõiugium, ſed pactio coniugalis. Deniquè cùm iungitur puella, coniugium eſt, non cùm virili admixtione cognoſcitur.

Pactio coniugalis facit coniugium.

4. CALIXTVS primus epiſtola ſecunda, capite quarto: Coniunctiones conſanguineorũ fieri prohibentur, quando has & diuinæ & ſeculi prohibent leges. Leges ergò diuinæ hoc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, non ſolùm eijciunt, ſed & maledictos appellant. Leges ergò ſeculi, infames tales vocant, & ab hæreditate repellunt. Nos verò ſequentes Patres noſtros, & eorum veſtigijs inhærentes, infamia eos notamus, & infames eſſe cenſemus, quia infamiæ maculis ſunt adſperſi. Nec eos viros, nec accuſationes eorum, quos leges ſeculi reijciunt, ſuſcipere debemus. Quis enim dubitat leges humanas, rationi & honeſtati non repugnantes, eſſe amplectendas, præſertim vbi vel publicæ conſulunt vtilitati, vel Eccleſiaſticæ dignitatis authoritatem defendunt, ac pro adminiculo tuentur? Eos autem conſanguineos dicimus, quos diuinæ & Imperatorum ac Romanorum atque Græcorum leges conſanguineos appellant, & in hæreditatem ſuſcipiunt, nec repellere poſſunt.

Sanguine iũctorum coniugia prohibentur.

5. CONCILIVM Lateranenſe magnum ſub Innocentio tertio, capite quinquageſimo: Non debet reprehenſibile iudicari, ſi ſecundùm varietatem temporum, ſtatuta quandoquè varientur humana, præſertim cùm vrgens neceſſitas, vel euidens vtilitas id expoſcit: quoniam ipſe Deus ex his quæ in veteri teſtamento ſtatuerat, nonnulla mutauit in nouo. Cùm igitur prohibitiones de coniugio in ſecundo & tertio affinitatis genere minimè contrahendo, & de ſobole ſuſcepta ex ſecundis nuptijs, cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequenter inducant, & aliquando periculum pariant animarum, vt ceſſante prohibitione ceſſet effectus, conſtitutiones ſuper hoc editas, ſacri approbatione concilij reuocantes, præſenti conſtitutione decernimus, vt ſic contrahentes decæterò liberè copulentur. Prohibitio quoquè copulæ coniugalis, quartum conſanguinitatis & affinitatis gradum decæterò non excedat, quoniam in vlterioribus gradibus, iam non poteſt abſque graui diſpendio huiuſmodi prohibitio generaliter obſeruari. Quaternarius enim numerus benè congruit prohibitioni coniugij corporalis, de quo dicit Apoſtolus, quòd vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier: neque mulier habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir, quia quatuor ſunt humores in corpore, quod conſtat ex quatuor elementis. Cùm ergò iam vſque ad quartum gradum prohibitio coniugalis copulæ ſit reſtricta, eam ità eſſe volumus perpetuam, non obſtantibus conſtitutionibus ſuper hoc dudùm editis, vel ab alijs vel à nobis, vt ſi qui contra prohibitionem huiuſmodi præſumpſerint copulari, nulla longinquitate defendantur annorum: cùm diuturnitas temporum non minuat peccatum, ſed augeat: tantóque grauiora ſint crimina, quanto diutiùs infelicem detinent animam alligatam.

Quartum cõſanguinitatis & affinitatis gradũ nè excedat prohibitio coniugalis.

6. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaquarta, canone tertio: Si quis dixerit, eos tantùm conſanguinitatis & affinitatis gradus, qui Leuitico exprimuntur, poſſe impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum: nec poſſe Eccleſiam in nonnullis illorum diſpenſare, aut conſtituere, vt plures impediant & dirimant, anathema ſit.

Leuit. 18. Diſpenſatio Eccleſiæ circa gradus cõſanguinitatis

7. ITEM Canone quarto: Si quis dixerit, Eccleſiã non potuiſſe conſtituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in ijs conſtituendis errãſſe, anathema ſit.

Impedimenta matrimoniũ dirimentia.

8. IN eadem ſeſſione in decreto de Reformatione Matrimonij, capite ſecundo: Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multotiès in caſibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia: in quibus vel non ſine magno peccato perſeueratur, vel ea non ſine magno ſcandalo dirimũtur. Volens itaque ſancta Synodus huic incommodo prouidere, & à cognationis ſpiritalis impedimento incipiens, ſtatuit vt vnus tãtùm, ſiue vir ſiue mulier, iuxta ſacrorum canonum inſtituta, vel ad ſummum vnus & vna, baptizatum de Baptiſmo ſuſcipiant: inter quos ac baptizatum ipſum, & illius patrem & matrem, necnon inter baptizantem & baptizatum, baptizatiq; patrem ac matrem, tantùm ſpiritualis cognatio cõtrahatur. Parochus antequàm ad Baptiſmum cõferendum accedat, diligenter ab ijs, ad quos ſpectabit, ſciſcitetur, quem vel quos elegerint, vt baptizatum de ſacro fonte ſuſcipiant, & eum vel eos tantùm ad illum ſuſcipiendum admittat, & in libro eorum nomina deſcribat: doceatq; eos, quam cognationem contraxerint, nè ignorantia vlla excuſari valeant. Quòd ſi alij, vltra deſignatos, baptizatum tetigerint, cognationem ſpiritualem nullo pacto contrahant: conſtitutionibus in contrarium facientibus, non obſtantibus. Si Parochi culpa vel negligentia ſecùs factum fuerit, arbitrio ordinarij puniatur. Ea quoq; cognatio quæ ex Confirmatione contrahitur, confirmantem & confirmatum, illius patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur: omnibus inter alias perſonas huius ſpiritualis cognationis impedimẽtis omninò ſublatis.

Spiritualis cognatio inter quos contrahatur.

9. ITEM capite tertio: Iuſtitiæ publicæ honeſtatis impedimentum, vbi ſponſalia quacunque ratione valida non erunt, ſancta Synodus prorsùs tollit: vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedant: quoniam in vlterioribus gradibus iam non poteſt huiuſmodi prohibitio abſque diſpendio obſeruari.

Sponſalia.

10. ET capite quarto: Præterea ſancta ſynodus, ijſdem & alijs grauiſſimis de cauſis adducta, impedimentum quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & matrimonium poſteà factum dirimit: ad eos tantùm, qui in primo & ſecundo gradu coniunguntur, reſtringit. In vlterioribus verò gradibus ſtatuit, huiuſmodi affinitatem matrimonium poſteà contractum non dirimere.

Affinitas ex fornicatione contracta.

11. ITEM quinto: Si quis intra gradus prohibitos ſcienter matrimonium contrahere præſumpſerit, ſeparetur, & ſpe diſpenſationis conſequendæ

Intra gradus prohibitos contrahẽtes.

Digitized by Google

dæ careat: idq; in eo multò magis locum habeat, qui non tantùm matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quòd si ignoranter id fecerit, si quidem solennitates requisitas in contrahẽdo matrimonio neglexerit, eisdem subijciatur pœnis: non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatẽ facilè experiatur, cuius salubria præcepta temerè contempsit. Si verò solennitatibus adhibitis, impedimentum aliquod posteà subesse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tunc faciliùs cum eo & gratis dispensarj poterit. In contrahendis matrimonijs vel nulla omninò detur dispensatio, vel rarò: idq; ex causa, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquàm dispensetur, nisi inter magnos principes, & ob publicam causam.

1. C. GENESIS secundo capite: Immisit ergò Dominus Deus soporem in Adam: cumq; obdormisset, tulit vnam de costis eius, & repleuit carnem pro ea. Et ædificauit Dominus Deus costam quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam. Dixitq; Adam: Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea: hęc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.

2. MATTHAEI decimonono: Accesserunt ad eum Pharisæi, tentantes eum, & dicentes: Si licet homini dimittere vxorem suam quacunque ex causa? Qui respondens, ait: Non legistis, quia qui fecit ab initio, masculum & fœminam fecit eos? Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna: itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet. Dicunt illi: Quid ergò Moyses mandauit dare libellum repudij, & dimittere? Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non fuit sic.

3. PRIORIS ad Corinthios septimo: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Vxori vir debitum reddat, similiter autẽ & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterùm reuertimini in idipsum, nè tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundùm indulgentiam, nõ secundùm imperium. Et post pauca: Ijs autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

4. AD Ephesios quinto: Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniam vir est caput mulieris, sicut Christus caput est Ecclesię. Ipse, saluator corporis eius. Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ità & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illã sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Ità & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquàm carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam, quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam: & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Veruntamen & vos singuli, vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligat: vxor autem timeat virum suum.

5. GENESIS secundo, vt paulò antè, C. testimonio primo.

6. FVLGENTIVS epistola prima de coniugali debito, & voto cõtinentiæ à coniugibus emisso, capite tertio: Iustitia vtendi coniugij hęc est, vt non explendæ libidinis, sed substituendæ prolis obtentu, sibi coniuges congruo tempore misceantur. In illis nanque bonis quæ fecit Deus, inuenitur casta copulatio vxoris & viri, in quibus Dei operibus libido non potest inueniri: nec aliquando iustitiæ congruit, quæ non hominibus ex dono conditionis, sed peccatoribus ex vitio primæ præuaricationis accessit. Sed quia sine illa in corpore mortis huius proles humana nõ ferìtur, non eam affectant coniugia casta, sed tolerant, eiq; imponit nuptialis honestas modum, sine qua non potest in carne peccati, naturalis explere fœcunditatis officium. Sic ergò quæri debet ex nuptijs fructus, vt cohibendus sit lubricæ voluptatis excessus. Quocircà si coniugalis vsus eatenùs temperetur, vt non æstuanti libidini animus seruiat, sed prouentum nascituræ prolis attendat: & cùm nata fuerit, diluendam celeriùs spiritali generatione non negligat: non deputatur fidelibus coniugibus ad peccatum carnis indulta commixtio: quia & coniugalis seruat confœderatio castitatem, & verecundia custodit modesta temperiem, & Deo dicandam coniugalis exhibet fœcunditas prolem, vt & redemptoris ope homo iam natus, reformetur baptismatis Sacramento, cuius opere priùs formatur in vtero: & illum habeat humana natura beneficio secũdæ natiuitatis patrem, quem in prima natiuitate suæ conditionis agnoscit authorem. Coniugatus ergò si fornicetur, damnabiliter peccat: si verò thori fidem non deserat, sed in vxore sua naturali duntaxàt vsu aliquantulùm intemperatus excedat, non solùm scilicet generationem quærens, sed aliquando libidini carnis obediens, hoc equidem sine culpa non facit. Talis autem culpa citiùs benè operanti atque oranti remittitur, quia ipsi coniugi seruat maritalis charitas fidem, in qua non potest maritalis infirmitas custodire temperiem. Etsi nuptialis in vxore modestia non tenetur, à nuptiali tamen fide nulla immoderatione discedit.

Iustitia vtendi cõiugij est propter prolem eo vti.

Libidinẽ casta coniugia non affectãt, sed tolerant.

Prolem citò curent baptizari.

Sine culpa in fidelibus cõiugibus potest esse carnalis cõmixtio.

Libido cõiugalis per fidẽ thori seruatã, quomodo diluatur: præsertim si adsint opera misericordię, vt cap. 4. docet.

7. ISIDORVS libro secundo de ecclesiasticis officijs, capite decimonono: Illę sunt certę nuptię, quæ in coniugio non libidinem, sed prolem requirunt: neque enim sic institutæ sunt, vt carnis voluptatibus seruiant, sed tãtùm vt fructum propaginis quærant. Nam & ipsæ dotales tabulæ causam indicant procreandorum liberorum. Quando ergò quisque luxuriosè ampliùs viuit, quàm necessitas procreandorum liberorum cogit, iam peccatum est. Vndè necessum est, vt quotidianis eleemosynis ac precibus intercedant, qui thori coniugalis pudicitiam frequentiùs per incontinentiam commaculant.

In nuptijs nõ libido, sed proles quærenda.

8. CHRYSOSTOMVS homilia vigesima in epistolam Pauli ad Ephesios, in morali exhortatione, multa pulchra habet de pacifico coniugum conuictu.

9. IDEM homiliaquinta in priorẽ epistolam ad Thessalonicenses: Propter vitæ cõmunionem & liberorum procreationem puella adiuncta viro est, non turpitudinis risusq; gratia, vt domum administret, vt & virum ad honestatem & castitatem erudiat, non vt illi fornicationis incitamenta porrigat.

Propter vitæ communionem & prolium procreationem institutum est matrimonium.

10. BASILIVS in libro de vera atq; integerrima virginitate: Tunc legitimum constat esse connubium, & secũdùm diuina iura institutum, cùm non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiumenti necessarij, prolisq; causa fuerit huiusmodi facta coniunctio. Ità fiunt honorabiles nu-

Secundũ diuina iura est institutũ connubium, cùm causa adiumenti & prolis fit cõiunctio. Heb. 13.

Digitized by Google

ptiæ, quando rationem coniugij non præit obſcœna voluptas: ſed iacto ſecundùm leges diuinas ſancto fundamento, matrimonium neceſſariò ſequi voluptas ipſa concubitus, vnamq; carnem duas facere deprehenditur. Quia enim præcedens animæ ratio, animas apertè neceſſitatis ratione cõiunxit, meritò ità vnitas carnis quoquè, cui alligatæ ſunt, vnitas ſequitur. Porrò ſi animæ initio aliud proponant, & caro poſtmodùm ad voluptatem prona, naturali feratur impetu, atq; animas ſibi alligatas, vt affectioni ſuæ obſequantur, inducat: carnis tunc vitium ſecutæ animæ huiuſmodi congreſſum execrabilem reddunt. Quod enim opus neque ratio, quæ animæ ineſt, neque lex iuſta præceſſit, id profectò vt iniquum à conſcientia damnatur. Idcircò mulier, inquit, alligata eſt legi, quanto tempore vir eius viuit: ſin verò mortuus fuerit, libera eſt, cui vult nubat, tantùm in Domino. Vide quòd non ſimpliciter dixerit, nubat, ſed adiecit, in Domino tantùm. Nam & quæ per mortem viri, liberam conſequitur nubendi facultatem, non tamen ea libertate potita, vtcunquè nubere debet: ſed tantùm in Domino. Quid eſt autem in Domino nubere? Non vt vile mancipium voluptatibus carnis ad concubitum pertrahi, ſed iudicio, & commodioris vitæ ratione nuptias eligere. Ideò enim & matrimonij neceſſitatem creator in natura conſtituit.

Alium ſibi finem proponentes, congreſſum reddunt execrabilem.

1. Cor. 7.

Nubere in Domino, eſt non voluptate carnis, ſed iudicio & cõmodioris vitæ ratione eò pertrahi.

11. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo, vt ſuperiùs C. teſtimonio tertio.

12. AVGVSTINVS libro nono de Geneſi ad literam, capite ſeptimo: Deniquè vtriuſque ſexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honeſtate nuptiarum, vt quod ſanis poſſit eſſe officium, ſit ęgrotis remedium. Neq; enim quia incontinentia malum eſt, ideò connubium, vel quo incontinentes copulantur, non eſt bonum: immò verò non propter illud malum culpabile eſt hoc bonũ, ſed propter hoc bonum, veniale eſt illud malum: quoniã id quod bonum habent nuptiæ, & * quòd bonæ ſunt nuptiæ, peccatum eſſe nunquàm poteſt. Hoc autem tripertitum eſt, fides, proles, ſacramentum: in fide attenditur, nè præter vinculũ coniugale, cum altera vel altero concumbatur. In prole, vt amanter ſuſcipiatur, benignè nutriatur, religioſè educetur. In ſacramento autem, vt coniugium non ſeparetur, & dimiſſus aut dimiſſa nec cauſa prolis alteri coniungatur. Hæc eſt tanquàm regula nuptiarũ, qua vel naturæ decoratur fœcunditas, vel incontinentiæ * regitur prauitas. Vndè quia ſatis diſſeruimus in eo libro, quem de bono coniugali nuper edidimus, vbi & continentiam vidualem, & excellentiam virginalem pro ſuorum graduum dignitate diſtinximus, diutiùs hîc noſter ſtylus non eſt occupandus.

Matrimoniũ remediũ infirmitatis.

* al. quo Tripertitum bonum Matrimonij. Fides, Proles, Sacramentũ. Coniugij indiſſolubilis nexus.

* al. reijcitur

13. CHRYSOSTOMVS in pſalmũ quadrageſimumtertium: Qui Dei opus tanta affecit ignominia, quid tandèm patietur? & maximè quando qui hæc facit, habet vxorẽ. Nè mihi enim dixeris naturæ cupiditatẽ. Propterea enim permiſſum fuit matrimoniũ, nè vltra proprios terminos progredereris. Vide enim quanto dignus eris ſupplicio. Nam Deus tuæ quieti & honori proſpexit, vt & naturæ rabiem per vxorẽ compeſceres, & hoc abſq; vllo periculo faceres, & ab omni turpitudine & dedecore liberareris. Tu autem eum, qui tantam tuſ curam gerit, ex redundanti quadam & exuberanti copia, iniuria afficis.

Ad eritandã fornicationẽ permiſſum matrimoniũ.

14. IDEM homilia tertia de verbis Eſaiæ, Vidi Dominum &c. Si quis templũ Dei violat, perdet hunc Deus. Hîc non eſt probrum aut reprehenſio, ſed pœna grauiſſima. Nouit & Salomon peccatorum diſcrimen, qui furtum cum adulterio conferens, ſic alicubì loquitur: Non eſt mirum ſi quis deprehendatur in furto, furatur enim, vt animam expleat eſurientem: Sed adulter, ob inopiam ſenſus, exitium animæ ſuæ conciliat. Et illud, inquit, peccatum eſt, ſed alterum minus, alterum maius: quòd alteri præbuerit occaſionem peccandi fames, alteri omnis adempta ſit excuſatio. Verùm hic quoquè, dixerit aliquis, compellitur naturali concupiſcentia. At non permittit elabi vxor quæ illi ſorte obtigit, ſed inſtat eripiens illi veniam. Ob id enim matrimonium & huius legitimus vſus permittitur, nè quid horum excuſare poſſit maritus. Hanc ob cauſam data eſt illi mulier adiutrix, vt efferueſcentem naturam coerceat, vt concupiſcentiæ fluctus ſedet. Itaque quemadmodùm gubernator in portu faciens naufragium, haudquaquàm vllam impetraret veniam: ſic nec is cui quum per coniugium conceſſum ſit quò lapſum effugiat, tamen aliena perfodit matrimonia, aut qui quamcunque fœminam curioſis aſpicit oculis, habere quicquam poſſet quo ſemet excuſet, nec apud homines, nec apud Deum, etiamſi deciès milliès allegârit naturæ voluptatem.

1. Cor. 3.

Prouer. 6.

Adulterandi caret excuſatione.

Matrimonij legitimus vſus permittitur, vt vitetur fornicatio.

II.

Qua ratione Matrimonium eſt Sacramentum?

a Ambr in c. 5. Ephe. Aug. vt ſuprà. Iſidor. lib. 2. offic. Eccleſiaſt. cap. 19. Cõc. Florent. Triden. ſeſſ. 24. in doctrin. de Sacramẽto Matrimonij.

A. QVATENVS [a] ea coniunctio, quæ inter virum & vxorem arctiſma intercedit, congruum & ſacrum eſt ſignum diuinitùs inſtitutum, quo Chriſti ſponſi & Eccleſiæ ſponſæ coniunctio ſanctiſſima firmiſſimaq; deſignatur.

b Tob. 3. c 6. c 8. b Euariſtus epiſt. 1. Trident. cap. 1. reform. matrimon.

c Chryſ. hom. 20. in epiſt. ad Ephe. Amb. 1. de Abraham. cap. 7.

d Geneſ. 2. d

B. Hoc ipſum ſignum Chriſtianis coniugibus, quando Matrimonium ritè [b] auſpicantur, ad gratiam Dei prodeſt accipiendam. Quæ gratia coniugibus naturalem [c] perficit amorem, & indiſſolubilẽ vnitatem confirmat, eosq; ſanctificat, vt non modò duo ſint [d] maneantq; in carne vna ſecundùm ſuam vocationem, verùm etiam vt mutuam inter ſe fidem, pacem, dilectionem & conſenſionem maximam vſquè conſeruent. Atque ità in eis efficitur, quod Apoſtolus docet,

e Heb. 13. a Fulgent. epiſt. 2. cap. 5.

* *Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus.*

f Ephe. 5. Ambro ibid. Leo epiſt. 92. ad Ruſticũ Narbo.

C. Proindè Paulus [f] idem, vbi coniunctionis eiuſmodi tractat myſterium, perſpicuè dixit: SACRAMENTVM HOC MAGNVM EST, *ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.* Sic & Auguſtinus: Non tantùm,

g Lib. 1. de nuptijs & concupiſc. c 10. & 21.

g inquit, fœcunditas, cuius fructus in prole eſt; nec tantùm pudicitia, cuius

Digitized by Google

cuius vinculum est fides; verùm etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis. Vndè dicit Apostolus: [h]*Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam.* Et [i]rursùs: In nuptijs plùs valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.

h Ephes.5.f
i Aug.lib.de bono coniugali,cap.18.

TESTIMONIA.

1. A. AMBROSIVS in caput quintum ad Ephesios, vt suprà quæstione prima, A. testimonio quinto.

2. AVGVSTINVS, vt in priore quæstione, A. testimonio primo & sequentib.

Bona coniugij tria, fides, proles, & sacramentum.

3. ISIDORVS libro secundo de Ecclesiasticis officijs, capite decimonono: Nuptialia bona tria sunt, proles, fides, sacramentum. In fide attenditur, nè præter vinculum coniugale cum altero vel altera concumbatur: in prole, vt amanter suscipiatur, pudicè nutriatur: in Sacramento, vt coniugium nō separetur, neque causa prolis alteri coniungatur. Sacramentum autem ideò inter coniugatos dictum est, quia sicut non potest Ecclesia diuidi à Christo, ità nec vxor à viro. Quod ergò in Christo & in Ecclesia, hoc in singulis quibusque viris atque vxoribus coniunctionis inseparabile Sacramentum est. Vndè & Apostolus: Præcipio, inquit, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere &c. vt infrà quæstione tertia, B. testimonio sexto.

Cur matrimonium sit sacramentū.

Ephes.5.

1.Cor.7.

4. CONCILIVM Florentinum: Septimum est sacramentum Matrimonij, quod est signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, secundùm Apostolum dicentem, Sacramentum hoc magnū est &c. Causa efficiens Matrimonij regulariter est mutuus consensus, per verba de præsenti expressus. Assignatur autem triplex bonū Matrimonij. Primum, proles suscipienda & educanda ad cultum Dei. Secundum est fides, quam vnus coniugum alteri seruare debet. Tertium indiuisibilitas Matrimonij, propter hoc quòd significat indiuisibilem coniunctionem Christi & Ecclesiæ.

Causa efficiens matrimonij.

Triplex Matrimonij bonum.

Matrimonij indiuisibilitas.

5. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta in doctrina de sacramento Matrimonij: Matrimonij perpetuum indissolubilemq; nexum primus humani generis parens diuini spiritus instinctu pronunciauit, cùm dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hoc autem vinculo duos tantummodò copulari & coniungi, Christus Dominus apertiùs docuit, cùm postrema illa verba, tanquàm à Deo prolata, referens dixit: Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. statimq; eiusdem nexus firmitatem ab Adamo tanto antè pronunciatam, his verbis confirmauit: Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet. Gratiam verò, quæ naturalem illū amorem perficeret, & indissolubilem vnitatem confirmaret, coniugesq; sanctificaret, ipse Christus, venerabilium Sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit, quod Paulus Apostolus innuit, dicēs: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: mox subiungens, Sacramentum hoc magnū est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Cùm igitur matrimonium in lege Euangelica veteribus cōnubijs per Christum gratia præstet, meritò inter nouæ legis Sacramenta annumerandum sancti Patres nostri, Concilia, & vniuersalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt: aduersùs quam impij homines huius seculi insanientes, non solùm perperàm de hoc venerabili sacramento senserunt, sed de more suo, prætextu Euangelij, libertatem carnis introducentes, multa ab Ecclesiæ Catholicæ sensu, & ab Apostolorum tēporibus probata consuetudine aliena scripto & verbo asseruerunt, non sine magna Christi fidelium iactura: quorū temeritati sancta & vniuersalis Synodus cupiens occurrere, insigniores prædictorum schismaticorum hæreses & errores, nè plures ad se trahat pernicioſa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos hæreticos, eorumq; errores decernens anathematismos.

Matrimoniū inter duos tantum contrahitur. Matth.19.

Indissolubilis nexus Matrimonij. Genes.2.

Gratia huius sacramenti.

Ephes.5.

Inter Sacramenta nouæ legis numerandum.

1. B. TOBIAE tertio: Tu scis Domine (inquit Sara filia Raguelis) quia nunquàm concupiui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni concupiscentia. Numquàm cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea, consensi suscipere.

2. ET capite sexto: Tunc angelus Raphael dixit Tobiæ: Audi me, & ostendam tibi, qui sunt quibus præualere potest dæmonium. Hi nanque qui coniugium ità suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ità vacent, ficut equus & mulus quibus non est intellectus: habet potestatem dæmonium super eos. Tu autem cùm acceperis eam, &c. accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quàm libidine ductus, vt in semine Abrahæ benedictionem in filijs consequaris.

3. ITEM octauo capite: Dixitq; Tobias: Et nūc Domine tu scis, quia non luxuriæ causa accipio sororem meam coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorum.

4. EVARISTVS Pontifex & martyr epistola prima ad omnes Episcopos Aphricanos: Similiter custoditum & traditum habemus ab Apostolis, vt vxor legitimè viro iungatur. Aliter enim legitimū (vt à patribus accepimus, & à sanctis Apostolis, eorumq; successoribus traditū inuenimus) non fit coniugium, nisì ab his qui super ipsam fœminam dominationem videntur habere, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parentibus aut propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter (vt mos est) cum precibus & oblationibus, à sacerdote benedicatur, & à paranymphis (vt consuetudo docet) custodita & consociata, à proximis tempore congruo petita, legibus dotetur, & solenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant, vt bonæ soboles generentur, & Domino in actibus suis placeant. Taliter enim & Domino placebunt, & filios non spurios, sed legitimos atque hæreditabiles generabunt. Quapropter filij chariſſimi & merito illustres, fide catholica suffragante, ità peracta, legitima scitote esse connubia.

Quomodò inchoandum sit piè matrimonium.

Benedictio sacerdotalis.

5. CONCILIVM Tridentinum in decreto de reformatione matrimonij, capite primo: Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata & vera esse matrimonia, quandiù Ecclesia ea irrita non fecit: & proindè iure damnādi sint illi, vt eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant, quiq; falsò affirmant, matrimonia à filijs familiās sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominùs sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit. Verùm cùm sancta Synodus animaduertat, prohibitiones illas propter hominum inobedi-

Hactenùs fuerunt Clandestina, vera matrimonia.

Digitized by Google

entiam iam non prodesse: & grauia peccata perpendat, quæ ex eisdem clandestinis coniugijs ortum habent: præsertim verò eorum qui in statu damnationis permanent, dum priore vxore, cum qua clàm contraxerant, relicta, cum alia palàm contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio viuunt. Cui malo cùm ab Ecclesia, quæ de occultis non iudicat, succurri non possit, nisi efficacius aliquod remedium adhibeatur: idcircò sacri Lateranensis concilij sub Innocentio tertio celebrati vestigijs inhærendo præcipit, vt in posterum, antequàm matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solennia publicè denuncietur, inter quos matrimonium sit contrahendum: quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie Ecclesiæ procedatur: vbi parochus viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat, Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: vel alijs vtatur verbis, iuxta receptum vniuscuiusq; prouinciæ ritum. Quòd si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium malitiosè impediri posse, si tot præcesserint denunciationes, tunc vel vna tantùm denunciatio fiat, vel saltem parocho, & duobus vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur: Deindè ante illius consummationé denunciationes in Ecclesia fiant, vt si aliqua subsint impedimenta, faciliùs detegantur: nisi Ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt prædictæ denunciationes remittantur: quod illius prudentiæ & iudicio sancta Synodus relinquit. Qui aliter quàm præsente parocho vel alio sacerdote, de ipsius Parochi seu Ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omninò inhabiles reddit: & huiusmodi contractus irritos & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit & annullat. Insuper Parochum, vel alium sacerdotem, qui cum minore testium numero, & testes, qui sine parocho, vel sacerdote huiusmodi contractui interfuerint, necnon ipsos contrahentes grauiter arbitrio Ordinarij puniri præcipit. Prætereà eadem sancta Synodus hortatur, vt coniuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam, in eadem domo non cohabitent: statuitq; benedictionem à proprio Parocho fieri, neque à quoquam nisi ab ipso Parocho, vel ab Ordinario licentiam ad prædictam benedictionem faciendam alij sacerdoti concedi posse: quacunque consuetudine, etiã immemorabili, quæ potiùs corruptela dicenda est, vel priuilegio, non obstante. Quòd si quis Parochus, vel alius Sacerdos, siue regularis, siue secularis sit, etiãsi id sibi ex priuilegio, vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius parochiæ sponsos sine illorum Parochi licentia matrimonio coniungere, aut benedicere ausus fuerit: ipso iure tam diù suspensus maneat, quàm diù ab ordinario eius parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu à quo benedictio suscipienda erat, absoluatur. Habeat parochus librum, in quo coniugum & testium nomina, diemq; & locum contracti matrimonij describat, quem diligèter apud se custodiat. Postremò sancta Synodus coniuges hortatur, vt antequàm contrahant, vel saltem triduò ante matrimonij consummationem sua peccata diligenter confiteantur, & ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum piè accedant. Si quæ prouinciæ alijs, vltra prædictas, laudabilibus consuetudinibus & cæremonijs hac in re vtuntur, eas omninò retineri sancta Synodus vehementer optat. Nè verò hæc tam salubria præcepta quenquã lateant, ordinarijs omnibus præcipit, vt cùm primùm poterunt, curent hoc decretũ populo publicari, ac explicari in singulis suarum diœcesum parochialibus Ecclesijs, idq; in primo anno quàm sæpissimè fiat, deindè verò quoties expedire viderint. Decernit insuper, vt huiusmodi decretum in vnaquaque parochia suum robur post triginta dies habere incipiat, à die primæ publicationis, in eadem parochia factæ, numerandos.

Cap. 51.

Matrimoniũ contracturi denunciari publicè debent.

Parochi præsentia dũ matrimonio cõiunguntur

Clandestina matrimonia deincèps irrita facit Cõcilium Tridentinum.

Benedictio sacerdotalis.

Confessio & Cõmunio sacra ante matrimonij cõtractum præcedant.

Promulgatio huius noui decreti.

6. CHRYSOSTOMVS homilia vigesima in epistolam ad Ephesios: Reuerà nanque, reuerà inquam, mysterium est, & magnum mysterium, relicto parente eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quę miserè & cum labore parturiuit, illis videlicet desertis qui tanta beneficia præstiterunt, quibuscum consuetudo tracta est, adhærere virum illi, quæ anteà neque visa sit, neque aliquid commercij cum illo habuerit, atque hanc etiam omnibus præferre. Verè mysterium est. Et parentes quidem, etiam cùm ista fiunt, non offenduntur, sed magis offenduntur ac dolent cùm non fiunt, expensis quoquè pecunijs ac sumptu facto lætantur. Magnum reuerà mysterium, & ineffabilem quandam sapientiam habens. Istud suprà præfatus dixit, in Christo & in Ecclesia. Veruntamen non propter ipsum solum ità dictum est. Sed quid? vt vxorem scilicet tanquàm propriam carnem foueat, quemadmodùm & Christus Ecclesiam, vxor verò vt reuereatur virum.

Amor coniugum.

Ephes. 5.

7. AMBROSIVS libro primo de Abraham, capite septimo: Nulli licet scire mulierem præter vxorem. Ideò coniugij tibi datum est ius, nè in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. Iunctus es vxori? noli quærere solutionem, quia non licet tibi vxore viuente vxorem ducere: nam & aliam quęrere, cùm habeas tuam, crimen est adulterij. Et paulò pòst: Cognoscimus velut præsulem custodemq; coniugij esse Deum, qui non patiatur alienum torum pollui. Et si qui fecerit, peccare eum in Deum, cuius legem violet, gratiam soluat. Et ideò quia in Deum peccat, sacramenti cælestis amittit consortium.

1. Cor. 7. Marc. 6.

Præsul custos que coniugij Deus.

8. GENESEOS secundo, vt suprà quæstione præcedenti, C. testimonio primo.

9. AD Hebræos decimotertio: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

10. FVLGENTIVS epistola secunda ad Gallam de statu viduali, capite quinto: Sancta sunt Christianorum coniugia, quia & coniugalis ibi castitas custoditur in corpore, & puritas fidei seruatur in corde. Nam & Apostolica dicit authoritas, Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Non est ergò connubium ex colluuione peccati, sed ex institutione Dei: & in eo quod sibi coniuges inuicèm carnis debitum reddunt, in quantum id modestè faciunt, Christi præcepta custodiunt: quia nullatenùs à coniugali charitate & castitate discedunt. Execratur autem adulterinos concubitus castitas coniugalis, & honestatis verecundiæ tenax, ab vna vnus, & ab vno vna expetit, quod vterque se vni tantùm legitimè debere cognoscit.

Matrimoniũ Christianorũ cur sit sanctũ.

Heb. 13.

1. C. AD Ephesios quinto, vt suprà quæstione præcedenti, C. testimonio quarto.

2. AMBROSIVS in caput quintũ ad Ephesios, vt suprà quæst. præcedenti, A. testimo. quinto.

3. LEO Magnus epistola nonagesimasecunda ad inquisitiones Rustici episcopi Narbonensis, capite quarto: Non omnis mulier iuncta viro, vxor est viri: quia nec omnis filius hæres est patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos sunt legitima, & inter æquales, multò priùs hoc ipsum Domino constituente quàm initium Romani iuris existeret. Itaque aliud est vxor, aliud concubina: sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiã Apostolus ad manifestandã harum personarum discretionem, testimonium ponit ex Genesi, vbi dicitur Abrahæ: Eijce ancillã & filium

Galat. 4. Gen. 21.

eius

Digitized by Google

eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Vndè quum societas nuptiarum ità ab initio constituta sit, vt præter sexuum coniunctionem haberet in se Christi & Ecclesiæ sacramentum: dubium non est, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse ministerium.

Habet in se Christi & ecclesiæ sacramentum.

4. AVGVSTINVS libro primo de nuptijs & concupiscentia, capite decimo & vigesimoprimo, vt in quæstione præcedenti, A. testimonio secundo & tertio.

5. IDEM libro de bono coniugali, capite decimooctauo, vt in textu, & in quæstione sequenti, B. testimonio tertio.

III.

An dirimi vnquàm potest Matrimonium?

A. MATRIMONIVM dirimi non posse, sed illius nexum indissolubilem esse, primi hominis verba illa demonstrant, [a] *Relinquet homo patrem suum & matrē, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Quam rem [b] Christus quoquè confirmauit, cùm Adæ verba velutì diuina repeteret, illud etiam adiungens, *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Atque alibì docet, [c] *Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.* Hanc porrò Dei legem & inuiolabilem ordinationem de perpetua coniugalis nexus firmitate Paulus illustrans, *His*, ait, [d] *qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.* Ac posteà [e] subijcit: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit.*

a Genes. 2. d

b Matth. 19. a Marc. 10. b Orig. tract 7. in Matth.

c Luc. 16. d Marc. 10. b Rom. 7. a Can. Apost. 48. Ambr. in cap. 16. Luc.

d 1. Cor. 7. b August. de adult. coniug. lib. 2. ca. 5. & 9. Item homil. 49. ex 50. c. 2. Concil. Mileuit. can. 17.

e Ibid. g & Rom. 7. a

B. Etsi igitur nulla etiam speretur [f] proles, & quælibet vitæ incommoda, durissimiq́ue casus accedant, tamen contractum semel matrimonium valet, adeoq́ue ratum & firmum est, si præsertim sit consummatum, vt vsque indissolubile in omni vita perseueret. Vndè non potest alter coniugum ab altero in vniuersum diuertere, nisì fortè priusquàm inter coniuges carnale commercium intercesserit, religiosæ vitæ * institutum suscipiatur. Vbì verò causæ quædam offerunt sese, ob quas aliquando coniuges separentur, non idcircò vinculum soluitur, [g] sed tori & cohabitationis communitas, quæ anteà fuit, impeditur.

f Augustin. de bono coniuga. c. 7. 15. 18. 24. Hier. in Epitaph. Fabiolæ ad Oceanum epist. 30. cap. 1. Isidor. lib. 2. offic. Ecclesiast. cap. 19.

* Decre. lib. 3. tit. 32. c. 2. & 14. Triden. sess. 24. can. 6.

g Cõcil. Floren. Trid. sess. 24. can. 7. & 8. Augustin. lib. 2. de adulter. coniug. cap. 11.

C. Cuius rei causam in Christo ipsò statuemus, qui summa, perpetua & inseparabili prorsùs vnione [h] Ecclesiam, sponsam illam vnicam, semperq́ue charissimam, sibi adiunxit atque copulauit. Neque solùm hæc ipsa, quę inter virum & vxorem est, coniunctio, vinculi coniugalis habet firmitatem, verùm etiam omnem indè polygamiam, [i] nè vni videlicet viro plures nubant, aut vna pluribus detur maritis, penitùs excludit. Quarè Christus, vt Matrimonium & certiùs confirmaret, & ad puriorem primæuumq́ue illum statum reuocaret, significanter dixit: [k] *Erunt duo in carne vna.* Et rursùm: *Iam non sunt duo, sed vna caro.*

h Ephes. 5. f g Cant. 5. a b c

i Isido. lib. 3. de Offi. Eccle. cap. 19. Tridentin. sess. 24. can. 2.

k Gene. 2. d Matth. 19. a Marc. 10. b

TESTIMONIA.

1. A. GENESEOS secundo, vt suprà quæstione prima, C. testimonio primo.

2. MATTHAEI decimonono: Non legistis, quia qui fecit ab initio, masculum & fœminam fecit eos? Et dixit: Propter hoc, dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet.

3. MARCI decimo: Ab initio autem creaturæ masculum & fœminam fecit eos Deus. Propter hoc, relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit ad vxorem suam, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet.

Scripturę aduersatur, cõtrahere Matrimonium viuente coniuge.

4. ORIGENES in tractatu septimo in Matthæum: Scio quosdã, qui præsunt Ecclesijs, extra scripturã permisisse aliquam nubere viro priori viuente: & contra scripturam quidem fecerunt dicentem, Mulier ligata est quanto tempore viuit vir eius. Item viuente viro adultera vocabitur, si facta fuerit alteri viro. Et nonnullis interiectis: Qua enim ratione adultera est mulier, quanuis legitimè nubere videatur, viro viuente: eadem ratione & vir quanuis legitimè accipere videatur dimissam ab aliquo viro, non accipit legitimè secundùm sententiam Christi, sed magis mœchatur, quasi alienam accipiens.

Rom. 7.

Non accipit secundùm sententiam Christi.

5. LVCAE decimosexto: Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.

6. MARCI decimo: Quicunq; dimiserit vxorem suam & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.

7. AD Romanos septimo: Quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur

Digitized by Google

viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri: vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

8. CANON Apostolorũ quadragesimusoctauus: Si quis laicus vxorem propriam pellens, alteram vel ab alio dimissam duxerit, communione priuetur.

9. AMBROSIVS in caput decimumsextum Lucæ: Noli vxorem dimittere, nè Deum tuæ copulæ diffitearis authorẽ. Etenim si alienos, multò magis vxorios debes tolerare & emendare mores. Audi quid dixerit Dominus: Qui dimittit vxorem, facit eam mœchari. Etenim cui non licet viuente viro mutare coniugium, potest obrepere libido peccandi. Itaque qui author erroris, etiam reus culpæ est. Quò cum paruulis fœta dimittitur? quò titubanti vestigio grandæua detruditur? Durum, si excludas parentem, pignora teneas: vt ad contumeliam charitatis, addas etiam pietatis iniuriam. Durius, si propter matrem etiam filios simul pellas, cùm magis redimere à patre liberi debeant culpam parentis. Quàm periculosum, si fragilem adolescentulæ ætatem errori offeras? Quàm impium, si eius destituas senectutem, cuius defloraueris iuuentutem? Ergò inhonoratum stipendijs, & veteranum Imperator dimittat inglorium, atque imperij sui possessione detrudat, & rusticum laboris effœtum agro suo propulset agricola? An quod in subditos nefas est, in comparem fas est? Dimittis ergò vxorem quasi iure sine crimine, & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet, sed diuina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere. Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: Quæ Deus coniunxit, homo non separet. Sed non solùm hîc cæleste præceptum, sed quoddam etiam opus Dei soluitur. Paterisne, oro, liberos tuos viuente te esse sub vitrico? aut incolumi matre, degere sub nouerca? Pone, si repudiata non nubat: & hæc viuo viro tibi debuit displicere, cui adultero fidem seruat? Pone, si nubat, necessitas illius tuum crimen est: & coniugium quod putas, adulterium est. Quid enim refert, vtrùm id aperta criminis confessione, an mariti specie adulter admittas? nisi quòd grauius est legem criminis fecisse, quàm furtum.

Luc. 16.

Lex diuina prohibet dimissionem vxoris. Matth. 19.

Vxoris dimissæ cõiugium, adulterũ est.

10. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt in textu.

11. AVGVSTINVS de adulterinis coniugijs libro secundo, capite quinto: Sicut manente in se Sacramento regenerationis, excõmunicatur cuiuspiam reus criminis, nec illo sacramento caret, etiamsi nunquàm reconcilietur Deo: ità manente in se vinculo fœderis coniugalis, vxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiamsi nunquàm reconcilietur viro, carebit autem, si mortuus fuerit vir eius. Reus verò excommunicatus ideò nunquàm carebit regenerationis sacramento, etiam non reconciliatus, quoniam nunquàm moritur Deus. Remanet itaque, vt si sapere secundùm Apostolum volumus, non dicamus virum adulterum pro mortuo deputandum, & ideò licere vxori eius alteri nubere. Quanuis enim sit mors adulterium, non corporis, sed quod peius est, animæ: non tamen de ista morte loquebatur Apostolus, cùm dicebat, Quòd si mortuus fuerit vir eius, cui vult nubat: sed de illa sola, qua de corpore exitur. Quoniam si per coniugis adulterium coniugale soluitur vinculum, sequitur illa peruersitas, quam cauendam esse monstraui, vt & mulier per impudicitiam soluatur hoc vinculo: quæ si soluitur, libera erit à lege viri. Et ideò quod insipientissimè dicitur, non erit adultera, si fuerit cum altero viro, quia per adulterium liberata est à priori viro.

In dimissa vxore propter fornicationem, manet adhuc vinculum fœderis cõiugalis.

Mors corporis tantũ dissoluit matrimonij vinculum. 1. Cor. 7.

Quod si ità est à veritate deuium, vt nullus id, non dico Christianus, sed humanus sensus admittat, profectò mulier alligata est, quandiù vir eius viuit. Quod vt apertiùs dicam, quandiù vir eius in corpore est. Pari ergò forma & vir illigatus est, quandiù mulier eius in corpore est. Vndè si vult dimittere adulteram, non ducat alteram, nè quod in illa culpat, ipse committat. Similiter & mulier si dimittit adulterum, non sibi copulet alterum: alligata est enim quandiù vir eius viuit, nec à lege viri nisi mortui liberatur, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

Si qui dimittit adulterã, non licet aliam ducere.

12. ET capite nono: Et quid ad nos, si nec saltem diuina miseratione mundata, marito reconcilietur à Deo adultera, dum tamen non reconciliatis adulteris, non alia fiant quasi connubia, quę conuincuntur esse adulteria? Mulier enim alligata est, quandiù vir eius viuit, Ergò consequenter & vir alligatus est, quandiù mulier eius viuit. Hæc alligatio facit, vt alijs coniungi sine adulterina copulatione non possint. Vndè necesse est ex duobus coniugibus, quatuor adulteros fieri, si & illa adultero nupserit, & ille adulteram duxerit. Quanuis enim sceleratiùs mœchatur, qui nõ causa fornicationis vxore dimissa alteram duxerit: quod genus adulterij commemorauit Matthæus: tamen non solùm ipse mœchatur, sed sicuti est apud Marcum; Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur: & sicuti est apud Lucam, Omnis qui dimittit vxorem suam, & ducit alteram, mœchatur: & qui dimissam à viro duxerit, mœchatur. De quibus testimonijs iam satis in libro superiore disserui.

1. Cor. 7.

Ex duobus cõiugibus fiunt quatuor adulteri, si cũ alijs contrahant. Matth. 19.

Etiã mœchatur, qui adulteram dimittens contrahit. Mar. 10. Luc. 16.

13. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimanona, capite secũdo: Non vobis licet habere vxores, quarum priores mariti viuunt. Nec vobis fœminæ habere viros licet, quorum priores vxores viuunt. Adulterina sunt ista coniugia, non iure fori, sed iure cæli. Nec eam fœminam quæ per repudium discessit à marito, licet vobis ducere viuo marito. Solius fornicationis causa licet vxorem adulterã dimittere, sed illa viuente non licet alterã ducere. Et vobis fœminæ nec illos viros, à quibus per repudium discesserunt vxores eorum, maritos habere conceditur. Non licet, adulteria sunt, non coniugia. Contemnitur Augustinus, timeatur vel Christus.

Adulterina coniugia non iure fori, sed cæli.

Adultera viuente, non licet aliam ducere. Matth. 5.

14. CONCILIVM Mileuitanum Canone decimoseptimo: Placuit, vt secundùm Euangelicam & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab vxore, neque dimissa à marito, alteri coniungantur: sed ità maneant, aut sibimet reconçilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur. In qua causa legem imperialem petendam promulgari.

Nec dimissus nec dimissa alteri cõiungi potest.

15. AD Romanos septimo, vt in textu.

1. B. AVGVSTINVS in libro de bono coniugali, capite septimo: Vsqueadeò fœdus illud initum nuptiale, cuiusdam Sacramenti res est, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quandoquidem viuente viro, à quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit; & ille huius mali causa est qui reliquit. Et paulò pòst: Tantum valet illud sociale vinculum coniugum, vt cùm causa procreandi colligetur, nec ipsa causa procreandi soluatur. Posset enim homo dimittere sterilẽ vxorẽ, & ducere de qua filios habeat: & tamen nõ licet & nostris quidem iam tẽporibus, ac more Romano nec superducere, vt ampliùs habeat quàm vnam viuam: & vtiq; relicta adultera, vel relicto adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel ille alterã duceret. Quod tamen si nõ licet, sicut diuina regula præscribere videtur, quem non faciat intentũ, quid sibi velit tãta firmitas vinculi coniugalis? Quod nequaquàm puto tãtum valere potuisse,

Nec ipsa quidem separatione soluitur vinculũ.

Nec prolium causa viuo altero licet contrahere.

Cur hoc vinculum indissolubile.

Digitized by Google

tuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominum quoddam sacramentum adhiberetur, quod deserentibus hominibus atq; id dissoluere cupientibus, inconcussum illis maneret ad pœnam. Siquidem interueniente diuortio, non aboletur illa confœderatio nuptialis: ità vt sibi coniuges sint etiam separati, cum illis autem adulterium committant, quibus etiam fuerint post suum repudium copulati, vel illa viro, vel ille mulieri: nec tamen nisi in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, talis est causa cum vxore.

Solũ in Eccle sia locum habet.

2. IDEM capite decimoquinto: Semel initum connubium in ciuitate Dei nostri, vbi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam sacramentum nuptiæ gerũt, nullo modo potest nisi alicuius eorum morte dissolui. Manet enim vinculum nuptiarum, etiam si proles, cuius causa initum est, manifesta sterilitate non subsequatur: ità vt iam scientibus coniugibus non se filios habituros, separare se tamen vel ipsa causa filiorum, atque alijs copulare, non liceat,

Indissolubile vinculum.

3. IBIDEM capite decimooctauo: Sicut duobus pluribúsve seruire, sic à viro viuo in alterius transire connubium, nec tunc licuit, nec nunc licet, nec vnquàm licebit. Apostatare quippe ab vno Deo, & ire in alterius adulterinam superstitionem, semper est malum. Nec causa ergò numerosioris prolis fecerunt sancti nostri, quod Cato dicitur fecisse Romanus, vt traderet viuus vxorem etiam alterius domum filijs impleturam. In nostrarum quippe nuptijs, plùs valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.

Non licet ad secundũ coniugium trãsire superstite coniuge.

Sanctitas Sacramenti.

4. ET capite vigesimoquarto: Bonum igitur. Vide suprà quæstione prima, A. testimo. quarto.

5. HIERONYMVS in Epitaphio Fabiolę ad Oceanum epistola trigesima, capite primo: Præcepit Dominus vxorem non debere dimitti, excepta causa fornicationis: &, si dimissa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris iubetur, hoc consequenter redundat in fœminas. Neq; enim adultera vxor dimittenda est, & vir mœchus retinendus. Si qui meretrici iungitur, vnum corpus facit: ergò & quæ scortatori, impuroq; sociatur, vnum cum eo corpus efficitur. Aliæ sunt leges Cęsarum, aliæ Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit. Apud illos viris impudicitiæ fræna laxantur: & solo stupro atque adulterio condemnato, passim per lupanaria & ancillulas libido permittitur: quasi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos quod non licet fœminis, eqùè non licet viris: & eadem seruitus pari conditione censetur. Et paulò pòst: Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat à se virum iure dimissum: nec Euangelij vigorem nouerat, in quo nubendi vniuersa causatio, viuentibus viris, fœminis amputatur: dum multa diaboli vitat vulnera, vnum incauta vulnus accepit. Sed quid ego in abolitis & antiquis moror, quærens excusare culpam, cuius pœnitentiam ipsa confessa est? Quis hoc crederet, vt post mortem secundi viri in semetipsam reuersa, quo tempore solent viduæ negligentes, iugo seruitutis excusso, agere se liberius, adire balneas, volitare per plateas, vultus circunferre meretricis: saccum indueret, vt errorem publicè fateretur: & tota vrbe spectante Romana, ante diem Paschæ in basilica quondàm Laterani, qui Cæsareano truncatus est gladio, staret in ordine pœnitentium, Episcopo, Presbyteris, & omni populo collachrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submitteret?

Matth. 5. 1. Cor. 7. Idẽ est de viro & vxore iudicium in matrimonij negocio. 1. Cor. 6.

Aliæ leges Christi, aliæ Cæsarum.

Fabiola ex ignorãtia vigoris Euangelij viuente viro dimisso, alteri nupserat.

Publica eius dem pro eo peccato pœnitentia.

6. ISIDORVS libro secundo de Ecclesiasticis officijs, capite decimonono: Præcipio, inquit Apostolus, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere. Prohibet enim dimitti quacunque ex causa, nè alijs coniungantur secundùm consuetudinem Iudæorũ, quam Dominus interdixit, dicens: Quicunq; dimiserit vxorẽ suam, excepta fornicationis causa, & aliam duxerit, mœchatur. Solum (vt ait Hieronymus) adulteriũ est quod vxoris vincat affectũ. Et paucis interiectis: Quid ergò si sterilis est, si deformis, si ętate vetula, si temulenta, si iracunda, si malis moribus, si luxuriosa, si gulosa, si fatua, si vaga, si iurgatrix, & maledica? tenenda est, velis nolis, & qualiscunque accepta est, habenda: Cùm enim esses liber, sponte te seruituti subiecisti, cumq; habet quis vxorẽ, (vt ait Lactantius) neque seruam, neque liberam habere poterit, vt matrimonij fidem seruet: neque enim vt iuris publici ratio est, sola mulier adultera est, quæ virum habens, ab altero polluitur, & maritus si alteram habeat, à crimine adulterij alienus habetur, dum diuina lex duos in vnum matrimonij corpus coniunxerit, vt adulter sit, quisquis compagem corporis in diuersa distraxerit.

Matth. 5. & 19

In caput 19. Matth. scribens.

Tenenda est, velis nolis, & qualiscunque accepta est vxor, habẽda.

Lib. sexto Institu. diuinar. cap. 23.

7. IN decretalibus Gregorij libro tertio, titulo trigesimosecũdo de conuersione coniugatorum, capite secundo, Verùm. Alexander tertius Salernitano Archiepiscopo scribens, inquit: Verùm post consensum legitimum de præsenti, licitum est alteri, altero etiam repugnante, eligere monasterium, (sicut quidam sancti de nuptijs vocati fuerunt) dummodò carnalis commistio non interuenerit inter eos: & alteri remanenti, si cõmonitus continentiã seruare noluerit, licitum est ad secunda vota transire. Quia cùm non fuissent vna caro simul effecti, satis potest vnus ad Deũ transire, & alter in seculo remanere. Vide ibidèm capite septimo, Ex publico, eundem Alexandrum III. scribentem ad Episcopum Brixiensem.

Ante cõsummatũ matrimoniũ licet Religionem etiã sine coniugis consensu ingredi.

Licet alteri in seculo manenti rursùm cũ alio contrahere.

8. IBIDEM capite decimoquarto, Ex parte tua. Innocẽtius tertius Lugdunensi Archiepiscopo ità scribit: Etsi possit non inconsultè videri, quòd ex quo matrimoniũ inter legitimas personas per verba de præsenti contrahitur, illis viuentibus in nullo casu possit dissolui, vt viuente reliquo, alter ad secunda vota transmigret, etiam si vnus fidelium, inter quos est ratum coniugium, fieret hęreticus, & nollet permanere cum altero sine cõtumelia creatoris: nisi fortè secùs fieret ex reuelatione diuina, quæ superat omnem legem, sicut à quibusdam sanctis legitur esse factum: Nos tamen nolentes à prædecessorum nostrorum vestigijs declinare, qui respõdêre consulti, antequàm matrimonium sit per carnalẽ copulam consummatum, licere alteri coniugum, reliquo inconsulto, ad religionem transire, ità quòd reliquus extunc legitimè poterit alteri copulari: hoc ipsum tibi consulimus obseruandum in articulo prænotato.

Ex diuina reuelatione alĩ quando facta discessio post consummationem.

Ad religionẽ transire vni cõiugum, alteri vero rursùm contrahere licet ante cõsummationem.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone sexto: Si quis dixerit Matrimonium ratum, non consummatum, per solennem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit.

Per solẽnem Religionis professionẽ dirimitur matrimoniũ ratũ, non consummatum.

10. CONCILIVM Florentinũ: Tertium bonũ Matrimonij est indiuisibilitas, propter hoc q; significat indiuisibilem coniunctionẽ Christi & Ecclesiæ. Quanuis autẽ ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cùm matrimonij vinculum legitimè contracti perpetuum sit.

Ex causa fornicationis licet tori separationem facere, sed non inite aliud matrimoniũ. Vinculũ perpetuum.

11. TRIDENTINVM sessione vigesimaquarta, canone septimo: Si quis dixerit Ecclesiam errare, cùm docuit & docet iuxta Euangelicam & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius coniugum matrimonij vinculum non posse dissolui: & vtrunque vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero coniuge viuẽte, aliud matrimonium contrahere: mœcharíque eum, qui dimissa adultera aliam duxerit, & eam quæ dimisso adultero, alij nupserit, anathema sit.

Vinculũ matrimonij dissolui nequit etiam ob fornicationem.

12. CANONE octauo: Si quis dixerit Ecclesiam

Post separationem tori, neutri licet aliud coniugium contrahere.

Digitized by Google

Separatio quo ad torũ & cohabitationem.

am errare, cùm ob multas causas separationem inter coniuges quo ad torum, seu quo ad cohabitationem ad certum, incertúmve tempus fieri posse decernit, anathema sit.

13. AVGVSTINVS de adulterinis coniugijs libro primo, capite vndecimo: Restat vt Matthęum intelligamus à parte totum significare voluisse; eandem tamen tenuisse sententiã, non quidem vt dimittens vxorem & alteram ducens, quidam mœchetur, id est, qui pręter fornicationem dimiserit; quidam verò nõ mœchetur, id est, qui propter fornicationem dimiserit, sed omnis qui dimittit vxorem suam, & ducit alteram, mœchari minimè dubitetur. Nam capite nono eiusdem libri his verbis eam difficultatẽ explicauerat. Cur ergò, inquis, interposuit Dominus causam fornicationis, & non potiùs generaliter ait: Quicunque dimiserit vxorem &c. si & ille mœchus est, qui dimissa fornicante muliere, alteram ducit? Credo, quia illud quod maius est, hoc Dominus commemorare voluit. Maius enim adulterium esse quis negat, vxore non fornicante dimissa alteram ducere, quàm si fornicantem quis dimiserit, & tunc alterã duxerit: non quia & hoc adulterium non est, sed quia minus est, vbi fornicante dimissa, altera ducitur. Nã simili locutione vsus est etiam Apostolus Iacobus: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. Nunquìd ideò non peccatum est illi, qui nescit bonum facere, & ideò non facit? Vtique peccatum est, sed hoc grauius, si etiam sciat & non faciat. Nec illud ideò nullum, quia minus.

Christi verba apud Matth. quomodò intelligenda, quando causam fornicationis excipit

Matth. 19.

Iacob. 4.

1. C. AD Ephesios quinto, vt suprà quæstione prima, C. testimonio quarto.

2. CANTICORVM quinto: Veni in hortum meum soror mea sponsa: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea &c. Qualis est dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurâsti nos?

3. ISIDORVS libro secundo de officijs Ecclesiasticis, capite decimonono: Quòd non vnus & multæ, sed vnus & vna copulantur, ipsa prima diuinitùs facta coniunctio in exemplum est. Nam cùm Dominus hominem figurâsset, eiq; parẽ necessariam prospexisset, vnam de costis eius mutuatus, vnam illi fœminã finxit, sicq; Adam & mulier Eua, vnà inter se nuptijs iuncti, formam hominibus de originis authoritate & prima Dei voluntate sanxerunt, Item secundùm spirituales nuptias sicut vnus Christus & vna Ecclesia, ità & vnus vir & vnus vxor, tam secũdùm generis documentum, quàm secundùm Christi sacramentum. Numerus autem matrimonij à maledicto viro cœpit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in vnã carnem effecit. Sed dicit aliquis, quòd & Patriarchæ simul pluribus vxoribus vsi sunt: Ergò propterea licebit nobis plures ducere. Sanè licebit, sed si qui adhuc typi alicuius futuri sacramẽti supersunt, quibus plures nuptiæ figurentur. Secundas autem nuptias propter incontinentiam iubet Apostolus. Melius est enim denuò vni viro nubere, quàm explendæ libidinis causa cum pluribus fornicari: Sæpiùs autem nubendi licentia, iam non est religionis, sed criminis.

Genes. 2.

Contra Polygamiam.

Genes. 4.

Cur patriarchę plures simul vxores habuerint.

Secundæ nuptię post mortem prioris coniugis. 1. Cor. 7.

Plures vxores simul habere, criminis est.

4. CONCILIVM Tridentinũ sessione vigesimaquarta, canone secundo: Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibitum, anathema sit.

Diuina lege prohibitũ, vt Christiani simul plures vxores habeant.

5. GENESEOS secundo, vt suprà quæstione prima, C. testimonio primo.

6. MATTHAEI decimonono, 7. MARCI decimo, vt suprà hac eadem quęstione, A. testimonio secundo & tertio.

IIII.

Est'ne permissum omnibus Matrimonium?

A. MINIMÈ. Tradiderunt enim sancti Apostoli, vt [a] Epiphanius inquit, peccatum esse, post decretam votoque firmatam virginitatem, ad nuptias conuerti. Idque tale ac tantum esse peccatum asserit Hieronymus, [b] vt dicat, Virgines, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteras, quàm incestas esse. Et Augustinus [c] ait: Virgo, quæ si nuberet, non peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Respexit enim retrò de loco, quò accesserat.

B. Proindè quod Apostolus habet, [d] *Melius est nubere quàm uri*, prout [e] Ambrosius disertè pronunciat, ad non pollicitam, ad nondùm velatam pertinet. Cæterùm quæ se spopondit Deo, & sanctum velamen accepit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro: & si iam voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Sic Ambrosius. Vndè semper laudatum fuit Iouiniani [f] Imperatoris Rescriptum, & à Iustiniano Imperatore in Codicem relatum, [g] quod sic habet: Si quis non dicam rapere, sed attentare tantùm iungendi causa matrimonij sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur.

C. Iam de [h] Monachis, & [i] sacris Ordinibus initiatis eadem ratio, idem iudicium est prorsùs: damnationem enim habent, si laxatis libidini habenis, primam fidem Deo & Ecclesiæ daram fefellerint, seu (vt Apostolus [k] loquitur) irritam fecerint. Qui vltrò se abdicârunt coniugio, dum seruandum perpe-

a Epiphan. Hæresi 61. contra Apostolicos.

b Hieron. lib. 2. contra Iouinianũ ca. 7. Basil. de virginitate, & epistо. ad virginem elapsam.

c In psal. 83. Vide eundem in psal. 75. & de bono viduit. cap. 8. 9. & 11. Oecu. in 1. Cor. 7. Cypr. epist. 62. Chrysost. de virginita. c. 39. Fulgent. epist. 1. c. 6. & 7.

d 1. Corinth. 7. b

e Lib. ad virgin. lapsam, cap. 5. Hieron. lib. 1 in Iouinia. cap. 7. August. lib. 1. de adult. coniug. cap. 15. & cap. 8. de bono viduitatis. Oecu. in 1. Cor. 7. Isidor. lib. 2. de offic. eccles. cap. 17. Leo epist. 92. ad Rust. cap. 14.

f Sozom. lib. 6. hist. c. 3. & Niceph. lib. 10. cap. 39.

g L. si quis. C. de Episco. & Cler. 2. Turon. can. 21.

h Basil. quæst. 14. diff. expl. Item sermo. 1. de instit. Monachorum, & Constitutionum monasticarum cap. 22. & epist. ad monach. elapsum. Chrysost. epist. 6. ad Theodorum lapsum. Leo epist 92 ad Rust. cap. 13. 14. & 15. August in psal. 75. & serm. 1. de communi vita Cler. cap. 4. Chalced. synod. cap. 16.

i Epiphan. hæresi 59. & in compend. doctrin. Hieron. lib. 1. cõtra Iouinian cap. 19. & aduersùs Vigilantium cap. 1. August. lib. 2. de coniug. cap. 20. Fulgent. de fide ad Petrum, cap. 3. Gregor. lib. 3. epist. 34. Leo epist. 92. ad Rust. cap 3. & epist. 84. cap. 4. Bernard. serm. 65. in Cantic. Trident. sess. 24. can. 9.

k 1. Tim. 5. b Carthag. 4. can. 104. August. de bono viduit. cap. 8. & 9. Isidor. lib. 2. officior. eccles. cap. 18.

Digitized by Google

perpetuò Cœlibatum aut voto expreſsè nuncupata firmârunt, aut ſacrorum Ordinum ſuſceptione ſaltem tacitè [l] comprobârunt, atque teſtati ſunt.

l 6.decretal. lib.3.tit.15.

D. Audiant igitur verbum Dei: [m] *Si quid vouiſti Deo, nè moreris reddere.* Et, [n] *Quodcunque voueris, redde.* Tum alibì: [o] *Vouete & reddite Domino Deo veſtro.* Quin & Chriſtus ipſe docet: [p] *Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei.*

m Eccles 5.a
n Ibidèm, & Deut.23.d
o Pſal.75.b
p Luc.9.g Bern.epiſt.2.ad Fulconem. Anſelmus epiſtola 4.

TESTIMONIA

1. A. EPIPHANIVS hæreſi ſexageſimaprima contra Apoſtolicos: Aliqua in ſcripturis, aliqua in Traditionibus ſancti Apoſtoli tradiderunt: quemadmodùm dicit ſanctus Apoſtolus: Sicut tradidi vobis. Et alibì: Sic doceo, & ſic tradidi in eccleſijs. Et, ſi continetis, nisì fruſtrà credidiſtis. Tradiderunt itaque ſancti Dei apoſtoli, peccatum eſſe poſt decretam virginitatem, ad nuptias conuerti. Et ſcripſit Apoſtolus: Si nupſerit virgo, non peccauit. Quomodò igitur hoc cum illo concordat? Immò etiam illam virginem dicit quæ non eſt dedicata Deo, ſed propter penuriam raritatis in illo tempore eorum qui in Chriſtum credebant, neceſſariò ſic fiebat. Et quòd hæc ſic ſe habeant, docet nos idem Apoſtolus, dicens: Iuniores viduas reijce: poſtquàm enim laſciuiêrunt contra Chriſtum, nubere volunt: habentes iudicium, quòd primam fidem reiecerunt. Si itaque & ea quæ poſt mundi experientiam vidua fuit, atque Deo dicata, & poſteà nupſit, iudicium & condemnationem habebit, quòd primam fidem reiecit: quanto magìs quæ citra mundi experientiam Deo dicata virgo fuit & nupſit, contra Chriſtum lâſciuijt, & maiorem fidem reiecit, & iudicium habebit, velut quæ proprium erga Deum propoſitum relaxauit?

1.Cor.11.14. & 15.

Peccatum eſt ad nuptias cõuerti poſt virginitatẽ decretam.

1.Cor.7.

Paulus virgini nõ dedicatæ Deo, tantũ permittit nuptias.

1.Tim.5.

Nota argumentum Epiphanij.

2. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum, capite ſeptimo: Si nupſerit virgo, non peccauit. Non illa virgo quæ ſemet Dei cultui dedicauit: harum enim ſi qua nupſerit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit. Si autem hoc de viduis dictum obiecerit: quanto magis de virginibus prævalebit; cum etiam his non liceat, quibus aliquando licuit? Virgines enim quæ poſt conſecrationem nupſerint, non tam adulteræ ſunt, quàm inceſtæ.

Virgines ſacrę ſi nubant, damnationẽ habent.

1.Tim.5.

Nõ tam adulteræ, quàm inceſtæ.

1.Cor.5.

3. BASILIVS Magnus in libro de vera virginitate: Cùm virginitatem Domino profeſsę ſint, carnali poſtmodùm voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, ſtupri ſcelus honeſto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiuſmodi, quanuis ignorantiam ſimulent: quæ ſponſi dexteram & fœdera præuaricata ſit, eam nec illius vltrà eſſe ſponſam, quem, nequitiæ dans manus, dereliquit: neque eius vxorem per vllas leges dici poſſe, cui ſe, deſerto ſponſo, libidine incitata coniunxit. Tunc enim legitimum conſtat eſſe connubium, & ſecundùm diuina iura inſtitutum, cùm non voluptatis affectus legis ſcita præceſſerit, ſed adiumenti neceſſarij, prolisque cauſa fuerit huiuſmodi facta coniunctio. Et paulò pòſt: Non ſe fallat qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit. Coniugium quippe illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia peſſimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem iecit, præuaricationisque malum: deindè, quia cauſa non eſſet libera: neque enim eſt mortuus vir eius, vt cui vult nubat, viuente immortali viro, meritò cenſetur adultera, quæ mortalem hominem, ob carnis vitia, Domini thalamis intulit.

Virginitatem profeſsæ, ſtupri ſcelus honeſto cõiugij nomine obtẽgere cupiunt.

Coniugium illis in peccatum reputabitur.

Adultera cenſetur.

4. IDEM epiſtola ad virginem elapſam, quæ alijs eſt centeſima octogeſimaquinta: Reuoca in memoriam honeſtam profeſsionem, quam profeſsa es coram Deo & Angelis ac hominibus. Reuoca in memoriâ venerandam congregationem, & ſacrum virginum chorum, & conſilium Domini, &c. Ob hæc quis non luctu commotus dixerit? Quomodò facta eſt meretrix ciuitas fidelis Sion? Quomodò autem non ipſe Dominus ad aliquem ex his, qui nunc in ſpiritu Hieremiæ obambulant, dixerit? Vidiſti quæ fecit mihi virgo Iſrael? Ego deſpondi ipſam mihi ipſi in fide & integritate, in iuſtitia & in iudicio, & in miſericordia & miſerationibus, quemadmodùm per Oſeam Prophetam ipſi promiſi. Ipſa autem dilexit alienos, & viuente me viro immortali adultera appellatur, & non timet alteri viro commiſceri, &c. Sublatis membris Chriſti, feciſti membra meretricis, &c. Expediret ipſi, vt mola aſinaria circa collum ipſius appenſa eſſet, & in mare proiectus eſſet, potiùs quàm virginem vitiâſſet. Quis ſeruus contumax ad tantam inſaniam deuenit, vt herili cubili ſeipſum inijceret? Quis prædo ad tantam dementiam perductus eſt, vt ipſa Dei donaria contingeret, non ſupellectilem inanimatam, ſed corpora viuentia, & animam inhabitantem habentia, factam ad imaginem Dei? Quis ab æterno auditus eſt in media ciuitate, & ſerena meridie, imagini regiæ formas immundorum porcorum inſcribere auſus eſſe? Si quis humanas nuptias ignominia affecit, citra miſerationem coram duobus aut tribus teſtibus moritur: Quanto peiore ſupplicio dignus cenſebitur, qui filium Dei conculcauit, & deſponſatam ipſi ſponſam adulterio contaminauit, & ſpiritum virginitatis contumelia affecit?

Ieſa.1.

Hiere.13.

Oſeæ 2.

In corruptorem ſacræ virginis.

1.Cor.6.

Matth.18.

5. AVGVSTINVS in pſalmum octogeſimumtertium? Vnuſquiſque autem, fratres chariſſimi, de loco itineris ſui, ad quem proficiendo peruenit, & quem vouit Deo, indè reſpicit retrò, cùm ipſum dimiſerit. Verbi gratia, ſtatuit caſtitatem coniugalem ſeruare (indè enim incipit iuſtitia) receſſit à fornicationibus & ab illicita immũditia: quando ſe ad fornicationes conuerterit, retrò reſpexit. Alius ex munere Dei maius aliquid vouit, ſtatuit nec nuptias pati. Qui non damnaretur, ſi duxiſſet vxorem, poſt votum quod Deo promiſit, ſi duxerit, damnabitur, cùm hoc faciat quod ille qui non promiſerat: tamen ille non damnatur, iſte damnatur. Quare, nisì quia iſte reſpexit retrò? Iam enim ille antè erat, iſte autem illuc nondùm peruenerat. Sic virgo, quæ ſi nuberet, non peccaret: ſanctimonialis ſi nupſerit, Chriſti adultera reputabitur. Reſpexit enim retrò de loco quò acceſſerat.

Qui dicuntur retrò reſpicere.

Luc.9.

Votum caſtitatis.

Damnabũtur votifragi.

1.Cor.7.

Sanctimonialis ſi nubat, Chriſti adultera efficitur.

5. IDEM in pſalmum ſeptuageſimũquintum, ſuper illud, Vouete & reddite Domino Deo veſtro: Quiſque quod poteſt voueat, & reddat. Nè voueatis, & non reddatis; ſed quiſque quod poteſt voueat, & reddat. Non ſitis pigri ad vouendum: non enim viribus veſtris implebitis. Deſicietis, ſi de vobis præſumitis: ſi autem de illo cui vouetis, vouete, ſecuri reddetis. Eſt quidam modus communis omnibus. Furtum non facere, non caſtimoniali præcipitur, & nuptæ non præcipitur, adulterium non facere, omnibus præcipitur &c. Hoc totum omnes vouere debemus. Sunt etiam vota propria ſingulorum, alius vouet Deo caſtitatem coniugalem, vt præter vxorem ſuam non

Non ſitis pigri ad vouendum.

Vota quędam communia, quædam propria ſingulorum.

Profeſſio virginitatis facta corã Deo, angelis & hominibus.

Digitized by Google

Votũ castitatis cõiugalis, & vjdualis.

non nouerit aliam: sic & fœmina, vt præter virum suum non nouerit alium. Alij etiam vouent, & si experti tale coniugium, vltrà nihil tale pati, nihil tale concupiscere aut sustinere: & ipsi vouerunt aliquid maius quàm illi. Alij virginitatem

Votum virginitatis.

ipsam ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiantur, quale illi experti sunt & reliquerũt: & isti vouerunt plurimum. Alij vouent domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet relin-

Votum paupertatis & religionis.

quere omnia sua distribuendo pauperibus, & ire in communem vitam, in societatem sanctorum, magnum votum vouit. Vouete & reddite Domino Deo vestro. Quisque quod vouere voluerit, voueat: illud attendat, vt quod vouerit, reddat. Vnusquisque Deo quod vouet, si respicit retrorsum, malum est. Nescio quæ castimonialis nubere voluit. Quid voluit? Quod & virgo quælibet. Quid voluit? Quod & mater ipsius. Aliquid mali voluit? Mali plane. Quare? Quia iam vouerat Domino Deo suo. Quid enim dicit de talibus Apostolus Paulus, cùm dicat viduas adolescentulas

1. Tim. 5.

nubere si velint? Sed tamen ait quodam loco,

1. Cor. 7.

Beatior autem erit, si sic permanserit secundùm meum consilium. Ostendit beatiorem, si sic permanserit: non tamen damnandam, si nubere voluerit. Quid autem ait de quibusdam quæ vouerunt,

1. Tim. 5.

& non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid

Primã fidem irritam faciũt votifragi.

est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt, & non reddiderunt. Nemo ergò positus in monasterio frater, dicat: Recedo de monasterio: nec

Monachi fugitiui.

enim soli qui sunt in monasterio, perùenturi sunt ad regnum cælorum; & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei: Sed illi non vouerunt, tu vouisti, tu retrò respexisti. Et post

Virgines post votũ nubẽtes, comparantur vxori Loth.

pauca: Quæ autem respexit ad nuptias, non quia voluit nubere, damnatur; sed quia iam ante recesserat, & fit vxor Loth respiciendo retrorsum.

Luc. 17.

Non sitis pigri qui potestis, quibus adspirat Deus

Adhortatio ad vouendũ.

apprehendere gradus meliores; quia non ista ideò loquimur, vt non voueatis, sed vt voueatis & reddatis. Iam quia ista tractauimus, fortè volebas vouere, & modò non vis vouere. Sed quid tibi dixerit Psalmus, attende. Non dixit, nolite vouere: sed, Vouete & reddite. Quia audisti, Reddite, non vis vouere? Ergò vouere volebas, & non

Psal. 75.

reddere? Immò vtrunque fac. Vnum sit ex professione tua, aliud ex adiutorio Dei perficietur. Adspice eum qui te ducit, & non respicies retrò, vndè te eduxit, post te est. Ama ducentem, & non te damnat retrò respicientem.

Reddete votũ, est ex adiutorio Dei.

7. ITEM de bono viduitatis, capite octauo: Proindè quæ se non continent, nubant antequàm continentiam profiteantur, antequàm Deo voueant: quod nisi reddant, iure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit Apostolus: Cùm enim

Nubẽtes post professionem continentiæ, damnantur.

in delicijs egerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt; id est, voluntatem ad nuptias à

1. Tim. 5.

propositio continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem qua priùs vouerant, quod perseuerantia implere noluerunt.

Primã fidem irritam fecerũt, id est, voluntatem ad nuptias à propositio continentiæ deflexerunt.

8. ET capite nono: Quæ potest ergò capere, capiat: quæ se non continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggressa est, perseueret: nulla aduersario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur. Sed in viduali & virginali continentia, excellentia muneris

Adhortatio ad castitatis oblationem.

amplioris expetitur: qua expetita & electa, & voti debito oblata, iam non solùm non capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Nam vt hoc demonstraret Apostolus, non ait, cùm in delicijs egerint, in Christo nubunt: sed, nubere volunt: habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: etsi non nubendo, sed tamen volendo.

Post voto nũcupatã castitatẽ nõ tãtum nubere, sed etiã velle nubere, damnabile est.

1. Tim. 5.

9. ITEM capite vndecimo: Planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulterijs esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem non seruat marito; quanto grauiùs offenditur, cùm illiipsi non seruatur fides in eo, quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Et paulò pòst: Post voti professionem perseueranter frænandum & vincendum est quod libet, quia iam non licet.

Adulterijs peior est lapsus à voto castitatis.

10. OECVMENIVS in septimi capitis prioris ad Corinthios, hæc verba: Si nupserit virgo, non peccauit: Virginem hoc loco appellat, non eam quæ Deo consecrata est, sed innuptam puellam. Nam quæ Deo cõsecrata est, si nupserit, Christo reddit adulterum eum cui nubit.

11. CYPRIANVS epistola sexagesimasecunda ad Pomponium: Si superueniẽs maritus sponsam suam iacentem cum altero videat, nónne indignatur & fremit? Quid? Christus Dominus & iudex noster, cùm virginem suam sibi dicatam & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernit, quàm indignatur & irascitur? Et quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur? Et paulò pòst: Si autem de eis aliqua corrupta fuerit deprehensa, agat pœnitentiam plenam: quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est.

Lib. 1. epist. 11

Incestæ coniunctiones.

Christi adultera.

12. CHRYSOSTOMVS in libro de Virginitate, capite trigesimonono. Cùm capite præcedenti citãsset illud prioris ad Timoth. quinto, Cùm luxuriatæ fuerint in Christo, & nubere voluerint, damnationem habebunt &c. Deindè attulisset & istud prioris ad Corinthios septimo, Dico autem innuptis, & viduis, Bonũ est illis si sic permanserint sicut & ego: quòd si se non continent, nubant &c. subijcit statim capite citato: Sed quamobrem in eam, quam liberam dimiserat, pœnam deindè constituit, &, quod in Domino esse inquit connubium, id quasi contra legem conciliatum condemnat? nè vereatis: non enim id de his ipsis, sed de alteris vult intelligi nuptijs. Vt enim, cùm dixit virginem, quia nupserit, non peccare, de ea non est locutus, quæ coniugium renunciãrit, quippe quam deliquisse, & intolerabili scelere se astrinxisse perspicuum est omnibus, sed de illa, quæ expers adhuc nuptiarum, nihil dum statutum habet, verùm etiam nunc inter vtrunque ancipiti cogitandi cura distrahitur: sic & viduam: hoc enim loco de ea omninò loquitur, cui, viro amisso, neque dum deliberatum sit nubere, & integrum, vtrum mãlit, optare: illic verò eam significat, cui, cùm iam in certamen continentiæ descenderit, non ampliùs liberum est nubere cum aliquo: licet enim, quàm diù id non elegerit, viduam esse, neque in viduarum ordinem referri: itaque, inquit ipse, Vidua deligatur non minùs sexaginta annorum. nam viduæ omninò, si voluerit, potestatem nubendi facit: at eam, quæ coniuge mortuo, se in reliquum tempus Deo castam forè professa sit, si posteà nupserit, vehementer accusat, vt quæ pacta, quæ cum Deo fecerat, tanquàm oblita neglexerit. non his ergò, sed illis dixit, Si se non continent, nubant: melius est enim nubere, quàm vri.

Christi adultera.

1. Cor. 7.

Virgo quę renũciauit coniugio, nubens intolerabili se astringit peccato.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

Ibid.

Quæ se castã fore professa est, nõ potest nubere.

1. Cor. 7.

13. FVLGENTIVS Epistola prima de coniugali debito, capite sexto: Licitarum rerum vsus licitè cum temperantia geritur, donèc rei licitæ renunciatio non mouetur, & quandiù non tenetur ex vtriusque, id est, ex mariti vxorisq; consensu, perpetua continentiæ promissio, non est illicita coniugalis admixtio. Scriptum est enim: Si duxeris vxorem, non peccãsti: & si nupserit virgo, non peccauit. Veruntamen non peccet virgo quæ nubit:

1. Cor. 7.

Digitized by Google

Quę virgo nubens, nō peccat: quæ verò peccet. 1. Cor. 7.

nubit: inuenitur aliqua virgo peccare si nupserit. Non enim peccat virgo nubens, si virginitatem Deo priusquàm nuberet in corde non vouit. Cæterùm si, quemadmodùm dixit Apostolus, statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginitatem suam,

Post dicatam Deo virginitatem, volēs humano seruire cōnubio, grauiter peccat.

grauiter postmodùm peccat, si post dicatam virginitatem Deo, voluerit humano seruire connubio. Nam & viduas quasdam beatus Paulus vinculo pronunciat damnationis obstrictas, quia scilicet post continentiæ professionem, nubendi receptam non abijciunt voluntatem. De quibus euitandis Timotheum sic instruit, Adolescentiores autem viduas deuita: cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Adimit igitur concumbendi licentiam continentiæ promissio, nec sola talibus fornicatio interdicitur, sed etiam maritalis admixtio prohibetur, & præuaricatricem voluntatem tenet culpabilis nexus, etiam si nullus in opere consequatur effectus. Neque enim frustrà scriptum est: Quia concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum.

1. Tim. 5.

Voluntas etiam sola culpabilis est. Iacob. 1.

Post votū continentiæ, nec virginibus nubere, nec cōiugibus debitum cōiugale reddere licet.

14. ET capite septimo: Quocirca non solùm à virginibus integritas, verùm etiam à viduis atque coniugibus debet Deo dicata continentia cum timore & tremore seruari. Quia priusquàm sit aliquis voti reus, non condemnatur, siue virgo licitè nubat, siue maritus & vxor coniugale sibi debitum reddant: Postquàm verò quisque meliora consectans, professione seipsum continentiæ siue integritatis obstrinxerit, grauissimè delinquit, si sibi deinceps licere putat, quod antè licitum fuerat. In talibus quippe rebus quod vouens Deo sibi adimit voluntas, nulla deinceps impunè permittitur vsurpare necessitas: nec temerator voti excusationem iustam suæ præuaricationis inueniet, quem nemo compulit vt voueret.

1. B. PRIORIS ad Corinthios septimo: Dico autem non nuptis & viduis: Bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego. Quòd si non se continent, nubant: melius est enim nubere, quàm vri. Ijs autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, &c.

Velatio & cōsecratio virginū quanta solennitate fieri soleat.

2. AMBROSIVS in libro ad virginē lapsam, capite quinto: Non es memorata diei sanctæ Dominicæ Resurrectionis, in quo diuino altari te obtulisti velandam? In tanto itaq; solenni conuentu Ecclesiæ Dei, inter lumina illa splendida, inter candidatos regni cælestis quasi regina regi nuptura processeras. Non es memorata qualis allocutio

Psal. 44.

facta est illa die ad te: Adspice filia, & inuere, & obliuiscere populum tuum & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum, quia ipse est Dominus Deus tuus? Reminiscere ergò, quantus ad sponsi tui & Domini nuptias conuenerit populus. Seruare te oportuit fidem, quam sub tantis

Seruāda fides quā sub tantis testibus pollicemur.

testibus pollicita es, semper cogitare cui virginitatem spoponderis. Faciliùs te oportuit sanguinem cum spiritu fundere, quàm perdere castitatem tuam. His tunc in illo die consecrationis tuæ dictis, & multis supra castitatem tuam præconijs, sacro velamine tecta es, vbi omnis populus dotem tuam subscribens, non atramento, sed spiritu, pariter clamauit, Amen. Vincor lachrymis, cùm hęc recordor: compungor stimulis, cùm hęc exempla considero. Nam si inter decē testes confectis sponsalijs, nuptijs consummatis, quæuis viro coniuncta mortali, non sine magno periculo perpetrat adulterium: quid putes fore, si inter innumerabiles testes Ecclesiæ, coram angelis, exercitibus cæli facta copula spiritalis per adulterium

Adulterium spirituale. 1. Cor. 7.

soluitur? Nescio an possit digna mors, an pœna cogitari. Dicit aliquis: Melius est nubere quàm

Melius est nubere &c. ad quam virginē pertineat.

vri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondùm velatam. Cæterùm quæ se spopondit Christo, & sanctum velamen accepit: iam nupsit, iam immortali iuncta est viro. Et iam si voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita est, quid de illa dicendum est, quę occulta & furtiua turpitudine constupratur, & fingit se esse quod non est? Habitu virgo, facto non virgo. Bis adultera, & in actu & in adspectu.

3. HIERONYMVS libro primo aduersus Iouinianum, vt suprà hac quæstione, A. testimonio secundo.

4. AVGVSTINVS libro primo de adulterinis coniugijs, capite decimoquinto: Illis qui se non continent, vtiquè expedit nubere, & quod licet, expedit. Quæ autem vouerunt continentiam, nec licet, nec expedit. Porrò discedere ab infideli coniuge licet, sed non expedit.

Post votū nec licet, nec expedit nubere.

5. IDEM in libro de bono viduitatis, capite octauo, vt suprà, A. testimonio septimo.

6. OECVMENIVS in prioris ad Corinthios septimum caput, vt suprà, A. testimonio decimo.

7. ISIDORVS libro secundo de officijs ecclesiasticis, capite decimoseptimo: Illos dicit Apostolus non peccare, si nubant, quæ nondùm vouerunt Deo castitatem. Cæterùm vel quæ in corde suo promisit, si aliud fecerit, habet damnationem, quia primam fidem, sicut ait idem Apostolus, irritam fecit. Quod enim erat per naturam licitum, per votum sibi fecit illicitum, sicut Ananias & Saphira, quibus de precio possessionis suæ retinere nihil licuit, ob quam causam & subita morte prostrati sunt.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5. Per votum fit illicitū, quod antè erat licitum. Actor. 5.

8. LEO epistola nonagesimasecunda ad Rusticum, capite decimoquarto, vt inferiùs, C. testimonio septimo.

9. IN Codice Iustiniani tit. de Episcopis & Clericis, lege quinta, quæ est Iouiniani Imperatoris: Si quis non dicam rapere, sed attentare tantummodò iungendi causa matrimonij sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur.

Pœna capitis in eos constituta, qui matrimonio sibi iungere conantur virgines sacras.

10. EIVSDEM legis mentionem facit SOZOMENVS libro sexto historiæ Ecclesiasticæ, capite tertio. Et NICEPHORVS libro decimo, capite trigesimonono.

11. CONCILIVM secundum Turonicum canone vicesimoprimo: Quia in sententia Papæ Innocentij ad Victriciū Episcopum Rothomagensem lata, legitur scriptū de virginibus, quę Christo spiritaliter nupserunt, & velari à sacerdote meruerunt, si posteà nupserint, quòd vix etiam ad agendam pœnitentiam mereantur accedere, quia sic dicit: Si enim de omnibus hęc ratio custoditur, vt quæcunque (viuente viro) alteri nupserit, habeatur adultera: quantò magis & illa damnanda est, quæ antè immortali sponso se coniunxerat, & posteà ad humanas nuptias transmigrauit? Et adiecit: Hæ verò quæ necdùm sacro velamine tectæ sunt, tamen in proposito virginali semper se manere simulauerant, licèt velatæ non sint, si posteà nupserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponsio earū à Deo tenebatur. Nam si inter homines solent bonæ fidei contractus nulla ratione dissolui, quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigerunt, solui sine vindicta non debet? Post hoc de viduis adiunxit: Nam si Paulus Apostolus, si à proposito viduitatis discesserunt, dixit eas habere damnationem, vbi ait, quia primam fidem irritam fecerunt &c. quis sacerdotum contra decreta taliā, quæ à sede Apostolica processerunt, agere præsumat? vel quis (quod peius est) contra sententiam, quam vas electionis Paulus Apostolus (spiritu sancto ministrante) promulgauit, aliud conscribere vlla ratione præsumat, cùm dicat ipse per spiritum sanctum, Qui prædicauerit præter id, quod prædicaui, anathema sit? Et quorum autho-

Cap. 12. Virginitatem professæ vix merentur ad pœnitentiam admitti, si nupserint.

Cap. 13.

Rollicitatio quā cum Deo pepigerunt, solui non debet. 1. Tim. 5.

Gal. 1.

Digitized by Google

Illorum tantùm valere debet prædicatio, quos sedes Apostolica mittit.

rum valere possit prædicatio, nisi quos sedes Apostolica semper aut intromisit, aut apocryphos fecit? Et patres nostri hoc semper custodierũt, quod eorum præcepit authoritas. Nos ergò hoc sequentes, quod vel Apostolus Paulus, vel Papa Innocentius statuit, in canonibus nostris inferentes statuamus obseruandum, vt nullus sacratam Deo virginem, quæ in honorem Christi vestem mutauit, aut rapere, aut competere, aut sibi coniugem sociare præsumat: quia etiam lex Romana constituit, vt quicunque sacratam Deo virginem, vel viduam fortasse rapuerit, si posteà eis de coniunctione conuenerit, capitis sententia feriãtur. Item si quis non dicam rapere, sed attentare matrimonij iungendi causa, sacram virginem ausus fuerit, capitis sententia feriatur. Cùm etiam in Chronicis habeatur de virginibus Gentilium tempore, quæ se deæ Vestæ sacrauerant, postmisso proposito & corrupta virginali gratia, legali sententia viuas in terra fuisse defossas. Si prophana colentes, tali sunt sententia condemnatæ: quantò magis, quæ in honorem Redemptoris sui se veste mutauerint, & perseuerare noluerint, vtiquè grauem debent expectare sententiam? ficut in Arelatensi synodo habetur insertum: De puellis quæ se voluerunt Deo, & præclari nominis decore floruerunt, si post 25. præsertim ætatis suæ annum ad terrenas nuptias sponte transierint, id custodiendum esse decreuimus, vt cum his, quibus se alligauerunt, communione priuentur, ità vt eis postulantibus, pœnitentia non negetur, cuius pœnitentiæ communio multo tempore differatur, cùm etiam id in antiquis Mileuitanis canonibus fuerit statutum. Item placuit, vt quicunq; Episcoporum necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis (cùm vel petitor potens, vel raptor aliquis formidatur, vel si aliquo etiam mortis scrupulo periculoso compuncta fuerit, nè non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum curam pertinet) velauerit virginem, seu velabit intra 25. annos ætatis, non ei obsit concilium, quod de isto annorum numero constitutum est. Nos verò quos lex perimi iubet, (si cupiunt audire præcones) volumus vt conuertantur ad vitam. Nam perimendi sunt oris gladio, & à communione priuandi, si relicta sibi decreta seniorum obseruare noluerint, & pastorem suum audire despexerint, & esse separati noluerint. Qui ergò in hac pertinacia perdurare voluerint, & plùs in volutabro malæ conuersationis permanere, quàm se de vetito cõiugio separare, perenni excommunicatione damnentur. Et quicunque Episcoporum, aut presbyterorum, vel diaconorum, aut subdiaconorum, eos communicare præsumpserit, vsque ad synodum ab omnibus Episcopis excommunicatus habeatur.

Nemo sacratam Deo virginem cõiugem sibi sociare præsumat

L. si quis. C. de epis. & clericis.

Tales excommunicandæ sunt.

Can. 26.

Votifragi Religiosi quales habendi.

1. C. BASILIVS Magnus quæstione vel regula decimaquarta fusiùs explicata: Cæterùm horum vnusquisque, si posteà quàm intra reliquorum fratrum societatẽ adscriptus fuerit, factam iam ab se professionem rescinderit, is perindè adspici debet, vt qui in Deum peccauerit, quem videlicet professionis suæ testem adhibuerit, cuiq; solenni se voto obligârit. Si verò in Deum quis peccauerit, inquit, & quis orabit pro eo? Etenim qui seipsum Deo semel deuouit, hic si ad aliud deindè vitæ genus transfiuerit, sacrilegij se scelere obstrinxit, quippe qui seipsum Deo, qui se consecrauerat, velutì subterfuratus sit. Porrò huiusce modi hominibus rationi quidem consentaneum fuerit vt nullo modo aperiantur fratrum ianuæ, ne si prætereuntes quidem ea re modò, vt tecto recipiantur, ad ipsos diuerterint.

1. Reg. 2.

Sacrilegij scelus.

2. IDEM sermone primo de Institutionibus monachorum, seu secundùm alios sermone quarto exercitamentorũ pietatis: Danda omninò nobis sedulò opera est, nè quid quoquo pacto professione nostra indignũ faciamus, néve simili atquè Ananias iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initiò Ananię possessiunculã suam Deo non polliceri ac vouere: sed postquàm humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per professionem Deo consecrauit, quò videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationem excitaret: de precio autem callidè posteà nescio quid interuertit, eiusmodi aduersùm se indignationem Dei prouocauit, cuius Petrus minister fuit, vt ne ad pœnitentiam aditum inuenire potuerit. Quocircà ante religiosæ istius vitæ professionem liberum est vnicuiq;, quatenùs per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuendi morẽ sequi, sibiq; vxorem adiungere. Vbì verò iam quis sponte sua ipse professus est, hic Deo custodire seipsum debet, velutì eorum aliquid, quæ dicata sunt Deo, nè sacrilegij iudicium incurrat, cùm videlicet corpus, quod semel Deo consecrauit, ministerio rursùm communis vitæ contaminet.

Ananias votum paupertatis fecit. Actor. 7.

Post professionem & votum nõ licet vxorem ducere: alioqui sacrilegium committitur.

3. ITEM in Constitutionibus monasticis capite vicesimosecũdo, siue in constitutionibus exercitatorijs capite vigesimoprimo: Quẽadmodùm igitur membra corporis naturę vinculo coniugata, à corpore auelli non possint, aut si auellantur, quæ auulsa sint, ea emortua sint necesse est: * item quoquè monachus, quotiescunq; reliquorum fratrum corpori coniunctus est, & firmiore, quàm sit vinculũ naturæ, compage vinctus teneatur, nempe ex pacto quod is cum sancto spiritu contraxit, nullo modo putandus est ab ijs se posse diuellere, quibuscum copulatus sit. Alioquì si hoc facit, & animæ vitam amittit, & vnà cum ea gratiam spiritus sancti, vtpotè qui initum ipso authore fœdus violauerit. Si verò aliquis dicat, in fratribus aliquos esse vitiosos, (neque enim vniuersos opinor culpabit. Neque enim propterea vt vitiosi essent, societatem illi coierunt, vt vnanimiter cuncti improbi essent) sed si quis improbos quosdam reperiri inter fratres dicat, eiusmodi, qui & temerè officia cuncta peruertant, & honestatem negligant, & conuenientem ordini illi contemptim imminuant disciplinam, ac propterea huiusce modi hominum societatem relinqui oportere, nequaquàm is idoneam recedendi causam commentus est. Siquidem neque Petrus, neq; Andreas, Ioannésve propter Iudæ improbitatem se à reliquorum Apostolorum choro submouerunt, neq; alius de Apostolorũ numero quispiam hanc ad recedendum ansam arripuit, neque quominùs Christo obtemperãs esset, vlla in re illius vitijs retardatus est: sed cõtrà potiùs relicta illius peruersitate, Dominicæ disciplinæ seruientes ac morigeri, pietatẽ virtutemq; magno ipsi studio sectabantur. Et posteà: Omnis igitur prætextus excusandi sui, nimirùm vt rationi dissentaneus, præcisus ei est & ademptus, qui à spirituali cœtu segregare se velit: demonstratumq;, originẽ istiusmodi consilij, nihil aliud esse, quàm vitiorum intemperantiam, & laborandi fugam, & iudicij corruptelam, instabilitatémque. &c.

* item

Pactũ cũ spiritu contractum, facit vt Religioso nõ liceat vitę suę institutũ deserere.

Excusatio profugorum Religiosorũ.

Responsio.

Causam spectat, cur à religionis instituto ferè deficiant.

4. ET epistola priori, quæ est ad monachũ elapsum ac profugum, quę est alijs centesima octogesimatertia: Gaudiũ & salutem non præscribimus, quòd in impijs neq; gaudium sit, neq; salus. Admiror quomodò tanta sapientia absorpta est, quomodò tanta sinceritas dissoluta est, vndè tãta cęcitas circũfusa est, quomodò nulla in totũ consideratione habita, talem ac tantã animarum perniciem induxisti. Si enim verum hoc est, tradidisti & animam tuam in profundum, & omnium hanc impietatem audientiũ robur exoluisti, fidẽ ignominia affecisti, à certamine bono aberrâsti. Quapropter doleo tui gratia. Quis enim sacerdos propter te non lamentabitur? Quis ecclesiasticus non plangit? quis laicus non tristis est? quis pietatis exer-

Deplorat apostatæ monachi lapsum.

Tradidit animam suã in profundum.

Fidem ignominia affecit

Digitized by Google

exercitator non luget? ferè etiam sol ipse ob ruinam tuam obscuratus est, & virtutes cæli ob interitum tuum commotæ sunt. Lachrymas effuderunt etiam lapides sensus expertes ob tuam insaniam. Plorârunt etiam inimici propter excessum iniquitatis tuæ. O ingentem stupiditatem. O vehementẽ crudelitatem. Non Deum timuisti? Non homines reueritus es? non homines curâsti, sed simul omnia naufragio amisisti, omnibus simul spoliatus es, &c. Vide igitur nè fortè dum vis pacta aliquorum seruare, transgrediaris pacta erga Deum, quæ professus es coram multis testibus.

Insania. Excessus iniquitatis. Stupiditas, crudelitas. Vota Deo nũcupata, violanda non sunt.

5. IDEM in epistola altera ad aliũ monachum elapsum, quæ est alijs centesima octogesimaquarta: Renoca in memoriam, quot ora sanctorum osculo excepisti, &c. Itaque simul etiam periurij pernicioſi sponsor fuisti, & corrupto exercitationis charactere, vsque ad Apostolos & ipsum Dominum turpitudinem transmisisti. Dedecore affecisti castitatis gloriationem. Vituperâsti temperantiæ professionem, facti sumus captiuorum tragœdia, &c.

Periurij pernicioſi sponsor.

6. CHRYSOSTOMVS epistola sexta ad Theodorum lapsum: Bonum quidem nuptias & ipse confiteor. Honorabiles, inquit, nuptiæ & cubile immaculatum: Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum: Angelorum enim societati semel iunctum, illam relinquere & vxoris laqueis impliçari, adulterij crimen incurrere est: quanuis frequenter hocipsum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmo, quanto maior ac melior mortalibus angelus. Neque vllus tibi fortè persuaserit, dicens: Nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit: verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris vnquàm, quod absit, nuptias cogitare, &c. Atque vt illud repetam, quod in principio posui epistolæ, si militiæ vincula non tenerent, quis tibi desertionis crimen obijceret? Nunc autem nihil in te penitùs tui iuris est, quippe qui tanto Imperatori militare cœpisti. Nam si mulier proprij corporis non habet potestatem, sed vir: multò magis hi qui Christo potiùs quàm sibi viuunt, conditionem corporis sui habere non possunt.

Heb. 13. Adulterij crimen. Nuptiæ monachorũ adulterio peiores. Obiectio. Solutio. 1. Cor. 7.

7. LEO Magnus epistola nonagesimasecunda ad Rusticum Narbonensem Episcopum, capite decimotertio: Propositum monachi proprio arbitrio aut voluntate susceptum, deseri non potest absque peccato. Quod enim quis vouit Deo, debet & reddere. Vndè qui relicta singularitatis professione, ad militiam vel ad nuptias deuolutus est, publicæ pœnitentiæ satisfactione purgandus est: quia etsi innocens militia, & honestum potest esse coniugium, electionem tamen meliorem deseruisse, transgressio est.

Monachi an propositum & institutum suũ deserere possint. Deut. 23. Psal. 49. & 115. Eccles 5. Ionæ 2.

8. ET capite decimoquarto: Puellæ, quæ non coactæ parentum imperio, sed spontaneo iudicio, virginitatis propositum atque habitum susceperunt, si posteà nuptias eligunt, prævaricantur, etiamsi consecratio non accessit, cuius vtiquè non fraudarentur munere, si in proposito permanerent.

Puellæ virginitatis propositum abijcientes.

9. ITEM decimoquinto: Ambigi verò non potest crimen magnum admitti, vbi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana pacta non possunt impunè calcari, quid de eis manebit, qui corruperint fœdera diuini sacramenti.

Crimen magnum admitti, cùm violatur cõsecratio & propositum deseritur.

10. AVGVSTINVS in psalmum septuagesimumquintum super illud, Vouete & reddite: Quisq; quòd potest voueat, & reddat, &c. vt superiùs in hac quæstione, A. testimonio sexto. Nemo ergo positus in monasterio frater, dicat: Recedo de monasterio: neq; enim soli qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cælorũ; & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei: Sed illi non vouerunt, tu vouisti, tu retrò respexisti. De die iudicij cùm Dominus minaretur, quid ait? Mementote vxoris Loth. Omnibus dixit: Quid enim fecit vxor Loth? Liberata est à Sodomis, & in via posita, retrorsùm respexit. Vbi respexit, ibi remansit. Facta est autem statua salis, vt illius contemplatione condiantur homines, cor habeant, non sint fatui, non retrò respiciant. Obijcimus illis quosdam qui retrò respexerunt. Illi fatui sunt in se, sed alios condiunt, quando commemorantur, vt illorum exemplum timentes isti, retrò nè respiciant.

Excusatio fugitiuorũ monachorum. Luc. 17. Genes. 19. Fatui sunt, qui respiciũt retrò.

11. IDEM sermone primo de cõmuni vita clericorum, qui est quadragesimusnonus de diuersis, capite quarto: Qui societatem communis vitæ iam susceptam, quæ laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit. Obseruet iudicem scilicet Deum, non me. Ego scio quantum mali sit profiteri sanctum aliquid, nec implere. Vouete, inquit, & reddite Domino Deo vestro. Et, Melius est non vouere, quàm vouere & nõ reddere. Virgo & si nunquàm fuit in monasterio, & virgo sacra est, illi nubere non licet, quanuis esse in monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse in monasterio, & deseruit, & tamen virgo est; dimidia ruit. Sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatum. Professus est sanctitatẽ, professus est communiter viuẽdi societatem: & professus est quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Si ab hoc proposito ceciderit, & extrà manens clericus fuerit; dimidius & ipse cecidit.

Habetur hic sermo in editiõe Parisiẽsi tõ. 10. sub fi. & in Concil. Aquisgra. sub Ludouico celebrato anno 816. cap. 112. Act 2 & 4. Deserẽtes vitã religiosam & communẽ. Psal. 75. Eccles 5. Virgini sacræ nubere non licet. Clerici religiosi & in cõmuni viuentes. Psal. 132.

12. CHALCEDONENSIS synodus generalis canone decimosexto: Si qua virgo se dedicauerit Deo, similiter & monachus, non licere eis iungi nuptijs. Si verò inuenti fuerint hoc facientes, maneant excommunicati. Statuimus verò posse eis fieri humanitatem, si ità probauerit loci Episcopus.

Nec monachis nec virginibus Deo dicatis licet nuptijs iungi. Reliqua testimoniade hoc negocio habes quæst. sequenti.

DE CAELIBATV SACERDOTVM ET CLERICORVM.

1. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimanona contra Catharos: Reuerà non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptijs, mortua ipsorum vxore, secundis nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem, & liberos gignentem vnius vxoris virum non susçipit, sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum & presbyterum, & episcopum, & hypodiaconum: maximè vbi finceri sunt canones Ecclesiastici. At, dices mihi, omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere & presbyteros & diaconos & hypodiaconos. At hoc non est iuxta canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinem, quum non inueniretur ministerium. Nam quod decentius est, id semper Ecclesia per spiritum sanctum benè disposita videṡ, statuit apparare, vt cultus diuini indistracti Deo perficerentur, & spirituales necessitates cum omni beneuola conscientia peragerentur. Dico autem quòd decorum est propter repentina ministeria ac necessitates, vt presbyter & diaconus & Episcopus Deo deditus sit. Si enim etiam populo præcipit sanctus Apostolus, dicens: Vt ad tempus vacent orationi: quanto magis sacerdoti idem præcipit, vt indistractus sit, inquam, ad vacandum secundùm Deum sacerdotio, quod in spiritualibus necessitatibus ac vtibus perficitur.

Qui secundò contraxerant matrimoniũ, non sunt ad sacerdotium promouẽdi. Matrimonio antè cõtracto vtẽtes, nõ susçipiantur ab Ecclesia ad presbyteratũ, diaconatum, aut subdiaconatum. Vbi finceri sunt canões. Non secundũ canonẽ ecclesiasticũ agũt, qui matrimonio antè contracto, vtuntur, in prædictis ordinibus cõstituti. 1. Cor. 7.

14. IDEM in Compendiaria vera doctrina fidei Apostolicæ & Catholicæ Ecclesiæ: Horũ vertex est sanctum sacerdotium ex virginibus quidem vt plurimùm procedens: Si verò non ex virginibus

Ad sacerdotium ferè non nisi virgines promouẽtur:

Digitized by Google

aut vt minimum continētes aut cælibes.

for. solitariam vitam degentes.

Bigami non ordinantur.

ginibus, at ex solitariam vitam degentibus. Si verò non suffecerint ad ministerium ad solitariam vitam degentibus, de his qui continent à proprijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatem seruantibus. Nam eum qui secundas nuptias contraxit, non licet in ipsa ad sacerdotium suscipere: etiamsi is qui ab initio continens viduus fuerit, possit habere locum episcopi & presbyteri, & diaconi & subdiaconi.

15. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum, capite decimonono: Non dicit Paulus, Eligatur Episcopus qui vnam ducat vxorem & filios faciat: sed qui vnam habuerit vxorem & filios in omni subditos disciplina. Certè confiteris non posse esse Episcopum, qui in episcopatu filios faciat. Alioquin si depræhensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter dānabitur. Sed & hoc inferendum, si laicus & quicunq; fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali: sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergò semper carendum matrimonio.

1. Tim. 3.

Episcopus qui vxoratus ad Episcopatum venit, si vtatur matrimonio, vt adulter damnabitur.

Sacerdoti semper carendum matrimonio.

16. IDEM aduersùs Vigilantium capite primo: Proh nefas, Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi priùs vxores duxerint. Nulli cælibi credentes pudicitiam, immò ostendentes, quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur, & nisi prægnantes vxores viderint clericorum, infantesq; de vlnis matrum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Aegypti & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt?

Ecclesiæ Orientis, Aegypti, & sedis Apostolicæ clericos, non nisi virgines, cælibes, aut continentes admittunt.

17. AVGVSTINVS libro secundo de adulterinis coniugijs, capite vicesimo: Istos qui virilem excellentiam non putant, nisi peccandi licentiam, quando terremus nè adulterinis coniugijs hærendo pereant in æternum, solemus eis proponere etiam continentiam Clericorum: qui plerunquè ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamq; susceptam vsq; ad debitū finem, Domino adiuuante, perducunt. Dicimus ergò eis, Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini, nónne susceptum castè custodiretis officium, repentè conuersi ad impetrandas vires à Domino, de quibus nunquàm anteà cogitâstis? Sed illos, inquiunt, honor plurimùm consolatur. Respondemus, & vos timor amplior moderetur. Si enim hoc multi Dei ministri repentè atque inopinanter impositum susceperunt, sperantes se illustriùs in Christi hæreditate fulgere: quantò magis vos adulteria cauendo viuere continenter debetis, metuentes non in regno Dei minùs lucere, sed in gehennæ ignibus ardere?

Qui ad Clericatum inuiti rapiebantur, continētiam etiam seruabant.

Oratione impetratur donum continentiæ.

18. FVLGENTIVS de fide ad Petrum Diaconum, capite tertio: Coniugium in primis hominibus Deus instituit & benedixit. Propter quod Apostolus ait: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Ideoq; serui Dei in eo quòd à carnibus, & à vino abstinent, non tanquàm res immundas refugiunt, sed mundioris vitæ instituta sectantur. Et in eo quòd coniugia non habent, non nuptiarum bonum, crimen esse existimant, sed continentiam iugem bonis nuptijs meliorem esse non dubitant, isto quammaximè tempore, quando dicitur de continentia: Qui potest capere, capiat. De nuptijs verò dicitur: Qui se non continet, nubat. In vna enim ratione virtus exoritur, in altera, infirmitas remedio subleuatur. Vndè quia ægritudini semper est consulendum, propterea si cui primo contigerit priuari coniugio, si voluerit secundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas castè seruauerit: id est, si vnus & vna legitimè duntaxàt coniuncti, fidem seruent, vt nec ille mulieri præter vxorem, nec illa viro præter maritum vllatenùs misceatur. In talibus etsi fuerit aliquis coniugalis excessus, qui tamen legitimum non violet torum, habebit nonnullum, sed veniale peccatum. Sed hæc illorum sunt qui nullam voluerunt continentiam Deo. Cæterùm quisquis seipsum castrauerit propter regnum cælorum, & in corde suo continentiam Deo vouerit, non solùm si mortifero fornicationis crimine maculetur, verùm etiam si aut vir vxorem accipere, aut mulier nubere voluerit, secundùm Apostoli sententiam, damnationem habebit, quia primam fidem irritam fecit. Sicut ergò secundùm Apostoli sententiam, dignum est, vt vxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro, quia si quis acceperit vxorem, non peccat: & si nupserit virgo, non peccat: ità secundùm eiusdem Apostoli dictum, qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & vouerit continentiam Deo, debet eam vsque in finem tota mentis solicitudine custodire, nè dānationem habeat, si primam fidem irritam fecerit. Similiter & coniugati viri, & coniugatæ mulieres, si ex consensu perennem Deo vouerint continentiam, nouerint se sui voti obnoxios detineri: nec iam sibi debere commixtionē carnis, quam primitùs licitam habuerunt, sed Deo se debere continentiam quam vouerunt. Tunc enim vnusquisque regnum cælorum, quod sanctis promittitur, possidebit, si obliuiscens quæ retrò sunt, & in anteriora extendens seipsum, secundùm quod in psalmis dicitur, Vouete & reddite Domino Deo vestro: quod scit esse licitum, & ad profectum melioris vitæ pertinere cognoscit, & libenter voueat, & celeriter reddat, & in hoc quòd votum reddit, meliore semper conatu proficiat. Omni enim vouenti Deo, & reddenti quod vouit, ipse quoquè Deus reddet cælestis regni præmia quæ promisit.

Matth. 19. Quisquis Deo vouit cōtinentiam, non solùm si fornicetur, verùm etiam si velit cōtrahere matrimoniū, habebit damnationem. 1. Tim. 5. 1. Cor. 7.

Ibid.

Semel Deo vouens castitatem, debet illam vsq; in finē seruare, nè habeat dānationem, &c. 1. Tim. 5.

Philip 3.

Psal. 75. Vouere quid oporteat.

19. GREGORIVS libro tertio epistolarum, epistola trigesimaquarta: Multorum relatione comperimus hanc apud vos olim cōsuetudinem tenuisse, vt subdiaconi suis licitè miscerentur coniugibus. Quod nè denuò quisquam præsumeret, à seruo Dei, sedis nostræ diacono ex authoritate nostri decessoris est isto modo prohibitum, vt eodem tempore ij qui iam vxoribus fuerant copulati, vnum è duobus eligerent, id est, à suis vxoribus abstinerent, aut certè nulla ratione ministrare præsumerent. Et post pauca: De cætero verò fraternitas tua sit omninò solicita, & quos ad hoc iam officium contigerit promoueri, hoc quàm maximè diligenter inspiciat, nè si vxores habent, miscendi se cum eis licentia potiantur: sed ad similitudinem sedis Apostolicæ, eos cuncta obseruare sua nihilominùs districtione constituat.

Subdiaconis interdictus rursus coniugij.

20. LEO Magnus epistola nonagesimasecunda ad Rusticum Narbonensem Episcopum, capite tertio: Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ episcopis atque presbyteris: qui cùm essent laici siue lectores, licitè & vxores ducere, & filios procreare potuerunt. Sed cùm ad prædictos peruenerint gradus, cœpit eis non licere quod licuit. Vndè vt de carnali fiat spirituale coniugium, oporteret eos nec dimittere vxores, & quasi non habeant, sic habere, quò & salua sit charitas coniugiorum, & cessent opera nuptiarum.

Ad continentiam adstringuntur nō minùs diaconi & subdiaconi quàm episcopi & presbyteri. 1. Cor. 7.

21. IDEM in epistola octogesimaquarta ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem, capite quarto: Quum extra Clericorum ordinem constitutis, nuptiarum societati & procreationi filiorum studere fit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, vt & qui habent, sint tanquàm non habentes: & qui non

Subdiaconorum & superiorum ordinū continētia 1. Cor. 7.

Hebr. 13.

Serui Dei à carnibus, vino, & coniugio abstinentes, ista non damnant, sed mūdioris vitæ instituta sectantur.

Matth. 19.

1. Cor. 7.

Digitized by Google

non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri: quantò magis in primo aut secundo tertioq; seruandum est, nè aut Leuitico ministerio, aut presbyterali honori, aut Episcopali excellentiæ quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdùm frænâsse detegitur?

22. BERNARDVS sermone sexagesimo quinto in Cantica, de hæreticis loquens: Mulieres relictis viris, & item viri dimissis vxoribus ad istos se conferunt. Clerici & sacerdotes populis ecclesijsq; relictis, intonsi & barbati, apud eos inter textores & textrices plerunquè inuenti sunt. Interrogo vnumquempiam horum: Heus tu bone vir, quę nam hęc mulier, & vndè hęc tibi? Vxórne tua? Non, inquit, nam voto meo istud non conuenit. Filia ergo? Non. Quid? Non soror, non neptis, non aliquo saltem propinquitatis vel affinitatis gradu attinens tibi? Nullo prorsùs. Et quomodò tuta tibi cum ista continentia tua? Sanè nec licet tibi istud. Cohabitationem (si nescis) virorum & fœminarum in ijs qui vouêre continentiam, Ecclesia vetat. Si non vis scandalizare Ecclesiam, eijce fœminam.

Clericis & Sacerdotibus, quia vouerũt continẽtiam, vetat cõhabitationem mulierum.

23. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone nono: Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solenniter professos, posse matrimonium cõtrahere, contractumq; validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto: & oppositum nihil aliud esse, quàm damnare matrimonium: posseq; omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam vouerint, habere donum, anathema sit: cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id, quod possumus, tentari.

Clericorũ in sacris cõstitutorum & religiosorum matrimoniũ vtrùm validum sit.

Donum castitatis vndè cõquiratur.

24. PRIORIS ad Timotheum quinto: Adolescentiores autem viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: simul autem & ociosæ discunt circuire domos: non solùm ociosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

25. CONCILIVM quartum Carthaginense canone centesimo quarto: Sicut bonum est castitatis præmium, ità & maiori obseruantia & præceptione custodiendum est. Vt si quæ viduæ, quantumlibèt adhuc in minoribus annis positæ, & matura ætate, à viro relictæ, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & ecclesiæ religioso habitu apparuerint, posteà verò ad nuptias seculares transierunt, secundùm Apostolum, damnationem habebunt. quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausæ sunt. Tales ergò personæ sine Christianorum communione maneant, quæ etiam nec in conuiuio cum Christianis communicent. Nam si adulteræ coniuges reatu sunt viris suis obnoxiæ, quanto magis viduæ quæ religiositatem mutauerunt, crimine adulterij notabuntur, si deuotionem, quam Deo sponte, non coacte, obtulerunt, libidinosa corruperint voluptate, atque ad * secundas nuptias transitum fecerint? Quæ etsi violentia irruente, ab aliquo præreptæ fuerint, ac posteà delectatione carnis atque libidinis, permanere in coniugio, raptori vel violento viro consenserint, damnationi superiùs comprehensæ tenebuntur obnoxiæ. De talibus ait Apostolus: Quum luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

Castitatis præmium.

Viduæ quæ se Deo deuouerunt, & vestẽ religiosam assumpserũt, habebunt damnationem si nubãt, quia fidem castitatis fregerunt 1. Tim. 5.

Crimine adulterij notãtur.

* seculares

1. Tim. 5.

26. AVGVSTINVS de bono viduitatis, capite octauo & nono, vt suprà hac eadem quæstione, A. testimonio septimo & octauo.

27. ISIDORVS libro secundo de officijs Ecclesiasticis, capite decimooctauo: Prædicat Apostolus damnationẽ habere viduas, quæ post propositum continentiæ nubere cupiunt: Cùm enim, inquit, luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primã fidem irritam fecerunt, id est, quia in eo quod honestè primò vouerunt, non steterunt. Nec tamen, ait, nubunt, sed nubere volunt. multas enim earum reuocat à nubendo, si non amor præclari propositi, vel aperti dedecoris timor. Igitur quæ nubere volunt, & ideò non nubunt, quia impunè nõ possunt, hæ meliùs non vouerent, & nuberent, quàm vrerentur, id est, quàm occulta flamma concupiscentiæ vastarentur, quas pœnituisse professionis forma declarat, sed piget confusionis, quæ nisi correctæ cor dirigant, & Dei timore rursùm libidinem vincant, in mortuis deputandæ sunt, si in delicijs agant, (vndè dicit Apostolus: Quæ autem in delicijs est, viuens mortua est) siue in laboribus atq; ieiunijs nulla cordis correctione, sed magis ostentationi quàm emendationi seruientes.

1. Tim. 5. Primã fidem irritam fecerunt, id est, votum non seruauerunt.

Quibus melius sit nubere quàm vri. 1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

28. IN sexto decretalium, libro tertio, titulo decimoquinto de Voto & voti redemptione: Bonifacius octauus Biterensi Episcopo: Nos attendentes, quòd voti solennitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inuenta: matrimonij verò vinculum ab ipso Ecclesiæ capite rerum omnium conditore, ipsum in paradiso & in statu innocentiæ instituente, vnionem & indissolubilitatem acceperit: præsentis declarandum duximus oraculo sanctionis, illud solum votum debere dici solenne, quantùm ad pòst contractum matrimonium dirimendum, quod solennizatum fuerit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam vel tacitam factam alicui de religionibus per sedem Apostolicam approbatis. Reliqua verò vota etsi quandoquè matrimonium impediant contrahendum, & quanto manifestiùs sunt emissa, tanto propter plurium scandalum & exemplum durior pœnitentia transgressoribus debeatur, non tamen rescindere possunt matrimonia pòst contracta.

Votũ solenne in quo consistat, & quod dirimat matrimoniũ contrahendum.

Redditur solẽne per susceptionẽ Ordinis sacri & professionẽ factam in approbata Religione.

1. D. ECCLESIASTIS quinto: Si quid vouisti Deo, nè moreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio, sed quodcunq; voueris redde. multoq; melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere.

2. DEVTERONOMII vigesimotertio: Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labijs tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore tuo locutus es.

3. PSALMO septuagesimoquinto: Vouete &c. vt in textu.

4. LVCAE nono: Factũ est autem, ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocunq; ieris. Dixit illi Iesus: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autẽ hominis non habet vbi caput suum reclinet. Ait autem ad alterum: Sequere me. Ille autem dixit, Domine, permitte mihi primùm ire & sepelire patrem meum. Dixitq; ei Iesus: Sine vt mortui sepeliãt mortuos suos: tu autem vade & annuncia regnũ Dei. Et ait alter: Sequar te Domine: sed permitte mihi primùm renunciare his qui domi sunt. Ait ad illum Iesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.

5. BERNARDVS epistola secunda ad Fulconem: Cur ergò, inquis, singulariter me reprehendis, cùm & in alijs videas quod iustiùs forsitan reprehendere possis? Ad quod ego: propter singularitatem erroris tui, propter immanitatem peccati tui. Nam etsi plerique alij perditè viuunt, etsi inordinati & indisciplinati sunt, nondùm tamen ordinem aut disciplinam professi sunt. Sunt quidem peccatores, sed non præuaricatores. Tu

Digitized by Google

Votifragi quâ tumuis benè viuant, Deo tamen non placent.

verò quantumlibèt modestè & honestè viuas: si castè, si sobriè, si omninò religiosè te habeas: Deo tamen minùs accepta est tua religio, quam deturpat voti præuaricatio.

6. ANSELMVS epistola quarta ad quandam Dominam: Si doles, adhuc salutem tuam spero: si autem non doles, quid nisi damnationem tuam expectare queo? Impossibile nanque est te vllo modo posse saluari, nisi ad habitum & propositum abiectum redieris.

Nisi ad habitum & propositum abiectum redeant, non saluabuntur.

V.

Cogit igitur ad Cælibatum quosdam Ecclesia?

a Beda li.2.de taber.& vasis eius ca.9.& in Luce c.1. Hieron.in cap.1.ad Titum. & in Apol. pro lib.contra Iouinia. cap.3 & 8. Orig. hom.23.in Numer. Ambr. epist.82. & lib.1. offic cap. 50. Euse.1.demonst.Euan. cap.9. Vide Canones distinct.28.& 82.

A. NON cogit sanè pia prouidaquemater, quę legem Cęlibatus nemini imponit: ab ijs verò qui legem eam, vtì dictum est, vltrò receperunt, exigit,[a] nè soluant religionem, néve conuentionem, quam cum Christo & eius Ecclesia sanctè iniuerunt, violent atque rescindant.

b 1.Cor.7.g

c Theophyl. ibid. Hiero. lib.1.contra Iouinia.cap.7. Grego.in cap 15.lib.1.Reg. Epiphan.hæref.61.

d Ibidem a

e Matth.19.b

f Esaię 56.b & ibidem Hie. 10. Basil. lib de virginit. Augusst. de sancta virginit. cap.24.& 25.

g Libro 1.ad vxorem ca.6.

h 1.Cor.7.f

B. Meritò igitur vrgentur illi stare promissis, & seruare quod semel firmiter amplexi sunt, consilium Euangelicum: de quo Paulus: [b] *Et qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit:* (quandiù scilicet voto cęlibatus [c] adstricta non est) *& qui non iungit, melius facit.* [d] Ac rursùs: *Bonum est homini mulierem non tangere.* Quocircà laudantur à [e] Christo, & in Ecclesia semper apprimè laudati fuerunt [f] Eunuchi Euangelici, siue, vtì Tertullianus [g] vocat, spadones voluntarij, qui seipsos propter Dei regnum castrauerunt, vt sint sancti [h] corpore & spiritu, Deo in carne sine carne militantes.

i Hieron lib.1.in Iouinia. cap.2. Augusst.hæresi 82.

k Trident sess.24.cap.10.

l 1 Cor.7.g

C. Vbi duplex error nobis est valdè cauendus: alter eorum, qui cum Iouiniano Matrimonium sic extollunt, vt aut [i] æquent, aut [k] anteponant hunc statum cælibatui seu virginitati, cùm Paulus [l] quidem & Patres omnes apertè reclament: alter eorum qui fingunt continentiam & cælibatum ab hominibus Christianis vix posse præstari, ideoque nulli eum facilè suscipiendum, aut sanctè promittendũ esse contendunt. Nec intelligunt isti Euangelicæ gratiæ vbertatem, quæ talis ac tanta per Christũ tot seculis data est, & quotidiè datur credentibus,

m Aug. lib.6.& 8.Confess. ca.11.Orig Hiero.Chryso. in Matth. cap.19.

[m] petentibus, quærentibus, pulsantibus, vt hi iugum Domini suaue & continentiæ viá non minùs sibi commodã, quàm salutarem experiantur. Inter quos erat & Paulus, palàm affirmans: [n] *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum.* Quamobrem Augustinus, [o] vbi locum illum, Vouete & reddite Domino Deo vestro: explicat, ità scriptum reliquit: Non sitis pigri ad vouendum. Non enim viribus vestris implebitis. Deficietis, si de vobis præsumitis: Si autem de illo, cui vouetis, vouete, securi reddetis. Et idem alibì: [p] Felix necessitas quæ ad meliora compellit.

n 1.Cor.10.c

o Augusst.in Psal.75.

p Epistol.45.

TESTIMONIA.

DE CAELIBATV SACERDOTVM ET RELIQVORVM ECCLESIASTICORVM.

Reliqua testimonia habes quæst. præcedenti.

1. A. BEDA libro tertio de tabernaculo & vasis eius ac vestibus sacerdotum, capite nono: Sine illa castimoniæ portione, quæ ab appetitu copulæ coniugalis cohibet, nemo vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris potest ministerium consecrari, id est, si non aut virgo permanserit, aut contrà vxoriæ coniunctionis fœdera soluerit. Quod videlicet genus virtutis nulli per legem Dei necessariò imperatum, sed voluntaria est deuotione Domino offerendum, dicente ipso de hoc: Non omnes capiunt verbum istud. Ad quam tamen benigna mox exhortatione eos qui possint, inuitat, dicens: Qui potest capere, capiat. Et paulò pòst eisdem qui vel vxorem, vel alios cognatos & implicamenta mundi huius propter ipsum reliquerint, centuplum promittit in hac vita præmium, & in seculo futuro vitam æternam. Vndè certè gratia distinctionis non Moyses hoc indumento vestiri Aaron & filios eius iubetur, sicut de prioribus dicitur: Vestiesq; his omnibus Aaron fratrem tuũ, & filios eius cum eo. Sed facies, inquit, feminalia linea, vt operiant carnẽ. Ipsi, inquit, operiant carnẽ turpitudinis suæ, tu feminalia põtifici & filijs eius facies, tu castitatis regulam docebis, tu abstinendũ ab vxorio complexu eis, qui sacerdotio functuri sunt intimabis. Nulli tamen violentũ huiusmodi continentiæ iugum impones: sed quicunq; sacerdotes fieri ac ministerio seruire altaris volunt, ipsi sua sponte vxorũ serui esse desistent. Quod vbì perfecerint, & suscepto semel continentię proposito ministros se sanctuarij atq; altaris fore consentiũt, aderit lex diuina, quæ velut cęterũ illius habitũ sacerdotibus congruum imponens, quomodò viuere vel docere debeant, abundãter instituat, congaudensq; spõtaneę ipsorum deuotioni, dignũ sacerdotio decus sapiẽtiæ, patientiæ, mansuetudinis, misericordię, zeli spiritalis, humilitatis, timoris Domini, cęterorumq; huiusmodi ornamentorum superaddat. Alioquì iniquitatis rei moriuntur. Mortem nanq; certissimam incurrit animæ, si quis luxuriosè viuens, sacerdotalem sibi vsurpare gradum præsumit.

Non nisi cęlibes aut cõtinẽtes ad altaris ministerium ordinandi.

Nemo inuitus cogitur ad cęlibatum amplectendum. Matth.19. Ibidem.

Nulli violẽtũ continentiæ iugum imponendum: sed cùm sponte susceperint, ferre deinceps debent.

Certissimam animæ mortẽ incurrunt incontinentes sacerdotes.

2. IDEM in primum caput Lucæ, in ea verba, Et fa-

Et factum est vt implerentur dies officij eius, abijt in domum suam: Hoc est quod dixi, quòd vicis suę tẽpore pontifices, templi tantùm officijs mancipati, nõ solùm à complexu vxorum, sed ab ipso quoquè domorum suarum abstinerent ingressu. Vbi nostri temporis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur, perpetuò seruandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tunc sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quærebatur, necessariò tempus substituẽdæ soboli procurabatur. At quia nunc non carnalis successio, sed perfectio spiritalis inquiritur: consequenter sacerdotibus, vt semper altari queant assistere, semper ab vxoribus continendum, semper castitas obseruanda præcipitur.

Exemplum datur Sacerdotibus nostris perpetuę castitatis.

Semper castitas obseruanda præcipitur.

3. HIERONYMVS in caput primum epistolæ ad Titum: Si Laicis imperatur, vt propter orationem abstineant se ab vxorum coitu: quid de episcopo sentiendum est, qui quotidiè pro suis populiq; peccatis, illibatas Deo oblaturus est victimas? Relegamus libros Regum, & inueniemus sacerdotem Abimelech de panibus propositionis noluisse priùs dare Dauid & pueris eius, nisi interrogaret, vtrùm mundi essent pueri à muliere, non vtiquè aliena, sed coniuge. Et nisi eos audisset ab herì & nudiustertiùs vacâsse ab opere coniugali, nequaquàm panes, quos priùs negauerat, concessisset. Tantum interest inter propositionis panes & corpus Christi, quantum inter vmbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabãtur. Quomodò itaque mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia lucri, hospitalitas quoquè & benignitas, præcipuè esse debent in Episcopo, & inter cunctos laicos eminentia: sic & castitas propria & (vt ità dixerim) pudicitia sacerdotalis, vt non solùm ab opere se immundo abstineat, sed etiam à iactu oculi, & cogitationis errore mens Christi corpus confectura sit libera.

1.Cor.7. Argumẽta B. Hieronymi pro cælibatu ministrorum altaris. 3.Reg.21.

Panum propositionis & corporis Christi differentia. 1.Tim.3. Tit.1.

Sacerdotalis pudicitia qualis in episcopo.

4. IDEM in apologia pro libris aduersùs Iouinianum capite tertio: Eccè perspicuè nuptias diximus concedi in Euangelio, sed tamen eadem in suo officio permanentes, præmia castitatis capere non posse. Quod si, indignè accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis, immò episcopis & presbyteris & diaconis & vniuerso choro sacerdotali & Leuitico, qui se nouerunt hostias offerre non posse, si operi seruiant coniugali. ET capite octauo: Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes: Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.

Continentia Sacerdotum & ministrorũ altaris.

Non eliguntur nisi post Sacerdotium in æternum pudici.

5. ORIGENES homilia vigesimatertia in librum Numerorum: Si oratio iusti sicut incẽsum offertur in conspectu Domini, & eleuatio manuum eius sacrificium est vespertinum; dicit autem Apostolus ijs qui in coniugijs sunt: Nolite fraudare inuicèm, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterùm in id ipsum sitis: certum est quia impeditur sacrificium indesinens ijs, qui coniugalibus necessitatibus seruiunt. Vnde videtur mihi, quòd illius est solius offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati.

Psal.140.

1.Cor.7.

Castitati perpetuæ se deuouẽtes, apti sunt ad sacrificandum.

6. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad Vercellensem Ecclesiam: Vnius vxoris virum præcipit esse, non quò exortem excludat coniugij, (nam hoc supra legem præcepti est) sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam. Neque iterùm, vt filios in sacerdotio creare Apostolica inuitetur authoritate. Habẽtem enim dixit filios, non facientem: neque coniugium iterare. Quod ideò non prætermisi, quia plerique ità argumentantur, vnius vxoris virum dici post Baptismum habitæ, eò quòd Baptismo vitium sit ablutum, quo adferebatur impedimentum. Et vitia quidem atque peccata diluuntur omnia, vt si quis contaminauerit suum corpus cum plurimis, quas nulla coniugij lege sociauerit, remittantur ei omnia, sed coniugia non resoluuntur si quis iterauerit. Culpa enim lauacro, non lex, soluitur. Nulla enim culpa coniugij, sed lex est. Quod legis est igitur, non remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi lex. Ideò Apostolus legem posuit, dicens: Si quis sine crimine est vnius vxoris vir. Ergò quia sine crimine est vnius vxoris vir, tenetur ad legem sacerdotij susciendi. Qui autem iteruerit coniugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prerogatiua exuitur sacerdotis. Diximus quid legis est: dicamus etiã quid rationis. Sed priùs cognoscamus non solùm hoc Apostolum de episcopo & presbytero statuisse, sed etiã Patres in Concilio Niceni tractatũs addidisse: Neque clericum quenquam debere esse, qui secunda cõiugia sortitus sit. Quomodò enim potest consolari viduam, honorare, cohortari ad custodiendam viduitatem, seruandam marito fidem, quam ipse priori coniugio non seruauerit? Aut quid interesset inter populum & sacerdotem, si ijsdem adstringerentur legibus? Debet præpõderare vita sacerdotis, sicut præponderat gratia.

Baptismi vis.

Bigamus ad sacerdotium inhabilis.

Tit.1.

Vita Sacerdotis præpõderare debet.

7. IDEM libro primo officiorum, capite quinquagesimo, eoq; vltimo, loquens de ministris altaris: Inoffensum autem exhibendum & immaculatum ministerium, nec vllo coniugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali, sacri ministerij gratiã recepistis. Quod eò non præterij, quia in plerisque abditioribus locis cùm ministerium gererent, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt, & id tanquàm vsu veteri defendunt, quando per interualla dierum sacrificium deferebatur, & tamen castificabatur etiam populus per biduum aut per triduum, vt ad sacrificium purus accederet, vt in veteri testamento legimus: Et lauabant vestimenta sua. Si in figura tanta obseruantia, quanta in veritate? Discè sacerdos atque Leuita, quid sit lauare vestimenta tua, vt mundum corpus celebrandis exhibeas sacramentis.

Sacerdotibus & ministris altaris quãuis coniugatis, seruanda est continentia.

Exod.19.

8. EVSEBIVS Pamphili libro primo de demonstratione euangelica, capite nono: Meritò aliquis quæsierit, quænam causa sit, cur prisci in nuptijs & procreatione liberorum plurimum studij posuerint: nos verò hanc partem negligamus. Aduersùs hæc talẽ licet ex ipsis Hebræorum oraculis rationem colligere. Quicunq; ante Moysen de laude pietatis nomen adepti sunt, hi tunc initium habente, tuncq; primùm existente vita, fuisse memorantur: quæ verò ad nos pertinent, tendere ad finem. Quare illos magna cum cura sobolis incrementum quæsiuisse, quum per illud tempus & numerus hominum augesceret, & multiplicaretur, atque indiès robur acciperet genus humanum: nobis verò non admodùm curæ esse hoc, vtpotè cùm res iam interire ac desinere, atque ad extremum finem tendere credantur, quando planè dicitur, ante vitæ cõsummationem, Euangelicam in foribus adesse doctrinam, & renouatio ac generatio alterius seculi, quod breui instet futurum, denunciatur. Vna igitur defensio hæc, altera autẽ erit huiusmodi: Priscis illis qui remissiorem ac liberiorem vitã agebant, nihil erat impedimento, nè domui liberisq; præessent, ac pariter diuinæ quoquè rei vacarent, quando vnà cum vxoribus, & liberis, & domo, religioni assiduam dare operam poterãt, & nusquàm ob vllas res externas à meliore proposito auellebantur. Res verò nostræ innumerabilia habent, quæ extrinsecùs premant, & quæ in alienas curas vndiquè trahant, & ab earum rerum studio quæ Deo placent, abducant. Hanc igitur causam esse, cur nubendi

Cur in veteri lege maior habebatur cura nuptiarum & procreationis liberorum q̃ in noua lege. Prima causa.

Secunda.

Matrimonio vti in Episcopatu non licet.

Digitized by Google

ratio contrahatur, Euangelicæ doctrinæ verbum demonſtrat, vbi ait: Hoc autem dico, fratres, tempus breue eſt: Reliquum eſt, vt & qui habent vxores, tanquàm non habentes ſint: & qui flent, tanquàm non flentes: & qui gaudent, tanquàm non gaudentes: & qui emunt, tanquàm non poſſidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquàm non vtentes. Præterit enim figura huius mundi. Volo autem vos ſine ſolicitudine eſſe. Qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt de ijs quæ Domini ſunt, quomodò placeat Domino. Qui autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt de ijs quæ ſunt mundi, quomodò placeat vxori. & diuiſus eſt. Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt placeat Domino, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu: quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodò placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum vobis injiciam, ſed ad id quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbeat ſine impedimento Dominum obſecrandi. Palàm igitur in his cauſam, cur à nuptijs ſit abſtinendum, proponit, vbi temporum, rerumq; extrinſecùs ingruentium ſtoliditatem reprehendit, quorum nihil priſcis illis accidebat. Ad hæc tertia quoquè ratio adiũgi poteſt, propter quam veteres illi Dei cultores, in procreatione liberorum plurimum ſtudij collocarent. Quum reliqui homines in morum peruerſitate maius indiès incrementum accepiſſent, atque in immanem, & ab omni humanitate alienam, & planè ferinam vitam relapſi eſſent, & impium prorsùs omníque religioni inimicum morem facilè corruiſſent: valdè pauci, & facilè numerabiles, qui ſupererant, ea ſectantes, quæ priùs à nobis dicta ſunt, à multorum conſuetudine, & à communi cum reliquis hominibus victu, ſe amouebant. Porrò autem cùm ſeorsùm ab alijs gentibus, ſingularíque more viuerent, nouam quandam reip. rationem, vitamq; ſtudioſam Sapientiæ, veréque ipſius Dei cultricem, & reliquis hominibus impermiſcuam, inſtituerunt. Vt igitur poſteris quoquè illorum propriæ religionis, tanquàm ſcintilla quædam reparandi ignis, ità aliquod ſemen ſeruaretur, neque vnà cum ipſorum deceſſu ipſorum pietas deficeret atque interiret, meritò & generandæ & alendæ ſobolis curam introduxêre, vt ſic Doctores atque Magiſtri propriorum liberorum exiſterent, quippe qui poſteris ſucceſſores pietatis, propriæq; virtutis hæredes relinquere, pulchrum atque honeſtum iudicarent. Hinc ſanè Prophetæ innumerabiles & viri iuſti, quin ipſe quoquè Saluator ac Dominus noſter, eiusq; diſcipuli atque Apoſtoli, ab illorum diſciplina profecti ſunt. Quòd ſi qui etiam vitioſi ab eiſdem prodiêrunt, quaſi paleæ ſimul cum tritico ſubnaſcentes, non ob id tamen culpãdi qui genuerint, aut qui enutrierint, quando etiam de diſcipulis Saluatoris aliquos nouimus libertate voluntatis auerſos, à recto aberrâſſe. Cauſa igitur ob quam viri ſancti priſcis temporibus magno cum ſtudio liberos ſuſciperent, reddita eſt: quæ non ampliùs in nobis locum habere dicenda eſt, quippe quum, Deo fauente, per Euangelicam Saluatoris noſtri doctrinam, innumerabiles gentes & populos, in vrbibus & regionibus & agris liceat nobis oculis intueri, eodem animo feſtinantes & ad ſancta Euangelicæ doctrinæ præcepta concurrentes: quibus quidem ſatis ſuperq; ſit, ſi doctores ac prædicatores diuini verbi omnibus & vitæ vinculis, & ſolicitudinibus liberati, poſſint ſufficere. His autem ipſis maximè in præſentia, vt melioribus ſtudijs vacent liberiùs, ſeiunctus à re vxoria victus adamatur, veluti ijs qui diuina & incorporea ſobole propaganda, occupati teneantur, & non vnius, neque duorum liberorum, ſed aceruatim innumerabilis multitudinis educationem, ſanctamq; diſciplinam, ac reliquæ inſtituendæ vitæ curam ſuſceperint. Poſtremùm omnium ſi quis priſcorum illorum vitas, de quibus nunc loquimur, diligenter exploret, inueniet eos initio quidem ætatis, ſoboli augendæ, coniugioq; vacantes, maturè autem abſtinentes atque ceſſantes. Scriptũ eſt enim, quòd placuerit Enoch Deo poſtquàm genuit Mathuſala. Vbi ſcriptura planè poſt genitum filium Deo placuiſſe illum, de quo loquitur, memorat, neque illi poſthàc alios genitos filios prodit. Noë quoq; vir iuſtus poſt ſuſceptionem liberorum, ſolus cum familia, quum reliqua omnia quæcunq; eſſent in terra perijſſent, incolumis conſeruatus, plurimis poſthàc ſuperfuiſſe annis inducitur, neq; tamen vſquàm genuiſſe alios filios. Dicitur & Iſaac poſtquàm ex vna vxore geminæ prolis pater factus eſt, deſijſſe cum illa conſueſcere. Et Ioſeph, quum præſertim apud Aegyptios verſatus ſit, non plùs quàm duorum filiorum pater extitiſſe inuenitur, quorum matrem vnam duntaxàt in matrimonio habuerit. Ipſe etiam Moyſes atq; eius frater Aaron, antequàm ipſis Deus apparuerit, filios genuiſſe memorãtur: poſtquàm autem diuina oracula acceperunt, non ampliùs genitos ab illis filios inuenias. quid porrò de Melchiſedech eſt dicendum, cuius omninò non filius, non genus, non ſucceſſio refertur? neque item Ieſu, qui in Moyſi locum ſucceſſit, neq; plurimorum aliorum prophetarum. Quum autẽ de Abraham & Iacob queri ſoleat, qui multiplicem ſobolem propagauerunt, alibì nos ociosiùs huiuſce rei rationem reddidimus: vbi de ſanctorum veterum virorum multiplici coniugio, multiplicique ſobole diſſeruimus. Ad quæ ſcripta noſtra in præſenti ſtudioſos lectores remittimus: hoc vnum admonentes, ne noui quidem teſtamenti legibus, quæ ad ſuſceptionem liberorum pertinent, omninò interdici, ſed in hoc quoquè ijs conſentanea quæ de priſcis illis ſanctis viris memorantur, inſtituta haberi. Oportet enim, dicit ſermo Diuinus, epiſcopum vnius vxoris virum eſſe. Veruntamen eos qui ſacrati ſint, atque in Dei miniſterio cultuq; occupati, cõtinere deincèps ſeipſos à commercio vxoris decet: qui autem non ad tantum aſſumpti ſint ſacerdotij munus, ijs idem ſermo diuinus indulget.

9. APVD Gratianum diſtinctione vigeſima octaua ſequentes canones & decreta citantur Gregorij & cæterorum.

10. GREGORIVS Magnus in epiſtola ad Petrum Subdiaconum: Nullũ facere Subdiaconum præſumant Epiſcopi, nisì qui ſe caſtè victurũ promiſerit, quia nullus ad miniſterium altaris accedere debet, nisì cuius caſtitas ante ſuſceptum miniſterium fuerit approbata.

11. INNOCENTIVS ſecundus: Decernimus vt hi qui in ordine Subdiaconatus & ſupra vxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio atque eccleſiaſtico beneficio careant. Cùm enim ipſi templum & vaſa Domini, & ſacrarium Spiritus ſancti debeant eſſe & dici, indignum eſt eos cubilibus & immunditijs deſeruire.

12. CONCILIVM Toletanũ quintum: Quando Presbyteri & Diaconi per parochias conſtituuntur, oportet eos profeſſionem ſuo epiſcopo facere, vt caſtè & purè viuant ſub timore Dei: vt dum eos talis profeſſio obligat, vitæ ſanctæ diſciplinam retineant.

13. CONCILIVM Toletanum ſecundum: De his quos voluntas parentum à primis infantiæ annis clericatus officio mancipauerit, id ſtatuimus obſeruandum, vt mox detonſi, vel miniſterio lectorum traditi, in domo Eccleſiæ ſub Epiſcopali præſentia à præpoſito ſibi debeãt erudiri. At vbì octauum decimum ætatis ſuæ cõpleuerint annum, coràm totius cleri plebisq; conſpectu volũtas eorũ de expetẽdo cõiugio ab Epiſcopo perſcrutetur: quibus ſi gratia caſtitatis Deo inſpiráte placuerit, & promiſſionẽ caſtimoniæ ſuæ abſq; cõiugali neceſ-

Tertia, eaque efficacior ratio.

1. Cor. 7.

Continentia Patriarcharũ veteris teſtamenti.

Enoch. Geneſ. 5. Eccli 44.

Noë.

Iſaac.

Ioſeph.

Moyſes & Aaron.

Melchiſedech.

Ioſue.

Ex Gratiano.

Habetur lib. 1. epiſtol. 42. Subdiaconorum cõtinentia.

Habes in 4. Tole. can. 26. Presbyterorũ & Diaconorũ profeſſio de ſeruãda continentia.

Habetur in Conc. 2. Toletan. can. 5.

Caſtimoniæ profeſſio

Digitized by Google

apud Clericos ante subdiaconatum.

necessitate sese spoponderint seruaturos: hi tanquàm appetitores arctissimæ viæ, leuissimo Domini iugo subdantur: ac primùm Subdiaconi ministerium, habita probatione professionis suæ, à vicesimo anno suscipiant. Quod si inculpabiliter ac inoffensè vigintiquinque annos peregerint, ad Diaconi officiũ (si adimplere id posse ab Episcopo probantur) promoueri debent. Cauendum est tam his, nè quando suę sponsionis immemores, aut ad terrenas nuptias, aut ad furtiuos concubitus vltrò concurrant. Quod si fortè fecerint, vt sacrilegij rei, ab Ecclesia habeantur extranei. Quibus autem voluntas propria interrogationis tempore desiderium nubendi persuaserit, concessam ab Apostolo licentiam auferre non possumus: ità vt cùm proiectæ ætatis in coniugio positi renunciaturos se pari consensu operibus carnis spoponderint, ad sacros ordines adspirent.

Sacrilegij rei

1. Cor. 7.

Est Canon 2. secundi Arelatens. Cõcil. Cõiugati nõ promouendi ad sacerdotium, nisi promissa continentia.

14. CONCILIVM Arelatense tertium: Assumi aliquem ad sacerdotium in coniugij vinculo constitutum nõ oportet, nisi fuerit promissa conuersio. Ex eodem tertio citat & hunc canonem: Præterea placuit, vt deinceps non ordinentur diaconi coniugati, nisi qui priùs conuersionis proposito professi fuerint castitatem.

Nec diaconi. Ex epist. 2. Siricij Papæ ad Himerium Tarraconensem episcopũ cap. 7.

15. APVD eundem Gratianum distinctione octogesimasecunda, citatur Siricius Papa: Plurimos sacerdotes Christi atque Leuitas post longa consecrationis suæ tempora, tam de cõiugijs proprijs, quàm etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreâsse, & crimen suum hac præscriptione defendere, quia in veteri testamento sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum, præceptor vitiorum, si existimat quòd in lege Moysi passìm sacris ordinibus à Deo nostro relaxata sunt fræna luxuriæ: cur eos, quibus committebantur sancta sanctorum, prænonet, dicens: Sancti estote, quia & ego sanctus sum, Dominus Deus vester? Cur etiam procùl à suis domibus, anno vicis suæ, in templo habitare iussi sunt sacerdotes? Hac videlicet ratione, nè vel cum vxoribus possent carnale exercere commerciũ, vt conscientię integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus etiam, expleto deseruitionis suæ tempore, vxoris suæ vsus solius successionis causa fuerat relaxatus: quia non ex alia nisi ex tribu Leui, quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti. Vndè & Dominus Iesus cùm nos suo illustrâsset aduentu, in euangelio protestatur, quia legem venerit implere, non soluere. Et ideò ecclesiam, cuius sponsus est speciosus forma, castitatis voluit splendore radiare, vt in die iudicij, cùm rursùs aduenerit, sine macula & ruga eam possit, sicut per Apostolum suum instituit, reperire. Quarum sanctionum sacerdotes omnes atque Leuitæ indissolubili lege constringimur, vt à die ordinationis nostræ, sobrietati ac pudicitiæ & corda nostra mancipemus & corpora, dummodò per omnia Deo nostro in his, quæ quotidiè offerimus, sacrificijs placeamus. Qui autem in carne sunt, dicente electionis vase, Deo placere non possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Et vbi poterit, nisi in corporibus (sicut legimus) sanctis, Dei spiritus habitare? Et quia aliquanti de quibus loquimur, vt tua sanctitas retulit, ignorantia lapsos se esse defient, his hac conditione misericordiam dicimus non negandam, vt sine vllo honoris augmento in hoc quo deiecti sunt, quandiù vixerint, officio perseuerent, si tamen post hoc continentes se studuerint exhibere. hi verò qui illiciti priuilegij excusatione vtuntur, & sibi asserunt veteri hoc lege concessum: nouerint se ab omni ecclesiastico honore (quo indignè vsi sunt) Apostolicæ sedis authoritate deiectos, nec vnquàm posse veneranda tractare mysteria, à quibus se ipsi, dum obscœnis cupiditatibus inhiant, priuauerunt. Et quia exempla præsentia cauere nos præmonent in futurum, si quilibet Episcopus, presbyter, aut diaconus (quod non optamus) fuerit talis inuentus: iam nunc sibi omnem per nos indulgentię aditum intelligat obseratum: quia ferro necesse est vt abscindantur vulnera, quæ fomentorum non sentiunt medicinam. VIDE eundem in epistola quarta ad Episcopos Aphricæ, capite nono: Præterea quod dignum & pudicum & honestum est, suademus, vt sacerdotes, & Leuitæ cum vxoribus suis non coëant, quia in ministerio diuino quotidianis necessitatibus occupantur. Ad Corinthios nanque sic Paulus scribit, dicens: Abstinete vos, vt vacetis orationi. Si ergò laicis abstinentia imperatur, vt possint deprecantes audiri, quantò magis sacerdos vtique omni momento paratus esse debet, munditiæ puritate securus, nè aut sacrificium offerat, aut baptizare cogatur? Qui si contaminatus est carnali concupiscentia, quid faciet? Excusabit? Quo pudore, qua mente vsurpabit? Qua conscientia, quo merito hic exaudiri se credit, quum dictum sit: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum. Qua de re horror, moneo, rogo, tollatur hoc opprobriũ, quod potest iure etiam gentilitas accusare. * Fortè creditur, quia scriptum est: Vnius vxoris virum. Non * permanenti in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros non admisit, qui ait: Vellem autem omnes homines sic esse, sicuti & ego. Et apertiùs declarat, dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu.

Ex epist. ad Episcopos Africę, à Gratiano non citata.

Continentia Sacerdotum & Leuitarũ.

1. Cor. 7.

Hæc ijsdẽ verbis ab Innocẽtio 1. repetita sunt in epist. 2. ad Victricium Rothomagẽsem

Tit. 1.

* Sed fortè licere hoc creditur,

1. Tim. 1. Tit. 1.

*permanenti

1. Cor. 7.

Rom. 8.

Continentia Sacerdotum veteris legis.

Leuit. 20.

Luc. 1.

Cur vxores habebant.

16. IN eadem distinctione octogesimasecunda citatur Innocentius primus, capite primo: Proposuisti, quid de his obseruari debeat, quos in diaconij ministerio, aut in officio presbyterij positos, incontinentes esse aut fuisse, generati filij prodiderunt. De his & diuinarum legum manifesta est disciplina, & beatæ recordationis viri Siricij episcopi monita euidentia commeârunt, vt incontinentes, in officijs talibus positi, omni ecclesiastico honore priuarentur, nec admitterentur accedere ad ministerium, quod sola continentia oportet impleri. Est enim vetus admodùm sacræ legis authoritas, iam indè ab initio custodita, quòd in templo anno vicis suæ habitare præcepti sunt sacerdotes, vt seruientes sacris oblationibus, puros & ab omni labe purgatos, sibi vendicent diuina ministeria: neque eos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent vel cum vxore carnale consortium, quia scriptum est: Sancti estote, quia & ego sanctus sum, Dominus Deus vester. Quibus vtiquè propter sobolis successionem vxorius vsus fuerat relaxatus: quia ex alia tribu ad sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere: quantò magis hi sacerdotes vel Leuitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ seruare debent, quibus vel sacerdotium vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, qua vel à sacrificijs diuinis, vel à baptismatis officio vacent? Nam si beatus Apostolus Paulus ad Corinthios scribit, dicens: Abstinete vos ad tempus, vt vacetis orationi: & hoc vtiquè laicis præcepit: multò magis sacerdotes, quibus & orãdi & sacrificandi iuge officium est, semper debebunt ab huiusmodi consortio abstinere. Qui si cõtaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore vel sacrificare vsurpabit, aut qua conscientia, quóve merito exaudiri se credit, quũ dictum sit, Omnia munda mũdis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundũ? Sed fortasse hoc licere credit, quia scriptum est: Vnius vxoris virum. Non de permanente in concupiscentia generandi hoc dixit, sed propter continẽtiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit, qui ait: Vellem autem omnes

Rursùm ex Gratiano.

Habetur in epist. 3. ad Exuperium Tolosanum Episcopum.

Siricij decretum renouatur.

Luc. 1.

1. Par. 24.

Leu. 11. & 21.

Num. 18.

Continentia sacerdotum.

1. Cor. 7.

Tit. 1.

1. Tim. 3. Tit. 1.

1. Cor. 7.

Matth. 5. Cant. 4. Psal. 44. Christus voluit sacerdotes & Leuitas noui testamenti esse continentes. Ephes. 5.

Rom. 8.

1. Cor. 3. Ibidem 6. 2. Cor. 6. Sapien. 1.

Pœna incontinentis clerici.

Digitized by Google

omnes sic esse, sicut & ego. Quod & apertiùs declarat, dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu: & habentem filios, non generantem, dixit. Sed ea planè dispar & diuersa sententia est. Nam si ad aliquos forma illa ecclesiasticæ vitæ pariter & disciplinæ, quæ ab Episcopo Siricio ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisse, his ignorationis venia remittitur, ità vt de cætero penitùs incipiant abstinere. Et ità gradus, in quibus inuenti fuerint, sic retententent, vt eis non liceat ad potiora conscendere. Quibus in beneficio esse debet, quòd hunc ipsum locum, quem retinẽt, non amittunt. Si qui autem scisse formam viuendi missam à Siricio detegentur, neque statìm cupiditates libidinis abiecisse, illi sunt modis omnibus submouendi: quia post admonitionẽ cognitam, præponendam arbitrati sunt voluptatem.

Rom. 8.

17. CONCILIVM Agathense, quod Innocentij & Siricij decretum approbauit, capite nono sic habet: Placuit etiam, vt si Presbyteri vel Diaconi coniugati, ad torum vxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentij ordinatio, vel Siricij Episcopi authoritas, quæ est his canonibus inserta, seruetur. Quòd si ad aliquos formula illa ecclesiasticæ vitæ pariter & disciplinæ, quæ à Siricio Episcopo ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisse, eis ignorationis venia remittitur, ità vt de cætero penitùs incipiant abstinere. Et ità gradus suos, in quibus inuenti fuerint, sic retineant, vt ad potiora eis non liceat ascendere. Quibus in beneficio esse debet, &c. vt Innocentius dixit.

Non habet Gratianus.

Siricij & Innocentij decretum renouatur.

1. B. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt in textu.

2. THEOPHYLACTVS in caput septimũ prioris ad Corinthios: Honor itaque eius est, seruare filiam virginem, eamq; ob rem laudatur. Benè enim, inquit, facit. Porrò qui elocat nuptum virginem, & ipse benè facit: non enim peccatum est elocare. Omne autem quod non est peccatum, benè fit. Melius verò est non elocare, virtus enim est. Et paulò antè: Et si nupserit virgo, non peccauit. Virginem hìc dicit, non eam quæ Deo consecrata fit, (ea enim si nupserit, peccauit omninò, vtpotè quæ mœchum superinduxerit sponso suo Christo) sed innuptam dum puellam. Ea enim si nupserit, non peccauit: nec enim res impura est Matrimonium.

1.Cor.7.

Virgini quæ Deo cõsecrata est, nubere non licet.

3. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum, vt suprà, quæstione quarta, A. testimonio secundo.

4. GREGORIVS in caput decimum quintũ libri primi Regum: Nonnulli continentiam professi, dum à carnis concupiscentia superantur, in coniugali vita saluari posse confidunt. Quidam & dum Apostoli licentiam audiunt, Vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæq; suum virum: sine discretione personarum, omnes in hoc præcepto concludi, & sacrorum ordinum viros coniugali copula vti posse fatentur. Huiusmodi enim sensus, Amalechita camelus est: quia quasi ex ratione incipit, sed ad irrationabilem vitam trahit.

Excusationes & argumẽta incontinentium Religiosorum & Sacerdotum.

1.Cor.7.

5. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos, agens de ijs verbis Pauli: Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, & ità oportet fieri: quod vult faciat, non peccat si nubat. Nunquid Apostolus eam quæ semel virginitatem Deo seruare decreuit, à proprio cursu detrahere volens, hæc præcepit? Non enim de his sermo est, sed de virginibus quæ nubendi tempus excesserunt, quæ non ob virginitatem in vigore permanserunt, sed quòd viros non habuerunt, qui eas ad nuptias petiuissent.

1.Cor.7.

Paulus quibus virginibus permittat matrimoniũ.

6. MATTHAEI decimonono: Dicunt ei discipuli eius: Si ità est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datũ est. Sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.

7. ESAIAE quinquagesimosexto: Et non dicat Eunuchus, Ecce ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

8. HIERONYMVS in caput quinquagesimumsextum Esaiæ: In Eunuchis intelligẽdi sunt, de quibus Dominus in Euangelio loquitur, Qui se castrauerunt propter regna cælorum: quales erant & Apostoli, quibus admirantibus, & pro rei difficultate dicentibus, Quis ergò potest saluus fieri? Respondit Saluator: Qui potest capere, capiat. Vndè & Apostolus de huiusmodi Eunuchis, id est, de virginibus, præceptum Domini se non habere testatur: sed dat consilium, quasi misericordiam consecutus à Domino, volens omnes esse sicut seipsum. Tempus enim, ait, in collecto est: superest, vt qui habent vxores, sic sint quasi non habeant. Qui enim liber vocatus est à seruitute & officio coniugali, iste verus est seruus Christi. Et post pauca: Qui sint Eunuchi, suprà diximus, qui soliciti sunt ad ea quæ Dei sunt: de quibus loquitur & sapientia, Beata sterilis immaculata, quæ non cognouit stratum in delicto, habebit fructum in visitatione animarum. Et Eunuchus qui non est operatus manu iniquitatem, neque cogitauit contra Dominum mala. Dabitur enim fidei eius electa gratia, & pars in templo Domini delectabilis. Hæc sterilis virginitate fœcunda est: Hic Eunuchus regno cælorum vim facit, & violéter diripit illud. Iste custos est Sabbatorum, vt nunquàm faciat opera nuptiarum. Iste elegit quæ Dominus voluit, vt plus offerat quàm præceptum est: vt non indulgentiam Apostoli eius, sed voluntatem consideret. Iste tenet fœdus Domini sempiternum, vt non ad tempus vacet orationi, & iterùm ad idipsum reuertatur: sed accepturum esse se nouerit in domo Domini, quæ est Ecclesia eius, locum optimum. Multæ enim mãsiones sunt apud patrem. Et qui Eunuchus fuerit, ac fecerit vniuersa quæ scripta sunt, habebit in muris eius locum optimum, vt scilicet turris Domini efficiatur, & in sacerdotali consistat gradu: & pro carnis filijs, multos habeat filios spirituales. Talem fuisse Eunuchum quem Iesus amauit plurimùm, euangelistam Ioannem, Ecclesiasticæ tradunt historiæ, qui recubuit super pectus Iesu, qui Petro tardiùs ambulante, elatus virginitatis alis cucurrit ad Dominum: qui in secreta diuinæ se Natiuitatis immergens, ausus est dicere, quod cuncta secula nescìebant: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum: & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum.

Eunuchi euangelici commendantur.

Matth. 19.

1. Cor. 7.

Sapien. 3.

Plus offerunt quàm præceptum est.

1. Cor. 7.

Ioan. 14.

In Sacerdotali gradu cõstituti Eunuchi euangelici filios habent spirituales.

Ioan. 13. & 21.

Ioan. 20.

Ioan. 1.

9. BASILIVS in libro de vera virginitate: Et sunt spadones, qui seipsos absciderunt propter regnum cælorum: qui etiam cæteris præstantiores sunt, quia quum neque naturę ad castitatem tuendam nitãtur auxilio, neq; ab hominibus, quorum sub ditione sunt, spe præmij alliciantur, ipsi semet propter regna cælorum ad virginitatis præclarum certamen exercent, coniugiúmque & simul omne seculum eius seruandæ causa contemnunt, regnumq; cæleste cum sudore, glorioſisq; laboribus capessunt, &c. Qui seipsum instinctu gratiæ spiritalis abscidit, præcipuumq; ac singulare opus per continentiam, & ardens ad cũcta exercitium, munus suum fecit, hic suis, non alienis rectè factis, in cælesti regno honestus & clarus est. Eodem in

Matth. 19. Spadonum euangelicorum laus.

loco

Esaiæ 56. Virginitatis cõmendatio.

loco interpretatur verba Esaiæ de ijsdem. Et in principio libri hanc habet sententiam: Magnum reuerà quiddam ac præclarum virginitas est: quę (vt totum simul explicem) hominem incorruptibili Deo similimum facit. Hæc autem profectò non à corporibus ad animas manat: sed cùm incorporalis animæ propria & præcipua sit, eius precioſissima integritate corpora quoquè incorrupta seruantur.

Eunuchi euãgelici. Esa. 56.

10. AVGVSTINVS de sancta Virginitate, capite vigesimoquarto: De quibus autem spadonibus loquitur Deus per Esaiam prophetã, quibus se dicit daturum in domo sua & in muro suo locum nominatum, meliorem multò quàm filiorum atque filiarum: nisi de ijs qui seipsos castrãt propter regnum cælorũ? Nam illis quibus ipsum virile membrum debilitatur, vt generare nõ possint, sicut sunt Eunuchi diuitum & regum, sufficit vtiquè cùm Christiani fiunt, & Dei præcepta custodiunt, eo tamen proposito sunt, vt coniuges si possint, haberent: cæteris in domo Dei coniugatis fidelibus adæquari, qui prolem licitè pudicèq; susceptam in Dei timore nutriunt, docentes filios

Matth. 19.

suos, vt ponant in Deo spem suam, non autem accipere meliorem locum, quàm est filiorum atque filiarum. Neque enim vxores animi virtute, sed carnis necessitate non ducunt.

Psal. 77. Esaiæ 56.

11. ET capite vigesimoquinto: Cùm dixisset de spadonibus; Dabo eis in domo mea, & in muro meo locũ nominatum, meliorem multò quàm filiorum atq; filiarũ: nè quis nimiùm carnalis existimaret, in his verbis aliquid temporale sperandum, continuò subiecit: Nomen æternum dabo eis, nec vnquàm deerit. Aeternũ hoc nomen, quicquid illud est, spadonibus Dei, quod vtiquè gloriam quandam propriam excellentemq; significat, non erit commune cum multis, quanuis in eodem regno & in eádem domo constitutis. Nam ideò fortasis & nomen dictum est, quod eos quibus datur, distinguit à cæteris.

Esaiæ 56.

Propria quædam gloria in cælo promittitur Spadonibus euangelicis.

12. TERTVLLIANVS libro primo ad vxorem, capite sexto: Voluntarijs spadonibus pro cupiditate cælesti, saluo matrimonio, abstinentia toleratur, quantò magis adempto? &c

13. PRIORIS ad Corinthios septimo: Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodò placeat vxori. & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi: quomodò placeat viro. Ibidèm: Qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit: &c. Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, liberata est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit secundùm meum consilium. Puto autem quòd & ego spiritum Dei habeam.

Iouinianus æquabat virginitatẽ matrimonio.

1. C. HIERONYMVS aduersùs Iouinianum libro primo, capite secundo: Dicit (Iouinianus) virgines, viduas, & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent cæteris operibus, eiusdem est meriti. Quam eius hæresim eodem libro copiosissimè confutat.

Hæresis Iouiniani.

2. AVGVSTINVS de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi octogesimasecunda: A Iouiniano quodam monacho ista hæresis Iouinianistarum orta est ætate nostra, cùm adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici Philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accepto, nec aliquid prodesse ieiunia, vel à cibis aliquibus abstinentiam. Virginitatem Mariæ destruebat, dicens eám pariendo fuisse corruptam. Virginitatem etiam sanctimonialium, & continentiam sexus virilis in sanctis eligentibus cælibem vitam, coniugiorum castorum atque fidelium meritis adæquabat: ità vt quædam virgines sacræ prouectæ iam ætatis in vrbe Roma, vbi hæc docebat, eo audito nupsisse dicantur. Non sanè ipse vel habebat, vel habere volebat vxorem, quod nõ propter aliquod apud Deum maius meritum in regno vitæ perpetuæ profuturum, sed propter præsentem prodesse necessitatem, hoc est, nè homo coniugales patiatur molestias, disputabat. Citò tamen ista hæresis oppressa & extincta est, nec vsque ad deceptionem aliquorum sacerdotum potuit peruenire.

Continentiã virginum sanctarum castitati coniugali æquabat: & idcirco quædam Sanctimoniales nupserunt.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, Canone decimo: Si quis dixerit, statum cõiugalem anteponendum esse statui virginitatis, vel cælibatus, & non esse melius ac beatius manere in virginitate aut cælibatu, quàm iungi matrimonio, anathema sit.

Melius est in virginitate manère aut in cælibatu, quàm matrimonio iungi.

4. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà hac quæstione, B. testimonio primo.

5. AVGVSTINVS libro sexto Confessionum, capite vndecimo: Putabam me miserum fore nimìs, si fœminæ priuarer amplexibus, & medicinam misericordiæ tuæ ad eandem infirmitatem sanandam non cogitabam: quia expertus non eram, & propriarum virium credebam esse continentiam, quarum mihi non eram conscius, cùm tam stultus essem vt nescirem, ficut scriptum est: Neminem posse esse continentem, nisi tu dederis. Vtiquè dares, si gemitu interno pulsarem aures tuas, & fide solida in te iactarem curam meam.

Sapien. 8. Donum continẽtię petentibus largitur Deus & in eum sperantibus.

6. ET libro octauo, capite vndecimo: Aperiebatur ab ea parte, qua intenderam faciem, & quò transire trepidabam, casta dignitas Continentiæ, serena & non dissolutè hilaris, honestè blandiens vt venirem, neq; dubitarem, & extendens ad me suscipiendum & amplectendum pias manus plenas gregibus bonorum exemplorum. Ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuentus multa & omnis ætas, & graues viduæ, & virgines anus, & in omnibus ipsa Continentia nequaquàm sterilis, sed fœcũda mater filiorum gaudiorum de marito te Domine. Et irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret: Tu non poteris quod isti & istæ? An verò isti & istæ in semetipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Dominus Deus eorũ me dedit eis. Quid iu te stas, & non stas? Proijce te securus in eum, noli metuere, non se subtrahet vt cadas. Proijce te securus, excipiet te, & sanabit te.

Castitas inuitàs Augustinum.

Castitatẽ seruare possumus, nõ tam in nobisipsis, quàm in Domino Deo nostro.

7. ORIGENES in caput decimumnonum Matthæi tractatu septimo: Non omnes capiunt hoc verbum, sed quibus datum est. Quoniam autem quidam calumniantur quod Christus ait; Quibus datum est, quasi excusationem habentes, & volentes quidem esse in castitate, non autem prævalentes. Quibus est respondendum: Si quidem accipimus simpliciter, quod dictum est, Sed quibus datum est: non autem attendimus quod alibi dicit: Petite, & dabitur vobis: & omnis qui petit, accipit: aut fideles non sumus, aut scientes scripturas; qui enim vult capax esse verbi, quod de castitate positum est, petat credens dicenti, & accipiet, non dubitans de illo quod dictum est: Omnis qui petit, accipit. Quis est ergò qui petit? qui credit Christo dicenti: Si steteritis orantes, credite quoniam accipietis. Debet autem qui petit, omnia facere quantùm ad se, vt oret spiritu, oret & mente, memor Apostolici verbi quod ait: Sine intermissione orantes. Vtile est autem scire quid debeat petere quis, vt mereatur accipere. Et quod ait: Dico vobis, etsi non dabit ei surgens propterea quòd amicus est eius, tamen propter importunitatem eius dabit ei quantos voluerit. Et addit: Et ego vobis dico; Petite, & dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui quærit, inuenit; & pulsanti aperietur.

Contra eos qui dicunt, quosdam castitatem seruare nõ posse.

Matth. 7. Mar. 11. Petenda est à Domino castitas ardẽter & perseueranter. Ibidem.

1. Thess. 5.

Luc. 11.

8. HIE-

Digitized by Google

Quibus datur continentiæ donum. Matth.7. Luc.11.

8. HIERONYMVS in decimumnonum caput Matthæi: Non omnes capiunt verbum istud. Nemo putet sub hoc verbo vel fatum, vel fortunam introduci: quòd hi sint virgines, quibus à Deo datum sit: aut quos quidam ad hoc casus adduxerit: sed his datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Ibidem: Quasi hortantis vox Domini est, & milites suos ad pudicitię præmiũ concitantis: Qui potest capere, capiat: qui potest pugnare, pugnet, superet ac triumphet.

Qui potest capere, capiat, quid significet.

9. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimatertia in caput decimumnonum Matthęi: Qui potest capere, capiat. Ità magìs animat atq; incendit, vel quia magnitudinem virtutis ostẽdit, vel quia inæstimabili misericordia sua noluit rem in necessitatem legis concludere. Et ad hæc possibile id esse monstrat, vt eligendi cupiditas crescere possit. Sed si electionis opus est id, inquies, quomodò incipiens statim dixit: Non omnes capiunt, sed quibus datum est? Vt singulare id esse certamen perdiscas, non vt sorte datam necessitatem suspiceris. His enim datum est, qui sponte id eligunt: quod ideò dixit, vt ostenderet superiori nobis auxilio esse opùs, (quod quidem omnibus illud expetentibus paratum est) si volumus in hac luctatione superiores euadere. Solitus quippe est, quãdocunquè res ardua proponitur, hoc vti modo dicendi: Vt etiam quando dicebat, Vobis est datum nôsse mysteria regni cælorum, quod maximè ità esse, præsenti loco approbatur. Nam si supernæ solummodò donationis istud est, ac nihil penitùs qui se in perpetua virginitate conseruant, conferre videntur: superfluè ipsis regnum cælorum pollicetur, nec meritò à cæteris ipsos Eunuchis distinguit.

Quibus datũ sit hoc verbũ.

Luc.8.

Matth.19. Castitatis cõseruatio non est à solo Deo.

10. PRIORIS ad Corinthios decimo: Fidelis Deus &c. sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

11. AVGVSTINVS in Psalmum septuagesimumquintum: Non sitis pigri ad vouendum &c. vt in textu.

12. IDEM in epistola quadragesimaquinta ad Armentarium & Paulinam vxorem eius: Priùs quàm esses voti reus, liberum fuit quo esses inferior: quanuis non sit gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses. Minor enim tunc esses, non peior. Modò autem tanto (quod absit) miserior, si fidem Deo fregeris; quanto beatior, si persolueris. Nec ideò te vouisse pœniteat, immò gaude iam tibi sic non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis: ipse adiuuabit, qui vota tua expetit. Felix est necessitas, quæ in meliora compellit.

Ad eos qui pœnitet vouisse.

VI.

Quæ est summaria doctrina superiorum?

A. QVAE pro instituta dicta sunt hactenùs breuitate, eò sunt demùm referenda, vt habeant simplices assertionem Catholicam de septem Ecclesiæ Sacramentis. Quæ duplicis quidem esse generis inueniuntur. [a] Alia enim, vt priora quinque, singularem vniuscuiusque fidelis salutem promouent: alia verò, duo videlicet posteriora, multiplicando Dei populo, & Ecclesiæ propagandæ deseruiunt. Vtrunque autem illud ex diuina, nobisque necessaria institutione efficiunt.

a Concil. Floren.

B. Enimuerò Baptismus [b] ad spiritualem vitam, quæ in Christo est, regenerat. Confirmatio [c] vires porrò ac robur addit regenerato. Eucharistia [d] cibus, potus ac viaticum est peregrinanti. Pœnitentia [e] præsens aduersùs omnes animi morbos pharmacum, lapsum hominem erigit, curatq; vulneratum. Succedit extrema [f] Vnctio, quæ in postrema cum morte luctа munit atq; consolatur emigrantem. [g] Ordo deindè ministros præbet Ecclesiæ, qui sacris prę sint, ac superiora omnia ritè procurent, dispensent, conseruent & applicent. Deniquè Matrimonium [h] Christianam gentem propagat, & humanæ prouidet incontinentiæ.

b Ioan.3.b Tit.3.b
c Actor.8.c
d Ioan.6.f
e Ioan.20.f Ezech.18.g
f Iacob.5.d
g Tit.1.b 1.Cor.4.a
h Ephes.5.f g 1.Cor.7.a

C. Vbi etiã istud discrimen retinendũ est, quòd Baptismus, Confirmatio & Ordo semel collata, nunquàm [i] iterentur. Baptismus item necessariò suscipitur [k] ab omnibus. Eucharistia à [l] ratione vtentibus, & à relapsis [m] Pœnitentia. At est arbitrarium vti reliquis, modò nullum contemnas, aut cùm ità fert tempus, contra ius & æquum negligas.

i Concil. Florent. Trident. sess.7.can.9.de Sacram in genere. Aug.2.cõtra epist. Parmen.cap.13.
k Ioan.3.b
l Trident.sess.21.cap.4.
m Apoc.2.b

D. Hæc sunt igitur antidota, diuinaque remedia, quæ misericordia plenus ille [n] Samaritanus instituit, & Ecclesiæ præpositis dispensanda concredidit, nimirùm ad probè curandos ægros, id est, peccatores omnes in Ecclesia, quoàd illi, si velint, veram perfectamque sanitatem adipiscantur. Quæ quidem remedia ritè cognoscere, salubriter accipere, atque fideliter etiam alijs applicare, non artis profectò humanæ, sed Christianæ est Sapientiæ. De qua cùm satis dictum sit hactenùs

n Luc.10.f 1.Cor.4.a Ioan.20.e

Digitized by Google

nùs, quemadmodùm præsentis instituti ratio tulit, reliquum est, vt Christo duce ad alteram huius operis partem, quæ CHRISTIANAM IVSTITIAM continet, porrò transeamus.

ECCLESIASTICI IIII.

SAPIENTIA filijs suis vitam inspirat, & suscipit inquirentes se, & præibit in via IVSTITIAE: & qui illam diligit, diligit vitam.

TESTIMONIA

Septē Sacramenta in quē finem sint instituta.

A. CONCILIVM Florentinū: Sacramentorum quinq; prima, ad spiritualem vniuscuiusque hominis in seipso perfectionem: duo vltima, ad totius Ecclesiæ regimē multiplicationemq; ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur: per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: Renati autē & roborati, nutrimur Diuina Eucharistiæ alimonia. Quòd si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiā spiritualiter sanamur: spiritualiter etiam & corporaliter (prout animæ expedit) per extremam Vnctionem: per Ordinem verò Ecclesia gubernatur & multiplicatur spiritualiter, per Matrimonium corporaliter augetur.

1. B. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c.

2. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrū regenerationis & renouationis spiritus sancti.

3. ACTORVM octauo: Tūc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

4. IOANNIS sexto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c.

5. ET capite vigesimo: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.

7. EZECHIELIS decimooctauo: Cōuertimini, & agite pœnitentiā ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Facite vobis cor nouum & spiritum nouum, &c.

7. IACOBI quinto: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini. & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.

8. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego dispositi tibi.

9. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Hîc iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur.

10. AD Ephesios quinto: Sacramentū hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia.

11. PRIORIS ad Corinthios septimo: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat.

1. C. CONCILIVM Florentinū: Inter hęc Sacramenta, tria sunt, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, quæ characterē, id est, spirituale quoddam signum, à cęteris distinctiuum, imprimunt in anima indelebile. Vndè in eadem persona non reiterantur. Reliqua verò quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt.

Character quid sit, & à quot Sacramentis imprimatur.

2. TRIDENTINVM Concilij sessione septima, canone nono, de Sacramētis in genere: Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vndè ea iterari non possunt, anathema sit.

Tria Sacramenta imprimunt characterem.

3. AVGVSTINVS libro secundo cōtra Epistolam Parmeniani, capite decimotertio, docet de Sacramento Baptismi & Ordinis, quòd non repetantur. Vide suprà de sacramento Ordinis, quæstione prima, A. testimonio primo.

Ordo & Baptismus non repetuntur.

4. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c.

5. TRIDENTINVM Concilij sessione vigesimaprima, capite quarto: Deniq; ea dē sancta Synodus docet, paruulos, vsu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalē Eucharistiæ communionē: siquidem per Baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt. Neq; ideò tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando seruauit. Vt enim sanctissimi illi patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt: ità certè, eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controuersia credendum est.

Paruuli sine communione S. Eucharistiæ saluari possunt.

6. APOCALYPSIS secūdo: Memor esto itaq; vndè excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem: venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

1. D. LVCAE decimo: Samaritanus autē quidam iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est. Et appropians, alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum.

2. PRIORIS ad Corinthios quarto, 3. ET Ioannis vigesimo, vt suprà, B. testi. quinto & nono.

CAPVT QVINTVM
DE IVSTITIA CHRISTIANA.

I.

Quænam pertinent ad Iustitiam Christianam?

SVMMATIM duo, quæ his verbis continentur: [a] *Declina à malo, & fac bonum:* sicut & Esaias docet: [b] *Quiescite agere peruersè, & discite benè facere.* Hoc est, quod Paulus [c] monet, veterem cum actibus suis exuendum, & nouum hominem in iustitia & sanctitate veritatis induendum esse. Prius est in cognoscendis fugien-

Ii disque

August. serm. 19. de temp. Chrysost. in psal. 4. & hom. 16. in epist. ad Eph. Prosper senten. 98. ex August.
a Psal. 36. e 33. c 1. Pet. 3. b Tob. 4. d
b Esa. 1. c Eccli 3. d Rō. 12. c
c Coloss. 3. b. Ephe. 4. e f g

Digitized by Google

disque peccatis positum, quoniam ea ipsa maxima sunt mala mortalibus: posterius verò in bonis expetendis atque consectandis versatur.

d Bernar. ser. 1. de Pentecoste.

B. Vt autem Iustitiæ hoc officium vtrunque [d] præstemus, Dei gratia per Iesum Christum nobis parta & promissa, semperque necessaria est. Ea verò præeunte [e] atque cooperante, efficitur id in nobis, quod Ioannes affirmat: [f] *Qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille* (Deus) *iustus est.* Addit porrò: *Qui facit peccatum, ex diabolo est.*

e Aug. de gratia & lib. arb. ca. 9. 15. & 16. Idē in Enchirid. ca. 32. Hier. lib. 2. in Ioui. cap. 2. Concil. Trident. sess. 6. can. 2.

f 1. Ioan. 3. b

TESTIMONIA.

Iustitia in quo cōsistat.

1. A. AVGVSTINVS sermone quinquagesimonono de tempore: Iustitia non aliud est, quàm non peccare: non peccare autē, legis præcepta seruare. Præceptorum autem obseruatio duplici genere continetur, vt nihil eorum quæ prohibentur facias, & omnia quæ iubentur, implere cōtendas. Hoc est enim quod Psalmista dicit; Recede à malo, & fac bonum. Si à malo recesseris, & non feceris bonum, transgressor es legis; quæ non tantùm in malorum actuū abominatione, sed in bonorum perfectione completur. Neque hoc solùm tibi præcipitur, vt vestitum suis non spolies indumentis, sed vt spoliatos operias tuis.

Psal. 33.

Non satis est à malo abstinere.

2 CHRYSOSTOMVS in psalmū quartum, super eum versum, Sacrificate sacrificium iustitię: Non sufficit si à malis abstineamus, sed oportet etiam bonorum accedere actiones. Quocircà etiam progrediens admonet, dicens; Declina à malo, & fac bonum. Non solùm enim improbitatis actio, sed etiam à virtute cessatio, vt puniamur, efficit. Nam & qui esurientem non pauerunt, & sitienti potum non dederunt, & qui nudum non vestiērunt, non furati sunt, nec auari fuerūt, nec bona aliena ceperunt: sed quia non fecerunt eleemosynam, propterea pœnæ immortali dati sunt & supplicio, cuius nullus est finis. Ex quo intelligimus, quòd abstinere à malis, non satis est nobis ad salutem, nisi adsit etiam bonorum possessio & virtutis actio. Propterea ergò etiā Propheta, cùm & ab improbitate per compunctionem abduxisset, & ad virtutis actionem aptiorem fecisset, & duritiam mentis emollijsset, & eam per compunctionem teneram reddidisset, incipit verba facere de iustitia, & dicit: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Iustitiam autem hîc, non singularem aliquam dicit virtutē, sed vniuersam: quemadmodùm etiam virum iustum vocamus, qui omnem in se virtutem continet.

Psal. 36.

Matth. 25.

Psal. 4.

Iustitiæ nomē generale.

Non sufficit à malo abstinere.

3. IDEM homilia decimasexta in epistolā ad Ephesios: Nō est satis à malitia liberari, si quidem consequendum sit regnum cælorum: sed & multo virtutum lucro ac prouentu opùs est. Nam ad hoc quidem vt à gehenna liberemur, opùs est vt abstineamus à malitia: vt verò regnum consequamur, amplectenda & vsurpanda est virtus. Nisi quisquam illud dixerit, quòd & bonum non facere, malitiæ pars quædam sit. Nam ocij istud est & segnitiei: ocium verò, malitiæ pars est: immò verò non pars, sed causa & mala radix. Omnem quippe malitiam docuit ocium. Itaque cauendum, nè stultè quæstiones istas indagemus & inquiramus: nempe, quem sit habiturus locum, qui nihil boni fecit. Nihil enim boni facere, hoc ipsum est malum facere. Dicas enim velim, si famulum quempiam haberes, qui etsi nec furaretur, nec conuiciaretur, nec contradiceret, immò nec inebriaretur, nec reliquorum malorum quicquam designaret: sederet tamen perpetuò ociosus, nec aliquid eorum quæ seruus hero suo præstare debet, faceret: non flagellares illum? non vt peruersum castigares? Dic quæso. Atquì nihil dum mali operatus esset. Itaque hoc ipsum malum est. Producamus autem & ad reliqua vitæ genera sermonem. Sit agricola quisquam, qui nulla in parte lædat nostra bona, nec illis insidietur, nec furtum intentet: duntaxàt consertis domì manibus ociosè sedeat, nec seminans, nec sulcum proscindens, nec boues subiugans, nec vitem colens, nec alium quēquam eorum laborum faciens, qui ad terræ culturam pertinent. An huiusmodi non puniemus? Atquì nihil iniuriæ intulit, nè culpare talem possimus. Verùm hoc ipso quòd ociosus fuit, iniuriam intulit. Iniuriam enim committit communi ratione, qui, quam debet, vtilitatem suam non præstat. Itaque si & in domesticis, & in opificibus, & in toto corpore magna est iniuria, non solùm mali quicquam facere, sed & bona omittere, multò magìs istud vtiquè in corpore Christi erit.

Ecclī 33.

Nihil boni facere, est malè facere.

4. IN libro sententiarum Prosperi ex Augustino, sententia nonagesimaoctaua: Tota iustitiæ ratio est, vt declinētur mala, & fiant bona: cuius obseruantiæ inter quaslibet aduersitates forma seruanda est: quia hoc solùm nunquàm amittitur, quod operi pietatis impenditur.

Iustitiæ tota ratio in quo sit posita.

5. PSALMO trigesimosexto: Declina à malo, & fac bonum.

6. ET trigesimotertio: Diuerte à malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam.

7. PRIORIS Petri tertio: Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos: coērceat linguam suam à malo, & labia eius nè loquantur dolum: Declinet à malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & sequatur eam.

8. TOBIAE quarto capite: Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus benè.

9. ESAIAE primo, vt in textu.

10. ECCLESIASTICI tertio: Sapiens cor & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.

11. AD Romanos duodecimo: Odientes malum, adhærentes bono.

12. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicēm: expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem, secundùm imaginem eius qui creauit illum.

13. AD Ephesios quarto: Deponite vos, secundùm pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia, & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniam sumus inuicēm membra. Irascimini, & nolite peccare: Sol non occidat super iracūdiam vestram. Nolite locū dare diabolo. Qui furabatur, iam non furetur: magìs autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patienti. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite contristare Spiritū sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inui-

Digitized by Google

inuicèm benigni, misericordes, donãtes inuicèm, ficut & Deus in Christo donauit vobis.

Psal.36. 1. B. BERNARDVS sermone primo in festo Pentecostes: Quia mandatum accepimus, vt declinantes à malo, faciamus quod bonum est, vide quemadmodùm spiritus in vtroque adiuuat infirmitatem nostram. Nam diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus. Propterea ad declinandum à malo, tria operatur in nobis, compunctionem, supplicationem, remissionem. Porrò ad faciendum bonum quid in nobis spiritus bonus operatur? Profectò monet, & mouet, & docet. Monet memoriam, rationem docet, mouet voluntatem.

1. Cor. 12. Ad declinandũ à malo, & faciendũ bonum, quæ in nobis operetur Spiritus sanctus.

2. AVGVSTINVS libro de gratia & libero arbitrio ad Valentinum, capite nono: Quia ipsa bona opera ille in nobis operatur, de quo dictum est; Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate, ideò dixit Psalmus; Coronat te in miseratione & misericordia: quia eius miseratione bona operamur, quibus corona redditur. Non enim, quia dixit, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate; ideò liberum arbitrium abstuliſſe putandus est. Quod si ità esset, non superiùs dixisset; Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium: sed ideò cùm timore & tremore, nè sibi tribuendo quòd benè operantur, de bonis tanquàm suis extollantur operibus.

Philip. 2.

Psal. 102. Liberũ arbitrium cooperatur gratiæ Dei.

3. ET capite decimoquinto eiusdem libri: Nè putetur, nihil ibi facere ipsos homines per liberum arbitrium, ideò in Psalmo dicitur; Nolite obdurare corda vestra. Et per ipsum Ezechielem; Proijcite à vobis omnes impietates vestras, quas impiè egistis in me, & facite vobis cor nouum & spiritum nouum, & facite omnia mandata mea. Vt quid moriemini domus Israel, dicit Dominus, quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus, sed conuertimini, & viuetis. Memineri mus Deum dicere, sed conuertimini, & viuetis: cui dicitur, Conuerte nos Deus. Memineri mus Deum dicere: Proijcite à vobis omnes impietates vestras; cùm ipse iustificet impium. Memineri mus ipsum dicere, Facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: qui dicit, Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo in vobis. Quomodò ergò quod dicit, Facite vobis; hoc dicit, Dabo vobis? Quare iubet, si ipse daturus est? Quare dat, si homo facturus est; nisi quia dat quod iubet, cùm adiuuat vt faciatc ui iubet? Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim à iustitia libera est, quãdo seruit peccato, & tũc est mala: aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ, & tunc est bona. Gratia verò Dei semper est bona, & per hanc fit, vt sit homo bonæ voluntatis, qui priùs fuit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, vt ipsa bona voluntas, quę iam esse cœpit, augeatur: & tam magna fiat, vt possit implere diuina mandata quæ voluerit, cùm valdè perfectè voluerit. Ad hoc enim valet, quod scriptum est: Si voluẽris, conseruabis mandata: vt homo qui voluerit & non potuerit, nondùm se plenè velle cognoscat, & oret vt habeat tantam voluntatem, quanta sufficit ad implenda mandata. Sic quippe adiuuatur vt faciat quod iubetur: tunc enim vtile est velle, cùm possumus; & tunc vtile est posse, cùm volumus: nam quid prodest, si quod non possumus, volumus; aut si quod possumus, nolumus?

Scripturis probatur gratiæ & liberi arbitrij concursus.

Psal. 94.

Ezech. 18.

Psal. 84.

Ezech. 18.

Volũtas semper libera est, etsi non semper bona.

Gratia Dei facit vt bona sit voluntas, & possit implere mandata.

Eccli 15.

4. ITEM capite decimosexto: Certũ est enim, nos mandata seruare si volumus; sed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est vt tantum velimus, quantum sufficit vt volendo faciamus. Certum est nos velle cùm volumus, sed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum est, quod paulò antè posui, Præparatur voluntas à Domino; de quo dictum est; A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet: de quo dictum est, Deus est qui operatur in vobis & velle. Certum est nos facere cùm facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit; Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Cùm dicit; Faciam vt faciatis: quid aliud dicit, nisi, Auferam à vobis cor lapideum, vndè non faciebatis; & dabo cor carneum, vndè faciatis? & hoc quid est, nisi, Auferam cor durum, vndè non faciebatis: & dabo cor obediens, vndè faciatis? Ille facit vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine custodiam ori meo: hoc est enim dicere, Fac vt ponam custodiam ori meo: quod beneficium Dei iam fuerat consecutus, qui dixit, Posui ori meo custodiam.

Seruamus mandata si volumus.

Psal. 36.

Philip. 2.

Deus facit vt faciamus.

Ezech. 36.

Psal. 140.

Psal. 38.

5. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite trigesimosecundo: Restat vt propterea rectè dictum intelligatur, non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, vt totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam. Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia: quæ autem non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Nam vtrunque legitur in sanctis eloquijs: Et misericordia eius præueniet me, & misericordia eius subsequetur me. Nolentem præuenit, vt velit; volentem subsequitur, nè frustrà velit.

Rom. 9.

Psal. 58.

Psal. 22.

Matth. 6.

Gratia præueniens & subsequens.

6. HIERONYMVS libro secundo aduersùs Iouinianum, capite secundo: Liberi arbitrij nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur. Alioquin, vbi necessitas est, nec damnatio, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfectior est Deus: non est enim volentis neque currentis, sed miserentis & adiuuantis Dei, vt peruenire valeamus ad calcem: sic in malis atque peccatis semina nostra sunt, incentiua & perfectio diaboli.

Rom. 9.

Liberi arbitrij sumus.

7. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, canone secundo: Si quis dixerit, ad hoc solum diuinam gratiam per Christum Iesum dari, vt faciliùs homo iustè viuere, ac vitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrunque, sed ægrè tamen & difficulter possit, anathema sit.

Gratia Dei ad quid necessaria sit.

8. PRIMAE Ioannis tertio, vt in textu.

II.

Quid est Peccatum?

AVGVSTINO[a] teste, Peccatum voluntas est retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere. Et alibi docet, [b] Peccatum esse dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Ambrosius[c] verò, Quid est peccatum, inquit, nisi legis diuinæ præuaricatio, & cælestium inobedientia præceptorum.

a Lib. de duabus animab. c. 11. & lib. 1. Retract. ca. 15. & 13. Lib. de Gene. ad lit. imperfec cap. 1.

b Lib. 22. cont. Faust. c. 27. lib. 2. cõt. 2. epist. Pela. c. 13.

c Lib de Paradiso, cap 8. Aug lib. 2. de cõsensu Euãgelist. cap. 4. Beda in cap. 3. epist. 1. Ioannis.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro de duabus animabus contra Manichæos, capite vndecimo: Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere.

Peccati definitio.

Digitized by Google

2. IDEM libro primo retractationum, capite decimoquinto: Definitio peccati qua diximus, (scilicet in libro iam citato) Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere: propterea vera est, quia id definitum est, quod tantummodò peccatum est, non quod est etiam pœna peccati. Cur igitur inquiunt (Pelagiani) peccatum dicitis parvulorum, quorum voluntatem nō tenetis ream? Originale peccatū quomodò voluntarium sit.

Respondetur, non eos proprietate voluntatis, sed origine reos teneri. Porrò autem Adam habebat vtiquè voluntatem, qua voluntate cùm peccâsset, peccatum per eum intrauit in mundum. Et post pauca: Propterea non perturbat de paruulis quæstio, quia ex illius origine rei tenentur, qui voluntate peccauit.

3. CAPITE verò decimotertio sic ait: Illud quod in paruulis dicitur originale peccatū, cùm adhuc non vtantur arbitrio voluntatis, non absurdè vocatur etiam voluntarium, quia ex primi hominis mala voluntate contractum, factum est quodammodò * hæreditarium. Non itaque falsum est quod dixi (scilicet in libro de vera religione, capite decimoquarto) Vsqueadeò peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.

* al. voluntarium.

4. ITEM in libro de Genesi ad literam imperfecto, capite primo: Catholica fides est, omne quod dicitur malum, aut peccatum esse, aut pœnam peccati. Nec esse peccatum, nisi prauum liberæ voluntatis assensum, cùm inclinamur ad ea, quæ iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere; id est, non in rebus istis, sed in vsu earum legitimo. Vsus autem rerum est legitimus, vt anima in lege Dei maneat, & vni Deo plenissima dilectione subiecta sit, & cætera sibi subiecta sine cupiditate aut libidine ministret, id est, secundùm præceptum Dei.

5. RVRSVS libro vigesimosecundo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoseptimo: Peccatum est, factum vel dictum vel concupitum aliquid contra æternam legem. Lex verò æterna est, ratio diuina vel voluntas Dei, ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans. Peccatū quid sit.

6. ET libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Peccata sunt, quæ secundùm carnis concupiscentiam vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur; quæ transacta etiam reos tenent, si non remittantur.

7. AMBROSIVS in libro de Paradiso, capite octauo: Quid est peccatum, nisi prævaricatio legis diuinæ, & cælestium inobedientia præceptorum? Peccatū quid

8. AVGVSTINVS libro secundo de consensu Euangelistarum, capite quarto: Denarius tanquàm iustitiæ numerus, in decem præceptis legis ostenditur. Porrò peccatum est legis transgressio.

9. VENERABILIS Beda in caput tertiū epistolæ primæ Ioannis super ea verba, Omnis qui facit peccatū, & iniquitatē facit: Nemo dicat, aliud est peccatum, aliud iniquitas. Nemo dicat, ego peccator sum, sed iniquus non sum. Omnis enim qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. Virtus huius sententiæ faciliùs in lingua Græcorum, qua edita est epistola, comprehenditur. Siquidem apud eos iniquitas ἀνομία vocatur, quod significat, quasi contra legem vel sine lege factum. Siquidem lex Græcè νόμος appellatur. Cùm ergò dicit Ioannes, Quia omnis qui facit peccatum, & iniquitatē facit, hoc est, ἀνομίαν, & peccatum est iniquitas, manifestè insinuat, quia omne quicquid peccamus, contra legem Dei facimus, iuxta illud Psalmistæ: Prævaricantes reputaui omnes peccatores terræ. Omnes enim qui peccant, prævaricationis rei sunt, hoc est, non solùm illi qui data sibi scriptæ legis scita conténunt, sed & illi qui innocentiam legis naturalis, quam in protoplasto omnes accepimus, siue infirmitate, siue negligentia, siue etiam ignorantia corrumpunt. Sed & Latinum nomen eidem rationi congruit, quòd iniquitas quasi æquitati aduersa nuncupatur, quisq; facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. Quia quicunq; peccat, contrarius nimirùm æquitati diuinæ legis peccando existit. Omne peccatum sit cōtra legem Dei. Psal. 118.

III.

Quotuplex verò Peccatum est?

a Aug. in enchir. cap. 64. b Tridēt. cōc. sess. 5. c Psal. 50. b d Rom. 5. b

A. TRIPLEX, [a] Originale, Mortale, ac Veniale.

B. Primùm, Originale vocamus, [b] quod à primo humani generis parente Adam transfusum, nobisq; in ipsa [c] conceptione contractū, per Baptismum in Christo tollitur. De quo Paulus in hunc modū: [d] *Per vnum hominem*, inquit, *peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt.* Et rursùs ad baptizatos loquens, vt vim Christiani baptismi ad hoc quoquè peccatum expiandum porrigi ostenderet, apertè testatur: [e] *Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.*

e 1. Cor 6. c

C. Mortale verò, est peccatum (vt vocant) actuale, quod vitam spiritualem eripit, ac mortem adfert animæ peccantis: quæ mors & à Deo Deiq́ue [f] regno separat, & supplicio æterno dignum facit. Vndè scriptum est, [g] *Stipendia peccati mors.* [h] *Iniustitia, mortis est acquisitio: Impij autem manibus & verbis accersierunt illam.*

f 1. Cor. 6. b Gal. 5. d Apocal. 21. c g Rom. 6. d h Sapien. 1. d

D. Demùm, Veniale peccatum est actuale quidem, sed quod Dei inimicum hominem non efficit, cuiusq́ue à Deo venia fidelibus facilè impetratur. De hoc Ioannes dixit: [i] *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Nam & Iacobus apertè fatetur, [k] *In multis offendimus omnes.* Et si Sapienti credimus, [l] *Septiès cadit iustus in die, & resurgit.*

i 1. Ioan. 1. d Aug. lib. 3. cōtra duas epi. Pelagianorū cap. 3. k Iacobi 3. a l Prou. 20. b Eccles 7. c

E. Iam verò peccatum vnum altero esse [m] grauius constat: & quidem gra-

m Ioan. 19. b

uiori

uiori pœnam [n] maiorem deberi, non solùm humanæ, sed etiam diuinæ est iustitiæ consentaneum. Proindè Christus inter culpam pœnamque scienter ac ignoranter peccantis ità discreuit: [o] *Ille seruus*, inquit, *qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundùm voluntatem eius, plagis vapulabit multis: qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Alibi verò idem de peccato iræ eiusque gradibus loquens, hanc tulit sententiam: [p] *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Vbi per gradus culpæ creuit ordo sententiæ, vt [q] Gregorij verbis vtamur, dum ira sine voce, Iudicio: ira in voce, Concilio, vbi causæ sententia definitur: ira verò in voce atque sermone, Gehennæ ignibus mancipatur.

n Aug. li. 21. de ciuita. Dei cap. 16. & ser. 18. de verbis Apostoli. c. 4.
o Luc. 12. f
p Matth. 5. c
q Gregor. 21. Moral. cap. 5. Aug. in lib. 1. de sermone Domini in mõte, cap. 9.

TESTIMONIA.

A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoquarto: Per remissionem peccatorum stat Ecclesia, quę in terris est, per hanc non perit quod perierat, & inuentum est. Excepto quippe baptismatis munere, quod contra originale peccatum donatum est, vt quod generatione attractum est, regeneratione detrahatur, & tamen actiua quoquè peccata quęcunq; corde, ore, opere commissa inuenerit, tollit. Hac ergò excepta magna indulgentia, vndè incipit hominis renouatio, in qua soluitur omnis reatus & ingeneratus & additus, ipsa etiã vita cætera iam ratione vtentis ætatis, quantalibet prępolleat fœcunditate iustitiæ, sine remissione peccatorũ non agitur. Quoniam filij Dei quandiù mortaliter viuũt, cum morte confligunt. Et quanuis de illis sit veraciter dictum, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei: sic tamen spiritu Dei excitantur, & tanquàm filij Dei proficiũt ad Deũ, vt etiam spiritu suo, maximè aggrauante corruptibili corpore, tanquàm filij hominum quibusdam motibus humanis deficiant ad seipsos, & ideò peccent. Interest tamen quantum. Neque enim quia peccatum est omne crimen, ideò crimen est etiam omne peccatum. Itaque sanctorum hominum vitam, quandiù in hac morte viuitur, inueniri posse dicimus sine crimine: peccatum autem si dixerimus quia non habemus, vt ait sanctus Apostolus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est.

Lucæ 15.
Originale peccatum.
Actiuum peccatum.
Veniale peccatum.
Rom. 8.
Sapient 9.
Non omne peccatum est crimen.
1. Ioan. 1.

1. B. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, vt infrà in appendice Catechismi de hominis lapsu & iustificatione secũdùm doctrinam Concilij Tridentini, capite secundo & tertio.

2. PSALMO quinquagesimo: Eccè enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

3. AD Romanos quinto, vt in textu.

4. PRIORIS ad Corinthios sexto: Et hęc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

1. C. IBIDEM: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

2. AD Galatas quinto: Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, &c. & his similia. Quæ prędico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

3. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Timidis & incredulis, & execratis & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

4. AD Romanos sexto, vt in textu.

5. SAPIENTIAE primo, ibidèm.

1. D. PRIMAE Ioannis primo capite: Si dixerimus &c. vt in textu. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniam non peccauimus, mendacem facimus eum, & verbum eius non est in nobis.

2. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite tertio: Quanuis Diabolus sit author & princeps omnium peccatorum; non tamen filios diaboli faciunt quæcunq; peccata. Peccant enim & filij Dei: quoniam si dixerint se non habere peccatum, seipsos seducunt, & veritas in eis non est. Sed ea conditione peccant, qua sunt filij adhuc huius seculi: qua verò gratia sunt filij Dei, non vtiquè peccant, quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat.

Peccata venialia.
1. Ioan. 1.
1. Ioan. 3.

3. IACOBI tertio, 4. PROVERBIORVM vigesimoquarto, vt in textu.

5. ECCLESIASTIS septimo: Non est homo iustus in terra qui faciat bonum, & non peccet.

1. E. IOANNIS decimonono: Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.

2. AVGVSTINVS libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Nequaquàm negandum est, etiam ipsum æternum ignem pro diuersitate meritorum quãuis malorum, alijs leuiorem, alijs futurum esse grauiorem, siue ipsius vis atque ardor pro pœna digna cuiusque varietur, siue ipse æqualiter ardeat, sed non æquali molestia sentiatur.

Inæqualitas pœnarum in inferno.

3. IDEM sermone decimooctauo de verbis Apostoli, capite quarto: Duæ habitationes sunt; vna in igne æterno, alia in regno æterno. Putà quia in igne æterno aliter ille, aliter ille torquebuntur; ibi erunt, tamen ibi omnes cruciabuntur; minùs ille, plùs ille. Quia tolerabilius erit Sodomæ in die iudicij, quàm alteri ciuitati: & quidam circumeunt mare & terram, facere vnum proselytum; quem cùm fecerint, faciunt eũ filium gehennæ duplo quàm sunt ipsi. Putà quia alij duplo, alij simplo: putà quia alij plùs, alij minùs. Non est regio vbi tibi eligas locum. Quæcunque ibi mitiora tormenta sunt, peiora sunt, quàm quę formidas in isto seculo.

Alij magis, alij minus torquentur.
Alij magis, alij minùs cruciabũtur.
Matth. 10.
Matth. 23.

4. LVCAE duodecimo, 5. MATTHAEI quinto, vt in textu.

6. GREGORIVS libro vigesimoprimo Moralium, capite quinto: Racha in Hebræo eloquio vox indignãtis est, quæ quidem animum irascentis ostendit, nec tamen plenũ verbum iracundiæ exprimit. Priùs ergò ira reprehenditur sine voce, postmodùm verò ira cum voce, sed necdùm pleno verbo formata: ad extremum quoquè cùm dicitur, fatue, ira redarguitur, quæ cum excessu vocis expletur etiã perfectione sermonis. Et notandum, quòd in ira perhibet reum esse iudicio: in voce iræ, quod est Racha, reum concilio: in verbo

Gradus iręe & pœnarum debitarum.
Matth. 5.

Digitized by Google

vocis, quod est, Fatue, reũ gehennæ ignis. Per gradus etenim culpæ, creuit ordo sẽtẽtiæ, quia in iudicio adhuc causa discutitur, in concilio aũt iam causę sententia definitur: in gehenna verò ignis, ea quæ de concilio egreditur, sententia expletur.

Matth.5. 7. AVGVSTINVS libro primo de sermone Domini in monte, capite nono: Quid interest inter reum iudicio, & reum cõcilio, & reum gehennæ ignis? Nam hoc postremum grauissimum sonat, & admonet quosdam gradus factos à leuioribus ad grauiora, donèc ad gehennam ignis veniretur. Non enim reatus ipse haberet gradus, nisi gradatim etiam peccata commemorarentur. Et paulò pòst: Gradus itaque sunt in istis peccatis, vt primò quisq; irascatur, & eum motum retineat corde conceptum. Iam si extorserit vocem indignantis ipsa commotio, non significantem aliquid, sed illum animi motum ipsa eruptione testãtem, qua feriatur ille cui irascitur, plus est vtiquè quàm si surgens ira silentio premeretur. Si verò non solùm vox indignantis audiatur, sed etiam verbum quo iam certam eius vituperationem in quem profertur designet & notet, quis dubitet amplius hoc esse, quàm si solus indignationis sonus ederetur? Itaque in primo vnum est; id est, ira sola: in secundo duo, & ira, & vox quæ iram significat: in tertio tria, & ira, & vox quæ iram significat, & in voce ipsa certæ vituperationis expressio. Vide nunc etiam tres reatus, iudicij, concilij, & gehẽnæ ignis. Nam in iudicio adhuc defensioni datur locus. In concilio autem quanquàm & iudicium esse soleat, tamẽ quia interesse aliquid hoc loco fateri cogit ipsa distinctio, videtur ad concilium pertinere sententiæ prolatio: quando non iam cum ipso reo agitur, vtrùm damnandus sit, sed inter se, qui iudicant, cõferunt, quo supplicio damnari oporteat, quem constat esse damnandum. Gehenna verò ignis nec damnationem habet dubiam, sicut iudicium; nec damnati pœnam, sicut concilium: in gehenna quippe ignis, certa est & damnatio & pœna damnati. Videntur ergò aliqui gradus in peccatis & in reatu, sed quibus modis inuisibiliter exhibeantur pœnæ meritis animarum, quis potest dicere?

Gradus à leuioribus ad grauiora.

Ires gradus.

Tres gradus reatus.

Pœnæ secundùm merita animarum.

IIII.

Quare peccatum est fugiendum?

A. PRIMVM, quia *Deus nemini mandauit impiè agere, & nemini dedit spatium peccandi*, sed [a] *Odit omnes qui operantur iniquitatem*, vt apertè scriptura testatur. Nec est quicquam Deo magìs inuisum ac exosum, qui diligit [b] alioquin omnia quæ sunt, & præter peccatum nihil odio atque supplicio persequitur, illudque nec [c] in cælo, nec [d] in terra sinit impunitum abire.

Ecclesiastici 15.d
a Psal.5.a Eccli.12.b Sap. 14.b Prouer.15.b Exò.23.a
b Sapien.11.d
c Esaiæ 14.c 2.Pet.2.a
d Leuit.26.c Deute.28.b

B. Deindè peccatum, nè parùm execrandum videatur, CHRISTO Domino, qui alioquin [e] peccatum non fecit, [f] causam præbuit subeundę crucis, & acerbissimæ mortis perferendæ. Etenim, [g] *ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: posuit Dominus in eo iniquitatẽ omnium nostrũm.* [h] *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.* Ac propterea quidem lauit [i] nos à peccatis nostris in sanguine suo, vt quotquot cum ipso per baptismum [k] in mortem consepeliũtur, hi peccatis [l] mortui, iustitiæ viuant, ac in [m] nouitate vitæ per ipsius gratiam ambulent continenter. Cæterùm qui post acceptam in baptismo CHRISTI gratiam, iterùm voluntariè peccant, in Christum peccant, Christum persequuntur, Christũ denuò crucifigunt, quos Christo iusto iudici pœnas non minores quàm sceleratos ethnicos, dare oportebit. Sic enim Paulus docet: [n] *Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio iudicij.* De quibus & Apostolus Petrus dixit: [o] *Melius erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsùm conuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato.* Quare qui stat, videat [p] nè cadat: nam cadendo, posteriora prioribus deteriora fiunt.

e 1.Pet.2.d
f Bernard.ser.3.de natiuit. Domini.
g Esaiæ 53.b
h 1.Ioan.2.a
i Apoc.1.b
k Rom.6.a
l 1.Pet.2.d
m Rom.6.a
n Hebr.10.e
o 2.Pet.2.d
p 1.Cor.10.c Luc.21.d Matth.12.d

C. Prætereà, [q] *qui faciunt peccatum & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ*, si Raphaeli credimus. Nam [r] *homo per malitiam occidit animam suam. Anima* [s] *quæ peccauerit, ipsa morietur.* Nihil autem ea morte infelicius, qua homo à Sanctorum omnium consortio, ab Angelorum & cælitum gaudio, atque [t] ab ipso deniquè summo & æterno bono, in cuius cognitione ac fruitione sanè omnis salus & perfecta hominis beatitudo consistit, in æternum separatur.

q Tobiæ 12.c
r Sapien.16.b
s Ezech.18.a Iaco.1.b Psalm.33.d Rom.6.d
t Matth.7.d 25.d Luc.13.f Psal.6.b Chrys.hom.24.in Matth. & 48. ad pop. Antiochenum. Item epist.5.ad Theodorum lapsum.

D. Adhæc, ea peccati natura est atque malignitas, vt non solùm à Deo Deique gratia & gloria homines etiam [v] iustos abducat: sed præter-

v Ezech.18.e f 33.c d

Digitized by Google

præterea ſummis æternisque malis cùm corporis, tum animę ſubijcit: nec[x] ſolùm in hac, ſed etiam in futura vita infeliciſſimos reddit, vt in poteſtatem dæmonum redacti, ſupplicijs grauiſſimis & malis omnibus perpetuò addicantur.

x Iudith 5.c Exod.32.f Num.14.d e Eccli 21.d Pſal.10.b Luc.16.f

E. Hinc notanda ſunt in ſcripturis ſacris, quę paſsim de reprehenſis ac punitis peccatoribus exempla proferũtur, vt de [y] Cain, [z] Pharaone, [a] Nabuchodonoſore, [b] Sodomitis, [c] Aegyptijs, [d] Iſraëlitis, & cæteris, quorum ſcelera iuſtus DEVS miris ac horrendis modis eſt perſequutus. Obſeruandæ quoquè ſententiæ, quæ peccatorũ peſtes fugiendas & execrandas docent. Vt, [e] *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Odio [f] ſunt Deo impius & impietas eius.* [g] *Miſeros facit populos peccatum. Quaſi à [h] facie colubri fuge peccata.* [i] *Non Deus volens iniquitatem tu es, neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniuſti ante oculos tuos. Qui [k] in vno peccauerit, multa bona perdet.* [l] *Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum, & caue nè aliquando peccato conſentias, & prætermittas præcepta Dei noſtri.*

y Gene.4.b z Exod.14.g a Daniel.4.f b Gene.19.e Ezech.16.f c Exod.7.8.9.10.12.14. d Deut 32.c d Num.16.e e Ioan.8.d f Sapien.14.b g Prouerb.14.b h Eccli 21.a i Pſalm.5.a k Eccles 9.d l Tob.4.a

Vide Chryſ. hom.8. ad pop. Antioch. 17. in Gene. 51. & 37. in Ioan. 28. in epiſtol. ad Rom. 41. in Acta. & hom. de Iona proph. Baſil. hom. in pſal.33. Aug. propoſ. 42. ex epiſto. ad Rom.

F. Hæc eò ſpectant, vt equiſſimũ peccatorum vindicem Deũ homo cognoſcat, cognoſcendo timeat, timendo caueat ſaluti ſuę, & cauendo pœnas euadat horribiles peccatorum. [m] *Multa enim flagella peccatoris.*

m Pſal.31.e

TESTIMONIA.

1. A. ECCLESIASTICI decimoquinto: vt in textu.

2. PSALMO quinto: Odiſti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendacium. Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus.

3. ECCLESIASTICI duodecimo: Altiſſimus odio habet peccatores, & impijs reddet vindictam.

4. SAPIENTIAE decimoquarto: Similiter odio ſunt Deo impius & impietas eius.

5. PROVERBIORVM decimoquinto: Victimæ impiorum abominabiles Domino: vota iuſtorum placabilia. Abominatio eſt Domino via impij: qui ſequitur iuſtitiam, diligetur ab eo.

6. EXODI vigeſimotertio: Inſontem & iuſtum non occides, quia auerſor impium.

7. SAPIENTIAE vndecimo: Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti: nec enim odiens aliquid conſtituiſti aut feciſti.

8. ESAIAE decimoquarto: Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua, cóncidit cadauer tuum: ſubter te ſternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Quomodò cecidiſti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris? Corruiſti in terram, qui vulnerabas gentes: qui dicebas in corde tuo, In cælum conſcendam: ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus aquilonis. Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſſimo. Veruntamen ad infernum detrahéris in profundum laci.

9. SECVNDAE Petri ſecundo: Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum, tradidit cruciandos in iudicium reſeruari: Et originali mundo non pepercit, ſed octauum Noë iuſtitiæ præconem cuſtodiuit, diluuium mundo impiorum inducens: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæornm in cinerem redigens, euerſione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi ſunt, ponens: & iuſtum Loth oppreſſum à nefandorum iniuria ac luxurioſa conuerſatione eripuit. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reſeruare cruciandos: magìs autem cos qui poſt carnem in concupiſcentia immunditiæ ambulant, dominationemq; contemnunt, audaces, ſibi placentes: ſectas non metuunt introducere blaſphemantes. Vbi angeli, fortitudine & virtute cùm ſint maiores, non portant aduerſùm ſe execrabile iudicium.

10. LEVITICI vigeſimoſexto: Quòd ſi non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, ſi ſpreueritis leges meas, & iudicia mea contempſeritis, vt non faciatis ea quæ à me conſtituta ſunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoquè hæc faciam vobis: Viſitabo vos velociter in egeſtate & ardore, qui conficiat oculos veſtros, & conſumat animas veſtras. Fruſtrà ſeretis ſementem, quæ ab hoſtibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hoſtibus veſtris, & ſubijciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine perſequente. Sin autem nec ſic obediëritis mihi, addam correptiones veſtras ſeptuplùm propter peccata veſtra, & conteram ſuperbiam duritiæ veſtræ. Dabóque vobis cælum deſuper ſicut ferrum, & terram æneam. Conſumetur incaſsùm labor veſter, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis exaduersò mihi, nec volueritis audire me, addam plagas veſtras vſque in ſeptuplum propter peccata veſtra: immittámque in vos beſtias agri, quæ conſument vos & pecora veſtra, & ad paucitatem cuncta redigant, deſertæq; fiant viæ veſtræ. Quòd ſi nec ſic voluëritis recipere diſciplinam, ſed & ambulaueritis exaduersò mihi: ego quoquè contra vos aduerſus incedam, & percutiam vos ſeptiès propter peccata veſtra, inducámque ſuper vos gladium vltorem fœderis mei. Cúmque confugeritis in vrbes, mittam peſtilentiam in medio veſtri, & trademini in manibus hoſtium, poſtquàm confregero baculum panis veſtri: ità vt decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus, & comedetis, & non ſaturabimini. Sin autem nec per hæc audiëritis me, ſed ambulaueritis contra me: & ego incedam aduerſùs vos in furore contrario, & corripiam vos ſeptem plagis propter peccata veſtra, ità vt comedatis carnes filiorum veſtrorum & filiarum veſtrarum: deſtruam excelſa veſtra, & ſimulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum veſtrorum, & abominabitur vos anima mea intantùm, vt vrbes veſtras redigam in ſolitudinem, & deſerta faciam ſanctuaria veſtra, nec recipiam vltrà odorem ſuauiſſimum. Diſperdámque terram veſtram,

ſtram,& ſtupebũt ſuper ea inimici veſtri,cùm habitatores illius fuerint. Vos autem diſpergam in Gentes,& euaginabo poſt vos gladium, eritq; terra veſtra deſerta,& ciuitates veſtræ dirutæ.

11. DEVTERONOMII vigeſimooctauo: Quòd ſi audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt cuſtodias & facias omnia mandata eius, & cæremonias quas ego præcipio tibi hodiè, venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ, & appræhendent te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuę. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ouium tuarum. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. Mittet Dominus ſuper te famem & eſuriem, & increpationem in omnia opera tua quæ tu facies: donèc conterat te, & perdat velociter, propter adinuentiones tuas peſſimas, in quibus reliquiſti me. Adiungat tibi Dominus peſtilentiam, donèc conſumat te de terra. Percutiat te Dominus egeſtate, febri & frigore, ardore & æſtu, & aëre corrupto ac rubigine, & perſequatur donèc pereas. Sit cęlum quod ſupra te eſt, ęneum: & terra quam calcas, ferrea &c.

1. B. PRIORIS Petri ſecundo: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè. qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus. cuius liuore ſanati eſtis.

Peccati grauitas ex difficultate remedij colligitur.

2. BERNARDVS ſermone tertio in Natali Domini: Agnoſce ô homo quàm grauia ſunt vulnera, pro quibus neceſsè eſt Dominum Chriſtum vulnerari. Si non eſſent hæc ad mortem, & ad mortem ſempiternam, nunquàm pro eorum remedio Dei filius moreretur.

3. ESAIAE quinquageſimotertio, 4. PRIMAE Ioannis ſecundo, vt in textu.

5. APOCALYPSIS primo: Chriſtus dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.

8. AD Romanos ſexto: Qui mortui ſumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? An ignoratis quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem.

7. PRIORIS Petri ſecundo: Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus.

8. AD Romanos ſexto: Vt quomodò Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.

9. AD Hebræos decimo, 10. POSTERIORIS Petri ſecundo, vt in textu.

11. PRIORIS ad Corinthios decimo: Qui ſe exiſtimat ſtare, videat nè cadat.

12. LVCAE vndecimo: Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe: & ingreſſi habitant ibi. Et fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus.

13. MATTHAEI duodecimo: Tunc vadit, & aſſumit, &c. vt apud Lucam.

1. C. TOBIAE duodecimo, 2. SAPIENTIAE decimoſexto, 3. EZECHIELIS decimooctauo, vt in textu.

4. IACOBI primo: Peccatum cùm conſummatum fuerit, generat mortem.

5. PSALMO trigeſimotertio: Mors peccatorum peſſima.

6. AD Romanos ſexto: Stipendia peccati mors.

7. MATTHAEI ſeptimo: Diſcedite à me qui operamini iniquitatem.

8. ET capite vigeſimoquinto: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.

9. LVCAE decimotertio: Diſcedite à me omnes operarij iniquitatis.

10. PSALMO ſexto: Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem.

11. CHRYSOSTOMVS homilia vigeſimaquarta in Matthæum: Qui in gehenna vritur, cælorum etiam regnum prorsùs amittit: quæ certè pœna maior eſt, quàm cruciatus ille flammarum. Noui autem quòd plurimi pertimeſcant tantùm gehennam, ego tamen illius gloriæ amiſſionem multò amarius, quàm ipſius gehennæ dico eſſe ſupplicium. Si verò id nõ poſſum ſermone monſtrare, nihil eſt omninò mirandum. Neque enim nouimus illorum beatitudinem præmiorum, vt infelicitatem quoquè de eorum amiſſione perſpicuè ſcire poſſimus. Cæterùm Paulus qui iſta cognita habebat, certiſſimè nouit, quoniam excidere à Dei gratia, omnium ſit profectò miſerrimum. Et poſt pauca: Intolerabilis quidem res eſt etiam gehenna: quis neſciat? & ſupplicium illud horribile: tamen ſi mille aliquis ponat gehennas, nihil tale dicturus eſt, quale eſt à beatæ illius gloriæ honore repelli, exoſumq; eſſe Chriſto, & audire ab illo, Non noui vos: atq; argui, quòd eſurienti & ſitienti negauerimus cibum & potũ. Eſt enim ſatius, mille fulmina ſuſtinere, quàm vultum illum manſuetudinis pietatisq; plenum, nos tamen auerſantem, videre, & illos placidiſſimos oculos nequaquàm nos adſpicere ſuſtinentes.

Intolerabilior amiſſio gloriæ, quàm gehennæ ſupplicium.

A beata gloria repelli. Matt. 7. & 25.

12. IDEM homilia quadrageſimaoctaua ad populum Antiochenum: Intolerabilis gehenna, confiteor, & multùm intolerabilis: tamen intolerabilior regni amiſſio, hoc cogitate.

Regni amiſſio.

13. ITEM epiſtola quinta ad Theodorum lapſum: Sunt quidam abſurdi iudicij, ij duntaxàt amant effugiſſe gehennam: contrà ego multò durius eſſe tormentum quoddam aſſero, quàm gehenna eſt: hoc eſt, non aſſecutum eſſe tantam gloriam, & illinc elapſum eſſe. Nec opinor equidem tanto dolore lugendum de malis gehennæ, quanto neceſsè eſt caſum deplorare, quòd de cælis excidimus, qui eſt nimirùm cruciatus omnium duriſſimus.

De cælis excidere.

1. D. EZECHIELIS decimooctano: Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem ſecundùm omnes abominationes, quas operari ſolet impius, nunquìd viuet? omnes iuſtitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in præuaricatione, qua præuaricatus eſt, & in peccato ſuo quod peccauit, in ipſis morietur. Et dixiſtis: Non eſt æqua via Domini. Audite ergò domus Iſrael: Nunquìd via mea non eſt æqua, & non magis viæ veſtræ prauæ ſunt? Cùm enim auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniuſtitia, quam operatus eſt, morietur.

2. ET capite trigeſimotertio: Iuſtitia iuſti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua: & iuſtus non poterit viuere in iuſtitia ſua, in quacunque die peccauerit. Etiam ſi dixero iuſto, quòd vita viuat, & confiſus in iuſtitia ſua fecerit iniquitatem, omnes iuſtitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate ſua quam operatus eſt, in ipſa morietur.

3. IVDITH quinto: Quotieſcunquè (ait dux Achior ad Holophernem) præter ipſum Deum ſuum alterum coluerunt, dati ſunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium. Quotieſcunquè autem pœnituerunt ſe receſſiſſe à cultura Dei ſui, dedit eis Deus cæli virtutem reſiſtendi. Deniquè Chananæum regem, & Iebuſæum, & Pherezęum, & Hethęum, & Heuęum, & Amor-

Amorrhæum, & omnes potentes in Heſebon proſtrauerunt, & terras eorum & ciuitates eorum ipſi poſſederunt: & vſquedùm non peccarent in conſpectu Dei ſui, erant cum illis bona. Deus enim illorum odit iniquitatem. Nam & ante hos annos cùm receſſiſſent à via, quam dederat illis Deus, vt ambularent in ea, exterminati ſunt prælijs à multis nationibus, & plurimi eorum captiui abducti ſunt in terram non ſuam. Nupèr autem reuerſi ad Dominum Deum ſuum ex diſperſione qua diſperſi fuerant, adunati ſunt, & aſcenderunt montana hæc omnia, & iterùm poſſident Hieruſalem, vbi ſunt ſancta ſanctorum.

4. EXODI trigeſimoſecundo: Reſpondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo. Ego in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum.

5. NVMERORVM decimoquarto: Omnes homines qui viderunt maieſtatem meam, & ſigna quæ feci in Aegypto & in ſolitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obediêrunt voci meæ, non videbunt terram, pro qua iurauí Patribus eorum: nec quiſquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Querelas filiorum Iſrael audiui: Dic ergò eis, Viuo ego, ait Dominus: ſicut locuti eſtis audiente me, ſic faciam vobis. In ſolitudine hac iacebunt cadauera veſtra.

6. ECCLESIASTICI vigeſimoprimo: Quaſi rhomphæa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius non eſt ſanitas.

7. PSALMO decimo: Pluet ſuper peccatores laqueos, ignis & ſulphur & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum.

8. LVCAE decimoſexto: Mortuus eſt autem & diues: & ſepultus eſt in inferno. Eleuans autem oculos ſuos, cùm eſſet in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in ſinu eius. Et ipſe clamans, dixit: Pater Abraham, miſerere meî, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

1. E. GENESIS quarto: Dixit Dominus ad Cain: Maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ſuos: vagus & profugus eris ſuper terram.

2. EXODI decimoquarto: Fugientibus Aegyptijs occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in medijs fluctibus. Reuerſæque ſunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui ſequentes ingreſſi fuerant mare, nec vnus quidem ſuperfuit ex eis.

3. DANIELIS quarto: Vox de cælo ruit: Tibi dicitur, Nabuchodonoſor rex, Regnum tuum tranſibit à te, & ab hominibus eijcient te, & cum beſtijs & feris erit habitatio tua: fœnum quaſi bos comedes, & ſeptem tempora mutabuntur ſuper te: donèc ſcias, quòd dominetur excelſus in regno hominum, & cuicunque voluerit, det illud. Eadem hora ſermo completus eſt ſuper Nabuchodonoſor, & ex hominibus abiectus eſt, & fœnum vt bos comedit, & rore cæli corpus eius infectum eſt: donèc capilli eius in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & vngues eius quaſi auium.

4. GENESIS decimonono: Igitur Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino de cælo, & ſubuertit ciuitates has, & omnem circà regionem, vniuerſos habitatores vrbium, & cuncta terræ virentia.

5. EZECHIELIS decimoſexto: Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & ocium ipſius & filiarum eius: & manum egen[illegible] pauperi non porrigebant. Et eleuatæ ſunt, & fecèrunt abominationes coram me, & abſtuli eas, ſicut vidiſti.

6. EXODI ſeptimo, octauo, nono, decimo, duodecimo, & decimoquarto, horrendæ atque grauiſſimæ recenſentur plagæ decem, quibus Dominus Aegyptios affecit, eô quòd non paruêrit Pharao rex Aegypti Domino, vt populum Iſraël abire ſineret ex Aegypto.

7. DEVTERONOMII trigeſimoſecundo: Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima: deuorabítque terram cum germine ſuo, & montium fundamenta comburet. Congregabo ſuper eos mala, & ſagittas meas complebo in eis. Conſumentur fame, & deuorabunt eos aues morſu amariſſimo: dentes beſtiarum immittam in eos, cum furore trahentium ſuper terram, atque ſerpentium. Foris vaſtabit eos gladius, & intùs pauor, iuuenem ſimul ac virginem, lactentem cum homine ſene. Et dixi, Vbinàm ſunt? ceſſare faciam ex hominibus memoriam eorum.

8. NVMERORVM decimoſexto: Sufficiat vobis, (inquit Core cum ſuis numero 250.) quia omnis multitudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt Dominus. Cur eleuamini ſuper populum Domini? Locutúsque Dominus ad Moyſen & Aaron, ait: Separamini de medio congregationis huius, vt eos repentè diſperdam. Et paulò pòſt: Surrexítque Moyſes, & abijt ad Dathan & Abiron: & ſequentibus eum ſenioribus Iſraël, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, nè inuoluamini in peccatis eorum. Et poſt pauca: Confeſtim igitur vt ceſſauit loqui, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum: & aperiens os ſuum, deuorauit illos cum tabernaculis ſuis & vniuerſa ſubſtantia eorum. Deſcenderúntque viui in infernum, operti humo, & periêrunt de medio multitudinis. At verò omnis Iſraël qui ſtabat per gyrum, fugit à clamore pereuntium, dicens: Nè fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egreſſus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebant incenſum. Et quibuſdam interpoſitis: Murmurauit autem omnis multitudo filiorum Iſraël, ſequenti die contra Moyſen & Aaron dicens: Vos interfeciſtis populum Domini. Cúmque oriretur ſeditio, & tumultus increſceret, Moyſes & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod poſtquàm ingreſſi ſunt, operuit nubes tabernaculum, & apparuit gloria Domini. Dixítque Dominus ad Moyſen: Recedite de medio huius multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cúmque iacerent in terra, dixit Moyſes ad Aaron: Tolle thuribulum, & hauſto igne de altari, mitte incenſum deſuper, pergens citò ad populum, vt roges pro eis: iam enim egreſſa eſt ira à Domino, & plaga deſæuit. Quod cùm feciſſet Aaron, & cucurriſſet ad mediam multitudinem, quam iam vaſtabat incendium, obtulit thymiama: & ſtans inter mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſauit. Fuerunt autem qui percuſſi ſunt, quatuordecim millia hominum, & ſeptingenti, abſque his qui periêrant in ſeditione Core.

9. IOANNIS octauo, 10. SAPIENTIAE decimoquarto, 11. PROVERBIORVM decimoquarto, 12. ECCLESIASTICI vigeſimoprimo, 13. PSALMO quinto, 14. ECCLESIASTIS nono, 15. TOBIAE quarto, vt in textu.

16. CHRYSOSTOMVS homilia octaua ad populum Antiochenum: Talis eſt peccantium conſuetudo: omnia ſuſpecta habent, vmbras tremunt, omnem ſtrepitum timent, & quenque putant contra ſe venire: & alijs alia inter ſe diſſerentibus, peccati ſibijpſis conſcij, putant illos de ſe ſermocinari. Talis res peccatum eſt, nullo

Digitized by Google

Peccatum affert metum magnum. nullo prodit arguente, nullo condemnat accusante, pauidum facit & timidum peccatorem, sicut iustitia contrarium. Audi igitur, quo modo & huius pauorem, & illius libertatem scriptura designauit: Fugit impius persequente nemine, inquit. Quo modo persequente nemine fugit? Intùs habet agentem conscientiæ accusatorem, & hunc vbiquè circunfert: & sicut seipsum non potest fugere, sic nec intrinsecùs ipsum agitantem: sed quocunquè abeat, flagellatur, & vulnus habet immedicabile. At non talia iustus: sed qualis, audi: Iustus tanquàm Leo, inquit, confidit.

Prouer. 28. Conscientia accusans.

Ibid.

17. PRAETEREA homilia decimaseptima in Genesim: Nihil peccato peius. Ipsum enim vt introierit, non solùm confusione totos nos replet, sed & insipientes facit eos, qui anteà intellectu & sapientia multa præditi fuerant.

Peccatũ insipientes facit.

18. ET homilia quinquagesimaprima in Ioannem: Nihil peccato sordidius, nihil immundius, cuius naturam Propheta interpretatus, clamabat: Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ.

Peccato nihil immundius. Psal. 37.

19. ITEM homilia trigesimaseptima in Ioannem super ea verba, Ecce sanus factus es, iam noli peccare, nè deterius aliquid tibi contingat: Res profectò grauis est peccatum, grauis inquam res, & animi pernicies, vt nonnunquàm vi & exuperantia sua corpora quoquè inficiat. Breuì peccatum patratur, morbi tormenta diuturna sunt. Si grauem priorum scelerum pœnam dedimus, deindè in eadem inciderimus, dabimus longè maiorem: & meritò sanè. Qui enim supplicio non fit melior, tanquàm stupidus quidem & contemptor, grauiorem sibi pœnam præparat. Ipsum nanque peccatum, semel lapsum, satis superque cohibere, & sapientiorem reddere debebat, nè iterùm in idem prolaberetur. Quòd si post datas pœnas in eadem iterùm crimina prolapsi, grauiori pœna afficimur: quid his sperandum est, * qui in ipso supplicio in ijsdem sceleribus pertinaciter perseuerant? Et qua gratia, inquies, non omnes puniuntur? Etenim multos videmus, & quidem scelestissimos, bona corporis valetudine, & prospera fortuna lasciuientes: nolimus propterea eos admirari, sed deplorare potiùs: quòd enim in hac vita nihil aduersi patiuntur, maioris in futura supplicij est argumentum. Hoc & Paulus his verbis significauit: Dum iudicamur à Domino, corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Hîc enim correctio est, illic supplicium.

Ioan. 5.

Peccatũ etiã corpora inficit.

* nullo affecti supplicio

Peccantium in hac vita prosperitas, cuius argumentum sit. 1. Cor. 11.

20. IDEM homilia vigesimaoctaua in epistolam ad Romanos: Peccatum dæmone peius eijciamus. Dæmon siquidem non omninò spoliat regno cælorum; sed subindè sit, vt & prosit modesto ac vigilanti: Peccatum verò omninò excludit: Voluntarius quippe dæmon est peccatum, spontanea ipsa insania.

Peccatum dæmone peius.

Peccatum est voluntarius dæmon.

21. RVRSVS homilia quadragesimaprima in Acta Apostolorum: Non est ità magnum, à dæmone liberari, vt eripi à peccato. Dæmon non prohibet regnum cælorum assequi, licèt cooperetur, inuitus quidem.

22. ITEM homilia de Iona Propheta: Nihil graue æquè & onerosum inuenies, quàm peccatum. Et ideò Zacharias plumbo peccatum figurauit: & Dauid naturam eius describens, ait: Iniquitates meæ superauerunt caput meum, sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Peccati grauitas.

Zach. 5.

Psal. 37.

23. BASILIVS homilia in Psalmum trigesimumtertium: Omni in Christum credenti angelus assistit, nisi illum à nobis per improbas actiones profligauerimus. Velut enim fumus apes fugat, & fœdus odor columbas expellit: sic angelum vitæ nostræ custodem abigit multa lachrymarum adspergine dignum ac graueolens peccatum.

Peccatũ abigit custodem angelum.

24. AVGVSTINVS in libro expositionis quarundam propositionum ex epistola ad Romanos, propositione quadragesimasecũda: Quòd autem ait, Venundatus sub peccato: intelligendum est, quòd vnusquisque peccando animam suam diabolo vendit, accepto tanquàm precio dulcedine temporalis voluptatis. Vndè & Dominus redemptor noster dictus est, quia hoc modo quo dictum est, venditi eramus.

Rom. 7.

Peccãtes diabolo animã vendũt vilissimo precio.

F. PSALMO trigesimoprimo, vt in textu.

V.

Quæ via ad peccati foueam ducit?

a Aug. li. 1. de serm. Dñi in mõte cap. 12. & lib. 12. de Trinit. ca. 12. Grego. hõ. 16. in euãg. & li. 4. mora. c. 27.

A. TRIBVS præcipuè [a] gradibus ad peccatum peruenitur: Suggestione, delectatione, consensu.

B. Suggestione quidem hostis, dum nobis praua ingeritur cogitatio, siue tentatio à mundo, carne vel Satana: delectatione autem nostra, dum animo iam nimiùm adlubescit, quod praua suggessit tentatio: demùm, & proprio consensu, dum in peccatum ipsum voluntas allecta consentit deliberatè: Ex quo sanè consensu peccatum iam [b] consummatur, vt hominem non modò immundum, iniquumque faciat, & spiritualiter occídat, verumetiam coram Deo gehennæ obnoxium reddat, etiamsi non semper opere perpetretur. Vndè non temerè dictum [c] est illud: In suggestione semen, in delectatione nutrimentum, in consensu perfectionem inesse peccati.

b Iacob. 1. b & ibidèm Beda. Tob. 4. a Rõ. 6 b Matt. 5. d

c Greg. ad interrogationẽ 11. Augustini Cantuar.

C. Quòd si exactiùs consideremus, qui soleant gradus esse peccati, in primis oritur [d] ex suggestione cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affectione delectatio, ex delectatione consensus, ex consensu operatio, ex operatione consuetudo, ex consuetudine desperatio, ex desperatione peccati defensio, ex peccati defensione gloriatio, ex gloriatione damnatio. Hæc est demùm longa illa & horrenda peccatorum catena: hi [e] funes atque compedes, quibus adstrictum hominem Satanas nunc in omne genus malorum, ac tandèm in tartaream abyssum præcipitat infelicissimè. Atque idcircò plurimùm refert, peccatorum gradus eiusmodi atque propagines, nè fallamur atque periclitemur, studiosè discernere & obseruare.

d Vide Gregoriũ Magnũ lib. 4. moraliũm, cap 27. & Isidorũ lib. 2. de summo bono, cap. 23.

e Prouer 5. d Psal. 118. h 2. Reg. 22. a Vide Aug. li. 8. confessionum, cap. 5. Gregor li. 25 Moral. ca. 12.

TESTI-

Digitized by Google

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro primo de sermone Domini in monte, capite duodecimo: Sanè consideranduṁ est, quòd non dixit, Omnis qui concupiuerit mulierem: sed, Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam: id est, hoc fine & hoc animo attenderit, vt eam concupiscat: quod iam non est titillari delectatione carnis, sed plenè consentire libidini, ità vt non refrænetur illicitus appetitus, sed si facultas data fuerit, satietur. Nam tria sunt, quibus impletur peccatum, suggestione, delectatione, & consensione. Suggestio, siue per memoriam fit, siue per corporis sensus, cùm aliquid videmus aut audimus, vel olfacimus, vel gustamus, vel tangimus. Quo si frui delectauerit, delectatio illicita refrenanda est. Velut cùm ieiunamus, & visis cibis palati appetitus assurgit, non fit nisi delectatione: sed huic tamen non consentimus, si eam dominantis rationis iure cohibemus. Si autem consensio facta fuerit, plenum peccatum erit. Notum autem Deo in corde nostro, etiam si facto non innotescat hominibus. Ità ergò sunt isti gradus, quasi à serpente suggestio fiat, id est, lubrico & volubili, hoc est, temporali corporum motu: quia & si qua talia phantasmata intùs versantur in anima, de corpore forinsecùs tracta sunt: & si quis occultus præter istos quinque sensus, motúsque corporis animum tangit, est etiam ipse temporalis & lubricus: & ideò quanto illabitur occultiùs vt cogitationem contingat, tanto conuenientiùs serpenti comparatur. Tria ergò hæc, vt dicere cœperam, similia sunt illi gestæ rei, quæ in Genesi scripta est, vt quasi à serpente fiat suggestio & quædam suasio. In appetitu autem carnali, tanquàm in Eua, delectatio. In ratione verò, tanquàm in viro, consensio: quibus peractis, tanquàm de paradiso, hoc est, de beatissima luce iustitiæ, in mortem homo expellitur, iustissimè omninò. Non enim cogit qui suadet. Et omnes naturæ in ordine suo gradibus suis pulchræ sunt, sed de superioribus, in quibus rationalis animus ordinatus est, ad inferiora non est declinandum. Nec quisquam hoc facere cogitur, & ideò si fecerit, fine iusta defensione punitur. Non enim hoc committit inuitus. Veruntamen delectatio ante consensionem vel nulla est, vel tam tenuis vt propè nulla sit, cui consentire, magnum peccatum est, cùm illicita est. Cùm autem quisque consenserit, committit peccatum in corde suo. Si autem etiam in factum processerit, videtur satiari, & extingui cupiditas. Sed posteà cùm suggestio repetitur, maior accenditur delectatio: quæ tamen adhuc multò minor est, quàm illa quæ assiduis factis in consuetudinẽ vertitur. Hanc enim vincere difficilimum est: & tamen etiam ipsam consuetudinem, si se quisque non deserat, & Christianam militiam non reformidet, illo duce atque adiutore superabit: ac sic in pristinam* potestatem atque ordinem & vir Christo, & mulier viro subijcitur. Sicut ergò tribus gradibus ad peccatum peruenitur, suggestione, delectatione, consensione: ità ipsius peccati tres sunt differentiæ, in corde, in facto, in consuetudine, tanquàm tres mortes. Vna quasi in domo, id est, cùm in corde consentitur libidini: altera iam prolata quasi extra portam, cùm in factum procedit assensio: tertia, cùm vi consuetudinis malæ tanquàm mole terrena premitur animus, quasi in sepulcro iam putens. Quæ tria genera mortuorum Dominum resuscitâsse, quisquis Euangeliũ legit, agnoscit. Et fortasse cõsiderat, quas differentias habeat etiam ipsa vox resuscitãtis, cùm alibì dicit: Puella, surge. Et alibì: Iuuenis, dico tibi, surge. Alibì, Infremuit in spiritu, & fleuit, & rursùs fremuit, & pòst deindè voce magna exclamauit; Lazare, veni foràs.

Matth. 5.

Tribus impletur peccatũ.

Suggestio cõparatur serpẽti, delectatio mulieri, consensus viro. Gen. 3.

Illicitæ delectationi consentire, magnum peccatum est.

al.* pacem

Matth. 9. Luc. 7. Ioan 11.

2. IDEM libro duodecimo de Trinitate, capite duodecimo: Cùm huic intẽtione mentis, quę in rebus temporalibus & corporalibus propter actionis officiũ ratiocinandi viuacitate versatur, carnalis ille sensus vel animalis ingerit quandã illecebram fruendi se, id est, tanquàm bono quodam priuato & proprio, non tanquàm publico atque communi, quod est incommutabile bonum, tunc velut serpens alloquitur fœminã: huic aũt illecebræ cõsentire, de ligno prohibito manducare est. Sed iste consensus si sola cogitationis delectatione contentus est, superioris verò authoritate consilij ità mẽbra retinentur, vt non exhibeantur iniquitatis arma peccato, sic habendum existimo, velut cibum vetitũ mulier sola comederit. Si aũt in consensionem malè vtendi rebus quæ per sensum corporis sentiũtur, ità decernitur quodcunq; peccatum, vt si potestas fit, etiam corpore cõpleatur, intelligenda est illa mulier dedisse viro suo secum simul edendum illicitũ cibum. Neq; enim potest peccatum non solùm cogitandum suauiter, verùm etiam efficaciter perpetrandum mente decerni, nisi & illa mentis intentio, penès quam summa potestas est, membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat & seruiat. Nec sanè cùm sola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & voluens libenter, quæ statìm vt attigerunt animum respui debuerunt, negandum est esse peccatum, sed longè minùs, quàm & si opere statuatur implendum. Et ideò de talibus quoquè cogitationibus venia petẽda est, pectusq; percutiendum, atque dicendum, Dimitte nobis debita nostra: faciendum quoquè quod sequitur, atque in oratione iungendum, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Neque enim sicut in illis duobus primis hominibus personam suam quisque portabat, & ideò si sola mulier cibum edisset illicitum, sola vtiquè mortis supplicio plecteretur. Ità dici potest in homine vno, si delectationibus illicitis, à quibus se continuò deberet auertere cogitatio, libeuter sola pascatur, nec facienda decernantur mala, sed tantùm suauiter in recordatione teneantur, quasi mulierem sine viro posse damnari: absit hoc credere. Hæc quippe vna persona est, vnus homo est, totúsque damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur.

Serpens quãdo alloquitur fœminam.

Mãducare de ligno vetito.

Dare viro simul edendũ.

Voluntariã oblectatio in cogitatione illicita peccatum est.

Matth. 6.

Propter solã voluntatem oblectandi se illicitis cogitationibus, damnamur.

Vide S. Thõ. 12. q. 74. art. 8

3. GREGORIVS homilia decimasexta in Euangelia: Sciendum nobis est, quia tribus modis tentatio agitur, suggestione, delectatione, & consensu. Et nos cùm tentamur, plerunquè in delectationem aut etiam in consensum labimur: quia de carnis peccato propagati, in nobisipsis etiam gerimus vndè certamina toleramus. Deus verò qui in vtero virginis incarnatus, in mundum sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergò per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideò omnis diabolica illa tentatio foris, non intùs, fuit.

Tribus modis peragimus tentatio.

Matth. 4.

4. IDEM libro quarto Moraliũ, capite vigesimoseptimo: Quatuor modis peccatũ perpetratur in corde, quatuor cõsummatur in opere. In corde nanq; suggestione, delectatione, cõsensu, & defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per aduersarium, delectatio per carnem, cõsensus per spiritum, defensionis audacia per elationẽ. Culpa enim quæ terrere mentem debuit, extollit, & deijciendo eleuat, sed grauiùs eleuando supplantat. Vndè & illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis his quatuor ictibus fregit. Nam serpens suasit, Eua delectata est, Adam consensit: qui etiam requisitus, confiteri culpam per audaciam noluit.

Digitized by Google

noluit. Hoc verò in humano genere quotidiè agitur, quod actum in primo parente nostri generis non ignoratur. Serpens suadet, quia occultus hostis mala cordibus hominum latenter suggerit: Eua delectata est, quia carnalis sensus, ad verba serpentis mox se delectationi substernit: Consensum verò Adam mulieri præpositus præbuit: quia dum caro in delectationem rapitur, etiam à sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur. Et requisitus Adam, confiteri culpam noluit: quia videlicet spiritus, quo peccando à veritate disiungitur, eo in ruinæ suæ audacia nequiùs obduratur. Eisdem etiam quatuor modis, peccatum consummatur in opere. Priùs nanque latens culpa agitur: postmodùm verò etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur: dehinc & in consuetudinem ducitur: ad extremum verò vel falsæ spei seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis enutritur.

Serpēs suadet

Eua delectatur.

Adam consentit.

Gradus per quos descendit peccator ad profundū.

1. B. IACOBI primo: Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem.

Tribus modis agitur tentatio.

2. BEDA in primum caput Iacobi: Tribus modis tētatio agitur: suggestione, delectatione, consensu. Suggestione hostis, delectatione autem, vel etiam consensu, nostræ fragilitatis. Quòd si hoste suggerente delectari aut consentire peccato nolumus, tentatio ipsa nobis ad victoriam prouenit, qua coronam vitæ mereamur accipere. Si verò & hostis suggestione paulatim à recta intentione abstrahimur, & vitio incipimus illici, delectando quidem offendimus, sed necdùm lapsum mortis incurrimus. At si delectationem concepti corde facinoris, etiam partus prauæ sequitur actionis, nobis iam mortis reis, victor hostis abscedit. Quod vt adstruamus exemplis, tētatus est Ioseph verbis Dominæ, sed quia concupiscentiam libidinis non habuit, suggestione tantùm, non etiam delectatione vel consensu, tentari potuit: ideò victor euasit. Tentatus est Dauid visu vxoris alienæ, & quia necdùm carnis appetitum vicerat, à concupiscentia sua abstractus & illectus est. Atque vbi conceptum scelus perfecit, reatum mortis etiam proprio ore iudicatus incidit, quam tamen pœnitendo euasit. Tentatus est Iudas per philargyriam, & quia erat auarus, ab ipsa sua concupiscentia abstractus & illectus, ad interitum consentiendo decidit. Tentatus est Iob multipliciter: sed quia nec possessiones, nec salutem corporis diuino amori præposuerat, tentari quidem suggestione hostili potuit, sed consentire vel saltem delectari peccato nullatenùs valuit. Quod ergò dicitur, Peccatum cùm consummatum fuerit, generat mortem: respicit econtrariò ad hoc, quod suprà dictum est de eo qui suffert tentationem, quia cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Sicut enim ille qui tentatus superat, præmia vitæ meretur: ità nimirùm qui concupiscentijs suis illectus, à tentatione superatur, meritò ruinam mortis incurrit.

Gen. 39.

2. Reg. 11.

2. Reg. 12.

Matth. 26.

Iob 1. & 2.

Iacob. 1.

3. TOBIAE quarto: Caue nè aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.

4. AD Romanos sexto: Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius.

5. MATTHAEI quinto: Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.

6. GREGORIVS Magnus in responsione ad vndecimam interrogationem Augustini Cantuarensis Archiepiscopi: Tribus modis impletur omne peccatum, videlicet suggestione, delectatione, consensu. Suggestio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum: quia cùm primam culpam serpens suggessit, Eua velut caro delectata est, Adam velut spiritus consensit. Et necessaria est magna discretio, vt inter suggestionem, delectationē, & consensum iudex sui animus præsideat. Cùm enim malignus spiritus peccatū suggerit in mente, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatū omnimodò perpetratum non est. Cùm verò caro delectari cœperit, tunc peccatum incipit nasci. Si autem etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscttur perfici. In suggestione igitur peccati semē est, In delectatione fit nutrimentum, In consensu perfectio. Et sæpè contingit, vt hoc quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectationem trahat, nec tamen animus eidem delectationi consentiat. Et cùm caro sine anima delectari nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, vt ei ex ratione contradicat, nec consentiat, & tamen delectatione ligatus fit, sed ligatum se vehementer ingemiscat. Vndè & ille cælestis exercitus præcipuus miles gemebat, dicens: Video aliā legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentē in lege peccati, quæ est in membris meis. Si autem captiuus erat, minimè pugnabat. Quapropter & captiuus erat, & captiuus non erat, & pugnabat. Igitur legi mentis, lex quæ in membris est, repugnabat. Pugnabat autem, quapropter captiuus non erat. Eccè itaque homo est, vt ità dixerim, & captiuus, & liber. Liber, ex iustitia quam diligit: captiuus, ex delectatione quam portat inuitus.

Consensione perficitur peccatum.

Rom. 7.

1. C. GREGORIVS Magnus libro quarto Moralium, capite vigesimoseptimo, vt suprà hac eadem quæstione, A. testimonio quarto.

2. ISIDORVS Episcopus, libro secundo de summo bono, capite vigesimotertio: Istis fomitibus quasi quibusdam gradibus coalescit omne peccatum. Cogitatio nanque praua delectationem parit, delectatio consensionem, consensio actionem, actio consuetudinem, consuetudo necessitatem: sicq; his vinculis homo implicatus, quadam catena vitiorum tenetur adstrictus: ità vt ab ea euelli nequaquàm valeat, nisi diuina gratia manum iacentis apprehendat. Peccatum admittere, cadere est in puteum: consuetudinem verò peccandi facere, os putei est coangustare, nè is qui cecidit, valeat exire. Sed interdùm etiam tales Deus liberat, dum eorum desperationem ad conuersionem libertatis commutat. Ipso enim miserante peccata dimittuntur: quo protegente fit, nè in deterius peccando eatur. Nequissimum est peccare, peius est peccandi consuetudinem facere. Ab illo facilè, ab hoc cum magno labore resurgitur, dum malæ consuetudini repugnatur. Malè agendi consuetudinem, recessum esse Propheta asserit in profundum, cuius vsu quasi quadam lege homo tenetur adstrictus, vt etiā quando non vult, peccatum admittat. A lapsu verò citò resurgere, non est in profundum ire. Apostolus legem peccati dicit esse in membris suis, quæ lex consuetudo est, quam peccando concipimus, & non ab ea cùm volumus discedimus: quia iam necessitatis vinculo per consuetudinem retinemur.

Gradus peccatorum.

Catena vitiorum.

Peccādi consuetudo.

3. PROVERBIORVM quinto: Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.

4. PSALMO centesimo decimooctauo: Funes peccatorum circumplexi sunt me.

5. SECVNDI Regum vicesimosecundo: Funes inferni circundederunt me: præuenerunt me laquei mortis.

6. AVGVSTINVS libro octauo confessionum, capite quinto: Cui rei ego suspirabam ligatus,

Tribus modis impletur peccatum.

Digitized by Google

gatus, non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, & indè mihi catenam fecerat, & constrinxerat me. Quippe ex voluntate peruersa, facta est libido; & dum seruitur libidini, facta est consuetudo; & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis quibusdam sibimet innexis, vndè catenam appellaui, tenebat me obstrictum dura seruitus. Et post nonnulla: Frustrà condelectabar legi tuæ secundùm interiorem hominem, cùm lex alia in membris meis repugnaret legi mentis meæ, & captiuum me duceret in lege peccati, quæ in membris meis erat. Lex enim peccati, est violentia consuetudinis, qua trahitur & tenetur etiam inuitus animus, eo merito, quo in eam volens illabitur.

Catena peccatorum.

Rom. 7.

Lex peccati est violentia consuetudinis.

7. GREGORIVS libro vigesimoquinto Moralium, capite duodecimo: Omne peccatũ quod tamen citiùs pœnitendo non tergitur, aut peccatum est & causa peccati, aut peccatum & pœna peccati: Peccatum nanque quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit.

Peccatũ vnũ trahit ad aliud.

VI.

Quomodò peccata facilè deuitantur?

A. PRIMÙM quidem, si quæ peccatis mala & pericula succedant, prouideamus: deindè, si illorum initijs prauisque suggestionibus, quibus ad peccandum facilè solicitamur, statìm [a] occurramus atque repugnemus fortiter: postremò, si [b] virtutes peccatis contrarias exercitare nitamur, CHRISTO in his omnibus auxiliante.

a Psal. 136. b Iacob. 4. b 1. Pet. 5. c Bernard ser. 5. de Quadragesi. 29. ex paruis, & 49. in Cantica.

B. Monet igitur Ecclesiasticus: [c] *Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.* Vndè diuinum etiam oraculum pronunciat: [d] *Nonne si benè egeris, recipies? si autem malè, statìm in foribus peccatum aderit: sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.* Atque hîc locum habet armatura [e] spiritualis, qua vult Paulus CHRISTI milites aduersùs peccatum & insidias omnes diaboli esse munitos, vt peccato repugnare, in die malo resistere, & omnia tela nequissimi extinguere possint.

b Rõ. 12. a b c Eph. 4. a e f g Philip. 4. b c Eccli 18. d d Genes. 4. a

e Ephes. 6. b c Heb. 12. b

TESTIMONIA.

1. A. PSALMO centesimo trigesimosexto: Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram.

2. IACOBI quarto: Subditi estote Deo: resistite autem diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.

3. PRIORIS Petri quinto: Aduersarius vester diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.

4. BERNARDVS in sermone quinto de quadragesima: Magnum discrimen aduersùs diabolicæ fraudis astutias, tam crebros, imò continuos habere conflictus: quem nec videre quidem possumus, & quem nimìs astutum fecerit tam natura subtilis, quàm longa exercitatio malitiæ eius. Veruntamen in nobis est si vinci nolumus, & nemo nostrum in hoc certamine deijcitur inuitus. Sub te est ô homo appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est si volueris dare seu negare consensum. In tua facultate est si volueris inimicum tuum facere seruum tuum, vt omnia tibi cooperentur in bonum. Eccè enim inflammat inimicus desiderium cibi, vanitatis aut impatientiæ cogitationes ingerit, aut excitat libidinis motum: tu solummodò nè consenseris: & quotiens restiteris, totiens coronaberis. Veruntamen negare non possumus, fratres, molesta sunt hæc, & periculosa, sed & in ipso certamine si viriliter resistimus, quædam pia tranquillitas de conscientia bona nascitur. Credo etiam, si cogitationes istas quàm citò in nobis aduertimus, non patimur remorari, sed in spiritu vehementi animus aduersùs illas excitatur: quoniam inimicus confusus abscedet à nobis: non tam libenter ilicò reuertetur.

In nobis est si vinci à diabolo nolumus. Genes. 4.

Quoties resistimus suggestionibus dæmonis, toties coronamur.

Si statìm repellãtur, non tã cito reuertetur.

5. ET sermone vigesimonono ex paruis sermonibus: Tribus modis prouidentur bona coram Deo, cogitatione, affectione, intentione. Nam & cogitatio debet esse sancta, vndè scriptum est: Cogitatio sancta seruabit te, & affectio pura, & intentio recta. Sunt autem tria ista, id est, cogitatio, affectio, intentio, in animâ: sed in ea quoquè proprijs singula locis distinctis videntur. Nam cogitatio in memoria, affectio in voluntate, intentio in ratione consistit. Atque vt eorum vsum ac differentiam clariùs videamus, sumamus nobis exemplum de rebus exterioribus. In corporibus si quilibet deformis color cutem tãtùm inficiat, corpus quidem turpius redditur, sed nihil ei de sanitate sua ex hoc adimitur. Si ergò carni putredo aliqua vel liuidus tumor insederit, iam nõ solùm decor corporis, sed salus quoquè turbatur. Quòd si languor forsitan inualescens, cum ipsa carne ossa quoquè medullitùs occupârit, tunc demùm de vita non immeritò poterit desperari. Eodem modo in anima si peccatũ suggeritur memoriæ per cogitationem, nullum tamen præbuerit aut voluntas affectum, aut deliberatio ipsa consensum: fateor quidem, deformitas est, nec audire interìm anima illa meretur: Tota pulchra es amica mea. Cæterùm & si næuus est, sed non morbus. Quòd si voluntas quoq; ipsa iam sensu delectationis afficitur, resistit tamen adhuc deliberatio rationis, infirmatur quidem, sed necdùm moritur anima: clamet tamen necesse est: Sana me Domine, & sanabor. Tũc enim mori dicitur, quando & ipsa ratio ad peccatum per intentionẽ curuatur. Hoc nempe est peccatum, de quo dicitur: Anima quę peccauerit, ipsa morietur. Hunc triplicem gradum deplorat Dauid, ex persona peccatoris, dicẽs Domino, Expellendo de paradiso in latam huius seculi euagationem, Confirmâsti super me manũ tuam. Et quoniam carnalia desideria sunt peccati pœna: Non est sanitas in carne mea, à facie iræ tuæ. Iam verò vbi robur deest rationis, non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Qui rursùm eosdem gradus ex persona iusti decantat dicens: Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum. Delectatus enim dicit per voluntatem, exercitatus per rationem. Nè ergò à memoria expellat Deum irruens turba plurimarum cogitationum, quę solent effluere tanquàm vilis plebs in atrium: po-

Tribus modis bona prouidentur coram Deo.

Suggestio.

Canticor. 4.

Delectatio.

Hiere. 17.

Intentio.

Ezech. 18.

Psal. 37.

Ibidèm.

Psal. 76.

Quomodò resistendũ suggerenti peccatum.

Digitized by Google

natur ad eius portam ianitor cuius nomen est recordatio propriæ professionis, vt cùm turpibus sese cogitationibus senserit animus prægrauari, increpet se, & dicat sibi: Túne hęc debes cogitare, qui sacerdos es, qui clericus es, qui monachus es? Cultor iustitiæ debet in se huiusmodi quicquam admittere? decet seruum Christi, amatorem Dei, tale aliquid vel ad modicum meditari? Hæc dicendo excludes fluxum illicitæ cogitationis per recordationem propriæ professionis. Similiter ad portam voluntatis, in qua solent manere carnalia desideria tanquàm in domo domestica familia, statuatur ostiarius qui vocatur recordatio cęlestis patrię. Hic enim potest prauum desiderium quasi cuneus cuneum expellere, & ipsum qui ait: Eccè sto ad ostium, & pulso, sine cunctatione recipere. Iam verò ad thalamum rationis talis & tam ferox adhibendus est custos qui nemini parcat, sed quicunq; hostis siue clàm siue palàm ingredi præsumpserit, procùl eũ arceat: & hic fit recordatio gehennæ. In cæteris siquidem, id est, memoria & voluntate, non ità est intolerabile, si vel memoria recipiat quandoquè vagam cogitationem, vel voluntas impuram affectionem. Hoc verò grauissimũ est & omninò damnosum, si vnquàm ratio perdiderit intentionis rectitudinem.

Contra delectationem peccati.

Apoc. 3. Contra intentionem malam.

6. ITEM sermone quadragesimonono in Cantica: Et quomodo (ais) ego proficere possum, qui fratri proficienti inuideo? Si doles quòd inuides, sentis, sed non consentis. Passio est quandoq; sananda, non actio condénanda. Tantùm non illic resideas iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foueas morbum, satisfacias pesti, persequaris insontem, benè ab illo gesta calumniando, deprimendo, peruertendo, atq; impediendo gerenda. Alioquin non nocet ambulanti & extendenti se ad meliora quod iam non ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatum. Non est ergò damnatio illi qui non dat membra sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quicquam reliqui corporis ad lædendum nocendúmve aliquo modo, magìs autem confunditur sic se esse malè affectum: & inolitum ex longo vitium, confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cùm non prævalet, mitior indè ad omnes, atque apud se humilior inuenitur. Quis sanè sapiens hominem damnet, qui à Domino didicit mitis esse, & humilis corde? Absit vt inueniatur expers salutis imitator Saluatoris sponsi Ecclesiæ Domini nostri.

Non sentire, sed cõsentire peccatũ est.

Rom. 6.

Matth. 11.

7. AD Romanos duodecimo: Obsecro itaq; vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Et nolite conformari huic seculo: sed reformamini in nouitate sensûs vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacés, & perfecta. Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, vnicuiq; sicut Deus diuisit mensuram fidei. Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ità multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Odientes malum, adhærentes bono. Charitatem fraternitatis inuicèm diligentes. Honore inuicèm prævenientes, Solicitudine non pigri. Spiritu feruentes, Domino seruientes. Spe gaudentes, In tribulatione patientes. Orationi instantes. Necessitatibus sanctorum communicantes. Hospitalitatem sectantes. Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Gaudere cum gaudentibus, & flere cũ flentibus. Idipsum inuicèm sentientes. Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Nulli malum pro malo reddentes. Prouidentes bona non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri potest, quòd ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus. Deut. 32. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Prou. 25.

8. AD Ephesios quarto: Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicèm in charitate, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Deponite vos, secundùm pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniam sumus inuicèm membra. Irascimini & nolite peccare. Sol non óccidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur, iam non furetur: magìs autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patienti. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

9. AD Philippenses quarto: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus propè est. Nihil soliciti sitis: sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum. Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu. De cætero fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me.

1. B. ECCLESIASTICI decimooctauo,
2. GENESIS quarto, vt in textu.
3. AD Ephesios sexto: De cætero fratres, confortamini in Domino, & in potẽtia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersùs insidias diaboli. quoniam non est nobis colluctatio aduersùs carnem & sanguinem: sed aduersùs principes & potestates, aduersùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Propterea accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergò succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricã iustitiæ, & calceati pedes in præparationem Euangelij pacis: in omnibus sumentes scutũ fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. & galeam salutis assumite, & gladiũ spiritus, (quod est verbum Dei) per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis: & pro me.
4. AD Hebræos duodecimo: Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersùm semetipsum contradictionem: vt nè fatigemini, animis vestris deficientes. Nondùm enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersùs peccatum repugnantes.

DE SE-

Digitized by Google

DE SEPTEM PECCATIS CAPITALIBVS.

I.

Quæ sunt peccata præcipuè animaduertenda?

EA nimirùm, quæ dicuntur Capitalia, quòd sint veluti fontes vel capita reliquorum, & è quibus velut ex corrupta radice, pestiferi planè fructus nascuntur, & longa quasi stirpe omnis generis vitia, turpitudines, scandala, damna, corruptelæ, ac pestes humani generis descendunt, & vi magna profluunt.

II.

Quot sunt peccata eiusmodi Capitalia?

SEPTEM, quæ sic numerantur: Superbia, Auaritia, Luxuria, Inuidia, Gula, Ira, Acedia. Sed vt hæc maximo semper odio persequenda fugiendaque, sic Virtutes septem, quæ peccatis illis opponuntur, summo quidem studio & amore, si vitam animæ quærimus, sunt consectandæ. Superbiæ contraria est [a] Humilitas, Auaritiæ [b] Liberalitas, Luxuriæ [c] Castitas: cum Inuidia pugnat [d] Charitas, Gulæ opponitur [e] Abstinentia, Iræ [f] Patientia: demùm Acediæ Deuotio, [g] seu pia sedulitas, sedulaque pietas aduersatur.

De his Greg. lib. 3. Moral. ca 31. & Cassianus Collatione 5. Item lib 5. & sequentib.

a Coloss. 3. b
b 2. Cor. 9. b
c Act. 24 g
d 1. Cor. 13. b
e Eccli 31. b d
f Heb. 10. g
g 1. Cor. 15. g

TESTIMONIA.

1. AD Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem &c.

2. POSTERIORIS ad Corinthios nono: Necessarium existimaui rogare fratres, vt perueniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse sic quasi benedictionem, non tanquàm auaritiam. Hoc autem dico, Qui parcè seminat, parcè & metet. & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnusquisque prout destinauit in corde suo: non ex tristitia aut ex necessitate. hilarem enim datorem diligit Deus.

3. ACTORVM vigesimoquarto: Disputante autem illo (Paulo) de iustitia & castitate &c.

4. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Charitas patiens est, benigna est, &c.

5. ECCLESIASTICI trigesimoprimo: Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur, vt non cùm manducas multùm, odio habearis. Cessa prior, causa disciplinæ: & noli nimius esse, nè forte offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis nè extendas manum tuam: nec prior pocas bibere. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem. Ignis probat ferrum durum: sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum. Aequa vita hominibus vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius. Vinum in iucunditatem creatum est, & non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ & cordis, vinum moderatè potatum. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus. Vinum multùm potatum, iritationem & iram & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multùm potatum. Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutem, & faciens vulnera.

6. AD Hebræos decimo: Patientia vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

7. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.

III.

Quid est Superbia, & quas gignit filias?

A. SVPERBIA [a] est inordinatus appetitus excellentiæ, siue intùs lateat in animo, siue extrinsecùs etiam sese prodat.

B. Hæc vitiorum quidem omnium mater, princeps ac [b] regina est: quæ præcipuè infelicem hanc sobolem gignit, [c] Inobedientiam, iactantiam, hypocrisim, contentionem, pertinaciam, discordiam, curiositatem.

C. Vt autem delictum hoc maximum caueatur, Tobias in hunc modum admonet: [d] *Superbiam nunquàm in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas. In ipsa enim [e] initium sumpsit omnis perditio.* Hinc Apostolica illa doctrina: [f] *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Immò si Ecclesiastico credimus, [g] *Odibilis est coram Deo & hominibus superbia. Radices gentium superbarum arefecit Deus, & plantauit humiles ex ipsis gentibus. Quid ergò superbis terra & cinis?*

a Vide Chrys. hō. 43. ad po. Antioch. Bernar. de grad. humil. Greg. 34. Moral. ca. 17. & seq. & lib. 23. cap. 7. Prosp ad Demet. Isido. de summo bono, lib. 2. cap. 38. Fulgēt. epist 3. cap. 16. & 17.
b Greg. li 31. Moral. cap. 31. Prosper lib. 3. de vita contemp. cap. 2. August. epist. 56. Bernar. ser. 3. ex paruis, & ser. 4. de aduentu.
c Deuter. 17 c Sapient. 5 b Matt. 23. c d Prou. 13. b Gen. 49. a Prou. 6. c 1. Tim. 5. b
d Tob. 4. c
e Eccli 10. b Chrysost. hom. 8. in Ioannem.
f Iacob. 4. b 1. Pet. 5. b
g Eccli 10. b Ibidèm c Ibidèm b

Digitized by Google

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimatertia ad populum Antiochenum: Quemadmodùm sæui quidem venti, in tranquillum mare delati, totum ab imo subruunt, vt & arena cum vndis misceatur: sic & ambitio & turpis quæstus animam subeuntes, omnia subuertunt. Excæcat mentis intuitum, præsertim gloriæ furor: nam pecunias quidem contemnere, volenti satis est facilè: honorem autem à multis collatum despicere, multi laboris indiget, magnæ sapientiæ, angelicæ cuiusdam animæ, ipsum cælestis testudinis verticem tangentis. Cogita, cùm gloriam concupiscis, quòd eam sis assecutus, & discè finem, & nihil inuenies. Cogita, quantam ea res habeat iacturam, quot & qualibus bonis priuet. Labores quidem sustinebit atque pericula, fructibus autem priuabitur & certaminum præmijs. Cùm aliquid boni faciens cogites, quòd & hominibus oportet ostendere, & solicitus sis vt videatur: cogita quòd Deus videt, & omnem illam extingues concupiscentiam. De terra recede, & ad illud cæleste respicias theatrum. Homines licèt laudauerint, mox tamen accusant vel inuident, vel carpunt: vel si hoc non fecerint, nihil tamen omninò laudato prosunt. Deus tamen non ità, sed gaudet nostra laudans merita. Dixisti rectè, plaususq; consecutus est? Si adiuti quidem sunt plaudentes, & mutati, & meliores effecti, prioribus abstinuêre malis, verè gaudendum est, non iam collatis laudibus, sed bona mirabilíque mutatione: si verò laudantes quidem & tumultuantes perseuérant, nullum autem ex plausibus fructum reportant, dolendum magis est, quoniam hæc eis in iudicium cedunt & damnationem. Sed in pietate gloriam habes? Si verè quidem sis pius, & tibi nihil conscius sis mali, oportet gaudere, non quoniam vidéris, sed quoniã es. Si cùm sis, multorum quidem gloriam concupiscis, cogita quòd non hi nobis iudices erunt in illa die, sed qui latentia perfectè nouit. Si verò tibi peccatorum conscius, apud omnes mundus esse suspicaris, non tantùm gaudere non oportet, verùm & dolere, & amarè gemere, diem continuè cogitantem, in quo omnia reuelantur, in quo absc̃dita tenebrarum illuminantur. Honore delectaris? hunc repelle, sciens quòd te debitorem constituit. Honorem tibi præbet nemo? & in hoc gaudendum est. Nõ enim cum alijs & hoc tibi Deus improperabit, quòd honore delectatus es. Hoc saltem lucraris, quòd maiori supplicio nõ eris obnoxius. Anima nanq; cupiens honorem & glorificari, non videbit regnũ cælorum. Non meus est hic sermo, sed spiritus sancti. Non videbit, licèt virtutem operetur. ait enim: Receperunt mercedem suam. Non prohibeo optare gloriam, sed veram volo gloriam, quæ est à Deo: cuius laus est, inquit, non ex hominibus, sed ex Deo. In absc̃ondito simus pij, non multo circundati fastu, & ostentatione, & simulatione. Ouis pellem abijciamus, sed potiùs oues efficiamur. Nihil hominum gloria vilius. Dic enim mihi, si paruulorum videas puerorũ multitudinem, lactentium dico, nunquid ab eis gloriam concupisces? sic erga cunctos homines disponaris propter gloriã. Idcircò cenodoxia dicitur. Nónne vides personas, quas in scena versantes induuntur, quàm sint pulchræ quidem, quàm verò splendidæ, quàm ad extremam pulchritudinis perfectionem effictæ? Potes mihi talem adspectum in veritate monstrare? Nequaquàm. Quia vacuæ sunt, & imitantur pulchritudinem: pulchritudo tamen non sunt. Similiter & gloria inanis. Cùm nolis gloriam contemnere, dic: Par Deo fio, si contemsero: & statìm contemnes. Non enim potest gloriæ seruus homo, non omnium seruus esse, & ipsis seruilior mancipijs. Sicut est modestiæ principium ieiuniũ, id est, fundamentũ & constitutio: sic & peccati superbia: & ab ea omne peccatũ inchoatur. Ex superbia nascitur pauperũ despectus, pecuniarum concupiscentia, amor principatus, multæ desiderium gloriæ. Elatus, etiam nec à maioribus, nedùm ab inferioribus, contumeliam pati sustinet: qui verò contumelia non tolerat affici, neq; malè pati sustinebit. Qui nouit quòd Dei filius se tantum humiliauit, nõ extollitur. Si Deus contritum diligit spiritum, econtrà superbis resistit, humilibus autẽ dat gratiam: nullum itaq; malũ par elationi: hominem reddit dęmonem, contumeliatorẽ, blasphemum, periurũ: cædes facit & homicidia cupere. Elatus, semper in doloribus viuit, semper indignatur, semper mœret. Nihil est quod eius possit explere libidinẽ: si vel regem viderit supplicantem & adorantem, nõ est satiatus, sed magis accensus. Sicut enim auari quanto plura ceperint, tanto pluribus egent: itidèm & superbi, quanto maiori fungũtur honore, tanto plus concupiscunt. Iam naturæ terminos transcenderunt curiosi, & superflua satagentes, quantumcunq; passi fuerint, non fistunt. Igitur quomodò superbiã extinguere possumus? Si Deũ agnoscamus. Nam si ex ignorantia Dei nascitur, cùm ipsum magnouerimus, expellitur omnis insolentia. Cogita gehennam, cogita multo meliores te: cogita quòd Deo pœnas debeas. Sed non potes ista facere, es imbecillior: cogita præsentia, ipsam humanam naturam, quàm nihil sit homo. Cùm videris in foro mortuum efferri, orphanos sequentes filios, vxorem viduam plangentẽ, præsentium rerum vilitatem cogita, & quòd ab vmbra somnijsq; nihil differunt. Sed non vis hoc: at cogita prædiuites in bellis temerè pereuntes: magnarum & illustrium domos considera nunc solo prostratas: considera quantũ potuerunt, & nunc nec eorũ quidem memoria remanet. Per singulos enim dies, si velis, horũ exẽpla reperies, magistratuũ successiones, proscriptiones diuitum. Cogita cùm dormis, quo sis dignus: nónne vel minima bestia te posset interimere? Multis enim à tecto frequẽter illata breuis bestiola vel oculum eruit, vel alicuius alterius periculi causam attulit

Modus & ratio vanæ gloriæ cupiditatẽ restringendi.

Omne genus peccati ex superbia nascitur.

Pſal. 50.

1. Pet. 5.

Hominẽ reddit dæmonẽ.

Superbia quo modò comprimatur.

Matth. 6.

Rom. 2.

Nihil hominum gloria vilius.

2. BERNARDVS in tractatu de gradibus humilitatis, hos duodecim enumerat superbiæ gradus: Curiositatem, Leuitatem animi, Ineptam lętitiam, Iactantiam, Singularitatem, Arrogantiam, Præsumptionem, Defensionem peccatorum, Simulatam confessionem, Rebellionem, Libertatem peccandi, Consuetudinem peccandi.

3. GREGORIVS libro trigesimoquarto Moralium, capite decimoseptimo: Notandum quòd Leuiathan iste, qui per corpoream bestiam designatur, sublimè videre describitur: quia videlicet cordis superbia cùm exteriùs vsque ad corpus extenditur, priùs per oculos iudicatur. Ipsi quippe per fastũ tumoris inflati, quasi ex sublimi respiciunt, & quo se deprimunt, altiùs extollunt. Nisi enim superbia per oculos quasi per quasdam se fenestras ostenderet, nequaquàm Deo Psalmista dixisset: Populum humilem saluũ facies, & oculos superborum humiliabis. Et paulò pòst: Vt Leuiathan iste in cunctis quæ superiùs dicta sunt, caderet: sola se superbia perculit. Neq; enim per tot illos vitiorum ramos arescęret, nisi per hanc priùs in radice putruisset. Scriptũ est nanque: Omnis peccati initium superbia. Per hanc enim ipse succubuit, per hanc se sequentem hominem strauit. Et post pauca: Sicut enim inferiùs radix tegitur, sed ab illa rami extrinsecùs expanduntur: ità se superbia extrinsecùs celat, sed ab illa protinùs aperta vitia pullulant. Nulla quippe mala ad publicum prodirent, nisi hæc mentem in occulto constringeret. Hęc est quę Leuiathan istius sensum ferueścere sicut ollã facit. Vndè & humanas mentes in quodam feruore insaniæ concutit, sed per aperta opera qualiter concussi animam euertat, osten-

Iob 41.

Pſal. 17.

Eccli 10.

Vitiorum radix superbia.

Digitized by Google

ostendit. Intùs nanque priùs ebullit in elatione, quod foris postmodùm spumat in opere.

4. ET capite decimooctauo: Alia vitia eas solummodò virtutes impetunt, quibus ipsa destruuntur: vt videlicet ira patientiam, gastrimargia abstinentiam, libido continentiam expugnet. Superbia autem, quam vitiorum radicem diximus, nequaquàm vnius virtutis extinctione contenta, contra cuncta animæ membra se erigit, & quasi generalis ac pestifer morbus corpus omne corrumpit. Et paulò pòst: Quisquis verò eius in se tyrannidem captiua mente susceperit, hoc primum damnum patitur, quòd clauso cordis oculo, iudicij æquitatem perdit. Nam cuncta quæ ab alijs benè geruntur, displicent: & sola ei quæ ipse vel praue egerit, placent. Semper aliena opera despicit, semper miratur quæ ipse facit.

Supbia omnibus virtutibus aduersatur.

Iudicij æquitatem peruertit.

Externi mores & gestus superborum.

5. ITEM capite vigesimo: Cūctis superba apud se cogitatione tumentibus ineſt clamor in locutione, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu, rācor in responsione. Horum mens semper est ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma, ad obediendum pigra, ad lacessendos verò alios importuna: ad ea quæ facere & debet & prævalet, ignaua: ad ea autem quæ facere nec debet, nec prævalet, parata. Hæc in eo quod sponte non appetit, nulla exhortatione flectitur: ad hoc autem, quod latenter desiderat, quærit vt cogatur: quia dum metuit ex desiderio suo vilescere, optat vim in ipsa sua voluntate tolerare.

6. CAPITE vigesimosecundo: Ad hoc vnigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ susceperit, ad hoc inuisibilis, non solùm visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, irrisionum opprobria, passionumq; tormenta tolerauit, vt superbum non esse hominem doceret humilis Deus.

Iob 41. Euidentissimum reproborum signū est superbia.

7. CAPITE vigesimotertio: Quia igitur redemptor noster corda regit humilium, & Leuiathan iste rex dicitur superborum, apertè cognoscimus quòd euidentissimum reproborū signum, superbia est: at contrà, humilitas, electorū. Cùm ergò quam quisque habeat, cognoscitur: sub quo rege militet, inuenitur.

Species superbiæ quatuor.

8. IDEM libro vigesimotertio Moralium, capite septimo: Quatuor sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur, cùm bonum aut à semetipsis habere se æstimant, aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant: aut certè cùm iactant se habere quod non habēt, aut despectis cęteris singulariter videri

Prima. appetunt habere quod habent. A semetipso enim bonum se habere iactabat, cui per Apostolum dicitur: Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Rursùm, nè dari nobis bonum gratiæ pro nostris præcedentibus meritis crederemus, idē Apo-

1. Cor. 4.

Secunda.

Ephes. 2. stolus admonet, dicens: Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donū est, non ex operibus, vt nè quis glorietur. Qui etiā de semet-

1. Tim. 1. ipso ait: Qui priùs fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam consecutus sum. Quibus verbis apertè declarat, quòd gratia non pro meritis tribuatur, dum ex seipso docuit, & quid de malitia meruit, & quid de beneuolentia accepit. Rursùm nonnulli iactant se habere,

Tertia.

Hierem. 48. quod non habent, sicut diuina voce per Prophetam de Moab dicitur: Superbiam eius & arrogantiam eius ego nóui, & quòd non sit iuxta eum virtus eius. Et sicut Angelo Ecclesię Laodicęæ dicitur:

Apoc. 3. Quia dicis quòd diues sum & locupletatus, & nullius egeo, & nescis quia tu es miser, & miserabilis,

Quarta. & pauper, & cæcus, & nudus. Rursùm nonnulli, despectis cæteris, videri appetunt singulariter bonum habere quod habent. Vndè & Pharisæus id-circò de templo absque iustificatione descendit: quia bonorum operum meritum sibi quasi singulariter tribuens, oranti publicano se prætulit. Sancti quoquè Apostoli ab hoc elationis vitio reuocantur, qui de prædicatione redeuntes, cùm elati dicerent: Domine, in nomine tuo etiam dæmonia nobis subiecta sunt: nè de hac miraculorum singularitate gauderent, ilicò eis respondit Dominus, dicens: Videbam Satanam velut fulgur de cælo cadentem. Ipse quippe singulariter elatus dixerat: Super astra cæli exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis: similis ero Altissimo. Et mirè Dominus vt in discipulorum cordibus elationem premeret, mox iudicij ruinæ retulit, quod ipse magister elationis accepit: vt in authore superbiæ discerent, quid de elationis vitio formidarent. In hac itaque arrogantię quarta specie crebrò humanus animus labitur: vt id quod habet, habere se singulariter glorietur. In qua tamen similitudini diabolicæ viciniùs appropinquat: quia quisquis bonum se habere singulariter gaudet, quisquis videri sublimior cæteris quærit, illū videlicet imitatur, qui despecto bono societatis angelorum, sedem suam ad Aquilonem ponens, & Altissimi similitudinem superbè appetens, per iniquum desiderium quasi ad quoddam culmen conatus est singularitatis erumpere.

Lucæ 18.

Lucæ 10.

Esaiæ 14.

Superbiæ quarta species hominem diabolo similem facit.

9. PROSPER Regiensis Episcopus in epistola ad virginem Demetriadem: Si quis est, qui aliqua se habere existimat bona, quorum non Deus largitor sit, sed ipse sibi author existat: manifestum est, hunc non Dei spiritum habere, sed mundi, & de illa secularis sapientię tumere doctrina, de qua dicit Dominus: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Inter omnes lapsus hominum, inter omnia commissa peccantium, nulla est grauior quàm superborum ruina, maximè cùm ipsa elatio in Dei tendit injuriam. Nam aliter inflantur, qui cupiditate extollentiæ singularis omnibus appetunt anteferri: aliter verò intumescunt, qui Dei auxilium refutantes, quæ fieri sine ipsius opere non possunt, ex sua perfici virtute contendunt, & spem suam à Domino auferunt, atq; ad se transferunt, vt adimpleatur in eis quod scriptum est: Maledictus homo, qui spem habet in homine, & firmat carnem brachij sui, & à Domino discedit cor eius. Hæc superbia à diabolo sumpsit exordium: qui quoniam sua quam à creatore acceperat, potentia & dignitate sibi placuit, seq; authoris sui gloriæ comparauit, cum ijs angelis, quos in consensu impietatis suæ traxerat, à cælesti sublimitate deiectus est. Et ideò primis hominibus nocere potuit: quia illis malè credulis per mendacia venenata persuasit, vt meliores se futuros putarent, si in libertate sui arbitrij prosilirent, quàm si in legis datæ custodia permanerent. Siue itaque in lapsu diaboli, siue in præuaricatione hominis, initiū peccati superbia est: quæ congruenter & auaritia nominatur, quia vtraque appellatio eum significat appetitum, qui & suam mensuram cōcupiscat excedere, & non dignetur diues esse nisi proprijs: tanquàm habeat hoc simile Deo, vt bonorum suorum ipse sibi fons, ipse sibi fit copia. Et paulò pòst: Quia inter vitia aut nulla est, aut rara iactantia, & facilè spernitur qui de opprobrio gloriatur: malum superbiæ maximè virtutibus est cauendū, quia nullis opportuniùs insidiatur, quàm quibus laus iusta debetur. Multi enim seruientes Deo, & in lege eius die ac nocte meditantes, crucifixerunt carnem suam cum desiderijs & concupiscentijs, omniumq; illecebrarū incentiua domuerunt, non damnis victi, non persecutionibus fracti, non prosperitatibus deprauati, mundū istum nec dilexēre obsequētem, nec timuēre terrentem. Tantam itaq; firmitatem, & tam sublime propo-

Omnis boni author Deus agnoscēdus.

1. Cor. 1. Isa. 29. & 33. iuxta LXX.

Nulla grauior q̄ superborum ruina.

Hierem. 17.

Esaiæ 14.

Genes. 3.

Superbia virtutibus & ijs qui virtute præditi sunt, maximè insidiatur.

Digitized by Google

situm qua impugnatione diabolus posset adoriri, nisi vt quibus non potuerat persuadere vitiorum amorem, immitteret laudis cupiditatem: & indè nouissimè instrueretur tentatio, vndè nocuit prima deceptio? Non itaque desidiosis & tepidis, neque inertibus & incultis, sed magis quibusdam animis sedulis & bonorum actuum probitate luculentis, per gloriam irrepsit humanam: & quos impulsione non mouit, elatione deiecit. Quanto enim clariores erant meritis, tanto eos aptiores suis inuenit insidijs. Sed solicitudo nos Apostoli
Philip.2. contra hoc periculum monet, dicens: Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quanto ergò excellentius in mandatis Dei quique proficiunt, tanto maiores habent causas formidinis & tremoris: nè de ipsis probitatis augmentis mens sibi conscia, & laudis auida, in superbiæ rapiatur excessus, & fiat immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Si ergò omnia quæ ad vitã & pietatem pertinent, Deus nobis diuina sua virtute donauit: nihil magis fugiendum est, quàm appetitus huius concupiscentiæ: quæ virtutem negat diuini operis,
Superbia omnia bona corrumpit. amore propriæ dignitatis. Et cùm alię cupiditates ea tantùm bona, quibus aduersantur, imminuant: hæc dum omnia ad se trahit, simul vniuersa corrumpit. Cùm itaque totius superbiæ generale nomen odiosum sit, siue illa de honore suo, seu de nobilitate, vel de immodicis opibus intumescat: hæc pars ipsius omnibus tentationibus nocentior inuenitur, quæ videtur ijs, quas perditas cupit, amica esse virtutibus. Sed quia sublimiora quæque grauiùs corruunt, gaudet princeps superbiæ, eos quos potuerit sua impulsione prosternere, ad celsiora creuisse. Et post pauca: Inflatio & ambitio, & propriorum bonorum superba defensio, possunt destruere eleemosynas, possunt euacuare martyria: si & magnas opes amore quis humanæ laudis effundat, & sæua supplicia non ea fortitudine quam Deus tribuit, sed ea quam de se præsumpsit, excipiat.

10. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite trigesimooctauo: Omnis peccans superbus est, eò quòd faciendo vitia, contemptui habeat diuina præcepta. Rectè ergò initium omnis peccati, superbia: quia nisi præcesserit mandatorum Dei inobedientia, transgressionis non sequitur culpa. Omnis superbia tanto in imo iacet, quanto in altum se erigit: tantóque profundiùs labitur, quanto excelsiùs eleuatur. Qui enim per propriam attollitur superbiam, per Dei iustitiam inclinatur. Qui inflantur superbia, vento pascuntur.
Hierem.22. vndè & Propheta: Omnes, inquit, pastores tuos pascet ventus, hoc est, superbus spiritus. Qui de suis virtutibus superbiunt, ex ipsis iudicandi sunt operibus, quibus pro virtutibus vtũtur: quia rem bonam non bona voluntate faciunt. Nam reuerà sine humilitate virtus quælibet & sine charitate, in vitio deputatur. Superbia sicut origo est omnium criminum, ità ruina cunctarum virtutũ. Ipsa est enim in peccato prima, ipsa in cõflictu postrema. Hæc enim prima aut in exordio mentem per peccatum prosternit, aut nouissimè de virtutibus eijcit. Indè & omnium peccatorum est maxima, quia tam per virtutes, quàm per vitia humanam mentem exterminat. Ibi cadit superbia, vbi & nascitur, vt non sit superbis aliud culpa, aliud pœna, sed ipsa culpa sit illis & pœna. De superbia nascitur arrogantia, non de arrogantia nascitur superbia. Nam nisi præcesserit occulta elatio mentis, non sequitur aperta iactantia laudis. Ità ergò in culpa præponitur superbia arrogantiæ, sicut præfertur ex origine. Vtilius est arroganti in quocunque vitio labi, & humilem, post casum, Deo fieri, quàm per elationem superbire, grauioremq; ruinam & damnationem per superbiam sumere.

Omnis peccans superbus est. Eccli 10.

Ruina est omnium virtutum, superbia.

11. FVLGENTIVS Epistola tertia ad Probam de virginitate, capite decimosexto: Superbia ideò initium omnis peccati dicitur, vt omne peccatum de ipsa tanquàm de radice pullulare monstretur: quæ multiplici modo miseris inferens mortem, publico certamine carnales deijcit: spiritales verò, si quos incautos inuenerit, occultiore conflictu prosternit. Quis enim nesciat fornicarios, idolis seruientes, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, auaros, ebrios, maledicos, rapaces, superbas aduersùs Deum ceruices erigere, & nequissimis operibus magis diabolo militare? Sunt alij, quos in conspectu hominum superbia tanquàm suos demonstrat hostes, & intrinsecùs habet nequissimos milites. Ab his iniquitas callidè geritur, vt humanis obtutibus iustitia fallaciter ostendatur. Hos Dominus noster sic increpat: Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra. Quos vt superbos euidenter ostenderet, sequutus adiunxit: Quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Dominum. Ad eos etiam qui sub Christiana professione viuunt, & Christi præceptã manifestè peccando contemnunt, sic ipse Christus loquitur: Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Tales gentium quoquè doctor his verbis obiurgat: Confitentur se nôsse Deum, factis autem negant: cùm sint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi. Nam & beatus Iacobus dicit: Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poteſt fides saluare eum? Humilitas ergò (quam docuit Christus, dicens: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.) non in sola confiſtit fide, sed in fide simul & opere. Nam scriptum est: Quia & dæmones credunt & contremiscunt, qui tamen Deo humiles non sunt. Vndè etiam Apostolus Paulus asserit, quia sapientia carnis inimica est Deo. Legi enim Dei non subijcitur, nec enim potest. Quæ sapientia, secundùm Iacobi sententiam, non est desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.

Hypocritarũ superbia. Luce 18. Luce 6. Tit.1. Iacob.2. Humilitas non in sola fide confiſtit. Matth.11. Iacob.2. Rom.8. Iacob.3.

12. ET capite decimoseptimo: Manifesta igitur superbia depræhenditur, cùm manifestè peccatur. Attamen cùm fuco iustitiæ iniquitas tegitur, illa superbiæ pestilentia venenosiùs serpit, illa periculosiùs irrepit: cùm ab his qui iustitiæ studium gerunt, vel aliorum vita tanquàm indigna despicitur, vel in operibus bonis aliquid humanis viribus assignatur. Illa deniquè superbia, qua cæteri ab his qui sibi iusti videntur, velut peccatores despiciuntur, in Pharisæo condemnatur. Sicut enim sanctus Euangelista testatur, dicens: Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tanquàm iusti, & aspernabantur cæteros, parabolam istã: Duo homines ascenderunt in templum, vt orarent, vnus Pharisæus, & alter publicanus &c. In conspectu iudicis misericordis & iusti, non est accepta superba iactatio bonorum operum, sed humilis confessio peccatorum. Illi etiam qui virtutem bonæ voluntatis aut bonæ operationis suis nituntur superbè viribus assignare, ab Apostolo taliter denotantur: Quia ignorantes Dei iustitiam, & suã quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. In sua igitur iniustitia profectò deficit, qui iustitiæ Dei superba colla non subijcit. In his itaque quatuor superbiæ generibus, quibus diabolus velut quadrigis vehitur, & ad gehennam miserorũ quibus insidet, mortifero cursu raptatur, duobus animas opprimit, quas in carne iacentes perspicit, alijs duobus animas deijcit, quas de carne volare cognoscit. Istas captiuat delectatione vitiorum: illas circunuenit elatione virtutum. Illarum sic virginitatem præripit, vt se fornicari non dubitent: istas sic constuprat & maculat, vt se conculcari non æstiment.

Manifesta & occulta superbia. Luce 18. Rom.10. Quatuor superbiæ genera.

Digitized by Google

Vitiorum regina superbia.

1. B. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: Ipsa vitiorum regina superbia cùm deuictum plenè cor ceperit, mox illud septem principalibus vitijs, quasi quibusdam suis ducibus deuastandum tradit. Quos videlicet duces exercitus sequitur: quia ex eis proculdubiò importunæ vitiorum multitudines oriuntur. Quod meliùs ostendimus, si ipsos duces atque exercitum specialiter, vt possumus, enumerando proferamus. Radix quippe cuncti mali, superbia est: de qua, scriptura attestante, dicitur: Initium omnis peccati est superbia. Primæ autem eius soboles, septem nimirùm principalia vitia, de hac virulenta radice proferuntur: scilicet inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. Nam quia his superbiæ vitijs nos captos doluit, idcircò redemptor noster ad spiritale liberationis prælium, spiritu septiformis gratiæ plenus venit. Sed habent contra nos hæc singula exercitum suum. Nam de inani gloria, inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciæ, discordiæ, & nouitatum præsumptiones oriuntur. De inuidia odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur. De tristitia malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur. De auaritia proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur. De ventris ingluuie inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagantur. De luxuria cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis seculi, horror autem vel desperatio futuri generantur. Quia ergò septem principalia vitia tantam de se vitiorum multitudinem proferunt, cùm ad cor veniunt, quasi subsequentis exercitus cateruas trahunt. Ex quibus videlicet septem, quinque spiritalia, duóque carnalia sunt. Sed vnumquodque eorum tanta sibi cognatione iungitur, vt non nisi vnum de altero proferatur. Prima nanque superbiæ soboles, inanis est gloria, quæ dum oppressam mentem corruperit, mox inuidiam gignit: quia nimirùm dum vani nominis potentiam appetit, nè quis hanc alius adipisci valeat, tabescit. Inuidia quoquè iram generat, quia quantò interno liuoris vulnere animus sauciatur, tantò etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur: & quia quasi dolens membrum tangitur, idcircò oppositæ actionis manus velut grauiùs pressa sentitur. Ex ira quoquè tristitia oritur: quia turbata mens quo se inordinatè concutit, eo addicendo confundit: & cùm dulcedinem tranquillitatis amiserit, nihil hanc nisi ex perturbatione subsequens mœror pascit. Tristitia quoquè ad auaritiam deriuatur: quia dum confusum cor, bonum lætitiæ in semetipso intùs amiserit, vndè consolari debeat, foris quærit: & tantò magis exteriora bona adipisci desiderat, quantò gaudium non habet, ad quod intrinsecùs recurrat. Post hęc verò duo carnalia vitia, id est, ventris ingluuies & luxuria, supersunt. Sed cunctis liquet quòd de ventris ingluuie luxuria nascitur.

Radix cuncti mali superbia.

Eccli 10.

Omnia capitalia vitia oriuntur ex superbia.

Filiæ inanis gloriæ siue superbiæ specialiter acceptæ.

Filiæ inuidiæ.

Iræ filiæ.

Acediæ filiæ.

Auaritię filię.

Gulæ filiæ.

Luxuriæ filiæ.

Inter capitalia vitia quædam sunt carnalia, quædã spiritalia.

Quo ordine ex se mutuò generentur.

2. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite secundo: Scriptura diuina immobilem sententiam protulit, dicens: Initium, inquit, omnis peccati superbia. Quid potest apertiùs, quid probabiliùs dici? Initium, inquit, non alicuius, sed omnis peccati, superbia: vt euidenter ostenderet, quòd ipsa sit peccatorum omnium causa: quoniam non solùm peccatum est ipsa, sed etiam nullum peccatum fieri potuit, potest, aut poterit sine ipsa. Siquidem nihil aliud omne peccatum, nisi Dei contemptus est, quo eius præcepta calcantur. Quem contemptum Dei nulla res alia persuadet hominibus, nisi superbia, quæ etiam in ipso diabolo, vt diabolus ex angelo fieret, æternæ perditionis extitit causa. Deniquè & ipse sciens se per superbiam de cælestibus corruisse, & in hunc caliginosi aëris carcerem trusum, homini subuertendo, quem Deus fecerat sine vllo peccato, vitium persuasit serpentina callidi- Genes. 3.
tate superbiæ: certus, quòd recepta superbia, quæ est malorum omnium causa, facilè iam peccata omnia, quæ non nisi superbo concipiuntur animo, perpetraret. Hinc est, quòd idem primus homo superbi spiritus elatione corruptus, omnem posteritatem suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitati corruptionis ac mortalitatis addixit: vt corruptibilis & mortalis effectus, corruptibiles mortalésque generaret, atque ità quod in illo egerat punienda superbia, in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna. Et propterea non eo modo iam possumus peccato resistere, sicut ille potuit.

Eccli 10.

Superbia, omnium peccatorũ causa.

Esaiæ 14. Lucæ 10.

3. AVGVSTINVS epistola quinquagesimasexta ad Dioscorum: Nisi humilitas omnia quæcunque benè facimus, & præcesserit, & comitetur, & consecuta fuerit, & proposita quam intueamur, & appositа cui adhæreamus, & imposita qua reprimamur, iã nobis de aliquo bono facto gaudentibus, totum extorquet de manu superbia: vitia quippe cætera in peccatis, superbia verò etiam in rectè factis timenda est, nè illa quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur.

Humilitas quàm necessaria sit.

4. BERNARDVS sermone tertio ex paruis sermonibus: Est superbia cordis, superbia oris, superbia operis, superbia habitus. Superbia cordis est, quando homo in oculis suis magnus est. Contra quam sapiens orat, dicens: Extollentiam oculorum meorum nè dederis mihi. Et alibì: Væ qui sapientes estis in oculis vestris. Superbia oris vel linguæ, quæ & iactantia dicitur, est quando homo non solùm magna de se sentit, sed etiam loquitur. Vndè psalmista: Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa, & linguam magniloquam. Superbia operis est, quando homo exteriori quadam superbia, vt magnus appareat, agit. De qua idem psalmista ait: Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam. Superbia habitus est, quando homo, vt gloriosus videatur, preciosis se ornat vestibus. Vndè Paulus: Non in veste pretiosa. Et Dominus: Qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt, vbi superbia abundat. Sunt autem quinque, quæ ad remedium tam mortiferæ pestis, à Domino rationali animæ sunt posita, locus, corpus, tentatio diaboli, prædicatio Christi, & eius conuersatio. Locus, quia exilium: corpus, quia onerosum: tentatio, quia inquietat: Christi prædicatio, quia ædificat: & eius conuersatio, quia informat. His quasi quinque sensibus Deus humilitatem operatur in anima. Sicut enim anima vita est corporis, ità Deus vita est animę: & sicut corpus mortuum est, quod per quinque sensus ab anima nõ vegetatur, ità anima mortua est, quæ per hæc à Domino non humiliatur.

Quadruplex superbia. Cordis.

Eccli 23.

Esaiæ 5. Oris.

Psal. 11.

Operis.

Psal. 100.

Superbiæ habitus.

1. Tim. 2.

Matth. 11.

Quinque remedia cõtra superbiam.

5. IDEM sermone quarto de aduentu Domini: Vtile est absconderе magis quàm ostentare, si quid habemus boni: sicut & mendici cùm eleemosynam petunt, non preciosas vestes ostendunt, sed seminuda membra aut vlcera, si habuerint, vt citiùs ad misericordiam videntis animus inclinetur. Quam regulam Publicanus ille seruauit multò meliùs Pharisæo: & ideò descendit iustificatus ab illo, id est, præ illo. Et post pauca: Propter quod & dicebat: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Considera sanè in his verbis, quoniã humilitas duplex est: altera cognitionis, altera affectionis, quæ hîc dicitur cordis. Priore cogno-

Pulchra similitudo.

Lucæ 18.

Matth. 11.

Duplex humilitas.

Digitized by Google

ſcimus quòd nihil ſumus: & hanc diſcimus à nobiſipſis & ab infirmitate propria: poſteriore calcamus gloriam mundi: & hanc ab illo diſcimus, qui exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens: qui etiam quæſitus in regnum, fugit: quęſitus ad tanta opprobria, & ignominioſum ſupplicium crucis, ſponte obtulit ſemetipſum.

Philip 2.
Ioan.6.& 18.

6. DEVTERONOMII decimoſeptimo: Qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Iſraël: cunctúsque populus audiens, timebit, vt nullus deincèps intumeſcat ſuperbia.

7. SAPIENTIAE quinto: Quid profuit nobis ſuperbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſiêrunt omnia illa tanquàm vmbra, & tanquàm nuncius præcurrens, &c.

8. MATTHAEI vigeſimotertio: Qui maior eſt veſtrûm, erit miniſter veſter. Qui autem ſe exaltauerit, humiliabitur: & qui ſe humiliauerit, exaltabitur. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes. propter hoc amplius accipietis iudicium. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ: quia ſimiles eſtis ſepulcris dealbatis, quæ à foris parent hominibus ſpecioſa, intùs verò plena ſunt oſſibus mortuorum & omni ſpurcitia. ſic & vos à foris quidem paretis hominibus iuſti, intùs autem pleni eſtis hypocriſi & iniquitate.

9. PROVERBIORVM decimotertio: Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt.

10. GENESIS quadrageſimonono: Maledictus furor eorum, quia pertinax.

11. PROVERBIORVM ſexto: Sex ſunt quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius: Oculos ſublimes, Linguam mendacem, Manus effundentes innoxium ſanguinem, Cor machinans cogitationes peſſimas, Pedes veloces ad currendum in malum, Proferentem mendacia teſtem fallacem, Et eum qui ſeminat inter fratres diſcordias.

12. PRIORIS ad Timotheum quinto, reprehendens Apoſtolus viduas quaſdam adoleſcentiores: Non ſolùm (inquit) ocioſæ, ſed & verboſę & curioſæ, loquentes quæ non oportet.

1. C. TOBIAE quarto, 2. ECCLESIASTICI decimo, vt in textu.

3. CHRYSOSTOMVS homilia octaua in Ioannem: Cùm Domino eiuſdem ſis reus criminis, eúmque offenderis, alienis commodis doles & ſuperbis, tanquàm tibi ſoli ſit obnoxius cui gratiam largiatur: hoc profectò non inuidiæ tantùm & arrogantiæ, ſed vltimæ dementiæ eſt, & quantumuis grauiſſimis dignum ſupplicijs. Superbiam nanque malorum omnium in te plantâſti radicem. Idcircò ſapiens principium eam peccati, hoc eſt, radicem fontémque & matrem appellauit. Per hanc primus homo à beata illa paradiſi ſede deiectus eſt, per hanc qui eum decepit diabolus à tantæ dignitatis faſtigio décidit. Quare cùm verſutus ipſe atque ſceleſtus huius peccati naturam vimque intelligat, quòd ex ipſo etiam cælo poſſit creaturam deijcere, hanc viam aggreſſus eſt. Cùm Adam è tanta gloria deturbauit, quippe cùm Deo ſimilem eum futurum polliceretur, ſuperbia extulit, & ad ima præcipitem deuoluit. Nihil enim tam alienum à diuino amore hominem reddit. Nihil tam facilè in gehennam intrudit quàm ſuperbiæ inſania, ſub qua omnis noſtra vita immunda eſt, quanuis pudicitia, virginitate, ieiunio, orationibus, eleemoſyna, quanuis omni denique virtute præſtemus. Immundus, inquit, apud Deum omnis ſuperbus. Coërceamus ergo hanc animi elationem, hunc faſtum penitùs tollamus, ſi mundi eſſe, & eo, quod diabolo paratum eſt, ſupplicio volumus liberari. Quòd enim ſuperbus, eodem quo diabolus cruciatu damnetur: audi Paulum, Non neophytum, nè in iudicium incidat, & in laqueum diaboli. Quod in iudicium? quem in laqueum? in eandem damnationem, & in idem ſupplicium. Quonam igitur pacto hoc euitare diſcrimen poteris? ſi tecum eius naturam, multitudinem ſcelerum, tormentorum magnitudinem, & eorũ, quæ in hac vita pulchra videntur, fluxum, imbecillitatémque nihil à fœno differentem & vernis floribus languidiorem reputabis. Si hæ frequenter animo inſederint cogitationes, & eorum qui rectè vixerint, meminerimus: nullo nos conatu, nullis viribus diabolus inflare poterit, neque occaſionem vllam, aut cauſam qua nos oppugnet, inuenerit.

Eccli 10.
Eſaiæ 14.
Geneſ. 3.
Nil tam alienum à Dei amore hominem reddit atquè ſuperbia.
1. Tim. 3.
Superbia quomodò vitari poſſit.

4. IACOBI quarto, 5. PRIORIS Petri quinto, 6. ECCLESIASTICI decimo, vt in textu.

IIII.

Quid eſt Auaritia, & quarum filiarum mater?

A. AVARITIA [a] eſt habendi appetitus inordinatus. Auarus enim rectè iudicatur, non ſolùm qui rapit, ſed etiam qui concupiſcit aliena, vel cupidè ſeruat ſua.

a Cõſule Baſil. in diteſcẽtes & auaros, homil. 6. &7. Proſper. lib. 2. de vita contempl. c 15. & 16. Iſidor. de ſummo bono lib. 2 cap. 41. Aug. lib. 3. de libero arb. c. 17. & ſermo. 196. de temp. Ambro. in lib. de Nabuthe Iezraelita. lib. 1. de Cain & Abel. cap. 5.

B. Filiæ [b] ſunt huius peſſimæ matris, Proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo, violentia, immiſericordia, ſeu inhumanitas, & cordis durities.

b Greg. lib. 31. Moral. ca. 31 2. Timo. 3. a 1. Corinth. 6. b Eccli 11. d Zachar. 8. c Matth. 6. d Prou. 22. d 21. b c Col. 3. a Epheſ. 5. b d 1. Tim. 6. b Eſa. 5. b Marc 10. d Abac. 2. b Iaco. 5. a Eccli 31. a Baruch 3. b Pſal. 48. c d b

C. Damnat hoc vitium Apoſtolus, [c] vt Idolorum ſeruitutem dixerit: ac prætereà ità ſcribit: [d] *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum Diaboli, & deſideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas.* Et alibì ſcriptum habemus: [e] *Auaro nihil eſt ſceleſtius.* Item, *Nihil eſt iniquius, quàm amare pecuniam. Hic & animam ſuam venalem habet.* Et CHRISTVS ipſe teſtatur: [f] *Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ.* Et iterùm: *Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum.* Quod Paulus etiam explicatiùs reddens, ità monet: [g] *Sint mores ſine auaritia, contenti præſentibus. Ipſe enim dixit, Non te deſeram neque derelinquam: ità vt confidenter dicamus, Dominus mihi adiutor.* [h] *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus.*

c Eccli 10. b
Ibidèm.
f Matth. 6. e Chryſoſt. homil. 7. in Ioan.
Ibidem. d
g Hebr. 13. a Lucæ 12. b
h 1. Timo. 6. b

TESTI-

Digitized by Google

TESTIMONIA.

1. A. BASILIVS homilia in dictum illud Euangelij, Destruam horrea mea, & maiora ædificabo: quæ est sexta inter homilias Basilij variorum argumentorum: Exemplum accusati diuitis tibi vbiquè occurrat: qui quidem præsentia custodiens, & de futurorum spe anxiè solicitus, & incertus num esset victurus crastinò, hodiè peccando diem anteuertit crastinum. Nondùm collegit fructus, & iam auaritiæ iudicium & condemnationem accepit. Quando terrena sapis, & Deum habes ventrem, totus quoquè caro effectus, vitiosis affectibus obsequeris, audi te dignam appellationem, quam tibi nullus hominum, sed ipse Dominus indidit: Stulte, hac nocte animam tuam abs te repetent: quæ autem præparâsti, cuius erunt? Habes, si vis, apothecas ventres pauperum, thesauriza tibi thesauros in cælo. Quæ illic reconduntur, ea neutiquàm depascuntur tineæ, nulla depopulatur caries aut erodit, nulli suppilant prædones. Dixeris: Atquì tũ in indigos dispartiar, quum horrea secunda compleuero. Longa tibi vitæ tempora præfixisti: vide nè te illud tempus quod certo ac præstituto termino accelerare solet, fortè corripiat. Et profectò vitam sibi hoc modo confidentiùs polliceri, non bonitatis, sed malitiæ est indicium. Vitam nanque tibi polliceris, non vt posthàc sis liberalior, aut tribuas: sed vt instantem mendicum à te propulses. Esuriens fame absumitur, nudus frigore rigescit: Qui repetitur debitum, vinculis obtorto collo adstringitur: & tu eleemosynam in crastinum differs? Audi Salomonem: Nè dicas, regressus reuertere, & cràs dabo. Ignoras enim quid sequens pariet dies. Quantam te Deo beneficentissimo gratiam habere, quàm hilarem esse te simul & in inopes munificum atque liberalem oportebat, quòd non ipse pro foribus alienis cogeris obstreperus esse & querulus, sed tuas alij occupant? Nunc autem tristis es, & rogatu difficilis. Vnam tantùm nôsti vocem: Non habeo, non dabo: nam & pauper ego quoquè sum. Pauper es profectò, pauper & omniũ egens bonorum. Pauper, inquam, charitate pauper, benignitate in indigos pauper, fide erga Deum pauper, pauper æterna spe. Dixeris: Cui facio iniuriam, si mea retineo, conseruóque? Quæ illa, dic mihi, tua? Vndè accepta hæc ad traducendam præsentem hanc vitam inuexisti? Perindè enim facis, àc si quis in theatro locum spectandi mox vt anteuertit alijs arripere, cæteros abarceat ingressu, suo vnius vsui adiudicans, quod ad omnium communem vsum proponitur. Tales & diuites existunt. Communia nanque quum priores obtinuerint, propria faciũt occupando. Nonne nudus ex vtero matris excidisti? nudusq; rursùs reuertéris ad humum? Hæc tibi præsentia bona vndè? Si à casu dixeris, impius es, eum non agnoscens qui te condidit, neq; ei, qui dedit, rependens gratiam. Quòd si ex Deo te illa habere fateris, dic mihi quamobrem hæc sortitus es? Non enim iniustus est Deus, qui ea quæ sunt ad victum, inæqualiter nobis diuiserit. Cur tu diues es, ille pauper? Profectò non ob aliam causam, nisi vt tu benignitatis ac fidelis administrationis mercedem accipias, ille verò patientiæ maximis præmijs honoretur. Tu verò insatiabilis auaritiæ lacertis omnia circumplexus, & tot homines illis priuans, neminem te lædere putas. Quis, quæso, est auarus? Ille, qui eo quod satis esse debet, non est contétus. Quis verò peculator? Ille, qui ad se vnum transfert, quæ singulorum sunt. Tu ergò non auarus? Non tu peculator, cùm ea quæ ad dispensandum distribuendumq; receperis, tibi propria facis? Esurientis est panis, quem tu retines: nudi est vestis, quam in arca custodis: discalceati calceus, qui apud te marcescit: egentis argentum, quod tu terræ infossum possides. Quare tot iniurius es hominibus, quot poteras opem conferre. O quanto dignum precio tibi censebitur die iudicij verbum illud, Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis paratum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi mãducare: sitiui, & dedistis mihi bibere. Quanta rursùs trepidatio ac sudor, quantæ ob oculos tenebræ se tibi circunfundent, condemnationem audienti? Ite maledicti in tenebras exteriores, paratas diabolo & angelis eius. Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c. Non ibi rapax accusatur, sed qui substantiam non communicauerit, condemnatur.

2. IDEM in homilia in diuites auaros, quæ est septima inter homilias variorum argumentorum: Incertum est, inquis, quid futurum sit: necessitati, quæ nos quãdoquè vrgere posset, prouidendum est. At longè incertior defossi thesauri vsus: nec tamen pœna incerta, quæ tuorum morũ manet inhumanitatem. Vidi ego multos ieiunantes, orantes, præteritorum pœnitentia suspirantes, omnem deniquè sine sumptu pietatem ostendentes, egentibus verò ne obolum quidem præbentes. Quid his cætera virtutum diligentia prodest? Non propterea regnum Dei consequentur. Idcircò inquit Dominus: Difficilius est diuitem intrare in regnum cælorum, quàm camelum per foramen acus. Quid miser iudici respondebis? Parietes vestis, homines non vestis? Equos phaleris ornas, fratrem tuum laceris amictum pannis, aspernaris? frumentum retinendo perdis, esurientes non respicis? Aurum in terram condis, & oppressum non curas? Quanquàm ad tuas veniunt fores, miseram rogando vocem emittentes, tu tamen negas, affirmans rogantibus cunctis non posse sufficere. Et cùm lingua deieres, manu periurus efficeris. Licèt enim illa taceat, mendacium tamen tuũ deprædicat, annulo quem in digito habes, conspicua & illustris. Annulus inquam tuus, quantum æris alieni possit exoluere? Vna tantùm tuarũ vestium arcula, totũ populum frigore rigentẽ amicire posset. Verùm sustines inexoratus abs te pauperẽ reijcere, nec metuis iudicis minas, ac ea quę se ille pollicitus est hominibus huiusmodi redditurum. Non te miseret? misericordiam non inuenies. Non aperuisti domum tuam? à regno Dei excluderis. Non dedisti panem? non vitam recipies æternam. Sed & pauperem teipsum dicis. Et ego tecum sentio. Pauper profectò est, qui multis indiget. Pauperes, inquam, insatiabiles concupiscentia reddit. Decem talentis totidem addere contendis, deindè viginti coactis etiam totidem. Nec solùm crescendo non explетur, sed ardentior redditur appetitus. Ex quo anima curis continuò premitur, dum alios superare contendunt. Oportebat illos gaudere, & gratos esse, quòd tam multis sint opulentiores: illi verò mœrent ac lugent, quòd ab vno & altero opulentioribus vincuntur. Vbi ditiorẽ aliquem adæquârunt, mox & alterum à quo superantur, adæquare student: & vbi istũ quoquè transierunt, erga alium vltrà adæquãdum rapiuntur. Tu te sponte insatiabilem animo reddens, multis profectò damnum facis. Quando miser iam partis vtéris? Quando fruéris, aut à curis habẽdi cessabis? Vęh qui domui vicinam domum, & agrum agro coniungitis, vt aliquid proximo auferatis. Tu verò quid facis? Non innumera causaris, vt quæ proximi sunt auferatis? Domus, inquis, proximi ædes meas obscurat, turbas excitat, aut errones suscipit, aut tale quid aliud quodcunque prætexis, quo vexes & agites, vellas ac laceres vicinum: nec priùs cessas, quàm ille necessitate coactus, aliò migret. Quam ob causam Nabuthas Iezraëlita occisus est? An non propter concupiscentiam Achab vineam ipsius auferre volentis? Mare terminos habet, nox

Luce 12. Totam hanc homiliã Basilij D. Ambrosius etiã trãstulit: estq; in ter sermones eius octogesimus primus.

Stulti nomine quinam appellentur.

Matth. 6.

Eleemosyna non differenda in crastinum. Prouerb. 3.

Auarorum vox, Non habeo, non dabo.

Cur hic diues, ille pauper.

Diuitum bona, sunt pauperũ: intelligе, quantùm ad vsum, non autẽ quãtùm ad proprietatem, vt ait S. Thom. 22. q. 32. art. 5.

Matth. 25.

Ibidẽm.

Matth. 19.

Auari sunt pauperes, quia semper egẽt, & nunquàm satiantur.

Esaiæ 5.

3. Reg. 21.

nox item leges antiquas non egreditur. Solus auarus nullum circunſcribit tempus, non terminum noſcit. Potentiæ incrementum, ſit auaris ſceleris occaſio maioris. Qui enim mala ſub ipſis patiuntur, ijſdem quoquè auxilia ferre inuiti in aliorum iniurias coguntur. O miſer, parumpèr quæſo à tuo ſcelere reſpira, & tuæ conſcientiæ receſſus aliquantulùm perſcrutare, tecúmque conſidera. Habes terræ partìm aratro, partìm arboribus vtilis tot iugera: prætereà vineas, montes, campos, ſaltus, flumina, loca amœna. Quid ergò poſt hæc? Nónne telluris tres tantùm cubiti te expectant? Nónne paruus lapis ad tui miſeri corporis cuſtodiam ſatis erit? Quibus verbis te curabo? Regnum Dei non curas, gehennam non times. Infelix homo, pecuniæ naturam aliquantùm inſpice. Quid attonitus aurum miraris? Lapis eſt aurum, lapis argentum, lapis margarita, lapides ſunt chryſolitus, beryllus, achates, hyacinthus, amethyſtus, iaſpis. Hæc ſumma, hi flores opum magnarum. Hos partìm, cùm ſint clariſſimi, in tenebris abſcondis: partìm in digitis micantibus, alijſq; in ornatibus circunfers. Quis pulchritudini formæq; fingendæ ſtudens, vnam vitæ diem ſibi prorogare poterit? aut cui mors ob diuitias parcit? à quo morbus ob pecuniam abſtinet? Quouſquè igitur opes erunt animarum laqueus, mortis hamus, peccati eſca? Ad ſubſidium vitæ, non malorum incitamentum, pecunia data eſt: animæ redemptio eſt, non exitij occaſio Sed, inquis, ob filios neceſſaria eſt. Plauſibilis eſt iſta auaritiæ excuſatio: liberos prætexitis, ac intereà cordibus veſtris ſatisfacitis. Dic, quæſo, cùm Deum orâſti, & pro fœcunditate cùm precatus es, vt fieres liberorum pater, addidiſtíne illud: Da liberos, vt cauſa ſint nè præceptis tui obediam? Da mihi liberos, nè veniam in regnum cælorum? Prætereà quis tibi ſponſor de ipſorum fuerit voluntate ac ingenio, vt rectè datis relictiſq; vtantur? Nam multis diuitiæ luxuriæ ſunt cauſa. An non audiſtis Eccleſiaſten dicentem? Vidi ſtultitiã multam & grauem, Diuitias in malum cuſtodientibus ipſas conuerti. Et rurſùs: Relinquo ego homini poſt me, & quis nouit ſi ſapiens erit aut ſtultus? Conſidera itaque, nè cum multis ærumnis opes cumulatas, peccatorum materiã alijs tradas, duplicitq; plectaris poſtmodùm pœna, & tuorum criminum cauſa, & aliorum quibus cauſam dederis. Nónne cunctis liberis coniunctior eſt tibi anima tua? Huic tu primas da partes diuitis hæreditatis, vitæ videlicet æternæ diuitem materiam, deindè filijs victum tribue. Qui verò liberis carent, quam parſimoniæ cauſam obijciunt? Nolo, inquiunt, vendere, nolo pauperibus dare, ob vitę neceſſarios vſus. Non ergò Dominus tibi præceptor erit, nec euangelium formam vitę dabit, ſed tu tibijpſi iura dices ac ſtatues. Sed inquis, ego quidem bonis, dum vixero, frui volo: poſt mortem verò in teſtamento hęredes facultatum mearum ac dominos pauperes aſſcribam. Scilicet magna dignus eris liberalitatis laude, magnus tibi honor debebitur & gratia, ſi in ſepulcro iacens, & in terram conuerſus, magnificus ac ſumptuoſus apparebis. Dic cuius mercedem temporis potiſſimùm expoſces? vitæ ne, an mortis? Nam ſi tempore, quod ad promerendum datur, in voluptatibus ac delicijs abſumpto, pauperes nequaquàm reſpexiſti: mortuus, cuiúſnam actionis aut operis mercedem petiturus es? Sed quis exitus tui tempus nunciabit? Quis de mortis genere ſponſor? Quot videmus repentinò, ac vi caſú ve extingui, qui præ doloris ac ſpiritus anguſtia ne vocem quidem emittere potuerunt? Quot etiam febris à ſenſu alienos facit? Quid igitur tempus expectas, in quo ſæpè rationis compos non eris? Enimuerò nox profunda, morbus grauis, nullus circà adiutor: Immò potiùs qui hęreditati inſidiatur, paratus aderit. Et ſub finem: Omnibus tuis ornatus hinc diſcede, fac ornent te tuæ diuitiæ. Habe illas penès te. Crede optimè conſulenti, teq; amanti Ieſu Chriſto, qui ob noſtram ſalutem egere voluit, vt ex eius paupertate nos diuites eſſemus: qui etiam ſeſe pro nobis redimendis precium obtulit æternæ vitæ.

Cur opes diuitibus datæ. Prouer. 13.

Excuſatio auaritiæ ſtudẽtium propter liberos ſuos.

Eccles 5.

In eos qui liberis carent, & tamẽ opibus congregandis ſtudent.

3. PROSPER libro ſecuudo de vita contemplatiua, capite decimoquinto: Iubet, eccè, nobis imperioſa cupiditas, vt diuina paruipendentes, poſſeſſionum terreſtrium damnoſa compendia cogitemus: vt in eis totam ſolicitudinem curamq; ponamus, vt indè nos morbida vanitate iactemus, vt amplitudine patrimonij diffuſioris elati, fieri pauperes ſpiritu negligamus. O facinus inauditum: Suaui Chriſti iugo contempto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium inclinatione ſuſcipimus, & Domini noſtri leui onere, quod ſubiectos non onerat, ſed ſubleuat, poſthabito, plumbeum pondus noſtris ceruicibus aggeramus, quod citiùs poteſt deponi, quàm ferri: quia & ipſa cupiditas, quæ nobis ſubijci vltrò volentibus hoc pondus imponit, cõtemni poteſt faciliùs, quàm expleri: & ideò qui ſe illi volentes dederint oppugnanti, voluntatem reſiſtendi vlteriùs non habebunt tyrãnicè dominanti. Et hoc fit iuſto Dei iudicio, vt qui cupiditati reſiſtere noluimus ingreſſuræ, iã reſiſtere nequeamus ingreſſæ. O intolerandum dæmoniacæ cupiditatis imperium, vt ex hoſtibus ſuis quos poteſt vincere, victores faciat ſuos: promittit ingentia, & bonorum temporaliũ pollicitatione deceptos, impellit iam miſeros, & miſerandos in turpia. Tenet nos lucrorum pœnaliter dulcium catenis addictos, & in ſua ditione captiuos: nec trahit inuitos, ſed quod eſt deterius, quocunquè voluërit, volentes ducit. Vaſtat in nobis quicquid verecundię aut pudoris inuenerit: & quos ſuis triumphis addixit, adhuc tanquàm reſipiſcendi ſuſpectos omnibus viribus honeſtatis exarmat, nè quando contra eam, qui bellare noluimus, rebellemus. Rapit nos, ac paſsìm per omnia acquiſitionum genera cupidos acquirendi diſpergit.

Ferreum cupiditatis imperium.

4. ET capite decimoſexto libri eiuſdem: Quem poſſidendi delectat ambitio, Deum qui poſſidet omnia quæ creauit, expedita mente poſſideat, & in eo habebit quæcunque in eo ſanctè habere deſiderat. Sed quoniam nemo poſſidet Deum, niſi qui poſſidetur à Deo, ſit ipſe primitùs Dei poſſeſſio, & efficietur ei Deus poſſeſſor & portio. Et quid poteſt eo eſſe felicius, cui efficitur conditor cenſus, & hæreditas eius dignatur eſſe ipſa diuinitas: ſi modò eam ſanctis operibus colat, omnes fructus ex illo percipiat: in illo & de illo iugiter viuat, & nihil terrenum cum illo poſſideat? Quia omnium conditor, cui nihil eorum quæ fecit, valet æquari, non dedignatur cum his quæ condidit, poſſideri. Deniquè quid vltrà quęrit, cui omnia ſuus conditor fit? aut quid ei ſufficit, cui ipſe non ſufficit? Hunc poſſidebat, & ab illo poſſidebatur ille qui dicebat in ſpiritu: Portio mea Dominus, dixi cuſtodire legem tuam. Et, Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei.

Dẽda eſt opera, vt Deum ipſum poſſideamus.

Pſal. 118.

Pſal. 15.

5. ISIDORVS libro ſecundo de ſummo bono, capite quadrageſimoprimo: Omni peccato peior eſt auaritia & amor pecuniarum. Vndè & per Salomonem dicitur, Nihil eſt ſceleſtius quàm amare pecuniam: hic enim animam ſuam venalem facit, quoniam in vita ſua proiecit intima ſua. Cupiditas omnium crimum materia eſt. Vndè & Apoſtolus ait: Radix omnium malorum cupiditas eſt: quam quidam appetentes, errauerunt à fide. Si ergò ſuccidituꝛ radix criminũ, non pullulant cæteræ ſoboles peccatorum. Multi cauſa cupiditatis terrenæ etiam ipſam fidem abnegauerunt. Cupiditas enim Chriſtum vendidit. Nam & pleriſque tantum in rebus alienis eſt deſiderium, vt etiam homicidium perpetrare non vereantur:

Omni peccato peior auaritia. Eccli 10.

Omnium criminũ materia eſt cupiditas. 1. Tim. 6.

Digitized by Google

3.Reg.21. antur: ſicut Achab qui appetitu cupiditatis ſuæ, ſanguinis expleuit effuſionem. Sæpè iniqui mala quæ concupiſcunt, aſſequuntur, quatenùs de affectu mali deſiderij fortiùs puniantur. Electos autem ſuos Deus non dimittit ire in deſideriorum malorum perfectionem, ſed in dolorem mentem conuertit eorum, pro eo quod in ſeculo nequiter appetunt, vt hac experientia reſipiſcant, & conuertantur ad Deum, à quo mente receſſerunt. Deum ergò ſibi propitium nouerit aduerſari, qui quod temporaliter concupiſcit, non permittitur adimplere. Secreto autem Dei iudicio fieri creditur, vt duriùs pereant hi, quorum cupiditatem effectus ſtatim ſequitur actionis. Nunquàm ſatiari nouit cupiditas. Semper enim auarus eget, quantóque magis acquirit, tantò plus quærit: nec ſolùm deſiderio augendi excruciatur, ſed etiam amittendi metu afficitur. Inopes naſcimur in hac vita, inopes receſſuri ſumus de hac vita. Si bona mundi huius peritura credimus, cur peritura tanto amore cupimus? Plerique potentes tanta cupiditatis rabie inflammantur, vt de confinijs ſuis pauperes excludãt, nec habitare permittant. Quibus rectè per Prophetam dicitur: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum ad agrum copulatis vſque ad terminum loci. Nunquìd ſoli vos habitabitis in medio terræ? Tales quippe homines infernum, id eſt, diabolum rapere ad perditionem, idem Propheta conſequenter annunciat, dicens: Propterea dilatauit infernus animam ſuam, & aperuit os ſuum abſque vllo termino, & deſcendent fortes eius & ſublimes gloriosiq; eius ad eum. Nec mirum quòd morientes inferni ignibus deputentur, qui viuentes flammam cupiditatis ſuæ minimè extinxerunt. Qui deſiderio cupiditatis exæſtuant, flatu diabolicæ inſpirationis vruntur.

Nunquàm ſatiari nouit.

Eſaiæ 5.

Ibidèm.

6. AVGVSTINVS libro tertio de libero arbitrio, capite decimoſeptimo: Auaritia, quæ Græcè φιλαργυρία dicitur, non in ſolo argento vel in nummis, vndè magis nomen duxiſſe reſonat: argento enim nummi, vel mixto argento frequentiùs apud veteres fiebant: ſed in omnibus rebus quę immoderatè cupiuntur intelligenda eſt, vbicunquè omninò plus vult quiſque quàm ſat eſt.

Auaritiæ nomen generale eſt.

7. IDEM ſermone centeſimo nonageſimoſexto de tempore, qui eſt vigeſimuſoctauus de diuerſis, capite primo: Præcipit nobis veritas quæ nec fallit, nec fallitur: audiamus, timeamus, caueamus. Dico, inquit, vobis, abſtinete ab omni auaritia. Quid eſt, ab omni? Quare addidit, ab omni? Poſſet enim ſic dicere, Cauete ab auaritia. Quare hoc dixerit, velut occaſio ipſa vndè natus eſt ſermo, appáret nobis in ſancto Euangelio. Interpellauit enim eum quidam contra fratrem ſuum, qui totum patrimonium abſtulerat; & fratri ſuo partem ſuã non reddebat. Non rapere quærebat aliena, ſed ſua à parentibus ſibi derelicta quærebat. Cauſa iuſta, cauſa breuis. Et capite ſecundo: Sed audiamus & iudicantem, & docentem. Homo ait homo. Qui enim pro magno habes iſtam hæreditatem, quid es nisì homo? Quis me conſtituit diuiſorem inter vos? Qui noluit eſſe diuiſor, quis me, inquit, conſtituit diuiſorem inter vos? Petis beneficium: audi conſilium. Ego dico vobis, Cauete ab omni cupiditate. Item capite tertio: Fortè, inquit, tu auarum & cupidum diceres, ſi quæreret aliena? ego autem dico: Cupidè & auarè non appetas nec tua. Hoc eſt ab omni. Non leuiter habendum eſt, fratres mei, quando Dominus noſter, Redemptor noſter, Saluator noſter, qui mortuus eſt pro nobis, qui ſanguinem ſuum precium dedit, vt redimeret nos, aduocatus & iudex noſter; non eſt leue, quando dicit, Cauete. Nouit ille quantum malì ſit; nos non nouimus, illi credamus. Cauete, inquit. Quid? Vndè? Ab omni auaritia. Meum ſeruo, alienum non tollo. Cauete ab omni auaritia. Non ſolùm auarus eſt, qui rapit aliena; ſed & ille auarus eſt, qui cupidè ſeruat ſua. Sed ſi ſic culpatur, qui cupidè conſeruat ſua; quomodò damnatur qui rapit aliena?

Luc. 12.

Auarus eſt etiam qui cupidè ſeruat ſua.

8. AMBROSIVS toto libro de Nabuthe Iezraelita, diſſerit contra diuites auaros: in cuius capite primo inter cętera ſic ait: Quouſquè extenditis diuites inſanas cupiditates? Nunquìd ſoli habitabitis ſuper terram? Cur eijcitis conſortem naturæ, & vindicatis poſſeſſionem naturæ? In commune omnibus diuitibus atque pauperibus terra fundata eſt. Cur vobis ius proprium ſoli diuites arrogatis? Neſcit natura diuites, quæ pauperes omnes generauit. Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra cos edidit, neſcit fines poſſeſſionum ſepulcro inudere. Omnes ſimiles creat, omnes ſimili gremio claudit ſepulcri. Quis diſcernat ſpecies mortuorum? Redoperi terram, & ſi cognoſcis diuitem, deprænde. Eruderato paulopòſt tumulum, & ſi cognoſcis egentem, argue: nisì fortè hoc ſolum, quòd cum diuite plura pereunt. Sericæ veſtes & auro intexta velamina, quibus diuitis corpus ambitur, damna viuentium, non ſubſidia defunctorum ſunt. Hæredes relinques qui litigent cum hęredibus. Si frugi hæredes ſunt, cuſtodiunt: ſi luxurioſi, exhauriunt. Itaque aut bonos hæredes perpetua condẽnas ſolicitudine, aut malos dimittis, qui tua facta condemnent.

Inuehitur in auaros.

9. CAPITE ſecundo: O diues, neſcis quàm pauper ſis, quàm inops tibi ipſi videaris, qui te diuitem dicis? Quanto plus habueris, plus requiris: & quicquid acquiſieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia, non reſtinguitur. Rex Achab ſibi egere viſus eſt, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur? qui contentus eſt ſuo, an qui concupiſcit alienum? Alter certè pauper cenſu videtur, alter pauper eſt affectu. Affectus diues, egere non nouit: cenſus abundans, nequit auari pectus explere. Quę vox alia ſtipem publicam poſtulãtis, nisì, Da mihi? Hoc eſt, da mihi, quia egeo. Da mihi, quia aliud viuendi ſubſidium habere non poſſum. Hæc quàm abiecta, quàm vilia? Non habent enim humilitatis affectum, ſed cupiditatis incendium.

Quo plùs habent, eo plus appetunt.

3.Reg. 21.

Da mihi, mẽdicàtium eſt.

9. CAPITE tertio: Auis auibus ſe aſſociat: pecus pecori adiũgitur, piſcis piſcibus: nec damnum ducunt, ſed commercium viuendi*, cùm plurimum comitatum capeſſunt, & quoddam munimentum ſolatio frequẽtioris ſocietatis affectant. Solus tu homo cõſortem excludis, includis feras, ſtruis habitacula beſtiarũ, deſtruis hominum. Inducis mare intra prædia tua, nè deſint beluæ: producis fines terræ, nè poſſis habere finitimum.

* cum plurimum comitatu

10. CAPITE quarto: Diuites magis alienum panem quàm ſuum manducant, qui raptu viuũt, & rapinis ſumptum exercent ſuum. Diuites eripitis quidem pauperibus vniuerſa: pœnam tamen pauperum vos potiùs diuites ſuſtinetis. Pauperes quidem non habent quo vtantur, vos autem nec ipſi vtimini, nec alios vti finitis. Noui ego diuitem in agrum proficiſcentem panes breuiores vrbe delatos numerare ſolere, vt pro numero panis æſtimaretur quot dies in agro futurus eſſet. Nolebat obſignatum aperire horreũ, nè quid de condito minueretur. Panis vnus ſingulis diebus deputabatur, qui tenacem vix ſatiare poſſet. Comperi etiam viri fidem, ſi quando ei ouum eſſet appoſitũ, queri quòd pullus eſſet occiſus. Hoc ideò ſcribo, vt cognoſcatis vindicem eſſe Dei iuſtitiam, quæ lachrymas pauperum veſtro vlciſcatur ieiunio.

Alienum panem auari diuites manducant.

11. CAPITE ſexto: Quis artifex vnum diem vitæ hominis potuit adiungere? Quem diuitiæ eius ab inferis reuocârunt? Cuius egritudinem pecunia mitigauit? Non in abundantia diuitiarum, inquit, vita eius. Et alibì: Nihil proſunt theſauri iniu-

Luc. 14.

Prouerb. 10.

Digitized by Google

iniusti, iustitia autem liberat à morte. Meritò
Psal.61. clamat Propheta: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Quid enim mihi prosunt, si me à morte liberare non possunt? Quid mihi prosunt, si mecum post mortem esse non possunt? Hic acquiruntur, hîc relinquuntur. Somnium igitur loquimur, non patrimonium. Vndè benè ait idem
Psal.75. Propheta de diuitibus: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Hoc est dicere: Nihil inuenerunt in operibus suis diuites, qui nihil pauperibus contulerunt. Quid est diues, nisi quidam inexplebilis gurges diuitiarum? Sic Propheta admonet:
Eccles 5. iuxta LXX. Qui diligit argentum, non satiabitur argento. Et infrà idem: Equidem hic pessimus languor. Sicut enim fuit, ità & abijt, & abundantia eius laborat in ventum. Equidem omnes dies eius in tenebris & luctu, & iracundia multa, & lãguore & ira. Tolerabilior conditio seruulorum. Semper in laqueis, semper in vinculis est: nunquàm liber à compedibus, quia semper in criminibus. Naturæ ipsius nescit munia, nec somni ipsius nouit vices, aut cibi fungitur suauitate, cuius nullum est immune seruitium. Excitat eum cupiditas, exagitat cura peruigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, sterilitas prouentuum infœcunda perturbat, solicitat abundantia.

12. CAPITE septimo: Nescit auarus bona, nisi ea quæ quæstuosa sunt, nominare. Sed acquiesco ei, vt bona dicantur quæ sunt pecuniaria. Cur ergò de bonis facitis mala, cùm de malis bona fa-
Luc.16. cere debeatis? Scriptũ est enim: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Ei ergò qui vti sciat, multa bona sunt: ei qui vti nesciat, rectè mala.
Psal.111. Disperfit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in
Debitorem Deum constituimus. æternum. Quid hoc melius bono, si pauperibus largiaris, in quo tibi debitorem Deum quadam pietatis fœneratione constituas? Bona sunt, si aperias horrea iustitiæ tuæ, vt sis panis pauperum, vi-
Iob 29. ta egentium, oculus cæcorum, orbatorum infantium pater. Tu verò, quod multis nasci voluit, tibi soli reseruas, immò tibi ipsi adimis. Magis enim seruares tibi, si dispertires alijs. Bonorum enim fructus munerum, in eos ipsos qui contulerunt, conuertuntur: & gratia liberalitatis in authorem boni operis redit. CAPITE octauo: Adhuc tibi tempora viuendi longa meditaris? Stulte, hac nocte repetunt animam tuam à te. Benè ait, nocte: Nocte enim anima auari reposcitur, quæ à tenebris incipit, & in tenebrs perseuérat. Auaro semper nox est.

13. IDEM libro primo de Cain & Abel, capite
Auaritiæ malum describitur. quinto: Quid de auaritia dicam, insatiabili pecuniæ cupiditate, & quadam æris libidine, quæ quo plura abstulerit, eo magis inopem esse se credit? Omnibus inuida, sibi vilis, in summis diuitijs inops, affectu extenuat quod cẽsu abundat. Nullus rapiendi modus, vbi nulla mensura cupiendi. Sic inflammat animum, sic igne suo pascit animum, vt hoc solo distet, quòd illa formarum adultera sit, ista terrarum. Elementa concutit, mare sulcat, terram effodit, cœlum votis fatigat, nec sereno grata nec nubilo, condemnat prouentus annuos, fœtusq; terrarum arguit. Sed hęc ægritudo est animæ, non sanitas. Denique Ecclesiastes
Eccles 5. dicit: Est languor malus quem vidi sub sole, diuitias custodiri in malum possidentis eas. Et suprà: Qui diligit argentum, non satiabitur argento, nec est finis acquisitionis eorum. Si quæris thesauros, accipe inuisibiles & occultos, quos in cæli altissimis, non quos in terrarum venis requiras. Esto pauper spiritu, & eris diues qualicunq; censu; quia non in abundantia diuitiarum vita est hominis, sed in virtute ac fide. Istæ te diuitiæ verum diuitem facient, si sis in Deum diues.

1. B. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De auaritia proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur.

2. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatũ amatores magis quàm Dei: habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes: Et hos deuita.

3. PRIORIS ad Corinthios sexto: Vos iniuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, neq; idolis seruientes, &c. neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

4. ECCLESIASTICI vndecimo: Non omnem hominem inducas in domum tuam: multæ enim sunt insidiæ dolosi. Bona in mala conuertens insidiatur, & in electis imponet maculam. A scintilla enim vna augetur ignis, & ab vno doloso augetur sanguis: homo verò peccator, sanguini insidiatur.

5. ZACHARIAE octauo: Vnusquisque malum contra amicum suum nè cogitetis in cordibus vestris: & iuramentum mendax nè diligatis: omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus.

6. MATTHAEI sexto: Non potestis Deo seruire & Mammonæ. Ideò dico vobis, nè soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nónne anima plus est quàm esca? & corpus plus quàm vestimentum? Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neq; congregant in horrea: & pater vester cælestis pascit illa. Nónne vos magis plures estis illis? Quis autem vestrũm cogitãs, potest adijcere ad staturam suam cubitum vnum? Et de vestimẽto quid soliciti estis? Considerate lilia agri, &c. Nolite ergò soliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo cooperiemur? Hęc enim omnia gentes inquirũt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis. Quærite ergò primùm regnum Dei & iustitiam eius: & hęc omnia adijcientur vobis. Nolite ergò soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibijpsi: sufficit diei malitia sua.

7. PROVERBIORVM vigesimosecundo: Non facies violentiam pauperi, quia pauper est: neque conteras egenum in porta, quia iudicabit Dominus causam eius, & configet eos, qui confixerunt animam eius.

8. ET capite vigesimoprimo: Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Ibidèm: Qui cõgregat thesauros lingua mendacij, vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis.

1. C. AD Colossenses tertio: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, &c. concupiscentiam malam & auaritiam, quę est simulacrorum seruitus, propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis.

2. AD Ephesios quinto: Hoc scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Propter hęc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

3. PRIORIS ad Timotheũ sexto, vt in textu.

4. ESAIAE quinto: Væ qui cõiungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum, &c.

5. MARCI decimo: Filioli, quàm difficile est confidentes in pecunijs in regnum Dei introire. Facilius est, camelum per foramen acus transire,

Digitized by Google

ire, quàm diuitem intrare in regnum Dei.

6. ABACVC ſecundo: Væ ei qui multiplicat non ſua. Vſquequò & aggrauat contra ſe denſum lutum? Væ qui congregat auaritiam malam domui ſuæ, &c.

7. IACOBI quinto: Agitè nunc diuites, plorate, vlulantes in miſerijs veſtris quæ aduenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt. Aurum & argentum veſtrum æruginauit: & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis. Theſaurizaſtis vobis iram in nouiſſimis diebus.

8. ECCLESIASTICI trigeſimoprimo: Qui aurum diligit, non iuſtificabitur. Beatus diues qui inuentus eſt ſine macula: & qui poſt aurum non abijt, nec ſperauit in pecunia & theſauris. Quis eſt hic, & laudabimus illum? fecit enim mirabilia in vita ſua. Quis probatus eſt in illo, & perfectus inuentus eſt, & erit illi gloria æterna? qui potuit trãſgredi, & nõ eſt tranſgreſſus: ideò ſtabilita ſunt bona illius in Domino, & eleemoſynas illius enarrabit omnis Eccleſia ſanctorum.

9. BARVCH tertio: Vbi ſunt principes gentium, qui argentum theſaurizant & aurum, in quo confidunt homines, & non eſt finis acquiſitionis eorum? Exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt, & alij loco eorum exurrexerunt.

10. PSALMO quadrageſimooctauo: Nè timueris cùm diues factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cùm interierit, non ſumet omnia: neq; deſcendet cum eo gloria eius. Quia anima eius in vita ipſius benedicetur: confitebitur tibi cùm benefeceris ei. Introibit vſque in progenies patrum ſuorum: & vſque in æternum non videbit lumen. Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Ibidèm: Et relinquent alienis diuitias ſuas, & ſepulcra eorum domus illorum in æternum.

11. ECCLESIASTICI decimo, 12. MATTHAEI ſexto, vt in textu.

13. CHRYSOSTOMVS homilia ſeptima in Ioannem: Nullo pacto fieri poteſt, vt qui omnia ad præſentis vitæ voluptatem refert, is cæleſtibus bonis fruatur: ſed neceſſarium eſt, qui terrenis rebus inhiat, à cæleſtibus decidat. Non poteſtis, inquit, Deo ſeruire & mammonę: vnum teneamus, alterum odio habeamus oportet. Hoc quoquè ipſa rerum clamat experientia. Quippe qui pecuniarum derident cupiditatem, hi maximè ſunt qui Dei flagrant deſiderio: at contrà qui illas prę cipuè admirantur, hi maximè ſunt qui in Deum amorem habent remiſſiorem. Animus enim qui pecuniarum cupiditate diſtrahitur, non facilè ab his abſtinet, quæ Deum ad iram prouocant: vtpotè qui alterius ſeruus ſit domini, omnia ipſi contra diuinas leges præcipientis. Sobrij igitur ſitis aliquando, & excitemini, & cui noſtrum debeamus ſeruitium, intelligamus: eiusq; duntaxàt regnum deſideremus, clamemus, præterita deſleamus tempora, quibus mammonæ ſeruiuimus, cuius graui & intolerabili iugo abiecto, Chriſti iugum & leue & facile ſubeamus. Nihil enim eorum quæ mãmona, nobis Chriſtus præcipit: ſiquidem illud omnium inimicitias, hic contrà omnium amorem, omnibus ſalutem dicere. Illud nos luto & terræ affigens, neq; enim aliud aurum eſt, ne noctù quidem vel minimùm reſpirare nos ſinit: hic nos inani & ſuperuacanea cura liberat, iubetq; vt in cælo theſauros ſine cuiuſquam iniuria, propria iuſtitia recondamus. Illud poſt innumeros ſudores atq; miſerias, neque nobis adeſſe, neque auxilium in neceſſitatibus præſtare poteſt, quãuis multa, & grauia perpeſſi ſimus, vt eius legibus pareamus, immò vehementiore afficit ſupplicio: hic etſi nobis imiungat vt calicem aquæ frigidæ demus, nunquàm tamen nos ſine mercede dimittit, ſed incredibili liberalitate nos donat. Nónne ſummę profectò dementiæ eſt tam leue, tam gratum imperium, & tantis redundans bonis, vt ingrato & fœdiſſimo ſeruias tyranno, contemnere: cùm nihil neq; in hac, neque in æterna illa vita his qui ipſi parent & ſeruiunt, afferre poſſit vtilitatis? Neque id ſolùm graue eſt & moleſtum, quòd nullum laborum præmium reddat, verùm quòd innumeris ſibi obſequentes, vt iam diximus, malis accumulat: plurimi ex his qui illic cruciantur, eò quòd pecunijs ſeruiêrunt, earumq; cupiditati indigentibus nihil erogârunt, pœnas luunt. Quod nè nobis accidat, diſpergamus, demus pauperibus, & noxijs huius vitæ curis, ſolicitudinibus, & eo quod illic nobis impendet ſupplicio, animum liberemus, & pro terrenis pecunijs iuſtitiam cælo recondamus: perpetuos colligamus theſauros, qui vnà in cælum nobiſcum euadere, & proſilire, & nobis periclitantibus præſtò adeſſe, & iudicem conciliare poſſint: quem ſi nobis propitium, vt optamus, & in hac vita, & in die illa habuerimus, fidenter his bonis fruemur, quæ in cælis diligentibus ſe præparauit: quæ vtinàm omnes conſequamur.

Mammonæ & Chriſti præcepta contraria.

Matth. 10.

Auari plurimi in inferno.

14. AD Hebræos decimotertio, vt in textu.

15. LVCAE duodecimo: Videte & cauete ab omni auaritia: quia non in abundantia cuiuſquam vita eius eſt, ex his quæ poſſidet. Dixit autem ſimilitudinẽ ad illos, dicens: Hominis cuiuſdam diuitis huberes fructus ager attulit: & cogitabat intra ſe, dicens: Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit, Hoc faciam: Deſtruam horrea mea, & maiora faciam: & illuc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos: requieſce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parâſti, cuius erunt? Sic eſt qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum dives.

16. PRIORIS ad Timotheũ ſexto, vt in textu.

Luc. 16.

Amor pecuniæ, Dei amorem tollit.

V.

Quid eſt Luxuria, qualemque ſobolem gignit?

A. LVXVRIA [a] eſt appetitus inordinatus impuræ ac libidinoſæ voluptatis. [b] Gignit autem ex ſe mentis cæcitatem, inconſiderationem, inconſtantiam, præcipitationem, amorem ſuî, odium Dei, deſiderium huius vitæ nimium, mortis futuriq; iudicij horrorem, ac felicitatis æternæ deſperationem.

a Videatur Proſper de vita contemp. lib. 3. c. 6. Iſidor. de ſummo bono, lib. 2. cap 39.

b Greg. lib. 31. Moral. c. 31. Oſeæ 4. c 2. Reg. 11. c Dan. 13. g Prou. 13. a Sapient. 4. c Pſal. 51. a 2. Timoth 3. a Pſal. 20. b Iaco. 4 b Epheſ. 4. e

B. Aduersùs hoc peccatum, quod [c] ſapientes amentes, & homines penè pecudes facit, ità Paulus: [d] *Fugite fornicationem. Omne enim peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat.* Quamobrèm & alibi in hunc modum ſcribit:

c 3. Reg. 1. a Eccli 19. a Hieron. in c. 4. Oſeæ. Amb. lib. 1. de Cain & Abel, ca. 5. & lib. de Noë & arca, cap. 9.

d 1. Cor. 6. d & ibidèm Chryſoſt. Aug. de decem chordis, cap. 10. & ſer. 16. de verbis Domini, cap. 10.

Digitized by Google

e Ephes.5.a & ibidèm Hieron. Vide sextum præceptũ Decalogi.

f Amb. in ca. 4. Luc. Greg. 16. Moral. cap. 31.

g 1. Cor. 3. d 2. Cor. 6. d

h 1. Cor. 6. d

i Ibidèm.

k Ibidèm.

l Hebr. 13. a 1. Corint 6. b & Ephes. 5. a Galat. 5. d Apoc. 21. c

e *Fornicatio & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet Sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinent, sed magis gratiarum actio.* Ac mirum est sanè, ingenti f pudore non affici Christianos, qui coram Deo & angelis eius fœda se libidine polluunt, cùm corpora membraque sua Spiritui sancto & Christo Domino velutì g templa pura in baptismate consecrârint. Hinc iterùm Paulus: h *An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?* Tum rursùs: i *Nescitis, quoniam corpora vestra, membra sunt Christi? Tollens ergò membra Christi, faciam membra meretricis?* Ac demùm ità concludit: k *Empti estis precio magno: glorificate & portate Deum in corpore vestro:* l *Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.*

TESTIMONIA.

1. A. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite sexto: Plerosque gula & abundantia vini turpiter in luxuriam soluunt: alios in iniuriam pudicitiæ sordidæ cogitationes incendũt: nonnullos de proposito castitatis occasiones oblatæ deijciunt: quosdam sub impudicitiæ iugum exempla perditè viuentium mittunt. Sunt alij, quorum vitam lingua turpis inflammat, aut turpem conscientiam manifestat: qui priùs inuerecundos sermones aut proferunt libenter, aut audiunt: ac deindè paulatim morbo crescente, ab honestate deficiunt, attritoq; pudore viles effecti, dum indecenter elegantes videri volunt, passim iam turpibus verbis impudenter insaniunt. Hoc enim loquuntur quique, quod diligunt: & delectabiliter audiunt, quod assiduis cogitationibus voluunt. Et in fine: Hæc & his similia de mulieribus colloquentes suggerunt concupiscentiæ suæ materiam. Hæc tamen ideò concupiscunt, quia aut loquuntur libenter, aut audiunt. Qui nisì concupiscentiæ morbo corrupti essent, nunquàm vel loquerentur talia, vel audirent: quia non eos ista corrumpunt, sed corruptos ostendunt. Ac nè me ista veraciter arguentem quisquam iudicet arguẽdum, nouerit propter hoc fortè ab antiquis fuisse decretum, nè qui adolescentium legerent Geneseos librum, ac partem pariter Ezechielis prophetæ, vel Canticum canticorum, & cætera talia, in quibus & generationes, & actus, & nomina quarundam scripta sunt mulierum. Quas licèt secundùm historiam fuisse credamus, earum tamẽ nominibus virtutes figuratas accipimus: quoniam sicut illæ non solùm viris suis per sanctos mores, sed etiam extraneis fine dispendio sui pudoris ob nimiam pulchritudinem placuerunt, ità sanctę virtutes & suos mirabiles omnibus reddũt, & extraneos quadam admiratione sui perstringunt. Hinc est quòd & ipsi qui vitiosè viuunt, virtutes vitijs anteponunt: quia aliud est quod faciunt morbo, aliud quod coguntur probare iudicio. Sed nè fortè hæc spiritualia secundùm carnem adhuc carnales acciperent, nec virtutes cogitarẽt, quas mulieres illæ significant, sed ipsas cogitando carnaliter deperirent, cõsultò iuniores legere sunt illa prohibiti, quæ sicut spiritualiter accepta viuificant, ità carnaliter intelligentibus ipsa carnalis intelligentia occasiones carnalis concupiscentiæ submini strat. Earum quisque nomina frequenter habet in ore, quarum desideria vulnerato gestat in corde: aut turpitudinem quam exercere verecundatur in facto, tenet in animo, reus non humano iudicio, sed diuino.

Iunioribus cur quorundã sacrę Scripturæ librorũ lectio non permissa fuerit. Vide hac de re Hiero. lib. 1. Cõment. in Ezechielem.

2. ISIDORVS de summo bono libro secundo, capite trigesimonono: Vnusquisque suæ deputet culpæ quòd cecidit quotiès libidine vincitur: quia nisì præcessisset latens superbia, non sequeretur libidinis manifesta ruina. Luxuriosis atque superbis dæmones plùs fautores existunt, dumq; in cæteris vitijs spiritus maligni deseruiant, his tamen maiori familiaritate iunguntur, ijsq; amplius iuxta eorum desiderium famulantur. Principaliter his duobus vitijs diabolus humano generi dominatur, id est, superbia mentis, & luxuria carnis. Qui delectationem refrænat libidinosæ suggestionis, non transit ad consensum libidinis. Citò enim resistit operi, qui titillanti consensum non accommodat delectationi. Antequàm perficiatur adulterium in opere, iam extat adulterium in cogitatione. Ex corde enim primùm fornicationes sunt auferendæ, & non prorumpunt postèà in opere. Hinc est quòd per Prophetã dicitur: Accingite lumbos vestros super vbera vestra, hoc est, in corde libidines resecate, quæ ad lumbos pertinent. Nam cor sub vberibus est, non in lumbis. Libidinis immoderata licentia nescit habere modum. Nam dum se vitiosus animus in explenda fornicatione, carne luxuriante laxauerit, nihilominùs ad alia nefanda scelera suadentibus dæmonibus transit: Deniquè cùm immoderatè metas pudoris excesserit, crimen criminibus adijcit, paulatimq; ad deteriora procedit. Non ità suauis est amantium, immò amentium incerta carnis libido, sicut experta: nec ità delectat fornicatio, dum primùm committitur: nam repetita, maiorem delectationem ingerit. Iam verò si in vsum venerit, tanto perditis dulcior fit, vt separare difficile fit. Vndè & sæpè ex consuetudine delinquendi, quasi captiui ad peccandum cum quadam violentia trahimur: sensúsque nostros contra rectam voluntatem in nobis rebellare sentimus. Inter cætera septem vitia, fornicatio maximi est sceleris: quia per carnis immunditiam templum Dei violat, & tollens membrum Christi, facit membrum meretricis. Maximè per carnis luxuriam humanum genus subditur diabolo, quàm per cætera vitia. Dæmones scientes pulchritudinem esse animæ castitatem, & per hanc hominem angelicis meritis, è quibus illi lapsi sunt, coæquari: liuore percussi inuidiæ, injiciunt per sensus corporis opus desideriúmque libidinis, quatenùs à cælestibus deorsùm deiectam animam pertrahant, secumq; quos vicerint, gloriantes ad tartara ducant. Quando impulsu dæmonum mens ad delectationem fornicationis impellitur, diuini iudicij metus, & æterni tormenta incendij ante oculos proponantur, quia nimirùm omnis pœna, grauioris supplicij formidine superatur. Sicut enim clauus clauum expellit, ità sæpè recordatio ardoris gehennæ, ardorem excludit luxuriæ.

Esaiæ 32.

Vsu crescit libido.

Maximi sceleris est fornicatio. 1. Cor. 6.

Remedia contra tentationes luxuriæ.

Dæmones sũt maximè familiares luxuriosis & superbis.

3. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De luxuria cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis seculi, horror autem vel desperatio futuri, generantur.

Filiæ Luxuriæ.

4. OSEAE quarto: Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

5. SE-

Digitized by Google

5. SECVNDI Regum vndecimo: Factum est ergò manè, & scripsit Dauid epistolam ad Ioab, misitq; per manum Vriæ, scribens in epistola: Ponite Vriam exaduersò belli, vbi fortissimum est prælium: & derelinquite eum, vt percussus intereat.

6. DANIELIS decimotertio: Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum.

7. PROVERBIORVM decimotertio: Qui inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.

8. SAPIENTIAE quarto: Inconstantia concupiscentiæ transuertit sensum.

9. PSALMO quinquagesimoprimo: Dilexisti omnia verba præcipitationis lingua dolosa.

10. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Hoc autem scito, quòd in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: & erũt homines seipsos amantes, cupidi &c. incontinentes &c. & voluptatum amatores magis, quàm Dei.

11. PSALMO vigesimo: Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes, qui te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Fructum eorum de terra perdes, & semen eorum à filijs hominum. Quoniam declinauerunt in te mala &c.

12. IACOBI quarto: Nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei? Quicunque ergò voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur.

13. AD Ephesios quarto: Desperantes tradiderunt semetipsos impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis.

1. B. TERTII Regum vndecimo: Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoquè Pharaonis &c. His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore. Fueruntq; ei vxores quasi reginæ septingentæ, & cõcubinæ trecentæ: & auerterunt mulieres cor eius. Cumq; iam senex esset, deprauatum est cor eius, vt sequeretur deos alienos, nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius. Sed colebat Salomon Astarthen deam Sidoniorum, & Chamos deum Moabitarum, & Moloch idolum Ammonitarum. Tunc ædificauit Salomon phanum Chamos idolo Moab, in monte qui est contra Hierusalem, & Moloch idolo filiorum Ammon &c.

2. ECCLESIASTICI decimonono: Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguent sensatos: & qui se iungit fornicarijs, erit nequam: putredo & vermes hæreditabunt illum, & extolletur in exemplum maius, & tolletur de numero anima eius.

3. HIERONYMVS in caput quartum Oseæ: Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor: Sicut enim vinum & ebrietas eum qui biberit, mentis suæ impotem facit: ità & fornicatio ac voluptas peruertit sensum, animumq; debilitat, & de rationabili homine, brutum efficit animal, vt ganeas & lupanaria & libidinum lustra sectetur.

Luxuria facit ex hominibus bestias.

4. AMBROSIVS libro primo de Cain & Abel, capite quinto: Vini ebrietas fomes libidinis, quo per carnes vaporantur interna viscera, animus igneſcit, anima exuritur. Sæuus criminum stimulus, libido est, quæ nunquàm manere quietum patitur affectũ. Nocte feruet, die anhelat, de somno excitat, à negocio abducit, à ratione reuocat, aufert consilium, amentes inquietat, lapsos inclinat, castis insidiatur, potiendo inflammat, vsúque accenditur. Nullus peccandi modus, & inexplebilis scelerum sitis, nisi morte amantis extingui non potest. Et ideò ait Apostolus: Fugite fornicationem, vt veloci fuga tanquàm furiosæ dominæ declinare sæuitiam, & tetro seruitio exire possimus.

Libidinis fomes ebrietas

Libidinis mala.

1. Cor. 9.

Gen. 39.

5. IDEM de Noë & arca, capite nono: Nihil est quod tam miserè seruituti subijciat hominem, quàm libido, atque eiusmodi cupiditates quæ iugo quodam criminum graui deprimũt miseram conscientiam, vt se nequeat attollere, vtpotè quæ libertatem innocentiæ amiserit.

Seruituti miserrimæ subijcit hominẽ.

6. PRIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

7. CHRYSOSTOMVS in priorem epistolam ad Corinthios, homilia decimaoctaua: Membra Christi estis, inquit Apostolus, templum estis spiritus. Quare nolite facere membra meretricis. Non enim corpori vestro contumeliam facitis, quia non vestrum corpus est, sed Christi. Hæc autem dixit, simul & humanitatem ostendens, quòd eius corpus nostrum est, & à malorum licẽtia nos auertens. Nam si alienum corpus est, non habetis potestatem, vt alienum corpus iniuria afficiatis, inquit, & maximè cùm sit Domini, neque spiritus sancti templum maculandum est. Nam si quispiam priuatam domum ingressus, & illam ignominia afficiens, vltimum dabit supplicium: qui Regis templum, speluncam latronum fecerit, intelligas velim, quot mala perpetietur? His igitur consideratis, eũ qui in nobis habitat reuereare, quippe qui consolator est, & tibi coniunctum & inhærentem timeas.

1. Cor. 6.

8. AVGVSTINVS in libro de decem chordis, capite decimo: Noli dicere tibi, quando fortè aliquid luxurianter visagere, vxorem nõ habeo, facio quod volo; non enim post vxorem meam pecco. Iam nõsti precium tuum, iam nõsti quò accedis, quid manduces, quid bibas, immò quem manduces, quem bibas. Abstine te à fornicationibus. Nè fortè mihi dicas, ad fornicem vado, ad meretricem pergo, ad prostitutam eo; nec illud præceptum violo quo dictum est, Non mœchaberis, quia vxorem nondùm habeo, nec post illam aliquid facio. Nec illud præceptum violo, vbi dictum est, Non concupisces vxorem proximi tui. Qui ad publicam vado, in quod præceptum incurro? Et post pauca: Charior factus est tibi homo quàm Deus? Ergò quomodò iniuriam facio, inquis, ipsi Deo? Corrumpis teipsum. Et vndè iniuriam facio Deo, quia corrumpo meipsum? Vndè facit tibi iniuriam, qui voluerit fortè lapidare tuam tabulam pictam, in qua tabula imago tua est in domo tua inaniter posita ad vanum honorem tuum, nec sentiẽs, nec loquens, nec videns? Si quis illam lapidet, nónne in te esse contumeliam factam attendis? Cùm verò imaginem Dei, quod es tu, corrumpis in te per fornicationes & per diffluentias libidinis, attendis quia ad nullius vxorẽ accessisti, attendis quia post vxorem tuam nihil fecisti, quia vxorem non habes: & non attendis, per libidines & illicitas fornicationes cuius imaginem violâsti. Et infrà: Hoc iussit, hoc præcepit Dominus, nè per illicitas voluptates corruat templum eius quod esse cœpisti. Nunquid hoc ego dico? Apostolum audite, Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus. Videtis quomodò minatur? Non vis corrumpi domum tuam, quare corrumpis domum Dei?

Fornicatio simplex est peccatum.

Exod. 20.

1. Cor. 3. & 6.

9. IDEM sermone decimosexto de verbis Domini, capite decimo: Iam vide quid facias de templo Dei. Si eligeres in Ecclesia facere adulterium intra istos parietes, quid te esset sceleratius? Modò autem tu ipse es templum Dei. Templum intras, templum exis, templum in domo tua manes, templum surgis. Vide quid agas, vide nè offendas templi habitatorem, nè deserat te, & in ruinam vertaris. Nescitis, inquit, quia corpora vestra (& hoc de fornicatione loquebatur Apostolus, nè contemnerent corporalia peccata) tem-

1. Cor. 6.

Digitized by Google

plum in vobis est spiritus sancti, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Si contemnis corpus tuum, considera pretium tuum.

10. AD Ephesios quinto, vt in textu.

11. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ ad Ephesios, super ea verba: Fornicatio autem & omnis immunditia &c. Nisi Philosophorum quidã Cynicus extitisset, qui doceret omnem titillationem carnis, & fluxum seminis ex qualicunque attritu tactúque venientem, in tempore non vitandũ, & nonnulli sapientes seculi in hanc turpem & erubescendam hæresim consensissent; nunquàm sanctus Apostolus scribens ad Ephesios, ad fornicationem etiam omnem immunditiam copulâsset, & ad immunditiam iunxisset auaritiam, non hanc qua pecuniam cupimus congregare, sed illam de qua suprà diximus, nè supergrediatur, & auarus fraudet in negocio fratrem suum: Quòd scilicet insatiabilis & inexpletus, per omnia turpitudinum genera lasciuiæq; discurrat. Sicut decet, inquit, sanctos. Ex quo sanctus non potest appellari, quicunque extra fornicationem in aliqua immunditia & auaritia voluptatum, quæ se delectauerint, inuenitur. Porrò stultiloquium esse existimo non solùm eorum, qui aliqua narrant turpia, vt risum moueant, & fatuitate simulata magìs illudant eis, quibus placere desiderant.

12. AMBROSIVS in caput quartum Lucæ: Febre libido flagrantior est, grauiusq; præcipitat & inflammat: sed vbi quis respuerit à furore, tunc conscientiæ interioris visus aperitur, factiq; succedit pœnitentia, & pudenda sui vnusquisque facinoris erubescit. Tunc Deus timetur, & peccator cupit se celare, sed non potest. Tunc caro arguitur, diabolus accusatur: Hæc quasi lerna vitiorum, ille quasi author erroris. Patescit deformitas: nudum est enim Deo omne secretum, nec illius ficus folijs, hoc est, tegmine corporali & iactantia seculari flagitiorum secreta velantur. Et vnusquisque diuinum peccati conscia formidat mente iudicium, dicens: Qui super me montes cadant, in quibus me abscondam fissuris petrarum, cùm venerit confringere terram? Tunc tribulos & spinas animo caro, hoc est, curarum morsus solicitudinumq; generat, æstusq; quos sibi per concupiscentiam carnis animus ipse circundedit. Etenim quasi clauis quibusdam suffigitur anima corporeis voluptatibus, & cùm semel adhæserit cupiditatibus demersa terrenis, difficilè in altũ potest, vndè descẽdit, sine Dei fauore reuolare. Actuum enim suorum vincta laqueis, & deliciarum secularium illecebris obnoxia iam tenetur.

Mollitiei peccatum approbant Ethnici Philosophi.

Ephes.5. Immunditia & auaritia.

Stultiloquiũ.

Febre libido flagrantior.

Pudor succedit.

Apoc.6. Esa.24.

Quàm tenax sit carnalis voluptas.

13. GREGORIVS libro decimosexto Moralium, capite trigesimoprimo: Potest quoquè apertiùs vermis nomine caro designari: vndè & superiùs dicitur, Homo putredo, & filius hominis vermis. Luxurioſi igitur cuiuslibet, atque carnis voluptatibus dediti quanta sit cæcitas, demonstratur, cùm dicitur: Dulcedo illius vermis. Quid nanque caro, nisì putredo ac vermis est? Et quisquis carnalibus desiderijs anhelat, quid aliud quàm vermem amat? Quæ enim sit carnis substantia, testantur sepulcra. Quis parentum, quis amicorum fidelium, quamlibèt dilecti sui tangere carnem scaturientem vermibus potest? Caro itaque cùm concupiscitur, pensetur quis sit exanimis: & intelligitur, quid amatur. Nil quippe fic ad edomandum desideriorũ carnalium appetitum valet, quàm vt vnusquisque hoc quod viuum diligit, quale sit mortuum, pẽset. Considerata enim corruptione carnali, citiùs cognoscitur, quia cùm illicitè caro concupiscitur, tabes defideratur. Benè ergò de luxurioſi mente dicitur, Dulcedo illius vermis: quia is qui in desiderio carnalis corruptionis æstuat, ad fœtorem putredinis anhelat.

Iob 25.

Cæcitas luxuriosorum. Iob 24.

14. PRIORIS ad Corinthios tertio: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est: quod estis vos.

15. POSTERIORIS ad Corinthios sexto: Vos enim estis templũ Dei viui: sicut dicit Deus, Quoniam inhabitabo in illis: & inambulabo, & ero illorum Deus: & ipsi erunt mihi populus.

Leuit.26

16. PRIORIS ad Corinthios sexto, 17. AD Hebræos decimotertio, vt in textu.

18. PRIORIS ad Corinthios sexto: Nolite errare. Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt.

19. AD Ephesios quinto: Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.

20. AD Galatas quinto: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

21. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

VI.

Quid est Inuidia, & quas procreat filias?

A. INVIDIA [a] est tristitia de bono alterius, & odium alienæ felicitatis respectu superiorum, quia eis non æquatur: & respectu inferiorum, nè sibi æquentur: & respectu parium, quia sibi æquantur, vt Augustinus [b] inquit. Filias [c] verò procreat, odium, susurrationem, detractionem, in aduersis aliorum rebus exultationem, in prosperis afflictionem.

B. Certè Cain [d] Abel germano fratri, & Saul [e] Dauidi destinato regi generoque suo legitur inuidisse. Hoc [f] execrandum crimen, præterquàm quòd ab omni est charitate & humanitate remotum, homines etiam Dæmonibus persimiles reddit. [g] *Inuidiâ* enim *Diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.* Rectè igitur Apostolus monet: [h] *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicèm prouocantes, inuicèm inuidentes.*

a De hoc peccato scribit Cypr. ser. de zelo & liuore. Basil. homil. 11. de Inuidia, & 21. in aliquot scripturæ locos. Chrysost. ad pop. hom. 44. & 45. Prosper lib. 3 de vita cõtemp. cap. 5. & 9. Isido. de summo bono lib. 3. cap. 25.

b Aug. lib. 11. de Gene. ad lit. cap. 14. Prosper sentent. 292.

c Greg. lib. 31. Moral. cap. 31. 1. Ioan. 3. c Rom. 1. d Prou. 17. a 24. b 28. d Eccles 4. a

d Gen. 4. a Iudæ c

e 1. Reg. 18. b

f Nyssenus in vita Moysi. Hier. in c. 5. ad Gal. Gre. 3. par. curę past. admon. 11. Aug. ser. 83 de temp. Bernard. serm. 24. & 49. in Cant. & in ser. de triplici custodia.

g Sap. 2. d Chrysost. homil. 41. in Matth. Greg. 5. Moral. ca. 33. & 34. & lib. 29. Moral. cap. 3. August. de sancta virg. cap. 31.

h Galat. 5. d

Digitized by Google

TESTIMONIA.

Nihil magis Christiano cauendum q̃ inuidia.

1. A. CYPRIANVS in sermone de zelo & liuore: Nihil magis Christiano cauendum, nihil cautiùs prouidendum, quàm nè quis inuidia & liuore capiatur, nè quis dum zelo in fratris odia conuertitur, gladio suo nescius ipse perimatur. Quale malum est, fratres dilectissimi, quo angelus cecidit, quo circunueniri & subuerti alta illa & præclara sublimitas potuit, quo deceptus est is qui decepit? Exindè inuidia grassatur in terris, dum liuore periturus magistro perditionis obsequitur, dum diabolum qui zelat, imitatur, sicut scriptum est: Inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Imitantur ergò illum, qui sunt ex parte illius. Latè patet zeli multiplex & fœcunda pernicies. Radix est malorum omnium, fons cladium, seminarium delictorũ, materia culparum. Indè odiũ surgit, animositas indè procedit. Auaritiam zelus inflammat; dum quis suo nõ potest esse contentus, videns alterum ditiorem. Ambitionem zelus excitat; dum cernit quis alium in honoribus auctiorem. zelo excæcante sensus nostros, atq; in ditionem suam mentis arcana redigente, Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, iudicij dies non prouidetur. Inflat superbia, exacerbat sæuitia, perfidia præuaricatur, impatientia cõcutit, furit discordia, ira feruescit, nec se iam potest cohibere vel regere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc Dominicæ pacis vinculum rumpitur, hinc charitas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, vnitas scinditur, ad hæreses atq; ad schismata profilitur, dum obtrectatur sacerdotibus, dũ episcopis inuidetur, dum quis aut queritur non se potiùs ordinatum, aut dedignatur alterum ferre præpositum. Dumq; ab inuidis nunquàm liuor exponitur, diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Mala cætera habent terminum, & quodcunque delinquitur, delicti consummatione finitur. In latrone conquiescit scelus homicidio admisso, & prędoni rapacitatem statuit præda possessa: zelus terminum non habet, permanens iugiter malum & sine fine peccatũ. Quicunque es inuidus & malignus, videris quàm sis eis quos odisti insidiosus, pernicios us, infestus: nullius magis quàm tuæ salutis inimicus es. Quisquis ille est quem zelo persequeris, subterfugere & vitare te poterit: tu te non potes fugere: vbicunquè fuerit aduersarius tuus, tecum est, hostis semper in pectore tuo est, pernicies intùs inclusa est, ineluctabili catenarum nexu ligatus & vinctus es, zelo dominãte captiuus es, nec solatia tibi vlla subueniunt. Perseuerans malum est, hominem persequi ad Dei gratiam pertinentem: calamitas sine remedio est, odisse felicem. Et idcircò, fratres dilectissimi, huic periculo consulens Dominus, nè quis zelo fratris in laqueũ mortis incurreret, cùm eum discipuli interrogarent, quis inter illos maior esset: Qui fuerit, inquit, minimus in omnibus vobis, hic erit magnus. Amputauit omnem æmulationem respõso suo, omnem causam & materiam mordacis inuidiæ eruit & abscidit. Discipulo Christi zelare non licet, non licet inuidere. Exaltationis apud nos non potest esse cõtentio, de humilitate ad summa crescimus, didicimus vndè placeamus. Denique & Apostolus Paulus instruens & monens, vt qui illuminati Christi lumine tenebras nocturnæ conuersationis euasimus, in factis atque operibus luminis ambulemus, scribit & dicit: Nox transiuit, dies autem appropinquauit: abijciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lucis, tanquàm in die decenter ambulemus: non in comessationibus &c. non in certaminibus & zelo. Si recesserunt de pectore tuo tenebræ, si nox indè discussa est, si caligo detersa est, si illuminauit sensus tuos splẽdor diei, si homo lucis esse cœpisti: quæ sunt Christi gere, quia lux & dies Christus est. Quid in zeli tenebras ruis? quid ad diabolum cui renunciaueras, redis? quid Cain similis existis?

Luc. 9.

Discipulo Christi zelare non licet.

Rom. 13.

2. BASILIVS in homilia de Inuidia, quæ est vndecima inter homilias variorum argumentorum: Nihil mortalium animis inuidiæ perturbatione pernicios ius contingit: quæ ante omnia ipsi nocet authori, alijs verò quàm minimùm. Quemadmodùm enim venenũ ferrum, sic inuidia hos qui eam possident, consumit atque vastat. Magis autem, sicutì viperas dicunt abrupto matris ventre nasci: sic & inuidia concipientem se animam corrodere simul ac tabefacere solet. Est enim inuidia dolor de proximi prosperitate ac rerum successu conceptus. Quapropter animo inuido nunquàm tristitia, nunquàm mœstitia deest. Abundat proximi ager, domus bonis omnibus repletur, ex voto deniquè eueniunt omnia, in rosa & viola viuenti. Cuncta hæc tristitiæ dolorisque occasionem inuido præbent. Ex quo nihil ab homine nudo, qui omnium iaculis petitur, differre videtur. Quid hoc morbo pernicios ius? Interitus vitæ, pestis naturæ, aduersa omnibus bonis ex Deo viuentibus, demùm ipsi Deo contraria. Quid enim principem malorum Dæmonem ad bellum aduersùs hominem internecinum impulit? Nónne inuidia, per quam & Deo aduersari palàm deprehensus est? Dolens enim ob præclara dona homini concessa, quando Deo nocere non valuit, ipsum insidijs petijt hominem. Vidit Cain ex Deo honorem fraternum, & exarsit in inuidiam, atque eum qui honoratus erat à Deo, occidit, vt iritaret Deum, qui illum honorauerat. Quamobrem fratres dilectissimi, inuidiam fugiamus, pugnæ in Deum magistram, homicidij matrem, naturæ confusionem, amicitiæ ac familiaritatis expertem, calamitatem absurdissimam. Quid miser homo angeris, nihil mali passus? quid cum eo contendis, aut quid eum petis in bonis quibusdam existentem, qui de tuo nihil detrahit aut minuit? Et nonnullis interiectis: Sapiens profectò fuerit, quicunque cum inuido minimè congreditur aut conuersatur, nec etiam in eadem esse cum eo mensa studet. Quoniam ex Salomonis sententia: Zelus hominis ex socio ipsius. Non enim Aegyptio vir Scytha inuidebit, sed suæ genti quilibet: & in eadem gente, non ignotis, sed familiaribus & vicinis, & eiusdem artis hominibus, aut alia de causa coniunctis, & his deniquè coæuis, cognatis, & fratribus. Et omninò vt ærugo frumenti est vastatio, sic inuidia amicitiæ pestis. Illud autẽ in hoc malo laudauerit quisquam quòd inuidus quanto in proximum vehementiùs mouetur, tanto sibimet maius parit incommodum. Quemadmodùm sagittæ magna vi emissæ, si in durum aliquid ac respuens inciderint, in emittentem facilè redeunt, sic inuidia proximis tristitiam nequaquàm affert, tantùm inuidenti officit. Quis enim vnquàm in mœrore positus aliquod propterea proximo incommodum intulit? Sese solum vastat atque cruciat. Malum suscipis, per quod inimicus eorum fias, qui te nihil læserunt, inimicus præterea Dei boni, & qui omnis est expers inuidiæ. Fugiamus ergò fratres intolerabile malum, Serpentis id est præceptum, diaboli inuentum, inimici satio, punitionis arrhabo, pietatis impedimentum, via ad gehennam, regni cælorum priuatio. Nam & ipso fatentur ore hoc vitium inuidi. Adspectus illis est aridus & obscurus, gena subtristis, supercilium demissum, anima ipso morbo suffusa, prudentiam in dignoscenda veritate ac rebus agendis minimè habens. Quid ergò faciundum, vt hanc animi pestem ab initio minimè quidem patiamur, aut in ea fortasse affecti, facilè liberemur? Primùm quidem, si nihil rerum

Inuidia ipsi authori ante omnia nocet

Inuidia quid sit.

Genes. 3.

Genes. 4.

Inuidi familiaritas fugienda.

Inuidia nocet inuidẽti.

Vituperatio inuidiæ.

Forma inuidorum hominum.

Remedia aduersùs inuidiam.

Digitized by Google

rum humanarum magnum aut ſupra naturam exiſtimemus: non enim in rebus fluxis bonum conſtituimus, ſed ad ſempiternorum & verorum bonorum participationem vocati ſumus. Itaque nec diues æmulandus eſt propter diuitias, nec potens ob dignitatis ac magiſtratus culmen, nec fortis ob corporis robur, nec eloquens ob dicendi facultatem. Inſtrumẽta ſunt hæc virtutis rectè vtentibus, nihil per ſe veræ felicitatis habentia. Miſer eſt qui his abutitur, non aliter quàm qui in pugna contra inimicos enſem corripiens, in ſe ac interitum ſuum conuertit. Omninò autem qui res humanas rationi ſubiecerit, & ad veram pulchritudinem laudémque ſe conuerterit, multùm abfuerit ab eo, vt in rebus terrenis & fluxis quenquam putet eſſe felicem & æmulandum. Qui verò ità fuerit animatus, vt nihil vſquàm humanum admiretur, huic proculdubiò dominari inuidia nullo modo poterit. Si quis verò ità gloriæ cupidus fuerit, vt omnes antecellere cupiat, nec ſecundas facilè patiatur, maximam profectò occaſionem cauſamq; inuidiæ dabit. Et poſt pauca: Sic demùm teipſum incolumem ſeruabis, & in bonis longè maioribus claritatem habebis. Nam & virtus intra nos eſt, & ab ijs qui ob eam labores ſubeant, aptá poſſideri. Diuitiarum autem copia, forma corporis, potentiæ faſtus intra nos nequaquàm conſiſtit.

3. IDEM homilia in aliquot ſcripturæ locos, quæ eſt inter variorum argumentorum homilias vigeſimaprima: Inuidia proprium eſt diaboli vitium. Malum hoc eſt, quod ſatis exprimi nequit, quod medicinã ſpernit. Qui caput aut membrum aliquod dolent, medico morbum aperiunt: at qui ægrotat inuidia, quid dicet? angunt me proximi bona? nam veritas hæc eſt: Attamen hæc quiſque verba fateri erubeſcit. Quid quæſo te affligit, proprium malum, an alienum bonum? certè malum tuum incurabile. Canes enim nutriendo manſuetos reddimus: inuidum verò & malignum, beneficio noſtro deuinciendo longè peiorem reddimus. Non enim gaudet in ijs quę recepit bonis: ſed tua triſtatur felicitate, quòd facultas tibi ſit eius vſui ſubueniendi. Noli igitur in diaboli deceptionem incidere. Inuidit enim tibi, inuidit inquam quum te è paradiſo expulit. Nè ſequere illum, néve cum eo commercium ſuſcipe vllum. Bis enim te læſit. Primùm, quum te ab initio eiecit: deindè nunc reditum tuum turbare contendit.

Proprium diaboli vitium.

4. CHRYSOSTOMVS homilia quadrageſimaquarta ad populum Antiochenum: Sicut furentes ſæpenumerò gladios in ſe conuertunt, itidém & inuidi, ſolam inuiſi perniciem intuentes, propriam negligunt ſalutem: hi feris quoquè peiores. Nam illæ quidem eſcæ indigentes, vel à nobis iritatæ, aduersùs nos armantur: hi verò beneficijs quoq; frequenter allecti, benè meritos maleficijs proſecuti ſunt. Hi quidem peiores feris, dæmonibus autẽ pares, fortè peiores & iſtis. Hi nanque contra nos bellum exercent impacatum, conſortibus autem generis non inſidiantur. Vndè Iudæis quoq; Chriſtus os occluſit, cùm eum in Beelzebub eijcere dæmonia calumniarentur. Hi verò neque naturæ communionem reueriti ſunt, neq; ſibi pepercerunt. Nam antequàm inuiſos, animas ſuas pœnis afficiunt, tumultus omnis & ignobilitatis eas fruſtrà & incaſsùm implẽt. Cur enim doleô homo proximi bonis? Dolere nos oportebat his quæ patimur malis, non in quibus alios probabiles haberi videmus. Propterea omni venia caret iſtud peccatum. Nam fornicator quidẽ concupiſcentiam prætẽdere poteſt, fur paupertatem, homicida furorem, frigidas quidem & irrationabiles, habent tamen quas prætendãt excuſationes. Tu verò quam dices cauſam rogo? Nullam penitùs nisi tantùm intenſam nequitiam. Si enim inimicos diligere iubemur, cùm & diligentes oderimus, quam pœnam luemus? Nam ſi diligens diligentes, nihilo gẽtibus meliùs affectus eſt: nihil iniuriæ operatos infeſtans, quam habebit veniam? quam excuſationem? audi quid Paulus dicat: Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Quòd autem vbi liuor & inuidia, charitatis opera ſublata ſint, cuique patet. Hoc vitiũ & fornicatione peius eſt, & adulterio. Hoc enim in operato tantùm ſiſtit: inuidię verò vis totam ſubuertit eccleſiam, & toti nocet terrarum orbi. Hæc homicidij mater eſt: ità fratrem Cain occídit, ità Iacob Eſau, ità Ioſeph fratres, ità cunctos homines diabolus. Sed tu nunc non occídis, ſed multa cæde facis grauiora, fratrem optans confundi, laqueos vndiquè tendens, ſumptos pro virtute diſſoluens labores, dolens quòd mũdi placent Domino. Non illum itaque, ſed ab eo cultum impugnas. Illum afficis contumelia, tuum illius præponens honori: & quod eſt omnium grauiſſimum, indifferens peccatum eſſe videtur, cùm ſit omnium atrociſſimum. Siue miſereris, ſiue vigiles, omnium es ſceleratiſſimus, cùm inuideas fratri, & hoc illinc eſt manifeſtum. Quidam olim apud Corinthios fornicatus eſt, ſed accuſatus fuit, & breuì correctus. Abeli Cain inuidit, ſed ſanatus non eſt: quin & Deo ſtatim ipſius vlceri curam afferenti, magis intumeſcebat, & fluctuabatur, & ad cædem properabat. Ità hoc vitium illo peius eſt, nec medicinæ, quancunque adhibuerimus, facilè cedit. Funditùs igitur eam vndiquè euellamus, illud penſantes, quòd quemadmodùm offendimus Deum alienis tabeſcentes bonis, ità placemus gratulantes, & noſmetipſos participes facimus bonorum benè merenti repoſitorum. Et propterea Paulus dicit: Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus. Vtrinquè magnum lucremur emolumentum. Cogitantes itaque, quòd licèt non laboremus, ſed laboranti condelectemur, illius coronarum efficimur participes: omnem eijciamus inuidiam, & in animabus noſtris charitatem plantemus. Graue quid inuidia, graue & ſimulatione plenũ. Hoc mundum innumeris repleuit malis. Ex hoc morbo litibus plena ſunt tribunalia, ex hoc liuores & pecuniarum amor, ambitio & inanis gloria. Hinc vrbes obſidentur, & mare piratas habet: hinc per orbem cædes, hinc genus noſtrum diſſipatum eſt. Quodcunque malum víderis, ex hac radice producitur: iam enim & in Eccleſias debacchata eſt, & priùs innumera patrauit mala. Hoc auaritiam parit, vitium omnia confundens, & iuſtitiã corrumpens. Et poſt nonnulla: Lugeamus itaque non hos tantùm, verum & inuidos: grauis enim & hic valdè morbus eſt. Nec aberrauerit quis, hanc diaboli filiam appellans, & poſt hæc inanis glorię fructum, quin & radicem. Hæc enim vtraque mala in alterutrum ſeſe producere ſolent.

1. Cor. 13.

Fornicatione & adulterio quomodò peius.

Gen. 4. 27. 37. Sapien. 2.

Genes. 4.

Lucrum eorũ qui benè faciunt alijs.

Rom. 12.

Inuidia quàm malorũ illiadem inuexit.

Filia diaboli Inuidia.

Feris deteriores ſunt inuidi.

Pares aut peiores dæmonibus.

Matth. 12.

5. IDEM homilia quadrageſimaquinta ad populum Antiochenum: Talis eſt inuidiæ malitia, vt priùs ſe parientem offendat. Et ſicut vermis de ligno naſcens, ipſum priùs abſumit: ſic & inuidia illam priùs quæ ſe peperit, animam corrumpit, & inuiſum contrarijs, àc vellet, afficit. Nam nè mihi conſideres inuiſorum procemia, ſed finem reſpice: & intellige, quòd hęc inuidentium malitia inuiſos ad maiorem perducit claritatem. Nam hi quidem & Deum in auxilium attrahunt, & cęleſti fruuntur fauore: hoc verò carens, omnibus redditur expugnabilis: & antequàm ab externis hoſtibus, & ab ipſo obſeſſus vitio tantùm non cõſumitur: & tãquàm occultis depaſtus dẽtibus, ità clanculùm, vt ità dicam, abſumptus remanet. Quod ſcientes, huius quæſo vitij peſtem fugiamus, & totis viribus ex noſtris relegemus animis. Omnium enim vitiorũ hoc eſt perniciosiſſimum, & ipſam ſalutem noſtrã ſuper omnia vaſtat: Improbi nanque diaboli eſt inuẽtum. Et propterea Sapiẽs quidam

Comparatur vermi de ligno naſcẽti.

Omni venia & excuſatiõe caret hoc peccatum.

Nota.

Matth. 5.

Omnium vitiorum pernitioſiſſimum.

Digitized by Google

Sapien.2. dam dicebat: Inuidia verò diaboli introiuit mors in orbem terrarum.

6. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite quinto: Inuidus certè, qui alienum bonum, suum facit inuidendo supplicium, nulla videtur ad inuidendum concupiscentia prouocari, sed tantùm superbiæ morbo vexari. Sed si animi eius pestem, qua præcipitatur incensus, subtiliter alteq; rimemini, inuenietis eum & perditionis eius cupidine, cuius cupit interitum, & superbiæ malo teneri, quo sibi iugiter ingemiscit meliorem cui inuidet, anteferri. Quis facilè potest, quale sit hoc malum, verbis exprimere, quo inuidus odio hominis persequitur diuinum munus in homine: quum potiùs amari homo debeat, etiam pro sui meriti sanctitate? Tantos inuidus habet pœna iusta tortores, quantos inuidiosus habuerit laudatores. Siquidem inuidiosum facit excellentia meriti, inuidum pœna peccati: nec ei ab homine potest remedium adhiberi, cuius est vulnus occultum.

Oritur ex superbia.

Innidiosi & inuidi discrimen.

7. ET capite nono: Donante Domino debemus ostendere, qualiter inuidi sanctè viuentium merita, sua faciant inuidendo peccata: & quantum in eis bonum corrumpat inuidia, qui quicquid boni fieri vel dici à sanctis audierint, aut omninò non credunt, aut res benè gestas in malum malè interpretando conuertunt. Omne malum, quod de illis mendax fama iactauerit, statim, tanquàm si ipsi viderint, credunt. Feraliter eis qui illud verum non esse probare voluërint, contradicunt. Omnia suis æmulis fingunt, eorum profectu deficiunt, odia intra se abscondunt, & in suos cruciatus enutriunt, proficiëtibus inuident, peccantibus fauent. De bonorũ malis gaudent, de profectibus lugent, de inimicitijs gratuitis ardent, deprehendi pectoris sui malitiam timent, semper amari, nunquàm certi. Amici diaboli, inimici etiam sui, omnibus odiosi. Ad gaudenda anxij, ad plangenda læti, vtrobiquè dispersi. Inter amicos discordias seminant: discordantes, ad tempus, si possunt, in dissensione confirmant. Opinionem bonorum mendacijs decolorant: in spiritualibus carnalia laudãt, vt spiritualia bona eis deesse persuadeant. Amicitias simulãt, vt eos, qui se incautè sibi commiserunt, qua possunt arte decipiant. Odiorũ sibi occasiones prauis suspicionibus coaceruant: dæmones, quorum sectantur facta, lætificant. Sanctos viros, quibus sunt noti, contristant, velut amici in obsequio, hostes in animo. Continentes in verbo, turpes in facto. Prodigi secretorum, tenaces malorum: Prompti suspicionum malarum, inanes bonorum. Pleni sordium, præditi fraudibus. Aduersarij corde virtutibus, praui moribus, & infidiosi cunctis secum in simplicitate viuentibus. Hæc & his similia sunt, quæ omnes inuidos bonis voto siue animo inimicos ostendunt. Considerate, obsecro, qualiter inuidos punitura sint mala sua, quos etiam bona puniunt aliena. Vbi isti fieri poterunt boni, qui sunt in bono mali: aut quando benè malis vsuri sunt, qui malè bonis vti non desinunt? Item bonis vtitur inuidus malè, quia omnibus bonis, quæ miser execratur abiunctus, animi sui supplicio relinquetur affligendus. Et quis ei poterit subuenire, qui se sibi exhibet inuidendo carnificem? Aut vndè sibi parabit salutem, qui de salutis materia (bonis malè vtendo) facit perniciem?

Inuidorũ ingenium egregiè depingitur.

Inuidus, sui ipsius carnifex.

8. ISIDORVS de summo bono libro tertio, capite vigesimoquinto: Liuor alieni boni suum punit authorem. Nam vndè bonus proficit, indè inuidus contabescit. Homines prauè viuentes, sicut de bonorum lapsibus gratulantur, ità de eorum rectè factis bonisq; perseuerantia confunduntur. Inuidus membrum est diaboli, cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum. Sicut & superbus membrum est diaboli, de quo scriptum est: Omne sublime videt, & ipse rex est super omnes filios superbiæ. Nulla est virtus quæ non habeat contrarium inuidiæ malum. Sola miseria caret inuidia: quia nemo inuidet misero, cui rediuerà non liuor obijcitur, sed sola misericordia adhibetur. Multi & bonos imitari volunt, & de bonorum profectibus inuidiæ liuore tabescunt. Quo fit vt nec illi corrigantur à malo suo: sed per inuidentiam deteriorentur, & bonos à recto studio, quantùm in ipsis est, si potuerint, deprauare conentur. Quando malos boni proficere vident, non scandalizentur: sed quem sint finem habituri, maximè cogitent. Hoc omnis inuidus alienis virtutibus præstat, quod beato Iob Satan præstitit. Nam dum æmulatur prosperitatibus, commouit aduersa. Sed dum credidit eum diabolus posse prosternere, indè eius aucta sunt merita, atque indè claruerunt probabiliora patientiæ documenta. Ità requirunt inuidi aditum malæ famæ, per quam bonorum vitam maculent, sicut ostium quærebant Sodomitæ, quo domum Loth nocituri introirent. Illi verò cæcitate erroris percussi, parietes videbant, ostium nõ inueniebant. Non aliter inuidi videndo velut parietem, virtutes dissimulant: vitia verò perquirunt, per quæ eorum conscientiam vrant.

Nulla virtus caret inuidia.

Sola miseria caret inuidia.

Iob 41.

Iob 1. & 2.

Genes. 19.

9. AVGVSTINVS libro vndecimo de Genesi ad literam, capite decimoquarto: Cùm superbia sit amor excellentiæ propriæ, inuidia verò sit odium felicitatis alienæ, quid vndè nascatur, satis in promptu est. Amando enim quisq; excellentiam suam, vel paribus inuidet quòd ei coæquantur: vel inferioribus, nè sibi coæquentur: vel superioribus, quòd eis non coæquetur. Superbiendo igitur inuidus, non inuidendo quisque superbus est.

Inuidia quid sit, & quomodò ex superbia nascatur.

10. PROSPER in sententijs ex Augustino decerptis, sententia ducentesima nonagesimasecunda: Cùm superbia sit amor excellentiæ propriæ, inuidentia verò sit odium felicitatis alienæ, quod vndè nascatur, in promptu est. Amando enim quisque excellentiam suam, vel paribus inuidet, quòd ei coæquentur: vel inferioribus, nè sibi coæquentur: vel superioribus, quòd eis non coæquetur. Superbiendo ergò quisque inuidus, non inuidendo superbus est.

11. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De inuidia odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur.

Inuidiæ filiæ.

12. PRIMAE Ioannis tertio: Hæc est annunciatio, quam audîstis ab initio, vt diligatis alterutrùm. Non sicut Cain qui ex maligno erat, & occídit fratrem suum. Et propter quid occídit eum? Quoniam opera eius maligna erant: fratris autem eius, iusta. Omnis qui odit fratrem, homicida est.

13. AD Romanos primo: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, &c. plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, superbos, &c. Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

14. PROVERBIORVM decimoseptimo: Qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus.

15. ET capite vigesimoquarto: Cùm ceciderit inimicus tuus, nè gaudeas, & in ruina eius nè exultet cor tuum: nè fortè videat Dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam. Et paulò pòst: Cum detractoribus nè commiscearis, quoniam repentè consurget perditio eorum, & ruinam vtriusque quis nouit?

16. ITEM capite vigesimooctauo: Vir qui festi-

Digitized by Google

nat ditari,&alijs inuidet,ignorat quòd egeſtas ſuperueniet ei.

17. ECCLESIASTIS quarto: Contemplatus ſum omnes labores hominum, & induſtrias animaduerti patére inuidiæ proximi. & in hoc ergò vanitas, & cura ſuperflua eſt.

1. B. GENESIS quarto: Factum eſt autem poſt multos dies, vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. Abel quoquè obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum: & reſpexit Dominus ad Abel & ad munera eius, ad Cain autem & ad munera illius non reſpexit. Iratúsque eſt Cain vehementer, & cóncidit vultus eius, &c.

2. IVDAS Apoſtolus in epiſtola ſua catholica: Væ illis, qui in via Cain abiérunt.

3. PRIMI Regum decimooctauo: Prę cinebant mulieres, ludentes atque dicentes: Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia. Iratus eſt autē Saul nimìs, & diſplicuit in oculis eius ſermo iſte: dixítque, Dederunt Dauid decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei ſupereſt nisì ſolum regnum? Non rectis ergò oculis Saul adſpiciebat Dauid à die illa & deincèps. &c. Tenebatq; Saul lanceam, & miſit eam, putans quòd poſſet Dauid configere cum pariete: & declinauit Dauid à facie eius ſecundò, &c. Factusq; eſt Saul inimicus Dauid cunctis diebus.

Inuidiæ vituperatio.

4. GREGORIVS Nyſſenus in vita Moyſi: Inuidia malorum princeps, mortis mater, prima peccati ianua, vitiorum radix, doloris initium, calamitatis parens, inobedientiæ cauſa, ignominiæ principium. Inuidia nos longè à paradiſo exterminauit: inuidia repulit à ligno vitæ. Inuidia, dico, mortifer ſtimulus, mucro reconditus, naturæ morbus, bilis venenoſa, tabes ſpontè adhibita, telum amarum, figens animam clauus, flamma cordis, inteſtinorum ignis: hanc qui habet, non ſuis malis, ſed alienis bonis infelix eſt, & contrà non ſuo bono, ſed malis proximi felix eſt: inuidus enim felicitate aliorum dolet, calamitatibus gaudet. Miluos cadaueribus paſci, & precioſis vnguentis emori aiunt: videtur enim natura ſua ad putridum & putulentum eſſe affinis: quando verò huic morbo ſubiectus eſt aliquis, amicorum commodis quaſi vnguento tabeſcit: & ſi quid calamitoſum incidiſſe proximo intellexerit, ilicò aduolat, *poſito inuadit aduncо, quo ſi qua latent, diſtrahit atque diſſipat, & in medium proponit omnibus.

Miluis comparantur inuidi.

for.* roſtro

5. HIERONYMVS in caput quintum epiſtolæ ad Galatas: Inuidiam non putemus idem eſſe quod zelum. Quia zelus & in bonam partem accipi poteſt, cùm quis nititur ea quæ meliora ſunt æmulari. Inuidia verò aliena felicitate torquetur, & in duplicem ſcinditur paſſionem; cùm aut ipſe eſt aliquid in eo, in quo alium eſſe non vult; aut alium eſſe videns meliorem, dolet ſe ei non eſſe conſimilem. Pulchrè quidam de Neotericis, Græcum verſum transferens elegiaco metro de inuidia luſit, dicens:

Diſcrimẽ inter inuidiam & zelum.

Inuidia in duas paſſiones ſcinditur.

Iuſtius inuidia nihil eſt: quæ protinùs ipſum
Authorem rodit, excruciatq; animum.

Scripſit & beatus Cyprianus librum de zelo & liuore, valdè optimum: quem qui legerit, non dubitabit annumerare operibus carnis inuidiam. Inter inuidum autem & inuidioſum hoc intereſt, quòd inuidus feliciori inuidet. Inuidioſus autem is eſt, qui ab alio patitur inuidiam.

Inuidi & inuidioſi diſcrimen.

6. GREGORIVS paſtoralis curæ parte tertia, admonitione vndecima: Admonendi ſunt inuidi, vt perpendant quantæ cæcitatis ſunt, qui alieno profectu deficiunt, aliena exaltatione tabeſcunt. Quid iſtis infelicius, quos dum conſpecta felicitas afficit, pœna nequiores reddit. Aliorum verò bona quæ habere non poſſunt, ſi diligerent, ſua facerent. Sic quippe ſunt vniuerſi conſtentes in fide, ſicut multa membra vno continentur in hoc corpore, quæ per officium quidem diuerſa ſunt, ſed eo quo ſibi viciſsìm congruunt, vnum fiunt. Vndè fit vt pes per oculum videat, & per pedes oculi gradiantur, ori auditus aurium ſeruiat, & ad vſum ſuum auribus oris lingua concurrat, ſuffragetur venter manibus, ventri operentur manus. Nimìs itaque turpe eſt, non imitari quod ſumus. Noſtra ſunt nimirùm, quæ etſi imitari non poſſumus, amamus in alijs, & amantium fiunt quæque amantur in nobis. Hinc ergò penſent inuidi, charitas quantæ virtutis eſt, quę alieni quoq; laboris opera, noſtra facit ſine labore. Dicendũ eſt inuidis, quia dũ ſe iſta intrinſecùs peſte conſumunt, etiam quicquid in ſe aliud boni habere videntur, interimunt. Vndè ſcriptum eſt: Vita carnium, ſanitas cordis, putredo oſſiũ, inuidia. Quid enim per carnes, nisì infirma quædam ac tenera: & quid per oſſa, nisì fortia acta ſignantur?

Prouer. 14.

Aerugini cõparatur & viperæ.

7. AVGVSTINVS ſermone octogeſimotertio de tempore: Sicut ærugo ferrum, ità inuidia illam ipſam animam, in qua eſt, interimit & conſumit. Et ſicut aiunt, viperas dilacerato & dirupto illo ipſo materno vtero, in quo conceptæ ſunt, naſci: ità & inuidiæ natura illam ipſam animam, à qua concepta eſt, & conſumit & perdit. Qualis hęc animę tinea eſt? Quę cogitationũ tabes pectoris? Quanta rubigo, zelare in homine donũ Dei, & in malo opprobrio bona aliena conuertere, aliorum gloriam facere pœnam ſuam, velut quoſdam pectori ſuo admouere carnifices, cogitationibus & ſenſibus ſuis adhibere tortores, qui ſe inteſtinis cruciatibus lacerent? Non cibus talibus lætus, non potus poteſt eſſe iucundus. Suſpiratur ſemper & ingemiſcitur ac doletur: diebus ac noctibus pectus obſeſſum ſine intermiſſione laniatur. Et quantum ille cui inuidet ſucceſſu meliore profecerit, tantum inuidus in maius incendium liuoris ignibus exardeſcit: pallor in facie, tremor in labijs, ſtridor in dentibus. Quiſquis ille eſt quem in zelo ſuo perſequitur inuidus, ſubterfugere eum fortitan poterit & vitare: inuidus verò fugere non valebit. Vbicunquè fuerit, aduerſarius ſuus ſecum eſt, hoſtis in pectore ſemper incluſus.

Miſeria inuidorum.

8. BERNARDVS in ſermone vigeſimoquarto ſuper cantica: Non veniat anima mea in concilio detrahentiũ: quoniam Deus odit eos, dicente Apoſtolo: Detractores Deo odibiles. Quam ſententiã Deus ipſe loquens in pſalmo, audi quomodò affirmet: Detrahentem, inquit, ſecretò proximo ſuo, hunc perſequebar. Nec mirum, cùm id præcipuè vitium charitatem quæ Deus eſt, & quidem cæteris acriùs, impugnare & perſequi cognoſcatur, quemadmodùm vos quoquè poteſtis aduertere. Omnis qui detrahit, primùm quidem ſeipſum prodit vacuum charitate: deindè quid aliud detrahendo intendit, nisì vt is cui detrahit, veniat in odium vel contemptum ipſis apud quos detrahit? Ferit ergò charitatem in omnibus qui ſe audiunt, lingua maledica: & quantùm in ſe eſt, necat funditùs & extinguit: non ſolùm autem, ſed & in abſentibus vniuerſis ad quos volans verbum fortè per eos qui præſentes ſunt peruenire contigerit. Vides quàm facilè & in breui ingentem multitudinem animarum velociter currens ſermo tabe malitiæ huius inficere poſſit? Propterea dicit de talibus propheticus ſpiritus: Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt, veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. Vtiquè tam veloces, quàm velociter currit ſermo. Vnus eſt qui loquitur, & vnum tantùm verbum profert: & tamen illud vnum verbum vno in momento multitudinis audientium dum aures inficit, animas interficit. Cor ſiquidem felle liuoris amarum, per linguæ inſtrumentum ſpargere nisì amara non poteſt, dicente Domino:

Rom. 1. Contra detractionem. Pſal. 100.

Pſal. 9.

Cæcitas & infelicitas inuidorum.

Aliorũ bona quomodò noſtra fiant.

Ex

Matth. 12. Species detractionis.

Ex abundantia cordis os loquitur. Et sunt species pestis huius dum alij quidem nudè atque irreuerenter vti in buccam venerit, virus euomant detractionis. Alij autem quodam simulatę verecundiæ fuco cõceptam malitiam, quam retinere non possunt, adumbrare conantur. Videas præmitti alta suspiria, sicq; quadam cum grauitate & tarditate, vultu mœsto, demissis supercilijs, & voce plangenti egredi maledictionem, & quidem tanto persuasibiliorem, quanto creditur ab his qui audiunt, corde inuito, & magis condolentis affectu, quàm malitiosè proferri. Doleo, inquit, vehementer pro eo quòd diligo eum satis, & nunquàm potui de hac re corrigere eum. Et alius, Mihi quidem, ait, benè compertum fuerat de illo istud, sed per me nunquàm innotuisset. At quoniam per alterum patefacta est res, veritatem negare non possum: dolens dico, reuerà ità est. Et addit: Grande damnum. Nam aliàs quidem in pluribus valet, cæterùm in hac parte (vt verum fatear) excusari minimè potest.

De primis motibus inuidiæ.

9. IDEM sermone quadragesimonono in Cantica: Mentientes nosmetipsos nobis, sentimus aliqui nostrùm pro nostrę imperfectionis experientia, quàm rara virtus sit, alienæ non inuidere virtuti, nedùm gaudere ad illam, nedùm etiam tanto plus quàm ad propriam quenque gratulari, quanto se perpenderit in virtute superatum. Et quomodò (ais) ego proficere possum, qui fratri proficienti inuideo? Si doles quòd inuides, sentis, sed non consentis. Passio est quandoquè sananda, non actio condemnanda. Tantùm non illic resideas, iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foueas morbum, satisfacias pesti, persequaris insontem, benè ab illo gesta calumniando, deprimendo, peruertendo atque impediendo gerenda. Alioquì non nocet ambulanti & extendenti se ad meliora, quod iam non ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatum. Non est ergò damnatio illi qui non dat membra sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quicquam reliqui corporis ad lædendum nocendúmve aliquo modo, magis autem confunditur sic se esse malè affectum: & inolitum ex longo vitium confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cùm non prævalet, mitior indè ad omnes, atque apud se humilior inuenitur.

Rom. 6.

Contra detractores.

10. ITEM in sermone de triplici custodia, manus, linguæ, & cordis: An non amittunt vitam detractores Deo odibiles, odibiles vitæ? Fugit vita quos odit, & quos vita fugit, mori necesse est. An non & ipse moritur, qui venenum bibit, quod ei malesuada detractoris lingua propinat? Siquidè furtùm ei dilectionis vita subtrahitur: & dum nescit, paulatìm in eo fraterna charitas refrigescit. Auditurus est forsitan ipse quoq; cui detrahitur: vndiquè enim verba volant, & multorũ priùs ora sermo pertransiens, difficilè fieri potest, quin singulorũ creuerit linguis, & quasi iam prouectus referatur ad eũ, ad cuius spectat offensam. Itaq; scandalizabitur audiens & tabescet, eoq; faciliùs extinguetur in eo charitas, quo ampliùs antè viuere videbatur. Si inimicus, ait, meus maledixisset mihi, sustinuissem vtiquè: & quidem cauet sibi prudens auditor, cauet & ipse, si non desipit, qui sibi nouerit esse detractum: ille, nè veneno inficiatur: iste, nè scandalo perturbetur. Sed quod in se est, tamen lingua maledica, & illius percutiens conscientiam, & istius vulnerans charitatem, secum pariter vtrunq; peremit. Nunquìd non vipera est lingua ista? Ferociſſima planè, nimirùm quæ tam lethaliter tres inficiat flatu vno. Nũquìd non lancea est ista lingua? Profectò & acutissima, quæ tres penetrat ictu vno. Lingua, inquit, eorum gladius acutus. Gladius equidem anceps, immò triceps est lingua detractoris. Nec verò eiusmodi linguam, ipso etiam mucrone quo Dominicum latus confossum est, crudeliorem dicere verearis. Fodit enim hæc quoquè Christi corpus, & membrum de membro, nec iam exanimè fodit, sed facit exanime fodiendo. Ipsis quoquè nocentior est spinis, quas illi tam sublimi capiti furor militaris imposuit: seu etiam clauis ferreis, quos sanctissimis manibus illis & pedibus consummatio Iudaicæ iniquitatis infixit. Nisì enim huius quod nunc pungitur & transfoditur, corporis sui vitam illius vitæ corporis prætulisset, nunquàm illud pro isto mortis iniuriæ, crucis ignominiæ tradidisset. Et dicimus, Leuis res sermo: tenera, mollis & exigua caro lingua hominis: quis sapiens magni pendat? Leuis quidem res sermo, quia leuiter volat, sed grauiter vulnerat: leuiter transit, sed grauiter vrit: leuiter penetrat animum, sed non leuiter exit: Profertur leuiter, sed non leuiter reuocatur: facilè volat, atque ideò facilè violat charitatem.

Pſal. 54.

Pſal. 56. Lingua detractoris gladius triceps.

11. SAPIENTIAE secundo, vt in textu.

12. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaprima in Matthæum: Tale certè malum inuidia est, qua nulla vnquàm malignitas peior inuenitur. Nam adulterio inquinati, voluptatis saltem iniquæ fructum, vt putant, aliquem capiunt, & breui tempore peccatum committunt. Inuidi autem & multò antè seipsos, quàm quibus inuident, perturbant & cruciãt: & ità in agendo semper inuidendoq; sunt, vt nunquàm peccandi afferant finem: sed quemadmodùm sues lutosa immunditia, & dæmones nostris damnis lætantur, sic inuidi calamitate proximorũ exultant. Cumq; aliquid triste ac doloris efficiens proximo acciderit, tunc aliquantulùm acquiescit, atq; respirat inuidus: alienas enim iacturas suos quæstus existimat, & aliorũ felicitatem miseriam suam arbitratur: nec magis considerat quid ipse suaue consequatur, quàm quid proximo calamitosum inferatur. Nónne igitur tales homines lapidibus petendi? Nónne omni cruciatu torquẽdi sunt? Non aliter profectò quàm canes rabie concitati, infestiq; dæmones, atq; furiæ ipsæ. Nam quemadmodùm scarabæi alieno stercore, sic inuidi aduersa aliorum fortuna nutriuntur, cùm sint communes humano generi hostes atq; inimici. Et alij quidem homines si animantes rationis expertes crudeliter cędi ac dilaniari viderint, aliquantulùm commiserantur: tu verò cùm salutis beneficium conferri homini cernas, expalles & tremis, & in ferocitatem cædendi benefactoris conspiras. Et quid hac insania furiosius vnquàm reperietur? His profectò de causis fornicatores ac publicani ad cælos conscendere potuerunt: inuidiæ autem morbo laborantes, quum intùs essent, à regno cælorũ exciderunt: filij autem (inquit) regni eijcientur foràs. Præterea omni prauitate illi ex animis expulsa, ea quæ nunquàm sperârunt, facilè nacti sunt: Pharisæi autem vel ea quæ retinebant bona, penitùs amiserunt: neque id iniuria. Nam inuidia pestiferum malum, hominem in diaboli condi-tionem, ac in dæmonem immanissimũ conuertit. Inuidiâ prima hominis cędes apparuit. Inuidiâ fraterna charitas contempta est. Inuidiâ sanguine hominis terra primò maculata. Inuidiâ denique factum est, vt hiatu suo terra Dathan, Chore, Abiron, vniuersumq; illum populũ viuos absorpserit. Et paulò pòst: Nam vndè Cain fratricida effectus est? Vndè verò Esau fratrẽ insectabatur? Vndè Laban, vndè Iacob filij, vndè Chore, Dathan & Abiron, vndè Maria atque Aaron inquinati fuerunt? Vndè ipse diabolus calumniæ nomen sortitus est? Adhæc illud etiam tecum semper verte, quia non maiorem illi cui inuides, quàm tibi ipsi facis iniuriam, cùm teipsum versùs mucronem impellas. Quid enim incommodi Cain fratri suo Abel intulit? Nónne illum quidem inuitus ad meliorem vitam citiùs transmisit, ac seipsum

Quàm execrabile malum inuidia sit.

Nota.

Matth. 8.

Inuidia conuertit homines in dæmones.

Gene. 4.

Num. 16.

Gen. 4. 27.

Gen. 31. & 37.

Num. 16. & 12.

Gene. 4.

Digitized by Google

seipsum ærumnis inuoluit? Esau verò qua in re
Gen.27. mansueto Iacob obfuit, cùm ipse etiam paterna domo excidit, & post insidias illas in aliena vagabatur regione, Iacob verò multis bonis atque diuitijs abundauit? Qua in re fratres sui Ioseph
Gen.37.&42. peiorem reddiderunt? Nónne quanquàm vsque ad sanguinem ferè venissent, inediæ malo in extremis periculis fuerunt, cùm ille regia potestate in Aegypto potiretur? Nam quanto maiore inuidia laboras, tanto maiora illi offers bona, cui inuides. Deus enim qui omnia perspicit, cùm viderit innocentem iniuria circunuentum, extollit multò magis, clarumq; illum facit, inuidentem autem deprimit.

13. GREGORIVS libro quinto Moralium,
Iob 5. Inuidemus nō nisi illis, quos nobis meliores arbitramur. capite trigesimotertio: Et paruulum occidit inuidia. Inuidere enim non possumus, nisi eis quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus ergò est qui liuore occiditur, quia ipse sibi testimonium perhibet, quòd eo minor fit, cuius inuidiâ torquetur. Hinc est quòd hostis callidus primo homini inuidendo surripuit, quia amissa beatitudine minorem se immortalitate illius agnouit.
Gen.4. Hinc est quòd Cain ad perpetrandum fratricidium corruit: quia despecto suo sacrificio, prælatum sibi infremuit, cuius Deus hostiam accepit, & quem meliorem se esse exhorruit, nè vtcunquè
Gen.27. esset, amputauit. Hinc Esau ad persecutionem fratris exarsit, quia primogenitorum benedictione perdita, quam tamen pro esu lenticulæ ipse vendiderat, minorem se eo, quem nascendo præ-
Gen.37. ibat, ingemuit. Hinc Ioseph fratres sui Ismaëlitis transeuntibus vendiderunt: quia cognito reuelationis mysterio, nè se fieret melior, eius profectibus obuiare conati sunt. Hinc Saul Dauid
1.Reg.18. subditum, lanceam intorquendo persequitur, quia quem magnis quotidiè augeri virtutum successibus sensit, vltra se excrescere expauit. Paruulus itaque est qui inuidiâ occiditur, quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret.

14. ET capite trigesimoquarto: Sed inter hæc sciendum est, quia quanuis per omne vitium quod perpetratur, humano cordi antiqui hostis
Diabolicum vitium. virus infunditur, in hac tamen nequitia, tota sua viscera serpens concutit, & imprimendæ malitiæ pestem mouit. De quo nimirùm scriptum est: Inuidiâ diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Nam cùm deiectum cor liuoris putredo corruperit, ipsa quoquè exteriora indicant, quàm grauiter animum vesania instigat. Color quippe pallore afficitur, oculi deprimùtur, mens accenditur, & membra frigescunt, fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor: cumq; in latebris cordis crescens absconditur odium, dolore cæco
* tenebrat conscientiam vulnus incluſum. Nil lætum de proprijs libet, quia tabescentem mentem sua pœna sauciat, quam felicitas torquet aliena: quantóque extranei operis in altum fabrica ducitur, tanto fundamentum mentis liuidæ profundiùs suffoditur: vt quo alij ad meliora properant, eo ipso deteriùs ruant, qua ruina videlicet etiam illud destruitur, quod in alijs actibus, perfecto opere, surrexisse putabatur. Nam inuidia cùm mentem tabefecerit, cuncta quæ inuenerit benè gesta, consumit. Vndè benè per Salomonem dicitur: Vita carnium, sanitas cordis: putredo os-
Prouer.14. sium, inuidia. Quid enim per vitam carnis, nisi infirma quædam ac tenera: & quid per ossa, nisi fortia acta signantur? Qui ergò liuoris peste plenè carere desiderat, illam hæreditatem diligat, quam cohæredum numerus non angustat, quæ & omnibus vna est, & singulis tota: quæ tanto largior esse ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur. Quia autem paruulus est, qui terrena diligit: magnus, qui æterna concupiscit: potest etiam sic non inconuenienter intelligi, Paruulum occidit inuidia, quoniam huius pe-
Iob 5. stis languore non moritur, nisi qui adhuc in desiderijs infirmatur.

* al. terebrat

Exterior species inuidi hominis.

Remedium contra inuidiam.

15. ITEM libro vigesimonono Moralium, capite tertio: Eccè alius fratri suo in corde tacitus
Inuidi sunt membra diaboli. inuidet, & si occasionem reperiat, eum supplantare contendit. Cuius alterius membrum est, nisi eius de quo scriptum est, Inuidiâ diaboli mors in-
Sapient.2. trauit in orbem terrarum?

16. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite trigesimoprimo: Superbiam sequitur inuidentia, tanquàm filia pedissequa. Eam quippe superbia continuò parit, nec vnquàm est sine tali prole atque comite. Quibus
Diabolus præest superbiæ & inuidiæ. duobus malis, hoc est, superbiæ & inuidentiæ, diabolus præest.

17. AD Galatas quinto, vt in textu.

VII.

Quid est Gula, & quænam illius filiæ?

A. GVLA est cibi ac potus appetitus[a] inordinatus. [b] Filias habet,[c] ineptam lætitiam, multiloquium, scurrilitatem,[d] spurcitiem, sensuum & intellectus hebetudinem.

B. Quid verò fœdius, quàm hominem à beluis naturali quadam frugalitate contentis superari, dum ventris, crapulæ, & vinolentiæ quasi mancipium agit, dum bona dissipat, valetudinem lædit, morbos accersit, ac vitam demùm ipsam abrumpit eripitque sibi? Nam verè dictum illud, [e] *Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adijciet vitam.* Item, [f] *In multis escis erit infirmitas.* Iubet ergò Christus, [g] *Attendite vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate.* Cæterùm ab ebrietate nos reuocans Paulus, [h] *Nolite*, ait, *inebriari vino, in quo est luxuria.* [i] *Ebriosi regnum Dei non possidebunt*: vt idcircò tam grauiter interminetur quoquè Propheta potatoribus: [k] *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.*

a Gregor.30.Moral.cap.27. Bernar.lib. de Passione Domini,cap.42.
b Grego.lib.31.Moral.cap.31.
c Exod.32.b Iob 21.b Prou.10.c Eph.5.a Greg 3.parte curæ pastor.admonitione 20. Chrysost.homil.57.ad pop.
d Esa.28.b Eccles 10 c. Chrysost.hom. 44 in Ioan. & 58.in Matth. Hiero.lib.2. cont. Iouin.c.6 & sequen. & in cap.44. Ezech. & in ca.5.ad Gal Legatur be hoc vitio Basil.hom.in ebrietatem & luxū. Auguſt.de temp.serm.231.& 232. Chrysost.in ser. contra luxum & crapulam. & hom.1.ad pop.Antioch.Isido.lib 2.de summo bono,c.42.& 43. Amb.de Helia & ieiunio,cap.12 & seq.
e Eccli 37.d & 31.b Psal.77.d Num. 11 g Deut.32.c Prouer.21.c
f Eccli 17.d
g Luc.15.g Vide Burchard.lib.34. decret. & Iuonem parte 13. cap.68.& sequentib.
h Ephe 5.d Prou 20.a Hier.in cap.1.ad Tit.& epist.83.ad Oceanum,ca.4. Amb. lib.1. de pœnit.cap.14.
i 1.C 1.6 b Gal.5.d Oseæ 4 c Prouer. 31.a Eccli 19.a
k Esa.5.e 22.d Prou.23.ed Amos 6.b Lucæ 6.d

TESTIMONIA.

1. A. GREGORIVS libro trigesimo Moralium, capite vigesimoseptimo: Sciendum est, quia quinque

Quinque modis à gula tentamur.

quinque nos modis gulæ vitium tentat. Aliquando nanq; indigentiæ tempora præuenit: aliquando verò tempus non præuenit, sed cibos lautiores quærit: aliquando quælibet sumenda sint, præparari accuratiùs expetit. Aliquando autem & qualitati ciborum & tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi, mensuram moderatæ refectionis excedit. Nonnũquàm verò & abiectius est quod desiderat, & tamen ipso æstu immensi desiderij deteriùs peccat. Mortis quippe sententiã patris ore Ionathas meruit: quia in gustu mellis cõstitutum edendi tempus anteceſſit. Et ex Aegypto populus eductus, in eremo occubuit: quia despecto manna, cibos carnium petijt, quos lautiores putauit. Et prima filiorum Heli culpa suborta est, quòd ex eorum voto sacerdotis puer, non antiquo more, coctas vellet de sacrificio carnes accipere, sed crudas quæreret, quas accuratiùs exhiberet. Et cùm ad Hierusalem dicitur: Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia: apertè ostenditur, quòd idcircò salutem perdidit, quia cum superbiæ vitio mensuram immoderatæ refectionis excessit. Et primogenitorum gloriam Esau amisit, quia magno æstu desiderij vilem cibum, scilicet lenticulam, concupiuit: quam dum vendendis etiã primogenitis prætulit, quo in illam appetitu anhelaret, indicauit. Neq; enim cibus, sed appetitus in vitio est. Vndè & lautiores cibos plerunquè sine culpa sumimus, & abiectiores non sine reatu conscientiæ degustamus. Hic quippe, quem diximus, Esau primatum per lenticulam perdidit: & Helias in eremo per virtutem spiritus carnes edendo seruauit. Vndè & antiquus hostis quia non cibum, sed cibi concupiscentiam, esse causam damnationis intelligit: & primum sibi hominem non carne, sed pomo subdidit: & secundum non carne, sed pane tentauit. Hinc est quòd plerunquè Adam culpa committitur, etiam cùm abiecta & vilia sumuntur. Neque enim Adam solus, vt à vetito se pomo suspenderet, præceptum prohibitionis accepit. Nam cùm alimenta quædam saluti nostræ Deus contraria indicat, ab his nos quasi per sententiam vetat. Et dum concupiscentes noxia attingimus, profectò quid aliud quàm vetita degustamus? Ea itaque sumenda sunt, quæ naturæ necessitas quærit: & non, quæ edendi libido suggerit.

1.Reg.14.
Num.11.
1.Reg.2.
Ezech.16.
Genes.25.
3.Reg.17.
Genes.3.
Matth.4.

2. BERNARDVS in libro de passione Domini, capite quadragesimosecundo: Si contingat aliquem habere virtutem abstinentiæ cum Ioanne, scilicet vt ipsam mente & opere exerceat: nõ condemnet eum qui abstinet cum perfectissimo Iesu, id est, qui abstinentiam prout tempora exigunt & personæ, pro vtilitate vel proprij corporis vel proximi nunc intendit, nunc remittit, obseruans tamen in omnibus omnia quæ circa virtutẽ abstinentiæ sunt seruanda, vt semper vitij abstinentiæ oppositi, (id est, gulæ) crimen euitet: cuius vitij abusiones hoc versu notantur: Præproperè, lautè, nimìs ardenter, studiosè. Præproperè enim comedunt & bibunt, qui tempus comedendi præueniunt: sola voluptate, nõ necessitate coacti. Legimus in vitis Patrum de sanctis patribus, qui hospitum spiritualiũ charitate deuincti, tempus consuetum ciborum anticipauerunt: sed comedendo in charitate, se nequaquàm soluisse ieiuniũ existimabãt: ità vt etiam aliqui post talem refectiunculã Missarum celebrare solennia non timerent: quod quanuis nobis non conueniat trahere in exemplum, vt similiter faciamus, quoniam quidem ab eorũ perfectione nimiùm separamur, eos tamen sine peccato talia fecisse confidimus, quæ nequaquàm spiritu sancto ipsis veraciter reuelãte fecissent. Lautè comedũt, qui delicatis vtũtur cibarijs sola delectatione attracti, quibus non sufficit naturalis sapor carnium siue piscium, quem creator illis imposuit: sed modis naturæ contemptis quærunt adulterinos sapores piperis & salsamẽtorum variorum, vt sibi appetitum faciant comedendi, non metuentes optimum omnium creatorem vituperare in creaturis suis, dum alios illis sapores ipsi faciunt, quàm creator naturæ earum præstiterit. O quantum huiusmodi alienos sapores homo Christianus vitare deberet, si aduerteret dulcissimum & sapientissimum Dominum suum fecisse omnia bona valdè, cuius creaturas verè bonas nullus nisi malus alterare consueuit. Consueuit dico, quia quãdoquè lautioribus vti cibarijs pro infirmitate corporis repellenda, palato non allubente, sed renitente cibarijs, nulla vel parua culpa esset. Ad eorum igitur confusionem, quorum (vt Apostolus ait) deus venter est, & gloria in confusione eorum, quos idem adserit fiendo inimicos esse crucis Christi, & imitatores illius pauperrimi & miserrimi diuitis, qui epulabatur non aliquando pro sanitatis remedio, sed pro * volũtate quotidiè splendidè, propter quod nec guttam aquæ, cùm in inferno sepultus esset, meruit impetrare vt refrigeraretur lingua eius ardens profectò in flamma, quæ alienis semper & superfluis fuerat saporibus delectata, nec naturali aquæ frigore meruit refoueri, qui in voluptatibus suæ naturæ saporem alienauerat: ad horum inquam confusionem, gentilis hominis memorare sententiam non grauabor, vt erubescat nomine Christianus, cùm à meliore seipsum ignorante docetur, qui neque creaturas per creatorem venerari sciebat, nec asperos sciebat pati sapores pro Christo, quẽ vel nescìuit, vel non credidit pro se in crucis patibulo vinum myrrhatum bibisse cum felle mixtum, sed soli naturæ consentiens contra voluptuosos exclamat,

Lautè.
Lautioribus cibis quandò vti licitũ sit.
Philip.3.
Lucæ 16. for. * voluptate

O prodiga rerum
Luxuries, nunquàm paruo contenta paratu,
Et quæsitorum terra gelagóque ciborum
Ambitiosa fames, ô lautæ gloria mensæ,
Discite quàm paruo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat: non erigit ægros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus.
Non auro gemmisq; bibunt, sed gutture puro
Vita redit, satis est populis fluuiusq; cereſq;,

Lucanus libro 4.

id est, aqua & panis. Hæc satìs concordãt cum illa vsitata sententia & vera: Panis & aqua, vita hominis. Nec adhuc cõteruntur hac confusione durissimæ frontes voratorũ, tam ipsius veritatis verissimi Iesu, quàm Apostoli eius, immò ne gẽtilis quidem hominis reprehẽsione & eruditione percussæ, & dicunt, Christiani sumus. nõ tamen recipiunt vocẽ Christi in Apostolo loquẽtis & monentis: Curã carnis nè feceritis in desiderijs. Vndè frequenter euenit, vt cùm adhuc esçe eorũ sint in ore eorũ, ira Dei ascendat super eos: qui vbì duxerunt in bonis dies suos, in puncto ad infernum descendunt, vbi vermis comedens ipsos non moritur, & ignis non extinguitur, pro delicijs breuibus mala recipientes sempiterna. Nimìs comedere quid sit, omnibus notum est. Nimìs enim comedit, qui vltrà quàm naturæ suæ sustentandæ possit sufficere, sumit alimenta, maximè si hoc scienter fecerit. Euenit enim non rarò, vt homo suis laboribus consideratis plus vilium sumat alimentorum, vt in labore possit subsistere, & timore deficiẽdi cogente mensuram refectionis excedat: à quo peccato vix credo aliquẽ esse immunem. Sed talia peccata crebris confessionibus intermixtis voluntarijs abstinentijs statìm vt deprehendũtur, purganda sunt. In nullo autem genere ciborum illud vitium superfluitatis ciborum & potuum excusatur: cùm etiam legatur quòd peccatum Sodomæ fuit abundantia panis: & diabolus tentaturus Dominum, non de alio aliquo quàm de pane tentauit, sciens profectò in nimio sumptu panis peccatum non deesse, qui primos parentes, & per ipsos

Eccli 29.
Rom.13.
Psal.77.
Iob 21.
Esaiæ 66.
Marci 9.
Nimìs comedere.
Ezech.16.
Matth.4.

Genes.3. ipsos omnes homines vnius pomi comestione decepit: quanuis non ità facilè in cibis vilibus mensura excedatur, vbi sapor non decipitur, sicut in cibarijs lautè præparatis, & saporibus alteratis.

Ardenter comedere. Ardenter comedere, est cibos vel potus cum nimio desiderio sumere: quod tam in vilibus, quàm in delicatis potest cibarijs euenire. Cuius rei exemplum habemus in Esau, qui vilis cibi delectatione attractus, vltrò vendidit primogenita sua.

Genes.25. Ità enim habet Genesis, quia veniens Esau de agro vidit Iacob fratrem suum coquentem lẽticulam, cui dixit, Da mihi de coctione tua hac rufa, quia oppidò lassus sum. Et facta pactione cum Iacob de venditione primogenitorum, comedit in voracitate coctionem nimis desideratam, & dignitatem primogenitorum amisit. quia enim nimiùm ardenter desiderabat lenticulam, En, inquit, morior: quid mihi proderunt primogenita? non est dubium quin ardenter comederit acceptũ, quod tam ardenter fuerat desideratũ. Miserere Domine misericordissime IESV, mihi miserrimo peccatori, qui nullam diem sine peccato huiusmodi me sentio præterire, nè per talem excessum fidei tuæ, qua tibi genitus sum, merear perdere dignitatem. Econtrà & sanctissimos Heliam & Ioannem Baptistam carnibus nullis vsos fuisse accepimus, & per sobrietatem temperantiæ eos nullum ex hoc omninò meritum perdidisse. Studiosè comedere.

Studiosè comedere, est in cibis vel in potibus nimis diù immorari. De hoc expertis loquimur, & vtinàm non essemus experti, nec vnquàm experturi. Frequenter solet accidere, quòd sumptis cibarijs quę secundùm consuetudinẽ necessitati sumentis possent & deberent sufficere, quædã surgat noua delectatio: quæ facit hominẽ improuidum & insidias diaboli non cauentem, illi cibo cum tanto studio inhærere, tanquàm nihil antè comederit, vel intra multos dies post hoc nil sit sumpturus ciborum. Et quia gulæ speciem in se deprehendunt, auxiliante Deo huic facilè possunt resistere: quia impetus eius non longiùs durat, quàm dum à mensa surgatur, & illius quod tanto studio desideratur, memoria subducatur. Sunt autem plurimi qui tale studium comedendi nec peccatum existimant, nec etiam cuiquam suggerenti esse peccatum, fidem adhibeant, habentes in consuetudinẽ damnabili, nulli desiderio resistere quod possit à natura aliqua obumbratione defendi: nec ponunt aliquam metam desiderio comedendi, donèc tempore deficiant fatigati. Sed Christianus homo comedit vt viuat, non viuit vt comedat, sicut quidam ait, idq; & illud benè de inutilibus & voracibus, Nos numerus sumus, & fruges consumere nati. Christianus autem non sic, sed semper ità surgat de mensa, vt adhuc habeat appetitum plura sumendi: & eum qui adhuc esset implendus cibarijs, Domino Iesu pro grato munere conferat appetitum, qui pro nostra salute sæpiùs esurire voluit & sitire.

Filiæ Gulæ. 3. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De ventris ingluuie inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagantur.

4. EXODI trigesimosecundo: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.

5. IOB vigesimoprimo: Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.

6. PROVERBIORVM decimo: In multiloquio non deerit peccatum.

7. AD Ephesios quinto: Fornicatio & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magìs gratiarum actio.

8. GREGORIVS tertia parte curæ pastoralis, admonitione vigesima: Gulæ deditos superfluitas locutionis, leuitas operis, atque luxuria comitatur. Nisi enim illos immoderata loquacitas raperet, diues ille qui epulatus quotidiè dicitur splendidè, in lingua grauiùs non arderet, dicens: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Quibus profectò verbis ostenditur, quia epulãdo quotidiè, crebriùs in lingua peccauerat, qui totus ardens, refrigerari se in lingua præcipuè requirebat. Rursùm quia gulæ deditos leuitas protinùs operis sequitur, auctoritas sacra testatur, dicens: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Quos plerunquè edacitas vsque ad luxuriam pertrahit: quia dum satietate venter extenditur, aculei libidinis excitantur. Vndè & hosti callido, qui primi hominis sensum in concupiscentiam pomi aperuit, sed in peccati laqueo strinxit, diuina voce dicitur: Pectore & ventre repes. àc si apertè diceretur: Cogitatione & ingluuie super humana corda dominaberis. Quia gulæ deditos luxuria sequitur, propheta testatur, qui dum aperta narrat, occulta denunciat, dicẽs: Princeps cocorum destruxit muros Hierusalem. Princeps nanque cocorum, venter est, cui magna cura obsequium à cocis impenditur, vt ipse delectabiliter cibis impleatur. Muri autem Hierusalem, virtutes sunt animæ, ad desiderium supernæ pacis eleuatæ. Cocorum igitur princeps muros Hierusalem deijcit, quia dum venter ingluuie extenditur, virtutes animæ per luxuriam destruuntur. Admonendi ergò sunt gulæ dediti, nè in eo quòd escarum delectationi incumbunt, luxuriæ se mucrone transfigant: & quanta sibi per esum loquacitas, quanta mentis leuitas insidietur, adspiciant: nè, dum ventri molliter seruiunt, vitiorum laqueis crudeliter adstringãtur. Tanto enim longiùs à secundo parente receditur, quanto per immoderatum vsum dum manus ad cibum tenditur, parentis primi lapsus iteratur. Itaque nè aut gulæ deditos appetitus à mentis statu deijciat, aut abstinentes afflicta caro ex elatione supplantet, audiant illi ex ore veritatis: Attendite vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius mundi. Vbi vtilis quoquè pauor adiungitur: Et superueniat in vos repentinus dies ille. Tãquàm laqueus enim veniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. Audiant isti: Non quæ intrant per os, coinquinant hominem: sed quæ exeunt de ore, illa sunt quæ coinquinant hominem. Audiant illi: Esca ventri, & venter escis, Deus autem & hunc & hanc destruet. Et rursùm: Non in comessationibus & ebrietatibus. Et rursùm: Esca non commendat nos Deo. Audiant isti: Quia omnia munda mundis, &c. Audiant illi: Quorum deus venter est, & gloria in confusione ipsorum. Audiant isti: Discedent quidam à fide & veritate. Et paulò pòst: Prohibentium nubere, præcipientium abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus & his qui cognouerunt veritatem. Audiant illi: Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neq; in quo frater tuus scandalizatur. Audiant isti: Modico vino vtere propter stomachum tuum & frequentes tuas infirmitates. Quatenùs illi discant cibos carnis inordinatè non appetere, & isti creaturam Dei quam non appetunt, non audeant condemnare.

Quæ vitia ex gula nascantur. Immoderata loquacitas. Luc. 16. Leuitas operis. Exod. 32. Luxuria. Genes. 3. Hier. 52. iuxta LXX. Luc. 21. Ibidem. Marci 7. 1. Cor 6. Rom. 13. 1. Cor. 8. Tit. 1. Philip. 3. 2. Tim. 4. Rom. 14. 1. Tim. 5.

9. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimaseptima ad populum Antiochenum: Vbi ebrietas, ibi diabolus: vbi turpia verba, vbi saturitas, illic dæmones choreas agunt. Talem habebat mensam diues ille, propterea ne guttæ quidem aquæ dominus fuit.

Dæmões choreas agunt apud scurrilia loquẽtes. Luc. 16.

10. ESAIAE vigesimooctauo: Verùm hi quoquè

Digitized by Google

què præ vino neſciêrunt, & præ ebrietate neſciêrunt. Sacerdos & Propheta neſciêrunt præ ebrietate, abſorpti ſunt à vino, errauerunt in ebrietate, neſciêrunt videntem, ignoraverunt iudicium. Omnes enim menſæ repletæ ſunt vomitu ſordiúmque, ità vt non eſſet vltrà locus. Quem docebit ſcientiam?

11. ECCLESIASTICI decimo: Vę tibi terra, cuius rex puer eſt, & cuius principes manè comedunt. Beata terra cuius rex nobilis eſt, & cuius principes veſcuntur in tempore ſuo ad reficiendum, & non ad luxuriam.

Quam perniciem adferat gula.

12. CHRYSOSTOMVS homilia quadrageſimaquarta in Ioannem: Nihil gula pernicioſius, nihil ignominioſius eſt: hæc obtuſum & craſſum ingenium, hæc carnalem animam reddit, hæc cæcat intellectum, nec ſinit, vt quicquam perſpiciat.

Deliciæ & ebrietas, fons mater & origo vitiorum omnium.

13. ITEM homilia quinquageſimaoctaua in Matthæum: Sed ſufficit etiam hoc diaboli furorem deprimere, cui nemo magìs amicus eſt, quàm qui delicijs & ebrietate maculatur: hic enim fons, hæc mater, atque origo vitiorum omnium eſt: Hac via olìm Hebręos in cultum diabolus idolorum iniecit, hac iniquos amores Sodomitarum

Exodi 32.

Ezech. 16.

inflammauit: hæc enim, ait, iniquitas eſt Sodomæ, in copia & plenitudine panis luxuriabantur: hac deniquè via mille alij gehẽnæ traditi, periêre. Quid enim deliciarũ hæc fœditas mali non induSues ex hominibus facit.

cit? Sues ex hominibus facit, immò verò etiã ſuibus multo deteriores. Audiui enim multos, cùm inſanæ iſtæ accidunt paſſiones, dicentes: Vtinàm non eſſet vinum. O amentiam ſingularem, ô ſtoliditatem inauditam. Alij delinquũt, & Dei tui dona criminaris: putas ne à vino hoc factũ malum?

Non vinũ, ſed vini abuſus damnandus.

Non fecit vinum certè, ſed incontinentia eorum qui vino abuſi ſunt. Dicas, vtinàm non eſſet ebrietas, non eſſent deliciæ: ſi verò dicis, vtinàm non eſſet vinum, ordine paulatìm progrediens, optabis nè ſit ferrum propter homicidium, nè ſit nox propter fures, nè ſit lux propter calumniatores, nè ſit fœmina propter adulterium, & ſic omnia Dei opera tibi deſtruentur. Non igitur ità dicas, mentis enim iſtud eſt diabolicæ: nec vinum, ſed ebrietatem crimineris: & ebrio, cùm in ſe fuerit reuerſus, omni dedecore ſuo priùs deſcripto, dicas datũ eſſe vinum ad lætitiam, non ad turpitudinem noſtram: datum eſt vt rideamus, non vt derideamur: vt rectè valeamus, non vt ægrotemus: vt imbecilla corpora reficiamus, non vt robur animi deijciamus: honorauit te hoc munere Deus, cur dehoneſtas propter intemperantiam bibendi teipſum? Audi quid ad Timotheum dicit

1. Tim. 5.

Paulus: Modico vino vtere propter ſtomachum tuum, & crebras infirmitates tuas. Quòd ſi ſanctus vir ille morbo depreſſus, & alternis ęgritudinibus laborans, quouſq; magiſter permiſit, vino nõ vtebatur: quam veniam nos conſequemur, vino ad ebrietatem ſani abutentes? Et illi quidẽ dicebat, Pauco vtere vino propter ſtomachum tuũ: ebrioſo verò dicit, Vtaris modico vino propter fornicationes, vt crebra turpiloquia fugias, propter peſtiferas cupiditates quas ebrietas parit. Quòd ſi hæc non perſuadent vobis, vt ab his abſtineatis, ſaltem propter dolores & euerſiones ſtomachi abſtineatis. Non ad mœrorem, nec ad dolorem,

Cur à nimio vino abſtinendum.

Pſal. 103.

ſed ad lætitiam vinum datum eſt. Vinum enim, inquit, lætificat cor hominis: quam eius virtutem vos deijcitis. Nam quæ lætitia eſt, ſi non es in teipſo, ſi mille doloribus vexaris, ſi omnia tibi circunferri videantur, ſi tenebris detentus quaſi febricitans, hominibus indigeas, qui oleo caput tuum perfundant? Hæc non omnibus dicta eſſe velim, immò verò dicta ſunt omnibus: non quia omnes vino corrũpantur, ſed quia nullam de ebrioſis curã ſobrij habent: idcircò ad ſobrios magìs orationẽ direxerimus, quoniam & medicus, ęgrotis omiſſis, ſanos qui ipſis aſſident, alloquitur.

Vos ergò ſobrios oro, nè hac turpiſſima inſania vnquàm capiamini, & vt eos qui capiuntur, diligenter ſanare curetis. Nolite pati peiores beſtijs homines fieri: nihil enim vltrà quàm opùs eſt, illæ deſiderant: iſti autem mediocritatis terminos excedentes, irrationabiliores illis conſtituuntur. Quanto enim melior aſinus ebrioſo eſt, quãto canis præſtantior? Omnes certè animantes, quæ rationis expertes ſunt, cùm bibunt aut comedunt, vltrà quàm ſatìs eſt, etiam ſi mille homines cogerent, nunquàm elabuntur. Peiores igitur irrationabilibus vos eſtis, qui inebriamini, non apud mentis compotes ſolùm, verumetiam apud vos iudices. Indè nanque manifeſtum eſt, canibus atque aſinis veſtro vos iudicio eſſe deteriores, & magìs abiectos, quia nullum brutorum ſupra menſuram comedere aut bibere cogitis.

Turpiſſima inſania eſt ebrietas.

Aſini & canes ebrioſo homine præſtantiores ſunt.

14. HIERONYMVS libro ſecundo aduersùs Iouinianũ, capite ſexto: Eſus carnium & potus vini, ventriſq; ſaturitas, ſeminariũ libidinis eſt. Vndè & Comicus: Sine Cerere, inquit, & Libero friget Venus. ET capite ſeptimo: Quòd ſi quis exiſtimat, & abundantia ciborũ potionumq; ſe perfrui, & vacare poſſe ſapientiæ, hoc eſt, & verſari in delicijs, & deliciarũ vitijs non teneri, ſeipſum decipit. cùm enim procùl ab his remoti ſæpè capiamur naturæ illecebris, & cogamur ea cupere, quorum copiam non habemus: quanto magìs, ſi circũdati rebus voluptatum, eſſe nos liberos arbitremur? ET capite octauo: Abſq; guſtu & cibis, impoſſibile eſt humanum corpus ſubſiſtere: adeſſe ergò debet ratio, vt tales ac tantas ſumamus eſcas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ prægrauetur: quia & comedendum eſt, & deambulandum, & dormiendum, & digerendum, & poſteà, inflatis venis, incentiua libidinum ſuſtinenda. Luxurioſa res vinũ, & tumultuoſa ebrietas: omnis qui cum his miſcetur, non erit ſapiens. Nè tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comeſos, magno partos & perditos labore doleamus: Olerum, pomorum, ac leguminum & facilior apparatus eſt, & arte impendijſq; coquorum non indiget: & ſine cura ſuſtentat humanum corpus, moderateq; ſumptus (quia nec auidè deuoratur, quòd iritamenta gulæ non habet) leuiore digeſtione concoquitur. Nemo enim vno, aut duobus cibis, hiſq; vilibus vſque ad inflationem ventris oneratur, quæ diuerſitate carnium, & ſaporis delectatione percipitur. Cùm varijs nidoribus fumant patinæ, ad eſum ſuî, expleta eſurie, quaſi captiuos trahunt, vndè & morbi ex ſaturitate nimia concitantur: multiq; impatientiam gulę, vomitu remediantur: & quod turpiter ingeſſerunt, turpiùs egerunt. Hippocrates in Aphoriſmis docet, craſſa & obeſa corpora, quæ creſcendi menſuram compleuerint, niſi citò ablatione ſanguinis imminuantur, in paralyſim & peſſima morborum genera erumpere, & idcircò neceſſariam eſſe demptionem, vt rurſùm habeant, in quæ poſſint creſcere: non enim manere in vno ſtatu naturam corporum, ſed aut creſcere ſemper, aut decreſcere: nec poſſe viuere animal, niſi creſcendi capax ſit. Vndè & Galenus vir doctiſſimus, Hippocratis interpres, athletas, quorum vita & ars ſagina eſt, dicit in exhortatione medicinæ, nec viuere poſſe diù, nec ſanos eſſe, animásque eorum ità nimio ſanguine & adipibus, quaſi luto inuolutas, nihil tenue, nihil cæleſte, ſed ſemper de carnibus & ructu & ventris ingluuie cogitare.

Seminatium libidinis. Terent. in Eunucho.

Sapientię ſtudiũ impeditur ſatuitate & vinolẽtia.

Quantũ cibi ſumendum.

Prouer. 20.

Qualibus cibis vtendum.

Hippocrates.

Galenus.

Nihil cæleſte cogitare poteſt gulæ deditorum animus.

15. IDEM in caput quadrageſimumquartum Ezechielis: Perſpicuum eſt ebrietate & ſicera ſtatum mentis euerti, & non plenè nos ſapere, quando vini ſatietate animus occupatur.

Statũ mentis euertit ebrietas.

16. ITEM in caput quintum ad Galatas: Quartum decimum locum inter carnis opera, ebrietas tenet. Ebrioſi quippe regnum Dei non poſſidebũt. Et Dominus ad diſcipulos: Cauete, ait, nè fortè

Galat 5. 1 Cor. 6. Lucæ 21.

Digitized by Google

Vini immoderatè sumpti operatio.

grauentur corda vestra in vino & crapula. Vino, hominis sensus euertitur: pedes corruunt, mens vacillat, libido succenditur. Vndè Apostolus clamitat: Et vinum in quo est luxuria. Habet vnusquisque suæ sententiæ potestatem. Ego Apostolum sequor: in vino esse luxuriã, in vino ebrietatem.

Ephes. 5.

Ebrietatem autem & luxuriam inter carnis opera numerari, nec ille potest negare, qui eisdem passionibus vincitur. Et licèt me quidam in eo libro, quem de seruanda virginitate scripsi, reprehendendum putent; quòd dixerim adolescentulas ità vinum debere fugere vt venenum, nõ me sententiæ pœnitebit. Opus quippe ibi magis vini, quàm Dei à nobis creatura damnata est: & licentiã tulimus virgini proprio ætatis calore feruenti, nè sub occasione parùm bibendi, plus biberet & periret. Alioquin sciebamus & in Christi sanguinem vinum consecrari, & Timotheo vinum vt biberet, imperatum. Ebrietas autem tam ex vino, quàm ex cæteris bibendi generibus, quæ vario modo conficiuntur, potest accidere: ex quo & de sancto dicitur; Vinum & siceram non bibet. Sicera interpretatur, ebrietas. Et nè quis vinum non bibens, aliud sibi putaret bibendum: excluſa causatio est, dum omne quod inebriare potest, cum vino pariter aufertur. Quintadecima, quæ & extrema inter carnis opera, comessatio est. Manducauit quippe populus & bibit, & surrexerunt ludere. Semper ebrietati iuncta luxuria est. Pulchrè quidam non ignobilis orator, cùm ebrium de somno describeret excitatum, ait: Nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat. Qua sententia expressit, quodam modò nec mortuũ eum fuisse, nec viuum.

Ad Eustochiũ epist. 22.

Vinũ in Christi sanguinẽ consecratur. 1. Tim. 5.

Lucæ 2.

Exod. 32. 1. Cor. 10.

Semper ebrietati iuncta luxuria.

Ebrius de somno excitatus, nec viuus nec mortuus est.

17. BASILIVS Magnus homilia decimaquarta in ebrietatem & luxum: Ebrietas dæmon est voluntarius, ex voluptate animabus nostris inditus. Ebrietas malitiæ mater est, virtutis inimica, fortem virum reddit ignauum, ex temperato facit lasciuum, iustitiam ignorat, prudentiam extinguit. Sicut enim aqua igni est aduersa, sic vinum immodicum rationem supprimit. Qua in re, dic homo miser, à brutis differs? Nónne rationis munere, quam à Deo omnium conditore accepisti, reliquæ creaturæ omnis factus dominus & imperator? Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem priuans, inter bestias ratione carentes annumerari poteris, similisq; illis videri. Nec solùm eo peiores brutis, quòd mente insani aut ebrij, sed etiam quòd sensibus longè infra illa deficere videantur. Quod quæso animal ità visu auditúve, atquè ebrius homo, debilitatur? Nónne familiarissimos interdùm ignorant, alienis verò sæpè vt domesticis congrediuntur? An non vmbras sæpenumerò tanquàm sulcos aut loca prærupta transiliunt? Aures terrifico sonitu more fluctuantis maris refertas habent: terra interdùm insurgere, ac in arduum ac rectum erigi, montes verò circummoueri videntur. Quandoquè ab re & præter modum rident: nunc verò sine consolationis remedio plorant, nunc item audaces & temerarij, mox timidi & ignaui. Lymphatus & malo dæmone captus, misericordia quidem dignus: ebrius verò eadem ferè & ipse patiens, minimè misericordia dignus, qui spontaneo seruit dæmoni. Quis est qui maledictionem Cain in seipsum transfert? An non qui vino tremit & vacillat per omnem vitam? Naturali nanque firmitate deficiente, necessè est corpus continuò vacillet atque moueatur. Cùm potatione procedente eò veniunt, vt de augenda hac insania certent, & de ebrietate per ambitionem contendant: cuius authorem legis diabolum habent: victoriæ verò præmium, peccatum. Nam qui plus hauserit meri, is præ cæteris laudatur, is victoriam refert. Atque ità gloria in ignominia illorum est. Inter se nanque contendunt, & vt in iudicio aliquo defensitant. Ebrietas itaque rationis interitus, fortitudinis pernicies, senectus immatura, mors momentanea. Quid, quæso, sunt ebrij, quàm gentium idola? Oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt: manus paralysi affectas habent, pedes infirmos ac facilè offendentes.

Ebrietas, voluntarius dæmon.

Brutis peiores ebrioſi.

Maledictionẽ Cain in se transferunt.

Legis ebrioſorũ author diabolus.

Ebrietatis malum.

Ebrij sunt volut idola gentium.

18. AVGVSTINVS sermone ducentesimo trigesimoprimo de tempore: Cùm, fratres charissimi, ebrietatis malum sit graue vitiũ & Deo odibile, ità per vniuersum mundũ à pluribus in consuetudinem missum est, vt ab illis qui Dei præcepta cognoscere nolunt, iam nec putetur nec credatur esse peccatum: intantùm vt in conuiuijs suis irrideant eos qui minùs bibere possunt, & per inimicam amicitiam adiurare homines non erubescunt, vt potum ampliùs accipiant quàm oportet. Qui enim alterum cogit, vt se plùs quàm opùs est bibendo inebriet, minùs malum ei erat, si carnem eius vulneraret gladio, quàm animam eius per ebrietatem necaret. Omnes ebriosi tales sunt, quales paludes esse videntur. Quid enim in paludibus nascatur, non ignorat charitas vestra: totum quòd ibi nascitur, nullum fructum habere cognoscitur. Nascuntur ibi serpentes, sanguisugæ: nascuntur ibi ranæ & diuersa genera vermium, quæ magis horrorem possunt generare, quàm aliquid, quod ad victum proficiat, exhibere. Istæ enim herbæ vel arbores, quæ aut in ipsis paludibus, aut circa ripas earum nasci solent, nihil vtilitatis habere videntur, intantùm, vt in annis singulis incendio concrementur. Videte quod de ebrietate nascitur, igni præparatur. Tales enim sunt, sicut iam dixi, omnes ebriosi, quorum prandia ducuntur vsque ad noctem, quorum cœnas lucifer videt, qui stare non possunt, etiam cùm videntur esse ieiuni, quorum sensus tardi, graues, obtusi, & quodammodò iam sepulti. Deniquè in ipsa frequenter ebrietate nec seipsos nec alios recognoscunt, nec ambulare valent, nec stare; dicere aliquid vel audire quod ad rationem pertineat, omninò non possunt. Frequenter etiam vsque ad vomitum ingurgitare se non erubescunt, & ad mensuras sine mensura bibere. Maiora enim pocula prouidentur, certa bibendi lege contenditur, qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine. Indè lites & rixæ nascuntur; indè diuersis & horrendis saltationibus membra torquentur; indè adulteria & nonnunquàm homicidia perpetrantur. Et quotiès nimium potum accipiunt, tanquàm in paralysim resoluti, dum suis pedibus ambulare non possunt, fœdissima latera aliorum manibus portantur ad lectum. Et est in illis oculorum caligo, vertigo, fatigatio & dolor capitis, suffusio vultus, membrorum omnium tremor, animæ ac mẽtis stupor. In talibus impletur quod scriptum est: Cui væ? cui tumultus? cui iræ? cui rixæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nónne his qui morantur in vino, & eis qui inuestigant vbi potus fiunt, & studeant calicibus epotandis? Sed illi qui tales esse volunt, miserabiliter se excusare conantur, dicentes: Ingratum habeo amicum meum, si quotiès illũ ad conuiuium vocauero, potũ ei quantum voluerit, ipse non dedero. Et non sit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum, qui & tuus & suus est inimicus. Si & te & alium inebriaueris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicũ. Et ideò sapienter considera, si iustum sit, vt te à Deo separes, dum te ebrioso coniungis. Ad extremum tu eum noli adiurare, noli cogere; sed in potestate illius dimitte, vt quantum sibi placuerit bibat; & si se inebriare voluerit, vel solus pereat, & nõ ambo pereatis. O infelicitas generis humani, quàm multi inueniuntur, qui ebriosos & luxuriosos ampliùs quàm oportet cogunt bibere, & ante ostium pauperibus petentibus vel vnum calicem dissimulant dare: nec attendunt, quia illud quod luxurioſis

Propter consuetudinẽ putatur ebrietas non esse peccatum.

Cogentes ad nimium potum.

Ebrioſi paludibus comparantur.

Ebrioſi quales sint.

Mensuras sine mensura bibere.

Fructus ebrietatis.

Prouer. 23.

Excusationes ebrioſorum.

Nemo ad bibendum cogendus.

Nota.

Digitized by Google

riosis videntur ingerere, Christus in pauperibus
Matth. 25. deberet accipere, qui dixit: Quod feciſtis vni ex minimis meis, mihi feciſtis. Sed qui tales ſunt, quando alios in nimio potu ſepeliũt, pauperi eleemoſynam petenti dicunt; Vade vade in ante, & dabit tibi Deus: & vtiq; dum ambulauerit, homo ei daturus eſt. Quid eſt ergò quod dicit, Vade in ante, & dabit tibi Deus: nisi, Vade ad illum hominẽ qui habet Deum, quia daturus eſt Deus? Ac ſic ore ſuo confitetur, apud ſe Deum non eſſe, quo inſpirante, poſſit erogare pauperibus. Rogo, fratres chariſſimi, diligenter attẽdite & videte, quia
Animalia ebrios præferũtur ebriosis. quando animalia ducuntur ad aquam, vbi ſaturauerunt ſitim ſuam, etiam ſi ſupra aquam ipſam diutiùs teneantur, repleta ſiti, bibere nolũt omninò, nec poſſunt. Conſiderent ebrioſi, ſi non peiores animalibus iudicandi ſunt. Cùm enim animalia ampliùs quàm eis opùs eſt bibere nolunt, illi & duplum & triplum eis quàm expedit, potum accipiunt. Et vndè trium aut quatuor dierum refectionem potuerant rationabilẽ habere, vno die cum grandi peccato contendunt perdere potiùs, quàm expendere, propter inuidiam aut ebrietatem: atq; vtinàm potum tantummodò perderent, & non etiam ipſi perirent. Et nonnullis interiectis ſcri-
Ebrioſi excludũtur à regno Dei, nisi reſipiſcant. pturæ teſtimonijs, ait: Ipſi qui contra coalumnam & amicam ſuam ebrietatem loquentibus iraſcuntur, libera à nobis voce audiant; quia quicunque ebrioſus pœnitentiam de ipſa non egerit, ſed vſq; ad mortem ſuam in ipſa ebrietate permanſerit, in æternum profectò peribit; quia non mentitur
2. Cor. 6. Spiritus ſanctus per Apoſtolum dicens: Neq; ebrioſi regnum Dei poſſidebũt. Et ideò quicunq; ſunt ebrioſi, meliùs faciunt vt non nobis, ſed ſibi potiùs iraſcantur, & cum Dei adiutorio de luto fæcis ſe excutiant; vel de cloaca ebrietatis, dum adhuc tempus pœnitendi eſt, feſtinent, quanta poſſunt celeritate, Deo auxiliante, conſurgere, & totis animæ viribus cum Propheta ſupplicantes Domino
Pſal. 68. dicant; Eripe me de luto, vt non inhæream. Et illud: Non me demergat tempeſtas aquæ, neque abſorbeat me profundum, neque vrgeat ſuper me
Ibidẽm. puteus os ſuum. Ebrietas enim quaſi inferni puteus, quoſcunq; ſuſceperit, nisi digna ſubuenerit pœnitentia, & emendatio fuerit ſubſecuta, ità fortiter ſibi vendicat, vt eoſdem ipſos de inferni tenebroſo puteo ad charitatis vel ſobrietatis lucẽ redire ſine pœnitentia non permittat. Sed hîc ante
Ebrietatis vitium vſu paratur. omnia intelligere & ſcire debemus, quia non vna die efficiuntur homines ebrioſi; ſed cùm paulatìm adiurantibus & cogentibus crudeliſſimis inimicis potiùs quàm amicis, per ſingulos dies, ſingulos aut binos calices ad potum conſuetudinarium addunt. At vbi hoc in vſum miſerint, ità eos ipſius ardor ebrietatis occupat, vt illos ſemper ſitire
Conſuetudo potandi quomodò tollẽda. compellat. Sed qui ſe de hoc malo deſiderat liberare, quomodò ſibi interuallo dierum potum addendo ad ebrietatis tenebras peruenit, ità paulatìm ſubtrahendo ad ſobrietatis lucem redeat. Qui ſi ſemel totum quod ampliùs accipiebat, ſubtraxerit, vbi nimia ſiti cœperit exardeſcere, cum grandi amaritudine clamat & dicit; Mâlle ſe mori, quàm ſibi bibendi vel inebriandi conſuetudinem tollere: nec attendit quòd tolerabilius erat illi in carne mori, quàm in anima per ebrietatem interfici. Et ideò vt nec ardorem nimium patiatur, & de tam graui malo quod patitur, liberetur, ſicut iam dictum eſt, per interualla dierum ſibi aliquid de nimietate potus ſubtrahat, quouſquè ad rationabilem conſuetudinem redeat. Qui hoc ità, vt diximus, per partes ſubducere voluẽrit, & de ebrietate liberabitur, & illam intolerabilem pœnam non patietur. Ergò, fratres chariſſimi, dum hæc ſuggero, me abſoluo apud Deum. Quicunque me audire contempſerit, & ad bibendum pronus fuerit, vel in conuiuio ſuo alios adiurare vel cogere voluẽrit, & pro ſe & pro illis in die iudicij reus erit.

19. IDEM in ſermone ducenteſimo trigeſimo ſecundo de tempore: Illud verò quale eſt, quòd
Sobrios irridentiũ amentia. ipſi infelices ebrioſi, quando ſe nimio vino ingurgitant, rident & vituperant eos, qui rationabiliter hoc tantùm quod ſufficit bibere volunt, dicentes eis: Erubeſcite, & verecundia ſit vobis, quare non
Nota. poteſtis bibere quantum nos? Dicunt enim eos non eſſe viros. Et videte miſeriam ebrioſorum. Se dicunt eſſe viros, qui in ebrietatis cloaca iacent; & illos non dicunt eſſe viros, qui honeſtè & ſobriè ſtant. Iacent proſtrati, & viri ſunt: ſtant erecti, & viri non ſunt? Victor ebrietatis, vituperatur; & victus ebrietate, laudatur. Irridetur ſobrius, qui & ſe & alios poteſt regere: & non irridetur, immò non plãgitur ebrioſus, qui nec ſe, nec alios poteſt agnoſcere. Solent ebrioſi ità ſe excuſare vt dicãt, Perſo-
Excuſatio ebrietati vacantium. Pſal. 140. na potens me coẽgit vt ampliùs bibã, & in conuiuio regis nõ potui aliud facere. Ad excuſandas excuſationes in peccatis iſta prætendimus: & quod implere nolumus, non potuiſſe nos dicimus. Nolle, in culpa eſt noſtra, & non poſſe, prætenditur.
Nota. Etiam ſi ad hoc veniretur, vt tibi diceretur; Aut bibas, aut morieris: melius erat vt caro tua ſobria occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur. Sed excuſatio iſta falsò objcitur. Ipſi enim re-
Reſponſio. ges, & quicunq; ſunt alij potentes, quia, Deo propicio, & Chriſtiani ſunt, & prudentes, & ſobrij, & toto corde Deum timentes, ſi tè viderent deſinìſſe, vt eis non acquieſcas pro timòre Dei inebriari, ſi tibi ſub * hora videantur iraſci, poſteà verò te in
* al. mora grandi admiratione ſuſcipiunt, dicẽtes: Quantum cum illo egimus, quantis eum minis & terroribus fatigauimus, & tamen nunquàm eum à ſobrietate ſeparare potuimus. Nam & Deus qui te videt per eius amorem inebriari nõ velle, ipſe tibi gratiam etiam illorum dabit, qui te, vt ampliùs biberes, videbantur hortari & cogere. Ille qui ebrietati reſiſtit, ſi cum Dei adiutorio perſeuerare voluẽrit, & pro ipſa ille aliquas pertulerit tribulationes, omnia ei Dominus ad martyrij gloriam reputabit. Et poſt pauca: Ideò, chariſſimi, tanta in-
Ignorantia ebrietati magnam cauſam præbet. felicitate ſe inebriant homines, quia putant ebrietatem, aut paruum, aut nullum peccatum eſſe. Sed pro iſta ignorantia maximè ſacerdotes in die iudicij reddituri ſunt rationem, ſi commiſſis ſibi populis, quę vel quanta mala de ebrietate naſcuntur, aſſiduè noluerint prædicare. Qui ergò credit ebrietatem eſſe paruum peccatum, ſi ſe nõ emendauerit, & pro ipſa ebrietate pœnitentiã non egerit, cum adulteris & homicidis æterna ſine remedio illum pœna cruciabit, ſecundùm illud, quod ipſi benè nõſtis beatum Apoſtolum prædicâſſe:
1. Cor. 6. Neque, inquit, fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque auari, neque adulteri, neque ebrioſi regnum Dei poſſidebunt. Videte, ebrioſos cum fornicatoribus & idolis ſeruientibus, & maſculorum concubitoribus & adulteris iunxit.

20. CHRYSOSTOMVS in ſermone contra luxum & crapulam: Eum qui viuit in delicijs, &
Vẽtri dediti, ſæpè inuiti peccant. ebrietati deditus eſt, & paraſitos alit, & adulatores, & carnium voratione & vini potatione diſrumpitur; ſæpè & inuitum & ſpontè neceſsè eſt peccare, & extra huius loci tempus, & cùm illinc receſſerit. Nam ſicut nauis oneraria, quæ ſupra ſu-
Nauibus oneratijs comparantur. am magnitudinem vehenda capit, oneris magnitudine grauata, ſubmergitur: ità anima & corporis noſtri natura ſi plures acceperit cibos, quàm ferat natura ſua, impletur, & iniectorum grauitatem non amat, & in perditionis pelagus demergitur, & nautas & gubernatores, & eos qui in prora, & alios nauigantes, & ipſum onus cum hominibus perdit. Sicut igitur non tranquillitas maris, non ſcientia gubernatoris, non nautarum multitudo, non præparationis ſtudium, non anni pars tempeſtiua, non aliud quicquam naui, quæ ſic in

Digitized by Google

tempestate est, prodest: ità & delicatis euenit, neq; cogitationum multitudo, neq; eruditio & admonitio, neq; admonitiones & consilia, neque aliud quid, neque timor futurorum, neq; pudor, neque accusatio præsentium, neq; aliud quid saluare potest sic periclitantem animã: sed inualescit luxus & amentia per omnia: & sub aquas nolẽs volens eum qui ægrotat, defert, & graue facit naufragium. Vndè nihil facile, nihil ad futuram vitam & iustificationes quæ alibì futuræ, affert. Sed qui talibus vacat, & ad præsentem vitam inutilis fit, ad nihil accõmodus, & vbiquè ridiculus, tam in publicis quàm in priuatis rebus: & si in tumultu aliquid opùs est fieri, non inuenitur habere aliquid prouidentiæ, vel gubernationis: ab omnibus inimicis capi potest, omnibus inutilis, amicis & accedentibus, & non solùm periculis & obsidionibus facilè potest rapi: nõ in tranquillitate solùm eum audire, pauore non caret, sed & in arduis, ob immodestiã morum, se accedenti erit inutilis. Nam ipsum illic, in aduersitatibus loquor, timor & effœminatio, & metus immodicus, & cõsilij inopia appræhendunt: hîc autem in prosperitate, audacia & ignominia, & intẽperantia, & inflatio, & arrogantia plùs inutilẽ, quàm superiora, efficiunt. Sanè taliũ non solùm corpora sic effecta, & iniucundis & superfluis & fœtidis, vndiq; plena sunt, ità vt tolerari nequeãt: sed & anima corpore multo iniucundior, multo maiores quàm illud morbos in se arripit ex delicijs. Nam sicut corpus non solùm superfluitates emittit naturales, sed multo plures, & vndiquè. Nam & oculi, & aures & os grauedine, muco & corruptione, & his quæ intùs generantur, lutulentis & impuris affectibus sunt plena: & ipsa natura carnis laxior fit, quàm naturalis proportio: fœtidaq; & inutilis, & ad omne bonum opus inutilis. Etenim & terra, quando à sua abundantia oppressa fuerit, suum innatum perdit calorem: perdit autem & suas vires, & neque ad opus, neque ad suam generationem est accommoda. Hinc autem incurabilibus & difficilimis implicantur morbis, qui perpetuò in voluptate viuunt. Nam in tremoribus & palloribus, mirisq; & pedũ & manuũ doloribus, & alijs pluribus, de quibus medici dicunt, irretibiles fiunt.

Ad omnia sunt inutiles & inepti.

Incommoda animi & corporis.

21. IDEM homilia prima ad populum Antiochenum: Nõ simpliciter Apostolus Paulus dixit, Vino vtere: sed, Vino modico: non quòd hac admonitione & cõsilio Timotheus egeret, sed quòd nos indigemus. Idcircò ad illum scribens, nobis bibendi vini mensurã & terminos statuit, tantum bibere iubẽs, quantum valetudinẽ adiuuet, quantum corpori sanitatem præbeat, & non alterum morbum: non pauciores enim, quàm continuatus aquæ potus, sed multo plures & difficiliores animi & corporis morbos immodica vini parit potatio, passionum bellum, absurdarum cogitationum hyemem menti introducens, & corporis vim molliorem & solubiliorem efficiens. Non enim ità terræ natura vexata aquarũ superabundantia continuè dissoluitur, vt corporis vis mollescit, & diffluit, & exilis redditur vini potu continuò ingurgitata. Fugiamus igitur vtrinquè intemperantiam, tum corporis valetudinem curando, tum ipsius lasciuias recidendo. Vinum enim à Deo datum est, non vt inebriemur, sed vt sobrij simus: vt delectemur, non vt doleamus. Vinum enim lætificat, inquit Dauid, cor hominis: tu verò ipsum tristitiæ materiam facis. Etenim animo grauato sunt supra modum ebrij, tenebris multis menti offusis. Medicina optima est, quando commensurationem habet optimã. Simpliciores nonnulli postquàm aliquos præ ebrietate se deturpãtes viderint, illos vituperare omittentes, fructum à Deo datum calumniantur, dicentes: Non sit vinum. Ipsis itaq; dicamus, Non sit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem diaboli opus est: non vinum ebrietatem facit, nè Dei creaturam accuses, sed conserui insaniam argue. Tu verò peccantem punire & corrigere omittens, benefactorem afficis contumelia. Cùm igitur quosdam hæc dicentes audierimus, obmutescere faciamus. Non enim vsus, sed immodestia ebrietatem facit: ebrietatem, inquam, malorum omnium radicem. Vinum datum est, vt corporis imbecillitatem corroboret, non vt animi sanitatem exterminet. Noli igitur immoderatè Dei munere vtens, stultis & impudentioribus hominibus occasiones præbere. Quid enim ebrietate miserabilius? Mortuus est animatus: ebrius, dæmon est voluntarius: morbus veniam non habens, ruina excusatione carẽs, commune generis nostri opprobrium. Non enim in conuentibus tantùm inutilis ebrius, aut in priuatis & publicis negocijs, sed etiã solo est adspectu omniũ grauissimus, fœtores exhalans teterrimòs, eructationes, & oscitationes, & voces ebriorũ insuaues atq; molestæ, eos qui spectant & simul sunt, extremæ abominationis implent. Et quod malorum caput est, cælũ ebrijs inuisum hic morbus efficit, nec æterna bona assequi permittit, sed post vitæ huius opprobriũ, & illic tali morbo laborãtes pœna manet æterna. Hanc igitur improbã consuetudinẽ recidamus, & Paulũ audiamus dicentem: Vino modico vtere. Etenim ipsum modicũ propter infirmitatem permisit: quòd nisì imbecillitas vexâsset, neq; modicum admittere discipulum coegisset. Necessarium enim est nobis, traditos cibos & potus temporibus & necessitatibus semper metiri: & nullatenùs necessitatem excedere, neque imprudenter & temerè quid facere oportet.

Immodestia ebrietatem facit.

Quàm turpis & miserabilis creatura fit ebrius.

1. Tim. 5.

Temperantia in cibo potúque secunda.

22. ISIDORVS libro secundo de Summo bono, capite quadragesimo secundo: Prima est luxuriæ materies saturitas panis: vndè & Propheta Sodomam de satietate panis accusat, dicens: Hęc fuit iniquitas Sodomorum, superbia, saturitas panis, & abundãtia aquæ. Panem quippe Sodomitę immoderatè sumẽtes, in turpitudines defluxêre flagitiorum, atq; indè meruerunt, comitante superbia, cælestibus aduri incendijs, ex quo modũ non tenuerunt edacitatis. Vtile est cauere gulam, ciborumq; concupiscentiã. Quid enim tam noxium, quàm vt animus seruiat ventri & escæ, quæ sunt destruenda, testante Apostolo ac dicente: Deus autem & hunc & hanc destruet. Proxima est ventri libido, sicut loco, sic vitio. Vbi enim ventris cura, ibi & eorum quæ circa ventrem sunt proxima. In ordine nanq; membrorum, genitalia ventri iunguntur. Dumq; vnum ex his immoderatè reficitur, aliud ad luxuriam excitatur. Non ad luxuriam vel ad satietatem, sed tantummodò vt corpus sustentetur, epulis est vtendũ. Nam vt Philosophi dixerunt, cibandus est venter vt contineat animam, non vt corrumpat. Qui nimiùm cibis vtuntur, quanto magis ventrem pascũt, tanto ampliùs sensum mentis obtundunt. Nam Græci dixerunt, ex crasso ventre subtilem sensum gigni non posse. Nam gulæ saturitas nimia aciem mentis obtũdit, ingeniumq; hebescere facit. Libidinis ignes ciborum fomite increscunt. Corpus autẽ quod abstinentia frangit, tentatio non exurit. Vndè & tres pueros abstinentes flãma Babylonij incendij, etsi tetigit, non combussit, quia nimirùm etsi desideriorum carnalium ignis abstinentium mentes inflãmat vsq; ad consensum, tamen concupiscentiæ vel operis, non exurit. Cui abundantia est epularum, ardentis diuitis intendat supplicium, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quãta hîc epularum fuerat copia. In hoc enim seculo esurire & sitire noluit: propterea illic inter flammas sitiens, stillam aquæ quæsiuit, nec meruit. Considerandum quàm vehementer arguantur cõmessatio & sumptuosa conuiuia. Nam per Prophetam comminatur Dominus, se non hanc relaxare iniquitatem his qui eam libenter ambiũt. Dicit enim

Gene. 19.

1. Cor. 6.

Gula ad luxuriam prouocat.

Aciem mẽtis obtundit.

Dan. 3.

Luc. 16.

Quantum bibendum.

Vinolentia quàm malos fructus producat.

Psal. 103.

Non vinum, sed ebrietas damnanda.

per

Digitized by Google

Esaiæ 22. per Esaiam Prophetam: Ecce gaudiũ & lętitia occidere vitulos & iugulare arietes, cõmedere carnes, & bibere vinũ. Si dimittitur iniquitas hęc vobis donec moriamini. Sicut omnes carnales cupiditates per abstinentiã resecantur, ità omnes animæ virtutes edacitatis vitio destruuntur. Indè est quòd & princeps eo corũ muros Hierusalem subuertit, quia & venter, cui seruitur à cocis, virtutes animæ destruit. Neq; enim posse quempiam virtutum perfectionem attingere, nisi prius ventris edomauerit ingluuiem. Nemo potest dominari cæteris vitijs, nisi prius ingluuiem ventris restrinxerit. Nec quisquam facilè poterit à semetipso spiritus immundos expellere, nisi per abstinentiam gulæ. Tunc enim hostes qui extra nos sunt, à nobis fortiùs superantur, quando prius quæ intra nos sunt, vitia extinguũtur. Nam frustrà foris agit bellum, qui intùs habet periculum. Non qualitatem ciborum, sed eorum cupiditatem cauendã. Nam sæpè accuratiùs præparata, sine gulæ concupiscentia degustantur: & sæpè abiecta & vilia, edendi cupiditate sumuntur. Sicq; fit, vt non sit in culpa ciborum qualitas, sed illud reputetur in vitio, quod cum desiderio degustatur. Quatuor sunt genera distinctionum in gulæ appetitu, id est, quid, quando, quantum, & quo modo appetatur. Quid, ad rem ipsam pertinet, quæ appetitur. Quando, si ante legitimum tempus quid appetatur. Quantum verò, ad immoderationem refertur. Quo modo, ad impatientiam festinationis ascribitur. Nullus homini tam importunus exactor est quàm venter, qui quotidianam refectionem, quotidianæ famis exactione adimplet. Cum cæteris enim vitijs, etsi interdùm nascimur, interdùm tamen cum eis non morimur. Plerunquè voluptas vescendi ità sub obtentu necessitatis subrepit, vt dum putatur seruiri necessitati, voluptatis desiderio seruiatur: nec facilè discernitur, vtrùm quod accipiatur, gulæ an indigentiæ deputetur.

Omnes animæ virtutes destruit. Ierem. 52. iuxta LXX.

Non tam ciborum qualitas, quàm cupiditas cauenda.

Quadruplex distinctio in appetitu gulæ.

Nimiùm importunus exactor, venter est.

23. ET capite quadragesimotertio libri eiusdem: Esca crapulam, potus ebrietatem generat. Ebrietas autem perturbationem gignit mẽtis, furorem cordis, flammã libidinis. Ebrietas ità mentem alienat, vt vbi sit, nesciat. Vndè etiã & malum non sentitur, quod per ebrietatem committitur. Verum est, quòd iuxta Prophetam, fornicatio & ebrietas aufert cor. Vndè in Prouerbijs: Potentes, inquit, qui iracundi sunt, vinũ non bibant, nè cùm biberint, obliuiscantur sapientiam. Plerisque laus est, multum bibere, & non inebriari. Audiant hi aduersùm se dicentẽ Prophetam: Væ qui potentes estis ad bibendũ vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Vino multo deditos & luxuriosè viuentes, Esaias sic arguit, dicens: Væ qui cõsurgitis manè ad ebrietatẽ sectandam, & potandum vsq; ad vesperũ, vt vino æstuetis. De talibus & alio loco dicitur: Væ tibi ciuitas, cuius rex iuuenis est, & cuius principes manè comedunt. Multi enim à manè vsq; ad solis occubitum ebrietati & gulę voluptatibus deseruiunt, nec intelligũt cur nati sunt, sed consuetudine beluina detenti, luxurię tantùm tota die epulisq; inseruiunt. Clamat Ioël Propheta his qui ebrietati deseruiunt, dicens: Expergiscimini ebrij & flete, & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine. Quo testimonio non ait tantùm, Flete omnes qui bibitis vinum, vt bibere omninò non liceat: sed adiecit, in dulcedine: quod ad voluptuosam pertinet & prodigam effusionem. Nam quautum satis est necessitati, edocet Timotheum bibere Apostolus, dicens: Vino modico vtere. Non solùm ex vino inebriãtur homines, sed etiam ex cæteris potãdi generibus, quæ vario modo conficiuntur. Vndè & Nazaræis, qui se sanctificabant Domino, præceptũ est, Vinum & siceram non bibere. Vtraque enim statum mentis euertunt, & ebrios faciunt: luxuriam quoq; carnis vtraque æqualiter gignunt. Quidam continentes sicut panem cum pondere edunt, ità & aquam cum mensura sumunt, asserentes ad castimoniam carnis etiam aquæ abstinentiam conuenire.

Ebrietatis fructus.

Osee 4.

Prouer. 31.

Multum bibere, nec tamen inebriari.

Esaiæ 5.

Ibidẽm.

Eccles 10.

Consuetudo beluina.

Ioel. 2.

1. Tim. 5.

Num. 6.

Luxuriã gignit vinum & sicera.

24. AMBROSIVS in libro de Helia & ieiunio, capite duodecimo: Sicut mater fidei, continentia: ità perfidiæ mater, ebrietas est. In quod facinus non ista præcipitat? Sedentes in foribus tabernarum homines, tunicam non habentes, nec sumptum sequentis diei, de imperatoribus & potestatibus iudicant, immò regnare sibi videntur, & exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites, qui sunt in veritate inopes. Aurũ donant, dispensant pecunias populis, ciuitates ædificant, qui non habent vndè cauponi potus sui precium soluant. Feruet enim vinum in his, & nesciunt quid loquantur. Diuites sunt dum inebriantur: mox vbi vinum digesserint, cernunt se esse mendicos. Vno die bibunt multorum dierum labores. De ebrietate ad arma consurgũt, calicibus tela succedunt. Pro vino sanguis effunditur, & ipsum sanguinem vina fuderunt. Quàm fortes sibi homines videntur in vino, quàm sapientes, quàm diserti, quàm etiam pulchri ac decori, cùm stare non possint? Mens titubat, lingua balbutit, pallor & sanguis ora suffundit. Fœtor ebrietatis horrori fit. Barbari in ferrum ruunt, vulgus in rixas. Si quis eorum pugno fuerit percussus, videas ora sauciorum vini lachrymas fundere, miserabiles epilogos decantare. Habet enim hoc temulentia, vt & molliat, & resoluat corda temulentorum. Sicut enim ignis probat ferrum durum, ità & vini incendio etiam superborum hominũ cor liquescit. Omnes sibi in vino æquales videntur, nullus inferior. Non pauper diuiti cedit, vtpotè quia pauperem se esse nescit. Non infirmus valido, cui omnis in bibendo est fortitudo. Non mendicus locupletiori, non ignobilis honorato: sed cùm bibunt, illum regem habent, qui bibendo superauerit viros. Meritoq; scriptum est, Aequalis vita hominibus, vinum in ebrietate. Sed vtinàm & quod sequitur, audires: Bibas illud moderatè, vt sis sobrius. Non habes quòd accuses vinum: in iucunditatem creatum est, non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ & cordis est, si illud moderatè bibas. Immoderatio autem potus, in iracundiam concitat, & ruinas multas efficit. Sed fortè dicas, has esse potationes vulgarium & leuissimorum hominum. Veniamus ergò ad horum potentium & fortissimorum conuiuia.

Perfidiæ mater ebrietas. Ebriorum fatuitas.

Eccli 31. iuxta LXX. aut aliâ versionem.

25. CAPITE decimotertio: Primò minoribus poculis velut velitari pugna præluditur. Verùm hæc non sobrietatis est species, sed bibendi est disciplina. Etenim vt tragœdiarum actores primò sensim vocem excitant, donec viuę vocis aperiant iter, vt posteà magis possint clamoribus personare: ità isti quoquè in principio præludijs se exercent poculis, vt iritent sitim, nè fortè restinguant eam, & satiati posteà, bibere non possint. Ergò vbi res calere cœperit, poscunt maioribus poculis, feruor inardescit. Aridus cibus siti exæstuat, & vbi imminui vasa cœperint, potu meraciore reparantur. Certant pocula cum ferculis, & inter moras sæpè geminantur. Deindè procedente potu longiùs, contentiones diuersæ, & magna certamina, quis bibendo præcellat. Nota grauis, si quis se excuset, si quis temperandum forte vinum putet. Et hæc donec ad mensas peruenianter secundas. At vbi consummatæ fuerint epulæ, pures iam esse surgendum: tunc de integro potum instaurant suum: & cùm consummauerint, tunc inchoare se dicunt: tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quasi instrumenta bellorum. Ac nè immoderatum hoc arbitreris, mensura proponitur, certatur sub iudice, sub lege decernitur. Agonothetes illic furor est, stipendium debilitas, victoriæ præmium culpa: pendet anceps diù & dubius belli euentus. Furor enim illic est præliaris. Et

Compotorũ consuetudo.

Certamen combibonũ.

Digitized by Google

ris. Et in fine: Quos manè insignes armis spectaueras, vultu minaces, eosdem vesperi cernas etiam à puerulis rideri, sine ferro vulneratos, sine pugna interfectos, sine hoste turbatos, sine senectute tremulos, in ipso iuuentutis flore arentes.

Reprehensio eorum qui inuitãt alios ad potum ac cibum immoderatum.

26. RVRSVM capite decimoquarto: Rogas ad iucunditatem, cogis ad mortem. Inuitas ad prandium, efferre vis ad sepulcrum. Cibos promittis, tormenta irrogas. Vina prætendis, venena suffundis. Omne enim quicquid nocet, venenũ est. Tollit sensus, viscera exurit, somnum infert, caput vexat. Etiam maior vis vini, quàm veneni est. Denique venenũ vino excluditur, non veneno vinum. Meritò Deus per Moysen non solùm veneno, sed etiam draconum veneno vinum comparauit, dicens:

Deut. 32.

Furor draconum vinum eorum, & ira aspidum insanabilis. Et pulchrè additur, insanabilis. Multi enim reliquorum serpentium veneno curantur, nemo ebrietate. Certè veneno caro vulneratur, vino mens. Noxia est ebrietas ad corporis sanitatem, menti etiam crimen adiungit. Aduerte etiam & perfidiæ venenum, vini declaratum nomine. Ait enim suprà de alienigenis, qui nescirent Deum:

Ebrietas animo & corpori nocet.

De vinea enim Sodomorum vinum eorum, & vitis eorum vitis Gomorrhæ: vua eorum vua fellis, botrus amaritudinis in ipsis.

Ibidèm.

27. CAPITE decimosexto: Sudant vino corpora temulentorum: si leuiùs ea tetigeris, exprimis vinum. Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incentiuum insaniæ, ebrietas venenum insipientiæ. Hæc sensus hominum mutat & formas, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes: Siquidem naturali vapore corporis calidi, & præter naturam vini calore flammati, cohibere se non queunt, & in bestiales libidines excitantur, vt nullũ tempus præscriptum habeant quod deceat indulgere concubitui. Vocè amittunt, colore variantur, oculis igneſcũt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardescunt, sensu excedunt. Hinc phrenesis periculosa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens semesas epulas cum internorum viscerum cruore fundentium. Nam eadem Dominus per Hieremiam locutus est, dicẽs:

Ebrietatis detestatio, & quantum detrimenti adferat.

Hierem. 25.

Bibite & inebriamini, & vomite, & cadetis, & non consurgetis. Hinc etiam vanæ imagines, incerti visus, instabilis gressus, vmbras sæpè transiliũt sicut foueas. Nutat his cum facie terra: subitò erigi & inclinari videtur, & quasi vertatur, timentes in facié ruunt, & solum manibus apprehendũt, aut concurrentibus montibus sibi videtur includi. Murmur in auribus tanquàm maris fluctuantis fragor, & resonantia fluctu littora. Canes si viderint, leones arbitrantur, & fugiunt. Alij risu soluũtur incondito, alij incõsolabili mœrore deplorant, alij cernũt irrationabiles pauores. Vigilantes somniant, dormientes litigant. Vita his somniũ est: somnus his mors est: excitari nullis vocibus possunt, quantolibet stimulando impulsu peras: nisi resipuerint, euigilare non possunt. Vndè benè Hieremias huiusmodi hominem tanquàm superfluam creaturã deflendum putant. Quid est homo ebrius, nisi superflua creatura?

Homo ebrius nihil aliud quàm superflua creatura.

De fœminis temulentis.

28. CAPITE decimooctauo: Sed quid de viris loquamur, quando etiam fœminæ, quas oportet solicitiorem castitatis sobrietatisq; adhibere custodiam, vsque ad ebrietatem bibunt? Deindè surgentes, quas etiam inter secreta domũs vel audiri ab alienis non conuenit vel videri, prodire audent in publicum non velato capite, vultu procaci. Apostolus mulieres tacere etiam in Ecclesia iubet, domì viros suos præcipit interrogare. Illæ in plateis inuerecundos viris sub conspectu adolescentulorum intemperantium choros ducunt, iactantes comam, trahentes tunicas, sciſſæ amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, saltantes pedibus, personantes vocibus, iritantes in se iuuenum libidines motu histrionico, petulanti oculo, dedecoroso ludibrio. Spectat corona adolescentum, & fit miserabile theatrum. Inter saltantium lapsus ocello impuro, & contaminato adspectu, terra turpi saltatione polluitur, quæ obscœnis cantibus verberatur.

1. Cor. 14. 1. Tim. 2.

Terra turpi saltatione polluitur.

1. B. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo: Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam. In multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adijciet vitam.

2. ET capite trigesimoprimo: Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur, vt non cùm manducas multùm, odio habearis. Cessa prior causa disciplinæ: & noli nimius esse, nè fortè offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis nè extendas manum tuam, nec prior poscas bibere. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exigiuum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem.

3. PSALMO septuagesimoseptimo: Et manducauerunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis: non sunt fraudati à desiderio suo. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum: & ira Dei ascendit super eos, & occidit pingues eorum, & electos Israël impediuit. In omnibus his peccauerunt adhuc.

4. NVMERORVM vndecimo: Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuscemodi cibus: & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis. Vocatúsque est ille locus, Sepulcra concupiscentiæ. ibi enim sepeliẽrunt populum qui desiderauerat.

5. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.

6. PROVERBIORVM vigesimoprimo: Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum & pinguia, non ditabitur.

7. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo, vt paulò antè, B. testimonio primo.

8. LVCAE vigesimoprimo: Attendite vobis, nè fortè grauẽtur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa. Tanquàm laqueus enim superuenient in omnes qui sedent super faciem omnis terræ.

9. BVRCHARDVS Vuormatiẽsis Episcopus libro decimoquarto Decretorum, instituit tractationem de crapula & ebrietate, & ex canonibus, Patrumq; ac Pontificum sententijs ostendit, quæ pœna iniungenda sit ijs, qui illis vitijs implicantur. Atq; inter reliqua hunc adfert canonem ex pœnitentiali Theodori: Sacerdos quilibet si inebrietur per ignorantiam, septem dies pœniteat in pane & aqua: si per negligentiam, quindecim dies: si per contemptum, quadraginta dies. Diaconus vel monachus, secundùm ordinẽ, vt scriptum est, ceu & reliqui Clerici, & ministri iuxta ordinem, iudicio Sacerdotis pœniteãt. Laici velut vota non habentes, si inebriantur, arguantur à Sacerdote, quòd ebriosi regnũ Dei non possidebunt, & interitus sit ebrietas: & cõpellat eos pœnitere. Qui cogit hominem vt inebrietur humanitatis gratia, acerrimè corripiatur, & septem dies pœniteat: si per contemptum, triginta dies. Nullus Christianus alium Christianũ plus bibere cogat, quàm naturæ sufficiat. Quod si fecerit, iuxta id quod in pœnitentiali habetur, pœniteat. ET eiusdẽ libri capite decimotertio ex pœnitẽtiali Romano: Qui per ebrietatem vomitũ facit, si presbyter aut diaconus est, quadraginta dies pœniteat. Si monachus, triginta dies pœniteat: si Clericus, viginti dies: si Laicus, quindecim dies. Item capite decimoquarto ex pœnitentiali Bedæ: Laicus si per ebrietatem vomitum facit, tres dies à carne & vino & cereui-

Pœnitentia eorum qui se inebriant.

1. Cor. 6.

Pœnitentia eorum qui alios ad ebrietatẽ cogunt.

Vomentes ex ebrietate.

Digitized by Google

certuisiã abstineat. RVRSVM capite decimoquinto ex eodem: Si quis per nequitiam alium inebriat, quadraginta dies pœniteat. Quòd si in consuetudine habuerit, communione priuetur, donèc dignè pœniteat, & emendationem promittat.

Alios inebriantes.

10. IVO Episcopus Carnotensis tertiadecima parte Decretorum, à capite sexagesimonono vsq; ad octogesimumsextum, habet omnia quæ Burchardus in libro decimoquarto: & quę ex eo antè adducta sunt, apud Iuonem capite septuagesimosexto, octogesimoprimo, octogesimosecundo, & octogesimotertio reperiuntur.

11. AD Ephesios quinto, vt in textu.

12. PROVERBIORVM vigesimo: Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit sapiens.

13. HIERONYMVS in caput primũ epistolæ ad Titum: Quale est autem, Episcopum videre vinolentum; vt sensu occupato, vel exaltet risum contra grauitatis decorem, & labijs dissolutis cachinnet: vel si paululùm tristis cuiusdã rei fuerit recordatus, inter pocula in singultus prorumpat & lachrymas. Longum est ire per singula, & insanias, quas ebrietas suggerit, explicare. Videas alios pocula in tela vertentes, scyphum in faciem iacere conuiuę: alios scissis vestibus in vulnera aliena proruere: alios clamare, alios dormitare: qui plus biberit, fortior computatur: accusationis occasio est, adiuratum per regem frequentiùs non bibisse. Vomunt, vt bibant: bibunt, vt vomant. Digestio ventris & guttur, vno occupãtur officio. Hoc nunc dixisse sufficiat, quòd secundùm Apostolum, in vino luxuria est. Et vbicunquè saturitas, atque ebrietas fuerint, ibi libido dominetur. Specta ventrem & genitalia, pro qualitate vitiorum, ordo membrorum. Nunquàm ego ebrium castum putabo, qui etsi vino consopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum.

Quas insanias ebrietas suggerat.

Ephes. 5.

Ebrius nunquàm castus.

14. IDEM in epistola octogesimatertia ad Oceanum, capite quarto: Vinolentia scurrarum est, & comessatorũ: venterq; mero æstuans, citò despumat in libidines. In vino luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia est. Qui luxuriatur, viuens mortuus est; ergò qui inebriatur, & mortuus & sepultus est. Noë ad vnius horę ebrietatem nudat femora sua, quæ per sexcẽtos annos sobrietate contexerat. Loth per temulentiam nesciens libidini miscet incestum: & quem Sodoma nõ vicerat, vina vicerunt.

Vinolentia scurrarũ est.
Luxuriam parit.
Qui inebriatur, mortuus & sepultus est.
Gen. 9. & 19.

15. AMBROSIVS libro primo de pœnitentia, capite decimoquarto: Pascitur libido conuiuijs, nutritur delicijs, vino accenditur, ebrietate inflammatur. Grauiora sunt his fomenta verborum. Vbi caro inebriatur, mens titubat, animus vacillat, cor fluctuat.

Pascitur libido cõuiuijs.

16. PRIORIS ad Corinthios sexto: Nolite errare, neque fornicarij &c. neque ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces regnum Dei possidebunt. Esca ventri, & venter escis, Deus autem & hunc & has destruet.

17. AD Galatas quinto: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, &c. homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prędixi, quoniam qui talia agunt, regnũ Dei non cõsequentur.

18. OSEAE quarto: Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor.

19. PROVERBIORVM trigesimoprimo: Noli regibus ô Lamuel, noli regibus dare vinũ: quia nullum secretum est, vbi regnat ebrietas: nè fortè bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.

20. ECCLESIASTICI decimonono: Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguunt sensatos.

21. ESAIAE quinto: Væ qui potentes &c. vt in textu.

22. ET capite vigesimosecundo: Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum & ad planctum, ad caluitium & ad cingulum sacci: & ecce gaudiũ & lætitia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinũ. Comedamus & bibamus, cràs enim moriemur. Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituum, Si dimittetur iniquitas hæc vobis donèc moriamini: dicit Dominus exercituum.

23. PROVERBIORVM vigesimotertio: Noli esse in conuiuijs potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum cõferunt: quia vacantes potibus, & dantes symbola, consumentur, & vestietur pannis dormitatio. Et paulò pòst: Cui vę? cuius patri vę? cui rixę? cui foueę? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nónne his qui commorãtur in vino, & student calicibus epotandis? Nè intuearis vinum quando flauescit, cùm splenduerit in vitro color eius: ingreditur blandè, sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa. Et eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo: & dices, Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi. Quando euigilabo, & rursùs vina reperiam?

24. AMOS sexto: Væ qui opulenti estis in Sion &c. qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere, vasa cantici: Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti, & nihil patiebantur super contritione Ioseph.

25. LVCAE sexto: Væ vobis diuitibus, * quia habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.

* qui

VIII.

Quid est Ira, & quæ soboles ex illa nascitur?

A. IRA est immoderata cupiditas puniendi eius, à quo lęsum se quis arbitratur. [a] Nascuntur ex illa detestandæ filiæ, rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, atque blasphemia.

B. Est [b] hoc animi virus pernicioſum, omnem iudicij prudentiæque vigorem, & animi sæpeque corporis sanitatem labefactans. Quare monuit Ecclesiastes: [c] *Nè sis velox ad irascendum, quia ira in sinu stulti requiescit.* Et gentium Doctor præcepit: [d] *Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.* Cæterùm aduersùs iracundos, contentioſos, con-

a Greg. lib. 31. Moral. ca. 31. Prouer. 29. d Iob 15. a Eccli 19. d Ephes. 4. g

b Lege Basil. in hõ. 10. de ira. Chryso. ad pop. hõ. 29. & sequentib. Itẽ hom. 6. in acta. 4. & 18. in Matt. Greg. lib. 5. Moral. c. 30. & sequẽt.

c Eccles 7. b Eccli 8. d 28. a b 30. d Prouer. 12. c 15. a e 18. a b 22. d 26. c 27. a Iob 5. a Psal 4. a & 30. b

d Eph 4. g Col. 3. b Bernard. ser. 13. in psal. Qui habitat. Amb. lib. 1. off. ca. 21. Aug. in psal. 4. Itẽ lib. de vera rel. c. 45. epist 87. & 149.

Digitized by Google

Greg.li.8. epi.51.ad Leõt. & p.3.curæ past.admon.17. e Matth 5.c Greg.lib.21. Moral.cap.5. Aug. lib.1.de serm. Domini in monte c. 19.in Enchirid.cap.79.

tumelioſos iam lata eſt CHRISTI ſententia, valdeque metuenda illa: e *Omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio: Qui autem dixerit fratri ſuo, racha, reus erit concilio: Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.*

TESTIMONIA.

1. A. GREGORIVS libro trigeſimoprimo Moralium, capite trigeſimoprimo: De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blaſphemiæ proferuntur.

2. PROVERBIORVM vigeſimonono: Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis eſt, erit ad peccandum procliuior.

3. IOB decimoquinto: Reſpondens autem Eliphaz Themanites, dixit: Nunquid ſapiens reſpondebit quaſi in ventum loquens, & implebit ardore ſtomachum ſuum? Nunquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus? Nunquid conſilium Dei audiſti, & inferior te erit eius ſapientia? Quid nôſti quod ignoremus? quid intelligis quod neſciamus? Et ſenes & antiqui ſunt in nobis multo vetuſtiores quàm Patres tui. Nunquid grande eſt vt cõſoletur te Deus? ſed verba tua praua hoc prohibent. Quid te eleuat cor tuum, & quaſi magna cogitans, attonitos habes oculos? Quid tumet contra Deum ſpiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiuſcemodi ſermones? Quid eſt homo, vt immaculatus ſit, & vt iuſtus appareat natus de muliere? Ecce inter ſanctos eius nemo immutabilis, & cæli nõ ſunt mundi in conſpectu eius. Quanto magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quaſi aquam iniquitatem, &c.

4. ECCLESIASTICI decimonono: Eſt correptio mendax in ira contumelioſi: & eſt iudicium quod non probatur eſſe bonum: & eſt tacens, & ipſe eſt prudens. Amictus corporis, & riſus dentium, & ingreſſus hominis enunciant de illo.

5. AD Epheſios quarto: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

1. B. BASILIVS Magnus in homilia de ira, quæ eſt decima inter homilias variorũ argumentorum: Quando ſemel iræ perturbatio mentem præcipitans, imperium animæ ſumpſerit, hominem penitùs in feram conuertit, nec hominem qui rationis ſit compos, eſſe ſinit. Quod enim venenum virus emittentibus erit, hoc item & furor animo iritatis ac perturbatis. Impetu feruntur, inſiliunt, rabie vt canes afficiuntur, punguntur vt ſcorpij, mordent vt ſerpentes. Nouit & ſcriptura eos qui hoc vitio tenentur, ferarum appellatione vocare, quibus ſeſe ob peruerſitatem ſimiles ac familiares reddiderunt. Nam & canes, & ſerpentes, & genimina viperarum, & his ſimilia nominat. Qui enim ad mutua inter ſe eiuſdem generis parati ſunt inferenda incommoda, iure feris ac venenatis aſſcribi poſſunt, quibus ex natura continuum aduersùs homines odium eſt. Effrenes linguæ, ora incuſtodita, incontinentes manus, contumeliæ, probra, accuſationes, verba, & alia eiuſmodi quæcunque quis enumerare poterit, iræ ſunt ac furoris fructus. Ob iram enſis acuitur, mors homini ex homine venit, fratres inter ſe ignorantur, parentes ac liberi naturæ obliuiſcuntur. Sed & ante omnia ſeipſos haud agnoſcunt irati, deindè neque quotquot habent neceſſarios. Quemadmodùm enim torrẽtes ad curua loca decurrentes, ſecum obuia quęque trahunt: ſic & iratorum impetus violenti & inſtabiles, omnia ſimiliter percurrunt atque obruunt. Non eis ſenectus venerabilis, non vitæ virtus, non generis propinquitas, non acceptę iam gratiæ, non deniquè quicquid aliud, quanuis æſtimandum, in honore eſt. Momentanea quædam inſania eſt ira. Quin & maximum ſe in malum ſæpiùs conijciunt, & ſtudio vindicandi, ſeipſos negligunt. Eorum nanque memoria quibus læſi ſunt, velut œſtro quodam incitati, & animo exacerbato atque æſtuanti, non priùs deſinunt, quàm incommodum aliquod infeſtanti infligant: vel ipſi (ſi id contingat) accipiant: quemadmodùm ſæpè euenit, vt quæ per vim tentata ſunt, plus accipiant incommodi, quàm inferant. Quis enim in ea ſe mala conijceret, quæ ira feruidi homines, quauis occaſione vociferantes & exaſperati, ſubeunt atque tolerãt? Nam & omni fera venenata impudentiùs ruunt, nec priùs deſiſtunt, quàm aliquo malo magno & intolerabili, ira intumeſcente, æſtuantem exatient animum. Neque enim enſis acies, neque ignis, neq; horrendum aliquid, animum ira intumeſcentem ac furentem ſatis compeſcere valebit: non magis quàm à dæmonibus detenti, à quibus irati nihil nèc forma, neque animi affectu differunt. Nam ijs qui ad vindictam anhelant, ità quidem circum præcordia ſanguis feruet, quaſi vi ignis ebulliat & exæſtuet. Supernè verò accenſa facie, alio adſpectu viſendum exhibet iratum, eam formam quæ omnibus conſueta eſt & nota, quaſi larua quadam, vt in ſcena fieri ſolet, prorsùs immutans: oculi conſueti non appãrent, ſed ignei micantésque, dẽtes acuunt, veluti ſues graſſantes: vultu ſunt liuenti ſanguine ſuffuſo. Oris tumore increbeſcente, venæ ob turbati intra viſcera ſpiritus anguſtiam diſruptæ. Vox aſpera & intenſa, ſermo inconſtans & confuſus, ac temerè cadens, nec cõcinnè, nec ſignificanter, ne ex parte quidem prolatus. Poſtquàm verò ira ſicut flamma ficea materia ſuccenſa iritatos inuaſit, tunc nec ſermone dicenda, neque referenda videre licet ſpectacula. Manus quidem erectas etiam aduersùs cõtribules, & per omnes corporis partes diſtractas, pedes extra omnem ordinem & ab re certatim diſcurrentes: deniquè partes corporis omnes, inſaniæ inſtrumenta factas. Si autem pariter aliquem exaduersò concurrentem inueniant, iramq; mutuam inter ſe exerceant, ea patiuntur, quæ fas eſt eos pati, qui ſub tali dæmone contendunt ac certant. Membrorum mutilationes, vulnera, mortes præmium pugnæ ferunt. Cœpit qui primus manibus iniuriam intulit: alter vlciſcitur: Hic inſtat, ille nõ cedit: corpus obiter vulneribus petitur. Ira verò facit, vt dolor & incommodum minimè ſentiantur. Non enim damna corporis aut ſenſum curant, cùm omni ſtudio & omnibus viribus ſint animo ad vlciſcendum commoti & excitati. Nè, fratres dilectiſſimi, malum malo curate, neu contendite inuicem calamitate mutua vincere. In rixa enim is inferior eſt, qui victor eſt, ac peccatis longè grauior diſcedit. Ira certamen excitat, certamen verò conuicium, conuicium verbera, verbera demùm vulnera, ex quibus & mortes ſæpè ſequuntur. Ille maledixit, tu benedicas. Verberauit, tu patere. Expuit, nihiliq; te exiſtimauit, tu cogita quomodò ex terra es, & in terram reuertéris. His nanq; modis atq; rationibus te confirmans, longè leuiora quàm re vera ſint, inuenies tibi aduerſarij facta iurgiaq;. Sic etiã talionẽ illi ſecuriùs reddes, oſtendesq; quàm fis contumelijs inuulnerabilis, ac præclarã tibi patientiæ coronã comparabis, dum alterius inſaniã, occaſionẽ philoſophiæ ac tuorum feceris meritorum. Quamobrẽ ſi mihi credis, probra cõtumeliaſq; minimè curabis: obſcurũ te & inglorium vocauit, nullius q; æſtimationis? terrã te ac cineré eſſe dicas. Nec tu melior es patre noſtro Abrahã, qui ſe eadem vocauit: ignarũ, pauperem, ignobilem nominauit? tu vermem te dicas, & è ſtercore genus ducere, verba Dauid memorãs. His etiã Moſis decus adde. Ille ab Aarõ & Maria verbis petitus probroſis,

A dæmonibus vix irati differunt.

Homine ira in feram cõuertit.

Iræ fructus.

Momẽtanea inſania.

Iratis hominibus quomodò reſiſtendum, & aduersùs iram remedia.

Geneſ.16.

Pſal.34.

Num.12.

Digitized by Google

brosis, non ad Deum aduersùs illos interpellauit, sed pro eis orauit. Quorum tu, dic mihi, cupis esse discipulus? beatorum hominum & Deo gratorum, an eorum qui spiritu referti sunt maligno? Quando enim verborum contumelia tentaris, illud existima, periculum de te fieri, an Deo per patientiam adhæreas, seu per iram in aduersarij partes inclines. Da tempus cogitationibus, ad optimam eligendi partem opportunum. Nam è duobus alterum proculdubiò consequéris, aut inimicum tuæ mansuetudinis exemplo, munitiorem reddes: vel certè si despexeris, acriùs illum vindicabis. Si enim malum est ira, cur malum id non euitas? Si venia dignum, cur irato succenses? Ex quo si secundus venisti ad iram, nihil te hoc iuuabit. Non enim in certaminibus palæstrâ priùs prouocans, sed qui superat, coronatur. Quamobrem non solùm is qui facinus aliquod graue priùs tentauerit, sed qui mali ducis ad scelus exemplum fuerit imitatus, omninò mulctatur. Si enim te pauperem verè appellat, verum respuere nequaquàm debes. Si mentitur, quid ad te dicti vanitas? Sicut enim ad laudes tuas, si veritatem excedunt, efferri non debes: ità nec ad probra in te non verè iactata, minimè dolere. Nónne vides, quemadmodùm sagittæ si duriora offendant, resultant ac éxcidunt: in mollibus verò & obedientibus facilè figuntur: ità & in contumelijs euenit: qui eis occurrit ac resistere quærit, illas in se recipit: qui autem mansuetudine ac patientia armatus, ad eas excipiendas se præparauerit, omninò excutiet ac euitabit. Quid, miser, angeris pauperis appellatione? Reminiscere quòd quemadmodùm nudus in mundum venisti, nudus etiam egressurus es. Quid enim nudo pauperius? Nihil profectò graue audisti, nisi tibi ipse quæ obiecta sunt, agnoscas. Quis vnquàm ob paupertatem in carcerem ductus est? Nam egére, non turpe quidem aut aliquod probrum fuerit, sed paupertatem generosè non ferre. Memor sis Domini nostri Iesu Christi: qui cùm diues esset, nostrî gratia egére voluit. Si verò & stultus & indoctus appellaberis, reminiscere eorum quæ à Iudęis iactata sunt in veram sapientiam: Samaritanus es, & dęmonium habes. Si enim contra hæc maledicta irascéris, iam ea corroborâsti. Quidnam est ira, stultius? Si verò quietus & immobilis persistas, pudorem maledicenti magnum intulisti, cùm re ipsa prudentiam modestiamq; ostenderis. Alapa seu pugillo cæsus es? expuit aliquis in faciem? Eadem & Dominus est passus. Nec enim ab expuentibus aut cædentibus faciem auertit. Calumniam pateris? & Dominus. Tua laceratur vestis? Et à Domino quoquè vestis per vim extracta, & super eam missæ sortes. Nondùm condemnatus es, nondùm cruci affixus. Multa tibi toleranda, vt ad eius imitationem peruenias. Talia igitur, & horum similia tibi succurrant, mentisq; tuæ impetum ac iram compescant. Similes nanq; præparationes & animi dispositiones, morsus cordis & impulsus facilè delebunt, & animi cogitationes in tranquillum statum deducent. Quomodò igitur iræ incommoda fugiamus? Si eam nullo modo mentem rationémve occupare finamus. Quamobrem si fortè in cogitationem veniat aut cadat, eam ità retineamus, vt equum iugalem nobis ratione, vt freno quodam obtemperantem, ac ordinem proprium nequaquàm excedentem, & via ingredientem, qua à mentis recto cõsilio dirigitur. Et paulopòst: Ira, quando oportet & vt oportet, ex ratione dispensata, fortitudinem, patientiã, ac constantiam parit: præter verò rectam rationem tractata, furor & insania efficitur. Idcircò nos Psalmus admonet: Irascimini, & nolite peccare. Ipse nanque Dominus in Euangelio illum qui temerè fratri iratus fuerit, reum iudicij facit. Illum verò qui tãquàm pharmaco ad ea quæ oportet, ira vtitur, minimè condemnat. Dicitur nanque: Ponam inimicitiam inter te & serpentem. Et rursùs: Hostes fitis Madianitis. Docẽtis verba sunt, vt ira velutì armis vtamur. Ideò Moyses omnium hominum mãsuetissimus, vituli idololatriã damnans, Leuitarum manus in cædem fratrum armauit. Vnusquisque, inquit, vestrûm, gladium ad latus teneat, & transite à porta in portam, & flectite per circuitum castrorum, & suum quisque fratrem interimat, & quilibet proximum suum. Et paulopòst Moyses ait: Vestras hodiè manus Deo consecrâstis, quilibet in filio suo, & fratre suo, vt detur vobis benedictio. Quid Phinees iustum reddidit? Nónne iusta contra fornicantes ira, qui alioquì mitis ac mansuetus existens, postquàm stuprum Zambri & scorti Madianitis palàm in populo vidit, adeoq; impudenter admissum, vt nec tam turpe spectaculum occultari vellent: minimè tam indignum facinus passus, ira vt oportebat vsus, protinùs vtrunque trucidauit. Samuel autem Agag regem Amalech, à Saule contra mandatum Domini seruatum, nónne iusta ira in medium trahens occídit? Sic itaq; fit ira sępenumerò bonarum actionum ministra. Helias verò zelotes quinquaginta supra quadringentos turpitudinis sacerdotes, & quadringentos viros sacrorum nemorum, comedentes de mensa Iezabel, iusta sapientiq; indignatione, in totius Israel vtilitatem, vt morte mulctarentur, effecit. Tu autem fratri tuo sine causa irascéris. Quomodò autem sine causa? Cùm sit alius qui instigat dæmon, & alius qui instigatur homo, cui tui maledicis: simile quoddam canibus admittẽs, qui saxa mordere solent, quando iactantes attingere non valent. Instigatus enim ac incitatus, misericordia profectò dignus est. Qui verò incitat, odio maximo est insectandus. In hunc igitur iram transfer hominum interfectorem, mẽdacij patrem, peccati ministrum. Fratrem verò in te peccantem miserebere. Nam si in peccato vsque ad extremum durabit, cum ipso dęmone ęterno tradetur igni. Et iterùm post pauca: Si ex Dominico prȩcepto omnium vltimus esse assueueris, quonam modo maledictis prȩter dignitatem prouocatus, ægrè ferre aut respondere poteris? Nam si paruus puer verbis te cõtumeliosis peteret, occasionem tibi potiùs ridendi daret. Quòd si phreneśi captus & sensu excidens, verba incompósita & stulta minimeq; vera dicat, misericordia potiùs quàm odio dignus erit. Nõ igitur verba solent tristitiam mouere, sed superbia aduersùs eum qui nos vituperat, & vniuscuiusque de seipso phantasia. Quòd si horum alterutrum menti tuæ exemeris, inanes quidã sonorum strepitus erunt, quæ ab aduersario dicẽtur. Quamobrem iram omninò sedabis indignationemq;, nè iram illã quæ de cælo supra omnem impietatem & iniustitiam hominum reuelabitur, experiare. Si enim animo sapienti amaram indignationis radicem extirpare poteris, multa cum hoc principio perturbationũ semina facilè extingues. Nam & dolus, & suspicio, & infidelitas, & malignitas, & infidiæ, & audacia, & omnia his similia, huius vitij germina sunt atque appendices. Itaque fratres amantissimi, nè obsecro tantum nobis malum inducamus, animæ morbum, rationis tenebras, à Deo alienationem, obliuionem familiaritatis, principium bellorum, plenitudinem calamitatum, dæmonem pessimum nostris animis innatum, incolam quendam impudẽtem, nostra interiora possidentem, denique sancti Spiritûs iter ad nos impedientem. Vbi inimicitiæ sunt, cõtentiones, indignationes, sectę, nostris animabus perpetuos generantes tumultus, ibi spiritus mãsuetudinis haud requiescit. Quamobrẽ beati Pauli monitis obtemperantes, omnem à nobis indignationem ac clamorem cum omni malitia abijciamus, ac inuicèm boni ac misericordes existamus, expectan-

Genes 3.
Num. 31. Ira velutì armis vsi sunt Sancti.
Exod. 32.
Num. 25.
1. Reg. 15.
Bonarũ actionum minister nonnunquàm est ira.
3. Reg. 18.
Irascendũ nõ tam homini, q̃ dæmoni, à quo ille impellitur.
Iob 1.
Luc. 2.
2. Cor. 8.
Ioan. 8.
Nihil ira stultius.
Matth. 26. Esaiæ 50.
Matth. 27. Ioan. 19.
Iræ incõmoda quomodò vitari queãt.
Ira freno rectæ rationis gubernata, laudabilis est
Psal. 4. Matth. 5.
Filiæ iræ.
Egregia descriptio iræ.
Nõ tam alterius verba, q̃ superbia nostra nos ad irã prouocat.
Ephes. 4.
Matth. 5.

Digitized by Google

pectantes beatam ſpem manſuetis omnibus promiſſam.

Hominis iracundi vituperatio.

2. CHRYSOSTOMVS homilia vigeſimanona ad populum Antiochenum: Nihil iracundo homine inſuauius, nihil grauius, nihil infeſtius, turpius nihil: ſicut econtrà, nihil neſcio iraſci iucundius. Feræ potiùs quàm iracundo homini cohabitandum eſt. Nam illa cùm ſemèl manſuefacta fuerit, ſuam ſeruat legem: hunc autem quotieſcũquè mitigaueris, rursùm efferatur, nisì quis in talem habitum ipſum induceret. Sicut enim dies clara & ſerena, & hyems multæ plena triſtitiæ, itidèm & iraſcentis animus, & manſueti. Quis tortor ità laniare latera poterat? quæ ignita tela corpus ità perforarent? quis furor ex naturalibus ità ſenſibus excedere facit, ſicut furor & iræ conſternatio? Nóui multos ex ira morbos incurriſſe, & febrium difficilimæ præſertim hæ ſunt. Si verò ità corpora læduntur, animas cogita: nè cogites enim quod non vides, ſed cogita, ſi malitiam ſuſcipiens ità læditur, quantum patiens patietur detrimentum. Multi oculos amiſerunt, in grauiſſimum multi morbum inciderunt: generosè quidem ferens omnia, facilè ſuſtinebit. Veruntamen talia tanquàm grauia imperat, & horum nobis mercedem ſtatuit gehennam, & diabolus eſt, & noſtrę ſalutis inimicus: & magìs huic, quàm Chriſto, paremus, qui ſaluator eſt & benefactor & protector, & talia dicit, quæ iucundiora ſunt & honeſtiora, vtilioraq; ac magìs expediunt, & nobis & neceſſarijs noſtris plurimùm proſunt. Nil iracundia peius, chariſſimi, nil ira intempeſtiuius. Non opùs eſt multa dilatione, acutus eſt morbus. Frequenter ex ira verbum aliquis emiſit, ad cuius remedium totius indiget vitæ: & aliquid commiſit, quod omnẽ ipſius vitam ſubuertit. Hoc enim eſt difficile, quod in breui tempore, & per ſolam actionem, & per vnũ duntaxàt verbum æternis nos frequenter excluſit, & multos euacuauit labores. Itaque vos hortor, vt omnia faciatis, vt hanc feram cohibeatis. Pareamus itaque Deo, nec in barathra nos præcipitemus: ſed dum tempus eſt, equum cohibeamus, nè ſeſſorem ſubuertamus: iræ amputemus alas, nè ampliùs malum in altitudinem extollatur. Acutum enim eſt ira vitium, acutum & efficax animas noſtras furari: propterea paſsìm oportet ei aditum obſtruere: abſurdum enim eſt, feras quidem manſuefacere poſſe, animam verò noſtram inſoleſcentem deſpicere. Ignis eſt vehemens ira, omnia deuorans: nam & corpus perdit, & animã corrumpit, & reddit inſuauem, & in viſu quenque turpiſſimum. Quòd ſi furoris tempore poſſet iraſcens ſibimetipſi notus fieri, nõ alia foret opùs admonitione. Nihil enim iraſcentis deformius adſpectu. Ebrietas quædã eſt ira, immò verò difficilior ebrietate, & dæmone miſerabilior: ſed ſi modeſtè agere meditemur, optimã philoſophiæ viam inueniemus.

Ira corpus lędit, & animũ.

Nihil iracundia peius & intẽpeſtiuius.

Acutus morbus.

Ignis vehemens omnia deuorans.

Dæmone miſerabilior.

3. ET homilia trigeſima ad populum Antiochenum: Non habitat Spiritus ſanctus vbi furor: maledictus iracundus. Nihil ſani poteſt emanare, vndè procedit ira. Sicut enim in maris tempeſtate multus tumultus, clamor magnus, nec ibi quis philoſophandi tempus habet: ità nec in ira. Vide dæmonibus preſſorum vultus, ebriorum & furentium: Quid inter ſe differunt? Nónne furoris totum eſt? Quid enim ſi hoc ad tempus efficitur? Nam furẽs ad tempus premitur, hoc autem quid peius, quòd & ſe non confunduntur excuſare? Neſciebam, inquit, quid dicerem. Et quare neſciebas hoc, cùm ſis homo rationalis? Rationem habens, irrationalium opera facis, tãquàm effrenis equus furore correptus & impetu? Et excuſatio quidem eſt accuſatione digna. Vtinàm enim ſcíſſes quæ dicebas. Iræ ſunt, inquit, verba, non mea. Quomodò ſunt illius? certè vires ira non habet, nisì ſumat abs te: quale ſi quis dicat: manûs ſunt, non mea, vulnera. Ab hoc igitur dæmone liberemur, eum corripiamus incipientem, ſigillum pectori quaſi quoddam frenum imponamus. Canis eſt impudens, ira: ſed legem audire diſcat. Multò peiùs, preſſis dæmonio ſumus, qui peccamus, diſpoſiti. Sed non ſpumamus, nec oculos contorquemus, nec manus. Vtinàm hoc in corpore pateremur, & non in anima. Vis tibi demonſtrem animam ſpumantem & immundam? cogita iraſcentes & ebrios ex ira. Qua ſpuma non emittunt immundiora verba? Verè veluti fœtidam ſaliuam emanant, & ſicut illi præſentium nõrunt neminem, ità nec hi, obtenebrata eis mente, & oculis conuerſis, non amicum, non inimicum, non venerabilem, non contemnendum, ſed omnes ſimiliter adſpiciunt. Nónne vides eos trementes, ſicut & illos? at non humì ſternuntur. Sed eorum anima iacet humì, & palpitans cadit. Si nanque recta ſtetiſſet, non paſſa fuiſſet ea quæ paſſa eſt. An nõ eſſe tibi videtur animæ proſtratæ & propria ſpoliatæ ſolertia, quæ faciunt & dicunt ebrij ira? Eſt & alia furoris ſpecies difficilior. Qualis autem hæc? Cùm nec iram dimittere ſuſtinent, ſed proprium malum apud ſe nutriunt, mali memoriam quaſi quendam tortorem. Ipſos enim primos occídit mali recordatio, vt omittam futura. Quantum eſſe putas tormentum homini præcordia percuſſo, quotidiè, qualiter inimicum vlciſcatur, conſideranti? Priorem ſemetipſum punit & caſtigat, intra ſeipſum tumens, aduersùs ſe pugnãs & exardeſcens. Nam neceſsè ſemper eſt apud te ignem accenſum eſſe. Et paulopòst: Nec ad veſperã vſque maneat, inquit Paulus: tanquàm enim tabes quædã & tinea mentis noſtræ radicem corrodit. Quam tuis viſceribus ferã includis? Satius eſt anguem vel viperam in corde tuo latére, quàm iram & rancorem. Illa nanque nos repentè relinquunt, hæc autem ſemper remanet, dentes infigens, infundẽs venenum, graues adducens cogitationes. Non eſt contemptibilium hominum, ab ira non vinci. Contemptibilium autem eſt, ità timere riſum extrinſecùs, vt propterea capiantur, & proprio ſuccumbant vitio, & Deum offendant, ſeq; vlciſcantur.

Intempeſto mari & dæmoniacis cõparantur iracundi.

Ira vires non habet, nisì eas à nobis accipiat.

Canis eſt impudens.

Dæmoniacis comparantur homines ex ira ebrij.

Iram in corde ſuo teſtuantes.

Ephes. 4.

Satius eſſet ſerpentem in corde latére.

4. IDEM homilia trigeſimaprima ad populum Antiochenum: Beſtiam cùm maximè efferatur, tunc fugimus omnes: ſic & iraſcentem. Hócne honorem eſſe cenſes, quoniam & beſtiam honoramus & furentes, cùm declinamus? Nequaquàm. Nota, magìs hæc eſt contumelia, immò verò neque nota, neque contumelia, ſed miſericordia & humanitas. Non cernis nautas: cùm vehemens ventus ſpirauerit, vela demittentes, nè ſubmergatur nauigium? equos, cùm in campũ delati, ſeſſorem abripuerint, à ſeſſore non retrahi, nè vires incaſsùm exhauriat? Ignis eſt ira, flamma eſt velox, indigens materiæ. Igni fomitem nè præbeas, & ſtatim malum extinxeris. Non habet ex ſe fortitudinem ira, nisì ſit alter qui nutriat eam. Nulla tibi eſt excuſatio. Ille furore tenetur, & neſcit quid agat: tu conſpiciens eum cùm in eadem incideris, nec ex illo fueris correctus, quam veniam ſperabis? Sí quem in conuiuio conſtitutus ab initio videris ebrium, & turpiter agentem, Nónne multò magìs poſt illum inebriatus, venia fueris indignus? Itidèm & hîc, quam excuſationem eſſe putamus, dicendo ſcilicet, Ego non cœpi? Hoc contra nos eſt, quòd nec illum conſpicati, ſumus correcti. Vt ſi quis diceret, Ego priùs non interfeci: propterea nanque puniri dignus es, quoniam nec exemplum intuitus, temetipſum coërcuiſti. Si videris vomẽtem ebrium, diſtrahi, diſſipari, oculos habere diſtentos, immunditia menſam implere, omnes eũ fugere, & poſtmodùm in eadem incidas: num eris magìs odioſus? Talis eſt & iraſcens, immò verò vomentis venas intendit, oculos inflammat, diſtrahit inteſtina, verba multo illis

Ira vires non habet, nisì eas à nobis accipiat.

Feris cõparãtur iraſcẽtes.

Ignis eſt ira.

Excuſationem carẽt iracũdi.

Vomentibus comparãtur.

Digitized by Google

illis immũdiora tibis eructat, indigesta loquitur omnia, elaboratum nihil: non enim ira permittit, sed sicut illic humorum immoderatio stomachum vexans, vt plurimùm omnia eijcit: itidèm & hîc immodicus feruor animam vexans, ea tegere quæ tacere bonum est, non permittit. Sed effabilia dicit, & ineffabilia, non audientes, sed seipsum dedecorans. Sicut igitur à vomentibus fugimus, sic & ab irascentibus, puluerem eorum injiciamus vomito. Quid agentes? tacentes, canes vocemus, vt ipsa deuorent vomita. Noui, quòd audientes nauseam patimini: sed cùm hęc fieri videtis, hoc volo vos tunc pati, non autem super facto delectari. Cane sordidior est, contumelijs gaudẽs, qui reuertitur ad vomitum suum. Nam si postquàm semèl euomuit, destitisset, non esset par illi: si verò rursùm eadem vomit, manifestũ est quòd eadem comedit. Quid itaque tali magis abominabile? Quid autem illo sordidius ore, quod tales cibos manducauit? Atqui hoc est opus naturæ, illud verò minimè: immò verò & hoc præter naturam, & illud. Quomodò? Non enim secundùm naturam est, temerè contumeliam inferre, sed præter naturam. Nihil igitur vt homo loquitur, sed hæc quidem vt fera, hæc autem vt furens. Sicut enim corporum morbus est præter naturam, similiter & hoc. Et quoniam præter naturam est, si in eo moratur diù, paulatim moritur: in eo verò, quod iuxta naturam est, diù commorans non perit. Mâllem cum homine cœnum edente mensam communicare, quàm cum talia loquente. Non cernitis porcos stercus mandentes? sic & isti. Quid enim fœtidius verbis quæ contumelioſi loquuntur? Studium eis est, nihil sanum eloqui, mundũ nihil, sed si quid turpe, si quid deforme, hoc tam facere quàm dicere: & quod grauius est, alios se confundere putant, cùm seipsos dedecore magis afficiant.

Porcis comparantur.

Nihil insuauius iracũdo.

5. ITEM homilia sexta in Acta Apostolorum. Nihil insuauius homine iracundo, nihil onerosius, nihil molestius, nihil fœdius, quemadmodùm scilicet nihil suauius est eo qui nescit irasci: Melius est cohabitare bestiæ, quàm homini tali: nam illa quidem si semèl cicuretur, seruat suam legem: illum autem quotiès placaueris, iterùm exasperatur. Sibi enim habitum quendam talem indidit semèl. Quemadmodùm enim dies candidus ac lucidus, & hyems plena conturbatione inter se multùm distant, ità etiam iracundi ac mansueti animæ. Sed nondùm quæ ab illis ad alios veniunt incommoda, sed solùm quæ sibijpsis inferunt, audiuimus. Quanuis & hoc non paruum damnum, alium damno affecisse. Veruntamen nunc hoc considerabimus: Quis tortor &c. vt suprà ex homilia vigesimanona ad populum Antiochenum, B. testimonio secundo.

Melius est cũ bestijs habitare.

Ira velut bestia mitiganda & mãsuefacienda.

6. ET homilia quarta in Matthæum: Ponamus, si placet, iram quoquè bestiam esse quandam: quantum igitur ab alijs erga mitigandum leonem studium commodatur, tantam tu erga iracundiam impende curam, & effice huiusmodi cogitationem mitem atque mansuetam. Siquidem hæc fera & vnguibus sæuissimis armatur, & dentibus: & nisi illam solicitè mansueferis, cuncta simul disperdet atque lacerabit. Nullus enim leo, nulla sic vipera viscera queunt laniare, vt hominis iracundia ferreis quibusdam vnguibus vniuersa confodiens. Neque enim solummodò corpori nocet, sed ipsius etiam corrumpit animæ sanitatem: cunctas siquidem eius omninò vires discerpit ac deuorat: eámque ad omnia inutilem facit. Si enim ij qui vermes in interioribus corporis nutriunt, nè respirare quidem sinuntur, vexatis profectò adesisq; visceribus: quo modo nos venenatam hanc in nobis alentes viperam, iram dico, quæ omnia interiora hominis depascitur: quid vnquàm sanum aut forte poterimus cogitare aut parere?

Qualis bestia sit.

Corpori animoq; nocet.

7. IDEM homilia decimaoctaua in Matthæum: Medici quando iniurijs & calcibus cædũtur furentum, tunc illorum magìs magísque miserentur, tum maximè ad reddendam illis sanitatem parantur, scientes quòd excellentiam morbi significat ea iniuria. Et tu igitur de inimicis eandem teneto sententiam, sic tractes iniurios. Illi nanque sunt maximè ægroti, omnémque violentiam sustinentes. Libera eum à graui isto dolore, & da operam vt iram remittat. Libera eum à sæuissimo dæmone, propriæ scilicet mentis furore. Nam & cùm aliquos à dæmone actos videmus, sæpè lachrymamur: non autem agimus, vt ipsi quoquè eadem illa patiamur. Hoc igitur etiam in ira percitis seruemus: illorum enim sunt similes iracundi, immò illis longè miseriores, qui vtiquè sensibus adhuc integris insaniunt. Propter quod veniam non meretur istorum dementia. Noli igitur insultare iacenti, quinimmò miserere. Etenim si videamus aliquem horribiliter à bile vexatum, & vertiginis suæ tenebris obtectum, quiq; etiam malignum humorem vrgeatur euomere, porrigimus manum, & supportamus huc illucq; iactatum. Et si vestimenta ille nostra polluat, non auersamur, neque abijcimus ægrotum: sed illud tantummodò vnum requirimus, quemadmodùm à tam grandi hac eum angustia liberemus. Hoc igitur etiam erga illos faciamus, vt & supportemus vomentes, & confoueamus ægros: nec eos vspiàm relinquamus, priusquàm totam prorsùs amaritudinem ponant: & tunc tibi gratiam, qui talis fuerit, exoluet maximam. Quando enim eiusmodi æger à passione requieuerit, tunc liquidò cognoscet, à quãta illum conturbatione sanaueris. & quid dico, ab illo tibi gratiam referendam? Deus te ilicò coronabit, & innumeris remunerabit bonis, quia fratrẽ tuum grauissima ægritudine liberâsti: sed etiam ille te honorabit vt dominum, modestiam tuam per cuncta miratus.

Sæuissimus dæmon, mẽtis furor.

Miseriores iracundi insanis sunt.

8. GREGORIVS Magnus libro quinto Moralium in Iob, capite trigesimo: Virum stultũ interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia. Sciendum nobis magnoperè est, quia quotiès turbulentos motus animi sub mansuetudinis virtute restringimus, ad similitudinem conditoris redire conamur. Nam cùm tranquillitatem mentis ira diuerberat, dilaniatam quodammodò scissamq; perturbat, vt sibimetipsi non congruat, ac vim intimæ similitudinis amittat.

Iob 5.

Iræ refrænatio.

9. ET capite trigesimoprimo: Quanta ergò sit iracundiæ culpa pensemus, per quam dum mansuetudo amittitur, supernæ imaginis similitudo vitiatur. Per irã sapientia perditur: vt quid, quóve ordine agendum sit, omninò nesciatur, sicut scriptum est: Ira in sinu stulti requiescit: quia nimirùm intelligentiæ lucem subtrahit, cùm mentem permouendo confundit. Per iram vita amittitur, etsi sapientia teneri videatur, sicut scriptum est: Ira perdit etiam prudentes: quia scilicet confusus animus nequaquàm explet, etiam si quid intelligere prudẽter valet. Per iram iustitia relinquitur, sicut scriptum est: Ira viri iustitiã Dei non operatur: quia dum perturbata mens, iudicium *suæ rationis exasperat, omne quod furor suggerit, rectum putat. Per irã gratia vitæ socialis amittitur, sicut scriptum est: Noli esse assiduus cum homine iracundo, nè discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Et idem: Quis poterit habitare cũ homine, cuius spiritus facilis est ad irascendum? Quia qui se ex humana ratione nõ temperat, necesse est vt bestialiter solus viuat. Per irã concordia rumpitur, sicut scriptũ est: Vir animosus parit rixas, & vir iracundus effundit peccata. Iracundus quippe peccata effundit, quia etiam malos quos incautè ad discordiam prouocat, peiores

Quãta sit iracũdiæ culpa.

Sapiẽtia perditur per irã.

Eccles 7.

Iustitia per eandem relinquitur. Iacob. 1.

for. *sine ratione

Amittitur humanitas. Prouer. 22.

Concordia rumpitur. Prouer. 16.

Digitized by Google

Lux veritatis amittitur. Ephes. 4.

iores facit. Per iram lux veritatis amittitur, ſicut ſcriptum eſt: Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram: quia cùm menti iracundia confuſionis tenebras incutit, huic Deus radium ſuæ cognitionis abſcondit. Per iram, ſancti Spiritûs ſplendor excluditur: quo contrà, iuxta vetuſtam translationem, ſcriptum eſt: Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum, & trementem ſermones meos? Cùm enim humilem diceret, quietum protinùs adiunxit. Si ergò ira quietem mentis ſubtrahit, ſuam ſancto ſpiritui habitationem claudit, cuius receſſione animus vacuus, ad apertam mox inſaniam ducitur, & vſque ad ſuperficiem ab intimo cogitationum fundamento diſſipatur. Nam iræ ſuæ ſtimulis accenſum cor palpitat, corpus tremit, lingua ſe præpedit, facies igneſcit, exaſperantur oculi, & nequaquàm recognoſcuntur noti: Lingua quidem clamorem format, ſed ſenſus, quid loquatur, ignorat. In quo itaque iſte ab abreptitijs longè eſt, qui actionis ſuæ conſcius non eſt? Vndè fit plerunque, vt vſque ad manus ira proſiliat, & quo ratio longiùs recedit, audacior exurgat: ſeq; ipſum animus retinere non valet, quia factus eſt poteſtatis alienæ, & eo furor membra foris in ictibus exercet, quo intùs ipſam membrorum dominam mentem captiuam tenet. Aliquando autem manus non exerit: ſed in maledictionis iaculum linguam vertit. Fratris nanque interitum precibus expoſcit, & hoc Deum perpetrare expetit, quod ipſe peruerſus homo facere vel metuit, vel erubeſcit. Fitq; vt voto & voce homicidium peragat, etiam cùm à læſione proximi manibus ceſſat. Aliquando ira perturbato animo quaſi ex iudicio ſilentium indicit, & quo ſe foràs per linguam non exprimit, intùs deteriùs igneſcit, vt iratus quiſque collocutionem ſuam proximo ſubtrahat, & nil dicendo, quàm ſit auerſus dicat. Et nonnunquàm hæc ſilentij ſeueritas per diſciplinæ diſpenſationem geritur: ſi tamen ſolicitè in intimis diſcretionis forma teneatur. Nonnunquàm verò dum accenſus animus à conſueta locutione reſtringitur, per acceſſum temporis penitùs à proximi dilectione ſeparatur, & acriores ſtimuli ad mentem veniunt: cauſæq; quę grauiùs exaſperant, oriuntur, atque in irati oculo feſtuca in trabem vertitur, dum ira in odium permutatur. Plerunquè ira per ſilentium clauſa, intra mentem vehementiùs æſtuat, & clamoſas tacita voces format: verba ſibi, quibus exaſperetur, obijcit: & quaſi in cauſæ examine poſita, duriùs exaſperata reſpondet: quod Salomon breuiter inſinuat, dicens: Præſtolatio impiorũ furor. Sicq; fit, vt perturbatus animus maiorem ſtrepitum ſui ſilentij ſentiat, eumq; grauiùs clauſa iræ flamma conſumat. Vndè benè ante nos quidam ſapiens dixit: Cogitationes iracundi, vipereæ ſunt generationes: mentem comedunt matrem ſuam.

Abreptitijs iracundi ſimiles.

Ira aliquãdo vſque ad manus proſilit.

Ira ad maledicta & imprecationes proſiliens.

Ira in corde recluſa nec extrinſecùs ſe proferens.

Prouer. 11.

10. CAPITE trigeſimoſecundo: Sciendum verò eſt, quòd nonnullos ira citiùs accendit, faciliùs deſerit. Nonnullos verò tardè quidem commouet, ſed diutiùs tenet. Alij nanque accenſis calamis ſimiles, dum vocibus perſtrepunt, quaſi quoſdam accenſionis ſuæ ſonitus reddunt: citiùs quidem flammam faciunt, ſed protinùs in fauilla frigeſcunt. Alij autem lignis grauioribus durioribusq; non diſpares, accenſionem tardè ſuſcipiunt, tamen accenſi ſemel, difficiliùs extinguuntur: & quia ſe tardiùs in aſperitatem concitant, furoris ſui diutiùs ignem ſeruant. Alij autem, quod eſt nequius, & citiùs iracundiæ flammas accipiunt, & tardiùs deponunt. Nonnulli verò has & tardè ſuſcipiunt, & citiùs amittunt. In quibus nimirùm quatuor modis liquidò lector agnoſcit, quia & ad trãquillitatis bonum vltimus plùs quàm primus appropinquat, & in malo ſecundum tertius ſuperat. Sed quid prodeſt quòd iracundia quomodò mentem teneat, dicimus, ſi non etiam, qualiter cõpeſci debeat, exprimamus? Duobus enim modis fracta poſſidere animum ira deſueſcit. Primus quippe eſt, vt mẽs ſolicita antequàm agere quodlibet incipiat, omnes ſibi quas pati poteſt, contumelias proponat: quatenùs redemptoris ſui probra cogitans, ad aduerſa ſe præparet. Quæ nimirùm venientia tanto fortiùs excipit, quanto ſe cautiùs ex præſcientia armauit. Qui enim improuidus ab aduerſitate depræhenditur, quaſi ab hoſte dormiens inuenitur, eumq; citiùs inimicus necat, quia non repugnãtem perforat. Nam qui mala imminentia per ſolicitudinem prænotat, hoſtiles incurſus quaſi in inſidijs vigilans expectat: & indè ad victoriam valenter accingitur, vndè neſciens depræhendi putabatur. Solerter ergò animus ante actionis ſuę primordia, cuncta debet aduerſa meditari: vt ſemper hæc cogitans, ſemper contra hæc thorace patiẽtię munitus, & quicquid acciderit, prouidus ſuperet: & quicquid non acceſſerit, lucrum putet. Secundus autem ſeruandæ manſuetudinis modus eſt, vt cùm alienos exceſſus adſpicimus, noſtra quibus in alijs exceſſimus, delicta cogitemus. Conſiderata quippe infirmitas propria, mala nobis excuſat aliena. Patiẽter nanque illatam iniuriam tolerat, qui piè meminit quòd fortaſsè adhuc habeat, in quo debeat ipſe tolerari. Et quaſi aqua ignis extinguitur, cùm ſurgente furore animi, ſua cuique ad mentem culpa reuocatur, quia erubeſcit ſibi peccata non parcere, qui vel Deo vel proximo ſæpè ſe recolit parcenda peccâſſe.

Bifariàm ira cõpũmitur.

Secundus modus.

11. ET capite trigeſimotertio: Sed inter hæc ſolerter ſciendum eſt, quòd alia eſt ira quam impatientia excitat, alia quam zelus iuſtitię format. Illa ex vitio, hæc ex virtute generatur. Si enim nulla ira ex virtute ſurgeret, diuinæ animaduerſionis impetum Phinees per gladium non placâſſet. Hanc iram quia Heli non habuit, motum contra ſe implacabiliter ſuperne vltionis excitauit. Nam quo contra ſubditorum vitia tepuit, eo contra illum diſtrictio æterni rectoris exarſit. De hac ira per Pſalmiſtam dicitur: Iraſcimini, & nolite peccare. Quod nimirùm non rectè intelligunt, qui iraſci nos nobis tantummodò, non etiam proximis delinquẽtibus, volunt. Si enim ſic proximos, vt nos, amare præcipimur: reſtat vt ſic eorum erratibus, ſicut noſtris vitijs, iraſcamur. De hac per Salomonem dicitur: Melior eſt ira riſu, quia per triſtitiam vultus, corrigitur animus delinquentis. De hac iterùm Pſalmiſta ait: Turbatus eſt præ ira oculus meus. Ira quippe per vitium, oculum mentis excęcat: ira autem per zelum, turbat: quia quum ſaltem recti æmulatione concutitur, ea quę niſi tranquillo corde percipi non poteſt, contemplatio diſſipatur. Ipſe nanque zelus rectitudinis quia inquietudine mentem agitat, eius mox aciem obſcurat, vt altiora in commotione non videat, quæ benè priùs tranquilla cernebat. Sed indè ſubtiliùs ad alta reducitur, vndè ad tempus, nè videat, reuerberatur. Nam ipſa recti æmulatio, æterna poſt paululùm in tranquillitate largitùs aperit, quæ hîc interìm per commotionem claudit: & vndè mens turbatur nè videat, indè proficit, vt ad videndum veriùs clareſcat, ſicut infirmanti oculo cùm collyrium immittitur, lux penitùs negatur: ſed indè eam poſt paululùm veraciter recipit, vndè hãc ad tempus ſalubriter amittit. Nunquàm verò commotioni contemplatio iungitur, nec præualet mens perturbata conſpicere, ad quod vix tranquilla valet inhiare: quia nec ſolis radius cernitur, cùm commotæ nubes cæli faciem obducunt: nec turbatus fons inſpicientis imaginem reddit, quam tranquillus propriè oſtendit: quia quo eius vnda palpitat, eo in ſe ſpeciem ſimilitudinis obſcurat. Sed cùm per zelum animus mouetur, curandum ſummoperè eſt, nè

Ira duplex, alia bona, alia mala: ſue, ira per vitium, & ira per zelum.

Pſal. 4.

Eccles 7.

Pſal. 6.

Primũ & ſecundũ genus iracentium.

Tertium & quartum.

Comparatio iſtorũ quatuor inter ſe.

Digitized by Google

Ira pedisequa, non domina, esse debet.

nè hæc eadem quæ instrumento virtutis assumitur, menti ira dominetur, nec quasi domina præeat: sed velut ancilla ad obsequium parata, à rationis tergo nunquàm recedat. Tunc enim robustiùs contra vitia erigitur, cùm subdita rationi famulatur. Nam quantumlibèt ira ex zelo rectitudinis surgat, si immoderata mẽtem vicerit, rationi protinùs seruire contemnit, & tanto se impudentiùs dilatat, quanto impatientiæ vitium virtutem putat. Vnde necesse est vt hoc ante omnia qui zelo rectitudinis mouetur, attendat, nè ira extra mentis dominium transeat, sed in vltione peccati tempus modumq; considerans, surgentem animi perturbationem subtiliùs retractãdo restringat, animositatem reprimat, & motus feruidos sub æquitate disponat, vt eo fiat iustior vltrà alienus, quo priùs extitit victor suus, quatenùs sic culpas delinquentium corrigat, vt antè ipse qui corrigit, per patientiam crescat, vt feruorem suum transcendendo dijudicet, nè intemperanter excitatus ipso zelo rectitudinis, longè à rectitudine aberret. Quia verò, sicut diximus, etiam laudanda boni æmulatio mentis oculum turbat, rectè nunc dicitur: Virum stultum interficit iracundia. Ac si apertè diceretur: Ira per zelum, sapientes turbat: ira verò per vitium, stultos trucidat, quia illa sub ratione restringitur, hæc verò irrationabiliter deuictæ menti dominatur.

Iob 5.

12. ECCLESIASTIS septimo: Melior est patiens arrogante. Nè sis velox ad irascendum: quia ira in sinu stulti requiescit.

13. ECCLESIASTICI octauo: Cum iracũdo non facias rixam, & cum audace non eas in desertum: quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, & vbi non est adiutorium, elidet te.

14. ET capite vigesimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam: & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat iram, & à Deo quærit medelam? in hominem similem sibi non habet misericordiã, & de peccatis suis deprecatur? ipse dum caro sit, reseruat iram: & propiciationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorũ, & desine inimicari. Tabitudo enim & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo. Memorare testamentum altissimi, & despice ignorantiam proximi. Abstine te à lite, & minues peccata. homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Secundùm enim ligna syluæ, sic ignis exardescit: & secũdùm virtutem hominis, sic iracundia illius erit: & secũdùm substantiam suam exaltabit iram suam. Certamen festinatum incendit ignem: & lis festinans effundit sanguinem: & lingua testificans adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardebit: & si expueris super illam, extinguetur: vtraque ex ore proficiscuntur. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes. Lingua tertia multos commouit, & dispersit illos de gente in gentem: ciuitates muratas diuitum destruxit, & domos magnatorum effodit. Virtutes populorum concidit, & gẽtes fortes dissoluit. Lingua tertia mulieres viratas eiecit, & priuauit illas laboribus suis. qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum in quo requiescat.

15. ITEM capite trigesimo: Zelus & iracundia minuunt dies.

16. PROVERBIORVM duodecimo: Fatuus statim indicat iram suam: qui autem dissimulat iniuriam, callidus est.

17. ET capite decimoquinto: Responsio mollis frangit iram: sermo durus suscitat furorem. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.

18. RVRSVM capite decimooctauo: Labia stulti miscent se rixis, & os eius iurgia prouocat. Spiritum ad irascendum facilem quis poterit sustinere?

19. ITEM capite vigesimosecundo: Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso: nè fortè discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ.

20. ITERVM capite vigesimosexto: Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas.

21. ET capite vigesimoseptimo: Graue est saxum, & onerosa arena: sed ira stulti vtroque grauior. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati spiritus ferre quis poterit?

22. IOB quinto: Virum stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.

23. PSALMO quarto: Irascimini, & nolite peccare.

24. ET trigesimo: Miserere meî Domine quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea & venter meus.

25. AD Ephesios quarto, vt in textu.

26. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatẽ, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes inuicèm, & donantes vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ità & vos, &c.

27. BERNARDVS sermone decimotertio in Psalmum, Qui habitat in adiutorio: Affectio naturalis ira hominum est, sed abutentibus bono naturæ, grauis perditio est, & miseranda pernicies. Occupemus illam fratres, in quibus expedit, nè fortè ad inutilia illicitaq; prorumpat. Ego vobis dico: non autem ego, sed veritas: non ego, sed Dominus: Nolite irasci eis qui transitoria vobis auferunt, qui conuicia inferunt, qui ingerunt fortè supplicia, & post hoc faciunt nihil. Ostendam autem vobis cui debeatis irasci: Irascimini ei quæ sola vobis nocere potest, sola facere, vt omnia illa non prosint. Vultis scire quænam illa sit? Iniquitas propria. Ità dico vobis, huic irascimini. Nulla enim nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Qui perfectè huic irascitur, cæteris non mouetur, magis & amplectitur ea. Ego (inquit) in flagella paratus sum. Sit damnum, sit conuicium, sit læsio corporalis: paratus sum, & non sum turbatus: quoniã dolor meus in conspectu meo semper. Quidni exteriora omnia paruipendã in huius æstimatione doloris? Filius (inquit) vteri mei persequitur me, & conuicianti seruulo indignabor? Cor meum dereliquit me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum: & damna temporalia plãgam, aut incommoda corporalia reputabo? Hinc nimirùm non modò mansuetudo oritur, cui draconis flatus non noceat: sed etiam magnanimitas, quam rugitus leonis non terreat.

Irascendum est iniquitati propriæ.

Psal. 35.

2. Reg. 16.

Psal. 39.

28. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite vigesimoprimo: Caueatur iracundia: aut si præcaueri non potest, cohibeatur. Mala enim lex peccati, indignatio est: quæ ità animum perturbat, vt rationi non relinquat locum. Primum est igitur, si fieri potest, vt morum tranquillitas vsu quodam affectionis proposito in naturã vertatur. Deindè, quoniam ità plerunquè motus infixus est naturæ ac moribus, vt euelli atque * euitari non queat: si præuideri potuerit, ratione reprimatur. Aut si priùs occupatus fuerit animus ab indignatione, quàm consilio prospici ac prouideri potuerit, nè occuparetur: meditare quomodò motum animi tui vincas, iracundiam temperes. Resiste iræ, si potes: cede, si non potes: quia scri-

De cohibenda ira.

* euinci

Digitized by Google

Rom. 12. ptum est: Date locum iræ. Iacob fratri indignanti
Genes. 27. piè cessit: & Rebeccæ, id est, patientiæ instructus
consilio, abesse mâluit & peregrinari, quàm excitare fratris indignationem: & tunc redire, cùm
fratrem mitigatum putaret. Et ideò tantam apud
Deum inuenit gratiam. Quibus deindè obsequijs,
Gen. 32. & 33. quantis muneribus fratrem ipsum reconciliauit
sibi, vt ille præreptæ benedictionis non meminisset, meminisset delatæ satisfactionis? Ergò si præuenerit & præoccupauerit mentem tuam iracundia, & ascenderit in te, non relinquas locum tuum. Locus tuus patientia est, locus tuus sapientia
est, locus tuus ratio est, locus tuus sedatio indignationis est. Aut si te contumacia respondentis
mouerit, & peruersitas impulerit ad indignationem: si non potueris mitigare mentem, reprime
Psal. 33. linguam tuam. Sic enim scriptum est: Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua nè loquantur dolum. Deindè inquire pacé, & sequere eam. Pacem
illam sancti Iacob vide: qua primùm sedato animum: si non prævalueris, frænos linguæ impone
tuę: deindè reconciliationis studium non prætermittas. Hæc oratores seculi de nostris vsurpata in
suis posuêre libris. Sed ille sensus huius habet gratiam, qui prior dixit. Vitemus ergò, aut temperemus iracundiam, nè sit eius aut in laudibus exceptio, aut in vitijs exaggeratio. Non mediocre est,
mitigare iracundiam: non inferius, quàm omninò non cõmoueri. Hoc nostrum est, naturæ illud.
Noli respõdere irato ad iracundiam eius, siue imprudenti ad imprudentiam eius. Citò culpa culpam excutit. Si lapides teras, nónne ignis erumpit? Ferunt Gentiles, vt in maius omnia verbis extollere solent, Archytę Tarentini dictum Philosophi, quod ad villicum suum dixerit: O te infelicem, quàm te afflictarem, nisi iratus essem. Sed etiam Dauid, & armatam dexteram in indignatione compresserat. Et quanto plus est non remaledicere, quàm non vindicare? Et bellatores aduersùs
Nabal ad vltionem paratos, Abigail deprecatione
reuocauerat. Vndè aduertimus, tempestiuis quoquè intercessionibus nõ solùm cedere nos, sed etiam delectari oportere: Eousquè autem delectatus
est, vt benediceret interueniętem, quòd ab studio
vindictæ reuocatus foret. Iam dixerat de inimicis
Psal. 54. suis: Quoniam declinauerũt in me iniquitates, &
in ira molesti erant mihi. Audiamus, turbatus in
Ibidèm. ira quid dixerit: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Illi ergò ad iracundiam prouocabant, hic tranquillitatem eligebat. Iam dixerat: Irascimini & nolite peccare. Moralis magister, qui naturalem affectum inflectendum magìs ratione doctrinæ, quàm extirpandum
nouerat, moralia docet. Hoc est: Irascimini vbi
culpa est, cui irasci debeatis. Non potest enim fieri, vt non rerum indignitate moueamur: alioquìn
* lentitudo non virtus, sed * lenitudo & remissio iudicatur.
Irascimini ergò ità, vt à culpa abstineatis. Vel sic:
Si irascimini, nolite peccare, sed vincite ratione
iracundiam. Vel certè sic: Si irascimini, vobis irascimini, quia cõmoti estis, & non peccabitis. Qui
enim sibi irascitur, quia citò commotus est, definit irasci alteri. Qui autem vult iram suam iustam
Prouer. 16. probare, plùs inflammatur, & citò in culpam cadit. Melior est autem secundùm Salomonem, qui
iracundiam cõtinet, quàm qui vrbem capit: quia
ira etiam fortes decipit. Cauere igitur debemus,
nè in perturbationes priùs incidamus, quàm animos nostros ratio cõponat. Exanimat enim mentem plerunquè aut ira, aut dolor, aut formido
mortis, & improuiso percellit ictu. Ideò præuenire pulchrum est cogitatione, quæ voluendo mentem exerceat, nè repentinis excitetur commotionibus, sed iugo quodam rationis & habenis constricta mitescat.

29. AVGVSTINVS in psalmum quartum:
Psal. 4. Irascimini, inquit, & nolite peccare. Quod duobus modis intelligi potest. Aut, etiam si irascimini, nolite peccare: id est, etiam si surgit motus animi, qui iam propter pœnam peccati non est in potestate, saltem ei non consentiat ratio & mens, quę intùs regenerata est secundùm Deum, vt mente seruiamus legi Dei, si adhuc carne seruimus legi Rom. 7.
peccati. Aut, agite pœnitentiam, id est, irascimini
vobis ipsis de præteritis peccatis, & vlteriùs peccare desinite.

Eiusdem interpretatio.

30. IDEM in libro de vera religione, capite quadragesimoquinto: Inuicti esse volumus, & rectè:
habet enim hoc animi nostri natura post Deum, à
quo ad eius imaginem factus est: sed eius præcepta erãt seruanda, quibus seruatis, nemo nos vinceret. Nunc verò dum ipsa, cuius verbis turpiter
consensimus, domatur dolore pariendi, & nos in
terra laboramus, & cum magno dedecore superamur ab omnibus, quæ nos commouere ac perturbare potuerint. Itaque nolumus ab hominibus
vinci, & irã non possumus vincere. Qua turpitudine quid execrabilius dici potest? Fatemur hominem hoc esse quod nos sumus, qui tamen & si
habeat vitia, non est tamen ipse vitium. Quanto
igitur honestiùs homo nos vincit, quàm vitium?
Quis autem dubitet immane vitium esse inuidentiam, qua necesse est torqueatur & subijciatur, qui
non vult in rebus temporalibus vinci? Melius est
ergò vt homo nos vincat, quàm inuidentia, vel
quodlibet aliud vitium. ET deincèps sequenti
capite: Sed nec ab homine vinci potest, qui vitia
sua vicerit. Non enim vincitur, nisi cùm ei eripitur ab aduersario quod amat.

Ab ira vinci turpius quàm ab homine.

31. ITEM epistola octogesimaseptima ad Felicitatem & Rusticum: Sicut acetum corrumpit vas,
si diutiùs ibi fuerit, sic ira corrumpit cor, si in alium diem durauerit.

Ira perseuerans corrumpit cor.

32. ET epistola centesima quadragesimanona
ad Profuturum: Quàm vigilandum sit, nè cuiusquam odium cordis intima teneat, neque finat vt
oremus Deum in cubili nostro clauso ostio, sed
aduersùs ipsum Deum claudat ostium, nôsti optime frater: subrepit autem, dum nulli irascenti ira
sua videtur iniusta. Ità enim inueterascens ira fit
odium, dum quasi iusti doloris admixta dulcedo, diutiùs eam in vase detinet, donèc totum acescat, vasq; corrumpat. Quapropter multo meliùs,
nec iustè cuiquã irascimur, quàm velut iustè irascendo in alicuius odium iræ occulta facilitate
dilabimur. In recipiendis enim hospitibus ignotis, solemus dicere; multo esse melius malum hominem perpeti, quàm forsitan per ignorantiam
excludi bonum, dum cauemus nè recipiatur malus. Sed in affectibus animi cõtrà est. Nam incomparabiliter salubrius est etiam iræ iustæ pulsanti
nõ aperire penetrale cordis, quàm admittere non
facilè recessuram, & peruenturam de furculo ad
trabem. Audet quippe impudenter etiam crescere
citiùs, quàm putatur. Non enim erubescit in tenebris, cùm super eam sol occiderit.

Matth. 6.

Inueterascẽs ira fit odium.

Præstat etiam iustè neminì irasci.

33. GREGORIVS Magnus libro octauo, epistola quinquagesimaprima ad Leontium: Quotiès ira animum inuadit, mentem edoma, vince te
ipsum. Differ tempus furoris, & cùm tranquilla
mens fuerit, quod placet, vindica. Ira enim in vindicta malorum sequi debet rationem animi, non
præire: vt quasi ancilla iustitiæ post tergum veniat, & nõ lasciua ante faciem prorumpat. Aliquando verò ostendenda est, & non exhibenda. Aliquando exhibenda est, sed nunquàm sequenda.
Quãdo enim in executione iustitiæ placata mente irascimur, iracundiam & non sequimur, & exhibemus. Ira enim quæ animum perturbat, quanta consideratione cauenda est, mõstratur. De qua
scriptũ est: Sit omnis homo velox ad audiendum, Iacob. 1.
tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram.
Ira enim viri, iustitiam Dei non operatur. Hinc
rursùm scriptũ est: Quis potest habitare cum ho- Prouer. 18.
mine,

Ira refrenãda & vitanda.

Digitized by Google

Prouer.22. mine, cuius spiritus facilis est ad irascẽdum? Hinc iterùm dicitur: Noli esse cum homine iracundo, neque ambules cum viro furioso: nè fortè discas semitas eius, & sumas scandalum animę tuæ. Contra hanc in laude patientiæ dictum est: Melior est vir qui vincit irã, quàm qui capit ciuitatem magnam. Hinc Dauid personam in se infirmorum sumens, ait: Turbatus est præ ira oculus meus. Atque ex ipsa perturbatione quid sequatur, adiunxit, dicens: Inueteraui inter omnes inimicos meos. Ex ira quippe cùm turbatus fuerit oculus cordis, inter inimicos nostros ad vetustatem reducimur, quia inter malignos spiritus ad vetusti hominis similitudinem reuocamur. Cùm igitur iram quæ cor permouet, sacra eloquia tot testimonijs detestentur, perpendamus qua intentione debemus hoc vitium fugere, quod Deo iudice, in testimonio illius totiès reprobatur.

Prouer.16.

Psal.6.

Ira mansuetudine temperanda. Ioan.1. Actor.2.

34. IDEM in parte tertia pastoralis curę, admonitione decimaseptima: Admonendi sunt iracundi, vt æmulationi quã se habere existimant, mansuetudinem subiungãt. Idcircò nanq; spiritus sanctus in columba & in igne monstratur, quia videlicet omnes quos impler, & columbæ simplicitate mansuetos, & igne zeli ardentes exhibet. Nequaquàm ergò sancto spiritu plenus est, qui aut in trãquillitate mansuetudinis feruorem æmulationis deserit, aut rursùm in æmulationis ardore virtutem mansuetudinis amittit. Sed longè alia est ira quæ sub æmulationis specie surripit, alia quæ turbatum cor & sine iustitiæ prætextu confundit. Illa enim in hoc quod debet, inordinatè extenditur: hæc autem semper in ijs quæ nõ debet, inflammatur. Sciendum quippe est, quia in hoc ab impatientibus iracundi differunt, quòd illi ab illis illata non tolerant: isti autem etiam quæ tolerantur, important. Nam iracundi sæpè etiam se declinantes insequuntur, rixę occasionem commouent, labore contentionis gaudent: quos tamen meliùs corrigimus, si in ipsa iræ suæ commotione declinamus. Perturbati quippe quid audiant, ignorãt: sed ad se reducti, tanto libẽtiùs exhortationis verba recipiunt, quanto se tranquilliùs toleratos erubescunt. Menti autem furore ebriæ, omne rectum quod dicitur, peruersum videtur: Vndè & Nabal ebrio culpam suam Abigail laudabiliter tacuit, quam, digesto vino, laudabiliter dixit: & idcircò malum quod fecerat, cognoscere potuit, quia hoc ebrius non audiuit. Cùm verò ità iracundi alios impetunt, vt declinari omninò non possint, non aperta exprobratione, sed sub quadam sunt cautela reuerentiæ parcendo feriendi.

Ira per zelũ, & ira per vitium.

Impatiens & iracundus quomodò differant.

1.Reg.25.

35. MATTHAEI quinto: Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo &c. vt in textu. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersùm te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

36. ITEM libro vigesimoprimo Moraliũ, capite quinto, vt suprà de peccatis in genere, quæstione tertia, E. testimonio sexto.

37. AVGVSTINVS libro primo de sermone Domini in monte, capite decimonono, vt suprà ibidem, testimonio septimo.

38. ET in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimonono: Sunt autem quædam peccata quæ leuissima putarentur, nisi in scripturis demonstrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret? Cui tamen vulneri subiecit continuò medicinam, præceptum fraternæ reconciliationis adiungens. Mox quippe ait; Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te &c. Matth.5.

IX.

Quid est Acedia, & quas gignit filias?

A. ACEDIA est remissi animi languor ad benè operandum, præsertim verò tristitia est de re spirituali. Quæ has gignit [a] filias, Malitiam, rancorem, pusillanimitatem, desperationem, torporem circa præcepta necessaria, mentisque circa res illicitas euagationem.

a Grego.31. Moral cap.31. Eccli 33.d Prou.15.b Eccli 7.a 30.d Prouer.17.d Psal. 118.d 39.c

Bernard. sermon.3. & 6.de Ascens. Domini. Grego.3. parte curæ past. admon.16.

B. Huic peccato sunt obnoxij homines [b] ociosi, inertes, & quos [c] tepidos Scriptura vocat, ac omnes demùm, qui tempus hoc gratię diemque salutis rebus ac studijs vanis transigunt. Finis autem huius peccati est, quem docet in Euangelio CHRISTVS: [d] *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Tum alibì: [e] *Inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores.* Neque tacuit ille, quid interìm à nobis, nè torpeamus, fieri velit: [f] *Videte,* inquiens, *vigilate & orate: nescitis enim quando tempus sit.* [g] *Contendite intrare per angustam portam, quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt.*

b Matth.20.a 22.a

c Apocal.3.c Prou.6.a b 10.a d 13.a 18.b 19.c d 20.a 21.d 22.b 24.d 25.c 26.b 28.c Eccli 5.b 7.b 14.a c 22.a Psal.72.a Hier 48.b Rom. 13.c 2.Corinth.7.c Galat.3.a Apocal.2.a

d Matth 7.c 3.c 21.b Luc. 13.b. Ioan.15.a

e Matth.25.a Eccli 6.c Eccles 9.c 2.Thessal.3.c Gal.6.c Heb.12.d Rom. 12.c Philip.4.a

f Marc.13.d Matt.24.d 25.a Ioan.9.a Eph.5.d Apo.3.a

g Luc.13.c Matth.7.b 11.b

C. Hæc summatim perstrinximus, vt qui iustitiæ vias sunt minùs edocti, præcipuos humani generis morbos, atque execrandas pestes, quas ostendimus, non solùm cognoscant & obseruent, sed etiam ex præscripto diuinæ legis, à se alijsque depellere & penitùs arcere conentur. *Beatus* verò *vir,* [h] *qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit,* quemadmodùm Psaltes canit regius, vt primam iustitiæ ac beatitudinis partem cantico suo primo demonstret.

h Psal.1.a Bernard.serm. 19.ex paruis sermonib.

TESTIMONIA.

1. A. BERNARDVS sermone tertio de Ascensione Domini: Non dubito ego intellectũ omnium vestrũm (qui hîc estis) illuminatũ esse: sed non affectum æquè esse purgatũ, manifestis approbabo coniecturis. Omnes quod bonum est nõstis, & viam per quã incedere, & quomodò in ea incede-

Digitized by Google

Voluntas nō vna omniū.

re debeatis, sed voluntas non vna est. Quidā enim ad omnia viæ & vitæ huius exercitia non solùm ambulant, sed & currunt, immò potiùs volant, vt eis & vigiliæ breues, & cibi dulces, & panni suaues, labores non solùm tolerabiles, sed & appetibiles videantur. Alij autem non sic, sed corde arido & affectione recalcitrante vix trahuntur ad hæc, vix gehennali timore compelluntur. Quosdam nec compellimus quidem, quibus frons mulieris meretricis facta est, & nolunt erubescere. Sunt iterùm multi inter nos qui de vno pane comedunt nobiscū, dormiunt nobiscum, cantant nobiscum, laborant, miseri & miserabiles, vtpotè socij tribulationis, sed consolationis non ità. Nunquìd abbreuiata est manus Domini, vt omnibus donare non possit, qui aperit manum suā, & implet omne animal benedictione? Quid ergò in causa est? Illud omninò, quia non vident Christū cùm tollitur ab eis, id est, non cogitāt quomodò eos orphanos reliquerit, quòd peregrini & aduenæ sint super terram, quòd tam diù fæculenti corporis horrido carcere teneantur, & non sint cum Christo. Huiusmodi autem si diù ità permanserint sub onere, aut opprimuntur & succumbunt, aut quodammodò in inferno sunt, vt nunquàm ad plenum respirent in luce miserationum Domini, nec in libertatem spiritus, quæ sola facit iugū suaue, & onus leue. Indè autem tam pernicioſa tepiditas emanat, quia affectus, id est, voluntas eorum nondùm purgata est, nec bonū sic volunt sicut nouerunt, à propria concupiscentia abstracti grauiter & illecti. Amant enim in carne sua terrenas consolatiunculas, siue in verbo, siue in signo, siue in facto, siue in aliquo alio: & si hęc interrumpunt aliquādo, non tamen penitùs rumpunt. Indè est, quòd rarò affectiones suas dirigunt in Deum, & eorum compunctio non continua, sed horaria est. Impleri aūt visitationibus Domini anima non potest, quæ his distractionibus subiacet: & quanto magis illis euacuabitur, tanto ampliùs istis implebitur: si multùm, multùm: si parùm, parùm. Vel certè si magis probas, nunquàm istæ illis misceri poterunt in æternum, quia vbi vasa vacua non inuenit, oleum stare necesse est: nec mittunt vinū nouum nisì in vtres nouos, vt ambo conseruentur. Neque enim spiritus & caro, ignis & tepiditas in vno domicilio commorantur, præsertim cùm tepiditas ipsi Domino soleat vomitum prouocare. Si enim Apostoli adhuc carni Dominicæ inhærentes, quæ sola sancta (quia sancti sanctorum) erat, spiritu sancto repleri nequiuerunt donèc tolleretur ab eis: tu carni tuæ (quę sordidissima est, & diuersarum spurcitiarum phantasijs repleta) adstrictus & conglutinatus, illum meracissimum spiritum te posse putas suscipere, nisì carneis istis cōsolationibus funditùs renunciare tentaueris? Reuerà cùm inceperis, tristitia implebit cor tuum: sed si perseueraueris, tristitia tua conuertetur in gaudiū. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renouabitur, vel potiùs noua creabitur: vt omnia quæ primò difficilia, immò impossibilia videbātur, cū multa percurrātur dulcedine & auiditate. Emitte, inquit, spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciē terrę. Sicut per faciē exterior homo cognoscitur, sic per voluntatem demonstratur interior. Emisso ergò spiritu, creatur & renouatur facies terræ, id est, terrena voluntas fit cæleſtis, parata ad nutum citiùs obedire. Beati qui tales sunt: quia non solùm malum non sentiunt, sed in mira quadam cordis dilatatione commorantur. De illis enim quos suprà commemorauimus, terribiliter ait Deus: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt, id est, carnales, & quicquid in eis spiritus fuerat, in carnem euanuit.

Pernicioſa tepiditas vndè manet.

Tepidi quales sint.

Tepiditas impedit Spiritus sancti aduentum & præsentiam.

4. Reg. 4. Matth. 9. Marc. 2.

Apoc. 3. Ioan. 16.

Modus profligandi teporem.

Psal. 103.

Genes. 6.

2. ET sermone sexto: Vtinàm autem hæc vt intellectum admonent, moueant & affectum, nè sit intùs amarissima contradictio, & diuisio molestissima, dum hinc quidem sursùm trahimur, sed retrahimur indè deorsùm. Nimirùm aduertere potes in omnibus ferè religiosis cōgregationibus, viros repletos consolatione, superabundātes gaudio, iucundos semper & hilares, feruentes spiritu, die ac nocte meditātes in lege Dei, crebrò suspicientes in cælum, & puras manus in oratione leuantes, solicitos obseruatores conscientiæ, & deuotos sectatores bonorū operum, quibus amabilis disciplina, dulce ieiunium, vigiliæ breues, labor manuum delectabilis, & vniuersa denique conuersationis huius austeritas refrigeriū videatur. Contrà sanè inuenire est homines pusillanimes & remissos, deficientes sub onere, virga & calcaribus indigentes, quorum breuis & rara compunctio, animalis cogitatio, tepida conuersatio: quorū obedientia sine deuotione, sermo sine circunspectione, oratio sine cordis intētione, lectio sine ædificatione, quos denique (vt videmus) vix gehennę metus inhibet, vix pudor cohibet, vix frenat ratio, vix disciplina coērcet. Non tibi horū vita inferno penitùs appropinquare videtur, dum intellectu affectui, & affectu intellectui repugnante, necesse habent mittere manum ad opera fortium, qui cibo fortium minimè sustentantur, socij plānè tribulationis, sed nō consolationis? Exurgamus, obsecro, quicunq; eiusmodi sumus, resarciamus animas, spiritū recolligamus, abijcientes pernicioſam tepiditatē, etsi non quia periculosa est, & Deo solet (vt interdùm miserabiliter plangimus) etiam vomitum prouocare: certè quia molestissima, plena miserię & doloris, & inferno plānè proxima, vmbra mortis iure cēsetur. Si quærimus quæ sursùm sunt, etiā sapere & prælibare interìm studeamus.

Religioſi feruentes.

Tepidi.

Exhortatio ad tepidos.

Inferno proxima, & vmbra mortis tepiditas ęstimatur.

3. GREGORIVS tertia parte curæ pastoralis, admonitione decimasexta: Aliter admonēdi sunt pigri, atq; aliter præcipites. Illi nanque suadendi sunt, nè agenda bona dum differunt, amittant: isti verò admonendi sunt, nè, dum bonorum tempus incautè festinando pręueniunt, eorum merita immutent. Pigris itaq; intimandum, quòd sæpè dum opportunè agere quę possumus, nolumus: paulopòst, cùm volumus, nō valemus. Ipsa quippe mentis desidia dum congruo feruore nō accenditur, à bonorum desiderio funditùs, conualescente furtìm torpore, mactatur. Vndè apertè per Salomonem dicitur: Pigredo immittit soporem. Piger enim rectè sentiendo quasi vigilat, quanuìs nihil operādo torpescat. Sed pigredo soporem immittere dicitur, quia pauliſpèr etiā rectè sentiendi vigilantia amittitur, dum à benè operādi studio cessatur. Vbi rectè subiungitur: Et anima dissoluta esuriet. Nam mens quia se ad superiora stringēdo non dirigit, neglectam se inferiùs per desideria expandit. Et dum studiorū sublimium vigore non constringitur, cupiditatis infimæ fame sauciatur, vt quo se per disciplinam ligare dissimulat, eo se esuriens per voluptatum desideria spargat. Hinc ab eodem rursùs Salomone scribitur: In desiderijs est omnis ociosus. Hinc ipsa veritate prædicante, vno quidem exeunte spiritu munda domus dicitur: sed multipliciùs redeunte, dum vacat, occupatur. Plerunquè piger dum necessaria agere negligit, quædam sibi difficilia opponit, quædam verò incautè formidat: & dum quasi inuenit quod velut iustè metuat, ostendit quòd in ocio quasi non iniustè torpescat. Cui rectè per Salomonem dicitur: Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergò ęstate, & non dabitur ei. Propter frigus quippe piger non arat, dum desidia & torpore constrictus, agere quæ debet bona considerat, & dissimulat. Propter frigus quippe piger non arat, dū parua exaduersò mala metuit, & operari maxima prætermittit. Benè autem dicitur: Mendicabit æstate, & non dabitur ei. Qui enim nunc in bonis operibus non exudat, cùm sol iudicij feruentior apparuerit, quia frustrà regni aditum postulat, nihil acci-

Qua de re pigri admoneri di sunt.

Prouer. 19.

Ibidèm.

Matth. 12.

Prouer. 20.

Digitized by Google

accipiens æstate mendicat. Benè hinc per eundem
Eccles 11. Salomonem rursùm dicitur: Qui obseruat ventũ, non seminat: & qui considerat nubes, nunquàm metit. Quid enim per ventum, nisì malignorum spirituum tentatio exprimitur? Et quid per nubes quæ mouentur à vento, nisì aduersitates prauorũ hominum designantur? A ventis quippè impelluntur nubes, quia immundorum spirituũ afflatu praui excitantur homines. Qui ergò obseruat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquàm metit: quia quisquis tentationem malignorum spirituum, quisquis persecutionem prauorum hominum metuit, neque nunc grana boni operis seminat, neque tunc manipulos sanctæ retributionis secat.

Tristitiæ seu acediæ filiæ.

4. IDEM libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De tristitia malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur.

5. ECCLESIASTICI trigesimotertio: Multam malitiam docuit ociositas.

6. PROVERBIORVM decimoquinto: Cor gaudens exhilarat faciem: in mœrore animi deijcitur spiritus.

7. ECCLESIASTICI septimo: Noli esse pusillanimis in animo tuo.

8. ET trigesimo: Tristitiam non des animę tuæ, & non affligas temetipsum in consilio tuo. Iucunditas cordis, hæc est vita hominis, & thesaurus sine defectione sanctitatis: & exultatio viri est longæuitas. Miserere animæ tuæ placens Deo, & contine, & congrega cor tuum in sanctitate eius: & tristitiam longè expelle à te. Multos occidit tristitia, & non est vtilitas in illa.

9. PROVERBIORVM decimoseptimo: Animus gaudens ætatem floridam facit: spiritus tristis exiccat ossa.

10. PSALMO centesimo decimooctauo: Dormitauit anima mea præ tædio.

11. ET psalmo trigesimonono: Cor meum dereliquit me.

1. B. MATTHAEI vigesimo: Egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro ociosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam. Circa vndecimam verò exijt, & inuenit alios stantes, & dicit illis: Quid hîc statis tota die ociosi? &c.

2. ET capite vigesimosecundo: Iterùm misit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis, Eccè prandium meum paraui, tauri mei & altilia occisa, & omnia parata: venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abiêrunt, alius in villam suam, alius verò ad negociationem suam.

3. APOCALYPSIS tertio: Et angelo Laodiceæ Ecclesiæ scribe, Hæc dicit Amen, testis fidelis & verus, qui est principiũ creaturæ Dei: Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus. Vtinàm frigidus esses, aut calidus. Sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis quòd diues sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

4. PROVERBIORVM sexto: Discurre, festina, suscita amicum tuum: nè dederis somnũ oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Eruẽre quasi damula de manu, & quasi auis de manu aucupis. Vade ad formicam ô piger, & considera vias eius, & disce sapientiam: quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. Vsquequò piger dormies? quando consurges è somno tuo? Paululùm dormies, paululùm dormitabis, paululùm conseres manus vt dormias: & veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus. Si verò impiger fueris, veniet vt fons messis tua, & egestas longè fugiet à te.

5. ET capite decimo: Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortiũ, diuitias parat. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger his qui miserunt eum.

6. CAPITE decimotertio: Vult & non vult piger: anima autem operantium impinguabitur.

7. ITEM decimooctauo: Pigrũ deijcit timor: animæ autem effœminatorum esurient. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est suæ operæ dissipantis.

8. ET capite decimonono: Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet. Qui custodit mandatũ, custodit animam suam: qui autẽ negligit viam suã, mortificabitur. Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suũ applicat eam.

9. CAPITE vigesimo: Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergò æstate, & non dabitur illi.

10. ET vigesimoprimo: Desideria occidunt pigrum: noluerunt enim quicquã manus eius operari: tota die concupiscit & desiderat: qui autem iustus est tribuet, & non cessabit.

11. ITEM capite vigesimosecundo: Dicit piger, Leo est foris, in medio platearũ occidendus sum.

12. CAPITE vigesimoquarto: Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti: & eccè totum repleuerant vrticæ, & operuerant superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat. Quod cùm vidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam. Vsquequò piger dormies? vsquequò de somno consurges? Parùm inquam dormies, modicùm dormitabis: paululùm manus conseres vt quiescas: & veniet tibi quasi cursor egestas tua, & mendicitas quasi vir armatus.

13. ITEM capite vigesimoquinto: Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ità tristitia viri nocet cordi.

14. CAPITE vigesimosexto: Dicit piger, Leo est in via, & leœna in itineribus: sicut ostium vertitur in cardine suo, ità piger in lectulo suo. Abscondit piger manus sub ascella sua, & laborat si ad os suum eas conuerterit. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias.

15. ET capite vigesimooctauo: Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur ocium, replebitur egestate.

16. ECCLESIASTICI quinto: Non tardes conuerti ad Dominum, & nè differas de die in diem. subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.

17. ET capite septimo: Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab altissimo.

18. CAPITE decimoquarto: Felix qui nõ habuit animi sui tristitiam, & non excidit à spe sua.

19. CAPITE vigesimosecundo: In lapide luteo lapidatus est piger, & omnes loquentur super aspernationem illius. De stercore boum lapidatus est piger: & omnis qui tetigerit eum, excutiet manus.

20. PSALMO septuagesimosecundo: In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua &c.

21. HIEREMIAE quadragesimooctauo: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter: vel, vt septuaginta transtulerunt, ἐμιαῶς, id est, negligenter.

22. AD Romanos decimotertio: Et hoc scientes tempus, quia hora est iam nos de somno surgere.

23. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Seculi tristitia mortem operatur.

24. AD Galatas tertio: Sic stulti estis, vt cùm spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?

25. APOCALYPSIS secundo: Habeo aduersùm te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vndè excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem: ve-

Digitized by Google

nio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

26. MATTHAEI septimo: Non potest arbor bona malos frúctus facere, neque arbor mala bonos fructus facere. Omnis arbor quæ nõ facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.

27. CAPITE tertio: Iam securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.

28. ET capite vigesimoprimo: Manè autem reuertens in ciuitatem, esurijt. Et videns fici arborem vnam secus viam, venit ad eam: & nihil inuenit in ea nisi folia tantùm: & ait illi: Nunquàm ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuò ficulnea.

29. LVCAE decimotertio: Dicebat autem hãc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua: & venit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Eccè anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac: & non inuenio. Succide ergò illam. vt quid etiam terram occupat? At ille respondens, dicit illi: Domine, dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora. & si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

30. IOANNIS decimoquinto: Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est: Omnem palmitem in me, non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plùs afferat.

31. MATTHAEI vigesimoquinto: Serue male & piger, sciebas quia meto vbi nõ semino, & congrego vbi non sparsi: oportuit ergò te committere pecuniam meam numularijs, & veniens ego recepissem vtiquè quod meum est, cum vsura. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Et inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores. Illic erit fletus & stridor dentium.

32. ECCLESIASTICI sexto: Sapientia doctrinæ secundùm nomen est eius, & non est multis manifesta: quibus autem cognita est, permanet vsque ad conspectum Dei. Audi fili, & accipe consilium intellectus, & nè abijcias consilium meum, injice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum. Subijce humerum tuum, & porta illam, & nè acedieris vinculis eius. In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua conserua vias eius.

33. ECCLESIASTIS nono: Quodcunquè facere potest manus tua, instanter operare: quia nec tempus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, erunt apud inferos, quò tu properas.

34. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Ipsi enim scitis quẽadmodùm oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos, neque gratis panẽ manducauimus ab aliquo: sed in labore & in fatigatione nocte & die operantes, nè quem vestrũm grauaremus. Non quasi non habuerimus potestatẽ, sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cùm essemus apud vos, hoc denũciabamus vobis, quoniam si quis non vult operari, nec manducet. Audiuimus enim inter vos quosdam ambulantes inquietè, nihil operantes, sed curiosè agentes. Ijs autem qui eiusmodi sunt, denunciamus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, vt cum silentio operantes, suum panem manducent. Vos autem fratres nolite deficere benè facientes.

35. AD Galatas sexto: Bonum autem facientes, nõ deficiamus. Tempore enim suo metemus non deficiẽtes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes.

36. AD Hebræos duodecimo: Propter quod remissas manus & soluta genua erigite: & gressus rectos facite pedibus vestris: vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

37. AD Romanos duodecimo: Solicitudine non pigri. Spiritu feruentes. Domino seruientes. Spe gaudentes. In tribulatione patientes. Orationi instantes. Necessitatibus sanctorum communicantes.

38. AD Philippenses quarto: Gaudete in Domino semper: iterùm dico, gaudete.

39. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit, &c. Vigilate ergò, (nescitis enim quando Dominus domus veniat: serò, an media nocte, an gallicantu, an manè) nè cùm venerit repentè, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate.

40. MATTHAEI vigesimoquarto: Vigilate ergò, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniã si sciret paterfamiliãs qua hora fur vẽturus esset, vigilaret vtiquè, & non sineret perfodi domum suam. Ideò & vos estote parati: quia qua nescitis hora, filius hominis venturus est.

41. ET capite vigesimoquinto: Vigilate, quia nescitis neque diem, neque horam.

42. IOANNIS nono: Me oportet operari opera eius qui misit me, donèc dies est. Venit nox quãdo nemo potest operari.

43. AD Ephesios quinto: Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus. Videte itaque fratres, quomodò cautè ambuletis, &c. redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

44. APOCALYPSIS tertio: Esto vigilans, & confirma cætera quæ moritura erant. Non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo. In mente ergò habe, qualiter acceperis & audieris: & serua, & pœnitentiam age. Si ergò non vigilaueris, veniam ad te tanquàm fur, & nescies qua hora veniam ad te.

45. LVCAE decimotertio: Contendite intrare &c. vt in textu.

46. MATTHAEI septimo: Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Quàm angusta porta, & arcta via est quæ ducit ad vitam: & pauci sunt qui inueniunt eam.

47. ET capite vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

1. C. PSALMO primo: Beatus vir qui nõ abijt &c. vt in textu.

2. BERNARDVS sermone trigesimoquinto ex paruis sermonibus: Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum. Pij sunt qui in Deum credũt, & ipsum colunt. Est enim pietas cultus Dei. Hic autem cultus in tribus consistit, Fide, Spe, & Charitate: quæ sunt inuisibilia. His tribus carent impij qui Deum non colunt, & quorum consilium est, visibilia inuisibilibus, terrena cælestibus præponere. Horum caput & princeps est diabolus, qui primus à pietate recessit, & impius factus, etiam homines in paradiso positos, ab eadem pietate fraude sua deiecit, volens eos habere socios sui erroris & participes iniquitatis. Ille enim Euam seduxit, & illa virum sibi subdidit. Similiter adhuc dæmon suggerit carni, caro spiritui, & fit impiorum consilium. Dicunt enim sibi inuicèm, Omnium nostrũm sit vnum marsupium. Ponunt ergò in memoria quasi in marsupio quisque obolum suum: Dæmon scilicet suggestionem, caro delectationem, spiritus consensum. Indè tanquàm de symbolo comparant sibi victum competentem. Caro quidẽ combustionem, ignem,

Psal. 1.

Impij qui sint, & quod eorũ caput.

Impiorũ cõsiliũ quod sit. Prouer. 1.

Digitized by Google

ignem scilicet qui non extinguitur: spiritus malæ conscientiam, id est, vermem qui non moritur. Dæmon autem emit vtriusque sanguinem. Ad hoc consilium impiorum itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij seducuntur ignari, alij sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armati resistant nè in consilio eant. Inuitis necessaria est fortitudo qua resistant vsq; ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperantia quę reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditijs. Illis qui seducuntur ignari, est opùs prudentia, quæ ab vtilibus inutilia discernit, & docet quid tenendum, quídve reijciendum sit. Iustitia indigent illi qui sequuntur spontanei. Iustitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Iustitia & fortitudo sedem habent voluntatem, quia voluntas iusta debet esse & fortis. Est autem iustitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens. Hanc non videtur habuisse Adam, qui malo consentiens, quod vtile erat, deseruit. Prudentia & temperantia sedem habent in ratione, quia ratio prudens debet esse & temperata. Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet à gratia, vitare contagia iniustitiæ propter iustitiam. Vitat quidem non solùm iniustitiam apertam, sed etiam illa quæ sunt aliquo modo contra iustitiam, attendens non quod licet, sed magis quod expedit: vitans diuitias & quædam alia, non quia illicita, sed quia iustitiæ solent esse impedimenta. Sed propter quosdã qui ex hypocrisi hoc faciũt, additur: propter iustitiam. Iustitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad eius acquisitionem vel conseruationẽ, fortitudo, temperantia, prudentia, quæ iustitiam conseruãt, nè amittatur aut minuatur. Postquàm verò perfecta est iustitia, & tranfit in affectũ cordis: idem est quod illa tria: quia fortis est, prudens, temperata. Qui nõ abijt. Abire, pertinet ad illos qui sunt inconstãtes, & leuiter possunt impelli. Quod quidam volentes euitare, fiunt euidenter obstinati, nullius consilio acquiescentes, propositum suum immobiliter tenentes: & ideò adiunctum est, & non stetit, scilicet vt nec leuis sit, nec obstinatus. Via peccatorũ est mundus, vel propria voluntas, quæ est Superbia, ex qua omnia mala: sicut ex cõmuni sunt bona. Et in cathedra pestilentiæ non sedit. Sedet qui docet, exemplo suo faciens peccare alios. Cathedra est hęc, & quatuor pedibus subsistit. Primus pes est malitia: secundus, contemptus Dei: tertius, irreuerentia: quartus, astutia. Malitia est, amare malum, & saporem mali habere: & malum, quia malum est, diligere, sicut facit diabolus & nonnulli iniqui. Sed quia fit aliquando, vt tales timeant Deum non timore bono, sed nè incurrant vel damnum rerũ, vel corporis cruciatũ: vt amplius fiant mali, contemnunt & ipsum Deum, & fit secundus pes contemptus Dei. Item posset fieri vt malum amarent, Deum contemnerent, sed inhiberet eos pudor hominum cum quibus habitant: ideò ad augmentum mali sequitur tertius pes irreuerentia, vt nec Deum timeant, nec homines reuereantur. Ad consummationem verò malitiæ adest quartus pes astutia, vt sciant vti tribus prædictis, miscentes oleo venenum, & melli acetum. Eminens pars cathedræ, cui sedens inhæret, est potentia. Si enim potens est qui prædicta habet, tunc plurimùm nocet, vel si potentem sibi allicere potest, quem cõsilio suo seducat, & ad malum impellat. Deindè apponitur puluinar vt suauiter sedeat. Puluinar fit de leuibus pennis auium, significans vanam gloriam & fauorem popularem, quibus homines delectati extolluntur. Scabellum pedibus supponitur, nè terram tangant. Tales enim nonnulli terrenas actiones non faciunt, sed spirituales simulant, vt magis decipiant. Horum doctrina est quasi pestilentia, multa loca occupans & vastans.

Quatuor modis itur ad impiorum consilium.

Quibus armis opùs sit ad resistendũ

Via peccatorum.

Cathedra pestilentiæ. Psal. 1.

Cathedræ pedes.

Eminens cathedræ pars.

Puluinar.

Scabellum.

DE PECCATIS ALIENIS.

I.

Quæ peccata dicuntur aliena?

EA, quę licèt aliorum manibus operaque perficiantur, nobis tamen meritò imputantur, nostrasque conscientias damnationis coram Deo reas constituunt. Quamobrem de his accipi potest, quod Scriptura imperat: [a] *Nè communicaueris peccatis alienis.* Et quod orat Propheta Regius: [b] *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo.* Eôdem refert Basilius [c] Magnus, quod Ephesijs scriptum est à Paulo, [d] *Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.* Tum illud eiusdem Apostoli: [e] *Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis.*

a 1. Tim. 5. d Vide Basil. li. de vera virginitate.
b Psal. 18. c & ibidẽ Euthymius. Item Aug. lib. 3. de libero arbit. cap. 10.
c Serm. 2. de bap. c. 9. Aug. ser. 18. de ver. Dom. c. 18.
d Ephes. 5. c
e 2. Thes. 3. b

TESTIMONIA.

1. PRIORIS ad Timotheum quinto, vt in textu.

2. BASILIVS Magnus libro de vera virginitate: Sicut enim sanctum atque admirabilem Paulum, dum adhuc esset in corpore, alia quidem præcesserunt opera: cùm plurimi ex his, qui propter doctrinam & conuersationem eius perfecti euasêre, in æternam illum vitam præcedentes, sudorum præmia, quos pro illis pertulit, apud iustum iudicem Deum illi parauerunt: alia verò solutum carneis vinculis, & iam cum Christo regnantem vsque ad hanc diem consequuntur, eorum scilicet qui per eum in sacris epistolarum eius monitis se ad virtutem exercentes, laudes semper ac præmia præclaro illi duci & præceptori optimo hinc transmittunt: sic econtrà alia quidem præcedunt peccata eorum, qui pessimis sermonibus & operibus læsi, atque impediti à virtutis tramite, in infernum præcesserẽ, supplicia suæ damnationis authoribus illic paraturi: alia verò etiam sequuntur, eorum, scilicet, qui post ipsorum mortem per summã nequitiam & exempla pessima quæ mundo reliquêre, dum eos imitari pergunt, maximè læduntur. Nam sicut hodiè quoquè beatus Dauid ad veram religionem, & Dei cultum prouidentiæq; agnitionem mundo

Opera quædã præcedunt, quædã sequũtur Sanctos.

Malos quædam peccata antecedunt, quædam post mortem sequuntur.

Digitized by Google

perutilis est, & qui propter illum in religione proficiunt, huic iam ex rectè factis suis cõsequentes ei transmittunt laudũ voces: ità & Marcion & reliqui hæreticorum dogmatum duces, quia per eam peruersitatem doctrinæ, quam mundo inuexêre, maximè nocent: cuncti, qui salutis suæ damna per eos in hac vita perceperunt, authores perditionis suæ, etsi dudùm vita functos, atrocioribus illic supplicijs tradunt. Si enim qui scandalizauerit vnum ex pusillis huiusmodi, morte dignus iudicatur: profectò qui tam multos per vitam reprobam, quòd pernicioſorum operum mundo exempla reliquerit, aut in animarum perniciem falsa dogmata ingesserit, scandalizat: post mortem quoq; omnium qui sua causa pereunt, dignissimè ac iustissimè mortis reus habebitur: per singulos eorum qui sui causa hîc seu vulnerantur, seu moriũtur, authore etiã vulnera mortemq; suscipiente. Porrò si iuxta hunc sensum alij præcedunt actus, alijq; subsequuntur: & sicut qui ex nequitia sequuntur, maiori supplicio huiusce perditionis authorem per singulos eorum qui pernicioſa vel doctrina, vel vita pereunt, tradunt: qui verò à virtute subsequuntur, maioribus & dignioribus præmijs per singulos eorum qui indè salutis emolumenta quæsierunt, & à sceleribus conuersi sunt, huiusmodi magistrum donãt: & virgo igitur habet in alterutram virtutis vitiorumq; partẽ actus quosdam partim præcedentes, partim subsequentes. Atque infelix illa quidem, quæ præter delicti proprij supplicium, ex aliarum etiam ruina, quibus offendiculum ac lubricum posuit, acrioribus semper supplicijs traditur. Sed illa sanè felicissima & beatissima, quę præter coronas proprias, per singulas earũ, quæ *quoniam* ex imitatione eius profecêre, coronantur: ipsa quoquè post mortem in æterna vita coronis semper nouis redimitur.

Hæresiarcharũ mortuorũ pœnæ quotidiè augẽtur, propter falsa dogmata quę post se reliquerunt. Matth. 18.

Rei mortis sunt omniũ qui per eorũ doctrinam pereunt.

3. PSALMO decimooctauo, vt in textu.

4. EVTHYMIVS in psalmum decimũoctauum: In alienis peccatis parce mihi, cùm nouerim Reges, Pontifices, parentes, & dominos, obnoxios esse subditorum, plebium, filiorum & seruorum peccatis: quando nimirùm ob illorum negligentiam deliquerint.

Alienis peccatis obnoxij.

5. AVGVSTINVS libro tertio de libero arbitrio, capite decimo: Cùm duæ sint origines peccatorum, vna spontanea cogitatione, altera persuasione alterius, quò pertinere arbitror quod Propheta dicit: Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo. Vtrunque voluntarium est quidem. Nam sicut propria cogitatione non peccat inuitus, ità dum consentit malè suadenti, non vtiquè nisi voluntate consentit. Sed tamen grauius est, non solùm nullo suadente propria cogitatione peccare, sed etiam peccatum alteri per inuidentiam dolumq; suadere, quàm ad peccandum alterius suasione traduci.

Psal. 18.

Alijs suadentes peccatũ, committunt peccatũ alienum.

6. BASILIVS Magnus sermone vel libro secundo de Baptismo, capite nono: Cognito itaque, quomodò & secundùm quid infrugiferas arbores esse contingat, caueamus nè quicquam legitimo diuini beneplaciti studio desit: sed in omnibus commẽdemus nos ipsos, tanquàm Dei ministros. Non hoc autem solùm, sed neq; communicemus cum talibus, sicut in Christo loquens Apostolus determinatè pronunciauit, dicens: Nè communicetis infrugiferis tenebrarum operibus. Quod autem subiũgit, quin magis & reprehendite, modum docet, quomodò non debeamus illis communicare. Quid verò sit communicare, & quibus id modis fiat, expendamus. Et primùm occurrit illud in parœmijs, Veni nobiscum, consors esto sanguinis: deindè & quod Apostolus dicit, Omnes vos gratiæ mecum consortes existentes. Et, communicãtes tribulationi meæ. Et, communicet autem qui in doctrina instruitur, ei qui se instruit, de omnibus bonis. Item: Si videbas furẽ, currebas cum eo, & cum adulteris portionẽ tuam ponebas. Item, Arguẽdo argues fratrem tuum, nec recipias propter ipsum peccatum. Et, Hæc fecisti, & tacui. Suspicaris iniquitatẽ, nempe, quòd similis tibi futurus sim: arguã te, & stabo contra faciem tuã. Talium communicationem æstimo secundùm opus quidem, quando mutuã quidam operam ad eundem scopũ in operis perpetratione, inter se conferunt: secundùm animi verò sententiam, quando quis affectui operantis assentitur, & cõdelectatur. Reliqua communicatio, quæ plerosq; latet, exacta diuinæ scripturæ inquisitione manifestatur, quãdo videlicet nec cooperatur quis, nec affectu assentitur operanti malũ: cognita verò animi illius malitia, vndè quod malũ est facit, obticet, & non arguit: quemadmodùm hoc declarant, cùm quæ suprà sunt scripta, tum quod ab Apostolo Corinthijs est dictum, nempe, quoniam non luxistis vt tolleretur è medio vestrùm qui facinus hoc perpetrauit: quibus subiunxit, Modicum fermenti totam consperſionem corrumpit. Metuamus itaque, & obtemperemus dicenti: Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua consperſio. Quòd si quis autem cooperatur quidem alicui in bono, idq; omninò bono, ignorat verò affectus illius malitiam, & operis scopum, communicationis culpam in eo quòd illi cooperatur, non habebit, sed propriam mercedem iuxta proprium laborem recipiet: propterea quòd nihil commercij habet cum illius alieno & præpostero affectu, & seipsum in canone dilectionis erga Deum conseruat, quemadmodùm nobis à Domino nostro Iesu Christo in ijs, qui cùm in eodem molendino, tum in eodem lecto cum perituris constituti seruabuntur, declaratum est. Differentia verò inter eos qui fidei meæ concrediti sunt, & qui non sunt, in debita sita est cura, non in communicatione peccatorum. Nam cura quidem propriè & peculiariter ijs solis à me debetur, qui fidei meæ commissi sunt. Communicatio verò in malo & operibus infrugiferis in omnibus pariter vetita est.

Galat. 6.

Psal. 49.

Leuit. 19.

Psal. 49.

Participatio & cõmunicatio cũ malis, multiplex est.

1. Cor. 5.

Ibidem.

Matth. 24.

Ephes. 5.

7. AVGVSTINVS sermone decimooctauo de verbis Domini, capite decimooctauo: A malis corde semper disiũgimini, ad tẽpus cautè corpore copulamini. Nec tamen negligentes sitis in corrigendis vestris, ad curã scilicet vestrã quoquo modo pertinentibus, monendo, docendo, hortando, terrẽdo: Quibuscũq; modis potestis agite. Nec cùm inuenitis in scripturis & in exemplis sanctorũ, siue qui ante, siue qui post Domini aduẽtum in hac vita fuerunt, quòd mali bonos in vnitate nõ maculant, efficiamini pigri ad corrigendos malos. Duobus modis non te maculat malus: si non consentias, & si redarguas: hoc est, non communicare, non consentire. Communicatur quippe, quando facto eius consortium voluntatis vel approbationis adiungitur. Hoc ergò nos admonens Apostolus, ait: Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum; magìs autẽ & redarguite. Et quia parùm erat, non consentire, si sequeretur negligẽtia disciplinæ, Magìs autem, inquit, & redarguite. Videte quemadmodùm vtrunq; complexus est. Nolite communicare; magìs autem & redarguite. Quid est, nolite communicare? Nolite consentire, nolite laudare, nolite approbare. Quid est, magìs autem & redarguite? Reprehendite, corripite, coërcete. Neque ergò consentientes sitis malis, vt approbetis: neque negligentes, vt non arguatis: neque superbientes, vt insultanter arguatis.

Malorũ consuetudo quãdo non commaculat.

Ephes. 5.

Quid sit non cõmunicare.

Redarguere quid sit.

8. AD Ephesios quinto, 9. SECVNDAE ad Thessalonicenses tertio, vt in textu.

Ephes. 5.

Quibus modis cõmunicatur peccatis alienis.

Prouer. 1.

Rom. 15.

II.

Quot numerantur eiusmodi peccata aliena?

Cùm

Digitized by Google

NOVEM, ſicut nouem ferè modis committuntur, vtpotè Conſilio, Iuſſione, Conſenſu, Iritatione, Laudatione ſeu Adulatione, Reticentia culpæ alienæ, Conniuentia vel Indulgentia, Participatione criminis, ac praua Defenſione.

III.

Quando peccatum alienum conſilio perpetratur?

CVM mali ſcilicet conſilij, quod alij ſequuntur, vel ſequi poſſent, ipſi ſumus authores & adminiſtri. Exemplo ſit Caiphas, [a] qui conſilio ſuo Senatum Iudaicum in mortem Chriſti concitauit atque permouit. Conirà verò laudatur Ioſeph ab Arimathæa, & vir bonus iuſtusque dicitur, quia [b] non conſenſerat conſilio & actibus eorum, Pontificum ſcilicet & Phariſæorum, in Chriſti [c] necem impiè conſpirantium. Eiuſdem claſſis fuit Demetrius [d] ille, qui cum alijs opificibus, vt ſuo ſtuderet quæſtui, totam penè vrbem aduersùs Paulum Paulique doctrinam ingenti ſeditione compleuit. Impegit hîc etiam infamis [e] Herodias, qua rex Herodes per adulterium fœdè abutebatur. Nam illius conſilio & ſuaſu inſtructa ſaltatrix filia, quod crudeliter appetiuit ſanctiſſimi Ioannis obtruncatum caput, nefariè impetrauit.

Eccli 27.d 6.a 8.d 37.a b Iob 5.c 12.c 18.b Eſa.19.b Pſal. 7.c 9.c Prou.26.d Eccles 10.b
a Ioan.11.f
b Luc.23.g Pſal. 1.a Gen.49.a Iob 21.b
c Ioan.11.g Matth. 26.a
d Act.19.e 2.Reg. 10.a 16.d 17.a e f 3.Reg. 12.c 21.g 2.Par.22.a b 25.e f 1.Eſd.4.a Heſt.5.d Dan. 6.b 1.Macchab.1.b 2.Macchab.1.c 4.e f g Actor.14.c
e Marc.6.c Matt. 14.a

TESTIMONIA.

1. ECCLESIASTICI vigeſimoſeptimo: Qui in altum mittit lapidem, ſuper caput eius cadet: & plaga doloſi diuidet vulnera. Et qui foueam fodit, incidet in eam: & qui ſtatuit lapidem proximo, offendet in eo: & qui laqueum alij ponit, peribit in illo. Facienti nequiſſimum conſilium, ſuper ipſum deuoluetur, & non agnoſcet vndè adueniat illi.

2. ET capite ſexto: Multi pacifici ſint tibi, & conſiliarius ſit tibi vnus. Si poſſides amicum, in tentatione poſſide eum, & nè facilè credas ei. Eſt enim amicus ſecundùm tempus ſuum, & non permanebit in die tribulationis. Et eſt amicus qui conuertitur ad inimicitiam: & eſt amicus, qui odium & rixam & conuicia denudabit. Eſt autem amicus ſocius menſæ, & non permanebit in die neceſſitatis.

3. CAPITE octauo: Cum fatuis conſiliũ non habeas, non enim poterunt diligere niſi quæ eis placent. Coram extraneo nè facias conſilium: neſcis enim quid pariet. Non omni homini cor tuum manifeſtes: nè fortè inferat tibi gratiam falſam, & conuicietur tibi.

4. ET capite trigeſimoſeptimo: Noli conſiliari cum ſocero tuo, & à zelantibus te abſconde conſilium. Omnis conſiliarius prodit conſilium, ſed eſt conſiliarius in ſemetipſo. A conſiliario ſerua animam tuam: priùs ſcito quæ ſit illius neceſſitas: & ipſe enim animo ſuo cogitabit: nè fortè mittat ſudem in terram, & dicat tibi, bona eſt via tua, & ſtet econtrariò videre quid tibi eueniat. Cum viro irreligioſo tracta de ſanctitate, & cum iniuſto de iuſtitia, & cum muliere de his quæ æmulatur: cum timido de bello, cum negociatore de traiectione: cum emptore de venditione, cum viro liuido de gratijs agendis, cum impio de pietate, cum inhoneſto de honeſtate, cum operario agrario de omni opere, cum operario annuali de cõſummatione anni, cum ſeruo pigro de multa operatione, non attendas his in omni conſilio: Sed cum viro ſancto aſſiduus eſto, quemcunque cognoueris obſeruantem timorem Dei, cuius anima eſt ſecundùm animam tuam: quicunque tituberit in tenebris, non condolebit tibi. Et cor boni conſilij ſtatue tecum: non eſt enim tibi aliud pluris illo.

5. IOB quinto: Qui apprehendit ſapientes in aſtutia eorum, & conſilium prauorum diſſipat.

6. CAPITE duodecimo: Apud ipſum eſt ſapientia & fortitudo, & ipſe nouit & decipientem, & eum qui decipitur. Adducit conſiliarios in ſtultum finem, & iudices in ſtuporem.

7. ET capite decimooctauo: Nónne lux impij extinguetur &c. Arctabuntur greſſus virtutis eius, & præcipitabit eum conſiliũ ſuum. Immiſit enim in rete pedes ſuos, & in maculis eius ambulat. Tenebitur planta eius laqueo, & exardeſcet contra eum ſitis. Abſcondita eſt in terra pedica eius, & decipula illius ſuper ſemitam.

8. ESAIAE decimonono: Stulti principes Taneos, ſapientes conſiliarij Pharaonis dederũt conſilium inſipiens, quomodò dicitis Pharaoni, Filius ſapientium ego, filius regum antiquorum. Vbi nunc ſunt ſapientes tui? Annuncient tibi, & indicent quid cogitauerit Dominus exercituum ſuper Aegyptum. Stulti facti ſunt principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt Aegyptum, angulum populorum eius. Dominus miſcuit in medio eius ſpiritum vertiginis: & errare fecerunt Aegyptum in omni opere ſuo ſicut errat ebrius & vomens.

9. PSALMO ſeptimo: Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foueam quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet.

10. ET nono: Infixę ſunt gẽtes in interitu quem fecerunt. In laqueo iſto quem abſconderunt, compræhenſus eſt pes eorum.

11. PROVERBIORVM vigeſimoſexto: Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui voluit lapidem, reuertetur ad eum.

12. ECCLESIASTIS decimo: Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber. Qui transfert lapides, afſligetur in eis, & qui ſcindit ligna, vulnerabitur ab eis.

13. IOANNIS vndecimo: Collegerunt Pontifices & Phariſæi concilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit? &c. Vnus autem ex ipſis Caiphas nomine, cùm eſſet pontifex anni illius, dixit eis: Vos neſcitis quicquam: nec cogitatis quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat &c. Ab illo ergò die cogitauerunt vt interficerent eum.

14. LVCAE vigeſimotertio: Et eccè vir nomine Io-

Digitized by Google

ne Ioseph qui erat decurio, vir bonus & iustus: hic non consenserat consilio & actibus eorum, ab Arimathæa ciuitate Iudææ, qui expectabat & ipse regnum Dei: hic accessit ad Pilatum &c.

15. PSALMO primo: Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum &c.

16. GENESIS quadragesimonono: Simon & Leui fratres: vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum.

17. IOB vigesimoprimo: Verùntamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longè sit à me.

18. IOANNIS vndecimo: Ab illo ergò die cogitauerunt vt interficerent eum.

19. MATTHAEI vigesimosexto: Tunc congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicitur Caiphas: & consilium fecerunt vt Iesum dolo tenerent, & occiderent.

20. ACTORVM decimonono: Demetrius quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum: quos conuocans, & eos qui huiusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio: & videtis &c. His auditis, repleti sunt ira, & exclamauerunt, dicentes, Magna Diana Ephesiorum. Et impleta est ciuitas tota confusione, & impetum fecerunt vno animo in theatrum, &c.

21. SECVNDI Regum decimo: Cùm venissent serui Dauid in terram filiorum Ammon, dixerũt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum: Putas quòd propter honorem patris tui miserit Dauid ad te consolatores, & non ideò, vt inuestigaret & exploraret ciuitatem, & euerteret eam, misit Dauid seruos tuos ad te? Tulit itaque Hanon seruos Dauid, rasitq; dimidiam partẽ barbæ eorum, & præscidit vestes eorum medias vsque ad nates, & dimisit eos &c. Videntes autem filij Ammon, quòd iniuriam fecissent Dauid, miserunt, & conduxerunt mercede Syrum Rohob, & Syrum Soba, viginti millia peditum, & à Rege Maacha mille viros, & ab Istob duodecim millia virorum. Quod cùm audisset Dauid, misit Ioab & omnem exercitum bellatorum, &c. Fugeruntq; Syri à facie Israel, & occidit Dauid de Syris septingentos currus, & quadraginta millia equitum: & Sobach principem militiæ percussit, qui statim mortuus est. Videntes autem vniuersi reges qui erant in præsidio Adarezer, se victos esse ab Israel, expauerunt, & fugerunt quinquaginta & octo millia coram Israel. Et fecerunt pacem cum Israel: & seruierunt eis, timueruntq; Syri auxilium præbere filijs Ammon.

22. ET capite decimosexto: Dixit autem Absalom ad Achitophel: Inite consilium, quid agere debeamus. Et ait Achitophel ad Absalom: Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendam domum: vt cùm audierit omnis Israel, quòd fœdaueris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum. Tetenderunt ergò Absalom tabernaculum in solario, ingressusq; est ad concubinas patris sui coram vniuerso Israel. Consilium autẽ Achitophel, quod dabat in diebus illis quasi si quis consuleret Deum: sic erat omne consilium Achitophel, & cùm esset cum Dauid, & cùm esset cum Absalom.

23. DEINDE capite decimoseptimo: Dixit ergò Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, & consurgens persequar Dauid hac nocte. Et irruens super eum (quippe qui lassus est, & solutis manibus) percutiam eũ: cumq; fugerit omnis populus qui cum eo est, percutiam Regem desolatum. Et reducam vniuersum populum, quomodò vnus homo reuerti solet: vnum enim virum tu quæris, & omnis populus erit in pace. Placuitque sermo eius Absalom & cunctis maioribus natu Israel. Ait autem Absalom: Vocate Chusai Arachitẽ, & audiamus quid etiam ipse dicat. Cúmque venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum: Huiusmodi sermonem locutus est Achitophel: facere debemus an non? quod das consilium? Et dixit Chusai ad Absalom: Non est bonum consilium quod dedit Achitophel hac vice. Et rursùm intulit Chusai, Tu nôsti patrem tuum &c. Dixitque Absalom & omnes viri Israel: Melius est consilium Chusai Arachitæ, consilio Achitophel. Domini autem nutu dissipatum est consilium Achitophel vtile, vt induceret Dominus super Absalom malum. Porrò Achitophel videns quòd non fuisset factum consilium suum, strauit asinum suum, surrexitque, & abijt in domum suam & in ciuitatem suam: & disposita domo sua, suspendio interijt.

24. ET tertij Regum duodecimo: Venit ergò Ieroboam, & omnis populus ad Roboam die tertia, sicut locutus fuerat Rex, dicens: Reuertimini ad me die tertia. Respónditq; Rex populo dura, derelicto consilio, seniorum quod ei dederant, & locutus est eis secundùm consilium iuuenum, dicens: Pater meus aggrauauit iugum vestrum, ego autem addam iugo vestro: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus. Et non acquieuit rex populo: quoniam auersatus fuerat eum Dominus, vt suscitaret verbum suum, quod locutus fuerat in manu Ahiæ Silonitæ, ad Ieroboam filium Nabath. Videns itaque populus quòd noluisset eos audire rex, respondit ei, dicens: Quæ nobis pars in Dauid? vel quæ hæreditas in filio Isai? Vade in tabernacula tua Israel, nunc vide domum tuam Dauid. Et abijt Israel in tabernacula sua. Super filios autem Israel, quicunque habitabant in ciuitatibus Iuda, regnauit Roboam. Misit ergò rex Roboam Aduram, qui erat super tributa: & lapidauit eum omnis Israel, & mortuus est. Porrò rex Roboam festinus ascendit currum, & fugit in Ierusalem, recessitq; Israel à domo Dauid, vsque in præsentem diem,

25. ET capite vigesimoprimo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: cõcitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, intantùm, vt sequeretur idola quæ fecerãt Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israel.

26. SECVNDI Paralipomenon vigesimosecundo: Quadragintaduorum annorũ erat Ochosias cùm regnare cœpisset, & vno anno regnauit in Ierusalem: & nomen matris eius Athalia filia Amri. Sed & ipse ingressus est per vias domus Achab: mater enim eius impulit eum vt impiè ageret. Fecit igitur malum in conspectu Domini, sicut domus Achab: ipsi enim fuerunt ei consiliarij post mortem patris sui, in interitum eius. Ambulauitq; in consilijs eorum. Et perrexit cum Ioram filio Achab rege Israel in bellum contra Hazael regem Syriæ, in Ramoth &c.

27. ET vigesimoquinto: Amasias verò post eosdem Idumæorũ & allatos deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incensum. Quamobrẽ iratus Dominus contra Amasiã, misit ad illum prophetam qui diceret ei, Cur adorâsti deos, qui non liberauerunt populum suum de manu tua? Cumq; hæc ille loqueretur, respondit ei, Num consiliarius regis es? quiesce, nè interficiam te. Discedénsque propheta, Scio, inquit, quòd cogitauerit Deus occídere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non acquieuisti consilio meo. Igitur Amasias rex Iuda inito pessimo consilio, misit ad Ioas filium Ioachaz filij Ie-

Digitized by Google

lij Iehu regem Iſrael, dicens: Veni, videamus nos mutuò. At ille remiſit nuncios, dicens: Carduus qui eſt in Libano, miſit ad cedrum Libani, dicens: Dixiſti, percuſſi Edom: & idcircò erigitur cor tuum in ſuperbiam, ſede in domo tua, cur malũ aduersùm te prouocas, vt cadas & tu & Iuda tecum? Noluit audire Amaſias, eò quòd Domini eſſet voluntas, vt traderetur in manus hoſtium propter Deos Edom. Aſcendit igitur Ioas rex Iſrael, & mutuos ſibi præbuêre conſpectus. Amaſias autem rex Iuda erat in Bethſames Iudæ. Corruitq; Iudas corã Iſrael, & fugit in tabernacula ſua. Porrò Amaſiam regem Iuda filium Ioas filij Ioachaz cepit Ioas rex Iſrael in Bethſames, & adduxit in Ieruſalem: deſtruxitq; murum eius à porta Ephraim vſque ad portam Anguli, quadringentis cubitis. Omne quoquè aurum, & argentum, & vniuerſa vaſa quæ repererat in domo Dei, & apud Obed Edom, in theſauris etiam domus regiæ, necnon & filios obſidum reduxit in Samariam.

28. PRIMI Eſdræ quarto capite: Factum eſt igitur vt populus terræ impediret manus populi Iudæ, & turbaret eos in ædificando. Conduxerunt autem aduersùs eos conſiliatores, vt deſtruerent conſilium eorum omnibus diebus Cyri regis Perſarum, & vſque ad regnum Darij regis Perſarum.

29. HESTER quinto: Aman diſſimulata ira reuerſus in domum ſuam, conuocauit ad ſe amicos ſuos, & Zares vxorem ſuam: expoſuit illis magnitudinem diuitiarum ſuarum, filiorumq; turbam, & quanta eum gloria ſuper omnes principes & ſeruos ſuos rex eleuâſſet. Et poſt hæc ait, Regina quoquè Heſter nullum alium vocauit ad conuiuium cum rege, præter me: apud quam etiam crãs cum rege pranſurus ſum. Et cùm hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quandiù videro Mardochæum Iudæum ſedentem ante fores regias. Reſponderuntq; ei Zares vxor eius, & cæteri amici: Iube parari excelſam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos: & dic manè regi vt appendatur ſuper eam Mardochæus, & ſic ibis cum rege lætus ad conuiuium. Placuit ei conſilium, & iuſſit excelſam præparari crucem. ET capite ſeptimo: Dixitq; Harbona, vnus de eunuchis qui ſtabant in miniſterio regis: En lignum quod parauerat Mardochæo, qui locutus eſt pro rege, ſtat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex, Appendite eum in eo. Suſpenſus eſt itaque Aman in patibulo quod parauerat Mardochæo.

30. DANIELIS ſexto: Dixerunt ergò viri illi, Non inueniemus Danieli huic aliquam occaſionem, niſi fortè in lege Dei ſui. Tunc principes & ſatrapæ ſurripuerunt regi, & ſic locuti ſunt ei: Dari rex, in æternum viue: conſilium iniêrũt omnes principes regni, magiſtratus & ſatrapæ, ſenatores & iudices, vt decretum imperatorium exeat & edictum, Vt omnis qui petiêrit aliquam petitionem à quocunque deo & homine, vſq; ad triginta dies, niſi à te rex, mittatur in lacum leonũ. Nunc itaq; rex confirma ſententiam, & ſcribe decretum: vt non immutetur quod ſtatutum eſt à Medis & Perſis, nec præuaricari cuiquam liceat. Porrò rex Darius propoſuit edictum & ſtatuit. Quod cùm Daniel comperiſſet, id eſt, conſtitutam legem, ingreſſus eſt domum ſuam: & feneſtris apertis in cœnaculo ſuo contra Ieruſalem, tribus temporibus in die flectebat genua ſua, & adorabat, confitebaturq; coram Deo ſuo, ſicut & antè facere conſueuerat. Viri ergò illi curioſiùs inquirentes, inuenerunt Danielem orantem, & obſecrantem Deum ſuum. Et accedentes, locuti ſunt regi ſuper edicto: Rex, nunquìd non conſtituiſti, &c. Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miſerunt eum in lacũ leonum, &c. Tunc vehementer rex gauiſus eſt ſuper eo, & Danielem præcepit educi de lacu: eductusq; eſt Daniel de lacu, & nulla leſio inuenta eſt in eo, quia credidit Deo ſuo. Iubente autem rege, adducti ſunt viri illi qui accuſauerũt Danielem: & in lacum leonum miſſi ſunt ipſi, & filij & vxores eorum: & non peruenerunt vſque ad pauimentum laci, donèc arriperent eos leones, & omnia oſſa eorum comminuerunt.

31. PRIMI Machabæorum primo: In diebus illis exiêrunt ex Iſrael filij iniqui, & ſuaſerũt multis, dicentes: Eamus, & diſponamus teſtamentum cum gentibus quæ circa nos ſunt: quia ex quo receſſimus ab eis, inuenerunt nos multa mala. Et bonus viſus eſt ſermo in oculis eorum. Et deſtinauerunt aliqui de populo, & abiêrunt ad Regem Antiochum: & dedit illis poteſtatem, vt facerent iuſtitiam gentium. Et ædificauerunt gymnaſium in Ieroſolymis ſecundùm leges Nationum: & fecerunt ſibi præputia, & recеſſerunt à teſtamento ſancto, & iuncti ſunt nationibus, & venundati ſunt vt facerent malum.

32. SECVNDI Machabæorum primo capite: De magnis periculis à Deo liberati, magnificè gratias agimus ipſi, vtpotè qui aduersùs talem regem dimicauimus. Ipſe enim ebullire fecit de Perſide eos qui pugnauerunt contra nos & ſanctam ciuitatem. Nam cùm in Perſide eſſet dux ipſe, & cum ipſo immenſus exercitus, cecidit in templo Naneæ, conſilio deceptus ſacerdotum Naneæ. Etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus & amici eius, & vt acciperet pecunias multas dotis nomine. Cúmque propoſuiſſent eas Sacerdotes Naneæ, & ipſe cum paucis ingreſſus eſſet intra ambitum phani, clauſerunt templum, cùm intrâſſet Antiochus: apertoq; occulto aditu templi, mittentes lapides percuſſerunt ducem, & eos qui cum eo erant, & diuiſerunt membratim, & capitibus amputatis foràs proiecerunt. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.

33. ET capite quarto: Ratus autem Menelaus accepiſſe ſe tempus opportunũ, aurea quædam vaſa è templo furatus, donauit Andronico, & alia vendiderat Tyri, & per vicinas ciuitates. Quod cùm certiſſimè cognouiſſet Onias, arguebat eum, ipſe in loco tuto ſe continens Antiochiæ ſecus Daphnen. Vndè Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat vt Oniam interficeret. Qui cùm veniſſet ad Oniam, & datis dextris cum iureiurando (quanuis eſſet ei ſuſpectus) ſuaſiſſet de aſylo procedere, ſtatim eum peremit, non veritus iuſtitiam. Ob quam cauſam non ſolùm Iudæi, ſed etiam aliæ quoq; nationes indignabantur, & moleſtè ferebant de nece tanti viri iniuſta. Sed regreſſum regem de Ciliciæ locis adiêrunt Iudæi apud Antiochiam, ſimul & Græci conquerentes de iniqua nece Oniæ. Contriſtatus itaque eſt animo Antiochus propter Oniam, & flexus ad miſericordiam, lachrymas fudit, recordatus defuncti ſobrietatem & modeſtiam: accenſiſq; animis, Andronicum purpura exutum per totam ciuitatem iubet circunduci: & in eodem loco in quo in Oniam impietatem commiſerat, ſacrilegum vita priuari, Domino illi condignam retribuente pœnam. Multis autem ſacrilegijs in templo à Lyſimacho commiſſis Menelai conſilio, & diuulgata fama, congregata eſt multitudo aduersùs Lyſimachum multo iam auro exportato. Turbis autem inſurgentibus, & animis ira repletis, Lyſimachus armatis ferè tribus millibus, iniquis manibus vti cœpit, duce quodam Tyranno, ætate pariter & dementia prouecto. Sed vt intellexerunt conatum Lyſimachi, alij lapides, alij fuſtes validos arripuêre: quidam verò cinerem in Lyſimachum iecêre. Et multi quidem vulnerati, quidam autem & proſtrati, omnes verò in fugam conuerſi ſunt: ipſum etiam ſacrilegum ſecus ærarium interfecerunt. De his ergò cœpit iudicium aduersùs Menelaum agitari. Et cùm

veniſ-

Digitized by Google

veniſſet rex Tyrum, ad ipſum negocium detulerunt miſſi tres viri à ſenioribus. Et cùm ſuperaretur Menelaus, promiſit Ptolemæo multas pecunias dare ad ſuadendum regi. Itaque Ptolemæus in quodam atrio poſitum, quaſi refrigerandi gratia, regem adijt, & deduxit à ſententia: & Menelaum quidem vniuerſæ malitiæ reum, criminibus abſoluit: miſeros autem qui etiam ſi apud Scythas cauſam dixiſſent, innocentes iudicarentur, hos morte damnauit. Citò ergò iniuſtam pœnam dederunt, qui pro ciuitate & populo & ſacris vaſis cauſam proſecuti ſunt. Quamobrem Tyrij quoquè indignati, erga ſepulturam eorum liberaliſſimi extiterunt. Menelaus autem propter eorum qui in potentia erant, auaritiam, permanebat in poteſtate, creſcens in malitia ad inſidias ciuium.

34. ACTORVM decimoquarto: Superuenerunt autem quidam ab Antiochia & Iconio Iudæi: & perſuaſis turbis, lapidantéſque Paulum, traxerunt extra ciuitatem, exiſtimantes eum mortuum eſſe.

35. MARCI ſexto: Quicquid petieris, dabo tibi, (ait Herodes ad filiã Herodiadis) licèt dimidium regni mei. Quæ cùm exiſſet, dixit matri ſuę: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptiſtæ. Cumq; introiſſet ſtatim cum feſtinatione ad regem, petiuit, dicens: Volo vt protinùs des mihi in diſco caput Ioannis Baptiſtæ. Et contriſtatus eſt rex. Propter iuſiurandum & propter ſimul diſcumbentes noluit eam contriſtare: ſed miſſo ſpiculatore, præcepit afferri caput eius in diſco, & decollauit eum in carcere. Et attulit caput eius in diſco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri ſuæ.

36. MATTHAEI decimoquarto: At illa prę-monita à matre ſua, Da mihi, inquit, hîc in diſco caput Ioannis Baptiſtæ &c.

IIII.

Quando Iußio eſt peccatum alienum?

1.Reg.22.c Iudith 2.a Heſt. 3.c d Dan.3.a b 6 c 1.Mach. 1.e f g 2.Macha 6 a Mar. 6.d Act.23.c a 2.Reg.11.c b Ioan.19.c Lucæ 23.d

Cùm ex decreto, mandato, imperióve noſtro redit ad proximum iniuria, vel malum quodcunque perpetratur. Sic Dauid Rex innocentem occídit [a] Vriam, non ſuis quidem aut ſeruorum manibus, ſed per literas hoc agens, atque demandans, vt in pręlio ille occíderetur. Et pręſes [b] Pilatus mortis CHRISTI reus eſt, quòd illum in Iudæorum gratiam cruci affigendum, etſi inuitus quodammodò authoritate ſua adiudicauit ac tradidit. Ità ſummo ſe crimine [c] Pharao & [d] Herodes obligârunt, cùm legem tyrannicam de occidendis Hebræorum infantibus ferrent. *Væ* [e] autem illis *qui condunt leges iniquas.*

c Exod.1.c d d Matth.2.c e Eſa.10.a Matth.15.a Marc.7.b

TESTIMONIA.

1. PRIMI Regum vigeſimoſecundo: Dixitq; rex (Saul): Morte morieris Achimelech, tu & omnis domus patris tui. Et ait rex emiſſarijs, qui circunſtabant eum: Conuertimini, & interficite ſacerdotes Domini: nam manus eorum cum Dauid eſt, ſcientes quòd fugiſſet, & non indicauerunt mihi. Noluerunt autem ſerui regis extendere manus ſuas in ſacerdotes Domini. Et ait rex ad Doëg: Conuertere tu, & irrue in ſacerdotes Domini. Conuerſuſq; Doëg Idumæus irruit in ſacerdotes, & trucidauit in die illa octogintaquinque viros veſtitos Ephod lineo. Nobe autem ciuitatem ſacerdotum percuſſit in ore gladij, viros & mulieres, & paruulos, & lactentes, bouemq; & aſinum & ouem in ore gladij.

2. IVDITH ſecundo: Anno tertiodecimo Nabuchodonoſor regis, viceſima & ſecũda die menſis primi, factum eſt verbum in domo Nabuchodonoſor regis Aſſyriorum, vt defenderet ſe: vocauitq; omnes maiores natu, omnesq; duces & bellatores ſuos, & habuit cum eis myſterium conſilij ſui. Dixítque cogitationem ſuam in eo eſſe, vt omnem terram ſuo ſubiugaret imperio. Quod dictum cùm placuiſſet omnibus, vocauit Nabuchodonoſor rex Holofernem principem militiæ ſuę, & dixit ei: Egredere aduersùm omne regnum Occidentis: & contra eos præcipuè qui contempſerunt imperium meum. Non parcet oculus tuus vlli regno, omnémque vrbem munitam ſubiugabis mihi.

3. HESTER tertio: Dixit Aman regi Aſſuero: Eſt populus per omnes prouincias regni tui diſperſus, & à ſe mutuò ſeparatus, nouis vtens legibus & cæremonijs, inſuper & regis ſcita contemnens. Et optimè nôſti, quòd non expediat regno tuo vt inſoleſcat per licentiam. Si tibi placet, decerne, vt pereat, & decem millia talentorum appendam arcarijs gazæ tuæ. Tulit ergò rex annulum quo vtebatur, de manu ſua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hoſti Iudæorum, dixitq; ad eum, Argentum quod tu polliceris, tuum ſit: de populo age quod tibi placet. Vocatiq; ſunt ſcribæ regis menſe primo Niſan, tertiadecima die eiuſdem menſis: & ſcriptum eſt, vt iuſſerat Aman, ad omnes Satrapas regis, & iudices prouinciarum, diuerſarumq; gentium, vt quæque gens legere poterat, & audire pro varietate linguarum, ex nomine regis Aſſueri: & literæ ſignatæ ipſius annulo, miſſæ ſunt per curſores regis ad vniuerſas prouincias, vt occíderent atque delerent omnes Iudæos, à puero vſque ad ſenem, paruulos & mulieres, vno die, hoc eſt, tertiodecimo menſis duodecimi qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent. Summa autem Epiſtolarum hæc fuit, vt omnes prouinciæ ſcirent & pararent ſe ad prædictum diem. Feſtinabant curſores qui miſſi erant, regis imperium explere. Statimq; in Suſan pependit edictum, rege & Aman celebrante conuiuium, & cunctis Iudæis qui in vrbe erant, flentibus.

4. DANIELIS tertio: Et præco clamabat valenter: Vobis dicitur populis, tribubus & linguis: In hora qua audieritis ſonitum tubæ & fiſtulæ & citharæ, ſambucæ & pſalterij & ſymphoniæ, & vniuerſi generis muſicorum, cadentes adorate ſtatuam auream, quam conſtituit Nabuchodonoſor rex. Si quis autem non proſtratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Poſt hæc igitur ſtatìm vt audiêrunt omnes populi ſonitum tubæ, fiſtulæ & citharæ, ſambucæ & pſalterij, ſymphoniæ & omnis generis muſicorum: cadentes omnes populi, tribus & linguæ, adorauerunt ſtatuam auream quam conſtituerat Nabuchodonoſor rex. Statímque in ipſo tempore accedentes viri Chaldæi, accuſauerunt Iudæos &c.

3. ET capite ſexto: Viri ergò illi curioſiùs inquirentes, inuenerunt Danielem, orantem & obſecrantem Deum ſuum. Et accedentes, locuti ſunt regi ſuper edicto: Rex, nunquìd non conſtituiſti, vt omnis homo qui rogaret quenquam de dijs & hominibus vſque ad dies triginta, niſi te rex, mitteretur

Digitized by Google

teretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex, ait: Verus est sermo iuxta decretum Medorum atque Persarum, quod præuaricari non licet. Tunc respondentes dixerunt coram rege: Daniel de filijs captiuitatis Iudæ, non curauit de lege tua & de edicto quod constituisti: sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua. Quod verbum cùm audîsset rex, satis contristatus est: & pro Daniele posuit cor vt liberaret eum, & vsque ad occasum solis laborabat vt erueret illum. Viri autem illi intelligentes regem, dixerunt ei: Scitò rex, quia lex Medorum atque Persarum est, vt omne decretum quod constituerit rex, non liceat immutari. Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum leonum.

6. PRIMI Machabæorum primo: Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, vt esset omnis populus vnus, & relinqueret vnusquisque legem suam. Et consenserunt omnes gentes secundùm verbum regis Antiochi: & multi ex Israel consenserunt seruituti eius, & sacrificauerunt idolis, & coinquinauerunt sabbatum. Et misit rex libros per manus nunciorum in Ierusalem & in omnes ciuitates Iudæ, vt sequerentur leges gentium terræ, & prohiberent holocausta & sacrificia & placationes fieri in templo Dei, & prohiberent celebrari sabbatum, & dies solennes: & iussit coinquinari sancta, & sanctum populum Israel. Et iussit ædificari aras, & templa, & idola, & immolari carnes suillas, & pecora communia, & relinquere filios suos incircuncisos, & coinquinari animas eorum in omnibus immunditijs & abominationibus, ità vt obliuiscerentur legem, & immutarent omnes iustificationes Dei. Et quicunque non fecissent secundùm verbum regis Antiochi, morerentur. Secundùm omnia verba hæc, scripsit omni regno suo: & præposuit principes populo qui hæc fieri cogerent. Et iusserunt ciuitatibus Iudæ sacrificare. Et congregati sunt multi de populo ad eos qui dereliquerant legem Domini, & fecerunt mala super terram: & effugauerunt populum Israel in abditis, & in absconditis fugitiuorum locis. Die quintadecima mensis Casleu, quinto & quadragesimo & centesimo anno ædificauit rex Antiochus abominandum idolum desolationis super altare Dei, & per vniuersas ciuitates Iudæ in circuitu ædificauerunt aras: & ante ianuas domorũ, & in plateis incendebant thura, & sacrificabant: & libros legis Dei combusserunt igne, scindentes eos: & apud quemcunque inueniebantur libri testamenti Domini, & quicunque obseruabant legem Domini, secundùm edictum regis trucidabant eum. In virtute sua faciebant hæc populo Israel, qui inueniebatur in omni mense & mense in ciuitatibus. Et quinta & vicesima die mensis sacrificabãt super aram quæ erat contra altare. Et mulieres quæ circuncidebant filios suos, trucidabantur secundùm iussum regis Antiochi, & suspendebant pueros à ceruicibus per vniuersas domos eorum: & eos qui circunciderant illos, trucidabant. Et multi de populo Israel definiêrunt apud se, vt non manducarent immunda: & elegerunt magis mori, quàm cibis coinquinari immundis: & noluerunt infringere legem Dei sanctam, & trucidati sunt. & facta est ira magna super populum valdè.

7. SECVNDI Machabæorum sexto: Sed non post multum temporis misit rex senem quendam Antiochenum, qui compelleret Iudæos, vt se trãsferrent à patrijs & Dei legibus: contaminare etiam quod in Hierosolymis erat templum, & cognominare Iouis Olympij: & in Garizim, prout erant hi qui locum inhabitabant, Iouis hospitalis. Pessima autem & vniuersis grauis erat malorum incursio. nam templum luxuria & comessationibus gentium erat plenum, & scortantium cum meretricibus, sacratisq; ædibus mulieres se vltrò ingerebant, intrò ferentes ea quæ non licebat. Altare enim plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur. Neque autem sabbatha custodiebantur, neque dies solennes patrij seruabantur, nec simpliciter Iudæũ se esse quisquam confitebatur. Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia: & cùm Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati Libero circuire. Decretum autem exijt in proximas gentilium ciuitates, suggerentibus Ptolemæis, vt pari modo & ipsi aduersùs Iudæos agerent, vt sacrificarent: eos autem qui nollent transire ad instituta gentium, interficerent. Erat ergò videre miseriam.

8. MARCI sexto: Herodes misso spiculatore præcepit afferri caput Ioannis in disco, & decollauit eum in carcere.

9. ACTORVM vigesimotertio: Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit adstantibus sibi percutere os eius. Tunc Paulus dixit ad eum &c.

10. SECVNDI Regum vndecimo: Factum est ergò manè, & scripsit Dauid epistolam ad Ioab: misitq; per manum Vriæ, scribens in epistola: Ponite Vriam exaduersò belli, vbi fortissimum est prælium: & derelinquite eum, vt percussus intereat. Igitur cùm Ioab obsideret vrbem, posuit Vriam in loco vbi sciebat viros esse fortissimos. Egressiq; viri de ciuitate, bellabant aduersùm Ioab, & ceciderunt de populo seruorum Dauid, & mortuus est etiam Vrias Hethæus.

11. IOANNIS decimonono: Tunc ergò tradidit eis illum, vt crucifigeretur.

12. LVCAE vigesimotertio: Dimisit autem illis eum qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant, Iesum verò tradidit voluntati eorum.

13. EXODI primo: Dixit autem rex Aegypti obstetricibus Hebræorum: quarum vna vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiens eis: Quando obstetricabitis Hebræas, & partûs tempus aduenerit: si masculus fuerit, interficite eum: si fœmina, reseruate. Timuerunt autem obstetrices Deum, &c. Præcepit ergò Pharao omni populo suo, dicens: Quicquid masculini sexûs natum fuerit, in flumen proijcite: quicquid fœminini, reseruate.

14. MATTHAEI secundo capite: Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis, iratus est valdè: & mittens occídit omnes pueros, qui erant in Bethlehem & in omnibus finibus eius à bimatu & infra, secundùm tempus quod exquisiérat à Magis.

15. ESAIAE decimo: Væ qui condunt leges iniquas: & scribentes, iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longè venientis? ad cuius confugietis auxilium? & vbi derelinquetis gloriam vestram, nè incuruemini sub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

16. MATTHAEI decimoquinto: Iesus autem respondens, ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit, Honora patrem & matrem. &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum aut matrem suam, & irritum feciſtis mãdatum Dei propter traditionem vestram.

17. MARCI septimo: Et dicebat illis, Benè irritum feciſtis præceptum Dei, vt traditionem vestram seruetis. Moyses enim dixit, Honora patrem tuum & matrem: &, Qui maledixerit patri

Digitized by Google

vel matri, morte moriatur: Vos autem dicitis, Si dixerit homo patri aut matri: Corban (quod est donum) quodcunque ex me, tibi profuerit: & vltrà non dimittitis eum quicquam facere patri suo aut matri, rescindentes verbum Dei per traditionem vestram quam tradidistis.

V.

Consensus quando alieni peccati nos reos facit?

Leuit. 20. a Numer. 16. d Iudith 8. b Hester 14. c d Lucæ 11. g

a Irenæus lib. 4. cap. 46.

b Actor. 7. g

c Actor. 23. c

d Matth. 27. b Mar. 15. a b

e Actor. 3. c & 2. d

f Rom. 1. d.

g Epist. 31. quæ est Cleri Romani ad Cyprianum.

CVM, quod ab alijs fit nequiter, à nobis quasi suffragium accipit, & saltem tacitè [a] approbatur. Ità peccauit Saulus, in Stephani protomartyris necem [b] consentiens. Peccârunt & viri ex Iudæis plures quadraginta, [c] qui facta etiam voti nuncupatione in Pauli necem armârunt sese. Peccauerunt demùm & ciues [d] Hierosolymitani, suis Magistratibus, quô Christus perderetur, suffragantes, vt idcircò Petrus illis exprobrans dixerit: [e] *Authorem vitæ interfeciſtis.* Notanda est igitur Pauli sententia: [f] *Non solùm qui faciunt mala, sed etiam qui consentiunt facientibus, digni sunt morte.* Et huc referri potest, quod apud Cyprianum [g] legimus, Non est immunis à scelere, qui vt faceret, imperauit: nec alienus à crimine, cuius consensu licèt non à se admissum crimen, tamen publicè legitur.

TESTIMONIA.

1. LEVITICI vigesimo: Quòd si negligens populus terræ, & quasi paruipendens imperium meum, dimiserit hominem qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere: ponam faciem meam super hominem illum & cognationē eius, succidamq; & ipsum, & omnes qui consenserunt ei, vt fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui.

2. NVMERORVM decimosexto: Locutusq; Dominus ad Moysen & Aaron, ait: Separamini de medio congregationis huius, vt eos repentè disperdam. Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt: Fortissime Deus spirituum vniuersę carnis, num vno peccante, contra omnes ira tua desæuiet? Et ait Dominus ad Moysen: Præcipe vniuerso populo, vt separetur à tabernaculis Core & Dathā & Abiron. Surrexitq; Moyses, & abijt ad Dathan & Abiron: & sequentibus eum senioribus Israēl, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, nè inuoluamini in peccatis eorum. Cumq; recessissent à tentorijs eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum cum vxoribus & liberis, omniq; frequentia. Et ait Moyses: In hoc scietis quòd Dominus miserit me vt facerem vniuersa quæ cernitis, & non ex proprio corde ea protulerim: Si consueta hominum morte interierint, & visitauerit eos plaga, qua & cæteri visitari solēt, non misit me Dominus. sin autem nouam rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os suum, deglutiat eos & omnia quæ ad illos pertinent, descenderintq; viuentes in infernum, scietis quòd blasphemauerint Dominum. Confestim igitur vt cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorū: & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum: descenderuntq; viui in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Israel qui stabat per gyrum, fugit à clamore pereuntium, dicens: Nè fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebant incensum.

3. IVDITH octauo: Hæc itaque cùm audisset Iudith, quoniam Ozias promisisset quòd transacto quinto die traderet ciuitatem, misit ad presbyteros Chabri & Charmi. Et venerūt ad illam, & dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, vt tradat ciuitatem Assyrijs, si intra quinque dies non venerit vobis adiutorium? & qui estis vos qui tentatis Dominum? Non est iste sermo qui misericordiam prouocet: sed potiùs qui iram excitet & furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem constituistis ei? Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso poeniteamus &c.

4. HESTER decimoquarto: Et deprecabatur Hester Dominum Deum Israel, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus &c. Tu nôsti quia oderim gloriam iniquorum, & detester cubile incircuncisorum & omnis alienigenæ. Tu scis necessitatem meam, quòd abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentij mei, & quòd non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit conuiuium regis, & non biberim vinum libaminum: & nunquàm lætata fit ancilla tua, ex quo huc translata sum vsque in præsentem diem, nisi in te Domine Deus Abraham, Deus fortis super omnes &c.

5. LVCAE vndecimo: Væ vobis, qui ædificatis monumenta prophetarum: patres autem vestri occiderunt illos: profectò testificamini quòd consentitis operibus patrum vestrorum: quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulcra.

6. IRENAEVS libro quarto contra hæreses Valentiniani & similes, capite quadragesimosexto: Et habemus præceptum: Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idololatra, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Et iterùm ait Apostolus: Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergò fieri participes eorum. Et quemadmodùm ibi peccantium damnatio participabat & reliquos, quoniam placebant eis, & vnà cum eis conuersabantur: sic & hîc modicum fermentum totam massam corrumpit.

1. Cor. 5.

Ephes. 5.

Peccantium damnatio participat reliquos.

7. ACTORVM septimo: Saulus autem erat consentiens neci eius.

8. ET vigesimotertio: Facta autem die, collegerunt se quidam ex Iudæis, & deuouerunt se, dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donèc occiderent Paulum. Erant autem plus quàm quadraginta viri, qui hanc coniurationem fecerant.

9. MATTHAEI vigesimoseptimo: Principes autem sacerdotum & seniores persuaserunt populo, vt peterent Barrabam, Iesum verò perderent.

10. MAR-

Digitized by Google

10. MARCI decimoquinto: Pontifices autem concitauerunt turbam, vt magis Barrabam dimitteret eis &c. Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barrabam: & tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur.

11. ACTORVM tertio: Deus glorificauit filium suum Iesum, quem vos quidem tradidistis & negâstis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti. Vos autem sanctum & iustum negâstis, & petistis virum homicidam donari vobis, authorem verò vitæ interfecistis.

12. ET capite secundo: Viri Israëlitæ, audite verba hæc, Iesum Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus & prodigijs & signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestrî, sicut vos scitis: hunc definito consilio & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes, interemistis.

13. AD Romanos primo: Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum: vt faciant ea quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

14. CLERVS Romanus in epistola ad Cyprianum, quæ apud eundem est trigesima prima: Sed etiam aduersùs illos qui acta fecissent, licèt præsentes, cùm fierent, non affuissent, cùm præsentiam suam vtiquè, vt sic scriberentur, mandando fecissent. Non est enim immunis à scelere, qui vt fieret imperauit: nec est alienus à crimine, cuius consensu, licèt non à se admissum crimen, tamen publicè legitur. Est lib. 2. epist. 7. Et iubêtis & consentiêtis est peccatū.

VI.

Quando Iritâtione nobis peccatum alienum conflatur?

CùM scientes alium ad iram, vindictam, blasphemiam, crudelitatem, aut consimilia vitia, siue dictis id fiat, siue factis, aut quacunque ratione alia, prouocamus. Vt cùm [a] vxor Iob patientissimo viro petulanter insultans, quantùm in se quidem erat, suasit etiam Deum blasphemare. Et Tobiæ [b] vxor æquè morosa, maritum suis conuicijs frequenter infestans & exasperans, hoc facit, vt vir anxius domesticam iniuriam suspirijs, lachrymis & precibus ad Deum fusis persequi cogatur. Contrà verò monet [c] Ecclesiasticus: *Abstine te à lite, & minues peccata. Homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittit inimicitiam.* Sic & Salomon [d] dixit: *Semper iurgia quærit malus, angelus autem crudelis mittetur contra eum.*

1. Reg. 1. b Psa. 105. c 2. Mach. 14. d Gal. 5. d Eph. 6. a Coloss. 3. d

a Iob 2. c

b Tob. 2. d & 3. a b

c Eccli 28. a b Pro. 15. c 8, a 22. b 26. c 29. d 30. d

d Prou. 17. b 3. d Esa. 33. a

TESTIMONIA.

1. PRIMI Regum primo: Affligebat quoquè Annam æmula eius, & vehementer angebat, intantùm vt exprobraret quòd Dominus concluisset vuluam eius: sicq; faciebat per singulos annos, cùm redeunte tempore ascenderent ad templum Domini: & sic prouocabat eam.

2. PSALMO centesimo quinto: Dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatem in animas eorum. Et iritauerunt Moysen in castris: Aaron sanctum Domini.

3. SECVNDI Machabæorum decimoquarto: Morabatur autem Nicanor Hierosolymis, nihilq; iniquè agebat, gregesq; turbarum quæ congregatæ fuerant, dimisit. Habebat autem Iudam semper charum ex animo, & erat viro inclinatus. Rogauitq; eum ducere vxorem, filiosq; procreare. Nuptias fecit: quietè egit, comiterq; viuebant. Alcimus autem videns charitatem illorum adinuicèm & conuentiones, venit ad Demetrium, & dicebat Nicanorem rebus alienis assentire, Iudamq; regni insidiatorem, successorem sibi destinâsse. Itaque rex exasperatus, & pessimis huius criminationibus iritatus, scripsit Nicanori, dicens grauiter quidem se ferre de amicitiæ conuentione, iubere tamen Machabæum citiùs vinctum mittere Antiochiam.

4. AD Galatas quinto: Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicèm prouocantes, inuicèm inuidentes.

5. AD Ephesios sexto: Et vos patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini.

6. AD Colossenses tertio: Patres, nolite ad indignationem prouocare filios vestros: vt non pusillo animo fiant.

7. IOB secundo capite: Dixit autem illi vxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, & morere.

8. TOBIAE secundo: Sicut beato Iob insultabant reges, ità isti parentes & cognati eius irridebant vitam eius, dicentes: Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? Tobias verò increpabat eos, dicens: Nolite ità loqui, quoniam filij sanctorum sumus, & vitam illâ expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquàm mutant ab eo. Anna verò vxor eius ibat ad opus textrinum quotidiè: & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat. Vndè factum est, vt hœdum caprarum accipiens detulisset domi. Cuius cùm vocem balantis vir eius audîsset, dixit: Videte nè fortè furtiuus sit: reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Ad hæc vxor eius irata respondit: Manifestè vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt. Atque his & alijs huiuscemodi verbis exprobrabat ei.

9. ET capite tertio: Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lachrymis, dicens: Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt: & omnes viæ tuæ, misericordia, & veritas, & iudicium &c. Eadem die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septem viris, & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox vt ingressi fuissent ad eam. Ergò cùm pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Ampliùs ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, sicut

Digitized by Google

iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suę: & tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione perfistens cum lachrymis, deprecabatur Deum, vt ab isto improperio liberaret eam.

10. ECCLESIASTICI vigesimooctauo: Abstine te à lite, & minues peccata, &c. vt in textu. Secundùm enim ligna syluæ, sic ignis exardescit: & secundùm virtutem hominis, sic iracundia illius erit, & secundùm substantiam suam exaltabit iram suam. Certamen festinatum incendit ignem: & lis festinans effundit sanguinem, & lingua testificans adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardebit: & si expueris super illam, extinguetur: vtraque ex ore proficiscuntur. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes. Lingua tertia multos commouit, & dispersit illos de gente in gentem: ciuitates muratas diuitum destruxit, & domos magnatorum effodit. Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit. Lingua tertia mulieres viratas eiecit &c.

11. PROVERBIORVM decimoquinto: Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.

12. ET capite decimooctauo: Labia stulti miscent se rixis, & os eius iurgia prouocat.

13. ITEM vigesimosecundo: Eijce derisorem, & ibit cum eo iurgium, cessabuntq; causæ & contumeliæ.

14. ET capite vigesimosexto: Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui tranſit impatiens, & commiscetur rixæ alterius. Sicut noxius est, qui mittit sagittas & lanceas in mortem: ità vir qui fraudulenter nocet amico suo, & cùm fuerit deprehensus, dicit, Ludens feci. Cùm defecerint ligna, extinguetur ignis: & susurrone subtracto, iurgia coquiescunt. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas. Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad intima ventris.

15. ITEM capite vigesimonono: Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuis.

16. ET capite trigesimo: Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui prouocat rixas, producit discordias.

17. PROVERBIORVM decimoseptimo: Semper iurgia quærit malus &c.

18. ET capite tertio: Nè contendas aduersùs hominem fruſtrà, cùm ipse tibi nihil mali fecerit. Nè æmuleris hominem iniustum, nec imiteris vias eius: quia abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius. Egestas à Domino in domo impij: habitacula autem iustorum benedicentur. Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam. Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exultatio, ignominia.

19. ESAIAE trigesimotertio: Væ qui prædaris, nónne & ipse prædaberis? & qui spernis, nónne & ipse spernéris? cùm consummaueris deprædationem, deprædaberis: cùm fatigatus defiëris contemnere, contemnéris.

VII.

Quando per laudationem, vel adulationē nostram peccato alieno fœdamur?

Pro.24.c 27.a 28.d Psal. 140.a Esa.5.c Chrysost.hō. 2. de Dauid & Saule. Cyp. de lapſ. Basil.hom.in psal. 61. Auguſt. in psal.134.

Cùm aliquem in malefactis, vel de improbitate commendamus, vel tanquàm re benè gesta, calcar addimus malè currenti, vt ille in prauo instituto pergat. *Væ*[a] autem *qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas*, vt est apud Prophetam. In hoc vitium incidunt nonnunquàm Ecclesiastici

a Ezech.13.c

b Hierem.14.c 23 c d e f 27.b c 28.d 29.b Thren.2.e Mich.3.b d 3.Reg.22.a b c d e Esa.3.c 9.c 30.b

[b] concionatores, & Magistratus malè vulgo blandientes, dum eius licentiæ palàm fauent & applaudunt. Rectè autem Esaias: [c] *Populę meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant.* Vnde Paulus eos iubet vitari Doctores, [d] qui per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium. *Quoniam* enim *laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur, exacerbabit Dominum peccator*, vt [e] Regius Propheta testatur.

d Rom.16.c 2.Pet.2.a d Hieron.lib.1.aduersùs Pelag.cap 9. & lib.2. aduersùs Iouinian. cap.19.

e Psal.9.c 54.d Prou.1.a b 16.d 17.c 29.a Eccle 7.a Hiere.9.a b c

TESTIMONIA.

1. PROVERBIORVM vigesimoquarto: Qui dicunt impio, iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus: qui arguunt eum, laudabuntur, & super ipsos veniet benedictio. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet. Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & posteà ædifices domum tuam. Nè fis testis fruſtrà contra proximum tuum, nec lactes quenquam labijs tuis.

2. ET capite vigesimoseptimo: Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua. Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

3. ET vigesimooctauo: Qui corripit hominem, gratiam posteà inueniet apud eum magis, quàm ille qui per linguæ blandimenta decipit.

4. PSALMO centesimo quadragesimo: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

5. ESAIAE quinto: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponētes amarum in dulce, & dulce in amarum.

6. CHRYSOSTOMVS homilia secunda de Dauid & Saule, cuius titulus est, Magnum esse bonum non tantùm exercere virtutē, verùm etiam laudare &c. Non oportet expetere modò & æmulari virtutē, verùm etiam eos qui virtutē amplectuntur, laudibus vehere, & admirandos prædicare, nobis fructum aliquem, eumq; haud vulgarem, adfert. Quemadmodùm ex aduerso prauitatem non æmulari tantùm, verùm etiam in ea viuentes laudare, supplicium haud mediocre nobis conciliat: & si fas est quiddam nouum & admirandum dicere, grauius supplicium, quàm manet illos ipsos qui malè viuunt. Id declarans Paulus, posteaquàm omnem malitiæ speciem enumerârat, accusâſſetq; omnes qui leges Dei conculcant, de illis ipsis mox subijcit: Qui cùm Dei iustitiam nōſſent, quòd qui talia faciunt, digni sunt

Laudādi mali non sunt.

Rom.1.

sunt morte, non solùm ea faciunt, sed & comprobant illa facientes: demonstrans hoc esse grauius illo. Nam collaudare insuper delinquentes, quod ad supplicij pertinet æstimationem, longè plus est quàm delinquere. Idq; iure optimo, propterea quòd hoc suffragium proficiscatur ab animo planè corrupto, & insanabili morbo laborante. Siquidem is qui dum peccat, condemnat interim peccatum suum, poterit aliquando temporis progressu ad se redire: cæterùm qui laudat malitiam, is seipsum priuauit curatione, quam adfert pœnitentia. Proindè meritò Paulus pronunciauit hoc illo esse grauius. Itaque sicuti qui praua non tantùm faciunt, verùm etiam tales collaudant ac prædicant, eandem aut etiam grauiorem pœnam sortiuntur: ità qui bonos laudibus vehunt ac suspiciũt, coronarum illis repositarum fiunt participes. Quod ipsum ità esse, è scriptura licet perspicere. Deus enim ità loquitur Abrahæ: Benedicentibus tibi benedicam, & maledicentibus tibi maledicam.

Plus est peccantes laudare quàm delinquere.

Probos laudare, fructuosum est.

Gen. 12.

7. CYPRIANVS in sermone de lapsis: Cùm scriptum sit: Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt, & semitas pedum vestrorum turbant. Qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccandi fomitem subministrat: nec comprimit delicta ille, sed nutrit. At qui consilijs fortioribus redarguit simul atque instruit fratrem, promouet ad salutem. Quos diligo, inquit Dominus, redarguo & castigo. Sic oportet & Dei Sacerdotem non obsequijs decipientibus fallere, sed remedijs salutaribus prouidere. Imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcente contrectat, & in altis recessibus viscerum virus inclusum, dum seruat, exaggerat. Aperiendum vulnus est & secandum, & putraminibus amputatis, medela fortiore curandum. Vociferetur & clamet licet, & conqueratur æger impatiens per dolorem: gratias aget postmodùm, cùm senserit sanitatem.

Esaiæ 3.

Adulatione nutriuntur delicta.

Apoc. 3.

Simile de cõtrectatione vulnerum.

8. BASILIVS homilia in psalmum sexagesimumprimum: Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Multi nanque sunt qui pro bonis prauas comprobant actiones, & vitia virtutibus vicinis honestare contendunt. Nam scurrilia loquentem, vrbanum ac lepidum: turpiloquum verò, politicum: amarulentum & iracundum, neutiquàm contemnendum prædicant: parcum verò ac minimè liberalem, vt sobrium dispensatorem commendant: prodigum quoquè, vt liberalem: libidinosum & lasciuum, vt voluptuarium & animi solutioris virum. Vtq; semel omnia, vitium omne palliant adumbrata nomenclatura è vicino subiectæ virtutis. Tales sanè ore quidem benedicunt, corde autem maledicunt ac deuouent. In verborum nanque benedictione omnem execrationem vitæ suæ inducunt, ac reos æternæ damnationi, ob ea quæ approbant, sese constituunt.

Psal. 61.

Vitia nõnulla quæ virtutum nomine commẽdantur.

Approbantes vitia sese damnationis obnoxios reddunt.

9. AVGVSTINVS in psalmum centesimum trigesimumquartum enarratione prima: Cogitate & videte, quoniam quicquid aliud laudatis, ideò laudatis, quia bonum est. Insanit, qui laudat quod non est bonum. Si laudes iniquum eo ipso quòd iniquus est, nónne & tu iniquus eris? Si laudes furem eo ipso quòd fur est, nónne & tu particeps eris? Si laudes iustum in eo ipso quòd iustus est, nónne & tu habes in te partem laudando? Non enim laudares iustum, nisi amares: non amares, si nihil indè haberes.

Insaniũt, qui laudant quod malum est.

10. EZECHIELIS decimotertio: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israël, qui prophetant: & dices prophetantibus de corde suo, Audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Quasi vulpes in desertis, prophetæ tui Israël erant. Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israel: vt staretis in prælio in die Domini. Vident vana, & diuinant mendacium, dicentes: Ait Dominus: cùm Dominus non miserit eos: & perseuerauerunt confirmare sermonem. Nunquìd non visionem cassam vidistis, & diuinationem mendacem locuti estis? & dicitis, ait Dominus: cùm ego non sim locutus. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana, & vidistis mendacium, ideò ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus: Et erit manus mea super Prophetas qui vident vana, & diuinant mendacium: in concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur: & scietis quia ego Dominus Deus: eò quòd deceperint populũ meum, dicentes: Pax: & non est pax: & ipse ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto absque paleis. Dic ad eos qui liniũt absque temperatura, quòd casurus sit: erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes desuper irruentes, & ventum procellæ dissipantem. Siquidem ecce cecidit paries: nunquìd non dicetur vobis, Vbi est litura quam linîstis? Propterea hæc dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea: & imber inundans in furore meo erit, & lapides grandes in ira in consumptionem. Et destruam parietem quem linîstis absque temperamento: & adæquabo eum terræ, & reuelabitur fundamentum eius: & cadet, & consumetur in medio eius: & scietis quia ego sum Dominus. Et complebo indignationem meam in pariete, & in his qui liniunt eum absque temperamento, dicámque vobis: Non est paries, & non sunt qui liniunt eum. Prophetæ Israel qui prophetant ad Hierusalem, & vident ei visionem pacis: & non est pax, ait Dominus Deus. Et tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo: & vaticinare super eas, & dic: Hæc dicit Dominus Deus, Væ qui consuunt puluillos sub omni cubito manus: & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas: & cùm caperent animas populi mei, viuificabant animas eorum. Et violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei & fragmen panis, vt interficerent animas quæ non moriuntur, & viuificarent animas quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti mendacijs. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad puluillos vestros, quibus vos capitis animas volantes: & dirumpam eos de brachijs vestris, & dimittam animas quas vos capitis, animas ad volandum. Et dirumpam ceruicalia vestra, & liberabo populum meum de manu vestra, neque erunt vltrà in manibus vestris ad prædandum: & scietis quia ego Dominus. Pro eo quòd mœrere feciſtis cor iusti mendaciter, quem ego non contristaui, & confortâstis manus impij, vt non reuerteretur à via sua mala, & viueret: propterea vana non videbitis, & diuinationes non diuinabitis ampliùs, & eruam populum meum de manu vestra, & scietis quia ego Dominus.

11. HIEREMIAE decimoquarto: Prophetæ dicunt eis, Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. Et dixit Dominus ad me: Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos. Visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis. Idcircò hæc dicit Dominus de prophetis qui prophetant in nomine meo, quos ego nõ misi, dicentes: Gladius & fames non erit in terra hac: In gladio & fame consumentur prophetæ illi. Et populi quibus prophetant, erunt proiecti in vijs Hierusalem præ fame & gladio, & non erit qui sepeli-

Digitized by Google

at eos: ipsi & vxores eorum, filij & filiæ eorum, & effundam super eos malum suum.

12. ET capite vigesimo tertio: Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem: & prophetabant in Baal, & decipiebant populum meu Israel. Et in prophetis Hierusalem vidi similitudinē adulterantium, & iter mendacij: & confortauerunt manus pessimorum, vt non conuerteretur vnusquisque à malitia sua: facti sunt mihi omnes vt Sodoma, & habitatores eius quasi Gomorrha. Propterea hæc dicit Dominus exercituum ad prophetas: Eccè ego cibabo eos absynthio, & potabo eos felle: à prophetis enim Hierusalem egressa est pollutio super omnem terram. Hæc dicit Dominus exercituum, Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos: visionem cordis loquuntur non de ore Domini. Dicunt his qui blasphemant me, Locutus est Dominus, Pax erit vobis. & omni qui ambulat in prauitate cordis sui, dixerunt: Non veniet super vos malum. Quis enim affuit in consilio Domini, & vidit & audiuit sermonem eius? Quis considerauit verbum illius, & audiuit? Eccè turbo Dominicæ indignationis egredietur, & tempestas erumpens, super caput impiorum veniet. Non reuertetur furor Domini, vsque dum faciat, & vsque dum compleat cogitationem cordis sui. In nouissimis diebus intelligetis consilium eius. Non mittebam prophetas, & ipsi currebāt: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo: auertissem vtiquè eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis. Putásne Deus è vicino ego sum, dicit Dominus? Nunquid non cælum & terram ego impleo, dicit Dominus? Audiui quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes, Somniaui, somniaui. Vsquequò istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, & prophetantium seductiones cordis sui? Qui volunt facere, vt obliuiscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum quæ narrat vnusquisque ad proximū suum: sicut obliti sunt patres nominis mei propter Baal. Propheta qui habet somniū, narret somnium: & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum verè. Quid paleis ad triticum, dicit Dominus? Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus: & quasi malleus conterens petram? Propterea eccè ego ad prophetas, ait Dominus: qui furantur verba mea vnusquisque à proximo suo. Eccè ego ad prophetas, ait Dominus: qui assumūt linguas suas, & aiunt, Dicit Dominus. Eccè ego ad prophetas somniātes mendacium, ait Dominus: qui narrauerunt ea, & seduxerunt populum meum in mendacio suo, & in miraculis suis, cùm ego nō misissem eos, nec mandâssem eis: qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus. Si igitur interrogauerit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens, Quod est onus Domini? dices ad eos, Vt quid vobis onus? Proijciam quippe vos, dicit Dominus. Et propheta & sacerdos, & populus qui dicit, Onus Domini: visitabo super virum illum, & super domum eius. Hæc dicetis vnusquisq; ad proximum & ad fratrem suum, Quid respondit Dominus? Et quid locutus est Dominus? Et onus Domini vltrà non memorabitur: quia onus erit vnicuique sermo suus, & peruertistis verba Dei viuentis, Domini exercituum Dei nostri. Hęc dices ad prophetam, Quid respondit tibi Dominus? & quid locutus est Dominus? Si autem onus Domini dixeritis: propter hoc hęc dicit Dominus, Quia dixistis sermonem istum, Onus Domini: & misi ad vos dicens, Nolite dicere Onus Domini: propterea eccè tollam vos portans, & derelinquam vos, & ciuitatem quam dedi vobis, & patribus vestris, à facie mea. Et dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam æternam, quæ nunquàm obliuione delebitur.

13. ET vigesimo septimo: Vos ergò nolite audire prophetas vestros, & diuinos, & somniatores, & augures, & maleficos qui dicunt vobis: Non seruietis regi Babylonis. Quia mendacium prophetant vobis: vt longè vos faciant de terra vestra, & eijciant vos, & pereatis &c. Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis, Non seruietis regi Babylonis: quia mendaciū ipsi loquuntur vobis. Quia non misi eos, ait Dominus: & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: vt eijciant vos, & pereatis tam vos quàm prophetæ qui vaticinantur vobis.

14. ITEM capite vigesimo octauo: Et dixit Hieremias propheta ad Hananiam prophetam: Audi Hanania, non misit te Dominus, & tu confidere fecisti populum istum in mendacio. Idcircò hæc dicit Dominus: Eccè ego mittam te à facie terræ: Hoc anno morieris, aduersùm enim Dominum locutus es. Et mortuus est Hanania propheta in anno illo, mense septimo.

15. ET vigesimo nono: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non vos seducant prophetæ vestri qui sunt in medio vestrûm, & diuini vestri: & nè attendatis ad somnia vestra quæ vos somniatis. Quia falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo: & non misi eos, dicit Dominus. Quia hæc dicit Dominus, Cùm cœperint &c.

16. THRENORVM secundo: Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta: nec aperiebāt iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent: Viderunt autem tibi assumptiones falsas & eiectiones. Plausérunt super te manibus omnes transeuntes per viam: sibilauerunt, & mouerunt caput suum super filiam Hierusalem.

17. MICHAEAE tertio: Hæc dicit Dominus super prophetas qui seducunt populum meū: qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem: & si quis non dederit in ore quippiam, sanctificant super illum prælium. Propterea nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione: & occumbet sol super prophetas, & obtenebrabitur super eos dies. Et confundentur qui vident visiones. Et paulò pòst: Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant: & super Dominum requiescebant, dicentes: Nunquid non Dominus in medio nostrûm? non venient super nos mala. Propter hoc, causa vestri, Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelsa syluarum.

18. TERTII Regum vigesimo secundo: Et ait rex Israel ad Iosaphat: Veniésne mecum ad præliandum in Ramoth Galaad? Dixitq; Iosaphat ad regem Israel: Sicut ego sum, ità & tu: populus meus & populus tuus vnum sunt: & equites mei, equites tui. Dixitq; Iosaphat ad regem Israel: Quære, oro te, hodiè sermonem Domini. Congregauit ergò rex Israel prophetas, quadringentos circitèr viros, & ait ad eos: Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Qui respondérunt, Ascende, & dabit eam Dominus in manu regis. Dixit autem Iosaphat, Non est hìc propheta Domini quispiā, vt interrogemus per eum? Et ait rex ad Iosaphat: Remansit vir vnus, per quem possumus interrogare Dominum: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michæas filius Iemla. Cui Iosaphat ait, Nè loquaris ità rex. Vocauit ergò rex Israel Eunuchum quendam, & dixit ei: Festina adducere Michæam filium Iemla. Rex autem Israel, & Iosaphat rex Iuda, sedebant vnusquisque in solio suo vestiti cultu regio, in area iuxta ostium portæ Samariæ, & vniuersi prophetæ prophetabant in conspectu eorum. Fecit quoquè sibi Sedecias

filius

Digitized by Google

filius Chanaana cornua ferrea, & ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donèc deleas eam. Omnésque prophetæ similiter prophetabant, dicentes: Ascende in Ramoth Galaad, & vade prosperè, & tradet Dominus in manus regis. Nuncius verò qui ierat vt vocaret Michæam, locutus est ad eum, dicens: Eccè sermones Prophetarum ore vno regi bona prædicant: sit ergò sermo tuus similis eorum, & loquere bona. Cui Michæas ait: Viuit Dominus, quia quodcunq; dixerit mihi Dominus, hoc loquar. Venit itaque ad regem, & ait illi rex: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad præliandum, an cessare? Cui ille respondit: Ascende, & vade prosperè, & tradet Dominus in manus regis. Dixit autè rex ad eum: Iterùm atque iterùm adiuro te, vt non loquaris mihi, nisi quod verum est, in nomine Domini. Et ille ait, Vidi cunctum Israel dispersum in montibus quasi oues non habentes pastorem: & ait Dominus: Non habent isti Dominum: reuertatur vnusquisque in domum suam in pace. (Dixit ergò rex Israel ad Iosaphat: Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum?) Ille verò addens, ait: Propterea audi sermonem Domini: Vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum cæli assistentem ei à dextris & à sinistris: & ait Dominus, Quis decipiet Achab regem Israel, vt ascendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiuscemodi, & alius aliter. Egressus est autem spiritus, & stetit coram Domino, & ait: Ego decipiam illum. Cui locutus est Dominus, In quo? Et ille ait: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit Dominus: Decipies, & prævalebis: egredere, & fac ità. Nunc igitur eccè dedit Dominus spiritum mendacij in ore omnium Prophetarum tuorum, qui hîc sunt, & Dominus locutus est contra te malum. Accessit autem Sedecias filius Chanaana, & percussit Michæam in maxillam, & dixit: Me ne ergò dimisit spiritus Domini, & locutus est tibi? Et ait Michæas: Visurus es in die illa, quando ingredieris in cubiculum, intra cubiculum vt abscondaris. Et ait rex Israel: Tollite Michæam, & maneat apud Amon principem ciuitatis, & apud Ioas filium Amalech, & dicite eis, Hæc dicit rex, Mittite virum istum in carcerem, & sustentate eum pane tribulationis & aqua angustiæ, donèc reuertar in pace. Dixitq; Michæas: Si reuersus fueris in pace, non est locutus in me Dominus. Et ait, Audite populi omnes. Ascendit itaque rex Israel, & Iosaphat rex Iuda, in Ramoth Galaad. Dixit itaque rex Israel ad Iosaphat: Sume arma &c. Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regem Israel inter pulmonem & stomachum. At ille dixit aurigæ suo: Verte manum tuam, & eijce me de exercitu, quia grauiter vulneratus sum. Commissum est ergò prælium in die illa, & rex Israel stabat in curru suo contra Syros, & mortuus est vespere: fluebat autém sanguis plagæ in sinum currus, & præco insonuit in vniuerso exercitu antequàm sol occumberet, dicens: Vnusquisque reuertatur in ciuitatem & in terram suam. Mortuus est autem rex, & perlatus est in Samariam: sepeliérunt; regem in Samaria, & lauerunt currum eius in piscina Samariæ, & linxerunt canes sanguinem eius, & habenas lauerunt, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat.

19. ESAIAE tertio: Populo meus, qui te beatum dicunt, &c. vt in textu.

20. ET capite nono: Longæuus & honorabilis, ipse est caput: & propheta docens mendacium, ipse est cauda. Et erunt, qui beatificant populum istum, seducentes: & qui beatificantur, præcipitati. Propter hoc &c.

21. ITEM trigesimo: Populus ad iracundiam prouocans est, & filij mendaces, filij nolentes audire legem Dei. Qui dicunt Videntibus, Nolite videre: & adspicientibus, Nolite adspicere nobis ea quæ recta sunt: Loquimini nobis placentia, Videte nobis errores, Auferte à me viam, Declinate à me semitam, Cesset à facie nostra sanctus Israel. Propterea hæc dicit sanctus Israel: Pro eo quòd reprobâstis verbum hoc, & sperâstis in calumnia, & in tumultu, & innixi estis super eo: propterea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, & requisita in muro excelso, quoniam subitò, dum non speratur, veniet contritio eius. Et comminuetur, sicut conteritur lagena figuli contritione perualida: & non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parùm aquæ de fouea.

22. AD Romanos decimosexto: Rogo autem vos, fratres, vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt: & declinate ab illis. Huiuscemodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.

23. POSTERIORIS epistolæ D. Petri secundo capite: Fuerunt verò & pseudoprophetę in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eũ qui emit eos, Dominum negant: superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur: & in auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur: quibus iudicium iam olìm non cessat, & perditio eorum non dormitat. Et paulò pòst: Hi verò vt irrationabilia pecora &c. pellicientes animas instabiles &c. Hi sunt fontes sine aqua, & nebulę turbinibus exagitatæ, quibus calígo tenebrarum reseruatur. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desiderijs carnis luxuriæ eos qui paululùm effugiunt, qui in errore conuersantur, libertatem illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis. A quo enim quis superatus est, huius & seruus est.

24. HIERONYMVS libro primo aduersùs Pelagianos, capite nono: Si seruus Dei nihil amarum de suo debet ore proferre, sed semper quod dulce & suaue est: aut sacerdos & doctor serui Dei non erunt, qui fidutialiter debent corripere peccantes, & nulli adulari, sed audacter omnes increpare: aut, si sacerdos & doctor, non solùm serui Dei, sed inter seruos eius principalem tenent locum, frustrà seruis Dei blanditias & dulcedines reseruâsti: Cùm hoc propriè hæreticorum sit, & eorum qui decipere cupiunt audientes, dicente Apostolo: Huiusmodi enim Christo Domino non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocẽtium. Semper infidiosa, callida, blãda est adulatio. Pulchreq; adulator apud philosophos definitur blãdus inimicus. Veritas amara est, rugosæ frontis ac tristis, offenditq; correctos. Vndè & Apostolus loquitur: Inimicus vobis factus sum, veritatem dicens vobis? Et Comicus: Obsequium amicos, veritas odiũ parit. Quapropter & pascha cum amaritudinibus comedimus: & vas electionis docet pascha celebrandum in veritate, & sinceritate. Veritas in nobis fit & sinceritas, & amaritudo ilicò consequetur.

Hęreticorum propriũ, per blãditias decipere. Rom. 16.

Adulator blandus inimicus.

Galat. 4.

Terent. in And.

Exod. 12.

1. Cor. 5.

25. ET libro secundo aduersùs Iouinianum, capite decimonono: Nunc restat, vt Epicurum nostrum, subantem in hortulis suis inter adolescentulos & mulierculas, alloquamur. Fauẽt tibi crassi, nitidi, dealbati. Adde, si vis, iuxta Socraticam irrisionem omnes sues & canes, & quia carnem amas, vultures quoq;, aquilæ, accipitres, & bubones. Nunquàm nos Aristippi multitudo terrebit. Quoscunque formosos, quoscunq; calamistratos, quos crine composito, quos rubentibus buccis

Iouinianus hæreticus abstinentiæ & castitatis hostis quales discipulos habeat.

Digitized by Google

videro, de tuo armento sunt, immò inter tuos sues grunniũt. De nostro grege tristes, pallidi, sordidati, & quasi peregrini huius seculi, licèt sermone taceant, habitu loquuntur & gestu: Hei mihi, quia peregrinatio mea prolõgata est: habitaui cũ habitantibus Cedar, videlicet in tenebris huius mũdi: quia lux lucet in tenebris, & tenebræ eã non compræhenderunt. Nè glorieris, quòd multos discipulos habeas. Filius Dei docuit in Iudæa, & duodecim tantùm illum Apostoli sequebantur. Torcular, inquit, calcaui solus, & de gentibus vir non est mecum. Ille in passione solus remansit, & Petri quoquè erga eum trepidauit constantia: pharisæorum autem doctrinæ omnis populus applaudebat, dicens: Crucifige, crucifige talem. Non habemus regem, nisì Cæsarem: id est, vitia sequimur, non virtutes: Epicurum, non Christum: Iouinianum, non Apostolum Paulum. Quòd multi acquiescant sententiæ tuæ, indicium voluptatis est: non enim tam te loquentem probant, quàm suis fauent vitijs. In circulis platearum quotidiè fictus hariolus stultorum nares verberat, & obtorto fuste dentes mordentium quatit: nec tamen deest, qui semper possit induci: & pro magna sapientia deputas, si plures porci post te currant, quos gehennæ succidiæ nutrias? Post præconium tuum & balneas, quæ viros pariter & fœminas lauant, omnis impatientia, quæ ardentem priùs libidinem quasi verecundiæ vestibus tegebat, nudata est & expositа: quę antè in occulto erãt, nunc in propatulo sunt. Ostendisti tales discipulos, non fecisti. Hoc profecit doctrina tua, vt peccatum ne pœnitentiam quidem habeat. Virgines tuæ, quas prudentissimo consilio, quod nemo vnquàm legerat nec audierat, de Apostolo docuisti, Melius est nubere, quàm vri. Occultos adulteros in apertos verterunt maritos. non suasit hoc Apostolus, non electionis vas. Virgilianum consilium est: Coniugium vocat, hoc prætexit nomine culpam. Quadringenti fermè anni sunt, quòd Christi prædicatio fulget in mundo, ex quo innumerabiles hæreses tunicam illius conciderunt. Vniuersus penè error de Chaldæo & Syro, & Græco sermone processerat. Basilides, magister luxuriæ, & turpissimorum complexuum, post tot annos ità in Iouinianum, quasi in Euphorbum transformatus est, vt Latina quoquè lingua haberet hæresim suam. Nulla ne fuit alia in toto orbe prouincia, quæ reciperet prœconium voluptatis, in quam coluber tortuosus irreperet, nisì quam Petri doctrina super petram fundauerat Christum, vexillum crucis & prædicationis austeritas, idolorum templa destruxerat? Eregionè luxuria ventris & gutturis subuertere nititur fortitudinem crucis. Vndè per Esaiam loquitur Deus: Populus meus, qui vos beatificant, seducũt vos, & semitas pedum vestrorum conturbant. Necnon per Hieremiam: Fugite de medio Babylonis, & seruate vnusquisque animam suam, & nolite credere pseudoprophetis, qui dicunt, pax, pax, & non est pax: qui semper ingeminant, templum Domini, templum Domini. Prophetæ tui viderunt tibi falsa & insipientia. non aperuerunt iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent: qui deuorant plebem Dei, vt cibum panis, Deum non inuocauerunt. Hieremias, captiuitatem nuncians, lapidatur à populo. Ananias, filius Azur, frangebat ad præsens ligneas torques, & in futurũ ferreas præparabat. Semper Pseudoprophetæ dulcia pollicentur, & ad modicum placent. Amara est veritas, & qui eam prædicant, replentur amaritudine: in azymis enim veritatis & synceritatis, Domini pascha celebratur, & cum amaritudinibus comeditur. Egregia sanè vox, & quam audiat sponsa Christi, inter virgines, & viduas, & cælibes, vndè & ipsum nomen inditum est, quòd cælo digni sint, quia coitu careant. Rarò ieiunate, crebriùs nubite: non enim

Psal. 119.

Ioan. 1.

Esaiæ 63.

Luc. 23. Ioan. 19.

Cur Iouinianus hæreticus multos sectatores habeat.

Mota.

2. Cor. 7.

4. Aeneid.

Præco voluptatis Iouinianus.

Esaiæ 3.

Hier. 50. 48.

Hier. 7. Thren. 2.

Psal. 13.

Hier. 28.

Pseudoprophetæ semper dulcia pollicentur. Amara veritas. 2. Cor. 5. Exod. 12.

Cælibes quasi cælo digni.

potestis implere opera nuptiarum, nisì mulsum & carnes & nucleum sumpseritis. Nolite timere fornicationem. Qui semel in Christo baptizatus est, cadere non potest: habet enim ad despumandas libidines solatia nuptiarum. Quòd & si ceciderit is, redintegrabit vos pœnitentia: & qui in baptismate fuistis hypocritæ, eritis in pœnitentia solidæ fidei. Neque turbemini, putantes inter iustum & pœnitẽtem aliquid interesse, & humiliorem gradum dare quidem veniam, sed coronam tollere: vna est enim retributio: qui ad dexteram steterit, introibit in regna cælorum. His consilijs subulci tui Pastoribus nostris ditiores sunt, & hirci plurimas secum capras trahunt. Equi insanientes in fœminas facti sunt, statim vt mulieres viderint, adhinniunt, & impatientiam suam, prò nefas, scripturarum solantur exemplis. Sed & ipsæ mulierculæ miseræ, & non miserabiles, præceptoris sui verba cantantes, Quid enim nisì semen requirit Deus? non solùm pudicitiam, sed etiam verecundiam perdiderunt: maioríque procacitate defendunt libidinem, quàm exercent. Habes præterea in exercitu tuo plures succenturiatos: habes scurras & velites in præsidijs, crassos, comptos, nitidos, clamatores, qui te pugnis calcibúsque defendant. Tibi cedunt de via nobiles: tibi osculantur diuites caput. Nisì enim tu venisses, ebrij atque ructantes paradisum intrare non poterant. macte virtute, immò vitijs, habes in castris tuis, & Amazonas exerta mamma, & nudo brachio & genu, venientes cõtra se viros, ad pugnam libidinum prouocantes. Et quia opulentus paterfamiliàs es, in auiarijs tuis non turtures, sed vpupæ nutriuntur, quæ tota fœtidæ voluptatis lustra circunuolent. Me carpe, me disijce: obijce crimina, quæ voluèris: argue luxuriæ & deliciarum: magìs me amabis, si talis fuero: ero enim de armento tuo. Sed & ad te loquar, quæ scriptam in fronte blasphemiam, Christi confessione delẽsti: Vrbs potens, Vrbs orbis domina, Vrbs Apostoli voce laudata, interpretare vocabulum tuum. Roma, aut fortitudinis nomen est apud Græcos, aut sublimitatis, iuxta Hebræos. serua quod diceris. virtus te excelsam faciat, non voluptas humilem. Maledictionem, quam tibi saluator in Apocalypsi comminatus est, potes effugere per pœnitentiam, habens exemplum Niniuitarum. Caue Iouiniani nomen, quod de idolo deriuatũ est. Squalet Capitolium: templa Iouis & cæremoniæ conciderunt, cur vocabulum eius & vitia apud te vigeant? adhuc sub regibus & sub Numa Pompilio faciliùs Maiores tui Pythagoræ continentiam, quàm sub Consulibus Epicuri luxuriam susceperunt.

Iouiniani doctrina.

Hierem. 5.

Grex Iouiniani sectarum.

Vrbis Romæ cõmendatio. Rom. 1.

Apo. 17. & 18.

Iouiniani nomẽ ab idolo deriuatum.

26. PSALMO nono: Quoniam laudatur peccator &c. vt in textu.

27. ET Psalmo quinquagesimoquarto: Mollìti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula.

28. PROVERBIORVM primo: Fili mi, si te lactauerint peccatores, nè acquiescas. Si dixerint, Veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustrà: deglutiamus eum sicut infernus viuentem, & integrum quasi descendẽtem in lacum. Omnem precioſam substantiam reperiemus: implebimus domos nostras spolijs. Sortem mitte nobiscum, marsupium vnum sit omnium nostrũm.

29. ET capite decimosexto: Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eum per viam nõ bonam. Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia sua perficit malum.

30. ET capite decimoseptimo: Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterquè apud Deum.

31. ITEM capite vigesimonono: Homo qui blandis fictis q sermonibus loquitur amico suo,

rete

rete expandit gressibus eius. Peccantem virum iniquum inuoluet laqueus, & iustus laudabit atque gaudebit.

32. ECCLESIASTIS septimo: Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi.

33. HIEREMIAE nono: Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij, & non veritatis: confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, & me non cognouerunt, dicit Dominus. Vnusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet. Et vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur: docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: vt iniquè agerent, laborauerunt. Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus. Propterea hęc dicit Dominus exercituum: Eccè ego conflabo, & probabo eos: quid enim aliud faciam à facie filiæ populi mei? Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta. in ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias. Nunquìd super his nõ visitabo, dicit Dominus? aut in gentem huiusmodi non vlciscetur anima mea?

VIII.

Quando Reticentiæ nostræ culpa peccatum alienum in nos redundat?

QVVM intempestiuum nostrum silentium siue subdito, siue cuiuis alteri adfert detrimentum. Exempli causa, si docendi, monendi, corripiendique fratris aut populi nobis munus incumbit, & in eo interim, dum prodesse possumus, sine iusta causa cessamus. Vndè per Esaiam testatur Dominus omni euangelizanti: [a] *Clama, nè cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Audi porrò periculum in his, qui non abs re canes [b] muti, latrare non valentes, dicuntur: [c] *Si dicente me ad impium, dicit Dominus, Morte morieris: non annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram.* Adeò necessarium est obseruatu, quod Paulus non sine graui obtestatione postulat, [d] *Prædica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Tum idem alibì: [e] *Peccantes*, inquit, *coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant.*

Bernard. de natiuita. Ioan. Bapt. Gregor. 2. parte cutæ pastoral. cap. 4. Aug. epist. 109. & hom. 7. ex 50. Prosp. lib. 1. de vita contemp. cap. 20. Isidor. de summo bono lib. 3. cap. 44. 45. & 46.

a Esa. 58. a Hier. 23. e 26. a 30. a Ionæ 1. a 1. Cor. 9. c

b Esaiæ 56. b

c Ezech. 3. d e f. & 33. a b & ibidèm Hieronymus. Itẽ Greg. hom. 11. in Ezechiel. Act. 20. e Esa. 6. b Heb. 4. d

d 2. Tim. 4. a Tit. 1. c d 2. d. Chryso. hom. 6. in epist. ad Philip.

e 1. Tim. 5. c Leuit. 19. c Augus. ser 15. c. 7. de verb. Domini. & ser. 16. c. 4. 7. & 8.

TESTIMONIA.

1. BERNARDVS in sermone de Natiuitate sancti Ioannis Baptistæ: Nemo (fratres) vitia palpet: peccata dissimulet nemo. Nemo dicat, nunquìd custos fratris mei sum ego? Nemo, quòd in se est, æquanimiter ferat, cùm viderit ordinè deperire, minui disciplinam. Est enim consentire silere, cùm arguere possis: & scimus quia similis pœna facientes maneat & consentientes.

Genes. 4.

Silere, cùm possis arguere, consentire est. Rom. 1.

Eadem habet lib. 1. epist. 24 ad Ioan. Constantinop. & reliq.

2. GREGORIVS in secunda parte curæ pastoralis, capite quarto: Sit rector discretus in silentio, vtilis in verbo: nè aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. Nam sicut incauta locutio in errorem pertrahit: ità indiscretum silentium hos qui erudiri poterant, in errore derelinquit. Sæpè nanque rectores improuidi humanã amittere gratiam formidantes, loqui liberè recta pertimescunt: & iuxta veritatis vocem, nequaquàm iam gregis custodiæ pastorum studio, sed mercenariorum vice deseruiunt: quia veniente lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hinc nanque eos per Prophetam Dominus increpat, dicens: Canes muti non valentes latrare. Hinc rursùm queritur, dicens: Non ascendistis ex aduerso, nec opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in die Domini. Ex aduerso quippe ascendere, est pro defensione gregis voce libera huius mundi potestatibus contraire. Et in die Domini in prælio stare, est prauis decertantibus ex iustitiæ amore resistere. Pastori enim recta timuisse dicere, quid aliud est quàm tacendo terga præbuisse? qui nimirùm si pro grege se obijcit, murum pro domo Israel hostibus opponit. Hinc rursùm delinquenti populo dicitur: Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta: nec aperuerunt iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Prophetæ quippe in sacro eloquio nonnunquàm Doctores vocantur, qui dum fugitiua esse præsentia indicant, quæ sunt ventura, manifestant. Quos diuinus sermo falsa videre redarguit: quia dum corripere culpas metuunt, incassùm delinquentibus promissa securitate blandiuntur: qui iniquitatem peccantium nequaquàm aperiunt, quia ab increpationis voce conticescũt. Clauis quippe apertionis, sermo correptionis est: quia increpatio culpam detegit, quam sæpè nescit ipse etiam qui perpetrauit. Hinc Paulus ait: Vt potens, fit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, redarguere. Hinc per Malachiam dicitur: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Hinc per Esaiam Dominus admonet, dicens: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam. Præconis quippe officium suscipit, quisquis ad Sacerdotium accedit: vt ante aduentum iudicis qui terribiliter sequitur, ipse scilicet clamando gradiatur. Sacerdos ergò si prædicationis est nescius, quam clamoris vocem daturus est Præco mutus? Hinc est enim quòd super pastores primos in linguarum specie spiritus sanctus insedit: quia nimirùm quos repleuerit, de se protinùs loquentes facit. Hinc Moysi præcipitur, vt tabernaculum Sacerdos ingrediens tintinnabulis ambiatur: vt videlicet voces prædicationis habeat, nè superni spectatoris iudicium ex silentio offendat. Scriptum quippe est: Audiatur sonitus, quando ingreditur vel egreditur sanctuarium in conspectu Domini: & non moriatur. Sacerdos nanque ingrediens vel egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur: quia iram contra se occulti iudicis exigit, si fine sonitu prædicationis incedit.

Esaiæ 56.

Ezech. 13.

Thren. 2.

1. Tim. 3.

Malach. 2.

Esaiæ 58.

Sacerdotes præconis officium suscipiunt.

Actor. 2.

Exod. 28.

Ibidèm.

3. AVGVSTINVS in epistola centesima nona ad Monachas: Si hanc, de qua loquor, oculi petulantiam

lantiam in aliqua veſtrûm aduerteritis, ſtatìm admonete, nè cœpta progrediantur, ſed ex proximo corrigantur. Si autem & poſt admonitionem iterùm, vel alio quocunque die idipſum eam facere videritis, iam velut vulneratam ſanandam prodat, quæcunque inuenire potuit hoc; priùs tamen & alteri vel tertiæ demõſtratam, vt duarum vel trium poſſit ore conuinci, & competenti ſeueritate coërceri. Nec vos iudicetis eſſe maleuolas, quando hoc indicatis. Magìs quippe innocentes non eſtis, ſi ſorores veſtras, quas indicando corrigere poteſtis, tacendo perire permittitis. Si enim ſoror tua vulnus haberet in corpore quod vellet occultari, dũ timeret ſecari, nónne crudeliter abs te fileretur, & miſericorditer indicaretur? Quanto ergò potiùs eam debes manifeſtare, nè perniciõſiùs putreſcat in corde? Et hoc quod dixi de oculo non figendo, etiam in cæteris inueniendis, prohibendis, indicandis, conuincendis, vindicãdisq; peccatis diligẽter obſeruetur, cum dilectione hominum & odio vitiorum.

Matth. 18.

Beneuolẽtiæ & charitatis officiũ eſt peccantes apud Superiorem deferre.

4. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia ſeptima: Si diligenter attenditis, chariſſimi, omnes Sacerdotes Domini, non ſolùm Epiſcopos, ſed etiam presbyteros & miniſtros Eccleſiarum, in grandi periculo eſſe cognoſcitis. Ipſis enim conteſtatur ſpiritus ſanctus, dicens: Clama, nè ceſſes: quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Et iterùm, Si non annunciaueris iniquo iniquitatem ſuam, ſanguinem eius de manu tua requiram. De ipſis etiam Apoſtolus dicit: Obaudite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis: ipſi enim peruigilant tanquàm rationem reddituri de animabus veſtris. Si pro ſe, fratres chariſſimi, vnuſquiſque vix poterit in die iudicij rationem reddere, quid de Sacerdotibus futurum eſt, à quibus ſunt omnium animæ requirendæ? Et ideò conſiderãtes periculum noſtrum, orate pro nobis, vt commiſſis nobis gregibus ità ſpiritalia paſcua ſtudeamus iugiter prouidere, vt pro eis rationem bonam reddere mereamur. Conſiderate ergò, fratres chariſſimi, quid ſit quod volo veſtræ dilectioni ſuggerere: ſi tamen orantibus vobis merear, vt adiuuet me qui terret me. Inter cætera præcepta ſua beatus Apoſtolus hoc etiam ait, Epiſcopum potentem eſſe debere in doctrina ſana, contradicentes redarguere. Magnum * opus, ſed grauis ſarcina. Sperabo tamen in Deum, quoniam adiuuantibus vobis in oratione pro nobis, liberabit nos de laqueo venantium, & à verbo aſpero. Nulla enim cauſa eſt, quæ magìs faciat diſpenſatorem Dei pigriorem ad arguendos contradicentes, quàm timor verbi aſperi. Dum enim timemus detractiones, irriſiones & opprobria hominum ſuperborum, dúmque ab eis in terrena ſubſtantia metuimus prægrauari, timentes perdere temporalia, minùs quàm oportet prædicamus æterna. Et ideò dum per illorum nequitiam aliquid mundanum perdere formidamus, peccatorum illorum vulnera medicamentis ſpiritalibus curare negligimus. Vndè timendum eſt, nè & pro nobis & pro illis, quibus pro amore terrenarum rerum non loquimur dura, rationem in die iudicij reddere compellamur.

Periculũ paſtorum & Eccleſiæ miniſtrorum.

Eſaiæ 58.

Ezech. 3.

Hebr. 13.

Tit. 1.

* aliàs, Magnus honor

Pſal. 90.

Reticentiæ cauſa, timor humanus eſſe ſolet.

5. PROSPER libro primo de vita contemplatiua, capite vigeſimo: Quod verò dicit Apoſtolus, vt nos formam debeamus exhibere fidelibus, quid valebit, ſi cui vel exhortandi bonos, vel caſtigandi malos cura commiſſa eſt, benè viuendo ſe imitandum bonis exhibeat, & malos tacendo non corrigat? Ad hoc enim, niſi me fallat opinio, ſanctè viuendum eſt ſacerdoti, nè dicta ſua repugnantibus factis euacuet: ſi quod prædicat fieri debere, non faciat: aut ſi quod non facit, prædicare præſumpſerit. Si autem aliter egerit, nihil apud eos qui eius vitam nouêre, proficit: quia ad hoc eſt Eccleſiæ Dei præpoſitus, vt non ſolùm benè viuendo, alios exemplo ſuæ conuerſationis inſtituat, ſed etiam fidutialiter prædicando, ſingulis ante oculos peccata ſua conſtituat: quæ pœna maneat duros, quæ gloria obedientes, oſtendat: nullius ſalutẽ deſperando contemnat: animas emendari nolentium plangat, imitatus Apoſtolum, qui ait: Vt lugeam multos ex his qui antè peccauerunt, & non egérunt pœnitentiam. Et iterùm: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non vror? Quapropter ſciens, quòd ſi quibuslibet diuitibus ac potentibus parcat, malè viuentibus autem faueat, eos perdat ſimul & pereat: & ſanctè viuere debet propter exemplum, & docere propter ſuæ adminiſtrationis officium: certus, quòd ei nihil ſua iuſtitia ſuffragetur, de cuius manu anima pereuntis exigitur: quando quicunque alius periërit, quem nulla docendi neceſſitas manet, ſolus pœnas ſceleris ſui dabit: Ille autem cui diſpenſatio verbi commiſſa eſt, etiam ſi ſanctè viuat, & tamen perditè viuentes arguere aut erubeſcat, aut metuat, cũ omnibus, qui eo tacente periêrunt, perit. Et quid ei proderit non puniri ſuo, qui puniendus eſt alieno peccato? Mentior, ſi nõ hoc Dominus per Ezechielem prophetam ſub cuiuſdam terroris denunciatione loquitur, dicens ad eum: Et tu fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſrael. Nec hoc tranſeunter debemus audire, quòd Sacerdotem ſpeculatorem appellat: vt ſicut ſpeculatoris eſt de loco editiori proſpicere, & plus omnibus contemplari: ità Sacerdos debet propoſita ſublimitate celſior cunctis, & maioris ſcientiæ habere gratiam, qua poſſit ſub ſe viuentes inſtruere. Videamus iam quid diuinus ſermo contineat. Audiens, inquit, ex ore meo ſermonem, annunciabis eis ex me: vt hoc dicat Sacerdos, quod ex diuina lectione didicerit: quod illi Deus inſpirauerit, non quod præſumptione humani ſenſus inuenerit. Annunciabis eis, inquit, ex me. Ex me, non ex te, mea verba loquéris. Non eſt quo in eis tanquàm de tuis inſleris, Ex me, inquit, eis annuncia. Sed iam quid annunciet, audiamus. Si me dicente ad impium, Impie morte moriéris: ſi non fueris locutus, vt cuſtodiat ſe impius à via ſua, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem verò eius de manu tua requiram. Quid potuit expreſſiùs, quid apertiùs poteſt dici? Si impio, inquit, non locutus fueris, vt ab impietate ſua ſe cuſtodiat, & ille periêrit, ſanguinem eius de manu tua requiram. Hoc eſt dicere: Si ei peccata ſua non annunciaueris, ſi eum non argueris, vt ab impietate ſua conuertatur, & viuat: & te qui non increpâſti, & ipſum qui te tacente peccauit, flammis perennibus perdam. Quis, rogo, tam ſaxei pectoris, quis tam ferreus erit, quem ſententia iſta non terreat? quis tam alienus à fide, qui ſententiæ iſti non credat?

Cur Eccleſiæ præpoſiti cõſtituti ſunt.

2. Cor. 12.

2. Cor. 11.

Non ſatis eſt rectè viuere, ſed malè viuentes etiam arguendi.

Ezech. 3. & 33

Sacerdos eſt ſpeculator.

Ibidem.

Flãmis tradetur vnà cum peccante, qui peccanté non increpat.

6. ISIDORVS libro tertio de ſummo bono, capite quadrageſimoquarto: Non omnia tempora congruunt doctrinæ, ſecundùm Salomonis ſententiam, dicentis: Tempus tacendi, & tempus loquendi. Non quidem per timorem, ſed per diſcretionem propter malorum incorrigibilem iniquitatem, nonnunquàm electos oportet à doctrina ceſſare. Interdùm Doctores Eccleſiæ calore charitatis ardentes conticeſcunt à docendo, quia non eſt qui audiat, teſtante Prophetа, qui ait: Ciuitates Auſtri clauſæ ſunt, & non eſt qui aperiat. Qui docendi accepit officium, interdùm ad tempus facta proximi taceat, quæ ſtatìm corrigere nequaquàm exiſtimat. Nam ſi corrigere poteſt, & diſſimulat, verum eſt quòd conſenſum alieni erroris habeat.

Eccles 3.

Diſcretio in docendo adhibenda.

Hier. 23.

Qui diſſimulãt corrigere cùm poſſint, alieno peccato maculãtur.

7. ET capite quadrageſimoquinto: Quibus docendi forma commiſſa eſt, multum ſubeunt periculi, ſi contradicentibus veritati reſiſtere voluerint:

Digitized by Google

rint: dum Propheta Doctorem Ecclesiæ instruat, ad summum vsque iustitiæ peruenire, cùm dicit: Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion, scilicet vt ità præmineat merito, sicut & gradu. Sequenter nè fortè debeat à docendo timore restringi, audiat: Exalta in fortitudine vocem tuam, & noli timere. Vndè & Hieremiæ ità Dominus ait: Accinge lumbos tuos, & surge: loquere ad eos, nè formides à facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorum. Vndè appáret, quia & non timere, donum Dei est. Qui personam potentis accipit, & veritatem loqui pertimescit, grauis culpæ mulctatur sententia. Multi enim Sacerdotes metu potestatis veritatem occultant. Et habentur rei, qui à bono opere vel à iustitiæ prædicatione rei alicuius formidine aut potestate terrente auertuntur. Sed heu proh dolor indè metuunt, quia vel amore rerum secularium implicantur, vel quia aliquo facinoris onere confunduntur. Multi præsules Ecclesiarum timentes nè amicitiam secularium perdant, & molestiam odiorum incurrant, peccantes non arguunt, & corripere pauperum oppressores verentur, non pertimescentes quòd de veritate sint reddituri rationem, pro eo quòd conticescunt de plebibus sibi commissis. Quando à potentibus pauperes opprimuntur, ad eripiendos eos boni sacerdotes protectionis auxilium ferunt: nec verentur cuiusquam inimicitiarum molestias, sed oppressores pauperum palàm arguunt, increpant, excommunicant, minusq; metuunt eorum nocendi insidias, etiam si nocere valeant. Pastor enim bonus animam suam ponit pro ouibus. Sicut peruigil pastor contra bestias oues custodire solet, ità & Dei Sacerdos super gregem Christi solicitus esse debet, nè inimicus vastet, nè persecutor infestet, nè potentioris cuiusquam cupiditas vitam pauperum inquietet. Praui autem pastores non habent curam de ouibus: sed sicut legitur in Euangelio de mercenarijs, vident lupum venientem, & fugiunt. Tunc enim fugiunt, quando potentibus tacent, & malis resistere metuunt.

Metus impedire corripiẽtẽ non debet. Esaiæ 40. Ibidem. Hierem. 1. Vndè timor ille proficiscatur. Bonorũ præsulũ & Sacerdotũ libertas Ioan. 10. Ibidem.

8. ET capite quadragesimosexto: Sacerdotes pro populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant, testante Domino ad Prophetam: Speculatorem dedi te domui Israel. Si non fueris locutus vt se custodiat impius à via sua, ille in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram. Sic enim Heli Sacerdos pro filiorum iniquitate damnatus est: & licèt eos delinquentes admonuerit, sed tamen non vt oportebat, redarguit. Sacerdotes exquirere debent peccata populorum, & sagaci solicitudine vnumquenque probare, iuxta testimonium Domini ad Hieremiam loquentis: Probatorem, inquit, dedi te in populo meo robustum, & scies & probabis vias eorum. Sacerdotes studio corrigendi, facta perscrutari debent subiectorum, vt emendatos lucrifacere possint. Sicut autem peccatorem conuenit argui, ità iustum non exulcerari. Sacerdotes curam debent habere de his qui pereunt, vt eorum redargutione aut corrigantur à peccatis, aut si incorrigibiles existunt, ab Ecclesia separentur. Atrociter arguuntur, qui decipiendo peccantes non solùm quia non arguunt pro peccato, sed etiam adulanter decipiunt, dicente Propheta: Et erunt qui beatificant populum istum, seducentes: & qui beatificantur, præcipitati. Qui admonitus secretè de peccato, corrigi negligit, publicè arguendus est, vt vulnus quod occultè sanari nescit, manifestè debeat emendari. Manifesta peccata non sunt occulta correptione purganda. Palàm enim sunt arguendi, qui palàm nocent, vt dum aperta obiurgatione sanantur, hi qui eos imitando deliquerant, corrigantur. Dum vnus corripitur, plurimi emendantur. Vtilius est enim, vt pro multorum saluatione vnus cõdemnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur. Ità contra delinquentes sermo est proferendus, sicut eius qui corripitur, expostulat salus. Quòd si opùs est aliquam medicamenti asperitatem verborum prædicatione adspergere, lenitatẽ tamen corde opùs est retinere. Doctores nonnunquàm duriùs feriunt increpationibus subditos: qui tamen à charitate eorum quos corripiunt, non recedunt. Sæpè Ecclesiæ censura arrogantibus videtur esse superbia: & quod à bonis piè fit, crudeliter fieri putatur à prauis, qui non discernunt recto oculo, quod à bonis recto fit animo.

Damnantur pro iniquitate populi pastores muti. Ezech. 3. 33. 1. Reg. 4. Heli pro filiorũ iniquitate damnatus. Hier. 6. Corrigẽdi vt emendentur. Esaiæ 9. Publicè qui corripiendi sint. Nota. Lenitas semper in corde retinenda.

9. ESAIAE quinquagesimooctauo: Clama, nè cesses, &c. vt in textu.

10. HIEREMIAE vigesimotertio: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo: auertissem vtiquè eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis.

11. ET capite vigesimosexto: In principio regni Ioachim filij Iosiæ regis Iuda, factum est verbum istud à Domino, dicens: Hæc dicit Dominus, Sta in atrio domus Domini, & loquéris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniunt, vt adorent in domo Domini, vniuersos sermones quos ego mandaui tibi vt loquaris ad eos: noli subtrahere verbum: si fortè audiant, & conuertantur vnusquisque à via sua mala: & pœniteat me mali, quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum.

12. ITEM capite quinquagesimo: Verbum quod locutus est Dominus de Babylone, & de terra Chaldæorum in manu Hieremiæ prophetæ: Annunciate in Gentibus, & auditum facite, leuate signum: prædicate, & nolite celare: dicite, Capta est Babylon, confusus est Bel, victus est Merodach, cõfusa sunt sculptilia eius, superata sunt idola eorum.

13. IONAE primo: Et factum est verbum Domini ad Ionam filium Amathi, dicens: Surge, & vade in Niniuen ciuitatem grandem, & prædica in ea: quia ascendit malitia eius coram me. Et surrexit Ionas, vt fugeret in Tharsis à facie Domini, & descendit in Ioppen, & inuenit nauem euntem in Tharsis: & dedit naulum eius, & descendit in eam, vt iret cum eis in Tharsis à facie Domini. Dominus autem misit ventum magnum in mare, &c.

14. PRIORIS ad Corinthios nono: Nam etsi euangelizauero, non est mihi gloria. necessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est.

15. ESAIAE quinquagesimosexto: Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniuersi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somnia.

16. EZECIELIS tertio: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, Morte morieris: non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua & à via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu aũt animam tuã liberâsti. Sed & si conuersus iustus à iustitia sua fuerit, & fecerit iniquitatẽ, ponam offendiculum coram eo: ipse morietur, quia nõ annunciâsti ei: in peccato suo morietur, & nõ erunt in memoria iustitiæ eius quas fecit: sanguinem verò eius de manu tua requiram. Si autẽ tu annunciaueris iusto, vt non peccet iustus, & ille non peccauerit:

Digitized by Google

uerit: viuens viuet, quia annunciâsti ei, & tu animam tuam liberâsti.

17. ET capite trigesimotertio: Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, loquere ad filios populi tui, & dices ad eos: Terra cùm induxero super eam gladium, & tulerit populus terræ virum vnum de nouissimis suis, & constituerit eum super se speculatorem: & ille viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccina, & annunciauerit populo: Audiens autem quisquis ille est, sonitum buccinæ, & non se obseruauerit, veneritq; gladius, & tulerit eũ: sanguis ipsius super caput eius erit. Sonum buccinæ audiuit, & non se obseruauit, sanguis eius in ipso erit: si autem se custodierit, animam suam saluabit. Quòd si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina: & populus se non custodierit, veneritq; gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: audiens ergò ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me. Si me dicente ad impium, Impie, morte morieris: non fueris locutus, vt se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autẽ eius de manu tua requiram. Si autem annunciante te ad impium, vt à vijs suis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua: ipse in iniquitate sua morietur: Porrò tu animam tuam liberâsti.

18. HIERONYMVS in Ezechielis caput tertium, super ea verba, Si dicente me ad impiũ, morte morieris &c. Magnum discrimen est, Dei tacere sermones, ob triplicẽ causam. Vel propter timorem, vel propter pigritiam, vel propter adulationem. Vndè & Esaias: Vę, inquit, mihi misero, quia tacui. Quodq; sequitur, Tu autem animam tuam liberâsti: illud Apostolicum sonat: Si cuius opus arserit, damnum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: vt probet vtrùm speculator externus causa sit mortis eius qui perijt, an reus. Opus enim magistri, salus discipuli est. Notandumq; quòd possit iustus cadere, & si habuerit magistrum, ad meliora conuerti. Et bona igitur opera indigent assiduo præceptore, nè lapsus ab optimo cursu, retrahat pedem.

19. ET in caput trigesimumtertiũ super ea verba, Terra cùm induxero &c. Ex quibus verbis discimus, posse hominem quanuis iniquum & impiũ, si magistri verba audierit, & egerit pœnitentiã, à sua impietate saluari: nec minùs magistrum subire discrimen, si docere noluerit, vel timore discriminis, vel desperatione peccantis; dum reus est sanguinis eius qui liberari potuit & de morte erui, nisi magistri silentio concidisset: & in vtroque liberum seruari arbitrium, dum & in magistri voluntate est, vel tacere vel loqui, & in auditoris arbitrio, vel audire & facere atque saluari, vel contemnere & proprio perire contemptu. Et paulò pòst: Speculator terræ Iudææ, vel rex potest intelligi, vel propheta: speculator autem Ecclesiæ, vel Episcopus, vel presbyter, quia à populo electus est, & scripturarum lectione cognoscens, & præuidens quæ futura sint, annunciet populo, & corrigat delinquentem. Vndè magnoperè formidandum est, nè ad hoc officium accedamus indigni, & assumpti à populo, negligentiæ nos demus atque desidiæ; & quod his peius est, delicijs ventriq; & ocio seruientes, honorem nos accepisse putemus, non ministerium. Siquidem filius hominis non venit ministrari, sed ministrare; & pedes discipulorum lauit, vt ostenderet omnes sordes & vitia, à magistris in discipulis debere dilui atque purgari. Nec statim respõdeamus: quid prodest docere, si nolit auditor facere quod docueris? Vnusquisque enim ex suo animo atque officio iudicatur; tu si locutus non fueris; ille si audire contempserit. De magistris negligentibus Salomon loquitur: Sapientia abscondita & thesaurus occultus: quæ vtilitas in vtrisque? Tale quid significatur & in Euangelio, quòd qui scandalizauerit vnum de minimis Ecclesię, expediat ei vt alligetur ad collum eius mola asinaria, & abijciatur in profundum: quàm in specula constitutus, plurimis noceat.

20. GREGORIVS homilia vndecima super Ezechielem: Si dicente me ad impium, morte moriéris, non annunciaueris, neque locutus fueris, vt auertatur à via sua impia & viuat, & ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. In quibus verbis quid nobis notandum est, quid solicitè cogitandum, nisi quia nec subiectus ex culpa præpositi moritur, nec præpositus sine culpa est, quando verba vitæ non audiens, ex sua culpa moritur subiectus? Impio etenim mors debetur. Sed & à speculatore via vitæ nuncianda est, & eius impietas increpanda. Si verò speculator taceat, ipse impius in iniquitate sua morietur: quia impietatis eius meritum fuit, vt dignus non esset ad quem speculatoris sermo fieret. Sed sanguinem eius Dominus de manu speculatoris requirit: quia ipse hunc occidit qui eum tacendo morti prodidit. In quibus vtrisque pensandum est, quantum sibi connexa sunt peccata subditorum atque præpositorum: quia vbi subiectus ex sua culpa moritur, ibi is qui præest, quoniam tacuit, reus mortis tenetur. Pensate ergò fratres charissimi, pensate, quia & quòd nos digni pastores non sumus, & iam ex vestra culpa est, quibus tales prælati sumus. Et si quando vos ad iniquitatem defluitis, etiam ex nostro hoc reatu est, quòd obsistentes atque reclamantes in prauis desiderijs non habetis. Vobis ergò & nobis parcitis, si à prauo opere cessatis. Vobis & nobis parcimus, quando hoc quod displicet, non tacemus. O quàm liber à commissorũ sibi sanguine fuerat prædicator egregius, qui dicebat: Mundus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quò minùs annunciarem omne consilium Dei vobis. Si enim non annunciâsset, mundus à sanguine non esset. Sed quibus omne consilium Dei annunciare studuit, ab eorum sanguine mundus fuit. In qua voce nos conuenimur, nos constringimur, nos rei esse ostendimur, qui sacerdotes vocamur, qui super ea mala quæ propria habemus, alienas quoquè mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidiè tepidi & tacentes videmus. Cùm verò dicitur, Sanguinem autem eius de manu tua requiram: si hoc in loco sanguinis nomine mors corporis designatur, valdè nobis de nostro silentio augetur metus: quia si in subiectis suis is qui prælatus ad speculandum est, & de morte corporis quandoquè morituri tam grauiter reus tenetur, quo reatu de morte animæ subiecti constringitur, quæ potuisset semper viuere, si verba correctionis audisset? Sed meliùs possunt sanguinis nomine peccata signari. Vndè quidam cùm peccata carnis defleret, dixit: Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ. Sanguis ergò morientis de manu speculatoris requiritur, quia peccatum subditi, culpa esse præpositi, si tacuerit, reputatur. Est ergò quod faciat, vt etiam moriente subdito, se liberum reddat. Surgat, inuigilet, malis actibus contradicat, sicut scriptum est: Discurre, festina, suscita amicum tuum, nè dederis somnum oculis tuis, nec dormitẽt palpebræ tuæ. Vndè hîc quoquè additur: Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia, ipse quidem in impietate sua morietur, tu autem animam tuam liberâsti. Tunc enim subiectus moritur fine te, quando in causa mortis contradictorem pertulerit te. Nam morti cui non contradicis, adiungeris. Et notandum quæ sunt quę debeant à speculatore præ

Tribus decausis Dei sermones reticẽtur: idq; periculosè admodùm

Esaiæ 6.

1. Cor. 3.

Reisanguinis sunt magistri qui docere nolunt.

Matth. 20.

Ioan. 13.

Dicendũ, etiamsi auditor non obtemperet.

Eccli 20.

Marci 9.

Ezech. 3.

Cur impius verba Dei nõ audiens, moriatur.

Pastor tacens reus mortis pereuntium efficitur.

Actor. 20.

Sacerdos tacens quot occidat homines.

Sanguis quid significet.

Psal. 50.

Prouer. 6.

Digitized by Google

Duo sunt à speculatore prædicanda, Fides & bona opera.

prædicari. Nimirùm fides & operatio. Nam ait: Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia. Impietas quippe ad infidelitatem pertinet, via verò impia ad prauam actionem. Et omnis speculator hoc habere debet studij, vt priùs ad pietatẽ fidei, postmodùm ad piã viam, id est, ad bonam actionem trahat. Sed quia de exhortatione sermo se intulit, innotescere breuiter debemus, in ore pastoris quantus esse debeat ordo, atque consideratio

Discretio in docendo.

locutionis. Pensare etenim doctor debet, quid loquatur, cui loquatur, quando loquatur, qualiter loquatur, & quantum loquatur. Si enim vnũ horum defuerit, locutio apta non erit. Scriptũ quippe est: Si rectè offeras, rectè autem nõ diuidas, peccâsti. Rectè autem offerimus, cùm bono studio bonum opus agimus. Sed rectè non diuidimus, si habere discretionem in bono opere postponamus.

Leuit. 2.

Sæpè verba quæ hunc ad salutem reuocant, alium vulnerant. Vndè Paulus quoquè Apostolus, qui Titum admonet, dicens: Argue cum omni imperio: Timotheum exhortatur dicens: Argue, obsecra, increpa cum omni patiẽtia & doctrina. Quid est quòd vni imperium, & alij patientiam præcepit, nisì quòd vnum lenioris, alterũ verò seruentioris spiritus esse conspexit? Leni per authoritatem imperij iniungenda erat seueritas verbi: is autem qui per spiritum feruebat, per patientiam temperandus fuerat, nè si plùs iusto inferuesceret, non ad salutem vulnerata reduceret, sed sana vulneraret.

Tit. 2. 2. Tim. 4.

Cur Timotheo imperium, Tito patientiam præcipiat Paulus.

21. ACTORVM vigesimo: A Mileto autẽ mittens Paulus Ephesum, vocauit Maiores natu ecclesiæ. Qui cùm venissent ad eum, & simul essent, dixit eis: Vos scitis à prima die qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, seruiens Domino cum omni humilitate & lachrymis, & tentationibus quæ mihi acciderunt ex insidijs Iudæorum: quomodò nihil subtraxerim vtilium, quõ minùs annunciarem vobis, & docerem vos publicè & per domos, testificans Iudæis atque Gentilibus in Deum pœnitentiam & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quõ minùs annunciarem omne consilium Dei vobis.

22. ESAIAE sexto: Væ mihi quia tacui.

23. HESTHER quarto: Mardochæus rursùm mãdauit Hesther, dicens: Nè putes quòd animam tuam tantùm liberes, quia in domo Regis es præ cunctis Iudæis: si enim nunc siluëris, per aliam occasionem liberabuntur Iudæi: & tu & domus patris tui peribitis. Et quis nouit, vtrùm idcircò ad regnum véneris, vt in tali tempore parareris?

24. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Prædica verbum, &c. vt in textu.

25. AD Titum primo: Oportet Episcopum &c. amplectentem eum qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere &c. Dixit quidam ex illis proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos durè, vt sani sint in fide.

26. ET capite secundo: Hæc loquere & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

27. CHRYSOSTOMVS homilia sexta in epistolam ad Philippenses: Vellem vobis perpetuò de regno differere, de refocillatione, de aqua refocillationis, de loco viridis pascuæ. Nam super aquam, inquit, recreationis pauit me, & in loco pascuæ commorari me fecit. Vellem de loco discrere, vbi nec dolor est, nec mœstitia, nec angustia. Vellem differere de iucunda Christi præsentia. Quanquàm omnem superant sermonem & omnem intellectum: attamen, vt possem, vellem ista differere. Sed quid faciam? Non potest ad febricitantem & malè dispositũ de regno dici. Nam intereà, donèc talis est, de sanitate dicendum fuerit. Non licet ad eum qui obnoxius est pœnæ, de honore differere. Nam anteà quærendum est, quomodò à pœna & supplicio liberetur. Nisì istud fuerit, quomodò illud esse poterit? Propterea ista continuè dico, vt ad illa confestim perueniamus. Nam & Deus hoc nomine gehennam minatus est, vt nemo in gehennam incidat, vt omnes regnum consequamur. Et nos ideò continuè gehẽnæ mentionem facimus, vt ad regnum vos impellamus, vt per timorem emollita mente vestra, quæ regno digna sunt, facere instruamus. Nè fitis igitur ad verborum istorũ grauitatem difficiles. Nam ista verborum grauitas occasionem animabus vestris à peccatis fugiendi parit. Nam & ferrum graue est, & malleus grauis: verùm parant vasa vtilia & argentea, & distorta dirigũt, ità vt nisì grauia & dura essent, distortam materiam vtiq; dirigere non possent. Ad hunc modũ potest & grauis noster sermo animum componere. Nè fugiamus itaq; verborum grauitatem, neque illorum verbera. Non inferuntur verbera, vt animum frangãt, aut conterant, sed vt corrigant. Nouimus enim quo pacto per gratiam Dei percutiamus, quo modo verbera inferamus, ad hoc valentia, vt non conteramus vasculũ, sed vt extenuemus, vt dirigamus, vt vtile faciamus Domino, vt offeramus illud splendidum, benè excultum in illam diem, in qua fluuius erit igneus, nè opùs habeat ferre flammam illic futuram. Nisì enim igne vos hîc examinaueri-

Cur gehennã Christus & concionatores minãtur.

Verborũ seueritas & grauitas vtilis est admodũ.

Dan. 7.

mus, necesse erit omninò, vt illic igne examinemini: nec licet aliter fieri. Dies enim Domini in igne reuelatur. Melius est vt sermonibus nostris exuramini modico tempore, quàm perpetua illa gehennæ flamma. prorsùs enim manifestum est ità futurum.

1. Cor. 3.

28. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccantes, coram omnibus argue &c. vt in textu.

29. LEVITICI decimonono: Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, nè habeas super illo peccatum.

30. AVGVSTINVS sermone decimoquinto de verbis Domini, capite septimo: Iam ergò obsecrant pueri indisciplinati, & nolunt vapulare, qui sic præscribunt nobis, quando volumus dare disciplinam; Peccaui, ignosce mihi. Eccè ignoui, & iterùm peccat. Ignosce, ignoui. Peccat tertiò, Ignosce, tertiò ignoui. Iã quartò vapulet. Et ille, Nunquid septuagiès septiès te fatigaui? Si hac præscriptione seueritas disciplinæ dormiat, repressa disciplina, sæuit impunita nequitia. Quid ergò faciendum est? Corripiamus verbis, & si opùs est, & verberibus; sed delictum dimittamus, culpam de corde abijciamus. Ideò enim Dominus subdidit, De cordibus vestris; vt si per charitatem imponitur disciplina, de corde lenitas non recedat. Quid enim tam pium quàm medicus ferens ferramentum? Plorat secandus, & secatur: plorat vrendus & vritur. Non est illa crudelitas, absit vt sæuitia medici dicatur. Sæuit in vulnus, vt homo sanetur: quia si vulnus palpatur, homo perditur. Sic ergò ista monuerim, fratres mei, vt fratres nostros qui peccauerint, omnimodò diligamus, de corde nostro charitatem in eos non dimittamus, & disciplinam, cùm opùs est, demus: nè per solutionem disciplinæ crescat nequitia, & incipiamus propter Deum accusari: quia recitatum est nobis, Peccantes coram omnibus corripe, vt cæteri timorẽ habeant. Certè si quis quod solum verum est, distinguit tempora, & soluit quæstionem, verum est. Si peccatum in secreto est, in secreto corripe. Si peccatum publicum est & apertum, publicè corripe: vt ille emendetur, & cæteri timeant.

An pueris peccantibus sit septuagiès septiès ignoscendum.

Correptio verborum & verberum. Matth. 18.

Disciplina & correctio sit cũ charitate coniuncta. 1. Tim. 5.

Peccata occulta aliter arguenda quàm publica.

31. ET sermone decimosexto, capite quarto: Si

Pp pecca-

Psal. 28. Non expedit semper ea quæ auditu iucũda sunt, docere.

Digitized by Google

Non negligenda sunt proximi vulnera.

peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. Si neglexeris, peior es. Ille iniuriam fecit, & iniuriam faciendo, graui seipsum vulnere percussit. tu vulnus fratris tui cõtemnis? Tu eum vides perire, vel perisse, & negligis? Peior es tacendo, quàm ille cõuiciando. Quandò ergò in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis (nam glorioſum est iniurias obliuiſci) ſed obliuiſcere iniuriam tuam, nõ vulnus fratris tui. Ergò corripe inter te & ipſum ſolũ, intendens correctioni, parcens pudori. Fortè enim prę verecundia incipit defendere peccatũ ſuum, & quem vis correctiorem, facis peiorem. Corripe ergò inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum: quia perierat, nisì faceres. Et capite ſeptimo: Intendite & videte: Si peccauerit, inquit, in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum. Quare? Quia peccauit in te. Quid eſt, In te peccauit? Tu ſcis, quia peccauit. Quia enim ſecretum fuit, quando in tę peccauit, ſecretum quære, cùm corrigis quod peccauit. Nam ſi ſolus nôſti quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, ſed proditor. Ergò ipſa corripienda ſunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus. Ipſa verò corripienda ſunt ſecretiùs, quæ peccantur ſecretiùs. Diſtribuite tempora, & concordat ſcriptura. Deincèps capite octauo: Sic agamus, & ſic agendũ eſt, non ſolùm quando in nos peccatur, ſed quando peccatur ab aliquo, vt ab altero neſciatur. In ſecreto debemus corripere, in ſecreto arguere; nè volentes publicè arguere, prodamus hominem.

Occulta peccata occultè, publica vero publicè reprehendẽda.

IX.

Quando noſtra Conniuentia alienis criminibus implicamur?

Amb. ſer. 8. in pſal. 118. Origenes homil. 9. in Hierem. Hieron. ad Riparium epi. 53. Aug. in pſal. 50. & ſer. 15. de verb. Do. Chryſoſt. orat. 1. contra Iudæos.

A. QVOTIES id, quod facultate vel authoritate noſtra emendari vindicarique poteſt, & debet, nos tamen impunitum & in peius abire ſinimus.

a Ro. 13. b Sap. 6. a b Pſal. 2. c Aug. 2. Retract. cap. 5. Epiſt. 48. & 50. & 204. Item tract. 11. in Euang. Ioannis. Bernard. ſerm. 66. in Cant. b 1. Reg. 15. d Iudic. 20. b g Num. 25. a b

B. Ità peccant Magiſtratus, cùm gladium [a] fruſtrà portant, neq; quod dicuntur, miniſtri Dei ſunt, & vindices in iram his, qui agunt ſceleratè vel ſeditioſè. Hoc modo à Rege Saul [b] peccatum fuit, cùm aduersùs Dei mandatum clementior eſſet, ac parceret hoſtibus Amalechitis. Peccatum idem ab Achab Rege admiſſum eſt, quando Benadab Regem Syriæ in gratiam recepit: vndè nec ſeueram ità comminãtis Prophetæ ſententiam effugit: [c] *Hæc dicit Dominus: Quia dimiſiſti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius.* Eodèm referri poteſt, quod [d] Apoſtolus Corinthijs præcipit: *Auferte malum ex vobiſipſis: Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit? Expurgate vetus fermentum.*

c 3. Reg. 20. g

d 1. Corin. 5. d Exod. 22. c Deuter. 13. a b c d 17. c 18. d 3. Reg. 18. d Hiero. in cap. 5. ad Galat. Grego. lib. 32. epiſto. 31.

e Auguſt. in pſal. 50. Greg. 4. dial. c. 18. Chryſoſt. hom. 9. in 1. ad Timo. Epheſ. 6. a Hebr. 12. b Prou. 13. d 22. e 23. b 29. c Eccli 7. c 22. a 30. a b

C. Secundò hîc peccant [e] Patres & Matres familiâs, Heri & Præceptores, dum ſibi concreditos, nimia diſſimulatione, & indulgentia quadam in educando perdunt, & negligentia ſocordiaque ſua in diſcrimen permittunt adduci. Sic paternæ prorsùs indulgentiæ culpa deprauatos legimus filios [f] Heli, qui idcircò immodicæ lenitatis ſuæ pœnas graues dedit.

f 1. Reg. 3. c 4. d 3. Reg. 1. a

g Prou. 9. b 15. b 24. c 25. b 27. a 28. d 29. a Eccles 7. a Eccli 7. b 10. d 11. a 19. b c 20. a Pſal. 140. a Coloſſ. 1. d 1. Theſſ. 5. c 2. Theſ. 3. d 1. Timo. 5. d 2. Tim. 2. d 4. a Tit. 1. b c 2. d

h Matth. 18. b

D. Hîc etiam addi poteſt peccatum, quod vocari ſolet Omiſſio fraternæ [g] correptionis, admonitionis, vel repræhenſionis. Quandoquidem CHRISTVS quoquè ſemèl atque iterùm & tertiò corripiendum eſſe monuit, vt peccantem illum [h] lucrifaciamus. Quanquàm alij diſtinguunt inter huiuſmodi omiſſionem & priorem, de qua diximus, conniuentiam, vt duos alieni peccati modos ex hiſce conſtituant.

TESTIMONIA.

Miſericordia quædam iniuſta eſt. Deut. 19. 2. Reg. 15.

1. A. AMBROSIVS ſermone octauo in pſalmum centeſimum decimumoctauum, verſu ſecundo: Eſt iuſta miſericordia, eſt etiam iniuſta miſericordia. Deniquè in lege ſcriptũ eſt de quodam: Non miſereberis illius. Et in libris Regnorum legis, quia Saul poſteà contraxit offenſam, quia miſeratus eſt Agag hoſtium regem, quẽ prohibuerat ſententia diuina ſeruari. Vt ſi quis latronis filijs deprecantibus motus, & lachrymis coniugis eius inflexus, abſoluendum putet, cui adhuc latrocinandi adſpiret affectus: nonne innocentes tradit exitio, qui multorum liberat exitia cogitantem? Certè ſi gladium reprimit, vincula diſſoluit, cur laxat exilio? Cur latrocinandi, qua poteſt clementiore via, non eripit facultatem, qui voluntatem extorquere non potuit? Deniquè inter duos, hoc eſt, accuſatorem & reum, pari periculo de capite decernentes, alterum ſi non probâſſet, alterum ſi eſſet ab accuſatore conuictus, non id quod iuſtitiæ eſt iudex ſequatur: ſed dum miſeretur rei, damnet probantem: aut dum accuſatori fauet, qui probare non poſſit, addicat innoxium. Non poteſt igitur hæc dici iuſta miſericordia. Facilitas enim veniæ, incentiuum tribuit delinquenti. Hoc ideò dictum eſt, vt ſciamus ſecundùm verbum Dei, ſecundùm rationem diſpenſandam eſſe miſericordiam debitoribus. Medicus ipſe ſi ſerpentis interiùs inueniat vulneris cicatricem, cùm debeat reſecare vlceris vitium, nè latiùs ſerpat, tamen à ſecandi vrendiq; propoſito lachry-

Iudicis exemplo.

Facilitas veniæ incentiuum tribuit delinquenti. Exemplo medici.

Digitized by Google

lachrymis inflexus ægroti, medicamentis tegat quod ferro aperiendum fuit: nónne ista inutilis misericordia est, si propter breuem incisionis vel exustionis dolorem corpus omne tabescat, vitæ vsus intereat?

Indulgētia & misericordia crudelis in latronem.

2. ORIGENES homilia nona in Hieremiam: Verbi gratia dictum sit: Habeat iudex propositum, quietem ciuitati, & pacem genti, cui præsidet, prouidere. Huic si offeratur latro honesta forma, ætate satis integer, ex alio latere mater expansis crinibus deprecetur; vt senectutis suæ misereatur, & ex alio vxor, nè virum suum interficiat, lachrymabili voce deploret: circunstent & paruuli liberi citò orbi futuri, quid faciet iudex? miserebitur latronis, an non? Quid in commune expedit ciuitati? Si misertus fuerit, reuertetur homicida ad pristinum scelus: sin verò in iudiciaria seueritate permanserit, vnus homo interibit, & vniuerso populo prouidebitur. Sic Deus si pepercerit peccatori, & miserans eius, noluerit eum punire pro scelere, quis non accipiat licentiam? quis malorum qui nunc saltem propter supplicia terrentur, non inuadet tempus, vt expleat quæcunque voluërit, & præceps feratur in vitia? Hæc autem in Ecclesia sæpè accidentia possumus considerare. Peccauit quispiam, & post peccatum postulet communionem. Si ei conceditur quod rogat, in incommodum omnium venia procedit, & laxatis frenis sceleribus panditur via. Sin verò cum rationabili deliberatione, non vt misericors, nec rursùm vt crudelis iudex, sed & quasi vni prouidens, & de omnium salute pertractans, considerauerit populi damnum in vnius venia, haud dubium est quin faciat eijci vnum de Ecclesia, vt multos saluet incolumes. Agè nunc, considera mihi & medicū: si cessauerit à sectione eius vulneris quod secandum est, si non vserit id quod indiget cauterio, videlicet propter dolores qui ex talibus remedijs consequuntur, quomodò crescat infirmitas, & in deterius vetus humor exuberet. Si verò (vt ità dicam) temerarius ad vulnus sector accesserit & inusserit plagam, curat eum qui secatur & vritur, quia paululùm seueritatis assumpsit, licèt visus fuerit ægrotanti ad horam non misereri. Et quomodò vtile fuit peccatum Israël in salutem Gentium, sic vtilis est quorundam pœna aliorum saluti.

In peccātes.

In sauciatū.

Vtilis quorundam pœna saluti aliorum.

In Episcopū tolerantem Vigilantium hæreticum.

3. HIERONYMVS epistola quinquagesimatertia ad Riparium aduersùs Vigilantium: Miror sanctum Episcopum in cuius parochia esse presbyter dicitur, acquiescere furori eius, & non virga Apostolica, virgáque ferrea confringere vas inutile, & tradere in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat: nec meminerit illius dicti: Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Et in alio loco: In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Et iterùm: Nónne odientes te, Domine, odio habui, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos. Fatebor tibi dolorem meum: sacrilegiū tantum patienter audire non possum: Legi enim Syromasten Phinees. austeritatem Heliæ, zelum Simonis Cananæi, Petri seueritatem, Ananiam & Sapphiram trucidantis, Pauliq; constantiam, qui Elymam magum, vijs Domini resistentem, æterna cæcitate damnauit. Non est crudelitas, pro Deo pietas. Vndè & in lege dicitur: Si frater tuus & amicus, & vxor, quę est in sinu tuo, deprauare te voluërit à veritate, sit manus tua super eos, & effunde sanguinē eorum: & auferes malum de medio Israël.

1. Cor. 5.
Psal. 49.
Psal. 100.
Psal. 138.
Num. 25.
3. Reg. 18.
Matth. 10.
Act. 1. 5. 13.
Pro Deo pietas, non est crudelitas.
Deut. 13.

4. AVGVSTINVS in psalmum quinquagesimum: Veruntamen charissimi in tanta morum diuersitate, & tam detestabili corruptela, regite domos vestras, regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodò ad nos pertinet in Ecclesia loqui vobis; sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, vt bonam rationem reddatis de his qui vobis sunt subditi. Amat Deus disciplinam. Peruersa autem & falsa innocentia est, habenas laxare peccatis. Valdè inutiliter, valdè perniciosè sentiet filius patris lenitatem, vt iustè postea Dei sentiat seueritatem. Et hoc non solus, sed cum dissoluto patre suo. Quid enim? Si ipse non peccat, & non facit quod filius eius, ideò non debet ab ipsa nequitia filium prohibere? An fortè vt videatur filio eius, quia & pater talia faceret, nisi senuisset? Peccatum quod tibi non displicet in filio tuo, delectat te; sed ætas deseruit, non cupiditas. Maximè fratres mei filios vestros fideles attendite, quos fidedixistis, vt baptizarētur. Sed fortè negligit malus filius vel monita patris, vel obiurgationem, vel seueritatem. Tu imple personam tuam, Deus de illo exigit suam.

Contra indulgentiam parentum.

5. IDEM in sermone decimoquinto de verbis Domini, vt suprà, quæstione octaua, testimonio vigesimoquarto.

6. CHRYSOSTOMVS in oratione prima contra Iudæos: Verùm quemadmodùm Iudæos culpamus, quòd legem transgrediuntur: ità multò magis vos incusamus, quòd ad transgressores legis concurritis, nec illos tantùm qui eò concurrunt, verumetiam eos, quibus cùm sit authoritas prohibendi suos, nolint tamen id facere. Nè mihi dixeris: Quid mihi cum illo commercij est? Alienus est, ignotus est. Dummodò sit fidelis, dum eorundem particeps mysteriorū, dum eadem iungatur Ecclesia, & fratribus, & cognatis, & necessarijs, & cæteris omnibus est propinquior. Proindè quemadmodùm non ipsi tantùm fures dant pœnas, verùm etiam eadem pœna plectuntur ij, quibus cùm esset potestas vetandi, non vetuerunt tamen: ità non solùm qui impiè agunt, verùm etiam illi qui cùm possint ab impietate reuocare, tamen vel ob pigritiam, vel ob timiditatem id facere nolunt, simili cum illis pœna plectuntur. Alioquì talentum illud quod acceperat ac defoderat seruus ille, reddidit integrum: attamen dat pœnas, eò quòd non auxerat lucrum: ità tu quidem etiamsi ipse purus & innocens perseueres, cæterùm non augeas talentum, nec fratrem pereuntem reuoces ad salutem, eadem quæ ille patitur, patieris.

Habentes authoritatē & potestatem prohibendi, culpantur, si non prohibeant mala.

Similis eos pœna manet cum peccantibus. Matth. 25.

1. B. AD Romanos decimotertio: Vis non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladiū portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

2. SAPIENTIAE sexto: Melior est sapientia, quàm vires: & vir prudens, quàm fortis. Audite ergò reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cùm essetis ministri regni illius, non rectè iudicâstis, nec custodîstis legem iustitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulâstis. Horrēdè & citò apparebit vobis: quoniam iudicium in his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniā pusillum & magnū ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergò reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis. Qui enim custodierint iustitiam, iustè iudicabuntur: & qui didicerint iusta, inuenient quid respondeant.

Digitized by Google

3. PSALMO ſecundo: Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite diſciplinam, nè quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta: Cùm exarſerit in breui ira eius.

4. AVGVSTINVS libro ſecundo Retractationum, capite quinto: Sunt duo libri mei, quorum titulus eſt, Contra partē Donati. In quorum primo libro dixi, non mihi placere vllius ſecularis poteſtatis impetu ſchiſmaticos ad cōmunionem violenter arctare. Et verè tunc mihi non placebat, quia nondùm expertus eram, vel quantùm mali eorum auderet impúnitas, vel quantùm eis in melius mutandis conferre poſſet diligentia diſciplinæ.

Auguſtinus nondum expertus putauerat ſchiſmaticos nō eſſevi cogendos.

5. IDEM epiſtola quadrageſimaoctaua ad Vincentium: Non inuenitur exemplum in Euangelicis & Apoſtolicis literis, aliquid petitum à regibus terræ pro Eccleſia, contra inimicos Eccleſiæ, quis negat non inueniri? Sed nondùm implebatur illa prophetia: Et nunc reges intelligite, & erudimini qui iudicatis terram; ſeruite Domino in timore. Adhuc enim illud implebatur, quod in eodem Pſalmo paulò ſuperiùs dicitur: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Adſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſùs Dominum, & aduerſùs Chriſtum eius. Veruntamen ſi facta præterita in propheticis libris, figuræ fuerunt futurorum, in rege illo qui appellabatur Nabuchodonoſor, vtrunque tempus figuratum eſt, & quod ſub Apoſtolis habuit, & quod nunc habet eccleſia. Temporibus itaque Apoſtolorum & martyrum illud implebatur, quod figuratum eſt, quando rex memoratus pios & iuſtos cogebat adorare ſimulacra, & recuſantes in flāmas mittebat. Nunc autem illud impletur, quod paulò pòſt in eodem rege figuratum eſt, cùm conuerſus ad honorandum Deum verum, decreuit in regno ſuo, vt quicunque blaſphemaret Deum Sidrac, Miſac & Abdenago, pœnis debitis ſubiaceret. Prius ergò tempus illius regis, ſignificabat priora tempora regum infidelium, quos paſſi ſunt Chriſtiani pro impijs. Poſterius verò tempus illius regis, ſignificauit tempora poſteriorum regum iam fidelium, quos patiuntur impij pro Chriſtianis. Et infrà: Multas ciuitates videmus fuiſſe Donatiſtas, nunc eſſe catholicas, deteſtari vehementer diabolicam ſeparationem, diligere ardenter vnitatem. Quæ tamen timoris huius, qui tibi diſplicet, occaſionibus catholicæ factæ ſunt per leges imperatorum, à Conſtantino, apud quem primùm veſtri vltrò Cæcilianum accuſauerunt, vſque ad preſentes imperatores, qui iudicium illius quem veſtri elegerunt, quem iudicibus Epiſcopis prætulerunt, iuſtiſſimè contra vos cuſtodiendum eſſe decernunt. His ergò exemplis à collegis meis mihi propoſitis ceſſi. Nam mea primitùs ſententia erat, neminem ad vnitatem Chriſti eſſe cogendum, verbo eſſe agendum, diſputatione pugnandum, ratione vincendum, nè fictos catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis: nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cùm tota eſſet in parte Donati, ad vnitatem catholicam timore legum imperialium conuerſa eſt, quam nunc videmus ità huius veſtræ animoſitatis perniciem deteſtari, vt in ea nunquàm fuiſſe credatur. Ità aliæ multæ &c. Immò verò ſeruiant reges terræ Chriſto, etiam leges ferendo pro Chriſto. Et in principio epiſtolæ: Donatiſtæ nimiùm inquieti ſunt, quos per ordinatas à Deo poteſtates cohiberi atque corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorū iam correctione gaudemus &c. Si quiſquam inimicum ſuum periculoſis febribus phreneticum factum, currere videret in præceps, nónne tunc potiùs malum pro malo redderet, ſi eum ſic currere permitteret, quàm ſi corripiēdum ligandúmque curaret, & tamen tunc ei moleſtiſſimus & aduerſiſſimus videretur, quando vtiliſſimus & miſericordiſſimus extitiſſet? Sed planè ſalute reparata, tāto vberiùs ei gratias ageret, quanto ſibi eum minùs peperciſſe ſenſiſſet. Et poſt pauca: Cùm terrori vtili doctrina ſalutaris adiungitur, vt non ſolùm tenebras erroris lux veritatis expellat, verumetiam malæ conſuetudinis vincula vis timoris abrumpat, de multorum (ſicut dixi) ſalute lætamur, benedicentium nobiſcum, & gratias agentium Deo, quòd ſua pollicitatione completa, qua reges terræ Chriſto ſeruituros eſſe promiſit, ſic curauit morbidos, ſic ſanauit infirmos. Non omnis qui parcit, amicus eſt: nec omnis qui verberat, inimicus. Meliora ſunt vulnera amici, quàm voluntaria oſcula inimici. Melius eſt cum ſeueritate diligere, quàm cum lenitate decipere.

Nō redditus malū pro malo, quando coērcentur.

Non omnis qui parcit, amicus eſt. Prouer. 27.

6. IDEM epiſtola quinquageſima ad Bonifacium: Moleſtus eſt enim & medicus furenti phrenetico, & pater indiſciplinato filio, ille ligando, iſte cædendo, ſed ambo diligendo. Si autem *illos* negligant, & perire permittant, iſta potiùs manſuetudo falſa, crudelis eſt. Imperatores quando pro falſitate contra veritatem conſtituunt malas leges, probantur benè credentes, & coronantur perſeuerantes. Quando autem pro veritate contra falſitatem conſtituunt bonas leges, terrentur ſæuientes, & corriguntur intelligentes. Quicunque ergò legibus imperatorum, quæ contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium. Quicunque autem legibus imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande ſupplicium. Nam & temporibus Prophetarū, omnes reges qui in populo Dei non prohibuerunt, nec euerterunt quæ contra Dei præcepta fuerant inſtituta, culpantur; & qui prohibuerunt & euerterunt, ſuper aliorum merita laudantur. Et rex Nabuchodonoſor, cùm ſeruus eſſet idolorum, conſtituit ſacrilegam legem, vt ſimulacrum adoraretur; ſed eius impiæ conſtitutioni qui obedire noluerunt, piè fideliterq; fecerunt. Idem tamen rex, diuino correctus miraculo, piam & laudabilem legem pro veritate conſtituit, vt quicunque diceret blaſphemiam in Deum verum Sidrac, Miſac, & Abdenago, cum domo ſua penitùs interiret. Et paulò pòſt: Veri autem martyres illi ſunt, de quibus Dominus ait: Beati qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam. Non ergò qui propter iniquitatem, & propter Chriſtianæ vnitatis impiam diuiſionem, ſed qui propter iuſtitiam perſequutionem patiuntur, hi martyres veri ſunt. Nam & Agar paſſa eſt perſecutionem à Sara, & illa erat ſancta quæ faciebat, illa iniqua quæ patiebatur. Et nonnullis interiectis: Quod enim dicunt qui contra ſuas impietates leges iuſtas conſtitui nolunt, non petiſſe à regibus terræ Apoſtolos talia, non conſiderant aliud fuiſſe tunc tempus, & omnia ſuis temporibus agi. Quis enim tunc in Chriſtum crediderat imperator, qui ei pro pietate contra impietatē leges ferendo ſeruiret, quando adhuc illud propheticum complebatur: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſùs Dominum, & aduerſùs Chriſtum eius. Nondùm autem agebatur, quod paulò pòſt in eodem Pſalmo dicitur: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terrā: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quomodò ergò reges Domino ſeruiunt in timore, niſi ea quæ contra iuſſa Domini fiunt, religioſa ſeueritate prohibendo atque plectendo? Aliter enim ſeruit quia homo eſt, aliter quia etiam

Manſuetudo falſa & crudelis.

In rege Nabuchodonoſor figura naſcētis & ità corroboratæ Eccleſiæ cernitur. Daniel. 2.

Daniel. 3.

Legibus contra hæreticos latis, factum eſt vt multæ ciuitates reſipuerint.

Prior Auguſtini ſententia per vſum rerum & experientiam emendata.

Inquietudo hæreticorum per poteſtatē ſecularem coërcenda.

3. Reg. 15. 4. Reg. 10. 12. 14. 15. 18. 23.

Dan. 3.

Non oēs ſunt beati qui perſecutionem patiuntur. Matth. 5.

Gen. 16.

Obiectionis diluitio de Apoſtolorū tempore.

Pſal. 2.

Reges quomodò ſeruiāt Domino in timore.

rex

Digitized by Google

rex est. Quia homo est, ei seruit viuendo fideliter: quia verò etiam rex est, seruit leges iusta præcipientes, & contraria prohibentes, conuenienti vigore sanciendo. Sicut seruiunt Ezechias, lucos & templa idolorum, & illa excelsa quæ contra præcepta Dei fuerant cõstructa, destruendo. Sicut seruiuit Iosias, talia & ipse faciendo. Sicut seruiuit rex Niniuitarum, vniuersam ciuitatem ad placandum Dominum compellendo. Sicut seruiuit Darius, idolũ frangendum in potestatem Danieli dãdo, & inimicos eius leonibus ingerendo. Sicut seruiuit Nabuchodonosor, de quo iam diximus, omnes in regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili prohibendo. In hoc ergò seruiunt Domino reges, inquantùm sunt reges, cùm ea faciunt ad seruiendum illi, quę non possunt facere nisi reges. Cùm itaque nondùm reges Domino seruirent temporibus Apostolorum, sed adhuc meditarentur inania aduersùs Deum & aduersùs Christum eius, vt prophetarum prædicta omnia complerentur, non vtiquè tunc possent impietates legibus prohiberi, sed potiùs exerceri. Sic enim ordo temporum voluebatur, vt & Iudæi occiderent prædicatores Christi, putantes se officium Deo facere, sicut prædixerat Christus, & gentes fremerent aduersùs Christianos, & omnes patientia martyrum vinceret. Posteà verò quàm cœpit impleri quod scriptum est; Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi: quis mente sobrius regibus dicat; Nolite curare in regno vestro, à quo teneatur vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri, non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse siue religiosus, siue sacrilegus, quibus dici nõ potest; non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit pudicus esse, quis impudicus? Cur enim cùm datũ sit diuinitùs homini liberum arbitrium, adulteria legibus puniantur, & sacrilegia permittantur? An fidem non seruare leuius est animam Deo, quàm fœminam viro? Aut si ea quæ non contemptu, sed ignorantia religionis committuntur, mitiùs vindicanda, nunquid ideò negligenda sunt? Melius est quidem, quis dubitauerit, ad Deum colendum doctrina homines duci, quàm pœnæ timore vel dolore compelli. Sed non quia isti meliores sunt, ideò illi qui tales non sunt, negligendi sunt. Multis enim profuit, (quod experimentis probauimus) priùs timore vel dolore cogi, vt posteà possint doceri, aut quod iam verbis didicerant, opere sectari. Et quibusdam interpositis: Vbi est quod isti clamare consueuerunt; Liberum est credere vel non credere? Cui vim Christus intulit? quem coegit? Eccè habent Paulum Apostolum, agnoscant in eo priùs cogentem Christum, & posteà docentem: priùs ferientem, & posteà consolantem. Mirum est autem, quomodò ille qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plùs illis omnibus qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foràs misit timorem. Cur ergò non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perditi filij coegerunt alios vt perirent? Et paulò pòst: Maximianus Episcopus Vagiensis auxilium petiuit ab Imperatore Christiano, non tam sui vlciscendi causa, quàm tuendæ Ecclesiæ sibi creditæ. Quod si prætermisisset, non eius fuisset laudanda patiẽtia, sed negligentia meritò culpanda. Neque enim & Apostolus Paulus vitæ suæ transitoriæ consulebat, sed Ecclesiæ Dei, quando contra illos, qui eum occidere conspirauerant, consilium illorum Tribuno vt proderetur, effecit. Vndè factum est, vt eum ad locum quò fuerat perducendus, deduceret miles armatus, nè illorum pateretur insidias. Romanas etiam leges implorare minimè dubitauit, ciuem Romanum se esse proclamans, quos tunc affligi verberibus non licebat. Item nè Iudæis eum interimere cupientibus traderetur, Cæsaris popposcit auxilium, Romani quidem principis, sed nõ Christiani. Vbi satìs ostendit quid facere deberent posteà Christi dispensatores, quando Imperatores Christianos periclitante Ecclesia reperirent. Et rursùm: Si aliter non meruit pacem habere domus Dauid, nisì Absalon filius eius in bello quod contra patrem gerebat, fuisset extinctus, quãuis magna cura mandauerat suis, vt eum, quantùm possent, viuum saluum q; seruarent, vt esset cui pœnitenti paternus affectus ignosceret, quid ei restitit, nisì perditũ flere, & sui regni pace acquisita, suam mœstitiã consolari? Sic ergò Catholica mater bellantibus aduersùs eam &c. Ibidèm: Cogunt multas inuenire medicinas, multorum experimenta morborum.

7. IDEM epistola ducentesima quarta ad Donatum presbyterũ Donatistam: Displicet tibi quia traheris ad salutem, cùm tam multos nostros ad perniciem traxeris. Quis nesciat nec damnari hominem, nisì merito malæ voluntatis, nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideò qui diliguntur, malæ suæ voluntati impunè & crudeliter permittendi sunt, sed vbì potestas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Israelitæ recusantes & murmurantes, tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promissionis compellebantur? &c. Nondùm fuerat completa illa prophetia: Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Quod vtiquè quãto magìs impletur, tanto maiore vtitur Ecclesia potestate, vt non solùm inuitet, sed etiã cogat ad bonum. Vide quemadmodùm de his, qui priùs venerunt, dictum est, Introduc eos: non dictum est, Compelle. Ità significata sunt Ecclesię primordia adhuc crescentis, vt essent vires etiã compellendi. Proindè quia oportebat eius iam viribus & magnitudine roborata etiam compelli homines ad conuiuium salutis æternæ, posteà quàm dictum est, Factum est quod iussisti, & adhuc est locus: Exi, inquit, in vias & sepes, & compelle intrare. Quapropter quia per multa mala & sæua quæ in nostros committitis, tanquàm spinis & asperitate pleni estis, vos tanquàm in sepibus inuenimus, & intrare compellimus.

8. ET tractatu vndecimo in Euangelium Ioannis: Quando vult Deus concitare potestates aduersùs hæreticos, aduersùs schismaticos, aduersùs dissipatores Ecclesiæ, aduersùs exufflatores Christi, aduersùs blasphematores baptismi, non mirentur: quia Deus concitat vt à Sara verberetur Agar. Cognoscat se Agar, & ponat ceruicem: quia cùm humiliata discederet à domina sua, occurrit ei angelus, & dixit: Quid est Agar ancilla Saræ? Cùm conquesta esset de domina, quid audiuit ab Angelo? Reuertere ad dominam tuam. Ad hoc ergò affligitur, vt reuertatur: atque vtinàm reuertatur, quia proles eius ficut filij Iacob, cum fratribus hæreditatem tenebit. Mirantur autem, quia commouentur potestates Christianæ aduersùs detestandos dissipatores Ecclesiæ. Non ergò mouerentur? Et quomodo redderent rationem de imperio suo Deo? Intendat charitas vestra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges seculi Christianos, vt temporibus suis pacatam velint matrem suã Ecclesiam, vndè spiritaliter nati sunt. Legimus Danielis visiones & gesta prophetica. Tres pueri in igne laudauerunt Dominum: miratus est Nabuchodonosor rex laudantes Deum pueros, & circa eos ignem non nocentem: Et cùm admiratus esset, quid ait Nabuchodonosor rex, non vel Iudæus, vel circuncisus, ille qui statuam suã erexerat, & ad eam adorandam omnes coegerat: tamen laudibus trium puerorum commotus, vbì vidit maiestatem Dei præsentis in igne, quid ait? Et ego proponam decretum omnibus tribus & lin-

4. Reg. 18. 4. Reg. 23. Ioan. 3. Daniel. 14. Daniel. 3. Ioan. 16. Psal. 71. Principũ est Ecclesiam defendere. Ad credendũ Paulus quodam modo compulsus. Act. 9. Rectè cogit Ecclesia perditos vt redeant. Patiẽtia quædam minimè laudanda. Act. 23. Act. 22.

Act. 25. Paulus popposcit auxilium Ethnici imperatoris.

2. Reg. 18.

A malo prohibendi & ad bonum cogẽdi sunt nonnunquàm homines.

Psal. 71.

Ecclesia ad bonũ cogit.

Luc. 14.

Duo ecclesiæ tempora, per parabolam euangelicam designata.

Hæretici in vijs & sepibus inueniuntur.

A Deo concitantur potestates seculi aduersùs hæreticos.

Genes. 16.

Principes rationẽ reddituri sunt, si nõ moueãtur aduersùs dissipatores Ecclesiæ.

Daniel. 3. Exemplũ Nabuchodonosor.

Digitized by Google

guis in omni terra. Quale decretum? Quicunque dixerint blaſphemiam in Deum Sidrac, Miſac & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem. Eccè quomodò ſæuit rex alienigena, nè blaſphemetur Deus Iſrael, qui potuit tres pueros de igne liberare: & nolunt vt ſæuiant reges Chriſtiani, quia Chriſtus exufflatur, à quo non tres pueri, ſed orbis terrarum cum ipſis regibus à gehennarum igne liberatur? Nam trés illi pueri, fratres mei, liberati ſunt ab igne temporali. Nunquid non ipſe eſt Deus Machabæorum, qui & triũ puerorum? Illos ab igne liberauit; illi in tormentis igneis corpore defecerunt, ſed in legitimis mandatis animo permanſerunt. Illi apertè liberati ſunt, illi occultè coronati ſunt. Plus eſt liberari de flamma gehennarum, quàm de fornace poteſtatis humanæ. Si ergò Nabuchodonoſor rex laudauit & prædicauit, & gloriam dedit Deo, quia liberauit de igne tres pueros, & tantam gloriam dedit, vt decretum mitteret per regnum ſuum; Quicunque dixerint blaſphemiam in Deum Sidrach, & Miſach, & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem: quomodò iſti reges non moueantur, qui non tres pueros attendunt liberatos de flamma, ſed ſeipſos liberatos de gehenna, quando vident Chriſtum, à quo liberati ſunt, exufflari in Chriſtianis, quando audiunt dici Chriſtiano, dic te non eſſe Chriſtianum? Talia facere volunt, & ſaltem talia pati nolunt. Nam videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore. Sempiternas mortes faciunt, & temporales ſe perpeti conqueruntur.

Nota.

2. Mach. 7.

Sempiternas mortes faciũt & de temporali conquerũtur.

9. BERNARDVS ſermone ſexageſimoſexto ſuper Cantica canticorum: Meliùs proculdubiò (hæretici) gladio coercerentur, illius videlicet qui non ſine cauſa gladium portat, quàm in ſuum errorem multos traijcere permittantur. Dei enim miniſter ille eſt, vindex in iram ei qui malè agit. Mirabantur aliqui, quòd non modò patiẽter, ſed & læti, vt videbatur, ducerentur ad mortem: ſed qui minùs aduertunt quanta ſit poteſtas diaboli, non modò in corpora hominum, ſed etiã in corda quæ ſemel permiſſus poſſederit. Nónne plus eſt ſibimet hominem inijcere manus, quàm id libenter ab alio ſuſtinere? Hoc autem in multis potuiſſe diabolum frequenter experti ſumus, qui ſeipſos aut ſubmerſerunt, aut ſuſpenderunt. Denique Iudas ſuſpendit ſeipſum, diabolo ſine dubio immittente. Ego tamen maius exiſtimo, magisq; admiror, quòd potuit immiſiſſe in cor eius vt traderet Dominum, quàm vt ſemetipſum ſuſpenderet. Nihil ergò ſimile habent conſtantia martyrum, & pertinacia horum: quia mortis contemptum in illis pietas, in iſtis cordis duritia operatur.

Gladio coerceri hæreticos expedit. Rom. 13.

Diaboli poteſtas in corda hæreticorum.

Matth. 27.

Conſtantia martyrũ diſſimilis eſt hæreticorum pertinaciæ.

10. PRIMI Regum decimoquinto: Et pepercit Saul & populus, Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, & veſtibus, & arietibus, & vniuerſis quæ pulchra erant, nec voluerunt diſperdere ea. Quicquid verò vile fuit & reprobum, hoc demoliti ſunt. Factum eſt autem verbum Domini ad Samuel, dicẽs: Pœnitet me quòd conſtituerim Saul regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non impleuit. Et paulopòſt: Et ait Saul ad Samuelem: Immò audiui vocem Domini, & ambulaui in via per quam miſit me Dominus, & adduxi Agag regem Amalec: & Amalec interfeci. Tulit autem de præda populus oues & boues, primitias eorum quæ cæſa ſunt, vt immolet Domino Deo ſuo in Galgalis. Et ait Samuel: Nunquid vult Dominus holocauſta & victimas, & non potiùs vt obediatur voci Domini? Melior eſt enim obedientia quàm victimæ: & auſcultare, magis quàm offerre adipem arietum: quoniam quaſi peccatum ariolandi eſt, repugnare: & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere. Pro eo ergò quòd abieciſti ſermonem Domini, abiecit te Dominus nè ſis rex. Dixitq; Saul ad Samuelem: Peccaui, quia præuaricatus ſum ſermonem Domini & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.

11. IVDICVM vigeſimo: Conuenitq; vniuerſus Iſrael ad ciuitatem (Gabaa Beniamin) quaſi homo vnus eadem mente vnóque conſilio; & miſerunt nuncios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent, Cur tantum nefas in vobis repertum eſt? Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitiũ perpetrârunt, vt moriantur, & auferatur malum de Iſrael. Qui noluerunt fratrum ſuorum Iſrael audire mandatum, ſed ex cunctis vrbibus quæ ſortis ſuæ erant, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium, & contra vniuerſum populum Iſrael dimicarent. Inuentiq; ſunt vigintiquinque millia de Beniamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa qui ſeptingenti erant viri fortiſſimi, ità ſiniſtra vt dextra præliantes: & ſic fundis lapides ad certum iacientes, vt capillum quoquè poſſent percutere, & nequaquàm in alteram partem ictus lapidis deferretur. Virorum quoquè Iſrael, abſque filijs Beniamin, inuẽta ſunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam. Qui ſurgentes venerunt in domum Dei, hoc eſt, in Silo: conſulueruntq; Dominum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu noſtro princeps certaminis contra filios Beniamin? quibus reſpondit Dominus, Iudas ſit dux veſter. Statimq; filij Iſrael ſurgentes, manè caſtra metati ſunt iuxta Gabaa: & indè procedentes ad pugnam contra Beniamin, vrbem oppugnare cœperunt &c. Ceciderunt atque proſtrati ſunt ad Orientalem plagam vrbis Gabaa. Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti ſunt, decẽ & octo millia virorum, omnes robuſtiſſimi pugnatores. Quod cùm vidiſſent, qui remanſerant de Beniamin, fugerunt in ſolitudinem: & pergebant ad petram, cuius vocabulum eſt Remmon. In illa quoquè fuga palantes, & in diuerſa tendentes, occiderunt quinque millia viros. Et cùm vltrà tenderent, perſecuti ſunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia. Et ſic factum eſt, vt omnes qui ceciderunt de Beniamin in diuerſis locis, eſſent vigintiquinque millia, pugnatores ad bella promptiſſimi. Remanſerunt itaque de omni numero Beniamin, qui euadere potuerunt & fugere in ſolitudinem, ſexcenti viri: ſederuntq; in petra Remmon menſibus quatuor. Regreſſi autem filij Iſrael, omnes reliquias ciuitatis à viris vſque ad iumenta gladio percuſſerunt, cunctaſq; vrbes & viculos Beniamin vorax flamma conſumpſit.

12. NVMERORVM vigeſimoquinto: Morabatur autem eo tempore Iſrael in Setim, & fornicatus eſt populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad ſacrificia ſua. At illi comederunt, & adorauerunt deos earum. Initiatúsque eſt Iſrael Beelphegor, & iratus Dominus ait ad Moyſen: Tolle cunctos principes populi, & ſuſpende eos contra ſolem in patibulis: vt auertatur furor meus ab Iſrael. Dixitq; Moyſes ad Iudices Iſrael: Occidat vnuſquiſque proximos ſuos qui initiati ſunt Beelphegor. Et eccè vnus de filijs Iſrael intrauit coram fratribus ſuis ad ſcortum &c. Quod cùm vidiſſet Phinees filius Eleazari filij Aaron ſacerdotis, ſurrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione &c. Ceſſauitq; plaga à filijs Iſrael.

13. TERTII Regum vigeſimo: Tunc vir quidam de filijs prophetarum, dixit ad ſocium ſuum in ſermone Domini: Percute me, &c. Cumq; rex transiſſet, clamauit ad Regem, & ait: Seruus tuus egreſſus eſt &c. Hæc dicit Dominus, quia dimiſiſti &c. vt in textu.

14. PRIORIS ad Corinthios quinto: Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit?

Digitized by Google

sumpsi? Et in fine: Auferte malum ex vobisipsis.

15. EXODI vigesimosecundo: Maleficos non patieris viuere.

16. DEVTERONOMII decimotertio: Si surrexerit in medio tuî Prophetes, aut qui somnium se vidisse dicat, & prædixerit signum atq; portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos quos ignoras, & seruiamus eis: non audies verba Prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat vtrùm diligatis eum, an non, in toto corde & in tota anima vestra. Dominum Deũ vestrum sequimini, & ipsum timete, & mandata illius custodite, & audite vocẽ eius: ipsi seruietis, & ipsi adhærebitis. Propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est vt vos auerteret à Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Aegypti, & redemit vos de domo seruitutis: vt errare te faceret de via, quâ tibi præcepit Dominus Deus tuus: & auferes malũ de medio tuî. Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuę, aut filius tuus vel filia, siue vxor quę est in sinu tuo, aut amicus quẽ diligis vt animam tuam, clàm dicens: Eamus, & seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu, & patres tui, cunctarum in circuitu gentium quæ iuxtà vel procùl sunt, ab initio vsque ad finem terræ: non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus vt misereris & occultes eum, sed statìm interficies: sit primùm manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum. Lapidibus obrutus necabitur: quia voluit te abstrahere à Domino Deo tuo, qui eduxit te de terra Aegypti de domo seruituris: vt omnis Israel audiens timeat, & nequaquàm vltrà faciat quippiam huius rei simile. Si audieris in vna vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: Egressi sunt filij Belial de medio tuî, & auerterunt habitantes vrbis suæ, atque dixerunt, Eamus, & seruiamus dijs alienis quos ignoratis, quære solicitè, & diligenter rei veritate perspecta, si inueneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam, statìm percuties habitatores vrbis illius in ore gladij, & delebis eam, omniáque quæ in illa sunt vsque ad pecora: quicquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ità vt vniuersa consumas Domino Deo tuo, & sit tumulus simpiternus. Non ædificabitur ampliùs, & non adhærebit de illo anathemate quicquam in manu tua, vt auertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tuî, multiplicétque te, sicut iurauit patribus tuis, quando audieris vocem Domini Dei tui, custodiens omnia præcepta eius quæ ego præcipio tibi hodiè, vt facias quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

17. ET capite decimoseptimo: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusq; populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.

18. ITEM capite decimooctauo: Propheta autem qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi vt diceret, aut ex nomine alienorum Deorum, interficietur. Quòd si tacita cogitatione responderis, Quomodò possum intelligere verbum quod Dominus non est locutus? hoc habebis signum, Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non euenerit: hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, & ideircò non timebis eum.

19. TERTII Regum decimooctauo: Ait Elias ad Achab, Nunc mitte, & congrega ad me vniuersum Israel in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetas q; lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Iezabel. Misit Achab ad omnes filios Israel, & congregauit prophetas in mon e Carmeli. Accedens autem Elias ad omnem populum, ait: Vsquequò claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Et nõ respondit ei populus verbum. Et ait rursùs Elias ad populum: Ego remansi propheta Domini solus: prophetæ autem Baal, quadringenti & quinquaginta viri sunt. Dentur nobis duo boues, & illi eligant sibi bouem vnum, & in frusta cædentes, ponant super ligna, ignem autem non supponant: & ego faciam bouem alterum, & imponam super ligna, ignem autem non supponam. Inuocate nomina Deorum vestrorum, & inuocabo nomen Domini mei: & Deus qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus. Respondens omnis populus, ait: Optima propositio &c. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum, & ligna & lapides, pulueremq; quoquè & aquam, quæ erat in aquæ ductu, lambens. Quod cùm vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, & ait: Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus. Dixit q; Helias ad eos: Apprehendite prophetas Baal, & ne vnus quidem effugiat ex eis. Quos cùm apprehendissent, duxit eos Helias ad torrentem Cison, & interfecit eos ibi.

20. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ ad Galatas: Scintilla res parua est, & penè dum cernitur, non videtur, sed si fomitem comprehenderit, & nutrimenta suî quanuis paruus ignis inuenerit, mœnia, vrbes, latissimos saltus, regiones q; consumit. Fermentũ quoquè, cuius ad aliam partem in euangelio parabola temperata est, res modica videtur & nihili, sed cùm farinæ consperserit, totam massam suo vigore corruperit, in illius vim transit omne quod mixtum est. Ità & doctrina peruersa ab vno incipiens, vix duos aut tres primùm in exordio reperit audiores, sed paulatìm vt cancer serpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbium, vnius pecudis scabies, totam commaculat gregem. Igitur & scintilla statìm vt apparuerit, extinguenda est, & fermentum à massæ vicinia semouendum, secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulis ouium repellendum, nè tota domus, massa, corpus, & pecora ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius in Alexandria vna scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est.

Principijs hæresẽon obsistendum.

Luc. 13.

1. Cor. 5.

Secandæ putridæ carnes.

Arius hæresiarcha scintillæ nõ oppressæ cõparatur.

21. GREGORIVS libro duodecimo, epistola trigesimaprima ad Felicem Episcopũ Siciliæ: Melius est vt pro multorũ salute vnus condemnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur. Nec mirum si inter homines hęc ratio custoditur, cùm & inter iumenta hoc fieri persæpè cognouimus, vt ea quæ scabiem aut impetiginem habere videntur, separentur à sanis, nè illorum morbo sana damnentur & pereant.

Vnum pro multorũ salute condemnari præstat.

1. C. AVGVSTINVS in psalmum quinquagesimum, vt suprà hac eadem quæstione, testimonio quarto.

2. GREGORIVS libro quarto Dialogorum, capite decimooctauo: Et si omnes baptizatos infantes, atq; in eadem infantia morientes ingredi regnum cæleste credendũ est, omnes tamẽ paruulos qui scilicet iam loqui possunt, regna cælestia ingredi credendum non est: quia nonnullis paruulis eiusdẽ regni cęlestis aditus à parentibus claditur, si malè nutriantur. Nam quidam vir cunctis in hac vrbe notissimus ante triennium filium habuit amorum, sicut arbitror, quinque: quem nimìs carnaliter diligens remisse nutriebat: atque idem paruulus, quod dictu graue est, mox vt eius animo aliquid obstitisset, maiestatem Dei blasphemare consueuerat, qui in hac ante

Quibusdam paruulis claditur aditus regni cęlestis à parentibus.

Digitized by Google

trienniũ mortalitate percussus, venit ad mortem. Cumq; eũ suus pater in sinu teneret, sicut hi testati sunt qui præsentes fuerunt, malignos ad se venisse spiritus trementibus oculis puer adspiciens, cœpit clamare: Obsta pater, obsta pater. Qui clamans declinauit faciẽ, vt se ab eis in sinu patris absconderet. Quem cùm ille trementem requireret, quid videret: puer adiunxit, dicens: Mauri homines venerunt, qui me tollere volunt. Qui cùm hoc dixisset, maiestatis nomen protiùs blasphemauit, & animam reddidit. Vt enim omnipotens Deus ostenderet, pro quo reatu talibus suisset traditus executoribus, vndè viuentem patet suus noluit corrigere, hoc morientem permisit iterare: vt qui diù per diuinitatis patientiã blasphemus vixerat, quandoquè per diuinitatis iudicium blasphemaret & moreretur: quatenùs reatum suum pater eius agnosceret, & qui paruuli filij animam negligens, non paruulum peccatorem, gehennæ ignibus nutrîsset.

Terribile exemplum de puero blasphemo.

3. CHRYSOSTOMVS homilia nona in priorem epistolam ad Timotheum: Neque enim parui meriti est, indultos nobis à Deo liberos, ad ipsius exercere militiã, eisq; ab ipsis infantiæ pannis dedicare. Nam si eiusce educationis fundamenta iecerint, maximis afficiendi sunt præmijs: quemadmodùm si neglexerint, grauissimis cruciatibus. Nempe enim & Heli propter filios perijt: illos quippe cùm acriùs coercere debuisset, verbis tandem lenibus monuit. Quocirca dum illis molestus esse seuera increpatione recusat, & illos & seipsum vnà perdidit. Audite hæc patres, vestrosq; filios in disciplina & correptione Domini erudite summa cum diligentia. Est enim iuuentus fera, plurimisq; indiget institutoribus, magistris, pædagogis, assecłis, atq; nutritoribus. Votiq; res est, post adeò exactam diligentiam, eam continere posse, non secùs, quàm equus quidam indomitus, veluti fera belua. Huiusmodi quippe iuuentus est. Si igitur illi ab ipsis statim initijs, atq; à prima ætate leges optimas imponamus, minimùm posthàc laborabimus: verùm consuetudo ipsa virtutis in legem transiet. Nihil eos agere permittamus ex his quæ noxiè iucunda sunt, neque illis vt pueris indulgeamus: atque ante omnia illos in pudore & sobrietate seruemus, quippe huic inimica libido omnium maximè huiusmodi turbat ætatem. Et paulò pòst: Admoneamus igitur illos, corripiamus, terreamus, minasq; intentemus, & modò istud, modò illud faciamus. Magnum habemus preciosumq; depositum filios: ingenti illos seruemus cura, atq; omnia faciamus, nè fur id nobis astutus auferat. At verò nunc contrà penitùs facimus. Nam vt fundus quidem sit optimus, cuncta molimur, eumq; fideli viro magno cum studio tradimus, & agasonem atq; mulionem, procuratoremq; ac dispensatorem, qui nobis magna beneuolentia afficiatur, inquirimus: cæterùm quod nobis charissimum omnium est, omninò negligimus: neque curamus, quo pacto filium nostrum fideli cuipiam viro permittamus, qui ipsius tueri ac seruare pudicitiam possit? Et certè nulla nobis possessio, nullus fundus æquè nobis gratus atque charus esse debet, quippe hęc omnia filijs quęruntur. Igitur maior nobis possessionũ cura est, quàm eorum, quorum illæ gratia comparantur: quod profectò absurdissimum atque stolidissimum est. Exerceamus igitur ad virtutem atque pietatem molles filiorum animos, cætera omnia secundo loco quæramus. Nam si quidem illi improbi fuerint, nihil eis pecuniæ proderunt: sin autem probi, nihil ex paupertate lædentur. Vis filium relinquere diuitem? Bonum illum ac benignum esse doce: ità enim etiam rem familiarem auctiorem facere poterit. Quòd si tenuis illi substãtia fuerit, nihilo deteriori in loco erit, quàm hi qui plurima possident. Quòd si malus ille fuerit, etiamsi infinitam illi substantiam relinquas, non illi custodem reliquisti, sed longè deteriore conditione fecisti, quàm si ad extremam deuenisset inopiam. Quippe filijs non ritè institutis præstat pauperes esse, quàm diuites. Paupertas enim vel inuitos coercet, atque intrà virtutis limites continet: opes verò ne volentes quidem pudicè, temperanterq; viuere sinunt: verùm exorbitare faciunt, atque peruertunt, malisq; innumeris subiungunt. Matres item, filiarum vobis curam assumite: est ea cura vobis perfacilis. Curate solicitè, vt domì iugiter sint. Ante omnia pias esse, religiosasq; docete, aspernari pecunias, exterioris q; ornatus contemptrices esse, atq; ità demùm nuptijs tradite: eas si ità instituerit is, non ipsas modò seruabitis, verùm & viros qui illas ducturi sunt: neque viros tantùm, sed etiam filios atque nepotes. Quippe ex radice optima surculi prodeũt firmiores, ac semper in meliora proficiunt, horumq; omniũ merces vobis reddenda est. Non igitur tanquàm vnius animæ commodis prospicientes, sed vt plurimis per vnam consulentes, magno cum studio omnia faciamus. Ità nempe paterna domo decet progredi virginem, ac matrimonio iungi, quem admodùm ex palæstra luctatorem, vt omnem diligentissimè rei familiaris peritiam habeat: sitq; veluti fermentum, quod massam omnem in suam transfert pulchritudinem. Filij quoquè adeò verendi sint præ morum honestate, & singulari pudicitiæ laude, vt ab hominibus, & à Deo laudes mereantur. Discant continere ventrem, abstineant à superfluis sumptibus, & omni magnificentia apparatûs: dispensare sua probè nouerint, pij in parentes sint: subijci, & dicto obtemperantes esse discant: ità enim & parentibus ipsis ingentes præmiorum adijcient cumulos: atque ità omnia in Dei gloriam, salutémque nostram fient.

Magni meriti est, liberos educare Deo.

1. Reg. 2. & 4. Exemplo Heli monentur parentes.

Quomodò instituendi filij.

Cõtra parentes, qui cùm aliarum rerum diligentem curam, filiorum ferè nullã habent.

Noua.

Filiarũ cura matribus mãdata.

Filij quales esse debeant.

4. AD Ephesios sexto: Et vos patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini.

5. AD Hebræos duodecimo: Quis enim filius, quem non corripit pater? Quòd si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergò adulteri, & non filij estis.

6. PROVERBIORVM decimotertio: Egestas & ignominia ei qui deserit disciplinam: qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur. Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit.

7. ET capite vigesimo secundo: Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam. Et paulò antè: Prouerbium est, Adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.

8. ITEM vigesimotertio: Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur: tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.

9. ET capite vigesimonono: Virga atque correptio tribuit sapientiã: puer autem qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ. Qui delicatè à pueritia nutrit seruum suum, postea sentiet eum contumacem.

10. ECCLESIASTICI septimo: Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. Filiæ tibi sunt? serua corpus illarum, & nõ ostendas hilarem faciem tuam ad illas.

11. ET capite vigesimo secũdo: Confusio patris est de filio indisciplinato: filia autem in deminoratione fiet. Filia prudens hereditas viro suo: nam quæ confundit, in contumeliam fit genitoris. Patrem & virum confundit audax, & ab impijs non minorabitur: ab vtrisque autem inhonorabitur.

12. ITEM capite trigesimo: Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, vt lætetur in nouissimo

Digitized by Google

no suo, & non palpet proximorum ostia. Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorum in illo gloriabitur. Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum, & in medio amicorum gloriabitur in illo. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus: Similem enim reliquit sibi post se. In vita sua vidit, & lætatus est in illo: in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis: reliquit enim defensorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam. Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua, & super omnem vocem turbabuntur viscera eius. Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadet præceps. Lacta filium, & pauentem te faciet: Lude cum eo, & contristabit te. Non corrideas illi: nè doleas, & in nouissimo obstupescent dentes tui. Non des illi potestatem in iuuentute, & nè despicias cogitatus illius. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans est: nè fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illo, nè in turpitudinem illius offendas.

13. PRIMI Regum tertio: Et dixit Dominus ad Samuelem: Eccè ego facio verbum in Israel, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius. In die illa suscitabo aduersùm Heli omnia, quæ locutus sum super domum eius: incipiam, & complebo. Prædixi enim ei, quòd iudicaturus essem domum eius in æternum propter iniquitatem, eò quòd nouerat indignè agere filios suos, & non corripuerit eos. Idcircò iuraui domui Heli, quòd non expietur iniquitas domus eius victimis & muneribus vsque in æternum.

14. ET capite quarto: Quid actum est fili mi? Respondens autem ille qui nunciabat, Fugit, inquit, Israel coram Philistijm, & ruina magna facta est in populo: insuper & duo filij tui mortui sunt Ophni & Phinees, & arca Dei capta est. Cumq; ille nominâsset arcam Dei, cecidit de sella retrorsùm iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est. Senex enim erat vir & grandæuus, & ipse iudicauit Israel quadraginta annis.

15. TERTII Regum primo: Adonias autem filius Haggith eleuabatur, dicens: Ego regnabo. Fecitq; sibi currus & equites, & quinquaginta viros qui currerent ante eum. Nec corripuit eum pater suus aliquando, dicens: Quare hoc fecisti?

1. D. PROVERBIORVM nono: Qui érudit derisorem, ipse iniuriam sibi facit: & qui arguit impium, sibi maculam generat. Noli arguere derisorem, nè oderit te. Argue sapientem, & diliget te. Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia. Doce iustum, & festinabit accipere.

2. ET capite decimoquinto: Stultus irridet disciplinam patris sui: qui autem custodit increpationes, astutior fiet. Doctrina mala deserentium viam vitæ: qui increpationes odit, morietur. Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur.

3. ET vigesimoquarto: Qui dicunt impio, iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus. Qui arguunt eum, laudabuntur: & super ipsos veniet benedictio.

4. ITEM vigesimoquinto: Quæ viderunt oculi tui, nè proferas in iurgio citò: nè postea emendare non possis, cùm dehonestaueris amicum tuum. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. Inauris aurea & margaritum fulgens, qui arguit sapientem & aurem obedientem.

5. ET vigesimoseptimo: Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

6. RVRSVS capite vigesimooctauo: Qui corripit hominẽ, gratiã postea inueniet apud eum magis, quàm ille qui per linguę blandimenta decipit.

7. CAPITE vigesimonono: Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus: & eum sanitas non sequetur.

8. ECCLESIASTIS septimo: Melius est à sapiente corripi, quàm stultorũ adulatione decipi.

9. ECCLESIASTICI septimo: Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum.

10. ET capite decimo: Seruo sensato liberi seruient: & vir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus, & insscius non honorabitur.

11. ITEM capite vndecimo: Priusquàm interroges, nè vituperes quenquam: & cùm interrogaueris, corripe iustè.

12. ET capite decimonono: Corripe amicum, nè fortè non intellexerit, & dicat, Non feci: aut si fecerit, nè iterùm addat facere. Corripe proximum, nè fortè non dixerit: & si dixerit, nè fortè iteret. Corripe amicum: sæpè enim fit commissio. Corripe proximum antequàm commineris.

13. CAPITE item vigesimo: Quàm bonum est arguere, quàm irasci? & confitentem in oratione non prohibere. Quàm bonum est, correptum manifestare pœnitentiam? sic enim effugies voluntarium peccatum.

14. PSALMO cẽtesimo quadragesimo: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleũ autem peccatoris non impinguet caput meũ.

15. AD Colossenses primo: Quem (Christum) nos annunciamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu.

16. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Rogamus autem vos fratres, vt noueritis eos qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos: vt habeatis illos abundantiùs in charitate propter opus illorum. Pacẽ habete cum eis. Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.

17. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Quòd si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hsic notate: & nè commisceamini cum illo, vt confundatur: & nolite quasi inimicũ existimare, sed corripite vt fratrem.

18. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccantes, coram omnibus argue: vt & cæteri timorem habeant.

19. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Seruum Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati: nè quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

20. ET capite quarto: Prædica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.

21. AD Titum primo capite: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego dispossui tibi. Oportet episcopum &c. amplectentem eum qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi inobedientes, vaniloqui & seductores, maximè qui de circuncisione sunt: quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

22. ET capite secuudo: Hæc loquere, & exhortare: & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

23. MATTHAEI decimooctauo: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: Si autem te non audierit, adhibe tecum

adhuc

Digitized by Google

adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quòd ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ. Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus.

X.

Quid eſt, Participatione alienum peccatum contrahere?

Tob. 2. d Prouer. 1. b 29. d Num. 16. a Eccli 5. a 2. Paral. 20. g Gregor. Turon. in gloriam Confeſſor. ca. 63. & 71. Item lib. 1. de gloria Marty. c. 38. 72. & 79. & lib. 2. cap. 13. 14. 15. 16. 17. & 20. Theod. lib. 3. hiſt. c. 11. & 12. Viſt. lib. 1. perſecut. Vãdal. Ioſ. 7. d Dan. 5. a f 2. Machab. 3. a e g 5. c d 9. a b 1. Machab. 6. b

a Pſal. 49. c Auguſt. in pſal. 129.

b Eſaiæ 1. f

c Deut. 23. e

ID maximè fit, quando in partem lucri cum furibus, ſiue raptoribus venímus: cùm itidèm bona iniuſtè parta, vel quouis modo aliena nobis vnà cum alijs ſcienter vendicamus aut retinemus: cùm inſuper ſpolijs alienis diteſcimus. Quò pertinere videtur, quod Pſalmographus dixit,[a] cum furibus ipſis currere, & cum adulteris portionem habere. Sic & Eſaias obijcit populo Iudaico:[b] *Principes tui infideles, ſocij furum, omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones.* Grauiùs adhuc delinquunt, qui lucrum ſibi ex aliena[c] turpitudine apertè parant, vt lenones: quíve latronibus, & notæ turpitudinis vel factionis hominibus præbere audent hoſpitium & locum, quò ſe illi, aut ſua recipiant.

TESTIMONIA.

1. TOBIAE ſecundo capite: Anna vxor eius ibat ad opus textrinum quotidiè: & de labore manuum ſuarum victum, quem conſequi poterat, deferebat. Vndè factum eſt, vt hœdum caprarum accipiens detuliſſet domi. Cuius cùm vocem balantis vir eius audiſſet, dixit: Videte nè fortè furtiuus ſit: reddite eum dominis ſuis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid aut contingere.

2. PROVERBIORVM primo capite: Fili mi, ſi te lactauerint peccatores, nè acquieſcas eis. Si dixerint, Veni nobiſcum, inſidiemur ſanguini, &c. Omnem precioſam ſubſtantiam reperiemus, implebimus domos noſtras ſpolijs. Sortem mitte nobiſcum, marſupium ſit vnum omniũ noſtrũm. Fili mi, nè ambules cum eis, prohibe pedem tuum à ſemitis eorum.

3. ET capite vigeſimonono: Qui cum fure participat, odit animam ſuam: adiurantem audit, & non indicat.

4. NVMERORVM decimoſexto: Surrexitq; Moyſes, & abijt ad Dathan & Abiron: & ſequentibus eum ſenioribus Iſrael, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, nè inuoluamini in peccatis eorum. Cumq; receſſiſſent à tentorijs eorum per circuitum, Dathan & Abiron egreſſi ſtabãt in introitu papilionum ſuorum cum vxoribus & liberis, omnisq; frequentia. Et ait Moyſes: In hoc ſcietis quòd Dominus miſerit me, vt facerem vniuerſa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim: Si conſueta hominum morte interierint, & viſitauerit eos plaga, qua & cæteri viſitari ſolent, non miſit me Dominus. Sin autem nouam rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os ſuum, deglutiat eos &c.

5. ECCLESIASTICI quinto: Noli attendere ad poſſeſſiones iniquas, & nè dixeris, eſt mihi ſufficiens vita. nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis.

6. SECVNDI Paralipomenon vigeſimo: Poſt hæc inijt amicitias Ioſaphat rex Iuda cum Ochozia rege Iſrael, cuius opera fuerunt impijſſima. Et particeps fuit vt faceret naues quæ irent in Tharſis: feceruntq; claſſem in Aſion Gaber: Prophetauit autem Eliezer filius Dodau de Mareſa ad Ioſaphat, dicens: Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit Dominus opera tua, contritæq; ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis.

7. GREGORIVS Turonenſis in libro de gloria Confeſſorum, capite ſexageſimotertio: Leonis Romani Imperatoris filia, cùm ab ſpiritu vexaretur immũdo, & per loca ſancta duceretur, aſſiduè clamabat nequam ſpiritus: Nõ hinc egredior, niſi Archidiaconus Lugdunenſis adueniat: ac niſi ipſe me de hoc vaſculo quod acquiſiui, eijciat, nullatenùs hinc ſum egreſſurus. Audiens hæc Imperator, dirigit ſuos in Gallias. Quem illi repertum ſuppliciter exorant, vt cum eis ad viſitandam puellam Romam dignaretur accedere. Ille verò contradicens, & ſe indignum, per quem Chriſtus miracula oſtenderet, eſſe vociferans: admonitus Epiſcopi ſui conſilio, cum eiſdem miſſis iter dirigit. Et ad Imperatorem veniens, cum honore ſuſcipitur. Audiens autem de infirmitate puellæ, ſe ad baſilicam beati Petri Apoſtoli confert: ibiq; continuato cum vigilijs & orationibus triduano ieiunio, quarta die per inuocationem Domini noſtri Ieſu Chriſti & crucis vexillum, immundum ſpiritum à corpore puellæ depellit. Qua ſanata, tria ei centenaria auri Imperator offert: ſed ille vir altioris ſpiritus, caducas diuitias pro nihilo reſpuit, dicens: Si me tuis muneribus locupletare deſideras, illud quod cunctæ proficiat ciuitati, largire: tributum, ait, in tertio circa muros milliario populis cede: hoc vtriſque animabus ſalubre beneficium erit. Aurum verò tuum neceſſarium non habeo: pauperibus pro tua tuorumq; felicitate diſpenſa. Quod ille non abnuens, aurum pauperibus erogat, & tributum petitum ciuitati concedit. Vndè vſque hodiè circa muros vrbis illius in tertio milliario tributa non redduntur in publico. Poſt diſceſſum verò beati Archidiaconi, ait Imperator ſuis: Si iſte, inquit, Deum plùs quàm pecuniam diligit, dignè Eccleſia illa cuius nobis miniſter obſequitur, noſtris muneribus illuſtratur. Tunc capſam ad ſancta Euangelia recludenda, patenámque & calicem ex auro puro precioſiſque lapidibus præcepit fabricari. Quod miro perfectum opere, per hominem eruditum dirigit Eccleſiæ: ſed nuncius ille inter Alpes poſitus, qui hæc exhibebat, ad aurificis cuiuſdam domum diuerſit. Cumq; ab eo artifex ſciſcitaretur, quid negocij gereret, rem ſecretiùs ac ſimpliciter pandit: & ille, Si, inquit, meo conſilio conniuentiam præbueris, multa hæc nobis ratio poterit lucra deferre. Ad hæc ille diabolo inſtigante ſeductus, & vt fertur inter ruſticos ſermo vulgatus, quòd inhianti auro ac circunuentionis fallacias inferenti ſæpiùs animi coniungũtur, ſtatim huius conſilij effectus eſt ſectator. Tunc ille deceptor fecit ſimiles de argento ſpecies, vt nihil aliud quàm aurum puriſſimum putarentur: & ſic opera quæ cum gemmis filisq; aureis fuerant ſuperpoſita, ſtudioſiſſimè cum clauis affixit. Veruntamen calicem non comminuit, quia cataclyza in ipſo fuerant ſolidata. Deniquè portitor cum hac fraude Lugdunum aduenit. Oblatísque muneribus, ab Epiſcopo muneratur: regreſúsque ad ſocium, aurum de ſpeciebus figuratum recipere flagitat: arti-

Digitized by Google

artifex verò adhuc non esse totum paratum pronunciat: sed sub ipsa expliciturum se nocte pollicetur. Exacta igitur cœna, cùm in cellula qua hęc operabatur, pariter residerent, concussa subitò à terræ motu super eos diruit. Disruptaq; terra sub pedibus eorum, ipsos pariter cum pecunia deglutiuit: descenderuntq; viuentes ac vociferantes in tartarũ. Vltusq; est Deus velociter de fraude Ecclesiæ suæ. Ego verò has species in Ecclesia Lugdunensi sæpissimè vidi. Sit hoc populis documentum, vt nullus res Ecclesiæ aut appetere, aut fraudare nitatur. Nam aliter videbit Dei iudicium super se velociter imminere.

Pœna terribilis in sacrilegos.

8. ET capite septuagesimoprimo: Aquensibus est concessus inclytus athleta Metrias, vir in corpore iuxta historiam actionis magnificæ sanctitatis: & licèt ditione seruus, liber tamen iustitia: qui, vt ferunt legentes certaminis eius textũ, peracto cursu boni operis, à seculo victor abcessit, sæpiùs se in cœlis degere virtutibus manifestis ostendens. Tempore igitur quodam cùm Franco Episcopus huius municipij Ecclesiam gubernaret, Childericus qui tunc primus apud Sigebertum regem habebatur, villam eius competit, dicens: Quia iniustè ab Aquensi Ecclesia retineretur: & dicto citiùs conuenitur Episcopus. Datisq; fideiussoribus, in præsentia regis adsistit, clamans & obsecrans, vt rex ad huius causæ audientiam præsentiam suam auerteret, nè cælesti iudicio condemnetur: addens, Scio enim virtutem Metriæ viri beati, quòd velociter in peruasorem suum irrogat vltionem. Deniquè coniuncti adiutores causam discutiunt. Insurgit Childericus atque improperans criminibus exacerbatum Episcopum, quòd res fisci ditionibus debitas, iniquo ordine retineret, extrahi eum vi à iudicio iubet: & tantùm ablata per iudicium præsentium villa, trecentis aureis condemnauit. Fauebant ei omnes, nec quisquam contra voluntatem eius audebat decernere, nisi quod eidem libuisset. Deniq; condemnatus spoliatusq; sacerdos, ad vrbem redijt, atque prostratus in oratione coram sepulcro sancti, dicto psalmi capitello, ait: Non hîc accendetur lumen, neque psalmorum modulatio canetur gloriosissime sancte, nisi priùs vlciscaris seruos tuos de inimicis suis, resq; tibi violenter ablatas, Ecclesiæ sanctæ restituas. Hæc cum lachrymis effatus, sentes cum acutis aculeis super tumulum proiecit. Egressusq; clausis ostijs, similiter in ingressu alias collocauit. Nec mora, corripitur peruasor à febre: decumbit lectulo, exhorret cibum, fastidit & potum, profert æstuans iuge suspirium. Cui etiam si ab ardore febris interdùm fitis accederet, aquam tantùm, nihil aliud, hauriebat. Quid plura? in hac ægrotatione integrum ducit annum: sed mens praua non flectitur. Interea labitur cæsaries cuncta cum barba, & ità omne caput remansit nudum, vt putares eum olim sepultum, nuper eiectum fuisse post funera de sepulcro. His & talibus miser afflictus malis, sero recogitat, dicens: Peccaui, eò quòd expoliauerim Ecclesiam Dei, atque Episcopo sancto intulerim iniuriam. Nunc autem ite quantociùs, & reddita villa, sexcentos aureos super tumulum sancti deponite. Est enim mihi spes, quòd res reddita tribuat ęgrotanti medelam. Quod audientes homines eius, accepta pecunia, fecerũt sicut eis fuerat imperatum. Reddiderunt agrum, solidosq; super sepulcrum serui Dei posuerunt: sed cùm hoc fecissent, statim ille in loco quo erat, spiritum exhalauit: lucratusq; est detrimentum animæ per adeptionem acquisitionis iniquæ. Episcopus autem obtinuit vltionem de inimico Ecclesiæ, quam promiserat futuram per athletæ Dei virtutem.

De Metria martyre.

Pœna eius qui prædia Ecclesiæ abstulit, & Episcopo vim intulit.

Restitutio.

9. ITEM libro primo de gloria Martyrum, capite trigesimooctauo: Quia iugiter mens humana turpibus erubescẽdisq; cupiditatibus inhiat, subdiaconus quidam viso per fenestram argento, cogitat intra se, quod postero die auaritia impellente compleuit. Nocte enim consurgens, ingressus est basilicam sanctorum Chrysanthi & Dariæ: Deindè per fenestram ingrediens cellulam, ac per obscuritatem noctis palpãs manibus, aliquos de vrceis capit: deindè egredi cum præda cupiens, per totam noctem circumiens, nunquàm potuit aditum vndè ingressus fuerat, reperire. Dato verò die, dum opera sua obtegi conscius sceleris voluit, iuxta illud Dominici oraculi dictum, quod, Omnis qui malè agit, odit lucem, vt non manifestentur opera eius, occultauit se in angulo cellulæ tota die nè videretur. Sequenti verò nocte quæsiuit iterùm aditum, sed reperire non potuit: sic per trium noctium curricula fecit. Tertia verò die cùm iam fame cruciaretur, accessit coram populo ad fenestram, & relicto argento confessus est opus suum, egressusq; est foràs cum magna verecundia, nec latuit scelus quod gesserat, populis qui aderant.

Sacra vasa furto subtrahere cupiens, punitur diuinitus.

Ioan. 3.

10. ET capite septuagesimosecundo: Dionysius Episcopus Parisiorum vrbi datus est martyr: tempore verò quo Sigibertus rex cum exercitu ad vrbem illam venit, & maximam vicorum eius partem incendio concremauit, quidam de primoribus eius, ad basilicam antedicti martyris properat, non orationis deuotione, sed tantùm vt aliquid fraudaret ab æde: ilicò vbi reserata ostia ac vacuum templum à custodibus reperisset, pallam holosericam auroq; exornatam ex gemmis, quæ sanctũ tegebat sepulcrũ, temerario ausu diripuit, secumq; sustulit. Veniens autem ad castra, fuit ei necessitas nauigandi. Cumq; puer eius quem tunc creditũ habebat, suspensis ad collum ducentis aureis, nauem cum eodem ascendisset, subitò à nullo tactus, de naui ruit, oppressusq; aquis, nunquàm potuit inueniri. Ille quoquè iudicium Dei in se cernens, per pueri amissionem & auri, velociter ad littus de quo digressus fuerat, remeauit: pallamq; sepulcri summa velocitate restituit. Et licèt hoc fecerit, tamen diem in quo hęc admiserat, recurrente anni circulo, non attigit.

Pœna in spoliatorem Ecclesiæ.

11. CAPITE septuagesimonono: Ecclesia Agathensis vrbis, quæ sancti Andreæ Apostoli reliquijs plaudit, plerunquè gloriosis illustratur miraculis, peruasores rerum suarum sæpiùs arguit. Deniquè * Gomacharius comes agrum Ecclesiæ ipsius peruadit. Tunc Leo Episcopus huius Ecclesiæ valdè mœstus, concurrit ad eum, dicens: Relinque ô fili, res pauperum quas ordinationi nostræ Dominus commendauit, nè tibi sit noxium, & à lachrymis egentium, qui de fructibus eius ali consueuerant, eneceris. Ille verò quia erat hæreticus, paruipendens de his quæ ab Episcopo dicebantur, rem in sua dominatione retinuit. Interìm procedente die, arripitur à febre. Cumq; non modò ardore corporeo, verumetiam animæ vexaretur incommodo, misit ad Episcopum nuncios, dicens: Dignetur pro me sacerdos orationem ad Dominum fundere, & ego dimittam agrum eius. Quo orante, hic à valetudine qua grauabatur, cõualuit: factusq; sanus, ait suis: Quid putatis, quid isti nũc Romani dicant? Aiunt enim me ob hoc fuisse febre grauatum, quia tulerim agrum eorum, quod mihi iuxta consuetudinem humani corporis accidit: veruntamen non habebunt eum me viuente. Et dicto citiùs misit qui eum iterùm auferret. Quod cùm Episcopus comperisset, venit ad eum, dicens: Num pœnitet te priùs feciſſe benè, quòd hoc iterùm conaris euertere? nè facias, quæso, nè vltioni diuinæ subiaceas. Qui ait ad Episcopum: Sile, file decrepite: iam infrænatum te loris, circuire vrbem super asinum faciam, vt sis ridiculo omnibus qui te adspexerint. At ille silens ad nota recurrit præsidia: prosternitur in oratione, celebrat vigilias,

* alij, Cõmacharius.

Catholici ab hæreticis Romani appellantur.

Digitized by Google

gilias, ac noctem totam in lachrymis & psallentio ducit. Manè autem facto, accedit ad lychnos qui de camera Ecclesię dependebant, extendensq; virgam quam tenebat in manu, effregit cunctos, dicens: Non hîc accendetur lumen, donèc vlciscatur Deus de inimicis, & restituat res domus suæ.

Hęreticus ecclesiæ spoliator à Deo punitur.

Hæc eo dicente, protinùs hæreticus ille in rediuiuam febrem corruit. Cumq; in extremis ageret, misit ad Episcopum, dicens, Oret pro me sacerdos ad Dominum vt viuam, & restituam agrum, ac similem eius conferam dominationi. Quibus pontifex respondit: Iam orauí ad Dominum, & exaudiuit me. Misit & alios ac tertios ad eum nuncios. Sed sacerdos in vno responso persistens, non mouebatur ad hęc, vt pro eo orationem daret ad Dominum. Hæc ille hæreticus cernens, iussit se in plaustro componi, atque ad eundem euehi, ac per se deprecatur Episcopum, dicens: Quia dupla satisfactione restituo agrum quem iniquè peruasi, tantùm vt oret pro me sanctitas tua. Illo quoque recusante, compulit eum vi, vt abiret ad Ecclesiam: quo discedente, vt Ecclesiam est ingressus, & hic spiritum exhalauit, recepitq; confestim Ecclesia rem suam.

12. IDEM libro secundo de gloria Martyrum, capite decimotertio: Cùm ob direptionem Aruernorum Theodericus rex festinaret, & ingrediens terminum vastatione cuncta subigeret, pars aliqua ab exercitu separata, ad Briuatensem vicum infesta prorupit, fama vulgante quòd in basilica essent incolæ cum multis thesauris adunati. Cumq; peruenissent ad locum, inueniunt multitudinem promiscui sexûs, obseratis ostijs in templo ipso cũ proprijs facultatibus residere. Cumq; intrare non possent, vnus per effractam ceu fur in altari sancto fenestram vitream ingreditur, quia

Ioan. 10.

qui non intrat per ianuam, hic latro est: dehinc reseratis ædis illius valuis, exercitum intromittit. At illi direpta cuncta pauperum supellectilia cum ministris ipsius basilicæ, reliquumq; populum qui infra erat, eductum, foris diuiserunt haud procùl à vico. Quæ cùm ad regem delata fuissent, compræhensos ex his aliquos diuersis mortibus

Seuera Dei vltio in Ecclesiæ direptores.

condemnauit. Fugiens verò ille qui irrupta æde caput fuit huius sceleris, igne de cælo dilapso consumptus interijt: super quem cùm multi aceruum lapidum congregâssent, à tonitruis & coruscationibus detectus, terrena caruit sepultura. Qui verò de consentaneis latentes regem, in patriam sunt regressi, correpti à dęmone, diuersis exitibus hanc vitã crudeliter finiêrunt. Hæc audiens rex, omnia quæ exindè sunt ablata, reddidit. Præceperat enim nè in septimo à basilica milliario quis vim inferret.

13. ET capite decimoquarto: Sigiualdus cum rege præpotens, cum omni familia sua in Aruernam regionem ex regis iussu migrauit: vbi dum multorum res iniustè competeret, villam quandam quam glorioſæ memoriæ Tetradius Episcopus Biturigensis, basilicę sancti Iuliani reliquerat, sub specie obumbratæ commutationis auidus

Prædij ecclesiastici inuasor punitur.

peruasit: sed mense tertio postquàm aggressus est, correptus à febre & sine sensu effectus, declinauit caput ad lectulum. Cuius vxor dum de hoc exitu mœsta penderet, à quodam sacerdote commonita est, vt eum si videre vellet incolumem, auferret à villa. At illa hæc audiens, præparatis carrucis, compositoq; plaustro, quo eum eueheret, mox vt prædium sunt egressi, protinùs diuina sunt pariter gratia munerati. nam iste sospitatem, illa meruit ex huius incolumitate lætitiam.

14. ITEM capite decimoquinto: Pastor quidam non strenuitate, sed nomine Ingenuus, dum in multis rebus contra basilicam sancti martyris Iuliani iniustè ageret, ad hoc leuitas eius inimico ingrassante conualuit, vt colonias basilicæ concupiscens, quæ agro eius erant proximæ, peruadere non timeret. Ad quem sacerdos loci, cùm aliquos de clericis quasi legatos mitteret, vt accepta ratione quod malè peruaserat, relaxaret, ille quasi contra iniquum hostem telis correptis prosiluit, fugatisq; sagittis clericis, res sancti in sua dominatione retinuit. Factum est autem vt in proximo aduenirent dies passionis martyris glorioſi, ad quem ille immemor peruasionis suæ atque iniuriæ quam intulerat clericis, ante quinque dies solennitatis ad vicum Briuatensem aduenit: qui cùm in domo hospitalitatis suæ conuiuio cum lętitia & exultatione fungeretur, subitò coruscatione facta tonitruum sonuit. Rursumq; iterato, ia-

Vltio diuina in sacrilegũ.

culo igneo de cælis elapso percussus est, nullo tamen de reliquis pereunte. Deindè ad exemplum omnium, tanquàm rogus flammeus ardens, paulatim consumebatur. Ad quod miraculum populus qui ad beati festa conuenerat, hæc cernens cum admiratione, metuebat, satisq; illi fuit nè de rebus sancti aliquid vltrà contingeret. Quod nè fortuitò actum quis putet, cernat inter multos innoxios vnum interisse sacrilegum.

15. CAPITE decimosexto: Quid etiam ad Becconis comitis confutandam superbiam beatus martyr sit operatus, euoluam. Hic cùm actiones ageret publicas, & elatus iactantia multos contra iustitiam aggrauaret, casu contigit vt dimissum accipitrem diù per diuersa vagantem perderet. Similiter vt vnus de seruientibus basilicæ sancti Iuliani, accipitrem alium dum per viam ambularet, quasi vagum inuenit. Erat enim puer ille pincerna in domo basilicæ. Quod cùm ad Becconem peruenisset, quòd scilicet puer repertum teneret accipitrem, calumniari cœpit ac dicere: Meus ille erat, inquit, & hic furto eum sustulit. Deindè succedente auaritia, misit illum vinctum in carcerem, deliberans eum in sequenti, patibulo condemnare. Tunc sacerdos mœstus valdè ad sepulcrum sancti properat, reseratisq; cum gemitu caũsis, appræhensis decem aureis per fideles amicos Becconi obtulit. Quod ille pro nihilo respuens, cum iuramẽto adseruit, nunquàm se puerum dimissurum, nisì exindè aureos triginta acciperet. Quod presbyter desuper sepulcro sancti accipiens, Becconi transmisit: quos acceptos satiata auri cupiditate, puerum restaurauit incolumem: sed Deus omnipotens qui permanet ante solem, secundùm bonitatis suæ diuitias, humiliauit calumniatorem: Nam ipsius anni transacto curriculo veniens ad sancti festiuitatem cum caterua satellitum, ingressus est limen sanctum. Procedente verò lectore qui beatæ passionis recenseret historiam, vt reuoluit librum, & in principio lectionis, sancti Iuliani protulit nomen, confestim Becco voce nescio qua teterrima, ad terram corruit, cruentęq; spumans dare voces diuersas cœpit: indè inter suorum manus sublatus à basilica, domum reducitur. Nec fuit dubium pueris eius,

Propter ministrũ basilicæ martyris iniuria affectum punitus comes.

hęc ob iniuriã basilicaris famuli euenisse: omnem quoquè ornatum quem super se tunc habuit, tam in auro quàm in vestimentis, basilicæ contulit, & multa deincèps munera misit, sed vsque ad diem obitûs sui sine sensu durauit.

16. ET capite decimoseptimo: Fuit etiam quidam Diaconus, qui relicta Ecclesia, fisco se publicè iunxit, acceptaq; à patronis potestate, tanta perpetrabat scelera, vt vix posset à vicinis circumpositis sustineri. Accidit autem quadam vice, vt saltus montenses, vbi ad æstiuandum oues abierant, circumiret, atque pascuariã quę fisco debebantur, inquireret. Cumq; diuersos spoliaret iniustè, conspicit eminùs greges, qui tunc sub nomine martyris tuebantur: ad quos leui cursu euolans, tanquàm lupus rapax diripit arietes. Conturbati atque exterriti pastores ouium, dicunt ei, Nè quæsumus contingas hos arietes, quia beati martyris Iuliani dominio subiugati sunt. quibus ille hæc

Digitized by Google

irridens respondisse fertur, Putásne quia Iulianus comedit arietes? Dehinc ipsis verberibus affectis, quæ voluit abstulit, ignorans miser, quòd qui de domibus Sanctorum aliquid aufert, ipsis sanctis iniuriam facit, ipso fic Domino protestante, Qui vos spernit, me spernit: & qui recipit iustum, mercedem iusti accipiet. Contigit autem vt post dies multos non religione, sed casu conferente, ad vicum Briuatensem properaret, proiectusq; humo ante sepulcrum, mox à febre corripitur, & tanta vi caloris opprimitur, vt neque consurgere, neque puerum euocare posset: famuli verò cùm vidissent eum extra solitum plùs occumbere, accedentes: Quid tu, inquiunt, in tanta diuturnitate deprimeris? non enim tibi tam lõgus mos erat orandi, aut deuotio. Ferebant autem de eo, quòd quando quidem in Ecclesia fuisset ingressus, parumper immurmurans, nec capite inclinato, regrediebatur. Tunc interpellantibus pueris, cùm responsum reddere non valeret, ablatus manibus è loco, in cellam quæ erat proxima, lectulo collocatur. Igitur inualescente febre proclamat se miserum incendi per martyrem, & quod primò siluerat, admotis animæ iudicij facibus, crimina confitetur, iactariq; super se aquam voce qua poterat deprecabatur. Delatis quoquè cum vasculo lymphis, & in eum sæpè deiectis, tanquàm de fornace ità fumus egrediebatur è corpore. Intereà miseri artus, ceu combusti in nigredinem conuertuntur. Vndè tantus procedebat fœtor, vt vix de adstantibus possent aliquid tolerare. Innuens enim dehinc manu, indicat se esse leuiorem: mox illis recedentibus, hic spiritum exhalauit: de quo haud dubium est, qualem illic teneat locum, qui hinc cum tali discessit iudicio.

Qui de domibus Sanctorũ aliqd aufert, ipsis Sanctis iniuriã facit. Luc 10. Matth. 10.

Nota Dei vindictam in sacrilegum.

17. ET capite vigesimo: Aduenerat festiuitas sancti Iuliani, & eccè quidam è populo conspicatur ornamẽtis immensis beatam basilicam effulgere. Concupiscit iniqua mente, quod adipiscens non poterat occultare. Igitur discedente populo à basilica, post gratiam vespertinam, hic se in angulo basilicæ reprimens, latitauit: ac dato cũctis nocturnæ quietis silentio, operienteq; vmbrosa caligine mundum, consurgit ab angulo, & nihil dubitans, vtiquè qui à satellite Satana impellebatur, super cancellum beati sepulcri cursu prosilijt rapido, detractamq; à summo vnam gemmis coruscãtibus crucem ad terram deiecit, collectisq; vellulis ac palliolis de circuitu parietũ pendentibus, vnum voluculum facit, imposuitq; humeris, ac eleuata cruce manu, ad locum vndè discesserat repetit, ac posita capiti sarcina, peccati sopore compressus, obdormiuit. Media verò nocte circũeuntes custodes sanctam basilicam, adspiciunt in angulo vnam gemmam crucis, tanquàm iubar cæleste refulgere: obstupefacti, accedũt cominùs cum timore, admotóque cereo inueniunt personam cum rebus furatis, quas auferre non potuerat, inibì decubare. Deniquè sub custodia eum illa nocte detentum, manè facto, cuncta quæ fecerat patefecit, asserens se lassum obdormisse, eò quòd diutissimè circumiens cum fasce basilicam, ostium vndè egrederetur, reperire non poterat.

Crux coruscantibus gemmis.

Ornamenta Ecclesiæ furatus deprehenditur.

18. THEODORETVS Ecclesiasticę historiæ libro tertio, capite vndecimo: Verùm impij Gentiles, quanquàm hæc ità accidisse pro certo cognoscebant, tamen contra Deum vniuersarum rerum moderatorẽ, se armare cœperunt. Tyrannus item sacra vasa in ærarium regiũ inferri, & portas Ecclesiæ, quam Constantinus ædificârat, obserari mandat, quò nullus aditus illis, qui in *eo cõuentus agere solent, omninò pateret. Hanc Ecclesiam id temporis occupabant Arriani. In sacrosanctum autem templum ad vasa sacra auferenda simul ingrediuntur, Iulianus præfectus Orientis, Felix regij thesauri quæstor, & Elpidius priuatæ pecuniæ & facultatum Imperatoris procurator, quem Romani Comitem Priuatum appellare consueuerunt. Felicem verò & Elpidium, cùm essent Christiani, quò impio Imperatori gratificarentur, à vera religione ac pietate desciuisse ferunt. Iulianus autem cùm esset in templo, aduersùs sacram mensam minxisse dicitur: atq; Euzoio eum prohibere conanti colaphum infregisse, dixisseq; res Christianorum diuina cura ac prouidentia prorsùs destitutas esse. Felix sacrorum vasorum magnificentiam conspicatus, (Constantinus enim & Constantius splendidè & amplè ea conficienda curauerant) Eccè, inquit, quàm sumptuosis vasis filio Mariæ ministretur.

Sub Imperio Iuliani apostatæ quomodo sacrilegia commissa sunt.

* ea

Iulianus auunculus Imperatoris aduersùs sacram mẽsam minxit.

Sumptuosa vasa sacra ridentur à Felice.

19. ET capite duodecimo: Sed isti Tyranni pro his impijs & insanis facinoribus non diù pòst pœnas persoluerunt. Nam Iulianus confestim in grauem morbum delapsus, visceribus putredine exesis interijt: atque stercus non ampliùs per partes illas corporis, per quas naturaliter egeri solet, emisit, sed sceleratum eius os, instrumentum blasphemiæ, partis illius ad stercus eijciendum natæ, locum obtinuit. Ferunt eius vxorem, mulierem ob fidei præstantiam egregiè nobilitatam, hæc ad maritum dixisse: Debes meritò mi vir Christum Seruatorem laude prædicare, quòd tibi hac castigatione suam potentiam ostenderit. Nam quem oppugnâsses, planè te præterijsset, nisì consueta sua lenitate vsus, has plagas diuinitùs tibi inflixisset. Miser igitur partim coniugis oratione, partim cruciatu sibi impositio morbi causam perspiciens, orat Imperatorem, vt ecclesiam his quibus erat ablata, redderet. Sed neque ei hoc persuasit, & ipse extemplò migrauit è vita. Felix autem derepentè flagello etiam cælitùs impacto oppressus, sanguinem dies noctesq; ex ore fudit: quippe sanguis ex omnibus vndiquè corporis, vt ità dicam, vasis quibus continebatur, ad eam partem confluxit. Itaque vniuerso eius sanguine ad hunc modum exhausto, statim extinctus est, & æternæ morti traditus. Has quidem pœnas isti pro sua impietate dederunt.

Sacrilegi Iuliani pœna diuinitùs inflicta.

Sacrilegi Felicis pœna.

20. VICTOR Episcopus libro primo persecutionis Vuandalicæ: Accenditur propter hæc aduersùs Dei Ecclesiam Geisericus. Mittit Proculum quendam in prouinciam Zeugitanam, qui coarctaret ad tradendum ministeria diuina vel libros cunctos Domini sacerdotes, vt primò armis nudaret, & ità faciliùs inermes hostis callidus captiuâsset. Quibus se non posse tradere clamantibus, ipse rapaci manu cuncta depopulabatur, atque de pallijs altaris (prò nefas) camisias sibi & femoralia faciebat. Qui tamen Proculus huius rei executor, frustatim sibi comedẽs linguam, in breui turpissima consumptus est morte.

Ex ornamentis altaris camisias & femoralia faciens, punitur.

21. IOSVE septimo: Respondítque Achan Iosue, & dixit ei: Verè ego peccaui Domino Deo Israël, & sic & sic feci. Vidi enim inter spolia pallium coccineum valdè bonum, & ducentos siclos argenti, regulámque auream quinquaginta siclorum: & concupiscens abstuli & abscondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentúmque fossa humo operui. Misit ergò Iosue ministros: qui currentes ad tabernaculum illius, reperierunt cuncta abscondita in eodem loco & argentum simul. Auferentésque de tentorio, tulerunt ad Iosue, & ad omnes filios Israël, proiecerúntque ante Dominum. Tollens itaque Iosue Achan filium Zaræ, argentúmque & pallium, & auream regulam, filios quoquè & filias eius, boues & asinos & oues, ipsúmque tabernaculum, & cunctam supellectilem: (& omnis Israël cum eo) duxerunt eos ad vallem Achor: vbi dixit Iosue, Quia turbâsti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidauítque eum omnis Israël, & cuncta quæ illius erant, igne consumpta sunt. Congregauerúntque super eum aceruum magnum lapidum, qui permanet vsque in præsentem diem. Et auersus est fu-

Digitized by Google

ror Domini ab eis. Vocatúmque est nomen loci illius, Vallis Achor vsque hodiè.

22. DANIELIS quinto: Balsasar rex fecit grande conuiuium optimatibus suis mille: & vnusquisque secundùm suam bibebat ætatem. Præcepit ergò iam temulentus, vt afferrentur vasa aurea & argentea quæ absportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo quod fuit in Hierusalem: vt biberent in eis rex & optimates eius, vxores & concubinæ. Tunc allata sunt vasa aurea quæ absportauerat de templo quod fuerat Hierusalem: & biberunt in eis rex & optimates eius, vxores & concubinæ illius. Bibebant vinum, & laudabant deos suos aureos & argenteos, æreos, ferreos, ligneósque & lapideos. In eadem hora apparuerunt digiti quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ: & rex adspiciebat articulos manus scribentis. Tunc facies regis commutata est, & cogitationes eius conturbabant eum: & compages renum eius soluebantur, & genua eius ad se inuicèm collidebantur. Exclamauit itaque rex fortiter, vt introducerent magos &c. Et paulò pòst: Ad quæ respondens Daniel, ait coram rege: Munera tua sint tibi, & dona domus tuæ alteri da: scripturam autem legam tibi, rex, & interpretationem eius ostendam tibi. Quando eleuatum est cor Nabuchodonosor patris tui, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria eius ablata est, & à filijs hominum eiectus est, sed & cor eius cum bestijs positum est, & cum onagris erat habitatio eius: fœnum quoquè vt bos comedebat, & rore cæli corpus eius infectum est: donèc cognosceret quòd potestatè haberet altissimus in regno hominum, & quemcunq; voluerit suscitabit super illud. Tu quoquè filius eius Balsasar, non humiliâsti cor tuum cùm scires hæc omnia: sed aduersùm Dominatorem cæli eleuatus es: & vasa domus eius allata sunt coram te: & tu, & optimates tui, & vxores tuæ & concubinæ tuæ vinum bibistis in eis: deos quoquè argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneósque, & lapideos qui non vident neque audiunt, neque sentiunt, laudâsti: porrò Deum qui habet flatum tuum in manu sua & omnes vias tuas, non glorificâsti. Idcircò ab eo missus est articulus manus, qui scripsit hoc quod exaratum est. Hæc est autem scriptura quæ digesta est: MANE THECEL PHARES. Et hæc est interpretatio sermonis: MANE: numerauit Deus regnum tuum, & compleuit istud: THECEL: appensus es in statera, & inuentus es minùs habens: PHARES: diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis. Eadem nocte interfectus est Balsasar rex Chaldæus. Et Darius Medus successit in regno, annos natus sexagintaduos.

23. SECVNDI Machabæorum tertio: Simon præpositus templi, cùm vincere Oniam non posset, venit ad Apollonium Tharsæ filium, qui eo tempore erat dux Cœlesyriæ & *Phœnicis: & nunciauit ei pecunijs innumerabilibus plenum esse ærarium Hierosolymis, & communes copias immensas esse, quæ non pertinent ad rationem sacrificiorum: esse autem possibile, sub potestate regis cadere vniuersa. Cúmque retulisset ad regem Apollonius de pecunijs quæ delatæ erant, ille accitum Heliodorum qui erat super negocia eius, misit cum mandatis, vt prædictam pecuniam transportaret. Statímque Heliodorus iter est aggressus, specie quidem quasi per Cœlesyriam & *Phœnicem ciuitates esset peragraturus, reuerà autem Regis propositum perfecturus. Sed cùm venisset Hierosolymam, & benignè à summo Sacerdote in ciuitate esset exceptus, narrauit de dato indicio pecuniarum, & cuius rei gratia adesset, aperuit: interrogabat autem, si verè hæc ità essent. Tunc summus Sacerdos ostendit deposita esse hæc, & victualia viduarum & pupillorum: quædam verò esse Hyrcani Tobiæ viri valdè eminentis, in his quæ detulerat impius Simon: vniuersa autem argenti talenta esse quadringenta, & auri ducenta: decipi verò eos, qui credidissent loco & templo, quod per vniuersum mundum honoratur pro sui veneratione & sanctitate, omninò impossibile esse. At ille pro his quæ habebat in mandatis à rege, dicebat omni genere regi ea esse deferenda. Constituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Non modica verò per vniuersam ciuitatem erat trepidatio. Sacerdotes autem ante altare cum stolis sacerdotalibus iactauerunt se, & inuocabant de cælo eum qui &c. Et paulò pòst: Heliodorus autem, quod decreuerat, perficiebat eodem loco ipse cum satellitibus circa ærarium, præsens. Sed spiritus omnipotentis Dei magnam fecit suæ ostensionis euidentiam, ità vt omnes qui ausi fuerant parére ei, ruentes Dei virtute, in dissolutionem & formidinem conuerterentur. Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens sessorem, optimis operimentis adornatus: isq; cum impetu Heliodoro priores calces elisit. qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea. Alij etiam apparuerunt duo iuuenes, virtute decori, optimi gloria, speciosíque amictu: qui circunsteterunt eum, & ex vtraque parte flagellabant, sine intermissione multis plagis verberantes. Subitò autem Heliodorus cóncidit in terram, eúmque multa caligine circunfusum, rapuerunt, atque in sella gestatoria positum eiecerunt. Et is qui cum multis cursoribus & satellitibus prædictum ingressus est ærarium, portabatur nullo sibi auxilium ferente, manifesta cognita Dei virtute: & ille quidem per diuinam virtutem iacebat mutus, atque omni spe & salute priuatus. Hi autem Dominum benedicebant, quia magnificabat locum suum, & templum quod paulò antè timore ac tumultu erat plenum, apparente omnipotente Domino, gaudio & lætitia impletum est. Tunc verò ex amicis Heliodori quidam rogabant confestìm Oniam, vt inuocaret Altissimum, &c. Heliodorus autem hostia Deo oblata, & votis magnis promissis ei qui viuere illi concessit, & Oniæ gratias agens, recepto exercitu repedabat ad Redem. Testabatur autem omnibus ea quæ *sub* oculis suis viderat opera magna Dei. Cùm autem rex interrogâsset Heliodorum, quis esset aptus adhuc semel Hierosolymam mitti, ait: Si quem habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, si tamen euaserit: eò quòd in loco sit verè Dei quædam virtus. Nam ipse qui habet in cælis habitationem, visitator & adiutor est loci illius, & venientes ad malefaciendum, percutit ac perdit. Igitur de Heliodoro & ærarij custodia ità res se habet.

24. ET capite quinto: Ausus est etiam (Antiochus) intrare templum vniuersa terra sanctius, Menelao ductore, qui legum & patriæ fuit proditor: & sceleſtis manibus sumens sancta vasa, quæ ab alijs regibus & ciuitatibus erant posita ad ornatum loci & gloriam, contrectabat indignè & contaminabat. Ità alienatus mente Antiochus, non considerabat quòd propter peccata habitantium ciuitatem, modicùm Deus fuerat iratus: propter quod & accidit circa locum despectio, alioquin, nisì contigisset eos multis peccatis esse inuolutos, sicut Heliodorus qui missus est à Seleuco rege ad expoliandum ærarium, etiam hic statìm aduenies flagellatus & repulsus vtiquè fuisset ab audacia. Verùm non propter locum, gentem: sed propter gentem, locum Deus elegit. Ideóque & ipse locus particeps factus est populi malorum, posteà autem fiet socius bonorum. & qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterùm in ma-

*Phœnices:

*Phœnicen

in magni Domini reconciliatione cum ſumma gloria exaltabitur. Igitur Antiochus mille & octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regreſſus eſt, &c.

25. ITEM capite nono: Elatus autem ira (Antiochus) arbitrabatur ſe iniuriam illorum qui ſe fugauerant, poſſe in Iudæos retorquere: ideóque iuſſit agitari currum ſuum, ſine intermiſſione agens iter, cæleſti eum iudicio perurgente, eò quòd ità ſuperbè locutus eſt ſe venturum Hieroſolymam, & congeriem ſepulcri Iudæorum eam facturum. Sed qui vniuerſa conſpicit Dominus Deus Iſraël, percuſſit eum inſanabili & inuiſibili plaga. Vt enim finiuit hunc ipſum ſermonem, apprædit eum dolor dirus viſcerum, & amara internorum tormenta: & quidem ſatis iuſtè, quippe qui multis & nouis cruciatibus aliorum torſerat viſcera, licèt ille nullo modo à ſua malitia ceſſaret. Super hoc autem ſuperbia repletus, ignem ſpirans animo in Iudæos, & præcipiens accelerari negocium, contigit illum impetu euntem de curru cadere, & graui corporis colliſione membra vexari. Iſq; qui ſibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, ſupra humanum modum ſuperbia repletus, & montium altitudines in ſtatera appéndere, nunc humiliatus ad terram, in geſtatorio portabatur, manifeſtam Dei virtutem in ſemetipſo conteſtans: ità vt de corpore impij, vermes ſcaturirent, ac viuentes in doloribus carnes eius effluerent, odore etiam illius & fœtore exercitus grauaretur: & qui paulò antè ſidera cæli cóntingere ſe arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiam fœtoris portare. Hinc igitur cœpit ex graui ſuperbia deductus ad agnitionem ſui venire, diuina admonitus plaga, per momenta ſingula doloribus ſuis augmenta capientibus. & cùm nec ipſe iam fœtorem ſuum ferre poſſet, ità ait: Iuſtum eſt, ſubditum eſſe Deo, & mortalem non paria Deo ſentire. Orabat autem hic ſceleſtus Dominum, à quo non eſſet miſericordiam conſecuturus. Et ciuitatem ad quam feſtinans veniebat, vt eam ad ſolum deduceret, ac ſepulcrum congeſtorum faceret, nunc optat liberam reddere: & Iudæos quos nec ſepultura quidem ſe dignos habiturum, ſed auibus ac feris diripiendos traditurum, & cum paruulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Athenienſibus facturum pollicetur: templum etiam ſanctum, quod priùs expoliauerat, optimis donis ornaturum, & ſancta vaſa multiplicaturum &c.

26. PRIMI Machabæorum ſexto: Et vocauit Antiochus omnes amicos ſuos, & dixit illis: Receſſit ſomnus ab oculis meis, & cóncidi & corrui corde præ ſolicitudine: & dixi in corde meo, In quantam tribulationem deuéni, & in quos fluctus triſtitiæ in qua nũc ſum, qui iucundus eram & dilectus in poteſtate mea? Nũc verò reminiſcor malorũ quæ feci in Ieruſalem, vndè & abſtuli omnia ſpolia aurea & argentea quæ erant in ea, & miſi auferre habitantes Iudæam ſine cauſa. Cognoui ergò quia propterea inuenerunt me mala iſta: & eccè pereo triſtitia magna in terra aliena.

27. PSALMO quadrageſimonono: Peccatori autem dixit Deus, &c. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.

28. AVGVSTINVS in pſalmum centeſimum vigeſimumnonum: Quando portas infirmitatem fratris tui, non te onerant peccata ipſius. Planè ſi conſentias, iam tua te premunt, non alterius. Quiſquis enim conſenſerit peccatori, non alienis, ſed ſuis grauatur. Conſenſio enim ad peccatum alterius, tuum fit peccatum, & non eſt quare queraris, quòd peccata aliena te premant. Dicitur enim tibi; Premunt te, ſed tua. Vidiſti furem, cucurriſti cum eo. Quid eſt hoc? Pedibus ambulâſti ad furtum; immò mente coniunxiſti te furto. Quod ipſius ſolum erat, factum eſt & tuum; quia placuit tibi. Pſal. 49. Furtũ alienũ cui cõſentis, fit tuum.

29. ESAIAE primo: Principes tui infideles, ſocij furum: omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones. Pupillo non iudicant: & cauſa viduę non ingreditur ad illos. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum, fortis Iſraël, Heu conſolabor ſuper hoſtibus meis, & vindicabor de inimicis meis. Et conuertam manum meam ad te, &c.

30. DEVTERONOMII vigeſimotertio: Non offeres mercedem proſtibuli, nec precium canis in domo Domini Dei tui, quicquid illud eſt quod vouerint: quia abominatio eſt vtrunque apud Dominum Deum tuum.

XI.

Quomodò alienum peccatum noſtra Defenſione committimus?

A. CVM aut malefactoribus patrocinamur, aut doctrinam alterius, quanuis peruerſam & impiam, tuemur vel ſpargimus: quum noſtra itidèm cura vel opera, quod contra fas & æquum inſtituitur, promouere atque propugnare contendimus. Aduersùs hos diuinum intonat oraculum: [a] *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* Ac rursùs: [b] *Non ſequéris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquieſces ſententiæ, vt à verò deuies.* a Eſaiæ 5. c & 10. a. b Exod. 23. a.

B. Hæc ſatìs de peccatis, vt vocant, alienis, quę nunc profectò longè lateque patent, & ſumma quotidiè licentia, à magnatibus præſertim, perpetrãtur. Adeoque vulgò ea non cauentur, vt plerique peccata non eſſe putent ac floccipendant, etiam ſi ſuas & aliorum ſæpè conſcientias his criminũ ſordibus conſpurcent, ac perpetuis pœnis obligent. Poſſunt autem dictæ ſpecies omnes in tria ferè genera conijci, breuiterque, vt Magnus Baſilius [c] oſtendit, cõpræhendi. Quòd enim in alieni erroris vel peccati ſocietatem incidimus, id fit aut re & opere, aut voluntate certóve animi propoſito tantùm, aut ſupina negligentia, ſi quando admonendi & emendandi officio noſtro alij defraudantur. c Baſil. ſer. 2 de baptiſ. cap. 9.

C. Sed longè omnium deterrimum peccandi genus eſt, quo delinquitur in Spiritum ſanctum.

Digitized by Google

TESTIMONIA.

1. A. ESAIAE quinto: Væ qui dicitis &c. vt in textu.

2. ET capite decimo: Væ qui condunt leges iniquas: & scribentes, iniustitiam scripserunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: vt essent viduę prędа eorum, & pupillos diriperent.

3. EXODI vigesimotertio: Non sequêris turbam, &c. vt in textu.

B. BASILIVS libro siue sermone secundo de baptismo, capite nono, vt suprà, quæstione prima de peccatis alienis, testimonio sexto.

DE PECCATIS IN SPIRITVM SANCTVM.

I.

Quid est peccatum in Spiritum sanctum?

Vide S. Thomam in 2. 2. quæst. 14.

EST, oblatam Dei munificentiam & gratiam, quæ Spiritui sancto, ceu fonti bonorum, tribui peculiariter solet, ex malitia contemptim abijcere. Atque hoc est peccare inexpiabiliter, vt iuxta CHRISTI verbum, [a] nec in hoc ipso, neque in futuro seculo talis tantique peccati remissio impetretur. Hac enim lege nobiscum agit Deus, vt nec gratiam in terris, neque gloriam in cælis tribuat alijs, quàm qui peccatum detestantur agnitum, & pręter id bonum sibi proponunt, rectumque eligunt vitæ institutum. Cæterùm in hisce peccatis abest tum peccati detestatio, tum boni quod sectandum erat, electio, & abijcitur prętereà id, quo Spiritus sanctus pro sua gratia hominem à peccando solet reuocare. Hinc fit, vt eiusmodi peccatis implicati, Dei gratiam aut nunquàm, aut rarò & ægrè admodùm consequantur. Peccatur enim non ex humana imbecillitate vel fragilitate: quod vocant peccare in Patrem Patrisque potentiam, vt in Petro [b] Apostolo CHRISTVM ipsum negante cernimus: neque rursùs ex ignorantia, quod est peccare, vt appellant, in Filium Filijque sapientiam, sicut [c] Saulo accidit Ecclesiam persequenti: sed quod longè grauius est, ex malignitate & peruicacia mentis peccatur: vt exemplum præbent peruersissimi & obtinatissimi illi Pharisæi.

a Matth. 12. c Marc. 3. d Luc. 12. b

b Matth. 26. g Vide Gregor. li. 25. Moral. cap. 16.

c 1. Tim. 1. c Actor. 9. a

II.

Quot sunt peccata in Spiritum sanctum?

EIVSMODI sex recensentur, vt vulgò quidem recepta sunt eorum hæc nomina: Præsumptio de misericordia Dei, vel de impunitate peccati, Desperatio, Agnitæ veritatis impugnatio, Fraternæ charitatis inuidentia, Obstinatio, & Impœnitentia. Significantius autem erit, si quis ità numeret:

I. Diuina misericordia confidenter abuti.
II. De gratia Dei vel salute sua prorsùs desperare.
III. Veritatem Religionis aduersùs suam ipsius conscientiam hostiliter oppugnare.
IIII. Pertinaci inuidia concitari grauiter ob alienæ salutis & virtutum fraternarum successum.
V. Obfirmato animo in crimine scienter persistere.
VI. Absque pœnitentiæ proposito peruersæ vitæ finem nullum facere.

TESTIMONIA.

Triplex S. Patrũ sententia de peccato in Spiritum sanctum.

In caput 12. Matthæi. Prima explicatio.

1. SANCTVS Thomas Aquinas in secunda parte secundæ partis summæ theologicæ, quæstione decimaquarta, Articulo primo: De peccato seu blasphemia in Spiritum sanctum tripliciter aliqui loquuntur. Antiqui enim Doctores, scilicet Athanasius, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus & Chrysostomus, dicunt esse peccatum in Spiritum sanctum, quando ad literam aliquid blasphemum dicitur contra Spiritum sanctum, siue Spiritus sanctus accipiatur, secundùm quod est nomen essentiale conueniens toti Trinitati: cuius quælibet persona & Spiritus, & sanctus est: siue prout est nomen personale vnius in Trinitate personæ. Et secundùm hoc distinguitur Matthæi duodecimo, blasphemia in Spiritum sanctum, contra blasphemiam in filium hominis. Christus enim operabatur quædam humanitùs, comedendo, bibendo, & alia huiusmodi faciendo: & quædam diuinitùs, scilicet dæmones eijciendo, mortuos suscitando, & alia huiusmodi, quæ quidem agebat & per virtutem propriæ diuinitatis, & per operationem Spiritus sancti, quo secundùm humanitatem erat repletus. Iudęi autem primò quidem dixerant blasphemiam in filium hominis, cùm dicebant eum voracem, potatorem vini, & publicanorũ amatorem, vt habetur Matthęi vndeci-

Digitized by Google

decimo. Postmodùm autem blasphemauerunt in Spiritum sanctum, dum opera, quæ ipse operabatur virtute proprię diuinitatis, & per operationem Spiritus sancti, attribuebant principi dæmoniorũ. Et propter hoc dicuntur in Spiritum sanctum blasphemâsse. Augustinus autem in libro de verbis Domini, * blasphemiam vel peccatum in Spiritum sanctum, dicit finalem esse impœnitentiam: quando scilicet aliquis perseuerat in peccato mortali vsq; ad mortem. Quod quidem nõ solùm verbo oris fit, sed etiam verbo cordis & operis, nõ vno, sed multis. Hoc autem verbum sic acceptum, dicitur esse contra Spiritum sanctũ, quia est contra remissionem peccatorũ, quæ fit per Spiritum sanctum, qui est charitas & Patris & Filij. Nec hoc Dominus dicit Iudæis, quasi ipsi peccarent in Spiritum sanctum. Nondùm enim erant finaliter impœnitentes. Sed admonuit eos, nè taliter loquentes ad hoc peruenirent, quòd in Spiritum sanctũ peccarent. Et sic intelligendũ est quod dicitur Marci tertio, vbi postquàm dixerat, Qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum, subiungit Euangelista: Quoniam dicebant, Spiritum immundum habet. Alij verò aliter accipiunt, dicentes peccatum vel blasphemiam in Spiritum sanctũ esse, quando aliquis peccat contra appropriatum bonum Spiritus sancti: Sic enim Spiritui sancto appropriatur bonitas, sicut & Patri appropriatur potentia, & Filio sapientia. Vndè peccatũ in Patrem dicunt esse, quando peccatur ex infirmitate: peccatum autem in Filiũ, quando peccatur ex ignorantia: peccatum in Spiritum sanctum, quando peccatur ex certa malitia, id est, ex ipsa electione mali. Quod quidẽ contingit dupliciter: Vno modo ex inclinatione habitus vitiosi, qui malitia dicitur: & sic non est idem, peccare ex malitia, quod peccare in Spiritũ sanctũ. Alio modo contingit ex eo, quòd per contemptum abijcitur & remouetur id, quod electionem peccati poterat impedire: sicut spes per desperationem, & timor per præsumptionem: & quædam alia huiusmodi, vt infrà * dicetur. Hæc autem omnia, quæ peccati electionem impediunt, sunt effectus Spiritus sancti in nobis. Et ideò sic ex malitia peccare, est peccare in Spiritum sanctum.

Secunda.

* Sermo. 12. c. 12. & 13.

Tertia interpretatio.

* Art. sequẽt. & q. 20. & 21.

2. ET articulo secundo: Secundùm quod peccatum in Spiritum sanctum, tertio modo accipitur, conuenienter sex species ei assignantur: scilicet desperatio, præsumptio, impœnitentia, obstinatio, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidentia fraternæ gratiæ: quæ distinguuntur secundùm remotionem vel contemptum eorum, per quæ potest homo ab electione peccati impediri. Quę quidem sunt vel ex parte diuini iudicij, vel ex parte donorum ipsius, vel ex parte ipsius peccati. Auertitur enim homo ab electione peccati ex consideratione diuini iudicij, quod habet iustitiam cum misericordia: & per spem, quæ consurgit ex consideratione misericordiæ remittentis peccata, & præmiantis bona. Et hæc tollitur per desperationem. Et iterùm per timorẽ, qui consurgit ex consideratione diuinæ iustitiæ punientis peccata. Et hic tollitur per præsumptionem, dum scilicet aliquis præsumit se gloriam posse adipisci sine meritis, vel veniam sine pœnitentia. Dona autem Dei, quibus retrahimur à peccato, sunt duo, quorum vnum est agnitio veritatis, contra quod ponitur impugnatio veritatis agnitæ, dum scilicet aliquis veritatem fidei agnitam impugnat, vt licentiùs peccet. Aliud est auxilium interioris gratiæ, contra quod ponitur inuidentia fraternæ gratiæ, dum scilicet aliquis non solùm inuidet personæ fratris, sed etiam inuidet gratiæ Dei crescenti in mũdo. Ex parte verò peccati duo sunt, quę hominem à peccato retrahere possunt. Quorum vnum est inordinatio & turpitudo actus, cuius consideratio inducere solet in homine pœnitentiam de peccato cõmisso. Et contra hoc ponitur impœnitentia, nõ quidem eo modo, quo dicit permanentiam in peccato vsq; ad mortẽ, sicut suprà impœnitentia accipiebatur: (sic enim non esset speciale peccatum, sed quædam peccati circunstantia) sed accipitur hìc impœnitentia, secundùm quod importat propositum non pœnitendi. Aliud autem est paruitas & breuitas boni, quod quis in peccato quærit: secundùm illud Romanorum sexto: Quem ergò fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Cuius consideratio inducere solet hominem ad hoc, quòd eius voluntas in peccato non firmetur. Et hoc tollitur per obstinationem, quando scilicet homo firmat suum propositum in hoc, quòd peccato inhæreat. Et de his duobus dicitur Hieremiæ octauo: Nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? quantùm ad primum. Omnes conuersi sunt ad cursum, quasi equus impetu vadens ad prælium, quantùm ad secundum.

Quomodò distinguãtur species peccati in Spiritum sanctũ.

3. ITEM articulo tertio: Secundùm diuersas acceptiones peccati, peccatũ in Spiritum sanctum, diuersimodè irremissibile dicitur. Si enim dicatur peccatum in Spiritum sanctum, finalis impœnitentia: sic dicitur irremissibile, quia nullo modo remittitur. Peccatum enim mortale in quo homo perseuerat vsque ad mortem, quia in hac vita non remittitur per pœnitentiam, nec etiam in futuro dimittetur. Secundùm autem alias duas acceptiones dicitur irremissibile: non quòd nullo modo remittatur, sed quia quantùm est de se, habet meritum vt non remittatur. Et hoc dupliciter: Vno modo, quantùm ad pœnam. Qui enim ex ignorantia vel infirmitate peccat, minorẽ pœnam meretur. Qui autem ex certa malitia peccat, non habet aliquam excusationem, vndè eius pœna minuatur. Similiter etiã, qui blasphemabat in Filium hominis, eius diuinitate nondùm reuelata, poterat habere aliquam excusationẽ propter infirmitatem carnis, quam in eo adspiciebat: & sic minorem pœnam merebatur. Sed qui ipsam diuinitatem blasphemabat, opera Spiritus sancti diabolo attribuens, nullam excusationem habebat, vndè eius pœna diminueretur. Et ideò dicitur, secundùm expositionem * Chrysostomi, Hoc peccatum Iudæis non remitti, neque in hoc seculo, neque in futuro: quia pro eo passi sunt pœnam & in præsenti vita per Romanos, & in futura vita in pœna inferni. Sicut etiam Athanasius * inducit exemplum de eorum parentibus, qui primò quidem contra Moysen contenderunt propter defectum aquæ & panis: & hoc Dominus sustinuit patienter. Habebant enim excusationem ex infirmitate carnis. Sed postmodùm grauiùs peccauerunt, quasi blasphemantes in Spiritum sanctum, beneficia Dei, qui eos de Aegypto eduxerat, idolo attribuentes, cùm dixerunt: Hi sunt dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Et ideò Dominus & temporaliter fecit eos puniri: quia ceciderunt in die illa quasi trigintatria millia hominum, & in futuro eis pœnam comminatur, dicens: Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum. Alio modo potest intelligi quo ad culpam: sicut aliquis dicitur morbus incurabilis secundùm naturam morbi per quem tollitur id, per quod morbus potest curari, putà cùm morbus tollit virtutem naturæ, vel inducit fastidium cibi & medicinæ, licèt talem morbum Deus possit curare: ità etiam peccatum in Spiritum sanctum dicitur irremissibile secundùm suam naturam, inquantùm excludit ea, per quæ fit remissio peccatorum. Per hoc tamen non præcluditur via remittendi & sanandi omnipotentiæ & misericordiæ Dei, per quam aliquando tales quasi miraculosè spiritualiter sanantur.

Quomodò peccatum in Spiritum sanctum dicatur irremissibile.

* hom. 43. in Matth.

* in Trac. quẽ fecit de hoc dicto Euang. Exo. 16. & 17.

Exod. 32.

4. MATTHAEI duodecimo: Ideò dico vobis: Omne peccatum & blasphemia remittetur

Digitized by Google

hominibus, ſpiritus autem blaſphemiæ non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſeculo, neque in futuro.

5. MARCI tertio: Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filijs hominum peccata, & blaſphemiæ quibus blaſphemauerint: qui autem blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, non habet remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti: quoniam dicebant, Spiritum immundum habet.

6. LVCAE duodecimo: Omnis qui dicit verbum in filium hominis, remittetur illi: ei autem qui in Spiritum ſanctum blaſphemauerit, non remittetur.

7. MATTHAEI vigeſimoſexto: Et poſt puſillum acceſſerunt qui ſtabant, & dicebant Petro: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua te manifeſtum facit. Tunc cœpit deteſtari & iurare quia non nouiſſet hominem.

8. GREGORIVS libro vigeſimoquinto Moralium, capite decimoſexto: Sciendum eſt quòd peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut ſtudio perpetratur. Et grauiùs quidem infirmitate quàm ignorantia, ſed multo grauiùs ſtudio quàm infirmitate peccatur. Ignorantia Paulus peccauerat, cùm dicebat: Qui priùs fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. Petrus verò infirmitate peccauit, quando in eo omne robur fidei quod Domino perhibuit, vna vox puellæ concuſſit, & Deum quem corde tenuit, voce denegauit. Sed quia infirmitatis culpa vel ignorantiæ eò facilius tergitur, quòd nõ ſtudio perpetratur, Paulus qui ignorauit, ſciendo correxit: & Petrus motam & quaſi areſcentem iam radicem fidei lachrymando ſolidauit. Ex induſtria verò peccauerunt ij, de quibus ipſe per ſe magiſter dicebat: Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Et paulò pòſt: Et viderunt & oderunt me & patrẽ meum. Aliud eſt enim, bona non facere: aliud, bonorum odiſſe doctorem: ſicut aliud eſt præcipitatione, aliud deliberatione peccare. Sæpè enim peccatum præcipitatione committitur, quod tamen conſilio & deliberatione damnatur. Ex infirmitate enim plerunquè ſolet accidere, amare bonum, ſed implere non poſſe. Ex ſtudio verò peccare eſt, bonum nec facere, nec amare. Sicut ergò nonnunquàm grauius eſt, peccatum diligere quàm perpetrare: ità nequius eſt odiſſe iuſtitiam, quàm non feciſſe. Sunt ergò nonnulli in Eccleſia, qui non ſolùm bona non faciunt, ſed etiam perſequuntur: & quæ ipſi facere negligunt, etiam in alijs deteſtantur. Horum peccatum ſcilicet non ex infirmitate vel ignorantia, ſed ex ſolo ſtudio perpetratur, quia videlicet ſi vellent implere bona, nec tamen poſſent, ea quæ in ſe negligunt, ſaltem in alijs amarent. Si enim ea ipſi vel ſolo voto appeterent, facta ab alijs non odiſſent: ſed quia bona eadem audiendo cognoſcunt, viuendo deſpiciunt, animaduertendo perſequuntur, rectè dicitur: Qui ex induſtria receſſerunt ab eo. Vndè & aptè ſubiungitur: Et omnes vias eius intelligere noluerunt. Non enim ait, Infirmitate non intelligunt: ſed, intelligere noluerunt: quia ſæpè quæ facere deſpiciunt, etiam ſcire contemnunt. Quia enim ſcriptum eſt, Seruus neſciens voluntatem Domini ſui, & faciens digna plagis, vapulabit paucis: & ſeruus ſciens voluntatem Domini ſui, & non faciens iuxta eam, plagis vapulabit multis: impunitatem peccandi, exiſtimant remedium neſciendi. Qui nimirùm ſola ſuperbiæ caligine tenebreſcunt, atque ideò non diſcernunt, quia aliud eſt, neſciſſe: aliud, ſcire noluiſſe. Neſcire enim, ignorantia eſt: ſcire noluiſſe, ſuperbia. Et tanto magis excuſationem non poſſunt habere quia neſciant, quanto magis eis etiam nolentibus opponitur quòd cognoſcant.

9. PRIORIS ad Timotheum primo: Qui priùs blaſphemus fui & perſecutor & contumelioſus: ſed miſericordiam Dei conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate.

10. ACTORVM nono: Saulus adhuc ſpirans minarum & cædis in diſcipulos Domini, acceſſit ad principem Sacerdotum, & petijt ab eo epiſtolas in Damaſcum ad Synagogas: vt ſi quos inueniſſet huius viæ viros ac mulieres, vinctos perduceret in Ieruſalem.

Tribus modis peccatur.

Ignorantia. 1. Tim. 1.

Infirmitate. Matth. 26.

Ex induſtria. Ioan. 15.

Iob 34.

Luc. 12.

Aliud eſt neſcire, aliud ſcire noluiſſe

III.

Quænam Præſumptio facit peccatum in Spiritum ſanctum?

A. EA, quæ hominem ſola Dei miſericordia confidentem, & ad peccandum audacem facit, ſepoſita videlicet ac abiecta omni iuſtitiæ timoriſque diuini ratione.

B. Et ſic ſanè peccãt hodiè complures, qui [a] ſola fide in Chriſtum ſibi blandientes, vel in medijs peccatorum ſordibus, [b] vt iumenta, computreſcunt, nec ſibi ſolùm, ſed alijs itidèm polliceri audent [c] ſecuritatem, modò meritis Chriſti & Dei gratiæ per fidem appræhenſæ fidant, quantumuis interim pœnitentiæ [d] fructus negligantur. Horum verò ſingulis acclamat gentium Doctor in fide & veritate Paulus: [e] *An diuitias, inquit, bonitati Dei & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Quamobrem idem Paulus alibì fidem ſolam [f] adeò iactari non vult, vt etiam credentes omnes iubeat cum metu [g] ac tremore ſalutem ſuam operari: Fidemque commendat, non mortuam & ocioſam, vt [h] Iacobus vocat, ſed viuam & efficacem, quæ per [i] charitatem legitimè operatur.

C. Contra hoc enorme peccatum ſic Eccleſiaſticus clamat:

[k] *De*

Gregor. in cap. 3 lib. 1. Regum, & lib 33. Moral. cap. 15. Item lib. 6. epiſt. 22. Fulgent. de fide ad Petrum, cap. 3. Bernar. ſer. 38. ex paruis ſermonibus.

a Aug. de fide & operibus, cap. 14. & 22. in Enchirid. cap. 67. & hæreſi 54. Hieron. in cap. 4 Oſeæ.

b Ioël. 1. d

c 2. Pet. 2. d Eccles 8. c Concil. Trident. ſeſſ. 6. cap 9. & can. 12. 13. & 14. Hieron. in cap. 4. Danielis.

d Lucæ 3. b 13. a Matth. 3. b Actor. 26. c Eccli 2. d

e Rom. 2. a Eccles 8. b Eccli 15. d Auguſt. tract. 33. in Ioan. & hom. 50. ex 50. cap. 4. Iſidor. de ſummo bono, lib. 2. cap. 13.

f 1. Corinth. 13. a

g Philip. 2. b Pſal. 2. c Prouerb. 28. c Rom. 11. c 1. Cor. 4. a 10. c

h Iacobi 2. c d

i Galat. 5. a

Digitized by Google

[k] *De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adjcias peccatum super peccatum. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo citò proximant, & in peccatores ira illius respicit.* Rectè igitur Propheta: [l] *Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.* Tum alibi: [m] *Honor Regis iudicium diligit.*

k Eccli 5.a b Eccles 9.a Vide Augusti. de perfectione iustitiæ cap.15. Item de correp.& gratia cap 13.& hom.41.ex 50. & ser.3. de Innocentib. Gregor.lib.16. Moral.cap.31.

l Psal.100.a Bernar.ser.52.ex paruis, & ser.6.in cant. Aug.de util.pœnit.ca.vlt.

m Psal.98.a

TESTIMONIA.

1.Reg.3. 1.A. GREGORIVS in caput tertiũ libri primi Regum, super ea verba: Dominus est, quod bonum est in oculis suis, faciat. Qui simpliciùs quàm debet, istam Heli responsionem considerat, tam rectè hunc respondisse, quàm humiliter, putat. Sed profectò ista responsionis humilitas si subtiliter inspiciatur, vera humilitas non est. Verè esset humilis, si sese ad emendationem culpæ, pro qua arguebatur, obtulisset. O quanti sunt adhuc imitatores Heli, qui cùm minantẽ sibi omnipotentem Deum quotidiè de sacro eloquio sentiant, & tamen hominibus displicere trepidant, & diuinæ indignationis minas incurrere nõ formidant: & dum inimicitias hominum velut implacabiles metuunt, de Dei misericordia etiam peccando confidunt. Sed inordinata fiducia apud omnipotẽtem Deum vindictæ locum habere potest, indulgentiam verò obtinere non potest. Incorrepto enim peccatori, & in culpæ suæ proposito perduranti, quid est de minãti sibi Deo dicere, Dominus est, quod bonum in oculis suis, faciat: nisi de ordinatissima Dei misericordia inordinatè confidere? De omnipotentis etenim Dei misericordia ordinatè confidit, qui hoc quod peccando delinquit, pœnitendo corrigit, flendo tergit. Peccare ergò, & de Dei creatoris clementia præsumere, pelago iustitiæ eius exponi est. Sic nimirùm peccata perpetrata non tergere pœnitendo, & de Dei misericordia præsumere, in iudicium districtionis eius offendere est. Dum ergò Heli vita inreproborum prædicatorum forma describitur, non solùm culpa lapsus ostenditur, sed etiã culpæ in præcipitatione securitas. Nam qui timore pœnitentiæ, diuinæ indignationis magnitudinẽ placare potuit, dum neglexit quod audiuit, incurrit quod meruit. Omnipotens enim Deus etsi equitate iustus est, abundantiori tamen creditur miseratione pius. Vndè & per Prophetam dicitur: Miserationes eius super omnia opera eius. Hinc est quòd per Ionam prophetã Niniuitis minas subuersionis protulit, & tamen pœnam euertendæ ciuitatis pœnitentibus indulsit. Hinc est etiã quòd Ezechiæ regi per prophetæ oraculum mortis pœna promittitur: sed quia rex mori metuẽs, coram Domino se pœnitentiæ lachrymis afflixit, mortem qua moreretur, apud eum quem timuit, non inuenit. Et suprà quidem se Dominũ locutum fuisse asseruit, vt domus Heli & patris eius in conspectu suo vsque in sempiternum ministraret: sed qui de bona agente, bona locutus fuerat, de domo reproba iam effecta, sententiam permutauit, dicens: Nunc autem absit hoc à me. Si ergò bona promissa reuocat omnipotens Deus, quia ij quibus promiserat, malè permutantur: quanto magis minarum effectus retrahit, cùm benè conuersos eos adspicit, quibus pro admissis iniquitatibus pœnã animaduersionis intimauit? Quid ergò ad hæc dicimus, qui quotidiè delinquimus, atque in reatus nostri obligatione securi sumus? Hoc igitur ipsum quod districtionem diuinæ iustitiæ non timemus, nobis valdè timendũ est: quia ecce, qui diuina indignatione proijcitur, pro culpa perpetrata negligentiæ, nullo timore solicitus fuisse perhibetur.

Inordinata fiducia vindictæ locũ habet.

1.Reg.3. Inordinatè cõfidentes de Dei misericordia.

Deus misericors.

Psal.144.

Ionæ 3.

Esaiæ 38.

2. IDEM libro trigesimotertio Moralium, capite decimoquinto: Pius ac iustus est cõditor noster. Sed nemo dicat: quia pius est, venialiter pecco. Et nemo qui peccauerit, dicat: quia iustus est, de peccati remissione despero. Relaxat enim Deus facinus quod defletur: sed perpetrare quisque timeat, quod si dignè deflere possit ignorat. Ante culpam ergò iustitiam metuat, post culpã tamen de pietate præsumat: neque ità iustitiam timeat, vt nulla spei consolatione conualescat: neque ità confidat de misericordia, vt adhibere vulneribus suis dignæ pœnitentiæ negligat medicinam: sed quem præsumit sibi piè parcere, semper etiam cogitet & districtè iudicare. Sub pietate itaque eius spes peccatoris gaudeat, sed sub districtione illius pœnitentis correctio cõtremiscat. Spes igitur præsumptionis nostræ habeat etiam morsum timoris: vt ad corrigenda peccata iustitia iudicantis terreat, quem ad fidutiam veniæ gratia parcentis inuitat. Hinc enim per quendam sapientem dicitur: Nè dixeris, miserationes Domini multæ sunt, peccatorum meorum non memorabitur. Pietatem nanque eius protinùs & iustitiam subdit, dicens: Misericordia enim & ira ab illo.

Nec præsumẽdum, nec desperandũ.

Eccli 5.

3. ITEM libro sexto Epistolarum, epistola vigesimasecunda, ad Gregoriam cubiculariam Augustę: Quod verò dulcedo tua in suis epistolis subiunxit, importunam se mihi existere, quoadusquè scribam mihi esse reuelatum quia peccata tua dimissa sunt: rem & difficilem etiam & inutilem postulâsti. Difficilem quidem, quia ego indignus sum, cui reuelatio fieri debeat. Inutilẽ verò, quia secura de peccatis tuis fieri nõ debes, nisi cùm iam in die vitæ tuæ vltimo plangere eadem peccata minimè valebis. Quæ dies quousquè veniat, semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atq; eas quotidianis fletibus lauare. Certè Paulus Apostolus iam ad tertium cælum ascenderat: in paradisum quoquè ductus fuerat, arcana verba audiuerat, quę homini loqui non liceret: & tamen adhuc trepidãs, dicebat: Castigo corpus meum, & seruituti subijcio, nè fortè alijs prædicans, ipse reprobus efficiar. Adhuc timet qui iam ad cęlum ducitur: & iam timere non vult qui adhuc in terra conuersatur? Perpende dulcissima filia, quia mater negligentiæ solet esse securitas. Habere ergò in hac vita non debes securitatem, per quam negligens reddaris. Scriptum est enim: Beatus vir qui semper est pauidus. Et rursùs scriptum est: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. In pauco ergò huius vitæ tempore mentem vestram necesse est vt tremor teneat: quatenùs per securitatis gaudium sine fine postmodùm exultet.

Reuelationes expectans de remissione peccatorũ, reprehenditur.

Contra securitatẽ de remiss. peccatorum.

2.Cor.12.

1.Cor.9.

Mater negligentiæ, securitas.

Prouer.28.

Psal.2.

4. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus, de fide ad Petrum Diaconum, capite tertio: In quacunque homo ætate veram peccatorum suorum pœnitentiam egerit, & vitam suã Deo illuminante correxerit, non priuabitur indulgẽtiæ munere: quia Deus, sicut per Prophetã dicit, non vult mortem peccatoris siue morientis, sed magis vt reuertatur à via sua mala, & viuat anima eius. Veruntamen nullus hominum debet sub spe misericordiæ Dei in suis diutiùs remanere peccatis, cùm etiam in ipso corpore nemo velit sub spe futuræ salutis diutiùs ęgrotare. Tales enim qui ab iniquitatibus suis recedere negligunt, & sibi de Deo indulgentiam repromittunt, nonnunquàm ità præueniuntur repentino Dei furore, vt nec conuersio-

Ezech.33.

Sub spe misericordię diuinæ non est in peccatis permanendum.

Digitized by Google

uersionis tempus, nec beneficium remissionis inueniant. Ideò vnumquenque nostrûm sacra scriptura benignè prænonet, dicens: Nè tardaueris conuerti ad Deum, & nè differas de die in diem: subitò veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te. Dicit etiam beatus Dauid: Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Cui beatus quoquè Paulus concordat his verbis: Videte, fratres, nè fortè sit in aliquo vestrûm cor malum incredulitatis discedendi à Deo viuo: sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donèc hodiè cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Obduratus igitur viuit, siue qui non conuertitur, desperans de indulgentia peccatorum suorum: siue qui sic misericordiam Dei sperat, vt vsque in finem vitæ præsentis in suorum criminum peruersitate permaneat. Proindè diligentes misericordiam Dei, metuentesq; iustitiam, nec de remissione peccatorum desperemus, nec remaneamus in peccatis: scientes quia illa omnium hominum debita sit exactura æquitas iustissimi iudicis, quæ non dimiserit misericordia clementissimi redemptoris. Sicut enim misericordia suscipit absoluitq; conuersos, ità iustitia repellet punietq; obduratos. Ij sunt qui peccantes in spiritum sanctum, neque in hoc seculo, neque in futuro remissionem accipient peccatorum.

Ecclí 5.

Psal. 94.

Hebr. 3.

Obduratus quis viuat.

Diligẽda misericordia, & metuenda iẽquitia.

Marth. 12.

5. BERNARDVS sermone trigesimooctauo ex paruis sermonibus: Multiplicatæ sunt infirmitates eorùm, posteà acceleraverunt: Quid dissimulant homines in vita sua agere pœnitentiam, & extrema de confessione præsumunt? Quomodò sub vnius horæ articulo reuocari posse æstimant omnia animæ membra, cuius concupiscentiæ & desideria per totum mundum sparsa sunt, & vbiquè terrarum, velut quodam visco tenentur? Non dico, ait Dominus, quin & talium salùe aliquos: potens sum enim in momento omnia reuocare: sed non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus, id est, qui in sanguine perseuerant, donèc multiplicatis infirmitatibus deserantur à peccatis antequàm deserant ea, non magna talium conuenticula congregabo. Si benè memini, in toto canone scripturarũ vnum inuenies latronem sic saluatum. Noli ergò huic tam periculosæ expectationi credere temetipsum. Et quidem spiritus non modò vbi vult, sed quando vult, spirat: nec ei difficile est de subito perfectam dare contritionem cordis, quam vix multo tempore alij consequuntur: sed vndè scis quòd tunc tibi ità subuenire velit, quem tu interim sic repellis? Benignus quidem est Spiritus sapientiæ, sed non liberabit maledictum à labijs suis. Audi quis ille sit: Maledictus qui peccat in spe.

Psal. 15.

Quis periculosa dilatio cõuersionis.

Ibidẽm.

Nota.

Ioan. 3.

Sapient. 1.

1. B. AVGVSTINVS in libro de fide & operibus, capite decimoquarto: Quare iam illud videamus, quod excutiẽdum est à cordibus religiosis, nè mala securitate salutem suam perdant, si ad eam obtinendam sufficere solam fidem putauerint, benè autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum non intellectis quibusdam subobscuris sententijs Apostoli Pauli, hoc eum quidam arbitrati sunt dicere, Faciamus mala, vt veniant bona: quia dixerat, Lex subintrauit, vt abundaret delictum; vbi autem abundauit delictum, superabundauit gratia. Quod ideò verum est, quia legem accipientes homines, qui de suis viribus superbissimè præsumebant, nec diuinum adiutorium vincendarum malarum concupiscentiarum recta fide impetrantes, pluribus grauioribúsque delictis etiam lege præuaricata onerati sunt. Ac sic magno reatu compellente confugerunt ad fidem, qua misericordiam indulgentiæ merererentur, & auxilium à Domino qui fecit cœlum & terram: vt diffusa per Spiritum sanctum charitate in cordibus suis, cum dilectione agerent, quæ contra seculi huius concupiscentias iuberentur, secundùm id quod prædictum fuerat in Psalmo; Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, posteà acceleraverunt. Cùm ergò dicit Apostolus, arbitrari se iustificari hominem per fidem sine operibus legis: non hoc agit, vt percepta ac professa fide opera iustitiæ contemnantur, sed vt sciat se quisque per fidem posse iustificari, etiam si legis opera non præcesserint. Sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum. Vndè in præsenti opere non opùs est latiùs disputare, præsertim quia modò de hac quæstione prolixum librum edidi, qui inscribitur, De litera & spiritu. Quoniam ergò hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ Apostolicæ Epistolæ, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra eam maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adstruant fidem sine operibus nihil prodesse: sicut etiam ipse Paulus, non qualemlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem planéque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vndè illam fidem quæ sufficere ad salutem quibusdam videtur, ità nihil prodesse asseuerat, vt dicat; Si habeam omnem fidem, ità vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Vbi autem hæc fidelis charitas operatur, sine dubio benè viuitur. Plenitudo enim legis, charitas. Vndè euidenter in secunda epistola Petrus, cùm ad vitæ & morum sanctitatem hortaretur, mundúmque istum transiturum prænunciaret, cælos verò nouos & terram nouam expectari, quæ iustis inhabitanda traderetur, vt ex hoc attenderent qualiter eos oporteret viuere, vt habitatione illa digni fierent, sciens de Apostoli Pauli quibusdam subobscuris sententijs nonnullos iniquos accepisse occasionem, vt tanquàm securi de salute, quæ in fide est, benè viuere non curarent, commemorauit quædam ad intelligendum difficillima esse in Epistola eius, quæ homines peruerterent, sicut & alias scripturas, ad proprium suum interitum: cùm tamen & ille Apostolus de salute æterna, quæ nisi benè viuentibus non daretur, eadem sentiret, quæ cæteri Apostoli. Iacobus autem tam vehementer infestus est eis qui sapiunt fidem sine operibus valere ad salutem, vt illos etiam dæmonibus comparet, dicens: Tu credis quoniam vnus est Deus; benè facis: & dæmones credunt, & contremiscunt. Quid veriùs, breuiùs, vehementiùs dici potuit, cùm & in Euangelio legamus hoc dixisse dæmonia, cùm Christum filium Dei confiterentur, & ab illo corriperentur, quod in Petri confessione laudatum est? Quid proderit, ait Iacobus, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Dicit etiam, quia fides sine operibus mortua est. Quousquè igitur falluntur, qui fide mortua sibi vitam perpetuam pollicentur?

Cõtra eos qui ex sola fide sibi salutem pollicentur.

Rom. 5.

Quomodò iustificamur per fidẽ sine operibus legis.

Rom. 3.

Epistolæ catholicæ cõtra hæresim de sola fide, scriptæ sunt.

De quali fide agat Paulus.

Galat. 5.

1. Cor. 13.

Rom. 12.

Iacob. 2.

Marcí 1.

Marth. 16.

Iacob. 2.

2. ET capite vigesimosecundo: Nequaquàm ergò mens incauta fallatur, vt se existimet Deum cognouisse, si eum fide mortua, hoc est, sine bonis operibus confiteatur, more dæmonum: & ideò se iam non dubitet ad vitam æternam esse venturam, quia Dominus dicit; Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te vnum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Venire quippe debet etiam illud in mentem, quod scriptum est; In hoc cognoscimus eum, si mandata eius seruauerimus. Qui dicit, quia cognouit eũ, & mandata eius non seruat, mendax est, & in hoc veritas non est. Et nè quisquam existimet mandata eius ad solam fidem pertinere: quanquàm dicere hoc nullus est ausus, præsertim quia mandata dixit, quæ nè multitudine cogitationes parerent, in illis duobus totа lex pendet & Prophetę: licèt rectè dici posset ad solam fidẽ pertinere Dei mandata, si non mortua, sed

Ioan. 17.

1. Ioan. 2.

Matth. 22.

Psal. 120.

Rom. 5.

Digitized by Google

Galat 5. Fides viua saluat. 1 Ioan. 3.

sed viua illa intelligatur fides, quæ per dilectionem operatur: tamen posteà Ioannes ipse aperuit quid diceret, cùm ait; Hoc est mandatum eius, vt credamus nomini filij eius IESV Christi, & diligamus inuicèm. Hoc itaque prodest in Deum recta fide credere, Deũ colere, Deum nôsse, vt & benè viuendi ab illo sit nobis auxilium, & si peccauerimus, ab illo indulgentiã mereamur: non in factis quę odit securi perseuerãtes, sed ab eis recedentes, eiq; dicentes; Ego dixi, Domine miserere meî, sana animam meam, quoniam peccaui tibi: quod non habent cui dicant, qui non in eum credunt: & frustrà dicunt, qui cùm tam longè ab illo sint, à gratia mediatoris alieni sunt. Hinc illa verba sunt in libro Sapientiæ, quæ nescio quomodò intelligit perniciosa securitas, Et si peccauerimus, tui sumus: quoniam scilicet bonum & magnum Deum habemus, qui velit atque possit pœnitentium peccata sanare, non qui minimè audeat permanẽtes in malignitate disperdere. Deniquè cùm dixissẽt, Tui sumus: addidit, Scientes potentiam tuam: vtiquè potentiam cui se subtrahere nequeat, aut occultare peccator. Ideoq; secutus adiũxit; Non peccauimus autem, scientes quoniam tui sumus deputati. Quis enim dignè cogitans habitationem apud Deum in qua omnes prædestinatione sunt deputati, qui secundùm propositum vocati sunt, non enitatur ità viuere vt tali habitationi congruat? Quod ergò & Ioannes dicit, Hæc scripsi vobis, vt non peccetis, & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse est exoratio pro peccatis nostris: non id ait, vt cum securitate peccemus, sed vt recedentes à peccato, si quod admissum est, propter illum aduocatum, quem non habent infideles, minimè de indulgentia desperemus.

Pſal. 40.

Cõtra perniciosam securitatem. Sapien. 15.

1. Ioan. 2.

3. ITEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoseptimo: Creduntur autem à quibusdam etiam ij qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizantur, nec ab ea vllo schismate vel hæresi præciduntur, in quantislibet sceleribus viuant, quæ nec diluant pœnitendo, nec eleemosynis redimant, sed in eis vsque ad huius vitæ vltimum diem pertinacissimè perseuerent, salui futuri per ignem: licèt pro magnitudine facinorum flagitiorumq; diuturno, non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, & tamen Catholici sunt, humana quadam beneuolentia mihi falli videntur. Nam scriptura diuina aliud consulta respondet. Librum autem de hac quæstione scripsi, cuius titulus est, De fide & operibus. Vbi secundùm scripturas sanctas, quantùm Deo adiuuante potui, demonstraui eam fidẽ saluos facere, quam satìs euidenter expressit Paulus Apostolus dicens: In Christo enim Iesu neque circuncisio quicquam valet, neque præputium, sed fides quæ benè per dilectionem operatur. Si autem malè & non benè operatur, proculdubiò, secundùm Apostolum Iacobũ, mortua est in semetipsa. Qui rursùs ait; Si fidem dicat se quisquam habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Porrò autem si homo sceleratus propter fidem solam per ignem saluabitur, & sic est accipiendum quod ait beatus Paulus Apostolus; Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: poterit ergò saluare sine operibus fides, & falsum erit quod dixit eius coapostolus Iacobus. Falsum erit & illud quod idem ipse Paulus dixit. Nolite, inquit, errare, neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque malédici, neque ebriosi, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Si enim etiam in istis perseuerantes criminibus, tamen propter fidem Christi salui erunt, quomodò in regno Dei non erunt?

Cõtra eos qui per purgatorium ignẽ saluandos putãt Christianos malos.

Sola fides saluat, quæ per charitatem operatur. Galat. 5.

Iaco. 2.

2. Cor. 3.

2. Cor. 6.

4. ET in libro de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi quinquagesimaquartâ: Aëtiani ab Aëtio sunt vocati, ijdemq; Eunomiani ab Eunomio Aëtij discipulo, quo nomine magis innotuerunt. Eunomius quippe in Dialectica prævalens, acutiùs & celebriùs defendit hanc hæresim, dissimilem per omnia Patri asserẽs Filium, & Filio Spiritum sanctum. Fertur etiã vsqueadeò fuisse bonis moribus inimicus, vt asseueraret, quòd nihil cuique obesset quorumlibet perpetratio ac perseuerantia peccatorum, si huius quæ ab illo docebatur fidei particeps esset.

Eunomiana hæresis de sola fide.

5. HIERONYMVS in caput quartum Oseæ: De hæreticis facilis intelligentia est, quòd quanto plures fuerint, tanto magis delinquãt Deo, & glorientur in populis, & idcircò decipiant infelices, vt peccata populi comedant, & per dulces sermones deuorent domus viduarum. Cùm enim viderint aliquos delinquentes, aiunt: Nihil aliud quærit Deus nisi fidei veritatem, quam si custodieritis, non curat quid agatis. Hæc enim dicentes, in iniquitatibus eorum subleuãt animas eorum: vt non solùm non agant pœnitentiam, nec humilientur, sed gaudeant in sceleribus suis, & erecta ceruice gradiantur. Vndè & populus & sacerdos, & hi qui docti sunt, & hi qui docuerunt, pari iudicio constringentur.

Luc. 20. Hæreticorũ vox est, Deũ nihil nisi fidem requirere.

6. IOELIS primo: Computruerunt iumenta in stercore suo, demolita sunt horrea, dissipatæ sunt apothecæ, quoniam confusum est triticum.

7. SECVNDAE Petri secundo: Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desiderijs carnis luxuriæ, eos qui paululùm effugiunt, qui in errore cõuersantur, libertatem illis promittentes; cùm ipsi serui sint corruptionis.

8. ECCLESIASTIS octauo: Sunt impij, qui ità securi sunt, quasi iustorum facta habeant.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite nono: Quanuis autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquàm fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse, dicendum est: cùm apud hæreticos & schismaticos possit esse, immò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam catholicam contentione prædicetur vana hæc & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omninò dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminémque à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum, qui certò credat se absolutum & iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici, quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, déque mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, déque Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: sic quilibet, dum seipsum, suámque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest, cùm nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

Contra certitudinẽ iustificationis.

De propria infirmitate & indispositione formidamus.

10. IN eadem sessione canone duodecimo: Si quis dixerit, fidem iustificantem nihil aliud esse, quàm fiduciam diuinæ misericordiæ, peccata remittentis propter Christum: vel eam fiduciam solam esse, qua iustificamur, anathema sit.

11. ET canone decimotertio: Si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, vt credat certò, & absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis, peccata sibi esse remissa, anathema sit.

12. ITEM canone decimoquarto: Si quis dixerit, hominẽ à peccatis absolui ac iustificari ex eo, quòd se absolui ac iustificari certò credat: aut neminem

Digitized by Google

minem verè esse iustificatum, nisi qui credat se esse iustificatum: & hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici, anathema sit.

13. HIERONYMVS in caput quartum Danielis super ea verba, Forsan ignoscet Deus delictis tuis &c. Cùm beatus Daniel præscius futurorum de sententia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audacter peccatoribus indulgentiam pollicetur. Et tamen sciendum, quòd si Nabuchodonosor bona opera facienti venia repromittitur, multò magis alijs promittitur, qui leuiora peccata commiserunt.

Dan.4.

Temerè quidam promittunt peccatoribus indulgentiam.

14. LVCAE tertio: Facitè ergò fructus dignos pœnitentiæ. Et nè cœperitis dicere, Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahę. Iam enim securis ad radicem arborũ posita est. Omnis ergò arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

15. ET decimotertio capite: Nisì pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.

16. MATTHAEI tertio: Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ &c. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

17. ACTORVM vigesimosexto: Sed his qui sunt Damasci primùm, & Hierosolymis, & in omnem regionem Iudææ, & Gentibus annunciabam vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna opera pœnitentiæ facientes.

18. ECCLESIASTICI secundo: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in manus hominum.

19. AD Romanos secundo: An diuitias bonitatis eius, & patientię, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram, in die irę & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius, &c.

20. ECCLESIASTIS octauo: Etenim quia non profertur citò contra malos sentẽtia, absque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Attamen peccator ex eo quòd centiès facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognoui quòd erit bonum timentibus Deum qui verentur faciem eius. Non sit bonum impio, nec prolongentur dies eius, sed quasi vmbra transeant, qui non timent faciem Domini.

21. ECCLESIASTICI decimoquinto: Nemini mandauit impiè agere, & nemini dedit spatium peccandi. Non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium & inutilium.

22. AVGVSTINVS tractatu trigesimotertio in Ioannem: Intendant qui amant in Domino mansuetudinem, & timeant veritatem: etenim dulcis & rectus Dominus. Amas quòd dulcis est, time quòd rectus est. Tanquàm mansuetus dixit, Tacui: sed tanquàm iustus, Nunquid semsemper tacebo? Misericors & miserator Dominus. Ità planè. Adhuc adde, longanimis; adhuc adde, & multùm misericors: sed time quod est in nouissimo, & verax. Quos enim modò sustinet peccantes, iudicaturus est contemnentes. An diuitias longanimitatis & mansuetudinis eius contemnis, ignorans quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secũdùm duritiam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera sua. Mansuetus Dominus, longanimis Dominus, misericors Dominus: sed & iustus Dominus, & verax Dominus. Largitur tibi spatiũ correctionis, sed tu plùs amas dilationem quàm emendationem. Malus fuisti herì, hodiè bonus esto: & hodiernum diem in malitia peregisti, vel cras mutare. Semper expectas, & de misericordia Dei tibi plurimùm polliceris; quasi ille qui tibi per *patientiam promisit indulgentiam, promiserit tibi etiam prolixiorem vitam. Vndè scis quid pariat crastinus dies? Rectè dicis in corde tuo, Quando me correxero, Deus mihi omnia peccata dimittet. Negare non possumus, quòd correctis atque conuersis indulgentiam Deus promisit. Nam in quo Propheta mihi legis, quia promisit correcto indulgentiam; non mihi legis, quia promisit tibi Deus longam vitam. Ex vtroque igitur homines periclitantur, & sperando, & desperando: contrarijs rebus, contrarijs affectionibus. Sperando qui decipitur? Qui dicit, Bonus est Deus, misericors est Deus; faciam quod mihi placet, quod libet, laxem habenas cupiditatibus meis, impleam desideria animæ meæ. Quare hoc? Quia misericors est Deus, bonus est Deus, mansuetus est Deus. Spe isti periclitantur. Desperatione autem, qui cùm inciderint in grauia peccata, putantes sibi non posse iam ignosci pœnitentibus, & statuentes se ad damnationem sine dubio destinatos, dicunt apud semetipsos; Iam damnandi sumus. Quare non quod volumus facimus? animo gladiatorũ ferro destinatorum. Ideò molesti sunt desperati: iam enim quod timeant non habent, & vehementer timendi sunt. Istos desperatio necat, spes illos. Inter spem & desperationem fluctuat animus. Metuendum est nè te occidat spes, & cùm multùm speras de misericordia, incidas in iudiciũ. Metuendum est rursùs nè te occidat desperatio, & cùm putas iam tibi non ignosci quę grauia commisisti, non agas pœnitentiam, & incurras in iudicem sapiẽtiam, quæ dicit; Et ego vestræ perditioni superridebo. Quid ergò agit Dominus cum periclitantibus vtroque morb? Illis qui spe periclitantur, hoc dicit; Nè tardes conuerti ad Dominum, neque differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Illis qui desperatione periclitantur, quid dicit? In quacunque die iniquus conuersus fuerit, omnes iniquitates eius obliuiscar. Propter illos ergò qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum: propter illos qui spe periclitãtur, & dilationibus illudũtur, fecit diem mortis incertum. Quando veniat vltimus dies, nescis.

*al. pœnitentiam

Deus promisit pœnitẽtibus indulgẽtiam, sed non prolixiorem vitam.

Prouerb.23.

Sperãdo quidam decipiuntur.

Desperatione decipiuntur alij.

Prouer.1.

Eccli 5.

Ezech.18.

Nota.

23. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite quarto: Illud quale est in quo sibi blandiuntur, qui sua se vanitate seducunt? Perseuerantes enim in malitijs atque in luxurijs suis, cùm audiunt Apostolum dicentem; Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Audent sibi præter regnum Dei salutem quam desiderant, polliceri; atque ità inter se loquuntur, dum recusant agere pœnitentiam pro peccatis suis, & perditos mores aliquando in melius commutare. Regnare nolo, sufficit mihi saluum me esse. In quo primùm eos fallit, qnia eorum nec salus vlla est, quorum iniquitas perseuerat. Quod enim ait Dominus, Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum: qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit; salutem vtiquè promisit perseuerantibus in charitate, non in iniquitate. Et nonnullis interiectis: Quapropter præsumere quis audeat de nomine Christiano, & non cum omni obedientia & timore audiat Apostolum dicentem, Hoc enim scitote, cognoscentes quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei? Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite itaque effici participes eorum. Latiùs autem ad Corinthios hęc dicit; Nolite errare, neque fornicatores, neque idolis seruientes &c. regnum Dei possidebunt. Sed videte quemadmodùm timorem & desperationem salutis abstulerit eis, qui hæc in vita veteri commiserunt. Et hæc quidem, inquit,

Galat.5.

Illorũ salus nulla est quorum iniqtas perseuerat.

Matth.24.

Matth.10. & 24.

Non est satis esse Christianum.

Ephes.5.

1.Cor.6.

Deus mãsuetus est: sed tamen etiam iustus est.

Psal.24.

Esaiæ 24.

Psal.102.

Rom.2.

Psal.102.

Digitized by Google

inquit, fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & spiritu Dei nostri. Quisquis ergò post baptismum aliquorum pristinorum malorum opere obligatus tenetur, vsqueadeò ne sibi inimicus est, vt adhuc dubitet vitam mutare, dum tempus est, cùm ità peccat & viuit? Nam vtiquè quòd ità perseuerant peccat; thesaurizat sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Quòd autem adhuc viuit, patientia Dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatus ergò quis tam mortiferis vinculis peccatorum, detrectat aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas claues Ecclesiæ, quibus soluatur in terra, vt sit solutus in cælo; & audet sibi post hanc vitam, quia tantùm Christianus dicitur, salutem aliquam polliceri: nec veridicum illud Dominicæ vocis tonitruum contremiscit, Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, &c? Quid ad Galatas idem Apostolus? Nónne talia enumerans, eodem fine concludit? Manifesta sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi; quoniã qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.

Rom. 2.

Confugiendum est Christiano peccatori ad claues Ecclesiæ. Matth. 16.

Matth. 7.

Galat. 5.

24. ISIDORVS de summo bono libro secundo, capite decimotertio: Quanùs quisque sit peccator & impius, si ad pœnitentiam conuertatur, consequi posse veniam creditur. Nullus enim de bonitate Dei dubitat, sed sola accipientium prauitas conferri sibi indulgentiam abnegat. In hac vita tantùm pœnitentiæ patet libertas, post mortem verò nullam correctionis esse licentiam. Vndè & Dominus dicit, Me oportet operari opera eius qui me misit donèc dies est. Veniet autem nox quando nemo potest operari. Hinc & Propheta, Date, inquit, Domino Deo nostro gloriam antequàm contenebrescat, id est, antequàm mors æterna præueniat. In hac vita dum estis, Deum per pœnitentiam glorificate. Adhuc in hoc seculo pœnitentiam operantibus Dei misericordia subuenit. In futuro autem iam non operamur, sed rationem nostrorum operum ponimus. Per id deteriorantur plerunquè iniqui, quòd per patientiam Dei spatium accipiunt emendandi: quia illi mora viuendi non vtuntur ad pœnitentiam, sed ad peccandi vsurpant audaciam. A malo autem in deterius vadit, qui tempus sibi ad pœnitentiam indultum, ad libertatem praui operis vertit. Festinare debet ad Deum pœnitendo vnusquisque dum potest, nè si dum potest noluerit, cùm tardè voluerit, omninò non possit. Proindè Propheta ait: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Et vbi inueniri potest, nisì in hac vita, in qua etiam propè est omnibus inuocantibus se? Nam tunc iam longè erit quandò dixerit, Ite in ignem æternum. Modò autem non videtur, & propè est: tunc videbitur, & propè non erit: quia & videri poterit, & non poterit inueniri. Si quando quisque peccare potest, pœnitet, vitámque suam viuens ab omni crimine corrigit, non dubium quòd moriès ad æternam transeat requiem. Qui autem prauè viuendo pœnitentiam in mortis agit periculo, sicut eius damnatio incerta est, sic remissio dubia. Qui ergò cupit certus esse in morte de indulgentia, sanus pœniteat, sanus perpetrata facinora defleat. Sunt qui pœnitentibus securitatem citò pollicentur, quibus benè per Prophetam dicitur, Curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes, pax, & non erat pax. Cum ignominia igitur curat contritionem, qui peccanti, & non legitimè pœnitenti promittit securitatem. Vndè & sequitur, Confusi sunt quia abominationem fecerunt, id est, confusi sunt non pœnitendo, sed pœnas luendo. Aliter enim confunditur coram iudice reus, dum plectitur: atque aliter qui de malo opere erubescens corrigitur. Ille enim, quia reprehensus est, confunditur: iste, quia se malum fecisse memoratur. Quanùs per pœnitentiam propitiatio peccatorum fit, sine metu tamen homo esse non debet, quia pœnitentis satisfactio diuino tantùm pensatur iudicio, non humano. Proindè quia miseratio Dei occulta est, sine intermissione fiere necesse est. Nequè enim vnquàm oportet pœnitentem habere de peccatis securitatem. Nam securitas negligentiam parit: negligentia autem sæpè incautum ad vitia transacta reducit. Dum per pœnitentiam expulsa fuerint ab homine vitia, si fortè post hæc intercedente securitate quælibet culpa subrepserit, confestìm delectationes pristinæ vitiorum mentem auidiùs irrepunt: pulsantesq; hominem in consuetis operibus grauiùs pertrahunt: ità vt sint nouissima hominis illius peiora prioribus.

Peccator si ad pœnitentiam conuertatur, potest veniã consequi.

Ioan. 9.

Hierem. 3.

Contra procrastinantes conuersionẽ suam.

Esa. 55.

Psal. 144.

Matth. 25.

Ecclì 5.

Securitas de peccatis nunquàm habenda.

25. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam: factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnẽ fidem ità vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. & si distribuero &c.

26. AD Philippenses secundo: Itaque charissimi mei (sicut semper obedîstis) non vt in præsentia mei tantùm, sed multo magìs nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini.

27. PSALMO secundo: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.

28. PROVERBIORVM vigesimooctauo: Beatus homo qui semper est pauidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum.

29. AD Romanos vndecimo: Tu autẽ fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim &c.

30. PRIORIS ad Corinthios quarto: Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum.

31. ET capite decimo: Qui se existimat stare, videat nè cadat.

32. IACOBI secundo: Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquìd poterit fides saluare eum? Si autem frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori: quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicit quis, Tu fidem habes, & ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam vnus est Deus? Benè facis: & dæmones credunt, & contremiscunt. Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est? Et suppleta est scriptura, dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm? Similiter autem & Rahab meretrix, nónne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eijciens? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ità & fides sine operibus mortua est.

33. AD Galatas quinto: Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neq; præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

1. C. ECCLESIASTICI quinto: Nè dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim

enim est patiens redditor. De propiciato peccato noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatum. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius. Non tardes conuerti ad Dominum, & nè differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.

2. ECCLESIASTIS nono: Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo vtrùm amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta, eò quòd vniuersa æquè eueniant iusto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti: sicut bonus, sic & peccator: vt periurus, ità & ille qui verum deierat. Hoc est pessimum inter omnia quæ sub sole fiunt, quia eadem cunctis eueniunt: vndè & corda filiorum hominum implentur malitia & contemptu in vita sua, & post hæc ad inferos deducentur.

3. AVGVSTINVS de perfectione iustitiæ cõtra Cælestium, capite decimoquinto: Nos autem huic respondentes, dicimus ideò secutum esse, Quis gloriabitur castum se habere cor, quoniam præcelsit, Cùm rex iustus sederit in throno. Quantalibet enim iustitia sit præditus homo; cogitare debet nè aliquid in illo quod ipse non videt, inueniatur esse culpandum, cùm rex iustus sederit in throno, cuius cognitionem fugere delicta nõ possunt, nec illa de quibus dictum est; Delicta quis intelligit? Cùm ergò rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castũ se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Nisi fortè isti qui volunt in sua iustitia, non in ipsius iudicis misericordia gloriari.

Prouer. 20.

Homo quantumuis iustus timere debet.

Psal. 18.

4. ET libro de correptione & gratia, capite decimotertio: Quis enim ex multitudine fidelium quandiù in hac mortalitate viuitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat; quia id occultari opùs est in hoc loco, vbi sic cauenda est elatio, vt etiam per satanæ angelum, nè extolleretur, tantus colaphizaretur Apostolus. Hinc & Apostolis dicebatur, Si manseritis in me; dicente illo, qui illos vtiquè sciebat esse mansuros. Et per Prophetam, Si voluëritis & audieritis me; cùm sciret ipse in quibus operaretur & velle. Et similia multa dicuntur. Nam propter huius vtilitatem secreti, nè fortè quis extollatur, sed omnes etiam qui benè currunt timeant, dum occultum est qui perueniant.

Contra eos qui præsumunt se esse prædestinatos.

2. Cor. 12.

Ioan. 15.

Esa. 1.

Prædestinatio quòd sit incerta, vtile est.

5. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimaprima: Qui egerit veraciter pœnitentiam, & solutus fuerit à ligamẽto quo erat obstrictus, & à Christi corpore separatus, & benè post pœnitentiam vixerit, sicut ante pœnitentiam viuere debuit, post reconciliationẽ quandocunquè defunctus fuerit, ad Deum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non priuabitur, à populo diaboli separabitur. Si quis autem positus in vltima necessitate ægritudinis suæ, voluërit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit; fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed non præsumimus quia benè hinc exit. Non præsumo, non vos fallo, non præsumo. Fidelis benè viuens, securus hinc exit. Baptizatus ad horam, securus hinc exit. Agens pœnitentiam & reconciliatus, cùm sanus est, & posteà benè viuens, securus hinc exit. Agens pœnitentiam ad vltimum & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Vndè securus sum, securus sum, & do securitatem: vndè non sum securus, pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum. Sed dicat aliquis. Bone sacerdos, tu nescire & nullam securitatem nobis dare posse dicis, si ille saluatur, & Christum adire meretur, cui morienti pœnitentiã datur; qui dum vixit, dum sanus fuit, impœnitens fuit. Instrue ergò nos, rogo, quomodò benè viuere post pœnitentiam debeamus. Dico, abstinete vos ab ebrietate, à concupiscentia, à furto, & maliloquio, ab immoderato risu, à verbo ocioso, vndè reddituri sunt homines rationem in die iudicij. Eccè quàm leuia dixi. Omnia tamen grauia & pestifera. Et aliud dico: Non solùm post pœnitentiam ab istis vitijs se homo seruare debet, sed & ante pœnitentiam, dum sanus est: quia si ad vltimum vitæ steterit, nescit si ipsam pœnitentiam accipere, ac Deo & Sacerdoti peccata sua confiteri poterit. Eccè quare dixi, quia & ante pœnitentiam benè viuendum est, & post pœnitentiam meliùs. Quod dico, attendite. Debeo illud planiùs exponere, nè me aliquis malè intelligat. Nunquìd dico, damnabitur? Non dico. Sed dico etiam, liberabitur? Non. Et quid dicis mihi? Nescio: non præsumo, non promitto, nescio. Vis te de dubio liberare, vis quod incertum est, euadere? Age pœnitentiam dum sanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum sanus es, & inuenerit te nouissimus dies, curre vt reconcilieris: si sic agis, securus es. Quare securus es? Quia egisti pœnitentiam eo tempore, quo & peccare potuisti. Si autem tunc vis agere pœnitentiam ipsam, quando iam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Sed vndè scis, inquis, nè fortè Deus dimittat mihi? Verum dicis. Vndè? Nescio. Illud scio, hoc nescio. Nam ideò tibi do pœnitentiam, quia nescio. Nam si scirem tibi nihil prodesse, non tibi darem. Item si scirem tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res sunt: aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quid horum tibi futurum sit, nescio. Ergò tene certum, dimitte incertum.

Periculosa pœnitentia, quæ ad mortem vsq; differtur.

Deo & Sacerdoti peccata confiteri.

Currendum vt reconciliemur.

6. ITEM sermone tertio de Innocentibus, qui est sermo decimus de Sanctis: Si diem mortis suæ cogitare iugiter vellent, animum suum ab omni cupiditate vel malitia cohiberent. Sed quod modò nolũt salubriter cogitare, necesse habent posteà sine vllo remedio sustinere. Veniet enim illis dies nouissima, veniet dies iudicij, quando eis nec pœnitentiam licebit agere, nec bonis operibus se ab æterna morte poterunt redimere: quia percutitur etiam hac animaduersione peccator, vt moriens obliniscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.

Moriens obliuiscitur sui, qui in vita oblitus est Dei.

7. GREGORIVS libro decimosexto Moralium in Iob, capite trigesimoprimo super ea verba capitis vicesimiquarti, Et vsque ad inferos peccatum illius. Peccatum vsque ad inferos ducitur, quod ante finem vitæ præsentis per correctionem ac pœnitentiam non emendatur. De quo videlicet peccato per Ioannem dicitur: Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. Peccatum nanque ad mortem, est peccatum vsque ad mortem: quia scilicet peccatum quod hîc non corrigitur, eius venia frustrà postulatur. De quo adhuc subditur: Obliuiscatur eius misericordia. Omnipotentis Dei misericordia obliuiscitur eius dicitur, qui omnipotentis Dei iustitiæ fuerit oblitus: quia quisquis eum nunc iustum non timet, posteà inuenire non valet misericordem. Quæ nimirùm sententia non solùm ei intenditur, qui veræ fidei prædicamenta deserit: sed etiam qui in fide recta positus, carnaliter viuit, quia vltio æternæ animaduersionis non euaditur, vtrùm in fide, an in opere peccetur. Nam etsi damnationis dispar est qualitas, culpæ tamen quæ nequaquàm per pœnitentiam tergitur, nulla absolutionis suppetit facultas.

1. Ioan. 5.

Peccatum ad mortem.

Iob 24.

Dei misericordia obliuiscitur eius, qui iustitiam Dei obliuiscitur.

8. PSALMO centesimo: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.

9. BERNARDVS in paruis sermonibus, sermone quinquagesimosecundo: Tria sunt oscula: primum, pedum: secundum, manuum: tertium, oris. Cùm primò conuertimur, pedes Domini oscu-

Digitized by Google

Vtrunque pedem Domini, misericordiam & veritatem scilicet, osculari debemus.

osculamur. Duo autem sunt pedes Domini: misericordia, & veritas. Hunc vtrunque pedem Deus conuertentium cordibus imprimit, & vtrunque pedem peccator quisque, si verè conuertitur, amplectitur. Si enim solam misericordiam sine veritate reciperet, per præsumptionem caderet. Rursùs si veritatem sine misericordia reciperet, nihilominùs per desperationē periret. Sed vt fiat saluus, ad vtrunque pedem humiliter prouoluitur, vt per veritatē peccata damnet, & per misericordiam veniam speret.

Timor iudicij cum spe misericordiæ iungendus.

10. ITEM sermone sexto in Cantica: Felix mens, cui semel Dominus Iesus vtrunque infixerit pedem. A duobus signis cognoscite eam quæ huiusmodi est, quæ secum necesse est referat diuinis impressa vestigijs. Ipsa sunt timor & spes: ille iudicij, ista misericordiæ repræsentans imaginem. Meritò beneplacitum est Deo super timētes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius: cùm sapientiæ timor initium sit, spes profectus. Nam cōsummationē sibi charitas vendicat. Quæ cùm ita sint, non paruus fructus est in primo hoc osculo quod ad pedes accipitur: tātùm curato, vt neutro fraudaris illorum. Porrò enim si iam dolore peccati & iudicij timore compungeris, veritatis iudicijq; vestigio labia impressisti. Quòd si timorem, dolorem q; diuinæ intuitu bonitatis, & spe consequendæ indulgentiæ temperas, etiam misericordiæ pedem amplecti te nōueris. Alioquin alterum sine altero osculari non expedit, quia & recordatio solius iudicij in barathrum desperationis præcipitat, & misericordiæ fallax assentatio pessimam generat securitatem. Datum est & mihi misero nonnumquàm sedere secus pedes Domini Iesu: & modò hunc, modò illum tota deuotione amplecti, inquantùm me sua benignitas dignabatur admittere. At si quando miserationis oblitus stimulante conscientia, iudicio paulò diutiùs inhærerē: mox metu incredibili ac miserabili confusione deiectus, & tenebroso circunfusus horrore, hoc solum palpitans de profundis clamabam: Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuā dinumerare? Quòd si eo relicto pedem misericordiæ plùs tenere contingeret, tanta econtrariò incuria & negligentia dissoluebar, vt confestim & oratio tepidior, & actio pigrior, & risus promptior, & sermo incautior, & omnis denique vtriusque hominis status inconstantior appareret. Proindè magistra instructus experientia, non iudicium iam solum aut solam misericordiam, sed misericordiam pariter & iudicium cātabo tibi Domine. In æternum nō obliuiscar iustificationes istas. Cantabiles mihi erunt ambæ pariter in loco peregrinationis meæ: quousq; misericordia superexaltata iudicio, miseria conticescat, ac sola dantet tibi decæterò gloria mea, & non cōpungar.

Psal.89.

Psal.100. & 118.

Iacob.2. Psal.29.

11. AVGVSTINVS in tractatu de vtilitate pœnitentiæ, capite vltimo: Quomodò re vera auget peccata qui desperauerit, sic potest augere peccata & qui veniam speruauerit, vt dicat sibi, Faciam quod volo: Deus bonus est: quando me conuertero, ignoscet mihi. Ità planè dic tibi: Quando me conuertero, ignoscet mihi, si crastinus dies certus est tibi. Nónne ad hoc te admonet scriptura, dicens: Nè tardes conuerti ad Dominum, neque differas de die in diē. subitò enim veniet ira eius, & in tēpore vindictæ disperdet te? Eccè ad vtrunque vigilauit pro nobis prouidentia Dei: nè desperando augeamus peccata, propositus est pœnitentiæ portus: rursùs, nè sperando augeamus, datus est dies mortis incertus.

Eccli 5.

Cōtra desperationem instituitus pœnitentiæ portus: contra præsumptionem, incerta mortis hora.

12. PSALMO nonagesimooctauo: Honor regis iudicium diligit. Tu parāsti directiones: iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti.

IIII.

Quomodò peccatur in Spiritum sanctum Desperatione?

A. Cùm præsumptioni, de qua dictum est, contrarium prorsùs vitium accesserit, vt omnē spem abijciat homo vel impetrandæ apud Deum veniæ, vel salutis æternæ consequendæ.

Auguſt ſerm 58 de tempore, & in pſal. 50. Gregor. lib. 8. Moral. cap. 14. Iſidor. lib. 2. de ſummo bono, cap. 14. Chryſoſt. homil. 2. in pſal. 50. Bernar. ſer. 5. de natali Domini.

B. Hoc modo peccauit desperādo Cain, vt sua ipse voce testatur, cùm inquit: [a] *Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear.* Peccauit & [b] Iudas Christi proditor, cùm salutis desperatione commotus, vitam laqueo sibi infelix abrupit. Atquì [c] nulla nimis est sera homini pœnitentia, vti [d] Latronis exemplo demonstratur, qui in cruce extremisque vitæ spatijs Christi ingentem gratiam & cælestem gloriam est consecutus.

a Geneſ. 4. b Bernard. ſerm. 11. in Cantica.
b Matth. 27. a Actor. 1. c Epheſ. 4. d 2. Reg. 2. f
c Ezech. 18. e f g 33. c d 1. Ioan. 1. c d 2. a Hiere. 3. a Eſa. 1. e Pſal. 144. b Eccli 17. d
d Luc. 23. f Aug. lib. 1. retract. cap. 19, item de correp. & gra. ca. 15. & ſer. 181. de temp. cap. 16. Leo epiſt. 91. ad Theod. Concilium Trident. ſeſſ. 14. cap 7.

TESTIMONIA.

De indulgentia diuina nemo diffidat.

Ezec. 33. & 18.

1. A. AVGVSTINVS sermone quinquagesimooctauo de tempore: Non qui peccauerit, sed qui in peccatis perseuerauerit, odibilis & abominabilis Deo erit. Nam vt de indulgentia diuina nemo diffidat, Dominus per Prophetam velut pater pijssimus consolatur, dicens: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Et illud: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Sed ista tam magna misericordia tunc nobis prodest, si non tardamus conuerti ad Dominum, nec crimina criminibus superaddimus. Denique etiam in ipsis vulneribus vel fracturis corporum, infirmitates cognoscere possumus animarum. Si enim alicui pes frangatur aut manus, cum labore solet ad pristinum officium reuocari. Si verò secundò & tertiò, & adhuc frequentiùs in eodem loco membra ipsa frangantur, potest intelligere charitas vestra, cum quantis doloribus vulnera ipsa curanda sunt: & tamen post longas & multas tribulationes vix erit antequàm ad pristinum statum membra ipsa valeant reuocari. Similis ratio in animarum fracturis seu vulneribus esse credenda est. Si semel aliquis vel secundò peccauerit, & sine aliqua dissimulatione ad pœnitentiæ medicamenta confugerit, pristinam incolumitatem sine aliqua mora, & forsitan sine aliqua fœditate recipiet. Si verò peccatis peccata cœperint addi, & animarum vulnera magis tegendo vel defendendo putrescere, quàm confitendo & pœnitendo curari, timendum est nè in illo impleatur illud quod Apostolus dixit; An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundùm duritiam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Sed fortè cogitat aliquis tam grauia se admisisse peccata, vt iam Dei misericordiam promereri non possit. Absit hoc à sensibus omnium peccatorum. O homo, quicunque illam peccatorum multitudinem attendis, cur & omnipotentiam

Periculū eorum qui sæpiùs relabuntur.

Rom. 2.

Desperandū nō est de Dei misericordia cuiquā peccatori quantuis grauissimo.

Digitized by Google

cæleſtis medici non attendis? Cùm enim Deus velit miſereri quia bonus eſt, & poſſit quia omnipotens eſt; ipſe cõtra ſe diuinæ pietatis ianuam claudit, qui Deum ſibi miſereri, aut non velle, aut non poſſe credit, eumq; aut bonum aut omnipotẽtem eſſe diffidit. Nemo ergò nec poſt centum peccata, nec poſt mille crimina de miſericordia diuina deſperet. Sic tamen non deſperet, vt ſine vlla mora Deum ſibi repropitiari feſtinet: nè fortè, ſi conſuetudinem peccandi fecerit, etiam ſi velit de diaboli laqueis liberari, non poſſit.

Non eſt deſperandum.

2. ET in Pſalmum quinquageſimum: Si aliquis iam lapſus hæc audit, & aliquid mali in conſcientia tenet: attendat quidem vulneris magnitudinem, ſed non deſperet medici maieſtatem. Peccatum cum deſperatione, certa mors. Nemo ergò dicat; Si iam aliquid mali feci, iam damnandus ſum. Deus malis talibus non ignóſcit; cur non addo peccata peccatis? Fruar hoc ſeculo in voluptate, in laſciuia, in cupiditate nefaria. Iam perdita ſpe reparationis, vel hoc habeam quod video; ſi non poſſum habere quod credo. Iſte ergò Pſalmus ſicut cautos facit eos qui non ceciderunt; ſic deſperatos eſſe non vult qui ceciderunt.

Deſperatio inferno comparatur. Pſal.6. Prouer.18.

3. GREGORIVS libro octauo Moralium in Iob, capite decimoquarto: Poteſt etiam inferni nomine, peccatoris deſperatio deſignari, de qua per Pſalmiſtam dicitur: In inferno autem quis confitebitur tibi? Vndè rursùm ſcriptum eſt: Impius cùm in profundum venerit peccatorũ, contemnit. Quiſquis autem impietati ſuccumbit, vitam profectò iuſtitiæ moriendo derelinquit. Qui verò etiam poſt peccatum mole deſperationis obruitur, quid aliud quàm poſt mortem in inferni ſupplicio ſepelitur? Benè ergò dicitur: Sicut conſumitur nubes & pertranſit, ſic qui deſcendit ad inferos, non aſcendet. Quia plerunquè cum perpetratione nequitiæ, etiam deſperatio ſociatur, & via iam reuerſionis abſcinditur. Rectè autem corda deſperantium nubibus comparantur, quia & caligine erroris obſcura ſunt, & peccatorum multiplicitate condenſa: ſed conſumpta pertranſeunt, quia claritate extremi iudicij irradiata, diſſipantur.

Iob 7.

4. ISIDORVS libro ſecundo de ſummo bono, capite decimoquarto: Non per locorum ſpatia, ſed per affectum bonum vel malum itur, recediúrve à Deo. Neque enim greſſu pedum, ſed greſſu operum vel morum elongamus vel propinquamus ad Deum. Perpetrare flagitium aliquod, mors animæ eſt: contemnere pœnitentiam & permanere in culpa, deſcendere in infernũ poſt mortem eſt. Ergò peccare, ad mortem pertinet: deſperare verò, in infernum deſcendere. Vndè & ſcriptura ait: Impius dum in profundum malorum venerit, contemnit. Sæpè diabolus eos quos conuerti ad pœnitentiam adſpicit, immanitate ſcelerum percuſſos ad deſperationem deducit: vt ſubtracta ſpe veniæ, trahat in diffidentiam, quos non potuit retinere perſeuerantes in culpa. Sed pœnitens præuidere debet callidas contra ſe hoſtis inſidias, ſicq; Dei iuſtitiam metuat, vt tamen quanuis in magnis ſceleribus de miſericordia eius confidat. Ampliùs lætatur Deus de anima deſperata, & aliquando conuerſa, quàm de ea quæ nunquàm extitit perdita: ſicut de prodigo filio, qui mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuẽtus eſt, de cuius regreſſu magnum fit gaudiũ patris. Non aliter coram Deo & angelis copioſius eſt gaudium de eo qui à periculo liberatur, quàm de eo qui nunquàm nouit peccati periculum. Quanto enim contriſtat res perdita, tanto magis ſi fuerit inuenta, lætificat: ſicut in Euangelio, paſtor ille exultat, qui perditam ouem inuentam humeris ſuis gaudens reportat. Nullus deſperare debet veniam, etiam ſi circa finem vitæ ad pœnitentiam conuertatur. Vnumquenque enim Deus de ſuo fine, non de vita præterita, iudicat. Hoc quippe & legis teſtimonio edocetur, quòd homo de ſuo extremo iuſtificatur, quando Deus pro afini primogenito ouem iuſſit offerri, hoc eſt, immunditiam vitæ prioris mutandam per innocentiam boni finis. Vndè & cauda iubetur offerri in hoſtiam, id eſt, vita extrema in pœnitentiam. Multi ſuperna reſperſi gratia in extremis ſuis ad Deum reuertuntur per pœnitentiam, & quæcunque mala geſſerunt, quotidianis fletibus purgant, atque in bonis factis mala geſta commutant, quibus iuſtè totum quod deliquerant ignoſcitur, quia ipſi quod malè geſſerunt, pœnitendo cognoſcunt. In vita hominis finis quærendus eſt: quoniam Deus non reſpicit quales antè viximus, ſed quales circa finem vitæ erimus.

Pœnitẽs Dei iuſtitiã metuere, & nihilominùs de miſericordia eius confidere debet. Lucæ 15.

In fine vitæ cõuerſus, deſperare non debet.

Deſperare eſt ad infernum deſcendere. Prouer.18.

Exod.34. Leuit.7.

5. CHRYSOSTOMVS homilia ſecunda in pſalmum quinquageſimum: O grandis miſericordia Domini. Cùm omnis mundus concluſus in peccatis eſſet, venit creator vniuerſitatis, & principia peccantium euacuauit, vt nullus poſtmodùm deſperaret de ſua ſalute. Si impius es, cogita publicanum: ſi immundus es, attende meretricem: ſi homicida es, perſpice latronem: ſi iniquus es, cogita blaſphemum. Conſidera Paulum Apoſtolum priùs perſecutorem, poſteà annunciatorem; priùs peruaſorem, poſteà diſpenſatorem: ante hoc zizania, poſt hoc frumentum: anteà lupum, poſteà paſtorem: anteà plumbum, poſtmodùm aurum: anteà piratã, poſteà gubernatorem: anteà diſperſorem ouium, poſteà diſpenſatorem Eccleſiæ: primò euellentem vineam, poſteà plantantem: priùs diſſipantem, & poſteà ædificantem. Vidiſti multimodam malitiam: ſed perſpice ineffabilem miſericordiam. Vidiſti ſuperbiam ſeruuli: conſidera beneuolentiã Domini. Nolo mihi dicas, blaſphemus ſum: nolo dicas, perſecutor ſum, immundus ſum. Habes omnium oſtenſiones, in quem volueris portum confugito. Vis in nouo, vis in veteri? In veteri Dauid, in nouo Paulus. Nolo excuſationes mihi afferas, nolo mihi ignauiam tuã prætendas. Peccâſti, pœnitere. Milliès peccâſti, milliès pœnitere. Hæc aſſiduè infundo medicamenta, & timorem intercipio. Nóui enim multum conſcientiæ cruciatum, ſcio quanta eſt deſperatio. Stat diabolus gladium acuens, & dicens in hæc verba: Omnem iuuentutem tuam confudiſti: omnem vitam tuam perdidiſti: Antè eras in theatro cum amicis, in circo cum ſodalibus, in lupanari cum meretricibus: Deindè rapuiſti, auaritiæ ſtuduiſti, periurâſti, blaſphemâſti: quæ iam tibi ſalutis ſpes eſt? Periſti, periſti: fruere ergò iam vel præſentis vitæ voluptatibus, ducito in lætitia cor tuum. Hæc diaboli verba ſunt, iſta inimici conſilia: ſed mea contraria ſunt verba. Si lapſus es, poteris ſurgere: periſti, ſed poteris ſaluari: fornicatus es, ſed poteris continere: mœchatus es, ſed poteris liberari: ad ſpectacula proruebas, ſed poteris reuocare pedem: cum malis hominibus verſabaris, poteris recedere, & cum bonis eſſe. In vtranuis partem liberum habes arbitrium, tantùm vel parua incipiat eſſe conuerſio, paululùm pœnitere. Fundant oculi lachrymam, redi ad conſcientiam tuam, conſidera temetipſum, propone ante oculos iudicij diem, & paradiſi delicias, quæ præparantur ſanctis. Occidiſti, ſed pœnitere: mœchatus es, ſed confitere: cecidiſti, ſed reſurge: vulneratus es, adhibe tibi curam, dum viuis, dum ſpiras, etiam in ipſo lecto poſitus, etiam, ſi dici poteſt, animã efflans, vt iam de hoc mundo exeas, de hac compede libereris. Pœnitere, non impeditur temporis anguſtia miſericordia Dei. Et paulò pòſt: Quid enim eſt peccatum ad Domini miſericordiam? Tela aranee, quę vento flante nuſquàm cõpáret. Si Deus voluerit, nullus impediet. Hæc dico, non vt negligentiores

Cõtra deſperationẽ proderit meminiſſe exẽpla peccatorum qui in gratiã recepti ſunt. Luc.18.7.23.

1.Tim.1. Actor.9. 1.Cor.4.

Diabolus deſperationis author.

2.Reg.11. Actor.9.

Cõtra deſperationem inſtitutio.

Etiam animã efflans nè deſperet.

Dei miſericordia maior eſt quàm peccatum.

Digitized by Google

vos faciam chariſſimi, ſed vt ad fidem vos ſalutaris expectationis adducam. Nunquàm deſperetis de vobis, ſed de Dei miſericordia cõfidite. Deſperate potiùs de illo, qui de ſe deſperauerit, qui reuocare pedem non vult, qui Dei præcepta contemnit & deſpicit, & non ſe cogitat eſſe moriturum.

4. BERNARDVS ſermone quinto de Natali Domini: Benè dicitur Deus pater miſericordiarum, cui proprium eſt miſereri ſemper & parcere. Sed fortè quis dicat: Quomodò illi proprium eſt miſereri, cuius iudicia abyſſus multa? Neque enim dicitur, Omnes viæ eius ſola miſericordia, ſed miſericordia & veritas. Non minùs iuſtus quàm miſericors eſt, cui miſericordia & iudicium decantatur. Verum id quidẽ: cui vult miſeretur, & quem vult indurat: ſed quòd miſeretur, proprium illi eſt. ex ſe enim ſumit materiam, & velut quoddam ſeminarium miſerendi. Nam quòd iudicat & condemnat, nos eum quodammodò cogimus, vt longè aliter de corde ipſius miſeratio quàm animaduerſio procedere videatur. Ipſum audi dicentem: Nunquid volũtatis meæ eſt mors impij, dicit Dominus, & non magis vt conuertatur & viuat? Rectè igitur non pater iudiciorũ vel vltionũ dicitur, ſed pater miſericordiarum: non modò quòd pater videatur miſereri potiùs quàm indignari, & quemadmodùm pater filiorum miſereatur timentiũ ſe: ſed eo magis quòd miſerendi cauſam & originẽ ſumat ex proprio, iudicandi vel vlciſcendi magis ex noſtro.

1. B. GENESIS quarto: Dixitq; Dominus ad Cain: Quid feciſti? vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris ſuper terram: quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ſuos: vagus & profugus eris ſuper terram. Dixítque Cain ad Dominum: Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Eccè eijcis me hodiè à facie terræ, & à facie tua abſcondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occídet me.

2. BERNARDVS ſermone vndecimo ſuper Cantica: Hoc freno ſi infrenatus fuiſſet Cain, nequaquàm deſperando dixiſſet: Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Abſit, abſit. Maior enim eſt eius pietas, quàm quæuis iniquitas.

3. MATTHAEI vigeſimoſeptimo: Tunc videns Iudas qui eum tradidit, quòd damnatus eſſet: pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum & ſenioribus, dicens: Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt, Quid ad nos? Tu víderis. Et proiectis argenteis in templo, receſſit: & abiens, laqueo ſe ſuſpendit.

4. ACTORVM primo: Oportet impleri ſcripturam quam prædixit Spiritus ſanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum qui compræhenderunt Ieſum: qui connumeratus erat in nobis, & ſortitus eſt ſortem miniſterij huius. Et hic quidem poſſedit agrum de mercede iniquitatis, & ſuſpenſus crepuit medius: & diffuſa ſunt omnia viſcera eius, & notum factum eſt omnibus habitantibus Ieruſalem: ità vt appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldema, hoc eſt, ager ſanguinis.

5. AD Epheſios quarto: Hoc igitur dico & teſtificor in Domino, vt iam non ambuletis ſicut & gentes ambulant in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectum, alienati à via Dei per ignorantiam quæ eſt in illis, propter cæcitatem cordis ipſorum: qui deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationẽ immunditiæ omnis, in auaritiam. Vos autem non ità didiciſtis Chriſtum.

6. SECVNDI Regum ſecundo: Et exclamauit Abner ad Ioab, & ait: An ignoras quòd periculoſa ſit deſperatio?

7. EZECHIELIS decimooctauo: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iuſtitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus eſt, nõ recordabor: in iuſtitia ſua quam operatus eſt, viuet. Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à vijs ſuis, & viuat? Cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua quam operatus eſt, & fecerit iudicium & iuſtitiam, ipſe animam ſuam viuificabit. Conſiderans enim, & auertens ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis quas operatus eſt, vita viuet, & non morietur. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinã iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: & quare moriemini domus Iſraël? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

8. ET trigeſimotertio capite: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua. Si dixero impio, Morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato ſuo, fecerítq; iudicium & iuſtitiam, & pignus reſtituerit ille impius, rapinamq; reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniuſtum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius quę peccauit, non imputabuntur ei: iudicium & iuſtitiam fecit, vita viuet.

9. PRIMAE Ioannis primo: Sanguis IESV Chriſti filij eius emundat nos ab omni peccato. Si confiteamur peccata noſtra: fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate.

10. ET capite ſecundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum: & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.

11. HIEREMIAE tertio: Vulgò dicitur, Si dimiſerit vir vxorem ſuam, & recedens ab eo, duxerit virum alterum: nunquid reuertetur ad eam vltrà: nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cũ amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus.

12. ESAIAE primo: Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis: quieſcite agere peruerſè, diſcite benefacere: quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: ſi fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur: & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.

13. PSALMO centeſimo quadrageſimoquarto: Miſerator & miſericors Dominus: patiens & multùm miſericors. Suauis Dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius.

14. ECCLESIASTICI decimoſeptimo: Pœnitentibus dedit Deus viam iuſtitiæ, &c. Conuertere ad Dominum, & relinque peccata tua: precare ante faciem Domini, & minue offendicula. Reuertere ad Dominũ, & auertere ab iniuſtitia tua, & nimis odíto execrationem, &c. Non demoreris in errore impiorum: ante mortem confitere. A mortuo quaſi nihil, perit confeſſio. Confiteberis viuens, viuus & ſanus cõfiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miſerationibus illius. Quàm magna miſericordia Domini, & propitiatio illius conuertentibus ad ſe?

15. LVCAE vigeſimotertio: Vnus autem de his qui pendebant latronibus, blaſphemabat eum, di-

4. Cor. 1.

Pſal. 35. Pſal. 24. Pſal. 100.

Rom. 9. Deo cur magis propriũ miſereri q̃ iudicare & cõdemnare.

Ezech. 18.

Non pater iudiciorum, ſed miſericordiarum Deus.

2. Cor. 1.

Geneſ. 4. Maior eſt Dei pietas, quàm quæuis iniquitas. Prouer. 18.

Digitized by Google

cens: Si tu es Christus, saluum fac temetipsum & nos. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quòd in eadem damnatione es. Et nos quidem iustè, nam digna factis recipimus: Hic verò nihil mali gessit. Et dicebat ad IESVM: Domine, memento mei quando veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, hodiè mecum eris in Paradiso.

16. AVGVSTINVS libro primo Retractationum, capite decimonono: De quocunque pessimo in hac vita constituto, non est vtiquè desperandum, nec pro illo imprudèter oratur, de quo non desperatur.

De nullo viuente desperandum.

17. ITEM in libro de correptione & gratia, capite decimoquinto: Corripiantur itaque à præpositis suis subditi fratres correptionibus de charitate venientibus, pro culparum diuersitate diuersis, vel minoribus, vel amplioribus: quia & ipsa quæ damnatio nominatur, quam facit episcopale iudicium, qua pœna in Ecclesia nulla maior est, potest, si Deus voluërit, in correptionem saluberrimam cedere atq; proficere. Neque enim scimus quid contingat sequenti die: aut ante finem vitæ huius de aliquo desperandum est, aut contradici Deo potest nè recipiat & det pœnitentiam, & accepto sacrificio spiritus contribulati cordisq; contriti, à reatu quanuis iustæ damnationis absoluat, damnatumq; ipse non damnet.

Excommunicationis pœna.

Non desperandum ante finem vitæ de quoquam.

18. ET in sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, capite decimosexto: Nunquàm Deus spernit pœnitentiam, si ei syncerè & simpliciter offeratur, suscipit, libenter accipit, amplectitur, facit omnia quatenùs eum ad priorem statum reuocet: quódque est adhuc præstantius & eminentius, etiam si quis non potuerit explere omnem satisfaciendi ordinem, quantulamcunque tamen & quamlibet breui gestam non respuit pœnitentiam, suscipit etiam ipsam, nec patitur quanuis exiguæ conuersionis perire mercedem. Hoc enim mihi videtur indicare Esaias, vbi de populo Iudæorum quædam talia ait; Propter peccatum modicè cõtristaui te, & percussi te, & auerti faciem meam à te, & contristatus es, & ambulâsti tristis, & consolatus sum te. Hæc igitur habentes exempla pœnitentiæ, non perseueremus in malis, nec desperemus reconciliationem, sed dicamus, Etiam nos redeamus ad patrem, & approximemus Deo. Nunquàm, crede mihi, auersabitur ad se conuersum. Ipse enim dicit, Deus appropians ego sum, & non Deus de longè. Et iterùm per eundem Prophetam, Peccata, inquit, separant inter me & vos. Si ergò peccata sunt quæ nos separant à Deo, auferamus medium istud obstaculum, & nihil est quod nos prohibeat coniungi Deo. Propterea enim creauit nos Deus, & esse nos fecit qui non eramus, vt æterna in nos conferat bona, & præstet regna cælorum. Non enim nos ad hoc fecit, vt gehennæ nos tradat, igníque perpetuo. Regnum cælorum propter nos, gehenna propter diabolum facta est. Et hæc ità esse, ex Euangelijs doceam. Ipse enim Dominus dicit his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Illis autem qui à sinistris eius erunt, dicet: Discedite à me maledicti in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Si ergò gehenna ignis propter diabolũ, propter hominem autem regnum cælorum à constitutione mundi præparatum est: tantùm est, nè nosmetipsos ab ingressu bonorum perfistendo in malis pertinaciter excludamus. Donèc enim sumus in hac vita, quãcunque nobis acciderint peccata, possibile est omnia ablui per pœnitentiam. Cùm autem abducti fuerimus ab hoc seculo, ibi iam etiam si pœnitebit nos: valdè enim nos pœnitebit, sed nulla erit vtilitas pœnitentiæ, & licèt fit stridor dentium, licèt vlulatus & fletus, licèt fundamus preces, & innumeris obsecrationibas proclamemus, nemo audiet, nemo subueniet, nec extremo quidem digito aquam quis infundet linguæ nostræ positæ in flammis: sed audiemus illud quod diues ille audiuit ab Abraham, Quia chaos magnum firmatum est inter nos & vos, & neque hinc illuc transire quis potest, neque indè huc.

Veram pœnitentiam semper amplectitur Deus, quanuis breuem.

Esaiæ 54.

Esaiæ 59.

Creati sumus ad salutem, non ad pœnã æternam.

Matth. 25.

Donec viuimus, ablui peccata quæcunque per pœnitentiã possunt.

Luc. 16.

19. LEO Magnus epistola nonagesimaprima ad Theodorum Forojulienſem: Multùm vtile ac necessarium est, vt peccatorum reatus ante vltimum diem sacerdotali supplicatione soluatur. His autem, qui in tempore necessitatis, & in periculi vrgentis instantia, præsidium pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiæ Dei, nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuersio, dicente spiritu Dei per Prophetam: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibì: Dic tu iniquitates tuas prior, vt iustificeris. Et iterùm: Quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio. In dispensandis itaque Dei donis non debemus esse difficiles, nec accusantium se lachrymas gemitúsque negligere, cùm ipsam pœnitentiam ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: Nè fortè det illis Deus pœnitentiam, vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem.

Iis qui in periculo mortis constituti resipiscũt, non est denegãda reconciliatio.

Vera cõuersio nullas moras patitur.

Ezech. 33. Esaiæ 43. Psal. 129.

2. Tim. 2.

20. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, capite septimo: Hanc delictorum reseruationem, consonum est diuinæ authoritati, non tantùm in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere. veruntamen piè admodùm, nè hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, vt nulla fit reseruatio in articulo mortis: atque ideò omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibusuis peccatis & censuris absoluere possunt: extra quem articulum sacerdotes cùm nihil possint in casibus reseruatis, id vnum pœnitentibus persuadere nitantur, vt ad superiores & legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedant.

Quiuis sacerdos quilibet pœnitentem potest absoluere in articulo mortis, à quibusuis peccatis & censuris.

V.

Quando veritatem impugnans peccat in Spiritum sanctum?

Leo epist. 10. ad Flauianum ca. 1. Auguſt. de Gen. ad lit. lib 7. cap 9. & tract. 18. in Euange. Ioan. Item de vtilitate cred. cap. 1. Et lib. 18. de ciuit. Dei ca. 51. & lib. 21. cap. 25.

A. QVVM de fidei & religionis negocio veritas non ex ignorantia, sed malitia studiosè oppugnatur, vt hinc veritatis Catholicæ lædatur synceritas.

a Matth. 12. b 15. a 21. d 22. b Ioan. 7. g 12. b

b Actor. 4. d 5. d

c Psal. 1. a

B. Huic peccato Pharisæi [a] obnoxij erant, quibus vel præcipuè videmus curæ fuisse, tam malignè, quàm falsò, blasphemare Christum, insectari doctrinam Euangelij, testimonium [b] Apostolorum supprimere, idque contra suam ipsorum conscientiam. His non sunt absimiles, qui à Propheta dicuntur sedentes [c] in cathedra pestilentiæ: à Petro

[d] autem,

Digitized by Google

[d] autem, magistri mendaces, qui introducunt sectas perditionis: à Paulo [e] demùm vocantur Hæretici homines [f] corrupti mente, reprobi circa fidem, [g] attendentes spiritibus erroris, subuersi, & suo ipsorum [h] iudicio condemnati. Quibus annumerari potest seductor Elymas, quem Paulus palàm obiurgans, mira cum vehementia dixit: [i] *O plene omni dolo & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere vias Domini rectas.*

d 2. Pet. 2. a
e Tit. 3. c
f 2. Tim. 3. b
g 1. Tim. 4. a
h Tit. 3. c
i Actor. 13. b

C. Refertur ad hanc quoquè classem [k] blasphemia Spiritus: quod peccatum Christus in Iudæis magnoperè taxat, ac reliquis peccatis deterius facit. Atque vtinàm modò hîc non peccaretur. Nam blasphemant Spiritum sanctum & illi, vt scribit [l] Damasus, qui contra sanctos Patrum canones Spiritus sancti instinctu dictatos, libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Talis enim præsumptio manifestè vnum genus est blasphemiarum in Spiritum sanctum: Sic Damasus.

k Matth. 12. c
l Apud Gratianũ 25. q. 1. Violatores.

TESTIMONIA.

Contra pertinaciam hæreticorum.

1. A. LEO Magnus epistola decima ad Flauianum, capite primo de Eutychete loquens: Quid iniquius, quàm impia sapere, & sapientioribus doctioribusq; non credere? Sed in hanc insipientiam cadunt, qui quum ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obscuro, non ad propheticas voces, non ad apostolicas literas, nec ad euangelicas authoritates, sed ad semetipsos recurrunt. Sed ideò magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuêre. Quam enim eruditionem de sacris noui & veteris testamenti paginis acquisiuit, qui nec ipsius quidem Symboli initia cõprehendit? Et quod per totum mundum omnium regeneratorum voce depromitur, istius adhuc senis corde non capitur.

Pertinax defensio erroris facit hæreticum.

Rom. 8.

Cur hæretici fiant homines.

2. AVGVSTINVS de Genesi ad literam, libro septimo, capite nono: Neque enim nõ omnes hæretici scripturas catholicas legunt, nec ob aliud sunt hæretici, nisi quòd eas non rectè intelligentes, suas falsas opiniones contra earum veritatem peruicaciter asserunt.

Pertinaciter tuentur scripturam malè intellectam hæretici.

3. ET tractatu decimooctauo in Euangeliũ Ioannis: Neque enim natæ sunt hæreses, & quædam dogmata peruersitatis illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, nisi dum scripturę bonæ intelliguntur non benè: & quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter asseritur. Itaque, charissimi, valdè cautè hæc audire debemus, ad quę capienda paruuli sumus, & corde pio & cum tremore, sicut scriptum est, hanc tenentes regulam sanitatis, vt quod secundùm fidem qua imbuti sumus, intelligere valuerimus, tanquàm de cibo gaudeamus: quod autem secundùm sanam fidei regulam intelligere non potuerimus, dubitationem auferamus, intelligentiam differamus: hoc est, vt etiam si quid nescimus, bonum tamen & verum esse minimè dubitemus.

Quid agendũ circa ea quæ non intelligimus aut capimus in rebus fidei.

4. ITEM de vtilitate credendi, capite primo: Si mihi Honorate, vnum atque idem videretur esse, hæreticus, & credens hęreticis homo, tam lingua quàm stylo in hac causa conquiescẽdum mihi esse arbitrarer. Nunc verò cùm inter duo plurimùm interfit: quandoquidem hæreticus est, vt mea fert opinio, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principatusq; sui gratia, falsas ac nouas opiniones vel gignit vel sequitur: ille autem qui huiusmodi hominibus credit, homo est imaginatione quadam veritatis ac pietatis illusus. &c.

Hæreticus, & credens hæreticis, differunt.

Hæreticus quis.

5. IDEM libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite quinquagesimoprimo: Qui ergò in Ecclesia Christi morbidum aliquid, prauumq; sapiunt, si correpti vt sanum rectumq; sapiant, resistunt contumaciter; suaq; pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare perfistunt, hæretici fiunt, & foràs exeuntes, habentur in exercentibus inimicis. Etiam sic quippe veris illis catholicis membris Christi malo suo prosunt, dum Deus vtitur & malis benè, & diligẽtibus eum omnia cooperantur in bonum.

6. ET libro vigesimoprimo, capite vigesimoquinto: Debent attendere, quàm sit intolerabile, atque à sana doctrina nimis deuium, vt multi ac penè omnes, qui hæreses impias condiderunt exeuntes de Catholica Ecclesia, & facti sunt hæresiarchæ, meliores habeant causas, quàm hi qui nunquàm fuerunt Catholici, cùm in eorum laqueos incidissent: si illos hæresiarchas hoc facit liberari à supplicio sempiterno, quòd in Catholica Ecclesia baptizati sunt, & sacramentum corporis Christi in vero Christi corpore primitùs acceperunt: cùm peior vtiquè sit desertor fidei, & ex desertore oppugnator eius effectus, quàm ille qui non deseruit, quam nunquàm tenuit.

1. B. MATTHAEI duodecimo: Pharisæi audientes dixerunt: Hic non eijcit dæmones, nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.

2. ET capite decimoquinto: Tunc accesserunt ad eum ab Hierosolymis Scribæ & Pharisæi, dicentes: Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? Non enim lauant manus suas cùm panem manducant. Ipse autem respondens, ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei &c.

3. ET vigesimoprimo: Nouissimè autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebũtur filium meum. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra se: Hic est hæres, venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. Et apprehensum eum, eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Cùm ergò venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malos malè perdet, & vineam suam locabit alijs agricolis. Et cùm audissent principes sacerdotum & Pharisæi parabolas eius, cognouerunt quòd de ipsis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerũt turbas, quoniam sicut prophetam eum habebant.

4. ITEM vigesimosecundo: Tunc abeũtes Pharisæi, consilium inierunt, vt caperent eum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo, &c. Cognita autem Iesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census &c.

5. IOANNIS septimo: Alij dicebant, Hic est

Digitized by Google

Christus. Quidam autem dicebant, Nunquìd à Galilæa venit Christus? Nónne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethleem castello vbi erat Dauid, venit Christus? Dissensio itaque facta est in turba propter eum &c. Responderunt ergò ministris Pharisæi: Nunquìd & vos seducti estis? nunquìd ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisæis? Sed turba hæc quę non nouit legem, maledicti sunt. Dixit Nicodemus ad eos, ille qui venit ad eum nocte, qui vnus erat ex ipsis: Nunquìd lex nostra iudicat hominem, nisì priùs audierit ab ipso, & cognouerit quid faciat? Responderunt & dixerunt ei: Nunquìd & tu Galilæus es? Scrutare, & vide quia à Galilæa Propheta non surgit.

6. ET capite duodecimo: Cogitauerunt autem principes sacerdotum, vt & Lazarum interficerent: quia multi propter illum abibant ex Iudęis, & credebant in Iesum &c. Pharisæi ergò dixerunt ad semetipsos, Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abijt.

7. ACTORVM quarto: Quid faciemus hominibus istis? Quoniam quidem notum signum factum est per eos omnibus habitantibus Ierusalem: manifestum est, & non possumus negare. Sed nè amplius diuulgetur in populum, cōminemur eis, nè vltrà loquantur in nomine hoc vlli hominum.

8. ET capite quinto: Iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica.

9. PSALMO primo: Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit.

10. POSTERIORIS Petri secundo: Fuerunt verò & pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum qui emit eos, Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur. Et in auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur. Quibus iudiciū iam olìm non cessat: & perditio eorū non dormitat.

11. AD Titum tertio: Hæreticum hominē post vnam & secundam correptionem deuita: sciens quia subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit, cùm sit proprio iudicio condemnatus.

12. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Quemadmodùm autem Iannes & Mambres restiterunt Moysi, ità & hi resistunt veritati, homines corrupti mēte, reprobi circa fidem. Sed vltrà non proficient: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit, &c. Mali autē homines & seductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes.

13. PRIORIS ad Timotheum quarto: Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam &c.

14. AD Titum tertio, vt paulò antè, B. testimonio vndecimo.

15. ACTORVM decimotertio: O plene omni dolo, vt in textu.

1. C. MATTHAEI duodecimo: Dico vobis, omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemia nō remittetur.

2. DAMASVS apud Gratianum causa vigesimaquinta, quæstione prima, capite Violatores; Violatores canonum voluntariè, grauiter à sanctis Patribus iudicantur: & à sancto Spiritu, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur: Quoniam blasphemare in Spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sacros canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid &c. vt in textu. Contēnentes canones.

VI.

Quomodò Inuidentia fraternæ gratiæ peccatum est in Spiritum sanctum?

Aug. lib. 1. de ser. Domini in monte, ca. 22. & 1. retract. c. 19.

A. QVANDO dolemus ac tristamur grauiter de splendore augmentóve virtutum donorumque Dei, quibus frater est conspicuus.

B. Quod crimen non tam hominis videtur esse proprium, quàm Satanæ, [a] qui Dei gratiam in homine tum augeri, tum conseruari fert impatientissimè, & idcircò non modò fratrum [b] accusator, verumetiā Dei & bonorum omnium implacabilis est [c] aduersarius, qui tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Satanæ filij ex Iudæis fuēre, qui nascentem Euangelij gratiam omninò gentibus inuidebant, vt in [d] Actis Apostolicis legimus.

a Sap. 2. d

b Apoc. 12. c

c 1. Pet. 5. c

d Actor. 11. a 13. g Gen. 4.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro primo de sermone Domini in monte, capite vicesimosecundo: Peccatum ergò fratris ad mortem puto esse, cùm post agnitionem Dei per gratiam Domini nostri IESV Christi quisque oppugnat fraternitatem, & aduersùs ipsam gratiam, qua reconciliatus est Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Peccatum autem non ad mortem est, si quisquam non amorem per odium à fratre alienauerit, sed officia fraternitati debita per aliquam infirmitatem animi non exhibuerit. Quapropter & Dominus in cruce ait: Pater, ignosce illis, quia nesciūt quid faciunt. Nondùm enim gratiæ Spiritus sancti participes facti, societatem sanctæ fraternitatis iniērant. Et beatus Stephanus in Actibus Apostolorum orat pro eis à quibus lapidatur, quia nondùm Christo crediderant, neque aduersùs illam communem gratiam dimicabant. Et Apostolus Paulus propterea credo non orat pro Alexandro, quia iam frater erat, & ad mortem, id est, inuidentiæ facibus fraternitatem oppugnando, peccauerat. Pro his autem qui non abruperant amorem ad mortem, sed timori succubuerant, orat, vt eis ignoscatur. Sic enim dicit; Alexander ærarius multa mala mihi ostendit; reddet illi Dominus secundùm opera eius, quem & tu deuita: valdè enim resistit nostris sermonibus. Deindè subiungit, pro quibus orat, ità dicens: In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur. Et post pauca: Et hoc est fortasse peccare in Spiritum sanctum; id est, per malitiam & inuidiam, fraternam oppugnare charitatem post acceptam gratiam Spiritus sancti, quod peccatum Dominus neque hìc, neque in futuro seculo dimitti dicit. Vndè quæri potest, vtrùm in Spiritum sanctum Iudæi peccauerint, quando dixerunt, quòd in Beelzebub principe dæmoniorum, dæmonia Dominus expelleret: vtrùm hoc in ipsum Dominum dictum accipiamus, quia de se dicit alio loco:

Peccatum ad mortem.

Inuidētia fraternæ gratiæ.

Luc. 23.

Actor. 7.

2. Tim. 4.

Inuidentia fraternæ charitatis.

Matth. 12. & Marci 3.

Digitized by Google

Matth.10. loco: Si enim patrem familiâs Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? An quoniam de magna inuidentia dixerunt, ingrati tam præsentibus beneficijs, quanuis nondùm Christiani fuerint, tamen propter ipsam inuidentiæ magnitudinem in Spiritum sanctum peccâsse credendi sunt? Non enim hoc colligitur de verbis Domini. Matth.12. Quanuis enim in eodem loco dixerit, Quicunque enim dixerit verbum nequam in Filiũ hominis, remittetur ei: Qui autem dixerit verbum aduersùs Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro: tamen videri potest ad hoc eos monuisse, vt accedant ad gratiam, & post acceptam gratiam non ità peccent vt nunc peccauerunt. Nunc enim in filium hominis dixerunt verbum nequam, & potest eis dimitti, si conuersi fuerint, & ei crediderint, & Spiritũ sanctum acceperint: quo accepto, si fraternitati inuidere, & gratiam quam acceperunt, oppugnare voluerint, non eis dimitti, neque in hoc seculo, neque in futuro. Nam si eos sic haberet condemnatos, vt nullam spem illis reliquisset, non adhuc monendos iudicaret, cùm addidit dicens: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Sic itaq; Matth.5. accipiatur diligendos inimicos esse, & benefaciendum his qui nos oderunt, & orandum pro his qui nos persequuntur, vt pro quibusdam etiam fratrum peccatis intelligatur non præceptum esse, vt oremus: nè per imperitiam nostram diuina scriptura, quod fieri non potest, à se dissentire videatur.

2. IDEM libro primo Retractationum, capite decimonono: Loco alio (nimirùm libro primo de sermone Domini in monte, capite vicesimosecundo) Peccatum fratris ad mortem, de quo dicit Ioannes Apostolus: Non pro illo dico vt roget quis; ità definiui vt dicerem: Peccatum fratris ad mortem puto esse, cùm post agnitionem Dei per gratiam Domini nostri Iesu Christi quisque oppugnat fraternitatem, & aduersùs ipsam gratiam, qua reconciliatus est Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Quod quidem non confirmaui, quoniam hoc putare me dixit; sed tamen addendum fuit, si in hac tam scelerata mentis peruersitate finierit hanc vitam: quoniam de quocunque pessimo in hac vita constituto, non est vtiquè desperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur.

1. Ioan.5. Peccatum ad mortẽ, inuidentia fraternę charitatis.

De nullo desperandũ in hac vita.

1. B. SAPIENTIAE secundo: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.

2. APOCALYPSIS duodecimo: Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

3. PRIORIS Petri quinto: Sobrij estote & vigilate: quia aduersarius vester diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.

4. ACTORVM vndecimo: Cùm autem ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptabant aduersùs illum qui erant ex circumcisione, dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducâsti cum illis?

5. ET capite decimotertio: Sequẽti verò Sabbato penè vniuersa ciuitas conuenit audire verbum Dei. Videntes autem turbas Iudæi, repleti sunt zelo: & contradicebant his quę à Paulo dicebantur, blasphemantes. Tunc constanter &c.

6. GENESIS quarto: Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain autem & munera illius non respexit: iratúsque est Cain vehementer, & concidit vultus eius.

VII.

Quæ obstinatio facit peccatum in Spiritum sanctum?

A. EA nimirùm, quæ obfirmatum planè animum adfert aduersùs benè monentem, vt nullis quidem rationibus ab instituto damnabili se deflecti quis patiatur. Aug. in Enchir. ca.83. & in psal.58. concione 1. Greg. hom.11 super Ezech. Bernar. lib.1. de considera. c.2. & in ser. de cõuersione ad Clericos, cap.4.

B. Fuit hoc peccato insigniter obstrictus rex [a] Pharao, qui etsi totiès moneretur à Moyse, & subindè flagellis Dei grauissimis affligeretur: tamen in proposito tyrannico perstitit, & [b] perijt obstinatus. Nota est Iudæorum inuicta [c] pertinacia, quos suis velutì coloribus depingens Stephanus, [d] *Dura ceruice*, inquit, *& incircuncisis cordibus & auribus, vos semper Spiritui sancto restitistis.* Nec sunt dissimiles hodiè, qui nouis addicti Sectis, ne audire quidem aut legere sustinent Catholicè docentem, quasi [e] aspidum instàr occlusis illi contra dulcem melodiam, id est, sanam Ecclesiæ doctrinam auribus, dicere videantur: [f] *Recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus.* Quod nihil aliud est, quàm vt Paulus [g] loquitur, secundùm duritiã & impœnitens cor thesaurizare sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Nam vt Salomon [h] quoquè docet, Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus, & eum sanitas non sequetur.

a Exo.7. & deincèps. August. quæst. 18. & 24. super Exodum, & ser.88. de tempore. Greg.31. Moral. cap. 11. & lib.11. cap.5.

b Exodi 14.g

c Hier.5. a 8.b Esa.48.a Zach.7.c Genes.49.a

d Actor.7.f

e Psal.57.a

f Iob 21.b

g Rom.2.a

h Prouer.29. a Bernard. ser.42. in Cantica.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimotertio: Qui in Ecclesia remitti peccata non credens, contemnit tantam diuini muneris largitatem, & in hac obstinatione mentis diem claudit extremum, reus est illo irremissibili peccato in Spiritum sanctũ, in quo Christus peccata dimittit.

Contemnens remissionem peccatorum.

2. ET in psalmum quinquagesimumoctauum, concione prima: Ergò non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Hoc duobus modis intelligi potest. Siue quia omninò nulla peccata impunita relinquit Deus; siue quòd est quædam iniquitas, quam qui operantur, omninò eorum Deus non miseretur. Secundùm istos duos modos breuiter, quantum temporis sufficit, aliquid loquamur charitati vestræ. Iniquitas omnis, parua magnáve sit, puniatur necesse est; aut ab ipso homine pœnitente, aut à Deo vindicante. Nam & quem pœnitet, punit seipsum. Ergò fratres puniamus nostra peccata, si quærimus misericordiam Dei. Non potest Deus misereri omnium operantium iniquitatem quasi blandiens peccatis, aut

Nulla iniquitas impunita manet.

Digitized by Google

non eradicans peccata. Prorsùs aut punis, aut punit. Vis non puniat? Puni tu. Nam & illud fecisti quod impunitum esse non possit; sed à te puniatur potiùs, vt facias quod illo psalmo scriptũ est, Præueniamus faciem eius in cõfessione. Quid est, Præueniamus faciem eius in confessione? Antequàm ipse attendat vt puniat, tu præueni confitẽdo, & puni. Non ille inueniat quod puniat; quia cùm tu punis iniquitatem, facis æquitatẽ. Et ideò tuî miserebitur Deus, quia iam te operantẽ æquitatem inuenit Deus. Quid est, operantem æquitatem? Quia hoc in te odisti, quod & ille odit; vt incipias placere Deo, dum hoc in te punis quod displicet Deo. Nam non potest impunitum relinqui peccatum; quia verum est: Non misereris omnium qui operantur iniquitatem. Sed videamus iam alium modum, quo hæc sententia possit intelligi. Est quædam iniquitas, quam qui operatur, non potest fieri vt misereatur ei Deus. Quæritis fortè quænam illa sit? Ipsa est defensio peccatorum. Quando quisque defendit peccata sua, magnam iniquitatem operatur. Hoc defendit quod Deus odit. Et videte quàm peruersè, quàm iniquè. Si quid boni fecerit, sibi vult imputari: si quid mali, Deo. Nam hoc modo defendunt homines peccata sua ex Dei persona, quod peius est. Quid est hoc? Nemo est qui audeat dicere, bonum est adulterium, bonum est homicidium, bona fraus, bonum periurium: nullus prorsùs hominũ. Nam qui illa etiam faciunt, clamãt mala hæc esse quando patiũtur. Omninò ergò non inuenies animam tam peruersam, tam extorrem à societate generis humani, & à participatione communis sanguinis ex Adam; cui videatur bonum esse adulterium, sicut dixi, fraus, rapina, periurium. Sed quomodò ea defendunt? Si Deus noluisset, non id fecissem. Quid vis faciam fato meo?

Psal 94.

Defendere peccata, quãta sit iniquitas.

3. GREGORIVS homilia vndecima super Ezechielem: Districta sunt omnipotentis Dei iudicia. Et qui peccatorem diù expectat vt redeat, non redeunti atq; contemnenti ponit adhuc vbi grauiùs impingat. Peccatũ quippe quod per pœnitentiam citiùs nõ deletur, aut peccatum est, aut causa peccati, simul & pœna peccati. Omne enim quod priùs committitur, peccatum est. Sed si citiùs pœnitendo non tergitur, iusto iudicio omnipotens Deus obligatam peccatis mentem etiam in culpam alteram permittit cadere, vt qui flendo & corrigendo noluit mundare quod fecit, peccatum incipiat peccato cumulare. Peccatum ergò quod pœnitentiæ lamento non diluitur, peccatum simul est & causa peccati: quia ex illo oritur, vndè adhuc peccatoris animus altiùs obligetur. Peccatum verò quod ex peccato sequitur, peccatum simul est & pœna peccati: quia excrescente cæcitate, ex retributione prioris culpæ generatur, vt quasi iam quædam sint in peccatore supplicia ipsa incrementa vitiorum. Fit verò nonnunquàm, vt vnum idémque peccatum & peccatum sit, & pœna peccati, simul & causa peccati. Et paulò pòst: Hoc autem nobis cum tremore considerandum est, quomodò iustus & omnipotens Deus cùm præcedentibus peccatis irascitur, permittit vt cæcata mens etiam in alijs labatur. Vndè Moyses ait: Nondùm completa sunt peccata Amorrhæorum. Dauid quoquè ait: Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum, vt non intrent in iustitia tua. Propheta etiam alius dicit: Maledictum & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Sanguis enim sanguinem tangit, quando peccato peccatum additur, vt ante Dei oculos adiunctis iniquitatibus anima cruentetur. Paulus Apostolus ait: Vt impleant peccata sua semper. Ioanni quoquè per angelum dicitur: Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Vndè nunc etiam Dominus dicit: Si conuersus iustus à iustitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo. Ac si apertè dicat: Quia videre pœnitendo noluit vbi iam impingit, iusto eum iudicio deserens; ponam ei vt & alibì impingat. Quod tamen Domini ponere, est nequaquàm ad peccandum premere, sed nolle à peccato liberare: sicut de Pharaone dicitur: Ego indurabo cor eius. Non enim cor peccantis Dominus obdurat: sed obdurare dicitur, cùm ab obduratione non liberat. Misericors enim Deus tempus nobis ad pœnitẽtiam relaxat, sed cùm eius gratiæ patientiam nos ad augmentum vertimus culpæ, hoc ipsum tempus quod ad parcendum piè disposuit, districtiùs ad feriendum vertit, vt quia reuerti quis etiam spatio temporis accepto noluerit, per hoc mala sua ad reatum augeat, per quod ea diluere potuit, si conuerti voluisset. Vndè scriptum est: Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitẽtiam te adducit? secundùm duritiam autem tuam & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. De benignitate ergò omnipotentis Dei iram sibi in die iræ reprobus thesaurizat: quia dum ad pœnitentiam tempus accipitur, & ad peccandum exhibetur, ipsum remedium gratiæ vertit in augmentum culpæ. Vndè & omnipotens Deus qui collata remedia conspicit ad culpæ augmentum trahi, ipsam benignitatem quam contulit, in iudicij districtionẽ vertit, vt indè pòst ampliùs feriat, vndè modò ampliùs expectat. Et quia homo deserere malum non vult vt viuat, auget vndè moriatur.

Quàm perniciosum sit, in peccatis perseuerare.

Exod. 4. & 7.

Quomodò Deus dicatur offendiculũ ponere.

Quomodò Deus obdurare corda dicitur.

Rom. 2.

4. BERNARDVS libro primo de Consideratione ad Eugenium Pontificem maximum, capite secundo: Nec pergas quærere quod illud sit: (cor durum videlicet) si non expauisti, tuum hoc est. Solum est cor durum quod semetipsum non exhorret, quia nec sentit. Quid me interrogas? Interroga Pharaonem. Nemo duri cordis salutem vnquàm adeptus est, nisì quem fortè miserans Deus, abstulit ab eo, iuxta Prophetã, cor lapideum, & dedit cor carneum. Quid ergò cor durũ? Ipsum est quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur. Ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad iudicia sæuum, inuerecundum ad turpia, impauidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad diuina, præteritorum obliuiscens, præsentium negligens, futura non prouidens. Ipsum est cui præteritorum, præter solas iniurias, nihil omninò non præterit, præsentium nihil non perit, futurorum nulla nisì fortè ad vlciscendum prospectio seu præparatio est. Et vt in breui cuncta horribilis mali mala complectar, ipsum est quod nec Deum timet, nec hominem reueretur.

Ezech. 36.

Cordis duri egregia descriptio.

5. IDEM in sermone de conuersione ad Clericos, capite quarto: At fortè aliquem moueat illud de psalmo: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Ego autem dico, odit & carnem. An non odit, cui gehennę cumulos mercatur in dies, & cui secundùm duritiam suam & cor impœnitens thesaurizat iram in die iræ? Cæterùm hoc odiũ tam carnis, quàm animæ, non in affectu, sed in effectu potiùs inuenitur. Sic nimirùm odit & phreneticus carnem suam, cùm sibijpsi manus inferre laborat, rationis deliberatione sopita. An verò grauior vlla phrenesis iudicatur, quàm impœnitentia cordis, & peccandi obstinata voluntas? Siquidem manus nefarias inijcit sibijpsi, nec carnem, sed mentem lacerat & corrodit.

Psal. 10.

Rom. 2.

Obstinata peccati voluntas, grauissima phrenesis.

1. B. EXODI septimo hæc summatim continentur: Moyses & Aaron ad Pharaonem loquuntur, virgam vertunt in serpentem, & aquam virga percussam in sanguinem, quæ etiam faciũt Magi Pharaonis suis incantationibus: quam ob causam Pharao magis induratur.

2. OCTA-

Genes. 15. Psal. 68.

Osee 5.

1. Tim. 1.

Apoc. vlt.

Digitized by Google

2. OCTAVI capitis summa hæc est: Secunda Aegypti plaga est ranarum, pro quarũ ablatione promittit Pharao populum dimittere, nec facit: quare additur tertia ciniphum, & quarta muscarum, propter quas rursùm promittit Pharao se filios Israel dimissurum, quod non facit.

3. NONI verò capitis hæc est: Quinta plaga est pestis in iumentis, sexta vlcerum, septima grandinis, ad quam promittit Pharao se dimissurum populum, si cesset: verùm nec id complet: nullus autem filiorum Israel in his malis vllum patitur damnum.

4. ET decimi capitis: Octauum signum est locustarum, quibus ablatis, obduratus Pharao, nec sic quidem iuxta dictum dimittit populum. quapropter nonum additur, nempe tenebrarum densissimarum, propter quas dimittit Pharao, vt exeant, sed protinùs idem denegat, Moysiq; minatur.

5. DVODECIMI summa est: Paschalis agni ritu declarato ac celebrato, eiusq; sanguine domorum superliminaribus illito, cæsis omnibus Aegypti primogenitis, Israelitæ cum diuitijs Aegypti egrediuntur: de ritu Phase ac esu azymorum, & tempore habitationis Israel in Aegypto.

6. AVGVSTINVS quæstione decimaoctaua super Exodum: Vt ergò tale cor haberet Pharao quod patientia Dei non moueretur ad pietatem, sed potiùs ad impietatem, vitij proprij fuit. Quòd verò facta sunt ea, quibus cor suo vitio tam malignum resisteret iussionibus Dei (hoc est enim quod dicitur, Induratum; quia non flexibiliter consentiebat, sed inflexibiliter resistebat) dispensationis fuit diuinæ, qua tali cordi non solùm iusta, sed euidẽter iusta pœna parabatur, qua timentes Deum corrigerentur. Propositio quippe lucro, verbi gratia, propter quod homicidiũ committatur, aliter auarus, aliter pecuniæ cõtemptor mouetur: ille scilicet ad facinus perpetrandum, ille ad cauendum: ipsius tamen lucri propositio in alicuius illorum non fuit potestate. Ità causæ veniunt hominibus malis, quæ non sunt quidem in eorum potestate, sed hoc de illis faciunt, quales eos inuenerint iam factos proprijs vitijs ex præterita volũtate. Videndum sanè est, vtrùm etiam sic accipi possit, Ego indurabo; tanquàm diceret, quàm durum sit demonstrabo.

7. ET quæstione vigesimaquarta: Et vidit Pharao quoniam facta est refrigeratio, & ingrauatum est cor eius, & non exaudiuit eos, sicut dixerat Dominus. Hîc appáret, non illas tantùm fuisse causas obdurationis cordis Pharaonis, quòd incantatores eius similia faciebant, verumetiam ipsam Dei patientiam quæ parcebat patientia Dei secundùm corda hominum, quibusdam vtilis ad pœnitendum, quibusdam inutilis ad resistendum Deo, & in malo perseuerandum: non tamen per seipsam inutilis est, sed secundùm cor malum, sicut iam diximus. Hoc & Apostolus dicit, Ignoras quia patientia Dei ad pœnitẽtiam te adducit? Secundùm autem duritiã cordis tui & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius. Nam & alibì cùm diceret, Christi bonus odor sumus in omni loco: etiam illud adiunxit, Et in ijs qui salui fiunt, & in ijs qui pereunt. Non dixit, Christi bonum se odorem esse ijs qui salui fiunt, malum autem ijs qui pereunt, sed tantùm bonum odorem se dixit. Illi verò tales sunt, vt & bono odore pereant secundùm sui cordis, vt sæpè dictum est, qualitatem, quæ mundanda est bona voluntate in Dei gratiã, vt incipiant ei prodesse iudicia Dei, quæ malis cordibus nocent.

8. ITEM sermone octogesimooctauo de tempore: Primò hoc fideliter & firmiter credat dilectio vestra, quia nunquàm priùs Deus deserit hominẽ, nisi priùs ab homine deseratur. Cùm enim & semel & secũdò & tertiò vnusquisq; grauia peccata commiserit: expectat tamen illum Deus, sicut per Prophetam dicit, Vt conuertatur & viuat. Cùm verò in peccatis suis cœperit permanere, de multitudine peccatorum nascitur desperatio, ex desperatione obduratio generatur. Dum homines negligentes in primis despiciunt peccata sua, quia parua sunt, crescentibus minutis peccatis adduntur etiam crimina, & cumulum faciunt & demergunt. Quod cùm factum fuerit, impletur hoc quod scriptum est, Peccator cùm venerit in profundum malorum, contemnit. De talibus & Apostolus dicit, Ignoras, quòd patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundùm duritiam cordis tui, & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ. Et de tali obdurationе etiam alibì legimus, Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadit præceps. Et iterùm de corrigendo filio scriptura loquitur; vndè ait, Tunde latera filij tui, dum infans est, nè induret, & non consentiat tibi. Ista enim testimonia scripturarum ideò charitati vestræ insinuare volui, vt intelligatis, quia & obduratio non Dei potentia compellente perficitur, sed Dei remissione vel indulgentia generatur: ac sic Pharaonem non diuina potentia, sed diuina patientia credenda est obdurâsse. Deniquè quotiẽs eum Dei plaga percussit, afflictus pœnituit. At vbì ei remissio diuina indulgentiam dedit, iterùm se in superbiam elatus erexit. Hoc ergò definitissimè credite fratres, & hoc intelligite, quia quotiẽs Dominus dicit, Ego indurabo cor Pharaonis: non aliud intelligi voluit, nisi, ego inquit, suspendo plagas meas & flagella, vndè eum per indulgentiam meam cõtra me obdurari permitto. Sed fortè aliquis dicat, Quare illum Deus parcendo indurari fecerit, & quare flagella remouerit? Hoc loco securus ego respondeo: Ideò Deus totiẽs flagella remouit, quia Pharao pro ingenti cumulo peccatorum suorum non tanquàm filius ad emendationẽ meruit corripi, sed tanquàm hostis permissus est indurari. Tantæ enim illius iniquitates præcesserunt, & Deum totiẽs sacrilego ausu contempserunt, vt in illo impleretur quod de talibus Spiritus sanctus dixit, In labore hominũ non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur: ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua: prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum. Eccè qualiter obduratur, qui ad correctionem castigari à Domino non meretur. De illis autem quos indurari Dei misericordia non permittit, scriptũ est, Flagellat Deus omnem filium quem recipit. Et iterùm, Ego quos amo, arguo & castigo. Et iterùm, Quem enim diligit Dominus, corripit. De hac obdurationе etiam Propheta ex persona populi ad Dominũ clamat, dicens: Indurâsti cor nostrũ nè timeremus te. Quod vtiquè non est aliud, nisi, Deseruisti cor nostrum, nè cõuerteremur ad te. Quam rem multis præcedentibus sacrilegijs in populo Iudæorum impletam esse cognouimus. Nemo ergò cum Paganis aut Manichæis Dei iustitiam reprehendere aut culpare præsumat: sed certissimè credat, quòd Pharaonem non Dei violentia, sed propria iniquitas & indomabilis superbia contra Dei præcepta totiẽs fecerit obdurari. Quid est autem quod dixit, Ego indurabo cor eius, nisi, cùm abfuerit gratia mea, obduret illũ nequitia sua? Et vt hoc euidentiùs possit agnosci, aliquam similitudinem de rebus visibilibus charitati vestræ proponimus. Sicut enim quotiẽs nimio frigore aqua constringitur, solis calore superueniente resoluitur, & discedente eodem sole iterùm obduratur: ità nimirùm peccatorum frigore refrigescit charitas multorum, & velut glacies obdurantur, & cùm eis iterùm calor diuinæ misericordiæ superuenerit, resoluuntur: ille vtiquè calor de quo scriptum est, Non est qui se abscondat à calore eius. Quod etiam erga

Pha-

Quomodò cor Pharaonis indurati dicitur.

Altera expositio.

Exod. 8.

Causæ obdurationis Pharaonicæ.

Dei patientia abutentes.

Rom. 2.

2. Cor. 2.

Deus nunquã deserit hominem priùs.

Ezech. 33.

Prouer. 18.

Rom. 2.

Eccli 30.

Ibidem.

Pharaonis obduratio vndè.

Exod. 4. & 7.

Iustè permissus est obdurari.

Psal. 72.

Heb. 12.

Apoc. 3.

Prouer. 3.

Esaiæ 63.

Exod. 4. & 7.

Similitudo qua Pharaonis obduratio explicatur.

Matth. 24.

Psal. 18.

Digitized by Google

Pharaonem impletum esse cognoscimus, à quo quotiès flagella remota sunt, contra Deum se obduratus erexit: quotiès verò afflictus est, humiliter supplicauit.

9. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite vndecimo: Pharaonis cor Dominus obdurâsse describitur, non quòd ipse duritiam contulit, sed quòd exigentibus eius meritis, nulla illud desuper infusi timoris sensibilitate molliuit.

10. ET libro vndecimo, capite quinto: Ad Moysen dicitur de Pharaone, Ego obdurabo cor eius. Exod. 4. Obdurare quippe per iustitiam dicitur Deus, quando cor reprobum per gratiam non emollit.

11. EXODI decimoquarto capite describitur quomodò Pharao Israëlem persequens, & mare per siccum post illum ingrediens, cum vniuerso equitatu ac curribus submersus fuerit.

12. IEREMIAE quinto: Quòd si etiam, viuit Dominus, dixerint: & hoc falsò iurabunt. Domine, oculi tui respiciunt fidem: percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam: indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Ego autẽ dixi, Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, iudicium Dei sui. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viam Domini, iudicium Dei sui. Et eccè, magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula.

13. ET capite octauo: Et dices ad eos: Hęc dicit Dominus, Nunquìd qui cadit, non resurget? & qui auersus, non reuertetur? Quare ergò auersus est populus iste in Ierusalem auersione contentiosa? Appræhenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. Attendi & auscultaui: nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens, Quid feci? Omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad prælium.

14. ESAIAE quadragesimooctauo: Sciui enim quia durus es, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ærea.

15. ZACHARIAE septimo: Hęc ait Dominus exercituum, dicens: Iudicium verum iudicate: & misericordiam & miserationes facite vnusquisque cum fratre suo. Et viduam & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari: & malum vir fratri suo non cogitet in corde suo. Et noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentes: & aures suas aggrauauerunt, nè audirent. Et cor suum posuerunt vt adamantem, nè audirent legem, & verba quę misit Deus exercituum in Spiritu suo per manum Prophetarum priorum: & facta est indignatio magna à Domino exercituum.

16. GENESIS quadragesimonono: Simeon & Leui fratres, vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum. Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura: diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israël.

17. ACTORVM septimo: Dura ceruice, vt in textu.

17. PSALMO quinquagesimoseptimo: Furor illis secundùm similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet Dominus.

19. IOB vigesimoprimo: Quare ergò impij viuunt, subleuati sunt, confortatiq; diuitijs? Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Qui dixerũt Deo, recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus. Quis est omnipotens, vt seruiamus ei? & quid nobis prodest, si orauerimus illum?

20. AD Romanos secundo: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius.

21. PROVERBIORVM vigesimonono: Viro qui corripientem &c. vt in textu.

22. BERNARDVS sermone quadragesimosecundo super Cantica: Quòd si arguero & fecero quod meum est, illa autem increpatio procedens minimè quod suum est faciat, neque id ad quod missi illam, sed reuertatur ad me vacua, tanquàm iaculum feriens & resiliens, quid me animi tunc habere putatis fratres? Nónne angor? nónne torqueor? Et vt mihi vsurpem aliquid ex verbis magistri, (quia de sapientia non possum) prorsùs coarctor è duobus, & quid eligam nescio, placere ne mihi in eo quod locutus sum, quoniam quod debui, feci: an pœnitentiam agere super verbo meo, quia quod volui, non recepi? Volui nimirùm perimere hostem, & eripere fratrem: & non feci sic, magis autem cõtrarium accidit. Nam læsi animam, & culpam auxi. Siquidem accessit & contemptus. Nolunt audire te, inquit, quia nolunt audire me. Vides quę maiestas contemnitur? Non te putes me solum spreuisse, Dominus locutus est. Et quod dixit Prophetę, dixit & Apostolis: Qui vos spernit, ait, me spernit. Non sum Propheta, non sum Apostolus: & Prophetę tamen & Apostoli (audeo dicere) vice fungor: & quibus non æquor meritis, eorũ implicor curis. Etsi ad meam multam confusionem, etsi ad grande periculum mihi, super cathedram Moysi sedeo, cuius tamen non vendico mihi vitam, nec experior gratiam. Quid tamen? Num ideò cathedræ non deferetur, quoniam occupata est ab indigno? Etiam si Scribæ & Pharisæi in ea sedeant, inquit, quæ dicunt facite. Plerunquè etiam impatientia contemptui iungitur, ità vt aliquis non solùm non curet corrigi obiurgatus, sed insuper obiurganti indignetur more phrenetici, manum medici repellentis. Mira peruersitas. Medicanti irascitur, qui non irascitur sagittanti. Est enim qui sagittat in obscuro rectos corde, qui & teipsum nunc sagittauit ad mortem, & in illum non commoueris? Mihi indignaris qui sanum te fieri cupio? Irascimini, inquit, & nolite peccare. Si peccato irasceris, non solùm minimè peccas, sed & quòd peccâras, exterminas. Nunc verò & peccatum retines medicamentum respuendo, & peccare apponis irrationabiliter irascendo, & est supra modum peccans peccatum. Aliquotiès additur & impudentia, vt non modò impatienter ferat quòd corripitur, sed etiam id vndè reprænditur, impudenter defendat. Hoc planè desperatio. Frons, inquit, mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Et ait: Recessit zelus meus à te, vltrà non irascar tibi. Solo auditu contremisco. Sentis ne, quanti periculi, quantique horroris & tremoris res sit peccati defensio? Dicit iterùm: Ego quos amo, arguo & castigo. Si ergò te zelus deseruit: & amor. Nec eris amore dignus, qui indignus castigatione censeris. Vides quia tunc magis irascitur Deus, cùm non irascitur? Misereamur impio, inquit, & non discet facere iustitiam. Misericordiam hanc ego nolo. Super omnem iram miseratio ista, sepiens mihi vias iustitiæ. Satius profectò mihi, iuxta Prophetæ consilium, appręhendere disciplinam, nè quando irascatur Dominus, & peream de via iusta. Volo irascaris mihi pater misericordiarum, sed illa ira qua corrigis deuium, non qua extrudis de via. Illud tua nobis beni-

Correptionis contemptor quibus gradibus in malitia promoueatur.

Philip. 1.

Ezech. 3.

Luc. 10.

Matth. 23.

Contemptui impatientia iungitur quandoquè.

Psal. 10.

Psal. 4.

Impudentia impatientiæ quandoquè iungitur.

Ierem. 3.

Ezech 16.

Defensio peccati quàm execrabilis.

Apoc. 3.

Tunc Deus magis irascitur, cùm non irascitur.

Esaiæ 26.

Psal. 2.

Digitized by Google

benigna animaduerſio parit, hoc formidoloſa nutrit diſſimulatio. Non enim cùm neſcio, ſed cùm ſentio te iratum, tunc maximè confido propitium. etenim cùm iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. Deus, inquit, tu propitius fuiſti eis, & vlciſcens in omnes adinuentiones eorum. Moyſen loquitur & Aaron atque Samuelem, quos modò præmiſerat, & hoc vocat propitiationem, quòd eorum Deus non pepercit exceſſibus. I nunc tu ergò, atque hanc tibi excludito in æternum, defendendo errorem, & accuſando correptionem. An non iſtud eſt malum dicere bonum, & bonum malum? An non ex hac odioſa impudentia, pullulabit mox impœnitentia, mater deſperationis? Quem enim pœniteat ſuper bono quod putat? Vę illis, inquit. Væ illud æternum eſt. Aliud eſt quenque tentari à propria concupiſcentia abſtractum & illectum, & aliud ſponte appetere malum tanquàm bonum, ad mortem quaſi ad vitam malè ſecurum properare.

Pſal. 98.

Eſaiæ 5. Ex impudentia oritur impœnitentia, mater deſperationis. Eccli 31. Iacobi 2.

VIII.

Quando peccatum Impœnitentiæ committitur?

A. Cùm homo peccatorum ſuorum, quæ ſalutari pœnitentia expianda forent, finem modumque nullum facit, ac proponit inſuper ſe nolle vnquàm pœnitentiam agere.

B. Talium certè qui deploratè peccatores ſunt, ac manere volunt, vita iuxtà & mors [a] peſſima eſt, quum illi ſi non verbis, at reipſa dicere videantur: [b] *Percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.* Ac de his etiam dictum accipi poteſt, quod Ioannes teſtatur, [c] *Eſt peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis.*

Aug. de verb. Dom. ſer. 11. c. 12. & 13. & epiſto. 50. ad Bonifac. Gelaſ. in tomo de anathematis vinculo.
a Pſal. 33. d
b Eſaiæ 28. d
3. d Pſal. 51. a Prouer. 2. c
c 1. Ioan. 5. d

C. Hæc dicta ſint hactenùs de peccatis in Spiritum ſanctum, grauiſſimis illis quidem, & quæ aut nunquàm, aut ægrè admodùm à Deo homini remittuntur. Quapropter aduersùs ea ſæpè nos ipſos munire, & alios confirmare debemus, vt ſeruetur illud: [d] *Nolite contriſtare, nolite extinguere Spiritum Dei:* [e] *Hodiè ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra. Non* [f] *obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Cor* [g] *enim durum habebit malè in nouiſſimo.* Nunc porrò ad peccata, quæ & ipſa non parùm enormia ſunt, & in cælum clamantia dici ſolent, accedamus.

Aug. de cor. rep. & gratia, ca. 12. & 1. Retract. cap. 19.
d Epheſ. 4. g 1. Theſſ. 5. c
e Pſal. 94. b
f Heb. 3. c
g Eccli 3. d

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS ſermone vndecimo de verbis Domini, capite duodecimo: Contra hoc donum gratuitum, (remiſſionem ſcilicet peccatorum) contra iſtam Dei gratiam loquitur cor impœnitens. Ipſa ergò impœnitentia eſt Spiritus blaſphemia: quæ non remittetur neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Contra Spiritum enim ſanctum, quo baptizantur quorum peccata omnia dimittuntur, & quem accepit Eccleſia, vt cui dimiſerit peccata, dimittantur ei: verbū valdè malum & nimis impium, ſiue cogitatione, ſiue etiam lingua ſua dicit: quem patientia Dei cùm ad pœnitentiā adducat, ipſe ſecundùm duritiam cordis ſui & cor impœnitens theſaurizat ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera eius. Hæc ergò impœnitentia, ſic enim vno aliquo nomine poſſumus vtcunquè appellare & blaſphemiam, & verbū contra Spiritum ſanctum, quod remiſſionem non habet in æternum: hæc, inquam, impœnitentia, contra quam clamabat & præco, & iudex, dicentes, Pœnitētiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum: contra quam Dominus os Euangelicæ prædicationis aperuit, & contra quam ipſum Euangelium in toto orbe prædicandum eſſe prædixit; vbi poſteaquàm reſurrexit à mortuis, ait diſcipulis; Oportebat pati Chriſtum, & reſurgere à mortuis tertio die, & prædicari in nomine eius pœnitentiā & remiſſionem peccatorū per omnes gentes, incipientibus ab Hieruſalem. Hæc omnipò impœnitentia non habet remiſſionem, neque in hoc ſeculo neque in futuro: quia pœnitentia impetrat remiſſionē in hoc ſeculo, quæ valeat in futuro. Et deincèps capite decimotertio: Sed iſta impœnitētia vel cor impœnitens, quandiù quiſq; in hac carne viuit, non poteſt iudicari. De nullo enim deſperandum eſt, quandiù patientia Dei ad pœnitentiam adducit: nec de hac vita rapit impium, qui non mortem vult impij, quantùm vt reuertatur & viuat. Paganus eſt hodiè: vndè ſcis, vtrùm ſit futurus craſtino Chriſtianus? Iudęus infidelis eſt hodiè: quid ſi crās credat in Chriſtum? Hæreticus eſt hodiè: quid ſi crās ſequatur catholicam veritatem? Schiſmaticus eſt hodiè: quid ſi crās amplectatur catholicam pacem? Quid ſi iſti quos in quocunq; genere erroris notas, & tāquàm deſperatiſſimos damnas, antequàm finiant iſtam vitam, agant pœnitentiam, & inueniāt veram vitam in futuro? Proindè, fratres, etiam ad hoc vos admoneat quod ait Apoſtolus, Nolite ante tēpus quicquam iudicare. Hæc enim blaſphemia Spiritus, cui nunquàm eſt vlla remiſſio (quam non omnem, ſed quandam intelleximus, eamq; perſeuerantem duritiam cordis impœnitentis, vel diximus vel inuenimus, vel etiam quantùm exiſtimamus, oſtendimus) non poteſt in quoquam, vt diximus, dum in hac adhuc vita eſt, deprehendi. Et paulò poſt: Non ergò propterea quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur: quia in Trinitate maior eſt Filio Spiritus ſanctus, quod nullus vnquàm vel hæreticus dixit: ſed quoniam quiſquis reſtiterit veritati, & blaſphemauerit veritatem, quod eſt Chriſtus, etiam poſt tantam ſuī prędicationem apud homines, vt verbū caro fieret, & habitaret in nobis, quod eſt filius hominis, idem ipſe Chriſtus, ſi non dixerit verbū illud cordis impœnitentis contra Spiritum ſanctum, de quo dictum eſt; Qui non renatus fuerit ex aqua & Spiritu: & de quo item dictum eſt; Accipite Spiritum ſanctum, ſi cui dimiſeritis peccata, dimittuntur ei: id eſt, ſi pœnituerit eum, accipiet per hoc donū remiſſionem omnium peccatorum, ſimul & huius, quòd verbum dixit contra Filium hominis: quia peccato ignorantię ſiue contumacię vel cuiuſcunque blaſphe-

Impœnitētia eſt peccatum in Spiritum ſanctum.

Ioan. 20.

Rom. 2.

Matt. 3. & 4.

Luce 24.

Impœnitentię peccatum non remittitur.

De nullo, quandiù viuit, deſperandum.

Ezech. 18.

1. Cor. 4.

Occurrit dubitationi.

Cur blaſphemia in Spiritum ſanctum grauior iudicatur, quàm in Patrē aut Filium.

Ioan. 1.

Ioan. 3.

Ioan. 20.

Digitized by Google

Impœnitẽtia repugnat gratiæ baptismi & sacramenti pœnitentiæ.

blasphemiæ, non addidit peccatum impœnitentiæ contra donum Dei & gratiam regenerationis vel reconciliationis, quæ fit in Ecclesia Spiritu sancto.

2. IDEM in epistola quinquagesima ad Bonifacium Comitem: Intelligant ergò non omne, sed aliquod significatum esse peccatum in Spiritum sanctum, quod omninò non remittetur. Sicut enim cùm dixisset; Si non venirem, peccatum non haberent: vtiquè non omne peccatum intelligi voluit, quandoquidem pleni erant multis magnisq; peccatis, sed aliquod proprium peccatum: quod si non haberent, possent illis omnia dimitti quæ habebant, id est, quòd in eum venientem non crediderunt: hoc enim non haberent peccatum, si non veniret: sic etiam cùm dixit, Qui peccauerit in Spiritum sanctum, vel qui verbum dixerit aduersùs Spiritum sanctum, non vtiquè omne quod in Spiritum sanctum peccatur facto siue dicto, sed aliquod certum & proprium intelligi voluit. Hoc est autem duritia cordis vsque ad finem huius vitæ, qua homo recusat in vnitate corporis Christi, quod viuificat Spiritus sanctus, remissionem accipere peccatorum. Cùm enim dixisset discipulis; Accipite Spiritum sanctum: continuò subiecit, Si cui dimiseritis peccata, dimittentur ei: si cui tenueritis, tenebuntur. Huic ergò dono gratiæ Dei quicunque restiterit & repugnauerit, vel quoquo modo fuerit ab eo alienus, vsque in finem huius temporalis vitæ, non remittetur ei, neque in hoc seculo neque in futuro. hoc scilicet grande peccatum, vt eo tenentur cuncta peccata, quod non probatur ab aliquo esse commissum, nisi cùm de corpore exierit. Quandiù verò hîc viuit, eum, sicut dicit Apostolus, patientia Dei ad pœnitentiam adducit. Sed si ipse perseuerantissima iniquitate, sicut consequenter adiungit Apostolus, secundùm duritiam cordis sui, & cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro. Isti autem cum quibus agimus, vel de quibus agimus, non sunt desperandi: adhuc enim sunt in corpore: sed non quærant Spiritum sanctum, nisi in Christi corpore.

Ioan. 15.

Matth. 12. Marc. 3. Luc. 12.

Certa quædã blasphemia in Spiritum sanctum, non remittetur vnquam.

Ioan. 20.

Roma.

3. GELASIVS primus in tomo de Anathematis vinculo: Dixit Dominus, quòd in Spiritum sanctum peccantibus nec hîc esset, nec in futuro seculo remittendum. Quantos autem cognoscimus in Spiritum sanctum delinquentes ficut hæreticos diuersos, Arrianos, Eunomianos, Macedonianos, ad fidem catholicam reuertentes, & hîc remissionem suæ percepisse blasphemiæ, & in futurum spem sumpsisse indulgentiæ consequendę? Nec ideò non vera est Domini sententia, aut putabitur esse vllatenùs resoluta: cùm circa tales, si hoc esse permaneant, nunquàm omninò soluenda perstiterit, effectis autem non talibus, non irrogata. Sicut etiam est consequenter & illud B. Ioannis Apostoli: Est peccatum ad mortem: non dico, vt oretur pro eo. Et est peccatum non ad mortem: dico, vt oretur pro eo: Est peccatũ ad mortem, in eodem peccato manentibus: est peccatum non ad mortem, ab eodem peccato recedentibus. Nullum est quippe peccatum, pro quo aut non oret Ecclesia remittendo: aut quod, data sibi diuinitùs potestate, desistentibus ab eodem, nõ possit absoluere, vel pœnitentibus relaxare, cui dicitur: Quæcunque dimiseritis super terram, dimissa erunt & in cælis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. In quibuscunque, omnia sunt, quantacunque sint, & qualiacunque sint: veraci nihilominùs eorum manente sententia, quæ nunquàm soluenda esse denunciatur: in eorum tenore consistens, non etiam ab hoc eodem pòst recedens. Et paulò pòst: Notandum quòd quolibet genere blasphemantibus in Spiritum sanctum, si resipiscant & corrigant, & hîc eis & in futurò seculo remittatur: nec indè possit Domini nutare sententia, quæ circa tales, vtiquè permanentes, permanere dicta est, non circa non tales effectos. Quandiù autem in hoc manent, tales sunt, qualibus non remittendum esse præfixum est. Cùm autem ab hoc recesserint, non tales efficiuntur, qualibus non remittendum esse prædictum est. Et ideò non talibus effectis potest & hîc & in futurò seculo iam remitti. Alioquin (quod absit) fruſtrà videretur Ecclesia huiusmodi sua reconciliatione susciperе. Quia autem fruſtrari non potest, hoc intellectu modis omnibus, salua Domini sententia, prædicandum est, quantùm ad nos pertinet, omninò posse.

Quibus remitti possit Spiritus blasphemia, quibus non possit.

1. Ioan. 5.

Ecclesia quę. uis peccata remittere potest pœnitentibus.

Matt. 16. & 18. Ioan. 20.

Blasphemantibus in Spiritũ sanctum quando peccatum remittatur.

1. B. PSALMO trigesimotertio: Mors peccatorum pessima.

2. ESAIAE vigesimooctauo: Propter hoc audite verbum Domini viri illusores, qui dominamini super populum meum qui est in Ierusalem. Dixistis enim, percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cùm transierit, non veniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.

3. ET capite tertio; Ruit Ierusalem, & Iudas concidit: quia lingua eorum & adinuentiones eorum contra Dominum, vt prouocarent oculos maiestatis eius. Agnitio vultus eorum respondit eis: & peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. Væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala.

4. PSALMO quinquagesimoprimo: Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Propterea Deus destruet te in finem: euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium,

5. PROVERBIORVM secundo: Consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine qui peruersa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas: qui lætantur cùm mala fecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorum.

6. PRIMAE Ioannis quinto: Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat: & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis.

7. AVGVSTINVS in libro de Correptione & gratia, capite duodecimo: Est peccatũ ad mortem, non pro illo dico vt roget quis. De quo peccato quoniam non expressum est, possunt multa & diuersa sentiri: ego autem dico id esse peccatum, fidem quæ per dilectionem operatur, deserere vsque ad mortem.

1. Ioan. 5.

Peccatum ad mortem, est fidem viam vsque ad mortẽ deserere.

8. IDEM libro primo Retractationum, capite decimonono, vt suprà quæstione sexta, authoritate tertia.

1. C. AD Ephesios quarto: Et nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.

2. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Spiritum nolite extinguere.

3. PSALMO nonagesimoquarto: Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra: sicut in iritatione secundùm diem tentationis in deserto.

4. AD Hebræos tertio: Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus, Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione secundùm diem tentationis in deserto, Vbi tentauerunt me patres vestri: probauerunt & viderunt opera mea quadraginta annis. Propter quod infensus fui generationi huic, & dixi, Semper hi errant corde. Ipsi autem non cognouerunt vias meas: quibus iuraui in ira mea, Si introibunt

in re-

in requiem meam. Videte fratres, nè fortè sit in aliquo vestrûm cor malum, incredulitatis, discedendi à Deo viuo. sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies donec hodiè cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes enim Christi effecti sumus: si tamen initium substantiæ eius vsque ad finem firmum retineamus.

5. ECCLESIASTICI tertio: Cor durum habebit malè in nouissimo: & qui amat periculum, in illo peribit. Cor ingrediens duas vias, non habebit successus, & prauus corde in illis scandalizabitur. Cor nequam grauabitur in doloribus, & peccator adijciet ad peccandum.

DE PECCATIS IN CÆLVM CLAMANTIBVS.

I.

Quæ dicuntur peccata in cælum clamantia?

EA, quæ præ cęteris insignem & manifestam improbitatem habere noscuntur, diuinamque iram & vltionem insigniter accersunt ijs, à quibus committuntur.

Aug. in Enchi. ca. 30. & lib. quæst. in Iob ca. 30. & lib. 1. locutionis de Genesi. & quæst. 5. super Exo. Greg. 3. par. curæ past. admo. 32. & in 2. psalm. pœnitentialem.

B. Eiuscemodi quatuor è Scriptura numerantur, [a] Homicidium voluntarium, Peccatum [b] Sodomiticum, Oppressio [c] pauperum, & Merces [d] operariorum defraudata.

a Genes. 4. b
b Genes. 18. c
c Exod. 22. d
d Deut. 24. c Iacob. 5. a

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimo: Peccata, quanuis magna & horrenda, cùm in cõsuetudinem venerint, aut parua, aut nulla esse creduntur: vsque adeò vt non solùm non occultanda, verùm etiam iam prædicanda ac diffamanda videantur: quando sicut scriptum est, Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & qui iniqua gerit benedicitur. Talis in diuinis libris iniquitas clamor vocatur. Sicut habes apud Esaiam Prophetam de vinea mala: Expectaui, inquit, vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem, & non iustitiam, sed clamorem. Vndè est illud in Genesi, Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est. Quia non solùm iam apud eos non puniebantur illa flagitia, verùm etiam publicè velut lege frequentabantur. Sic nostris temporibus ità multa mala, etsi non talia, in apertam consuetudinem iam venerunt, vt pro his non solùm excommunicare aliquem laicum non audeamus, sed nec Clericum degradare. Vndè cùm exponerem ante aliquot annos Epistolam ad Galatas, in eo ipso loco vbi ait Apostolus, Timeo nè fortè sine causa laborauerim in vobis; exclamare cõpulsus sum; Væ peccatis hominum quæ sola inusitata exhorrescimus, vsitata verò pro quibus abluendis filij Dei sanguis effusus est, quanuis tam magna sint, vt omninò claudi contra se faciant regnum Dei, sæpè videndo omnia tolerare, sæpè tolerando nonnulla etiam facere cogimur. Atque vtinàm, ô Domine, non omnia quæ non potuimus prohibere, faciamus. Sed videro, vtrùm me immoderatus dolor incautè aliquid compulerit dicere.

Psal. 9.
Clamor in Scripturis quid dicatur.
Esaiæ 5.
Genes. 18.
Galat. 4.
Nota.

Clamor in Scripturis.
Esaiæ 3.
Genes. 18.
Culpa cum libertate, clamor dicitur.

2. IDEM in libro Annotationum in Iob, super caput trigesimum: Insurrexerunt super me fures. quia ad honores indebitos, qui iustorũ sunt proprij, per tenebrosas fallacias peruenerunt. Quorum domus erant cauernæ petrarum; qui concupiscentias suas defendebant, & tegebant quibusdam obscuritatibus diuinorum librorum. Et inter arbores clamabant. Manifesta erant peccata eorum, quanuis ea scripturarum obscuritate quasi vmbris arborum tegere conarentur. Hinc est, Clamor Sodomorum ascendit ad me. Et plerisque locis, pro manifestis peccatis clamorem ponit scriptura, vt verbum sit, quicquid corde concipitur: clamor, cùm procedit in factum.

Genes. 18.

3. ET libro primo locutionis de Genesi, tractans capitis decimioctaui hęc verba: Dixit autem Dominus, Clamor Sodomorum & Gomorrhæ impletus est, & delicta eorum magna valdè. Clamorem scriptura solet ponere pro tanta impudentia & libertate iniquitatis, vt nec verecundia, nec timore abscondatur.

Genes. 18.

4. ITEM quæstione quinta super Exodum: Et nunc eccè clamor filiorum Israël venit ad me, non ficut clamor Sodomorum, quo iniquitas sine timore & sine verecundia significatur.

Exod. 3.
Genes. 18.

5. GREGORIVS in tertia parte curę pastoralis, admonitione trigesimasecunda: Cùm prauus quisque impudenter innotescit, quo liberiùs omne facinus perpetrat, eo etiam licitum putat: & quod licitũ suspicatur, in hoc proculdubiò multipliciùs mergitur. Vndè scriptum est: Peccatum suum ficut Sodoma prædicauerunt: nec absconderunt. Peccatum enim suum absconderet Sodoma, si adhuc sub timore peccaret. Sed funditùs frena timoris amiserat, quæ ad culpam nec tenebras requirebat. Vndè & rursùs scriptum est: Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est. Peccatũ quippe cum voce, est culpa cum actione: peccatum verò etiam cum clamore, est culpa cum libertate.

Esaiæ 3.
Genes. 18.
Culpa cum libertate, clamor dicitur.

6. IDEM in psalmum secundum pœnitentialem: Quòd peccatum clamor fit, testatur scriptura quæ dicit: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum ascendit ad me. Et iterùm: Descendam videre, vtrùm clamorem qui venit ad me, opere compleuerint: Peccatum quippe cum voce, culpa est in actione: peccatum cum clamore, est culpa cum libertate.

Genes. 18.

1. B. GENESIS quarto: Et ait Dominus ad Cain, Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, Nescio: nunquid custos fratris mei sum ego? Dixitq; ad eum, Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.

2. ET capite decimooctauo: Dixit itaque Dominus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis. Descendam, & videbo vtrùm clamorem qui venit ad me, opere compleuerint: an non est ità, vt sciam.

3. EXODI vigesimosecundo: Aduenam non contristabis, neque affliges eum: aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Aegypti. Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum: & indignabitur furor meus, percutiamq; vos gladio, & erunt vxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi

Digitized by Google

qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solum, quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.

4. DEVTERONOMII vigesimoquarto: Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domum eius vt pignus auferas: sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum: vt dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, & habeas iustitiam coram Domino Deo tuo. Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui, siue aduenæ qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadem die reddes ei precium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: nè clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.

5. IACOBI quinto: Agite nunc diuites &c. Ecce merces operariorum qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.

II.

Quomodò Scriptura vindicari docet Homicidium voluntarium?

Vide Cõcil. Ancyr. cap. 22. Epaunense cano. 31. Triburiense can. 54. & seq.

GRAVITER sanè, quemadmodùm hisce verbis Deus ostendit, quibus Cain primum increpat homicidam: [a] *Quid fecisti?* inquit, *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram.* Et alibi vox Diuina testatur: [b] *Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. Ad imaginem quippe Dei factus est homo.* Concinit [c] Psaltes Regius: *Viri sanguinum non dimidiabunt dies suos.* Summum enim hoc scelus est, & atrocissimam proximo iniuriam adfert, qui vitam ei adimit absque legitima [d] authoritate. Vndè à CHRISTO etiam dictum est: [e] *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.*

a Genes. 4. b Ambr. lib. 2. de Cain & Abel, cap. 9.

b Genes 9. a Exod. 21. b c Leuit. 24. c Num. 35. b c d Deuter. 19. a b c 1. Ioan. 3. c

c Psalm. 54. d

d August. lib. 22. contra Faustum, cap. 70.

e Matth 26. e & Apoc. 13. c

TESTIMONIA.

Pœna veteris Ecclesiæ in homicidas constituta.

1. CONCILIVM Ancyranum capite vigesimo secundo: Qui voluntariè homicidium fecerint, ad pœnitentiam quidem iugiter se submittant. Circa exitum autem vitæ, communione digni habeantur. Eos verò, qui non voluntate, sed casu homicidium fecerint, prior quidem regula post septem annorum pœnitentiam, communioni sociauit secundùm gradus constitutos: Hæc verò humanior definitio, quinquennij tempus tribuit.

2. CONCILIVM Epaunense tempore Gelasij primi celebratum, canone trigesimo primo: De pœnitentia homicidarum, qui seculi leges euaserunt, hoc summa reuerentia de eis inter eos placuit obseruari, quod Ancyritani Canones decreuerunt.

3. CONCILIVM Triburiense canone quinquagesimoquarto: De his qui voluntariè homicidium fecerint, Ancyrano sancto concilio capite * vigesimoprimo legitur: Vt pœnitentiæ quidem iugiter se submittant: perfectionem verò, id est, communionis Christi gratiam, circa exitum consequantur. Instituta canonica & sanctorum Patrum decreta, nostro & omnium orthodoxorum iudicio, inuiolabilem habeant firmitatem. Nobis autem, qui pastores Christi ouium sumus, pro moderni temporis qualitate & hominum fragilitate, bonum & vtile videtur, vt his qui voluntariè homicidium fecerint, authoritate synodali & iudicio generali & modum castigationis imponamus, & certum ac definitum pœnitentiæ tempus præmonstremus: nè prolixum tempus pœnitentiæ, generet fastidium negligentibus: sed cursim exercitatis, accrescat opus salutis.

* secundùm edit. veterē.

Relaxatio pœnæ homicidarum.

Pœnitentia eorum qui voluntariè perpetrârunt homicidium.

4. ET canone quinquagesimoquinto: Si quis sponte homicidium fecerit, quadraginta diebus ab ingressu Ecclesiæ arceatur. Et nihil manducet illis quadraginta diebus, præter solum panem & salem, neque bibat nisi puram aquam. Nudis pedibus incedat. Lineis non induatur vestibus, nisi tantùm femoralibus. Secularia arma non portet. Nullo vehiculo vtatur. Ad nullam fœminam, nec ad propriam vxorem, his diebus misceatur. Nullam communionē illis quadraginta diebus cum alijs Christianis, nec cum alio habeat pœnitente, in cibo vel potu aut vllis rebus. Si verò sint aliqui vitæ suæ insidiatores, vt præ illis non possit dignè pœnitere, interim differatur ei eadem pœnitentia, donèc ab Episcopo proprio pax ei ab illis sit facta. Si enim aliqua corporali infirmitate detentus sit, vt non possit ritè ieiunare, adhibeatur ei misericordia, quousquè conualescat, & tunc demùm pœniteat. Si verò longo tempore eadem sit occupatus infirmitate, ad Episcopum pertinebit, vt prudenter pertractet, quomodò infirmū peccatorem curare disponat: quia, vt Gregorius pastorali commemorat libro, Occultiora sunt vulnera mentium, quàm corporum: & * ars est artium, regimen animarum.

* parte 2. cap. 1.

Abstinentia homicidæ annis quatuor.

5. ET canone quinquagesimosexto: Post illos quadraginta dies, vnum annum integrum ab introitu Ecclesiæ suspendatur. Et abstineat se à carne & caseo, à vino & medone ac mellita ceruisia, nisi Dominicis diebus & festis, qui per illum Episcopatum publicè celebrantur apud cunctum populum: & nisi vel in hoste, aut in aliquo magno sit itinere, vel longè aut diù ad Dominicam curtem, vel si infirmitate detentus sit: tunc licitum sit ei, tertiam feriam & quintam atque Sabbatum redimere vno denario, vel precio denarij, siue tres pauperes pro nomine Domini pascendo: ità duntaxàt, vt vel carne, vel vino, vel medone, id est, de tribus vna re vtatur, non omnibus vescatur. Postquàm autem de itinere domum reuertatur, aut de infirmitate liberetur, prædictas ferias non redimat, sed statuto modo pœniteat. Completo verò vnius eiusdemq; anni curriculo, ità castigatus ritè & ordinabiliter more pœnitentium, introducatur in Ecclesiam.

6. ITEM canone quinquagesimoseptimo: Secundum verò & tertium annum simili modo pœniteat: excepto, quòd prædictas tres ferias redimere ius habeat, vbicunquè est, siue in domo, siue in itinere. Cætera per omnia obseruet, vt in primo anno faciebat.

7. ET canone quinquagesimooctauo: Quartum enim annum & quintum, sextum & septimum, isto modo obseruet: Ieiunet autem his singulis tres quadragesimas: Vnam ante Pascha Domini, à caseo & pinguibus piscibus, à vino & medone & mellita ceruisia. Alteram ante natiuitatem S. Ioannis Baptistæ. Si verò desunt quadra-

ginta

Digitized by Google

ginta dies ante natiuitatem, impleantur post natiuitatem. Tertiam quadragesimam ante natiuitatem Domini Saluatoris ieiunet, & abstineat se à carne & cæteris rebus prædictis: & in his quatuor annis, tertia feria & quinta ac sabbato, manducet & bibat quodcunque libeat. Et secundam atque quartam feriam denario, aut prædicto denarij precio redimere ius habeat. Sextam verò feriam cautè obseruet. His septem annis ritè expletis, reconcilietur, & more pœnitentium sacris altaribus & sanctæ communioni restituatur, atque perfectionem consequatur.

Post septennem pœnitentiam homicida ad communionem admittitur.

8. GENESIS quarto: Dixitq; Cain ad Abel fratrem suum: Egrediamur foràs. Cumq; essent in agro, consurrexit Cain aduersùs fratrem suum Abel, & interfecit eum. Et ait Dominus ad Cain, Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, Nescio: nunquìd custos fratris mei sum ego? Dixitq; ad eum, Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram. Dixitq; Cain ad Dominum: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Eccè eijcis me hodiè à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: Omnis igitur qui inuenerit me, occidet me. Dixitque ei Dominus: Nequaquàm ità fiet: sed omnis qui occiderit Cain, septuplũ punietur. Posuitq; Dominus in Cain signum, vt non interficeret eum omnis qui inuenisset eum. Egressusq; Cain à facie Domini, habitauit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.

9. AMBROSIVS libro secundo de Cain & Abel, capite nono: Et benè ait, Vox sanguinis fratris tui clamat: non, frater clamat. Hoc innocentia & gratia germanitatis etiam in ipsa morte seruat. Nõ accusat frater, nè videatur parricida. Non accusat vox ipsius, non anima eius: sed vox sanguinis accusat, quem ipse fudisti. Tuum te ergò facinus, non frater, accusat. Simul querela criminosa adimitur. Non potest de alieno testimonio queri, qui crimen proprio facinore confitetur. Minor est sermo quàm factum: est tamen etiam terra testis, quæ cepit sanguinem. Et benè ait, Vox sanguinis fratris tui clamat de terra: non dixit, de fratris clamat corpore, sed de terra clamat. Et si frater parcit, terra non parcit. Si frater tacet, terra condemnat. Ipsa est in te & testis, & iudex. Testis acrior, quæ adhuc parricidij tui sanguine madet: iudex asperior, quæ tanto scelere coinquinata est, vt aperiret os suum, & exciperet sanguinem fratris tui de manu tua.

Genes. 4. Quomodò vox sanguinis clamare dicitur.

De terra clamare.

10. GENESIS capite nono: Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum: & de manu hominis, de manu viri, & de manu fratris eius requiram animam hominis. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo.

11. EXODI vigesimoprimo: Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius, constituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per industriam occiderit proximum suum & per insidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur. Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur.

12. LEVITICI vigesimoquarto: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur.

13. NVMERORVM trigesimoquinto: Si quis ferro percusserit, & mortuus fuerit qui percussus est: reus erit homicidij, & ipse morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit, similiter punietur. Si ligno percussus interierit, percussoris sanguine vindicabitur. Propinquus occisi, homicidam interficiet: statim vt apprehenderit eum, interficietur. Si per odium quis hominem impulerit, vel iecerit quippiam in eum per insidias: aut cùm esset inimicus, manu percusserit, & ille mortuus fuerit: percussor, homicidij reus erit. Cognatus occisi statim vt inuenerit eũ, iugulabit. Quòd si fortuitò, & absq; odio & inimicitijs quicquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atq; inter percussorem & propinquum sanguinis quæstio ventilata: liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per sententiam in vrbẽ ad quam confugerat, manebitq; ibi, donèc sacerdos magnus, qui oleo sancto vnctus est, moriatur. Si interfector extra fines vrbium quæ exulibus deputatæ sunt, fuerit inuentus, & percussus ab eo qui vltor est sanguinis: absque noxa erit qui eum occiderit. Debuerat enim profugus vsque ad mortem pontificis in vrbe residere. Postquàm autem ille obierit, homicida reuertetur in terram suam. Hæc sempiterna erunt, & legitima in cunctis habitationibus vestris. Homicida sub testibus punietur: ad vnius testimonium nullus condemnabitur. Non accipietis precium ab eo qui reus est sanguinis: statim & ipse morietur. Exules & profugi ante mortem pontificis nullo modo in vrbes suas reuerti poterunt: nè polluatis terram habitationis vestræ, quæ insontium cruore maculatur: nec aliter expiari potest, nisì per eius sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit. Atque ità emundabitur vestra possessio me commorante vobiscum. Ego enim sum Dominus qui habito inter filios Israel.

14. DEVTERONOMII decimonono: Hæc erit lex homicidæ fugientis, cuius vita seruanda est: Qui percusserit proximum suum nescius, & qui herì & nudiustertiùs nullum contra eum odium habuisse comprobatur: sed abijsse cum eo simpliciter in syluam ad ligna cædenda, & in succisione lignorum securis fugerit manum, ferrumq; lapsum de manubrio amicum eius percusserit, & occiderit: hic ad vnam supradictarum vrbium confugiet, & viuet: nè forsitan proximus eius, cuius effusus est sanguis, dolore stimulatus, persequatur, & appræhendat eum, si longior via fuerit, & percutiat animam eius qui non est reus mortis: quia nullum contra eum qui occisus est, odium priùs habuisse monstratur. Idcircò præcipio tibi, vt tres ciuitates æqualis inter se spatij diuidas. Cùm autem dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi cunctam terram quam eis pollicitus est, (si tamen custodieris mandata eius, & feceris quæ hodiè præcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius omni tempore) addes tibi tres alias ciuitates, & supradictarum trium vrbium numerum duplicabis: vt non effundatur sanguis innoxius in medio terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi possidendam, nè sis sanguinis reus. Si quis autem odio habens proximum suum, insidiatus fuerit vitæ eius, surgénsque percusserit eum, & mortuus fuerit, fugerítque ad vnam de supradictis vrbibus, mittent seniores ciuitatis illius, & arripient eum de loco effugij, tradéntque in manu proximi, cuius sanguis effusus est, & morietur. Non misereberis eius, & auferes noxium sanguinem de Israel, vt benè sit tibi.

15. PRIMAE Ioannis tertio: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.

16. PSALMO quinquagesimoquarto: Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.

17. AVGVSTINVS libro vigesimosecundo contra Faustum Manichæũ, capite septuagesimo: Hinc erat etiam illud Petri, cùm euaginato gladio volens defendere Dominum, aurem persecutoris

Matth.26. Quid sit accipere gladiũ.

abscidit, quod factum Dominus satìs minaciter cohibuit, dicens: Reconde gladium: qui enim gladio vsus fuerit, gladio cadet. Ille autem vtitur gladio, qui nulla superiori ac legitima potestate vel iubente, vel concedente in sanguinem alicuius armatur. Nam vtiquè Dominus iusserat, vt ferrũ discipuli eius ferrent; sed nõ iusserat, vt ferirent.

18. MATTHAEI vigesimosexto: Tunc ait illi Iesus: Conuerte gladium tuum in locum suum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.

19. APOCALYPSIS decimotertiò: Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem vadet: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.

III.

Quid verò de Sodomitico peccato, eiusque punitione scriptum extat?

a Genes.13.c b Petr.2.b c Roma 1.d 1.Timoth.1.b Ephes.5.b c Iudic.19.e f 20.g d Genes.18.c e 2.Petr.2.b f Genes.19.c g Ibidem d & Sapient.10.b Deuter.29.d Iudę b Gene.13.b Vide Grego.14.Moral. c.10.Aug.lib. 16.de ciuitat. Dei c.30.Tertul.in Apologetico aduersùs gentes c. 40. & in Sodoma cap.4. h Ezech.16.f i Leuit.18.c Deuter.27.d Vide Chrysost. hom.4.in epist. ad Rom. Tertull in lib.de pudicit.ca.4. Aug li.3.Cõfess cap.8. & epist 109. k l.Cùm vir nubit. C. ad legem Iul.de adul. l Leui.20.b c Exod.22.c Ioel.3.a m 1.Cor.6.b Rõ.1.d 1.Tim. 1.b Galat.5.d n Genes.38.b Hiero.in c.5. epi.ad Ephes.

A. HOMINES *Sodomitæ*, inquit [a] Scriptura, *peßimi erant, & peccatores coram Domino nimìs.* Nefandum hoc & flagitiosum peccatum [b] Petrus & [c] Paulus coarguunt: tum natura ipsa execratur: Scriptura verò tanti flagitij magnitudinem his etiam verbis declarat: [d] *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis.* Vndè ad Loth iustum, & ab infandis [e] Sodomitarum stupris maiorem in modum abhorrentem, sic angeli loquuntur: [f] *Delebimus locum istum, eò quòd increuerit clamor eorum coram Domino, qui misit nos, vt perdamus illos.* [g] *Igitur Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem à Domino de cælo, & subuertit ciuitates has, & omnem circà regionem.* Neque tacet Scriptura causas, quæ ad hoc pergraue peccatum Sodomitas impulerunt, & alios itidèm permouere possunt. Sic enim legimus apud [h] Ezechielem: *Eccè hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & ocium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant.*

B. Huic autem flagitio nunquàm satìs execrando sunt obnoxij, qui diuinam, immò & naturalem legem in Leuitico scriptam, violare non verentur. Ea sic habet: [i] *Cum masculo non commiscearis coitu fœmineo, quia abominatio est. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo.* Quod si fiat, terram ipsam tam tetris ac nefandis libidinibus pollui, ac iram diuinam aduersùs populum maiorem in modum concitari, tum crimen [k] mortis supplicio expiandum esse, eodem [l] loco monemur. Vndè Paulus non semel etiam arguit masculorum [m] concubitores: damnat prętereà immundos atque molles. E quibus vnus erat Onan [n] Iudæ filius, qui præsentem Dei vltionem effugere non potuit, quòd in terram semen funderet, peiorque bestijs, naturæ honestatem ac ordinem vellet perrumpere.

TESTIMONIA.

1. A. GENESIS decimotertio: Homines autem Sodomitæ &c. vt in textu.

2. POSTERIORIS Petri secundo: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt, ponens: & iustum Loth oppressum à nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit. adspectu enim & auditu iustus erat, habitans apud eos qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos &c.

3. AD Romanos primo: Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. (Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, vt contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis) qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt & seruiêrunt creaturæ potiùs quàm creatori, qui est benedictus in secula. Amen. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vsum, in eum vsum qui est contra naturam. Similiter autem & masculi, relicto naturali vsu fœminæ, exarserunt in desiderijs suis inuicèm, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem (quam oportuit) erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, &c.

4. PRIORIS ad Timotheum primo: Lex iusto non est posita, sed iniustis, & non subditis, impijs & peccatoribus, sceleratis & contaminatis, &c. fornicarijs, masculorum concubitoribus &c. Et si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur.

5. AD Ephesios quinto: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis. propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Quæ in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere.

6. IVDICVM decimonono: Illis epulãtibus, & post laborem itineris cibo & potu reficientibus corpora, venerunt viri ciuitatis illius filij Belial, id est, absque iugo, & circundantes domum senis, fores pulsare cœperunt, clamantes ad dominum domûs, atque dicentes, Educ virum qui ingressus est domum tuam, vt abutamur eo. Egressusq; est ad eos senex, & ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo hospitium meum, & cessate ab hac stultitia: habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam: educam

Digitized by Google

cam eas ad vos, vt humilietis eas, & vestram libidinem compleatis: tantùm, obsecro, nè scelus hoc contra naturam operemini in virum. Nolebant acquiescere sermonibus illius &c.

7. ET capite vigesimo: Et sic factũ est vt omnes qui ceciderãt de Beniamin in diuersis locis, essent vigintiquinq; millia, pugnatores ad bella promptissimi. Remanserunt itaq; de omni numero Beniamin, qui euadere potuerunt & fugere in solitudinem, sexcẽti viri: sederuntq; in petra Remmon mensibus quatuor. Regressi autem filij Israel, omnes reliquias ciuitatis à viris vsque ad iumenta gladio percusserunt, cunctásque vrbes & vicu los Beniamin vorax flamma consumpsit.

8. GENESIS decimooctauo: Clamor Sodomorum &c. vt in textu.

9. POSTERIORIS Petri secundo, vt suprà testimonio secundo.

10. GENESIS decimonono: Delebimus locum istum &c. vt in textu.

11. SAPIENTIAE decimo: Sapientia iustum à pereuntibus impijs liberauit fugientem, descendente igne in Pentapolim: quibus in testimonium nequitiæ fumigabunda constat deserta terra, & incerto tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoria stans figmentum salis. Sapientiam enim prætereuntes, non tantùm in hoc lapsi sunt vt ignorarent bona, sed & insipientiæ suæ reliquerunt hominibus memoriam, vt in his quæ peccauerunt, nec latére potuissent.

12. DEVTERONOMII vigesimonono: Dicetq; sequens generatio, & filij qui nascentur deinceps, & peregrini qui de longè venerint, videntes plagas terræ illius, & infirmitates quibus eam afflixerit Dominus, sulphure & solis ardore comburens, ità vt vltrà nõ seratur, nec virens quippiam germinet, in exemplum subuersionis Sodomę & Gomorrhæ, Adamæ & Seboim, quas subuertit Dominus in ira & in furore suo.

13. IN epistola Catholica Iudæ Apostoli: Sicut Sodoma & Gomorrha & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant &c.

14. GENESIS decimotertio: Eleuatis itaque Loth oculis vidit omnem circà regionẽ Iordanis, quæ vniuersa irrigabatur antequàm subuerteret Dominus Sodomam & Gomorrhã, sicut paradisus Domini, & sicut Aegyptus venientibus in Segor.

15. GREGORIVS libro decimoquarto Moralium in Iob, capite decimo: Quia per sulphur fœtor carnis accipitur, ipsa sacri eloquij historia testatur, quæ contra Sodomam ignem & sulphur pluisse Dominum narrat. Qui cùm carnis eius scelera punire decreuisset, in ipsa qualitate vltionis notauit maculam criminis. Sulphur quippe fœtorem habet, ignis ardorem. Qui itaque ad pernersa desideria ex carnis fœtore arserant, dignum fuit vt simul igne & sulphure perirent: quatenùs ex iusta pœna discerent, ex iniusto desiderio quid fecissent.

Genes. 19.

Pœna Sodomorum accommodata fuit peccato eorum.

16. AVGVSTINVS libro decimosexto de ciuitate Dei, capite trigesimo: Post hanc promissionem liberato de Sodomis Lot, & veniente igneo imbre de cælo, tota illa regio impiæ ciuitatis in cinerem versa est, vbi stupra in masculos, in tantam consuetudinem conualuerant, quantam leges solent aliorum factorum præbere licentiam. Verùm & hoc eorum supplicium, specimen futuri iudicij diuini fuit. Nam quò pertinet, quòd prohibiti sunt qui liberabantur ab angelis, retrò respicere, nisi quia non est animo redeundum ad veterem vitam, qua per gratiam regenerationis exuimur, si vltimum iudicium euadere cogitamus? Denique vxor Lot, vbi respexit, remansit: & in salem conuersa, hominibus fidelibus quoddam præstitit condimẽtum, quò sapiant aliquid, vndè illud caueatur exemplum.

Genes. 19.

Suppliciũ Sodomorũ, specimen diuini iudicij fuit.

17. TERTVLLIANVS in apologetico aduersùs Gentes, capite quadragesimo: Nondùm Iudæum ab Aegypto examen Palæstina susceperat, nec iam illic Christianæ sectæ origo confederat, quum regiones ac fines eius Sodoma & Gomorra igneus imber exussit. Olet adhuc incendio terra, & si qua illic arborum poma conantur, oculis tenus, ceterùm contacta cinerescunt.

Tertulliani tempore quæ fuerit facies terræ Sodomorum.

18. IDEM in Sodoma capite quarto:

Nusquam sunt Sodomi, nusquam illorum impia lucent
Mœnia; cum dominis domus omnis inops ita nusquam;
Tota rogus regio est, hinc atro horrore fauillæ,
Hincque situ cano cineres incendia signant.
Occidit illa prior feritas, quam prospiciẽs Loth.
Nullus arat frustrà piceas fuligine glebas.
Semiperempta etiam si qua illic iugera, lætas
Autumni conantur opes, facilè optima sese
Promittunt oculis, pira, perfica, & omnia mala,
Donec carpuntur; nam protinus indice tactum
Soluitur in cinerem, fit vana fauillaq; pomum.
Sic igitur cælo pariter terráque sepultis,
Nec mare viuit ibi, mors est maris illa quieti,
Quod nullus animat p anhelavolumina fluctus;
Quodq; etiã patrio nunquam suspirat ab austro,
Quodq; nequit proferre aliquã de gurgite gẽtem
Squamigeram, læuíve cuti vel cortice septam,
Vel crispã conchã, aut duplici cõpagine clausam.

Descriptio punitionis Sodomitarum.

Et paulò pòst:

Ecce aliud monstrum pelagi de clade notatur;
Cuncta illic immissa natant; natura recessit
Mergendis data corporibus; si denique testæ
Luciferam narem insistens, qua spiritus igni est,
Velificauit apex, flammæ sic flãma peremptæ est,
Ibit subter aquas destructio naufraga lucis. (næ,
Hæ Sodomũm & Gomorũ signatę in sęcula pœ-
Gentibus iniustis, queis pectora dura timorem
Deseruere Dei, de cælo iura tueri,
Inq; vnum rerum Dominum spectare docebunt.

Quales ibi fructus nascantur.

Nil ibi viuit.

Omnia illic quæ injiciuntur natant.

Ad timorem incutiendam peccatoribus hæc relicta.

19. EZECHIELIS decimosexto: Eccè hęc fuit &c. vt in textu.

1. B. LEVITICI decimooctauo: Cum masculo &c. vt in textu. Mulier non succũbet iumento, nec miscebitur ei: quia scelus est. Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminatæ sunt vniuersæ gentes, quas ego eijciam ante conspectum vestrum, & quibus polluta est terra: cuius ego scelera visitabo, vt euomat habitatores suos.

2. DEVTERONOMII vigesimoseptimo: Maledictus qui dormit cum omni iumento. Et dicet omnis populus, Amen.

3. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in epistolam ad Romanos, de masculorum concubitoribus loquẽs: Hos equidem ijs etiam, qui sibi ipsi mortem consciscunt, deteriores esse affirmo: præstiterit enim mori, quàm tanta contumelia acceptà viuere. nam qui se ipse interimit, is animam à corpore dissociat: at hic animam vnà cum corpore perdit. Quodcunq; porrò delictũ nominaueris, nullum huic peccato par dixeris: quia si facta sua sentirent, qui patiũtur, sexcentas vtiquè mortes obierint, vt nè hoc paterentur: neq; enim est, neq; inquam est hac iniuria alia vlla nec grauior, nec rationis minus habens. Nam si de scortatione Paulus disserens dixit, peccatũ omne, quodcunque commiserit homo, extra corpus esse, qui autem scortatur, eum in proprium corpus delinquere: quid de insania hac dixerimus, quæ ipsa tanto est scortatione deterior, quantum ne verbis quidem exprimere licet? Neque enim hoc solùm dico, quòd fœmina effectus fis, sed quòd perdideris ipsum hoc, nimirùm virum esse, & quòd neque in hanc transieris naturam, neq; quam haberes asseruaueris, sed communis vtriusque effectus

Masculorum concubitores sunt deteriores homicidis.

Peccatũ grauissimum.

1. Cor. 6.

Insania.

Digitized by Google

sis proditor, dignus quem tum viri tum fœminæ lapidibus à se exigant, tanquàm qui vtrunque genus iniuria affeceris. Et paulò pòst: Quisquis scortum se facit, hoc nihil esse queat inutilius. neque enim anima solùm, verùm & corpus eius, qui hæc patrat, infame est, ac certè dignum quod vndequaquè exterminetur: quot tandèm, obsecro, gehennæ his plectendis suffecerint? Quòd si audito gehennæ nomine, irrides, ac fidem non habes: illum ignem recordare Sodomorũ. Vidimus enim, vidimus & in præsenti quoq; vita, gehennæ effigiem. quandoquidem enim multi futuri erant, qui ijs fidem minimè habituri essent, quæ post resurrectionem futura sunt, nũc quum ijdem audiant esse ignem inextinguibilem, à rebus præsentibus illos Deus erudiuit. tale est igitur Sodomorũ incendium, & vastatio illa: id quod sciunt ij, qui ad ea loca profecti, plagam illam diuinam, ac cælestium fulminum opus oculis subiecere. Cogitato quàm graue illud sit peccatum, vt quod ipsam gehẽnam etiam ante tempus exiitere coegerit. Nam posteaquàm permulti verba despicerent, illis Deus per ipsa demùm opera, gehennæ effigiem ostendit, nquia quadam ratione erat enim præter omnium opinionem pluuia illa, quoniam quidem & præter naturam ipsa coitio: atq; ea quidem pluuia terram exussit, quoniam & illorum animos desiderium, ob quod pluuia eadẽ ferebatur contràquàm solita ista ac quotidiana ferri soleat: neq; enim non excitabat modò terræ vterum ad fructuum generationem, sed & ad seminum susceptionem, inutilem efficiebat. Talis enim erat ipsa Sodomorum coitio, eiuscemodi corpus inutilius reddens. Quid enim viro corpus suum meretricio more prostituente abominabilius? quid autem scelestius? O insaniam, ô stupiditatem. Vndè, malum, hæc debacchata est concupiscentia, humanam naturam hostium incommodis, atque adeò tanto grauioribus afficiens, quanto anima corpore præstantior est? O vos & brutis insipientiores, & canibus impudentiores: nusquàm enim huiusmodi congressus apud illos: sed agnoscit proprios terminos natura. Vos autem genus vestrum infamius brutorum genere effecistis, & in his, quæ dico, iniurij, & per vos inuicèm iniurij. Vndè igitur mala hæc enata sunt? à delicijs, à Dei ignoratione. quum enim excusserit quis Dei timorẽ, protinùs bona omnia pessùm eunt.

Ignis Sodomorum, effigies gehẽnę.

Canibus impudentiores.

4. TERTVLLIANVS in libro de pudicitia capite quinto: Reliquas autem libidinum furias impias & in corpora & in sexus vltra iura naturę, nõ modò limine, verùm omni Ecclesiæ tecto submouemus, quia non sunt delicta, sed monstra.

Non sunt delicta, sed monstra.

5. AVGVSTINVS libro tertio Cõfessionum, capite octauo: Itaque flagitia quæ sunt contra naturam, vbiquè ac semper detestanda atque punienda sunt, qualia Sodomitarum fuerunt. Quæ si omnes gentes facerent, eodem criminis reatu diuina lege tenerentur, quæ non sic fecit homines, vt se illo vterentur modo. Violatur quippe ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, cùm eadem natura, cuius ille author est, libidinis peruersitate polluitur.

Vitia contra naturá, semper detestanda ac punienda.

6. IDEM in epistola centesima nona ad monachas: Non carnalis, sed spiritalis inter vos debet esse dilectio: nam quę faciunt pudoris immemores, etiam fœminis fœminæ, iocando turpiter & ludendo, non solùm à viduis & intactis ancillis Christi in sancto proposito constitutis, sed omninò nec à mulieribus nuptis, nec à virginibus sunt facienda nupturis.

7. IN Codice Iustiniani, libro nono, titulo nono: Ad legem Iuliam de adulterijs & stupro, lege trigesimaprima Constantij & Constantis Imperatorum: Cùm vir nubit, in fœmina viros paritura quid cupiatur, vbi sexus perdidit locum? vbi scelus est id, quod non proficit scire? vbi Venus mutatur in alteram formam? vbi amor quęritur, nec videtur? Iubemus insurgere leges, armari iura gladio vltore: vt exquisitis pœnis subdantur infames, qui sunt, vel qui futuri sunt rei.

Supplicio afficiendi.

8. LEVITICI vigesimo: Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, vterque operatus est nefas: morte moriantur: sit sanguis eorũ super eos. Qui cum iumento & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoquè occidite. Mulier quæ succubuerit cuilibet iumento, simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos. Et paulò pòst: Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt: & abominatus sum eas.

9. EXODI vigesimosecundo: Qui coierit cum iumento, morte moriatur.

10. IOELIS tertio: Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos dispersérunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et super populum meum miserunt sortem: & posuerunt puerum in prostibulum, & puellam vendiderunt pro vino vt biberent.

11. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, &c. regnum Dei possidebunt.

12. AD Romanos, & 13. PRIORIS ad Timotheum primo, vt suprà A. testimonio secundo & tertio.

14. AD Galatas quinto: Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. Et his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniã qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

15. GENESIS decimooctauo: Dixit Iudas ad Onan filium suum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semen fratri tuo. Ille sciens non nasci sibi filios, introiens ad vxorẽ fratris sui, semen fundebat in terram: nè liberi, fratris nomine nascerentur. Et idcircò percussit eum Dominus, eò quòd rem detestabilem faceret.

16. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ D. Pauli ad Ephesios: Nisi philosophorum quidam Cynicus extitisset, &c. vt suprà de peccatis capitalibus, quæst. quinta, B. testim. vndecimo.

IIII.

Quid Scriptura de pauperum Oppressione proponit?

ADVENAM non contristabis, dicit Dominus, [a] *neque affliges eum: aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Aegypti. Viduæ & pupillo non nocebitis: si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, erunt vxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli.* Quapropter Aegyptij tot plagis [b] attriti, & cum suo Rege crudelissimoque tyranno Pharaone, qui ne à paruulis [c] quidem Hebræorum occidendis sibi temperauit, submersi [d] demùm fuêre, videlicet ob suam in Israelitas plusquàm barbaricam immanitatem. *Vi-*

a Exod.22.d Deu.15.b 24.c Eccli 35.c Ierem.21.d & 22.a Malach. 3.a 2.Reg.12. a b

b Exod.7. & deinceps.

c Exod.1.c

d Exo.14.fg

di, in-

Digitized by Google

di, inquit[e] Dominus, *afflictionem populi mei in Aegypto, & clamorem eius audiui, propter duritiam eorum qui præsunt operibus: & sciens dolorem eius descendi, vt liberem eum de manibus Aegyptiorum.* Hinc apud Esaiam quoquè interminatur Dominus: [f]*Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes, iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.* Et apud eundem Prophetã de inhumanis & iniquis Magistratibus extat hęc querimonia: *Principes*[g] *tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad illos.* Item, *Populum*[h] *meum exactores sui spoliauerunt.* Nec dubium quin ciuitates & prouinciæ hoc execrando peccato, quod à tyrannicis Magistratibus perpetratur, in summum sæpè discrimen adducantur.

e Exod.3.b

f Esa.10.a Deut.27.c Iob 24.a Matth.23.b

g Esaiæ 1.c Ierem 5 g Zach.7.c Psal.93.a

h Amos 5.c Esa.3.e

TESTIMONIA.

1. EXODI vigesimosecundo: Aduenam &c. vt in textu. Si pecuniam mutuã dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Si pignus à proximo tuo acceperis vestimẽtum, ante solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solum quo operitur indumentũ carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiã eum, quia misericors sum.

2. DEVTERONOMII decimoquinto: Si vnus de fratribus tuis, qui moratur intra portas ciuitatis tuæ in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem deuenerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum quo eum indigere perspexeris. Caue nè fortè subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo, Appropinquat septimus annus remissionis, & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat, mutuum commodare: nè clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei: nec ages quippiam callidè in eius necessitatibus subleuandis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis ad quæ manum miseris. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcircò ego præcipio tibi, vt aperias manum tuam fratri tuo egeno, & pauperi qui tecum versatur in terra.

3. ET capite vigesimoquarto: Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domum eius vt pignus auferas, sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. Sin autem pauper est, nõ pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum: vt dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, & habeas iustitiam coram Domino Deo tuo. Non peruertes iudicium aduenæ & pupilli, nec auferes pignoris loco viduæ vestimentum.

4. ECCLESIASTICI trigesimoquinto: Non accipiet Dominus personam in pauperem, & deprecationem læsi exaudiet. Non despiciet preces pupilli, nec viduam, si effundat loquelam gemitũs. Nónne lachrymæ viduę ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super deducentem eas? à maxilla enim ascendunt vsque ad cælum, & Dominus exauditor delectabitur in illis.

5. IEREMIAE vigesimoprimo: Domus Dauid, hęc dicit Dominus, iudicate manè iudicium, & eruite vi oppressum de manu calumniantis: nè fortè egrediatur vt ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat propter malitiam studiorum vestrorum.

6. ET capite vigesimosecũdo: Hæc dicit Dominus, facite iudicium & iustitiam, & liberate vi oppressum de manu calumniatoris: & aduenam, & pupillum, & viduam nolite cõtristare, neque opprimatis iniquè, & sanguinem innocentem nè effundatis in loco isto. Si enim facientes feceritis verbum istud, ingredientur per portas domus huius reges sedentes de genere Dauid super thronum eius, & ascendentes currus & equos, ipsi & serui, & populus eorum. Quòd si non audieritis verba hæc, in memetipso iuraui, dicit Dominus, quia in solitudinem erit domus hæc.

7. MALACHIAE tertio capite: Accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris & periuris, & qui calumniãtur mercedem mercenarij, & humiliãt viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerũt me, dicit Dominus exercituum.

8. SECVNDI Regum duodecimo: Misit ergò Dominus Nathan ad Dauid: qui cùm venisset ad eum, dixit ei: Duo viri erant in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper. Diues habebat oues & boues plurimos valdè, pauper autem nihil habebat omninò præter ouem vnam paruulam, quam emerat & nutriuerat, & quæ creuerat apud eum cum filijs eius simul, de pane illius comedẽs, & de calice eius bibens, & in sinu illius dormiens: eratq; illi sicut filia. Cùm autem peregrinus quidam venisset ad diuitem, parcens ille sumere de ouibus & de bobus suis, vt exhiberet conuiuium peregrino illi qui venerat ad se, tulit ouem viri pauperis, & præparauit cibos homini qui venerat ad se. Iratus autẽ indignatione Dauid aduersùs hominem illum nimis, dixit ad Nathan: Viuit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc. Ouem reddet in quadruplum, eò quòd fecerit verbum istud, & non pepercerit.

9. EXODI septimo, & sequentibus, vt suprà de peccatis in Spiritum sanctum, quæstione septima, B. testimonio primo & sequent.

10. ITEM primo capite: Surrexit interea rex nouus super Aegyptum qui ignorabat Ioseph, & ait ad populum suum: Ecce populus filiorũ Israel multus, & fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum, nè fortè multiplicetur: & si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisq; nobis, egrediatur de terra. Præposuit itaque eis magistros operum, vt affligerent eos oneribus: ędificaueruntq; vrbes tabernaculorum Pharaoni Phiton & Rameses. Quantoq; opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur & crescebant: oderantq; filios Israel Aegyptij, & affligebant, illudentes eis: Atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti & lateris, omnique famulatu, quo in terræ operibus premebantur. Dixit autẽ rex Aegypti obstetricibus Hæbræorũ, quarum vna vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiẽs eis: Quando obstetricabitis Hebręas, & partus tẽpus aduenerit: si masculus fuerit, interficite eum: si fœmina, reseruate. Et post pauca: Præcepit ergò Pharao omni populo suo, dicens: Quicquid masculini sexus natum fuerit, in flumen proijcite: quicquid fœminini, reseruate.

11. ET capite decimoquarto: Cùm extendisset Moyses manum contra mare, reuersum est primo diluculo ad priorem locum: fugientibusq; Aegyptijs

ptijs occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in medijs fluctibus. Reuerſæq; ſunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui ſequentes, ingreſſi fuerãt mare: nec vnus quidem ſuperfuit ex eis.

12. ET capite tertio: Vidi afflictionem &c. vt in textu.

13. ESAIAE decimo: Væ qui condunt &c. vt in textu. Quid facietis in die viſitationis, & calamitatis de longè venientis? Ad cuius confugietis auxilium: & vbi derelinquetis gloriam veſtram, nè incuruemini ſub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his non eſt auerſus furor eius, ſed adhuc manus eius extenta.

14. DEVTERONOMII vigeſimoſeptimo: Maledictus qui peruertit iudicium aduenæ, pupilli, & viduæ. Et dicet omnis populus, Amen.

15. IOB vigeſimoquarto: Ab omnipotente non ſunt abſcondita tempora: qui aũt nouerunt eum, ignorant dies illius. Alij terminos tranſtulerunt, diripuerunt greges, & pauerũt eos. Aſinum pupillorum abegerunt, & abſtulerunt pro pignore bouem viduæ. Subuerterunt pauperum viam, & oppreſſerũt pariter mãſuetos terræ. Vim fecerũt deprædantes pupillos, & vulgũ pauperem ſpoliauerunt. Nudis & incedẽtibus abſq; veſtitu & eſurientibus tulerunt ſpicas. Inter aceruos eorũ meridiati ſunt, qui calcatis torcularibus ſitiunt. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorũ clamauit, & Deus inultum abire non patitur.

16. MATTHAEI vigeſimotertio: Væ vobis Scribæ & Phariſęi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes lõgas orantes. Propter hoc ampliùs accipietis iudicium.

17. ESAIAE primo: Principes tui &c. vt in textu.

18. IEREMIAE quinto: Incraſſati ſunt & impinguati: & prętercierunt ſermones meos peſſimè. Cauſam viduæ non iudicauerunt, cauſam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum nõ iudicauerunt. Nunquid ſuper his non viſitabo, dicit Dominus? aut ſuper gentẽ huiuſcemodi non vlciſcetur anima mea?

19. ZACHARIAE ſeptimo: Et factum eſt verbum Domini ad Zachariã, dicens: Iudiciũ verum iudicate, & miſericordiam & miſerationes facite vnuſquiſq; cum fratre ſuo. Et viduã & pupillum, & aduenam, & pauperẽ nolite calumniari: & malum vir fratri ſuo non cogitet in corde ſuo. Et noluerunt attendere, & auerterunt ſcapulam recedentes: & aures ſuas aggrauauerunt, nè audirent.

20. PSALMO nonageſimotertio: Vſquequò peccatores Domine, vſquequò peccatores gloriabuntur? Populum tuum Domine humiliauerunt, & hæreditatem tuam vexauerunt. Viduam & aduenam interfecerũt, & pupillos occiderunt. Et dixerũt, Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Intelligite inſipientes in populo, & ſtulti aliquando ſapite. Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non conſiderat?

21. AMOS quinto: Idcircò, pro eo quòd diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo: domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis: vineas plantabitis amãtiſſimas, & non bibetis vinum earum. Quia cognoui multa ſcelera veſtra, & fortia peccata veſtra: hoſtes iuſti accipientes munus, & pauperes deprimentes in porta.

22. ESAIAE tertio: Populum meum exactores ſui ſpoliauerunt. Dominus ad iudicium veniet cum ſenibus populi ſui, & principibus eius: vos enim depaſti eſtis vineam, & rapina pauperis in domo veſtra. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum?

V.

Quid poſtremò Scriptura docet de mercede operarijs retenta vel imminuta?

A. APVD Iacobum Apoſtolum legimus, quàm is grauiter diuitibus exprobret crudelem tenacitatem, ſummamq́ue in defraudandis operarijs iniquitatem.[a] *Eccè merces*, inquit, *operariorum qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraudata eſt à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.* Eccleſiaſticus verò in hunc modum,[b] *Panis egentium*, ait, *vita pauperis eſt: qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt. Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum ſuum. Qui effundit ſanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres ſunt.*

a Iacob. 5. a

b Eccli 34. d 7. e

B. Itaque lege diuina ſancitum eſt,[c] *Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui, ſiue aduenæ, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas eſt: ſed eadem die reddes ei precium laboris ſui ante ſolis occaſum, quia pauper eſt, & ex eo ſuſtentat animam ſuam: nè clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.*

c Deut. 24. c Leuit. 19. c Tob. 4. c Malach. 3. a

TESTIMONIA.

1. A. IACOBI quinto: Eccè merces &c. vt in textu.

2. ECCLESIASTICI trigeſimoquarto: Panis egentium &c. vt in textu.

3. ET capite ſeptimo: Non lædas ſeruum in veritate operantem, neque mercenarium dantẽ animam ſuam. Seruus ſenſatus ſit tibi dilectus quaſi anima tua: non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.

1. B. DEVTERONOMII vigeſimoquarto: Non negabis &c. vt in textu.

2. LEVITICI decimonono: Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque manè.

3. TOBIAE quarto: Quicunque tibi aliquid operatus fuerit, ſtatim ei mercedẽ reſtitue, & merces mercenarij tui apud te omninò nõ remaneat.

4. MALACHIAE tertio: Et accedam ad vos in iudicio, & ero teſtis velox maleficis & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

VI.

Quò referenda eſt omnis hæc de peccatis tractatio, & quis illius vſus?

A. HAEC tractatio ad priorem ſpectat Chriſtianæ Iuſtitiæ partem, quæ in malis cognoſcendis & fugiendis eſt poſita. Vſus autem ac fructus tractationis

eſt,

Digitized by Google

est, ea quę verè mala, Deo contraria, hominibus pernicioſa ſunt, ritè diſcernere, diſcreta prorsùs cauere, & ſi quid horum admiſſum ſit, ſedulò expiare.

B. Hinc etiam diſcimus, quo modo ſapiens à ſtulto, iuſtus ab impio differat. [a] *Sapiens* enim *timet, & declinat à malo: Stultus verò trāſilit, & confidit.* [b] *Non* enim *recipit ſtultus verba prudentiæ, niſi ea dixeris quæ verſantur in corde eius,* teſte Salomone, qui hoc etiam ſcriptum reliquit: [c] *Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens, procedit & creſcit vſque ad perfectam diem. Via impiorum tenebroſa: neſciunt vbi corruant.* Plerique certè peccata quæ indicauimus, pernicioſas illas animorum peſtes, turpiter [d] ignorant: alij vt nôrint maximè, non fugiunt tamen, neque deteſtantur. Peſſimi verò illi ſunt, qui peccati conſuetudine [e] obduruerunt: de quorum genere dictum eſt illud: [f] *Impius cùm in profundū venerit peccatorum, contemnit: ſed ſequitur eum ignominia & opprobrium.* Ea verò in primis contemnit, quę Chriſtiana Iuſtitia non ſolùm ad vitiorum obſeruationem ſeu differentiam cognoſcendam, ſed etiam ad eorum deuitationem & expiationem adhibendam poſtulat.

a Prou. 14. b
b Prou. 18. a
c Prou. 4. c
d Aug de gratia & lib. arb. ca. 3. & li. 3. de libe. arb c. 22. Bernar. epiſt. 77 ad Hugonem. Chryſo. homil. 26. in epiſ. ad Rom.
e Vide ſup. de obſtinatione & Aug. in Enchrid cap. 80.
f Prouer. 18. a

TESTIMONIA.

1. B. PROVERBIORVM decimoquarto, 2. DECIMOOCTAVO, & 3. QVARTO capite, vt in textu.

4. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite tertio: Nec ipſi ſine pœna erunt qui legem Dei neſciunt. Qui enim ſine lege peccauerūt, ſine lege peribunt: qui autem in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Quod mihi non videtur Apoſtolus ità dixiſſe, tāquàm peius aliquid ſignificauerit eſſe paſſuros, qui legem neſciunt in peccatis ſuis, quàm illos qui ſciunt. Peius enim videtur eſſe perire, quàm iudicari. Sed cùm hoc de gentibus & de Iudæis loqueretur, quia illi ſine lege ſunt, iſti autem legem acceperunt; quis audeat dicere, Iudæos qui in lege peccant, nō eſſe perituros, cùm in Chriſtum non crediderunt, quando quidem de illis dictum eſt, per legem iudicabuntur? Sine fide enim Chriſti nemo liberari poteſt, ac per hoc ità iudicabuntur vt pereant. Nam ſi peior eſt conditio neſcientium, quàm ſciētium legem Dei, quomodò verum erit quod Dominus in Euangelio ait, Seruus qui neſcit voluntatem domini ſui, & facit digna plagis, vapulabit pauca: ſeruus autem qui ſcit voluntatem domini ſui, & facit digna plagis, vapulabit multa. Eccè vbi oſtēdit grauiùs peccare hominem ſciēntē quàm neſcientem; nec tamen ideò confugiendum eſt ad ignorantiæ tenebras, vt in eis quiſq; requirat excuſationem. Aliud eſt enim neſcīſſe, aliud ſcire noluiſſe. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur, Noluit intelligere vt benè ageret. Sed & illa ignorantia quæ non eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed eorum qui tanquàm ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat, vt ſempiterno igne nō ardeat: ſi propterea non credidit, quia non audiuit omninò quod crederet; ſed fortaſsis vt mitiùs ardeat: non enim ſine cauſa dictum eſt, Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerunt. Et illud quod ait Apoſtolus; Cùm venerit in flamma ignis dare vindictam in eos, qui ignorant Deum. Veruntamen vt habeamus & ipſam ſcientiam, nè dicat vnuſquiſque, neſciui, non audiui, non intellexi, voluntas conuenitur humana, vbi dicitur; Nolite eſſe ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus: quāuis peior appareat, de quo dictum eſt; Verbis non emendabitur ſeruus durus: ſi enim & intellexerit, non obaudiet. Quando autem dicit homo; Non poſſum facere quod præcipitur, quoniam concupiſcentia mea vincor, iam quidem de ignorantia non habet excuſationem, nec Deum cauſatur in corde ſuo; ſed malum ſuum in ſe cognoſcit & dolet: cui tamen dicit Apoſtolus, Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Et vtiquè cui dicitur, Noli vinci, arbitrium ſinè dubio voluntatis eius conuenitur: velle enim & nolle proprię voluntatis eſt.

Ignorātia legis diuinæ an excuſet. Rom. 2.
Luc. 12.
Aliud eſt neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe Pſal. 35.
Pſal. 78.
2. Theſſ. 1.
Pſal. 31.
Prouer. 29.
Rom. 2.

5. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite vigeſimo ſecundo: Non enim quod naturaliter neſcit, & naturaliter non poteſt, hoc animæ deputatur in reatū: ſed quod ſcire non ſtuduit, & quòd dignam faultati comparandę ad rectè faciendum operam non dedit.

6. BERNARDVS epiſtola ſeptuageſima ſeptima ad Hugonem de ſancto Victore: Is forſitan qui aſſerit non poſſe peccari per ignorantiam, nunquàm pro ſuis ignorantijs deprecatur, ſed potiùs prophetā irrideat deprecantem & dicentem: Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas nè memineris. Forſitan & repræhendet Deū exigentem pro peccato ignorantiæ ſatisfactionem. Loquitur enim in Leuitico ad Moyſen, dicēs: Anima ſi peccauerit per ignorantiā, feceritq; vnum ex his quæ lege Domini prohibētur, & peccati rea intellexerit iniquitatē ſuam, offeret arietē immaculatum de gregibus ſacerdoti, iuxta menſuram ęſtimationemq; peccati. Et rursùm: Qui orabit pro eo quod neſciens fecerit, & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Domino. Si ignorantia nunquàm peccatum eſt, cur dictum eſt in epiſtola ad Hebræos, quia in ſecundo tabernaculo ſemel in anno ſolus pontifex intraret non ſine ſanguine, quē offerret pro ſua & populi ignorantia? Si peccatū ignorantię nullū eſt, non ergò peccauit Saulus quòd perſecutus eſt Eccleſiā Dei, quoniam quidem ignorans hoc fecit, manēs in incredulitate. Benè itaq; faciebat quòd erat blaſphemus & perſecutor, & contumelioſus, quòd erat ſpirans minarū & cædis in diſcipulos Domni, in hoc ipſo quippe abundanter æmulator exiſtens paternarum ſuarum traditionum. Non ergò debuit dicere, Miſericordiā conſequutus ſum: ſed, mercedē recepi, quippe quem ignorātia à peccato reddebat immunem, inſuper & æmulatio remunerabilē iudicabat. Si, inquam, ignorātia nūquàm peccatur, quid ergò cauſamur aduersùs occiſores Apoſtolorum, quoniam quidem non ſolùm malum eſſe neſciērunt interficere illos, ſed inſuper quoquè id faciēdo arbitrati ſunt obſequium ſe præſtare Deo? Sed & fruſtrà in cruce Saluator pro ſuis orabat crucifixoribus, quippe neſcientibus (ipſo teſte) quid facerent, & ità nequaquàm peccantibus. Neque enim fas eſt, vllatenùs ſuſpicari mētitum fuiſſe Dominum Ieſum, apertè perhibentem eos ignorare quid facerent: & ſi fortè de Apoſtolo dubitet quis, quòd carnem ſuam æmulans, ſicut homo mentiri potuerit, vbi ait: Si enim cognouiſſent, nunquàm Dominū gloriæ

Per ignorantiam etiam peccari.
Pſal. 24.
Leuit. 4.
Ibidem.
Hebr. 9.
1. Tim. 1.
Galat. 1.
1. Tim. 1.
Ioan. 16. Luc. 23.
2. Cor. 2.

riæ crucifixissent. Nunquìd non ex his satis appáret, in quãtis iaceat ignorantiæ tenebris, qui ignorat peccari posse interdùm per ignorantiam?

7. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimasexta in epistolam ad Romanos: Stadium, præsens hæc vita est, & innumeros oculos, quos circũquaquè dirigamus, habere oportet: neque putandum, ad apologiam sufficere ignorantiam: erit enim, erit inquam, quando & ignorantiæ pœnas dabimus, quando scilicet & ipsa ignorantia veniã non habebit. Nam & Iudæi ignorârunt, sed ea ignorârunt quorum ignorantia veniam non meretur: & Græci ignorârunt, sed excusationem non habent. Quòd si ea ignoraueris quæ sciri non possunt, præter culpam eris: si verò quę scitu & possibilia sunt & facilia, extremas pœnas meritò dabis. Nisì enim vehementer pigri negligentesq; fuerimus, sed quæcunque ad nos pertinent, simul attulerimus, & in his quæ ignoramus, manum porriget Deus, id quod & Philippensibus scribit Paulus: Et si quid aliter, inquit, sentitis, hoc quoquè vobis Deus reuelabit. Si verò nihil eorum quæ nostræ sunt potestatis, expedire voluẽrimus, neque illius potiemur auxilio.

Quæ ignorãtia excusationem non habeat.

Deus adiuuat ignorantes, cùm faciunt quod possũt. Philip. 3.

8. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite octuagesimo: Peccata quanuis magna & horrenda cùm in consuetudinẽ venerint, aut parua aut nulla esse creduntur: vsqueadeò vt non solùm nõ occultanda, verumetiam iam prædicanda ac diffamanda videantur: quando sicut scriptum est, Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. Talis in diuinis libris iniquitas clamor vocatur. Sicut habes apud Esaiam Prophetam de vinea mala: Expectaui, inquit, vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem, & non iustitiam, sed clamorem. Vndè est illud in Genesi, Clamor Sodomorum & Gommorrhæorũ multiplicatus est. Quia non solùm iam apud eos non puniebantur illa flagitia, verumetiam publicè velut lege frequentabantur. Sic nostris temporibus ità multa mala, etsi non talia, in apertam consuetudinem iam venerunt, vt pro his non solùm excommunicare aliquem laicũ non audeamus, sed nec clericũ degradare. Vndè cùm exponerem ante aliquot annos Epistolã ad Galatas, in eo ipso loco vbi ait Apostolus, Timeo vos nè fortè sine causa laborauerim in vobis; exclamare cõpulsus sum; Væ peccatis hominũ, quæ sola inusitata exhorrescimus, vsitata verò pro quibus abluẽdis filij Dei sanguis effusus est, quanuis tã magna sint, vt omninò claudi cõtra sese faciant regnũ Dei, sæpè videndo omnia tolerare, sæpè tolerando nõnulla etiam facere cogimur. Atque vtinàm, ô Domine, non omnia quæ non poterimus prohibere, faciamus.

Consuetudo peccandi facit vt de peccato homo

etiam glorietur. Psal 9.

Esaiæ 5.

Genes. 18.

Galat. 4.

Sola inusitata peccata exhorrescimus.

9. PROVERBIORVM decimooctauo, vt in textu.

DE PECCATORVM EXPIATIONE.

I.

Quibus verò modis peccata expiantur?

Concil. Trident. sess. 5. ca. 3. & sess. 6 cap. 2. & 7. a Ro. 3. d 1. Ioan. 2. a 4. b 1. c b Ioan. 1. d Mat. 1. d 1. Cor. 5. d 1. Tim. 2. a Heb 1. a 9. c Actor. 4. b

HIc in primis est extra controuersiam, Christũ nobis esse [a] propitiatorem, & illũ Dei [b] agnum, qui tollit peccata mundi, quique solus remissionem peccatorum nobis potuerit promereri, & purgationem eorum facere.

c Act. 15. b Heb. 11. a b Gal. 2. c 3. a Rom. 3. d Lucæ 7. g Eph. 2. b Trid. sess. 6. cap. 8.

B. Deindè certum est, Deum fide purificare corda, vt Petrus [c] inquit, quòd citra fidem (humanæ salutis ostium ac fundamentum) nullus peccatorum remissionem aut expiationem consequi aut sperare possit. Fide verò [d] destituuntur, qui cum Ecclesię fide non consentientes, vana quadam [e] fidutia peccati remissionem & iustificationis gratiam propter Christum sibi alijsque pollicentur.

d Augustin. tract. 67. in Ioan. Leo ser. 4. de Natiu. Dom.

e Vide suprà de præsumptione.

C. Qui verò in Ecclesiæ fide & eius vnitate persistẽtes, à peccatis cupiunt liberari, multos illi modos [f] ad peccatorum suorũ expiationem in Scriptura propositos habent, inter quos principem tenet locũ Pœnitentiæ Sacramentum, quo neglecto, [g] frustrà de reliquis lethalium peccatorum remedijs adhibendis agitur. Hoc enim vt præsens, ità necessarium pharmacum Christus animarum medicus instituit, contra omnem peccati lepram valiturum, idque commendans dixit sacerdotibus: [h] *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

f Orig. homil. 2. in Leuit. Augu. lib. 2. cont. Cresc. ca. 12. Chrysost. concione 4. de Lazaro in fin. & homil. 6. in Ioan.

g Vide sup. de Sacramento pœnitentiæ.

h Ioan. 20. c

II.

D. Secundò purgantur & expiãtur eleemosyna: quia scriptum est, [i] *Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.* Monet igitur Propheta: [k] *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.*

i Tob. 4. b 12. b Eccli 3. b d Prou. 13. b 15. d 16. a Luc. 11. f

k Dan. 4. e Esaiæ 1. e Hebr. 13. c Vide inferiùs de eleemosyna.

III.

E. Tertiò remittuntur peccata, dum quantunuis lęsi, fratri offensam condonamus, dicente Domino: [l] *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater cælestis delicta vestra.*

l Matt. 6. b Lucæ 6. e Marc. 11. c Eccli 28. a

IIII.

F. Quartò idem fit, cùm peccantem fratrem corripiendo emendamus ac lucrifacimus, sicutì scriptum est: [m] *Qui conuerti fecerit peccatorem*

m Iaco. 5. d

ab

Digitized by Google

ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

G. Quintò huc pertinet abundantia synceræ charitatis, ad impetranda & conficienda bona omnia prępotentis: ob quam de Magdalena dicitur: [a] *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm.* [o] *Charitas* enim *operit multitudinem peccatorum.* V.

a Luce 7.d
o Pro.10.b 1.Pet.4.b

H. Sextò ad idem valet [p] contriti cordis sacrificium, quod nũquàm despicit Deus, & humilis cognitio suî, confessioque peccatorum. [q] Respicit enim Dominus in orationem humilium, & non despicit preces eorum. Vt hinc etiam Dauid de seipso testetur: [r] *Dixi, confitebor aduersùm me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* VI.

p Psal.50.d Luce 18.e Matth.18.d Eccli 21.a
q Psal.101.e
r Psal.31.b

Ac Ioannes generatim omnibus verè confitentibus hanc gratiã pollicetur: [s] *Si confiteamur,* inquit, *peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Igitur [t] Niniuitæ cùm humilitatis & pœnitentiæ operibus sedulò insisterent, præsentem Dei iram placauerunt, & iamiam imminens vrbi ac patriæ exitium auerterunt. Quare sic de illis scriptum legimus: [v] *Vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.*

s 1.Ioan.1.d
t Ionæ 3.b c Matth.12.d Lucæ 11.d 3.Reg.21.g Sap. 11.d Cypr.epi.40.2. & 20.
v Ionæ 3.d Num.23.c d Psal.105.e

I. Sic demùm Scriptura teste discimus, his [x] alijsq; modis & officijs verę pietatis Christi gratia editis, hoc effici, vt credentiũ & pœnitentium in Ecclesia, sicut diximus, peccata expientur. Eoq; spectans Apostolus monet: [y] *Has habentes promissiones, charissimi, mũdemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationẽ in timore Dei.* Nec minùs grauiter Iacobus: *Emundate,* [z] inquit, *manus peccatores, & purificate corda, duplices animo. Miseri estote, & lugete, & plorate: risus vester in luctũ conuertatur, & gaudiũ in mœrorem. Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos.* Etenim non sufficit mores in melius cõmutare, & à factis malis recedere, vt Augustini verbis [a] iterùm vtamur, nisi etiã de his quę facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

x Prouerb.10.a Aphor.3.d 2.Cor 7.c
y 2.Cor.7.a 2.Tim.2.d
z Iaco.4.e Ezech.18.f
a Homil. 50. ex 50. cap.5. Et in Enchir cap.70.& Cyprian. de lapsis in fine. & alij vt suprà de Satisfact.

K. Alioquin quisquis de peccatis lethalibus in se aliqua dominari cognouerit, vt idem [b] Augustinus est author, nisi dignè se emendauerit, & si habuerit spatium, longo tempore pœnitentiam egerit, & largas eleemosynas erogauerit, & à peccatis ipsis abstinuerit, illo trãsitorio igne, de quo dixit [c] Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illum flamma sine vllo remedio cruciabit. Non enim capitalia post hanc vitam, sed minuta peccata purgantur expianturque.

b Serm.41.de Sanctis.
c 1.Cor 3.d Idem August. hom.16,ex 50. In Enchir.c. 67. Item de fide & operibus, cap 16. & quæst.1. ad Dulcitium.

TESTIMONIA.

Peccata tollũtur merito Christi mediatoris per Sacramenta applicato. 2.Tim.2. Rom.5. 1.Cor.1.

1.A. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, canone tertio: Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine vnum est, & propagatione, non imitatione transfusum omnibus, inest vnicuiq; proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit tolli, quàm per meritũ vnius mediatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos Deo reconciliauit in sanguine suo, factus nobis iustitia, sanctificatio & redemptio: aut negat ipsum Christi Iesu meritum, per Baptismi sacramentum in forma Ecclesiæ ritè collatũ, tam adultis quàm paruulis applicari: anathema sit, quia non est aliud nomen sub cęlo datũ hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vndè illa vox, Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi. Et illa: Quicunque baptizati estis, Christum induistis.

Actor.4. Ioan.1. Galat.3.

2. ET sessione sexta, capite secũdo: Quo factum est, vt cælestis pater, pater misericordiarũ, & Deus totius consolationis, Christum Iesum, filium suum, & ante legem, & legis tempore multis sanctis patribus declaratum ac promissum, cùm venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miserit: vt & Iudæos, qui sub lege erant, redimeret: & gentes, quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc proposuit Deus propitiatorem per fidẽ in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solùm autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

Galat.4. Rom.9. Galat.4. Rom.3. 1.Ioan.2.

1.Cor.1.

3. ET capite septimo eiusdem sessionis: Meritoria causa iustificationis, est dilectissimus vnigenitus suus, Dominus noster Iesus Christus: qui cùm essemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit. Christus meruit nobis iustificationẽ.

4. AD

Digitized by Google

4. AD Romanos tertio: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi. Vbi est ergò gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis.

5. PRIMAE Ioannis secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

6. ET capite quarto: In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

7. ITEM capite primo eiusdem epistolæ: Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus ad inuicem, & sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.

8. IOANNIS primo: Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

9. MATTHAEI primo: Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

10. PRIORIS ad Corinthios primo: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo & iustitia & sanctificatio & redemptio, vt quemadmodùm scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

11. PRIORIS ad Timotheum secundo: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus: qui dedit redemptionẽ semetipsum pro omnibus: cuius testimonium temporibus suis confirmatum est.

12. AD Hebræos primo: Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portánsque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.

13. ET capite nono: Christus autẽ assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Si enim sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ adspersus, inquinatos sanctificat ad emundationẽ carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti?

14. ACTORVM quarto: Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datũ hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

15. B. ACTORVM decimoquinto: Cùm autẽ magna conquisitio fieret, surgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quoniã ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meũ audire Gentes verbum Euãgelij, & credere. Et qui nouit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorum.

2. AD Hebræos vndecimo: Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Sine fide autem impossibile est placere Deo.

3. AD Galatas secundo: Scientes autem quòd non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi: & nos in Christo Iesu credimus, vt iustificemur ex fide Christi, & nõ ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.

4. ET capite tertio: Prouidens autem scriptura, quia ex fide iustificat gentes Deus, prænunciauit Abrahæ, Quia benedicentur in te omnes gentes.

5. AD Romanos tertio, vt suprà A. testimonio quarto.

6. LVCAE septimo: Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, vade in pace.

7. AD Ephesios secundo: Gratia enim estis saluati per fidem, (& hoc nõ ex vobis, Dei enim donum est) non ex operibus, vt nè quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite octauo: Cùm verò Apostolus dicit, iustificari hominem per fidem, & gratis: ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ Catholicæ consensus tenuit & expressit: vt scilicet per fidem ideò iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis: sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire: gratis autem iustificari ideò dicamur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur: si enim gratia est, iam non ex operibus: alioquìn, vt idem Apostolus inquit, gratia iam non est gratia. Rom. 3. Quomodò per fidem iustificari dicamur. Rom. 11. Ephes. 2.

9. AVGVSTINVS tractatu sexagesimoseptimo in Euangelium Ioannis: Proindè respuendi sunt à corde Christiano, qui putant ideò dictum multas esse mansiones, quia extra regnum cælorum erit aliquid, vbi maneant beati innocentes, qui sine baptismo ex hac vita emigrárunt, quia sine illo in regnum cælorum intrare non potuerũt. Hæc fides non est fides; quoniam non est vera & Catholica fides. Sola Catholica fides, est fides.

10. LEO Magnus sermone quarto de natiuitate Domini: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo, Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus & Pater omnium, qui super omnes & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati (dilectissimi) inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac præceptis Domini deseruite: quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuit. Quam qui diabolo decipiente perdiderit, viuens mortuus est. Quia sicut per fidem iustitia, ità etiam per fidem veram vita obtinetur æterna, dicente Domino Saluatore: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Fides nisi integra & vna sit, fides non est. Ephes. 4. Hebr. 11. Abac. 2. Ioan. 17.

11. C. ORIGENES homilia secunda in Leuiticum: Audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis; audi nunc quantæ sint remissiones peccatorum in Euangelijs. Est ista prima, qua baptizamur in remissionem peccatorum. Secunda remissio est in passione martyrij. Tertia est, quæ pro eleemósyna datur. Dicit enim Saluator: Veruntamen date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quarta nobis fit remissio peccatorum, per hoc quòd & nos remittimus peccata fratribus nostris. Sic enim dicit ipse Dominus & Saluator noster: Quia si dimiseritis fratribus vestris ex corde peccata ipsorum, & vobis remittet pater vester peccata vestra: quòd si non remiseritis fratribus vestris ex corde, nec vobis remittet pater vester: & sicut in oratione nos dicere docuit: Remitte no- Varijs modis in noua lege peccata remittuntur. Baptismo, martyrio, eleemosyna. Luc. 11. Cõdonando offensam. Matth. 6. Marc. 11. Matth. 6.

Digitized by Google

te nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Quinta remiſſio peccatorum eſt, quum conuerterit quis peccatorem ab errore viæ ſuæ. Ità enim dicit ſcriptura diuina: Quia qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluat animam eius à morte, & cooperit multitudinem peccatorũ. Sexta quoquè ſit remiſſio per abundantiam charitatis, ſicut & ipſe Dominus dicit: Amen dico tibi, remittũtur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Et Apoſtolus dicit: Quoniam charitas cooperit multitudinem peccatorum. Eſt adhuc & ſeptima, licèt dura & laborioſa, per pœnitentiam remiſſio peccatorũ, quum lauat peccator in lachrymis ſtratum ſuum, & ſiunt ei lachrymæ ſuæ panes die ac nocte, & quum non erubeſcit Sacerdoti Domini indicare peccatum ſuum, & quærere medicinã, ſecundùm eum qui ait: Dixi, pronunciabo aduersùm me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei. In quo impletur & illud, quod Apoſtolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Eccleſiæ, & imponant ei manus, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum: & ſi in peccatis fuerit, remittentur ei. Et tu ergò quum veneris ad gratiam Baptiſmi, vitulum obtuliſti, quia in morte Chriſti baptizaris. Cùm verò ad martyriũ duceris, hircum obtuliſti, quia authorem peccati diabolum iugulâſti. Quum autem eleemoſynam feceris, & erga indigentes affectum miſericordiæ ſolicita pietate dependeris, altare ſacrum hœdis pinguibus onerâſti. Nam ſi ex corde remiſeris peccatum fratri tuo, & iracundiæ tumore depoſito, mitem intra te & ſimplicem recollegeris animum, immolâſſe te arietem, vel agnum in ſacrificiũ obtuliſſe confide. Porrò autẽ ſi diuinis lectionibus inſtructus, meditando ſicut columba, & in lege Domini vigilãdo die ac nocte, ab errore ſuo conuerteris peccatorem, & abiecta nequitia ad ſimplicitatẽ eum columbæ reuocaueris, atque adhærendo ſanctis, feceris eum ſocietatem turturis imitari, par turturum aut duos pullos columbarũ Domino obtuliſti. Quòd ſi illa quæ & ſpe & fide maior eſt charitas, abundauerit in corde tuo, ità vt diligas proximum tuum, non ſolùm ſicut teipſum, ſed ſicut oſtendit ille qui dicebat; Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis; panes ſimilagineos in charitatis oleo ſubactos, ſine vllo fermento malitiæ & nequitiæ, in azymis ſynceritatis & veritatis te obtuliſſe cognoſce. Si autem in amaritudine fletus fueris, luctu, lachrymis & lamentatione confectus, ſi carnem tuam macerauerit, & ieiunijs ac multa abſtinentia aridam feceris, & dixeris; quia ſicut frixorium cõfrixa ſunt oſſa mea, tunc ſacrificium ſimilã à ſartagine, vel à craticula obtuliſſe te noueris. Et hoc modo inuenieris tu veriùs & perfectiùs ſecundùm Euangeliũ offerre ſacrificia, quæ ſecundùm legẽ iam offerre non poteſt Iſraël.

Cõuertendo proximum.

Iacob. 5.

Charitatis abundantia. Luc. 7.

1. Pet. 4.

Pœnitentia & cõfeſſione Sacramẽtali.

Pſal. 9. 40. & 31.

Extrema vnctione. Iacob. 5.

Prædicti modi comparantur cũ ſacrificijs & oblationibus veteris teſtamenti, quorũ mentio fit in Leuitico.

1. Cor. 13.

Ioan. 15.

2. Cor. 5.

Pſal. 103.

2. AVGVSTINVS libro ſecundo cõtra Creſconium Grammaticum, capite duodecimo: Ideò vobis non videntur mundari, cùm ad nos à vobis tranſeunt, quia non denuò baptizantur: quaſi ſolo baptiſmo quem repeti non oportet, cùm idem atque vnus eſt, homines ab errore mundentur. Mundantur & verbo veritatis ab illo qui ait, Iam vos mundi eſtis, propter verbum quod locutus ſum vobis. Mundantur & ſacrificio contriti cordis ab illo de quo dictum eſt: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor cõtritum & humiliatum Deus non ſpernit. Mundantur & eleemoſynis ab illo qui ait: Date eleemoſynã, & eccè omnia munda ſunt vobis. Mundantur ipſa quæ ſupereminet omnibus charitate ab illo, qui per Apoſtolum Petrum dixit, Charitas cooperit multitudinem peccatorum: quę vna ſi adſit, omnia illa rectè fiunt: ſi autem deſit illa, omnia fruſtrà fiunt.

Nõ ſolùm baptiſmo à peccatis mundamur.

Verbo. Ioan. 15.

Corde contrito. Pſal. 50.

Eleemoſynis Lucæ 11.

Charitate.

1. Pet. 4.

3. CHRYSOSTOMVS concione quarta de Lazaro, in fine: Vt igitur neque puniamur, neque pœnas demus, in ſuam quiſque conſcientiam ingrediatur, vitamq; explicet: cunctisq; commiſſis diligenter excuſſis, condemnet animam quæ hæc patrauit, puniatq; cogitationem, affligat, cruciétque ſuam ipſius mentem, ſupplicium à ſeipſo exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligenter actam pœnitentiam, per lachrymas, per confeſſionem, per ieiunium, per eleemoſynam, per continentiã ac charitatem, vt poſſimus omnes omni modo hìc depoſitis peccatis, multa cum fiducia illuc proficiſci.

Quibus modis expiamus peccata.

4. ET homilia ſexta in Ioannem: Hac igitur pernicioſa inquirendi cura abiecta, noſtra conteramus corda, peccata deploremus, vt à Chriſto nobis præceptum eſt, & eorum gratia quæ perperàm & iniquè egimus, compungamur: & ſumma cum diligentia, quicquid ſuperiori tempore auſi ſumus, quicquid malignè cõmiſimus, animo repetamus, atq; abijciamus. Ad quod multas nobis Deus vias aperuit. Dic enim tu primus iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Et iterùm: Dixi, Pronunciabo aduersùm me iniquitatem meã Domino, & tu remiſiſti impietatẽ cordis mei. Neque enim parùm nobis confert ad magnitudinem peccatorum imminuendam frequens eorum memoria & accuſatio. Eſt & alia operoſior, vt nemini qui nos offendit ſuccenſeamus, ſed iniurias omnes magno & generoſo animo oblinioni mãdemus. Vis & tertiam? audi Danielem: Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum. Accedit & alia, iugis ſcilicet oratio, & in deprecationibus ad Deum cũ puritate perſeuerantia, quæ non paruam nobis affert conſolationem, & à peccatis nos abluit. Ieiunium ad hæc cum proximi charitate, maiorem in modum diuinam in nos iram extinguit. Ignem nanque ardentem extinguit aqua, & eleemoſynis purgantur peccata. Decurſis igitur his vijs omnibus & repetítis, in eiſdem aſſiduè perſeueremus. Hoc pacto non modò præterita abluemus peccata, ſed in poſterum maximum conſequemur emolumẽtum: quippe qui nullam dabimus diabolo occaſionem, vt nos in vitæ deſidiam, vel in exitialem aliquem affectum pelliciat.

Confeſſione delẽtur peccata. Eſaiæ 43. Pſal. 31.

Cõdonando offenſam.

Eleemoſynis Dan. 4.

Oratione aſſidua.

Ieiunio & charitate.

Eccli 3.

5. IOANNIS vigeſimo: Hoc cùm dixiſſet, inſufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis &c. vt in textu.

1. D. TOBIAE quarto: Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libẽter impartiri ſtude. Præmium enim bonum tibi theſaurizas in die neceſſitatis, quoniam eleemoſyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram ſummo Deo, eleemoſyna omnibus facientibus eam.

2. ET capite duodecimo: Bona eſt oratio cum ieiunio: & eleemoſyna magìs quàm theſauros auri recondere, quoniam eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt quæ purgat peccata, & facit inuenire miſericordiam & vitam æternam.

3. ECCLESIASTICI tertio: Fili, ſuſcipe ſenectam patris tui, & non contriſtes eum in vita illius: & ſi defecerit ſenſu, veniam da, & nè ſpernas eum in virtute tua. Eleemoſyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris reſtituetur tibi bonum, & in iuſtitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tuî: & ſicut in ſereno glacies, ſoluẽtur peccata tua. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis: & Deus proſpector eſt eius qui reddit gratiam.

4. PROVERBIORVM decimotertio: Redemptio animæ viri, diuitiæ ſuæ.

5. ET capite decimoquinto: Per miſericordiam & fidem purgantur peccata.

Digitized by Google

6. ITEM decimosexto: Misericordia & veritate redimitur iniquitas.

7. LVCAE vndecimo: Veruntamen quod supereſt, date eleemosynam: & eccè omnia munda sunt vobis.

8. DANIELIS quarto: Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum: forsitan ignoscet delictis tuis.

9. ESAIAE primo: Discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

10. AD Hebræos decimotertio: Beneficentiæ autem & cõmunionis nolite obliuiſci: talibus enim hostijs promeretur Deus.

1. E. MATTHAEI sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

2. LVCAE sexto: Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & nõ condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.

3. MARCI vndecimo: Et cùm stabitis ad orandum, dimitite si quid habetis aduersus aliquẽ: vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

4. ECCLESIASTICI vigesimooctauo: Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur.

F. IACOBI quinto: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet, quoniam qui conuerti fecerit &c. vt in textu.

1. G. LVCAE septimo: Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam: aquam pedibus meis non dedisti: hęc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis terſit. Oſculum mihi nõ dedisti: hæc autem ex quo intraui, non cessauit oſculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Cui autem minùs dimittitur, minùs diligit. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata.

2. PROVERBIORVM decimo: Odium suscitat rixas, & vniuersa delicta operit charitas.

3. PRIORIS Petri quarto: Ante omnia autem mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum.

1. H. PSALMO quinquagesimo: Sacrificium Deo, spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum, Deus, non despicies.

2. LVCAE decimooctauo: Et publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cælum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo.

3. MATTHAEI decimooctauo: Tunc vocauit illũ dominus suus, & ait illi: Seruenequã, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogâsti me.

4. ECCLESIASTICI vigesimoprimo: Fili, peccâsti? non adijcias iterùm: sed & de priſtinis deprecare vt tibi dimittantur.

5. PSALMO centesimo primo: Respexit orationem humilium, & non spreuit precem eorum.

6. ET trigesimoprimo: Dixi, &c. vt in textu.

7. PRIMAE Ioannis primo: Si confiteamur, &c. vt in textu.

8. IONAE tertio: Et crediderunt viri Niniuitę in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt ſaccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniuę: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine: & cõuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus?

9. MATTHAEI duodecimo: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egérunt ad prædicationem Ionæ. Et eccè plus quàm Ionas hîc.

10. LVCAE vndecimo: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabũt illam, quia pœnitentiam egérunt ad prædicationem Ionæ. Et eccè plus quàm Ionas hîc.

11. TERTII Regum vigesimoprimo: Igitur non fuit alter talis ficut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conſpectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, intantùm vt sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israel. Itaque cùm audiſſet Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitq;, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Nónne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, nõ inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

12. SAPIENTIAE vndecimo: Misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam.

13. CYPRIANVS epistola quadragesima ad plebem de quinq; presbyteris schismaticis: Nunc se ad lapsorum perniciem venenata sua deceptione verterunt, vt ægros, & saucios, & ad capienda fortiora consilia per calamitatem ruinæ suæ minùs idoneos, & minùs solidos, à medela vulneris sui auocẽt, & intermissis precibus & orationibus, quibus Dominus longa & continua satisfactione placandus est, ad exitiosam temeritatem mendacio captiosæ pacis inuitent. Et paulò pòst: Eadem nunc ratio, eadem rursùs euersio, per quinq; presbyteros Felicissimo copulatos, ad ruinam salutis inducitur, vt non rogetur Deus, nec qui negauit Christum, eundem Christum quem negauerat, deprecetur: post culpam criminis tollatur & pœnitentia, nec per Episcopos & sacerdotes Domino satisfiat, sed relictis Domini sacerdotibus contra Euangelicam disciplinam noua traditio sacrilegæ institutionis exurgat. Lib. 1. epist. 8. Precibus lõga satisfactione Dominus placãdus est. Per Episcopos & Sacerdotes Domino satisfaciendum.

14. ET epistola octaua ad clerum & plebem: Quanquàm sciam, fratres chariſſimi, pro timore, quem singuli debemus Deo, vos quoquè illic assiduis orationibus & enixis precibus instanter incumbere: admoneo tamen etiam ipsam religiosam solicitudinem vestram, vt ad placandum atque exorandum Dominum non voce sola, sed & ieiunijs, & lachrymis, & omni genere deprecationis ingemiscamus. Et paulò pòst: Virgas igitur & flagella sentimus, qui Deo nec bonis factis placemus, nec pro peccatis satisfacimus. Rogemus de intimo corde & tota mente misericordiam Dei. Lib. 4. epist. 4. Bonis factis Deo placendum, & pro peccatis satisfaciẽdum.

15. ITEM epistola vigesimasexta, quæ est Moysis & Maximi presbyterorum & aliorum ad Cyprianum: Vbi diuinus metus relinquitur, si tam facilè Lib. 5. epi. 12.

Digitized by Google

facilè peccantibus venia præstetur? fouendi sunt sanè ipsorum animi, & ad maturitatis suæ tempus nutriendi, & de scripturis sanctis, quàm ingens, & supra omnia peccatum commiserint, instruendi. Nec hoc animentur, quia multi sunt: sed hoc ipso magis reprimantur, quia non pauci sunt. Nihil ad extenuationem delicti numerus impudens valere consueuit, sed pudor, sed modestia, sed patientia, sed disciplina, sed humilitas atque subiectio: sed alienum de se expectâsse iudiciũ, sed alienam de suo actu sustinuisse sententiam. Hoc est quod pœnitentiam probat, hoc est quod impresso vulneri inducit cicatricẽ: hoc est quod deiectæ mentis ruinas erigit & attollit: quod ardentem delictorum æstuantium vaporem restinguit & finit. Non ea, quæ sanorum sunt corporum, medicus ægris dabit: nè importunis cibis tempestatem valetudinis sæuientis nõ reprimat, sed accendat: scilicet, nè quod potuisset maturiùs ieiunio attenuante sanari, videatur per impatientiam longiùs pasta cruditate produci. Eluendæ sunt igitur, impio sacrificio manus inquinatæ, operibus bonis: & nefario cibo ora misera polluta, pœnitentiæ sunt veræ sermonibus expianda, & in secretis cordis fidelis, nouellandus & consecrandus est animus: crebri pœnitentium gemitus audiantur, & iterùm fideles ex oculis lachrymę profundantur: vt illi ipsi oculi, qui malè simulacra conspexerũt, qui illicita commiserant, satisfacientibus Deo fletibus deleant.

Delicta expiantur & restinguuntur operibus bonis.

16. IONAE tertio: Vidit &c. vt in textu.

17. NVMERORVM vigesimoquinto: Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, auertit irã meam à filijs Israel: quia zelo meo commotus est contra eos, vt nõ ipse delerem filios Israel in zelo meo. Idcircò loquere ad eum: Eccè do ei pacẽ fœderis mei, & erit tam ipsi quàm semini eius pactum sacerdotij sempiternum: quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israel.

18. PSALMO centesimo quinto: Et stetit Phinees, & placauit: & cessauit quassatio. Et reputatum est ei in iustitiam, in generatione & generationem, vsque in sempiternum.

11. PROVERBIORVM decimo: Nil proderunt thesauri impietatis: iustitia verò liberabit à morte.

2. ACTORVM octauo: Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse: ait S. Petrus ad Simonem Magum.

3. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

4. IBIDEM: Has habentes &c. vt in textu.

5. POSTERIORIS ad Timotheum secũdo: Cognouit Dominus qui sunt eius, & discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. In magna autem domo non solùm sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in cõtumeliam. Si quis ergò emundauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum.

6. IACOBI quarto: Emũdate &c. vt in textu.

7. EZECHIELIS decimooctauo: Et cùm auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit.

8. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite quinto: siue in libro de pœnitentiæ medicina, capite quinto: Non sufficit mores &c. vt in textu.

9. ET in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo: Sanè cauendum est, nè quisquam existimet infanda illa crimina, qualia qui agũt, regnum Dei non possidebunt, quotidiè perpetranda, & eleemosynis quotidiè redimenda. In melius quippe est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodam modo, vt ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quanùis miserando deleat iam facta peccata, si non satisfactio cõgrua negligatur.

Galat. 5.

1. Cor. 6. Per eleemosynas propitiandus Deus de peccatis.

10. CYPRIANVS de lapsis: Orare oportet impensiùs & rogare, diem luctu transigere, vigilijs noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari: post indumentum Christi perditum nullum hîc iam velle vestitum, post diaboli cibum mâlle ieiunium: iustis operibus incumbere, quibus peccata purgantur: eleemosynis frequenter insistere, quibus à morte animæ liberantur. Quod aduersarius auferebat, Christus accipiat: nec tenéri iam nec amari patrimonium debet, quo quis & deceptus & victus est. Pro hoste vitanda res, pro latrone fugienda, pro gladio metuenda possidentibus & vendenda. Ad hoc tantùm profuerit quod remansit, vt indè crimen & culpa redimatur. Incunctanter & largiter fiat operatio: census omnis in medelam vulneris erogetur: opibus & facultatibus nostris qui de nobis iudicaturus est Dominus, fœneretur. Sic sub Apostolis fides viguit, sic primus credentium populus Christi mandata seruauit. prompti erant, largi erant, distribuendum per Apostolos totum dabant, & non talia delicta redimebant. Si precem toto corde quis faciat, si veris pœnitentiæ lamentationibus & lachrymis ingemiscat, si ad veniam delicti sui Dominum iustis & continuis operibus inflectat, misereri talium potest, qui & misericordiam suam protulit, dicens: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluaberis, & scies vbi fueris. Et iterùm: Nolo mortem morientis, dicit Dominus, quantum vt reuertatur & viuat. Et Iohel propheta pietatem Domini, Domino ipso monẽte, declarat: Reuertimini, inquit, ad Dominum Deum vestrum, quoniam misericors & pius est, & patiens, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat aduersùs malitias irrogatas. Potest ille indulgentiam dare, sententiam suam potest ille deflectere. Pœnitenti, operanti, roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre quicquid pro talibus & petierint martyres, & fecerint Sacerdotes: vel si quis plùs eum suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignantis offensam iusta deprecatione placauerit: dat ille & arma rursùm, quibus victus armetur: reparat & corroborat vires, quibus fides instaurata vegetetur. Repetet certamen suum miles, iterabit aciem, prouocabit hostem, & quidem factus ad prælium fortior per dolorem. Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adiutus à Domino: quam cõtristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam, nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronam.

Peccata quibus operibus purgentur, & redimantur.

Act. 2. & 4.

Quorum misereatur Deus, & quibus ignoscat.

Ezec. 18. & 33.

Iohel. 2.

Satisfactionibus mouetur & placatur Deus.

11. K. AVGVSTINVS sermone quadragesimoprimo de Sanctis, qui est sermo quartus de animabus fidelium defunctorum: Quicunque aliqua de capitalibus peccatis in se dominari cognouerit, nisi dignè &c. vt in texiu. Latiùs vide suprà de Sacramento pœnitentiæ, quæstione nona, C. testimonio tertio.

2. PRIORIS ad Corinthios tertio: Si quis superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnũ, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mer-

Digitized by Google

cedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimẽtum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

3. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarum, homilia decimasexta, vt suprà de Sacramento Pœnitẽtiæ, quæstione nona, C. testimonio secundo.

4. ITEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoseptimo: Credũtur autem à quibusdam etiam ij qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizantur, nec ab ea vllo schismate vel hæresi præciduntur, in quantislibet sceleribus viuant, quæ nec diluant pœnitendo, nec eleemosynis redimant, sed in eis vsque ad huius vitæ vltimum diem pertinacissimè perseuerent, salui futuri per ignem: licèt pro magnitudine facinorum flagitiorumq; diuturno, non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, & tamen Catholici sunt, humana quadam beneuolentia mihi falli videntur. Nam scriptura diuina aliud consulta respondet. Librum autem de hac quæstione scripsi, cuius titulus est, De fide & operibus. Vbi secundùm scripturas sanctas, quantùm Deo adiuuante potui, demõstraui eam fidem saluos facere, quam satis euidenter expressit Paulus Apostolus, dicens: In Christo enim Iesu neque circuncisio quicquam valet, neque præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur. Si autem malè & non benè operatur, proculdubiò, secundùm Apostolũ Iacobum, mortua est in semetipsa. Qui rursùs ait: Si fidem dicat se quisquam habere, opera autem non habeat, numquid poterit fides saluare eum? Porrò autem si homo sceleratus propter fidem solam per ignem saluabitur, & sic est accipiendum quod ait B. Paulus Apostolus; Ipse enim saluus erit, sic tamen quasi per ignem: poterit ergò saluare sine operibus fides, & falsum erit quod dixit eius coapostolus Iacobus. Falsum erit & illud quod idem ipse Paulus dixit: Nolite, inquit, errare, neque fornicatores, neque idolis seruiẽtes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque maledici, neque ebriosi, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. Si enim etiam in istis perseuerantes criminibus, tamen propter fidem Christi salui erunt, quomodò in regno Dei non erunt?

Mali catholici non saluabuntur per ignem Purgatorij.

2. Cor. 3.

Sola fides viua saluat.

Galat. 5.

Iaco. 2.

2. Cor. 3.

Iaco. 2.

1. Cor. 6.

5. ET in libro de Fide & operibus, capite decimosexto, vt suprà de Sacramẽto Pœnitentiæ, quæstione nona, B. testimonio sexto.

6. ITEM in libro de octo quæstionibus Dulcitij, quæstione prima, vt ibidem.

APPENDIX EX IVDOCI RAVESTEYN TILETANI DOCTISSIMI THEOLOGI LOVANIENSIS CONFVTATIONE Catholica prophanæ Confessionis Ministrorum Antwerpien. Capite V 1. vbi confutatur calumniosissima criminatio doctrinæ Iesuitarum.

HAVD temerè in calce tractatus de iustificatione, & fide iustificante, acerbissimam inuectiuam scribunt aduersùs detestãdam, ethnicam, & impiam (vt aiunt) Iesuitarũ doctrinam, quam in Catechismo illo iussu augustissimi felicis recordationis Cæsaris Ferdinandi olim conscripto, & qui per Belgiam ferè omnium Catholicorum manibus teri solebat, tradunt. Sapiunt sanè, sed vt homines sapiũt huius seculi, quòd eum libellum vel calumniosissimis mendacijs prorsùs ereptum manibus hominum cupiunt. Optimè enim intelligunt, apud eos, quibus eius Catechismi doctrina commendata est, nouam suam & commentitiam doctrinam, fidem reperire non posse. Calumniantur itaq; Iesuitas, viros religiosos, & instaurandæ Ecclesiæ Christi studiosissimos, dum varios modos expiandi peccatum docent, quod summũ est religionis & Christianæ salutis caput, prorsùs nihil passioni Christi tribuere, & totã iustificationis rationẽ, in operibus ac meritis, homines prorsùs iustitiæ Christi oblitos, collocare. Animaduerte hîc obsecro, lector, calumniosissimam malitiam. Cùm sex modos congruos ad expiandum perfectè peccatum collegisset author Catechismi ex scripturis, ac singulos illorum per subiectam, euidentem & solidam scripturam probãsset, tandèm subiecit: His, alijsq; modis & officijs veræ pietatis præstamus in Christo Iesu, quod admonet Paulus: Has habentes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. An qui hoc scribit, oblitus tibi prorsùs videtur passionis Christi, & iustitiæ eius, cùm officia pietatis in dictis sex modis compræhensa, diserte scribat præstari in Christo Iesu, siue per meritum ac gratiam Iesu Christi, atq; per virtutem sanguinis eius, qui in singulis officijs dictorum modorum operatur, & per eos operatur peccatorũ expiationem, sicut de singulis hoc certissimè testantur scripturæ? Verùm vide calumniosam malitiam. Cùm tam disertè faciat author, in ipsa cõclusione sermonis de sex modis expiationis, mentionem Christi Iesu, scriptores isti postremam clausulam (in Christo Iesu) non adscribunt: sed dicentes, &c. dolosè eam reticent. Cùm enim recitãssent verba illa Catechismi: his, alijsq; modis & officijs veræ pietatis comparamus atque præstamus, adscribunt &c. nec addunt quod mox sequitur, etiam in Christo Iesu præstamus: nè si illud fideliter, vt debebant, adderent, malitiosæ calumniæ conuincerentur. Solida est igitur Catechismi doctrina, quæ ex scripturis colligit varios modos expiandi peccatum: quorum tamen singuli sanguine Christi nitantur, & sine sanguinis applicatione ad peccati expiationem inutiles essent & inefficaces. Quid enim operari possit vel etiã sacramentum absolutionis & pœnitentiæ sine sanguine Christi? Quid contritum cor, & spiritus contribulatus, si à sanguine Christi seperatus, humanũ tantùm opus sit? Sic & de eleemosyna, & alijs recitatis modis sentiendum est. Non est igitur æquum, vt propter huiusmodi malitiosas calumnias, patiãtur Christiani homines syncerã & breuem institutionem Christianæ religionis, ex manibus excuti: sed ea institutione & doctrina rectè percepta, atque intellecta, animos suos corroborent, atque confirment aduersùs deceptionum & seductionum improbissimarum pericula.

2. Cor. 7.

ET IN APOLOGIA seu defensione Catholicæ confutationis cõtra inanes cauillationes Illyrici in capite sexto de Iustificatione: Postquàm hisce modis & Sophismatibus rectã & sanam de iustificatione, déque operibus iustificatorum doctrinam proculcauit, (Illyricus videlicet) atq; ad bonorum operum studium homines languidiores ac frigidiores haud dubiè fecit, eò quòd neque ad salutem necessaria ea esse, neq; ad salutis aut iustificationis rationẽ pertinere, quin potiùs ab ea excluſa esse, mordicùs defendit: Tandèm incipit Iesuitarum doctrinam, in Catechismo traditã oppugnare, meq; aduocatum seu patronum eorum, vt ait, acriter inuadit. Cùm Confessio mendacissimè & acerbissimè notaret doctrinam in Catechismo traditam de varijs modis expiandi peccata, in capite de expiandis peccatis, tanquàm ethnicam, impiam & detestandam, quòd in explicatione summi religionis & Christianæ salutis capitis, nullam prorsùs Christi, aut Christi sanguinis mentionem facerent: sed totam iustificationis & expiationis peccatorum rationem in operibus & meritis hominum collocaret, prorsùs verò nihil Christi passioni tribuere: Prodidi artificiosum mendacium, ostendẽs illum studiosè sententiam Catechismi mutilãsse, ea verba, quę de Christo Iesu po-

Digitized by Google

ſu potentiſſimo peccatorum expiatore ſubiecta erant, amputando. quæ ſunt hæc: His, alijſq; modis & officijs veræ pietatis præſtamus in Chriſto Ieſu, quod admonet Paulus: Has habẽtes promiſſiones chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei. Hac fraudulentia ac calumnia patefacta, Illyricus de mẽdacio aperto conuictus, aliò confugit.

2.Cor.7.

Contentionem mouet de vi & ſignificatione phraſis illius (in Chriſto Ieſu) in ſcripturis, & dicit eam variè in ſcripturis accipi. Nam aliquando ſignificare tantùm baptizatum eſſe, & Chriſtianum vocari. vt cùm Paulus dicit Andronicum aut Iuniam fuiſſe ante ſe in Chriſto: aliquando verò myſtico Chriſti corpori inſitum eſſe. Ipſi ſanè inquit, Ieſuitæ non exponunt illam phraſim, quid ei eo loco valeat, & quis eius locutionis propriè ſenſus ſit: In Chriſto Ieſu hæc officia præſtamus, aut his modis peccata expiamus. Et rectè, inquit, quis poſſet dicere, Iſraelitas fuiſſe, & ſua religionis myſteria egiſſe in Moyſe. ſicut Apoſtolus dicit omnes in Moyſe baptizatos eſſe: non tamen ſignificatur eius ſanguine ipſorum peccata expiari. Quæ vel hæc locutio non poteſt eſſe pharmacum, venenata illa dicta corrigens, quòd variis modis ac operibus homines poſſint ſua peccata expiare.

Rom.16.

2.Cor.10.

Sed cùm propoſuiſſet Illyricus phraſin illam in ſcripturis diuinis varijs modis accipi, cur vnicum tantùm modum, aut, ſi velit, duos tantùm cõmemorat? Nam alijs præterea modis vſurpari indubitatum eſt. vt cùm ſcribit Paulus: Gratia Dei eſt vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro. rurſùs: Ità & gratia regnet per iuſtitiam in vitã æternam per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. rurſùs: Deo autem gratias, qui ſemper triumphat nos in Chriſto Ieſu. rurſùs: Omnia poſſum in Chriſto, qui me confortat. rurſùs: In Chriſto inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & eſtis in illo repleti, hoc eſt, in Chriſto Ieſu, qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis, in quo & circunciſi eſtis, in quo & reſurrexiſtis. rurſùs: Timeo autem nè ſicut ſerpens Euam ſeduxit in aſtutia ſua, ità corrumpãtur ſenſus veſtri, & excidant à ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto. & in alijs innumeris ſcripturæ locis. Sanè in his dictis teſtimonijs ſermo ille (In Chriſto Ieſu) non ſignificat eſſe baptizatum, aut eſſe Chriſtianum, aut denique eſſe in myſtico corpore Chriſti: ſed deſignat modò meritum, modò virtutem & operationem Chriſti Ieſu in electis. Quam ſignificationem ego intelligens in ſententia Ieſuitarum, expoſui: In Chriſto Ieſu: per meritum, & gratiam, ſiue virtutem Chriſti Ieſu. Et quomodò ipſe ſcriptor Catechiſmi intellexerit, liquidò conſtat ex capite illo, De ſatisfactione pœnitentium quid ſentiendum ſit. Ad quam quæſtionem reſpondetur: Id videlicet ſentiendum eſt, quòd alia ſit ſatisfactio, Chriſto redemptori propria: alia fidelium pœnitentium communis ſatisfactio. Illa ſemel in corpore Chriſti crucifixi, dum agnus ille mundi peccata tulit, peracta eſt: vt qui natura ſunt filij iræ, Deo reconcilientur. Hæc verò quæ ad pœnitentes pertinet, à Chriſti membris in Eccleſia quotidiè peragitur, cùm pœnitentes poſt confeſſionem, ea quæ abſoluens Sacerdos iniunxit, faciunt, aut cùm vltrò quidem fructus pœnitentiæ edimus. Quæ vindicatoria ſimul & emendatoria eſt ſatisfactio, & redemptoris Chriſti beneficium, atq; ſatisfactionem adeò nõ obſcurat, vt magis etiam commendet, illuſtrétque. Illa enim præeunte, ac præcipuè cooperante, iudicium facimus & iuſtitiam, iuxta diuinã ſcripturam: Delicta noſtra cõtra nos ipſos vindicantes, & reſiduas in nobis peccatorum reliquias diluentes, Deiq; gratiam nobis pleniorem conciliantes, atq; promerentes. quę omnia eodem capite per ſcripturarũ teſtimonia confirmat. Vides Illyrice id quod in capite, quod tu arripis coarguẽdum, minùs expoſitũ eſt, in antecedentibus locis fuiſſe pleniſſimè & clariſſimè dictum? Vides quoquè falſum eſſe, authorem libelli, ſermonẽ illum (In Chriſto Ieſu) per hos modos expiare peccata, nõ accepiſſe pro eſſe vel baptizatũ, vel Chriſtianum, aut corpori Chriſti myſtico inſitũ. quaſi hoc tantùm ſignificatum ſit: Is qui non eſt Chriſtianus, aut baptizatus, poteſt hæc officia præſtare, per ſuã ſcilicet ſufficientiam & poteſtatẽ, & rectè viuere, aut deniq; peccata ſua expiare: ſed intelleXiſſe, quòd Chriſti Ieſu paſſione ſeu ſatisfactione velutì præeunte, atque præcipuè cooperante, poſſit homo ea officia præſtare, quibus expientur ſeu mundentur & deleantur peccata. Atque hæc de cauillatione phraſis illius (In Chriſto Ieſu.)

Quæſtione 7. de Sacramẽto pœnitẽtiæ.

In chriſto Ieſu, quid ſignifici in ſcripturis.

Rm.6.

Ibidèm 5.

2Cor.2.

Philip.4.

Coloſ.2.

3.Cor.2.

Eſaiæ 16. Ezech.18. 2.Cor.4. Pſal.50.

II.

Quid verò de minutis peccatis eſt ſentiendum?

A. Id ſcilicet, quòd eiuſmodi leuiora, vtì mentis euagatio, verbum ocioſum, riſus immoderatus, & conſimilia, quę quotidiana ſeu venialia peccata dicuntur, & ſine quibus hæc vita non ducitur: [a] *In multis enim offendimus omnes*, vt anteà quoquè monuimus, etſi lethalia non ſunt, & in ſpeciem minuta videtur, tamen haudquaquàm ſunt [b] contemnenda. Siquidem Deo diſplicent, ſeu vt Paulus loquitur, [c] contriſtant Spiritum ſanctum, obfuſcant cõſcientiam, Charitatis feruorem imminuunt, virtutumque profectum remorantur, & ad grauiora ſæpè vitia periculaque pertrahunt. Vndè ſcriptum eſt: [d] *Qui ſpernit modica, paulatìm decidet.* [e] *Qui amat periculum, peribit in illo.* [f] *Qui in vno peccauerit, multa bona perdet.*

a Aug. in Enchir. cap.78. 79. & lib.21. de ciuit. Dei, c.27. Iſidor.lib.2. de ſummo bono, cap.18.
a Iac.3.a 1.Ioan.1.d Eccles 7.c Pro.24.b Pſal.31.b
b Auguſt.de decem chordis, cap.11. & in pſal.129. Sermo.244.de temp. Item tract.12.in Ioan.
c Epheſ.4.g Chryſoſt.homil.87. in Matth. & 8. in 1. Corinth. & in ſer.de leuiũ peccator. periculis. Bern. ſer.1.de conuer.Pauli, & in tract.de præcepto & diſpẽſat.cap.14.
d Eccli 19.a
e Ibidèm 3.c
f Eccles 9.d

B. Cauendæ ſunt igitur, quantùm licet, hæ labes & ſordes animæ: quoniam vt legimus, [g] *non intrabit in cæleſtem Hieruſalem aliquid coinquinatum.* Ac niſi in hac vita illę diluantur, etiam [h] poſt mortem hominem grauant, nec ſine pœnis quidẽ acerbis Purgatorij ignis expiãtur. Qui quidem ignis, etſi perpetuus non ſit, tamen, ſi Auguſtino [i] credimus, grauior eſt, quàm quicquid homo in hac vita poteſt perpeti.

g Apocal.21.g Pſal.14.a 23.a
h Vide ſuprà de Satisfactione.
i In Pſal.37. & ſerm.41.de Sanctis. Gregor.in 3.Pſal. Pœnitentialem.

TESTIMONIA

Grauiũ & leuium peccatorum diſcretio.

1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite ſeptuageſimooctauo: Quæ ſint autem leuia, & quæ grauia peccata, non humano, ſed diuino ſunt penſanda iudicio. Videmus enim quædam ab ipſis quoquè Apoſtolis ignoſcendo fuiſſe conceſſa: quale illud eſt quod venerabilis

men ſubindè difficile. 1.Cor.7.

Digitized by Google

Paulus coniugibus ait: Nolite fraudare inuicèm, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterùm ad idipsum reuertimini, nè vos tentet satanas propter incontinentiam vestram. quod putari posset non esse peccatum; misceri scilicet coniugi non filiorum procreandorum causa, quod bonum est nuptiale, sed carnalis etiam voluptatis: vt fornicationis, siue adulterij, siue cuiusquam alterius immunditiæ mortiferum malum, quod turpe est etiã dicere, quò potest tentante satana libido pertrahere, incontinẽtium deuitet infirmitas. Posset ergò (vt dixi) hoc putari non esse peccatum, nisì addidisset: Hoc autẽ dico secundùm veniam, non secundùm imperium. Quis autem iam esse peccatum neget, cùm dari veniam faciẽtibus Apostolica authoritas fateatur? Tale quiddam est vbi dicit; Audet quisquam vestrùm aduersùs alterum negocium habens, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? Et paulò pòst, Secularia igitur iudicia si habueritis, inquit, eos qui contemptibiles sunt in Ecclesia, hos collocate ad iudicandum. Ad reuerentiam vobis dico. Sic non est inter vos quisquam sapiens, qui possit inter fratrem & fratrem iudicare: sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles? Nam & hîc posset putari, iudiciũ habere aduersùs alterum, non esse peccatum, sed tantummodò id extra Ecclesiam velle iudicari, nisì secutus adiũgeret: Iam quidem omninò delictum est inter vos, quia iudicia habetis vobiscum. Et nè quisquam hoc ità excusaret, vt diceret iustum se habere negocium, sed iniquitatem se pati, quam velit à se iudicum sententia remoueri: continuò talibus cogitationibus vel excusationibus occurrit, atque ait: Quare nõ magìs iniquitatem patimini? Quare non potiùs fraudamini? Vt ad illud redeatur quod Dominus ait: Si quis voluẽrit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & pallium. Et alio loco: Qui abstulerit, inquit, tua, noli repetere. Prohibuit itaque suos de secularibus rebus cum alijs hominibus habere iudicium. Ex qua doctrina dicit Apostolus esse delictum. Tamen cùm finit in Ecclesia talia iudicia finiri inter fratres, fratribus iudicantibus, extra ecclesiam verò terribiliter vetat: manifestum est etiam hîc, quid secundùm veniam concedatur infirmis. Propter hęc atque huiusmodi peccata, & alia, licèt ijs minora, quæ fiunt verborum & cogitationum offensionibus, Apostolo Iacobo confitente ac dicente; In multis enim offendimus omnes: oportet vt quotidiè crebroq; oremus Dominum, atque dicamus: Dimitte nobis debita nostra: nec in eo quod sequitur mentiamur, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

1 Cor. 6.

Matth. 5.

Luc. 6.

Iaco. 3.

Matth. 6.

2. ET capite septuagesimonono: Sunt autẽ quędam, quæ leuissima putarentur, nisì in scripturis demonstrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennę putaret, nisì veritas diceret? Cui tamen vulneri subiecit continuò medicinam, prœceptum fraternę reconciliationis adiungens. Mox quippe ait: Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te, &c. Aut quis æstimaret quàm magnum peccatum sit, dies obseruare & menses & annos & tempora; sicut obseruant, qui certis diebus siue mensibus, siue annis volunt vel nolunt aliquid inchoare, eò quòd secundùm vanas doctrinas hominum, fausta vel infausta existimẽt tempora: nisì huius mali magnitudinem ex timore Apostoli pẽsaremus, qui talibus ait, Timeo vos nè fortè sine causa laborauerim in vobis?

Ex Scriptura quorum peccatorum grauitatẽ cognoscamus.

Matth. 5.

Galat. 4.

Ibidèm.

3. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoseptimo: Sed quis iste sit modus, & quæ sint ipsa peccata, quæ ità impediunt peruentionem ad regnum Dei, vt tamen sanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficilimum est inuenire, periculosissimum definire. Ego certè vsque ad hoc tempus cùm indè satagerem, ad eorum indaginem peruenire non potui. Et fortasìs propterea latent, nè studium proficiendi ad omnia peccata cauenda pigrescat. Quoniam si scirẽtur quæ vel qualia sint delicta, pro quibus etiam permanentibus, nec profectu vitæ melioris absumptis intercessio sit inquirenda & speranda iustorum, eis secura se obuolueret humana segnities, nec euolui talibus implicamentis vllius virtutis expeditione curaret, sed tantummodò quæreret aliorum meritis liberari, quos amicos sibi de mammona iniquitatis eleemosynarum largitione fecisset. Nunc verò dũ venialis iniquitatis etiam si perseueret, ignoratur modus, profectò & studium in meliora proficiendi, orationi instando vigilantiùs adhibetur, & faciendi de mammona iniquitatis sanctos amicos cura non spernitur.

Difficultas in distinguẽdis peccatis grauibus à leuioribus.

Aliorum meritis liberamur à quibusdã peccatis. Luc. 16.

4. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite decimooctauo: Multi vitam sine crimine habere possunt, sine peccato non possunt. Nam quanuìs in hoc seculo magna iustitiæ quisque claritate resplendeat, nunquàm tamen ad purum peccatorum sordibus caret, Ioanne Apostolo testante, qui ait: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quædam sunt facta similia peccatis: sed si bono animo fiant, non sunt peccata, vtpotè potestas, si non se vlciscendi cupiditate, sed magìs corrigendi studio, vlciscatur in reum qui delinquit. Item sunt peccata leuia, quę ab incipientibus quotidiana satisfactione purgantur: quæ tamen à perfectis viris velut magna crimina euitantur. Quid autem homines peccatores de magnis sceleribus agere debent, quando etiam perfecti leuia quoquè delicta quasi grauissima lugent? Non solùm grauia, sed & leuia sunt cauenda peccata. Multa enim leuia vnum grande efficiunt: sicut solent ex paruissimis guttis immensa flumina crescere. Numerositas enim in vnum coacta, exundantem efficit copiam. Peccata quæ incipientibus leuia sunt, perfectis viris grauia reputantur. Tãto enim maius cognoscitur esse peccatum, quanto maior qui peccat, habetur. Crescit enim delicti cumulus iuxta ordinem meritorum: & sæpè quod minoribus ignoscitur, maioribus imputatur.

Sine crimine, non tamẽ sine peccato viuitur.

1. Ioan. 1.

Leuia peccata cur vitãda etiam sint.

5. IACOBI tertio: In multis offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.

6. PRIMAE Ioãnis primo: Si dixerimus quoniam peccatum nõ habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.

7. ECCLESIASTIS septimo: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum & non peccet.

8. PROVERBIORVM vigesimoquarto: Septiès in die cadet iustus, & resurget. Impij autem corruent in malum.

9. PSALMO trigesimoprimo: Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non abscondi. Dixi, confitebor aduersùm me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatẽ peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno.

10. AVGVSTINVS de decem chordis, capite vndecimo: Si quæ delectationes seculi subrepunt in animam: exercete vos in misericordia, exercete vos in eleemosynis, in ieiunijs, in orationibus. His enim purgãtur quotidiana peccata, quæ non possunt, non surrepere in animam, propter fragilitatem humanam. Noli illa cõtemnere, quia minora sunt: sed time, quia plura sunt. Attendite fratres mei. Minuta sunt, non sunt magna. Non est bestia quasi leo, vt vno morsu guttur frangat: sed bestiæ plerunquè minutæ multæ necant.

Quibus oportibus purgantur quotidiana peccata.

Leuia peccata cur non spernenda. Vide Thom. 1.2.q.88. & 89.

Digitized by Google

necant. Si proijcitur quisquam in locũ pulicibus plenum, nunquid non moritur ibi? Non sunt quidem maiores: sed infirma est natura humana, quę etiam minutissimis bestijs interimi potest. Sic & modica peccata attendite, quia modica sunt: & cauete, quia plura sunt. Quàm minutissima sunt grana arenæ? Si arenæ amplius in naui mittatur, mergit illam vt pereat. Quàm minutæ sunt guttæ pluuiæ? Nónne flumina implent, & domos deijciunt? Ergò ista nolite contemnere. Sed dicturi estis; Et quis potest sine istis? Nè hoc diceres quæ habere nemo non potest, Deus misericors videns nostrã fragilitatem, posuit contrà remedia. Quæ sunt remedia? Eleemosynarum, ieiuniorum, orationũ, ipsa sunt tria. Vt autem verum dicas in oratione, perfectæ implendæ sunt eleemosynæ. Quæ sunt perfectæ eleemosynæ? Vt ex quo tibi abundat, des ei qui non habet: & cùm te lædit aliquis, ignoscas illi. Et paulò pòst: Illa dico quotidiana peccata, quæ aut per linguã facilè committuntur, vt est verbum durũ, aut cùm labitur aliquis in risum immoderatũ, aut in huiusmodi nugas quotidianas. In ipsis concessis peccata sunt. Cum ipsa vxore si exceditur concumbendi modus procreandis liberis debitus, iam peccatum est. Ad hoc etenim ducitur vxor. nam id etiã tabulæ indicãt, vbi scribitur, liberorum procreandorum causa. Quando tu vti vxore amplius quàm necessitas procreandorum liberorum cogit, voluêris, iam peccatum est: & ipsa talia peccata quotidianæ eleemosynæ mundant. In ipsis alimentis, quæ vtique concessa sunt, si fortè excedis modum, & amplius accipis quàm necesse est, peccas. Quotidiana sunt ista quæ dico: sed tamen peccata sunt, & non leuia, quia plura. Quia verò quotidiana & plurima, timenda est ruina multitudinis, etsi non magnitudinis. Talia peccata dicimus, fratres, quotidianis eleemosynis posse mundari. Sed facite eleemosynas, & nolite cessare. Attendite vitam vestram quotidianam, ipsis peccatis scaturientem, minutis ipsis dico.

Tria potissima remedia contra leuia peccata.

Quotidiana peccata quæ sunt.

11. IDEM in psalmum centesimũ vigesimumnonum: Si contemnebas minus peccatum, vel pœnæ magnitudine deterrere. Sed dicis; Minora sunt, minuta sunt, sine quibus non potest esse ista vita. Congere minuta, & faciunt ingentem aceruum. Nam & grana minuta sunt, & tamen massam faciunt: & guttæ minutæ sunt, & flumina implent, & moles trahunt.

Minuta peccata vitanda.

12. ET sermone ducentesimo quadragesimoquarto de tempore: Sed dicis, Peccatũ quidem est, sed tamen paruum est. Nec nos dicimus quia capitale peccatum est: sed tamen si frequentiùs exerceatur, & ieiunijs vel eleemosynis non redimatur, nimis immundam animam facit. Noli despicere peccata tua, quia parua sunt: nam & pluuiarum guttæ sunt, sed flumina implent, & moles trahunt, & arbores cum suis radicibus tollunt. Tu qui dicis, quia paruum peccatum est: velim scire quoties tale peccatum admittis, si tot paruulas plagas in corpore, & tot maculas aut scissuras in vestibus tuis fieri velis? Cùm ergò in corpore tuo plagas, nec in veste tua scissuras vel maculas fieri acquie scis, qua conscientia hoc facere in anima tua non metuis.

Venialia peccata ieiunijs vel eleemosynis redimenda sunt, & non paruipendenda.

13. ITEM tractatu duodecimo in Ioannẽ: Minuta plura peccata si negligantur, occidunt. Minutæ sunt guttæ quę flumina implent, minuta sunt grana arenæ: sed si multa arena imponatur, premit, atque opprimit. Hoc facit sentina neglecta, quod facit fluctus irruens. Paulatim per sentinam intrat, sed diù intrando, & non exhauriẽdo, mergit nauem. Quid est autem exhaurire, nisi bonis operibus agere, vt non obruant peccata; gemendo, ieiunando, tribuendo, ignoscendo?

Minuta peccata quomodo occidant etiamanimã. Vide S. Thomam in 1.2. q. 88. artic. 4.

14. AD Ephesios quarto: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.

Remedia aduersùs minuta peccata.

15. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimaseptima in Matthæum: Repellenda igitur malorum initia sunt. Nam etiam si ad maiora prima non progrederentur peccata, non esset tamen negligendũ: nunc verò per istam incuriã gradatim semper ascendunt: quapropter omni studio atq; opera funditùs principia peccatorum sunt euertenda. Non enim vim delicti solam cõsideres, nec quia paruum sit, cogites: sed illud præcipuè tene, quia si radicem non euulseris, magnum indè peccatum succrescet. Mirabile quiddam atq; inauditum dicere audeo. Solet mihi nonnunquàm, non tanto studio magna videri peccata esse euitanda, quanto parua & vilia. illa enim vt auersemur, ipsa peccati natura efficit: hæc autem hac ipsa re, quia parua sunt, desides reddunt: & dum contemnuntur, non potest ad expulsionem eorũ animus generosè insurgere. Vndè citò ex paruis maxima fiunt negligentia nostra. Nemo enim repentè ad extremam improbitatem insilijt. Habet quippe insitum quendam anima pudorem atq; innatum, quem subitò calcare atque proijcere non potest: sed sensim atque paulatim ex negligentia perit. Consideremus autem, si nimiùm quidam ac importunè risit, reprehensus à quopiam est: respondet alius, nihil esse id mali. Quid enim est risus, aut quid vnquàm èx risu mali sequetur? Orta tamen ex immoderato risu paulispèr scurrilitas, à scurrilitate turpiloquium, à turpiloquio operatio turpis profecta est.

Principijs peccatorum obstandum.

Peccata paruа non paruipendenda, & quam ob causam.

Risus importunus quæ peccata pariat.

16. IDEM in priorem epistolã ad Corinthios, homilia octaua: Etenim corpus si parùm ab ense diuidatur, corrũpitur: & ędificium si parùm fatiscat, dissoluitur: & si vel minimũ palmes à radice abscindatur, inutilis redditur. Itaq; id parùm non est, sed ferè totũ existimandũ. Cùm igitur parùm peccauerimus, vel desidia torpuerimus, nolimus vt exiguũ despicere. Siquidem id neglectũ quamprimùm in immensum euadet: sic & vestis quæ scindi cœperit, neglecta tota discinditur: & tectum paucarum tegularum casu contempto, totam domum diruit. Hæc nos reputantes, nunquàm paruum contemnamus, nè procidamus in maiora.

Non negligenda minuta peccata.

17. ET in sermone de leuium peccatorum periculs: Neque enim leue dicendum est, quod hominem contemnendo occidit, aut contemptorem transgrediendo decepit, cùm scriptum sit: Qui modica spernit, paulatim decidit.

Eccli 19.

18. BERNARDVS sermone primo de cõuersione S. Pauli; Ideò Paulus consecutus est misericordiam, quia ignorãs in incredulitate hoc fecit. Discite ex hoc fratres, iustum iudicem Deum, non modò quid fiat, sed & quo animo fiat, considerare: & cauete deinceps nè quis parua reputet, quamlibèt parua scienter delinquere conuincatur. Nemo dicat in corde suo, Leuia sunt ista, non curo corrigere: non est magnum, si in his maneam venialibus minimisq; peccatis. Hęc est enim, dilectissimi, impœnitentia: Hæc blasphemia in spiritum sanctum, blasphemia irremissibilis.

1. Tim. 1.

Contemnere peccata venialia, est peccatum in Spiritum sanctũ.

19. ITEM in tractatu de præcepto & dispensatione, capite decimoquarto: Esto: sit crimen, cui pœnalis illa gehenna vel gehennalis pœna assignatur: quale quæso illud definiemus esse crimen, quod veritate iudice reum tantùm facit iudicio? Nec tamen diffitebimur esse reatum, quod vel hactenùs reum statuit. Quòd si reatum, & peccatum. Porrò omne peccatum, contra Dei mandatũ præsumitur. Quod autem cõtra mandatum præsumitur, inobedièt ia dicitur. Hinc colligitur quòd irasci fratri, & inobedientia sit, & crimen non sit. En vnum inuentum est monacho leue ac veniale peccatum, quodq; nõ humani, sed diuini mandati statuat transgressorẽ. In hoc genere sunt transgressionis nonnulla stultiloquia seu vaniloquia, & quæque ociosè dicta, facta, & cogitata.

Digitized by Google

Venialia peccata transeũt per contemptum & consuetudinẽ in criminalia.

Huiusmodi enim nunquàm nisi contra mandatum, & Dei mandatum vsurpantur. Peccata quippe sunt, & Deus prohibet omne peccatũ, & tamen venialia non criminalia reputantur, excepto cùm per contemptum vertuntur in vsum & consuetudinem: & tunc non peccati species, sed peccantis intentio pensatur. Elatio quippe contemnentis, aut impœnitentis obstinatio, in minimis quoquè mandatis culpam facit non minimam, & conuertit in crimen grauis rebellionis, næuum satis leuem simplicis transgressionis.

20. ECCLESIASTICI decimonono, & 21. TERTIO, & 22. ECCLESIASTIS nono, vt in textu.

1. B. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni.

2. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam: qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.

3. ET vigesimotertio: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocẽs manibus, & mũdo corde, qui nõ accepit in vano animam suã, nec iurauit in dolo proximo suo.

4. AVGVSTINVS in psalmum trigesimumseptimum, vt suprà de Sacramento pœnitentiæ, quæstione nona, B. testimonio quarto.

5. ITEM sermone quadragesimoprimo de Sanctis, ibid. C. testimonio tertio.

6. GREGORIVS in tertium psalmum Pœnitentialem, ibid. F. testimonio octauo.

III.

Quibus autem remedijs peccata leuiora purgantur?

VT eiusmodi animæ sordes in hac vita diluantur, Ecclesia vetus remedia isthæc [a] agnouit & in vsu habuit, humilem suî accusationem, Dominicam precationem, pectoris tunsionem, & alias id genus pias in Deum ac etiam erga proximum exercitationes, corporisque afflictiones sponte ac religiosè susceptas. Quæ quidem remedia tanto lubentiùs ac studiosiùs amplectuntur sapientes, quo rectiùs nôrunt & diligentiùs expendunt diuinæ iustitiæ in vindicandis [b] peccatis seueritatem. Quod vel ex illa metuenda Christi sententia planum fieri potest: [c] *Dico vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* Itemque ex illo dicto Petri, [d] *Iustus vix saluabitur.* Vt hinc Iob vir alioquin iustus & innocens, dixerit: [e] *Verebar omnia opera mea, sciens quia non parceres delinquenti.* Et Apostolus Paulus: [f] *Horrendum est incidere in manus Dei viuentis.* [g] *Quòd si nos ipsos dijudicaremus, vt idem admonet, non vtiquè iudicaremur. Beatus* [h] igitur *homo qui semper est pauidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum.*

a Augustin. epist. 108. In enchirid. cap. 71. 72. In Ioan. tract. 12. ser. 41. de sanctis. lib. 21. de ciuit. ca. 27. & homil. 50. ex 50. c. 13. Concil. Tolet. 4. can. 9.

b Iob 24. Prosper. in sententijs Augustin. cap. 210. & Augustin. in psal. 58.

c Matth. 12. c

d 1. Pet. 4. d

e Iob 9. c

f Heb. 10. f

g 1. Cor. 11. g

h Prouer. 28. b

TESTIMONIA.

Pectoris tunsio, & oratio Dominica pro impetrãda remissione venialiũ. Matth. 6.

1. AVGVSTINVS epistola centesimã octaua ad Seleucianam: Est etiam pœnitentia bonorum & humilium fidelium penè quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Neque enim ea nobis dimitti volumus, quæ dimissa non dubitamus in baptismo, sed illa vtiq; quæ humanę fragilitati, quãuis parua, tamen crebra subrepunt. Quæ si collecta contra nos fuerint, ità nos grauabũt & oppriment, sicut vnũ aliquod grande peccatũ. Quid enim interest ad naufragiũ, vtrùm vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim subrepens aqua insentinam, & per negligentiam derelicta atq; contempta, impleat nauem atq; submergat? Propter hæc ieiunia & eleemosynæ & orationes inuigilant, in quibus cùm dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus; manifestamus habere nos quod nobis dimittatur, atque in ijs verbis humiliantes animas nostras, quotidianam quodammodò agere pœnitentiam non cessamus.

Remedia quibus purgãtur quotidiana peccata. Matth. 6.

Oratio Dominica satisfacit de leuibus peccatis. Matth. 6.

2. ITEM in Enchiridio ad Laurentiũ, capite septuagesimoprimo: De quotidianis autẽ & leuibus leuibusq; peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum est enim dicere, Pater noster qui es in cælis: qui iam patri tali regenerati sunt ex aqua & Spiritu sancto. Delet omninò hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa, à quibus vita fidelium scelerate etiam gesta, sed pœnitendo in melius mutata discedit; si quemadmodùm veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra; quoniam non desunt quæ dimittantur, ità veraciter dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, si fiat quod dicitur: quia & ipsa eleemosyna est, veniam petenti homini ignoscere.

Oratio Dominica delet peccata.

3. ET capite septuagesimosecundo: Multa sunt genera eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata.

Eleemosynis dimittuntur peccata.

4. IDEM in tractatu duodecimo in Ioannem, vt suprà quæstione præcedenti, A. testimonio decimotertio.

5. SERMONE quadragesimoprimo de Sanctis, vt suprà de Sacramento pœnitentiæ, quæstione nona, C. testimonio tertio.

6. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoseptimo, vt suprà quæstione præcedenti, A. testimonio tertio.

7. ITEM libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite tertio, & libro de pœnitentiæ medicina, capite secundo: Piget cuncta colligere, quæ quisque in seipso certius comprehendit, atque reprehendit, si diuinarum scripturarum speculum non negligenter attendat. Quæ quanuis singula non lethali vulnere ferire sentiantur, sicuti homicidium & adulterium, vel cętera huiusmodi; tamen omnia simul congregata velut scabies, quo plura sunt necant, & nostrum decus ità exterminant, vt ab illius sponsi speciosi forma præ filijs hominum castissimis amplexibus separent, nisi medicamento quotidianæ pœnitentię desecentur. Quod si falsum est, vnde quotidiè tũdimus pectora? Quod nos quoq; antistites ad altare assistentes cum omnibus facimus. Vnde etiam orantes dicimus, quod in tota ista vita oportet vt dicamus: Dimitte nobis debita nostra, sicut

Lethali vulnere singula non feriunt. Psal. 44. Peccata venialia contaminant etiam? Vide S. Thomam in 1. 2. q. 89. art. 1.

Quibus modis expiẽtur.

Digitized by Google

Vide etiã D. Thom. in 3. par. q. 87. Matth. 6.

ficut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Non enim ea dimitti precamur, quæ iam in baptiſmo dimiſſa ſunt, & niſi dimiſſa credimus, de ipſa fide dubitamus: ſed vtiquè de quotidianis peccatis hoc dicimus, pro quibus etiam ſacrificia eleemoſynarum, ieiuniorum, & ipſarum orationum ac ſupplicationum quiſque pro ſuis viribus offerre non ceſſat.

8. CONCILIVM Toletanum quartum Canone nono: Sanctus Auguſtinus dicit: De quotidianis autem, &c. vt ſuprà teſtimonio ſecundo huius quæſtionis, ex Enchiridio eius.

9. IOB vigeſimoquarto: De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit, & Deus inultum abire non patitur.

10. PROSPER in ſententijs Auguſtini, ſententia vel capite ducenteſimo decimo: Peccata ſiue parua, ſiue magna, impunita eſſe nõ poſſunt: quia aut homine pœnitente, aut Deo iudicante plectuntur. Ceſſat autem vindicta diuina, ſi conuerſio præcurrat humana. Amat enim Deus confitentibus parcere, & eos, qui ſemetipſos iudicant, non iudicare.

Peccata ſiue minuta, ſiue magna, impunita eſſe non poſſunt.

a Cor. 11.

11. AVGVSTINVS in pſalmum quinquageſimumoctauum, vt ſuprà de peccatis in Spiritum ſanctum, quæſtione ſeptima, A. teſtimonio ſecundo.

12. MATTHAEI duodecimo, 13. PRIORIS Petri quarto, 14. IOB nono, 15. HEBRAEORVM decimo, 16. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, & 17. PROVERBIORVM vigeſimooctauo, vt in textu.

IIII.

An ne ſatis eſt à peccatis abſtinere?

A. IVSTITIA quidem Chriſtiana, de qua hucuſquè diximus, duas partes proponit, & velut æquè neceſſarias nobis commendat hiſce verbis: [a] *DECLINA A MALO, ET FAC BONVM.* Sic & Paulus docet: [b] *ODIENTES MALVM, ET ADHAERENTES BONO.* Non ſufficit igitur, quod [c] Auguſtinus perſpicuè dixit, abſtinere à malo, niſi fiat quod bonum eſt: & parùm eſt nemini nocere, niſi ſtudeas multis prodeſſe.

Bern. ſer. 34. ex patruis ſermonib. Chryſoſt. in pſal. 4. & homil. 16. in Epiſt. ad Epheſ. Auguſt. ſerm. 19. de temp.

a Pſal. 36. 6 & 83. c ibidem. Auguſt.

b Rom. 12. c 1. Pet. 3. b Tob. 4. d Eſaiæ 1. c Eccli. 3. d Coloſſ. 3. d Epheſ. 4. e f g Iac. 4. d Matth. 3. c 7. c

c In ſententijs Proſp. cap. 86. Auguſt. lib. 19. de ciuit. Dei cap. 14.

B. Quapropter abſoluta vtcunquè Iuſtitiæ priore parte, quæ mala prohibet, conſequens eſt, vt faciente Chriſto, de altera porrò, quæ in bonis conſectandis eſt poſita, dicere pergamus.

TESTIMONIA.

Perfecta moralitas in duobus eſt poſita.

Pſal. 36.

1. A. BERNARDVS ſermone trigeſimoquarto ex paruis ſermonibus: Integra & perfecta moralitas in duobus præcipuè conſiſtit, in euitandis vitijs, & appetendis virtutibus, quoniam non ſufficit à malo abſtinere, ſi non & bonum faciamus. Indè Pſalmiſta: Declina à malo, & fac bonum. Fugiamus ergò vitia, amplectamur virtutes.

2. CHRYSOSTOMVS in pſalmum quartum, 3. ET homilia decimaſexta in epiſtolam ad Epheſios, 4. AVGVSTINVS item ſermone quinquageſimonono de tempore, vt ſuprà de peccatis, quæſtione prima, A. teſtimonio ſecundo, tertio, & primo.

5. PSALMO trigeſimoſexto, & 6. TRIGESIMOTERTIO, vt ſuprà quæſtione prima de peccatis, A. teſtimonio quinto & ſexto.

Pſal. 36. Non ſufficit à malo abſtinere.

7. AVGVSTINVS in pſalmum trigeſimumſextum, concione tertia ſuper illum verſum: Declina à malo, & fac bonum: Noli tibi putare ſufficere, ſi non expoliâſti veſtitum. Non expoliando enim veſtitum, declinâſti à malo, ſed noli arescere, & ſterilis eſſe. Sic noli ſpoliare veſtitum, vt veſtias nudum. Hoc eſt enim declinare à malo, & facere bonum. Et quid indè habebo, dicturus es? Iam tibi commendauit ille quem fœneras. Quid tibi dabit? Vitam æternam dabit tibi, da illi ſecurus. Audi & id quod ſequitur; Declina à malo, & fac bonum: Et inhabita in ſecula ſeculorum.

8. ET in pſalmum trigeſimumtertium ſuper verſum, Diuerte (ſiue vt ipſe legit, Declina) à malo: Parùm eſt, nulli noceas, nullum occidas, non furueris, non adulteres, non fraudem facias, non falſum teſtimonium dicas, declina à malo. Cùm declinaueris, dicis, ſecurus ſum, perfeci omnia, habebo vitam, videbo dies bonos. Non ſolùm declina à malo: ſed, Et fac bonum. Parùm eſt vt non expolies, veſti nudum. Si non expoliaueris, declinâſti à malo: ſed non facies bonum, niſi cùm peregrinum ſuſceperis in domum tuam. Ergò ſic declina à malo, vt facias bonum.

Parùm eſt à malo abſtinere.

9. AD Romanos duodecimo, 10. PRIORIS Petri tertio, 11. TOBIAE quarto, 12. ESAIAE primo, 13. ECCLESIASTICI tertio, 14. AD Coloſſenſes tertio, 15. AD Epheſios quarto, vt ſuprà quæſtione primà de peccatis, teſtimonio ſeptimo & ſequentibus.

19. IACOBI quarto: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi.

17. MATTHAEI tertio: Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis ergò arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

18. ET capite ſeptimo: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

19. PROSPER ſententia octogeſimaſexta ex ſentẽtijs decerptis ex Auguſtino: Non ſufficit &c. vt in textu.

20. AVGVSTINVS libro decimonono de ciuitate Dei, capite decimoquarto: Ordinatæ concordiæ hic ordo eſt: primùm, vt nulli noceat; deindè, vt etiam profit cui poterit.

Nulli noceas & profis cui potes.

DE TRI

Digitized by Google

DE TRIPLICI GENERE BONORVM OPERVM.

I.

Iustitia Christiana circa quæ bona versatur?

HAEC Iustitia tam latè[a] patet, vt omnia bona, quæ honestè, iustè ac piè fiunt, in se contineat, nobisque expetenda & consectanda proponat. Vndè ità fideles Apostolus commonefacit:[b] *Ambuletis dignè Deo, per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes;*[c] *prouidentes bona non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.* Hic enim nostræ vocationis, & Christianæ iustitiæ per Christum partæ verus est vsus, ac fructus proprius, Petro teste,[d] *vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus:* hoc est, quemadmodùm à Paulo explicatum est,[e] *Vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo.* In eundem sensum nobis proponitur Euangelicum illud:[f] *Vt sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi in sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris.* Nam idcircò redemit nos Christus,[g] *ab omni iniquitate, vt mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.*[h] *Ipsius enim* Dei *sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis: quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.*

a Chrysosto. in psal. 4. & 14. & homil. 23. in Genes.
b Coloss. 1. b
c Rom. 12 d 2. Cor. 8. d Matth. 5. b 1. Pet. 2. c d
d 1. Pet. 2. d
e Tit. 2. d Vide Bern. ser. 2. de resurrec. Domini.
f Luc. 1. g
g Tit. 2. d
h Ephes. 2. b

B. Ità constanter Paulus scribit, omnesque admonet de obseruanda & colenda semper Iustitia Christiana. Proindè Ioannes etiam prudenter admonet, & absolutè definit:[i] *Filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille iustus est: qui facit peccatum, ex diabolo est.* Et Iacobus constanter docet:[k] *Ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ità & fides sine operibus mortua est.* Tum idem rursùs,[l] *Qui perspexerit in lege perfectæ libertatis,* (siue in legem perfectam quę est libertatis) *& permanserit, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit.* Nec aliud sanè voluit Paulus, cùm diceret:[m] *Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.*

i. 1. Ioan. 3. b
k Iac. 2. d Augustin. in præfa. in psal. 31. Ité de fide & operib. cap. 14. Chrysost. homil. 2. in Genesim.
l Iacob. 1. d
m Rom. 2. b

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum, vt suprà de peccatis, quæstione prima, A. testimonio secundo.

Iustitia conflatur ex multis virtutibus

2. IDEM in psalmũ decimumquartũ: Iustitia cõflatur ex multis virtutibus, & vna virtus actiua non facit iustitiam, quemadmodùm nec vna tabula perficit nauigium, nec vnus lapis domum.

Iustus dicitur qui omnigenam virtutẽ exercet.

3. ITEM homilia vigesimatertia in Genesim super ea verba, Noë homo iustus: Eccè & aliam maximam præconij speciem, iustus: hac appellatione omnem virtutem complectitur. Hoc enim nomen, iustus, consueuimus dicere de his, qui omnigenam exercent virtutem.

4. AD Colossenses primo: Ideò & nos ex qua die audiuimus, non cessamus pro vobis orantes & postulantes, vt impleamini agnitione voluntatis eius, in omni sapientia & intellectu spirituali: vt ambuletis dignè Deo, per omnia placẽtes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei, in omni virtute confortati secundùm potentiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate cum gaudio gratias agentes Deo & Patri.

5. AD Romanos duodecimo, vt in textu.

6. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Prouidemus enim bona non solùm coram Deo, sed etiam coram hominibus.

7. MATTHAEI quinto: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

8. PRIORIS Petri secundo: Conuersationem vestrã inter Gentes habentes bonã, vt in eo de quo detrectant de vobis tanquàm de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. Quia sic est volũtas Dei, vt benè facientes, obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati sustinetis? Sed si benefacientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cùm maledicereture, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniustè. qui peccata nostra nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus. cuius liuore sanati estis.

9. AD Titum secundo: Apparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus: erudiẽs nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi. Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

10. BERNARDVS sermone secundo de resurrectione Domini: Apostolus ait: Sobriè, & iustè, & piè viuamus. Hæc enim tria sunt conuersationi nostræ maximè necessaria: quoniam primum debemus nobis, secundum proximo, tertiũ Deo. Nam qui fornicatur, in corpus suum peccat, magno

Tit. 2.
1. Cor. 6.

Digitized by Google

gno illud priuans honore, & pauendo addicens, pudendóque dedecori: tollens membrum Christi, & faciens membrum meretricis. Ego autem non ab ea tantùm quæ tam abominabilis est, sed ab omni voluptate carnis continẽdum dico. Ante omnia igitur perfectam hanc continentiam quære, quam debes tibijpsi. Nemo enim tibi propinquior est. Dehinc adde misericordiam, quam debes proximo: quia cum eo saluandus es. Omnes enim qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patientur. Et per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum. Vide ergò nè per impatientiam pereas: sed vniuersa pro eo sustine, qui prior pro te maiora sustinuit: & apud quem infructuosa patientia non erit, sicut ait Propheta: Patientia pauperum non peribit in finem.

2. Tim. 3. Actor. 14. Psal. 9.

11. LVCAE primo: Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, prophetarum eius: Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos: Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti. Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi In sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris.

12. AD Titũ secũdo, vt paulò antè testim. nono.

13. AD Ephesios secũdo: Ipsius enim, vt in textu.

1. B. PRIMAE Ioannis tertio, 2. IACOBI secundo, vt in textu.

3. AVGVSTINVS in præfatione in psalmum trigesimumprimum: Quid enim scriptura dicit? Id est, vndè dicit scriptura iustificatum Abraham? Credidit autem Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ergò ex fide iustificatus est Abraham. Iam qui audit, non ex operibus, sed, ex fide: obseruet illam voraginem, de qua locutus sum. Vides ergò quia ex fide, non ex operibus, iustificatus est Abraham? Faciam ergò quicquid volo, quia & si bona opera non habuero, & tantùm credidero in Dẽum, deputabitur mihi ad iustitiam, Si dixit & decreuit, lapsus demersus est: si adhuc cogitat & fluctuat, periclitatur. Scriptura autem Dei verus ꝙ intellectus, non solùm periclitantem à periculo liberat, sed & demersum à profundo eleuat. Respondeo ergò tanquàm contra Apostolum, & dico de ipso Abraham, quòd inuenimus etiam in epistola alterius Apostoli; qui volebat corrigere homines, qui malè intellexerant istum Apostolum. Iacobus enim in epistola sua, contra eos qui nolebant benè operari, de sola fide præsumentes, ipsius Abrahæ opera commendauit, cuius Paulus fidem. Et non sunt sibi aduersi Apostoli. Dicit autem opus omnibus notum, Abraham filium suum immolandum Deo obtulit. Magnum opus, sed ex fide. Laudo superædificationem operis, sed video fidei fundamentum. Laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radicem. Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodesset, qualecunque illud opus esset. Rursùm si sic teneret fidem Abraham, vt cùm ei Deus imperaret offerre sibi immolandum filiũ suum, diceret apud semetipsum, Non facio, & tamẽ credo, quia me etiam contemnentem iussa sua liberat Deus: Fides sine operibus mortua esset, & tanquàm radix sine fructu sterilis atq; arida remaneret. Quid ergò? Debemus nulla opera præponere fidei, id est, vt ante fidem quisquam dicatur benè operatus. Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quanuis videantur hominibus laudabilia, inania sunt. Ità mihi videntur esse, vt magnæ vires & cursus celerrimus præter viam. Nemo ergò computet bona opera sua ante fidem: vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonũ enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit.

Iacobus Apostolus scripsit cõtra eos qui Paulum malè intelligebãt. Iacob. 2.

Rom. 4. Nõ aduersantur Paulus & Iacobus Apostoli.

Iacob. 2.

Bona opera, ante fidem, sunt veluti cursus extra viam.

4. IDEM in libro de fide & operibus, capite decimoquarto, vt suprà de peccatis in Spiritum sanctum, quæstione tertia, B. testimonio primo.

5. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in Genesim: Cum rectæ fidei dogmatibus vitã quoquè vestram diligenter curate. Fides enim sine operibus mortua est, & opera sine fide mortua sunt. Quantũuis enim teneamus dogmata, si vitam negligamus, nihil nobis ea proderunt. Rursùs si vitæ curam diligentem gesserimus, in fidei autem placitis claudicauerimus, neque sic nobis aliquid lucri fuerit.

Fides sine operibus mortua est, & contrà.

6. IACOBI primo, 7. AD Romanos secundo, vt in textu.

Genes. 15. Rom. 4. Galat. 3.

In voraginẽ incidunt, qui solam fidem sufficere colligunt ex Paulo.

II.

Quem fructum pariunt opera Iustitiæ Christianæ?

A. PRAECLARVM sanè atque multiplicem, cùm in hac, tum in futura vita. Huc enim spectat Pauli sententia, [a] *Pietas ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.* Tum alibi scriptum legimus, [b] *Bonorum laborum gloriosus est fructus.*

a 1. Timot. 4. c Prouer. 11. e 2. Paral. 15. b Matt. 10. d 19. d Gene. 12. a 15. a Eccli 12. a 36. c Hier. 31. c

b Sap. 3. d 10. d Malac. 3. d 1. Cor. 15. g Hebr. 6. b

B. Primùm enim hæc opera ex viua fide, id est, per charitatem [c] operante profecta, non modò signa sunt Christianæ vocationis, sed eandem nobis quoquè confirmant, certamque faciunt. Quamobrem Petrus Apostolus, qui ad opera bona nusquàm non cohortatur, hoc etiam adiecit: [d] *Fratres, magis satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.*

c Galat. 5. a

d 2 Pet. 1. b Cypr. epist. 57. ad Cornelium in fine.

C. Secundò gratiam credentibus [e] augent, atque [f] sanctificationem perficiunt, Apostolo teste: vt hinc etiam Iacobus affirmet, quòd Fides, quæ operibus cooperatur, [g] ex ijsdem quoquè consummetur.

e 2. Corin. 9. c Coloss. 1. b 1. Pet. 2. a

f 2. Cor. 7. a Rom. 6. d Apocal. 22 c Eccli 18. c Tridẽt. sess. 6. cap. 10.

g Iacob. 2. d

D. Tertiò [h] fiduciam bonæ conscientiæ pariunt, magisque ad orandum & quidlibet à Deo impetrandum animant. Scriptum est enim: [i] *Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.* Et rursùs: [k] *Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus.* Exemplum extat in Eze-

h Ioan 3 c 1. Ioan 4. c Iacob. 1. d Galat. 6. a

i Tob. 4. b

k 1. Ioan. 3. d Ioã. 15. a August. in præfat. in psal. 31.

Digitized by Google

in Ezechia rege, qui bona conſcientia fretus, ac Dei voce in hoc ipſo comprobatus, dixit :[l] *Obſecro Domine, memento quæſo, quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto: & quod bonum eſt in oculis tuis, fecerim.*

E. Demùm id efficiunt, vt laborantes in vinea Chriſti,[m] denarium diurnum accipiamus, hoc eſt, promiſſam æternæ vitæ mercedem, iuſtitiæque[n] coronam, quam in Eccleſia Dei[o] mandata ſeruantes,[p] in Chriſto promeremur. Ait igitur Dominus,[q] *Voca operarios, & redde illis mercedem.* Ait Dauid,[r] *Seruus tuus cuſtodit ea,* diuina ſcilicet præcepta: *in cuſtodiendis illis retributio multa.* Ac iterùm, [s] *Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum propter retributionem.* Ait & Paulus: [t] *Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus Iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & iis, qui diligunt aduentum eius.* Ait deniquè & ipſe Chriſtus: [x] *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Et iterùm: [y] *Procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.* Tum alibi : [z] *Qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum.*

F. Ex quibus fit perſpicuum, quanti noſtra omnium referat, ſi vitam æternam cupimus, Diuinas obſeruare voces. [a] *Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & ſanctus ſanctificetur adhuc. Eccè venio citò, & merces mea mecum eſt, reddere*[b] *vnicuique ſecundùm opera ſua.* [c] *Bonum igitur facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo metemus, non deficientes.*

l Eſaiæ 38.a 4. Reg.20.a Pſal.7.b 16.a d 17.b c 25.a c 94.d 131.a

m Matt.20.a Aug.tract.67. in Ioan. & Gregor.lib.4. dialog.cap 35.

n 2.Timo.4.b Iac.1.b

o Matth.19.c

p Ioan.3.c 15.a

q Eccli 16.b Heb.13.c Sap. 3.a 2.Theſſ.1.b Apo.3.a Triden.ſeſſ. 6.cap.16.Cypr.de vnitate Eccle.Aug.epi.105. & lib de moribus eccl.catholi.cap.25.

r Matth.20.a Sapien.5.c

s Pſal.18.c Heb.11 b c Luc. 14.c Col.3.d Eph.2.b 2.Corin 4.d Aug.in pſal.93.

t Pſal.118 a Mat.19.b Aug. in pſal.120.

v 2.Tim 4.b Aug.hom.14. ex 50.c.2. Item in pſal.83. & 100. & tract.3.in 1oan. 2.Conc.Arauſic.c.18.Matt. 5.b 6.a b 10.d Apoc.2.b c 3.c d 14 c

x Matth.19.c

y Ioan.5 c Matth.25.b c d Aug. in pſal. 49.

z Matth.7.c

a Apoc 22.c Eccli 18.c

b Pſal.61.b Mat.16.d Roma.2.b c 1.Cor.3.b c

c Gal.6.b Eccli 51.d Aug. in pſal. 111. & quæſt.4 ad Dulcitium.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Timotheum quarto: Pietas &c. vt in textu.

2. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ ſuæ vir miſericors: qui autem crudelis eſt, etiam propinquos abijcit. Impius facit opus inſtabile: ſeminanti autem iuſtitiam merces fidelis.

3. SECVNDI Paralipomenon decimoquinto: Azarias autem filius Obed, facto in ſe ſpiritu Dei, egreſſus eſt in occurſum Aſa, & dixit ei: Audite me Aſa & omnis Iuda & Beniamin, Dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo. Si quæſieritis eum, inuenietis: ſi autem dereliqueritis eum, derelinquet vos. Vos ergò confortamini, & non diſſoluantur manus veſtræ: erit enim merces operi veſtro.

4. MATTHAEI decimo: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet. Et qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine diſcipuli: amèn dico vobis, non perdet mercedem ſuam.

5. ET decimonono: Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.

6. GENESIS duodecimo: Dixit Dominus ad Abram: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monſtrauero tibi. Faciámque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erísque benedictus. Benèdicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur vniuerſæ cognationes terræ.

7. ET decimoquinto: His tranſactis, factus eſt ſermo Domini ad Abram per viſionem, dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus ſum, & merces tua magna nimìs.

8. ECCLESIASTICI duodecimo: Benefac iuſto, & inuenies retributionem magnam: & ſi non ab ipſo, certè à Domino.

9. ET trigeſimoſexto: Da mercedem ſuſtinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniantur: & exaudi orationes ſeruorum tuorum.

10. HIEREMIAE trigeſimoprimo: Hæc dicit Dominus, Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia eſt merces operi tuo, ait Dominus, & reuertentur de terra inimici.

11. SAPIENTIAE tertio: Bonorum laborum &c. vt in textu.

12. ET capite decimo: Sapientia reddidit iuſtis mercedem laborum ſuorum, & deduxit illos in via mirabili: & fuit illis in velamento diei, & in luce ſtellarum per noctem.

13. MALACHIAE tertio: Inualuerunt ſuper me verba veſtra, dicit Dominus. Et dixiſtis, Quid locuti ſumus contra te? Dixiſtis, vanus eſt qui ſeruit Deo: & quod emolumentum quia cuſtodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus triſtes coram Domino exercituum? Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die qua ego facio, in peculium: & parcam eis, ſicut parcit vir filio ſuo ſeruienti ſibi. Et conuertemini, & videbitis quid ſit inter iuſtum & impium, & inter ſeruientem Deo, & non ſeruientem ei.

14. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Itaque fratres mei dilecti, ſtabiles eſtote & immobiles, abundantes in opere Domini ſemper, ſcientes quòd labor veſter non eſt inanis in Domino.

15. AD Hebræos ſexto: Non enim iniuſtus Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri & dilectionis quam oſtendiſtis in nomine ipſius, qui miniſtrâſtis ſanctis, & miniſtratis. Cupimus autem vnumquenque veſtrûm eandem oſtentare ſolicitudinem ad expletionem ſpei vſque in finem: vt non ſegnes efficiamini, verùm imitatores eorum qui fide

Digitized by Google

fide & patientia hæreditabunt promissiones. Abrahæ nanque promittens Deus, quoniam neminem habuit per quem iuraret maiorem, iurauit per semetipsum, &c.

1. B. AD Galatas quinto: Nos enm spiritu, ex fide, spem iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

2. POSTERIORIS Petri primo: Fratres &c. vt in textu.

Lib.1.epist.1. 3. CYPRIANVS epistola quinquagesimaseptima ad Cornelium Pontificem Romanũ: Hortamur planè quantùm possumus frater charissime pro charitate mutua, qua nobis inuicèm cohæremus, vt (quoniam prouidentia Domini monentis instruimur, & diuinæ misericordiæ consilijs salubribus admonemur, appropinquare iam certaminis & agonis nostri diem) ieiunijs, vigilijs, orationibus insistere cum omni plebe non

Assiduitas bonorum operũ quid præstet Christianis. desinamus, incumbamus gemitibus assiduis & deprecationibus crebris. Hæc sunt enim nobis arma cælestia, quæ stare & perseuerare fortiter faciunt. Hæc sunt munimenta spiritualia, & tela diuina, quæ protegunt.

1. C. POSTERIORIS ad Corinthios nono: Qui administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ: vt in omnibus locupletati, abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam ministerium huius officij non solùm supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, per probationem ministerij huius, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ in Euangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes, & in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.

2. AD Colossenses primo: Vt ambuletis dignè, Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei, in omni virtute confortati secundùm potentiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate cum gaudio.

3. PRIORIS Petri secũdo: Deponẽtes omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem.

4. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Has habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritûs, perficientes sanctificationem in timore Dei.

5. AD Romanos sexto: Nunc liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

6. APOCALYPSIS vigesimosecundo: Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc.

7. ECCLESIASTICI decimooctauo: Nè veteris vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite decimo: Sic ergò iustificati, & amici Dei ac domestici facti, euntes de virtute in virtutem, renouantur, vt Apostolus inquit, de die in diem: hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem, per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt atque magis iustificantur, sicut scriptum est: Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et iterùm: Nè verearis vsque ad mortem iustificari. Et rursùs: Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm? Hoc verò iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cùm orat: Da nobis Domine fidei, spei & charitatis augmentum.

Ephes.2. Psal.83. 2.Cor.4. Coloss.3. Rom.6. Acceptæ iustificationis incrementũ. Apocal.vlt. Eccli 18. Iacob.2.

9. IACOBI secundo: Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus otiosa est? Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est?

1. D. IOANNIS tertio: Omnis qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

2. PRIMAE Ioannis quarto: In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij: quia ficut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

3. IACOBI primo: Similiter & Rahab meretrix, nónne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eijciens?

4. AD Galatas sexto: Si quis existimat se aliquid esse, cùm nihil sit, ipse se seducit. Opus autem suum probet vnusquisque, & sic in semetipso tantùm gloriam habebit, & non in altero. Vnusquisque enim onus suum portabit.

5. TOBIAE quarto, & 6. PRIMAE Ioannis tertio, vt in textu.

7. IOANNIS decimoquinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque voluẽritis petetis, & fiet vobis.

8. AVGVSTINVS in præfatione in psalmum trigesimumprimum: Finis, inquit, præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Pro spe bonam conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonã conscientiã gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Vt ergò speret regnum, habeat bonam conscientiam; & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est; quod operatur, charitatis est. Illo ergò loco à fide cœpit Apostolus, Fides, spes, charitas: alio loco ab ipsa charitate cœpit: Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Modò nos à medio cœpimus, ab ipsa conscientia & spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam: vt autem habeat bonam conscientiam, credat & operetur. A medio imus ad initium & finem, credat & operetur. Quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est.

1.Tim.1. Fiduciam bonæ conscientiæ parit fides, operans per charitatem. 1.Cor.13. 1.Tim.1.

9. ESAIAE trigesimooctauo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem, & introiuit ad eum Esaias filius Amos propheta, & dixit ei: Hæc dicit Dominus, Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Et conuertit Ezechias faciem suam ad parietẽ, & orauit ad Dominum, & dixit: Obsecro Domine, memento quæso quomodò ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod bonũ est in oculis tuis, fecerim. Et fleuit Ezechias fletu magno. Et factũ est verbum Domini ad Isaiam, dicens: Vade, & dic Ezechiæ: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas. eccè ego adijciam super dies tuos quindecim annos, & de manu regis Assyriorum eruam te & ciuitatem istam, & protegam eam. Hoc autem tibi erit signum à Domino, quia faciet Dominus verbum hoc quod locutus est: Eccè ego reuerti faciam vmbram linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in sole, retrorsùm decem lineis. Et reuersus est sol decem lineis per gradus quos descenderat.

10. QVARTI Regum vigesimo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem, &c. Qui conuertit faciem suam ad parietem, & orauit Dominum,

Digitized by Google

minum, dicens: Obsecro Domine, memento quæso, quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim, &c.

11. PSALMO septimo: Iudica me Domine secundùm iustitiam meam, & secundùm innocentiam meam super me.

12. ITEM decimosexto: Exaudi Domine iustitiam meam: intende deprecationem meam. Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cùm apparuerit gloria tua.

13. ET decimoseptimo: Retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam, & secundùm puritatem manuum mearum retribuet mihi. Quia custodiui vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo: Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo: & iustitias eius non repuli à me. Et ero immaculatus cum eo: & obseruabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam, & secundùm puritatẽ manuum mearum in conspectu oculorum eius.

14. ET vigesimoquinto: Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum: & in Domino sperans, non infirmabor. Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me, & miserere meî. Pes meus stetit in directo: in ecclesijs benedicam te Domine.

15. ET trigesimoquarto psalmo: Exurge & intende iudicio meo Deus meus, & Dominus meus in causam meam. Iudica me secundùm iustitiam tuam Domine Deus meus, & non supergaudeant mihi.

16. ET centesimo trigesimoprimo: Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.

1. E. MATTHAEI vigesimo: Simile est regnũ cælorum homini patrifamiliâs, qui exijt primo manè conducere operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno, misit eos in vineam suam. Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam: & quod iustum fuerit dabo vobis. Illi autem abiêrunt, &c. Cùm serò autem factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis vsque ad primos. Cùm venissent ergò qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. Venientes autem & primi, arbitrati sunt quòd plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios.

2. AVGVSTINVS tractatu sexagesimoseptimo in Euangelium Ioannis: Cùm audiunt, In domo patris mei mansiones multæ sunt: Si quo minùs, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum. A perturbatione recreantur, certi ac fidentes etiam post pericula tentationum se apud Deum, cum Christo esse mansuros. Quia etsi alius est alio fortior, alius alio sapientior, alius alio iustior, alius alio sanctior, in domo patris mei mansiones multę sunt. Nullus eorum alienabitur ab illa domo, vbi mansionem pro suo quisq; accepturus est merito. Denarius quidem ille æqualis est omnibus, quem paterfamiliâs eis qui operati sunt in vinea, iubet dari omnibus, non in eo discernens, qui minùs, & qui ampliùs laborârunt: quo vtiq; denario vita significatur æterna, vbi ampliùs alio nemo viuit, quoniam viuendi non est diuersa in æternitate mensura. Sed multæ mansiones diuersas meritorum in vna vita æterna significant dignitates. Alia est enim gloria solis, alia gloria lunę, alia gloria stellarum: stella enim ab stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Tanquàm stellę sancti, diuersas mãsiones, diuersas claritates, tanquàm in cælo sortiuntur in regno, sed propter vnũ denariũ nullus separatur à regno: atq; ità Deus erit omnia in omnibus, vt quoniã Deus charitas est, per charitatẽ fiat, vt quod habent singuli, commune fit omnibus. Sic enim quisq; etiam ipse habet, cùm amat in altero quod ipse non habet. Non erit itaq; aliqua inuidia imparis claritatis, quoniã regnabit in omnibus vnitas charitatis.

Ioan. 14.

Manſionem pro ſuo quiſque merito in vita æterna recipiet. Matth. 20.

Denarius ſignificat vitã æternam, in qua tamẽ diuerſæ ſunt meritorum dignitates. 1. Cor. 15.

1. Ioan. 4.

Per charitatẽ omnia fiunt communia.

3. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigesimoquinto: Ipse propter electos in Euangelio dicit: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si enim dispar retributio in illa æterna beatitudine non esset, vna potiùs mansio quàm multæ essent. Multæ ergò mansiones sunt, in quibus & distincti bonorum ordines, & propter meritorum consortia communiter lætantur: & tamen vnum denarium omnes laborantes accipiunt. Qui multis mansionibus distinguuntur: quia & vna est beatitudo quam illic percipiunt, dispar retributionis qualitas, quam per opera diuersa consequuntur.

Ioan. 14.

Diſpar retributio in vna vita æterna.

Diſpar retributiõis qualitas per opera diuerſa.

4. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: In reliquo, reposita est mihi corona iustitię, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

5. IACOBI primo: Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.

6. MATTHAEI decimonono: Et eccè vnus accedẽs, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata.

7. IOANNIS tertio: Qui facit veritatẽ, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

8. ET decimoquinto: Ego sum vitis vera: & pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plùs afferat. Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.

9. ECCLESIASTICI decimosexto: Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundùm meritum operum suorum, & secundùm intellectum peregrinationis ipsius.

10. AD Hebræos decimotertio: Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuiſci. Talibus enim hostijs promeretur Deus.

11. SAPIENTIAE tertio: In paucis vexati, in multis benè disponentur: quoniam Deus tentauit eos, & inuenit illos dignos se. Tanquàm aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum.

12. POSTERIORIS ad Thessalonicenses primo: Gratias agere debemus semper Deo pro vobis fratres, ità vt dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas vniuscuiusq; vestrûm in inuicèm: ità vt & nosipsi in vobis gloriemur in ecclesijs Dei, pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini. si tamen iustum est apud Deum, retribuere tribulationem ijs qui vos tribulant: & vobis qui tribulamini, requiem nobiscum in reuelatione Domini Iesu de cælo cum angelis virtutis eius.

13. APOCALYPSIS tertio: Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius.

14. CONCILIVM Tridentinũ sessione sexta, capite decimosexto: Hac igitur ratione iustificatis homi-

Digitized by Google

hominibus, siue acceptam gratiam perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba: Abundate in omni opere bono, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino. Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius. Et, Nolite amittere confidentiam vestram, quę magnam habet remunerationem. Atq; ideò benè operantibus vsque in finem, & in Deo sperantibus, proponenda est vita æterna, & tanquàm gratia filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tāquàm merces ex ipsius Dei promissione, bonis ipsorū operibus & meritis fideliter reddenda. Hæc est illa corona iustitiæ, quam post suū certamen & cursum repositam sibi esse aiebat Apostolus, à iusto iudice sibi reddendam: & non solùm sibi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cùm enim ille ipse Christus Iesus tanquàm caput in membra, & tanquàm vitis in palmites, in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera semper antecedit, comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent: nihil ipsis iustificatis ampliùs deesse credendum est, quo minùs plenè illis quidem operibus quæ in Deo sunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ statu satisfeciſſe, & vitam æternam suo etiā tempore, si tamen in gratia decesserint, consequēdam, verè promeruisse censeantur, cùm Christus Saluator noster dicat: Si quis biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitā æternam. Itaq; neq; propria nostra iustitia, tanquàm ex nobis propria, statuitur, neque ignoratur aut repudiatur iustitia Dei. Quæ enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iustificamur, illa eadem Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritum. Neque verò illud omittendum est, quòd licèt bonis operibus in sacris literis vsqueadeò tribuatur, vt etiam qui vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede carituram: & Apostolus testetur, id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operari in nobis: absit tamen vt Christianus homo in seipso vel confidat, vel glorietur, & non in Domino, cuius tanta est erga homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnusquisque sicut misericordiam & bonitatem, ità seueritatem & iudicium ante oculos habere debet: neque seipsum aliquis, etiamsi nihil sibi conscius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda & iudicanda est, sed Dei qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui, vt scriptum est, Reddet vnicuique secundùm opera sua.

15. CYPRIANVS de vnitate ecclesiæ, siue in tractatu de simplicitate prælatorum: Iustitia opùs est, vt promereri quis possit Deum iudicem. Præceptis eius & monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem.

16. AVGVSTINVS in epistola cētesima quinta ad Sixtum presbyterum: Quę igitur sua merita iactaturus est liberatus, cui si digna suis meritis redderentur, non esset nisi damnatus? Nullāne igitur sunt merita iustorum? Sunt planè, quia iusti sunt. Sed vt iusti fierent, merita non fuerūt. Iusti enim facti sunt, cùm iustificati sunt: sed sicut dicit Apostolus; Iustificati gratis per gratiā ipsius. Et nonnullis interpositis: Quod est ergò meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cùm omne bonum meritū nostrum, non in nobis faciat nisi gratia: & cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet quàm munera sua? Sicut enim ab initio fidei misericordiā consecuti sumus, non quia fideles eramus, sed vt essemus: sic in fine quod erit in vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, In miseratione & misericordia. Non itaq; frustrà Deo cantatur; Et misericordia eius præueniet me: & Misericordia eius subsequetur me. Vndè & ipsa vita æterna quæ vtiquè in fine fine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus redditur: tamen quia eadē merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiā, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur: nec ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur. Vbi autem inuenimus etiam vitam æternam gratiam nuncupari, habemus apud eundem gratiæ magnificum defensorem Apostolū Paulum: Stipendium, inquit, peccati mors est, gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. Vide obsecro te, in quanta breuitate quàm vigilanter verba posuerit, quibus diligenter consideratis quæstionis huius aliquantulùm diluescat obscuritas. Cùm enim dixisset; Stipendiū peccati mors: quis non congruentissimè & consequenter addere iudicaret, Stipendium autem iustitiæ vita æterna? Et verū est, quia sicut merito peccati tanquàm stipendiū redditur mors, ità merito iustitię tanquàm stipendium vita æterna. Et paulò pòst: Cui debetur vita æterna, vera iustitia est. Si autem vera iustitia est, ex te non est, desursùm est descendens à patre luminum, vt haberes eam: si tamen habes eam, profectò accepisti. Quid enim habes quod non accepisti? Quapropter ô homo, si acceptura es vitam æternam, iustitiæ quidē stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratia est & ipsa iustitia. Tibi enim tanquàm debita redderetur, si ex te tibi esset iustitia cui debetur. Nunc ergò de plenitudine eius accepimus non solùm gratiam, qua nunc iustè in laboribus vsque in finem viuimus, sed etiam gratiam pro hac gratia, vt in requie posteà sine fine viuamus.

17. ET in libro de moribus Ecclesię catholicę, capite vigesimoquinto: Diligamus igitur Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente; quicunque ad vitam æternam peruenire proposuimus. Vita enim æterna est totum præmium, cuius promissione gaudemus: nec præmium potest præcedere merita, & priùs homini dari, quàm dignus est. Quid enim hoc iniustius, & quid iustius Deo? Non ergò debemus poscere præmium antequàm mereamur accipere.

18. MATTHAEI vigesimo, vt suprà, E. testimonio primo.

19. SAPIENTIAE quinto: Iusti autē in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum: Ideò accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dextera sua reget eos, & in brachio sancto suo defendet illos.

20. PSALMO decimooctauo: Seruus tuus &c. v tin textu.

21. AD Hebræos vndecimo: Sine fide autē impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Fide, Moyses grandis factus, negauit se esse filium filiæ Pharaonis: magis eligēs affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem: maiores diuitias æstimans, thesauro Aegyptiorum, improperium Christi. adspiciebat enim in remunerationem.

22. LVCAE decimoquarto: Dicebat autem & ei qui se inuitauerat: Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites: nè forte te & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non

habent

1.Cor.15. Heb.6. Heb.10. Vita æterna benè operantibus & gratia & merces est, eorū meritis reddenda. 2.Tim.4. Cur & quomodò opera iustorum sunt meritoria. Ioan.15. Ioan.3. Diuinæ legi satisfaciunt iusti & verè meretur vitā æternam. Ioan.4. Eadem iustitia & Dei & nostra quomodò dicatur. Retributio bonis operibus promissa. Matth.10. 1.Cor.4. Merita nostra sunt Dei dona. Iacob.3. Dei seueritas & iustitia etiam ante oculos habenda. 2 Cor.4. Matth.16. Rom.2. Iustitia promeremus Deum iudicem. Merita nostra mercedē accipient. Merita iustorum. Rom.3. Omne bonū meritum nostrū à gratia proficiscitur. Coronantur Dei dona, cùm merita coronantur. Psal.102. Psal.55.& 22. Vita æterna præcedentibus meritis redditur, & tamen gratia vocatur. Nō ideò gratis datur vita æterna, quia meritis non datur. Rom.6. Meritò iustitiæ redditur vita æterna tanquàm stipendium. Iacob.1. 1.Cor.4. Vita æterna iustitiæ stipendium est atque etiam gratia. Matth.22. Luc 10. Vita æterna est totū præmiū promissum, nec datur nisi dignis & promeritis. Non poscendum præmiū ante meritū.

Digitized by Google

habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

23. AD Colossenses tertio: Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis.

24. AD Ephesios sexto: Cum bona voluntate seruientes, sicut Domino & non hominibus, scientes quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

25. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

26. AVGVSTINVS in psalmum nonagesimumtertium: Attendis te hîc habere laborẽ, sed attende qualem ille requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam posses cogitare, videres te nihil laborare ad compensationem. Audi eum, qui illud ex parte cernebat, qui dixit; Nunc scio ex parte. Quid ait Apostolus? Etenim quod est ad præsens temporale, & leue tribulationis nostræ, iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modum æternum gloriæ pondus operatur nobis. Quid est, æternum gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non respicientibus quę videntur, sed quę non videntur. Quę enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Noli esse piger in labore breuiter, & gaudebis incessabiliter. Aeternam vitam tibi daturus est Deus, cogita quanto labore emenda sit. Intendite fratres, venale est. Venale est quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habeo, eme illam. De labore intendite, vt simus in nomine Christi fortes Christiani. Attendite, quodammodò Deus proposuit venale regnum cælorum. Dicis illi, Quantum valet? Precium ipsius labor est: quomodò si diceret, precium illius aurum est. Non sufficeret hoc solùm dicere, sed quæreres quantum aurum. Nam si solidus aurum est, & semuncia, & libra, & tale aliquid: ideò dixit precium, nè laborares quærere quandiù huius rei precium labor est. Quantus labor est? Iam quære tu, quantùm laborandum sit. Nondùm dicitur tibi, quantus futurus sit labor iste, vel quantum laboris de te exigatur, illud tibi dicit Deus, Ego ostendo quanta sit illa requies, tu iudica quanto labore emenda sit. Dicat ergò Deus, quanta futura sit ipsa requies. Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabũt te. Hæc est requies sempiterna: fine fine erit requies ista, fine fine erit gaudiũ hoc, sine fine erit incorruptio. Vitam æternam habebis, requiẽ quæ non habet finem. Quanto labore digna est requies quæ non habet finem? Si verum vis comparare, & verum iudicare, æterna requies æterno labore rectè emitur. Verum hoc est; sed noli timere, misericors est Deus. Si enim haberes æternum laborem, nunquàm peruenires ad æternam quietem. Semper laborans, quando peruenturus eras ad illud, quod dignè quidem potest emi sempiterno labore? Quia sempiterna requies est, æqua precium: æterno certè labore digna est æterna quies comparari. Sed si semper laborares, nunquàm ad requiem peruenires. Ergò vt aliquandò peruenias ad id quod emis, non in æternum laborandum est: non quia non valet tanti, sed vt possideatur quod emitur. Digna est quidem emi labore perpetuo, sed necesse est, vt labore temporali ematur. Certè tantus debuit esse, id est, sempiternus labor pro requie sempiterna. Deciès centena millia annorum in labore quid valent? Deciès centena millia annorum habent finem, quod tibi dabo, dicit Dominus, non habebit finem. Qualis misericordia Dei? Nec dicit, deciès centena millia annorum labora, non dicit, vel millo annos labora, non dicit, quingentos annos labora: cùm viuis labora in paucis annis. Indè iam requies erit, & finem non habebit.

27. PSALMO centesimo decimooctauo: Inclinaui, vt in textu.

28. MATTHAEI decimonono: Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum.

29. AVGVSTINVS in psalmũ centesimum vigesimum: Quid est, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua? Id est, quando facis bonũ opus, propter vitam æternam fac. Nam si opus bonum in terra propterea feceris, vt terrena tibi abundent, scit sinistra tua quid faciat dextera tua, miscuisti dexteram sinistræ. Noli facere nisi propter vitam æternam. Si ideò facis, securus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter solas res humanas, & solam vitam istam facis quod facis, sinistra sola operatur. Si autem propter vitam æternam operaris, dextera sola operatur. Si autem habes intentionem ad vitam æternam, sed surrepit tibi cupiditas vitæ temporalis, vt attendas etiam ista quando facis opus bonum, vt hîc tibi aliquid retribuatur: miscet se sinistra operibus dexteræ. Hoc vetat Deus.

30. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen &c. vt in textu.

31. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarũ, homilia decimaquarta, capite secundo: Nunc ergò audiamus Paulum Apostolum dicentem, cùm passioni appropinquaret, de corona sibi parata præsumentem: Bonum, inquit, certamen certaui, cursum cõsummaui, fidem seruaui. De cætero supereſt mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non solùm autem mihi, sed & omnibus qui diligunt manifestationem eius. Reddet, inquit, mihi Dominus coronã iustus iudex. Debet ergò, quod reddit. Reddet ergò iustus iudex. Non enim opere inspecto potest negare mercedem, qui opus inspicit. Bonum certamen certaui, opus est: Cursum consummaui, opus est: Fidem seruaui, opus est: Supereſt mihi corona iustitiæ, merces est. Sed in mercede tu nihil agis, in opere non solus agis. Corona tibi est ab ipso, opus autem abs te; sed non nisi ipso adiuuante.

32. ET in psalmum octogesimumtertium super ea verba: Misericordiã & veritatem diligit Deus: Primò Dominus misericordiã in Apostolũ Paulum prærogauit, post misericordiam veritatem. Audi illum iam exigentem veritatem. Primò ergò, inquit, misericordiã consecutus sum, qui prius fui blasphemus & persecutor & iniuriosus: sed gratia Dei sum id quod sum. Posteà dicit cùm passioni propinquaret: Bonum agonem certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, supereſt mihi corona iustitiæ. Ille qui tribuit misericordiã, seruat veritatem. Vndè seruat veritatem? Quam reddet mihi Dominus in illo die iustus iudex. Indulgentiam donauit, coronam reddet: donator est indulgentiæ, debitor coronæ. Vndè debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid Deus? Eccè videmus quia tenet eum debitorem Paulus. Consecutus est misericordiam, exigens veritatem. Reddet mihi, inquit, Dominus in illo die. Quid tibi reddet, nisi quod tibi debet? Vndè tibi debet? quid ei dedisti? Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem Dominus ipse fecit se, non accipiendo, sed promittendo. Non ei dicitur, Redde quod accepisti: sed, redde quod promisisti.

33. ITEM in psalmum centesimum: Audi quia ille cui donauit, tenet Dominum etiam debitorem. Inuenit eum donatorẽ tempore misericordiæ,

1.Cor.13. 2.Cor.4.

Vita & requies æterna venalis est, & labore tãquàm precio comparatur.

Psal.83.

Labore non æterno, sed tẽporali emitur sempiterna requies.

Matth.6. Propter vitã æternam bona opera facienda.

2.Tim.4.

Non potest negare mercedem, qui opus inspicit.

Opera bona vndè sint.

1.Tim.1. 1.Cor.15. 2.Tim.4.

Deus donator est indulgẽtiç, sed debitor coronæ.

Deus est debitor noster, nõ accipiendo, sed promittendo. Rom.11.

Paulus tenet Dominũ debitorem tem-

Digitized by Google

pore iudicij. 2.Tim.4.

diæ,tenet debitorem tempore iudicij. Quomodò hoc dicit,videte. Ego enim iam immolor, dixit, & tempus resolutionis meæ proximũ est.Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidẽ seruaui.Hoc tẽpore misericordiæ. Audi de iudicio; De cætero supereſt mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.

Tanquàm iudex reddet.

Non dixit,donat; sed,reddet. Quando donabat, misericors erat; quando reddet,iudex erit: quia misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.Sed donando delicta fecit se debitorem coronæ, ibi misericordiam consecutus sum. Misericors ergò Dominus primò, hic autem reddet mihi coronam iustitiæ. Vndè reddet? Quia iustus iudex est.Quare iustus iudex? Quia bonum certamen certaui,cursum consummaui,fidem seruaui. Ideò iustus non potest nisi coronare ista. Inuenit enim ista quæ coronaret.

Promeremur Deum viuendo ex fide.

34. IDEM tractatu tertio in Euangelium Ioannis: Cùm promerueris Deum viuendo ex fide,accipis præmium immortalitatem, & vitam æternam: & illa gratia est. Nam pro quo merito accipis vitam æternam? Pro gratia. Si enim ipsa fides gratia est,& vita æterna quasi merces est fidei; videtur quidem Deus vitam æternam tanquàm debitam reddere. Cui debitam? Fideli, quia promeruit illam per fidem. Sed quia ipsa fides gratia est; & vita æterna gratia est pro gratia. Audi Paulum Apostolum confitentem gratiam, & posteà debitum expetentem.Confessio gratiæ quæ est in Paulo? Qui priùs fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus: sed misericordiam, inquit, consecutus sum. Indignum se dixit qui consequeretur: consecutum tamen non per merita sua, sed per misericordiam Dei. Audi illum iam flagitantem debitum, qui primò indebitam susceperat gratiam. Ego enim,inquit,iam immolor: & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui,cursum consummaui, fidem seruaui: de cætero repositа est mihi corona iustitiæ.Iam debitum flagitat,iam debitum exigit. Nam vide verba sequentia: Quam mihi reddet Dominus in illa die, iustus iudex. Vt antè susciperet gratiam, misericordem Patrem opùs habebat: vt præmium gratiæ, iudicem iustum.

Vita æterna fideli debetur,quia promeruit illam per fidem, viuam scilicet.

1.Tim.1.

Paulus debitum flagitat à iusto iudice. 2.Tim.4.

35. CONCILIVM Arausicanum secundum, circa tempora Leonis Papæ celebratum, capite vel canone decimooctauo: Debetur merces bonis operibus,si fiant,sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant.

Bonis operibus merces debetur.

36. MATTHAEI quinto: Beati estis cùm maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersùm vos, mentientes,propter me:gaudete & exultate,quoniam merces vestra copiosa est in cælis.

37. ET sexto capite: Vt sit eleemosyna tua in abscondito,& pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.Tu autem cùm oraueris,intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua: nè videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

38. ITEM capite decimo: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet &c.

39. APOCALYPSIS secundo: Qui habet aurem,audiat quid Spiritus dicat Ecclesijs: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Nihil horum timeas quæ passurus es.Eccè missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem vt tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis vsque ad mortem: & dabo tibi coronam vitæ. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea: dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringentur,sicut & ego accepi à patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

40. ET capite tertio:Eccè venio citò: tene quod habes,vt nemo accipiat coronam tuam.Qui vicerit,faciam illum columnam in templo Dei mei: & foràs non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem,quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit,dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius.

41. ET capite decimoquarto: Et audiui vocem de cælo,dicentem mihi, Scribe, beati mortui qui in Domino moriuntur. Amodò iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illis.

42. MATTHAEI decimonono, 43.IOANNIS quinto,vt in textu.

44. MATTHAEI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei,possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare &c.

45. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimumnonnum: Congregate illi iustos eius.Quos iustos, nisi viuentes ex fide, facientes opera misericordiæ? Etenim opera illa, iustitiæ opera sunt. Habes Euangelium: Cauete iustitiam vestram facere coram hominibus, vt videamini ab eis. Et quasi quæreretur, quam iustitiam? cùm ergò facis eleemosynam,inquit. Ergò eleemosynas opera iustitiæ esse significauit. Ipsos congregate iustos eius: eos congregate qui compassi sunt inopi,qui intellexerunt super egenum & pauperem. Congregate illos, conseruet eos Dominus, & viuificet eos.Congregate illi iustos eius. Qui disponunt testamẽtum eius super sacrificia. Id est,qui cogitant de promissis eius, super illa quæ operantur. Ipsa enim sunt sacrificia,Deo dicente; Misericordiam volo plus quàm sacrificium.Qui disponunt testamentum eius super sacrificia. Et annunciabunt cæli iustitiam eius. Verè hanc iustitiam Dei, cæli nobis annunciauerunt,Euangelistæ prædixerunt. Per illos audiuimus futuros quosdam ad dexteram,quibus dicit paterfamiliâs: Venite benedicti Patris mei,percipite.Quid percipite?Regnum. Pro qua re? Esuriui, & dedistis mihi manducare. Quid tam vile,quid tam terrenum,quàm frangere panem esurienti? Tanti valet regnum cælorum. Frange esurienti panem tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuam. Si víderis nudum,vesti.Si non habes facultatem frangendi panem, non habes domum quò inducas, non habes vestem qua cooperias; da calicem aquæ frigidæ, mitte duo minuta in gazophylacium. Tantum emit vidua duobus minutis, quantum emit Petrus relinquens retia, quantum emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Tanti valet, quantum habueris.

Eleemosynæ sunt opera iustitiæ. Psal.49.& 40.

Osee 6. Matth.9.

Matth. 25. Iusti percipient regnum pro operibus misericordiæ.

Esaiæ 58.

Matth.10. Marc.12. Matth.4. Lucæ 19.

Regnum Dei tanti valet quantum habes.

46. MATTHAEI septimo: Non omnis qui dicit mihi,Domine,Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est,ipse intrabit in regnum cælorum.

1.F. APOCALYPSIS vigesimosecũdo: Qui iustus est,vt in textu.

2. ECCLESIASTICI decimooctauo:Nè vetéris vsque ad mortem iustificari,quoniam merces Dei manet in æternum.

3. PSALMO sexagesimoprimo: Semel locutus est Deus,duo hæc audiui,quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

4. MATTHAEI decimosexto: Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.

Digitized by Google

5. AD Romanos secundo: Qui reddet vnicuique secundùm opera eius. Ijs quidem qui secundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitâ æternam. ijs autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci: gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco. Non enim est acceptio personarum apud Deum: quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio: Qui autem plantat & qui rigat, vnum sunt. Vnusquisq; autem propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem: Dei enim sumus adiutores: Dei agricultura estis. Vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

7. AD Galatas sexto: Nolite errare: Deus non irridetur: quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus. Tempore enim suo metemus non deficientes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.

8. ECCLESIASTICI quinquagesimoprimo: Operamini opus vestrum ante tempus, & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

9. AVGVSTINVS in psalmum centesimum vndecimum, super ea verba: Potens in terra erit semen eius: Semen futuræ messis, opera esse misericordiæ, Apostolus testis est, qui dicit; Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim proprio metemus. & iterùm; Hoc autem, inquit, dico: qui parcè seminat, parcè & metet. Quid autem fratres potentius, quàm vt regnum cælorum, non solùm Zachæus emat dimidio rerũ suarum, sed & vidua duobus minutis, & tantundem ibi vterque possideant? Quid potentius, quàm vt idem regnum & thesauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat?

Opera misericordiæ seminis vim habent. Galat. 6. 2. Cor. 9. Regnũ cælorum quo precio ematur. Lucæ 19. Marc. 12. Marc. 9.

10. ET de octo Dulcitij quæstionibus, quæstione quarta, eadem ex hoc loco desumpta repetit.

III.

Quot sunt genera bonorum operum, in quibus Iustitia Christiana præcipuè cernitur & exercetur?

Petrus Chrysologus ser. 43. Leo ser. 1. & 4. de ieiunio: 9. mẽsis. Bernardus in sententijs, sectione 11.

A. EIVSMODI sunt triplicia, sicut sacris è literis accipimus, videlicet Oratio, Ieiunium & Eleemosyna. Nam reliqua ferè benefacta, quæ ex fide viua proficiscuntur, & Iustitiam Christianam commendant, augent atque consummant, ad hosce tres fontes facilè [a] referuntur. Hinc illa præclara vox Angeli Raphaëlis, [b] *Bona est Oratio cum Ieiunio, & Eleemosyna magis quàm thesauros auri recondere.* Augustinus verò dilucidè [c] dixit: Hęc iustitia hominis in hac vita, Ieiunium, Eleemosyna, Oratio.

a Aug. de perfec. iustitiæ c. 8. respons. 17.
b Tobię 12. b
c In psal. 42.

d Matth. 6. a

B. De quibus Christus [d] apud Matthæum singulatìm docet, additque promissiones de parata cælesti mercede ijs, qui in Ecclesia citra [e] hypocrisin syncerè ieiunant, orant, ac eleemosynam tribuunt. Hinc fidelis illa sponsio totiès repetita: [f] *Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.* Et hęc ipsa sunt, in quibus Christus, vt benè beateque viuamus, [g] abundare vult nostram iustitiam, & ità lucere [h] coram hominibus, vt videant opera nostra bona, & glorificent Patrem. Ad hæc præstanda in Christo [i] creati & destinati sumus, quæ nimirùm præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Propter [k] hæc è charitate præstita, iusti in regnum adscisc entur æternum: ob eadem verò neglecta, iniusti in gehennam ignis præcipitabuntur.

e Aug. ser. 60. de tempo.
f Matth. 6. a
g Matth. 5. c
h Ibidèm b
i Ephes. 2. b
k Matth. 25. d Ioan. 5. e

C. Vt verò [l] Pharisaicum ac vanum est, cum aliorum contemptu seipsum iustificare, & [m] suis operibus fidere: ità Christianum est atque legitimum, hominem cum suî submissione operibus bonis operam sedulam dare, & si quando gloriari velit, [n] in Domino gloriari, vt qui operatur in nobis velle & perficere, [o] Apostolo teste.

l Lucæ 18. b
m Rom. 10. a Tridèt. Cõci. sess. 6. cap. 16.
n 1. Cor. 1. d 2. Cor. 10. d
o Philip. 2. b

TESTIMONIA.

Tria bonorũ genera, Oratio, Ieiunium & Misericordia, quid præstent.

1. A. PETRVS Chrysologus Rauennensis Episcopus in sermone quadragesimotertio: Tria sunt, tria fratres, per quæ stat fides, constat deuotio, manet virtus: Oratio, Ieiunium, Misericordia. Quod oratio pulsat, impetrat ieiunium, misericordia accipit. Oratio, Misericordia, Ieiunium, sunt hæc tria vnum, dant hæc sibi inuicèm vitam. Est nanque orationis anima, ieiunium: ieiunij vita, misericordia est. Hæc nemo rescindat: nesciunt separari. Horum qui vnum habet, ista qui simul non habet, nihil habet. Ergò qui orat, ieiunet: qui ieiunat, misereatur: audiat petẽtem, qui petens optat audiri: auditum Dei aperit sibi, qui suum supplicanti non claudit auditum. Ieiunium ieiunator intelligat, esurientem sentiat, qui vult Deum sentire quod esurit: misereatur, qui misericordiam sperat: pietatem qui quærit, faciat: qui præstari sibi vult, præstet. Improbus petitor est, qui quod alijs negat, sibi postulat. Homo, esto tibi misericordiæ forma, sic quomodò vis, quantum vis, quàm citò vis, misericordiam tibi fieri: tam citò alij, tantum, taliter, ipse miserere.

Hæc tria coniungi debẽt.

Ergò

Patrocinium pro nobis ad Deum sunt.

Ergò oratio, misericordia, ieiunium sint vnum patrocinium pro nobis ad Deum, pro nobis hæc aduocatio sit vna, vna hęc pro nobis oratio sit triformis. Hæc sunt, fratres, hæc sunt quæ tenent cæli arcem, quæ secretum Dei iudicis pulsant, quæ ante tribunal Christi causas humani generis exequuntur, quæ iniustorum petunt indulgentiam,

Reorum veniam promerentur.

reorum veniam promerentur. Hæc cui in cælestibus non assistunt, ipse non subsistit in terris: hæc cùm teneant in cælestibus principatum, in terris rerum summam moderantur, hæc regunt prospera, hæc aduersa propellunt, vitia extinguunt ista,

Vitia extinguunt, & reddunt corda pura.

virtutes ista succendunt, hęc reddunt casta corpora, corda pura, hæc pacẽ membris, mentibus dant quietẽ, humanos ista sensus, scholam faciũt disciplinę: per hęc in templũ Dei pectora humana consurgunt, hæc hominem præstant angelum, homini Deitatis deferunt hæc honorem. Hinc est, quòd

Exod. 7.

sit horũ suffragio Moyses Deus, & ad triumphos suos militare tibi omnia mandat elementa: iubet

Exod. 14.

mare discedere, durari vndas, profunda siccari,

Exod. 16. 13.

cælum pluere dat frumenta, ventos spargere cogit carnes, noctem splendore solis illustrat, solem

Num. 20.

nubis temperat velamento, petram percutit, vt de recenti vulnere frigida sitientibus det fluenta:

Exod. 24.

primus dat terris legem cęli, scribit vitę normam, figit terminos disciplinæ. Per hæc Helias nescit

4. Reg. 2.

mortem, relinquit terras, cælos intrat, commoratur angelis, cõuiuit Deo: & terrenus hospes supernas possidet mansiones. Per ista Ioannes fit angelus in carne, cælestis in terra, & auditu, visu, tactu

Marci 1.

totam solus capit, tenet, complectitur Trinitatem. Et nos fratres, si volumus Moysi gloriæ, Heliæ vitæ, Ioannis virtutibus, omnium sanctorum

Sanctorum meritis applicamur per orationem, ieiunium & misericordiam.

meritis applicari, insistamus orationi, vacemus ieiunio, misericordiæ seruiamus: qui in his vixerit, qui per ista fuerit communitus, iacula peccati, diaboli tela, mundi machinas, vitiorum cuneos, mala carnis, voluptatum laqueos, arma mortis, Christianus armiger, bellator Dominicus non timebit: sed nos qui ad incerta consurgimus, qui inter insidias diem ducimus, qui horarum varietates, momentorum motus, verborum lapsus, actuum pericula sustinemus, quid est quod ecclesiam manè nolumus intrare? quid est quod

Diabolus impedit orationem.

matutina prece totius diei custodiam nolumus postulare? quid est quod homini adstare toto tempore libet, & Deo assistere nec puncto libet? Non est nostrum, fratres, non est nostrum: inimici est ista surreptio: decipere parat, quos non patitur orationibus communiri. Quid de aduersis queritur, qui sibi prospera non precatur? Audiamus vocem Dei monentem: Orate, nè intretis in

Matth. 26.

tentationem. In tentationem vadit, qui ad orationem non vadit. Hòc sciens Propheta, cantabat:

Psal. 94.

Venite, adoremus, & procidamus ante Deum, & ploremus coram Domino qui fecit nos. Putas ne ante Deum lachrymas fundere dignatur, qui verba non dignatur expromere? Manicemus, oremus vel humano timore, si non amore diuino, si non inuitati bonis, vel coacti malis. Mala tempora facit nobis contemptus Dei, temporum cursus non

Ieiunijs perdita recuperanda.

facit. Quod ergò contemptu perdidimus, ieiunijs conquiramus, animas nostras ieiunijs immolemus: quia nihil est quod Deo præstantiùs offerre possimus, probante Propheta, cùm dicit, Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum

Psal. 50.

& humiliatum Deus non spernit. Homo, offer Deo animam tuam, & offer oblationem ieiunij: vt sit pura hostia, sacrificium sanctum, viuens victima, quæ & tibi maneat, & data sit Deo. Hoc qui non dederit Deo, excusatus nõ erit: quia daturus,

Misericordia iungenda ieiunio.

si non potest non habere. Sed accepta vt sint ista, misericordia subsequatur: ieiunium non germinat, si de misericordia nõ rigetur: siccatur ieiuniũ misericordiæ siccitate: quod imber terris, hoc ieiunio misericordia est. Quanuis cor excolat, carnem mundet, eradicet vitia, virtutes serat, si misericordiæ fluenta non dederit, fructum non colligit ieiunator. Ieiunator, ager tuus misericordia ieiunãte ieiunat: ieiunator, quod tu in misericordia fuderis, tibi in horreo hoc redundat. Homo ergò, nè seruando perdas, collige prorogando: homo, dando pauperi, da tibi: quia quod tu alteri reliqueris, non habebis.

2. LEO sermone primo de ieiunio decimi mẽsis: Tria verò sunt, quę maximè ad religiosas pertinent actiones, oratio scilicet, ieiunium, & eleemosyna: quibus exercendis omne quidem tempus acceptum, sed illud est studiosiùs obseruandum, quod Apostolicis accipimus traditionibus consecratum, sicut etiam decimus hic mensis morem refert veteris instituti, vt tria illa, de quibus locutus sum, diligentiùs exequamur. Oratione enim propitiatio Dei quæritur, ieiunio concupiscentia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur: simulq; per omnia Dei in nobis imago renouatur, si & in laudem eius semper parati, & ad purificationem nostram sine cessatione soliciti, & ad sustentationem proximi indefinenter simus intenti. Hæc triplex obseruantia, dilectissimi, omnium virtutum comprædhendit effectus. Hęc ad imaginem & similitudinem Dei peruenit, & à Spiritu sancto inseparabiles facit: Quia in orationibus permanet fides recta, in ieiunio innocens vita, in eleemosynis mens benigna. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autẽ apud beatissimum Apostolum Petrũ vigilias celebremus: qui & orationes, & ieiunia, & eleemosynas nostras, precibus suis dignabitur adiuuare per Dominum nostrum.

Ad religiosas actiones hæc tria maximè pertinent.

Ieiuniũ Decembris ex Apostolica traditione manat.

Fructus horũ trium bonorum operum.

Quotiès ieiunatur in ieiunio 4. temporum.

Sanctorum preces.

3. ET sermone quarto de ieiunio decimi mensis: Curandis læsionibus &c. vt infrà quæstione sequenti, B. testimonio trigesimo.

4. BERNARDVS in sententijs sectione vndecima: Et quidem tria sunt, à quibus abstinere debent, quicunque iustificari desiderant. Primò vtiquè ab operibus prauis, secundò à carnalibus desiderijs, tertiò à curis seculi. Item tria sunt quibus debent insistere, quæ etiam continet sermo Domini in monte, eleemosyna, ieiunium, oratio. Sic enim adimpletur iustificatio, dum ab interdictis vitijs abstinent, & bona quæ præcepta sunt, fideliter exercent. Opponantur ergò prauis operibus opera misericordiæ, contra carnalia desideria adhibeantur ieiunia, & pro curis seculi, succedat amor Dei, & frequentia orationis.

Matth. 6.

Ad iustificationem tria hæc bonorũ operum genera pertinent.

5. AVGVSTINVS de perfectione iustitię, capite octauo ad ratiocinationem decimam septimam: Post hanc autem vitã merces perficiens redditur, sed eis tantùm, à quibus in hac vita eiusdem mercedis meritum comparatur. Non enim ad saturitatem iustitiæ, cùm hinc exiẽrit quisque peruenierit, nisi ad eam cùm hîc est, esuriendo & sitiendo cucurrerit. Beati quippe qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Quandiù ergò peregrinantes à Domino per fidem ambulamus, non per speciem (vndè dictũ est, Iustus ex fide viuit) hæc est nostra in ipsa peregrinatione iustitia, vt ad illã perfectionem plenitudinemq; iustitiæ, vbi in specie decoris eius iam plena & perfecta charitas erit, nũc ipsius cursus rectitudine & perfectione tendamus, castigãdo corpus nostrum & seruituti subijciendo, & eleemosynas in dandis beneficijs, & dimittẽdis quæ in nos sunt commissa peccatis, hilariter & ex corde faciẽdo, & orationibus indefinenter insistendo; & hoc faciendo in doctrina sana, qua ædificatur fides recta, spes firma, charitas pura. Hæc est nunc nostra iustitia qua currimus, esurientes & sitientes ad perfectionem plenitudinemq; iustitiæ, vt ea postea saturemur. Vndè Dominus in Euangelio cùm dixisset, Nolite facere iustitiã vestram corã hominibus vt videamini ab eis; nè istum nostrũ cursum fine humanę

Merces post hanc vitã nõ datur, nisi promeritis.

Matth. 5.

2. Cor. 5.

Abac. 2.

Iustitia Christiani hominis in bonorum operum, quę ex fide fiunt, exercitatione cõsistit.

Matth. 6.

Iustitia de qua saluator ait, in tribus consistit.

Digitized by Google

gloriæ metiremur; non est in expositione iustitiæ ipsius executus, nisi tria ista, ieiunium, eleemosynas, orationes: Ieiunio scilicet vniuersam corporis castigationem significás: eleemosynis omnem beneuolentiam & beneficentiam vel dandi, vel ignoscendi: oratione insinuans omnes regulas sancti desiderij &c.

Ad hæc tria omnia alia bona opera reuocantur.

6. TOBIAE duodecimo, vt in textu.

7. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimum secundum: Hæc iustitia hominis in hac vita, ieiunium, eleemosyna, oratio. Vis orationem tuam volare ad Deum? Fac illi duas alas, ieiunium, & eleemosynam.

1. B. MATTHAEI sexto: Attendite nè iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquìn mercedem non habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Cùm ergò facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in Synagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua: vt sit eleemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Et cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in Synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tú autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum: & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Cùm autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. exterminant enim facies suas, vt pareát hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, nè videaris hominibus ieiunás, sed patri tuo qui est in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

2. AVGVSTINVS sermone sexagesimo de tempore: Qui ideò facit eleemosynam, vt ab hominibus se laudari desideret, etiamsi occultè fecerit, publicè facit, quia laudem ab hominibus quærit. Qui verò eleemosynam pro solo amore Dei facit, vt ad opus bonum illum reliqui imitentur, & non ipse, sed Dominus collaudetur, etiam si publicè faciat eleemosynam, absconsè facit; quia pro eleemosyna illa non hoc quod videtur, sed quod non videtur desiderat, nec ab hominibus laudem, sed mercedem à Deo optat accipere. Hoc etiam & de ieiunio debemus accipere. Cùm enim ipse Dominus dicat, Vnge caput tuum, & faciem tuam laua, nè videaris ieiunans hominibus: ergò contra Christi præcepta facimus, qui publicè ieiunium indicimus, & vidente toto populo pariter cum ipso ieiunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, vt nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia diuina ieiunet: & vnusquisque interroget conscientiam suam, & si pro solo Deo facit eleemosynam, securus & publicè faciat, vt quicunque viderint, imitentur. Nam & illud quod dicit Dominus; Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: ad hoc quod suprà diximus, pertinere cognoscitur. In dextera enim intelligitur amor Dei, in sinistra vanitas vel cupiditas mundi. Si pro laude humana dederis eleemosynam, totum sinistra facit, dextera omninò nihil facit. Si verò pro remissione peccatorum & amore vitæ æternæ eleemosynam dederis, totum dextera facit. Quid est ergò, Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua; nisi, quod facit amor Dei, non corrumpat aut perdat vanitas vel cupiditas mundi? Et paulò pòst: Si quando oras Deum, & hoc ab illo petis quod videtur, publicè & aperto ostio oras, quia hoc à Deo vis accipere quod videtur. Si verò pro indulgentia peccatorum & pro vita æterna voluëris supplicare, etiam si publicè oraueris, clauso ostio oras, quia non petis quod videtur, sed quod nõ videtur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem nõ videntur, æterna sunt.

Eleemosynã quis coram hominibus faciat, & quis in abscondito.

Matth. 6.

Ieiunium publicè indictũ.

Ieiunandum pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia diuina.

Nesciat sinistra quid faciat dextera, quomodò intelligendum.

Eleemosyna danda pro remissione peccatorum.

Orare clauso ostio & aperto, quando dicamur.

2. Cor. 4.

3. MATTHAEI quinto: Dico vobis, quia nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

4. AD Ephesios secundo: Ipsius sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.

5. MATTHAEI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnũ à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes eram, & collegistis me. Nudus, & operuistis me. Infirmus, & visitâstis me. In carcere eram, & venistis ad me, &c. Tunc dicet & his qui à sinistris erũt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Esuríui enim, & non dedistis mihi manducare. Sitiui, & non dedistis mihi potum. Hospes eram, & non collegistis me. Nudus, & non operuistis me. Infirmus, & in carcere: & non visitâstis me, &c. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

6. IOANNIS quinto: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumẽtis sunt, audient vocem eius: & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egérunt, in resurrectionem iudicij.

1. C. LVCAE decimooctauo: Duo homines ascendebant in templum vt orarent: vnus Pharisęus, & alter Publicanus. Pharisęus stans, hęc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi, quia nõ sum sicut cęteri hominum: raptores, iniusti, adulteri: velut etiam hic Publicanus, &c. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suã ab illo. quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

2. AD Romanos decimo: Testimonium perhibeo illis quòd æmulationem Dei habent, sed non secundùm scientiam. Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite decimosexto: Neque illud omittendum est, quòd licèt bonis operibus in sacris literis vsqueadeò tribuatur, vt etiam qui vni ex minimis suis potum aquæ frigidę dederit, &c. absit tamen, vt Christianus homo in seipso confidat vel glorietur, & non in Domino: cuius tanta est erga omnes homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, &c. vt suprà quæstione secunda, E. testimonio decimo.

Matth. 10.

Christianus non in se, sed in Domino gloriari debet.

4. PRIORIS ad Corinthios primo: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo & iustitia & sanctificatio & redemptio: vt quemadmodùm scriptum est, Qui gloriatur, in Domino glorietur.

5. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

6. AD Philippenses secundo: Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.

IIII.

Digitized by Google

IIII.

Quid eſt Ieiunium?

A. NON ſimplex huius nominis eſt acceptio. Magnum & generale ieiunium [a] Auguſtinus vocat, abſtinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus ſeculi. Deindè [b] Philoſophicum, vt quidam vocant, ieiunium, eſt parſimonia illa cibi ac potûs, moralisque ſobrietas, qua temperatè etiam ab Ethnicis ſecundùm rectam rationem viuitur. Tertiò [c] Eccleſiaſticũ eſt Ieiunium, vtpotè cùm iuxta certum Eccleſiæ morem atque præſcriptum, certis diebus & carnium eſum nobis ſubtrahimus, & vnica duntaxàt refectione contenti ſumus.

a Auguſt. tract. 17. in Ioan. & lib. 2. quæſt. Euang. cap. 18.
b Hieron. lib. 2 aduersùs Iouinianum cap. 9.

B. Cuiuſcemodi Ieiunium piè & Chriſtianè [d] ſuſcipitur ad cultum diuinum religioſiùs exhibendum, ad carnem edomãdam ſpirituique ſubijciendam, ad fructus pœnitentiæ dignos præſtãdos, ad obedientiam exercendam, ac demùm ad quamlibet Dei gratiam conſequendam.

c Clemens Conſtit. Apoſt. lib. 5. cap. 12. 14. 17. 18. & 19. Iſidor. lib. 1. de Eccleſ. offic. cap. 36. & ſequen. Rabanus de inſtitut. cleric. lib. 2. cap. 17. & ſequent. Iuo parte 4. ca. 25. & ſequent. Burchar. lib. 13.

d Cypr. de ieiunio & tentationibus Chriſti. Athanaſius de virg. Chryſoſt. hom. 1. & 2. in Geneſ. & ſer. 1. & 2. de ieiun. Baſil. orat. 1. & 2. de ieiun. Auguſt. de vtil. ieiunij. c. 2. & 3. Amb. in lib. 1. de Helia & ieiunio, & epiſt. 82. Leo in ſer. de ieiunio 7. & 10. mẽſis pentecoſtes & quadrageſimæ.

TESTIMONIA.

Ieiuniũ magnum & generale quod ſit.

Tit. 2.

1. A. AVGVSTINVS tractatu decimoſeptimo in Euangelium Ioannis: Ieiunium magnum & generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus ſeculi, quod eſt perfectum ieiunium; vt abnegantes impietatem & ſeculares cupiditates, temperãter & iuſtè & piè viuamus in hoc ſeculo. Huic ieiunio quam mercedem addit Apoſtolus? Sequitur & dicit; Expectantes illam beatam ſpem, & manifeſtationem gloriæ beati Dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. In hoc ergò ſeculo quaſi quadrageſimam abſtinentię celebramus, cùm benè viuimus, cùm ab iniquitatibus & ab illicitis voluptatibus abſtinemus.

2. IDEM libro ſecundo quæſtionum Euangelicarum, capite decimooctauo: Scriptura docet generale ieiunium, non à cõcupiſcentia ciborum tantùm, ſed ab omni lætitia temporalium delectationum.

Abſtinentia Ethnicorum qualis fuerit.

Perſarum.

Lacedæmoniorum.

Sacerdotum Aegyptiorũ.

3. HIERONYMVS libro ſecundo aduersùs Iouinianum, capite nono: Dicæarchus in libris antiquitatum, & deſcriptione Græciæ, refert, ſub Saturno, id eſt, aureo ſeculo, cùm omnia humus funderet, nullum comediſſe carnes, ſed vniuerſos vixiſſe frugibus & pomis, quæ ſponte terra gignebat. Perſarum regis Cyri vitam Xenophon octo voluminibus explicat, polenta & cardamo & ſale ac pane cibario eos aſſerens victitare. Lacedæmoniorũ menſæ frugalitatiſque & ſuprascriptus Xenophon, & Theophraſtus, & omnes penè ſcriptores Græciæ, teſtes ſunt. Cheræmon Stoicus, vir eloquentiſſimus narrat de vita antiquorum Aegypti ſacerdotum, quòd omnibus mundi negocijs curiſque poſtpoſitis, ſemper in templo fuerint: & rerum naturas, cauſàsque ac rationes ſiderum contemplati ſint: nunquàm mulieribus ſe miſcuerint, nunquàm cognatos & propinquos, ne liberos quidem viderint: ex eo tempore, quo cœpiſſent diuino cultui deſeruire, carnibus & vino ſe ſemper abſtinuerint, propter tenuitatem ſenſûs, & vertiginem capitis, quam ex paruo cibo patiebantur, & maximè propter appetitus libidinis, qui ex his cibis & ex hac potione naſcuntur. Pane rarò veſcebantur, nè onerarent ſtomachum: &, ſi quando comedebant, tuſum pariter hyſopum ſumebant in cibo, vt eſcam grauiorem illius calore decoquerent: oleum tantùm in oleribus nouerant, verùm & ipſum parùm propter nauſeam & aſperitatem guſtûs leniendam. Quid loquar, inquit, de volatilibus, cùm ouum quoquè pro carnibus vitauerint, & lac? quorum alterum, carnes liquidas: alterum, ſanguinem eſſe dicebant, colore mutato. Cubile eis, de folijs palmarum, quas baias vocant, contextum erat: ſcabellum accliue, & ex vna parte obliquum, in terra pro puluillo capiti ſupponebant, bidui triduique inediam ſuſtinentes. Humores corporis, qui naſcuntur ex ocio, & ex manſione vnius loci, nimia victûs caſtigatione ſiccabant. Ioſephus in ſecunda Iudaicæ captiuitatis hiſtoria, & in octauodecimo antiquitatum libro, & contra Appionem duobus voluminibus, tria deſcribit dogmata Iudæorum, Phariſæos, Sadducæos, Eſſænos: quorum nouiſſimos miris effert laudibus, quòd & ab vxoribus, & vino, & carnibus ſemper abſtinuerint, & quotidianum ieiunium verterint in naturam. Super quorum vita & Philo, vir doctiſſimus, proprium volumen edidit. Eanthes Cizycenus, Aſclepiades Cyprius, ætate, qua Pygmaleon in Oriente regnabat, ſcribunt eſum carnium non fuiſſe. Eubulus quoquè qui hiſtoriam Mithræ multis voluminibus explicuit, narrat apud Perſas tria genera Magorum: quorum primos, qui ſint doctiſſimi & eloquentiſſimi, excepta farina & olere, nihil ampliùs in cibo ſumere. Apud Eleuſinam etiam volucribus, & piſcibus, & quibuſdam pomis abſtinere, ſolenne eſt. Bardeſanes, vir Babylonius, in duo dogmata apud Indos gymnoſophiſtas diuidit: quorum alterum appellat Bragmanas, alterum Samanæos, qui tantæ continẽtiæ ſint, vt vel pomis arborum iuxta Gangen fluuium, vel publico orizæ, vel farinæ alantur cibo: &, cùm rex ad eos venerit, adorare illos ſolitus ſit, pacemq; ſuæ prouinciæ in illorum precibus arbitrari ſitam. Euripides, in Creta Iouis prophetas non ſolùm carnibus, ſed & coctis cibis abſtinuiſſe refert. Xenocrates philoſophus de Triptolemi legibus apud Athenienſes tria tantùm præcepta in templo Eleuſinæ reſidere ſcribit, honorandos parentes, venerandos deos, carnibus non veſcendum. Orpheus in carmine ſuo eſum carnium deteſtatur. Pythagoræ, Socratis, Antiſthenis & reliquorum frugalitatem referrem in confuſionem noſtram, niſi & longum eſſet, & proprij operis indigeret.

Eſſænorum.

Orientalium

Magorum.

Eleuſinorum

Gymnoſophiſtarum.

Prophetarum Iouis.

Eſus carniũ prohibitus apud Ethnicos.

4. CLEMENS Pontifex & martyr Conſtitutionum Apoſtolicarum libro quinto, capite duodecimo: Poſt dies Epiphaniæ ſeruandum vobis eſt ieiunium Quadrageſimæ, quod vitæ Chriſti, & legis latæ recordationem continet. Celebretur verò ieiunium hoc ante ieiunium Paſchæ, incipiens quidem à ſecunda feria, deſinens verò

Quadrageſimæ ieiunium Apoſtolorũ tempore.

Digitized by Google

verò in sextam. Deindè dimisso ieiunio, incipite sanctam hebdomadam Paschæ, ieiunatéque omnes cum timore & tremore, facientes per eos dies precationem pro pereuntibus.

Ieiunium ante Pascha magnæ hebdomadæ. Lucæ 19.

5. ET capite decimoquarto: Itaque præcepit nobis ieiunare his sex diebus, propter impietatem & scelus Iudæorum, hortatus ad deflendũ & lamentãdum interitum eorum, siquidẽ & ipse illachrymatus est illis, quòd ignorâssent tempus visitationis. Quarta verò feria, & sexta iussit nobis ieiunare, illa quidem propter proditionem, hac verò propter passionem; ieiunium verò soluere præcepit septima die post gallicantum, ipso autem sabbato ieiunare.

Quomodò ieiunandum in hebdomada sancta siue magna.

6. CAPITE item decimoseptimo: Ieiunate diebus Paschæ, incipientes à secunda feria vsque ad sextam, & sabbatum sex diebus pane tantùm, sale, oleribus, & aqua mensæ adhibitis. Abstinete his diebus vino, & carne, dies quippe luctus, & non festi sunt; sexta tamen feria, & sabbato ex toto manete ieiuni, qui ità firmis viribus estis, vt ferre possitis, nihil prorsùs gustantes vsque ad nocturnum gallicantum. Si quis verò propter imbecillitatem vtrunque diem coniungere non potuerit, saltem sabbatum seruet; ait enim Dominus de se; Quando ablatus fuerit eis sponsus, tum ieiunabunt in diebus illis. His itaque diebus ablatus fuit nobis Dominus à Iudæis, quos sic falsò vocant, & in crucem actus, & cum maleficis deputatus.

Matth 9. Lucæ 22.

Aliud mysterium.

Leuit. 27. Num. 5.

Vide B. Greg. homil. 16. in euangelia.

7. ITEM capite decimooctauo: Quamobrem monemus vos, vt his diebus ieiuni maneatis vsque ad vesperã, sicut & nos ieiuni mansimus, cùm ablatus fuit nobis; reliquis verò diebus ante sextam feriam, edite hora nona, aut vespere, aut pro ratione virium, vt quis potest.

In Quadragesima dantur totius anni decimæ.

Apostoli ieiunârunt.

8. DEMVM capite decimonono: Postcelebratam Pentecosten celebrate hebdomadam vnam, & post illam ieiunate item vnam; æquum enim est tum lætitiam de dono Dei capere, tum post relaxationem corporis rursùs ieiunare; siquidem & Moyses, & Elias quadraginta diebus ieiunârũt, & Daniel tribus hebdomadis dierum panem desideriorum non comedit, & caro ac vinum non ingressa sunt in os eius. & beata Anna cùm à Deo peteret Samuelem; Vinum, inquit, & temetum non bibi, & effundam animam meam coram Domino. Item Niniuitæ facto ieiunio triũ dierum, & totidem noctium impendens diuinæ iræ periculum effugerunt. Item Esther & Mardochæus, & Iudith ieiunio facto malum, quod impij Holofernes, & Aman Iudæis moliebãtur, declinârunt. & Dauid ait: Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum. Igitur & vos quæ à Deo petitis, ieiunando petite. Post totam verò istam ieiunij hebdomadam præcipimus vobis quartis, & sextis ferijs ieiunare; & quæ ex ieiunio vobis redundant egentibus largiri.

Ieiunantium exempla. Exo. 24. & 34. 3. Reg. 19. Daniel. 10. 1. Reg. 1. Ionæ 3. Esther 4. Iudith 9. Psal. 108.

Omni 4. & 6. feria olim ieiunabatur.

* Collat. 21. cap. 29. Pro quibus potissimùm sit institutum ieiuniũ Quadragesimæ.

9. ISIDORVS Hispalensis libro primo de Ecclesiasticis Officijs, capite trigesimosexto: Ieiuniorum tempora secundùm scripturas sacras, quatuor sunt, in quibus per abstinentiam & lamentum pœnitentiæ, Domino supplicandum est: & licèt omnibus diebus orare & abstinere conueniat, his tamen temporibus ampliùs ieiunijs & pœnitentiæ seruire oportet. Primum ieiunium quadragesimarum est, quod à veteribus libris cœpit ex ieiunio Moysis & Heliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, monstrans Euangelium non dissentire à lege & Prophetis. In persona quippe Moysis, lex: in persona Heliæ, Prophetæ accipiuntur, inter quos in monte Christus gloriosus apparuit, vt euidentiùs emineret quod de illo dicit Apostolus: Testimonium habens ex lege & Prophetis. In qua ergò parte anni congruentiùs obseruatio quadragesimę constitueretur, nisi confinis atque contigua Dominicæ passionis, quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui etiam opùs est continentia, vt ab ipsius mundi illecebris ieiunemus, in solo manna viuentes, id est, cælestibus spiritu alibúsque præceptis? In numero autem quadragenario vita ista propterea figuratur, quia denarius est perfectio beatitudinis nostræ: creatura autem septenario figuratur, quæ adhæret creatori, in quo declaratur vnitas Trinitatis per vniuersum mundum temporaliter annunciata. Et quia mundus à quatuor ventis * delineatur, & à quatuor elementis erigitur, & à quatuor anni temporum vicibus variatur, denarius quater ductus, in quadraginta consummatur: quo numero ostenditur, ab omni temporum delectatione abstinendum ac ieiunandum esse, & castè continentérque viuendum. Licèt & aliud Sacramenti mysterium exprimitur, quòd quadraginta diebus eadem ieiunia celebrantur. Lege enim Mosaica vniuerso populo generaliter est præceptum, decimas & primitias Domino Deo offerre. Itaque dum in hac sententia principia voluntatum consummationésque operum nostrorum referre ad Dei gratiam admonemur, in supputatione tamen quadragesimæ, summa ista legalium decimarum expletur. Totum enim anni tempus trigintasex numero dierum decimatur. subtractis enim à quadragesima diebus Dominicis, quibus ieiunia resoluuntur, his diebus quasi pro totius anni decimis ad Ecclesiam concurrimus, actuúmque nostrorum operationem Deo in hostiam iubilationis offerimus. Cuius quidem quadragesimæ legibus, sicut ait * noster Cassianus, quique perfecti sunt, non tenentur, nec exigui huius canonis subiectione contenti sunt. Quem profectò illis, qui per totum anni spatium delicijs ac negocijs secularibus implicantur, Ecclesiarum principes statuerunt, vt vel hac legali quodammodò necessitate cõstricti, his saltem diebus vacare Domino cogerentur, ac dierum vitæ suæ, quos totos quasi quosdam fructus fuerant voraturi, vel decimas Domino dedicarent.

Ex B Augus. epist. 119. ad Ianuarium, cap. 15.

Mysterium quadragenarij ieiunij.

* delimatur

10. CAPITE trigesimoseptimo: Secundum ieiunium est, quod iuxta canones post Pentecosten alio die inchoatur, secundùm quod & Moyses ait, Initio mensis hordearij facietis vobis hebdomadas septem &c.

Deut. 16.

11. CAPITE trigesimooctauo agit de ieiunio septimi mensis.

12. CAPITE trigesimonono & quadragesimo, de ieiunio calendarum Nouembrium & Ianuariarum.

13. CAPITE quadragesimoprimo: Triduanis autem diebus ieiunare, de exemplo sumptum est Niniuitarum, qui damnatis pristinis vitijs, totos se tribus diebus ieiunio ac pœnitentiæ contulerunt, & operti saccis, Deum ad misericordiã prouocauerunt.

Ionæ 3.

14. CAPITE quadragesimosecundo: Præter hæc autem legitima tempora ieiuniorum, omni sexta feria propter passionem Domini à quibusdam ieiunatur, sed & sabbati dies à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio consecratus habetur, scilicet nè Iudęis exultando præbeatur, quod Christus sustulit moriendo. Die autem Dominico semper esse reficiendum, vt resurrectionem Christi & gaudium nostrum gentibus prędicemus, præsertim cùm Apostolica sedes hanc regulam seruet. Post Pascha autem vsque ad Pentecosten licèt traditio Ecclesiarum abstinentię rigorem prandijs relaxauerit, tamen si qui monachorum vel clericorum ieiunare cupiunt, non sunt prohibendi, quia Antonius & Paulus & cęteri patres antiqui, etiam his diebus in eremo leguntur abstinuisse, neque soluisse abstinentiam, nisi tantùm die Dominico.

Ieiunium feriæ 6.

Sabbati ieiunium.

Ieiunia extraordinaria non prohibentur.

Ieiuniorum tempora.

Ieiunium quadragesimæ Exod. 24. 3. Reg. 19. Matth. 4.

Rom. 3. Congruo anni tempore obseruatur.

Quis

Digitized by Google

Ieiunij laus eximia ab effectu.

Quis enim parsimoniam non laudet, ieiunium non prædicet? Ieiunium res sancta est, opus cæleste, ianua regni, forma futuri, quod qui sanctè agit, Deo iungitur, alienatur mundo, spiritualis efficitur. Per hoc enim prosternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

Ex D. August. epist. 118. ad Ianuarium, cap. 1. & 2.

15. CAPITE quadragesimotertio: Hæc & alia multa sunt, quæ in Ecclesijs Christi geruntur, ex quibus tamen quædam sunt, quæ in scripturis canonicis commendantur, quædã quę non quidem scripta, sed tamen tradita custodiuntur. Sed illa quidem quæ toto terrarum orbe seruantur, vel ab ipsis Apostolis, vel ab authoritate principali Conciliorum instituta intelliguntur: sicut Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus Spiritus sancti, quæ reuoluto die anni ob memoriam celebrantur: sed & si quid aliud est, quod seruatur ab vniuersis, quaq; se diffundit Ecclesia. Alia verò quæ variè per diuersa loca obseruantur, sicuti est, quòd aliqui ieiunant sabbato, alij non: alij quotidiè communicant, alij certis diebus: alijs nullus dies prætermittitur, quo non offeratur sacrificium: alijs sabbato tantùm offertur & Dominico, alijs tantùm Dominico: & si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum, vt quibuscunque placuit sacerdotibus Ecclesiæ, vel regionis cui præerant, instituerunt: nec disciplina in his melior est graui prudentiq; Christiano, nisi vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quã fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neq; contra mores bonos habetur, indifferenter sequendum, & propter eorum inter quos viuitur, societatem seruandum est, nè per diuersitatem obseruationum schismata generentur.

Traditiones apostolicæ, & vniuersales.

De vario ecclesiarum vsu tum in ieiunijs, tum in alijs.

Conformare nos Ecclesiæ debemus, ad quam venimus.

16. RABANVS Maurus de institutione Clericorum libro secundo, capite decimoseptimo: Ieiunium res est sancta, &c. ex Isidoro libro primo, capite quadragesimosecundo, vt suprà testimonio decimoquarto.

Ieiunij & stationis discrimen iuxta nonnullos.

17. CAPITE decimooctauo assignat differentiam inter ieiunium & stationem. Discernũt quidam, inquit, inter ieiunium & stationem. Nam ieiunium indifferenter cuiuslibet diei est abstinentia, non per legem, sed secundùm propriam voluntatem: Statio, obseruatio statutorum dierum vel temporum: dierum, vt quartæ feriæ & sextæ feriæ ieiunium, ex vetere lege præceptum, de qua

Luc. 18. station e in Euangelio dixit ille: Ieiuno bis in sabbato, id est, in quarta & sexta sabbati: Temporum autem, quæ legalibus aut propheticis institutionibus, terminatis temporibus statuta sunt, vt ieiunium quarti, ieiunium quinti, ieiunium septimi,

Zachar. 8.

Matth. 9.

& ieiunium decimi: vel sicut in Euangelio dies illi, in quibus ablatus est sponsus: vel sicut obseruatio quadragesimæ, quæ in vniuerso orbe institu-

Quadragesima obseruatur in toto orbe ex institutione Apostolica.

tione Apostolica obseruatur circa confinium Dominicæ passionis.

In caput 8.

18. CAPITE decimonono agit de ieiunio quarti, quinti, septimi, & decimi mensis, ex Hieronymi Commentarijs in Zachariam prophetam: Sed quia, inquit, hæc ieiunia magis in veteri testamento, quàm in nouo celebrata sunt, nè penitùs illa prætermisisse videremur, (quia in propheta

Zachar. 8. Zacharia commemorata sunt) breuiter adnotauimus, ad noui testamenti ieiunia exponenda transeuntes.

19. CAPITE vigesimo: Primum enim ieiunium quadragesimæ est, quod à veteribus libris cœpit, &c. ad verbum, vt suprà testimonio nono, Isidorus libro primo, capite trigesimosexto.

20. CAPITE vigesimoprimo & vigesimosecundo agitur de ieiunio Pentecostes, & noni ac decimi mensis.

Ieiunium 6. feriæ & sabbati.

21. CAPITE vigesimotertio: Præter hæc autem & alia legitima tempora ieiuniorum sunt: sicut est omnis sexta feria, in qua propter passionem Domini à fidelibus ieiunatur: & sabbati dies, qui à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio consecratus habetur, sicut in decretis Innocentij Papæ constitutum inuenimus: scilicet nè Iudęis exultãdo præbeatur, quod Christus sustulit moriendo. Nam vtiquè constat, Apostolos biduo isto & in mœrore fuisse, & propter metum Iudęorum se occuluisse, quod vtiquè non dubium est, & ieiunâsse eos biduo memorato, quæ forma vtiquè per singulas tenenda est hebdomadas, propter id quòd commemoratio illius diei semper est celebranda. Quòd si putant, semel atque vno tantùm sabbato ieiunandum, ergò & Dominicum, & sexta feria, semel in Pascha erit vtiquè celebrandum.

Innocent. I. epi. 1. ad Decentiũ, cap. 4.

Ioan. 20.

22. CAPITE vigesimoquarto: Sunt quòquè & quatuor sabbata, in quatuor mẽsibus, singula per singulos, in quibus specialia ieiunia sunt constituta, & officia his diebus maiora orationum & lectionum in Ecclesia celebrantur, id est, in Martio mense, primo sabbato, & in secũdo sabbato quarti mensis, id est, Iunij. In septimi quoquè mensis, id est, Septembris, tertio sabbato, & in quarto sabbato decimi mensis, id est, Decembris. Quorum primum iuxta obseruationẽ quadragesimæ verno tempore celebratur, quando mensis nouorum apud Iudæos habebatur. Secundum autem in Iunio post Pentecosten ætatis tempore, quando apud Iudæos dies primitiarum ex legis præcepto custodiebantur, id est, de frugibus primi panes Deo offerebãtur, & ocium legitimum ipsius diei colebatur. Tertium est in septimo mense, Autumni videlicet tempore, qui totus in lege varijs solennitatibus Deo dicatus erat, in quo dies expiationum erat, dicente Domino ad Moysen: Decima die mensis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus, affligetisq; animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Omne opus nõ facietis in tempore diei huius, quia dies propitiationis est, vt propitietur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis suis, & reliqua. In quo & dies scenopegiæ fuerant, id est, tabernaculorum. Nam quintadecima die mensis huius veteres solennitates Tabernaculorum celebrabant, septem diebus eandem solennitatem exigentes. Quo quidem ieiunio vsos fuisse antiquos, Esdræ liber meminit. Postquàm enim rediêrunt, inquit, filij Israel in Hierusalem, & fecerunt sibi tabernaculorum lætitiam magnam, dehinc conuenerunt in ieiunio, in saccis, & humus super eos, & steterunt, & confitebantur peccata sua & iniquitates patrum suorum, & consurrexerunt ad standum, & legerunt in volumine legis Domini Dei sui quater in die, & quater in nocte confitebantur, & adorabãt Dominum Deum suum. Quartum verò est ieiunium sabbati in decimo mense ante diem Natalis Domini, quãdo venturi Saluatoris salubris in sacris lectionibus prædicatur aduentus, vt fideles quiq; hac religione instructi, & medicamine sanctarum orationum simul cum sacro ieiunio confirmati, natiuitatem redemptoris læti expectent. Ante hęc videlicet quatuor sabbata in eadem hebdomada, semper quarta & sexta feria legitima ieiunia fieri, & canon orationum & lectionum in ijsdem ferijs ad sacrarum Missarum solennia constitutus indicat, & exempla præcedentium Patrũ confirmant. Sacras autem ordinationes his diebus oportere fieri, decreta Gelasij Papæ * testantur, in quibus ità scriptum cõtinetur: Ordinationes autem presbyterorum diaconorúmque, nisi certis temporibus & diebus exercere non debeant, id est, in quarti mensis ieiunio, septimi, & decimi, sed & etiã quadragesimalis initij: ac mediana quadragesimę die, sabbati ieiunio circa vesperã nouerint celebrandas. Officia autem horum quatuor sabbatorum, vulgò

Primum. Lenit. 23. Secundum. Tertium. Lenit. 23. 2. Esd. 9. Quartum. Quarta & sexta feria præcedẽti etiam ieiunatur. Ordinatiões ministrorum Ecclesiæ in sabbatis 4. temporum. * In epist. ad episcopos per Lucaniã & Brutios & Siciliam constitutos, ca. 13 Officia 4 sabbatorum cæteris lõgiora.

Digitized by Google

vulgò duodecim lectiones vocãtur, eò quòd cum lectionibus quæ leguntur, & cum psalmis qui canuntur, duodenarius numerus adimpletur, qui benè lectiones possunt vocari, eò quòd inter canonicas scripturas connumerantur.

De priuatis ieiunijs.

23. CAPITE vigesimoquinto: Prætereà vnicuique licet, vt libet, ieiuniorum modum habere, seu iniediam extendere, seruata præ omnibus constitutione legitimorum ieiuniorum, quæ suprà memorauimus, quę generaliter sancta & Apostolica seruat Ecclesia. Necnon & illa omnimodò custodire oportet vnumquenque, quæ communiter omnibus facere, siue pro tribulatione, siue pro gratiarum actione proprius Ecclesiæ mandat Episcopus: quia qui constituta atque demandata ieiunia seruare neglexerit, peccat: qui autem expletis legitimis, priuata superexpenderit, propriam mercedem habebit. Nam leguntur aliqui Sanctorum per biduanas siue per triduanas, siue etiam per totam hebdomadam ieiunium extendere: plerique quòd nec vinum nec siceram biberint, nec aliquid manducauerint, præter panem ficcum & olera: alij, quòd ab omni carne se abstinuerint: alij, quòd intantùm se abstinuerint, quòd nec pane in cibo vsi sunt, sed paucis carycis corpus suum sustentauerint. Et alia plurima sunt genera abstinentiæ: Sed ante omnia cauere debet, qui se abstinere vult ab aliquo cibo vel potu, nè mens eius occulta cogitatione polluatur, ità vt aliquam creaturam Dei damnet, Iudaica superstitione seductus, dicens, hoc licere, illud autem non: hoc mundum, illud autem immundum esse, cogitet: Quem huiusmodi cogitatio pulsat, videat Apostolum dixisse, Omnis creatura Dei munda est, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur. &, Malum est homini qui per offendiculum manducat.

Ieiunia stata Ecclesiæ ante omnia seruãda sunt.

Itẽ ab Episcopo indicta.

Peccãt qui Ecclesiastica ieiunia violãt.

Pro priuatis ieiunijs merces accipitur.

Admiranda quorundam ieiunia.

Ciborũ delectus & abstinentia mira.

Nõ abstinendũ à cibo ex superstitione Iudaica, vel hæreticè.

1. Tim. 4.

Rom. 14.

24. IVO Carnotensis Episcopus, parte quarta decretorum, capite vigesimoquinto ex Telesphoro septimo à Petro, in primo decreto suo ad omnes Episcopos, hæc verba citat: Cognoscite à nobis & cunctis Episcopis in hac sancta & Apostolica sede congregatis statutum esse, vt septem hebdomadas plenas ante sanctũ Pascha, omnes Clerici in sorte Domini vocati, à carne ieiunent: quia sicut discreta debet esse vita Clericorum à laicorum cõuersatione, ità & in ieiunio fieri debet discretio. Has ergò septem hebdomadas omnes Clerici à carne & delicijs ieiunent, & hymnis & vigilijs atque orationibus Domino inhærere die noctuq; studeant.

Ieiuniũ quadragesimale accuratiùs à Clero obseruandum.

Abstinentia à carnibus.

Apud Grat. dist. 76. cap. Ieiunium.

25. CAPITE vigesimosexto ex Calixto Papa & Martyre, qui fuit decimusquintus à Petro, ad Benedictum fratrem suum & cõepiscopum: Ieiunium quod ter in anno apud nos celebrari didicisti, conuenientiùs nũc per quatuor tempora fieri decernimus: vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solenne agamus ieiunium, per quatuor anni tempora.

Ieiunium 4. temporum.

de cõsec. dist. 3. c. Sabbato.

26. CAPITE vigesimooctauo ex Innocentio primo ad Decentium Eugubinum Episcopum, capite quarto: Sabbato verò ieiunandum esse ratio euidentissima demonstrat. Nam si diem Dominicum, ob venerabilem resurrectionẽ Domini nostri Iesu Christi, non solùm in Pascha celebramus, verumetiam per circulos hebdomadarum, ipsius diei imaginem frequentamus, ac sicut sexta feria propter passionẽ Domini ieiunamus, Sabbatum prætermittere non debemus, quia inter tristitiam & lætitiam temporis illius videtur inclusum. Nam vtiquè constat, Apostolos biduo isto & in mœrore fuisse, & propter metum Iudæorum se occultasse. Quod vtiquè non dubium est intantùm eos ieiunâsse biduo memorato, vt traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo sacramenta penitùs non celebrari. Quæ vtiquè forma per singulas tenenda est hebdomadas, propter id commemoratio illius diei semper est celebranda. Quòd si putant semel atque vno sabbato ieiunandum, ergò & Dominica & sexta feria semel in Pascha erit vtiquè celebrandum.

Ieiuniũ sabbati, vndè nostra sabbatina abstinentia profecta videtur.

Ieiuniũ sextæ feriæ.

Ioan. 20. Biduo ante pascha nõ celebrantur sacra mysteria.

Nam officiũ sabbati paschalis ad nostrum sequentem pertinet potiùs.

27. CAPITE vigesimonono ex Gregorio ad Augustinum Anglorum Episcopum: Deniquè sacerdotes, & diaconi, & reliqui omnes quos dignitas Ecclesiastici gradus exornat, à quinquagesima propositum ieiunandi suscipiant, quo & aliquid ad pensum sanctæ institutionis adijciãt, & eorum qui in laicali ordine consistunt, obseruãtiam, sicut loco, ità & religione præcellant. Et post pauca: Par autem est, vt qui his diebus à carnibus animalium abstinemus, ab omnibus quoquè quæ sementiuam carnis trahunt originem, ieiunemus, à lacte videlicet, caseo, & ouis.

Cap. Deniquè sacerdotes. dist. 4. Ecclesiasticorum ieiuniũ quadragesimale citiùs inchoatur.

In Quadragesima ab ouis & lacticinijs abstinẽdum.

28. CAPITE trigesimoprimo ex Elibertino concilio, capite vigesimotertio: Ieiunia seu abstinentias per singulos menses placuit celebrari, exceptis diebus duorum mẽsium Iulio & Augusto, & hoc ob eorundem infirmitatem.

29. CAPITE trigesimosecundo ex dictis sancti Apollonij: Ieiunia verò legitima, id est, quarta & sexta feria, non sunt soluenda, nisi grandis aliqua necessitas fuerit, quia quarta feria Iudas de traditione Domini cogitauit, & sexta feria crucifixus est Saluator. Videbitur ergò qui in his diebus sine aliqua necessitate soluerit statuta ieiunia, vel cum tradente tradere Saluatorem, vel cum crucifigentibus crucifigere.

Ieiunium 4. & 6. feriæ.

Quantũ crimen violan. tium ieiunia ecclesiastica.

30. CAPITE trigesimotertio ex concilio Salegunstadiensi, vt suprà de Præceptis Ecclesiæ, quæstione decimaquarta, testimonio sexto de ieiunio.

31. CAPITE trigesimoquarto ex epistola Gregorij Papæ, vel libro quadraginta homiliarum, homilia decimasexta: Quadragesima summa obseruatione est obseruanda, vt ieiunium in ea præter dies Dominicos qui de abstinentia subtracti sunt, nisi quem infirmitas impediẽrit, nullatenùs tollatur, quia ipsi dies, decimæ sunt anni. A prima igitur Dominica quadragesimæ vsque in Pascha Domini, sex hebdomadæ computantur: quarum videlicet dies quadragintaduo fiunt. Ex quibus dum sex Dominici dies subtrahuntur abstinentiæ, non plùs in abstinentia quàm triginta & sex dies remanent. Verbi gratia: Si per trecentos sexagintaquinque dies annus ducitur, & nos per triginta sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus: & vt sacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Saluator noster suo sacro ieiunio consecrauit, quatuor dies prioris hebdomadæ ad supplementum quadraginta dierũ tolluntur, id est, quarta feria, quæ caput ieiunij subnotatur, & quinta feria sequens, & sexta, & sabbatum. Nisi quatuor istos dies superioribus triginta & sex adiũxerimus, quadraginta dies in abstinentia non habemus. Iubemur etiam ab omnipotente Deo omnium bonorum nostrorũ decimas dare. Quapropter vt omnis decima à nobis ritè persoluatur, tollamus decimam anni, & in ea peccata nostra confitendo, corrigendo nos, ieiunando, vigilando, orando, eleemosynas dando, abstergamus, & carnem nostrã decimemus, vt ad sanctum Pascha securi peruenire possimus.

Cur ante Dominicãprimã Quadragesimæ inchoamus Quadragesimale ieiunium.

Infirmitas excusat.

Decimæ animadandæ sunt in quadragesima.

32. CAPITE trigesimoquinto & trigesimoseptimo ex concilio Moguntino, vt suprà de Præceptis Ecclesię, quęstione decimaquarta, testimonio quarto & sequenti de ieiunio.

33. CAPITE quadragesimo ex Aurelianensi concilio, capite sexto: Cùm exigentibus peccatis, Galliarum populi, luporum rabie acriter interimerentur, nec illius flagelli aliquod remedium inuenire possent: congregati traduntur Galliarũ Episcopi apud Viennam vrbem, atq; in commune statuerunt, vt triduanum ieiunium facerent. Cumq; Dominus pestem misericorditer abstulisset,

Vadè ieiuniũ Rogationum originem habeat.

Vide Gregor. Turon. historiæ Francorũ lib. 2. cap. 34.

Digitized by Google

set, hi dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerunt, vt per Galliarũ prouincias ante Ascensionis Domini diem celebrarẽtur. Agamus & nos hos dies cũ summa reuerentia & deuotione, cum abstinentia carnis, & humilitate mentis & cordis, vt non solùm visibilium luporum rabiem euadamus, sed vt inuisibilium, id est, spirituum immundorum tentamenta vincere valeamus. Nullus autem his diebus vestimentis preciosis induatur, qui in sacco & cinere lugere debemus. Prohibeantur ebrietates & comessationes, quæ fiunt in vulgari plebe. Nemo ibi equitare præsumat, sed discalceatis pedibus omnes incedãt. Nequaquàm mulierculæ choros ducant, sed omnes in commune Kyrieeleison decantent, & cum contritione cordis, Dei misericordiam exorent pro peccatis, pro pace, pro peste, pro conseruatione frugum, & pro cæteris necessitatibus: dies enim sunt abstinentiæ, non lætitiæ.

Quomodò Rogationum ieiunia celebrari iussa sunt in Gallia.

Pro quibus rebus orandum in Rogationũ diebus.

34. CAPITE quadragesimosecundo ex concilio Araufico, capite secundo: Vt in sabbato sancto, hoc est, in vigilia Paschæ, ieiunium ante noctis initium, nisi à paruulis aut infirmis, non soluatur.

Ieiuniũ sabbati paschalis.

35. CAPITE quadragesimoquinto ex concilio Cabilonensi, capite quinto: Solent plures qui se ieiunare putant, in quadragesima mox vt signum audierint ad horam nonam, mãducare. Qui nullatenùs ieiunare credendi sunt, si antè manducauerint, quàm vespertinum celebretur officium. Concurrendum est enim ad Missam, & auditis Missarum solennibus & vespertinis officijs, largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est. Si verò aliquis necessitate constrictus fuerit, vt ad Missam venire non valeat, æstimata vespertina hora, completa oratione sua, ieiunium soluat.

Burchardus li. 19. c. 12. hæc tribuit Siluestio Papæ.

Ante vespertinum officiũ mãducare nõ licebat in quadragesima.

36. CAPITE quadragesimonono ex decretis Eusebij Papæ, capite tertio: Vt in Ecclesia à sacerdotibus ieiunia constituta sine necessitate rationabili non soluantur.

Ieiunia indicta non sunt soluenda.

37. CAPITE quinquagesimo ex eisdem, capite secundo: Si euenerit fames, aut pestilentia, aut inæqualitas aëris, vel alia qualiscunque tribulatio, statim ieiunijs & eleemosynis & obsecrationibus misericordia Domini deprecetur.

Aduersitatis tempore quibus medis exorandus & placandus Deus.

38. BVRCHARDVS Vuormatiensis Episcopus decretorum libro decimotertio, capite primo ex Gregorio, de obseruatione quadragesimæ, vt suprà apud Iuonem, capite quadragesimoquarto.

39. CAPITE secundo & quarto, vt apud Iuonem, cap. trigesimoquinto & trigesimoseptimo.

40. CAPITE quinto ex concilio Gangrensi, vt apud Iuonem, cap. trigesimooctauo, & infrà quæstione sequenti, D. testimonio quadragesimoquarto.

41. CAPITE septimo de ieiunio Rogationũ, ex concilio Aurelianensi, capite sexto, vt suprà apud Iuonem capite quadragesimo.

42. CAPITE nono de Sabbato sancto, ex concilio Araufico, capite secundo, vt suprà apud Iuonem capite quadragesimosecundo.

43. CAPITE duodecimo ex decretis Siluerij Papæ, capite primo: Solẽt plures &c. vt suprà apud Iuonem capite quadragesimoquinto.

44. CAPITE decimosexto ex concilio Aurelianensi, capite primo: Presbyteri cùm sacras festiuitates populo annunciant, etiam ieiunium vigiliarum eos omnimodis seruare moneant.

Ieiunium vigiliarum.

45. CAPITE decimoseptimo ex dictis Eusebij Papæ, vt suprà, capite quadragesimonono apud Iuonem.

46. CAPITE decimooctauo ex decretis Liberij Papæ, capite secundo: Si euenerit, &c. vt apud Iuonem capite quinquagesimo.

Ieiuniorũ vis & efficacitas.

1. B. CYPRIANVS de ieiunio & tentationibus Christi: Ieiunijs vitiorum sentina siccatur, petulantia marcet, concupiscentiæ languent, fugitiuæ abeunt voluptates. Extinguitur ardẽtis Aetnæ incendium, & flammiuomi fornax Vulcani extincta intrinsecùs, montes conterminos non adurit. Ieiunium si discretione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulę spoliat & exarmat. Ieiunium extraordinarios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus vagos distringit & ligat. Ieiuniũ si humilitate ornetur, seruos Dei, mundi efficit contemptores. Ieiunium carnes azymas mundat & solidat: & putredines quæ ex adipe prodeunt, consumit & siccat. Ieiunium scripturarum delicijs pascitur, cõtemplatione reficitur, gratia stabilitur, cęlesti pane nutritur. Danieli interpretatio somniorum reuelatur ieiunio, & tres pueri de Babylonio illæsi egrediuntur incendio. Moyses in monte quadraginta diebus cum Domino perseuerans, & Dei familiare colloquium, & legis ministerium ieiunio promeretur. Helias quoquè eodem dierum numero abstinens, in eremo conuersatur. Vtilitas ieiuniorum temporibus Christianis clariùs patuit, & à multis frequentata, in plurimos se effudit. Quotquot viros virtutum vidimus, sine ieiunio nõ legimus ascendisse: nec aliquid magnum moliti sunt, nisi priùs abstinentia præcessisset. Quotiès aliquid à Deo obtinere conati sunt, ieiunijs incubuêre & lachrymis, & pernoctantes in orationibus, cilicijs carni hærentibus supplices beneficia postulârunt. Nec defuit prouentus, vbi ad pedes Dei sacrificiũ contriti cordis offerens se prostrauit humilitas, sed propè fuit inuocantibus se Deus, & porrexit manum naufragis, & subuenit afflictis.

Dan. 2. & 3.

Exod. 24. 34.

3. Reg. 19.

Frequens ieiunium apud Christianos, & quãta eius vtilitas.

2. ATHANASIVS in libro de virginitate siue de meditatione: Amplectamur valdè ieiunium. Magnum enim munimentum est ieiunium, oratio item & eleemosyna, quum ex morte hominem líberent. Vt enim ob escam & inobedientiam proturbatus est Adam ex Paradiso, ità rursùm per ieiunium & obedientiam in Paradisum, qui volet, redibit. In hac virtute cultum corporis tui ornamentaq; quære, ô virgo, & placebis cælesti sponso. Nam quæ cum mundo coalescunt & conseruntur, & vnguẽtis, aromatibus, & fragrantijs, & amictu precioso, & auro venustant sua corpora, vt placeant hominibus, Deo placere nõ possunt: Christus autem nihil horum à te requirit, nisi solùm cor mundum, & os incontaminatum, ieiunioq; liuidum. Quòd si accedant aliqui, & dicant tibi, Nè frequenter ieiunes, nè imbecillior fias, nec illis credas, nec auscultes: Istos enim diabolus subornauit. Reminiscere eius quod scriptum est, quòd quum Daniel & tres pueri capti essent à rege Babylonis Nabuchodonosore, & alij pueruli vnà cum illis, iussumq; esset ab eo, vt de sua regia mensa comederent, & de suo vino biberent, Danielem & tres pueros noluisse saturari ex mensa regia, & ad eunuchum dixisse, qui eos curabat: Da nobis de seminibus terræ, & vescemur. Quibus responsum est ab eunucho, Timeo ego regem, qui hunc cibum vobis & potum imperauit dari, nè facies vestræ regi præ cæteris pueris, qui regia mensa aluntur, appareant squalidiores, & puniat me. Cui ità responderunt, Experire id in seruis tuis plùs minùs decem diebus. Et dedit eis legumina ad cibum, & aquam ad potum. Et produxit eos ad regem, & visæ sunt species illorum eximiæ super eos, qui ex regia mensa vescebantur. Vide igitur quid faciat ieiunium: morbos sanat, distillationes exsiccat, dæmones fugat, malasq; cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius & corpus salubrius, & ad thronum Dei hominem fistit. Sed nè putes ista temerè dici, habes eius rei testimonium in Euangelijs, ab ipso Christo prolatum: Scisciati sunt ab eo discipuli, dicentes: Domine, declara nobis, quonam pacto immundi spiritus propelluntur? Qui-

Tob. 12. & 4.

Per ieiunium reditur in paradisum.

Diffuasores frequentis ieiunij subornantur à diabolo.

Daniel. 1.

Ieiunij effectus.

Matth. 17.

Digitized by Google

Marci 9. bus responsum est à Domino: Hoc genus non eijcitur nisi ieiunijs & orationibus. Quisquis igitur ab immundo spiritu vexatur, certum habere debet, hoc pharmaco, ieiunio inquã, statim spiritus malos afflictos abscedere, vim ieiunij metuentes. Valdè enim dæmones oblectantur crapula & ocio corporis. Magna vis in ieiunio, & magna & præclara fiunt per illud. Alioqui vndè fieri posset, vt homines tam mirifica præstent, vt Dominus per eos vel signa faciat, vel sanitatem laborantibus donet, nisi planè ob deuotas meditationes, & humilitatem animi, & conuersationem bonam? Ieiunium enim, angelorum cibus est: & qui eo vtitur, ordinis angelici censendus est. Sed nè, mi dilecta, simplex quiddam & promiscuum ieiunium putes. Non enim qui à cibis ieiunat solummodò, probè se gesserit, sed qui abstinet ab omni opere malo.

Angelorum cibus.

3. CHRYSOSTOMVS homilia prima in Genesim: Eapropter & ipse hodiè ingenti alacritate surrexi, vnà vobiscum lætitiæ illius spiritualis particeps futurus, & volens aduentus sanctæ Quadragesimæ, remedij, inquam, animarum nostrarum, vobis annunciator esse. Communis enim nostrî omnium Dominus, velutì pater filios indulgenter amans, cupiens ea quæ vnquàm peccauimus nos abluere, hanc nobis quæ per ieiunium fit, curationem adinuenit. Nullus igitur sit mœstus &c. Hæ veræ feriæ sunt, vbi animarum salus, vbi pax & concordia est, vbi omnis huius vitæ apparatus abigitur, vbi clamor & tumultus, coquorum discursus, & pecudum mactationes è medio tolluntur, &c. Vellem etiam vos purificata vestra mente, valéque delicijs & voracitati dicto, matrem omnium bonorum, & pudicitię aliarúmque virtutum omnium magistram, ieiunium inquam, explicitis vestrę mentis finibus suscipere, vt & vos maiori fruamini voluptate, & illud congruam vobis suam medicinam conferat. Nam si medici, pharmaca dare volentes, vt putridum & corruptum humorem expurgent, à corporali hac voluptate abstinere præcipiunt, ità vt pharmaci efficaciæ desit obstaculum, & operari, suamq; vim illa declarare possint: multo magis nobis spirituale hoc remedium, hoc est, vtilitatem quæ ex ieiunio est, suscepturis, tenuitate victus nostram mentem expurgare, & leuiorem reddere conuenit, vt nè ebrietate demersa infrugiferam & inutilem vtilitatem quæ ex illo est, efficiat. Enimuerò sicut crapula humano generi innumerorum malorum causa est & adductrix, ità etiam ieiunium ventrisq; neglectus omnium nobis bonorum semper causa fuit. Nam Deus quum ab initio hominem condidisset, & sciret quòd hoc remedio ad animæ salutem multùm haberet opùs: statim & in principio hoc mandatum protoplasto dedit, dicens: De omni ligno quod est in paradiso, comedendo comedes, de ligno autem scientiæ boni & mali nè comedatis de ipso. Iam dicere, Hoc comede, hoc nè comedas: ieiunij figura erat. Et adductis exemplis Moysi, Heliæ, Danielis, Niniuitarum & ipsius Christi, ità subiungit: Cæterùm quoniam nobis manifestum factum est, quàm magna sit ieiunij vis, & quàm multiplex ex illo vtilitas, idq; per seruos ac Dominum est ostensum: proindè obsecro charitatem vestram, vt scientes, quantum ex illo sit lucrum, nè vtilitatem tantam quæ ex illo paratur, per desidiam repellatis: neque contristemini propter illius aduentum, sed gaudete & exultate, iuxta beatum Paulum, dicentem: Quanto externus noster homo corrumpitur, tanto internus innouatur. Ieiunium enim, animę nostrę alimentum est: & sicut corporalis iste cibus impinguat corpus, ità & ieiunium animam habitiorem efficit & valentiorem. Leues ei pennas producit, vt in sublime feratur, & summa contemplari queat, vluptatibúsque & omnibus quæ in hoc mundo habentur suauia, ipsa fit superior. Et quemadmodùm leuiores naues maria velociùs transeunt, contrà multis oneribus grauatæ submerguntur: ità ieiunium quidem leuiorem reddens mentem, efficit vt faciliùs huius vitæ pelagus transmittat, & in cælum ac ea quæ in cælis sunt respiciat, & nihili faciat præsentia, sed vt vmbras & si quid minus, diffugere censeat.

Remediũ animarum Quadragesimæ.

Ieiunio curantur peccata.

Pecudum mactationes cessant in Quadragesima.

Ieiuniũ mater omniũ bonorũ, & magistra virtutũ

Ieiuniũ omniũ bonorum causa.

Remedio ieiunijopùs habet homo ad animę salutẽ. Genes. 2.

Ieiunij vtilitas nõ negligẽda, nec cõtristandũpropter eius aduentum.

2. Cor. 4.

Animæ cibus ieiunium.

Mentem eleuat.

4. ET homilia secunda in Genesim: Ieiunium est animarum nostrarum trãquillitas, senum decor, adolescentum pædagogus, continentium magister, quod omnem ætatem & sexum quasi diademate quodam ornat. Nusquàm hodiè tumultus, vel clamor, vel carnium concisiones, vel coquorum discursus: sed omnia illa abierũt, & imitatur hæc ciuitas honestam quandam, continentem & sobriam matremfamiliãs.

Ieiunij laus.

Carnium cõcisiones cessant ieiunij tempore.

5. IDEM in sermone primo de Ieiunio: Propitiationis tempus adest, temporis opportunitatem nè contemnamus: abijciendorum peccatorum tempus est, gratiam nè negligamus, sed ieiunemus à cibis, sed primùm à peccatis. Bonum ieiunij lupatum, his qui diligunt ieiunij vtilitatem. Nè attendas ad solum laborem, sed etiam ad fructum. Nisi enim ad vsum spectaret, non sementem faceret qui serit, vt nè repositа dispergere videretur. Respiciens autem in spem, seminauit quæ habuit, vt quæ non habuit metat. Dolet in ieiunijs caro, sed epulatur anima. Quid melius in nobis, anima, vel corpus? Hæc accepit vt non doleat. Nutritur autem & hoc pulchriùs & meliùs. Oportet nos esse in ieiunio, nec est propterea corpori corruptio, sed medicina & cura. Nam qui ieiunant, & à fluxibus corporis liberantur: & qui se præparant, superfluitatem carniũ liquefaciunt, & animam deficientem nutriunt. Nè putetis paruum quoddam lucrum esse ieiunium. Ab vno ligno si abstinuisset Adã, si ab vno ieiunâsset, mortua fuisset mors, immò non fuisset mortua quæ non erat. Vides si hoc pharmaco fuisset vsus Adam, non fuisset mortale nostrũ genus. Quantæ gratiæ fuit vsus, vt resoluatur quod inuenit Adã per intemperantiã? Quando vides, quid mali operatũ sit contrarium, hoc est quòd nõ abstinuit ab vno ligno Adam: cognosce, quantum bonum ieiunium & abstinentia ab his, quæ licita sunt, afferãt. Et adductis exemplis Moysi, Saluatoris, & Danielis, de propheta verba faciens, qui ad Ieroboam missus, contra Dei mandatum manducauerat, & idcircò à leone occisus fuerat, ità ait: Et videre licebat de hoc triplicia mirabilia. Iacebat propheta, declarãs inobedientiam: assidebat leo, declarans obedientiam: adstabat asina, neque leonis naturam timens, neque recedens, neque aliquid à leone patiens: vt clarum esset, non propter explendum ventrem accessisse leonem, vt accesserat, sed ideò quia ieiunium non seruãrat ille cui præceptum erat. Et paulò pòst: Ieiunium, Angelorum imitatio est pro nostra virili, cõtemptus præsentium, schola precum, alimonia animę, frenum oris: & mitigat concupiscentias: sciunt qui ieiunãt: & mitigat voluptates, & non ignorant qui tentãrunt: mollit furorem, compescit iram, sedat fluctus naturæ, excitat rationem, claram facit animam, alleuiat carnem, fugat fœdas intemperantias nocturnas, liberat ab ebrietate, tollit capitis dolores, claros affert & colores & adspectus. Benè compositi ieiunis sunt gestus, facilis lingua: abest risus ebriorum, recta est cogitatio: non enim effunduntur concupiscentię: hilaris est continentia, serenitas inualescit. Homo enim exterior ociosus est. In ebrietate ea quę patimur, non recordamur: à quibus liberati simus, in ieiunijs habemus memoriam. Ieiunium enim & seipsum scit, & quæ sibi sunt aduersaria: ebrietas autem & seipsam ignorat, & bona quæ ex ieiunio proueniunt. Cuius gratia occisi sunt filij Aaron sacerdotes?

Tempus ieiunij est tẽpus Appitiationis.

Ad ieiunij fructum attendendum.

Magnum ieiunij lucrum.

Genes. 3.

3. Reg. 13.

Propheta, quia ieiunij violauit, à leone interfectus est.

Ieiuniũ angelorũ imitatio

Effectus ieiunij.

Propter gustatum vetitũ

filij Aaron interfecti. Leuit.10. Num.6. Daniel.1. Daniel.10.

tes? Nónne quia in ministerio vinum gustárunt? Quæ erat lex Nazarçorum? Nónne abstinere à vino, & omnibus quæ inebriant? Daniel cùm suis legumina comedebãt contemnentes mensam tyranni Nabuchodonosor. Ieiunauit Daniel triginta sex dierum hebdomadas: & vir ille desideriorum, quia à concupiscentijs sibi temperabat, cognomen sortitus est. Et quomodò ieiunauit non vnum Iudaicum diem & breuem, sed trigintasex dierum hebdomadas? Et ipse præfigurabat Ecclesiæ consuetudinem. Panem, ait, delicatum non comedebam. Alij autẽ pro voluptate sua aliquando bibunt. Vinum & caro non intrauit in os meum, à quibus ieiunat Ecclesia. Vide in veteri Christianam vitam. Figuræ enim in his qui infirmi & imperfecti: in prophetis autem iam veritatis vestigia. Ieiunium sententiam Dei reuocauit. Dixit enim Deus, Subuertetur Niniue: & non subuersa est. Adhibuerunt enim ieiunium, & effugerunt. Ibidèm: Ieiuna, quia peccásti: ieiuna, vt non pecces: ieiuna, vt accipias: ieiuna, vt & permaneant quę accepisti. Hęc enim ieiunij genera sunt. Peccauit alius, ieiunauit seipsum castigans, vt effugiat pœnam. Ieiunemus, nè insurgant in nos concupiscentiæ. Vides vt ieiunium peccata sequatur, hoc est, quia peccata admissa sunt, fit ipsum propter conuersionem & pœnam. Aliud ieiunium peccata præcedit, non vt auferat peccatum quod commissum sit, sed vt tollat quod futurum, ni ieiunaretur. Aliud ieiunium, vt qui legem quærit, legem accipiat. Etenim qui petit, ieiunat vt Moyses ieiunauit, vt acciperet legem. Iterùm alius ieiunat, vt nè amittat iure quæ assecutus fuit. Ecclesia autem simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscẽs, vtpotè vt cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum Domino, & cum Domino glorificetur: non vt Dominum lugeamus: viuit enim viuentis filius, sed dispensationis confiteamur beneficium. & si lugemus quòd crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciam eorum qui ausi fuerunt: surrexit ex mortuis, stat in gloria, in qua antè cum patre fuit. Simul erat cum patre, à quo & erat. Non est luctu digna victoria Iesu: sed ieiunemus, nosipsos curantes, operamq; dantes, vt passionum illius participes simus.

Daniel præfigurauit Ecclesiæ ieiunium. A carne & vino ieiunat Ecclesia. Ieiunij sententiam Dei reuocat. Ionæ 3. Ieiunij peccatiremedij, & quas præferca ob causas assumatur, Deut.9. Ecclesia ob gratiã ieiunat & vt Christo cõformetur. Rom.8. 2.Cor.1. 2.Tim.2. Per ieiunium passionis Christi participes efficimur.

6. ITEM sermone secũdo de ieiunio: Cùm igitur ieiuniũ aduersarijs nostris obsistat, & iugum seruitutis expellat, & ingenuitatis securitatem restituat: quid argumẽti est, omnium bonorum atque beneficiorum cardinem esse, nisi ieiuniũ constitutum? Et cùm in paradiso ieiunium pro magna commoditate indicitur, multò magis extra paradisum necessarium postulatur. Et cùm ante plagam remedium vtiliter demonstratũ est, multò magis sauciatis appetendum est, vt præstet vulneribus sanitatem. Et cùm ante conflictum ad resistendum libidinosis voluptatibus, clypeus nobis abstinentiæ necessarius fuit: multò magis in ipso nostro certamine, ieiunij auxilium ad nostram victoriam flagitandum est.

Omniũ beneficiorum cardo ieiunium. Genes.2. Præstat vulneribus sanitatem.

7. BASILIVS Magnus in homilia prima de laudibus ieiunij: Quemadmodùm vermes qui in puerorum intestinis germinant, pharmacis quibusdam vehementer acribus & amaris excutiuntur, ità peccatum in intimis secessibus habitans, extinguit, enecátque, simulatquè in animam superuenerit ieiunium, ob hoc ipsum suo dignum nomine, quòd inedia purget animæ viscera. Quicquid vetustate præcellit, idem venerabile est. Reuerere igitur ieiunij canitiem. Tam vetus est, vt simul cum homine condito cœperit. in paradiso præscriptum est. Primum illud præceptum accepit Adam, nè de ligno scientiæ boni ac mali ederet. Hoc autem verbum, Non edetis, ieiunij & abstinentiæ lex est. Si à ligno ieiunásset Eua, nequaquàm hoc nunc ieiunio opus haberemus. Neque enim qui valent egent medico, sed qui malè habent. In morbum incidimus per peccatum, sanemur per pœnitentiam. Sed pœnitẽtia sine ieiunio ociosa & infrugifera est. Maledicta terra, spinas & tribulos progignet tibi. In tristitia viuere iussus es, non indulgerè delicijs. Per ieiunium satisfacito Deo. Quoniam non ieiunauimus, exulamus è paradiso. Ieiunemus igitur, vt ad illũ postliminio reuertamur. Et paulò pòst, ostendens scripturæ exẽplis ieiunij vim: Ieiunium, inquit, prophetas generat, potentibus addit robur. Ieiunium legumlatoribus subministrat sapientiam, bona animę custodia, corpori tutus conuictor, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitium. Hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, sobrietatis architectus. In bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazaræum sanctificat, sacerdotem reddit sacris idoneum. Neque enim fieri potest, vt is absq; ieiunio sanctum ministeriũ cum fiducia peragat, non tantùm in mystico horum temporum verõque cultu, verùm etiam in eo qui iuxta legem in figuris peragebatur. Atque vt semel omnia dicam, reperies quotquot fuêre sancti, omnes per ieiunium ad vitam Deo dignam fuisse institutos. Ieiunium restinxit vim ignis, obturauit ora leonum. Ieiunium preces nostras subuehit in cælum, dum illis alarum vice fit, quò fursùm ferantur. Ieiunium, familiarum est incrementum, sanitatis mater, iuuentutis pædagogus, ornamentum senibus, bonus comes viatori, tutus conuictor coniugatis. Adde, quòd non solùm ad venturi seculi fugienda mala, & assequenda bona vtile est ieiunium, sed hìc interìm ipsi carni conducibilius est. Si cupis mentem reddere validam, fac carnem domes ieiunio. Hoc enim est quod ait Apostolus, quòd quantum externus homo corrumpitur, tantum internus renouatur. Item illud: Cùm infirmor, tunc potens sum. Ieiunium armatura est ad cõfligendum cum impijs spiritibus. Nam hoc genus non eijcitur nisi per deprecationem ac ieiunium. Tam multa bona proueniunt è ieiunio. Caue tamen, nè ieiunij vtilitatem sola escarum abstinentia metiaris. Verum enim ieiunium est, ab omnibus vitijs esse alienum. Solue omne vinculum iniquitatis, cõdona proximo, si quid dolet animo, remitte illi debita. Nolite ad contentiones ac lites ieiunare. Carnes nõ edis? sed comedis fratrem tuum. A vino abstines, sed ab iniurijs tibi nõ temperas. Expectas vesperam, vt cibum capias, sed diem totum absumis apud tribunalia. Væ his qui ebrij sunt, non à vino. Ira, mentis est temulentia, eámque à sobrietate excutit, haud aliter quàm vinum, &c.

Pœnitẽtia sine ieiunio infrugifera est. Genes.3. Per ieiunium satisfacimus. Ieiunij effecta. Num.6. Leuit.10. Per ieiunium ad vitam Deo dignã institui Sancti. 2.Cor.4. & 12. Matth.17. Marc.9. Ieiunium spirituale. A carnibus & vino abstinetur. Ad vesperum vsque ieiunabatur. Esa.29.

8. ET homilia secunda: Quemadmodùm oleum oblinit athletam, ità ieiunium robur addit ei qui ad pietatem exercet sese. Itaque quantum subtraxeris carni, tanto reddes animam habitudine spirituali nitidiorem. Nam robur aduersùs inuisibiles hostes non superat corporis distẽsione, sed fortitudine spiritus, & erga afflictiones tolerantia. Ità ieiunium per omne quidem tempus vtile est ijs, qui illud spontè suscipiunt: (Neque enim assultus dæmonum quicquam audet aduersùs ieiunantem, ac vitæ nostræ custodes angeli diligentiùs adsunt ijs, qui ieiunio purgatam habent animam) sed multo magis hoc tempore, quo per vniuersum terrarum orbem vndique denunciatur ieiunij præconium. Nec vlla est insula, nec vlla terra continens, non ciuitas, non gens vlla, non extremus mundi angulus, vbi non sit auditum ieiunij edictum. Quin & exercitus, & viatores, & nautæ, & negociatores, omnes pariter audiunt edictum, & summo gaudio excipiunt. Nè quis igitur semet excludat à numero ieiunantium, in quo omne hominum genus, omnis ætas, omnes dignitatum formæ censentur. Angeli sunt, qui in singulis ecclesijs describunt ac recensent ieiuniantium

Roborat ieiunium. Ieiunio purgatis angeli diligentiùs adsunt. Vniuersale ieiuniũ quadragesimæ. Angeli describunt ieiunantes.

Digitized by Google

Ieiunij priuati fructus.

tium capita. Et post pauca: Ieiunium seruat paruulos, sobrium reddit iuuenem, venerabilem facit senem. Venerabilior enim est canities ieiunio decorata. Ieiunium fœminis ornatus est congruentissimus, ætate ac robore vigentibus, pro freno est. Ieiunium, matrimonij custodia est, virginitatis nutritius. Atque hæc quidem commoda adfert priuatim ieiunium, in singulis ædibus in quibus colitur. At publicè quomodò vitam nostram gubernat? Totam semel ciuitatem, totumq; populum ad tranquillitatem cõponit, consopit clamores, sedat lites, cõuicijs imponit silentium. Excipite hoc pauperes cõtubernale vobis ac mensæ sociũ. Excipite serui, vt respirationẽ à perpetuis seruitij laboribus. Excipite diuites, quod noxæ è luxu cõtractæ medeatur, quodq; vicissitudine & nouitate vobis iucundiora reddat ea, quæ nunc ob assuetudinem fastidiuntur. Excipite malè valentes sanitatis matrem. Qui bona estis habitudine, excipite bonæ habitudinis custodem. Interroga medicos, ac dicent tibi, nihil esse periculosius habitudine corporis extremè bona. Eóque qui peritissimi sunt artis, per ieiunium detrahunt redundantia, nè vis naturæ pondere corpulentiæ fracta succumbat. Attamen ad hoc, vt laudem promereatur ieiunium, non est per se satis temperare à cibis, sed ieiunium ieiunemus acceptabile, Deo gratum. Verum ieiunium est, à vitijs immunem esse, continentia linguæ, iræ cohibitio, concupiscentiarum amputatio, obtrectationis, mendacij, periurij. Ab his abstinere, verum est ieiunium.

Publici ieiunij fructus.

Sanitatis mater & bonæ habitudinis custos ieiunium.

Ieiuniũ à vitijs, alteri cõiungendum.

9. AVGVSTINVS in tractatu de vtilitate ieiunij, capite secundo: Si caro in terram vergens onus est animæ, & sarcina prægrauans præuolantem: quantum quisque delectatur superiore vita sua, tantum deponit de terrena sarcina sua. Ecce quod agimus ieiunantes. Deindè prosequitur capite tertio: Non vobis ergò videatur leuis res aut superflua, nec quisquam fortè hoc faciens Ecclesiæ consuetudine, cogitet apud se, & dicat sibijpsi, vt suggerentem intrinsecus audiat tentatorem: Quid facis quia ieiunas, defraudas animã tuam, non ei das quod eam delectat, tibijpsi ingeris pœnam, tuus ipse tortor & cruciator existis. Deo ergò placet, quia te crucias? Ergò crudelis est qui delectatur pœnis tuis. Respondè huiusmodi tentatori: Excrucio me plane, vt ille parcat: do de me pœnas, vt ille subueniat, vt placeam oculis eius, vt delectem suauitatem eius. Nam & victima excruciatur, vt in aram imponatur. Minùs premet mentem meam caro mea. Et tali dissuasori malo seruo ventris respondè per hanc similitudinem, & dic: Si iumento fortè insideres, si equo vtereris, qui te gestiendo posset præcipitare; nónne vt securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares, quem freno non posses? Caro mea iumentum meum est: iter ago in Hierusalem, plerunquè me rapit, & de via conatur * excludere: Via autem mea Christus est. Ità exultantem non cohibebo ieiunio? Si quis hoc sapit, etiam ipso experimento probat, quàm vtiliter ieiunetur. Nunquid enim caro ista, quæ nunc domatur, semper domabitur? Dum tẽporaliter fluitat, dum mortalitatis cõditione prægrauatur, habet exultationes suas, manifestas & periculosas menti nostræ. Caro est enim adhuc corruptibilis, nondùm resurrexit. Nam non semper sic erit, nondùm habet statum proprium cælestis habitudinis. Nondùm enim facti sumus æquales angelis eius.

Quid tẽtatori respõdendũ, quãdo ieiunij afflictionem exaggerat.

Similitudo.

Nota cur ieiunio carnem affligamus. * for. excutere

10. AMBROSIVS in libro de Helia & ieiunio, capite secundo: Magna virtus est ieiunij. Denique tam speciosa ea militia est, vt ieiunare delectaret & Christum: tam valida, vt ad cælum homines eleuaret. Et vt humanis magis quàm diuinis vtar exemplis, Heliæ ieiuni ore vox emissa cælum clausit sacrilego populo Iudæorũ. Quid eius reliqua contexam? Ieiunus filiũ viduæ ab inferis resuscitauit. Ieiunus pluuias ore deposuit, ieiunus ignes de cælo: ieiunus curru raptus est ad cælum, & quadraginta dierum ieiunio diuinam acquisiuit præsentiam. Tunc denique plus meruit, quando plus ieiunauit. Ieiuno ore statuit fluenta Iordanis, & redundantem fluminis alueum repentè siccatum, puluerulento transmigrat vestigio. Meritò illum dignum cælo diuina iudicauit sententia, vt cum ipso raperetur corpore, quoniam cælestem vitã viuebat in corpore, ac supernæ vsum conuersationis exhibebat in terris.

Ieiunij vtilitas. Matth. 4. 3. Reg. 17. & 18

4. Reg. 2.
3. Reg. 19.
Elias plus meruit quando plus ieiunauit.
4. Reg. 2.

11. CAPITE tertio: Quid est ieiunium, nisi substantia & imago cælestis? Ieiunium, refectio animæ, cibus mentis est. Ieiunium, vita est angelorum: ieiunium, culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum est castitatis. Hoc ad Deum gradu citiùs peruenitur.

Ieiunij commendatio.

Culpæ mors, excidium delictorum.

12. CAPITE quarto: Gula nudos facit, ieiunia operiunt & exutos. Vndè Dominus ait: Operui in ieiunio animam meam. Bonum operimentum, quod animam tegit, nè à tẽtatore deprehendatur, nè à tentatore nudetur. Bonum velamen, quod tegit culpam, tegit abstinentia, tegit gratia. Beati enim quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Tegit gratia, dum remittit, & omnem abolet errorem. Tegit abstinentia, dum abluit vitium, & mœsto abscondit affectu, atque extenuat pœnitendo. Etenim ieiunium & eleemosyna à peccato liberant.

Psal. 68.

Ieiuniũ culpam tegit. Psal. 31.

Abstinentia abluit vitiũ.

13. CAPITE septimo: Ieiunium virtutẽ ignis extinxit, ieiunium ora obstruxit leonum, ieiunium maris fluenta solidauit, ieiunium petram soluit in fontes aquarum. Virtute ieiunij, cõtra suam mutata naturam & fluctus obriguit, & petra inundauit.

Daniel. 6.
Exod. 14. 17.

14. CAPITE octauo: Ieiunium, continentiæ magisterium est, pudicitiæ disciplina, humilitas mentis, castigatio carnis, forma sobrietatis, norma virtutis, purificatio animæ, miserationis expensa, lenitatis institutio, charitatis illecebra, senilis gratia, custodia iuuentutis. Ieiunium est infirmitatis alleuamentum, alimentum salutis.

Ieiuniũ purificatio animæ.

Alimentum salutis.

15. CAPITE nono: Est ergò ieiunium reconciliationis sacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam fœminas fortiores augmento gratiæ.

Recõciliationis sacrificiũ. Iudith 8. Esther. 4.

16. CAPITE decimo: Mystica quoquè mensa ieiunio comparatur. Illa mensa, de qua dicit Dauid: Parâsti in conspectu meo mensam aduersùs eos qui tribulant me. Mensa ista famis acquiritur precio, & poculum illud inebrians sobrietate, cælestium sacramentorum siti quæritur. Ergò si ad mensam illam venerabilem, ieiunia sancta nos perducunt, si hac fame illa quæ sunt æterna mercamur, quid de ijs dubitamus quæ in vsu humano sunt, quòd etiam suauiora hæc nobis faciat ieiunium? Non autem omnis fames acceptabile ieiunium facit, sed fames quæ Dei timore susçipitur. Nemo in ieiunio culpã includat, præferat innocentiam. Ieiunium etenim, culpæ interfector est.

Psal. 22.

Mercamur æterna.

Ieiunium culpæ interfector.

17. CAPITE vndecimo: Nemo amarioribus præoptet dulciora. Dulcis voluptas videtur, amarum ieiunium. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipsis plus prodesse corporibus. Sicut enim cùm in intimis puerorum visceribus vermes ex cibi indigestione nascuntur, extingui non queunt nisi cùm amarior potus infunditur, aut medicamentorum vis inolescit asperior, quorum odore moriantur: ità profundum animæ virtus ingressa ieiunij, culpam latentem interficit.

Ex D. Basilio desumpta similitudo.

Culpã latentẽ interficit.

18. IDEM in epistola octogesimasecunda ad ecclesiam Vercellensem, quorundam Iouinianistarum errorem cõfutans: Audio homines * qui dicunt,

Abstinentiæ nullum esse meritũ, hæresis antiqua. * aliàs, Audio

veniſſe ad vos Sarmationem & Barbarianum vaniloquos homines qui dicant, Conſutatio.

cunt, nullum eſſe abſtinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æſtimari precio, delirare eos qui ieiunijs caſtigent carnem ſuam, vt menti ſubditam faciant. Quod nunquàm feciſſet, nunquàm ſcripſiſſet ad inſtruendum alios Paulus Apoſtolus, ſi deliramentum putâſſet. Gloriatur itaque, dicens: Sed caſtigo corpus meum, & ſeruituti redigo, nè alijs prædicans, ipſe reprobus inueniar. Ergò qui non caſtigant corpus ſuum, & volunt prædicare alijs, ipſi reprobi habentur. An quicquam tam reprobum, quàm quod ad luxuriam, ad corruptelam, ad laſciuiam prouocat, quàm incitamentum libidinis, incontinentiæ fomes, incendium cupiditatis? Quæ iſtos Epicureos noua ſchola miſit, non philoſophorum, vt ipſi aiunt, ſed imperitorum, qui voluptatem prædicent, delicias ſuadeant, caſtimoniam nullius eſſe dicant vtilitatis? Fuerunt nobiſcum, ſed non fuerunt ex nobis. Neque enim pudet dicere quod dicit Euangeliſta Ioannes. Sed hîc poſiti, primò ieiunabant, intra monaſterium continebantur: nullus erat luxurię locus, interdicta ludibriosæ diſputationis licentia. Hoc delicati non potuerunt ferre. Abiêrunt: deindè volentes redire, nõ ſunt recepti. Pleraque enim audieram, quæ deberem cauere. Monueram, nihil proficeram. Efferueſcentes itaq; diſſeminare talia cœperunt, quibus incẽtores eſſent vitiorum omnium. Miſerabiles, perdiderunt vtiquè quòd ieiunauerunt: Perdiderunt, quòd ſe aliquo continuerunt tempore. Nunc itaque diabolico ſtudio inuident aliorum operibus bonis, quorum ipſi fructu exciderunt. Et paulò pòſt: Quomodò igitur voluptas ad paradiſum reuocare nos poteſt, quæ ſola nos paradiſo exuit? Vndè & Dominus Ieſus volens nos aduersùs diaboli tentamenta fortiores reddere, certaturus ieiunauit, vt ſciremus quia aliter illecebras mali non poſſemus vincere. Deniquè ipſe diabolus primum tentamentorũ ſuorum ſpiculum de voluptate intorſit, dicens: Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. Vndè ait Dominus: Non in pane ſolo viuit homo, ſed in omni verbo Dei. & noluit facere, cùm poſſet, vt magìs lectionis ſtudio quàm voluptatis, intendere nos ſalutari præcepto doceret. Et quia iſti ieiunandum negant, qua cauſa Chriſtus ieiunauerit, adſtruant, nisì vt nobis exemplo eſſet eius ieiunium. Deniquè in poſterioribus docuit, non facilè malũ poſſe nisì noſtro vinci ieiunio, dicens: Hoc genus non eijcitur, nisì in oratione & ieiunio. Quid etiam ſibi vult ſcriptura, quæ docet ieiunâſſe Petrum, & ieiunanti atque oranti de baptizandis Gentibus reuelatum myſterium, nisì vt oſtenderet etiam ipſos ſanctos, cùm ieiunant, tunc fieri præſtantiores? Deniquè Moyſes cùm ieiunaret, legem accepit. Et ideò Petrus cùm ieiunaret, edoctus eſt noui teſtamenti gratiam. Daniel quoquè ieiunij merito ora clauſit leonum, futurorumq; temporum vidit negocia. Aut quæ nobis ſalus eſſe poteſt, nisì ieiunio eluërimus peccata noſtra: cùm ſcriptura dicat: Ieiunio & eleemoſyna à peccato liberat? Qui ſunt ergò hi præceptores noui, qui meritum excludant ieiunij? Nónne Gentilium vox iſta eſt, dicentium: Manducemus & bibamus? Quos benè irridet Apoſtolus, dicens: Si ſecundùm hominẽ pugnaui Epheſi ad beſtias, quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt? Manducemus & bibamus, cràs enim moriemur. Et quibuſdam interiectis: O ſtultum Heliſæum qui ſylueſtribus * ramis & amaris paſcebat prophetas: Immemorem ſcripturarum Eſdram, qui memoria ſcripturas reddidit: Inſipientem Paulum, qui gloriatur ieiunijs, ſi nihil proſunt ieiunia. Sed quomodò non proſunt, quibus vitia purgantur? Quæ ſi deferas cum humilitate, cum miſericordia, vt Eſaias ſpiritu diuino locutus eſt, Oſſa tua pinguescent, & eris ſicut hortus ebrius. Pinguescit igitur anima tua virtutes̃q; eius, ſpirituali adipe ieiunij, & fructus tui multiplicantur vbertate mẽtis tuæ, vt ſit in te ſobria ebrietas, ſicut illud eſt poculum de quo ait Propheta: Et poculum tuum inebrians quàm præclarum eſt.

Ex Epicureorum ſchola profecti.

1. Ioan. 2.

Hæreſis iſta ab apoſtatis monachis initiũ cepit.

Ieiunio & abſtinẽtia redeundũ ad paradiſum, non p voluptatẽ.

Matth. 4.

Chriſtus ideò ieiunauit, vt nobis eſſet exemplo.

Matth. 17.

Actor. 10.

Sancti per ieiuniũ præſtãtiores fiunt.

Exodi 34.

Daniel. 14. 9. & 10.

Tob. 4. 12.

Gẽtibus cõparãtur ij qui detrahũt merito ieiunij.

1. Cor. 15.

* rhamnis 4. Reg. 4.

3. Eſd. 8.

2. Cor. 11.

Ieiunijs vitia purgantur.

Eſaiæ 58.

Pinguescit anima.

19. LEO Magnus ſermone primo de ieiunio ſeptimi menſis: Obſeruantiam quidem veſtram, dilectiſſimi, ità nouimus eſſe deuotam, vt animas veſtras, non ſolùm legitimis, ſed etiam volũtarijs ieiunijs excolatis. Veruntamen adijciẽda eſt huic ſtudio etiam noſtræ admonitionis exhortatio, vt ſi qui ſunt in hoc exercitio tardiores, in his ſaltem diebus communi abſtinentiæ ſe obedienter adiungãt, in quibus nos oportet ſacratiſſimam conſuetudinem attentiùs celebrare, vt per humilitatem ieiunij, cõtra omnes hoſtes noſtros, diuinum mereamur auxilium. Res enim eſt præcipui operis, quam ex authoritate indicimus, & ex charitate ſuademus, vt paululùm edendi libertate compreſſa, caſtigationi corporum & pauperum ſtudeamus alimoniæ. Et ideò, dilectiſſimi, quia ſeptimi menſis ieiunium nos celebrare conuenit, ſanctitatem veſtram monemus, vt quarta & ſexta feria ieiunemus: ſabbato verò apud beatum Petrum Apoſtolum pariter vigilemus, cuius ſuffragantibus meritis, ab omnibus tribulationibus mereamur abſolui per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ieiunia quædã volũtaria, ſiue priuata, quædã legitima ſiue indicta & communia.

Per ieiunium cõtra oẽs hoſtes diuinum meremur auxilium.

Ex authoritate indicit Pontifex ieiunium.

20. SERMONE ſecundo: Miſericordiſſimus rex ſaluberrimæ nos obſeruantiæ ratione informauit, præfiniens nobis per temporum recurſus, quoſdam ieiuniorum dies, in quibus caſtigatione corporum virtus roboraretur animorum. Huius autem remedij munus, dilectiſſimi, etiam in iſto qui ſeptimus eſt, menſe diſpoſitum eſt, quod nos prompta conuenit alacritate ſuſcipere, vt præter abſtinentiam, qua quiſque ſe peculiariter atque priuatìm ſecundùm modũ ſuæ poſſibilitatis exercet, hæc ipſa, quæ omnibus ſimul indicitur, animoſiùs celebretur. Nam in omni agone certaminis Chriſtiani, vtilitas continentię plurimùm valet, ità vt quidam ſæuiſſimorum ſpiritus dæmonum, qui ab obſeſſis corporibus nullis exorcizantium fugantur imperijs, ſola ieiuniorum & orationum virtute pellantur, dicente Domino: Hoc genus dæmoniorum non eijcitur, nisì in ieiunio & oratione. Grata ergò eſt Deo, & terribilis diabolo ieiunantis oratio, nec latet quantum acquirit ſuæ ſaluti, quæ tantum præſtat alienæ. In hac ſanè obſeruantia dilectiſſimi, quanuis nos omnes vnanimiter oporteat eſſe deuotos, ſi qui tamen ſunt, quorum voluntati aliqua obſiſtat infirmitas, laborem, qui ſupra vires eſt corporum, redimant impendijs facultatum.

Stati ieiuniorum dies.

Ieiunium 7. mẽſis omnibus ſimul indicitur.

Matth. 17. Marc. 9.

Terribilis diabolo ieiunãtis oratio.

21. SERMONE tertio: Ad exorandam, dilectiſſimi, miſericordiam Dei, & ad renouandum ſtatum fragilitatis humanæ, quantum valeant religioſa ieiunia, ſanctorum prophetarum prædicatione cognoſcimus, qui diuinæ iuſtitiæ commotionem, quam frequenter populus Iſrael merito iniquitatis inciderat, non nisì ieiunio proteſtantur poſſe placari. Vndè & Ioel propheta admonet, dicens: Hæc dicit Dominus Deus veſter: Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, in fletu, & planctu: & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra: & conuertimini ad Dominum Deum veſtrum, quia miſericors eſt, & patiens, & magnanimus, & mũltùm miſericors. Et iterùm: Sanctificate ieiunium, prædicate curationem, congregate plebem, ſanctificate Eccleſiam. Quæ cohortatio, dilectiſſimi, noſtris quoquè eſt amplectenda temporibus, quia huius curationis remedia, etiam à nobis ſunt neceſſariè prædicanda, vt in obſeruantia ſanctificationis antiquæ, quod perdidit Iudaica præuaricatio, acquirat Chriſtiana deuotio. Diuinarum nanque reuerentia ſanctionum, inter quælibet ſpontaneæ obſeruantiæ ſtudia, habet ſemper priuilegium ſuum,

Ioel. 2.

Ibidẽm.

Ieiunij vis.

Digitized by Google

Ieiunium publicum priuato præstat.

vt sacratius fit, quod publica lege celebratur, quàm quod priuata institutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quam sibi quisq; proprio arbitrio indicit, ad vtilitatẽ cuiusdam pertinet portionis. Ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione seiungit: & tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitatem sanctæ obedientiæ, omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiæ Christianæ, similis ex omni parte præparatio, & eadem est vbiquè munitio. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum pariter vigilias celebremus, cuius meritis & orationibus confidimus nobis per omnia misericordiam Dei nostri esse præstandam.

Ieiunium 4. & 6. feriæ ac sabbati in 4. temporibus. Merita & orationes sancti Petri.

22. ET sermone quarto: Prædicationem nostram, dilectissimi, familiaris vobis adiuuat consuetudo, & ratio temporis commendat officium sacerdotis, nè aut onerosum videatur aut arduum, quod & præceptum exigit legis, & deuotio temperat voluntatis. Quæ cùm in vnum, gratia Dei auxiliante, conueniunt, non litera occidit, sed spiritus viuificat. Vbi autem spiritus Dei, ibi libertas, quæ legem non timore exequitur, sed amore. Obedientia enim mollit imperium: nec dura ibi necessitate seruitur, vbi diligitur, quod iubetur. Cùm ergò vos, dilectissimi, ad quædam quæ etiam in veteri testamento instituta sunt, cohortamur, non Iudaicæ vos obseruãtiæ iugo subdimus, nec consuetudinem vobis carnalis populi indicimus. Excellit super illorum ieiunia continentia Christiana, & si quid nobis atq; illis commune est in temporibus, non concordat in moribus. Habeant illi nudipedalia sua, & in tristitia vultum ostendant ociosa ieiunia: nos in nullo ad habitũs nostri honestatem dissimiles, nec à iustis & necessarijs operibus abstinentes, edendi licentiam simplici parcitate cohibemus, vt in vsu ciborum modus eligatur, nõ creatura damnetur. Quanuis enim vnicuique nostrũm liberum sit, voluntarijs castigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatiùs, nunc verò districtiùs, repugnantes spiritui carnales cõcupiscentias edomare, quibusdã tamen diebus ab omnibus oportet pariter celebrare generale ieiunium, & tunc est efficacior sanctiorq; deuotio, quando in operibus pietatis, totius Ecclesiæ vnus animus & vnus est sensus. Publica enim præferenda sunt proprijs: & ibi intelligenda est præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura cõmunis. Teneant igitur diligentiam suam obseruantiæ singulorum, & contra nequitię spiritalis insidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cęlestia quisque arma arripiat. Sed Ecclesiasticus miles, etiam si specialibus prælijs possit fortiter facere, tutiùs tamen & feliciùs dimicabit, si contra hostem palàm in acie steterit, vbi non suis tantùm viribus certamen ineat, sed sub inuicti regis imperio, fraternis consociatus agminibus, bellum vniuersale conficiat. Minore enim discrimine plures confligunt cum hoste, quàm singuli: nec facilè patet vulneri, quem opposito scuto fidei, non sua tantùm, sed etiam aliorum fortitudo defendit, vt vbi est vna omnium causa, sit vna victoria. Et paulò pòst: Et cùm nos oporteat semper studere virtutibus, quidam tamen dies sunt ad castigationem communis obseruantiæ consecrati, vt anima, quæ terrenis adhuc desiderijs implicatur, & curis seculi impeditur, ex interuallo saltem ad diuina respiret, & quia portio diuini agri est, dignos cælestibus horreis adferat fructus. Ibi enim spes est metendi, vbi fuerit diligentia seminãdi. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: Sabbato verò ad beatissimũ Petrum Apostolum vigilias celebremus, sperãtes nos ità eius orationibus adiuuandos, vt Deus misericordiarum, ieiunij nostri sacrificio placatus exaudiat.

2 Cor. 3.

Obedientia mollit imperium.

Alia Christianorum atq; Iudęorum ieiunia.

Ieiunũ generale & publicum præfertur priuato.

Cur certa ieiuniorum tẽpora instituta.

Quarta & sexta feria & sabbatũ ieiunij quatuor temporum. Orationes S. Petri.

Ieiunij sacrificio placatur Deus.

23. SERMONE quinto de eodem ieiunio septimi mensis: Sancitum, dilectissimi, in septimo mense ieiunium, ad communis deuotionis exercitia prædicamus, fidenter vos paternis cohortationibus incitantes, vt quod fuit antè Iudaicum, vestra fiat obseruantia Christianũ. Est enim omni tempore aptum & testamento vtrique conueniens, vt per castigationem mentis & corporis, misericordia diuina quęratur: quia nihil est efficacius ad exorandum Deum, quàm vt homo ipse se iudicet, & nunquàm desinat à venia postulanda, qui se scit nũquàm esse sine culpa. Et in fine: Quod ergò & sanctificationi corporum, & reparationi profit animarum, quarta & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus, eius orationibus adiuuandi, vt sanctorum desideriorum consequamur effectum.

Ieiunia vtrique testamento congruunt.

Reparationi animarũ prodest ieiunium. 4. & 6. feriæ ieiunium cum sabbati vigilijs.

Orationes S. Petri.

24. SERMONE septimo: Apostolica institutio, dilectissimi, quæ Dominum Iesum Christum ad hoc venisse in hunc mũdum nouerat, vt legem non solueret: ità veteris Testamenti sacramenta distinxit, vt quædam ex eis, sicut erant condita, Euangelicæ eruditioni profutura decerperet, & quæ dudùm fuerant consuetudinis Iudaicæ, fierẽt obseruantiæ Christianæ. Quanuis enim varietates hostiarum, differentiæ baptismatum, & ocia sabbatorum, cum ipsa carnis circuncisione cessauerint, manent tamen ex ipsis voluminibus, & apud nos præcepta plurima moralia. Quòd igitur, dilectissimi, ex veteris prædicatione doctrinæ ad purificationem animarum corporumq; nostrorum ieiunium septimi mensis adsumimus, non legalibus nos oneribus subijcimus, sed vtilitatem continentiæ, quæ Christi Euangelio seruit, amplectimur: Quia in hoc potest super scribas & Pharisęos Christiana abundare iustitia, non euacuando legem, sed intelligentiam refutando carnalem. Nec enim talia nostra debent esse ieiunia, qualia erant illorum, quibus Esaias propheta, Spiritu sancto in se loquente, dicebat: Neomenias vestras, & sabbata, & diem magnum non sustineo, ieiunium & ferias, & dies festos vestros odit anima mea. Vndè Dominus ieiunandi formam discipulis tradens: Cùm ieiunatis, inquit, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Et in fine: Quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatum Petrum vigilias celebremus, cuius nobis orationes suffragabuntur & merita, vt quantumcunque fidelibus tribuitur bonum velle, tantum donetur & posse.

Ex veteri lege quęnã Ecclesia obseruandi retinuerit, quæ non.

Ad purificationem animarum assumitur ieiunium.

Matth. 5.

Esaiæ 1.

Matth. 6. 4. & 6. feria ieiunũ cum vigilijs sabbati.

Orationes & merita D. Petri suffragantur nobis.

25. SERMONE octauo: Felicior semper parca temperantia, quàm profusa luxuria: maiorq; est lux humilibus, quàm superbis, & sublimior mẽs, quæ inter prohibita atq; permissa certiùs habet sperare cælestia, quàm amare terrena. Vt autem in hoc prouectu animus religiosus excellat, & ius suæ dominationis obtineat, subigendo corpori castigatio est adhibenda ieiunij. Quod licèt generali nomine ad omnem continentiam pertinere videatur, propriè tamen ad edendi diminutionem refertur, vt prosit nunc voluntate non sumere, quod ab initio contra vetitum nocuit vsurpâsse, vt sicut illic concupiscentia vulneri, ità hìc abstinentia sit saluti. Cui medicinæ, dilectissimi, cùm omne tempus sit congruum, hoc tamen habemus aptissimum, quòd Apostolicis & legalibus institutis videmus electum, vt sicut in alijs anni diebus, ità in mense septimo, spiritalibus nos purificationibus emundemus. Conuenientibus autem in vnum propositum tribus studijs, oratione scilicet & eleemosyna atque ieiunio, præstabitur nobis à misericorde Deo & cohibitio cupiditatum, & exauditio precũ, & remissio peccatorum, per Dominum nostrum Iesum Christum.

Ieiuniũ propriè ad edendi diminutionẽ refertur.

Ieiunium 4. temporũ ab Apostolis institutum.

Remissio peccatorũ præstatur oratione, ieiunio & eleemosyna.

26. SERMONE nono: Quod dudùm & traditio decreuit, & consuetudo firmauit, nec eruditio ignorat, nec pietas prætermittit. Sed quia sacerdotalis

Traditio & consuetudo ieiunij Septembris.

Digitized by Google

talis officij est, erga omnes Ecclesiæ filios curã habere communem, in id quod & rudibus profit & doctis, quos simul diligimus, pariter incitamus, vt ieiunium quod nobis septimi mensis recursus indicit, fide alacri per castigationẽ animi & corporis celebremus. Et post pauca: Ideò enim continentiæ obseruantia, quatuor est assignata temporibus, vt in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos indesinenter purificationibus indigere, semperq; esse nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur, vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiunijs atque eleemosynis deleatur. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato verò apud beatum Petrum Apostolum vigilias celebremus, cuius nos meritis & orationibus credimus adiuuandos, vt misericordi Deo ieiunio nostro & deuotione placeamus.

Cur 4. tẽporum ieiunia instituta.

Ad delendũ peccata.

Feriæ 4. & 6. sabbati ieiuniũ & vigiliæ. Meritis & orationibus S. Petri adiuuamur.

27. IDEM Leo de ieiunio decimi mensis, sermone primo: Tria verò sunt &c. vt suprà quæstione præcedenti, A. testimonio secundo.

28. SERMONE secundo de ieiunio decimi mensis: Quid potest esse efficacius ieiunio? cuius obseruantia appropinquamus Deo, & resistentes diabolo, vitia blanda superamus. Semper virtutibus, ieiunium fuit. De abstinentia prodeunt castæ cogitationes, rationabiles voluntates, salubria consilia. Et per voluntarias afflictiones caro concupiscentijs moritur, virtutibus spiritus innouatur. Sed quia non solo ieiunio animarum nostrarum salus acquiritur, ieiunium nostrum misericordijs pauperum suppleamus. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatum Petrum Apostolum pariter vigilemus, cuius suffragantibus meritis, quæ poscimus, impetrare possimus.

Nota ieiunij efficaciam.

Feriæ 4. & 6. ieiuniũ cum sabbati vigilijs. Merita S. Petri.

29. SERMONE tertio: Enecato omni semine vitiorum, conualescat seges læta virtutum. Ad quam diligentiam omni quidem nos tempore pietatis magister adhortatur: sed in his diebus, qui huic operi sunt specialiùs præstituti, maior animositas & cura est excitanda feruentior, nè quod pium est agere non indictum, impium sit negligere prædicatum. Decimi itaq; mensis ieiunium, ad quod charitatem vestram religioso proposito nouimus præparatam, vnanimiter auxiliante Christo celebrantes, hortamur monentes, vt vnusquisq; secundùm mensuram possibilitatis, quam accepit à Deo, in bonis operibus eniteſcat: quia & inimici nostri, qui nostra sanctificatione torquentur, in his diebus, quos ad maiorem obseruantiam nobis dispositos esse nouerunt, vehementiùs sæuiunt, & subtiliore insidiantur astutia, vt alijs immittendo metum inopiæ de largitatis expensis, alijs immittendo tristitiam de labore ieiunij, quamplurimos à consortio huius deuotionis abducant.

Pium est agere ieiunium nõ indictum, sed impium negligere prædicatum.

Diabolus benè agentibus magis insidiatur.

30. SERMONE quarto: Curandis igitur lęsionibus, quas sępè incidunt, qui cum inuisibili hoste confligunt, trium maximè remediorum est adhibenda medicina: in orationis instantia, in castigatione ieiunij, in eleemosynę largitate. Quæ cùm pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur. Et ijs quidem præsidijs semper fidelis anima debet accingi, sed tunc studiosiùs præparari, cùm ij adsunt dies, qui propriè sunt ad hæc pietatis officia prędestituti. De quorum ordine est etiam decimi huius mensis solenne ieiunium: quod non ideò negligendum est, quia de obseruãtia veteris legis adsumptum est, tanquàm hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborum, inter baptismatum differentias, & auium pecudumq; hostias esse destiterunt. Illa enim quæ rerum futurarum figuras gerebant, impletis quæ significauêre, finita sunt. Ieiuniorum verò vtilitatem, noui Testamenti gratia non remouit, & continentiam corpori atque animæ semper profuturam, pia obseruatione suscepit. Quoniã sicut permanet apud intelligentiam Christianam, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies: &, Diliges proximum tuum sicut teipsum, & cætera talium mandatorum: ità quod in eisdem libris de ieiuniorum sanctificatione & curatione præceptum est, nulla interpretatione vacuatur. In omni enim tempore omniq; vita huius seculi, ieiunia nos contra peccata faciunt fortiores, ieiunia contra concupiscentias vincunt, tentationes repellunt, superbiam inclinant, iram mitigant, & omnes bonæ voluntatis affectus, ad maturitatem totius virtutis enutriunt: si tamen in societatem sibi beneuolentiam charitatis assumant, & in operibus misericordiæ se prudenter exerceant. Hæc itaque, vt adiuuante Deo, pia deuotione curentur, quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato verò apud beatum Petrum Apostolum vigilias celebremus, cuius orationibus adiuti, in omnibus misericordiam Dei mereamur.

Per ieiuniũ, orationem & eleemosynã Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur.

Præcepta cæremonialia veteris legis euacuata.

31. SERMONE quinto de eodẽ ieiunio: Huic autem operi (eleemosynarũ) cùm omnia opportuna sint tempora, hoc nunc præcipuè aptum atque conueniens, in quo sancti Patres nostri diuinitùs inspirati, decimi mensis sanxêre ieiuniũ, vt omnium fructuum collectione concluſa, rationabilis Deo abstinẽtia dicaretur, & meminisset quisque ità vti abundantia, vt & circa se abstinentior, & circa pauperes esset effusior. Efficacissima enim pro peccatis deprecatio est in eleemosynis atque ieiunijs, & velociter ad diuinas conscendit aures talibus oratio eleuata suffragijs. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud præsentem beatissimum Petrum vigilias celebremus: qui sicut experimur & credimus, pro commendatis sibi ouibus indesinenter pastorales prætendit excubias, exoraturus deprecationibus suis, vt Ecclesia Dei, quæ ipsius est prædicationibus instituta, ab omni errore sit libera, per Christum Dominum nostrum.

Quomodò ieiunium, quàuis in veteri lege præceptũ, ad Christianos pertineat.

Ieiunij vis & energia.

Feriæ 4. & 6. ieiuniũ cum vigilijs sabbati.

Orationibus S. Petri adiuti, misericordiã Dei mereamur.

Efficax vndè fiat pro peccatis oratio.

Feriæ 4. & 6. ieiuniũ cum vigilijs sabbati.

S. Petri cura & intercessio pro Ecclesia Romana.

32. SERMONE sexto de ieiunio decimi mensis: Euangelicis sanctionibus, dilectissimi, multùm authoritatis præbet doctrina legalis, cùm quædam de mandato veteri ad nouam obseruantiam transferuntur, & ex ipsa Ecclesiastica deuotione demonstratur, quòd Dominus Iesus Christus non venit legem soluere, sed adimplere. Cessantibus enim significationibus, quibus Saluatoris nostri nunciabatur aduentus: & peractis figuris, quas abstulit ipsa præsentia veritatis, ea quæ ad regulas morum, vel ad simplicem Dei cultum, ratio pietatis instituit, in eadẽ apud nos forma, in qua sunt condita, perseuerant: & quę vtriq; testamento erant congrua, nulla sunt commutatione variata. Ex ijs autem est etiam decimi mensis solenne ieiunium, quod à nobis nunc est annua consuetudine celebrandum: Quia plenũ iustitiæ est atq; pietatis, gratias agere diuinæ largitati pro fructibus, quos in vsus hominũ secundùm summæ prouidentiæ temperamentum terra produxit. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigilemus, cuius orationibus nobis per omnia obtineatur diuina protectio.

Quæ obseruationes Iudęorum abrogatæ, & quę nõ.

Ieiunium decembris.

Feriæ 4. & 6. ieiun. cũ vigilijs Sabbati. S. Petri orationes.

33. SERMONE septimo: Subegit luxuriam continentia, humilitas arrogantiam propulsauit: & qui impudicitia sorduerant, castitate nituerũt. His autem cõuersionibus, dilectissimi, prouidente gratia Dei, addita sunt sancta ieiunia, quæ in quibusdam diebus, ab vniuersa ecclesia deuotionem obseruantiæ generalis exigerent. Quanuls enim pulchrum fit atq; laudabile, vt singula quæque membra corporis Christi, proprijs ornentur officijs, excellentioris tamen est actionis sacratiorisq; virtutis, cùm in vnum propositum, piæ plebis corda concurrunt: vt illi cui sanctificatio nostra supplicium est, non solum à parte, sed etiam

Ieiunij generalis maior vis.

Digitized by Google

à soliditate superetur. Cui nũc operi, dilectissimi, decimus mensis offertur, admonens quodãmodò pro qualitate temporis sui, nè quisquam frigore infidelitatis obtorpeat, sed potiùs charitatis spiritu concalescat. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus.

Feriæ 4. & 6. ieiunium.

Ieiunia 4. temporum ex doctrina Spiritus sancti profecta.

34. ET sermone octauo: Ecclesiastica ieiunia ex doctrina sancti Spiritus ità per totius anni circulum distributa sunt, vt lex abstinẽtiæ omnibus fit adscripta temporibus. Siquidẽ ieiuniũ vernum in quadragesima, æstiuũ in pentecoste, autumnale in mẽse septimo, hyemale autem in hoc, qui est decimus, celebramus, intelligentes diuinis nihil vacuum esse præceptis, & verbo Dei ad eruditionem nostram, omnia elementa seruire, dum per ipsius mundi cardines, quasi per quatuor Euangelia, incessabili tuba discimus, quod & prædicemus, & agamus. Cùm ergò vniuersa vitia per continentiam destruantur, & quicquid auaritia sitit, quicquid superbia ambit, quicquid luxuria concupiscit, huius virtutis soliditate superetur: quis non intelligat, quantum nobis per ieiunia conferatur, in quibus indicitur, vt non solùm à cibis, sed etiã ab omnibus carnalibus desiderijs temperetur? Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigilias celebremus, qui & orationes & ieiunia & eleemosynas nostras precibus suis dignabitur adiuuare.

Per continentiã vniuersa vitia superãtur.

4. & 6. feriæ ieiuniũ cum vigilijs sabbati.

S. Petri preces.

35. IDEM de ieiunio Pentecostes sermone primo: Hodiernam, dilectissimi, festiuitatẽ descensione Spiritus sancti consecratam, sequitur, vt nõstis, solenne ieiunium, quod animis corporibusq; curandis salubriter institutum, deuota nobis est obseruantia celebrandum. Repletis nanq; Apostolis virtute promissa, & in corda eorum Spiritu veritatis ingresso, non ambigimus inter cætera cœlestis sacramenta doctrinæ, hanc spiritalis continentiæ disciplinam de paracleti magisterio primitùs fuisse conceptam, vt sanctificatæ ieiunio mentes, conferendis sibi charismatibus fierent aptiores. Ij itaque doctores, qui exemplis & traditionibus suis omnes Ecclesiæ filios imbuerunt, tyrocinium militiæ Christianæ sanctis ieiunijs inchoârunt, vt contra spiritales nequitias pugnaturi, abstinentiæ arma raperent, quibus incentiua vitiorum truncarent. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolũ vigilias celebremus, cuius nos orationibus, & à spiritalibus inimicis, & à corporeis hostibus confidimus liberari.

Ieiuniũ Pentecostes ad curãdas animas & corpora salubriter institutum magisterio Spiritus sancti.

Feriæ 4. & 6. ieiuniũ cum sabbatinis vigilijs.

S. Petri orationes.

36. SERMONE secundo: Dubitandum non est, dilectissimi, omnem obseruantiam Christianam eruditionis esse diuinæ, & quicquid ab Ecclesia in consuetudinem est deuotionis receptum, de traditione Apostolica & de sancti Spiritus prodire doctrina, qui nunc quoquè cordibus fidelium suis præsidet institutis, vt ea omnes & obedienter custodiant, & sapienter intelligant. Nam cùm in die Pentecostes, quem à Pascha Domini quinquagesimum celebramus, promissus à Domino Spiritus sanctus, expectantium mentes maiori quàm vnquàm copia & clariore præsentia suæ maiestatis impleuerit: manifestissimè patet iuter cætera Dei munera, ieiuniorum quoquè gratiam, quæ hodiernam festiuitatem indiuisa subsequitur, tunc fuisse donatam, vt sicut fuit concupiscentia initium peccatorum, ità fit continentia origo virtutum.

Ex traditiõe Apostolica quænam proficiscantur.

Continentia virtutum origo.

37. SERMONE quarto: Inter omnia, dilectissimi, Apostolicæ institutа doctrinæ, quę ex diuinę institutionis fonte manârunt, dubium nõ est, influente in Ecclesiæ principes Spiritu sancto, hanc primùm ab eis obseruantiam fuisse conceptam, vt sancti obseruatione ieiunij, omnium virtutum regulas inchoarẽt, quia multùm ad præcepta Dei exequenda prodesset, si Christiana militia contra incentiua omnium vitiorum continentiæ se sanctificatione muniret. Et in fine: Vndè charitatem vestrã solerter admonemus, vt per castigationem corporis & per opera pietatis, mundari ab omnium peccatorum sorde cupientes, quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus, cuius meritis & orationibus ità nos per omnia credimus adiuuandos, vt misericordia Dei & ieiunijs nostris adfit & votis, per Christum Dominum nostrum.

Ieiunij vis.

Feriæ 4. & 6. ieiuniũ cum sabbatinis vigilijs.

S. Petri meritis & orationibus adiuuamur.

38. IDEM Leo Magnus de quadragesima sermone primo: Scientes dæmones agere nos sacratissimos Quadragesimæ dies, in quorũ obseruantia omnes præteritæ desidiæ castigãtur, omnes negligentiæ diluuntur, ad hoc totam vim suæ malignitatis intendunt, vt celebraturi sanctum Pascha Domini, in aliquo inueniamur indigni: & vndè nobis obtinenda erat propitiatio, indè contrahatur offensio. Accedẽtes ergò, dilectissimi, ad Quadragesimæ initiũ, id est, ad diligentiorem Domini seruitutem, quia quasi ad quendam agonem sancti operis introimus, ad pugnas tentationum animos præparemus, & intelligamus quanto studiosiores pro nostra salute fuerimus, tanto nos vehementiùs ab aduersarijs impetendos. Sed fortior est, qui in nobis est, quàm qui aduersùm nos est, & per ipsum validi sumus, in cuius virtute confidimus: quia ob hoc Dominus se tentari à tentatore permisit, vt cuius munimur auxilio, eiusdem eruditemur exemplo.

Quadragesimalis obseruãtia ieiunij diluuntur negligentiæ.

Obtinetur propitiatio.

39. SERMONE secũdo: Parùm religiosus alio tẽpore demonstratur, qui in his diebus religiosior nõ inuenitur. Vndè opportunè auribus nostris lectio Apostolicę prędicationis insonuit, dicẽs: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Quid enim acceptius hoc tempore? quid salubrius his diebus? in quibus, vitijs bellum indicitur, & omnium virtutum profectus augetur.

In quadragesima religiosiùs viuendũ.

2. Cor. 6.

40. SERMONE tertio: Quia dum mortali carne circundamur, non desinit nobis antiquus hostis laqueos peccati vbiquè prætendere, & tunc maximè aduersùs Christi membra sæuire, quando ab eis sunt celebrãda sacratiora mysteria, meritò doctrina Spiritus sancti hac eruditione imbuit populum Christianũ, vt ad paschale festum quadraginta dierum continentia se præpararet. Cuius purificationis ratio etiam nos ad obseruantiam suæ salubritatis inuitat, & diligentiam nobis propositæ castigationis indicit. Quanto enim sanctiùs quisque hos dies inuenietur egisse, tanto probabitur Pascha Domini honorãsse religiosiùs. In diebus igitur sanctorum ieiuniorum pietatis opera, quibus semper studendum est, abundantiùs exequamur.

Quando magis sæuiat hostis.

Obseruantia religiosa Quadragesimæ.

41. SERMONE quarto: Prędicaturus vobis (dilectissimi) sacratissimum maximumq; ieiunium, quo aptiùs vtar exordio, quàm vt verbis Apostoli, in quo Christus loquebatur, incipiã, dicamq; quod lectum est: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies salutis. Quanuis enim nulla sint tempora, quæ diuinis non sint plena muneribus, & semper nobis ad misericordiam Dei per ipsius gratiam præstetur accessus: nunc tamen omnium mentes maiori studio ad spiritales profectus moueri, & ampliori fiducia oportet animari, quandò ad vniuersa pietatis officia, illius nos diei, in quo redempti sumus, recursus inuitat, vt excellens super omnia passionis Dominicæ sacramentum purificatis & corporibus & animis celebremus. Debebatur quidem tantis mysterijs ità ineffabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in conspectu Dei, quales nos in ipso Paschali festo dignum est inueniri. Sed quia hæc fortitudo paucorum est, & dum carnis fragilitate austerior obseruantia relaxatur, dumq;

2. Cor. 6.

Cur religiosiùs trãsigendum Quadragesimale tẽpus.

Ad reparandam mentiũ puritatẽ cer-

per

num hoc ieiunij tẽpus institutum.

que per varias actiones, vitæ huius solicitudo distenditur, necesse est de mundano puluere etiam religiosa corda sordescere: magna diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. Ingressuri igitur, dilectissimi, dies mysticos, & purificandis animis atque corporibus sacratiùs institutos, præceptis Apostolicis obedire curemus, emundantes nos ab omni inquinamento carnis ac spiritus. Et in fine: Secunda igitur & quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud S. Petrum vigilias celebremus, qui commendati sibi gregis curam habere non desinens, custodiam nobis de suis precibus obtinebit, auxiliante Deo nobis per omnia.

Item ad culpas aliorum temporũ redimẽdas per opera pia. 2. Cor. 7.

Feriæ 4. & 6. ieiun. cũ sabbatinis vigilijs. Sancti Petri preces.

42. SERMONE quinto: Quando opportunius, dilectissimi, ad remedia diuina recurrimus, quàm cùm ipsa nobis sacramenta redemptionis nostræ temporum lege referuntur? quæ vt dignius celebremus, saluberrimè nos quadraginta dierum ieiunio præparemus. Non enim ij tãtùm, qui per mortis Christi resurrectionisq; mysterium in nouam vitam baptismo sunt regenerante venturi, sed etiam omnes populi renatorum vtiliter sibi & necessariè præsidium huius sanctificationis adsumunt: illi, vt quæ nondùm habent, accipiant: isti, vt accepta custodiant. Dicente namque Apostolo: Qui stat, videat nè cadat: nemo est tanta firmitate suffultus, vt de stabilitate sua debeat esse securus. Vtamur igitur, dilectissimi, saluberrimi temporis venerabilibus institutis, & solicitiore cura, cordis nostri piacula tergamus.

Quadragesimę ieiunium cur ab omnibus suscipiendum.

2. Cor. 10.

43. SERMONE sexto: Quod ergò, dilectissimi, in omni tempore vnumquenque conuenit facere Christianum, id nunc solicitiùs est & deotiùs exequendum, vt apostolica institutio quadraginta dierum ieiunijs impleatur, non ciborum parcitate tantummodò, sed priuatione maximè vitiorum.

Apostolica institutio.

44. SERMONE nono: In omnibus solennitatibus Christianis non ignoramus paschale sacramentum esse præcipuum, cui condignè & congruè suscipiendo totius quidem nos temporis instituta reformant, sed deuotionem nostram præsentes vel maximè dies exigũt, quos illi sublimissimo diuinæ misericordiæ sacramento scimus esse contiguos. In quibus meritò à sanctis Apostolis per doctrinam Spiritus sancti maiora sunt ordinata ieiunia, vt per commune consortium crucis Christi etiam nos aliquid in eo, quod propter nos gessit, ageremus, sicut Apostolus ait: Si compatimur, & conglorificabimur. Certa atque secura est expectatio promissæ beatitudinis, vbi est participatio Dominicæ passionis.

A sanctis Apostolis cur ante passionem Domini Quadragesimale ieiunium institutum. Rom. 8. Nota.

45. SERMONE decimo: Considerantes autem, quid per crucem Domini adepta est vniuersitas mundi, cognoscimus ad celebrandum paschę diem, meritò nos quadraginta dierum ieiunio præparari, vt digni possimus diuinis interesse mysterijs.

46. SERMONE vndecimo de Quadragesima: Appropinquante autem festiuitate paschali, adest maximum sacratissimumq; ieiunium, quod obseruantiam sui vniuersis fidelibus sine exceptione denunciat: quia nemo tam sanctus est, vt non sanctior: nemo tam deuotus, vt non debeat esse deuotior.

Quadragesimę ieiunium vniuersale.

47. ET sermone duodecimo: Appropinquante, dilectissimi, solennitate paschali, sic est præcurrenda consuetudo ieiunij, vt nos quadraginta dierum numerus ad sanctificationem corporis & mentis exerceat. Suscepturi enim festorum omnium maximũ festum, ea nos debemus obseruantia præparare, vt in cuius sumus resurrectione cõresuscitati, in ipsius inueniamur passione cõmortui. Et paulò pòst: Continẽtia nutriendis atq; seruãdis animi & corporis bonis, & incrementa præbet, & roborat. Vndè in cælestibus Ecclesiæ disciplinis, multũ vtilitatis adferunt diuinitùs instituta ieiunia, vt dum continentiæ legibus carnalis subijcitur appetitus, motus quoq; interior tẽperetur, vt sicut corpus à cibis, ità mens ab iniquitate ieiunet.

Diuinitùs institutorum ieiuniorum vtilitas.

V.

Quid verò his respondendum est, qui legem Ecclesiastici Ieiunij conuellunt atque contemnunt?

A. PRIMÙM admonendi sunt isti, nè falsò Catholicis affingant, quod Apostolus [a] detestatur, & Ecclesia semper damnauit in Iudæis, Manichæis & Priscillianistis: quòd videlicet aut secundùm legem Mosaicam, aut ex superstitione à cibis quibusdam abstineant. Catholici enim, sicut Augustinus Fausto Manichęo [b] respondet, quòd à carnibus abstinent, edomandi corporis causa id faciunt, propter animam ab irrationabilibus motibus ampliùs humiliandam, nõ quòd carnes esse immundas credant. Nec solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent, vel semper, sicutì pauci, vel certis diebus atque temporibus, sicutì per Quadragesimam fermè omnes. Sic Augustinus. Atque ante illum idipsum etiam docet Epiphanius: vbi confutat Aërianã [c] hęresim, quæ stata Ecclesię ieiunia cuiq; libera esse vult, atque ad ea neminem obligari.

a C. 1. Tim. 4. a Coloss. 2. c d Deut. 14. a b can. Apost. 50. & 52. Concil. Gangrens. c an. 2. 1. Tolet. in assertione fidei. Braccar. 1. can. 14. & 32.

b lib. 30. contra Faust. cap. 5. & de moribus Manich. ca. 13. & 14. Cont. Adimant. cap. 14. Item Theodoret in Epitome diuinorum decret. cap. de abstinent. Bern. serm. 66. in Cantica. Isidor. lib. 1. de off. Eccl. cap. 44. Gene. 1. d 2. c 9. a Leu. 10. b Num. 6. a Iudic. 13. a c Hier. 35. a b d Dan. 1. b c 10. a Matth. 3 & Marc. 1. a Lucæ 1. b Actor. 15. d e Roma. 14. d 1. Corinth. 8. d 1. Tim. 5. d Sexta syn. Constantinop. can. 56. Greg. ad August. Anglor. Episc. refte Grat. dist. 4. & Iuo par. 4. c. 29. Athan. in vita Antonij. Hiero. in vita Pauli eremitæ, & Hilarionis. Epiphan. in compen. doct. Eccl. Cathol.

c Hæresi 75. & August. hæresi 53. Item Damascenus de hæresibus.

B. Quòd autem in publicis [d] ieiunijs, sicut & in precationibus & ferijs, ratio temporis obseruatur, id ordinem & concordiam publicam in Ecclesia confirmat, illustrat ac promouet. Deindè priuata ieiunia non ità multi quidem imponerent sibi, vtpotè naturali carnis amore ventrisque studio ad suscipienda ea impediti.

d Hieron. in Epist. ad Galat. cap. 4. Leo serm. 3. & 4. de ieiunio 7. mẽsis, & serm. 4. de quadragesima. Basil. orat. 2. de ieiunio.

C. Quòd

Digitized by Google

C. Iam quòd magni momenti, & certi meriti sit, eiusmodi ieiunia reuerenter amplecti, sedulóque obseruare, tam apertè probat Hieronymus[e] contra Iouinianum, hac de re ampliùs vt à nullo possit dubitari. Quibus addenda sunt, quæ suprà docuimus de præceptis Ecclesiæ obseruandis, idque ad scandalum[f] euitandum, & ob disciplinam publicam retinendam, neque modò propter iram, sed etiam propter conscientiam, vt [g] Apostolus dixit.

D. Constat autem, sicut omnium ætatum[h] scriptores comprobant, Ecclesiæ disciplinam, consuetudinem, traditionem, sanctionem hanc & esse constantem, & indè ab initio fuisse, vt diebus quibusdam, præsertim[i] Quadragesimæ, Ieiunium hoc Ecclesiasticum obseruaretur. Ità docent Canones[k] Apostolorum & Sacrosanctæ[l] Synodi. Gangrensis quidem[m] Anathemate eos ferit, qui communia totius Ecclesię Ieiunia contemnunt: Toletana[n] verò communione eos priuari iubet, qui sine ineuitabili necessitate & euidenti languore carnibus in Quadragesima vescuntur.

E. Et singularis Patrum est ardor in commendando, vrgendo, & exigendo[o] ieiunio, præsertim Quadragesimæ, quod quidem ab[p] Apostolis institutum videri volunt. Ab hoc Patrum spiritu sunt alieni, qui ieiuniorum legem sibi alijsque relaxant, & carnis licentiæ, non libertati Euangelicæ, patrocinantur. Hi[q] carnem cum vitijs & concupiscentijs nolunt crucifigi, ac proindè quæ sunt [r] spiritus, non sapiunt: sed spiritum [s] potiùs extinguunt, aduersùs doctrinam Apostolicam. Deindè palàm obsistunt Ecclesiæ matri, immò etiam [t] CHRISTO in Ecclesia sponsa[v] loquenti atque præcipienti: vndè sibi certam[x] damnationem acquirunt, quando sanctum & salutiferum, & ab Ecclesia nobis vsque commendatum ieiuniorum institutum, abrogant repudiántve.

e Lib. 2. cap. 5. 10. 11. Augustin. hæresi 82. & Ambros. epist. 82.

f Augustin. epist. 118. ad Ianuar. cap. 2.

g Roman. 13. b

h Aug. epist. 86. Epiphan. in cõpendiar. doct. Calixt. epist. 1. ad Benedictum. Leo ser. 1. & 2. de pentecoste. Itẽ ser. 8. & 9. de ieiunio 7. mensis, & sermo. 8 de Ieiunio 10. mensis. Raba. lib. 2. de institut. cleric. cap. 24. Concil. Mogun. cap. 34. Salegunstad. can. 2. Bernard. in vigil. Andreæ.

i Ignat. ad Phil. Epiphan. in cõpendiar. doct. Theophilus Alex li. 3. Paschal. Maximus in ser. de quadrag. Itẽ Amb. Aug. Leo & Bernar. de eadem. Orig. hom. 10. in Leuit. Isidor. 1. off. Eccl. ca. 36. Augustin. epist. 119. cap. 15. & in psal. 110.

k Canon. 68.

l Laodic. ca. 50. 2. Bracar. can. 9. 4. Carthag. can. 63. Tribur. can. 35. Agath. can. 12.

m Can. 19. Item Mogunt. can. 35.

n 8. Tolet can. 9. Vide Telesph. in epist. ad vniuersos. Theophilum Alexan. lib. 3. Paschal. Augustin. serm. 64. de tempore. Niceph. lib. 17. cap. 32. Chrysost homil. 6. ad popul. Item 1. & 2. in Genes.

o Basil. homil. 2. de Ieiunio. Aug. serm. 62. de temp. Ambr. ser. 23. 25. 34. 36. & 37.

p Hieron. epistol. 54. contra Montanũ, ad Marcellam.

q Galat. 5. d

r 1. Corinth. 2. d

s 1. Thess. 5. e Maximus in Litanijs.

t Augustin. in epist. 86. ad Casulanum.

v Lucæ 10. e Matth. 18. e 1. Corinth. 14. g 2. Thessal. 2. e Actor. 5. e Hierem. 35. b d 2. Machab. 6. d e f 7. a

x Rom. 13. a Leui. 23. e 1. Reg. 14. d f 3. Regum 13. e Concil. Trident sess. vlt. Augustin. tractat. 73. in Ioan. Ambros. sermo. 25. & 36. Chrysost. homil. 12. in 1. ad Timoth. Raba lib. 2. de instit. cler. cap. 25.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Timotheum quarto: Spiritus autẽ manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorũ, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentiũ nubere, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs qui cognouerũt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur. sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.

2. AD Colossenses secundo: Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum: quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi. Si ergò mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquàm viuentes in mundo, decernitis? Ne tetigeritis, neque gustaueritis, neque contrectaueritis: quæ sunt omnia in interitum ipso vsu, secundùm præcepta & doctrinas hominum. quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

3. DEVTERONOMII decimoquarto: Nè comedatis quæ immunda sunt. Hoc est animal quod comedere debetis: Bouem, & ouem, & capram, ceruum & capreã, bubalum & tragelaphũ, pygargum, orygem, camelopardalum. Omne animal quod in duas partes findit vngulam, & ruminat, comedetis. De his autem quæ ruminant, & vngulam non findunt, hæc comedere non debetis, camelum, leporem, chœrogryllum: quia ruminant, & non diuidunt vngulam, immunda erunt vobis. Sus quoquè, quoniam diuidit vngulam, & non ruminat, immunda erit: carnibus eorum non vescemini, & cadauera non tangetis. Hæc comedetis ex omnibus quæ morantur in aquis. Quæ habent pinnulas & squamas, comedite: quæ absque pinnulis & squamis sunt, nè comedatis, quia immunda sunt. Omnes aues mundas comedite. Immundas nè comedatis: aquilam scilicet, & gryphum, & haliætum, ixon, & vulturem ac miluum iuxta genus suum: & omne coruini generis, & struthionem, ac noctuam, & larum, atque accipitrem iuxta genus suum: herodium ac cygnum, & ibin, ac mergulum, porphyrionem, ac nycticoracem, onocrotalum, & charadrium, singula in genere suo: vpupam quoquè, & vespertilionem. Et omne quod reptat & pennulas habet, immundum erit, & non comedetur. Omne quod mundum est, comedite. Quicquid autem morticinum est, nè vescamini ex eo.

4. CANONE quinquagesimo Apostolorum: Si quis Episcopus, presbyter, vel diaconus, vel omninò ex sacerdotali numero, à nuptijs, carnibus & vino, non propter exercitationem, sed propter

Abstinentes à cibis propter abominationem.

pter abominationē abstinet, oblitus quòd omnia valdè bona, & quòd masculinum & fœmininum
Genes. 1. fecit Deus hominem: sed blasphemans calumniatur opificium, vel corrigatur, vel deponatur, & ex Ecclesia ejiciatur. Similiter & laicus.

5. ET canone quinquagesimosecundo: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus in festis diebus carnem & vinum non sumit abhorrens, & non propter exercitationem, deponatur: vt qui habeat inustam conscientiam propriam, & sit multis offensionis causa.

6. CONCILIVM Gangrense canone secundo: Si quis eum, qui carnem, præter sanguinem & idolothytum & suffocatum, cum pietate & fide comedit, condemnat, tanquàm eò quòd ea vescatur, spem non habeat, sit anathema.

7. CONCILIVM primum Toletanum in assertione fidei: Si quis dixerit vel crediderit, carnes auium seu pecudum, quæ ad escam datæ sunt, non tantùm pro castigatione hominum abstinendas, sed execrandas esse, anathema sit. Si quis in errore Priscilliani sectam sequitur, vel profitetur, vt aliud in salubri baptismo contra sedem sancti Petri faciat, anathema sit.

8. CONCILIVM primum Braccarense canone decimoquarto: Si quis immundos putat cibos carnium, quas Deus in vsum hominum dedit, & non propter afflictionem sui corporis, sed quasi immunditiam putans, ità abstineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, sicut Manichæus & Priscillianus docuerunt, anathema sit.

9. ET canone trigesimosecundo: Item placuit, vt quicunque in clero cibo carnium non vtuntur, pro amputanda suspicione Priscillianæ hæresis, vel olera cocta cum carnibus tamen prægustare cogantur. Quod si contempserint, secundùm quod de talibus sancti Patres antiquitùs statuerunt, necesse est pro suspicione hæresis huius, hos excommunicatos, ab officio omnimodè remoueri.

10. AVGVSTINVS libro trigesimo contra Faustum Manichæum, capite quinto: Audi quod confiteris te non videre, qua mente aut consilio
2. Tim. 4. hoc aduersùm vos capitulum proferamus: non quòd à carnibus abstineatis: nam hoc à quibusdam & primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras: non tamen ea damnandi, sed significandi gratia, quod non intelligitis: & vndè iam quantùm sufficere videbatur, in superioribus partibus operis huius locutus sum: & Christiani, non hæretici, sed catholici, edomandi corporis causa, propter animam in orationibus ampliùs humiliandam, non quòd illa esse immunda credant, non solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent: vel semper, sicut pauci: vel certis diebus atque temporibus, sicut per quadragesimam ferè omnes, quanto magis quisque vel minùs seu voluerit seu potuerit. Vos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis, quòd carnes diabolus operetur fæculentiore materia mali: ac per hoc eas, tanquàm immundiora & truculentiora Dei vestri vincula, exhorrētes abijcitis. Et paulò pòst: Cùm enim Apo-
2. Tim. 4. stolus dixisset; Abstinentes à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, secutus, ait: Et ijs qui cognouerunt veritatem: quoniam omnis creatura Dei bona est, & nihil abijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei & orationem. Hæc sunt quæ negatis: hoc animo, hac voluntate, hac opinione ab escis huiusmodi temperatis, quòd non significatione, sed natura malæ & immundæ sint. Qua in re creatorem earum sine dubio blasphematis, hoc est quod pertinet ad doctrinam dæmoniorum. Nolite ergò mirari hoc de vobis tantò antè à sancto Spiritu prophetatum.

Cur Catholici abstineāt à carnibus &c.

Qua intētione Manichæi abstinent.

11. IDEM in libro de moribus Manichæorum, capite decimotertio: Nisi fortè quòd non vescimini carnibus, & vinum non bibitis, signaculum oris mirandum & laudādum putatis. Quod quæro à vobis, quo fine faciatis. Finis enim, quò referuntur ea quæ facimus, id est, propter quem facimus quicquid facimus, si nō solùm inculpabilis, sed etiam laudabilis fuerit, tūc demùm etiam facta nostra laude aliqua digna sunt: sin ille iure meritoq; culpatur quem spectamus & intuemur, cùm in aliquo versamur officio, id quoquè officium nemo improbandum vituperandumq; dubitauerit. De Catilina memoriæ proditum est, quòd frigus, sitim, famem ferre poterat. Hæc erant illi spurco sacrilegoq; etiam cum Apostolis nostris communia. Vndè ergò distemitur parricida iste ab Apostolis nostris, nisi fine illo, quem diuersissimum sequebatur? Nanque ille ista tolerabat, vt immoderatissimas & immanissimas expleret cupiditates: illi econtrà, vt eas premerent, & dominanti rationi seruire cogerent. Soletis & vos, cùm Catholicarum vobis virginum multitudo prædicatur, dicere, Etiā mula virgo est. Temerè id quidem, propter imperitiam Catholicæ disciplinæ, sed tamen significantes vanam esse continentiam istam, nisi ad aliquem rectissimum finem certa ratione referatur. Possunt & Catholici Christiani vestram à vino & carnibus abstinentiam, iumentis & multis passeribus, postremò etiam innumerabilibus generibus vermium comparare. Sed nè in vestram incidam temeritatem, non id præpropere faciam, sed discutiam primò quo ista fine faciatis. Iam enim constat inter vos, vt opinor, huiusce modi moribus nihil aliud esse quærendum. Si ergò parsimoniæ gratia & coërcendæ libidinis, qua escis talibus & potu delectamur & capimur, audio & probo. Sed non ità est.

Quo fine quidque fiat, intuendum.

Abstinentia probatur, quę coercendę libidinis & parsimoniæ causa suscipitur.

12. ET capite decimoquarto: Appāret igitur, vt opinor, quo fine à carnibus & à vino sit abstinendum. Is finis est triplex. Ad comprimendam delectationem, quæ in his maximè cibis haberi solet, atque in tali potu vsque ad ebriositatem peruenire. Ad tuendam infirmitatem, propter illa quæ sacrificantur atque libantur. Et quod maximè commendandum est, propter charitatem, nè imbecilliorum ab his continentium offendatur infirmitas. Vos autem immunda esse obsonia dicitis, cùm dicat Apostolus: Omnia munda esse, Rom. 14.
sed ei malum esse, qui per offensionem manducat. Et prorsùs credo vos istis epulis inquinari, eo ipso quo immunda esse arbitramini. Ait enim: Credo & cōfido in Domino Iesu, quia nihil commune per seipsum, sed ei qui existimat aliquid commune esse, illi commune est. Cui autem dubium est, commune illum immundum & inquinatum vocâsse?

Ad cōprimendam delectationem cibi aut potus.

Ad tuendam infirmitatē.

Propter scandalum.

13. ET in libro contra Adimantum Manichæi discipulum, capite decimoquarto: De carne autem non manducanda, & non bibendo vino, quod ait Apostolus, non quia illa immunda arbitratus est, hoc præcipit, sicut isti existimant, & errantes in errorem præcipitant, quibus talia persuaserunt: sed cùm ipse posuerit causam, cur hoc dixerit, non est nobis hæc interpretanda vel exponenda sententia. Sufficit enim ipsum de Apostoli epistola totum locum huic sermoni contexere, vt & causa manifestè appareat, cur hoc Apostolus dixerit, & istorum fraus, qui particulas quasdam de scripturis eligunt, quibus decipiant imperitos, non connectentes quæ suprà & infrà scripta sunt, ex quibus voluntas & intentio scriptoris possit intelligi. Sic ergò Apostolus ait: Infirmum autem in fide recipite, non in di- Rom. 14.
sceptationibus cogitationum &c. Nunquìd eget Expositio ca. 14. ad Rom.
cuiusquam interpretatione, vt intelligatur cur hoc Apostolus dixerit: & quanta illi malitia de scripturis certa quæque discerpunt, quibus circun-

Rom. 14.

Hæreticorum fraus in citā. dis scripturis

Digitized by Google

circunueniant imperitos ? Nam & munda esse omnia dixit Apostolus secundùm fidem : & ei esse immunda, qui putat immunda : & tunc esse ab eis temperandum, cùm per offensionem accipiuntur : id est, cùm aliquis infirmus putat sibi ab omnibus carnibus temperandum, nè incidat in carnem immolatitiam : & ideò eum qui manducat, potest arbitrari in honorem idolorum id facere : & ex eo grauiter offendi, cùm ipsa immolatitia caro, si ex fide à nesciente accipiatur, neminem maculet. Vndè alio loco idem Apostolus interrogari vetat, cùm quid de macello emitur, vel ab aliquo infideli quisquam vocatus, in mensa eius exhiberi sibi carnes videt, quas isti immundas arbitrantur, non propter immolationem, sed quia carnes sunt, cùm Apostolus clamet omnia munda esse, & omnem creaturam Dei bonam esse, & omnia sanctificari per verbum & orationem : & tamen temperandum ab eis, si quis fortè infirmus offenditur. Et quodam loco apertissimè istos significauit, cùm dicit ; In nouissimis temporibus futuros quosdam prohibentes nubere, abstinentes à cibis quos Deus creauit. Hos enim propriè designat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiscentiam suam refrenent, aut infirmitati alterius parcant ; sed quia ipsas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum esse negant.

1.Cor.10. Rom.14. Tit.1. 1.Tim.4. De quibus loquatur Paulus in epist. ad Tim.ca.4.

14. THEODORETVS in epitome diuinorum decretorum, capite de Abstinentia : A vino autem, & ab esu carnium, & ab alijs eiusmodi abstinentiam, non similiter ac hæretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab ijs, tanquàm abominandis, abstinendum esse censent. Ecclesia autem nihil horum decernit : neque enim eorum prohibet participationem, & ideò alij quidem permissis à lege bonis & voluptatibus securi fruuntur, alij verò ab eis abstinent : nullus autem qui sapit, & rectè sentit, condemnat eum qui comedit. Nam & abstinentia & esus participatio, sunt in mentis potestate. Porrò autem vita monastica non est ex necessitate, sed libera animi volũtate suscepta. Et hoc ex Apostolicis legibus didicimus. Qui comedit, inquit, non comedentem non spernat : & qui non comedit, comedentem non iudicet. Et rursùs : Omnia munda, sed malum est homini, qui per offendiculum comedit. Itaque ipsos impios in epistola ad Timotheum reprehendens, hæc scripsit : Spiritus autem manifestè dicit, quòd in nouissimis temporibus aberrabunt quidam à fide, &c. Et Corinthijs etiam iussit, quicquid in macello venditur, comedere, nihil interrogantes propter conscientiam, & eum qui ab aliquo infideli vocatur ad conuiuium, eorum quę apponuntur, securè participem esse iussit, nisi fortè aliquis significauerit, aliqua ex obsonijs, fuisse immolata. Tantum abfuit vt diuinus ille vir carnibus vesci prohiberet. Iam verò ipse quoquè Dominus de seipso dixit : Venit filius hominis, comedens & bibens, & dicunt : Eccè homo vorax, & vini potor, publicanorum amicus & peccatorum. Et cùm pascha perageret, agnum comedit, scilicet cum discipulis : & ad nuptias vocatus, non solùm non prohibuit bibere, sed etiam conuiuantibus vinum admirabiliter fabricatus est. Encratitarum ergò seu Abstinẽtium errorem diuina etiam decreta pulchrè conuincunt. Dei autem Ecclesia aduersatur quidem fabulis hæreticorum, diuina verò decreta sequitur.

Qua intentione hæretici Encratitæ, & qua Ecclesia à cibis abstinet. Monachorũ abstinentia sicut & vita, liberè suscipitur. Rom.14. 1.Tim.4. 1.Cor.10. Matth.11. Matth.26. Ioan.2.

15. BERNARDVS sermone sexagesimosexto in Cantica : Supereſt vt & de residuo Apostolicæ prophetiæ istos aliquantulùm exagitemus. Abstinent nanque hi (vt prædixit ille) à cibis quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione : hinc quoquè hæreticos se probantes, non sanè quia abstinent, sed quia hæreticè abstinent. Nam & ego interdùm abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitio pro impietate. Num redarguimus Paulum quòd castigat corpus suum, & in seruitutem redigit ? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est : aut si infirmus sum, modico vtor, iuxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, nè, dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, nè onerato ventre stare ad orandum tædeat, & nè improperet etiam mihi propheta quia panem meum comederim in saturitate. Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuescam, nè distentio sanè ventris vsque ad titillationem pertingat libidinis. Hæreticus aliter. Nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur : postremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Christianè, si non idcirco quia ex coitu, sed nè ad coitum prouocent. Cæterùm quid sibi vult, quòd ità generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur ? Suspicionem generat mihi obseruatio ista ciborum tam signanter expressa. Veruntamen si de regula Medicorum hæc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquàm odio habuit, si tamen non nimia fuerit. Si de disciplina abstinentium, id est, spiritualium medicorum schola : etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At si de insania Manichæi præscribis beneficentiæ Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, sed & censor temerarius, immundum decernas, & tanquàm à malo abstineas : non planè abstinentiam collaudabo, sed execrabor malitiam & blasphemiam : te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas.

1.Cor.9. Ephes.5. A carnibus cur abstinebat Diuus Bernardus. Leuit.16. Esaiæ 23. A lacticinijs ouis &c. quomodò Christianè abstinetur. Ephes.5. Ad domandã carnem & libidinem frenandam. 1.Tim.4. Manichæi cur abstinent à cibis.

16. ISIDORVS Hispalensis libro primo de officijs Ecclesiasticis, capite quadragesimoquarto : Carnes autem & vinum post diluuium hominibus in vsum cõcessa sunt. Nam initiò permissum non fuerat, nisi tantùm illud, vt scriptum est, Lignum fructiferum & herbam seminalem dedi vobis in escam. Posteà verò per Noë data sunt in esum cuncta animalia, vini quoquè tunc attributa licentia est. Sed postquàm Christus, qui est principium & finis, apparuit, hoc quod in principio suspenderat, etiam in temporum fine retraxit, loquens per Apostolum suum : Bonũ est non manducare carnem, & non bibere vinum. Et iterùm : Qui infirmus est, olera mãducet. Non igitur quia carnes malæ sunt, ideò prohibentur, sed quia earum epulæ carnis luxuriam gignunt. fomes enim ac nutrimentum omnium vitiorum sunt. Esca ventri, & venter escis : Deus autem & hunc & hanc destruet. Piscem sanè, quia eum post resurrectionem accepit Dominus, possumus manducare. Hunc enim nec Saluator nec Apostoli prohibuerunt.

Carnis esus ac vini potus quando cœperit. Genes.1. Genes.9. Rom.14. Car esus carnium prohibetur ab Ecclesia certis tẽporibus. 1.Cor.6. Ioan.21.

17. GENESIS primo : Dixitq; Deus, Eccè dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habẽt in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam.

18. ET capite secundo : Præcepitq; ei dicens : Ex omni ligno paradisi comede : De ligno autem scientiæ boni & mali nè comedas. In quocunq; enim die comederis ex eo, morte morieris.

19. CAPITE nono : Et omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum : quasi olera virentia, tradidi vobis omnia : Excepto, quòd carnem cum sanguine non comedetis.

20. LEVITICI decimo : Dixitq; Dominus ad Aaron : Vinũ & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculũ testimonij, nè moriamini : quia præceptum sempiternum est in generationes vestras. Et vt habeatis sciẽtiam discernendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum : doceatis q; filios Israël omnia legitima mea, quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

1.Tim.4. Nõ abstinere, sed hæreticè abstinere, hæreticũ facit. Abstinet Bernardus, vt satisfaciat propriętatis.

21. NV-

Digitized by Google

21. NVMERORVM sexto: Loquere ad filios Israël, & dices ad eos: Vir siue mulier cùm fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare: à vino & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex alia qualibet potione, & quicquid ex vua exprimitur, non bibent: vuas recentes siccásque non comedent cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur: quicquid ex vinea esse potest, ab vua passa vsque ad acinum, non comedent.

22. IVDICVM decimotertio: Erat quidam vir de Saraa & de stirpe Dan, nomine Manuë, habens vorem sterilem. Cui apparuit angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es & absque liberis: sed concipies & paries filium. Caue ergò nè bibas vinum ac siceram, nec immundum quicquam comedas. Et paulò pòst: Dixítque angelus Domini ad Manuë: Ab omnibus quæ locutus sum vxori tuæ, abstineat se: & quicquid ex vinea nascitur, non comedat: vinum & siceram nõ bibat, nullo vescatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atque custodiat.

23. HIEREMIAE trigesimoquinto: Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino in diebus Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, dicens: Vade ad domũ Rechabitarum: & loquere eis, & introduces eos in domũ Domini in vnam exedrã thesaurorum, & dabis eis bibere vinum. Et assumpsi Iozoniam filium Ieremiæ filij Hasaniæ, & fratres eius, & omnes filios eius, & vniuersam domum Rechabitarum. Et introduxi eos in domum Domini, ad gazophylacium filiorum Hanan filiæ Iegedeliæ hominis Dei, quod erat iuxtà gazophylacium principum, super thesaurum Maasiæ filij Selum, qui erat custos vestibuli. Et posui coram filijs domus Rechabitarum scyphos plenos vino & calices: & dixi ad eos, Bibite vinum. Qui respondérunt, Non bibemus vinum: quia Ionadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos & filij vestri vsque in sempiternum. Et domum non ædificabitis, & sementem non seretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, vt viuatis diebus multis super faciem terræ in qua vos peregrinamini. Obediuimus ergò voci Ionadab filij Rechab, patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis: ità vt non biberemus vinum cunctis diebus nostris: nos & mulieres nostræ, filij & filiæ nostræ: & non ædificaremus domos ad habitandum: & vineam & agrum & sementem non habuimus: sed habitauimus in tabernaculis, & obedientes fuimus iuxta omnia quæ præcepit nobis Ionadab pater noster, &c. Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Pro eo quòd obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & feciſtis vniuersa quæ præcepit vobis: Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

24. DANIELIS primo: Proposuit autẽ Daniel in corde suo, nè pollueretur de mensa regis, neque de vino potus eius. & rogauit eunuchorum præpositum, nè contaminaretur. Dedit autem Deus Danieli gratiam & misericordiam in conspectu principis eunuchorum. Et ait princeps eunuchorum ad Danielem: Timeo ego dominũ meum regem, qui constituit vobis cibum & potum: qui si viderit vultus vestros macilentiores præ cęteris adolescentibus coæuis vestris, condemnabitis caput meum regi. Et dixit Daniel ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum super Danielem, Ananiam, Misaëlem & Azariam: Tenta nos, obsecro, seruos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum: & contemplare vultus nostros, & vultus puerorum qui vescuntur cibo regio: & sicut videris, facies cum seruis tuis. Qui audito sermone huiusce modi, tentauit eos diebus decem. Post dies autem decem apparuerunt vultus eorũ meliores & corpulentiores præ omnibus pueris qui vescebantur cibo regio. Porrò Malasar tollebat cibaria, & vinum potũs eorum: dabatq; eis legumina. Pueris autem his dedit Deus scientiam & disciplinam in omni libro & sapientia: Danieli autem intelligentiam omnium visionum & somniorum.

25. ET capite decimo: In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comédi, & caro & vinum non introiérunt in os meum, sed neque vnguento vnctus sum, donèc complerétur trium hebdomadarum dies.

26. MATTHAEI tertio: Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: Esca autẽ eius erat locustæ & mel syluestre.

27. MARCI primo: Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locustas & mel syluestre edebat.

28. LVCAE primo: Ait autem ad illum angelus, Nè timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua: & vxor tua Elisabet pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem: & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. erit enim magnus coram Domino: & vinum & siceram non bibet: & Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.

29. ACTORVM decimoquinto: Propter quod ego iudico (ait Iacobus) non inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum: sed scribere ad eos, vt abstineant se à contaminationibus simulacrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine. Et paulò pòst: Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione: à quibus custodientes vos, benè agetis.

30. AD Romanos decimoquarto: Itaque quæ pacis sunt, sectemur, & quæ ædificationis sunt, inuicèm custodiamus. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt munda: sed malum est homini qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

31. PRIORIS ad Corinthios octauo: Videte autem nè fortè hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum qui habet scientiam, in idolio recumbentem: nónne conscientia eius cùm sit infirma, ędificabitur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca scendalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, nè fratrem meum scandalizem.

32. PRIORIS ad Timotheum quinto: Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vtere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

33. CANON quinquagesimus sextus sextę Synodi Cõstantinopolitanę: Accepimus in Armeniorum regione & in alijs locis, in Sabbatis & Dominicis sanctæ Quadragesimæ quosdam oua & caseum comedere. Visum est ergò & hoc, vt omnis Dei Ecclesia, quæ est in vniuerso terrarum orbe, vnum ordinem sequens ieiunium perficiat, & abstineat sicut ab omni mactabili, sic ab ouis & caseo, quæ quidem sunt fructus & fœtus eorum à quibus abstinemus. Si autem hoc non seruauerint, si sint quidem Clerici, deponantur:

Abstinentia ab ouis & caseo, sicut ab omni mactabili, cõmunis toti Ecclesiæ in Quadragesima.

Digitized by Google

tur: sin autem Laici, segregentur.

34. GREGORIVS Magnus ad Augustinum Anglorum Episcopum, teste Gratiano distinctione quarta, & Iuone parte quarta, capite vigesimonono, vt suprà quæstione præcedenti, A. testimonio vigesimoseptimo.

Antonij abstinentia.

35. ATHANASIVS in vita Diui Antonij: In ediæ autem & vigiliarum intantùm patiens erat, vt credulitatem viribus vinceret. Pernoctabat in oratione sæpissimè, edebat semel in die post solis occasum, nonnunquàm biduo, triduoq; sic permanens, quarta demùm die reficiebatur. Sumebat verò panem & sal, potumq; aquæ perparuum. De carnibus verò & vino melius tacere puto, quàm quidquam dicere, quoniam nec apud plurimos quidem Monachorum istiusmodi escæ in vsu habeãtur. Ibidèm: Sic Antonio impenetrabilia montiũ, & deserti interiora captanti, orationibus etiam dedito, introeuntes fratres magnis vix precibus extorserunt, vt oliuas, & legumen, & oleum, quod post menses aliquot ministrabant, dignaretur accipere, & senili modicum laxaret ætati.

Delectus ciborum apud antiquos monachos.

36. HIERONYMVS in vita Pauli eremitæ: Cibum & vestimentum ei palma præbebat. Quod mè cui impossibile videatur, Iesum testor & sanctos angelos eius, in ea eremi parte, quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur, vidisse me monachos, de quibus vnus, per triginta annos clausus, hordeaceo pane & lutulenta aqua vixit: alter in cisterna veteri, quam gentili sermone Syri cubã vocant, quinq; caricis per singulos dies sustentabatur. Hæc igitur incredibilia esse videbũtur ijs, qui non crediderint: quia omnia possibilia sunt credẽtibus.

Admirabilis abstinentia monachorũ quorundam, eaq́ue incredibilis ijs qui non credunt. Marc. 10.

37. IDEM in vita sancti Hilarionis: Erat autem tunc annorũ quindecim, &c. Igitur sacco tantùm membra coopertus & pelliceum habens ependyten, quem illi beatus Antonius proficiscenti dederat, sagumq; rusticum, inter mare & paludem, vasta & terribili solitudine fruebatur, quindecim tantùm caricas post solis occasum comedens. Et paulò pòst: A vicesimoprimo anno vsq; ad vicesimumseptimum, tribus annis dimidium lentis sextarium madefactum aqua frigida comedit, & alijs tribus panem aridũ cum sale & aqua. Porrò à vicesimoseptimo vsq; ad ad tricesimum, herbis agrestibus, & virgultorum quorũdam radicibus crudis sustentatus est. A tricesimo autẽ primo vsq; ad tricesimumquintum, sex vncias hordeacei panis & coctum modicè olus absque oleo in cibo habuit. Sentiẽs autem caligare oculos suos, & totum corpus impetigine & pumicea quadam scabredine contrahi, ad superiorem victũ adiecit oleum: & vsque ad sexagesimumtertium vitæ suæ annum hoc continentiæ cucurrit gradu, nihil extrinsecùs aut pomorum, aut leguminis, aut cuiuslibet rei gustans. Indè cùm se videret corpore defatigatum, & propinquam putaret imminere mortem, à sexagesimoquarto anno vsque ad octogesimum pane abstinuit, incredibili feruore mentis, vt eo tempore quasi nouus accederet ad seruitutẽ Domini, quo cæteri solent remissiùs viuere. Fiebant autem ei de farina & comminuto olere sorbitiunculæ, cibo & potu vix quinque vncias appendentibus: sicq; complens ordinem vitæ, nunquàm ante solis occasum, nec in diebus festis, nec in grauissima valetudine soluit ieiunium.

Hilariõis adhuc adolescẽtis abstinẽtia & delectus ciborum.

Post annũ 21.

Post 27. annũ.

Post 35. annũ.

Ab anno sexagesimoquarto vsque ad octogesimũ.

Nunquàm ante solis occasum soluit ieiunium.

38. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina de fide Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ: Sunt præterea aliæ præeminentes vitæ conuersationes, quæ in eadem sancta Catholica Ecclesia seruantur, eorum inquam, qui ab omnibus carnibus abstinent, quadrupedibusq; & volatilibus ac piscibus, ouo item ac caseo, & alia diuersa vitæ instituta. Nam vnusquisq; secundùm proprium laborem accipiet mercedem. Et quidã sanè abstinent ab omnibus his, aliqui verò à quadrupedibus solùm, volatilibus verò & reliquis vescuntur. Alij verò à volucribus abstinent, vtuntur autem ouis & piscibus. Alij neque ouis vescuntur, alij piscibus solis. Alij etiam à piscibus abstinent, caseo verò vescuntur. Alij autem neque caseum sumunt. Iam verò adhuc alij etiam à pane abstinent, alij etiam ab arborũ fructibus duris ac nucibus, & à coctis.

Abstinentia & delectus ciborum in Ecclesia varius. 1. Cor 3.

39. IDEM hæresi septuagesimaquinta contra Aërium: Erat Aërio sermo furiosus magis, quàm humanæ conditionis, & dicebat: Quid est Episcopus ad presbyterum? &c. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatũ. Hæc enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis & reliquis. Si verò omninò volo ieiunare, qualemcunq; eligã diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem. Vndè apud ipsos studium est, vt potiùs in die Dominico ieiunent, quarta verò & prosabbato edant. Sæpè verò etiam quarta ieiunant, non ex statuto, sed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paschatis, quando apud nos fiunt humì dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliæ, ac ieiunia, & omnes animarum salutes per sanctas afflictiones: ipsi à summo manè obsonantur, carneq; ac vino venas suas explentes, cachinnãtur, ridentes ac subsannantes eos qui sanctum hunc cultum hebdomadis Paschatis perficiunt. Tametsi enim renunciatorium habeant hi vitæ modum, non tamen exercetur apud ipsos, sed multo plùs carnis esus & vini potus: nisi fortasse rari aliqui in medio ipsorum ex propria voluntate hoc velint, verùm plerique ipsorum magis vtuntur largis edulijs, carnis esu & vini potu, velut sæpè dixi. Hæc sunt quæ Aërius in mundo euomuit. Et paulò pòst confutans eius sententiam, ait Epiphanius: A quo verò non assensum est in omnibus orbis terrarum regionibus, quòd quarta & prosabbato ieiunium est in Ecclesia decretum? Si verò etiam oportet constitutionem Apostolorum proferre, quomodò illic decreuerunt quarta & prosabbato ieiunium per omnia, excepta Pentecoste, & de sex diebus Paschatis, quomodò præcipiunt nihil omninò accipere, quàm panem & salem & aquam, qualémque diem agere, & quomodò dimittere in illucescentem Dominicam, manifestum est. Quis autem magis de his nouit? hic ne seductus homo, qui etiam nunc supereſt, & hucusquè in mundo versatur, aut qui ante nos testes fuerunt? Habentes ante nos traditionem in Ecclesia, quíque etiam à patribus traditum acceperunt, quemadmodùm etiam hi à suis patribus didicerunt, qui ante ipsos fuerunt, quomodò Ecclesia acceptam à patribus suis veram fidem vsque huc continet, itemq; traditiones. Deindè verò si non de eodem argumento quartarum & prosabbatorum ijdem Apostoli in constitutione dixissent, etiam aliter vndiquè demonstrare possemus. Attamen de hoc exactè scribunt. Assumpsit autem Ecclesia, & in toto mundo assensus factus est, antequàm esset Aërius, & qui ab ipso appellantur Aëriani. Fortasis enim & ob hoc iustissimum nomen accepit: Aërium enim spiritum habebat ex immunditia, quod ab aërijs spiritibus prauitatis, in ipso contra Ecclesiam habitauit.

Certos ieiuniorum dies oppugnat Aëriana hæresis, ijsdem argumentis quibus Lutherana &c.

Abstinentia hebdomadæ sanctæ.

Attendant ad patres suos, qui in paraſceue curant cutem.

Ieiuniam feriæ 4. & 6.

Citat cõstitutiones Apostolorum lib. 5. cap. 21.

Delectus ciborum in hebdomada sancta.

Ca. 19. lib. 5. Constit. Apost.

Traditio Ecclesiastica.

Ca. 21. lib. 5.

40. AVGVSTINVS in libro de hæresibus ad Quodvultdeum, hæresi quinquagesimatertia: Aëriani ab Aërio quodã sunt nominati, qui cùm esset presbyter, doluisse fertur, quòd Episcopus non potuit ordinari: & in Arrianorum hæresim lapsus, propria quoquè dogmata addidisse nonnulla, dicens; orare vel offerre pro mortuis oblationem non oportere; nec statuta solenniter esse celebranda ieiunia, sed cùm quisque voluerit ieiunandum, nè videatur esse sub lege.

Aëriana hæresis.

Statos ieiuniorum dies abrogat Aëriani, & volunt ieiunia esse libera.

41. IOANNES Damascenus in libro de hæresibus: Aëriani ab Aërio Pontico dicti sunt. Fuit autẽ sacerdos Eustachij episcopi, eius cui Arianæ hære-

Digitized by Google

hæreſeos crimen obiectum eſt, filius. Cumq; ſibi epiſcopatum denegatum videret, multa contra Eccleſiam docere inſtituit, Arianorum nulli ſecundus. Adiecit autem quædam de ſuo. Negat enim quicquam offerendum eſſe pro mortuis. Ieiunium feria quarta & ſexta, & quadraginta diebus ſeruari, & paſcha celebrari prohibet. ſtata hęc damnat omnia. Carnibus & cibis omnis generis vſus eſt ſine religione. Quòd ſi quis ieiunium ſeruare velit, id ab eo certis ſtatisq; diebus ſeruari negat oportere, ſed quando volet. Negat enim ſe lege teneri; negat etiam quicquam inter presbyterum & epiſcopum intereſſe.

Prohibet Aërius ieiuniũ 4. & 6. feriæ, ac Quadrageſimæ.

Abſtinẽtiam à carnibus nihili facit.

Lege teneri non vult hæreticus.

1. B. HIERONYMVS in caput quartum epiſtolæ ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obſeruare non licet, & menſes, & tẽpora, & annos, nos quoq; ſimile crimen incurrimus, quartã ſabbati obſeruantes, & paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiunium Quadrageſimæ, & Paſchæ feſtiuitatem, & Pentecoſtes lætitiam, & pro varietate regionum, diuerſa in honore martyrũ tempora conſtituta.

Argumẽtum cõtra certos ieiuniorum & feriarum dies.

Reſponſio vna.

Ad quod qui ſimpliciter reſpondebit, dicet, non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe, quos noſtros. Nos enim non azymorũ Paſcha celebramus, ſed reſurrectionis & crucis. Nec ſeptem, iuxta morem Iſraël, numeramus hebdomadas in Pentecoſte: ſed Spiritus ſancti veneramur aduentum. Et nè inordinata congregatio populi fidem minueret in Chriſto, propterea dies aliqui conſtituti ſunt, vt in vnũ omnes pariter veniremus. Nõ quo celebrior ſit dies illa, qua conuenimus: ſed quo quacunq; die conueniendum ſit, ex conſpectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò oppoſitæ quæſtioni acutiùs reſpondere conatur, illud affirmat, omnes dies æquales eſſe; nec per paraſceuen tantùm Chriſtum crucifigi, & die Dominica reſurgere: ſed ſemper ſanctum reſurrectionis eſſe diem, & ſemper eũ carne veſci Dominica. Ieiunia autem & cõgregationes inter dies, propter eos & à viris prudentibus conſtitutos, qui magis ſæculo vacant quàm Deo: nec poſſunt, immò nolũt, toto in Eccleſia vitæ ſuæ tẽpore congregari, & ante humanos actus, Deo orationum ſuarum offerre ſacrificium. Quotus enim quiſq; eſt, qui ſaltem hæc pauca quæ ſtatuta ſunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi, ſemper exerceat? Itaque ſicut nobis licet vel ieiunare ſemper, vel ſemper orare, & diem Dominicam accepto Domini corpore indefinenter celebrare gaudentibus: Non ità & Iudæis fas eſt omni tempore immolare agnum, pentecoſten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidiè.

Altera.

Ieiuniorum dies propter quos potiſſimùm inſtituti.

2. LEO ſermone tertio & quarto de ieiunio ſeptimi menſis, vt ſuprà quæſtione præcedenti, B. teſtimonio vigeſimoprimo & ſequenti.

3. ITEM ſermone quarto de quadrageſima, ibidèm B. teſtimonio quadrageſimoprimo.

4. BASILIVS in oratione ſecunda de ieiunio, vt quæſtione præcedenti, B. teſtimonio octauo.

1. C. HIERONYMVS libro ſecũdo aduerſùs Iouinianum, capite quinto: Sequar ergò veſtigia propoſitionis expoſitæ: & antequàm ad ſcripturas veniam, doceamq; ex eis Deo grata ieiunia, & acceptabilem continentiam, argumentis philoſophorum argumenta componam: & probabo, non Empedoclis & Pythagoræ nos dogma ſectari, qui, propter μετεμψύχωσιν, omne quod mouetur & viuit, edendum non putant: & eiuſdem criminis reos arbitrantur, qui abietem quercumq; ſuccideriut, cuius parricidæ ſunt & venefici: ſed venerari conditorem noſtrum, qui in vſus hominum cuncta creauit.

Ieiunia Deo grata eſſe, ex ratione.

Idem ex ſcripturis veteris teſtamenti.

2. ET capite decimo: Hæc de argumentis Philoſophorum, exemplisq; diſſerui. nunc ad exordium generis humani, id eſt, ad noſtra tranſiens, docebo primum Adam in paradiſo accepiſſe præceptum, vt cætera poma comedens, ab vna arbore ieiunaret. Beatitudo paradiſi abſq; abſtinentia cibi non potuit dedicari. Quandiù ieiunauit, in paradiſo fuit: comedit, & eiectus eſt: eiectus, ſtatim duxit vxorem. Qui ieiunus in paradiſo virgo fuerat, ſatur in terra matrimonio copulatur: & tamen eiectus, non protinùs accepit licentiam carnium veſcendarum: ſed tantùm poma arborum, & fruges ſegetum, & herbarum olera ei traduntur in cibum: vt exul quoq; paradiſi, non carnibus, quæ in paradiſo non erant, ſed ſimilitudine frugum paradiſi veſceretur. Poſteà verò videns Deus, quòd diligenter appoſitum eſſet ad malitiam cor hominis ab adoleſcentia, & ſpiritus eius in his permanere non poſſet, quia erant caro, opera carnis diluuio condemnauit, & auidiſſimam hominũ gulam probans, dedit eis licẽtiam comedendarum carnium: vt, dum ſibi intelligunt licere omnia, non deſiderent magnoperè quod licebat, nè mandatum in cauſam verterent præuaricationis. Quanquàm & tunc ex parte imperatum ieiuninm ſit. Nam cùm alia mũda dicantur, alia immunda: & in arca Noë de immundis bina, de mundis introducuntur imparia: & vtiquè immundorum eſus ablatus ſit, nè ſine cauſa dicerentur immunda: ex parte ieiunium dedicatum eſt, docens abſtinentiam omnium in quorũdam reciſione. Cur perdidit Eſau primogenita ſua? Nónne propter cibum? impatientiamq; gulæ lachrymis emendare non potuit. Eiectus de Aegypto populus Iſraël, & in terram repromiſſionis lacte & melle manantem introducendus, Aegyptias carnes, & pepones, aliaq; deſiderat. Vtinàm, inquit, obîſſemus percuſſi à Deo in terra Aegypti, quando ſuper ollas carnium ſedebamus. Et iterùm: Quis nos paſcet carnibus? Venerunt in mentem nobis piſces, quos in Aegypto comedebamus gratis, & cucumeres, & pepones, & porri, & cepæ, & allia: at nunc anima noſtra arida, nihil nisì manna oculi noſtri conſpiciunt. Angelorum cibum contemnentes, carnes Aegyptias ſuſpirabant. Moyſes quadraginta diebus & noctibus ieiunus in monte Sina, etiam tunc probans non in pane ſolo viuere hominem, ſed in omni verbo Dei, cum Domino loquitur: populus autem fatur idola fabricatur. Ille, vacuo ventre, legem accipit, ſcriptam digito Dei: iſte, manducans & bibens, conſurgensq; ludere, aurũ conflat in vitulũ, & Aegyptium bouem præfert Domini maieſtati. tot dierum labor, vnius horæ ſaturitate perit. Frangit audacter Moyſes tabulas: ſciebat enim Dei ſermonem non poſſe audire temulentos. Incraſſatus eſt, & pinguefactus, & dilatatus, & recalcitrauit dilectus, & dereliquit Dominum qui fecerat eum, & abſceſſit à Deo ſalutari ſuo. Vndè & in eodem Deuteronomio præcipitur: Nè cùm manducaueris & biberis, & domos optimas ædificaueris, ouibus & bubus tuis multiplicatis, & argento, & auro, extollatur cor tuum, & obliuiſcaris Domini tui. Deniquè manducauit populus, & incraſſatum eſt cor eius, ne videret oculis, & audiret auribus, & corde conijceret: & vultum ieiunantis Moyſi, & iuxta Hebraicam veritatem, Dei confabulatione cornutum, paſtus & pinguior populus ſuſtinere non potuit. Quamobrem & Dominus noſter atque Saluator, non ob differentiam virginitatis & nuptiarum, vt quidam putant, ſed ob ieiuniorum conſortia, Moyſen & Eliam, transfiguratus in monte, ſecum oſtendit in gloria. Quanquàm Moyſes & Elias typum propriè legis prophetarumq; monſtrauerint, ſicut manifeſtè Euangelij ſcriptura teſtatur: Dicebant ei exitum, quem completurus erat in Hieruſalem. paſſionẽ enim Domini non virginitas & nuptiæ, ſed lex nunciat, & prophetæ. Quòd ſi contentiosè in Moyſe nuptias, in Elia virginitatem dixerint demonſtrari: breuiter audiant Moyſen mortuum & ſepultum, Eliam igneo curru raptum, antè immortalem eſſe cœpiſſe, quàm mortuum.

Geneſ. 4.
Geneſ. 1.
Geneſ. 6.
Ibidèm.
Geneſ. 7.
Geneſ. 25.
Exod. 16.
Num. 11.
Pſal. 77.
Exod. 24.
Deut. 8.
Matth. 4.
Exod. 32.
Deut. 32.
Deut. 8.
Matth. 15.
Exod. 34.
Matth. 17.
Deut. 34.
4. Reg. 2.

Digitized by Google

Exod.34. Deut 9. Sed nec secunda conscriptio tabularum absque ieiunio potuit impetrari. quod ebrietas perdiderat, inedia reperit. Ex quo ostenditur, posse nos per ieiunium redire in paradisum, vndè per saturitatem fueramus eiecti. In Exodo aduersùs Amalech, oratione Moysi & totius populi, vsque ad vesperam ieiunio dimicatum est. Iesus, filius Naue, stationem imperauit soli & lunæ: & inediam plùs quàm vnius diei, victoris exercitus protelauit. Saul, sicut in Regnorum primo libro scribitur: Maledictus, inquit, qui ederit panem vsque ad vesperam, donèc vlciscar me de inimicis meis. Et non gustauit omnis populus eius, & tota terra prandebat. Tantiq; fuit authoritas stationis semel Domino destinatæ, vt Ionathas, qui causa victoriæ extiterat, deprehenderetur sorte, & ignorantiæ crimen declinare non posset, patrisq; in se concitaret manum, & vix populi precibus saluaretur. Elias, quadraginta dierum ieiunio præparatus, Deum vidit in monte Oreb, & audit ab eo: Quid tu hîc Elia? Multo familiarior ista vox, quàm illa in Genesi: Adam, vbi es? Illa enim pastum terrebat & perditum: hæc ieiunanti famulo blandiebatur. Congregatum Samuel populum in Maspha, indicto ieiunio roborauit, & fecit hostibus fortiorem. Assyriorum impetum & potentiam Sennacherib, Ezechiæ regis lachrymæ, saccus, & humiliatio victûs, fregit, prostrauit, & vicit. Et econtrariò ciuitas Niniue imminentem iram Domini ieiuniorum miseratione detorsit: quam & Sodoma placâsset, & Gomorrha, si voluissent agere pœnitentiam, & lachrymas pœnitentiæ patrocinante conciliare ieiunio. Achab, rex impijssimus, vt sententiam Dei subterfugeret, & euersio domûs eius differretur in posteros, ieiunio impetrauit & sacco. Anna, vxor Helcanæ, inanem cibo ventrem, filio meruit implere. Periclitantur in Babylone Magi, omnis coniector & hariolus & haruspex cæditur. Daniel & tres pueri reuelationem merentur ieiunio: & pasti leguminibus, pulchriores sunt & prudentiores ijs, qui de mensa regis carnibus vescebantur. Vnde scriptum est, quòd Daniel tribus hebdomadibus ieiunauerit, panem suauem non manducauerit, caro & vinum non intrauerit in os eius, oleo vnctus non sit, & venerit ad eum angelus, dicens: Daniel, homo miserabilis es. Qui Deo miserabilis apparuerat, post ieiunium leonibus in lacu fuit horribilis. Quàm pulchra res, quæ placat Deum, leones mitigat, dæmones terret? Mittitur ad eum (licèt hoc in Hebraicis voluminibus non inuenerimus) Habacuc, messorum prandium portans: talem enim discophorum inedia meruerat hebdomadis. Dauid, periclitante filio post adulterium, ἐξομολόγησιν in cinere & ieiunio facit, dicens: Quia cinerem tanquàm panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam. Et infirmata sunt in ieiunio genua mea. Et certè iam audierat à Nathan: Dominus abstulit à te hoc peccatum. Samson & Samuel vinum & siceram non bibunt: erant enim filij repromissionis, & per abstinentiam ieiuniúmque concepti. Aaron & cæteri sacerdotes ingressuri templum, omne quod potest inebriare, non potant, nè moriantur. ex quo intelligimus, mori eos, qui in Ecclesia non sobrij ministrârint. Quamobrem exprobratur Israëli: Potum dabatis Nazaræis meis vinum. Ionadab, filius Rechab, præcepit filijs suis, vt non biberent vinum vsque in æternum. Quibus cùm offerret Hieremias vinum, vt biberent: & illi bibere noluissent: loquitur Dominus per Prophetam: Quia obedîstis præcepto Ionadab patris vestri, non deficiet vir de stirpe Ionadab, filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

Per ieiunium reditur ad paradisum.

Exod.17.

Ios.10.

1.Reg.14.

3.Reg.19.

Genes.3.

1.Reg.7.

2.Para.32. Esa.37.

Ion.3.

3.Reg.21.

1.Reg.1.

Dan.1.

Dan.10.

Dan.14.

2.Reg.12. Psal.101.

Psal.108.

Iud.13. 1.Reg.1.

Leuit.10.

Amos 2.

Hiere.35.

Probat idem noui testamẽti scripturis.

3. CAPITE vndecimo: In foribus Euangelij Anna, filia Phanuëlis, vniuira inducitur, semperque ieiunans. Et Dominum virginem longa castitas longáque ieiunia susceperè. Præcursor eius, & præco Ioannes locustis alitur, & silueştri melle, non carnibus: habitatióque deserti, & incunabula monachorum, talibus inchoantur alimentis. Sed & ipse Dominus baptisma suum quadraginta dierum ieiunio dedicauit, & acriora demonia docuit non nisi oratione & ieiunijs posse superari. Cornelius centurio, vt Spiritum sanctum acciperet antè, quàm baptisma, eleemosynis meruit, crebrisq; ieiunijs. Paulus Apostolus post famem & sitim, & cæteros labores suos, & pericula latronum, naufragia, solitudines, crebra ieiunia enumerat. Et discipulo Timotheo dolenti stomachum, & infirmitates plurimas sustinenti, suadet vini modicam potionem. Iam noli, inquit, aquam bibere. Cui autem dicit, Iam noli aquam bibere, ostendit eum aquam antè potâsse. quod non concederet, nisi crebræ infirmitates, & dolor stomachi postulâsseut. Reprobat quidem Apostolus eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abstinere, quos Deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: sed Marcionem designat, & Tatianum, & cæteros hæreticos, qui abstinentiam indicunt perpetuam, ad destruenda & contemnenda, & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem saginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati. Vir quippe in laboribus laborat fibi, & vim facit in interitum suum. Et à diebus Ioannis Baptistæ, ieiunatoris & virginis, regnum cælorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Timemus enim nè ab aduentu eterni iudicis, sicut in diebus diluuij, & euersionis Sodomæ & Gomorrhæ, deprehendamur manducantes, & bibentes, & nubentes, & nuptui tradentes. nam & diluuium, & ignis de cælo saturitatem pariter & nuptias, quas deleret, inuenit. Nec mirum, si omne quod in macello venditur, Apostolus emi iubeat, & comedi: cùm idololatris, adhuc in templis idolorum, quasi idolothyta vescentibus, pro summa abstinentia fuerit, cibis tantùm abstinere gentilium. Quòd si loquitur ad Romanos: Is, qui manducat, non manducantem non spernat: &, qui non manducat, manducantem non iudicet: non inter ieiunia & saturitatem æqualia merita dispensat, sed contra eos loquitur, qui in Christum credentes, adhuc Iudaizabant, & eos, qui ex gentibus crediderant, monet, vt nè scandalizent illos cibo suo, qui adhuc in fide infirmiores erant. Deniquè & in consequentibus hoc ipsum sonat: Scio, & confido in Domino Iesu, quòd nihil commune per seipsum est, nisi ei, qui existimat quid commune esse, illi commune est. si enim propter cibum frater tuus contristatur, iam non secundùm charitatem ambulas. noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. Non ergò blasphemetur bonum nostrum. Non est enim regnum Dei esca & potus. Ac, nè quis putaret hoc de ieiunijs dici, & non de superstitione Iudaica, statim edisserit: Alius credit manducari omnia: qui autem infirmus est, olera manducat. Et rursùm: Alius iudicat diem plùs, quàm diem, alius iudicat omnem diem. Vnusquisque in suo sensu abundet. Qui sapit diem, Domino sapit. & qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. &, qui non manducat, Domino non manducat: & gratias agit Deo. Qui enim adhuc infirmi erant in fide, & alias carnes mundas, alias arbitrabantur immundas: & inter diem & diem esse aliquid existimabant, verbi gratia, sanctius esse sabbatum, & neomenias, & scenopegiam, quàm reliquos dies, iubentur olera manducare: quæ indifferenter comeduntur ab omnibus. qui verò firmioris erant fidei, omnes carnes & dies omnes, æquales esse credebant. Illud autem, quod proponere aduersarius ausus est, Dominum voratorem,

Luc. 2. Matth. 3.

Matth. 4. Matth. 17.

Act. 10.

2.Cor.11.

1.Tim.5.

Aggreditur solutionẽ argumentorum contra ieiunium.

1.Tim.4.

Apostolus Paulus quos notet de ciborum abstinentia.

Matth.11.

Luc.17.

1.Cor.10.

Quomodò iubeat Apostolus omnia emi in macello.

Rom.14.

Quomodò manducãtem iudicari vetat

Meritum ieiunij.

Matth.11.

Digitized by Google

rem, & potatorem vini à Phariſæis appellatum: & quia ad epulas ierit nuptiarum, & conuiuia non deſpexerit peccatorum: exiſtimo quòd nobiſcum faciat. Iſte eſt Dominus, vt arbitraris, vorator: qui quadraginta diebus Chriſtianorum ieiunium ſanctificauit: qui beatos appellat eſurientes & ſitientes: qui eſcam habere ſe dicit, non quam diſcipuli ſuſpicabantur, ſed quæ in perpetuum non periret: qui de die craſtino cogitare prohibet: qui cùm eſurîſſe & ſitiſſe dicatur, & iſſe frequenter ad prandia, excepto myſterio, quod in typum ſuæ paſſionis expreſſit, & probandi corporis veritate, nec gulæ ſcribitur ſeruiſſe, nec ventri: qui diuitem purpuratum propter epulas narrat in tartaro, & Lazarum pauperem ob inediam dicit eſſe in ſinu Abrahæ: qui, quando ieiunamus, vngi caput & lauari faciem præcipit, vt non gloriæ hominũ, ſed Domino ieiunemus: qui comedit quidem poſt reſurrectionem partem piſcis aſſi, & fauum, non propter eſuriem, & gutturis ſuauitatem, ſed vt veritatem ſui corporis comprobaret. nam quotieſcunque mortuum ſuſcitauit, iuſſit ei dare mãducare, nè reſurrectio phantaſma putaretur. Et Lazarus, poſt reſurrectionẽ, ob hanc cauſam ſcribitur cum Domino inîſſe conuiuium. Nec hoc dicimus, quòd negemus piſces & cætera, ſi voluntas fuerit, in cibo eſſe ſumenda: ſed quo modo nuptijs virginitatem, ità ſaturitati & carnibus ieiunia ſpiritumq; præferimus. Si autem Petrus hora ſexta prãſurus aſcendit in cœnaculum, fortuita eſuries non facit præiudicium ieiuniorum. hoc enim modo & Dominus quia ad puteum Samariæ hora ſexta feſſus reſedit, & bibere voluit: omnibus incumbet neceſſitas, velint nolint, hoc tempore bibendi. Potuit autem fieri, vt vel ſabbatum eſſet, vel dies Dominicus, & poſt bidui, triduiq; ieiunium hora ſexta eſurierit. nunquàm enim crediderim Apoſtolum, ſi ante vnam diem cœnauerat, epuliſq; diſtentus fuerat, alterius diei eſurîſſe meridie. quòd ſi cœnauit pridiè, & ſequenti die eſuriuit ante prandium: non exiſtimo, quòd vſque ad ſatietatem comederit, qui tam citò potuit eſurire. Porrò, ſi per Eſaiam loquitur Deus, quòd non tale ieiunium elegerit, dicens, In diebus ieiuniorum veſtrorum inueniuntur voluntates veſtræ: & ſubiectos percutitis: & in iudicio, & in lites ieiunatis, & cæditis pugnis: non tale ieiunium elegi, dicit Dominus: quale elegerit, docet: Frange eſurienti panem tuum, & pauperes ſine tecto, induc in domum tuam. Si videris nudum, veſti: & domeſticos ſeminis tui nè deſpicias. Non igitur ieiunium reprobauit, ſed, quale vellet, oſtendit. Neque enim ventris eſuries accepta eſt Deo, quam lites & rapinæ & luxuria deſtruunt. Si non vult ieiunium Deus, quomodò in Leuitico præcipit, vt ſeptimo menſe, decima menſis, omnis populus ieiunet vſque ad veſperam: & qui non afflixerit animam ſuam, moriatur, & exterminetur de populo ſuo? Quare ſepulcra concupiſcentiæ, vbi carnibus deditus populus ruit, vſque hodiè in ſolitudine perſeuerant, & craſſus populus ortygometram ſcribitur ad choleram vſque ructâſſe? Cur homo Dei, ad cuius prophetiam manus aruerat regis Hieroboam, quia manducauit contra edictum Dei, ilicò percuſſus eſt? & leo qui aſinam cuſtodiuit intactam, prophetæ leuanti ſe de prandio non pepercit? Qui ieiunus miracula fecerat, pranſus, ilicò ſaturitatis pœnas luit. Sed & Iohel clamitat: Sanctificate ieiunium: prædicate curationem: vt monſtraretur, ieiuniũ ſanctificari cæteris operibus, & ſanctificatum ieiuniũ curationi proficere peccatorum. Quo modo autẽ virginitati veræ non præiudicat imitatio virginum diaboli: ità nec veris ieiunijs coſſorum Iſidis & Cybeles, & quorundam ciborum in æternum abſtinentia: maximè cùm apud illos ieiunium panis, ſagina carnium compenſetur. Et, ſicut ſigna quæ faciebat Moyſes, imitabantur ſigna Aegyptiorum, ſed non erant in veritate: nam virga Moyſi virgas Magorum deuorabat: ità per omnia, quæ in æmulationem Dei facit diabolus, non religionis noſtræ ſuperſtitio, ſed noſtra arguitur negligentia, id nolentium facere, quod bonum eſſe, etiam ſeculi homines non ignorant.

Ioan. 2.
Matth. 4. Chriſtus ieiunium quadrageſimale ſanctificauit.
Matth 5.
Ioan. 4.
Matth. 6.
Matth. 26.
Luc. 16.
Matth. 6.
Luc. 24.
Marc. 5.
Ioan. 12.
Ioan. 4.
Eſa. 58.
Apud Eſaiam non reprobatur ieiunium.
Leuit. 16.
Num. 11.
3. Reg. 13.
Iohel. 2. Ieiuniũ ſanctificatur cæteris operibus bonis, & curationi peccatorum proficit.
Exod 7.

4. AVGVSTINVS in libro de hæreſibus ad Quoduultdeum, hæreſi octogeſimaſecunda: A Iouiniano quodam monacho hæreſis Iouinianiſtarum orta eſt ætate noſtra, cùm adhuc iuuenes eſſemus. Hic omnia peccata, ſicut Stoici philoſophi, paria eſſe dicebat, nec poſſe peccare hominem lauacro regenerationis accepto, nec aliquid prodeſſe ieiunia, vel à cibis aliquibus abſtinentiam.

Iouiniani hæreſis nihil prodeſſe ieiuniavel àcibis aliqbus abſtinentiam.

5. AMBROSIVS epiſtola octogeſimaſecunda ad Vercellenſes, vt ſuprà quæſtione præcedenti, B. teſtimonio decimooctauo.

6. AVGVSTINVS epiſtola centeſima decimaoctaua ad Ianuarium, capite ſecundo: Alia verò quæ per loca terrarũ regionesq; variantur &c. vt ſuprà de Præceptis Eccleſiæ quæſtione ſexta, B. teſtimonio octauo.

7. AD Romanos decimotertio: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi à Deo. quæ autem ſunt, à Deo ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. nam principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim miniſter eſt, tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit. Ideò neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.

1. D. AVGVSTINVS epiſtola octogeſimaſexta ad Caſulanũ presbyterum: Quòd ergò me conſulis, vtrùm ſabbato liceat ieiunare: Reſpondeo, ſi nullo modo liceret, profectò quadraginta continuos dies nec Moyſes, nec Helias, nec ipſe Dominus ieiunâſſet. Verùm iſta ratione cõcluditur, etiam Dominico die non illicitum eſſe ieiunium. Et quiſquis tamen hũc diem ieiunio decernendũ putauerit, ſicut quidam ieiunantes ſabbatum obſeruant, non paruo ſcandalo erit Eccleſiæ, nec immeritò: In his enim rebus de quibus nihil certi ſtatuit ſcriptura diuina, mos populi Dei, vel inſtituta Maiorum pro lege tenenda ſunt. Et poſt multa: Si autem quoniam huic, (Vrbico ſcilicet) quantum potui, ſufficienter reſpondiſſe me puto, de hac re ſententiã meam quæris, ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis, totoq; inſtrumento quod appellatur Teſtamentum nouũ, animo id reuoluens, video præceptũ eſſe ieiuniũ. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum non inuenio definitum. Et paucis interiectis: Et de die quidem ſabbati facilior cauſa eſt, quia & Romana ieiunat Eccleſia, & aliæ nonnullæ, etiamſi paucæ, ſiue illi proximæ, ſiue longinquæ: die autẽ Dominico ieiunare, ſcandalum eſt magnum, maximè poſteà quàm innotuit deteſtabilis multumq; fidei Catholicæ, ſcripturisq; diuinis apertiſſimè contraria hæreſis Manichæorũ, qui ſuis auditoribus ad ieiunandũ iſtum tanquàm cõſtituerunt legitimum diem, per quod factum eſt, vt ieiuniũ diei Dominici horribilius haberetur. Niſi fortè aliquis idoneus ſit, nulla refectione interpoſita, vltra hebdomadam perpetuare ieiunium, vt ieiunio quadraginta dierum, quantùm potuerit, appropinquet, ſicut aliquos feciſſe cognouimus. Nã & ad ipſum quadragenarium numerũ peruenîſſe quendam, à fratribus fide digniſſimis nobis aſſeueratum eſt. Quemadmodùm enim veterum patrum temporibus,

De ieiunio Sabbati.
Conſuetudo Eccleſiæ.
Ieiunij præceptum in nouo teſtamento.
Ieiunium Sabbati.
Diei Dominicæ ieiunium.
Ieiunium integrorũ quadraginta dierum.

ribus, Moyſes & Helias nihil contra prandia ſabbatorum fecerunt, cùm diebus quadraginta ieiunauerunt: ità qui potuerit ſeptem dies ieiunando tranſire, non ſibi ad ieiunandum eligit Dominicum diem, ſed in ijs eum inuenit, quos ieiunaturum ſe vouit plurimos dies. Ieiunium tamen etiam continuatum, ſi in hebdomade ſoluendum eſt, nullo congruentiùs quàm Dominico die ſoluitur. Si autem poſt hebdomadem corpus reficitur, non vtiquè ad ieiunandum dies Dominicus eligitur, ſed in numero quem voueri placuit, inuenitur. Rursùs poſt nonnulla: Cur autem quarta & ſexta maximè ieiunet Eccleſia, illa ratio reddi videtur, quòd conſiderato Euangelio, ipſa quarta ſabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, conſilium reperiuntur ad occidendum Dominum feciſſe Iudæi. Intermiſſo autem vno die, cuius veſpera Dominus Paſcha cum diſcipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam ſabbati, deindè traditus eſt ea nocte, quæ iam ad ſextam Sabbati, qui dies paſſionis eius manifeſtus eſt, pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit, à veſpera incipiens. Sed Matthæus Euangeliſta quintam ſabbati dicit fuiſſe primam diem azymorum, quia eius veſpera ſequente, futura erat cœna Paſchalis, qua cœna incipiebat azymum & ouis immolatio manducari. Ex quo colligitur, quartam ſabbati fuiſſe, quando ait Dominus: Scitis quia poſt biduum Paſcha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Ac per hoc dies ipſe ieiunio deputatus eſt, quia ſicut Euangeliſta ſequitur & dicit, Tũc congregati ſunt principes ſacerdotum & ſeniores populi in atrium principis ſacerdotum, qui dicebatur Caiphas, & conſilium fecerunt, vt Ieſum dolo tenerent & occiderent. Intermiſſo autem vno die, de quo dicit Euangelium: Prima autem azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere paſcha? Hoc ergò die intermiſſo, paſſus eſt Dominus, quod nullus ambigit, ſexta ſabbati; quapropter & ipſa ſexta rectè ieiunio deputatur: ieiunia quippe humilitatem ſignificant. Vndè dictum eſt: Et humiliabam in ieiunio animam meam. Sequitur ſabbatum, quo die caro Chriſti in monumento requieuit, ſicut in primis operibus mundi requieuit Deus die illo ab omnibus operibus ſuis. Hinc exorta eſt iſta in reginæ illius veſte varietas, vt alij, ſicut maximè populi Orientis, propter requiẽ ſignificandã mãllent relaxare ieiunium; alij propter humilitatem mortis Domini ieiunare, ſicut Romana & nõnullæ Occidentis eccleſiæ. Quod quidẽ vno die quo Paſcha celebratur, propter renouandam rei geſtæ memoriam, quia diſcipuli humanitùs mortem Domini doluerunt, ſic ab omnibus ieiunatur, vt etiam illi ſabbati ieiunium deuotiſſimè celebrent, qui cæteris per totum annũ ſabbatis prandent, vtrunque videlicet ſignificantes, & in vno anniuerſario die luctum diſcipulorum, & cæteris ſabbatis quietis bonum. Duo quippe ſunt, quæ iuſtorum beatitudinẽm, & omnis miſeriæ finem ſperari faciunt, mors & reſurrectio mortuorum. Sed quoniam non inuenimus, vt iam ſuprà commemoraui, in Euangelicis & Apoſtolicis literis, quæ ad noui Teſtamenti reuelationem propriè pertinent, certis diebus aliquibus euidenter præceptum obſeruanda eſſe ieiunia; & ideò res quoquè iſta, ſicut aliæ plurimæ, quas enumerare difficile eſt, inuenit in veſte illius filiæ regis, hoc eſt, Eccleſiæ, varietatis locum, indicabo tibi quid mihi de hoc requirenti reſponderit venerandus Ambroſius, à quo baptizatus ſum, Mediolanenſis Epiſcopus. Nam cùm in eadem ciuitate mater mea mecum eſſet, & nobis adhuc catechumenis parùm iſta curantibus, illa ſolicitudinem gereret, vtrùm ſecundùm morem noſtræ ciuitatis ſibi eſſet ſabbato ieiunandum, an eccleſiæ Mediolanenſis more prandendum, vt hac eam cunctatione liberarem, interrogaui hoc ſupradictum hominem Dei. At ille; Quid poſſum, inquit, hinc docere ampliùs quàm ipſe facio? Vbi ego putaueram nihil eum iſta reſponſione præcepiſſe, nisi vt ſabbato pranderemus. Hoc quippe ipſum facere ſciebam; ſed ille ſecutus adiecit: Quando hîc ſum, non ieiuno ſabbato; quando Romæ ſum, ieiuno ſabbato: & ad quamcunque Eccleſiam veneritis, inquit, eius morem ſeruate, ſi pati ſcandalum non vultis aut facere. Hoc reſponſum retuli ad matrem, eiq; ſuffecit, nec dubitauit eſſe obediendum: hoc etiam nos ſecuti ſumus. Sed quoniam contingit, maximè in Aphrica, vt vna Eccleſia, vel vnius regionis Eccleſiæ, alios habeant ſabbato prandentes, alios ieiunantes; mos eorum mihi ſequendus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commiſſa eſt.

Votũ ieiunij.

Ieiuniũ 4. & 6. feriæ cur vſitatum. Matth. 26.

Ioan. 19.

Matth. 26.

Matth. 26.

Pſal. 34.

Cur, quędam Eccleſiæ ſabbato ieiunãt, quædam non item.

Sabbatũ paſchale vbiq; ieiunatur.

Ambroſij reſponſio de ieiunio ſabbati, quod etiam refert epiſtola 18. ad Ianuariũ cap. 2.

2. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina de fide Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ: Communiones autem ſiue ſynaxes fieri ordinatæ ſunt ab Apoſtolis quarta, & proſabbato, & Dominica. Quarta verò & proſabbato ieiunium ſtatutum eſt vſque ad horam nonam. Nam illuceſcente quarta, aſſumptus eſt Dominus, & proſabbato crucifixus eſt. Et tradiderunt Apoſtoli, vt in his diebus ieiunia fierent: ità vt impleatur dictum hoc: Quum ablatus fuerit ab ipſis ſponſus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et non vt gratiam aut beneficium exhibeamus ei qui pro nobis paſſus eſt, ieiunium nobis conſtitutum eſt: ſed vt confiteamur ad noſtram ſalutem Domini paſſionem, quam pro nobis ipſe ſuſcepit: & vt pro peccatis noſtris, ieiunia nobis apud Deum ſupputentur. Et per totum quidem annum ieiunium hoc ſeruatur in eadem ſancta Catholica Eccleſia, quarta, inquam, & proſabbato, vſque ad horam nonam, excepta ſola Pentecoſte, per totos quadraginta dies, in quibus neque genua flectuntur, neque ieiunium imperatum eſt. Cæterùm pro communionibus, quæ quarta & proſabbato ad horam nonam fiunt, in die Dominica matutinis horis communiones fiunt. Inſuper verò, in quinquaginta diebus Pentecoſtes, de quibus dixi, non eſt ieiunium: neque in die Epiphaniorum, hoc eſt, apparitionis & aduentus, quando natus eſt in carne Dominus, ieiunare licet, etiamſi contingat vt ſit quarta aut proſabbatum. Verùm ex bono propoſito, pietatis exercitatores in ipſa Eccleſia ſemper ieiunant, excepta Dominica & Pentecoſte, ſemper item vigilias agunt. At verò Dominicas omnes delicatas ducit ſancta hæc Catholica Eccleſia, & communiones manè perficit, & non ieiunat. Inconſentaneum enim eſt in Dominica ieiunare. Porrò quadrageſimam ante ſeptem dies ſancti Paſchatis, ſimiliter ſeruare ſolet eadem Eccleſia, in ieiunijs perſeuerans, Dominicis verò omninò non, neque in ipſa quadrageſima. Cæterùm per ſex dies ipſius Paſchatis, omnes populi in ſiccorum eſu perſeuerant, pane, inquam, & ſale & aqua tunc vtentes ad veſperam. Sed & pietatis ſtudioſi duplas & triplas ac quadruplas tranſmittunt, & aliqui totam hebdomadam, vſque ad gallicinium Dominicæ illuceſcentis.

Ieiunium 4. & 6. feriæ ab Apoſtolis inſtitutum.

Matth. 9. Marc. 2. Luc. 5.

Pro peccatis ſupputantur apud Deum ieiunia.

Monachorũ ieiunia.

Quadrageſimę ieiunij.

Arctior abſtinẽtia per ſex dies ante paſcha, & ciborũ delectus.

3. CALIXTVS primus Pontifex & martyr in epiſtola prima ad Benedictum Epiſcopum, capite primo: Ieiunium, quod ter in anno apud nos celebrare didiciſti, conuenientiùs nunc per quatuor tempora fieri decernimus, vt ſicut annus per quatuor voluitur tempora, ſic & nos quaternum ſolenne agamus ieiunium, per anni quatuor tempora. Et ſicut replemur frumento, vino & oleo ad alenda corpora, ſic repleamur ieiunio ad alendas animas, iuxta prophetæ Zacharię vocem, qui ait: Factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

Ieiunium 4. temporum, & cur inſtitutum.

Ieiunium ad alendas animas confert.

Zach. 8.

Digitized by Google

cens: Hæc dicit Dominus exercituum: Sicut cogitaui vt affligerem vos, quum ad iracundiam prouocâssent me patres vestri, & non sum misertus: sic conuersus cogitaui in diebus istis, vt benefaciam Hierusalem & domui Iuda. Nolite timere. Hęc sunt verba quę facietis: Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, veritatem & iudicium pacis iudicate in portis vestris, & vnusquisque malum contra amicum suum nè cogitetis in cordibus vestris, & iuramentum mendax nè diligatis. Omnia enim hæc sunt, quæ odiui, dicit Dominus exercituum. Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Ieiunium quarti, & ieiuniũ quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudium, & in lætitiam, & in solennitates præclaras: veritatem tantùm & pacem diligite, dicit Dominus exercituum. In hoc ergò omnes nos vnanimes oportet esse, vt secundùm
1. Cor. 1. Apostolicam doctrinã, idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata. Simus autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia, in cuius operis deuotione gratulamur dilectionem tuam esse cõsortem. Non decet enim, à capite membra dissidere: sed, iuxta sacrę scripturę testimonium, omnia membra caput sequantur. Nulli verò
1. Cor. 12. dubium est, quòd Apostolica Ecclesia mater sit
Romana Ecclesia omniũ aliarũ mater. omnium Ecclesiarum, à cuius vos regulis nullatenùs conuenit deuiare. Et sicut Dei filius venit facere voluntatem patris, sic & vos voluntatem vestrę impleatis matris, quæ est Ecclesia, cuius caput (vt prędictum est) Romana existit Ecclesia. Quicquid ergò sine discretione iustitiæ contra huius disciplinam actum fuerit, ratum haberi ratio nulla permittit.

4. LEO Magnus sermone primo de Pẽtecoste: Ipse enim spiritus veritatis, facit domum gloriæ suæ luminis sui nitore fulgere, & in templo suo nec tenebrosum aliquid vult esse, nec tepidum:
Ieiuniũ post Pentecosten. De qua ope atque doctrina etiam ieiuniorum nobis atque eleemosynarum est collata purgatio. Nam hunc venerabilem diem sequitur saluberrimæ obseruantiæ consuetudo, quam vtilissimam sibi omnes sancti semper experti sunt, & ad quam
Ieiunij cẽsura castigatur maculæ peccatorum. sedulò celebrandam, pastorali vos solicitudine cohortamur, vt si quid macularum proximis diebus negligentia incauta contraxerit, id & ieiunij censura castiget, & deuotio pietatis emẽdet. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem in idipsum consueta deuotione vigilias celebremus.
Feriæ 4. & 6. ieiuniũ cum vigilijs sabbati.

5. ET sermone secundo de Pentecoste: Ad præsentem autem solennitatem etiam ista nobis est
Ieiuniũ post pẽtecosten ex Apostolica traditione obseruatur. adsumẽda deuotio, vt ieiuniũ, quod ex Apostolica traditione subsequitur, sancta obseruantia celebremus: quia & hoc inter maxima sancti Spiritus
Vtilitas ieiuniorum. dona numerandum est, quòd nobis aduersùm illecebras carnis & insidias diaboli, ieiuniorũ sunt collata præsidia, quibus omnes tentationes, Deo
Feriæ 4. & 6. ieiuniũ cum vigilijs sabbati. adiuuante, vincamus. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatum Petrum Apostolum vigilias celebremus, patrocinante eodem spiritu orationibus nostris, vt in omnibus misericordiam Dei obtinere mereamur.

6. IDEM sermone octauo & nono de ieiunio septimi mensis, vt suprà quæstione præcedenti, B. testimonio vigesimoquinto & sequenti.

7. ITEM sermone octauo de ieiunio decimi mensis, vt ibidẽm, B. testimo. trigesimoquinto.

8. RABANVS Maurus libro secundo de institutione clericorum, capite vigesimoquarto, vt suprà quæstione præcedenti, A. testimonio vigesimosecundo.

9. CONCILIVM Moguntinum capite trigesimoquarto, 10. SALEGVNSTADIENSE canone secundo, 11. BERNARDVS in vigilia S. Andreæ, vt suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione decimaquarta, testimonio quarto & sequentibus.

12. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Quadragesimam verò nolite pro nihilo habere:
Quadragesimæ ieiunium D. Ignatij tẽpore. imitationem enim continet Dei conuersationis. Hebdomadam etiam passionis nolite despicere. Quarta verò, & sexta feria ieiunate, reliquias pauperibus porrigentes.
Ieiunium hebdomadæ sanctæ. Item 4. & 6. feriæ.

13. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina &c. vt paulò superiùs D. testimonio secundo.

14. THEOPHILVS Alexandrinus libro tertio Paschali ad totius Aegypti Episcopos: Iustum est, cũctos Domini timore purgatos, dignam per-
Qualis debeat esse Quadragesimæ obseruatio. agere solennitatem, continentijs quoquè ac ieiunijs redimere castitatem, & dormientem sensum vigili suscitare fide, imitariq; sapientissimum Danielem, de quo scribitur: Est vir in regno tuo, in
Daniel. 5. quo est Spiritus Dei, & in diebus patris tui vigilantia & sapientia inuenta sunt in eo. Qui enim curam suî gerunt, vt ad meliora proficiant, habentes legem quasi fortissimum ducem, parent imperijs eius, & venientia contra se peccata subuertunt, splendore operum illustrantes Paschæ festiuitatem: & securitate conscientiæ, perturbationum iacula negligentes, spe anticipiant victoriam. Qui autem horum imitatores sunt, antequàm ineant prælium, desiderio virtutis palmam occupant triumphorum, coronámque victores lubricæ voluptatis in cælestibus possident reuelata facie, animo contemplantes vociferabuntur & dicent: Dominus Deus fortitudo mea,
Habacuc 3. & ponet pedes meos in consummationem, super excelsa statuens me, vt vincam in cãtico eius. Nec putemus, fratres charissimi, certamen esse perpetuum, vt idcircò lassemur, sed sciamus finẽ huius coronam esse iustitiæ, quam nulla seculorum corrumpit ætas. Studium vitæ istius & certaminis, temporale est: qui autem inoffenso cucurrerint gradu, & ad calcem venerint præmiorum, nouas inuenient mansiones, victoriam canticis demonstrantes. Itaque gratia Domini triumphos nobis de sceleratissimis dæmonibus pollicente, ieiunia ritè celebremus, vt solennitatis quoquè ritè participes simus. Nequaquàm diebus quadragesimæ,
A vino & carnibus abstinebant olim in quadragesima. sicut luxuriosi diuites solent, vini poculum suspiremus: neque in procinctu & prælio, vbi labor & sudor est necessarius, carnium edulio delectemur. Qui autem legum præcepta custodiunt, ignorant vinum in ieiunijs, carnium esum repudiant, & insatiabilem auaritiam Dei timore compescunt. Vndè ad continentes scriptura quotidiè
Leuit. 10. clamitat: Vinum & siceram non bibent. Et econ-
Amos 2. trariò Iudæi ob culpam audiunt: Dabatis liberè sanctis vinum & Prophetis. Non possunt suscipere correptionem, qui luxuriæ oblectatione capiuntur, neque ventris ingluuiẽ ratione & consilijs refrenare amore ieiunij. Qui desidia & peritura citò voluptate studium virtutis infamant, non erubescentes vinum clàm bibere, & auidis faucibus, arbitros declinantes, in cubiculis mulsa pore, vt inediam & ieiunia, quæ vltrò appetere debebant, ieiuniorum tempore luxuria & ebrietate commutent: nescientes quòd etiã si hominum
In eos q clàm vescũtur carnibus in diebus ieiuniorum. conscientiam fugiãt, & clausis parietibus, vescantur carnibus, atque aues altiles diebus quadragesimæ, & propinquante Pascha, immũdis manibus lacerent, tristi vultu foris ieiunia promittentes, corripiat huiusce modi Dominus, & dicat: Iniquitates magnas faciunt isti, vt recedant à sanctis meis. Non decet ieiunantes tempore agonis & prælij
Non decet ieiunãtes vesci carnibus. Leuit. 23. vesci carnibus, monente scriptura: Affligetis animas vestras. Neque Phasides aues solicito labore perquirere, & garrulas volucres, earúmque pinguedinem hianti ingerere gulæ. Nec inuestigare magni precij coquos, qui ventris rabiem iure multiplici, & carnibus cõtusione mutatis, diuer-

Digitized by Google

sóque ciborum sapore demulceant: fumantibus pateris & nidore suî, furori gutturis blandientibus, cùm in iniuriam continentiæ diuersi saporis & coloris vina quærantur. Docet nos sancti Danielis historia, & trium puerorum virtus, consona appetere & honorare ieiunia. Et paulò pòst: Hæc idcircò, fratres charissimi, replicauimus, vt Pauli Apostoli de Sanctorum virtutibus prædicantis, verba noscentes, in quibus ait: Quorũ considerantes exitum conuersationis, imitamini fidem: Suademus eis qui tempore ieiuniorum esu carnium delectantur, imitari Sanctorũ continentiam: qui nulla vi superari potuerunt, vt rigorem virtutis amitterent, vt Babyloniorũ imperia formidantes, captiuam in se ostenderent voluptatem: sed manserunt liberi, ventrisq; desideria ratione superârunt, titillâtem gulæ vicêre luxuriam, nobisq; suę fortitudinis exempla reliquerunt, habitantes in Babylone corporibus, sed sensu & fide cum angelis in cælesti Hierusalem morantes, vt omnem deincèps ætatem docerent, ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstinendum, sumere de terra semina, & potandam aquam, quibus comitibus vtitur pudicitia. Quid memorem insignes Machabæorum victorias? qui nè illicitis carnibus vescerentur, & communes tangerent cibos, corpora obtulêre cruciatibus: totiusq; orbis in Ecclesijs Christi laudibus prædicantur, fortiores pœnis, ardentiores quibus cõburebantur ignibus. Ergò qui ieiunia, id est, conuersationẽ angelicam imitantur in terris, meminerunt illius dicti: Regnum Dei non est cibus & potus, sed iustitia, & gaudium, & pax, & lætitia. Isti per continentiam, breui & paruo labore magna sibi & æterna conciliant præmia: & multo plus accipiunt, quàm offerunt, & futuri temporis gloria præsentes angustias mitigant.

Daniel. 1.

Heb. 13.

Exemplo Danielis & triũ puerorũ docet abstinendum à supradictis.

Machabæorũ exemplo idẽ docet. 2. Mach. 7.

Conuersatio angelica in terris, ieiunium. Rom. 14.

15. MAXIMVS Taurinensis Episcopus scripsit homilias quatuor de ieiunio quadragesimæ, in quibus frequenter monet, vt bonis operibus sanctificemus quadraginta dierum ieiunium, & non solùm à cibis, sed etiam à vitijs ieiunemus. Inter alia sic ait homilia tertia: Nos verò, fratres, quibus propugnator inuictus hanc venerabilem quadragesimam dedicauit, repudiantes carnalia desideria, sic castigemus membra ieiunijs, vt animas virtutibus saginemus. Ieiunet in nobis pernicioſa luxuries, ieiunet omnis iniquitas, ieiunet odiosa contentio: abstineamus ab epulis, magis abstineamus à vitijs: sic nos temperemus, sic sobrij simus à vino, vt nulla nobis voluptatũ dominetur ebrietas. Quid enim prodest, obseruatione quadraginta dierum ieiunandi nos tempora custodire, & legem non tenere ieiunij? Quid prodest vobis, vacare à conuiuijs, & diem litibus occupare? Quid prodest, proprium non edere panem, & victum diripere miserorum? Ieiunium Christiani, egentis debet esse refectio. Ieiunium Christiani pacẽ debet nutrire, non iurgia. Quale illud est autẽ, quòd non vescêris carnibus, & de ore tuo omni esca sordidius egreditur maledictũ? Quale est, quòd sanctificatur venter ieiunio, & polluitur lingua mendacijs? Rectè sanè, frater, frequentabis Ecclesiam, si gressus tuos lethalibus laqueis auida illa nõ implicet & inuoluat vsura. Rectè orabis Dominum tuum, si precibus tuis obuia tibi cordis tui nõ obsistat inuidia. Rectè contundes manibus pectus, si omnem indè furorem malignæ voluntatis excusseris. Iustè etiam dabis denarium pauperi, si alij illud pauperi non tulisti. Hæc ergò est, charissimi, religiosa esuries, hic fidelium pastus animarum, vt ieiunium nostrum sanctificet castitas: ornet patientia, benignitas foueat, misericordia lætificet, commendet humilitas. His quadragesimã Christi, prout possumus, virtutibus subsequamur, vt gemino quodam corporis animiq; ieiunio, diuinæ nos semper gratiæ commendemus.

Qualeieiunium esse debeat, & cũ quibus operibus coniunctum.

Abstinentia à carnibus.

Corporis ieiunio animi ieiuniũ iungendum.

16. AMBROSIVS agit de quadragesima sermone vigesimotertio & sequentibus. Quo quidem vigesimotertio sermone sic ait: Sanctæ quadragesimæ rationem, cuius hodiè initiũ celebramus, frequenter edidimus, & cur tot dierum numero ieiunemus, sæpè docuimus. Diximus enim quòd Dominus Iesus Christus hunc eundem numerum ieiunij consecrauit, & continuatis diebus noctibusq; non capiens cibum, vnum ieiunij corpus effecerit: hoc est, licèt diei ordo noctis interrumperetur aduentu, non tamen interruptus est ordo ieiunij. Vndè erant apud eum plura temporum curricula, sed abstinentię dies vna, ostendens nobis ità nos hunc numerum integrum ieiunare debere, vt quia totam quadragesimam complecti non possumus solido & vno ieiunio, vel quotidianis eandem sine intermissione ieiunijs celebremus: vt si quisquam vnam diem abstinendo prætermiserit, totam quadragesimã violârit, & propter modici temporis cibum, magni fructum laboris amiserit. Et post pauca: Eodem, inquam, numero Moyses per mansiones peruenit ad requiem, quo & nos per ieiunia properamus ad cælum. Ieiunia enim nostra mansiones quædam sunt, per quæ iter spiritualiter facientes, animæ virtutibus ambulamus, & diurno profectu repromissę nobis terræ viciniores efficimur, ità vt citiùs perueniat qui deuotiùs ieiunârit. Pedes enim quidam animæ pernices sunt, fides atque ieiunium, qui citò de humilibus ad altiora conscendunt, citò de terrenis ad cælestia gradiuntur.

Cur 40. diebus ieiunent Christiani. Matth. 4.

In Quadragesima quotidiè ieiunandũ: alioquin tota violatur. Num. 33.

Per ieiunium citiùs peruenitur ad terrã promissiõis.

17. ET sermone vigesimoquinto: Sic ergò & nos propositum nobis quadraginta dierum iter debemus omni labore conficere, & quibusdam quasi castris nos ieiuniorum deuotione munire. Castra enim nobis sunt nostra ieiunia, quæ nos à diabolica oppugnatione defendunt. Deniquè stationes vocantur, quòd stantes & commorantes in eis inimicos insidiãtes repellamus. Castra planè sunt ieiunia Christianis, à quibus si quis aberrauerit, à spirituali Pharaone inuaditur, aut peccatorum solitudine deuoratur. Peccatorum autem solitudinem patitur, qui deseritur societate sanctorum. Murus igitur quidam est Christiano ieiunium, inexpugnabilis diabolo, intransgressibilis inimico. Quis enim vnquàm Christianorum ieiunauit, & captus est? Quis sobrius mansit, & victus est? Temulentum aggreditur diabolus, luxuriosum oppugnat inimicus. Vbi autem ieiunum viderit, fugit, metuit, pertimescit, terretur pallore eius, debilitatur inedia, infirmitate prosternitur. Prosternitur, inquam, infirmitate, quia Christiana infirmitas, fortitudo est. Vndè ait Apostolus: Cùm infirmor, tunc fortior sum. Sed requirit aliquis, quemadmodùm fortis infirmitas? Tunc est fortis infirmitas, quando caro tabescit ieiunijs, anima puritate pinguescit. Quantùm enim illi ciborum succus subtrahitur, tantùm huic iustitię virtus augetur. Tunc igitur homo imbecillis quidem est ad secularia, sed fortis est ad diuina opera. Tunc enim magis de Deo cogitat, tunc iudicium metuit, tũc vincit inimicum. Ait enim saluator de diabolo: Hoc genus nõ ejcitur nisi in ieiunio & orationibus. Dicit vtiquè, à diabolo energumenum non nisi ieiunijs posse purgari. Videte ergò quæ ieiunij virtus sit, quantã homini suo præstet gratiam, quòd tantam præstet alteri medicinã: quemadmodùm proprium sanctificet hominem, quòd ità purificet alienum. Mira enim res est, alter ieiunat, & alteri prodest ieiunantis vtilitas. Ergò, fratres, abstinentiæ arma minimè deponamus, & quadraginta dierũ ieiunia sine intermissione curemus. Hic est enim perfectus numerus ad vincendum. Dominus enim diabolũ posteà quàm quadraginta dies ieiunauit, euicit: non quòd non & ante ieiunia eum vincere potuisset: sed vt ostenderet nobis, tunc nos diaboli posse esse victores, cùm

Castris comparantur ieiunia.

Murus quid est Christiano ieiunium aduersùs diabolum.

2. Cor. 12.

Matth. 17. Ieiuniũ etiã alijs prodest.

Cur Christus diaboli vincere voluit post 40 dierum ieiuniũ.

Digitized by Google

cùm per quadraginta dies victores ieiunando deſideriorum carnalium fuiſſemus. Eum autem qui hunc numerum conſecratum gulæ intemperantia violâſſet, tanquàm imbecillem & miſerum, facilè eum ab inimico poſſe ſuperari. Quomodò enim poteſt in altero diaboli improbitatem vincere, qui gulæ intemperantiam in ſeipſo non vincit? Priùs ergò homo tuî victor eſto, vt poſſis eſſe victor alterius. Sunt enim intra te proprij tibi hoſtes, qui quotidiè te oppugnant. Eccè enim auaritia te diuitiarum ambitione circunuenit, luxuria epularum ſuauitate captiuat, hæreſis ſcientiæ peruerſitate peruertit. Vince ergò inimicos proprios, vt vincere poſſis alienos. Non enim fratres leue peccatum eſt, fidelibus indictam quadrageſimam à Domino violare, & ieiunia cõſecrata ventris voracitate diſſoluere. Scriptum eſt, Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Si vis ergò Chriſtianus eſſe, debes, quod Chriſtus, facere. Ille qui peccatum non habebat, Quadrageſimam ieiunauit: tu non vis quadrageſimã ieiunare qui peccas? Ille, inquam, peccatum non habebat, ſed pro noſtris ieiunauit peccatis. Qualis ergò apud cõſcientiam tuã Chriſtianus es, cùm Chriſto pro te eſuriente tu prandes? Cùm Saluatore pro te ieiunante tu reficeris? Non igitur, ſicut dixi, leue peccatum eſt, indictum violare ieiunium. Nam vt hoc exemplis breuiter approbemus, legimus in libris Regnorum, cùm Saul rex Iſrael bellum contra Allophylos gereret, vniuerſo eum exercitui indixiſſe ieiuniũ, & abſtinentibus cunctis, eum cõtra aduerſarios pugnare cœpiſſe. Bonus planè rex, qui hoſtes ſuos non tam armis quàm deuotione vincebat, & plùs dimicabat religione quàm telis. Cùm ergò Saul abſtinentiã diei ſuis omnibus indixiſſet, & Ionathas eius filius præcepti neſcius inter medias hoſtium acies victor incedens fauum mellis intincta ſceptri ſummitate guſtâſſet, tanta indignatio repentè commota eſt, vt & differretur victoria, & diuinitas læderetur. Deniquè nec bello finis imponitur, nec regi reſponſum propheticum datur. Vndè intelligimus, quòd Saul hoſtes non tam virtute militum, quàm militum abſtinentia ſuperabat. Deniquè vnius culpa cunctis confertur ignauia, & vnius delicto omnibus generatur infirmitas. Deficit enim virtus in exercitu, vbì deficit in obſeruatione ieiunium. Quod vt peccatum Saul ex ipſa diuinitatis offenſione cognouit, ſtatìm Ionathæ dixit non eſſe parcendum, ſed peccatum admiſſum effuſione eius ſanguinis expiandum. Videte quanta apud Saul regem fuerit religionis obſeruantia, qui offenſum Deum optauit etiam parricidio mitigare. Et quãta ſit reſoluti culpa ieiunij, quę nõ niſi ſanguinis effuſione punitur. Et ſi ignorans Ionathas indictum à patre ieiunium quia reſoluerit, morti addicitur: qui ſciens indictum à Chriſto reſoluit ieiuniũ, quid meretur? Ergò fratres ſtatutum nobis cuſtodiamus obſeruatione ieiunium, vt hoſtes noſtros ſpirituales carnalésque vincamus. Habemus enim, ſicut nõſtis, carnales hoſtes. Ieiunemus igitur vt eos & exercitus noſter & Saul ſuperet & obtineat. Nec in abſtinentia poſiti declinemus ad fauum. Fauus enim quidam mundi eſt voluptas ſeu vitia, quæ, ſicut ſcriptum eſt, ad tempus quidem impinguant fauces, nouiſſima amariora ſunt felle.

18. SERMONE vigeſimoſeptimo in fine: Igitur & nos, fratres dilectiſſimi, ieiunemus continuè & deuotè hoc ſpatio temporis, vt propitietur nobis Dominus, pateant nobis cæli, inferna contra nos non valeant.

19. SERMONE trigeſimotertio: Diximus ſuperiore Dominica hoc eſſe fidei noſtræ opus primum, vt horum quadraginta dierum curriculo deuotiſſimè ieiunemus, & iſtam eſſe cauſam ſalutis noſtræ, ſi hoc tempore abſtinentiæ operam commodemus. Atque ideò fratres dilectiſſimi inſpicere debemus quæ ſit huius forma ieiunij, vt reſpiciamus quanta ſit eius vtilitas. Eſt enim interdùm inutile ieiunium, quod licèt ventrem & omnia viſcera ſucco ſaturitatis exhaurit, non tamen acceptum eſt Deo, quia mentem & intimos ſenſus minimè vinculo iniquitatis euacuat. Et paulò pòſt: Hæc voluntas eſt Domini, vt ieiunemus à cibis pariter & à peccatis. Abſtinentiam indicamus corpori, vt à vitijs magìs animam abſtinere poſſimus. Frenum enim quoddam eſt luxuriantis animæ corpus exhauſtum. Et quibuſdam interiectis: Hoc eſt enim ſalutare ieiuniũ, vt ſicut abſtinetur corpus ab epulis, ità & anima refrenetur à vitijs. Illud etiam fratres ad perfectionem ieiunij tacendum nõ eſt, vt qui abſtinemus & minimè prandemus, hoc tempore prandia noſtra pauperibus prærogemus.

20. SERMONE trigeſimoquarto: Bonum eſt quidem cunctis temporibus ieiunare, ſed melius quadrageſimã ieiunare cum Chriſto. Hanc enim Quadrageſimã nobis Dominus ſuo ieiunio conſecrauit. Quod dixi ieiunio, non ieiunijs. Vnum enim ieiuniũ Domini fuit, quia continuatis quadraginta diebus & noctibus cibum omninò non ſumpſit. Quiſquis ergò Chriſtianus conſecratam ieiunando non impleuerit Quadrageſimam, præuaricationis & contumaciæ reus tenebitur, quòd legem diuinitùs pro ſalute ſua datam prandendo ipſe reſcindit. Reſcindis enim legem, qui exemplum ieiunij Dominici non cuſtodis. Qualis autem Chriſtianus es, cùm Domino ieiunante tu prandes? Qualis Chriſtianus es, cùm Chriſto eſuriente tu reficeris? Ille pro ſalute tua famem ſuſtinet, tu pro peccatis tuis ieiunare formidas? Dicite enim mihi, interrogo vos qui in Quadrageſima prandetis, ſi non in conſcientijs veſtris rei eſtis, quòd abſtinente toto populo vos ſoli contra præceptum Domini deuoratis: ſi non vobis rubor eſt cùm exitis in publicum, nè quis vobis ieiunus occurrat: aut ſi non cogitatis cùm ad Eccleſiã proceditis, quemadmodùm pacem Epiſcopo porrigatis, nè fortè ipſo ſpiritu oſculi veſtri vos reprobet? Quòd ſi hęc non cogitatis forſitan, vehementer erratis. Scire enim debetis, cùm in quadrageſimæ diebus ieiuno pranſus occurrit, non benè de illo iudicat qui ieiunat. Hoc enim ideò dico, quia audio complures, quod grauius eſt, fideles, alternis in quadrageſima hebdomadis abſtinere, & conſecratum illum dierum numerũ gula intemperanti violare, hoc eſt, prandere ſeptem dierum curriculo, & ſeptem dierum ſpatio ieiunare. Quibus hoc dico, cur etiam per illos ſeptem dies fraudem ſibi faciãt ieiunando, cùm illis ieiunium tale non profit? Quantùs enim abſtineat quis certis diebus, quanuis ciborum dulciora alimenta non ſumat, non tamen illi accepto fertur quadrageſimæ ieiunium, quod non diebus quadraginta ieiunat. Pudet dicere, ſenes & aniculæ quadrageſimam faciunt, iuuenes & iuuenculæ non faciunt. Omni igitur ſolicitudine tempus ſacratiſſimum celebremus, non prætereat nos dies abſque ieiunio, non nos tranſeat vna hebdomada abſque vigilijs. Ille enim facit quadrageſimã, qui ieiunando & vigilando aſcendit ad Paſcha. Nam ſicut reliquo anno ieiunare præmium eſt, ità in quadrageſima non ieiunare peccatum eſt. Illa enim voluntaria ſunt ieiunia, iſta neceſſaria: illa de arbitrio veniunt, iſta de lege: ad illa inuitamur, ad iſta compellimur. Et poſt pauca: Bonus ergò numerus, qui ſemper cælum aperit. Bonus, inquam, numerus, per quem iuſtitia Noë ſaluatur, & Iſrael filij ſaginantur. Vndè & nos obſeruemus hunc numerum, vt aperiantur nobis cæli, quatenùs & pluuia nos gratiæ ſpiritualis irroret, & ſpiritualium ſacramentorum manna reficiat.

21. SERMONE trigeſimoſexto eiuſdem Ambroſij:

Nõ leue peccatum eſt, indictum à Domino quadrageſimale ieiunium violare. 1. Ioan. 2.

Nõ leue peccatum eſſe, indictum ieiuniũ violare, exemplo Ionathæ declarat. 1. Reg. 14.

Prouerb. 5.

Ieiunandum vt propitietur nobis Dominus.

Ieiunium geminum.

Quadrageſimã Chriſtus ſuo ieiunio conſecrauit.

Violator ieiunij quadrageſimalis præuaricationis & cõtumaciæ reus tenebitur ob reſciſſam legẽ diuinitùs conſtitutam.

In quadrageſima olìm nõ prandebatur.

Quadraginta diebus ieiunandum.

Voluntarijs ieiunijs præmium debetur: indicta violãtes peccant.

Quadragenarius numerus Genes. 7. Ioſue 5.

Digitized by Google

Diuinitùs cõsecratus numerus quadragenarius & cælesti maiestate præceptus.

brosij: Ante dies deuotionem sanctæ quadragesimæ prædicantes, sacrarum literarũ exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragenarium numerum non esse ab hominibus constitutum, sed diuinitùs consecratum: nec terrena cogitatione inuentum, sed cælesti maiestate præceptum. Atque ideò qui cõstitutum numerum vna die manducando præterit, non vt vnius diei violator accusatur, sed vt totius quadragesimæ transgressor arguitur. Vndè bonum est homini, vt dictum numerum sine labore ieiunet, & totius quadragesimæ consequatur pariter sanctitatem. Hæc autem non tam sacerdotum præcepta quàm Dei sunt. Atque ideò qui spernit, nõ sacerdotem spernit, sed Christum qui in suo loquitur sacerdote. Videamus igitur quo tempore hanc obseruantiam nobis indixerit Dominus, si non velutì per istam deuotonem cuncta elemẽta voluérit habere profectũ. Eccè enim indicta quadragesima, constricta hyemali gelu terra resoluitur, & aquarum fluenta meatus suos glacie liquefacta recipiunt: sic quoquè corporum nostrorũ hoc eodem tempore contracta sceleribus peccata soluuntur, & vitæ nostræ purior cursus liquefacto rigore diaboli meatum suum pristinum recognoscit. Terra, inquam, indicta quadragesima asperitatem deponit hyemis, ego indicta Quadragesima asperitatem reijcio delictorum. Illa terra aratris scinditur, vt mundanis sit congrua frugibus: mea terra ieiunijs exaratur, vt cælestibus sit apta seminibus. Sicut enim reditum &c.

Non tam ex Sacerdotum, quàm Dei præcepto quadragesimam obseruamus.

Tẽpore quadragesimę cõtracta sceleribus peccata soluuntur.

22. SERMONE trigesimoseptimo: Si benè retinet, fratres, vestra dilectio, hac superiore Dominica prædicauimus, quòd sanctam Quadragesimam abstinendo ipse Dominus consecrauerit, & tot dierum noctiumq; curriculo cibum omninò non capiens, vnum ac solidum ieiunij corpus effecerit, quod in totum non obseruare, sacrilegum est: ex parte violare, peccatum est. Hoc enim fecit causa salutis nostræ, vt rem vtilem non solùm doceret verbis, sed etiam exemplis instrueret, vt ijsdem vestigijs quibus ad fidem currimus, ad abstinentiam graderemur. Sed videamus quæ causa fuerit vt ieiunia Saluator indiceret, & ipse sibi primùm vt bonus humani generis medicus ieiunaret. Bonus enim medicus poculum quod ægro daturus est, prior gustat, vt peritiam artis suæ antè in se ipse demonstret, & experimentum æger accipiens, securus sit de poculo, securior de salute. Deindè, quo loci hoc ipsum tempus ieiunij procurârit. Dicit enim Euangelista, abstinuisse Dominum quadraginta diebus & noctibus in deserto. Arbitror itaque causam hanc esse ieiunij, vt quia primus Adam in paradiso constitutus per intemperantiam gulæ gloriam immortalitatis amiserat, eandem immortalitatẽ secundus Adam Christus per abstinentiam repararet. Et quia contra mandatum Dei gustans de interdicta arbore peccatum mortis inciderat, nunc secundùm mandatum Domini ieiunans, vitæ iustitiam mereretur. Hoc enim agit Saluator, vt ijsdem vestigijs quibus admissa fuerint delicta, purgentur, hoc est, vt quia homo manducando deliquerat, corrigat abstinendo: vel quia epulãdo mulierem cognouerat, nunc eandem ieiunando despiciat. Adam enim Euam non nisì intemperantia prouocãte cognouit. Quandiù autem mãsit in illis intemerata parcitas, mansit & impolluta virginitas: & quandiù ieiunauerunt ab interdictis epulis, tandiù & à pudendis ieiunauêre peccatis. Fames enim amica virginitatis est, inimica lasciuię. Saturitas verò castitatem prodigit, nutrit illecebram. Igitur, sicut dixi, hoc agit Dominus, vt ijs prætudicijs quibus homo obnoxius peccato fuerat, liberetur.

Quadragesimam consecrauit Dominus.

Sacrilegũ est Quadragesimæ ieiunium in totum non obseruare, ex parte violare, peccatum.

Matth. 4. Cur in deserto Christus ieiunauit.

Genes. 4.

Indicta Quadragesimę ieiunia ex Christi præcepto.

23. SERMONE trigesimooctauo: Propitia diuinitate eccè iam penè transegimus quadragesimæ indicta ieiunia, & præcepta Christi Domini abstinentiæ deuotione compleuimus. Superest nunc vt quemadmodùm famuli eius Moyses & Helias hunc sacratissimum numerum obseruando, gratiam meruerunt: ità & nos hoc ipsum tempus custodiendo mereamur, sitq; similis remuneratio in perceptione præmij, quorum similis labor est in obseruatione ieiunij.

Deut. 9. 3. Reg. 19. Obseruatiõe ieiunij quadragesimalis meremur.

24. SERMONE quadragesimo: Legimus in Prophetis cùm Niniuæ ciuitati subuersio diuinitùs immineret, & iuxta sententiam Dei, destruendi illam tempus ingrueret, cõsistentes in ea aliud non habuisse præsidium, nisì vt abiectis crapulosis epulis, ieiunia continuata susciperent, & diuitiarum ambitione sepositа, humilitate se paupertatis induerent: scilicet vt exindè remedium perciperent, vndè his perditio contingebat, hoc est, vt iram diuinitatis quam luxuriãdo prouocauerant, abstinendo lenirent: & offensam quã in eos superbia cõtraxerat, humilitas mitigaret. Et paulò pòst: Solent quidam homines quotiescunquè necessitatem arduam nimìs patiuntur, ad proximas gentes auxilij causa destinare legatos. Nos, quod est melius, legationẽ ad Deũ per ieiunia destinemus, ab ipso imploremus auxilia, ad ipsum nos corde & orationibus conferamus. Auxilium enim illi non aliundè rogando petiuerunt, sed de suis ieiunãdo visceribus exegerunt. Cur enim petat ab altero, qui intra se potest inuenire quod quærit? Quanto enim Deo viciniores fuerimus, tanto aduersarij nostri à nobis longiùs repellentur. Oportet igitur proximos nos fieri Deo, quoniam dicit Propheta: Eccè qui elongãt se à te, peribunt. Quòd si à Deo qui longè sunt, peribunt: vtiquè, qui sunt proximi, saluabuntur. Aliter ergò proximi Deo esse non possumus, nisì ad eum ieiunijs & orationibus & eleemosynis propinquemus. Deus enim ipse misericors, ieiunus & sanctus est. Atq; ideò qui vult proximus Deo esse, debet imitari hoc esse quod est Deus. Tota igitur in tribulatione Niniuitarum ciuitas ieiunauit. Benè dixi, tota: non solùm enim senes, iuuenes & infantes, sed etiam pecudes legimus ieiunâsse. Mira res: ieiunãt pro ciuitatis peccato, quę peccati conditio non cõstringit. Vndè & nos, fratres, temporum angustias sustinentes, omnes pariter ieiunare debemus, & misericordiam Dei cunctorum abstinentia deplorare. Nam quale sit, hoc Christianum pro salute sua non facere, quod pecudes pro hominum salute fecerunt? nisì quòd stolidior pecude est, qui indicto pro se à Sacerdote ieiunio nõ ieiunat. Nónne enim pecus est, qui non intelligit quid illi immineat, quid illi incumbat? Et pecus quidem videns declinat foueã, cauet præcipitia: tu autem non vis ieiunando periculum declinare quod cernis? Desperationis enim genus est, tunc te manducare cùm abstinere debeas: tunc gaudere, cùm debeas deplorare. De hac desperatione Apostolus dicit, quod à nobis auertat Deus: Manducemus & bibamus: cras enim moriemur. Ieiunemus ergò fratres sine intermissione, vt hostes nostros orationibus & abstinentia superare possimus.

Abstinendo ira Dei lenitur.

Ionæ 3.

Psal. 72.

Non nisì ieiunijs, orationibus & eleemosynis Deo propinquamus.

Ionæ 3.

Pro salute sua quisque ieiunare debet.

1. Cor. 15.

Matth. 17.

25. AVGVSTINVS sermone quinquagesimoquinto de tempore & multis sequentibus agit de quadragesimali ieiunio: eo verò sermone quinquagesimoquinto sic ait: Eccè, fratres charissimi, Deo propitio, tempus quadragesimæ venit; & ideò rogo dilectissimi, vt dies istos corporibus salubres & animæ medicinales ità cum Dei adiutorio sanctè ac spiritaliter celebremus; vt obseruatio sanctæ Quadragesimæ non nobis iudiciũ pariat, sed profectum. Et post pauca: Infelix enim voluptas, infelicior cupiditas atq; luxuria, per transitoriã dulcedinem præparant sempiternam amaritudinem. Abstinentia verò, vigiliæ, orationes atq; ieiuniũ, per breuissimas angustias perducũt ad paradisi delicias: quia non mentitur veritas, quę in Euãgelio dicit, Arcta & angusta via est,

Dies quadragesimæ corporibus salubres & animę medicinales.

Abstinentia, vigilię, & orationes perducunt ad paradisi delicias. Matth. 7.

Digitized by Google

Luc. 13. Matth. 6. est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.

26. SERMONE sexagesimo de tempore: Vnge caput tuũ, & faciem tuam laua, nè videaris ieiunans hominibus: Ergò contra Christi præcepta facimus, qui publicè ieiunium indicimus, & vidente toto populo pariter cum ipso ieiunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, vt nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia diuina ieiunet.

Publicè indicitur ieiuniũ.

Ieiunandum pro peccatorum indulgentia.

27. SERMONE sexagesimo secundo de tempore: Rogo vos, fratres charissimi, & admoneo, vt in isto legitimo ac sacratissimo tẽpore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere præsumat, nisi fortè ille, quem ieiunare infirmitas non permittit: quia alijs diebus ieiunare remedium est, aut præmium: in Quadragesima non ieiunare, peccatum est. Alio tẽpore qui ieiunat, accipiet indulgentiam: in Quadragesima qui non ieiunat, sentiet pœnam: & tamen qui ieiunare non præualet, secretiùs sibi soli, aut si est alius infirmus cum ipso, in domo sua præparet quod accipiat, & illos qui ieiunare præualent, ad prandium non inuitet: quia si hoc fecerit, non solùm Deus, sed etiam homines possunt intelligere, illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi, quòd ipse ieiunare non præualet, & magis cum gemitu & suspirio & animi dolore manducet, pro eo quòd alijs ieiunãtibus, ille abstinere non potest. Pro eo tamen quòd non potest ieiunare, ampliùs debet erogare pauperibus, vt peccata quæ non potest ieiunando curare, possit in eleemosynis dando redimere. Bonum est ieiunare, fratres, sed melius est eleemosynam dare. Si aliquis vtrunque potest, duo sunt bona. Si verò non potest, melius est eleemosynam dare.

Soli dies Dominicis in Quadragesima excipiuntur à ieiunio.

In Quadragesima nõ ieiunantes, peccant.

Peccata ieiunando curantur.

28. SERMONE sexagesimo quarto de tempore: Omne vitæ nostræ tempus, stadium quoddam debemus putare virtutum, & ad cæleste brauium tota virtute contendere. Sed hoc præcipuè in Quadragesimæ diebus implendum est, qui abstinentiæ ac ieiunijs dedicati, tantum nobis ad virtutem animi conferunt, quantum & de corpore voluptatem decerpunt. Est autem legitimus numerus iste ieiunij, & qui in sanctis celebratur exemplis. Moyses legem accepturus à Deo, quadraginta dies ac noctes absque cibo potuq; transegit, & ad susciendam Domini voluntatem ieiunus præparatus est. Helias post quadraginta dierum ieiunia, curru igneo ad superna cœlorum de hoc mundo translatus est. Ipse quoquè Dominus ac saluator noster quadraginta diebus ieiunans, de diaboli tentationibus triumphauit, vt ad prædicationem Euangelij iam victor accederet. Meritò verò etiam nos hunc dierum numerum custodire debemus ieiunijs, quem per talia exempla legimus consecratum. Celebremus ergò hos dies cum omni alacritate mentis & gaudio, & eos omnibus epulis & corporalibus delicijs præferamus. In his enim præcipuè diebus ad implendã Domini voluntatem accendimur, quando maximè per abstinentiam voluptas carnis extinguitur. Sed & illa est in Quadragesimæ diebus grandis vtilitas, quòd dum etiam à licitis abstinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare. Qui enim abstinemus nos à carnibus, quibus alijs diebus vti licet: qui nos abstinemus à vino, quo moderatè vti licet: qui ergò ista vitamus, quæ aliquando licent, inprimis peccata fugiamus, quæ omninò nunquàm licent. Itaque si volumus benè ieiunare à cibis, ante omnia ieiunemus & à vitijs. Sic ergò, vt dixi, ieiunemus à cibis, vt multo magis ieiunemus à vitijs, vt sanctorum morum vbertate saturemur, vt & in futuro mereamur ipsorum operum retributione satiari; sicut in Euangelio legimus; Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Quadragesimale ieiuniũ quorũ exemplis cõsecratum sit. Exod. 34. 3. Reg. 19. Matth. 4.

Obseruãdum à nobis quadragesimale ieiunium, & quo fructu.

Abstinentia à carnibus in Quadragesima & à vino.

Ieiunandũ & à cibis, & à vitijs, vt mereamur operum retributione satiari. Matth. 5.

29. SERMONE sexagesimo quinto de tempore: Adest nobis venerabile & medicabile tempus Quadragesimæ, charissimi, per quod ieiunantes, peccatorum nostrorum vulnera curare debemus. Quantum sit ergò bonum ieiunij, breui sermone exemplis additis disseramus. Moyses primus quadraginta diebus ac noctibus cùm ieiunãsset, legem Domini accipere meruit, per quam populis imperaret. Impetrauerunt vnius hominis ieiunia, quod totius populi saturitas desperauerat. Aduertamus ergò quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrem vacuum & pulmones epulis æstuantes. Moyses ergò quia ieiunauit, Dominum vidit: populus quia manducauit & bibit, idola fabricatus est. Sed quid de Moyse & Israelitica multitudine loquar? Princeps ille humani generis Adam, quandiù ieiunauit seruans mãdatum, in paradiso fuit. Vbi verò comedit, eiectus est de paradiso. Et qui in paradiso Dei virgo fuerat, eiectus de paradiso, cognouit vxorem. Semper enim iuncta est saturitati lasciuia. Vicina sibi sunt venter & genitalia, & pro membrorum ordine, ordo vitiorum intelligitur. Eiecit ergò nos de paradiso cibus; reducat esuries, reducat ieiunium. Diximus ergò quid sanctus Moyses meruit ieiunando: deindè & cunctos videamus. Sancto Heliæ ieiunanti etiam elementa famulata sunt. Hic denique tribus annis & sex mensibus cælum clausit: ad cuius vocem etiam supernum descendit incendium. Et cùm eum Iezabel regina vellet occidere, & fessus sub arbore frondosa iaceret in solitudine, angelus ad eum mittitur, & dicit ei, Sume paululũ panis & aquæ. Videte quanta sit Dei clementia erga ieiunantes, charissimi. Non sufficiebat, quia angelum ad ieiunantem Dominus miserat, qui eum vt cibum sumeret iuberet: sed etiam præcepit, vt longiùs fugiat persequentem. Ait ergò, Sume paululum panis & aquæ. Quadraginta enim dierum ieiunio perrecturus erat per desertum vsque ad montem Sina. Nunquid enim Dominus qui cælum & terram fecerat, cuius omnis est creatura, non potuit in eremo per angelum prandium mittere, sicut Danieli in lacum leonum per Abacuc misit? Sed sciebat Deus Prophetam suum tentãtem diabolum aliter superare non posse, nisi ieiunijs eruditus, insidiantis inimici tentamenta repelleret. Daniel quoquè ille futurorum gnarus, & aduentus Domini conscius, & euersionis Ierusalem manifestissimus prædicator, ideò Vir desideriorum appellatus est, quia panem desiderij non comedit, & potum concupiscentiæ non bibit, quia magis Christum quàm epulas desiderabat. Ioannes quoquè præcursor Domini locustis in eremo & agresti melle nutritur, non animalium carnibus, non volucrum suauitatibus pascitur: poterat vtiquè iuxta Iordanem positus, piscium sibi exhibere delicias: sed pœnitentiam prædicaturus, rigorem ieiunij exemplo suo magis debuit & factis ostendere, quàm voce. In Euangelio quoquè cùm quidam dæmone plenus Domino fuisset oblatus, quem Apostoli curare nequiuerant, interrogantes audiunt à Domino, istiusmodi genus non posse eijci nisi orationibus & ieiunijs. Videte ergò, charissimi, quanta sit ieiuniorum virtus, vt id facere ieiunia valeant, quod Apostoli nequiuerant. Omitto cætera; sed vnusquisque consideret, quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrem vacuum & refertum, inter rubentem faciem & ora pallentia, inter os ieiunum & labia crapula dissoluta, inter oppressum epulis & inediæ tenuitate vigilantem. Non dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata ieiunia, sed vel singulos dies absq; ciborum nimietate transeamus. Cessent lauacra, vina vel carnes, non quòd creaturã Dei iudicemus esse damnandam: sed qui toto anno nobis viximus, saltem vel paucos

Medicabile tempus Quadragesimæ ad curanda peccatorum vulnera.

Exemplis ostendit ieiunij vim & efficaciam. Exod. 24. Deut. 9.

Exod. 32.

Genes. 3.

Genes. 4.

Ieiunio reducit ad paradisum.

3. Reg. 17. Iacob. 5. 4. Reg. 1.

3. Reg. 19.

Dan. 9. 10.

Daniel. 14.

Matth. 3.

Matth. 17.

Cur à carnibus &c. abstinendum.

Digitized by Google

paucos dies viuamus & Domino. Sed ieiunia nostra vt plena sint & suffarta, misericordiæ pinguedine saginentur, demus esurientibus prandium nostrũ. Nec putes ieiunia sola sufficere ad sananda vulnera peccatorum, nĩ medicamẽto eleemosynæ recreentur. Ieiunium ergò tuum te castiget, sed lætificet alterum; & ità fructuosæ erunt angustiæ tuæ, si alteri latitudinem præstent. Sic ieiuna, vt in alio manducánte prandisse te gaudeas. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam mãducante paupere de bonis tuis, prandet Christus, qui se in paupere esurire testatur.

Ad sananda peccatorum vulnera conducũt ieiunia eleemosynis iuncta.

2. Cor. 9.

Matth. 25.

30. SERMONE sexagesimonono de tempore: Hos sanctæ Quadragesimę dies, fratres charissimi, debemus omni cum veneratione suscipere, nec longiorem numerum huius temporis fastidire: quia quanto plures dies sunt ieiunij, tanto melior est causa remedij: quanto prolixior abstinentiæ cursus, tanto redemptio copiosior est salutis; quanto austerior cura vulnerum, tanto medicina est salubrior peccatorum. Deus enim, qui est nostrarum medicus animarum, congruens tempus instituit, quod & iustis satis sit ad adorandum, & peccatoribus sufficiat ad rogandum. Illi requiem postulantes, hi veniam deprecantes. Congruens enim tempus est Quadragesimæ, nec breue est ad exorandum, nec longum est ad promerendum. Quadraginta enim dierũ ieiunijs, quæuis iniquitas peccatoris exorari potest, & quantauis seueritas iudicis mitigari. Illi longum & fastidiosum forte sit tempus, qui nec orat de culpa, nec sperat de venia. Desperatio enim nec confiteri de scelere, nec indulgentiam nouit sperare de iudice. Sanctus igitur & salutaris Quadragesimæ cursus est, quo adducitur ad misericordiã peccator per pœnitentiam, iustus ad requiem. His enim diebus solito ampliùs & diuinitas miseretur, & delinquentia deprecatur, & iustitia promeretur. Patẽt enim omnia, & cæli ad indulgentiam, & pecator ad confitendum, & lingua ad postulandum. Salutaris, inquam, & mysticus est quadragenarius numerus. Nam primùm cùm mundi faciem iniquitas hominum possideret, tot dierũ curriculo Deus effusis de cælo imbribus, vniuersam terram diluuio superfudit. Vides ergò iam illo tẽpore mysterium in figura dispositum. Nam sicut tunc quadraginta diebus pluit ad purgandum mundum, ità & nunc quadraginta diebus miseretur ad hominem purificandum. Et paulò pòst: Per hos quadraginta dies separantur mali à bonis; hoc est, luxuriosus à casto, à ieiuno intemperans, à Christiano gentilis. Separatur, inquam, malus à bono; hoc est, peccator à iusto, diabolus à sancto, hæreticus à fideli.

Ieiunium est redẽptio salutis, medicina & remedium peccatorum.

Ieiunijs iniquitates redimuntur, & Dei placatur ira.

Quàm salutares sint dies quadragesimæ.

Quadragenarij numeri mysterium, Genes. 7.

In quadragesima discernũtur boni à malis, & hæreticus à fideli.

31. SERMONE septuagesimoseptimo de tempore: omnia, vt suprà ex sermone trigesimoseptimo Ambrosij, D. testimonio vigesimoprimo.

32. LEO Magnus scripsit de Quadragesima sermones duodecim. Vide suprà quæstione præcedenti, B. testimonio trigesimooctauo & sequentibus.

33. BERNARDVS habet sermones septem de Quadragesima, in quorum primo sic ait: Hodiè, dilectissimi, sacrum quadragesimę tempus ingredimur, tempus militiæ Christianæ. Non nobis singularis est hæc obseruatio: vna omnium est, quicunque in eandem fidei cõueniunt vnitatem. Quidni commune sit Christi ieiunium omnibus Christianis? Quidni caput suum membra sequantur? Si bona suscepimus ab hoc capite, mala autem quare non sustineamus? An respuere tristia volumus, & communicare iucundis? Si ità est, indignos nos capitis huius participatione probamus. Omne enim quod patitur ille, pro nobis est. Quòd si in opere salutis nostræ ei collaborare pigèt, in quo deincèps coadiutores nos exhibebimus illi? Non est magnum, si ieiunet cum Christo, qui sessurus est ad mensam patris cum ipso. Non est magnum, si compatitur membrũ capiti, cum quo & glorificandum est. Et in fine: Est ergò ieiunium corporis, capitis vnctio: & carnis inedia, refectio cordis. Quidni dixerim vnctionem, quæ & medetur vulneribus, & exasperatas conscientias lenit?

Quadragenarij numeri mysterium, Genes. 7.

Quasagesimalis ieiunij obseruatio ad omnes Christianos pertinet.

Medetur ieiunium corporis vulneribus.

34. SERMONE tertio de Quadragesima: Rogo vos, dilectissimi, tota deuotione suscipite quadragesimale ieiunium, quod non sola abstinentia commendat, sed multo magis sacramẽtum. Nam si deuotè vsque modò ieiunauimus, vtiquè sancto hoc tempore ieiunandum nobis est multo deuotiùs. Si quid enim additur ad solitum abstinentiæ modum, nunquid nõ valdè indignum est, vt nobis onerosum sit, quod Ecclesia portæ vniuersa nobiscum? Hactenus vsque ad nonam ieiunauimus soli: nunc vsque ad vesperam ieiunabunt nobiscum vniuersi reges & principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in vnum diues & pauper. Sed quid de his loquor, quos habemus in hac ieiunij obseruatione consortes, quasi non multo excellentiores habeamus in ea duces, immò & consecratores? Quanta deuotione suscipiendum est nobis, quod à sancto Moyse tanquàm hæreditario iure traditur, cui speciali præ cæteris prophetis prærogatiua, facie ad faciem Dominus loquebatur? Quanto feruore amplectendum est, quod Helias ille commendat, igneo curru raptus in cælum? Eccè enim quàm multa millia à diebus illis generalis conditio mortis inuasit: Helias tamen vsque adhuc conseruante Domino manus eius euasit. Iam verò si commendant ieiuniũ præsens Moyses & Helias, quanuis magni, tamen conserui nostri: quantùm cõmendat illud Iesus Dominus noster, qui & ipse diebus totidem ieiunauit? Qualis ille est, nõ dicam monachus, sed Christianus, qui minùs deuotè ieiuniũ suscipit, quod ei tradit ipse Christus? Deniquè tanto deuotiùs imitandũ nobis est, dilectissimi, Christi ieiunantis exemplum, quãto certius est, propter nos eum ieiunãsse, non propter seipsum. Et post pauca: Ergò quia toto hoc tempore misericordiæ proximus est: quærite Dominum charissimi, dum inueniri potest, inuocate eum dũ propè est. Veruntamen præsenti quadragesima maiore nobis est feruore quærendus, quæ non solùm pars, sed & sacramentum est totius temporis huius. Propterea si fortè diebus cæteris studia vestra aliquatenùs intepuerant, dignum est vt nunc in feruore spiritus recalescant. Quòd si gula sola peccauit, sola quoquè ieiunet, & sufficit. Si verò peccauerunt & membra cætera, cur non ieiunent & ipsa? Ieiunet ergò oculus qui deprædatus est animam: ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipsa. Ieiunet oculus à curiosis adspectibus & omni petulantia, vt benè humiliatus, coerceatur in pœnitentia, qui malè liber vagabatur in culpa. Ieiunet auris nequiter pruriens, à fabulis & rumoribus, & quæcunque ociosa sunt, & ad salutem minimè pertinentia. Ieiunet lingua à detractione & murmuratione, ab inutilibus, vanis atque scurrilibus verbis: interdùm quoquè ob grauitatem silentij, & ab ipsis quæ videri poterant necessaria. Ieiunet manus ab ociosis signis, & ab operibus omnibus, quæcunque non sunt imperata. Sed & multo magis anima ipsa ieiunet à vitijs & propria volũtate sua. Etenim sine ieinnio hoc, cætera à Domino reprobantur, sicut scriptum est: quia in diebus ieiuniorum vestrorum voluntates vestræ inueniuntur.

Tẽpore Bernardi in quadragesima ieiunabant reges & principes, clerus & populus & vniuersa Ecclesia vsque ad vesperã.

Deut. 9. Exod. 33. 1. Reg. 19.

4. Reg 2.

Moyses, Helias & Christus commẽdant ieiuniũ Quadragesimæ.

Matth. 4.

Esa. 55.

Quadragesima designat vitæ nostræ tempus.

Ieiunare debet non sola gula, sed cætera mẽbra.

Thren. 3.

Esaiæ 58.

35. SERMONE quarto de Quadragesima ait idem Bernardus: Quia ieiunij Quadragesimalis tempus aduenit, quod tota deuotiore suscipere moneo charitatem vestram: dignum reor aliquatenùs exponere, quo fructu & quemadmodùm oporteat ieiunare. Primùm quidem fratres, pro eo

Digitized by Google

Condonatur illicitè perpetrata, per abstinentiam à licitis.

eo quòd ab ipsis quoquè licitis abstinemus, ea nobis quæ priùs commisimus illicita condonantur. Quid verò est condonari commissa, nisi ieiunio breui, ieiunia redimi sempiterna? Gehennam enim meruimus, vbi nullus vnquàm cibus est, consolatio nulla, terminus nullus: vbi guttam aquæ diues postulat, & accipere non meretur. Bonum ergò & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non solùm autem abolitio est peccatorum, sed extirpatio vitiorum: non solùm obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solùm delet peccata præterita quæ commisimus, sed & repellit futura quæ committere poteramus. Dicam vnum adhuc quod facilè capiatis, sepiùs, nisi fallor, experti: Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat. Et vide quemadmodùm sibi inuicèm ieiunium & oratio socientur, sicut scriptum est: Frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, & ieiunium gratiam promeretur orandi. Ieiunium orationem roborat, oratio sanctificat ieiunium, & Domino repræsentat. Quid enim ieiunium nobis proderit, si relinquatur in terra? quod absit. Subleuetur ergò ieiunium penna quadam orationis. Verùm huic nè fortè minùs sufficiat, alterâ quoquè necesse est sociari. Oratio iusti, ait scriptura, penetrat cælos. Sint ergò ieiunio nostro, vt facilè cælos penetret, alæ duæ, orationis scilicet atque iustitiæ. Iustitia verò quæ est, nisi quæ cuique reddit quod suum est? Noli ergò quasi solùm attendere Deum. debitor enim es etiam prælatis, etiã fratribus tuis: nec vult Deus vt paruipendas, quos ipse minimè paruipendit.

Ieiunio breui ieiunia sempiterna redimuntur. Luc. 16.

Extirpantur ieiunio vitia, & gratiã promeremur.

Delet præterita peccata & repellit ieiunio futura.

Ieiuniũ quid orationi, & ad vicissim ieiunio præstet & conferat oratio.

Eccli 35.

Gratiam orãdi promeretur ieiunium, & oratio sanctificat ieiunium.

Eccli 35.

Alæ ieiunij, oratio & iustitia.

36. ORIGENES homilia decima in Leuiticum: Abstinere à cibis, quos Deus creauit, ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum his qui Christum crucifixerunt, acceptum esse non potest Deo. Indignati sunt aliquando & Pharisæi Domino, cur non ieiunarent discipuli eius; quibus ille respondit: Quia non possunt filij sponsi ieiunare, quandiù cum ipsis est sponsus. Illi ergò ieiunent, qui perdiderunt sponsum; nos habentes nobiscum sponsum, ieiunare non possumus. Nec hoc tamen ideò dicimus, vt abstinentiæ Christianæ frena laxemus. Habemus enim quadragesimæ dies ieiunijs consecratos. Habemus quartam & sextam septimanæ dies, quibus solenniter ieiunamus. Est certè libertas Christiano per omne tempus ieiunandi, non obseruantiæ superstitione, sed virtute continentiæ. Nam quomodò apud eos castitas incorrupta seruatur, nisi actioribus continentiæ fulta subsidijs? Quomodò scripturis operam dabunt? Quomodò scientiæ & sapientiæ studebunt? Nonne per continentiam ventris & guttũris? Quomodò quis seipsum castrat propter regnũ cælorum, nisi ciborum affluentiam resecet, nisi abstinentia vtatur ministra? Hæc ergò Christianis ieiunandi ratio est.

1. Tim. 4. Iudaicè abstinere à cibis, Deo non est acceptum.

Matth. 9.

Habẽt Christiani Quadragesimæ dies ieiunijs consecratos.

Ieiunium 4. & 6. feriæ.

Abstinentiæ Christianæ fructus.

37. ISIDORVS Hispalẽsis libro primo de officijs Ecclesiasticis, capite trigesimo sexto, vt suprà quæstione præcedente, A. testimonio nono.

38. AVGVSTINVS epistola centesima decimanona ad Ianuarium, capite decimoquinto: Quadragesima sanè ieiuniorum habet authoritatem & in veteribus libris ex ieiunio Moysi & Heliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonstrans Euangelium non dissentire à lege & Prophetis. In persona quippe Moysi, lex; in persona Heliæ, Prophetæ accipiuntur, inter quos & in monte gloriosus apparuit; vt euidentiùs emineret, quod de illo dicit Apostolus, testimonium habens à lege & à Prophetis. In qua ergò parte anni cõgruentiùs obseruatio Quadragesimæ constitueretur, nisi confini atque cõtigua Dominicæ passioni? quia in ea significatur hęc vita laboriosa, cui opùs est continentia, vt ab ipsius mundi amicitia ieiunetur, quæ vtiquè fallaciter blandiri, & illecebrarum fucos circumspergere atque iactare non cessat. Numero autem quadragenatio vitam istam propterea figurari arbitror, quia denarius &c.

Quadragesimale ieiuniũ & ex veteribus libris & ex Euangelio authoritatem habet.

Matth. 17.

Tempus quadragesimalis ieiunij quàm opportunè constitutum.

39. IDEM in psalmum centesimum decimum: Sicut dies isti Paschales præteritis diebus Quadragesimæ, quibus ante resurrectionem Dominici corporis vitæ huius significatur mœror, solenniter grata hilaritate succedunt: sic dies ille qui post resurrectionem dabitur plenario corpori Domini, hoc est, sanctæ Ecclesiæ, cunctis vitæ huius ærumnis atque doloribus exclusis, perpetua beatitudine succedet. Hæc autem vita de nobis exigit continentiam, vt etiam cum labore & luctamine ingemiscentes grauati, & habitaculum nostrum, quod de cælo est, superindui cupientes, à secularibus delectationibus temperemus: & significatur quadragenario numero, quo & Moyses & Helias, & ipse Dominus ieiunauerunt. Præcipitur enim nobis & ex lege & ex prophetis, & ex ipso Euangelio, quod testimonium habet à lege & prophetis, (vndè etiam in monte & inter vtranque personam medius Saluator effulsit) vt ab omnibus mundi illecebris, quibus captiui homines obliuiscuntur Deum, auiditatem nostram tanquàm ieiunio temperantiæ refrenemus: quandiù perfectio Decalogi legis, tanquàm psalterium decem chordarum per quatuor eiusdem mundi partes, id est, toto orbe prædicatur, vt decem quater ducta, quadragenarium numerũ signent. Quinquagenario verò numero post resurrectionem Domini, quo cantamus halleluia, nõ cuiusdam temporis finis & transitus, sed beata illa significatur æternitas; quia denarius additus quadragenario, laborãtibus in hac vita fidelibus merces illa persoluitur, quam & primis & nouissimis paterfamiliãs præparauit æqualem.

Vitæ præsentis error per Quadragesimam significatur.

Exod 34. 3. Reg. 19. Matth. 4. Ieiunij Quadragesimalis præceptũ ex lege, Prophetis & Euãgelio. Matth. 17.

Quadragesima designat vitã præsentẽ.

Per quinquagesimã, hoc est, dies Paschales, vita æterna designatur.

40. CANON sexagesimus octauus Apostolorum: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor sanctã Paschæ Quadragesimam non ieiunat, vel quartum diem, vel paraseuen, præterquàm si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur: Si sit autem laicus, segregetur.

Ieiuniũ Quadragesimæ & feriæ 4. & 6. violantes.

41. CONCILIVM Laodicenũ canone quinquagesimo: Non oportet in quadragesimæ quinta feria vltimæ hebdomadæ ieiunium dissolui, & totam quadragesimam inhonorari, sed per totos hos dies ieiunare, & escis abstinentiæ conuenientibus, id est, aridioribus vti.

Quadragesima integra seruanda. Abstinentia sanctæ hebdomadæ.

42. CONCILIVM Braccarense secũdum canone nono: Placuit, vt postquàm omnia in concilio sacerdotum fuerint ordinata, illud omnibus modis obseruetur vt superuenturum ipsius anni Pascha, quota Kalẽdarum die, vel quota luna debeat suscipi, à Metropolitano episcopo nũcietur. Quod cæteri episcopi vel clerus reliquus breuiculo subnotantes, vnusquisque in sua ecclesia, aduenientе natalis Domini die, adstante populo post lectionem Euangelicam nuncient. In cuius principio conuenientes in vnum vicinæ Ecclesiæ, per triduum cum Psalmis, per Sanctorum basilicas ambulantes, celebrent litanias. Tertio autem die, celebratis hora nona siue decima Missis, dimisso populo, præcipiant Quadragesimæ seruare ieiunia, & mediante Quadragesima, ex viginti diebus baptizandos infantes, ad exorcismi purgationem offerre.

Indictio ieiunij Quadragesimalis.

43. CONCILIVM Carthaginense quartum, canone sexagesimo tertio: Clericum qui tempore ieiunij, absque ineuitabili necessitate ieiunium rumpit, minorem habendum.

Ieiunij violatores.

44. TRIBVRIENSE concilium canone trigesimoquinto: Secundùm sanctorum statuta Patrum, in hoc sancto præiudicamus concilio, vt

Digitized by Google

nullus comes, nullusq; omninò secularis, diebus Dominicis vel Sanctorum in festis, seu Quadragesimæ aut ieiuniorum, placitũ habere, sed nec populum illo præsumat coercere: Quia indè irascitur Deus, cùm tantùm suo sancto seruitio debet populus desudare, inueniatur lites & contentiones frequẽtare. Diebus Quadragesimæ & ieiuniorum, summa deuotione ieiunandum, & omni intentione est orandum, atque vnicuique pro facultatibus suis eleemosynæ tribuendæ, & nullæ lites vel contentiones habendæ.

Quadragesimale ieiunium quomodò transigendum.

45. AGATHENSE conciliũ, canone duodecimo: Placuit etiam, vt omnes Ecclesię filij (exceptis diebus Dominicis) in quadragesima, etiam die sabbato, sacerdotali ordinatione & distinctionis comminatione ieiunent.

Omnibus diebus Quadragesimæ, exceptis Dominicis, cunctis ieiunandum.

46. GANGRENSIS synodus canone decimonono: Si quis eorum, qui exercentur, absque corporali necessitate se insolenter gerat, & tradita ieiunia, quæ communiter seruantur ab Ecclesia, dissoluat, perfecta in eo residente ratione, sit anathema.

Ieiuniorum ecclesiasticorum violatores anathemate feriuntur.

47. MOGVNTINVM concilium sub Carolo Magno celebratum canone trigesimoquinto: Quòd si quis indictum ieiuniũ superbiendo contempserit, & obseruare cum cæteris Christianis noluerit, in Gangrensi cõcilio præcipitur, vt anathematizetur, nisi emendare se studeat.

Indictum ieiunium violãtes anathematizantur.

48. TOLETANVM concilium octauum canone nono: Nouæ intentionis admonitu detecta est ingluuies horrenda voracium, quæ dum freno parsimoniæ non adstringitur, religioni contraire mõstratur. Dicente enim scriptura, Qui spernit minima, paulatim decidit: illi tanta edacitatis improbitate grassantur, vt cælestia & penè summa cõtemnere videantur. Etenim cùm Quadragesimæ dies, anni totius decimæ deputentur, quæ & in oblatione ieiunij Domino consecrantur, quibus etiam saluberrimè conditio humani generis explatur, dum à quatuor mundi partibus ad hanc homo religionem crediturus adducitur, & ex quatuor elementis formatus, propter transgressionem decalogi quatèr deciès conuenienter affligitur: illis qui ausu temerario hæc omnia contemnunt, nec voracitatis ingluuiem frenant, & (quod peius est) Paschalia festa illicitorum esum perceptione prophanant, ex hoc adeò acerrimè interdicitur, vt quisquis absque ineuitabili necessitate atque fragilitate, & euidenti languore, sed etiam impossibilitate ætatis, diebus Quadragesimæ esum carnium præsumpserint attentare, non solùm reus erit resurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione: & hoc illi cumuletur ad pœnã, vt ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinam. Illi verò, quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non antè prohibita violare præsumant, quàm à sacerdote permissum percipiant.

Ecoli 19.

Quadragesima dies totius anni decimæ deputantur.

Contra violatores ieiunij Quadragesimalis.

Carnibus vescẽtes in quadragesima sine ineuitabili necessitate, rei existunt Dominicę resurrectionis.

Dispensatio sacerdotis est necessaria ijs qui coguntur vetitis cibis vti.

49. TELESPHORVS Pontifex & martyr in epistola ad omnes vniuersaliter capite primo: Cognoscite à nobis, & à cunctis episcopis in hac sancta & Apostolica sede congregatis, statutum esse, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha, omnes clerici in sortem Domini vocati, à carne ieiunent: quia sicut discreta esse debet vita clericorum à laicorum conuersatione, ità & in ieiunio debet fieri discretiõ. Et sicut laici & seculares homines, nolunt eos recipere in accusationibus & infamationibus suis, ità nec clerici debent eos recipere in impulsationibus suis, quoniam in omnibus discreta debet semper esse & segregata vita & conuersatio clericorum, ac secularium laicorum. Et sicut hi ampliùs sunt applicati diuinis cultibus, & familiares Domini dicuntur Saluatoris, ità moribus & conuersatione atque sanctitate debent esse distincti. Has ergò septem hebdomadas omnes clerici à carne & delicijs ieiunent, & hymnis & vigilijs atque orationibus Domino inhærere die noctúque studeant.

Clericorum abstinentia quadragesimalis, à laicorum abstinentia olim distincta.

Septẽ hebdomadarum à carnibus abstinentia.

50. THEOPHILVS Alexandrinus libro tertio Paschali, vt suprà hac eadem quæstione, D. testimonio decimotertio.

51. AVGVSTINVS sermone sexagesimoquarto de tempore, vt suprà, D. testimonio vigesimoseptimo.

52. NICEPHORVS Callistus libro decimoseptimo historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimosecundo: Et quum fames Byzantij increbuisset, rerum necessariarum inopia, Imperator Iustinianus secunda statim ieiunij hebdomade, carnes in foro venales proponendas promulgauit. Et hoc quidem sic per vim actum. Populus autem, qui pietatem sibi consectandam statuisset, neque eas emebat, neque edebat: mortem sibi potiùs adeundam esse censens, quàm vt quidquam de patrijs moribus & traditionibus mutaret.

Mortem potiùs adire, q̃ carnibus vesci statuit populus Christianus, etiãsi maxima esset annonæ caritas.

53. CHRYSOSTOMVS homilia sexta ad populum Antiochenum: Consuetudo res est tam facilis & expedita, vt aduenìente ieiunio, etsi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid, ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mãllet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum.

Christiani olim quiduis pati malebãt, q̃ cibis vetitis vti ieiunij tempore.

54. ITEM homilia prima, 55. ET secunda in Genesim, vt suprà quæstione præcedenti, B. testimonio tertio & quarto.

1. E. BASILIVS Magnus homilia secunda de ieiunio, vt suprà quæstione præcedenti, B. testimonio octauo.

2. AVGVSTINVS sermone sexagesimosecũdo de tempore, vt suprà in hac quæstione, D. testimonio vigesimosexto.

3. AMBROSIVS sermone vigesimotertio, 4. VIGESIMOQVINTO, 5. TRIGESIMOQVARTO, 6. TRIGESIMOSEXTO, 7. ET trigesimoseptimo, vt suprà hac eadem quæstione, D. testimonio decimoquinto & sequentibus.

8. HIERONYMVS in epistola quinquagesimaquarta ad Marcellam, aduersùs Montanum: Nos vnam quadragesimam secundùm traditionem Apostolorũ, toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus: illi tres in anno faciunt quadragesimas, quasi tres passi sint saluatores, non quo & per totum annum, excepta Pentecoste, ieiunare non liceat: sed quòd aliud fit necessitate, aliud voluntate munus offerre.

Quadragesimæ ieiunium ex traditione Apostolorum obseruatur.

9. AD Galatas quinto: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.

10. PRIORIS ad Corinthios secundo: Animalis homo nõ percipit ea quæ sunt spiritus Dei. stultitia enim est illi, & nõ potest intelligere, quia spiritualiter examinatur.

11. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Spiritum nolite extinguere.

12. MAXIMVS Taurinensis Episcopus in homilia in litanijs & de ieiunijs Niniuitarum, quæ eadem est cũ sermone quadragesimo D. Ambrosij, vt suprà D. testimonio vigesimotertio.

13. AVGVSTINVS epistola octogesimasexta ad Casulanum presbyterum, vt suprà hac eadem quæstione, D. testimonio primo.

14. LVCAE decimo: Qui vos audit me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

15. MATTHAEI decimooctauo: Quòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amẽ dico vobis, quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

16. PRIO-

Digitized by Google

16. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si quis videtur Propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

17. PRIORIS ad Thessalonicenses secundo: Ideò & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cùm accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud nō vt verbum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis.

18. ACTORVM decimoquinto: Visum est spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, &c.

19. HIEREMIAE trigesimoquinto, vt suprà A testimonio vigesimotertio.

20. SECVNDI Machabæorum sexto: Eleazarus vnus de primoribus scribarum, vir ætate proiectus, & vultu decorus, aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare. At ille gloriosissimam mortem magis quàm odibilem vitam complectens, voluntariè præibat ad supplicium. Intuens autem quemadmodùm oporteret accedere, patienter sustinens, destinauit non admittere illicita propter vitæ amorem. Hi autem qui adstabant, iniqua miseratione commoti propter antiquam viri amicitiam, tollentes eum secretò, rogabant afferri carnes, quibus vesci ei licebat, vt simularetur manducâsse, ficut rex imperauerat, de sacrificij carnibus: vt hoc facto à morte liberaretur, & propter veterem viri amicitiam, hanc in eo faciebant humanitatem. At ille cogitare cœpit ætatis ac senectutis suæ eminentiam dignam, & ingenitæ nobilitatis canitiem, atque à puero optimæ conuersationis actus, & secundùm sanctæ & à Deo conditę legis constituta, respondit citò, dicens præmitti se velle in infernum. Non enim ætati nostræ dignum est, inquit, fingere: vt multi adolescentes, arbitrantes Eleazarum nonagintà annorum trâsisse ad vitam alienigenarum: & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiâtur, & per hoc maculam atque execrationem meæ senectuti conquiram. Nam etsi in præsenti tempore supplicijs hominum eripiar, sed manum omnipotētis nec viuus, nec defunctus effugiam. Quamobrem fortiter vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo: adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo, ac fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar.

21. ET capite septimo: Contigit autem septem fratres vnà cum matre sua apprehensos, compelli à rege edere contra fas carnes porcinas flagris & taureis cruciatos. Vnus autem ex illis qui erat primus, sic ait: Quid quæris, & quid vis discere à nobis? Parati sumus mori magis, quàm patrias Dei leges præuaricari. Iratus itaque rex, iussit sartagines & ollas æneas succendi. Quibus statim succensis, iussit ei qui prior fuerat locutus, amputari linguam: & cute capitis abstracta, summas quoquè manus & pedes ei præscindi, cæteris eius fratribus & matre inspicientibus, &c.

22. AD Romanos decimotertio, vt suprà C. testimonio quinto.

23. LEVITICI vigesimotertio: Decimo die mensis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus: affligetisq; animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Omne opus seruile non facietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis est, vt propitietur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis: & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo.

24. PRIMI Regum decimoquarto: Viri Israël sociati sunt sibi in die illa: adiurauit autem Saul populum, dicens: Maledictus vir qui comederit panem vsque ad vesperam, donèc vlciscar de inimicis meis. Et non manducauit vniuersus populus panem: omnisq; terræ vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciem agri. Ingressus est itaque populus saltum, & apparuit fluens mel, nullusq; applicuit manum ad os suum, timebat enim populus iuramentum. Porrò Ionathas non audierat cùm adiuraret pater eius populum: extenditq; summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis: & conuertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi eius. &c. Et consuluit Saul Dominum, dicens: Num persequar Philisthijm? si trades eos in manus Israel? Et non respondit ei in die illa. Dixitq; Saul: Applicate huc vniuersos angulos populi: & scitote, & videte per quem acciderit peccatū hoc hodiè. Viuit Dominus saluator Israel, quia si per Ionathan filium meum factum est, absque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo. Et ait ad vniuersum Israel: Separamini vos in partem vnam, & ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera. Respondit q; populus ad Saul: Quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et dixit Saul ad Dominum Deum Israël: Domine Deus Israel da indicium, quid est quod non responderis seruo tuo hodiè? Si in me aut in Ionatha filio meo est iniquitas hæc, da ostensionem: aut si hæc iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. Et deprehensus est Ionathas & Saul, populus autem exiuit. Et ait Saul: Mittite sortem inter me, & inter Ionathan filium meum. Et captus est Ionathas. Dixit autē Saul ad Ionathan: Indica mihi quid feceris. Et indicauit ei Ionathas, & ait: Gustans gustaui in summitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululum mellis, & eccè ego morior? Et ait Saul: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha. Dixitq; populus ad Saul: Ergóne Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel? Hoc nefas est, &c.

25. TERTII Regū decimotertio: Dixitq; (propheta qui habitabat in Bethel) ad virum Dei de Iuda: Veni mecum domum, vt comedas panem. Qui ait, Non possum reuerti, neque venire tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto: quia locutus est Dominus ad me in sermone Domini, dicens: Non comedes panem, & non bibes aquam ibi, nec reuertéris per viā qua ieris. Qui ait illi: Et ego propheta sum similis tuî: & angelus locutus est mihi in sermone Domini, dicens: Reduc eum tecum in domum tuam, vt comedat panem, & bibat aquam. Fefellit eum, & reduxit secum: comedit ergò panē in domo eius, & bibit aquam. Cumq; sederent ad mensam, factus est sermo Domini ad prophetam qui reduxerat eum. Et exclamauit ad virum Dei, qui venerat de Iuda, dicens: Hęc dicit Dominus, Quia non obediens fuisti ori Domini, & non custodijsti mandatum quod prȩcepit tibi Dominus Deus tuus: & reuersus es, & comediſti panem, & bibisti aquam in loco in quo prȩcepit tibi nè comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadauer tuum in sepulcrum patrum tuorum. Cúmque comedisset & bibisset, strauit asinum suū propheta quem reduxerat. Qui cùm abijsset, inuenit eum leo in via, & occídit, & erat cadauer eius proiectum in itinere: asinus autem stabat iuxta illum, & leo stabat iuxta cadauer.

26. CONCILIVM Tridentinum sessione vltima, quæ est vigesimaquinta, in decreto de delectu ciborum, ieiunijs, & diebus festis: Insuper hortatur sancta Synodus, & per sanctissimum Domini nostri atque Saluatoris aduentum Pastores omnes obtestatur, vt tanquàm boni milites, illa omnia, quæ sancta Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarū mater & magistra, statuit, necnon ea, quæ tam in hoc cōcilio, quàm in alijs œcumenicis sta-

Digitized by Google

tuta sunt, quibuscunq; fidelibus sedulò commendent: omniq; diligentia vtantur, vt illis omnibus, & ijs præcipuè sint obsequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, vt ciborum delectus & ieiunia, vel etiam quæ faciunt ad pietatem augendam, vt dierum festorum deuota & religiosa celebratio: admonentes populos crebrò obedire præpositis suis: quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient: qui verò contemnunt, Deum ipsum vltorem sentient.

Ciborum delectus & ieiunia obseruãda.

Præpositis nõ obtemperantes, Deũ sentient vltorẽ.

27. AVGVSTINVS tractatu septuagesimotertio in Euangelium Ioannis: Non est malũ carne vesci, cùm de hac re loquens Apostolus dicat: Omnis creatura Dei bona est, & nihil abijciẽdum quod cum gratiarum actione accipitur: sed quia, sicut idem ipse ait, Malum est homini qui per offensionem manducat. Et si per hominis offensionem, quantò magis Dei? Cuius in Israelitis non parua erat offensio, repudiare quod dabat sapientia, & petere id quò inhiabat concupiscentia, quanuis illi nec peterẽt, sed quia deerat, murmurarent. Sed vt sciremus, non Dei creaturã esse culpabilem, sed inobedientiam contumacem, & inordinatam cupiditatem: non propter porcum, sed propter pomum mortem primus homo inuenit; & Esau primatus suos non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit.

1.Tim.4.

Rom.14.

Non propter cibum mors incurritur, sed propter inobedientiã cõtumacem, aut inordinatam cupiditatem.

Gen.3.

Gen.25.

28. AMBROSIVS sermone vigesimoquinto, 29. ET trigesimosexto, vt suprà hac eadem quæstione, D. testimonio decimosexto, & vigesimo.

30. CHRYSOSTOMVS homilia duodecima in priorem epistolam ad Timotheum, in ea verba scribens: Omnis creatura Dei bona est, &c. 1.Tim.4. Duo igitur capita ponit: vnum quidem, quòd creatura nulla communis est: secundò, quòd etsi communis sit, medicamentum in promptu est. Signum illi crucis imprime, gratias age, Deo gloriam refer, & protinùs immũditia omnis abscessit. Num verò, inquies, & quod idolis immolatum fuerit, eadem possumus ratione mundare? Licet, si quidem nescias idolothytum esse: sin verò sciens ac prudens illud percipias, immundus iam eris, non ideò quia idolothytũ est, sed quòd, cùm tibi imperatum sit non communicare dæmonijs, per id communicásse conuinceris. Itaque neque illud natura huiusmodi est, verùm ex sententia tua atque inobedientia immundũ fit. Num suilla caro immunda est? non, si cum gratiarum actione percipitur, crucisq; signaculo: nec aliud quicquam immundum est. Sola quippe voluntas erit immunda, quæ gratias non exhibet Deo.

Idolothyta non maculãt per se hominem, sed inobedientia.

31. RABANVS libro secundo de institutione clericorum, capite vigesimoquinto, vt suprà quæstione præcedenti, A. testimonio vigesimotertio.

VI.

Quid de Ieiunio sacra Scriptura tradit?

DIVINA vox est, quæ per Ioëlem ad peccatores clamat: [a] *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu & planctu.* Nec multò pòst: [b] *Canite tuba in Sion,* inquit, *sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum,* vel sicut alij legunt: Sanctificate ieiunium, prædicate curationem: Vt hinc discamus, Ieiunium sanctificari cæteris bonis operibus, & sanctificatum curationi proficere [c] peccatorum, vt Hieronymus [d] interpretatur. Nam vt idem è sacris literis [e] collegit, per ieiunia Daniel [f] vir desideriorum futura cognouit: & Niniuitæ [g] iram placauerunt Dei: & [h] Elias ac [i] Moyses quadraginta dierum esurie, Dei familiaritate saturati sunt: & ipse [k] Dominus totidem diebus in solitudine ieiunauit, vt nobis solennes ieiuniorum dies relinqueret: & acriora dæmonia docuit [l] non nisi oratione & ieiunijs posse superari: & Apostolus frequenter [m] se ieiunâsse dicit, & in Psalmis pœnitens loquitur: [n] *Manducabam sicut cinerem panem meum, & potum meũ cum fletu miscebam.* Et, [o] *Cùm mihi molesti essent, induebar cilicio, humiliabam in ieiunio animam meam.* Demùm quid eo manifestius, quàm quòd Christus affirmat [p] fore, vt cùm ipse spõsus, discipulis suis maximè dilectus, ablatus sit, tunc illos, licèt [q] Spiritu sancto plenos, ieiunaturos esse? Itaque Paulus fideles omnes hortatur, [r] *Exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros, in multa patientia, in vigilijs, in ieiunijs, in castitate.* [s] *Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.*

Iudic.20.d 1.Reg.7.b 31.d 2.Reg.1.b 3.g 12.d e 3.Reg.21.g 1.Paralip.10.d 2.Paral.20.a e 1.Esdræ 8.d e 2.Esd.1.a

a Ioel.2.c & 1.c

b Ibidem. Gregor.homil.16.in Euangel. Maximus homil.1. de ieiunio Quadragesimæ.

c August.ser.60.62.69.230. de tempore. Bernar.ser.4.de quadrag. Hieron.in caput 6.Daniel.

d Lib.2 aduersùs Iouinian.cap.11.

e Ibid. Vide & Aug.ser.65.de tempore, & Chrysost in homil.de Iona.

f Daniel.9.a f g 10.b c

g Ionæ 3.d

h 3.Reg.19.b

i Exod.24 d 34.d; Deut.9.b c

k Matth & Luc.4.a

l Matth 17 c Mar.9.d

m 2.Corinth.11.f

n Psal.101.b

o Psal.34.b

p Luc.5.g Mar.2 c Matth.9.b & ibidem Hieron.

q Actor.13.a 14.d

r 2.Cor.6.a Luc.2.f Matth.6.b Tob.3.b Iudith 4.b c 8.a Esther 4.a d 14.a Iere.36.b Baruch 1.a 1.Mach 3.f 2.Machab.13.c d

s Galat.5.d

TESTIMONIA.

1. IVDICVM vigesimo: Cúmque filij Israel altera die contra filios Beniamin ad prælium processissent, eruperunt filij Beniamin de portis Gabaa: & occurrentes eis, tanta in illos cæde bacchati sunt, vt decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerẽt. Quamobrem omnes filij Israel venerunt in domum Dei, & sedentes, flebant coram Domino: ieiunauerúntque die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta atque pacificas victimas, & super statu suo interrogauerunt. Eo tempore erat ibi arca fœderis Domini, & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt: Exire vltrà debemus ad pugnam contra filios Beniamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, crás enim tradam

Digitized by Google

tradam eos in manus vestras.

2. PRIMI Regum septimo: Dixit Samuel, Congregate vniuersum Israel in Masphath, vt orem pro vobis Dominũ. Et conuenerunt in Masphath: hauseruntq; aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino. Iudicauitq; Samuel filios Israel in Masphath. Factum est autem cùm Samuel offerret holocaustum, Philisthijm iniere prelium contra Israel. Intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthijm, & exterruit eos, & cæsi sunt à filijs Israël. Egressiq; viri Israel de Masphath, persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos vsque ad locum qui erat subter Bethchar. Et humiliati sunt Philisthijm, nec apposuerunt vltrà vt venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos cunctis diebus Samuelis.

3. ET capite trigesimoprimo. Quod cùm audissent habitatores Iabes Galaad, quæcunque fecerant Philisthijm Saul, surrexerũt omnes viri fortissimi, & ambulauerunt tota nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan: veneruntq; Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi igni: & tulerunt ossa eorum, & sepeliẽrunt in nemore Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

4. SECVNDI Regum primo capite: Appræhendens autẽ Dauid vestimenta sua scidit, omnésque viri qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsque ad vesperam super Saul, & super Ionathan filium eius, & super populum Domini, & super domum Israel, eò quòd corruissent gladio.

5. ITEM capite tertio: Dixit Dauid ad Ioab & ad omnem populum qui erat cum eo: Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner. Porrò rex Dauid sequebatur pheretrum. Cúmque sepelíssent Abner in Hebron, leuauit rex Dauid vocem suam, & fleuit super tumulum Abner. Fleuit autem & omnis populus &c. Cumq; veniisset vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die, iurauit Dauid, dicens: Hęc faciat mihi Deus, & hęc addat, si ante occasum solis gustauero panem vel aliud quicquam.

6. ET capite duodecimo: Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoquè Dominus paruulum quẽ pepererat vxor Vriæ, Dauid, & desperatus est. Deprecatusq; est Dauid Dominum pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsùm, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domûs eius, cogentes eum vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum. Et paulò pòst: Dixerunt autem ei serui sui; Quis est sermo quem fecisti? propter infantem cùm adhuc viueret, ieiunâsti & flebas: mortuo autem puero, surrexisti & comedisti panem. Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunaui & fleui. dicebã enim; Quis scit, si fortè donet eum mihi Dominus, & viuat infans? Nunc autem quia mortuus est, quare ieiuno? Nunquìd potero reuocare eum amplius? ego vadam magis ad eum, ille verò non reuertetur ad me.

7. TERTII Regum vigesimoprimo: Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Surge, & descende in occursum Achab regis Israel, qui est in Samaria: eccè ad vineã Naboth descendit, vt possideat eam: & loquéris ad eum, dicens: Hęc dicit Dominus: Occidisti, insuper & possedisti. Et post hæc addes: Hæc dicit Dominus, In loco hoc in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoquè sanguinem tuum. Et ait Achab ad Eliam: Num inuenisti me inimicum tibi? Qui dixit: Inueni, eò quòd venundatus sis, vt faceres malum in conspectu Domini. Eccè ego inducam super te malum, & demetam posteriora tua, & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum, & vltimum in Israel. Et dabo domum tuam sicut domum Ieroboam filij Nabat, & sicut domum Baasa filij Ahia: quia egisti, vt me ad iracundiam prouocares, & peccare fecisti Israel. Sed & de Iezabel locutus est Dominus, dicens: Canes comedent Iezabel in agro Iezrahel. Si mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedent eum canes: si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cęli. Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in cõspectu Domini: Concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est intantùm, vt sequeretur idola quæ fecerãt Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israel. Itaque cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitq;, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Heliam Thesbiten, dicens: Nónne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

8. PRIORIS Paralipomenon decimo: Arma Saul consecrauerunt in fano Dei sui, & caput affixerunt in templo Dagon. Hoc cùm audissent viri Iabes Galaad, omnia scilicet quæ Philisthijm fecerant super Saul, cõsurrexerunt singuli virorum fortium, & tulerunt cadauera Saul & filiorũ eius: attuleruntq; ea in Iabes, & sepeliẽrunt ossa eorum subter quercum quę erat in Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

9. POSTERIORIS Paralipomenon vigesimo: Post hæc congregati sunt filij Moab & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Iosaphat, vt pugnarent contra eum. Veneruntq; nuncij, & indicauerunt Iosaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna de his locis quę trãs mare sunt, & de Syria, & eccè consistunt in Asasonthamar, quæ est Engaddi. Iosaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum: & prædicauit ieiuniũ vniuerso Iuda. Congregatusq; est Iudas ad deprecandũ Dominum: sed & omnes de vrbibus suis venerunt ad obsecrandum eum. Cumq; stetisset Iosaphat in medio cœtu Iudæ & Ierusalem, in domo Domini ante atrium nouum, ait: Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in cælo &c.

10. PRIMI Esdræ octauo: Et prędicaui ibi ieiunium iuxta fluuium Ahana, vt affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectam nobis & filijs nostris, vniuersæq; substantiæ nostræ. Erubui enim petere regem auxilium & equites, qui defenderent nos ab inimico in via, quia dixeramus regi: Manus Dei nostri est super omnes qui quærunt eum in bonitate: & imperium eius & fortitudo eius, & furor super omnes qui derelinquunt eum. Ieiunauimus autem, & rogauimus Deum nostrum pro hoc: & euenit nobis prosperè.

11. SECVNDI Esdræ primo: Verba Nehemiæ filij Helchiæ: Et factum est in mense Casleu, anno vicesimo, & ego eram in Susis castro. Et venit Hanani vnus de fratribus meis, ipse, & filij Iuda: & interrogaui eos de Iudæis, qui remanserant & supererant de captiuitate, & Ierusalem. Et dixerunt mihi: Qui remanserunt, & derelicti sunt de captiuitate ibi in prouincia, in afflictione magna sunt, & in opprobrio; & murus Ierusalem dissipatus est, & portæ eius combustæ sunt igni. Cumq; audissem verba huiusmodi, sedi, & fleui, & luxi diebus multis, & ieiunabam, & orabam ante faciem Dei cæli. Et dixi: Quæso Domine Deus cęli fortis, magne atque terribilis, qui custodis pactũ & misericordiam cum his qui te diligunt, & custodiunt mandata tua, &c.

Digitized by Google

12. IOELIS secundo: Nunc ergò dicit Dominus: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra: & conuertimini ad Dominum Deum vestrum: quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Quis scit, si conuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem, sacrificium & libamen Domino Deo nostro? Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, sanctificate Ecclesiam, coadunate senes: congregate paruulos, & sugentes vbera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent, Parce Domine, parce populo tuo: & nè des hæreditatem tuam in opprobrium, vt dominentur eis nationes. Quare dicunt in populis, Vbi est Deus eorum? Zelatus est Dominus terram suam, & pepercit populo suo. Et respondit Dominus, & dixit populo suo: Eccè ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimini eis: & non dabo vos vltrà opprobrium in gentibus, &c.

13. ET capite primo: Sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate senes, omnes habitatores terræ in domum Dei vestri: & clamate ad Dominum.

Ioel. 2. Ieiuniũ quomodò sanctificatur.

14. GREGORIVS homilia decimasexta in Euangelia: Per Iohelem dicitur: Sanctificate ieiunium. Ieiunium quippe sanctificare, est adiunctis bonis alijs, dignam Deo abstinentiã carnis ostendere. Cesset ira, sopiantur iurgia. Incassùm enim caro atteritur, si à prauis suis voluptatibus animus non refrenatur.

Sanctificare ieiunium.

15. MAXIMVS homilia prima de ieiunio Quadragesimæ: Ieiunia nostra religiosis sanctificemus obsequijs. Quid autem est aliud, sanctificare ieiunium, nisi ieiunij causa sancta velle, iusta facere, iniqua vitare? Sanctificat ille ieiunium, cuius cor adulatio potẽtum, amicorum parentúmque gratia, clientum etiam parua magnáve munuscula, à recti tramite non auertunt. Sanctificat ieiunium suum, cuius iustitia precio non vilescit. Sanctificat ille ieiunium, qui flammas sæuientis iracundiæ, mansuetæ mentis placabilitate restinguit. Sanctificat ieiunium, qui lasciuientes oculos turpi ab adspectu habenis castitatis auertit. Sanctificat ieiunium, qui conuiciorum iacula, scuto patientiæ repercussa, dispergit. Sanctificat ieiunium, qui litigãtium tumultus pacifici sanitate sermonis, & linguæ prudẽtioris arte compescit. Sanctificat ieiunium, qui consurgentes in semetipso vanarum cogitationum spinas, euãgelico sulcante vomere, velut quidam pectoris sui arator excidit. Sanctificat ieiunium, qui inopias egenorum pro quantitate substantiæ suæ, miserantis manus humanitate solatur. Adprimè sanctificat ille ieiunium, qui per omnia præceptis diuinę legis intentus, diabolica à corde suo respuit tentamenta. Et ideò, fratres charissimi, si volumus Deo placita exhibere ieiunia, simus in fide fortes, in iudicijs iusti, in amicitia fideles, in iniurijs patientes, in contentionibus moderati, refugientes turpiloquia, aduersùs iniqua constantes, in conuiuijs sobrij, in voluptatibus cõtinentes, in charitate simplices, inter subdolos cauti, condolentes tristibus, contumacibus resistentes, in suspicionibus parci, inter maliloquos taciti, inter humiles coæquales. Si huiusmodi virtutibus nostra voluerimus sanctificare ieiunia: tribuente Domino, ad festiuitatem Paschalis gratiæ, & ad gaudia cælestium promissionum indubitata fiducia, & conscientia lætiore veniemus.

16. AVGVSTINVS sermone sexagesimo,
17. SEXAGESIMOSECVNDO, &
18. SEXAGESIMONONO de tempore, vt suprà quæstione præcedenti, D. testimonio vigesimoquinto, vigesimosexto & vigesimonono.

19. ET sermone ducentesimo trigesimo de tempore: Aduersùs dæmonum nequitiam, quæ nobis Dominus arma ostendit, debemus vtiquè retinere. Hoc ait, genus in nullo eijcitur, nisi oratione & ieiunio. Hæc cùm plena fide exercentur, pietas est. Pietas autem ad omnia vtilis est, professionem habens vitæ præsentis & futuræ. Inspiciamus ergò vtiliter orationis fructus & ieiunij, quia ipsa sunt arma aduersùs improbas cogitationes. Ieiunium purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subijcit. Ieiunium cor facit contribulatum & humiliatum, quod Deus non spernit. Ieiunium concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit, castitatis verum lumen accendit. Ieiuniũ verbositatem non amat, diuitias superfluitatem iudicat, superbiam spernit, humilitatem commendat, præstat homini seipsum intelligere quod est infirmum & fragile: atque dum ità se intelligit imbecillem, aptiorem virtutem Dei adiutorem quærit & accipit. Quærit autem per frequentes orationes, & obsecrationes.

Matth. 17.
1. Tim. 4.
Ieiunij vis.
Psal. 50.

20. BERNARDVS sermone quarto in quadragesima, vt suprà quæstione præcedenti, D. testimonio trigesimoquarto.

21. HIERONYMVS in caput sextum Danielis, super ea verba: Et abijt rex in domum suam, & dormiuit incœnatus. Quanta regis beneuolentia, vt cibum nec die nec nocte caperet, somnum oculis non concederet; sed cum periclitante propheta ipse penderet affectu: Si autem rex nesciens Deum, hoc facit pro altero, quem vult de discrimine liberari: quanto magis nos pro peccatis proprijs inedia & vigilijs debemus Deum ad clementiam flectere?

Dan. 6.
Pro peccatis proprijs inedia &c. Deus ad clementiã flectendus.

22. IDEM libro secũdo aduersùs Iouinianum capite vndecimo, vt in textu, & suprà quæstione præcedenti, C. testimonio tertio.

23. AVGVSTINVS sermone sexagesimoquinto de tempore, vt suprà quæstione præcedenti, D. testimonio vigesimooctauo.

24. CHRYSOSTOMVS in homilia de Iona propheta: Ebrietas & luxuria stantem euerterunt ciuitatem: commotam, ieiunium solidauit. Cum ieiunio Daniel in lacum leonum ingressus est, & eorum tantam mansuetudinem sentit, vt simplicitatem ouium arbitraretur. Et paulò pòst: Mirare igitur ieiunium, & illud cum omni auiditate tuis amplexibus festina susçipere. Quando enim & in flamma prodest, & in lacu leonũ subuenit, & spiritus propulsat immundos, & diuinam sententiam mitigare nouit, & ad libertatem reuocare consueuit: quis huius insaniæ reperitur, qui velit ieiunij tantorum bonorum materiam declinare? Sed dicis: Corporibus exindè generatur infirmitas. Sed quantum exterior conteritur, tantum interior renouatur de die in diem. Immò si diligenter scrutari volueris, inuenies ieiunio corpora validiùs roborari. Et si meũ sermonem respuis, medicorum te doceat disciplina: qui parcitatem, salutis nominant matrem. Nam pedum dolores, capitis vertiginem, subitaneas mortes & cætera, quibus febris atque languores corporis comparantur, ex luxurijs atq; voluptatibus aiunt generari, & tanquàm de fonte noxio riuos ad corporum læsionem, & ad animarum perturbationem commeare testantur.

Ioan 5.
Dan. 6. & 14. Ieiunij fructus.
Matth. 17. Ioan 3.
2. Cor 4.
Ieiunio non animam tantùm, sed etiã corpora roborari.
Ex medicorũ etiam sententia.

25. DANIELIS nono: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiunijs, sacco & cinere. Et oraui Dominũ Deum meum, & confessus sum, & dixi: Obsecro Domine Deus magne & terribilis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua, &c. Adhuc me loquente in oratione, eccè vir Gabriel, quem videram in visione à prin-

Digitized by Google

à principio, citò volans tetigit me in tempore sacrificij vespertini. Et docuit me, & locutus est mihi, dixitq; : Daniel, nunc egressus sum vt docerem te, & intelligeres. Ab exordio precum tuarũ egressus est sermo : Ego autem vẽni vt indicarem tibi, quia vir desideriorum es : tu autem animaduerte sermonem, & intellige visionem. Septuagita hebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum & super vrbem sanctam tuam, vt consummetur præuaricatio, &c.

26. ET capite decimo : In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarũ diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neque vnguento vnctus sum : donèc complerentur trium hebdomadarum dies. Die autem vicesima, &c. Et eccè manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum. Et dixit ad me : Daniel, vir desideriorum, intellige verba quę ego loquor ad te, & sta in gradu tuo : nunc enim sum missus ad te. Cumq; dixisset mihi sermonẽ istum, steti tremens. Et ait ad me : Noli metuere Daniel, quia ex die primo quo posuisti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua : & ego vẽni propter sermones tuos. Vẽni autem vt docerem te, quæ ventura sunt populo tuo in nouissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies.

27. IONAE tertio : Et surrexit Ionas, & abijt in Niniuen iuxta verbum Domini : & Niniue erat ciuitas magna itinere trium dierum. Et cœpit Ionas introire ciuitatem itinere diei vnius : & clamauit & dixit : Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur. Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniue : & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens : Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquã non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine : & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit, si conuertatur & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus ? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitia, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

28. TERTII Regum decimonono : Proiecitq; se (Elias) & obdormiuit in vmbra Iuniperi : & eccè angelus Domini tetigit eum, & dixit illi : Surge & comede. Respexit, & eccè ad caput suum subcineritius panis, & vas aquæ : comedit ergò & bibit : & rursùm obdormiuit. Reuersúsque est angelus Domini secundò, & tetigit eum, dixitq; illi : Surge, comede. grandis enim tibi restat via. Qui cùm surrexisset, comedit & bibit : & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus, vsque ad montem Dei Horeb.

29. EXODI vigesimoquarto : Cumq; ascendisset Moyses, operuit nubes montem, & habitauit gloria Domini super Sinai, tegens eum nube sex diebus : septimo autẽ die vocauit eum de medio caliginis. Erat autem species gloriæ Domini, quasi ignis ardens super verticem montis in conspectu filiorum Israel. Ingressusq; Moyses medium nebulæ, ascendit in montem : & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

30. ET capite trigesimoquarto : Dixitq; Dominus ad Moysen : Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Israel pepigi fœdus. Fuit ergò ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes : panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis verba fœderis decem.

31. DEVTERONOMII nono : Nam & in Horeb prouocâsti eum, & iratus delere te voluit, quando ascendi in montem, vt acciperem tabulas lapideas pacti quod pepigit vobiscum Deus : & perseueraui in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens. Deditq; mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, continentes omnia verba quæ vobis locutus est in monte de medio ignis, quãdo concio populi congregata est. Cumq; transissent quadraginta dies, & totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis. Cumq; de monte ardente descenderem, & duas tabulas fœderis vtraque tenerem manu, vidissemq; vos peccâsse Domino Deo vestro, & fecisse vobis vitulum conflatilem, ac deseruisse velociter viam eius quam vobis ostenderat : proieci tabulas de manibus meis, cõfregíq; eas in conspectu vestro. Et prócidi ante Dominum sicut prius, quadraginta diebus & noctibus panem nõ comedens, & aquam non bibens, propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiam prouocâstis : timui enim indignationem & iram illius, qua aduersùm vos concitatus, delere vos voluit. Et exaudiuit me Dominus etiam hac vice.

32. MATTHAEI quarto : Et cùm ieiunâsset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postèà esurijt.

33. LVCAE quarto : Iesus autem plenus spiritu sancto, regressus est à Iordane, & agebatur in spiritu in deserto, diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo. Et nihil manducauit in diebus illis : & consummatis illis, esurijt.

34. MATTHAEI decimoseptimo : Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secretò, & dixerunt : Quare nos non potuimus eijcere illum ? Dixit illis Iesus : Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc : & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Hoc autem genus non eijcitur nisi per orationem & ieiunium.

35. MARCI nono : Et cùm introisset in domum, discipuli eius secretò interrogabant eum : Quare nos non potuimus eijcere eum ? Et dixit illis : Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione & ieiunio.

36. POSTERIORIS ad Corinthios vndecimo : Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in * profundum maris fui, in itineribus sæpè, periculis fluminum, &c. in labore & ærumna, in vigilijs multis, in fame & siti, in ieiunijs multis, in frigore & nuditate. *profundo

37. PSALMO centesimo primo : Quia cinerem tanquàm panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam.

38. ET trigesimoquarto, vt in textu.

39. LVCAE quinto : Quibus ipse ait : Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare ? Venient autem dies : & cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

40. MARCI secũdo : Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus : & tunc ieiunabunt in illis diebus.

41. MATTHAEI nono : Et ait illis Iesus : Nunquid possunt filij sponsi lugere quandiù cum illis est sponsus ? Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus : & tunc ieiunabunt.

42. HIERONYMVS in caput nonũ Matthęi, scribens in præcedentia verba : Sponsus, (ait) Christus : sponsa, ecclesia est. De hoc sancto spirituali cõnubio, Apostoli sunt procreati : qui lugere non possunt, quandiù sponsam in thalamo vident, &

Digitized by Google

sciunt sponsum esse cum sponsa. Quando verò transierint nuptiæ, & passionis ac resurrectionis tempus aduenerit, tũc sponsi filij ieiunabũt. Nonnulli putant idcircò post dies quadraginta passionis, ieiunia debere cõmitti, licèt statim dies Pentecostes & Spiritus sanctus adueniens, indicent nobis festiuitatem. Et ex huius occasione testimonij, Montanus, Prisca, & Maximilla, etiam post Pentecosten faciunt quadragesimam: quòd ablato sponso, filij sponsi debeant ieiunare. Ecclesiæ autem consuetudo ad passionem Domini, & resurrectionem per humilitatem carnis venit: vt spirituali sagina, ieiunio corporis præparemur.

Post passionẽ & resurrectionẽ filij spõsi ieiunabunt.

Montani error.

Ieiuniũ quadragesimæ cur Ecclesia ante Pascha seruet.

43. ACTORVM decimotertio: Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, in quibus Barnabas, & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus. Ministrantibus autem illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesq; eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto, abierunt Seleuciam, & indè nauigauerunt Cyprum.

44. ET capite decimoquarto: Circundantibus autẽ eum discipulis, surgens intrauit ciuitatem, & postera die, pfectus cũ Barnaba in Derben. Cumq; euangelizãssent ciuitati illi, & docuissent multos, reuersi sunt Lystram & Iconiũ, & Antiochiã, confirmantes animas discipulorum, exhortantesq; vt permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Et cùm constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orãssent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino in quem crediderunt.

45. POSTERIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

46. LVCAE secundo: Et erat Anna Prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser. Hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua vsque ad annos octogintaquatuor: quæ non discedebat de templo, ieiunijs & obsecrationibus seruiens nocte ac die.

47. MATTHAEI sexto: Attẽdite nè iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedẽ non habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Cùm autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. exterminant enim facies suas, vt pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua: nè videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

48. TOBIAE tertio: Eadem itaq; die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septem viris, & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox vt ingressũ fuissent ad eã. Ergò cùm pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Ampliùs ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suæ: & tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione perfistens cum lachrymis, deprecabatur Deum, vt ab ipso improperio liberaret eam.

49. IVDITH quarto: Et fecerunt filij Israel secundùm quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim. Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiunijs & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes cilicijs, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio: Et clamauerunt ad Dominum Deum Israel vnanimiter, nè darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent in opprobrium Gentibus. Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israel, allocutusq; est eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiunijs & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, quia Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit. sic erunt vniuersi hostes Israel, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, ità vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti cilicijs, offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel.

50. ET capite octauo: Erat Iudith relicta eius vidua iam annis tribus & mensibus sex. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur: & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter Sabbata, & Neomenias, & festa domus Israël.

51. ESTHER quarto: Quæ cùm audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti: & in platea mediæ ciuitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui, & hoc eiulatu vsque ad fores palatij gradiens. Non enim erat licitum, indutum sacco, aulam regis intrare. In omnibus quoquè prouincijs, oppidis ac locis, ad quæ crudele regis dogma peruenerat, planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, vlulatus, & fletus, sacco & cinere multis pro stratu vtentibus. Et paulò pòst: Rursumq; Esther hæc Mardochæo verba mandauit: Vade, & congrega omnes Iudæos, quos in Susan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradensq; me morti & periculo. Iuit itaque Mardochæus, & fecit omnia quæ ei Esther præceperat.

52. ET capite decimoquarto: Esther quoquè regina confugit ad Dominum, pauens periculum quod imminebat. Cúmque deposuisset vestes regias, fletibus & luctui apta indumenta susceptt, & pro vnguentis varijs, cinere & stercore impleuit caput, & corpus suum humiliauit ieiunijs: omniáque loca, in quibus anteà lætari consueuerat, crinium laceratione compleuit. Et deprecabatur Dominum Deum Israël, &c.

53. IEREMIAE trigesimosexto: Et fecit Baruch filius Neriæ, iuxta omnia quæ præceperat ei Ieremias propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini. Factum est autem in anno quinto Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, in mense nono: prædicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Ierusalem, & vniuersæ multitudini quæ confluxerat de ciuitatibus Iuda in Ierusalem. Legitq; Baruch ex volumine sermones Ieremiæ in domo Domini in gazophylacio Gamariæ filij Saphan scribæ, in vestibulo superiori, in introitu portæ nouæ domus Domini, audiente omni populo.

54. BARVCH primo: Et legit Baruch verba libri huius ad aures Iechoniæ filij Ioacim regis Iuda, & ad aures vniuersi populi venientis ad librum: & ad aures potentium filiorum Regum, & ad au-

Digitized by Google

ad aures presbyterorum, & ad aures populi, à minimo vsque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia ad flumen Sodi. Qui audientes, plorabant & ieiunabant, & orabant in conspectu Domini.

55. PRIMI Machabæorum tertio: Et congregatus est conuentus, vt essent parati in prælium: & vt orarent & peterent misericordiam & miserationes. Et Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius: & sanctum conculcabatur: & filij alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio gentium: & ablata est voluptas à Iacob, & defecit ibi tibia & cithara. Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israel. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerunt capiti suo: & discinderunt vestimenta sua, & expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur gentes similitudinem simulacrorum suorum: & attulerunt ornamenta sacerdotalia, & primitias, & decimas, & suscitauerunt Nazaræos, qui impleuerant dies, & clamauerunt voce magna in cælum, dicentes: Quid faciemus istis, & quò eos ducemus? & sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt, & sacerdotes tui facti sunt in luctum & in humilitatem: & eccè nationes conueneruht aduersùm nos, vt nos disperdant: tu scis quæ cogitant in nos. Quomodò poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu Deus adiuues nos? ET capite sequenti: Et exiêrunt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. Et congressi sunt, & contritæ sunt Gentes, & fugerunt in campum. Nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persequuti sunt eos vsque Gezeron, & vsque in campos Idumeæ: & Azoti, & Iamniæ: & ceciderunt ex illis vsque ad tria millia virorum. Et reuersus est Iudas, & exercitus eius, sequens eum.

56. SECVNDI Machabæorum decimotertio: Sed rex (Antiochus) mente effrenatus veniebat, nequiorem se patre suo Iudæis ostensurus. Quibus Iudas cognitis, præcepit populo, vt die ac nocte Dominum inuocarent, quò sicut semper, & nunc adiuuaret eos: quippe qui lege & patria, sanctoq; templo priuari vererentur, ac populum, qui nuper paululùm respirâsset, nè sineret blasphemis rursùs nationibus subdi. Omnibus itaque simul id facientibus, & petentibus à Domino misericordiam cum fletu & ieiunijs, per triduum continuum prostratis, hortatus est eos Iudas, vt se præpararent. Ipse verò cum senioribus cogitauit priùs quàm rex admoueret exercitum ad Iudæam, & obtineret ciuitatem: exire, & Domini iudicio comittere exitum rei. Dans itaque potestatem omnium Deo mundi creatori, & hortatus suos vt fortiter dimicarent, & vsque ad mortem pro legibus, templo, ciuitate, patria, & ciuibus starent: circa Modin exercitum constituit. Et dato signo suis Dei victoriæ, iuuenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor millia, & maximum elephantorum cum his qui superpositi fuerant. summoq; metu ac perturbatione hostium castra repleuerunt, rebusq; prosperè gestis abiêrnnt.

57. AD Galatas quinto, vt in textu.

VII.

Quid est Oratio?

A. EST [a] pius nostræ mentis in Deum affectus, quo petuntur fideliter, quæcunque sunt nobis aut alijs salutaria: quo diuinam quoquè gratiam & virtutem celebramus, aut qualicunque ratione coram summa & æterna illa maiestate nos [b] deuotos testamur: Vt huc spectet non solùm precatio, sed etiam [c] adoratio, [d] oblatio seu sacrificium, [e] inuocatio, [f] laudatio, [g] gratiarum actio.

B. [h] Modum autem precandi & formulam singularem Christus [i] præscripsit, sicut suprà declarauimus. Et nullum est sanè opus magis in Scriptura [k] commendatum, nullum pijs sanctisque hominibus familiarius, nullum quod à pluribus & sæpiùs, & diligentiùs, magisque necessariò in hac vita sit exercendum, atquè precatio. Verè dictum illud: [l] *Oratio humiliantis se, nubes penetrabit.* Item, [m] *Oportet semper orare*, ardenti scilicet cordis affectu, & citra hypocrisim, & absque laudis [n] humanæ respectu, hoc est, in [o] spiritu & veritate.

C. Interim orantes, [p] externum corporis gestũ & habitum, ritusque nonnullos adhibent sæpè. Et rectè quidem, vt exempla scripturæ cõmonstrant. Nam & Christus Dominus, nunc [q] subleuatis in cælum oculis, nunc [r] elata voce, nunc in terram [s] prostratus Patrem orauit. Tum [t] Danielis ac [v] Niniuitarũ precatio, quia non sine ieiunijs, sacco & cinere instituta fuit, magis commendatur. Nec frustrà de Publicano [x] dictũ est, quòd humili facie, depressis oculis, pectorisque tunsione suam in templo precationem instruxit. Quæ quidem licèt externa videantur, & ab impijs etiam fieri ac ostentari queant, tamen hactenùs laudem illa merentur, quatenùs & piè corpus exercent,

a Damasc. lib. 3. orthod. fidei, c. 24. August. lib. 2. de serm. Domini in mõte, c. 3. & serm. 230 de temp. Basil. in Iulittam martyrem. Chrysost. hom. 30 in Genes. Nyssenus in libro de Oratione.

b Exodi 35. c d 2. Paralip. 29. g

c Matth. 4. b

d Malach 1. c Esaiæ 56. e Ioan. 4. c

e Roman. 10. c

f Psal. 17. a 145. a

g Esaiæ 56. c 1. Timoth. 2. a Augustin. epist. 59 ad Paulinum.

h Aug. tract. 73. in Euang. Ioan. Basil. c. 2. const. monast. Bern. ser. 4. & 5. de quadrag. & in ser. de 4 modis orandi.

i Matth. 6. b Lucæ 11. a Vide suprà de oratione Dominica.

k Psal. 140 a Tob. 12. c Acto. 10. a Exod. 32. c Psal. 105. d Ierem. 7. c 27. d & ibidem Hierony. Item epist. 12. ad Gaudentium cap. 3.

l Eccli 35. d Psal. 105. c 36. a Iudith 9. d

m Lucæ 18. a Eccli 18. c 1. Thessal. 5. c

n Matth. 6. a

o Ioan. 4. c

p Tertul. in apologetico aduersùs gentes, cap 30. Aug. in lib. de cura pro mortuis gerenda, cap. 5. Hieronym. aduersùs Luciferianos c. 6. & in vita Pauli Eremitæ. Item de viris illust. in Iacobo.

q Ioan. 17. a 11. a

r Matth. 27. c Lucæ 23. f

s Matth. 26. d Mar. 14. d Lucæ 22. c

t Daniel. 9. a

v Ionæ 3. c d Iudith 4. b c d 9. a 1. Mach. 3. f

x Luc. 18. c Exod. 9. f g 17. e Deut. 9. c d Num. 20. a Psal. 87. b 140. a 2. Paral. 6. b 29. f 3 Reg. 8. f Daniel. 6. c 1. Esdræ 9. b Matth. 2. b Act. 7. g 9. g 20. g 21. a Ephe. 3. c 1. Cor. 11. a Damasc. lib. 4. orthod. fidei, cap. 13. De certis orandi temporibus videatur August. hæresi 57, Beda in c. 18. Luc. Ansel. in cap. 5. epistol. 1. ad Thessal. Clemen. constitut Apost. lib. 8. cap. 40.

Digitized by Google

Tertul. in apologetico cap. 2. Cypr. de orat. Dom. Athan de virgin. Basil. ser. 1. de instit monach. & cap. 37. in regulis longioribꝰ Chrys hom. 59. ad pop. Hiero. in c 6. Dan. & ad Eustoch. epist. 22. c. 16. & in epitaph Paulæ epist 27. c. 10. Concil. Aquisgran. cap. 126. & seq. Psal. 118. 5. & 54. c Daniel. 6. c Actor. 3. a 10. b 16. c

ercent, rediguntque in obsequium creatoris, & animum excitant, fulciunt ac promouent in cultu interiore. Præterea sunt hæc testimonia quædam fidei, humilitatis atque pietatis non negligenda, vt quæ non solùm spectanti proximo, sed etiam Ecclesiæ adferunt ædificationem.

TESTIMONIA.

Oratio quid sit.

1. A. DAMASCENVS libro tertio orthodoxæ fidei, capite vigesimoquarto: Oratio est mentis ad Deum ascensus; aut, eorum à Deo postulatio, quæ postulare conuenit.

2. AVGVSTINVS libro secundo de sermone Domini in monte, capite tertio: Primò hîc respondetur, non verbis nos agere debere apud Deum, vt impetremus quod volumus, sed rebus quas animo gerimus, & intentione cogitationis cum dilectione pura & simplici affectu. Sed res ipsas verbis nos docuisse Dominum nostrum, quibus memoriæ mandatis, eas ad tempus orandi recordaremur. Et post pauca: Fit ergò in

In oratione fit mentis ad Deum conuersio.

oratione conuersio cordis ad eum, qui semper dare paratus est, si nos capiamus quod dederit.

5. IDEM sermone ducentesimo trigesimo de tempore: Oratio est refectio ieiuniorum, aduocat

Orationis vis & vtilitas.

gratiam Spiritus sancti. Oratio duritiam cordis mollit, austeritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio, sic & ieiunium sine oratione non potest animam

Oratio quid sit, & quę bona præstet.

perfectè nutrire. Quid autem oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cælestia, inquisitio supernorum, inuisibilium desiderium? Abeat dissensio secularium morum, quibus premitur mens humana quotidiè. Oratio coniunctio Spiritus sancti: si tamen orationi intentus sit animus:

Psal. 62.

sicut clamat Propheta, Sitiuit in te anima mea quàm multipliciter tibi & caro mea. Quid autem sitiendum est, sequitur: Vt videat virtutem. Credite mihi, si ad videndam plenam virtutem Dei, plenè sitiant animæ humanæ substantiæ, nec fastidio victa dissimulet, replebitur adipe & pinguedine spiritali. Et sitiens illam Dei vificationem sensu proprio, cum fide clamabit: Adhæsit anima mea post te, susceptt me dextera tua. Ieiunii inertiam tollit de anima, impedimẽta carnalia aufert. Oratio verò perseuerans iungit Deo; atq; ità gaudens assistere se Domino gloriatur. Adhærens autẽ anima mea Domino, incipit securitatem habere & libertatem, nec pauores sustinet timoris. Suscepta anima tanto patrocinio dexteræ Dei, quomodò

Ioan. 10.

poterit noceri ab aliqua potestate? Sicut scriptum est, quòd nemo illud rapit de manu patris; hoc præstat ieiunium, hoc præstat oratio.

4. BASILIVS Magnus homilia in Martyrem Iulittam, quæ est quinta inter homilias variorum

Oratio quid sit.

argumentorum: Oratio est boni cuiuspiam petitio, quæ ad Deum à pijs effunditur. Sanè eiusmodi petitionem neutiquàm statuimus in sola verborum præcisione. Ipsi enim credimus, Deo nihil opùs esse verbis, quibus commonefiat nostræ petitionis: magis verò dicimus eum perspicacissimè scire, quæ nobis nec petentibus etiam profutura sint. Quid ergò, quod ipsi dicimus? Nimirùm, orationem non oportere nos plenè in syllabis constituere, quin potiùs ipsam suas vires pleniùs explicare, expleréve in animæ orantis libera electione ac proposito, simul & in actionibus

Oratio non solis verbis cõstat ac perficitur.

quæ per omnem vitam intento studio perficiuntur ad præscriptum virtutis, iuxta Paulum: Sive comeditis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite. Accumbens mense, ora: esitans panem, largitori gratiam rependito. Suffulciens firmansq; infirmas corporis vires vino, eius fac memineris, qui hoc te dono impartiuit ad inserendam cordi tuo lætitiam, & ad multipliciũ in-

1. Cor. 10. Coloss. 3. Oratiõis frequẽtatio ante refectionem. Eccli 31. Prou. 31. 1. Tim. 5.

firmitatum non mediocre solamen. Nulla tibi est sumendi edulij necessitas? Caue, te prætereat eius memoria, cuius liberali beneficio ventrem explesti. Tunicam indueris? gratias agito benigno datori. Amiciris pallio? fac, in te augescat intentior erga Deum charitas, qui integumenta gratuitò largitus est hyemi æstatiq; accommoda, quibus & vita conseruetur, & obueletur turpitudo. Tibine dies expletus abijt? Illi referto gratiam, qui solem quidem nobis nihil tale commeritis indulsit in diurnæ operationis ministerium: ignem verò contulit illustrandæ nocti, vtiq; subseruiat reliquis vitæ commoditatibus. Ipsa rursùs nox alias ad orationem suggerere possit conciliaréve occasiones. Etenim si quando in cælum suspexeris, quum in eximiam siderum pulchritudinem oculorum aciem defixeris pressiùs: horum visibilium supplicia Domino, vniuersorum longè optimo artifici procide Deo, & cole eum qui cuncta hæc in sapientia condidit. Sanè ad eum modum indiuulsè & continenter oraueris, non quidem si verbis modò orationem expleueris tuam: veriùs vbi omnis prorsùs vitæ tuæ ratio atque institutum diuinæ te conformârit voluntati, sic vt vita ipsa dici & esse promereatur continens quædam & indiuulsa oratio.

Mane post somnum in vestiendo se.

Vesperi ante somnum.

Ipsa nocte.

Tota vita oratio quædam esse potest.

5. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim: Magna arma sunt preces, magna securitas, magnus thesaurus, magnus portus, refugij locus, modò sobrij & vndequaquè mẽte nostra collecta, inimicoq; nostræ salutis nullo aditu permisso, Dominum adeamus. Et paulò pòst: Magnum bonum sunt preces. Nam si homini quis loquatur virtute prædito, non paruum indè fructum percipiet: quantis bonis fruetur is, cui cum Deo colloquium fuerit? Oratio enim colloquium est cum Deo. Quod vt scias, audi prophetam dicentem: Iucundum sit Deo eloquium meum: hoc est, sermo meus appareat Deo. An non enim præstare

Orationis cõmendatio.

Oratio est colloquium cum Deo. Psal. 103.

potest priusquàm petamus? Verùm propter hoc differt & expectat, vt occasionem accipiat, qua iustè nos sua cura dignos faciat. Siue autem consequamur quod petimus, siue non consequamur, perseueremus semper in oratione. Et non solùm gratias agamus si consequamur, sed etiam si repulsam passi fuerimus. Nam cùm Deus aliquid nobis denegat, non minus est quàm si concessisset. Nescimus enim nos, quæ nobis conducant, sicut ipse nouit.

Cur Deus differat ea dare, quæ postulamus.

Cùm denegat postulata, beneficium præstat.

6. GREGORIVS Nyssenus in libro de oratione, circa principium: Et quid attinet singulatim exponere, quibus rebus multipliciter, multisq; modis peccatum humanæ vitę commiscetur: cuius peccati nulla alia causa est, quàm quòd ad ea, quæ in manibus habent, & studiosè tractant negocia, diuinum etiam auxilium homines non simul adhibent & assumunt. Quòd si oratio negocium præcesserit, peccatum aduersùs animam aditum non inueniet. Dei enim memoria in corde fixa atque fundata, irrita consilia aduersarij manent, iustitia sese mediam vbiquè controuersijs interponente. Prohibet item agricolam à peccato, oratio in exiguo agri modo fructus multiplicans, nè posteà ampliùs vnà cum plus habendi cupiditate peccatum ingrediatur. ità viator, ità qui expeditionem vel nuptias parat: ità quicunque animum ad aliquod negocium adiecit, si cum oratione quodlibet agat,

Oratiõis neglectio quàm multorũ malorũ causa, in rebus etiam tẽporalibus.

prospero

prospero atque felici successu negociorũ à peccando abducetur, nullo aduersario animam ad vitium trahente. sin autem relicto Deo, negocio totus intẽtus fuerit, omninò necesse est, vt à Deo remotus cum aduersario prorsùs versetur. recedit autem à Deo, qui per orationem sese Deo nõ coniungit. Ergò hoc priùs oratione docendi estis, quòd semper orare & non defatigari oporteat. Per orationem enim cum Deo esse contingit. at qui cum Deo est, ab aduersario remotus est. Oratio pudicitiæ præsidium atq; tutamen est, iræ moderatio, superbiæ sedatio atq; repressio, iniuriarum tenacis memoriæ expurgatio: inuidiæ profligatio, iniustitiæ sublatio, impietatis correctio. Oratio corporum robur est, abundantia domus, recta iuris ac legum in ciuitate constitutio, regni vires, belli trophæum, pacis securitas, dissidentium conciliatio, coniunctorum conseruatio. Oratio virginitatis sigillum est, matrimonij fides, viatoribus scutum, dormientium custos, vigilantium fiducia, agricolarum fertilitas, nauigantium salus. Oratio reorum & causam dicentium patrona, nexorum ac vinctorum relaxatio atque solutio, fatigatorum requies, mœrentium consolatio, gaudentium animi delectatio, lugentium solatium, nuptias contrahentium corona, natalitij festi celebratio, morientium funus. Oratio, conuersatio sermocinatioq; cum Deo est: visum effugientium contemplatio: eorum, quę concupiscuntur, certa fides: eiusdem cum angelis honoris conditio, bonorum progressus & incrementum: malorum subuersio, peccatorum emendatio, præsentium fructus, futurorum repræsentatio. Oratio, Ionę quidem cetum domum effecit: Ezechiam verò ex portis mortis ad vitam reduxit: tribus autem adolescentibus in ventum rorantem, flammam conuertit: Israelitis, aduersùs Amalechitas trophæum erexit, & centum octogintaquinque millia Assyriorum vna nocte gladio inuisibili prostrauit. Atque sexcenta præter hæc ex ijs, quæ iam acciderunt, exempla licet inuenire: quibus palàm fit, nihil ex ijs, quæ per hanc vitam coluntur & in precio sunt, orationi præstare. Et postea: προσωχὴ, id est, oratio, est petitio bonorum, quæ Deo cum supplicatione offertur.

A Deo recedit, qui orare negligit. Luc. 18.

Oratiõis laus à fructu & vtilitate multiplici.

Oratio est cõuersatio & collocutio cum Deo.

Ionæ 2. 4. Reg. 20. Dan. 3. Exod. 17. 4. Reg. 19.

Oratio est petitio bonorũ, quæ Deo cũ supplicatione offertur.

7. EXODI trigesimoquinto: Egressiq; omnis multitudo filiorum Israel de conspectu Moysi, obtulerunt mente promptissima atque deuota primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi testimonij. Quicquid ad cultum & ad vestes sanctas necessariũ erat, &c. Et paulò pòst: Omnes viri & mulieres mente deuota obtulerunt donaria, vt fierent opera quæ iusserat Dominus per manum Moysi. Cuncti filij Israel voluntaria Domino dedicauerunt.

8. SECVNDI Paralipomenon vigesimonono: Ezechias autem etiam hæc addidit, Implêstis manus vestras Domino: accedite, & offerte victimas, & laudes in domo Domini. Obtulit ergò vniuersa multitudo hostias, & laudes, & holocausta, mente deuota.

9. MATTHAEI quarto: Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

10. MALACHIAE primo: Ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

11. ESAIAE quinquagesimosexto, vt infrà testimonio decimosexto.

12. IOANNIS quarto: Dicit ei mulier: Domine, video quia propheta es tu. Patres nostri in mõte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus vbi adorare oportet. Dicit ei Iesus: Mulier, crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis est. Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

13. AD Romanos decimo: Non enim est distinctio Iudæi & Græci: nam idẽ Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodò ergò inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodò credent ei, quem non audiêrunt? Quomodò autem audient sine prædicante.

14. PSALMO decimoseptimo: Laudans inuocabo Dominũ, & ab inimicis meis saluus ero.

15. ET psalmo centesimo quadragesimoquinto: Lauda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo quandiù fuero.

16. ESAIAE quinquagesimosexto: Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum & victimæ eorum placebunt mihi super alari meo: quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis.

17. PRIORIS ad Timotheum secundo: Obsecro igitur primùm omniũ fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate sunt: vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. hoc enim bonum est & acceptum coram saluatore nostro Deo.

18. AVGVSTINVS epistola quinquagesimanona ad Paulinum, quæstione quinta: Illa planè difficilimè discernuntur, vbi ad Timotheũ scribens Apostolus ait: Obsecro itaq; primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, interpellationes, gratiarum actiones. Secundùm Græcũ enim eloquium discernenda sunt. Et post nonnulla: Multa quippe hinc dici possunt, quæ improbanda non sint, sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis vel penè omnis frequentat Ecclesia, vt precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione sacramentorũ, antequàm illud quod est in Domini mensa, incipiat benedici: orationes, cùm benedicitur & sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur, quam totam petitionem ferè omnis Ecclesia Dominica oratione concludit. Ad quem intellectum etiam verbi Græci origo nos adiuuat. Nam eam quam dicũt ἐυχὴν, rarò ità scriptura ponit vt intelligatur oratio, sed plerunquè & multo vsitatiùs votum appellat ἐυχὴν; προσωχὴν verò, quod verbum ità positum est, vndè tractamus, semper orationem vocat. Vndè hanc verbi originem, sicut superiùs dixi, nonnulli minùs eruditè intuentes, προσωχὴν non orationem, sed adorationem dicere voluerunt, quæ potiùs προσκύνησις dicitur. Sed quia oratio interdum dicitur, quę vocatur ἐυχὴ, adoratio putata est προσωχὴ. Porrò si vsitatiùs, vt dixi, in scripturis votum appellatur ἐυχὴ, excepto nomine generali orationis, ea propriè intelligenda est oratio, quam facimus ad votum, id est, πρὸς ἐυχὴν. Vouentur autem omnia quæ offeruntur Deo, maximè sancti altaris oblatio, quo sacramento prędicatur nostrum aliud votum maximum, quo nos vouimus in Christo esse mansuros, vtiquè in compage corporis Christi. Cuius rei sacramentum est, quòd vnus panis, vnum corpus multi sumus. Ideò in huius sanctificatione & distributionis præparatione, existimo Apostolum iussisse propriè fieri προσωχὰς, id est, orationes: vel (vt nonnulli minùs peritè interpretati sunt) adora-

1. Tim. 2.

Locum Pauli interpretatur Augustinus de precibus quæ in Missæ sacrificio fiunt.

Sacrificium altaris.

1. Cor. 10.

Digitized by Google

adorationes: hoc est enim ad votum, quod vsitatiùs in scripturis nuncupatur εὐχή. Interpellationes autem, siue (vt vestri codices habent) Postulationes, fiunt cùm populus benedicitur. Tunc enim antistites velut aduocati, susceptos suos per manus impositionem misericordissimæ offerunt potestati. Quibus peractis,& participato tanto sacramento, gratiarũ actio cuncta concludit, quam in his etiam verbis vltimam commendauit Apostolus.

Sacerdotes aduocati.

1. B. AVGVSTINVS tractatu septuagesimotertio in Ioannem: Magnam spem Dominus suis promisit *sperãtibus, dicens: Quia ego ad Patrem vado; & quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam. Sic ergò perrexit ad Patrem, vt non relinqueret indigentes, sed exaudiret petentes. Sed quid est, Quodcunque petieritis, cùm videamus plerunquè fideles eius petere, & non accipere? An fortè propterea quia malè petunt? Nam hoc exprobrauit Apostolus Iacobus, dicens: Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis, vt in concupiscentijs vestris insumatis. Malè ergò vsurus eo quod vult accipere, Deo potiùs miserante non accipit. Proindè si hoc ab illo petitur vndè homo lædatur exauditus, magis metuendum est, nè, quod posset non dare propitius, det iratus. An nõ vidimus Israelitas malo suo impetrâsse, quod culpabili concupiscentia petierunt? Concupierant enim carnibus vesci, quibus pluebatur manna de cælo. Fastidiebant quippe quod habebant, & quod non habebant, impudenter petebant: quasi non meliùs peterent, non vt cibus qui deerat indecenti desiderio præstaretur, sed vt ille qui aderat sanato fastidio sumeretur. Quando enim nos delectant mala, & non delectant bona, rogare debemus potiùs Deum vt delectent bona, quàm vt concedantur mala. Et post pauca: Euigila igitur homo fidelis, & vigilanter audi quod illic positum est, in nomine meo: ipsum enim quodcunque, non ait petieritis vtcunquè, sed in nomine meo. Qui promisit ergò tam magnum beneficium, quid vocatur? vtiquè Christus Iesus. Christus significat regem, Iesus significat Saluatorem. Non itaque nos saluos faciet quicunque rex, sed rex Saluator: ac per hoc quodcunque petimus aduersùs vtilitatem salutis, non petimus in nomine Saluatoris. Et tamen ipse Saluator est, non solùm quando facit quod petimus, verumetiam quando non facit: quoniam quod videt peti contra salutem, non faciendo potiùs se exhibet Saluatorem. Nouit enim medicus, quid pro sua, quid contra suam salutem poscat ægrotus; & ideò contraria poscentis non facit voluntatem, vt faciat sanitatem. Quapropter quando volumus vt faciat quodcunque petimus, non vtcunquè, sed in nomine eius, hoc est, in nomine Saluatoris petamus. Non ergò contra nostram salutem petamus. Quod si fecerit, non vt Saluator facit, quod est nomen eius, fidelibus eius. Est quippe impijs & damnator, qui dignatur fidelibus esse Saluator. Qui ergò credit in eum, quodcunque petierit in eo nomine, quod est illis qui credunt in eum, hoc facit: quoniam hoc sicut Saluator facit. Si autem qui in eum credit, aliquid per ignorantiam contra suam salutem petit, non in nomine Saluatoris petit; quia Saluator ei non erit, si quod eius salutem impedit, fecerit. Vndè tunc expedit potiùs, vt non faciendo propter quod inuocatur, faciat quod vocatur. Propterea nõ solùm Saluator, sed etiam magister bonus, vt faciat quodcunq; petierimus, in ipsa oratione quam nobis dedit, docuit quid petamus: vt etiam sic intelligamus, non petere nos in nomine magistri, quod petimus præter regulam ipsius magisterij. Sanè quædam quanuis in nomine eius petamus, id est, secundùm Saluatorem & secundùm magistrum petamus: non tunc quando petimus facit, sed tamen facit. Neq; enim quia & illud petimus, vt veniat regnum Dei, propterea non facit quod petimus, quia non statim cum illo in æternitate regnamus: differtur enim quando petimus, nõ negatur. Veruntamen orantes tanquàm seminantes, non deficiamus, tempore enim proprio metemus. Et simul petamus, quando benè petimus, vt non faciat quod non benè petimus: quia & ad hoc pertinet, quod in eadem oratione Dominica dicimus, Nè nos inferas in tentationem. Neque enim parua est tentatio, si contra tuam sit causam tua postulatio.

*al. otãtibus Ioan. 14.

Cur orantes non semper exaudiantur.

Iacob. 4.

Præstat aliquando non exaudiri. Num. 11.

Differuntur multa quæ petuntur, non negantur.

Orandum vt non tribuatur quod non benè petitur.

Qui nõ petãt in nomine Iesu, id est, saluatoris.

Nihil contra salutem postulandum.

Ex Oratione Dominica discimus quid petendum sit.

2. BASILIVS Magnus constitutionum monasticarum capite secundo (vel secundùm alios, capite primo: (Duplex est orandi modus: quorum alter in glorificatione, adhibita animi submissione, cernitur: alter in petitione, qui quidem priori subijcitur. Cùm oras igitur, nolito confestim ad petitionem accedere: quòd si hoc non facis, indicio es ipse de voluntate tua, te scilicet, quòd necessitate vrgearis, Deo preces adhibere. Quapropter quandocunquè instituis orare, coniugem, liberos, teq; adeò ipsum relinquito, à terraq; procùl abscedito, cælumq; superato, & naturas omnes tam quæ cerni, quàm quæ cerni non possunt, relinquito: & ab eius glorificatione exorditor, qui omnia condidit. Cumq; in eo satis fueris commoratus, non mente vaga, neq; huc, illúcve temerè deerrante, neque (vt Græcorũ mos est) fabulas garriens, sed de sacrosanctis literis carpens, quæ dicas, dic: Gratias ago tibi Domine propter incredibilem clementiam, & in ferendis hominum culpis facilitatem tuam, qui peccantem me quotidiè patientia tua sustines, & ad resipiscendum omnibus nobis potestatem facis. Propter hoc enim taces, & nos sustines Domine, vt tibi gratias agamus, qui salutem generis nostri, modò terrendo, modò leniter exhortando moderaris, quiq; per prophetas primò, postremò etiam per aduentum Christi tui nos visitaueris. Tu enim finxisti nos, non autem ipsi nos. tu es Deus noster. Vbi verò iam satis gratias egeris, Deumq; petitis è diuina scriptura laudibus glorificaueris, tum iterùm adhibita humilitate, ordire, ac dic: Equidem non sum dignus Domine, qui coram te verbum faciam, quoniam vehementer peccator sum. & licèt nullius tibi culpæ conscius sis, nihilominùs tamen ità te oportet dicere. Etenim cùm multis in rebus offendamus omnes, maiorem tamen offensarũ partem ne intelligimus quidem. Idcircò Apostulus dicebat: Nihil mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus non sum. quod idem est ac si diceret, Multa delicta cõmitto, quæ committere me non intelligo. Propter hanc causam etiam Propheta ait: Delicta quis intelligit? Vbi verò verbis humilitatem tuam satis ostenderis, dixerisque, Gratias ago tibi Domine, quòd peccantem me tam diù patientia tua sustinuisti, & in hodiernum vsque diem nullas à me peccatorum meorum pœnas expetisti. Equidem Domine infinita iampridèm commeritus eram supplicia, dignusq; eram, qui longissimè à conspectu abspellerer tuo: verùm tua me patientissima lenitas peccantem clementissimè sustinuit. Gratias, inquam, ago tibi, tametsi ad parem tuæ in me clementiæ gratiarum actionem haudquaquàm esse me idoneum intelligo. Simulàc verò ambabus hisce partibus satisfeceris, gratiarum actionis videlicet, & humilitatis, tum demùm, quod petere debes, petito: non diuitias, (vt antè dixi) neque terrenam gloriam, non sanitatem corporis: (Ipse est enim qui te creauit, ipsi curæ est incolumitas tua, neque non probè intelligit, quàm è re cuiusque sit, vel benè valere, vel malè) sed quemadmodùm iussus es, regnum cælorum pete tantummodò, & necessitatibus corporis cui ipse (vt dixi) prouidebit. Munificentissimus est enim idem & augustissimus rex noster, & indignè fert, quandocunquè quis

A gratiarum actione exordiẽda oratio.

Modus orãdi ex D Basilij sententia.

Iacob. 3.

1. Cor. 4.

Psal. 18.

Quid sit potissimũ à Deo postulãdum.

Magna à se peti vult Deus.

Digitized by Google

quis exiguum à se aliquid petit, quandocunquè quis nostrûm de rebus ipsum minimè ipsi conuenientibus rogat. Noli igitur illum tibi oratione tua iratum facere, sed ea petito tibi, quę digna sunt & rege & Deo. Hæc autem petens ab eo, nè priùs recesseris, quàm quod petis impetraueris. Hoc enim fieri oportere, in euangelio subindicans Dominus dicit: Quis ex vobis habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, &c. Hoc autem exemplum idcircò nobis proponitur à Domino, vt in fide acres ac pertinaces esse nos doceat. Exemplum enim ab homine ad alium hominem sumit, vt intelligas nulla laboris fatigatione debere te à suscepto proposito desistere, vt videlicet quandocunquè aliquid petieris, neque impetraueris, tam diù perseueres, quoàd impetres. Si tamen (vt suprà dixi) ea petas, quæ voluntati Dei non repugnent. Neque verò tecum tacitus dixeris: Peccator sum, & propterea non exaudior. Vt enim diffidentiæ ille tibi causam omnem præcideret, illud adiecit: Et si non dabit illi surgens, eò quòd amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius dabit illi quotquot habet necessarios. Decæterò autem, etsi mensis præterijt, etsi annus, etsi triẽnium, etsi quadriennium, etsi anni complures, acriter perseuerato tamen, donec impetres. sed postula cum fide, neque interea rectè vnquàm viuere intermiseris. Si enim libidinibus se quis ex ignauia dediderit, séquemet ipse volens hostibus suis prodiderit, hunc nullo modo Deus neque adiuuat, neque exaudit, quippe cùm prior ipse vitio suo à Deo se alienauerit. Qui enim à Deo se optat iuuari, is nunquàm deserit, quod se addecet, officium suum: qui autem hoc facit, is diuino auxilio nunquàm destituitur. Quapropter danda in eo opera est, nè vlla in re conscientia nostra nos condemnet: tum, vbi hoc fecerimus, implorandum est diuinum auxilium: implorandum autem non lentè, non mente huc illúcque temerè oberrante. Qui enim sic facit, is (tantum abest vt impetraturus sit, quod petit) perficiet priùs vt sibi Dominus irascatur. Etenim si qui coram principe aliquo stat, & ipsum alloquitur, magno cum metu stat, & cùm corporis extrinsecùs, tum mentis etiam intrinsecùs attentos oculos tenet, periculi metu: quanto tandèm maiore cum metu trepidationeq; censendum est oportere nos stare in conspectu Dei, tota mente in illum vnum intenta, neque vsquàm aliò? cùm ipse non hominis partem illam modò, quæ foris appáret, vt homines faciunt, sed illam etiam, quæ intùs occulta oculorum adspectum fallit, clarissimè peruideat. Si igitur sic, quemadmodùm decet, steteris coram Deo, & quæ in te sunt, omnia pro viribus præstiteris, perstа, donèc omninò tandèm impetres, quod petis. Sin conscientia te tua condemnat, tanquàm qui negligentiùs rem tractes, & si in oratione aliud agens, animo minùs attento stes, cùm possis omnem abs te repellere distractionem, nè præfidentior ausis consistere coram Deo, nè fiat tibi oratio tua in peccatum. Si verò propterea, quòd à peccato debilior factus, hoc à teipso impetrare non potes, quin interim, dum oras, animo & mente distrahâre: enitere contrà, quantùm potes, & ipse tibimetipsi vim affer, & coram Deo stare perseuera, mentémque tuam in illum defixam tene, ipsámque ad seipsam aduoca. Si ità feceris, ignoscet tibi Deus, quoniam non ex contemptione, sed ex infirmitate, eo modo quo conueniret, coram Deo stare non vales. Hoc modo si tibimetipsi vim feceris, téque ad omne opus bonum praueris, nè desiteris priùs, quàm illud impetres, quod rogas. Et quibusdam interiectis: At sæpè petiui, inquis, neque impetraui tamen. Prorsùs, quia non rectè petiuisti, videlicet aut dubitabundus, aut aliud agens, aut quæ tibi vtilia non erant futura. Quòd si & quæ tibi erant vtilia, sæpè petijsti, at non tamen perseuerantiam adhibuisti. Scriptum est enim, In perseuerantia vestra possidebitis animas vestras. Et qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et post pauca: Ea re fortasse differt quæ daturus est, vt hoc modo magis te ad assiduitatem vocet, & vt intelligas, quòd sit donum Dei, & vt datum diligenter custodias. Siquidem nititur vnusquisque, quod magno labore inuenit, id maiore etiam quadam diligentia custodire, nè eo amisso, labores etiam vnà cum eo suos multos amittat, néve neglecto Dei munere, æterna vita indignus efficiatur.

Perseuerãtia in orando.

Luc. 11.

Luc. 21. Matth. 10. & 24.

Cur differat interdũ dare.

3. BERNARDVS sermone quarto de Quadragesima: Oratio quanto est efficacior, si fiat vt debet, tanto callidiùs impediri ab aduersario solet. Interdùm enim grauiter impeditur oratio à pusillanimitate spiritus & timore immoderato. Hoc autem tunc solet fieri, cùm sic cogitat homo propriam indignitatem, vt non conuertat oculos ad diuinam benignitatem. Abyssus enim abyssum inuocat: abyssus luminosa, abyssum tenebrosam: abyssus misericordiæ, abyssum miseriæ. Profundum nanque est cor hominis, & imperscrutabile. Sed si magna est iniquitas mea, multo maior est Domine pietas tua. Ideóque cùm ad meipsum turbata fuerit anima mea, memor sum multitudinis misericordiæ tuæ, & respiro in ea: & cùm introiero in potentias meas, nolo memorari iustitiæ tuæ solius. Veruntamen sicut periculum est, si fuerit oratio nimis timida, sic in contraria parte non minus, immò & maius periculum est, si fortè fuerit temeraria. De his qui sic orant, audi quid loquatur ad prophetam Dominus: Clama, inquit, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, &c. Quasi tuba, inquit, quia in spiritu vehementi increpandi sunt temerarij. Me etenim quærunt, qui seipsos nondùm inuenerunt. Nec hoc dico, vt peccatoribus auferam orandi fiduciam, sed volo eos orare tanquàm gentem quę peccatum fecerit, non iustitiam. Orent pro indulgentia peccatorum suorum in animo contrito & spiritu humilitatis, quemadmodùm publicanus ille: Deus, inquit, propitius esto mihi peccatori. Temeritatem enim dico, quando is, in cuius conscientia peccatum adhuc aut vitium aliquod regnat, ambulat in magnis & mirabilibus super se: minùs solicitus pro periculo animæ suæ. Tertium periculum est, si sit oratio tepida, & non ex viua affectione procedens. Timida quidem oratio cælum non penetrat, quia restringit animum timor immoderatus, vt oratio non dicam non ascendere, sed nec procedere queat. Tepida verò in ascensu languescit, & deficit, eò quòd non habeat vigorem. Nam temeraria ascendit, sed resilit: resistitur enim ei: nec tantùm non obtinet gratiam, sed & meretur offensam. Quæ verò fidelis & humilis, & feruens oratio fuerit, cælum sine dubio penetrabit: vndè certum est quòd vacua redire non poterit.

Peccatores an etiã exaudiat Deus.

Perseuerãtiæ oratiõi iungenda est bonæ vitæ perseuerantia.

Euagationes & peregrinationes mẽtis in oratione vitandæ.

Distractio mentis cui pro viribus resistitur, Deum non offendit.

Quibus de causis nonnunquàm nõ impetramus quod petimus.

Orationem maximè impedire conatur Dæmon.

Oratio non sit nimis timida.

Psal. 41.

Hiere. 17.

Nec sit temeraria.

Esa. 58.

Non sit oratio tepida.

Luc. 18.

Oratio fidelis, humilis & feruens cælũ penetrat.

4. ET sermone quinto de Quadragesima: Rogo vos fratres, vt semper ad manum habeatis tutissimum orationis refugium, de qua etiam memini me paulò antè in fine sermonis esse locutum. Veruntamen quotiès de oratione loquor, verba quædam humanæ cogitationis audire mihi videor in corde vestro, quæ & ab alijs frequenter audiui, & nonnunquàm expertus sum in corde meo. Quid enim est, quòd licèt nunquàm ab oratione cessemus, vix vnquàm experiri videatur aliquis nostrûm, quis sit orationis suæ fructus? Sicut ad orationem accedimus, sic redire videmur: nemo nobis respondet verbum, nemo quicquam donat, sed laborâsse videmur incassum. Sed quid in Euangelio dicit Dominus? Nolite, ait, iudicare secundùm faciem, sed iustum iudicium iudicate. Quod est autem iustum iudi-

Tutissimum orationis refugium.

Ioan. 7. Rom. 1.

Digitized by Google

cium, nisi iudicium fidei? quoniam iustus ex fide viuit. Ergò iudicium fidei sequere, & non experimentum tuum: quoniam fides quidem verax, sed experimentum fallax. Quæ est ergò veritas fidei, nisi quod promittit ipse filius Dei? Quicquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis. Nemo vestrûm, fratres, paruipendat orationẽ suam. Dico enim vobis, quia ipse ad quem oramus, non paruipédit eam. Priusquàm egressa sit ab ore nostro, ipse scribi iubet eam in libro suo. Et vnum indubitanter è duobus sperare possumus: quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nobis nouerit esse vtilius. Nos enim quid oremus sicut oportet, nescimus: sed miseretur ille super ignorantiam nostram: & orationem benignè suscipiens, quod nobis aut omninò nõ est vtile, aut non tam citò dari necesse est, minimè tribuit: oratio tamen infructuosa non erit. Ità sanè, si fecerimus quod monemur in psalmo, id est, si delectemur in Domino. Ait enim sanctus Dauid: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Marc. 11.

Scribi iubet Deus orationem nostram in libro suo.

Rom. 8.

Psal. 36.

5. IDEM in sermone de quatuor modis orandi: Propter quod fiducialiter iam postulare potest qui eiusmodi est, (id est, qui in lamentis pœnitentiæ aliquandiù perseuerans, hilaritatẽ quandam & fiduciã concepit indulgentiæ) tantùm cauea, nè fortè aut postulet non postulanda, aut minùs postulet quæ à Deo sunt postulanda: aut ea tepidè quærat, quę toto affectu & omni tempore sunt quærenda. Petitis, & non accipitis, ait (Iacobus) eò quòd malè petatis, vtpotè in concupiscentijs vestris. Sic agit omnis qui terrena quærit vltra necessitatem, qui mundialem gloriã sectatur aut voluptatẽ. Tale est etiam quod solent seculares homines mortem inimicorum in orationibus postulare, cæteraq; similia quæ nõ oportet. At verò temporalia si defuerint, petenda quidem sunt, quantùm necessitas humana requirit: sed iuxta beati Gregorij * sententiam, nõ sunt hæc nimiùm requirenda. In quo genere etiam illa spiritualia sunt, sine quibus nihilominùs salus constare potest, vt sermo scientiæ, gratia curationum, omniáque de quibus certum non habemus, quid expediat nobis: vtpotè si te fatiget tentatio, supplicandum quidem pro ea, vt auferatur à te, sed non nimìs obnixè, quoniam in talibus meminisse semper oportet Apostolicæ illius sententiæ: Nos enim quid oremus sicut oportet, nescimus: & Deo magis cõmittere, quàm temerè aliquid apud nos definire. Hæc autem sunt toto affectu & omni tempore postulanda: hæc sunt, pro quibus incessanter & quàm obnixè poterunt, ad Deũ clament desideria tua, vt habeas gratiam eius bonam, & placere possis in oculis pietatis ipsius, & in eo viuas, & moriaris in ipso, vt gloriam eius videre, & ipso frui in perpetuum merearis. De his enim dictũ est: Sine intermissione orate. Vndè & Prophetæ, Exquisiuit, inquit, te facies mea, faciem tuam Domine requirã. Et alibì: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Et post pauca: Quid aliud cogitare debet frater intrans ad orationem, quàm propheticũ illud: Ingrediar in locũ tabernaculi admirabilis, vsq; ad domum Dei? Omninò siquidem oportet nos orationis tempore curiam intrare cælestẽ, illam vtiq; curiam, in qua rex regum stellato sedet solio, circundante innumerabili & ineffabili beatorũ spirituum exercitu. Vndè & ipse qui viderat, quia maiorem numerum non inuenit, Millia, ait, milliũ ministrabant ei, & deciès milliès centena millia assistebant ei. Quanta ergò cum reuerentia, quanto timore, quanta illuc humilitate accedere debet à palude sua procedens & repens ranuncula vilis? Quàm tremebundus, quàm supplex, quàm denique humilis & solicitus, & toto intentus animo maiestati gloriæ, in præsentia angelorum, in concilio iustorũ & congregatione assistere poterit miser homuncio? In cunctis igitur actionibus nostris multa opùs est animi vigilãtia, sed præcipuè in oratione. Etenim sicut in regula nostra legimus, * licèt hora omni & omni loco oculi Domini super nos speculentur, maximè tamẽ in oratione. Licèt enim semper videamur, sed nunc etiam præsentamus & ostendimus nos quasi facie ad faciem cum Deo loquentes. Porrò quanuis vbiquè sit Deus, in cælo tamen orandus est, ibiq; orationis tempore cogitandus: vt mens nostra non oratorij tecto, non aëris spatio, non ipsa retardetur nubium densitate, iuxta eam formam quæ nobis à Christo tradita est, vbi ait: Sic orabitis: Pater noster qui es in cælis. Cælum enim quadam prærogatiua etiam sedes siue thronus Dei vocatur: quia ad eam comparationem qua Deum in cælis angeli sancti & electorum animæ vident, nos miseri & peregrini super terram vix solum nomen habere videmur. Sic igitur oret qui orat, tanquàm assumptus & præsentatus ei qui sedet super excelsum thronum in angelis qui minimè ceciderunt, & eleuatum in hominibus quos suscitauit de puluere inopes, & erexit de stercore pauperes: sic, inquam, semetipsum consideret, & sic attendat, tanquàm præsentatum Domino maiestatis, vt dicat cum Abraham: Loquar ad Dominum meum, cùm sim puluis & cinis. Et quia tuo præcepto commonitus, tua institutione formatus, id præsumo Domine fons pietatis.

Quæ impediant quo minùs exaudiatur oratio.

Iacob. 4.

An temporalia in oratione postulanda, aut spiritualia quę nõ sunt ad salutem necessaria.

* Homilia 27. in Euangel.

Rom. 8.

Quæ semper & sine cõditione postulanda.

1. Thess. 5. Luc. 18. Psal. 26. Ibidèm.

In oratione præcipuè opus est animi vigilãtia.

* In regula S Benedicti cap. 19. Psal. 32. Prouer. 15.

Præsentamus nos Deo.

Matth. 6.

Genes. 18.

6. MATTHAEI sexto: Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum: & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Orantes autem nolite multùm loqui, sicut ethnici. Putãt enim quòd in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergò assimilari eis: scit enim pater vester quid opùs sit vobis, antequàm petatis eum. Sic ergò vos orabitis: Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodiè. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et nè nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

7. LVCAE vndecimo: Et factum est: cùm esset in quodam loco orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Iohannes discipulos suos. Et ait illis: Cùm oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè, & dimitte nobis peccata nostra, siquidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et nè nos inducas in tentationem.

8. PSALMO centesimo quadragesimo: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

9. TOBIAE duodecimo: Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

Quomodò ad orationẽ accedendũ.

Psal. 41.

10. ACTORVM decimo: Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, centurio cohortis quæ dicitur Italica, religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper: is vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi, Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quis es Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

Dan. 7.

11. EXODI trigesimosecundo: Rursumq; ait Dominus ad Moysen: Cerno quòd populus iste

duræ

duræ ceruicis sit: dimitte me, vt iracscatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciámque te in gentem magnam. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens: Cur Domine iracscitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Aegypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? &c. Placatusq; est Dominus nè faceret malum quod locutus fuerat aduersùs populum suum.

12. PSALMO centesimo quinto: Et dixit vt disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius.

13. HIEREMIAE septimo: Tu ergò noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi: quia non exaudiam te.

14. ET vigesimoseptimo: Et si prophetę sunt, & est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum, vt non veniant vasa, quæ derelicta fuerant in domo Domini, & in domo regis Iuda & in Ierusalem, in Babylonem.

15. HIERONYMVS in caput septimum Hieremiæ, in ea verba scribens: Tu ergò noli orare, &c. Nè videatur rogans propheta non impetrare quod postulat, præcipit Deus, nè pro populo peccatore, & nullam agente pœnitentiam, deprecetur. Quod autem dicit; Et non resistas mihi: illud ostendit, quòd sanctorum preces Dei iræ possint resistere. Vndè & Dominus loquitur ad Moysen: Dimitte me vt percutiam populum istum, & faciam te in gentem magnam. Et in psalmis legitur: Et stetit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio, & reputatum est ei ad iustitiam. Aaron quoq; arrepto thuribulo, inter ignem arsurúmque populum medius stetit, & Dei ira cessauit.

Preces Sanctorum Dei iræ resistere possunt. Exod. 32. Psal. 105. Num. 16.

16. ET in caput vigesimumseptimũ Hieremiæ, super ea verba: Et si prophetæ sunt, & est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum: Quod ait; Occurrant mihi, siue Domino exercituum: illud ostendit, verum prophetam posse Domino precibus resistere: secundùm quod & Moyses stetit in percussione contra Dominum, vt auerteret iram furoris eius. Samuel quoquè idem fecit. Et Dominus ad Moysen: Dimitte me, ait, vt percutiam populum istum. Quando autem dicit; Dimitte me, ostendit se precibus sanctorum posse retineri.

Exod. 32. 1. Reg. 8. Precibus Sanctorum retineri potest Deus.

17. IDEM epistola duodecima ad Gaudentium de Pacatulæ infantulæ educatione, capite tertio: Legimus Aaron pontificem isse obuiàm furentibus flammis, & accenso thuribulo, Dei iram cohibuisse. stetit inter mortem & vitam sacerdos magnus: nec vltra vestigia eius ignis procedere ausus est. Moysi loquitur Deus: Dimitte me, & deleho populum istum. Quando dicit, Dimitte me, ostendit se teneri posse, nè faciat quod minatus est. Dei enim potentiã serui preces impediebant.

Num. 16. Exod. 32.

18. ECCLESIASTICI trigesimoquinto: Qui adorat Deum in oblectatione, susciptetur: & deprecatio illius vsque ad nubes propinquabit. Oratio humiliãtis se, nubes penetrabit: & donèc propinquet, non consolabitur: & non discedet donèc Altissimus adspiciat.

19. PSALMO centesimo primo: Respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum.

20. ET trigesimosexto: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Reuela Domino viam tuam, & spera in eo: & ipse faciet. Et educet quasi lumen iustitiam tuam: & iudicium tuum tanquàm meridiem: subditus esto Domino, & ora eum.

21. IVDITH nono: Non enim in multitudine est virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Deus cælorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem.

22. LVCAE decimooctauo: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniã oportet semper orare, & non deficere.

23. ECCLESIASTICI decimooctauo: Non impediaris orare semper, & nè veteris vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum. Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum.

24. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Sine intermissione orate: In omnibus gratias agite: Hæc est enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.

25. MATTHAEI sexto: Attendite nè iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui in cælis est. Et cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum: & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

26. IOANNIS quarto, vt suprà A. testimonio duodecimo.

DE EXTERNIS GESTIBVS ORANTIVM

1. C. TERTVLLIANVS in Apologetico aduersùs gentes capite trigesimo: Illuc (in cælum) suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis, capite nudo, quia non erubescimus, denique sine monitore, quia de pectore oramus, precantes sumus semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, quæcunque hominis & Cæsaris vota sunt. Hæc ab alio orare non possum, quàm à quo me scio consecuturum, quoniam & ipse est qui solus præstat, & ego sum cui impetrare debetur, famulus eius &c. Sic itaque nos ad Deum expansos vngulæ fodiant, cruces suspendant, ignes lambant, gladij guttura detruncent, bestiæ insiliant, paratus est ad omne supplicium ipse habitus orantis Christiani. Hoc agite boni præsides, extorquete animam Deo supplicantem pro Imperatore. Hîc erit crimen vbi veritas & Dei deuotio est.

Veterũ Christianorũ gestus & ritus in orando.

2. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite quinto: Orantes de membris sui corporis faciunt quod supplicantibus cõgruit, cùm genua figunt, cùm extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo, & si quid aliud visibiliter faciunt, quanùs eorum inuisibilis voluntas, & cordis intentio Deo nota sit: nec ille indigeat his indicijs, vt humanus ei pandatur animus: sed his magis seipsum excitat homo ad orandũ gemendumq; humiliùs atque feruentiùs. Et nescio quomodò, cùm hi motus corporis fieri, nisi motu animi præcedente non possint, eisdem rursùs exteriùs visibiliter factis, ille interior inuisibilis, qui eos fecit, augetur: ac per hoc cordis affectus, qui, vt fierent ista, præcessit; quia facta sunt, crescit. Veruntamen si eo modo quisque teneatur, vel etiam ligetur, vt hæc de suis membris facere nequeat, non ideò non orat interior homo, & ante oculos Dei in secretissimo cubili vbi compungitur, sternitur.

Orantiũ gestus externi. Externis gestibus seipsũ magis excitat homo ad orandum, & augetur deuotio.

3. HIERONYMVS in dialogo aduersùs Luciferianos capite sexto: Indubitata ad Deum fides arduè reperitur. Verbi gratia dictum sit, vt quod volumus, perspicuum fiat: ad orationem assisto: non orarem, si non crederé: sed si verè crederem,

Si verè & perfectè crederemus, q- bus externis exercitatio-

Digitized by Google

nibus & gestibus vteremur in oratione.

illud cor, quo Deus videtur, mundarem, manibus tunderem pectus, genas lachrymis rigarem, corpore inhorrescerem, ore pallerem, iacerem ad Domini mei pedes, eosq; fletu perfunderem, crine tergerem, hærerem certè trunco crucis, nec priùs amitterem, quàm misericordiam impetrarem. nunc verò creberrimè in oratione mea, aut per porticus deambulo, aut de fœnore computo; aut abductus turpi cogitatione, etiam quæ dictu erubescenda sunt, gero. Vbi est fides? Siccine putamus orâsse Ionam? sic tres pueros? sic Danielem inter leones? sic certè latronem in cruce.

Ionæ 2. Dan. 5. & 14. Lucæ 23.

4. ET in vita Pauli Eremitæ: Introgressus speluncam Antonius, vidit genibus complicatis, erecta ceruice, extensisq; in altum manibus, corpus exanime. Ac primùm & ipse viuere, eum credens, pariter orabat. Postquàm verò nulla, vt solebat, suspiria precantis audiuit, in flebile osculum ruens, intellexit quòd etiam cadauer sancti, Deum, cui omnia viuunt, officioso gestu precabatur.

Mortui Pauli Eremitæ cadauer officioso gestu Deum precabatur.

5. IDEM in libro de viris illustribus, siue in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, de Iacobo fratre Domini: Hegesippus vicinus Apostolicorum temporũ, in quinto commentariorum libro de Iacobo narrans ait: Suscepit ecclesiam Hierosolymæ post Apostolos frater Domini Iacobus, cognomento Iustus. multi siquidem Iacobi vocabantur. Hic de vtero matris sanctus fuit, vinum & siceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquàm attonsus est, nec vnctus vnguento, nec vsus balneo. Huic soli licitum erat ingredi sancta sanctorum. Siquidem vestibus laneis non vtebatur, sed lineis, solúsque ingrediebatur templum, & flexis genibus pro populo deprecabatur: intantùm, vt camelorum duritiem traxisse eius genua crederentur.

Sancti Iacobi genua camelorum duritiem contraxisse videbãtur.

6. IOANNIS decimoseptimo: Hæc locutus est Iesus: & subleuatis oculis in cælum, dixit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te.

7. ET capite vndecimo: Iesus autem eleuatis sursùm oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi quoniam audîsti me.

8. MATTHAEI vigesimoseptimo: Et circa horam nonam clamauit Iesus voce magna, dicens: Eli, Eli, lammasabacthani? hoc est, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Iesus autem iterùm clamans voce magna, emisit spiritum.

9. LVCAE vigesimotertio: Et clamans voce magna Iesus, ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum.

10. MATTHAEI vigesimosexto: Et progressus pusillum, prócidit in faciem suam, orans & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu.

11. MARCI decimoquarto: Et cùm processisset paululùm, prócidit super terram: & orabat, vt si fieri posset, transiret ab eo hora.

12. LVCAE vigesimosecundo: Et ipse auulsus est ab eis, quantum iactus est lapidis: & positis genibus, orabat, dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum à me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

13. DANIELIS nono: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum, rogare & deprecari in ieiunijs, sacco & cinere.

14. IONAE tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum: & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniue: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Ninive ex ore regis & principum eius, dicens: Homines & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, &c.

15. IVDITH quarto: Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiunijs & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes cilicijs, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio. Et clamauerunt ad Dominum Deum Israel vnanimiter, nè darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent in opprobrium Gentibus. Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israel, allocutúsque est eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiunijs & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit. Sic erunt vniuersi hostes Israel, si perseueraueritis in hoc opere quod coepistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, ità vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti cilicijs offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel.

16. ET capite nono: Quibus ascendentibus, Iudith ingressa est oratorium suum: & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens: Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt femur virginis in confusionem, &c.

17. PRIMI Machabæorum tertio: Et congregati sunt, & venerunt in Maspha, contra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israel. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerunt capiti suo: & discinderunt vestimenta sua.

18. LVCAE decimooctauo: Et publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cælum leuare; sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

19. EXODI nono: Orate Dominum, vt desinant tonitrua Dei, & grando: vt dimittam vos, & nequaquàm hîc vltrà maneatis. Ait Moyses: Cùm egressus fuero de vrbe, extendam palmas meas ad Dominum, & cessabunt tonitrua, & grando non erit: vt scias quia Domini est terra. Egressúsque Moyses à Pharaone ex vrbe, tetendit manus ad Dominum, & cessauerunt tonitrua & grando, nec vltrà stillauit pluuia super terram.

20. ET capite decimoseptimo: Fecit Iosue vt locutus erat Moyses, & pugnauit contra Amalec; Moyses autem & Aaron & Hur ascenderunt super verticem collis. Cumq; leuaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autem paululùm remisisset, superabat Amalec. Manus autem Moysi erant graues: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum est vt manus illius non lassarentur vsque ad occasum solis. Fugauitq; Iosue Amalec, & populum eius in ore gladij.

21. DEV-

Digitized by Google

21. DEVTERONOMII nono: Et prócidi ante Dominũ ſicut priùs, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquam non bibens, propter omnia peccata veſtra quæ geſſiſtis contra Dominum, & eum ad iracundiam prouocâſtis. Et iacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum ſuppliciter deprecabar, nè deleret vos vt fuerat cõminatus: & orans dixi, &c.

22. NVMERORVM vigeſimo: Ingreſſuſq; Moyſes & Aaron, dimiſſa multitudine, in tabernaculum fœderis, corruerunt proni in terrã, clamaueruntq; ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus, audi clamorem huius populi, & aperi eis theſaurum tuum fontem aquæ viuæ, vt ſatiati, ceſſet murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini ſuper eos.

23. PSALMO octogeſimoſeptimo: Clamaui ad te Domine tota die: expãdi ad te manus meas.

24. ET cẽteſimo quadrageſimo: Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo: eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.

25. SECVNDI Paralipomenon ſexto: Stetit ergò coram altari Domini ex aduerſo vniuerſæ multitudinis Iſrael, & extendit manus ſuas. Siquidem fecerat Salomon baſim æneam, &c. ſtetitq; ſuper eam, & deincèps flexis genibus contra vniuerſam multitudinem Iſrael, & palmis in cælum leuatis, ait, Domine Deus &c.

26. ET capite vigeſimonono: Conſurgensq; diluculo Ezechias rex, adunauit omnes principes ciuitatis, & aſcendit in domũ Domini &c. Cumq; finita eſſet oblatio, incuruatus eſt rex, & omnes qui erant cum eo, & adorauerunt.

27. TERTII Regum octauo: Factum eſt autem, cùm complêſſet Salomon orans Dominum omnem orationem, & deprecationem hanc, ſurrexit de conſpectu altaris Domini: vtrunque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in cælum.

28. DANIELIS ſexto: Quod cùm Daniel comperiſſet, id eſt, conſtitutam legem, ingreſſus eſt domum ſuam: & feneſtris apertis in cœnaculo ſuo, contra Ieruſalem tribus temporibus in die flectébat genua ſua, & adorabat, confitebaturq; coram Deo ſuo, ſicut & antè facere conſueuerat.

29. PRIMI Eſdræ nono: Et in ſacrificio veſpertino ſurrexi de afflictione mea, & ſciſſo pallio & tunica, curuaui genua mea, & expandi manus meas ad Dominum meum.

30. MATTHAEI ſecundo: Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes, adorauerunt eum.

31. ACTORVM ſeptimo: Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Ieſu, ſuſcipe ſpiritum meum. Poſitis autem genibus, clamauit voce magna, dicens: Domine, nè ſtatuas illis hoc peccatum.

32. ET capite nono: Eiectis autem omnibus foràs, Petrus ponens genua orauit: & conuerſus ad corpus, dixit: Tabitha, ſurge. At illa aperuit oculos ſuos: & viſo Petro, reſedit.

33. ET capite vigeſimo: Et cùm hæc dixiſſet (Paulus) poſitis genibus ſuis, orauit cum omnibus illis.

34. ET vigeſimoprimo: Et expletis diebus, profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum vxoribus & filijs vſque foràs ciuitatem: & poſitis genibus in littore, orauimus.

35. AD Epheſios tertio: Propter quod peto nè deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ eſt gloria veſtra. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

36. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput ſuum. Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput ſuum: vnum enim eſt àc ſi decaluetur. Vos ipſi iudicate: decet mulierem non velatam orare Deum? Si quis autem videtur contentioſus eſſe: nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei.

37. DAMASCENVS libro quarto de orthodoxa fide, capite decimotertio: Non temerè ac ſine cauſa ad Orientem conuerſi, adoramus. Nam quia ex viſibili ſimul & inuiſibili, hoc eſt ex ea natura, quæ intelligentia percipitur, & ex ea, quæ in ſenſum cadit, conſtamus, duplici quoquè proindè adorationis genere illum rerum omnium parentem & architectum afficimus: quemadmodùm videlicet & mente & corporis labijs pſallimus, & aqua ſimul ac Spiritu baptizamur, & duplici modo Domino copulamur, nempè dum ſacramenta, & Spiritus gratiam percipimus. Quoniam igitur Deus ſpirituale eſt lumen, & Sol iuſtitiæ, ac Chriſtus in literis ſacris Oriens appellatur, idcirco nobis faciendum eſt, vt eam partem, qua Sol oritur, ipſi adorationis ergò aſſignemus. Ei ſiquidem omne bonum conſecrare par eſt, à quo quicquid boni eſt, bonitatem accepit. Quin diuus quoquè Dauid his verbis vtitur, Regna terræ cantate Deo: pſallite Domino, qui aſcendit ſuper cælum cæli ad Orientem. Ac prætereà ad hunc modum loquitur Scriptura, Plantauit Deus paradiſum in Eden ad Orientem, vbi hominem, quem effinxerat, collocauit, eúmque violato præcepto expulit, atque è regione paradiſi voluptatis conſtituit, hoc eſt ad Occaſum. Quo fit, vt veteris patriæ deſiderio ad eam defixos oculos habeamus, cùm Deum adoramus. Sed & Moſis tabernaculum, velum & propitiatorium ad Ortum habebat, & tribus Iuda, vt reliquis præſtantior, ad Ortum caſtra metabatur, & in celeberrimo illo Salomonis templo porta Domini ad Ortum ſita erat. Tum etiam Dominus cùm in cruce penderet, ad Occaſum proſpiciebat (eóque nomine ità adoramus, vt eum obtueamur) ac rurſùs cùm in cælum reciperetur, ad Ortum efferebatur: ſicq; à diſcipulis adoratus eſt, atque ità venturus eſt, vt eum in cælum euntem conſpexerũt: quemadmodùm ipſe quoquè Dominus dixit, Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vſque in Occidentem, ità erit aduentus filij hominis. Quocircà eius aduentum opperientes, ad Orientem adoramus. Eſt autem Apoſtolorum hoc inſtitutum literis ſacris haudquaquàm proditum. Complura etenim illi, nulla ſcripturæ authoritate nixa, nobis tradiderunt.

Cur Oriẽtem versùs adoramus.

Adorandus Deus animo & corpore.

Zach. 3. & 6. Luc. 1.

Pſal. 67.

Geneſ. 2.

Exo. 27. & 38. Leuit. 16.

Num. 2.

3. Reg. 6.

Chriſtus cruci ſuffixus, Occidentem proſpiciebat.

Actor. 1.

Matth. 24.

Traditio Apoſtolica, adorare versùs Orientem.

DE CERTIS HORIS ORATIONIS.

38. AVGVSTINVS in libro de hæreſibus ad Quoduultdeum, hæreſi quinquageſimaſeptima: Pſallianorum poſtremam ponit Epiphanius hæreſim: quod nomen ex lingua Syra eſt, Græcè autem dicũtur εὐχῖται, ab orando ſic appellati. Tantum enim orant, vt eis qui hoc de illis audiunt, incredibile videatur. Nam cùm Dominus dixerit; Oportet ſemper orare, & non deficere. Et Apoſtolus; Sine intermiſſione orate: quod ſaniſſimè ſic accipitur, vt nullo die intermittantur certa tempora orandi; iſti ità nimis hoc faciunt, vt hinc iudicentur inter hæreticos nominandi.

Luc. 18. 1. Theſſ. 5. Semper & ſine intermiſſione orãt, qui orãdi tempora non intermittunt.

39. BEDA in caput decimumoctauum Lucæ: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet ſemper orare, & nõ deficere. Dicit & Apoſtolus: Semper gaudete, ſine intermiſſione orate. Quis autem poteſt ità ſemper orare, & ſine defectu vel intermiſſione precibus inſiſtere, vt nec alimẽtum ſumendi, aut dormiendi tempus habeat? Aut ergò dicendùm eſt, eum ſemper orare, & non deficere, qui canonicis horis quotidiè iuxta ritum eccleſiaſticæ traditionis, pſalmodijs, precibusq; conſuetis Dominum laudare & rogare non deſiſtit, & hoc eſſe quod Pſalmiſta dicebat: Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus

Luc. 18. 1. Theſſ. 5. Canonicas horas obſeruantes, ſemper orant. Pſal. 33.

Digitized by Google

eius in ore meo. Aut certè omnia quę iustus secundùm Deum gerit & dicit, ad orationem esse reputanda. Quia enim iustus sine intermissione quæ iusta sunt agit, per hoc sine intermissione iustus orabit, nec vnquàm ab oratione cessabit, nisi iustus esse desistat.

40. ANSELMVS Cantuarien. Archiepiscopus in caput quintũ prioris epistolæ D. Pauli ad Thessalonicenses: Sine intermissione orate, id est, vt nullo die intermittatis certa tempora orandi. Sed & cõtinuum cordis desiderium, continua oratio est. Nunquìd enim sine intermissione possumus genu flectere, corpus prosternere, vel manus leuare, vt de hoc nobis dicatur, sine intermissione orate? Sed qui nunc vult intermittere orare, non intermittat desiderare. Sic enim orabat Moyses, cui tacenti dixit Dominus: Quid clamas ad me? Clamabat enim corde, quanuis nihil diceret ore. Ità iuge desiderium & incessabilis amor, assidua est oratio Sanctorum.

Certa orandi tempora non intermittentes, orant sine intermissione.

Exod. 14.

41. CLEMENS Põtifex & martyr libro octauo constitutionum Apostolicarum, capite tricesimo quarto: Precationes facite manè, tertia hora, ac sexta, & nona, & vespere, atq; ad gallicantum: Manè gratias agentes, quòd illuminauit nos nocte sublata, & reddito die: Tertia, quòd ea hora Pilatus iudicium aduersùs Dominum pronunciauit: Sexta, quòd ea hora in crucẽ actus est: Nona, quòd ũ omnia mota, & tremefacta sunt Domino crucifixo: quia horrerent audaciam impiorum Iudæorum, & contumeliam Domini ferre non possent: Vespere, quòd noctem dederit ad requiescendum à diurnis laboribus: Ad gallicantum, quòd ea hora nunciet aduentum diei ad facienda opera lucis.

Ab Apostolis quæ diei horę orationi destinatæ fuerint, & quibus de causis.

42. TERTVLLIANVS in Apologetico aduersùs gentes, capite secundo: Plinius Secũdus cùm prouinciam regeret damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid decæterò ageret, consuluit tunc Traianũ Imperatorem, allegans præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm cœtus antelucanos ad canendum Christo & Deo, & ad confœderandam disciplinam; homicidiũ, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera scelera prohibentes. Tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidẽ non esse, oblatos verò puniri oportere.

Cœtus antelucani ad canendũ Deo.

43. CYPRIANVS de Oratione Dominica: In orationibus celebrandis inuenimus obseruâsse tum Daniele tres pueros in fide fortes & in captiuitate victores, horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet Trinitatis: quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens, consummatum numerum Trinitatis ostendit. Itémque ad sextam quarta procedens, declarat alteram Trinitatem. Et quando à septima nona completur, per ternas horas Trinitas perfecta numeratur: quæ horarum spatia iampridèm spiritaliter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precem temporibus seruiebant: & manifestata postmodùm res est, sacramenta olìm fuisse, quòd antè sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritus sanctus, qui gratiam Dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens, signo pariter & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiam salutis admitteret, cùm de emundandis gentilibus antè dubitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis fratres dilectissimi, præter horas antiquitùs obseruatas, orandi nunc & spatia & sacramenta creuerunt. Nam & manè orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spiritus sanctus designabat, in psalmis dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam: manè assistam tibi, & contemplabor te. Et iterùm per Prophetam loquitur Dominus: Diluculo vigilabunt ad me, dicentes: Eamus & reuertamur ad Dominum Deum nostrum. Recedente item sole ac die cessante, necessariò rursùs orandum est. Nam quia Christus sol verus, & dies est verus, sole ac die seculi recedente, quando oramus & petimus, vt super nos lux denuò veniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum.

Daniel. 6. Hora tertia, sexta & nona iam olìm ad orationẽ destinata, & qua de causa.

Actor. 2.

Actor. 10.

Lucæ 23.

In noua lege plures horæ orationis q̃ in veteri.

Mar. 16.

Psal. 5.

Osee 6.

44. ATHANASIVS in libro de virginitate siue de meditatione: Meditare in sacris scripturis: habe psalterium, & psalmos disce. Oriens sol videat librum in manibus tuis. Post tertiam syntaxes conficies, quoniam ea hora defixum est lignum crucis. Sexta hora absolues deprecationes cum psalmis, ploratu, & supplicationibus: quoniam hac hora pependit filius Dei in cruce. Nona hora rursùm in hymnis & glorificationibus eris, cum lachrymis & confessione peccatorum tuorum Deo supplicabis, quoniam hac hora Dominus in cruce pendens reddidit spiritum suum.

Quæ horæ diei orationi aut psalmis cõstitutę sint, & quibus de causis.

45. BASILIVS Magnus sermone primo de institutione Monachorum: qui alijs est sermo quartus exercitamentorum pietatis: Cùm autem ad orationem nulla non vitæ pars opportuna habenda sit: quia tamen datis quibusdam interuallis ab illa psalmodiæ genuq; flexionis acri contentione nonnunquàm est interquiescendum, is est maximè horarum modus tenendus, qui à veteribus olìm sanctis viris ad orationem descriptus est. Etenim eximius ille Dauid ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ: quem sanè Paulus quoq; & Silas secuti reperiuntur, cùm in carcere positi, circiter mediam noctem Deum ambo collaudarent. Addit deindè idem Propheta: Vespere, manè, & meridie. Quin & Spiritus sancti aduentus circiter horam diei tertiam fuit, sicut ex Actis accepimus, quo tempore cùm propter variam illam linguarum efficacem vim Pharisæi discipulos irriderent, negauit Petrus eos ebrios esse, qui ea loquerentur: siquidem horam illam tertiam fuisse. Porrò nona Dominicæ passionis memoriam refert, illius quæ vitæ nostræ causa susceptа est. Verùm quoniam item hoc est apud eundem Dauid, Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ: tempora autem illa, quæ diximus, neutiquàm septenarium orationis numerum conficiunt: bipartitò diuidenda meridiana oratio est, ità videlicet, vt pars vna cibum præcedat, altera subsequatur, quò perpetua hæc nobis formula sit Deum septies per singulas dierum conuersiones laudibus celebrandi.

Horarum canonicarũ approbatio.

Hora noctis orationi destinata.

Psal. 118.

Actor. 16.

Vespertina, matutina, & meridiana.

Psal. 54.

Hora tertia.

Actor. 2.

Hora nona.

Psal. 118.

Septem horæ canonicæ.

46. ITEM in regulis fusiùs disputatis, interrogatione trigesimaseptima: Neq; verò tamẽ, quanquàm hanc assiduè, atque adeò omnibus momentis adhiberi oportere gratiarum actionem, & lex ipsa præcepit, & nos eam vitæ nostræ necessariam esse, cùm natura, tum ratione docuimus, propterea illæ statis temporibus præscriptæ orationes negligendæ veniunt, quas obseruari in conuentibus solenne est & quotidianum. Siquidem ea re à nobis necessariò huiusmodi tempora delecta sunt, quòd in eorum singulis peculiaris quædam Dei in nos beneficiorum est commemoratio. Ac matutinum quidem, vt primi animi ac mentis nostræ motus consecrentur Deo, neque vllius rei curæ antè aditum ad nos demus, quàm nos in cogitatione de Deo oblectauerimus, sicut scriptũ est: Memor fui Dei, & delectatus sum. Neque corpus priùs ad functionem muneris alicuius moueamus, quàm illud fecerimus, quod dictum est:

Cur institutæ certæ orationis horæ.

Matutinę horæ obseruatio quare fit.

Psal. 76.

Orabo

Digitized by Google

Pſal 5. Tertia. Orabo ad te Domine: manè exaudies vocem meam. Manè adſtabo tibi. Tertia verò hora, vt in ea ad orationem ſurgatur, fratresq; omnes in vnum congregentur, licèt diuerſis in locis, alij in alijs operibus ſint occupati: idq; ea re, vt admoniti doni ſpiritus, quod circiter hanc ipſam horam Apoſtolis datum fuit, vno eodemq; animo cuncti illum venerentur, ab eoq; petant, vt & ipſi digni ſint, qui ſanctificationem ſuſcipiant: ſimulq; vt ſalutaris ſibi doctrinæ, & recti itineris dux eſſe, & author velit, illũ imitantes, qui dixit: Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innouà in viſceribus meis: Nè proijcias me à facie tua, & ſpiritum ſanctum tuum nè auferas à me. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me. Et alio in loco: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: atque ità denuò ad intermiſſa opera redeatur. Quòd ſi fors aliquos vel propter operum, vel propter locorum naturam eo tempore abeſſe longiùs contigerit, quàm vt vnà cum reliquis præſtò eſſe poſſint: ij vbicunquè fuerint, ea neceſſariò ibi exequi debent, quæ communiter ſtatuta ſunt, nihil hæſitantes omninò. Quia vbi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, inquit Dominus, ibi in medio eorum ſum. Porrò ſexta hora, ſanctorum exemplo, neceſſariam eſſe orationẽ iudicauimus, apud quos eſt: Veſpere & manè & meridie narrabo, & annunciabo, & exaudiet vocem meam. In qua quidem, vt liberemur ab incurſu & dæmonio meridiano, nonageſimus etiã pſalmus recitetur. De nona verò, quòd ea ad orationem nobis neceſſaria ſit, id Apoſtoli ipſi declarauerunt in Actis, in quibus eſt, quòd Petrus & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam. Completo verò iam die, pro ijs omnibus, quæ in eo data nobis fuerint, felicitérve nobis euenerint, gratiarum actio ſuccedat: eorumq; quæ vel per conſenſum, aut ſecùs contra animi ſententiam prætermiſſa ſint, confeſſio: ac ſicubì latens delictũ aliquod admiſſum fuerit verbis, operibúsve, aut etiam corde, pro his omnibus oratione adhibita veniam nobis à Deo comprecabimur. Siquidem ad ſimilia peccata iterùm euitanda, valdè vtilis eſt præteritorum conſideratio. Idcircò Dauid dicit: Quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris compungimini. Tum autem primis ſe iam noctis intendentibus tenebris, ſequetur petitio, vt quies, quam ſumus capturi, inoffenſa & ab omni perturbatione ac vitio libera ſit: qua hora etiam neceſſariò nonageſimus recitari pſalmus debet. De tempore autem dimidiæ noctis, quòd id ad orationem neceſſarium ſit, traditum nobis eſt à Paulo & Sila in Actis. Scriptum eſt enim ſic, Circiter autem mediam noctem Paulus & Silas laudabant Deum. Atque hoc quidem etiam concentor pſalmorum confirmat, ſic dicens: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. Pòſt anteuertẽdum diluculum eſt, & ad orationem ſurgendum, cauendumq; nè dies nos in lectulo dormientes opprimat: & ille imitandus, qui dixit: Præuenerunt oculi mei diluculum, vt meditarer eloquia tua. Porrò ex his omnibus, quę diximus, ſtatis temporibus, nullum ab ijs prætermitti debet, quorum vitæ propoſitum eſt, vt quæ acturi ſunt, omnia ad laudem Dei & Chriſti eius referant. Atque vtilis etiam, meo quidem iudicio, hæc in orationibus, & pſalmorum decantationibus, quæ certis temporibus fiunt, diuerſitas eſt atque varietas, ob eam cauſam, quòd in perpetua ſimilitudine & æqualitate rerũ animo neſcio quo modo torpedo quædam plerunquè oboritur atque tædium, eaq; re aliud agens, ad futiles & vagas cogitationes aberrat. In viciſſitudine autẽ varietateq; cùm pſalmodiæ, tum ſingularum horarum orationis, & ſtudium ipſum renouatur, & attentio inſtauratur.

Actor. 2. Pſal. 50. Pſal. 142. Matth. 18. Sextæ horæ obſeruatio. Pſal. 54. Pſal 90. Nonæ. Actor. 3. Veſperarum. Pſal. 4. Cõpletorij. Medię noctis Actor. 16. Pſal. 118. Laudum, vel auroræ. Pſal. 118. Ad quid prætereà cõferat iſta horarum varietas & diſtinctio.

47. CHRYSOSTOMVS homilia quinquageſimanona ad populum Antiochenum: Dies luceſcit, immò verò ante diem gallus cantauit, & non ſicut domi, ſtertũt ſerui, ianuæ clauſæ, omnes mortuis ſimiles ſunt dormientes, mulio tintinabula concutit. Illic huiuſmodi nihil, ſed omnes ſtatim cum reuerentia ſomnum deponẽtes exurgunt, excitante eos prælato, & conſiſtunt, ſanctum conſtituentes chorum, & ſtatim manus extendentes, ſacros hymnos decantant. Et poſt pauca: Neque cithara, neq; fiſtula, nec vllum aliud muſicum inſtrumentum talem emittit vocem, qualem audire licet in profunda quiete & ſolitudine, ſanctis cantantibus illis. At & ipſa cantica commoda, & in Deum charitate plena. In noctibus, inquit, extollite manus veſtras ad Deum. Et de nocte vigilauit ſpiritus meus ad te Deus, quoniam lux præcepta tua ſuper terram. Et Dauidica cantica, multos mouentia fontes lachrymarum. Quippe cùm cantet, dicens: Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Et iterùm: Quia cinerem tanquàm panem manducabam. Et iterùm: Quid eſt homo, quia innotuiſti ei: aut filius hominis, quia reputas eum? Homo vanitati ſimilis factus eſt, & dies eius ſicut vmbra prętereunt: &, Nè timueris cùm diues factus fuerit homo, vel cùm multiplicata fuerit gloria domus eius. Et rurſùm: Qui habitare facit vnius moris in domo: &, Septiès in die laudaui te ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. Et iterùm: Media nocte ſurgebam ad cõfitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. Facto autem die quiſque noſtrũm alterum vocat, egreſſorum rationem agit, in forum educit, aſſiſtit magiſtratui, tremiſcit, & pœnas metuit. Alius in tabernaculo, ad ſuum alius opus. Illi vero cùm rurſùm matutinas orationes celebrauerint & hymnos, ad ſcripturarum lectionem conuertuntur. Sunt autem & qui libros tranſcribere docti, aſſignatum quiſque ſumens habitaculum, ſemper agit quietem, nugante nemine, nemine quicquam dicente. Tertiam, ſextam, nonam, & veſpertinas orationes celebrãt. Et in quatuor partes diem diſpartiti, dum ſingulæ partes implentur, pſalmodijs & hymnis Deum venerantur.

Horæ ac tẽpora oratiõis apud monachos D. Chryſoſtomi tempore diſtributa. Pſal. 133. Pſal. 6. Pſal. 101. Pſal. 148. Pſal. 48. Pſal. 67. Pſal. 118. Ibidem.

48. HIERONYMVS in caput ſextum Danielis: Tria autẽ ſunt tempora, quibus Deo flectenda ſunt genua: tertiam horam, ſextam, & nonam, eccleſiaſtica traditio intelligit. Deniquè tertia hora deſcendit Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos. Sexta volens Petrus comedere, ad orationem aſcendit in cœnaculum. Nona, Petrus & Ioannes pergebãt ad templum.

Tertia, ſexta & nona hora orationis ex Eccleſiaſtica traditione. Act. 2. 10. & 3.

49. IDEM ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, epiſtola vigeſimaſecunda capite decimoſexto: Quanquàm Apoſtolus orare nos ſemper iubeat, & ſanctis etiam ipſe ſit ſomnus oratio: tamen diuiſas orandi horas debemus habere, vt, ſi forte aliquo fuerimus opere detenti, ipſum nos ad officium tempus admoneat. Horam tertiam, ſextam, nonam, diluculum quoquè & veſperam, nemo eſt qui neſciat. Nec cibi ſumantur, niſi oratione præmiſſa: nec recedatur à mẽſa, niſi referatur creatori gratia. Noctibus bis terq; ſurgendum, reuoluenda, quæ de ſcripturis memoriter retinemus. Egredientes de hoſpitio, armet oratio: regredientibus de platea, oratio occurrat antequàm ſeſſio: nec priùs corpuſculum requieſcat, quàm anima paſcatur. Ad omnem actum, ad omnem inceſſum manus pingat crucem.

1. Theſſ. 5. Diuiſas orandi horas cur habere debeamus.

50. AD eandem in Epitaphio Paulę matris, epiſtola vigeſimaſeptima capite decimo, de monaſterijs virginum, quas illa fundauerat, agens: Manè, hora tertia, ſexta, nona, veſpere, noctis medio, per ordinem pſalterium cantabant.

Horas canonicas decitabãt ſacræ virgines D. Hieronymi ætate

51. AQVISGRANENSE Concilium ſub Ludouico Pio Imperatore primo, capite centeſimo vigeſimoſexto, ex capite decimonono libri

Digitized by Google

Tertia, sexta & nona hora orationi consecrata.

primi de officijs ecclesiasticis Isidori: Horam tertiam & sextam & nonam, Daniel & tres pueri supplicationibus deuouerunt, scilicet, vt ab ortu diei in tempus supplicationis tres horæ porrectæ, Trinitatis nobis reuerentiam declararent, pariliter à tertia ad sextam, atque indè ad nonam, per paria lucis interualla ratis dimensionibus terminata, Trinitas ter in die rogata coleretur. Illud etiam occurrit ad probationem venerabilis Trinitatis, quòd Spiritus sanctus hora tertia, hoc est, suo loco & numero & tempore, descendit ad terras, impleturus gratiam, quam Christus promisit. Nam & sexta hora Christus passus, in nonam patibuli cruciamenta porrexit. Tali enim sacramento legitimis ad precem temporibus, per ternas horas Trinitatis perfectio aut laudatur celebritatibus, aut precibus impetratur: & si computetur diurna celebritas, per quaternariũ vsque in vespertinum officium, hoc est, quater ternis significatur: quia mundus quadrifariò diuisus, in Trinitate saluatur. Siquidem & in nocte stationes & vigiliæ militares, in quatuor partes diuisæ, ternis horarum spatijs secernũtur, vt & in ipsis nocturnis mundialibusq; officijs, Trinitatis mysterium veneretur.

Actor. 2.

Matth. 27. Lucæ 23.

Vespertina hora orationi cõsecrata.

52. CAPITE centesimo vigesimoseptimo, ex capite vigesimo eiusdem libri Isidori: Vespertinum diurni finis officium, diurnæ & alternæ lucis occasus est, cuius ex veteri testamento solennis celebratio est. Deniquè hoc tempore veterum sacrificia offerri, adoleriq; altario aromata & thura, mos erat. Testis est hymnidicus ille, regio ac sacerdotali perfunctus officio, dicens: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, elevatio manuum mearum sacrificiũ vespertinum. In nouo quoquè testamento eo tempore Dominus & Saluator noster, cœnantibus Apostolis mysterium sui corporis & sanguinis initiò tradidit, vt tempus ipsum sacrificij, vesperũ ostenderet seculi. Proindè in honore ac memoria tantorũ sacramentorum, his temporibus adesse nos decet Dei conspectibus, & personare in eius cultibus, orationum nostrarum illi sacrificium offerẽtes, atq; in eius laudibus pariter exultãtes. Vesperum autem nominatur à fidere, quod vesper vocatur, & decidente sole exoritur. De quo Propheta dicit: Et vesperum super filios hominum consurgere facis.

Exod. 29.

Psal. 140.

Matth. 26. Marc. 14. Lucæ 22.

Iob 38.

Cõpletorium. Psal. 131.

53. CAPITE centesimo vigesimooctauo, ex vigesimoprimo capite Isidori: De Completis autem celebrandis, id etiam in patrum inuenitur exemplis. Dauid Propheta dicente: Si ascendero in lectum strati mei, si dedero somnũ oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donèc inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Quis non stupeat, tantam in Dei amore animi deuotionem, vt somnum sibi, sine quo vtiquè corpora humana deficiunt, penitùs interdixerit, donèc locum ac templum Domino fabricandum in pectore suo rex & Propheta reperiret? Quæ res nos debet fortiter admonere, vt si ipsi locus Domini esse volumus, & tabernaculum eius aut templum cupimus haberi, inquantùm possumus, exempla sanctorum imitemur, nè de nobis dicatur, quod legitur: Dormierunt somnũ suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.

Psal. 75.

Matutinæ preces.

54. CAPITE centesimo vigesimonono, ex vigesimotertio capite eiusdem libri secundi Isidori: De matutinorum antiquitate & authoritate, testis est idem Dauid Propheta, dicens: In matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus. Et alibi: Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Diluculo autem proindè oratur, quòd resurrectio Christi celebretur. Matutina autem luce radiante, Dominus & Saluator noster ab inferis resurrexit, quando cœpit oriri fidelibus lux, quæ moriente Christo occiderat peccatoribus. Siquidem & eo tempore cũctis spes futuræ resurrectionis creditur, cùm iusti & omnes ab hac temporaria morte, quasi à sopore somni resurgentes, euigilabunt.

Psal. 62.

Psal. 118.

55. CAPITE centesimo trigesimo, ex vigesimosecundo capite libri primi Isidori: Antiqua est vigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus sanctis. Esaias deniquè Propheta exclamat ad Dominum, dicens: De nocte vigilat spiritus meus ad te Deus, quia lux præcepta tua sunt super terram. Item Dauid & regio & prophetico sanctificatus vngũcto, ità canit: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Hoc nanque tempore vastator angelus stantiens, primogenita Aegyptiorum percussit. Vndè & nos vigilare oportet, nè periculo Aegyptiorum admisceamur. Ijsdem etiam horis venturum se esse, in Euangelio Saluator asseruit: vndè & ad vigilandum auditores suos exuscitans, dicit: Beati serui illi, quos, cùm venerit, Dominus inuenerit vigilantes. Et si vespertina (inquit) hora venerit, & si media nocte, & si in gallicantu, & inuenerit eos vigilantes, beati sunt serui illi. Itaque & vos estote parati, quia nescitis, qua hora filius hominis venturus est. Siquidem nec verbis solùm docuit vigilias, sed etiam confirmauit exemplo. Nam testatur Euangelium, quia erat Iesus pernoctans in oratione Dei. Paulus quoquè & Silas in custodia publica circa medium noctis orantes, hymnum, audientibus cunctis, vincti dixisse memorantur: vbi repentè terræmotu facto, & concussis carceris fundamẽtis, & ianuæ sponte apertæ, & omnium vincula sunt soluta. Vndè oportet his horis psallendi, orandiq; frequentiam nos in sanctis habere officijs, finemq; nostrum, vel si aduenerit sub tali actu, expectare securiùs. Est autem quoddam genus hæreticorum, superfluas existimantium sacras vigilias, & spiritali operi infructuosas, dicentium iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, sicut diem ad laborem. Qui hæretici Græco sermone Nyctazontes, hoc est, somniculosi vocantur.

Nocturnæ preces.

Esaiæ 26.

Exod. 12.

Marc. 13.

Lucæ 6.

Actor. 16.

Hæretici reprehendẽtes nocturnas preces sine Christianæ vigilias.

56. ET capite centesimo trigesimoprimo: Studeant summoperè canonici prædictas horas vigilantissima cura custodire, & in his diuinum officium humiliter ac deuotè persoluere.

57. VIDE de horis Canonicis plura apud Rabanum libro secũdo de institutione Clericorum, capite primo & sequentibus: item apud Rupertum Tuitiensem libro primo de diuinis officijs, capite primo & sequentibus.

58. PSALMO centesimo decimooctauo: Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam. Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustificationis tuæ. Septiès in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ.

59. ET quinto: Quoniam ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam: Manè adstabo tibi & videbo: quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

60. ITEM quinquagesimoquarto: Vesperè, & manè, & meridie narrabo & annunciabo, & exaudiet vocem meam.

61. DANIELIS sexto, vt suprà C. testimonio vigesimooctauo.

62. ACTORVM tertio: Petrus autem & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam.

63. ET capite decimo: Postera autem die iter illis facientibus, & appropinquantibus ciuitati, ascendit Petrus in superiora, vt oraret circa horam sextam.

64. ITEM capite decimosexto: Media autem nocte, Paulus & Silas orantes, laudabant Deum. Et audiebant eos qui in custodia erant.

VIII.

Digitized by Google

VIII.

Cur in orando seduli & assidui esse debemus?

PRIMVM, ob maximas & infinitas eorum, qui ritè precantur, vtilitates. Deindè, quòd oratio proprium & necessarium sit fidei exercitium. Habet præterea præceptum in diuinis literis [a] passim: neque modò frequentem, sed etiam eximiam plenamque consolationis & suauitatis promissionem. *Dico vobis*, inquit ipsa veritas [b] Christus: *omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.* Et rursùm: [c] *Ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur.* Atque iterùm: [d] *Si vos cùm sitis mali, nôstis bona data dare filijs vestris: quanto magis Pater vester qui in cælis est, dabit bona petentibus se?* Talibus quidem dictis, vt rectè colligit Chrysostomus, [e] ac tali spe prouocauit nos ad orandum vniuersorum Dominus. Nos verò decet obtemperantes Deo, semper omnem vitam in laudibus Dei, precibusque transigere, maiore studio curam agentes diuini cultus, quàm vitæ nostræ. Sic enim contigerit semper viuere vitam homine dignam. Hæc ille.

Isidor. de summo bon. li. 3. ca. 7. Aug. ser. 226. & 230. de temp. & epi. 121. ca. 3. & sequen. Ité ser. 5. de ver. Do. c. 4. & seq. Cypri. de orat. Dom. Amb. lib. 3. de virginib. & serm. 93. de Nazario & Celso.

a Mat. 26. d Mar. 13. d Luc. 18. a 12. a b 21. g Eccli 18. c 21. a Rom. 12. c Phil. 4. b Col. 4. a 1. Petr. 4. b 1. Thessa. 5. c Eph. 6 c 1. Tim. 5. a Heb. 4. d Iac. 1. a 4. a 5. d

b Mar. 11. c Mat. 21. b 18. c d c Luc. 11. b Mat. 7. b Ioan. 14. b 15. a 16. d 1. Ioan. 3. d 5. c Psal. 49 c 144. d Prou. 15. d 2. Par. 7. c Eccli 2. b 3. a 38 a Leuit. 4. f g 5. c d 6. a

d Matth. 7. b Luc. 11. c

e Lib. 1. de orando Deum. Vide etiã lib. 2. Item hom. 5. de incomprehensib. Dei natura, & ad populum Antioch. hom. 11. & 79. Greg. hom. 27. in Euangel. & in psalmum 6. pœnitentialẽ.

TESTIMONIA.

Oratio remedium est tentationum.

1. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite septimo: Hoc est remedium eius, qui vitiorum tentamentis exæstuat, vt quoties quolibet tangitur vitio, totiès se ad orationem subdat, quia frequẽs oratio vitiorum impugnationem extinguit. Tamen perseueranter intendere oportet animum nostrum orando atque pulsando, quousquè importunas desideriorum cárnalium suggestiones, quæ nostris obstrepunt sensibus, fortissima intentione superemus, ac tam diù insistere, quousquè perfistẽdo vincamus. Nam negligentes orationes, nec ab ipso homine impetrare valent quod volunt. Quando quisq; orat, sanctum ad se spiritum aduocat: At vbi aduenerit, cõfestim tentamenta dæmonum, qui se mẽtibus humanis immergunt, præsentiam eius ferre nõ sustinentes effugiunt. Oratio, cordis est, non labiorum. Neque enim verba deprecantis Deus intendit, sed orantis cor adspicit. Quòd si tãcitè cor oret, & vox fileat: quanuis homines lateat, Deum latére non potest, qui conscientiæ præsens est. Melius est autem cum silentio orare cordẽ sine sono vocis, quàm solis verbis sine intuitu mentis. Nunquàm est sine gemitu orandum. Nam peccatorum recordatio mœrorem gignit. Dum enim oramus, ad memoriam culpam reducimus, & magis tunc reos nos esse cognoscimus. Ideoq; cùm Deo assistimus, gemere & flere debemus, reminiscẽtes quàm grauia sunt scelera quę commisimus, quamq; dira inferni supplicia quæ timemus. Mens qualem se in oratione offert, talem post orationem se conseruet. Nam nihil proficit oratio, si denuò committitur, vndè iam iterũ venia postuletur. Ille enim precis desideratum effectum sine dubio percipit, qui quod orando ablui postulat, delinquendo non iterat. Mens nostra cælestis est, & tunc orando Deum benè contemplatur, quãdo nullis terrenis curis aut erroribus impeditur. Apta est enim ad bonum in sua natura, in aliena verò turbatur. Pura est oratio, quam in suo tempore seculi non interueniunt curæ: longè autem est à Deo animus, qui in oratione cogitationibus seculi fuerit occupatus. Tunc ergò veraciter oramus, quando aliundè non cogitamus. Sed valdè pauci sunt qui tales orationes habeant. Et licèt in quibusdam sint, difficile tamen est vt semper sint. Mens quæ ante orationem vacans à Deo, in illicitis cogitationibus occupatur, dum in orationem venerit, confestim illi imagines rerum, quas nuperè cogitauit, occurrunt, aditumq; precis obstruunt, nè se mens libera ad cæleste desiderium erigat. Purgandus est itaque primùm animus, atque à temporalium rerum cogitationibus segregandus, vt pura acies cordis ad Deũ verè & simpliciter dirigatur. Nam reuerà tunc impetranda diuina munera credimus: quando simplici affectu assistimus, cùm oramus. Multis modis interrumpitur orationis intentio, dum se per incuriam vana mundi ingerũt in cuiuscunque orantis animo. Tunc autem diabolus magis cogitationes curarum secularium humanis mentibus ingerit, quando orantem adspexerit. Duobus modis oratio impeditur, nè impetrare quisque valeat postulata: hoc est, si aut quisque adhuc mala committit, aut si delinquẽti sibi debita non dimittit. Quod geminũ malum dum quisque à semetipso abstulerit: protinùs securus studio orationis incumbit, & ad ea quæ impetrare precibus cupit, mentem liberè erigit. Qui lædit, non desistat orare pro se lẽdentibus: aliquin iuxta Domini sententiam peccat, qui pro inimicis non orat. Sicut nullum proficit in vulnere medicamentum, si adhuc ferrũ in eo sit: ità nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mente, vel odium manet in pectore. Tantus debet esse orantis erga Deum affectus, vt non desperet precis effectum. Inaniter aũt oramus, si spei fiduciam non habemus. Petat ergò, vt Apostolus ait, vnusquisq; in fide nihil dubitans: nam qui dubitat, similis est vndæ maris, quæ à vento fertur atq; dispergitur. Diffidentia nascitur impetrandi orata, si se adhuc animus sentiat circa peccandi affectionem versari. Non enim potest habere precis certam fiduciam, qui adhuc in præceptis Dei pigritat, & peccandi recordatione delectatur. Qui à præceptis Dei auertitur, quod in oratione postulat, accipere nõ meretur, nec impetrat ab illo bonũ quod poscit, cuius legi non obedit. Si enim id quod Deus præcepit, facimus: id quod petimus, sine dubio obtinemus. Nam sicut scriptum est, Qui auertit aurem suam nè audiat legem, oratio eius execrabilis erit. Multùm apud Deum vtraque sibi necessariò commendatur, vt oratione operatio, & opere fulciatur oratio. Vndè etiã Hierémias ait: Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum. Cor enim cum manibus leuat, qui orationẽ cum opere subleuat. Nam quicunque orat & non operatur, cor leuat, &

Spiritum sanctum aduocat feruens oratio.

Dæmon oratiões nostras impedire conatur. Similia habet Gregorius li. 10. Moraliũ, cap. 17. & 18.

Geminum orationis impedimentum

Cum gemitu orandum.

Matth. 5.

Fiducia impetrandi adsit.

Iaco. 1.

Alienæ curæ & cogitationes arcendæ.

Diffidentiæ causa quæ sit.

Prouer. 28. Orationi iungenda est bona operatio. Thren. 3. Greg. 18. Mor. al. cap. 3. & Hieron. in c. 3. Thren. idẽ dicunt.

Digitized by Google

& manus non leuat. Quisquis verò operatur, & non orat, leuat manus, & cor non leuat. Sed quia operari necesse est & orare, benè iuxta vtrunque dictum est, Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum, nè de negligentia mandatorũ corde reprehendamur, dum salutem nostram obtinere aut sola oratione, aut sola operatione cõtendimus. Postquàm bonum opus agimus, lachrymæ orationum fundantur, vt meritum actionis humilitas impetret precis. Culpabiliter manus ad Deũ expandit, qui facta sua orando iactanter prodit, sicut Pharisæus in templo iactãter orabat, seq; magis quàm Deum de operibus iustis laudari volebat. Quorundam oratio in peccatum conuertitur, sicut de Iuda proditore scribitur. Qui enim iactanter orat, laudẽ appetendo humanam, non solùm eius oratio non delet peccatum, sed etiam ipsa vertitur in peccatum. Sic Iudæi & Hæretici qui licèt ieiunare & orare videantur, eorũ tamen oratio non delet peccatũ, nec ad purgationis profiçit meritum, sed mutatur potiùs in peccatum. Ideò interdùm oratio electorum in pressuris eorum differtur, vt impiorum peruersitas augeatur. Verùm dum iusti temporaliter audiũtur, pro eorum sit salute, qui eos affligunt: vt dum illis temporali remedio subuenitur, prauorum oculi ad conuersionem aperiantur. Vndè & trium puerorum frigidus ignis fuit, vt Nabuchodonosor Deum verum agnosceret. Sicut & Propheta in psalmis ait: Propter inimicos meos eripe me. Proindè tardiùs exaudiuntur quorundam orationes, vt dum differuntur, fortiùs excitati, maioribus præmijs cumulentur, exemplo pruinarum & repressione messium, in quibus quanto tardiùs sata semina exeunt, tanto ad frugẽ cumulatiùs crescunt. Quotiès orantes non citò exaudimur, nostra nobis facta in oculis proponamus, vt hoc ipsum quod differtur, diuinæ reputetur iustitiæ, & culpæ nostræ. Interdùm, quòd perseuerãter orantes, non citò exaudimur, vtilitatis nostræ est, non aduersitatis. sæpè enim multos Deus non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad salutem. Multi orantes non exaudiuntur, quia prouidẽdo illis Deus meliora quàm petunt, reseruat, sicut contingere solet paruulis, qui nè in scholis vapulent, Deũ exorant: sed non datur illis postulationis effectus, quia impeditur talis auditio ad profectũ. Non aliter quibusdam contingit electis. Deprecantur enim Deum pro nonnullis vitæ huius commodis vel aduersis. Prouidentia verò diuina temporaliter eorum desiderio minimè consulit: quia meliora illis in æternũ promittit. Oratio priuatis locis opportunis funditur, magisq; obtentum impetrat, dum Deo tãtùm teste depromitur. Proprium autem hypocritarum est, offerre se in oratione videntibus, quorum fructus est non Deo placere, sed gloriam ab hominibus comparare. Non in multiloquio exaudiuntur homines à Deo, quasi plurimis eum verbis conentur inflectere. Neque enim conciliat eum multiplex orantis sermo, sed pura sinceraq; orationis intentio. Bonũ est, corde semper orare: bonum etiam, & sono vocis Deum spiritalibus hymnis glorificare. Nihil est, sola voce canere sine cordis intentione: sed sicut ait Apostolus, Cantantes in cordibus vestris, hoc est, non solùm voce, sed & corde psallentes. Vndè & alibi: Psallam spiritu, psallam & mente. Sicut orationibus regimur, ità psalmorum studijs delectamur. Psallendi enim vtilitas tristia corda consolatur, grauiores mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes exusçitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quamuis dura sint carnaliũ corda, statim vt psalmi dulcedo insonuerit, ad affectum pietatis animum eorum inflectit. Dum Christianũ non vocis modulatio, sed tantùm verba diuina, quæ ibi dicuntur, debeant cõmouere: nescio tamen quo pacto modulatione canentis maior nascitur cõpunctio cordis. Multi enim reperiuntur, qui cantus suauitate commoti, sua crimina plangunt, atq; ex ea parte magis flectuntur ad lachrymas, ex qua psallentis insonuerit dulcedo suauissima. Oratio in præsenti tantùm vita pro remedio peccatorum effunditur: psalmorum autem decantatio, perpetuam Dei laudem demonstrat in gloriam sempiternam, sicut scriptum est: Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorũ laudabunt te. Cuius operis ministerium quicunque fideliter intentaq; mente exequitur, quodammodò angelis sociatur.

2. AVGVSTINVS sermone ducẽtesimo vigesimosexto de tempore: Oratio iusti, clauis est cæli. Ascendit precatio, & descẽdit Dei miseratio. Licèt alta sit terra, altũ cælum, audit tamen Deus hominis linguam, si mundam habeat conscientiam.

3. IDEM sermone ducentesimo trigesimo de tempore: Oratio est refectio ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus sancti. Oratio duritiam cordis mollit, austeritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio, sic & ieiunium sine oratione nõ potest animam perfectè nutrire. Quid autem oratio &c. vt suprà quæstione præcedenti, A. testimonio tertio.

4. ET epistola cẽtesima vigesimaprima ad Probam, capite octauo: Propter hanc adipiscendam vitam beatam, ipsa vera vita beata nos orare docuit, non in multiloquio, tanquam eò fiat vt exaudiamur, quo loquaciores sumus, cùm eum oremus, qui nouit, ficut ipse Dominus ait, quid nobis necessariũ sit, priùs quàm petamus ab eo. Vndè mirum videri potest, quanuis multiloquium prohibuerit, cur nos sic orare adhortatus sit, qui nouit quid nobis necessarium sit priusquàm petamus ab eo, vt diceret; Oportet semper orare, & non deficere: viduæ cuiusdam proposito exẽplo, quæ de suo aduersario cupiens vindicari, iudicem iniquum sæpè interpellando flexit ad audiendum, non iustitia nec misericordia permotum, sed tædio superatũ: vt hinc admoneremur, quanto certiùs nos exaudiat misericors & iustus Dominus Deus sine intermissione orantes, quando illa nec ab iniquo & impio iudice potuit assidua interpellatione contemni: & quàm libens atque placatus bona desideria impleat eorum, à quibus aliena peccata nouit ignosci, si quò cupiebat illa peruenit, quæ voluit vindicari. Ille quoquè, cui amicus de via venerat, nec quod ei apponeret habebat, ab amico sibi tres panes cupiens commodari, quibus fortasse ipsa Trinitas vnius substantiæ figurata est, iam cum suis seruis dormientem petitor instantissimus & molestissimus excitauit, vt daret ei quantos volebat, magis & ipse vitando tædium quàm beneuolentiam cogitando: vt hinc intelligeremus, si dare cogitur, qui cùm dormiat, à petente excitatur inuitus; quanto det benigniùs, qui nec dormire nouit, & dormientes nos excitat vt petamus. Hinc est & illud: Petite, & accipietis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit, & quærens inuenit, & pulsanti aperietur: aut quis est ex vobis homo, à quo filius suus panem petit, nunquid lapidem porrigit ei? aut si piscem petit, nunquid serpentem porrigit illi? aut si ouum petit, nunquid porrigit ei scorpium? Si ergò vos, cùm sitis mali, nõstis bona data dare filijs vestris, quanto magis pater vester cælestis dabit bona petentibus se? Cùm ergò secundùm tria illa, quæ commendat Apostolus, fides significetur in pisce, vel propter aquam baptismi, vel quòd in huius seculi fluctibus integra est: cui contrarius est ille serpens, qui vt non crederetur Deo, venenosa fraude persuasit: Spes in ouo, quia vita pulli nondùm est, sed futura est, nec iam videtur, sed adhuc speratur: Spes enim quæ videtur, non est spes: cui contrarius est scorpius, quoniam qui

Iactãtia cuitãda in oratio. Luc. 18.

Psal. 108.

Daniel. 3.

Psal. 68. Cur quidam tardiùs exaudiantur.

Orare in abscondito. Matth. 6.

Oratio vocalis.

Ephes. 5.

1. Cor. 14.

Psallendi vtilitas.

Psal. 83.

Oratio iusti clauis est cæli

Ieiunio adesse debet oratio.

Matth. 6.

An repugnet temperare, & in oratione multiloquiũ esse. Luc. 18.

Explicatio parabolæ de iniquo iudice

Luc. 11. De amico dormiente, & tribus panibus.

Matth. 7. Luc. 11.

De pane, pisce & ouo.

Rom. 8.

Digitized by Google

Philip.3. qui ſperat æternam vitam, quæ retrò ſunt obliuiſcitur, & in anteriora ſe extendit: cui noxium eſt retrò reſpicere, ſcorpius autem ex ea parte cauendus eſt, qua venenatam & aculeatam caudam retrorsùm habet: Charitas, in pane: Maior enim horum charitas, & in cibis vtiquè vincit cætera panis vtilitas: cui contrarius eſt lapis, quoniam dura corda reſpuunt charitatem: ſiue aliud aliquid congruentiùs iſta ſignificent, tamen qui nouit bona data dare filijs ſuis, petere nos & quærere & pulſare compellit. Quod quare faciat, qui nouit quid nobis neceſſarium ſit, priùs quàm petamus ab eo, mouere animum poteſt, niſi intelligamus quòd Dominus & Deus noſter non voluntatem noſtram ſibi velit innoteſcere, quam non poteſt ignorare; ſed exerceri in orationibus deſiderium noſtrum, quò poſſimus capere quod præparat dare. Illud enim valdè magnum eſt, ſed nos ad capiendum parui & anguſti ſumus. Ideò nobis dicitur: Dilatamini, nè iugis iugum ducentes cũ infidelibus. Tanto quippe illud quod valdè magnum eſt, quod nec oculus vidit, quia non eſt color; nec auris audiuit, quia non eſt ſonus; nec in cor hominis aſcendit, quia cor hominis illuc debet aſcendere, ſumemus capaciùs, quanto id & fideliùs credimus, & ſperamus firmiùs, & deſideramus ardentiùs.

1.Cor.13. Cur Deus orari velit, cũ tamẽ nõ ignoret quæ ſint nobis neceſſaria.

2.Cor.6. 1.Cor.2.

Cur verbis oramus, idq; certis horarũ intermallis. 5. CAPITE nono: In ipſa ergò fide & ſpe & charitate continuato deſiderio ſemper oramus. Sed ideò per certa interualla horarum & temporum etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum ſignis noſipſos admoneamus; quantúmque in hoc deſiderio profecerimus, nobiſipſis innoteſcamus, & ad hoc augendum noſipſos acriùs excitemus. Dignior enim ſequetur effectus, quẽ feruentior præcedit affectus. Ac per hoc & quod ait Apoſtolus; Sine intermiſſione orate: quid eſt aliud, quàm beatam vitam, quæ nulla niſi æterna eſt, ab eo qui eã ſolus dare poteſt, ſine intermiſſione deſiderate? Semper ergò hanc à Domino Deo deſideremus, & oramus ſemper. Sed ideò ab alijs curis atque negocijs, quibus ipſum deſideriũ quodam modo tepeſcit, certis horis ad negocium orandi mentẽ reuocamus, verbis orationis noſipſos admonentes in id, quod deſideramus, intendere, nè quod tepeſcere cœperat, omninò frigeſcat, & penitùs extinguatur, niſi crebriùs inflammetur. Vndè & illud quod idem Apoſtolus ait: Poſtulationes veſtræ innoteſcant apud Deum: non ſic accipiendum eſt, tanquàm Deo innoteſcant, qui eas & antequàm eſſent vtiquè nouerat, ſed nobis innoteſcant apud Deum per tolerantiã, non apud homines per iactantiam. Aut fortè etiam innoteſcãt angelis, qui ſunt apud Deum, vt quodammodò eas offerant Deo, & de his conſulãt, & quod eo iubente implendum eſſe cognouerint, ſicut oportere ibi cognouerint, hoc nobis vel euidẽter, vel latenter apportent. Dixit enim angelus homini: Et nunc quando orabas tu & Sara, ego obtuli orationem veſtram in conſpectu charitatis Dei.

1.Theſſ.5. Coloſſ.4. Angeli offerũt orationes noſtras Deo. Tob.12.

Orare in multiloquio, & diù orare, nõ idem valent. Luc.6.& 22. 6. CAPITE decimo: Quæ cùm ità ſint, etiam cùm diù orare vacat, id eſt, cùm alia bonarum & neceſſariarum actionum nõ impediuntur officia, quanuis & in eis, vt dixi, deſiderio illo ſemper orandum ſit, non eſt improbũ nec inutile. Neque enim, vt nonnulli putant, hoc eſt orare in multiloquio, ſi diutiùs oretur. Aliud eſt ſermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipſo Domino ſcriptum eſt, quòd pernoctauerit in orando, & quòd prolixiùs orauerit: vbi quid aliud quàm nobis præbebat exemplum, in tempore precator opportunus, cũ Patre exauditor æternus? Dicuntur fratres in Aegypto crebras quidẽ habere orationes, ſed eas tamen breuiſſimas, & raptim quodammodò iaculatas, nè illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimùm neceſſaria eſt, per productiores moras euaneſcat atque hebetetur intentio. Ac per hoc etiam ipſi ſatis oſtendunt, hanc intentionem, ſicut non eſt obtundenda, ſi perdurare nõ poteſt, ità ſi perduraverit, non citò eſſe rumpendam. Abſit enim ab oratione multa locutio, ſed non deſit multa precatio, ſi feruens perſeuerat intẽtio. Nam multum loqui, eſt in orando rem neceſſariam ſuperfluis agere verbis. Multum autem precari, eſt ad eum quem precamur, diuturna & pia cordis excitatione pulſare. Nam plerunquè hoc negocium plùs gemitibus quàm ſermonibus agitur, plùs fletu quàm affatu. Ponit autẽ lachrymas noſtras in cõſpectu ſuo, & gemitus noſter non eſt abſconditus ab eo, qui omnia per verbum condidit, & humana verba non quærit.

Multũ loqui & multũ precari, quomodò differant. Pſal.55. & 37.

Luc.11. Matth.6. Breuis expoſitio Oratiõis Dominicæ. 1.petitio. 2.petitio. 3.petitio. Quarta. Quinta. Sexta. Septima.

7. CAPITE vndecimo: Nobis ergò verba neceſſaria ſunt, quibus commoneamur, & inſpiciamus quid petamus, non quibus Dominũ ſeu docendum ſeu flectendum eſſe credamus. Cùm ergò dicimus; Sanctificetur nomen tuum: noſipſos admonemus deſiderare, vt nomẽ eius quod ſemper ſanctum eſt, etiam apud homines ſanctum habeatur, hoc eſt, non contemnatur, quod non Deo, ſed hominibus prodeſt. Et in eo quod dicimus; Adueniat regnum tuum, quod ſeu velimus, ſeu nolimus, vtiquè veniet, deſiderium noſtrum ad illud regnum excitamus, vt nobis veniat, atq; nos in eo regnare mereamur. Cùm dicimus; Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra: nobis ab illo precamur ipſam obedientiam, vt ſic in nobis fiat voluntas eius, quemadmodùm fit in cæleſtibus ab angelis eius. Cùm dicimus; Panem noſtrũ quotidianum da nobis hodiè: per id quod dicitur, Hodiè, ſignificatur hoc tempore, vbi vel illam ſufficientiam petimus, à parte quæ excellit; id eſt, nomine panis totam ſignificantes, vel ſacramentum fidelium, quod in hoc tempore neceſſarium eſt, non tamen ad huius temporis, ſed ad illam æternam felicitatem aſſequendam. Cùm dicimus; Dimitte nobis debita noſtra, ſicut nos dimittimus debitoribus noſtris: nos admonemus & quid petamus, & quid faciamus, vt accipere mereamur. Cùm dicimus; Nè nos inferas in tentationem: nos admonemus hoc petere, nè deſerti eius adiutorio, alicui tentationi vel conſentiamus decepti, vel cedamus afflicti. Cùm dicimus; Libera nos à malo: nos admonemus cogitare, nondùm nos eſſe in eo bono, vbi nullum patiemur malum. Et hoc quidem vltimum, quod in Dominica oratione poſitum eſt, tam latè, tamq; euidẽter & manifeſtè patet, vt homo Chriſtianus in qualibet tribulatione cõſtitutus, in hoc gemitus edat, in hoc lachrymas fundat, hinc exordiatur, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem. His enim verbis res ipſas memoriæ noſtræ commendari oportebat.

Quæcunque poſtulanda ſunt à Deo, oratione Dominica cõtinentur.

8. CAPITE duodecimo: Nam quanlibet alia verba dicamus, quæ affectus orantis vel præcedendo format vt clareat, vel cõſequendo attendit vt creſcat, nihil aliud dicimus, quàm quod in iſta Dominica oratione poſitum eſt, ſi rectè & congruenter oramus. Quiſquis autem id dicit, quod ad iſtam Euangelicam precem pertinere non poſſit, etiam ſi non non illicitè orat, carnaliter orat: quod neſcio quemadmodùm non dicatur illicitè, quandoquidem ſpiritu renatos non niſi ſpiritaliter decet orare. Qui enim dicit, verbi gratia: Clarificare in omnibus gentibus, ſicut clarificatus es in nobis. Et; Prophetæ tui fideles inueniantur: quid aliud dicit quàm; Sanctificetur nomen tuum? Qui dicit, Deus virtutũ conuerte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalui erimus: quid aliud dicit quàm; Veniat regnum tuum? Qui dicit, Itinera mea dirige ſecundùm verbũ tuum, & nè dominetur meî omnis iniquitas: quid aliud dicit quàm; Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra? Qui dicit; Paupertatem & diuitias nè dederis mihi: quid aliud dicit quàm; Paneth noſtrũ quotidianũ da nobis hodiè? Qui dicit; Memẽto Domine Dauid & omnis

Ad primã petitionẽ cuiuſ modi preces referantur. Eccli.36. Ad ſecundã. Pſal.79. Ad tertiam. Pſal.118. Ad quartam. Prouer.30. Ad quintam. Pſal.131.

Digitized by Google

Psal 7. omnis mansuetudinis eius: aut; Domine, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuẽtibus mihi mala: quid aliud dicit quàm; Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Qui dicit; Aufer à me concupiscentias ventris, & desiderium concubitus nè appræhendat me: quid aliud dicit quàm; Nè nos inferas in tentationem? Qui dicit; Erue me de inimicis meis Deus, & ab insurgentibus super me libera me: quid aliud dicit quàm; Libera nos à malo? Et si per omnia precationum sanctarum verba discurras, quantùm existimo, nihil inuenies quod non ista Dominica contineat & concludat oratio. Vndè liberum est, alijs atque alijs verbis, eadem tamen in orando dicere, sed non debet esse liberum alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro nostris, & pro alienis, atque pro ipsis inimicis sine fluctu dubitationis oranda sunt: quanuis alius pro isto, alius pro illo, sicut se habẽt propinquitates vel longinquitates necessitudinũ, in corde orantis oriatur aut excellat affectus. Qui autem dicit in oratione, verbi gratia: Domine, multiplica diuitias meas, aut da mihi tantas quantas illi vel illi dedisti, aut honores meos auge, aut fac me in hoc seculo præpotentem atq; clarentem, vel si quid huiusmodi est; & hæc dicit, eorum habens concupiscentiam, non id attendens, vt ex his secundùm Deum profit hominibus: puto eum non inuenire in oratione Dominica, quò possit hæc vota coaptare. Quamobrem pudeat saltẽ petere, quæ non pudet cupere: aut si & hoc pudet, sed cupiditas vincit, quanto melius hoc petitur, vt etiam ab isto cupiditatis malo liberet, cui dicimus, Libera nos à malo?

Ad sextam. Eccli 23.

Ad septimã. Psal. 58.

Non sunt alia postulanda. quanuis alijs atq; alijs verbis vti liceat.

9. CAPITE decimoquarto: Nonnullis impatientibus Dominus Deus quod petebant concessit iratus, sicut contrà Apostolo negauit propitius. Nam legimus Israelitæ quid & quomodò rogauerint & acceperint; sed expleta cõcupiscentia, impatientia est grauiter castigata. Dedit & regem petentibus secundùm cor eorum, sicut scriptum est, non secundùm cor suum. Dedit etiam quod diabolus postulauit, vt probandus eius famulus tentaretur. Exaudiuit rogantes & immundos spiritus, vt in multos sues legio demonum mitteretur. Hæc scripta sunt, nè fortè se quisque magni pendat, si fuerit exauditus, cùm aliquid impatienter petit, quod non impetrare plùs profit: aut se abijciat, & de diuina erga se miseratione desperet, si non exaudiatur, cùm fortè aliquid petit, quo accipiẽdo affligatur atrociùs, vel à prosperitate corruptus penitùs euertatur. In talibus ergò, quid oremus sicut oportet, nescimus. Vndè si aliquid contrà, quàm oramus, acciderit, patienter ferendo, & in omnibus gratias agẽdo, hoc potiùs oportuisse, quod Dei, non quod nostra voluntas habuit, minimè dubitare debemus. Nam & huiusmodi exemplum præbuit nobis ille mediator, qui cùm dixisset: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste, humanam in se voluntatem ex hominis susceptione transformans, continuò subiecit; Verùm nõ quod ego volo, sed quod tu vis pater. Vndè non immeritò per vnius obedientiã iusti constituuntur multi.

Impetrare quod petitur nõ est semper salutare. Num. 11. 1. Reg. 8. Iob 1. & 2. Luc. 8. Rom. 8. Matth. 26. Rom. 5.

10. IDEM Augustinus sermone quinto de verbis Domini capite quarto: Si vis habere iustitiam, esto mendicus Dei, qui te paulò antè ex Euangelio vt peteres, quæreres, pulsares, monebat. Mendicum suum sciebat, & eccè paterfamilias & magnus diues, diuitiarum scilicet spiritualium & æternarum, hortatur, & dicit tibi: Pete, quære, pulsa. Qui petit, accipit: quærẽs inuenit, pulsanti aperietur. Hortatur vt petas: negabit quod petis? Attende à cõtrario similitudinem vel comparationem, sicut de illo diuite iniquo, hortantem nos ad orationem; quando ait Dominus: Erat quidam iudex in ciuitate, qui nec Deum timebat, nec hominem reuerebatur. Quædam vidua interpellabat eum quotidiè, & dicebat; Vindica me. Et nolebat ille per multum tempus. Illa interpellare non desinebat, & fecit tædio, quod nolebat beneficio. Sic enim à contrario nos admonuit vt petamus. Et capite quinto: Venit, inquit, ad amicum suum, cui hospes venerat; & cœpit pulsare & dicere: Hospes mihi venit, commoda mihi tres panes: respondit ille, Iam requiesco, & mecum serui mei requiescunt. Ille non cessat, astat, instat, pulsat; & tanquàm amicus ab amico mendicat. Et quid ait? Dico vobis, quia surgit, & non propter amicitiam eius, sed propter improbitatem dat illi quantos voluerit. Non propter amicitiam, quia amicus eius sit, sed propter improbitatem. Quid est, propter improbitatem? Quia pulsare non desistit: quia & cùm esset negatum, non se auertit. Ille qui nolebat dare, quod petebatur fecit, quia ille in petendo non defecit. Quanto magis dabit Deus bonus, qui nos hortatur vt petamus: cui displicet, si non petamus? Sed cùm aliquando tardiùs dat, commendat dona, nõ negat. Diù desiderata, dulciùs obtinentur; citò autem data, vilescunt. Pete, quære, insta. Petendo & quærendo crescis vt capias. Seruat tibi Deus quod non vult citò dare; vt & tu discas magna magnè desiderare. Indè oportet semper orare, & non deficere. Item capite septimo: Sed petitur & à nobis: mendici enim Dei sumus: Vt agnoscat ille mendicos suos, agnoscamus nos nostros.

Luc. 11. Cur differat dare nonnũquàm. Sumus Dei mendici.

11. CYPRIANVS de oratione Dominica: Cùm Christum habeamus apud Patrem aduocatum pro peccatis nostris: quando peccatores pro delictis nostris petimus, aduocati nostri verba promamus. Nam cùm dicat, quia quodcunque petierimus à patre in nomine eius, dabit nobis: quanto efficaciùs impetramus, quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione? Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare: placendum est diuinis oculis & habitu corporis, & modo vocis. Et post pauca: Qualia autem sunt, fratres dilectissimi, orationis Dominicę sacramenta: quàm multa, quàm magna, breuiter in sermone collecta, sed in virtute spiritaliter copiosa? vt nihil omninò prætermissum sit, quod non in precibus atque orationibus nostris cælestis doctrinæ compendio comprehendatur. Ibidèm: Nec verbis tantùm, sed & factis Dominus orare nos docuit, ipse orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret, exempli sui contestatione demonstrans, sicut scriptum est: Ipse autem fuit secedens in solitudinem, & adorans. Et iterùm: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quòd si ille orabat qui sine peccato erat, quãto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctem iugiter vigilans continuis precibus orabat: quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem Dominus, & rogabat non pro se: quid enim pro se innocens precaretur? sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat, cùm dicit ad Petrum: Eccè satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodò triticum: ego autem rogaui pro te, nè deficiat fides tua. Et postmodùm pro omnibus patrem deprecatur, dicens: Non pro his autem rogo solis, sed & pro illis qui crediturí sunt per verbum ipsorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint. Magna Domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, vt non contentus quòd nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quicquam tunc animus, quàm id solum cogitet quod preca-

Quantã vim habeat apud Deum patrẽ oratio Dominica Ioan. 16. Oratione Dominica omnia alia precationum genera comprehenduntur. Exemplo suo ad orandum Saluator nos excitauit. Mar. 1. Luc. 6. Christus non pro se, sed pro nobis orabat. Luc. 22. Ioan. 17. Quàm attẽto animo incũbendum sit orationi.

Digitized by Google

precatur. Ideò & ſacerdos ante orationem præfatione præmiſſa, parat fratrum mentes, dicendo: Sursùm corda: vt dum reſpondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud ſe quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra aduerſarium pectus, & ſoli Deo pateat, nec ad ſe hoſtem Dei, tempore orationis adire patiatur: obrepit enim frequenter & penetrat, & ſubtiliter fallens, preces noſtras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, & aliud in voce, quando intentione ſyncera Dominum debeat non vocis ſonus, ſed animus & ſenſus orare. Quæ autem ſegnitia eſt, alienari & rapi ineptis cogitationibus & prophanis, cùm Dominum deprecaris, quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris? Quo modo te audiri à Deo poſtulas, cùm te ipſe non audias? Vis eſſe Deum memorem tui cùm rogas, quàdo tu ipſe memor tui non ſis? Hoc eſt, ab hoſte in totum non cauere: hoc eſt, quando oras Deum, maieſtatem Dei negligentia orationis offendere: hoc eſt, vigilare oculis & corde dormire, cùm debeat Chriſtianus, & cùm dormit oculis, corde vigilare: ſicut ſcriptũ eſt ex perſona Eccleſiæ loquentis in Cantico Canticorum: Ego dormio, & cor meũ vigilat. Quapropter ſolicitè & cautè Apoſtolus admonet, dicens: Inſtate orationi, vigilantes in ea: docens ſcilicet & oſtendens, eos impetrare quod poſtulant de Deo poſſe, quos Deus videat in oratione vigilare. Orantes autem, non infructuoſis, nec nudis precibus ad Deum veniant. inefficax petitio eſt, cùm precatur Deum ſterilis oratiõ. Nam cùm omnis arbor non faciens fructum, excidatur & in ignem mittatur: vtiquè & ſermo non habens fructum, promereri Deum nõ poteſt, qui nulla eſt operatione fœcundus. Et ideò ſcriptura diuina inſtruit, dicens: Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna. Nam qui in die iudicij præmium pro operibus & eleemoſynis redditurus eſt, hodiè quoquè ad orationem cum operatione venienti benignus auditor eſt. Sic deniquè Cornelius Centurio cùm oraret, meruit audiri: Fuit faciens multas eleemoſynas in plebem, & ſemper orans Deum: huic circa horam nonam oranti aſtitit angelus, teſtimonium reddens ſui operis, & dicens: Corneli, orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt ad memoriam coram Deo. Citò orationes ad Deum aſcendunt, quas ad Deum merita noſtri operis imponunt. Sic & Raphael angelus Tobię orãti ſemper, & ſemper operanti, teſtis fuit, dicens: Opera Dei reuelare & confiteri, honorificum eſt. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis veſtræ in conſpectum claritatis Dei.

12. AMBROSIVS libro tertio de virginibus: Oratio quoquè nos Deo crebra commendet. Si enim Propheta dicit, Septies in die laudem dixi tibi: qui regni erat neceſſitatibus occupatus, quid nos facere oportet qui legimus, Vigilate & orate, nè intretis in tentationem? Certè ſolennes orationes cum gratiarum actione ſunt deferendæ, cùm è ſomno ſurgimus, cùm prodimus, cùm cibum paramus ſumere, cùm ſumpſerimus, & hora incenſi, cùm deniquè cubitum pergimus. Sed etiã in ipſo cubili volo pſalmos cum oratione Dominica frequenti contexas vice, vel cùm euigilaueris, vel antequàm corpus ſopor irriget, vt te in ipſo quietis exordio rerum ſecularium cura liberam, diuina meditantem ſomnus inueniat. Deniquè etiam ille philoſophiæ ipſius qui nomen inuenit, quotidiè priuſquàm cubitum iret, tibicinem iubebat molliora canere, vt anxia curis ſecularibus corda mulceret. Sed ille, ſicut is qui lauerem lauat, ſecularia ſecularibus fruſtrà cupiebat abolere. Magis enim ſe oblinebat luto, qui remedium à voluptate quærebat. Nos autem terrenorum vitiorum colluuione deterſa, ab omni inquinamento carnis mentium interna mundemus. Symbolum quoquè ſpecialiter debemus, tanquàm noſtri ſignaculum cordis, antelucanis horis quotidiè recenſere. Quò etiam, cùm horremus aliquid, animo recurrẽdum eſt. Quando enim fine militiæ ſacramento miles in tentorio, bellator in prælio?

13. IDEM in ſermone nonageſimotertio in natali ſanctorum martyrum Nazarij & Celſi, (qui alijs eſt nonageſimus ſecundus:) Oratio quæ caſtitatis, iuſtitiæ, eleemoſynarum operibus adiuuatur, excedit mundum, penetrat paradiſum, euolat vſque ad ipſum ſummæ maieſtatis, angelo conferente, conſpectum, ſicut quodam loco vox teſtatur angelica: Et cùm tu, inquit, orares, ego obtuli orationem tuã in conſpectu claritatis Dei. Beata anima, chariſſimi, cuius votum, cuius compunctionis incenſum, cuius ſupplicationis holocauſtum, nulla infidelitate fumidum, nullo carnalis illecebræ fœtore pollutum, nulla ſæuitia cruentum, nulla odij ſimultate maculatum, ſed fide igneum, conſcientia nitidum, ſinceritate cordis odoriferum, cõcordia & charitate perfectum, vſque ad Dei vultum per cæleſtium nunciorum defertur obſequia.

14. MATTHAEI vigeſimoſexto: Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem.

15. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate: neſcitis enim quando tempus ſit.

16. LVCAE decimooctauo: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet ſemper orare, & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & hominem non reuerebatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa: & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduerſario meo. Et nolebat per multum tempus. Poſt hæc autem dixit intra ſe: Etſi Deum non timeo, nec hominem reuereor: tamen quia moleſta eſt mihi hæc vidua, vindicabo illam, nè in nouiſſimo veniens fugillet me. Ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit: Deus autem nõ faciet vindictam electorum ſuorum clamantium ad ſe die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia citò faciet vindictam illorum.

17. ET capite vndecimo: Quis veſtrũm habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & nõ habeo quod ponam ante illum: & ille deintùs reſpondens, dicat: Noli mihi moleſtus eſſe, iam oſtium clauſum eſt, & pueri mei mecum ſunt in cubili: non poſſum ſurgere & dare tibi. Et ſi ille perſeuerauerit pulſans, dico vobis, etſi non dabit illi, ſurgens eò quòd amicus eius ſit, propter improbitatem tamen eius ſurget, & dabit illi quotquot habet neceſſarios. Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit, & pulſanti aperietur. Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piſcem: nunquid pro piſce ſerpentem dabit illi? Aut ſi petierit ouum, nunquid porriget illi ſcorpionem? Si ergò vos, cùm ſitis mali, nõſtis bona data dare filijs veſtris: quanto magis pater veſter de cælo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?

18. ITEM capite vigeſimoprimo: Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis.

19. ECCLESIASTICI decimooctauo: Non impediaris orare ſemper, & nè vetéris vſque ad mortem iuſtificari, quoniam merces Dei manet in æternum.

20. ET vigeſimoprimo: Fili, peccâſti? non adijcias iterùm: ſed & de priſtinis deprecare, vt tibi dimittantur.

Sursùm corda.

Iauchitur in eos, qui ſub oratione pereginantur animo.

Cant. 5.

Coloſſ. 4.

Orationi operа bona iungenda ſunt. Matth. 5. & 7.

Tob. 12.

Actor. 10.

Merita noſtri operis.

Tob. 12.

Oratio ſit frequens. Pſal. 118.

Matth. 26.

Quibus horis quotidiè orãdum.

Symboli quotidiana recitatio.

Vis orationis operibus bonis coniuncta.

Tobiæ 12.

Digitized by Google

21. AD Romanos duodecimo: Orationi instantes.

22. AD Philippenses quarto: Nihil soliciti sitis: sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum.

23. AD Colossenses quarto: Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysteriũ Christi, (propter quod etiam vinctus sum) vt manifestem illud ità, vt oportet me loqui.

24. PRIORIS Petri quarto: Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.

25. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite. Hęc est enim volũtas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.

26. AD Ephesios sexto: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, (quod est verbum Dei) per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis: & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Euangelij.

27. PRIORIS ad Timotheum quinto: Quæ autem verè vidua est & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus & orationibus nocte & die

28. AD Hebræos quarto: Adeamus ergò cum fiducia ad thronum gratiæ, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.

29. IACOBI primo: Si quis autem vestrûm indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & nõ improperat: & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur & circunfertur. Non ergò æstimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.

30. CAPITE quarto: Non habetis, propter quod non postulatis. Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis, vt in concupiscentijs vestris insumatis.

31. ET capite quinto: Confitemini ergò alterutrùm peccata vestra: & orate pro inuicem, vt saluemini. Multùm enim valet deprecatio iusti assidua. Helias homo erat similis nobis passibilis: & oratione orauit vt non plueret super terram, & non pluit annos tres & mẽses sex. Et rursùm orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.

32. MARCI vndecimo: Propterea dico vobis, omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersùs aliquem: vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

33. MATTHAEI vigesimoprimo: Et omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis.

34. ET capite decimooctauo: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo qui in cælis est. Et paulò pòst: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogâsti me: nónne ergò &c.

35. LVCAE vndecimo: vt suprà testimonio decimoseptimo, & in textu.

36. MATTHAEI septimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, nunquìd lapidem porriget ei? Aut si piscem petierit, nunquìd serpentem porriget ei? Si ergò vos, cùm sitis mali, nôstis bona data dare filijs vestris: quanto magìs pater vester qui in cęlis est, dabit bona petentibus se?

37. IOANNIS decimoquarto: Et quodcunq; petieritis in nomine meo, hoc faciam: vt glorificetur pater in filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

38. ET capite decimoquinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunq; volueritis petetis, & fiet vobis.

39. ITEM capite decimosexto: Amen amen dico vobis, si quid petieritis Patrẽ in nomine meo, dabit vobis. Vsque modò non petistis quicquam in nomine meo. Petite, & accipietis: vt gaudium vestrum sit plenum.

40. PRIMAE Ioannis tertio: Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deũ: & quicquid petierimus accipiemus ab eo: quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus.

41. ET capite quinto: Et hæc est fiducia quam habemus ad eum: Quia quodcunque petierimus secundùm voluntatem eius, audit nos. Et scimus quia audit nos quicquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo.

42. PSALMO quadragesimonono: Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Et inuoca me in die tribulationis: & eruam te, & honorificabis me.

43. ET centesimo quadragesimoquarto: Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos.

44. PROVERBIORVM decimoquinto: Longè est Dominus ab impijs, & orationes iustorum exaudiet.

45. SECVNDI Paralipomenon septimo: Cõpleuit q; Salomon domum Domini, & domum regis, & omnia quæ disposuerat in corde suo vt faceret in domo Domini, & in domo sua, & prosperatus est. Apparuit autem ei Dominus nocte, & ait: Audiui orationem tuam, & elegi locum istum mihi in domum sacrificij. Si clausero cælum, & pluuia non fluxerit, & mandauero & præcepero locustæ vt deuoret terram, & misero pestilentiam in populum meum: conuersus autẽ populus meus, super quos inuocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à vijs suis pessimis: & ego exaudiam de cælo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum. Oculi quoquè mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem eius qui in loco isto orauerit. Elegi enim, & sanctificaui locum istum, vt sit nomen meum ibi in sempiternum, & permaneãt oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus, &c.

46. ECCLESIASTICI secundo: Respicite filij nationes hominum: & scitote quia nullus sperauit in Domino, & confusus est.

47. ET capite tertio: Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis, & in oratione dierum exaudietur.

48. ITEM capite trigesimooctauo: Fili, in tua infirmitate nè despicias teipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te.

49. LEVITICI quarto: Adipem verò adolebit suprà, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabit q; pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suauitatis Domino,

roga-

Digitized by Google

rogabitq; pro eo, & dimittetur ei. Omnem quoq; adipem auferens, ſicut auferri ſolet adeps arietis qui immolatur pro pacificis, cremabit ſuper altare incenſum Domini: rogabitq; pro eo & pro peccato eius, & dimittetur ei.

50. ET capite quinto: Alterum verò in holocauſtum adolebit, vt fieri ſolet: rogabitq; pro eo ſacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei. Ipſumq; quod intulit damni reſtituet, quintam partem ponet ſuprà tradens ſacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei.

51. CAPITE ſexto: Qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro ſingulis quæ faciendo peccauit.

52. MATTHAEI ſeptimo, 53. LVCAE vndecimo, vt ſuprà teſtimonio trigeſimoſexto, & decimoſeptimo.

54. CHRYSOSTOMVS libro primo de orando Deum: Quemadmodùm ſol lucem præbet corpori, ſic animæ lumen eſt precatio. Proindè ſi cæco damnoſum eſt, nõ intueri ſolem: quanto grauius damnum eſt homini Chriſtiano, ſi non aſſiduè deprecetur, neque Chriſti lucem orando in animum ſuum inducat? Iam verò quis non obſtupeſcat & admiretur tantam benignitatem ac beneuolentiam, quam in nos homines declarat Deus? qui mortalibus tantum honoris largiatur, vt dignos nos habuerit, qui cum ipſo colloquamur, noſtraq; vota apud ipſum deponamus. Nam verè profectò cum Deo confabulamur, quotiès vacamus deprecationi: per quam ſimul & angelis copulamur, & ſocietatem, quam cum brutis animantibus habebamus, procùl effugere videmur. Angelorum enim opus eſt deprecatio, ſuperans interim etiam illorum dignitatem, ſi tamen maius eſt angelorum dignitate, colloquium miſcere cum Deo. Atquì quòd id ſublimius ſit, ipſi nos docent, multo quidem cum tremore vota ſua offerentes, cæterùm nobis exemplum præbentes, vndè ſciamus ac diſcamus, quòd quiſquis Deum adit, multo cum gaudio, multóque rurſùm cum tremore id facere oporteat. Tremore quidem, dum metuimus, nè videamur indigni, qui Deum precibus alloquamur: rurſùs gaudio repleamur, reputantes honoris magnitudinem, quòd Deus mortalium genus tanta ac tali ſua cura dignatus ſit, vt aſſiduè diuino colloquio frui liceat: per quod etiam illud aſſequimur, vt & mortales temporarij eſſe deſinamus, natura quidem mortales, ſed colloquio conuictuq; quem agimus cum Deo, ad immortalem vitam tranſeuntes. Etenim ſi qui cum Cæſare miſcẽt ſermones, familiariterq; cum eo verſantur, & hoc honoris ab illo ſunt adepti, non poſſunt eſſe pauperes: multo minùs fieri poteſt, vt qui Deum deprecantur, cum eo familiariter colloquentes, animas habeant mortales. Nam mors animæ eſt impietas, ac vita pugnans cum lege diuina. Ex quo conſequitur, animæ vitam eſſe Dei cultum, ac vitam eo cultu dignam. Porrò vitam piam, ac Dei cultu dignam, miris modis oratio conciliat, conciliatam auget, ac ceu theſaurum recondit animis noſtris. Neque enim fieri poteſt, non poteſt, inquam, fieri, vt qui poſtulant à Deo pudicitiam, iuſtitiam, manſuetudinem ac benignitatem, non aſſequantur id quod petunt. Petite enim, inquit Dominus, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Quiſquis enim petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur. Et rurſùs alibì: Quis eſt, inquit, ex vobis, à quo ſi filius petat panem, det illi lapidem? aut ſi piſcem poſtulet ille, porrigat ei ſerpentem? Quòd ſi vos cùm ſitis mali, nôſtis bona munera dare filijs veſtris: quanto magis pater veſter cæleſtis dabit ſpiritum ſanctum his qui nunc ab ipſo petunt? Talibus quidem dictis, ac tali ſpe prouocauit nos ad orandum vniuerſorum Dominus. Nos verò decet obtemperantes Deo, ſemper omnem vitam in laudibus Dei, precibusq; tranſigere, maiore ſtudio curam agentes diuini cultus, quàm vitæ noſtræ. Sic enim contigerit, ſemper viuere vitam homine dignam. Quiſquis enim non orat Deum, nec diuino colloquio cupit aſſiduè frui, is mortuus eſt, & vita carens, experſq; ſanæ mentis. Nam hoc ipſum euidentiſſimum eſt argumentum amentiæ, non intelligere magnitudinem huius honoris, nec amare deprecandi ſtudium, nec hoc habere perſuaſum, quòd animę mors ſit, nõ prouolui ad Dei genua. Quin inſuper quòd oporteat quauis morte triſtius exiſtimare, ſi quis deprecatione priuetur, pulchrè nos docet Daniel ille propheta magnus, qui maluerit emori, quàm triduo duntaxàt arceri ab orando. Nec enim hoc ab eo exigebat rex Perſarum, vt impietatem admitteret: tantùm illud obſeruabat, ſi quis intra triduum quicquam petere deprehenderetur ab vllo deorum aut hominum, præterquàm ab ipſo. Sed propheta ne tantulum quidem temporis ſuſtinuit ab orando ceſſare: propterea quòd nisì Deus propẽſus ſit in nos, nihil omninò bonorum in animas noſtras venire poſſit: Dei verò propenſio ſimul adiuuat labores noſtros, hoſq; pulchrè ſubleuat, ſi conſpexerit nos amare precãdi ſtudium, ſi continenter orare Deum, ſi viderit expectantes omnia bona nobis illinc defluxura. Itaque cùm video quempiam non amãtem orandi ſtudium, nec huius rei feruida vehementíque cura teneri: continuò mihi palàm eſt, eum nihil egregiæ dotis in animo poſſidere. Rurſùs vbì quem conſpexero, inſatiabiliter adhærentem cultui diuino, idq; in ſummis damnis numerantem, ſi non continenter orauerit, coniecto talem omnis virtutis firmum eſſe meditatorem, ac Dei templum. Etenim ſi veſtitus hominis, ſi pedum inceſſus, ſi riſus dentium declarat qualis ſit, quemadmodùm ſapiens dixit Salomon: multo magìs deprecatio cultusq; Dei, ſignum eſt totius iuſtitiæ, cùm ſit ornatus ſpiritualis ac diuinus, multam pulchritudinem ac decorem cõcilians mentibus noſtris, dum vniuſcuiuſque vitam componit, nec ſinit quicquam ſordidum aut abſurdum dominari noſtro animo, dum perſuadet reuereri Deum, & honorem quem illi debemus præſtare, dum docet vniuerſam mali ſpiritus impoſturam reijcere, turpes & abſurdas cogitationes profligans: deniquè dum cuiuſq; mentem conſtabilit in contemptu voluptatũ. Nam hæc ſuperbia ſola decet eos qui Chriſtum venerantur, videlicet, nulli ſeruire turpitudini, ſed mentem ſeruare in libertate morũmque puritate. Arbitror itaq; cunctis eſſe manifeſtum, quòd ſimpliciter impoſſibile ſit, abſque precationis præſidio cum virtute degere, cumq; hac huius vitæ curſum peragere. Etenim quì fiat vt quis virtutem exerceat, nisì continenter adeat, & ſupplex ad genua accidat ei, qui virtutem omnem ſuppeditat ac largitur hominibus? Rurſùm quì fiat, vt aliquis concupiſcat eſſe temperatus ac iuſtus, nisì lubens cum eo conſuetudinem & colloquium habeat, qui cùm hęc, tum his etiam plura exigit à nobis? Quin & illud paucis demonſtrare volo, quòd etiam ſi nos peccatis refertos precatio deprehenderit, celeriter purgatos reddit. Quid itaque maius aut diuinius obtingere poſſit, quàm deprecatio, cùm hanc animis ægrotantibus pharmacum quoddam eſſe liqueat? Et paulò pòſt: Iam verò quòd animam peccatis obnoxiam deprecatio facilè puram reddit, docet nos publicanus ille, qui petijt à Deo remiſſionẽ peccatorum, & impetrauit. Docet & leproſus, qui ſimul vt procidit ad pedes Dei, mundatus eſt. Quòd ſi Deus corpus morbo corruptum celeriter ſanauit: multò magìs animam, quæ morbo tenetur, humaniter ſanabit. Etenim quãto precioſior eſt anima corpore, tanto magìs conſentaneum eſt, hanc Deo maiori curę futuram. Quanquàm innumera recenſeri poſſint

Oratio lumẽ eſt animæ.

Colloqui cũ Deo.

Quomodò ad orationẽ accedendum.

Honor quo afficiuntur orantes.

Quantum cõferat ad vitã piam oratio.

Matth. 7.

Luc. 11.

Amens eſt, qui orare negligit.

Morte triſtius eſt ab oratione arceri.

Dan. 6.

Iudicium Chryſoſtomi de ijs, qui precandi deſiderio non tenentur.

De ijs qui amant orandi ſtudium. Eccli 19.

Sancta ſuperbia ſeruorum Chriſti.

Sine orationis præſidio impoſſibile eſt cum virtute degere.

Oratio peccatorum remedium eſt.

Luc. 18.

Matth. 8.

Digitized by Google

exempla tum vetera, tũ nóua, si quis velit omnes enumerare, qui deprecationis beneficio seruati sunt. Verùm aliquis forsitan ex eorum numero qui socordiæ segnitiæq; dediti nolunt attentè ac diligenter orare, persuasurus sit, in hoc Deum illa verba dixisse: Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est. Atquì ego si crederem solam precationem ad salutem nostram sufficere, non iniuria sermonem hunc nobis obijceret aliquis. Nunc cùm profitear, deprecationem caput esse bonorum omnium, basim ac radicem vitæ frugiferæ, non est quòd quisquam illis verbis abutatur ad excusationem suæ socordiæ. Neque enim sola temperantia potest homini salutem adferre, si cætera desint bona, neque cura pauperum, neq; benignitas, neque quicquam aliorũ quę cum virtute geruntur, sed oportet vt omnia simul concurrant in animas nostras. Cæterùm precatio, ceu radix & basis omnibus cæteris substernitur. Neque secùs ac nauē & domum, ea quæ substrata sunt, valida reddunt, ac nè soluatur, continent: ità nostram vitam orandi studium & continet, & vbiquè firmam reddit, adeò vt absque hoc nihil nobis boni possit contingere, neque quod ad salutem conducat. His de causis Paulus tanto studio non cessat huc adhortari nos, dicens: Deprecationi instate, vigilantes in ea cum gratiarum actione. Atquì alibì iubet, vt citra intermissionem oremus, in omnibus gratias agentes: Hæc est enim, inquit, voluntas Dei. Ac rursùs alio in loco: Orate omni tẽpore in spiritu, in hoc ipsum vigilantes cum omni instantia & obseruatione. Adeò multis ac diuinis vocibus ad orandum nos assiduè prouocat ille Apostolorum princeps. Decet igitur nos ab illo doctos, cum precatione vitæ cursum peragere, atque hac mentem assiduè rigare: Siquidem hoc omnes homines nõ minùs opùs habemus, quàm arbores aquarũ humore. Neque enim valent illæ fructus producere, nisì bibant humorem radicibus: neque nos preciosis pietatis fructibus poterimus esse grauidi, nisì precibus irrigemur. Quapropter oportet, & stratis relictis, diuino cultu præuenire Solis exortum, & cùm ad mensam accedimus, & cùm nos ad nocturnam quietem recipimus: Quin potiùs oportet singulis horis vnam precationem offerre Deo, vt orandi cursus, diei cursum æquet. Cæterùm hyberno tempore decet etiam noctis maximam partẽ precibus impẽdere, ac flexis genibus, multo cum tremore instare deprecationi, hoc ipso nos beatos existimantes, quòd Dei cultui vacamus. Dic mihi, qua fronte Solem intueberis, nisì priùs adoraueris, qui lumen illud dulcissimum oculis tuis mittit? Quo pacto fruéris mensa, nisì priùs adoraueris eum, qui tibi tãtum bonorum largitur ac suppeditat? Qua spe trades teipsum nocturno tempori, qualibus cum insomnijs putas tibi rem fore, nisì teipsum præmuniueris orando, sed incustoditus ad somnum accesseris? Nimirùm contemptibilem captuq; facilem teipsum præbebis sceleratissimis spiritibus, qui continenter obambulãt, obseruantes nos, vt si quem deprehenderint nudatum deprecationis præsidio, protinùs abripiant. Si nos conspexerint deprecatione communitos, ilicò resiliunt, non aliter quàm prædones ac facinorosi, vbì conspiciunt militis gladium in caput suum vibrari. Quòd si contingat aliquem esse nudum precationis præsidio, hic auulsus deportatur à dæmonibus, & in calamitates variaq; mala impellitur. Oportet igitur, vt hęc omnia metuentes, precibus & hymnis semper nosipsos circunuallemus, vt Deus omnium misertus dignos efficiat regno cælorum per vnicum filium suum.

Matth. 7. Sola oratio tametsi non sufficiat ad salutem, est tamen bonorum omnium caput, & radix bonæ vitę

Colos. 4. 1. Thess. 5. Ephes. 6.

Similitudo.

Quibus temporibus orãdum quotidiè.

Munit oratio aduersùs spiritus malignos.

55. IDEM libro secundo de orãdo Deum, cùm multa summatim repetiuisset ex superiori libro, inter alia sic ait: Iam verò si quis dicat animæ neruos esse deprecationem, mea quidem sententia videbitur verum dicere: nimirùm quemadmodùm corpus neruis cohæret, currit, viuit, stat, & compactum est, adeò, vt si neruos incideris, vniuersam corporis harmoniam dissolueris: itidem animę per sanctas preces sibi constant, & compinguntur, ac pietatis cursum facilè peragunt. Quòd si teipsum destitueris precatione, perindè feceris, àc si piscem ex aquis extraxeris. Vt enim pisci vita est aqua, ità tibi deprecatio: per hanc datur velut ex aquis subuolare, cælumq; transcendere, ac proximum fieri. Itaque quæ hactenùs dicta sunt, sufficiunt ad declarandum, quanta sit vis sanctæ deprecationis. Sed fortassè præstiterit, vt ad diuinas scripturas veniam, vt ex ipsius Christi verbis discamus opes, quas deprecatio comparat his, qui student per omnem vitam in ea versari. Dicebat autem, inquit, eis etiam parabolam hùc spectantem, quòd oporteat semper orare. Si is qui nunquàm cogitârat quicquam humanitatis cuiquam præstare, subitò mutatus, misertus est viduæ rogantis: quantam erga nos Dei solicitudinem è cælo deportabit deprecatio? Adhæc quantum valeat ac possit sancta precatio, vel hinc cognoscas licebit, si consideres, quantum bonorum singulis diebus, ac singulis horis accipiant hi, qui iugiter Deo supplicant. Quem enim fugit, quòd solis, lunæ stellarumq; lumen, quòd cæli temperiem, ac variam alimentorum copiam, quòd opes, quòd vitam, deniquè quòd alia innumera bona cuncta ex æquo mortalibus largitur Deus, iustis pariter atque impijs, videlicet ob immensam suam humanitatem, qua afficitur erga nos? Porrò si nec rogantes, nec postulantes, tanta quotidiè misericordia prosequitur ac refocillat: quantis bonis probabile est fruituros eos, qui omnem vitam precibus & obsecrationibus vacârunt? Agè iam & illud exponamus vobis, quàm multis sanctis datum sit, deprecationis præsidio seruare non solùm gentes & ciuitates, verumetiam orbem vniuersum. Deprecatio incendij vim exercuit, leones mites reddidit, hoc quidem in Daniele, illud verò in tribus pueris, per quos nimirùm declaratum est omnibus, quòd quoscunque deprehenderit in periculo cõstitutos, facilè exurgentibus malis eripiat deprecatio, salutis causa, immortalitatis animæ conciliatrix, Ecclesiæ murus qui rumpi non possit, munimentum inconcussum, dæmonibus quidem formidabile, pijs verò, nimirùm nobis, salutiferum.

Anima vita oratio.

Luc. 18.

Multa largiti Deũ assiduè precantibus.

Matth. 5.

Orationis commendatio ab effectu

Dan. 3. & 6.

Animæ nerui oratio.

56. ITEM homilia quinta de incomprehensibili Dei natura contra Anomœos: Aptissima arma oratio est, thesaurus certè perpetuus, diuitiæ inexhaustæ, portus quietus, occasio tranquillitatis, deniquè author, parens, fons, & radix bonorum omnium & innumerabilium oratio est, atque etiam regia ipsa facultate potior & superior. Et paulò pòst: Vis orationis, vim ignis extinxit, impetum leonum cohibuit, bella composuit, prælia remouit, tempestates sustulit, dæmonia expulit, cæli fores aperuit, vincula mortis disrupit, languores eiecit, offensas repressit, vrbes terræmotu nutantes firmauit, plagas cælitùs irruentes, insidias hominum, mala deniquè omnia deleuit oratio. Orationem autem, vt iterùm dicam, non eam commendo, quæ frustrà in ore habeatur, sed quæ ab imis animi prodeat. Vt enim arbores quæ radicem altiùs miserint, quanuis summum ventorum excipiant impetum, non frangi aut euelli possunt, cùm planta & firmissima stirpe innitantur: sic orationes, quas animus de suo imo reddiderit, perquàm tutè affixæ, efferunt sese in excelsum, nulloq; peruertuntur aggressu cogitationũ. Vndè Propheta insignis ait: De profundis clamaui ad te Domine. Nihil penitùs nos dolore afficere poterit, si orationẽ intentam exquisitamq; habeamus: quicquid enim acciderit, facilè per

Orationis laus eximia.

Psal. 129.

oratio-

Digitized by Google

orationis facultatem repellemus. Nec mirum si casus humanos tollere vires possunt orationis, quando & ipsam peccatorum naturā extinguunt, & compendio excidunt, ac delent.

Peccata extinguit oratio.

57. ET homilia septuagesimaprima ad populum Antiochenum: At si fide quidem opùs est, quid est opùs ieiunio? quoniam & illud cum fide non modicam inducit fortitudinem: multam enim adfert disciplinam, & angelum ex homine reddit, & cum incorporeis pugnat virtutibus, sed non per se. opùs enim est & oratione, & oratione primò. Nam adspice, quot ex ambobus bona nascuntur. Orans enim, & vt oportet ieiunans, non multis eget: qui verò multis non eget, nunquàm fiet auarus, & ad eleemosynam magis est aptus. Ieiunans, leuis est & alatus, & cum solertia orat, & improbas extinguit concupiscentias, Deum placat, & insurgentem animum humiliat. Propterea & Apostoli ferè semper ieiunabant. Orans cum ieiunio, geminas habet alas, & ipsis quidem ventis leuiores: nec enim oscitat, & distenditur, & orans languescit, quod multi patiuntur: sed est igne vehementior, & terra superior: & propterea talis maximè dæmonibus est infestus & hostis. Nihil enim fortius homine legitimè orante. Nam si æquum principem quendam, qui neque Deum timebat, nec hominem reuerebatur, placare potuit mulier: multo magis Deum alliciet, qui ei iugiter assistit, vincit ventrem, & delicias eliminat.

Non sola fide opùs est, sed etiā ieiunio, ac præterea oratione.

Fructuosa ieiunantis oratio.

Luc. 18.

58. ITEM homilia septuagesimanona ad populum Antiochenum: Si beatus Dauid cùm esset rex, & innumeris immersus curis, & vndiquè distractus, septiès in die Dominum rogabat: quam nos veniam habuerimus & excusationem, tātum habentes ocij, nec ipsi continuè supplicātes, & hæc cùm tantum lucri capere debeamus? Impossibile enim, impossibile, hominem congruo precantem studio, Deóque continuè supplicantem, vnquàm peccare. Et paulò pòst de Anna Samuelis matre loquens: Nónne poterat & sine oratione Deus præbere? Nónne sciebat & ante orationem mulieris desiderium? Sed si ante petitionem dedisset, non apparuisset mulieris studium, non virtus fuisset manifesta, non indè præmium possedisset. Opùs est itaque, nos & mensam petentes, & desistentes, Deo gratias agere. Ad hoc enim paratus, nunquàm in ebrietatem decidet aut insolētiam, nunquàm crapula disrumpetur: sed orationis expectationem pro freno sensibus habens impositam, cum debita modestia ex omnibus appositis sumet, & multa quidem animam, multa verò benedictione corpus implebit. Mensa nanque ab oratione sumens initium, & in orationem definens, nunquàm deficiet: sed fonte largiùs omnia nobis afferet bona. Nè tantum itaque prætermittamus emolumentum. Absurdum est enim, seruos quidem nostros, si quam appositorum partem à nobis accipiant, nobisq; gratias agere, & cum benedictione recedere: nos autem tot bonis potiētes, nec tantum honoris Deo rependere. Propterea nanque multa tam in communibus, quàm in priuatis rebus, præter sententiam nobis eueniunt: quoniam nō circa spiritualia primùm, tum verò circa secularia studiū exhibemus. Neque mihi quispiam dicat, quòd nequit homo secularis, affixus foro, continuè per diem orare, & ad ecclesiā concurrere: potest enim & quàm facilimè. Nam licèt in ecclesiam non sit facile concurrere, illic ante fores constitutus, & affixus tribunali, potest orare. Si mentem nanque mundā habeas ab immundis motibus, licèt in foro sis, siue in via, siue in foro constitutus, siue in mari, siue in diuersorio, siue in officina positus, siue sis vbicunquè, Deo poteris inuocato petitionem obtinere. Et domi quidem orari potest: sic autem vt in ecclesia, nō potest, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ità Dominum per te solum orans, audiēris, vt cum fratribus tuis. Hìc enim maius aliquid est, putà vnanimitas & cōsonantia, charitatisq; vinculum, & sacerdotum orationes. Propterea nanq; sacerdotes præpositi sunt, vt multitudinis orationes cùm sint infirmiores, hisce potentiores adiungentes, pariter cum illis in cælum ascendant. Si nanque Petrum Ecclesiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodò tu ipsius potentiā contemnis? Sicut enim charitatis virtus interuallo non arcetur, ità nec orationis efficacia: sed ficut illa inter se distantes coniungit, itidèm & hæc, & procùl positos plurimùm adiuuare potest. Et paulò pòst: Bonum est igitur, sanctorum oratione frui, sed cùm & nos simus cooperatores: quod si nō adfuerit, nihil aliorum prodest auxilium, verùm & cum illo perimus. Quid enim Iudæis profuit Ieremias? Nónne ter ad Deum accessit, & ter audiuit: Nè ores, neque petas pro populo isto, quoniam te non exaudiam? Quid Sauli profuit Samuel ad vltimum vsque diem orans, & pro eo lugens? Quid autem & Israelitis profuit? Nónne dicebat, Mihi autē absit peccare pro vobis orare cessanti? Nónne cuncti periērunt? Nam Deum audi dicentem per Prophetam: Si steterint Noë, Iob, & Daniel, non liberabunt filios suos & filias: quoniam inualuit eorum malitia. Quid ergò? Nihil prosunt orationes? Prosunt, & quàm plurimùm: sed cùm nos quoquè cooperamur. Et si vis discere quantum contulerint, cogita mihi Cornelium, & Thabitam: audi quoquè Deum dicentem: Protegam ciuitatem istam propter me, & propter Dauid puerum meum. Sed quando? Tempore iusti Ezechiæ. Alioquìn si malorum quoquè valebant preces, quare Nabuchodonosor regi quoquè Deus hoc non dixit, sed ciuitatem tradidit? quoniam inualuĕrat peccatum. Et hic ipse rursùm Samuel pro Israēlitis orauit, & obtinuit: sed quo tempore? Cùm & ipsi Deo grati fuerunt, tunc hostes in fugam verterunt. Et quid est, ait ille, mihi opùs alienis orationibus, cùm ego gratus sim? Quid ais homo? Paulus non dixit, Mihi non est opùs oratione, licèt orantes eo digni non essent: immò nec ipsi pares, & tu dicis, Quid mihi opùs est oratione? Petrus non dixit, Quid mihi opùs est oratione? ait enim: Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo: & statìm liberauit eum ex vinculis: & tu dicis, Quid mihi est opùs oratione? Propter hoc & indiges, quoniam indigere non te credis. Nam si Deus nostrum in orationibus torporem & negligentiam exquirat, & quòd in eius conspectu positi, & orantes, neque tantum ei præbemus honorem, quantum dominis serui, quantum ducibus milites, quantum amicis amici: amicum enim alloquens, hoc cum attentione facis: Deo autem pro peccatis occurrens, pro totq; criminibus veniam petens, & rogans tibi remissionem fieri, torpes, & genibus tuis humì prostratis, circa forum & domum mentem tuam vagari frequenter dimittis, ore tuo frustrà nugante & incassùm: nec hoc semel & bis, verùm & frequenter patimur. Si hoc tantùm exquirere Deus voluerit, nunquìd veniam habebimus? nunquìd excusationem assequi poterimus?

Exēplo Dauid ad frequenter precandum incitamur. Psal. 118. Oratio continet hominē à peccatis.

1. Reg. 1.

Oratio ante & post refectionem corporis.

Etiam extra ecclesiā orari potest, & quod petitur impetrari.

Cōmodiùs & fructuosiùs orarur in ecclesia.

Sanctorum orationes quibus potissimū prosint.

Ierem. 7.

1. Reg. 15.

1. Reg. 12.

Ezech. 14.

Quibus prosint.

Act. 9. & 10. 4. Reg. 19. & 20. Esaiæ 37.

4. Reg. 25.

1. Reg. 7. In eos qui putant se nō indigere precibus aliorum. Rom. 15. Ephes. 6. Colos. 4. 1. Thess. 5. 2. Thess. 3. Heb. 13. Act. 12.

59. GREGORIVS homilia vigesimaseptima in euangelia: Si omne quod petimus in nomine filij, dat nobis pater: quid ergò est, quòd Paulus ter Dominum rogauit, & exaudiri non meruit, sed dictum est illi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur? Nunquìd ille tam egregius prædicator in filij nomine non petijt? Quare autem non accepit quod petijt? Quomodò ergò verum est, quia quicquid petierimus patrem in nomine filij, dat nobis pater, si auferri à se angelum satanæ petijt Apostolus in nomine filij, & tamen quod petijt, non accepit? Sed quia

Ioan. 16.

2. Cor. 12.

Digitized by Google

nomen filij Iesus est, Iesus autem saluator vel etiam salutaris dicitur: ille ergò in nomine Saluatoris petit, qui illud petit, quod ad veram salutem pertinet. Nam si id, quod non expedit, petitur, non in nomine IESV petitur pater. Vndè & eisdem Apostolis adhuc infirmantibus Dominus dicit: Vsque modò non petistis quicquam in nomine meo. Ac si apertè diceretur: Non petistis in nomine Saluatoris, qui nescitis quærere æternam salutem. Hinc est quòd & Paulus non exauditur: quia si liberaretur à tentatione, ei non prodesset ad salutem. Eccè vidimus fratres charissimi, quàm multi ad solennitatem martyris conuenistis, genua flectitis, pectus tunditis, voces orationis ac confessionis emittitis, faciem lachrymis rigatis. Sed pensate, quæso, petitiones vestras: videte si in nomine Iesu petitis, id est, si gaudia salutis æternæ postulatis. In domo enim Iesu, Iesum non quæritis, si in æternitatis templo importunè pro temporalibus oratis. Eccè alius in oratione quærit vxorem, alius petit villam, alius postulat vestē, alius dari sibi deprecatur alimentum. Et quidem cùm hæc desunt, ab omnipotente Deo petenda sunt. Sed meminisse continuò debemus, quod ex mandato eiusdem nostri redemptoris accepimus: Quærite primùm regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Et hęc itaque à Iesu petere, non est errare: si tamen non nimìs petantur. Sed adhuc, quod est grauius, alius postulat mortem inimici, eumq; quem gladio non potest persequi, persequitur oratione. Et viuit adhuc qui maledicitur, & tamen is qui maledicit, iam de morte illius reus tenetur. Iubet autem Deus vt diligatur inimicus, & tamen rogatur Deus vt occidat inimicum. Quisquis itaque sic orat, in ipsis suis precibus contra conditorem pugnat. Vndè & sub Iudæ specie dicitur: Fiat oratio eius in peccatum. Oratio autem in peccatum est, illa petere quæ prohibet ipse qui petitur. Hinc veritas dicit: Cùm statis ad orandum, remittite si quid habetis in cordibus vestris. Quā virtutem remissionis apertiùs ostēdimus, si vnum testimonium testamenti veteris proferamus. Certè cùm Iudæa conditoris sui iustitiam culpis exigentibus offendisset, prophetam suum ab oratione Dominus prohibet, dicens: Non assumas laudem & orationem pro eis. Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum. Quid est, quòd intermissis relictisque tot patribus, soli Moyses & Samuel ad medium deducuntur: quorum mira obtinendi virtus ostenditur, dum nec ipsi posse intercedere dicuntur? Ac si apertè Dominus dicat: Nec illos audio, quos propter magnum petitionis suæ meritum minimè contemno. Quid est ergò, quòd Moyses & Samuel cæteris patribus in postulatione præferuntur: nisì quòd hi duo tantum modò in cuncta Testamenti veteris serie etiam pro inimicis suis leguntur exorâsse? Vnus à populo lapidibus impetitur, & tamen pro lapidatoribus suis Dominum deprecatur. Alter ex principatu eijcitur, & tamen petitus vt exoraret, fatetur dicens: Absit à me hoc peccatum in Domino, quo minùs cessem orare pro vobis. Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum. Ac si apertè dicat: Nec illos modò pro amicis audio, quos magnæ virtutis merito, orare etiam pro inimicis scio. Virtus ergò veræ orationis, est celsitudo charitatis. Et tunc quisque quod rectè petit, adipiscitur, cùm eius animus in petitione, nec inimici odio fuscatur.

In nomine saluatoris qui petere dicantur.

Ioan.16.

2. Cor.12.

Temporalia quomodò petenda sint.

Matth.6.

Postulantes inimicorum mortem.

Matth.5.

Psal.108.

Marc.11.

Hiere.15.

Orationes Moysis & Samuelis cur magis efficaces.

Exod.19.

1.Reg.12.

59. IDEM in psalmum sextum pœnitētialem: Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci. Ideò tibi dicit: Regnum Dei vim patitur, & violenti rapiunt illud. Esto ergò sedulus in oratione, esto in precibus importunus: caue nè ab oratione deficias. Si dissimulat audire quem rogas, esto raptor, vt regnum cælorum accipias: esto violentus, vt vim etiam ipsis inferas cælis. Quid hac rapina locupletius? quid hac glorioſius violentia? Bona violentia, qua Deus non offenditur, sed placatur: proximus non læditur, sed iuuatur: peccatum minuitur, non multiplicatur. Bona inquam violentia, qua non quæritur lucrum citò periturum, sed regnum acquiritur sine fine mansurum.

Matth.11. Perseuerātia orationis Deo grata est.

IX.

Quibus exemplis vim Orationis & fructum colligemus?

A. IACOBVS Apostolus, vt orationis virtutem explicaret exemplo, ità scripsit: [a] *Elias homo erat similis nobis, passibilis: & oratione orauit, vt non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex. Et rursùm orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.* Pluribus exemplis Augustinus [b] rem eandem comprobat: Orante [c] Moyse & [d] Samuele, vincuntur à Iudęis hostes Amalechitę atque Philisthęi. Orans Hieremias [e] confortatur in carcere. Orans [f] Daniel inter leones exultat. Orantes [g] tres pueri in fornace tripudiant. Orans [h] de cruce Latro inuenit paradisum. Susanna [i] per orationem inter senes falsò accusantes defenditur. [k] Stephanus orans, in cælum suscipitur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur.

a Iacob.5.d 3.Reg.17.a d & 18.f g Luc.4.d Eccli 48.a

b Auguſt.ſerm.22. ad fratres in eremo.
c Exod.17.c d Iudith 4 c d
d 1.Reg 7.c d
e Hiere.32.c d f
f Daniel.6.c f
g Daniel.3 c e
h Lucæ 23.f
i Daniel.13.e
k Acto.7.g Hieron.contra Vigilantium cap.3. Auguſt. ſerm.1.& 4.de ſanctis.

B. Quibus [l] exemplis non modò fructus Orationis ostenditur, sed etiam precandi studium ac sedulitas nobis commendatur. Quare Scriptura quoquè Apostolica cohortatur: [m] *Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite.* Et rursùs: [n] *Orate pro inuicèm vt saluemini: multùm enim valet deprecatio iusti assidua.* Item, *Hæc* [o] *est fidutia quam habemus ad Deum, quia quodcunque petierimus secundùm voluntatem eius, audit nos.* Præterea: [p] *Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita.*

l Gen.25.c Exo.8.c g 9.g 10. e 14.c d 32.e f Nū.11.a 12.d 14.c 16.c e g 21.b 1.Reg.1.b d 12.c 4.Reg.19.c g 20.a 2.Para.20.a c e 33.c 1.Eſd. 8.e Tob.3.a b d Iudit.9.a d 13.a Pſal.17.a 119.a Ion.2.a 1.Mach.3.f 4.a b Act.12.a
m 1.Theſſ.5.c
n Iacob.5.d
o 1.Ioan.5.c
p 1.Ioan.5.d

TESTIMONIA.

1. A. IACOBI quinto: Orate pro inuicèm vt saluemini: multùm enim valet deprecatio iusti assidua.

Digitized by Google

assidua. Elias homo erat similis nobis, passibilis: &c. vt in textu.

2. TERTII Regum decimoseptimo: Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto: si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. Ibidèm: Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ: & reuersa est anima pueri intrà eum, & reuixit.

3. ET capite decimooctauo: Et accedens Elias propheta, ait: Domine Deus Abraham &c. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum. Et paulò pòst: Et ait Elias ad Achab, Ascende, comede, & bibe: quia sonus multæ pluuiæ est. Ascendit Achab vt comederet & biberet. Elias autem ascendit in verticem Carmeli, & pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua, & dixit ad puerum suum: Ascende, & prospice contra mare. Qui cùm ascendisset, & contemplatus esset, ait: Non est quicquam. Et rursùm ait illi: Reuertere septem vicibus. In septima autem vice, eccè nubecula parua quasi vestigium hominis ascendebat de mari. Qui ait: Ascende, & dic Achab: Iunge currum tuum, & descende, nè occupet te pluuia. Cumq; se verteret huc atque illuc, eccè cæli contenebrati sunt, & nubes, & ventus, & facta est pluuia grandis.

4. LVCAE quarto: In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, quando clausum est cælum annis tribus & mensibus sex, cùm facta esset fames magna in omni terra: & ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniæ, ad mulierem viduam.

5. ECCLESIASTICI quadragesimooctauo: Et surrexit Elias propheta quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat. Qui induxit in illos famem, & imitantes illum inuidia sua, pauci facti sunt. Non enim poterant sustinere præcepta Domini. Verbo Domini continuit cælum, & deiecit à se ignem terræ. sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter sic gloriari tibi?

6. AVGVSTINVS sermone vigesimosecundo ad fratres in eremo: Valdè seruis Dei & solitarijs est necessaria ipsa oratio, per quam Deus placatur, per quam Deus ad nos inclinatur. Adorauerat enim populus Iudaicus vitulum conflatilem, & ait Dominus Moysi: Dimitte vt irascatur furor meus contra eos. cui Moyses: Quæso, ô Domine, quiescat ira tua, & esto placabilis super malitiam populi tui. Et eccè placatus est Dominus. O quàm grandis est ipsius orationis causa, ô quàm grande mysterium. Eccè Moyses orabat in monte, & Iosue Amalech deuincebat. Per orationem Ezechias sanatur, & salutem animæ & corporis adipiscitur. Per orationem Saulus efficitur Paulus, & Doctor gentium, & prædicator orbis terræ. Et post pauca: Nec in oratione locutio tantum quæritur, quantum sensus. Eccè enim Hieremias confortatur in carcere, Daniel inter leones exultat, tres pueri in fornace tripudiant, Iob in sterquilinio nudus triumphat, paradisum de cruce latro inuenit, Susanna inter senes defenditur, Stephanus de torrente in cælum susciptur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur. Non est igitur locus in quo orare non debeamus, quia Deus vbiquè est, vbiquè nos exaudire dignatur. Orate igitur semper, & in omni loco, vt saluemini. Non solùm vnusquisque pro se, sed pro omnibus orare debemus. Nam vt ait pater Ambrosius, Si pro te tantùm rogaueris, solùm tuum meritum possidebis: sed si pro omnibus rogaueris, omnes pro te rogabunt. Oratio sancta, columna sanctarum virtutum, Deitatis scala, viduarum maritus, angelorum cognata, fundamentum fidei, monachorum corona, coniugatarum leuamen. Beatus qui te amat, beatior qui te frequentat. Beatus qui te adstringit; sed beatior qui in te perseuerat. Beatus qui tecum lachrymas fundit, quoniam holocaustum sanctum Deo & immaculatum offerre non dubitamus.

Orationis vis per exempla ostenditur. Exod. 32.

Exod. 17.

4. Reg. 20.

Actor. 7. 9.

Hiere. 20. Dan. 3. & 6. Iob 2. Lucæ 23. Daniel. 13. Actor. 7.

Orationis laus.

7. EXODI decimoseptimo: Venit autè Amalec, & pugnabat contra Israel in Raphidim. Dixitq; Moyses ad Iosue: Elige viros: & egressus, pugna contra Amalec: cras ego stabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea. Fecit Iosue, vt locutus erat Moyses, & pugnauit contra Amalec: Moyses autem & Aaron, & Hur ascenderunt super verticem collis. Cumq; leuaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autem paululùm remisisset, superabat Amalec. Manus autem Moysi erant graues: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum est vt manus illius non lassarentur vsque ad occasum solis. Fugauitq; Iosue Amalec, & populum eius in ore gladij. Dixit autem Dominus ad Moysen: Scribe hoc ob monumentum in libro, & trade auribus Iosue: delebo enim memoriam Amalec sub cælo.

8. IVDITH quarto: Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israel, allocutusq; est eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiunijs & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit. sic erunt vniuersi hostes Israel, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini ità, vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti cilicijs, offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel.

9. PRIMI Regum septimo: Dixit autē Samuel, Congregate vniuersum Israel in Masphath, vt orem pro vobis Dominum. Et conuenerunt in Masphath: hauseruntq; aquā, & effuderūt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi, Peccauimus Domino. Iudicauitq; Samuel filios Israel in Masphath. Et audiērunt Philisthijm quòd congregati essent filij Israel in Masphath, & ascenderunt Satrapæ Philisthinorum ad Israel. Quod cùm audissent filij Israel, timuerunt à facie Philisthinorum. Dixeruntq; ad Samuelem: Nè cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philisthinorum. Tulit autem Samuel agnum lactentem vnum, & obtulit illum holocaustū integrum Domino: & clamauit Samuel ad Dominum pro Israel, & exaudiuit eum Dominus. Factum est autem cùm Samuel offerret holocaustum, Philisthijm inière prælium contra Israel: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthijm, & exterruit eos, & cæsi sunt à filijs Israel. Egressiq; viri Israel de Masphath, persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos vsque ad locum qui erat subter Bethchar. Tulit autem Samuel lapidem vnum, & posuit eum inter Masphath & inter Sen: & vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorij. Dixitq;, Hucusquè auxiliatus est nobis Dominus. Et humiliati sunt Philisthijm, nec apposuerunt vltrà vt venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos, cunctis diebus Samuelis.

10. HIEREMIAE trigesimosecundo: Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalem: & Ieremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda. Clauserat

Digitized by Google

enim eum Sedecias rex Iuda, dicens: Quare vaticinaris, dicens: Hæc dicit Dominus, Eccè ego dabo ciuitatem istam in manu regis Babylonis, & capiet eã? Et paulò pòst: Et oraui ad Dominum postquàm tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens: Heu, heu, heu Domine Deus: eccè tu fecisti cælum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum, &c. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens: Eccè ego Dominus Deus vniuersæ carnis: nunquìd mihi difficile erit ōmne verbum? Propterea hæc dicit Dominus &c. Et nunc propter ista hæc dicit Dominus Deus Israel ad ciuitatem hanc, de qua vos dicitis, quòd tradatur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in peste: Eccè ego congregabo eos de vniuersis terris ad quas eieci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grandi: & reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidenter. Et erunt mihi in populum, &c.

11. DANIELIS sexto: Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: & fenestris apertis in cœnaculo suo contrà Ierusalem, tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturq; coram Deo suo, sicut & antè facere consueuerat. Viri ergò illi curiosiùs inquirentes, &c. Et Daniel regi respondens, ait: Rex, in æternum viue. Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi: quia coram eo iustitia inuenta est in me: sed & coram te, rex, delictum non feci. Tunc vehementer rex gauisus est super eo, & Danielem præcepit educi de lacu, eductusq; est Daniel de lacu, & nulla læsio inuenta est in eo, quia credidit Deo suo.

12. ET capite tertio: Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach & Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati. Et ambulabant in medio flammæ, laudantes Deum, & benedicentes Domino. Stans autem Azarias, orauit sic, aperiénsque os suum in medio ignis, ait: Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, & laudabile & glorioſum nomen tuum in sæcula, &c. Angelus autem Domini descendit cum Azaria & socijs eius in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omninò ignis, neque contristauit, nec quicquam molestiæ intulit. Tunc hi tres quasi ex vno ore, &c.

13. LVCAE vigesimotertio: Dicebat ad Iesum: Domine, memento mei cùm veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, Hodiè mecum eris in paradiso.

14. DANIELIS decimotertio: Credidit eis multitudo quasi senibus & iudicibus populi, & condemnauerunt eam ad mortem. Exclamauit autem voce magna Susanna, & dixit: Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nôsti omnia antequàm fiant, tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: & eccè morior, cùm nihil horum fecerim quæ isti malitiosè composuerunt aduersùm me. Exaudiuit autem Dominus vocem eius, &c.

15. ACTORVM septimo: Cùm autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei. Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu, suscipe spiritum meum. Positis autem genibus, clamauit voce magna, dicens: Domine, nè statuas illis hoc peccatum. Et cùm hoc dixisset, obdormiuit.

16. HIERONYMVS aduersùs Vigilantium capite tertio: Si Apostoli & martyres, adhuc in corpore constituti, possunt orare pro cæteris, quàndo pro se adhuc debent esse soliciti: quanto magìs post coronas, victorias & triumphos? Vnus homò Moyses sexcentis millibus armatorũ impetrat à Deo veniam: & Stephanus imitator Domini sui, & primus martyr in Christo, pro persecutoribus veniam deprecatur: & postquàm cum Christo esse cœperint, minùs valebunt? Paulus Apostolus ducentas septuaginta sex fibi dicit in naui animas condonatas: & postquàm resolutus esse cœperit cum Christo, tunc ora clausurus est, & pro ijs, qui in toto orbe ad suum euangelium crediderunt, mutire non poterit? Efficacia orationis sanctorum. Exod. 32. Actor. 7. Actor. 27.

17. AVGVSTINVS sermone primo de sanctis, qui est etiam primus de sancto Stephano, capite tertio: Olim quidẽ debui perdere te, sed Stephanus meus orauit pro te. Saule Saule, quid me persequeris? Sed quia insanis contra nomen meum, ego te faciam seruum meum. Et prosequitur capite quarto: O Saule lupe rapax, comedisti: expecta paululùm, & digeres. Dicam planè, elisus est filius perditionis, & erectus est vas electionis. Nam si sanctus Stephanus sic non orâsset, Ecclesia Paulũ nõ haberet. Sed ideò erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus. Sic ergò exauditus est sanctus Stephanus, vt eius orationibus deleretur peccatum quod commiserat Saulus. Commendemus ergò nos orationibus eius. Multo magìs enim nunc exaudietur pro veneratoribus suis, qui sic exauditus est tunc pro lapidatoribus suis. Actor. 7. Nisi Stephanus orâsset, Ecclesia Paulum non haberet.

18. ET sermone quarto de sanctis, siue de sancto Stephano, capite tertio: Illi lapides mittebant, ille orationes præmittebat: tanquàm dicens; Domine, si istos modò occideris inimicos, quos poste à facies amicos? Deincèps capite quarto: Deniquè fratres, vt noueritis quantũ valuerit oratio sancti martyris Stephani, recurrite nobiscum ad illum adolescentem nomine Saulum. Qui, cùm sanctus Stephanus lapidaretur, omnium vestimenta seruabat, & tanquàm manibus omnium lapidabat. Elisus est filius perditionis, erectus est vas electionis. Elisus est Saulus, erectus est Paulus. Nam si martyr Stephanus nõ sic orâsset, Ecclesia Paulum hodiè non haberet. Sed ideò de terra erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus. Actor. 7.

1. B. GENESIS vigesimoquinto: Deprecatusq; est Isaac Dominum pro vxore sua, eò quòd esset sterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ.

2. EXODI octauo: Egressiq; sunt Moyses & Aaron à Pharaone: & clamauit Moyses ad Dominũ pro sponsione ranarũ, quam condixerat Pharaoni. Fecitq; Dominus iuxta verbum Moysi: & mortuæ sunt ranæ de domibus, & de villis, & de agris. Egressúsque Moyses à Pharaone, orauit Dominum: Qui fecit iuxta verbum illius, & abstulit muscas à Pharaone, & à seruis suis, & à populo eius: non superfuit ne vna quidem.

3. ET capite nono: Egressusq; Moyses à Pharaone ex vrbe, tetendit manus ad Dominum, & cessauerunt tonitrua & grando, nec vltrà stillauit pluuia super terram.

4. ITEM capite decimo: Egressusq; est Moyses de conspectu Pharaonis, & orauit Dominum. Qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, & arreptam locustam proiecit in mare rubrum: non remansit ne vna quidem in cunctis finibus Aegypti.

5. CAPITE decimoquarto: Dixitq; Dominus ad Moysen: Quid clamas ad me? Loquere filijs Israel vt proficiscantur. Tu autem eleua virgam tuam, & extende manum tuam super mare, & diuide illud: vt gradiantur filij Israel in medio mari per siccum. Cúmque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus, flante vento vehementi & vrente tota nocte, & vertit in siccum: diuisáque est aqua. Et ingressi

sunt

Digitized by Google

ſunt filij Iſrael per medium ficci maris: erat enim aqua quaſi murus à dextra eorum & læua.

6. CAPITE trigeſimoſecundo: Rurſumq; ait Dominus ad Moyſen: Cerno quòd populus iſte duræ ceruicis ſit: dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos: faciamq; te in gentem magnam. Moyſes autem orabat Dominum Deum ſuum, dicens: Cur Domine iraſcitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxiſti de terra Aegypti, in fortitudine magna, & in manu robuſta? Nè, quæſo, dicant Aegyptij, Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret è terra: quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper nequitia populi tui. Recordare Abraham, Iſaac, & Iſrael ſeruorum tuorum: quibus iurâſti per temetipſum, dicens: Multiplicabo ſemen veſtrum ſicut ſtellas cæli: & vniuerſam terram hanc, de qua locutus ſum, dabo ſemini veſtro, & poſſidebitis eam ſemper. Placatúsque eſt Dominus nè faceret malum quod locutus fuerat aduerſùs populum ſuum. Et paulopòſt: Facto autem altero die, locutus eſt Moyſes ad populum: Peccâſtis peccatum maximum: aſcendam ad Dominum, ſi quo modo quiuero eum deprecari pro ſcelere veſtro. Reuerſúsque ad Dominum, ait: Obſecro, peccauit populus iſte peccatum maximum, feceruntq; ſibi deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. Cui reſpondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum iſtum quò locutus ſum tibi. angelus meus præcedet te. Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum. Percuſſit ergò Dominus populũ pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

7. NVMERORVM vndecimo: Intereà orta eſt murmur populi, quaſi dolentium pro labore, contra Dominum. Quod cùm audîſſet Dominus, iratus eſt. Et accenſus in eos ignis Domini, deuorauit extremam caſtrorum partem. Cumq; clamâſſet populus ad Moyſen, orauit Moyſes ad Dominum, & abſorptus eſt ignis.

8. CAPITE duodecimo: Clamauitq; Moyſes ad Dominum, dicens: Deus, obſecro, ſana eam. Cui reſpondit Dominus: Si pater eius ſpuiſſet in faciem illius, nónne debuerat ſaltem ſeptem diebus rubore ſuffundi? Separetur ſeptem diebus extra caſtra, & poſtea reuocabitur. Excluſa eſt itaque Maria extra caſtra ſeptem diebus: & populus non eſt motus de loco illo, donec reuocata eſt Maria.

9. CAPITE decimoquarto: Et dixit Dominus ad Moyſen: Vſquequò detrahet mihi populus iſte? Quouſquè non credet mihi in omnibus ſignis quæ feci coram eis? Feriam igitur eos peſtilentia, atque conſumam: te autem faciam principem ſuper gentem magnam & fortiorem quàm hæc eſt. Et ait Moyſes ad Dominum: Vt audiant Aegyptij, de quorum medio eduxiſti populum iſtum &c. Dimitte, obſecro, peccatum populi tui huius ſecundùm magnitudinem miſericordiæ tuæ, ſicut propitius fuiſti egredientibus de Aegypto vſque ad locum iſtum. Dixitq; Dominus: Dimiſi iuxta verbum tuum. Viuo ego, & implebitur gloria Domini vniuerſa terra &c.

10. CAPITE decimoſexto: Iratusq; Moyſes valdè, ait ad Dominum: Nè reſpicias ſacrificia eorum: tu ſcis quòd nec aſellum quidem vnquàm acceperim ab eis, nec afflixerim quempiã eorum. Et paulopòſt: Confeſtim igitur vt ceſſauit loqui, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum, deuorauit illos cum tabernaculis ſuis & vniuerſa ſubſtantia eorum: deſcenderuntq; viui in infernum operti humo, & perierũt de medio multitudinis. Ibidèm: Cumq; iacerent in terra, dixit Moyſes ad Aaron: Tolle thuribulũ, & hauſto igne de altari, mitte incenſum deſuper, pergens citò ad populum, vt roges pro eis: iam enim egreſſa eſt ira à Domino, & plaga deſæuit. Quod cùm feciſſet Aaron, & cucurriſſet ad mediã multitudinem, quam iam vaſtabat incendium, obtulit thymiama: & ſtans inter mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſauit.

11. CAPITE vigeſimoprimo: Quamobrem miſit Dominus in populum ignitos ſerpentes, ad quorum plagas & mortes plurimorum, venerunt ad Moyſen, atque dixerunt: Peccauimus, quia locuti ſumus contra Dominum & te: ora vt tollat à nobis ſerpentes. Orauitq; Moyſes pro populo, & locutus eſt Dominus ad eum: Fac ſerpentem æneum, & pone eum pro ſigno: qui percuſſus adſpexerit eum, viuet.

12. PRIMI Regũ primo: Cùm eſſet Anna amaro animo, orauit ad Dominum, flens largiter, & votum vouit, dicens: Domine exercituum, ſi reſpiciens víderis afflictionẽ famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederis ſeruæ tuæ ſexum virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula nõ aſcendet ſuper caput eius. Et paulopòſt: Reſpondens Anna, Nequaquàm, inquit, Domine mi: nam mulier infelix nimìs ego ſum, vinumq; & omne quod inebriare poteſt, non bibi, ſed effudi animam meam in conſpectu Domini. Nè reputes ancillam tuam quaſi vnã de filiabus Belial: quia ex multitudine doloris & mœroris mei locuta ſum vſque in præſens. Tunc Heli ait ei: Vade in pace: & Deus Iſrael det tibi petitionem tuã, quam rogâſti eum. At illa dixit: Vtinàm inueniat ancilla tua gratiã in oculis tuis. Et abijt mulier in viã ſuã, & comedit, vultusq; illius nõ ſunt ampliùs in diuerſa mutati.

13. CAPITE duodecimo: Nunquìd non meſſis tritici eſt hodiè? inuocabo Dominum, & dabit voces & pluuias: & ſcietis & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conſpectu Domini, petentes ſuper vos regem. Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluuias in illa die.

14. QVARTI Regum decimonono: Itaq; cùm accepiſſet Ezechias literas de manu nunciorum, & legiſſet eas: aſcendit in domũ Domini, & expandit eas coram Domino: & orauit in cõſpectu eius, dicens: Domine Deus Iſrael, qui ſedes ſuper Cherubim, tu es Deus ſolus regum omnium terræ: tu feciſti cælum & terram &c. Factum eſt igitur in nocte illa, venit angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centũ octogintaquinque millia. Cúmque diluculo ſurrexiſſet, vidit omnia corpora mortuorum. Eadem habentur Iſaiæ trigeſimoſeptimo.

15. CAPITE vigeſimo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vſque ad mortem: & venit ad eum Iſaias filius Amos, propheta, dixitq; ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non viues. Qui conuertit faciem ſuam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obſecro Domine, memento quæſo quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitũ eſt coram te, fecerim. Fleuit itaq; Ezechias fletu magno, & antequàm egrederetur Iſaias mediam partem atrij, factus eſt ſermo Domini ad eum, dicens: Reuertere, & dic Ezechiæ duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui, Audiui orationem tuam, & vidi lachrymam tuam: & eccè, ſanaui te, die tertiò aſcendes templũ Domini. Et addam diebus tuis quindecim annos: ſed & de manu regis Aſſyriorum liberabo te & ciuitatem hanc, & protegam vrbem iſtam propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Eadem habentur Iſaiæ trigeſimooctauo.

16. SECVNDI Paralipomenon vigeſimo: Poſt hæc congregati ſunt filij Moab & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Ioſaphat, vt pugnarent

Digitized by Google

gnarent contra eum. Ioſaphat autem timore perterritus, totum ſe contulit ad rogandum Dominum: & prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda. Congregatusq; eſt Iudas ad deprecandum Dominum: ſed & omnes de vrbibus ſuis venerunt ad obſecrandum eum. Cumq; ſtetiſſet Ioſaphat in medio cœtu Iudæ & Ieruſalem, in domo Domini ante atrium nouum, ait: Domine Deus &c. Deus noſter, ergò non iudicabis eos? In nobis quidē non eſt tanta fortitudo, vt poſſimus huic multitudini reſiſtere, quæ irruit ſuper nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te. Omnis verò Iuda ſtabat coram Domino cum paruulis & vxoribus & liberis ſuis. cumq; cœpiſſent laudes canere, vertit Dominus inſidias eorum in ſemetipſos, filiorum ſcilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egreſſi fuerant vt pugnarent contra Iudam, & percuſſi ſunt. Nanque filij Ammon & Moab conſurrexerunt aduersùm habitatores montis Seir, vt interficerent & delerent eos: cumq; hoc opere perpetrâſſent, etiam in ſemetipſos verſi, mutuis concidêre vulneribus.

17. CAPITE trigeſimotertio: Igitur Manaſſes ſeduxit Iudam & habitatores Ieruſalem, vt facerent malum ſuper omnes gentes, quas ſubuerterat Dominus à facie filiorum Iſrael. Locutusq; eſt Dominus ad eum, & ad populum illius, & attendere noluerunt. Idcircò ſuperinduxit eis principes exercitus regis Aſſyriorum: ceperuntq; Manaſſen, & vinctum catenis atque compedibus, duxerunt in Babylonem. Qui poſtquàm coangustatus eſt, orauit Dominum Deum ſuum: & egit pœnitentiam valdè coram Deo patrum ſuorum. Deprecatusq; eſt eum, & obſecrauit intentè: & exaudiuit orationem eius, reduxitq; eum Ieruſalem in regnum ſuum: & cognouit Manaſſes quòd Dominus ipſe eſt Deus.

18. PRIMI Eſdræ octauo: Ieiunauimus autem, & rogauimus Deum noſtrum pro hoc: & euenit nobis proſperè.

19. TOBIAE tertio: Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lachrymis, dicens: Iuſtus es Domine, & omnia iudicia tua iuſta ſunt: & omnes viæ tuæ, miſericordia & veritas & iudicium. Et nunc Domine memor eſto mei, & nè vindictam ſumas de peccatis meis, neque reminiſcaris delicta mea, vel parentum meorum, &c. Eadem itaque die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipſa audiret improperium ab vna ex ancillis patris ſui: Nunquid & occidere me vis, ſicut iam occidiſti ſeptem viros? Ad hanc vocem perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuæ: & tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: ſed in oratione perſiſtens cum lachrymis, deprecabatur Deum, vt ab iſto improperio liberaret eam. Factum eſt autem die tertia, dum compleret orationem, benedicens Dominum, &c. In illo tempore exaudita ſunt preces amborum in conſpectu gloriæ ſummi Dei: & miſſus eſt angelus Domini ſanctus Raphael, vt curaret eos ambos, quorum vno tempore ſunt orationes in conſpectu Domini recitatæ.

20. IVDITH nono: Quibus aſcendentibus, Iudith ingreſſa eſt oratorium ſuum: & induens ſe cilicio, poſuit cinerem ſuper caput ſuum: & proſternens ſe Domino, clamabat ad Dominum, dicens: Domine Deus patris mei Simeon, qui dediſti illi gladium in defenſionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione ſua, & denudauerunt femur virginis in confuſionem, &c. Non enim in multitudine eſt virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua eſt, nec ſuperbi ab initio placuerunt tibi: ſed humilium & manſuetorum ſemper tibi placuit deprecatio. Deus cælorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miſeram deprecantem, & de tua miſericordia præſumentem.

21. CAPITE decimotertio: Stetitq; Iudith ante lectum, orans cum lachrymis & labiorum motu in ſilentio, dicens: Confirma me Domine Deus Iſrael, & reſpice in hac hora ad opera manuū mearum, vt ſicut promiſiſti, Ieruſalem ciuitatem tuam erigas: & hoc quod credens per te poſſe fieri cogitaui, perficiam. Et cùm hæc dixiſſet, acceſſit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli eius, & pugionem eius qui in ea ligatus pendebat, exoluit. Cúmque euaginâſſet illum, apprehendit comam capitis eius, & ait: Confirma me Domine Deus in hac hora. & percuſſit bis in ceruicem eius, & abſcidit caput eius, & abſtulit conopœum eius à columnis, & euoluit corpus eius truncum.

22. PSALMO decimoſeptimo: In tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad Deum meum clamaui: Et exaudiuit de templo ſancto ſuo vocem meam: & clamor meus in conſpectu eius, introiuit in aures eius.

23. ET centeſimo decimonono: Ad Dominum, cùm tribularer, clamaui, & exaudiuit me.

24. IONAE ſecundo: Et orauit Ionas ad Dominum Deum ſuum de ventre piſcis. Et dixit: Clamaui de tribulatione mea ad Dominum: & exaudiuit me: de ventre inferi clamaui, & exaudiſti vocem meam. Cùm angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus ſum: vt veniat ad te oratio mea ad templum ſanctum tuum. Qui cuſtodiunt vanitates fruſtrà, miſericordiam ſuam derelinquunt. Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quæcunque vouì, reddam pro ſalute Domino. Et dixit Dominus piſci, & euomuit Ionam in aridam.

25. PRIMI Machabæorum tertio: Et elegit Lyſias Ptolemæum filium Dorymini, & Nicanorem & Gorgiam, viros potentes ex amicis regis: & miſit cum eis quadraginta millia virorum, & ſeptem millia equitum: vt venirent in terram Iuda, & diſperderent eam ſecundùm verbum regis. Et proceſſerunt cum vniuerſa virtute ſua, & venerunt, & applicuerunt Emmaum in terra campeſtri. Et audiérunt mercatores regionum nomen eorum: & acceperunt argentum & aurum multum valdè, & pueros: & venerunt in caſtra, vt acciperent filios Iſrael in ſeruos, & additi ſunt ad eos exercitus Syriæ & terræ alienigenarum. Et vidit Iudas, & fratres eius, quia multiplicata ſunt mala, & exercitus applicabant ad fines eorum, & cognouerunt verba regis quæ mandauit populo facere in interitum & conſummationem: & dixerunt vnuſquiſque ad proximum ſuum, Erigamus deiectionem populi noſtri, & pugnemus pro populo noſtro & ſanctis noſtris. Et congregatus eſt conuentus, vt eſſent parati in prælium: & vt orarent & peterent miſericordiam & miſerationes. Et Ieruſalem non habitabatur, ſed erat ſicut deſertum: non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius: & ſanctum conculcabatur: & filij alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio gentium: & ablata eſt voluptas à Iacob, & defecit ibi tibia & cithara. Et congregati ſunt, & venerunt in Maſpha contra Ieruſalem: quia locus orationis erat in Maſpha antè in Iſrael. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt ſe ciliciis, & cinerem impoſuerunt capiti ſuo, & diſciderunt veſtimenta ſua, &c.

26. CAPITE quarto: Et cùm dies factus eſſet, apparuit Iudas in campo cum tribus millibus virorum tantùm: qui tegumenta & gladios non habebant: & viderunt caſtra Gentium valida, & loricatos, & equitatus in circuitu eorum, & hi docti ad prælium. Et ait Iudas viris qui ſecum erant: Nè timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum nè formidetis. Mementote qualiter

Digitized by Google

qualiter salui facti sunt patres nostri in mari rubro, cùm sequeretur eos Pharao cum exercitu multo. Et nunc clamemus in cælum: & miserebitur nostrî Dominus, & memor erit testamenti patrum nostrorum, & conteret exercitum istum ante faciem nostram hodiè: & scient omnes Gentes, quia est qui redimat & liberet Israel. Et eleuauerunt alienigenæ oculos suos, & viderunt eos venientes exaduersò. Et exiêrunt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. Et congressi sunt: & contritæ sunt gentes, & fugerunt in campum. Nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persecuti sunt eos vsque Gezeron, & vsque in campos Idumææ, & Azoti, & Iamniæ: & ceciderunt ex illis vsque ad tria millia virorum. Et reuersus est Iudas, & exercitus eius, sequens eum. Et sequenti anno congregauit Lysias virorum electorum sexaginta millia & equitum quinque millia, vt debellarent eos. Et venerûnt in Iudæam, & castra posuerunt in Bethoron, & occurrit illis Iudas cum decem millibus viris. Et viderunt exercitum fortem, & orauit, & dixit: Benedictus es saluator Israel, qui contriuisti impetum potentis in manu serui tui Dauid, & tradidisti castra alienigenarum in manu Ionathæ filij Saul & armigeri eius. Conclude exercitum istum in manu populi tui Israel, & confundatur in exercitu suo & equitibus. Da illis formidinem, & tabefac audaciam virtutis eorum, & commoueantur contritione sua. Deijce illos gladio diligentium te, & collaudent te omnes, qui nouerunt nomen tuum, in hymnis. Et commiserunt prælium, & ceciderunt de exercitu Lysiæ quinque millia virorum.

27. ACTORVM duodecimo: Et Petrus quidem seruabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo. Et ecce angelus Domini adstitit, & lumen refulsit in habitaculo: percussoq; latere Petri, excitauit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus eius &c.

28. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto, 29. IACOBI quinto, 30. PRIMAE Ioannis quinto, vt in textu.

DE ELEEMOSYNA ET OPERIBVS MISERICORDIÆ.

X.

Quid est Eleemosyna?

EST beneficium seu munus, quo alterius miseriæ ex nostro commiserationis affectu subuenitur. Quò spectat id, quod apud Tobiam Raphael Angelus testatur: [a] *Bona est oratio cum Ieiunio & Eleemosyna:* Vt intelligamus, sicut [b] Cyprianus admonet, orationes nostras ac Ieiunia minùs posse, nisi Eleemosynis adiuuentur. Bona misericordia, inquit [c] Ambrosius, quæ & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum Patrem. Nihil tam commendat Christianam animam, quàm misericordia. Sic ille: [d] *Estote ergò misericordes, sicut & Pater vester misericors est, vt sitis filij Patris vestri qui in cælis est, qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* Ità Christus Saluator & [e] Samaritanus noster, omni gratia & misericordia plenus, qui [f] pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo.

Vide Chrysost. homil. 13 in 2. Cor. & Aug. serm. 30. de verbis Domini. c. 3.

a Tob. 12. b

b De Opere & Eleemosynis. Item Petr. Chrysolog. ser. 43. Leo ser. 3. de ieiun. Penteco. Ofeæ 6. c Matth. 9. b 12. a Prou. 21. a Philip. 4. d Hebr. 13. c

c Lib. 1. Offic. c. 11. Chrys. homil. 36. ad pop. Antioch. August. ser. 76. de temp. & hom. 39. ex 50. Leo ser. 5. & 10. de quadrag. Greg. Nyssen. de beatitud.

d Luc. 6. d Psal. 32. a 118. h 144. b c

e Lucæ 10. f

f Actor. 10. f

TESTIMONIA.

1. CHRYSOSTOMVS homilia decimatertia in posteriorem epistolam ad Corinthios: Eleemosyna est, non dare opes, sed cum misericordia illas dare.

Luc. 11. 2. AVGVSTINVS sermone trigesimo de verbis Domini, capite tertio: Quid est, facite eleemosynam? Facite misericordiam. Quid est, facere misericordiam? Si intelligis, à te incipe. Quomodò enim es misericors alteri, si crudelis sis tibi? Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Facite veram eleemosynam. Quid est vera eleemosyna? Misericordia.

3. TOBIAE duodecimo: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna magis, quàm thesauros auri recondere. Secundùm Septuaginta verò: Bonum est oratio cum ieiunio & eleemosyna & iustitia. Bonum parùm cum iustitia, quàm multum cum iniustitia. Bonum, facere eleemosynã: quàm thesaurizare aurum.

4. CYPRIANVS de opere & eleemosynis: Raphael quoquè angelus paria testatur, & vt eleemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur, dicens: Bona est oratio cum ieiuniq & eleemosyna: quia Tob. 12. eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Ostendit orationes nostras ac ieiunia minùs posse, nisi eleemosynis adiuuentur. Deprecationes solas parùm ad impetrandum valere, nisi factorum & operum accessione farciantur. Reuelat angelus & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis vitam de periculis redimi, eleemosynis à morte animas liberari.

Orationi & ieiunio eleemosynę iungendæ sunt.

5. PETRVS Chrysologus sermone quadragesimotertio, vt suprà quæstione tertia de bonis operibus, A. testimonio primo.

6. LEO Magnus sermone tertio de ieiunio Pentecostes: Tunc demùm ad animę curationem proficit medicina ieiunij, cùm abstinentia ieiunantis esurientem reficit indigentis. Quia ergò scimus apud misericordem Deum ieiunijs præcellere eleemosynæ largitatem, dicente ipso Domino: Date eleemosynã, & omnia munda sunt vobis: si animas nostras à peccatorum sordibus cupimus emundari, eleemosynam pauperibus non negemus, vt in die retributionis ad promerendam Dei misericordiam, misericordiæ operibus adiuuemur.

Ieiunium si comitem habeat eleemosynã, ad animę curationẽ proficit. Luc. 11.

7. OSEAE

Digitized by Google

7. OSEAE sexto: Quia misericordiam volui, & non sacrificium: & scientiam Dei plùs, quàm holocausta.

8. MATTHAEI nono: Non est opùs valentibus medicus, sed malè habentibus. Euntes autem, discite, quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium.

9. ET capite duodecimo: Si autem sciretis quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium: nunquàm condemnâssetis innocentes.

10. PROVERBIORVM vigesimoprimo: Facere misericordiam & iudicium, magis placet Domino, quàm victimæ.

11. AD Philippenses quarto: Habeo autẽ omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis, odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.

12. AD Hebræos decimotertio: Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.

Misericordia perfectos facit.

13. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite vndecimo: Bona etiam misericordia, quæ & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum patrem. Nihil tam commendat Christianam animam, quàm misericordia. Primùm in pauperes, vt communes iudices partus naturæ, quæ omnibus ad vsum generat fructus terrarum: vt quod habes, largiaris pauperi, & consortem & conformem tuum adiuues. Tu nummum largiris, ille vitam accipit. Tu pecuniam das, ille substantiam suam æstimat. Tuus denarius, census illius est. Adhæc plus ille tibi confert, cùm sit debitor salutis.

Iustitiam induit seipsum, qui nudum vestit.

Si nudùm vestias, teipsum induis iustitiam. Si peregrinum sub tectum inducas tuum, si suscipias egentem: ille tibi acquiret sanctorum amicitias & æterna tabernacula. Non mediocris ista gratia.

1. Cor. 9.

Corporalia seminas, & recipis spiritualia. Miraris iudicium Domini de sancto Iob? mirare virtutem

Iob 29.

eius, qui poterat dicere: Oculus eram cæcorum, & pes claudorum. Ego eram infirmorum pater, velleribus agnorum meorum calefacti sunt humeri eorum. Foris nõ habitabat peregrinus: ostium meum omni venienti patebat. Beatus planè, de cuius domo nunquàm vacuo sinu pauper exiit.

Psal. 40.

Neque enim quisquam magis beatus, quàm qui intelligit super pauperis necessitatem, & infirmi atque inopis ærumnam. In die iudicij habebit salutem à Domino, quem habebit suæ debitorem misericordiæ.

Misericrdia reddit nos Deo similes.

14. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimasexta ad populum Antiochenum: Non dixit, Si ieiunetis, similes eritis patri vestro: neque dixit, Si suppliciter oraueritis, similes eritis patri vestro: neque, Si virginitatem illæsam seruaueritis, similes eritis patri vestro. Nihil enim horum est circa Deum, nec horum quicquam Deus operatur. Sed quid? Estote misericordes, sicut & pater vester qui in cælis est. Hoc Dei est opus. Hoc si non

Luc. 6.

Osee 6. Matth. 9. & 12.

habeas, quid habes? Misericordiam volo, inquit, & non sacrificiũ. Fecit cælum Deus, fecit terram, mare: magna hæc, & ipsius digna sapientia. Sed horum nullo tantum humanam attraxit naturam, quantũ misericordia & clementia: ait enim, Hoc quidem opus est sapientiæ & potentiæ, & bonitatis, multo magis autem quòd seruus factus est. Nónne magis in hoc eum admiramur? Non in hoc magis acceptamur? Nihil ità Deum attrahit sicut misericordia. Et multa de hoc passim omnes prophetæ loquuntur.

15. AVGVSTINVS sermone septuagesimosexto de tempore: Facilè curatur vulneribus peccatorum, qui necessitatem curauerit pauperum: & misericordiam accipiet, qui proximo pietatis non denegat officia. Denique cui dare præcipitur, gaudeat quòd non ea sorte natus sit, vt indigeat. Sufficit ad gloriam dantis, quòd alterius miseria in paupere locuples donando existat, quòd misericordia fœneret Deum, quòd pascat in paupere Christum, quòd per alterius inopiam peccatorum accipiat indulgentiam. Obiurgantis Domini vox est, Si in alieno mammona fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? Talem enim se exhibere quis pauperi debet, qualem sibi alium exhibere vellet, si pauper ipse fuisset. Cæterùm dispendium magnum est, si Deum de Dei dono promereri nolueris, aut cùm tibi Dominus ad hoc dederit vt dispenses, eius delegata non serues. Semper enim sua Dominus tibi dispensanda interim commendauit, de re sua pauperibus te dare præcepit. Cur dantis iussa contemnis? Cur pactum destituis? Cur Dominum iubentem dare, non audis? Facilè enim poterit pecuniam acceptã amittere, qui quod accepit, in lucrum noluerit erogare. Estote misericordes, sicut & pater vester cælestis misertus est vestrî. Similitudinem patris, actus indicent sobolis. Similitudo operis, similitudinem indicet generis. Actus nomen confirmet, vt nomen genus demonstret. Quod contulit pater, filius seruet, vt & filio pater promissa præmia repræsentet. Patrimonium quod habes, si operaris, tuum est; si cessas, alienum est. Pecunia quæ seruatur, casibus seruit: quæ in misericordia reseruatur, præmium futurum acquirit. Quid vereris Christo committere, quod à latronibus vix poteris reseruare? Qui dat, inquit, pauperi, non egebit.

Misericordiã præstãdo peccatorum accipimus indulgentiam. Luc. 16.

Deum promereamur de Dei dono.

Adhortatio ad largiẽdas eleemosynas

Luc. 6.

Prouer. 28.

Diuidis patrimonium tuum hæredi, & Christus est indignus de tuo aliquid tecum tollere, aliqua tecum in futura secula deportare? Quid hæredi seruas, quo si vtatur ignoras? Quid substantiam cumulas, quam fortassis ingrato relinquis? Forsitan illi præstabis, quicquid misericordiæ causa de eius portione detraxeris. Quare fac primò quod iubetur, vt possis accipere quod promittitur. Non potest vsuras accipere, qui Dominum noluerit fœnerare. Qui dat, inquit, pauperibus, Deum fœnerat. Nec enim potest diuina promissa accipere, qui præcepta cælestia noluerit obseruare.

16. IDEM in libro quinquaginta homiliarũ, homilia trigesimanona, exponens illud Psalmi, Beatus qui intelligit super egenum & pauperẽ &c. Felix operarius cultor eleemosynarum, eò quòd ære suo comparauerit cælum, & dans panem esurientibus, delictorum suorum presserit incendium. Cui Propheta tale exhibet testimonium, & patronum habet Spiritum sanctum, in tali causa. Talis operarius felix viuit, & securus iam moritur; cum quo ambulat patrimonium immortale horreum, in quo debitorem fecit Dominum, dum pascit alterum dando. Accepit ipse modicum in pera, panes comparauit, vitæ cælestis se faciens hæredem. In die iudicij nullam poterit incurrere perniciem, qui comparauerit eleemosynis pietatem. Et post pauca: Perfecta est ergò misericordia, fratres charissimi, vt antè occurratur esurientibus, quàm roget mendicus. Non enim est perfecta misericordia quæ precibus extorquetur. Sed si tacet mendicus, loquitur pallor in facie, penè lassus, fessus & elisus, nusquàm suspectus. Festina pietate succurrere, nè audias rogãtem, nè quod debetur Domino, vendices tibi. Imitare Deum tuum, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Et eccè veniet tibi pluuia antequàm roges, descendet vbertas nocte, dum stertis; dum adhuc in lecto es, ex præcepto vigilat dies, excubant elementa, fructus te nescient effunduntur. Iactat cælum & parturit terra; tot cellaria messium, dum nescimus, sic accipimus, & tantas opes comedimus, antequàm rogemus. Et tu homo, modicus est ipse panis, & precibus vendis? Non rogauerunt quatuor milia Iesum in deserto septem panes & paucos pisces, vt infinita agmina pranderent, quo prandio vicissetsaltem vsurã mensura. Qui cùm erogarentur, Colligite,

Psal. 40. Felicitas eius qui eleemosynas elargitur.

Misericordia promptè & citò præstetur, Dei patris exemplo.

Matth. 5.

Matth. 15.

Digitized by Google

ligite, inquit, fragmenta, nè quid depereat: quia sanctum fuerat totum quod ipse confecerat. Replentur septem sportæ buccellarum, saturata sunt tanta milia, & nihil minoratum est. Et creuit eis cibus, dum impenditur victus; sic & eleemosyna, si indigentibus erogetur. Magnum opus est eleemosyna, fratres charissimi, vt faciat homo quod fecit Deus; qui hos paucos esurientes in terra dimisit; qui vno vasculo orbem cæli pascit, per quem & nobis liceat erogare. Sed si vbiquè fuisset abundans, perierat misericordia, dedit nobis Deus secundum baptismum. Quis enim sine peccato? Nam sicut aqua extinguit ignem, sic & eleemosyna extinguit peccatum. In horreis nostris habemus abundantiam, quæ flammas nostras oblatione vnius panis extinguat: & ante fores gehennæ stat misericordia, & neminem permittit in carcerem mitti. Et quicunque misertus fuerit, miserebitur ei: & si quis non fuerit misertus, non miserebitur ei. Da panem, cùm potes; quia nemo esuriet in inferno quem possis pascere; nec habebis post mortem frumentum, nec inuenies illic aliquando mendicum; quia non erit tempus miserendi. Bonorum enim malorúmque discretio & in suis actibus permanebit, ipso Christo Domino nostro rege ac iudice secernéte agnos ab hœdis, & per dexteram ac sinistrã sequestrante; qui esurisse & sitisse se dicit, & cætera in suis ministris perpessum fuisse se asserit. Date ergò omnibus, dilectissimi fratres, date & præcipuè domesticis fidei. Date omnibus, nè cui non dederitis, ipse sit Christus; cuíve dederitis, ipse sit Christus.

Eleemosyna est veluti secundus baptismus. Eccli 3.

Matth.25.

17. LEO sermone quinto de quadragesima: Clementes & mites animos etiam largitas decet. Nihil est enim dignius, quàm vt homo sit sui authoris imitator, & secundùm modum proprię facultatis, diuini sit operis executor. nam cùm aluntur esurientes, vestiuntur nudi, fouentur infirmi, nónne auxilium Dei manus explet ministri, & benignitas serui, munus est Domini? Qui cùm ad effectus misericordiæ suæ adiutore non egeat, ità suam omnipotentiam temperauit, vt & laboribus hominum per homines subueniret, & meritò Deo gratiæ referrentur de pietatis officijs, cuius opera viderentur in famulis. Propter quod ipse Dominus discipulis ait: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & magnificent patrem vestrum qui est in cælis.

Per largitatẽ fit homo sui authoris imitator.

Matth.5.

18. ET sermone decimo de quadragesima: In pauperes quoquè & diuersis debilitatibus impeditos benignior nunc largitas exeratur, vt gratiæ Deo multorum voce referantur, & ieiunijs nostris egentium refectio suffragetur. Nulla enim deuotione fidelium magis Dominus delectatur, quàm ista, quæ pauperibus eius impenditur, & vbi curam misericordiæ inuenit, ibi imaginem suæ pietatis agnoscit. Non timeatur in ijs expensis defectio facultatum, quoniam ipsa benignitas, magna substantia est: nec potest largitatis deesse materies, vbi Christus & pascit, & pascitur. In omni hoc opere illa interuenit manus, quæ panem frangendo auget, erogando multiplicat. Securus & hilaris sit eleemosynæ distribntor, quia tunc maximum lucrum habebit, quando sibi minimum reseruauerit, dicente beato Apostolo Paulo: Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ in Christo Iesu Domino nostro.

Imago diuinę pietatis agnoscitur in operibus misericordiæ.

2. Cor.9.

19. GREGORIVS Nyssenus in libro de beatitudinibus, exponens illud Christi dictum, Beati misericordes: Scio, inquit, in multis locis diuinæ scripturæ, nomine misericordis sanctos viros diuinam potentiam appellare: sic Dauid in Psalmis: sic Ionas in sua prophetia: ità magnus Moyses in multis locis suæ sanctionis nominat numen diuinum. Si ergò misericordis appellatio Deum decet: ad quid aliud te sermo hortatur, nisi vt Deus fias, tanquàm formatus & insignitus propria nota deitatis? Nam si Deus misericors à diuina scriptura nominatur: quod autem verè beatum iudicandum sit, id deitas est: perspicuum fuerit, quid ex consequenti intelligatur, videlicet, si vel ex hominibus aliquis existat, qui misericors sit, beatitudine diuina dignus habeatur, quippe quum id assecutus sit, quo numen diuinum denominatur. Misericors Dominus & iustus, & Deus noster miseretur. Qui ergò non beatum est illud & fieri & vocari hominem, quo Deus ex eo, quod facit, denominatur? Et paulopòst: Vt igitur ea pars, cui deest, ad eandem commoditatem perueniat cum ea, cui quid supereſt, & suppleatur id quod deest, ab eo quod redundat: misericordiam aduersùs tenuiores & inferiores hominibus præscribit. Nam nisi misericordia animum ad eiusmodi motum emolliuerit, non poterit alioqui quis in animum inducere & impelli, vt in calamitate proximum subleuet. ex contrario enim, videlicet, inhumanitate, misericordia intelligitur. Vt igitur ferus, sæuus, & immitis appropinquantibus inaccessus est: ità & qui misericors est, quasi & incommodis proximi condolescit, affectione contemperatur cum eo, qui vel rogat, vel aliqua re opùs habet, ad id sese dolenti atque solicito accommodans, quod mens anxia molestijs circunuenta requirit

Ionæ 4. Exod.34. Deut.4 Misericordia deitatis nota est, & hominẽ quodammodo Deũ facit.

Psal.114.

20. LVCAE sexto: Sed vobis dico qui auditis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. Et qui te percutit in maxillam, præbe & alteram. Et ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert quę tua sunt, nè repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter. Et si diligitis eos qui vos diligunt, quę vobis est gratia? nam & peccatores diligentes se diligunt. Et si benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? siquidem & peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis his, à quibus speratis recipere: quæ gratia est vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil indè sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergò misericordes, sicut & pater vester misericors est. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

21. PSALMO trigesimosecundo: Diligit misericordiam & iudicium: misericordia Domini plena est terra.

22. ET centesimo decimooctauo: Misericordia tua Domine plena est terra.

23. PSALMO centesimo quadragesimoquarto: Miserator & misericors Dominus, patiens & multùm misericors: Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Alleuat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos. Oculi omnium in te sperant, & tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

Matth.5.

Psal.85.102. 110.111.

24. LVCAE decimo: Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est, &c.

25. ACTORVM decimo: Ait Petrus, Vos scitis

Digitized by Google

quod factum est verbum per vniuersam Iudeam: incipiens enim à Galilæa, post baptismum quod prædicauit Ioannes, Iesum à Nazareth, quomodò vnxit eum Deus Spiritu sancto & virtute, qui pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

XI.

Quo pacto nobis Scriptura commendat Eleemosynam?

MVLTIS [a] quidem & apertis præceptis, promissionibus & exemplis. Quin [b] Cyprianus docet, in Euangelio nihil præcipi frequentiùs, quàm vt insistamus eleemosynis dandis: nec terrenis possessionibus incumbamus, sed cælestes thesauros potiùs recondamus. Hinc illæ Christi sententiæ: [c] *Quod superest, date eleemosynam: & ecce* [d] *omnia munda sunt vobis.* [e] *Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis.* Atque alibi: [f] *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Breuiter: [g] *Date, & dabitur vobis.* Proindè Daniel Propheta impio regi consulit: [h] *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.* Tum alibi legitur: [i] *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.* Neque hominis verò, sed Angeli vox ea fuit, [k] *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & vitam æternam.* Quin & Christus ipse pronunciat: [l] *Quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine discipuli, Amen dico vobis, non perdet mercedem suam.* [m] *Beati* igitur *misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* E contrario autem, vt Iacobus affirmat, [n] *Iudicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam.*

a Deut.15.b 2.Esd.8.c Tob.4.b Psal. 40.a Prouerb.11.c 14.c d 19.c 22.b 25.c 28.d Eccli 4.a b d 7.a d 12.a 17.c 29.b Ezech.18.b c Matth.25.d Luc.14.c

b De opere & eleemosynis. Vide etiam August.ser.50.c.8.& seq.& 227.de temp. Item homil.18.19.29.c.1.& seq. & 47.ex quinquag. Nazianzen.orat.16.de paup. amore. Chrysost. homil.32.ad pop. & sequentib.

c Luc.11.f Hieron.ad Hedibiam epist. 150.quæst.1.

d Aug.in Enchir.cap.75.76.& 77.& ser. 30.de verbis Domini.

e Luc.12.d 3.c Matt.6.a c 19.c d Mar. 10.c d 1.Tim.6.d

f Luc.16.c August.ser.25.c.3.& 35.c.1.& seq.de verbis Domini.

g Luc.6.f 2.Cor.8.b c 9.b 1.Tim.4.c Rom.12.c d Iaco.1 d

h Dan.4.e Prou.13.b Ambrosser.30. & 31. Item de Helia & ieiunio, cap.20. Leo in sermonib.de collectis. Chrysost. hom.25.in Act.Apostolorum.

i Eccli 3.d Ambro.ser.15. Chrys.hom. 34.in Genesi. Prosper p.2.de promiss.& prædictionib.c.7.

k Tob.12.b 4.b Esa.1.e Prou.15.d 16.a 10.b 1.Pet.4.b Iaco.5.d

l Matth.10.d Greg. hom.5. in Euangelia. Ambros. in lib.de Viduis. Leo ser. 4.& 6.de quadrag.& ser.6.de ieiun.10. mens.

m Matth.5.a

n Iac.2.b Prouer.21.b

TESTIMONIA.

1. DEVTERONOMII decimoquinto: Si vnus de fratribus tuis, qui moratur intra portas ciuitatis tuæ in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem deuenerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum quo eum indigere perspexeris, &c. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcircò ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra.

2. SECVNDI Esdræ octauo: Et legerunt in libro legis Dei distinctè & apertè ad intelligendum: & intellexerunt, cùm legeretur. Dixit autem Nehemias (ipse est Athersata) & Esdras sacerdos & scriba, & Leuitæ interpretantes vniuerso populo, Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus, cùm audiret verba legis. Et dixit eis: Ite, comedite pinguia, & bibite mulsum, & mittite partes his qui non præparauerunt sibi, quia sanctus dies Domini est, & nolite contristari. gaudium etenim Domini est fortitudo nostra.

3. TOBIAE quarto: Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: ità enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini. Quo modo potueris, ità esto misericors: Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis, quoniam eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo, eleemosyna omnibus facientibus eam.

4. PSALMO quadragesimo: Beatus vir qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius: vniuersum stratum eius versâsti in infirmitate eius.

5. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abijcit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis. Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt: alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.

6. CAPITE decimoquarto: Qui despicit proximum suum, peccat: qui autem miseretur pauperis, beatus erit. Qui credit in Domino, misericordiam diligit. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius: honorat autem eum, qui miseretur pauperis.

7. CAPITE decimonono: Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis, & vicissitudinem suam reddit ei.

8. CAPITE vigesimosecundo: Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur: De panibus enim suis dedit pauperi.

9. CAPITE vigesimoquinto: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere: prunas enim congregabis super caput eius, & Dominus reddet tibi.

10. CAPITE vigesimooctauo: Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.

11. ECCLESIASTICI quarto: Fili, eleemosynam pauperis nè defraudes, & oculos tuos nè transuertas à paupere: Animam esurientem nè despexeris: & non exasperes pauperem in inopia sua. Cor inopis nè afflixeris, & non protrahas datum angustianti. Rogationem contribulati nè abijcias: & non auertas faciem tuam ab egeno. Ab

inope

Digitized by Google

inope nè auertas oculos tuos propter iram : & non relinquas quærentibus tibi retrò maledicere. Maledicentis enim tibi in amaritudine animę exaudietur deprecatio illius. exaudiet autem eum qui fecit illum. Congregationi pauperum affabilem te facito, & presbytero humilia animam tuam: & magnato humilia caput tuum : declina pauperi fine triſtitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & reſponde illi pacificè in manſuetudine. Libera eum qui iniuriam patitur, de manu ſuperbi : & non acidè feras in anima tua. In iudicando eſto pupillis miſericors vt pater, & pro viro matri illorum : & eris tu velut filius Altiſſimi obediens, & miſerebitur tuî magis quàm mater. Non ſit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta.

12. CAPITE ſeptimo: Exorare, & facere eleemoſynam nè deſpicias. Pauperi porrige manum tuam, vt perficiatur propitiatio, & benedictio tua. Gratia datus in conſpectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non deſis plorantibus in conſolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat viſitare infirmum : ex his enim in dilectione firmaberis.

13. CAPITE duodecimo : Si benè feceris, ſcito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iuſto, & inuenies retributionem magnam : & ſi non ab ipſo, certè à Domino. Non eſt enim ei benè qui aſſiduus eſt in malis, & eleemoſynas non danti : quoniam & Altiſſimus odio habet peccatores, & miſertus eſt pœnitentibus. Da miſericordi, & nè ſuſcipias peccatorem : & impijs & peccatoribus reddet vindictam, cuſtodiens eos in diem vindictæ. Da bono, & non receperis peccatorem. Benefac humili, & non dederis impio : prohibe panes illi dare, nè in ipſis potentior te ſit.

14. CAPITE decimoſeptimo : Eleemoſyna viri quaſi ſacculus cum ipſo : & gratiam hominis quaſi pupillam conſeruabit : & poſteà reſurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput ipſorum, & conuertet in interiores partes terræ.

15. CAPITE vigeſimonono : Conclude eleemoſynam in* corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Eleemoſyna viri quaſi ſacculus cum ipſo, & gratiam hominis quaſi pupillam conſeruabit : & poſteà reſurget, & retribuet illis retributionem vnicuique in caput illorum.

16. EZECHIELIS decimooctauo : Et vir, ſi fuerit iuſtus, & fecerit iudicium & iuſtitiam, &c. Et hominem non contriſtauerit, pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, panem ſuum eſurienti dederit, & nudum operuerit veſtimento : in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea cuſtodierit, vt faciat veritatem : hic iuſtus eſt, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd ſi genuerit filium, qui videns omnia peccata patris ſui quæ fecit, timuerit, & non fecerit ſimile eis, &c. Et virum non contriſtauerit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem ſuum eſurienti dederit, & nudum operuerit veſtimento : à pauperis iniuria auerterit manum ſuam, vſuram & ſuperabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit : hic non morietur in iniquitate patris ſui, ſed vita viuet.

17. MATTHAEI vigeſimoquinto : Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnũ à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare. Sitiui, & dediſtis mihi bibere. Hoſpes eram, & collegiſtis me. Nudus, & operuiſtis me. Infirmus, & viſitâſtis me. In carcere eram, & veniſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes : Domine, quando te vidimus eſurientem, & pauimus : ſitientem, & dedimus tibi potum ? Quando autem te vidimus hoſpitem, & collegimus te ? aut nudum, & cooperuimus te ? aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te ? Et reſpondens rex, dicet illis : Amen dico vobis, quandiù feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Tunc dicet & his qui à ſiniſtris erunt : Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare. Sitiui, & non dediſtis mihi potum. Hoſpes eram, & non collegiſtis me. Nudus, & non operuiſtis me. Infirmus, & in carcere, & non viſitâſtis me. Tunc reſpondebunt ei & ipſi, dicentes : Domine, quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere : & non miniſtrauimus tibi ? Tunc reſpondebit illis, dicens : Amen dico vobis, quandiù non feciſtis vni de minoribus his, nec mihi feciſtis. Et ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam.

18. LVCAE decimoquarto : Dicebat autem ei qui ſe inuitauerat : Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites : nè fortè te & ipſi reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos : & beatus eris, quia non habent retribuere tibi : retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum.

19. CYPRIANVS de opere & eleemoſynis : Cùm Dominus aduenies ſanâſſet illa quę Adam portauerat vulnera, & venena antiqui ſerpentis curâſſet, legem dedit ſano, & præcepit nè vltrà iam peccaret, nè quid peccanti grauius eueniret. Coarctati eramus, & in anguſtum innocentię præſcriptione concluſi. Nec haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas atque imbecillitas faceret, niſi iterùm pietas diuina ſubueniens, iuſtitiæ & miſericordiæ operibus oſtenſis, viam quandam tuendæ ſalutis aperiret, vt ſordes poſtmodùm quaſcunq; contrahimus, eleemoſynis abluamus. Loquitur in ſcripturis diuinis Spiritus ſanctus & dicit : Eleemoſynis & fide delicta purgantur. Non vtiq; illa delicta, quæ fuerant antè contracta : nam illa Chriſti ſanguine & ſanctificatione purgantur. Item denuò dicit : Sicut aqua extinguit ignem, ſic eleemoſyna extinguit peccatum. Hîc quoq; oſtenditur & probatur, quia ſicut lauacro aquæ ſalutaris gehennæ ignis extinguitur, ità eleemoſynis atque operibus iuſtis delictorum flamma ſopitur. Et quia ſemel in baptiſmo remiſſio peccatorum datur, aſſidua & iugis operatio, baptiſmi inſtar imitata, Dei rurſùs indulgentiam largitur. Hoc & in Euangelio Dominus docet : nam cùm denotarentur diſcipuli eius quòd ederent, nec priùs manus abluiſſent, reſpondit & dixit : Qui fecit quod intùs eſt, fecit & quod foris eſt : verùm date eleemoſynam, & ecce vobis munda omnia : docens ſcilicet & oſtendens non manus lauandas eſſe, ſed pectus & ſordes intrinſecùs potiùs quàm extrinſecùs detrahendas : verùm qui purgauerit quod eſt intùs, eum quoquè id quod foris eſt repurgâſſe, & emundata mente, cute quoq; & corpore mundum eſſe cœpiſſe. Porrò autè monens & oſtendens vndè mũdi & purgati eſſe poſſimus, addidit eleemoſynas eſſe faciendas. Miſericors monet miſericordiã fieri : & quia ſeruare quærit, quos magno precio redemit, poſt baptiſmi gratiam ſordidatos docet denuò poſſe purgari. Agnoſcamus itaque, fratres chariſſimi, diuinæ indulgentiæ munus ſalubre, & emũdandis purgandisq; peccatis noſtris, qui ſine aliquo conſcientiæ vulnere eſſe non poſſumus, medelis ſpiritalibus vulnera noſtra curemus. Nec quiſquam ſic ſibi de puro atque immaculato corde blandiatur, vt innocentia ſua fretus medicinam non putet adhibendam eſſe vulneribus : cùm ſcriptum ſit : Quis gloriabitur caſtum ſe habere cor, aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccatis ? Et iterùm in epiſtola ſua Ioannes ponat

Eleemoſynis abluũtur ſordes peccatorum. Tob. 4. Prouer. 15.

Eccli 3.

Eleemoſynis & iuſtis operibus delictorum flamma ſopitur. Luc. 11.

Eleemoſynarum remedio indigent oẽs mortales poſt baptiſmum. Prouer. 20.

Digitized by Google

1.Ioan.1. & dicat: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est Dominus, qui nobis peccata dimittat. Si autem nemo esse sine peccato potest, & quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est: quàm necessaria, quàm benigna est diuina clementia? quę cùm sciat non deesse sanatis quædam postmodùm vulnera, dedit curandis denuò sanādisq; vulneribus remedia salutaria. Nunquàm deniquè, fratres dilectissimi, admonitio diuina cessauit, nunquàm & tacuit, quo minùs in scripturis sanctis tam veteribus, quàm nouis semper & vbiq; ad misericordiæ opera Dei populus prouocaretur: & canente atq; exhortante Spiritu sancto quisquis ad spem regni cælestis instruitur, facere eleemosynas iubetur. Mandat & præcipit Esaiæ Deus: Exclama, inquit, in fortitudine, & noli parcere: sicut tuba exalta vocem tuam, & annuncia plebi meæ peccata ipsorum, & domui Iacob facinora eorū. Et cùm peccata eis sua exprobrari præcepisset, cumq; eorum facinora pleno indignationis impetu protulisset, dixissetq; eos, nec si orationibus & precibus & ieiunijs vterentur, satisfacere pro delictis posse, nec si in cilicio & cinere voluerētur, iram Dei posse lenire, in nouissima tamen parte demōstrans solis eleemosynis Deum posse placari, addidit dicens: Frange esurienti panem tuū, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti eum, & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erūpet temporaneum lumen tuū, & vestimenta tua citò orientur, & præibit ante te iustitia, & claritas Dei circundabit te. Tunc exclamabis, & Deus exaudiet te: dū adhuc loqueris, dicet: eccè adsum. Remedia propitiādo Deo ipsius Dei verbis data sunt: quid deberent facere peccantes, magisteria diuina docuerūt: operationibus iustis Deo satisfieri, misericordiæ meritis peccata purgari. Et apud Salomonē legimus: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hęc pro te exorabit ab omni malo. Et iterùm: Qui obturat aures nè audiat imbecillū, & ipse inuocabit Deū, & non erit qui exaudiat eum. Neq; enim promereri misericordiā Domini poterit, qui misericors ipse non fuerit: aut impetrabit de diuina pietate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus. Quod itē in psalmis Spiritus sanctus declarat & probat, dicens: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Quorū præceptorum memor Daniel, cùm rex Nabuchodonosor aduerso somnio territus ęstuaret, pro auertendis malis, ad diuinā opem impetrandam remedium dedit, dicens: Propterea rex, consiliū meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniustitias tuas miserationibus pauperum, & erit Deus patiens peccatis tuis. Cui rex non obtemperans, aduersa quæ viderat & infesta perpessus est, quę euadere & vitare potuisset, si peccata sua eleemosynis redemisset. Raphael quoq; angelus paria testatur, & vt eleemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur, dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna: quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Ostendit orationes nostras ac ieiunia minùs posse, nisi eleemosynis adiuuentur. Deprecationes solas parùm ad impetrandum valere, nisi factorum & operum accessione farciantur. Reuelat angelus & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis vitā de periculis redimi, eleemosynis à morte animas liberari. Nec sic, fratres charissimi, ista proferimus, vt non quod Raphael angelus dixit, veritatis testimonio comprobemus. In Actibus Apostolorum facti fides posita est, & quòd eleemosynis non tantùm à secunda, sed à prima morte animæ liberentur, gestæ & impletæ rei probatione compertum est. Tabitha operationibus iustis & eleemosynis præstādis plurimùm dedita, cùm infirmata esset & mortua, ad cadauer exanime Petrus accitus est. Mors suspenditur, & spiritus redditur: & mirantibus ac stupentibus cūctis, ad hanc mundi denuò lucem rediuiuū corpus animatur. tantum potuerunt misericordiæ merita, tantum opera iusta valuerunt. Quæ laborantibus viduis largita fuerat subsidia viuendi, meruit ad vitam viduarum petitione reuocari. Itaq; in Euangelio Dominus, doctor vitæ nostræ, & magister salutis æternæ, viuificans credentium populum, & viuificatis consulens in æternum, inter sua mandata diuina & præcepta cælestia nihil crebriùs mandat & præcipit, quàm vt insistamus eleemosynis dandis: nec terrenis possessionibus incubemus, sed cælestes thesauros potiùs recondamus. Vendite, inquit, res vestras, & date eleemosynam. Et iterùm: Nolite vobis condere thesauros super terram, vbi tinea & comestura exterminat, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi neq; tinea, neq; comestura exterminat, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum. Et cùm obseruata lege perfectū & consummatum vellet ostendere: Si vis, inquit, perfectus esse, vade & vende omnia tua, & da egenis, & habebis thesaurū in cælo, & veni, sequere me. Item alio loco negociatorē cælestis gratiæ, & comparatorē salutis æternæ, distractis omnibus rebus suis, preciosam margaritam, hoc est, vitam æternam Christi cruore preciosam, de quantitate patrimonij sui dicit debere mercari. Simile est, inquit, regnum cælorum homini negociatori quærenti bonas margaritas. Vbi autē inuenit preciosam margaritam, abijt, & vendidit omnia quæ habuit, & emit illam. Eos deniquè & Abrahæ filios dicit, quos in iuuandis alendisq; pauperibus operarios cernit. Nam cùm Zachæus dixisset, Eccè dimidium ex substātia mea do egenis: & si cui quid fraudaui, quadruplum reddo: respondit Iesus & dixit: Quia salus hodiè huic domui facta est, quoniā & hic filius est Abrahæ. Nam si Abraham credidit Deo, & deputatum est ei ad iustitiam? vtiq; qui secundùm præceptum Dei eleemosynas facit, Deo credit: & qui habet fidei veritatem, seruat Dei timorem: qui autem Dei timorem seruat, in miserationibus pauperum Deum cogitat. Operatur enim ideò, quia credit, quia scit vera esse quæ prædicta sunt verbis Dei, nec scripturam sanctam posse mentiri: arbores infructuosas, id est, steriles homines excidi, & in ignem mitti, misericordes autem ad regnum vocari. Qui & alio in loco operarios & fructuosos, fideles appellat: infructuosis verò & sterilibus fidem derogat, dicens: Si in iniusto mammona fideles non fuistis, quod est verum, quis credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis, quod est vestrum, quis dabit vobis? Si vereris & metuis, nè si operari plurimùm cœperis, patrimonio tuo larga operatione finito, ad penuriam fortè redigaris: esto in hac parte intrepidus, esto securus: finiri non potest, vndè in vsus Christi impenditur, vndè opus cæleste celebratur. Nec hoc tibi de meo spondeo, sed de sanctarum scripturarum fide, & diuinæ pollicitationis authoritate promitto. Loquitur per Salomonem Spiritus sanctus, & dicit: Qui dat pauperibus, nunquàm egebit: qui autem auertit oculum suum, in magna penuria erit: ostendens misericordes atq; operantes egere non posse: magis parcos & steriles ad inopiam postmodùm deuenire. Item beatus Apostolus Paulus Dominicæ inspirationis gratia plenus: Qui administrat, inquit, semen feminanti, & panem ad edendum præstabit, & multiplicabit seminationem vestram, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ, vt in omnibus locupletemini. Et iterùm: Administratio huius officij non tantùm supplebit ea quæ sanctis desunt,

Fleemosynarū præceptum frequens in diuinis scripturis.

Esa.58.

Ibidem.

Ad propitiandum Deum & satisfaciendū pro peccatis remedia.

Eccli 29.

Prouer.21.

Psal.40.

Dan.4.

Tob.12.

Orationes & ieiunia sine eleemosynis minùs possunt.

Actor.9.

Christus nihil frequentiùs præcipit quàm eleemosynas.

Luc.12. Matth.6.

Matth.19.

Matth.13.

Luc.19.

Genes.15.

Matth.3. Matth.25.

Luc.16.

Non timendū nè eleemosynarum causa, rerum necessariarum penuria laboraturi simus.

Prouer.28.

2.Cor.9.

sunt, sed & abundabit per multam gratiarũ actionem in Deum. Quoniam dum gratiarum actio ad Deum pro eleemosynis atque operationibus nostris pauperum oratione dirigitur, census operantis, Dei retributione cumulatur. Et Dominus in Euangelio iam tunc eiusmodi hominum corda considerans, & perfidis atque incredulis præscia voce denuncians, contestatur & dicit: Nolite cogitare dicentes: quid edemus, aut quid bibemus, aut quid vestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater vester quia omnium horum indigetis. Quærite primùm regnum Dei, & omnia ista apponentur vobis. Eis omnia apponi dicit & tradi, qui regnum & iustitiam Dei quærũt. Eos enim Dominus, cùm iudicij dies venerit, ad percipiendum regnum dicit admitti, qui fuerint in Ecclesia eius operati. Metuis nè patrimonium tuum fortè deficiat, si operari ex eo largiter cœperis: & nescis miser, quia dum times nè res familiaris deficiat, vita ipsa & salus deficit: & dum, nè quid de rebus tuis minuatur, attendis, non respicis quòd ipse minuaris: amator magis mammonæ, quàm animæ tuæ: vt dum times nè pro te patrimonium tuum perdas, ipse pro patrimonio tuo pereas. Et ideò benè Apostolus clamat & dicit: Nihil intulimus in hunc mundum, verùm nec auferre quid possumus: habentes itaque exhibitionem & tegumentum, his contenti simus. Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in muscipulam, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inseruerũt se doloribus multis. Metuis nè patrimonium tuum fortè deficiat, si operari ex eo largiter cœperis? quando enim factum est vt iusto possent deesse subsidia vitæ, cùm scriptum sit: Nõ occidet fame Dominus animam iustam. Helias in solitudine coruis ministrantibus pascitur: & Danieli in lacu ad leonũ prædam iussu regis incluso, prandium diuinitùs apparatur: & tu metuis nè operanti tibi & Dominũ promerenti desit alimentum? quando ipse in Euangelio ad exprobrationem eorum, quibus mens dubia est & fides parua, contestetur & dicat: Adspicite volatilia cæli, quoniam non seminant, neque metunt, neq; colligunt in horrea, & pater vester cælestis alit illa: nónne vos plures illis estis? Volucres Deus pascit, & passeribus alimenta diurna præstantur, & quibus nullus diuinæ rei sensus est, eis nec potus, nec cibus deest: tu Christiano, tu Dei seruo, tu operibus bonis dedito, tu Domino suo charo aliquid existimas defuturum? Nisi si putas quia qui Christum pascit, à Christo ipse non pascitur: aut eis terrena deerunt, quibus cælestia & diuina tribuuntur. Vndè hæc incredula cogitatio? vndè impia & sacrilega ista meditatio? quid facit in domo fidei perfidum pectus? quid qui Christo omninò non credit, appellatur & dicitur Christianus? Pharisæi tibi magis congruit nomen. Nam cùm Dominus in Euangelio de eleemosynis disputaret, & vt nobis amicos de terrestribus lucris prouida operatione faceremus, qui nos postmodùm in tabernacula æterna susciperent, fideliter ac salubriter præmoneret, addidit post hæc scriptura, dicens: Audiebant autem hæc omnia Pharisæi qui erant cupidissimi, & irridebant eum. Et paulopòst: Quid diuitijs tuis solus incubas? quid in pœnã tuam patrimonij tui pondus exaggeras, vt quo locupletior seculo fueris, pauperior Deo fias? Reditus tuos diuide cum Domino Deo tuo: fructus tuos partire cum Christo: fac tibi possessionum terrestrium Christum participem, vt & ille te sibi faciat regnorum cælestium cohæredẽ. Et nonnullis interiectis, de vidua loquens quæ Heliam pauit: Et illa, inquit, nõdùm Christum sciebat, nõdùm præcepta eius audierat: non cruce & passione eius redempta, cibum & potum pro sanguine rependebat: vt ex hoc appareat quantũ in Ecclesia peccet, qui se & filios Christo anteponens, diuitias suas seruat, nec patrimonium copiosum cum indigentium paupertate communicat. Sed enim multi sunt in domo liberi, & retardat te numerositas filiorũ, quo minùs largiter bonis operibus insistas: atquin hoc ipso ampliùs operari debes, quo multorũ pignorũ pater es. Plures sunt pro quibus Dominum depreceris: multorũ delicta redimenda sunt, multorum purgandæ conscientiæ, multorũ animæ liberandæ. Vt in hac vita seculari alendis sustinendisq; pignoribus quo maior est numerus, hoc maior & sumptus est: ità & in vita spiritali atq; cœlesti, quo amplior fuerit pignorũ copia, esse & operum debet maior impensa. Sic & Iob sacrificia numerosa pro liberis offerebat: quantusq; erat in domo pignorum numerus, tantus dabatur Deo & numerus hostiarum. Et quoniam quotidiè deesse nõ potest quod peccetur in conspectu Dei, sacrificia quotidiana non deerant, quibus possent peccata tergi. Qui studes terreno magis quàm cælesti patrimonio, filios tuos diabolo magis commendare quàm Christo, bis delinquis, & geminum ac duplex crimen admittis: & quòd non præparas filijs tuis Dei patris auxilium, & quòd doces filios patrimonium plùs amare quàm Christũ. Esto potiùs liberis tuis pater talis, qualis Tobias extitit. Et post pauca: Quid potuit nobis maius Christus edicere? quo modo magis potuit iustitiæ ac misericordiæ nostræ opera prouocare, quàm quòd præstari dixit sibi, quicquid egenti præstetur & pauperi: & se dixit offendi, nisi egenti præstetur & pauperi, vt qui respectu fratris in Ecclesia nõ mouetur, vel Christi contemplatione moueatur: & qui non cogitat in labore atque egestate conseruum, vel Dominum cogitet in ipso illo, quem despicit, constitutum. Et sub finem: Qui possessor in terris reditus ac fructus suos cum fraternitate partitur, dũ largitionibus gratuitis communis ac iustus est, Dei patris imitator est. Quæ illa erit, fratres charissimi, operantium gloria, quàm grandis & summa lætitia, cùm populum suum Dominus cœperit recensere: & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare: offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit: æternitatem nobis immortalitatemq; largiri, ad quam nos sanguinis sui viuificatione reparauit: reduces ad paradisum denuò facere, regna cælorum fide & veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris: hæc intelligantur plena fide: hæc corde toto diligantur: hæc indefinentium operum magnanimitate redimantur. Præclara & diuina opera, fratres charissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis, sine periculo persecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximum, infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo Christianus adiutus perfert gratiam spiritalem, promeretur Christum iudicem, Deum computat debitorem.

20. AVGVSTINVS sermone quinquagesimo de tẽpore, capite octauo: Quid sunt pauperes quibus damus, nisi laturarij nostri, per quos in cælum de terra migramus? Da, laturario tuo das, ad cælum portat quod das. Quomodò, inquis, ad cælum portat? Et video, quia manducando consumit? Prorsùs nõ tenendo, sed manducando transportat. An excidit tibi, Venite benedicti, percipite regnum; Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: &, Cùm vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis? Et capite decimo: Quàm multa posset in impios

Matth. 6.

1. Tim. 6.

Prouer. 10.

3. Reg. 17.

Dan. 14.

Matth. 6.

Pharisæis cõparantur qui promissionibus diuinis non credunt.

Luc. 16.

3. Reg. 17.

Filiorũ multitudo nõ excusat parentes ab eleemosynarum largitione.

Iob 1.

Tob. 4.

Matth. 25.

Liberalitas Dei similem facit.

Retributio bonorũ operum & eleemosynarum.

Operum bonorum laus.

Pauperes sunt laturarij nostri.

Matth. 25.

Digitized by Google

pios dicere, si quærerent, Quare imus in ignē æternum? quare, quæris adulter, homicida, fraudator, sacrilege, blasphemator, infidelis? Nihil horum; sed, Quia esuriui, & non dedistis mihi manducare. Video vos moueri, sicut moueor. Et verè mira res. Huius autem admirabilis rei rationem colligo vt possum, quam vos nō celabo. Scriptum

Cur in die iudicij tantùm fiet mentio operum misericordiæ.

Eccli 3. est: Sicut aqua extiuguit ignem, ità eleemosyna extinguit peccatum. Item scriptum est, Include eleemosynam in corde pauperis, & ipsa pro te deprecabitur Dominum. Item scriptum est, Consilium

Eccli 29.

Dan. 4. meum audi rex, & peccata tua eleemosynis redime. Et alia multa sunt diuini eloquij documenta, quibus ostenditur, multùm valere eleemosynam ad extinguenda & delenda peccata. Proindè illis quos damnaturus est, immò plus illis quos coronaturus, solas eleemosynas imputabit, tanquàm dicens: Difficile est, vt si examinem vos, & appendam vos, & scruter diligentissimè facta vestra, non inueniam vndè vos damnem: sed ite in regnum, Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Non ergò itis in regnum, quia non peccâstis; sed quia vestra peccata eleemosynis redemistis. Rursùs & illis: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et illi tanquàm noxij, olim rei, serò trementes, attendentes peccata sua, quando auderent dicere, immeritò se damnari, immeritò in se hanc depromi à iudice tam iusto sententiam? Considerando conscientias suas, considerando omnia vulnera animæ suæ, quando auderent dicere, Iniustè damnamur? De quibus antè in Sapientia dictum est: Traducent eos exaduersò iniquitates eorum. Sine dubio videbunt se iustè damnari pro sceleribus & criminibus suis, & quasi eis diceret, Non indè, vndè putatis: sed quia esuriui, & non dedistis mihi manducare. Si enim ab illis omnibus vestris factis auersi, & ad me conuersi, illa omnia crimina atque peccata eleemosynis redemissetis, ipsæ eleemosynæ modò liberarent vos, & à reatu tantorum criminum absoluerēt. Beati enim misericordes, quoniam ipsis misericordia præstabitur. Modò autem ite in ignem æternum: Iudicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiā. Et capite vndecimo: Breuiter ergò audiant homines, digneq; considerent, quantum sit meritum, Christum pauisse esurientem; & quale sit crimen Christum contempsisse esurientem. Mutat quidem homines in melius pœnitentia peccatorum; sed nec ipsa videtur aliquid profutura, si ab operibus misericordiæ sterilis fuerit. Testatur hoc veritas per Ioannem, qui venientibus ad se dicebat: Generatio viperarum, quis vobis ostendit fugere ab ira ventura? Facite ergò dignos fructus pœnitētiæ, &c. Omnis enim arbor non faciens fructum bonū, excidetur, & in ignem mittetut. De hoc itaq; fructu superiùs ait, Facite fructus dignos pœnitentiæ. Item capite duodecimo: Quisquis itaque istos fructus non fecerit, sine causa putat per sterilem pœnitentiam se mereri veniam peccatorum. Qui sint autē isti fructus, ipse consequenter ostendit. Nam post hæc eius verba interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergò faciemus? id est, qui sunt isti fructus, quos vt faciamus hortaris & terres? Respondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det vnam non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. Quid manifestius fratres mei? Quid certius? Quid expressius? Quid ergò aliud sonat, quod superiùs ait, Omnis arbor non faciens fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur: nisi quod sinistri audituri sunt, Ite in ignem æternum: Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare? Parùm est itaque recedere à peccatis, si præterita curare neglexeris.

Sapien. 4.

Matth. 5.

Iacob. 2.

Pœnitētia ab operibus misericordiæ, nō sit sterilis. Luc. 3.

Ad pœnitentiæ fructus, pertinent opera misericordiæ.

Matth. 25.

21. ITEM sermone ducētesimo vigesimoseptimo de tēpore: Sed dicit aliquis; Pauper sum, ideò eleemosynam dare non possum. Vt nullus se pauper excusare posset, Dominus & Saluator noster pro calice aquæ frigidæ mercedē se redditurum esse promisit. Dicis ergò, Pauper sum. Si nihil amplius habes in substantia tua, quàm tibi aut in victu aut vestitu rationabili aut mediocri sufficiat, sola tibi potest bona voluntas sufficere. Sed rogo te, diligenter conscientiam tuam interroga, nè fortè aliquotiès per ebrietatem perdas, quod per eleemosynā dare potueras; nè fortè per gulam studeas in terra consumere, quod per eleemosynam debueras in cælū recondere. Nè fortè delicias præparando, ornamenta ad luxuriā comparando, non habeas quod pro remedio animæ tuę possis pauperibus erogare. Et cùm preciosæ vestes nostræ à tineis soleant deuorari, pauperes nec vilia vestimenta merentur accipere. Si ergò ista omnia impedimenta nō aggrauant animam nostram, & hoc solum habemus quod nobis vel nostris sufficere possit, non apparebimus rei, si eleemosynam pauperibus non erogamus. Si verò, vt iam dictum est, frequenter luxuria deuorat, quod misericordia in cælo thesaurizare potuerat; corrigamur dum tempus est: & quod hucusquè aut non fecimus, aut fortè minùs quàm oportuit fecimus, implere totis viribus studeamus. Et in fine: Quàm diù feciſtis vni ex minimis meis, mihi feciſtis. Nónne ego quæ accepi, terrena accepi? Cælestia reddam, dabo æternum præmium, & ad partem dexteram regnum. Non quia non peccâstis, sed quia peccata vestra eleemosynis redemistis.

Matth. 10. Bona voluntas sufficit, cùm facultates desunt.

Matth. 25.

22. ET homilia decimaoctaua libri quinquaginta homiliarū: Nemo tibi dicturus est post resurrectionem mortuorū in regno Dei; Frange esurienti panem tuum, quia nō inuenies esurientem. In isto autem tempore, vt nouerimus, quantū nobis commendat Deus opera misericordiæ, etiam ipsos suos sanctos egere fecit: vt cùm fiūt hīc amici de mammona iniquitatis, recipiant & ipsi amicos suos in æterna tabernacula: id est, vt cùm serui Dei pij, dum iugiter Deo vacant, aliquotiès indigent, illi qui habent mundi diuitias, eleemosynas largiantur. Quomodò eos participes faciunt in terrena substantia, sic cum illis partem habere merebuntur in vita æterna. Videtis nempe, & manifestum est, quòd aliquando serui Dei ideò non habent, vt probentur qui habent. Hīc bonorum operum messem cum labore serimus, sed in futuro fructus illius cum gaudio colligemus: secundùm illud quod scriptum est, Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Illud enim pro signo factum est, non pro dono. Nam si vidua illa quòd pauit hominem Dei, hīc recepit, non est magnum quod seminauit; quia non magnam segetem messuit. Temporale est enim quod accepit, non deficientem farinam, nec diminutum oleū, quousquè Deus daret pluuiam super terram; ac sic tunc magis cœpit egere, quādo dignatus est Deus pluere. Tunc enim laboratura erat, expectatura agri fructus & collectura. Quando autem non pluebat, victus eius facilè veniebat. Signum hoc ipsum quod Deus illi ad paucos dies præstiterat, signum erat futuræ vitæ, vbi merces nostra deficere nescit, vbi farina nostra Deus erit. Quomodò illa per illos non defecit dies, sic ille dies non deficiet in æternum. Talem mercedem speremus quando bona facimus, nè fortè aliquis vestrūm tentetur tali cogitatione, vt dicat; Pascam aliquem seruorum Dei esurientem, vt lagena mea non deficiat, & in cupa mea semper vinum inueniam. Noli hoc hīc quærere. Semina securus, messis tua seriùs veniet, tardiùs veniet; sed cùm venerit, finem non habebit.

Cur aliquādo probi egeant.

Retributio eleemosynæ.

Psal. 125.

3. Reg. 17.

23. ITEM homilia decimanona: Tacuit omnia mala facta iniquorum, & solam sterilitatem eleemosynæ increpandam esse iudicauit, non nisi

In iudicio solùm opera misericordiæ

ad

quare cõmemorantur.

ad nos commonendos. Quare hoc? Quia omnia crimina eleemosynis redimũtur. Ideò illam laudauit fœcunditatem, istam culpauit, & damnauit ariditatẽ. Sed audîstis, omnia malefacta eleemosynis redimi; nolite sic intelligere, vt intelligunt quidam peruersè. Eleemosynæ enim possunt tibi prodesse ad delenda peccata præterita, si mores mutaueris. Si autem in eisdem malis perseueraueris, eleemosynis tuis non corrumpes iudiciũ Dei. Ego dico propter illa scelera & crimina, quæ omnes modò vitare debent, qui accipiunt corpus Christi & sanguinem.

Quibus ad delenda peccata prosint eleemosynæ.

Eleemosynæ sacrificium Christianorum, quo fit Deus peccatis propitius.

24. ET homilia vigesimanona, capite primo: Sacrificium Christiani, est eleemosyna in pauperem. Hinc enim fit Deus peccatis propitius. Nisi autem peccatis propitius fiat Deus, quis remanet, nisi reus? Ab eis peccatis & delictis, sine quibus vita ista non ducitur, mundantur homines per eleemosynas: quæ sunt duorum generum, erogando & remittendo. Erogando quod habes bonum, remittendo quod pateris malum. Hæc duo genera eleemosynarum Dominus magister bonus, qui verbum breuiauit super terram, vt esset fructuosum, & non onerosum, quàm breuiter fuerit complexus audite. Remittite, inquit, & remittetur vobis: pertinet ad ignoscendum. Date, & dabitur vobis: pertinet ad erogandum. Ex illa eleemosyna, qua ignoscis homini, nihil perdis. Eccè statim veniam petit, ignouisti, nihil amisisti. Charitate amplior domum redîsti. Illud aliud genus eleemosynarum, vbi iubemur erogare indigentibus, graue videtur; quia quod quisque dederit, hoc ipsum quod dabit, non habebit. Et capite secundo: Equidem & hinc securos nos facit Apostolus, qui dixit, Prout quisque habet, non vt alijs sit refectio, vobis angustia. Metiatur ergò vnusquisque vires suas, non thesaurizare attendat in terra: det, non perit quod dat.

Duo eleemosynarũ genera.

Lucæ 6.

2. Cor. 8.

Quæ nõ dantur, ea sola pereunt.

Non dico, Hoc non perit: sed dico, Hoc solum non perit. Alia verò quę non dederis, & abundant tibi, aut cùm viuis amittis, aut cùm moreris dimittis. Deindè, fratres mei, tanta promissio quem non hortatur? Dimittite, inquit, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. Quando dicit, Date & dabitur vobis, attendite cui dicat. Homini dicit Deus, mortali dicit immortalis, mendico dicit tantus paterfamilîas. Neque enim hoc reuocaturus est quod dedimus. Inuenimus quem fœneremus. Demus in vsuram, sed Deo, non homini. Ei damus qui abundat, ei damus qui dedit quòd demus: & pro modicis rebus, pro friuolis, pro mortalibus, pro putribilibus, pro terrenis, ęterna, incorruptibilia, sine fine manentia. Quid multa dicturus sum? Se promittit, qui promittit. Si amas illum, eme illum ab illo. Et vt noueris te ipsi dare, audi illum dicentem, Esuriui, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi potum. Hospes fui, & suscepistis me, &c. Et dicent illi, Quando te vidimus in his necessitatibus constitutum, & ministrauimus tibi? Et ille, Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Dat de cælo, accipit in terra. Ipse dat, ipse accipit: quasi fœnus traiectitium facis. Hîc das, ibi recipis. Hîc das res perituras, ibi recipis res sine fine mansuras.

Lucæ 6.

Matth. 25.

25. HOMILIA quadragesimaseptima eiusdẽ libri: Remedia peccatorum, fratres, medicina est eleemosynarum. Eleemosyna enim à morte liberat, & non patitur hominem ire in tenebras. Patrocinatur in die iudicij homini, vt flammas ęternas non timeat. Sicut Iacobus in epistola sua dicit, Superexaltat misericordia iudicium. Et iudicium sine misericordia illi, qui nõ fecit misericordiam. Sed talis debet esse ipsa misericordia, fratres, quæ suscipiatur, non quæ repellatur: quæ peccata purget, non quæ animam grauet. De bono, de iusto labore, de propria facultate, non de

Tobiæ 4. In die iudicij patrocinatur eleemosyna. Iacob. 2.

De iusto labore & propria facultate

pauperum egestate. Fratres, non vult Deus hominem à misericordia cessare, nec libenter aspicit Deus quenquam de fraudibus dantem; sicut Salomon propheta dicit, Honora Dominum Deum tuum de tua substantia, ac de iustis laboribus tuis. De iustis laboribus iussit dari, de iniustis verò rapinis prohibuit dari. Sed cùm iudicare cœperit Deus, dicturi sunt hi qui de fraudibus viuunt, & de spolijs miserorũ eleemosynam faciunt: Domine, præcepta tua seruauimus, & in nomine tuo misericordias fecimus, pauperes pauimus, nudos operuimus, & peregrinos hospitio recepimus. Quibus dicturus est Deus; Quod dedistis, dicitis; quod rapuistis, non dicitis. Quos pauistis, memoramini; quare non recordamini quos necâstis? Quos operuistis, gaudent; quos expoliâstis, plangunt. Quos hospitio recepistis, retinetis; & oblíti estis quantos de suis habitaculis expulistis. Ego misericordiam fieri iussi, fraudes & rapinas exerceri non mandaui. Vnus repletur panibus, quem de rapinis satiâsti, & benedicet Dominus non te, sed eum quem necâsti. Ille miser necatus ingemuit, & exaudiuit gemitum eius qui vidit quod feceris ei. De malo acquiris & gaudes; rapis, & lætaris; pauper rogat, & contristaris; prandium paras, & tales ad tuum prandium vocas, qui tibi vicem rependant. Ornas conuiuium, nè quid desit, & cum amicis tuis epularis, & ante ianuam tuam rogantem pauperem non audis. Tu diuersis bonis repleris, & egenti non misereris. Multis epulis distentus, & multo vino madidus, pauperem rogantem contemnis. Oblitus es dictum prophetæ, dicentis: Qui, inquit, auerterit aurem suam ab egeno, & ipse inuocabit Dominum, & non exaudiet eum. Inclina aurem tuam, audi egentis vocem & fame pereuntis, vt & tuam vocem Deus exaudiat tribulantis. Da, de quo dederit tibi Deus. Ipse te diuitem fecit, ideò illi redde quod suum est. Ipse se dicit accipere quod pauperibus datur, sibi collatum conclamat, quod in corde pauperis fuerit seminatum. Sicut in Euangelio dicit, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui recipiant vos in æterna tabernacula. Eccè habes, Christiane, æternum tabernaculum, si dederis pauperibus victum. Si quid das, illuc transmittis, tibi in futuro repones; nõ vndè carnaliter satureris, sed vndè spiritaliter glorieris: non vndè ventrem repleas, sed vndè flammas extinguas; quia scriptum est, Eleemosyna à morte liberat, & non patitur hominẽ ire in tenebras. Misericordia est, fratres, quæ iram Dei auertit, & peccata dimittit, ignes futuros extinguit. Sicut Salomon dicit; Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna resistit peccatis. Da ergò egenti, confer non habenti, succurre fame pereunti. Crudele est, vt de quo habes, non des ei quem scis non habere. Graue est, vt de tua abundantia non sustentes egentis inopiam. Vndè semper flagellamur in frugibus; quia benè egentibus non facimus. Reuerà si consideres homo vndè damna, vndè pericula, vndè calũnię, nisi de sterilitate nostra. Tu non das indigenti quod potes, quod te non grauat; venit vna calũnia, & perdes quod non habes. Ventre pleno ambulas, & vacuũ pauperis ventrem non consideras. Benè est tibi de bonis Dei, nihil indiges, honestis vestibus vteris, & nudum & trementem frigore non vestis.

Dandæ eleemosynæ.

Prouer. 3.

Qui ex rapinis eleemosynas largiuntur.

Matth. 25.

In eos qui liberaliter expendunt sua in cõuiuia & res superfluas.

Lucæ 14.

Prouer. 21.

Adhortatur ad eleemosynas faciendas.

Lucæ 16.

Tobiæ 4. Misericordia vis.

Eccli 3.

Cur in frugibus flagellamur.

26. GREGORIVS Nazianzenus oratione decimasexta, quæ est de pauperũ amore: Si ex Pauli atque ipsius etiam Christi sententia & authoritate charitatem, vt Legis & Prophetarũ caput, præceptorum omnium primũ maximumq; censendum est; huius potissimam partem in eo sitam esse comperio, vt pauperes amore ac beneuolentia complectamur, atque eorum, qui nobis cognatione coniuncti sunt, calamitatibus moueamur, & doleamus. Neque enim vllus omninò cultus Deo perindè gratus est, vt misericordia (quan-

Charitas in qua re potissimùm cernatur.

Misericordia laus.

Digitized by Google

doquidem nec aliud quicquã est, quod Deo magis conueniat, vtpotè quẽ misericordia & veritas præcedant, & cui misericordia ante iudicium offerenda sit:) nec vlli alij rei potiùs, quàm benignitati benignitas ab eo rependitur, qui iustè remetitur, atque in pondere & mensura misericordiam ponit. Et post multa: Cura vt proximo tuo idcircò præstantior sis, quia benignior. Fac calamitoso tis Deus, Dei misericordiam imitando. Nihil enim tam diuinum homo habet, quàm de alijs benè mereri: tametsi ille maiora, hic minora beneficia conferat, vterque nimirùm pro suis viribus. Egenti paruum aliquid tribue. neque enim paruum est ei, qui omnibus rebus caret, immò ne ipsi quidem Deo, si viribus par sit. Summi muneris loco animi promptitudinem dona: si nihil habes, illachryma. Magnum calamitoso remedium est miseratio ex animo collata: ac verè & syncerè condolere, calamitatem magna ex parte leuat. Homo apud te iumento vilior non est, ô homo, quod cùm in foueam incidit, aut aberrauit, erigere, ac reducere tibi Lex præscribit. In quo quidẽ profundiúsne aliquid & magis arcanum occultet (cuiusmodi pleraque legalis profunditas sensuumq; duplicitas habet) non est meum nosse, verùm Spiritus omnia perscrutantis & cognoscentis: quantum autem ipse ratione atque intelligentia consequi possum, hoc ideò sanxit, vt nos ab humanitate, quam in rebus paruis adhibemus, ad maiorem pleniorémque benignitatem exerceat. Et quibusdam interiectis: Cæterùm omnium maximè diuino mandato & exemplo moueamur. Quodnam porrò hoc mandatum est? ac videte quæso, quàm constans sit atq; syncerum. neque enim hominibus Spiritu sancto afflatis sat fuit, semèl atq; iterùm de pauperibus sermonem habuisse, nec quidam dũtaxàt de his rebus verba fecerunt, reliqui minimè, aut alij copiosiùs, alij parciùs, velut de re non ità magna, nec admodùm necessaria; verùm, & omnes in vniuersum, & seduló quisque, vel primùm, vel in primis ad eam rem nos inhortantur, nunc admonentes, nunc cõminantes, nunc exprobrantes, nonnunquàm etiam eos, qui virtutis huiusce munere funguntur, laudibus efferẽtes: nimirùm vt per admonitionis assiduitatem eò nos adducant, vt hoc mandatum exequamur. Propter miseriã inopum & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Quis exurgentem Dominũ non extimescat? Et alio loco; Exurge Domine Deus meus, & exaltetur manus tua, nè obliuiscaris pauperum. Elationem huiusmodi deprecemur, nec nobis in mentem veniat, videre velle manum illã aduersùs inobediẽtes & contumaces sese attollentem, quodq; eo grauius est, in duros & pertinaces immissam. Et rursùs, Non est oblitus clamorem pauperum. Et, Non in finem obliuio erit pauperis. Et, Oculi eius in pauperem respiciunt (quod quidem palpebris melius est, ac præstantius) palpebræ autẽ eius interrogant filios hominum, id est minor, vt ità dicam, & posterior inspectio. Verùm dixerit fortasse aliquis, Hæc pro pauperibus illis & inopibus dicta sunt, qui iniuria afficiuntur. Sit ità sanè: nã de hoc litem nullam mouebo. At hoc quoquè tamen ad colẽda humanitatis officia te extimulet. Quorum enim, si quid eis iniuriæ inferatur, tanta ratio habetur, ijsdem certè beneficio affectis, amplior & vberior est gratia. Nam si, qui pauperem despicit, eum, à quo factus est, ad iram concitat, non dubium est, quin opificem honore afficiat, qui ipsius opus complectitur. Rursùs cùm audis, Pauper & diues occurrerunt sibi, vtrumque autem creauit Dominus: ne illum quidẽ pauperem, hunc autem diuitem ab eo creatum intelligas, ex eoq; in pauperem insurgendi ansam arripias (nec enim constat, an à Deo huiusmodi distinctio profecta sit) verùm Dei figmentum, inquit, vterque æquè est, tametsi, quod ad res externas attinet, dispari conditione sint. Hoc te ad commiserationem & charitatem inflectat: vt cùm cogitatio illa tibi animos extulerit, hæc eosdem demittat, teq; moderatiorem efficiat. Quid præterea? Qui miseretur pauperis, inquit, Deo fœneratur. Quis huiusmodi debitorem recuset, debitum in tempore nõ sine fœnore redditurum? Et rursùs, Per misericordiam & fidem peccata purgantur. Purgemur itaque per misericordiæ officia, labesq; & sordes animæ pulchra illa herba extergamus; ac dealbemur, alij vt lana, alij vt nix, pro misericordię videlicet proportione. Atque, vt formidabilius aliquid dicam, si nulla est tibi confractio, nec liuor, nec plaga tumens, nec vlla animæ lepra, aut significationis tactus, aut candor, quæ à Lege quidẽ exiguè curabantur, medicam autem Christi manum requirunt, at eum certè, qui salutis nostræ causa vulneribus & languore affectus est, venerare. Veneraberis autẽ, si te Christi membro benignum atq; humanum præbeas. Quòd si te fortasse animarũ nostrarum prædo & tyrannus, vel à Hierusalem in Hiericho descendentem, vel alibi vspiam inermem & imparatum nactus, vsqueadeò sauciauit, vt meritò his verbis vti queas, Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientię meæ, siquidem ità affectus es, vt ne medicinam quidem exquiras, nec morbi curandi rationem intelligas, heu plagam sanè grauissimam, calamitatemq; altissimè grassantem. Sin salus tua nondùm prorsùs deplorata est, nec immedicabili morbo laboras, ad medicum accede, obsecra, vulneribus per vulnera medere, simile per simile acquire, vel potiùs minoribus remedijs grauiores morbos depelle. Dicet animę tuę, Salus tua sum: &, Fides tua te saluum fecit: &, Ecce sanus factus es: atque humanissimis quibusq; verbis te alloquetur: modò te ijs, qui in dolore versantur, benignum & humanum esse videat. Beati misericordes, inquit, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Non in postremis beatitudinibus est misericordia. Et, Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Ac rursùs, Benignus homo, qui miseretur & commodat. Et alio loco, Tota die iustus miseretur, & commodat. Benedictionem arripiamus, intelligentes vocemur, benigni simus. Ne nox quidem misericordię officia tibi interrũpat. Nè dixeris, Rediens redi, & crastino die dabo tibi: nè quid inter propositum tuum & beneficiũ intercedat. Vna enim beneficentia est, quæ moram non admittit. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuam, idq; læto atque alacri animo. Qui enim miseretur, inquit ille, in hilaritate: ac beneficij gratia promptitudine & celeritate conduplicatur. nam quod mœsto vel coacto animo defertur, ingratum est, minimeq; præclarum. Lætandum est autem, non lugendum, cùm beneficium damus. Si vinculum & electionem sustuleris, inquit ille, hoc est, tenacitatem & probationem siue ambiguitatem, ac verbum murmuris, quid futurum est? quàm magnum & admirandum? quantáque huius rei merces? Erumpet matutinum lumen tuum, & sanitas tua citò orietur. Quis ergò est, qui lucem & sanitatem non expetat? Quin me quoquè mouet Christi crumena, quæ nos ad pauperes alendos exhortatur, Petriq; etiam & Pauli conuentio, qui Euangelij promulgationem ità inter se partiti sunt, vt pauperes interim communi animorum studio complecterentur: ac deniq; iuuenis illius perfectio in eo definita & constituta, vt bona sua pauperibus daret. An tu benignitatem non necessariam, sed tibi liberam esse putas? ac non legem, sed consilium? Hoc quoquè ipse magnoperè vellem & existimarem: sed me siniſtra illa manus terret, & hœdi, & probra, quę ab eo, à quo illic collocati sunt, cõijciuntur, non quia manus alienis bonis attulerunt,

nec

Pſal. 84. 88. Iacob. 2.

Benè mereri de alijs, diuinum est.

Pro suis quisque viribus eleemosynã præstet qualemcunque.

Deut. 22. Exod. 23.

De eleemosynis cur tam crebra vbiq; mentio in sacris literis.

Pſal. 11.

Pſal. 9.

Ibidem.

Prouer. 12.

Prouer. 19.

Prouer. 15. Remedium peccatorum eleemosyna.

Eſa. 1.

Leuit. 13.

Luc. 10.

Pſal. 37.

Pſal. 34. Luc. 7. Ioan. 5.

Matth. 5.

Pſal. 40.

Pſal. 111. Pſal. 36.

Prouer. 3. Quomodò eleemosyna danda.

Eſa. 58.

Rom. 12.

2. Cor. 9.

Eſa. 58.

Alia ad eleemosynã erogandam incitamenta. Ioan. 11. Galat. 2.

Matth. 19.

Digitized by Google

nec quia templa diripuerunt, aut adulterium perpetrârunt, aut aliud quiddam ex ijs, quæ interdicta sunt, admiserunt, hoc ordine mulctati; sed quia Christum per pauperes minimè curârunt. Esa.1. Luc.16.

Adhortatio ad liberalitatis studium in egentes.

Quocircà, si quid mihi auscultandum putatis, serui Christi, & fratres, & cohæredes, Christum, quandiù licèt, visitemus, Christũ curemus, Christum alamus, Christum induamus, Christum colligamus, Christum honoremus, non mensa solùm

Luc. 7. & 14.

vt quidam, nec vnguentis, vt Maria, nec sepulcro

Ioan. 12. & 19.

duntaxàt, vt Ioseph Arimathæus, nec rebus ad sepulturam accommodatis, vt ille dimidia tantùm ex parte Christum amans Nicodemus, nec deniquè auro, thure, & myrrha, vt Magi ante eos

Matth. 2.

omnes, quos diximus: sed quoniam omnium

Osee 6.

Dominus misericordiam vult non sacrificium, ac pinguium agnorum myriades commiseratio superat: hanc per pauperes humíque hodierno die prouolutos ipsi conferamus, vt cùm hinc excesserimus, in æterna tabernacula nos accipiant.

27. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimasecunda ad populum Antiochenum: Vndè verò Deus ità mundum dilexit? Ex nulla quidem

Dei misericordia imitanda.

In immisericordes homines.

aliâ re, sed ex charitate sola. Reuereamur eius itaque charitatem, misérationis excessum erubescamus. Ipse nanque nec vnigenito pepercit propter nos, nos autem & pecunijs parcimus contra nosipsos. Ipse & legitimum pro nobis filium tradidit: nos verò nec argentum propter eum contemnimus, sed neque propter nos. Et quid dico pecunias? Nónne si innumeras haberemus animas, omnes oportuerat pro eo ponere? Seruis quidem & mulis, & equis, torques aureos circumponentes, Dominum verò nudum circumeuntem, & fores ex foribus mutantem, & semper in exitibus morantem, & manus porrigentem despicientes, frequenter autem & toruo respicientes oculo, licèt & hoc ipsum propter nos patiatur. Libenter enim esurit, vt tu pascaris: & nudus circumit, vt incorruptionis indumenti tibi præbeat occasionem: sed nec ità vestrorum

In immoderatum vestitũ

aliquid erogatis. Sed vestimentorum hæc quidem iacent tineis esca: hæc autem arcæ sarcina, superfluáque possidentibus cura. Qui verò ista, cæteráque dedit omnia, nudus errat. Sed in arcam ipsa non reponitis, sed ipsi vos circumamicientes ornamini. Et quid vobis ex his amplius? vt forensium turba vos spectet? Et quid hoc? Non enim his amictum admirabuntur, sed eum qui indigentibus largitur. Itaque si vis in admiratione haberi, alios potiùs induens, infinitos assequeris applausus. Tunc & ipse Deus te cum hominibus laudabit: nunc autem laudabit quidem nemo, at omnes inuidebunt, corpus quidem cernentes ornatum, animam verò neglectam habentem. Hic & meritorijs mulieribus est ornatus, at & pretiosiores apud eas frequenter, & pulchriores sunt vestes. Animæ verò ornatus penès eos est solos, qui cum virtute viuunt. Hęc continuè dico, neque dicere desinam, non tam pauperum, quàm animarum curam gerens vestrarum.

28. ET homilia trigesimatertia ad populum Antiochenum: eadémque habentur ad verbum homilia quinquagesimatertia in Matthæum: Eià charissimi priùs dicta resumamus, & hodiè ostendamus qualiter est ars omnium artium quæstuosissima eleemosyna. Si enim artis est proprium,

Ars omnium artium quæstuosissima eleemosyna.

ad aliquam vtilitatem peruenire, eleemosyna verò nihil est vtilius: clarum est profectò, quòd & ars, & omnium est artium optima. Non enim nobis conficit calceamenta, neque vestimenta contexit, nec has luteas domos ædificat: verùm &

Vtilitas eleemosynarum.

æternam ministrat vitam, ex mortis manibus eripit, & in vtraque vita claros exhibet, & mansiones ædificat in cælis, & æterna parat illa tabernacula. Hæc lampades nostras non sinit extingui, nec sordidis indutos vestibus in nuptijs videri, sed lauat, & niue mundiores reddit. Si nanque fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur. Non sinit nos eò decidere, vbi diues ille: nec audire verba tremenda, sed in Abrahæ sinus deducit. Et artium quidem secularium vnaquęque vnum habet, quod accepit, meritum. Verbi gratia, Agricultura pascit, textoria vestit, immò verò nec hoc vlla potest à semetipsa vobis conferre. Et si libet, agricultură examinemus primam. Nam nisi cusoriã habuerit, à qua ligonem & vomerem, falcem, securim & alia plura mutuetur: & carpentariam, vt aratrum pangat, & iugum paret & plaustrũ, vt spicas excutiat: & coriariam, vt & lorum faciat: & ædificatoriã, vt & arantibus tauris stabulũ ædificet, & serentibus agricolis domum: & succisoriam, vt ligna secentur: & pistoriam: post hęc omnia nusquàm apparebit. Similiter & textoria, cùm aliquid faciat, multas secum artes conuocat, vt proposita secum expediant: quòd si nõ accesserint, & manum porrexerint, hæc quoquè similiter vt illa remanebit inops. Et artium quæq; alterius indiget artis. Cùm autem oporteat misereri, nihil aliud nobis opùs est, sed sola voluntas est necessaria. Quòd si dicas, quòd pecunijs opùs est, & habitationibus, & vestimẽtis, & calceamentis: illa lege Christi verba, quæ de vidua dixit: & ab angustia desiste, licèt valdè sis pauper, & mendicantibus pauperior, si duo minuta contuleris, totum explêsti. Et si des panem, eum habens solum, ad perfectionem artis venisti. Hanc itaque

Facilitas in conferendis eleemosynis.

Luc.21.

suscipiamus artem & scientiam, & obeamus. Melius enim est hãc scire, quàm esse regem, & diademate coronari. Non enim est hæc sola eius præcellentia, quòd aliarum non indiget, verùm & diuersarum rerum est expeditoria, & multarũ quidem & omnigenarum. Domos enim ædificat in cęlis semper mansuras, & qui se consecuti fuerint, docet quemadmodùm immortalem fugiãt mortem: & tibi thesauros donat, qui nunquàm absumuntur, sed omne damnum effugiunt, tam à latronibus, quàm à vermibus & tẽpore. Si quis circa frumentorum conseruationẽ hoc solum te docuisset: quid non reddidisses, vt inabsumptum multos annos posses conseruare frumentum? Eccè aũt hæc non in frumento tantùm, verùm & in omnibus docet, & quomodò parta, & anima & corpus indiminuta cõseruentur, ostendit. Et quid opùs est omnia particulatim dicere artis huius merita? Hæc nanq; te docet, quomodò possis Deo similis fieri, quod est omnium summa bonorum. Vides quomodò non vnum huius est opus, sed multa? non alterius indigẽs artis domos ædificat, texit vestes, inabsumptos parat thesauros, facit vt mors superetur, diabolum cohibet, Deo reddit similes. Quid igitur hac arte fuerit vtilius? Nã aliæ quidem cum dictis, & cum præsenti soluuntur vita, & morbo laborãtibus artificibus nusquàm apparent, & earum opera durare non possunt, & laboris indigẽt, & temporis multi, & aliorum mille: hæc autem cùm mundus præterierit, maximè tunc appãret, cùm fuerimus mortui, maximè tũc coruscat, & opera monstrat à se gesta, nec laboris indiget: nec alterius huiusmodi cuiuspiam operationis: verùm & ægrotãte te fructum affert, & annis confecto, & ad futuram tecum vitam emigrat, nec vnquàm te deserit. Hæc & sophistis & oratoribus te potentiorem efficit. Nam illi quidem in suis præcellentes artibus, multos habent æmulos: hac autem pollentes, infinitos habent pro se orantes. Et illi quidem hominum assistunt tribunalibus, iniuriam patientibus exhibentes patrocinium, at & frequenter iniuriam facientibus: hęc autem Christi adstat tribunali, non tantùm patrocinans, verùm & ipsi persuadens iudici, vt reo patrocinium præstet, & pro eo sentẽtiam ferat: & licèt milliès peccauerit, coronat, & victorẽ promulgat:

Melius est hanc artem scire, quàm regem esse.

Quàm mira operetur eleemosyna.

Docet hæc ars Deo similem fieri.

Post mortem maximè apparet eleemosynæ vis apud tribunal iudicis.

Digitized by Google

Luc.11. gat: ait enim, Date eleemosynam,& omnia erunt munda. Et quid de futuris loquor? In præsenti vita si homines interrogemus, quid mâlint, sophistas se esse magnos & oratores,an eleemosynarios & humanos? audies eos secundum eligentes: & meritò. Sublata nanque dicendi facultate,vita nihil lædetur. Nam & ante hanc multum stetit temporis. Sed si misericordiam auferes, omnia transibunt & perierint. Et sicut mare non potest nauigari, portubus & stationibus obrutis: ità nec hæc vita constare, si misericordiam & veniam tollas ac humanitatem.Quamobrem non tantùm eam rationi Deus mâdauit, verùm & multas ipsius partes insperfit naturæ tyrannidi. Sic & filiorum patres miserentur, ità matres, ità parentum geniti. Nec verò tantùm in hominibus,verùm in omnibus brutis:ità fratrum fratres,& consanguinei, & necessarij, sic hominis homo. Habemus enim aliquid ad misericordiam inclinatum & à natura. Et propterea pro patientibus iniuriam indignamur, & iugulatos cernentes flectimur, & lugentes aliquos videntes lachrymas impendimus. Quoniam enim id vult Deus præstari, naturam ad hoc multum conferre mandauit, ostendens quòd hoc est sibi valdè gratum. Hæc itaque cogitantes, & nosipsos, & filios, & necessarios, in eleemosynæ disciplinam ducamus. Et hoc super omnia discat homo, quoniam & hoc est homo. Magnum enim homo, & preciosum vir misericors. Itaque nisi hoc habeat,esse desijt homo. Hoc sapientes præstat. Et quid admiraris,si hoc est Deus, & hoc homo? Ait enim: Estote misericordes, sicut pater vester. Discamus itaque misericordes esse omnium causa, maximè quoniã & nos multæ indigemus misericordiæ,& neque viuere putemus per id temporis,quo non misereamur. Eleemosynam autem dico ab auaritia puram: nam si suis contentus,& alijs non impertiens,non est misericors: aliena rapiens, quomodò misericors? Non est misericors profectò, licèt infinita largiatur. Nam si proprijs frui simpliciter, est inhumanitatis: multo magis alios expilare. IN eadem homilia trigesimatertia ad populum Antiochenum: Hic quidem quæcunque dederis, recipere non licet: illic verò cũ multo rursùm honore recipies,& maiora lucraberis,& spiritualiora lucra. Hæc quæ hic erogas,illic sunt repetitio, mutuum, & fœnus, & debitum. Nam chirographa tibi Deus fecit. Ait enim, Qui miseretur inopis, fœnerat Deo. Arrhabonem tibi dedit & vades,& hæc cùm Deus sit.Quem arrhabonem? Præsentis vitæ sensibilia,spiritualia futurorum primordia.Quid itaque differs & torpes, cùm iam tanta receperis, & tot expectes? Quę nanq; accepisti,sunt ista:Corpus tibi formauit, animam ipse intulit, honorauit te ratione solum ex animalibus terrenis: omnium tibi visibilium vsum contulit,sui præstitit scientiam, pro te tradidit filium, baptisma tot plenum bonis donauit,sacram tibi dedit mẽsam, regnum promisit, & arcana bona. Cùm igitur tot acceperis, tot itidèm accepturus, (iterùm enim idem referam) circa pereuntes pecunias pusillanimiter agis Et quam habebis veniam?

29. ITEM homilia trigesimaquarta ad populum Antiochenũ,& homilia septuagesimaquarta in Matthæum: Tuarum es ô homo pecuniarum dispensator, non minùs quàm qui Ecclesiæ bona dispensat. Sicut igitur ille potestatem non habet, ea quæ propter pauperes à vobis erogantur,temerè, & vt casu venit dispergendi, quoniam in pauperum data sunt alimentum: ità neque tu tua.Etsi nanque paternã accepisti hæreditatem, & ità possides quæcunque tibi sunt, ità quoquè tamen Dei sunt omnia. Posteà verò tu quod erogâsti quidem,tali vis dispensari diligentia:Deum verò sua non censes maiori nos repetiturum vehementia, sed ea simpliciter passurum pereuntia? Non ità est,nequaquàm. Hæc enim propterea tibi concessit, vt dares illis escam in tempore opportuno, egenis,esurientibus: sicut tu conseruo dispensanda dedisti, itidèm & Deus te vult hæc in congrua erogare. Propterea quoquè cùm auferre posset,ea dimisit, vt exhibendæ virtutis occasionem habeas, vt alterum alterius indigentem constituens, mutuam charitatem redderet feruẽtiorem. Non enim ad hoc accepisti, vt in delicias absumeres, sed vt in eleemosynam erogares. Nunquid enim tua possides? Res pauperum tibi sunt creditæ, siue ex laboribus iustis,siue ex hęreditate paterna possideas. Nunquid enim non potuit tibi Deus hæc auferre? Verùm hoc non facit,in potestate tua ponens liberam in paupers liberalitatem.Tu verò, quæso, considera quomodò per omnes parabolas non suis congruè pecunijs vtentes punit. Nec enim virgines aliena rapuerant, sed propria non dederunt. Neque qui talentum in terram defodit, iniustum vsum sibi vendicauit, sed quia non geminauit: nec esurientem despiciẽtes,quòd aliena rapuerint, puniuntur, sed quoniam sua non dispersẽrunt,sicut & hic seruus. Audiamus itaque quotquot ventri indulgemus, quotquot in opiparas cœnas expẽdimus diuitias, nihil nobis pertinentes,sed indigentibus debitas: non enim quoniam ex benignitate multa de tuis erogare iussus es, hæc ideò putes esse tua. Tibi mutuauit, vt laudabilis fieri posses: nè tua igitur esse putes, ei sua præbens: nec enim sic cui tu mutuâsses,vt abiens aliquas posset quæstuum occasiones inuenire, illius pecunias esse diceres. Igitur & tibi Deus tradidit, vt cælum lucrari posses: ergò benignitatis excessum nè facias ingratitudinis materiam. Cogita quantis dignum votis posse post baptisma viam inuenire peccata lauantem. nisi dixisset, Da eleemosynam:quot dixissent,Vtinàm posset fieri, vt pecuniæ darentur, & futuris malis absolueremur? Sed quoniam hoc possibile factum est, rursùm redditi sunt supini. Et post pauca: Ieiunare quidẽ, & humi cubare, & exercere virginitatem, & temperanter agere, solis hæc obeuntibus vtilitatem afferunt: quæ verò proximis à nobis exhibentur, vt eleemosyna, doctrina & charitas: hæc & nobisipsis, & proximis ad quos à nobis transeunt,prosunt. Has quæramus virtutes,quæ præter salutem nostrã proximis quoquè plurimùm prodesse possint: tale quid est eleemosyna,tale oratio, quin potiùs & hæc ab altera fit potẽs, & eleuatur: ait enim,Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam coram Deo. Nec verò solùm oratio, verùm & ieiunium hinc neruos habet. Et si absque eleemosyna ieiunes, nec bonum opus ieiunium censetur, sed crapulante & ebrio peior est huiusmodi, & tanto peior, quanto delicijs crudelitas grauior. Et quid dico ieiunium? Et si nanque continens degas, siue virginitatem serues,charitatẽ non habens,extra sponsi thalamum remanes.Et quid par virginitati,quæ nec in nouo testamento propter excellentiam sub legis venit necessitatem? Et tamen expellitur, si eleemosynam non habeat. Si verò virgines excluduntur, eô quòd hanc congrua non habuerint cum largitate, quis absque ea veniam assequi poterit? Nemo, sed hanc non habentem omninò perire necessarium est. Si enim in secularibus sibi viuit nemo, verùm & artifex, & miles, & agricola, & mercator,ad communem & proximorum vtilitatem omnes operantur: multo magis in spiritualibus oportet hoc facere: hoc enim est maximè viuere.Qui nanque sibi viuit soli, & omnes negligit, superfluus est,& nec homo, nec generis nostri. IN eadem homilia trigesimaquarta ad populum Antiochenum, & homilia quinquagesimaquinta in Genesim de eleemosyna loquens: Nè simpliciter, quæso, animarum nostrarum pertranseamus emolumentum,nostrorũ medicinam vulnerum.

Sine misericordia vita constare nequit.

Innata est nobis & insita misericordia.

Qui misericors non est, homo esse desijt

Luc.6.

Eleemosynarum fructus & vtilitas.

Prouer.19.

Beneficia Dei in hominem.

Dispensatores pecuniarum sumus constituti à Deo.

Cur non auferat Deus à diuitibus opes quas possident.

Matth.25.

Facultates & opes non sunt nostræ, sed pauperũ, quod ad vsũ scilicet attinet.

Via abluendi peccata post baptismum.

Opera misericordiæ duplicem adferunt fructũ.

Ab eleemosyna roboratur oratio & ieiunium. Actor.10.

Quàm sint necessaria opera misericordiæ.

Qui sibi soli viuit, superfluus est, & nec homo, nec generis nostri.

Digitized by Google

Eleemosyna talis medici nauulnerum, vt nec cicatricem relinquat.

rum. Hoc enim medicamen, hoc maximè tantum nobis præstabit remedium, & tantum animarum nostrarum vulnera delebit, vt neque vestigium, neque cicatrix relinquatur: quod in corporalibus fieri non potest vulneribus. Sed licèt infinita quis medicorum imponat remedia, cicatricem in corpore remanere necessarium est: & meritò: corpus enim est quod curatur. Hîc verò quoniam est anima, cùm propriam præ se tulerit gratitudinem, validam suscipit in melius mutationem: & sic omnia tolluntur vlcera, sicut vento puluis excitatus vehementi. Et his omnibus exemplis plenæ sunt nobis scripturæ. Videamus autem & huius vim mandati, & quantam potentiæ superabundantiam habeat liberalis eleemosyna, vt lucrum ex ea nobis conflatum agnoscentes, eam promptè transigamus. Nam fortè tanta est ipsius facultas, vt non tantùm peccata

Mortem profligat.

detergat, verùm & ipsam effuget mortem. At inquies: Quis eleemosynam exhibens, morte superior factus est? omnes enim videmus sub mortis imperio positos. Nè tumultueris amice, sed ipsis ex rebus disce, quomodò eleemosynæ virtus & huius superauit imperium. Tabitha quædam mulier fuit, quæ Dorcas dicitur interpretata &c. Vidisti medicaminis virtutem? hoc omnes

Actor. 9.

Eleemosynæ vis nõ ex magnitudine vel multitudine, sed ex promptitudine iudicatur. Matth. 10. Luc. 21.

nobis comparemus: nec enim precioſum est, licèt tantam habeat potentiam, sed valdè vili venale, nec multa opùs habet impensa. Nam eleemosynę magnitudo non in pecuniarum multitudine iudicatur, sed in dantium promptitudine. Et propterea qui calicem aquæ frigidæ dederit, factus est acceptabilis: & quæ duo minuta erogauit: vt discamus quòd vbiquè mentem Dominus inquirit. Licet & habentem pauca, magnam exhibere largitatem, cùm efficax fuerit promptitudo: & multa possidentem, pauca habentibus inferiorem videri propter mẽtis pusillanimitatem. Et post pauca: Et quid dico, quòd ea multiplicãs

Retributio eleemosynæ.

illa manus præbet? Non enim ea solùm, verùm & cum his regnum donat cælorum, & prædicat, & coronat, & infinita largitur bona, si quid ex rebus ab eo datis paruum erogare velimus. Nunquìd enim graue quippiam & onerosum à nobis inquirit? Necessitatem excedentia vult nos facere necessaria, & quæ nequicquàm & inutiliter reposita sunt, hæc vult benè distribui, vt hinc occasione sumpta nos coronet: festinat enim & properat, & omnia facit, vt nos his quæ pollicitus est, dignos constituat. Nè nos itaque tot bonis priuemus. Nam si circa terram laborantes, horrea exhaurientes, terræ semina mandant, & congregata dispergunt, & hoc faciunt cum voluptate, se ampliorum spe consolantes: & hæc cùm sciant quòd frequenter & aëris inæqualitas, & sterilitas terræ, & alij multi incursus, vel locustarum exercitus, vel rubiginis impetus ab expectatione decidere facit, bonis tamen se pascentes expectationibus, in horreis congregata terræ committunt: multo magis nos inaniter reposita in cibos

Ex superfluis vult Deus eleemosynã præberi.

Perennis iustitia comparatur ex eleemosyna. Psal. 111.

pauperum dispergere congruum est, vbi nunquàm accidit aberrare, nec infortunium, quod in terra fit, vereri: ait enim, Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Breui tempore distributionem fecit, & perẽni æuo permanet eius iustitia. Quid hoc vnquàm possit esse beatius? Propterea cohortor, per eleemosynam attrahamus iustitiam, vt & de nobis hoc dicatur: Dispersit, dedit pauperibus. Postquàm enim dixit, Dispersit, nè putares quòd dispersa perijssent, propterea statìm intulit, Iustitia eius manet in seculum seculi. Ex illis, inquit, dispersis inconsumpta manet iustitia, cum omnibus pariter seculis extensa. Et cum eleemosyna reliquarum quoquè virtutum multam geramus curam, & carnis vitia corrigamus.

30. ET homilia trigesimaquinta ad populum Antiochenum, & in sermone de misericordia: Amabile sanctorum omne genus, charissimi, propterea

Coloss. 3.

que Paulus dicebat: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem. Vides verbi virtutem, & quomodò nos semper vult esse misericordes? Non enim dixit, Miseremini, simpliciter: sed, induite vos, vt sicut vestimentum semper nobiscum est, sic & eleemosyna. Nec simpliciter dixit, misericordiam: sed, viscera misericordiæ, vt naturalem imitemur amorem. At nos contraria facimus, & si quis vnum quidem petens obolum accedat, contumelijs & conuicijs insectamur, ac impostorem vocamus. Non horres homo & erubescis, impostorem propter panem vocans? Si verò talis & impostura facit, propterea cui misericordia tribuatur dignus est, quòd ità fame premitur, vt talem subeat personam. Quin hoc & nostræ crudelitatis est redargutio. Nam quoniam facilè dare non sustinemus, innumeras coguntur artes excogitare, vt inhumanitatem nostram fallere possint, & emollire sæuitiam.

In exagitatores pauperum.

31. IDEM homilia trigesimasexta ad populum Antiochenum: Magnum est & pulchrum & precioſum, eleemosyna: donum est magnum, immò verò magnum bonum. si pecunias contemnere discamus, alia quoquè discemus. Hinc enim intuere quot bona pariantur. Dans eleemosynam, sicut oportet dare, discit aspernari diuitias: qui pecunias didicit aspernari, malorum radicem excidit: itaque non minus accipit quàm præstat beneficium, non eò solùm, quòd debitum & retributio sit eleemosynæ reposita, verùm & quòd anima sapiens & alta fiat, & diues. Qui dat eleemosynam, discit non admirari pecunias, neque aurum. Hoc autem instructa mente, maximum in cælum ascendendi principium accepit, & innumeras contentionis & litis & inuidiæ ac tristitiæ sustulit occasiones. Nõstis enim, nõstis & vos, quòd omnia propter pecunias, & infinita propter pecunias bella: qui autem has contemnere didicit, semetipsum in tranquillitate constituit, non ampliùs iacturam formidat, hoc enim docuit eleemosyna, non ampliùs res proximi concupiscit. Quomodò nanque, qui sua dispergit, & largitur? Non vltrà locupleti inuidet: quomodò nanque, cùm velit pauper fieri? fuę purgat oculum animę. Et hęc quidẽ in hoc seculo: quę verò sunt in illo, nec dicere licet quãta consequetur bona. Non extrinsecùs cum fatuis manebit virginibus, sed

Quàm sit utile eleemosynam dare.

Matth. 25.

cum prudentibus ingredietur cum sponso, ardentes habens lampadas, & in virginitate tabefactis, qui nec illos quidem gustauit labores, erit melior. Tanta vis est eleemosynæ, cum multa fidutia suos introducit alumnos: est enim cæli nota ianitoribus, sponsalis thalami fores obseruantibus, quin & venerabilis, & quos sui cultores agnouerit, cum multa introducet libertate, & contradicet nemo, sed omnes cedent. Nam si Deum in terram deduxit, & hominem fieri persuasit, multo magis in cælum hominem poterit reducere: magna enim est ipsius potentia. Si igitur ex misericordia & clementia Deus homo factus est, & vt seruus fieret, persuasum: multo magis seruos in ipsius inducet domum. Hanc amemus, hanc diligamus, non vno die vel altero, sed in omni tempore, vt nos agnoscat. Si ipsa nos agnouerit, & Dominus agnoscet: si non agnouerit ipsa, ignorabit & Dominus, & dicet: Nescio vos: ait enim, Magna res, homo: & precioſa, vir misericors. Hæc maior est gratia, quàm mortuos resuscitare. Multo nanque maius est, quàm in nomine Iesu mortuos suscitare, esurientem pascere Christum. Nam hic quidem tu de Christo benè mereris, illic autem ipse de te. At merces est in benè gerendo, non in benè patiẽdo. Hîc enim, in signis inquam, ipse Deo debes, in eleemosyna verò Deum habes debitorem.

Eleemosyna nota est cæli ianitoribus.

Matth. 25. Misericordiã præstare maius est, quàm excitare mortuos.

In eleemosyna habemus Deum debitorem.

Digitized by Google

debitorem. Est autem eleemosyna, cùm promptè præstatur cum largitate: cùm non dare, sed accipere te putaueris: cùm tanquàm beneficium accipiens, & quæstum faciens, non autem iacturam.

Sine eleemosyna sterilis oratio &c.

Et paulò pòst: Absque eleemosyna sterilis oratio, omnia immunda absque hac, omnia inutilia, maior virtutis pars est amputata.

1. Ioan. 4.

Qui non diligit fratrem suum, inquit, Deum non nouit: tu verò quomodò diligis, neque parua hæc & vilia volens ei communicare? Si propterea rapis vt miserearis, nihil hac peius eleemosyna. Cùm enim ex rapina nascatur, hoc eleemosyna non est: sæuitia quædam est & crudelitas, hoc est, in Deum contumelia.

Eleemosyna ex rapina, nō est eleemosyna.

Genes. 4.

Si suorum deteriora Cain offerens sic offendit, aliena offerens quomodò non offendit? Oblatio non aliud est quàm sacrificium, non immunditia. Et post nōnulla: Consuetudinis vis & in bonis, & in malis magna: ipsa nos trahente, laboris iam non indigebimus. Multi sunt in se signandi consuetudine confirmati, nec iam commonente opùs habent: quin & mente frequenter aliò vagante, tanquàm à quodam animato præceptore manus sponte trahitur ad signū faciendum.

Consuetudo cruce se signandi.

In consuetudine quidam se constituerunt nè iurent, & hoc neq; volentes, nec inuiti patientur. Igitur & in hac eleemosynæ nosipsos consuetudine constituamus. Quot opùs erat nobis laboribus, vt hoc inueniretur remedium? Dic enim mihi, nisi foret eleemosynæ subsidiū, cùm multis criminibus admissis nos vltionis reos statuissemus, nónne multū doleremus? nónne diceremus, vtinàm per pecunias à peccatis ablui liceret, & omnia daremus? Vtinàm pecunijs Dei liceret iram expellere, neque rebus vllis parceremus. Nam si hoc in ægritudine facimus, & in morte dicimus, Si mors redimi posset, ille omnia sua dedisset: multo magis hoc. Et vide quanta sit Dei misericordia: temporalem redimere mortem tibi non concessit, sed concessit æternam mortem. Nè breuem, inquit, emas vitam hanc, sed vitam illam æternam: illam tibi vendo, non hanc, non illudo tibi.

Consuetudo tribuēdi eleemosynam parandæ est.

Mors æterna redimitur eleemosynis.

32. ITEM homilia trigesimaseptima ad populum Antiochenum: Furor est, & manifesta dementia, vestibus quidem arcas parare, ad Dei verò factum imaginem & similitudinem, nudum & trementem præ gelu, vixq; stantem rectum, negligere. At inquies: Simulat tremorem & infirmitatem. Non times nè fulmen ab hoc verbo cælitùs accensum in te feratur? Disrumpor enim ab hac indignatione, parcite. Tu quidem ventre tumens & pinguis, & ad profundam potum producens vesperam, & mollibus calescens stragulis, non te dignum dare pœnas censes, cùm tam iniquè Dei muneribus vtaris: (nec enim vt inebriemur, est vinum: nec vt crapulemur, esca fuit facta: nec vt ventrem disrumpamus, cibi) pauperem verò miserum, nihilo meliùs mortuo habentem, exquisitas exigis rationes? Nec Christi times tribunal illud horrendum & terribile? Nam & si simulat, ex necessitate simulat, & egestate, propter sæuitiam & inhumanitatē tuam, quæ talibus personis supplicantibus ad misericordiam non flectitur. Quis enim tam miser & ærumnosus, vt nulla premente necessitate, pro solo pane velit ità deturpari & plangere, talemq; pœnam sustinere? Igitur illius simulatio fertur inhumanitatis tuæ præco. Et post pauca: Si parùm argenti dederitis, tanquàm totum exolueritis, ità vos geritis: nescientes quòd non dare, sed cum copia dare, præsertim hoc est eleemosyna. Propterea quæ Propheta non dantes simpliciter prædicat, & beatificat, sed copiosè prębentes. Nec enim simpliciter dixit, dedit: sed quomodò? Dispersit, dedit pauperibus. Quid enim vtilitatis, cùm tantum abundans dederis, quantum si quis ex mari cyathum hauserit, & neq; generosum viduæ mulieris animum imitatus sis? Quomodò verò dices: Miserere meî Deus secundùm magnam misericordiam tuam, & secūdùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam: cùm secundùm eius misericordiam ipse non miserearis, fortè verò neque secundùm paruam? Sed solent dicere, habent communia bona Ecclesiæ. Et quid hoc ad te? Nec enim si ego dedero, saluaberis ipse: neque si Ecclesia præbuerit, tu peccata tua deleueris. Nam si propterea nō erogas, quòd egenis Ecclesia dare debeat: quoniam orant sacerdotes, tu nunquàm orabis? Et quoniam alij ieiunant, tu iugiter ebrius eris? Nescis quòd non tam propter pauperes eleemosynam Deus, quàm propter ipsos impendentes instituit?

In eos qui cū vestibus abūdant, pauperes nudos relinquunt.

In eos qui dicūt pauperes simulare tremorem &c.

Largè, abundanter & copiosè dandū.

Psal. 111.

Luc. 21.

Psal. 50.

Excusatio diuitum.

Eleemosynā Deus instituit non tā propter pauperes q̄ propter diuites & impendētes eā.

33. LVCAE vndecimo: Nunc vos Pharisæi quod deforis est calicis & catini, mundatis: quod autem intùs est vestrum, plenum est rapina & iniquitate. Stulti, nónne qui fecit quod deforis est, etiā id quod deintùs est, fecit? Veruntamen quod supereſt, date eleemosynam: & eccè omnia munda sunt vobis.

34. HIERONYMVS epistola cētesima quinquagesima ad Hedibiam quæstione prima: Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis? fac, quod fecerunt Apostoli: vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & sequere saluatorem, & nudam solámque crucem nuda sequaris & sola. Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia, quæcunque habes, da filijs, da propinquis. Nemo te repræhendit, si inferiora secteris: dummodò illam scias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices: Hoc Apostolorum est, & virorum: mulierem autem nobilem non posse omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apostolum commonentem: Non vt alijs refrigerium, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate, vestra abundantia illorum sustentet inopiam: vt & illorū abundantia, vestræ inopiæ sit supplementum. Vndè inquit Dominus: Qui habet duas tunicas, det alteram nō habenti. Quid si Scythiæ frigora sint, & Alpinæ niues, quæ non duabus & tribus tunicis, sed vix pecudum pellibus repelluntur? Quidquid ergò corpori nostro sufficere potest, & humanæ succurrere imbecillitati, quos nudos natura profudit, hoc vna appellanda est tunica: & quicquid in præsentibus alimentis necessarium est, hoc vnius diei victus appellatur. Vndè præceptum est: Non cogitetis de crastino, hoc est, de futuro tempore. Et Apostolus: Habentes, inquit, victum & vestitum, his contenti simus. Si plus habes, quàm tibi ad victum vestitumq; necessarium est: illud eroga, & in illo debitricem esse te noueris.

Ad perfectionem via suprema, omnia dare pauperibus.

2. via, dare amicis omnia.

3. eleemosynas dare de suis facultatibus ex eo quod supereſt. 2. Cor. 8.

Lucæ 3.

Matth. 6.

1. Tim. 6.

Vide B. Thomam. 2. 2. q̄st. 32. artī. 5. &c.

35. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimoquinto: Sanè qui sceleratissimè viuunt, nec curant talem vitā morésque corrigere, & inter ipsa facinora & flagitia sua eleemosynas frequentare non cessant, frustrà sibi ideò blandiuntur, quoniam Dominus ait; Date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis. Hoc enim quàm latè pateat, non intelligūt. Sed vt intelligāt, attendant quibus dixerit. Nempe in Euangelio sic scriptum est: Cùm loqueretur, rogauit illum quidam Pharisæus, vt pranderet apud se, & ingressus recubuit. Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium. Et ait Dominus ad illum: Nunc vos Pharisæi quod deforis est calicis & catini, mūdatis: quod autem intùs est vestrum, plenum est rapina & iniquitate. Stulti, nónne qui fecit id quod foris est, etiam id quod intùs est fecit? Videte vt etiam id quod intùs est mundū fiat. Veruntamen quod supereſt, date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis. Itáne hoc intellecturi sumus, vt Pharisæis non habentibus fidem Christi, etiam si non in eum crediderint, nec renati

An sine fide & baptismo vel pœnitentia mundet hominē eleemosyna.

Lucæ 11.

Digitized by Google

Ioan. 3. nati fuerint ex aqua & Spiritu ſancto, munda ſint omnia, tantùm ſi eleemoſynas dederint, ſicut iſti eas dandas putant: cùm ſint immũdi omnes, quos non mundat fides Chriſti, de qua ſcriptum eſt, Actor. 15. Mundans fide corda eorum: & dicat Apoſtolus; Tit. 1. Immundis autẽ & infidelibus nihil eſt mundum, ſed polluta ſunt eorum & mens & conſcientia? Quomodò ergò Phariſæis omnia munda eſſent, ſi eleemoſynas darent, & fideles non eſſent? Aut quomodò fideles eſſent, ſi in Chriſtum credere, atque in eius renaſci gratia noluiſſent? Et tamen Luc. 11. verum eſt quod audierant, Date eleemoſynam, & eccè omnia munda ſunt vobis.

Nobis ipſis animæq; noſtræ primùm danda eſt eleemoſyna. Eccli 30. 36. ET capite ſeptuageſimoſexto: Qui autem vult eleemoſynam ordinatè dare, à ſeipſo debet incipere, & eam ſibi primùm dare. Eſt enim eleemoſyna opus miſericordiæ, veriſſimeq; dictum eſt; Miſerere animæ tuę placens Deo. Propter hoc renaſcimur, vt Deo placeamus, cui meritò diſplicet quod naſcendo contraximus. Hæc eſt prima eleemoſyna quam nobis dedimus.

37. ET capite ſeptuageſimoſeptimo: Non ergò ſe fallant, qui per eleemoſynas quaslibet largiſſimas fructuum ſuorum vel cuiuſque pecuniæ, impunitatem ſe emere exiſtimant, in facinorũ ſuorum immanitate ac flagitiorum nequitia permanendi: non ſolùm enim hæc faciunt, ſed ità diligunt, vt in eis ſemper optent tantùm ſi poſſint impunè verſari. Pſal. 10. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam: & qui odit animam ſuam, non eſt in eam miſericors, ſed crudelis. Diligendo eam quippe ſecundùm ſeculum, odit eam ſecundùm Deum. Si ergò vellet ei dare eleemoſynam, per quam mũda illi eſſent omnia, odiſſet eam ſecundùm ſeculum, & diligeret eam ſecundùm Deum.

Luc. 11. 38. IDEM ſermone trigeſimo de verbis Domini, capite ſecundo: Quomodò Phariſæis dicit, Date eleemoſynam, & eccè omnia munda ſunt vobis? Si audirent illum Phariſæi, & darent eleemoſynas, iam ſecundùm verbum eius munda illis eſſent omnia: quid opùs eſſet vt crederent in eum? Si autem mundari non poſſent, niſi credẽtes in eum qui fide mundat cor: quid eſt, Date eleemoſynas, & eccè omnia munda ſunt vobis? Et capite tertio: Quid eſt, Facite eleemoſynam? Facite miſericordiam. Quid eſt, facere miſericordiã? Si intelligis, à te incipe. Quomodò enim es miſericors alteri, ſi crudelis ſis tibi? Date eleemoſynã, & omnia munda ſunt vobis. Proſequitur capite quarto: Facite veram eleemoſynam. Quid eſt eleemoſyna? Miſericordia. Audi ſcripturam; Miſerere animæ tuæ placens Deo. Fac eleemoſynam, miſerere animæ tuæ placens Deo. Mendicat à te anima tua, redi ad conſcientiam tuam. Quicunque malè viuis, quicunque infideliter viuis, redi ad conſcientiam; & ibi inuenis mendicantem animam tuam, inuenis egentem, inuenis pauperem, inuenis grumoſam, inuenis fortè nec egentem, ſed egeſtate obmutescentem. Nam ſi mendicat, eſurit iuſtitiam. Quando inueneris animam tuam talem, intùs in corde tuo illam fac priùs eleemoſynam, da illi panem. Quem panem? Si Phariſæus interrogaret, diceret illi Dominus: Fac eleemoſynam cum anima tua. Matth. 23. Hoc enim illi dixit; ſed ille non intellexit, quando illis enarrauit eleemoſynas quas faciebant, & putabant latére Chriſtum, & ait illis; Noui quid facitis; decimatis mentam & anethum, cuminum & rutam. Sed ego alias eleemoſynas loquor: contemnitis iudicium & charitatem. In iudicio & charitate fac eleemoſynam cum anima tua. Quid eſt iudicium? Reſpice & inueni; diſplice tibi, pronuncia in te. Et quid eſt charitas? Dilige Dominum Deum in toto corde tuo, & tota anima tua, & tota mẽte tua: Dilige proximum tanquàm teipſum, & feciſti miſericordiam priùs cum anima tua, in conſcientia tua. Hanc autem eleemoſynam ſi prætermittis, da quantum vis, dona quantum vis, retrahe de fructibus tuis, non decimas, ſed dimidias: nouem partes da, & vnam tibi dimitte: nihil facis, quando tecum non facis, & tecum pauper es.

Eleemoſyna non mundat non credentes aut impœnitentes. Animæ propriæ primùm dada eſt eleemoſyna. Eccli 30. Iudicium & miſericordiã facere, ad eleemoſynã animæ pertinet. Matth. 22.

39. LVCAE capite duodecimo: Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam. Facite vobis ſaculos qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientem in cælis: quò fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Vbi enim theſaurus veſter eſt, ibi & cor veſtrum erit.

40. ITEM capite tertio: Et interrogabant eum (Ioannem) turbæ, dicentes: Quid ergò faciemus? Reſpondens autem, dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat.

41. MATTHAEI ſexto: Attendite nè iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum qui in cælis eſt. Cùm ergò facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua, vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito: & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra: vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo: vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt nec furantur. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

42. CAPITE decimonono: Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meũ: centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.

43. MARCI decimo: Ieſus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deeſt: vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me. Reſpondens Ieſus, ait: Amen dico vobis, nemo eſt qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me & propter Euangelium: qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros, cum perſecutionibus: & in ſeculo futuro vitam æternam.

44. PRIORIS ad Timotheum ſexto: Diuitibus huius ſeculi præcipe, non ſublimè ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo, (qui præſtat nobis omnia abundè ad fruendum) benè agere, diuites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, vt appræhendant veram vitam.

45. LVCAE decimoſexto: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: & qui in modico iniquus eſt, & in maiori iniquus eſt. Si ergò in iniquo mammona fideles non fuiſtis: quod verum eſt, quis credet vobis? Et ſi in alieno fideles non fuiſtis: quod veſtrum eſt, quis dabit vobis?

Diues & pauper ſunt ſibi mutuò neceſſaria.

46. AVGVSTINVS ſermone vigeſimoquinto de verbis Domini, capite tertio: Diues & pauper duo ſibi ſunt contraria; ſed iterùm duo ſibi ſunt neceſſaria. Nullus indigeret, ſi inuicèm ſe ſupportarent: & nemo laboraret, ſi ſe ambo iuuarent. Diues propter pauperem factus eſt, & pauper propter diuitem factus eſt. Pauperis eſt orare, & diuitis erogare; Dei eſt pro paruis magna pen-

Digitized by Google

sare. De misericordia eius parua, magna nascitur copia. Fœcundus est ager pauperum, citò reddit dominantibus fructum. Via cæli est pauper, per quam venitur ad patrem. Incipe ergò erogare, si nõ vis errare. Patrimonij tui, quò es ligatus, compedem in hac vita resolue; vt liberè ad cælũ possis accedere. Abijce abs te diuitiarum onera, abijce vincula voluntaria, abijce anxietates & tædia, quæ te pluribus in annis inquietant. Da petenti, vt possis ipse accipere: tribue pauperi, si non vis flammis exuri. Da in terra Christo, quod tibi reddat in cælo. Obliuiscere quod es, & attende quod futurus es. Præsens vita fragilis est, & in mortem procliuis. Nemo potest stare; sed omnes cogimur transire. Nolentes imus, inuiti eximus, quia mali sumus. Si autem ante nos aliquid mitteremus, nõ ad inane hospitium veniremus. Quod enim pauperi damus, ante nos præmittimus: quod autem rapimus, hic totum dimittimus.

Pauper est via cæli.

47. SERMONE trigesimoquinto de verbis Domini, capite primo: Recens euangelica lectio admonuit facere amicos de mammona iniquitatis, vt eos qui faciunt, recipiãt, & ipsi sint in æterna tabernacula. Qui sunt qui habebunt tabernacula æterna, nisi sancti Dei? Et qui sunt qui ab ipsis accipiendi sunt in tabernacula æterna, nisi qui eorum indigentiæ seruiunt, & quod eis opùs est, hilariter subministrant? Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Minimi ergò qui sunt Christi? Hi illi sunt, qui omnia sua dimiserunt, & secuti sunt eum, & quicquid habuerunt, pauperibus distribuerunt; vt Deo sine seculi compede expediti seruirent, & ab oneribus mundi liberatos, velut pennatos sursùm humeros tollerent. Et capite secundo: Quod Hebræi dicunt mammona, Latinè diuitiæ vocantur. Vt ergò Latinè totum dicamus, hoc ait Dominus noster Iesus Christus, Facite vobis amicos de diuitijs iniquitatis. Hoc quidam malè intelligendo rapiunt res alienas, & aliquid indè pauperibus largiuntur, & putant se facere quod præceptum est. Dicunt enim, rapere res alienas, mammona est iniquitatis: erogare indè aliquid, maximè egentibus sanctis, hoc est facere amicos de mammona iniquitatis. Intellectus iste corrigendus est, immò de tabulis cordis vestri omninò delendus est. Nolo sic intelligatis. De iustis laboribus facite eleemosynas; ex eo quod rectè habetis date. Non enim corrupturi estis iudicem Christum, vt non vos audiat cum pauperibus, quibus tollitis. Nolite velle eleemosynas facere de fœnore & vsuris. Et capite tertio: Ait Zachæus: Dimidium rerum mearum do pauperibus. Ecce quomodò currit, qui currit facere amicos de mammona iniquitatis. Et nè reus aliundè teneretur: Si cui aliquid tuli, ait, quadruplũ reddam. Inflixit sibi condemnationem, nè incurreret damnationem. Ergò qui habetis de malo, facite indè bonum. Qui non habetis de malo, nolite acquirere de malo. Esto bonus tu qui bonum facis de malo; & cùm cœperis boni aliquid facere de malo, noli remanere tu malus. Nũmi tui conuertuntur in bonum, tu autem remanes malus? Item capite quarto: Est quidẽ & alius intellectus, nec ipsum tacebo. Mammona iniquitatis, diuitiæ sunt seculi omnes, vndecunquè sint. Vndecunquè enim congregentur, mammona iniquitatis est; id est, diuitiæ sunt iniquitatis. Quid est, Diuitiæ sunt iniquitatis? Pecunia est, quã nomine diuitiarum appellat iniquitas. Si enim veras diuitias quæris, aliæ sunt. Talibus Iob nudus abundabat, quando in Deum cor plenum habebat, & laudes Deo perditis omnibus rebus tanquàm gemmas preciosissimas proferebat. Ipsæ sunt veræ diuitiæ. Istæ autẽ ab iniquitate appellantur diuitiæ. Habes illas, non reprehẽdo: hereditas venit, pater tuus diues fuit, & dimisit tibi. Honestè acquisiuisti: de iustis laboribus plenam domum habes, non reprehendo.

Lucæ 16.

Qui nos recipiant in æterna tabernacula.

Matth. 25.

Minimi qui dicantur.

Lucæ 16.

Mammona iniquitatis.

De iustis laboribus eleemosyna facienda.

Nõ de vsuris & iniustè acquisitis eleemosyna facienda, sed restitutio.

Lucæ 19.

Vide B. Tho. 2. 2. quæst. 32. artic. 7.

Mammona iniquitatis.

Iob 1. & 2.

Diuitiæ licèt iustè acquisitæ, veræ diuitiæ non sunt.

Tamen etiã fic noli illas dicere diuitias: nam si dicis illas diuitias, amabis illas. Et si amaueris illas, peribis cum illis. Perdè, nè pereas; dona, vt acquiras; semina, vt metas. Has diuitias noli appellare, quia veræ non sunt. Paupertate plenę sunt, & semper obnoxiæ casibus. Quales diuitiæ sunt, propter quas latronem times, propter quas times seruum tuum, nè te occiso auferat & fugiat? Si verè diuitię essent, securitatẽ tibi darent. Et capite quinto: Ergò illæ sunt verè diuitiæ, quas cùm habuerimus, perdere non possumus. Et nè fortè propter illas furem timeas, ibi erunt, vbi nullus auferat. Audi Dominum tuum: Thesaurizate vobis thesauros in cælo, quò fur non accedat. Tunc erunt diuitiæ quando eas migraueris. Quandiù in terra sunt, diuitiæ non sunt. Sed diuitias vocat illas mundus, iniquitatis vocat Deus. Ideò mammona iniquitatis, quia diuitias illas vocat iniquitas.

Quæ sint veræ diuitiæ.

Matth. 6.

48. LVCAE sexto: Date, & dabitur vobis. mensuram bonam & confertam, & coagitatam & superefluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

49. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Et consilium in hoc do: hoc enim vobis vtile est, qui non solùm facere, sed & velle cœpistis ab anno priore: nunc verò & facto perficite, vt quemadmodùm promptus est animus voluntatis, ità sit & perficiendi ex eo quod habetis. Si enim voluntas prompta est: secundùm id quod habet, accepta est, non secundùm id quod non habet. Non enim vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate. In præsenti tempore vestra abundantia, illorum inopiã suppleat: vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, vt fiat æqualitas.

50. ET capite nono: Necessarium ergò existimaui rogare fratres, vt perueniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse sic, quasi benedictionem, non tanquàm auaritiam. Hoc autem dico: Qui parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnusquisq; prout destinauit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus semper omnẽ sufficientiã habentes, abũdetis in omne opus bonum, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in æternum. Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ: vt in omnibus locupletati, abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam ministerium huius officij non solùm supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino.

51. PRIORIS ad Timotheum quarto: Ineptas autem & aniles fabulas deuita: exerce autem teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autẽ ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.

52. AD Romanos duodecimo: Necessitatibus sanctorum communicantes, Hospitalitatem sectantes. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius.

53. IACOBI primo: Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum: & immaculatum se custodire ab hoc seculo.

54. DANIELIS quarto: Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs

Digitized by Google

dijs pauperum: forſitan ignoſcet delictis tuis.

55. PROVERBIORVM decimotertio: Redemptio animæ viri, diuitiæ ſuæ: qui autem pauper eſt, increpationem non ſuſtinet.

56. AMBROSIVS ſermone trigeſimo, & Maximus Epiſcopus ſermone primo de eleemoſynis: Dicit ſcriptura diuina: Sicut aqua extinguit ignem, ità eleemoſyna extinguit peccatum. Magna planè & cunctis ambienda ſententia, quæ hominibus penè iam mortuis, & peccatorũ ſuorum incendio arefactis rediuiuum quoddam beneficium pollicetur, vt interueniente eleemoſyna, ſicut aqua intermortuis, ſuccus refrigerium areſcentibus infundatur, hoc eſt, vt miſeri homines qui in mortem peccatis aruerant, ad vitam eleemoſynis reuiuiſcant, fitq; illis miſericordia fons ſalutis, quibus auaritia fuerat mortis incendium, vt flammas quas ſibi peccando incenderant, largiendo reſtinguãt, atque vtiliore commercio, qui pecuniam quondàm dederat vt adulterium perpetraret, nunc pecuniam eroget vt adulter eſſe iam deſinat, & emat ſibi quodammodò innocentiam, qui ſibi emerat aliquando peccatum. Dicit enim Dominus ad diſcipulos ſuos: Date eleemoſynam, & eccè omnia munda ſunt vobis. Quanuis ergò pollutus, quanuis multis criminibus circũſeptus, ſi eleemoſynas feceris, innocens eſſe cœpiſti. Abſtergit enim eleemoſyna quod auaritia polluebat, & maculam quam res alienas diripiẽdo contraxeras, tuas erogando purificas. Vide ergò quæ ſit miſericordię gratia, quę vna & ſola virtus cunctorum eſt redemptio peccatorum.

57. ITEM ſermone trigeſimoprimo, & Maximus ſermone ſecundo de eleemoſynis: Mundiùs planè miſericordia quàm puteus detergit maculas: quia putei aqua tantùm corporis cutem abluit, miſericordiæ autem bonitas animę interna purificat. Et ſub finem: Ità igitur eleemoſyna extinguit peccata, ſicut aqua baptiſmi gehennæ extinguit incendium. Ergò eleemoſyna quodam modo animarum aliud eſt lauacrum, vt ſi quis fortè poſt baptiſmum humana fragilitate deliquerit, ſuperſit ei vt iterùm eleemoſynis emundetur, ſicut ait Dominus: Date eleemoſynã, & eccè omnia munda ſunt vobis. Niſi quòd, ſalua fide dixerim, indulgentior eſt eleemoſyna, quàm lauacrum. Lauacrum enim ſemel datur, & ſemel veniam pollicetur. Eleemoſynam autem quotiès feceris, totiès veniã promereris. Hi ergò duo miſericordiarum fontes ſunt, qui & vitam tribuunt, & peccata condonant. Qui vtrunque cuſtodierit, regni cæleſtis honore ditabitur. Qui autem maculato fonte viuo, ad miſericordiæ ſe fluenta contulerit, & ipſe miſericordiam conſequetur.

58. IDEM in libro de Helia & ieiunio, capite vigeſimo: Habemus etiam plura ſubſidia, quibus peccata noſtra redimamus. Pecuniam habes, redime peccatum tuum. Non venalis eſt Dominus, ſed tu ipſe venalis es. Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis pecunia, ſed preciosa eſt miſericordia. Eleemoſyna, inquit, à peccato liberat. Et alibì dicit: Redemptio viri, diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et veneno frequenter antidoton temperatur, hoc eſt, venenum veneno excluditur. Veneno mors repellitur, vita ſeruatur. Fac & tu quaſi bonus diſpenſator de inſtrumẽto auaritiæ ſubſidium miſericordiæ, ſinceritatis gratiam de corruptionis illecebra.

59. LEO Magnus ſermone primo de collectis: Multis diuinarum ſcripturarum teſtimonijs edocemur, quantum eleemoſynarum meritum, & quãta ſit virtus. Certum eſt enim, vtumquenque noſtrũm animæ ſuæ benefacere, quotiès miſericordia ſua inopiæ ſuccurrit alienæ. Prompta ergò & facilis, dilectiſſimi, apud nos largitas eſſe debet, ſi credimus ſibi vtiumquenque id præſtare, quod indigẽtibus tribuit. Theſaurum enim ſuum condit in cælo, qui Chriſtum paſcit in paupere. Benignitatem itaque in hoc & diſpenſationem diuinæ pietatis agnoſce. Idcircò enim te abundare voluit, vt per te alius non egeret, & per miniſterium operis tui, paupertem ab egeſtatis labore, teq; à peccatorũ multitudine liberaret. O mira prouidentia & bonitas creatoris, vt vno facto duobus vellet eſſe ſuccurſum.

60. SERMONE ſecundo: Scientes præter illud regenerationis lauacrũ, in quo vniuerſorum ablutæ ſunt maculæ peccatorum, hoc remedium infirmitati humanæ diuinitùs eſſe donatum, vt ſi quid culparum in hac terrena habitatione contrahitur, eleemoſynis deleatur. Eleemoſynę enim opera charitatis ſunt, & ſcimus quòd charitas operit multitudinem peccatorum.

61. SERMONE tertio: Et ſi non eſt omnium æqualis facultas, debet eſſe par pietas: quoniam fidelium largitas non de muneris penſatur pondere, ſed de beneuolentiæ quãtitate. Habeant in hoc miſericordiæ commercio etiã pauperes lucrum, & ad ſuſtentationem egentium de quantacunque ſubſtantia aliquid, quod eos non cõtriſtet, excerpãt. Sit diues munere copioſior, dum pauper animo non ſit inferior. Quanuis enim maior ſperetur reditus de maiore ſemente, poteſt tamen de exigua ſatione multus fructus prouenire iuſtitiæ. Iuſtus enim eſt iudex & verax, qui neminẽ fraudat mercede meritorum.

62. SERMONE quarto: Miſereantur pauperum, qui ſibi volunt parcere Chriſtum. Faciles ſint in alimenta miſerorum, qui cupiunt ad ſocietatem peruenire fidelium. Non ſit vilis homini homo, nec in quoquam deſpiciatur illa natura, quam rerum conditor ſuam fecit. Cui enim laborantium licet negare, quod Chriſtus ſibi profitetur impendi? Iuuatur conſeruus, & gratiam refert Dominus. Cibus egeni, regni cæleſtis eſt precium: & largitor temporalium, hæres efficitur æternorum. Vndè autem exigua, iſta impendia, tanta æſtimari taxatione meruerunt, niſi quia ponderа operum charitatis lance penſantur, & quum amatur ab homine, quod Deus diligit, meritò in eius aſcenditur regnum, in cuius tranſitur affectum? Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem. Ad quem intelligendum, dilectiſſimi, ſolita benignitate vigilandum eſt, vt quem modeſtia tegit, & verecundia præpedit, inuenire poſſimus. Sunt enim qui palàm poſcere ea, quibus indigent, erubeſcunt, & mâlunt miſeria tacitæ egeſtatis affligi, quàm publica petitione confundi. Intelligendi ergò iſti ſunt, & ab occultata neceſſitate ſubleuandi, vt hoc ipſo ampliùs gaudeant, quum & paupertati eorum conſultum fuerit & pudori. Rectè enim in egeno & paupere, ipſius Ieſu Chriſti Domini noſtri perſona ſentitur, qui cùm eſſet diues, ſicut dicit Apoſtolus, inops factus eſt, vt nos ſua paupertate ditaret. Et nè deeſſe nobis ſua præſentia videretur, ità humilitatis & gloriæ ſuę temperauit myſterium, vt quem regem & Dominum in maieſtate patris adoramus, eundem in ſuis pauperibus paſceremus, liberandi ab hoc in die mala à damnatione perpetua, & pro intellecti pauperis cura, regni cæleſtis conſortijs inſerendi.

63. SERMONE quinto de collectis: Non ſolùm ſpiritales opes & dona cæleſtia Deo donante capiuntur, ſed etiam terrenæ & corporeæ facultates ex ipſius largitate prouenium, vt meritò rationem eorum quæſiturus ſit, quæ non magis poſſidenda tradidit, quàm diſpenſanda commiſit. Muneribus igitur Dei iuſtè & ſapienter vtendum eſt, nè materia boni operis fiat cauſa peccati. Nam diuitiæ quidem, quantum ad ipſas ſpecies earum atque ſubſtantias pertinet, bonæ ſunt,

Ecclı 3. Peccatorum remedium eleemoſyna.

Luc. 12.

Miſericordiæ operibus anima purgatur.

Eleemoſyna aliud quodã modo eſt lauacrum animarum. Luc. 11.

Eleemoſynis peccata condonantur, & redimuntur.

Tob. 12. Prouer. 15. Luc. 16.

Eleemoſynarũ vis & meritum.

Eleemoſyna velut alter baptiſmus eſt.

1. Pet. 4.

Largitas fidelium non ex quãtitate muneris æſtimatur.

Mercede meritorũ nemo fraudatur.

Ad eleemoſynam hortatio.

Operum põdera, charitatis lance penſantur.

Pſal. 40. Quid ſit intelligere ſuper egenũ & pauperem.

2. Cor. 8.

Facultates diuitibus nõ tã poſſidendas, quàm diſpẽſandas commiſit Deus.

Diuitiæ perſe malę nõ ſunt.

Digitized by Google

& humanæ ſocietati plurimùm proſunt, cùm à beneuolis habentur & largis, nec illas aut luxurioſus prodigit, aut auarus abſtrudit, vt tam pereant malè conditæ, quàm inſipienter. Sed fortè ſunt aliqui diuitum, qui licèt nullis largitionibus pauperes Eccleſiæ ſoleant adiuuare, alia tamen mandata Dei cuſtodiunt, & inter diuerſa fidei & probitatis merita, venialiter ſibi æſtimant vnam deeſſe virtutem. Verùm hæc tanta eſt, vt ſine illa cęteræ, etſi ſint, prodeſſe non poſſint. Quanuis enim quis fidelis ſit, & caſtus, & ſobrius, & alijs moribus ornatus inſignibus, miſericors tamen ſi non eſt, miſericordiam non meretur. Ait enim Dominus: Beati miſericordes, quoniam ipſorum miſerebitur Deus. Illo magno ſummoq; iudicio tanti æſtimabitur vel largitatis benignitas, vel tenacitatis impietas, vt pro plenitudine omnium virtutum, & pro ſumma omniũ commiſſorum, & per vnum bonum iſti introducãtur in regnum, & per vnum malum illi mittantur in ignem æternum. Nemo igitur, dilectiſſimi, de vllis ſibi bonæ vitæ meritis blandiatur, ſi illi defuerint opera charitatis: nec de ſui corporis qualitate ſecurus ſit, qui nulla eleemoſynarum purificatione mundatur. Eleemoſynæ enim peccata delent, mortem perimunt, & pœnam perpetui ignis extinguunt. Sed qui ab earum fructu fuerit vacuus, erit ab indulgentia retribuentis alienus, dicẽte Salomone: Qui obturat aures nè audiat imbecillem, & ipſe vocabit Dominum, & non erit qui exaudiat eum. Vndè & Tobias filium ſuum præceptis pietatis inſtituens: Ex ſubſtantia, inquit, tua fac eleemoſynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: ità fiet, vt nec à te auertatur facies Dei. Hęc virtus omnes facit vtiles eſſe virtutes, quæ ipſam quoquè fidem, ex qua iuſtus viuit, & quę ſine operibus mortua nominatur, ſuſ admixtione viuificat. Quia ſicut in fide operum ratio eſt, ità in operibus fidei fortitudo. Dum ergò tẽpus habemus, ſicut ait Apoſtolus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo metemus. Præſens itaque vita tempus eſt ſationis, & retributionis tempus eſt meſſis, quando vnuſquiſque ſeminum fructus ſecundùm ſationis ſuæ percipiet quantitatem. De prouentu autem iſtius ſegetis nemo falletur, quia animorum ibi magis, quàm impendiorum menſura taxabitur: & tantum reddent exigua de exiguis, quantum magna de magnis.

Sine miſericordiæ virtute cęterę prodeſſe nõ poſſunt.

Matth. 5.

Quanti æſtimabitur miſericordia in die iudicij.

Peccata delẽt & pœnã perpetui ignis extinguunt eleemoſynæ.

Prouer. 21.

Tob. 4.

Iacob. 2.

Galat. 6.

Animorũ magis quàm impendiorum menſura taxabitur.

63. CHRYSOSTOMVS homilia vigeſimaquinta in Acta Apoſtolorum: Nunc autem & nos & pauperes fame laboramus. nam illi quidem neceſſario alimento egent, nos verò rariſſimè miſericordiæ ſumus dediti. Hoc autem alimento nullum magis neceſſariũ. Nihil pulchrius, nihil ſuauius anima quæ ſic paſcitur, omni ſuperior eſt morbo, omni fame, omni intemperie & ægritudine, nullus illã poterit rapere, ſed ſicut adamantinum corpus, nec ferrum cædere valet, nec aliud quiddam, ità & animam ob eleemoſynam confirmatam nihil tollere poteſt. Quid enim, dic oro, hanc rapere vnquàm poſſet? Paupertas? minimè. habitat enim in regalibus promptuarijs. Num latro & fur? ſed illos parietes nullus perfodere valet. Num vermis? ſed etiam hoc incõmodo ſuperiorem habet theſaurum. Num inuidia & odium? ſed neque ab illis capitur. num calumniæ & inſidię? neq; illæ. Indepręda bilis enim theſaurus eſt, ſed fœdum fuerit, ſi hęc ſola demõſtrãro quæ eleemoſynæ accidunt, & non contraria. Non enim ab inuidentia ſolùm libera eſt, ſed etiam multa benedictione fruitur etiam ab his, quibus non eſt benefactum. Nam quemadmodùm crudeles ac inhumani non eos duntaxàt habent aduerſarios, quos afflixerunt, ſed etiam eos qui nihil paſſi illis condolent: nam & iſti accuſant & vituperant: ſic qui multa bona fecerunt, non ſolùm eos quibus benefecerunt, ſed etiam eos quibus nullum beneficium impenderunt, inueniunt laudatores. Quid dicam liberos ab inuidia & inſidiatoribus, & latronibus, & parietum effractoribus? Non hoc ſolum bonum habet, ſed adhuc cum eo quòd non imminuuntur, creſcunt etiam opes, & multiplicantur. Quid Nabuchodonozore turpius? quid deformius? quid iniquius? Impius homo erat, plurima ſigna & iudicia vidit, & noluit reſipiſcere, ſed ſeruos Dei in caminũ iniecit, & poſteà adorauit. Quid igitur propheta? Rex, ait, conſiliũ meum placeat tibi: peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſerationibus pauperum: forſan erit venia delictis tuis. Hoc ſic dixit, non ambigens: valdè enim perſuaſum erat prophetæ. ſed volens illum amplius terrere, & cogere vt hoc faciat. Si enim affirmando hoc dixiſſet, negligentior factus eſſet ille. Ità & nos tunc maximè quoſdam vrgemus, quando dicimus, obſecra illum: & non adijcimus omninò auditurum, ſed fortè auditurum. Metus enim à dubitatione profectus, magis impellit: & propter hoc, certum & manifeſtum iſtud non fecit. Quid dicis? tantísne impietatibus erit venia? Etiam, nõ eſt peccatum quod non poſſit purgare eleemoſyna, quódve non poſſit extinguere. Omne peccatum infra illam ſtat. Remedium eſt ad omne vulnus vtile. Quid publicano deterius? omnis iniuſtitiæ fomes eſt auaritia, ſed hanc omnem abluit Zachæus. Vide quomodò Chriſtus hoc monſtrat, dũ curauit & marſupium habere, & portare ea quæ immittebantur. Paulus autem dicit: Tantùm vt memores pauperum eſſemus. Et per omnem vbiquè ſcripturam ſuper hac re ſermo eſt. Preciũ animæ viri, inquit, diuitiæ propriæ. Et Chriſtus: Si vis perfectus eſſe, vende tuas facultates, & da pauperibus, & veni, ſequere me. Hæc meritò perfectio eſt.

Dan. 4.

Cur dixit Daniel, Forſitan Deus ignoſcet delictis tuis.

Nõ eſt peccãtum quod nõ poſſit purgare eleemoſyna.

Luc. 11. & 19.

Ioan. 12.

Galat. 2.

Prouer. 13.

Matth. 19.

65. ECCLESIASTICI tertio: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis: & Deus proſpector eſt eius qui reddit gratiam. Meminit in poſterum, & in tempore caſus ſui inueniet firmamentum.

66. AMBROSIVS ſermone decimoquinto: Si mulierculæ ſolent aliquas ſuſcepturæ, maculas veſtium ſuarum aqua diluere, cur non magis nos accepturi natalem Domini, maculas animarum noſtrarum fletibus abluamus? Et illæ quidem ſi adeò infectæ & obſcuræ ſordibus fuerint, vt maculas ſola aqua non purget, adducunt mollitiem olei, ſaponis etiam acrimoniam: nos quoquè ſi tam graue peccatum fuerit, vt minimè ſolis fletibus abluatur, addamus miſericordię oleum, acrimoniámque ieiunij. Nullum enim tam graue delictum eſt, quod non purgetur abſtinentia, eleemoſynis extinguatur. Ait enim ſanctus Propheta: Sicut aqua extinguit ignem, ità eleemoſyna extinguit peccatum. Magna ergò eſt eleemoſyna, quæ ardentium criminum globos beneuolentiæ ſuæ fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum: vt quanuis offenſus Deus, quanuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemoſynis, quem diſpoſuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodammodò, dum compellitur pro actibus noſtris mutare ſententiam, & in vno eodemq; homine nunc ſeueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus eſt, cùm benè agimus: iudex noſter eſt, cùm peccamus. Compellitur ergò operibus noſtris Dominus, vt nobis ſuam miſericordiam largiatur: atque ideò ipſe in Euangelio ſancto dicit: A diebus Ioannis Baptiſtę regnum cælorum cogitur.

Animæ miſericordi nihil pulchrius & fortius.

Eleemoſynæ præſtantia.

Nullum tam graue delictum quod non purgetur abſtinẽtia, & eleemoſynis extinguatur. Eccli. 3.

Cogitur quodammodò à nobis Deus operibus noſtris.

Matth. 11.

67. CHRYSOSTOMVS homilia trigeſimaquarta in Geneſin: Hìc erudiamur, vt magna in dandis eleemoſynis largitate vtamur, quò datis paruis, adipiſcamur magna. Quomodò enim pa-

ria

Peccatorum remissio obtinetur eleemosynis.

ria sunt, dic obsecro, dare parùm argenti, & obtinere peccatorum remissionem? pascere esurientem, & in die illa horribili fiduciam assequi, & audire verba nulli regno conferenda: Esuriui, & dedistis mihi quod comederem? Num qui tibi tantam rerum dedit vbertatem, potuit & illius inopiam leuare & solari? Hac de causa reliquit illum inopia vexari, vt & ipse patientia multum mercedis acquireret, & tu per eleemosynam tibi fiduciæ materiam illuc præmitteres. Vidisti misericordiam Domini, quomodò propter nostram salutem dispensat omnia. Itaque dum cogitas, quòd propter te & propter tuam vtilitatem, ille cum inopia conflictans fame perit, nè absque misericordia trâseas, sed esto fidelis eorum, quæ tibi à Domino concessa sunt, bonorum dispensator, vt adiutus illius penuria, tibi supernam cõcilies gratiam. Et glorifica Dominũ tuum, quòd propter te & propter salutem tuam permittat illum in paupertate

Matth. 25.

Peccata abluendi via.

versari, vt tibi via pateat, per quam peccata possis abluere: & dispensatis benè ijs quę à Domino tibi sunt concessa, laudes illas mereare, quæ omnem sermonem & rationẽ transcendunt. Audies enim: Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: ingredere in gaudium Domini tui. Talia animaduertentes, ità respiciamus pauperes, quasi operarios, qui occasiones salutis dare nobis possunt, & eis largiter, hilaritq; promptitudine communicemus, nunquàm renuentes dare, sed magna lenitate cum eis colloquentes, & multam mansuetudinem declarantes.

Benignitas & clementia in pauperes.

Eccli 3.

Inclina, inquit, pauperi aurem tuam, & responde ei pacificè in mititate, vt & antequàm des, verborum clementia deiectum eius animum erigas. Adeò etiam verbum animam roborare, consolationemq; multam afferre solet. Igitur non tantùm attendentes eum qui accipit, in dandis eleemosynis simus liberales: sed ratiocinantes potiùs quis ille sit, qui ea quæ in pauperem collocata vt sibi facta vindicat, & pro datis solutionem pollicetur. Atque ità animo illũ intuentes, magna promptitudine dare studeamus, & largam, dum adhuc tempus est, semẽtem faciamus, vt & vbertim metamus. Nam qui seminat parcè, inquit, parcè & metet. Manu igitur minimè parca, semina illa bona spargamus, vt suo tempore multum metamus. Nunc enim seminandi tempus est, quod nè præteream us, obsecro: vt in die retributionis pro ijs quę hîc seminauimus, fructus percipiamus, & Domini misericordiam assequamur. Nullum enim

2. Cor. 9.

Incendiũ peccatorũ restinguit eleemosynæ largitas.

omninò aliud bonum sic poterit restinguere peccatorum nostrorum incendium, vt eleemosynæ largitas: ista & peccatorum nostrorum abolitionem operatur, & magnam nobis fiduciã conciliat & præparat, vt ineffabilibus illis bonis frui tunc liceat.

68. PROSPER in libro de promissionibus & prædictionibus Dei parte secũda, capite septimo: Scribis & Pharisęis singulare sacrificium ostendit, dicens: Veruntamen dico vobis, date eleemosynam, & eccè vobis munda sunt omnia. O quàm breue compendiosumq; sacrificium, quod intrinsecùs atq; extrinsecùs totumq; hominem mundat. Eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Eleemosyna munus bonum est omnibus facientibus eam coram summo Deo. Hæc est quæ perpetuos ignes extinguit: hæc est quæ resistit peccatis. Hæc est quæ Christum pascit esurientem in paupere. Hæc vestit nudũ: hæc visitat infirmum: hæc peregrinũ hospitio accipit: hæc, quæ omnem angustiam carceris tollit: hæc omnem inopiam finit: hæc diuitibus confert remedia: hæc vitam æternã comparat: hæc fœnerat Deum: hæc continet regnum cælorum: hæc est quæ discernit agnos ab hœdis: hæc est quæ ad dexteram collocat iudicis, hæc angelis sociat: hæc ex seruis filios Dei fieri præstat. Concurrite omni ex genere peccatores:

Eleemosynæ vis.

Lucæ 11.

Tob. 4.

Matth. 25.

concurrite omnes ex vitijs erroribúsque leprosi: concurrite omnes quolibet flagitio maculati atque immundi pœnitentes vouentesq; : concurrite ad tam magnum, compendiosum, vtileq; sacrificium, cum omni lætitia offerentes. Hilarem enim datorem diligit Deus. Prout quisque quod offerat habuerit, hoc offerat munus. Quod ità noster princeps sacerdotum instituit, acceptúmque præ omnibus esse mandauit, vt vsque ad duo minuta calicemq; aquæ frigidæ mensuras huius perduxerit sacrificij: pacem promittens, & si hæc desunt, hominibus bonæ voluntatis.

Magnum, vtile & compendiosum sacrificium.

2. Cor. 9.

Mar. 12.

Matth. 10.

Luc. 2.

69. TOBIAE duodecimo, vt in textu.

70. ET capite quarto, vt suprà testimo. tertio.

71. ESAIAE primo: Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersè, discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

72. PROVERBIORVM decimoquinto: Conturbat domum suam qui sectatur auaritiam: qui autem odit munera, viuet. Per misericordiam & fidem purgantur peccata: per timorem autem Domini declinat omnis à malo.

73. ET decimosexto: Misericordia & veritate redimitur iniquitas: & in timore Domini declinatur à malo.

74. ITEM capite decimo: Odium suscitat rixas: & vniuersa delicta operit charitas.

75. PRIORIS Petri quarto: Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinẽ peccatorum.

76. IACOBI quinto: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet, quoniam qui cõuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animã eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

77. MATTHAEI decimo, vt in textu.

78. GREGORIVS homilia quinta in Euangelia: Exteriora nostra Domino quam libèt parua sufficiunt: cor nanque & non substantiam pensat. Nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur. Nam si exteriorem substantiam perpendamus, eccè sancti negociatores nostri perpetuam angelorum vitam, datis retibus & naui, mercati sunt. Aestimationem quippe precij rectè non habet: sed tamen regnum Dei tantum valet, quantum habes. Valuit nanque Zachæo dimidium substantiæ: quia dimidium aliud ad hoc quod iniustè abstulit, restituendum in quadruplum reseruauit. Valuit Petro & Andreæ dimissis retibus & naui. Valuit viduę duobus minutis. Valuit alteri calice aquæ frigidæ. Regnum itaq; Dei, vt diximus, tantum valet, quantum habes. Pensate igitur fratres, quid vilius, cùm emitur: quid carius, cùm possidetur? Sed fortasse nec calix aquæ frigidæ suppetit qui indigenti præbeatur: etiam tunc securitatem nobis promittit sermo diuinus. Redemptore etenim nato, cæli ciues ostensi sunt, qui clamarent: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ante Dei nanq; oculos nunquàm est vacua manus à munere: si fuerit arca cordis repleta bona voluntate. Hinc etenim Psalmista dicit: In me sunt, Deus, vota tua: quæ reddam laudationes tibi. Ac si aperte dicat: Et si exteriùs munera offerenda non habeo, intra memetipsum tamen inuenio quod in ara tuę laudis impono: quia qui nostra datione non pascens, oblatione cordis meliùs placaris. Nihil quippe offertur Deo ditius voluntate bona.

Voluntas bona & animus potiùs spectatur quàm eleemosynæ quantitas.

Luc. 19.

Matth. 4.

Lucæ 21.

Matth. 10.

Regnum Dei tãtum valet, quantum habes.

Lucæ 2.

Psal. 55.

Nihil ditius bona voluntate offertur Deo.

79. AMBROSIVS in libro de viduis: Non professione, sed merito videtur vnaquæque præ-

Digitized by Google

Matth.10.

ſtare, & hoſpitalitatis apud Deum gratiam non perire, qui potum aquæ frigidæ, ſicut in Euangelio ipſe memorauit, præmio æternitatis remuneret ampliſſimo, & farinæ breuis oleiq; menſuram indeficienti affluẽtium copiarum vbertate compenſet. Et poſteà: Liberalitas non cumulo patrimonij, ſed largitatis definitur affectu. Deniquè Dominica voce illa vidua omnibus antefertur, de qua dictum eſt: Vidua hęc plus omnibus miſit. In qua moraliter Dominus inſtituit vniuerſos, nè quis à collatione miniſterij, paupertatis pudore reuocetur: nec ſibi diuites blandiantur, quòd plus videantur conferre quàm pauperes. Vberior eſt enim nummus è paruo, quàm theſaurus è maximo: quia non quantum detur, ſed quantum reſideat, expenditur. Nemo plus tribuit, quàm qui ſibi nihil relinquit. Quid tu dives egeni comparatione te iactas, & cùm tota onereris auro, precioſam per humum trahens veſtem, quaſi inferior tuis & parua diuitijs, honorari deſideras, quia inopem collatione viciſti? Et flumina ſuperfluunt, cùm redundant: gratior tamen hauſtus è riuulo eſt. Spumant & muſta dum feruent, nec damnum putat agricola quod defluxerit. Gementibus areis dum cæditur meſſis, frumenta defolliunt: ſed deficientibus meſſibus non deficit hydria de farina, & plena olei teſta deſudat. Exinaniuit tamen dolia diuitum ſiccitas, cùm viduæ pauxillulum olearium redundaret. Non ergò quid faſtidio expuas, ſed quantum deuotione conferas, æſtimandum eſt. Deniquè nulla plus tribuit, quàm illa quæ de filiorum alimentis pauit Prophetam. Et ideò quia nulla plus contulit, nulla plus meruit.

Ex affectu & animo iudicatur liberalitas.
Luc.21.

3.Reg 17.

80. LEO Magnus ſermone quarto de Quadrageſima: Non timeatur inter opera miſericordiæ terrenarum diminutio facultatum. Semper diues eſt Chriſtiana paupertas, quia plus eſt quod habet, quàm quod nõ habet. Nec pauet in iſto mundo indigentia laborare, cui donatũ eſt, in omnium rerum Domino omnia poſſidere. Operantibus ergò quæ bona ſunt, non eſt omninò metuendum, nè eis deſit facultas operandi, quum & in duobus nummis euangelicæ illius viduæ ſit laudata deuotio, & pro calice aquæ frigidæ præmium habeat gratuita largitio. Ex affectibus enim piorum, benignitatis menſura taxatur, & nunquàm eum miſerendi efficacia deſerit, in quo miſericordia ipſa non deficit. Experta eſt hoc vidua de Sarepta.

Lucæ 21.
Matth.10.

Ex affectu benignitatis menſura taxatur.
3.Reg.17.

81. ET ſermone ſexto: Rationabilibus ſanctiſq; ieiunijs nulla vtiliùs, quàm eleemoſynarum, opera copulantur, quæ vno miſericordiæ nomine multas laudabiles pietatis continent actiones, vt omnium fidelium pares animi eſſe poſſint etiam inter impares facultates. Dilectio enim quæ ſimul Deo hominiq; debetur, nullis vnquàm impeditur obſtaculis, vt nõ ei ſemper benè velle ſit liberum. Dicentibus quippe angelis, Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: non ſolùm virtute beneuolentiæ, ſed etiam pacis bono beatus efficitur, quicunque alijs quacunque miſeria laborantibus, charitate compatitur. Latiſſima enim ſunt opera pietatis, quæ ipſa ſui varietate id veris conferunt Chriſtianis, vt in diſtributione eleemoſynarum nõ ſolùm diuites & abundantes, ſed etiam mediocres & pauperes, ſuas habeant portiones: & qui largitatis ſunt viribus inæquales, mentis tamen affectione ſint ſimiles. Nam cùm ſub oculis Domini multi in gazophylacio ex opulentia ſua multa conferrent, vidua quædam duos intulit nummos, & tali Ieſu Chriſti teſtimonio meruit coronari, vt in tam paruo muneris modo, omnium fuerit collationi condigna præferri: quia inter magna eorum dona, quibus multa reſidebant, illius quod fuit exiguum, fuit totum. Si verò aliquis tantæ paupertatis coarctatur anguſtijs, vt nec ad duo æra inopi impartienda ſufficiat, habet in præceptis Domini, vndè impleat bonæ voluntatis officium. Siquidem qui ſitienti pauperi calicẽ aquæ frigidæ miniſtrârit, mercedem eſt ſui operis adepturus: tanta ſeruis ſuis Domino ad obtinẽdum regnum ſuum præparante compendia, vt etiam præbitio aquæ, cuius vſus gratuitus atque communis eſt, præmio non careret. Quod nè vlla includeret difficultas, de aqua frigida forma eſt propoſita pietatis, nè putaret ſe mercede carituram, cui de calefactione potus lignorum impendium defuiſſet. De quo tamen calice fruſtrà non admonet Dominus, vt in nomine ipſius præbeatur: quia hęc, quę per ſe ſunt vilia, fides efficit precioſa: & quæ ab infidelibus miniſtrantur, & ſi fuerint ſumptu magna, omni tamen iuſtificatione ſunt vacua.

Luc.21.
Mar.12.
Matth.10.
Fides efficit precioſa quæ per ſe ſunt vilia.

82. ITEM ſermone ſexto de ieiunio decimi menſis: Efficaciſſima eſt ad exorandũ Deum poſtulatio, cui pietatis opera ſuffragãtur. Quoniam qui ſuum ab inope non auertit animum, citò ad ſe Domini conuertit auditum, dicente Domino: Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt. Dimittite, & dimittetur vobis. Quid hac iuſtitia benignius? Quid hac retributione clementius, vbi ſententia iudicaturi, in poteſtate ponitur iudicandi? date, inquit, & dabitur vobis. Quàm citò diffidentiæ ſolicitudo & auaritię eſt amputata cunctatio, vt quod reddituram ſe promittit veritas, ſecura expendat humanitas. Conſtans eſto Chriſtiane largitor: da quod accipias, ſere quod metas, ſparge quod colligas. Noli metuere diſpendium, noli de dubio ſuſpirare prouentu. Subſtantia tua cùm benè erogatur, augetur: & concupiſcere iuſtum miſericordiæ lucrum, æterni quęſtus eſt ſectari commercium. Munerator tuus vult te eſſe munificum, & qui dat vt habeas, mandat vt tribuas, dicens: Date, & dabitur vobis. Amplectenda eſt tibi promiſſionis iſtius gratulanda cõditio. Quanuis enim non habeas, niſi quod acceperis, non potes tamen non habere, quod dederis. Qui ergò pecunias amat, & multiplicare opes ſuas immodicis optat augmẽtis, hoc potiùs ſanctum fœnus exerceat, & hac vſurarum arte diteſcat.

Lucæ 6.

Bona voluntas.
Lucæ 2.

83. MATTHAEI quinto, 84. IACOBI ſecundo, vt in textu.

85. PROVERBIORVM vigeſimoprimo: Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur.

XII.

Quibus exemplis Eleemoſynæ virtus & fructus declaratur?

IN ſacris quidem literis Abraham [a] & Lot propter hoſpitalitatem & Deo placuiſſe, & angelos [b] hoſpitio excepiſſe dicuntur. [c] Tobiæ & [d] Centurionis eleemoſynæ tantum valuerunt, vt in memoriam aſcenderint in conſpectu Dei, & non ſolùm teſtes, ſed etiam collaudatores habuerint ſanctos Angelos. Zachęus Chriſti verbis permotus, & ex principe Publicanorum ſpeculum miſericordię factus, dimidium bonorum dat

a Geneſ.18.a 19.a
b Hebr.13.a
c Tob.12.c 1.d
d Act.10.a Exempla Ioannis Eleemoſynarij & aliorum vide apud Leontium in eius vita: Martini apud Sulpitium: Paulæ apud.Hier.epiſt.27.cap.7. Paulini apud Turonenſ.de gloria Confeſ.c.107. & apud Gregor.3.dial.c.1. Tiberij apud Turon.lib.5 hiſt. Frãc.c.19. Bened.apud Grego.2.dial.c.28.& 29. Martyrij apud eundem hom.39 in euangel. Greg.apud Ioan.diac.lib.1 vitæ eius cap.10.& lib.2. c.22.& 23. Oſual.apud Bedam hiſt.Angl. lib.3.cap.6.

Digitized by Google

dat pauperibus,& mox Abrahę filius à Christo ipso [e] pronunciatur. Tabitha, [f] vt plena operibus bonis & eleemosynis, quas viduis præsertim faciebat, à Luca celebratur. Sic piæ matronæ laudem habent in [g] Euangelio singularem, quæ cum Magdalena & Martha Christo Domino eiusque pauperibus discipulis liberaliter de suis facultatibus inseruiebant. Et de [h] Laurentio Leuita & martyre iustissimè canitur: [i] *Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi.*

[e] Luc.19.a b

[f] Act.9.f g Vide etiam Pratum Spirituale Sophronij cap.175.185.195.& 201.

[g] Luc.8.a & 10.g b c d Ioan.12.a 3.Reg.17. 4.Reg.b c f

[h] Ambros.lib.2.offic.cap.28.

[i] Psal.111.b Chrysost.hom.55.in Gen.

TESTIMONIA.

1. GENESIS decimooctauo: Apparuit autem ei (Abraham) Dominus in conualle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso feruore diei. Cumque eleuâsset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum: quos cùm vidisset,cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui,& adorauit in terram.Et dixit: Domine,si inueni gratiam in oculis tuis, nè transeas seruum tuum: sed afferam pauxillum aquæ, vt lauentur pedes vestri,& requiescite sub arbore.Ponamque buccellam panis, & confortetur cor vestrum: posteà transibitis: idcircò enim declinâstis ad seruũ vestrum. Qui dixerunt: Fac vt loquutus es. Festinauit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera,tria sata similæ commisce, & fac subcineritios panes, &c.

2. ET capite decimonono: Venerunt que duo angeli Sodomam vespere, sedente Lot in foribus ciuitatis.Qui cùm vidisset eos,surrexit,& iuit obuiàm eis: adorauitque pronus in terram,& dixit:Obsecro, Domini, declinate in domum pueri vestri, & manete ibi: lauate pedes vestros,& manè proficiscemini in viam vestram.Qui dixerunt: Minimè,sed in platea manebimus. Compulit illos oppidò vt diuerterent ad eum : ingressisque domum illius, fecit conuiuium, & coxit azyma, & comederunt, &c.

3. AD Hebræos decimotertio: Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hospitalitatem nolite obliuiscì: per hanc enim placuerunt quidam, angelis hospitio receptis.

4. TOBIAE duodecimo: Quãdo orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum,& mortuos abscondebas per diem in domo tua,& nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

5. ET capite primo: Tobias quotidiè pergebat per omnem cognationem suam, & consolabatur eos, diuidebatque vnicuique, prout poterat, de facultatibus suis. Esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat,& mortuis atque occisis sepulturam solicitus exhibebat.

6. ACTORVM decimo: Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, centurio cohortis quæ dicitur Italica, religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua,faciens eleemosynas multas plebi,& deprecans Deum semper: is vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad se,& dicentem sibi: Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quis es Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei, &c.

EX PATRIBVS EXEMPLA.

Videauthoris eõmendationem in 2.synodo Nicena, actione 4.

7. LEONTIVS Episcopus Neapoleos insulæ Cypri, in vita S.Ioannis Eleemosynarij patriarchæ Alexandrini: Humilis Zacharia, (inquit patriarcha ad ministrum suum) esto misericors, & verbum promissionis habe ex Deo per infirmitatem meam, quia neque in vita mea, neque post mortem deerit tibi Deus, quod seruat vsque hodiè. Multas enim benedictiones mittit ei Deus, sed non dimittit quidquam,quod non statim det pauperibus, propemodùm constringens & in nihilum redigens domum suam. Multotiès in exultatione inuenerunt eum quidam, dicentem Deo: Sic sic, aut tu mittendo, aut ego dispergendo, videbimus quis vincat. Liquet enim quoniam tu diues Domine,& vitæ nostræ miserator es. Porrò autem quando iuxta euentum non habet, ad horam aliquid quod det à se petenti,contristatus, dicit ad tabernarium aut negociatorem, Da mihi vnum tremissem,id est,tertiam partem solidi aurei, & seruiam tibi vno mense vel duobus, vt vis, & vbi vis, quoniam esuriunt valdè qui in domo mea sunt. Et sumens dat egenti, rogans vt nemini dicat. Ibidèm : Non iustum est (ait ipse Ioannes in die, cùm in patriarcham electus esset) ô fratres, antè alterius cuiusquam curam habere, quàm Christi. Omni verò multitudine quæ conuenerat, audito verbo compuncta ac sustinente, dicit iterùm ille beatus: Euntes ergò per totam ciuitatem, conscribite mihi vsque ad vnum omnes dominos meos. Illis autem non intelligentibus qui hi domini essent, sed rogantibus dicere, & mirantibus, quinam patriarchæ domini existerent, respondit rursùs angelicum illud os, & ait : Quos vos egenos & mendicos vocatis, illos ego dominos & auxiliatores prædico. Ipsi enim nobis verè & auxiliari, & cælorum regnum donare poterunt. Et cùm hoc multa velocitate vidisset factum Christi imitator, præcepit eis, per singulos dies stipendia tribui, & per proprium dispensatorem præberi eis sufficientem necessitatem : plus autem erant, quàm septem millia quingenti. Tunc quasi pastor verus & non mercenarius, cum sacrosancto ouili, & cum conuenientibus sanctis viris episcopis ad Ecclesiam sanctam pergens, consecratus est de diuino iudicio. CVM essem (inquit patriarcha) adhuc in Cypro iuuenis quasi annorũ quindecim, vidi vna noctium in somnis puellam quandam, cuius species supra Solem splendebat, ornatam supra omnem humanum sensum, quæ venit & stetit ante lectum meum, & pulsauit me in lare. Expergefactus verò, vidi eam in veritate stantem, & æstimaui eam esse mulierem. Figura igitur crucis signatus, dixi ei : Quæ es tu ? & quomodò ausa es intrare ad me dum dormirem ? Habebat autem & coronam de oliuarum ramis super caput suum. Tunc illa hilari vultu & subridendo dicit mihi, Ego sum prima filiarum Regis. Cùm hæc audissem, statim adoraui eam. Tunc dicit mihi: Si me possides amicam, ego te ducam in conspectu Imperatoris. Etenim nemo habet potestatem apud eum,sicut ego.Ego quippe feci eum in terris hominem fieri,& saluare homines. Et hæc dicens,disparuit. Ego verò in memetipsum reuersus, intellexi visionem, & dixi: Credo,compassio ac eleemosyna est, & ideò habet in capite ex oliuæ foliis coronam. Etenim veraciter compassio & benignitas erga homines,Deum carne vestiri fecit. Statim ergò vestij me,& nullũ domus meæ excitans, in Ecclesiam abij. Erat enim iam aurora. Et cùm irem obuiàm fratri frigore vexato, expoliaui me indumento caprino, & de-

Zacharię eleemosynarij exemplum.

Ioannis eleemosynarij eura & solicitudo erga pauperes.

Visio eius.

Digitized by Google

di ei, dixitq; intra me: Eccè in hoc sciam, si vtiquè vera est visio quam vidi, an dæmoniaca. Et veritate testante, nondùm Ecclesiam comprehenderam, & subitò obuians mihi quidam, albis indutus vestimentis, dat mihi ligaturam centũ numismatum, dicens: Accipe hæc frater, & dispensa vt vis. Ego autem præ gaudio statim hæc suscipiens, reuersus sum, volens reddere ei ligaturam illam, quasi nihil indigens, & ampliùs nõ vidi aliquem. Tunc dixi, veraciter non esse phantasiam. Ex illa verò hora sæpè dabam confratri aliquid, & dicebam: Videbo si mittat Deus mihi, vt dixit, centupla. Et cùm tentâssem Dominum, malè faciens, & satisfactum mihi esset diuersis modis per eas res, dixi: Cessa misera anima, tentando intentabilem. Adrione existente eadem populi multitudine in ciuitate, quidam peregrinorum videns tantam compassionem eius, voluit tentare eum, & indutus vestimenta vetera, accessit ad eum, euntem ad visitandos qui in Nosocomio, id est, in Infirmario iacebant: (bis enim per hebdomadam vel ter ibat illuc) Et dicit ad eum: Miserere meî, quoniam captiuus sum. Dicit datori, da ei sex numismata. Deindè cùm hæc accepisset, vadit & mutat habitum, & obuiat ei aliundè, & procidit ei, dicens: Miserere meî, quia coarctor. Dicit denuò patriarcha datori: Da ei sex nummos aureos. Cùm verò isset, dicit ille distributor ad aurem illius patriarchæ: Per orationes tuas Domine, idem ipse accepit secundò. Fecit verò seipsum patriarcha tanquàm nesciret. Venit itaq; tertiò iterùm accipere, & tetigit dator patriarcham qui aurum ferebat, significans quòd ipse esset. Tunc respondit ei Dei amicus, ille veraciter misericors: Da ei duodecim numismata, nè fortè Christus meus sit, & tentet me. Referebat semel coram omnibus iste sanctus, dicens: Habebam, inquit, quendam ministrum in apotheca mea in Cypro, fidelem valdè, & virginem vsq; ad obitum suum. Hic ergo narrabat mihi, quia in Africa existente me, facta est res huiusmodi: Permanebam enim, ait, cum quodã Telonario, diuite vehementer & immisericordi. Semel ergò pauperibus in hyeme sedentibus ad solem, seq; calefacientibus, cœperunt singuli domos Eleemosynatorum collaudare, & pro eis orare per singulos eorum: similiter & domos eleemosynam non facientium vituperare. Inter quæ venit in medium eorum & nomen senioris mei Telonarij, & cœperunt singuli interrogare proximum: Verè tu frater accepisti aliquando de domo illa benedictionem? Et omnibus interrogantibus inuicèm, nullus inuentus est accepisse aliquando de domo eius aliquid. Dicit ergò vnus ex eis: Quid dabitis mihi, & ego accipiam hodie ex eo benedictionem? Et facientibus cum eo pactum, venit, & stat foris portam domus, expectãs quando ad domum suam reuerteretur. Ex dispensatione Dei peruenerũt simul, ipse ingrediens portam, & animal portãs filigines à mancipio causa prandij ipsius. Videns igitur egenum, non inueniens lapidem, per furorem arripit filiginem de clitella, & iactauit in faciem eius. Ille verò suscepit eam, & abijt vt satisfaceret confratribus suis, quòd ex eisdem manibus accepisset eam. Itaque post duos dies ægrotauit infirmitate ad mortem idem Telonarius, & vidit in somnis seipsum rationem ponentem, & omnes actus suos super stateram appendi. In vna quidem acie congregabantur mauri quidam deformes, altera autem acies aliorum quorundam erat candidatorum & terribilium specie. Qui nihil inuenientes boni, vt & ipsi appenderent econtrà aduersùm mala opera, quæ collecta erant à mauris, in acie ipsorum nimis turbabantur & tristabantur, & mente consternabantur ad alterutrum, & dicebant: Ergò nihil nos hîc habemus? Tunc dicit vnus eorum: Verè nihil habemus, nisi vnam * filiginem, quam dedit ante duos dies Christo, & ipsam non voluntariè. Et mittẽtibus eis filiginem, equalitas facta non est. Tunc dicunt Telonario hi, qui apparuerant ei candidati: Vade, & auge ad filiginem hanc: aliàs verò mauri isti te appræhendent. Euigilans ergò, agnouit, quæ visa sunt ab eo, non esse mendacia, sed vera. Omnia verò quæ à iuuentute sua commiserat, & quorũ ipse erat oblitus, videbat Aethiopes illos congregare, & deportare ad libram, & dicebat: Papè, si vna filigo quam iactaui per furorem, ità profuit: à quantis malis se liberat, qui dat in simplicitate sua bona indigentibus? Et deçeterò ità modestus & prudens atque summus eleemosynator factus est, vt etiam corpori proprio non parceret. Hæ sunt beatissimi à Deo honorati Ioannis Patriarchæ narrationes. Non solùm enim de vita sua contentus erat volentem proficere ædificare, verùm etiam de Deo acceptis & veracibus relationibus suis, & dicebat semper hæc audientibus: Si proprio sanguini non pepercerunt quidam hominum, sed hunc dederunt in manus fratrum, immò Christi, quomodò putas nos cum alacritate & humilitate debemus de facultatibus nostris dare Christo, & egenis atq; pauperibus, vt recompensationem recipiamus à iusto & mercedum redditore Deo, in illa timenda & horrenda retributionis die? Qui nunc seminat parcè, parcè & metet: quòd qui seminat in benedictionibus, id est, largè & magnanimiter, multipliciter & metet, hoc est, bona illa hæreditabit, quæ omnem mentem transcendunt. 2.Cor.9.

POSTEA de Troilo agens author, qui à Ioanne monitus, inuitus eleemosynã dederat, & ideò cœperat ægrotare: Igitur (inquit) cùm hoc audîsset Patriarcha, mox agnouit causam, quia propter exitum viginti librarum infirmatus est ille inuitus eleemosynator. Erat enim (vt prædictum est) valdè immisericors, & amator pecuniæ. Non sufferens ergò beatus se quidem super mensam reficere, illum autem super lectum cruciari grauiter, peruenit celeriter ad eum ille verè sine superbia, & dixit ad eum hilari vultu: Fac charitatem fili Troile. Aestimans quòd in veritate dixerim tibi, fratribus huiusmodi dare, crede mihi, per iocum dixi tibi dare. Ego enim volui præstare eis singula numismata propter sanctã festiuitatem: sed quia non habebat distributor meus secũ sufficientem quantitatẽ, huius rei gratia mutuam dedisti eã mihi, & eccè attuli tibi illas triginta libras. Vt verò vidit quantitatẽ Episcopus amator pecuniæ, in honorabili manu sapientis existentis medici & pastoris, febris quidem subitò disparebat, frigus etiam recedebat, fortitudo quoquè, & corporis eius calor ad eum reuertebantur, vt ex hoc non posset latére, hanc esse causam repentè comprehendentis eum commutationis. Suscipiens verò aurum ab honorandis manibus Patriarchæ, & nihil omninò contradicens, expectabat ab eo Patriarcha conscriptionem abrenunciationis mercedis earum, quæ datæ sunt, triginta auri librarum. Fecit autem hoc cum gaudio Troilus episcopus, scribens proprijs manibus ità: Deus, Domino meo Ioanni beatissimo Patriarchæ huius Alexandrinorum magnæ ciuitatis, da mercedem triginta librarum, quę datę sunt tibi, quoniam ego recepi mea. Hoc scriptum itaque sanctus accipiens, sumpsit secum & eundem Episcopum ad prandium. vt enim iam dictum est, statim sanus factus est. Volens ergò mercedis redditor Deus corripere eum, simul autem & ad miserationem contribulatorum & compassionem erigere, ostendit ei eadem die dormienti post prandium Patriarchæ in somnis, qua mercede priuatus esset. Vidit enim (vt ait) domum, cuius pulchritudinem atq; magnitudinem non potest ars hominum imitari, & ianuam huius totam auream & super ianuam titulum conscriptum, Mansio

Ab aduena quodam tentatur loãnes eleemosynarius.

Historia de Petro publicano siue telonario.

Actus hominum velut in trutina ponderãtur. Vide Damascenũ in oratione de defunctis.

* panem

Troilum episcopum auarũ quomodò ab auaritiæ morbo curãrit Ioannes.

Digitized by Google

fio æterna, & requies Troili episcopi. Cumq; hoc, inquit, legissem, gauisus sum: sciebam enim donandam mihi ab Imperatore talis domus epulationem. Nondùm autem huiusmodi tituli superscriptionem perlegeram, & eccè quidam regius cubicularius, habens secum & alios obsequij diuini, & cùm peruenisset ad talem nitentis domus ianuam, dixit ad proprios officiales: Deponite titulum istum. Et cùm deposuissent, iterùm dixit: Mutate eum, & ponite quem misit orbis terrarum rex. Et attulerunt, & affixerunt aliud, adspiciente me, superscriptum ità, Manfio æterna ac requies Archiepiscopi Alexandriæ, empta libris triginta. Et cùm hoc vidisset, surrexit à somno, & magno summoq; pastori, quæ visa sunt ei in somnis, enarrauit, proficiens ea de causa Troilus episcopus, factus extunc eleemosynator magnificus.

Aliud exemplum.

Ad extremam paupertatè peruenienti cuidam de domesticis ministris, propria manu iste sanctus, vt nullus sciret, duas libras auri dedit: & audiens ab accipiente, quoniam hæc accipiens, domine (inquit) vlteriùs non habeo vultum intendendi in honorabilem & angelicam faciem tuam: verè dignum laude, vt sapiens, locutus est verbum: Nondùm, inquiens, sanguinem meum pro te frater effudi, sicut mandauit mihi Dominus meus Christus.

Si verò aliquando audiebat sapientissimus quoniam eleemosynarius est talis, adducebat eum in hilaritate seorsùm, & dicebat ei: Quomodò factus es eleemosynator? naturaliter, an te ipsum cogens? Vndè quidam eorum qui ab eo interrogabantur, verecundati, occultabant se: quidam autem dicebant ei. Propter quod vnus interrogatus à sancto, respondit ità: Crede mihi Domine, quia nihil do aut facio boni, veruntamen ipsum quod facio & præbeo, ex quibus & orationes tuæ largiuntur, ità facere assueui. Eram priùs valdè immisericors & crudelis, & semel damna pertuli, & in subtilitatem deueni: Cœpit autem cogitatio mea dicere mihi: Verè si esses eleemosynator, non relinqueret te Deus. Statui ergò per singulos dies dare quinque æreos nummos pauperibus, & cùm cœpissem dare, statìm satanas prohibebat me, dicens: Verè quinque nummi sufficiunt domui tuæ ad olera aut ad balneum percipiendum: & statìm, tanquàm sicut de faucibus natorum meorum priuarem eos, nihil dabam. Cùm verò vidissem quòd superarer à vitio, dico puero meo: Per singulos dies furare, me nesciente, quinq; nummos, & da eleemosynam. Sum enim ego trapezita, Domine. Ille verò, benè faciens, cœpit furari denarios. Erat autem aliquando & siliqua. Cùm ergò vidisset, quia benedicebamur, & diuitijs abundabamus, cœpit & tremisses furari & dare. Semel itaque admirans benedictiones Dei, dixi ei: Verè multùm profuerunt fili quinq; nummi illi, volo ergò vt des decem. Tunc dicit mihi & puer subridendo: Vade, ora furtis meis. Nam verè hodiè non haberemus quem manducassemus panem, sed si est fur iustus, ego sum. Tunc ergò dixit, quoniam tremisses dabat & siliquas, & iam ex fide illius, assueui domine ex animo dare. Aedificatus ergò sanctus valdè, dixit ad eum: Crede mihi, multas conuersationes patrum legi, tale aliquid non audiui.

Modus quo trapezita quidam tentantè de auaritia dæmonem superauit.

8. SEVERVS Sulpitius in vita sancti Martini: Quodam tempore cùm iam nihil præter arma & simplicem militiæ vestem haberet media hyeme, quæ solito asperior inhorruerat, (adeò vt plerosque vis algoris extingueret) obuium habuit in porta Ambianensium ciuitatis pauperem nudum. Qui cùm prætereuntes, vt suî misererentur, oraret, omnesq; miserum præterirent, intellexit vir Deo plenus sibi illum, alijs misericordiam non præstantibus, reseruari. Quid tamen ageret? Nil præter chlamydem, qua indutus erat, habebat. Iam enim reliquà in opus simile consumpserat. Arrepto itaq; ferro, quo erat accinctus, mediam diuidit, partemq; eius pauperi tribuit: reliqua rursùs induitur. Intereà de circunstantibus ridere nonnulli, quia deformis esset, & truncatus habitu videretur. Multi tamen quibus erat mens sanior, altiùs gemere, qui simile nihil fecissent, cùm vtiquè plus habentes, vestire pauperem fine sua nuditate potuissent. Nocte igitur insecuta, cùm se sopori dedisset, vidit Christum chlamydis suæ, qua pauperem texerat, parte vestitum. Intueri diligentissimè Dominum, vestemq; quam dederat, iubet agnoscere. Mox ad angelorum circunstantium multitudinè audiuit Iesum clara voce dicentem: Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit. Verè memor Dominus dictorũ suorum, qui antè prædixerat: Quandiù fecistis hæc vni ex minimis istis, mihi fecistis: se in paupere professus est fuisse vestitum. Et ad confirmandum, tam boni operis testimonium, in eodem se habitu, quem pauper acceperat, est dignatus ostendere.

Liberalitas S. Martini. Matth. 25.

9. HIERONYMVS ad Eustochium in epitaphio Paulæ, epistola vigesimasecunda, capite septimo: Si pauperem videbat, sustentabat: si diuitem, ad benefaciendũ hortabatur. Liberalitas sola excedebat modũ. Et vsuras tribuens, versuram quoq; sæpiùs faciebat, vt nulli stipem rogantium denegaret. Fateor erroré meum: Cùm in largiendo esset profusior, arguebam, illud proferens de Apostolo: Non vt alijs refrigeriũ, vobis autè tribulatio: sed ex æqualitate in hoc tẽpore, vt vestra abundantia fit ad illorũ inopiam, & illorũ abundantia fit ad vestram inopiam. Et hoc de Euangelio Saluatoris: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Et prouidendũ esse, nè quod libenter faceret, semper facere non posset: multaq; huiusce modi, quę illa mira verecundia & sermone parcissimo dissoluebat, testem inuocãs Deum, se pro illius nomine cuncta facere: & hoc habere voti, vt mendicans ipsa moreretur, & vnũ nummum filiæ non dimitteret, & in funere suo aliena sindone inuolueretur. Ad extremum inferebat: Ego si petiero, multos inueniã, qui mihi tribuant: iste mendicans si à me non acceperit, quæ ei possum etiam de alieno tribuere, & mortuus fuerit, à quo eius anima requiretur? Ego cautiorem in re familiari esse cupiebam: sed illa ardentior fide, toto Saluatori animo iungebatur: & pauperè Dominũ pauper spiritu sequebatur, reddens ei quod acceperat, pauper pro ipso effecta. Deniquè consecuta est quod optabat, & in grandi ære alieno filiam dereliquit: quod hucusquè debens, non suis viribus, sed Christi se confidit misericordia reddituram. Solent pleræque matronarum buccinatoribus suis dona conferre, & in paucos largitate profusa, manũ à cæteris retrahere: quo illa omninò carebat vitio. Ita enim singulis suam pecuniam diuidebat, vt singulis necessarium erat, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Nemo ab ea pauperum vacuus reuersus est. Quod obtinebat non diuitiarum magnitudine, sed prudentia dispensandi: illud semper replicans, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et, Sicut aqua extinguit ignem, ità eleemosyna extinguit peccatum. Et, Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula. Et, Date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis. Et verba Danielis, regem Nabuchodonosor monentis, vt eleemosynis redimeret peccata sua.

Paulæ vidua liberalitas erga pauperes.

Matth. 5. Eccli 3. Luc. 16. Luc. 11. Dan. 4. 2. Cor. 8. Luc. 3.

10. GREGORIVS Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite centesimo septimo: Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanæ vrbis ex nobili stirpe ortus. Tarasiam similem sibi sortitus est coniugem, habens diuitias multas: & tam in fundorum possessione, quàm in præsidio domorum

S. Paulini Nolani exemplum.

Digitized by Google

morum valdè diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius euangeliorum lectio illa penetrauit, in qua Dominus adolescentem pro diuitijs arguit, dicens: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me: facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem introire in regnum Dei: statim venditis omnibus quæ habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitijs locupletari, si videretur nihil de transitorijs possidere. Cui Maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum. Quadam verò die venit ad eum qui stipem peteret, & ait coniugi: Vade, & da ei quod habet necessarium: quæ respondit, Non est nobis ampliùs quàm vnus panis: cui ille, vade, inquit, porrige eum: Dominus enim dabit nobis victum: sed illa quasi strenua reseruari cupiens, nè aliquid deesset, porrigere noluit. Intereà aduenerunt quidam, dicentes, missos se à dominis suis, vt illi annonæ ac vini deferrent speciem: sed per hoc se moratos, quòd orta tempestas, vnam eis cum tritico abstulerit nauem. Tunc vir Dei conuersus ad mulierem, ait: Intellige te nunc pauperi vnum panem fuisse furatum: & ideò hanc nauem esse mersam. Perrexit ergò cum coniuge quasi peregrinaturus in aliam regionem, nihil habens præter statum proprium.

Matth. 19.

Eiusdem Paulini exemplũ aliud.

11. GREGORIVS Magnus libro tertio dialogorum, capite primo: Cùm sæuientiũ Vuandalorum tempore fuisset Italia in Campanię partibus depopulata, multiq; essent de hac terra in Africanam regionem traducti, vir Domini Paulinus cuncta quæ ad Episcopi vsum habere potuit, captiuis indigentibusq; largitus est. Cumq; iam nihil omninò supereſſet quod petentibus dare potuisset, quodam die quædam vidua aduenit, quæ à regis Vuandalorum genero suum filium in captiuitatem fuisse ductum perhibuit, atque à viro Dei eius precium postulauit, si fortè illius dominus hoc dignaretur accipere, & hunc concederet ad propria remeare. Sed vir Dei magnoperè petenti fœminæ quid dare potuisset inquirens, nihil apud se aliud nisi se inuenit, petentiq; fœminæ respondit, dicens: Mulier, quod possim dare non habeo, sed memetipsum tolle, seruũ me iuris tui esse profitere, atque vt filium tuum recipias, me vice illius in seruitium trade. Quod illa ex ore tanti viri audiens, irrisionem potiùs credidit, quàm compassionem. At ille vt erat vir eloquentissimus, atque apprimè exterioribus quoquè studijs eruditus, dubitanti fœminæ citiùs persuasit, vt audita crederet, & pro receptione filij sui in seruitium Episcopum tradere nõ dubitaret. Perrexêre igitur vtrique ad Africam. Procedente autem regis genero, qui eius filium habebat, vidua rogatura se obtulit, ac priùs petijt vt ei filium donare debuisset. Quod cùm vir barbarus, typo superbiæ turgidus, gaudio tranſitoriæ prosperitatis inflatus, non solùm facere, sed etiam audire despiceret, vidua subiunxit, dicens: Eccè hunc hominem pro eo vicarium præbeo, solummodò pietatem in me exhibe, mihiq; vnicũ filium redde. Cumq; ille venusti vultus hominem conspexisset, quam artem nôsset, inquisiuit. Cui vir Dei Paulinus respondit, dicens: Artem quidem aliquam nescio, sed hortum benè excolere scio. Quod vir gentilis valdè libenter accepit, cùm in nutriendis oleribus quia peritus esset, audiuit. Suscepit itaq; seruum, & roganti viduæ reddidit filium. Quo accepto, vidua ab Africana regione discessit. Paulinus verò excolendi horti suscepit curam. Cumq; idem regis gener crebrò ingrederetur hortum, suumq; hortulanum quædam requireret, & sapientem valdè hominem videret, amicos cœpit familiares deserere, & sæpiùs cum suo hortulano colloqui, atque eius sermonibus delectari. Cui Paulinus quotidiè ad mensam olera, virentesq; herbas deferre consueuerat, & accepto pane ad curã horti remeare. Cumq; hoc diutiùs ageret, quadam die suo domino secum secretiùs loquenti ait: Vide quid agas, & Vuandalorum regnum qualiter disponi debeat, prouide: quia rex citiùs & sub omni celeritate est moriturus. Quod ille audiens, quia ab eodem rege præ cæteris diligebatur, ei minimè tacuit, sed quid à suo hortulano, sapienti scilicet viro, agnouisset, indicauit. Quod dum rex audisset, ilicò respondit: Ego vellem hunc de quo loqueris hominem videre. Cui gener eius, venerabilis Paulini temporalis dominus respondit, dicens: Virentes herbas mihi ad prandium deferre consueuit. Has itaque ad mensam eum deportare facio, vt quis sit, qui mihi hæc est locutus, agnoscas. Factúmque est. Et dum rex ad prandendum discubuit, Paulinus ex suo opere olera quæque & virentia delaturus aduenit. Cúmque hunc rex subitò conspexisset, intremuit, atque accersito eius domino sibi per filiam propinquo, ei secretũ, quod priùs absconderat, indicauit, dicens: Verũ est quod audîsti. Nam nocte hac in somnio, sedentes in tribunalibus contra me iudices vidi, inter quos iste etiam simul sedebat, & flagellum quod aliquando acceperam, eorum mihi iudicio tollebatur. Sed percontare quisnam sit. nam ego hunc tanti meriti virum, popularem, vt conspicitur, esse nõ suspicor. Tunc regis gener secretò Paulinum tulit, & quisnam esset, inquisiuit. Cui vir Domini respondit: Seruus tuus sum, quem pro filio viduæ vicarium suscepisti. Cumq; instanter ille requireret, vt non quis esset, sed quis in terra sua fuisset, indicaret, atque hoc ab eo iteratione frequẽtis inquisitionis exigeret, vir Domini constrictus magnis coniurationibus, iam non valens negare quid esset, Episcopum se fuisse testatus est. Quod possessor eius audiens, valdè pertimuit, atq; humiliter obtulit, dicẽs: Pete quod vis, quatenùs ad terram tuam à me cum magno munere reuertaris. Cui vir Domini Paulinus ait: Vnũ est, quod mihi impendere beneficium potes, vt omnes ciuitatis meæ captiuos relaxes. Qui cuncti protinùs in Africana regione requisiti, cũ onustis frumento nauibus pro venerandi viri Paulini satisfactione, in eius comitatu laxati sunt. Post non multos verò dies Vuandalorum rex occubuit, & flagellum quod ad suam perniciem dispensante Deo pro fidelium disciplina tenuerat, amisit. Sicq; factum est, vt omnipotentis Dei famulus Paulinus vera prædiceret: & qui se in seruitium solum tradiderat, cum multis à seruitio ad libertatem rediret: illum videlicet imitatus, qui formam serui assumpsit, nè nos essemus serui peccati. Cuius sequens vestigia Paulinus, ad tempus voluntariè seruus factus est solus, vt esset postmodùm liber cum multis.

Semetipsum donat.

Paulinus captiuos suæ ciuitatis liberauit seruitute sua.

12. GREGORIVS Turonensis historiæ Francorum libro quinto, capite decimonono: Cùm Iustinus Imperator amisso sensu amens effectus esset, & per solam Sophiam Augustam eius imperium regeretur, populi Tiberium Cęsarem elegerunt, vtilem, strenuum, atq; sapientem, eleemosynarium, inopumq; optimum defensorẽ. Qui cùm multa de thesauris quos Iustinus aggregauit, pauperibus erogaret, & Augusta illa eum frequentiùs increparet, quòd rempublicam redegisset in paupertatem: diceretq;, Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè dispergis, aiebat ille: Non deerit fisco nostro: tantùm pauperes eleemosynam accipiant, aut captiui redimantur. Hic est enim magnus thesaurus, dicente Domino: Thesaurizate vobis thesauros in cælo, vbi neque ærugo, neque tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt, nec furantur.

Tiberij erga pauperes clementia.

Matth. 6.

Ergò

Ergò de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, vt Dominus nobis augere dignetur in seculo. Et quia, vt diximus, magnus & verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magis ac magis ei Dominus subministrat. Nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua crux Dominica erat sculpta, & ait: Cruce tua Domine frontem nostram munimus & pectora, & eccè crucem sub pedibus conculcamus. Et dicto citiùs, iussit eam auferri, defossaq; tabula atque erecta, inueniunt subtèr & aliam hoc signum habentem. Nunciantésque iussit & illam aufebre. Qua amota, reperiunt & tertiam: iussuq; eius & hæc aufertur. Qua ablata, inueniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centenaria. Sublatumq; aurum, pauperibus adhuc abundantiùs, vt consueuerat, subministrat: nec ei Dominus aliquid deficere permittebat pro bona voluntate sua. Quid ei in posterum Dominus transmiserit, non omittam. Narses ille dux Italiæ, cùm in quadam ciuitate domum magnam haberet, * in Italiam cum multis thesauris egressus, ad suprà memoratam vrbem aduenit: ibiq; in domo sua occultè cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri argentiq; reposuit: ibiq; interfectis cõscijs, vni tantummodò seni per iuramentum condita commendauit. Defunctoq; Narsete, hæc sub terra latebãt. Cumq; supradictus senex, huius eleemosynas assiduè cerneret, pergit ad eum, dicens: Si, inquit, mihi aliquid prodest, magnam rem tibi Cæsar edicam. Cui ille, dic, ait, quod volueris. Proderit enim tibi, si quiddam nobis profuturum narraueris. Thesaurũ, inquit, Narsetis reconditum habeo, quod in extremo vitæ positus celare non possum. Tunc Cæsar Tiberius gauisus, mittit vsque ad locum pueros suos. Præcedente verò sene, hi sequuntur attoniti. Perueniéntésque ad cisternam, deopertámque ingrediuntur. in qua tantum aurum argentúmque reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille ampliùs hilari erogatione dispensauit egenis.

Thesaurum reperit.

* ex Italia cũ

13. GREGORIVS Magnus libro secundo dialogorum, in vita sancti Benedicti, capite vigesimooctauo: Eo quoq; tempore quo alimentorum inopia Campaniam grauiter affligebat, vir Dei diuersis indigentibus monasterij sui cuncta tribuerat, vt penè nihil in cellario nisi parùm quid olei in vitreo vase remaneret: Tunc quidam subdiaconus Agapitus nomine, aduenit, magnoperè postulans, vt sibi aliquantulùm olei dari debuisset. Vir autem Domini qui cuncta decreuerat in terra tribuere, vt in cælo omnia reseruaret, hoc ipsum parùm quod remanserat olei iussit petenti dari. Monachus verò qui cellarium tenebat, audiuit quidem iubentis verba, sed implere distulit. Cumq; post paululùm, si id quod iusserat datum esset, inquireret, respondit monachus se minimè dedisse: quia si illud ei tribueret, omninò nihil fratribus remaneret. Tunc iratus, alijs præcepit vt hoc ipsum vas vitreũ, in quo parùm olei remansisse videbatur, per fenestram proijcerent, nè in cella aliquid per inobedientiam remaneret. Factumq; est. Sub fenestra autem eadem ingens præcipitium patebat saxorum molibus asperũ. Proiectum itaq; vas vitreũ venit in saxis, sed sic mansit incolume, àc si proiectum minimè fuisset, ità vt neque frangi, neq; oleum effundi potuisset. Quod vir Domini præcepit leuari, atque vt erat integrum petenti tribui. Tunc collectis fratribus, inobedientem monachum de infidelitate sua & superbia coram omnibus increpauit.

S. Benedicti misericordia & liberalitas in egentes.

Miraculum.

14. ET capite vigesimonono: Qua increpatione completa, sese cum eisdem fratribus in orationem dedit. In eo autẽ loco vbi cum fratribus orabat, vacuum erat ab oleo dolium & coopertum. Cumq; sanctus vir in oratione persisteret, cœpit operimentum eiusdem dolij oleo excrescẽte subleuari. Quo commoto atq; subleuato, oleũ quod excreuerat, ora dolij transiens, pauimentum loci in quo incubuerat, inundabat. Quod Benedictus Dei famulus vt adspexit, protinùs orationẽ compleuit, atq; in pauimentum oleum defluere cessauit. Tunc diffidentem inobedientemq; fratrem latiùs admonuit, vt fidem habere disceret & humilitatem. Idem verò frater salubriter correptus erubuit: quia venerabilis pater virtutem omnipotentis Dei, quam admonitione intimauerat, miraculis ostendebat, nec erat iam vt quisquam de eius promissionibus dubitare posset; qui in vno eodemq; momentò pro vitreo vase penè vacuo plenum oleo dolium reddidisset.

Miraculum.

15. IDEM homilia trigesimanona in Euangelia: Sed quia ad amorem Dei & proximi plerunq; corda audientium plùs exempla quàm verba excitant, charitati vestræ indicare studeo, quod is qui præstò est filius meus, Epiphanius Diaconus, Isauria prouincia exortus, in vicina factum terra Lycaoniæ solet narrare miraculum. Ait enim, quòd in ea quidam Martyrius nomine, vitæ valdè venerabilis monachus fuit, qui ex suo monasterio visitationis gratia ad aliud monasterium tendebat, cui spiritalis pater præerat. Pergens itaque, leprosum quendam, quem densis vulneribus elephantinus morbus per membra fœdauerat, inuenit in via, volentem ad suum hospitium redire, sed præ lassitudine non valentem. In ipso verò itinere se habere perhibebat hospitium, quò idem Martyrius monachus ire festinabat. Vir autem Dei eiusdem leprosi lassitudini misertus, pallium quo vestiebatur, in terram protinùs proiecit & expãdit, ac desuper leprosum posuit, eumq; suo pallio vndiq; constrictum super humerũ leuauit, secumq; reuertens detulit. Cumq; iam monasterij foribus propinquaret, spiritalis pater eiusdem monasterij magnis vocibus clamare cœpit: Currite, ianuas monasterij citiùs aperite, quia frater Martyrius venit Dominũ portans. Statim verò vt Martyrius ad monasterij aditũ peruenit, is qui leprosus esse putabatur, de collo eius exiliens, & in specie appárens, qua recognosci ab hominibus solet redemptor humani generis, Deus & homo Christus Iesus, ad cælum Martyrio adspiciente redijt, eiq; ascendens dixit: Martyri, tu me non erubuisti super terram, ego te non erubescam super cælos. Qui sanctus vir mox vt est monasterium ingressus, ei pater monasterij dixit: Frater Martyri, vbi est quem portabas? Cui ille respondens dixit: Ego si scissem quis esset, pedes illius tenuissem. Tunc idem Martyrius narrabat: quia cùm eum portãsset, pondus eius minimè sensisset. Nec mirum: quomodò enim pondus sentire poterat, qui portantem portabat?

Martyrij misericordia erga ægrotos.

Christus in forma leprosi portatur.

16. IOANNES Diaconus in vita Diui Gregorij Papæ, libro primo, capite decimo: Hũc de more quædam scribentem angelus Dei reperiens, misereri sibi flebiliter sub habitu naufragi postulabat. Cui Gregorius ex intimo corde compatiens, bis ternis numismatibus datis, abire præcepit. Nec multò pòst eadem die idem naufragus redijt, seq; multa perdidisse, pauca verò suscepisse perhibuit: à quo pari modo senis numismatibus sumptis, lætabundus abscessit. Sed die tertia rediens, identidèm adiutorium naufragus importunis vocibus inquirebat. Cui liberalissimus pater accersito vestiario, alia sex numismata dari præcipiens, cognouit in vestiario nihil numismatum, vndè posset consolari naufragum, remansisse. Quid faceret, nesciebat. Aestuabat Deo deuoti pectoris pietas, non sufferens vacuam proximi reliquisse miseriam. Rursùs vestiarium suum, si fortè vas quodlibet aut vestimentum haberet interrogans, audiuit nil penitùs remansisse præter

S. Gregorij eleemosynæ.

Angelus in forma naufragi eleemosynã flagitat.

matris

matris argenteam, quæ cum infusis leguminibus mitti solita erat, scutellam. Mox alacrior factus, Ergò, inquit, frater hanc defer: nè tristis abeat, qui consolari quæritur pauper. Itaque delatam scutellam Gregorio satis hilariter largiente, pauper qui putabatur, lætus amplectitur, non iam ad expetenda, sed ad conferenda suffragia rediturus. A quo videlicet angelicæ visitationis tempore tantis miraculis, tantis est virtutibus publicatus, vt omnibus secum viuentibus exemplo fuerit & terrori: quippe qui non solus, sed socialiter cum beato Andreæ Apostolo, suo monasterio signis euidentibus sit præfuisse putatus.

Hospitalitas Gregorij.

17. ET libro secundo, capite vigesimosecundo: Tantæ hospitalitatis Gregorius in ipso etiam Patriarchio permansit, vt exceptis his quos tam per diuersas regiones, quàm Romæ quoquè Longobardorum perfidiæ gladios fugientes, ecclesiastica stipe misericorditer nutriebat, ad mensam suam quotidiè peregrinos quoslibet inuitaret. Inter quos die quadam vnus accessit, in cuius manibus dum ipse ex humilitatis ministerio aquam fundere vellet, conuersus vrceum accepit: sed repentè eum, in cuius manibus aquam fundere voluerat, inuenire non potuit. Cúmque hoc factum secum ipse miraretur, eadem nocte Dominus ei per visionem dixit: Cæteris diebus me in membris meis, hesterno autem die me in memetipso suscepisti.

Christus in forma hospitis suscipitur.

18. ITEM capite vigesimotertio: Alio quoquè tempore idem Gregorius iuxta consuetudinem suam præcepit sacellario, vt duodecim peregrinos inuitaret. Qui pergens iussa compleuit, eosq; ad mensam pariter ordinauit. Dum autem simul discumberent, intuens Papa tredecim numerauit, & accersito sacellario, cur contra iussionem suam tertiumdecimum inuitare præsumpserit, inquisiuit. Ille obstupefactus, conuiuantes peregrinos curiosiùs numerauit: & duodecim solos inueniens, velutì securus respondit: Crede mihi honorabilis pater, non sunt nisì duodecim, sicut ipse iussisti. Ergò dum conuictus sæpiùs duodecim identidèm numeraret, ac tertiumdecimum, quem solus Papa videre poterat, nó videret: animaduertit spiritualis pater Gregorius virum propiùs discumbentem vultus crebrò conuertere, & nunc adolescentem, nunc verò se vetulum veneranda quadam canitie simulare. Finito conuiuio, duodecim quidem abire permisit: tertiumdecimum verò manu suscipiés, in cubiculum suum induxit, vehementer adiurans, vt ei se nomémque suum simpliciter prodere dignaretur. Qui respondens, dixit: Et cur interrogas de nomine meo, quod est mirabile? Veruntamen scito memoria recognoscens, quia ego sum naufragus ille, qui quondàm veni ad te quando scribebas in cella monasterij tui ad cliuum Scauri, cui dedisti duodecim numismata, & argenteam scutellam, quam tibi miserat cum infusis leguminibus beata Syluia mater tua. Et hoc tibi pro certo sit cognitum, quia ab illo die quo mihi hæc hilari animo tribuisti, destinauit te Dominus fieri præsulem sanctæ suæ Ecclesiæ, pro qua & proprium sanguinem fudit, & esse te successorem atque vicarium Apostolorum principis Petri, cuius & virtutem imitatus es, cùm substantiam offerentium diuideret, prout cuiq; opùs erat. Hæc audiens Gregorius, dixit: Et tu quomodò nósti quòd tunc me Dominus præesse sanctæ suæ Ecclesiæ destinârit? At ille inquit, quoniam ego angelus eius sum, & tunc ab eo ad tuum inquirendum propositum destinatus. Tunc Gregorius, quia nondùm manifestè viderat angelum, prorsùs expauit: sibíque hunc taliter dicentem audiuit: Nè timeas neque formides. Eccè enim remisit me Dominus, vt sim tibi custos, quandiù fueris in isto mortali seculo: quatenùs quamcunque rem petieris, per me apud eum fidutialiter valeas impetrare. Hicò Gregorius in faciem suam corruit, dicens: Si propter meæ paruitatis munusculum tanta mihi retribuit omnipotentissimus Dominus, vt & pontificem me sanctæ suæ Ecclesiæ faceret, & custodem mihi suum angelum deputaret: quanta putem mihi restitui, si in præceptis eius totis viribus permanens, plura studuero de pluribus erògare? Vide etiam sequentia capita.

Angelus fuit conuiua.

19. BEDA libro tertio Anglicanæ historiæ, capite sexto: Huius antistitis Aidani doctrina rex Osuuald cum ea, cui præerat gente Anglorum instituitur: & non solùm incognita progenitoribus suis regna cælorum sperare didicit, sed & regna terrarum plusquàm vllus Maiorum suorum, ab eodem vno Deo, qui fecit cælum & terram, consecutus est. Denique omnes nationes & prouincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas, id est, Britonum, Pictorum, Scotorum, & Anglorum diuisæ sunt, in ditione accepit. Quo regni culmine sublimatus, nihilominùs (quod mirum dictu est) pauperibus & peregrinis semper humilis, benignus, & largus fuit. Deniquè fertur quòd tempore quodam, cùm die sancto Paschæ cum præfato episcopo consedisset ad prandium, positusq; esset in mensa coram eo discus argenteus regalibus epulis refertus, iamq; essent manus ad panem benedicendũ missuri, intrauit subitò minister ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, & indicauit regi, quia multitudo pauperum vndecunquè aduenies maxima, per plateas sederet, postulás aliquid eleemosynæ à rege. Qui mox dapes sibimet appositas deferri pauperibus iussit: sed & discum confringi, atque eisdem minutatim diuidi præcepit. Quo viso pontifex qui assidebat, delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram eius, & ait: Nunquàm inueteraſcat hæc manus. Quod & ità iuxta votum benedictionis eius prouenit. Nam cùm interfecto illo in pugna, manus cum brachio à cætero essent corpore resectæ, contigit vt hactenùs incorruptæ perdurent. Deniquè in vrbe Regia, quæ à Regina quadam nomine Debba cognominatur, loculo inclusæ argenteo, in Ecclesia sancti Petri seruantur, ac digno à cunctis honore venerantur.

Regis Osuualdi misericordia in pauperes.

Manus incorrupta manent.

20. LVCAE decimonono: Et ingressus, perambulabat Iericho. Et eccè vir nomine Zachæus, & hic princeps erat publicanorum, & ipse diues, &c. Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum: Eccè dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Ait Iesus ad eum, Quia hodiè salus domui huic facta est, eò quòd & ipse filius sit Abrahæ.

21. ACTORVM nono: In Ioppe autem fuit quædam discipula nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis & eleemosynis quas faciebat. Factum est autem in diebus illis, vt infirmata moreretur. Quam cùm lauissent, posuerunt eam in cœnaculo. Cùm autem propè esset Lydda ab Ioppe, discipuli audientes quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Nè pigriteris venire vsque ad nos. Exurgens autem Petrus, venit cum illis. Et cùm aduenisset, duxerunt illum in cœnaculum: & circunsteterunt illum omnes viduæ flentes, & ostendentes ei tunicas & vestes, quas faciebat illis Dorcas. Eiectis autem omnibus foràs, Petrus ponens genua, orauit: & conuersus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos: & viso Petro, resedit. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cùm vocâsset sanctos & viduas, assignauit eam viuam.

Huius libelli meminit Damascenus lib. 1. de imagin. & Synodus 2.

22. IN Prato spirituali Sophronij Archiepiscopi Hierosolymorum, capite centesimo septuagesimoquinto: Narrauit nobis quidam patrum de Zenone Imperatore, dicens: quod mulierem quan-

Digitized by Google

Nicena actione 4. & pluribus alij.

quandam in filia ipsius iniuriosè tractauerit. Hæc autem vacabat in templo Dominæ nostræ sanctæ Dei genitricis, orans eam & deprecans, & cum lachrymis dicens: Vindica me de Zenone imperatore. Cùm ergò multis diebus hoc faceret, apparuit ei sancta Dei genitrix, dicens: Crede mihi, mulier, vltionem tuam sæpè facere volui, sed manus eius prohibet me. Erat enim valdè misericors, & eleemosynas faciens.

Zeno Imperator eleemosynarius.

23. CAPITE centesimo octogesimoquinto: Cùm in Samo insula essemus, narrabat nobis venerabilis pauperum cultrix Maria mater domini Pauli candidati, dicens: Cùm essem in ciuitate Nisibe, erat ibi Christiana mulier virũ habens gentilem. Erant autem pauperes, habebãt tamen quinquaginta numismata. Die verò quadam ait vir vxori suæ: Demus hæc numismata fœneratori, vt aliquod solatium ex eis capiamus. Ea enim fingulatim consumimus, & deficiunt. Respondens autem illa bona vxor, ait viro: Si placet ea fœnerari: veni, demus illa sub fœnore Deo Christianorum. Dicit ei vir eius: Et vbi est Deus Christianorum, vt demus ei? Ait illa: Ego tibi ipsum ostendam. Si enim huic dederis illa, non solùm non illa perdes, sed & vsuras tibi persoluet, & capitale duplum reddet. Qui ait illi: Eamus, ostende mihi illum, & demus ei. Illa verò assumens virum suum, duxit in sanctam ecclesiam. Habet autem ecclesia illa quinque magnas ianuas. Cùm ergò induxisset illum in ecclesiæ porticum, ostendit ei pauperes, dicens: Istis si præbueris, Deus Christianorum ipsa accipit. Isti enim omnes sui sunt. Qui mox cum gaudio numismata cœpit erogare pauperibus. Reuersúsque sunt in domum suam. Cùm verò post menses tres necessitate sumptuum angustarentur, ait vir vxori suę: Soror, nihil, vt video, daturus est nobis Deus Christianorum ex debito illo, & nunc angustamur inopia. Respondit mulier, & ait illi: Profectò dabit. Vade vbi illa dedisti, & exhibebit ea tibi cum omni alacritate. Quo audito, ille currens abijt in sanctam ecclesiam, veniensq; in loco, vbi erogauerat numismata pauperibus, & circuiens totam ecclesiam, neminem vidit, qui sibi debitum redderet, nisi solos pauperes denuò sedentes. Cùm ergò cogitaret in seipso, cui diceret aliquid, vel à quo exigeret, adspexit ante pedes suos in marmore iacere numisma vnum ex illis, quæ pauperibus ipse erogârat: inclinánsque se, & accipiens illud, abijt in domum suam, & ait coniugi suæ: Eccè profectus sum in Ecclesiam, & crede mihi, mulier, quia Deum Christianorum non vidi, vt dixisti: nullúsque mihi aliquid dedit, nisi quòd hoc numisma ibi positum vidi, vbi ego priùs erogaueram. Tunc ait ad eum mulier illa mirabilis: Ipse est, qui hoc tibi inuisibiliter præstitit. Ille enim inuisibili potestate manus suæ disponit hunc mundum. Sed vade, domine mi, eme nobis aliquid, vt comedamus hodiè, rursúsque ipse prouidebit nobis. Abijt ille, & emit sibi panem, & vinum, & piscem, & veniens domum, dedit vxori. Quæ accipiens piscem, cœpit ipsum purgare, exenteránsque illum, inuenit in visceribus eius lapidem valdè mirabilem, ità vt miraretur mulier illius pulchritudinem. Non tamen sciebat quid esset. Seruatum autem ostendit reuertenti viro, dicens: Eccè hunc lapidem in pisce reperi. Videns autem & ipse miratus est quidem ipsius pulchritudinem, ignorabat tamen, quid esset. Cùm autem comedisset, ait vxori: Da mihi lapidem, vt vadam, & vendam illum, si quid fortasis precij de illo accipere contingat. Neque enim, vt dixi, nouerat & ipse, quid esset, vtpotè simplex & rudis. Tulit itaque lapidem, & abijt ad trapezitam, cuius erat proprium talia emere, & vendere, inuenítque illum iam clausis omnibus egredientem (ad vesperum enim iam dies erat) & ait illi: Vis emere hunc lapidem? Ille verò considerans lapidem, dixit ei: Quid vis, vt tibi pro eo soluam? Ait autem ille: Da quicquid vis. Ad quem ipse: Accipe, inquit, quinque numismata. Putans autem vẽditor quia illuderet sibi, dicit ei: Et tantum vis pro illo persoluere? Existimans trapezita, quòd ità ille per ironiam loqueretur, ait ipsi: Accipe decem pro eo numismata. Venditor iterùm se irrideri arbitrãs, tacuit. Dicit illi trapezita: Viginti numismata accipe. Ille autem tacebat, nihil respondens. cùm verò ad ad triginta, quadraginta, & quinquaginta numismata emptor ascenderet, & se daturum ea iuramento affirmaret, cœpit ille ampliùs lapidem æstimare: paulatìm verò emptor ascendens, vsque ad trecenta numismata peruenit, deditq; illa vendenti. Ipse igitur, dato lapide, acceptaq; pecunia, venit ad vxorem suam gaudens. Quæ cùm videret illum exultantem, dixit: Quanti illum vendidisti? Putabat autem, quòd illum quinque vel decem minutis vendidisset. Tunc ille trecenta numismata proferens, dedit illa vxori suæ, dicens, tanto se illũ vendidisse. Illa verò summam diuinæ bonitatis clementiam admirans, dixit ei: Eccè Deus Christianorum qualis est, quàm bonus, quàm gratus, quàm diues. Vides quia non solùm quinquaginta numismata tibi reddidit, quæ tu illi mutuâsti, sed paucis diebus ipsa tibi sexcuplicata restituit? Agnosce igitur, quia non est Deus alius, neque in terra, neque in cælo, nisi ipse solus. Ille verò miraculo admonitus, cùm experimento didicisset & ipse veritatem, effectus est repentè Christianus, & glorificauit Deum, & Saluatorem nostrum Christum cum Patre & Spiritu sancto, plurimas referens gratias prudentissimæ vxori suæ, per quam vera Dei notitia ipsi in veritate concessa est.

Festiua historia de ijs qui fœnori dederant pecuniã suam Deo Christianorum.

Pulchra historia de Philosopho qui chirographũ ab episcopo postulauit, quo testaretur retributionem futurã eleemosynarum in vita æterna.

24. CAPITE centesimo nonagesimoquinto Prati spiritualis: Cùm Alexandriæ essemus, Leontius Apameensis vir religiosus, ac fidelissimus, venit ex Pentapoli, multis enim iam annis Cyrenæ moratus fuerat. Venit autem diebus Eulogij sancti Alexandrini Patriarchę, eiusdem Cyrenensis vrbis futurus Episcopus. Cúmque in familiari colloquio essemus, narrauit nobis, dicens: Fuit temporibus Theophili beatissimi Patriarchæ Alexandrini, Cyrene Episcopus Synesius Philosophus. Qui cùm venisset Cyrenen, reperit illic philosophum quendam, Euagrium nomine, qui sodalis suus in studijs liberalibus fuerat, amicum sibi charissimum, sed religione gentilem, & culturæ idolorum maximè deditum. Eum Episcopus Synesius ab idololatria transferre ad culturam Christi satagebat, curamq; ingentem eius rei sibi assumpserat pro charitate, quam erga ipsum à principio habuerat. Ille verò minimè id patiebatur, neque illius doctrinam admittere volebat. Episcopus tamen præ nimio ad illum amore, ne sic quidem tædio victus desistebat diebus illum singulis hortari, & instruere, ac inducere, vt Christo crederet, ipsiusq; sacramenta susciperet. Cúmque illi quotidiè ista monita dare persisteret, dixit ad eum semèl Philosophus: Verè, mi Domine Episcope, cum cæteris, quæ mihi displicent in Christianis, hoc est, quòd cõsummationem seculi istius futurã dicunt, & post consummationem omnes, qui ab initio seculi fuerunt, homines, in isto corpore resurrecturos, carnémque hanc incorruptibilem recepturos & immortalem, atque ità in perpetuum victuros, sicq; eorum, quæ in corpore gesserunt, præmia percepturos: eum etiam, qui miseretur pauperi, fœnerari Deo: & qui dispergit in pauperes & inopes, in cælo sibi thesauros reponere, & centuplicata, quæ erogauerit, in regeneratione cum æterna vita à Christo esse reddenda. Quæ omnia cùm dicuntur, deceptio & irrisio & fabula mihi videntur. Episcopus autem Synesius asseuerabat omnia Christia-

Digitized by Google

norum vera esse, nihilq; omninò habere falsum, vel veritati contrarium, idq; multis documentis asserebat, & persuadere illi nitebatur. Post multum verò temporis, cùm illum induxisset Christianum fieri, baptizauit ipsum, & filios eius, cunctosq; domesticos illius. Cæterùm non multò posteà quàm baptizatus fuerat, dedit Episcopo auri tria centenaria in vsum pauperum, dicens: Accipe aurum istud, & distribue illud pauperibus, & fac mihi cautionem manu tua, quòd Christus mihi ipsum reddet in futuro seculo. Qui susceptо auro, promptè illi, vt petebat, cautionem fecit. Vixit itaq; post baptismum annos aliquot philosophus, ac tandèm infirmatus est ad mortem. Cùm verò morti proximus esset, dixit filijs suis: Quando curabitis funus meum, chartã istam in meis manibus ponite, & me cum illa sepelite. Mortuo autem illo, fecerunt filij, sicut eis ipse præceperat, sepelierúntque eum cum chirographo. Tertia verò post sepulturam die, apparuit episcopo Synesio nocte quiescenti, dicens: Veni ad sepulcrum, vbi iaceo, & accipe chirographum tuum. Accepi enim debitum, satisfactumq; mihi est, atq; vt certior eius rei fias, propria mea subscripsi manu. Ignorabat autem Episcopus, quòd chirographum illud consepelissent ei. Manè autem facto, accersitis filijs eius, dixit: Num aliquid cum patre vestro in monumento posuistis? Illi putantes, quòd eos de pecunijs interrogaret, dixerunt ei: Nihil, Domine, præter pannos consuetos. Quid igitur? Nunquid vel chartam aliquam consepelistis ei? Tunc recordati illi (ignorabant enim, quòd de chirographo diceret) dixerunt ei: Ità sanè, Domine. Chartam enim quandam moriens dedit nobis, & ait: Quando sepelietis me, chartam istam mihi in manibus date, nullo penitùs sciente. Tunc dixit illis Episcopus somniũ, quod nocte illa viderat: sumensque illos, cum clericis ac primarijs ciuitatis accessit ad philosophi tumulum. Quo aperto, inuenerunt iacentem philosophum, chirographumq; manu Episcopi conscriptum, suis manibus tenentem. Accipientes autem chirographum ex illius manibus, aperuerunt, inuenerúntque in eo nouiter manu philosophi subscriptum ità: Ego Euagrius philosophus tibi sanctissimo Domino Synesio Episcopo salutem: Accepi debitum in his literis manu tua cõscriptum, satisfactúmque mihi est, & nullum contra te habeo ius propter aurum, quod dedi tibi & per te Christo Deo & Saluatori nostro. Qui verò conuenerant, hoc videntes obstupuerunt, & per multas horas clamauerunt, Kyrie eleison, glorificantes Deum, qui facit mirabilia, talémque, ac tantam promissionum suarum euidentiam dat seruis suis. Asserebat autem & hoc idem dominus Leontius, cautionem illam manu philosophi subscriptam, seruari vsque hodiè, atque in sacrario sanctæ Cyrenensis Ecclesiæ custodiri, & quicunque sacrarij custos ingrederetur, hanc illi cum cæteris vasis sacris assignari custodiendam cum omni diligentia, atque eum deincèps successori suo integram illam, inuiolatámque reconsignare.

25. ET capite ducẽtesimo primo: Narrauit quidam patrum, dicens: Ascendi aliquando Constantinopolim cuiusdam necessitatis gratia. Cumq; in Ecclesia sederem, ingressus est quidam secularis, maximè illustris atq; fidelissimus. Is cùm adspexisset me, accedens salutauit cum omni charitatis officio. Et post salutationem sedit iuxta me, & cœpit interrogare de his, quæ pertinent ad animæ salutem. Cumq; ego illi dicerem, quòd his, qui ritè terrena disponunt, cælestia quoquè donantur: Benè, inquit, pater dixisti. Nam verè beatus est, qui spem suam in Deum ponit, & seipsum totum committit Deo. Et dicebat: Ego filius fui cuiusdam secularis gloria clarissimi. Erat autem ipse pater meus eleemosynis maximè deditus, & plurima pauperibus distribuebat. Die ergò quadam vocauit me, & ostendit mihi omnes pecunias, dicens: Fili, quid tibi gratius est, vt dimittam tibi pecunias istas, an Christum curatorem tuum? Ego, cùm placerent mihi, quæ faciebat, respondi me Christum mâlle. Ista enim omnia præteribunt, & hodiè sunt, & cras non erunt, Christus autem manet in æternum. Quod ille cùm audisset, omnia iam liberè & larga manu pauperibus erogabat, ità vt moriens pauca admodùm mihi relinqueret. Ego autem iam pauper effectus, humilis procedebam, spem meam habens in Christum, cui me ille reliquerat. Erat autem alius quidam dives valdè & primarius, habens vxorem fidelem Christo, & timentem Dominum: Habebat autem & filiam vnicam. Dixit ergò illa viro suo: Hanc solam habemus filiam, tantaq; bona nobis largitus est Deus: cuius ergò rei indiget? Si quæsierimus dare illam alicui primario & diiuti, qui non sit bonis moribus, affliget eam semper. Quæramus illi virum humilem, & timentem Dominum, qui secundùm Deum illam diligat, & foueat. Qui dixit illi: Rectè dixisti. Perge ergò in Ecclesiam, & ora intentissimè, atque illic reside, & qui primus ingressus fuerit, hic illi à Domino missus est sponsus. Fecit igitur, vt iusserat vir eius. Cumq; orâsset & sederet, ingressus sum ego primus. Mittens ergò illa seruum suum, continuò accersiuit me, cœpitq; interrogare, dicens: Vndè es? Ego autem dixi illi: Ex hac ciuitate sum talis filius. Dixit autem mihi: Illius eleemosynarij? Et dixi: Ità, illius sum filius. Tunc ait mihi: Habes vxorem? Et dixi, Non. Narrauitq; illi, quæ mihi dixerat pater meus, & quæ ego responderam ipsi. Illa verò glorificans Dominum, ait: Eccè bonus curator tuus misit tibi vxorem & pecunias, vt vtaris vtrisque cum timore Dei. Deditq; mihi filiam suam & pecunias. Ego autem oro, vt patris mei viam vsque in finem teneam.

Filius eleemosynarij ad paupertatem redactus, quo modo diuina prouidentia diuè effectus sit.

26. LVCAE octauo: Et factum est deincèps, & ipse iter faciebat per ciuitates & castella prædicans & euangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ quæ erant curatæ à spiritibus malignis & infirmitatibus, Maria quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, & Iohanna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ ministrabant ei de facultatibus suis.

27. ET capite decimo: Factum est autem dum irent, & ipse intrauit in quoddã castellum: & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam, &c.

28. IOANNIS duodecimo: Iesus ergò ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat. Lazarus verò vnus erat ex discumbentibus cum eo.

29. TERTII Regum decimoseptimo: Factus est ergo sermo Domini ad Eliam, dicens: Surge, & vade in Sareptha Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ vt pascat te. Surrexit, & abijt in Sareptha. Cúmque venisset ad portam ciuitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna, & vocauit eam, dixitq; ei: Da mihi paululùm aquæ in vase, vt bibam. Cúmque illa pergeret vt afferret, clamauit post tergum eius, dicens: Affer mihi, obsecro, & buccellam panis in manu tua. Quæ respondit: Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, & paululùm olei in lecytho: en colligo duo ligna, vt ingrediar, & faciam illud mihi & filio meo, vt comedamus, & moriamur. Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade, & fac sicut dixisti: veruntamen mihi primùm fac de ipsa farinula subcineritium panem paruulum, & affer ad me: tibi autem

Digitized by Google

autẽ & filio tuo facies postèa. Hæc autem dicit Dominus Deus Israël, Hydria farinæ nõ deficiet, nec lecythus olei minuetur vsque ad diem in qua Dominus daturus est pluuiã super faciem terræ. Quæ abijt, & fecit iuxta verbum Eliæ: & comedit ipse, & illa, & domus eius: & ex illa die hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non est imminutus, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat in manu Eliæ, &c. Et post pauca: Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ: & reuersa est anima pueri intra eum, & reuixit. Tulitq; Elias puerum, & deposuit eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri suæ, & ait illi: En viuit filius tuus.

30. QVARTI Regum quarto: Facta est autem quædam dies, & transibat Eliseus per Sunam: erat autem ibi mulier magna, quæ tenuit eũ vt comederet panem: cúmque frequenter indè transiret, diuertebat ad eam, vt comederet panem. Quæ dixit ad virum suum: Animaduerto quòd vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter. Faciamus ergò ei cœnaculum paruum, & ponamus ei in eo lectulum, & mensam, & sellam, & candelabrum, vt cùm venerit ad nos, maneat ibi, &c. Et concepit mulier, & peperit filium in tempore, & in hora eadem qua dixerat Eliseus. Creuit autem puer. Et cùm esset quædam dies, & egressus esset ad patrem suum ad messores, ait patri suo: Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle, duc eum ad matrem suam. Qui cùm tulisset, & duxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua vsque ad meridiem: & mortuus est. Ascendit autem, & collocauit eum super lectulum hominis Dei, & clausit ostium: & egressa vocauit virum suum, &c. Ingressúsque clausit ostium super se & super puerum: & orauit ad Dominum. Et ascendit, & incubuit super puerum: posuítque os suum super os eius, & oculos suos super oculos eius, & manus suas super manus eius: & incuruauit se super eum, & calefacta est caro pueri. At ille reuersus, deambulabat in domo semèl huc atque illuc: & ascendit, & incubuit super eum: & oscitauit puer septies, aperuítque oculos. Et ille vocauit Giezi, & dixit ei: Voca Sunamitidem hanc. Quæ vocata, ingressa est ad eum.

31. AMBROSIVS libro secundo Officiorum, capite vigesimooctauo: Hoc maximum incentiuum misericordiæ, vt compatiamur alienis calamitatibus, necessitates aliorum, quantùm possumus, iuuemus, & plùs interdùm quàm possumus. Melius est enim pro misericordia causas præstare, vel inuidiã perpeti, quàm prætendere inclementiam: vt nos aliquando in inuidiam incidimus, qui confregerimus vasa mystica, vt captiuos redimeremus: quod Arianis displicere poterat, nec tam factum displicere, quàm vt esset quod in nobis reprehenderent. Huic muneri proficere debuit aurum redemptoris, vt redimeret periclitantes. Agnosco infusum auro sanguinem Christi, non solùm irrutilasse, verùmetiam diuinæ operationis impressisse virtutem redemptionis munere. Tale aurum sanctus martyr Laurentius Domino reseruauit, à quo cùm quærerentur thesauri Ecclesiæ, promisit demonstraturum se. Sequenti die pauperes produxit. Interrogatus vbi essent thesauri quos promiserat, ostendit pauperes, dicens: Hi sunt thesauri Ecclesiæ: & verè thesauri, in quibus Christus est, in quibus Christi fides est. Denique Apostolus ait: Habemus thesaurũ in vasis fictilibus. Quos meliores thesauros habet Christus, quàm eos in quibus se esse dixit? Sic enim scriptum est: Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me. Et infrà: Quod enim vni horũ feciſtis, mihi feciſtis. Quos meliores Iesus habet thesauros, quàm eos in quibus amat videri? Hos thesauros demonstrauit Laurentius, & vicit, quòd eos nec persecutor potuit auferre. Itaque Ioachim qui aurũ in obsidione seruabat, nec dispensabat alimoniæ comparandæ: & aurum vidit diripi, & se in captiuitatem perduci. Laurentius qui aurum Ecclesiæ maluit erogare pauperibus, quàm persecutori reseruare, pro singulari interpretationis viuacitate sacram martyrij accepit coronam.

Laurentius martyr ecclesiæ thesauros in persecutione pauperibus distribuit.

2. Cor. 4.

Matth. 25.

4. Reg. 25. 2. Paral. 36.

31. PSALMO cẽtesimo vndecimo, vt in textu.

32. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimaquinta in Genesim, vt suprà in homilia trigesimaquarta ad populum Antiochenum, testimonio vigesimonono, quæstione præcedenti.

XIII.

Quid est Misericordia?

A. EST, sicut[a] Augustinus affirmat, alienæ miseriæ quædam in nostro corde compassio, qua vtiquè si possimus, subuenire compellimur. Quod misericordiæ nomen pro eleemosyna dici & accipi persæpè solet, *Omnis autem misericordia*, teste diuina[b] scriptura, *faciet locum vnicuique secundùm meritum operum suorum.*

a Lib. 9. de Ciuit. Dei cap. 5. Isidorus de summo bon. lib. 3. cap. 64. Greg. Nyssen. in lib. de beatitudinibus.

b Eccli 16. b

B. Hanc sæpè & mirificè cõmendat[c] Chrysostomus, nec dubitat alicubi dicere,[d] Misericordia est salutis præsidium, fidei ornamentum, propitiatio peccatorum: hęc est quę iustos probat, sanctos roborat, Dei cultores ostentat. Quinetiam, si Ambrosio[e] credimus, omnis summa disciplinę Christianæ in misericordia & pietate est.

c Hom. 32. in epist. ad Heb. homil. 9. de pœnitent. 53. in Matth. & 36. ad populum Antiochenum.

d Chrysost. homi. de misericordia & duabus viduis.

e In epist. 1. ad Timot. cap. 4. Vide eundem in caput 3. Lucæ.

TESTIMONIA.

Misericordia quid sit.

1. A. AVGVSTINVS libro nono de ciuitate Dei, capite quinto: Quid est autem misericordia, nisi alienæ miseriæ quędam in nostro corde compassio, qua vtiquè si possimus, subuenire compellimur? Seruit autem motus iste rationi, quando ità prębetur misericordia, vt iustitia conseruetur: siue cùm indigenti tribuitur, siue cùm ignoscitur pœnitenti.

Abutentes diuitijs.

2. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite sexagesimoquarto: Grauiter in Deum delinquunt, qui diuitijs à Deo concessis, non in rebus salutaribus, sed in vsibus prauis vtuntur. Nesciunt impartire pauperibus, oppressis subuenire despiciunt: & indè magis augent delicta, vndè redimere debuerunt. Hoc habet tantum bonum possessio præsentium rerum, si vitam reficiat miserorum: Præter hoc tentatio est mundi lucrũ, tantoq; maiora supplicia in futurum dabunt, quanto & ipsa maiora sunt. Potentes enim potenter tormenta patientur. Terrena omnia seruando amittimus, largiendo seruamus. Patrimoniũ enim retentum perit, manet autem erogatũ: Diù enim cum rebus nostris durare non possumus, quia aut nos illas moriendo deserimus, aut illæ nos viuentes deserunt.

Sap. 6.

runt. Pro diuersitate vsus, alij de rebus mundanis pereunt, quas cupidiùs rapiunt: alij verò saluantur, dum in eorum pulchritudine conditoris pulcherrimam prouidentiam laudantes mirantur, vel dum pro misericordiæ operibus ex eis cœlestia bona mercantur. Misericordia à compatiendo alienæ miseriæ vocabulum sortita est. Nullus autem in alio misericors esse potest, qui prauè viuendo in se misericors non est. Qui enim sibi noquam est, cui bonus erit? Nulla scelera eleemosynis posse redimi, si in peccatis voluntariè quis permanserit. Tunc autem fructus eleemosynarū indulgentiam consequitur, quando ab scelerū opere desinitur. Verum est quòd peccata omnia misericordiæ operibus expurgantur, sed si iam caueat peccare, qui misericordiā impartitur. Cæterùm nulla est delicti venia, quando sic procedit misericordia, vt eam sequantur peccata. Non est eleemosyna, quæ gloriæ magis causa, quàm misericordiæ impartitur intuitu. Quali intentione ab vnoquoq; largitur, taliter & apud Deū recipitur. Qui ergò hîc de bono opere laudem præsentē appetit, spem perdit, & gloriam mercedis in futuro non recipit. Dum causa iactantię pauper pascitur, etiam ipsum misericordię opus in peccatum conuertitur. Intantùm eleemosynarum opera peccata extinguunt, atq; intantùm ad regnum seculi futuri proficiunt, vt etiam iudex cœlestis in futuro iudicio veniens, in dextera consistentibus dicat: Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus eram, & cooperuistis me. Quibus etiam benè promittit, dicens: Venite benedicti patris mei, percipite præparatum vobis regnum. His autem quos nulla præcedentia eleemosynarum facta sequuntur, æterni iudicis voce sic dicitur: Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi bibere. Quibus iustè dicitur: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Qui hîc misericordiam non impartit, illic pietatis fructum non inuenit: exemplo ardentis diuitis, qui in inferno ad tenuissima petenda compulsus est, qui hîc tenuissima negare studuit. Quid tribui subtiliùs, quid districtiùs petere poterat? Guttam aquæ ardens petijt, qui micas panis negauit. Serò dives oculos aperuit, quando Lazarum pauperem requiescentem vidit, quem iacentem ante ianuas videre despexit. Non solùm qui esurienti & sitienti & nudo beneficium largitatis impendit, vel si quid aliud indigenti largitur, sed & qui inimicum diligit, & qui lugenti affectum compassionis & consolationis impartit, aut errantem fratrem charitatiuè corrigendo, ad viam veritatis reuocat, aut in quibuslibet necessitatibus consilium dat, eleemosynam procul dubio facit. Nam & doctrinæ vel disciplinæ bonum, eleemosyna est, & misericordia carnali eminentior est. Quicunque egens poscit, etiam si indigentem se simulet, ex toto illi corde commiserari oportet. Et licèt ille fortassè falsam indigentis speciem præferat, is tamen qui simpliciter impartit, fructum misericordiæ non amittit. Quantumuis quis sit egens, nullus tamen vndè tribuat indigenti, excusationem inopiæ potest obtendere: quando ex præcepto Saluatoris etiam calicem aquæ frigidæ præcipiamur indigenti præbere. Nam si aliud non habentes, idipsum benignè tribuamus, mercedem procul dubiò non amittimus. Cæterùm si ampliùs possumus, & egestatem simulando minùs largimur, non egentem, sed Deum fallimus, cui conscientiam nostram abscondere non possumus. Duæ sunt eleemosynæ: vna corporalis, scilicet egenti dare quicquid potueris: Altera spiritalis, dimittere à quo læsus extiteris. Harum prima adhibenda est miseris, secunda malis. Erit ergò quod semper impartias, etsi non pecuniam, saltem vel gratiam. Non est eleemosyna cum murmuratione præbenda, nè comitante tristitia, merces pereat dispensata. Tunc autem benè tribuitur, quando cum mentis hilaritate præbetur. Vndè & Apostolus: Hilarem, inquit, datorem diligit Deus. Metuendum est itaque, nè pauper, aut cum tædio nostra oblata suscipiat, aut nè omninò prætermissus, mœrens tristisque recedat. De rapinis alienis eleemosynam facere, non est officium miserationis, sed emolumentum magnum sceleris. Vndè & Salomon: Qui offert, inquit, sacrificium de rapina pauperum, tanquàm si quis victimet filium in conspectu patris sui. Qui enim iniustè tollit, iustè nunquàm distribuit: nec benè alteri præbet, quod ab alio malè extorquet. Magnum scelus est, rem pauperum præstare diuitibus: & de sumptibus inopum, acquirere fauores potentum: arenti terræ aquam tollere, & flumina quæ non indigent, irrigare. Nonnunquàm largitas diuitum prodiga, non ad vtilitatem, sed ad elationem effunditur: comparata hypocritis, qui non ad ædificationem docent audientium, sed ad suæ gloriæ exaggerandum cothurnum. Reprehensibilis est superflua effusio largitatis. Nam qui modum seruat, auarus nulli est, sed omnibus largus est. Dispensator non debet esse prodigus, sed discretus: largiri enim debet quantum oportet, vt tenendo mensuram in vno sufficiat pluribus.

Misericordia vndè dicta sit

Eleemosynæ eorum qui in peccatis perseuerant.

Intentio bona adesse in eleemosynarum largitione debet.

Eleemosynarum vis in die iudicij, & futura vita.

Matth. 25.

Immisericordes quid merentur.

Luc. 16.

Eleemosynæ quędam sunt spirituales.

Simulâtibus, inopiam, eleemosynæ etiam tribuendę.

Tribuendum pro viribus, & pro cuiusque facultate.

Matth. 10.

Duplex eleemosynæ genus.

Libenter & cum hilaritate præbenda eleemosyna.

2. Cor. 9.

Ex rapinis vel alienis rebus eleemosynam facere.

Eccli 34.

Nimiū dare.

3. GREGORIVS Nyssenus in libro de beatitudinibus: Ac misericordia, vt eam aliquis definitione comprehensam interpretari & explicare possit, voluntaria tristitia est, quæ conflatur ob incommoda aliena. Quòd si non plenè, quid per eam intelligatur, expressimus: forsitan alia ratione magis dilucidè ac planiùs explicari possit: Misericordia est erga eos, qui ob res aliquas tristes ac molestas sese discruciant, cum dilectione coniuncta affectio. Quemadmodùm enim inhumanitas & feritas ab odio causam & originem habent, sic ex dilectione quodammodò misericordia enascitur: nec aliundè existeret, nisi ex hac. ac si quis plenè misericordiæ proprietatem exquisiuerit, intentionem & vehementiam inueniet diligendi affectionis cum affectu tristitiæ commixtam. Nam participationem quidem bonorum omnes similiter appetunt & amici & inimici: at vt incommodorum, & rerum tristium atque acerbarum participes esse velint, eorum duntaxàt proprium est, qui dilectione tenentur. Atquì ex omnibus rebus, quæ per vitam coluntur & exercentur, constat rem præstantissimam esse dilectionem. Dilectionis autem intentio atque incrementum, misericordia est. Et post pauca: Ergò misericordia, vt definitio quidem ostendit, beneuolentiæ mater est, dilectionis pignus, vinculum omnis amicæ affectionis. Hac verò cautione atque securitate, quid in vita firmius & tutius excogitari possit?

Misericordia quid sit.

Oritur ex dilectione misericordia.

Misericordia quid efficiat.

4. ECCLESIASTICI decimosexto, vt in textu.

1. B. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimasecunda in epistolam ad Hebræos: In ædificia cœlestia studeamus nostras euacuare pecunias, nec fabris, nec structoribus, nec operarijs opùs habebimus. Manus nanque pauperum tales domos ædificant: claudi, cæci, vel debiles isti sunt, qui domos illas ædificant: & non mireris. Siquidem per istos nobis & regnum cœleste prouidetur, per istos etiam fiduciam accipimus apud Deum. Eleemosyna quippe artifex magna consistit, & auxiliatrix eorum, qui ipsam faciunt. Amica nanque Dei consistit, & semper ei propinqua est: pro quibuscunque voluerit, facilè gratiæ munus impetrat, tantùm si à nobis non lædatur, si nullam patiatur iniuriam. Iniuriam autem patitur, cùm ex rapinis eam volumus operari. Si verò fuerit mun-

Eleemosyna vis in flectendo iudice cœlesti.

Digitized by Google

munda, magnam præstat confidentiam tribuentibus eam, interuenit etiam pro delinquentibus. Tanta est eius virtus, tantaq; potentia. Sed etiam vincula peccatorum ipsa dissoluit, fugat tenebras, extinguit ignem, mortificat vermem, expellit stridorem dentium. Huic cum multa fidutia portæ cæli aperiuntur, & velutì regina intrante, nullus ianitorum, nullus custodum, qui portis assistũt, audet dicere: Quę tu es, vel vndè? sed omnes eam è regione suscipiunt. Sic etiam misericordia, regina nanq; est, verè regina, similes faciens homines Deo. Estote, inquit, misericordes, sicut & pater vester cælestis misericors est. Pennata nanque est & valdè leuis, habens alas aureas & volatum, qui angelos ipsos deceat. Scriptum est enim: Pennæ tuæ, sicut pennæ columbæ deargentatæ, & collum eius in fulgore auri. Sicut columba quædam nitens, & aurea venustate decorata, mites & affabiles oculos habens, per cuncta peruolat: sic & misericordia nitet magno decore festiua: nihil est illis oculis melius. Pulcher quidem est pauo, sed in illius comparatione deformis appáret. Ità enim hæc auis quædam pulchra est & mirabilis, ab ipso initio per tempora cuncta perdurans, & multa diuina gloria decoratur. Virgo est habens alas aureas, circunspecta per omnia, venustęq; succincta, vultum habens candidum atque mansuetũ: pennata est, & leuis, & semper ante solium regale consistit. Quando iudicamur, repentè subuenit, & nos à supplicijs liberat imminentibus, alis suis nos contegens. Hanc ampliùs desiderat Deus, quàm sacrificia numerosa: multa de illa loquitur, sic eam diligit. Scriptum est enim: Viduam & pupillum & pauperẽ suscipiet Dominus. Ex eius vocabulo Deus desiderat appellari miserator & misericors, Deus longanimis, & multùm misericors, & verax. Misericordia nanque Dei super omnem terram. Ista est quæ salutem humano generi contulit. Si enim non misereretur nostrî Deus, irent prorsùs cuncta perditum. Ipsa nos quippe, cùm inimici essemus, reconciliatos reddidit: ipsa plura bona perfecit, ipsa filio Dei persuasit, vt fieret seruus, & exinaniret semetipsum. Hãc igitur æmulemur, per quam nos constat esse saluos. Hanc diligamus, hanc pecunijs præponamus vniuersis, & sine pecunijs vel diuitijs habeamus animam misericordem. Nihil ità exprimit Christianum, sicut misericordia: nihil sic & fideles & infideles simul admirantur, sicut quando nos vident eleemosynas impendere. In multis enim & nos indigemus misericordia. Nam & ad Dominum clamamus: Secundùm magnam misericordiam tuam miserere nostrî. Nos ergò initiũ faciamus, quanquàm nos non facimus initium, quandoquidem iam nos ipse anteceſſit, & suam in nobis misericordiam reddidit manifestam: saltem posteriores sequamur. Si enim homines eius qui misericors est, etiamsi innumera peccata commiserit, miserentur: multo ampliùs Deus. Aduerte prophetam dicentem: Ego autem sicut oliua fructifera in domo Domini. Tales ergò efficiamur: sicut oliua fructifera, ex omnibus partibus misericordias germinemus. Non enim sufficit oliuam esse, sed opùs est eam esse fructiferam. Sunt enim misericordes, sed modica per totum annum tribuentes, aut per singulas septimanas, aut si quando fortè fortuna progrediuntur: isti oliuæ quidem sunt, sed non fructiferæ, quinetiam aridæ: & quandoquidem miserentur, oliuæ sunt: quoniam verò non largè, neque magnificè, non sunt fructiferæ. Nos efficiamur oliuæ fructiferæ. Sæpiùs iam dixi, & nunc quoquè dico, quoniam non mensura vel quantitate datorum iudicatur misericordiæ magnitudo, sed ex voluntate largientis. Scitis enim illius viduæ factum. Commodum quippe est, hoc proferre semper exemplum, vt neque pauper de opere suo desperet, respiciens ad viduam duo minuta conferentem: neque diues glorietur, cùm de magnis parua largitur. Obtulerunt quidam etiam Exod. 35.
setas, & pilos, & capillos, in templi constructionem, & spreti penitùs non sunt: sed hi, si aurum habentes, capillorum munera deportâssent, maledicti protinùs extitissent. Si verò istud tantùm habentes obtulerunt, acceptabiles in suo munere facti sunt. Propterea & Cain culpatus est, nõ quia Gen. 4.
abiecta obtulit, sed quia omnium quæ habebat, abiectiora obtulit Deo. Maledictus, inquit scriptura, qui habet meliora, & sacrificat corrupta Deo: non absolutè dixit, qui sacrificat corrupta Deo: sed qui habet, inquit, & auaritia compellente reuocatur. Si igitur quisquam non habet, omni culpa caret, liber est: magis autem mercedem facilè conquirit. Quid enim duobus minutis abiectius, vel quid capillis vilius, vel quid inferius parua similagine? Et tamen inuenies ista similiter approbata, sicut vitulos & aurum quod diuites obtulerunt. Secundùm quod quis habet, secundùm hoc acceptabilis efficitur, non secundùm quod non habet. Quantum habet manus tua, inquit, benefacito. Propterea obsecro, vt euacuemus cum alacritate substantias nostras in pauperes: etiam si parua sint quæ habemus, mercedem similem consequimur illis, qui plura videntur offerre. Vel potiùs maiorem, quàm illi, qui offerunt multitudinem talentorum. Si hæc igitur faciamus, inæstimabiles Dei thesauros adipiscimur: si tamen non solùm audiamus, verumetiam faciamus: si non tantùm laudemus, sed etiam ipsis operibus ostendamus. Luc. 21. Eccli. 9.

2. IDEM homilia nona de pœnitentia: Age, quartam proferamus pœnitentiæ viam. Et quænam ea est? Eleemosyna, regina illa virtutum, homines celerrimè ipsorum in cælorum axes adducet, aduocati optimi loco fungens. Magna res eleemosyna, præcidit aërem, transit lunam, solis radios cædit, ad ipsum venit cælorum culmen: ipsos pertransiens cælos, & angelorum populos decurrens, archangelorumq; choros, & omnes superiores potestates, ipsi astitit regali throno. Quod ex ipsa disce scriptura. Corneli, eleemosynæ, inquit, & orationes tuæ ascenderunt in conspectu Dei. Tametsi multa habueris peccata, aduocatrix eleemosyna est, nè timeas. Nulla enim super omnibus virtutibus huic sese opposuerat, Christum requirit, quem ipsa lucrifecit proprijs in manibus baiulans. Ipsius enim Domini est vox: Si quis fecerit vni ex minimis his, mihi fecit. Ità ergò quotquot talia habueris peccata, eleemosyna tua omnibus est grauior. Aut non intellexistis in Euangelio decem virginum parabolam, quòd eleemosynam non habentes, virginitati indulgentes, à nuptijs excluſæ sunt? Abeuntes, inquiunt, emite vobis à vendentibus. Qui nanque sunt mercatores olei huius? Pauperes ad eleemosynam sedentes. & quanti emitur? quanti libuerit. Precium non appono, nè obijcias inopiam. Quanti potes, tanti eme. habes denarium, eme cælum: non quòd venale sit cælum, sed quòd clemens sit Dominus. Non habes denarium, da calicem frigidæ aquæ. Inquit enim: Quicunque dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ propter me, non perdet mercedem suam. Mercatura negociatioq; cælum est, atq; ipsi pigritamus. Da panem, & accipe paradisum: parua da, & magna suscipe. Da mortalia, & immortalia recipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Si celebritas adesset epulum habens, atq; in ea ciborum abundantia, multaq; paruo emerentur, num substantiam vendentes, cunctaq; postponentes, in partem eius negociationis veniretis? Et vbi quidem corruptio, tanto studio laboratis: vbi immortalis est negociatio, pigritatis, atque adeò conciditis. Da inopi, quanuis tu tacueris, orare pro te, respondebunt infinita. Eleemosyna tua stante & declinante, pre-

Misericordia regina est, similes faciẽs homines Deo. Luc. 6.

Pſal. 67.

Misericordię pulchritudo, & commendatio.

Pſal. 145.

Pſal. 102.

Pſal. 50.

Pſal. 51. Oliuæ fructiferæ esse debemus.

Misericordia nõ spectatur ex datorum quantitate. Marc. 12. Luc. 21.

Eleemosyna inter pœnitentiæ fructus annumeratur.

Vis eleemosynæ apud Deum.

Actor. 10. Peccata delẽt eleemosynæ.

Matth. 25.

Ibidem.

Quanti emitur cælum.

Matth. 10.

Digitized by Google

cium redemptionis animæ eleemosyna est. Præterea pelues & lauacra cum aqua sunt, quô manus laues, *qua vestes, aqua: sic & eleemosyna, quô per eam animæ manus diluas. Nè inopiam proferas. Vidua in vltimo cœnaculo Heliam hospitabatur, ac paupertas non affuit impedimento, sed eximio cum gaudio suscepit eum, quare & dignos recepit fructus, & metens eleemosynæ spicam legit. Sed fortasse auditor dicet, Da & mihi Heliã. Quî quęris Heliam? Dominum Heliæ do tibi, nec ipsum cibas: Heliam si inueneris, quomodò hospitaberis? Christi Domini sententia est: Quicunque vni ex minimis fecerit, mihi fecerit. Si fortè rex quêpiam de populo appellauerit, atq; ad seruos dixerit: Reddite gratias huic meo nomine quamplures, qui me inopia laborantem nutriuit, qui mihi beneficia in tempore permulta contulit: num certatim quisq; pecunias eius omnes apprænderit, cui rex gratias dederit? Si ergò in hominem regem tantum honoris res ipsa tribuit, cogita Christum in illa die ad angelos dicentem: Hic me in terra suscepit hospitio, hic mihi innumera contulit beneficia, hic me peregrinum existentem confouit inducens. Cogita decæterò fiduciam, inter angelorum populos gaudium. Igitur cui testimonium Christus perhibet, non fiducia super angelos habuerit? Magna igitur res eleemosyna, fratres. Hanc amando faciamus, cui nihil æquale: potens est enim peccata alia delere, iudicium q; propulsare. Te tacente, infinita pauperum ora gratias referũt: immò verò minùs verbo aut ore necesse est, rebus ipsis clamantibus. Tam adeò exuberans, tamq; magnum est eleemosynæ bonum, & ipsi pigritamus & concidimus. Da panem pro posse: non habes panem, da denarium, da vel frigidæ aquæ calicem: atquì neque id habes, vel malis oppresso compatere, atque appensam mercedem habes.

for. *quô vestes abluas: sic Inopia non excusat ab eleemosyna. 3. Reg. 17.

Quod pauperibus tribuitur, hoc tribuitur Christo. Matth. 25.

Peccata delent eleemosynæ, & iudicium propulsant.

3. ET homilia quinquagesimatertia in Matthæum, vt suprà homilia trigesimatertia ad populum Antiochenum, testimonio vigesimooctauo, quæstione vndecima.

4. ITEM homilia trigesimasexta ad populum Antiochenum, vt suprà testimonio trigesimoprimo ibidem.

5. IDEM in homilia de misericordia & duabus mulieribus viduis: Tria sunt quæ in misericordiæ opere optanda sunt Christiano, vt possit facere, vt velit, vt compleat. Vt possit, id est, vt substantia faciendi non desit: vt velit, hoc est, voluntas adsit qua faciat, quia substantia non deest qua fiat. Tertium est, vt compleat, id est, quæ possit & velit, sine dilatione perficiat. his enim tribus opus tantum, tamq; præclarum impletur. Nam sunt qui possunt facere, sed nolunt: sunt qui volunt, & non possunt: sunt & qui volunt & possunt, sed differendo non faciunt. Cæterùm qui potest facere, oret vt velit: & qui vult facere, oret vt possit: & qui in vtroque paratus est, det operam vt misericordiam instanter efficiat, nè quod vult & potest, differendo non compleat. Est enim misericordia salutis præsidium, fidei ornamentum, propitiatio peccatorum. Hæc est quæ iustos probat, sanctos roborat, Dei cultores ostentat: cuius exercitium lætum efficit Dominum, placatum exhibet Christum, dum cernit subsidijs huiusmodi foueri pauperem, inopem subleuari. Hæc misericordia cùm à cunctis impleri præcipitur, tum maximè ab his qui signati sunt, vt dent quam accipiant, tribuant quam sumant, donent alijs qua ipsi indigeant.

Tria in opere misericordię requiruntur.

Misericordiæ cõmendatio.

6. AMBROSIVS in caput quartum epistolæ prioris ad Timotheum, ea D. Pauli verba exponens: Pietas ad omnia vtilis est, &c. Si quis ergò, quia misericordia magna res est, lubricum tamen carnis patiatur, huiusmodi quid fiet? fine dubio vapulabit, quia illud oportuit fieri, & hoc minimè prætermitti. Si autem solum corporis habuit exercitium, perennes pœnas patietur, sicut in Euangelio Dominus repromisit. Omnis enim summa disciplinæ nostræ, in misericordia & pietate est.

Summa disciplinæ Christianæ in misericordia & pietate consistit.

7. IDEM in Lucæ caput tertium: Singulis quoq; generibus hominum conueniens tribuit sanctus Baptista Ioannes responsum, vnum omnibus, ità: Publicanis, nè vltra præscriptum exigant: militibus, nè calumniam faciant, nè prædam requirant. Docens idcircò stipendia constituta militiæ, nè, dum sumptus quæritur, prædo grassetur. Sed hæc & alia officiorum præcepta, propria singulorum, misericordiæ communis est vsus. Ideò commune præceptum omnibus officijs, omnibus ætatibus necessaria, & ab omnibus deferenda. Non publicanus, non miles excipitur, non agricola vel vrbanus, diues & pauper: omnes in commune admonentur, vt conferant non habenti. Misericordia enim plenitudo virtutum est. Et ideò omnibus est proposita perfectę forma virtutis, nè vestimentis alimentisq; suis parcant. Misericordiæ tamen ipsius pro possibilitate conditionis humanæ mensura seruatur, vt non sibi vnusquisque totum eripiat, sed quod habet, cum paupere partiatur.

Misericordia ad omnes pertinet.

ANNOTATIO. Quando Scriptura sacra vel S. Patres suprà adducti, tribuunt eleemosynis, ieiunio, alijsque pietatis operibus vim delendi aut redimẽdi peccata, præsertim lethalia, (nam deuenialibus nulla est controuersia) aut aliquid simile: id accipiendum est & intelligendum, quatenùs ijs præparatur & disponitur peccator ad remissionem peccatorum in Sacramento pœnitentiæ consequendam, & amissam iustificationis gratiam recuperandam. Est enim hoc Sacramentum lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, iuxta S. Tridentini Concilij sententiam, vt nondùm regeneratis ipse Baptismus: Vel quatenùs per ea opera post reconciliationem factam satisfacimus pro peccatis, quo ad pœnam temporalem, quæ sæpè redimenda restat post culpam remissam. Quod S. Thomas his verbis expressit: Actus misericordiæ operatur circa peccatum vel per modum satisfactionis, & sic sequitur iustificationem: vel per modum præparationis, inquantùm misericordes misericordiam consequentur: & sic etiam potest præcedere iustificationem, vel etiam ad iustificationem concurrere simul cum alijs virtutibus requisitis, secundùm quod misericordia includitur in dilectione proximi. Et alio loco: Per opera pietatis ille qui lubricum carnis patitur, liberatur à perditione æterna, inquantùm per huiusmodi opera disponitur ad hoc, quòd gratiam consequatur per quam pœniteat: & inquantùm per huiusmodi opera satisfacit de lubrico carnis commisso. Non autem ità, quòd si in eo peccato perseueret impœnitens vsque ad mortem, per pietatis opera liberetur. Huc pertinet B. Augustini doctrina in Enchiridio cap. 75. 76. & 77. & in serm. 30. de verbis Domini, quam habes suprà quæst. 11. authorit. 35. 36. 37. & 38.

Sess. 14. cap. 8.

1. 2. q. 113. art. 8. ad 1.

2. 2. q. 154. art. 2. ad 3.

XIIII.

Sunt'ne vnius generis misericordiæ opera?

a Aug lib. de morib. Eccles. Cathol. c. 27. & 28. Item in Enchirid. cap. 72. & ser. 203. de tempore.

A. DVPLICIS ea generis esse a inueniuntur: cùm alia sint corporalia, alia spiritualia. Corporalia quidem dicta, quoniam ad corporalem miseriam proximi subleuandam exercentur: Spiritualia verò, quòd in his saluti proximi spirituali benè consulamus atque operam demus.

B. Huius multiplicis misericordiæ clarum præbet exemplum Iob beni-

Digitized by Google

benignissimus, qui de seipso testatur: [b] *Ab infantia mea creuit mecum miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum.* [c] *Oculus fui cæco, & pes claudo: pater eram pauperum, & causam quã nesciebam, diligentissimè inuestigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.* Item, [d] *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.*

b Iob 31.b & ibid. Gregor.
c Iob 29.c
d Iob 31.d

TESTIMONIA.

Quia partim animo, partim corpori benè facimus idcirco dupicta sunt opera misericordiæ. Corporalia.

1. A. AVGVSTINVS in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite vigesimoseptimo: Homo igitur vt homini appáret, anima rationalis est, mortali atque terreno vtens corpore. Partim ergò corpori, partim verò animæ hominis benefacit, qui hominem diligit. Ad corpus quod pertinet, medicina nominata est: ad animam autem, disciplina. Sed medicinam nunc voco, quicquid omninò corporis vel tuetur, vel instaurat salutem. Ad hanc itaque pertinent non ea tantùm, quæ ars eorum exhibet, qui propriè medici nominantur: sed etiam cibus & potus, tegmen & tectum, defensio denique omnis atque munitio, qua nostrum corpus aduersùs etiã externos ictus casúsque seruatur: nam & fames & sitis, & frigus & æstus, & quicquid extrinsecùs grauiter infligitur, salutem de qua nunc agitur, manere non sinunt. Quare illa omnia, quibus huiuscemodi malis incommodísve resistitur, qui officiosè atque humaniter præbent, misericordes vocantur, etiam si sapientes vsqueadeò sint, vt iam nullo animi dolore turbentur. Nam quis ignoret ex eo appellatam esse misericordiam, quòd miserum cor faciat condolentis alieno malo? Et quis non concedát ab omni miseria liberum esse debere sapientem, cùm subuenit inopi, cùm esurienti cibum præstat, potumq; sitienti, cùm vestit nudum, cùm peregrinum tecto recipit, cùm oppressum liberat, cùm denique humanitatem suam vsque ad sepulturam porrigit mortuorum? Etiamsi id faciat mente trãquilla, nullis aculeis doloris instinctus, sed adductus officio bonitatis, misericors tamen vocandus est. Huic enim nihil obest nomen, cùm absit miseria.

Misericordia vndè dicta.

Spiritualia misericordiæ opera.

2. ET capite vigesimooctauo: Quod autem attinet ad disciplinam, per quam ipsi animo sanitas instauratur, quæ si absit, nihil ad depellendas miserias salus ipsa corporis valet, difficillima omninò res est. Atque vt in corpore dicebamus, aliud esse morbos & vulnera curare, quod pauci homines benè facere possunt, aliud autẽ famem sitimq; sopire, & cætera in quibus subuenire hominem homini vulgò passimq; conceditur: sic in animo sunt quædã, in quibus excellentia illa, & rara magisteria non admodùm desiderantur: vt cùm hortamur & monemus, vt hæc ipsa indigentibus exhibeantur, quæ corpori exhibenda esse diximus. Cùm enim hæc facimus, ope corpori: cùm autem docemus vt fiant, disciplina animo subuenimus. Sunt verò alia, quibus multimodi varijq; morbi animorum magna quadam, & prorsùs ineffabili ratione sanantur. Hæc tamen disciplina, de qua nunc agimus, quæ animi medicina est, quantum in scripturis ipsis diuinis colligi licet, in duo distribuitur, coërcitionem, & instructionem. Coercitio timore, instructio verò amore perficitur, eius dico cui per disciplinã subuenitur: nam qui subuenit, nihil horum duorũ habet, nisi amare. Qui ergò diligit proximum, agit quantùm potest, vt sanus corpore, sanusq; animo sit: sed cura corporis ad sanitatem animi referenda est. Agit ergò his gradibus, quod ad animum pertinet, vt primò timeat, deindè diligat Deum. Hi mores sunt optimi, per quos nobis etiam ipsa prouenit, ad quam omni studio rapimur, agnitio veritatis.

Animi medicina coercitione & instructione perficitur.

3. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimosecundo: Non solùm qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitiũ, fugienti latibulum, ægro vel incluso visitationẽ, captiuo redemptionem, debili subuectionem, cæco deductionem, tristi consolationẽ, non sano medelam, erranti viam, deliberanti consilium, & quod cuique necessarium est indigenti: verùm etiam & qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat: & qui emendat verbere in quem potestas datur, vel coërcet aliqua disciplina, & tamen peccatum eius quo ab illo læsus est aut offensus, dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur; non solùm in eo quod dimittit atq; orat, verumetiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat, quia misericordiã præstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati, non voluntati: quia ipsi sibi inueniuntur esse inimici, amici verò eorum potiùs illi quos inimicos putanti, & reddunt errando mala pro bonis, cùm reddere mala Christianus nõ debeat pro malis. Multa itaque sunt genera eleemosynarum, quę cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata.

Spiritualia.

Multa bona inuitis præstantur.

4. ET sermone ducentesimo tertio de tempore: Multa genera sunt miserationum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata. Sed ea nihil est maius, qua ex corde dimittimus quod quisq; peccauit. Non solùm enim qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinantibus hospitium, & cætera huiusmodi, verumetiam qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat. Et qui emendat verbere in quem potestas datur, vel coërcet aliqua disciplina; & tamen peccatum eius, quo ab illo læsus aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur: non solùm in eo quod dimittit atque orat, verumetiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynã dat, quia misericordiam præstat.

Dimitterè in nos peccantibus. Matth. 25.

Spiritualia opera misericordiæ.

1. B. IOB trigesimoprimo: Si negaui, quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci. Si comedi buccellã meam solus, & non comedit pupillus ex ea? (Quia ab infantia mea creuit mecum miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum) Si despexi * pereuntem, eò quòd non habuerit indumentum, & absq; operimento pauperem? Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus est? Si leuaui super pupillum manum meam, etiam cùm viderem me in porta superiorem? Humerus meus à iunctura sua cadat, & brachium meum cum suis ossibus confringatur. Foris nõ mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.

* prætereuntem

2. GREGORIVS in caput trigesimumprimum Iob scribens libro vigesimoprimo Moralium, capite duodecimo: Si negaui, quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci. Per hæc dicta vir sanctus ostenditur non solùm ad inopiam pauperibus, sed etiam ad habendi desiderium deseruisse. Sed quid si ipsa vellent pauperes, quæ fortasse accipere non expediret? An quia in scriptura sacra dici pauperes humiles solent, ea sola æstimandi sunt accipere pauperes, quę humiles petunt? Et proculdubiò oportet vt incunctanter detur, quicquid cum vera humilitate requiritur, id est, quod non ex desiderio, sed ex necessitate postulatur. Petentem se viduam expectare noluit, vt non solùm ex munere, sed ex celeritate quoquè muneris bonorum operum merita augeret.

Opera misericordiæ corporalia.

Quanta diu Iob misericordia fuerit erga pauperes & afflictos.

Bonorũ operum merita.

Digitized by Google

Bonorũ operum merita. Prouer.3.

geret. Vndè aliàs ſcriptum eſt: Nè dicas amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cùm ſtatim poſſis dare. Sed nonnulli ſolent exteriùs multa largiri, communis autem vitæ gratiam repellentes, habere pauperes ſocios in domeſtica conuerſatione refugiunt. Vndè beatus Iob vt non ſolùm ſe inſinuet exteriùs multa præbuiſſe, ſed apud ſe quoſque inopes etiam in domeſtica conuerſatione recepiſſe, protinùs adiungit: Si comedi buccellam meam ſolus, & non comedit pupillus ex ea. Scilicet pietati ſe præiudicium facere æſtimans, ſi ſolus comederet, quod Dominus omnium communiter creaſſet. Quæ profectò communio conuerſationis eſſe cum talibus intra domeſticos parietes debet, ex quibus æternæ proficiant merita retributionis. Vndè ſanctus vir non quemlibet, ſed ad manducandum, ſocium pupillum ſe habuiſſe perhibet: ſed tanta hęc pietatis viſcera, vtrùm à ſemetipſo habuerit, an conditoris ſui gratia ſit conſecutus, innoteſcit: Quia ab infantia mea creuit mecũ miſeratio, & de vtero matris meæ egreſſa eſt mecum. Miſeratio etenim etſi eius fuerit arbitrij, vt cum ipſo proficeret: liquet tamen quia eius arbitrij non fuit, vt cum ipſo de vtero exiret. Conſtat ergò quia ſuæ virtuti nil tribuit, qui profectò teſtatur, quia hoc ex conditoris munere accepit. Bonum igitur quod à conditore habuiſſe ſe intimat, liquet proculdubiò, quia ad laudẽ conditoris narrat, indicans ab ipſo ſe accepiſſe vt pius eſſet, à quo accepit vt eſſet: quia ſicut ſuo opere in vtero conditus non fuit, ità nec ſua virtute ab vtero pius fuit.

Consuetudo cum pauperibus.

Merita æternæ retributionis.

Iob 31.

3. ET capite decimotertio: Quòd pauperem non deſpexit, virtutẽ humilitatis exhibuit: quòd autem operuit, pietatis. Duæ quippe iſtæ virtutes ità ſibimet connexę eſſe debent, vt vicario ſemper opere fulciantur, quatenùs nec humilitas cùm veneratur proximum, largitatis gratiam deſerat, nec pietas cùm largitur, intumeſcat. Erga indigentiam itaque proximi humilitatem pietas fulciat, humilitas pietatem: vt cùm indigentem rebus neceſſarijs naturæ tuæ conſortem videris, nec per impietatem deſinas tegere, nec per ſuperbiam negligas venerari quem tegis. Nam ſunt nonnulli qui mox vt ab egenis fratribus fuerint neceſſaria poſtulati, pòſt dona largituri, in eos priùs contumelioſa verba iaculantur. Qui etſi rebus miniſterium pietatis perficiunt, verbis tamen gratiam humilitatis perdunt, ità vt plerunquè videatur, quia illatæ iam iniuriæ ſatisfactionem ſoluunt, cùm poſt contumelias dona largiuntur. Nec magni eſt operis quòd poſtulata tribuunt, quia ipſo donationis ſuæ munere, vix eundem exceſſum ſermonis tegunt. Quibus benè per Eccleſiaſticum librum dicitur: Omni dato nõ des triſtitiam verbi mali. Et rurſùm: Adde verbum ſuper datum bonum, & vtraque cum homine iuſtificato: videlicet vt datum exhiberi debeat per pietatem, & bonum verbum tribui per humilitatem. At contrà alij egenos fratres non ſtudent rebus fulcire cùm poſſint, ſed blandis tantùm ſermonibus fouere. Quos vehementer Iacobi prædicatio ſancta reprehendit, dicens: Si autem frater aut ſoror nudi ſunt, & indigent victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefiamini & ſaturamini: non dederitis autem eis quæ neceſſaria ſunt corpori, quid vobis proderit? Quos Ioannes quoquè Apoſtolus admonet, dicens: Filioli mei, non diligamus verbo, nec lingua, ſed opere & veritate. Dilectio nanque noſtra ſemper exhibenda eſt, & veneratione ſermonis, & miniſterio largitatis.

Pietas humilitatis ſocia.

Contumelijs excipientes paupertes antequàm donẽt quicquã.

Eccli 18.

Verbis tãtùm miſericordiã præſtantes.

Iacob. 2.

1. Ioan. 3.

4. CAPITE decimoquarto: Multum verò ad edomandam dantis ſuperbiam valet, ſi cùm terrena tribuit, verba ſolicitè magiſtri cæleſtis penſet, qui ait: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in ęterna tabernacula. Si enim eorum amicitijs æterna tabernacula acquirimus, dantes proculdubiò penſare debemus, quia patronis potiùs munera offerimus, quàm egenis dona largimur. Hinc per Paulum dicitur: Veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, vt & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum. Vt videlicet ſolicitè perpendamus, quia eos quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoquè videbimus: & qui abundantes adſpicimur, ſi largiri negligemus, quandoquè inopes erimus. Qui itaque nunc temporale ſubſidium pauperi tribuit, ab eo poſtmodùm perpetua recepturus, vt ità dicam, quaſi ad frugem terram excolit, quæ quod acceperit, vberiùs reddit. Reſtat ergò vt nunquàm elatio ſurgat ex munere, quando videlicet dies ex eo quod pauperi tribuit, agit vt in perpetuum pauper non ſit. Beatus igitur Iob, vt diligenter oſtenderet, humilitas atque miſericordia quanta in eo fuerit conſideratione ſociata, ait: Si deſpexi prætereuntem, eò quòd non habuerit indumentum, & abſq; operimento pauperem, ſi non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus eſt. Ac ſi apertè diceret: In amore proximi, vno eodemq; ordine & ſuperbiæ vitium, & impietatis premens, prætereuntem quempiam, & humiliter adſpiciens non deſpexi, & miſericorditer calefeci. Quiſquis enim ſuper eum cui aliquid tribuit, faſtu ſe elationis extollit, maiorẽ culpam intrinſecùs ſuperbiendo peragit, quàm extrinſecùs largiendo mercedem: fitq; ipſe bonis interioribus nudus, cùm nudum deſpicit veſtiens, eóque agit vt ſeipſo deterior fiat, quo ſe indigenti proximo meliorem putat. Minùs quippe inops eſt qui veſtem non habet, quàm qui humilitatem. Vndè neceſsè eſt, vt cùm naturæ noſtræ conſortes exteriora non habere conſpicimus, quàm multa nobis deſint bona interiora penſemus, quatenùs ſeſe ſuper inopes cogitatio noſtra non eleuet, cùm ſolerter videt, quia nos tanto veriùs, quanto & interiùs indigentes ſumus. Et quia ſunt nonnulli qui pietatis ſuæ viſcera tendere vſque ad incognitos neſciunt, ſed ſolis quos per aſſiduitatem notitiæ didicerint, miſerentur, apud quos nimirùm plùs familiaritas quàm natura valet, dum quibuſdam neceſſaria, non quia homines, ſed quia noti ſunt, largiuntur, benè nunc pe. beatum Iob dicitur: Si deſpexi prætereuntem, eò quòd non habuerit indumentum. Ignoto enim proximo miſertum ſe indicat, quem prætereũtem vocat, quia videlicet apud piam mentem plùs natura valet, quàm notitia. Nam & vnuſquiſque qui indiget, eo ipſo quo homo eſt, ei iam incognitus non eſt. Sequitur: Si leuaui ſuper pupillum manum meam, etiam cùm viderem me in porta ſuperiorem. Mos apud veteres fuit, vt ad portam ſeniores ſederent, qui certantium iurgia iudiciaria examinatione diſcernerent, quatenùs vrbem in qua concorditer oporteret viuere, diſcordes minimè intrarent. Vndè & per Prophetã Dominus dicit: Conſtituite in porta iudicium. Hoc itaque loco quid portæ nomine exprimitur, nisì id quod agebatur in porta? Sicut enim pugnare caſtra dicimus, pro eo quòd pugnatur ex caſtris, ità iudicium quod in porta agi conſueuerat, porta nominatur. In porta ergò ſe ſuperiorem videt, qui ſe melioris partis eſſe in iudicio ęquitatis merito conſpicit. Beatus igitur Iob, quia nec tunc contra pupillum manum exercuit, cùm ſe etiam per iuſtitiæ meritum potentiorem vidit, nobis timoris regulam inſinuans, dicit: Si leuaui ſuper pupillum manum, cùm videre me in porta ſuperiorem. Ac ſi patenter dicat: Neque tunc vtilitatis meæ negocia virtute contra pupillum exequi volui, quando me in iudicio etiam ex iuſtitia potiorem vidi.

Patronis potiùs munera largimur, q egenis.

2. Cor. 8.

Iob humilitatem cum miſericordia cõiunxit.

Iob 31.

Quid cogitãdum cùm egẽtes intuemur.

Ignotis etiã miſericordia exhibenda.

Miſericordia Iob erga pupillos, *in iudicio cauſa cadentes.*

Amos 5.

5. IOB capite vigeſimonono: Auris audiens beatificabat me, & oculus videns, teſtimonium redde-

Digitized by Google

reddebat mihi. Eò quòd liberâssem pauperẽ vociferantem, & pupillum cui non esset adiutor. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum. Iustitia indutus sum: & vestiui me, sicut vestimento & diademate, iudicio meo. Oculus fui cęco, & pes claudo. Pater eram pauperum: & causam quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Si voluissem ire ad eos, sedebam primus: cumq; sederem quasi rex circunstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator.

6. ET trigesimoprimo, vt suprà B. testimonio primo.

XV.

Quot sunt opera misericordiæ tum corporalia, tum spiritualia?

A. SEPTEM in vtroque genere numerantur. Ac primùm quidem corporalia hæc sunt: [a] Esurientes pascere, potum dare sitientibus, operire nudos, captiuos redimere, ægrotos inuisere, hospitio peregrinos suscipere, [b] mortuos sepelire.

B. Spiritualia verò hæc: [c] Peccantes corrigere, [d] ignorantes docere, [e] dubitantibus rectè consulere, [f] pro salute proximi Deum orare, [g] consolari mœstos, [h] ferre patienter iniurias, offensam [i] remittere. Quæ humanæ pietatis officia, hominibus præsertim Christianis, nec barbaris planè, tã aperta sunt, vt longa tractatione neutiquàm egeant.

a Matth. 25. d

b Tob. 1. d 2. a b 12. c 2. Reg. 2. a Aug. lib. 1 de ciuit. Dei, cap. 13. & de cura pro mortuis cap 3.

c Matth. 18. b 1. Timoth. 5. c

d Eccli 18. b 2. Timoth. 4. a Esai. 52. b Hier. 15. b Dan. 12. a Iaco. 5. d Gal. 6. a Chrys. hom. 3. & 10. in Genes. Clemens Alex. lib. 1. Stromatum. Bern. serm. 36. in Cant. Greg. homil. 17 in Euang.

e Prouer. 27. b Eccli 5. c

f Matth. 5. g Iacobi 5. d

g Eccli 7. d 2. Corinth. 1. a

h Tit. 3. a 1. Thes. 5 c Rom. 15. a

i Matt. 5. d 6. b 18. c d Mar. 11. c Eccli 28. a

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus, & visitâstis me: in carcere eram, & venistis ad me, &c.

2. TOBIAE primo: Tobias quotidiè pergebat per omnem cognationem suam, & consolabatur eos, diuidebátque vnicuique, prout poterat, de facultatibus suis: esurientes alebat, nudísque vestimenta præbebat, & mortuis atque occisis sepulturam solicitus exhibebat.

3. ET capite secundo: Post hæc verò cùm esset dies festus Domini, & factum esset prandium bonum in domo Tobiæ, dixit filio suo: Vade, & adduc aliquos de tribu nostra, timentes Deum, vt epulentur nobiscũ. Cumq; abijsset, reuersus nunciauit ei, vnum ex filijs Israel iugulatum iacere in platea. Statimq; exiliens de accubitu suo, relinquens prandiũ, ieiunus peruenit ad corpus: tollensq; illud, portauit ad domum suam occultè, vt dum sol occubuisset, cautè sepeliret eum. Cumq; occultâsset corpus, manducauit panem cum luctu & tremore, memorans illum sermonem quem dixit Dominus per Amos prophetam, Dies festi vestri conuertentur in lamentationem & luctum. Cùm verò sol occubuisset, abijt, & sepeliuit eum. Arguebant autem eum omnes proximi eius, dicentes: Iam huius rei causa interfici iussus es, & vix effugisti mortis imperium, & iterùm sepelis mortuos? Sed Tobias plùs timens Deum quàm regem, rapiebat corpora occisorum, & occultabat in domo sua, & medijs noctibus sepeliebat ea.

Amos 2.

4. CAPITE duodecimo ait Raphael: Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuũ, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

5. SECVNDI Regum secundo: Veneruntq; viri Iuda, & vnxerunt ibi Dauid, vt regnaret super domum Iuda. Et nunciatum est Dauid, quòd viri Iabes Galaad sepelissent Saul. Misit ergò Dauid nuncios ad viros Iabes Galaad, dixitq; ad eos: Benedicti vos Domino, qui feciſtis misericordiam hanc cum domino vestro Saul, & sepeliſtis eum. Et nunc retribuat vobis quidem Dominus misericordiam & veritatem: sed & ego reddam gratiam, eò quòd feciſtis verbum istud.

6. AVGVSTINVS libro primo de ciuitate Dei, capite decimotertio: Non ideò tamen contemnenda & abijcienda sunt corpora defunctorum, maximéque iustorum atque fidelium, quibus tanquàm organis & vasis ad omnia bona opera sanctus vsus est Spiritus. Si enim paterna vestis & annulus, ac si quid huiusmodi, tanto charius est posteris, quanto erga parentes maior affectus: nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vtiquè multo familiariùs atque cõiunctiùs, quàm quælibet indumenta, gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adiutorium, quod adhibetur extrinsecùs, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Vndè & antiquorum iustorum funera officiosa pietate curata sunt, & exequiæ celebratæ, & sepultura prouisa: ipsiq; dum viuerent, de sepeliendis, vel etiam trãsferendis suis corporibus filijs mandauerunt: & Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste angelo, commendatur. Ipse quoquè Dominus die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumq; commendat, quòd vnguentum preciosum super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum sepeliendumq; curârunt. Verùm istæ authoritates non hoc admonent, quòd insit vllus cadaueribus sensus, sed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoquè mortuorum pertinere significant, propter fidem resurrectionis adstruendam. Vbi & illud salubriter discitur, quanta possit esse remuneratio pro eleemosynis, quas viuentibus & sentientibus exhibemus, si neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominum membris officij diligentiq; persoluitur. Sunt quidem & alia, quę sancti Patriarchæ de corporibus suis vel condendis, vel transferendis, prophetico spiritu dicta intelligi voluerunt.

Corpora defunctorum fidelium quare cum honore sepelienda.

Gen. 23. & 25. Sepultura & exequiæ iustorum.

Tob. 2. & 12.

Matth. 26. Ioan. 12.

Ioan. 19.

Deo placent officia pietatis, quæ exhibentur mortuis.

7. IDEM in libro de cura pro mortuis gerenda, capite tertio, repetit eadem ad verbum ex supradicto libro de ciuitate Dei.

1. B. MATTHAEI decimooctauo: Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

2. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccan-

tes,

tes, coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant.

3. ECCLESIASTICI decimooctauo: Qui misericordiam habet, docet & erudit quasi pastor gregem suum. Misereatur accipiēs doctrinam miserationis, & qui festinant in iudicijs eius.

4. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Prædica verbum, insta oportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Erit enim tempus cùm sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros, prurientes auribus.

5. ESAIAE quinquagesimosecundo: Quàm pulchri super montes pedes annunciantis & prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion, Regnabit Deus tuus?

6. HIEREMIAE decimoquinto: Propter hoc dicit Dominus: Si cōuerteris, conuertam te, & ante faciem meam stabis: & si separaueris preciosum à vili, quasi os meum eris. Conuertentur ipsi ad te, & tu non conuertéris ad eos.

7. DANIELIS duodecimo ait angelus: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium vt videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

8. IACOBI quinto: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet, quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum.

9. AD Galatas sexto: Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, nè & tu tenteris.

Animarū salutem quanti faciat Deus. 1. Tim. 2. Ezech. 18.

10. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in Genesim: Nihil ità gratum est Deo, & ità curæ, vt animarum salus, sicut clamat Paulus, dicens: Qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et iterùm Deus ipse ait: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Et propter hoc etiam creaturam hāc omnem produxit, & nos formauit, non vt pereamus, neque vt supplicijs nos torqueat: sed vt saluet, & ab errore liberatus, regno frui nobis concedat. Talem igitur habentes Dominum, tam misericordem, tam benignū, tam mansuetum: cùm nostræ, tum fratrum nostrorum salutis curam geramus.

Proximū ad salutem perducere, quàm præclarū sit.

Nam & hoc nostræ salutis argumentum erit & occasio, si non solùm pro nobis ipsis soliciti, sed & proximo vtiles fuerimus, ipsum ad viam veritatis manuducentes. Et vt sciatis quantum bonum sit, cum salute nostra & alios lucrari, audi prophetam ex persona Dei dicentem: Qui educit preciosum à vili, quasi os meum erit. Quid hoc est? Qui ab errore ad veritatem, ait, manuduxerit, vel à peccato ad virtutem proximum induxerit: pro virili humano me imitatur. Etenim ipse cùm Deus sit, propter nihil aliud nostram induit carnem, & alia omnia humana sustinuit, & crucem quoquè susceptit, nisi vt nos peccato obnoxios à maledicto liberaret. Et hoc quoquè Paulus clamat, dicens: Christus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictū. Si igitur ipse, qui Deus est ineffabilis essentiæ, ob misericordiā ineffabilem hæc omnia propter nos & salutē nostrā suscepit: cur non & nos erga fratres iusti sumus, agnoscentesq; eos vt mēbra nostra, & eripientes ex diaboli faucibus, in viam virtutis inducimus? Nam vt anima corpore melior est. ità his qui indigentibus pecunias & facultates suppeditant, maioribus præmijs digni sunt hi qui admonendo & continuè docendo in viam rectam supinos & desides inducunt, monstrando eis diuinarum virtutum fragrantiam, & vitiorum maleolentiam. Hæc omnia cùm sciamus, præ omnibus alijs huius vitæ curis, de salute animarū loquamur proximis, eandem illis solicitudinem ingerentes.

Hiere. 15.

Galat. 3.

Animarū lucrum quanti faciendum.

Docere proximum.

11. ET homilia decima in Genesim: Cuius studium est docere proximum, is non tam illi benefacit, quàm sibijpsi magnam mercedem parat: duplicique augetur lucro, dum maiorem à Deo retributionem assequitur, & dum fratrem docere aggreditur, docēdo interìm sibijpsi memoriam eorum quæ audiuit renouat. Igitur cogitantes tantum lucrum vestrum, nè inuideatis fratribus vestris, sed à vobis discant quæ nunc à nobis dicuntur.

Lucæ 19. Matth. 25. Talēta nobis cōcredita, benè collocāda sunt, & expendēda in vtilitatem aliorū.

12. CLEMENS Alexandrinus libro primo stromatum, in principio: Iam autem cernitur ipse Seruator, qui ex redundanti copia, pro eius qui accipit viribus, quæ ex exercitatione seruis augentur, facultates distribuerat, reuersus cum eis rationem ponere, quando ijs quidem qui eius pecuniam auxerant, qui in modico fuerant fideles, exceptis, eos super multa constituturum pollicitus, in Domini gaudium iussit ingredi: ei autem qui pecuniam ad fœnerādum creditam occultauerat, & eam ipsam quam acceperat, absque vllo emolumento reddebat: Serue, inquit, nequam & ignaue, oportebat te pecuniam meam dare nummularijs, & ego veniens meam recepissem. Propter hæc seruus inutilis inijcietur in tenebras exteriores. Tu ergò fortis esto, ait quoquè Paulus, in gratia quæ est in Christo Iesu, & quæ audijsti à me per multos testes, ea committe fidelibus hominibus, qui quidem idonei erunt alios quoquè docere. Et rursùs: Stude teipsum Deo probum exhibere operarium, inconfusibilem, rectè tractātem verbum veritatis. Si ambo ergò verbum prædicāt, hic quidem scripto, ille verò voce: quomodò non sunt ambo admittendi, qui effecerunt, vt fides operetur per dilectionem? A culpa autē eius, qui quod est optimum, non elegit, Deus est prorsùs alienus, & minimè eius causa. Iam verò illorum quidem munus est, verbum fœnerari: horum autem probare, & aut accipere, aut non. Iudicium autem in ipsis iudicatur. Sed prædicandi quidem scientia, est quodammodò Angelica, vtrouis modo iuuās, seu per manum, seu per linguam operetur: quoniam qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Et paulò pòst: Operamini, inquit Dominus, non cibum qui perit, sed qui manet in vitam æternam. Sumitur autem nutrimentum & per cibos, & per verba: & reuerà beati sunt pacifici, qui eos qui in hac vita & errore, ab ignoratione oppugnantur, contraria docendo transmouent, & traducunt ad pacem quæ est in Verbo, & vita quæ est ex Deo, & eos qui esuriunt iustitiam, panis distributione nutriunt.

2. Tim. 2.

Ibidem.

Prædicandi verbi Dei scientia est quodammodo angelica.

Ioan. 6.

Ab errore ad veritatem reducere alios.

13. BERNARDVS sermone trigesimosexto in Cantica canticorum: Videar forsan nimius in sugillatione scientiæ, & quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia literarum. Absit. Non ignoro quantum Ecclesiæ profuerint & prosint literati sui, siue ad refellendos eos qui ex aduerso sunt, siue ad simplices instruendos. Deniquè legi: Quia tu repulisti scientiam, repellam & ego te, vt non fungaris mihi sacerdotio. Legi: Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et paulò pòst: Est autem (quod in se est) omnis scientia bona, quæ tamen veritate subnixa sit: sed tu qui cum timore & tremore tuam ipsius operari salutem pro temporis breuitate festinas, ea scire priùs ampliusq; curato, quæ senseris viciniora saluti. Nónne medici corporum medicinæ portionem diffiniunt, eligere in sumendis cibis quid priùs, quid posteriùs, & quemadmodùm quidque sumi oporteat? Nam etsi bonos constat esse cibos, quos Deus creauit,

Scientia literarum, Ecclesiæ multùm prodest.

Osee 4.

Dan. 12.

Quarum rerū scientia & cognitio inprimis quærēda.

tū

tu tamen ipsos tibi, si in sumendo modum & ordinem non obserues, reddis planè non bonos. Ergò quod dico de cibis, hoc sentite & de scientijs. Sed meliùs mitto vos ad magistrum. Non est enim nostra ista sententia, sed illius: immò & nostra, quoniam veritatis. Qui se, inquit, putat aliquid scire, nondùm scit quomodò oporteat eum scire. Vides quoniam non probat multa scientem, si sciendi modum nescierit? Vides, inquam, quomodò fructum & vtilitatem scientiæ in modo sciendi constituit? Quid ergò dicit modum sciendi? Quid? nisi vt scias, quo ordine, quo studio, quo fine quæque nôsse oporteat? Quo ordine? vt id prius, quod maturius ad salutem. Quo studio? vt id ardentius, quod vehementius ad amorem. Quo fine? vt non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantùm ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt nanque qui scire volunt eo fine tantùm, vt sciant: & turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, vt sciantur ipsi: & turpis vanitas est. Qui profectò non euadent subsannantem Satyricum, & ei qui eiusmodi est decantantem:

Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.

Et sunt item qui scire volunt, vt scientiam suam vendãt, verbi causa, pro pecunia, pro honoribus: & turpis quæstus est. Sed sunt quoquè qui scire volunt, vt ædificent: & charitas est. Et item qui scire volunt vt ædificentur, & prudentia est. Horum omnium soli vltimi duo non inueniuntur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere vt benefaciant. Denique intellectus bonus omnibus facientibus eum. Reliqui omnes audiant: Scienti bonum & non facienti, peccatum est ei. Ac si per similitudinem dicat: Sumenti cibum & non digerenti, pernicioſum est ei. Cibus siquidem indigestus, & qui bonam non habet decoctionem, malos generat humores, & corrumpit corpus, & non nutrit. Ità & multa scientia ingesta stomacho animæ, quæ est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit, & sic per quosdam artus animæ, mores scilicet atque actus, transfusa atque digesta, quatenùs ipsa de bonis quæ nouerit, vita attestante & moribus bona efficiatur: nónne illa scientia reputabitur in peccatum, tanquàm cibus conuersus in prauos noxiosq; humores? Et initio sermonis trigesimiseptimi: Non tamen dico contemnendam aut negligendam scientiam literarum, quæ ornat animam, & erudit eam, & facit vt possit etiam alios erudire. Sed duo illa (nôsse Deum & seipsum) oportet & expedit vt præcedant, in quibus summa salutis constituitur.

14. GREGORIVS homilia decimaseptima in Euangelia: Pensemus ergò, qui vnquàm per linguam nostram conuersi, qui de peruerso suo opere nostra increpatione correpti, pœnitentiam egerunt: quis luxuriam ex nostra eruditione deseruit, quis auaritiam, quis superbiam declinauit? Pensemus quod lucrum Dei fecimus nos, qui accepto talento, ab eo ad negocium missi sumus. Etenim dicit: Negociamini dum venio. Eccè iam venit, eccè de nostro negocio lucrum requirit. Quale ei animarum lucrum de nostra negociatione monstrabimus? Quot eius conspectui animarum manipulos de prædicationis nostræ segete illaturi sumus? Ponamus ante oculos nostros illũ tanq; districtionis diem, quo iudex veniet, & rationem cum seruis suis, quibus talenta credidit, ponet. Eccè in maiestate terribili, inter angelorum atque archangelorũ choros videbitur. In illo tanto examine, electorum omnium & reproborum multitudo deducetur, & vnusquisque quid sit operatus ostendetur. Ibi Petrus cum Iudæa conuersa, quam post se traxit, apparebit. Ibi Paulus conuersum, vt ità dixerim, mundum ducens. Ibi Andreas post se Achaiam, ibi Ioannes Asiam, Thomas Indiam, in conspectum sui iudicis conuersam ducet. Ibi omnes Dominici gregis arietes, cum animarum lucris apparebunt, qui sanctis suis prædicationibus Deo post se subditum gregem trahunt. Cùm tot pastores cum gregibus suis ante æterni pastoris oculos venerint, nos miseri quid dicturi sumus, qui ad Dominum nostrum post negocium vacui redimus, qui pastorum nomen habuimus, & oues quas ex nutrimento nostro debeamus ostendere, non habemus? Hìc pastores vocati sumus, & ibi gregem non ducimus.

15. PROVERBIORVM vigesimoseptimo: Vnguento & varijs odoribus delectatur cor: & bonis amici consilijs anima dulcoratur.

16. ECCLESIASTICI quinto: Si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum, nè capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris.

17. MATTHAEI quinto: Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.

18. IACOBI quinto: Confitemini ergò alterutrùm peccata vestra: & orate pro inuicèm vt saluemini. multùm enim valet deprecatio iusti assìdua.

19. ECCLESIASTICI septimo: Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

20. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarũ, & Deus totius consolationis, qui cõsolatur nos in omni tribulatione nostra: vt possimus & ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem qua exhortamur & ipsi à Deo.

21. AD Titum tertio: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

22. PRIORIS ad Thessalonicẽses quinto: Rogamus autẽ vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Videte nè quis malũ pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est, sectamini inuicèm & in omnes.

23. AD Romanos decimoquinto: Debemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorũ sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque vestrùm proximo suo placeat in bonũ ad ædificationem. Etenim Christus nõ sibi placuit, sed ficut scriptũ est, Improperia improperantium tibi, ceciderunt super me.

24. MATTHAEI quinto: Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo: & tunc veniens, offeres munus tuum.

25. CAPITE sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cæleſtis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

26. CAPITE decimooctauo: Sic & pater meus cæleſtis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.

27. MARCI vndecimo: Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersùs aliquem: vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec

1. Cor. 8.

Modus sciendi cũ primis necessarius.

Quo fine scientiã appetere debeamus.

Abusus scientiæ 1. 2.

Persius satyra 1. 3.

Rectus vsus 1. 2.

Psal. 110.

Iacob. 4. Similitudo accõmodata.

Scientia per se laude digna.

Ad pastores & concionatores qui nullas animas Deo lucrifecerunt.

Luc. 19.

Apostoli quos populos conuerterint, in die iudicij videbitur.

Digitized by Google

nec pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

28. ECCLESIASTICI vigesimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat iram: & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi non habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro delictis illius?

XVI.

Quomodò istæc Scripturis ostenduntur?

A. PVLCHRE quidem ac passim, sicut in primis illa Esaiæ verba, aut potiùs Dei præcepta commonstrant: [a] *Frange, inquit, esurienti panem tuum, egenos vagosq; induc in domum tuam. Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam nè despexeris.* Quorum officiorum ingens quoquè fructus ibidèm subijcitur: [b] *Tunc anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te.* Et Ioannes, qui in charitate & misericordia fraterna nobis commendanda totus est, inter cætera docet: [c] *Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessè habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodò charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. In hoc cognoscimus, quoniam ex veritate sumus.*

a Esaiæ 58.b

b Ibidèm c

c 1 Ioã.3.e Iac.2.c. Basil. hom.7. in diuites auaros. Ambr. ser. 81. & apud Grat. dist 86. Idem lib.3.offic.c 6.& 7. Greg.3.p.curæ past. admonit.22. Item Grego. Turon.in glor.cõfes.c.108.

B. Hæc sunt fidelium, vereque iustorum opera, quæ in [d] extremo illo iudicio Christus agnoscet, & palàm approbabit: propter quæ regnum promissum decernet, iustitiæque coronam reddet misericordibus, quos & ipse iustos prædicat.

d Matth.25 d Luc.14.e

C. Quæ [e] quidem opera tanto plus veræ laudis æternique præmij porrigunt, quanto fiunt ab animo Christiano sinceriùs, alacriùs, liberaliùs, nimirùm vt in illis humanæ vanitati atque cupiditati quàm minimum loci relinquatur: ea verò ad Dei gloriam proximique, cui seruiunt, commodum propriè referantur. Hinc illæ Scripturæ voces obseruandæ: [f] *Qui tribuit in simplicitate: qui miseretur in hilaritate.* [g] *Noli auertere faciem tuam ab vllo paupere. Quomodò potueris, ità esto misericors.* [h] *Hilarem datorem diligit Deus.* [i] *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* [k] *Iucundus homo qui miseretur & commodat.* Certè Christus apud Lucam [l] talem depingit Samaritanum, qui præclarum exemplum præbeat summæ humanitatis perfectæque misericordiæ, ignotis etiam [m] & immerentibus vltrò præstandæ. [n] *Qui verò parcè seminat, parcè & metet,* Apostolo teste. Satis autem hactenùs de corporalibus præcipuè operibus misericordiæ.

e Gregor. curæ past. part. 3.admonit.21. Ambro.lib. 1.offic.cap.30.& lib.2.c.21. & 25. Chryt hom.de misericordia & duabus viduis. Item hom.30.in 1.epist.ad Corinth.

f Rom.12.b
g Tob.4.b

h 2.Cor.9.b
i Eccli 35.b
k psal.111.a

l Luc.10.f

m Nazian. orat.19. in funere patris. Chryso. hom. 21. in epist.ad Rom. Item homil.35.& 37.ad pop.Antioch.

n 2.Cor.9.b

TESTIMONIA.

1. A. ESAIAE quinquagesimooctauo: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Me etenim de die in diè quærunt, & scire vias meas volunt: quasi gens quæ iustitiam fecerit, & iudicium Dei sui non dereliquerit, rogant me iudicia iustitiæ, appropinquare Deo volunt. Quare ieiunauimus, & non adspexisti? humiliauimus animas nostras, & nescisti? Eccè in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Eccè ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Nolite ieiunare sicut vsque ad hanc diem, vt audiatur in excelso clamor vester. Nunquid tale est ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Nunquid contorquere quasi circulum caput suum, & saccum & cinerem sternere? Nunquid istud vocabis ieiunium, & diem acceptabilem Domino? Nónne hoc est magis ieiunium quod elegi? dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimẽtes, dimitte eos qui confracti sunt, liberos, & omne onus dirumpe. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuam. cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuã nè despexeris. Tunc erumpet quasi manè lumen tuum, & sanitas tua citiùs orietur, & anteibit faciem tuã iustitia tua, & gloria Domini colliget te. Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, Eccè adsum. si abstuleris de medio tuí catenam, & desieris extendere digitum, & loqui quod non prodest. Cùm effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris: orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies. Et requiem tibi dabit Dominus semper, & implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit, & eris quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarum, cuius non deficient aquæ. Et ædificabuntur in te deserta seculorum: fundamenta generationis & generationis suscitabis: & vocaberis ædificator sepium, auertens semitas in quietem.

2. PRIMAE Ioannis tertio, vt in textu.

3. IACOBI secundo: Iudicium sine misericordia illi qui nõ facit misericordiam. Superexaltat autem misericordia iudicium. Quid prodest, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem

Digitized by Google

tem non habeat? Nunquìd poterit fides ſaluare eum? Si autem frater aut ſoror nudi ſint, & indigeant victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & ſaturamini: non dederitis autem eis quæ neceſſaria ſunt corpori: quid proderit? Sic & fides, ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa.

4. BASILIVS homilia in diuites auaros, quæ eſt ſeptima inter homilias variorum argumentorum, vt ſuprà de peccatis capitalibus, quæſtione quarta A. teſtimonio ſecundo.

5. AMBROSIVS ſermone octogeſimoprimo, qui eſt idem cũ homilia ſexta Baſilij in diteſcentes auaros: Quòd ſi difficile tibi putas, ô homo, magnificentiam diuinæ largitionis imitari, imitare terram: ſi leuare ſurſùm oculos nõ potes, ſaltem ea quæ deorsùm ſunt, & in pedibus tuis, intuere. Affer tu fructum ſicut terra. noli eſſe deterior inſenſibili elemento. Illa enim fructus quos affert, non ſuis vſibus vindicat, ſed tuis miniſtrat obſequijs. Tu verò fructus illius ſolus inuadis, & tibi ſoli concludis. Quòd ſi tantum auiditatis te morbus adſtringit, vt tua velis facere omnia, accipe & ad hoc ſalutare remedium. Beneficium largientis præbenti magis permanet quàm ſuſcipienti. Nam miſericordia quidem ad indigentem peruenit, gratia autem multiplicatæ mercedis permanet tribuenti. Eſurienti dediſti panem: ille quidem paſtus eſt & refectus, ſed ad te redit, quod dediſti, cum fructibus & vſuris. Quod ſi difficile putas, conſidera frumentum quod ſeminatur in terra, ſi non ad ſeminantis potiùs quàm ad ſuſcipientis lucra cedit: ità etiam dum cibus tribuitur indigentibus, cum multo fœnore diuinæ gratiæ reſtituetur in poſterum. Sit ergò tibi finis agriculturæ huius initium cæleſtium ſationum. Seminate enim, inquit, vobis ad iuſtitiam. Quid ergò afflictaris? quid temetipſum excrucias, luto & lateribus concludens humanæ vitæ ſubſidia? Scriptum non legis: Melius eſt nomen bonum ſuper diuitias multas? Si ergò & tu gloriam ex diuitijs quæris, cognoſce quia melius eſt mille filiorum, quos per miſericordiam filios acquiſieris, patrem vocari, quàm mille aureorum dominum dici. Facultates nanque relinquentur hìc etiam ſi nolumus, bonorum verò operum conſcientia nobiſcum pariter pergit ad Deum. Et conſidera quanta tibi tum erit gloria, cùm te omnis ille populus, qui ex promptuarijs tuis paſtus eſt & refectus, pro tribunali magni illius & iuſtiſſimi iudicis caterua conſtipante circundabit, paſtorem te ſuum, ac tutorem pium, & miſericordem patrem omni gratiarum voce teſtabitur. Quòd ſi magiſtratus in theatris, mimis & athletis & gladiatoribus, alijſq; huiuſmodi generibus hominum totum penè patrimonium ſuum largitur ac prodigit, vt vnius horæ fauorem vulgi nimirùm acquirat, nihil ſibi vlteriùs profuturum: tu dubitas & cunctaris munificus eſſe in huiuſmodi largitionibus, in quibus iudex reſidet Deus, fauentium & acclamantium vulgus eſt angeli: vbi omnes qui à ſeculo fuerunt ſancti, laudatores & prædicatores tui ſunt: vbi laus & fauor non ſimul cum die ceſſat, ſed cum ſeculis permanet: vbi corona tibi non auri, ſed iuſtitiæ dabitur: vbi non honores vnius vrbis, ſed cælorũ regna mereberis. Et hæc omnia conquiruntur per miſericordias pauperum, per diſpenſationes indigentium, in quibus cibi corruptibilis precio, incorruptibilem regni cęlorum gloriam, ęternamq; mercaris. Et poſt pauca: Sicut ij qui per inſaniam mente translati ſunt, non iam res ipſas, ſed paſſionis ſuæ phantaſias vident: ità etiam mens auari ſemel vinculis cupiditatis adſtricta, ſemper aurum, ſemper argentum videt, ſemper reditus computat. Gratiùs aurum intuetur, quàm ſolem videt. Ipſa eius oratio & ſupplicatio ad Dominum, aurum quærit, & vellet atque optaret vt omnia ei in aurum conuerterentur. Vos autem fratres ſi mihi auſcultatis, reſerate aditus promptuariorum veſtrorum, & largior diuitijs veſtris atque fluentior exitus procuretur, quàm dudùm fuerat quæſitus ingreſſus, tanquàm affluentiſſimus fluuius ad ſegetes rigandas multis deriuationibus trahitur per omnem terram miſericordiæ affluentia. An neſcitis, quia puteorum aqua ſi frequentiùs hauriatur, & ſalubrior efficitur, & abundantior: quòd ſi ocioſa remanſerit & immobilis, inutilior & corruptior fit: ſi moueatur & operetur, communem omnibus & vtilem proferet fructum? Mete ergò vberes pecuniæ tuæ fructus, orationes dico pauperum, interceſſionemq; ſanctorum, qui pro te, officiorum tuorum memores apud iuſtum iudicem Deũ dignis operum tuorum allegationibus poſtulent. Caueamus exemplum diuitis iſtius, qui dum præſentes diuitias concludit, & de futuris ſolicitudinem gerit, diuitijs pariter abreptus & vita, protrahitur ad tribunal horrificum, in quo accuſatrix quidem huius aſſiſtit ipſa illa quæ & totius vitæ eius comes extitit auaritia: defenſor verò & interceſſor nuſquàm vllus appáret. Circunſpectat nanque ſanctorum multitudinem diuinis tribunalibus aſſiſtentem, & intentis ac ſolicitis oculis circunluſtrat ſi quem fortè videat charum ſibi ac familiarem in hac vita obſequio ſuo factum, nec vſquàm tamen vllum inuenit. Nullus eſt qui dicat: Domine, dignus eſt cui ignoſcas: dilexit enim gentem noſtram, & eccleſiam ipſe ædificauit. Nullæ viduę quæ procidentes & flentes rogent Petrum, oſtendentes veſtimenta ſua, quæ eis largitus eſt diues. Nullus ergò miſerebitur ei qui non eſt miſertus. Scriptum eſt enim: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Et iterùm: Date, & dabitur vobis. Et: Qua menſura menſi fueritis, eadem remetietur vobis. Et paulò pòſt: Non te oportebat gratias agere Deo, exultare & lætari quòd non ipſe mendicans alienas circuis fores, ſed alij ante tuas ianuas ſedent à te miſericordiam poſtulantes? Tu verò difficilis es ad præbendum, contriſtaris ac declinas nè quis tibi paulò moleſtior, cogente neceſſitate paupertatis, exiſtat: quaſi non potuiſſet fieri vt eſſes vnus ex ijs qui ante ianuam tuam fame perditi iacent. & tu quidem ſatìs dignè: nam voto, mente, ac propoſito pauper es, & totius boni egenus. Cùm enim nõ habes charitatem, cùm tibi deſit humanitas, deſit fides, deſit ſpes in Deo, cùm tibi deſit miſericordia, quid te egeſtuoſius, quídve mendicius? Pars tua cum tineis & muribus horreorum tuorum roſoribus erit. Qui vtiquè ſi talia non videres, ſi non corrumpi ea cerneres & conſumi, quis tibi ſuadere poſſet aliquid indè largiri? Sed ais: Quid iniuſtum eſt, ſi cùm aliena non inuadam, propria diligentiùs ſeruo? O impudens dictum, propria dicis? quæ? ex quibus reconditis in hunc mundum detuliſti? Quando in hanc ingreſſus es lucem, quando de ventre matris exiſti, quibus quæſo facultatibus, quibuſq; ſubſidijs ſtipatus ingreſſus es? Aduentum tuum in hunc mundum diſce ab Apoſtolo Paulo dicente: Nihil enim intulimus in hunc mundum, ſed nec auferre quidem quid poſſumus: habentes autem victum & veſtitum, his contenti ſimus. Terra communiter omnibus hominibus data eſt. proprium nemo dicat, quod è communi plus quàm ſufficeret ſumptum, & violenter obtentum eſt. Veruntamen nudus ex ventre matris exiſti, nudus nihilominùs reuertéris in terram. Et ſi quidem terræ elementum putas fortuitò ſubſtitiſſe, impius es qui ignoras conditorem Deum: ſi verò agnoſcis beneficium largitoris, gratus eſto creatori, & require apud temetipſum rationẽ cur plus tibi quàm cæteris præſtitit. Nunquìd iniquus eſt Deus, vt nobis non æqualiter diſtribuat vitæ ſubſidia, vt tu quidem eſſes affluens & abundans, alijs

Creaturarum exemplo prouocamur ad miſericordiã

Fructus eleemoſynarum in donantem redundat.

Gratia & iuſtitia acquiruntur. Oſeæ 10.

Prouer. 22.

Glotiam pariũt eleemoſynæ in futura vita.

Corona iuſtitię dabitur, & cælorum regna mereberis.

Auarorum cogitationes quæ ſint.

Facultates noſtræ erogando multiplicantur.

Similitudo pulchra.

Luc. 12.

Auaritia auaros accuſat coram ſummo iudice.

Luc. 7.

Actor. 9.

Matth. 5.

Luc. 6.

In eos qui difficiles ſe præbent ad largiendum.

In eos qui ſe propria licitè ſeruare dicũt.

1. Tim. 6.

Iob 1.

Digitized by Google

Cur Deus alios ditauit, alios paupetes esse voluit.

verò deesset, & egerent? An idcircò magis, quia & tibi voluit benignitatis suæ experimenta conferre, & alium per virtutem patientiæ coronare: tu verò susceptis Dei muneribus, etsi in sinum tuum redactis, nihil te putas agere iniquum, si tam multorum vitæ subsidia solus obtineas? Quis enim tam iniustus, tam auidus, tam auarus, quàm qui multorum alimenta, suum non vsum, sed abundantiam & delicias facit? Neque enim minus est criminis, habenti tollere, quàm cùm possis & abundes, indigentibus denegare. Esurientium panis est quem tu detines: nudorum indumentum est quod tu recludis: miserorum redemptio est & absolutio, pecunia quam tu in terram defodis. Tot te ergò scias inuadere bona, quot possis præstare quod velis.

Diuitum bona sunt pauperũ quo ad vsum. Vide S. Tho. 2. 2. q. 32. art. 5.

6. IDEM Ambrosius apud Gratianum distinctione octogesimasexta: Pasce fame morientem. quisquis enim pascendo hominem seruare poteris, si non pascas, fame occidisti.

Occidit hominem, qui præ fame morientem nõ pascit cùm potest.

7. ET libro tertio Officiorũ, capite sexto: Non vincat honestatem vtilitas, sed honestas vtilitatem. Hanc dico vtilitatem, quæ æstimatur secundùm vulgi opinionẽ. Mortificetur auaritia, moriatur concupiscentia. Sanctus in negociationem introisse se negat: quia preciorum captare incrementa, non simplicitatis, sed versutiæ est. Et alius ait: Captans precia frumenti, maledictus in plebe est. Et post pauca: Cur ad fraudem conuertis naturæ industriam & indulgentiam? Cur inuides vsibus hominum publicos partus? Cur populis minuis abundantiam? Cur affectas inopiam? Cur optari facis à pauperibus sterilitatem? Cùm enim non sentiant beneficia fœcunditatis, te auctionante precium, te condente frumentum, optant potiùs nihil nasci, quàm te de fame publica negociari. Ambis frumentorum indigentiam, alimentorum penuriam, vberis soli partus ingemiscis; fles publicam fertilitatem, horrea frugum plena deploras; exploras quando sterilior prouentus sit, quando exilior partus: votis tuis gaudes arrisisse maledictum, vt nihil vsquàm nasceretur: tunc messem tuam venisse lætaris, tunc tibi de omnium miseria congeris opes, & hanc tu industriam vocas, hanc diligentiam nominas, quæ calliditatis versutia, quæ astutia fraudis est? & hoc tu remedium vocas, quod est commentum nequitiæ? Latrocinium hoc, an fœnus appellem? Captantur tanquàm latrocinij tempora, quibus in viscera hominum durus insidiator obrepas. Augetur precium tanquàm sorte cumulatum fœnoris, quo periculum capitis aceruatur. Tibi conditæ frugis multiplicatur vsura, tu frumentum quasi fœnerator occultas, quasi venditor auctionaris. Quid imprecaris malè omnibus, quia maior futura sit fames, quasi nihil frugum superfit, quasi infœcundior annus sequatur? Lucrum tuum, damnum publicum est. Ioseph sanctus omnibus aperuit horrea, non clausit: nec precia captauit annonæ, sed perenne subsidium collocauit: nihil sibi acquisiuit, sed quemadmodùm fames etiam in posterum vinceretur, prouida ordinatione disposuit. Legisti quemadmodùm hũc frumentarij precij captatorem exponat in Euangelio Dominus Iesus, cuius possessio diuites fructus attulit, & ille quasi egens dicebat: Quid faciam? non habeo quo congregem. Destruam horrea mea, & maiora faciam: cùm scire non posset, vtrùm sequenti nocte anima sua ab eo repeteretur. Nesciebat quid faceret: quasi ei alimenta deessent, hærebat ambiguo. Non capiebant horrea annonam, & ille se egere credebat. Rectè igitur Salomon: Qui continet, inquit, frumentum, relinquet illud nationibus, non hæredibus: quoniam auaritiæ emolumentum ad successorum iura non peruenit. Quod non legitimè acquiritur, quasi ventis quibusdam ità extraneis diripientibus dissipatur.

Famis tẽpore subueniendũ communitati

Prouer. 11.

In eos qui frumenta recondunt.

Latrocinijs comparatur ea mercatorũ industria.

Exemplum Ioseph.

De diuite Euangelico. Luc. 12.

Prouer. 11.

Et addidit: Captans annonam, maledictus in plebe est: benedictio autem in capite eius qui participat. Vides ergò quòd largitorem frumenti esse deceat, non precij captatorem. Non est igitur ista vtilitas, in qua plus honestati detrahitur, quàm vtilitati adiungitur.

8. CAPITE septimo eiusdem libri: Sed & illi qui peregrinos vrbe prohibent, nequaquàm probandi: expellere eo tempore quo deberent iuuare, separare à commercijs communis parentis, fusos omnibus partus negare, inita iam cõsortia viuendi auerruncare: cum quibus fuerint communia iura, cum his nolle in tempore necessitatis subsidia partiri. Feræ non expellunt feras, & homo excludit hominem? Feræ ac bestiæ communem putant omnibus victum, quem terra ministrat. Illæ etiam conformem sui generis adiuuãt: homo impugnat, qui nihil à se alienum debet credere, quicquid humani est. Quanto ille rectiùs, qui cùm iam prouecta processisset ætate, & famem toleraret ciuitas, atque (vt in talibus solet) peterent vulgò, vt peregrini vrbe prohiberentur, præfecturæ vrbanę curam cęteris maiorem sustinens, conuocauit honoratos, & locupletiores viros poposcit, vt in medium consulerent, dicens: Quàm immane esset peregrinos eijci, quàm hominem exueret, qui cibum morienti negaret? Canes ante mensam impastos esse non patimur, & homines extrudimus? Quàm inutile quoquè tot populos mundo perire, quos dira conficeret tabes: quantos vrbi suæ perire, qui solerent adiumento esse, vel in conferendis subsidijs, vel in celebrandis commercijs: neminem fame aliena iuuari: protrahere vtplurimùm diem posse, non inopiam repellere: immò tot cultoribus extinctis, tot agricolis occidentibus, occasura in perpetuum subsidia frumentaria. Hos igitur excludimus, qui victum nobis inferre consuerunt? Hos nolumus in tempore necessitatis pascere, qui nos omni ætate pauerunt? Quanta sunt quæ ab ipsis nobis hoc ipso tempore ministrantur? Non in solo pane viuit homo. Nostra illic familia, plerique etiam nostri parentes sunt. Reddamus quod accepimus. Sed veremur, nè cumulemus inopiam. Primùm omnium misericordia nunquàm destituitur, sed adiuuatur. Deindè subsidia annonæ, quæ his impartienda sunt, collatione redimamus, reparemus auro. Nunquìd his deficientibus, non alij nobis redimendi cultores videntur? Quanto vilius est pascere quàm emere cultores? Vbi etiam repares? Vbi inuenias quem reformes? Adde: si inuenias quem ignarum, & alieni vsus: numero possis substituere, non cultui. Quid plura? Collato auro, coacta frumenta sunt. Ità nec abundantiam vrbis minuit, & peregrinis alimoniam submini strauit. Quantæ hoc commendationis apud Deum fuit sanctissimo seni? Quantæ apud homines gloriæ? Hic magnus verè probatus, qui verè potuit Imperatori dicere, demonstrans prouinciæ totius populos: Hos tibi omnes reseruaui, hi viuunt beneficio tui senatus, hos tua curia iam morti abstulit.

Peregrinos tempore famis vrbe non arcendos.

Senis eiusdẽ oratio, qua persuasit non esse eos pellendos.

Deut. 8. Matth. 4.

9. GREGORIVS Magnus in tertia parte curæ pastoralis, admonitione vigesimasecunda: Admonendi sunt qui nec aliena appetunt, nec sua largiuntur: vt sciant solicitè, quòd ea de qua sumpti sunt, cunctis hominibus terra communis est: & idcircò alimenta quoquè omnibus communiter profert. Incassùm ergò se innocentes putant, qui cõmune Dei munus sibi priuatum vendicant: qui cùm accepta non tribuunt, in proximorum nece grassantur: quia tot penè quotidiè perimunt, quot morientium pauperum apud se subsidia abscondunt. Nam cùm quælibet necessaria indigentibus ministramus, sua illis reddimus, non nostra largimur: iustitię debitum potiùs soluimus, quàm misericordię opus implemus. Vndè

Ad eos qui sua nõ largiuntur.

Perimũt pauperes morientes.

Opus misericordiæ, est iustitiæ etiam opus.

&

Digitized by Google

& ipsa veritas, cùm de misericordia cautè exhibenda loqueretur, ait: Attendite, nè iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Cui quoquè sententiæ etiam Psalmista concinens dicit: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in æternum. Cùm enim largitatem impensam pauperibus præmisisset, non hanc vocare misericordiam, sed iustitiam maluit: quia quod à communi Domino tribuitur, iustum profectò est vt qui accipiunt, eo communiter vtantur. Hinc etiam Salomon ait: Qui iustus est, tribuit: & non cessabit. Admonendi sunt quoquè vt solicitè attendant, quòd ficulnea quæ fructum non habuit, contra hanc districtus agricola queritur quòd etiam terram occupauit. Terram quippe ficulnea sine fructu occupat, quando mens tenacium hoc quod prodesse multis poterat, inutiliter seruat. Terram ficulnea sine fructu occupat, quando locum quem exercere alius per solem boni operis valuit, stultus per desidiæ vmbram premit. Hi autem dicere nonnunquàm solent: Concessis vtimur, aliena non quærimus: & si digna misericordiæ retributione non agimus, nulla tamen peruersa perpetramus. Quod idcircò sentiunt: quia videlicet aurem cordis à verbis cælestibus claudunt. Neque enim dives in Euangelio, qui induebatur purpura & byssо, qui epulabatur quotidiè splendidè, aliena rapuisse, sed infructuosè proprijs vsus fuisse perhibetur: eúmque post hanc vitam vltrix gehenna suscepit, non quia aliquid illicitum gessit, sed quia immoderato vsu totũ se licitis tradidit. Admonendi sunt tenaces, vt nouerint quòd hanc primam iniuriam faciunt Deo: quia danti sibi omnia, nullam misericordiæ hostiam reddunt. Hinc etenim Psalmista ait: Non dabit Deo placationem suam, nec preciũ redemptionis animæ suæ. Precium nanque redemptionis dare, est opus bonũ prȩuenienti nos gratiæ reddere. Hinc Ioannes exclamat, dicens: Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Qui ergò se innoxios, quia aliena non rapiunt, æstimant: ictum securis vicinæ præuideant, & torporem improuidæ securitatis amittant: nè cùm ferre fructum boni operis negligunt, à præsenti vita funditùs quasi ex viriditate radicis exsecentur.

Matth. 6.

Psal. 111.

Prouer. 21.

Luc. 13. Per ficulneã infructuosam tenaces homines designantur.

Non est satis ab alienis abstinere, sed etiã sua erogãda alijs.

Luc. 16.

Ad tenaces.

Psal. 48.

Luc. 3.

10. GREGORIVS Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite centesimo octauo: Sic & quodã loco in portu maris gestum fuisse multorum confirmat relatio. Quidam pauper & senex marsupijs oneratus, venit ad litus maris: & accedens ad portũ, petere eleemosynam à naucleris cœpit. Atque illi, qui primus carinæ erat, importunior adsistebat, dicens: Da mihi aliquid. Tunc ille commotus ait: Absiste quęso decrepite, & noli à nobis quærere quicquã: nihil enim hîc aliud præter lapides habemus. At ille ait: Si lapides dicis esse quæ in tuis ditionibus nauis hæc continet, omnia vertantur in lapides. & statim cunctum nauis onus quod mandi potuit, in saxum conuersum est. Ego enim ex his & dactylos vidi, & oliuas adspexi marmore duriores. Nam cùm in lapidis duritiam conuersa fuissent, nunquàm tamen colorem quem habuerunt, perdiderunt, nisi eadem forma eademq; species erat. Dominus autem nauis pœnitẽtia motus, inquisitum senem nunquàm potuit reperire: & sicut ferunt, per multas ciuitates de ijs quæ in saxum mutata fuerant, ad videndum direxit, vt scilicet exemplum esset omnibus, nè similia perpetrarent. Eccè quid agis impudens auaritia: fecisti hominẽ pauperem, qui non porrigendo pauperi, putauit se posse fieri ditiorem.

Esculenta omnia vertuntur imprecatione pauperis in lapides

1. B. MATTHAEI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: Sitiui, & dedistis mihi bibere: Hospes eram, & collegistis me, &c. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pauimus: sitiẽtem, & dedimus tibi potum? &c. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

2. LVCAE decimoquarto: Dicebat autem ei qui se inuitauerat: Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites: nè fortè te & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

1. C. GREGORIVS Magnus parte tertia curæ pastoralis, admonitione vigesimaprima: Admonendi sunt qui iam sua misericorditer tribuunt, vt à cælesti Domino dispensatores se positos subsidiorum temporalium agnoscant, & tanto humiliter præbeant, quanto & aliena esse intelligunt quæ dispensant. Cumq; in illorum ministerio quibus accepta largiuntur, constitutos se esse considerant, nequaquàm eorũ mentes tumor subleuet, sed timor premat. Vndè & necesse est, vt solicitè p erpendant, nè commissa indignè distribuant, nè quædã quibus nulla, nè nulla quibus quædam, nè multa quibus pauca, nè pauca præbeant quibus impendere multa debuerunt: nè præcipitatione hoc quod tribuunt, inutiliter spargant: nè tarditate petentes nociuè crucient, nè recipiendæ hîc gratiæ intentio subrepat, nè dationis lumen laudis trãsitoriæ appetitio extinguat, nè oblatum munus coniuncta tristitia absorbeat, nè in benè oblato munere animus plusquàm decet hilarescat, nè sibi quicquam, cùm totum rectè impleuerint, tribuant, & simul omnia postquàm peregerint, perdant. Nè enim sibi virtutem suæ liberalitatis deputent, audiant quod scriptum est: Si quis administrat, tanquàm ex virtute quam administrat Deus. Nè in benefactis immoderatiùs gaudeant, audiant quod scriptum est: Cùm feceritis hęc omnia, quæ præcepta sunt vobis: dicite, serui inutiles sumus: quę debuimus facere, fecimus. Nè largitatem tristitia corrumpat, audiant quod scriptum est: Hilarem enim datorem diligit Deus. Nè ex impenso munere transitoriam laudem quærant, audiant quod scriptum est: Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, id est, pię dispensationi nequaquàm se gloria vitæ præsentis admisceat, sed opus rectitudinis, appetitionem ignoret fauoris. Nè impensæ gratiæ vicissitudinem requirant, audiant quod scriptum est: Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neq; fratres tuos, neque cognatos, neq; vicinos diuites, nè fortè te ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. Nè quæ præbenda sunt citiùs, serò præbeantur, audiant quod scriptũ est: Nè dixeris amico tuo, Vade & reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare. Nè sub obtentu largitatis ea quæ possident, inutiliter spargant, audiant quod scriptum est: Sudet eleemosyna in manu tua. Nè cùm multa necesse sunt, parua largiantur, audiãt quod scriptum est: Qui parcè seminat, parcè & metet. Nè cùm pauca oportet, plurima præbeant, & ipsi postmodùm nimiè inopiam tolerantes ad impatiẽtiam erumpant, audiãt quod scriptum est: Non vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum. Cùm enim dantis mens ferre inopiam nescit, si multa sibi subtrahit, occasionem contra se impatientiæ exquirit. Priùs nanque præparandus est patientiæ animus, & tunc aut multa sunt, aut cuncta largienda, nè, dum minùs æquanimiter inopia irruens fertur, & præmissæ largitatis merces pereat, & adhuc mẽtem deteriùs murmu-

Quid in eleemosynarũ largitione obseruãdum, quid cauendum.

Scripturis singula probat.

1. Pet. 4.

Luc. 17.

2. Cor. 9.

Matth. 6.

Luc. 14.

Prouer. 3.

2. Cor. 9.

2. Cor. 8.

Digitized by Google

ratio subsequens perdat. Nè omninò nihil eis præbeant, quibus conferre aliquid paruum debent, audiant quod scriptum est: Omni petenti te tribue. Nè saltem aliquid præbeant, quibus omninò conferre nihil debent, audiãt quod scriptum est: Da bono, & noli recipere peccatorem. Benefac humili, & non dederis impio. Et rursùm: Panem tuum & vinum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus. Panem enim suum & vinum peccatoribus præbet, qui iniquis subsidia, pro eo quòd iniqui sunt, impendit. Vndè & nonnulli huius mundi diuites, cùm fame crucientur Christi pauperes, effusis largitatibus nutriunt histriones. Qui verò indigenti etiam peccatori panem suum, non quia peccator, sed quia homo est, tribuit, nimirùm non peccatorem, sed iustum pauperem nutrit, quia in illo non culpam, sed naturam diligit. Admonendi sunt etiam, qui iam sua misericorditer largiuntur, vt solicitè custodire studeant, nè, cùm commissa peccata eleemosynis redimunt, adhuc redimenda committant. Nè venalem Dei iustitiam æstiment, si cùm curant pro peccatis nummos tribuere, arbitrentur se posse inultè peccare. Melior quippe est anima quàm esca, melius corpus quàm vestimentum. Qui ergò escam aut vestimentum pauperibus largitur, sed tamen animæ vel corporis iniquitate polluitur, quod minus est iustitiæ, obtulit: & quod maius est culpæ, commisit, sua enim Deo dedit, & se diabolo.

Lucæ 6.

Eccli 12.

Tob. 4.

Non ideò tribuendæ eleemosynæ, vt liberiùs peccetur.

Matth. 6. Lucæ 12.

2. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimo: Sed iam de beneficentia loquamur, quæ diuiditur etiam ipsa in beneuolentiam & liberalitatem. Ex his igitur duobus constat beneficentia, vt sit perfecta. Non enim satis est benè velle, sed etiã benefacere. Nec satis est iterùm benefacere, nisì id ex bono fonte, hoc est, ex bona voluntate proficiscatur. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam si inuitus facias, quæ tibi merces est? Vndè Apostolus generaliter inquit: Si volens hoc ago, mercedem habeo: si inuitus, dispensatio mihi credita est. In Euangelio quoquè multas disciplinas accepimus iustæ liberalitatis. Pulchrum est igitur benè velle, & eo largiri consilio, vt prosis, non vt noceas. Nam si luxurioso ad luxuriæ effusionem, adultero ad mercedem adulterij largiendum putes, non est beneficentia ista, vbi nulla est beneuolẽtia. Officere enim istud est, non prodesse alteri: si largiaris ei qui conspiret aduersùs patriam, qui congregare cupiat tuo sumptu perditos, qui impugnent Ecclesiam. Non est hæc probabilis liberalitas, si adiuues eum qui aduersùs viduam & pupillos graui decernit iurgio, aut vi aliqua possessiones eorũ eripere conatur. Non probatur largitas, si quod alteri largitur, alteri quis extorqueat: si iniustè quærat, & iustè dispensandum putet: nisì fortè, vt ille Zachæus, reddas quadruplum priùs ei quem fraudaueris: & gentilitatis vitia, fidei studio & credentis operatione compenses. Fundamentum igitur habeat liberalitas tua. Hoc primùm quæritur, vt cum fide conferas, fraudem non facias oblatis, nè dicas te plus conferre, & minus conferas. Quid enim opùs est dicere? Fraus promissi est: in tua potestate est largiri, quod velis. Fraus fundamentum soluit, & opus corruit. Nunquìd Petrus ità indignatione efferbuit, vt Ananiam extingui vellet, vel vxorẽ eius? Sed exemplo eorum noluit perire cæteros. Nec illa perfecta est liberalitas, si iactantiæ causa magìs quàm misericordiæ, largiaris. Affectus tuus nomen imponit operi tuo. Quomodò à te proficiscitur, sic æstimatur. Vides quàm moralem iudicem habeas? Te consulit, quomodò opus tuum suscipiat, mentem tuam priùs interrogat. Nesciat, inquit, sinistra tua quid faciat dextera tua. Nõ de corpore loquitur, sed etiã vnanimus tuus, frater tuus, quod facis, nesciat: nè dũ hìc quæris mercedem iactãtiæ, illic remunerationis fructum amittas. Perfecta autem est liberalitas, vbi silentio quis tegit opus suum, & necessitatibus singulorum occultè subuenit: quem laudat os pauperis, & non labia sua. Deindè perfecta liberalitas, fide, causa, loco, tempore commendatur, vt primùm operaris circa domesticos fidei. Grandis culpa, si sciente te fidelis egeat, si scias eum sine sumptu esse, fame laborare, ærumnam perpeti, qui præsertim egere erubescat: si in causam ceciderit, aut captiuitatis suorum, aut calumniæ, & non adiuues: si sit in carcere, & pœnis & supplicijs propter debitum aliquod iustus excrucietur: (nam & si omnibus debetur misericordia, tamen iusto ampliùs:) si tempore afflictionis suæ nihil à te impetret, si tempore periculi quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quàm vita morituri. De quo pulchrè Iob dixit: Benedictio perituri in me veniebat. Personarum quidem Deus acceptor non est, quia nouit omnia. Nos autem omnibus quidem debemus misericordiam. Sed quia plerique fraude eam quærunt, & fingunt ærumnam, ideò vbi causa manifestatur, persona cognoscitur, tempus vrget, largiùs se debet profundere misericordia. Non enim auarus Dominus est, vt plurimum quærat. Beatus quidem qui dimittit omnia, & sequitur eum. Sed & ille beatus est, qui quod habet, ex affectu facit. Denique duo æra viduæ illius, diuitum muneribus prætulit: quia totum illa quod habuit contulit, illi autem ex abundanti partem exiguam cõtulerunt. Affectus igitur diuitem collationem aut pauperem facit, & precium rebus imponit. Cæterùm Deus non vult simul effundi opes, sed dispensari: nisì fortè vt Helisæus qui boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus in disciplinam se propheticam daret. Est etiam illa probanda liberalitas, vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati, non tamen vt illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes conferre inopibus. Causa enim præstat, nõ gratia. Neque enim propterea te Domino dicãsti, vt tuos diuites facias, sed vt vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, & precio miserationis peccata redimas tua. Putant se parùm poscere? precium tuum quærunt, vitæ tuæ fructum adimere contendunt, & se iustè facere putant. Et accusat quòd eum diuitem nõ feceris, cùm te ille velit æternæ vitæ fraudare mercede? Et post quędam: Considerãda etiam in largiendo ætas atq; debilitas, nonnunquàm etiam verecundia, quæ ingenuos prodit natales, vt senibus plus largiaris, qui sibi labore iam non queũt victum quærere. Similiter & debilitas corporis, & hæc iuuanda promptiùs. Tum si quis ex diuite cecidit in egestatem, & maximè si non vitio suo, sed aut latrocinijs, aut proscriptione, aut calumnijs, quę habebat, amisit. Sed fortè dicat aliquis: Cæcus vno loco sedet & præteritur, & iuuenis validus frequẽter accipit. Verum est, quia obrepit propter importunitatem. Non est illud iudicij, sed tędij. Nam & Dominus ait in Euangelio, de eo qui iam clauserat ostium suum, si quis ostium eius procaciùs pulset, quia surgit & dat illi propter importunitatem.

Dare oportet vt prosis, non vt obsis.

Ex alieno nõ largiendum.

Lucæ 19.

Sine fraude largiendum.

Actor. 5.

Nõ iactantiæ causa.

Matth 6.

Ordinata sit liberalitas.

Domestici fidei præferantur.

Iustis magis benè faciendum quàm alijs.

Iob 29.

Munus ex affectu, non ex quantitate spectatur.

Matth. 19.

Lucæ 21. Marc. 12.

An liceat omnia simul erogare. 3. Reg. 19.

Cognatorum etiam habenda est ratio, si egeant.

Non propterea se Deo dicãt religiosi, vt suos amicos diuites faciãt, sed facultatum in pauperes distributiõe peccata redimãt, & vitã æternã acquirãt.

Cõsiderandæ ætas, debilitas, & verecũdia in pauperibus.

Lucæ 11.

3. ET libro secundo Officiorum, capite vigesimoprimo: Adiuuat hoc quoq; ad profectum bonæ existimationis, si de potentis manibus eripias inopem, de morte damnatum eruas, quantum sine perturbatione fieri potest: nè videamur iactantiæ magìs causa facere, quàm misericordiæ, & grauiora inferre vulnera, dũ leuioribus mederi desideramus. Iam si oppressum opibus potentis, & factione magìs quàm sceleris sui precio grauatum libe-

Ex operibus misericordiæ vera laus cõparatur.

liberaueris, egregiæ cõualescit opinionis testimonium. Commendat plerosque etiam hospitalitas. Est enim publica species humanitatis, vt peregrinus hospitio non egeat, suscipiatur officiosè, pateat aduenientì ianua. In officijs autem hospitalibus omnibus quidem humanitas impartienda est, iustis autem vberior deferenda honorificentia. Quicunque enim iustum receperit in nomine iusti, mercedem iusti accipiet, vt Dominus pronunciauit. Tanta autem est apud Deum hospitalitatis gratia, vt ne potus quidem aquæ frigidæ à præmijs remunerationis immunis sit. Vides quia Abraham Deum recepit hospitio, dum hospites quærit? Vides quia Loth angelos suscepit? Qui scis an & tu cùm suscipis hospitem, suscipias Christum? Licèt in hospite sit Christus, quia Christus in paupere est, ficut ipse ait: In carcere eram, & veniſtis ad me: nudus eram, & operuiſtis me. Suaue est igitur non pecuniæ, sed gratiæ studere. Et post pauca: Pulchra liberalitas, erga ipsos quoquè pauperes mensuram tenere, vt abundes pluribus, non conciliandi fauoris gratia vltra modum fluere. Quicquid ex affectu puro ac sincero promitur, hoc est decorum. Non superfluas ædificationes aggredi, nec prætermittere necessarias. Et maximè Sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat, impensas misericordiæ conuenientes frequentare, quantum oporteat largiri peregrinis, non superflua, sed competẽtia: non redundantia, sed congrua humanitati: nè sumptu pauperum alienam sibi quærat gratiam, nè restrictiorem erga clericos aut indulgentiorem se præbeat. Alterum enim inhumanum, alterum prodigum: si aut sumptus desit necessitati eorum, quos à sordidis negociationis aucupijs retrahere debeas, aut voluptati superfluat.

Ex hospitalitate.

Matth. 10.

Ibidèm.

Genes. 18.

Genes. 19.

Matth. 25.

4. CAPITE vigesimoquinto: Quid autẽ tibi prodest fauere diuiti? An quia citiùs amantem remuneret? His enim fauemus frequentiùs, à quibus referendæ vicem speramus gratiæ. Sed eo magìs infirmo & inopi nos studere conuenit, quia pro eo qui non habet, remunerationem speramus à Domino Iesu: qui sub specie conuiuij generalem virtutis edidit formam, vt his potiùs nostra conferamus beneficia, qui nobis ea non possunt repræsentare, dicens, ad conuiuium atque epulas non eos qui diuites sunt, sed pauperes inuitandos. Diuites enim rogari videntur, vt ipsi quoquè nobis reddant conuiuium: pauperes (quia non habent quod restituant) cùm acceperint, remuneratorem nobis faciũt Dominum, qui se pro paupere obligandum obtulit. Ad ipsum quoquè seculi vsum, collatio beneficij facta in pauperes, magìs quàm in locupletes, plùs iuuat: quia diues dedignatur beneficium, & pudet eum debitorem esse gratiæ. Quinetiam id quod collatum est sibi, meritis suis arrogat, quòd vel vt debitum acceperit, vel ideò datum sit, eò quòd is qui dedit, reddendum sibi à diuite vberiùs existimauerit. Ità in accipiendo beneficio, eo ipso quòd acceperint diuites, dedisse se magìs quàm accepisse existimant. Pauper verò & si non habeat vndè reddat pecuniam, refert gratiam. In quo certũ est, quòd plus reddat quàm acceperit. Pecunia enim nummo soluitur, gratia nunquàm exinanitur. Reddẽdo vacuatur pecunia, gratia aũt & habendo soluitur, & soluendo retinetur. Deindè quod diues refugit, pauper fatetur, quòd sit obligatus debito, sibiq; subuentum, non honori suo delatum putat: donatos sibi arbitratur filios, vitã redditam, seruatam familiam. Quanto igitur melius, apud bonos, quàm apud ingratos locare beneficium? Vndè Dominus ad discipulos ait: Nolite possidere aurum, neq; argentum, neq; pecuniam: qua velut falce pullulantem in pectoribus humanis succidit auaritiã. Petrus quoquè claudo (qui ex vtero matris suæ portabatur) ait: Argentũ & aurũ non habeo, sed quod habeo, do tibi. In nomine Iesu Christi Nazareni, surge & ambula. Itaque pecuniam non dedit, sanitatem dedit. Quanto melius est salutem habere sine pecunia, quàm pecuniam sine salute? Surrexit claudus, quod non sperabat: pecuniã non accepit, quam sperabat. Sed hæc vix in sanctis Domini reperiuntur, vt diuitiæ contemptui sint.

Beneficia magis in pauperes, quàm diuites conferenda.

Lucæ 14.

Matth. 10.

Actor. 3.

5. CHRYSOSTOMVS in homilia de misericordia & duabus viduis, vt suprà quæstione decimatertia B. testimonio quinto. Ibidèm: Nullus miser est, nisì qui misereri noluerit: quia nec quisquam misereri desiderans, poterit non habere quod tribuat: nullus petentem pauperem poterit inanem relinquere, nisì qui ei noluerit commodare. Non enim misericordiæ definita sunt precia, aut nisì quis multum dederit, acceptabile esse quod datur, non poterit: aut inopes tantũ à quoquam exposcunt, quantum qui poscuntur dare non possunt: aut ex modico multum, aut de exiguo plurimum dare quispiã cogitur, cùm libenter ex modico modicum attributum diuina pietas gratuletur. Dominus diuitum & viduæ operationes expendens, non quantum quisque obtulerit, sed quantum quis fecerit, singulorum animos & facultates ostendit, & viduam in opere perfecto laudauit. Certabat enim animo cum diuitibus vidua, cum locupletibus pauper, mediocris cum opulentissimis, fide ac deuotione certabat: sed vincit animo, deuotione superat, deniquè inuenitur potior, melior conspicitur, maior omnibus à iudice pronunciatur. Amen, inquit, dico vobis, vidua ista plus omnibus fecit. Prouocaris Christiane, prouocaris, & à vidua in certamen deduceris.

Miser ille solus est, qui misereri non vult.

Nõ sunt definita precia misericordiæ.

6. IDEM homilia trigesima in priorem epistolam ad Corinthos: Mendicis quid esse vilius potest? sed illi tamen ipsi, vsum Ecclesiæ, templorum foribus admoti, pulcherrimum quendam, & ornamentum maximum præstant, vt his sine, plenitudo Ecclesiæ perfecta esse non possit. Quod & Apostoli principiò statim intelligentes, vt cætera quidem omnia, ità isthuc quoquè viduæ vt essent, præclarè constituerunt, tantam in ea re diligentiam collocantes, vt illis ministros septem præficerent. Neque verò medicus quisquam ferro manúve admotis sic accuratè putrida vulnera secat, vt pauper egena manu porrecta stipem flagitando vulnerum cicatrices tollit. Et quod mirum, citra dolorem, citra suspirium, pulcherrimam conferunt medicinam. Neque minùs ille, per silentium, solóque conspectu, pro templi foribus mendicus sedens, suadendo potest, quàm qui populum moderamur, & pro cõcione quotidiè declamamus. Quid enim aliud nos vobis inculcamus quotidiè docendo, nisì vt nè altum sapias ô homo? Res est subitò inclinans, & omnigenis casibus quàm maximè obnoxia hominum natura: ad senectam iuuentus festinat, dilabitur gratia in deformitatem, ad imbecillitatem robur decrescit, sanitas in languorem deficit: in contemptum gloria, diuitiæ in penuriam, honor in despectum abit: præcipiti flumini nec vsquàm consistenti, sed ad prona continuò & per omnia ruenti, nostra similia sunt. Hæc & his plura mendicus ille, non verbis & oratione ad hoc cõcinnata, sed re ipsa, & vero vultu (quod genus hortationis potentissimum est) assiduè contestatur.

Mendici Ecclesiæ ornamentum.

Actor. 6.

Mendici ante fores ecclesiæ sedẽtes, quid cõcionentur.

7. AD Romanos duodecimo, 8. TOBIAE quarto, 9. POSTERIORIS ad Corinthios nono, 10. ECCLESIASTICI trigesimoquinto, 11. PSALMO centesimo vndecimo, vt in textu.

12. LVCAE decimo: Samaritanus auten quidam iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est. Et appropians, alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum: & im-

Digitized by Google

ponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcunque supererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi.

Liberalitas patris Gregorij Nazianzeni.

13. GREGORIVS Nazianzenus oratione decimanona in funere patris: Quis pauperibus, hoc est naturæ, pari honore præditæ, contemptissimæ parti, vel animo condolentior, vel manu largior & prolixior? Nam reuerà tanquàm alienorum bonorum procurator, de bonis suis cogitabat, pauperum inopiam, quàm maximè poterat, subleuans, nec superflua duntaxàt, sed necessaria quoquè in eam rem insumens, (id quod charitatis erga pauperes apertissimum argumentum est) partemq; dans, non septem duntaxàt, velut Salomonis lex præscribit, verùm si octauus etiam accederet, ne hic tamen restricti ac sordidi animi vitio laborans, verùm libentiùs sua profundens, quàm alij acquirant; vinculum & electionem tollens, (hoc est, vt quidem interpretor, tenacitatẽ, & explorationem eius, qui accepturus est, fit ne videlicet dignus, nec ne) ac murmuris verbum cum largitione. Quod quidem plerisque accidit, qui tribuunt quidem, verùm hoc non adijciunt, vt promptè ac libenter tribuant: quod quidem maius & perfectius est, quàm præbere. Multò enim satius est ob eos, qui digni sunt, indignis quoquè largiri, quàm dum metuimus nè de indignis benè mereamur, dignos etiam beneficio fraudare. Atq; huc pertinere videtur, quod Scriptura inquit, panem in aquam quoquè mittẽdum esse: non enim fore vt distrahatur, aut pereat apud iustum harũ rerum æstimatorem, sed eò peruẽturum esse, vbi omnia nostra collocabuntur, atque in tempore occurrent, vtcunquè aliter existimemus.

Ecclesi 11.

Exploratio paupertum reprehenditur.

Ecclesi 11.

14. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaprima in epistolam ad Romanos, & in sermone, Nè scrutemur pauperes curiosè: Quàm multi diuites erant temporibus prophetæ Elisæi, & tamen sola Sunamitis hospitalitatis fructum vindemiauit. Quemadmodùm & Abraham suo tempore largiter ac promptè fecit. Et profectò potissimum est quod quis admiretur, quòd ista fecerit cùm ignoraret, qui essent, qui aduenerant peregrini. Itaque neque tu pauperes curiosè inquiras. Propter Christum enim illos susçipis. Quòd si perpetuò curiosè scrutaturus es pauperes, fiet, vt sæpenumerò probatum coram Deo virum prætergrediare, mercedémque quam ei eo habiturus eras, perdas. Atquì etiam is qui reprobum recipit, sine culpa erit, immò & mercedem habebit. Prophetam enim in nomine prophetæ recipiens, mercedem prophetæ accipiet. Qui verò intempestiua sua curiositate præcipuum quenquam neglexerit, pœnas etiam dabit. Nè scruteris igitur curiosè pauperum vitam atque negocia: nam extremæ illud insolentiæ est, pro vno pane totam hominis miseri vitam curiosè inquirere. Nam etiam si homicida, si latro, aut aliud huiusmodi fuerit: an non videtur tibi vel pane, vel modico argento dignus? Et tamen Dominus tuus solem suum illi producit: tu verò quotidiano cibo indignum iudicas? Dominus tuus diligit, labijsq; osculando excipit eum, qui statim sanguinem illum suum pretiosum fusurus erat: tu verò pauperem neque pane dignaris, neque legem quam Christus dedit reuereris? Per hæc enim, quæ recensui, satis ostendit, quòd non solùm pauperes, sed & eos qui nos ad mortem vsque impellunt, auersari non oporteat. Nè dicas igitur mihi, quòd vel hoc vel illud operatus sit mali: sed perpende quid Christus fecerit, qui ad crucem vsque proditorem suum osculo, quo tradendus erat, emendare studebat. Et in fine: Non succurris paupertati? Quid & conteris? Non erigis iacẽtem? vt quid & deijcis? Non tollis pauperis tristitiam? Quid & auges? Non das pecuniam? Cur verbis etiam conuiciaris? Non audisti quantam daturi sint pœnam, qui pauperes non pascũt? Quibus supplicijs condemnandi sint? Ite, inquit, in ignem præparatum diabolo, & angelis illius. Si ergò non pascentes ità condemnabuntur, quam putas pœnam dabunt, qui non solùm non pascunt, sed & conuiciantur? Quantum patientur supplicium? quantam gehennam? Nè itaque tanta mala erga nosipsos incendamus: donèc facultas est, malum hunc morbum corrigamus, linguæq; frenum imponamus, non solùm non conuiciantes, sed & consolantes tam verbis quàm factis, quatenùs multa nobis recondita in futurum misericordia, promissa bona apprehendamus.

Matth. 10.

Matth. 5.

Lucæ 12. Matth. 26.

In eos qui pauperes offendunt.

Matth. 25.

4. Reg. 4.

Pauperes nõ curiosè inquirendi.

15. IDEM homilia trigesimaquinta & 16. TRIGESIMASEPTIMA ad populum Antiochenum, vt suprà quæstione vndecima, testimonio trigesimo & trigesimosecundo.

17. POSTERIORIS ad Corinthios nono, vt in textu.

XVII.

De spiritualibus quid porrò Scriptura testatur?

A. *Debemus,* [a] inquit, *nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque vestrùm proximo suo placeat in bonum ad ædificationem. Etenim Christus non sibi placuit.* Ac rursùs: [b] *Estote inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.* Item: [c] *Estote ergò imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos.* Præterea, [d] *Induite vos sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes inuicèm, & donantes vosmetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelam: sicut Dominus donauit vobis, ita & vos.* Iterùm verò: [f] *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, susçipite infirmos, patientes estote ad omnes.*

a Rom. 15. a

b Ephes. 4. g

c Ephes. 5. a

d Coloss. 3. b

e Augustin. in Enchir. ca. 73. & 74. homil. 6. 29. c. 1. & 40. c. 3. & seq. ex quinquaginta, & serm. 203. de temp. Grego. 4. dialog. cap. vlt.

f 1. Thess. 5. c

B. Hæc aliaq́ue id genus permulta passìm inculcat Paulus: qui, vt [g] omnes faceret saluos, omnibus omnia factus est: vt hincipse testetur: [h] *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror?* Et iterùm: [i] *Tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.* Tum alibì:

g 1. Cor. 9. d

h 2. Cor. 11. g

i Rom. 9. a

Ego

Digitized by Google

k Ego libentißimè impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris, licèt plùs vos diligens, minùs diligar. k 2. Cor. 12.

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos decimoquinto, 2. AD Ephesios quarto, 3. ET quinto, 4. AD Colossenses tertio: vt in textu.

5. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimotertio: Postquàm in fine præcedentis capitis dixisset, multa esse genera Eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata: Sed ea, inquit, nihil est maius, qua ex corde dimittimus, quod in nos quisque peccauit. Minùs enim magnum est erga eum esse beneuolum, siue etiam beneficum, qui tibi mali nihil fecerit. Illud multo grandius & magnificentissimæ bonitatis est, vt tuum quoq; inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & si potest facit, tu bonum semper velis, faciasq; cùm possis, illius memor exempli, qui in cruce pendens pro suis exorat persecutoribus, suosq; admonuit, dicens, Diligite inimicos vestros, benefacite eis qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos persequuntur. Sed quoniam perfectorũ sunt ista filiorum Dei, quò quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum orando Deum secumq; agendo luctandoq; perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est, quantam credimus exaudiri, cùm in oratione Dominica dicitur, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris; proculdubiò verba sponsionis huius implentur, si homo qui nondùm ità profecit vt iam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine qui peccauit in eum, vt ei dimittat, dimittit ex corde: quia etiam sibi roganti vult vtiquè dimitti, cùm orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: id est, sic dimitte debita nostra rogantibus nobis, sicut & nos dimittimus rogantibus debitoribus nostris.

Maxime eleemosyna est, offensam remittere.

Matth. 5.

Contendendum ad perfectam dilectionem, quę ad inimicos vsque se extendat.

Matth. 6.

Vt minimùm veniã petenti condonanda est culpa.

6. ET capite septuagesimoquarto: Iam verò qui eum in quem peccauit hominem rogat, si peccato suo mouetur vt roget, non est adhuc deputandus inimicus, vt eum diligere sit difficile, sicut difficile erat quando inimicitias exercebat. Quisquis autem roganti & peccati sui pœnitenti nõ ex corde dimittit, nullo modo existimet à Domino sua peccata dimitti, quoniam mentiri veritas non potest. Quem verò lateat Euangelij auditorem siue lectorem, quis dixerit, Ego sum veritas? Qui cùm docuisset orationem, hanc in ea positam sententiam vehementer commendauit, dicens: Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ad tam magnum tonitruum qui non expergiscitur, non dormit, sed mortuus est: & tamen potens est ille etiam mortuos suscitare.

Ioan. 14.

Matth. 6.

Magno tonitruo comparatur Christi comminatio.

7. LIBRO quinquaginta homiliarum, homilia sexta: Potes mihi dicere; Non habeo quod tribuam indigenti, non possum ieiunare frequenter, & à vino & carnibus abstinere non possum. Nunquìd potes mihi dicere, charitatem te habere non posse? Ipsa est cuius possessio tanto plùs augetur, quanto ampliùs erogatur. Dimitte ergò quod tenebas, nè aduersùs te ille teneat aliquid, cui non habes quod dimittas. Dimittite, & dimittetur vobis; date, & dabitur vobis. Scitote fratres charissimi, quia duæ sunt eleemosynæ, Vna cordis, alia pecuniæ. Eleemosyna cordis est, dimittere ei à quo læsus es. Nam dare aliquid indigenti, aliquando quæris, & non habes. Indulge peccanti, quantum voluëris, redundabit tibi. Aurum & argentum, vestem, frumentum, vinum & oleum potest fieri, vt aliquoties non habeas vndè pauperibus tribuas: vt autem omnes homines diligas, & hoc alijs, quod tibi ipse velis, & inimicis tuis indulgeas, nunquàm te poteris excusare. Quia si in cellario vel in horreo non habes quod dare possis, de thesauro cordis tui potes proferre quod tribuas. Et cùm omnibus hominibus, etiam si sola sit bona voluntas, sufficiat, & eleemosyna cordis multo maior sit, quàm eleemosyna corporis, quis est qui vel vmbram excusationis possit prætendere? Et illud attendite fratres, quia charitatis eleemosyna sine terrena substantia sufficit sibi. Illa verò quæ corporaliter datur, si non benigno corde tribuitur, ómninò non sufficit. Et quia, sicut ipsi videtis, fratres charissimi, ad remissionem omnium peccatorum, si substantia terræ non fuerit, charitas & dilectio inimicorum satìs abundéque sufficiunt; nulla nobis excusatio de hac re in die iudicij remanebit: nec dicere aliquis poterit, non se habuisse vndè sua peccata redimeret. Ideò omnes homines studeamus toto corde diligere, orantes, vt qui boni sunt, meliores fiant, & in opere bono permaneant: qui mali sunt, citò se corrigant, timentes illud quod Dominus comminatus est dicens, Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Sed magìs cum ipsius adiutorio laboremus, vt illud in nobis possit impleri, Date, & dabitur vobis; dimittite, & dimittetur vobis. Cùm ergò secundùm præfatam Domini sententiam, qua dixit, Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis pater vester cælestis peccata vestra: in potestate nostra positum sit, qualiter in die iudicij iudicemur: dimittamus omnibus inimicis nostris, vt libera conscientia possimus in oratione Dominica dicere, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Eleemosyna cordis facilè tribuitur.

Matth. 6.

Lucæ 6.

In nostra potestate positũ est, qualiter iudicemur. Matth. 6.

8. ET homilia vigesimanona, capite primo: Ex illa eleemosyna qua ignoscis homini, nihil perdis. Eccè statim veniã petit, ignouisti, nihil amisisti. Charitate amplior domum redìsti. Illud aliud genus eleemosynarum, vbi iubemur erogare indigentibus, graue videtur: quia quod quisque dederit, hoc ipsum quod dabit, non habebit.

9. ITEM homilia quadragesima, capite tertio: Si mordet conscientia fragilitatis, & in hoc seculo vbiq; abundant iniquitates. dic ergò, Dimitte nobis debita nostra. Sed quod sequitur vide. Noluisti enim dimittere peccatũ fratri tuo, & dicturus es, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. An non es dicturus? Si non es dicturus, nihil es accepturus; si autẽ dicturus, falsum es dicturus. Ergò dic, & verũ dic. Quomodò dicturus es verum, qui fratri tuo noluisti laxare peccatum? Et capite quarto: Illũ admonui, modò consulo. O quisquis es, si tamen es, qui dixisti fratri tuo, Dimitte mihi quod in te peccaui: si dixisti ex toto corde tuo, si vera humilitate, non ficta charitate, quomodò Deus videt in corde, vndè dixisti, sed ille noluit tibi dimittere, noli esse solicitus. Serui estis ambo, habetis Dominum; conseruo tuo debes, Noluit tibi dimittere, interpella Dominum amborum. Quod tibi dimiserit Dominus, si potest, exigat seruus. Dico aliud, Admonui ergò eum qui noluit dimittere fratri suo, cùm petat ille dimitti sibi, vt faciat quod nolebat, nè quando orat non accipiat quod desiderat. Admonui & illum qui petiuit veniam peccati sui à fratre suo, & non accepit; vt in eo quod non impetrauit à fratre suo, securus sit de Domino suo. Est & aliud

Matth. 6.

De eo qui petiuit ab alio remissionẽ, & non acquiescit.

Ab hoc opere misericordię nihil nos excusat.

Lucæ 6.

Eleemosyna cordis & pecuniæ.

Digitized by Google

De eo qui ofenſus eſt ab alio qui veniam non deprecatur.

quod moneam: Peccauit in te frater tuus,& noluit tibi dicere, Dimitte mihi quod peccaui in te. Abundant verba iſta,vtinàm Deus eradicet illa de agro ſuo,hoc eſt,de cordibus veſtris. Quàm multi enim ſunt qui ſciunt ſe peccâſſe in fratres ſuos, & nolunt dicere, Dimitte mihi. Non erubuerunt peccare,& erubeſcunt rogare.Non erubuerunt de iniquitate,& erubeſcũt de humilitate. Item capite quinto: Ipſos ergò inprimis admoneo.Quicunque habetis diſcordiam cum fratribus veſtris,& reuocatis vos ad vos,& confideratis vos,& iuſtum iudicium fertis in vos, intùs in cordibus veſtris, & inuenitis vos non debuiſſe facere quod feciſtis, non debuiſſe dicere quod dixiſtis. Petite veniam fratres à fratribus veſtris, facite fratribus quod

Ad eos qui erubeſcũt veniam petere.

Epheſ.4.

ait Apoſtolus, Donantes vobiſipſis, ſicut & Deus in Chriſto donauit vobis: facite, nolite erubeſcere veniam petere. Proindè omnibus dico viris & fœminis, minoribus & maioribus, laicis & clericis: dico & mihijpſi. Omnes audiamus, omnes timeamus, ſi peccauimus in fratres noſtros. Et poſt pauca: Sunt perſonæ humiles pro ordine ſeculi huius,à quibus ſi petamus veniam, extolluntur in ſuperbiam: hoc eſt quod dico, aliquando dominus peccat in ſeruum ſuum; quia ſi ille dominus eſt, ille ſeruus, ambo tamen alieni ſerui ſunt; quia ambo Chriſtiani, ambo Chriſti ſanguine redempti ſunt. Tamen durum videtur vt hoc etiam iubeam, hoc præcipiam, vt ſi fortè dominus homo peccat in ſeruum ſuum iniuſtè litigando, iniuſtè cædendo, dicat ille, Ignoſce mihi, da mihi veniam. Non quia non debet facere,ſed nè ille incipiat ſuperbire,ſi pœniteat eũ. Quid ergò ? Ante oculos Dei pœniteat eum, ante oculos Dei puniat cor ſuum: & ſi non poteſt dicere ſeruo ſuo,quia non oportet, Da mihi veniam, blandè illum alloquatur.Blanda enim appellatio, veniæ eſt poſtulatio. Capite item ſexto:Fortè cogitãdo loquimini,& dicitis vobis,Volo concordare: Sed ille me læſit, ille in me peccauit, & non vult veniam poſtulare. Quid ergo ? dicturus ſum, Vade ad illum, & tu pete veniam ? Abſit. Nolo mentiaris: Nolo dicas,Da mihi veniam,qui te nôſti non peccâſſe in fratrem tuum. Quid enim prodeſt tibi, cùm tu fueris tuus accuſator? Quid expetis tibi ignoſci ab eo, quem non læſiſti, aut in quem non peccâſti? Nihil tibi prodeſt,nolo facias; nôſti,benè diſcuſſiſti,ſciſti,quia in te peccauit,non tu in illum. Scio, inquit. In iſta tuta ſcientia,ſit tua conſcientia. Noli venire ad fratrem tuum qui in te peccauit, & vltrò ab illo petere veniam. Debent inter vos eſſe alij pacifici, qui illum obiurgent,vt à te priùs veniã petat,tu tantùm paratus eſto ignoſcere, prorsùs paratus eſto ex toto corde dimittere.Si paratus es dimittere,iam dimiſiſti,habes adhuc quod ores. Ora pro illo, vt petat à te veniam, quia ſcis ei nocere,ſi non petat.Ora pro illo vt petat,dic Domino in oratione tua, Domine ſcis me non peccâſſe in illum fratrem meum,ſed illũ potiùs peccâſſe in me, & obeſſe illi quod peccauit in me,ſi veniam nõ petat à me:ego bono animo peto vt ignoſcas ei. Et capite ſeptimo: Eccè dixi vobis, quòd maximè per iſtos dies ieiuniorũ veſtrorum, obſeruationumq; veſtrarũ atq; continentiæ veſtræ mecũ agere debeatis,vt cum fratribus veſtris concordetis. Gaudeam & ego de pace veſtra, qui contriſtor litibus veſtris; vt omnes donantes vobiſmetipſis, ſi quis habet aduersùs aliquẽ querelam, ſecuri agamus Paſcha, ſecuri celebremus eius paſſionem, qui nihil cuiquam debebat,& preciũ pro debentibus ſoluit,Dominum Ieſum Chriſtum dico, qui in neminem peccauit, & propè in illum omnis mundus peccauit, nec exegit ſupplicia,ſed promiſit præmia. Habemus ergo ipſum teſtem in cordibus noſtris; quia ſi in aliquẽ peccauimus, vero corde veniã poſtulemus; ſi aliquis in nos peccauit, veniam dare parati ſimus, & pro inimicis

Blanda appellatio,veniæ eſt poſtulatio.

An qui læſus vel offenſus eſt,offendentem accedere teneatur.

Repetitio breuis.

noſtris oremus. Non expectemus vindicari fratres. Quid eſt vindicari, nisì malo alieno paſci? Scio quotidiè venire hominẽ,genua figere,fronte terram concutere, aliquando vultum ſuum lachrymis rigare: & in iſta tanta humilitate ac perturbatione dicit, Domine, vindica me, occidè inimicum meum. Planè ora, vt occidat inimicum tuũ, & ſaluet fratrem tuum. Occidat inimicitias,ſaluet naturam.Sic ora,vt vindicet te Deus: pereat qui te perſequebatur, ſed maneat qui tibi reddatur.

De expetentibus vindictam.

10. IDEM Auguſtinus ſermone ducenteſimo tertio de tẽpore: Non poteſt peccator miſericordiam à Deo ſperare,qui miſericordiam non facit peccantibus in ſe.Ergo dimittat homo temporale debitum, vt mereatur recipere æternale bonum. Si animas noſtras cupimus peccatorum ſordibus emũdari, miſericordiam in nos peccantibus non negemus, vt in die retributionis ad promerendam Dei miſericordiam, miſericordiæ operibus adiuuemur. Quomodò miſericordiam à Deo expectat vel ſperat,qui crudelis eſt in conſeruos ſuos? Si quis cupiat Deum ſibi miſereri, ità & miſereatur debitoribus ſuis. Certiſſimè indulgentiam expectare poterit, qui alijs indulgere nouit. Ad miſericordiæ opus optimè nos in Euangelio Dominus exemplo roborauit, vbi ait: Eſtote ergò miſericordes,ſicut pater veſter cæleſtis miſericors eſt: Qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos,& pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Omnis miſericordia facit locum vnicuique ſecundùm meritum operum ſuorum.Et paulò pòſt: Igitur ex noſtro iudicio iudicat nos Deus. Quodammodò in poteſtate noſtra eſt, quomodò iudicemur à iudice.Si miſericorditer iudicemus in nos delinquentibus, miſericorditer iudicat Deus de nobis in ſe peccantibus. Intendamus ergò in exemplum illius,ſicut doctor gentium nos admonens ait:Donate vobiſmetipſis, ſi quis aduersùs aliquem habet querelam,ſicut Deus in Chriſto donauit vobis,ità & vos facite: hoc eſt, quomodò Deus in Chriſto nobis peccata donauit; ſic etiam nos qui in nos peccant,dimittamus. Item alibì idem Apoſtolus ait: Nulli malum pro malo reddentes. Et alio loco: Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Sciendum eſt certiſſimè, quòd vnuſquiſq; talem indulgentiam accepturus eſt à Deo,qualem & ipſe dederit proximo ſuo. Tũc oratio noſtra pro peccatis noſtris ad aures omnipotentis Dei citò perueniet,ſi delinquentium preces in noſtris auribus acceptabiles erunt. Qui clementer peccantibus ignoſcere nouit, clementiam diuinæ pietatis certiſſimè accipiet.Vndè & ſcriptum eſt: Qui pronus eſt ad miſericordiam, benedictus a Domino. Sic enim remittitur nobis, vt nos remiſerimus eis, qui nobis quacunque malignitate nocuerũt.Multa itaque genera ſunt miſerationum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis noſtra peccata. Sed ea nihil eſt maius, qua ex corde dimittimus quod quiſque peccauit.

Remittenda eſt offenſio.

Operibus miſericordiæ iuuamur ad promerendã Dei miſericordiam.

Indulgẽdum alijs.

Luc.6.

Matth.5.

Eccli 16.

Coloſſ.3.

Rom.12.

Ibidẽm.

Prouer.21.

Miſeratione iuuamur vt dimittantur nobis peccata.

11. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite ſexageſimo,eoq; vltimo: Sed inter hæc ſciendum eſt, quia ille rectè ſui delicti veniam poſtulat, qui priùs hoc quod in ipſo delinquitur, relaxat. Munus enim non accipitur, nisì antè diſcordia ab animo repellatur,dicente veritate: Si offers munus tuum ante altare,& ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersùm te, relinque munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo: & tunc veniens,offeres munus tuum. Qua in re penſandũ eſt, cùm omnis culpa munere ſoluatur, quàm grauis eſt culpa diſcordiæ, pro qua nec munus accipitur.Debemus itaque ad proximum,quanuis longè poſitum, longéque diſiunctum, mente ire: eíque animum ſubdere, humilitate illum ac beneuolentia placare: vt ſcilicet conditor noſter

Matth.5.

Diſcordiæ fraternę culpa quàm magna ſit.

Placandus eſt proximus quẽ offendimus.

dum

dum tale placitum noſtræ mentis adſpexerit, à peccato nos ſoluat, qui munus pro culpa ſumit. Veritatis autem voce atteſtante didicimus, quia ſeruus qui decem millia talenta debebat, cùm pœnitentiam ageret, abſolutionem debiti à domino accepit. Sed quia conſeruo ſuo centum ſibi denarios debenti, debitum non dimiſit: & hoc eſt iuſſus exigi, quod ei fuerat iam dimiſſum. Ex quibus videlicet dictis conſtat, quia ſi hoc quod in nos delinquitur, ex corde non dimittimus: & illud rursùs exigitur, quod nobis iam per pœnitentiam dimiſſum fuiſſe gaudebamus. Igitur dum per indulti temporis ſpatium licet, dum iudex ſuſtinet, dum conuerſionem noſtram is qui culpas examinat, expectat: conflemus in lachrymis duritiam mentis: formemus in proximis gratiam benignitatis. Et audenter dico, quia ſalutari hoſtia poſt mortem non indigebimus, ſi ante mortem Deo ipſi hoſtia fuerimus.

Matth. 18.

Debita remiſſa rursùs exiguntur ab ijs qui iniurias nō remittunt.

Vide S. Thomā p. 3. q. 88.

Poſt mortem quinam ſalutari hoſtia nō egeant.

12. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto, vt in textu.

1. B. PRIORIS ad Corinthios nono, 2. POSTERIORIS ad Corinthios vndecimo, 3. AD Romanos nono, 4. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo, vt in textu.

XVIII.

Quæ ſumma eſt doctrinæ omnis de miſericordiæ operibus præſtandis?

APOSTOLVS rem omnem hoc quaſi vnico verbo complexus eſt, [a] *Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti*, putà legem charitatis. De qua lege rursùs idem: [b] *Si quod eſt mandatum, in hoc verbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Et Petrus Apoſtolus: [c] *Ante omnia*, inquit, *mutuam in vobiſmetipſis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.* Quod charitatis miſericordiæque præſtandæ præceptum ac officium, vt eſt naturæ ac rationi maximè conſentaneum: ſic ad omnes etiam ſe porrigit, vt hinc ſcriptum legamus, [d] *Vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo.* Ità verò mandauit, veluti Chriſtus interpretatur: [e] *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, ità & vos facite illis.* Hæc eſt enim lex & prophetæ.

a Galat. 6. d

b Rom. 13. e Galat. 5. c

c 1. Pet. 4. b

d Eccli 17 b

e Matth. 7. b Luc. 6. e

TESTIMONIA.

1. AD Galatas ſexto, 2. AD Romanos decimotertio, vt in textu.

3. AD Galatas quinto: Omnis enim lex in vno ſermone impletur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

4. PRIORIS Petri quarto, 5. ECCLESIASTICI decimoſeptimo, 6. MATTHAEI ſeptimo, vt in textu.

6. LVCAE ſexto: Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter.

DE VIRTVTIBVS CARDINALIBVS.

I.

Quid ſibi vult nomen & ratio Cardinalium virtutum?

CARDINALES quædam virtutes idcircò [a] dicuntur, quòd ſint tanquàm aliarum fontes & cardines: & quemadmodùm oſtium in cardine, ſic omnis honeſtæ vitæ ratio in illis verſetur, ac boni operis vniuerſa ſtructura [b] eiſdem inniti quodammodò videatur. Eiuſmodi verò [c] quatuor numerantur: Prudentia, Iuſtitia, Temperantia, & Fortitudo. de quibus ità ſcriptum extat: [d] *Sobrietatem & prudentiam docet, & iuſtitiam, & virtutem: quibus vtilius nihil eſt in vita hominibus.* Vbi per ſobrietatem [e] temperantia, per virtutem fortitudo haud obſcurè deſignatur: omnesque illæ nobis ità commendantur, vt ab æterna [f] Sapientia, qui Deus eſt, eas propriè conferri, & ingenti cum fructu humanæ ſalutis accipi atque exerceri, certò intelligamus. Quæ virtutes etiam Officiales dictæ ſunt, quoniam ab ijs, vt [g] Ambroſius annotauit, naſcuntur officiorum genera, cunctaque communis vitæ officia ſecundùm ſuam cuiuſque vocationem deriuantur.

a Vide Amb. in c. 6. Luc. & lib. 1. offi. c. 24. Item Proſp. de vita contemplatiua lib. 3. cap. 18.

b Greg. lib. 2. moral. in Iob cap 36.

c Ambr. lib. 3. de virginib. & lib 2. offi. cap. 9.

d Sapien. 8. b

e Aug. lib. 1. retract. cap. 7.

f Prouer. 8. b c d Eccli 24. d c

g lib. 1. offic. cap. 25.

TESTIMONIA.

1. AMBROSIVS in caput ſextum Lucæ: Quatuor tantùm beatitudines ſanctus Lucas Dominicas poſuit, octo verò ſanctus Matthæus: ſed in iſtis octo illæ quatuor ſunt, & in quatuor iſtis illæ octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus eſt cardinales, ille in illis octo myſtioum numerum reſerauit. Pro octaua enim multi ſcribuntur pſalmi, & mandatum accipis, octo illis partem dare fortaſsè benedictionibus. Sicut enim ſpei noſtræ octaua perfectio eſt, ità octaua ſumma virtutum eſt. Et poſt multa: Nunc dicamus quemadmodùm in quatuor benedictionibus ſanctus Lucas benedictiones octo ſit complexus. Et quidem ſcimus virtutes eſſe quatuor cardi-

Quatuor virtutes Cardinales.

Digitized by Google

cardinales, Temperantiam, Iustitiam, Prudentiam, Fortitudinem. Qui pauper est spiritu, auarus non est. Qui flet, non superbit: sed mitis est & pacatus. Qui luget, humiliatur. Qui iustus est, non negat quod sit omnibus ad vsum communiter datum. Qui miseretur, largitur de suo. Qui suum donat, non quærit alienum, nec dolum proximo suo struit. Connexæ igitur sibi sunt concatenatæque virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur: & sanctis vna competit virtus, sed eius quæ fuerit vberior, vberius est præmium. Quanta hospitalitas in Abraham, quanta humilitas, quanta sanctitas, vt fratris filium ab hoste seruaret? & quanta abstinentia, vt nihil de præda quæreret? Sed quia fide præstitit, fidei præ cæteris meruit principatum. Ergò vnicuique plura præmia, quia plura incentiua virtutum. Sed quod in aliquo merito copiosius, hoc etiam in præmio redúdantius. Beati igitur pauperes spiritu. Habes temperantiam, quæ à peccato abstinet, seculum calcat, illecebrosa non quærit. Beati qui esuriunt & sitiunt. Qui enim esurit, esurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo fit iustus: quia iustitia eius manet in æternum. Vndè & in Matthæo sitim & famem intelligimus spiritalem, qua cibus iustitiæ desideratur, aut potus: quæ virtus quasi materia quædam virtutum est, vt iustus æqualem se inferioribus præstet, dolum excludat, veritatem requirat. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Habes prudentiam, cuius est flere occidua, & ea quæ æterna sunt quærere, lugere secularia, quæ seipsa compugnent: Deum pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, vt confundat sapientes: & qui ea quæ non sunt destruat, vt quæ sunt possit adipisci. Beati eritis cùm vos oderint homines. Habes fortitudinem, sed eam quæ non odium meretur ex crimine, sed persecutionem patiatur ex fide. Sic enim ad passionis peruenitur coronam, si gratiam hominum negligas, diuinam sequaris. Deniquè vt scias consummationem esse fortitudinis, passionem: Secundùm hęc, inquit, faciebant prophetis patres eorum. quia prophetas Iudæi vsque ad mortem corporis persecuti sunt. Est etiam fortitudinis, iram vincere, indignationemq; cohibere: ac per hoc fortitudo animum iuxtà corpúsque confirmat. Nec perturbari finit timore aliquo vel dolore, quibus velut prauis interpretibus plerunquè percellimur. Ergò temperantia cordis habet, animiq; munditiam, iustitia misericordiam, pacem prudentia, mansuetudinem fortitudo.

Cõnexæ concatenatæque virtutes.

Gen. 18. 14.

Genes. 15. Rom. 4. Galat. 3. Merito præmiũ respondet.

Comparãtur 4. virtutes cũ beatitudinibus 4.

Temperãtia.

Iustitia.

Matth. 5.

Prudentia.

1. Cor. 1.

Fortitudo.

2. IDEM libro primo Officiorum, capite vigesimoquarto: Quod his viris (Abraham, Iacob, Ioseph, Dauid) principalium virtutum officium defuit? Quarum primo loco constituerunt prudentiam, quæ in veri inuestigatione versatur, & scientiæ plenioris infundit cupiditatem. Secundo iustitiam, quæ suum cuique tribuit, alienum non vendicat: vtilitatem propriam negligit, vt communem æquitatem custodiat. Tertio fortitudinem, quæ & in rebus bellicis excelsi animi magnitudine & domi eminet, corporisq; præstat viribus. Quarto temperantiam, quæ modum ordinemq; seruat omnium, quæ vel agenda, vel dicenda arbitramur.

Principales virtutes.

Prudentia.

Iustitia.

Fortitudo.

Temperãtia.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimooctauo: Videamus nunc, an vera sit philosophorum illa sententia, qua quatuor virtutes, velut quosdam virtutum omnium fontes: vitia quoq; quatuor, velut quasdam origines omnium malorum definiunt. Principales quatuor esse virtutes, non solùm philosophi sentiunt, sed etiam nostri consentiunt. Sed quare quatuor, vel quæ sint operæ singularum, hoc Domino illuminante debemus breuiter demonstrare. Quaternarium numerum perfectioni sacratũ, penè nullus ignorat. Siquidem totus orbis Oriente & Occidente, Aquilone & Meridie, quatuor determinari partibus siue angulis inuenitur: & ipse Adam qui est humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor literis explicatur. Corpus quoq; quatuor elementis extructum, quaternarij numeri in se continet sacramentum. Ipsius etiam animæ quatuor esse affectiones, quibus vel ad bona vtimur, vel ad mala, & antiqui subtiliter inuenerunt, & eorum inuenta probantes posteri susceperunt. Sed & quatuor flumina, quæ de paradisi fonte procedunt, vel quatuor Euangelia, diuini currus rotæ quatuor & animalia, alæ eorum quatuor ac facies, dignitatem numeri huius abundè commendant: & ideò virtutes istæ, quæ tantùm continẽt perfectionis in numero, solicitè cõsiderare debemus, quantam sanctitatem conferant animo Christiano, & quàm nihil perfectionis vsquàm sit, quod in istis virtutibus non sit. Nam si temperantia facit temperantem, prudentia prudentem, iustitia iustum, fortitudo fortem: eo qui temperanter & iustè & prudenter agit ac fortiter, nescio quid possit esse perfectius. Itaq; difficile quidem est nobis, nomina virtutum, quæ ex illis quatuor, quas principales diximus, oriuntur, ostendere: sed cùm proprietates & actus earum cœperint aperiri, ex ipsis affectionibus singularum, quæ virtutes ex quibus existant, forsitan apparebit. Veruntamen hoc in primis nósse, & tenere debemus, quòd istæ quatuor virtutes, vel omnes quę ex illis existunt, dona sint Dei: & quòd nullus eas habet, habuit, aut habebit, nisi cui Deus, qui est omnium virtutum proprietas & origo, contulerit: quoniam quicunque, quocunque tempore, in quacunque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, iusti ac fortes fieri vtiquè potuerunt. Qui autem nescientes Deum, vel etiam blasphemantes, sine fide vixerunt, nihil earum virtutum à Deo accipere, vel habere potuisse credendi sunt.

Principales virtutes 4.

Quaternarij numeri mysterium.

Omnem perfectionem in se comprehendunt 4. istæ virtutes.

Sunt Dei dona.

4. GREGORIVS Magnus libro secundo Moralium in Iob, capite trigesimosexto de tranquillitate conscientię loquens: In quatuor verò angulis domus ista cõsistit: quia nimirùm solidę mentis nostræ ædificium, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia sustinet. In quatuor ergò angulis domus ista subsistit: quia in his quatuor virtutibus tota boni operis structura consurgit. Vndè & quatuor paradisi flumina terram irrigant: quia dum his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni desideriorum carnaliũ æstu temperatur. Sed nonnunquàm dum menti ignauia surrepit, Prudentia frigescit: nam cùm fessa torpet, ventura non prouidet. Nonnunquàm dum nõnulla menti delectatio surrepit, Temperantia nostra marcescit. Inquàntùm enim ad delectationem præsentium ducimur, intantùm minùs ab illicitis temperamus. Nonnunquàm se timor cordi insinuat, & vires nostræ fortitudinis turbat: & eo minores contra aduersa existimus, quo quædam perdere immoderatiùs dilecta formidamus. Nonnunquàm verò amor sui se menti ingerit, eamq; latenti motu à rectitudine iustitiæ diuertit: & quo se totam authori reddere negligit, eo in se iustitiæ iuri contradicit. Ventus ergò vehemens quatuor angulos domus concutit, dum fortis tentatio occultis motibus quatuor virtutes quatit, & quasi quassatis angulis domus obruitur, dum pulsatis virtutibus conscientia turbatur. Intra hos autem quatuor domus angulos filij conuiuantur: quia intra arcana mentis, quæ principaliter his quatuor virtutibus ad summæ rectitudinis culmen erigitur, virtutes cæteræ quasi quædam cordis soboles, se inuicèm pascunt. Donum quippe spiritus, quod in subiecta mente, ante alia prudentiam, temperantiam, fortitudinem, iustitiam format: eandem mentem, vt contra singula quæque tentamenta

In 4. virtutibus tota boni operis structura consurgit.

Prudentia quando frigescat.

Temperantia quando marcescit.

Fortitudinis vires quomodò turbãtur.

Iustitia quãdo eneruatur

Dona spiritus sancti mentem informant.

Digitized by Google

menta erudiat, in septem mox virtutibus temperat: vt contra stultitiam, sapientiam: contra hebetudinem, intellectum: contra precipitationem, consilium: contra timorem, fortitudinem: contra ignorantiam, scientiam: contra duritiam, pietatem: contra superbiam, det timorem.

5. AMBROSIVS libro tertio de virginibus: In omni sapiente viro prudentes Græcię esse memorauerunt λογιστικὸν, θυμικὸν, ἐπιθυμητικὸν, διαρτικὸν. Latini verò Prudentiam, Fortitudinem, Temperantiam, atq; Iustitiam. Prudentia enim rationis humanæ est. Fortitudo vim quandam ferocientis virtutis habet, mortisq; contemptum. Temperantia sacratæ vinculo charitatis, mysteriorumq; contemplatione cælestium negligit corporis voluptates. Iustitia in alto quodam suggestu locata videt explorátque omnia: quæ alijs potiùs nata quàm sibi, non tam suas vtilitates, quàm publica emolumenta rimatur.

Prudentia. Fortitudo. Temperãtia. Iustitia.

6. ET libro secundo Officiorum, capite nono: Est ergò indiuiduum sapientiæ atque iustitię contubernium, sed vulgi vsu diuiditur vna quædam forma virtutum, vt temperantia sit in despiciendis voluptatibus: Fortitudo spectetur in laboribus & periculis, prudentia in delectu bonorum, sciens commoda & aduersa distinguere: iustitia quæ sit bona custos iuris alieni, & vindex proprietatis, suum cuique conseruans. Sit igitur nobis communis opinionis gratia, quadripartita hæc facta diuisio.

Temperãtia, fortitudo, &c. in quibus consistant.

7. SAPIENTIAE octauo: Et si diuitiæ appetuntur in vita, quid sapiẽtia locupletius, quę operatur omnia? Si autem sensus operatur: quis horum quæ sunt, magis quam illa est artifex? Et si iustitiam quis diligit labores huius magnas habent virtutes: sobrietatem enim & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus.

8. AVGVSTINVS libro primo retractationum, capite septimo: Codices veriores habent: Sobrietatem enim & sapientiam docet, & iustitiam & virtutem. His enim nominibus Latinus interpres quatuor illas virtutes, quæ maximè in ore Philosophorum esse assolent, nominauit, sobrietatem appellans temperantiam; prudentiæ imponens nomen, sapientiam: fortitudinem verò, virtutis vocabulo enuncians, solam iustitiam suo nomine interpretatus est. Has autem quatuor virtutes in eodem libro Sapientiæ suis nominibus appellatas, sicut à Græcis vocantur, longè posteà reperimus in codicibus Græcis.

Sap. 8.

9. PROVERBIORVM octauo: Ego sapientia habito in consilio, & eruditis interfum cogitationibus. Timor Domini odit malum: arrogantiam & superbiam & viam prauam, & os bilingue detestor. Meum est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequàm quicquam faceret à principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequàm terra fieret, &c.

10. ECCLESIASTICI vigesimoquarto: Ego ex ore altissimi prodiui, primogenita ante omnẽ creaturam. Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi omnem terram. Ego in altissimis habitaui, & thronus meus in columna nubis: gyrum cæli circuiui sola, & profundum abyssi penetraui, & in fluctibus maris ambulaui, & in omni terra steti. Et in omni populo & in omni gente primatum habui. Ab initio & ante secula creata sum, & vsque ad futurum seculum non desinam, & in habitatione sancta coram ipso ministraui. Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei. In me gratia omnis vitæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis.

11. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite vigesimoquinto: Ab his quatuor virtutibus nascuntur officiorum genera.

II.

Quomodò Cardinales virtutes definiuntur?

A. PRVDENTIA est virtus, quæ secundùm honesti rationem quid expetendum, quídve fugiendum sit, homini præscribit. Iustitia est virtus, qua cuique sua tribuuntur. Temperantia est virtus, voluptatum carnis, quæ gustu atque tactu percipiuntur, moderatrix. Fortitudo est virtus, qua labores mortisque pericula constanter & suscipiuntur, & perferuntur.

Definit easdem August. lib. 1. de libero arbitrio, cap. 13. & lib. de moris. Eccle. Catholic. c. 15. De his in libris offic. disserit Ambr. Prosp. lib. 3. de vita cõtempl. c. 18. & seq. Bern. ex parvis sermonib. serm. 35. & in Cantica serm. 22.

B. Hæc est nobis quadriga Virtutum, qua in cælum vehimur: hæc [a] flumina quatuor paradisi, vt [b] Augustinus vocat, cuius & hoc dictum extat memorabile: Illa est, inquit, [c] humanarum rerum scientia, quæ nouit lumen prudentiæ, temperantiæ decus, fortitudinis robur, iustitiæ sanctitatem. Hæc enim sunt, quæ nullam fortunam metuentes, verè nostra dicere audemus.

a Genes. 2. b
b lib. 2. de Genesi cõtra Manich. cap. 10. Item Ambr. in lib. de paradiso, cap. 3.
c Lib. 1. contra Academicos, cap. 7.

TESTIMONIA.

Prudentia quid sit. Fortitudo. Temperãtia. Iustitia.

1. A. AVGVSTINVS libro primo de libero arbitrio, capite decimotertio: Considera nunc, vtrùm tibi videatur esse prudentia appetendarum & vitandarum rerum scientia. EVODIVS. Videtur. AVG. Quid fortitudo? Nónne illa est animæ affectio, qua omnia incommoda & damna rerum, non in nostra potestate constitutarum, contemnimus? EVO. Ità existimo. AVG. Porrò temperantia est affectio coërcens & cohibens appetitum ab ijs rebus, quæ turpiter appetuntur: an tu aliter putas? EVO. Immò ità vt dicis sentio. AVG. Iam iustitiam quid dicamus esse, nisi virtutem, qua sua cuiq; tribuuntur. EVO. Nulla mihi alia iustitiæ notio est.

2. ET in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite decimoquinto: Quòd si virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil omninò esse virtutem affirmauerim, nisi summum amorem Dei. Nanque illud quòd quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario quodam affectu, quantùm intelligo, dicitur. Itaque illas quatuor virtutes, quarum vtinàm ità sit in mentibus vis, vt nomina in ore sunt omnium, sic etiam definire nõ dubitem; vt temperantia sit amor, integrum se præbens ei quod amatur: fortitudo amor, facilè tolerans omnia propter quod amatur: iustitia amor soli ama-

Virtus est summus amor Dei. Quadruplex virtus. Temperãtia. Fortitudo. Iustitia.

Digitized by Google

li amato seruiens, & propterea rectè dominans: prudentia amor, ea quibus adiuuatur, ab eis quibus impeditur, sagaciter seligens. Sed hunc amorem non cuiuslibet, sed Dei esse diximus, id est, summi boni, summæ sapientiæ, summæq; concordiæ. Quare definire etiam sic licet, vt temperantiam dicamus esse amorem, Deo sese integrum incorruptumq; seruantem: fortitudinem amorem, omnia propter Deum facilè perferentem: iustitiam amorem Deo tantùm seruientem, & ob hoc benè imperantem cæteris, quæ homini subiecta sunt: prudentiam amorem benè discernentem ea, quibus adiuuetur in Deum, ab ijs quibus impediri potest.

Prudentia.

Definitiones earundem.

3. PROSPER vt suprà, quæstione prima, testimonio tertio.

4. BERNARDVS in paruis sermonibus, sermone trigesimoquinto: Ad consiliū impiorum (dæmonis scilicet suggerentis, carnis sese oblectantis, & spiritus consentientis) itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij seducuntur ignari, alij sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armati resistant, nè in consilio eant. Inuitis necessaria est fortitudo, quæ resistant vsq; ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperantia, quæ reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditijs. Illis qui seducuntur ignari, est opùs prudentia, quæ ab vtilibus inutilia discernit, & docet quid tenendum, quídve reijciendum sit. Iustitia indigent illi qui sequuntur spontanei. Iustitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Iustitia & fortitudo sedem habent voluntatem: quia voluntas iusta debet esse & fortis. Est autem iustitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens. Hanc non videtur habuisse Adam, qui malo consentiens, quod vtile erat deseruit. Prudentia & temperantia sedem habent in ratione, quia ratio prudens debet esse & temperata. Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet à gratia, vitare contagia iniustitiæ propter iustitiam. Vitat quidem non solùm iniustitiam apertam, sed etiam illa quæ sunt aliquo modo contra iustitiam, attendens non quod licet, sed magis quod expedit: vitans diuitias & quædam alia, non quia illicita, sed quia iustitiæ solent esse impedimenta. Sed propter quosdam, qui ex hypocrisi hoc faciunt, additur, propter iustitiam. Iustitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad eius acquisitionem vel conseruationem, fortitudo, temperantia, prudentia: quæ iustitiam conseruat, nè amittatur aut minuatur. Postquàm verò perfecta est iustitia, & transit in affectum cordis, idem est quod illa tria: quia fortis est, prudens, temperata.

Ad consilium impiorum 4. modis itur.

Fortitudo quibus necessaria.

Temperātia.

Prudentia.

Iustitia.

Vbi sedem habeāt virtutes singulæ.

Prudentia quid sit.

Iustitia quid sit.

5. IDEM sermone vigesimosecūdo in Cantica canticorum: Fruſtrà huius seculi sapientes de quatuor virtutibus tam multa disputauerunt, quas tamen apprehendere omninò nequiuerunt, cùm illum nescierint qui factus est nobis à Deo sapientia, docens prudentiam: & iustitia, delicta donans: & sanctificatio, in exemplum temperantiæ continenter viuens: & redemptio, in exemplum patientiæ fortiter moriens. Forsitan dicit aliquis: Cætera benè conueniunt, sed sanctificatio ad temperantiam minùs propriè referri videtur. Ad quod respondetur primùm, id esse continentiam, quod temperantiam. Deindè, vsitatum in scripturis, sanctificationem pro continentia seu munditia poni. Deniquè quid illæ apud Moysen tam crebræ sanctificationes aliud erant, quàm quædam purificationes hominum, temperantium se à cibo, à potu, à concubitu, hisq; similibus? Sed audi ipsum præcipuè Apostolum, quàm familiare habeat vel vti, vel vsurpare sanctificationem in hoc sensu: Hæc est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt sciat vnusquisque vestrūm suum vas possidere in sanctificatione, & non in passione desiderij. Item: Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Liquet quòd sanctificationem pro temperantia ponit. Educto itaq; in lucem quod subobscurum videbatur, redeo ad id vndè digressus eram. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutē Christum ignoratis? Vbinam quæso vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Vndè vera iustitia, nisi de Christi misericordia? Vbi vera temperantia, nisi in Christi vita? Vbi vera fortitudo, nisi in Christi passione? Soli ergò qui eius doctrina imbuti sunt, prudentes dicendi sunt: soli iusti, qui de eius misericordia veniam peccatorum consecuti sunt: soli temperantes, qui eius vitam imitari student: soli fortes, qui eius patientiæ documenta fortiter in aduersis tenent. Incassùm proindè quis laborat in acquisitione virtutum, si aliūdè eas sperandas putat, quàm à Domino virtutum, cuius doctrina, seminarium prudentiæ: cuius misericordia, opus iustitiæ: cuius vita, speculum temperantiæ: cuius mors, insigne est fortitudinis.

1. Thess. 4.

Ibidèm.

Soli Christiani sunt prudētes, iusti, fortes, aut temperantes.

1. B. GENESIS secundo: Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui indè diuiditur in quatuor capita. Nomen vni Phison: ipse est qui circuit omnem terram Heuilath, vbi nascitur aurum: & aurum terræ illius optimum est, ibiq; inuenitur bdellium, & lapis onychinus. Et nomen fluuij secundi Gehon. ipse est qui circumit omnem terram Aethiopiæ. Nomen verò fluminis tertij, Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Fluuius autem quartus, ipse est Euphrates.

2. AVGVSTINVS libro secundo de Genesi contra Manichęos, capite decimo: Flumen autem quod procedebat ex Eden, id est, ex delicijs & voluptate & epulis, quod flumen à Propheta significatur in Psalmis, cùm dicit; Torrente voluptatis tuæ potabis eos: hoc est enim Eden, quòd Latinè voluptas dicitur: diuiditur in quatuor partes, & quatuor virtutes significat: prudentiam, fortitudinem, temperantiam, iustitiam. Prudentia ergò, quæ significat ipsam contemplationem veritatis, ab omni ore humano alienam, quia est ineffabilis; quam si eloqui velis, parturis eam potiùs, quàm paris, quia ibi audiuit & Apostolus ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Hæc ergò prudentia terram circumit, quæ habet aurum, & carbunculum, & lapidem prasinum; id est, disciplinam viuendi, quæ ab omnibus terrenis sordibus, quasi decocta nitescit, sicut aurum optimum & verum, quod nulla falsitas vincit, sicut carbunculi fulgor nocte non vincitur: & vitam æternam, quæ viriditate lapidis prasini significatur, propter vigorem qui non arescit. Fluuius autem ille, qui circuit terram Aethiopiam multùm calidam atq; feruentem, significat fortitudinem calore actionis alacrem atque impigram. Tertius autem Tigris, vadit contra Assyrios, & significat temperantiam, quæ resistit libidini, multùm aduersanti consilijs prudentiæ. Vndè plerunquè in scripturis Assyrij aduersariorum loco ponuntur. Quartus fluuius non dictum est contra quid vadat, aut quam terram circumeat: iustitia enim ad omnes partes animæ pertinet, quia & ipse ordo & æquitas animæ est, qua sibi ista tria concorditer copulantur, prima prudentia, secunda fortitudo, tertia temperantia, & in ista tota copulatione atque ordinatione perficiunt iustitiam.

4. flumina paradisi, 4. virtutes significant.

Prudentia designatur per Phison.

2. Cor. 12.

Fortitudo per Gehon.

Temperantia per Tigrim.

Iustitia per Euphratem.

3. AMBROSIVS in libro de paradiso, capite tertio: Sicut ergò fons vitæ est sapientia, fons gratiæ spiritalis: ità fons virtutum est cæterarum, quæ nos ad æternæ cursum dirigunt vitæ. Ex hac igitur anima quæ culta est, non ex ea quæ inculta est,

Sapientia veluti fons est virtutum.

Ethnici cur fruſtrà de his virtutibus Cardinalibus disseruerint. 1. Cor. 1.

Temperantia sanctificatio quædam est.

Digitized by Google

est, fons iste procedit, vt irriget paradisum, hoc est, quædam diuersarum fruteta virtutum, quarum sunt quatuor initia, in quæ sapientia ista diuiditur. Quæ sunt quatuor initia virtutum, nisi vnum prudentiæ, aliud temperantiæ, tertiũ fortitudinis, quartum iustitiæ? quæ etiam sapientes istius mundi ex nostris assumpta, in suorum scripta librorum transtulerunt. Itaque sicut fons sapientiæ, ità etiam flumina ista quatuor, quædam ex illo fonte manantia sunt fluẽta virtutum. Phison igitur prudentia est &c. Sic per Gehon temperantiam, per Tigrim fortitudinẽ, & per Euphratem iustitiam intelligi docet Ambrosius. Et paulò pòst: In his ergò fluminibus quatuor, virtutes principales quatuor exprimuntur, quæ velutì mundi istius incluserunt tempora. Primum igitur tempus ex mundi principio vsque ad diluuium, prudentiæ fuit: quo in tempore iusti numerantur, Abel à Deo iustus dictus &c.

Ethnici scriptores 4. virtutum descriptionẽ ex nostrorum libris hausêre.

Prudentiam designat Phison.

Temperantiã Gehon, iuxta Ambr. Fortitudinem Tigris iuxta Amb. Iustitiã Euphrates.

4. AVGVSTINVS libro primo contra Academicos, capite septimo, agens de definitione Sapientiæ, qua dicitur, Sapientiam esse rerũ humanarum diuinarumq; scientiam, ait: Res humanas esse vt concedam res hominũ, quicquam tu existimas nostrum esse, quod nobis vel dare, vel eripere casus potest? Aut cùm rerum humanarum scientia dicitur, ea dicitur, qua quisquam nouit vel quot, vel quales fundos habeamus: quid auri, quid argenti, quidq; denique alienorum carminum cogitemus? Illa est humanarum rerum scientia, quæ nouit lumen prudentiæ, temperantiæ decus, fortitudinis robur, iustitiæ sanctitatem. Hęc enim sunt, quę nullam fortunam metuentes, verè nostra dicere audemus, &c.

Humanarum rerũ scientia.

III.

Quo pacto Prudentia nobis sacris literis commendatur?

PRVDENTER monet Ecclesiasticus in hunc modum: [a] *Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.* Item, [b] *Sapiens cor & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.* Tum fons [c] omnis sapientiæ prudentiæque Christus, verus ille [d] Salomon, ità docet: [e] *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ*: vt intelligamus, ad perfectam prudentiam vtrunque coniunctìm requiri, columbinam videlicet simplicitatem, quæ innocentes mitesque facit: & serpentinam prudentiam, quæ homines cautos ac prouidos reddit, vt nec fallant ipsi, neque ab vllo fallantur. Id fiet, si Paulinæ doctrinæ nos accommodemus: [f] *Videte fratres*, inquit, *quomodò cautè ambuletis: non quasi insipientes, sed vt sapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei, bona* [g] scilicet *& beneplacens & perfecta.* Atque huc pertinet dictum Salomonis, [h] *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur.* Et illud, [i] *In facie prudentis lucet sapientia.* Demùm quod idem affirmat, [k] *Cor prudentis possidebit scientiam, & auris sapientum quærit doctrinam.*

Basil. in constit. monast. cap. 15. & hom. 12. in principium Prouerbiorum. Bernard ser. 49. in Cantica.

a Eccli 32. d 37. c Prouerb. 12. c 13 b
b Eccli 3. d 18. d 33. a Prouerb. 14. b Iob 28. d Deut. 4. a 32. d Vide Prou. 3. b 8. b
c Sap. 6. a c d 7. a b d
Eccli 1. a
d Matth. 12. d Luc. 11. d
e Matth. 10. b & ibidem Theophylact. & Hieron. Item Augustin. quæst. 8. ex Matthæo. Grego. 1 moral cap. 2. & hom. 30. in Euangel. Prosper lib. 3. de vita contempl. cap. 29. & 30.
f Ephes. 5. d Coloss. 4. a 1. Pet. 4. b Prouer. 4. d Eccles 2. c
g Rom. 12. a 1. Thess. 4. a
h Prouer. 13. d Eccli 6. d
i Prouer. 17. d Eccles 8. a
k Prouer. 18. c

TESTIMONIA.

Prudẽtia quã sit in omni actione necessaria.

1. BASILIVS in constitutionibus monasticis, capite decimoquinto: Cæterùm in omni, quæ suscipitur, actione antecedere prudentia debet. Nam prudentia remota, nihil cuiusuis generis est, quod licèt bonum videatur, non in vitium recidat, si aut alieno tempore, aut non adhibita moderatione fiat. Ratio verò & prudentia vbì rebus bonis idoneum tempus ac modum definiunt, mirabile est, quantus ex earum vsu cùm in dantes, tum in accipientes fructus redundet.

2. ET homilia in principium Prouerbiorum, quæ est duodecima inter homilias variorum argumentorum: Prudentiam igitur vnam ex virtutibus præclaris existere palàm est, qua bonorum & malorum & indifferentium nos homines scientes reddimur. Prudens verò vtiquè à prudentia per denominationem dictus est. Sed quando ferarum prudentissimus serpens esse Domini testimonio dicitur: Estote, inquit, prudentes sicutì serpentes: item prudens œconomicus iniustitiæ: manifestum, quòd duplex est Prudentiæ nomen. Vna quidem proprij commodi custos, & alieni doli obseruatrix, qualem serpens habet. Ille si quid periculi incurrere viderit, caput ante omnia custodit. Ea videtur esse versutia illa, quæ prona est ad proprium commodum, & simpliciores defraudandos. Quali prudentia fuit ille seculi prudens & iniustitiæ œconomicus apud Euangelium. Vera autem prudentia, eorum quæ agenda & non agenda sunt, cognitio est: quam si quis ritè sectatus fuerit, nunquàm ab officio virtutéque abscedet, nunquàm vitiorum pestem incurret.

Prudentia vera.

Matth. 10. Luc. 16.

Prudẽtia carnis siue mundana.

3. BERNARDVS sermone quadragesimonono in Cantica: Importabilis absque scientia est zelus. Vbi ergò vehemens æmulatio, ibi maximè discretio est necessaria, quæ est ordinatio charitatis. Semper quidem zelus absque scientia miuùs efficax minúsque vtilis inuenitur, plerunquè autem & pernicioſus valdè sentitur. Quo igitur zelus feruidior, ac vehementior spiritus, profusiórque charitas: eo vigilantiori opùs scientia est, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem. Discretio quippe omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem, etiam & perpetuitatem. Deniquè ait: Ordinatione tua perseuerat dies: diem, virtutem appellans. Est ergò discretio non tam virtus, quàm quædam moderatrix & auriga virtutum, ordinatrixque affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit, ipsáque affectio naturalis in perturbationem magìs conuertetur, exterminiúmque naturæ.

Discretio quæ sit necessaria.

Psal. 118.

4. ECCLESIASTICI trigesimosecundo, vt in textu.

Digitized by Google

5. ET trigesimoseptimo : Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile.

6. PROVERBIORVM duodecimo : Via stulti recta in oculis eius : qui autem sapiens est, audit consilia.

7. ET capite decimotertio: Inter superbos semper iurgia sunt : qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.

8. ECCLESIASTICI tertio, vt in textu.

9. CAPITE decimooctauo : Homo sapiens in omnibus metuit, & in diebus delictorum attendet ab inertia.

10. CAPITE trigesimotertio: Sapiens non odit mandata & iustitias, & non illidetur quasi in procella nauis. Homo sensatus credit legi Dei, & lex illi fidelis.

11. PROVERBIORVM decimoquarto : Sapiens timet, & declinat à malo : stultus transilit & confidit.

12. IOB vigesimooctauo : Et dixit homini, Ecce timor Domini, ipsa est sapientia : & recedere à malo, intelligentia.

13. DEVTERONOMII quarto ait Moyses : Scitis quòd docuerim vos præcepta atq; iustitias, sicut mandauit mihi Dominus Deus meus : sic facietis ea in terra quam possessuri estis, & obseruabitis, & implebitis opere. Hæc est enim vestra sapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi præcepta hæc, dicant : En populus sapiens & intelligens, gens magna.

14. ET trigesimosecundo: Gens absque consilio est, & sine prudentia. Vtinàm saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

15. PROVERBIORVM tertio : Beatus homo qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia : melior est acquisitio eius negociatione auri & argenti : primi & purissimi fructus eius. Preciosior est cunctis opibus : & omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari. Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria. Viæ eius viæ pulchræ, & omnes semitę illius pacificæ.

16. CAPITE octauo : Melior est sapientia cunctis opibus preciosissimis : & omne desiderabile ei non potest comparari. Ego sapientia habito in consilio, & eruditis interfum cogitationibus. Meum est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Ego diligentes me, diligo : & qui manè vigilant ad me, inuenient me. Mecum sunt diuitiæ & gloria, opes superbæ & iustitia. Melior est enim fructus meus auro & lapide precioso, & genimina mea argento electo.

17. SAPIENTIAE sexto : Melior est sapientia, quàm vires : & vir prudens, quàm fortis. Clara est, & quæ nunquàm marcescit sapientia, & facilè videtur ab his qui diligunt eam, & inuenitur ab his qui quærunt illam. Præoccupat qui se concupiscunt, vt illis se prior ostendat. Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit : assidentem enim illam foribus suis inueniet. Cogitare ergò de illa, sensus est consummatus : & qui vigilauerit propter illam, citò securus erit. Si ergò delectamini sedibus & sceptris, ô reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis. Diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis. Multitudo autem sapientum, sanitas est orbis terrarum : & rex sapiens, stabilimentum populi est.

18. CAPITE septimo : Propter hoc optaui, & datus est mihi sensus : & inuocaui, & venit in me spiritus sapientiæ : & præposui illam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius. Nec comparaui illi lapidem preciosum : quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquàm lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Super salutem & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam : quoniam inextinguibile est lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sum in omnibus : quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam quoniam horum omnium mater est. Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia : attingit autem vbiquè propter suam munditiam. Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædã est claritatis omnipotentis Dei sincera : & ideò nihil inquinatum in eam incurrit. candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Et cùm sit vna, omnia potest : & in se permanens, omnia innouat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & prophetas constituit. Neminem enim diligit Deus, nisì eum qui cum sapientia inhabitat. Est enim hæc speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata, inuenitur prior. Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

19. ECCLESIASTICI primo : Omnis sapientia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuum. Sapientiam Dei præcedentem omnia, quis inuestigauit ? Prior omnium creata est sapientia, & intellectus prudẽtiæ ab æuo. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna. Vnus est altissimus creator omnipotens, & rex potens & metuendus nimìs, sedens super thronum illius & dominans Deus. Ipse creauit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est. Et effudit illam super omnia opera sua, & super omnem carnem secundùm datum suum, & præbuit illam diligentibus se.

20. MATTHAEI duodecimo : Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam : quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & eccè plusquàm Salomon hîc.

21. LVCAE vndecimo: Regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos : quia venit &c. vt apud Matthæum.

22. MATTHAEI decimo: Eccè ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Estote ergò prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

23. THEOPHYLACTVS in caput decimum Matthæi : Volo vos mansuetos esse, sicut oues, & sic magìs vincere. Estote igitur prudentes sicut serpentes, & simplices velut columbæ. Vult discipulos etiam prudentes. Idcircò cùm audieris Christianos dici oues, non intelligas quòd oporteat eos stupidos esse. nam & prudentes oportet esse, & scire quomodò versandum sit in medio multorum inimicorum. Sicut enim serpens totum corpus obijcit vt percutiatur, caput autem seruat : ità & Christianus, inquit, omnia sua det, atque etiam corpus suum, percutientibus : caput autem quod est Christus, & fidem in illum seruet. Et sicut serpens in angustam quandam cauernam circungyrat se, & transiens pellem veterem expoliat : ità & nos per angustam viam incedamus, vt veterem exuamus hominem. Veruntamen quia & serpens nociuus est, iubet nos simplices esse, hoc est, synceros, & absque malitia, nullumq; offendentes, ficut columbæ. illæ enim, cùm auferuntur eis fœtus, & persecutionem patiuntur, rursùs ad dominos suos reuertuntur. Esto igitur prudens sicut serpens, ità vt nè deridearis ob vitam ab alijs, sed omnia tua citra labem perficias. Erga alios autem, nè illis noceas, sis velut columba, hoc est, neutiquàm malignus.

Matth. 10.

Serpẽtis prudentia in quo imitanda.

Simplicitas columbæ in quo imitãda.

24. HIERONYMVS in caput decimum Matthæi : Estote ergò prudentes &c. Vt per prudentiam

am deuitent insidias, per simplicitatem non faciant malum. Serpentis astutia ponitur in exemplum: quia toto corpore occultat caput, & illud in quo vita est, protegit. Ità & nos toto periculo corporis caput nostrum, qui Christus est, custodiamus. Simplicitas columbarum ex Spiritus sancti specie demonstratur. Vndè dicit & Apostolus: Malitia paruuli estote.

Serpẽtis astutia, & columbæ simplicitas imitãda.

1.Cor.14.

25. AVGVSTINVS in libro quæstionum ex Matthæo, quæstione octaua: Estote ergò prudentes sicut serpentes: ad cauendum malum, in capite custodiendo, quod est Christus. Nam serpens totum corpus pro capite obijcit persequenti. Vel quòd per angustias se coarctans, veteri tunica exutùs innouetur. Quod imitantur quibus dictum est; Intrate per angustam portam, cùm vetere homine exuuntur. Nam si cauẽdum malum ità moneret, vt violenter resistendum esset malis, nõ suprà dixisset; Mitto vos sicut oues in medio luporum. Simplices autem ficut columbas esse voluit, ad nulli nocendum. Nam hoc genus auis nullum omninò animalium necat, non solùm grandium, contra quæ vires non habet, sed etiam minutissimorum, quibus etiam perparui passeres aluntur. Est autem omnibus irrationalibus animantibus vna quædam inter se societas, sicut etiam rationalibus sua, id est, hominibus, non solùm secum, sed etiam cum angelis. Discunt ergò ex similitudine columbarum nulli prorsùs nocere ad societatem suam pertinenti participatione rationis.

Matth.10.

Serpentis astutia.

Matth.7. Ephes.4.

Matth.10. Columbæ simplicitas.

26. GREGORIVS libro primo Moralium in Iob, capite secundo: Nonnulli ità sunt simplices, vt rectum quid sit, ignorent: sed eò veræ simplicitatis innocentiam deserunt, quo ad virtutem rectitudinis non assurgunt: quia dum cauti esse per rectitudinem nesciunt, nequaquàm innocentes persistere per simplicitatẽ possunt. Hinc est quod Paulus discipulos admonet, dicens: Volo vos sapientes esse in bono, simplices autẽ in malo. Hinc rursùs dicit: Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote. Hinc per semetipsum veritas discipulis præcipit, dicens: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Vtraque enim necessariò in admonitione coniunxit: vt & simplicitatem columbæ astutia serpentis instrueret, & rursùs serpentis astutiam columbæ simplicitas temperaret. Hinc est quòd sanctus Spiritus præsentiam suam hominibus, non in columba solummodò, sed etiam in igne patefecit. Per columbam quippe simplicitas, per ignem verò zelus indicatur. In columba ergò, & in igne, sanctus Spiritus ostenditur: quia quicunque illo pleni sunt, sic mansuetudini simplicitatis inseruiunt, vt contra culpas delinquentium etiam zelo rectitudinis accendantur.

Simplicitati coniungenda est prudẽtia.

Rom.16.

1.Cor.14.

Matth.10.

Actor.2.

27. IDEM homilia trigesima in Euangelia: In columba Spiritus sanctus & in igne monstratus est: quia omnes quos repleuerit, simplices & ardentes facit. Simplices puritate, ardentes æmulatione. Neque enim placere Deo, aut simplicitas sine zelo, aut zelus sine simplicitate potest. Hinc ipsa veritas dicit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Qua in re notandum est, quòd discipulos suos, nec de columba sine serpente, nec de serpente sine columba voluit Dominus admonere: quatenùs & columbæ simplicitatem astutia serpentis accenderet, & serpentis astutiam colũbæ simplicitas temperaret. Hinc Paulus ait: Nolite pueri effici sensibus. Ecce prudentiam serpentis audiuimus, nunc de simplicitate colũbæ moneamur. Sed malitia paruuli estote. Hinc de beato Iob dicitur: Erat vir simplex & rectus. Quæ est autem rectitudo sine simplicitate, aut quæ simplicitas sine rectitudine? Quia ergò & rectitudinem docet ipse spiritus, & simplicitatem, & in igne monstrari debuit, & in columba, quatenùs omne cor quod eius gratia tangitur, & mansuetudinis lenitate tranquillum, & zelo iustitiæ accensum fiat.

Matth.10.

1.Cor.14.

Iob 1.

28. PROSPER libro tertio de vita cõtemplatiua, capite vigesimonono: Prudentiam ac sapientiam plerique in indagatione veri & inuentione constituunt. Credo propterea, quòd nec sapiens ritè dici possit, cui prudentia, nec prùdens, cui sapientia desit. Quapropter, si nihil aliud prudentiæ ac sapientiæ munus accipitur, nisi inquisitio & comprehensio veritatis: qui veritatem prudenter quærere, & sapienter inuenire poterit, is prudens, is sapiens iure vocabitur. Hoc idcircò præmiserim, vt quicquid de prudentia fuerit disputatum, id totum etiam de sapientia dictum possit intelligi: quia ità sibi hæ duæ virtutes implicatæ sunt & vnitæ, vt vnaquælibet earum sine altera non possit esse: vt nec imprudens sapientia, nec insipiens possit dici prudentia. Si ergò tota humanæ vitæ perfectio in actione & cognitione consistit: sicut in plerisque actionem temperantiæ, ac fortitudinis, atque iustitiæ consummatione probauimus: ità cognitionem rerum, prouenire consecutione prudentiæ comprobemus. Cognitio rerum, quæ de prudentiæ fonte confertur, spirituales omnes à carnalibus vitijs defæcatos illustrat, & ab omni delectatione noxiæ curiositatis auersos, desiderio contemplandæ virtutis inflammat, vt humanarum rerum, diuinarumq; scientiam consecuti, prudentes ac sapientes veraciter fiant, prospiciant imminentia mala simul & caueant: nec putent vlla esse mala, nisi ea quæ malos efficiant: nec eis vllæ perturbationes, velut ignaris earum, modestiæ aliquid, aut tranquillitatis excutiant: inter fallentia & solida bona discernant: nihil in hoc mundo casu aut iniustè, sed omnia, Deo volente ac permittente fieri, prudenter accipiant: aliter intelligentes aut doceant sapienter, aut arguant: dolores varios ac diuersas infirmitates, quæ mortaliter viuentes affligunt, non semper peccatis præcedentibus sequi, sed plerunquè ex ipsa conditione mortalitatis accidere corruptibiliter natis intelligant: & scientes se non damnari aduersis præsentibus, sed probari ex ipsa tolerantia passionum, occasionem comparandæ sibi patientiæ viriliter agentes arripiant: nec ipsi alijs noceant, nec sibi nocere permittant. Tales Dominus in Euangelio fieri præcepit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ: quia nec simplices circunuenire aliquos possunt, nec prudentes se circunueniri permittunt. Cæterùm si in contractu quolibet, siue in colloquio, vel in alia quaque re, se decipi quisque non finit, & alium tamen ipse decipiat: iste non habet prudentiam, quæ salutis magis quàm perditionis est causa, sed simulat. Quoniam quidem hoc virtus à vitio distat, quòd illud corrumpit sana, hæc sanat vitij accessione corrupta; ac sic, aut omnibus quibus potest, prodesse festinat veraciter prudens, vt eius meritis omnium, qui per eum Deo adquiruntur, fructus accrescat: aut si cogitat de perditione cuiuspiam, vel de casu pereuntis exultat, necesse est vt prius pereat ipse, quàm alium perdat: & ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.

Prudentia sapientiæ connexa est.

Rectũ de rebus iudicium ad prudentiã pertinet.

Matth.10. Simplices & prudẽtes nos esse oportet.

Prudentia simulata.

29. CAPITE trigesimo: Hi ergò, qui prudentiæ participes, prudentes effecti, Deo suo non pedibus, sed sanctis moribus appropinquant: ex ea parte, qua sunt dono Dei prudentes, nec suo perire possunt, nec alieno peccato. Ex eo autem quòd necdùm ità est eorum perfecta prudentia, sicut in illa vita erit, vbi perfectè viuentibus vllus error obrepere omninò non poterit, etiam prudentes aliquotiès peccatis fallentibus acquiescunt: non voluntate deprauati, sed humano errore, vt homines, lapsi, nec adhuc tota prudentiæ ac sapientiæ perceptione perfecti, sicut ibi erunt, vbi nec ignorare aliquid, nec peccare iam poterunt.

In hac vita non habetur omnino perfecta prudentia.

Digitized by Google

30. AD Ephesios quinto, vt in textu.

31. AD Colossenses quarto: In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt, tempus redimentes. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus: vt sciatis quomodò oporteat vos vnicuique respondere.

32. PRIORIS Petri quarto: Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.

33. PROVERBIORVM quarto: Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.

34. ECCLESIASTIS secundo: Transiui ad contemplandam sapientiam, errores{que} & stultitiam, (quid est, inquam, homo, vt sequi possit regem factorem suum?) & vidi quòd tantum præcederet sapientia stultitiam, quantum differt lux à tenebris. Sapientis oculi in capite eius: stultus in tenebris ambulat.

35. AD Romanos duodecimo: Et nolite conformari huic seculo: sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.

36. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Hęc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstineatis vos à fornicatione.

37. PROVERBIORVM decimotertio, vt in textu.

38. ECCLESIASTICI sexto: Fili, si attenderis mihi, disces: & si accommodaueris animum tuum, sapiens eris. Si inclinaueris aurem tuam, excipies doctrinam: & si dilexeris audire, sapiens eris. In multitudine presbyterorum prudentium sta, & sapientiæ illorum ex corde coniungere, vt omnem narrationem Dei possis audire, & prouerbia laudis non effugiant à te. Et si videris sensatum, euigila ad eum, & gradus ostiorum illius exterat pes tuus. Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, & in mandatis illius maximè assiduus esto: & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.

39. PROVERBIORVM decimoseptimo: In facie prudentis lucet sapientia: oculi stultorum in finibus terræ.

40. ECCLESIASTIS octauo: Sapientia hominis lucet in vultu eius, & potentissimus faciem illius commutabit.

41. PROVERBIORVM decimooctauo, vt in textu.

IIII.

De Iustitia quid porrò Scriptura tradit?

IVSTITIA [a] *eleuat gentem:* [b] *Iustitia firmatur solium. Melius est parùm cum iustitia, quàm multi fructus cum iniquitate.* Cuius quidem iustitiæ officium nobis per Apostolũ his verbis explicatur: [c] *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.* Huc spectant iusti & beati viri partes, sic in psalmo [d] decantatæ: *Qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit aduersùs proximos suos: Qui iurat proximo suo, & non decipit: qui pecuniam suam non dedit ad* [e] *vsuram, & munera super innocentem non accepit.* Ex quo facilè constat, iustitiæ nomen contractiùs hîc accipi, quàm vbi generatim de Iustitia Christiana disserimus.

a Prouer.14.d 15.b 21.e Eccli 4.d
b Prouer.16.b 25.a Augustlib.4.de ciuit. Dei, cap. 4. & lib.19.cap.21. Gregor.lib.7.epist.120. ad reges Francię Theodoricum & Theobertum.

c Rom.13.c Matth.22.c 17.d Luc.2.a 3.e 1.Tim.5.c Bernar.ser.3.de aduentu Domini. Aug.ser.19.de verb. Domini, & lib.22.contra Faustum, cap.74.& 75. Theophylactus in cap.13.ad Roman.
d Psal.14.a b Matth.5.a Chrysost.hom.15. in Matth. Ambrosl.lib.1.offic.cap.28.& 29. & ser.16.in Psal.118. & in lib.de paradiso, cap.3. Augustlib.4.de doctr. Christ. cap.18. Vide septimum & octauum præceptum Decalogi.

e Exod.22.d Leuit.25.e Deut.23.e Ezech.18.b c d 22.c Lucæ 6.e Leo ser.6.de ieiunio decimi mens. Bernar.epist.322.ad Spirenses. Ambrosl de Tobia,c. 14.& 15. Hieron.in 18. cap. Ezech. Concil Lateranense sub Alexandro III.parte 1.cap.25.

TESTIMONIA.

1. PROVERBIORVM decimoquarto, vt in textu.

2. CAPITE decimoquinto: Abominatio est Domino via impij: qui sequitur iustitiam, diligitur ab eo.

3. CAPITE vigesimoprimo: Gaudiũ iusto est facere iudicium: & pauor operantibus iniquitatem. Qui sequitur iustitiam & misericordiam, inueniet vitam, iustitiam & gloriam.

4. ECCLESIASTICI quarto: Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

5. PROVERBIORVM decimosexto: Melius est parùm cum iustitia, quàm multi fructus cum iniquitate. Abominabiles regi qui agunt impiè: quoniam iustitia firmatur solium. Voluntas regum, labia iusta: qui recta loquitur, dirigetur.

6. CAPITE vigesimoquinto: Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur iustitia thronus eius.

Regna sunt latrocinia, si remoueatur iustitia.

7. AVGVSTINVS libro quarto de ciuitate Dei, capite quarto: Remota iustitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia? Quia & ipsa latrocinia quid sunt, nisi parua regna? Manus etenim ipsa hominum est, cum imperio principis regitur, pacto societatis adstringitur, placiti lege præda diuiditur. Hoc malum si intantùm perditorum hominum accessibus creseit, vt & loca teneat, sedes constituat, ciuitates occupet, populos subiuget, euidentiùs regni nomen assumit, quod ei iam in manifesto confert non adempta cupiditas, sed addita impunitas. Eleganter enim & veraciter Alexandro illi Magno quidam comprehensus pirata respondit. Nam cùm idem rex hominem interrogâsset, quid ei videretur, vt mare haberet infestum? ille libera contumacia, Quid tibi, inquit, vt orbem terrarum? Sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor: quia tu magna classe, Imperator.

Ex Cicerone li.3.de repub. teste Nonio Marcello de genere nauigiorum.

8. ET libro decimonono, capite vigesimoprimo: Quapropter nunc est locus, vt quàm potero breuiter ac dilucidè expediam, quod in secundo huius operis libro me demonstraturum esse promisi: secundùm definitiones, quibus apud Ciceronem vtitur Scipio in libris de Republica, nunquàm Rempublicam fuisse Romanam. Breuiter enim Rempublicam definit esse rem populi. Quæ definitio si vera est, nunquàm fuit Romana Respublica: quia nunquàm fuit res populi: quam definitionem voluit esse Reipublicæ. Populum enim esse definiuit cœtum multitudinis, iuris consensu & vtilitatis communione sociatum. Quid autem dicat iuris consensum, disputando explicat: per hoc ostendens, geri sine iustitia non posse Rempublicam. Vbi ergò iustitia vera non est, nec ius potest esse. Quod enim iure fit, profectò iustè fit. Quod autem fit iniustè, nec iure fieri potest.

Vbi iustitia non est, Respublica non est.

Digitized by Google

fieri potest. Non enim iura dicenda sunt, vel putanda iniqua hominum constituta: cùm illud etiam ipsi ius esse dicant, quod de iustitiæ fonte manauerit: falsumq; esse, quod à quibusdam non rectè sentientibus dici solet: id esse ius, quod ei qui plus potest, vtile est. Quocirca vbi non est vera iustitia, iuris cõsensu sociatus cœtus hominum non potest esse, & ideò nec populus iuxta illam Scipionis vel Ciceronis definitionem. Et si non populus, nec res populi: sed qualiscunque multitudinis, quæ populi nomine digna non est: ac per hoc si Respublica res populi est, & populus non est, qui consensu non sociatus est iuris; non est autem ius, vbi nulla iustitia est: proculdubiò colligitur, vbi iustitia non est, non esse Rempublicam. Iustitia porrò ea virtus est, quæ sua cuique distribuit. Quæ igitur iustitia est hominis, quæ ipsum hominem Deo vero tollit, & immundis dæmonibus subdit? Hóccine est sua cuique distribuere? An qui fundum aufert eius, à quo emptus est, & tradit ei, qui nihil in eo habet iuris, iniustus est: & qui seipsum aufert dominanti Deo, à quo factus est, & malignis seruit spiritibus, iustus est?

Apud ethnicos non est vera iustitia.

9. GREGORIVS Magnus libro septimo, epistola centesima vigesima ad Theodoricũ & Theobertum reges Franciæ: Summum in regibus bonum est, iustitiam colere, ac sua cuique iura seruare: & subiectis non finere quod potestatis est fieri, sed quod æquum est custodire.

Regum officium maximè proprium.

10. AD Romanos decimotertio, vt in textu.

11. MATTHAEI vigesimosecundo: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

12. ET capite decimoseptimo: Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non soluit didrachma? Ait, Etiam. Et cùm intrâsset in domum, præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergò liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamũ: & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

13. LVCAE secundo: Factum est autem in diebus illis exijt edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Hæc descriptio prima, facta est à præside Syrię Cyrino. Et ibant omnes vt profiterentur, singuli in suam ciuitatem. Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam, ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem: eò quòd esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore, prægnante.

14. ET capite tertio: Venerunt & publicani vt baptizarentur, & dixerunt ad Ioannem: Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius quàm quod constitutum est vobis, faciatis. Interrogabant autem eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: & contenti estote stipendijs vestris.

15. PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura: Non infrenabis os boui trituranti. &, Dignus est operarius mercede sua.

16. BERNARDVS sermone tertio de Aduentu Domini: Beatus, in quo sapientia ædificat sibi domum, excidens columnas septem: beata anima quæ sedes est sapientiæ. Quænam est illa? Anima vtiquè iusti. Meritò planè, quia iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ. Quis in vobis est, fratres, qui desiderat in anima sua sedem parare Christo? Eccè quænam illi serica, quæ tapetia, quod puluinar oporteat præparari. Iustitia, inquit, & iudicium præparatio sedis tuæ. Iustitia virtus est, quod suum est, vnicuique tribuens. Tribue ergò tribus quæ sua sunt. Redde superiori, redde inferiori, redde æquali, cuique quod debes, & dignè celebras aduentum Christi, parans ei in iustitia sedem suam. Redde, inquam, reuerentiam prælato & obedientiam, quarum altera cordis, altera corporis est. Nec enim sufficit exteriùs obtemperare Maioribus nostris, nisi ex intimo cordis affectu sublimiter sentiamus de eis. Quòd etsi tam manifestè innotuerit indigna prælati alicuius vita, vt nihil omninò dissimulationis, nihil excusationis admittat: propter eum tamen à quo est omnis potestas, ipsum quem modò talem nouimus, excelsum reputare debemus, non præsentibus personæ meritis, sed ordinationi Diuinæ, & dignitati ipsius officij deferentes. Sic & fratribus nostris inter quos viuimus, ipso iure fraternitatis & societatis humanæ, consilij sumus & auxilij debitores. Hæc enim volumus vt & ipsi nobis impendant, consilium quo erudiatur ignorantia nostra, auxilium quo iuuetur infirmitas nostra. Sed fortè erit inter vos qui tacitus respondeat, dicens: Quod ego consilium dabo fratri, cui nec vnum quidem dicere verbum fas est absque licentia? Quod ei auxilium impendere est, cùm nec minimum aliquid agere liceat absque obedientia? Ad quod ego: Non deerit certè quod facias, tantummodò charitas fraterna non desit. Nullum ego consilium melius arbitror, quàm si exemplo tuo fratrem docere studeas, quæ oporteat, quæ non oporteat fieri, pronocans eum ad meliora, & consulens ei non verbo neque lingua, sed opere & veritate. An verò vtilius aut efficacius auxilium aliquod est, quàm vt ores deuotè pro eo, vt non dissimules redarguere culpas eius: vt non modò nullum ei offendiculum ponas, sed & solicitus sis, quantùm prævales, tanquàm angelus pacis, de regno Dei scandala tollere, & occasiones scandalorum penitùs dimouere? Si talem te fratri auxiliarium & consiliarium exhibes, reddis ei quod debes, nec habet vndè causetur. Porrò si cui fortè prælatus es, huic sine dubio teneris debitor solicitudinis amplioris. Exigit à te & ipse custodiam & disciplinam. Custodiam quidem, vt possit cauere peccatum: disciplinam verò, vt quod minùs cauit, minimè maneat impunitum. Quòd etsi nemini fratrum præesse videris, habes tamen sub te cui custodiam hanc & disciplinam oporteat exhiberi. Dico autem corpus tuum, quod sine dubio regendum accepit spiritus tuus. Debes ei custodiam, vt non regnet in eo peccatum, nec membra tua arma fiant iniquitati. Debes & disciplinam, vt dignos faciat pœnitentiæ fructus castigatum, & subditum seruituti. Longè tamen grauiori & periculosiori debito tenentur adstricti, qui pro multis animabus reddituri sunt rationem. Et in fine: Audi deniquè manifestius à te iudicium exigi post iustitiam. Cùm feceritis, inquit, omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus. Hæc planè, quo ad hominem, est digna sedis præparatio Domino maiestatis: vt & iustitiæ mandata studeat obseruare, & semper indignum sese & inutilem arbitretur.

Iustitia in quo cõsistat.

Quid superiori reddendum.

Rom.13.

Quid reddendum æqualibus.

Quid reddendum inferioribus.

Quomodò iudicare nosipsos debemus. Luc.17.

17. AVGVSTINVS sermone decimonono de verbis Domini, (& Ambrosius sermone septimo, qui tamen putatur esse Maximi:) Non militare, delictum est; sed propter prædam militare, peccatum est. Nec rempublicam gerere, criminosum est: sed ideò agere rempublicam, vt rem familiarem potiùs augeas, videtur esse damnabile. Propterea enim prouidentia quadam militantibus sunt stipendia constituta, nè dum sumptus quæritur, præda grassetur. Illud autem quale est, quòd cùm ob errorem aliquem à senioribus arguuntur, & imputatur alicui de illis cur ebrius fuerit, cur

Militare vel Reip administrare quãdo cum peccato sint coniuncta.

Excusatio militum quãdo de rapinis &c

Prouer.9. Iustitia & iudicio paratur sedes sapientiæ. Psal.88.

Digitized by Google

alijs crimini-bus reprehē-duntur.

rit, cur res alienas peruaserit, cædem cur turbulentus admiserit: statim respondeat, Quid habebam facere, homo secularis aut miles? nunquid monachum sum professus, aut clericum? Quasi omnis qui clericus non est aut monachus, possit ei licere quod non licet. Cunctis igitur officijs sacris literis præscribitur norma viuendi, omnis ad benè viuendum prouocatur sexus, ætas & dignitas. Igitur nemo se excuset publicis actibus, nemo de occupatione militiæ conqueratur. Apud omnem Christianum prima honestatis debet esse militia. Nam vt id quod dicimus, authoritate euangelica comprobemus, videamus lectionem quæ paulò antè decursa est: ait enim Euangelium:

Lucæ 3. Venerunt autem & publicani ad Ioannem, vt baptizarentur ab eo, & dixerunt ad eum: Magister, quid faciemus? At ille dixit: Nihil amplius exigatis, quàm quod constitutum est vobis. Honesta planè publicanorum interrogatio, ac sancti Prophetæ iusta responsio. Illi enim solicitè interrogant, nè aut ignorantes plus exigendo peccatum incidant, aut cessantes publicam decipiant functionem. Hic autem moderatè præcipit, vt & iniquitas locum non habeat, & constitutum habeat vectigal effectum. Non enim dixit, Nihil exigatis: sed, Nihil amplius exigatis. Vndè intelligimus quòd apud Deum non tam exactio, quàm exactio iniqua damnetur: dicit enim ipse Dominus: Reddite quæ Dei sunt, Deo: & quæ Cæsaris, Cæsari. Igitur quod Cæsar præcipit, ferendum est: quod Imperator indicit, tolerandum est: sed fit intolerabile, dum illud præda exactionis accumulat. Et post pauca: Interrogauerunt illum & milites, Quid faciemus & nos? Ait illis Ioannes: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, sed contenti estote stipendijs vestris. Hîc iam cognoscere se debet omnis homo qui militat. Non enim tantùm de his militantibus scriptura loquitur, qui armata militia detinentur; sed quisque militiæ suæ cingulo vtitur, dignitatis suæ miles adscribitur: atque ideò hæc sententia potest dici, verbi gratia, militibus, protectoribus, cunctisq; rectoribus: Quicunque stipendia sibi publicè decreta consequitur, si amplius quærit, tanquàm calumniator & concussor, Ioannis sententia condemnatur. Hæc autem diuina sententia quæ ad milites loquitur, potest etiam ad Clericos retorqueri; quia etiamsi non militare videamur seculo, tamen Deo & Domino militamus, sicut ait Apostolus: Nemo militans Deo, obligat se negocijs secularibus. Videmur, inquam, non militare remissis ac fluentibus tunicis; sed habemus militiæ nostræ cingulum, quo castimoniæ interiora constringimus: de quo cingulo Dominus ait ad Apostolos suos: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ vestræ ardentes in manibus vestris. Milites igitur Christi sumus, & stipendium ab ipso donatiuumq; percepimus, sicut dicit Apostolus: Qui dedit nobis pignus spiritus; hoc est, qui Spiritus sancti nos remuneratione ditauit. Si quis ergò Christianorum hoc donatiuo contentus fortè non fuerit, & quærit amplius, incipit hoc ipso carere quod meruit. Et in fine: Nec interest apud Deum, vtrùm vi an circunuentione quis res alienas occupet; dummodò quoquo pacto teneat alienum.

Vectigalia iusta.

Iniqua exactio dānatur.

Matth.22.

Milites sunt varij.

Clerici etiā sunt milites.

2.Tim.2.

Lucæ 12.

2.Cor.1.

Aliena restituenda sunt.

18. IDEM libro vigesimosecundo contra Faustum Manichæum, capite septuagesimoquarto: Quid culpatur in bello? An quia moriuntur quandoquè morituri, vt domentur in pace victuri? Hoc reprehendere, timidorum est, non religiosorum: nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt quæ in bellis iure culpantur, quæ plerunquè vt etiam iure puniantur aduersùs violentiam resistentium, siue Deo, siue aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipsa bella suscipiuntur à bonis, cùm in eo rerum humanarum ordine inueniuntur, vbi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iustè ordo ipse constringit. Alioquìn Ioannes, quum ad eum baptizandi milites venirent, dicentes; Et nos quid faciemus? responderet eis; Arma abijcite, militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite. Sed quia sciebat eos, cùm hęc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis, & non vltores iniuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores; respondit eis; Neminē concusseritis, nulli calumniam feceritis; sufficiat vobis stipendium vestrum. Sed quia Manichęi Ioannem apertè blasphemare consueuerunt, ipsum Dominum Iesum Christum audiant, hoc stipendium iubentem reddi Cæsari, quod Ioannes dicit debere sufficere militi. Reddite, inquit, Cęsari quę Cæsaris sunt, & Deo quæ Dei sunt. Ad hoc enim tributa præstantur, vt propter bella necessario militi stipendium præbeatur. Meritò & illius Centurionis, dicentis: Et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites; & dico huic, vade, & vadit: & alij, veni, & venit: & seruo meo, fac hoc, & facit: fidem laudauit, non illius militiæ desertionem imperauit. Sed de iustis quidem iniustisq; bellis nunc disputare longum est, & non necessarium.

In iusto bello qui occidunt homines, nō sunt homicidæ.

Lucæ 3.

Matth.22.

Cur tributa principibus præstantur.

Matt.8.Luc.7

19. ET capite septuagesimoquinto: Interest enim quibus causis, quibusq; authoribus homines gerenda bella suscipiant: ordo tamen ille naturalis, mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli authoritas atque consilium penès principem sit; exequendi autem iussa bellica ministerium, milites debeant paci salutiq; communi. Bellum autem, quod gerendum Deo authore suscipitur, rectè suscipi, dubitare fas non est: vel ad terrendam, vel ad obterendam, vel ad subiugandam mortalium superbiam: quando ne illud quidem, quod humana cupiditate geritur, non solùm incorruptibili Deo, sed nec sanctis eius obesse aliquid potest: quibus potiùs ad exercendam patientiam, & ad humiliandam animam, ferendamq; paternam disciplinam etiam prodesse inuenitur. Neque enim habet in eos quisquam vllam potestatem, nisi cui data fuerit desuper. Non est enim potestas, nisi à Deo, siue iubēte, siue finente. Cùm ergò vir iustus, si fortè sub rege homine etiam sacrilego militet, rectè possit illo iubente bellare ciuicæ pacis ordinem seruans: cui, quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel vtrùm sit, certū non est: ità vt fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militē ostendat ordo seruiendi: quanto magis in administratione bellorum innocentissimè diuersatur, qui Deo iubente belligerat, quem malè aliquid iubere non posse, nemo qui ei seruit, ignorat?

De iustis bellis.

Ioan.19.

Rom.13.

An milites in omnibus suo duci obtemperare debeant.

20. THEOPHYLACTVS in caput decimūtertium epistolæ ad Romanos: Plurimùm prosunt Rebuspublicis magistratus: per ipsos enim vita nostra consistit. Qui nisi essent, iā olim omnia perijssent, potentioribus imbecilliores deuorantibus. Conscientia igitur tua persuadeat tibi, vt suo honore tanta tibi bona donantes nunquàm non digneris. Ideò enim & tributa præstatis. Tu, inquit, testaris, quòd à magistratu beneficio afficeris, quatenùs mercedem ei pendis, vt ei videlicet qui rebus tuis prospiciat. Non enim principiò tributum soluissemus, nisi agnouissemus, nostrum nobis lucrum, adeoq; commodum ex huiusmodi præfectura sanè accrescere. Siquidem ipsi nos citra curam ducentes vitam, principes habemus pro nobis excubias agentes. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum incumbentes. Quare Deo etiam placet vt ipsius ministris tributa pendamus: vult enim Deus pacem in republica versari, nec-

Magistratus quantū prosit Reipub.

Tributorum solutio.

An bellū gerere licitum sit.

non

Digitized by Google

non virtutem, vitium autem profligari. Atque in hoc principes miniſtrant voluntati Dei, pro communi conſtitutione & ſalute laborantes, inq; id ipſum perſeueranter incumbentes, vt nos in pace ac tranquillitate ætatem quiſque ſuam tranſigamus. Sin quiſquam malè magiſtratu ſuo & publica functione abutatur, id nihil aduersùs rei ipſius pulcherrimæ elegantiam facit. Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Irrefragabiliter, inquit, debes impoſitam tibi erga magiſtratum gratitudinem & beneuolentiam. Redde igitur quæ debes ijs quibus varij magiſtratus ſunt commiſſi: cui tributum debetur, ſiue exactio, capitúmve cenſus, ei tributum da: cui vectigal, vectigal: vel pro terra cenſum. Nec ſolùm pecunias reddite, ſed timorem etiam, hoc eſt, reuerentiam & verecundiam atque eximium honorem. Quare infert, Cui honorem, honorem. Eſt enim duplex metus: alter, quo terrentur ſcelera patrantes, ex mali conſcientia profluens, quem iam anteà reiecit Apoſtolus: alter verò, quo diligentes erga dilectos rapiuntur, hoc eſt, excellens & eximius honor, quemadmodùm dictum eſt: Non eſt inopia timentibus eum. &, Timor Domini permanens in ſeculum ſeculi. Pietatem enim hîc ſiue reuerentiam ſubindicat.

Pſal. 33. & 18.

21. PSALMO decimoquarto, vt in textu.

22. MATTHAEI quinto: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.

Iuſtitię nomẽ aliàs generale, aliàs minùs latè pàtens.

23. CHRYSOSTOMVS homilia decimaquinta in Matthæum: Beati qui eſuriunt & ſitiũt iuſtitiam. Quam verò iuſtitiam? an in genere virtutem ipſam, an ſpeciem illam iuſtitiæ, quę exaduersò auaritiæ collocatur? Quia enim commendaturus erat miſericordiam, oſtendens quo modo miſereri oporteat: id eſt, non ex auaritia, nec rapina, opportunè beatificat iuſtitiam acquirentes. Et conſidera quanta idipſum exaggeratione cumulauerit. Non enim dixit, Beati qui iuſtitiam ſeruant: ſed, Beati qui eſuriunt & ſitiũt iuſtitiam: vt non vtiquè mediocriter, ſed cum omni illam cupiditate teneamus. Quia enim hoc eſt auaritiæ proprium, neq; ſic cibum deſideramus ac potum, vt poſſidere latiùs, induiq; preciosiùs: cõcupiſcentiam iſtam quæ habendi amore flagrat, iubet in meliora conuerti: deindè rursùs ſenſibile præmium ſtatuens, ait: Quoniam ipſi ſaturabuntur. Quia enim plurimos diuites facere putatur auaritia, dicit hoc eſſe contrarium, magisq; id præſtare iuſtitiam. Noli igitur iuſtitiam exercens formidare pauperiem, neq; famem timere, cùm certè illi magis omnibus bonis excidant, qui aliena diripiunt: vt exaduersò ille qui iuſtitiam diligit, tutiſſimè omnia bona poſſidet. Si verò qui aliena non inuadunt, tanta rerum vbertate potiuntur: quãto magis, qui propria fideliter largiuntur?

Iuſtitiæ præmium.

24. AMBROSIVS libro primo officiorum, capite vigeſimooctauo: Magnus iuſtitiæ ſplẽdor, quæ alijs potiùs nata quàm ſibi, communitatem & ſocietatem noſtram adiuuat, excelſitatẽ tenet, vt ſuo iudicio omnia ſubiecta habeat, opem alijs ferat, pecuniam conferat, officia non abnuat, pericula ſuſcipiat aliena. Quis non cuperet hanc virtutis arcem tenere, nisi prima auaritia infirmaret atque inflecteret tantæ virtutis vigorem? Etenim dum augere opes, aggerare pecunias, occupare terras poſſeſſionibus cupimus, prętare diuitijs: iuſtitiæ formam exuimus, beneficẽtiam communem amittimus. Quomodò enim poteſt iuſtus eſſe, qui ſtudet eripere alteri, quod ſibi quærat? Potentiæ quoquè cupiditas, formam iuſtitiæ virilem effœminat. Quomodò enim poteſt pro alijs interuenire, qui alios ſibi ſubijcere conatur: & infirmo aduersùs potentes opem ferre, qui ipſe grauem libertati affectat potentiam?

Magnus iuſtitiæ ſplendor.

Auaritia iuſtitiam corrumpit.

25. ET capite vigeſimonono: Quanta autem iuſtitia ſit, ex hoc intelligi poteſt, quòd nec locis, nec perſonis, nec temporibus excipitur, quæ etiã hoſtibus reſeruatur: vt ſi cõſtitutus ſit cum hoſte aut locus aut dies prælio, aduersùs iuſtitiam putetur, aut loco præuenire, aut tempore. Intereſt enim, vtrùm aliquis pugna aliqua & conflictu graui capiatur, an ſuperiore gratia, vel aliquo euentu. Siquidem vehementioribus hoſtibus & infidis, & his qui amplius læſerint, vehementior refertur vltio: vt Madianitis, qui per mulieres ſuas pleroſque peccare fecerant ex plebe Iudæorum, vndè & Dei in populum Patrum iracundia effuſa eſt. Et ideò factum eſt, vt nullum Moyſes victor ſupereſſe pateretur: Gabaonitas autem qui fraude magìs quàm bello tentauerant plebem Patrum, non expugnaret Ieſus, ſed conditionis impoſitæ afficeret iniuria: Syros verò Heliſæus, quos obſidentes in ciuitatem duxerat momentaria cæcitate percuſſos, cùm quò ingrederentur videre non poſſent, volenti regi Iſrael percutere non acquieſceret, dicens: Non percuties quos non captiuâſti in lancea & in gladio tuo. Pone eis panem & aquã, vt manducent & bibant, & remittantur, & eant ad dominum ſuum: vt humanitate prouocati, gratiam repræſentarent. Deniquè poſteà in terram Iſrael venire piratæ Syriæ deſtiterunt. Si ergò etiam in bello iuſtitia valet, quanto magis in pace ſeruãda eſt? Et poſt pauca: Liquet igitur, etiam in bello fidem & iuſtitiam ſeruari oportere, nec vllum decorum eſſe poſſe, ſi violetur fides.

Iuſtitiæ dignitas.

Num. 31.

Ioſue 9.

4. Reg. 6.

Belli æquè ac pacis tempore iuſtitia ſeruanda.

26. ITEM in pſalmum centeſimum decimumoctauum, ſermone decimoſexto: Hoc eſt ergò, Feci iudicium & iuſtitiam: in iudicio non contempſi pauperem, non oppreſſi viduam, perſonã diuitis non recepi, in omnibus operibus iuſtitiam ſeruaui. Iudicij finis iuſtitia eſt. In altero veritatis cuſtodia, in altero fructus eſt æquitatis: vtraque tamen non priuata virtus, ſed publica. Nam immaculatum corpus à virili permixtione ſeruare, & palmam caſtimoniæ limoſo in corpore vſque ad angelorum conuerſationẽ cuſtodia integritatis euehere, vtilitas priuata, laus publica eſt. Frugi eſſe ac modeſtum, & ſobriæ parcitatis tenere menſuram: probatur à pluribus, ſed ſibi ſoli proficit. Fortitudo in prælijs eminet, in ocio friget: cuius opus in tempore neceſſarium, in voto aduerſum. Mãlunt enim homines non pugnare, quàm vincere. Sola iuſtitia eſt, quæ omnibus temporibus alijs potiùs nata quàm ſibi, quotidiano vſu & fructu, publico ſuo dãno alienas cuſtodit vtilitates, quæ nihil habeat vtilitatis, & plurimum laudis.

Iuſtitia in quo cæteris virtutibus præſtet.

27. IDEM in libro de paradiſo, capite tertio: Quartus eſt fluuius Euphrates, qui Latinè fœcunditas atque abundantia fructuũ nuncupatur, prę-ferens quoddam inſigne iuſtitiæ, quæ omnem paſcit animam. Nulla enim abundantiores videtur habere fructus virtus, quàm æquitas atq; iuſtitia, quæ magis alijs quàm ſibi prodeſt, vtilitates ſuas negligit, communia emolumenta præponens. Plerique Euphratem ἀπὸ τῆ εὐφραίνεσθαι dictum putant, hoc eſt, à lætando, eò quòd hominum genus nullo magìs quàm iuſtitia & æquitate lætetur. Cauſam autem, cur, cæteri quà commeant fluuij, deſcribuntur regiones locorum: quà Euphrates commeat, non deſcribatur: illam accipimus, quia aqua eius vitalis aſſeritur, & quæ foueat atque augeat. Vndè Auxen eum Hebræorum & Aſſyriorum prudentes dixerunt: contrà autem fertur eſſe aqua aliorum fluminum. Deindè quia vbi prudentia, ibi & malitia: vbi fortitudo, ibi iracundia: vbi temperantia, ibi intẽperantia plerunquè eſt, aut alia vitia ſunt. Vbi autem iuſtitia, ibi concordia virtutum eſt cęterarum: ideò non ex locis quà fluit, hoc eſt, non ex parte, cognoſcitur. Non enim pars eſt iuſtitia, ſed quaſi mater eſt omnium.

Iuſtitiæ fructus vberes.

Vbi iuſtitia, ibi concordia eſt cęterarum virtutum.

Digitized by Google

28. AVGVSTINVS libro quarto de doctrina Christiana, capite decimooctauo: In istis autem nostris (causis Ecclesiasticis) quandoquidem omnia, maximè quæ de loco superiore populis dicimus, ad hominum salutem, nec temporariam, sed æternam referre debemus, vbi etiam cauendus est æternus interitus, omnia magna sunt quæ dicimus: vsqueadeò, vt nec de ipsis pecuniarijs rebus vel acquirendis, vel amittendis parua videri debeant, quæ doctor Ecclesiasticus dicit, siue sit illa magna, siue parua pecunia. Neque enim parua est iustitia, quam profectò & in parua pecunia custodire debemus, dicente Domino: Qui in minimo fidelis est, & in magno fidelis est. Quod ergò minimum est, minimum est: sed in minimo fidelem esse, magnum est. Nam sicut ratio rotunditatis est, vt à puncto medio omnes lineæ pares in extrema ducantur, eadem est & in magno disco, quæ in nummulo exiguo: ità vbi parua iustè geruntur, non minuitur iustitiæ magnitudo. De iudicijs deniquè secularibus, quibus vtiquè nisi pecuniarijs cùm loqueretur Apostolus, Audet quisquam vestrùm, inquit, aduersùs alterum habens negocium iudicari ab iniquis, & non apud sanctos? &c. Quid est quòd sic indignatur Apostolus, sic corripit, sic exprobrat, sic increpat, sic minatur? Quid est quòd sui animi affectum tam crebra & tam aspera vocis mutatione testatur? Quid est postremò, quòd de rebus minimis tam granditer dicit? Tantum ne de illo negocia secularia meruerunt? Absit. Sed hoc facit propter iustitiam, charitatem, pietatem, quæ nulla sobria mente dubitante, etiam in rebus quamlibèt paruulis magna sunt.

Iustitia custodiēda est etiam in parua pecunia. Luc. 16.

In minimo fidelem esse, magnum est.

1. Cor. 6.

Iustitia, charitas, pietas, etiā in rebus paruis magna sunt.

DE VSVRA.

29. EXODI vigesimosecundo: Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, nō vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes.

30. LEVITICI vigesimoquinto: Si attenuatus fuerit frater tuus & infirmus manu, & susceperis eum quasi aduenam & peregrinum, & vixerit tecū, nè accipias vsuras ab eo, nec amplius quàm dedisti. Time Deum tuum, vt viuere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad vsuram, & frugum superabundantiā non exiges. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti, vt darem vobis terram Chanaan, & essem vester Deus.

31. DEVTERONOMII vigesimotertio: Non fœneraberis fratri tuo ad vsurā pecuniā, nec fruges, nec quamlibet aliam rem: sed alieno. Fratri autem tuo absque vsura id quo indiget, commodabis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra ad quam ingredieris possidendam.

32. EZECHIELIS decimooctauo: Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, &c. ad vsuram non commodauerit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manum suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, & fecerit vnum de istis &c. ad vsuram dantem, & amplius accipientem: Nunquid viuet? non viuet. Cùm vniuersa hæc detestanda fecerit, morte morietur: sanguis eius in ipso erit. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis &c. à pauperis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet.

33. ET vicesimosecundo: Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem, & super montes comederunt in te, scelus operati sunt in medio tui &c. Munera acceperunt apud te ad effundendum sanguinem: vsuram & superabundantiam accepisti, & auarè proximos tuos calumniabaris: meique oblita es, ait Dominus Deus. Eccè, complosi manus meas super auaritiam tuam quam fecisti, & super sanguinem qui effusus est in medio tui. Nunquid sustinebit cor tuum, aut præualebunt manus tuæ in diebus quos ego faciam tibi? Ego Dominus locutus sum, & faciam. Et dispergam te in nationes, & ventilabo te in terras, & deficere faciam immunditiam tuam à te.

34. LVCAE sexto: Veruntamē diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil indè sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

35. LEO Magnus sermone sexto de Ieiunio decimi mensis: Iniusta & impudens auaritia, quę beneficium se dicit præstare cùm decipit, non credit Deo veraciter promittenti, & credit homini trepidè pacisceti: dumq; certiora existimat presentia, quàm futura, meritò in hoc frequenter incurrit, vt ei cupiditas iniusti lucri, non iniusti causa sit damni. Vndè quilibet sequatur euentus, mala semper est ratio fœnerantis, cui pecuniam & minuisse & auxisse peccatū est: vt aut miser sit, amittendo quod dedit, aut miserior, accipiendo quod non dedit. Fugienda prorsùs est iniquitas fœnoris, & lucrum, quod omni caret humanitate, vitandum est. Multiplicatur quidem facultas iniustis & tristibus incrementis, sed mentis substantia contabescit: quoniam fœnus pecuniæ, funus est animæ. Quid enim de huiusmodi sentiat Deus, sacratissimus propheta Dauid manifestat. Qui cùm diceret: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? responso diuinæ vocis instruitur, & eū ad æternam requiem pertinere cognoscit, qui inter alias piæ conuersationis regulas, pecuniam suam non dedit ad vsurā: & à tabernaculo Dei ostenditur alienus, & à sancto mōte eius extraneus, qui dolosum quęstum de pecuniæ suę captat vsuris: & dum per aliena cupit damna ditari, æterna dignus est egestate puniri.

Iniquitas fœnoris.

Lucrū omni humanitate carens.

Nota. Fœnus pecuniæ, funus est animę

Psal. 14.

36. BERNARDVS epistola trecentesima vigesimasecunda ad Episcopum, clerū & populum Spirensem: Sicubi desunt Iudæi, peiùs iudaizare dolemus Christianos fœneratores, si tamen Christianos, & non magis baptizatos Iudæos conuenit appellari.

Vsurarij, recte baptizati Iudæi appellantur.

37. AMBROSIVS in libro de Tobia, capite decimoquarto: Non nouum, nec perfunctorium hoc malum est, quod veteris atque diuinæ præscripto legis inhibetur. Populus qui despoliauerat Aegyptum, qui pede tranferat mare, monetur à fœnoris pecunia cauere naufragia. Et cùm de alijs peccatis semel aut multùm iterata admonitione præscripserit, de fœnore sæpiùs intimauit. Habes in Exodo: Quòd si pecuniam fœneraueris pupillo, orphano, pauperi apud te, non suffocabis eum, non impones ei vsuram. Ostendit quid sit suffocare, id est, vsurā imponere. Strangulat enim, & quod peius est, animā laqueat creditoris. Quo sermone & prędonis violentiam, & deformis nodum mortis expresserit. Quòd si pignus acceperis vestimentum proximi tui, ante solis occasum restitues. Illud est enim opertorium eius tantùm, hoc vestimentum turpitudinis eius in quo dormiet. Quòd si itaque proclamauerit ad me, exaudiā eum. Audistis fœneratores quid lex dicat, de qua dixit Dominus: Non veni legē soluere, sed adimplere? Quam Dominus non soluit, vos soluitis? Vsuram, inquit, petere, suffocare est. Hoc quoquè foris ferò est dictum à quibusdam eorum prudentibus. Quid est, inquit, fœnerare? Hominem, inquit,

Exod. 22.

Vsurarij suffocāt & strāgulant homines.

Matth. 5.

Vsuram petere, suffocare est.

Catonis dictum.

Digitized by Google

quit, occidere. Sed vtiquè non Cato prior quàm Moyses qui legem accepit. Multo ille posterior. In Deuteronomio quoquè scriptum est: Non exiges à fratre tuo vsurâ pecuniæ, & vsuram escarum, & vsurâ omnium rerum quascunq; fœneraueris fratri tuo. Si alienigenę credideris, vsurâ exiges ab eo, à fratre aũt tuo non exiges. Vides quantum põdus in verbis fit. Noli, inquit, exigere vsuram à fratre tuo, hoc est, cum quo habere debes omnia cõmunia, ab eo tu vsurâ exigis? Frater tuus consors naturæ, & cohæres gratiæ. Noli ab eo exigere amplius, à quo durũ est repetere quod dederis, nisì cùm habuerit vndè dissoluat. Et plerique refugientes præcepta legis, cùm dederint pecuniam negociatoribus, non in pecunia vsuras exigũt, sed de mercibus eorum tanquàm vsurarũ emolumenta percipiunt, ideò audiant quid lex dicat: Neque vsuram, inquit, escarum accipies, neque omnium rerum quas fœneraueris fratri tuo. Fraus enim ista & circunscriptio legis est, non custodia. Et putas te piè facere, quia à negociatore velut mutuũ suscipis? Indè ipse fraudem facit in mercium precio, vndè tibi soluit vsuram. Fraudis illius tu author, tu particeps: tibi proficit quicquid ille fraudauerit. Et esca vsura est, & vestis vsura est, & quodcunque sorti accedit, vsura est. Quod velis ei nomen imponas, vsura est. Si licitum est, cur vocabulum refugis? cur velamen obtexis? Si illicitum est, cur incrementum requiris?

Deut. 23.

Vsura nõ cõmittitur tantùm in pecuniis.

Ibidèm.

Quicquid sorti accedit, vsura est.

38. ET capite decimoquinto: Sed fortè dices, quia scriptum est: Alienigenæ fœnerabis: & non consideras quid Euangelium dicat, quod est plenius. Sed hoc interìm sequestremus. Legis ipsius verba considera: Fratri tuo, inquit, non fœnerabis ad vsuram, sed ab alienigena exiges. Quis erat tunc alienigena, nisì Amalech, nisì Amorrhæus, nisì hostes? Ibi, inquit, vsuram exige. Cui meritò nocere desideras, cui iure inferuntur arma, huic legitimè indicantur vsuræ. Quem bello non potes facilè vincere, de hoc citò potes centesima vindicare te. Ab hoc vsuram exige, quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui vsuram flagitat: sine gladio & de hoste vlciscitur, qui fuerit vsurarius & exactor inimici. Ergò vbi ius belli, ibi etiam ius vsuræ. Frater autẽ tuus omnis, fidei primùm, deindè Romani iuris est populus. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te. Deniquè in Leuitico præscripsit etiam lex, vsuram à fratre non esse poscendam. Sic enim habes: Et viuet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in vsuram, & in amplius recipiendum non dabis illi escas tuas. Generaliter hæc sententia Dei omne sortis excludit augmentum. Vndè & Dauid & benedictum æstimauit, & dignum habitatione cælesti, qui pecuniam non dedit in vsuram. Si ergò qui non dedit, benedictus: sine dubio maledictus qui ad vsuram dedit. Cur ergò maledictionem potiùs eligis, quàm benedictionem? Potestis enim benedicti esse, si velitis, potestis iusti esse. Homo enim iustus, secundùm Ezechiel, qui pignus debitori reddiderit, & pecuniam suam in vsuram non dederit, & superabundantiam non acceperit, & ab iniustitia auerterit manum suam.

An permissum fuerit Iudæis exigere vsuram à gentibus propter duritiam cordis tantùm & insatiabilem auaritiã ipsorum, vt ne fideles grauarent vluris.

Deut. 23.

Psal. 21.

Leuit. 25.

Omne sortis augmentum prohibetur. Psal. 41.

Maledictus qui ad vsurã dat.

Ezech. 18. Iustus est, qui superabũdantiam nõ accipit.

Iustus est, inquit, iste: vitâ viuet, dicit Dominus. Qui autem pignus non reddidit, & in simulacra apposuit oculos suos, iniquitatem fecit, cum vsura dedit, & superabundantiam accepit, hic vita non viuet. Omnes iniquitates istas fecit, morte morietur, sanguis eius super ipsum manet. Vide quomodò fœneratorem cum idololatra copulauit, quasi crimen æquaret.

Mortemorietur, qui superabundãtiam acceperit.

Fœnus cum idololatria comparatur.

39. HIERONYMVS in caput decimumoctauum Ezechielis: Duodecimum numerum in catalogo virtutum patris tenet: Et ad vsuram non commodauerit; siue vt LXX. transtulerunt, pecuniam suam ad vsuram non dederit. In Hebraico, cunctarum specierum vsura prohibetur: in LXX, tantùm pecuniæ. Iuxta quod & in quartodecimo psalmo scriptum est: Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. Et quomodò dicitur: Fratri tuo non fœnerabis, alieno autem fœnerabis. Sed vide profectum: In principio legis, à fratribus tantùm fœnus tollitur: in propheta ab omnibus vsura prohibetur, dicente Ezechiele: Pecuniam suam non dedit ad vsuram. Porrò in Euanpelio virtutis augmentum est, præcipiente Domino: Fœneramini his à quibus non speratis recipere. Sequitur in tertiodecimo loco: Et amplius non acceperit. Putant quidam vsuram tantùm esse in pecunia. Quod præuidens scriptura diuina, omni rei aufert superabundantiam, vt plus non recipias, quàm dedisti. Solent in agris frumenti & milij, vini & olei, cæterarũmq; specierum vsuræ exigi: siue vt appellat sermo diuinus, superabundantiæ: Verbi gratia: vt hyemis tempore demus decem modios, & in messe recipiamus quindecim, hoc est, ampliùs partem mediam. Qui iustissimum se putauerit, quartam plùs accipiet portionem, & solent argumentari ac dicere: Dedi vnum modium, qui satus, fecit decem modios. Nónne iustum est, vt medium modium de meo plùs accipiam, cùm ille mea liberalitate, nouem & semis de meo habeat? Nolite errare, inquit Apostolus, Deus non irridetur. Respondeat enim nobis breuiter fœnerator misericors, vtrùm habenti dederit, an non habenti. Si habenti, vtiquè dare nõ debuerat, sed dedit quasi non habenti. Ergò quare plus exigit quasi ab habente? Alij pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diuersi generis, & non intelligunt vsuram appellari & superabundantiam, quicquid illud est, si ab eo quod dederint, plus acceperint.

Vsura non est tantùm in pecunia.

Non est amplius recipiẽdum, quàm mutuò datũ est.

Galat. 6.

Vsuræ & superabundantiæ nomine appellatur, quicquid recipitur amplius supra sortem.

40. CONCILIVM Lateranense sub Alexandro tertio celebratum, parte prima, capite vigesimoquinto: Quia in omnibus ferè locis ità crimen vsurarum inualuit, vt multi alijs negocijs prætermissis, quasi licitè vsuras exerceant, & qualiter vtriusque testamenti pagina condemnentur, nequaquàm attendant: ideò constituimus, vt vsurarij manifesti nec ad communionem admittantur altaris, nec Christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiãt sepulturam. Sed nec eorum oblationem quisquam accipiat. Qui autem acceperit, aut eos Christianæ tradiderit sepulturæ: & ea quæ acceperit, reddere compellatur, & donèc ad arbitrium sui Episcopi satisfaciat, ab officij sui manent executione suspensus.

Vsura prohibita in nouo & veteri testamento.

Vsurarijs manifestis communio & Christiana sepultura negatur. Vide plura in tit. de vsuris lib. 5. decret. Item in 6. & in Clementinis.

V.

Quomodò Temperantiam Scriptura docet?

A. AD vitandam intemperantiam, hoc Scriptura nobis iniungit, [a] nè carnis curam in desiderijs faciamus, [b] néve per gulam corda nostra in crapula & ebrietate aliquando grauemus. Cæterùm ad exercitandam temperantiam hortatur, vbi [c] vult nos esse sobrios & vigilare, hoc est, sacris vigilijs & orationibus aptos esse, vt nullum Sathanæ locum [d] demus. Monet igitur & Ecclesiasticus: [e] *Vtere quasi homo frugi his, quæ tibi*

a Rom. 13. d 1. Pet. 2. c Galat. 5. c 1. Cor. 9. d
b Luc. 21. g Vide suprà de Gula, & de ieiunio.
c 1. Petr. 5. e 1. Thess. 5. b 1. Tim. 3. a c 2. Tim. 4. a Tit. 1. c 2. a b c Leuit. 10. b
d Ephes. 4. f
e Eccli 31. b

Digitized by Google

tibi apponuntur, vt non cùm manducas multum, odio habearis. Neque tacet idem de fugienda ebrietate. [f] *Vinum quippe multum potatum, iritationem, & iram & ruinas multas facit.* Quinetiam, vt idem ait, [g] *Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes.* Igitur de potu vini temperatè sumendo, hoc etiam addit: [h] *Exultatio animæ & cordis, vinum moderatè potatum. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus.* Quare alibi quoquè scriptum legimus: [i] *Beata terra, cuius principes comedunt in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.* [k] *Qui autem abstinens est, adijciet vitam.*

f Ibidèm d
g Eccli 19.a
h Eccli 31.d
i Eccles 10.c
k Eccli 37.d

B. Sed hæc temperantiæ virtus etiam [l] latiùs, quàm ad moderatam cibi potusque sumptionem, se porrigit: [m] Ioannes Baptista, si quis vnquàm alius, temperantiæ, abstinentiæ, immò & continentiæ omnis exemplum se nobis absolutum præbuit, cùm luxum omnem in victu habituque sibi præscidit, & summa frugalitate cõtentus, vitam in eremo traduxit.

l Vide Prosp. l. 3. de vita cõtemp. c 19. & Amb. lib. 1. de Iacob & vita beata, cap. 2. Hier. in c. 44. Ezechielis.
m Matt. 3. a 11. a c Mar. 1 a Luc. 1. b g 7. d e Bernard in ser. de natiui. Ioan. Baptist. & Grego. hom 6. in Euang.

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos decimotertio: Sicut in die honestè ambulemus: non in comessationibus & ebrietatibus, nõ in cubilibus & impudicitijs, non in contentione & æmulatione: sed induimini Dominum Iesum Christum, & carnis curam nè feceritis in desiderijs.

2. PRIORIS Petri secundo: Charissimi, obsecro vos tanquàm aduenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desiderijs quæ militant aduersùs animam.

3. AD Galatas quinto: Dico autem: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit aduersùs spiritum, spiritus autem aduersùs carnem. Hæc enim sibi inuicèm aduersantur: vt non quæcunque vultis, illa faciatis.

4. PRIORIS ad Corinthios nono: Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant: nos autè incorruptam. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, nè fortè cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.

5. LVCAE vigesimoprimo: Attendite autem vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa. tanquàm laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciè omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

6. PRIORIS Petri quinto: Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide.

7. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Oẽs enim vos, filij lucis estis, & filij diei: non sumus noctis neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & cæteri, sed vigilemus & sobrij simus. Qui enim dormiũt, nocte dormiunt: & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt. Nos autem qui diei sumus, sobrij simus, induti loricam fidei & charitatis, & galeam spem salutis.

8. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet ergò Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium &c. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

9. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple. Sobrius esto.

10. AD Titum primo: Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum, &c. sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem.

11. CAPITE secundo: Tu autem loquere quæ decent sanam doctrinam. Senes, vt sobrij sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino seruientes: benè docentes, vt prudentiam doceant adolescentulas, vt viros suos ament, filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias &c. Iuuenes similiter hortare vt sobrij sint.

12. LEVITICI decimo: Dixitq; Dominus ad Aaron: Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, nè moriamini: quia præceptum sempiternum est in generationes vestras. Et vt habeatis scientiã discernendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mũdum: docetisq; filios Israel omnia legitima mea, quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

13. AD Ephesios quarto: Nolite locum dare diabolo.

14. ECCLESIASTICI trigesimoprimo: Supra mensam magnam sedisti? non aperias super illam faucem tuam prior. Non dicas, si multa sunt, quæ super illam sunt. Nè extendas manum tuam prior, & inuidia contaminatus erubescas. Nè comprimaris in conuiuio. Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur, vt non cùm manducas multum, odio habearis. Cessa prior, causa disciplinæ: & noli nimius esse, nè fortè offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis nè extendas manũ tuam: nec prior poscas bibere. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguum: & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem. Diligentes in vino noli prouocare: multos enim exterminauit vinum. Ignis probat ferrum durum: sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatũ. Aequa vita hominibus, vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius. Quæ vita est quæ minuitur vino? Quid defraudat vitam? Mors. Vinum in iucunditatem creatum est, & non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ & cordis, vinum moderatè potatum. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus. Vinũ multum potatum, iritationem, & iram, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ, vinum multum potatũ. Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutẽ, & faciens vulnera. In conuiuio vini non arguas proximum: & non despicias eum in iucunditate illius: verba improperij non

dicas

Digitized by Google

dicas illi, & non premas illum in repetendo.

15. CAPITE decimonono: Operarius ebriosus non locupletabitur: & qui spernit modica, paulatim decidet. Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguent sensatos.

16. CAPITE trigesimoprimo, vt suprà.

17. ECCLESIASTIS decimo: Væ tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes manè comedunt. Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, & non ad luxuriam.

18. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo: Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam. in multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adijciet vitam.

Temperantia quid efficiat.

I. B. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimonono: Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, serium, verecundum. Hęc virtus si in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas, ignem libidinosæ voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit. Temperantia intemperantiam nostram ad honestum modum redigit in cibo ipso vel potu, vt contenti simus appositis, nè poscamus impudenter, quod aut ille qui poscitur, fortè non habeat: aut alios, quod desiderio nostro placet, offendat: aut gulæ nostræ intemperans appetitus appareat: nec iudicemus eos, qui volunt cibis, quos ipsi percipimus, abstinere: nec eis verecundiam faciamus, qui ea quibus ipsi abstinemus, fortè percipiunt, & Deo gratias agunt: certi quòd satis miserum sit, aliquos de cibi vel potus perceptione damnare, aut nobis arrogare per abstinentiam sanctitatem. Temperantiæ est, quòd reuerentiam senioribus exhibemus, æquales germanitùs honoramus, iunioribus gratiam paternæ dilectionis impendimus, quòd præstamus loquenti seniori silẽtium, quòd ipsius ad loquendum præstolamur imperium, quòd non attollimus immoderatum in collocutionibus sonum, quòd risui prorumpere non permittimus in cachinnum, quòd nulli detrahimus, nec detrahentes æquanimiter sustinemus: scientes quòd tam illi qui detrahunt, quàm illi qui detrahentibus acquiescunt, vanitatis morbo corrupti sunt. Qui ad hoc alios viles videri volunt, vt se cõmendent eorum comparatione quos carpunt, & videantur ea vitia non habere, quæ malitiosè in alijs reprehendunt: quod malum temperantia tollit: cui qui seruire voluẽrit, non quod reprehendat in fratribus, sed vndè Deum laudet, attendit. Ac per hoc, ipsius temperantiæ est, quòd non solùm temperantes in omnium membrorum officijs sumus: sed etiam quòd omnia libẽter, quæ nos moderatos ac sobrios faciunt, obseruamus.

Passiones siue affectus præcipui.

2. AMBROSIVS libro primo de Iacob & vita beata, capite secundo: Passionum autem velut duces sunt naturalis delectatio & dolor, quas sequuntur cæteræ. Illę enim complectuntur vniuersas, quarum vtraque non solùm corporis, sed etiam secundùm animam passiones sunt. Et quia diximus subesse his alias passiones, ante delectationem concupiscentia, post delectationem gratulatio est. Ante dolorem autem est timor, post dolorem tristitia. Commotio autem animi, communis passio & delectationis & doloris est. Transcurram alias, id est, superbiam, auaritiam, ambitionem, contentionem, inuidiã, quæ sunt secundùm animam passiones: transcurram etiam inexplebilem vorandi libidinem, effusionem luxuriæ atque lasciuię, quę vitia nexa sunt corpori, & secundùm illud operantur. Meritóque temperantia quàm maximè istarum passionum restinguit ardorem, quæ primùm sobrietate atque moderamine animum temperat, mentem informat. Deindè etiam deliciarum abstinentia restinguit habenas corporalis ferocitatis. Ideò lex recidit ciborum licentiam, epularum copias, non solùm vt resecaret luxuriam, verùm etiam vt inhibentis contemplatione præcepti viam tractationi rationis aperiret, quæ iritamenta gulæ cæterasq; recíderet cupiditates, corporeas passiones motúsque cohiberet. Temperantia est igitur correctionis prævia, disciplinæ magistra. Ab hac profectus Iacob sanctus, primatus à fratre quos non habebat, accepit: eiusq; prælatus assensu, docuit in reliquũ intemperantes proprio sibi viles esse iudicio. Ab hac profectus Ioseph & calorem iuuentutis edomuit, & tentatum adulterinis animum illecebris, rectæ rationis inductione firmauit. Et post pauca: Nam de excludendo vel mitigando iniuriæ dolore quis melior magister quàm patriarcha Iacob, qui proprios coarguens filios Simeon & Leui, ait: Odiosum me feciſtis, ità vt ſœuus videar. Et vtiquè vlti fuerant sororis iniuriam, quæ contra instituta patria violato fuerat pudore temerata. nec potuit Iacob præceptor disciplinæ, custos pudoris, stuprum probare commissum, sed maluit insolentes ratione cohiberi, sciens quòd indignationem ratio temperare posset. Temperantia est igitur, quæ resecat cupiditates. Hanc primis hominibus tenendam mandauit Deus, dicens: De fructu autem ligni quod est in paradiso, non edetis, neque tangetis illud, nè moriamini. Et quia non est retenta, ideò transgressores virtutis egregiæ, paradisi exules facti sunt, & immortalitatis exortes. Hanc lex docet, & vniuersorum infundit affectibus.

Temperantia quas passiones potissimùm sedet. Genes. 25. Temperantia Iacob & Ioseph. Genes. 39. Genes. 34. In paradiso præcepta temperantia. Genes. 2.

3. HIERONYMVS in caput quadragesimũ quartum Ezechielis super ea verba: Sufficiant vobis omnia scelera vestra domus Israel: eo quòd inducitis filios alienos incircuncisos corde, & incircuncisos carne, vt sint in sanctuario meo: Sin autem cœperint Iudæi & Hebionitæ circuncisionem aurium interpretari, quando nihil turpe & inhonestum audire nos patimur: & circuncisionem labiorum, quando nihil indecens loquimur: dicamus eis, eandem expositionem etiam in corde, & in carne seruare debetis. Cor circuncidimus cultello Dei, & auferetur de corde nostro præputium, quando turpes cogitationes nequaquàm exeunt de corde nostro, nec de nobis dicitur: Impinguatum est cor populi huius, & auribus suis grauiter audiẽrunt. Ergò & caro similiter circunciditur, vt nequaquàm faciamus terrena opera, quæ pro necessitate corporis facere compellimur: cibum capere, & potum, & somnum, & vti vestibus: quæ tunc circuncidimus, si non ad delicias, & ad luxuriam, & ad inertiam, sed ad necessitatem naturæ, & corporis istius sustentaculum cuncta faciamus. Qui bibit vinũ modicum propter stomachum, & frequentes infirmitates, & odit ebrietatem, circuncidit carnem suam. Qui dormit quantùm natura patitur, audiet à Salomone: Si sederis, absq; timore eris: si dormieris, suauiter dormies, & non timebis pauorem superuenientem tibi, neque impetus impiorum superuenientes. Et qui fugit fornicationem, & vxori debitum reddit, reuertẽs ad idipsum, nè tentet eũ satanas, audiet cum populo Israel; In hac die abstuli opprobrium Aegypti à vobis. Vestibus quoquè vtetur, quæ frigus repellant, non quæ tenuitate suâ, corpora nuda demonstrent. Attenuata ieiunijs caro, & circuncisa continentia, fugit opprobrium Aegyptiorum, qui sunt magnis carnibus, & illud potest dicere, quod in plerisq; iuxta

Circũcisio & moderatio auriũ, labiorũ, cordis & carnis quomodò fiat. Actor. 28. Temperantia cibi, potus, somni, & vestimẽtorum. 1. Tim. 5. Prouer. 3. 1. Cor. 7. Iosue 5.

editio-

Digitized by Google

Psal.62. editionem Septuaginta legitur: Quomodò contabuit caro mea: in terra deserta, inuia, & inaquosa, sic in sancto apparui tibi. Si quando ergò alienigenas introducere voluerimus in templum Dei, circuncidamus aures eorum, & labia, & cor, & omnem carnem, oculósque, gustum & odoratum; vt omnia cum Dei timore & ratione faciamus.

4. MATTHAEI tertio: Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ & mel syluestre.

5. CAPITE vndecimo: Sed quid exîstis videre? hominem mollibus vestitum? Eccè qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Venit Ioannes neque manducans, neque bibens: & dicunt, Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Eccè homo vorax & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Et iustificata est sapientia à filijs suis.

6. MARCI primo: Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius: & locustas & mel syluestre edebat.

7. LVCAE primo: Erit enim magnus coram Domino: & vinum & siceram non bibet: & Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ, & multos filiorum Israel cõuertet ad Dominum Deum ipsorum. & ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ: vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, parare Domino plebem perfectam. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis vsque in diem ostensionis suæ ad Israel.

8. CAPITE septimo: Sed quid exîstis videre? hominem mollibus vestimentis indutum? Eccè, qui in veste preciosa sunt & delicijs, in domibus regum sunt. Venit Ioannes Baptista neque manducans panem, neque bibens vinum: & dicitis, Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, &c.

9. BERNARDVS in sermone de natiuitate sancti Ioannis Baptistæ: Considera hominem angelico promissum oraculo, conceptum miraculo, sanctificatum in vtero, & nouum in nouo homine pœnitentiæ mirare feruorem. Victum & vestitum (ait Apostolus) habentes, his contenti simus. Apostolica perfectio ista est, sed Ioannes etiam hæc contempsit. Denique audi Dominum in Euangelio: Venit (inquit) Ioannes non manducans, nec bibens, planè nec vestiens. Sicut enim non est locusta cibus, nisi aliquorum fortè irrationabilium animalium, sic nec pilus cameli humanum est indumentum. Quid tu pilos tuos camele deposuisti? Vtinàm gibbum magis deposuisses. Quid vos irrationabiles feræ & reptilia deserti, cibos exquiritis delicatos? Ioannes sanctus homo missus à Deo, immò angelus Dei, sicut ait pater: Eccè mitto angelum meum ante te. Hic ergò Ioannes, quo nullus maior in natis mulierum, innocentissimum illud corpus sic castigat, sic extenuat, sic affligit: vos indui festinatis byssо & purpura, & splendidè epulari? Heu hic est præsentis totus honor diei, hæc Baptistæ reuerentia tota: hæc natiuitatis eius prophetata quondàm lætitia est? Cuius enim memoriam agitis ô nimis delicati cultores? cuius celebratis natalem? Nónne illius, qui in eremo fuit hirsutus veste, confectus inedia? Quid exîstis in desertum videre filij Babylonis? arundinem vento agitatam? Quid igitur? Hominem mollibus vestitum? Nutritum mollibus? In his nempe tota versatur hæc vestra celebritas: in popularis fauoris aura sectanda, in gloria vestium, & voluptate ciborum. Sed quid hæc ad Ioannem? Neque enim Ioannes fecit sic, aut talibus vnquàm potuit delectari. Multi (inquit angelus) in natiuitate eius gaudebunt. Verum id quidem: multi in natiuitate eius gaudent: & paganis ipsis (vt audiuimus) læta est & solennis. Illi celebrant quod ignorant, sed non ità debuerant Christiani. Nunc verò & ipsi in hac beati Ioãnis Baptistæ natiuitate gaudent: sed vtinàm de natiuitate, non de vanitate.

Lucæ 1. Ioannis Baptistæ temperantia. 1.Tim 6. Matth.11.

Lucæ 7. Malach.3. In eos qui festas natalitias S. Ioannis malè celebrant. Lucæ 1.

10. GREGORIVS homilia sexta in Euangelia: Camelorum pilis contextis, vt scitis, vestitus Ioannes fuisse describitur. Et quid est dicere, Eccè qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt: nisi aperta sententia demonstrare, quia non cælesti, sed terreno regi militant hi, qui pro Deo perpeti aspera fugiunt, & solis exterioribus dediti, præsentis vitæ mollitiem & delectationem quærunt? Nemò ergò existimet in fluxu atque studio preciosarum vestium peccatum deesse: quia si hoc culpa non esset, nullo modo Ioannem Dominus de vestimenti sui asperitate laudâsset. Si hoc culpa non esset, nequaquàm Paulus Apostolus per epistolam fœminas à preciosarum vestium appetitu cõpesceret, dicens: Non in veste preciosa. Pensate ergò quæ culpa sit, hoc etiam viros appetere, à quo curauit Pastor Ecclesiæ & fœminas prohibere.

Matth.11. In precioso vestitu nõ deest peccatũ. 1.Tim.2. 1.Pet.3.

VI.

De Fortitudine quid Scriptura monet?

A. AD hanc colendam satis hortatur, cùm [a] timorem improbum nobis adimit, & Christianæ mentis fiditiam, alacritatem, constantiam atque magnanimitatem commendat. [b] *Fugit impius nemine persequente*, inquit Salomon: *Iustus autem quasi leo confidens absque terrore erit.* Et Petrus de fidei ac pietatis hostibus hoc admonet: [c] *Timorem eorum nè timueritis, neque conturbemini. Quis est*, inquit, [d] *qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiam,* [e] *beati.* Paulus verò, cùm esset ipse Christi miles [f] inuictus, ad veram & Christianam fortitudinem alios sæpè excitat: *Fratres*, inquit, [g] *mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in omni opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.* Ac rursùm: [h] *Fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersùs insidias Diaboli, & resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.*

a Matt.10.c 8 e Luc.12.a d Esa.8.c 35.a 41.c d 43.a 44.a 51.c d Hier.10.a Eccli 7. a 34.b Prouer.3 c Psal 3.b 22.a 26.a 55.b 117 a Esa.12.a Heb.12 a b c d

b Prouer.28.a Iob 15.c 6.c Prouer.29.d Eccli 22.c Psal.13.c Ioan.12.f Apoc.21.b 2.Cor.1.c Matt.11.a Gal.3.a Prouer.15.a 27.b Eccli 27.b

c 1.Pet 3 c

d Ibidèm & 2.d 4.c

e Matth.5.a Lucæ 6.c

f 1.Cor.4.c 2.Cor.4.b c 6.a b 11.f 12.c Acto.20.e 21.c 2.Tim.4.b Rom.8.f g

g 1.Cor.15.g 16.c 9.d Rom.11.c Gala.6.c 2.Thes.3.c Tob.2.c Eccles 10.a Eccli 4.d 5.c 11.c 2.Paral.15.b Iaco.5.b Heb.10.f Matth.10.c 24.b Bern.epist.129. ad Ianuenses.

h Ephe.6.b Esa.40.g Prou.14.c 2.Par.16. c Iaco.4.b 1.Pet.5.c Vide Prosp.lib.3.de vita contempl.cap.20. & Ambr.lib.1.offic.cap.35.& sequentib.

B. Fortis

Digitized by Google

B. Fortis viri voces hæ ſunt propriæ: [i] *In Deo ſperaui, non timebo quid faciat mihi caro.* [k] *Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo? Si conſiſtant aduersùm me caſtra, non timebit cor meum.* [l] *Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* [m] *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?* [n] *Omnia poſſum in eo qui me confortat.* Hoc eſt quod Rex [o] fortiſſimus Dauid ad omnes Dei filios ſuoſque commilitones, veluti claſſicum canens, dixit: [p] *Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Domino.* [q] *In Deo faciemus virtutem, & ipſe ad nihilum deducet tribulantes nos.*

i Pſal.55.a c
k Pſal.26.a
l Pſal.22.a
m Rom.8.g
n Philip.4.c
o 1.Reg.17.d 2.Reg.14.d 16.b c 17.b 23.a Pſal.17.c
p Pſal.30.d
q Pſal.107.d Hebr.11.f g Dan.3.b 1.Machab.2.b f g 2.Mach.7.a f Act.4.c 5.f g Apoc.2.b c g 3.a c d

C. Ea verò demum vita homine Chriſtiano digna eſt, qua prudenter, iuſtè, temperatè, fortiterque viuitur. Hinc aurea [r] mediocritas conſtat, vt nè quid nimìs, & nè quid minùs. Hoc eſt, quod Scriptura loquitur: [ſ] *Nè declines ad dexteram, neque ad ſiniſtram.*

r Bernard.lib.2. de conſideratione cap.10.
ſ Prouer.4.b

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI decimo: Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potiùs timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam.

2. ET capite octauo: Et acceſſerunt ad eum, & ſuſcitauerunt eum, dicentes: Domine, ſalua nos, perímus. Et dicit eis: Quid timidi eſtis modicæ fidei? Tunc ſurgens imperauit ventis & mari, & facta eſt tranquillitas magna.

3. LVCAE duodecimo: Dico autem vobis amicis meis, Nè terreamini ab his qui occídunt corpus, & poſt hæc non habent amplius quid faciant. Oſtendam autem vobis quem timeatis: timete eum qui poſtquàm occíderit, habet poteſtatem mittere in gehennam.

4. ESAIAE octauo: Hæc ait Dominus ad me: Sicut in manu forti erudiuit me, nè irem in via populi huius, dicés: Non dicatis, cõiuratio. omnia enim quæ loquitur populus iſte, coniuratio eſt. & timorem eius nè timeatis, neque paueatis. Dominum exercituum ipſum ſanctificate: ipſe pauor veſter, & ipſe terror veſter.

5. CAPITE trigeſimoquinto: Confortate manus diſſõlutas, & genua debilia roborate. Dicite puſillanimis: confortamini, & nolite timere. Eccè Deus veſter vltionem adducet retributionis: Deus ipſe veniet, & ſaluabit vos.

6. CAPITE quadrageſimoprimo: Et tu Iſrael ſerue meus, Iacob quem elegi, ſemen Abrahã amici mei, in quo appræhendi te ab extremis terræ, & à longinquis eius vocaui te, & dixi tibi: Seruus meus es tu, elegi te, & non abieci te. Nè timeas, quia ego tecum ſum: nè declines, quia ego Deus tuus: confortaui te, & auxiliatus ſum tibi, & ſuſcepit te dextera iuſti mei. Quia ego Dominus Deus tuus appræhendens manum tuam, dicensq; tibi: Nè timeas, ego adiuui te. Noli timere vermis Iacob, qui mortui eſtis ex Iſrael: ego auxiliatus ſum tibi, dicit Dominus, & redemptor tuus ſanctus Iſrael.

7. CAPITE quadrageſimotertio: Et nunc hæc dicit Dominus, creans te Iacob, & formans te Iſrael: Noli timere, quia redemi te, & vocaui te nomine tuo: meus es tu. Cùm trãſieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non comburéris, & flamma non ardebit in te. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis & glorioſus, ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos pro anima tua. Noli timere, quia ego tecum ſum: ab Oriente ducam ſemen tuum, & ab Occidente congregabo te.

8. CAPITE quadrageſimoquarto: Hæc dicit Dominus, faciens & formans te, ab vtero auxiliator tuus: noli timere ſerue meus Iacob, & rectiſſime quem elegi. Et paulopòſt: Nolite timere, neque conturbemini.

9. CAPITE quinquageſimoprimo: Audite me qui ſcitis iuſtum, populus meus, lex mea in corda eorum. nolite timere opprobrium hominum, & blaſphemias eorũ nè metuatis. Sicut enim veſtimentum, ſic comedet eos vermis: & ſicut lanam, ſic deuorabit eos tinea: Salus autem mea in ſempiternum erit, & iuſtitia mea in generationes generationum.

10. HIEREMIAE decimo: Hæc dicit Dominus, iuxta vias Gentium nolite diſcere: & à ſignis cæli nolite metuere, quæ timent Gentes: quia leges populorum vanæ ſunt.

11. ECCLESIASTICI ſeptimo: Noli eſſe puſillanimis in animo tuo.

12. CAPITE trigeſimoquarto: Qui timet Dominum, nihil trepidabit, & non pauebit: quoniam ipſe eſt ſpes eius.

13. PROVERBIORVM tertio: Nè paueas repentino terrore, & irruentes tibi potẽtias impiorum. Dominus enim erit in latere tuo, & cuſtodiet pedem tuum nè capiaris.

14. PSALMO tertio: Non timebo millia populi circundantis me: exurge Domine, ſaluum me fac Deus meus. Quoniam tu percuſſiſti omnes aduerſantes mihi ſine cauſa: dentes peccatorum contriuiſti.

15. ET vigeſimoſecundo: Nam etſi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.

16. ITEM vigeſimoſexto: Dominus illuminatio mea & ſalus mea: quem timebo? Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo? Si conſiſtant aduersùm me caſtra, nõ timebit cor meum. Si exurgat aduersùm me prælium, in hoc ego ſperabo.

17. ET quinquageſimoquinto: In Deo ſperaui, non timebo quid faciat mihi homo.

18. PSALMO centeſimo decimoſeptimo: Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo. Dominus mihi adiutor: & ego deſpiciam inimicos meos.

19. ESAIAE duodecimo: Eccè Deus ſaluator meus, fidutialiter agam, & non timebo: quia fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.

20. HEBRAEORVM duodecimo: Ideoq; & nos tantam habentes impoſitam nubem teſtium: deponentes omne pondus & circunſtans nos peccatum, per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen, adſpicientes in authorem fidei & conſummatorem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, confuſione contempta, atque in dextera ſedis Dei ſedet. Recogitate enim eum qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduersùm ſemetipſum contradictionem: vt nè fatigemini, animis veſtris deficientes. Nondùm enim vſque

Digitized by Google

ad sanguinem restitistis, aduersùs peccatum repugnantes: & obliti estis consolationis, quæ vobis tanquàm filijs loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris. Omnis autem disciplina in præsenti quidem videtur non esse gaudij; sed mœroris: posteà autem fructum pacatissimum exercitatis per eam, reddet iustitiæ. Propter quod remissas manus & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris: vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

21. PROVERBIORVM vigesimooctauo, vt in textu.

22. IOB decimoquinto: Cūctis diebus suis impius superbit, & numerus annorum incertus est tyrannidis eius. Sonitus terroris semper in auribus illius: & cùm pax sit, ille semper insidias suspicatur. Non credit quòd reuerti possit de tenebris ad lucem, circunspectans vndiquè gladium. Terrebit eū tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut regem qui præparatur ad prælium.

23. CAPITE sexto: Qui timent pruinam, irruet super eos nix.

24. PROVERBIORVM vigesimonono: Qui timet hominem, citò corruet: qui sperat in Domino, subleuabitur.

25. ECCLESIASTICI vigesimosecūdo: Cogitatus sensati in omni tempore vel metu non deprauabitur. Sicut paleæ in excelsis, & cæmenta sine impensa posita contra faciem venti non permanebunt: sic & cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistit. Sicut cor trepidum in cogitatione fatui, omni tempore non metuet: sic & qui in præceptis Dei permanet semper.

26. PSALMO decimotertio: Dominum non inuocauerunt, illic trepidauerūt timore, vbi non erat timor.

27. IOANNIS duodecimo: Veruntamen & ex principibus multi crediderūt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, vt è synagoga non ejcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei.

28. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus: & ille erit mihi filius. Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

29. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Cùm ergò hoc voluissem, nunquìd leuitate vsus sum? Aut quæ cogito, secundùm carnem cogito, vt sit apud me Est, & Non? Fidelis autem Deus, quia sermo noster qui fuit apud vos, non est in illo Est, & Non. Dei enim filius Iesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me & Syluanum & Timotheum, non fuit Est & Non, sed Est in illo fuit.

30. MATTHAEI vndecimo: Illis autem abeuntibus, cœpit Iesus dicere ad turbas de Iohanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

31. AD Galatas tertio: Sic stulti estis, vt cùm spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?

32. PROVERBIORVM decimoquinto: Domus iusti plurima fortitudo: & in fructibus impij conturbatio.

33. CAPITE vigesimoseptimo: Sicut auis trāsmigrans de nido suo, sic qui derelinquit locum suum.

34. ECCLESIASTICI vigesimoseptimo: Homo sanctus in sapientia manet sicut sol: nam stultus sicut luna mutatur.

35. PRIORIS Petri tertio, vt in textu.

36. CAPITE secundo: Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati sustinetis? Sed si benè facientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

37. CAPITE quarto: Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui est eius Spiritus, super vos requiescet. Nemo autem vestrūm patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.

38. MATTHAEI quinto: Beati qui persecutionem patiūtur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati estis cùm maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersùm vos, mentientes, propter me: gaudete & exultate, quoniā merces vestra copiosa est in cælis. sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos.

39. LVCAE sexto: Beati eritis cùm vos oderint homines, & cùm separauerint vos, & exprobrauerint, & ejecerint nomen vestrum tanquàm malum, propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate: eccè enim merces vestra multa est in cælo. Secundùm hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.

40. PRIORIS ad Corinthios quarto: Puto enim quòd Deus nos Apostolos nouissimos, ostēdit tanquàm morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles. Vsque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris. maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus. tanquàm purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema vsque adhuc.

41. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur: persecutionem patimur, sed nō derelinquimur: dejcimur, sed nō perimus: semper mortificationem Iesu in corpore nostro circunferentes, vt & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris. Semper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter Iesum: vt & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.

42. CAPITE sexto: Adiuuantes autem exhortamur, nè in vacuum gratiā Dei recipiatis. nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs, in castitate, in scientia, in lōganimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate nō ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam: vt seductores, & veraces: sicut qui ignoti, & cogniti: quasi morientes, & eccè viuimus: vt castigati, & non mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes.

43. CAPITE vndecimo: Ministri Christi sunt, & ego: (vt minùs sapiens dico) plùs ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantiùs, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquiès quadragenas, vna minùs, accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufra-

Digitized by Google

naufragium feci, nocte & die in profundum maris fui, in itineribus sæpè, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore & ærumna, in vigilijs multis, in fame & siti, in ieunijs multis, in frigore & nuditate, præter illa quæ extrinsecus sunt: instantia mea quotidiana, solicitudo omnium ecclesiarum.

44. CAPITE duodecimo: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumelijs, in necessitatibus, in persequutionibus, in angustijs pro Christo. Cùm enim infirmor, tunc potens sum.

45. ACTORVM vigesimo: Et nunc ecce (ait Paulus) alligatus ego spiritu, vado in Ierusalem: quæ in ea ventura sint mihi ignorans, nisi quòd Spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, dicens: quoniam vincula & tribulationes Hierosolymis me manent. Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam pretiosiorem quàm me, dummodò consummem cursum meũ & ministerium quod accepi à Domino Iesu, testificari euangelium gratiæ Dei.

46. ET capite vigesimoprimo: Tunc respondit Paulus, & dixit: Quid facitis flentes & affligentes cor meum? Ego enim non solùm alligari, sed & mori in Ierusalem parátus sum propter nomen Domini Iesu.

47. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Ego enim iam delibor: & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

48. AD Romanos octauo: Quid ergò dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quis ergò nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? (sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oues occisionis.) Sed in his omnibus superamus propter eũ qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instãtia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro:

49. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto, vt in textu.

50. CAPITE decimosexto: Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini. omnia vestra in charitate fiant.

51. CAPITE nono: Nescitis quòd ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite, vt comprehendatis.

52. AD Romanos vndecimo: Vide ergò bonitatem & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquìn & tu excidéris.

53. AD Galatas sexto: Bonum autem facientes, nõ deficiamus. Tempore enim suo metemus non deficientes.

54. POSTERIORIS ad Thessalonicẽses tertio: Vos autem fratres nolite deficere benefacientes.

55. TOBIAE secundo: Filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquàm mutant ab eo.

56. ECCLESIASTIS decimo: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum nè dimiseris: quia curatio faciet cessare peccata maxima.

57. ECCLESIASTICI quarto: Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsq; ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

58. CAPITE quinto: Non ventiles te in omnẽ ventum, & non eas in omnem viam. Sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua. Esto firmus in via Domini, & in veritate sensus tui & scientia: & prosequatur te verbum pacis & iustitiæ.

59. CAPITE vndecimo: Sta in testamẽto tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorũ tuorum veterasce. Nè manseris in operibus peccatorum. Confide autem in Deo, & mane in loco tuo.

60. SECVNDI Paralipomenon decimoquinto: Azarias autem filius Obed, facto in se spiritu Dei, egressus est in occursum Asa, & dixit ei: Audite me Asa, & omnis Iuda & Beniamin: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo. Si quæsieritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos, &c. Vos ergò confortamini, & non dissoluantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.

61. IACOBI quinto: Patiẽtes igitur estote, fratres, vsque ad aduentum Domini. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum & serotinum: Patientes estote & vos, & cõfirmate corda vestra: quoniam aduẽtus Domini appropinquabit. Nolite ingemiscere fratres in alterutrum, vt non iudicemini. Ecce, iudex ante ianuam assistit. Exemplum accipite, fratres, laboris & patiẽtiæ, Prophetas: qui locuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est & miserator.

62. AD Hebræos decimo: Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

63. MATTHAEI decimo: Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit.

64. ET capite vigesimoquarto: Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

65. BERNARDVS epistola centesima vigesimanona ad Ianuenses: Et nunc quid restat, charissimi, nisi vt admoneamini de perseuerantia, quæ sola meretur viris gloriam, coronam virtutibus? Prorsùs absque perseuerantia, nec qui pugnat, victoriam, nec palmam victor consequitur. Vigor virium, virtutum cõsummatio est, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium. Soror est patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnanimitatis vinculum, propugnaculũ sanctitatis. Tolle perseuerantiam: nec obsequiũ mercedem habet: nec beneficium gratiam: nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Saul cùm esset paruulus in oculis suis, rex est super Israel constitutus: non perseuerans in humilitate, & regnum amisit & vitam. Si cautela Samson, si Salomonis deuotio perseuerantiam retinuissent: nec is profectò priuaretur sapientia, nec ille viribus. Hoc summæ honestatis insigne, hanc totius probitatis vnicam fidamq; custodem, custodiri à vobis firmiter hortor & precor.

Perseuerãtiæ laus.

Matth. 10. & 24.

1. Reg. 15.

Iudic. 16.

3. Reg. 11.

66. AD Ephesios sexto, vt in textu.

67. ESAIAE quadragesimo: Nunquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creauit terminos terræ, non deficiet, neque laborabit, nec est inuestigatio sapientiæ eius. Qui dat lasso virtutem: & his qui non sunt, fortitudinem

Digitized by Google

& robur multiplicat. Deficient pueri, & laborabunt, & iuuenes in infirmitate cadent. Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.

68. PROVERBIORVM decimoquarto: In timore Domini fiducia fortitudinis, & filijs eius erit spes.

69. SECVNDI Paralipomenon decimosexto ait Hanani propheta ad Asam regem Iuda: Oculi Domini contemplantur vniuersam terram, & præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore aduersùm te bella consurgent.

70. IACOBI quarto: Subditi estote Deo, resistite autem diabolo, & fugiet à vobis.

71. PRIORIS Petri quinto: Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri. Deus autem omnis gratiæ, qui vocauit nos in æternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

Ad animi fortitudinem qd pertineat.

72. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite vigesimo: Animi fortitudo ea debet intelligi, quæ non solùm diuersis pulsata molestijs, inconcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatum illecebris resoluta succumbat. Alioquin si impetus quidem malorum sæuientium frangat, si calamitatibus quibuslibet impactis obsistat, si inter iniuriarum sæua, inter procellas angentium pressurarum, inter inimicitias ac damna præsentia, atque multimodas persecutiones infatigata persistat: & tamen de ipsa se aduersariorum sustinentia iactet, nec de dono Dei, quo illustratur, exultet: sed carnaliter se de vulgi fauore, quo prædicatur, oblectet: plusq; gaudeat ex eo quòd laudatur, quàm ex eo quòd habet vndè laudetur: & per hoc humanam laudem diuinis muneribus anteponat: quis dubitet, hanc animi intentionem virtutem dici non posse? Quæ si virtus esset, fortiter etiam blandimentis talibus repugnaret, nec acquiesceret mollibus, quæ adiuuante Domino, dura quæque vel aspera superâsset. Quosdam nanque insuperabiles asperis passionibus facit mundi cupiditas: in quibus non patientia laudanda est, sed miranda duritia. Eos verò quos ad tolerantiam passionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis, nulla voluptas malè blanda corrumpit: quoniam si non quid, sed propter quid patiamur, plurimùm refert, non in eis patientia est, qui æquanimiter patiuntur angentia, sed in eis tantùm, quos fortiter facit sustinere iustitia. Denique Dominus non ait, Qui persecutionem patiuntur, & tacuit: sed adiecit, Propter iustitiam: vt euidenter ostenderet, quòd patientiâ veram non facit pœna, sed causa: & ideò beatitudinem, non persecutionem patientibus, sed propter iustitiam patientibus, repromisit. Quod si ità est, superandorum malorum sustinentia, tunc est vera patientia, si fuerit iusta: & in eis iusta est patientia, quorum nec doloribus, nec voluptatibus cedit mentis inuictæ constantia. Sed hæc animi fortitudo ab illo est nobis, cui cũ Propheta cantamus: Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutẽ. Fortitudo nostra est, quia ità nos contra omnia vitia inuicta protectione corroborat, vt animum nostrum nec blanda dissoluant, nec aduersa deijciant: & tunc laus nostra Dominus sit, si non nos de muneribus Dei, sed diuina in nobis cupiamus munera prædicari. Nec illi suam possunt iactare virtutem, quibus Dominus factus est in salutem. Is ergò cui Dominus est animi fortitudo, nullis carnalibus desiderijs cedat, nullis voluptatibus acquiescat, ambitionem ac populare gloriam vincat. Non eum pecuniæ amor addicat, non acerbitas passionum damnorumq; subijciat. Sit illi Deus laus tota, perfecta gloria, delectatio pura, spes certa, securitas firma, possibilitas sana, sanitas incorrupta: vt ei quicquid carnalibus placet, in hoc mundo displiceat: quicquid pretiosum videtur esse, vilescat: quicquid nitidu, futurorum cõtemplatione sordescat: nec ab his quæ iam per gratiã Dei elisit, se patiatur elidi: quia & turpius videtur, animũ ab his vitijs vinci, quæ vicerat: & nihil ei profit aliqua superâsse, si alicui, quod neglexerit superare, subiaceat: quando non ille fortis haberi solet, qui in adeũdis laboribus periculisq; claruerit, aut frenandis voluptatibus ac domandis institerit: sed ille magnus & sublimis, ille potens atque dignus fortitudinis appellatione censendus est, qui nihil sibi vitij rebellare, aut dominari permiserit, modò absit ignauia, nè nos id desperemus posse, quod possumus: absit præsumptio vitiosa, nè nobis hoc quod per Dei gratiã possumus, asscribamus: quia siue de munere Dei, quo fortes efficimur, desperemus: siue nos de nostra possibilitate iactemus, idonei ad resistendum vitijs esse nõ possumus. Et vtiquè animi fortitudo tam desperandi ignauiam debet excutere, quàm iactantiæ contraire.

Fortitudinis partitio.

73. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimoquinto: Nunc de fortitudine tractemus, quæ velut excelsior cæteris, diuiditur in res bellicas & domesticas. Sed bellicarum rerum studium à nostro officio iam alienũ videtur, quia animi magis quàm corporis officio intendimus, nec ad arma iam spectat vsus noster, sed ad pacis negocia. Maiores nostri, vt Iesus Naue, Ierobaal, Samson, Dauid, summam rebus quoq; bellicis retulêre gloriam. Est itaque fortitudo velut excelsior cæteris, sed nunquàm incomitata virtus. Sed non hæc sola præclara fortitudo est, sed etiam illorum glorioſam fortitudinem accipimus, qui per fidem magnitudine animi obstruxerunt leonum ora, extinxerunt virtutem ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate fortes, qui nõ comitatu & legionibus succincti, communem cum multis victoriam, sed nuda virtute animi singularem de perfidis retulerũt triumphum. Quàm insuperabilis Daniel, qui circa latera sua rugientes non expauit leones? Fremebant bestiæ, & ille epulabatur.

Heb. 11.

Dan. 14.

Aliud est patientia, aliud duritia.

74. CAPITE trigesimosexto: Non igitur in viribus corporis & lacertis tantummodò fortitudinis gloria est, sed magis in virtute animi. Neque in inferenda, sed in depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit à socio iniuriam, si potest, tam est in vitio, quàm ille qui facit. Et paulò pòst: Et reuerà iure ea fortitudo vocatur, quando vnusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione. Quid autem excelsius & magnificentius, quàm exercere mentem, afficere carnem & in seruitutem redigere, vt obediat imperio, consilijs obtemperet, vt in adeundis laboribus impigrè exequatur propositum animi ac voluntatem? Hęc igitur prima vis fortitudinis, quoniam in duobus generibus fortitudo spectatur animi. Primo, vt externa corporis pro minimis habeat, & quasi superflua despiciẽda magis quàm expetenda ducat. Secundo, vt ea quæ summa sunt, omnésque res in quibus honestas & illud πρέπον cernitur, præclara animi intentione vsque ad effectum persequatur. Quid enim tam præclarum, quàm vt ità animum tuum informes, vt neque diuitias, neque voluptates, neque honores, in maximis cõstituas, neque in his studium omne conteras? Quod cùm ità affectus animo fueris, necesse est

Fortitudinẽ maximè in animo sitam esse.

Matth. 5. Veram patiẽtiam non facit pœna, sed causa.

Seipsum vincere, viri fortis est.

Author veræ fortitudinis. Esaiæ 12.

Duobus perficitur animi fortitudo.

Verè fortes quales esse debeant.

Rerum labẽtium cõtemptus.

Digitized by Google

est vt illud honestum ac decorum præponendum putes, illiq; mentem ità intendas tuam, vt quicquid acciderit quo frangi animi solent, aut patrimonij amissio, aut honoris imminutio, aut obtrectatio infidelium, quasi superior non sentias.

Periculorum despicientia.

Deindè vt te salutis ipsius pericula pro iustitia susceptа non moueât. Hæc vera fortitudo est, quam habet Christi athleta: qui nisi legitimè certauerit, non coronatur.

2. Tim. 2.

Fortitudo nè sit temeraria.

75. CAPITE trigesimoseptimo: Sed in omnibus quæ agimus, non solùm quid honestum, sed etiam quid possibile sit quæramus, nè fortè aggrediamur aliquid quod non possimus exequi: vndè nos tempore persecutionis de ciuitate in ciuitatem concedere, immò vt ipsius verbo vtar, fugere vult Dominus: nè temerè aliquis dum martyrij desiderat gloriam, offerat se periculis, quæ fortassè caro infirmior, aut remissior animus, ferre ac tolerare non queat.

Matth. 10.

76. CAPITE trigesimooctauo: Nec rursùs propter ignauiam cedere quis ac deserere fidem debet metu periculi. Qua gratia præparãdus est animus, exercenda mens, stabilienda ad cõstantiam: vt nullis perturbari animus possit terroribus, nullis frãgi molestijs, nullis supplicijs cedere. Quæ difficilè quidem sustinentur. Sed quia omnia supplicia grauiorum suppliciorum vincuntur formidine, ideò si consilio firmes animum tuum, nec à ratione discedendum putes, & proponas diuini iudicij metum, perpetui supplicij tormenta, potes animi subire tolerantiam.

Media quibus animi constantia paratur.

77. CAPITE trigesimonono: Non est mediocris nec discreta à cæteris animi fortitudo, quæ bellum cum virtutibus gerat, sed quæ sola defendat ornamenta virtutum omnium, & iudicia custodiat, & quę inexpiabili prælio aduersùs omnia vitia decernat, inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersùs voluptates, dura aduersùs illecebras, quibus aurem deferre nesciat, nec (vt dicitur) Aue dicat, pecuniam negligat, auaritiam fugiat tanquàm labem quandam, quæ virtutem effœminet. Nihil enim tam contrarium fortitudini, quàm lucro vinci. Fortitudo igitur tam immanem pestem repellat & proterat, nec tentetur cupiditatibus, nec frangatur metu, quia virtus sibi constat, vt fortiter omnia persequarur vitia, tanquàm virtutis venena: iracundiam velut quibusdam propulset armis, quæ tollit consilium, & tanquàm ægritudinem vitet. Gloriæ quoquè caueat appetentiam, quæ frequenter nocuit immoderatiùs appetita, semper autem vsurpata. Quid horum sancto Iob, vel in virtute defuit, vel in vitio obrepsit? Quomodò laborem ægritudinis, frigoris, famis pertulit? Quomodò despexit salutis periculum? Nunquìd rapinis diuitiæ coaceruatæ, de quibus tanta inopibus affluebant? Nunquìd auaritia, census aut voluptatis studia cupiditatésque excitauit? Nunquìd trium regum iniuriosa contentio, vel seruorum contumelia in iram excussit? Nunquid gloria sicut leuem extulit, qui imprecabatur grauia sibi, si vnquàm vel non voluntariam celauisset culpam, vel reueritus esset multitudinem plebis, quò minùs annunciaret eam in conspectu omnium? Neque enim cõsentaneę sunt vitijs virtutes, sed sibi constant. Quis igitur tam fortis, quàm sanctus Iob? Cui secundus adiudicari potest, qui parem vix reperit?

Fortitudo aduersus omnia vitia dimicare debet, & præcipue contra auaritiã.

Fortitudo beati Iob.

Iob 1. & seq.

Iob 31.

78. CAPITE quadragesimo & quadragesimoprimo profert ex sacris litetis petita exempla fortitudinis bellicæ, & eius quæ in tolerandis rebus aduersis cernitur.

1. B. PSALMO quinquagesimoquinto, 2. VIGESIMOSEXTO, 3. VIGESIMOSECVNDO, 4. AD Romanos octauo, 5. AD Philippenses quarto, vt in textu.

6. PRIMI Regũ decimoseptimo: Audita sunt autem verba quę locutus est Dauid, & annunciata in conspectu Saul. Ad quem cùm fuisset adductus, locutus est ei: Non cóncidat cor cuiusquam in eo: ego seruus tuus vadam, & pugnabo aduersùs Philistheum. Et ait Saul ad Dauid: Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersùs eum: quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua. Dixitq; Dauid ad Saul: Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis: & persequebar eos, & percutiebam, eruebamq; de ore eorum: & illi consurgebant aduersùm me, & appræhendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamq; eos. Nam & leonem & vrsum interfeci ego seruus tuus: erit igitur & Philisthæus hic incircuncisus, quasi vnus ex eis. Nunc vadam & auferam opprobrium populi: quoniam quis est iste Philisthæus incircuncisus? qui ausus est maledicere exercitui Dei viuentis. Et ait Dauid: Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrsi, ipse me liberabit de manu Philisthæi huius. Dicit autem Saul ad Dauid: Vade, & Dominus tecum sit, &c.

7. SECVNDI Regum decimoquarto, ait mulier Thecuitis ad Dauid: Dicat ergò ancilla tua, vt fiat verbum domini mei regis sicut sacrificium. Sicut enim angelus Domini, sic est dominus meus rex, vt nec benedictione, nec maledictione moueatur: vndè & Dominus Deus tuus est tecum.

8. CAPITE decimosexto: Venit ergò rex Dauid vsque Bahurim: & eccè egrediebatur indè vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebátque egrediens, & maledicebat. Mittebatq; lapides contra Dauid, & contra vniuersos seruos regis Dauid: omnis autem populus, & vniuersi bellatores à dextro & à sinistro latere regis incedebant. Ità autem loquebatur Semei, cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuersum sanguinem domus Saul: quoniam inuasisti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Absalom filij tui: & eccè premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es. Dixit autem Abisai filius Saruiæ, regi: Quare maledicit hic canis morituru domino meo regi? vadam, & amputabo caput eius. Et ait rex, Quid mihi & vobis est filij Saruiæ? dimittite eum vt maledicat: Dominus enim præcepit ei, vt malediceret Dauid: & quis est qui audeat dicere, quare fic fecerit? Et ait rex Abisai, & vniuersis seruis suis: Eccè filius meus qui egressus est de vtero meo, quærit animam meam: quanto magìs hic filius Iemini? dimittite eum, vt maledicat iuxta præceptum Domini, si fortè respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac, die hodierna. Ambulabat itaque Dauid & socij eius per viam cum eo. Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduersùm eum, terramq; spargens.

9. CAPITE decimoseptimo: Non est bonum consilium quod dedit Achitophel hac vice. Et rursùm intulit Chusai: Tu nôsti patrem tuum, & viros qui cum eo sunt, esse fortissimos & amaro animo, velutì si vrsa raptis catulis in saltu sæuiat: sed & pater tuus vir bellator est, nec morabitur cum populo.

10. CAPITE vigesimotertio: Hęc nomina fortium Dauid. Dauid sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno. Post hũc Eleazar filius patrui eius Ahohites inter tres fortes, qui erant cum Dauid, quando exprobrauerunt Philisthijm, & cõgregati sunt illuc in prælium, &c.

11. PSALMO decimoseptimo: Quoniam in te eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar murum.

Digitized by Google

12. ET trigesimo, 13. ITEM centesimo septimo, vt in textu.

14. AD Hebræos vndecimo: Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantē de Gedeon, Barac, Samson, Iephte, Dauid, Samuel, & Prophetis: qui per fidem deuicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum: acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos: alij autem distenti sunt, non susciptentes redemptionem, vt meliorem inuenirent resurrectionem. Alij verò ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tētati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ.

15. DANIELIS tertio: Respondentes Sidrach, Misach & Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re respondere tibi. Eccè enim Deus noster quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô rex, liberare. Quòd si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, & statuam auream quam erexisti, non adoramus.

16. PRIMI Machabęorum secundo: Et respondit Mathathias: Et dixit magna voce: Etsi omnes gentes regi Antiocho obediunt, vt discedāt vnusquisque à seruitute legis patrum suorum, & consentiant mandatis eius: ego & filij mei, & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum. propitius sit nobis Deus: non est nobis vtile relinquere legem & iustitias Dei. nō audiemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus transgrediētes legis nostræ mandata, vt eamus altera via, &c. Et appropinquauerunt dies Mathathiæ moriendi, & dixit filijs suis: Nunc confortata est superbia, & castigatio, & tempus euersionis, & ira indignationis. Nūc ergò, ô filij, æmulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento patrum vestrorum, & mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus suis: & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum. Abraham nónne in tentatione inuentus est fidelis, & reputatū est ei ad iustitiam? Ioseph in tempore angustiæ suæ custodiuit mandatum: & factus est dominus Aegypti. Phinees pater noster zelando zelū Dei, accepit testamentum sacerdotij æterni. Iesus dum impleuit verbum, factus est dux in Israel. Caleb dum testificatur in ecclesia, accepit hæreditatem. Dauid in sua misericordia consecutus est sedem regni in secula. Elias dum zelat zelum legis, receptus est in cęlum. Ananias & Azarias & Misael, credentes, liberati sunt de flamma. Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum. Et ità cogitate per generationem & generationem: quia omnes qui sperant in eum, non infirmantur. Et à verbis viri peccatoris nè timueritis: quia gloria eius, stercus & vermis est: hodiè extollitur, & cras non inuenietur: quia conuersus est in terram suam, & cogitatio eius perijt. Vos ergò filij confortamini, & viriliter agite in lege: quia in ipsa glorioſi eritis.

17. SECVNDI Machabæorum septimo: Contigit autem septem fratres vnà cum matre sua appræhensos, compelli à rege edere cōtra fas carnes porcinas, flagris & taureis cruciatos. Vnus autem ex illis qui erat primus, sic ait: Quid quæris, & quid vis discere à nobis? parati sumus mori magis quàm patrias Dei leges præuaricari. Iratus itaque rex, iussit sartagines & ollas æneas succēdi, &c. Ait mater adolescentiori: Peto te nate, vt adspicias ad cælum & terram, & ad omnia quæ in eis sunt: & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus & hominum genus: ità fiet vt nō timeas carnificem istum, sed dignus fratribus tuis effectus particeps, suscipe mortem, vt in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam. Cùm hæc illa adhuc diceret, ait adolescens: Quem sustinetis? non obedio præcepto regis, sed præcepto legis, quæ data est nobis per Moysen. Tu verò qui inuentor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei, &c.

18. ACTORVM quarto: Videntes autem Petri constantiam & Iohannis, comperto quòd homines essent sine literis & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos quoniam cum Iesu fuerant: hominem quoquè videntes stantem cum eis qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. Et vocantes eos, denunciauerunt, nè omninò loquerentur, neque docerent in nomine Iesu. Petrus verò & Iohannes respondentes, dixerunt ad eos: Si iustum est in conspectu Dei, vos potiùs audire quàm Deum, iudicate. Non enim possumus quæ vidimus & audiuimus, non loqui.

19. CAPITE quinto: Et cùm adduxissent illos, statuerunt in cōcilio. Et interrogauit eos princeps sacerdotum, dicens: Præcipiendo præcepimus vobis, nè doceretis in nomine isto: & eccè replēstis Ierusalem doctrina vestra, & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. Respondens autem Petrus & Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus, &c. Et cōuocantes Apostolos, cæsis denunciauerunt, nè loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

20. APOCALYPSIS secundo: Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesijs: Vincenti dabo edere de ligno vitę, quod est in Paradisō Dei mei. Et angelo Smyrnæ ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus & nouissimus, qui fuit mortuus, & viuit: Scio tribulationem tuam & paupertatem tuam, sed diues es: & blasphemaris ab his, qui se dicunt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ. Nihil horum timeas quæ passurus es. Eccè missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, vt tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis vsque ad mortē, & dabo tibi coronam vitæ. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesijs: Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli cōfringentur, ficut & ego accepi à patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

21. ET capite tertio: Qui vicerit, sic vestietur vestimētis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Eccè venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei: & foràs non egredietur ampliùs: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descēdit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius.

1. C. BERNARDVS libro secundo de consideratione, capite decimo: Tene medium, si non vis perdere modum. Locus medius tutus est. Medium, sedes modi: & modus, virtus. Omnem extra modum habitationem, sapiens exilium reputat. Propterea non est illi habitare in longo, quòd vltra modum sit: sed nec in lato quidem, quòd extra sit: porrò nec in alto vel imo, quòd alterum supra, alterū infra sit. Denique & lōgitudo exterminiū habere solet, & dilatatio scissuram, & altitudo ruinam, & profundum absorptionem. Dico hæc planiùs, nè me putes ea loqui quæ Apostolus comprædendere hortatur cum omnibus sanctis, longi- Ephes. 3.

Mediocritas tenenda.

Digitized by Google

longitudinem, latitudinem, ſublimitatem, & profundũ: quod alterius erit & diſputationis, & temporis. Nunc autem longum dico, cùm ſibi homo longiorem promittit vitam. Latum, cùm in ſuperfluas animus diſtenditur curas. Altum, cùm de ſe plùs præſumit. Profundum, cùm ſe plùs deijcit. Qui ergò longa ſibi metitur tempora, nónne verè ingreditur iter exterminij, tranſiens vitæ terminos productiori ſolicitudine? Indè eſt quòd homines in præſentia ſeſe exules per obliuionem, in alia per inanem ſolicitudinem migrant ſecula, non profutura, immò nec futura. Similiter animus diſtentus in multa, multis laceretur curis neceſsè eſt. Nempe immoderata extenſio extenuationem, & extenuatio nimia ſciſſionem facit. Iam verò alta præſumptio, quid niſi ruinoſa præcipitatio eſt? Legiſti nanque: Ante ruinam exaltatur cor. Quid è regione nimiæ puſillanimitatis deiectio, niſi deſperata quædam abſorptio eſt? In hanc fortis non deijcietur. Prudens longioris vitæ non abducetur incerto. Modeſtus moderabitur curas, temperabit à ſuperfluis, non deerit neceſſarijs. Porrò iuſtus altiora ſe non præſumet, ſed loquetur cum iuſto: Si iuſtus fuero, non leuabo caput. Tu ergò in hac conſideratione tuî cautè ambules, & tota æquitate verſeris: vt nec plus vero tibi tribuas, nec plus iuſto parcas.

Prouer. 16.

Qui fortis, prudens, temperans & iuſtus eſt, modium facilè tenet. Iob 10.

2. PROVERBIORVM quarto, vt in textu

DE DONIS ET FRVCTIBVS SPIRITVS SANCTI.

I.

Quot ſunt dona Spiritus ſancti?

EA ſeptem apud Eſaiam [a] Prophetam & Eccleſiæ Patres inueniuntur: Spiritus ſapientiæ, Intellectus, Conſilij, Fortitudinis, Scientiæ, Pietatis, ac demùm Spiritus timoris Domini.

B. Quæ quidem dona, vel Spiritus in Chriſto Ieſu Domino noſtro [b] perfectiùs, quàm in vllo alio, reperiuntur. Is enim plenus [c] eſt gratiæ & veritatis: *In illo inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis* [d] *corporaliter. De plenitudine* [e] *eius omnes accepimus:* [f] qui & de Spiritu ſancto ſuo dedit nobis. [g] *Si quis* autem *Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius*, ſi Apoſtolo credimus.

a Eſa. 11. a & ibidèm Hier. Ambr. lib. 1. de Spiritu ſancto, cap. 20. Aug. ſer. 209. de temp. c. 4. & 17. de Sanctis. c. 2. Item lib. 1. de ſer. Dom. in monte, cap. 3. & 4. & lib. 2. de doct. Chriſt. c. 7. Gregor. homil. 19. in Ezech. & lib. 1. moral. c. 28. & lib. 35. c. 7. Bernar. in ſer. de don. Spir. ſan.
b Orig. homil. 3. in Eſa. & homil. 6. in Numeros.
c Ioan. 1. b
d Coloſſ. 2. b
e Ioan. 1. b
f 1. Ioan. 4. c
g Rom. 8. b

TESTIMONIA.

1. A. ESAIAE vndecimo: Et egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis. Et replebit eum ſpiritus timoris Domini.

Spiritus ſapientiæ. Ioan. 1. Pſal. 103.

2. HIERONYMVS in caput vndecimũ Eſaię prophetę: Super hunc florem, (Chriſtum) qui de trũco & radice Ieſſe per Mariam virginem repentè conſurget, requieſcet Spiritus Domini; quia in ipſo cõplacuit omnem plenitudinem diuinitatis habitare corporaliter: nequaquàm per partes, vt in cęteris ſanctis, ſed iuxta euangeliũ eorum, quod Hebræo ſermone conſcriptũ legunt Nazaræi: Deſcendet ſuper eum omnis fons Spiritus ſancti. Dominus autem ſpiritus eſt: & vbi ſpiritus Domini, ibi libertas. In eodem Matthæi volumine legimus illud, quod in conſequentibus ſcribitur: Eccè puer meus quem elegi: electus meus, in quo complacuit animæ meæ: ponam ſpiritum meum ſuper illum: iudicium gentibus proferet: ad Saluatoris referri intelligentiam, in quo requieuit ſpiritus Domini, id eſt, ęterna habitatione permanſit: non vt auolaret, & rursùm ad eum deſcenderet: ſed iuxta Ioannis Baptiſtæ teſtimonium, iugiter permaneret, qui ait: Vidi ſpiritum deſcendentem quaſi columbam de cælo, & manentem in eo, & ego neſciebam illum: ſed qui me miſit baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem in eo, ipſe eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. Porrò in euangelio, cuius ſuprà fecimus mentionem, hæc ſcripta reperimus: Factum eſt autem cùm aſcendiſſet Dominus de aqua, deſcendit fons omnis Spiritus ſancti: & requieuit ſuper eum, & dixit illi: Fili mi, in omnibus prophetis expectabã te, vt venires, & requieſcerem in te. Tu es enim requies mea; tu es filius meus primogenitus, qui regnas in ſempiternum. Qui ſpiritus Domini appellatur, & ſpiritus ſapientiæ: Omnia enim per ipſum facta ſunt: & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt. Et in pſalmis canitur: Quàm magnificata ſunt opera tua Domine, omnia in ſapientia feciſti. Et Apoſtolus ſcribit: Chriſtus Dei virtus & Dei ſapientia. Et in Prouerbijs legitur: Deus in ſapientia ſua fundauit terram, & parauit cælos in prudentia. Et quomodò idem ſermo Dei vocatur lux, & vita, & reſurrectio; ſic ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, conſilij, & fortitudinis, & ſcientiæ, & pietatis, & timoris Domini nuncupatur: non quòd diuerſus ſit iúxta differentias nominum, ſed vnus atq; idem cunctarum virtutum fons ſit atq; principiũ. Abſq; Chriſto igitur nec ſapiens quis eſſe poteſt, nec intelligens, nec conſiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Dei. Et hoc notandũ, quòd ſpiritus Domini ſapientiæ & intellectus, conſilij & fortitudinis, & ſcientiæ, & pietatis, & timoris Domini: id eſt, ſeptenarius numerus, qui ſeptem oculi in vno lapide dicũtur in Zacharia; requieſcat ſuper virgam & florem, qui de Ieſſe, ac per hoc Dauid ſtirpe ſurrexit: Specialiter autem ſpiritus timoris Domini impleuerit eum, propter eos qui timore Domini indigent; quia paruuli ſunt, quem foràs mittit perfecta dilectio. Qui enim timet, pœnam habet, & non eſt perfectus. Vndè & Apoſtolus loquitur ad credentes: Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterùm in timore; ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis, in quo clamamus, abba pater. Et in Malachia legimus: Si pater ego ſum, vbi eſt gloria mea? & ſi Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus? de quo cantatur in pſalmo: Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos.

Coloſ. 2. Spiritus ſanctus aliter in Chriſto, q̃ in cæteris ſanctis habitat.

2. Cor. 3.

Matth. 12.

Ioan. 1.

Vnus idemq; ſpiritus eſt Spiritus ſapientiæ, intellectus &c.

Sine Chriſto nemo ſapiẽs, intelligens &c.

Zacha. 3.

Spiritus timoris Domini cur eũ impleuiſſe dicatur. 1. Ioan. 4.

Rom. 8.

Malach. 2.

Pſal. 33.

3. AMBROSIVS libro primo de Spiritu ſancto, capite vigeſimo: Diſcant non ſolùm aquam, ſed etiam flumen dictum, Spiritum ſanctum, ſecundùm quod lectum eſt: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat

Ioan. 7.

Digitized by Google

Spiritus sanctus flumini comparatur.

de Spiritu sancto, quem accepturi erant qui crediturі erant in eo. Ergò flumen est Spiritus sanctus, & flumen maximum, quod secundùm Hebræos de Iesu fluxit in terris, vt ore Esaię sæpè accepimus prophetatum. Magnum hoc flumen quod fluit semper, & nunquàm deficit. Nec solùm flumen, sed etiá profusi impetus, & magnitudinis redundantis; sicut etiam Dauid dixit: Quia fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Neque enim ciuitas Dei illa Ierusalem meatu alicuius fluuij terrestris abluitur, sed ille ex vitæ fonte procedens Spiritus sanctus, cuius nos breui satiamur hausto, in illis cælestibus, thronis, dominationibus, & potestatibus, angelis & archangelis redundantius videtur effluere, pleno septem virtutum spiritalium feruens meatu. Si enim fluuius riparum editis superfusus exundat, quanto magis Spiritus omnem superemineus creaturam, cùm reliqua tanquàm inferiora nostræ mentis arua perstringat, cælestem illam creaturarum naturam effusiore quadam sanctificationis vbertate lætificat? Nec moueat quod vel hîc dixit, flumina: vel alibì, septem spiritus: his enim sanctificationibus septem spiritalium (sicut Esaias dixit) significatur plenitudo virtutum, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus timoris Dei. Vnum ergò flumen, sed multi spiritalium donorum meatus.

Psal. 45.

Esaiæ 11. Septem spiritalium virtutū plenitudo.

Multi spiritalium donorū meatus in vno flumine.

4. AVGVSTINVS sermone ducēteſimo nono de tempore, capite quarto: Ibi quinque panes fuerunt, hoc est, quinq; libri Moysi. Hîc verò septem panes, qui sunt septiformis spiritus dona, sicut ait sanctus Esaias propheta: Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Ibi duodecim cophini pleni Spiritu sancto, hîc septem Ecclesiæ, siue septem candelabra aurea. Ibi duo pisces, qui sunt duo testamenta, siue vnus liber omnium prophetarum, vel sancti Ioannis prædicatio: hîc indefinitus numerus ponitur, quæ sunt dona gratiarum, ficut ait Apostolus, Alij per Spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij prophetia, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum; omnia verò hæc operatur vnus atque idem Spiritus. Ibi super fœnum recumbunt, & hîc super terram. Vtrinquè vna conuersatio, vna gratia, vna virtus, vna Deitas. Ibi super fœnum discumbūt, hoc est, mortificata opera carnis: quia omnis caro fœnum, ait Propheta. Hîc super terram discumbunt, id est, opera terrena conculcāt. Ibi quinque millia refecti, qui numerus pertinet ad Iudæos. Nam post ascensionem Domini loquente sancto Petro, quinque millia sunt baptizati. Hîc autem quatuor millia, hoc est, de tota terra omnes gentes à quatuor cardinibus cæli, de septiformis sancti Spiritus gratia esse repletas in vitam æternam. Et ideò, dilectissimi, nos qui non per legem, sed per fidem credimus in Domino nostro Iesu Christo, qui non ex operibus, sed ipsa gratia sumus redempti, qui non ex quinque panibus, id est, ex quinque libris Moysi, sed ex septiformis gratia Spiritus sancti sumus repleti, sicut beatus Esaias prophetauerat, dicens: Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit illum spiritus timoris Domini. In hac ergò septiformi spiritus sancti gratia maneamus, in qua vocati sumus, repleti dono spiritus sancti.

Ioan. 6. Matth. 15.

Esaiæ 11.

1. Cor. 12.

Esaiæ 40.

Actor. 4.

Septiformis Spiritus sancti gratia.

Esaiæ 11.

5. ET sermone decimoseptimo de sanctis, qui est primus de annunciatione Dominica, capite secundo: Esaias propheta cùm septem illa notissima dona spiritalia commendaret, incipiens à sapientia, peruenit ad timorem Dei, tanquàm de sublimi descendens ad nos, vt nos doceret ascendere. Indè ergò cœpit, quò volumus peruenire: & illuc peruenit, vndè debemus incipere. Requiescet in eo, inquit, spiritus Dei, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris Domini. Sicut ergò ille non deficiendo, sed docendo à sapientia vsque ad timorem descendit; sic nos non superbiendo, sed proficiendo à timore vsque ad sapientiam oportet ascendere. Initium enim sapientiæ timor Domini. Ipsa est enim illa conuallis plorationis, de qua Psalmus dicit: Ascensiones in corde eius disposuit in conualle plorationis. Per cōuallem quippe humilitas significatur. Quis est autem humilis, nisì timens Deum? & eo timore conterens cor in lachrymis confessionis & pœnitentiæ; quia cor contritum & humiliatū Deus non spernit. Ergò ille cùm præposuisset sapientiam, lumen scilicet mentis indeficiens, adiunxit intellectum; tanquàm quærentibus, vndè ad sapientiam veniretur, respōderet, ab intellectu: vndè ad intellectum, à consilio: vndè ad consilium, à fortitudine: vndè ad fortitudinem, à scientia: vndè ad scientiam, à pietate: vndè ad pietatem, à timore. Ergò ad sapientiam à timore, quia initium sapientiæ timor Domini.

Esaiæ 11.

Ordo inter septem dona Spiritus sancti.

Eccli 1.

6. IDEM libro primo de sermone Domini in monte, capite tertio, cōparans beatitudines cum donis Spiritus sancti: Septé sunt, inquit, quę perficiunt: nam octaua clarificat, & quod perfectū est, demonstrat, vt per hos gradus perficiantur & cæteri, tanquàm à capite rursùm exordiens. Et capite quarto: Videtur ergò mihi etiam septiformis operatio Spiritus sancti, de qua Esaias loquitur, his gradibus sententijs congruere. Sed interest ordinis. Nam ibi enumeratio ab excellentioribus cœpit, hîc verò ab inferioribus. Ibi nanque incipit à sapientia Dei, & definit ad timorem Dei; sed initium sapientiæ timor Domini est. Quapropter si gradatìm tanquàm ascendentes numeremus, primus ibi est timor Dei, secunda pietas, tertia scientia, quarta fortitudo, quintum consilium, sextus intellectus, septima sapientia. Timor Dei congruit humilibus, de quibus hîc dicitur; Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum: id est, non inflati, non superbi, de quibus Apostolus dicit; Noli altum sapere, sed time: id est, noli extolli. Pietas congruit mitibus. Qui enim piè quærit, honorat sanctam scripturam, & non reprehendit quod nondùm intelligit, & propterea non resistit, quod est mitem esse. Vndè hîc dicitur; Beati mites, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram. Scientia congruit lugentibus, qui iam cognouerunt in scripturis, quibus malis vincti teneantur, quæ tanquàm bona & vtilia ignorantes appetiērunt, de quibus hîc dicitur, Beati qui lugent nunc. Fortitudo congruit esurientibus & sitientibus. Laborant enim desiderantes gaudium de veris bonis, & amorem à terrenis & corporalibus auertere cupientes. De quibus hîc dicitur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Consilium congruit misericordibus: hoc enim vnum remedium est de tantis malis euadendi, vt dimittamus, sicut nobis dimitti volumus: & adiuuemus, in quo possumus alios, sicut & nos, in quo non possumus, cupimus adiuuari. De quibus hîc dicitur: Beati misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus: & reliqua. Intellectus congruit mundis corde, tanquàm purgato oculo, quo cerni possit quod corporeus oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. De quibus hîc dicitur, Beati mundicordes: & reliqua. Sapientia congruit pacificis, in quibus iam ordinata sunt omnia, nullúsque motus aduersùs rationem rebellis est, sed cuncta obtemperant spiritui hominis, cùm & ipse obtemperet Deo, de quibus hîc dicitur: Beati pacifici: vnum autem præmium quod est regnum cælorum, pro his gradibus variè nominatum est. In

Matth. 5.

Septiformis operatio Spiritus sancti, gradibus beatitudinum respondet.

Esaiæ 11.

Eccli 1. & Psal. 110.

Pauperibus timor respōdet.

Rom. 11.

Mitibus pietas.

Lugentibus congruit scientia.

Esurientibus fortitudo.

Misericordibus consiliū.

Mūdis corde intellectus. Esaiæ 64. 1. Cor. 2.

Pacificis sapientia.

Digitized by Google

est. In primo, sicut oportebat, positum est regnum cælorum, quod est perfectæ summæq; sapientiæ animæ rationalis. Sic itaque dictum est, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum: tanquàm diceretur, Initium sapientiæ timor Domini.

Eccli 1.

7. LIBRO secundo de doctrina Christiana, capite septimo: Ante omnia igitur opùs est Dei timore conuerti ad cognoscendam eius voluntatem, quid nobis appetendum fugiendumq; præcipiat. Timor autem iste cogitationem de nostra mortalitate, & de futura morte necessè est incutiat, & quasi clauatis carnibus omnes superbiæ motus ligno crucis affigat. Deindè opùs est mitescere pietate, neque contradicere diuinæ scripturæ, siue intellectæ, si aliqua vitia nostra percutit, siue non intellectæ, quasi nos meliùs sapere meliúsque præcipere possimus: sed cogitare potiùs & credere id esse melius & verius quod ibi scriptum est, etiam si lateat, quàm id quod nos per nosmetipsos sapere possumus. Post istos duos gradus timoris atque pietatis, ad tertium venitur scientiæ gradum, de quo nunc agere statui. Nam in eo se exercet omnis diuinarum scripturarum studiosus, nihil aliud in eis inuenturus quàm diligendum esse Deum propter Deum, & proximũ propter Deum: & illum quidem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligere; proximum verò tanquàm seipsum, id est, vt tota dilectio proximi, sicut etiam nostri, referatur in Deum. Necesse est ergò, vt primò se quisq; in scripturis inueniat amore huius seculi, hoc est, temporalium rerum implicatum, longè seiunctum esse à tanto amore Dei, & tanto amore proximi, quantum scriptura ipsa præscribit. Tum verò ille timor quo cogitat de iudicio Dei, & illa pietas qua non potest nisi credere & cedere authoritati sanctorum librorum, cogit eum seipsum lugere. Nam ista scientia, bonæ spei hominem se non iactantem, sed lamentantem facit. Quo affectu impetrat sedulis precibus consolationem diuini adiutorij, nè desperatione frangatur, & esse incipit in quarto gradu, hoc est, fortitudinis, quo esúritur & sitítur iustitia. Hoc enim affectu ab omni mortifera iucunditate rerum transeuntium sese extrahit, & indè se auertens conuertit ad dilectionem æternorum, incommutabilem scilicet vnitatẽ, eandemq; trinitatem. Quam vbi adspexerit quãtùm potest, in longinqua radiantem, suiq; adspectus infirmitate sustinere se illam lucem non posse persenserit, in quinto gradu, hoc est, in consilio misericordiæ purgat animam tumultuantem quodammodò atque obstrepentem sibi de appetitu inferiorum conceptis sordibus. Hinc verò se in dilectione proximi gnauiter exercet, in eaq; perficitur, & spe iam plenus atque integer viribus cùm peruenerit vsq; ad inimici dilectionem, ascendit in sextum gradum, vbi iam ipsum oculum purgat, quo videri Deus potest, quantùm potest ab ijs qui huic seculo moriuntur quantùm possunt. Nam intantùm vident, inquantùm moriuntur huic seculo. Inquantùm autem huic viuunt, non vident. Et ideò quanuis iam certior & non solùm tolerabilior, sed etiam iucundior species lucis illius incipiat apparére, in ænigmate tamen adhuc & per speculum videri dicitur, quia magis per fidem quàm per speciem ambulatur, cùm in hac vita peregrinamur, quanuis conuersationem habeamus in cælis. In hoc autem gradu ità purgat oculum cordis, vt veritati ne ipsum quidem præferat aut conferat proximum: ergò nec seipsum, quia nec illum quem diligit sicut seipsum. Erit ergò iste sanctus tam simplici corde atq; mundato, vt neq; hominibus placendi studio detorqueatur à vero, nec respectu deuitandorũ quorumlibet incõmodorum suorũ quæ aduersantur huic vitæ. Talis filius ascendit ad sapientiã, quę vltima & septima est, qua pacatus trãquillusq; perfruitur. Initium enim sapientiæ timor Domini. Ab illo enim vsque ad ipsam per hos gradus tenditur & peruenitur.

Timor inprimis necessarius.

Tum pietas.

Deindè scientia succedit.

Summa diuinarum literarum. Matth. 22. Lucæ 10.

Esaiæ 11.

Scientia rerũ diuinarum lamentantem facit.

Fortitudo.

Consilium.

Intellectus.

1. Cor. 13.

1. Cor. 5.

Philip. 3.

Sapientia.

8. GREGORIVS Magnus homilia decimanona in Ezechielem: Septem gradibus ad portam ascenditur, quia per sancti Spiritus septiformem gratiã aditus nobis regni cælestis aperitur. Quam septiformem gratiam Esaias in ipso nostro capite, vel in eius corpore quod sumus, enumerans dicit: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Quos gradus de cælestibus loquens, descendendo magis quàm ascendendo numerauit: videlicet sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Et cùm scriptum sit: Initium sapientiæ timor Domini: constat proculdubiò, quia à timore ad sapientiam ascenditur: non autem à sapientia ad timorem reditur, quia nimirùm perfectam habet sapientia charitatem. Et scriptum est: Perfecta charitas foràs mittit timorem. Propheta ergò, quia de cælestibus ad ima loquebatur, cœpit magis à sapientia, & descendit ad timorem. Sed nos qui à terrenis ad cælestia tẽdimus, eosdem gradus ascendendo enumeramus, vt à timore ad sapientiam peruenire valeamus. In mente etenim nostra primus ascensionis gradus est timor Domini: secundus, pietas: tertius, scientia: quartus, fortitudo: quintus, consilium: sextus, intellectus: septimus, sapiẽtia. Est enim timor Domini in mente. Sed qualis est iste timor, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationibus dissimulat: huius timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, quia non subleuatur ad pietatem. Sed sæpè pietas per inordinatã misericordiam errare solet, si fortasse pepercerit, quę parcẽda non sunt: Peccata etenim quæ feriri gehennæ ignibus possunt, disciplinæ verbere sunt corrigẽda. Sed inordinata pietas, cùm temporaliter parcit, ad æternum supplicium pertrahit. Vt ergò vera & ordinata sit pietas, ad gradum est aliũ subleuanda, id est, ad scientiam, vt sciat vel quid ex misericordia puniat, vel quid ex pietate dimittat. Sed quid si sciat quid agere quis debeat, virtutẽ verò agendi non habeat? Scientia ergò nostra crescat ad fortitudinem: vt cùm videt quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinẽ possit, nè timore trepidet, & pauore collapsa, non valeat bona defendere quæ sentit. Sed sæpè fortitudo si improuida fuerit, & minùs circa vitia circunspecta, ipsa suĩ præsumptione in casum ruit. Ascendat ergò ad consiliũ, vt prouidendo præmuniat omne quod agere fortiter potest. Sed esse consilium non potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malum quod agentẽ grauat, quomodò potest bonum solidare quod adiuuat? Itaq; à consilio ascendamus ad intellectũ. Sed quid si intellectus magno acumine vigilet, & moderari se nesciat per maturitatem? Ab intellectu ergò ascendamus ad sapientiam: vt hoc quod acutè intellectus inuenit, sapientia maturè disponat. Quia igitur per timorem surgimus ad pietatem, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium intellectu proficimus, per intellectum ad maturitatem sapientiæ peruenimus: septem gradibus ad portam ascendimus, per quam nobis aditus vitæ spiritalis aperitur.

Per septiformem Spiritus gratiã aditus regni cælestis aperitur. Esaiæ 11.

Prouer. 9.

1. Ioan. 4.

Gradus septẽ per quos ascẽditur.

Timori iungenda est pietas.

Deindè scientia.

Fortitudo.

Consilium.

Intellectus.

Sapientia.

Conclusio.

9. ITEM libro primo Moralium, capite vigesimooctauo: Nati sunt Iob septem filij & tres filiæ. Septem quippe filij nobis nascuntur, cùm per conceptionem bonæ cogitationis, sancti Spiritus septem in nobis virtutes oriuntur. Hanc nanque internam prolem Propheta dinumerat, cùm spiritus mentem fœcundat, dicens: Requiescet super

Iob 1.

Esaiæ 11.

Digitized by Google

super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Cùm ergò per aduentum Spiritus sancti, sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas ac timor Domini in animo vnicuique nostrûm gignitur: quasi mansura posteritas in mente propagatur, quæ supernæ nostræ nobilitatis genus eo ad vitam longiùs seruat, quo amori æternitatis sociat. Sed habent in nobis septem filij, tres proculdubiò sorores suas, quia quicquid virile hi virtutum sensus faciunt, spei, fidei, charitatis conjungunt. Neque enim ad denarij perfectionem septem filij perueniunt: nisi in fide, spe, & charitate fuerit omne quod agunt.

Septenarij numeri mysterium.

10. ITEM libro trigesimo quinto Moraliû, capite septimo: Septenario numero sanctæ Ecclesiæ vniuersitas designatur. Vndè Ioannes in Apocalypsi septem Ecclesijs scribit, sed per eas quid aliud quàm vniuersalem Ecclesiâ intelligi voluit? Quę nimirùm vniuersalis Ecclesia ve plena septiformis gratiæ spiritu signaretur, Helisæus super puerum mortuum septiès oscitâsse describitur. Super extinctum quippe populum Dominus veniens, quasi septiès oscitat: quia ei dona spiritus septiformis gratiæ misericorditer tribuit. Quia igitur sæpè septenario numero sanctæ Ecclesiæ vniuersitas figuratur, veniant ad beatum Iob amici illius, & iussum diuinitùs offerant holocaustum. Sed vigilanter omninò septenarij numeri arcana custodiant, vt videlicet hi qui extrà sunt positi, priùs se vniuersitati sanctæ Ecclesiæ misceant, & tunc demùm veniam de reatu pristinæ elationis exquirant: pro culpa sua septem sacrificia offerât, quia reatus sui ablutionem non accipiunt, nisi gratiæ septiformis spiritu vniuersali paci, à qua exciſi fuerant, aggregentur.

4. Reg. 4.

Iob 42.

11. BERNARDVS in sermone seu tractatu de donis Spiritus sancti, capite primo: Prima gratia est timor Domini. Qui hanc habet gratiâ, omnem odit iniquitatem, iuxta illud Psalmistæ: Iniquitatem odio habui, & abominatus sum. Et alio loco: Omnem viâ iniquitatis odio habui. Scriptum nanque est: Timor Domini odit malum. Et iterùm: Time Deum, & recede à malo. Et de Iob dicitur: Vir timens Deum, & recedens à malo. Sine hac gratia prima gratiarum, quæ totius religionis exordium est, nullum bonum pullulare vel manare potest. Sicut enim securitas vel desidia causa est & mater omnium delictorum, sic timor Domini radix est & custos omnium bonorum. Vndè scriptum est: Si non in timore Domini tenueris te instanter, citò subuertetur domus tua. Omne nanque virtutum ædificium ilicò vergit in præcipitium, si huius gratiæ amiserit præsidium. Vndè Salomon ait: In timore Domini esto quotidiè, quia habebis spem in nouissimo, & præstolatio tua non auferetur. Hinc & Apostolus: Cum metu & tremore vestram salutem operamini. Et quid plura? Connexa sunt timor & religio, nec manere potest alterum absque altero. Vndè Cornelius vir religiosus ac timens Deum, & Simeon iustus & timoratus. Vndè Salomon: Deû, inquit, time, & mandata eius obserua. Hunc verò sic habere debemus, quomodò se asserit habuisse Iob beatissimus. Semper quasi tumentes super se fluctus Deum timuit. Per hunc timorem Dei vniuersa deserimus, mundo abrenunciamus, nosq; ipsos, sicut Dominus ait, abnegamus nobis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Iste ergò diuinus timor qui eum quem perfectè imbuit, paupertati subijcit, & à malo diuidit, ità est primus in ordine gratiarum, sicut paupertas in serie beatitudinum: de qua Dominus in cæterarum fundamento virtutum eam ponens, ait: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.

Primum donum Spiritus sancti.

Psal. 118.

Prouer. 8.

Prouer. 3.

Iob 1.

Timor Domini quàm necessarius.

Eccli 27.

Prouer. 23.

Philip. 2.

Actor. 10.

Lucæ 2.

Eccles 12.

Iob 31.

Matth. 16.

Lucæ 9.

Congruit primum donum primæ beatitudini.

Matth. 5.

ET capite secundo: Secundû charisma est spiritus pietatis, illi secundæ quæ in euangelio ponitur beatitudini simile, de qua Dominus sic ait: Beati mites, quoniâ ipsi possidebunt terram. De talibus Dominus in Esaia ait; Spiritus Domini super me, ad annunciandû mansuetis misit me. Moyses quoq; mitissimus erat super omnes homines qui morabantur in terra. De talibus Iob dicit: Dominus ponit humiles in sublime; & mœrentes erigit sospitate. Vndè illud de Domino dicitur: Humiles spiritu saluabit. Econtrà de superbis dicitur; Dominus superbis resistit. Ante ruinam exaltatur cor. Superbia de supernis ad ima præcipitat, humilitas de imis ad superna eleuat. Angelus enim in cælo superbiens, ad tartara corruit; homo in terra se humilians, ad cælos ascendit. Tanto verò quisque debet esse humilior, quâto est sublimior. Vndè scriptum est: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiâ. Hinc ipse Dominus ad discipulos ait: Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Item cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus. Item ipse dicit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Sine hac humilitatis virtute reliquæ virtutes nequeunt prodesse. Vndè beatus Gregorius ait: Qui virtutes sine humilitate congregat, est quasi qui in ventum puluerè portat. Sicut enim puluis venti validi flatu dispergitur, sic omne bonum sine humilitate inanis vento gloriæ rapitur. Multo etiâ melius est, peccatorem esse humilem, quàm iustum arrogantem. Quod à Domino euidenter ostenditur, vbi publicanus & pharisæus in exemplum adducûtur, sicut quidam sapiens ait: Melior est in malis factis humilis confessio, quàm in bonis factis superba gloriatio.

Secundû donum secûdæ.

Matth. 5.

Esaiæ 61.

Num. 12.

Iob 5.

Psal. 33.

Iacob. 4.

Prouer. 16.

Eccli 3.

Matth. 20.

Lucæ 17.

Matth. 11.

Homil. 7. in euangelia.

Luc. 18.

CAPVT tertium: Tertium donum est spiritus scientiæ, de quo Salomon ait: Qui addit scientiam, addit & dolorem. Vera nanque scientia est, scire nos mortales & caducos & fragiles esse, & in hoc exilio, & in hoc ergastulo, & in hac peregrinatione, in hac valle lachrymarum dolendum & lugendum esse. Vndè dicitur in tertia beatitudine, huic tertio dono congruenti: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Item: Væ vobis qui nunc ridetis, quia plorabitis. Hinc Salomon ait: Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat.

Scientiæ donum 3. beatitudini congruens.

Eccles 1.

Matth. 5.

Luc. 6.

Prouer. 14.

CAPVT quartum: Quarta gratia est spiritus fortitudinis, quartæ in euangelio beatitudini similis, de qua dicitur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Qui enim iustitiam esurit & sitit, contra quælibet aduersa fortis, insuperabilis, & imperterritus existit. Vndè Salomon ait: Iustus vt leo confidit, & absq; terrore erit. Item: Non contristabitur iustus quicquid ei acciderit. Hoc spiritu erant prædíti omnes de quibus loquitur Apostolus: Sancti ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ. Hæc & Apostolus ipse, qui ait: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? &c. Iste spiritus omnem alienam malitiam sustinet, & aduersùs hostiles insidias instruit & munit. Vndè sponsus in sponsæ præconio ait: Pulchra es amica mea, suauis & decora sicut Hierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata.

Donû fortitudinis cum 4. beatitudine.

Matth. 5.

Prouer. 28.

Prouer. 12.

Hebr. 11.

Rom. 8.

Cant. 6.

CAPVT quintum: Quintum donû est consilij spiritus, qui alijs facit compati & misereri, illi competens, de qua dicitur, quintæ beatitudini: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Hinc & Salomon ait: Qui pronus est ad misericordiam benedicetur. Hanc principaliter trifariàm exercemus, vel quando sex

Consilij donû cum quinta.

Matth. 5.

Prouer. 22.

Digitized by Google

Matth.25. Ephes.4. Coloss.3. 1.Thess.5.

sex eius, quæ in euangelio leguntur, opera implemus, vel quando delinquentes corrigere & ad bonum reducere studemus, vel quando iniurias nobis illatas facilè indulgemus. Iste secũdus clementiæ modus, siue cõsilij spiritus, Deum fecit semetipsum exinanire, formam serui accipere, scilicet vt sic posset ouem errantem corrigere, & ad proprium ouile reducere. Vndè Apostolus ait: Semetipsum dedit pro peccatis nostris, vt nos eriperet de præsenti seculo nequam. Huic consulendi modo sic oportet insistere, vt iniungitur ab Apostolo monente: Insta opportunè, importunè. Est & alius consulendi modus, scilicet discretionis virtus, qua veras à palliatis atque simulatis virtutibus discernimus, qua etiam ipsum satanam hypocrisis authorem dignoscimus. Ipse enim satanas (vt ait Apostolus) transfigurat se in Angelum lucis: & iuxta beati Cypriani dictum, ministros iniustitiæ subornat, noctem asserentes pro die, interitum pro salute. Ista quidem cæterarum virtutum magistra ac domina, omnes alias proindè temperat, ac supernè gubernat, & nè vltrà vel citrà euagentur licenter, imperialiter ac discretè conseruat. Vndè Boëthius: Virtutes medium tenent. Si vel vltrà vel infrà quàm oportuerit fiat, à virtute disceditur.

Philip.2. Gal.1. 2.Tim.4. 2.Cor.11. Lib.de vnitate Ecclesiæ.

Donũ intellectus cum 6. Matth.5.

CAPVT sextum: Sexta gratia est spiritus intelligentiæ, illi sextæ beatitudini congruus: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbũt. Nisi enim mentis intuitus diligenter purificatus fuerit, mystica ac diuina liquidè intelligere nequit. Nam scriptum est: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Vndè Salomon: Abominatio Domini, cogitationes malæ. Peruersæ cogitationes separant à Deo. Qui ergò vult sincerum ac lucidum intellectum habere, prauarum cogitationum phantasias ac nebulas studeat effugare, & omni diligentia & cautela cor seruare. Vndè Salomon: Omni custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit.

Sapien.1. Prouer.15. Sapien.1. Prouer.4.

Donum sapientiæ cùm 7. beatitudine congruens. Psal.33. Psal.45. Psal.33.

CAPVT septimum: Septimum donum est spiritus sapientiæ quidam internus sapor, ac suauissimus gustus. Vndè Psalmista: Gustate & videte quoniam suauis est Dominus. Et item: Vacate & videte. Et iterùm: Accedite ad eum, & illuminamini. Hoc diuinæ sapientiæ interno gustu superna prælibamus, videlicet cõtemplantes quàm amœnum sit angelicis cœtibus interesse, vbi nil poterit quod displiceat esse, nil quod placeat abesse. Ista septima gratia illi veræ beatitudini congruit, de qua ait Dominus: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Qui enim mentem pacificam & serenam habent, de supernis dulciùs sapiunt, & subtiliùs vident. Nam quisquis patientior, eo probatur esse sapientior. Vndè Salomon: Doctrina viri per patientiam dignoscitur. De talibus alibi dicitur: Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Hæ septem gratiæ sunt septem mulieres virum vnum apprehendentes, septem spiritus super florem requiescentes, septem in candelabro lucernæ fulgentes, septem in lapide oculi, septem spiritus ante thronum Dei.

Matth.5. Prouer.19. Psal.118. Septem donorũ figuræ. Esa.4.11. Exod.25.37. Apocal.1.

I.B. ORIGENES homilia tertia in Esaiam: Septem mulieres patiuntur opprobrium, & circumeunt quærentes eum recipere, qui possit auferre opprobrium earum. Septem mulieres vna sunt. Spiritus enim Dei sunt. Et ista vna, septem sunt. Spiritus enim Dei est spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & virtutis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris Domini. Ista sapientia patitur opprobrium à multis sapientijs insurgentibus in se. Iste verus intellectus sustinet opprobriũ ab intellectibus falsis. Istud magnum consilium opprobratur à multis consilijs non bonis. Ista virtus maledicitur à quadã, quæ cùm non sit virtus, repromittit se esse virtutem. Ista scientia patitur opprobrium à quadam falsi nominis scientia, nomen suum surripiente. Ista pietas exprobratur ab ea, quæ cùm se dicat esse pietatem, impieras est, & impios instruit. Iste timor patitur opprobriũ ab eo qui putatur esse timor: Multi enim pollicentur diuinum metum, sed non cum scientia metuunt. Exijt virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescent super eum septem mulieres spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus requiescet super eum. Spiritus enim sapientiæ non requieuit in Moyse, spiritus sapientiæ non requieuit in Iesu Naue, spiritus sapientiæ non requieuit in singulis prophetarum, in Esaia, in Hieremia. Nec verò quasi blasphemantem me lapidetis, dum velim glorificare Dominum meum Iesum Christum: sed sustinentes considerate quod dicitur, & videbitis quia in nullo eorum requieuerit spiritus, non quòd ad nullum eorum venerit, sed quòd in nullo requieuerit. Venit super Moysen, & non credidit Moyses post spiritum sapientiæ qui venit ad eum. Audite enim, ait, contumaces. Nunquid ex petra ista educam vobis aquam? Venit super omnes iustos, venit & super Esaiam, sed quid ait? Immunda labia habens; & in medio populi immunda labia habentis, ego habito. Venit spiritus sapientiæ post illam forcipem, & ignem, venit ad immunda labia habentem, sed non requieuit. Ministro quidem eo vsus est, non autem requieuit. Tribulatur ad quemcunque venerit hominẽ. Peccat enim omnis homo, nec est iustus super terram qui faciat bonum, & non peccet. Nemo mundus à sordibus, neq; si vna die sit vita eius, numerati autem menses eius. Igitur super nullum requiescit. Possumus & de Euangelio probare, quia venit spiritus super multos, & non mansit in eis. Ante paululum lectum est: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternum. Non ait, Non erit: sed, Non permanebit. Vndè vidit Ioannes solùm in quo permansit, & signum hoc erat: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem in eo, iste est filius Dei. Et in fine: Reuerà abstulit opprobrium Iesus. Idcircò surgentes, oremus Deum qui hunc misit hominem, vt septem mulierũ spiritus in eo requiesceret, vt & nobis iste homo tribuat communionem harum mulierum: vt assumentes eas, fiamus sapientes, intelligentes in Deo & hominibus, virtutibus adornantes animam nostram in Christo Iesu.

Esaiæ 11. In solo Christo proprie requieuit Spiritus Domini. Numer.20. Esaiæ 6. Iob 15. Eccles 7. Iob 14. iuxta LXX. Genes.6. Ioan.1.

2. ITEM homilia sexta in librũ Numerorum: Quod dixit, quia assumens de spiritu Moysi, dedit septuaginta senioribus spiritum; non ità intelligas, quasi materialem aliquam corporeamq; substantiam auferens Deus à Moyse, in septuaginta secuerit portiones, & ità vnicuique seniorum exiguam particulam dederit. Impium est ità intelligere naturam Spiritus sancti. Sed hoc modo figuram mystici huius sermonis aduerte, quasi Moyses, & spiritus qui erat in Moyse, clarissimi cuiusdam luminis fuerit lucerna, ex qua alias septuaginta lucernas accenderit Deus, ad quas ità principalis illius luminis splendor peruenerit, vt origo ipsa luminis nihil damni ex commercio deriuationis acceperit. Et hoc modo piè intelligitur quod scriptum est; Quia abstulit Dominus de spiritu Moysi, & dedit septuaginta senioribus. Sed videamus quid est quod ait in consequentibus: Et requieuit, inquit, super eos spiritus, & prophetârunt omnes. Requiescere spiritum non in quibuscunq; hominibus legimus; sed in sanctis & beatis. Requiescit enim spiritus Dei in ijs qui mundo sunt corde, & in ijs qui purificant animas suas à peccato: ficut ecotrariò non inhabitat in corpore subdito peccatis, etiam si habitauit aliquando in eo. Non enim potest Spiritus sanctus consortium pati & societatem spiritus

Num.11. Quomodò Dominus auferẽs de spiritu qui erat in Moyse, dederit septuaginta viros. In quibus Spiritus sanctus requiescat. Sapien.1.

Digitized by Google

spiritus mali. Certum est enim, peccati tempore adesse in corde vniuscuiusque spiritum malum, & agere partes suas. Cui vtique cùm locus datur, & recipitur à nobis per cogitationes malas, & concupiscentias pessimas, contristatus, & (vt ità dicam) coangustatus fugatur de nobis Spiritus sanctus. Propter quod & Apostolus sciens hæc ità accidere, monebat, dicens: Nolite contristare Spiritum sanctum, in quo signati estis in die redemptionis. Igitur peccantes, contristamus Spiritum sanctum: iustè verò agentes & sanctè, requiem ei paramus in nobis. Vndè & quod nunc ait de septuaginta presbyteris, quia requieuit in eis spiritus, laudem vitæ eorum, & virtutes exposuit. Denique quia pro puritate cordis eorum, & synceritate mentis, atque intelligentiæ capacitate requieuit Spiritus sanctus, continuò & operatur in eis, nec ocium patitur, vbi operandi materia digna suppeditat. Ait enim scriptura: Et requieuit in eis spiritus, & prophetârunt. In omnibus ergò qui prophetârunt, requieuit Spiritus sanctus; nec tamen in aliquo ipsorum ità requieuit, sicut in Saluatore. Propter quod & scriptum est de eo, quia exibit virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum Spiritus Dei, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & virtutis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Sed fortasse dicit aliquis: Nihil amplius ostendisti scriptum de Christo, quàm de reliquis hominibus. Sicut enim de cæteris dictum est, quia requieuit super eos; ità & de Saluatore dictum est, requiescit super eum spiritus Dei. Sed vide quia supra nullum alium spiritus Dei requieuisse septemplici hac virtute describitur, per quod sine dubio ipsa illa diuini spiritus substantia, quæ quia vno nomine non poterat, diuersis vocabulis explanatur, requiescere super virgam, quæ de stirpe Iesse procederet, prophetatur. Habeo & aliud testimonium, quo docere possum, in Domino & Saluatore meo Spiritum sanctum eximio quodam genere, & longè aliter requieuisse, quàm refertur in cæteris. Dicit enim Ioannes Baptista de eo: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem in eo, ipse est. Si dixisset spiritum descendentem, & non addidisset, manentem in eo, nihil præcipuum præ cæteris habere videretur. Nunc autem addidit, & manentem in eo, vt esset hoc signum in Saluatore, quod in nullo alio posset ostendi. De nullo enim scriptum est, quia manserit in eo Spiritus sanctus. Et nè quis me putet in hoc derogare prophetis, sciunt ipsi quia non eis derogo, præferens eis Dominum meum Iesum Christum. Recolunt enim singuli dicta sua, & inueniunt quòd de nullo alio dictum est, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Et post nonnulla: Sed in hæc per excessum quendam incurrimus, dum ostendere volumus, super solum Dominum & Saluatorem meum Iesum, mansisse semper Spiritum Dei; in cæteris autem omnibus sanctis, sicut & in septuaginta senioribus, à quibus verbi huius procellit exordium, requieuisse tantùm spiritum Dei, & operatum esse in tempore eo, quo expediebat ijs, per quos operabatur, & vtile erat ijs, quibus ministrabatur.

Ephes. 4.

Num. 11.

Aliter in Saluatore quàm in alijs requieuit Spiritus sanctus.

Esaiæ 11.

Ioan. 1.

1. Pet. 2.

Esaiæ 53.

3. IOANNIS primo: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis, (& vidimus gloriã eius, gloriam quasi vnigeniti à patre) plenum gratiæ & veritatis.

4. AD Colossenses secundo: Videte nè quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam: secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi, & non secundùm Christum. quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.

5. IOANNIS primo: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

6. PRIMAE epistolæ Ioannis quarto: In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis.

7. AD Romanos octauo, vt in textu.

II.

Quot sunt fructus Spiritus?

AD eodem Apostolo [a] Paulo duodecim numerantur: Primus est [b] CHARITAS, fructus quidem generosissimus, ac radix etiam bonorum omnium: sine [c] qua non possunt prodesse cętera bona, & quę ipsa non potest haberi sine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus, vt inquit [d] Augustinus. Alter fructus est [e] GAVDIVM, hoc præstans, vt homo spiritualis alacriter lætęque seruiat Deo. Tertius [f] PAX, quæ eò spectat, vt in huius mundi procellis animi seruetur tranquillitas. Quartus [g] PATIENTIA, quæ in duris ferendis est sita. Quintus [h] LONGANIMITAS, quæ magnitudinem animi in futuris bonis expectandis declarat. Sextus [i] BONITAS, quæ nulli nocet, sed benè vult omnibus. Septimus [k] BENIGNITAS, inuitans ad familiaritatem, dulcis alloquio, moribus temperata. Octauus [l] MANSVETVDO, quæ omnes iræ motus sedat & mitigat. Nonus [m] FIDES in proximum, vt fideles, pactorumque ac promissorum obseruatores simus. Decimus [n] MODESTIA, quæ omnem fastus & arrogantiæ suspicionem excludit. Vndecimus [o] CONTINENTIA, qua non solùm ab escis, sed etiam ab omni nequitia abstinemus. Duodecimus [p] CASTITAS, quæ mentem castam in corpore casto conseruat.

a Gal. 5. d Vide ibidé Hieron. Theophylact. &c.
b Coloss. 3. c 1. Ioan. 4. c Aug. tract. 87. in euang. Ioan. Hier. in cap. 5. ad Gal.
c 1. Corin. 13. a Augus. in epist. Ioan. tract. 5.
d In Euang. Ioan. tract. 87.
e Philip. 4. a
f Lucæ 2. b Philip. 4. b Psal. 118. x
g Luc. 21. d Iacob. 1. a
h Abacuc 2. a 2. Cor. 6. b Matth. 10. c
i Ephes. 5. b
k Coloss. 3. b
l Matth. 5. a 11. d Prouer. 31. d
m 1. Tim. 3. c Prouer. 12. d
n Philip. 4. a
o Eccli 37. d Tobiæ 1. b 1. Thes. 5. d
p Sap. 4. a 1. Cor. 7. f

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quinto: Fructus autẽ Spiritus est charitas, gaudiũ, pax, patiẽtia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Aduersùs huiusmodi non est lex,

2. AD

2. AD Coloſſenſes tertio: Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis.

3. PRIMAE Ioannis quarto: Et nos cognouimus, & credimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus charitas eſt: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

Ioan.15. 4. AVGVSTINVS tractatu octuageſimoſeptimo in euangelium Ioannis: Poſuit nos vt fructum afferamus, hoc eſt, inuicèm diligamus. Quem fructum ſine illo afferre non poſſumus, ſicut palmites facere ſine vite nihil poſſunt. Charitas ergò eſt fructus noſter, quem definit Apoſtolus, de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Hac diligimus inuicèm, hac diligimus Deum: neque enim vera dilectione diligeremus inuicèm, niſi diligentes Deum. Diligit enim vnuſquiſque proximum ſuum tanquàm ſeipſum, ſi diligit Deum: nam ſi non diligit Deum, non diligit ſeipſum. In his enim duobus præceptis charitatis, tota lex pendet & prophetæ. hic eſt fructus noſter. De fructu itaq; nobis mandans, Hæc mando, inquit, vobis, vt diligatis inuicèm: Vndè & Apoſtolus Paulus, cùm contra opera carnis commendare fructum ſpiritus vellet, à capite hoc poſuit: Fructus, inquit, ſpiritus charitas eſt. Ac deindè cætera tanquàm ex iſto capite exorta & religata contexuit; quæ ſunt, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo continentia. Quis autem benè gaudet, qui bonum non diligit vndè gaudet? Quis pacem veram niſi cum illo poteſt habere, quem veraciter diligit? Quis eſt longanimis in bono opere perſeueranter manendo, niſi fertueat diligendo? Quis eſt benignus, niſi diligat cui opitulatur? Quis bonus, niſi diligendo efficiatur? Quis ſalubriter fidelis, niſi ea fide quæ per dilectionem operatur? Quis vtiliter manſuetus, cui non dilectio moderetur? Quis ab eo continet vndè turpatur, niſi diligat vndè honeſtatur? Meritò itaque magiſter bonus dilectionem ſic ſæpè commendat, tanquàm ſola præcipienda ſit: ſine qua non poſſunt prodeſſe cætera bona, & quæ nō poteſt haberi ſine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus.

Matth.22. Charitas eſt primarius fructus Spiritus. Galat.5. Charitas q̃ ſit vtilis & neceſſaria.

5. HIERONYMVS in quintum caput ad Galatas: Quæ alia inter fructus ſpiritus debuit tenere primatum, niſi charitas, ſine qua virtutes cæteræ non reputantur eſſe virtutes, & ex qua naſcuntur vniuerſa quę bona ſunt? Siquidem & in Lege, & in Euangelio, ipſa obtinet principatum: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua; & diliges proximum tuum ſicut teipſum.

Charitas cur primatum tenet inter fructus Spiritus. Deut.6. Matth.22.

6. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam: factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia, & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem fidē ità vt montes transferam, charitatem autem non habuero: nihil ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum ità vt ardeam, charitatem autem non habuero: nihil mihi prodeſt.

7. AVGVSTINVS in epiſtolam primā Ioannis, tractatu quinto: In hoc manifeſtati ſunt filij Dei & filij diaboli: Omnis qui non eſt iuſtus, non eſt à Deo; & qui non diligit fratrem ſuum. Certè iam manifeſtum eſt vndè dicat, Et qui non diligit, inquit, fratrem ſuum. Dilectio ergò ſola diſcernit inter filios Dei & filios diaboli. Signent ſe omnes ſigno crucis Chriſti: Reſpōdeant omnes, Amen. Cantent omnes halleluia, baptizentur omnes, intrent Eccleſias, faciant parietes baſilicarum; non diſcernuntur filij Dei à filijs diaboli, niſi charitate. Qui enim diligit alterum, legem impleuit, ait Apoſtolus: &, Plenitudo legis, charitas. Puto iſtam margaritam eſſe illam, pro qua homo negociator deſcribitur in Euangelio, qui inuenit vnam margaritam; & vendidit omnia quæ habebat, & emebat eam. Hæc eſt margarita precioſa, charitas, ſine qua nihil tibi prodeſt quodcunque habueris: quam ſi ſolam habeas, ſufficit tibi.

Dilectio ſola diſcernit inter filios Dei & filios diaboli. Rom.13. Matth.13. Sine charitate nihil prodeſt, ſola ſufficit.

8. ITEM in Euangelium Ioannis tractatu octuageſimoſeptimo, vt ſuprà teſtimonio tertio.

9. AD Philippenſes quarto: Gaudete in Domino ſemper: iterùm dico, gaudete.

10. LVCAE ſecundo: Gloria in altiſſimis Deo: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

11. AD Philippenſes quarto: Et pax Dei quę exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra & intelligentias veſtras in Chriſto Ieſu.

12. PSALMO centeſimo decimooctauo: Pax multa diligentibus legem tuam: & non eſt illis ſcandalum.

13. LVCAE vigeſimoprimo: In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.

14. IACOBI primo: Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis: ſcientes quòd probatio fidei veſtræ patientiam operatur. Patientia autem opus perfectum habeat, vt ſitis perfecti & integri, in nullo deficientes.

15. ABACVC ſecundo: Et reſpondit mihi Dominus, & dixit: Scribe viſum, & explana eum ſuper tabulas: vt percurrat qui legerit eum. Quia adhuc viſus procùl, & apparebit in finem, & non mentietur. ſi moram fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, & non tardabit. Eccè, qui incredulus eſt, non erit recta anima eius in ſemetipſo: iuſtus autem in fide ſua viuet.

16. POSTERIORIS ad Corinthios ſexto: Sed in omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros, in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtijs, in caſtitate, in ſcientia, in longanimitate, in ſuauitate, in Spiritu ſancto, in charitate non ficta.

17. MATTHAEI decimo: Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meū. Qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.

18. AD Epheſios quinto: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Vt filij lucis ambulate, (fructus enim lucis eſt in omni bonitate, & iuſtitia, & veritate) probantes quid ſit beneplacitum Deo.

19. AD Coloſſenſes tertio: Induite vos ergò ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam.

20. MATTHAEI quinto: Beati mites: quoniam ipſi poſſidebunt terram.

21. CAPITE vndecimo: Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris.

22. PROVERBIORVM tertio: Ipſe deludet illuſores, & manſuetis dabit gratiam.

23. PRIORIS ad Timotheum tertio: Mulieres ſimiliter pudicas, non detrahentes, ſobrias, fideles in omnibus.

24. PROVERBIORVM duodecimo: Abominatio eſt Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.

25. AD Philippenſes quarto: Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus. Dominus propè eſt.

26. ECCLESIASTICI trigeſimoſeptimo: Propter crapulam multi obiērunt: qui autem abſtinens eſt, adijciet vitam.

27. TOBIAE primo: Cùm verò Tobias factus fuiſſet vir, accepit vxorem Annam de tribu ſua: genuitq; ex ea filium, nomen ſuum imponens ei, quem ab infantia timere Deum docuit, & abſtinere ab omni peccato.

Digitized by Google

28. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto: Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.

29. SAPIENTIAE quarto: O quàm pulchra eſt caſta generatio cum claritate: immortalis eſt enim memoria illius, quoniam & apud Deum nota eſt, & apud homines. Cùm præſens eſt, imitantur illam.

30. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo: Et mulier innupta & virgo, cogitat quę Domini ſunt: vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu.

III.

Quomodò doctrina de donis & fructibus Spiritus ritè vtemur?

A. ITA videlicet, ſi gratis animis, vndè illa nobis proueniant, agnoſcamus, ac eorundem virtutem, & vſum in nobis efficacem ſentiamus, exprimamus, atque conſeruemus. Proueniunt certè ab omnis gratiæ fonte Patre[a] illo luminum, qui nobis ſuam bonitatem & charitatem immenſam in his commendat, dum per Chriſtum in nos[b] tam abundè Spiritum ſuum effundit.[c] *Charitas* enim *Dei*, vt Apoſtolus teſtatur, *diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*, ſecundùm hanc gratiam ſcilicet ſeptiformem, Chriſto nobis ità promerente.[d] *Qui credit in me*, inquit, *ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum*, vt ipſe explicat Euangeliſta. Alioquin abſque Chriſto, ſicut Hieronymus[e] dixit, nec ſapiens quis eſſe poteſt, nec intelligens, nec conſiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Dei.

a Iacob.1.c
b Tit.3.b
c Rom.5.a
d Ioan.7.f
e In cap.Eſaiæ 11.

B. Virtus autem & vſus horum donorum ſpiritualium eò ſpectat, vt virtutes Theologicæ ſimul & Cardinales, quas diximus, ſuam in nobis vim & operationem legitimam expediant, & expeditè perficiant. Efficiunt quoquè, vt homines prorsùs lubentes & habiles, ducem[f] Spiritum ſanctum vbiquè ſequantur, atque eodem incitati & confirmati, in via[g] mandatorum Dei indefeſsè procurrant, vereque ſpirituales & Dei filij efficiantur.[h] *Quicunque enim Spiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei*, Apoſtolo teſte.

f Pſal.142.c 50.c Sapien. 1.ab
g Pſal.118.d
h Rom.8.c

C. De his donis prolixum eſſet nunc agere ſingulatìm: Indè porrò ſuauiſſimi fructus Spiritus conſequuntur, qui nos velutì frugiferas[i] arbores in Eccleſiæ agro commendant atque oſtendunt, ſecundùm illud:[k] *Omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos.* Qui fructus etiam illud commodi afferunt, vt homo Chriſtianus aduersùs carnis opera, velut ſpirituali quadam armatura, ſit inſtructus & confirmatus. Nunquàm enim fallet Canon Apoſtolicus:[l] *Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis.* Et alibì ſcriptum eſt:[m] *Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.*

i Pſal.51.e
k Matth.7.c Hiero.in ca. 5.ad Galat.
l Galat.5.c
m Rom.8.e

TESTIMONIA.

1.A. IACOBI primo: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſùm eſt, deſcendens à patre luminum, apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio.

2. AD Titum tertio: Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundùm ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum, vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

3. AD Romanos quinto, 4. IOANNIS ſeptimo, vt in textu.

5. HIERONYMVS in caput vndecimũ Eſaiæ, vt in textu, & ſuprà quæſtione prima A. teſtimonio ſecundo.

1.B. PSALMO centeſimo quadrageſimoſecundo: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.

2. ET quinquageſimo: Cor mundũ crea in me Deus, & ſpiritũ rectum innoua in viſceribus meis. Nè proijcias me à facie tua, & Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & Spiritu principali confirma me.

3. SAPIENTIAE primo: Quoniam in malevolam animam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu, & corripietur à ſuperueniente iniquitate. Benignus eſt enim ſpiritus ſapientiæ, & non liberabit maledictum à labijs ſuis: quoniam renum illius teſtis eſt Deus, & cordis illius ſcrutator eſt verus, & linguæ eius auditor. Quoniam ſpiritus Domini repleuit orbem terrarum: & hoc quod continet omnia, ſcientiam habet vocis. Propter hoc qui loquitur iniqua, non poteſt latere, nec præteriet illum corripiens iudicium.

4. PSALMO centeſimo decimooctauo: Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatâſti cor meum.

5. AD Romanos octauo, vt in textu.

1.C. PSALMO quinquageſimoprimo: Ego autem ſicut oliua fructifera in domo Dei, ſperaui in miſericordia Dei in æternum, & in ſeculum ſeculi.

2. MATTHAEI ſeptimo, vt in textu.

3. HIERONYMVS in caput quintum epiſtolæ ad Galatas: Illud quoquè quod à Saluatore dicitur: Non poteſt arbor bona fructus afferre malos, Matth.7.

Digitized by Google

los, neq; arbor mala, fructus afferre bonos; non tam de hominibus, quàm de fructibus carnis & spiritus, arbitror pronũciatum: quia nec spiritus vnquàm potest ea vitia, quę in carnis operibus numerata sunt, facere; nec caro his fructibus, qui oriuntur ex spiritu, redundare. Potest autem fieri per negligentiam possidentis, vt spiritus qui versatur in homine, fructus non habeat suos; & econtrariò caro, operibus suis mortificatis, peccare desistat. Non tamen illò vsque procedunt, vt & neglecta arbor spiritus, opera carnis afferat; & arbor carnis exculta, fructus germinet spirituales.

Arboris bonæ fructus.

4. AD Galatas quinto, 5. AD Romanos octauo, vt in textu.

IIII.

Quæ sunt carnis opera?

EA sunt, de quibus Apostolus ità disserit: [a] *Manifesta sunt opera carnis: quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Et subiungit: [b] *Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.* Tum alibi: [c] *Qui in carne sunt*, vt secundùm carnis videlicet desideria ambulent, *Deo placere non possunt.* Monet igitur idem Apostolus: [d] *Nolite errare: Deus non irridetur. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet: quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.*

a Galat.5.c d Vide August. lib.14. de ciuit. Dei cap. 2.& 3.

b Ibidèm d

c Rom.8.b August.de verb. Apost. serm.6. c.9. & 11.

d Galat.6.b

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quinto, vt in textu.

Secundũ carnem viuere, an gulæ aut luxuriæ deditis solũ conueniat.

2. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite secundo: Cùm igitur multis modis, quos perscrutari & colligere longum est, diuina scriptura nũcupet carnem; quid sit secundùm carnem viuere (quod profectò malum est, cùm ipsa carnis natura non sit malum) vt indagare possimus, inspiciamus diligenter illum locum epistolæ Pauli Apostoli, quam scripsit ad Galatas,

Galat.5.

vbi ait: Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut & prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Iste totus epistolæ Apostolicæ locus, quantùm ad rem præsentem satis esse videbitur, consideratus, poterit hanc dissoluere quæstionem, quid sit secundùm carnem viuere. In operibus nanque carnis, quæ manifesta esse dixit, eáque commemorata damnauit, non illa tantùm inuenimus, quæ ad voluptatem pertinent carnis: sicuti sunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, ebrietates, comessationes: verùm etiam illa, quibus animi vitia demonstrantur à voluptate carnis aliena. Quis enim seruitutem, quæ idolis exhibetur, veneficia, inimicitias, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidias, non potiùs intelligat animi vitia esse, quàm carnis? Quandoquidem fieri potest, vt propter idololatriam, vel hæresis alicuius errorem à voluptatibus carnis temperetur: & tamen etiam tunc homo quamuis carnis libidines continere atque cohibere videatur, secundùm carnem viuere hac Apostolica authoritate conuincitur: & in eo quòd abstinet à voluptatibus carnis, damnabilia opera carnis agere demonstratur. Quis inimicitias non in animo habeat? aut quis ità loquitur, vt inimico suo, vel quem putat inimicũ, dicat: malam carnem, ac non potiùs, malum animum habes aduersùm me? Postremò sicut carnalitates, vt ità dicam, si quis audisset, non dubitaret carni tribuere: ità nemo dubitat animositates ad animum pertinere. Cur ergò hæc omnia, & his similia, doctor gentium in fide & veritate opera carnis appellat, nisi quia eo locutionis modo, quo totum significatur à parte, ipsum hominem vult nomine carnis intelligi?

Inter opera carnis numerantur etiam animi vitia.

Quomodò carnis opera dicantur ea quæ Apostolus enumerauit.

3. ET capite tertio: Hæc autem vitia (superbia & inuidia) quæ tenent in diabolo principatum, carni tribuit Apostolus, quam certum est diabolum non habere. Dicit enim inimicitias, contentiones, æmulationes, animositates, inuidias, opera esse carnis: quorum omnium malorum caput atque origo superbia est, quæ sine carne regnat in diabolo. Quis autem illo est inimicior sanctis? Quis aduersùs eos contentiosior, animosior, & magis æmulus, atque inuidus inuenitur? Et hæc omnia cùm habeat sine carne, quomodò sunt opera carnis; nisi quia opera sunt hominis, quem, sicut dixi, nomine carnis appellat? Non enim habendo carnem, quam non habet diabolus, sed viuendo secundùm seipsum, hoc est, secundùm hominem, factus est homo similis diabolo: quia & ille secundùm seipsum viuere voluit, quando in veritate non stetit; vt non de Dei, sed de suo, mendacium loqueretur, qui non solùm mendax, verùm etiam mendacij pater est. Primus est quippe mentitus, &, à quo peccatum, ab illo cæpit esse mendacium.

Galat.5.

Opera carnis dicũtur, quia sunt opera hominis.

Ioan.8.

4. AD Romanos octauo, vt in textu.

5. AVGVSTINVS sermone sexto de verbis Apostoli, capite nono: Quid est, Secundùm carnem ambulare? Carnalibus concupiscentijs consentire. Quid est, Secundùm spiritum ambulare? Adiuuari spiritu in mente, & concupiscentijs carnis non obedire. Sic ergò impletur in nobis lex, impletur in nobis iustitia Dei. Modò interim impletur, Post concupiscentias tuas non eas. Post concupiscentias tuas, cùm audis, illicitas accipe. Post concupiscentias tuas non eas, debet impleri ex voluntate nostra. Adiuta gratia Dei debet impleri, Post concupiscentias tuas non eas. Quicquid enim illa concupiscentia carnis egit in nobis præteritorum peccatorum, siue in factis, siue in dictis, siue in cogitationibus; totum deletum est sacro baptismate, omnia debita deleuit vna indulgentia. Restat ergò cum carne conflictus, quia deleta est iniquitas, sed manet infirmitas. Ineſt, titillat delectatio illicitæ concupiscentiæ: pugna, resiste, noli consentire, & impletur hîc, Post concupiscentias tuas non eas: quia & si quando surrepunt, & vsurpant sibi oculum, aurem, linguam, volaticam cogitationem, nec sic desperemus de salute nostra.

Secundũ carnem ambulare, est consentire carnalibus concupiscentijs.

Eccli 18.

Baptismi vis.

Cõcupiscentia post baptismum.

6. ET capite vndecimo: Qui autem in carne sunt, id est, qui in carne confidunt, qui concupiscentias suas sequuntur, qui in his habitant, qui earum voluptatibus oblectantur, qui in earum

Qui dicantur esse in carne apud Paulũ.

Digitized by Google

delectationibus beatam felicemq; vitam constituunt, ipsi sunt in carne, Deo placere non possunt. Non enim sic dictum est, Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt: quasi dictum esset, in hac vita cùm sint homines, Deo placere non possunt. Ergò non placuerunt sancti patriarchę? Ergò non placuerunt sancti prophetæ? Ergò non placuerunt sancti Apostoli? Non placuerunt sancti martyres, qui antequàm corpus patiendo deponerent Christum confitendo, non solùm voluptatem contemnebant, sed dolores quoquè patientissimè perferebant? Placuerunt, sed in carne non fuerunt. Portabant carnem, non portabantur à carne. Iam enm paralytico dictum erat, Tolle grabatum tuum. Qui ergò in carne sunt, quemadmodùm dixi, quemadmodùm iam exposui, non in hoc seculo viuendo, sed carnis concupiscentijs consentiendo, Deo placere non possunt. Ioan.5.

7. AD Galatas sexto, vt in textu.

DE OCTO BEATITVDINIBVS.

I.

Quænam sunt Euangelicæ legis Beatitudines?

ILLAE sanè sunt, quas & Dominicas Beatitudines & Benedictiones Ambrosius [a] vocat, quæ apud [b] Matthæum Euangelistam octonario numero recensentur in hunc modum:

1. *Beati [c] pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.*
2. *Beati [d] mites: quoniam ipsi possidebunt terram.*
3. *Beati qui [e] lugent: quoniam ipsi consolabuntur.*
4. *Beati qui [f] esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur.*
5. *Beati [g] misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.*
6. *Beati [h] mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.*
7. *Beati [i] pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur.*
8. *Beati qui [k] persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum.*

Vide Aug. li. 1. de ser. Domini in monte cap. 2. & seq. Chromatium Episcopum in declamatione de octo Beatitudinib. Greg. Nysse. de beatitudinib. Leonem in homil. omnium Sanctorum. Item Bernard ser. 1. de Festo omnium Sanctorũ & serm. 4. de Aduentu Domini.

a Ambros. in 6 cap. Lucæ.

b Matth. 5. a & ibid. Hilar. Chrysost. Hieron. Chromatius, Theophylact. Euthymius, Anselmus &c.

c Lucæ 6. c Esa. 66. a Iaco. 2. a Matth. 18 a

d Psal 36 b Matth. 11. d Psal. 26. d

e Luc. 6. c 16. f 1. Reg. 15. g Ioan. 16. c Esa. 61. a Matth. 26. g

f Sap. 1. a Psal 15 b 16. d Esa. 65 b

g Psal. 40. a Prouer. 11. c Eccli 29. b Lucæ 6. e

h Psal. 23. a Psal. 50. c

i Psal. 36. d Ioan. 14. d

k Luc. 6. c 1. Pet. 3. c 2. Tim. 3. c Act. 14. d Augustin. de ser. Domini in monte lib. 1. cap. 5.

TESTIMONIA.

1. AMBROSIVS in caput sextum Lucę: Quatuor tantùm beatitudines sanctus Lucas dominicas posuit, octo verò sanctus Matthęus: sed in istis octo illæ quatuor sunt, & in quatuor istis illæ octo &c. Beati, inquit, pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Primam benedictionem hanc vterq; Euangelista posuit. Ordine enim prima est, & parens quædam generatioq; virtutum: quia qui contempserit secularia, ipse meretur sempiterna: nec potest quisquam meritum regni cælestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatem. Secunda benedictio: Beati, inquit, mites. Tertia: Beati qui lugent. Quarta: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Quinta: Beati misericordes. Sexta: Beati mundo corde. Septima: Beati pacifici. Et benè septima, quoniam eo die ab omnibus mundi operibus requieuit Deus. Dies enim quietis & pacis est. Octaua: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.

Matth. 5. Octo benedictiones.

Merętur sempiterna, qui secularia cõtemnunt.

2. MATTHAEI quinto: Videns autẽ turbas, ascendit in montem: & cùm sedisset, accesserũt ad eum discipuli eius: & aperiens os suum, docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum, &c. vt in textu.

3. LVCAE sexto: Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes: quia verum est regnum Dei.

4. ESAIAE sexagesimosexto: Omnia hęc manus mea fecit, & facta sunt vniuersa ista, dicit Dominus. ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?

5. IACOBI secundo: Audite fratres mei dilectissimi: nónne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?

6. MATTHAEI decimooctauo: Quicunque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum.

7. PSALMO trigesimosexto: Mansueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

8. MATTHAEI vndecimo: Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

9. PSALMO vigesimosexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium.

10. LVCAE sexto: Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.

11. ET capite decimosexto: Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris.

12. PRIMI Regum decimoquinto: Et non vidit Samuel vltrà Saul vsque ad diem mortis suæ: veruntamen lugebat Samuel Saulem, quoniam Dominum pœnitebat quòd constituisset regem Saul super Israel.

13. IOANNIS decimosexto: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Mulier cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cùm autem pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Et vos igitur, nunc quidem tristitiam habetis, iterùm autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum:

Digitized by Google

veſtrum : & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.

14. ESAIAE ſexageſimoprimo: Spiritus Domini ſuper me, eò quòd vnxerit Dominus me: ad annunciandum mãſuetus miſit me, vt mederer contritis corde, & prędicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem: Vt prædicarem annũ placabilem Domino, & diem vltionis Deo noſtro: vt conſolarer omnes lugentes. Vt ponerem lugentibus Sion, & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro ſpiritu mœroris: & vocabũtur in ea fortes iuſtitiæ, plantatio Domini ad glorificandum. Pro confuſione veſtra duplici & rubore laudabunt partẽ eorum: propter hoc in terra ſua duplicia poſſidebunt, lætitia ſempiterna erit eis.

15. MATTHAEI vigeſimoſexto: Et egreſſus Petrus foràs, fleuit amarè.

16. SAPIENTIAE primo : Diligite iuſtitiam, qui iudicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum.

17. PSALMO decimoquinto: Notas mihi feciſti vias vitæ: adimplebis me lætitia cum vultu tuo : delectationes in dextera tua vſque in finem.

18. ET decimoſexto: Ego autem in iuſtitia apparebo conſpectui tuo: ſatiabor cùm apparuerit gloria tua.

19. ESAIAE ſexageſimoquinto : Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Eccè ſerui mei comedent, & vos eſurietis : eccè ſerui mei bibent, & vos ſitietis : Eccè ſerui mei lætabuntur, & vos confundemini : Eccè ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis : & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione ſpiritus vlulabitis.

20. PSALMO quadrageſimo : Beatus vir qui intelligit ſuper egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conſeruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius.

21. PROVERBIORVM vndecimo : Benefacit animæ ſuæ vir miſericors: qui autem crudelis eſt, etiam propinquos abijcit. Impius facit opus inſtabile: ſeminanti autem iuſtitiam merces fidelis. Clementia prępărat vitam: & ſectatio malorum mortem.

22. ECCLESIASTICI vigeſimonono: Conclude eleemoſynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Eleemoſyna viri quaſi ſaculus cum ipſo, & gratiam hominis quaſi pupillam conſeruabit : & poſteà reſurget, & retribuet illis retributionem vnicuique in caput illorum.

23. LVCAE ſexto: Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt. Date, & dabitur vobis, menſuram bonam & confertam & coagitatam & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum. Eadem quippe menſura qua menſi fueritis, remetietur vobis.

24. PSALMO vigeſimotertio: Quis aſcendet in montem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam ſuam, nec iurauit in dolo proximo ſuo. Hic accipiet benedictionem à Domino, & miſericordiam à Deo ſalutari ſuo.

25. ET quinquageſimo : Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis.

26. ET trigeſimoſexto: Cuſtodi innocentiam, & vide æquitatem: quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico. Iniuſti autem diſperibunt ſimul: reliquiæ impiorum interibunt.

27. IOANNIS decimoquarto : Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. non quomodò mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor veſtrum, neque formidet.

28. LVCAE ſexto : Beati eritis cùm vos oderint homines, & cùm ſeparauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen veſtrum tanquàm malum, propter filium hominis.

29. PRIORIS Petri tertio: Et quis eſt qui vobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? Sed & ſi quid patimini propter iuſtitiam, beati.

30. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Et omnes qui piè volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur.

31. ACTORVM decimoquarto : Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, aiunt Paulus & Barnabas.

32. AVGVSTINVS de ſermone Domini in monte, libro primo, capite quinto: Non iſta petenda fructuoſum eſt, ſed iſta pro Chriſti nomine non ſolùm æquo animo, ſed etiã cum exultatione tolerare. Nam multi hæretici, nomine Chriſtiano animas decipientes, multa talia patiũtur. Sed ideò excluduntur ab iſta mercede, quia non dictum eſt tantùm ; Beati qui perſecutionem patiuntur: ſed additum eſt, propter iuſtitiam. Vbi autem ſana fides non eſt, non poteſt eſſe iuſtitia. Quia iuſtus ex fide viuit. Neque ſchiſmatici aliquid ſibi ex iſta mercede promittant, quia ſimiliter vbi charitas non eſt, non poteſt eſſe iuſtitia. Dilectio enim proximi malum non operatur. Quam ſi haberent, non dilaniarent corpus Chriſti quod eſt Eccleſia. Et poſt pauca: Quid eſt ſanè quòd hoc etiam non eſt nudè poſitum, vt diceretur ; Et dicent omne malum aduersùm vos: ſed additum eſt, mentientes: additum eſt etiam, proprer me? Propter eos additum puto, qui volunt de perſecutionibus & de famæ ſuæ turpitudine gloriari: & ideò dicere ad ſe pertinere Chriſtum, quia multa de illis dicuntur mala: cùm & vera dicantur, quando & de illorum errore dicuntur : etſi aliquando etiam nonnulla falſa iactantur, quod temeritate hominum plerunquè accidit, non tamen propter Chriſtum iſta patiuntur. Non enim Chriſtum ſequitur, qui non ſecundùm veram fidem & Catholicam diſciplinam Chriſtianus vocatur.

Hæretici & ſchiſmatici non patiũtur perſecutionẽ propter iuſtitiam.

Vbi ſana fides nõ eſt, nõ poteſt eſſe iuſtitia. Abacuc 2. Rom. 1. Rom. 13.

Charitatẽ nõ habent, qui Eccleſiã dilaniant.

Hęretici non propter Chriſtum malè audiunt.

II.

Quare hæc de Beatitudinibus doctrina eſt obſeruanda?

QVONIAM prima & maxima pars eſt legis Euangelicæ, quam Chriſtus [a] Legifer noſter in monte tradidit ore ſuo ſacroſancto, vt conſiderarent omnes, quid Chriſtiana Iuſtitia vltra fidem complectatur & poſtulet : deindè ſcirent, quomodò iuſtis corona iuſtitiæ, vt Paulus [b] vocat, vel merces [c] plena æternaque non ſine [d] labore obueniat. Nam hinc etiam Iacobus affirmat: [e] *Beatus vir qui ſuffert tentationem : quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.*

a Eſa. 53. d Iacob. 4. c Matth. 5. a
b 2. Tim. 4 b
c 2. Ioã. epi c
Lucæ 6 c
d 1. Cor 3. b Matth. 11. b Lucæ 16 d
e Iacob 1. b

Digitized by Google

TESTIMONIA.

1. ESAIAE trigesimotertio: Dominus iudex noster: Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos.
2. IACOBI quarto: Vnus est enim legislator, & iudex qui potest perdere & liberare.
3. MATTHAEI quinto: Videns autem turbas, ascendit in montem: & cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius &c.
4. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.
5. IN secunda epistola Ioannis: Videte vosmetipsos, nè perdatis quæ operati estis: sed vt mercedem plenam accipiatis.
6. LVCAE sexto: Date, & dabitur vobis, mensuram bonam & cõfertam & coagitatã & supereffluentem dabunt in sinũ vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.
7. PRIORIS ad Corinthios tertio: Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem.
8. MATTHAEI vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.
9. LVCAE decimosexto: Lex & prophetæ, vsque ad Ioannem: ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.
10. IACOBI primo, vt in textu.

III.

Quid verò circa hanc de Beatitudinibus doctrinam præcipuè notandum est?

Ambros. in 6. cap. Lucæ.

A. PRIMÙM quidem obseruari debet, gradus inter eas distinctos esse, vt ex ipso tum numero, tum ordine perspicitur.

B. Deindè quolibet in gradu coniunctim duo proponuntur, quorum alterum ipse sit actus virtutis, seu meritum, & Beatitudo (vt nuncupant) huius vitæ: alterum verò, æternæ vitæ præmium suo merito congruens, quam beatitudinem patriæ licet appellare. Sicuti autem prior pars laborem & difficultatem offert credentibus: ità posterior quæ statim in singulis gradibus adijcitur, magnitudine propositi præmij consolationem admiscet, lenitque labores, sudores & agones in Christiana militia omnibus perferendos. [a] *Non enim coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.* [b] *Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem.* [c] *Quæ seminauerit homo, hæc & metet*, vt constanter gentium doctor asseuerat. Quamobrem Dominus priusquàm [d] tremendum se iudicem orbi sistat, ad expectationem aduentus sui nos omnes his verbis excitat: [e] *Eccè venio citò*, inquit, *& merces mea mecum est, reddere vnicuique secundùm opera sua.* [f] *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo*: quæ demùm summa, æterna & absoluta est Beatitudo.

a 2. Tim. 2. a
b 1. Cor. 3. b
c Galat. 6. b
d Heb. 10. e g Actor. 17. g
e Apoc. 22. c
f Apoc. 3 d Matth. 19. d Lucæ 22. c

C. At [g] vana est prorsùs mundi de beatitudine sententia, quæ permultos interim fallit ac perdit. Nam beati ferè vulgò putantur diuites, præpotentes, gloria & authoritate clari, bonis fortunæ affluentes, voluptatibus indulgentes. Verùm Christus [h] væ væ istis opponit, & liberè sic Esaias [i] acclamat: *Populus meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* [k] *Beatus populus, cuius Dominus Deus eius*, nimirùm vt authorem suum benè beateque viuendo semper prædicet.

g Eccles 2. a b 5. c. 11. c d Psal. 143. c d Sapient. 2. a b
h Lucæ 6. d Esa. 5 b c d 65. b c Amos 6. a b
i Esa. 3. c
k Psal. 143. d 32. c Et ibidèm Aug. conc. 2. & in Psal. 118. concione 1.

TESTIMONIA.

Ordo beatitudinum.

A. AMBROSIVS in caput sextum Lucæ: Veni Domine Iesu, doce nos ordinem beatitudinum tuarum. Neque enim sine ordine dixisti, primò beatos pauperes spiritu, secundò beatos mites, & tertiò beatos qui lugent. Et post nonnulla: Vsque ad finem te ducit, vsque ad martyrium prosequitur, & constituit beatitudinum palmam. Vide igitur ordinem. Oportet te pauperem fieri spiritu. Humilitas enim spiritus, diuitiæ virtutum sunt. Nisi pauper fueris, mitis esse non poteris. Qui mitis est, potest lugere præsentia: qui inferiora luget, potest desiderare meliora: qui superiora quærit, inferiora deuitat, vt & ipse à superioribus adiuuetur: qui miseretur, cor suum mundat. Quid enim est mundare animum, nisi sordem mentis abluere? Eleemosyna enim à morte liberat: patientia verò, perfectio est charitatis. Qui autem patitur persecutionem, in vltimo certamine constitutus probatur aduersis, vt cùm legitimè certauerit, coronetur. Hos quidem gradus volunt esse virtutum, per quos ab vltimo ad superiora possimus ascendere. Deniquè sicut incrementa virtutum, ità etiam sunt incrementa præmiorum. Plus est enim, Dei esse filium, quàm possidere terram, & consolationem mereri. Sed quia & primum præmium regnum cælorum est, & vltimum præmium regnum cælorum est: nunquid æquale præmium incipientibus atque perfectis est? Num fortè mysticè docemur, quia est primum regnum cælorum, illud Apostolicum, Dissolui & esse cum Christo? Habes primum regnum, quando sancti rapiuntur in nubibus obuiàm Christo in aëra. Multi enim dormientium surgent, isti in vitam æternam, illi in opprobrium. Primum ergò regnum cælorum sanctis propositum, est in abso-

2. Tim. 2.

Præmiorum incrementa respondent incrementis virtutum.

Philip. 1. 2. Thess. 4. Dan. 12.

Tob. 12.

Duplex status regni cælorum: alter statim post mortem, al-

Digitized by Google

ter post generalem resurrectionem.

Ioan. 14.

Diuersitas meritorum in regno cælorum.

absolutione corporis: secundum regnum cælorum est, post resurrectionē esse cum Christo. Cùm fueritis in regno cælorum, tunc processus est mansionum: & si vnum regnum, diuersa tamen merita sunt in regno cæloruni. Post resurrectionem terram tuam incipies possidere, absolutus à morte. Absolutus per Dominicam crucem, si tamen intra iugum Domini fueris inuentus, consolationem in ipsa possessione reperies: consolationem sequitur delectatio, delectationem diuina miseratio. Quem autem miseratur Dominus, & vocat: qui vocatur, videt vocátem: qui Deum viderit, in ius diuinę generationis assumitur: tunc demùm quasi Dei filius, cælestis regni diuitijs delectatur. Ille igitur incipit, hic repletur. Nam & intra hoc seculum multi in imperio Romano sunt: sed maiorē imperij gratiam, qui propiores imperatori sunt, consequuntur.

1. B. POSTERIORIS ad Timotheū secundo, 2. PRIORIS ad Corinthios tertio, 3. AD Galatas sexto capite, vt in textu.

4. AD Hebræos decimo: Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit) & consideremus inuicèm in prouocationem charitatis & bonorum operum: non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam: sed consolantes, & tanto magis quanto videritis appropinquantem diem. Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio iudicij & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios. Mihi vindictam, ego retribuam. Et iterùm: Quia iudicabit Dominus populum suum. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Nolite itaque amittere cōfidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Adhuc modicum aliquantulúmque, qui venturus est, veniet, & non tardabit.

5. ACTORVM decimoseptimo ait Paulus: Et tempora quidem huius ignorantiæ despiciens Deus, nunc annunciat hominibus, vt omnes vbiquè pœnitentiam agant, eò quòd statuit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis.

6. APOCALYPSIS vigesimosecundo, 7. ET capite tertio, vt in textu.

8. MATTHAEI decimonono: Iesus autem dixit illis, Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

9. LVCAE vigesimosecundo: Vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum: vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel.

1. C. ECCLESIASTIS secundo: Dixi ergò in corde meo, Vadam & affluam delicijs, & fruar bonis. Et vidi quòd hoc quoquè esset vanitas. Risum reputaui errorem: & gaudio dixi, Quid frustrà deciperis? Cogitaui in corde meo abstrahere à vino carnem meam, vt animum meum transferrem ad sapientiam, deuitarémque stultitiam, donèc viderem quid esset vtile filijs hominum, quo facto opùs est sub sole numero dierum vitæ suæ. Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas: feci hortos & pomaria, & conseui ea cuncti generis arboribus. Et extruxi mihi piscinas aquarum, vt irrigarem syluam lignorum germinantium. Possedi seruos & ancillas, multamq; familiam habui: armenta quoquè & magnos ouium greges vltra omnes qui fuerunt ante me in Ierusalem. Coaceruaui mihi argentum & aurum, & substantias regum & prouinciarum. Feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum, scyphos, & vrceos in ministerio ad vina fundenda. Et supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Ierusalem. sapientia quoquè perseuerauit mecum. Et omnia quę desiderauerunt oculi mei, non negaui eis: nec prohibui cor meum quin omnī voluptate frueretur, & oblectaret se in his quæ præparaueram: & hanc ratus sum partem meam, si vterer labore meo. Cúmque me conuertissem ad vniuersa opera quæ fecerant manus meæ, & ad labores in quibus frustrà sudaueram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.

2. CAPITE quinto: Auarus non implebitur pecunia: & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. & hoc ergò vanitas. Vbi multæ sunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quòd cernit diuitias, oculis suis?

3. CAPITE vndecimo: Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierū multorum: qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita. Lætare ergò iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuę, & ambula in vijs cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & scito quòd pro omnibus his adducet te Deus in iudicium. Aufer irā à corde tuo, & amoue malitiam à carne tua. Adolescentia enim & voluptas, vana sunt.

4. PSALMO centesimo quadragesimotertio: Eripe me, & ērue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. Filiæ eorum compositæ, circumornatæ vt similitudo templi. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis: boues eorum crassę. Non est ruina maceriæ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt: beatus populus, cuius Dominus Deus eius.

5. SAPIENTIAE secundo: Dixerunt impij, cogitantes apud se non rectè: Exiguum, & cum tędio est tempus vitæ nostræ, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquàm non fuerimus: quoniā fumus flatus est in naribus nostris, & sermo scintillæ ad commouendū cor nostrum: quia extinctus cinis erit corpus nostrū, & spiritus diffundetur tanquàm mollis aër, & transibit vita nostra tanquàm vestigium nubis, & sicut nebula dissoluetur, quæ fugata est radijs solijs, & à calore illius aggrauata: & nomen nostrum obliuionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum nostrorum. Vmbræ enim transitus est tempus nostrum, & non est reuersio finis nostri: quoniam consignata est, & nemo reuertitur. Venite ergò, & fruamur bonis quę sunt, & vtamur creatura tanquàm in iuuēntute celeriter. Vino precioso & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequàm marcescant: nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria nostra. Nemo vestrūm exors sit luxuriæ nostræ: vbiquè relinquamus signa lætitiæ: quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors nostra.

6. LVCAE sexto: Veruntamen væ vobis diui-

Digitized by Google

tibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis: quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis omnes homines. secundùm hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum.

7. ESAIAE quinto: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci. Nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum: Nisi domus multæ desertæ fuerint grandes & pulchræ, absque habitatore. Decem enim iugera vinearum facient lagunculam vnam, & triginta modij sementis facient modios tres. Væ qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuijs vestris: & opus Domini nõ respicitis, nec opera manuum eius consideratis. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit, &c. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculũ plaustri iniquitatem. Qui dicitis, Festinet, & citò veniat opus eius vt videamus: & appropiet & veniat consilium sancti Israel, & sciemus illud. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscẽdam ebrietatem. Qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo. Propter hoc sicut deuorat stipulam lingua ignis, & calor flammę exurit: sic radix eorum quasi fauilla erit, & germen eorum vt puluis ascendet. Abiecerunt enim legem Domini exercituum, & eloquium sancti Israel blasphemauerunt, &c.

8. CAPITE sexagesimoquinto: Numerabo vos in gladio, & omnes in cæde corruetis: pro eo quòd vocaui, & non respondistis: locutus sum, & non audistis, & faciebatis malum in oculis meis: & quæ nolui, elegistis. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibent, & vos sitietis: Ecce serui mei lętabuntur, & vos confundemini: Ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis: & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.

9. AMOS sexto: Væ qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ: optimates capita populorum, ingredientes pompaticè domum Israel. Qui separati estis in diem malum, & appropinquatis solio iniquitatis. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. Quapropter &c.

10. ESAIAE tertio, 11. ET psalmo centesimo quadragesimotertio, vt in textu.

12. PSALMO trigesimosecundo: Beata gens cuius est Dominus, Deus eius: populus quem elegit in hæreditatem sibi.

13. AVGVSTINVS in psalmum trigesimumsecundum concione secunda: Amant omnes beatitudinem; & ideò peruersi sunt homines, qui mali volunt esse, miseri nolunt. Et cùm sit malitiæ individua comes miseria, isti peruersi non solùm mali esse volunt, & miseri nolunt, quod fieri non potest: sed ideò volunt mali esse, nè miseri sint. Quid est hoc quod dixi, ideò volunt mali esse, nè miseri sint? Considerate hoc paululum in omnibus hominibus qui malè faciunt, beati semper esse volunt. Furtum facit. Quæris, quare? propter famem, propter necessitatem. Ergò nè miser sit, malus est: & ideò miserior est, quia malus est. Depellendæ ergò miseriæ causa, & acquirendæ beatitudinis causa, faciunt omnes homines quicquid vel boni faciunt, vel mali. Semper ergò beati esse volunt. Siue malè viuentes, siue benè viuentes, beati esse volunt; & non contingit omnibus quod omnes esse volunt. Omnes enim beati esse volunt, non autem erunt nisì illi, qui iustè esse voluerint. Et eccè nescio quis vt malè faciat, beatus vult esse. Vndè? Ex pecunia, ex argento & auro, ex prædijs, fundis, domibus, mancipijs, pompa seculi, honore volatico & perituro; habendo aliquid volunt beati esse. Quære ergò quid habeas, vt beatus sis. Cùm enim beatus fueris, melior vtiquè eris, quàm cùm miser es. Fieri autem non potest, vt res deterior te faciat meliorem. Homo es; deterius te est, quicquid cupis quo beatus esse desideras. Aurum, argentum, quælibet corpora, quibus inhias acquirendis, possidendis, fruendis, inferiora sunt te. Tu melior es, tu fortior es: & vtiquè vis melior esse quàm es, cùm beatus esse vis, quia miser es. Melius est enim vtiquè, beatum esse, quàm miserum. Vis esse melior te: & quæris, perquiris, per quæ id fiat, deteriora sunt te. Quicquid quæsieris in terra, deterius est quàm tu. Hoc omnis homo optat amico suo, sic eum adiurat: sic melior sis, sic meliorem te videamus, sic de te meliore gaudeamus. Quod optat, hoc & ipse vult. Accipe ergò fidele consilium. Melior te vis esse, noui, omnes nouimus, omnes volumus. Quære quod est melius te, vt inde efficiaris melior te. Intuere nunc cælum & terram: non tibi sic hæc pulchra corpora placeant, vt eis fieri beatus velis. In animo est quod quæris. Beatus enim esse vis. Ipso animo tuo quære quid sit melius. Cùm enim duo sint quædam, hoc est, animus & corpus, eò quòd istis duobus illud melius sit quod animus dicitur, potest corpus tuum melius fieri per meliorem, quia subiectũ est corpus animo. Potest ergò melius fieri corpus tuum per animum tuum; vt cùm fuerit iustus animus tuus, sit postea immortale etiam corpus tuum. Per animi enim illuminationem meretur corpus incorruptionem, vt fiat inferioris reparatio per meliorem. Si ergò corporis tui bonum animus tuus est, quia corpore tuo melior est; cùm quæris bonum, tuum illud quære quod melius est animo tuo. Quid est autem animus tuus? Attende nè fortè contemnens animum tuum, & putans nescio quid esse vile & abiectum, viliora quæras quibus beatificetur animus tuus. In animo tuo est imago Dei, mens hominis capit eam. Accepit eam, & inclinando se ad peccatum, decolorauit eam. Ipse ad eam venit reformator, qui erat eius antè formator: quia per verbum facta sunt omnia, & per verbum impressa est hæc imago. Venit ipsum verbum, vt audiremus ab Apostolo: Reformamini in nouitate mentis vestræ. Iam ergò supereſt, vt quæras quid sit melius quàm animus tuus. Quid erit obsecro, nisì Deus tuus? Non inuenis aliquid melius animo tuo, quia cùm fuerit perfecta natura tua, angelis æquabitur. Iam suprà non est nisì creator. Erige te ad illum, noli desperare, noli dicere, multum est ad me. Magìs multum est ad te habere aurum quod quæris. Aurum & si voluĕris, fortè non habebis; Deum cùm voluĕris, habebis: quia & antequàm velis, venit ad te; & cùm auersa voluntate esses, vocauit te; & cùm conuersus esses, terruit te; & cùm territus confitereris, consolatus est te. Iste qui tibi præstitit omnia, iste qui fecit vt esses, qui his qui tecum sunt, etiam malis, præstat solem, præstat pluuiam, præstat fructus, fontes, vitam, salutem, tantas cõsolationes, seruat tibi

Beatitudinẽ amãt omnes, tãm mali, quàm boni.

Omnis actio humana instituitur vel beatitudinis acquirendæ causa, vel miseriæ depellendæ.

Beatitudinẽ suam in quo constituant filij huius seculi.

Id in quo beatitudo ponẽda est, oportet vt sit homine melius.

Corpus fit melius per animum.

Genes. 1.

Ioan. 1.

Rom. 12.

Matth. 22. Deus melior animo.

Deum, cùm volueris, habebis.

Matth. 5.

Digitized by Google

tibi aliquid quod non det, nisi tibi. Quid est autem quod tibi seruat, nisi se? Pete aliud si melius inueneris, se tibi seruat Deus. Auare, quid inhias cælo & terræ? Melior est qui fecit cælum & terram: ipsum visurus, ipsum habiturus es. Quæris vt tua sit illa villa, & transiens per illam, dicis: Beatus cuius est possessio ista. Hoc dicunt quàm multi qui transeunt per illam; & tamen cùm dixerint & transeunt per illam, possunt caput agitare & suspirare, nunquid & possidere? Sonat cupiditas, sonat iniquitas; sed non concupiscas rem proximi tui. Beatus cuius est villa illa, cuius est domus ista, cuius est ager iste. Compesce iniquitatem, audi veritatem. Beata gens cuius est. Quid? Iam nôstis quid dicturus sum. Ergò desiderate vt habeatis, tunc demùm beati eritis. Hac sola beati eritis, re meliore quàm vos estis, meliores eritis. Deus est, inquam, melior te qui fecit te. Beata gens, cuius est Dominus Deus eorum. Hoc ama, hoc posside; hoc cùm vis, habebis, hoc gratis habebis.

In auaros.

Sola re meliore nobis, erimus beati.

14. ET in psalmum centesimum decimumoctauum concione prima: Ab exordio suo magnus psalmus iste, charissimi, exhortatur nos vt quæramus beatitudinem, quam nemo est, qui non expetat. Quis enim vnquàm vel potest, vel potuit, vel poterit inueniri, qui esse nolit beatus? Quid igitur ea exhortatione opùs est ad eam rem, quam sua sponte appetit animus? Nam profectò qui exhortatur, id agit, vt excitetur voluntas eius cum quo agit, ad illud propter quod exhortationis adhibetur alloquium. Vt quid ergò nobiscum agitur, vt velimus quod nolle non possumus; nisi quia omnes quidem beatitudinem concupiscunt, sed quomodò ad eam perueniatur, plurimi nesciunt? Ideóque hoc docet iste qui dicit: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tanquàm diceret: Scio quid velis, beatitudinem quæris. Si ergò vis esse beatus, esto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volunt, sine quo non peruenitur ad illud quod omnes volunt. Sed vbi erit quisque immaculatus, nisi in via? In qua via, nisi in lege Domini? Ac per hoc, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini, non superfluò vobis dicitur, sed exhortatio necessaria nostris mentibus adhibetur. Quid enim boni fit, ad quod multi pigri sunt, id est, immaculatos ambulare in via, quæ lex est Domini: sic ostenditur, cùm beatos esse qui hoc faciunt, indicatur, vt propter illud quod omnes volunt, etiam hoc fiat quod plurimi nolunt. Beatum quippe esse, tam magnum est bonum, vt hoc & boni velint, & mali. Nec mirum est, quòd boni propterea sunt boni; sed illud est mirum, quòd etiam mali propterea sunt mali, vt sint beati. Nam quisquis libidinibus deditus, luxuria stupriscp corrumpitur, in hoc malo beatitudinem quærit, & se miserum putat, cùm ad suæ concupiscentiæ voluptatem, lætitiámque non peruenit: beatum verò non dubitat se iactare, cùm peruenit. Et quisquis auaritiæ facibus inardescit, ad hoc congregat quocunque modo diuitias, vt beatus sit. Quicunque molitur inimicorũ sanguinem fundere, quicunque desiderat dominationem, quisquis affectat crudelitatem suam explere, quisquis alienis cladibus pascitur, in omnibus sceleribus beatitudinem quærit. Hos igitur errantes, & vera miseria falsam beatitudinem requirentes, reuocat ad viam, si audiatur vox ista diuina, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tanquàm dicens, Quò itis? Peritis, & nescitis. Non illàc itur qua pergitis, quò peruenire desideratis. Nam vtiquè beati esse cupitis; sed misera sunt, & ad maiorem miseriam ducunt itinera ista quæ curritis. Tam magnum bonum quærere per mala nolite Si ad illud peruenire vultis, huc venite, hàc ite. Viæ peruersæ relinquite malignitatem, qui nõ potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Fruſtrà tendẽdo fatigamini, quò perueniendo inquinamini. Non aũt beati inquinati in errore, qui ambulant in peruersitate seculi: sed, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Et paulò pòst: Quomodò ergò iam beati, cùm adhuc testimonia eius scrutantur, & exquirunt eum, cùm hoc facere possint & impij & iniqui? Beatos autem esse impios & iniquos, quis vel impius dixerit aut iniquus? Ergò spe beati, sicut; Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: non propter quod adest, quandiũ mala patiuntur, sed propter quod aderit; quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: non quia esuriunt & sitiunt, sed propter quod sequitur, quoniam ipsi saturabuntur: &, Beati qui plorant, non quia plorant, sed propter quod, sequitur, quia ridebunt. Proindè, Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum: non quia scrutantur & exquirunt, sed quia inuenturi sunt quod exquirunt. In toto enim corde, non negligenter, exquirunt.

Nemo non vult esse beatus.

Quomodò perueniatur ad beatitudinem, ignorãt multi. Psal.118.

Mali propterea sunt mali, vt sint beati.

Vera miseria falsam beatitudinem requirentes.

Spe beati sitimus in hac vita. Matth.5.

DE CONSILIIS EVANGELICIS.

I.

Quæ dicuntur Euangelica consilia?

EA [a] videlicet, quæ cùm ad salutem consequendam simpliciter necessaria non sint, tamen vt parãdæ salutis ratio expeditior habeatur ac facilior, à Christo proponuntur atque consuluntur.

B. Vndè discrimen, quod Scriptura inter præcepta, & consilia [b] statuit, est sedulò retinendum, vt illa quidem, tanquàm obseruatu necessaria, præscribi: hæc verò, vt perfectam præceptorum obseruationem promouentia, suaderi ac [c] sponte suscipi intelligamus. Hinc Apostolus, quum de obseruando cælibatu docere vellet, ità pronunciat: [d] *De virginibus præceptum Domini non habeo: Consilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Deo, vt sim fidelis.*

C. Quò spectat quod Augustinus perspicuè dixit: [e] Aliud est consilium, aliud præceptum. Consilium datur, vt virginitas conseruetur, vtà

a Augustin. ser. 61. de temp. & in Enchirid. cap. 121. Itẽ lib. 1. de adulterinis coniugijs cap. 14. & lib. de sancta virginitate ca. 14. Item lib. 2. quæst. euang. c. 19. & Paulinus ad Seuerũ epist. 4.
b 1. Cor. 7. d Matth. 19. e 16 d Luc. 10. f

c 1. Cor. 9. b c Matth. 26. a Mar. 14. a 3. Reg. 8. b Genes. 8. d Num. 6. a
d 1. Cor. 7. d Cyprian. in ser. de natiuitate Christi.

e Ser. 61. de temp.

Digitized by Google

vt à vino & à carnibus abstineatur, vt vendantur omnia, & pauperibus erogentur: Præceptum verò datur, vt iustitia custodiatur, vt omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Et rursùm: [f] Consilium qui libenter audierit, & fecerit, maiorem habebit gloriam: Præceptum qui non impleuerit, nisì pœnitentia subuenerit, euadere pœnam non poterit.

f Ibidèm.

D. Augustino consonat Ambrosius, cùm ità [g] scribit: Non præcipitur quod supra legem est, sed magìs dato suadetur consilio, & quod tutius est, demonstratur. Item: Consilium inuitat voluntarios: præceptum etiam adstringit inuitos.

g Amb. epist. 28. ad ecclesiam Vercellensem. Vide eundem in libro de viduis.

E. Neque aliter sensit Hieronymus, vt hæc eius verba [h] declarant: Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: vbi præceptum, necessitas seruientis. Sed maioris est mercedis, inquit, [i] quod non cogitur, & offertur.

h Lib. 1. aduersùs Iouinianum cap. 7.

i Epist. 22. ad Eustochium de virginitatis custodia. cap. 8.

TESTIMONIA.

Consilij & præcepti discrimen. 1. Cor. 7. Rom. 14. Matth. 19. 2. Tim. 2. Psal. 33. Matth 19.

1. A. AVGVSTINVS sermone sexagesimoprimo de tempore: Aliud est consilium, aliud præceptum. Consilium datur, vt virginitas conseruetur, vt à vino & à carnibus abstineatur, vt vendantur omnia, & pauperibus erogentur. Præceptum verò datur, vt iustitia custodiatur, vt omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Deniquè de virginitate dicitur: Qui potest capere, capiat. De iustitia verò non dicitur: Qui potest facere, faciat: sed, Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Consilium qui libenter audierit & fecerit, maiorem habebit gloriam. Præceptum qui non impleuerit, nisì pœnitentia subuenerit, euadere pœnam non poterit.

Matth. 3. & 7.

Exod. 20. Consilia à mandatis distincta. 1. Cor. 7. Finis consiliorum.

2. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo vigesimoprimo: Quæcunq; ergò mandat Deus, ex quibus vnum est, Non mœchaberis: & quæcunque non iubentur, sed spiritali consilio monentur, ex quibus vnum est: Bonum est homini mulierem non tangere: tunc rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximũ propter Deum.

Gratiora sunt quę non tenemur impẽdere, & tamen impendimus ex charitate. Matth. 17. Exẽpla scripturę de operibus liberis. 1. Cor. 9. Ibidèm. 1. Cor. 6. 1. Cor. 10.

3. ITEM libro primo de adulterinis coniugijs ad Pollentium, capite decimoquarto: Multa sunt autem facienda non iubente lege, sed libera charitate: & ea sunt in nostris officijs gratiora, quæ cùm liceret nobis non impendere, tamen causa dilectionis impendimus. Vndè prior ipse Dominus cùm se tributum non debere monstrâsset, soluit tamen, nè scandalizaret eos, quibus ad æternam salutem gerens hominem consulebat. Iam verò Apostolus quemadmodùm ista commendet, eius verba testantur, vbi dicit: Cum enim liber sim ex omnibus, omnium seruum me feci, vt plures lucrifacerem. Cùm paulò superiùs dixisset, Nunquìd non habemus potestatem manducandi & bibendi? Nunquìd non habemus licentiam sororem mulierem circunducendi, sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? An ego solus & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendijs vnquàm? Quis plantauit vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem &c. Item alio loco de quibusdam, quæ ad escam pertinent: Omnia, inquit, mihi licita sunt, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licita sunt, sed ego sub nullius redigar potestate. Esca ventri, & venter escis, Deus autem & hunc & has euacuabit. Item alibì de hoc ipso: Omnia mihi licita sunt, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licita sunt, sed non omnia ædificant. Nemo quod suũ est quærat, sed id quod alterius est. Atque vt ostenderet vndè loqueretur: Omne, inquit, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Et tamen alibì dicit, Non manducabo carnẽ in æternum, vt non fratrem meum scandalizem. Item alibì, Omnia quidem munda, sed malum est homini qui per offensionem manducat. Quod est, omnia licita sunt: ipsum est, omnia quidem munda. Et quod est, sed non omnia expediunt: ipsum est, sed malum est homini qui per offensionem manducat. Ità ostendit ea quæ licita sunt, id est, nullo præcepto Domini prohibentur, sicut expedit potiùs esse tractanda, non præscripto legis, sed consilio charitatis. Hæc sunt quæ ampliùs erogantur saucio, qui curandus ad stabulum Samaritani illius miseratione perductus est. Et ideò dicuntur non à Domino præcipi, quanuìs à Domino moneantur offerri, vt tanto intelligantur esse gratiora, quanto magìs ostenduntur indebita.

1. Cor. 8. Rom. 14. Opera supererogationis. Luc. 10. Tanto gratiora, quanto magis indebita.

4. ET libro de sancta virginitate, capite decimoquarto: De virginibus, inquit, præceptum Domini non habeo. Præcepto enim quisquis non obtemperat, reus est & debitor pœnæ. Proindè quia vxorem ducere vel nubere, peccatum non est; si autem peccatum esset, præcepto vetaretur, propterea præceptum Domini de virginibus nullum est. Sed quoniam deuitatis remissíve peccatis, adeunda est vita æterna; in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendæ parùm est, liberatum esse à peccatis, nisì aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis. Consilium, inquit, do tanquàm misericordiam consecutus à Deo vt fidelis essem. Neque enim inuidere debeo fidele consilium, qui non meis meritis, sed Dei misericordia sum fidelis. Existimo itaque hoc bonum esse propter præsentem necessitatem. Hoc est, inquit, vndè præceptum Domini non habeo, sed consilium do, hoc est, de virginibus existimo bonum esse propter præsentem necessitatem. Noui enim quid præsentis temporis, cui coniugia seruiunt, necessitas cogat, vt ea quæ Dei sunt minùs cogitentur, quàm sufficit adipiscendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quanuìs in æterna vita ac salute manentium. Stella enim ab stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Bonum est ergò homini sic esse.

2. Cor. 7. Consilij & præcepti discrimen. Maiorem gloriam consequuntur, qui amplectuntur consilia. Vouere rem liberam, consilij est. 1. Cor. 7. Virginũ maior gloria in vita æterna. 1. Cor. 15. 2. Cor. 7.

5. IDEM libro secundo quæstionum euangelicarum, capite decimonono: Stabulum est Ecclesia, vbi reficiuntur viatores de peregrinatione redeuntes in æternam patriam. Altera dies est post resurrectionem Domini. Duo denarij, sunt duo præcepta charitatis, quam per Spiritum sanctum acceperunt Apostoli ad euangelizandum cæteris; vel promissio vitæ præsentis & futuræ. Secundùm enim duas promissiones dictum est, Accipiet in hoc

Lucæ 10. Matth. 19.

Digitized by Google

hoc ſeculo centiès tantum, & in ſeculo futuro vitam æternam conſequetur. Stabularius ergò eſt Apoſtolus. Quod ſupererogat, aut illud eſt conſilium quod ait, De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſiliũ autem do: aut quod etiam manibus ſuis operatus eſt, nè infirmorum aliquem in nouitate euangelij grauaret, cùm ei liceret paſci ex euangelio.

Opera ſupererogationis. 1.Cor.7.

2.Theſſ.3.

6. PAVLINVS Nolanus epiſtola quarta ad Seuerum Sulpitium: Hic Samarites hominem ſuum prætermiſſum præuijs, nec curatum, miſeratus acceſſit, & iumento ſuo, hoc eſt, verbi incarnatione ſuſcepit, & oleo gratiæ & vino paſſionis ſuæ commendatum ſtabulario, profecto illi magiſtro gentium in duobus teſtamentis denarij mercede ſanauit, redditurus illi & beatæ virginitatis de innumeris huius boni fructibus vberes gratias, & innumerabiles coronas, quia hoc conſilium præcepto adijciens, de ſuo ſupererogauit.

Luce 10.

Virginitas opus ſupererogationis.

1.B. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo: De virginibus autem præceptum Domini non habeo: conſilium autem do, &c. Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit ſecundùm meum conſilium.

2. MATTHAEI decimonono: Si vis perfectus eſſe, vade: vende omnia quæ habes, &c.

3. ET capite decimoſexto: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, &c.

4. LVCAE decimo: Et altera die protulit duos denarios, & dedit ſtabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcunque ſupererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi.

5. PRIORIS ad Corinthios nono: Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus: magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus? Si alij poteſtatis veſtræ participes ſunt: quare non potiùs nos? Sed non vſi ſumus hac poteſtate: ſed omnia ſuſtinemus, nè quod offendiculum demus Euangelio Chriſti. Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt, edunt: & qui altari deſeruiunt, cum altari participant? Ità & Dominus ordinauit eis qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Ego autem nullo horum vſus ſum. Non autem ſcripſi hæc, vt ità fiant in me: bonum enim eſt mihi magis mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. Nam & ſi euangelizauero, non eſt mihi gloria: neceſſitas enim mihi incumbit: Væ enim mihi eſt, ſi non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: ſi autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt. Quæ eſt ergò merces mea? Vt Euangelium prædicans, ſine ſumptu ponam Euangelium, vt non abutar poteſtate mea in Euangelio. Nam cùm liber eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerem.

6. MATTHAEI vigeſimoſexto: Cùm autem Ieſus eſſet in Bethania in domo Simonis leproſi, acceſſit ad eum mulier habens alabaſtrũ vnguenti precioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbentis. Videntes autem diſcipuli, &c. Sciens autem Ieſus, ait illis: Quid moleſti eſtis huic mulieri? opus enim bonum operata eſt in me. Nam ſemper pauperes habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis. Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad ſepeliẽdum me, fecit. Amen dico vobis, vbicunquè prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit, in memoriam eius.

7. MARCI decimoquarto: Ieſus autem dixit: Sinite eam. quid illi moleſti eſtis? Bonum opus operata eſt in me. Amen dico vobis, vbicunquè prædicatum fuerit Euangelium iſtud in vniuerſo mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

8. TERTII Regum octauo ait Salomon: Voluitq; Dauid pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Iſrael: & ait Dominus ad Dauid patrem meum, Quod cogitâſti in corde tuo ædificare domum nomini meo, benè feciſti, hoc ipſum mente tractans.

9. GENESIS octauo: Aedificauit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocauſta ſuper altare. Odoratusq; eſt Dominus odorem ſuauitatis, & ait ad eum: Nequaquàm vltrà maledicam terræ propter homines.

10. NVMERORVM ſexto: Locutusq; eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Loquere ad filios Iſrael, & dices ad eos: Vir ſiue mulier cùm fecerint votum vt ſanctificẽtur, & ſe voluerint Domino conſecrare: à vino & omni quod inebriare poteſt, abſtinebunt. Acetum ex vino, & ex alia qualibet potione, & quicquid ex vua exprimitur, nõ bibent: vuas recentes ficuſq; non comedent cunctis diebus, quibus ex voto Domino conſecrantur: quicquid ex vinea eſſe poteſt, ab vua paſſa vſque ad acinum, non comedent.

11. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo, vt in textu, vt paulò antè B. teſtimonio primo.

12. CYPRIANVS in ſermoue de natiuitate Chriſti: De virginibus, ait Apoſtolus, præceptum Domini non habeo, conſilium autem do, tãquàm miſericordiam conſecutus. Vult & laudat ex imperio Domini, vt quæ nupſerint, ſic permaneant: quæ verò virgines ſunt Dei, cumulatione caſtitatis integritatem exhibeant Chriſto: & in hũc modum quæcunque authoritate diuina immobilia conſtant, ſic maneant: quę verò in alterutrum poteſt libertas arbitrij flectere, locum eligant priorem: quia etſi bona ſunt, & à Deo inſtituta coniugia, melior tamen eſt cõtinentia, & virginitas excellentior: quam non cogit neceſſitas aut mandatum, ſed perfectionis ſuadet conſilium. Quòd ſi diuinis conſilijs obuiauerint tentamenta, & liberas mẽtes ad carnales reuocauerint appetitus, adeſt Deus fortis, nec ſpem ponat homo in homine, nec in brachio carnis ſuæ confidat, quia qui mundum vicit, victoriam ſuis promittit militibus: & qui victores ſunt ſui, cælo vim inferũt, quoniam ſicut ſcriptum eſt: Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

1.Cor.7.

Cõiugio melior & excellentior virginitas.

Virginitatem ſuadet perfectionis conſilium.

Matth.11.

C. AVGVSTINVS ſermone ſexageſimoprimo de tempore, vt in textu, & vt ſuprà A. teſtimonio primo.

1.D. AMBROSIVS epiſtola octogeſimaſecunda ad Eccleſiam Vercellenſem: Qua reuerentia virginitatis locutus eſt ſanctus Apoſtolus, De virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem do, tanquàm miſericordiã conſecutus à Domino. Præceptum non habet, conſiliũ habet. Non enim præcipitur quod ſupra legem eſt, ſed magis dato ſuadetur conſilio. Nec authoritas præſumitur, ſed demonſtratur gratia: nec à quocunque demonſtratur, ſed ab eo qui miſericordiam Dei meruit. Horum ergò meliora, quàm Apoſtolorum, conſilia? Apoſtolus dicit, Conſilium do. iſti diſſuadendum putant, nè qua ſtudeat virginitati. Et paulopòſt: Bonum ergò conſilium, quia in conſilio vtilitas eſt, & in præcepto laqueus. Conſilium inuitat volũtarios, præceptum adſtringit inuitos. Si qua ergò ſecuta fuerit conſilium, & eam non pœnituerit, acquiſiuit vtilitatem. Si quam verò pœnituerit, non habet quod accuſet Apoſtolum. Ipſa enim de infirmitate ſua iudicare debuit, & ideò ſibi voluntatis ſuæ rea eſt, cuius grauiore, quàm ferre poſſet, laqueo ſe ac nodo ligauit. Itaque tanquàm bonus medicus, qui & fortibus ſtabilitatem virtutis conſeruare cupiat, & infirmis ſalubritatem dare, alijs dat conſilium, alijs demonſtrat remedium. Qui infirmus eſt, olera manducet, accipiat vxorem: qui validior eſt, fortiorem virtutis cibum expectet. Meritóque adiũxit: Nam qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde ſuo ſerua-

1.Cor.7.

Cõſulitur, nõ præcipitur virginitas.

1.Cor.7.

Cõtra diſſuaſores virginitatis louinianiſtas.

Cõſilij & præcepti diſcrimen.

Rom.14.

1.Cor.7.

seruare virginem suam, benè facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit: & qui non iungit, melius facit. Mulier vincta est legi, quãto tempore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tãtùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm meum cõsilium. Puto enim quòd & ego spiritum Dei habeo. Hoc est cõsilium Dei habere, explorare diligẽter omnia, & quæ meliora sunt suadere, & quæ tutiora demonstrare. Prouidus doctor multas ostendit vias, vt qua vult vnusquisque, quam sibi accommodatam arbitratur, incedat, dũmodò occurrat quò possit incaptus* prætendere. Bona virginitatis via, sed sublimis & ardua, validiores requirit. Bona etiam viduitatis, non tam difficilis vt superior, sed confragosa & aspera cautiores exigit. Bona etiam matrimonij, plana & directa, lõgiore circuitu ad castra sanctorum peruenit: eã plurimos recipit. Sunt ergò virginitatis præmia, sunt merita viduitatis, est etiam coniugali pudicitiæ locus. Gradus singularũ sunt & incrementa virtutum.

Meliora suadet & tutiora demonstrat Paulus, cùm virginitatem cõsulit, & matrimonium permittit.

*pertendere. Coparat virginitatis viã cum viduitatis & matrimonij via.

Per viã matrimonij lõgiore circuitu ad castra sanctorum peruenitur.

Heb. 13. 1. Cor. 7.

2. IDEM in libro de viduis: Honorabile coniugium, sed honorabilior integritas: nam & qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit: & qui non iungit, melius facit. Quod igitur bonum est, non vitandum est: & quod est melius, eligendum est. Itaque non imponitur, sed præponitur. Et ideò benè Apostolus dixit: De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Etenim præceptum in subditos fertur, consilium amicis datur. Vbi præceptum est, ibi lex est: vbi consilium, ibi gratia est. Præceptum, vt ad naturam reuocet: consilium, vt ad gratiam prouocet. Et ideò lex Iudæis lata est, gratia autem electioribus reseruata est: lex, vt à naturæ finibus culpæ studio demeantes, ad naturæ obseruãtiam pœnæ terrore reuocaret: gratia autem, vt electos tum studio bonorum, tum propositis etiam præmijs prouocaret. Et vt intelligas distantiam præcepti atque consilij, illum recorderis, cui in Euangelio antè præscribitur, nè homicidium faciat, nè adulterium admittat, nè falsum testimonium dicat. Præceptum etenim ibi est, vbi est pœna peccati. At verò cùm se præcepta legis memorâsset implêsse, consilium ei datur, vt vendat omnia, & sequatur Dominum. Hæc enim non præcepto imperantur, sed pro consilio deferuntur. Duplex nanque forma mandati est: vna præceptiua, altera voluntaria. Vndè & Dominus in alia dicit: Non occides. vbi præcepit. In alia: Si vis perfectus esse, vende omnia tua. Ergò hic liber est à præcepto, cuius defertur arbitrio. Itaque qui præceptum impleuerint, possunt dicere: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus.

1. Cor. 7. Virginitatis & continẽtiæ consilium.

Præcepti & consilij discrimen.

Matth. 19.

Consilium voluntariæ paupertatis.

Duplex forma mandati.

Liber est à præcepto, cuius defertur arbitrio. Luc. 17.

Hoc virgo non dicit. Non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi repositа expectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: Eccè nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergò nobis erit? Sunt enim spadones, qui seipsos castrauerũt propter regnum cælorum. Sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur. Etenim qui mandata dat decretotum, semper tenere debet mensuram: & qui pensa distribuit, æquitatem debet examinis reseruare. Et ità diuidet virtutem, vt vires æstimet singulorum. Et ideò dicit: Qui potest capere, capiat. Scit enim creator omnium, affectus esse varios singulorum. Et ideò præmijs virtutem prouocauit, non infirmitatem vinculis alligauit. Scit & ille gentium Doctor, bonus morum auriga nostrorum, & quidã interiorum rector affectuum, qui de seipso didicerat, legi mentis legem corporis repugnare, eandẽ tamen Christi gratiæ cedere. Scit, inquam, varios cursus mentium repugnare. Et ideò neque intantùm adhortationẽ integritatis intendit, vt aboleret gratiam nuptiarum: neque ità coniugium prætulit, vt studia integritatis extingueret. Sed à continentię persuasione incipiens, ad incontinentiæ remedia descendit. Et cùm brauium supernę vocationis fortioribus demonstrâsset, deficere tamen in via neminem passus est, ità plaudens prioribus, vt non despiceret & sequẽtes. Didicerat enim & ipse, quia Dominus Iesus alijs panem hordeaceum, nè in via deficerent, alijs corpus suum, vt ad regnum contenderent, ministrauit. Nec Dominus ipse præceptum imposuit, sed voluntatem inuitauit. Nec Apostolus præceptum statuit, sed consilium dedit. Virgo prouocatur consilijs, non vinculis alligatur. Sed nec vidua præceptum accipit, sed consilium: consilium autem non semel datum, sed sæpè repetitum. Et primò dixit: Bonum est enim mulierem non tangere. Et iterùm: Volo sic omnes homines esse, sicut & meipsum. Et tertiò: Bonum est illis, si sic maneant sicut & ego. Et quartò: Bonum est propter instantem necessitatem: & hoc placere Domino, & hoc honestum est. Postremò beatiorem esse in viduitate perseuerantẽ, non tantùm suo consilio, sed etiam Dei spiritu definiuit. Quænam igitur talis consiliarij benignitatem recuset, qui & voluntati habenas indulgeat, & id suadeat alijs, quod in se expertus vtile iudicauit, non facilè comprehendi, nec fastidiosiùs æquari? Quænam igitur refugiat sancta fieri corpore & spiritu, cùm supra laborem sit præmium, supra vsum gratia, supra opus merces?

Luc. 18.

Matth. 19.

Rom. 7. Discretio & prudentia D. Pauli.

1. Cor. 7.

Ioan. 6. Matth. 26. Christus turbæ panẽ hordeaceũ, Apostolis verò corpus suum ministrauit. Consilium D. Pauli de continentia.

1. Cor. 7.

Supra laborẽ præmium, & supra vsum gratia.

1. E. HIERONYMVS libro primo aduersùs Iouinianum, 2. ET epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis, vt in textu.

II.

Quot sunt Euangelica consilia?

A. OMNIA enumerare hoc loco non attinet: principalia verò tria sunt, de Paupertate, Castitate, & Obedientia complectenda, sicut è sacris literis Patres intellexerunt. [a] Paupertas ad eos pertinet, qui semel omnia relinquunt, vt Christum exemplo Petri & Apostolorum perfectè sequantur. [b] Castitas eorum est, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum, &, vtì Tertullianus [c] dixit, se voluntarios probant spadones. Obedientiam verò præstant, qui vt seipsos plenè [d] abnegent, non solùm à cupiditatibus, verumetiam voluntate sua, quod Scriptura [e] admonet, prorsùs auertũtur, dum eius, quem sibi superiorem Christi loco elegerunt, voluntati sese totos subijciunt.

a Matth. 19. c d Act. 4. g Vide vitam S. Marci, Cypriani, Antonij, Hilarionis, Chrysostomi, Paulini, Augustini, Gregorij, Iosaphat c. 35. Damasceni, &c.

b Matth. 19 b Euseb. lib. 2. hist. cap. 6. & Nicepho. lib. 2. cap. 16. ex Philone de vita contemp.

c Lib. 1. ad vxorem cap. 6.

d Matth. 16. d Lucæ 9. e

e Eccli 18. d Galat. 5. c Basilius in regulis breuioribus, quæstione 96.

B. Huius-

Digitized by Google

B. Huiusmodi consilia Christus perfectionis Euangelicæ absolutũ exemplar, non verbo tantùm docuit, vtì mox ostendemus, sed etiam exemplo vitæ suæ sanctissimæ confirmauit: qui cùm [f] dives esset, propter nos pauper factus est, non [g] habens vbi caput reclinaret: qui virgo etiam ex virgine [h] natus, & sanctarum virginum [i] sponsus perseverat: qui tam sedulus demùm in præstanda obedientia fuit, vt matri [k] virgini adeoque fabro subditus, & ad [l] mortem vsque crucis obediens factus, de seipso testetur: [m] *Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.*

f 2. Corinth. 8. b
g Matth. 8. c
h Esaiæ 7. c
i Hieron. epist. 22. ad Eustoch. cap. 1. & 6. Ambros. lib. 1. de Virginibus, & ser. 90.
k Lucæ 2. g Matth. 17. d
l Philip. 2 b Matth. 26. d Rom. 5. d
m Ioan. 6. d 4. e 5. e

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI decimonono: Si vis perfectus esse, &c. vt infrà quæstione tertia, A. testimonio primo: Eccè nos reliquimus omnia, &c.

2. ACTORVM quarto: Quotquot enim possessores agrorum, &c. vt infrà quæstione tertia, D. testimonio primo.

3. SANCTI Marci vitam habes apud Hieronymum in catalogo Scriptorũ Ecclesiasticorum: vbi inter cætera sic ait de Marco: Assumpto Euangelio, quod ipse confecerat, perrexit Aegyptum, & primus Alexandriæ Christum annunciãs, constituit Ecclesiam, tanta doctrina & vitæ continentia, vt omnes sectatores Christi, ad exemplum suũ cogeret. Deniquè Philo, disertissimus Iudæorum, videns Alexandriæ primam ecclesiam adhuc iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librum super eorum conuersatione scripsit. Et quomodò Lucas narrat, Hierosolymæ credentes omnia habuisse communia: sic & ille, quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Latiùs autem hæc prosequitur Hieronymus in eodem catalogo, cùm Philonem describens, ait: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere Sacerdotum, idcircò à nobis inter Scriptores Ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci Euangelistæ apud Alexandriam scribens Ecclesia, in nostrorũ laude versatus est, non solùm eos ibi, sed in multis quoquè prouincijs esse memorans, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo appáret, talem primò Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos dives, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacetur & psalmis, doctrinæ quoquè & continentiæ, quales & Lucas refert, primùm fuisse Hierosolymæ credentes.

Omnia communia inter discipulos S. Marci. Act. 2. & 4.

Philonis liber.

Monasteria tempore S. Marci.

Nihil proprium apud Monachos, sicut & apud S. Marci discipulos & primos Christianos.

4. CYPRIANI vitam conscripsit Põtius eius Diaconus, in qua sic ait: Inter fidei suæ prima rudimenta nihil aliud credidit Deo dignum, quàm si continentiam tueretur: tunc enim posse idoneum fieri pectus, & sensum ad plenã veri capacitatem peruenire, si concupiscentiam carnis robusto atque integro sanctimoniæ vigore calcaret. Quis vnquàm tãti miraculi meminit? Nondùm secunda natiuitas nouum hominem splendore toto diuinæ lucis oculauerat, & iam veteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura vincebat. Deindè quod maius est, cùm de lectione diuina quædam iam non pro conditione nouitatis, sed pro fidei festinatione didicisset: statim rapuit quod inuenit promerendo Domino profuturum. Distractis rebus suis ad indigentiã pauperum sustentandam, tota prædia precio dispẽsans, duo bona simul iunxit, vt & ambitionem seculi sperneret, qua perniciosius nihil est, & misericordiam, quam Deus etiam sacrificijs suis prætulit, quam nec ille qui legis omnia mandata seruâsse se dixerat, fecit, impleret: & præpropera velocitate pietatis, penè antè cœpit perfectus esse, quàm discere.

Continentia Cypriani.

Matth. 19.

Cyprianus ex euangelio edoctus, sua pauperibus distribuit.

Osee 6. Matt. 9. & 12. Matth. 19.

5. IN vita sancti Antonij beatus Athanasius: Post mortem parentum, annorum circiter decem & octo, seu viginti, cum sorore admodùm paruula derelictus, & domus & sororis honestam curam gerebat. Necdùm verò sex fluxerant menses, quibus ad Ecclesiam (vt solebat) occurrens, recordabatur quomodò & Apostoli, omnibus spretis, secuti fuissent Saluatorem: & multi, vt legitur in Actis Apostolorum, facultatibus suis vẽditis, precia ad pedes eorum detulissent egentibus partienda, quæ ve, aut quanta spes ijsdem repositа esset in cælis. Talia secum voluens, intrauit ecclesiam: & accidit vt tunc legeretur Euangelium, in quo Dominus dicit ad diuitem: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, quæcunque habes, & da pauperibus: & veni, sequere me, & habebis thesaurum in cælo. Quo audito, quasi diuinitùs huiusmodi antè memoriam concepisset, & velutì propter se hæc esset scriptura recitata, ad se Dominicum traxit imperium: statimq; regressus, possessiones quas habebat, vendidit. Erant autem ei trecentæ palmę vberes, & valdè optimæ, quas vicinis largitus est, nè in aliquo aut sibì aut sorori molestia gigneretur. Cætera verò, quæ in mobilibus possidebat, vniuersa vendidit, & aggregato non exiguo precio, indigentibus dedit, paucis tamen ob sororem reseruatis, quę & sexu, & ætate videbatur infirmior. Rursùs autem ecclesiam ingressus, cùm audisset Dominum in Euangelio dicentem, Nolite cogitare de crastino, reliquam quoquè portionem pauperibus distribuit: neque se versari passus est domi, sed sorore fidelibus ac notis virginibus cõmendata, vt earum nutriretur exemplo, ipse iam omnibus seculi vinculis liber, asperum atque arduum arripuit institutum.

Matt. 4. Actor 4. Matth. 19.

Ibidèm.

Dominicum imperiũ siue consiliũ ad se traxit Antonius & possessiones suas vendidit, & precium pauperibus distribuit.

Matth. 6.

6. IN vita sancti Hilarionis Hieronymus: Parentibus iam defunctis, partem substantiæ fratribus, partè pauperibus largitus est, nihil sibi omninò reseruans, timens illud de Actibus Apostolorum, Ananiæ & Saphiræ vel exemplum, vel supplicium, maximeq; Domini memor, dicentis: Qui non renunciauerit omnibus quæ habet, non poteſt meus esse discipulus. Erat autẽ tunc annorum quindecim. Sic nudus & armatus in Christo, solitudinem, quæ in septimo milliario à Maioma, Gazæ emporio, per littus euntibus Aegyptum, ad lævam flectitur, ingressus est.

Hilarionis exemplum.

Actor. 5. Luc. 14.

7. IN vita sancti Ioannis Chrysostomi Georgius Patriarcha Alexandrinus: Excurso nõ ità multo pòst tempore, & ipsius beata mater vitæ finem accepit, relictis ei diuitijs permultis in auro, argento, veste preciosa, prædijs, mãcipijs, iumentis, alijsq; id genus peculijs, ac perquàm multis facultatibus. Matrem igitur vt primùm decenti funere ac religiosè extulit, in conditorio deposuit beati patris iuxta sanctæ matris præscriptum. Sanè quidem aurum in pauperes & indigos incunctanter dilargitus est. quod autem nulla insigni nota erat percussum, in ecclesias dispertiuit, ac finitima monasteria proximè adiacentia ciuitati ad exornan-

Ex hac vita Damascenus citat ad verbũ historiam de imagine D. Pauli libro 1. de veneratione S. Imaginum aduersus Iconomachos. Vixit fortè author circa annum Domini 820. videturq; is esse Georgius qui iuc-

Digitized by Google

ceſſit Ioanni Eleemoſynario.

das precioſas reliquias. Seruos & ancillas ad vnũ omnes ſeruitutis vinculo emancipatos aſſeruit libertati. His tandèm exolutus vinculis negociorum, ſuperfluè mentem vrgentium, quicquid reſederat è ſuis facultatibus, in vſum ciuitatis diſtribuit, vt vacuus maximè eſſet ab omni intemperie & moleſtia exactorum publici tributi. Veritatis concertator hic ſua hæc omnia ad hunc modum diſpenſabat. Proindè in perquàm amœna requie vitam tranſmittebat, iugi meditationi & aſſiduę lectioni diuinarum ſcripturarum aduigilans, cuſtos peruigil ſui ipſius corporis factus, ſtudio fugitans & à ſe quàm longiſſimè ſubmouens iritamenta gulæ, turpiumq; concupiſcentiarum indecoras permiſtiones propellẽs, in corpore ſuo quaſi in templo quopiam ſancto locum tribuebat capacẽ virginitatis ac ſanctimoniæ. Porrò is cùm probè nõſſet extimulante conſcientia, præſertim vigente ætatis flore, (tametſi ſaluo eſſet & incolumi ſenſu præditus) ſe haudquaquàm eſſe parẽ tot ſuſtinendis moleſtijs, quas faceſſit Reſpublica ſuis adminiſtratoribus, finitima ciuitati inuiſit monaſteria. A fuæ cognationis hominibus, à ciuitate quum ſe ſequeſtrâſſet, in numerum adſcitus ciuium ſupernæ Hieruſalem, ſtudio feſtinabat, ac flagranti deſiderio vrebatur, vt vel ibi innoteſceret. Illic igitur cœpit primordia iacere monaſticæ exercitationis, ac tenaciùs tueri.

Chryſoſtomus ſua partim in pauperes diſpertitur, partim ad vſum eccleſiarum & omnium S. reliquiarum cõfert.

Chryſoſtomus monachus factus.

8. IN vita ſancti Paulini Nolani epiſcopi Gregorius Turonẽſis libro in gloriam Confeſſorum, capite centeſimo ſeptimo: Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanę vrbis, ex nobili ſtirpe ortus. Tarſiam ſimilem ſibi ſortitus eſt coniugem, habens diuitias multas, & tam in fundorum poſſeſſione, quàm in præſidio domorum valdè dies erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius euangeliorum lectio illa penetrauit, in quo Dominus adoleſcentem pro diuitijs arguit, dicens: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cęlo: & veni, ſequere me: facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem introire in regnũ Dei: ſtatìm venditis omnibus quæ habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cũctis cupiditatibus, magiſtrum liber ſequitur, per hæc ſe putans paradiſi diuitijs locupletari: ſi videretur nihil de tranſitorijs poſſidere. Cui maieſtas diuina tribuit, vt quod impoſſibile dixerat per Euangelium, hic poſſibiliter adimplere mereretur per actum.

Matth. 19.

Paulinus, audito euangelico conſilio, facultates ſuas pauperibus erogauit.

9. DE eodem ità ſcribit D. Ambroſius epiſtola trigeſimaſexta ad Sabinũ epiſcopum: Paulinum ſplendore generis in partibus Aquitaniæ nulli ſecundum, venditis facultatibus tam ſuis quàm etiam cõiugalibus, in hos ſe induiſſe cultus ad fidem comperi, vt ea in pauperes conferat, quæ redegit in pecuniam, & ipſe pauper ex diuite factus, tanquàm deoneratus graui ſarcina, domui, patriæ, cognationi quoquè vale dicat, quo impẽſiùs Deo ſeruiat. Elegiſſe ſecretum affirmatur Nolanæ vrbis, vbi tumultum fugitans æuum exigat. Matrona quoquè virtuti & ſtudio eius proximè accedit, neque à propoſito viri diſcrepat. Deniquè tranſcriptis in aliorum iura ſuis prædijs, virum ſequitur, & exiguo illic coniugis contenta ceſpite, ſolatur ſe religionis & charitatis diuitijs. Soboles eis nulla, & ideò meritorum poſteritas deſiderata. Hæc vbi audierint proceres viri, quæ loquentur? Ex illa familia, illa proſapia, illa indole, tanta præditum eloquentia migrâſſe à Senatu, interceptam familiæ nobilis ſucceſſionem: ferri hoc non poſſe. Et cùm ipſi capita & ſupercilia ſua radant, ſi quando Iſidis ſuſcipiũt ſacra, ſi fortè Chriſtianus vir attentior ſacroſanctæ religioni veſtem mutauerit, indignũ facinus appellant. Equidem doleo tantam eſſe in mendacio obſeruantiam, in veritate negligentiam, vt confundantur plerique attentiores ad ſacroſanctam religionem videri, non conſiderantes vocem dicentis: Qui me confuſus fuerit coram hominibus, &c.

Ambroſij teſtimonium de Paulino.

Lucæ 9.

10. ET de ſancto Martino ſcribit Seuerus Sulpitius: Sermo Martini nõ alius apud nos fuit, quàm mũdi huius illecebras, & ſeculi onera relinquenda, vt Dominum Ieſum liberi expeditiq; ſequeremur. Præſtantiſſimumq; nobis præſentium temporum illuſtris viri Paulini exemplũ ingerebat, qui ſummis opibus abiectis, Chriſtum ſecutus, ſolus penè his temporibus euãgelica præcepta complẽſſet. Illum nobis ſequendum, illum clamabat imitandum, beatumq; eſſe præſens ſeculum tantæ fidei, virtutiſq; documento: cùm ſecundùm ſententiam Domini diues, & poſſidens multa, vendendo omnia & dando pauperibus, quod erat facto impoſſibile, poſſibile feciſſet exemplo.

Martini teſtimonium de eodem Paulino.

Matth. 19.

11. IN vita ſancti Auguſtini Poſſidonius, vel Poſſidius Calamenſis epiſcopus, capite ſecundo: Mox (poſt baptiſmum) ex intimis cordis medullis ad Deum conuerſus, ſpem omnem quam habebat in ſeculo, dereliquit, iam non vxorem, non filios carnis, non diuitias, non honores ſeculi quærens: ſed ſoli Deo cum ſuis ſeruire ſtatuit, in illo & ex illo puſillo grege eſſe ſtudens, quem Dominus alloquitur, dicens: Nolite timere puſillus grex, quoniam cõplacuit patri veſtro dare vobis regnum. Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam: Facite vobis ſacculos non veteraſcentes, theſaurum non deficientem in cælis, &c. Et illud quod iterùm dicit Dominus, idem vir ſanctus facere cupiens; Si vis eſſe perfectus, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælis, & veni, ſequere me, &c. DEINDE capite quinto: Factus ergò presbyter, monaſterium intra eccleſiam mox inſtituit, & cum Dei ſeruis viuere cœpit ſecundùm modum & regulam ſub ſanctis Apoſtolis conſtitutam: Maximè, vt nemo quicquam proprium in illa ſocietate haberet, ſed eis eſſent omnia cõmunia, & diſtribueretur vnicuique ſicut opùs erat, quod iam ipſe prior fecerat, dum de tranſmarinis ad ſua remeâſſet. ET capite trigeſimoprimo: Teſtamentum nullum fecit, quia vndè faceret pauper Chriſti non habuit.

Mundum cõtemnit Auguſtinus.

Lucæ 12.

Auguſtinus de ampletẽda perfectione Euangelica cogitauit.

Monaſterium inſtituit Auguſtinus.

Lege vtrũque ſermonẽ de cõmuni vita Clericorum.

Actor. 2. & 4.

Omnia communia in ſocietate Auguſtini.

Renunciauit Auguſtinus proprietati.

Pauper Chriſti.

12. ITEM de ſeipſo ſcribens Auguſtinus, ait epiſtola octogeſimanona ad Hilarium, reſpondens quæſtioni quartæ: Ego qui hæc ſcribo, perfectionem de qua Dominus locutus eſt, quando ait diuiti adoleſcenti: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus; & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me: vehementer adamaui, & non meis viribus, ſed gratia ipſius adiuuante ſic feci. Neque enim quia diues non fui, ideò minùs mihi imputabitur. Naṁ neque ipſi Apoſtoli, qui priores hoc fecerunt, diuites fuerunt. Sed totum mundum dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit. Quantũ autem in hac perfectionis via profecerim; magìs quidẽ noui ego, quàm quiſquã alius homo; ſed magìs Deus, quàm ego. Et ad hoc propoſitum quantis poſſum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo conſortes, quibus hoc per meum miniſteriũ perſuaſum eſt: ſic tamen, vt præcipuè ſana doctrina teneatur, nec eos qui iſta non faciunt, vana contumacia iudicemus.

Matth. 19.

Auguſtinus fatetur ſe conſilium euãgelicũ de voluntaria paupertate amplexũ fuiſſe.

Alios totis viribus ad idẽ propoſitũ exhortabatur.

13. IN vita ſancti Gregorij Magni Ioannes Diaconus libro primo, capite quinto: Tandèm patre orbatus, vbi liberam diſponendarum rerum ſuarum nactus eſt facultatem, ſex monaſteria in Sicilia fabricans, ſufficientibus fratribus cumulauit: quibus tantum prædiorum contulit, quantum poſſet ad victum quotidianum Deo illic militantium ſine indigentia ſuffragari. ET capite ſexto: Septimum intra Romanę vrbis mœnia ſub honore ſancti Andreæ Apoſtoli iuxta baſilicam ſanctorum Ioãnis & Pauli ad cliuum Scauri, monaſterium in proprio domate fabricauit. In quo, reli-

Gregorius Magnus ex ſuis facultatibus ſex aut ſeptem monaſteria fabricauit.

Digitized by Google

Omnibus relictis, monasticam vitã & habitũ monasticũ assumit.

relictis sericis, auro gemmisq; radiantibus togis, simulq; supellectilibus reliquis, in vsum pauperum erogatis: ex huius mundi naufragio nudus euasit, diuq; desideratum monachicũ capiens indumẽtum, primò sub Hilarionis, deindè sub Maximiani venerabilium patrum regimine, multis sibi sociatis fratribus, regulari tramite militauit. Pòst verò, cùm subesse mallet, fratrũ votiua concordia imminente, præesse non renuit.

Turonensis æqualis Gregorij, idẽ de eo testatur.

14. SIMILITER Gregorius Turonensis libro decimo historiæ Francorum, capite primo: Gregorius de senatoribus primis, ab adolescentia deuotus Deo, in rebus proprijs sex in Sicilia monasteria congregauit: septimum intra vrbis Romæ muros, instituit: quibus tantam delegãs terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendum sufficeret, reliqua vendidit cum omni præsidio domus, ac pauperibus erogauit: & qui antè serico contextu ac gemmis micãtibus solitus erat per vrbem procedere trabeatus, nunc vili contectus vestitu, ad altaris Dominici ministeriũ consecratur. septimúsque leuita ad adiutorium Papæ adsciscitur.

Iosaphat rex cuncta indigentibus distribuit.

15. IN vita Iosaphat & Barlaam duorum Christi militum Ioãnes Damascenus de rege Iosaphat, Auenniri regis filio Indiæ loquens, capite trigesimoquinto: Octaua die (post mortem patris) in palatium reuersus, opes omnes ac pecunias pauperibus distribuit; adeò vt nullus iam, qui rerũ inopia premeretur, supereſſet. Paucisq; diebus in huiusmodi ministerio exactis, omnes thesauros exhausit: id videlicet agens, nè angustam portam introire paranti pecuniarum moles impedimẽtum afferret. Capite deindè trigesimosexto prosequitur: At quadragesimo à paterni obitus die, memoriam ipsius celebrans, magistratus omnes ac militaris classis & plebei; ordinis haud paucos conuocat: atque in regio throno sedens cunctis audientibus hanc orationem habuit: En, vt ipsi cernitis, Abenner rex ac pater meus, haud secùs ac pauperum quiuis mortem obijt. Ac nec diuitiæ, nec opes, nec regia gloria, nec rursùm ego patris amãtissimus filius, nec reliquorum ipsius amicorum ac cognatorum quisquam opem ipsi & auxilium adferre, atque ab ineuitabili sententia ipsum eximere potuit: verùm ad illud tribunal, vt præsentis vitæ rationem reddat, proficiscitur, neminem omninò, qui ipsi opituletur, secum ducens, ijs duntaxàt exceptis (quæcunque tandem illa fuerint) quæ ab ipso gesta sunt. Et post pauca: Iam igitur tempus est, vt ea, quæ Deo pollicitus sum, expleam. Tempus, inquam, est, vt, quò ipse me ducet, proficiscar, eáque vota, quibus me ipse obstrinxi, persoluam. Nunc itaque vobiscum ipsi considerate, quem vobis præesse, ac regnum obtinere velitis.

Vouerat rex se relicturum seculum.

Damascenus sua pauperibus distribuit anteqũ mundũ relinqueret.

16. IN vita Ioannis Damasceni Ioannes Patriarcha Hierosolymitanus: Cùm duæ ipsi Dominicæ sententiæ propositæ essent, altera quæ hoc statueret, vt facultates suas venderet, ac pauperibus distribueret, altera vt domos & agros, aliáque omnia Domini causa relinqueret, ità se comparauit, vt nec in priori temporis aliquid sibi terendum putaret, nè fortasse ea res ipsi moram afferret, nec item in secunda, nè si facultates suas temerè relinqueret, inter eos, qui sanguine ipsi coniuncti erant, lites atque conflictationes orirentur, alijs nimirùm aliud quoddam hæreditatis capessendæ ius proferentibus. Verùm inter vtrunque graditur, atque confestim bonis suis in pauperes, captiuos, seruos suos (quos etiam libertate donauerat) & cognatos distributis, atque diuinis templis consecratis, quemadmodùm ex matris suæ vtero nudus exiuerat, sic etiam, necessarijs indumentis exceptis, nudus è mundo excessit. Ac Hierosolymam profectus, cùm in his venerandis locis adorationis munere, vt par erat, perfunctus fuisset, tanquàm ceruus diuina siti flagrans, in solitudinem contendit, atque ad diuini viri Sabæ Lauram se confert, comitem ac socium, non itineris duntaxàt, sed instituti etiam, Cosmam habens, qui eandem cum ipso educationem ac disciplinam habuerat. Diceres eos sacrum quoddam par esse, ac sub Christi iugum currere, vt illud ceruicibus suis tollerent.

Peregrinatio ad loca sancta.

17. MATTHAEI decimonono: Sunt enim Eunuchi &c. vt infrà quæstione quarta, A. testimonio primo.

18. EVSEBIVS Cæsareensis libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto, ex libro Philonis Iudæi de vita contemplatiua siue de supplicibus, quædam commemorans de Christianis Alexandriæ degentibus sub disciplina Diui Marci, ait: Cùm temperantiam quasi quoddam fundamentum in animis suis iecerint, alia virtutum genera suprà ædificant. Ista Philonis tam perspicua támque rata testimonia, de nostræ religionis viris solùm tradita esse pro certo arbitramur. Quòd si quisquam adeò obstinato animo sit, vt hisce etiam voluerit refragari, sic tamen euidentioribus argumentis (quæ apud nullos alios præterquàm solos Christianos, religionis euangelicæ professores, reperiuntur) obsecutus, de contumacia & incredula mentis sententia tandèm desistat. Nam Philo cum illis viris, de quibus habetur oratio, mulieres etiam vnà viuere ait: quarum complures ad extremam senectutem virgines permanent. Quæ quidem non necessitate, (sicut non paucæ Græcarum ac gentilium sacerdotum faciunt) sed sua voluntate adductæ, castitatem propter incredibilem sapientiæ cupiditatem & desiderium, quo incenduntur, summa cura & cogitatione amplexantur obseruántque. In cuius perquisitione, dum ætatem terere student, voluptates, quibus corpus titillari solet, penitùs respuunt: neque mortales fœtus & caducos, sed immortales & perpetuò duraturos edere cupiũt: quos quidẽ certè sola anima, Dei amore inflammata, ex se potest procreare.

Temperantia tanquàm virtutum fundamentum.

Philonem loqui de Christianis.

Virgines anus, voluntarie amplectentes castitatem.

19. NICEPHORVS libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto, eadem quæ Eusebius ex Philone recitat.

20. TERTVLLIANVS libro primo ad vxorem, capite sexto: Voluntarijs spadonibus pro cupiditate cælesti saluo matrimonio, abstinẽtia toleratur, quanto magis adempto? &c.

21. MATTHAEI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, &c. vt infrà quæstione quinta, B. testimonio primo.

22. LVCAE nono: Si quis vult post me venire, &c. ibidèm testimonio secundo.

23. ECCLESIASTICI decimooctauo: Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, facies te in gaudium inimicis tuis.

24. AD Galatas quinto: Vt non quæcunque vultis, illa faciatis.

Gal. 5.

Abnegatio propriæ voluntatis.

25. BASILIVS in regulis breuioribus, quæstione nonagesimasexta: Cùm Apostolus dicat, vt non quæcunque vultis, illa faciatis: in vnaquaque re quicquid ex voluntate propria optabile est, id si alicuius arbitrio permittatur, calamitosum est. Contráque, quicquid antistites rectum statuerint, in eo manere vnusquisque debet, etiamsi contra voluntatem ipsius sit.

1. B. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cùm esset dives: vt illius inopia vos diuites essetis.

2. MATTHAEI octauo: Vulpes foueas habẽt, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.

3. ESAIAE septimo: Ecce virgo cõcipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.

Digitized by Google

Virgo sacra, spōsa est Domini: sed Lutherus in spurco suo Epithalamio appellare non dubitat spōsam diaboli.

4. HIERONYMVS epistola vicesimasecunda ad Eustochium virginem, capite primo: Hæc idcircò, domina mi Eustochium, scribo, (dominam quippe vocare debeo sponsam Domini mei) vt ex ipso principio lectionis agnosceres, &c. ET capite sexto: Nolo habeas consortium matronarum: nolo ad nobilium domos accedas: nolo te frequenter videre, quod contemnens, virgo esse voluisti. Sic sibi solent applaudere mulierculæ de iudicibus viris, & in aliqua positis dignitate. Si ad Imperatoris vxorem concurrit ambitio salutantium, cur tu facis iniuriam viro tuo? Ad hominis coniugem Dei sponsa quid properas? Discе in hac parte superbiam sanctam: scito te illis esse meliorem.

Dei sponsa.

Virgo sponsum habet in cælo.

5. AMBROSIVS libro primo de virginibus: Nec immeritò virginitas viuendi sibi vsum quæsiuit è cælo, quæ sponsum sibi inuenit in cælo. Hæc nubes, aëra, angelos, sideraq; transgrediens, verbum Dei in ipso sinu patris inuenit, & toto hausit pectore. Nam quis tantum, cùm inuenerit, relinquat boni? Vnguentum enim exinanitum est nomen tuum. Propterea adolescentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te. Postremò non meum est illud, quoniam quæ non nubunt neque nubentur, erunt sicut angeli Dei in cælo. Nemo ergò miretur, si angelis comparentur, quę angelorum Domino copulantur. Quis igitur neget hanc vitam fluxisse de cælo, quam non facilè inuenimus in terris? Nisi postquàm Deus in hæc terreni corporis membra descendit, tunc in vtero virgo concepit, & verbum caro factum est: vt quod caro factum est, caro fieret Dei. Et post nonnulla: Quod nupturæ præ cæteris concupiscunt, vt sponsi decore se iactent, eo necesse est impares sacris se fateantur esse virginibus, quibus solis contingit dicere: Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis. Quis est iste sponsus? Non vilibus addictus obsequijs, non caducis superbus diuitijs, sed cuius sedes in seculum seculi, filiæ regum in honore eius. Adstitit regina à dextris eius in vestitu deaurato, varietate circumamicta virtutum. Audi igitur filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, quoniam concupiuit rex speciem tuam, quia ipse est Deus tuus. Et aduerte quantum tibi Spiritus sanctus scriptura diuinæ testificatione detulerit: Regnum, aurum, pulchritudinem. Regnum, vel quia sponsa es regis æterni, vel quia inuictum animum gerens, ab illecebris voluptatum non captiua haberis, sed quasi regina dominaris. Aurum, quia sicut illa materies examinata igne preciosior est, ità corporis species virginalis spiritu consecrata diuino, formæ suæ acquirit augmentum. Pulchritudini verò quis potest maiorem existimare decore eius, quæ amatur à rege, probatur à iudice, dicatur Domino, consecratur Deo, semper sponsa, semper innupta, vt nec amor finem habeat, nec damnum pudor? Hæc profectò vera pulchritudo est, cui nihil deest.

Cant. 1.

Matth. 22.

Angelorum Domino copulantur virgines.

Ioan. 1.

Sacrarū virginum sponsus quis sit.

Psal. 44.

Sponsa regis æterni.

6. ITEM in sermone nonagesimo, dum agit de passione beatæ Agnetis virginis: Discede à me, (ait B. Agnes ad præfecti filium) quia iam ab alio amatore præuenta sum, qui mihi satis meliora te obtulit ornamenta, & annulo fidei suæ subarrauit me, longè te nobilior & genere & dignitate. Ornauit me inæstimabili dextrocherio. Dextram meam & collum meum cinxit lapidibus preciosis. Tradidit auribus meis inæstimabiles margaritas, & circundedit me vernantibus atque coruscantibus gemmis. Posuit signum in facie mea, vt nullum præter ipsum amatorem admittam. Induit me cyclade auro texta, & immensis monilibus ornauit me. Ostendit mihi thesauros incomparabiles, quos mihi se daturum, si ei perseuerauero, repromisit. Non ergò potero ad contumeliam prioris amatoris vel adspicere alium, & illum derelinquere, cum quo sum charitate deuincta. Cuius generositas celsior, possibilitas fortior, adspectus pulchrior, amor suauior, & omni gratia elegantior. A quo mihi iam thalamus collocatus est, cuius mihi organa modulatis vocibus cantant. Iam mel & lac ex ore eius suscepi. Iam amplexibus eius castis adstricta sum, iam corpus eius corpori meo sociatum est, & sanguis eius ornauit genas meas. Cuius mater virgo est, cuius pater fœminam nescit. Cui angeli seruiunt, cuius pulchritudinem sol & luna mirantur, cuius odore reuiuiscunt mortui, cuius tactu fouentur infirmi, cuius opes nunquàm deficiunt, cuiusq; diuitiæ non decrescunt. Ipsi soli seruo fidem, ipsi me tota deuotione committo. Quem cùm amauero, casta sum: cùm tetigero, munda sum: cùm accepero, virgo sum. Nec deerunt nuptijs filij, vbi partus sine dolore succedit, & fœcunditas quotidiana cumulatur. Audiens hæc insanus iuuenis, amore corripitur cæco, &c. Abnegat Agnes beatissima, & se nullo pacto prioris asserit sponsi fœdera violare. Cumq; pater diceret, in fascibus præfecturæ se agere, & idcircò non sibi quemuis illustrissimum virum etiã posse præferri: cœpit tamen vehementissimè inquirere, quis esset sponsus, de cuius se Agnes potestate iactaret. Tunc extitit quidam ex parasitis eius, qui diceret hãc Christianam esse ab infantia, & magicis artibus ità occupatam, vt dicat Christum suum sponsum.

Sponsus S. Agnetis virginis quis & qualis sit.

Christus spōsus S. Agnetis

7. LVCAE secundo: Et descendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis.

8. MATTHAEI decimoseptimo: Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non soluit didrachma? Ait, Etiam. Et cùm intrâsset in domum, præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel cẽsum? à filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit, Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergò liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscẽ qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

9. AD Philippenses secundo: Humiliauit semetipsum, factus obediẽs vsque ad mortem, mortem autem crucis.

10. MATTHAEI vigesimosexto: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Iterùm secundò abijt, & orauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix trãsire, nisi bibam illum: fiat voluntas tua.

11. AD Romanos quinto: Sicut enim per inobedientiã vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ità & per vnius obeditionem, iusti constituentur multi.

12. IOANNIS sexto, vt in textu.

13. CAPITE quarto: Dicit eis Iesus: Meus cibus est vt faciam voluntatem eius qui misit me, vt perficiam opus eius.

14. CAPITE quinto: Iudicium meum, iustum est: quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.

III.

Vbi consilium Paupertatis Euangelicæ à Christo docetur?

a Matth. 19. c

A. APVD [a] Matthæum eò in loco ostenditur, qui sequitur diuinorum præceptorum enumerationem: de quibus præceptis vnicuique citra exceptionem

nem dictum est: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Ac deindè consilium de voluntaria[b] paupertate sectanda proponitur, addita verborum formula singulari, quæ illud capessentis arbitrio relinqueret. Ait enim Dominus: [c] *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.*

B. Vbi non solùm ità consulit Dominus, verùm etiam quasi calcar addit, & vt homines ad consilium hoc amplectendum lubentiores faciat, præmij proponit magnitudinem, quo eos alliciat atque consoletur. Sic enim fore promittit, vt qui omnibus propter Christum relictis, pauper est, is habeat thesaurum in cælo, accipiat[d] centuplum, & possideat vitam æternam, quæ diuitibus alioquin aditu est[e] perdifficilis.

C. Huiusmodi paupertatis[f] cultores ac[g] professores erãt Apostoli, quorum nomine fidenter dixit Petrus ad Christum: [h] *Eccè nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.*

D. His accedunt nascentis Ecclesiæ Christiani, qui, vti Lucas[i] testatur, vendebant possessiones, & pecuniam ex his conflatam, in communem vsum cõferebant, ità vt nemo suum esse diceret aliquid, quoniam indiscreta & communia apud ipsos manebant omnia.

E. Quæ paupertas demùm requirit, vt voluntaria plenaque sit abdicatio facultatum, quarum nulla[k] proprietas retineatur.

F. Atque hîc locum habet celebris & antiquis probata [l] sententia: Bonum est, facultates cum dispensatione pauperibus erogare: melius est, pro intentione sequendi Dominum insimul donare, & absolutum à solicitudine, cum Christo egere.

b Hieron. epist. 1. ad Heliod. cap. 6. Itẽ in cap. 19. Matth. & ad Demetriadem de seruanda virginit epist. 8. cap. 7. Quæst. 1. ad Hedibiam epist. 150. & ad Pammachium super obitu Paulinæ epist. 26. cap. 3. & 4. Basil. quæst. 9. in regulis fusiùs disputatis. Damascen. in histo. Barlaam & Ioasaphat. cap. 15. Chrysost. in illud Pauli, Salutate Priscam & Aquilam.

c Ibidẽm. Lucæ 18. e Marci 10. d & ibidẽm Beda & Theophylact.

d Matth. 19. d & ibidẽm Hieron. Euthym. & Anselmus. Item Theophylact. & Beda in Marcum, & Lucam. Cassian. collat. 24 cap. 26. Gregor. homil. 18. in Ezechielem. Bernard. in declamat. de deserendis facultatibus. Damianus in sermone de S. Benedicto.

e Matth. 19. c

f Luc. 6. c & ibidẽm Ambros. Leo in ser. de omnib. Sanctis. Chromat. in cap. 5. Matth. Bernard: ser. 1. de festo omnium Sanctorum. Tertull. lib. 4. contra Marcionem cap. 14.

g Augustl. lib. 17. de ciuitate Dei, cap. 4.

h Matth. 19. d

i Actor. 4. g 2. g Hieron. epist. 8. ad Demetriadem cap. 7. & in catal. virorum illustr. de Marco. Augustin epist. 89. ad Hilarium. Possidon. in vita Augustl. cap. 5. Cassian. lib. 7. cap. 14. 17. & collat. 3. cap. 6.

k Actor. 5. a Hieron. epist. 8. ad Demetriad. cap. 7. Basil. ser. 1. de instit. monachor. & in constit. monast. cap. 19. & 35. Item quæst. 85. in regulis breuioribus. Aug. epist. 109. & ser. 49. ex diuer. c. 1. & seq. Item lib. de morib. eccl. catholi. cap. 31. Hieron. epist. 22. ad Eustoch. cap. 14. Gregor. 4. dial. cap. 55. & lib. 10. epist. 22.

l Genna. de eccle. dogmatib. cap. 71. Ambros. 1. Offic. c. 30. & Hieron. aduersus Vigilantium cap. 3. & 6. Prosper. lib. 2. de vita contemplat. cap. 9. Augustl. lib. de bono coniug. cap. 8.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI decimonono: Et eccè vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem tuam, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodiui à iuuentute mea: quid adhuc mihi deest? Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Cùm audisset autem adolescens verbum, abijt tristis: erat enim habens multas possessiones. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum cælorum. Et iterùm dico vobis: facilius est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Auditis autem his, discipuli mirabãtur valdè, dicentes: Quis ergò poterit saluus esse? Adspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt. Tunc respondens Petrus, dixit ei: Eccè nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergò erit nobis? Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorẽ, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

2. HIERONYMVS ad Heliodorũ epistola prima, capite sexto: Sed forsitan dicturus es: Quid ergò? quicunque in ciuitate sunt, Christiani non sunt? Non est tibi eadem causa, quæ cæteris. Dominum ausculta dicentem: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, & da pauperibus: & veni, sequere me. Tu autem perfectum te fore pollicitus es. nam cùm derelicta militia, te castrâsti propter regnum cælorum: quid aliud quàm perfectam secutus es vitam? Perfectus autem seruus Christi, nihil præter Christum habet: aut si quid præter Christum habet, perfectus non est: &, si perfectus non est, cùm se perfectum fore Deo pollicitus sit, ante Deum mentitus est. Os autem quod mentitur, occidit animam. Igitur vt concludam: si perfectus es, cur bona paterna defideras? Dominum fefellisti, si perfectus non es. Diuinis Euangelium vocibus contonat: Non potestis duobus dominis seruire: & audet quisquam mendacem Christum facere, mammonæ & Domino seruiendo? Vociferatur ille sæpè: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suam, & sequatur me. Et ego onustus auro, arbitror me Christum sequi? Qui dicit se in Christum credere, debet, quo modo ille ambulauit, & ipse ambulare. Quòd si nihil habes,

Matth. 19. Votum perfectionis. Sap. 1. Matth. 6. Luc. 9.

Digitized by Google

habes, vt te respōsurum scio: cur, tam benè paratus ad bella, non militas?

3. IDEM in caput decimumnonum Matthæi super ea verba, Si vis perfectus esse &c. In potestate nostra est, vtrùm velimus esse perfecti. Tamen quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet; & non ex parte vendere, sicut Ananias fecit & Sapphira, sed totum vendere, & cùm vendiderit, dare omne pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Et hoc ad perfectionem non sufficit, nisi post contemptas diuitias, Saluatorem sequatur, id est, relictis malis faciat bona. Faciliùs enim sacculus contemnitur, quàm voluptas. Multi diuitias relinquentes, Dominum non sequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator eius est, & per vestigia illius graditur. Et in illud: Eccè nos reliquimus &c. Grandis fiducia: Petrus piscator erat, diues non fuerat, cibos manu & arte quærebat: & tamen loquitur confidenter, reliquimus omnia. Et quia non sufficit tantùm relinquere, iungit quod perfectum est: & secuti sumus te. Fecimus quod iussisti, quid igitur nobis dabis præmij? Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, &c. Non dixit, qui reliquistis omnia: hoc enim & Crates fecit philosophus, & multi alij diuitias contempserunt: sed, qui secuti estis me: quod proprie Apostolorum est atque credentium. Deindè in illud, Et omnis qui reliquerit domum &c. Locus iste cum illa sententia congruit, in qua Saluator loquitur: Non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem à patre suo, & matrem à filia, & nurum à socru: & inimici hominis, domestici eius. Qui ergò propter fidem Christi, & prædicationem Euangelij, omnes affectus contempserint, atque diuitias & seculi voluptates: isti centuplum recipient, & vitam æternam possidebunt.

4. ITEM ad Demetriadem de seruanda virginitate epistola octaua, capite septimo: Apostolici fastigij est, perfectæque virtutis, vendere omnia, & pauperibus distribuere, & sic leuem atque expeditum, cum Christo ad cælestia subuolare. Nobis, immò tibi, diligens credita est dispensatio, quanquàm in hoc omni ætati omnique personæ libertas arbitrij relicta sit. Si vis, inquit, esse perfectus. Non cogo, non impero: sed propono palmam, ostendo præmia: tuum est eligere, si volueris in agone, atque certamine coronari. Et consideremus quàm sapienter sapientia sit locuta: Vende, quæ habes. Cui ista præcipiuntur? nempe illi, cui dictum est: Si vis esse perfectus. Non partem bonorum tuorum vende, sed omnia. Cumque vendideris, quid sequitur? Et da pauperibus. Non diuitibus, non propinquis, non ad luxuriā, sed ad necessitatem. Siue ille sacerdos sit, siue cognatus, & affinis, nihil in illo aliud consideres, quàm paupertatem. Laudent te esurientium viscera, non ructantiū opulenta conuiuia. In Actis Apostolorum, quando Domini nostri adhuc calebat cruor, & feruebat recens in credentibus fides, vendebāt omnes possessiones suas, & precia earum ad Apostolorum deferebant pedes, vt ostenderent pecunias esse calcandas: dabaturque singulis, prout cuique opùs erat. Ananias & Sapphira dispensatores timidi, immò corde duplici, & ideò condemnati, quia post votum obtulerunt quasi sua, & non eius, cui semèl ea vouerāt: partemque sibi iam alienæ substantiæ reseruârunt, metuentes famem, quam vera fides nō timet: præsentem meruêre vindictam, non crudelitate sententiæ, sed correptionis exemplo. Denique & Apostolus Petrus nequaquàm imprecatur eis mortē, vt stultus Porphyrius calumniatur, sed Dei iudicium prophetico spiritu annunciat, vt pœna duorum hominū sit doctrina multorum. Ex eo tempore, quo virginitati perpetuæ cōsecrata es, tua non sunt, immò verè tua, quia Christi esse cœperunt, quę auia viuente vel matre, ipsarum arbitrio dispensanda sunt. Sin autem obierint, & somno sanctorū requieuerint: scio enim & hoc illas optare, vt te habeant superstitem, cùm ætas maturior fuerit, & voluntas grauior, firmiorque sententia: facies quod tibi visum fuerit, immò quod Dominus imperat, scitura nihil te habituram, nisi quod in bonis operibus erogaueris.

5. IDEM quæstione prima ad Hedibiam, epistola centesima quinquagesima: Interrogas quo modo perfectus esse quis possit, & quo modo viuere debeat vidua, quæ sine liberis derelicta est. Hoc idem in Euangelio legis doctor interrogat: Magister, quid faciens, vitam æternam possidebo? Matth.19. Cui respondit Dominus: Mandata nōsti? Dicit ille: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, non adulterium, non furtum, non falsum dices testimonium: honora patrem & matrem, & diliges proximum tuum sicut teipsum. Et illo dicente, Hæc omnia feci, Dominus intulit: Vnum tibi deest: Si vis perfectus esse: vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus: & veni, sequere me. Itaque & ego tibi Domini nostri respondebo sermonibus: Si vis esse perfecta, & tollere crucem tuam, & sequi Dominum saluatorem, & imitari Petrum dicentem: Eccè nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere saluatorem. Non dixit, da filijs, da fratribus, da propinquis: quos etiam si haberes, iure ijs Dominus præferretur: sed da pauperibus, immò da Christo, qui in pauperibus pascitur: Qui cùm diues esset, pro nobis pauper factus est. Et paulopòst: Dicunt Apostoli se omnia quæ sua fuerant, dimisisse: & mercedem pro hac virtute audacter exposcunt. Quibus respōdit Dominus: Omnis qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. O quāta beatitudo, pro paruis magna recipere, æterna pro breuibus, pro morituris semper viuentia, & habere Dominum debitorem. Si qua autem vidua habet liberos, & maximè si nobilis familiæ est, egentes filios non dimittat, sed ex æqualitate eos amet, vt & meminerit primùm animæ suæ, & ipsam putet esse de filijs, & partiatur potiùs cum liberis, quàm omnia filijs derelinquat: immò Christum liberorum suorum faciat cohæredem. Respondebis: Difficile est, durum est, & contra naturam. Sed Dominum audies tibi respondentem; Qui potest capere, capiat. Et si vis esse perfecta, non tibi iugum necessitatis imponit, sed potestati tuæ liberum concedit arbitrium. Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis: fac, quod fecerunt Apostoli: vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere Saluatorem, & nudam solamque crucem nuda sequaris & sola. Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia, quæcunque habes, da filijs, da propinquis, nemo te reprehendit, si inferiora secteris, dummodò illam scias tibi iure prælatam, quę elegerit prima. Dices: hoc Apostolorum est, & virorum; mulierem autem nobilem non posse omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apostolum commonentem: Non vt alijs refrigerium, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate, vestra abundantia illorum sustentet inopiam: vt & illorum abundantia, vestræ inopiæ sit supplementum. Vndè inquit Dominus: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Ananias & Sapphira Apostoli meruêre sententiam, quia sua timidè reseruârunt. Ergóne, inquies, puniendus est, qui sua non dederit? Minimè: ideò puniti sunt, quia mentiri voluērunt Spiritui sancto, & reseruantes necessaria victui suo, quasi perfectè seculo renunciātes, vanam gloriam sectabantur. Alioquì licet liberè dare, vel

In nostra potestate est perfectio.

Actor. 5. Non pars, sed totū vendendum, & pauperibus dandum.

Matth.19.

Non satis est omnia relinquere, sed & Christus sequendus est.

Matth.10.

Apostolici fastigij perfectæque virtutis.

Libertas relinquitur circa desertionē facultatum.

Matth.19. Proponitur palma, & ostenduntur præmia.

Non partem, sed omnia vende.

Da pauperibus, nō diuitibus, aut propinquis, nisi sint pauperes

Actor 4.

Actor.5. Votum paupertatis violārunt Ananias & Sapphira.

Ibidēm.

Virginitati perpetuæ cōsecrata Demetrias.

Non dixit, da filijs, da fratribus, da propinquis, sed pauperibus.

2.Cor.8.

Marc.10.

Matth.19.

Pro paruis magna recipere, & habere Dominum debitorem.

Vidua diues Christum faciat suorum liberorū cohæredem.

Matth.19. Nō præcipit, nec iugū necessitatis imponit Christus.

Primū dignitatis fastigiū, omnia pauperibus dare.

Secūdus virtutis gradus, dare propinquis &c.

2.Cor.8.

Lucæ 3.& 6.

Actor.5. Ananias & Sapphira cur puniti.

Digitized by Google

vel non dare. quanquàm ei, qui cupiat esse perfectus, præsens paupertas futuris diuitijs compensanda sit.

Centuplicato fœnore Christi promissa redduntur. Genes. 26. Matth. 19.

6. IDEM in consolatione ad Pammachium super obitu Paulinæ vxoris, epistola vigesimasexta capite tertio: Parua dimisimus, & grandia possidemus. Centuplicato fœnore Christi promissa redduntur. In tali & Isaac quondàm agro seuerat: qui paratus ad mortem, ante euangelium euangelicam portauit crucem. Si vis, inquit, perfectus esse, vade: vende omnia, quæ habes, & da pauperibus: & veni, sequere me. Si vis perfectus esse.

In audiétium arbitrio grádia ponúntur, consiliú paupertatis scilicet & castitatis. 1. Cor. 7. Matth. 19. Rom. 9.

Semper grandia in audientium ponuntur arbitrio. & ideò virginitatem Apostolus non imperat, quia Dominus disputans de eunuchis, qui se castrâssent propter regna cælorum, ad extremum intulit: Qui potest capere, capiat. Non est enim volentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Si vis perfectus esse. Non tibi imponitur necessitas, vt voluntas præmium consequatur. Si vis ergò esse perfectus, & desideras esse quod prophetæ, quod Apostoli, quod Christus est: vende non partem substantiæ, nè timor penuriæ infidelitatis occasio sit, & cum Ananía & Sapphira pereas, sed vniuersa quæ possides. Cúmque vendideris, da pauperibus, non locupletibus, non superbis: da quo necessitas sustentetur, non augeantur opes.

Vende non partem substantiæ. Actor. 5. Da pauperibus, non locupletibus.

7. CAPITE quarto: Pars sacrilegij est, rem pauperum dare non pauperibus. Et tamen non est satis perfecto & consummato viro opes contemnere, pecuniam dissipare, & proijcere, quod in momento & perdi, & inueniri potest. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antisthenes, fecerunt plurimi, quos vitiosissimos legimus. Plus debet Christi discipulus præstare, quàm mundi philosophus, gloriæ animal, & popularis auræ, atque rumorum venale mancipium. Tibi non sufficit opes contemnere, nisi Christum sequaris. Christum autem sequitur, qui peccata dimittit, & virtutum comes est. Christum scimus sapientiam. Hic thesaurus in agro scripturarum nascitur: hæc gemma multis emitur margaritis. Sin autem adamaueris captiuam mulierem, id est, sapientiam secularem, & eius pulchritudine captus fueris, decalua eam, & illecebras crinium atque ornamenta verborum cum emortuis vnguibus seca. Laua eam prophetali nitro, & tunc requiescens cum illa, dicito: Sinistra eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me, & multos tibi fœtus captiua dabit, ac de Moabitide efficietur Israelitis. Christus sanctificatio est, sine qua nemo videbit faciem Dei. Christus redemptio, idem redemptor, & precium. Christus omnia, vt, qui omnia propter Christum dimiserit, vnum inueniat pro omnibus, & possit liberè proclamare: Pars mea Dominus.

Ethnici philosophi contempserunt pecuniam.

Thesaurus. Matth. 13. Deut. 21.

Secularíú literarú vsus.

Hier. 2. Cant. 2.

Psal. 15.

8. BASILIVS in regulis fusiùs disputatis, interrogatione nona: Cùm Dominus noster Iesus Christus dixerit, Vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me: & item, Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam: Equidem ex hoc colligo, qui hac mente à suis discedat, hunc huiuscemodi curam de parte patrimonij sua nullo modo oportere negligere, contráque illud accurare, vt cùm eam omnem diligentissimè secum abstulerit, eam velutì rem iam Domino consecratam, summa cum religione distribuat, vel ipse per se, si huiuscemodi muneri scienter administrando esse ipse par possit, vel per alios, quos antè maxima adhibita diligentia delegerit, quique certissima dederint documenta, posse se illam fideliter ac prudenter distribuere, cùm illud persuasum sit, non vacare periculo, siue propinquis suis illam relinquat, siue in ea distribuenda, cuiusuis, nulla adhibita delectione, opera vsus sit. Etenim si, qui præfectus est procurandæ regiæ pecuniæ, esto de rebus ijs, quæ partæ iam sunt, nihil interuerterit omninò, ad seq; transtulerit: is tamen, si quæ præterea acquiri potuerant, negligentia sua non acquisiuerit, sed passus sit deperire, nihilominùs tamen vtiquè in crimine est: quàm graue tandèm censere debemus iudicium illis imminere, qui in rebus Dei nomini iam consecratis, vindicandis, lentè ac negligenter se gesserint? An non in eadem cum illis iudicij causa futuros, de quibus scriptum est, Maledictus homo, qui facit opera Domini negligenter?

Matth. 19.

Hier. 48.

9. DAMASCENVS in historia duorú Christi militum Barlaam & Iosaphat, capite decimoquinto: Iosaphat itaque ad eum ait: Istud ipsum, nempe omnia pro nihilo putare, atque vsque adeò asperum vitæ genus suscipere, quemadmodùm superiùs dixisti, vetúsne institutum est, ab Apostolorum doctrina manans, an recèns mentis vestræ solertia excogitatum, tanquàm scilicet hoc, vt melius ac præstantius, vobis amplexandum duxeritis? Senex autem ait: Non recèns inductam legem tibi affero (absit istud) verùm antiquitùs nobis traditam. Dixit enim Dominus ad diuitem quendá, qui ex ipso percontabatur, quidnam sibi faciendum esset, vt vitam æternam consequeretur, iactabatq; se cuncta, quę in Lege scripta erát, seruâsse, Vnum tibi deest, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurú in cælo, & veni, ac sublata cruce me sequere. At ille his auditis mœstitia affectus est. Erat enim admodùm diues. Cùm igitur Iesus eum mœrore affectum vidisset, dixit, Quàm difficilè ij qui pecunias habent, intrabunt in regnum Dei! Facilius enim est camelú per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Hoc igitur mandato audito, sancti omnes id studuerunt, vt ab huiusmodi opum difficultate sese abstraherent, ac per largitionem erga pauperes, dispersis omnibus facultatibus, sempiternisq; diuitijs sibijpsis reconditis crucem sustulerunt, Christumq; secuti sunt: sic nimirùm vt quidam, velut iam à me dictú est, martyrio perfungerentur, quidá autem religiosæ vitæ exercitatione concertarent, atque, quantum ad veræ huiusce Philosophiæ rationem attinet, nihilò illis inferiores essent. Quocircà illud scias velim, Regis nostri ac Dei mandatum hoc esse, per quod homines sempiternorum bonorum participes redduntur. Cùm igitur, inquit Iosaphat, tam antiqua ac necessaria huiusmodi Philosophia sit, quid causæ est, quamobrem hodierna die pauci sint, qui hanc vitam imitentur? Respondit Senex: Multi quidé eam imitati sunt, & etiamnùm imitantur. At multò plures cunctantur, ac moras nectunt. Pauci enim sunt, vt ait Dominus, qui per arctam & angustam viam incedant: qui autem per facilem & latam, quamplurimi. Nam qui semèl pecuniarum cupiditate, & vitiorum, quæ ex voluptatibus oriúntur, amore correpti, vanéq; & inani gloriæ addicti sunt, vix ab ipsis diuelli possunt, vt qui alieno domino, quitq; omnia, contrà àc Deus, imperat, atque ipsos tanquàm catenis quibusdam vinctos tenet, vitrò seipsos mancipárint. Animus quippè, cùm semèl salutis suæ spem abiecerit, habenas suas auersis à ratione cupiditatibus permittens, quoquouersùm fertur.

Doctrina de consilio paupertatis euãgelicæ, vtrùm recens an antiqua sit.

Matth. 19.

Christi consiliú amplexi sunt Sancti.

Cur non ità multi amplectantur.

Matth. 7.

10. CHRYSOSTOMVS homilia in locum Pauli ad Romanos, Salutate Priscam & Aquilam: Cùm dicit, Si vis perfectus esse: consulendo & admonendo dicit. Non est autem idem consulere, & legem ponere. Nam qui legem statuit, modis omnibus fieri vult, quod præcipit. Qui verò consulit & adhortatur, sententiæ & arbitrio auditoris permittit, vt ex dictis quod voluerit eligat, sicq; faciendorum dominus auditor relinquitur. Propterea non simpliciter dixit, Vade, vende facultates tuas: sed vt discas, quòd in arbitrio audientium res sitæ sint.

Matth. 19. Consulit Dominus, non præcipit facultatum distributionem.

Digitized by Google

11. LVCAE decimooctauo: Et interrogauit eum quidam princeps, dicēs: Magiſter bone, quid faciens vitam æternam poſſidebo? Dixit autem ei Ieſus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi ſolus Deus. Mandata nôſti: Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non falſum teſtimonium dices, Honora patrem tuum & matrem. Qui ait: Hæc omnia cuſtodiui à iuuentute mea. Quo audito, Ieſus ait ei: Adhuc vnum tibi deeſt, omnia quæcunque habes, vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me. His ille auditis contriſtatus eſt: quia diues erat valdè. Videns autem Ieſus illum triſtem factum, dixit: Quàm difficilè, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt. Facilius eſt enim, camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Et dixerunt qui audiebant: Et quis poteſt ſaluus fieri? Ait illis: Quæ impoſſibilia ſunt apud homines, poſſibilia ſunt apud Deum. Ait autem Petrus: Eccè nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo eſt qui reliquit domum aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in ſeculo venturo vitam æternam.

12. MARCI decimo: Et cùm egreſſus eſſet in in via, procurrēs quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: Magiſter bone, quid faciam, vt vitam æternam percipiam? Ieſus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi vnus Deus. Præcepta nôſti, Nè adulteres, Nè occidas, Nè fureris, Nè falſum teſtimonium dixeris, Nè fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem. At ille reſpondens, ait illi: Magiſter, hæc omnia obſeruaui à iuuentute mea. Ieſus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deeſt: vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me. Qui contriſtatus in verbo, abijt mœrens. erat enim habens multas poſſeſſiones. Et circunſpiciens Ieſus, ait diſcipulis: Quàm difficilè, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt? Diſcipuli autem obſtupeſcebant in verbis eius. At Ieſus rursùs reſpondens, ait illis: Filioli, quam difficile eſt, confidentes in pecunijs, in regnum Dei introire. Facilius eſt, camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, dicentes ad ſemetipſos: Et quis poteſt ſaluus fieri? Et intuens illos Ieſus, ait: Apud homines impoſſibile eſt, ſed non apud Deum. omnia enim poſſibilia ſunt apud Deum. Et cœpit ei Petrus dicere: Eccè nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te. Reſpondens Ieſus, ait: Amen dico vobis, nemo eſt qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me & propter Euāgelium: qui non accipiet centiès tantum nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros cum perſecutionibus: & in ſeculo futuro vitam æternam.

Nō eſſe mentitum adoleſcentem diuitem de obſeruatione mādatorum, probat ex Marco. Marc. 10.

13. BEDA in caput decimumoctauum Lucæ: Non eſt putandus hic princeps, cùm legis ſe mandata cuſtodiſſe dicebat, eſſe mentitus, ſed ſimpliciter, vt vixerit, eſſe confeſſus. Quia ſi mendacij noxa reus teneretur, nequaquàm Marcus Euangeliſta de illo ſcribens adijceret: Ieſus autem intuitus eum, dilexit eum. Et dixit illi: Vnum tibi deeſt. Vade, quæcunque habes, vende, &c. Diligit enim Dominus eos, qui legis mandata, quanuis minora, cuſtodiunt: ſed nihilominùs quod in lege minus fuerat, ijs qui perfecti eſſe deſiderant, oſtendit. Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me. Quicunque perfectus eſſe voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere, ſicut Ananias fecit & Saphira, ſed totum vendere: & cùm vendiderit, dare omnia pauperibus, & ſic ſibi præparare theſaurum in regno cælorum. Nec hoc ad perfectionem ſufficit, nisi poſt contemptas diuitias Saluatorem ſequatur, id eſt, relictis malis, faciat bonum. Facilius enim ſacculus contemnitur, quàm voluntas.

Conſilia ſunt ſupra mandata.

Act. 5.

14. ITEM in caput decimum Marci: Non eſt putandus homo iſte vel voto tentātis (vt quidam putauêre) Dominum interrogâſſe, vel de ſua eſſe vita mentitus, cùm ſe legis mandata cuſtodiſſe dicebat, ſed ſimpliciter, vt vixerit, eſſe confeſſus: Quia ſi mendacij aut ſimulationis noxa reus teneretur, nequaquàm intuitus arcana cordis eius, eum diligere diceretur Ieſus. Diligit enim Dominus eos, qui mandata legis quanuis minora cuſtodiunt: ſed nihilominùs quod in lege minus fuerat, ijs qui perfecti eſſe deſiderant, oſtendit: quia non vēni ſoluere legem aut prophetas, ſed adimplere. Ad quam profectò adimpletionem pertinet, quod hic conſequenter adiungatur: Vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me.

Reprehendit eorū ſententiam ex Euāgelio, q̄ arbit, adoleſcentem fuiſſe mentitum de obſeruatione mandatorum.

Perfectionē appetentibus oſtēdit, quod in lege minus erat.

15. THEOPHYLACTVS in caput decimumoctauum Lucæ: Poſtquàm autem adoleſcens ſe omnia hæc ſeruâſſe dixit à iuuentute, præſcripſit ei Dominus paupertatem, caput omnium virtutum. Vide autem legem Chriſtianæ vitæ dignam: Omnia quæcunque habes, vende, inquit. Nam ſi quid reliqueris, illius ſeruus es. Et diſtribue non diuitibus cognatis, ſed pauperibus. Habet autem & diſtribuendi verbum emphaſim quandam, vt cum dijudicatione, & non fortuitò, diſpergantur bona. Quoniam autem cum paupertate & alias habere virtutes Chriſtianū oportet, propterea dicit: Et veni, ſequere me: hoc eſt, & in omnibus alijs eſto diſcipulus meus, & ſemper ſequere, non hodiè quidem, cras autem non. Et paulopoſt: Poſtquàm diues audijt abijciendas diuitias, mœrore affectus eſt. Vndè dicit Dominus admirabili figura, quomodò difficile ſit, habentes pecunias in regnum cœlorum ingredi. Non dicit quòd impoſſibile ſit eos ingredi, ſed difficile. Non enim impoſſibile eſt ſaluari tales. poſſibile enim expendere pecuniam, & ſuperna aſſequi. Et difficile quidem hoc. Tenaciores enim viſco adhærent pecuniæ, & difficilè abſtrahitur, qui à talibus eſt comprehenſus. Ibidem: Quæ impoſſibilia apud homines ſunt, poſſibilia ſunt apud Deum. Qui enim habent mentem humanam, quæ ad inferiora vergit, & terrena deſiderat, ſaluari non poſſunt, ſicut dictum eſt. Deo autem poſſibile hoc eſt, quando quis conſiliarium habet Deum, & iuſtificationes Dei, & mandata Magiſtri de paupertate ſuſcipit, & illius inuocat auxilium. Poſſibile enim eſt hoc. Noſtrū eſt enim velle hoc: Dei autem perficere. Et aliter, Si quidem tranſcenderimus humanam illam infirmitatem diuitum, & voluērimus nobis facere amicos ex mammona iniuſtitiæ, ſaluabimur per eas, & recipiemur in æterna tabernacula. Nam melius quidem fuerit, dimittere omnia. Hoc autem ſi minùs, ſaltem facere partiarios pauperes, & ſic impoſſibile fiet poſſibile. Impoſſibile quidem eſſet non omnibus dimiſſis ſaluari, veruntamen & eſt propter miſericordiam Dei, ſi partes dederimus in vſum congruum.

Paupertas caput omnium virtutum.

Diſtribue nō diuitibus cognatis, ſed pauperibus.

Prior modus quo diuites poſſunt ingredi in regnum cælorum, nimirū dimittendo omnia.

Alter modus per eleemoſynas. Lucæ 16.

Melius eſt dimittere omnia q̄ per partes ex bonis ſuis eleemoſynas dare.

1. B. MATTHAEI decimonono, vt ſuprà A. teſtimonio primo.

2. HIERONYMVS in caput decimumnonum Matthæi, in ea verba, Centuplum accipiet: Ex occaſione huius ſententiæ, quidam introducunt mille annos poſt reſurrectionem, dicentes tùnc nobis centuplum omnium rerum quas dimiſimus, & vitam æternam eſſe reddendam: non intelligentes, quòd ſi in cæteris digna ſit repromiſſio, in vxoribus appareat turpitudo: vt qui

Per centupſū quid intelligatur.

Digitized by Google

Spiritualia ad carnalia cõparãtur, ſicut centenarius numerus ad paruum numerum. 2.Cor.6.

vt qui vnam pro Domino dimiſerit, centum recipiat in futuro. Senſus ergò iſte eſt: Qui carnalia pro Saluatore dimiſerit, ſpiritualia recipiet: quæ comparatione & merito ſuî ità erunt, quaſi ſi paruo numero centenarius numerus comparetur. Vndè dicit & Apoſtolus, qui vnam tantùm domum, & vnius prouinciæ paruos agros dimiſerat: Quaſi nihil habentes, & omnia poſſidentes.

Cẽtupla retributio in præſenti ſeculo.

3. EVTHYMIVS in caput decimumnonum Matthæi: Marcus & Lucas manifeſtiùs de his recitantes, centuplam retributionem hoc tempore rependi dicunt, in hoc videlicet ſeculo, vitam autem æternam in venturo ſiue futuro. Centupla verò, hoc eſt, variè multiplicata, aut multo plura, ſicut dixit Lucas. Sed quomodò variè multiplicatam accipiet quis hanc retributionem in præſenti ſeculo? Quomodò? Sicut acceperunt Apoſtoli & Martyres, cæteríq; omnes iuſti. Vide enim quòd omnium fidelium domus ſibi habebant apertas: fratres etiam & ſorores parauerunt omnes ſanctos & ſanctas: patres verò, omnes ipſos colentes, ipſorumq; curam habentes, ac erga ipſos compaſſionis affectu tactos: nam hæc ſunt propria patris: matres quoquè, omnes pari modo ſe habentes: vxores verò, omnes miniſtrantes, ſubſeruientes ac curantes eos: hæc ſiquidem vxoris ſunt opera: filios præterea omnes diſcipulos. Adhæc omnes fidelium agros in ſua poteſtate habebant: quodq; omnium eſt maximè admirabile, omnia hæc habebant cum perſequutionibus, prout addidit Marcus, hoc eſt, à fidei inimicis perſecutionem ſuſtinentes. Poteſt etiam eſſe multiplicatio gratia ſanitatum, aut prophetia, aut aliud quippiam ſimile.

Apoſtoliquas domos inhac vita receperunt.

Frattes & ſorores.

Patres & matres.

Quas vxores.

Quos filios & agros.

Cum perſecutionibus.

Marc. 10.

Dona ſpiritualia nomine centupli etiã intelligũtur.

4. ANSELMVS in caput decimumnonũ Matthæi: Sic illud centuplum intelligendum eſt: qui reliquerit carnalia, recipiet ſpiritualia. Centenarius enim numerus ad cæleſtia pertinet, quia centenarius de læua in dexteram translatus eſt in computatione: ſicut autem læua ad temporalia, ſic dextera ad cæleſtia refertur. Cùm ergò centenarius dexteræ accidat, meritò cæleſtia ſignificat. Quod autem ſubdit, & vitam æternam poſſidebit: expoſitio eſt & determinatio: vel centuplum accipiet, id eſt, voluntatem nihil habendi.

Spiritualia nomine centupli intelliguntur.

Volũtas nihil habẽdi, nomine centupli intelligi poteſt.

5. THEOPHYLACTVS in caput decimũnonum Matthæi: Nè quis ſuſpicetur quod dictum eſt, ſolis congruere diſcipulis: dilatat promiſſionem ad omnes qui ſimilia faciunt. Habebũt enim pro carnalibus cognatis, familiaritatem & fraternitatem cum Deo, pro agris paradiſum, & pro lapideis ædibus ſupernam Hieruſalem, pro matre presbyteram eccleſiam, pro patre presbyteros, pro vxore omnes fideles mulieres: num nuptijs? abſit, ſed ſpirituali affectione, & miſericorde erga ſe cura.

Cognatos quos recipient.

Quos agros, domos, parentes, aut vxores.

6. ET in Marci caput decimum: Cumq; ſolus Petrus rogâſſet, omnibus generaliter loquitur Chriſtus, dicens: Omnis qui reliquerit vxorẽ vel patrem. Hæc dicit, non vt velit parentes auxilio deſtitui, & ab vxoribus ſeparari, ſed docet nos præferre pietatem erga Deum omnibus carnalibus. Quia enim verè bellum à prædicatione accenſum erat, & negaturi erant pueri parentes propter pietatem, dicit: Quiſquis reliquerit cognatos quos ſibi natura dedit, & in ſumma, corporalia omnia propter Euangelium: centupla omnia accipiet in præſenti ſeculo, & in futuro vitã æternam. Nunquid ergò & mulieres centum accipiet? Etiam. Tametſi maledictus Julianus hoc irriſerit. Quid confert vxor domui viri? Omninò curat, vt vir habeat quod edat, quibus induatur, & horum omnium cnram adimit viro. Vide itaque hoc etiam in Apoſtolis. Quot mulieres fuêre, quibus cura erat de amictu & eſu illorum, & quæ miniſtrârunt eis, qui nihil horum curabant, ſed ſolùm ſermonem & doctrinam? Similiter matres & patres multos habuerunt Apoſtoli, qui diligerent, & amico affectu erga ſe eſſent. Et Petrus qui vnam domum reliquerat, poſteà omnium diſcipulorum ſuorum domos habebat. Et nunc quoquè vbiquè terrarum erecta ſunt templa in nomine eius, quæ ſunt claræ domus. Et quod maius, hæc omnia in perſequutionibus, id eſt, perſequutionem paſſi, & malè affecti atque afflicti.

Pietas erga Deũ, omnibus carnalibus præferenda eſt.

Quomodò centum mulieres receperunt Apoſtoli.

Matres & patres Apoſtolorum.

Domos quales receperunt.

7. IN Lucæ caput decimumoctauum: Tuguriola quidem reliquerant Apoſtoli omnes, & nunc habent fulgentiſſima templa, & res familiares, & agros, & vxores multas, quæ illis feruore fidei adhærent, aliaq; omnia. In futuro autem ſeculo, non agros tales multiplices & corporales retributiones, ſed vitam æternam.

Domus Apoſtolorũ ſunt templa.

8. BEDA in caput decimum Marci: Senſus iſte eſt: Qui propter euangelium Chriſti carnalia reliquerit, ſpiritalia bona recipiet: quæ comparatione & merito ſuî ità erunt, quaſi paruo numero centenarius numerus comparetur. Quia nimirùm à fratribus atque conſortibus propoſiti ſui, qui ei ſpiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Lege Actus Apoſtolorum, quòd multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, & erant illis omnia communia, nullusq; egens erat inter eos, qui ſua pro Domino reliquerant. De quibus & Apoſtolus ait: Tanquàm nihil habentes, & omnia poſſidentes. Poteſt ſanè hoc quod ait, Accipiet centiès tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros cum perſecutionibus, per ſignificationem altiùs intelligi. Centenarius quippe numerus de læua translatus in dexteram, licèt eandem in flexu digitorum videatur tenere figuram quam habebat denarius in læua, nimiùm tamen quantitatis magnitudine ſupercreſcit: Quia videlicet omnes qui propter regnum Dei temporalia ſpernunt, etiam in hac vita perſequutionibus pleniſſima, eiuſdem regni gaudium fide certa deguſtant, atque in expectatione patriæ cæleſtis (quæ iure in dextera ſignificatur) omnium pariter electorum ſynceriſſima dilectione perfruuntur.

Spiritualia bona quæ in hac vita pro carnalibus recipiuntur.

Charitas fraterna.

Act. 4.

2.Cor.6.

Alia expoſitio de centuplo.

Deguſtatio gaudij cæleſtis, & expectatio cæleſtis patriæ.

9. ET in caput decimumoctauum Lucę: Senſus iſte eſt: Qui propter regnum Dei acquirendum omnes affectus contempſerit, omnes ſeculi delicias luxusq; calcauerit, multo plura in præſenti recipiet, quia à fratribus atque conſortibus propoſiti ſui, qui ei ſpiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Hanc ſiquidem quam inter parentes, ac filios, atque germanos, coniuges vel propinquos, ſiue ſocietas copulæ, ſeu conſanguinitatis neceſſitudo coniungit, ſatìs breuem eſſe conſtat ac fragilem. Deniquè interdùm etiam honeſta cauſa interueniente diuellitur. Soli perpetuæ coniunctionis retinent vnitatem, atque indiſcretè poſſident vniuerſa, qui omnia ſua eſſe quæ fratrum, omnia fratrum credunt eſſe quæ ſua ſunt. Lege Actus Apoſtolorum, quia multitudinis credentium erat cor & anima vna, & erant illis omnia cõmunia, nullusq; egens erat inter eos, qui ſua pro Domino reliquerunt. De quibus & Paulus ait: Tanquàm nihil habentes, & omnia poſſidentes. Recipietur ſanè etiam de continentia coniugali multo maior ſuauitas ab illa, quæ eis inuicèm per commixtionem ſexuum præbebatur. Vxorem antè in laſciua paſſione deſiderij poſſidebam, hanc eandem in honore ſanctificationis & vera Chriſti dilectione poſſideo. Vna eſt mulier, ſed centuplum creuit meritum caſtitatis. Nam quod ſecundùm Marcum dicitur, accipiet centiès tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & ſorores, & matres, & filios & agros, cum perſequutionibus: poteſt altiùs accipi. Centenarius quippe numerus, &c. vt ſuprà in Marco.

Gratiot charitas recipitur in hac vita.

Act. 4.

2.Cor.6.

Centuplum creſcit meritum caſtitatis.

16. CAS-

Digitized by Google

10. CASSIANVS collatione vigesimaquarta Abbatis Abraham, capite vigesimosexto: Multo credibilius, multóque manifestius est, eum qui aliquid secularium vel affectuum vel bonorum Christo suadente contempserit, à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, centuplo gratiorem etiam in hac vita recipere charitatem. Hanc siquidem quam inter parentes ac filios atque germanos, coniuges vel propinquos, siue societas copulæ, seu consanguinitatis necessitudo coniũgit, satis breuem esse constat ac fragilem. Deniquè etiam boni ac pij cùm adoleuerint filij, à parentum domibus nonnunquàm ac substantijs excluduntur, communio quoquè consortij coniugalis interdùm etiam honesta causa interueniente diuellitur, fratrum dirimit charitatem contentiosa diuisio. Monachi soli perpetuæ coniunctionis retinent vnitatem, atque indiscretè possident vniuersa, qui omnia sua esse quæ fratrum, omnia fratrum credunt esse quæ sua sunt. Si ergò, istis quibus carnalis charitas copulatur affectibus, dilectionis nostræ gratia conferatur, profectò centuplo hæc dulcior atque sublimior est. Recipietur sanè etiam de continentia coniugali maior cẽtuplo suauitas, ab illa quæ eis inuicèm per commixtionem sexuũ præbebatur. Pro lætitia quoquè illa, quam in vnius agri ac domus possessione quis habuit, centúplo maiore diuitiarum gaudio perfruetur, qui in adoptionem transiens filiorum Dei, vniuersa quæ æterni sunt patris, vt propria, possidebit, & affectu atque virtute ad imitationem veri illius filij proclamabit: Omnia quæ habet pater, mea sunt: nec iam cum vlla pœnali distensionis ac solicitudinis cura, sed securus ac lætus velut in proprijs vbiquè succedet, audiens quotidiè sibimet ab Apostolo prædicari; Omnia vestra sunt, siue mundus, siue præsentia, siue futura. Et à Salomone: Fidelis viri totus mundus diuitiarum. Habes ergò istam centupli retributionem, in magnitudine meriti, & in discretione tam incomparabilis qualitatis expressam. Neque enim si pro æris, aut ferri, aut vilioris cuiusquam metalli certo pondere, tantundem ponderis, sed auri quispiam reddidisset, non etiam amplius quàm centuplum restituisse videretur; ità cùm pro contemptu voluptatum atque affectuum terrenorum, spiritale gaudium & preciosissimæ charitatis iocunditas repensatur, etiamsi ipse sit numerus, centuplo tamen hæc maior atque præclarior est. Et post pauca: Nunc ad quantitatem earum rerum, quas pro contemptu mundi & aliorum commodorum nobis in hoc seculo Christus restituit, transeamus, præcipuè secundùm euangelium Marci ità dicentis: Nemo est qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter euangelium, qui non accipiet centiès tantum nunc in tempore hoc, domos, fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam æternam. Centuplam nanque fratrum, parentúmve recipiet quantitatem, quisquis patris vnius, vel matris, seu filij pro Christi nomine charitate contempta, in omnium qui Christo deseruiunt dilectionem sinceriſſimam transit, pro vno scilicet tot inueniens patres, fratrésque, feruentiore ac præstantiore sibi affectione deuinctos. Multiplicata etiam domorum atque agrorum possessione ditabitur, quisquis vna domo pro Christi dilectione reiecta, innumera monachorum habitacula tanquàm propria possidebit, in quacunque orbis parte velut in suæ domus iure succedens. Quomodò enim non centuplum, & si Domini nostri sententiæ superadijci aliquid fas est, plus quàm centuplum recipit, qui decem vel viginti seruorum ministeria infida & coactitia derelinquens, tot ingenuorum ac nobilium spontaneo fulcitur obsequio? Quod ità esse etiam vestris experimentis probare potuistis, qui singulis patribus matribusq; ac domibus derelictis, quamlibet mundi partem fueritis ingressi, patres, matres, fratresq; innumeros, domos quoquè, & agros, seruosq; fidelissimos, absque vllo solicitudinis labore conquiritis, qui vos vt proprios dominos submissè suscipiunt, amplectuntur, fouent, venerantur officijs. Sed hoc, inquam, sancti ministerio meritò ac fidutialiter perfruentur, qui priùs in seruitutem fraternitatis semetipsos suáque omnia voluntaria deuotione subdiderint. Recipient secundùm sententiam Domini liberè id quod ipsi alijs dependerunt. Qui enim hæc humilitate sincera consortibus suis antè non detulerit, quomodò deferri sibi ab alijs patienter admittet, cùm grauari se eorum obsequijs intelligat potiùs quàm foueri, qui accipere mauult fratrum, quàm deferre, famulatũ? Hęc tamen omnia non cum remissa securitate, nec cum inerti oblectatione percipiet, sed secundùm verbum Domini, cum persecutionibus, id est, cum pressuris seculi huius, ac summis angoribus passionũ. Et sub finem: Postremò, vt iam disputationis huius sermo claudatur, nónne obsecro etiam in hoc centuplam gratiam euidentissimè, qui fideliter Christo deseruiunt, consequuntur, dum pro nomine eius à summis principibus honorantur; ac licèt ipsi humanam gloriam non requirant, venerabiles tamen etiam in persecutionum angustijs iudicibus cunctis ac potestatibus fiunt, quorum vilitas etiam mediocribus forfitan despicabilis esse potuisset, vel pro obscuritate natalium, vel pro conditione seruili, si in seculari conuersatione mansissent.

11. GREGORIVS homilia decimaoctaua in Ezechielem: Denarius numerus per semetipsum multiplicatus, in centenarium surgit. Vndè rectè per centenarium magna perfectio designatur, sicut de electis dicitur: Omnis qui reliquit domum vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Neque etenim sanctus quisque ideò terrena deserit, vt hæc possidere in hoc mundo multipliciùs possit: quia quisquis terreno studio terram relinquit, terram non relinquit, sed appetit. Nec qui vnam vxorem deserit, centum recepturus est, sed per centenarium numerum perfectio designatur. Quia quisquis pro Dei nomine temporalia atq; terrena contemnit, & hîc perfectionem mentis recipit, vt iam ea non appetat, quæ contemnit, & in sequenti seculo ad æternæ vitæ gloriam peruenit. Centiès itaq; recipit quod dedit, qui perfectionis spiritum accipiens, terrenis non indiget, etiam si hæc non habet. Ille autem pauper est, qui eget eo quod non habet. Nam qui & non habens, habere non appetit, diues est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis: Nam cui in paupertate benè conuenit, non est pauper.

12. BERNARDVS in declamationibus de deserendis facultatibus super Euangelium, Eccè nos reliquimus omnia: Sed audiui, ait homo, qui perditionis sumit occasionem, & (vt vulgò dicitur) festucam quærit vndè sibi eruat oculum: audiui, inquit, de illo & illo, qui reliquerant omnia, & ad vomitum suum sunt reuersi: quomodò illi acceperant centuplum? Exurge Domine, iudica causam tuam, & istorum nempe calumniam, & murmur ipsorum qui fortè omnia relinquere visi sunt, & minimè tamen centuplum acceperunt. non contra nos, sed contra te est, qui dixisti: Omnis qui reliquerit patrem &c. centuplum accipiet. Quid tamen dicimus? An ex collegio discipulorũ reprobari quis potest, nisi loculos habens? Sunt enim loculi non modò

Cẽtuplo gratior charitas recipitur ab eo, qui secularem affectum propter Christum reliquit.

Monachis omnia communia.

Pro agrorum & domorum possessione quid recipiatur.

Ioan. 16.

1. Cor. 3.

Centupli retributio in magnitudine meriti.

Gaudiũ spirituale pro cõtemptu voluptatum terrenarum repẽditur.

Marc. 10.

Centupla retributio monachorum & religiosorũ, pro parentũ & fratrum dimissione.

Pro dimissis possessionibus.

Pro dimissione seruorum & ministrorum.

Cum persecutionibus.

Matth. 19.

Nõ sunt terrena deserẽda vt terrena recipiamus.

Per centenarium numerũ perfectio mẽtis designatur.

Voluntas & desiderium nihil habendi.

Paupertas in quo consistat.

Apostatæ à Religione, an acceperint centuplũ pro dimissis parentibus &c.

Matth. 19.

Digitized by Google

Propriam voluntatem nō relinquens, non dimittit omnia. Matth 8.

modò pecuniæ, sed propriæ voluntatis. Scrutetur proindè vias suas & studia sua, qui promissam centupli gratiam sibi deesse causatur: nec dubium quin inueniat angulum & diuersorium reclinatorium que, non quidem filij hominis, sed aut foueam vulpis, aut volucris nidum. Magis autem perfectus, obsecro, relinquat omnia: & solum sequatur Christum, iactās cogitatum suum in Deo, enutriendus ab eo, & centuplum sine dubio percepturus. Neque enim potest solui scriptura, quæ tam certa veritate subnixa, omnibus id fine exceptione promittit. Nihil sibi retineat, nihil suis, nè

1. Cor. 5.

modicum fermentum totam massam corrumpat. Sunt enim qui sibi retinent aliquid, Dominicæ vocis obliti, qui non suam venit facere voluntatem: & in ipsis quoquè sanctorum collegijs proprio aut desiderio, aut fortassè consilio importuniùs adhærentes, sciolos sese faciunt, de se sibi aliquid retinentes: quos penitùs abnegâsse, & diuinæ prouidentiæ, ac obedientiæ patrum, consilijs quoquè spiritualium virorum debuerant commisisse. Sunt enim qui propinquis retinent & amicis, quod abijciunt à seipsis, pro eorum prosperitate præsenti, inani prorsùs & seculari solicitudine æstuantes. Crudeles planè, qui nequaquàm proximos diligant tanquàm se. crudeles, inquam, vel in se, vel in suos: immò quod verius est, in vtrosque. Nemo ergò cùm se videt non omnia reliquisse, centuplum non accepisse miretur. Preciosa siquidem diuina consolatio est, nec omninò tribuitur admittentibus alienam. Et

Cōsolatio diuina non tribuitur admittentibus alienam.

post pauca: Sic nimirùm, sic vsque hodiè, dilectissimi, cuius ad alias consolationes mens inhiat, & penitùs in caducis & tranfitorijs non renuit consolari, ipse sibi profectò cælestis subtrahit gratiam consolattonis. Quam si digna deuotione, pleno affectu, desiderio vehementi petere, quærere, pulsare satageret, sine dubio petens acciperet, quærens inueniret, pulsanti aperiretur. Alioquìn si

Pudēdus apostasiæ saltus.

fortè (quod absit) pudendum illum apostasiæ saltum præsumpserit, certum omninò sit testimonium veritatis accipientibus, aut nunquàm eum

Quidā posteà deleruntcentuplum quod acceperunt. Galat. 5.

omnia reliquisse, aut ipsum quoquè posteà deseruisse centuplum quod acceperit. Nonnulli siquidem cùm spiritu cœperint, heu carne posteà consummantur. Centuplum, inquit, accipiet, & vitam æternam possidebit. Illud enim in via, hæc in patria est. Immò hæc patria, illud via. Illud consolatio præsentis laboris, hæc futuræ felicitatis consummatio est. Sic nimirùm & operarijs huius seculi solet cibus in opere, merces in fine dari. sic militantibus & stipendia ministrantur pro necessitate laboris, & nouissimè donatiuum maius erogatur pro quantitate laboris. Sic & filijs Israel donèc terram promissionis intrarent, in deserto manna non defuit: & ab Ecclesia post quæsitum regni cælestis aduentum, quotidianus panis petitur in oratione quam ipse Saluator instituit. Habes hanc duplicem promissionem & in propheta

Sap. 10.

euidenter expressam, vbi ait: Reddet Deus mercedem laborum sanctorum suorū, & deducet illos in via mirabili. Ipsa est enim via testimoniorum

Psal. 118.

Domini, in qua propheta alius sicut in omnibus diuitijs delectatum se esse testatur. Vt quid ergò in incredulitate moriemini filij hominum? At fortè

Quid dicatur centuplum.

adhuc secularis ad hæc quispiam dicat: Ostende mihi cētuplum quod promittis, & libens vniuersa relinquo. Vt quid ostendam? Fides enim non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. An potiùs homini ostendenti, quàm veritati crederes promittenti? Deficis scrutans scrutinio. Nisì credideris, non intelliges. Manna absconditum est, quod in Apocalypsi Ioannis victori promittitur. Nouum nomē est, quod nemo scit nisì qui accipit. Videtur enim fortè nōnullis, præsentem sanctorum communionem facultatū pariter & voluntatum hoc loco centupli nomine

Esa. 7. iuxta LXX. Apoc. 2.

Non tā externa quàm interna consolatio & visitatio Spiritus sancti, nomine centupli intelligitur.

designari. Et magna quidem hæc ipsa consolatio, sed non adeò generalis, vt possit vniuersaliter omnibus conuenire. Quantos enim sanctorum aut voluntariè eam deseruisse, vt anachoretas, aut violentia persecutionis, vt martyres exilio relegatos, humana consolatione nouimus caruisse? Datum optimum est centuplum hoc, desursùm descendit à patre luminum. An non deniquè omnia possidet, cui omnia cooperantur in bonum? An

Iacob. 1.

Rom. 8.

nō centuplum habet omnium, qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore? Nisì quòd longè plus quàm centuplum est visitatio paracleti spiritus, & præsentia Christi. Quàm magna, inquit, multitudo dulcedinis tuæ Domine,

Psal. 30.

quam abscondisti timentibus te, perfecisti eis qui sperant in te. Vides quomodò memoriam abundantiæ suauitatis huius eructet anima sancta, quomodò exprimere gestiens verba multiplicet? Quàm magna, inquit, multitudo. Hoc ergò centuplum, adoptio filiorum est, libertas & primitiæ spiritus, deliciæ charitatis, gloria conscientiæ, regnum Dei quod intra nos est, non vtiquè esca vel potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto. Gaudium sanè non modò in spe gloriæ, sed etiam in tribulationibus. Hic est ignis quem voluit Christus vehementer accendi. Hæc virtus ex alto, quæ Andream fecit amplecti crucem, Laurentium ridere carnificem, Stephanum pro lapidantibus flectere genua ad orationē. Hæc illa pax quam suis reliquit Christus, quando dedit & suam. Siquidem donum & pax est electis Dei: pax vtiquè præsentis, & donum futuræ. Illa superat omnem sensum, sed & huic quicquid sub sole placet, quicquid in mundo concupiscitur, non poterit comparari. Hæc gratia deuotionis, & vnctio docens de omnibus, quam expertus nouit, inexpertus ignorat: quoniam nemo scit, nisì qui accipit.

Scriptura sacra quàm varijs modis appellat hoc centuplum.

Rom. 8.

Lucæ 17.

Rom. 14. & 5.

2. Cor. 3. & 4.

Lucæ 12.

Actor. 7.

Sap. 3.

1. Ioan. 2.

Expertus nouit, inexpertus ignorat.

13. PETRVS Damianus in sermone de S. Benedicto Abbate: Quid est centuplum istud, nisì consolationes, visitationésque, & primitiæ Spiritus, qui super mel dulcis est, nisì testimonium conscientiæ nostræ, nisì læta & iucundissima expectatio iustorum, nisì memoria abundantiæ suauitatis Dei, & magna verè multitudo dulcedinis eius, quam nec expertis necesse est dicere, nec inexpertis vllis verbis exprimere quisquam potest?

Centuplum quid significet.

14. MATTHAEI decimonono, vt paulò superiùs A. testimonio primo.

1. C. LVCAE sexto: Et ipse (Iesus) eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat, Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

2. AMBROSIVS in caput sextum Lucæ: Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Primam benedictionem hanc vterque Euangelista posuit. Ordine enim prima est, & parens quædam generatio virtutum: quia qui contempserit secularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquam meritum regni cælestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatem. Et paulopòst: Non omnes beati pauperes. Paupertas enim media est, possunt & boni esse & mali pauperes. Nisì fortè ille intelligendus pauper beatus, quem Propheta describit, dicens: Quia melior pauper iustus, quàm diues mendax. Beatus pauper qui clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Pauper à crimine, pauper à vitijs, pauper in quo mundi princeps nihil inuenit. Pauper illius æmulus pauperis, qui cùm diues esset, propter nos pauper factus est. Vndè plenè Matthæus aperuit, dicens: Beati pauperes spiritu. Pauper enim spiritu non inflatur, non extollitur mente carnis suæ. Quid enim mihi prodest carere secularibus, nisì fuero mitis atque mansuetus?

Per pauperes spiritu, quos intelligat Ambrosius.

Qui contēnit secularia, merebitur æterna.

Prouer. 19.

Psal. 33.

2. Cor. 8.

Matth. 5.

3. LEO Magnus in sermone de festo omnium San-

Digitized by Google

um Sanctorum: De quibus pauperibus Veritas loqueretur, fortè esset ambiguum, si dicens, Beati pauperes, nihil adderet de intelligēda pauperum qualitate: & sufficere videretur ad promerendum regnum cælorum ea sola inopia, quam multi sub graui & dura necessitate patiuntur. Sed cùm dicit, Beati pauperes spiritu; ostendit eis regnum cælorum tribuendum, quos humilitas commendat animorum, magis quàm indigentia facultatum. Dubitari autem non potest, quòd humilitatis istius bonum faciliùs pauperes, quàm diuites assequantur, dum & illis in tenuitate amica est mansuetudo, & istis in diuitijs familiaris elatio. Beata illa paupertas, quæ rerum temporaliùm amore non capitur, nec mundi opibus augeri appetit, sed cælestibus bonis diteſcere concupiscit. Huius nobis magnanimæ paupertatis exemplum primi post Dominum Apostoli præbuerunt, qui omnia sua fine differentia relinquentes, ad vocem cælestis magistri, à captura piscium in piscatores hominum alacri conuersione mutati sunt, & multos sui similes fidei suæ imitatione fecerunt, quando illis primitijs Ecclesiæ vnum cor omnium & anima vna erat credentium, qui vniuersis suis rebus possessionibusq; distractis, per deuotissimam paupertatem bonis ditabantur æternis, & ex Apostolica prædicatione gaudebāt nihil habere de mundo, & omnia possidere cum Christo.

Matth. 5. Qui pauperes beati.

Apostoli tales fuêre pauperes. Matth. 4.

Item nascentis Ecclesiæ Christiani. Actor. 4.

4. CHROMATIVS Romanus, episcopus Aquileiensis in dissertatione super caput quintum Matthæi: Hos vtiquè pauperes significat esse beatos, qui contemptis mundi diuitijs, spretaq; seculi facultate, vt Deo fierent diuites, mundo esse pauperes voluerunt. Hi tales, pauperes quidem seculo videntur, sed Deo diuites sunt, egentes seculo, sed Christo locupletes. Cuius beatæ paupertatis exemplum nobis primum se Apostoli præbuerunt, qui cōtempta omni facultate, statim sequuti Domini vocem, ipsius esse discipuli meruerunt. Hos tales pauperes etiam Apostolorum temporibus inuenimus, qui primi credentes, vniuersis rebus suis possessionibusq; distractis, sub hac deuota paupertate Domini diuitias quæsiêrunt. Vndè & Apostolus in tali paupertate diuitias inesse cælestes ostendit, dicens: Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Indè denique Petrus, cùm ascendens ad templum, à claudo eleemosynam peteretur, ait: Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, in nomine Domini Iesu Christi surge & ambula. O verè beata paupertas, quę cùm nihil de mundi facultate habeat, tantum de cælo largitur. Non dat quidem argentum vel aurum, sed quod plus est diuitijs omnibus, reddit corporis sanitatem: imaginem Cæsaris in nummo, quam daret non habuit, sed Christi imaginem in homine reformauit. De huiusmodi pauperibus in præsenti loco Dominus loquitur, de quibus & Dauid multis locis testatur, dicendo: Edent pauperes, & saturabuntur, & viuit cor eorum in seculum seculi. Et iterùm: Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum: Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Talium ergò pauperum Dominus docet esse regnum cælorum, qui se causa religionis ac fidei, seculo pauperauerunt, vt locupletem sanctum Spiritum possiderent: vel certè beatos pauperes dicit, qui nulla superbia diaboli inflantur, nulla ambitione seculi extolluntur, sed humilitatem spiritus cum fidei deuotione custodiunt.

Illi pauperes beati, qui cōtemptis diuitijs studeant Deo fieri diuites.

Exemplum paupertatis dederūt Apostoli, omnia propter Christum relinquentes. Actor. 4.

Et primi Christiani.

2. Cor. 6.

Actor. 3.

Psal. 21. Psal. 71. Psal. 33.

Qualiū pauperum est regnum cælorum.

5. BERNARDVS sermone primo in festo omnium Sanctorum: Aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu. Verè apertum est os eius, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt reconditi. Et verè eius hæc doctrina, qui in Apocalypsi loquitur: Eccè noua facio omnia, qui per prophetam antè prædixerat: Aperiam os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi. Quid enim tam absconditum, quàm paupertatem esse beatam? Attamen veritas loquitur, quæ nec falli nec fallere potest: & ipsa est quæ dicit, quoniam beati pauperes spiritu. Sic vos insensati filij Adam diuitias quæritis, diuitias desideratis vsque adhuc: cùm iam beatitudo pauperum diuinitùs commendata, prædicata mundo, credita sit ab hominibus? Quærat eas paganus, qui sine Deo viuit. Quærat Iudæus, qui terrenas promissiones accepit. Sed qua fronte, magis aut qua mente Christianus diuitias quærit, postquàm Christus beatos esse pauperes prædicauit? Quousque filij alieni, quousque vanitatem loquetur os vestrum, vt beatum dicatis populum cui hæc sunt, hæc visibilia, hæc præsentia: cùm filius Dei os suum aperiens, locutus sit veritatem, beatos esse pauperes, & væ diuitibus? Sed diligenter attende quòd non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes necessitate miserabili, non laudabili voluntate. Spero equidem profuturam eis apud diuinæ bonitatis misericordiam hanc ipsam afflictionis suæ miseriam: scio tamen Dominum hoc in loco non de huiusmodi fuisse locutum, sed de his qui possunt dicere cum propheta: Voluntariè sacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis laudem habet apud Deum. Nam & Philosophi omnia sua reliquisse leguntur, vt expediti mundialibus curis, studio vanitatis possent vacare liberiùs: & nolebant censu abundare terreno, vt abundarent magis in sensu suo. Hos discernit quod dictum est, spiritu, id est, spirituali voluntate. Beati verò pauperes spiritu, spirituali scilicet intentione, desiderio spirituali, propter solum beneplacitum Dei, & animarum salutem: quoniam ipsorū est regnum cælorum. Et attende quàm sapienter ordinauerit sapientia, contra peccatum primum, remedium primum opponens. Ac si apertiùs dicat: Vis obtinere cælum quod perdidit superbiens angelus, qui confisus est in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum? Paupertatis vilitatem amplectere, & tuum erit. Et in fine sermonis: Veruntamen quid sibi vult, quòd eadem promissio facta est pauperibus & martyribus, nisi quia verè martyrij genus paupertas voluntaria est? Beatus vir, ait propheta, qui post aurum non abijt, nec sperauit in thesauris pecuniæ. Quis est hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Quid mirabilius, aut quod martyrium grauius est, quàm inter epulas esurire, inter vestes multas & pretiosas algere, paupertate premi inter diuitias, quas offert mundus, quas ostentat malignus, quas desiderat noster iste appetitus? An non meritò coronabitur qui sic certauerit, mundum abijciens promittentem, irridens inimicum tētantem, & (quod gloriosius est) de semetipso triumphans, & crucifigens concupiscentiam prurientem? Denique propterea pauperibus pariter, & martyribus regnum cælorum promittitur, quia paupertate quidem emitur: sed in passione pro Christo absque omni dilatione percipitur.

In eos qui adhuc diuitias quærunt, cùm pauperes beati prædicentur.

Psal. 143.

Lucæ 6.

Soli voluntarij pauperes beati.

Non omnis volūtaria paupertas beatos efficit, sed voluntaria paupertas spiritus siue euangelica.

Paupertas voluntaria, martyrij genus est. Eccli 31.

Paupertate emitur regnū cælorum.

6. TERTVLLIANVS libro quarto aduersùs Marcionem, capite decimoquarto: Beati mendici (sic enim exigit interpretatio vocabuli quod in Græco est) quoniam illorum est regnū cælorum. Iam hoc ipsum quod à benedictionibus cœpit, creatoris est, qui vniuersa prout edidit, nulla alia voce quàm benedictionis dedicauit. Eructauit enim, inquit, cor meum sermonem optimū. Hic erit sermo optimus, benedictionis scilicet, qui & noui quoquè testamenti initiator agnoscitur de veteri exemplo. Quid ergo mirum est, si & ab effectibus creatoris ingressus est per huiusmodi dictionē, semper mēdicos, & pauperes, & humiles, ac viduas, & pupillos vsq; diligentis, cōsolantis, asserentis, vindicātis? vt hanc Christi quasi priuatam benignitatē, riuulū credas de fontibus saluatoris.

Christus appellat apud Lucam ca 6. mendicos beatos.

Μακάριοι οἱ πτωχοί. Genes 1. Psal. 44.

7. AVGV-

Digitized by Google

Psal. 112.

7. AVGVSTINVS libro decimoseptimo de ciuitate Dei, capite quarto: De terra ergò suscitatus est supra omnes diuites ille pauper, & de illo stercore erectus est supra omnes opulentos ille inops, vt sedeat cum potentibus populi, quibus ait: Sedebitis super duodecim sedes. Et sedem gloriæ hæreditatem dans eis. Dixerant enim potentes illi: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: hoc votum potentissimi vouerant. Sed vndè hoc eis, nisi ab illo, de quo hîc continuò dictum est: Dans votum vouenti? Alioquin ex illis essent potentibus, quorum infirmatus est arcus. Dans, inquit, votum vouenti. Non enim Domino quisquam quicquam rectum voueret, nisi qui ab illo acciperet quod voueret.

Matth. 19. 1. Reg. 2. Apostoli vouerũt votum paupertatis.

8. MATTHAEI decimonono, vt suprà A. testimonio primo.

1. D. ACTORVM quarto: Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna: nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant precia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur autem singulis prout cuique opùs erat. Ioseph autem qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis, (quod est, interpretatum, filius consolationis) Leuites, Cyprius genere, cùm haberet agrum, vendidit eum, & attulit precium, & posuit ante pedes Apostolorum.

2. ET capite secundo: Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opùs erat.

3. HIERONYMVS epistola octaua ad Demetriadem de virginitate seruanda, vt suprà A. testimonio quarto.

4. ITEM in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum siue in libro de viris illustribus, vt suprà quæstione secunda, A. testimonio tertio.

5. AVGVSTINVS in epistola octogesimanona ad Hilarium, quæstione quarta: Audi iam pauca de diuitibus, quod in epistola tua sequitur inquirendum. Hoc enim posuisti quosdam dicere: Diuitem manentem in diuitijs suis, regnum Dei non posse ingredi, nisi omnia sua vendiderit, nec ei prodesse, si fortè ex ipsis diuitijs mandata fecerit. Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dixit: Si vis venire ad vitam, serua mandata: hîc autem, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, &c. Cur ergò negamus diuites, quanuis ab illa perfectione absint, venire tamen ad vitam, si mandata seruauerint, & dederint, vt detur illis, & dimiserint, vt dimittatur illis? Et post nonnulla: Hac lege & conditione, non illi tantùm qui mentis excellentia perfectionis consilium receperunt, vt vendita sua, pauperibus distribuerent, & humeris ab omni seculi huius sarcina liberioribus leuem Christi sarcinam ferrent; sed etiam quisquis infirmior, & illi glorioßissimæ perfectioni minùs idoneus, qui tamen se meminit veraciter esse Christianum, cùm audierit sibi proponi, quòd nisi hæc omnia dimiserit, dimissurus est Christum, apprehendet potiùs turrim fortitudinis à facie inimici &c. Renunciat etiam diuitijs suis, si quas habet: aut sic, vt eas omninò non diligens, totas distribuat indigentibus, & superfluis exoneretur sarcinis: aut sic, vt plus diligens Christum, spem ab eis transferat in ipsum, atque ità vtatur illis, vt facilè tribuens & communicans, thesaurizet in cælo: paratusq; sit quemadmodùm parentes & filios & fratres & vxorem, hoc modo & istas relinquere, si talis conditio proposita fuerit, vt nisi dimisso Christo, eas habere non possit. Nam si aliter huic seculo renunciat, quando accedit ad fidei sacramẽtum, facit quod de lapsis beatus Cyprianus ingemuit, dicens: Seculo verbis solis renunciantes, & non factis. Et post pauca: Multi quos rerum suarum vẽditione piguerat antè perfici, Christi imitata passione, sunt repentè perfecti: & qui nonnullam infirmitatem carnis & sanguinis suis diuitijs perfecerunt, subitò aduersùs peccatum pro fide vsque ad sanguinem certârunt. Quibus autem non prouenit corona martyrij, neque illius perfectionis de vendendis rebus suis, consilium tam grande, tamq; præclarum receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus, esurientem Christum pauerunt, sitienti potum dederunt, nudum vestiẽrunt, peregrinantem susceperunt, non sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditer iudicandi. Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus. Et iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiam. Superexultat autem misericordia iudicio. Proindè isti desinant contra scripturas loqui, & in suis exhortationibus ad maiora sic excitent, vt minora non damnent. Ego qui hæc scribo, perfectionem de qua Dominus locutus est, quãdo ait diuiti adolescenti: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus; & habebis thesaurum in cælo; & veni, sequere me: vehementer adamaui, & non meis viribus, sed gratia ipsius adiuuante sic feci. Neque enim quia diues non fui, ideò minùs mihi imputabitur. Nam neque ipsi Apostoli qui priores hoc fecerũt, diuites fuerunt. Sed totum mundum dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit. Quantum autem in hac perfectionis via profecerim; magis quidem noui ego, quàm quisquam alius homo; sed magis Deus, quàm ego. Et ad hoc propositum quantis possum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo consortes, quibus hoc per meum ministerium persuasum est: sic tamen, vt præcipuè sana doctrina teneatur, nec eos qui ista non faciunt, vana contumacia iudicemus.

Martyrum perfectio? Martyrum, & Euangelicam paupertatem amplectentium priuilegium.

Cõsiliũ grãde & præclarum de vendẽdis rebus suis. Matt. 25. & 19. Diuites Christiani & boni, non iudicabunt cum Christo, sed iudicabũtur. Matth. 5.

Iacob. 2.

Ad maiora sic excitent, vt minora nõ damnent.

Augustinus euangelicum hoc consiliũ amplexus est. Matth. 19.

Alios ad idẽ propositum exhortatur.

6. POSSIDONIVS in vita D. Augustini, capite quinto, vt suprà quæstione secunda, A. testimonio vndecimo.

Cõtra eos qui asserunt esse præceptum omnibus diuitibus, vt omnes facultates vendãt.

Matth. 19. Lucæ 6.

7. CASSIANVS libro septimo de institutis cœnobiorum, capite decimoquarto: Triplex itaque est huius valetudinis morbus, qui ab vniuersis patribus æquali detestatione damnatur. Vnus hic, cuius superiùs descripsimus labem, qui decipiens miserabiles quosque, ea quæ anteà quidem cùm in seculo degerent possidebant, congregare persuadet. Alius, qui hæc quæ in primordijs suæ renunciationis abiecerant, postea resumere, ac rursùm desiderare compellit. Tertius, qui initio malo vitioso; contractus, & ab imperfectione incipiens, eos quos semel hoc tepore mentis infecerit, paupertatis ac diffidentiæ timore perterritos, spoliare se cunctis mundi facultatibus non finit: eosq; pecunias vel substantias, quas vtiquè renunciantes abijcere debuerant, reseruantes, ad euangelicam perfectionẽ nunquàm peruenire concedit. Quarum trium ruinarum exempla in scripturis sanctis etiam inuenimus non leui pœna fuisse damnata. Nam Giezi ea quæ ne anteà quidem possederat volens acquirere, non modò gratiam prophetiæ non meruit possidere, quam per successionem velut hæreditariam à suo habuit magistro suscipere; verùm etiam è contrario æterna lepra, sancti Helisæi maledictione perfunditur. Iudas autem volens resumere pecunias, quas anteà Christum secutus abiecerat, non solùm ad proditionem Domini lapsus, Apostolatus perdidit gradum, sed etiam vitam ipsam communi exitu finire non meruit, eamq; biothanati morte

Cõtra monachos proprietarios, vt vocant.

Primus auaritię morbus.

Secundus.

Tertius.

Consilium perfectionis.

Matth. 11. Quo casu teneatur vnusquisq; Christianus omnia sua dimittere

Exemplum Giezi. 4. Reg. 5.

Exemplum Iudæ proditoris Matth. 27. Actor. 1.

Digitized by Google

Ananiæ & Sapphiræ exemplum. Actor.5.

conclusit. Ananias verò & Sapphira reseruantes partem quandam ex his quę possederant, Apostolico ore morte mulctantur.

8. ET capite decimoseptimo: Quasi verò & ille similiter non potuerit facultatibus pristinis sustentari, qui se non ignobilem etiam in huius mundi ordine fuisse testatur, cùm se asserit à natiuitate ciuis Romani dignitate prælatum, si hoc esse ad perfectionem commodius iudicâsset. Et illi qui Hierosolymis cùm essent possessores agrorum vel domorum, vendentes omnia, & nihil sibi penitùs ex his reseruantes, afferebant precia eorum, & ponebant ante pedes discipulorum; non potuerint necessitatę corporis sui facultatibus proprijs sustentare, si hoc perfectius fuisset ab Apostolis iudicatum, vel ipsi esse vtilius probauissent? sed vniuersas simul abijcientes substantias, maluerunt labore proprio, vel collatione gentium sustentari. De quorum sumptu sanctus Apostolus ad Romanos scribens, suúmque eis in hoc ministerium prædicans, ac subtiliter eos ad hanc collationem prouocaus, ait: Nunc autem proficiscar Hierusalem ministrare sanctis. Complacuit enim Macedoniæ & Achaiæ collationem aliquam facere in pauperes sanctorum qui sunt Hierusalem: placuit enim, & debitores sunt eorum. Quoniam si spiritalium eorum participes factæ sunt gentes, debent & in carnalibus ministrare eis. Ad Corinthios quoquè horum solicitudinem similiter gerens, monet eos, vt ante aduentum suum collationem quam ad vsus eorum mittere disponebat, solicitiùs præpararent. De collectis autem quæ fiunt in sanctis, sicut ordinaui ecclesijs Galatiæ, ità & vos facite. Vnusquisque vestrûm per vnam sabbati thesaurizet apud semetipsum, recondens quod ei benè placuerit, vt non cùm venero tunc collectæ fiant. Cùm autem venero, quos probaueritis per epistolas, hos transmittam perferre gratiam vestram in Hierusalem. Et vt eos ad largiorem collationem prouocaret, infert: Quòd si dignum fuerit vt & ego eam, mecum ibunt; id est, si talis fuerit oblatio vestra, quæ mea quoquè mereatur prosecutione deferri. Ad Galatas quoquè cùm prædicationis ministerium cum Apostolis partiretur: hoc idem se depactum cum Iacobo, Petro & Ioanne testatur, vt licèt prædicationem susciperet gentium, pauperum tamen qui erant Hierosolymis, nequaquàm solicitudinem curamq; respueret; qui propter Christum vniuersis rebus suis renunciantes, spontaneam subierant egestatem. Et cùm vidissent, inquit, gratiam Dei quæ data est mihi, Iacobus & Cephas & Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis, vt nos inter gentes prædicaremus, ipsi autem in circuncisione, tantùm vt pauperum memores essemus. Quam rem omni solicitudine se testatur implêsse, dicens: Quod etiam solicitus fui hoc ipsum facere. Qui igitur sunt beatiores, vtrúmnam hi qui nupèr de numero gentium congregati, nec prævalentes euangelicam perfectionem conscendere, adhuc suis substantijs inhærebant, in quibus magnus fructus ab Apostolo ducebatur, si saltem ab idolorum cultu, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine reuocati, fidem Christi cum suis facultatibus suscepissent; an illi qui euangelicæ satisfacientes sententiæ, crucem Domini quotidiè portantes, nihil sibi de proprijs facultatibus superesse voluerunt? Cumq; ipse beatus Apostolus vinculis & carceribus obligatus, seu vexatione itineris impeditus, & ob hoc consuetam victus substantiam parare, vt erat solitus, suis manibus non occurrens, à fratribus qui de Macedonia venerant, supplementum suæ necessitatis se asserit accepisse: Nam quod mihi, inquiens, deerat, suppleuerunt fratres qui venerunt à Macedonia. & ad Philippenses ipse referens, Scitis enim & vos Philippenses, quia in principio Euangelij quando profectus sum à Macedonia, nulla ecclesia mihi communicauit in ratione dati & accepti, nisi vos soli; quia & Thessalonicam & semel & bis in vsum mihi misistis, erunt secundùm istorum sententiam, quam mente tepida conceperunt, & isti beatiores Apostolo, quia de suis inueniuntur ei substantijs impartijsse? Quod amens quilibet dicere non audebit?

Actor.22.

Actor.4.

Maioris est perfectionis, nihil habere proprium.

Alebantur ab alijs Christianis illi qui Hierosolymis perfectionem euangelicam sectabantur. Rom.15.

2.Cor.16.

Galat.2.

Perfectiores erãt Christiani Hierosolymitani, quàm ij qui inter Gentiles habitabant. Vide Aug. lib.3. de doctrina Christ. cap.6.

Luæ 9.

2.Cor.12.

Philip.4.

9. IDEM in collatione tertia, quæ est Abbatis Paphnutij, capite sexto: Nunc de abrenunciationibus dicendum est, quas tres esse, & patrum traditio, & scripturarum sanctarum demonstrat authoritas, quásque vnumquenque nostrûm omni studio oportet implere. Prima est, qua corporaliter vniuersas diuitias mundi facultatésque contemnimus: Secunda, qua mores ac vitia affectúsque pristinos animi, carnísque respuimus: Tertia, qua mentem nostram de præsentibus vniuersis ac visibilibus euocantes, futura tantummodò contemplamur, & ea quæ sunt inuisibilia, concupiscimus. Quæ tria, vt simul perficiantur, Abrahæ legimus Dominum præcepisse, cùm dicit ad eum: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Primùm dixit, de terra tua, id est, de facultatibus mundi huius, opibúsque terrenis; secundò, de cognatione tua, id est, de conuersatione & moribus vitijsq; prioribus, quæ nobis à nostra natiuitate cohærentia, velut affinitate quadam & consanguinitate cognata sunt: tertiò, de domo patris tui, id est, omni memoria mundi huius, quæ oculorum occurrit obtutibus.

Triplex est abrenunciatio.

Genes.12.

1. E. ACTORVM quinto: Vir autem quidam nomine Ananias, cum Sapphira vxore sua vendidit agrum, & fraudauit de precio agri, conscia vxore sua: & afferens partem quandam, ad pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus: Anania, cur tentauit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de precio agri? Nónne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expirauit. Et factus est timor magnus super omnes qui audiêrunt. Surgentes autem iuuenes, amouerunt eum, & efferentes sepeliêrunt. Factum est autem quasi horarum trium spatium, & vxor ipsius, nesciens quod factum fuerat, introiuit. Respondit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit: Etiam tanti. Petrus autem ad eam, Quid vtiquè conuenit vobis tentare Spiritum Domini? Eccè pedes eorum qui sepeliêrunt virum tuum, ad ostium, & efferent te. Confestìm cecidit ante pedes eius, & expirauit. Intrantes autem iuuenes, inuenerunt illam mortuam: & extulerunt, & sepeliêrunt ad virum suum. Et factus est timor magnus in vniuersa Ecclesia, & in omnes qui audiêrunt hæc.

2. HIERONYMVS epistola octaua ad Demetriadem de seruanda virginitate, vt suprà A. testimonio quarto.

3. BASILIVS sermone primo de institutione monachorum: Danda omninò nobis sedulò opera est, nè quid quoquo pacto professione nostra indignum faciamus, néve simili, atquè Ananias, iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initiò Ananiæ possessiunculam suam Deo non polliceri atque vouere: sed postquàm humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per professionem Deo cõsecrauit, quo videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationem excitaret, de precio autem callidè posteà nescio quid interuertit: eiusmodi aduersùm se indignationem Dei prouocauit, cuius Petrus minister fuit, vt ne ad pœnitentiam aditum inuenire potuerit. Quocircà ante religiosæ istius vitæ professio-

Actor.5.

Ananiæ votum.

Inuotifragos

Digitized by Google

fessionem liberum est vnicuique, quatenùs per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuendi morem sequi, sibiq; vxorem adiungere. Vbi verò iam quis sponte sua ipse professus est, hic Deo custodire seipsum debet, velut eorum aliquid, quæ dicata sunt Deo, nè sacrilegij iudicium incurrat, cùm videlicet corpus, quod semel Deo consecrauit, ministerio rursùm communis vitæ contaminet.

Priuata possessio exclusa est à vita communi.

4. IDEM ip constitutionibus monasticis, capite decimonono: Perfectissimam ego vitæ communionem illàm appello, à qua priuata omnis rei cuiusque exclusa possessio est & eliminata: itémque vndè dissensio omnis, ac perturbatio omnis, contentio omnis abest, & rixæ: contráque vniuersa communia, animi, mentes, corpora, eáque, quibuscunque necessariò ad victum cultúmque vtimur: communis Deus, communis piscatis mercatura, communis salus, communia certamina, communes labores, communia præmia & certaminum exantlatorum coronæ, vbi multi vnus, & vnus non solus, sed in pluribus.

Vitæ communis laus.

Huic vitæ instituto, quid est tandèm quod iure æquiparari possit? quid eo beatius dici? quid hac coniunctione, vnitate, & necessitudine aptius excogitari? Quid mutua inter se morum, animorúmque contemperatione gratiosius fingi? Homines ex diuersis nationibus ac regionibus profectos, per exactam morum ac disciplinæ similitudinem, adeò in vnum velut coaluisse, vt in pluribus corporibus vnus modò esse animus videatur, vicissímque plura corpora mentis vnius instrumenta cernantur. Et paulò pòst: Hi liberatoris nostri, eiúsque vitæ, dum inter nos versaretur, institutorum, veri perfectíque imitatores existunt.

Religiosi in communi viuentes, Christi & Apostolorum vitam imitantur.

Quemadmodùm enim ille coacto discipulorum choro communia cuncta, seq; ipsum communem Apostolis præbuit, item hi quoq; antistiti suo obtemperantes (qui modò vitæ suæ præscripta rectè conseruant) genus viuendi Apostolorum ac Domini imitantur. Hi vitæ diligenter communitate retenta, angelorum viuendi ritum æmulantur.

Angelorum vitam imitatur.

Nulla est inter angelos lis, nulla contentio, nulla controuersia: sed cùm habeat quisque quæ omnium sunt, omnes tamen integras apud se suas diuitias conseruant. Et post pauca: Hi perfectè rerum omnium paupertatem tenent, in quibus nihil proprium cuiusquam sit, sed communia omnium omnia.

Paupertas euangelica proprium excludit.

5. ET capite trigesimo quinto: Debet autem piscatis cultor, qui eam, quam suprà exposuimus, in vitæ communitatem amplexus sit, ab omni priuata rerum, quæ in materia consistunt, possessione liber esse. Etenim nisi hoc facit, primùm quidem societatis exactam disciplinam priuata possessione corrumpit: tum ipse etiam magnoperè de se iudicium fit, vt qui Deum perpetuò ipse alimenta suppeditaturum diffidat, qui in nomine ipsius congregati sumus, neque illud audiuerit, quod dicitur à propheta: Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panes. vel eos nimirùm, qui intelligentia percipiuntur, prudentiæ scilicet, vel qui sensu, quibus corpus alitur. Nam si vbi duo vel tres congregati sunt in nomine Christi, ibi ipse in medio illorum est: multo certè verisimiliùs ibi idem esse credendus est, vbi multo copiosior ac frequentior hominum congregata multitudo fit. Aut igitur necessarium sibi, nobis deerit, si Christus nobiscum affuerit, & quidem nequaquam deerit in vasta illa solitudine ipsorum vsui necessarium quicquam defuit, aut si etiam defuerit, ad probationem nostram, satius est nos pia laborare, & cum Christo esse, quàm disiunctos ab eius societate, in rerum vitæ huius omnium affluentia versari. Potrò incommodum, quod ex istiusmodi possessione nascitur, nequaquàm hîc tantùm se fistit, sed vberiùs etiam progreditur. Etenim qui proprium habere aliquid studet, is sine dubio nihil aliud, quàm disiunctionem, ac defectionem à cæteris meditatur. Nam cui hoc in animo non est, quid est tandèm quod ipse possidere seorsùm velit? cùm id certum sciat, Christi beneficio seruos ipsius in necessariarum rerum copia assiduè versari. Proindè perspicuum est, qui talis sit, eum de præcidenda ac morte afficienda anima sua meditari, qui exiguis obolis salutem suam addicere ac prodere paratus sit, & (liceat mihi quæso per vos aliquantulùm loqui audacter, quod sentio) alter Iudas efficiatur, nempe qui à furto exordiatur, (Furtum est enim priuata possessio) & in proditionem desinat: quando vt ille Dominum, sic iste etiam veritatis verbum prodit. Quando enim instituti nostri regula hoc habet, non licere nobis neque ab ea societate, ad quam aggregati sumus, disiungi, neque priuatam vllam pecuniam acquirere, neque denique clancularium quidquis moliri, aut eiusmodi, quod exempli peruersitate reliquorum fratrum saluti possit obesse, dum neglecto aliquis Dei timore, & legibus Spiritus sancti violatis, societatè primùm expilare, (societatis enim expilatio est, rei cuiuscunq; & vndecunquè in priuatum vsum seuocatio) deindè defectionem etiam ac separationem cogitauerit: qui defendi potest, hunc non verbum veritatis prodidisse, & alterum Iudam factum esse? qui, quantùm in ipsa re sit, veritatem prodat? Quocirca omni modo fugiendum nobis est, nè priuatim quicquam possideamus, præter ea, quæ promiscuè omnibus simul comparantur. neq; hac ratione solùm integrâ ab omni labe mentem nostram conseruemus, sed internum etiam hominem ab omnibus sordibus expurgemus: nimirùm impuris ac prauis primùm cogitationibus, quæ interius spiritus domicilium sua intemperie exagitant & conturbant, idq; contingit à dolo, simulatione, inuidentia, contentione, quæ vitia & charitatem radicitùs euellunt, & Deum ex eorum animis, in quibus sunt, fugant.

Proprietarij meditantur disiunctionem & defectionem à cæteris.

Animæ mortē meditantur.

Iudæ proditori comparantur Religiosi proprietarij.

6. ITEM quæstione octogesimaquinta in regulis breuioribus: Nunquid priuatim aliquid haberi conueniat in societate fratrum? Responsio: Hoc contrarium est testimonijs his, quæ habentur in Actis, de ijs qui crediderát: in quibus scriptum est, Neque quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat. Quare qui dicit suum aliquid esse, is seipsum alienum reddit ab ecclesia Dei & charitate Domini: qui quidem & verbo & re docuit ponendam esse animam pro amicis, nedùm res externas.

In fratrũ societate priuatim nihil possidendum.

Actor. 4.

Ioan. 15.

Rom. 5.

7. AVGVSTINVS in epistola centesima nona ad Monachas: Hæc sunt quæ vt obseruetis præcipimus in monasterio constitutæ. Primùm propter quod estis in vnum congregatæ, vt vnanimes habitetis in domo, & sit vobis cor vnum & anima vna in Deo. Et non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia, & distribuatur vnicuique vestrùm à Præposita vestra victus & tegumentum; non æqualiter omnibus, quia non æqualiter valetis omnes, sed vnicuiq; sicut opùs fuerit. Sic enim legitis in Actibus Apostolorum: Quia erant eis omnia communia, & distribuebatur singulis prout cuiusq; opùs erat. Quæ aliquid habebant in seculo, quando ingressæ sunt monasterium, libenter velint illud esse commune. Quæ autem non habebán, non ea quærant in monasterio, quæ nec foris habere potuerunt: sed tamen earum infirmitati quod opùs est tribuatur, & si pauperes earum quando foris erant, nec ipsa necessaria poterat inuenire.

Regula B. Augustini.

Nihil proprij habere poterát Sanctimoniales D. Augustini tempore.

Act. 2. & 4.

8. ITEM in sermone quadragesimonono ex diuersis, capite primo: Nôstis omnes, aut penè omnes, sic nos viuere in ea domo, quæ dicitur domus Episcopi, vt quantùm possumus, imitemur

Eundem sermonē habes in Concilio aquisgranēsi celebrato an-

Digitized by Google

no 816 tempore Ludouici Imperatoris, filij Caroli Magni. Act. 2. & 4.

eos sanctos, de quibus loquitur liber Actuum Apostolorum: Nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia. Quia fortè aliqui vestrûm non sunt tam diligentes vitæ nostræ scrutatores, vt hoc sic nouerint quomodò volo vos nôsse: dico quid sit quod breuiter dixi. Ego, quem Deo propitio videtis Episcopum vestrum, inuenis véni ad istam ciuitatem, vt multi vestrûm nouerunt. Quærebam vbi constituerem monasterium, & viuerem cum fratribus meis. Spem quippe omnem seculi reliqueram, & quod esse potui, esse nolui: nec tamen quæsiui esse quod sum. Et post pauca: Et quia hîc disponebam esse in monasterio cum fratribus, cognito instituto & voluntate mea, beatæ memoriæ senex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc est monasterium. Cœpi boni proposici fratres colligere, compares meos, nihil habentes, sicut nihil habebam, & imitantes me: vt quomodò ego tenuem paupertatulam meam vendidi, & pauperibus erogaui, sic facerent & illi qui mecum esse voluissent, vt de communi viueremus. Commune autem nobis esset magnum & vberrimum prædium ipse Deus. Peruéni ad Episcopatum; vidi necesse habere Episcopum exhibere humanitatem assiduam quibusque venientibus siue transeuntibus. Quod si non fecissem, Episcopus inhumanus diceret. Si autem consuetudo ista in monasterio permissa esset, indecens esset. Et ideò voluí habere in ista domo Episcopi mecum monasterium clericorum. Capite secundo: Eccè quomodò viuimus. Nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium; sed fortè aliqui habent. Nulli licet: si qui habent, faciunt quod non licet. Et paulò pòst, plangens Ianuarium presbyterum, qui reseruatam pecuniam moriens Ecclesiæ legauerat, ait: Testamentum fecit presbyter, socius noster, nobiscum manens, de Ecclesia viuens, communem vitam profitens: testamentum fecit, hæredem instituit. O dolor illius societatis! ô fructus natus non de arbore quam plantauit Dominus! Sed Ecclesiam scripsit hæredem. Nolo munera ista; non amo amaritudinis fructum. Ego illum Deo quærebam, societatem professus erat, hanc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret: habeat aliquid, non se nostrum socium quasi Dei pauperem fingeret. Magnus indè mihi dolor est, fratres. ET capite quarto: Qui societatem communis vitæ iam susceptam, quæ laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit. Obseruet iudicem scilicet Deum, non me. Ego scio quantum mali sit, profiteri sanctum aliquid, nec implere. Vouete, inquit, & reddite Domino Deo vestro. &, Melius est non vouere, quàm vouere, & non reddere. Virgo & si nunquàm fuit in monasterio, & virgo sacrata est, illi nubere non licet, quanuis esse in monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse in monasterio, & deseruit, & tamen virgo est; dimidia ruit. Sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatum: Interiùs sanctitatem: nam clericatum propter populum suum Deus imposuit ceruicibus ipsius, cui magis onus est quàm honor. Sed quis sapiens, & intelliget hęc? Ergò professus est sanctitatem, professus est communiter viuendi societatem: & professus est, quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Si ab hoc proposito cecideris, & extrà manens clericus fueris; dimidius & ipse cecidit. Quid ad me? non eum iudico. Si foris seruat sanctitatem, dimidius cecidit: Si verò imùs habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo habeat necessitatem simulandi. Scio quomodò homines ament clericatum, nemini eum tollo nolenti mecum communiter viuere; sed habet Deum qui mecum manere vult. Si paratus est pasci à Deo per Ecclesiam ipsius, non habere debet aliquid proprium, sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere: maneat mecum. Qui hoc nõ vult, habeat libertatem; & videat vtrùm habere possit felicitatis æternitatem.

Augustinus monasterium constituit.

Paupertas euangelica, in communi vitæ.

Nulli licebat in societate Augustini habere aliquid proprium.

Societatem cõmunis vitæ deserentes, à voto & professione sancta cadunt. Act. 2. & 4.

Votum paupertatis violare. Psal. 75. Eccles 5.

Virgini sacræ nubere non licet.

Deut. 32.

Clerici Augustini profitebantur communem vitã. Psal. 132.

Clerici Augustini nõ debebant habere aliquid proprium.

9. IDEM Augustinus in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite trigesimoprimo de monachis cœnobitis agens: Contemptis, inquit, atq; desertis mundi huius illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimamq; congregati, simul ætatem agunt &c. Nemo quicquam possidet proprium.

Cœnobitæ monachi nihil proprij possidebant.

10. HIERONYMVS ad Eustochium de custodia virginitatis, epistola vigesimasecunda capite decimoquarto: Quid ante non plures annos Nitriæ gestũ sit, referemus. Quidam ex fratribus parcior magis quàm auarior, & nescius triginta argenteis Dominum venditum, centum solidos, quos lino texendo acquisierat, moriẽs dereliquit. Initum est inter monachos consilium (nam in eodem loco circiter quinque millia diuisis cellulis habitabant) quid facto opùs esset. Alij pauperibus distribuendos esse dicebant, alij dandos ecclesiæ, nonnulli parentibus remittendos. Macarius verò, & Pambo, & Isidorus, & cæteri, quos patres vocant, sancto in eis loquente spiritu, decreuerunt infodiendos esse cum eodem, dicentes: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Nec hoc crudeliter quisquam putet factum. Tantus cunctos per totam Aegyptum terror inuasit, vt vnum solidum dimisisse sit criminis.

Matth. 26.

Nota pœnam monacho proprietario spiritus sancti instinctu inflictam.

Act. 8.

11. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimoquinto: Neque hoc silendum puto, quod actum in meo monasterio ante hoc triennium reminiscor. Quidam nanque monachus, Iustus nomine, medicinali arte fuerat imbutus, qui mihi in eodem monasterio constituto sedulè obsequi, atque in assiduis ægritudinibus meis excubare consueuerat. Hic itaque languore corporis præuentus, ad extremum deductus est. Cui in ipsa sua molestia frater germanus, nomine Copiosus, seruiebat, qui ipse quoquè nunc in hac vrbe per eandem medicinæ artem temporalis vitæ stipendia sectatur. Sed prædictus Iustus cùm iam se ad extremum peruenisse cognouisset, eidem Copioso fratri suo, quia occultatos tres aureos haberet, innotuit. Quod nimirùm fratribus non potuit celari, sed subtiliter indagantes, atque illius omnia medicamenta perscrutãtes, eosdem tres aureos inuenerunt absconsos in meditamine. Quod mox vt mihi nunciatum est tãtum malum de fratre, qui nobiscum communiter vixerat, æquanimiter ferre non valui: quippe quia eiusdem mei monasterij semper regula fuerat, vt cuncti fratres simul communiter viuerent, quatenùs eis singulis nulla habere propria liceret. Tunc nimio mœrore percussus cogitare cœpi, vel quid ad purgationem morientis facerem, vel quid ad exemplum viuentibus fratribus prouiderem. Precioso igitur eiusdem monasterij præposito ad me accersito dixi: Vide vt nullus ex fratribus se ad eum morientem iungat, nec sermonem consolationis ex cuiuslibet eorum ore percipiat: sed cùm in morte constitutus fratres exquisierit, ei fuus carnalis frater dicat: quia propter aureos quos occultatos habuit, à cunctis fratribus abominatus sit: vt saltem in morte de culpa sua mentem ipsius amaritudo transuerberet, atque à peccato quod perpetrauit, purget. Cùm verò mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur, sed quolibet in sterquilinio fossam facite, & in ea corpus eius proijcite: ibique super eum tres aureos, quos reliquit, iactate, omnes simul clamantes: Pecunia tua tecum sit in perditione, & sic eum terra operite. In quibus vtrisque rebus, vnam morienti, alteram verò voluí prodesse fratribus viuentibus: vt & illum amaritudo mortis à culpa solubilem faceret,

Aliud exemplum de monacho proprietario, quali ille dedecore affectus est ante mortẽ, B. Gregorij iussu.

Monasterij regula prohibebat proprium.

Act. 8.

Causa facti.

Digitized by Google

faceret, & istos auaritiæ tanta damnatio terreret, atq; à culpa prohiberet: quod ità factum est. Nam cùm idem monachus peruenisset ad mortem, atque anxiè se quæreret commendari fratribus, & nullus è fratribus ei applicari & loqui dignaretur, ei carnalis frater, cur ab omnibus fratribus esset abominatus, indicauit. Qui protinùs de reatu suo vehementer ingemuit, atque in ipsa sua tristitia è corpore exiuit. qui ità est sepultus vt dixerim. Sed fratres omnes ex eadem eius sententia conturbati, cœperunt singuli extrema quæque & vilia, & quæ eis habere regulariter semper licuerat, ad medium proferre, vehementérque formidare, nè quid apud eos esset, vndè reprehendi potuissent.

12. IDEM libro decimo, epistola vigesimasecunda ad Ioannem Subdiaconum Rauennæ: Cognoui quòd Constantius peculiaritati studeat. Quæ res maximè testatur, eum cor monachi non habere. Et paulò pòst: Hoc autem prædicto fratri & Coëpiscopo nostro omninò dicere stude, vt peculiaritatem à quatuor aut quinque monasterij monachis, in quibus corrigi hactenùs minimè potuit, studiosissimè compescat, & hoc ipsum monasterium à tali peste mundare festinet: quia si ibi peculiaritas à monachis habetur, nec concordia, nec charitas in congregatione eadem poterit permanere. Quid est autem habitus monachi, nisi contemptus mundi? Quomodò igitur mundum despiciunt, qui in monasterio positi aurum quærunt?

Peculiaritati studens, cor monachi non habet.

Incommoda quæ secum affert.

1. F. GENNADIVS libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite septuagesimoprimo, vt in textu.

2. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimo: Beatus quidem qui dimittit omnia, & sequitur eum: &c. Affectus diuitem collationem aut pauperem facit, & pretium rebus imponit. Cæterùm Deus non vult simul effundi opes, sed dispensari: nisi fortè vt Helisæus, qui boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus, in disciplinam se propheticam daret. Est etiam illa probanda liberalitas, vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim, vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati, non tamen vt illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes conferre inopibus. Causa enim præstat, non gratia. Neque enim propterea te Domino dicasti, vt tuos diuites facias, sed vt vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, & precio miserationis peccata redimas tua. Putasne te parùm posse rē? preciū tuum quærunt, vitæ tuæ fructum adimere contendunt. Et accusat quòd eum diuitem non feceris, tùm te ille velit æternæ vitæ fraudare mercede?

Relinquere omnia. Luc. 12.

3. Reg. 19.

In distribuēdo seruandus est ordo.

Non ideò dimittunt sua religiosi, vt amicos ditēt.

3. HIERONYMVS aduersùs Vigilantium capite quinto: Quòd autem asseris eos melius facere, qui vtuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionum suarum pauperibus diuidūt, quàm illos, qui possessionibus venundatis, semel omnia largiuntur: non à me eis, sed à Domino respondebitur: Si vis esse perfectus, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & veni, sequere me. Ad eum loquitur, qui vult esse perfectus, qui cum Apostolis patrem, nauiculam & rete dimittit. Iste, quem tu laudas, secundus & tertius gradus est: quem & nos recipimus, dummodò sciamus, prima secundis & tertijs præferenda.

Vigilantiana doctrina de facultatum distributione.

Matth. 19.

Matth. 4.

Melius est omnia simul relinquere, quàm paulatim in vitæ pauperum sibi facultates dispergere.

4. CAPITE sexto: Necà sijs studio monachi deterrendi sunt à te lingua viperea, & morsu sæuissimo, de quibus argumentaris, & dicis: Si omnes se clauserint, & fuerint in solitudine, quis celebrabit Ecclesias? quis seculares homines lucrifaciet? quis peccantes ad virtutes poterit cohortari? Hoc enim modo, si omnes tecum fatui sunt, sapiens quis esse poterit? & virginitas non erit approbanda. Si enim omnes virgines fuerint, nuptiæ non erunt: interibit humanum genus: infantes in cunis non vagient: obstetrices absque mercedibus mendicabunt, & grauissimo frigore, solus, atque contractus Dormitantius vigilabit in lectulo. Rara est virtus, necà pluribus appetitur. atque vtinàm hoc omnes essent, quod pauci sunt, de quibus dicitur: Multi vocati, pauci autem electi. vacui essent carceres.

Apta responsio.

Matth. 20.

5. PROSPER libro secundo de vita contemplatiua, capite nono: Quisquis omnibus quæ habuit, dimissis aut venditis, fit rei suæ contemptor, cùm præpositus fuerit factus Ecclesiæ, omnium quæ habet Ecclesia, efficitur dispensator. Deindè sanctus Paulinus (vt ipsi melius nostis) ingentia prædia, quæ fuerunt sua, vendita pauperibus erogauit: sed cùm postea factus esset Episcopus, non contempsit Ecclesiæ facultates, sed fidelissimè dispensauit. Quo facto satis ostendit, & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimento perfectionis, posse quæ sunt communia Ecclesiæ, possideri. Quid sanctus Hilarius? nónne & ipse omnia bona sua aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogauit? Is tamen cùm merito perfectionis suæ fieret ecclesiæ Arelatensis episcopus, quod illa tunc habebat ecclesia, non solùm possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hæreditatibus ampliauit.

Episcopi qui omnia dimiserant, ecclesiasticorū bonorū dispensatores fiebāt

6. AVGVSTINVS in libro de bono coniugali, capite octauo: Bonum erat quod faciebant, qui de substantia sua Christo ac discipulis suis necessaria ministrabant; sed melius, qui omnem substantiam suam dimiserunt, vt expeditiores eundem Dominum sequerentur.

Luc. 8.

Melius fecerūt qui omnia dimiserunt, quàm qui de suis facultatibus ministrarunt.

IIII.

Vbi Castitatis consilium commendatur?

A. TVM in Euangelicis, tum in Apostolicis literis. Laudat enim [a] Christus illud genus Eunuchorum, qui propter regnum cœlorum seipsos castrauerunt. Et nè præceptum hoc esse magis quàm consilium putaremus, mox subijcit: *Qui potest capere, capiat.* Quæ vox quasi hortantis est Domini, vt rectè [b] Hieronymus interpretatur, & milites suos ad pudicitiæ præmium concitantis: perindè ac si dicat, Qui potest pugnare, pugnet, superet, ac triumphet. Id ille potest, cui [c] datum est: datur autem omnibus, qui, vt [d] Hieronymus idem testatur, petierint, qui voluerint, qui, vt accipiant, laborauerint. Omni enim petenti [e] dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur.

a Matth. 19. b Matth. 19. & ibidem Hieronym. Item lib. 1. aduersùs Iouinian. cap. 7. Basil. de virginit. Epipha hæresi 58 contra Valesios. August. de sancta virginitate, cap. 24. & 25.

b Hieronymus in cap. 19. Matth. & lib. 1. aduersùs Iouinianum cap. 7. Cyprian. in tract. de disciplina & habitu virginum.

c Sapient. 8. d

d Ibidem. & Origen. tract. 7. in Matth. August. lib. 8. confess. cap. 11. Chryst. homil. 63 in Matth. Nazianzen. in orat. 31.

e Matth. 7. & Luc. 11. b Trident. sess. 24. cano. 9.

Digitized by Google

B. Cui quidem castitati præmium [f] Diuina scriptura decernit, singulare autem virginum castitati. Etenim [g] qui cum mulieribus non sunt coinquinati, sed virgines permanserunt, sine macula ante thronum Dei assistunt, cantantque nouum canticum coram Deo & Agno, ac sequuntur Agnum quocunquè ierit.

C. Apostolus verò planissimè dixit: [h] *Bonum est homini mulierem non tangere:* Ac rursùm: [i] *De virginibus præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Deo, vt sim fidelis. Existimo enim hoc bonum esse propter instantem necessitatem: quoniam bonum est homini sic esse.* Atque iterùm de vidua scribens, *Cui vult,* [k] inquit, *nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit secundùm meum consilium: Puto autem, quòd & ego Spiritum Dei habeam.*

D. Apostolo pulchrè suffragatur [l] Ambrosius, vbi in hæc verba scribit: Iure laudatur bona vxor, sed meliùs pia virgo præfertur, dicente Apostolo: [m] *Qui iungit virginem suam, benè facit: & qui non iungit, meliùs facit:* Hæc enim cogitat quæ Dei sunt, illa quę mundi: illa coniugalibus vinculis colligata est, hæc libera vinculorum: illa sub lege, ista sub gratia. Bonum coniugium, per quod est inuenta posteritas successionis humanę: sed melior virginitas, per quam regni cælestis hæreditas acquisita, & cælestium meritorum reperta successio. Per mulierem cura successit, per Virginem salus euenit. Ità Ambrosius.

E. Requirit autem isthæc Castitas, vt quis consilio deliberato [n] atque constanti ab omni carnis sorde, seu Venerea voluptate, incorruptus viuere studeat, atque vitam cælibem agat cõtinenter: vt sit sanctus, [o] & corpore, & spiritu propter Christum. Eoque spectans Apostolus dixit: [p] *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicat in corde suo seruare virginem suam, benè facit.*

f Sapient. 3. c 4. a Eccli 26. c Matth. 19. ac 22 ç Marci 12. c Lucæ 20. f

g Apocal. 14. a Esaiæ 56. b Psal. 44. c d Cyrill. catech. 4. 12. & 15. illumin. Martialis in epist. ad Tolosan. cap. 8. 9. & 10. Cyprian. in tracta. de disciplı. & habitu virginum. Hieron. in epist. ad Philemonem. August. in lib. de sancta virginitate, cap. 14. 27. & sequentib. Gregor. in 3. parte curæ past. admonit. 28.

h 1. Corinth. 7. a

i Ibidèm e. Vide Hieron. lib. 1. aduersùs Iouinianum cap. 3. & sequent. Ambros. in 1. Cor. 7. & ibidèm Theodoretum. Item eundem in epito. diuin. decret. cap. de virgin. Chryso. in libro de virginitate, cap. 9. & sequentibus.

k Ibidèm g Iudith 8. a 15. c Lucæ 2. c

l Ambros. in epist. 89. ad Syricium Papam, & 82. ad Vercellenses.

m 1. Corinth. 7. g Legatur idem Ambrosius de viduis, & in 3. libris de virginib. Item in exhortat. ad virgines, & in institutione virginis, o. 6. 15. 17. Et Damascenus lib. 4. orthod. fidei, cap. 25. Præterea Athanasius, Basilius, Nazianzenus, August. de virginitate. Item Fulgentius epist. 3. ad Probam, cap. 9. & 10. Hieron. epist. 22. ad Eustoch. cap. 8. & lib. 1. contra Iouinianum cap. 1. Item in apologia pro libris contra Iouin. cap. 1. Ignatius ad Philadelphien. Cyprian. de bono pudicitiæ. Isidorus lib. 2. de summo bono, cap. 40.

n Basilius in præfatione in Ascetica, & in constitutionibus monasticis, c. 1. Cassian. colla. 12. cap. 4. & 7.

o 1. Corinth. 7. f

p 1. Cor. 7. g Basil. homil. in Psal. 44.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI decimonono: Dico autem vobis, quia quicunq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Dicunt ei discipuli eius: Si ità est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.

2. ESAIAE quinquagesimosexto: Et non dicat eunuchus, Eccè ego lignu aridum: Quia hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meũ: dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen meliùs à filijs & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

3. HIERONYMVS in caput quinquagesimumsextum Esaiæ, vt suprà de sacramento Matrimonij, quæstione quinta, B. testimonio octauo.

4. IDEM libro primo aduersùs Iouinianum, qui docebat virgines, viduas & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent cæteris operibus, eiusdem esse meriti, capite septimo: Dominus tentatus à Pharisæis, vtrùm secundùm legem Moysi vxores liceret dimittere, omninò fieri prohibuit. quod discipuli considerantes, dixerunt ei: Si talis est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quibus ille respondit: Non omnes capiunt verbum, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de vtero matris ità sunt: & sunt eunuchi, qui ab hominibus eunuchizati sunt: & sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat. In propatulo est, cur Apostolus dixit: De virginibus autem præceptum Domini non habeo. profectò quia præmiserat Dominus: Non omnes capiunt verbum, sed quibus datum est: & qui potest capere, capiat. Proponit *ὑποτίτιον* præmium: inuitat ad cursum: tenet in manu virginitatis brauium: ostendit purissimum fontem, & clamitat: Qui sitit, veniat, & bibat: qui potest capere, capiat. Non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum: sed qui voluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille vincet, ille satiabitur. Et ideò plùs amat virgines Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum. Maiorisque gratiæ est, offerre quod non debetas, quàm reddere quod exigaris. Apostoli, vxoris onera contemplati, Si talis est, inquiunt, causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quorum Dominus sententiam probans, Rectè quidem sentitis, ait, quòd non expediat homini, ad cælorum regna tendenti, accipere vxorem: sed difficilis res est, & non omnes capiunt verbum istud, verùm quibus datum est. Alios eunuchos natura facit, alios vis hominum: mihi illi eunuchi placent,

Marc. 10. Matth. 19.

1. Cor. 7.

Qui potest capere, capiat: quomodò intelligatur.

Ioan. 7.

Digitized by Google

cent, quos castrauit non necessitas, sed voluntas. libenter illos in meos sinus recipio, qui se castrauerunt propter regnum cælorum: & ob mei cultum noluerunt esse, quod nati sunt. Simulq; tractanda sententia: Qui se, inquit, castrauerunt propter regnum cælorum. Si castrati mercedem habent regnum cælorum: ergò, qui se non castrauerunt, locum non possunt accipere castratorum. Qui potest, inquit, capere, capiat. Grandis fidei est, grandisq; virtutis, Dei templum esse purissimum, totum se holocaustum offerre Domino: &, iuxta eundem Apostolum, esse sanctum corpore & spiritu. Hi sunt Eunuchi, qui se lignum aridum ob sterilitatem putantes, audiunt per Esaiam, quòd pro filijs & filiabus locum habeam in cælis paratum. Horum typus est Abdemelech eunuchus in Hieremia, & spado ille reginæ Candaces in Actis Apostolorum: quòd ob robur fidei, viri nomẽ obtinuit. Ad hos & Clemens, successor Apostoli Petri, cuius Paulus Apostolus meminit, scribit epistolas, omnemq; penè sermonem suum de virginitatis puritate cõtexuit: & deinceps multi Apostolici, & martyres, & illustres tam sanctitate quàm eloquentia viri, quos ex proprijs scriptis nosse perfacile est.

Impar præmium continentium & incontinentium.

1. Cor. 7.

Esaiæ 56. Esaias de eunuchis euangelicis agit. Hier. 38. Actor 8.

Clemẽs pontifex scripsit de virginitate, & præterea multi alij. Philip 4.

5. BASILIVS in libro de vera virginitate, vt suprà de sacramẽto Matrimonij, quæstione quinta, B. testimonio nono.

6. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimaoctaua contra Valesios: Et sunt, inquit, eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum. Quinam igitur hi fuerint, quàm generosi Apostoli, ac monasticam vitam degentes, & deinceps virgines? Ioannes quidem & Iacobus filij Zebedæi, qui manserunt in virginitate, neque tamẽ proprijs manibus membra resecuerunt, neque nuptias contraxerũt, sed proprio corde decertârunt, & mirabiliter gloriam coronæ huius certaminis abstulerunt. Post ipsos verò quot millia in mundo solitariam vitam degentes, & à monasterijs, & à virgineis conuentibus huius certaminis gloriam abstulerunt? qui corporibus mulierum non mixti sunt, sed in perfectissimo certamine decertauerunt. Velut etiam Helias in veteri testamento reperitur, & Paulus dum dicit: Dico autem incõiugatis, bonum est ipsis si manserint sic, vt & ego. Si verò se non continent, contrahant matrimonium. Quomodò igitur ipse mansit? Siquidem enim resectus erat, & secundùm ipsum manserunt assimilati ipsi, vt implerẽt hoc, sicut & ego. Quomodò exectus aliquis potest matrimonium contrahere, si se non continet? Sed & matrimonium contrahant, & nè vrantur: vides quomodò de continentia dicit, & non de membrorum ablatione?

Matth. 19. Eunuchi euangelici fuerũt Apostoli & monachi. Ioãnes & Iacobus virgines.

Multitudo continẽtium & virginum.

Helias & Paulus cælibes & continentes. 1. Cor. 7.

7. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite vigesimoquarto & vigesimoquinto, vt suprà de Sacramẽto matrimonij, quæstione quinta, B. testimonio decimo & vndecimo.

8. HIERONYMVS in caput decimũnonum Matthæi, vt ibidem C. testimonio octauo.

9. IDEM libro primo aduersùs Iouinianum, vt suprà in hac quæstione, A. testimonio quarto.

10. CYPRIANVS in tractatu de disciplina & habitu virginum: Prima sanctitas cœpisse & generare præcepit: secunda continentiam suasit. Cùm adhuc rudis mundus & inanis est, copiam fœcunditate generãtes, propagamur & crescimus ad humani generis augmentum. Cùm iam refertus est orbis, & mundus impletus, qui capere continentiam possunt, spadonum more viuentes, castrantur ad regnum. Neq; hoc iubet Dominus, sed hortatur: nec iugum necessitatis imponit, quãdo maneat voluntatis arbitrium liberum. Sed cùm habitationes multas apud Patrem suũ dicat, melioris habitaculi hospitia demõstrat: habitacula ista meliora vos petitis, carnis desideria castrãtes, maioris gratiæ præmium in cælestibus obtinetis.

Genes. 3.

Mundo ità referto hominibus, suadetur continentia. Matth. 19.

Ioan. 14.

Maius præmium virginũ in cælestibus.

11. SAPIENTIAE, octauo: Et vt sciui, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientia, scire cuius esset hoc donum: adij Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordijs meis, &c.

12. ORIGENES tractatu septimo in Matthæi caput decimumnonum, vt suprà de sacramento Matrimonij, quæstione quinta, C. testimonio septimo.

13. AVGVSTINVS libro sexto Confessionũ, capite vndecimo: Ibidem C. testimonio quinto.

14. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimatertia in Matthæum: Ibidem C. testimonio nono.

15. GREGORIVS Nazianzenus oratione tricesimaprima in dictũ illud Euangelij: Quum consummâsset Iesus hos sermones, &c. Non omnes, inquit, capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Cùm audis hoc, Datum est, nè hæretico vllo affectu tenearis, nè multiplices naturas introducas, nè terrenos, & spirituales, & medios. Sunt enim quidam ità malè affecti, vt alios omninò perditæ esse naturæ putent; alios salutem accepturæ; alios denique vt eos vel ad virtutem vel ad vitiũ voluntas duxerit, ità se habere. At verò aptitudinẽ quidem alios alijs, vel maiorem, vel minorem habere ipse quoquè concedo: cæterùm ad adipiscendam perfectionem aptitudinem solam minimè sufficere contendo: rationem enim esse, quæ eam excitet, vt natura in opus prodeat, quemadmodùm filex ferro pulsatus, atq; ità ferrum fiat. Cùm audieris, Quibus datum est, adde, Volentibus datum est, atque ijs, qui ea animi propensione sunt. Etenim cùm illud audis, Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei: idẽ tibi existimandũ censeo. Quoniam enim nõnulli sunt, qui ob rectè facta ità animis efferuntur, vt id totũ sibijpsis asscribant, nec quicquã Creatori, & sapientiæ eorum authori, ac bonorũ omnium suppeditatori acceptũ ferãt, his verbis eos docet Paulus, quòd ipsum etiam rectè velle, diuino auxilio indigeat; immò, vt rectiùs loquar, voluntas quoquè ipsa & electio eorum, quæ recta & cum officio coniuncta sunt, diuinum quoddam beneficium est, atque à Dei benignitate manans. Idcircò ait, Non volentis, id est, non solùm volentis, nec currentis solùm, sed etiam miserentis Dei. Ità, quoniam velle quoquè ipsum à Deo est, optimo iure totum Deo assignauit. Et paulò pòst: Illic quoquè his verbis, Et quibus datum est, hoc adiunge, qui digni sunt, quique, vt tales sint, non modò à Patre acceperunt, sed sibijpsis etiã dederunt. Ibidem paulò antè: Bonum est matrimonium: sed, quòd virginitate præstantius sit, dicere non possum. Neque enim magnum aliquid esset virginitas, nisi re aliqua bona melior & præclarior esset. Nolite hoc molestè ferre, quę matrimonij iugo subiectę estis. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Quę sub iugo est, aliqua ex parte Christi sit: quæ virginitatem amplexa est, tota Christi sit. Illa mundo non prorsùs alligetur: hęc nullo modo animum mundo addicat. Quod enim coniugata est pars, id virgini totum est. Angelorum vitam elegisti, in eorum ordinem te aggregâsti, qui iugum nesciunt: nè in carnem prolabaris, nè in materiã deijciaris, nè cum materia matrimonio iungaris, etiamsi alioquin in cælibatu perstes. An non planè angelicum, eam, quæ carnis vinculis alligata sit, non modò carni consentaneo viuere, sed natura ipsa excelsiorem esse?

Matth. 19. Explicat illud, Non omnes capiunt verbũ illud, sed quibus datũ est.

Volentibus datum est.

Rom. 9.

Voluntatis & Dei gratia cooperatio.

Matrimonium non est virginitate præstantius.

Actor. 5.

Angelorum vitam eligũt virgines.

16. MATTHAEI septimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis: Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur.

17. LVCAE vndecimo: Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, &c. vt apud Matthæum.

Digitized by Google

Cælibatus Clericorũ & Religiosorũ.

18. CONCILIVM Tridentinum sessione vicesimaquarta, canone nono: Si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares, castitatem solennitèr professos, posse matrimonium contrahere, contractumq; validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel voto: & oppositum nil aliud esse, quàm damnare matrimonium, posse omnes contrahere matrimoniũ, qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam vouerint, habere donum: anathema sit. cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id, quod possumus, tentari.

Castitatis donum non habentes. Matth. 7. 1. Cor. 10.

1. B. SARIENTIAE tertio: Felix est sterilis & incoinquinata, quæ nesciuit torum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum, & spado qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitauit aduersùs Deum nequissima. dabitur enim illi fidei donum electum, & sors in templo Dei acceptissima. Bonorũ enim laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidit radix sapientiæ.

2. CAPITE quarto: O quàm pulchra est casta generatio cum claritate: immortalis est enim memoria illius: quoniam apud Deum nota est, & apud homines. Cùm præsens est, imitantur illam: & desiderant eam cùm seeduxerit, & in perpetuum coronata triumphat, incoinquinatorum certaminum præmium vincens.

3. ECCLESIASTICI vigesimosexto: Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ.

4. MATTHAEI decimotertio: Alia autem ceciderunt in terram bonam: & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum. Et post nonnulla: Qui verò in terram bonam seminatus est: hic est qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert: & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud verò trigesimum.

5. CAPITE vigesimosecundo: In resurrectione neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cælo.

6. MARCI duodecimo: Cùm enim à mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli in cælis.

7. LVCAE vigesimo: Et ait illis Iesus, Filij huius seculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi verò qui digni habebũtur seculo illo & resurrectione ex mortuis, neque nubunt, neque ducunt vxores, neque vltrà mori poterunt: æquales enim angelis sunt: & filij sunt Dei, cùm sint filij resurrectionis.

8. APOCALYPSIS decimoquarto: Et vidi, & ecce Agnus stabat supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen eius, & nomen Patris eius scriptũ in frontibus suis. Et audiui vocem de cælo, tanquàm vocem aquarum multarum, & tanquàm vocem tonitrui magni: & vocem quam audiui, sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis. Et cantabant quasi canticum nouum ante sedem & ante quatuor animalia, & seniores, & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocunque ierit.

9. ESAIAE quinquagesimosexto, vt suprà Attestimonio secundo.

10. PSALMO quadragesimoquarto: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Et concupiscet rex decorem tuum: quoniam ipse est Dominus Deus tuus, & adorabunt eum. Et filiæ Tyri, in muneribus vultum tuum deprecabuntur, omnes diuites plebis. Omnis gloria eius filiæ regis abintùs, in fimbrijs aureis circumamicta varietatibus. Adducentur regi virgines post eam: proximæ eius afferentur tibi. Afferentur in lætitia & exultatione: adducentur in templum regis.

11. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi quarta Illuminatorum: Ac præcipuè de temperantia sermonem audito, secundùm ordinem solitariam vitam agentium, ac virginum vitã æqualem angelis ducentium. Magna vobis reposita est, fratres, corona. Nè parua voluptate vendatis magnam dignitatem. Audite quid dicat Apostolus: Est ne aliquis impurus sicut Esau, qui pro esca vendidit primogenita sua? Sed tu in libros Euangelicos inscriptus cùm sis, propter institutam continentiã, caue igitur, nè delearis propter scortationem. Neque rursùs cùm magnoperè studes temperantiæ, sis inflatus aduersùs illos, qui occupati sunt nuptijs: nam & hi mundi sunt. Honorabile enim coniugium, & torus immaculatus, dicit Apostolus. & tu quid ignoras, nunquid nõ ex nuptijs natus es? Non ergò ideò, quòd aurum possides, argentum reprobes.

Virgines vitã æqualem angelis ducunt. Corona virginitatis magna. Heb. 12.

Heb. 13.

12. CATECHESI duodecima Illuminatorũ: Adoretur qui de virgine natus Christus, & agnoscant virgines sui status vel dignitatis coronam. Agnoscat eorum ordo & institutum, qui vitã solitariam agunt, castitatis gloriam: neque enim priuamur castitatis dignitate. In vêtre enim Virginis fuit nouem mensium tempore Saluator. Itaque si veneratur virgo propter nouẽ mensium tempus, multò magis nos, propter multorum annorum tempus. Omnes autem castitatis cursum, Dei gratia curramus iuuenes & virgines, senes cum iunioribus: non intemperantias exercẽtes, sed laudantes nomen Domini. Non ignoremus castitatis gloriã: angelica enim est corona, & supra hominem hæc perfectio: parcamus corporibus, quæ lucere debent sicut sol. Nè propter paruam voluptatem, tantum ac tale corpus polluamus. Paruum enim est ad horam peccatum, longæua autem est ex eo & æterna verecundia. Angeli obambulãtes in terra, sunt castitatis operatores. Virgines cum Maria virgine habebunt partem.

Virginum corona. Castitatis monachorũ gloria. Angelica corona. Virgines cum Maria habebunt partem.

13. CATECHESI decimaquinta Illuminatorum: Inscripta est omnis tua oratio, & psalmodia: descripta est tua omnis eleemosyna: inscriptum est omne ieiunium: inscriptum est omne coniugium rectè custoditum: inscripta est continentia, propter Deum instituta. Præcipuam enim coronam in scripturis habet virginitas & castitas, cuius gratia lucebis sicut angelus.

14. MARTIALIS Apostolus in epistola ad Tolosanos, capite octauo: Virgo Valeria sponsa regis terrestris, sed melius sponsa regis cælestis, quæ per meam prædicationem virginitatem mentis & corporis Deo dedicauerat, gladio decollata, dum vitam temporalem contempsit, æternam immensis, & temporalem mortem pro Christo suscipere non recusans, æternam mortem deuicit. Et paulò post: Sponsus autem virginis adeò est effectus testis passionum Christi, vt in corpore suo cælestem conuersationem iam præbeat subditis, desideria carnis suæ crucifigens, regnum diaboli minuens: nec solùm Christo cui credidit, Ecclesias per suum regnum, secundùm quod Spiritui sancto & nobis visum est disponere, & fabricare gaudeat, sed antiquia templa dæmoniorum, & spurcissima fana idolorum destruere perfectus in fide videatur. Cui etiam obedire debetis in omnibus, quia princeps à Deo vobis est constitutus; à quo omnis potestas & paternitas in cælis & in terra originem ac fortitudinem sumpsit. Quem principem bonum ad hoc tantum murus perduxit grauem & nouellæ fidei, per quam nouus homo factus, nouo homini coniunctus est, vt pro suauitate quoque præmij futuri electus, copulam carnalium nuptiarum deuitauerit per meam prædicationem, quatenùs liberior Deo famulari posset,

Valeria sponsa regis cælestis, virginitatem vouit.

Ecclesiarum fabricatio.

Castitas spõsa sanctæ Valeriæ.

possit, & multas catervas populorũ subdere fonti regenerationis.

Castitas coniugalis. Genes. 1.

15. CAPITE nono: Nec ideò tamen prohibemus nubere legitimo connubio, cùm & hoc coniugium honestum concessum sit & constitutum à Deo ab initio mundi in multiplicationem generis humani. Vltra hunc autem gradum hominì licitè concessum, viduitatem in præmio maiori constituit. Sed & tertium excellentem gradum honestatis in virginitate demonstrauit nobis perfectum, & per omnia similem angelicæ dignitati. Ad quem inuitabat nos, dicens: Non omnes capiunt verbum hoc: sed qui potest capere, capiat.

Vidualis.

Virginitas similis angelicæ dignitati. Matth. 19.

16. CAPITE decimo: Ideò prædico vobis, quicunque in vobis viduitatem propter recompensationem elegerint, non fraudabuntur munere claritatis Dei. Qui verò in sublimitate excelsiori permanserint, virgines esse eligentes, centuplicatam in perpetua benedictione gloriam consequentur. Nam qui in virginitate singulari virginitatem matris suæ elegit, qui mortuus & resurrexit primogenitus ex mortuis, magnificentiùs secum, qui tales esse elegerint, in benedictione & regno patris exaltabit.

Virginũ centuplicata gloria.

17. CYPRIANVS in tractatu de disciplina & habitu virginum: Nunc nobis ad virgines sermo est, quarum quo sublimior gloria est, maior & cura est. Flos est ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritalis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi, &c. Quæ se Christo dicauerint, & à carnali concupiscentia recedentes, tam carne quàm mente se Deo vouerint, consumment opus suum magno præmio destinatũ: nec ornari iam aut placere cuiquam, nisì Domino suo, studeant, à quo & mercedem virginitatis expectant, dicente ipso: Non omnes capiũt verbum, sed illi quibus datum est. Sunt enim spadones, &c. Denuò quoquè per hanc angeli vocem continentiæ munus ostenditur, virginitas prædicatur: Hi sunt qui cum mulieribus se nõ coinquinauerunt, virgines enim permãserunt: hi sunt qui sequuntur Agnum quocunquè ierit. Ibidèm: Si præmium pollicitationis attẽdas, minus est quod laboras. immortalitas perseueranti datur, perpetua vita promittitur, regnum Dominus pollicetur. Seruate virgines, seruate quod esse cœpistis, seruate quod eritis. Magna vos merces manet, præmium grande virtutis, munus maximum castitatis. Domini vox est illa, dicentis: Filij seculi huius generant & generantur: qui autem habuerint dignationem seculi illius & resurrectionis à mortuis, non nubunt, neq; matrimonium faciunt: neque enim incipient mori, æquales enim sunt angelis Dei, cùm sint filij resurrectionis. Quod futuri sumus, iam vos esse cœpistis: vos resurrectionis gloriam in isto seculo iam tenetis: per seculum sine seculi contagione transitis. Cùm castę perseueratis & virgines, angelis Dei estis æquales: tantùm maneat & duret solida & illæsa virginitas, & vt cœpit fortiter, iugiter perseueret.

Virginũ gloria sublimior

Laus virginũ.

Deo se vouẽt virgines.

Opus magno præmio destinatum. Matth. 19.

Apoc. 14.

Præmium virginitatis cuiusmodi sit.

Lucæ 20.

18. HIERONYMVS in commentarijs super epistolã ad Philemonem, in ea verba, Sciens quoniam super id quod dico facies. Si autem Philemon hæc ad hominis præceptum facit: quanto magis faciet ob dilectionem Dei? Vndè meritò Apostoli voce laudatur, quòd mandata eius operè præuertat, & possit dicere: Voluntaria oris mei complaceant tibi Domine: plúsque faciens quàm præceptum est, vincant eos qui tantummodò imperata fecerunt, & iubentur dicere: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Virginitas quoquè propterea maiori præmio coronatur, quia præceptum Domini non habet, & vltra imperata se tendit.

Psal. 118. Plus faciens quàm præceptum est. Lucæ 17.

Virginitas cur maiori præmio coronetur.

19. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite decimoquarto: Sed quoniam deuitatis remissísve peccatis, adeunda est vita æterna; in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendę parùm est liberatum esse à peccatis, nisì aliquid ipsi liberatori voueatur, quod nõ fit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis. Consilium, inquit, do. Noui enim quid præsentis temporis, cui coniugia seruiunt, necessitas cogat, vt ea quæ Dei sunt minùs cogitentur, quàm sufficit adipiscendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quanuis in æterna vita ac salute manentium. Stella enim ab stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Bonum est ergò homini sic esse.

Singularis gloria eorum in cælis, qui Deo virginitatem vouerũt.

1. Cor. 7.

Quędam gloria non erit omnium beatorum. 1. Cor. 15. 1. Cor. 7.

20. ET capite vigesimoseptimo: Pergite itaque sancti Dei, pueri ac puellæ, mares ac fœminæ cælibes & innuptæ; pergite perseueranter in finem. Vos afferetis ad nuptias agni canticum nouum, quod cantabitis citharis vestris. Non vtiquè tale, quale cantat vniuersa terra, cui dicitur: Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino vniuersa terra: sed tale, quale nemo poterit dicere nisì vos. Et post pauca: Quò ire putamus hunc agnũ, quò nemo eum sequi vel audeat, vel valeat, nisì vos? Quò putamus eum ire? In quos saltus & prata? Vbi credo sunt grandia gaudia, non gaudia seculi huius vana, insaniæ mendaces, nec gaudia qualia in ipso regno Dei cæteris non virginibus erunt, sed à cæterorum omnium gaudiorum sorte distincta. Gaudium virginum Christi, de Christo, in Christo, cum Christo, post Christum, per Christum, propter Christum. Gaudia propria virginum Christi, non sunt eadem non virginum, quanuis Christi. Nam sunt alijs alia, sed nullis talia.

Apoc. 14. Canticũ virginũ singulare. Psal. 95.

Gaudiũ virginum in cælo à cæterorũ gaudiorũ sorte distinctum.

Sũt alijs alia, sed nullis talia gaudia.

21. CAPITE vigesimooctauo: Sequantur itaque agnum cæteri fideles, qui virginitatem corporis amiserunt; non quocunquè ille ierit, sed quousquè ipsi potuerint. Possunt autem vbiquè, præter cùm in decore virginitatis incedit.

22. CAPITE vigesimonono: Vos itaque sequimini eum, tenendo perseueranter quod vouistis, ardenter facite cùm potestis, nè virginitatis bonum à vobis pereat, cùm facere nihil potestis vt redeat. Videbit vos cætera multitudo fideliũ, quæ agnum ad hoc sequi non potest; videbit, nec inuidebit; & collætando vobis, quod in se non habet, habebit in vobis. Præsumite itaque, fidite, roboramini, permanete, qui vouetis & redditis Domino Deo vestro vota perpetuæ continentiæ, non propter præsens seculum, sed propter regnum cælorum.

Votum virginitatis.

Votum perpetuę continentiæ non propter præsens seculum, sed propter regnum cęlorũ Matth. 19. 1. Cor. 9. Psal. 85.

23. CAPITE trigesimo: Vos etiã qui hoc nondùm vouistis, qui potestis capere, capite; perseueranter currite, vt compræhendatis. Tollite hostias quisque suas, & introite in atria Domini, non ex necessitate, sed potestatem habentes vestræ voluntatis. Neque enim, ficut, Nõ mœchaberis, Non occides: ità dici potest, Non nubes. Illa exiguntur, ista offeruntur. Si fiant ista, laudantur; nisì fiant illa, damnantur. In illis Dominus debitum imperat vobis; in his autem si quid ampliùs supererogaueritis, in redeundo reddet vobis. Cogitate quicquid illud est, in muro eius locum nominatum, meliorem multo quàm filiorum atque filiarum. Cogitate illic nomen æternũ. Quis explicat quale nomen erit? Quicquid tamen erit, æternum erit. Hoc credendo & sperando & amando, potuistis coniugia non deuitare prohibita, sed transuolare concessa.

Exod. 20.

Supererogationis opus, vouere castitatem. Lucæ 10. Esaiæ 56.

Gloria virginũ singularis.

Transuolare coniugia.

24. GREGORIVS in tertia parte curæ pastoralis, admonitione vigesimanona: Admonendi sunt, peccata carnis ignorantes, vt incessanter præmia suspiciant: & libenter proculdubiò tentationum quas tolerant, labores calcabunt. Si enim

Præmia castitatis.

atten-

attendatur felicitas, quæ sine transitu attingitur, leue fit quod transeundo laboratur. Audiãt quod
Esaiæ 56. per Prophetam dicitur: Hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ volui, & fœdus meum tenuerint: dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen mellus à filijs & filiabus. Eunuchi quippe
Eunuchi euãgelici qui sint. sunt, qui compressis motibus carnis, affectum in se praui operis abscindunt. Quo autem apud patrem loco habeantur, ostenditur, quia in domo patris, videlicet æterna mansione, etiam filijs præferuntur. Audiant quod per Ioannem dicitur: Hi
Continẽtium & virginũ peculiaris gloria in vita æterna. Apoc. 14. sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines enim sunt: & sequuntur agnum quocunque ierit. Et quòd canticum cantant, quod nemo potest dicere, nisi illa centũ quadragintaquatuor
Canticum singulare. millia. Singulariter quippe canticum agno cantare, est cum eo in perpetuum præ cunctis fidelibus etiam de incorruptione carnis gaudere. Quod tamen electi cæteri canticum audire possunt, licèt dicere nequeant: quia per charitatem quidem in illorum celsitudine læti sunt, quamuis ad eorum præmia non assurgant.

1. C. PRIORIS ad Corinthios septimo: De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini, mulierem nõ tangere. Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Volo autem omnes homines esse sicut meipsum: sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius verò sic. Dico autem non nuptis & viduis: bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego. Quòd si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quàm vri. Ijs autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari, &c. De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Existimo ergò hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es vxori? Noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem, non peccâsti. Et si nupserit virgo, non peccauit. tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco. Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quę sunt mundi, quomodò placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi: quomodò placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico: non vt laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum * obseruandi. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, & ità oporteat fieri: quod vult faciat, non peccat, si nubat. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicat in corde suo, seruare virginem suam: bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuit. quòd si dormierit vir eius, liberata est: cui vult, nubat: tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit secundùm meum consilium. Puto autem quòd & ego spiritum Dei habeam.

* obsecrandi

2. HIERONYMVS libro primo aduersùs Iouinianum, explicaturus caput septimum epistolæ prioris ad Corinthios, inter cætera inquit capite quarto: Corinthij per literas quæsierant, vtrùm post fidem Christi cælibes esse deberent, &
Scopus capitis 7. prioris epistolæ ad Corinthios.

continentiæ causa, quas habebant, vxores dimittere: an si virgines credidissent, inirent matrimonia. &, cùm è duobus ethnicis vnus credidisset in Christum, vtrúmnam credens relinqueret non credentem: & si essent ducendæ vxores, Christianas tantùm accipi iuberet, an & ethnicas. ET capite septimo: Noli igitur admirari, si inter titillationem carnis, & incentiua vitiorum, angelorum vitam non exigimur, sed docemur. Quia vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: vbi præceptum, necessitas est seruientis. Præceptum, inquit, Domini non habeo, consilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Domino. Si non habes præceptum Domini, quare audes dare consilium, de quo non habes iussionem? Respondebit mihi Apostolus: Et vis vt ego iubeam quod Dominus obtulit potiùs, quàm præcepit? Ille creator & figulus, sciens fragilitatem vasculi, quod operatus est, virginitatem in audientis potestate dimisit: & ego doctor gentium, qui omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrifacerẽ, onus perpetuæ castitatis statim in principio credentium imponam ceruicibus infirmorum? Et postea: Quid ergò cogitat innupta & virgo? Quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore, & spiritu. Vtnihil aliud esset, vt nulla merces virginum amplior sequeretur: sufficeret si hæc sola prælatio, cogitare quę Domini sunt. Statimq; docet, quę sit ipsa cogitatio, vt sit sancta & corpore, & spiritu. Nonnullæ quippe sunt virgines carne, non spiritu: quarum corpus integrum est, & anima corrupta. Sed illa virginitas hostia Christi est, cuius nec mentem cogitatio, nec carnem libido maculauit. Ac, ne forsitan putaretur onus grauissimum castitatis nolentibus imponere, statim iungit causas suadendi, & ait: Hoc autem ad vtilitatẽ vestram dico: non vt laqueum vobis injiciam, sed vt ad id, quod honestum est, & intentè facit seruire Domino absque vlla distractione, vos adhorter. Et paulò pòst: Et qui non iungit, melius facit. Nisi illaturus esset, melius facit: nunquàm præmisisset, benè facit. Vbi autem bonũ, & melius est, ibi boni & melioris non vnum est præmium: & vbi non est vnum præmiũ, ibi vtique dona diuersa. Tantum igitur est inter nuptias & virginitatem, quantum inter non peccare & benefacere: immò vt leniùs dicam, quantum inter bonum & melius. CAPITE octauo: Finita disputatione coniugiorum, & virginitatis, & inter vtrunque cauto moderamine præceptorum, vt nec ad sinistrã, nec ad dexteram diuerteret, sed via regia graderetur, & illud impleret: Nè fis iustus multùm: rursùm monogamiam digamiæ comparat: & quomodò nuptias subdiderat virginitati, ità digamiam primis nuptijs subijcit, & ait: Mulier alligata est, quãto tempore vir eius viuit. quòd si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm consilium meum. Puto autem, quòd & ego spiritum Dei habeam. Concedit secundas nuptias, sed volentibus, sed ijs quæ se continere non possunt, nè, luxuriatæ in Christo, nubere velint, habentes damnationẽ, quòd primam fidem irritam fecerint: & hoc cõcedit, quia multæ abierunt retrò post Sathanam. Cæterũ beatiores, inquit, erunt, si sic permanserint: continuoq; subiungit Apostolicã authoritatem, secundùm meum cõsilium. Ne nè authoritas Apostoli, quasi hominis, leuior videretur, addidit: Puto autem, quòd & ego spiritum Dei habeam. Vbi ad continentiam prouocat, ibi non hominis, sed spiritus Dei cõsilium est: vbi autem nubendi cõcedit veniam, spiritũ Dei non nominat, sed prudentiæ librat consilium, ità singulis relaxans, vt vnusquisque ferre potest. Quam sancta sit digamia, hinc ostenditur, quòd digamus in Clerum eligi non potest: & ideò Apostolus ad Timotheum: Vidua, inquit, eligatur, non minus

Consiliũ virginitatis, nõ præceptum datur. 1. Cor. 7.

1. Cor. 9.

1. Cor. 7. Cogitare quę Domini sunt, magna dignitas est.

Differẽtia & distantia inter nuptias & virginitatem.

Eccles. 7. Monogamia melior digamia.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

Digamus eligi non potest in Clerum. 1. Tim. 5.

Digitized by Google

minùs sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor. Hoc omne præceptum de his est viduis, quæ ecclesiæ pascuntur eleemosynis. Non damno digamos, immò nec trigamos, &, si dici potest, octogamos. plus aliquid inferam, etiam scortatorem recipio pœnitentem. Quicquid æqualiter licet, æqua lance pensandum est. CAPITE nono: Ac de Adam quidem & Eua illud dicendum, quòd ante offensam in paradiso virgines fuerint, post peccatum autem & extra paradisum protinùs nuptiæ. Nuptię terram replêt, virginitas paradisum. CAPITE duodecimo: Sicut legimus, quòd Moyses, id est, lex, habuerit vxorem: ostende mihi Iesum Naue vel vxorem habuisse, vel filios: &, si potueris monstrare, victum me esse fatebor. CAPITE decimotertio: Obsecro te lector, & idipsum sæpè commoneo, vt scias me, quæ loquor, necessitate dicere: nec detrahere ijs, qui in lege præcesserint, sed seruisse eos temporibus & conditionibus suis, & illam Domini implêsse sententiam: Crescite & multiplicamini, & replete terrã: &, quod his maius est, futurorum typos præbuisse: nobis autem, quibus dicitur, Tempus in collecto est: superest, vt qui habent vxores, sic sint, quasi non habeant, aliud præcipi, & virginitatem à saluatore virgine dedicari. Eliam, & Elisæũ quàm stultè Iouinianus in catalogo posuerit maritorũ, me tacente, manifestum est. Si enim Ioannes Baptista venit in spiritu & virtute Eliæ, & Ioannes virgo est: vtiquè non solùm in spiritu eius venit, sed etiam in corporis castitate. Superfluum autè est de Daniele dicere, cùm Hebræi vsque hodiè autument, & illum, & tres pueros fuisse eunuchos ex illa Dei sententia, quam Esaias loquitur ad Ezechiam: Et de filijs tuis, qui nascentur ex te, tollent, & facient eunuchos in domo regis. ET capite decimoquarto: Venit Iouinianus ad Euãgelium, & proponit nobis Zachariam & Elizabeth, & Petrum & socrum eius: & consueta vecordia non intelligit istos quoquè inter eos, qui legi seruierint, debuisse numerari. neque enim euangelium ante crucẽ Christi est, quod passione & sanguine ipsius dedicatur. Iuxta quam regulam Petrus, & cæteri Apostoli, vt ei ex superfluo interim concedam, habuerunt quidem vxores, sed quas eo tempore acceperãt, quo euangelium nesciebant. qui assumpti posteà in apostolatum, relinquunt officium coniugale. Nam cùm Petrus ex persona Apostolorum dicit ad Dominum: Eccè nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: respondet ei Dominus, Amen dico vobis, quoniam nemo est, qui dimiserit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, qui non recipiat multo plura in seculo isto, & in seculo futuro vitã æternam. Si autem illud nobis opposuerit, ad probandũ quòd omnes Apostoli vxores habuerint: Nunquìd non habemus potestatem mulieres, vel vxores circũducendi, (quia γυνὴ apud Græcos vtrunq; significat) sicut cęteri Apostoli, & Cephas & fratres Domini? iungat & illud, quod in Græcis codicibus est: Nũquìd nõ habemus potestatẽ sorores mulieres, vel vxores circunducendi? Ex quo apparet, eum de alijs sanctis dixisse mulieribus, quæ iuxta morẽ Iudaicum, magistris de sua substantia ministrabãt, sicut legimus ipsi quoq; Domino factitatũ. nam & ordo verborum hoc significat. Nunquìd non habemus potestatem manducandi, & bibendi, aut sorores mulieres circunducendi? Vbi de comedendo, & bibendo, ac de administratione sumptuum præmittitur, & de mulieribus sororibus infertur: perspicuum est, nõ vxores debere intelligi, sed eas vt diximus, quæ de sua substantia ministrabant. quod & in veteri lege de Sunamitide illa scribitur, quòd solita sit Elisæum recipere, & ponere ei mensam & panem, & candelabrũ &c. Aut certè, si γυναῖκας vxores accipimus, non mulieres: id quod additur, sorores, tollit vxores, & ostendit, eas ceu germanas in spiritu fuisse, non coniuges. Quanquàm excepto Apostolo Petro nõ sit manifestè relatum de alijs Apostolis, quòd vxores habuerint: & cùm de vno scriptum sit, ac de cæteris tacitum, intelligere debemus, sine vxoribus eos fuisse, de quibus nihil tale scriptura significet. Et tamẽ ille, qui nobis obiecit Zachariam & Elisabeth, Petrũ & socrum eius: sciat de Zacharia & Elisabeth Ioannem fuisse generatum, id est, de nuptijs virginem, de lege euangelium, de matrimonio castitatem: vt à propheta virgine, virgo Dominus & annũciaretur, & baptizaretur. Ioannes vnus ex discipulis qui minimus traditur fuisse inter Apostolos, & quem fides Christi virginem repererat, virgo permansit: & ideò plùs amatur à Domino, & recumbit super pectus Iesu. Et quod Petrus qui vxorem habuerat, interrogare non audet, illũ rogat, vt interroget &c. Dicit Petro Dominus: Si eum sic volo esse, quid ad te? Vndè & sermo exiuit inter fratres, illum discipulum nõ moriturum. Ex quo ostenditur, virginitatem nõ mori, nec sordes nuptiarum ablui cruore martyrij, sed manere cum Christo, & dormitionem eius transitum esse, non mortem. Si autem obnixè contenderit, Ioannem virginem non fuisse, & nos amoris præcipuè causam, virginitatem diximus: exponat ille, si virgo non fuit, cur cæteris Apostolis plùs amatus sit. CAPITE decimooctauo: Non nego beatas esse viduas, quę ità post baptismum manserint: nec illarum detraho merito, quæ cum viris in castitate perdurãt: sed, sicut hæ maioris apud Deum præmij sunt, quàm nuptæ coniugali officio seruiẽtes, ità & ipsæ æquo animo patiantur virginitatem sibi præferri. Si enim illas sera pudicitia, post despumatas corporis voluptates, erigit contra maritatas: cur non infra perpetuam castitatem esse se nouerint. CAPITE decimonono: Fruſtrà, inquit, hęc loqueris: quia & Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi vnius vxoris viri, & habentes filios, ab Apostolo constituuntur. Quo modo de virginibus Apostolus dicit se non habere præceptum: & tamen dat cõsilium, quasi misericordiam consecutus à Domino: & hoc agit in omni illa disputatione, vt virginitatem præferat matrimonio: & suadet, quod imperare non audet, nè injicere videatur laqueum, & plus imponere põderis, quàm hominum potest sustinere natura: ità & in Ecclesiastico ordine constituendo, quia rudis ex gentibus constituebatur Ecclesia, leuiora nupèr credentibus dat præcepta: nè territi ferre non possent. Sed & ipsa episcopalis electio mecum facit. Non enim dicit, Eligatur episcopus qui vnam ducat vxorẽ &c. vt suprà de Sacramento Matrimonij, quæst. 4. C. 15. Alioquì si iuxta sententiam Apostoli, non erunt episcopi nisì mariti, ipse Apostolus episcopus esse non debuit, qui dixit: Volo autem omnes sic esse, sicut ego sum. Et Ioannes indignus hoc gradu existimabitur, & omnes virgines & continentes, quibus quasi pulcherrimis gemmis Ecclesiæ monile decoratur. CAPITE vicesimoprimo: Noli metuere, nè omnes virgines fiant. difficilis res est virginitas: & ideò rara, quia difficilis: Multi vocati, pauci electi. incipere, plurimorum est: perseuerare, paucorum. Vndè & grande præmium eorum, qui perseuerauerint. Si omnes virgines esse possent, nunquàm & Dominus diceret: Qui potest capere, capiat: & Apostolus in suadendo non trepidaret: De virginibus autem præceptum Domini nõ habeo. ET post multa ex Paulo allata testimonia: Dies, inquit capite vicesimoquarto, mẽ deficiet, si voluẽro omnia castitatis de Apostolo præcepta memorare. Ista sunt, de quibus ad Apostolos Dominus loquebatur: Adhuc multa habeo vobis dicere: sed nõ potestis ea portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Transeamus ad Iacobum, qui frater Domini dicebatur, tantę sanctitatis,

Bigamiã non damnat Hieronymus.

Iosue cælebs vixit.

Cur in lege veteri non ità viguit cælibatus & continentia.

Genes. 1.

1. Cor. 7.

Eliã & Elisæum cælibes fuisse.

Lucæ 1.

Danielis castitas.

Esaiæ 39.

Apostoli ante euangeliũ vxores suas duxerant: postea verò reliquerunt officium coniugale.

Matth. 19. Marc. 10. Lucæ 18.

2. Cor. 9.

An ex Pauli verbis cõuincatur, omnes Apostolos vxores habuisse.

Lucæ 8.

An vxores circunducebant Apostoli.

4. Reg. 4.

Vox Græca non admittit hoc loco significationẽ vxoris. Vide etiam Aug. in lib. de opere monach. cap. 4. Lucæ 1.

Ioãnes baptista virgo. Lucæ 4.

Ioannes Apostolus virgo. Ioan. 13. Ioan. 21.

Virginitas non moritur.

Ob virginitatem Ioannes plùs amatus.

Castitas viduarum superat castitatẽ coniugum, & à virginitate superatur.

Obiectio de Clericis nascentis ecclesiæ.

1. Tim. 3. 1. Cor. 7.

Paulus in septimo capite omnia agit, vt virginitatẽ præferat matrimonio.

Cur in initio Ecclesiæ in Episcopos coniugati etiam ordinabantur.

Ineptũ est asserere non nisi maritos episcopos esse debere.

1. Cor. 7.

Virginibus tãquàm gemmis ornatur Ecclesia.

Rara virginitas. Matth. 20.

Matth. 19. 1. Cor. 7.

Castitatis præcepta. Ioan. 16.

Iacobus perpetuæ virginitatis fuit.

Digitized by Google

tatis, tantæq; iustitiæ, & perpetuæ virginitatis, vt Iosephus quoque, historicus Iudæorum, propter huius necem Hierosolymam subuersam referat.

Apoc.14. Gradus continentiæ coniugum, viduarum, & virginum.

ET capite vicesimoquinto ex Apocalypsi citans: Si virgines, inquit, primitiæ Dei sunt: ergò viduæ, & in matrimonio continentes, erunt post primitias, id est, in secũdo & tertio gradu: nec priùs perditus populus saluari poterit, nisi tales hostias castitatis Deo obtulerit, & immaculatum agnum purissimis victimis reconciliauerit. Infinitum est, de euangelio decem virginũ exponere sacramentum, quinque stultarum, & quinque sapientum.

Matth.25.

Opera omnia absque continentia imperfecta sunt.

Hoc solùm nunc dico, quòd quo modo absque cæteris operibus virginitas sola non saluat, sic omnia opera absque virginitate, puritate, continentia, castitate, imperfecta sunt. ET concludens capite vicesimosexto: Satis abundeq; Christianæ pudicitiæ & virginitatis angelicæ de diuinis libris exempla præbuimus: sed quoniã intellexi in commentarijs aduersarij, prouocari nos etiã ad mundi sapientiam, quòd nunquàm hoc genus in seculo sit probatum, & nouum dogma cõtra naturam religio nostra prodiderit, percurrã breuiter Græcas, & Latinas, barbarasq; historias: & docebo virginitatem semper tenuisse pudicitiæ principatum. Referunt tabulæ, &c.

Ex profanis authoribus probat virginitatem semper tenuisse pudicitiæ principatum.

Pauli cælibatus & continentia. 1.Cor.7.

3. AMBROSIVS in caput septimum prioris epistolæ ad Corinthios: Non diceret, Bonum est innuptis vt sint sicut & ego, nisi esset integer corpore. Nec diceret, Omnes homines volebam esse sicut meipsum. Si enim habuerit vxorem, & hoc dixit, virgines esse noluit: sed absit. Sic enim à pueritia *spiritui seruiuit, vt huius rei studium non haberet: quippe cùm iuuenculus anticipatus sit à gratia Dei. Et paulò pòst: Bonum dicit esse, virginem permanere. Et vt hoc absolutiùs ostenderet, propter præsentẽ necessitatem, ait: quia optimum est, vt inter bonum & optimum nihil tam præclarum atque vtile esse cognosceretur, quàm est virginitas: quia non solùm apud Deum virginitatem commendatiorem docet, sed & apud vitam præsentem, dum necessitates temporis nescit, quas patitur coniugatio & mœroris partus, simulq; orbitates filiorum ignorat. Vt ergò ad hanc affectandã hortaretur, præsentis necessitatis exitia lucrari docet has quæ illam dilexerint, vt cùm nõ solùm hanc apud Deum locũ meliorem habere discunt, verumetiam in præsenti, omni industria hanc appeterent. Et in fine: Apostolus his loquitur, qui mira deuotione obsequi desiderãt cælestibus præceptis, ostendens & docens quo compendio citiùs itur ad Deum: quia qui propter Deum promerendum virgo manere vult, sciens quale præmium possit accipere, qui à licito temperat: vt melior fiat, simul omnia impedimenta carnis spernit, non nescius hæc esse, quæ gressum currentis velut oneribus compedum detinent.

*al. spiritu ferbuit

Virginitas & apud Deũ & apud vitam præsentem commendatior.

Per virginitatem tanquàm compẽdium quoddam citius itur ad Deum.

4. THEODORETVS in caput septimũ prioris ad Corinthios: De virginibus autem præceptum Domini non habeo. Dominus enim, cùm dixissent Apostoli, Si ità est lex vxoris, expedit vxorem non ducere: respondit, Non omnes capiunt verbum hoc. & rursùs, Qui potest capere, capiat. Propterea diuinus quoquè dixit Apostolus, Præceptum Domini non habeo. Si ergò legem non accepisti, quid sibi vult quod dicis, Consilium autem do? Non legem fero, sed consilium affero. Etenim Deus cùm quæ sunt secundùm naturam præcepisset, adhortatur ad ea quæ sunt supra naturam. Quoniam autem verisimile erat futurum vt quidam huic rei tanquàm rei nouæ contradicerent, consilio adiecit: Tanquàm misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Cum solita modestia Apostolicam authoritatẽ ostendit. Sum consiliarius fide dignus, inquit, per multam Domini misericordiã vocatus, & cui credita est prædicatio. Quid autem consulis? Existimo enim hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est sic esse: Alligatus es vxori? noli quærere solutionẽ. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Illud, Existimo, adiecit, non dubitans virginitatem esse bonum & bonorum optimum ac præstantissimum: sed nè adhortatio lex fieret, adiecit dubitationem. Legem enim consequitur obseruatio & transgressio, & eorum qui transgrediuntur, punitio: & ideò quę magna sunt, non præcipit, sed ad ea hortatur. Et paulò pòst in ea verba, Qui sine vxore est, &c. Ostendit breuiter differentiam solicitudinis eius qui eligit iugum matrimonij, & eius qui cælibatum amplectitur. Facilè autem scire potest qui vult, eorum qui in vita versantur, labores & solicitudines. Eas autem nos quoquè fusiùs ostendimus, dum de virginitate orationes scriberemus, & ad eius opes bonorum amatores adhortaremur. Ibidèm super ea verba: Volo autem ómnes esse sicut meipsum: In continentia & perfectionem indicauit, & quę minora sunt, cõcessit: & imbecillitati quidem opem ferentia medicamenta oratio protulit, ad ea autem quæ sunt optima & præstantissima eligenda, archetypum exemplar excitat: seipsum autem exemplar proposuit, suæ castitatis thesaurum nobis reuelare coactus. Dico autem non nuptis & viduis: Bonum est illis, si sic permanserint sicut ego. Ostendit rursùs se esse ex ordine cælibum & eorum qui vxores non duxerunt. Neque enim quis eum iure inter viduos collocet, cùm adhuc esset adolescens, quando vocatione dignus est habitus.

Matth.19.

Virginitas bonorũ optimum ac præstãtissimum.

Theodoretus scripsit orationes de virginitate.

Pauli cælibatus.

5. IDEM in epitome diuinorum decretorum, capite de virginitate: Dominus autem Deus non tulit quidem leges de virginitate: intellexit enim esse rem supra naturam: eam autem laudibus prosequendo, eos qui vellent, ad certamen adhortatus est. Cùm enim dixissent Apostoli: Si ità est causa hominis cum vxore, non expedit vxorem ducere: respondens Dominus, dixit: Non omnes &c. & sunt Eunuchi qui castrauerunt seipsos propter regnum Dei. Hoc autem non de testium, sed de prauarum cogitationum dixit amputatione. deindè subiunxit: Qui potest capere, capiat. Qua de causa diuinus etiam Apostolus, de virginitate loquens, dixit: Præceptum autem Domini non habeo. De virginitate enim legem non tulit Dominus. Consilium autem do, &c. Huic nempe, sic esse, addidit illud, existimo: non dubitans de ijs quæ consulebat, sed orationem moderans, vt non esset lex. Lex enim habet etiam transgressionem, transgressio autem inducit etiam supplicium. Ea autem de causa adiecit illud, Puto, vt ostenderet id quod dicitur, non esse legem, sed cõsilium. Hoc autem, Non peccat si nubat; dicit de ijs, quæ virginitatis pacta conuenta seu vota nondùm fecerant.

1.Cor.7.

Cur dixit, existimo.

Virginibus quæ voto adstrictæ non sunt, nubere licet.

6. CHRYSOSTOMVS in libro de Virginitate, capite nono: Virginitatem matrimonio longè præstantiorem sentio: nec verò propterea matrimonium in malis pono, quin vehementer etiam laudo.

Meminit huius libri Nicepho lib 13. histor. eccles. cap. 2.

7. CAPITE decimo: Bonum est virginitas? & ego consentio. ac matrimonio etiam melior? & hoc confiteor. & si placet, quanto etiam melior sit, addam: quanto cælum terra, quanto hominibus angeli. Imò vt fortius aliquid dicam, etiam amplius. Nam angeli, etsi nec ducunt vxores, nec ducuntur, at non sunt carne & sanguine coagmentati, non in terris commorantur, non libidinum æstus sentiunt, non cibi aut potus indigent, non suaui cantu deliniri, nõ liberali forma, aut alio eius generis vllo, flecti possunt, sed quasi summo meridie cælum, nulla affectum nube, purum spectatur; ità & illorum naturæ, à libidine quietæ, illustres ac perlucidæ maneant oportet.

Virginitas cõiugio præstantior.

Angelis præferuntur virgines. Lucæ 20.

8. CAPI-

Digitized by Google

Virgines quà in re angelorum imitentur mores.

8. CAPITE vndecimo: Humanum autem genus naturâ beatis illis concedens, vires suas vrget, cum ijsq; pro virili æquari summa ope nititur. Quo pacto? Nec ducunt vxores angeli, nec ducuntur? at nec virgo. Assistunt perpetuò ac ministrant Deo? itidèm & virgo. quare etiam Paulus eas ab omni solicitudine arcet, vt assiduæ sint & indiuisæ. Quòd si, vt illi, in cælum hîc ascendere non possunt, corpore eas pessum dante; at hîc quoquè insignem habent compensationem, quæ ipsum cæli Dominum excipiant, si quidem sint animo atque corpore sanctæ. Viden virginitatis decus? Eorum qui in terris degant, cum cælitibus vitæ similitudinem molitur, corpore vestitos, vinci ab incorporeis copijs non permittit, mortales, angelorum æmulos reddit.

Inexplicabilis virginum merces.

Ecclesiæ virginibus multa ac magna obuenient bona, quæ & oculorum, & audiendi sensum, & humanam cogitationem superent.

Pulchritudo virginitatis.

9. CAPITE vigesimoprimo: Quid virginitate dulcius, quid melius, quid illustrius? quæ fulgores ipsis etiam Solis radijs luculentiores emittat, nosq; ab omnibus quæ in vitam incidant abiunctos, in iustitiæ Solem puris oculis assiduè contuentes præstat.

1. Cor. 7.

10. CAPITE vigesimooctauo: Vxor sui corporis domina non est, sed vir: itidémque vir sui corporis dominus non est, sed vxor. Et hæc dici pro matrimonio videntur: re vera autem ea, tanquàm hamum assueta esca obligatum, in discipulorum aures immittit, eos habendo de matrimonio sermone, à matrimonio retrahere volens. Qui enim audiat, post matrimonium non iam se suum fore, sed vxoris arbitrio subiectum iri, nec mora, acerbissima seruitute expedire se conabitur: atque in primis iugum nec subire: cùm qui semel subierit, ei porrò seruiendum sit quandiù id vxori videatur.

Nuptias occultè diffuadet Paulus.

Inter nuptias & virginitatē magnum interuallum.

11. CAPITE trigesimoquarto: Adhuc quisquam, sodes, matrimonium cum virginitate contendere, ac vel obtueri ausit? At non permittit beatus Paulus, ingens vtriusque rei discrimen edens. nam illam Domini res, hanc mundana curare. Et paulò pòst: Virginitas quo contensior est, eo maiorem habet laudem: at matrimonium, vbi eò plus satis vtare, tum maximè laudis omnis expers est. id enim, inquit, dico, qui permittam. iam vbi permissio fit, laudi nullus locus sit. At enim & de virginibus disserens ait, Domini præceptum non habeo. ecquid igitur rem exæquat? minimè gentium. nam de virgine sententiam dicit: hîc consensum præbet. Ac neutrum præcipit, non eadem de causa: sed hîc, nè qui ab intemperantia se sustollere vellet, prohiberetur, velut præcepti necessitate obstrictus; illic, nè qui ad virginitatem euadere nequiuisset, damnaretur, ceu in præceptum contumax. Si Pauli voluntatem scire vis, audi quæ sit: Velim, inquit, omnes homines sic esse, vt ego sum, continentes. Igitur qui velis omnes continentes esse, neminem vis esse coniugem. Non equidem: at non propterea volentes veto & insimulo, sed cùm optem ac percupiam omnes sic esse, vt ego sum, tum illud propter libidines etiam concedo: ideóque in ingressu dicebam, Præstare homini mulierem non tangere: qui id præoptarem.

Pauli cælibatus.

12. CAPITE trigesimosexto: Hæc autem eò disserui, nè dicentem audiens, Suam quisque habet dotem, concidas, ac tecum sermocinere: Opera mea hîc nihil opùs est: dotem Paulus nominauit. Nam modestiæ causa, non qui continentiam donis accensere vellet, ità loquitur. Scilicet adeò & secum & cum Christo pugnet? cum Christo dicente, Sunt castrati, qui seipsos propter regnum cæleste castrauerunt: atque addente, Qui capere potest, capito. Secum, qui viduitatem amplexas, sed in eo proposito persistere nolentes, damnet.

Virginitatis donū non ità datur, vt homo pro eo adipiscendo aut cōseruando laborare non debeat. Matth. 19.

Nam si donum est, cur eis comminare, dicens: Damnatæ, quæ primam fidem fregerint. Nusquàm enim Christus dotes non habentes puniuit, sed vbiquè vitam integram non præstantes. adeóque quod potissimùm requirit, vita est quàm optima, & actiones irreprehensæ. Donorum autem distributio posita est non in accipientis optione, sed in donantis arbitrio. Non prodigiorum, sed actionum beatitudo est, quemadmodùm & pœnæ. Quo pacto, inquam, eadem cohortans perseuerat, si id in nobis non est, nec post diuinum fauorem operam etiam nostram desiderat? ei enim sententiæ, Velim omnes homines sic esse, vt ego sum, continentes, iterùm subdit, Solutis autem matrimonio & viduis dico, præstare eis, sic manere vt ego.

1. Tim. 5.

Bonam vitā requirit Christus.

Matth. 5.

1. Cor. 7.

13. CAPITE trigesimonono: Inquiens, Si nupsit virgo, non peccauit, non de ea loquitur, quæ matrimonio renunciauit: euidens est enim eam piaculum commisisse, & quidem infandum: sed quæ & expers matrimonij fit, & nondùm hoc aut illud censuerit, sed tanquàm in meditullio harum cogitationum consistat. Et post pauca: Quæ vidua mera fit, ei, si velit, nubere permittit: at quæ perpetuò vidua agere Deo promisit, atque interim nubit, eam vehementer damnat, quæ ictum cum Deo pactum calcet. Non ergò his, sed illis dicit, Tamen si se non continent, contrahant matrimonium: satius est enim matrimonium contrahere quàm ardere. Non dixit, Sin libidinis vim vllam sentiunt, sin transuersi aguntur, sin non possunt: nihil eiusmodi quod eorum est qui aliquid dignum venia patiuntur. Sed quid? Si se non continent: quod eorum est, qui propter ignauiam fungi nolunt. id enim significat eos, quibus res in manibus esset, detrectando labore eam non perficere.

Quænam virgo si nubat, non peccat.

Cui viduæ licet denuò nubere.

1. Tim. 5.

Nemo cogitur ad incontinentiam.

Quòd quidā se non contineant, voluntati tribuendum est & pigritiæ.

14. CAPITE quadragesimo: Vt virgini, cui perennè viuens atque immortalis sponsus sit, nubere nunquàm licet: sic maritę tum demùm, cùm vir obierit.

Virgini sacrā nubere non licet.

15. CAPITE quadragesimoprimo: Illud, Qui capere potest, capito, liberam auditori optionem condonantis est.

Matth. 19.

16. CAPITE quadragesimonono: Quòd si nupsit virgo, non peccauit, sed virginitatis coronis se despoliauit, magnis illis & arcanis bonis. Cur non præmia, quæ post certamen eas maneant, recensuit? vt in occursum prodeant sponso, vt splendidas lucernas habituræ sine, vt summa cum gloria ac fiducia regem in cubile comitentur, vt omnium proximè eius solium, & regios toros effulgeant. Sed de his nec leuissimè quidem meminit: vitæ miseriarum vacuitatem sursum deorsúmque iactat. Corinthijs loquebatur, apud quos statuerat nihil scire, nisi Iesum Christum, & eum crucifixum: quos vt spiritales alloqui non potuerat, & qui carnales essent adhuc, lacte aluisset: quibus etiam cùm hæc scriberet, vitio dabat, ne tum quidem adhuc posse, qui adhuc carnales essent, & humana paterentur. Ideò à rebus terrenis, aspectabilibus, ac sub sensum subiectis, eos & ad virginitatē instigat, & à matrimonio abducit. At non Dominus noster Iesus Christus idem facit, cùm de virginitate disputat; sed illic cæleste regnum proponit. Sunt enim, inquit, qui seipsos propter regnum cæleste castrārunt.

Coronæ virginitatis magna & arcana bona.

Cur Paulus non meminit coronæ virginum, sed tantùm vacuitatis molestiarū huius vitę.

1. Cor. 2.

1. Cor. 3.

Christus verò meminit.

Matth. 19.

17. CAPITE septuagesimooctauo: Audi dicentem Christum, Nec ducunt, nec ducuntur, sed angelorum similes sunt in cælo. En discrimen, quò virginitas mortalem repentè attollit, modò si ea vera sit.

Lucæ 20.

18. CAPITE septuagesimonono: Etenim quæ re, sodes, ab angelis differebant Elias, Elisæus, Ioannes, germani hi virginitatis amatores? Nul-

Eliæ, Elisæi & Ioannis virginitas,

Digitized by Google

ijdemq; angelis conferuntur. Lucæ 20.

la, nisi quòd mortali natura erant obstricti : cætera, si quis accuratè inquirat, nihilo ijs deterius affectos inueniet. atque hoc ipsum quo inferiores videbantur, valdè ad laudem facit. Nam in terra degentes, ac sub mortalis naturæ necessitatem subiectos, ad eam virtutem euadere potuisse, vide quantæ fortitudinis, quantæ philosophiæ erat. Ac virginitatem eos tales comparâsse, hinc perspicuum est. Quòd si enim coniuges atque liberos habuissent, non tam facilè deserta habitâssent, ædes, & reliquum vitæ apparatum neglexissent. Nunc ijs omnibus vinculis soluti, in terra velut in cælo degentes agitabant, non parietibus, non tecto, non toro, non mensa, non alio id genus vllo indigentes: quin cælum pro tecto, humum pro toro, solitudinẽ pro mensa habebant, ac quæ res alijs famis auctor videatur, deserti sterilitas, ea sanctis illis abundantiam præstabat.

Virginitas eos euexit.

Nõ idem virtutis modus in veteri & nouo testamento.

19. CAPITE octogesimotertio : Quod initiò dicebam, & nunc repetam, non eundem à nobis atque ab illis virtutis modum exigi. siquidem nunc perfecto esse non licet, nisi omnibus venditis, nisi omnibus valere iussis, non opibus tantùm & ædibus, sed anima etiam sua. tum nondùm tantæ accurationis specimen erat. Quid igitur, inquit, accuratiùs nunc Patriarcha viuimus? Deberemus certè, atque id iubemur, sed non præstamus.

20. IVDITH octauo: Erat autem Iudith relicta eius (Manassis) vidua iam annis tribus, & mensibus sex. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur: & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbata & neomenias, & festa domus Israel.

21. CAPITE decimoquinto : Ioachim autem summus pontifex de Ierusalem, venit in Bethuliam cum vniuersis presbyteris suis, vt videret Iudith. Quæ cùm exîsset ad illum, benedixerunt eam omnes vna voce, dicentes: Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri, quia fecisti viriliter, & confortatum est cor tuum, eò quòd castitatem amaueris, & post virum tuum, alterum nescieris: ideò & manus Domini confortauit te, & ideò eris benedicta in æternum.

22. LVCAE secundo: Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua erat vsque ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de templo, ieiunijs & obsecrationibus seruiens nocte ac die.

Inter castitatis & meritorum gradus non discernere, agrestis vlulatus est.

1. D. AMBROSIVS epistola octogesimaprima ad Syricium Papam : Agrestis vlulatus est, nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem seruare, promiscuè omnia velle confundere, diuersorum gradus abrogare meritorum, & paupertatem quandam cælestium remunerationum inducere, quasi Christo vna sit palma quam tribuit, ac non plurimi abundent tituli præmiorum. Simulant se ista donare coniugio. Sed quæ potest laus esse coniugij, si nulla est virginitatis gloria? Neque verò nos negamus sanctificatum à Christo esse coniugium, diuina voce dicente: Erunt ambo in carne vna, & in vno spiritu. Sed prius est quod nati sumus, quàm quod effecti, multóque præstantius diuini operis mysterium, quàm humanæ fragilitatis remedium. Iure laudatur bona vxor &c. vt in textu. Et in fine: Iouinianum, Auxentium, Germinatorem, Felicem, Protinum, Genialem, Martianum, Ianuarium, & Ingeniosum, quos sanctitas tua damnauit, scias apud nos quoquè secundùm iudicium tuum esse damnatos.

Genes. 2. Matth. 19.

Iouinianistæ damnati.

2. IDEM in epistola octogesima secunda ad Ecclesiam Vercellensem: Audio venisse ad vos Sarmationem & Barbatianum vaniloquos homines, qui dicunt nullum esse abstinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æstimari precio. Et post nonnulla: Quid autem loquar quanta sit virginitatis gloria, quæ meruit à Christo eligi, vt esset etiam corporale Dei templum, in qua corporaliter (vt legimus) habitauit plenitudo diuinitatis? Virgo genuit mundi salutem, virgo peperit vitam vniuersorũ. Sola ergò non debet esse virginitas, quæ omnibus in Christo profuit? Virgo portauit, quẽ mundus iste capere aut sustinere non potest. Deniquè qua reuerẽtia virginitatis locutus est sanctus Apostolus, &c. vt suprà, quæstione prima D. testimonio primo.

Virginitatem deprimũt vaniloqui homines.

Virginitatis gloria.

3. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà C. testimonio primo.

4. AMBROSIVS libro de viduis, vt suprà quæstione prima, D. testimonio secundo.

5. IDEM in libro primo de virginibus: Inuitat nunc integritatis amor, & tu soror sancta vel mutis tacita moribus, vt aliquid de virginitate dicamus: nè velutì transitu quodam præstricta videatur, quæ principalis est virtus. Non enim ideò laudabilis virginitas, quia in martyribus reperitur, sed quia ipsa martyres faciat. Quis autem humano eam possit ingenio compræhendere, quam nec natura suis inclusit legibus? Aut quis naturali voce complecti, quod supra vsum naturæ sit? E cælo accersiuit, quod imitaretur in terris. Nec immeritò viuendi sibi vsum &c. vt suprà quæstione 2. B. 2. Dicet aliquis: Sed etiam Helias nullis corporei coitus fuisse permixtus cupiditatibus inuenitur: Ideò ergò curru raptus ad cælum, ideò cum Domino appáret in gloria, ideò Dominici venturus est præcursor aduentus. Et post nonnulla: Ego licèt laudationem non susceperim virginitatis, sed expressionem, ad rem tamen pertinere arbitror, vt quæ sit ei patria, quis author, appareat. Ac priùs vbi sit patria definiamus. Si enim ibi est patria, vbi genitale domicilium: in cælo profectò est patria castitatis. Itaque hîc aduena, ibi incola est. Quid autem est castitas virginalis, nisi expers contagionis integritas? Atque eius authorem quem possumus existimare, nisi immaculatum Dei filium, cuius caro non vidit corruptionem, diuinitas non est experta contagionem? Videte igitur quãta virginitatis merita sint. Conferamus, si placet, bona mulierum cum vltimis virginum. Iactet licèt fœcundo se mulier nobilis partu: quo plùs generauerit, plùs laborat. Numerat solatia filiorum, sed numeret pariter & molestias. Nubit, & plorat. Qualia sunt vota quæ flentur? Et post pauca: Audîstis parentes, quibus erudire virtutibus, quibus instituere disciplinis filias debeatis, vt habere possitis quarum meritis vestra delicta redimantur. Virgo Dei donum est, munus parentum, sacerdotium castitatis. Virgo matris hostia est, cuius quotidiano sacrificio vis diuina placatur. Non vtiquè dissuadeo nuptias, si fructus sacræ virginitatis enumero. Paucarum quippe hoc munus est, illud omnium. Nec potest esse virginitas, nisi habeat vndè nascatur. Bona cum bonis comparo, quô faciliùs, quid præstet, eluceat. Neque meam sententiam affero, sed eam repeto, quam edidit spiritus sanctus per Prophetam: Melior est, inquit, sterilitas cum virtute. Vobis virgines sanctæ speciale præsidium est, quæ intemerato pudore sacrum Domini seruatis cubile. Neque mirum, si pro vobis angeli militant, quæ angelorum moribus militatis. Meretur eorum præsidium castitas virginalis, quorum vitam meretur. Et quid pluribus exequar laudem castitatis? Castitas enim angelos fecit. Qui eam seruauit, angelus est: qui perdidit, diabolus. Nam

Virginitatis & castitatis patria in cælo est.

Virginalis castitas quid sit.

Author eius est Dei filius.

Confert virginum felicitatem cũ bonis coniugũ.

Meritis filiarum virginũ redimuntur parentum delicta.

Sap. 4.

Virginalis castitas meretur angelorum præsidium.

Castitas angelos fecit.

Digitized by Google

Nam de resurrectione quid dicam, cuius præmia iam tenetis? In resurrectione autem neque nubẽt, neque nubentur, sed erunt ficut angeli, inquit, in cælo. Quod nobis promittitur, vobis præstò est, votorúmque nostrorum vsus apud vos est. Dicet aliquis: Tu nobis quotidiè virginum canis laudes: quid faciam, qui eadem quotidiè cantito, & proficio nihil? Sed non mea culpa. Deniquè de Placentino sacrandæ virgines veniunt, de Bononiensi veniunt, de Mauritania veniunt, vt hìc velentur: magnam rem videtis: hìc tracto, & alibì persuadeo. Si ità est, alibì tractemus, vt vobis persuadeamus. Quid, quòd etiam qui me non audiunt, sequuntur: qui audiunt, non sequuntur? Nam pleraſque virgines cognoui velle, & prohiberi etiam prodire à matribus, & quod grauius est, viduis, cum quibus hic mihi sermo est. Nempe si hominem amarent filiæ vestræ, per legem possent eligere quem vellent. Quibus igitur hominem eligere licet, Deum non licet? Contuemini quàm dulcis pudicitiæ fructus sit, qui Barbaricis quoquè inoleuit affectibus. Ex vltimis infra vltráque Mauritaniæ partibus deductæ virgines hìc sacrari gestiunt. Bonum est, si virgini studia parentum quasi flabra pudoris adspirent. Sed illud gloriosius, si teneræ ignis ætatis, etiam sine veteribus nutrimentis sponte se rapiat in fomitem castitatis. Dotem negabunt parentes? sed habes diuitem sponsum, cuius contenta thesauro, patriæ successionis emolumenta non quæras. Quanto dotalibus præstat compendijs casta paupertas? Vince priùs puella pietatem. Si vincis domum, vincis & seculum. Memoriæ nostræ puella dudùm nobilis in seculo, nunc nobilior Deo, cùm vrgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad sacrosanctum altare confugit. Quò enim meliùs virgo recurreret, quàm vbi sacrificium virginitatis offertur? Ne is quidem finis audaciæ. Stabat ad aram Dei pudoris hostia, victima castitatis: nunc capiti dexteram sacerdotis imponens, precem poscens; nunc iustæ impatiens moræ, ac summum altari subiectans verticem. Num meliùs, inquit, mater tu me quàm altare velabis, quod sanctificat ipsa velamina? Plùs talis decet flammeus, in quo caput omnium Christus quotidiè consecratur. Quid agitis vos propinqui? quid exquirendis adhuc nuptijs solicitatis animum? Iam dudùm prouisas habeo. Sponsum offertis? meliorem reperi. Quaslibet exaggerate diuitias, iactate nobilitatem, potentiam prædicate. Habeo eum cui nemo se comparet, diuitem mundo, potentem imperio, nobilem cælo. Si talem habetis, non refuto optionem: si non reperitis, non prouidetis mihi, sed inuidetis. Silentibus cæteris, vnus abruptiùs: Quid si, inquit, pater tuus viueret, innuptam te manere pateretur? Tum illa maiori religione, moderatiore pietate: & ideò fortasse defecit, nè quis impedimentum posset afferre. Quod ille responsum de patre, de se oraculum, maturo sui probauit exitio. Ità cæteri eadem quisque metuentes, fauere cœperunt qui impedire quærebant: nec dispendium debitarum attulit virginitas facultatum, sed etiam emolumentum integritatis accepit. Habetis puellæ deuotionis præmium, parentes cauete offensionis exemplum.

Matth. 22.

Ad Ambrosiũ confluebant virgines ex alijs prouincijs, vt ab eo velarentur.

Cõtra parentes, qui filiabus in amplectẽdo virginitatis statu obsistunt.

Vide Concil. Trid. sess. 25. de Regulari. & monialib. cap. 18.

Laudat filias, quæ parentibus inuitis emplectuntur.

Exemplũ de virgine nobili, quæ parentibus & amicis inuitis confugit ad altare, vt virgo consecraretur.

Spõsus Christus.

Nota vindictam Dei.

6. ET libro secundo de virginibus: Superiore libro, quantum virginitatis munus sit, euoluimus, (non enim potuimus explicare) vt per se cælestis gratia muneris inultet legentem. Secundo libro virginem institui decet, & tanquàm competentium præceptorum magisterijs erudiri.

Virginitatis mũnus quodãmodo inexplicabile.

7. LIBRO tertio de virginibus: At certè ipsis gentilibus inter aras & focos venerabilis solet esse virginitas: & in quibus nulla est meritorum pietas, nulla mentis integritas, in ijs tamen carnis virginitas prædicatur. A prophanis igitur cæremonijs virgines nemo prohibebit, ab Ecclesia Dei virginitas arcebitur? Illic coguntur, quod non docentur: hìc interdicitur, quod non licet non doceri. Illic præmijs reuocantur à nuptijs, hìc ad nuptias coarctabuntur iniurijs? Illic violentia fit vt capiantur, hìc fiet violentia nè profiteantur? Et potest esse patientia sacerdotum, vt non vel morte oblata, si ità necesse est, integritatis sacrificium vindicetur. Accusati sumus: & nisi fallor, accusatores nostri plerique de vobis sunt. Horum ego affectus redarguere mâlo, quàm personas prodere. Criminis autem inuidia hæc est, quia suadeo castitatem. Qui hoc non libenter accipit, ipse se prodit. Virginitatem, inquit, doces, & persuades plurimis. Vtinàm conuincerer, vtinàm tanti criminis probaretur effectus. Non vererer inuidiam, si efficaciam recognoscerem. Atque vtinàm me exemplis potiùs argueretis, quàm sermonibus cæderetis. Sed vereor nè præuaricatores mihi apposuisse videar, qui me alienis commendent laudibus. Initiatas, inquit, sacris mysterijs, & consecratas integritati puellas nubere prohibes. Vtinàm potuissem reuocare nupturas. Vtinàm possem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignum videtur, vt sacratæ virgines à sacrosanctis altaribus non abducantur ad nuptias? Et quibus licet sponsum eligere, non licet Deum præferre? In me ergò facti conditio mutatur, vt pro opprobrio mihi cedat, quod semper spectauit ad gratiã sacerdotũ, iacere semina integritatis, & virginitatis studia prouocare. Quæro enim, vtrùm quasi improbum hoc, an quasi nouum, an quasi inutile reprehendatur? Si quasi improbũ, improba ergò vota sunt omnium, improba vita est angelorum, quam gratia resurrectionis imitatur. Qui enim non nubunt neque nubentur, erunt ficut angeli in cælo: qui hoc vtiquè reprehendit, resurrectionis vota condemnat. Itaque improbum videri non potest, quod hominibus pro præmio constitutum est. Nec potest eius rei species displicere, cuius veritas & in fructu est, & in voto. Sed esto, non sit improbum, nunquìd nouum est? Nos enim noua omnia quæ Christus non docuit, iure damnamus, quia fidelibus via Christus est. Si igitur Christus non docuit quod docemus, etiam nos id detestabile iudicamus. Discutiamus ergò, vtrùm Christus integritatem docuerit, an repudiandam putauerit. Et sunt, inquit, spadones, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Est ergò præclara militia, quæ regno cælorum militat. Itaque iam tunc Dominus docuit, esse debere intemerata studia castitatis. Vidè & Apostoli eam cæteris præeminere cernentes, si ità est causa, aiunt, viri cum vxore, non expedit nubere. Quo dicto & grauiora iudicârunt onera vinculi coniugalis, & veræ integritatis gratiam prætulerunt. Sed Dominus qui sciret prædicandam omnibus integritatem, imitandam paucis: Non omnes, inquit, capiunt verbum istud, sed quibus datum est. hoc est, non est communis plurimis, & vulgaris integritas: nec pro infirmitate permittitur, sed pro virtute conceditur. Deniquè cùm dixisset, Et sunt spadones qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum: vt ostenderet hoc non mediocris esse virtutis, Qui potest, inquit, capere, capiat. Et ideò post hoc verbum offeruntur pueri ad benedicendum, qui corruptelæ expertes, integritatis munus immaculata ætate seruarent. Taliũ enim est regnum cælorum, qui in puerilem castimoniam tanquàm in naturam infantium corruptelæ ignoratione remeauerint. Est ergò etiam cælesti voce probata virginitas, Dominicis⁊ expetenda præceptis. Et post nonnulla: Si quis putat consecratione virginum minui genus humanum, consideret quia vbi paucæ virgines, ibi etiam pauciores homines:

Contra eos qui prohibẽt virginitatem, aut impediũt virginitatis oblationem.

Ambrosius accusatus fuit eò q̃ virginitatem suaderet.

Responsio accommodata.

Ad Sacerdotes pertinet virginitatis studia prouocare.

Vita angelorum. Matth 22. Lucæ 20.

Non est nouũ docere vel consulere castitatem.

Christus consuluit integritatem. Matth. 19.

Cur pueri benedicendi offeruntur post consilium castitatis.

Virginum cõsecratione nõ minuitur genus humanũ.

Digitized by Google

vbi virginitatis ſtudia crebriora, ibi numerum quoquè hominum eſſe maiorem. Diſcite, quantas Alexandrina, totiuſq; Orientis & Africana eccleſia quotannis ſacrare conſueuerint. Pauciores hîc homines prodeunt, quàm illic virgines conſecrantur. Aiunt etiam plerique maturioris ætatis virgines eſſe velandas. Neque ego abnuo, ſacerdotalis eſſe cautionis debere, vt non temerè puella veletur. Spectet planè, ſpectet ætatem ſacerdos, ſed fidei vel pudoris. Spectet & maturitatem verecundiæ, examinet grauitatis canitiem, morum ſenectam, pudicitiæ annos, animos caſtitatis. Tum deindè ſi matris tuta cuſtodia, comitum ſobria ſedulitas, ſi hæc præſtò ſunt, non deeſt virgini longæua canities. Si hæc deſunt, differatur puella moribus quàm annis adoleſcentior. Non ergò ætas reijcitur florentior, ſed animus examinatur. Et certè Teclam non ſenectus, ſed virtus probauit. Et hinc quid plura cõtexam, cùm omnis ætas habilis Deo, perfecta ſit Chriſto? Deniquè non virtutem ætatis appendicem dicimus, ſed virtutis ætatem. Nec mirere in adoleſcentulis profeſſionem, cùm légeris in paruulis paſſionem &c.

Multitudo ſacrarum virginum in Oriẽte, Aegypto, & Africa.

De ætate virginum quæ conſecrandæ ſunt & velandæ.

Vide concilium Tridentinum ſeſſ. 25. de Regularibus & Monial. cap. 17.

8. ITEM in exhortatione ad virgines, cùm citâſſet D. Paulum de virginitate, Eſaiam & Matthæum de eunuchis: Audiſtis, inquit, filiæ, quantum ſit præmium integritatis. Regnum acquirit, & regnum cœleſte, vitam angelorum exhibet. Hoc vobis ſuadeo, quo nihil pulchrius, vt inter homines angeli ſitis, qui nulla ſibi ligantur nuptiali copula. Quoniam quæ non nubunt, & vxores non ducũt, ſicut angeli in terris ſunt, vt tribulationem carnis non ſentiant, ſeruitutem ignorent, à mundanæ cogitationis ableuentur contagio, diuinis rèbus mente intendant: vt tanquàm exuti corporis infirmitate, nõ quæ hominis ſunt, ſed quæ Dei ſunt, cogitent. Quis vobis poteſt melius conſilium dare, quàm ille vas Dominicæ electionis? Quid igitur dicat, percipite auribus: Volo autem omnes homines eſſe ſicut meipſum. Et iterũ dicit de non nuptis & viduis: Bonum eſt illis, ſi ſic maneant ſicut & ego. Volo vos imitatrices eſſe tanti Apoſtoli, vt vitam eius ſequamini, qui coniugij vinculum refugit, vt vinctus eſſet Chriſti Ieſu. Non potuiſſet ad tantam Apoſtolatus ſui peruenire gratiam, ſi fuiſſet alligatus coniugij contubernio. Quòd ſi ille qui & doctrina præſtantiſſimus erat, & tantum Chriſti donum habebat, iudicauit tanti momenti eſſe, ſi abſtineret ab vſu copulæ coniugalis, & ideò ſic manſit, nè plurimum ſuo muneri decerperetur: quòd neque orationi vacare ſemper liceret, neque ſemper diuinis intendere mandatis, quem coniugij cura reuocaret vt placere vxori eſſet neceſſè: quid vtiquè vos eligere oportet, quibus ſola virginitas poteſt libertatem dare? Quoniam quæ nupſerit, ad ſeruitutem pecunia ſua venditur.

2. Cor. 7. Eſaiæ 56. Matth. 19.

Inter homines angeli. Lucæ 20. 2. Cor. 7.

1. Cor. 7.

S. Pauli cælibatus.

Virginitati vberrima pmia deputata. Eſa. 56.

9. IN inſtitutione virginis, capite ſexto: Nulli Dominus vberiora quàm virginitati deputauit munera, ſicut ſcriptura nos docet. Sic enim per Eſaiam Dominus locutus eſt: Nè dicat ſpado &c.

10. CAPITE decimoquinto: Chriſti lilia ſunt ſpecialiter ſacræ virgines, quarum eſt ſplendida & immaculata virginitas.

11. CAPITE decimoſeptimo: In virginibus ſacris angelorum vitam videmus in terris, quam in paradiſo quondàm amiſeramus. Hæc quoquè famula tua ad huiuſcemodi virtutis gratiam laceſſita, tuis aſſiſtit altaribus, non rutilanti cæſarie flauum deferẽs crinem, flammeo nuptiali dicatum: ſed illum crinem, quo euangelica illa mulier ſancta Maria pedes Chriſti ſedula pietate deterſit, & domum totam effuſo impleuit vnguento, ſacro offerens velamine conſecrandum.

Angelorũ vita cernitur in virginibus.

Lucæ 7. Ioan. 12. Sacro velamine conſecrandum.

12. IOANNES Damaſcenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite vigeſimoquinto: Virginitatem carnales homines inſectantur, & qui voluptati ſtudent, teſtimonij loco iſtud proferunt, Maledictus omnis, qui non ſuſcitat ſemen in Iſraël. Nos verò, Dei Verbi ex Virgine incarnati ope atque auxilio freti, hoc dicimus, virginitatem antiquitùs atque ab initio in hominum natura conſitam fuiſſe. Etenim homo ex terra virgine effictus eſt. Ex ſolo item Adamo Eua creata eſt. Virginitas etiam in paradiſo vigebat. Noë cùm arcam ingredi iuberetur, atque hoc ei munus imponeretur, vt mundi ſemina cuſtodiret, huiuſmodi iuſſum accepit: Ingredere, inquit, tu & filij tui, & vxor tua, & vxores filiorum tuorum. Quibus verbis eos ab vxoribus diſtraxit: vt caſtitatis adminiculo pelagus, atque vniuerſum illud mundi naufragium, effugerent. At verò compreſſo diluuio, Egredere, inquit, tu & vxor tua, & filij tui, & vxores filiorum tuorum. En rurſùs quo pacto propagationis cauſa matrimonium permiſſum ſit. Elias deindè, ille inquam ignem ſpirans auriga, ac cælipeta, an non cælibatum amplexus eſt: eiúsque virtutem humana conditione præſtantior euectio comprobauit? Quis cælos clauſit? Quis mortuos ad vitam reuocauit? Quis Iordanem ſcidit? An non cælebs Elias? Quid ipſius diſcipulus Eliſeus? an non cùm eiuſdem virtutis ſpecimen edidiſſet, ſpiritus gratiam, quam duplam petiuerat, eſt conſecutus? Quid tres pueri? nónne cùm virginitatem coluiſſent, ignis ardorem ſuperârunt, id videlicet per virginitatem adepti, vt eorum corpora igne confici minimè poſſent? Nam quid de Daniele dicam, cuius corpus virginitate ità obduratum eſt, vt ferarum dentes ei infigi nequiuerint? Quid? an non cùm Deus ſui videndi copiam Iſraelitis facturus eſſet, hoc eis imperauit, vt corpus ab omni libidine purum continerent? An non ſacerdotes à rebus venereis priùs abſtinebant, atque ità demùm ad ſanctiorem templi partem ingrediebantur, ac victimas offerebant? An non deniquè Lex ingens votum caſtitatem nuncupauit? Virginitas enim angelorum munus eſt, ac peculiaris omnis incorporeæ naturæ nota. Nec verò hæc eò à nobis dicuntur, vt matrimonium ſuggillemus, abſit: (neque enim nos fugit, Dominum nuptias præſentia ſua benedixiſſe, atque alium quendam his verbis vſum eſſe, Honorabile connubium, & thorus immaculatus) verùm quia nuptijs, quanuis alioqui bonis, præſtantiorem eſſe virginitatem exploratum habemus. Etenim & in virtutibus, & in vitijs altiores atque inferiores gradus exiſtunt. Illud ſcimus, mortales omnes è matrimonio fluxiſſe: ſiquidem generis noſtri authores excipiamus. Nam illi virginitatis ſoboles, ac non matrimonij figmentum extiterunt. At cælibatus, angelorum, vt diximus, vitam imitatur. Ex quo fit, vt quantum angelus hominem antecellit, tantum virginitas quoquè matrimonio præſtet.

Contra Iouinianos.

Deut. 25.

Virginitas deſuper eſt.

Geneſ. 1.

Geneſ. 7.

Geneſ. 8.

4. Reg. 2.

3. Reg. 17.

4. Reg. 2. Elias & Eliſeus virgines ac cælibes.

4. Reg. 2. Tres pueri virgines.

Dan. 3.

Daniel virgo. Dan. 6.

Exod. 19.

Exod. 28.

Virginitas angelorum munus.

Ioan. 2.

Heb. 13. Virginitas matrimonio præſtantior.

Cælibatus angelorum imitatio.

13. ATHANASIVS de virginitate ſiue de meditatione: Si illi qui ſe mundo copulant, relinquunt & patrem & matrem, mortalibus hominibus copulantur: quanto magis virgo continens relinquere debet terreſtria omnia, & Domino ſoli agglutinari? A quo tempore ſtatuiſti Deo caſta eſſe, corpus tuum ſanctificatum, & templum Dei eſt. Et in fine: Magna virtus continentia, ingens gloriatio puritas, magna encomia virginis: ô virginitatis opulentia indeficiens, ô virginitas corona immarceſcibilis, ô virginitas templum Dei, & domicilium ſancti Spiritus: ô virginitas margarita ſpecioſa, vulgo inconſpicua, & quæ non niſi à paucis inuenitur: ô continentia amica Dei, & à Sanctis deprædicata: ô continentia apud multos odioſa, ſed apud dignos ſpectata: ô continentia mortem & infernum profligans, & quæ ab immortalitate poſſidetur: ô continentia gaudium

Virgo continẽs Domino ſoli agglutinari debet.

Continentiæ, caſtitatis & virginitatis laus.

Pro-

Digitized by Google

Prophetarum, & Apostolorum gloriatio: ô continentia, Angelorum vita, & Sanctorum corona: Beatus est qui te tenet, beatus qui obdurat in tolerantia, quoniam pauxillulùm fatigatus, multùm in te gaudebit.

Angelorum vita & Sanctorum corona.

14. BASILIVS in libro de vera virginitate, in principio: Magnum reuerà quiddam ac præclarum, virginitas est: quæ (vt totum simul explicem) hominẽ incorruptibili Deo similimum facit. Hæc autem profectò non à corporibus ad animas manat: sed cùm incorporalis animæ propria & præcipua sit, eius preciosissima integritate corpora quoquè incorrupta seruantur. Et post libri medium: Virginitas vitam nostram de corruptione ad sanctitatis gloriam colligit. Præoccupârunt virtutis operæ virgines, quod in regeneratione per eam corporum mutationem, quæ in resurrectione continget, in ipsis Dei virtute perficiendum est: hîc enim angelorum instàr, neque nubent, neque nubentur: verùm & virtute animæ, & corporis integritate angelis æquales sunt. Nusquàm Dominus virginitatem inter veteris & noui testamenti mandata constituit. Voluit quippe eximiæ virtutis meritum non iussionis necessitati obnoxium fieri: sed egregij ac singularis animi specimen atque indicium esse, dum spõte sua, nulla imperij necessitate cogente, quod mandata omnia excellit, & supra humanæ naturæ modum est, desiderio affectúque virtutis efficeret. Coniugium quippe naturale est, vbi etiam lex conuenientia naturæ disponit. Virginitas verò supergressa naturam, legis vinculis non tenetur adstricta, quæ incorruptionis excellentem virtutem creatori & authori legis iure preciosi muneris offert. Et post multa: Quocircà quoniam hæc integerrima castitas preciosissima omnium est, maximaq; possessio, hisq; qui hanc fuerint adepti, reposita sunt glorioßissima præmia, doctrinæ Domini obtemperantes, ea ratione sabbatizare studeamus, impollutamq; & ab omni macula intactam assiduè naturalem diuinæ effigiei seruemus pulchritudinem. Et Esaiæ verba de eunuchis interpretatus, ait: Pro humano, inquit, nomine, angelorum immortalium eis nomen dabo, quod non deficiet, vt cælum & cæli pulcherrimam partem habeant ad immorandum, atque in cæli pulcherrima sede, hoc est, in domo mea intra septa habitantes, non angelorum iam naturam tantùm, ac dignitatem perpetuæ successionis accipiant, ipsi sibi in æterna vita pro successione generis sufficientes, verùm & locum inter angelos habeant illustrem, atque insignissimum, nomenq; pro eximiæ virtutis splendore indelebile.

Virginitas hominẽ incorruptibili Deo similimum facit.

Virgines angelicam vitã amplectũtur.

Matth. 22. Lucæ, 20.

Virginitas nõ est præcepta.

Virginitas preciosissima omniũ est ma ximaque possessio, cui glorioßissima p̃mia sunt repositа.

Esa. 56. Præmiũ virginum in cælis.

15. GREGORIVS Naziãzenus in carmine de laude virginitatis:

Salue Virginitas, diuino tradita dono,
Mater inoffensæ vitæ, bona maxima fundens,
Christi pars, & spiritibus sociata supernis
Ignaris thalami. nam magnus coniugis expers
Est Deus, atq; Dei rutilans chorus omnipotentis.

Et pòst:

Virginitas generi præclaro lumine fulsit,
Instabilẽ mundũ abrumpens, abruptaq; mundo:
Connubium tantum exuperans, & vincula vitæ,
Quantum animus carni præstat, conuexaq; cæli
Regia tellurem superat, quantoq; fugaci
Illud in æternum durans præstantius æuum est,
Quanto mortali melior Deus.

Bona maxima fundit virginitas. Deus & angeli coniugij expertes.

Virginitas quanto excellentior coniugio.

16. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite secundo: Cùm ipsa igitur vniuersa Ecclesia virgo sit, desponsata vni viro Christo, sicut dicit Apostolus; quanto digna sunt honore membra eius quæ hoc custodiunt, etiam in ipsa carne, quod tota custodit in fide, quæ imitatur matrem viri & Domini sui? Proindè cùm Ecclesia vniuersa sit sancta & corpore & spiritu, nec tamen vniuersa sit corpore virgo, sed spiritu: quanto sanctior est in his membris, vbi virgo est & corpore & spiritu? CAPITE quarto: Quomodò, inquit Maria, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profectò non diceret, nisi Deo virginem se antè vouisset. Virginitatem Deo dicauit, cùm adhuc quid esset conceptura nesciret: vt in terreno mortaliq; corpore, cælestis vitæ imitatio, voto fieret, non præcepto, amore eligendi, non necessitate seruiendi. Ità Christus nascendo de virgine, quæ antequàm sciret, quis de illa fuerat nasciturus, virgo statuerat permanere, virginitatem sanctam approbare maluit, quàm imperare. Ac sic etiam in ipsa fœmina, in qua formam serui accepit, virginitatem esse liberam voluit. CAPITE octauo: Nulla carnis fœcunditas sanctæ virginitati etiam carnis comparari potest. Neque enim & ipsa quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur, quæ licèt in carne seruetur, spiritus tamẽ religione ac deuotione seruatur. Ac per hoc spiritalis est etiã virginitas corporis, quam fouet & seruat continentia pietatis. CAPITE vndecimo: Nec nos hoc in virginibus prædicamus, quòd virgines sunt, sed quòd Deo dicatæ pia continentia virgines. CAPITE decimotertio: Virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immúnitas, angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia coniugalis: illa non est in potestate, illa non est in æternitate. Fœcunditatem carnalem non habet liberum arbitrium, pudicitiam coniugalem non habet cælum. Profectò habebunt magnum aliquid præter cæteros in illa communi immortalitate, qui habent aliquid iam non carnis in carne. Vndè mirabiliter desipiunt, qui putant huius cõtinentiæ bonum non esse necessarium propter regnum cælorum, sed propter præsens seculum: quòd scilicet coniugia terrenis curis pluribus atque arctioribus distenduntur, qua molestia virgines & continentes carent: quasi ob hoc tantùm melius sit nõ coniugari, vt huius temporis relaxẽtur angustiæ, non quòd in futurum seculũ aliquid profit. Hanc vanam sententiam nè cordis propria vanitate protulisse videantur, adhibent ex Apostolo testimonium, vbi ait, &c. Confutat autem posteà Augustinus ex professo hanc sententiam capite vigesimosecundo, & sequentibus: & contrarium probat ex ijs scripturæ verbis: Quomodò placeat Deo: Castrauerunt seipsos propter regnũ cælorum. CAPITE vigesimoprimo: Nos secundùm scripturarum sanctarum fidem sanamq; doctrinam, nec peccatum esse dicimus nuptias, & earũ tamen bonum non solùm infra virginalem, verùm etiam infra vidualem continentiam constituimus: præsentemq; necessitatem cõiugatorum, non quidem ad vitam æternam, verùm tamen ad excellentem gloriam & honorem, qui perpetuæ cõtinentiæ reseruatur, impedire eorum meritum dicimus; neque hoc tempore, nisi eis qui se non cõtinent, nuptias expedire; & tribulationem carnis ex affectu carnali venientem, sine quo nuptiæ incontinentium esse non possunt, nec tacere voluisse Apostolum vera præmonentẽ, nec plenius explicare hominum infirmitati parcentem. CAPITE vigesimoquarto: Itáne tanta dementia quisquã est contrarius veritati, vt in carne factos eunuchos meliorem quàm coniugatos locum in domo Dei habere credat, & pio proposito continentes, corpus vsq; ad contemptas nuptias castigantes, seipsos non in corpore, sed in ipsa concupiscentiæ radice castrantes, cælestem & angelicam vitam in terrena mortalitate meditantes, coniugatorum meritis pares esse contendat? CAPITE trigesimosexto: Respice agmina virginum, puerorum, puellarumq; sanctarum: in Ecclesia tua eruditum est hoc genus, illic tibi à maternis vberibus pullulauit

Lucæ 1. Virginitatem vouerat B. Maria.

Virginitas quæ Deo dicata est, honoratur.

Virgines Deo dicatæ, potissimùm commendantur.

Virginalis integritas angelica portio est.

Præmiũ singulare.

Virginitas propter regnum cælorũ seruatur, non autem propter vacuitatem molestiarum tantùm huius vitæ.

Vana sententia.

1. Cor. 7. Matth. 19. Esa. 56.

Doctrina sana de continentia virginum, viduarum & coniugum.

Nuptiæ non expediũt, nisi eis qui se nõ cõtinent. 1. Cor. 7.

Dementia est veritati contraria dicere, virgines & coniugatos meritis pares esse.

Innocentia virginum sacrarum D. Augustini tempore.

Digitized by Google

uit, nomen tuum ad loquendum linguam soluit, nomen tuum velut lac infantiæ suæ suxit infusum. Non potest quisquam ex hoc numero dicere; Qui priùs fui blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum, quoniam ignorans feci in incredulitate: immò etiam quod non iussisti, sed tantummodò volentibus arripiendum proposuisti, dicens: Qui potest capere, capiat: arripuerunt, vouerunt, & propter regnum cælorum seipsos, non quia minatus es, sed quia hortatus es, castrauerunt. CAPITE quadragesimoquarto: Quis nesciat obedientem mulierem, inobedienti virgini præponendam? Sed cùm ambæ sint obedientes præceptis Dei; ita ne trepidabit sanctam virginitatem etiam castis nuptijs, & continentiam præferre connubio; fructum centenum præire triceno? Immò verò non dubitet, hanc rem illi rei præponere. Hæc tamen vel hæc virgo obediens & Deum timens, illi vel illi mulieri obedienti & Deum timenti se anteferre non audeat: alioquin non erit humilis, & Deus superbis resistit. CAPITE quinquagesimosexto, eóque vltimo: Pro modulo itaque nostro & de sanctitate qua Sanctimoniales propriè dicimini, & de humilitate qua conseruatur quicquid magnum dicimini, satis locuti sumus.

1.Tim.1.

Matth.19. Votum castitatis.

An quæuis virgo cuiuis cõiugatę præferenda sit, quemadmodùm securè præfertur virginitas castis etiam nuptijs.

Matth.19.

Iacob.4.

Sanctimoniales à sanctitate dictæ.

17. FVLGENTIVS Ruspensis episcopus epistola tertia ad Probam, capite nono: Veruntamen vtriusque rei congrua discretione momenta pensantes, tantum dicimus à sanctis nuptijs, vbi nubunt qui se continere non possunt, sanctam virginitatem merito potiore distare, quantum distant à bonis meliora, ab humilibus celsa', à terrenis cælestia, à beatis beatiora, à sanctis sanctiora, à mundis mundiora, à mortali connubio immortale connubium, à carne spiritus, ab infirmitate virtus, à fœtu transititiæ prolis permãsuri germinis fructus, à tribulatione securitas, à perturbatione tranquillitas, à bono quod est cum angustia momentaneum, melius, quod est cum lętitia sempiternum.

Inter virginitatem & castas nuptias quãta sit differentia.

18. ET capite decimo: Nec dubitamus dicere, tantum à sancta virginitate carnis & spiritus, fidelium coniugatorum (licèt à Deo concessum) infirmæ mortalisq; carnis huius distare cõcubitum, quantum similitudo pecorum, ab imitatione discernitur angelorum.

19. HIERONYMVS epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis capite octauo: Dicat aliquis: Et audes nuptijs detrahere, quæ à Deo benedictæ sunt? Non est detrahere nuptijs, cùm illis virginitas antefertur. Nemo malum bono comparat. Glorientur & nuptę, cùm à virginibus sint secundæ: Crescite, ait, & multiplicamini, & replete terram. Crescat, & multiplicetur ille, qui impleturus est terram. Tuum agmen in cælis est. Laudo nuptias, laudo coniugium: sed quia mihi virgines generant, lego de spinis rosam, de terra aurum, de concha margaritum. De virginibus, inquit Apostolus, præceptum Domini non habeo. cur? quia & ipse vt esset virgo, non fuit imperij, sed propriæ voluntatis. Neque enim audiendi sunt, qui eum vxorem habuisse confingunt: cùm de continentia differens, & suadens perpetuam castitatem, intulerit: Volo omnes esse sicut meipsum. Et infrà: Dico autem innuptis, & viduis: Bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego. Et in alio loco: Nunquid non habemus potestatem circunducendi mulieres, sicut & cæteri Apostoli? Quare ergò non habet Domini de virginitate præceptum? Quia maioris est mercedis, quod non cogitur, & offertur: quia, si fuisset virginitas imperata, nuptiæ videbantur ablatæ: & durissimum erat contra naturam cogere, angelorumq; vitam ab hominibus extorquere, & id quodam modo damnare, quod cõditum est. ET capite nono: Alia fuit in veteri lege felicitas. ibi dicitur beatus, qui habet semen in Sion, & domesticos in Hierusalem. Et maledicta sterilis, quæ non pariebat. Et filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Nunc eunuchis dicitur: Nè te lignum arbitreris aridum. Habes locum pro filijs & filiabus in cælestibus sempiternum. Virgo Helias, Helisęus virgo, virgines multi filij prophetarum. Statim vt filius Dei ingressus est super terram, nouam sibi familiam instituit, vt, qui ab angelis adorabatur in cælo, haberet angelos in terris.

Non detrahit nuptijs, qui anteponit ijs virginitatem.

Genes.1.

1.Cor.7.

Paulus virgo.

1.Cor.9.

Angelorum vita.

Esa.32.

Psal.127.

Esa.56.

Helias & Helisæus cum multis filijs prophetarum virgines fuêre.

20. ET libro primo contra Iouinianum, capite primo: Neque verò nos Marcionis & Manichæi dogma sectantes, nuptijs detrahimus: nec Tatiani principis Encratitarum errore decepti, omnem coitum spurcum putamus: qui non solùm nuptias, sed cibos quoquè quos Deus creauit ad vtendum, damnat, & reprobat. Scimus in domo magna non solùm vasa esse aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia: & super fundamentum Christi, quod Paulus architectus posuit, alios ædificare, aurum, argentum, lapides pretiosos, alios è contrario fœnum, ligna, stipulam. Non ignoramus honorabiles nuptias & torum immaculatum. Legimus primam Dei sententiam: Crescite, & multiplicamini, & replete terram: sed ità nuptias recipimus, vt virginitatem, quæ de nuptijs nascitur, præferamus. Nunquid argentum non erit argentum, si aurum argento pretiosius est? aut arboris & segetis contumelia est, si radici & folijs, culmo & aristis, poma prę ferantur & fructus? Vt poma ex arbore, frumentum à stipula, ità virginitas è nuptijs. Centesimus & sexagesimus & tricesimus fructus, quanquàm de vna terra & de vna semente nascatur, tamen multùm differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli se complexans osculo & fœderãs, maritum pingit & coniugem. Sexaginta verò ad viduas, eò quòd in angustia & tribulatione sunt positæ: vndè & superiori digito deprimuntur: quantoq; maior est difficultas experte quondàm voluptatis illecebris abstinere, tanto maius est præmium. Porrò centesimus numerus, diligenter quæso lector attende, de sinistra transfertur ad dexteram, & eisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in læua nuptæ significantur & viduæ, circulum faciens, exprimit virginitatis coronam.

Heb.13.

Genes.1.

Matth.13. Per centesimum fructũ virginitas, per sexagesimum viduitas, per tricesimum verò coniugiũ significatur.

21. IDEM in apologia pro libris aduersùs Iouinianum ad Pammachium capite primo: Reprehendunt me quidam, quòd in libris, quos aduersùs Iouinianum scripsi, nimius fuerim vel in laude virginum, vel in suggillatione nuptiarum: & aiunt condemnationem quodam modo esse matrimonij, intantùm pudicitiam prædicare, vt nulla videatur inter vxorem & virginem comparatio derelinqui. Ego si benè problematis memini, inter Iouinianum & nos ista cõtentio est, quòd ille exęquet virginitati nuptias, nos subijciamus: ille parùm, vel nihil, nos multũ interesse dicamus. Deniquè idcircò, te post Dominum faciente, damnatus est, quòd ausus sit perpetuæ virginitati matrimonium comparare. Et paulò pòst: Aurum virginitatem, argentum diximus matrimonium. centesimum & sexagesimũ & tricesimum fructum de vna terra exposuimus, & de vna semente generari, licèt multùm differat in numero. & quisquã tam iniquus lector erit, vt non ex meis dictis, sed ex suo me sensu iudicet? Et certè multo clementiores erga coniugia fuimus, omnibus penè Latinis & Græcis tractatorihus: qui centesimũ numerum ad martyres referunt, sexagesimum ad virgines, tricesimum ad viduas, atque ità fit iuxta illorum sententiam, vt de bona terra, & de patrisfamiliãs semine excludantur mariti. ET capite octauo: Igitur hoc extrema voce protestor, me nec dãnãsse nupti-

Purgat se Hieronymus.

Iouiniani & Hieronymi sententię discrepantes de nuptijs & virginitate.

Hieronymũ non damnãsse nuptias.

Matth.13.

Antiquiores patres minus tribuisse visi sunt nuptijs, quàm Hieronymus tribuit.

Hieronymi protestatio.

Digitized by Google

nuptias, nec damnare: respondisse aduersario, non meorum insidias formidâsse. Quando aliquid tibi asperum videtur in nostro opusculo, nõ ad mea verba respicias, sed ad scripturam, vndè mea tracta sunt verba. Christus virgo, virgo Maria, vtriusque sexûs virginitatem dedicauêre. Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes: Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.

Ex scriptura hausit Virginitatis commẽdationem tantam.

Continentia Apostolorum & Cleticorũ.

22. IGNATIVS in epistola ad Philadelphienses: Virgines, solùm Christum præ oculis habete, &c. Vtinàm fruar vestra sanctitate, sicut Heliæ, sicut Iesu Naue, sicut Melchisedec, Helisæi, Hieremiæ, Ioannis Baptistæ, dilecti illius discipuli, sicut Timothei, Titi, Euodij, Clementis, qui in castitate de vita exiêrunt.

Virgines veteris & noui testamenti.

23. CYPRIANVS in libro de disciplina & bono pudicitiæ: Pudicitia est honor corporum, ornamentum morum, sanctitas sexuum, vinculum pudoris, fons castitatis, pax domus, concordiæ caput. Hæc nos cõmendat Domino, connectit Christo: hæc expugnat omnia de membris illicita desideriorum prælia, pacem nostris corporibus inducit: beata ipsa, & beatos efficiens apud quoscunque habitare dignatur. Sedenim pudicitia locum primum in virginibus tenet, secundum in continentibus, tertium in matrimonijs. Et post pauca: Virginitas æquat se angelis: si verò exquiramus, etiam excedit, dum in carne luctata, victoriam etiam contra naturam refert, quam non habent angeli. Virginitas quid aliud est, quàm futuræ vitæ glorioſa meditatio? Virginitas neutri sexus est: virginitas est perseuerans infantia: virginitas est voluptatum triumphus: virginitas filios non habet, sed quod plus est, filiorũ contemptum habet: non habet fœcunditatem, sed non habet orbitatem. Et sub finem: Nihil animum fidelem sic delectat, quàm integra immaculati pudoris conscientia. Voluptatem vicisse, voluptas est maxima: nec vlla maior est victoria, quàm ea quę de cupiditatibus refertur. Qui hostem vicit, fortior fuit, sed altero: qui libidinem repressit, seipso fortior fuit: qui inimicum prostrauit, externum hostem percussit: qui cupiditatem depressit, hostem domesticum superauit. Malum omne facilius vincitur, quàm voluptas: quia illud quicquid est, horridum est: hoc blandum est.

Triplex castitas.

Virginitatis laus.

Victoria virginum.

24. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite quadragesimo: A Deo datur continentia, sed petite, inquit, & accipietis. Tunc autem tribuitur, quando Deus gemitu interno pulsatur. Prælatam virginitatem esse nuptiarum coniugio. Illud enim bonum, hoc optimum. Coniugium concessum est, virginitas admonita tantùm, non iussa. Sed ideò tantùm admonita, quia nimis excelsa: Geminum est bonum virginitas, quia & in hoc mundo solicitudinem seculi adimit, & in futuro æternum castitatis præmium percipit. Virgines feliciores sunt in vita æterna, Esaia testante: Hæc dicit Dominus eunuchis: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum: & nomen melius à filijs & filiabus, nomen sempiternum dabo eis quod non peribit. Nec dubium, quòd qui casti perseuerant & virgines, Angelis Dei efficiuntur æquales. Amanda est pulchritudo castitatis, cuius degustata delectatio dulcior inuenitur, quàm carnis. Castitas enim fructus suauitatis est, & pulchritudo inuiolata sanctorum. Castitas securitas mentis est, & sanitas corporis: vndè & aliquos gentilium gymnicos legimus perpetuam Veneris abstinentiam exercuisse, nè virtutem libidine frangerent. Luxuriosa nanque vita carnem citò debilitat, fractámque celeriter ducit ad senectutem. Omne peccatum per pœnitentiam recipit vulneris sanitatem: Virginitas autem si labitur, nullatenùs reparatur. Nam quanuis pœnitendo veniæ fructum percipiat, incorruptionem tamen nullatenùs recipit pristinam.

Vndè & quomodò obtineatur continentia.

Virginitas præstat nuptijs.

Virginitatis & castitatis commendatio.

Esaiæ 56.

Angelis æquales efficit. Matth. 22. Lucæ 20.

1. E. BASILIVS Magnus in præfatione in Ascetica (alijs est sermo primus exercitamentorũ pietatis) sic ait: Non te vlla impediat, illigetq; de coniuge cupiditas: non de filijs solicitudo, quando alienum hoc est penitùs à cælestis militiæ disciplina. Siquidem arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo. Corporis te natura nõ vincit, neque vim affert inuito: Non te de soluto constrictum facit. Non enim tu id quæris, vt sobolem in terris relinquas, sed vt in cælum sursùm educas: non vt attingentibus te corpus connubijs adglutines, sed vt quæ spiritui conuenientia sunt, persequare: vt animabus videlicet præsis, & spiritualiter liberos gignas. Imitare sponsum cælestem: insurgentes aduersùm te crebrò inuisibiles hostes in fugam dato: bellum cum potestatibus illis ac principatibus gerito: studetoq; vt eos ex animo primùm expellas tuo, neque omninò illis quicquam sit apud te loci.

Propositum eorũ qui castitatẽ & cælibatum amplectuntur.

2. IDEM in Constitutionibus Monasticis, capite primo (secundùm alios in præfatione Constitutionum exercitatoriarum) ità ait: Qui à mundi vinculis esse liber gliscit, hic coniugium velutì compedes quasdam profugit, & Deo vitam suam consecrauit, & castitatem professus est, ea re, nè sibi ampliùs liberum esset vxorem ducere, sed assiduè vsque pro tenenda castitate aduersùs naturam decertaret, & naturæ impetus illos, qui omnium habentur acerrimi. Qui enim eiusmodi est, hic cùm Deum vnicè sibi amandum proposuerit, & eius ab omnibus perturbationibus vacuitatem aliquatenùs saltem, quantùm possit, cupiat consequi, & spiritualem puritatem, tranquillitatemq; mentis & ab omni intemperie submotam placiditatem, & quæ ex his nascuntur, lætitiam & gaudium optet degustare, in eo elaborat, vt ab omni concretione materiæ, corporalitq; affectione animum turbulenter exagitante, longissimè cogitationes abducat suas, & cælesti lumine citra vllam satietatem largiter hausto, puro, neque vmbra vlla præpedito mentis oculo res diuinas vndiquè contemplatur. Is autem vbì ad huiusmodi habitũ, statumq; hoc modo animum suum iugi exercitio deduxerit: Deo, quatenùs Dei similitudinem mortalis potest attingere, similis efficitur, ab eóque summè & diligitur, & charus cum primis habetur: vt qui factu difficilimum certamen confecerit, & mente ab omni penitùs materiæ contagione ac corporea labe expedita, atque pura affectionum istarum effecta, familiariter cum Deo congredi potuerit. Proindè qui per eam, quam dixi, exercitationem, ad huiusmodi habitum peruenerit, hic flagitiosissimè ac perniciosissimè fecerit, si voluptatum blanditijs delinitus, ad carnis vitia denuò delabatur, & si suscipiendis quæ indè sursùm ascendunt exhalationibus animi oculos sibi velutì crassissima quadam nebula offusos esse patiatur, vellicataq; ab libidinum fumo mentis acie, excidat à contemplatione rerum diuinarum.

Castitatẽ professus quid sibi propositũ habeat.

Ad Dei similitudinẽ perducit perfecta castitas.

De ijs qui ad carnis vitia relabuntur.

3. CASSIANVS in collatione duodecima, quæ est Abbatis Cheremonis, capite quarto: Certos tamen esse nos conuenit, quòd licèt omnem continentiæ districtionem, famem scilicet ac sitim, vigilias quoquè & operis iugitatem, atque incessabile subeamus studium lectionis, perpetuam tamen castimoniæ puritatem horum laborum merito contingere nequeamus, nisì in his iugiter desudantes, experientiæ magisterio doceamur incorruptionem eius diuinæ gratiæ largitate concedi. Ob hoc sanè solummodò se vnusquisque infatigabiliter in his exercitijs perdurare debere cognoscat, vt per illorum afflictionem misericordiam Domini consecutus, de impugnatione carnis ac dominatione præpotentium

Castitas perfecta ansolis operibus cõparari possit.

Digitized by Google

vitiorum diuino mereatur munere liberari, non quo adepturum se per illa confidat istam quam cupit, inuiolatam corporis castitatem. Tanto autem erga acquisitionem castimoniæ desiderio atq; amore inflammetur, quanto quis pecuniarum cupidissimus appetitor, vel qui summa honorum ambitione distenditur, vel qui intolerabili pulchræ mulieris amore raptatur, desiderium suum impatientissimo ardore optat expleri.

Desiderium acquirendæ castitatis.

Castitatis gradus sex.

4. ET capite septimo: Primus pudicitiæ gradus est, nè vigilans impugnatione carnali monachus elidatur. Secundus, nè mens illius voluptarijs cogitationibus immoretur. Tertius, nè fœmineo nec tenuiter ad concupiscentiam moueatur adspectu. Quartus, nè vigilans vel simplicem carnis perferat motum. Quintus, nè cùm memoriam generationis humanæ, vel tractatus ratio, vel necessitas lectionis ingesserit, subtilissimus mètem voluptariæ actionis perstringat assensus, sed velut opus quoddam simplex ac ministerium humano generi necessariò contributum, tranquillo ac puro cordis contempletur intuitu, nihilque amplius de eius recordatione concipiat, quàm si operationem laterum vel cuiuslibet alterius officinæ mente pertractet. Sextus castimoniæ gradus est, nè illecebrosis phantasmatibus fœminarũ vel dormiens illudatur.

5. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà C. testimonio primo.

6. BASILIVS Magnus homilia in psalmum quadragesimumquartum: Audiant hæc quæ virginitatem Domino vouerunt, quòd virgines regi adducentur, virgines planè quæ proximę sunt Ecclesiæ, nempe ponè ipsam assectantes, nusquàm aberrantes ab Ecclesiastica disciplina. Hæ porrò virgines in lætitia & exultatione adducentur, ducentur in templum regis. Non quæ virginitatis voto se substrauerunt vi adactæ, non item quæ ex tristitia aut necessitate vitæ virginalis sanctimoniam susceperunt: sed quæ in lætitia & exultatione gaudent, & se exhilarant, tali officio perficiundæ virtutis addictæ: hæ demùm adducentur regi, & adducentur, non in vnum plebeium & vulgarem locum, sed in templum regis. Vasa nanque sacerdotalia, quæ humanus vsus non commaculauit, in sancta sanctorum adducentur, & ad adyta accedendi potestatem habebunt, vbi contaminati pedes non ambulabunt.

Psal. 44.

Votum virginitatis liberè nuncupari debet.

Singularis virginum locus in cælo.

V.

Quomodò consilium Euangelicum de Obedientia nobis proponitur?

De Obedientię laude & perfectione vide August lib. 14. de ciuitate Dei, cap. 12. Hieron. epist. 8. ad Demetriad. cap. 10. Gregor. lib. 35. moral. cap. 12. Item in primum Regum lib. 2. cap. 4. lib. 4 cap. 5. & lib. 6. cap. 2. Cass. lib. 4. cap. 10. collat. 2. cap. 11. & collat. 4. cap. 20. Bernard. in sermone de 3. ordinibus Ecclesiæ. Item ad milites templi, cap. 13. & in ser. de virtute obed.

a Ioan. 6. d 4. e 5 e

b Lucæ 2. g Bernard. sermone 3. de circumcisione Domini.

c Matth. 20. d Lucæ 22. e

d Philip. 2. b

A. CHRISTVS Dominus primùm exemplo vitæ sanctissimæ, sicut antè meminimus, deindè verbo suo huius Obedientiæ rationem perfectam nobis proposuit atque commendauit. Venit enim non suam [a] facere voluntatem, sed Patris, & eorum quibus fuisse [b] subditus legitur: venit idem [c] ministrare, & non ministrari, adeò vt humiliârit semetipsum, factus [d] obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis.

e Matth. 16. d Lucæ 9. e Hierony. ad Rusticum monachum epistola 4. cap. 6. & 7. Basil. in sermone de abdicatione rerum, & in sermone de institutione monachorum, & quæstio. 96. in regulis breuioribus. Item in constitutionibus monasticis, cap. 23. Gregor. lib. 31. moral. cap. 21. Nicephor. lib. 11. eccles. hist. cap. 37.

B. Tum ad suî imitationem nos verbo excitans, dixit: [e] *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Quæ verba, vt generatim ad omnes dicta, rectè quidem possunt accipi, sed peculiariter tamen atque perfectiùs ad eos pertinent, qui pro suo modulo se Christo ità conformant, vt nulla in re sui esse iuris velint, & alieno potiùs, quàm suo arbitratu viuere satagunt, dum alterius, quem Christi loco sibi præposuerunt, voluntatem & imperium vltrò sequuntur.

f Basilius in constitutionibus monasticis, cap. 23. 1. Reg. 15. e Eccles 4. d Lucæ 10. c Ephes. 6. a Coloss. 3. d

C. Horum præfectus, vtì Basilius [f] docet, Christi personam obtinet, ac velutì mediator Dei & hominum factus, salutem obedientium, Deo sacrificat. Vndè quemadmodùm oues pastori obediunt, ea pergentes via, qua pastor ipsas duxerit: ità conuenit huiusmodi pietatis exercitatores suis obedire præfectis, non curiosè inuestigando præcepta, vbì à peccato aliena fuerint, sed cum omni alacritate ac studio explendo ea quæ demandantur. De quo præfecto sic etiam post Basilium Bernardus [g] affirmat: Ipsum quem pro Deo habemus, tanquàm Deum in his, quæ non sunt apertè contra Deum, audire debemus.

g Bernardus in tractatu de præcepto & dispensatione cap. 12. 13. & 23. Vide eundem in epist. 2. ad Adam monachum.

h Philo in lib. de vita contemplatiua, & ex eodem Euseb. & Niceph. Iosephus lib. 18 antiquit. cap. 2. & lib. 2. de bello Iudaico cap. 7. Epiphan. hæresi 29. Hieron. epist. 22. ad Eustoch. de custod. virginit. cap. 15. & 16. Item de viris illustrib. in Philone & Marco. Dionysius de ecclesiastica hierarchia, cap. 6. Eusebius lib. 1. de demonstratione euang.

D. Huiusmodi [h] autem fideles & excellentes Christi imitatores, qui dictis consilijs obseruandis seriò vacarent, vtì veteres ostendunt annales, Ecclesia semper habuit, & in his delectos probatosque cœtus piorum ac reli-

Digitized by Google

religioſorum hominum, qui ſupra vulgi morem ac exemplum, abdicatis ſemel bonis omnibus & relictis carnis illecebris, ex profeſſo ſtuderent ſanctæ obedientiæ: eò videlicet ſpectantes, vt ad Chriſti obedientis exemplar, & ad Euangelicæ normę perfectionem ſeſe totos componerent, nullumque propriæ voluntati locum relinquerent.

E. Cuius rei teſtes perquàm idoneos habemus Baſilium, Auguſtinum, Hieronymum, Benedictum, Gregorium, Caſſianum, Bernardum, aliosque innumeros Euangelicæ perfectionis profeſſores, & monaſtici inſtituti tum defenſores, tum obſeruatores integerrimos.

cap. 8. Auguſt. in pſal. 132. & de moriб. eccle. cath. cap 31. & 33. Item lib. 8 confeſſ. cap. 6. Amb. epiſt. 82. Caſſ. collat. 18. c. 4. & ſequentib. Nazianz. orat. 20. Athan. in vita Antonij. Sulpit. in vita Martini. Iſido. lib. 2. de eccl. offic. cap. 15. Sozom. lib. 1. hiſt. cap. 12. Gregor. lib. 2. dial. & lib. 1 epiſt. 33. Chryſo. ad-uersùs vitup. monaſt. vitæ, & hom. 3. ad pop. cum ſequentib. Item hom. 41. in 1 ad Tim. Bernar. in apol. ad Guil. Abb. & hom. de bonis manga.

TESTIMONIA.

Obedientia mater eſt & cuſtos virtutum omniũ.

1. A. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite duodecimo: Obedientia commendata eſt in præcepto, quæ virtus in creatura rationali mater quodammodò eſt omnium cuſtosq; virtutum.

Obedire maioribus.

2. HIERONYMVS epiſtola octaua ad Demetriadem de ſeruanda virginitate, capite decimo: Bonum eſt obedire maioribus, parére præfectis, & poſt regulas ſcripturarum, vitæ ſuæ tramitem ab alijs diſcere, nec præceptore vti peſſimo, ſcilicet præſumptione ſua.

Obedientiæ dignitas. 1. Reg. 15.

3. GREGORIVS Magnus libro trigeſimoquinto Moralium in Iob, capite duodecimo: Sola virtus eſt obedientia, quæ virtutes cęteras menti inſerit, inſertásque cuſtodit. Obedientia victimis iure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur.

Obedientia cæca.

4. ITEM in librum primum Regum, libro ſecundo, capite quarto: Vera Obedientia nec præpoſitorum intentionem diſcutit, nec præcepta diſcernit: quia qui omne vitæ ſuæ iudicium maiori ſubdidit, in hoc ſolo gaudet, ſi quod ſibi præcipitur, operatur. Neſcit enim iudicare, quiſquis perfectè didicerit obedire.

Obedientia nõ impugnantur tantùm, ſed etiam vincũtur dæmones.

5. ET libro quarto, capite quinto: Victimę ſunt obſequia obedientium, quia cùm hominibus prò Deo ſubijcimur, ſuperbos ſpiritus ſuperamus. Cæteris quidem virtutibus dæmones impugnamus, per obedientiam vincimus. Victores ergò ſunt qui obediunt: quia dum voluntatem ſuam alijs perfectè ſubijciunt, ipſi lapſis per obedientiam angelis dominantur.

Inobedientię vitium.

6. LIBRO ſexto in eundem primum librum Regum, capite ſecundo: Inobedientes dum tumenti corde Maiorum iuſſa non faciũt, cùm meliorare, quod eis iniungitur, conantur, ſua opera Deo offerre dum cupiunt, ſemetipſos tollunt. Nam per alias virtutes noſtra ei impendimus, per obedientiam noſmetipſos exhibemus. Omnia bona opera poſtponenda ſunt his bonis quæ iubentur. Melior eſt obedientia quàm victimæ &c. Quia longè altioris meriti eſt, propriam voluntatem alienæ ſemper voluntati ſubijcere, quàm magnis ieiunijs corpus atterere: aut per compunctionem ſe in ſecretiori ſacrificio mactare: quia qui perfectè voluntatem præceptoris ſui implere didicit, in cæleſti regno & abſtinentibus & flentibus excellit.

Obedientiæ poſtponenda alia opera bona.

7. CASSIANVS libro quarto de inſtitutis cœnobiorum, capite decimo, loquens de Tabenenſiotarum monachorum, in Thebaide commorantium, obedientia: Poſt hæc tanta (inquit) obſeruantia obedientiæ regula cuſtoditur, vt iuniores abſque præpoſiti ſui ſcientia vel permiſſu non ſolùm non audeant cellam progredi, ſed ne ipſi quidem communi ac naturali neceſſitati ſatisfacere ſua authoritate præſumant. Sicq; vniuerſa complere, quæcunque fuerint ab eo præcepta, tanquàm ſi à Deo ſint cælitùs edita, ſine vlla diſcuſſione feſtinant; vt nonnunquàm etiam impoſſibilia ſibimet imperata, ea fide ac deuotione ſuſcipiant, vt tota virtute ac ſine vlla cordis hæſitatione perficere ea aut conſummare nitantur; & ne impoſſibilitatem quidem præcepti pro ſenioris ſui reuerentia metiantur. De quorum obedientia ſpeciatim nunc dicere prætermitto. Exemplis enim eam ipſis paulò pòſt tradere ſuo loco diſponimus. Vide cap. 24. & ſequentia eiuſdē lib. 4.

Diſcretionē veram parandi ratio.

8. ITEM in Collatione ſecunda, quæ eſt Abbatis Moyſis, capite vndecimo: Hoc igitur modo ad ſcientiam diſcretionis veræ peruenire facilimè poterimus, vt ſeniorum veſtigia ſubſequentes, neque agere quicquam noui, neq; diſcernere noſtro iudicio præſumamus; ſed quemadmodùm nos vel traditio illorum, vel vitæ probitas informarit, in omnibus gradiamur. Qua inſtitutione firmatus, non modò ad perfectam diſcretionis rationem quiſque perueniet, verumetiam à cunctis inſidijs inimici tutiſſimus permanebit. Nullo nanque alio vitio tam præcipitem diabolus monachum pertrahit ac perducit ad mortem, quàm cùm eum neglectis conſilijs ſeniorum, in ſuo iudicio perſuaſerit ac definitione doctrináve confidere.

Iudicij proprij abnegatio quàm ſit Religioſo neceſſaria.

Neque in ſpiritualibus & pijs operibus diſcedendum eſt à volũtate Superiorum.

9. COLLATIONE quarta, quæ eſt Danielis Abbatis, capite vigeſimo: Vnum ſanè atque idem inobedientiæ genus eſt, vel propter operationis inſtantiam, vel propter otij deſiderium, ſenioris violare mandatum; tamq; diſpendioſum eſt pro ſomno, quàm pro vigilantia monaſterij ſtatuta conuellere. Tantum deniquè eſt, Abbatis tranſire præceptum vt legas, quantum ſi contemnas vt dormias.

Voluntas ſubditi, voluntati Superioris ſubiecta & conformis eſſe debet.

10. BERNARDVS in ſermone de tribus ordinibus Eccleſiæ, ad patres in Capitulo facto: Quiſquis vel apertè vel occultè ſatagit, vt quod habet in voluntate, hoc ei ſpiritualis pater iniungat, ipſe ſe ſeducit, ſi fortè ſibi quaſi de obedientia blandiatur. Neque enim in ea re ipſe prælato, ſed magis ei prælatus obedit.

Ioan. 11. & 12.

11. IN ſermone ad milites templi, capite decimotertio: Sanè non omninò debeo tranſire ſilenter domum obedientiæ, Bethaniam videlicet, caſtellum Mariæ & Marthæ, in quo Lazarus eſt reſuſcitatus, vbi nimirùm & vtriuſque vitæ figura, & Dei erga peccatores mira clementia, nec non & virtus obedientiæ vnà cum fructibus pœnitentiæ commendatur. Hoc ergò in loco breuiter intimatum ſufficiat, quòd quidem nec ſtudium bonæ actionis, nec ocium ſanctæ contemplationis, nec lachryma pœnitentis, extra Bethaniam accepta eſſe poterunt illi, qui tantam habuit obedientiam, vt vitam, quàm ipſam, perdere maluerit, factus obediens patri vſque ad mortem.

Sine obedientia nihil acceptum Chriſto.

12. ITEM ſermone de virtute obedientiæ, & eius gradibus: Inter ſummè mala & ſummè bona, quædam media ſunt, ad alterutrum ſe habentia, & bo-

Digitized by Google

Circa quas actiones versetur potissimum obedientia quę præstatur hominibus

& boni malique nomen assumunt. Media sunt, ambulare, sedere, loqui, tacere, comedere, ieiunare, vigilare, dormire, & si qua sunt similia: quæ si pastoris licentia fiant, summam expectant retributionem. In his igitur medijs subditi esse & obedientes debemus ad nutum præpositorum, nihil interrogantes, propter conscientiam: quia in his nullum præfixit opus Deus, sed prælatorum derelinquit imperio disponenda. Non autem te moueat magister imperitus, indiscreta potestas, sed memento quia non est potestas nisi à Deo: & qui resistit potestati, resistit Dei ordinationi. Hæc est propria hominis obedientia, quam homini debemus, qui homini subditi sumus. Communis est etiam ista inter Deum & hominē, quia quicquid obedientiæ prælatis exhibetur, ei exhibetur qui dicit: Qui vos audit, me audit. Cum magna igitur cautela hoc tramite dicimus incedendum: quia & multi gradus ibidem deliteſcunt, quorum qui vnū reliquerit, cæteros fine retributione tenebit.

Rom.13.

Lucæ 10.

Obedientiæ gradus.

Primus.

Primus gradus obedientiæ est, obedire libenter. Hoc est libenter obedire, prælatorum volūtatem voluntariè adimplere.

Secundus. Prou.cr.10.

Secundus obedientiæ gradus est, obœperare simpliciter. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Multos videmus post præcipientis imperium multas facere quęstiones: cur, quare, quamobrem, sæpiùs interrogare: crebras ingeminare querelas: quærere, quare hoc præcipit, vndè hoc venit, quis hoc adinuenit consilium. Indè murmuratio, indè verba murmurationem & indignationem sonantia, & redolentia amaritudinem. Indè frequens excusatio, simulatio impossibilitatis, aduocatio amicorum. Non sic Abraham. Audi quid Dominus de simplici populo protestetur: In auditu (inquit) auris obediuit mihi, vt videlicet ostēderet vno eodemq; momento processisse & imperantis imperium, & obsequium obsequentis.

Gen.22.22. Psal.71.

Tertius. 2.Cor.9.

Tertius gradus est, hilariter obedire. Hilarem enim datorē diligit Deus. Non ex tristitia (inquit Apostolus) aut ex necessitate. Serenitas in vultu, dulcedo in sermonibus, multùm colorant obedientiam obsequentis.

Quartus.

Quartus gradus est, obsecūdare velociter. Fidelis obediens nescit moras, fugit craſtinū, ignorat tarditatem, præripit præcipientem, parat oculos visui, aures auditui, linguā voci, manus operi, itineri pedes, totum se colligit, vt imperantis colligat voluntatem.

Quintus. Psal.30.

Quintus gradus est, adimplere viriliter. Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui sperastis in Domino.

Sextus & Septimus. Matth.10.& 24.

Sextus gradus est, humiliter obedire. Septimus gradus est, indefinenter obtemperare. Non qui inceperit, sed qui perseuerauerit, saluus erit. Incipere, multorum est: perseuerare, paucorum.

Perseuerantiæ laus.

Perseuerantia, singularis est filia summi regis, virtutum fructus, earumq; consummatio, totius boni repositorium, virtus sine qua nemo videbit Deum, nec à Deo videbitur. Sola est quæ amatorem obedientiæ ad regis cubiculum introducit, vt eum videat in decore suo, in quem desiderant angeli prospicere.

13. IOANNIS sexto, vt suprà quęstione secunda, B. in textu.

14. ET capite quarto, ibidem testimonio decimotertio.

15. CAPITE quinto, ibidem testimonio decimoquarto.

16. LVCAE secundo, ibidem testimo. septimo.

17. BERNARDVS sermone tertio de circuncisione Domini: Cùm eligit homo esse in congregatione multorum, nunquid eliget esse magister, qui nondùm discipulus fuit, & docere quod didicit nunquàm? Eligit abiectus esse in domo Dei sui, & subiectus esse magistro, sub quo frangatur eius voluntas, & obedientiæ freno concupiscentia reprimatur: sitq; quod ait propheta: Imposuisti homines super capita nostra. Nec dedignandum seruo, quod præcesſit in Domino. Siquidem non est seruus maior domino suo. Ille enim cùm iam creuisset ætate & sapientia, & gratia apud Deum & homines: cùm iam duodecim annorum esset, & remansisset in Hierusalem: inuentus à beata virgine & Ioseph, cuius filius putabatur, in medio doctorum, audiens illos & interrogans: tamen descendit cum illis, & erat subditus illis. Et tu ergò subditus esto propter illum. Sed iam tibi in ipsa obedientiæ via, aliqua fortàsis dura & aspera occurrere possunt, vt accipias interdùm præcepta nonnulla, quæ licèt salubria sint, minùs tamen suauia videantur. Hæc si molestè cœperis sustinere, si dijudicare prælatum, si murmurare in corde: etiam si exteriùs impleas quod iubetur, non est hęc virtus patientiæ, sed velamentum malitiæ. Necesse est ergò vt illucescat dies patientiæ, per quam omnia dura & aspera tacita amplectaris conscientia. Et in fine: Ergò nè incurrat qui currit, illuminati necesse est lumine discretionis, quæ mater virtutum est, & consummatio perfectionis. Hæc nimirùm docet, nè quid nimis. At verò, quia omninò rara ista auis est in terris, huius discretionis locum in vobis fratres suppleat virtus obedientiæ, vt nihil plùs, nihil minùs, nihil aliter quàm imperatum sit, faciatis.

Ioan.13.

Luc.2.

Obediendum exemplo Christi.

Psal.65.

Contra murmuratores.

Discretionē suppletvirtus obedientiæ.

18. MATTHAEI vigesimo: Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis.

19. LVCAE vigesimosecundo: Quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Ego autem in medio vestrūm sum sicut qui ministrat.

20. AD Philippenses secundo, vt suprà quæstione secunda, B. testimonio nono.

1. B. MATTHAEI decimosexto, vt in textu.

2. LVCAE nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.

3. HIERONYMVS ad Rusticum monachum epistola quarta, capite sexto: Nulla ars absq; magistro discitur. Etiam muta animalia, & ferarum greges, ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt. Grues vnam sequuntur ordine literato. imperator vnus, iudex vnus prouinciæ. Roma, vt condita est, duos fratres simul habere reges non potuit, & parricidio dedicatur. In Rebeccæ vtero Esau & Iacob bella gesserunt. Singuli ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiaconi, & omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur. In naui vnus gubernator: in domo vnus dominus: in quanuis grandi exercitu, vnius signum expectatur. Et, nè plura replicando fastidium legenti faciam, per hæc omnia ad illud tendit oratio, vt doceam te, non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina patris, consortióque multorum, vt ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam: hic te silentium, ille doceat mansuetudinem, non facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiare, quod acceperis, operis tui pensum persoluas, subijciaris cui non vis, lassus ad stratum venias, ambulánsque dormites, &, necdùm expleto somno, surgere compellaris. ET capite septimo: Dicas psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus quæritur, dicente Apostolo: Psallam spiritu, psallam & mente. Et, Cantantes in cordibus vestris Domino. Legerat enim esse præceptum: Psallite sapienter. Seruias fratribus, hospitum laues pedes, passus iniuriam taceas: præpositum monasterij timeas vt dominum, diligas vt parentem. Credas tibi salutare, quicquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere quæ iussa sunt, dicente Moyse: Audi Israel, & tace.

Vnus rector &c.

Genes.25.

Obedientia monastica.

1.Cor.4. Ephes.5. Psal.46.

De maiorum sententia nō iudicandum. Deut.6.7.

4. BASILIVS in sermone de abdicatione rerum, siue renunciatione seculi istius & spirituali perfe-

Digitized by Google

perfectione: qui alijs est sermo secundus exercitamentorum pietatis: Si igitur Dei munere talem quempiam virum inueneris (prorsùs autem si perueſtigare voluêris, inuenies) magistrum bonorum operum, hoc apud te constanter teneto, vt nihil omninò quicquam præter illius sententiam facias. Quicquid enim eo nescíente facis, id furtum ac sacrilegium est, tibiq; exitium, non autem vtilitatem vllam apportat. Esto, tu id bonum iudices. Et in fine: Violentorum est regnum cælorum, & violenti rapiunt illud. Verba hæc euangelij sunt. Violentiam appellauit assiduam & acrem corporis in laboribus fatigationem: quod nullius impulsu, suapte sponte, Christi discipuli faciunt: cùm & voluntatem propriam, & corporis laxamentum abnegant omne, & magistri sui præcepta omnia conseruant. Quocirca si tibi in animo est rapere regnum Dei, violentiæ te dato, ceruices tuas Christi seruitutis iugo submittito & eius loris collum tuum arctè circunquaq; cohibeto.

Nihil præter superioris sententiam faciendum.

Matth. 11.

Voluntatem propriam abnegãtes, vim faciunt regno cælorum.

Matth. 11.

5. ITEM in sermone de institutione Monachorum, qui alijs est sermo quintus exercitamentorum pietatis: Vera perfectaq; subiectorum aduersùs moderatorem ordinis obedientia in eo cernitur, si quis ex eius consilio non à rebus modò flagitiosis abstineat, sed si, ne ea quidem, quæ laudabilia sunt, sine sententia illius faciat. Nam abstinentia, & omnis corporis incommodorum perpessio, vtiliter hæc quidem comparata ad aliquid sunt: at si quis propriæ obsequens voluntati, spretis consilijs antistitis sui, id facere voluerit, quicquid ipsi collibitum sit, hîc plus erit, quod faciet mali, quàm quod boni. Qui enim potestati resistit, Dei ordinationi resistit: & præmium obedientiæ magis debetur, quàm rectè facto cum continentia.

Obedientiæ perfectio in quo consistat.

Ne bona quidem opera præter Superioris sententiã facienda.

Rom. 13.

Obedientiæ præmium.

6. IN regulis breuioribus, interrogatione nonagesimasexta: Cùm Apostolus dicat, vt nõ quæcunque vultis, illa faciatis: in vnaquaque re quicquid ex voluntate propria optabile est, id si alicuius arbitrio permittatur, calamitosum est. Contráque, quicquid antistites rectum statuerint, in eo manere vnusquisq; debet, etiamsi contra voluntatem ipsius sit.

Galat. 5.

Propriæ voluntatis abnegatio.

7. IN constitutionibus monasticis, capite vigesimotertio: Animaduerte quid in Euangelijs Dominus dicat, cùm de obedientia aduersùm seruos suos adhibenda legem sanciret: Qui vos recipit, inquit, me recipit. Et item alio in loco: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Quod Apostolis dixit, intelligendus est in commune legem sanxisse in posteros, qui aliorum futuri erant moderatores. id ex multis, ijsdemq; certissimis diuinarum literarum testimonijs, manifestissimisq; argumentis probari potest. Et paulò pòst, de obedientia Apostolorum loquens, ait: Dixit eis Iesus, cùm rudes adhuc in eius disciplina essent, ac tantùm non iamiam regnaturum illum putarent, & in ea spe essent, se nullis laboribus aditis, nullisq; periculis susceptis, ac se nullis molestijs exantlatis, Christi regni consortes futuros, atq; in regalis gloriæ, cultus, honorisq; societatem venturos. Quid igitur hæc expectantibus illis & sperantibus dixit? Eccè ego mitto vos, sicut oues in medio luporum. Porrò illi, re audita spei suæ summè contraria, nequaquàm dixerunt: Alia adducti spe ad te accesseramus, & tu contraria nobis, atquè sperauimus, imperas? Nos requietem sperauimus, & tu nos in pericula protrudis: honores nobis proposuimus, & tu ex transuerso ignominias ingeris: regnum expectaueramus, & tu vt exagitemur, & omnium serui simus, iubes. Horum nihil omninò dixerunt, licèt his, quæ memorauimus, plura & grauiora etiam audîssent, velutì illud, Tradêt vos in tribulationes, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et ad præsides & reges ducemini propter me. His igitur illî omnibus auditis, submissa mentis ceruice, obedientiæ iugum subiêrunt, alacriq; animo in pericula, in fora, in cõtumelias, in lapidationes, in ignominias, in cruces, in varias neces processêre: tantaq; hæc alacritate sustinebant, vt magnificè lætitia efferrentur, cùm digni habiti sunt, qui pro Christi nomine illa paterentur. Gaudebant enim, inquit, quòd digni habiti sunt pro nomine ipsius contumeliam pati. Hanc obedientiam is qui secundùm Deum verè est monachus, antistiti suo præstet, oportet. Siquidem (vt iam diximus) discipulos Christus in hoc elegit, qui hoc vitæ institutum æmularentur, vt per eos formam relinqueret eandem secuturæ posteritati. Nihil est enim aliud antistes, (qui modò diligenter munus exequatur, cui præpositus sit, pietatem videlicet) quàm is qui personam Christi sustinet, & sequester est inter Deum & homines, eorum, qui in ipsius officio sunt, salutem sacrificans Deo. Et post pauca: Quemadmodùm igitur pastori suo oues obtemperant, & viam, quamcunque ille vult, ingrediuntur: sic qui ex Deo pietatis cultores sunt, moderatoribus suis obsequi debent, nihil omninò illorum iussa curiosiùs perscrutantes, quando libera sunt à peccato: contráque, ea summa animi alacritate, summoq; studio conficere. Quemadmodùm enim faber ædificatórve singulis artis instrumentis pro arbitrio vtitur suo, neque vnquàm vllum inuentum est instrumentum, quod ad quemcunque ille vsum voluisset, non se facilè tractandum præbuerit, ac moderatoris manui cesserit: ità quoquè conuenit verum pietatis cultorem, perindè vt instrumentum quoddam vtile opifici ad complendam spiritualem fabricam, omnibus in rebus parére, in quibus vt operam suam nauet, rectum esse antistes iudicârit, nè si id facere recusauerit, impedimento sit, quo minùs spirituale opus compleatur. Et vt instrumentum non sibijpsi deligit, quod facto vsus sit ad artem iuuandam: eodem modo pietatis cultorem quoquè nequaquàm conuenit ipsum esse, qui sibi iudicio suo opus deligat, sed gubernationem suî, artificis prudentiæ debet consilióque concedere.

Actor. 5.

Obedientia Monastica.

Personã Christi sustinet antistes.

Superiorum iussis simpliciter obsequẽdum sine discussione quãdo à peccato libera sunt.

Verè obedíes comparatur instrumento artificis.

8. GREGORIVS libro trigesimosecũdo Moralium, capite vigesimoprimo, agens de astutis consilijs & callidis tentationibus dæmonis: Alius quoquè (inquit) non solùm decreuit terrena commoda non quærere, sed etiam cunctis quæ possidet, renunciare, vt in discipulatu cælestis magisterij tanto se liberior exerceat, quanto & expeditior redditus, ea quæ possidentem premere poterant, deserens calcat. Huius cor hostis infidians occulta suggestione alloquitur, dicens: Vndè hæc temeritatis tantæ surrexit audacia, vt credere audeas, quòd omnia relinquendo subsistas? Aliter te creator condidit, atque aliter tu teipsum disponis: valentiorem te robustioremq; faceret, si sequi te sua vestigia cum inopiæ necessitate voluisset. An non plericq; & terrena patrimonia nequaquàm deserunt, & tamen ex his per misericordiæ opera supernę sortis bona ęterna mercantur? Hęc blandiens suggerit, seorsùm verò in eisdem rebus quas retinere admonet, ante retinentis oculos delectationes pestiferas decipiens apponit, quatenùs seductum cor ad blandimenta exteriora pertrahat, & intima perfectionis vota peruertat. Ossa itaque eius sicut fistulæ æris sunt, quia dolosa eius consilia dum blandum de exterioribus sonum reddunt, pernicioſum dispendium de interioribus ingerunt. Alius relictis omnibus quæ exteriùs possederat, vt ordinem sublimioris disciplinatus apprehendat, etiam intimas frangere voluntates parat, vt rectioribus se alterius voluntatibus subdens, non solùm prauis desiderijs, sed ad perfectionis cumulum etiam in bonis votis sibimetipsi renunciet: & cuncta quæ sibi agenda sunt, ex alieno ar-

Tentatio dæmonis, qua aggreditur eum qui deliberat omnia relinquere.

Matth. 10.

Luc. 10.

Qui vos audit, me audit: pertinet ad omnes moderatores aliorum.

Matth. 20.

Matth. 10.

Iob 40.

Intimas voluntates frangere.

Mat. 24. & 10.

Tentatio dæmonis aduersùs eũ qui cõstituit se obe-

Digitized by Google

dientię Superioris totum committere.

no arbitrio obseruet. Hunc hostis callidus tanto molliùs alloquitur, quanto ab excellentiori loco deijcere ardentiùs conatur, moxq; virulenta suggestione blandiens dicit: O quania per temetipsum miranda agere poteris, si nequaquàm te iudicio alterius subdis. Cur profectum tuum sub studio meliorationis imminuis? Cur intentionis tuæ bonum, dum vltrà quàm necesse est, extendere niteris, frangis? Quæ enim dum voluntate propria vsus es, peruersa perpetrâsti? Qui ergò tibi plenè ad benè viuendum sufficis, alienum super te iudicium cur requiris? Hæc blandiens intimat, seorsùm verò in voluntatibus eius proprijs exercendæ superbiæ causas parat: & dum laudat cor de intestina rectitudine, inuestigat callidè vbi subruat in prauitate.

9. NICEPHORVS libro vndecimo Ecclesiasticæ historiæ, capite trigesimoseptimo: Pior admodùm adolescens monasticam philosophiam complexus, quum paternam relinqueret domum, votum Deo nuncupauit, nunquàm se propinquorum suorum cuiquam in conspectum venturum esse. Postquàm verò quinquagesimo anno pòst soror eius viuere illum accepit, continere seipsam non potuit: atque indicio, quod ei præter opinionem omnem acciderat, in immensam sublata lætitiam, summoperè, vt eum videret, expetiuit. Quapropter loci eius episcopũ flens atq; vociferans rogauit, vt in Scetim literas daret, quibus efficeret, vt frater ad eam mitteretur. Ille fœminæ senectutem miseratus, monachorum antistibus, vt Pior veniret, scripsit. Is, vt hoc faceret, iussus, quum contrà niti non posset, (non enim Aegyptijs, immò etiam alijs monachis fas est, imperata non facere) in patriam venit, fratre alio secum ducto. Atque vbi pro foribus paternarum ædium fuit, præsentiam suam sorori insinuauit. Et quum strepitum pedum eius sentiret, & ianua aperta strideret, oculis conniuens, de nomine sororem compellans: Ego, inquit, Pior sum, frater tuus: conspectu meo, sicuti visum tibi est, fruere. Atque illa quidem fratrem satis intuita, Deo, qui desiderium eius impleuisset, gratias egit: ipse autem ad fores precatione habita, rursùm discessit, & in regionem solitam reuertit.

Vouit se non visurum propinquum aliquem.

Monachorũ obedientia.

1. C. BASILIVS in constitutionibus monasticis, capite vigesimotertio, vt in textu, & vt suprà paulò antè, B. testimonio septimo.

2. PRIMI Regum decimoquinto: Et ait Samuel: Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potiùs vt obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quàm victimæ: & auscultare, magis quàm offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere.

3. ECCLESIASTIS quarto: Multo melior est obedientia, quàm stultorum victimæ, qui nesciunt quid faciunt mali.

4. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

5. AD Ephesios sexto: Serui, obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes: sed vt serui Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut Domino, & non hominibus: scientes quoniam vnusquisq; quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

6. AD Colossenses tertio: Filij, obedite parentibus per omnia. Hoc enim placitum est in Domino. Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.

6. BERNARDVS in tractatu de præcepto & dispensatione, capitè duodecimo: Siue Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quodcunq; tradiderit, pari profectò obsequendum est cura: pari reuerentia deferendum: vbi tamen Deo contraria non præcipit homo. Quod si contigerit, pergendum indubitanter consulo in Petri sententiam: quia obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Quicquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo: haud secùs omninò accipiendum est, quàm si præcipiat Deus. Quid enim interest vtrùm per se, an per suos ministros, siue homines, siue angelos, hominibus innotescat suum placitum Deus? Sed homines, inquis, facilè falli in Dei voluntate de rebus dubijs percipienda, & in præcipiẽda fallere possunt. Sedenim quid hoc refert tua, qui conscius non es: præsertim cùm teneas de scripturis, quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirunt: quia angelus Domini exercituum est? Requirunt, dixerim, legem: non quam vel authentica vlla scriptura tradiderit, vel ratio manifesta probauerit. De huiusmodi quippe nec præceptor expectandus, nec prohibitor auscultandus est: sed quod ità latére aut obscurum esse cognoscitur, vt in dubium venire possit, vtrúmnam Deus sic aut aliter fortè velit, si non de labijs custodientibus scientiam, & ex ore angeli Domini exercituum certum reddatur. A quo deniquè diuina potiùs consilia requirentur, quàm ab illo cui credita est dispensatio mysteriorum Dei? Ipsum proindè quem pro Deo habemus, tanquàm Deum in his, quæ apertè non sunt contra Deum, audire debemus.

Nõ minùs hõmini q̃ Deo obtemperandũ, quãdo nihil Deo cõtrariũ præcipit.

Actor. 5.

Nisi certũ sit Deo displicere, ità Superioris suscipiẽdũ est mandatum, àc si præcipiat Deus.

Obiectio, q̃ homines, circa Dei voluntatem falli possint.

Responsio.

Malach 2.

7. ET capite decimotertio: Imperfecti cordis, & infirmæ prorsùs voluntatis indicium est, statuta seniorum studiosiùs discutere, hærere ad singula quæ iniunguntur, exigere de quibusque rationem, & malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit, nec vnquàm libenter obedire, nisi cùm audire contigerit quod fortè libuerit, aut quod non aliter licere seu expedire monstrauerit vel aperta ratio, vel indubitata authoritas. Delicata satis, immò nimis molesta est huiusce modi obedientia. Non planè hæc illa est, quæ ex regula traditur, obedientia sine mora.

Cõtra eos qui discutiunt & examinãt maiorũ iussa curiosè.

8. ITEM capite vigesimotertio, respondens ad quæstionem quandam: Audire, inquit, & hoc vultis à me, vndè inter cætera pœnitentiæ instituta, monasterialis disciplina meruerit hanc prærogatiuam, vt secundum baptisma nuncupetur. Arbitror ob perfectam mundi abrenunciationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præeminens vniuersis vitæ humanæ generibus huiusce modi conuersatio, professores & amatores suos angelis similes, dissimiles hominibus facit, immò diuinam in honore reformat imaginem, configurans nos Christo instàr baptismi. Et quasi deniquè secundò baptizamur, dum per id quòd mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, rursùm Christum induimus, complantati denuò similitudini mortis eius. Sed & quomodò in baptismo eruimur de potestate tenebrarum, & in regnum transferimur claritatis æternæ: ità & in sancti huius secunda quadam regeneratione propositi, de tenebris æquè non vnius originalis, sed multorum actualium delictorum, in lumen virtutum euadimus, reaptantes nobis illud Apostoli: Nox præcessit, dies autem appropinquauit.

Cur monastetialis disciplina secundum baptisma nũcupetur à maioribus.

Rom. 13.

9. IDEM in epistola septima ad Adam monachum: Igitur facere malum quolibet etiam iubente, constat non esse obedientiam, sed potiùs inobedientiam. Sanè hoc aduertendum, quòd quædam

Digitized by Google

In quibus nō sit hominibus obediendum.

dam sunt pura bona, quædam pura mala, & in his nullam deberi hominibus obedientiam: quoniam nec illa omittenda sunt etiam cùm prohibentur, nec ista vel cùm iubentur committenda. Porrò inter hæc sunt media quædam, quæ pro modo, loco, tempore vel persona, & mala possunt esse, & bona: & in his lex posita est obedientiæ, tanquàm in ligno scientiæ boni & mali, quod erat in medio paradisi. In his profectò fas non est, nostrum sensum sententię prescribere magistrorum. In his omninò prælatorum nec iussio, nec prohibitio contemnenda. Videamus nè fortè tale fuerit, quod arguimus in vobis: & ob hoc forsitan argui non debuerit. Quod euidentiùs elucebit, si præmissæ diuisionis exempla subiecero. Fides, Spes, Charitas, & cętera huiusmodi, pura sunt bona: quæ quia malè non possunt vel iuberi, vel teneri, benè non possunt vel prohiberi, vel non teneri. Pura mala sunt, furtum, sacrilegium, adulterium, & cætera talia, quæ vtiquè nec vel benè præcipi, vel perfici possunt, nec malè prohiberi, vel non fieri. Aduersùs huiusmodi non est lex. Nullius quippe prohibitio valet obuiare præceptis, nullius iussio præiudicare prohibitis. Sunt deindè media, quæ quidem per se nec bona esse noscuntur, nec mala: possunt tamen indifferenter & benè pariter & malè vel prohiberi vel iuberi, sed malè nullatenùs in his à subditis obediri. Ex his sunt, vt exempli gratia ponam, ieiunare, vigilare, legere, & quæque talia. Sciendum verò, quia media quędam in purorum plerunquè bonorum seu malorum transeunt rationem. Nam coniugium cùm & fieri liceat, & non fieri: factum iam solui non licet. Quod ergò ante nuptias medium esse liquebat, in iam coniugatis puri boni vim obtinet. Item propria possidere, seculari quidem homini medium est, quoniam & non possidere licet: monacho verò quia possidere non licet, purum malum est.

In quibus obedientia versetur.

Pura bona.

Pura mala.

Media.

A subditis nullatenùs potest malè obediri in medijs.

Quędam non manet media siue indifferentia.

Monacho nō licet possidere proprium.

1. D. PHILO Iudæus in libro de vita contemplatiua, siue de supplicum virtutibus: Postquàm de Essęis differuimus, qui vitam actiuam exercent omnibus, aut quod minùs inuidiosum dictu est, plerisque feliciùs: ordo postulat vt deincèps dicamus, quæ dicenda sunt de contemplationi deditis, nihil affingendo rei ornandæ gratia, ficut poętæ &c. quæ ex eodem libro Eusebius & alij summatim comprehensa citarunt, & ad Christianos & religiosos D. Marci discipulos pertinere docuerunt. Ac de Marco quidem sic scribit Eusebius Cæsareensis libro secundo Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquinto: Aiunt hunc Marcum primum in Aegyptum traiecisse, & euangelium, quod ipse conscripserat, illic prædicasse, primumq; ecclesiarum Alexandriæ institutarum authorem extitisse. Atque tanta hominum & mulierum fidem Christi amplexantium ex prima agressione & conatu, per graue in primis sanctum & seuerum eius viuendi exemplum ibi cogebatur multitudo, vt Philo ipse eorum studia, exercitationes, mores, frequentes congressus, communem inter ipsos victus rationem, omnem deniquè viuendi institutionem, suis scriptis persequi operæprecium existimaret. Quem Romæ sub Claudij dominatu, fama est in colloquium Petri, qui Romanis eodem tempore verbum Dei prædicabat, venisse. Atque illud quidem est planè verisimile: quippe opus, quod deincèps post aliquod temporis spatium ab eo dicitur elaboratum, ecclesię reuerà canones, ad nostram vsque memoriam obseruatos, complectitur.

Philo scripsit de Essæis secularibus & religiosis.

Philo descripsit institutū Christianorū Alexandrinorum.

Philonis cum D. Petro colloquium.

2. EVSEBIVS Cæsareensis libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto de Philone agens: Iam verò, cùm eorum viuendi rationem, qui apud nos ἀσκηταὶ, id est, monachi, religiosiq;, virtutis studio & exercitationi maximè dediti appellati sunt, quàm accuratissimè percenseat, cumq; eos viros, qui eius ætate tam piam, tamque Apostolicam vitam agerent, quiq; ab Hebræis, vt videtur, ducerent originem, & propterea permulta vetera instituta propiùs ad Iudæorum consuetudinem accedentia obseruarent, diuina laude & prædicatione efferat: satis constare poterit, illum eandem non oculis vidisse solùm, sed sententia & opinione vehementer approbasse. Primùm ergò in eo libro, quem de vita in contemplatione posita, siue de supplicibus inscripsit, simulatq; se nihil à veritate alienum, nihil suo marte & suopte ingenio confictum his rebus, quas esset narraturus, adiecturum asseuerarit, eos curatores vel cultores nuncupatos, atque mulieres eandem cum illis vitæ consuetudinem secutas, curatrices vel cultrices vocatas tradit: talésque eius appellationis causas refert: vel quòd tanquàm medici, curatione adhibita, eorum mentes, qui ipsos adirent, à vitij & turpitudinis morbo ereptas, ad integram valetudinem restituerent: vel quòd syncero ac puro cultu, religioneq; erga sacrum Dei numen ipsi imbuerentur. Siue igitur Philo ipse, dum propriam & appositam hominum moribus appellationem attribuere volebat, suo ipsius arbitratu & iudicio illis illud nomen imposuerit: siue reuerà ab initio authores eius religionis, cùm adhuc Christianorum appellatio nusquàm penè locorum diuulgata esset, eos ità nominârit, longa oratione disquirere non est opùs. Verùm vt ad rem redeamus, principiò illos facultates suas opesq; abijcere, & simulàc in hanc diuinam viuendi rationem se abdere incipiunt, suis se bonis & fortunis omnibus prorsùs exuêre testatur: deindè quibusque vitæ curis depositis depulsisq;, extra vrbium mœnia progressos, in locis solitarijs, & hortis à populi conspectu remotis, domicilia rerum suarum collocare. Deincèps vbi eorum domicilia quænam sint, describerit: de ecclesijs in varijs locis extructis sic loquitur: Est in quoque ferè agro ædes sacra, quæ appellatur σεμνεῖον, id est angustum templum, vel μοναστήριον, quod Latinè locus solitarius separatúsque dici potest: in quo illi ab alijs separati seiunctiq;, vitæ piæ, & propter virtutem augustæ mysteria obeunt, nihilq; eò vel cibi, vel potionis, vel aliarum rerum, quæ ad corporis vsus necessariæ sunt, omninò secum apportant: sed leges & oracula à prophetis diuinitùs edita, hymnosq; ibi recolunt, & alias deniquè res, quibus diuina scientia, & vera erga Deum pietas crescat & perficiatur. Post ista, alia etiam subiungit: Totum temporis spatium, quod inter auroram & vesperam intercedit, in pia quadam exercitatione collocât. Nam sacras literas inter se perlegere, auitumq; sapientiæ studium commentari aggrediuntur &c. Cùm temperantiam quasi quoddam fundamentum in animis suis iecerint, alia virtutum genera suprà ædificant. Cibum aut potionem ante solis occasum nemo illorum capit. Quippe diuinæ sapientię studium, quo se inuoluunt, lucem promereri indicant: corporis autem necessitates tenebras solùm meritò sibi vendicare. Vndè illi quidem totum diem, his autem exiguam quandam noctis particulam largiuntur. Quidam porrò, quorum animis ardentius scientiæ desiderium infidet, vix semel toto triduo cibi recordantur. Nonnulli illecebris sapientiæ (quæ salubria virtutis & doctrinæ præcepta tam affatim & copiosè suppeditat) quodammodò inuitati, sic oblectantur, indeq; tales carpunt delicias, vt duplo plus temporis inediam facilè sustineant, & vix tantùm sex diebus expletis, alimentum necessarium degustent. Ista Philonis tam perspicua &c. vt suprà, quæstione secunda, A. testimonio decimooctauo.

Christiani ex Iudæis conuersi, adhuc iudaizabant in multis.

Summa eorū quæ Philo in libro de vita contemplatiua tradit tum de viris, tum de fœminis religiosis.

Cur θεραπευτὰς & θεραπευτρίδας appellauerit.

Facultatum desertio.

Secessus ab hominū aliorum consuetudine.

Ecclesiæ & oratoria ipsorum. Monasteriū.

Exercitationes eorum.

Temperantiæ

Abstinentia.

Philo descripsit monachorum & religiosorū mores.

3. NICEPHORVS libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto ex Philone refert eadem quæ Eusebius.

Digitized by Google

Essænorũ viuendi modus in communi.

4. IOSEPHVS libro decimooctauo antiquitatum Iudaicarum, capite secundo: Miranda etiam est Essænorum iustitia, qua omnes Græcos & Barbaros longè superãt, multis iam seculis triti in eius continuis studijs. Facultates in cõmune possident, nec aliquis diues magis vtitur suis bonis, quàm quiuis nihil possidens. Atque hoc instituto

Cælibes viuunt.

viuunt virorum supra quatuor millia, nec vxores habentium, nec seruos, quòd alterum ad iniuriam communis naturæ pertinere sentiant, alterum tranquillitati vitæ parùm commodũ. Quare per se ipsi viuentes, inuicèm sibi ministrant. Quæstores creant viros probos ex sacerdotum numero, qui ex agrorum reditibus & frugum prouentu cibos eis conficiant, &c.

5. ET libro secundo de bello Iudaico, capite septimo: Tria sunt apud Iudæos genera philosophiæ. Horum vnum Pharisæi profitentur: alterum Sadducæi, tertium verò, quod etiam probabilius habetur, Essæni colunt, gente quidem Iudæi, verùm inter se mutuo amore coniunctissimi:

Essæi quales sint.

& qui præter cæteros, voluptates quidem quasi maleficia vitarent: continentiã verò seruare, neq; cupiditati succumbere, virtutem maximam ducerent. Itaq; nuptias quidem fastidiũt, alienos verò filios, dum adhuc molles sunt, eruditioni traditos, pro cognatis habentes, suis moribus diligenter instituunt: non quia coniugia vel humani generis successionem censeant perimendam: sed quia cauendam putent intemperantiam fœminarum, nullam earum vni viro fidem seruare credentes. Quin & diuitiarum contemptores sunt, rerumq; apud eos communicatio admirationi habetur, neq; inuenias alteri alterum opulentia præstare: legemq; sibi dixerunt, vt qui disciplinam suam sectari vellent, bona contubernio publicarent. Ità enim fore, nè vel paupertatis humilitas, vel diuitiarum dignitas appareret: sed permixtis facultatibus, velut inter fratres, vnum esset omnium patrimoniũ. Et post nonnulla: Sectæ verò suę studiosis non statim cum eis vna collectio: sed per annum integrum extrinsecùs commorãti cuique eundem victũs ordinem tribuunt: dolabellam quoque, & quod prædictũ est perizoma, & albam vestẽ tradentes. Cùm verò processu temporis experimentum continentiæ dederit, accedit etiam ad communem cibum: & purioribus, ob castificationem scilicet, aquis participat: neq; tamen in conuictum assumitur. Post ostensionem quippe continentiæ duobus annis alijs mores eius probantur. Cumq; dignus apparuerit, tunc demùm in consortium assumitur. Viuunt autem quàm longissimè, ità vt plurimi eorum vsque ad centenariam proferantur ætatem, propter simplicitatem victus, vt equidem puto, & institutionem benè in omnibus ordinatam. Sunt etiam contemptores aduersorum &c.

Cælibatus eorum.

Viuunt in communi.

Probatio nouitiorum.

6. EPIPHANIVS hæresi vigesimanona Nazoræorum: Et tunc sanè omnes Christiani Nazoræi similiter vocabantur. Contigit autem vt modico tempore appellati sint Iessæi, priusquàm in Antiochia initium sumerent discipuli, vt appellarentur Christiani. Vocabantur autem Iessæi, propter Iesse opinor. Quandoquidem Dauid ex Iesse, ex Dauid autem per successionem seminis Maria. Et siue ex Iesse, siue ex nomine Iesu Domini nostri, appellati sunt Iessæi, propterea quòd ex Iesu procederent, quum discipuli eius essent, aut propter nominis Domini etymologiam: Iesus enim in Hebraica lingua curator appellatur, aut medicus, & saluator: nihilominùs hoc nomen habuerunt, priusquàm ipsi Christiani vocarentur. Ab Antiochia autem, velut suprà meminimus, & sicut veritatis ratio habet, discipuli & vniuersa ecclesia Dei, Christiani vocari cœperunt. Repereris autem ô studiose, etiam hoc argumentum in commentarijs Philonis, in libro de Iessæis ab ipso inscripto. Qui horum conuersationem, & laudes horum exequens, & monasteria ipsorum in vicinia circum Mariam paludem recensens, non de alijs quibusdam narrauit quàm de Christianis &c. Tunc igitur vocabantur Iessæi per modicum tempus, post assumptionem Saluatoris, & Marco in Aegyptiorum regione Euangelium prædicante.

Iessæi dicti sunt primi Christiani vel à Iesse, vel à Iesu.

Actor. 11.

Actor. 11.

Philo scripsit de Iessæis Christianis, eorumq; monasterijs.

7. HIERONYMVS ad Eustochium de custodia virginitatis epistola vigesimasecunda, capite decimoquinto: Tria sunt in Aegypto genera monachorum. Primum Cœnobitæ, quod illi Sauses gentili lingua vocant: nos, in communi viuentes, possumus appellare. Secundum Anachoritæ, qui soli habitant per deserta, & ab eo, quòd procùl ab hominibus recesserint, nuncupantur. Tertium genus est, quod Remoboth dicunt, deterrimum, atque neglectum, & quod in nostra prouincia aut solum, aut primum est &c. His igitur, quasi quibusdam pestibus, exterminatis, veniamus ad eos qui plures sunt, & in commune habitant, id est, quos vocari Cœnobitas diximus. Prima apud eos confœderatio est, obedire maioribus, & quicquid iusserint, facere: diuisi sunt per decurias atque centurias, ità vt nouem hominibus decimus præsit: & rursùs decem præpositos sub se centesimus habeat. Manent separati, sed iunctis cellulis, vsque ad horam nonam, vt institutum est. nemo pergit ad alium, exceptis his decanis, quos diximus, vt, si cogitationibus fortè quis fluctuat, illius consoletur alloquijs. post horam nonam in commune concurritur: psalmi resonant, scripturæ recitantur ex more. & completis orationibus, cunctisq; residentibus, medius, quem Patrem vocant, incipit disputare: quo loquente, tantum silentium fit, vt nemo alium respicere, nemo audeat excreare. dicentis laus in fletu est audientium. tacitæ voluuntur per ora lachrymæ, & ne in singultus quidem erumpit dolor. Cùm verò de regno Christi, & de futura beatitudine, & de gloria cœperit annunciare futura, videas cunctos moderato suspirio & oculis ad cælum leuatis, intra se dicere: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Post hæc concilium soluitur, & vnaquæque decuria cum suo parente pergit ad mensam, quibus per singulas hebdomadas vicissìm ministrant. Nullus in cibo strepitus est: nemo comedens loquitur. viuitur pane, leguminibus, & oleribus, quæ sale solo condiũtur: vinum tantùm senes accipiunt, quibus & paruulis sæpè fit prandium: vt aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens. Dehinc consurgunt pariter, & hymno dicto, ad præsepia redeunt: ibi vsque ad vesperam cum suis vnusquisque loquitur, & dicit: Vidistis illum, & illum? quanta in ipso sit gratia? quantum silentium? quàm moderatus incessus? Si infirmum viderint, consolantur: si in Dei amore feruentem, cohortantur ad studium. Et quia nocte extra orationes publicas, in suo cubili vnusquisque vigilat, circumeunt cellulas singulorum. &, aure apposita, quid faciant, diligenter explorant: quem tardiorem deprehenderint, non increpant, sed dissimulato quod nõrunt, eum sæpiùs visitant, & priùs incipientes, prouocant magìs orare, quàm cogunt. Opus diei statum est: quod Decano redditum, fertur ad œconomum: qui & ipse per singulos menses patri omnium cum magno tremore reddit rationem, à quo etiam cibi, cùm facti fuerint, prægustantur: & quia non licet dicere cuiquam: Tunicam, & sagum, textáque iuncis strata non habeo: ille ità vniuersa moderatur, vt nemo quid postulet, nemo non habeat. Si quis verò cœperit ægrotare, transfertur ad exedram latiorem, & tanto senum ministerio confouetur, vt nec delicias vrbium, nec matris quærat affectum. Dominicis diebus

Tria monachorũ genera in Aegypto.

Cœnobitarũ viuẽdi ratio.

Obedientia.

Præfecti eorum.

Habitatio.

Conuentus cuius rei gratia fiant.

Psal. 54.

Refectionis modus.

Quibus occupationibus & exercitationibus diem transigant.

Cura & charitas præfectorum.

orationi

orationi tantùm & lectionibus vacant: quod quidem & omni tempore, completis opusculis, faciunt. Quotidiè aliquid de scripturis discitur. Ieiunium totius anni æquale est, excepta quadragesima, in qua sola conceditur districtiùs viuere, à pascha ad pentecosten cœnæ mutantur in prandia: quo & traditioni ecclesiasticæ satisfiat, & ventrem cibo non onerent duplicato. Tales Philo, Platonici sermonis imitator, tales Iosephus, Græcus Liuius, in secunda Iudaicæ captiuitatis historia Essenos refert. ET capite decimosexto: Verùm quia nunc, de virginibus scribens, penè superfluum de monachis disputaui, ad tertium genus veniam, quos Anachoritas vocant: qui & de cœnobijs exeuntes, excepto pane & sale, ad deserta nihil perferunt amplius. huius vitæ author Paulus, illustrator Antonius, &, vt ad superiora conscendam, princeps Ioannes Baptista fuit. Talem verò virum Hieremias quoquè propheta describit, dicens: Bonum est viro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, & tacebit, quoniam sustulit super se iugum, & dabit percutienti se maxillam: saturabitur opprobrijs: quia non in sempiternum abijciet Dominus.

ieiuniũ quadragesimæ.

Philo & Iosephus sub Essenorum nomine cœnobitarũ vitam descripsêre.

Anachoritarũ vita quos authores habuit.

Lucæ 1.

Thren. 3.

8. IDEM in libro de viris illustribus, siue in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, de Philone sic scribit: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum, iccircò à nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci Euangelistæ apud Alexandriam scribens ecclesia, in nostrorum laude versatus est, non solùm eos ibi, sed in multis quoquè prouincijs esse memorans, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo apparet, talem primùm Christo credentium fuisse ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacetur & Psalmis, doctrinæ quoquè & continentiæ, quales & Lucas refert, primùm Hierosolymæ fuisse credẽtes. Aiunt hunc sub Caio Caligula Romæ periclitatum, quòd legatus gentis suæ missus fuerat. Cùm secunda vice venisset ad Claudium, in eadem locutum esse cum Apostolo Petro, eiúsque habuisse amicitias, & ob hanc causam etiam Marci, discipuli Petri, apud Alexandriam sectatores ornâsse laudibus.

Philo de Christianis scripsit.

Vitam primorum Christianorũ imitantur monachi.

Actor. 4.

Cum Petro locutus dicitur Philo.

9. ET de Marco: Assumpto itaque Euangelio, quod ipse confecerat, perrexit Aegyptum, & primus Alexandriæ Christum annuncians, constituit ecclesiam, tanta doctrina, & vitæ continentia, vt omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeres. Deniquè Philo, disertissimus Iudæorum, videns Alexandriæ primam ecclesiam adhuc iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librum super eorum conuersatione scripsit. Et quomodò Lucas narrat Hierosolymæ credentes omnia habuisse communia: sic & ille, quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit.

Philo de quibus scripserit.

Actor. 2. & 4.

10. DIONYSIVS Areopagita ecclesiasticæ Hierarchiæ capite sexto, parte prima: Porrò initiandorum omnium excellentior ac sublimior ordo, monachorum est sancta distinctio, expiatione omni, tota virtute, atque exactissima suarum operationum castitate mundata: omnis item (quantùm fibi licet inspicere) sacræ operationis spiritualiter speculatrix & particeps facta, pontificúmque consummantibus virtutibus tradita: quorum diuinis fulgoribus & pontificalibus traditionibus, conspecta pro ordine suo sanctorum mysteriorum sacrificia ediscens, à sacra eorum scientia ad exactissimam perfectionem diuina ratione subuehitur. Vndè sancti præceptores nostri, diuinis eos appellationibus sunt prosecuti, partìm therapeutas, id est, cultores, à syncero Dei famulatu atque cultu: partìm monachos, ab indiuidua & singulari vita appellantes, vt quæ illos sanctis diuinibilium complicationibus, in diuinam & Deo gratam monadem perfectionémque promoueat. Et parte secunda: Stat quidem sacerdos ante sacrum altare, monasticam imprecationem psallens: ille autem post sacerdotem adstat, non vtrunque ponens genu, non alterum, non habens imposita sacra eloquia capiti, verùm soli sacerdoti adstans, mysticam super illum inuocationem prosequenti. Ea verò finita, sacerdos ad eum accedens, interrogat primùm, an renunciet diuisibilibus omnibus, non solùm vitis, verùm etiam imaginibus quoquè ac phantasijs. Deindè exponit illi perfectissimam vitam, illud apertè contestans, oportere illum medio longè antecellere. Vbi verò ille ista omnia intentè promiserit, consignans eum crucis signo sacerdos tondet, trinas diuinæ beatitudinis personas inclamans: exutúmque veste omni, aliam induit, & cum sanctis alijs (qui adstant) viris ipsum salutans, diuinorum mysteriorum participem efficit.

Apostoli vocârũt eos partim Therapeutas, partim Monachos.

Modus benedicẽdi & consecrandi monachum.

Renunciatio vitæ secularis, & professio vitæ perfectioris.

Tondetur, & alia veste induitur.

11. EVSEBIVS Cæsareensis libro primo de demonstratione euangelica, capite octauo: Christi discipuli ad magistri sui nutum auribus multorum doctrinam suam commodantes, quæcunque quidem velut vltra habitum progressis, à perfecto ipsorum magistro præcepta fuerant, ea ijs qui capere poterant, tradiderunt: quæcunque verò ijs conuenire arbitrabantur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationísque indigentes, ea ipsi ad imbecillitatem multorum se demittentes, partìm literis, partìm sine literis, quasi iure quodam non scripto seruanda, commendârunt. Quocircà in ecclesia Dei duo etiam viuendi modi instituti sunt: alter quidem naturam nostram, & communem hominum vitæ rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens: totus autem prorsùs à communi & consueta cunctorum hominum vita abhorrens, & solo diuino cultui, ex immenso rerum cælestium amore addictus. Qui hunc modum amplexi sunt, quasi ab hac mortali vita seiuncti, ipsumq; duntaxat corpus in tetra gerentes, cogitatione verò atq; animo in ipso cælo degentes, quasi quidam cælites, reliquorum hominum vitam despiciunt: quippe qui pro vniuerso genere, supremo omnium Deo sacrati sint: idq; non boum mactationibus, non cruoribus, non libationibus, aut nidore vllo, neque fumo, aut ignis deuoratione, consumptionéve corporum, sed rectis veræ pietatis sententijs, & purgati animi affectione, ad hæc operibus quoquè ac verbis, quæ à virtute proficiscantur: quibus rebus diuinitatem ipsam placantes, suum & pro seipsis, & pro alijs, qui eiusdem sunt generis, administrant sacerdotium. Et talis quidem existit in Christianismo perfectus vitæ modus. Alter verò remissior atq; humanior, hic & modesto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & iustè militantibus, quæ sint agenda, describit: agros quoquè, & mercaturam, aliumq; magis ciuilem viuendi morem, adiuncta religione, non negligit.

Apostolorum indastria.

Duo viuendi modi in Ecclesia ab Apostolis instituti

Quidã sectos Deo consecrât, & cælibes viuunt.

Alij coniugio vtuntur, & secularibus negocijs vacãt.

12. AVGVSTINVS in psalmum centesimum trigesimumsecundum: Ista verba psalterij, Ecce quàm bonum & quàm iucũdum habitare fratres in vnũ, iste dulcis sonus, ista suauis melodia, tam in cantico quàm in intellectu, etiam monasteria peperit. Ad hunc sonum excitati sunt fratres, qui habitare in vnum concupierunt: iste versus fuit tuba ipsorum. Ipsi primò habitauerunt in vnum, qui omnia quæ habebant vendiderunt, rerumq; suarum precia ad pedes Apostolorum posuerunt. Ex voce huius psalmi appellati sunt & monachi, nè quis vobis de isto nomine insulter Catholicis. Dicere consueuerunt: quid sibi vult nomen

Psal. 132.

Monasteria vndè excitata

Actor. 4.

Monachorũ nomen ex sacris literis manauit.

Contra hæreticos qui nomen mona-

Digitized by Google

chorum infectantur.

monachorum? Quanto meliùs dicimus nos: quid sibi vult nomen Circellionum? Fortè Circuncelliones vocãtur, non Circelliones. Planè si hoc vocantur, exponant quid sint. Nam Circuncelliones dicti sunt, quia circum cellas vagãtur. Solent enim ire hac atq; illac, nusquàm habentes sedes, & facere quæ nôstis, & quæ illi nôrunt, velint nolint. Veruntamen chariſſimi, sunt & qui monachi falsi sunt. Et nos nouimus tales: sed nõ perijt fraternitas pia propter eos qui profitentur quod nõ sunt. Tam sunt enim monachi falsi, quàm & clerici falsi, & fideles falsi. Quid ergò dicunt illi, qui nobis de nomine Monachorum insultant? Fortasse dicturi sunt, Nostri non vocantur Circuncelliones: vos illos ità appellatis contumelioso nomine, nam nos eos ità non vocamus. Dicant quid eos vocent, & audietis. Agonisticos eos vocant. Fatemur & nos honesto nomine, si & res conueniret. Sed interìm illud videat charitas vestra: Qui nobis dicunt, ostendite vbi scriptum sit nomen monachorum; ostẽdant vbi scriptum sit nomen Agonisticorum. Hi etiam insultare nobis audent, quia fratres, cùm vident homines, Deo gratias dicunt. Quid est, inquiunt, Deo gratias? Itáne surdus es, vt nescias quid sit Deo gratias? Qui dicit, Deo gratias, gratias agit Deo. Vide si non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem suũ. Num enim non est locus gratulationis, quando se inuicèm vident qui habitant in Christo? Et tamen vos, Deo gratias nostrum ridetis; Deo laudes vestrum plorant homines. Sed certè reddidistis rationẽ de nomine, quare appelletis Agonisticos. Ità fiat vt appellatis: ità fiat, omninò fauemus. Præstet Dominus, vt illi contra diabolum certent, & non contra Christum, cuius persequuntur ecclesiam. Tamen quia certant, dicitis Agonisticos, & inuenistis vndè appelletis, quia dixit Apostolus, Bonum agonem certaui. Quare ergò & nos non appellemus monachos, cùm dicit Psalmus, Eccè quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum? μόνος enim vnus dicitur: & nõ vnus quomodocunquè, nam & in turba est vnus, sed vnà cum multis vnus dici potest: μόνος nõ potest, id est, solus: μόνος enim vnus solus est. Qui ergò sic viuunt in vnũ, vt vnum hominem faciant, vt sit illis verè quod scriptum est, vna anima & vnũ cor, multa corpora, sed non multæ animæ, multa corpora, sed non multa corda; rectè dicitur μόνος, id est, vnus solus. Vndè & ille vnus sanabatur in piscina. Respondeant nobis & exponant, qui insultãt nomini monachorum, quare ille qui inuentus est trigintaocto annos habens in infirmitate, hoc respondisset Domino: Cùm mota fuerit aqua, non habeo qui me deponat, alius ante me descendit. Descenderat vnus, iam alius non descendebat. Vnus solus sanabatur, vnitatem Ecclesiæ figurabat. Meritò insultant nomini vnitatis, qui se ab vnitate præciderunt. Meritò illis displicet nomen monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum cum fratribus, sed sequentes Donatum, Christum dimiserunt.

Non propter malos monachos monachismus improbãdus est.

Hæretici quærebant, Vbi scriptum sit nomen monachorum?

Deo gratias.

1. Tim. 6.

Psal. 132.

Monachus vndè dicitur.

Actor. 4.

Ioan. 5.

Hæreticis meritò displicet nomen monachorũ, quod est nomen vnitatis.

13. IDEM in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite trigesimoprimo: Iam accipite Manichæi perfectorum Christianorum, quibus summa castitas non laudanda tantùm, sed etiam capessenda visa est, mores & continentiam singularem: nè vos impudenter iactare apud animos imperitorum quasi difficilima rerum abstinentia, si quid in vobis pudoris est, audeatis. Nec ea dicam, quæ vos ignoratis, sed quæ nobis occultatis. Quis enim nescit summæ continentiæ hominum Christianorum multitudinem per totum orbem indiès magìs magísque diffundi, & in Oriente maximè atque Aegypto, quod vos nullo modo potest latére? Nihil de ijs dicam, quos paulò antè commemoraui, qui secretissimi penitùs ab omni hominum conspectu, pane solo, qui eis per certa interualla temporum affertur, & aqua contenti, desertissimas terras terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, & eius pulchritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisì sanctorũ intellectu percipi non potest. Nihil, inquam, de his loquar: videntur enim nonnullis res humanas plusquàm oporteret deseruisse, non intelligentibus quantum nobis eorum animus in orationibus profit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non finimur. Sed si hoc excedit nostram tolerantiam, quis non illos miretur & prædicet, qui contemptis atque desertis mundi huius illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimámque congregati, simul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus: nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulenti, nulla inuidentia liuidi: sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam & intentissimam in Deum, gratissimum munus ipsi offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quicquam possidet proprium, nemo cuiquam onerosus est. Operantur manibus ea, quibus & corpus pasci possit, & à Deo mens impediri non possit. Opus autem simul tradunt eis, quos decanos vocant, eò quòd sint denis præpositi, vt neminem illorum cura sui corporis tangat, neque in cibo, neque in vestimento, neque si quid aliud opùs est vel quotidianæ necessitati, vel mutatæ, vt assolet, valetudini. Illi autem decani cum magna solicitudine omnia disponentes, & præstò facientes quicquid illa vita propter imbecillitatem corporis postulat, traditionem tamen etiam ipsi reddunt vni, quem Patrem vocant. Hi verò patres non solùm sanctissimi moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, omnibus rebus excelsi, nulla superbia consulunt ijs quos filios vocant, magna sua in iubendo authoritate, magna illorum in obtemperando voluntate. Conueniunt autem diei tempore extremo de suis quisque habitaculis, dum adhuc ieiuni sunt, ad audiendum illum Patrem, & conueniunt ad singulos patres terna, vt minimùm, hominum millia: nam etiam multo numerosiores sub vno agunt. Audiunt autem incredibili studio, summo silentio, affectiones animorum suorum, prout eos pepulerit differentis oratio, vel gemitu, vel fletu, sed modesto & clamore vacuo, gaudium significantes. Corpus deindè reficitur, quantùm saluti & salubritati sat est, coërcente vnoquoque concupiscentiam, nè se profundat, vel in ea ipsa quæ præstò sunt parca & vilissima. Ità non solùm à carnibus & vino abstinent pro sufficientia domandarum libidinum, sed ab ijs etiam, quæ tanto concitatiùs ventris & gutturis prouocant appetitum, quanto quasi mundiora nonnullis videntur. Et paulò pòst? Non opùs est plura de re notissima dicere. Hæc est etiam vita fœminarũ Deo solicitè castèq; seruientium, quæ habitaculis segregatæ ac remotæ à viris, quàm longissimè decet, pia tantùm illis charitate iunguntur, & imitatione virtutis: ad quas iuuenum nullus accessus est, neq; ipsorum quanuis grauissimorum & probatissimorum senum, nisì vsque ad vestibulum necessaria præbendi quibus indigent gratia. Lanificio nanq; corpus exercent atq; sustentant, vestesq; ipsas fratribus tradunt, ab ijs inuicèm quod victui opùs est resumentes. Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare velim, neque dignè valeo, & vereor nè iudicare videar per seipsum tãtummodò expositum placere non posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum putauero. Hæc Manichæi reprehendite, si potestis. Nolite cæcis hominibus & discernere inualidis ostentare nostra zizania.

Perfecti Christiani.

Anachoretarum vita.

Quid prosint alijs Anachoretæ.

Cœnobitarũ vita.

Nemo possidet propriũ.

Præfecti eorum.

Patres.

Obedientiæ promptitudo

Terna millia monachorũ vni subsunt Patri.

Refectio.

Abstinentia à vino & carnibus.

Monachatũs vita.

Contra hæreticos Manichæos.

14. CAPITE trigesimotertio: Nec ideò tamen laudabile Christianorum genus contempserim, eorum scilicet qui in ciuitatibus degunt, à vul-

Digitized by Google

Religiosorũ collegia in ciuitatibus.

vulgari vita remotissimi. Vidi ego diuersoria Sanctorum Mediolani, nõ paucorum hominum, quibus vnus presbyter prærat vir optimus & doctissimus. Romæ etiam plura cognoui, in quibus singuli grauitate atque prudentia & diuina scientia præpollentes, cæteris secum habitantibus præsunt, Christiana charitate, sanctitate & libertate viuentibus: Ne ipsi quidem cuiquam onerosi sunt, sed Orientis more, & Pauli Apostoli authoritate, manibus suis se transigunt. Ieiunia etiam prorsùs incredibilia multos exercere didici, non quotidiè semel sub noctem reficiendo corpus, quod est vsquequaquè vsitatissimum, sed continuum triduum vel ampliùs sæpissimè sine cibo ac potu ducere. Neque hoc in viris tantùm, sed etiam in fœminis: quibus item multis viduis & virginibus simul habitantibus, & lana ac tela victum quæritantibus, præsunt singulæ grauissimæ probatissimæq; non tantùm in instituendis componendisq; moribus, sed etiam instruendis mentibus peritæ ac paratæ.

Abstinentia mirabilis.

15. LIBRO octauo Confessionum, capite sexto: Indè sermo Potitiani deuolutus est ad monasteriorum greges, & mores suaueolentiæ tuæ, & vbera deserta cremi, quorũ nos nihil sciebamus. Et erat monasterium Mediolani plenum bonis fratribus extra vrbis mœnia sub Ambrosio nutritore, & non noueramus.

Monasteriũ sub Ambrosio.

16. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad ecclesiam Vercellensem: Quòd si in alijs ecclesijs tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio, quanta cura expetitur in Vercellensi Ecclesia, vbi duo pariter exigi videntur ab episcopo, monasterij continentia, & disciplina ecclesiæ? Hæc enim primus in Occidensis partibus diuersa inter se Eusebius sanctæ memoriæ coniunxit, vt & in ciuitate positus instituta monachorum teneret, & ecclesiam regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiumenti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentiæ, & normam integritatis, iuuentutem adstringat, & versantes intra vrbem, abdicet vsu vrbis & conuersatione. Hinc illi processerunt viri, Helias, Helisæus, Ioannes, Elisabeth, qui pelliceis &c.

S. Eusebius Vercellensis primus in occidente introduxit monasteria in ciuitates.

17. CASSIANVS collatione decimaoctaua, quæ est Abbatis Piamonis, capite quarto: Tria sunt in Aegypto genera monachorum, quorum duo sunt optima, tertium tepidum atq; omnimodis euitãdum. Primum est cœnobitarum, qui scilicet in congregatione pariter consistentes, vnius senioris iudicio gubernantur, cuius generis maximus numerus monachorum per vniuersam commoratur Aegyptum. Secundum Anachoretarum, qui priùs in cœnobijs instituti, iamq; in actuali conuersatione perfecti, solitudinis elegêre secreta, cuius professionis nos quoquè optamus esse participes. Tertium reprehensibile Sarabaitarum est: de quibus sigillatim per ordinem pleniùs disseremus.

Tria monachorum genera in Aegypto.

Cœnobitæ.

Anachoretæ.

Sarabaitæ.

18. CAPITE quinto: Itaque Cœnobitarum disciplina à tempore prædicationis Apostolicæ sumpsit exordium. Nam talis extitit in Hierosolymis omnis illa credentium multitudo, quæ in actibus Apostolorum ità describitur: Multitudinis credentium &c. Talis inquam erat tunc omnis ecclesia, quales nunc perpaucos in cœnobijs inuenire difficile est. Sed cùm post Apostolorum excessum tepescere cœpisset credẽtium multitudo, ea vel maximè quæ ad fidem Christi de alienigenis ac diuersis gentibus confluebat, à quibus Apostoli pro ipsis fidei rudimentis ac inueterata gentilitatis consuetudine nihil ampliùs exigebant, nisi vt ab immolaticijs idolorum & fornicatione & suffocatis & sanguine temperarent; atque ista libertas quæ gentibus propter infirmitatem primæ credulitatis indulta est, etiam illius ecclesiæ quæ Hierosolymis consistebat, perfectionem paulatim contaminare cœpisset, & crescente quotidiè vel indigenarum numero, vel aduenarum, primæ illius fidei frigesceret feruor, non solùm hi qui ad fidem Christi confluxerant, verùm etiam illi qui erant ecclesiæ principes, ab illa districtione laxati sunt. Nonnulli enim existimantes id quod videbant gentibus pro infirmitate concessum, sibi etiam licitum, nihil se detrimenti perpeti crediderunt, si cum substantijs ac facultatibus suis fidem Christi confessionémque sequerentur. Hi autem quibus adhuc Apostolicus inerat feruor, memores illius pristinæ perfectionis, discedentes à ciuitatibus suis, illorúmque consortio qui sibi vel ecclesiæ Dei remissioris vitæ negligentiam licitam esse credebant, in locis suburbanis ac secretioribus commanere, & ea quæ ab Apostolis per vniuersum corpus ecclesiæ generaliter meminerant instituta, priuatim ac peculiariter exercere cœperunt; atque ità coaluit ista, quam diximus, discipulorum, qui se ab illorum contagio sequestrauerant, disciplina. Qui paulatim tempore procedente segregati à credentium turbis, ab eo quòd à coniugijs abstinerent, & à parentum se consortio mundíque istius conuersatione secernerent, monachi siue monozantes, singularis ac solitariæ vitæ districtione, nominati sunt. Vndè consequens fuit, vt ex communione consortij cœnobitæ, cellæq; ac diuersoria eorum cœnobia vocarentur. Istud ergò solum fuit antiquissimum monachorum genus, quod non modò tempore, sed etiam gratia primum est, quodq; per annos plurimos solum inuiolabile vsque ad Abbatis Pauli vel Antonij durauit ætatem. Cuius etiam nunc adhuc in districtis cœnobijs cernimus residere vestigia.

Actor. 15. Causa cur nõ omnes Christiani primorum Christianorum, qui ex Iudæis cõuerti erant, vestigia imitati sint.

Cœnobitarũ vita vndè sũpserit initiũ.

Actor. 4. & 2.

Cœnobitarum origo.

Cur monachi dicti.

19. CAPITE sexto de Anachoretis, capite septimo de Sarabaitis, & capite octauo de quarto quodam genere monachorum agit.

20. GREGORIVS Nazianzenus oratione vicesima funebri in laudem Basilij Magni: Nobiscum hinc in Pontum profugit, ac pietatis gymnasia, quæ illic erant, moderatur: atque cum Helia & Ioanne, summis philosophis, solitudinem amplectitur. Et post multa: Magna res est virginitas, & cælibatus, atque in angelorum, naturaq; singularis ordine censeri. Quis igitur magis quàm ille, aut virginitatem in pretio habuit, aut carni leges imposuit, idq; non suo tantùm exemplo, sed etiam per ea quibus operam dedit? Cuius sunt virginum cœnobia? cuius præcepta illa literis mandata, quibus cùm omnes sensus coercebat, tum membra omnia componebat, ac virginitatem verè colere admonebat. Cùm igitur solitaria vita, & ea, quæ societate gaudet, vt plurimùm inter se dissiderent, ac pugnarent; neutráque omninò, vel commoda vel incommoda, sua pura & immixta haberet, verùm illa magis quidem tranquilla & composita esset, ac Deo animos copularet, cæterùm ob eam causam fastu non careret, quòd virtus non exploraretur, nec in comparationem veniret; hæc autem magis quidé actuosa & vtilis esset, verùm à tumultibus minùs libera; præclarè eas inter se reconciliauit ac permiscuit, pietatis nimirùm gymnasia & monasteria extruens, non tamen longo interuallo abijs, qui in sodalitio viuunt, remota, nec velut muro quopiam interiecto ea distinguens atque à se inuicèm separans, verùm propè coniungens ac diriмens: vt nec contemplatio communicationis expers esset, nec actio contemplatione careret: sed quemadmodùm terra & mare, ità etiam hæ duæ vitæ commoda sua inter se communicantes, ad vnicam Dei gloriam concurrerent.

Basilius cœnobiorũ moderator.

Virginitatis & cælibatus laus.

In libro de vera virginitate.

Basilius copulauit vitam solitariã cum sociali vita.

Monasteria fabricauit.

De hoc Basilio refert Hieronymus in Catal. & inter reliquos libros elaborauerit etiã ἀσκητικόν.

21. ATHANASIVS in vita Diui Antonij: Erant igitur in monte monasteria taquàm tabernacula plena diuinis choris psallentium, legentium, orantium, tantumq; ieiunandi & vigiliarum

Monasteria tempore Antonij, & qui monachorũ vita.

Digitized by Google

ardorem cunctorum mentibus sermo eius affla-
uerat, vt futuræ spei auiditate, ad charitatem mu-
tuam & misericordias indigentibus exhibendas,
iugi studio laborarent, qui infinitam regionem
quandam, & oppidum à mundana conuersatione
seiunctum, plenum pietatis & iustitiæ videban-
tur incolere. Quis tantum monachorum agmen
adspiciens, quis virilem illum concordiæ cœtum
cernens, in quo nullus nocens, nulla detractio su-
surronis, sed multitudo abstinétium & certamen
officiorum erat, nõ in hanc statim erumperet vo-
Num. 24. cem? Quàm bonæ domus tuæ Iacob, tabernacula
tua Israel, tanquàm nemora abumbrantia, tan-
quàm paradisus super fluuios, tanquàm taber-
nacula, quæ fixa sunt à Domino, tanquàm cedri Li-
bani circa aquas. Et post multa: Postulanti duci
vt paulò largiùs Antonius eidem suam præsenti-
am indulgeret, ait, non posse se diutiùs ibidem
morari, grato vsus exemplo, quòd sicuti pisces ab
aqua extracti, mox in arenti terra morerentur:
ità & monachos cum secularibus retardantes, hu-
manis statim resolui confabulationibus. Ob id
ergò, inquit, conuenit vt pisces ad mare, ità nos ad
montem festinemus, nè tardantibus nobis aliqua
propositi succedat obliuio.

22. SEVERVS Sulpitius in vita Diui Martini: Cùm intra Gallias quoquè discessu sancti Hilarij, quem ad exilium hæreticorum vis coëgerat, turbatam ecclesiam comperisset, Mediolani sibi monasterium statuit. Ibi quoquè eum Auxentius, auctor & princeps Arrianorum, grauissimè infectatus est: multisq; affectum iniurijs de ciuitate exturbauit. Cúmque ab Hilario iam reuerso gratissimè esset susceptus, haud longè sibi ab oppido monasterium collocauit. Iam verò sumpto episcopatu Turonico, qualem se, quantúmque præstiterit, non est nostræ facultatis euoluere. Idem enim constantissimè perseuerabat, qui priùs fuerat. Eadem in corde eius humilitas, eadem in vestitu eius vilitas erat. Atque ità plenus authoritatis & gratiæ, implebat episcopi dignitatem, vt non tamen propositum monachi, virtutemq; deseret. Aliquandiù ergò adhærenti ad ecclesiam cellula vsus est. Deindè cùm inquietudinem se frequentantium ferre non posset, duobus ferè extra ciuitatem millibus monasterium sibi statuit. Qui locus tam secretus, & remotus erat, vt eremi solitudinem non desideraret. Ex vno enim latere præcisa montis excelsi rupe ambiebatur, reliquâ planitiem Liger fluuius reducto paululùm sinu clauserat. Vna tantùm eademq; arcta admodùm via adiri poterat. Ipse ex lignis contextam cellulam habebat, multiq; ex fratribus in eũdem modum. Plerique saxo superiecti montis cauato receptacula sibi fecerant. Discipuli verò octoginta erant, qui ad exemplum beati magistri instituebantur. Nemo ibi quicquam proprium habebat, omnia in medium conferebantur. Non emere, aut vendere (vt plerisq; monachis moris est) cuiquam licebat. Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur, cui tamen operi minor ætas deputabatur: maiores orationi vacabant. Rarus cuiquam extra cellulam suam egressus, nisi cùm ad locum orationis conueniebant. Cibum vnà omnes post horam ieiunij accipiebãt. Vinum nemo nouerat, nisi quem infirmitas coëgisset. Plerique camelorum setis vesteebantur: mollior ibi habitus pro crimine erat. Quod eò magis sit mirum, necesse est, quòd multi inter eos nobiles habebãtur, qui longè aliter educati, ad hanc se humilitatem & patientiam coëgerant. Plurésque ex his posteà episcopos vidimus. Quæ enim esset ciuitas, aut ecclesia, quæ non sibi de Martini monasterio cuperet sacerdotem?

S. Martinus monasteriũ sibi statuit Mediolani.

Apud Pictauorũ vrbem similiter.

Tertium monasterium.

Habitatio fratrum qualis fuerit.

Nemo quicquam proprium habebat.

Abstinentia.

23. ISIDORVS Hispalensis episcopus de ecclesiasticis officijs libro secundo, capite decimoquinto: Primum genus monachorum est Cœnobitarum, id est, in commune viuentium, instàr sanctorum illorum, qui temporibus Apostolorum Hierosolymis vendita ac distributa omnia sua dabant indigentibus, qui habitabant in sancta communione vitæ, non dicentes aliquid proprium, sed erant illis omnia communia, & anima vna, & cor vnum in Deum. Horum igitur institutione monasteria sumpsêre principium. Secundum genus est Eremitarum, qui procùl ab hominibus recedentes, deserta loca, & vastas solitudines sequi atque habitare perhibentur, ad imitationem scilicet Heliæ & Ioannis Baptistæ, qui eremi secessus penetrauerunt. Hi quippe incredibili mundi contemptu sola solitudine delectantur, herbis tantùm arescentibus victitantes, aut pane solo (qui eis per certa temporum interualla defertur) vel aqua contenti: sicq; secretissimi penitùs & ab omni hominum conspectu remoti, diuino tantùm colloquio perfruuntur, cui puris mentibus inhæserunt, cuius amore non solùm mundum, sed etiam hominum consortia reliquerunt. Tertium genus est Anachoritarum, qui iam cœnobitali conuersatione perfecti, includunt semetipsos in cellis, procùl ab hominum conspectu remotis, nulli præbentes accessum, sed in sola contemplatione diuina viuentes perseuerant, id est, theoria. Sed isti examinatione cœnobiorum probati in omnibus disciplinis monasterijper triginta annos, ad hanc contemplationem, per obedientiam eliguntur.

Cœnobitarũ origo & vita.

Eremitæ.

Anachoritæ.

24. SOZOMENVS historiæ Ecclesiasticæ libro primo, capiteduodecimo, cùm monachorum viuẽdi rationem mirificè commendâsset, ità subiungit: Hanc præclaram viuendi rationem primus, vti quidam memorant, instituit propheta Helias, & Ioannes Baptista. Philo porrò Pythagoreus tradit, Hebræorum facilè præstantissimos vndiquè in locum ad lacum Mariam in colle fitam coactos, se pio & seuero vitæ generi dicâsse. Quorum domicilia, victus rationem & institutionem vitæ talem perhibet, qualem nos etiam hoc tempore à monachis in Aegypto obseruatam videmus. Scribit enim eos, cùm in hoc sanctum & seuerum vitæ genus primùm ingrediuntur, sua bona cognatis concedere, & quo commercia cum hominibus, aut consuetudinem habere deuitent, extra muros vrbium in agris solitarijs & hortis ætatem degere: sacras ædes illis esse, quæ vocantur monasteria: in quibus ab alijs separati, sanctæ & seueræ vitæ mysteria obeunt: Deum præterea psalmis & hymnis assiduè colere, & ante solis occasum nullum gustare cibum. Nonnullos eorum toto triduo aut ampliùs nihil comedere: statis diebus humi cubare, à vino prorsùs & carnibus animalium, quæ sanguinem habent, abstinere. Obsonia illis esse, panem, salem, & hysopum: potum autem, aquam. Mulieres porrò cùm illis viuere, quæ virgines manent ad extremam vsque senectutem, easque propter amorem pietatis & sapientiæ sua sponte vitam cælibem excolere. Quæ dum ad hunc modum narrat Philo, videtur eos significare Hebræos, qui sua ætate religionem quidem Christianam professi fuerant, adhuc tamen morem Iudæorum aliquantulùm in vita sequebantur, & eorum instituta seruabant. Nam apud alios hoc genus vitæ non reperitur. Vndè conijcio apud Aegyptios ex eo tempore hoc ipsum floruisse.

Vitæ monasticæ institutores primi.

Philo ad scribat de Christianis Alexandrinis.

Virginitatem perpetuã seruantes.

25. GREGORIVS Magnus libro secundo dialogorum, describit vitam sancti Benedicti Abbatis. Et capite primo quidem ait: Romanum monachum ei sanctæ conuersationis habitum tradidisse. CAPITE vigesimoquinto autem ità scribit: Quidam eius monachus mobilitati mentis deditus erat, & permanere in monasterio nolebat. Cúmque eum vir Dei assiduè corriperet, & frequenter admoneret, ipse verò nullo modo consentiret in congregatione persistere, atque impor-

Habitus monasticus.

Monasteriũ relinquere volentidraco appãret, qui eũ deuorare conabatur.

Digitized by Google

importunis precibus vt relaxaretur innueret, quadam die idem venerabilis pater nimietatis eius tædio affectus, iratus iussit vt discederet. Qui mox vt monasterium exijt, cõtra se assistere aperto ore draconem in itinere inuenit. Cúmque eum idem draco qui apparuerat, deuorare vellet, cœpit ipse tremens & palpitans magnis vocibus clamare, dicens: Succurrite, succurrite: quia draco iste me deuorare vult. Currentes autem fratres draconem minimè viderunt, sed trementem atque palpitantem monachum ad monasterium reduxerunt. Qui statim promisit nũquàm se esse à monasterio recessurum, atque ex hac hora eadem in sua promissione permansit. Quippe qui sancti viri orationibus contra se assistere draconem viderat, quem priùs non videndo sequebatur. CAPITE trigesimosexto: Hoc autem nolo te lateat, quòd vir Dei inter tot miracula quibus in mundo claruit, doctrinæ quoquè verbo nõ mediocriter fulsit. Nam scripsit monachorũ regulam, discretione præcipuam, sermone luculẽtam. Cuius si quis velit subtiliùs mores vitamq; cognoscere, potest in eadem institutione regulæ omnes magisterij illius actus inuenire: quia sanctus vir nullo modo potuit aliter docere quàm vixit.

Monachorũ regulam scripsit S. Benedictus.

26. IDEM libro primo, epistola trigesimatertia ad Venantium Italiæ Cancellarium, qui habitum monasticum dimiserat: Multi hominum stulti putauerunt, quòd si ad ordinem episcopatus eueherer, vos alloqui ac per epistolas frequentare recusarem. Sed non ità est, quia ipsa iam loci mei necessitate compellor, vt tacere non debeam: scriptum quippe est, &c. Hac igitur consideratione cõpulsus, velis nolis locuturus sum, quia omni virtute aut te cupio saluari, aut de tua morte me eripi. In quo enim habitu fueris, recolis, & supernæ districtionis animaduersione propositа, ad quid fis delapsus, agnoscis. Culpam ergò tuam pensa, dum vacat: districtionem futuri iudicis, dum vales, exhorresce: nè tũc illam amaram sententiam audias, cùm iam nullis fletibus euadas. Pensa quod scriptum est: Orate nè fiat fuga vestra hyeme vel sabbato. Ad ambulandum quippe in hyeme torpor frigoris obsistit, & iuxta præceptum legis, ambulare in sabbato non licet. In hyeme ergò vel sabbato fugere conatur, qui iram districti iudicis tunc appetit fugere, quando ei iam non licet ambulare. Dum vacat ergò, dum licet, animaduersionem tanti terroris fuge. Pensa quod scriptum est: Omne quod potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, sunt apud inferos, quò tu properas. Teste Euangelio, scis quia diuina seueritas de ocioso sermone nos arguit, & de verbo inutili rationes subtiliter exquirit. Pensa ergò quid factura est de peruerso opere, si quosdam in iudicio suo reprobat de sermone? Ananias pecunias Deo vouerat, quas pòst diabolica victus persuasione, subtraxit. Sed qua morte mulctatus est, scis. Si ergò ille mortis periculo dignus fuit, qui eos quos dederat nummos Deo abstulit: considera, quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui non nummos, sed temetipsum Deo omnipotẽti, cui te sub monachali habitu deuoueras, subtraxisti? Considera iudicium Dei quod mereatur qui semetipsum Deo vouit, continuóque mundi desiderijs irretitus, mentitus est quod vouit. Si mihi credideris, si correptionis meæ verba secuturus audieris, quàm sint blanda & dulcia in fine cognosces. Eccè fateor, mœrens loquor, & facti tui tristitia adstrictus, edere verba vix valeo, & tamen animus tuus actionis suæ conscius, vix sufficit ferre quod audit: erubescit, confunditur, auersatur. Si ergò non valet verba ferre pulueris, quid facturus est ad iudicium conditoris? Fateor tamen, quia supernæ gratiæ esse misericordiam maximam credo, quòd te effugere vitam conspicit, & tamen ad vitam adhuc reseruat: quòd superbientem te videt: & tolerat, quòd per indignos famulos suos verba tibi increpationis & admonitionis administrat. Tantum est vt pensare solicitè debeas, quod Paulus ait: Exhortamur vos fratres, nè in vacuum gratiam Dei recipiatis. ait enim: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Eccè nunc tempus acceptabile: eccè nunc dies salutis. Sed scio cùm epistola mea susciпitur, protinùs amici conueniunt, literati clientes vocantur, & de causa vitæ consilium à fautoribus mortis quæritur, qui dum non te, sed res tuas diligunt, nulla tibi nisi quæ ad tempus placeant loquuntur. Tales enim fuerunt, sicut ipse reminiscеris, dudùm consiliarij qui te ad tanti facinus perduxerunt delicti. Vt tibi aliquid secularis authoris loquar: Cum amicis omnia tractanda sunt, sed priùs de ipsis. Si verò in causa tua hominem consiliarum quæris, consiliarium rogo me susсipe. Nullus tibi fidelior esse ad consilium potest, quàm qui non tua, sed te diligit. Omnipotens Deus cordi tuo índicet, cor meum quanto te amore, quantáque charitate amplectitur, inquantùm tamen diuina gratia non offendatur. Nam sic culpam tuam insequor, vt te diligam. Sic personam diligo, vt culpæ vitium non amplectar. Si igitur à me amari te credis, Apostolorum liminibus præsentare, méque consiliario vtere. Si autem esse fortasse in causa Dei minimus credor, & pro zeli mei ardore suspectus sum, cunctam simul Ecclesiam in consilio huius disceptationis adhibeo, & quicquid omnibus fieri salubriter placet, ego in nullo contradico: sed quod in commune decernitur, lætus impleo & subscribo. Implentem quæ monui, gratia diuina te custodiat.

Legant hanc epistolã apostatæ Monachi & Religiosi.

Consiliarij quales adhiberi ab illis solent.

Facinus tanti delicti.

Quis sit fidelis consiliarius.

Iudicium & consilium totius Ecclesiæ sequi paratus est Gregorius.

27. CHRYSOSTOMVS edidit tres libros aduersùs vituperatores monasticæ vitæ. In secundo sic ait: Non sum ignarus complures esse, qui patribus quidem ità affectis facilè ignoscendum putant, nec propterea valdè admirari dicunt: suffocari autem se ac penè disrumpi iracundia, cùm videant eos, qui neque patres sunt, neque amici, neque propinqui, neque vlla penitùs alia ex parte necessarij, quin & frequenter ignoti, aduersùs eos qui philosophari instituunt, hoc ipsum pati, atque ipsis patribus magis angi & dolere, eósque qui illos hortati sunt, & ad eius vitæ amorem traduxerunt, oppugnare, insimulare, ac maledictis omnibus persequi. Mihi verò longè alia mens est. Eos enim qui nullum paterni affectus priuilegium, nullum ius amicitiæ ac familiaritatis habent, alienis in bonis angi, nihil profectò nouum, aut mirum videri debet, partìm inuidiæ stimulis concitatos, partìm malitiæ suæ, atque vitijs aliorum perditionem solatio, & excusationi esse arbitrantes. Miserè id quidem & infeliciter, arbitrantes tamen. At verò qui genuerunt, qui educauerunt, qui diebus singulis natos suos proficere, fibíque ipsis & ad virtutem, & ad gloriam præcellere & cupiunt, & optant: qui propterea cuncta & patiuntur & faciunt, eos quadam velutì ebrietate correptos repentè mutari, angiq;, ac dolere vehementiùs, cùm ab se liberi ad philosophiã abducuntur: hoc profectò est, quod vnum omnium ego maximè admiror, quódque omnia iam corrupta sint & perdita, satis firmum & validum argumentum esse duco. Hoc enim prioribus temporibus vnquàm contigisse, nemo qui possit dicere, &c.

Vtrùm magis mirãdum sit, quòd amici & parentes à Monastica vita aut religionis proposito filios retrahunt, an quòd alieni id faciant.

28. ET libro tertio aduersùs vituperatores monasticæ vitæ: Primus malitiæ gradus est, amicos aspernari, quin vt ad inferiora sermonem reducamus: nescio enim quo pacto id penè me effugerat: prior illa lex Iudæis tradita, ne iumenta quidem inimicorũ despici permittit: sed siue illa deciderint, simul erigere: siue aberrauerint, reducere

Matth. 24.

Quid sit fugere in Sabbato aut hyeme.

Eccles 9.

Matth. 12.

Actor. 5.

Semetipsos Deo subtrahunt Apostatæ.

Dei in eos benignitas.

Gradus malitiæ.

Exod. 23. Deut. 22.

Digitized by Google

Primus gradus. iubet. Est itaque primus malitiæ & crudelitatis gradus, ab infimis ascendendo, iumenta & pecora inimicorum & errantia, vel lapsa negligere. Secundus. Secundus illo superior, inimicos ipsos negligentiùs curare. Quanto enim homo mutis animantibus ad honorem præstat, tanto peccatum istud maius, Tertius. quàm illud est. Tertius deinceps, fratres aspernari, Quartus. si fuerint ignoti. Quartus, familiares quoquè Quintus. despicere. Quintus, cùm non solùm corpore, verùm anima quoquè fratrum pereũte, desidemus. Sextus. Sextus, si nõ familiaribus modò, verùm ipsis quoquè liberis nostris pereuntibus, negligimus. Septimus. Septimus, cùm nec alios quibus illi curæ esse possint, Octauus. prouidemus. Octauus, cùm & eos, qui id à seipsis facere instituũt, arcemus atque prohibemus. Nonus. Nonus, cùm non tantùm prohibemus, verùm oppugnamus quoquè. Itaque si primus & secundus, & tertius eiusce facinoris gradus tanto supplicio afficiendus est: quantos ille meretur ignes, qui cunctos eos gradus ascendit? Quod profectò modò vos facitis, qui nonum illum à primo gradum transcendistis: quinimmò si quis eum non tantùm nonum, verùm & decimum & vndecimum dixerit, profectò non peccabit. Cur id? Quia non natura solùm id peccatum multo maius est, verùm ex ipsa quoquè ratione temporum durius multo & grauius fit. Quid ità? Quia eodem modo peccantibus nobis, quæ vetus lex damnat, non eadem supplicia debentur: verùm tanto acerbiora & diriora, quanto maiori gratia potiti, excellentioríque doctrinæ participes effecti, maioribus item honoribus affecti sumus. Cùm igitur & natura, & tempore scelus hoc adeò immane sit & vehemens, considera iam quantas flammas, quantosq; cruciatus in eorum capita, qui id perpetrare non metuũt, exaggerabit. Et posteà de monachis loquens: Conuersationem planè cælestem elegerunt, nihilq; deteriùs angelis affecti sunt. Vt enim illis nulla ineſt inæqualitas, nec alij succeſſibus, secundisq; rebus elati gloriantur, alij extremis malis & incommodis oppressi gemunt, sed omnes pariter in gaudio & quiete, summaq; illa & cælesti gloria exultãt: ità fieri quoquè perspicias in monasterijs, nullus ibi paupertatem exprobrat, nullus diuitijs honestior est. Indè id quod omnia peruertit & perturbat, Meum & Tuum, penitùs eliminatum est. Cuncta quippe illis communia sunt, mensa, domus, indumentum, & quod sanè mirabilius est, vnus etiam idemq; animus omnibus est. Omnes eadem sunt nobilitate nobiles, omnes eadem seruitute serui, eadem libertate liberi, vnæ illic omnibus diuitiæ, quæ veræ diuitiæ sunt: vna gloria, quæ verè gloria est. Non enim in appellationibus, sed in ipsis rebus bona eorũ consistunt. Vna ibi voluptas &c.

Meum & Tuum eliminata sunt.

29. AD populum Antiochenum homilia quinquagesimasexta & tribus sequentibus, describit & commendat egregiè vitam monachorum.

30. ITEM homilia decimaquarta in priorem epistolam ad Timotheum, quæ eadem habentur homilia quinquagesimanona ad populum Antiochenum.

31. BERNARDVS in apologia ad Guilhelmum Abbatem: Heu me miserum qualemcunque monachum. Cur adhuc viuo? videre ad id deuenisse ordinem nostrum, ordinem scilicet qui primus fuit in ecclesia, immò à quo cœpit Ecclesia, quo nullus in terra similior angelicis ordinibus: nullus vicinior ei quæ in cœlis est Hierusalem mater nostra, siue ob decorem castitatis, siue propter charitatis ardorem: cuius Apostoli institutores, cuius hi quos Paulus tam sæpè sanctos appellat, inchoatores extiterunt? Et quidem inter illos, cùm nihil quod suum esset, quispiam retinuisset, diuidebatur (vt scriptum est) singulis prout cuique opùs erat.

Religiosorũ ordo primus in Ecclesia & angelicis ordinibus persimilis. Apostoli institutores. Rom. 15. 1. Cor. 16. 2. Cor. 9. Actor. 2. & 4.

32. IDEM in homilia super ijs verbis Domini: Simile est regnum cælorum homini negociatori quærenti bonas margaritas. Sed quæ est ista, quæso, fratres mei charissimi, hæc tam preciosa margarita, pro qua vniuersa dare debemus, id est, nosmetipsos: quia totum Deo dedit qui seipsum obtulit, vt possimus eam habere? Nónne hæc est religio sancta, pura & immaculata, in qua homo vigilat puriùs, cadit rariùs, surgit velociùs, incedit cautiùs, irroratur frequentiùs, quiescit securiùs, moritur fiduciùs, purgatur citiùs, præmiatur copiosiùs?

Christianis malis quare maiora supplicia debentur quàm Iudæis.

De monachorum vita.

Religiosæ vitæ commendatio.

VI.

Quid summatim de Consilijs Euangelicis est sentiendum?

A. Hoc nimirùm, quòd sint incitamenta, & subsidia quædam commoda admodùm, quæ infirmis aduersùs [a] mundi, carnisque illecebras arma præbeãt: quę bonorum conatus in cursu veræ pietatis ad meliora prouehant: quæ spiritum ad præstanda Religionis Diuinique cultus officia expeditiorem reddant, & quæ insuper, vt ostendimus, ad æternæ vitæ mercedem, ac gloriam in cælo [b] pleniorem consequendam conferant.

a 1. Ioã. 2. c Luc. 14. d e f g 8. b Matth. 19. b c 13. c 1. Cor. 7. f Eccli 31. a Prouer. 29. c Iudic. 17. c 21. d Galat. 5. b

b Matth. 19. b c d Gregor. lib. 26. Moral. cap. 25.

B. Ac summa quidem Euangelicæ perfectionis in eo versatur, vt, quàm maximè possis, ad [c] charitatem contendas, Christumque [d] imiteris. Imitaris autem, si Christo & [e] pauperi, & [f] virgini, & alijs [g] subdito, & ad mortem vsq; Crucis [h] obedienti, pro tua virili te studeas [i] conformare: si cum Apostolo itidèm [k] Paulo, neglectis ijs, quę retrò sunt, indefesso labore ad anteriora cõtendas, & ad supernæ vocationis brauium te extendas in dies, voluntate interìm propria in totum, quoàd eius fieri potest, abdicata, ac homini propter Deum subiecta, vt [l] æmuleris vsque meliora Charismata, [m] partemque optimam tum eligas, tum bona fide in finem [n] vsque conserues.

c 1. Cor. 13. a 1. Ioã. 2. a 4. c Colos. 3. c Aug. de morib. eccles. Cathol. cap. 33.
d Lucæ 9. c
e 2. Cor. 8. b Matth. 8. c
f 1. Pet. 1. c
g Lucæ 2. g
h Philip. 2. b
i 1. Pet. 2. d
k Philip. 3 c Psal. 83. c Bernar. epist. 253. ad Gatinum Abbatem, & epist. 341. ad monachos S Bertini. Item ser. 2. de purific. B. Mariæ. August. epist. 137. ad Hipponenses.
l 1. Cor. 12. d
m Lucæ 10. g
n Apocal. 2. c

TESTIMONIA.

1. A. PRIMAE epistolæ Ioannis secundo capite: Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo: quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre,

Digitized by Google

tre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

2. LVCAE decimoquarto: Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideò non possum venire. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & vxorem & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Et qui nō baiulat crucem suam, & venit post me: non potest meus esse discipulus. Sic ergò omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

3. ET capite octauo: Quod autem in spinas cecidit, hi sunt qui audiêrunt, & à solicitudinibus & diuitijs & voluptatibus vitæ, euntes suffocantur, & non referunt fructum.

4. MATTHAEI decimonono: Dicunt ei discipuli eius: Si ità est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est &c. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum cælorum. Et iterùm dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.

5. ET capite decimotertio: Qui autem seminatus est in spinis: hic est qui verbum audit, & solicitudo seculi istius & fallacia diuitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.

6. PRIORIS ad Corinthios septimo: Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodò placeat vxori: & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ mūdi sunt: quomodò placeat viro.

7. ECCLESIASTICI trigesimoprimo: Beatus diues qui inuentus est sine macula: & qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecunia & thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.

8. PROVERBIORVM vigesimonono: Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam.

9. IVDICVM decimoseptimo, 10. ET vigesimoprimo: In diebus illis non erat rex in Israel, sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

11. AD Galatas quinto: Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantùm nè libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicèm.

12. MATTHAEI decimonono, vt suprà quæstione tertia A. testimonio primo, & quæstione quarta, A. testimonio primo.

13. GREGORIVS Magnus libro vigesimosexto Moralium, capite vigesimoquinto: Alij non iudicantur, & regnant: qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcendunt, qui nequaquàm hoc solùm quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus exhibere appetunt, quàm præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Et de quibus propheta ait: Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Et de quibus Salomon, cùm de sanctæ Ecclesię sponsa loqueretur, intulit dicens: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Hi itaque in extremo iudicio non iudicantur, & regnant: quia cum authore suo etiam iudices veniunt. Relinquentes quippe omnia, plus prompta deuotione executi sunt, quàm iuberi generaliter audierunt. Speciali nanq; iussione paucis perfectioribus, & non generaliter omnibus dicitur hoc, quod adolescens dies audiuit: Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cælo: & veni, & sequere me. Si enim sub hoc præcepto cunctos iussio generalis adstringeret, culpa profectò esset aliquid nos de hoc mundo possidere. Sed aliud est, quod per sacram scripturā omnibus generaliter præcipitur: aliud, quod specialiter perfectioribus imperatur. Hi ergò rectè sub generali iudicio non tenentur, qui & præcepta generalia viuendo vicerunt. Sicut enim non iudicantur, & pereunt: qui suadente perfidia legem tenere contemnunt: ità non iudicantur & regnant, qui suadente pietate etiam vltra generalis diuinæ legis præcepta proficiunt. Hinc est quòd Paulus etiam specialia præcepta transcendens, plus opere exhibuit, quàm institutione permissionis accepit. Cùm enim accepisset vt Euangelium prædicans, de Euangelio viueret, & Euangelium audientibus contulit, & tamen Euangelij sumptibus sustentari recusauit. Cur ergò iste iudicetur, vt regnet, qui minus quod seruaret, accepit: sed maius quod viueret, inuenit? Dicatur igitur rectè: Iudicium pauperibus tribuit: quia quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc acceptis sedibus maiore culmine potestatis excrescunt.

1. B. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam: factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens, &c.

2. PRIMAE epistolę Ioannis secundo: Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est: in hoc scimus quoniā in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo.

3. ET capite quarto: In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

4. AD Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti, & dilecti viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, &c. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

5. AVGVSTINVS de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite trigesimotertio, loquēs de religiosis simul viuentibus Medioiani, Romæ & alibi: Charitas præcipuè custoditur: charitati victus, charitati sermo, charitati habitus, charitati vultus aptatur: coitur in vnam conspiratur; charitatem: hanc violare tanquàm Deum nefas ducitur: huic si quis resistit, expugnatur atque ejicitur: hanc si quis offendit, vno die durare non sinitur. Sciunt ità commendatam esse à Christo & Apostolis, vt si hæc vna absit, inania: si hæc assit, plena sint omnia.

6. LVCAE nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me.

7. POSTERIORIS ad Corinthios octauo,
8. MATTHAEI octauo, 9. LVCAE secundo,
10. AD Philippenses secundo, vt suprà quæstione secunda B. testimonio primo, secūdo, septimo & nono.

11. PRIORIS Petri primo: Scientes quòd non corruptibilibus auro vel argēto redempti estis de vana

Singularis honor eorum qui vltra præcepta seruārunt etiā consilia:

Matth. 19.

Esa. 3.

Prouer. 31. Paupertatis & perfectionis Euāgelicæ sectatores cum Christo iudicabunt, & non iudicabuntur iudicio discussionis. Matth. 19. Marc. 10. Luc. 18.

Vltra generalis diuinæ legis præcepta quidam proficiunt. 1. Cor. 9.

Iob 36.

Ad Charitatē omnia referuntur. Vide S. Thomā in 2. 2. q. 184. & 186. & in opusculo de perfectione vitæ spiritualis.

Digitized by Google

vana vestra cõuersatione paternæ traditionis: sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

12. ET capite secundo: In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

13. AD Philippenses tertio: Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Vnum autem: quę quidem retrò sunt obliuiscens, ad ea verò quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad brauiũ supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.

14. PSALMO octogesimotertio: Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion.

2. Studere perfectioni, est esse perfectum.

15. BERNARDVS epistola ducẽtesima quinquagesimatertia ad Abbatem Garinum Alpensem: Itaque indefessum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Quòd si studere perfectioni, esse perfectum est: profectò nolle proficere, deficere est. Vbi ergò sunt qui dicere solent, Sufficit nobis, nolumus esse meliores quàm patres nostri? O monache, non vis proficere? Non. Vis ergò deficere? Nequaquàm. Quid ergò? Sic mihi, inquis, viuere volo, & manere in quo peruẽni, nec peior fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergò vis, quod esse non potest. Quid enim stat in hoc seculo? Et certè de homine specialiter dictum est: Fugit velut vmbra, & nunquàm in eodem statu permanet. Ipse denique hominis seculique author, quandiù in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, nunquid stetit? Et quidem, teste scriptura, pertransijt benefaciendo & sanando omnes. Pertransijt ergò sicut non infructuosè, ità non remissè: non pigrè, non lento gressu, sed quemadmodùm item de eo scriptum est: Exultauit vt gigas ad currendam viam. Porrò currentem non apprehendit, qui & ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? Ideò Paulus aiebat: Sic currite, vt comprehendatis. Ibi tu Christiane fige tui cursus profectúsque metam, vbi Christus posuit suam. Factus est, inquit, obediens vsque ad mortem. Quantumlibet ergò cucurreris: si vsque ad mortem non perueneris, brauium non apprehendis. Brauium Christus est. Quòd si illo currente, tu gradum fistis: non Christo appropias, sed te magis elongas: timendumq; tibi est quod ait Dauid: Eccè qui elongant se à te Domine, peribunt. Itaque si proficere currere est: vbi proficere, ibi & currere desinis. Vbi verò non currere, ibi & deficere incipis. Hinc planè colligitur, quia nolle proficere, non nisi deffetere est. Vidit scalam Iacob, & in scala angelos, vbi nullus residens, nullus subsistens apparuit, sed vel ascendere, vel descẽdere videbantur vniuersi: quatenùs palàm daretur intelligi, inter profectum & defectũ in hoc statu mortalis vitæ nihil medium inueniri: sed quomodò ipsum corpus nostrum continuè aut crescere constat, aut decrescere, sic necesse sit & spiritum aut proficere semper, aut deficere.

Continenter proficiendum est: alioquin enim deficimus.

Iob 14.

Actor. 10.

Psal. 18.

1. Cor. 9.

Phil. 2.

Psal. 72.

Genes. 28. Scala Iacob.

16. IDEM in epistola trecentesima quadragesimaprima ad monachos sancti Bertini: Discipulus proficiẽs, gloria est magistri. Quisquis in schola Christi non proficit, eius indignus est magisterio, præsertim tamen vbi sumus, vbi nihil in eodem statu permanet: & non proficere, sine dubio deficere est. Nemo proindè dicat, satis est: sic volo manere: sufficit mihi esse sicut herì & nudiustertiùs. In via residet qui eiusmodi est: in scala subsistit, vbi neminem patriarcha vidit nõ ascendentem aut descendentem. Dico ergò: Qui se existimat stare, videat nè cadat. Ardua & angusta est via: & non hic, sed in domo patris mansiones sunt multæ. Itaque qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Iesus enim (vt ait Euangelista) crescebat & proficiebat sapientia & ætate & gratia apud Deum & homines. Ille non restitit ergò, sed exultauit vt gigas ad currendam viam: & nos quoquè si nõ deinpimus, curremus post eum: trahemur in odore vnguentorum ipsius. Alioquin si elongari contigerit, erit pigritanti animæ & laboriosior & periculosior via: dum nec odore recreari, nec certa possit agnoscere vestigia longiùs abeuntis. Sic ergò currite fratres, vt comprehendatis. Quod sanè ità fiet, si nequaquàm arbitramini vos comprehendisse: sed obliti quæ retrò sunt, extenditis vos in anteriora: si apprehendatis disciplinam, nè quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Qui edit me (ait sapientia) adhuc esuriet: & qui bibit me, adhuc sitiet: vt nouerit piger, qui dignè prorsùs lapidatur stercoribus boum, fastidiũ sibi non de satietate, sed de inedia generari. Denique quia omnia cooperantur in bonum his, qui secundùm propositum vocati sunt sancti: moueat nos ipsum quoquè secularis cupiditatis exemplum. Quem enim ambitiosum vidimus aliquando cõtentum adeptis dignitatibus ad alias non anhelare? Sic & curiosi cuiusq; non satiatur oculus visu, nec auris impletur auditu. Quid? eorum qui auaritię seruiunt, aut amatores sunt voluptatum, seu vanas sectantur hominum laudes: nónne & ipsorum insatiabilia desideria arguunt nos negligentiæ & tepiditatis? Pudeat certè spiritualium nos bonorũ minùs cupidos inueniri. Erubescat anima conuersa ad Dominum, minori affectu sectari iustitiam, quàm iniquitatem anteà sectaretur. Est enim causa quoquè valdè dissimilis. Stipendiũ quippe peccati, mors: fructus autem spiritus, vita æterna. Pudeat proindè negligentiùs nunc in vitam, quàm priùs in mortem ire: & minori studio salutis acquirere, quàm perditionis, augmentum. Nam vt omninò simus inexcusabiles, in via vitæ quo citiùs, eo faciliùs curritur: & leue saluatoris onus quo crescit ampliùs, eo portabilius est. Nónne & auiculas leuat, nõ onerat, pennarum siue plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplinam Christi, sic suaue iugum, sic onus leue, quo deponimus, eo deprimimur ipsi: quia portat potiùs, quàm portatur.

1. Cor. 9.

Phil. 3.

Psal. 2.

Eccli 24.

Ibidem 29.

Rom. 8.

Diligentia filiorum huius seculi, arguit piorum negligentiam.

Rom. 6.

Similitudo pulchra.

Iugum Domini leue.

17. SERMONE secundo in purificatione beatæ Mariæ: Si quis forsan proficere dissimulat, & proficisci de virtute in virtutem, nouerit quisquis huiusmodi est, in statione, non in processione se esse, immò verò & in regressione: quoniam in via vitæ non progredi, regredi est, cùm nihil adhuc in eodem statu permaneat. Porrò profectus nostri in eo consistit, (vt sæpiùs me dixisse memini) vt nunquàm arbitremur nos apprehendisse, sed semper extẽdamur ad anteriora, incessanter conemur in melius, vt imperfectum nostrum diuinæ misericordiæ obtutibus iugiter exponamus.

In via vitæ nõ progredi, regredi est.

18. AVGVSTINVS epistola centesima tricesimaseptima ad Hipponenses: Simpliciter autem fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo seruire cœpi, quomodò difficilè sum expertus meliores quàm qui in monasterijs profecerunt, ità non sum expertus peiores, quàm qui in monasterijs ceciderunt, ità vt hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum: Iustus iustior fiat, & sordidus sordescat adhuc. Quapropter etsi contristamur de aliquibus purgamentis, consolamur tamen etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergò propter amurcam, qua oculi vestri offenduntur, torcularia detestari, vndè apothecæ Dominicæ fructu olei luminosioris implentur. Domini Dei nostri misericordia vos aduersùs omnes insidias inimici, in sua pace custodiat, dilectissimi fratres.

Qui in monasterijs proficiunt, optimi euadunt: sic cõtrà qui deficiunt. Apoc. 22.

In eos qui propter quosdam malos religiosos, alios execrãtur.

19. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Aemulamini autem charismata meliora. Et adhuc excel-

Non proficere, deficere est.

Genes. 28.

1. Cor. 10.

Ioan. 14.

1. Ioan. 2.

Luc. 2.

Digitized by Google

excellentiorem viam vobis demonstro.

20. LVCAE decimo: Et respondens, dixit illi Dominus: Martha, Martha, solicita es, & turbaris erga plurima. Porrò vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quę non auferetur ab ea.

21. APOCALYPSIS secundo: Esto fidelis vsque ad mortem: & dabo tibi coronam vitæ.

DE QVATVOR HOMINIS NOVISSIMIS.

I.

Quæ dicuntur quatuor hominis nouissima?

HAEC videlicet: Mors, Iudicium, Infernus & Regnum cælorum: dicta quidem [a] nouissima, quòd inter cætera omnia quę homini accidere possunt, extremum planè locum sibi vendicent. Mors enim, vt dici solet, est vltima rerum linea. Mortem sequitur Iudicium Dei, sicut & Paulus his verbis ostēdit: [b] *Statutum est hominibus semel mori: post hoc autem Iudicium*, tum [c] singulare scilicet, quod vnusquisque moriens excipit, tum illud extremū & vniuersale, quod omnes ad mundi finem expectat, vt suprà [d] indicauimus.

a Eccli 7.d 28.e 38.b Deut. 32.d Prouer.19.c Bernard. in ser. de primordijs, medijs & nouissimis.

b Heb.9.5

c Aug.lib.2. de anima & eius origine ca.4. Ite tract. 49.in Ioannem. Chrysost. homil.14.in Matth.

d In symbolo.

B. Iudicantur autem alij, quos in mortali peccato mors opprimit, vt [e] pœnis apud inferos perpetuis addicantur: alij, quos ex hac vita migrantes ornat [f] nuptialis illa vestis charitas, vt vita in cælesti regno perbeata fruantur. Hoc est quod Euangelica veritas asserit: [g] *Procedent qui bona fecerunt, in vitam æternam: qui verò mala, in supplicium æternum.* [h] *Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.*

e Lucæ 16.e Matth.25.d

f Matth.22.b Aug.lib.post collat. contra Donat. cap. 20. Greg.homil.38.in Euāgel.

g Ioan.5.e Matth.25.d

h Matth.16.d

TESTIMONIA.

1. A. ECCLESIASTICI septimo: Gratia datus in conspectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non defis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

2. CAPITE vigesimo octauo: Memento nouissimorum, & desine inimicari.

3. CAPITE trigesimo octauo: Meméto nouissimorum, noli obliuiscí. neque enim est cōuersio, & huic nihil proderis, & teipsum pessimabis. Memor esto iudicij mei: sic enim erit & tuum. Mihi heri, & tibi hodiè. In requie mortui requiescere fac memoriam eius, & consolare illum in exitu spiritus sui.

4. DEVTERONOMII trigesimo secundo: Gens absque consilio est, & sine prudentia. Vtinàm saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

5. PROVERBIORVM decimonono: Audi consilium, & suscipe disciplinam, vt sis sapiens in nouissimis tuis.

6. BERNARDVS in sermone de primordijs, medijs, & nouissimis nostris: Habes iam primordia, habes etiam media: sed nouissima quæ sunt? Nam de eis dicitur, quòd eorum memor non peccabis. Ipsa sunt mors, iudicium, gehenna. Quid horribilius morte? quid iudicio terribilius? Nam gèhenna nihil potest intolerabilius cogitari. Quid metuet, si quis ad ista non trepidat, non expauescit, non timore concutitur? O homo si pudorem perdideras ad nobilem creaturam pertinentem, si dolorem non sentiebas afflictionis, quod est etiam carnalium: vel timorem non omittas, quoniam ille est etiam iumentorum. Oneramus asinum & fatigamus in laboribus plurimis, & non curat, quia asinus est. At si in ignem impellere, si in foueam præcipitare velis, cauet quantum potest, quia vitam diligit, & mortem timet. An non tibi ergò iustum videtur, vt qui nō modò iumentis insensibilior fuerit, post iumenta ipsa compellatur abire, & in tormentis positus, locum teneat posteriorem? Time ergò ô homo, quòd in morte separandus es à bonis omnibus huius corporis, & tam dulce carnis & animæ vinculum amarissimo secandum diuortio erit. Time quòd in terribili iudicio ei præsentandus es, in cuius manus horrendum est incidere: & eo examinante quem nihil latet, si quidem inuenta fuerit in te iniquitas, alienandus ab vniuersitate quietis & gloriæ, & segregandus à numero beatorum. Time quòd in gehenna cruciatibus æternis & immensis exponendus es, in sorte diaboli & angelorum eius, in igne æterno, qui præparatus est eis. Hic ergò timor initium sapientiæ dicitur, non pudor, non dolor: quia neuter eorum sic initiat ad sapientiam, neuter tantam habet efficaciam. Vndè est quod non dicitur, memorare primordia, aut media, sed nouissima, & non peccabis. Validior enim est & vehementior spiritus timoris ad resistendum peccato, quàm pudor & dolor. quia pudor de multitudine, & dolor de qualicunque huius mundi consolatione capit solatium, timor verò non inuenit vndè consoletur. Nam in morte nō magnum, non parum aliquid de bonis huius mundi tecum delaturus es: in iudicio nec fallere nec resistere possibile erit: in gehenna penitùs nulla consolatio, sed perpetuum væ, vlulatus, & fletus & stridor dentium.

Mors curiemenda.

Curiudicium metuendum. Heb.10.

Gehenna cur metuenda. Matth.25.

Timor nouiss. simorum, est initium sapientiæ.

Timor plus valet ad resistendum peccato, quàm pudor aut dolor.

Eccles 7. Tria nouissima quæ metū injiciunt, mors, iudicium, gehēna.

Asini exemplum.

7. AD Hebræos nono, vt in textu.

8. AVGVSTINVS libro secundo de anima & eius origine, capite quarto: Illud quod rectissimè & valdè salubriter credit (Vincentius Victor scilicet) iudicari animas cū de corporibus exierint, antequàm veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam redditis corporibus iudicari, atq; in ipsa qua hìc vixerūt, carne torqueri, siue gloriari;

Iudicium priuatūanimarū quando de corporibus exierint.

hoc

hoc itáne tandèm ipſe neſciebas? Quis aduersùs Euangelium tanta obſtinatione mentis obſurduit, vt in illo paupere qui poſt mortem ablatus eſt in ſinum Abrahæ, & in illo diuite, cuius infernus cruciatus exponitur, iſta non audiat, vel audita non credat?

Lucæ 16.

9. ITEM tractatu quadrageſimonono in Euangelium Ioannis: in ea verba ſcribens, Lazarus amicus noſter dormit, &c. Dormit omnis mortuus, & bonus & malus. Sed quomodò intereſt in ipſis qui quotidiè dormiunt & exurgunt, quid quiſque videat in ſomnis; alij ſentiunt læta ſomnia, alij torquentia, ità vt euigilans dormire timeat, nè ad ipſa iterùm redeat: ſic vnuſquiſque hominum cum cauſa ſua dormit, cum cauſa ſua ſurgit. Et intereſt quali cuſtodia quiſque recipiatur, ad iudicem poſteà producendus: nam & receptiones in cuſtodia pro meritis cauſarũ adhibentur. Alios iubẽtur cuſtodire lictores, * humanum & mite officium atque ciuile: alij traduntur optionibus: alij mittuntur in carcerem. Et in ipſo carcere non omnes, ſed pro meritis cauſarum in ima carceris contruduntur. Sicut ergò diuerſæ cuſtodiæ agẽtium in officio; ſic diuerſæ cuſtodiæ mortuorum, & diuerſa merita reſurgẽtium. Receptus eſt pauper, receptus eſt diues: ſed ille in ſinu Abrahæ, ille vbi ſitiret, & guttam nõ inueniret. Habent ergò omnes animæ, vt ex hac occaſione inſtruam charitatem veſtram, habent omnes animæ cùm de ſeculo exierint, diuerſas receptiones ſuas. Habent gaudium bonæ, malæ tormenta. Sed cùm facta fuerit reſurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora; quando cum corpore torquebũtur. Recepti ſunt in pace ſancti patriarchæ, prophetæ, Apoſtoli, martyres, boni fideles, omnes tamen adhuc in fine accepturi ſunt, quod promiſit Deus: promiſſa enim eſt reſurrectio etiam carnis, mortis conſumptio, vita æterna cum angelis. Hoc omnes ſimul accepturi ſumus: nam requiem quę continuò poſt mortem datur, ſi ea dignus eſt, tunc accipit quiſq; cùm moritur. Priores acceperunt patriarchæ; videte ex quo requieſcunt. Poſteriores prophetæ, recentiùs Apoſtoli, multo recentiores ſancti martyres; quotidiè boni fideles. Et alij in iſta requie tã diù ſunt, alij non tandiù, alij pauciorib annis, alij recenti tempore.

De ſtatu animarum poſt mortem.

* alios

Diuerſæ cuſtodiæ mortuorum.

Lucæ 16.

Poſt mortem recipiũt gaudium bom & tormenta mali: quod non niſi iudicio Dei præcedẽte fieri poteſt.

Poſt reſurrectionem maiora recipiẽt.

Requies animæ poſt mortem nõ æquè diuturna omnibus.

10. CHRYSOSTOMVS homilia decimaquarta in Matthæum: Sicut illi qui è carceribus educũtur, vnà cum ipſis catenis ad iudicium protrahuntur: ſic omnes animæ, cùm hinc emigrauerint, varijs peccatorum catenis implicitæ, ad terribile illud ducentur tribunal.

Poſt mortem animæ ad tribunal iudicis ducuntur.

11. B. LVCAE decimoſexto: Factum eſt autem vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in ſinum Abrahæ. Mortuus eſt autem & diues: & ſepultus eſt in inferno. Eleuans autem oculos ſuos cùm eſſet in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in ſinu eius: & ipſe clamans, dixit: Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

12. MATTHAEI vigeſimoquinto: Tunc dicet & his qui à ſiniſtris erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.

13. ET capite vigeſimoſecundo: Intrauit autem rex, vt videret diſcumbentes: & vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodò huc intrâſti non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex miniſtris: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & ſtridor dentium.

14. AVGVSTINVS in libro contra Donatiſtas poſt collationẽ, capite vigeſimo: Poſteaquàm dixit; Ligate illi manus & pedes, & proijcite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dẽtium: continuò ſubiecit; Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi. Quomodò hoc verum eſt, cùm potiùs vnus è multis fuiſſet proiectus in tenebras exteriores, niſi quia in illo vno grande corpus figurabatur omnium malorum ante Domini iudicium conuiuio dominico permixtorum. A quibus ſe boni corde interim ac moribus ſeparant, ſimul manducantes & bibentes corpus & ſanguinem Domini, ſed cum magna diſtinctione: quia iſti in honore ſpõſi induti ſunt veſte nuptiali, non ſua quęrentes, ſed quę Ieſu Chriſti: illi autem non habent veſtem nuptialem, hoc eſt, fidiſſimam ſponſi charitatem, ſua quærentes, non quæ Ieſu Chriſti.

Matth. 22.

Boni & mali ſimul ſumũt corpus & ſanguinem Domini.

Philip. 2.

Veſtis nuptialis charitatẽ ſignificat.

15. GREGORIVS homilia trigeſimaoctaua in Euangelia: Si veſtem nuptialem, baptiſma vel fidem dicimus, quis ſine baptiſmate & fide has nuptias intrauit? Eo enim ipſo foris eſt, quo necdùm credidit. Quid ergò debemus intelligere veſtem nuptialem, niſi charitatem? Intrat enim ad nuptias, ſed cum nuptiali veſte non intrat, qui in ſancta Eccleſia aſſiſtens, fidem habet, ſed charitatem non habet. Rectè enim charitas, nuptialis veſtis vocatur, quia hanc in ſe conditor noſter habuit, dum ad aſſociandæ ſibi Eccleſiæ nuptias venit. Sola quippe dilectione Dei actum eſt, vt eius vnigenitus mentes ſibi electorum hominum vniret. Vndè & Ioannes dicit: Sic enim dilexit Deus mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret pro nobis. Qui ergò per charitatem venit ad homines, eandem charitatem innotuit veſtem eſſe nuptialem.

Veſte nuptiali ineptè ſignificamus fidem aut baptiſmũ. Charitatem ſignificat veſtis nuptialis.

Ioan. 3.

16. IOANNIS quinto: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumẽtis ſunt, audient vocem eius: & procedent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.

17. MATTHAEI vigeſimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnũ à conſtitutione mundi, &c. Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem, in vitam æternam.

18. ET decimoſexto, vt in textu.

II.

Quomodò nos Scriptura de Morte docet?

A. *Sicut* [a] *per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, ità in omnes homines mors pertranſijt,* vt Paulus affirmat. Igitur etſi [b] hora mortis nihil ſit nobis incertius, *Neſcit* [c] *enim homo finem ſuum:* morte tamen ipſa certius nihil eſſe poteſt. Vndè ſcriptum eſt, & res ipſa quotidiè docet: [d] *Omnes morimur, & quaſi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur.* Idque confirmans Eccleſiaſticus, [e] *Et Rex hodiè eſt,* inquit,

a Rom. 5 b Sapien. 1. d Concil. Mileuita. can. 1. Auguſt. de prædeſt. & gratia, cap. 3.

b Gregor. homil. 13. in euangel. Auguſt. in pſal. 144. hom. 27. ex 50. c. 3. & cap. 2. ſoliloquiorum animæ. Hugo Victorinus lib. 1. de anima, cap. 3.

c Eccles 9. c Iaco 4. d Eccli 11. c 14. b Lucæ 12. c

d 2. Reg. 14. c Eccles 2. c Pſal. 89. b 101. a b 102. c Iob 8. b 14. a 1. Pet. 1. d Auguſt. lib. 13. de ciuitate Dei, cap. 10. & 11. Ser. 21. de verbis Domini c. 2. & 3. Innocent. III. de contemptu mundi lib. 1. cap. 24.

e Eccli 10. b Iob 17. d Pſal. 48. b d Baruch 3. b Eccli 41. a Auguſt. ſenten. vlt. apud Proſperum.

Digitized by Google

quit, *& cras morietur. Cùm morietur autem homo, hæreditabit serpentes, & bestias, & vermes.*

B. Cùm verò plurimùm referat, quomodò & quàm parati moriamur, totiès in Euangelio nobis repetitur illud: [f] VIGILATE. Item, [g] *Estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.* Parati verò & vigilantes mortem excipiemus, si seriò & in omni vita pro se quisque meditetur quod scriptum est, [h] *Ante obitum operare iustitiam, quoniam non est apud inferos inuenire cibum:* sicut & Christus dixit, [i] *Venit nox quando nemo potest operari.* [k] *Ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ compræhendant.*

f Matth.25.a 24.d Mar.13.d Augus. epist.80.ad Hesychium, & quæst. 59.lib.83.quæstionum.
g Lucæ 12.c Apoc.3.a 16.c Gypria.epist.52. ad Antonianum. Augustf.ser.3.de Innocentibus, & tract.33. in Ioan. Gregor.lib.16.moral.cap.31.
h Eccli 14.c Eccles 9.c 12.a Galat.6.c Augustde disciplina Christiana, cap.11.& 12. Concil.Lateran. cap.22.Trident.sess.14. Nannetense cap.4. Gregor. 4.dialog.cap.58. Possidon.in vita Augustini.
i Ioan.9.a Augustin enchir.cap.110. & tract.44. in Ioannem.
k Ioan.12.c Lucæ 19.c

C. Pulchrè autem Propheta inter iustorum malorumque mortem discreuit. Nam de his quidem dicit, [l] *Mors peccatorum pessima*, illorum scilicet, qui velut peruicaces Iudæi, in peccato sine pœnitentia moriuntur, ac proindè sic pereunt, vt semper apud [m] inferos cum epulone diuite sint excruciandi. De illis verò testatur: [n] *Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* Talibus [o] quippe mors ista corporis nihil est aliud, quàm terrenæ huius peregrinationis & ærumnarum mortalis vitæ terminus, somnus quietus, & secura obdormitio, veræ vitæ principium, & optabilis transitus ad beatam immortalitatem: Cuius desiderio Apostolus flagrans, & huius vitæ pertæsus, [p] *Cupio*, inquit, *dissolui, & esse cum Christo.* [q] *Beati serui illi, quos, cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes.* Et [r] *Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* [s] *Iustus autem si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.*

l Psal.33.d Prouer.11.a Sapien.5.b c Psal.10.b Augustf.ser.47.& 59.ad fratres in eremo. Hugo Victorinus lib.1.de anima, cap.2. lib.3.cap.23. & lib.4.ca.13. Innocent.III.de contemptu mundi lib.2.cap.42.
m Lucæ 16.e f Gregor.4.dial.cap.38.& homil.12.in euang. Beda lib.5.hist.Anglorum, cap.14.& 15.
n Psal.115.a
o 2.Corinth.5.a b Gregor.4.dial. cap.11.& sequen. Cyprianus de mortalitate. Ambrosius in libro de bono mortis, cap.2.& sequentib.
p Phil.1.d Lucæ 2.d Psal.41.a 83.a 141.b Num.23.b
q Lucæ 12.c
r Apocal.14.c
s Sapient.4.b

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos quinto, vt in textu.

2. SAPIENTIAE primo: Deus mortem non fecit.

Peccatum est causa mortis corporalis.

3. CONCILIVM Mileuitanum canone primo: Quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ità vt siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.

Mors pœna peccati est.

4. AVGVSTINVS in libro de prædestinatione & gratia, capite tertio: Mors non naturæ conditio, sed pœna peccati est.

Mortis hora cur incerta.

5. GREGORIVS homilia decimatertia in euangelia; Horam vltimam Dominus noster idcircò voluit nobis esse incognitam, vt semper post esse suspecta: vt dum illam præuidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur. Proindè fratres mei in conditione mortalitatis vestræ mentis oculos figite, venieti vos iudici per fletus quotidie & lamenta præparate. Et cùm certa mors maneat omnes, nolite de temporalis vitæ prouidentia incerta cogitare. Audite quid sapiens Salomon dicat: Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec scientia, nec ratio, nec sapientia erũt apud inferos, quò tu properas. Quia ergò & venturæ mortis tempus ignoramus, & post mortem operari nõ possumus, superest, vt ante mortem tempora indulta rapiamus. Sic enim, sic mors ipsa cùm venerit, vincetur: si priusquàm veniat, semper timeatur.

Eccles 9.

Præparatio ad mortem.

Quòd mortis tẽpus incertũ sit, magna est

6. AVGVSTINVS in psalmum centesimum quadragesimumquartum: Magna Dei misericordia, & in hoc quòd diem vitæ tibi incertum fecit, vt nescias quando hinc emigrabis: & cùm quotidiè speras te migrare, aliquando conuertaris. Et in hoc magna eius misericordia. Cæterùm si statuisset diem, omnibus faceret abundare peccata de securitate. Dedit ergò spem veniæ, nè desperando amplius pecces. Deus conuersioni tuæ indulgentiam promisit, sed dilationi tuæ diẽ crastinum non promisit.

Dei misericordia.

7. IDEM libro quinquaginta homiliarũ, homilia vigesimaseptima, siue in tractatu de vtilitate pœnitentiæ, capite tertio in fine: Nè desperando augeamus peccata, propositus est pœnitentiæ portus: rursùs, nè sperando augeamus, datus est dies mortis incertus.

Incertus dies mortis cõtra præsumptionem valet.

8. IN libro soliloquiorum animæ ad Deum, capite secundo: Importuna mors mille modis quotidiè miseros homines rapit. Hũc necat febribus, illum opprimit doloribus: hunc consumit fames, illum sitis extinguit: hũc suffocat aquis, illum interimit laqueo: illum perimit flammis, alĩ dentibus bestiarum ferocium vorat: hunc trucidat ferro, illum veneno corrumpit, alterum tantùm repentino terrore miseram vitam finire compellit. Et nunc super hæc omnia magna miseria, quia cùm nihil sit certius morte, ignorat tamen homo finem suum. Et cùm stare putat, colliditur & peris spes eius: nescit enim homo quando vel vbi vel quomodò moriatur: & tamen certum est quòd eum mori oportet.

Quàm varijs modis homines tollit è medio.

Nihil certius morte, & tamen vitæ terminus ignoratur.

9. HVGO à sancto Victore, libro primo de anima, capite tertio: Certum est quòd moriẽris: sed incertum est quando aut quomodò, vel vbi. Quoniam mors te vbique expectat: tu quoque, si sapi-

Incerta mortis conditio.

Digitized by Google

ens fueris, vbiquè eam expectabis. Idem habet D. Bernardus cap. 3. meditationum: Nam illi tribuunt nonnulli hunc I. librum.

10. ECCLESIASTIS nono: Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo comprænduntur: sic capiuntur homines in tempore malo, cùm eis extemplò superuenerit.

11. IACOBI quarto: Eccè nunc qui dicitis, Hodiè aut crastino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus, (qui ignoratis quid erit in crastino. Quæ est enim vita vestra? Vapor est, ad modicum parens, & deincèps exterminabitur) pro eo vt dicatis: Si Dominus voluerit: &, Si vixerimus, faciemus hoc aut illud.

12. ECCLESIASTICI vndecimo: Est qui locupletatur parcè agèdo, & hęc est pars mercedis illius in eo quod dicit: Inueni requiē mihi, & nunc manducabo de bonis meis solus. & nescit quòd tempus prætereat, & mors appropinquet, & relinquat omnia alijs, & morietur.

13. CAPITE decimoquarto: Memor esto, quoniam mors non tardat, & testamentum inferorum quia demōstratum est tibi: testamentū enim huius mundi morte morietur. Omnis caro sicut fœnum veterascet, & sicut folium fructificans in arbore viridi. Alia generantur, & alia deijciuntur: sic generatio carnis & sanguinis, alia finitur, & alia nascitur. Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo.

14. LVCAE duodecimo: Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis huberes fructus ager attulit: & cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam, Destruam horrea mea, & maiora faciam: & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parâsti, cuius erunt?

15. SECVNDI Regum decimoquarto ait mulier Thecuitis ad Regem Dauid: Omnes morimur &c. vt in textu.

16. ECCLESIASTIS secundo: Moritur doctus simul & indoctus.

17. PSALMO octogesimonono: Quoniam omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni. Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum, labor & dolor.

18. ITEM centesimo primo: Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremiū aruerunt. Dies mei sicut vmbra declinauerunt, & ego sicut fœnum arui.

19. ET centesimo secundo: Quoniā ipse cognouit figmentum nostrum. Recordatus est quoniam puluis sumus, homo sicut fœnum dies eius: tanquàm flos agri sic efflorebit. Quoniā spiritus pertransibit in illo, & non subsistet: & non cognoscet amplius locum suum.

20. IOB octauo: Ait Baldad Suhites: Hesterni quippe sumus, & ignoramus quoniam sicut vmbra dies nostri sunt super terram.

21. CAPITE decimoquarto: Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquàm in eodē statu permanet. Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est: constituisti terminos eius qui præteriri non poterunt.

22. PRIORIS Petri primo: Quia omnis caro vt fœnum, & omnis gloria eius tanquàm flos fœni. exaruit fœnum: & flos eius decidit.

23. AVGVSTINVS libro decimotertio de ciuitate Dei, capite decimo: Ex quo quisque in isto corpore morituro esse cœperit, nunquàm in eo nō agitur, vt mors veniat. Hoc enim agit eius mutabilitas toto tempore vitæ huius; si tamen vita dicenda est, vt veniatur in mortem. Nemo quippe est, qui non ei post annū sit, quàm ante annum fuit, & cras quàm hodiè, & hodiè quàm herì, & paulò pòst quàm nunc, & nunc quàm paulò antè propinquior: quoniam quicquid temporis viuitur, de spatio viuendi demitur: & quotidiè fit minus minusq; quod restat: vt omninò nihil sit aliud tempus vitæ huius, quàm cursus ad mortem. *Tempus vitæ nostræ nihil est aliud q̄ cursus ad mortem.*

24. ET capite vndecimo: Vtinàm in paradiso benè viuēdo egissemus, vt re vera nulla esset mors. Nunc autem nō solùm est, verùm etiam tam molesta est, vt nec vlla explicari locutione possit, nec vlla ratione vitari. Et post pauca: Nō importunè, neque incongruè arbitror accidisse, etsi nō humana industria, iudicio fortasse diuino, vt hoc verbū quod est, moritur, in Latina lingua nec Grammatici declinare potuerint, ea regula qua cætera talia declinantur. Nanque ab eo quod est, oritur, fit verbum præteriti temporis, ortus est: & si qua similia sunt, quæ per temporis præteriti participia declinantur. Ab eo verò quod est, moritur, si quæramus præteriti temporis verbū, responderi solet, mortuus est, v, litera geminata: Sic enim dicitur mortuus, quomodò fatuus, arduus, conspicuus, & si qua similia, quæ nō sunt præteriti temporis: sed quoniam nomina sunt, sine tempore declinātur. Illud autem vt declinaretur, quod declinari non potest, pro participio præteriti temporis ponitur nomen. Conuenienter itaque factum est, vt quemadmodùm id quod significat, non potest agendo, ità ipsum verbum declinari loquendo non possit. Agi tamen potest in adiutorio gratię redemptoris nostri, vt saltem secūdam mortem declinare possimus. Illa enim est grauior & omnium malorum pessima, quæ non fit separatione animæ & corporis, sed in æternā pœnam potiùs vtriusq; complexu. Ibi è contrario non erunt homines ante mortem atq; post mortem, sed semper in morte: ac per hoc nūquàm viuentes, nunquàm mortui, sed sine fine morientes. Nunquàm enim erit homini peius in morte, quàm vbi erit mors ipsa sine morte. *Mortis molestia inexplicabilis.* *Verbū mori, apud Grammaticos non declinatur vt cætera talia verba.* *Mors declinari non potest, ficut nec verbū mori.* *Mors secūda quæ peſſima eſt, declinari poteſt.* *Nunquàm mortui & ſine fine morientes*

25. IDEM de verbis Domini, sermone vigesimo primo capite secundo: Quis nescit, quia pœna est, necesse esse vt moriamur: & quod est grauius, quando nescimus? Pœna certa est, hora incerta: & de ista pœna sola certi sumus in rebus humanis. Cætera nostra & bona & mala incerta sunt: sola mors certa est. Quid est quod dico? Deincèps capite tertio: Conceptus est puer, fortè nascitur, fortè aborsum facit. Ità incertum est: Fortè crescit, fortè non crescit. Fortè senescit, fortè non senescit. Fortè diues erit, fortè pauper. Fortè honoratus, fortè humiliatus. Fortè habebit filios, fortè nō habebit. Fortè ducet vxorē, fortè non ducet. Quicquid aliud nominaueris in bonis: respice & ad mala. Fortè ægrotat, fortè non ægrotat. Fortè à serpēte percutitur, fortè non percutitur. Fortè à bestia deuoratur, fortè non deuoratur. Et respice omnia mala, vbicunquè, fortè erit, fortè non erit. Nunquid potes dicere; Fortè moritur, fortè non moritur? *Neceſſitas moriendi pœna eſt.* *Pœna certa, hora incerta.* *Cùmſerè alia omnia fortuita ſint, mors tamen certa eſt.*

26. INNOCENTIVS tertius de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis libro primo, capite vigesimoquarto, vel iuxta alios vigesimosecundo: Semper vltimus dies primus, & nunquàm primus dies vltimus reputatur: cùm tamen ità semper viuere deceat, tāquàm mori semper oporteat. Scriptum est enim: Memor esto, quia mors nō tardat. Tempus præterit, & mors appropinquat. Mille anni ante oculos morientis, tanquàm dies hesterna, quæ præterijt. Semper enim futura nascuntur, semper præsentia moriuntur, & quicquid est præteritum, est mortuū totum. Morimur *De vicinitate mortis.* *Eccli 14.*

Digitized by Google

rimur enim, dum viuimus, ſemper: & tunc tantùm deſinimus mori, cùm deſinimus viuere. Melius eſt ergò mori vitę, quàm viuere morti. Quia nihil eſt vita mortalis, nisì mors viuens. Vndè Salomon: Laudaui magìs mortuos quàm viuentes, & vtroque feliciorem iudicaui qui necdùm natus eſt. Vita velociter fugit, & retineri nō poteſt: mors autem inſtanter occurrit, & impediri non ualet: hoc eſt illud mirabile, quod quanto plùs creſcit, tanto magìs decreſcit: Quia quanto plus vita procedit, tanto magìs ad finem accedit.

Vita mortalis nil eſt aliud quàm mors viuens. Eccles 4.

27. ECCLESIASTICI decimo: Omnis potentatus breuis vita. Languor prolixior grauat medicum. Breuem languorem præcidit medicus: ſic & rex hodiè eſt, & cras morietur. Cùm enim morietur homo, hæreditabit ſerpentes & beſtias, & vermes.

28. IOB decimoſeptimo: Putredini dixi, Pater meus es: Mater mea, & ſoror mea, vermibus.

29. PSALMO quadrageſimooctauo: Simul inſipiens & ſtultus peribunt. Et relinquēt alienis diuitias ſuas: & ſepulcra eorum domus illorum in æternum. Nè timueris cùm diues factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam cùm interierit, non ſumet omnia: neque deſcendet cum eo gloria eius.

30. BARVCH tertio: Vbi ſunt principes gentium, & qui dominantur ſuper beſtias quæ ſunt ſuper terram? qui in auibus cæli ludunt, qui argentum theſaurizant, & aurum in quo confidunt homines, & non eſt finis acquiſitionis eorum? qui argentum fabricant, & ſoliciti ſunt, nec eſt inuentio operum illorum? exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt, & alij loco eorum exurrexerunt.

31. ECCLESIASTICI quadrageſimoprimo: O mors quàm amara eſt memoria tua homini pacem habenti in ſubſtantijs ſuis: viro quieto, & cuius viæ directæ ſunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum? O mors, bonum eſt iudicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, defecto ætate, & cui de omnibus cura eſt, & incredibili qui perdit ſapientiam. Noli metuere iudicium mortis. Memento quæ ante te fuerunt, & quæ ſuperuentura ſunt tibi: hoc iudiciū à Domino omni carni: & quid ſuperueniet tibi in beneplacito Altiſſimi? ſiue decem, ſiue centum, ſiue mille anni. Nō eſt enim in inferno accuſatio vitæ.

Mortis memoria ſuperbiam calcat.

32. AVGVSTINVS in ſententijs à Proſpero collectis, ſententia vltima: Diuitijs flores, & maiorū nobilitate te iactas, & exultas de patria, & pulchritudine corporis, & honoribus qui tibi ab hominibus deferuntur: reſpice teipſum, quia mortalis es, & quia terra es, & in terram ibis. Circunſpice eos, qui ante te ſimilibus ſplendoribus fulſere. Vbi ſunt quos ambiebant ciuium potentatus? Vbi inſuperabiles Imperatores? Vbi qui conuentus diſponebant, & feſta? Vbi equorum ſplendidi inuectores? Exercituum duces? Satrapę, Tyranni? Non omnia puluis? non omnia fauillę? nō in paucis oſſibus eorum vitę memoria eſt? Reſpice ſepulcra, & vide quis ſeruus, quis dominus, quis pauper, quis diues. Diſcerne, ſi potes, vinctum à rege, fortem à debili, pulchrum à deformi. Memor itaque naturę, non extollaris aliquando. Memor autem eris, ſi teipſum reſpexeris.

In oſſibus mortuorum nulla diſtinctio diuitis & pauperis &c.

1. B. MATTHAEI vigeſimoquinto: Vigilate itaque, quia neſcitis diem neque horam.

2. ET capite vigeſimoquarto: Vigilate ergò, quia neſcitis qua hora Dominus veſter venturus ſit. Illud autem ſcitote, quoniā ſi ſciret paterfamiliās qua hora fur vēturus eſſet, vigilaret vtiquè, & non ſineret perfodi domū ſuam. Ideò & vos eſtote parati: quia qua neſcitis hora filius hominis venturus eſt. Quis, putas, eſt fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit dominus ſuus ſuper familiam ſuam, vt det illis cibum in tempore? Beatus ille ſeruus, quem, cùm venerit dominus eius, inuenerit ſic facientem. amen dico vobis, quoniam ſuper omnia bona ſua cōſtituet eum. Si autem dixerit malus ſeruus ille in corde ſuo, Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere conſeruos ſuos, manducet autem & bibat cum ebriōſis: veniet dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis. Illic erit fletus & ſtridor dentium.

3. MARCI decimōtertio: Videte, vigilate, & orate. neſcitis enim quando tempus ſit. Sicut homo qui peregrè profectus reliquit domum ſuam: & dedit ſeruis ſuis poteſtatem cuiuſque operis, & ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate ergò (neſcitis enim quādo dominus domus veniat: ſerò, an media nocte, an gallicantu, an manè) nè, cùm venerit repentè, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate.

4. AVGVSTINVS in epiſtola octogeſima ad Heſychium: Vnuſquiſque debet etiam de die huius vitæ ſuæ nouiſſimo formidare. In quo enim quenque inuenerit ſuus nouiſſimus dies, in hoc eum compræhendet mundi nouiſſimus dies: quoniam qualis in die iſto quiſque moritur, talis in die illo iudicabitur. Ad hoc pertinet quod in euangelio ſecundùm Marcum ità ſcriptum eſt: Vigilate ergò, quia neſcitis quando dominus domus veniat, ſerò, an media nocte, an gallicantu, an manè, nè cùm venerit repentè, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate. Quibus enim omnibus dicit, nisì electis & dilectis ſuis ad corpus eius pertinentibus, quod eſt Eccleſia? Non ſolùm ergò illis dixit, quibus tunc audientibus loquebatur, ſed etiam illis qui fuerunt poſt illos ante nos, & ad noſipſos, & qui erunt poſt nos vſque ad eius nouiſſimum aduentum. Nunquìd autem omnes inuenturus eſt dies ille in hac vita, aut quiſquam dicturus eſt, quòd ad defunctos etiam pertineat quod ait: Vigilate, nè cùm repentè venerit, inueniat vos dormientes? Cur itaque omnibus dicit, quod ad eos ſolos pertineat qui tunc erūt, nisì quia eo modo ad omnes pertinet, quo modo dixi? Tunc enim vnicuique veniet dies ille, cùm venerit ei dies, vt talis hinc exeat, qualis iudicandus eſt illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Chriſtianus, nè imparatū inueniat eum Domini aduentus. Imparatum autem inueniet ille dies, quem imparatum inuenerit ſuæ vitæ huius vltimus dies. Certè enim hoc ſaltem manifeſtum erat Apoſtolis, non eorum temporibus cùm hîc in carne viuerēt, Dominum eſſe venturum: & tamen quis dubitet eos præcipuè vigilâſſe & ſeruâſſe, quod omnibus dixit, nè imparatos repentè veniens inueniret?

Nō ſolùm de die nouiſſimo mundi: ſed etiam de ſuo vitæ nouiſſimo die quéq; formidare debere. Marci 13.

Quomodò præceptū eſt omnibus vt vigilēt & parati ſint ad Domini aduentum.

Imparatū inuenit Domini aduentus, quē dies mortis ſuæ inuenit imparatū.

5. LIBRO octogintatrium quæſtionum, quæſtione quinquageſimanona; Vigilate, inquit, quia neſcitis diem neque horam. Non modò illius vltimi temporis quo venturus eſt ſponſus, ſed ſuæ quiſque diem dormitionis & horam neſcit. Quiſquis autem paratus eſt vſque ad ſomnum, id eſt, vſque ad mortem quæ omnibus debetur, paratus etiam inuenietur, cùm illa vox media nocte ſonuerit, qua omnes euigilaturi ſunt.

Matth. 25.

Qui inuenitur paratus in hora mortis, inuenietur etiā paratus in die reſurrectionis.

6. LVCAE duodecimo: Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris, & vos ſimiles hominibus expectantibus dominum ſuum quando reuertatur à nuptijs: vt cùm venerit & pulſauerit, confeſtim aperiant ei. Beati ſerui illi, quos, cùm venerit dominus, inuenerit vigilantes. Amen dico vobis, quòd præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis. Et ſi venerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vigilia venerit, & ità inuenerit: beati ſunt ſerui illi. Hoc autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamiliās qua hora fur veniret, vigilaret vtiquè, & non ſineret perfodi domum ſuam. Et vos eſtote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis

Digitized by Google

veniet. Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam: an & ad omnes? Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispēsator & prudens, quem constituit dominus supra familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensurā? Beatus ille seruus, quem, cùm venerit dominus, inuenerit ità facientem. Verè dico vobis, quoniam supra omnia quæ possidet, constituet illum. Quòd si dixerit seruus ille in corde suo, Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere seruos & ancillas, & edere & bibere, & inebriari: veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum, partemq; eius cum infidelibus ponet.

7. APOCALYPSIS tertio: In monte ergò habe, qualiter acceperis & audieris: & serua, & pœnitentiam age. Si ergò non vigilaueris, veniam ad te tanquàm fur, & nescies qua hora veniam ad te.

8. CAPITE decimosexto: Eccè venio ficut fur: Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, nè nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.

Lib. 4. epist. 2. Indigni in morte solatium accipere qui sint.

9. CYPRIANVS Epistola quinquagesimasecunda ad Antonianum: Nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitauit esse moriturum.

10. AVGVSTINVS sermone tertio de sanctis Innocentibus, qui est decimus de Sanctis: Percutitur etiam hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.

Ezech. 18.

11. ET tractatu trigesimotertio in Euangelium Ioannis: In quo Propheta mihi legis, quia promisit (Deus) correcto indulgentiam: non mihi legis, quia promisit tibi Deus longam vitam: Propter illos qui desperatione periclitātur, proposuit indulgentiæ portum: propter illos qui spe periclitantur, & dilationibus illudūtur, fecit diem mortis incertum.

Cur dies mortis incertus.

12. GREGORIVS libro decimosexto Moralium in Iob, capite trigesimoprimo: Omnipotentis Dei misericordia obliuiscitur eius dicitur, qui omnipotētis Dei iustitię fuerit oblitus: quia quisquis eum nunc iustum non timet, posteà inuenire non valet misericordem.

13. ECCLESIASTICI decimoquarto: Ante mortem benefac amico tuo, & secundùm vires tuas exporrigens da pauperi. Non defrauderis à die bono, & particula boni doni non te prætereat. Nónne alijs relinques dolores & labores tuos in diuisione sortis? Da & accipe, & iustifica animam tuam. Ante obitum tuum operare iustitiam: quoniam non est apud inferos inuenire cibum.

14. ECCLESIASTIS nono: Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas.

15. CAPITE duodecimo: Memento creatoris tui in diebus iuuētutis tuæ, antequàm veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas, non mihi placent, antequàm tenebrescant sol, & lumen, & luna, & stellæ, & reuertantur nubes post pluuiam, &c.

16. AD Galatas sexto: Bonum autem facientes, non deficiamus. tempore enim suo metemus non deficiētes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.

17. AVGVSTINVS in libro de disciplina Christiana, vel de domo disciplinæ, capite vndecimo: Quomodò stimulat, quomodò metus iste mortis interpellat? Quomodò nomē ipsum à me commemoratum, omnium corda percussit? Quomodò timorem vestrum teste gemitu declarāstis? Audiui, audiui, gemuistis, mortem timetis. Si timetis, quare non cauetis? Mortem timetis. Quid timetis? Ventura est. Timeam, an non timeam, venire habet: serò an citò, ventura est. Si timeas, non efficies vt nō sit quod times. Capite duodecimo: Illud potiùs time, quod si nolis, non erit. Quid? Peccare. Peccare time, quia si amaueris peccata, in aliam mortem irrues; quò posses non venire, si non amares peccata. Modò autem peruersus plùs amas mortem, quàm vitam? Absit, inquis. Quis est hominum, qui plùs amet mortem, quàm vitam? Fortè conuinco te, quia plùs amas mortem quàm vitam. Eccè vndè te conuinco. Amas tunicam tuam, bonam eam vis. Amas villam tuam, bonam eam vis. Amas filium tuum, bonū eum vis. Amas amicum tuum, bonum eum vis. Amas domū tuam, bonam eam vis. Quid est quòd etiam bonam vis habere mortem? Quotidiè enim rogas, vt quoniam mors ventura est, bonam mortem tibi det Deus, & dicis; Deus auertat à me malam mortem. Plùs ergò amas mortem tuam, quàm vitam tuam. Mori malè times, & malè viuere non times. Corrige malè viuere, time malè mori. Sed noli timere: non potest malè mori qui benè vixerit. Prorsùs confirmo, audeo dicere, Credidi propter quod locutus sum: non potest malè mori qui benè vixerit. Iam tu dicis tibi; Num multi iusti naufragio perierunt? Certè non potest malè mori qui benè vixerit. Num multos iustos gladius peremit hostilis? Certè non potest malè mori qui benè vixerit. Num multos iustos latrones occiderunt? Num multos iustos bestiæ laniauerunt? Certè non potest malè mori, qui benè vixerit. Et ego respōdeo. Hæc enim tibi videtur mala mors, naufragio perire? gladio percuti? à bestijs laniari? mors tibi mala videtur? Nónne has mortes martyres subierunt, quorum natalitia celebramus? Quod genus mortis non subierunt? Et tamen si Christiani sumus, si in domo disciplinæ nos esse meminimus, vel cùm hìc sumus, vel eùm hìc audimus, si exeuntes hinc non obliuiscimur, si meminimus quod hìc audimus, nónne martyres beatificamus? Quære mortes martyrū. Oculos carnis interroga: Malè mortui sunt. Oculos fidei interroga: Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorū eius. Quicquid ergò est quod exhorres in morte, omninò non exhorreas, si eos imitaris. Id age vt bonā vitam habeas; & quæcunque occasio fuerit vt exeas de hoc corpore, exis ad requiem, exis ad beatitudinem, quæ nō habet timorem nec finem. Nam quasi bona mors diuitis, in purpura & byssō; sed mala mors sitientis, & inter tormenta guttam aquæ desiderantis. Quasi mala mors iacentis pauperis ante ianuam diuitis, inter linguas canum, in fame & siti micas de mensa desiderantis. Mala mors, auersanda mora. Finem respice: Christianus es, fidei oculum intende. Contigit mori inopem illum, & deferri ab angelis in sinum Abrahæ. Quid proderat diuiti sepulcrum marmoreum, sitienti apud inferos? Quid oberant pauperi panni cum sanie vlcerum eius, requiescenti in sinu Abrahę? Longè vidit eum requiescentem, quem contempserat iacentem. Modò elige mortem. Dic mihi, Quis benè mortuus est, quis malè? Puto quia meliùs ille pauper, quàm ille diues. An vis aromatibus sepeliri, & apud inferos sitire? Respondes; Absit à me. Puto quòd hoc dices. Disces ergò benè mori, si didiceris benè viuere. Merces enim bonæ vitæ æterna est.

Quidam plùs amant mortem, quàm vitam.

Cōtra eos qui cupiunt benè mori, & tamē malè viuere non reformidant.

Psal. 115. Malè viuere & benè mod pugnant.

Martyres partim malè, partim benè mortui sunt. Psalm. 5.

Lucæ 16. Mors diuitis & Lazari qualis.

Mortem nominate terrorem inijcit & metum.

Vtrùm mors timenda est.

18. CONCILIVM Lateranense sub Innocentio tertio, capite vigesimosecundo: Cùm infirmitas corporalis nonnunquàm ex peccato proueniat, dicente Domino languido quē sanauerat: Vade, & amplius noli peccare, nè deterius aliquid tibi contingat: decreto præsenti statuimus, & districtè præcipimus medicis corporum, vt cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant & inducant, quòd medicos aduocent animarum, vt postquàm infirmis fuerit de spiritali salute prouisum, ad corporalis medicinæ remedium salubriùs procedatur, cùm causa cessante cesset

Ioan. 5.

Medicorū officium apud ęgrotātes, vt medicos animarum vocari curent.

&

Digitized by Google

& effectus. Hoc quidem inter alia huic causam dedit edicto, quòd quidam in ægritudinis lecto iacentes, cùm eis à medicis suadetur, vt de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, vndè facilius mortis periculum incurrunt. Si quis autem medicorum huius nostræ constitutionis, postquàm per prælatos locorum fuerit publicata, transgressor extiterit, tam diù ab ingressu Ecclesiæ arceatur, donec pro transgressione huiusmodi satisfecerit competèter. Cæterùm cùm anima sit multo preciosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, nè quis medicorum pro corporali salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ conuertatur.

Nihil pro corporis salute suscipiẽdum vel agẽdum, quod vergat in animæ periculum.

19. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento extremæ Vnctionis: Clementissimus redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remedijs aduersùs omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodùm auxilia maxima in Sacramentis alijs præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni grauiore spiritus incommodo possint, ità extremæ Vnctionis Sacramento, finem vitæ, tanquàm firmissimo quodã præsidio, muniuit. Nam etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitam quærat & captet, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit: nullum tamen tempus est, quo vehementiùs ille omnes suæ versutiæ neruos intendat ad perdendos nos penitùs & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos, quàm cùm impendére nobis exitum vitæ perspicit. ET capite secundo: Res & effectus huius sacramenti, gratia est Spiritus sancti: cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expiãda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleuiat, & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando: qua infirmus subleuatus, & morbi incommoda, ac labores leuiùs ferat, & tentationibus dæmonis, calcaneo insidiãtis, faciliùs resistit, & sanitatem corporis interdùm vbi saluti animæ expedierit, consequitur.

Morituris prospexit Deus Vnctionis sacramento.

Dæmonis importunitas circa horam mortis.

Effectus extremæ Vnctionis. Iaco. 5.

20. CONCILIVM Nannetense capite quarto: Cùm sacerdos audierit aliquem infirmari in sua plebe, quàm citiùs ad eum pergat: & ingressus cubiculum, benedictam super eum & per omne cubiculũ aquã adspergat cum antiphona, Asperges me Domine: & versu, Exurgat Deus. Deindè dicat orationem, Deus qui sacerdotibus tuis totam præ cæteris gratiam contulisti, &c. Deindè cantet septem psalmos cum precibus pro infirmis. Post hæc omnes iubeat extra cubiculum secedere, & appropinquans lecto quo infirmus decumbit, eum blandè leniterq; alloquatur, vt omnem spem suam in Deo ponat, vt flagellum Dei patienter toleret, vt hoc ad purgationem & castigationem suam prouenire credat, vt peccata sua confiteatur, vt emendationem promittat, si Dominus vitam concesserit: pœnitentiã pro culpis cõmissis spondeat: vt substantiam suam, dum adhuc sensus & ratio in eo vigent, disponat: vt peccata sua eleemosynis redimat: vt his qui in se peccauerunt, indulgeat: vt rectam fidem & credulitatem teneat: vt de Dei misericordia nunquàm desperet. Cùm his & huiusce modi allocutionibus fuerit mẽs infirmi releuata, data benedictione recedat sacerdos, non post multum reuersurus, detq; locum, vt ægrotus de peccatis suis possit cogitare.

Aegroti à parocho visitatio.

Aquę benedictæ aspersio.

Septem psalmorũ lectio.

Exhortatio ad infirmum.

Peccatorum confessio.

Testamentum.

21. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite quinquagesimooctauo: Tutior est via, vt bonum quod quisque post mortem suam sperat agi per alios, agat ipse dum viuit, per se. Beatius quippe est liberum exire, quàm post vincula libertatem quærere.

22. POSSIDONIVS vel Possidius in vita sancti Augustini, capite trigesimoprimo: Dicere nobis inter familiaria colloquia consueuerat, post perceptum baptismum etiam laudatos Christianos, & sacerdotes absque digna & competẽti pœnitentia exire de corpore non debere. Quod etiam ipse fecit vltima qua defunctus est ægritudine: nam sibi iusserat psalmos Dauidicos, qui sunt pauciss imi de pœnitentia scribi, ipsosq; quaterniones iacens in lecto contra parietem positos diebus suæ infirmitatis intuebatur, & legebat, & iugiter ac vbertim flebat. Et nè intentio eius à quoquam impediretur, ante dies fermè decem quàm exiret de corpore, à nobis postulauit præsentibus, nè quis ad eum ingrederetur, nisi ijs tantùm horis quibus medici ad inspiciendum intrarẽt, vel cùm ei inferretur refectio. Et ità obseruatum ac factum est, & omni illo tempore orationi vacabat. ET capite vigesimoseptimo: Indicauerat quoquè nobis, se prædicti & beatæ memoriæ viri (Ambrosij) in vltimo vitæ constituti audisse sapientissimum & pijssimum responsum, & multùm laudabat ac prædicabat. Nam cùm ille venerabilis vltima iaceret ægritudine, & à fidelibus honoratis lecto eius adstantibus, & videntibus eum de seculo migraturum ad Deum, & ob hoc mœrentibus tanti ac talis Antistitis morte Ecclesiam posse priuari verbi & sacramenti Dei dispensatione, cum lachrymis rogaretur, vt sibi à Domino vitæ poscceret commeatum, eum illis dixisse: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et in his noster Augustinus senex elimata ac librata admirabatur & laudabat verba. Ideò enim eum dixisse intelligendum est, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, nè crederetur præfidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse, non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: hoc enim dixerat ad illud quod homines de homine nõsse poterant. Nam sciens examen equitatis diuinę, de bono Domino se dicit magis, quàm de meritis suis, confidere. Cui etiam in oratione quotidiana dicebat: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cuiusdam quoquè Coepiscopi & familiarissimi sui amici, in extremis vitæ de talibus frequentissimum referebat dictum. Ad quem cùm visitandum iam morti propinquantem ventitãsset, & ille manuum gestu se de seculo exiturum significaret, atque à se illi esset responsum, adhuc eum Ecclesiæ necessarium viuere posse, illum, nè putaretur huius vitæ teneri cupiditate, respondisse ei: Si nunquàm, benè: Si aliquando, quare non modò? Et talem sententiam mirabatur & laudabat hominem protulisse, Deum quidem timentem, veruntamen in villa natum & nutritum, sed non multa lectionis eruditum scientia. Illud etiam cuiusdam ægrotantis dictum afferebat Episcopi, de quo in epistola sua quam de mortalitate scripsit sanctus martyr Cyprianus, ità retulit, dicens: Cùm quidam de collegis & consacerdotibus nostris infirmitate defessus, & de appropinquante morte solicitus commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti & iam penè morienti iuuenis honore & maiestate venerabilis, statura celsus, & clarus adspectu, quẽ adstantem sibi vix posset humanus adspectus oculis carnalibus intueri, nisi quòd talem videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit, Pati timetis, exire non vultis: quid faciam vobis?

Sine pœnitentia nõ migrandum ex hac vita.

Psalmos pœnitentiales sibi scribi iussit Augustinus ante mortem

Orationi potissimũ vacat Augustinus moriturus.

Ambrosij dictũ in morte.

Matth. 6.

Cuiusdã alterius morientis dictum ab Augustino laudatum.

Ex Cypriano visio quędam

In eos qui inuiti moriuntur.

23. IOANNIS nono, vt in textu.

24. AVGVSTINVS in enchiridio ad Laurentium, capite centesimo decimo: Quocircà hîc omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari. Nemo autem se speret quod hîc neglexerit, cùm obierit, apud Deum promereri.

Ante mortem omne meritũ comparatur.

25. ET tractatu quadragesimoquarto in Euangelium Ioannis, super ea verba, Venit nox quando

Nox in qua nemo potest operari, est impiorũ post iudicium extremum. Matth. 25.

do nemo potest operari: Quid igitur? quid dicemus de nocte ista? Quando erit, quando nemo poterit operari? Nox ista impiorũ erit; nox ista eorum erit, quibus in fine dicetur, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Sed nox dicta est, non flamma, non ignis. Audi quia & nox est. De quodã seruo dicit, Ligate illi manus & pedes, & proijcite eũ in tenebras exteriores. Operetur ergò homo dũ viuit, nè illa nocte præueniatur, vbi nemo possit operari. Modò est vt operetur fides per dilectionem: & si modò operamur, hic est dies, hic est Christus. Audi promittentem, & nè arbitreris absentem. Ipse dixit, Eccè ego vobiscum sum. Quàm diù? Non sit in nobis solicitudo qui viuimus: si fieri posset, de hac etiã voce posteros qui futuri sum, securissimos faceremus. Eccè, inquit, ego vobiscum sum omnibus diebus vsque in consummationem seculi. Dies iste, qui circumitu solis huius impletur, paucas horas habet: dies præsentiæ Christi, vsq; in consummationem seculi extenditur. Post resurrectionem verò viuorum & mortuorũ, cùm positis ad dexteram dixerit, Venite benedicti patris mei, percipite regnum: positis autẽ ad sinistram dixerit, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: ibi erit nox, vbi nemo potest operari, sed recipere quod operatus est. Aliud est tempus operationis, aliud receptionis: reddet enim Dominus vnicuiq; secundùm opera sua. Dum viuis fac, si facturus es: erit enim tunc nox valida, quæ inuoluat impios. Sed & modò omnis infidelis quando moritur, illa nocte suscipitur, nõ est vt illic aliquid operetur. In illa nocte diues ardebat, & stillam aquæ de digito pauperis requirebat. Dolebat, angebatur, fatebatur, nec ei subueniebatur, & conatus est benefacere: ait enim Abrahę, Pater Abraham, mitte Lazarum ad fratres meos, vt dicat illis quid hîc agatur, nè & ipsi veniant in hunc locũ tormentorũ. O infelix, quando viuebas tunc erat tẽpus operandi: modò iam in nocte es, in qua nemo possit operari.

Matth. 22.

Matth. 28.

Matth. 25.

Matth. 16.

Est etiam malis statim post mortem nox in qua nemo potest operari. Lucæ 16.

26. IOANNIS duodecimo, vt in textu.

27. LVCAE decimonono: Negociamini dum venio.

1. C. PSALMO trigesimotertio, vt in textu.

2. PROVERBIORVM vndecimo: Mortuo homine impio nulla erit vltrà spes, & expectatio solicitorum peribit.

3. SAPIENTIAE quinto: Quid nobis profuit superbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquàm vmbra, & tanquàm nuncius præcurrens, &c. Sic & nos nati continuò desiuimus esse, & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere, in malignitate autem nostra consumpti sumus. Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt: quoniam spes impij tanquàm lanugo est, quæ à vento tollitur: & tanquàm spuma gracilis, quæ à procella dispergitur: & tanquàm fumus qui à vento diffusus est: & tanquàm memoria hospitis vnius diei præteruntis.

4. PSALMO decimo: Dominus interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

De differentibus pœnitentiam vsq; ad horã mortis.

5. AVGVSTINVS sermone quadragesimooctauo ad fratres in eremo: Cùm in extrema ægritudine fueritis fratres, ô quàm fortè, ô quàm durum, ô quàm pœnosum, ô quàm lachrymabile erit vobis pœnitere & dolere de malis commissis, & de bonis omissis! Quare hoc erit, nisi quia illic capitur tota intentio mentis, vbi est vis doloris? Multa enim occurrunt impedimenta cordi. Nam corpus dolet, pœna affligit, quia mors appropinquat, intrare filios quos patres summè dilexerũt, pro quibus etiam se damnatos existimant, tenebroso oculo adspiciunt, vxores iam lachrymantes considerant, mundus adhuc eis fiduciam præstat, Diabolus, nè de peccatis doleant, fidem tribuit, & chirographum infirmantibus præbet, caro non deficere adhuc satis sperat, medici adhuc, vt lucrentur, ipsum confortant, parentes applaudunt, sacerdotes alliciunt, & sic diuites moriuntur in inferno. O homo, audisti quid locutus sum; omninò crede quòd hæc omnia citò experieris. Obsecro igitur te, vt antequàm infirmitate graueris, agas pœnitentiam, disponas domũ tuam. Fac quod fiendum est, fac testamentum dum sanus es, dum sapiens es, dum tuus es. Nam si expectaueris infirmitatem, omninò minis vel blandimentis duceris quò tu non vis.

Impedit verã conuersionẽ dolor.

Alia conuersionis impedimenta.

Tempore cõuersiõ instituenda est, & condendum testamentum

6. ET sermone quinquagesimoseptimo, qui est liber de vanitate seculi, capite primo: Quòd si vultis scire charissimi, quàm magno metu magnisq; doloribus anima separatur à corpore, diligenter aduertite. Veniunt enim angeli assumere eam ante Deum, vt perducant illam ante tribunal iudicis metuendi: & tunc illa memorans opera sua mala & peruersa, quæ die noctúque gessit, contremiscit, & quærit ea fugere, induciasq; petere, dicens: Date mihi vel vnius horæ spatiũ. Tunc quasi loquentia simul opera eius, dicent; Tu nos egisti, opera tua sumus, non te deseremus, sed tecum semper erimus, tecumq; pergemus ad iudicium. Hæc quidem cum peccatoris anima aguntur, quę cum horrendo timore separatur à corpore, & pergit plena peccatis & ingenti confusione: iusti verò anima cùm separatur à corpore, non timet, nec expauescit, sed magis cũ magno gaudio egreditur, & cum exultatione pergit ad Deum, deducentibus se sanctis angelis. Illam horã fratres modò timete, vt non tunc timeatis: illam nunc præcauete, vt tunc securi esse possitis.

De separatione animæ à corpore.

Mors peccatoris & iustorum quid distent.

7. HVGO à sancto Victore, libro primo de anima, capite secundo: Dum libenter ac iucundè moratur homo in mundo, diuq; se victurum arbitratur, ac multa in longum disponit tempus agenda: subitò rapitur in mortem, & ex improuiso anima aufertur à corpore: tunc q; cum magno metu magnisq; doloribus anima separatur à corpore. Veniunt enim angeli assumere illam, vt perducant eam ante tribunal iudicis metuendi. & tunc illa memorans opera sua mala & pessima, quæ die noctuq; gessit, contremiscit, & quærit illa fugere, induciasq; petere, dicens: Date mihi vel vnius horæ spatium. Tunc quasi loquentia simul opera dicent: Tu nos egisti: opera tua sumus: non te deseremus, sed tecum semper erimus: tecum pergemus ad iudicium. Vitia quoquè multis & multiplicibus criminibus eam accusabunt: multaq; falsa testimonia aduersùs illã inuenient, quanquàm vera ad damnationem eius possent sufficere. Dęmones verò terribili vultu & horribili adspectu eam terrebunt: ingenti furore eam persequentur & comprehendent tam terribiliter quàm horribiliter, volentes eam retinere & possidere, nisi sit qui eripiat. Tunc anima inueniens oculos clausos, & os aliosq; corporis sensus per quos solebat egredi & delectari in his exterioribus, reuertetur ad se: & videns se solã & nudam, ingenti horrore concussa, desperatione deficiet in se, & cadet sub se. Quia enim pro amore mundi & carnis voluptate Dei amorem dereliquerat, derelinquetur à Deo misera in hora tãtæ necessitatis, atque dæmonibus tradetur in inferno cruciãda. Sic anima peccatoris in die qua ignorat, & hora qua nescit, rapitur à morte & segregatur à corpore: pergitq; miserijs plena, tremens & dolens: & cùm nullã excusationẽ habeat, quã pro peccatis suis possit obtendere, contabescit & pertimescit ante Deũ apparére. Ingenti horrore concutitur, & multiplicibus cogitationũ æstibus agitatur: cùm vrgente solutione carnis & subductis è medio omnibus, se & illũ terminum cõsiderat cui appropinquat: & post paululũ hoc inuenit,

Eadem habet Bernard. c. 2. meditationũ.

De separatione animæ à corpore.

Dęmonũ terror & furor.

Animę peccatricis timor & miseria in hora mortis.

nit,

Digitized by Google

sit, quod in perpetuum mutari non poterit. Considerat planè, quàm districtus veniat æternus iudex, & ante seueritatem tantæ iustitiæ quas rationes vitæ suæ ponat. Si enim cuncta opera quæ intelligere potuit, deuitauit: ventura tamen coram districto iudice, illa magis quæ in semetipsa non intelligit, pertimescit. Crescit pauor cùm cogitat, quòd viam vitæ huius nequaquàm sine culpa transire potuit.

Habet eadem Bernardus in libro de interiori domo, cap. 33.

8. ET libro tertio, capite vigesimotertio: Considera quomodò morieris, quando aliqua graui infirmitate vexatus, & ad extrema deductus: & ibi ad terram proiectus inter longa suspiria & difficiles singultus, inter diuersos dolores & timores animam expirabis. Tunc veniet corpus in pallorem & horrorem, in saniem & fœtorem: erit vermis & cibus vermium: animam verò mox capient & rapient laruales illæ facies, quæ eam in exitu præstolantur. Et ex omni parte terrebunt eam dæmones terribiles & horribiles. Cogita quis eam defendet ab illis rugientibus, præparatis ad escam: quis consolabitur eam, cùm teterrima illa monstra dæmoniorum occursantia sibi cateruatim ruere videbit: aut quis deducet per ignotam regionem?

Consideratio morientis hominis.

Dæmonum præsentia.

9. ET libro quarto de anima, capite decimotertio: Introducere debet prudentia aliquos nuncios qui aliqua narrent, quæ ad exercitationem ualeant. Itaque nuncius mortis ingressum postulans, admittitur. Qui rogatus vt dicat quis sit, vndè veniat, quid viderit: se respondet non aliter quicquam dicturum, nisi summum fiat silẽtium. Quo impetrato, sic incipit: Ego sum timor mortis: & mortem vobis venire nuncio. Prudentia loquitur pro omnibus, & interrogat, sic dicens: Vbi est mors: MEMORIA MORTIS. Scio quia non tardat venire & propè est. Sed diem & horam aduentus eius ego nescio. PRVDENTIA. Et qui veniunt cũm illa? MEMORIA. Mille dæmones ferentes secum libros grandes & vncos ferreos, & igneas catenas. PRVDENTIA. Quid prætendunt his omnibus? MEMORIA. In libris scripta sunt omnia peccata hominũ: & quorum ibidem peccata scripta sunt, illos sui esse dicunt iuris. Vncos ferunt, vt quos sui esse iuris conuicerint, eorum animas violenter extrahant, & ligatas catenis in infernum pertrahant.

Colloquium inter Prudentiam & timorem vel memoriam mortis.

In morte præsentes sunt dæmones, libros, vncos & catenas habentes.

10. INNOCENTIVS tertius libro secundo de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite quadragesimosecundo: Mali quatuor dolores patiuntur in morte. Primus dolor est angustia corporea, tãta & tam grauis, quanta vel qualis nec fuit, nec est in præsenti vita ante dissolutionem illam. Quod in quibusdam, etsi nõ in omnibus appáret, præ nimio dolore seipsos discerpentibus. Fortis enim & incomparabilis est violentia, quando nexus illi & vitales nodi inter corpus & animam disrumpuntur. Vndè propheta lamentando ait: Circundederunt me dolores mortis. Non enim est membrum, non articulus in corpore, quod penitùs non inuoluatur illo inexplicabili dolore. Secundus dolor est, quando iam penè defatigato corpore & suis exhausto viribus, anima multo liberiùs videt tunc in momento occurrere omnia opera bona, vel mala quæ fecit, quæ omnia reducuntur ante oculos interiores. Dolor iste est tantus, & * retractatio ista tam grauis est, quòd anima plurimùm turbata, cogitur quasi seipsam odisse. Vndè dicitur in psalmo: Torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Nam torrentes cum multo impetu veniunt, & videntur diruere omnia: ità in morte videbit malus omnia subitò, quæ fecit opera bona vel mala. Tertius dolor est, quando anima iam incipit tam tristè dijudicare, & sibi pro suis iniquitatibus singulis omnia & debita gehennæ torméta videt imminere. Vndè dicitur in psalmo: Circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. Quartus dolor est, quando anima adhuc in corpore posita, videt spiritus malignos, ad rapiendum se paratos: vbi tãtus dolor est & timor, quòd misera anima licèt à corpore egressura, quandiù potest refugiat, vt tempus suæ captiuitatis redimat, antequàm de corpore exeat. Propter quod dicit Sophonias propheta: A prima porta exit clamor, & à secunda vlulatus. Prima porta dicitur, quando anima mala quàm citò egreditur à corpore, tam citò rapitur à malignis spiritibus ad æterna supplicia. Secunda porta dicitur, quando post diem iudicij punientur in corpore & anima sine fine. Puniuntur enim mali in anima tantùm in prima separatione corporis & animæ, post iudicium verò in anima & corpore punientur. Vnde dicitur: Duplici contritione contere eos.

Quadruplex dolor quẽ in morte sustinent mali

Corporis dolor quantus.

Psal. 114.

Animæ dolor triplex in mort.

Adspectus operum bonorum & malorum.

* alias recogitatio

Psal. 17.

Consideratio gehennæ.

Psal. 114.

Adspectus dæmonum.

Sophon. 1.

Hierem. 17.

11. LVCAE decimosexto: Homo quidam erat dives, & induebatur purpura & byssо: & epulabatur quotidiè splendidè, &c. Mortuus est autem & dives: & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma, &c.

12. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigesimooctauo: Chrisorius, sicut Probus propinquus illius, cuius iam superiùs memoriam feci, narrare consueuit, vir in hoc mundo valdè idoneus fuit, sed tantum plenus vitijs quantum rebus, superbia tumidus, carnis suæ voluptatibus subditus, in requirendis rebus auaritiæ facibus accensus. Sed cùm tot malis Dominus finem ponere decreuisset, corporali hunc molestia percussit. Qui ad extremum veniens, eadem hora qua iam de corpore erat exiturus, apertis oculis vidit teterrimos viros & nigerrimos spiritus coram se assistere, & vehementer imminere, vt ad inferni claustra eum raperent. Cœpit tremere, pallescere, sudare, & magnis vocibus inducias petere, filiumq; suum nomine Maximũ, quem ipse iam monachus monachum vidi, nimijs & turbatis vocibus vocare, dicens: Maxime curre. Nunquàm tibi mali aliquid feci, in fide tua me suscipe. Turbatus mox Maximus adfuit, lugens ac perstrepens familia conuenit. Eos autem quos ille insistentes sibi grauiter tolerabat, ipsi malignos spiritus videre non poterant, sed eorum præsentiam, in confusione, & pallore, & tremore illius qui trahebatur, videbant. Pauore autem tetræ eorum imaginis huc illúcque vertebatur in lectulo: iacebat in sinistro latere, adspectum eorum ferre non poterat: vertebatur ad parietem, ibíque aderant. Cumq; constrictus nimis, relaxari se iam posse desperaret, cœpit magnis vocibus clamare: Inducias vel vsque mane, inducias vel vsque mane. Sed cùm hæc clamaret, in ipsis vocibus de habitaculo suæ carnis euulsus est. De quo nimirùm constat: quia pro nobis ista non pro se viderit, vt eius visio nobis proficiat, quos adhuc diuina patientia longanimiter expectat. Nam illi teteros spiritus ante mortem vidisse, & inducias petijsse, quid profuit, qui easdem inducias quas petijt, non accepit?

Terribile exemplum.

Dæmonum adspectus.

Nostri causa hæc vidit Chrisotius.

13. IDEM in homilia duodecima in euangelia, eandem refert historiam de Chrisorio.

14. BEDA libro quinto historiæ Anglorum, capite decimoquarto: Fuit quidam in prouincia Merciorum, cuius visiones ac verba, nec non & conuersatio plurimis, sed non sibimet profuit. Fuit autem temporibus Coenredi, qui post Edilredum regnauit, vir in laico habitu atque officio militari positus: sed quantum pro industria exteriori Regi placens, tantum pro interna suimet negligentia displicens. Admonebat ergò

Aliud terribile exemplum de differentibus conuersionẽ ad mortem vsque.

Digitized by Google

Admonitio ad confessionem & vitæ emendationem.

illum sedulò, vt confiteretur, & emendaret ac relinqueret scelera sua, priusquàm subito mortis superuentu tempus omne pœnitendi & emendandi perderet. Verùm ille frequenter licèt admonitus, spernebat verba salutis, sesegue tempore sequenti pœnitentiam acturum esse promittebat. Hæc inter, tactus infirmitate, decidit in lectum, atque acri cœpit dolore torqueri. Ad quem ingressus rex, qui diligebat eum, multùm hortabatur, vt vel tunc antequàm moreretur, pœnitentiam ageret commissorum. At ille respondit, non se tunc velle confiteri peccata sua, sed cùm ab infirmitate sua resurgeret, nè exprobrarent sibi sodales, quòd timore mortis faceret ea, quæ sospes facere nolebat, fortiter quidem, vt sibi videbatur loquutus, sed miserabiliter, vt pòst patuit, dæmoniaca fraude seductus. Cúmque morbo ingrauescente, denuò ad eum visitandum ac docendum rex intraret, clamauit statim miserabili voce: Quid vis modò? quid huc veniſti? non enim mihi aliquid vtilitatis, aut salutis potes vltrà conferre. At ille, noli ità loqui. Vide vt sanum sapias. Non, inquit, insanio, sed pessimam mihi conscientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc est? Paulò antè, inquit, intrauerunt domum hanc duo pulcherrimi iuuenes, & resederunt iuxta me, vnus ad caput, & vnus ad pedes, protulitque vnus libellum perpulchrum, sed vehementer modicum, ac mihi legendum dedit, in quo omnia quæ vnquàm bona feceram, intuens scripta reperi, & hæc erant nimiùm pauca & modica. Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebãt. Tunc subitò mihi superuenit exercitus malignorum & horrendorum vultu spirituum, domumque hanc & exteriùs obsedit, & intùs maxima ex parte residens impleuit. Tunc ille qui & obscuritate tenebrosæ faciei, & primatu sedis maior esse videbatur eorum, proferens codicem horrendæ visionis, & magnitudinis enormis, & ponderis penè importabilis, iussit vni ex satellitibus suis mihi ad legendum deferre. Quem cùm legissem, inueni omnia scelera, nõ solùm quæ opere & verbo, sed etiam quæ tenuissima cogitatione peccaui, manifestissimè in eo tetris esse descripta literis. Dicebátque ad illos, qui mihi adsederant, viros albatos & præclaros: Quid hic sedetis, scientes certissimè quia noster est iste? Responderunt, Verum dictis, accipite, & in cumulum damnationis vestræ ducite. Quo dicto, statim disparuerunt, surgentesque duo nequissimi spiritus, habentes cultros in manibus, percusserunt me, vnus in capite, & alius in pede: qui videlicet modò cum magno tormento transfodiunt viscera mea, & interiora corporis mei penetrant, móxque vt ad inuicem perueniant, moriar, & paratis ad rapiendum me dæmonibus in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur miser desperans, & non multò pòst defunctus, pœnitentiam, quam ad breue tempus cum fructu veniæ facere superſedit, in æternum fine fructu pœnis subditus facit. De quo constat, quia, sicut B. Papa Gregorius de quibusdam scribit, non pro se ista, cui non profuêre, sed pro alijs viderit: qui eius interitum cognoscentes, differre tempus pœnitentiæ, dum vacat, timerent, nè improuiso mortis articulo præuenti, impœnitentes perirent. Quòd autem codices diuersos per bonos siue malos spiritus sibi vidit offerri, ob id superna dispensatione factum est, vt memineri-mus facta & cogitationes nostras, non in ventum diffluere, sed ad examen summi iudicis cuncta seruari, siue per amicos angelos in fine nobis ostendenda, siue per hostes. Quòd verò priùs candidum codicem protulerũt angeli, deindè atrum dæmones, illi perparuum, isti enormem, animaduertendum est, quòd in prima ætate bona aliqua fecit, quæ tamen vniuersa prauè agendo iuuenis obnubilauit: Qui si è contrario errores pueritiæ corrigere in adolescentia, ac benefaciendo à Dei oculis abscondere curâsset, posset eorum numero sociari, de quibus ait psalmus: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Hanc historiam, sicut à venerabili antistite Pethelmo didici, simpliciter ob salutem legentium siue audientium, narrandam esse putaui. Psal. 31.

In 4. dialog. cap. 38.

De codicibus quos angeli tum boni tũ mali morituro exhibuerunt.

15. ET capite decimoquinto: Noui autem ipse fratrem, quem vtinàm non nôssem, cuius etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem, positum in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter viuentem. Corripiebatur quidem sedulò à fratribus, ac à maioribus loci ad castigatiorem vitam conuerti admonebatur: Et quanuis eos audire noluisset, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob necessitatem operum ipsius exteriorum. erat enim fabrili arte singularis. Seruiebat autem multùm ebrietati, & cæteris remissioris vitæ illecebris, magisque in officina sua die, noctúque residere, quàm ad psallendum aut orandum in ecclesia, audiendumque cum fratribus verbum vitæ consueuerat. Vndè accidit illi, quod solent dicere quidam: Quia qui non vult Ecclesiæ ianuâ sponte humiliatus ingredi, necesse habeat ianuam inferni non sponte damnatus introduci. Percussus enim languore, atque ad extrema perductus, vocauit fratres, & multùm mœrens ac damnato similis, cœpit narrare, quia videret inferos apertos, & Sathan demersum in profundum tartari, Caiphámque cum cæteris, qui occiderant Dominum, iuxta eum flammis vltricibus cõtraditum. In quorum vicinia, inquit, heu misero mihi locum adspicio æternæ perditionis esse præparatum. Audientes hæc fratres, cœperũt diligenter exhortari, vt vel tunc positus adhuc in corpore, pœnitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modò tempus mutandi vitam, cùm ipse viderim iudicium meum iam esse completum. Talia dicens, sine viatico salutis obijt: & corpus eius in vltimis est monasterij locis humatum: neque aliquis pro eo Missas facere, vel psalmos cantare, vel saltem orare præsumebat. O quàm grandi distantia diuisit Dominus lucem à tenebris. Beatus protomartyr Stephanus passurus mortem pro veritate, vidit cælos apertos, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei: & vbi erat futurus ipse pòst mortem, ibi oculos mentis ante mortem misit, quò lætior occũberet in mortem. At contrà faber iste tenebrosæ mentis & actionis, imminente morte, vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli, & sequacium eius, vidit etiam suum infelix inter tales carcerem, quo miserabilius ipse desperata salute periret, sed viuentibus, qui hæc cognouissent, causam salutis suæ perditione relinqueret. Factum est hoc nuper in prouincia Berniciorum, ac longè latéque diffamatum, multos ad agendam, & non differendam scelerum suorũ pœnitudinem prouocauit. Quod vtinàm ex hac etiam nostratum lectione literarum fiat. Exemplum terribile de eo qui vidit infernũ apertum, & locũ apud inferos sibi paratum. Actor. 7.

16. PSALMO centesimo decimoquinto, vt in textu.

17. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactã æternam in cælis, &c. Audentes igitur semper, & scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præsentes esse ad Dominum.

18. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite vndecimo mortem Vrsini presbyteri describens: Cum magna cœpit lætitia clamare, dicens: Benè veniant Domini mei, benè veniant In morte quidam videt Apostolos.

Digitized by Google

niant Domini: quid tantillum ſeruulum veſtrum eſtis dignati conuenire? Venio, venio. Gratias ago, gratias ago. Cúmque hoc iterata crebrò voce repeteret, quibus hoc diceret, noti ſui qui illum circunſteterant, requirebant. Quibus ille admirando reſpondit, dicens: Nunquid hîc conueniſſe ſanctos Apoſtolos non videtis? beatum Petrum & Paulum primos Apoſtolorum non adſpicitis? Ad quos iterùm conuerſus, dicebat: Eccè venio, eccè venio: atque inter hæc verba animam reddidit. Et quia veraciter ſanctos Apoſtolos viderit, eos etiam ſequendo teſtatus eſt. Quod plerunquè contingit iuſtis, vt in morte ſua ſanctorum præcellentium viſiones adſpiciant, nè ipſam mortis ſuæ pœnalem ſententiam pertimeſcant, ſed dum eorum menti internorum ciuium ſocietas oſtenditur, à carnis ſuæ copula ſine doloris & formidinis fatigatione ſoluantur.

Cùr quidam in morte ſanctos videant præſentes.

19. SEQVENTIBVS capitibus plures alias ſimiles apparitiones iuſtorum commemorat.

20. CYPRIANVS in libro de mortalitate, inter alia quæ adfert de non timenda morte: Quæ cæcitas, inquit, animi, quæ ve dementia eſt, amare preſſuras & pœnas, & lachrymas mundi, & non feſtinare potiùs ad gaudium quod nunquàm poſſit auferri? Hoc autem fit, fratres dilectiſſimi, quia fides deeſt, quia nemo credit vera eſſe quæ promittit Deus. Apoſtolus Paulus in epiſtola ſua ponit & dicit: Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Lucrum maximum computans iam ſeculi laqueis non teneri, iam nullis peccatis & vitijs carnis obnoxium fieri, exemptum preſſuris angentibus, & venenatis diaboli faucibus liberatum, ad lætitiam ſalutis æternæ, Chriſto vocante, proficiſci. Et poſt nonnulla: Mori planè timeat, ſed qui ex aqua & ſpiritu non renatus, gehennæ ignibus mancipatur: mori timeat, qui non Chriſti cruce & paſſione cenſetur: mori timeat, qui ad ſecundam mortem de hac morte tranſibit: mori timeat, quem de ſeculo recedentem perennibus pœnis æterna flamma torquebit: mori timeat, cui hoc mora longiore confertur, vt cruciatus eius & gemitus interìm differatur. Qualem te inuenit Dominus cùm vocat, talem pariter & iudicat. Meminiſſe debemus voluntatem nos, non noſtram, ſed Dei facere debere, ſecundùm quod nos Dominus quotidiè iuſſit orare. Quàm præpoſterum eſt, quámque peruerſum, vt cùm Dei voluntatem fieri poſtulemus, quando euocat nos & accerſit de hoc mundo Deus, non ſtatìm voluntatis eius imperio pareamus. Obnitimur & reluctamur, & peruicacium more ſeruorum ad conſpectum Domini cum triſtitia & mœrore perducimur, exeuntes iſtinc neceſſitatis vinculo, non obſequio voluntatis: & volumus ab eo præmijs cæleſtibus honorari, ad quem venimus inuiti? Quid ergò oramus & petimus vt aduenìat regnum cælorum, ſi captiuitas terrena delectat? Quid precibus frequenter iteratis rogámus & poſcimus, vt acceleret dies regni, ſi maiora deſideria, & vota potiora ſunt ſeruire iſtic diabolo, quàm regnare cum Chriſto? Deniquè vt manifeſtiùs diuinæ prouidentiæ indicia clareſcerent, quòd Dominus præſcius futurorum ſuis conſulat ad veram ſalutem, cùm quidam de collegis & conſacerdotibus noſtris iam infirmitate defeſſus, & de appropinquante morte ſolicitus commeatum ſibi precaretur, adſtitit deprecàti, & iam penè morienti iuuenis honore & maieſtate venerabilis, ſtatu celſus, & clarus adſpectu, & quem aſſiſtentem ſibi vix poſſet humanus adſpectus oculis carnalibus intueri, niſi quòd talem videre iam poterat de ſeculo receſſurus. Atque ille non ſine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit: Pati timetis, exire non vultis, quid faciam vobis? Increpantis vox & monentis eſt: qui de perſecutione ſolicitis, de accerſitione ſecuris non conſentit ad præſens deſiderium, ſed conſulit in futurum. Audiuit frater noſter & collega moriturus, quod cæteris diceret. Nam qui moriturus audiuit, ad hoc audiuit vt diceret: audiuit non ſibi ille, ſed nobis. Nam quid diſceret iam receſſurus? Didicit immò nobis remanentibus, vt dum ſacerdotem Dei qui commeatum petebat, increpitum eſſe comperimus, quid cunctis expediat agnoſceremus. Et paucis interiectis: Quod interìm morimur, ad immortalitatem morte tranſgredimur: nec poteſt vita æterna ſuccedere, niſi hinc contigerit exire: non eſt exitus iſte, ſed tranſitus, & temporali itinere decurſo ad æterna tranſgreſſus. Quis non ad meliora feſtinet? Quis non mutari & reformari ad Chriſti ſpeciem, & ad cæleſtis gratiæ dignitatem venire citiùs exoptet? Paulo Apoſtolo prædicante: Noſtra autem conuerſatio, inquit, in cælis eſt, vndè & Dominum expectamus &c. Eius eſt in mundo diù velle remanere, quem mundus oblectat, quem ſeculum blandiens atque decipiens, illecebris terrenæ voluptatis inuitat. Porrò cùm mundus oderit Chriſtianum, quid amas eum qui te odit, & non magis ſequeris Chriſtum, qui te & redemit & diligit? Et ſub finem: Quis non peregrè conſtitutus properet in patriam regredi? Quis non ad ſuos nauigare feſtinans, ventum proſperum cupidiùs optaret, vt velociter charos liceret amplecti? Patriam noſtram paradiſum computamus, parentes patriarchas habere iam cœpimus, quid non properamus & currimus, vt patriam noſtram videre, vt parentes ſalutare poſſimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copioſa turba deſiderat, iam de ſua immortalitate ſecura, & adhuc de noſtra ſalute ſolicita.

Philip. 1. Per mortem à quibus calamitatibus & periculis liberemur.

Quibus ſit meritò mors timenda.

Quales moriamur, tales iudicamur. Voluntati Dei parendū eſt.

Pertinacibus ſeruis cōparantur ij, qui moriūtur inuiti.

Exemplum cuius etiam meminit Poſſidonius in vita D. Auguſtini.

Amare vitam præſentem, quàm fatuum ſit.

Non ſibi, ſed nobis audiuit.

Per mortem tranſitur ad immortalitatem.

Philip 3.

Cùius ſit deſiderare & vnicè amare vitam præſentem.

Per mortē itur in patriam.

Sancti in cælis ſunt de nobis ſoliciti.

21. AMBROSIVS in libro de bono mortis, capite ſecundo: Mortis tria ſunt genera. Vna mors peccati eſt, de qua ſcriptum eſt: Anima quæ peccat, ipſa morietur. Alia mors myſtica, quando quis peccato moritur, & Deo viuit, de qua ait Apoſtolus: Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem. Tertia mors qua curſum vitæ huius & munus explemus, id eſt, animæ corporiſque ſeceſſio. Aduertimus igitur quòd vna mors ſit mala, ſi propter peccatum moriamur: alia mors bona ſit, qua is qui fuerit mortuus, iuſtificatus eſt à peccato. Tertia mors media ſit. Nam & bona iuſtis videtur, & pleriſque metuenda. Quæ cùm abſoluat omnes, paucos delectat. Sed non hoc mortis eſt vitium, ſed noſtræ infirmitatis, qui voluptate corporis, & delectatione vitæ iſtius capimur, & curſum hunc conſummare trepidamus, in quo plus amaritudinis quàm voluptatis eſt. Et poſt pauca: Quid tantoperè vitam iſtam deſideramus, in qua quanto diutiùs quis fuerit, tanto maiore oneratur ſarcina peccatorum? Ipſe Dominus ait: Sufficit diei malitia ſua.

Mortis tria ſunt genera. Ezech. 18.

Rom. 6.

Quædā mors mala, quædā bona, & quędam media.

Cur mors paucos delectet, vitiū infirmitatis eſt.

Matth. 6.

22. CAPITE tertio: Mors igitur ſolutio eſt animæ & corporis. Deniquè & in Apoſtolo docuimus lectum, Diſſolui & cum Chriſto eſſe, multo melius. Solutio autem iſta quid aliud agit, niſi vt corpus reſoluatur & quieſcat, anima autem conuertatur in requiem ſuam, & ſit libera, quæ ſi pia eſt, cum Chriſto futura ſit? Quid igitur in hac vita aliud iuſti agunt, niſi vt exuant ſe huius corporis * cogitationibus, quæ velut vincula nos ligant, & ſe ab his moleſtijs ſeparare contendant, renuncient voluptatibus ſuis atque luxuriæ, fugiant flammas libidinum?

Philip. 3.

Anima poſt mortem ad Chriſtum vadit.

* al. contagionibus

Mors myſtica iuſtorum.

23. CAPITE quarto: Omnifariàm igitur mors eſt bonum, & quia compugnantia diuidit, nè ſe inuicèm impugnent, & quia portus quidam eſt eorum qui magno vitæ iſtius iactati ſalo, fidæ quietis ſtationem requirunt. Et quia deteriorem ſtatum non efficit, ſed qualem in ſingulis inuene-

Mortem eſſe bonam, & idcirco non timendam.

Digitized by Google

inuenerit, talem iudicio futuro reseruat, & quiete ipsa fouet, & præsentium inuidiæ subducit, & futurorum expectatione componit. Accedit eò, quòd frustrà homines mortem timent, quasi finem naturæ. Nam si recolamus quòd Deus mortem non fecerit, sed postquàm homo lapsus in flagitium est, præuaricationis & fraudis sententia comprehenderit, vt in terram suam terra remearet, inueniemus mortem finem esse peccati, nè quo esset vita diuturnior, eo fieret culpa numerosior.

Sap. 2.

Mors est finis peccati.

24. CAPITE septimo: Non amara mors, sed impio amara, & tamen amarior vita quàm mors. Grauius est enim ad peccatum viuere, quàm in peccato mori, quia impius quàm diù viuit, peccatum auget: si moriatur, peccare definit. Plerique criminum suorum absolutione lætãtur: si emendaturi sunt, rectè: si perseueraturi in eis, stultè: quia longè illis plùs damnatio profuisset, nè incrementa facerent peccatorum.

Mors quibus amara sit.

Mors impiorum quodãmodò bona est.

25. CAPITE octauo: Quòd si terribilis apud viuentes æstimatur, non mors ipsa terribilis est, sed opinio de morte, quam vnusquisque pro suo interpretatur affectu, aut pro sua conscientia perhorrescit. Suæ igitur vnusquisque conscientiæ vulnus accuset, non mortis acerbitatem. Deniq; iustis mors quietus est portus, nocentibus naufragium putatur. Certè ijs quibus grauis est timor mortis, non est graue mori, sed graue est viuere sub metu mortis. Non ergò mors grauis, sed metus mortis. Non habemus quod in morte metuamus, si nihil quod timendum sit, vita nostra commisit. Insipientes autem mortem quasi summum malorum reformidant, sapientes quasi requiem post labores & finem malorum expetunt.

Nõ tam mors quàm opinio de morte, terribilis est.

Timor mortis potiùs grauis est, quàm mors ipsa.

Vita inculpata mortẽ non timet.

26. CAPITE duodecimo: His igitur freti, intrepidè pergamus ad redemptorem nostrum Iesum, intrepidè ad patriarcharum concilium, intrepidè ad Abraham patrem nostrum, cùm dies aduenerit, proficiscamur: intrepidè pergamus ad illum sanctorum cœtum, iustorúmque conuentum. Ibimus enim ad patres nostros, ibimus ad illos nostræ fidei præceptores, vt etiam si opera desint, fides opituletur, defendatur hæreditas.

Per mortem itur ad Sanctorum consortia.

27. AD Philippenses primo, vt in textu.

28. LVCAE secundo: Nunc dimittis seruum tuum Domine secundùm verbum tuum in pace.

29. PSALMO quadragesimoprimo: Quemadmodùm desiderat ceruus ad fontes aquarum, ità desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei.

30. ITEM octogesimotertio: Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.

31. ET centesimo quadragesimoprimo: Educ de custodia animam meam, ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti donèc retribuas mihi.

32. NVMERORVM vigesimotertio ait Balaam: Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia.

33. LVCAE duodecimo, vt in textu, & B. testimonio sexto.

34. APOCALYPSIS decimoquarto, 35. SAPIENTIAE quarto, vt in textu.

III.

Quomodò Scriptura de Iudicio admonet?

A. HORRENDVM [a] *est incidere in manus Dei viuentis,* Christique iudicis, [b] ante cuius tribunal nos omnes oportet manifestari, & [c] vnumquemque rationem pro seipso reddere. [d] *Cuncta* enim *quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, siue bonum, siue malum sit.* Quare non modò peccatoribus, sed etiam sæpè [e] sanctis iudicij huius terribilis est [f] expectatio. Timuit hinc Dauid, vt solicitè roget: [g] *Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine.* Timuit & Iob, quantunuis [h] innocens, sumque timorem his verbis ostendit: [i] *Quid faciam, cùm surrexerit ad iudicandum Deus? & cùm quæsierit, quid respondebo illi? Semper* [k] *quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.* [l] *Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti.*

a Heb. 10. f Bernard. ser. 8. in psalmum, Qui habitat.
b 2. Cor. 5. b
c Rom. 14. b Luc. 16. a 12. f 19. d
d Eccles 12. d 11. d 1 Cor. 4. a Rom. 2. a b c Sapien. 1. c Eccli 11. c Matth. 12. c 16. d Apoc. 20. d 22. c Psal. 61 b 2. Tim. 4. b Damasc. in orat. de defunctis. Cyril. de exitu animæ. Leontius in vita Ioannis Eleemosynarij.
e 1. Pet. 4. d Soph. 1. c Psal. 74. a Bernar. ser. 55. in Cantica. Gregor. lib. 8 moral. cap. 13.
f Hebr. 10. e
g Psal. 142. a
h Iob 1. a
i Iob 31. b
k Ibidèm e Gregor. 21. moral. cap. 15. & 16.
l Iob 9. d 24. b Eccles 9. a 1. Cor. 4. a

B. Ac verò metuendus est Iudex [m] ille, cuius non licet potestatem effugere, sapientiam fallere, æquitatem flectere, iudicium retractare. De quo ità scriptum extat, [n] *Zelus & furor viri* (Christi iudicis scilicet) *non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.* Qui de seipso etiam suoque iudicio (nè quis sit inscius) hoc omnibus prænunciauit: [o] *Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.* [p] *Ego Dominus scrutans cor & probans renes: qui do vnicuique iuxta viam suam, & iuxta fructum adinuentionum suarum.* [q] *Ego opera eorum & cogitationes eorum venio vt congregem, cum omnibus gentibus & linguis: & venient, & videbunt gloriam meam.*

m Aug. in lib. de decem chordis cap. 1. & 2. Prosper lib. 3. de vita contemp. cap. 12. Bernard. epist. 1. Innocentius 3. lib. 3. de contemptu mundi, cap. 15.
n Prouer. 6. d
o Psal. 74. a Bernar. ser. 55. in Cant.
p Hieremiæ 17. b 11. d 20. c 32. c Prouer. 16. a Heb. 4. d 1. Par. 28. b Mal 3. a Psal. 7. b 43. d
q Esa. 66. f Iudæ Apost. c Matth. 10. c

C. Cæterùm de Iudicij [r] extremi die, qui & [s] dies Domini, dies iræ, dies magnus & horribilis in scriptura dicitur, Apostolus Petrus docet in hunc modum: [t] *Aduenient dies Domini sicut*

r Aug. 20. de ciuit Dei cap. 1. 2. 30. & lib. 18 cap 53. Itẽ epist. 78. & 80 ad Hesych. Hippol. de consum. mundi. Damasc. lib. lib. 4. ortho fidei, cap. 27.
s Soph. 1. d Iohel. 2. a c g 3. a Esa. 13. b c 24. c d 66. c Hiere. 23 d Mala 3. a 4. a b

Digitized by Google

ſicut fur, in quo cæli magno impetu tranſient, elementa verò calore ſoluentur: terra autem & omnia quæ in ipſa ſunt opera, exurentur. Cùm igitur hæc omnia diſſoluenda ſint, quales oportet vos eſſe in ſanctis conuerſationibus & pietatibus: expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes ſoluentur, & elementa ignis ardore tabeſcent?

Dan. 7. c d Apoc. 20. d 6. d Pſal. 96. a 59. a Matth 24. & 25 c d 13 f 3. c. Sap. 5. a d 1 2. Pet. 3. c Auguſt. lib. 20. de ciuit. Dei cap. 16. & 18. Chryſoſt. hom 46. ad pop. Antioch. & ſeq. Ephræm in lib. de iudicio extremo, & lib. de vera pœnitent. Aug. ſerm. 67. de temp. Iſidorus de ſummo bono lib. 1. cap. 30. Cyril. catech. 15. Illum. Hieron epiſt. 1. ad Heliod. cap. 9. Grego. hom. 1. & 12. in Euang. Item lib. 26. moral. cap. 24. & 25 Auguſt. cap. 4. meditat. Anſel. de miſeria hominis. Bernar. de interiori domo cap. 38.

D. Vt verò tunc clementem iudicem Chriſtum, ac diem illum, quo *cælum & terra* [v] *tranſibunt*, nobis lętum habeamus, prę-clarum hoc eſt conſilium Sapientis, [x] *Ante languorem adhibe medicinam, & ante iudicium interroga teipſum, & in conſpectu Dei inuenies propitiationem.* [y] *Si enim noſmetipſos dyudicaremus, non vtiquè iudicaremur.* [z] *Timenti Dominum benè erit in extremis, & in die defunctionis ſuæ benedicetur.*

v Lucæ 21. f 1. Corinth 7. f Apoc. 21. a

x Eccli 18. c 2. Pet. 3. c Lucæ 21. g Tit. 2. d 1. Theſſ. 5. a Luc. 17. f Chryſo. hom. 5. de pœnitentia.

y 1. Corinth. 11. g

z Eccli 1. b Gregor. lib. 31. moral. cap. 21. Auguſt ſerm. 120. de temp.

TESTIMONIA.

1. A. AD Hebræos decimo, vt in textu.

Iudicij Dei terribile.

2. BERNARDVS ſermone octauo in pſalmũ, Qui habitat in adiutorio altiſſimi: Quid tam pauendum, quid tam plenum anxietatis, & vehementiſſimæ ſolicitudinis excogitari poteſt, quàm iudicandum adſtare illi tam terrifico tribunali, & incertam adhuc expectare ſub tam diſtricto iudice ſententiam? Horrendum eſt (ait Apoſtolus) incidere in manus Dei viuentis. Iudicemur interìm fratres, & terribilem illam expectationem præſenti ſtudeamus declinare iudicio. Non iudicabit Deus bìs in idipſum. Sanè vt quorundam peccata, ſic & quorundam ſtudia bona manifeſta ſunt præcedentia ad iudicium: vt illi quidem non expectantes ſententiam, proprio ſtatìm pondere criminum in tartara deijciantur: iſti verò è regione paratas ſibi ſedes tota libertate ſpiritus ſine vlla cunctatione conſcendant. Felix paupertas voluntaria omnia relinquentium, & ſequentium te Domine Ieſu. Felix planè quæ tam ſecuros, immò tam glorioſos faciat in illo ſingulari fragore elementorum, & in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto diſcrimine iudiciorum.

Heb. 10.

Quomodò declinetur. 1. Cor. 11. 1. Tim. 5. Ioan. 3.

Matth. 19. Paupertatis voluntariæ priuilegium in iudicio.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.

4. AD Romanos decimoquarto: Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti. ſcriptum eſt enim, Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu: & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque vnuſquiſque noſtrùm pro ſe rationem reddet Deo.

5. LVCAE decimoſexto: Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare.

6. ET capite duodecimo: Omni autẽ cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo.

7. CAPITE decimonono: Et alter venit, dicens: Domine, eccè mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu eſto ſuper quinque ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, eccè mna tua quam habui repoſitam in ſudario. Timui enim te, quia homo auſterus es: tollis quod non poſuiſti, & metis quod non ſeminâſti. Dicit ei: De ore tuo te iudico ſerue nequam. Sciebas quòd ego homo auſterus ſum, tollens quod nõ poſui, & metens quod non ſeminaui: & quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, & ego veniens cum vſuris vtiquè exegiſſem illam? Et adſtantibus dixit, Auferte ab illo mnam &c.

8. ECCLESIASTIS duodecimo, vt in textu.

9. CAPITE vndecimo: Lætare ergò iuuenis in adoleſcentia tua, & in bono ſit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in vijs cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & ſcito quòd pro omnibus his adducet te Deus in iudicium.

10. PRIORIS ad Corinthios quarto: Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadùſque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

11. AD Romanos ſecundo: Propter quod inexcuſabilis es ô homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipſum condemnas. Eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium Dei eſt ſecundùm veritatem in eos qui talia agunt. Exiſtimas autem hoc ô homo, qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, theſaurizas tibì iram, in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius: ijs quidem qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam. ijs autem qui ſunt ex cõtentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Iudęi primùm & Grẹci, gloria autem & honor & pax omni operãti bonum, Iudæo primùm & Græco. non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum. Quicunq; enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: & quicunq; in lege peccauerunt, per legem iudicabũtur. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum: ſed factores legis iuſtificabũtur. Cùm enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt: eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicèm cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium, in die cùm iudicabit Deus occulta hominum, ſecundùm Euangelium meum per Ieſum Chriſtum.

12. SAPIENTIAE primo: In cogitationibus impij interrogatio erit: ſermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius.

13. ECCLESIASTICI vndecimo: Facile eſt coram Deo in die obitus retribuere vnicuique ſecundùm vias ſuas. Malitia horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ, & in fine hominis denudatio operum illius.

14. MATTHAEI duodecimo: Dico autem vobis, quoniam omne verbum ocioſum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die

Digitized by Google

die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

15. CAPITE decimosexto: Filius hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.

16. APOCALYPSIS vigesimo: Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundùm opera ipsorum. & dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederũt mortuos suos qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secundùm opera ipsorum.

17. CAPITE vigesimosecundo: Eccè venio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundùm opera sua.

18. PSALMO sexagesimoprimo: Semèl locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

19. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Ego enim iam delibor: & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

20. IOANNES Damascenus in oratione de defunctis, siue quòd ij, qui cum fide ex hac vita excesserunt, viuorum Missis ac beneficijs iuuentur: Narrant enim viri quidam diuinitùs illustrati, hominum actiones in extremo vitæ spiritu, non secùs atquè in trutina, perpendi. Ac siquidem dextra lanx supra alteram efferatur, non esse dubitandum, quin quisquis ille sit, inter dextros angelos animam exhalet. Si autem paria vtriusq; lancis momenta sint, Dei clementiam proculdubiò victoriam obtinere. Quin, vt à sanctissimis viris proditum est, etiamsi trutina nonnihil ad læuam vergat, tum tamen Dei quoquè misericordia supplet id quod defideratur. Habes iam tres diuinas Domini sententias, quarum prima iusta est, altera benigna atque humanitatis plena, tertia bonitatem omnem excedit. Sequitur quarta, quæ quidem tum denique locum habet, cùm improbæ & flagitiosæ actiones nimiùm præponderant. Et paulopòst: Clarissimi ac sanctissimi illius Ioannis Eleemosynarij tempestate inuentus est Petrus, quondàm publicanus, qui ex summa inhumanitate ac morum truculentia ad summam ac numeris omnibus absolutam erga pauperes misericordiam sanctitatemq; sese conuertit. Cùm enim aliquando, vt in beatissimæ ipsius vitæ libello proditum habetur, extra se raptus fuisset, suaq; opera ad lancem expendi videret, filigineum vnum panem, quem etiam ipsum ira percitus in pauperis cuiusdam faciem saxi loco coniecerat, in dextra trutinæ lance conspexisse dicitur. Atque hac visione commotus, ad ingentem pietatis magnitudinem beatus hic vir euasisse fertur.

Examinantur velut in trutina actiones hominum.

De Petro Teloneario.

Apud Leontium.

21. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ, vt suprà de extrema vnctione, quæstione tertia, C. testimonio primo.

22. LEONTIVS Neapolitanus in vita Ioannis Eleemosynarij: Multùm de memoria mortis & exitu animæ disputabat semper ille beatus, ità vt frequenter quidam ad eum superbo schemate intrarent, & ridente vultu, & inconsiderato oculo, & exirent humili more, & compuncta facie, & lachrymantibus oculis. Propter quod & dicebat, Quia (vt æstimo ego humilis) sufficit ad salutem assiduè & dolenter cogitare, & solicitudinem habere de morte, quoniam nemo nobis in illa hora compatietur, aut comitabitur ex vita ista, nisi opera bona nostra. Et quomodò angelis venientibus & properantibus non turbatur tunc anima, si inuenta fuerit benè præparata? aut quomodò rogat, vt addatur sibi modicum tempus vitæ, si audierit, Tempus quod vixisti, benè non consumpsisti? Et iterùm dicebat tanquàm de semetipso: Quomodò humilis Ioannes transire poteris bestias arundineti, quando obuiabunt tibi exactores?

Memoria mortis quàm fructuosa.

Væ qualis timor & tremor obtinet animam tunc rationem ponentem, tantis exquisitoribus, tam amaris & immisericordibus? Etenim sanctus iste in memoria semper retinebat, quod sancto Simeoni, qui in columnis stetit, per reuelationem factum est notum, quia (vt ait) exeunte anima è corpore, obuiant ei, cùm ascenderit à terra in cælum, chori dæmonum, singuli in proprio ordine. Obuiat & chorus dæmoniorum superbiæ, inuestigat eam si habeat opera eorum. Obuiat chorus spirituum detractionis, adspiciunt si quando obloquta sit, & pœnitentiam non egerit. Obuiant iterùm superiùs dæmones fornicationis, scrutantur si recognoscant in ea voluptates suas. Et quando à terra vsque ad cælum misera anima posita ratione perueuerit, seorsum ab ea sancti angeli stabunt, & non adiuuabunt eam nisi bonitates suæ.

Vexatio dæmonum in morte, & statim post mortem.

23. PRIORIS Petri quarto: Quoniam tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei. Si autem primùm à nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei euangelio?

24. SOPHONIAE primo: Et erit: in tempore illo scrutabor Ierusalem in lucernis, & visitabo super viros defixos in fæcibus suis: qui dicunt in cordibus suis, Non faciet benè Dominus, & non faciet malè.

25. PSALMO septuagesimoquarto: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.

26. BERNARDVS sermone quinquagesimoquinto in Cantica: Verùm tu qui aduentum desideras saluatoris, time scrutinium iudicis, time oculos capreæ, time illum qui per prophetam dicit: Et erit, in die illa & ego scrutabor Hierusalem in lucernis. Acuto visu est, nihil inscrutatum relinquet oculus eius. Scrutabitur renes & corda, ipsaq; cogitatio hominis confitebitur illi. Quid tutum in Babylone, si Hierusalem manet scrutinium? Puto enim hoc loco prophetam Hierusalem nomine designâsse illos, qui in hoc seculo vitam ducunt religiosam, mores supernæ illius Hierusalem conuersatione honesta & ordinata pro viribus imitantes, & non velutì hi, qui de Babylone sunt, vitam in perturbatione vitiorum scelerumq; confusione vastantes. Denique illorum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium, & non egent scrutinio, sed supplicio. Mea autem (qui videor monachus & Hierosolymita) peccata certè occulta sunt, nomine & habitu monachi adumbrata. Et idcircò necesse erit subtili ea inuestigari discussione, & quasi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi. Possumus afferre aliquid & de psalmo ad confirmandum id quod dicitur de scrutanda Hierusalem. Ait nanque sub persona Domini: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Vias iustorum (ni fallor) & actus eorum discussurum se & examinaturum dicit. Verendum valdè cùm ad hoc ventum fuerit, nè sub tam subtili examine multæ nostræ iustitiæ (vt putantur) peccata appareant. Vnum est tamen, si nosmetipsos dijudicauerimus, non vtiquè dijudicabimur. Bonum iudicium, quod me illi districto diuinoq; iudicio subducit & abscondit. Prorsùs horreo incidere in manus Dei viuentis. Volo vultui iræ iudicatus præsentari, non iudicandus. Spiritualis homo omnia dijudicat, & ipse à nemine iudicatur. Iudicabo proindè mala mea, iudicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiunijs, cæterisq; sanctæ laboribus disciplinæ. In bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum Domini, seruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui,

Iudicis in examinando seueritas timenda.

Soph. 1.

Psal. 7.

Quid sit scrutari Hierusalem in lucernis.

1. Tim. 5.

Psal. 74.

Quid sit iustitias iudicare.

Quomodò Dei iudicium & seuerum examen effugere liceat.

1. Cor. 2.

Luc. 17.

Digitized by Google

but, tantùm feci: Labo operam nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas & studia mea: quò is qui scrutaturus est Hierusalem in lucernis, nihil inscrutatum in me siue indiscussum inueniat. Neque enim iudicaturus est bis in idipsum.

Soph. 1.

27. GREGORIVS libro octauo Moralium in Iob, capite decimotertio: Iustorum mens semper solicita venturo examini intendit. Omne enim quod agunt metuunt, dum caute considerant, ante quantum iudicem stabunt. Intuentur potentiam illius magnitudinis, & pensant quanto reatu constricti sunt propriæ infirmitatis. Enumerant mala proprij operis, & contra hæc exaggerant bona gratiæ conditoris. Considerant præuia quàm districtè iudicet, bona opera quàm subtiliter pensèt, & perituros se absque ambiguitate præsciunt, si remota pietate iudicentur, quia hoc ipsum quoque quod iuste videmur viuere, culpa est, si iustam nostram cum iudicat, hanc apud se diuina misericordia non excusat. Hinc enim in hoc eodem libro scriptum est: Astra non sunt munda in conspectu eius. Quia apud eum districtè iudicati, ipsi quoq; maculas inquinationis habent, qui per munditiam sanctitatis lucent.

Iustitiment Dei iudicium.

Iob 25.

28. AD Hebræos decimo: Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio iudicij & ignis æmulatio, quæ consumpturus est aduersarios.

29. PSALMO centesimo quadragesimosecundo: Et non intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

30. IOB primo: Vir erat in terra Hus, nomine Iob: & erat vir ille simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.

31. CAPITE vigesimoprimo, vt in textu.

32. GREGORIVS libro vigesimoprimo Moralium, capite decimoquinto: Sciunt sancti, quia omnis humana iustitia, iniustitia esse deprehenditur, si diuinitùs districtè iudicetur.

33. CAPITE decimosexto: Benè subditur: Et pondus eius ferre non potui, quoniam qui extremi iudicij aduentum intenta mente considerat, profectò videt, quia tantus pauor imminet, quantum non solùm tunc videre, sed se etiam nùc præuidere pertimescat. Considerationeque tanti terroris meus animus palpitat, & intentionis suæ oculos declinans, intueri quod præuidet, recusat. Benè ergò dicitur: Et pondus eius ferre non potui, quia cùm supernæ maiestatis vim ad iudicium venientis, terroremq; tanti examinis considerãdo animus conatur exquirere, mox ad seipsum refugiens, sese expauescit muenire.

Iudicij consideratio metum affert.

Iob 31.

34. IOB nono: Si fortitudo quæritur, robustissimus est: si æquitas iudicij, nemo audet pro me testimonium dicere. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, prauum me comprobabit. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ meæ. Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti.

35. CAPITE vigesimoquarto: Deus inultum ire non patitur.

36. ECCLESIASTIS capite nono: Nescit homo vtrùm amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta.

37. PRIORIS ad Corinthios quarto: Mihi autem pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: sed neq; meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est.

1. B. AVGVSTINVS in libro de decem chordis, capite primo: Gaudeamus ad misericordiam Domini: sed timeamus ad iudicium Domini. Parcit dum tacet. Tacet, sed semper non tacebit. Audi dum non tacet in verbo, nè non tibi vacet audire, dum non tacebit in iudicio.

Timendum Dei iudicium.

2. CAPITE secundo: Modò enim licet tibi causam tuam componere. Ante vltimum iudicium Dei tui compone causam tuam. Non est vndè præsumas, cùm ille venerit, nec falsos testes adducas, quibus ille fallatur, nec patronos fraudulentis circumuentionibus & linguosis artibus adhibebis, nec ambies aliquo modo, vt iudicem possis corrumpere. Quid ergò agis apud talem iudicem, quem nec fallere, nec corrumpere poteris? Et tamen est quod agas. Tunc enim ipse erit iudex causæ tuæ, qui modò est testis vitæ tuæ.

Falli in iudicio Deus non poterit, aut corrumpi.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo: Age cùm ad illud vltimum iudicium venerimus, ab eo iudice iudicandi, qui nec falli oculatione criminum potest, nec ad impunitatem promerendam muneris alicuius oblatione corrumpi: cùm cœperint omnium secreta reuelari, & non solùm actus ac verba, sed etiam ipsæ cogitationes ostendi: quid faciemus sub tanti iudicis maiestate? quid excusationis obtendere poterimus? quæ nos defensionis arte purgabimus? quæ nobis subuentura est pœnitentia, quam in hac carne contempsimus? Quæ nos defutura sunt opera bona, quæ in hac vita non fecimus? Ad quos Apostolos, aut ad quos alios sanctos confugituri sumus, quorum exempla simul ac verba despeximus? An forte aliquos ibi fragilitas corporis excusabit? Sed excusationi eorum reclamabunt omnium sanctorum exempla, qui cùm fragilitate carnis in carne viuentes, fragilitatem carnis in carne vincentes, quòd fecerunt, vtiquè fieri posse docuerunt? maximè, quia nec ipsi peccato sua virtute, sed Domini miserantis auxilio restiterunt: qui se & non quærentibus, vt quæratur, atque in eum credatur, ostendit: & credentes in se, nè à peccato vincantur, inuicta protectione defendit. Quid ergò responsuri sunt, si eis Dominus dicat, Si potuistis, quare non restitistis desiderijs peccatorum? si non potuistis, quare meum contra peccata non quæsistis auxilium? aut vulnerari, quare pœnitendo non adhibuistis vulneri vestro remedium? Nónne ad hæc obmutescentes, & quid excusationis referant, non habentes, dicet: Ligate eos manibus & pedibus, & mittite in tenebras exteriores! ibi erit fletus & stridor dentium: vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.

Iudex falli aut corrupi non potest.

Excusationi nullus erit locus in iudicio.

Sera in iudicio pœnitentia.

Frustrà implorabuntur Sancti.

Matth. 22.

Marc. 9.

Esaiæ 66.

4. BERNARDVS epistola prima ad Robertum: Veniet, veniet, qui malè iudicata reiudicabit: illicitè iurata confutabit: qui faciet iudicium iniuriam patientibus: qui iudicabit in iustitia pauperes: arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Veniet pro certo, qui per prophetam minatur in psalmo, dicens: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Quid faciet de iniustis iudicijs, qui ipsas quoquè iustitias iudicabit? Veniet, inquam, veniet dies iudicij: vbi plus valebunt pura corda, quàm astuta verba: & conscientia bona, quàm marsupia plena: quandoquidem iudex ille nec falletur verbis, nec flectetur donis.

Iudicabit malè iudicata.

Psal. 45.

Esaiæ 11.

Psal. 74.

Conscientiæ puræ vis in iudicio.

5. INNOCENTIVS tertius libro tertio de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite decimoquinto: O quantus tunc erit timor & tremor, quantus erit fletus & gemitus? Nam si columnæ cæli contremiscunt, & pauent ad nutum eius, & angeli pacis amarè flebunt: peccatores autem quid facient? Si iustus vix saluabitur, impius & peccatores vbi parebunt? Propterea clamat Propheta: Nè intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Si enim iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quis enim non timeat iudicem potentissimum, sapientissimum, & iustissimum. Potentissimum,

Iob 26.

Esaiæ 33.

1. Pet. 4.

Psal. 142.

Psal. 129.

Iudex potentissimus, sapientissimus, &

Digitized by Google

Iustissimus meritò timēdus est. Iob 9.

quem nemo potest effugere : sapientissimum, quem nemo potest latére: iustissimum, quem nemo potest corrumpere. Si fortitudo quæritur, robustissimus est, sapiens corde, & fortis robore. Si æquitas iudicij, nemo audebit pro me testimonium reddere. Si iustificare me voluēro, os meum condemnabit me. Si innocentem ostendero, prauum me comprobabit, etiam si simplex fuero.

Psal.32.148. Bar.3. Psal.103. Rom.9. Lucæ 1. Phil.2.

Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Qui vocat stellas, & dicūt: Adsumus. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Cuius voluntati nihil omninò resistit. Cui nullum verbum est impossibile, cui flectitur omne genu cælestium, terrestriū, & infernorum.

Hunc iudicē nihil latet. Psal.138. Hiere.17. Heb.4. Eccli 1. 1.Reg.2.

Hunc ergò nemo potest fugere, sicut dicit Propheta: Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Ipse scrutatur renes & corda: cuius oculis omnia nuda sunt & aperta. Qui pluuiæ guttas & arenam maris dinumerat. Deus scientiarum Dominus, præscius omnium, & conscius singulorum, occultus occultorum omnium indagator. Hunc ergò nemo potest latére, sicut dicit Apostolus: Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Ipse est iudex iustus, fortis & longanimis, qui nec prece, nec precio, nec amore, nec odio declinat à semita rectitudinis, sed via regia semper incedens, nullum malum præterit impunitum, nullum bonum irremuneratum relinquit. Hunc ergò nemo potest corrumpere, iuxta quod dicit psalmus: Tu reddes singulis secundùm opera sua.

Hebr. 4. Psal.7.

Nullum malum præterit impunitū, & nullū bonum irremuneratū relinquit. Psal.65.

6. PROVERBIORVM sexto, 7. PSALMO septuagesimoquarto, vt in textu.

8. BERNARDVS sermone quinquagesimoquinto in Cantica, vt suprà A. testimonio vigesimosexto.

9. HIEREMIAE decimoseptimo, vt in textu.

10. ET capite vndecimo: Tu autem Domine Sabaoth, qui iudicas iustè, & probas renes & corda, &c.

11. CAPITE vigesimo: Et tu Domine exercituum probator iusti, qui vides renes & cor, &c.

12. CAPITE trigesimosecundo: Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos. Fortissime, magne & potens, Dominus exercituum nomen tibi, Magnus consilio, & incomprahensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique secundùm vias suas, & secundùm fructum adinuentionum eius.

13. PROVERBIORVM decimosexto: Omnes viæ hominis patent oculis eius: spirituum ponderator est Dominus.

14. AD Hebræos quarto: Et non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo.

15. PRIMI Paralipomenon vigesimooctauo: Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & serui ei corde perfecto, & animo voluntario: Omnia enim corda scrutatur Dominus, & vniuersas mentium cogitationes intelligit. Si quæsieris eum, inuenies: si autem dereliqueris eum, proijciet te in æternum.

16. MALACHIAE tertio: Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum: Ego enim Dominus, & non mutor: & vos filij Iacob non estis consumpti.

17. PSALMO septimo: Consumetur nequitia peccatorum, & diriges iustum, scrutans corda & renes Deus.

18. ET quadragesimotertio: Si obliti sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deum alienum? Nónne Deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis.

19. ESAIAE sexagesimosexto, vt in textu.

20. IN epistola Iudæ Apostoli: Prophetauit autem de his septimus ab Adam, Enoch, dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis, facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios, de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt, quæ locuti sunt contra eum peccatores impij.

21. MATTHAEI decimo: Nihil est opertum, quod non reuelabitur: & occultum, quod non scietur.

1. C. AVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite primo: Non igitur in hoc libro de illis primis, nec de istis mediis Dei iudicijs, sed de ipso nouissimo iudicio, quantùm ipse tribuerit, disputabo: quando Christus de cælo venturus est viuos iudicaturus & mortuos. Iste quippe dies iudicij propriè iam vocatur, eò quòd nullum ibi erit imperitæ querelæ locus, cur iniustus ille sit felix, & cur iustus ille infelix. Omnium nanque tunc non nisi bonorum vera & plenissima felicitas, & omnium non nisi malorum digna & summa infelicitas apparebit.

Dies iudicij quis propriè dicatur, & qua de causa.

2. CAPITE secundo: Quanuis nesciamus quo iudicio Deus ista vel faciat, vel fieri sinat, apud quem summa virtus est, & summa sapientia, summaq; iustitia, nulla infirmitas, nulla temeritas, nulla iniquitas: salubriter tamen discimus, non magni pendere seu bona seu mala, quæ videmus esse bonis malisq; communia: & illa bona quærere, quæ bonorum; atque illa mala maximè fugere, quæ propria sunt malorum. Cùm verò ad illud Dei iudicium venerimus, cuius tempus iam propriè dies iudicij, & aliquando dies Domini nuncupatur: non solùm quæcunque tunc iudicabuntur, verumetiam quæcunque ab initio iudicata, & quæcunque ad illud tempus adhuc iudicanda sunt, apparebunt esse iustissima. Vbi hoc quoque manifestabitur, quàm iusto iudicio Dei fiat, vt nunc tam multa ac penè omnia iusta iudicia Dei sensus mentésque mortalium lateant, cùm tamen in hac re piorum fidem non lateat, iustum esse quod latet.

In die iudicij cognoscemus quo iudicio hæc aut illa Deus modò faciat vel permittat.

3. CAPITE trigesimo siue vltimo: In illo itaque iudicio, vel circa illud iudicium, has res didicimus esse venturas: Heliam Thesbiten, fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum, Christum iudicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorū malorumq; diremptionem, mundi conflagrationem, eiusdémque renouationem. Quæ omnia quidem ventura esse, credendum est: sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quàm nunc valet consequi ad perfectum hominum intelligentia. Existimo tamen eo, quo à me commemorata sunt, ordine esse ventura.

Ante & circa iudicium extremum quæ nam contingent. Malach.4. Rom.9.11. 2.Thess.3. Dan.7.11.12. Apoc.11.13. 20.21. Matth.25. 2.Pet.3.

4. ET libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite quinquagesimotertio: Frustrà annos, qui huic seculo remanent, computare ac definire conamur, cùm hoc scire non esse nostrum, ex ore veritatis audiamus. Quos tamen alij quadringentos, alij quingentos, alij etiam mille ab ascensione Domini vsque ad eius vltimum aduentum compleri posse dixerunt. Quemadmodùm autem quisque eorum adstruat opinionem suam, longum est demonstrare, & non necessarium. Coniecturis quippe vtuntur humanis, non ab eis certum aliquid de scripturæ canonicæ auctoritate profertur. Omnium verò de hac re calculantium digitos resoluit, & quiescere iubet ille qui dicit: Non est vestrum scire tempora, quæ pater in sua posuit potestate.

Incertus annorū numerus vsque ad diem iudicij. Actor.1.

In eos qui conantur finem mundi prænunciare. Actor.1.

5. IDEM in epistola septuagesimaoctaua ad Hesychium: Tunc audierunt Apostoli: Nemo potest cognoscere tempora quæ pater posuit in

Actor.1.

Digitized by Google

sua potestate. Tempora ergò computare, hoc est, χρόνους, vt sciamus quando sit finis huius seculi vel aduẽtus Domini, nihil mihi aliud videtur, quàm scire velle quod ipse ait nominem scire posse. Opportunitas verò illius temporis profectò non erit antequàm prædicetur Euangelium in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus. Apertissima enim de hac re legitur sententia Saluatoris dicentis: Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Tunc veniet, quid est, nisi nunc non veniet? Quanto pòst ergò veniet, incertum nobis est, ante tamen non esse venturum, dubitare vsiquè non debemus. Si ergò susciperemus hunc laborem serui Dei, vt peragrato orbe terrarum, quantum possent colligerent, quod remanet gentium, vbi nondùm est Euangelium prædicatum, hinc aduertere vtcunquè possemus, quantum hoc tempus longè sit à fine seculi. Quod si propter quædam loca inaccessibilia & inhospita fieri posse non creditur, vt à seruis Dei peragretur orbis, & quot quantæq; sint adhuc gentes sine Christi Euangelio, fideliter renuncietur: multo minùs existimo scripturis posse comprehendi, quanta vsque ad finem futura sint tempora, quandoquidem in eis legimus: Nemo potest cognoscere tempora, quæ pater posuit in sua potestate. Vndè si iam nobis certissimè nunciatum fuisset in omnibus gentibus Euangeliũ prædicari, nec sic possumus dicere quantum temporis remaneret vsque ad finem, sed magis magisq; iam propinquare meritò diceremus.

Scire velle finem seculi quid sit.

Nõ veniet dies iudicij priusquã euãgeliũ annũcietur toto orbe. Matth. 24.

Actor. 1. Quãuis euangelium toto orbe nũc annunciaretur, incertus nihilominùs remaneret iudicij dies.

& ET ad eundem Hesychium epistola octogesima: Non quidem ille ait: Non est vestrum prædicare tempora; sed, Non est vestrum nôsse. Verùm si ità vis intelligi quod ait; Non est vestrum scire: ac si diceret, Non est vestrum scientes facere, id est, non est vestrum hoc docere: Quis nostrùm docere audeat, vel se scire præsumat, quod Deus ille magister nec eos discipulos docuit, à quibus præsentibus interrogatus est præsens, nec illi tam sancti magnique doctores Ecclesiam docere potuerunt? Et post pauca: Noluit prædicari quod videbat non vtiliter sciri. Et post multa: Nescio tamen vtrùm intueri aliquid certius in hac quæstione possemus, si vlla ratione seu facultate possemus, quàm illud quod in epistola priore iam posui, quando Euangelio mundus vniuersus impleatur. Quod enim putat venerabilitas tua, iam hoc per ipsos Apostolos factum, non ità esse, certis documentis probaui. Sunt enim apud nos, hoc est, in Aphrica, Barbaræ innumerabiles gentes, in quibus nondùm esse prædicatum Euangelium, ex ijs qui ducuntur indè captiui, & Romanorum seruitijs iam miscentur, quotidiè nobis addiscere in promptu est.

Non tantùm noluit Christus ab Apostolis prædicari certum tempus aduẽtus sui, sed ne sciri quidem.

Noluit prædicari quod non vtiliter sciebatur.

Tempore Augustini nondũ erat euangeliũ vbiquè prædicatum.

7. HIPPOLYTVS Episcopus & martyr, in oratione quæ inscribitur de consummatione mundi, Antichristo, & secundo Aduentu Domini, in primis refert testimonia prophetarum: quibus productis, ait inter cætera: Templa diuina dominorum instàr erunt: locis omnibus euersiones fient ecclesiarum: scripturæ contemnentur: hostis illius cantica vbiquè decantabunt. Post hęc stupra, adulteria, periuria, incantationes, diuinationes magno impetu studióque sequentur. In summa, ex ijs qui Christiani videntur, tunc exurgent falsi prophetæ falsiq; Apostoli, homines impostores, corruptores, malefici, mentientes alius in alium, adulteri, stupratores, rapaces, auari, periuri, detractores. Pastores fient quasi lupi: monachi expetent quæ sunt mundi: diuites animum expertem misericordiæ induent: pauperi non succurrent principes &c. Deindè post Euangelij & Apostolorum testimonia Danielem citat, Antichristum describentem. Quem ex tribu Dan nasciturum docet Hippolytus, & Hierosolymis

Esaiæ 1. Oseæ 13. Amos 5. Mich. 3. Antichristi tẽpore templa Christianorum deuastabuntur & iniquitas inualescet.

Monachi expetent quæ sunt mundi. Matth. 24. Luc. 21. 2. Pet. 2. 3. 1. Ioan 3. 4. Iudas. Phil. 3. Colos. 2. Dan. 7.

Antichristus orietur ex tribu Dan.

suscitaturum templum lapideum. Ibidèm: Prior Christi aduentus, inquit, præcursorem habuit Ioannem Baptistam, posterior autem, quo venturus est in gloria, Enoch, Eliam & Ioannem Theologum exhibebit, quos interficiet bestia de mari ascendens. Describit deindè Antichristi mores, hypocrisin, falsa miracula, fraudes, arrogantiam, ambitionem, regnum, quod tres annos & dimidium perdurabit, crudelitatem & grauissimam persecutionem. Qua inualescente, mox cuncti, inquit, ob ciborum penuriam accedent, atque adorabunt eum, quibus dabit characterem in dextra manu & fronte, nè quis dextra sua pretiosam illam crucem pingat in fronte. Ex quo tempore non poterit vllum signare membrorum suorum, sed adhærebit seductori, eique seruiet, neque ducetur pœnitudine. Et post nonnulla: Lugebunt montes & colles, ac ligna campi propter genus humanum: eò quòd omnes defecerint à sancto Deo, & crediderint impostori illi, susceperint pro charactere impuri illius & hostis Dei, loco viuificæ crucis Seruatoris. Lugebunt etiam ecclesiæ luctum magnum: quia nec oblatio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed ecclesiarum ædes sacræ tugurij instàr erunt, pretiosumq; corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis, liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit, scripturarum recitatio non audietur. Sed erunt apud homines tenebræ, lamentatio super lamentationem, væ super væ. Postremò describens Christi aduentum ad iudicium: Orietur, inquit, ab Oriente ad Occidentem vsque signum crucis superantis splendorem solis, denuncians aduentum & apparitionem iudicis: vt reddat cuique secundùm opera sua. Et inducens iudicem alloquentem impios, ait: Omnes qui neglexerint, nec misericordiam exercuerint hìc benè merendo, nihil eis debetur, nisi ignis qui non extinguitur. Humanus enim sum, at iustus quoquè iudex. Nam omnes pro dignitate remunerabo, omnibus pro cuiusque labore mercedem præstabo, omnibus pro suo certamine præmia rependam. Misereri volo: sed oleum in vasis vestris non video. Confessi estis me Dominum: sed verbis meis non paruistis. Signo crucis meæ notati estis: sed hoc animi duritia deleuistis. Baptisma meum recepistis: at præcepta mea non seruâstis, at odium fraternum ex animis vestris non excussistis. Non enim omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, saluabitur: sed qui faciet voluntatem meam. Et discedent hi in supplicium æternum: iusti verò in vitam æternam. Audistis dilecti responsionem Domini, cognouistis sententiam iudicis, didicistis quàm horrendum iudicium & dies & hora nos maneat: de eo soliciti cogitemus quotidiè: hoc diù noctúque meditemur, in domibus, in plateis, in ecclesijs: nè in horrendo illo iudicio, in quo nulla est personarum acceptio, abiecti ac tristes adstemus condemnati: sed cum actione, vita, conuersatione, confessione pura: vt nobis quoquè dicat ille misericors hominúmque amans Deus, Fides tua te saluum fecit: vade in pace. Item illud, Eugè serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui.

Lucæ 1. Enoch, Helias & Ioannes Euangelista præcedẽt aduentũ Christi.

Antichristus confignationem crucis in frõte prohibebit. Apoc. 13.

Character antichristi loco viuificæ crucis Christi.

Luctus Ecclesiarum Christianarũ propter abrogationem sacrificij Missæ, & Eucharistiæ &c. antichristi tempore.

Signum crucis apparebit in cælo ante Christi aduẽtum.

Impij cur damnabũtur in die iudicij.

Matth. 7.

Matth. 25.

Iudicium Dei ante oculos ponendum.

Lucæ 7. Matth 25.

8. IOANNES Damascenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite vigesimoseptimo: Nôsse autem operæpretium est, venturum omninò Antichristum esse. Et quidem omnis, qui filium Dei ac Deum in carne veniſse, ac Deum perfectum esse atque hominem perfectum, vnà cum eo quoquè quòd Deus erat, factum esse, minimè confitetur, Antichristus est. Cæterùm peculiari ac præcipuo modo Antichristus ille dicitur, qui sub mundi catastrophen venturus est. Primùm itaque, quemadmodùm Dominus dixit, Euangelium apud omnes gentes prædicari necesse est: ac tum

Antichristus cõmuni modo. 1. Ioan. 2.

Antichristus propriè quis sit.

Matth. 24.

Digitized by Google

ille ad prodendam Iudæorum impietatem veniet. His enim verbis Dominus ad eos vsus est, Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me. Veniet alius in nomine suo, & illum accipietis. Et Apostolus, Pro eo quòd amorem veritatis non susceperunt, vt salui fierent, propterea mittet ipsis Deus operationem erroris ad credendum mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed acquieuerunt in iniustitia. Ergò Iudæi Dominum Iesum Christum ac Deum, Deique filium haudquaquàm receperunt: impostorem contrà, diuinitatem sibi arrogantem, recipient. Nam quòd Dei nomen vsurpaturus sit, angelus ille Danielem docens, his verbis ostendit: Ad Deos Patrum suorum non intelliget. Et Apostolus, Nemo vos seducat vllo modo. Quoniam nisi discessio primùm venerit, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ità vt ipse tanquàm Deus in templo Dei sedeat, ostendens seipsum quòd sit Deus. Porrò per Dei templum, non templum nostrum intelligit, sed vetus Iudaicum. Non enim nobis, sed Iudæis veniet: non pro Christo, sed aduersùs Christum. Qua etiam de causa Antichristus dicitur. Primùm ergo Euangelium apud omnes gentes prædicetur necesse est: ac tum reuelabitur iniquus ille, cuius erit aduentus secundùm operationem sathanæ in omni potentia, & signis, & prodigijs falsis, & in omni fallacia iniustitiæ ijs qui pereunt: quem Dominus oris sui verbo interficiet, atque aduentus sui præstantia delebit. Nec verò quemadmodùm Dominus humanitatem assumpsit, ità etiam diabolus homo efficietur (absit enim hoc:) verùm homo ex fornicatione parietur, atque omnem sathanæ afflatum susciet. Deus etenim incredibilem quandam futuræ ipsius voluntatis peruersitatem prænoscens, diabolum in eo domicilium sibi constituere sinet. Ex fornicatione itaque, vt diximus, nascetur, & clàm educabitur, ac repentè insurget, capútque attollet, atque imperio potietur. Atque in regni quidem sui, vel tyrannidis potiùs præludijs bonitatis speciem præ se feret. Cùm autem rerum potitus fuerit, tum verò Ecclesiam Dei persequetur, peruersitatémque suam omnem depromet. Veniet autem in signis & prodigijs mendacij fictis ac non veris, eósque, quorum imbecilla parúmque firmo fundamento nixa mens est, in fraudem inducet, atque à Deo viuo abstrahet, ità vt scandalizentur, si fieri potest, etiam electi. At verò mittentur Enoch & Helias Thesbites, & patrum corda in filios, hoc est, synagogam ad Dominum nostrum Iesum Christum, & Apostolorum prædicationem, conuertent: ab eóque trucidabuntur. Ac tum Dominus, quemadmodùm sancti Apostoli in cælum euntem viderunt, hoc est Deus perfectus & homo perfectus, cum gloria & potentia veniet, ac peccati hominem, perditionisque filium oris sui spiritu interficiet.

Ioan. 5. 2. Thess. 2. Iudæos decipiet Antichristus. Seipsum vocabit Deum. Dan. 11. 2. Thess. 2. In templo Iudaico sedebit Antichristus. Matth. 24. 2. Thess. 2. Erit magus & diabolicus homo. Antichristus erit vetus homo, non autè diabolus incarnatus. Nascetur ex fornicatione. Regnum Antichristi. Prodigia mendacij. Matth. 24. Prædicatio Enoch & Heliæ. Apoc. 11. Malach. 4. Actor. 1. Interitus Antichristi. 2. Thess. 2.

9. SOPHONIAE primo: Iuxtà est dies Domini magnus, iuxtà est & velox nimìs: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis: dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabunt vt cæci, quia Domino peccauerunt: & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora. Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

10. IOELIS secundo: Venit dies Domini, quia propè est dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis: quasi manè expansum super montes populus multus & fortis: similis ei non fuit à principio, & post eum non erit vsque in annos generationis & generationis. Ante faciem eius ignis vorans, & post eum exurens flamma: quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum. A facie eius contremuit terra, moti sunt cæli: sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum. Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui: quia multa sunt nimìs castra eius, quia fortia & facientia verbum eius. magnus enim dies Domini, & terribilis valdè: & quis sustinebit eum? Et dabo prodigia in cælo, & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem: antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis.

11. CAPITE tertio: Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos dispersérunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et paulò pòst: Consurgant, & ascendant gentes in vallem Iosaphat: quia ibi sedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu. Mittite falces, quoniam maturauit messis: venite, & descendite, quia plenum est torcular, exuberant torcularia: quia multiplicata est malitia eorum. Populi populi in valle concisionis: quia iuxtà est dies Domini in valle concisionis. Sol & luna obtenebrati sunt: & stellæ retraxerunt splendorem suum. Et Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam: & mouebuntur cæli & terra, & Dominus spes populi sui, & fortitudo filiorum Israel.

12. ESAIAE decimotertio: Eccè dies Domini veniet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furorísque, ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores eius conterendos de ea. Quoniam stellæ cæli, & splendor earum non expandent lumen suum: obtenebratus est sol in ortu suo, & luna non splendebit in lumine suo. Et visitabo super orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum, & quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Preciosior erit vir auro, & homo mundo obrizo. Super hoc cælum turbabo: & mouebitur terra de loco suo, propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris eius.

13. CAPITE vigesimoquarto: Cataractæ de excelsis apertæ sunt, & concutientur fundamenta terræ. Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commouebitur terra: agitatione agitabitur terra sicut ebrius, & auferetur quasi tabernaculum vnius noctis: & grauabit eam iniquitas sua, & corruet, & non adijciet vt resurgat. Et erit: in die illa visitabit Dominus super militiam cæli in excelso: & super reges terræ qui sunt super terram. Et congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere: & post multos dies visitabuntur. Et erubescet luna, & confundetur sol, cùm regnauerit Dominus exercituum in monte Sion, & in Ierusalem, & in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.

14. CAPITE sexagesimosexto: Eccè Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius: reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis: quia in igne Dominus dijudicabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino. &c.

15. HIEREMIAE vigesimotertio: Eccè turbo dominicæ indignationis egredietur, & tempestas erumpens: super caput impiorum veniet.

Non

Digitized by Google

Non reuertetur furor Domini, vsque dum faciat, & vsque dum compleat cogitationem cordis sui, in nouissimis diebus intelligetis consilium eius.

16. MALACHIAE tertio: Eccè venit, dicit Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum: & sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Et placebit Domino sacrificium Iuda & Ierusalem sicut dies seculi & sicut anni antiqui.

17. CAPITE quarto: Eccè enim dies veniet succensa quasi caminus: & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen. Et post pauca: Eccè ego mittam vobis Eliam prophetam, antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: nè fortè veniam, & percutiam terram anathemate.

18. DANIELIS septimo: Aspiciebam donèc throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda: thronus eius, flammæ ignis: rotæ eius, ignis accensus. Fluuius igneus rapidúsque egrediebatur à facie eius: millia millium ministrabant ei, & deciès milliès centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt. Et paulò pòst: Aspiciebam ergò in visione noctis, & eccè cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnũ: & omnes populi, tribus, & linguę ipsi seruient: potestas eius potestas æterna quę non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.

19. APOCALYPIS vigesimo: Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit terra & cælum, & locus non est inuentus eis. Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secũdùm opera ipsorum. & dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secundùm opera ipsorum. Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

20. CAPITE sexto: Et vidi, cùm aperuisset sigillum sextum: & eccè terræmotus magnus factus est, & sol factus est niger tanquàm saccus cilicinus: & luna tota facta est sicut sanguis: & stellæ de cælo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos cùm à vento magno mouetur: & cælum recessit sicut liber inuolutus: & omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt. & reges terræ, & principes, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus, & liber absconderunt se in speluncis & in petris montium. & dicunt montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni: quoniam venit dies magnus iræ ipsorum. & quis poterit stare?

21. PSALMO nonagesimosexto: Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Alluxerunt fulgura eius orbis terræ: vidit, & commota est terra. Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini, à facie Domini omnis terra. Annunciauerunt cæli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.

22. ET quinquagesimonono: Deus repulisti nos, & destruxisti dos: iratus es, & misertus es nobis. Commouisti terram, & conturbâsti eam: sana contritiones eius, quia commota est.

23. MATTHAEI vigesimoquarto: Sedente autem eo super montem Oliueti, accesserunt ad eum discipuli secretò, dicentes: Dic nobis, quando hęc erunt? & quod signum aduẽtus tui, & consummationis seculi? Et respondens Iesus, dixit eis: Videte nè quis vos seducat: multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus: & multos seducent. Audituri enim estis prælia & opiniones pręliorum. Videte nè turbemini. oportet enim hæc fieri: sed nondùm est finis. consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum: & erunt pestilentiæ, & fames, & terræmotus per loca, hæc autem omnia initia sunt dolorum, &c. Et multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos. Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus. & tunc veniet consummatio, &c. Orate autem, vt non fiat fuga vestra in hyeme vel sabbatho. erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi vsque modò, neque fiet. Et nisì breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi. Tunc si quis vobis dixerit: Eccè hîc est Christus, aut illic: nolite credere. Surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ: & dabunt signa magna & prodigia, ità vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi, &c. Statìm autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit splendorem suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cęlorum commouebuntur: & tũc parebit signum filij hominis in cælo. & tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate. Et mittet angelos suos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cælorum vsque ad terminos eorum, &c. Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur, & vnus relinquetur. duæ molentes in mola: vna assumetur, & vna relinquetur. Vigilate ergò, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit.

24. ITEM vigesimoquinto: Cùm autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suę, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicèm, sicut pastor segregat oues ab hœdis: & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. esuriui enim, & dedistis mihi manducare. sitiui, & dedistis mihi bibere. hospes eram, & collegistis me &c. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pauimus: sitientem, & dedimus tibi potum? &c. Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quandiù feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Tunc dicet & his qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. esuriui enim: & non dediſtis mihi manducare. sitiui: & non dediſtis mihi bibere, &c. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere: & non ministrauimus tibi? Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis, quandiù non feciſtis vni de minoribus his, nec mihi feciſtis. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, in vitam æternam.

Digitized by Google

25. CAPITE decimotertio : Sicut ergò colliguntur zizania, & igni comburuntur : ſic erit in conſummatione ſeculi. mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatẽ : & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. Sic erit in conſummatione ſeculi. exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis. ibi erit fletus & ſtridor dentium.

26. CAPITE tertio : Cuius ventilabrũ in manu ſua, & permundabit aream ſuam : & congregabit triticum ſuum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

27. SAPIENTIAE quinto : Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduersùs eos qui ſe anguſtiauerunt, & qui abſtulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis, dicentes intra ſe, pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes : Hi ſunt quos habuimus aliquando in deriſum, & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati, vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore : eccè quomodò computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt : &c. Et accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum. Induet pro thorace iuſtitiam, & accipiet prò galea iudicium certum : ſumet ſcutum inexpugnabile æquitatem : acuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos.

28. POSTERIORIS Petri tertio : Latet enim eos hoc volentes, quòd cæli erant priùs, & terra, de aqua, & per aquam, conſiſtens Dei verbo : per quæ ille tunc mundus aqua inundatus perijt. Cæli autem qui nunc ſunt, & terra eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſeruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. Vnum verò hoc non lateat vos, chariſſimi, quia vnus dies apud Dominum ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies vnus. Non tardat Dominus promiſſionem ſuam, ſicut quidam exiſtimant : ſed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti. Aduenier autem dies Domini vt fur : in quo cæli magno impetu tranſient, elementa verò calore ſoluentur, terra autem & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur &c.

Igne conflagratiõis qualis fiet mundi purgatio.

29. AVGVSTINVS libro vigeſimo de ciuitate Dei, capite decimoſexto : Tunc figura huius mundi mundanorum ignium cõflagratione præteribit, ſicut factum eſt mundanarum aquarum inundatione diluuium. Illa itaque, vt dixi conflagratione mundana, elementorum corruptibilium qualitates, quæ corporibus noſtris corruptibilibus congruebant, ardendo penitùs interibunt : atque ipſa ſubſtantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant : vt ſcilicet mundus in melius innouatus, aptè accõmodetur hominibus, etiam carne in melius innouatis.

a Pet 3.

30. CAPITE decimooctauo : Apoſtolus Petrus commemorans factum antè diluuium, videtur admonuiſſe quodammodò, quatenùs in fine huius ſeculi mundum iſtum perituru eſſe credamus. Nam & illo tempore periſſe dixit, qui tunc erat, mundum : nec ſolùm orbem terræ, verumetiam cælos, quos vtiquè iſtos aëreos intelligimus, quorum locum, ac ſpatium, tunc aqua creſcendo ſuperauerat. Ergò totus, aut penè totus aër iſte ventoſus, quod cælum vel potiùs cælos vocat : ſed iſtos vtiquè imos, non illos ſupremos, vbi ſol, & luna, & ſidera conſtituta ſunt : conuerſus fuerat in humidam qualitatem : atque hoc modo cum terra perierat, cuius terræ vtiquè prior facies fuerat deleta diluuio. Qui autem nunc ſunt, inquit, cæli & terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſeruandi in diem iudicij & perditionis hominum impiorum. Proindè, qui cæli, & quæ terra, id eſt, qui mundus, prò eo mundo, qui diluuio perijt ex eadem aqua repoſitus eſt : ipſe igni nouiſſimo reſeruatur in diem iudicij, & perditionis hominum impiorum. Nam & hominum propter magnam quandam commutationem, non dubitat dicere perditionem futuram, cùm tamen eorum, quanùis in æternis pœnis ſit manſura natura. Quærat forſitan aliquis, ſi poſt factum iudicium mundus iſte ardebit, antequàm pro illo cælum nouum, & terra noua reponantur, eo ipſo tempore conflagrationis eius vbi erunt ſancti, quum eos habentes corpora in aliquo corporali loco eſſe neceſsè ſit? poſſumus reſpondere, futuros eos eſſe in ſuperioribus partibus ; quò ità non aſcendet flamma illius incendij, quemadmodùm nec vnda diluuij. Talia quippe illis inerũt corpora, vt illic ſint, vbi eſſe voluerint : ſed nec ignem cõflagrationis illius pertimeſcent immortales, atq; incorruptibiles facti : ſicut virorum triũ corruptibilia corpora, atq; mortalia, in camino ardẽti viuere illeſa potuerũt.

Genes. 7.

Quæſtio de beatis, vbi illi futuri ſint tẽpore conflagrationis.

Corpora beatorum.

Daniel. 3.

31. CHRYSOSTOMVS homilia quadrageſimaſexta ad populum Antiochenum : Ipſius itaq; miſericordia confidamus, & ſolicitam exhibeamus pœnitentiam, priuſquàm ingruat hora, quæ nos ex hoc lucrari non permittat. Nam nunc quidem in nobis totum eſt poſitum, tunc verò iudicans ſolus eſt ſententiæ dominus. Præoccupemus itaque faciem eius confeſſione, ploremus & lugeamus. Si nanque Dominum orare poſſumus ante rationis diem peccata nobis remittere, nec ingreſſu iam erit opùs. Sicut viciſsìm, niſi hoc fiat, palàm præſente terrarum orbe, noſtrorũ vnuſquiſq; introducetur, & nulla iam nobis ſupererit veniæ ſpes. Nullus enim eorum qui hìc peccata non diſſoluerit, illuc migrans, eorum pœnas effugere poterit : ſed ſicut ex terrenis carceribus cum catenis ad tribunal adducuntur : ſic omnes animæ cùm hinc migrauerint varijs peccatorum catenis circundatæ, ad tremendum aguntur tribunal. Et ſub finem : Nec ab omnibus hìc pœnas exigit, nè reſurrectionem deſperes, & iudicium definas expectare : quaſi omnes hìc reddant rationem. Nec omnes rurſùm abire permittit impunitos, nè rurſùm omnia prouidentia carere putes : verùm & punit, & non punit. Et inquantùm punit, oſtendit quòd hìc punitos & illic rationem expoſcet : inquantùm autem non punit, facit vt credas quòd eſt aliquod poſt præſentem peregrinationem tremendum tribunal.

Pœnitentiæ agenda ante diem mortis & iudicij.

Pſal. 94.

Animæ migrantes à corpore ante tribunal Chriſti ſiſtuntur.

Cur quoſdã non puniat Deus in hac vita.

32. HOMILIA quadrageſimaſeptima : Aſſiſtemus tribunali Chriſti, & omniũ erit acris examinatio. Si quis verò futurum non credit iudicium, quæ ſunt hìc, videat, in vinculis poſitos, in metallis, in ſtercoribus, dæmonibus obſeſſos, errantes, incurabilibus laborantes morbis, cum continua certantes paupertate, in fame viuentes, irreparabilibus conſternatos luctibus, in captiuitate poſitos. Non enim hi nunc paſſi eſſent, niſi & omnes alios, qui talia peccârunt, vltio maneret atque ſupplicium.

Vndè colligi poſſit futurũ Dei iudicium.

33. HOMILIA quadrageſimaoctaua ad populum Antiochenum, & homilia quinta in epiſtolam ad Romanos : Vnuſquiſque veſtrùm, chariſſimi, ſuam ingreſſus conſcientiam, & peccata reputans, diligenter à ſemetipſo pœnas exigat, nè quandoq; cum orbe terrarum cõdemnemur. Tremendum enim illud ſubſelliũ, horrendum tribunal, tremore plena iudicia, ignis funditur fluuius, frater non redimit, redimet homo? Recordare ſiquidé quæ dicuntur in Euangelio, circunturrentium angelorũ, ſponſalis thalami clauſi, extinctarum lampadarum, poteſtatum in fornaces detrahentium. Et illud penſa, quòd ſi cuius ex nobis factum

Cæli aërij interituri, & quouſquè.

Horrendum Dei iudicium

Matth. 13. 25.

Digitized by Google

Omnium peccata detegentur.

factum occultum in medium hodiè coram sola produceretur ecclesia: quomodò non perire, & sibi terram hiscere precaretur, potiùs quàm tot malitiæ testes habere? Quid tunc ergò patiemur, cùm in medium coram mundo cuncta promentur, in theatro tam claro & illustri, & nobis notis & incognitis omnia spectantibus? ET post nonnulla in eadem homilia quadragesimaoctaua: Si mille dixeris gehennas, nihil illius par dicis doloris, quem sustinet anima, dum totus terrarum orbis conuoluitur, canentibus tubis, angelis præcurrentibus primis, tum secundis, mox tertijs, demùm innumeris ordinibus in terram se fundétibus, insupèr autem & Cherubin (multa verò sunt hæc & infinita) & Seraphin, in illa ineffabili gloria ipso veniente, occurrétibus his qui venerint, vt in medium electos agant: Paulo cum socijs omnibus, & quicunque probabiles apud eum fuerunt, coronas, præconia, & honores à rege susciptentibus coram toto cælesti exercitu. Nam si neque gehenna censeatur hos quidem honorari, illos verò contemni, quantum est? Intolerabilis gehenna, confiteor, & multùm intolerabilis: tamen intolerabilior hæc regni amissio, hoc cogitate. Cogitemus quanta priuamur gloria, cùm liceat non priuari. Hoc enim graue est, quòd cùm domini simus nè hoc patiamur, patimur, cùm hos quidem suscipiat, & ad patrem in cælos perducat: hos autem relinquat, & captos angeli quidam inuitos trahant, & lachrymis perfusos, & deorsùm tuentes in gehennæ flammam, priùs coram toto terrarum orbe ad dedecus productos: quantum dolorem esse putas?

Timor & dolor animarũ in iudicio extremo.

Intolerabilis regni cęlestis amissio.

34. EPHRAEM Syrus in libro de iudicio extremo, capite primo: Nec quisquam nobis prodesse poterit in illa iudicij die, nisi cõuersatio sancta & bona opera, quæ hinc detulerimus nobiscũ. Futurum est nanque, vt vnusquisque nostrũm & actus suos & cogitationes ante tribunal tremendi iudicis deferat. Contremiscit cor meum, & renes mei resoluuntur, quotiescunquè recogito, quòd reuelandæ sint cogitationes & sermones atq; actus nostri in die iudicij. Arbores fructiferæ tempore suo primùm intrinsecùs cõcipiunt fructum: posteà verò diuino nutu & extrinsecùs proferunt, secundùm suam naturam & fructum & folia. Sic in die illa terribili, omnes homines quicunq; in hoc seculo quasi in tempore suo occultè intrinsecùs siue bona siue mala gesserint, ibi quasi fructus proprios ante tribunal Domini proferent. Tunc iusti bonos & iucundos proferent fructus: sancti similiter fructus suauissimos, & omnibus gratiarũ floribus exornatos: martyres verò suppliciorum & pœnarum fructus patientiæ glorioſos: monachi autem sanctæ conuersationis suæ, id est, continentiæ, humilitatis, vigiliarũ, orationum atque obedientiæ, immarcescibiles proferent fructus. Peccatores verò, impij ac prophani, proferẽt fructus turpissimos & execrandos, plenos confusione, opprobrio, vlulatu, & luctu, vermium quoquè immortalium, & ignis inextinguibilis cum gemitu. Tremẽdum est, dilectissimi fratres, ibi iudicium, in quo sine testibus omnia manifesta sunt. Ibi assistunt millia millium, & deciès dena millia angelorum & archangelorum, Cherubin & Seraphin. Ibi iustorum chori circunstant, patriarcharum, prophetarum, apostolorum, & martyrũ, & omnium omninò agmina sanctorum. CAPITE quinto: Beatus homo, qui inuenerit fidutiam in hora illa, & qui audierit beatam vocem illam: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Tunc iusti cùm se in lumine viderint in illa memorabili gloria, intra semetipsos singuli obstupescent, & dicent: Putas ipse ego sum? Et quomodò huic gloriæ dignus inuentus sum? Angeli etiam accedentes cum gaudio magno ad sanctos, enarrant eis conuersationem eorum immaculatam, continentiam, vigilias, orationes, voluntariã paupertatem, frugalitatem perfectam, patientiam sitis, tolerantiã famis, orationis instantiam, & omnia quæcunque propter Christi perfectam charitatem æquanimiter pertulerunt. Hæc autem omnia sanctis angelis dicentibus cum exultatione, respondebũt omnes iusti, dicentes: Omninò constituti in terris, nec vnam diem perfectæ correctionis viximus, nec vllum opus bonum à nobis gestum est. Iterùm verò angeli commemorare eos faciũt locum & tempus: & admirantes eorum humilitatem, glorificant Deum, videntes in cælis corpora sanctorum super lumen fulgentia.

In futuro iudicio prosunt potissimùm bona opera.

Reuelatio omnium cogitationum, verborum & actionum.

Fructus iustorum in die iudicij.

Peccatorum fructus.

Tremendum iudicium.

Matth.25.

Stupor & admiratio beatorum de sua gloria.

Humilitãs iustorum.

35. ITEM in libro de vera pœnitẽtia, capite tertio: Sancta crux rursùs in consummatione seculi, cùm secũdus illuxerit Domini Saluatoris aduentus, prima, cum gloria ingenti & angelicorũ exercituum infinita multitudine, apparebit in cælo, inimicos quidem terrens ac vexans, fideles autem illuminans atque lætificans, aduentumq; cælestis imperatoris annuncians. CAPITE quarto: Quę verò post hæc futura sunt, cùm illa radiare in cælis cœperit, putas qualia erunt? Tanta enim & tam ingentia, tamq; horrenda mirabilia, neque facta sunt in omnibus à seculo generationibus, neque futura sunt. Et modò quidem sæpè cùm fit coruscatio & tonitrus vastior, omnes sui formidine terret, cunctiq; horrore perculsi, solo procumbũt. Quomodò ergo sustinebimus, cùm audierimus tubæ vocem de cælo nimio cum metu resonãtem, omnesq; à seculo defunctos iustos & iniustos, bonos & malos, pios atq; impios excitantem? Tunc omnia ex tumulis humanæ conditionis ossa, vbi vox tubæ insonuerit, exilient, atq; discurrent, artus suos iuncturasq; cum festinatione requirentia. Cùm viderimus omne hominũ genus exurgere, quemlibet ex loco suo, congregariq; ad iudicium: Cęlestis nempe regis iussu, terra suos mortuos reddet, mare itidèm suos, quicquid item humanorum corporũ vel bestia rapuit, vel vorauit piscis, auisve discerpsit, in priorem statum remeabit, omnesq; in ictu oculi resurgent, & ante tribunal adstabunt, ità vt ne vnus quidẽ capillus capitis desit: cùm viderimus igneum fluuium ab ortu solis, vsque ad occasum emanantem, ac velutì sæuiens fluctibus mare, montes ac valles deuorantem, terramq; omnem, & quæcunque sunt in illa, exurentem: tunc dilectissimi mei, ab illo igne deficient fontes, vanescent flumina, mare siccabitur, agitabitur aër, sidera vt folia de cælo cadent, deficiet sol, luna vertetur in sanguinem, cælum vt liber complicabitur: cùm viderimus angelos missos hincindè cum festinatione discurrere, electósque Dei seruos ab ortu solis vsque ad occasum, in vnum cogere: cùm viderimus cælum nouum & terram nouam, in quibus iustitia inhabitat: cùm viderimus terribile solium, sedentémque super illud omnium Deum, infinitaq; angelorum millia cum tremore circunstantia: cùm viderimus signum filij hominis, preciosam scilicet ac viuificam crucem in cælo lucentem, omnésque fines orbis terræ, vltra solis claritatem illustrantem. Vbi verò viderint omnes regium istud ac tremendum sceptrum in cælo reuelari, iam tunc agnoscent singuli continuò ipsum quoquè regem reuelandum, qui in illo clauis affixus est. In illa hora quisque pauidus tractabit, quomodò iturus sit obuiam Christo, quam rationem redditurus. Ac si quidem peccatorum conscientia prematur, stabit tristis, mœrens, afflictus, atque anxius, expectans sententiam contra se ferendam. Vnusquisque enim cernet ante faciem suam exposita opera sua, siue bona illa, siue mala præmisit. Et post nonnulla: Magnus in hora illa pauor erit, fratres mei, grandis tremor, cùm libri illi formidabiles aperientur, in quibus scripta sunt opera nostra, & actus, & ver-

Crucis apparitio in die iudicij.

Quàm horrenda contingẽt in die iudicij.

1.Thess.4. 1.Cor.15. Resurrectio mortuorum.

Apoc.20. 1.Cor.15.

Ignis conflagrationis. 2.Pet.3.

Apoc.6. Ioel.2. Esaiæ 34. Mat.13.24.25.

Apoc.21.

Matth.25.

Matth.24. Crucis in cælo splendor.

Timor hominum in iudicis aduentu.

Operum denudatio.

Librorum apertio. Apoc.20.

Digitized by Google

& verba, & quæcunque egimus in hac vita putantes latére Deum, qui scrutatur renes & corda. Hiecem.17. Illic enim non solùm actus, verùm & cogitationes & intentiones cordis scriptæ erunt. O quantus erit gemitus, quàm miserabiles lachrymæ, quum oculis nostris intuebimur hinc ineffabile cælorum regnum, indè rursùs æterna supplicia, pauendósque cruciatus reuelari, medium verò adsistere omne mortalium genus, à primo Adam vsque ad vltimum hominum, omnesq; cadentes in faciem atque adorantes. Tunc omne humanum genus inter cæleste regnum æternumq; cruciatum, inter gaudium & mœstitiam, omnes demissis in humum vultibus adstabunt, metu & expectatione solliciti. CAPITE quinto: Tunc requiretur in singulis Christianis baptismatis figillum illibatum, exigeturq; ab vnoquoque fides integra, & nulla hæretica colluuione maculata. Tunc ô fratres mei & Christi amatores, omnis humanitatis effigies media inter iudicium & regnum, vitam ac mortem, gaudiumq; ac mœrorem, statuetur. Et requiretur à quolibet regium signum, ex qua die Catholicam & orthodoxam Ecclesiam ac fidem nostram per baptisma susceptt: exigeturq; à singulis fides in pace illibata, sigillúmque infractum, & tunica incoinquinata, secundùm pulchram illam confessionem quam coram multis testibus professi sunt, dicentes: Abrenũcio tibi satana & omnibus operibus tuis. Huiusmodi clara abrenunciatio, requiretur à nobis in illa hora. Hãc abrenunciationẽ angeli in hora baptismatis scribunt. Hæc à nobis omnibus Christianis cõfessio exigitur iudicij tempore. Examinantur Pastores, Episcopi scilicet de conuersatione sua, efflagitanturq; à singulis rationales oues, quas à pastore summo Christo acceperant. Ac si quidẽ per pastoris negligentiam, ouem deesse contigerit, sanguis eius de manu illius requiretur. Similiter & abbas pro seipso & pro grege suo rationẽ reddet. Pari ratione & presbyter, pro sibi creditæ Ecclesiæ populo rationem redditurus est. Diaconi item ac lectores, fidelesq; omnes, rationem pro animabus, quæ sunt in domo sua, reddent, pro vxore, pro filijs, pro seruis & ancillis. An illos enutrierint in timore & disciplina & correctione Domini, sicut admonet Apostolus Paulus. Tunc & reges & principes, & diuites & pauperes, pusilli ac magni, interrogabuntur de operibus proprijs. Scriptum enim est, quia omnes sistemur ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque secundùm opera sua quæ per corpus gessit siue bona, siue mala. Item alio in loco scriptum est: Quia non est qui eruat de manibus meis. CAPITE octauo: Tunc segregantur ab inuicèm, iterq; conficiũt, omni spe reuersionis destitutum. Quis adeò lapideo corde fit, qui iam hinc diem illam non amarissimè fleat? Tunc separantur episcopi à coëpiscopis, diaconi à cõdiaconis, subdiaconiq; atque lectores à socijs suis. Tunc separabuntur hi, qui aliquando reges fuêre, plorabúntque velut infantes, atque vt mancipia pellentur. Tunc ingemiscent principes & diuites & immisericordes, pergentq; nudi atque desolati, huc illucq; intuentes. Angustiabuntur quærentes adiutorium, & nullus erit adiutor. Neque enim diuitiæ, &c. Vt autem breuiter dixerim, tunc iam impelluntur miseri ab angelis terribilibus acti, cæsi atque flagellati, perguntq; ad mugientes ac stridentes dentibus, crebriusq; post tergum adspicientes, si quo pacto iustos & illud gaudium, vndè ipsi separati sunt, intueri queant. Vident autem lucem illã ineffabilem. Adspiciunt amœnitates paradisi, vidẽt magna illa & præclara munera, quæ perceperunt à rege gloriæ, qui legitimè certárũt. Intuentur notos dudùm ac familiares suos æternis illis gaudijs fruentes, quæ ipsi percipere non meruerunt, & lamentantur, ingemiscúntque grauiter. Deindè paulatìm sequestrantur à sanctis omnibus & notis suis, atque à Deo ipso absconduntur, ità vt iam retrò adspicere non possint, neque intueri gaudium illud immẽsum & meracissimam lucem, cùm iam loco illi mœroris ac doloris appropinquauerint, vbi repositi sunt illis æterni cruciatus. Illic autem rursùs disseminantur atque disperguntur, dirimuntúrque ab inuicem miseri, varijsq; deputantur cruciatibus, quisque scilicet iuxta operum suorum merita. Vide plura in sermone de resurrectione & iudicio futuro. Item in libro de resurrectione, iudicio, regno cælorum, & mundicia animæ.

Exigetur fides integra & nulla hæresi cõmaculata.

Professio in baptismo facta.

Examinatio Episcoporũ & aliorum prælatorum. Ezech. 3.

Singuli rationem dabunt sui officij.

Ephes. 6.

2. Cor. 5.

Deut. 32.

Separatio luctuosa in die iudicij.

Ademonibus impellentur mali.

Cruciatuum & pœnarum in inferno diuersitas.

Iudicij extremi terribilis memoria.

Ingratitudo malorũ erga Saluatorem.

Segregati boni à malis.

Psal. 68.

Adhortatio ad pœnitentiam.

36. AVGVSTINVS sermone sexagesimoseptimo de tempore: Quid faciemus, charissimi, in illo metuendo iudicij die, cùm tremente mundo, Dominus præcinentibus angelorum buccinis, in illo maiestatis suæ throno circundatus cælestis militiæ luce consederit: ibiq; de terræ gremio & antiquo puluere suscitato humano genere, adstãte testimonio cõscientiæ singulorum, positis in conspectu peccatorum pœnis, iustorumq; præmijs, rationem vitæ cœperit postulare, & plùs iam iustus quàm misericors, seueritate iudicis contemptæ misericordiæ reos cœperit accusare, & dicere: Ego te, ô homo, de limo manibus meis feci, ego terrenis artubus infudi spiritum &c. Irridentium palmas & sputa susceptt, acetum cum felle bibi: flagellis cæsus, vepribus coronatus, cruci affixus, vulnere perfossus, vt tu eripereris morti, animã in tormentis dimisi. En clauorum vestigia, quibus affixus pependi. En perfossum vulneribus latus. Susceptt dolores tuos, vt tibi gloriã darem: Susceptt mortem tuam, vt in æternum viueres. Conditus iacui in sepulcro, vt tu regnares in cælo. Cur quod pro te pertuli, perdidisti? Cur ingrate redemptionis tuæ munera renuisti? &c. Et quia post omnia mala tua ad medicamenta pœnitentiæ confugere noluisti, ab auditu malo non mereberis liberari. Qui tunc erit stridor dentium, cùm sanctorum multitudine ad dexteram regis & ad gloriam segregata, peccati populus in profunda tartari fine vlla miserationis ac veniæ spe demersus, excludi se tenebris suis à beata sanctorum luce viderit, & in profundi finum fine fine descendens, vrgente os suum puteo, æterna supplicia & perpetuam mortem non moriturus aspexerit? Vt ergò hęc tam dura & tam terribilia ante illud tribunal æterni iudicis audire nõ mereamur, dum adhuc licet, & cum Dei adiutorio in potestate nostra est, confideremus conscientias nostras: & si aliqua crimina vel peccata capitalia necdũ eleemosynis & orationibus purgata, nobis adhuc dominari cognoscimus, portum pœnitentiæ deuictis peccatorum fluctibus, Christo iuuante festinemus intrare: & si quid in nauicula animæ nostræ multis tempestatibus peccatorum, aut per superbiam fractum, aut per auaritiam ruptum, aut per luxuriam resolutum esse cognoscimus, componere vel reparare bonis operibus festinemus.

37. ISIDORVS libro primo de summo bono, capite trigesimo: Iudicij diem nouit Christus, sed in Euãgelio dicere & scire discipulos noluit. Nam dum dicit idem Dominus per Prophetam: Dies vltionis in corde meo, indicat se non nescire, sed nolle indicare. In iudicio reprobi humanitatem Christi in qua iudicatus est, videbunt, vt doleant: diuinitatem eius verò non videbunt, nè gaudeant. Quibus enim diuinitas eius ostenditur, vtiquè ad gaudium demonstratur. Pro diuersitate conscientiarũ, & mitis apparebit in iudicio Christus electis, & terribilis reprobis. Nam qualẽ quisque conscientiam tulerit, talem & iudicem habebit: vt manente in sua tranquillitate Christo, illis solis terribilis appareat, quos conscientia in malis accusat. Duæ sunt differentiæ vel ordines hominum in iudicio, hoc est, electorũ & reproborum, qui tamen diuiduntur in quatuor. Perfectorum ordo

Diem iudicij noluit Christus indicare. Esaiæ 63.

Impij diuinitatem Christi non videbũt.

Apparebit mitis & terribilis pro diuersitate conscientiarum.

Differentiæ hominum in iudicio.

Digitized by Google

ordo vnus est, qui cum Dominò iudicat, & alius qui iudicatur: vtrique tamen cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborũ partitur in duobus, dum hi qui intra Ecclesiam sunt mali, iudicandi sunt & damnandi: qui verò extra Ecclesiam inueniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantùm damnandi.

38. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi decimaquinta illuminatorum: Sicut cùm anteà ipse incarnari deberet, & nasci de virgine, expectatus Deus, decipiebat diabolus, malus artifex in idololatria, proferens deos falsos, generantes & genitos de mulieribus, vt præmissa falsitate, non credatur posteà veritati: sic cùm verus Christus secundò venturus sit, prætextum capiens simplicium expectationem, ille aduersarius, & maximè eorum, qui sunt ex circuncisione, inducet quendam magnum hominem, veneficijs & incantationibus, & malis artibus instructissimum: vsurpantem sibi potestatem Romani Imperij, falsò autem Christum seipsum vocantem: ac per hanc Christi appellationem Iudæos, qui venturum expectant, decipiétem: Gentes verò per magicas impostúras seducentem. Veniet autẽ hic prædictus Antichristus, cùm impleta fuerint tẽpora imperij Romani, & mundi consummatio appropinquabit. Decem simul reges Romanorum excitabuntur in diuersis quidem locis, eodem tamen tẽpore regnantes: Post istos autem vndecimus Antichristus, per magicum maleficium Romanorum potestatẽ rapiens. Tres quidẽ ante se reges deprimet, reliquos autem septem sibi subijciet. Ac primùm quidem tanquàm prudens aliquis ac intelligens, temperantiam & humilitatem simulabit, signisq; & portentis, magica impostura decipiet Iudæos, tãquàm is esset Christus ab illis expectatus. Deceptos verò, deincèps omnis generis inhumanitatis & iniquitatis malis, omnes circunscribet: ità vt omnes, qui ante illum improbi & impij fuerant, excellat malitia. Mentemq; habebit homicidiariam, præfractam, immisericordem, & variam, cùm cõtra alios omnes, tum verò maximè contra nos Christianos. Tribus autem annis & sex mensibus talia audens, à secundo de cælis glorioso aduentu vnigeniti filij Dei, & Domino saluatoréque nostro Iesu Christo deprimetur. Qui tollens Antichristũ spiritu oris sui, igni gehẽnæ illum tradet. Hæc autem docemus, non comminiscentes, sed è scripturis diuinis colligentes, & ex ea maximè, quæ nupèr lecta est, ex Daniele propheta edocti: sicut Gabriel Archangelus interpretatus est, dicens sic: Quarta bestia, quartum est regnum in terra, quod maius erit alijs omnibus regnis: hoc autem esse Romanorum, Ecclesiastici interpretes tradiderũt. Primum enim erat regnum Assyriorum: alterum Medorum simul & Persarum: tertium posteà Macedonum: Quartum est nunc regnũ Romanorum. Deincèps verò Gabriel interpretans dicit: Decẽ cornua ipsius, decem regna consurgent: post ista alter consurget, qui omnes ante se, malis vincet: neque solùm illos decẽ reges, sed omnes qui ante se fuerunt. Et tres reges deprimet. Manifestum autem est, quòd ex istis decem tres opprimet prorsùs, vt ipsemet octauus regnet: & verba faciet contra altissimum, vir blasphemus & iniquus: non à patribus accipiens regnum, sed arte magica principatum vsurpabit. Et paulopòst: Idola odio habiturus est antichristus, vt ipse in templo Dei sedeat. Quale autem templum dicit? In templo quod reliquum est Iudæorum. Absit enim, vt in hoc id fiat, in quo sumus. Et post nonnulla: Sed quod tandèm aduentus illius signum est, quod non audeat virtus cõtraria imitari? Et tunc, inquit, apparebit signum filij hominis in cælo. Signum autem verum & proprium Christi, est crux. Lucidum crucis signum præcedens regem, atque demonstrans eum qui priùs fuerat crucifixus: vt videntes qui anteà illum pupugerunt, & illi infidiati sunt Iudæi, certent tribus cum tribubus, dicentes: Hic est alapis percussus: hic est in cuius faciem spuebant illi: hic est, quem ligârunt: hic est, quem anteà crucifixum spreuerunt: quò fugiemus à facie iræ illius, dicent. cùm angelicis exercitibus circũdabuntur, nusquàm sanè fugere poterunt. Tremor est inimicis, signum crucis, & gaudium amicis in illum credentibus, vel qui prædicârunt, vel qui passi pro illo. Et post quædam: Iam igitur incipe hæc operari, & perseueres in fide: nè, ficut stultæ virgines, empturus oleum, excludaris. Non in hoc confidas, quòd solam lampadem habes, sed custodi illam ardentem. Non in hoc solùm confidas, quòd credis, sed fidem ardentem conserua, vt luceat lux tua coram hominibus per bona opera, nè blasphemetur propter te Christus. Feras quoquè indumentum incorruptionis in operibus bonis, quod te deceat, & quod accipis à Deo, vtiliter gerens negocium: pecuniæ tibi creditæ sunt, dispensa benè.

39. HIERONYMVS ad Heliodorum epistola prima, capite nono: Delicatus es frater, si & hîc vis gaudere cum seculo, & posteà vis regnare cum Christo. Veniet, veniet illa dies, qua corruptiuum hoc & mortale, incorruptionẽ induat & immortalitatem. Beatus seruus, quem dominus inuenerit vigilantem. tunc ad vocem tubæ pauebit terra cum populis, & tu gaudebis. Iudicaturo Domino lugubrè mundus immugiet, tribus ad tribum pectora ferient: potentissimi quondàm reges, nudo latere palpitabunt: exhibebitur cum plebe sua verè tunc ignitus Iupiter: adducetur & cum suis stultus Plato discipulis: Aristotelis argumenta non proderunt. Tunc tu rusticanus & pauper exultabis, & ridebis, & dices: Eccè crucifixus Deus meus: eccè iudex, qui obuolutus pannis in præsepio vagijt. Hic est ille operarij & quæstuariæ filius: hic, qui matris gestatus sinu, hominem fugit Deus in Aegyptum: hic vestitus coccino: hic sentibus coronatus: hic Magus, dæmonium habens, & Samarites. Cerne manus Iudææ quas fixeras: cerne latus Romane, quod foderas. Videte corpus an idem sit, quod dicebatis clàm nocte sustuliſſe discipulos.

40. GREGORIVS homilia prima in euangelia: Districtionem venturi iudicis Paulus considerans, ait: Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Hanc Psalmista exprimit, dicens: Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. Districtionẽ quippe tanti iudicis, tempestas ignisq; comitabuntur, quia tempestas examinat, quos ignis exurit. Illum ergò diem fratres chariſſimi, ante oculos ponite: & quicquid modò graue creditur, in eius cõparatione leuigatur. De illo etenim die per prophetam dicitur: Iuxtà est dies Domini magnus, iuxtà & velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis: dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. De hac die Dominus iterùm per prophetã dicit: Adhuc semel, & ego mouebo non solùm terram, sed etiam cælum. Eccè, vt prædiximus, aëra mouit, & terra non subſtitit. Quis ergò ferat, cùm cælũ mouerit? Quid autem terrores quos cernimus, nisi sequentis iræ præcones dixerimus? Vndè & considerare necesse est, quia ab illa tribulatione vltima tanto sunt istæ tribulationes dissimiles, quantum à potentia iudicis persona præconis distat. Illum ergò diem fratres chariſſimi tota intentione cogitate, vitam corrigite, mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem fletibus punite. Aduentum nanque æterni iudicis tanto securiores quandoquè videbitis, quanto nunc districtionem illius timendo præuenitis.

41. ET

Antichristus præcedet Christi aduẽtum.

Quando veniet.

Inuadet Romanum imperium.

Eius fraudes & hypocrisis.

Improbitas quanta.

Tribus annis & sex mensibus. Interitus eius. 2. Thess. 2. Apoc. 19.

Doctrina hæc de Antichristo in scripturis fundata est. Dan. 7.

Quartum regnũ apud Danielem est imperiũ Romanorum, quod Antichristus sub finẽ mundi inuadet.

In templo Iudęorum sedebit Antichristus.

Matth. 24.

Crux signum aduentus Domini.

Apoc. 1.

Matth. 25. Non satis est habere fidẽ.

Matth. 5. Rom. 14.

1. Cor. 15.

Luc. 12.

Iudicij horror.

Iustorum & pauperũ exultatio in die iudicij.

Hebr. 10. Psal. 46.

Dies iudicij ante oculos ponendus.

Sophon. 1.

Aggai 2.

Digitized by Google

Terror, pudor, & pauor malorum in die iudicij.

41. ET homilia duodecima in euangelia: Pensate fratres chariſſimi, ante conſpectum tanti iudicis, qui in illo die terror erit, quãdo iam in pœna remedium non erit? Quæ illa confuſio, cui reatu ſuo exigente continget in conuentu omnium angelorum hominumq; erubeſcere? Qui pauor, eum quem & tranquillum mens humana capere non valet, etiam iratum videre? Quem diem benè propheta intuens ait: Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & anguſtiæ, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. Penſate ergò fratres chariſſimi, extremi diem iudicij ſuper cuncta reproborum qua aſperitate vidæ prophetæ amareſcere, quem tot appellationibus non valet explicare. Quanta verò tunc erit electorum lætitia, qui de eius merentur viſione gaudere, de cuius conſpectu vident & elementa omnia contremiſcere, cum eo ſimul ad nuptias intrare: qui & in ſponſi nuptijs gaudent, & tamen ipſi ſunt ſponſa, quia in illo æterni regis thalamo viſioni noſtræ Deus coniungitur. Quæ ſcilicet viſio nunquàm iam in perpetuum ab amoris ſui amplexibus euelletur. Tũc regni ianua lugentibus claudetur, quę modò quotidiè pœnitentibus aperitur. Erit nanque & tunc pœnitentia, ſed fructuoſa iam non erit: quia nequaquàm tunc veniam inuenit, qui modò aptum tempus veniæ perdit. Hinc etenim Paulus dicit: *Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies ſalutis.* Hinc propheta ait: Quærite Dominum dum inueniri poteſt, inuocate eum dum propè eſt.

Sophon. 1.

Electorum lætitia.

Pœnitentia inutilis.

2. Cor. 6.

Eſaiæ 55.

42. ITEM libro vigeſimoſexto Moralium in Iob, capite vigeſimoquartò: Vel certè iudicium pauperibus tribuit: quia hi qui nunc nequiter opprimuntur, ipſi tunc ſuper oppreſſores ſuos iudices veniunt. Duæ quippe ſunt partes, electorum ſcilicet, atque reproborum. Sed bini ordines eiſdem ſingulis partibus continentur. Alij nanque iudicantur & pereunt, alij non iudicantur & pereunt. Alij iudicantur & regnant, alij non iudicantur & regnant. Iudicantur & pereunt, quibus Dominica voce in dãnatione dicitur: Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi potum: hoſpes eram, & non collegiſtis me: nudus, & non operuiſtis me: æger & in carcere, & non viſitâſtis me. Quibus præmittitur: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Alij verò in extremo iudicio non iudicantur & pereunt, de quibus Propheta ait: Non reſurgunt impij in iudicio: & de quibus Dominus dicit: Qui autem non credit, iam iudicatus eſt: & de quibus Paulus ait: Qui ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt. Reſurgunt ergò etiam omnes infideles, ſed ad tormentum, non ad iudicium. Non enim eorum tunc cauſa diſcutitur: quia ad conſpectum diſtricti iudicis iam cum damnatione ſuæ infidelitatis accedũt. Profeſſionem verò fidei retinentes, ſed profeſſionis opera non habentes, redarguuntur vt pereant. Qui verò nec fidei ſacramenta retinuerunt, increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt: quia præiudicati infidelitatis ſuæ tenebris, eius quem deſpexerant, inuectione redargui non merentur. Illi ſaltem iudicis verba audiunt: quia eius fidei ſaltem verba tenuerunt. Iſti in damnatione ſua æterni iudicis nec verba percipiunt: quia eius reuerentiam nec verbotenùs ſeruare voluerunt. Illi legaliter pereunt: quia ſub lege poſiti peccauerũt, iſtis in perditione ſua de lege nihil dicitur: quia nihil legis habere conati ſunt.

Electorum & reproborũ varia diſtinctio in iudicio.

Iudicantur & pereunt. Matth. 25.

Non iudicantur & pereũt.

Pſal. 1.

Ioan. 3.

Rom. 2.

Quomodò infideles ad iudicium non reſurgere dicantur.

Rom. 2.

43. CAPITE vigeſimoquinto: Princeps nanq; terrenam Rempublicam gerens, aliter punit ciuem interiùs delinquentem, atqualiter exteriùs hoſtem rebellantem. In illo iura ſua conſulit, eumq; ſub verbis dignæ inuectionis addicit: cõtra hoſtem verò bella mouet, inſtrumenta perditionis exercet, dignaq; eius malitiæ tormenta retribuit, de malo verò eius quid lex habeat, nõ requirit. Neque enim lege neceſſe eſt perimi, qui lege nunquàm potuit teneri. Ità ergò in extremo iudicio & legalis illũ inuectio percutit, qui ab eo quod profeſſione tenuit, actione declinauit: & iſte ſine iudicij inuectione perimitur, qui lege fidei non tenetur. Ex electorum verò parte alij iudicantur & regnant, qui vitæ maculas lachrymis tergunt, qui mala præcedentia factis ſequentibus redimenſes, quicquid illicitum aliquando fecerunt, ab oculis iudicis ſeueriſſimi ſynaxum ſuperdactione cooperiunt. Quibus iudex veniens in extrema conſiſtentibus dicit: Eſuriui, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus, & operuiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me. Quibus præmittit, dicens: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Alij autem non iudicantur & regnant: qui etiam præcepta legis perfectione virtutum tranſcendunt, qui nequaquàm hoc ſolùm quod cũctis diuina lex præcipit, implere cõtenti ſunt, ſed præſtantiori deſiderio plus exhibere appetunt, quàm præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquiſtis &c. vt ſuprà de conſilijs euangelicis, quæſtione ſexta, A teſtimonio decimotertio.

Iudicantur & regnant.

Matth. 25.

Non iudicantur & regnãt.

Matth. 19.

44. AVGVSTINVS libro meditationum, capite quarto: Deus Deorum Domine præſtabilio ſuper malitia, noui quia manifeſtus venies, noui quia non ſemper ſilebis, cùm in conſpectu tuo ignis exardeſcet, & in circuitu tuo tempeſtas valida ingruerit, cùm aduocaueris cælum deſuper & terram diſcernere populum tuum. Et eccè coram tot millibus populorum nudabũtur omnes iniquitates meæ, tot agminibus angelorum patebunt vniuerſa ſcelera mea; non ſolùm actuum, ſed etiam cogitationum ſimulq; locutionum. Tot iudicibus inops adſtabo, quot me præceſſerunt in opere bono: tot arguentibus confundar, quot mihi præbuerunt benè viuendi exempla: tot conuincar teſtibus, quot me monuerunt proficuis ſermonibus, ſéque imitandos iuſtis dederunt actionibus.

Pſal. 49.

Detectio peccatorum.

45. ANSELMVS Cantuarienſis in libro de miſeria hominis: In toto me anguſtiæ, hinc erunt accuſantia peccata, indè terrens iuſtitia, ſubtùs patens horridũ chaos inferni, deſuper iratus iudex, intùs vrens conſcientia, foris ardens mundus. Iuſtus vix ſaluabitur, peccator ſic depræhenſus in quam partem ſe premet? Conſtrictus vbi latebo, quomodò apparebo? Latére erit impoſſibile, apparére intolerabile.

Impiusin die iudicij vndiquè affligetur & terrebitur.

46. BERNARDVS in libro de interiori domo, capite trigeſimooctauo, vel Hugo à ſancto Victore, libro tertio de anima, capite viceſimotertio: Ipſe iudex erit diſtrictus accuſator tuus. Omnes etiam ſpiritus boni & mali coram Deo te accuſabunt cum eo. Boni, quia Deo debent æquitatem: mali, quia tuam ſeruant iniquitatem. Tot iudicibus & populis adſtabis, quot præceſſerunt te in opere bono. Tot arguentibus cõfundéris, quot tibi præbuerunt benè viuendi exemplum. Tot conuincéris teſtibus, quot te monuerunt bonis ſermonibus, & iuſtis actionibus. Omnibus populis nudabuntur iniquitates tuę: & cunctis agminibus patebunt vniuerſa ſcelera tua, nõ ſolùm actuum, verumetiam cogitationum & locutionum. Multa verò peccata tunc proruent ex improuiſo, quaſi ex inſidijs, quæ modò non vides: & fortſitan plura & terribiliora his quæ nunc vides. Vndiquè erunt tibi anguſtiæ. hinc erunt accuſantia peccata, indè terrens iuſtitia: ſubtùs patens horridum chaos inferni: deſuper iratus iudex: intùs vrens conſcientia: foris ardens mundus. Si iuſtus vix ſaluabitur, peccator ſic depræhenſus in quam partem ſe

Accuſatores in iudicio Dei.

Operum denudatio.

Vndiq; anguſtiæ & terrores.

Digitized by Google

Conscientiæ testimonium & vermis.

Terribilis sententiæ expectatio.

Parati tortores ad executionem latæ sententiæ.

Cruciatus inferni.

se premet? Latére erit impossibile, apparére intolerabile. In tanto discrimine torquebit te tua conscientia malè sibi conscia: cruciabunt cordis arcana. Cogente etiam conscientia, tuipse eris accusator & iudex tuus. Conuictus teste propria conscientia, & testibus oculis ipsius iudicis, fugere non poteris: sed tremens & anxius stabis suspensus ad grauissimam sententiam in angusto periculo, & in periculosa angustia: tanquàm ilicò recepturus quod in perpetuum amittere non poteris. Iudex tunc erit vehementer iratus, & terribiliter districtus: sententia eius semel lata, erit immutabilis: tortores horribiles, qui nunquàm miserentur, erunt parati, vt data sententia te damnatum ad tormenta rapiant. Tormenta erunt sine intervallo & sine temperamento: timor conturbabit te, cùm terra aperietur coram te, & tu rues & cades in stagnum sulphuris ardentis & fœtentis. Ignis exterius carnem tuam comburet: vermis interiùs conscientiam corrodet: ibi eris sine fine, sine spe veniæ & misericordiæ. Omnia verò gehennæ supplicia superabit, Deum non videre, & bonis carere, quæ in potestate habuisti obtinere.

1. D. LVCAE vigesimoprimo, vt in textu.

2. PRIORIS ad Corinthios septimo: Præterit enim figura huius mundi.

3. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Et vidi cælum nouum & terram nouam. Primum enim cælum, & prima terra abijt, & mare iam non est.

4. ECCLESIASTICI decimooctauo, vt in textu.

5. POSTERIORIS Petri tertio: Nouos verò cælos & nouam terram secundùm promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Propter quod charissimi hæc expectantes, satagite, immaculati & inuiolati ei inueniri in pace.

6. LVCAE vigesimoprimo: Attendite autè vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa. tanquàm laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

7. AD Titum secundo: Erudiens nos, vt abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi.

8. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ità veniet. Cùm enim dixerint, pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti, & non effugient. Vos autem fratres, non estis in tenebris: vt vos dies illa tanquàm fur comprædendat. omnes enim vos, filij lucis estis, & filij diei: non sumus noctis neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & cæteri: sed vigilemus & sobrij simus.

9. LVCAE decimoseptimo: Et sicut factum est in diebus Noë, ità erit & in diebus filij hominis. Edebant & bibebant, vxores ducebant, & dabantur ad nuptias, vsque in diem qua intrauit Noë arcam: & venit diluuium, & perdidit omnes. Similiter sicut factum est in diebus Lot: Edebant & bibebant, emebant & vendebant, plantabant & ædificabant: qua die autem exijt Lot à Sodomis, pluit ignem & sulphur de cælo, & omnes perdidit: secundùm hæc erit qua die filius hominis reuelabitur.

Præueniendū est iudicium Dei.

10. CHRYSOSTOMVS homilia quinta de pœnitentia: Respondè iudici priusquàm in prætorium veniat. Aut ignoras eos qui iudicem mitigare volunt? non ipso in examine causæ, sed priusquàm iudicij ingrediatur locum, benevolum sibi faciunt, vel amico mediatore vel præsule, aut modo alio sibi iudicem conciliant? Igitur & Deo non sessionis tempore suadendum erit iudici, ante verò iudicij tempus mitigabilis est iudex. Quare dicit Dauid, Præoccupemus faciem eius. Illic magnum iudicem ars rhetoris nulla decipiet, & nullius potentia mitigatur, dignitati non condescendit, non veneratur personam, sed tremendum & implacabile iusti iudicium. Hic verò iudicem exorabimus, & placabimus, non pecunia: magis autem (si verum dicere oportet) clemens ipse piusq; pecunia suadetur, non ipse manu, sed per inopes accipiens. Da inopi pecuniam, & iudicem mitigaueris.

Psal. 94.

Iudex flecti & decipi nequit.

11. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Quod si nosmetipsos &c. vt in textu.

12. ECCLESIASTICI primo, vt in textu. Ibidem: Timenti Dominum benè erit, in diebus consummationis illius benedicetur.

13. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite vicesimoprimo: Visionem districti iudicis, quam iustus vehementer expectat, iniustus venire formidat. Iste nanq; labores suos considerans, mercedem retributionis quærit: & causæ suæ meritum sciens, præsentiam iudicis expetit: eumq; vt veniat in flamma ignis dans vindictam impijs, & contemplationis suæ speciem in retributione deferens, pijssimo ardore concupiscit. Ille verò qui iniustitiæ suæ meminit, venire iudicium perhorrescit, actusq; suos examinari metuit: quia damnari, si examinentur, nouit. Gloria ergò narium eius, terror est: quia iustus indè gloriatur, vndè peccator pœnæ addicitur. Videamus equũ, quomodò de his quæ adhuc non videt, iam per nares spiritum trahit. Videamus quanta gloria attollitur, cùm iam futura præstolatur. Eccè labores suos intuens prædicator egregius, dicit: Ego iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat. Bonum certamen certaui: cursum consummaui: fidem seruaui. De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ: quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Vbi & aptè subiungit; Non solùm autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius. Ac si dicat: Sed & omnibus qui sibi de bona operatione sunt consciji. Aduentum enim iudicis non diligunt, nisi qui in causa sua se habere iustitiæ meritum sciunt.

Iusti expectat iudicē, cuius aduentum timent impij.

Iob 39.

2. Tim. 4.

Iustitiæ metic tum.

14. AVGVSTINVS sermone centesimo vigesimo de tempore: Irremediabile periculum est, sic aliquem vitijs & cupiditatibus frena laxare, vt se rationē Deo non meminerit redditurum. Puto quia magna sit iam peccati pœna, metum ac memoriam futuri perdidisse iudicij.

Memoriam iudicij deposuisse, quàm periculosum.

IIII.

Quid verò de Inferno eiusque pœnis?

A. VT morte quidem nihil miserabilius, vt iudicio etiam nihil est terribilius, præsertim filijs huius seculi obstinatè peccantibus: sic Inferno eiusque pœna nihil intolerabilius ac infelicius potest excogitari. Ibi enim (teste [a] Scriptura diuina) *fletus est & stridor dentium:* ibi [b] *vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur:* ibi *terra* [c] *tenebrosa & operta mortis caligine:*

Vide Chrys. epist. 3. ad Theod. lapsum, & Cyril. Alex. de exitu animæ. Prosp. lib. 3. de vita contempl. cap. 12. Item Greg. lib. 4. dial. cap. 28. 29. 41. & seq. Isido. de summo bono lib. 1. cap. 31. & 32.

a Matt. 8. b 13. f g 22. b 24. d 25. e Luc. 13. f

b Mar. 9. g Esaiæ 66. g 14. c Eccli 7. b Iudith 16 c

c Iob 10. d Iudæ c Greg. lib. 9. moral. cap. 43 & seq. Cassian. in confess. Theo.

Digitized by Google

logica, p.3. Ephræm in lib. de vera pœnitent. cap. 7. & 8.
d Apoc. 21. c 14. b c 18. b 19. d 20. c d Psal. 10 b 20. b Deut 32. c Iob 24. c Rom. 2. b Esaiæ 3. d Proverb. 19 d Eccli 21. b
e Apoc. 20. c 9. a Iob 7. b 20. c d Psal. 48. c Esa. 33. b Matth. 3. c 25. d 2. Thess. 1. c 2. Pet. 2. a b
f Esa. 65. c Luc. 6. d 16. f Cyril. Alex. in orat. de exitu animæ. August. in enchir. cap. 111. & seq. Item ser. 181. de temp. cap. 18. lib. de triplici habitaculo, cap. 2. Cyprian. ad Demetrian. & in serm. de Ascen. Christi. Bernar. epist. 253. & meditat. cap. 3. Item ser. 8. in psal. Qui habitat. Hugo lib. 4. de anima, cap. 13. Innocen. III. lib. 3. de contemp. mundi cap. 2. & seq. Concil. Florent.

caligine: ibi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat: ibi pars [d] illorum in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda: ibi [e] cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum. Ibi demùm verum esse comperietur, quod omnibus apud infe-ros torquendis iustus Iudex his verbis prædixit: [f] *Eccè serui mei comedent, & vos esurietis: Eccè serui mei bibent, & vos sitietis: Eccè serui mei lætabuntur, & vos confundemini: Eccè serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.*

g Psal. 2. e

h Sapien. 6. a b Esaiæ 5. d

B. Itaque Prophetaregius Reges & Principes omnes compellat, atque futuras malorum pœnas illis proponit cum hac graui admonitione: [g] *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram.* ([h] *Fortioribus* enim *fortior instat cruciatio, & iudicium durissimum in his qui præsunt, fiet.*) *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: Apprehendite disciplinam, nè quando iracatur Dominus, & pereatis de via iusta, cum exarserit in breui ira eius.* Hinc & Christus ipse dictum omnibus volùit, [i] *Timete eum, qui postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ità dico vobis, hunc timete.* Vt enim est momentaneum quod in hac vita delectat, ità sempiternum est quod in gehenna excruciat.

i Luc. 12. a Matth. 10. c Chrysost. lib. 1. de prouidentia Dei. Item homil. 1. & 55. ad populum Antioch. Augu. in psal. 49. Bernard. in ser. de conuersione ad Clericos cap. 5.

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS in epistola quinta ad Theodorum lapsum: Hic habent tam iucunda quàm tristia finem, cúmque celerrimum: illic seculis extenduntur vtraque immortalibus, nec dici potest quantum virtute & potentia differant à rebus præsentibus. Cùm ignem audis, nè arbitreris esse similem huic igni: accensus enim deferuescit, & mutatur: ille autem semèl in flammam exurgens, ardet perpetuò, nunquàm intermoritur. Qui peccauerunt, necesse est vt immortalitatem induant, non tamen ad honorem sibi, verùm vt continuum superfit viaticũ illius supplicij: quod quàm sit horrendum, oratio nequit vnquàm explicare. Ab experimento rerum tenuium fieri potest vt accipiamus de magnis aliquid cõiecturę. Si quando in balneo fueris nimiùm efferuescente, tum gehennæ recorderis: & rursùs si quando febre acriore conflagraueris, ad flammam quę tunc est, progredere: tum probè intelliges, quia balneum & febres adeò nos afflictant ac territant: quo animo futuri sumus, quando in fluuium ignis inciderimus, qui ducitur ab illo horrendo tribunali? Profectò frendemus dentibus propter labores & cruciatus illos indicibiles, nemo suppetias feret. Plorabimus omnes tristissimè, flamma nobis vehementiùs incumbente. Neminem videbimus præter condemnatos nobiscum, & immanem solitudinem. Quis potest verbis consequi, quàm formidabiles pauores à tenebris exorientur, quæ in animis nostris extabũt? Quemadmodùm ignis illic non habet vim resoluendi, sic neo lucere potest: alioquì non essent tenebræ. Huiusmodi igitur pauorem à tenebris, tremorem, solutionem membrorum, attonitum stuporem adducere sufficit vna illius temporis ratio. Multa illic variáque tormenta, grumuli pœnarum ceu niuis inundant. Cæterùm si quis fortè dubitat quo pacto satis esse, ac æternùm durare immortalis queat anima confecta tanta vi pœnarum, is cognoscat quæ hìc fiunt: quomodò non rarò multi ad morbum non minùs acrem, quàm diuturnum suffecerint, nec anima dissoluta est, sed corpus est constrictum ac depressum, anima afflicti remanente in negocio, non aliter, atquè si corpori non indita foret. Quare postquàm incorruptibile corpus insolubiléque acceperit, nihil prohibet in infinitum protendi supplicium. Hìc quidem non simul contingunt vehementia pœnarum, & earum diuturnitas. Altera enim cum altera pugnat, propter conditionem corruptibilis illius corporis non ferentis ea: immortalitate autem succedente soluitur hæc pugna, & magna potentia nos in infinitum vtraque mala possidebunt, nec excessus vllus tormentorum perimet animam nostram. Sic, inquam, licet nos esse persuasos: neque enim hoc corpus poterit in illo tempore consumi cruciatibus: afflictum permanebit cum anima, nec finis vllus erit. Quàm exquisitas igitur delicias appetis, & quantum temporis opponi cupis illi supplicio & pœnæ? Vis ne centum annos, aut bis centum? Verùm quid hi sunt ad secula interminabilia? quod enim est somnium vnius diei per omnem vitam, id est fructus rerum præsentium comparatus ad statum futurorum bonorum. Est ne qui propterea vt suaue somnium videat, per omnem vitam eligat ferre cruciatum? & quis sic stultus est, vt vltrò ad talem mercedem aduolet? Nihil dum equidem delicias, nec amaritudinem quæ in eis occulitur, aperio: quandoquidem loqui de his rebus adhuc est intempestiuum: vbi eas effugere valebis, tum locus erit huiusmodi tractandi. Nunc quia morbo illo detineris, videbimur tibi nugas agere, si quando voluptatem amaram nominauero: liberatus olìm à morbo Dei beneficio, mox planè intelliges malitiam. Quare sermones illos in aliud tẽpus differamus, hoc nunc dicemus. Fingamus delicias esse delicias, & voluptatem voluptatem, nihilq; habere fellis: sed quid, obsecro, dicemus de imminente pœna? quid tum faciemus? qui modò læti gestimus velut in vmbra & imagine, opere quidem alibì persoluemus pœnam: & præterea quia exiguo tempore quæ tum futura diximus, aut etiam absurdiora effugere licet, fruiq; bonis adiacentibus. Hoc est enim opus clementiæ diuinæ, quòd nobis certamina nõ in longum tempus præscripsit, breuì quidem & in momento, & in ictu oculi finientur: nam tantula est presens vita, quę omninò bello ne-

Ignis inferni nostro igni dissimilis.

Immortalitas miserã damnatorũ.

Corpus cruciatibus non consumetur.

Anocat à delicijs huius mundi consideratio harũ pœnarũ fine carentium.

Cruciatus inferni.

Stridor dentium.

Fletus.

Societas dæmonũ & damnatorum.

Tenebræ interiores.

Tenebræ exteriores.

Varietas & copia pœnarũ.

Anima quomodo perdurare queat in tantis pœnis.

Digitized by Google

lo debetur, si eam ad infinita secula cõferas. Num id animas damnatorum cõtristabit, quando meminerint quòd occasione emendãdi per hos paucos dies non vsi, se tradiderint malis immortalibus? Surgamus ergò, nè simile quiddam patiamur, dum tempus est acceptum, dum est salutis dies, dum est vis magna pœnitentiæ. Siquidem malis ignauiter cohærentes, quæ dicta sunt omnia excipient, multoq; illis duriora. Ea enim quæ in gehenna noxijs parantur, multo sunt molestiora: à tantis excidisse bonis tantum habet dolorem, tantam afflictionem, tantam anguſtiam, quãtum vllum esse potest aliud flagellum, certè hìc debitum peccantibus, cuiusmodi per se sufficere, & quàm tormenta reliqua gehẽnæ acerbiùs mordere, contererecq; animas nostras videtur.

Triſtabuntur animæ dãnatorum potiſſimũ de pœnitentię tempore neglecto. 2. Cor. 6.

Excidisse à cęlestibus bonis, maximũ dolorem affert.

2. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Mihi amarulentam timeo gehennam, quippe interminatam. Exhorreo tartarum, vt cui nimium insit caloris: Paueo tenebras, quoniam nihil admittunt lucis. Formido pestiferum vermem, quoniam est perennis. Et post nonnulla: Atquì si anima in ocioso luxu vixisse fuerit deprehensa, durissimam illam vocem audit: Tollatur impius, nè videat gloriam Domini. Tunc eam detinet dies iræ, tribulationis, necessitatis, anguſtiæ, dies tenebrarum & caliginis. Tunc à sanctis Dei angelis destitutam inuadunt Aethiopes illi dæmones, eamq; ferientes crudeliter, in terrarum opaca deducũt, & aperta tellure solidissimis compedibus reuinctam in terram tenebrosam & fuliginosam, in infimas infernorum carcerum partes, ac Erebi custodias deijciunt. Huc demerguntur animæ peccatorum, in omne æuum crematuræ, quemadmodùm Iob tradidit: In terram atram & obscuram, in terram noctis æternæ: Vbi non lumen, vbi nulla mortalibus vita, sed iugis ægritudo, sed mœror incessabilis, sed fletus inquies, sed dentium stridor, nullo silentio intermissus, sed planctus pernoctes. Væ væ illic æternum. Illic heu me, heu me. Illic proclamant, & non est qui suppetias ferat: vociferantur, & nemo redimit. Non est illam commemorare necessitatem, linguæ non datur assequi cruciatus illic detentarum animarum, os nullum humanum potest horridum illum timorem planum facere, nequeunt hominis labia verbis vllis infortunium & ploratum earum exprimere. Ingemiscunt assiduè, nec vllus miseretur. Clamant è profundis, at nemo flectitur. Lamentantur, at nullus eripit. Exclamãt, & plangunt, at nemo compatitur. Tunc vbi mundi huius iactantia? Vbi gloria inanis, vbi deliciæ, vbi voluptas, vbi petulantia, vbi ambitio? &c. Quàm densa obducentur caligine, quando in ira sua verba ad eos faciet? quando in furore suo perterrebit eos, inquiens: Ite à me maledicti in ignem æternum, diabolo & eius nuncijs præparatum. Eheu, quanta cum tribulatione, quanta mœstitia, quanta anxietate, timore, tremore implicabuntur spiritus eorum, cùm cælestes vniuersæ potestates sublata voce clamabunt: Auertantur peccatores in tartarum. Væ væ, quale melos succinunt? collugentes, vlulantes, plangentes, dum sæuissimis tormentis nunquàm non excarnificãdi abducuntur. Hei hei qualis illius loci facies? Vbi fletus & stridor dentium, quem tartarum appellant, quem ipse quoquè diabolus expauet. Væ væ, qualis est gehenna ignis inextincti, ardentis quidem, sed non lucentis, sed & luce carentis. Hei qualis est insomnis & virulentus vermis? Væ væ, quàm graues exteriores illæ tenebræ & assiduæ? heu heu quales sunt angeli infligendis pœnis destinati, truculenti & immites? etenim conuiciantur fortiter & increpant. Tunc rei conclamant vehementer, & nemo eximit. Conclamabũt enim ad Dominum, & non exaudiet eos. Tunc cunctas vitæ vanitates fluxas fuisse ac caducas cognoscent, quæq; hìc bona esse gaudijsq; plena videbantur, ea felle & veneno amariora reperientur. O temporis illius tribulationem, ô necessitatem, ô tempestatem. A sanctis graue dirimi, grauius à Deo dissociari. Ignominiosum tum manibus, tum pedibus colligari. Durum in exteriores tenebras amandari, horridum fremere, dentibus stridere, cõtabescere, acerbum iugibus pœnis atteri, laboriosum lingua flãmas sustinere. Miserrimum est aquæ poscere gutulam, & repulsam accipere, peramarum in ignibus esse & vociferari, nec tamen subleuari: inaccessæ fauces, & immensum chaos. Neque fuga se subtrahere, quoniam occluditur, abitum parare non potest, quoniam coërcetur. Custodiæ murus insuperabilis, inhumani ergastuli, tenebricosus carcer, insolubilia vincula, vi nulla refringendæ catenæ. Feri & intractabiles flammæ illius ministri, graues illæ quæ ad supplicium adhibẽtur scuticæ, firmi vngues & infracti, prædura flagella, pix nebulosa & strepitans, sulphur grauè olens, atra cubilia, pyra semper ardens, fœdus & olens vermis, tetricum prætorium.

Separatio à Deo & sanctis. Matth. 22.

Lucæ 16.

Carceris infernalis descriptio.

Gehennæ metus.

Esaiæ 26.

Sopho. 1.

A dæmonibus rapitur anima ad inferos.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo: Et quid est, obmutescentes manibus & pedibus ligari, nisì in inferno, vbi Deo nemo confitetur, actione priuari: sicut in exteriores tenebras mitti, nihil aliud erit, nisì à Domino, qui est mentium lumen, expelli? Fletus autem & stridor dentium acerrimos eorum dolores ostendunt, qui supplicio æternæ mortis addicti, non videndi sensum habituri sunt, sed dolendi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus, pœnalis sensus, torquent animas, nec extorquent, puniunt corpora damnata, nec finiunt. Quos ideò sibi deputatos ignis inextinguibilis non extinguit, vt permanente sentiendi vita, pœna permaneat, & ad dolendum magis quàm ad viuendum æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis viuacibus immortalitas secundæ mortis occidat. Iam verò quod dicit: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, ad totam refertur damnati hominis pœnam, quem inefficacis pœnitentiæ ignis exurit, & consumentis conscientiæ vermis immortaliter rodit. Proindè omnes qui in gehenna dicuntur occídi, non id cum illis agitur, vt maximis consumpti doloribus, aliquando deficiant, sed vt in illis pœnaliter viuant. Hæc & his similia libenter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, fine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit, ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatissima sanctorum omnium societate priuari, fieri patriæ cælestis extorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbi sit mors secunda damnatis exilium, vita supplicium, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edacissimis in æternum dilaniari vermibus, nec finiri. Hęc & multa similia cogitare, nihil est aliud, quàm vitijs omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrenare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes salubri terrore cõcutiunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatum suarum tunc suæ damnationis experimentum probabunt, quando iam, quod omni infelicitate est miserius, se emendare non poterunt: ab his inquam terrificis ac tristibus malis ascendamus ad illa sublimia, quibus proficientium mentes in spem promerendæ beatitudinis assurgunt, abiuratisq; terrenis, cælestia concupiscũt: & quoniam proficere cupientes à salubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo perueniunt,

Matth. 25.

Psal. 9.

Fletus & stridor dentium.

Ignis ardens & non lucẽs.
Vermis immortalis.
Tenebræ exteriores.
Tortores.

Clamor damnatorum.

Matth. 25. Quid sit obmutescentem ligari, & in tenebras exteriores mitti.

Fletus & stridor dentium qd designẽt.

Cruciatus inferni.

Calamitosa immortalitas.

Marc. 9. Vermis eorũ quomodò nõ moriatur.

Recordatio supplicitorũ gehennæ q̃ fructuosa sit.

Non sentiunt in igne quod illuminat, sed quod cruciat.

Salubris timor iudicij & gehennæ.

Digitized by Google

niunt, nos quoquè sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, donauerit, disputemus.

4. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite vicesimooctauo: Si esse sanctorum animas in cęlo sacri eloquij satisfactione credidisti, oportet vt per omnia esse credas & iniquorum animas in inferno: quia ex retributione æternæ iustitiæ, ex qua iusti iam gloriantur, necesse est per omnia vt & iniusti crucientur. Nam sicut electos beatitudo lætificat, ità credi necesse est, quòd à die exitus sui ignis reprobos exurat. PETRVS: Et qua ratione credendum est, quia rem incorpoream tenere ignis corporeus possit?

Iniquorum animæ sunt in inferno.

5. CAPITE vigesimonono: GREGORIVS. Si viuentis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur non post mortem, cùm incorporeus sit spiritus, etiam corporeo igne teneatur? PETRVS: In viuente quolibet idcircò incorporeus spiritus tenetur in corpore, quia viuificat corpus. GREGORIVS: Si incorporeus spiritus Petre in hoc teneri potest quod viuificat: quare non pœnaliter & ibi teneatur vbi mortificatur? Teneri autem spiritum per ignem dicimus, vt in tormento ignis, videndo atque sentiendo puniatur. Ignem nanque eo ipso patitur quòd videt: & quia cremari se adspicit, crematur. Sicq; fit, vt res corporea incorpoream exurat, dum ex igne visibili ardor ac dolor inuisibilis trahitur: vt per ignem corporeum mens incorporea etiam incorporea flamma crucietur: quanuis colligere ex dictis Euangelicis possumus, quia incendium anima non solùm videndo, sed etiam experiendo patiatur. Veritatis enim voce diues mortuus in inferno dicitur sepultus. Cuius anima quia in igne teneatur, insinuat voce diuitis, qui Abraham deprecatur, dicens: Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquâ, & refrigeret linguam meam: quia crucior in hac flâma. Dum ergò peccatorem diuitem damnatũ veritas in ignem perhibet, quisnam sapiens reproborum animas teneri ignibus neget? PETRVS: Eccè ratione ac testimonio ad credulitatẽ flectitur animus, sed dimissus iterùm ad rigorem redit. Quomodò enim res corporea incorpoream teneat, atque affligere possit, ignoro. GREGORIVS: Dic, quæso te, apostatas spiritus à cælesti gloria deiectos, esse corporeos, an incorporeos suspicaris? PETRVS: Quis sanum sapiens, esse spiritus corporeos dixerit? GREGORIVS: Gehennę ignem esse incorporeum, an corporeũ fateris? PETRVS: Ignem gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo certum est corpora cruciari. GREGORIVS: Certè reprobis veritas in fine dictura est: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Si igitur diabolus eiusq; angeli, cùm sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi: quid mirum, si animæ, & antequàm recipiant corpora, possint corporea sentire tormenta? PETRVS: Patet ratio, nec debet animus de hac vlteriùs quæstione dubitare.

Incorporeos spiritus posse ab igne corporeo teneri.

Corporeus ignis cruciat animã peccatoris: idque tanquàm diuinæ iustitiæ instrumentũ.

Luc. 16.

Matth. 25. Sicut dæmones incorporei igne corporeo cruciantur, ità & animæ damnatorum.

6. CAPITE quadragesimosecundo eiusdem libri quarti dialogorum: Cùm ergò ad aperiendum librum nullus sub terra inuentus dignus dicitur, quid obstet non video, vt sub terra infernus esse credatur.

Apoc. 5. Infernus sub terra esse creditur.

7. CAPITE quadragesimotertio: Vnus quidem est gehennæ ignis, sed non vno modo omnes cruciat peccatores. Vniuscuiusque etenim quantum exigit culpa, tanta illic sentitur pœna. Nam sicut in hoc mundo sub vno sole multi consistunt, nec tamen eiusdem solis ardorem æqualiter sentiunt: quia alius plùs æstuat, atque alius minùs: ità illic in vno igne non vnus est modus incendij: quia quod hîc diuersitas corporum, hoc illic agit diuersitas peccatorum, vt & ignem non dissimilem habeant, & tamen eosdem singulos dissimiliter exurat.

Gehennæ ignis nõ vno modo omnes exeruciat.

8. CAPITE quadragesimoquarto: Cùm veritas dicat, Ibunt impij in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam: quia verum est quod promisit, falsum proculdubiò non erit quod minatus est Deus. PETRVS: Quid si quis dicat: Idcircò peccantibus æternam pœnam minatus est, vt eos à peccatorum perpetratione compesceret? GREGORIVS: Si falsum est quod minatus est, vt ab iniustitia corrigeret, etiã falsa est pollicitus, vt ad iustitiam prouocaret. Sed quis hoc dicere vel insanus præsumat? Et si minatus est quod non erat impleturus, dum asserere eum misericordem volumus, fallacem, quod dici nefas est, prędicare compellimur. PETRVS: Scire velim quomodò iustum fit, vt culpa quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur. GREGORIVS: Hoc rectè diceretur, si districtus iudex non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideò cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Nam voluissent vtiquè, si potuissent, sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostendũt enim quia in peccato semper viuere cupiunt, qui nunquàm desinunt peccare dum viuunt. Ad magnam ergò iustitiam iudicantis pertinet, vt nunquàm careant supplicio, qui in hac vita nunquàm voluẽrunt carere peccato. Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu non pascitur: quia verò iustus est, ab iniquorum vltione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt, scilicet vt iusti omnes & in Deo videant gaudia quæ percipiunt, & in illis respiciant supplicia quæ euaserunt: quatenùs tanto magìs in æternum gratiæ diuinæ debitores se esse cognoscant, quanto in æternum mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio vicerunt. PETRVS: Et vbi est quòd sancti sint, si pro inimicis suis, quos tunc ardere vident, *non* orabunt: quibus vtiquè dictum est: Pro inimicis vestris orate? GREGORIVS: Pro inimicis suis orãt eo tempore, quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda conuertere, atq; ipsa conuersatione saluare. Quid enim aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc quod Apostolus ait: Vt det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendum veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem? PETRVS: Placet quod dicis: Et quomodò pro illis tunc orabunt, qui iam nullatenùs possunt ad iustitiæ opera ab iniquitate commutari? GREGORIVS: Eadem itaque causa est, cur non oretur tunc pro hominibus igni æterno damnatis, quæ nunc etiam causa est vt non oretur pro diabolo angelísque eius æterno supplicio deputatis. Quæ nunc etiam causa est, vt non orent sancti homines pro hominibus infidelibus, impijsq; defunctis: quia pro eis vtiquè quos æterno deputatos supplicio iam nouerunt, ante illum iudicis iusti conspectum orationis suæ meritum cassari refugiunt. Quòd si nunc quoquè viuentes iusti, mortuis & damnatis iniustis minimè compatiuntur, quando adhuc aliquid iudicabile de sua carne se se perpeti etiam ipsi nouerunt, quanto districtiùs tunc iniquorum tormenta respiciunt, quando ab omni vitio corruptionis exuti, ipsi iam iustitiæ viciniùs atque arctiùs inhærebunt? Sic quippe eorum mentes per hoc quòd iustissimo iudici inhærent, vis districtionis absorbet, vt omninò eis non libeat, quicquid ab illius æternæ regulæ subtilitate discordat.

Matth. 5. Cur sancti nõ orant pro damnatis.

2. Tim. 2.

Iustus & pius est Deus.

Fructus quẽ percipiũt iusti ex supplicijs impiorũ.

Non orant pro infidelibus impijsq; defunctis.

Misericordia minimè mouentur sancti erga damnatos.

9. ISIDORVS libro primo de summo bono, capite trigesimoprimo: Duplex damnatorũ pœna est in gehenna, quorum & mentem vrit tristitia, & corpus flamma * iuxta vicissitudinem: vt qui mente tractauerunt quod perficerent corpore, simul

Duplex damnatorum pœna. * aliàs iuxta vicissitudine:

Digitized by Google

Ignis gehennæ an lumen habeat

re, simul & animo puniantur & corpore. Ignem gehennæ ad aliquid lumen habere, & ad aliquid non habere, hoc est, habere lumen ad damnationem, vt videant impij vndè doleant: & non habere ad consolationem, nè videant vndè gaudeant. Apta fit comparatio de camino trium puerorum ad exemplum ignis gehennæ. Nam sicut ille ignis non arsit ad trium puerorum supplicium,

Dan. 3. & aliis &

* sed arsit ad comburenda ligamina vinculorum: ità ignis gehennæ & lucebit miseris ad augmentum pœnarum, vt videant vndè doleant: & non lucebit ad consolationem, nè videant vndè gaudeant. Inter huius vitæ & futuræ infelicitatis miseriam, multa discretio est. Illic enim & miseria est propter cruciationē dolorum, & tenebræ propter lucis auersionem: quorum vnum in hac vita, id est, miseria est, aliud non est: in inferno autem vtrunque est.

Miseria & tenebræ sunt in inferno.

10. CAPITE trigesimosecundo: Sicut fasciculi lignorum ad combustionem de similibus colligantur, ità in iudicij die similis culpæ rei, suis similibus iungentur: vt ex æquo pœna constringat quasi in fasciculum, quos actio similes fecit in malum. Sicut vnusquisque sanctus in futuro iudicio pro quantitate virtutum glorificabitur: & vnusquisque impius pro quantitate facinorum condemnabitur: nec deerit in supplicio futuro damnationis ordo, sed iuxta qualitatem criminum, Propheta affirmante, discretio erit pœnarum. De charorum quoquè suorum supplicijs, additur etiam pœna defunctis, sicut apud inferos diuitis sermo prædicat Euangelicus, sicut pro augendo Iudæ supplicio, dicit etiam Psalmista: Commotione moueantur filij eius & mendicent. Impij durius ex hoc in iudicio puniendi sunt mētis dolore, ex quo visuri sunt iustos gloriæ beatitudinem meruisse.

Alligabuntur in fasciculos, similis culpæ rei.

Discretio & differentia pœnarum. Apoc. 18. Luc. 16.

Psal. 108.

De gloria beatorum dolebūt damnati.

11. MATTHAEI octauo: Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium.

12. CAPITE decimotertio: Sicut ergò colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione seculi. mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium. Et paulò pòst: Iterùm simile est regnum cælorum sagenę missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti, &c. Sic erit in consummatione seculi. exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittēt eos in caminum ignis. ibi erit fletus & stridor dentium.

13. CAPITE vigesimosecundo: Intrauit autem rex vt videret discumbentes: & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodò huc intrâsti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.

14. CAPITE vigesimoquarto: Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo, Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere conseruos suos, manducet autem & bibat cum ebriosis: veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat: & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis. illic erit fletus & stridor dentium.

15. CAPITE vigesimoquinto: Et inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores. Illic erit fletus & stridor dentium.

16. LVCAE decimotertio: Et dicet vobis, Nescio vos vndè sitis: tunc incipietis dicere, Manducauimus coram te & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Et dicet vobis, Nescio vos, vndè sitis: discedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus & stridor dentium: cùm videritis Abraham & Isaac & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foràs. Et venient ab Oriente & Occidente & Aquilone & Austro: & accumbent in regno Dei.

17. MARCI nono: Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam. bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et si pes tuus te scandalizat, amputa illum. bonum est tibi claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habentem, mitti in gehennam ignis inextinguibilis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Quòd si oculus tuus scandalizat te, eijce eum. bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem, mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

18. ESAIAE sexagesimosexto: Veniet omnis caro vt adoret coram facie mea, dicit Dominus. Et egredientur, & videbūt cadauera virorum qui preuaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt vsq; ad satietatem visionis omni carni.

19. CAPITE decimoquarto: Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadauer tuum: subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Quomodò cecidisti de cælo lucifer qui manè oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes? qui dicebas in corde tuo, In cęlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Verūntamen ad infernum detrahéris in profundum laci.

20. ECCLESIASTICI septimo: Humilia valdè spiritum tuum: quoniam vindicta carnis impij, ignis & vermis.

21. IVDITH decimosexto: Vę genti insurgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die iudicij visitabit illos. Dabit enim ignem & vermes in carnes eorū, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum.

22. IOB decimo: Dimitte ergò me, vt plangam paululùm dolorem meum. Antequàm vadam, & non reuertar, ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

23. IN epistola Iudæ Apostoli: Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes &c. quibus procella tenebrarum seruata est in æternum.

24. GREGORIVS Magnus libro nono moralium in Iob, capite quadragesimoquinto: Quid terræ tenebrosæ nomine, nisi tetra tartari claustra signantur? Quæ æternæ mortis caligo operit, quia damnatos quosque in perpetuum à vitæ luce disiungit. Nec immeritò infernus terra dicitur: quia quicunque ab eo capti fuerint, stabiliter tenentur. Scriptum quippe est: Generatio præterit, & generatio aduenit, terra verò in æternū stat. Rectè igitur inferni claustra, tenebrosa terra nominantur: quia quos puniendos accipiunt, nequaquàm pœna transitoria, vel phantastica imaginatione cruciant, sed vltione solida perpetuæ damnationi seruant. Quæ aliquando tamen laci appellatione signantur, propheta attestante, qui ait: Portauerunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum. Infernus ergò & terra nominatur, quia susceptos stabiliter tenet: & lacus dicitur, quia hos quos semèl ceperit, semper fluctuantes & trepidos tormentis circunfluentibus absorbet. Ne-

Iob 10. Infernus dicitur terra tenebrosa &c.

Eccles 1.

Nō est transitoria vel phātastica pœna inferni.

Ezech. 16.

Digitized by Google

quaquàm vltrà misericordia parcentis liberat: quos semèl in locis pœnalibus iustitia iudicis damnat.

Iob 10. Terra miseriæ & tenebrarum.

25. CAPITE quadragesimosexto: Quæ adhuc subtiliùs loca describuntur, cùm dicitur: Terram miseriæ & tenebrarum. Miseria ad dolorem pertinet, tenebræ ad cæcitatem. Ea ergò quę à conspectu districti iudicis expulsos tenet, miseriæ & tenebrarum terra perhibetur: quia foris dolor cruciat, quos diuisos à vero lumine, intùs cæcitas obscurat. Natura ignis est, vt ex seipso & lucem exhibeat & concrementem. Sed transactorum vltrix illa flamma vitiorum, concrementem habet, & lumen non habet. Hinc est enim quod reprobis veritas dicit: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Quorum rursùm omnium corpus in vnius persona significans, dicit: Ligate ei manus & pedes, & mittite eum in tenebras exteriores. Si itaque ignis qui reprobos cruciat, lumen habere potuisset, is qui repellitur, nequaquàm mitti in tenebras diceretur.

Flãma ignis infetni lumẽ non habet. Matth. 25.

Matth. 22.

Quomodò in inferno nullus sit ordo, cùm tamẽ sit ordinata pœnarũ pro culparum diuersitate distinctio.

26. CAPITE quadragesimoseptimo: Quomodò in supplicijs ordo non erit, dum damnatorum quenque iuxta modum criminis, retributio sequitur vltionis? Hinc quippe scriptum est: Potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatio. Hinc in Babylonis damnatione dicitur: Quantum exaltauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Si igitur iuxta modum culpæ, pœna distinguitur: constat nimirùm, quòd in supplicijs ordo seruatur. Et nisi tormentorum summam, meritorum acta dirimerent, nequaquàm iudex veniens dicturum se messoribus esse perhiberet: Colligite primùm zizania, & ligate ea in fasciculos ad comburendum. Si enim nullus in supplicijs ordo seruabitur, cur comburenda zizania in fasciculos ligantur? Sed nimirùm fasciculos ad comburendum ligare, est hos qui æterno igni tradendi sunt, pares paribus sociare: vt quos similis culpa inquinat, par etiam pœna constringat: & qui nequaquàm dispari iniquitate polluti sunt, nequaquàm dispari tormento crucientur: quatenùs simul damnatio cõterat, quos simul elatio subleuat, quósque non dissimiliter dilatauit ambitio, non dissimilis angustet afflictio: & par cruciet flamma supplicij, quos in igne luxuriæ par succendit flamma peccati. Sicut enim in domo patris mansiones multæ sunt pro diuersitate virtutis, sic damnatos diuerso supplicio gehennæ ignibus subijcit disparilitas criminis. Quæ videlicet gehenna quanùs cunctis vna sit, non tamen cunctos vna eadémque qualitate succẽdit. Nam sicut vno sole omnes tangimur, nec tamen sub eo vno ordine omnes æstuamus: quia iuxta qualitatem corporis sentitur etiam pondus caloris: sic damnatis & vna est gehenna quæ afficit, & tamen non vna omnes qualitate cõburit: quia quod hîc agit dispar valetudo corporũ, hoc illic exhibet dispar causa meritorum. Quomodò ergò nullus inesse ordo supplicijs dicitur, in quibus profectò quisq; iuxta modum culpæ cruciatur?

Pares paribus sociabũtur.

Matth. 13.

Ioan. 14. Diuersitas pœnarum in inferno repetitur.

Dispar causa meritorũ adfert supplicijorum differentiam.

Responsio.

27. CAPITE quadragesimooctauo: Quia ipsa quoquè supplicia quæ ordinata per iustitiam veniunt, ordinata proculdubiò in corde morientium non sunt. Vt enim &c. Infernum verò & vmbra mortis obscurat, & sempiternus horror inhabitat: quia eius ignibus traditi, & in supplicijs dolorem sentiunt, & in doloris angustia pulsante se semper pauore feriuntur: vt & quod timent tolerent, & rursùm quod tolerant, sine cessatione pertimescant. De his etenim scriptum est: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Hîc flamma quæ succendit, illuminat: illic, vt superiùs verbis Psalmistæ docuimus, ignis qui cruciat, obscurat. Hîc metus amittitur, cùm tolerari iam cœperit quod timebatur: illic & dolor dilaniat, & pauor angustat. Horrendo igitur modo, erit tũc reprobis dolor cum formidine, flamma cum obscuritate. Sic fic videlicet à damnatis sentiri pondus summæ æquitatis debet: vt qui à voluntate conditoris nequaquàm sunt veriti discrepare dum viuerent, in eorum quandoquè interitu ipsa à suis qualitatibus etiam tormenta discordent: quatenùs quo se impugnant, cruciatus augeant, & cùm variè prodeũt, multipliciter sentiantur. Quæ tamen supplicia in se demersos & vltra vires cruciant, & in eis vitæ subsidium extinguentes seruant: vt sic vitam terminus puniat, quatenùs semper fine termino cruciatus viuat, qui & ad finem per tormenta properat, & fine fine deficiens durat. Fit ergò miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu: quia & mors viuit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit. Quia igitur & mors perimit, & non extinguit: dolor cruciat, sed nullatenùs pauorem fugat: flamma comburit, sed nequaquàm tenebras discutit: quantùm per notitiam præsentis vitæ colligitur, supplicia ordinem non habent, quæ non suam per omnia qualitatem tenent, quanuis illic ignis & ad consolationem non lucet, & tamen vt magis torqueat, ad aliquid lucet.

De iustitia & prouidentia in punitione damnatorũ.

Mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu.

28. CAPITE quinquagesimo: Et quanuis angelorum atque hominum longè sit natura dissimilis, vna tamen pœna implicat, quos vnus in crimine reatus ligat. Sed quid prodest ista prænôsse, si non contingat euadere? Tota ergò intentione curandum est, vt cùm vacationis tempus accipimus, benè viuendi studio, malorum vltricia torméta fugiamus: Hinc quippe per Salomonem dicitur: Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erit apud inferos, quò tu properas. Hinc Esaias ait: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Hinc Paulus dicit: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies salutis. Hinc rursùm ait: Dum tempus habemus, operemur bonum.

Vna pœna implicat, quos vnus reatus ligat.

Recordatio suppliciorum infernalium, ad quid nos permouere debet. Eccles 9.

Esaiæ 55.

2. Cor. 6.

Galat. 6.

29. IOANNES Cassianus (vel quisquis auctor est) in confessione Theologica, parte tertia: Sed dicere quis valeat, quæ impijs & malè viuentibus tormenta sint præparata? In ipso enim continuæ mortis loco, qui infernus appellatur, quid aliud nisi iugis flamma, perseuerans tribulatio, & perpetua pœna, atque infinita totius mali calamitas esse potest? Igneus autem fluuius, & fœda palus complet omnia. Ibi sanè atroces angeli commorantur: quorum brachia sunt vt capita draconum: quorum oculi igneas ex se sagittas emittunt: quorum dentes vt elephantis prominent, & stimulant ad tormentum, vt caudæ scorpionum. Quorum adspectus tremorem inducit, & dolorem atque mortem. Atque vtinàm mors possit in his subuenire angustijs: sed, quod est horribilius, ad hoc viuit in tormentis positus, vt cruciatibus gubernetur. Ad hoc redintegratur, vt rosus serpentibus, & iteratis subindè iterúmque repetitis morsibus attrectetur. Ibi dracones blasphemantium labia vorant, & Regulus diris morsibus miserorum pectora lacerat: atque horribiles diuersi generis beluæ incredulorum animas multipliciter sine cessatione cruciant. Illic vlulatus & planctus, gemitus & mugitus continuè sonant: simúlque clamor vbiquè confusus attollitur: quem dura vis tormentorum exagitat, & incendij arsura extorquet. Hæc autem ipsa tribulatio, quæ illic excipiet miseros, nullo termino finitur, nullo fine concluditur, sed flammarũ atroci adustione consumitur, & ad rediuiua incendia iterùm qui adustus fuerit, reparabitur. Ibi enim vermis qui non moritur, & ignis qui nunquàm extinguitur, atque stridor semper dentium sentitur. Gehennæ lethale frigus, & glacies indefici-

Descriptio pœnarum inferni egregia.

Dæmonum fœda tetra & horrida forma.

Qualis sit mors in inferno.

Blasphemorum pœna.

Qualis symphonia.

Perpetuitas suppliciorũ.

Matth. xx. Esa. 66. Marc. 9.

ens.

Vmbra mortis & sempiternus horror.

Esaiæ 66.

Differẽtia inter pœnas & cruciatus huius vitæ & futuræ.

Digitized by Google

Dolor, languor, pestis, tenebræ.

ens. Fames pessima, & sitis immensa. Dolor perpetuus, & continuus languor. Seua pestis & indicibilis lues. Tenebræ densissimæ, & nox obscuritatis horrendæ. Nulla requies datur miseris, omnia ibi mala, & cuncta tormentorum genera. Mors immortalis, defectus indeficiens, finis infinitus. Quis ergò fidelium hæc audiens, & talia sciens, nõ contremiscat?

Mors immortalis.

Locorum & suppliciorum varietas in inferno. Matth. 22. 5. Mar. 9. Esaiæ 66. Apoc. 19. 20. 21. Matt. 3. Luc. 3 Mar. 9. Prouer. 27. Ephes. 4. Psal. 9. Prouer. 9. Esaiæ 7.

30. EPHRAEM in libro de vera pœnitentia, capite septimo: Interrogatio: In vnum omnes supplicium abibunt, an varij cruciatus sunt? Responsio: Varia sunt tormentorum loca, ficut in Euangelio audiuimus. Sunt enim tenebræ exteriores, hauddubium, quin & aliæ interiores sint. Gehennæ ignis locus alius, stridori dentium proprius locus est, vermis item immortalis alio in loco est. Stagnum ignis locus est proprius, suóque itidèm loco, ignis inextinguibilis est. Inferi atque perditio suis terminis constant, & inferiora terræ alius locus. Infernus quò mittuntur peccatores, & inferni profundum atrocior locus. Inter hæc suppliciorum loca, distribuuntur infelicissimi, vnusquisque pro peccatorũ suorum modo, siue mitiùs siue vehementiùs, ficut scriptum

Prouer. 5.

est, quoniam spinis peccatorum suorum vnusquisque constringitur. Hoc autem est & id quod

Lucæ 12.

dicitur, Vapulabit multis & paucis. Sicut autem sunt peccatorum differentiæ, ità sunt & cruciatuum varietates. Dic, inquiũt, nobis, precamur, quæ sit cruciatus differentia. Et ille: Aliter, inquit, cruciatur adulter, aliter fornicator, aliter homicida, aliter fur, aliter ebriosus, aliter mendax, & aliter

1. Ioan. 3.

periurus. Qui autem odit fratrem suum, cum venefico & homicida iudicatur. Qui hæresibus inquinantur, audituri sunt: Tollatur impius, nè videat gloriam Domini.

Esa. 26. iuxta LXX.

31. CAPITE octauo: Tunc segregantur ab inuicem, itérque conficiunt, omni spe reuersionis destitutum. Quis adeò lapideo corde fit, qui iam hinc diem illam non amarissimè fleat? Tunc separãtur episcopi à coëpiscopis, diaconi à cõdiaconis, subdiaconi à atque lectores à socijs suis. Tunc

Separatio miserabilis.

separabuntur hi, qui aliquãdo reges fuêre, plorabúntque velut infantes, atque vt mancipia pellentur. Tunc ingemiscent principes & diuites & immisericordes, pergéntque nudi atque desolati, huc illúcque intuentes. Angustiabuntur quærentes adiutoriũ, & nullus erit adiutor. Neque enim diuitiæ, &c. Vt autem breuiter dixerim, &c. vt quæstione præcedenti, C. testimonio trigesimoquinto.

32. APOCALYPSIS vicesimoprimo: Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

33. CAPITE decimoquarto: Et tertius angelus secutus est illos, dicẽs voce magna: Si quis adorauerit bestiam & imaginẽ eius, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua: & hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni. & fumus tormentorum eorum ascendet in secula seculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adorauerunt bestiam & imaginem eius: & si quis acceperit characterem nominis eius.

34. CAPITE decimooctauo: Quoniam peruenerunt peccata Babylon vsque ad cælum, & recordatus est Deus iniquitatum eius. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundùm opera eius. In poculo quo miscuit, misce te illi duplum. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit: tantum date illi tormentum & luctum: quia in corde suo dicit, Sedeo regina, & vidua non sum, & luctum non videbo. Ideò in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis est Deus qui iudicabit illam.

35. CAPITE decimonono: Et apprænsa est bestia, & cum ea Pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperũt characterem bestiæ, & qui adorauerunt imaginẽ eius. Viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis & sulphure.

36. CAPITE vigesimo: Et diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi & bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum. Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

37. PSALMO decimo: Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

38. ITEM vigesimo: Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat oẽs qui te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis.

39. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima: deuorabitq; terrã cum germine suo, & montium fundamenta comburet.

40. IOB vicesimoquarto: Ad nimium calorem transeat ab aquis niuium, & vsque ad inferos peccatum illius. Obliuiscatur eius misericordia: dulcedo illius, vermes: non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.

41. AD Romanos secundo: Qui reddet vnicuiq; secundùm opera eius: ijs quidem qui secundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam: ijs autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum.

42. ESAIAE decimotertio: Et requiescent ibi bestiæ, & replebuntur domus eorum draconibus: & habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi: & respondebunt ibi vlulæ in ædibus eius, & sirenes in delubris voluptatis.

43. PROVERBIORVM decimonono: Parata sunt derisoribus iudicia: & mallei percutientes stultorum corporibus.

44. ECCLESIASTICI vigesimoprimo: Stupa collecta synagoga peccantium, & consummatio illorum flamma ignis. Via peccantium complantata lapidibus, & in finem illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.

45. APOCALYPSIS vigesimo, vt suprà, testimonio trigesimosexto.

46. CAPITE nono: Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

47. IOB septimo: Sicut consumitur nubes, & pertranfit: sic qui descenderit ad inferos, non ascendet.

48. CAPITE vigesimo: Respondens autem Sophar Naamathites, dixit: Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terram, quòd laus impiorum breuis sit, & gaudium hypocritæ ad instar puncti. Panis eius in vtero illius vertetur in fel aspidum intrinsecùs. diuitias quas deuorauit, euomet, & de ventre illius extrahet eas Deus. Caput aspidum suget, & occídet eum lingua viperæ. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur: iuxta multitudinem adinuentionum suarum sic & sustinebit. Cùm satiatus fuerit, arctabitur, æstuabit, & omnis dolor irruet super eum. Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis eius: deuorabit eum ignis qui non succenditur,

Digitized by Google

affligetur relictus in tabernaculo suo. Reuelabunt cæli iniquitatem eius, & terra consurget aduersùs eum. Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei. Hæc est pars hominis impij à Deo, & hæreditas verborum eius à Domino.

49. PSALMO quadragesimooctauo: Sicut oues in inferno positi sunt: mors depascet eos.

50. ESAIAE trigesimotertio: Concipietis ardorem, paríetis stipulam: spiritus vester vt ignis vorabit vos. Et erunt populi quasi de incendio cinis, spinæ congregatæ igni comburentur. Audite qui longè estis, quæ fecerim, & cognoscite vicini fortitudinem meam. Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas. quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?

51. MATTHAEI tertio: Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam. qui autem post me venturus est, (fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare) ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

52. CAPITE vigesimoquinto: Tunc dicet & his qui à sinistris erunt, Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, in vitam æternam.

53. POSTERIORIS ad Thessalonicenses primo: In flamma ignis dantis vindictam ijs qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio Domini nostri Iesu Christi, qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini & à gloria virtutis eius.

54. POSTERIORIS Petri secundo: Si Deus angelis peccantibus non pepercit: sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari. Et originali mundo non pepercit, sed octauum Noë iustitiæ præconem custodiuit, diluuium mundo impiorum inducens. Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt ponens. &c. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos.

55. ESAIAE sexagesimoquinto, vt in textu.

56. LVCAE sexto: Veruntamen væ vobis diuitibus, quia habetis cõsolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis omnes homines.

57. CAPITE decimosexto: Mortuus est autem & dives: & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. & in his omnibus, inter nos & vos chaos magnum firmatum est: vt hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque indè huc transmeare.

Differentia iustorum & peccatorum in futura vita.

58. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Væ peccatoribus, quoniam iusti glorificantur, & peccatores condemnantur. Væ peccatoribus, quoniam iusti in existimatione habentur, & peccatores probris impetuntur. Iusti in sanctificatione, peccatores in incẽdio: Iusti laudibus euehuntur, peccatores miseria deprimuntur: Iusti in sanctorum statione, peccatores in continuo exilio: Iusti quidem audient illud, Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis ab æterno paratum: Peccatores autem illud, Discedite à me maledicti in ignem æternum, diabolo & eius nuncijs paratum: Iusti in paradiso, peccatores in igne viuacissimo & inextincto: Iusti delicijs affluunt, peccatores labore conficiũtur: Iusti choros agitant, peccatores sunt in vinculis: Iusti concinunt, peccatores lugent: Iusti ter felices, peccatores ter miseri: Iusti in cantu, peccatores in specu: Iusti in sinu Abrahæ, peccatores in æstu Belial: Iusti in quiete, peccatores in pœnis: Iusti in fulgore, peccatores in caligine procellarum: Iusti cum angelis plaudunt, peccatores cum dæmonibus lugent: Iusti in medio lucis, peccatores in medio tenebrarum: Iustos paracletus consolatur, peccatores cum dæmonibus pœnas luunt: Iusti adsistunt solio Domini, peccatores adstant vlticibus tenebris: Iusti sine vlla temporis intermissione faciem Domini intuentur, peccatoribus vultus diaboli semper aduersus: Iusti cum angelis viuunt, peccatores adsociantur dæmonijs: Iusti preces effundunt, peccatores iuge lamentum: Iusti sursùm, peccatores deorsùm: Iusti in cælo, peccatores in abysso: Iusti in perenni vita, peccatores in morte perditionis: Iusti in manu Dei sunt, peccatores in loco diaboli: Iusti cum Deo, peccatores cum Satana.

Matth. 25.

59. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite cẽtesimo vndecimo: Post resurrectionem verò facto vniuerso completóque iudicio, suos fines habebunt ciuitates duæ, vna Christi, altera diaboli: vna bonorũ, altera malorum: vtraque tamen angelorum & hominum. Istis volũtas, illis facultas non poterit vlla esse peccandi: vel vlla conditio moriendi, istis in æterna vita verè feliciter viuẽtibus, illis infeliciter in æterna morte sine moriendi potestate durantibus, quoniam vtrique sine fine. Sed in beatitudine isti alius alio præstabiliùs, in miseria verò illi alius alio tolerabiliùs permanebunt.

Beatorum & damnatorum differentia.

Præmiorum & suppliciorum imparitas.

60. CAPITE centesimo duodecimo: Frustrà itaque nonnulli, immò quàm plurimi æternam damnatorum pœnam, & cruciatus sine intermissione perpetuos, humano miserantur affectu, atque ità futurum esse non credunt: non quidem scripturis aduersando diuinis, sed pro suo motu dura quæque molliendo, & in leniorem flectendo sententiam, quę putant in eis terribiliùs esse dicta, quàm veriùs. Et post pauca: Si pœna sola esset, quãta in inferno minima cogitari potest, perire à regno Dei, exulare à ciuitate Dei, alienari à vita Dei, carere tam magna multitudine dulcedinis Dei, quam abscondit timẽtibus se, perfecit autem sperantibus in se, tam grandis est pœna, vt ei nulla possint tormenta quæ nouimus comparari, si illa sit æterna, ista autem sint quamlibèt multis seculis longa.

Contra eos qui humano quodam affectu putãt cruciatus malorum non fore perpetuos.

Separari à Deo & regno cęlorũ, quàm graue supplicium sit. Vide etiam Chrysostomi sententias suprà de peccatis in genere, quæst. 4.

61. CAPITE centesimo decimotertio: Manebit ergò sine fine mors illa perpetua damnatorũ, id est, alienatio à vita Dei, & omnibus erit ipsa communis, quamlibèt homines de varietate pœnarum, de dolorum releuatione vel intermissione pro suis humanis motibus suspicentur, sicut manebit communiter omnium vita æterna sanctorum, quamlibèt bonorum distantia concorditer fulgeant.

Sicut beati viuent vita æterna, ità manebit sine fine mors perpetua dãnatorum.

62. ITEM sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, siue sermone primo in vigilia Pentecostes, capite decimooctauo: Hæc recordare, & ignem illũ gehennæ his quæ te nunc exagitant flãmis libidinis & cupiditatis, oppone. Ignis hic qui in præsenti est vita, absumit cuncta quæ recipit; ille verò quos susceperit, semper cruciat, &

Gehennæ recordatio prodest contra libidinis flãmas.

pœnæ

Ignis gehennę nec extingui, nec extinguere potest eos quos cruciat. 1. Cor. 15.

pœnæ suæ semper integros seruat. Propterea enim & inextinguibilis dicitur, non solùm quia ipse non extinguitur, sed quia nec eos quos susceperit, extinguet aut perimet. Scriptura enim dicit, quia & peccatores induent incorruptionem, scilicet non ad honorem vitæ, sed ad diuturnitatem supplicij profuturam. Huius autem pœnæ & ignis illius potentiam, nulla vox exponere, nullus poterit sermo explanare. Nihil est enim in rebus corruptibilibus quod conferri possit incorruptibilibus siue bonis siue malis. Ibi quid agemus? Quid respondebimus? Nihil erit nisi stridor dentium, nisi vlulatus & fletus, & sera pœnitentia, cessantibus vndiquè auxilijs, & vndiquè inualescentibus pœnis: sed solatium quidem nullum. Nullus ibi occurret oculis nostris, nisi soli pœnarum

Inferni supplicia.

Per pœnitentiam has pœnas effugere licet.

ministri, & facies dira tortorum. Verùm has pœnas, hos cruciatus non solùm euadere, sed etiam æternam beatitudinem, si modò de malis nostris pœnitentiam agimus, possumus acquirere.

Duo principalia tormẽta inferni. Matt. 8. 13. 22. 24. 25. Luc. 13.

63. LIBRO de triplici habitaculo, capite secundo: Principalia duo sunt tormenta in inferno, frigus intolerabile, & calor ignis inextinguibilis: vndè in Euangelio legitur; Illic erit fletus & stridor dentium. Fletus nanque & liquefactio oculorum ex calore nascitur: stridor verò dentium ex frigore nascitur. Hinc etiam beatus Iob: De aquis, inquit, niuium transibunt ad calorem nimium. De quibus duobus innumera pendent pœnarum genera; videlicet sitis intolerabis; pœna famis; pœna fœtoris; pœna horroris; pœna timoris; pœna angustiæ; pœna tenebrarum: seueritas tortoris, præsentia dæmonum, ferocitas bestiarum, crudelitas ministrantium, dilaceratio immortalium vermiũ, vermis conscientiæ, ignitæ lachrymæ, suspiria, miseriæ, dolor sine remedio, vincula sine solutione, mors æterna, pœna sine fine, absentia Christi quo ad visionem eius, quę sola omnia supradicta superat, & omnibus pœnis intolerabilior. Væ igitur illis perennè, qui subire hæc omnia mala etiam sine fine merentur, pro delectabili vnius horæ somnio: tanta etenim & talis est omnis huius mundi gloria, ad æternam comparata gloriam. Melius erat eis, quod dictum est de infelice Iuda, non nasci, quàm malis suis meritis plagas inferni sustinere.

Iob 24.

Alia pœnarũ genera ex his duobus pendent.

Priuatio aspectus diuini pœna quanta sit.

Matth. 26.

64. CYPRIANVS in libro ad Demetrianum: Cremabit addictos ardens semper gehenna, & viuacibus flammis vorax pœna: nec erit vndè habere tormenta vel requiem possint aliquando vel finem. Seruabuntur cum corporibus suis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem.

Cruciatus perpetuus.

65. ITEM in sermone de ascensione Christi: Continuus erit & superfluus illarum lachrymarum decursus, stridorem illum dentium flammæ inextinguibiles agitabunt. Immortales miseri viuent inter incendia, & inconsumptibiles flammæ nudum corpus allambent. Ardebit purpuratus dives, nec erit qui æstuanti linguæ stillam aquæ infundat. In proprio adipe frixæ libidines bullient, & inter sartagines flammeas miserabilia corpora cremabuntur: & omni tormento atrociùs desperatio condemnatos affliget. Non miserebitur vltrà Deus, neque tunc audiet pœnitentes, sera erit illa confessio: & cùm clausa fuerit ianua, frustrà carentes oleo, acclamabunt excluſi. Nullum ibi refrigerium, nullum remedium: semel Christus descendit ad inferos, vlteriùs non descendet. Non vltrà videbunt Deum in tenebris sigillati: irregressibilis erit illa sententia, & immutabile iudicium, & stabit damnationis huius immobile constitutum.

Immortalitas damnatorum.

Lucæ 16.

Sartagines.

Desperatio. Sera pœnitentia. Matth 25.

Immutabilis sententia semel lata.

66. BERNARDVS epistola ducẽtesima quinquagesimatertia ad Garinum abbatem: Ob hoc proculdubiò inflexibilis & obstinatæ mentis punitur æternaliter malum, licèt temporaliter peccatum: quia quod breue fuit tempore vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate: ità vt si nunquàm moreretur, nunquàm velle peccare desineret: immò semper viuere vellet, vt semper peccare posset.

Peccatũ temporaliter ꝑpetratum, cur in æternum punitur.

67. ET in libro meditationum capite tertio, siue libro primo de anima apud Hugonem, capite tertio: Procùl à beata paradisi patria exulati, cruciabuntur in gehenna perpetua, nunquàm lucem visuri, nunquàm refrigerium adepturi, sed per millia millium annorum in inferno cruciandi, nec indè vnquàm liberandi. Vbi nec qui torquet, aliquando fatigatur: nec qui torquetur, aliquando moritur. Sic enim ignis ibi consumit, vt semper reseruet: sic tormenta aguntur, vt semper renouentur. Iuxta verò qualitatem culpæ pœnam sustinebit vnusquisque gehennæ: & similis culpæ rei, suis similibus iungentur cruciandi. Nihil aliud ibi audietur nisi fletus, & planctus, gemitus & vlulatus, mœrores, atque stridores dentium: nihilque ibi videbitur nisi vermes, & laruales facies tortorum, atque teterrima monstra dæmonum.

Egregia descriptio supplicioꝝ gehennæ.

Quid ibi audiatur.

Quid videatur.

Vermes crudeles mordebunt intima cordis.
Hinc dolor, indè pauor, gemitus, stupor, & timor horrens.

Ardebuntq; miseri in igne æterno in æternum & vltra. In carne cruciabuntur per ignem, in spiritu per conscientiæ vermem. Ibi erit dolor intolerabilis, timor horribilis, fœtor incomparabilis, mors animæ & corporis, sine spe veniæ & misericordiæ. Sic tamen morientur, vt semper viuant: & sic viuent, vt semper moriantur. Ità anima peccatoris aut in inferno pro peccatis cruciatur, aut in paradiso pro bonis meritis collocatur. Nunc ergò alterum è duobus eligamus, aut semper cruciari cum impijs, aut perpetualiter lætari cum sanctis. Bonum siquidem & malum, vita & mors, ante nos sunt posita, vt ad quod voluerimus, manum extendamus. Si tormenta non terrent nos, saltem inuitent præmia.

Qualis mors.

Alterutrum eligendum nobis. Eccli 15.

68. IDEM Bernardus sermone octauo in psalmum, Qui habitat in adiutorio altissimi: Attamen sicut videbit peccator & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet: (priùs enim benedicti vocabũtur in regnum, quàm maledicti in caminum deijciantur ignis æterni, quò videlicet acriùs doleant videntes quid amiserint) sic iusti quoq; videbunt & lætabuntur considerantes quid euaserint. In illa ergò tanta separatione quẽadmodùm hœdis agnorum diuisio grauissimi liuoris occasio fiet, sic electis è regione consideratio reproborum, immensa quædam materia gratiarum actionis & laudis. Vndè enim iusti tam magnificè gratias agerent, nisi cum illa inexcogitabili felicitate, qua perfruuntur, ipsam quoquè retributionem cernerent iniustorum, à quibus equidem sola misericordia redemptoris segregatos sese esse fidelissimè & deuotissimè recordantur? Vndè verò impij tanto animi furore tabescerent, nisi in regnum summæ beatitudinis coram sese vidissent alios introduci, & tunc demùm in illos sese fœtores, in illos horrores, in illos æterni incendij cruciatus, in illas deniquè immortalis mortis miserias gemerent esse damnatos? Fletus quidem ob ignem qui non extinguitur: stridor verò ob vermem qui non moritur. Planè fletus ex dolore, stridor dentiũ ex furore. Fletum nempe tormentorum immanitas, stridorem dentiũ vehementia ipsa tabescentis inuidiæ, & obstinata malignitas extorquebit. Ità ergò retributionem peccatorum videbis, nè videlicet ignarus tanti periculi, ingratus aliquando liberatori posse fieri videaris. Non solùm autem, sed & securitas perfecta iustorum, erit visa retributio peccatorũ: quo videlicet nec humanã aliquando, nec diabolicam vltrà vereri malignitatem possint. Et post pauca: Non igitur tibi durũ

In separatione iustorum & impiorum quid fiet.

Iusti ex malorum supplicijs occasionem sument agendi gratias.

Impij furore tabescẽt propter iustorum gloriam.

Fletus & stridor dentium vndè.

Digitized by Google

Quomodò gaudebunt beati de malorũ supplicijs.

videatur fore quod dicitur, Oculis tuis considerabis: quando & ridebis in eorum interitu: non quòd velut quadam immanitate crudelitatis in ipsa tibi vltione cõplaceat, sed quòd modus ipse pulcherrimus diuinæ ordinationis vltra quàm credi possit, iustitiæ zelatorem & amatorem equitatis oblectet. Vbi optimè omnia constituta, & suum cuique cessisse locum, immò in suum quemlibet cessisse, pleniùs & perfectiùs illustrante veritate cognosces: quomodò non omnia considerare, & in omnibus omnium moderatorem magnificare licebit? Itaque oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Primò quidem ob tuam euasionem, secundò ob omnimodam securitatem, tertiò quoq; ob comparationem, quartò ob ipsius iustitiæ perfectam æmulationem. Erit enim iam tunc non misericordiæ, sed iudicij tempus: nec vlla omninò credenda est erga impios futura illic miseratio, vbi nec vlla speranda est correctio.

Nulla miseratio erga impios.

Inferni & pœnarum eius breuis descriptio.

69. HVGO à sancto Victore, libro quarto de anima, capite decimotertio: Infernus latus est sine mensura, profundus sine fundo, plenus ardore incomparabili, plenus fœtore intolerabili, plenus dolore innumerabili. Ibi miseria, ibi tenebræ, ibi ordo nullus, ibi horror æternus, ibi nulla spes boni, nulla desperatio mali. Omnis qui est in eo, odit se & omnes alios. Ibi omnia genera tormentorum: quorum minimum est maius omnibus his tormentis quæcunque in hoc seculo fieri possunt. Ibi est fletus & stridor dentium: ibi transitur à frigore niuium ad calorem *ignium: & vtrunque intolerabile. Ibi omnes comburuntur, & vermibus corroduntur, nec consumuntur. Vermis quorum non moritur, & ignis non extinguitur. Nulla ibi vox, nisi væh væh: væh habent, væh sonant: tortores diabolici torquent pariter & torquentur, & eorum nunquàm finis erit aut remedium. Talis est infernus, & milliès peior.

Odium sui & omnium aliorum.

*aliàs aimiũ

Væ, væ illic perpetuò auditus.

70. INNOCENTIVS tertius libro tertio de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite secundo: Vindicta carnis impij, vermis & ignis. Vterque duplex: interior & exterior. Interior, qui rodit & vrit cor: exterior, qui rodit & vrit corpus. Vermis, inquit, eorum non morietur, & ignis non extinguetur. Dabit Dominus ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum. Vermis conscientię* tripliciter lacerabit. Affliget memoria, sera turbabit pœnitentia, torquebit angustia. Venient enim in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates eorum, dicentes: quid profuit nobis superbia? & iactantia diuitiarum quid contulit nobis? Transierunt illa omnia tanquàm vmbra, & sicut nauis quæ pertransijt fluctuantem aquam, cuius quum præterierit, non est inuenire vestigium. Sic & nos nati, continuò desiuimus esse. Virtutis quidem signum nullum valemus ostendere, sed in malignitate nostra consumpti sumus. Cum ingenti turbatione recogitabunt, quæ cum nimia delectatione gesserunt, vt stimulus memoriæ pungat ad pœnam, quos aculeus nequitiæ stimulauit ad culpam.

Eccli 7.

Vermis & ignis duplex. Esaię vltimo. Iudith 16.

*aliàs temporaliter

Sap. 4.

Sap. 5.

71. CAPITE tertio: Dicent intra se, pœnitentiam agentes: Errauimus à via veritatis, & lumen iustitiæ non luxit nobis. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos: & collibus, Operite nos. Pœnitebunt ad pœnam, sed non conuertentur ad veniam. Iustum est enim, vt qui noluerunt cùm benè potuerunt, quum velint, non possint.

Sap. 5.

Lucæ 23. Apoc. 6.

Pœnitentia infructuosa.

Diuersitas pœnarum.

72. CAPITE quarto: Pœnæ autem infernales secundùm diuersa peccata sunt diuersæ. Prima pœna est ignis. Secunda frigoris. De ijs dixit Dominus: Ibi erit fletus & stridor dentium. Fletus, propter fumum ignis. Stridor dentium propter frigus. Tertia erit fœtor. De his tribus dicitur in psalmo: Ignis, sulphur & spiritus procellarum, pars calicis eorum. Quarta, vermes indeficientes. Vndè Esaias: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Quinta, mallei percutientes. Vndè dicit Salomon: Parata sunt damnationis iudicia *blasphematoribus, & percutientes mallei stultorum corporibus. Sexta, tenebræ palpabiles exteriores & interiores. Vndè Iob: Terra miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis &c. Vadam ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine. Et in psalmo: In æternum non videbunt lumen. & alibi: Impij in tenebris conticescent. Septima, confusio peccatorũ. Tunc enim (vt legitur in Daniele) erunt libri aperti, id est, conscientiæ hominum erunt omnibus manifestæ. Octaua, horribilis visio dæmonum, qui videbũtur in excussione scintillarum de igne ascendentium. Nona, igneæ catenæ, quibus impij singulis membris constringentur. Prima pœna est concupiscentium: secunda malitiosorum: tertia luxuriosorum: quarta inuidorum & odium habentium: quinta eorum qui in hoc seculo per flagella non meruerunt castigari, quia tentauerunt & exacerbauerunt Dominum in multitudine iniquitatum suarum. Vndè scriptum est: Exacerbauit Dominum peccator, secundùm multitudinem iræ suæ non requiret. Sexta, eorum qui in tenebris ambulantes, ad lumen verum, scilicet Christum, venire contempserunt. Septima, confitentium peccata sua, & pœnitentiam contemnentium: Octaua, illorum qui in hoc seculo libenter vident mala, & faciunt: Nona, illorum qui per singula vitia sunt defluxi, qui ambulant in desiderijs suis, & eunt post concupiscentias suas.

Fœtor.

Psal 10.

Vermes.

Esa vltimo.

Mallei percutientes.

Prouer. 14.

*aliàs derisoribus.

Tenebræ palpabiles.

Iob 10.

Psal. 48.

1. Reg 2.

Cõfusio peccatorum.

Dan. 7.

Horribilis visio dæmonum.

Igneę catenę.

Nouem prædictæ pœnæ, quibus peccatoribus conueniant.

Psal. 9.

73. CAPITE sexto: Ignis gehennæ nec lignis nutritur, nec flatu succenditur, sed à Deo creatus est inextinguibilis ab origine mundi. Scriptum est enim: Deuorabit eum ignis, qui non succenditur. Creditur autem esse sub terris, secundùm illud Esaiæ: Infernus subtèr conturbatus est in occursum aduentus tui. Sed & omnis locus reprobis est pœnalis, qui semper secum deferunt cruciatum, & vbiquè contra se tormentum incurrunt. Producam (inquit) ignem de medio tui, qui comedet te. Ignis autem gehennæ semper ardebit, & nunquàm lucebit: semper vret, & nunquàm consumet: semper afficiet, & nunquàm deficiet. Est enim apud inferos summa tenebrarum obscuritas, immensa pœnarum acerbitas, infinita miserarum æternitas. Ligatis (inquit) manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dẽtium. Singula membra pro suis peccatis propria sustinebunt tormenta, vt in eo puniantur, in quo peccauerunt. Scriptum est enim: Per quæ peccat homo, per hæc & torquebitur. Vndè qui in lingua peccauerat, cruciabitur in lingua. Propter quod ipse clamabat: Pater Abraham, miserere meî, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Per digitos intelligitur operatio. Digitis enim operamur. Quasi dicat: Si minimum operum Lazari haberem, minorem pœnam sentirem.

Qualis sit ignis gehennæ.

Ezech. 20.

Iob 20.

Infernus sub terris esse creditur.

Esa. 14.

Ezech. 28.

Ignis gehennæ an luceat.

Matth. 22.

Singula membra pro suis peccatis propria tormenta sustinebũt.

Lucæ 16.

74. CAPITE septimo: Reprobi verò non solùm exterioribus, sed etiam interioribus tenebris inuoluentur: quia spirituali pariter & corporali luce carebunt. Scriptum est enim: Tollatur impius nè videat gloriam Dei, qui solus tunc erit in lucem sempiternam. Tantam autẽ in pœnis reprobi tolerabunt angustiam, vt vix aliquid cogitare valebunt præter pœnas: sed illuc dirigent impetum cogitationis, vbi sentient vim doloris. Sanè discipulus quidam fertur apparuisse magistro suo post mortem. Quem cùm magister esse damnatum

Duplices tenebræ dãnatorum.

Esa. 26. 60.

Præ dolore vix aliud q̃ pœnas cogitare poterũt.

Digitized by Google

Quæstio quæ apud inferos mouetur. Eccles 9.

tùm intellexisset, quæsiuit ab eo, si aliquæ quæstiones apud inferos verterentur. Qui dicitur respondisse: Apud inferos quæritur solummodò, quid non sit pœna. Sed & Salomon ait: Nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia est apud inferos, quò tu properas. Erit enim tanta in reprobis mentis obliuio, tanta cæcitas animi, tanta confusio rationis, vt rarò vel nunquàm ad cogitandum quicquam de Deo possint assurgere, nedùm ad confitendum valeant adspirare. Nam à mortuo tanquàm ab eo qui non est, perijt confessio. Scriptum est enim: Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui descendunt in infernum. Non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te.

Obliuio quæsita in inferno.

Eccli 17. Psal. 113. Esa 38.

Iob 10.

75. CAPITE octauo: Dimitte me Domine (dicit Iob) vt plangam paululùm dolorem meũ, antequàm vadam ad terrã tenebrosam & opertam mortis caligine: terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ordo quidem erit in quantitate pœnarum, quoniam in qua mensura mensi fuerint, remetietur eis, vt qui grauiùs peccauerũt, grauiùs puniantur. Potentes enim potenter tormenta patientur. Sed ordo non est in qualitate rerum, quia de aquis niuium transibunt ad calorem nimium, vt subita contrariorum mutatio grauiorem inferat cruciatum. Experimento cognoui, quòd adustus, si frigidum statim adhibeat, ardentiorem sentiat cruciatum.

An in inferno futurus sit aliquis ordo. Lucæ 6. Sapien. 6.

Ordo nõ erit in qualitate, sed in quantitate.

Iob 24. Psal. 48.

76. CAPITE nono: Sicut oues in inferno positi sunt, & mors depascet eos. Dictum est hoc à similitudine iumentorum, quæ non radicitùs euellũt herbas, sed summitates solummodò carpunt, vt iterùm herbæ renascantur ad pastum. Sic & impij quasi morte pasti, reuiuiscent ad mortem, vt æternaliter moriantur. Ouidius:

Sic inconsumptum Titij sempérque renascens,
Sic perit, vt possit sæpè perire, iecur.

Mors immortalis.

Tunc erit mors immortalis, tunc viuent mortui, qui vitæ sunt mortui. Quærent mortem, & non inuenient: quia vitam habuerunt, & perdiderunt.

Apoc. 9.

Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam: desiderabunt mori, & fugiet mors ab illis.

Optabũt mortem, qui hîc eam solã abhorruerunt.

O mors quàm dulcis esses quibus tam amara fuisti. Te solam desideranter optabunt, qui te solam vehementer abhorruerunt.

Obiectio. Psal. 102.

77. CAPITE decimo: Nullus ergò sibi blandiatur, & dicat, quia Deus non in finem irascetur, neque in æternum indignabitur: sed miserationes eius super omnia opera eius. Quia cùm iratus est, non obliuiscetur misereri, nec quicquam eorum quæ fecit Deus, odiuit. Assumens in argumentum erroris, quod ait Dominus per Esaiam prophetam: Congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur in carcerem, & post multos dies visitabuntur. Homo nanque peccauit ad tempus, non ergò Deus puniet in æternum. O spes inanis, ô falsa præsumptio. Non credat frustrà errore deceptus, quòd aliquo precio sit redimendus, quoniam in inferno nulla est redemptio. Congregabuntur ergò peccatores in lacum, & claudentur in carcerem, scilicet in inferno, in quo sine corporibus vsque in diem iudicij torquebuntur, & post multos dies, postquàm videlicet resurgent cum corporibus suis in nouissimo die, visitabuntur, non ad salutem, sed ad vindictam: quia post diem iudicij grauiùs punientur. Sic & alibi dicitur: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Prædestinatis ergò Deus irascitur temporaliter, quia flagellat omnem Deus filium quem recipit. de quibus illud accipitur: Non in finem irascetur &c. Reprobis autem Deus irascitur æternaliter, quia iustum est, vt quod impius in suo præuaricatur æterno, Deus vlciscatur in suo æterno. Nam licèt peccandi facultas illum dimittat, ipse tamen non dimittit voluntatem peccandi. Scriptum est enim: Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Nam non humiliabuntur reprobi iam desperati de venia, sed malignitas odij tantum in illis excrescet, vt velint illum omninò non esse, per quem sciunt se tam infeliciter esse. Maledicent altissimo, & blasphemabunt excelsum, conquerentes eum esse malignum, qui creauit illos ad pœnam, & nunquàm inclinatur ad veniam. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: Grando magna descendit de cælo in homines, & blasphemauerunt homines Deum propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer. Voluntas ergò damnati, licèt amiserit potestatis effectũ, semper tamen habebit malignitatis affectum, & ipsa erit in inferno supplicium, quæ fuerat in mundo peccatum: licèt forsan & ibi peccatum sit, sed non meritum pœnæ. Impius ergò quia semper habebit in se reatum ex culpa, semper sentiet contra se esse cruciatum ex pœna: quia quod ipse per pœnitentiam non deleuit, Deus per indulgentiam non remittet. Ad magnam ergò pertinet iustitiam iudicantis, vt nunquàm careant in gehenna supplicio, qui nunquàm carere voluerunt in vita peccato. Ostendunt enim quòd in peccato semper viuere volunt, qui nunquàm desinunt peccare dum viuunt.

tũ est, in eternũ puniatur.

Psal. 73 Damnati blasphemant Deum.

Apoc. 16.

Habent voluntatem peccãdi, potestatẽ non item. Vide Aug. in enchir. cap. 111.

78. CONCILIVM Florentinum in conclusione, siue in literis vnionis: Item definimus, si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequàm dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animas pœnis purgatorijs post mortem purgari, & vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundùm Ecclesiæ institutа: illorumq; animas, qui post baptisma susceptum, nullam omninò peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus (prout superiùs dictum est) sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, meritorum tamen diuersitate alium alio perfectiùs: illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

Quorum animæ ad purgatorium migrent.

Quomodò iuuentur.

Quorum animæ ad cælum migrent.

Ad inferos quorũ animæ descendant. Suppliciorũ imparitas.

1. B. PSALMO secundo, vt in textu.

2. SAPIENTIAE sexto: Audite ergò reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cùm essetis ministri regni illius, non rectè iudicâstis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulâstis. Horrendè & citò apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum in his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autẽ fortior instat cruciatio.

3. ESAIAE quinto: Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino: & descendent fortes eius & populus eius, & sublimes gloriosiq; eius ad eum.

4. LVCAE duodecimo, vt in textu.

5. MATTHAEI decimo: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potiùs timete eum qui potest animam & corpus perdere in gehennam.

6. CHRY-

Resp̃onsio de nũquàm terminãdis pœnis.

Exponit locũ Esaiæ.

Psal. 88.

Heb. 12. Psal. 102.

Cur peccatũ quod breui temporis spatio perpetra-

Digitized by Google

6. CHRYSOSTOMVS libro primo de prouidentia Dei: Quid autem dicam pressuras huius temporis, cùm non minùs ipsa quoquè gehennæ comminatio, quàm promissio regni, ineffabilem ipsius clementiam commendet? Nisì enim ille gehennam minatus esset, non facilè quispiam cælestibus bonis potiretur. Neque enim sufficit sola gaudiorum repromissio ad excitandos ad virtutem animos, nisì etiam eos pœnarum timor impellat, qui negligentiùs ad illam affecti sunt.

Comminatio gehennę quàm fructuosa.

7. ITEM homilia quinta ad populum Antiochenum: Itaque si quis gehennæ semper meminisse laboret, omnem mortem deridebit: & non præsenti tantùm angustia liberabitur, sed & ab illa flamma eripietur. Gehennam enim continuè timens, nunquàm in Gehennæ ignem decidet, continuè hoc castigatus metu.

Gehennę memoria quantâ vtilitatem secum ferat.

8. ET homilia quinquagesimaquinta ad populum Antiochenum: Et propterea de gehenna iugiter audiamus, vt ex huius minis & timore multum emolumenti capiamus. Nam si Deus peccantes in eam deiecturus huius minas non præmisisset, in eam multi cecidissent. Si nunc enim timore animas nostras concutiente, sunt aliqui tam facilè peccantes, tanquàm nec ipsa sit: si nihil horum dictum fuisset, neq; intentatum, quid mali non fecissemus? Itaque quod semper dico, gehenna non minùs, quàm regnum, Dei circa nos curam ostendit. Gehenna nanque cum regno cooperatur, ad ipsum homines timore compellens: nè sæuitiæ, neque crudelitatis rem esse censeamus, sed misericordiæ, multæq; benignitatis & curæ, & dulcis erga nos amoris. Nisì per Ionam subuersio denunciata fuisset, non fuisset prohibita subuersio. Nisì dixisset, quòd subuertetur Niniue, Niniue non stetisset: nisì fuisset intentata gehenna, in gehennam omnes cecidissemus: nisì prænunciatus ignis fuisset, ignem fugisset nemo. Eorum quæ facere vult, contraria dicit, vt quæ vult faciat. Non vult mortem peccatoris: & dicit mortem peccatoris, nè mittat in mortem.

Comminatio gehennę, Dei circa nos misericordiam & prouidentiam ostendit.

9. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimumnonum: Si possemus facere, fratres, vt dies iudicij non veniret; puto quia nec sic erat malè viuendum. Si non veniret ignis Dei iudicij, & sola peccatoribus immineret separatio à facie Dei, in qualibet essent affluentia deliciarum, non videntes à quo creati sunt, & separati ab illa dulcedine ineffabilis vultus eius, in qualibet æternitate & impunitate peccati, plangere se deberent. Sed quid loquar, aut quibus loquar? Hæc amantibus pœna est, non contemnentibus. Qui dulcedinem sapientiæ & veritatis vtcunquè sentire cœperunt, nouerunt quod dico: quanta pœna est tantummodò à facie Dei separari. Qui autem illam dulcedinem non gustauerunt, si nondùm desiderant Dei faciem, timeant vel ignem; supplicia terreant, quem præmia non inuitant. Vile tibi est quod Deus pollicetur, contremisce quod minatur. Veniet dulcedo præsentiæ; non mutaris, non excitaris, non suspiras, non desideras. Amplexaris peccata tua, & delicias carnis tuæ, stipulas ad te congeris, veniet ignis. Ignis in conspectu eius ardebit. Non erit iste ignis sicut focus tuus; quò tamen si manũ mittere cogaris, facies quicquid voluerit qui hoc minatur. Si tibi dicat, scribe contra caput patris tui, scribe contra capita filiorum tuorum; nam si non feceris, manum tuam mitto in focum tuum; facies nè ardeat manus tua, nè ardeat ad tempus membrum tuum, non semper in dolore futurum. Minatur ergò inimicus tam leue malum, & facis malum: minatur Deus æternum malum, & non facis bonum? Ad malum faciendum, nec minæ te compellere deberent; à bono faciendo, nec minæ te terrere deberent. Minis enim Dei, minis æterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bonum.

Separari à facie Dei, grauis pœna.

Supplicia terreant, quem præmia non inuitant.

Psal. 49.

Quàm grauis sit ignis iste.

10. BERNARDVS in sermone de conuersione ad clericos, capite quinto: Habet malus hoc ipsum quod nunc ponit, quandoquè recipere corpus, non tamen ad pœnitentiam, sed ad pœnam. Vbi nimirùm peccati ipsius & carnis quodammodò similis videbitur esse conditio, vt quemadmodùm culpa semper puniri poterit, nec vnquàm poterit expiari: sic nec in corpore aliquando tormenta finiri, nec corpus ipsum exinaniri valeat in tormentis. Meritò quidem vltio sempiterna desæuiet, quòd nunquàm possit culpa deleri: & nec substantia carnis deficiet, nè simul cogatur etiam afflictio carnis terminari. Hæc fratres mei qui pauet, cauet: nam qui negligit, incidit.

Pœna perpetua.

V.

De regno Cælorum quid ex Scriptura discimus?

A. PARAVIT[a] hoc Regnum Deus electis ab origine mundi, [b] regnum cæleste, [c] regnum æternum, [d] regnum beatissimum, de quo Paulus apertè fatetur: [e] *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam.* [f] *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus his qui diligunt illum.* [g] *O sanctam ciuitatem Hierusalem nouam, descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.* De qua Ioannes diuinorum optimè conscius, hæc cælitùs audiuit & scripsit: [h] *Eccè tabernaculum Dei cum hominibus: & habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt: & ipse Deus cum eis erit eorum Deus: & absterget omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltrà non erit: neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quæ prima abierunt.* Illic auditur [i] vox tubæ magnæ, & sicut vox aquarum multarum, & sicut vox tonitruorum magnorum dicentium, *Alleluia: quoniam regnauit Dominus Deus noster omnipotens. Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ Agni.*

B. [k] *Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt:* Beatiores ve-

a Matth. 25. c

b 2. Timoth. 4. d
c 2. Petri 1. c
d Lucæ 14 d Augustin. ser. 37. de sanctis Cyprianus de mortalitate.
e Rom. 8. d 2. Corinth. 4. d Actor. 14. d 2. Tim. 2. a b 4. b
f 1. Corinth. 2. c Esaiæ 64. b

g Apoc. 21. a d e f g 22. a Matt. 13. f 22. c Sap. 3. a b 5. c Daniel. 12. c 1. Cor. 5. e f g Philip. 3. d Ioan. 14. a

h Apocal. 21. a 7. d 1. Corinth. 13. d 1. Ioan. 3. a Esaiæ 25. c 33. c d 49. c 51. a d 60. d 65. c 66. d Psal. 16. d 26. d 30. c 35. b 86. a 114. b 149. a Chrysost. epist. 5. ad Theodor. lapsum. Anselm epist 2. & in libro de similitudinibus cap. 47. & seq. Hugo lib. 4. de anima, c. 15. & 16.

i Apocal. 19. a Psal. 83. a b d & ibidem Augustin. item lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 16. & lib. 22. cap. 29. & 30. Item lib. 3. de libero arbitrio, cap. vltimo, & lib. 3. de symb ad Catechum. cap. vltimo, lib 1. de Trinit. cap. 13. & de catechizan. rudib. cap. 25. Tract. 4. in epist. Ioan. lib. Meditat. cap 22. & 25. Soliloqui. cap. 21. 35. & 36. Manual. cap. 6. 7. 16. 17.

k Apocal. 19. b

Digitized by Google

res verò, qui ad eam [l] cœnam vocati, ſubmotis impedimentis omnibus, accedunt, veſtemque [m] nuptialem adferunt, vt in [n] regno Dei, cum Abraham, Iſaac & Iacob recumbant. Nec opus eſt rogare: [o] *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo?* Expedita eſt reſponſio, *Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam.* Aut ſi verbo Chriſti magis delectaris, [p] *Qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum.* Sancta hæc eſt ciuitas, & ſanctos etiam ciues requirit: [q] *non intrabit in eam aliquid coinquinatum.*

l Luc.14.d Greg.homil.36.& 37.in Euang. Proſp.de vita contemplat.lib.1.ca. 2.& ſeq. Item lib.3.cap.32. Bernard.in ſer.de triplici genere bonorum, & cap. 4.meditat.
m Matth.22.b
n Matth.8.b Luc.13.f 12.e 22.e Gregor. homil.13.in Euang.
o Pſal.14.a 23.a Eſaiæ 33.c Rom.2.b e Matth.5.a Bernard.in ſer.de conuerſione ad Clericos cap.25.
p Matth.7.c 19.c 25.b c Apocal.2.b e g 3.b c d 7.d Bernar.ſer.2 de verb. Apoſtoli, Non eſt regnum Dei eſca & potus.
q Apocal.21.g

TESTIMONIA.

1. A. MATTHÆI vigeſimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem, in vitam æternam.

2. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Liberauit me Dominus ab omni opere malo: & ſaluum faciet in regnum ſuum cæleſte.

3. POSTERIORIS epiſtolæ Petri capite primo: Sic enim abundanter miniſtrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini noſtri & Saluatoris Ieſu Chriſti.

4. LVCAE decimoquarto: Hæc cùm audiſſet quidam de ſimul diſcumbentibus, dixit illi: Beatus qui manducabit panem in regno Dei.

5. AVGVSTINVS ſermone trigeſimoſeptimo de ſanctis, ſiue ſermone primo de feſto omnium Sanctorum, quem nonnulli tribuunt Alcuino: Dei ineffabilis & immenſa bonitas etiam hoc prouidit, vt laborum quidem tempus & agonis non extenderet, nec longum faceret aut æternum, ſed breue, &, vt ità dicam, momentaneum, vt in hac breui & exigua vita agones eſſent & labores, in illa verò quæ æterna eſt, corona & præmia meritorum: vt labores quidem citò finirentur, meritorum verò præmia ſine fine durarent. Et poſt pauca: Conſideremus ergò inclytam vrbis illius felicitatem, inquantùm conſiderare poſſibile eſt. Vt enim verè eſt, compræhendere nullus ſermo ſufficiet. Dicitur de ea in quodam loco ſic, quòd aufugiet ibi dolor, & triſtitia, & gemitus. Quid hac vita beatius, vbi non eſt paupertatis metus, non ægritudinis imbecillitas? Nemo læditur, iraſcitur nemo, inuidet nemo. Cupiditas nulla exardeſcit, nullum cibi deſiderium, nulla honoris pulſatio, aut poteſtatis ambitio. Nullus ibi diaboli metus, inſidiæ dæmonum nullæ, terror gehennæ procùl. Mors ibi neque corporis neque animæ erit, ſed immortalitatis munere vita iucunda. Nulla erit tunc vſquàm diſcordia, ſed cuncta conſona, cuncta conuenientia, quia erit omnium ſanctorum vna concordia, pax cuncta & lætitia continet, tranquilla ſunt omnia & quieta. Iugis ſplendor, non iſte qui nunc eſt, ſed tanto clarior, quanto felicior: quia ciuitas illa (vt legitur) non egebit lumine ſolis, ſed Dominus omnipotens illuminabit eam, & lucerna eius eſt Agnus: vbi ſancti fulgebunt vt ſtellæ in perpetuas æternitates, & ſicut ſplendor firmamenti, qui ad iuſtitiam erudiunt multos. Quapropter nox ibi nulla, nullæ tenebræ, concurſus nubium nullus, nec frigoris ardorisque aſperitas vlla: ſed talis quædam erit rerum temperies, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, niſi illorum qui ea perfrui digni inueniuntur, quorum nomina ſcripta ſunt in libro vitæ, qui & lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni, & ſunt ante thronum Dei, ſeruiúntque ei die & nocte. Non eſt ſenectus ibi, nec ſenectutis miſeria, dum omnes occurrunt in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Verùm ſuper hæc omnia eſt conſociari angelorum & archangelorum cœtibus, thronis etiam & dominationibus, principatibus & poteſtatibus, omniúmque cæleſtium ſupernarúmque virtutum contubernijs perfrui, & intueri agmina ſanctorum ſplendidiùs fideribus micantia, Patriarcharum fide fulgentia, Prophetarum ſpe lætantia, Apoſtolorum in duodecim tribubus Iſrael orbem iudicantia, Martyrum purpureis victoriæ coronis lucentia, Virginum quoquè choros candentia ſerta geſtantes inſpicere. De rege autem, qui horum medius reſidet, dicere vox nulla ſufficit. Effugit enim omnem ſermonem, atque omnem ſenſum humanæ mentis excedit decus illud, illa pulchritudo, illa virtus, illa gloria, illa magnificentia, illa maieſtas. Vltra enim omnem ſanctorum eſt gloriam, ipſius inæſtimabilem adipiſci conſpectum, & ſplendore maieſtatis eius irradiari. Si enim quotidiè oporteret nos tormenta perferre, ſi ipſam gehennam paruo tempore tolerare, vt Chriſtum videre digni poſſemus in gloria venientem, & ſanctorum eius numero ſociari, nónne erat dignum pati omne quod triſte eſt, vt tanti boni tantæq; gloriæ participes haberemur? Quæ erit illa, fratres chariſſimi, iuſtorum gloria, quàm grandis ſanctorum lætitia, cùm vnaquæque facies lucebit vt ſol, cùm ordinibus diſtinctis populum ſuum Dominus in regno patris ſui cœperit recenſere, & meritis atque operibus ſingulorum præmia promiſſa reſtituere, pro terrenis cæleſtia, pro temporalibus ſempiterna, pro modicis magna præſtare, adducere ſanctos in viſionem paternæ gloriæ, & facere in cæleſtibus conſedere, vt ſit Deus omnia in omnibus, æternitatemq; amatoribus ſuis & immortalitatem largiri, atq; eos quos ſanguinis ſui viuificatione reparauit, denuò ad paradiſum reducere, regna cælorum fide & veritate ſuæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter ſenſibus noſtris, hæc intelligantur plena fide, hæc toto corde diligantur, hæc indeſinentium operum magnanimitate acquirantur. Repoſita eſt in poteſtate facientis, quia regnum cælorum vim patitur. Res iſtæ, ô homo, id eſt, regnum cęleſte aliud non quęrit preciũ, quam teipſum. Tantum valet, quantum es tu. Te da, & habebis illud. Quid turbaris de precio? Chriſtus ſemetipſum tradidit, vt acquireret te in regnum Deo patri: ità & tu teipſum da, vt ſis regnum eius, ac non regnet peccatum in mortali tuo corpore, ſed ſpiritus in acquiſitionem vitæ.

16. CYPRIANVS in libro de mortalitate: Patriam noſtram paradiſum computamus, parentes patriarchas habere iam cœpimus, quid non properamus & currimus, vt patriam noſtram videre, vt parentes ſalutare poſſimus? magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copioſa turba deſiderat, iam de ſua immortalitate ſecura, & adhuc de noſtra ſalute ſolicita. Ad horum conſpectum & amplexum venire, quanta & illis & nobis in

Labores breues ſunt, meritorum verò præmia æterna.

Ex Chryſoſt. de reparatione lapſi.

Eſaiæ 35.

Eadem adverbum habet in manuali c.17. Quæ non ſint in vita æterna

Pax & cõcordia omnium in beata vita. Claritas & ſplendor.

Apoc.21.

Daniel.12.

Apoc.7.

Epheſ.4.

Societas beatorum.

Dei pulchritudo & conſpectus.

Gaudium beatorum.

Retributio præmiorum pro meritis.

Item in manuali cap.16.

Matth.11.

Precium quo comparatur Regnum cælorum.

1.Cor.15. Rom.6.

Properãdum eſt ad vitam æternam tanquàm ad patriam, vbi parẽtes, fratres, & amici nos expectant, & de nobis ſunt ſoliciti.

Digitized by Google

bis in commune lætitia est? qualis illic cælestium regnorum voluptas sine timore moriendi, & cum æternitate viuendi? quàm summa & perpetua felicitas? Illic Apostolorum gloriosus chorus: illic prophetarum exultantium numerus: illic martyrum innumerabilis populus ob certaminis & passionis victoriam coronatus: triumphantes illic virgines, quæ concupiscentiam carnis & corporis, continentiæ robore subegerunt: remunerati misericordes, qui alimentis & largitionibus pauperum iustitiæ opera fecerunt, qui Dominica præcepta seruantes, ad cælestes thesauros terrena patrimonia transtulerunt. Ad hos, fratres dilectissimi, auida cupiditate properemus.

Societas Sanctorum.

17. AD Romanos octauo, vt in textu.

18. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna.

19. ACTORVM decimoquarto: Confirmantes animas discipulorum, exhortantesq; vt permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

20. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Et quę audisti à me per multos testes, hęc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo, implicat se negocijs secularibus: vt ei placeat cui se probauit. Nam & qui certat in agone, non coronatur nisi legitimè certauerit. Laborantem agricolam oportet primũ de fructibus percipere. Fidelis sermo. Nam si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

21. ET capite quarto: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

22. PRIORIS ad Corinthios secundo: Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quę abscondita est, quam prædestinauit Deus ante secula in gloriam nostram, quam nemo principum huius seculi cognouit: si enim cognouissent, nunquàm Dominũ gloriæ crucifixissent. Sed sicut scriptum est, Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus ijs qui diligunt illum. nobis autem Deus reuelauit per spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.

23. ESAIAE sexagesimoquarto: A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit Deus absque te, quæ præparâsti expectantibus te.

24. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Et ego Iohannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam, descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et venit vnus de septem angelis habentibus phialas plenas de septem plagis nouissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam, vxorem Agni. Et sustulit me in spiritu in montẽ magnum & altum: & ostendit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem descendentem de cælo à Deo, habentem claritatem Dei. & lumen eius simile lapidi precioso tanquàm lapidi iaspidis, sicut crystallum. Et habebat murum magnum & altum, habentem portas duodecim, & in portis angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel &c. Et erat structura muri eius ex lapide iaspide: ipsa verò ciuitas aurum mundum, simile vitro mundo. Et fundamenta muri ciuitatis, omni lapide precioso ornata. Fundamentum primum, iaspis: secundum, sapphirus: tertium, chalcedonius: quartum, smaragdus &c. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas: & singulæ portæ, erant ex singulis margaritis: & platea ciuitatis aurum mundum, tanquàm vitrum perlucidum. Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est & Agnus. Et ciuitas non eget sole neque luna, vt luceant in ea. nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius est Agnus.

25. ET capite vigesimosecundo: In medio plateę eius, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferẽs fructus duodecim, per mẽses singulos reddens fructum suum, Et folia ligni ad sanitatem Gentium. Et omne maledictum non erit amplius: & sedes Dei & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi. Et videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorum.

26. MATTHAEI decimotertio: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum.

27. CAPITE vigesimosecundo: In resurrectione neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cælo.

28. SAPIENTIAE tertio: Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. Fulgebunt iusti, & tanquàm scintillæ in arundineto discurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum.

29. CAPITE quinto: Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum. Ideò accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dextera sua reget eos, & in brachio sancto suo defendet illos.

30. DANIELIS duodecimo: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium vt videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

31. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione: surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate: surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale: surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est & spiritale. &c. Eccè mysterium vobis dico. Omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur. In momẽto, in ictu oculi, in nouissima tuba, (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionẽ: & mortale hoc induere immortalitatem. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus?

32. AD Philippenses tertio: Nostra autem conuersatio in cælis est: vndè etiam Saluatorem expectamus, Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundùm operationem qua etiam possit subijcere sibi omnia.

33. IOANNIS decimoquarto: In domo Patris mei mansiones multæ sunt. si quo minùs, dixissem vobis, Quia vado parare vobis locum.

34. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Et audiui

Digitized by Google

diui vocem magnam dè throno dicentem: Eccè tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt: & ipse Deus cum eis erit eorum Deus, &c. vt in textu.

35. CAPITE septimo: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. Ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus. quoniam Agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarũ, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

36. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.

37. PRIMAE epistolæ Ioannis tertio: Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondùm apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem in eò, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

38. ESAIAE vigesimoquinto: Præcipitabit mortem in sempiternum, & auferet Dominus Deus lachrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de vniuersa terra: quia Dominus locutus est. Et dicet in die illa, Eccè Deus noster est, expectauimus eum, & saluabit nos: iste Dominus, sustinuimus eum, exultabimus & lætabimur in salutari eius.

39. CAPITE trigesimotertio: Regem in decore suo videbunt oculi eius, cernent terram de longè. Respice Sion ciuitatem solẽnitatis nostræ: oculi tui videbunt Hierusalem habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquàm transferri poterit: nec auferentur claui eius in sempiternum, & omnes funiculi eius non rumpentur: quia solummodò ibi magnificus est Dominus noster: locus fluuiorum riui latissimi & patentes: non transibit per eum nauis remigum, neq; triéris magna transgredietur eum.

40. CAPITE quadragesimonono: Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos æstus & sol: quia miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos.

41. CAPITE quinquagesimoprimo: Consolabitur ergò Dominus Sion, & cõsolabitur omnes ruinas eius: & ponet desertum eius quasi delicias, & solitudinem eius quasi hortum Domini. Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio & vox laudis. Et nunc qui redempti sunt à Domino, reuertentur, & venient in Sion laudantes, & lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium & lætitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus.

42. CAPITE sexagesimo: Non audietur vltrà iniquitas in terra tua, vastitas & contritio in terminis tuis, & occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te; sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non óccidet vltrà sol tuus, & luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & complebuntur dies luctus tui. Populus autem tuus omnes iusti, in perpetuum hæreditabunt terram, germen plantationis meæ, opus manus meæ ad glorificandum. Minimus erit in mille, & paruulus in gentem fortissimam: ego Dominus in tempore eius subitò faciam istud.

43. CAPITE sexagesimoquinto: Eccè enim ego creo cælos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor. Sed gaudebitis & exultabitis vsque in sempiternum in his quæ ego creo: quia eccè ego creo Hierusalem exultationem, & populum eius gaudium. Et exultabo in Hierusalem, & gaudebo in populo meo, & non audietur in eo vltrà vox fletus & vox clamoris.

44. CAPITE sexagesimosexto: Quomodò si cui mater blandiatur, ità ego consolabor vos, & in Hierusalem consolabimini. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt, & cognoscetur manus Domini seruis eius, & indignabitur inimicis suis.

45. PSALMO decimosexto: Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cùm apparuerit gloria tua.

46. ITEM vigesimosexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium.

47. ET trigesimo: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Perfecisti eis qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum. Abscondes eos in abscondito faciei tuæ à conturbatione hominum. Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.

48. ITEM psalmo trigesimoquinto: Inebriabuntur ab hubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.

49. ET octogesimosexto: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

50. PSALMO centesimo decimoquarto: Conuertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi. Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu. Placebo Domino in regione viuorum.

51. ITEM centesimo quadragesimonono: Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Exultationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum. Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis: Vt faciant in eis iudicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis eius.

52. CHRYSOSTOMVS epistola quinta ad Theodorum lapsum: Concipe animo statum vitæ illius, quantum homini concipere datur: nam iuxta rei dignitatem nobis sermo nullus adesse potest: ex ijs tamen quæ audimus, ceu per ænigmata coniecturam quantulamcunque faciemus. Abiuit, inquit, dolor, & tristitia, & gemitus. Quid igitur ea vita beatius erit? Non est cur illic pauperiem metuas & morbum. Nemo videbit contumeliosum, nec iniquè oppressum, nec exasperatum, aut irascentem, aut inuidentẽ: nemo ardentem absurda concupiscentia, aut mœrentem propter sumptum necessariũ, aut à magistratu vapulantem. Omnis enim affectuum turba, quæ hîc sedata est, perimetur: omnia erunt pax, lętitia, gaudium, omnia serenitas & tranquillitas, omnia dies & splendor & lux: lux non quæ nunc est, sed planè alia, quæ hanc tantũ excedit fulgore, quantum ea lumen lychni: neque enim occulitur illic aut nocte, aut congressu nubium, nec vrit, neq; inflammat corpora: nam nox non obumbrat, nec aderit vespera, nec frigora, nec æstus, nec alia huius generis immutatio: sed omninò alia est conditio, quam demùm ad hoc idonei reperiri intelligent: non est illic seniũ, nec senectæ mala, quę q obnoxia sunt corruptioni, è medio & è pedibus, quod aiunt, tollentur. Omnia occupabit vbiquè incorruptibilis gloria: & quod omnium longè est maximum, continua fruentur conuersatione cum Christo, vnà cum angelis, cum archangelis, cum superioribus potestatibus. Contemplare cælum, animaduerte permutatum fore habitum totius creaturæ: nihil enim huiusmodi, vt nunc

Vitæ æternæ qualis cunque descriptio.

Esaiæ 35. Quæ absint à vita beata.

Iucunda & læta omnia.

Societas Christi & sanctorum.

Corporũ cælestium qualitas post iudicij diem.

Digitized by Google

eſt, manebit, ſed multo pulchrius erit ac præclarius: & quantum plumbo aurum vibrans aëra, tantum hac rerum præſentium ſpecie futurus ille decor illuſtrior erit, quemadmodùm beatus Paulus ait: Quoniam & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis. Etenim nunc ceu corruptionis particeps multa patitur, quæ ferre corpus contingit: tum verò hæc vniuerſa reijciet, nobiſque exhibebit elegantem & incorruptibilem habitudinem. Incorruptibile nanciſcetur anima corpus, quæ & ipſa in melius formabitur. Vndè putas tum ſimultas? vndè pugna? Iucundus nimirùm concentus erit in hoc, quòd omnes ſancti perpetuò inter ſe conſentient: nullus illic calumniator timendus, nullæ dæmonum inſidiæ, nullæ minæ, nulla mors, nec ea qua hic extinguimur, nec altera quę hac multo eſt acerbior: omnis harum rerum expectatio deſijt. Et quemadmodùm puellus regius primùm alitur cibo non admodùm ſplendido, terretur minis pædagogi, nè per indulgentiam lapſus, paterna ſe indignum reddat hæreditate: mox regiam nactus poteſtatem, omnia hæc mutat, præſidet cum magna libertate, veſtitus purpura, diademateq; ornatus, & ſtipatus numeroſo ſatellitio, abiectis ab anima rebus humilibus ac ſubamaris, in quorum tunc locum omnia magnifica, omnia iucunda ſucceſſerunt: ſic tum eueniet omnibus ſanctis. Atquì ſermonis elegantia, & vires nihil poſſunt: ad montem illũ oratione pergamus, vbi Dominus tranſformatus eſt: contemplemur eum ſplendentem, ſicut reſplenduit, quanquàm ne ſic quidẽ vniuerſum nobis futuri ſeculi ſplendorẽ exhibuit, quia fuit quod tum apparuit, attemperatio quædam pro captu noſtro, neutiquã accurata rei demonſtratio. quod à verbis Euangeliſtæ manifeſtũ eſt. Quidnam ait? Spléduit, inquit, ſicut ſol. Cæterùm incorruptibilium corporum gloria non tantam lucem demittit, quantam illud corruptibile corpus: neque talem eiuſmodi oculi mortales capere ſufficiunt. Ad hanc quidem viſionem oculi requiruntur incorruptibiles & immortales. Verùm in monte tum aperuit tantum lucis, quantum ferre potuerunt citra læſionem aciei, atque afflictionem oculorum contuentium in illud, quod tamen aliter cecidit: prociderunt enim in faciem. Dic, obſecro, ſi quis te in theatrum induceret, vbi magna multitudo hominum ſederet amicta ſtolis aureis, & in medio omnium oſtenderet alium quendam adornatum eximiè gemmis, regio veſtitu inſignem, coronam habentem in capite, deindè polliceatur te aſſumpturum in numerum eorum, num omnia faceres quę ipſe iuſſerit? Euola nunc in cælos animo, in illud intẽde theatrum, quod non coijt ex huiuſmodi viris. Conuentus eſt illic eorum qui exuperant omne precium auri, lapidum precioſorum, radiorum ſolis, & omnis viſibilis formæ, non hominum ſolùm, ſed eorum qui hominibus antecellunt, angelorum, archangelorum, thronorum, dominationum, principatuum, poteſtatum. De rege ipſo nihil ſatis idoneum dici poteſt, adeò ſermonem & mentem excedit eius pulchritudo, formoſitas, ſplendor, gloria, maieſtas, magnificentia. Tantum ne bonorum à nobis ipſis ſubmouebimus, quo declinemus exigui temporis laborem? Quòd ſi quotidiè foret infinitiès moriendum, ferendum tamen eſſet. Prætereà gehennam tormentáque omnia conuenit ſuſtinere, vt videre queas Chriſtum venientem in gloria ſua, & conſcribi ordini Sanctorum Audi quid Petrus dicit, Bonum eſt nos hîc eſſe. Si Petrus qui vidit obſcuram quandam imaginem futurorum, omnia continuò reiecit ab animo, propter voluptatem inditam animæ à tali adſpectu: quid dicemus, quando rerum veritas erit, quando regijs cubiculis adapertis contueri licebit ipſum Regem, non per ænigna, nec per ſpeculum, ſed facie ad faciem, non ampliùs, inquam, per fidem, ſed per ſpeciem? Et poſt nonnulla: Quis vel delineabit voluptatem quæ ex conuictu Chriſti extabit, aut vtilitatem, aut gaudium? Etenim anima quæ in propriam redijt naturam, quæ in reliquum tempus multa libertate Dominum ſuum ſuſcipit, quantum ea fructum capiat, quantum dulcedinis, quantum lucrum, haud quiſquam vnquàm ſatis explicabit: nec ſolùm læta bonis præſentibus, ſed ſecura tutáque erit, quòd tanta gaudiorum ſemina nequaquàm defitura ſint. Eam itaq; iucunditatem vniuerſam ſermone quis effinget, quis attinget cogitatione? Quòd ſi hæc fluxa ſuos poſſeſſores in tanta gaudia ſuſtollunt, & animum, licèt incerta ſubitaq; ſint, in iugem effundunt lætitiam: quid putas futurum de animis illis accerſitis ad infinita bona, quæ in cælis pios manent, quæ fixa ſemperq; duratura ſunt, quæ virtute quoquè his præſentibus longè præſtant, nedùm conſtantia ſua nunquàm defitura, & cuiuſmodi haudquaquã aſcenderunt in cor hominis?

Rom. 8. — Nulla aduerſa timenda. — Similitudo. — Transfiguratio Domini repreſentauit nobis ſplendorem futuri ſeculi. — Matth. 17. — Deſcriptio conſeſſus beatorum à ſimili. — Dei pulchritudo. — Matth. 17. — Gaudium beatorum.

53. ANSELMVS in epiſtola ſecunda ad Hugonem: Sic aliquem illiteratum & qui altiora non poſſit capere, ad beatitudinis æternæ deſiderium exiſtimo poſſe incitari, Frater chariſſime, regnum cœlorum clamat Deus ſe habere venale. Quod quidem regnum cælorum tale eſt, vt eius beatitudinem & gloriã, nec oculus hominis mortalis poſſit videre, nec auris audire, nec cor cogitare. Vt tamẽ aliquo modo illud poſſis cogitare: quiſquis ibi regnare meruerit, quicquid ipſe volet, hoc erit in cælo & in terra: quicquid verò nolet, non erit in cælo & in terra. Tanta enim erit dilectio inter Deum & eos qui ibi erunt, & inter ſeipſos inuicèm, vt omnes ſe inuicèm diligant ſicut ſeipſos, ſed plùs ament omnes Deum quàm ſeipſos. Et propter hoc nullus ibi volet niſi quod Deus, & quod volet vnus, hoc volent omnes, & quod vnus vel omnes, hoc ipſum volet Deus. Qua propter quicquid vnuſquiſq; volet, hoc erit & de ſeipſo, & de omnibus alijs, & de tota creatura, & de ipſo Deo. Et ſic ſinguli erunt perfecti reges, quia quod ſinguli volent, hoc erit, & omnes ſimul cum Deo vnus rex & quaſi vnus homo, quia omnes vnum volent, & quod omnes volent, erit. Et poſt pauca: Ama Deum pluſquàm teipſum, & iam incipis tenere quod ibi perfectè vis habere. Concorda cum Deo & hominibus, ſi tantùm ipſi à Deo non diſcordent, & iam incipis cum Deo & cum omnibus ſanctis eius regnare. Nam ſecundùm quod tu concordabis modò cum Deo & cum hominibus in voluntate illorum, concordabit tunc Deus & omnes ſancti tecum in tua voluntate. Si ergò vis eſſe rex in cælo, ama Deum & homines ſicut debes, & mereberis eſſe quod optas. Hunc amorem non poteris habere perfectum, niſi euacuaueris cor tuum ab omni alio amore.

Ad amorẽ vitæ beatę quomodò excitari illiteratus poſſit. — Quicquid voles aderit, quod nolet aberit. — Voluntatum conformitas, & charitas mutua. — Singuli erunt perfecti reges. — Principiũ regni cælestis quomodò hîc habeatur.

54. IDEM in libro de ſimilitudinibus, capite quadrageſimoſeptimo: Multi homines quibus nonnunquàm boni mores & iuſta opera proponuntur, vt & ſe in eis, ſeculi poſtpoſita vanitate, exerceant, admonentur, inquirere ſolent, quamobrem, quo præmio, qua retributione. Reſpondetur itaq; illis quod ſcriptum eſt: Quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Quod cùm illi non clarè, quid ſit, aduertere poſſunt, repetitur hoc ipſum alijs verbis, & dicitur eis: præmium quod his qui in hac vita Deo ſeruiunt, in futura vita recompenſatur vitæ æterna, beatitudo æterna, æterna iucunditas, ſufficientia ſimul omnium commodorum ſecundùm voluntatem, & ſine omni indigentia. Hæc ergò cùm illis hoc modo dicuntur, bona quidem & magna, vt ſunt, videntur: ſed quia non intelligunt, quid in ipſa vita habituri ſint, nec ſubitò quid ſit omnium

Quid reſpondendum ijs, qui quærunt de præmio & mercede, quę Deo ſeruientibus debetur. — Prima reſpõſio generalior. 1. Cor. 2. — Secunda minùs generalis & diſtinctior. — Sufficientia omniũ commodorum ſecundũ voluntatem, ſine omni indigentia.

Digitized by Google

am commodorum secundùm voluntatem sufficientia, & sine omni indigentia, percipere possunt, hærent animo, nec multùm efficaci sapore ad audita trahuntur. Quid igitur agendum, vt hæc illis aliquatenùs sapiant, & sic ad bona opera euigilent? Puerorum more cibandos æstimo eos, qui si aliquando grossum aliquod pomum edendum percipiunt, illud ob dentium teneritudinem & oris angustiam assumere nequeunt, si pro illorum capacitate priùs non fuerit particulatim diuisum. Itaque diuidamus in partes magna quæ diximus, vt indè possint ad vitam nutriri, de quibus agimus. Quæ vt melius eluceant, consideremus quæ in hac vita mens auidiùs amet humana, & ex his prout possumus, coniectemus illa eos habituros in vita æterna multo excellentiùs, si quidem inter multimoda mundi pericula constituti, Domini fuerint præcepta secuti: atque cùm ipsi illius adepti fuerint plenitudinem desiderij sui, se nequaquàm fraudatos percipient. Hoc igitur vt præcauimus, faciamus, & à minimis paulatim progrediamur. Quatuordecim igitur sunt beatitudinis partes, quas finito generali examine, perfectiùs omnes electi habebunt, totidémque miseriæ genera, quæ mali tunc sustinebunt. Hæ autem beatitudinis partes atque miseriæ, sic sibi inuicem omninò sunt contrariæ, quomodò & ipsi qui eas accipiunt, in remuneratione.

Simile à pueris deductū.

Ex his quæ in hac vita mens humana magis amat, deduci possumus ad cognitionem qualemcunq; eorum quæ sunt in vita æterna

Partes beatitudinis quatuordecim.

55. CAPITE quadragesimooctauo: Partes verò beatitudinis sunt, pulchritudo, agilitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, longæuitas, sapientia, amicitia, concordia, honor, potestas, securitas, gaudium. Partes verò miseriæ, quatuordecim prælibatis beatitudinibus contrariæ, hæ sunt:

Miseriæ partes totidem.

56. CAPITE quadragesimonono: Turpitudo, ponderositas, imbecillitas, seruitus, infirmitas, anxietas, vitæ brevitas, insipientia, inimicitia, discordia, dedecus, impotentia, timor, tristitia. Notandum quòd sicut septem priores illius beatitudinis partes ad corporis beatitudinē, septemq; posteriores ad animæ pertinent beatitudinem: sic quoquè septem priores huius miseriæ partes corporis: septémque vltimæ, miseriam perficiunt mentis. Quicunque ergò illas omnes beatitudinis partes habere poterit, perfectam corporis & animæ beatitudinem possidebit. Quemcunque verò has omnes miseriæ partes tolerare contigerit, summæ corporis & animæ miseriæ subiacebit. Verùm in hac vita, nec vnam illius beatitudinis & huius miseriæ partem, quisquam potest habere, nec rursùs ex toto ea carere. In alia verò vita aut perfectam habens beatitudinem, miseriæ nullatenùs subiacebit: aut summæ subiacens miseriæ, omninò beatitudine carebit.

Septē pertinent ad corpus, & alię 7. ad animam.

Solùm in vita futura perfectè habentur prædictę partes beatitudinis & miseriæ.

Pulchritudo quàta beatorū, & è diuerso quanta deformitas damnatorum. Matth. 13.

57. CAPITE quinquagesimo: In illa siquidem vita pulchritudo iustorum, solis pulchritudini, qui septempliciter, quàm modò sit, splendidior erit, adæquabitur. Vndè scriptum est: Fulgebunt iusti sicut sol in conspectu Dei. Si verò iniustus fuerit, cœno & omni cadauere fœtidior erit, omnisq; fuligine turpior erit.

Velocitas iustorum.

58. CAPITE quinquagesimoprimo: Velocitas quæ pulchritudine non minùs amatur, tanta nos comitabitur, vt ipsis angelis Dei æquè celeres simus, qui à cælo ad terras & econuersò dicto citiùs dilabuntur. Malos verò tanto pœnarum pondere premetur, vt nec pedem quidem, vel manus vel aliquid sui corporis possit mouere. Vnde & illud in Euangelio: Ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.

Grauitas & pondus corporū damnatorum. Matth. 22.

Fortitudo beatorum.

59. CAPITE quinquagesimosecundo: In futuro sic iustus fortis erit, vt etiam, si velit, terram commouere possit: & sic econuersò iniustus imbecillis, vt nec etiam vermes amouere queat ab oculis suis.

Imbecillitas damnatorū.

60. CAPITE quinquagesimotertio, sicut angelis nihil obsistit, nec aliquid eos impedire potest, vel constringere, quin pro velle suo cuncta penetrent liberrimè, ità non erit aliquod obstaculum quod nos retardet, nulla clausula quæ nobis vllatenùs obstet, non elementum, quod nobis ad velle nostrum paruum omninò non exercet. In illa etenim vita si bonus fuerit, nihil patietur quod nolit, sed agere permittetur quæcunque voluerit. Si verò fuerit malus, ad omnia quæ noluerit, cogetur: & ab omnibus quæ voluerit, prohibebitur.

Libertas beatorum.

Seruitus reproborum.

61. CAPITE quinquagesimoquarto: Incunctanter, vt mea quidem fert opinio, adstruere licet, sanitatem vitæ futuræ ità vigere, & immutabilem ac inuiolabilem fore, vt ineffabili quadam dulcedine suauitatis totum hominem repleat, & omne quod alicuius in se vicissitudinis, mutabilitatis aut læsionis suspicionem prætendere queat, procùl arceat atque repellat. Sic igitur iustus erit sanus. At verò quemlibet iniustum tanta ibi infirmitate scias infirmari, vt nullo postmodùm medicamine queat medicari.

Sanitas sanctorum.

Mala valetudo damnatorum.

62. CAPITE quinquagesimoquinto: Post hanc vitā aut in omnimoda voluptate sunt, aut omninò replebuntur anxietate.

Voluptas & miseria futuræ vitæ.

63. CAPITE quinquagesimoseptimo: In illa futura vita delectatio quædam ineffabilis bonos inebriabit, & inæstimabili dulcedine sui totos eos inenarrabili abundantia satiabit, quid dixi totos? oculi, aures, nares, os, manus, guttur, cor, iecur, pulmo, ossa, medullæ, exta etiam ipsa & cuncta singulatim, singulaque membra eorum, in communi tam mirabili delectationis & dulcedinis sensu replebuntur, vt verè totus homo torrente voluptatis Dei potetur, & ab vbertate domus eius inebrietur. Verùm econtrariò, vt dictum est, credimus de iniusto. Sit enim ante oculos cordis positus exempli causa, homo aliquis, qui tam in ipsis oculorum suorum pupillis, quàm & in singulis membris ferrum ignitum & candens infixum habeat: ità vt nec medullæ, nec intestina, nec omninò quicquam in toto ipso cruciatu, immanitate illius careat vel eam leuiùs quàm in oculis aliquatenùs sentiat. Quid dicam angustiatur? Quis hunc æstimet sanæ mentis inter ista?

Voluptas beatorū quanta, & è diuerso miseria malorum.

64. CAPITE quinquagesimooctauo: Si bene vixerit nunc, tunc viuet quantum & Deus. Vndè scriptum est: Iusti autem in perpetuum viuent. Si verò malè vixerit, non nisi moriendo tunc viuere poterit. Nihil ergò breuius illa vita, cui mors fuerit semper iuncta.

Longæuitas beatorum.

Sapien. 5.

Vitę breuitas malorum.

Hactenus de beatitudine & miseria eorporis

65. CAPITE quinquagesimonono: Sapientia quam omnes in hac vita non vtiliter amant, tanta in futura vita bonis erit, vt eorum quæ scire voluerint, nihil sit quod ignorent. Bonus enim perfecta, quæ Deus est, sapientia replebitur, eamq; facie ad faciem intuebitur. Quam dum ità perspexerit, creaturę totius naturam videbit, quę in Deo meliùs quàm in seipsa consistit. Tunc etenim iusti omnia scient, quæ Deus fecit scienda, tam ea quæ præterita, quàm ea quæ postmodùm sunt futura. Ibi à singulis omnes, ibi ab omnibus singuli cognoscentur, nec quenquam omninò latebit, qua patria, qua gente, qua stirpe quis editus fuerit, vel quid etiam in vita sua fecerit.

sapientia sanctorū quanta.

Scientia iustorum.

66. CAPITE sexagesimoprimo: Si autem fuerit malus, vera omninò sapientia priuatus, tantis vrgeberis doloribus, vt non solùm insipiens, verùm omninò fias & amens.

Ignorantia & insipientia damnatorū.

67. CAPITE sexagesimosecundo: Bonū quenque sic Deus omnesque alij diligent boni, vt eum habere odio vltrà non possint. Quantum namque quisque seipsum, tantum & tam diù diliget & alterum. Malum autem quenque sic Deus omnesq; boni habebunt odio, vt nec filius quidem pietatem habeat de patre in pœnis conspecto.

Amicitia beatorum.

Inimicitia malorum.

Concordia quanta sit in vita æterna.

68. CAPITE sexagesimotertio: Corpus & anima cuiusq; sancti, immò concordiæ tantæ erunt omnes iusti, quantæ in præsenti sunt oculi nostri. Sicut enim oculus vnus verti non potest, quò non vertatur & alius, sed in eandem partem semper voluuntur: sic etiam corpus & anima, vel societas illa iustorum nihil poterunt velle diuersum, sed eandem semper voluntatem habebunt. Corpus enim vnum erimus, ecclesia vna erimus, sponsa Christi erimus, quicunq; ibi erimus. Ipsa Dei voluntas non erit à tua diuersa, sed sicut tu quod ille, ità & ille volet in cunctis quod tu: caput nanque à suo corpore quomodò discreparet?

69. CAPITE sexagesimoquarto: In illa admirabili & glorificata dispositione & æquè disposita glorificatione beatæ ciuitatis Dei, ità quisque quod adeptus fuerit, amabit, vt statum suum potiori gradu immutari non velit. Quare? quia cuique satis erit sua felicitas & beatitudo, sibi pro meritis suis misericorditer impartita. Mali verò in discordia tanta persistent, vt eorum corpus & anima semper dissideant. Nam & corpus animam odio habebit, eò quòd malè vnquàm cogitauerit, & anima corpus, eò quòd malè cogitata opere compleuerit, pro quibus omnibus torquentur in pœnis.

Discordia quanta in inferno.

70. CAPITE sexagesimoseptimo: In illa beata supernorum ciuium societate quemadmodùm hi qui summæ Deitati sunt propinquiores, & ob hoc alijs præstantiores, dij dicentur, ità & qui illis sunt inferiores, quoniam vna & eadem qua & ipsi summæ Deitati pro sua capacitate participant, simili nomine deos dicendos esse necesse est. Talis honor, vt prælibauimus, iustis pro modo meritorum exhibebitur. Quisquis verò malus econtrà sic exhonorabitur, vt in omni fœtore deiectus, vermium etiam dominio subijciatur.

Honor in æterna vita.

Quanto dedecore afficiantur damnati.

71. CAPITE sexagesimooctauo: In futuro, aut verè præpotens, aut erit quisque omninò sempérque impotens. Bonus autem quicquid voluerit facere poterit, quoniam ipsum omnipotentem in omnibus suæ voluntati concordantem habebit. Malus verò nihil quod velit, agere quibit.

Potestas bonorum. Impotentia malorum.

72. CAPITE sexagesimonono: In futuro aut securitatem perfectam, aut econtrà summum habebit timorem. Bonus autem quicquid voluerit habebit, & nihil ex eo se amissurum timebit.

Securitas beatorum.

73. CAPITE septuagesimo: Malus verò & semper tormenta quæ patietur, pauebit, & nunquàm ex eis euadere poterit.

Timor damnatorum.

74. CAPITE septuagesimoprimo: In seculo futuro aut lætitia, aut tristitia quisque replebitur summa. Bonus enim quisque omninò tunc poterit gaudere, quia prædictas omnis beatitudinis partes obtinebit perfectè. Quid ergò beatius isto, quo tunc replebitur iustus gaudio? adhuc tamen ad cumulum beatitudinis suæ aliud habebit, vndè magis possit gaudere: quia enim quisque sic, vt se, alterum amabit: patet quia sic de illius felicitate, vt de sua gaudebit. O quot igitur & quanta gaudia quisque obtinebit, qui de tot & tantis beatitudinibus sanctorum iubilabit? Quòd si tantum de alijs, quos vt se diliget, gaudebit: quantum de Deo, quem supra se diliget, exultabit? Gaudium enim erit ei intùs & extrà, gaudium sursùm atque deorsùm, gaudium circuncircà, vbiquè gaudium plenum. Malus verò econtrà tristitia replebitur summa, quia omnes miseriæ partes, quibus nihilominùs se circunseptum sentiet, ineuitabiliter fine fine patietur, & indefinenter.

Gaudium bonorum perfectum & plenum.

Tristitia malorũ summa.

75. HVGO libro quarto de anima, capite decimoquinto: Beatorum omnium simul in communi actio septiformis est. Viuũt, sapiunt, amant, gaudent, laudant, veloces sunt, securi sunt. Viunt vita sine fine, fine molestia, sine diminutione, sine omni aduersitate. Vita eorum visio & cognitio beatæ Trinitatis: sicut Dominus ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Sapiunt consilia atque iudicia Dei, quæ sunt abyssus multa. Sapiunt causas & naturas & origines omnium rerum. Amant Deum incomparabiliter: quia sciunt vndè & ad quid eos Deus prouexit. Amant singuli singulos sicut seipsos. Gaudent de Deo ineffabiliter. Gaudẽt de tanta sua beatitudine. Et quia vnusquisq; vnumquenq; diligit sicut seipsum, tantum gaudium quisque habet de bono singulorũ, quantum de suo: quoniam bonum quod non habet in seipso, possidet in altero. Constat igitur quòd singuli tot gaudia habent, quot socios: & singula gaudia tanta sunt singulis, quantum proprium singulorum. Cùm autem quisque plùs amet Deũ, quàm seipsum, & omnes alios secum: plùs gaudet de Dei felicitate, quàm de sua & omnium aliorum secum. Si ergò cor vniuscuiusque vix capit suum gaudiũ, quomodò capit tot & tanta gaudia? Ideò dicitur: Intra in gaudium Domini tui: non, Intret gaudium Domini tui in te: quia capi nõ posset. Indè laudent Deum sine fine: fine fastidio, sicut scriptum est: Beati qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te. Veloces sunt, quia vbicunquè esse vult spiritus, ibi est etiam corpus. Omnes securi sunt. Securi sunt de tali vita, de tanta sapientia, de tanto amore, de tãto gaudio, de tali laude, de tali velocitate, quòd nullum finem, nullam diminutionem, nullum detrimentum habebunt.

Septiformis actio beatorum. Viuunt.

Sapiunt.

Amant.

Gaudent.

Matth. 25.

Laudant.

Psal. 83.

Veloces sunt.

Securi sunt.

76. CAPITE decimosexto: In ea cœlesti patria est vita sine morte, Iuuentus sine senectute, Sanitas sine infirmitate, Requies sine labore, Gaudium sine tristitia, Pax sine discordia, Delectatio sine fastidio, Lux sine tenebris, Pulchritudo sine turpitudine, Agilitas sine ponderositate, Fortitudo sine imbecillitate, Libertas sine seruitute, Voluptas sine anxietate, Longæuitas sine vitæ termino, Sapientia sine insipientia, Amicitia sine inimicitia, Concordia sine discordia, Hònor sine dedecore, Securitas sine timore.

Quid sit in vita æterna, & quid absit.

77. APOCALYPIS decimonono: Et audiui quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluia: quoniam regnauit Dominus Deus noster omnipotens, &c. vt in textu.

78. PSALMO octogesimotertio: Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Beati qui habitant in domo tua: in seculum seculorum laudabunt te. Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion. Quia melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Elegi abiectus esse in domo Dei mei: magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Quia misericordiam & veritatem diligit Deus: gratiam & gloriam dabit Dominus. Non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.

79. AVGVSTINVS in psalmum octogesimumtertium: Beati qui habitant in domo tua. Possident Hierusalem cælestem sine angustia, sine pressura, sine diuersitate & diuisione limitum: omnes habent eam, & singuli habent totam. Magnæ illæ diuitiæ. Non angustat frater fratrem, nulla ibi indigentia est. Quid ergò ibi acturi? In secula seculorum laudabunt te. Hoc erit totum negocium nostrum, sine defectu, Alleluia. Non vobis fratres videatur, quasi fastidium ibi futurum: quia si modò hoc diù dicatis, non duratis, ab illo gaudio necessitas vos auertit. Securi ergò simus fratres, non nos satiabit nisi laus Dei, amor Dei. Si deficias ab amore, deficies à laude. Si autem amor sempiternus erit, quia illa insatiabilis pulchri-

Quid agent beati in vita æterna.

Laudabunt Deũ sine fastidio & labore.

Ioan. 17.

Deficiens ab amore, deficit à laude.

Digitized by Google

chritudo erit, noli timere, nè non possis semper laudare, quem semper poteris amare.

Visio Dei quantæ pulchritudinis.

80. IDEM libro decimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Illa visio Dei, tantæ pulchritudinis visio est, & tãto amore dignissima, vt sine hac, quibuslibet alijs bonis præditum atque abundantem, non dubitet Plotinus infelicissimum dicere.

De vita æterna.

81. ET libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite vigesimonono & trigesimo: Item libro tertio de libero arbitrio, capite vltimo, & libro tertio de symbolo ad Catechumenos, capite vltimo, vt suprà de fide & symbolo, quæstione vicesimaprima, A. testimonio decimonono & sequentibus.

Visio Dei est summum bonum nostrũ.

82. LIBRO primo de Trinitate, capite decimotertio: Illa visio Dei, qua contẽplabimur incommutabilem atq; humanis oculis inuisibilem Dei substantiam, quæ solis sanctis promittitur, quam

1. Cor. 13.

dicit Apostolus Paulus, Facie ad faciem: & de qua

1. Ioan. 3.

dicit Apostolus Ioannes, Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est: & de qua dicitur,

Psal. 26.

Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt contempler delectationem Domini: & de qua dicit ipse

Ioan. 14.

Dominus, Ego diligam eum, & ostendã meipsum illi: & propter quam solam fide cordã mundamus, vt simus beati mundicordes, quoniam ipsi

Matth. 5.

Deum videbunt, & si qua alia de ista visione dicta sunt, quę copiosissimè sparsa per omnes scripturas inuenit, quisquis ad eam quærendam oculũ amoris intendit: sola est summum bonum nostrum, cuius adipiscendi causa præcipimur agere quicquid rectè agimus.

83. ITEM in libro de catechizandis rudibus, capite vigesimoquinto: Fuge frater illa tormenta; vbi nec tortores deficiunt, nec torti moriuntur, quibus sine fine mors est, non posse in cruciatibus mori: & exardesce amore, atq; desiderio sempiternæ vitæ sanctorũ, vbi nec operosa erit actio,

Laudant Deũ sancti sine labore & fastidio.

nec requies desidiosa: laus erit Dei sine fastidio, sine defectu: nullum in animo tædium, nullus labor in corpore, nulla indigentia, nec tua cui subueniri desideres, nec proximi cui subuenire festines. Omnes deliciæ Deus erit, & societas sanctæ ciuitatis in illo & de illo sapienter beatæq; viuentis.

Matth. 22.

Efficiemur enim, sicut ab illo promissum speramus & expectamus, æquales angelis Dei, & cum

2. Cor. 5.

eis pariter illa Trinitate perfruemur iam per speciem, in qua nunc per fidem ambulamus.

84. TRACTATV quarto in epistolam Ioannis: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Ergò visuri sumus quandam visionẽ fratres, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec

1. Cor. 2.

in cor hominis ascendit. Visionem quandam, visionem præcellentem omnes pulchritudines terrenas, auri, argenti, nemorum atq; camporũ, pulchritudinem maris & aëris, pulchritudinem solis & lunæ, pulchritudinem stellarum, pulchritudinem angelorum: omnia superantem, quia ex ipso pulchra sunt omnia. Quid ergò nos erimus, quãdo hoc videbimus? Quid nobis promissum est? Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.

Vita beata qualis vita sit.

85. IDEM in libro meditationum capite vigesimosecundo: O tu vita, quam præparauit Deus his qui diligunt eum, vita vitalis, vita beata, vita secura, vita tranquilla, vita pulchra, vita munda, vita casta, vita sancta, vita ignara mortis, nescia tristitiæ, vita sine labe, sine dolore, sine anxietate, sine corruptione, sine perturbatione, sine varietate & mutatione, vita totius elegantiæ & dignitatis plenissima, vbi non est aduersatius impugnans, vbi nulla peccati illecebra, vbi est amor perfectus, & timor nullus, vbi dies æternus, & vnus omnium spiritus, vbi Deus facie ad faciem cernitur, & hoc vitæ cibo mens sine defectu satiatur. O tu vita felicissima, ô regnum verè beatum, carens morte, vacans fine, cui nulla tẽpora succedunt per ęuum; vbi continuus sine nocte dies nescit habere tempus, vbi victor miles illis hymnidicis angelorum sociatus choris, cantat Deo sine necessitate canticum de canticis Sion.

Dispar gloria.

86. CAPITE vigesimoquinto: Dispar est gloria singulorum, sed communis est lætitia omnium.

Plena charitas.

Plena & perfecta ibi regnat charitas, quia Deus est ibi omnia in omnibus; quem sine fine vident, & semper videndo in eius amore ardent, amant & laudant, laudant & amant.

Omne opus laudare Deũ.

Omne opus eorum, laus Dei: sine fine, sine defectione, sine labore.

Si Deus tam multa tribuit morituris, qualia & quãta largietur in æternũ cum eo victuris.

87. SOLILOQVIORVM animæ ad Deum capite vigesimoprimo: Si mi Domine pro hoc corpore ignobili & corruptibili tam magna & innumera beneficia præstas à cælo & aëre, à terra & mari, à luce & tenebris, à calore & vmbra, rore & imbre, ventis & pluuijs, volucribus & piscibus, bestijs & arboribus, & multiplicitate herbarum & germinum terræ, cunctarum creaturarum tuarum ministerio nobis successiuè per tua tempora ministrantium, vt alleues fastidium nostrum: qualia, quæso, & quàm magna & innumerabilia erunt illa bona, quæ præparâsti diligentibus te, in illa cælesti patria, vbi te videbimus facie ad faciem? Si tanta facis nobis in carcere, quid ages in palatio? Magna & innumerabilia sunt opera tua Domine rex cælorum. Cùm enim sint hæc omnia valdè bona & delectabilia, quæ bonis pariter malisque communia tradidisti; qualia futura sunt illa, quæ solis bonis recondidisti? Si tam innumera & varia dona tua, quæ nunc amicis pariter tribuis & inimicis; quàm magna & innumerabilia, quàm dulcia & delectabilia, quæ solis tuis es largiturus amicis? Si tanta solatia in hac die lachrymarum, quanta conferes in die nuptiarum? Si tanta delectabilia continet carcer, quanta, quæso, continet patria? Oculus non vidit Deus absque

Esa. 64.

te, quæ præparâsti diligentibus te. Secũdùm enim

Psal. 30.

magnam multitudinem magnificentiæ tuæ, est etiam multitudo magna dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te: magnus enim tu es Domine Deus meus & immensus, nec est finis magnitudinis tuæ; nec est numerus sapientiæ tuæ, nec est mensura benignitatis tuæ, nec est finis, nec numerus, nec mensura retributionis tuæ: sed sicut magnus es tu, ità magna sunt donaria tua, quoniam tu ipse præmium & donum omnium legitimorum tuorum pugnatorum.

Gaudium quale.

88. CAPITE trigesimoquinto: Intra in gaudium sine tristitia, quod continet æternam lętitiam; vbi erit omne bonũ, & non erit aliquod malum: vbi erit quicquid voles, & non erit quicquid noles: vbi erit vita vitalis, dulcis & amabilis, sempérque memorialis: vbi non erit hostis impugnans, nec vlla illecebra, sed summa & certa securitas, secura tranquillitas, & tranquilla iucunditas, iucunda felicitas, felix æternitas, ęterna beatitudo, & beata trinitas, & trinitatis vnitas, & vnitatis deitas, & deitatis beata visio, quæ est gaudium Domini Dei tui. O gaudium super gaudium, gaudium vincẽs omne gaudium, extra quod non est gaudium, quando intrabo in te, vt videam Deum meum qui habitat in te? O æternum regnum;

Regni cælestis descriptio. Philip. 4.

regnum omnium seculorum, vbi lumen indeficiens, & pax Dei quæ exuperat omnem sensum, in quo sanctorum animæ requiescunt, & lętitia sempiterna super capita eorum: gaudium & exultationem obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. O quàm gloriosum est regnum, in quo tecum Domine regnant omnes sancti, amicti lumine sicut vestimento, habentes in capite suo coronam de lapide precioso. O regnum beatitudinis sempiternæ, vbi tu Domine spes sanctorum & diadema gloriæ, facie ad faciem vidéris à sanctis, lætificans eos vndiquè in pace tua, quæ exuperat omnem sensum. Ibi gaudium infinitum, lætitia sine tristitia, salus sinè dolore, via sine labore, lux sine te-

Digitized by Google

nebris, vita sine morte, omne bonum sine omni malo: vbi iuuentus nunquàm seneſcit, vbi vita terminum neſcit, vbi decor nunquàm palleſcit, vbi amor nunquàm tepeſcit, vbi ſanitas nunquàm marceſcit, vbi gaudium nunquàm decreſcit, vbi dolor nunquàm ſentitur, vbi gemitus nunquàm auditur, vbi triſte nihil videtur, vbi lætitia ſemper habetur, vbi malum nullum timetur, quoniam ibi ſummum bonum poſſidetur, quod eſt videre ſemper faciem Domini virtutum.

Videre faciem Dei. 1. Cor. 13.

89. CAPITE trigeſimoſexto: Quid eſt videre facie ad faciem, nisi quod ait Apoſtolus, cognoſcere ſicut & cognitus ſum; cognoſcere veritatem tuam & gloriam tuam, hoc eſt cognoſcere faciem tuam? Cognoſcere patris potentiam, filij ſapientiam, Spiritus ſancti clementiam, ipſius ſummæ Trinitatis vnam & indiuiduam eſſentiam. Videre enim faciem Dei viui, hoc eſt ſummum bonum, gaudium angelorum atque omnium ſanctorum, præmium vitæ æternæ, gloria ſpirituum, lætitia ſempiterna, corona decoris, brauium felicitatis, requies opulenta, pulchritudo pacis, intimum & externum gaudium, paradiſus Dei, Hieruſalem cæleſtis, vita beata, plenitudo beatitudinis, gaudium æternitatis, pax Dei quæ ſuperat omnem ſenſum. Hæc eſt plena beatitudo, & tota glorificatio hominis, videre faciem Dei ſui, videre eum qui fecit cælum & terram, videre eum qui fecit eum, qui ſaluauit eum, & qui glorificauit eum. Videbit eũ cognoſcendo, amabit diligendo, laudabit poſſidendo. Ipſe enim erit hæreditas populi ſui, populi ſanctorum, populi quem redemit. Ipſe poſſeſſio felicitatis eorum, ipſe præmium & merces expectationis. Ero, inquit, merces tua magna nimis: magnum enim magna decent. Et poſt pauca: Viſio ergò tua, tota merces eſt, totum præmium, & totum gaudiũ quod expectamus. Hæc eſt enim vita æterna, hæc eſt, inquam, ſapientia tua. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcamus te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

Philip. 4.

Geneſ. 15.

Viſio Dei, tota merces & gaudiũ quod expectamus. Ioan. 17.

Symphonia cæleſtis.

90. IN Manuali capite ſexto: Sonant ibi ſemper melliflua hymnorum organa, ſuauiſſima angelorum melodia, cantica canticorum mira, quæ ad laudem & gloriam tuam à ſupernis ciuibus decantantur. Amaritudo & omnis fellis aſperitas in regione tua locum non habent. Non enim eſt ibi malus neque malitia, non eſt aduerſarius & impugnans, nec eſt vlla peccati illecebra, nulla eſt ibi indigentia, dedecus nullum, rixa nulla, nullum improperium, cauſatio nulla, nullus timor, nulla inquietudo, nulla pœna, nulla dubietas, nulla violentia, nulla diſcordia: ſed eſt ibi pax ſumma, charitas plena, iubilatio & laus Dei æterna, ſine fine ſecura requies, & gaudium ſemper in ſpiritu ſancto.

Quæ à regno cælorum abſint.

91. CAPITE ſeptimo: O vita vitalis, vita ſempiterna, & ſempiternè beata, vbi gaudium ſine mœrore, requies ſine labore, dignitas ſine tremore, opes ſine amiſſione, ſanitas ſine languore, abundantia ſine defectione, vita ſine morte, perpetuitas ſine corruptione, beatitudo ſine calamitate. Vbi omnia bona in charitate perfecta, vbi ſpecies & viſio facie ad faciem, vbi plena ſciẽtia in omnibus & per omnia, vbi ſumma Dei bonitas cernitur, & lumen illuminans à ſanctis glorificatur, vbi præſens maieſtas Dei conſpicitur, & hoc vitæ cibo ſine defectu mens intuentiũ ſatiatur. Vident ſemper & videre deſiderant, ſine anxietate deſiderant, & ſine faſtidio ſatiantur. Vbi verus ſol iuſtitiæ, mira ſuæ pulchritudinis viſione omnes reficit, & ità vniuerſos cęleſtis patriæ ciues illuminat, vt luceãt ipſi, lumen videlicet illuminatum per diuinum lumen, illuminans vltra omnẽ ſolis noſtri ſplendorem, atque cunctarum ſtellarum claritatem, immortali adhærentes Deitati; ac per hoc immortales & incorruptibiles facti, iuxta promiſſionem Domini ſaluatoris: Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum, vt videant claritatem meam, & omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, & ipſi in nobis vnum ſint.

Vitæ beatæ deſcriptio.

Ioan. 17.

92. CAPITE decimoſexto: O felix iucunditas, & iucunda felicitas, ſanctos videre, cum ſanctis eſſe, & eſſe ſanctum: Deum videre, & Deũ habere in æternum & vltra. Hæc ſedula mente cogitemus, hæc toto deſiderio deſideremus, vt ad eos citò peruenire valeamus. Si quæras quomodò iſtud poteſt fieri, vel quibus meritis, quibus ve auxilijs? Audi: res iſta poſita eſt in poteſtate facientis, quoniam regnum, &c. vt ſuprà in ſermone trigeſimoſeptimo de Sanctis.

Sanctorũ in cælis conſortium.

93. CAPITE decimoſeptimo: Quid hac vita beatius? vbi non eſt paupertatis metus &c. vt ſuprà in eodem ſermone trigeſimoſeptimo. Verùm ſuper hęc omnia eſt, conſociari choris angelorum & archangelorum, atque omnium cæleſtium virtutum; intueri Patriarchas & Prophetas, videre Apoſtolos & omnes ſanctos, videre etiam parentes noſtros. Glorioſa ſunt hæc: ſed multo glorioſius eſt, præſentem Dei vultum cernere, incircunſcriptum lumen videre. Superexcellens gloria erit, cùm Deum videbimus in ſeipſo, videbimus & habebimus in nobis, quem cernere finis nõ erit.

Dei vultum cernere.

1. B. APOCALYPSIS decimonono, vt in textu.

2. LVCAE decimoquarto: Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Et miſit ſeruum ſuum hora cœnæ dicere inuitatis vt venirent, quia iam parata ſunt omnia. Et cœperunt ſimul omnes excuſare. Primus dixit ei, Villã emi, & neceſsè habeo exire & videre illam: rogo te, habe me excuſatum, &c.

3. GREGORIVS homilia trigeſimaſexta in Euangelia: Hoc diſtare, fratres chariſſimi, inter delicias corporis & cordis ſolet, quòd corporales delicię cùm non habentur, graue in ſe deſiderium accendunt: cùm verò auidè eduntur, comedentem protinùs in faſtidium per ſatietatem vertunt. At contrà ſpiritales deliciæ cùm non habentur, in faſtidio ſunt: cùm verò habentur, in deſiderio: tantóque à comedente ampliùs eſuriuntur, quanto & ab eſuriente ampliùs comeduntur. In illis appetitus placet, experientia diſplicet. In iſtis appetitus vilis eſt, & experientia magis placet. In illis appetitus ſaturitatem, ſaturitas faſtidium generat. In iſtis autem appetitus ſaturitatem, ſaturitas appetitum parit. Augent enim ſpiritales deliciæ deſiderium in mente, dum ſatiant: quia quanto magis earum ſapor percipitur, eo ampliùs cognoſcitur quod auidiùs ametur. Et idcircò non habitæ, amari non poſſunt: quia earum ſapor ignoratur. Et poſt pauca: Et quia guſtare intùs nolumus paratam dulcedinem, amamus foris miſeri famem noſtram. Sed ſuperna nos pietas nec deſerentes ſe deſerit. Contemptas enim illas delicias ad memoriæ noſtræ oculos reuocat, easq; nobis proponit: in promiſſione corporem excutit, atque vt faſtidium noſtrum repellere debeamus, inuitat. Ait nanque: Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Quis iſte homo eſt, nisi ille de quo per prophetam dicitur: Et homo eſt, & quis cognouit eum? Qui fecit cœnam magnam: quia ſatietatem nobis dulcedinis internæ præparauit. Qui vocauit multos, ſed pauci veniunt: quia nonnunquàm ipſi qui ei per fidem ſubiecti ſunt, æterno eius conuiuio malè viuendo contradicunt. Et poſt nonnulla: Ad cœnam ergò nos æterni conuiuij ſummus paterfamilias inuitat, ſed dum alius auaritiæ, alius curioſitati, alius voluptati carnis eſt deditus, nimirùm reprobi ſimul omnes excuſant. Dum hunc terrena cura occupat, illum alieni actus ſagax cogitatio deuaſtat, alterius etiam mẽtem voluptas carnalis inqui-

Differentia inter delicias corporis & cordis.

Lucæ 14.

Cœna magna quæ apparata eſt.

Digitized by Google

inquinat, fastidiosus quisquisque ad æternæ vitæ epulas non festinat. Et in fine: Nihil sit quod desiderium vestræ mentis retardet: nullius vos rei in hoc mundo delectatio implicet. Si bonum diligitur, mens in bonis melioribus, id est, in cælestibus, delectetur. Si malum metuitur, mala animo æterna proponantur: vt dum illic esse conspicit, & amplius quod diligat, & amplius quod pertimescat, hîc omninò non hæreat.

Consideratio bonorum cælestium adfert terrenarum rerum cõtemptionem.

4. HOMILIA trigesimaseptima: Si consideremus, fratres charissimi, quæ & quanta sunt, quæ nobis promittuntur in cælis: vilescunt animo omnia quæ habentur in terris. Terrena nanque substantia supernæ felicitati comparata, pondus est, non subsidium. Temporalis vita æternæ vitæ comparata, mors est potiùs dicenda quàm vita. Ipse enim quotidianus defectus corruptionis, quid est aliud quàm quædam prolixitas mortis? Quæ autem lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit, illa supernę ciuitatis quanta sint gaudia: angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, incircunscriptũ lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari? Sed ad hęc audita inardescit animus, iamq; illic cupit assistere, vbi se sperat sine fine gaudere: sed ad magna præmia peruenire non potest, nisi per magnos labores. Vndè & Paulus egregius prædicator dicit: Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Delectat ergò mẽtem magnitudo præmiorum, sed non deterreat certamen laborum.

Gaudium ciuitatis supernæ.

2. Tim. 2.

Vitæ futuræ qualitas.

5. PROSPER de vita cõtemplatiua libro primo, capite secundo: Futura vita creditur beatè sempiterna, & sempiternè beata: vbi est certa securitas, & secura tranquillitas, & tranquilla iucunditas: felix æternitas, æterna felicitas: vbi est amor perfectus, nullus timor, dies æternus, alacer motus, & vnus omnium spiritus de contemplatione Dei sui, ac de sua cum illo permansione securus: vbi ipsa ciuitas, quæ est angelorum sanctorum & hominum congregatio beata, meritis fulgentibus micat, & æterna salus exuberat, veritas regnat, vbi nec fallit quisque, nec fallitur: vndè nullus eijcitur beatus, quò nullus miser admittitur.

Gaudiũ angelorum promanat ex diuina contemplatione.

6. CAPITE tertio: Angeli summum solidúmque gaudium quo insatiabiliter perfruuntur, de diuina contemplatione percipiunt, ac Deo suo infatigabiliter & amanter inseruiunt, ità perfectè beati, vt nec cupiant beatiores fieri vltrà, nec valeant.

Bonorũ operum consummatione peruenitur ad vitam beatam.

7. CAPITE quarto: Hæc est contemplatiua vita beata, ad quam qui bonorum operum consummatione peruenerint, beatis angelis similes erunt, & simul cum Deo suo fine fine regnabunt. Quod hîc crediderant, ibi videbunt, sui creatoris substantiam mundis cordibus contemplantes: æterna exultatione gaudebunt, diuina ac mutua dilectione possessi, Deo suo in æternum & inuicèm sibi feliciter adhęrebunt: receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus municipatum patriæ cælestis accipient, atque eius in æternum ciues effecti, promissa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta lætitia, tanta cælestium gratia gaudiorum, vt & remuneratori suo pro tantis muneribus gratias agant, & nullum fastidium ex ipsa affluentium bonorum perceptione sustineant. Ibi ità patebunt singulorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subiacent facies corporales: quia humanorum pectorum tanta ibi erit & tam perfecta munditia, vt habeant vndè mundatori suo Deo gratias agant, non vndè offensi, aliquibus peccatorum sordibus erubescant: quia nec vlla peccata ibi nec peccatores erunt, & qui ibi fuerint, iam peccare non poterunt. Nec latebit iam perfectè beatos aliquid secretorum, qui, quod est longè præstantius, ipsum visuri sunt mundis cordibus Deum: quandoquidem humana creatura ità perfecta erit, vt in melius aut deterius vltrà mutari non possit. Cuius humanæ substantię ad conditoris sui similitudinem sublimatæ, omnia bona, quæ naturaliter accepta peccato corruperat, reparabuntur in melius: id est, intellectus sine errore: memoria sine obliuione: cogitatio sine peruagatione: charitas sine simulatione: sensus sine offensione: incolumitas sine debilitate: salus sine dolore: vita sine morte: facilitas sine impedimẽto: saturitas sine fastidio, & tota sanitas sine morbo: quoniam quidem quisquid hîc corporibus humanis vitiandis aut ferarum morsus ademerint, aut improuisi casus abstulerint, aut malarum valetudinum genera diuersa discerpserint, aut humana crudelitas amputauerit, aut si ignis, vel quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipsa senectus etiam sanis onerosa negauerit, hæc & his similia corporum damna vna ibi resurrectio reparabit, atque ea corpora membris omnibus instaurata, incorruptibilis sanitas obtinebit. Propterea quicunque ibi erunt, & si differentibus meritis ab inuicèm distabunt, omnes tamen vna perfectione beati erunt: quia singulis præmia sua sufficientia erunt, & capere amplius præmijs suis iam perfecti non poterunt. Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos æqualiter habet, quanuis singuli cibum non æqualiter, sed pro possibilitate perceperint: ità omnes sancti & si fuerint aliqua graduum suorum diuersitate distincti, vna beatitudine perfecti erunt: quia & vna perfectione beati futuri sunt. Cæterùm in illa tantę beatitudinis regione nec maioris meriti sibi aliquid quisque arrogabit, quia arrogantia ibi nulla erit: nec superiori inferior inuidebit, quia ibi inuidus nullus esse poterit. Et ideò etsi ibi erit distantia mansionum, summa in illis erit vnius perfectionis æqualitas, quibus erit regni cælestis vna felicitas.

Reparatio omnium donorum, quæ per peccatum amissa aut corrupta fuerant.

Corpoũ humanorum redintegratio in resurrectione.

Meritorũ diuersitas.

Præmia singulis sufficientia, licèt inæqualia.

Inuidia nulla

8. CAPITE quinto: Cui felicitati promerendæ ille suspirat, qui præsentibus omnibus futurorum contemplatione renunciat, atque à domesticis occupationibus, quæ nõnunquàm perfectè viuere cupientium processus impediunt, in illã diuinæ sublimitatem cõtemplationis euectus, ipsos etiam suæ carnis affectus exuperat: qui & infra se vniuersa despiciẽs, quæ plerunquè animas de præteritæ vitæ sanctitate securas in terrena deijciunt, ipsis etiam cælestibus appropinquat, tanto diuinis vicinior factus, quanto supra humana omnia studio perfectionis ascendit, certus quòd si contemplatiuam vitam hîc incertis honoribus, diuitijs anxijs, & caducis delectationibus plena voluntate prætulerit, veros honores, securas diuitias, & delectationes æternas inueniat, cùm ad perfectionem contemplatiuæ virtutis, in illa beata vita vbi futura est, Deo remunerante peruenerit. Et reuerà quid erit honoratius eo, quem diuina clementia angelicę dignitatis æqualitate beauerit? Quid ditius eo, quem regni cælestis ineffabiliter affluens beatitudo ditauerit?

Qui promereantur eam felicitatem.

Ad angelicã dignitatem euehemur.

Quãta beatorum lætitia.

Cognitio beatorum.

9. ET libro tertio de vita contemplatiua, capite trigesimosecundo: In illa vita beata, ad quam consumpta omni corruptibilitate ac mortalitate perueniunt, quicunque ibi futuri sunt, vbi nec fletus vllus potest esse, nec gemitus, habebunt omnes sancti amorem perfectum, timorem nullum, & gaudium sempiternum. Ibi eis erit voluntas recta, cupiditas nulla, quoniam fruendo cælestibus bonis, ad quæ peruenire cupiebãt, nihil eis deerit quod vlteriùs cõcupiscant: & in illa regione perpetuæ securitatis ac pacis perfectè beati, nec timoris stimulos passuri sunt, nec doloris. Sed timor ille, non quem charitas foràs mittit, sed quem charitas nutrit, ideò fortasìs in seculum

Amor perfectus, timor nullus, gaudium sempiternum.

Voluntas recta, cupiditas nulla.

1. Ioan. 4.

Psal. 18.

Digitized by Google

seculi permanebit: quia in seculum seculi permanebunt illa, ad quæ timor ipse perduxerit.

10. BERNARDVS in sermone de triplici genere bonorum & vigilantia super cogitationibus: Sanctis animabus nō iam imitationem, nec à sanctis angelis tantummodò quærere debemus auxilium, sed ardenter desiderare conspectum eorum, & esse cum illis, & videre quæ sint illæ columnæ cæli quæ sustinent orbem terrarum, in quibus rutilat & relucet tantum & tam excellens diuinitatis insigne. Et post pauca: Porrò quidem æterna bona, illa bona sunt, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, & quę nunquàm exeunt ab illa patria, quæ nescit nisi gaudium & iubilationem. Ibi nihil deest: eccè abundantia qua impleatur humana cupiditas. Quæ est ista copia, vbi nihil quod nolis sit, totum sit quod velis? Fiat pax (ait propheta ad Hierusalem) in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. In illis inquam turribus, quæ iuxta prophetam alium gemmis ædificabuntur, vbi adipe frumenti, non cortice sacramenti, satiabit nos Deus. Quòd si nihil deerit nobis, aliquid autem nos latuerit, nunquid erit gloria consummata? Ideò nihil latebit nos, & eccè sapientia qua curiositas hominis satietur. O sapientia, qua tunc omnia quæ in cælo & quæ in terra sunt, perfectissimè cognoscemus, in ipso fonte sapiētiæ rerum omnium cognitionem bibentes. Non metuam suspiciones, non timebo consilia, quia ciuitas illa (iuxta Ioannem) purissimo vitro similis erit, vt sicut per vitrum lucidissimè cernimus, sic aliorum conscientias clarissimè videamus. Quid si & nihil defuerit, & nihil latuerit, maneat autem timor & anxietas amittendi? Ideò nihil terret, & eccè potentia qua humana infirmitas roboretur. Qui posuit, inquit, fines tuos pacem, & confortauit seras portarum tuarum, ità vt nullus inimicus intret, nullus exire possit amicus. Vbi ergò summa abundantia, summa sapientia, summa potentia est, puro quòd nihil desit plenitudini beatitudinis, quantùm spectat ad summam felicitatis humanæ.

Desiderare debemus cōspectum sanctorum.

Aeternorum bonorum descriptio.

1.Cor.2.

Abundantia quanta.

Psal.121.

Qualis sapientia & scientia erit in cælo.

Apoc.21.

Potentia qualis.

Psal.147.

11. IDEM in meditationibus capite quarto, eademq; habet Hugo Victorinus libro primo de anima, capite quarto: Præmium est videre Deum, viuere cum Deo, esse cum Deo, esse in Deo, qui erit omnia in omnibus: habere Deū, qui est summum bonum. Et vbi est summum bonum, ibi est summa felicitas, summa iucunditas, vera libertas, perfecta charitas, æterna securitas, & secura æternitas: ibi est vera lætitia, plena scientia, omnis pulchritudo, & omnis beatitudo.

Præmiū piorum.

Descriptio beatitudinis æternæ.

Est ibi pax, pietas, bonitas, lux, virtus, honestas,
Gaudia, lætitiæ, dulcedo, vita perennis:
Gloria, laus, requies, amor, & concordia dulcis.

Sic cum Deo homo beatus erit, in cuius conscientia peccatum inuentum nō fuerit. Videbit Deum ad voluntatem, habebit ad voluptatem, fruetur ad iucunditatem. In æternitate vigebit, in veritate fulgebit, in bonitate gaudebit. Sicut habebit permanendi æternitatem, sic cognoscendi facilitatem, & requiescendi felicitatem. Ciuis siquidem erit illius sanctæ ciuitatis, cuius angeli ciues sunt, Deus pater templum, filius eius splēdor, spiritus sanctus charitas. O ciuitas cælestis, mansio secura, patria fertilis & ampla, totū continens quod delectat, populus sine murmure, incolę quieti, homines nullam indigentiam habentes. Quàm gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei: sicut lætantium omnium habitatio est in te. Omnes lętantur in lętitia & exultatione, omnes delectantur de Deo, cuius adspectus pulcher, facies decora, eloquiū dulce. Delectabilis est ad videndum, suauis ad habendum, dulcis ad perfruendum. Ipse per se placet, & per se sufficit ad meritum, sufficit ad præmium, nec extra illum quicquam quæritur: quia totum in illo inuenitur quicquid desideratur. Semper libet eum adspicere, semper habere, semper in illo delectari, & illo perfrui. In illo clarificatur intellectus, & purificatur affectus ad cognoscendam & diligendam veritatem. Et hoc est totum bonum hominis, nōsse scilicet & amare creatorem suum. Quę ergò nos angit vesania, vitiorum sitire absynthium, huius mundi sequi naufragiū, vitæ labentis pati infortunium, impiæ tyrannidis ferre dominium, & non magis cōuolare ad sanctorum felicitatem, ad angelorum societatem, ad solennitatem supernæ lætitiæ, & ad iucunditatem contemplatiuæ vitæ, vt possimus intrare in potentias Domini, & videre superabundantes diuitias illas bonitatis eius? Ibi vacabimus & videbimus quàm dulcis est Dominus, & quàm magna multitudo dulcedinis eius. Videbimus gloriæ decorem, sanctorum splendorem, & regiæ potestatis honorem: cognoscemus patris potentiam, filij sapientiā, spiritus sancti benignissimam clementiam: & ità habebimus notitiam illius summæ Trinitatis. Nunc corpora per corpus vidēmus: imagines etiā corporum spiritu cernimus: tunc verò ipsam Trinitatem puro mentis intuitu videbimus. O beata visio, videre Deum in seipso, videre in nobis, & nos in eo felici iucunditate, & iucunda felicitate. Quicquid desiderabimus, totum habebimus, nihil amplius desiderātes. Et quicquid videbimus, amabimus, ipso amore beati. Beati dulcedine amoris, & suauitate contemplationis. Hæc erit summa illius contemplationis, hęc erit summa illius felicitatis, quoniam intelligetur in suo puro esse syncera diuinitas, compræhendetur in ea incomprehensibilis Trinitas. Patebunt arcana diuinitatis, videbitur & amabitur Deus: & hęc visio & delectatio totum cor hominis implens & satians, tota erit illius beatitudinis consummatio. Vna erit omnium lingua, iubilatio indefessa, vnus affectus, amor æternus. Patebit veritas, implebitur charitas, & erit integra corporis & animæ societas. Fulgebit sicut sol humanitas glorificata. Quieta erit & concors carnis & spiritus societas. Angelorum & hominum vnum erit gaudium, vnum colloquium, vnum conuiuium. Non languebit amor, nec liquefiet dilectio. Præsentibus omnibus bonis, nulla erit dilationis afflictio, quoniam beatifica diuinæ maiestatis præsentia omnibus erit omnia, & erit communis omnium omnipotentia, sapiētia, pax, iustitia, & intelligentia. Non erit in illa pace diuersitas linguarum, sed pacifica & concors concordia morum & affectuum. In torrente illius voluptatis nihil vltrà appetet cumulata satietas, tanta erit felicitas. Ibi siquidem erit cumulus felicitatis, supereminens gloria, & superabundans lætitia. Sed ad hęc quis idoneus? Profectò verus pœnitens, bonus obediens, amabilis socius, fidelis seruus.

Totū hominis bonum.

Quid agemus & videbimus in cælo.

Videre Deū.

Iucunditas & charitas quæ erit in vita æterna.

Quis idoneus ad consequendum vitę æternę bona.

12. MATTHAEI vigesimosecundo: Intrauit autē rex vt videret discumbentes: & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodò huc intrāsti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit, &c.

13. CAPITE octauo: Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum.

14. LVCAE decimotertio: Ibi erit fletus & stridor dentium: cùm videritis Abraham & Isaac & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foràs. Et venient ab Oriente & Occidente & Aquilone & Austro, & accumbent in regno Dei.

15. CAPITE duodecimo: Beati serui illi, quos, cùm venerit Dominus, inuenerit vigilātes. Amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.

16. CAPITE vigesimosecundo: Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum:

Ciuitatis cælestis & incolarū eius descriptio.

Psal.86.

Frui Deo.

Digitized by Google

gnum: vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel.

17. "GREGORIVS homilia decimatertia in euangelia: Sed veniens Dominus quid seruis vigilantibus exhibeat, audiamus. Amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet eos discúbere, & transiens ministrabit illis. Præcinget se, id est, ad retributionem præparabit. Et faciet illos discumbere, id est, æterna quiete refoueri. Discumbere quippe nostrum, in regno quiescere est. Vndè rursùm Dominus dicit: Venient & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob. Transiens autem Dominus ministrat, quia lucis suæ illustratione nos satiat. Transire verò dictũ est, cùm de iudicio ad regnum tedit. Vel certè Dominus nobis post iudiciũ transit, quia ab humanitatis forma, in diuinitatis suæ contemplationem nos eleuat. Et tranfire eius, est in claritatis suæ speculationem nos ducere, cùm eum quem in humanitate in iudicio cernimus, etiam in diuinitate post iudicium videmus. Ad iudicium quippe veniẽs, in forma serui omnibus appáret, quia scriptum est: Videbunt in quẽ transfixerunt. Sed cùm reprobi in supplicium corruũt, iusti ad claritatis eius gloriam pertrahuntur: sicut scriptum est: Tollatur impius, nè videat gloriam Dei.

Luce 12.

Quid sit ministrare & discumbere in regno cælorum.

Matth. 8.

Ioan. 19. Zach. 12.

Esaiæ 26.

18. PSALMO decimoquarto, vt in textu.

19. ET vigesimotertio: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animã suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

20. ESAIAE trigesimotertio: Qui ambulat in iustitijs, & loquitur veritatem, qui proijcit auaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere. qui obturat aures suas nè audiat sanguinem, & claudit oculos suos nè videat malam. Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius: panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt. Regem in decore suo videbunt oculi eius.

21. AD Romanos secundo: Qui reddet vnicuique secundùm opera eius, ijs quidem qui secundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam &c. Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum.

22. MATTHAEI quinto: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

23. BERNARDVS in sermone de conuersione ad clericos, siue de persecutione sustinenda, capite vigesimoquinto: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Magna promissio, fratres mei, & totis desiderijs affectanda. Hæc enim visio, confirmatio est, sicut Ioannes Apostolus ait: Nunc filij Dei sumus, sed nondùm apparuit quid erimus. Scimus quia cùm apparuerit, similes ei erimus: quia videbimus eum sicuti est. Hæc visio vita æterna est, sicut ipsa in euãgelio veritas ait: Hęc est vita æterna, vt cognoscãt te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Odibilis macula, quæ beatam nobis adimit visionem, & execrabilis negligentia, qua dissimulamus interim illius oculi mundationem. Vt enim corporeus nobis visus aut humore interiori, aut exterioris iniectione pulueris impeditur: sic & intuitus spiritualis interdùm quidem propriæ carnis illecebra, interdùm curiositate seculari & ambitione turbatur. Et in fine: Beati ergò mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Nunc quidem per speculum in ænigmate, in futuro autem facie ad faciem, vbi nimirùm faciei nostræ fuerit consummata mundities, vt sibi eam exhibeat gloriosam, non habentem maculam neque rugam.

Matth. 5.

Visio Dei q̃ magna res sit.

1. Ioan. 3.

Ioan. 17.

Nota.

1. Cor. 13.

Ephes. 5.

24. MATTHAEI septimo, vt in textu.

25. CAPITE decimonono: Ecce vnus accedẽs, ait illi: Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si vis autem ad vitam ingredi, serua mandata.

26. CAPITE vigesimoquinto: Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi: ecce alia quinq; superlucratus sum. Ait illi dominus eius: Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi: ecce alia duo superlucratus sum. Ait illi dominus eius: Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium domini tui.

27. APOCALYPSIS secundo: Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesijs, Vincenti dabo edere de ligno vitę, quod est in paradiso Dei mei. Esto fidelis vsque ad mortem: & dabo tibi coronam vitæ. Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum: & in calculo, nomen nouum scriptum, quod nemo scit nisi qui accipit. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea: dabo illi potestatem super Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tãquàm vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

28. CAPITE tertio: Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius.

29. CAPITE septimo: Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi, Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos.

30. BERNARDVS sermone secundo de verbis Apostoli, Non est regnum Dei esca & potus: Quid ergò? Sed iustitia & pax & gaudium in spiritu sancto. Attendis & intendis, quia gaudium in fine est? Sic fatui filij Adam, & præcipiti saltu iustitiam transilientes & pacem, rem finalem in principium conuertere & peruertere vultis? Nemo enim est qui gaudere non velit. Non stabit, & non erit istud: quia sicut non est pax impijs, sic nec gaudere impijs, dicit Dominus. Non sic impij, non sic. Prius est iustitiam facere, inquirere pacem, & persequi eam, & sic demùm appræhendere gaudium: immò à gaudio compræhendi. Sic angelicus ille conuentus priùs iustitiam fecit, cùm stetit in veritate, & veritatis deseruit desertorem. Post hęc illa pace firmati sunt, q̃ exuperat omnem sensum: quia cùm diuersis honoris primatibus ambiantur, nullus qui murmuret, qui inuideat nullus. Lauda tu Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniam confortauit seras portarum tuarum, benedixit filijs tuis in te, qui posuit fines tuos pacem. Lauda & laudes replica, quia munitissimis vectibus & inconuulsibilibus seris clausæ sunt portæ tuæ, nullus inimicus intrat, nullus exit amicus. benedicti filij tui in te, omni benedictione spirituali in cælestibus cum Christo. Iam non est timor in finibus tuis, quia posuit fines tuos pacem; nullæ tibi tentationes, nulla

Rom. 14.

Præpósterum studium filiorum huius seculi.

Esa. 48.

Psal. 33.

Pax cælestis.

Psal. 147.

nulla sese tentationum turma confundit, quia versipellis ille & tortor longè est à muris tuis & à filijs tuis. Et ille qui idem est, omnia in identitate consolidat atque coniungit. Cuius participatio, inquit, in idipsum. Hoc iam tertiò hauriunt aquas in gaudio de fontibus saluatoris, & nudis (vt ità dicam) oculis diuinitatis intuentur essentiam, nulla corporeorum phantasmatum imaginatione decepti. Eccè gaudium in fine, sed sine fine. Gaudium in fine, sed sine fine.

31. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

VI.

Quis est vsus & fructus doctrinæ totius de quatuor nouissimis?

Vide Chrysost. epist. 5. ad Theod. lapsum, & Damasc. in histor Barlaam & Ioasaphat. cap. 5. 12. 13. & 14.

A. PRIMÙM hæc ipsa cognoscere ac seriò meditari, eò confert, vt à cura, studio & amore illarum rerum, quæ caducæ, fluxæ & vanæ sunt in hoc mundo, facilius auocemur. [a] *Vanitas enim vanitatum*, dixit Ecclesiastes: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* [b] *Vidi cuncta quæ fiunt sub sole, & eccè vniuersa vanitas & afflictio spiritus.*

a Eccles 1 a & ibi. Hier. Itē Greg lib. 5. ca. 2. in 1. Regū.
b Ibidem c

B. Deindè non solùm à cogitationibus vanis curisque terrenis hæc animaduersa hominem reuocant, verùm etiam ab omni [c] peccandi licentia, consuetudine & procliuitate deterrent. Hinc aurea illa sententia: [d] *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

c Aug lib. 2. de Genesi cōtra Manich. cap 28. & ser. 120. de temp. Greg homil. 39 in Euang. Isid. lib 3 de summo bono cap vlt.
d Eccli 7 d Bern. ser. 1 in festo omniū sancto. Item in serm. de primordijs, medijs & nouissimis nostris.

C. Præterea monent sapientem, vt cunctis in rebus nihil temerè faciat, sed extrema primùm omnium sibi [e] proponat, fineque prospecto, via regia progrediatur, vt neque [f] ad dexteram, neque ad sinistram à recto deflectat.

e Deut. 32. d
f Prouer. 4. d

D. Præcipuè verò huiusmodi rerum memoria & contemplatio id efficit, vt diuinus timor, [g] qui veræ sapientiæ fons, totius virtutis custos, ac in omni hominis vita necessarius est Pædagogus, in æqui bonique studio nos confirmet ac prouehat. Nam [h] *timor Domini expellit peccatum: & qui sine timore est, non poterit iustificari.* [i] *Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei: præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas.* Demùm [k] *qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt vsque ad inspectionem illius, dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini.*

g Eccli 1. b Psal. 110. b Pro. 1. a 9. b Iob 28. d Eccles 7. c Prou. 14. c Chryso. hom 15. ad pop. Antioch. Item ho. 2. in secundam ad Thessal. Aug. tract 9. in epist. Ioan. & in psal. 127.
h Eccli 1. c
i Eccli 2 d Aug. ser. 13. c. 13. & 18 c 8. de verb. Apost. Item lib de sancta virgin. cap 38. & serm. 214. de tempore.
k Ibidem.

E. Cæterùm filij seculi huius, qui [l] vanitatem diligunt, & quærunt mendacium: *qui* [m] *lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis*, ante [n] quorum oculos non est timor Dei, nihil minùs illi quàm his de rebus cogitationem suscipiunt. [o] *Gens absque consilio est, & sine prudentia: vtinàm saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent.* His videmus, quod Iob sanctus aiebat, quotidiè vsuuenire: [p] *Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* [q] *Sic risus dolore miscetur, & extrema gaudij luctus occupat.*

l Psal. 4. a
m Prouer. 2. c
n Psal. 13 b
o Deut. 32. d Bernar. serm. 2. in die Apost Petri & Pauli. Item epist. 292.
p Iob 21. b
q Prouer. 14. b

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS epistola quinta ad Theodorum lapsum, vt suprà quæstione quarta A. testimonio primo, & quæstione quinta A. testimonio quinquagesimosecundo.

2. DAMASCENVS in historia de Barlaam & Ioasaphat, capite quinto: Cùm igitur Regis filius ad hunc modum foris crebrò progrederetur, quadam die ministrorum obliuione factum est, vt duos viros perspiceret, quorum alter lepra, alter cæcitate laborabat. Quos conspicatus, atque animi mœstitia affectus, ab ijs qui secum erant, quinam hi essent, & quodnam graue hoc spectaculum esset, percontatus est. Illi autem, cùm id, quod in ipsius adspectum venerat, occultare non possent, has humanas calamitates esse responderunt, quæ ex corrupta materia, & corpore vitrosis humoribus pleno mortalibus contingere solerent. Tum ille: Cunctisne hominibus hæc accidere consueuerunt? Non cunctis, inquiunt illi, verùm ijs duntaxat, quorum valetudo propter improbos humores deprauata sit. Rursùm igitur sciscitari perrexit adolescens: Si non omnes homines in has calamitates incidere consueuerunt, sed quidam duntaxat, exploratùmne est, quinam sint, quos malorum acerbitates arripturæ sint, an contrà citra vllam distinctionem, atque ex improuiso conflantur? Et quis tandèm hominum, responderunt illi, futura perspicere, ac perfectè intelligere queat? Hoc enim humanæ naturæ captum excedit, ac solis immortalibus dijs attributum est. Hìc percontādi quidem finem fecit Regis filius: verùm ex huiusmodi spectaculo dolorē animo cepit, reiq; nouitate ità affectus est, vt oris ipsius forma immutaretur. Rursùm

Cæci & leprosi adspectus occasionem philosophādi præbet regis filio

Digitized by Google

Senis adspectus, mortis & nouissimorum ingerit cogitationē.

sùm autem foras progrediēs, in capularem quendam senem incidit, rugata facie, fractis ac dissolutis tibijs, curuo corpore, capite prorsùs cano, qui præterea dentibus carebat, atque concisum quiddam & interruptum loquebatur. Stupore itaque correptus, cùm hominem eum propiùs ad se adduci iussisset, eos, qui tum aderant, interrogabat, ecquidnam tam insolens spectaculum esset. Illi autem dixerunt: Hic ætate valdè prouectus, ac paulatìm decedentibus ipsi viribus, membrísque imbecillitatem contrahentibus, ad hanc, quam cernis, ærumnam peruenit. Et quisnam, inquit ille, ipsius finis est? Nihil aliud, inquiunt illi, quàm mors ipsum excipiet. Omnibúsne hominibus, inquit ille, hoc propositum est, an quibusdam duntaxàt contingit? Responderunt illi: Nisì mors anteuertens, aliquem hinc abducat, fieri non potest, quin temporis progressu status huiusce periculum non faciat. Tum adolescens: Quoto anno hoc cuipiam contingit? atque prorsúsne mori necesse est, neque ars vlla est, qua mortem effugiamus, atque in hanc calamitatem minimè incidamus? Dicunt ei: Octogesimo aut centesimo anno ad hanc senectutem homines perueniunt, ac deindè moriuntur: nec aliter fieri potest. Debitum enim naturale mors est, hominibus ab initio impositum: neque vlla ratione ipsius aduentus vitari potest. Hæc omnia vt sagax ille ac prudens adolescens audiuit, atque intellexit, intimo corde ingemiscens, dixit: Acerba hæc vita est, atque omni dolore ac mœstitia plena, si res ità se habet. Et quonam modo quispiam in incertæ mortis expectatione, cuius aduentus non modò vitari non potest, sed etiam, vt dixistis, incertus est, securo animo erit? Abijtq; hæc secum voluens, atque assiduè considerans, mortisq; memoriam identidèm animo repetens, ac deincèps in doloribus animíque consternatione viuens, atque in perpetuo mœrore degens. Atque apud se dicebat: Ergóne mors me aliquando corripiet? Et quisnam erit, qui mei post mortem meminerit, cùm tēpus omnia obliuione contriuerit? Num præterea morte functus in nihilum dissoluar: an contrà altera quædam vita est, & alter mundus? Hæc, & his similia, perpetuò cogitans, pallore conficiebatur.

Mortis vicinitas, & moriendi necessitas.

Incertus mortis aduentus.

Mortis memoria à mūdi voluptatibus auocat.

3. CAPITE duodecimo: Diuinam hanc professionem peccatum propulsare, atque incorruptionis per diuinum baptisma nobis concessæ sociam & opitulatricem esse perspectum habemus. Ac beatorum illorum virorum sermonibus adducti, caducas atque interitui obnoxias huiusce vitæ res magnoperè condemnamus, in quibus nihil firmum & æquabile, quodq; eundem semper statum retineat, inueniri potest, verùm omnia vanitas sunt, & afflictio spiritus, multas temporis puncto mutationes ferens. Siquidem insomnijs, & vmbris, ac ventis aërem perflantibus imbecilliora sunt. Quorum parua & breuis voluptas est, immò non voluptas, sed fraus quædam & impostura peruersitatis mundi, quem nullo modo diligere, verùm potiùs ex animo odisse atque insectari docemur. Ac sanè odio ac detestatione dignus est. Nam quicquid amicis suis dono dat, idē rursùs animo irato eripit, atque omni bono spoliatos, ignominiaq; indutos, grauibusq; sarcinis onustos, ad sempiternam calamitatem transmittit. Et quos in sublime attollit, extremę humilitati atque afflictioni obnoxios quamprimùm reddit, hostiumq; suorum ludibria exponit. Huiusmodi enim sunt ipsius beneficia: huiusmodi ipsius munera. Amicorum enim suorum hostis est: omnibúsque, qui ipsius voluntatibus obsequuntur, insidias struit: horrendum videlicet in modum eos, qui ipsi innituntur, cōturbans, & eorum, qui fiduciam suam in eo collocant, neruos omnes elidens. Cum stultis fœdus sancit, falsasq; pollicitationes init: hoc tantùm animo, vt eos ad se pertrahat. Illis autem sincero animo sese ad ipsum adiungentibus, improbus ipse ac mendax essē comperitur, nihil eorum, quæ pepigerat, præstans. Nam cùm iucundis cibis eorum fauces hodiè deliniuit, cras eosdem hostibus suis deuorandos objcit. Hodiè Regem aliquem creat: & cras eundem in miseram seruitutem addicit. Hodiè innumeris bonis florentē reddit: cras mendicum & mancipiorum mācipium. Hodiè insignem coronam ipsius capiti imponit: cras ipsius faciē terræ allídit. Hodiè ipsius collum splendidis dignitatum honoribus exornat: cras eundem ferreis catenis vinctum deijcit. Ad breue tempus omnium amorem ac beneuolentiam ipsi conciliat: aliquantò pòst autem eidem omnium odium & execrationem conflat. Hodiè ipsum voluptate afficit: & cras eundem luctibus ac lamentis conficit. Quemnam autem etiam ipsis finem imponat, audi. Incolas enim gehennæ, eos à quibus adamatus est, miserandum in modum efficit. Hæc semper ipsius mens ac sententia est, hoc institutum. Nec eos, qui præterierunt, luget: nec eorum, qui relicti sunt, commiseratione afficitur. Illis enim graui detrimento mulctatis, retibúsque suis inclusis, ad hos rursùs artem suam transferre nititur, neminem videlicet, qui periculosos ipsius laqueos effugiat, esse cupiens. Quamobrem eos, qui tā pestifero ac crudeli domino seruiunt, quiq; à bono ac benigno per summam dementiam seipsos remouentes, rebus præsentibus inhiant, & intabescunt, nec futura vllo modo cogitant, verùm ad corporeas quidem voluptates sine vlla intermissione sese conferunt, animas autem suas fame confici & innumeris malis conflictari sinunt, homini à furentis vnicornis facie fugienti similes esse censeo, qui cùm clamoris ipsius sonum, atque horrendos mugitus ferre nequeat, magno impetu, nè ipsi in prædam cedat, aufugit. Dum autem celeriter currit, in ingentem quandam scrobem ruit, ac ruendo manus extendens, arborem quandam arripit, eamq; arctissimè retinet, atque gradu quodam affirmatis pedibus, pacata deincèps omnia, atq; ab omni periculo aliena esse arbitratur. Respiciens autem, duos mures cernit, alterum candidum, alterum atrum, arboris illius, quam arripuerat, radicem perpetuò corrodentes, iamq; penè eam amputantes. Atque insuper, cōiectis in imam scrobem oculis, horrendum draconem conspicit, adspectu ipso ignem spirantem, ac toruis oculis ipsum intuentem, horrendéque ipsi deuorando inhiantem. Ac rursùm in gradu illo, cui pedes ipsius innitebantur, oculorum acie defixa, quatuor aspidum capita videt, è pariete, in quo consistebat, prominentia. Sursùm autem oculos conuertens, nonnihil mellis ex arboris illius ramis stillans perspicit. Quocirca calamitatum earum, quibus vndiquè obsidebatur, & vrgebatur, omissa consideratione, nimirùm quonam pacto externè quidem vnicornis vehementi furore percitus eum deuorare quæreret, ab inferiore autem parte acerbus draco eum deglutire vehemēter expeteret, ac rursùs arbor ea, quam arripuerat, iam iamq; amputanda esset, pedes deniquè ipsius lubrico & infido gradui inniterentur: horum inquam tantorum periculorum oblitus, in exigui illius mellis dulcedine percipienda seipsum occupauit. Hæc eorum, qui præsentis vitæ ludibrijs intabescunt, figura est: cuius quidem explanationem protinùs tibi exponam. Vnicornis igitur mortis typum gerit, quæ semper mortalium genus persequitur, atque arripere contendit. Scrobs autem mundus est, qui omnis generis malis ac mortiferis laqueis scatet. Arbor ea, quam compressis manibus tenemus, & quæ à duobus muribus indesinenter arroditur, cuiusque hominis vitę curriculum est: quod quidem per diei ac noctis

horas

Nihil stabile in rebus mūdanis.

Eccles 1.

Cur mundus odio dignus.

Mūdus quàm infidelis, & ingratus sit ac fallax.

Mundi amatores & seruit cui cōparentur.

Expositio similitudinis

horas absumitur & conficitur, ac paulatim ad excisionem accedit. Quatuor autem aspides, humani corporis super quatuor lubrica & instabilia elementa constitutionem designant: quę cùm immoderatè se habent, ac perturbantur, corporis compages dissoluitur. Adhæc igneus ille ac truculentus draco, horrendum inferni ventrem adumbrat, qui eos suscipere gestit, qui præsentes voluptates futuris bonis anteponunt. Mellis verò guttula distillans, mundi iucunditatem & dulcedinem significat, per quam ille amicos suos ludificans, eos saluti suæ prospicere minimè sinit.

4. CAPITE decimotertio: Hanc parabolam maiorem in modum comprobans Iosaphat, dixit: Quàm verus hic sermo est, ac concinnitatis omnis plenus! Quamobrem nè te quęso huiusmodi figuras mihi assiduè demonstrare pigeat: quò certò intelligam qualis nostra vita sit, & quas res amicis suis accersat. Dixit autem Senex: Similes rursùm sunt ij, qui voluptatum huius vitæ amore capti, earumq; suauitate deliniti, res fluxas & imbecilles futuris atq; à iactatione alienis antiquiores habuerunt, homini, qui tres amicos habuit, ex quibus duos quidem ingenti animi affectu colebat, ac vehementer amabat, adeò vt ad mortem vsque pro ipsis dimicare, ac pericula quęuis adire minimè recusaret: tertium autè admodùm aspernabatur, ità vt nec honorem vnquàm, nec, quam par erat, beneuolentiam ipsi præstaret, sed exiguam quandam duntaxàt, eamq; fictam ac simulatam amicitiam exhiberet. Venerunt autem quodam die immanes atque horrendi milites, qui eum summa cum festinatione ad Regem traherent, vt decem millium talentorum, quę debebat, rationem redderet. Ille igitur in summam angustiam redactus, aliquem quærebat, qui in metuenda illa rationum apud Regem redditione opem ipsi ferret. Currens itaque ad primum, omniúmque aliorum charissimum amicum, ad eum ait: Non te fugit, ô amice, quemadmodùm tua causa vitam meam semper in discrimen adduxerim. Nunc autem hodierno die, vrgente necessitate, ope tua atque auxilio indigeo. Ecquid ergò te mihi auxilio fore polliceris? & quęnam in te, vir charissime, spes mihi constituta est? Respondens autem ille ait: Amicus tuus non sum, ô homo, nec qui sis noui. Sunt enim mihi alij amici, quibuscum hodiè oblectari me oportet: quósque in posterum pro amicis habiturus sum. Quare duo tantùm cilicia tibi porrigo, vt ea in via, qua pergis, habeas: quæ etiam ipsa nihil tibi emolumenti allatura sunt: nec est quod à me quicquam expectes. Hæc ille audiens, ac de auxilio, quod ab eo expectabat, spem omnem abijciens, ad secundum amicum se confert, ad eúmque ait: Recordare, amice, quantum à me honoris & beneficiorum acceperis. Hodierno autem die in maximam calamitatem & afflictionem prolapsus, opitulatore aliquo opùs habeo. Quidnam igitur adiumenti nunc mihi afferre queas, fac sciam. Ille autem ait: Hodiè mihi per negotia tecum certamen subire minimè licet. Curis enim & solicitudinibus vndiquè vrgeor, atque in afflictione sum. Paulùm tamen tecum pergam: quanuis nihil hinc commodi ad te rediturum sit: ac pòst statim domum reuersus, negotijs meis operam dabo. Inanibus igitur manibus homo indè reuersus, atque omni ex parte auxilio destitutus, de vana spe, quam in perfidis & ingratis amicis suis collocârat, & de inutilibus laboribus, quos pro suo erga eos amore susceperat, seipsum deplorabat. Pergit autem etiam ad tertium amicum, quem nec vllo vnquàm loco habuerat, nec lætitiæ suæ socium adsciuerat. Atque ad eum pudibundo, & in terram deiecto vultu, his verbis vsus est: Vix mihi ad te loquendi facultatem os concedit. Etenim illud perspectissimum habeo, me nunquàm tibi benignè fecisse, nec amico erga te animo fuisse. Cęterùm quoniam grauissima calamitate oppressus in reliquis meis amicis nullam salutis spem inueni, ad te accedo, teq; rogo atque obsecro, vt si exiguam aliquam opem mihi afferre queas, nè id, ingratitudinis meæ memor, facere recuses. Ille autem hilari & amœno vultu ait: Sanè finceriſſimũ amicum meum te esse profiteor: atque exiguæ illius tuæ erga me beneficętiæ memor, eam tibi hodierno die cum fœnore rependam. Quocircà nè metuas ac pertimescas. Nã ego ante te proficiscar, Regemq; tuo nomine obsecrabo, nè te hostiũ manibus dedat. Quare fac bono animo sis, vir amicissime, nec te mœrore excrucies. Tum ille compunctione affectus, & lachrymis perfusus, dicebat: Heu me miserum, quidnam priùs deflebo ac lamentabor? Vanámne meam in immemores & ingratos falsos illos amicos beneuolentiam condemnabo? an potiùs insanam eam ingratitudinem, qua in hunc verum & fincerũ amicum vsus sum, insectabor? Iosaphat autem hunc sermonem non fine admiratione suscipiens, eius explicationem requirebat. Dixit itaq; Barlaam: Primus amicus, opum copia est, & diuitiarum amor, ob quem homo in sexcęta pericula incidit, ac multas ęrumnas perfert. Cùm autè extremus vitæ dies clausus est, ex illis omnibus opibus præter inutiles quosdam pannos, qui ad funus adhibentur, nihil omninò secum accipit. Secundus autem amicus, vxor ac liberi sunt, cæterique cognati & familiares, quorum affectione ac beneuolentia constricti tenemur, vt ab his diuelli vix queamus, ac præ eorum amore corpus etiam & animam nostram negligamus. Ex ipsis porrò nemo in mortis hora vtilitatis aliquid percipit, nisì quòd ad sepulcrum vsque duntaxàt cadauer comitantur: ac protinùs domum reuersi, suis curis ac negotijs operã dant, memoriam eius, qui quondàm ipsis charus erat, non minùs obliuioni, quàm corpus sepulcro, relinquentes. At verò tertius amicus, qui contemptui ac fastidio erat, cuiusq; aditum horremus & auersamur, optimorum operum chorus est, hoc est fides, spes, charitas, misericordia, benignitas, reliquusq; virtutum cœtus, qui quidem ante nos, cùm è corpore excedimus, proficisci, ac nostra causa Deum precibus inflectere, atque ab hostibus nostris & horrendis exactoribus, qui de referendis rationibus acerbam nobis in aëre litem mouent, ac crudeliter nos arripere contendunt, liberare potest. Hic nimirùm est candidus ille, ac probus & gratus amicus, qui quamlibet etiam exiguum bonum nostrum opus memoria tenet, ac cum fœnore nobis illud rependit.

5. CAPITE decimoquarto: Rursùm igitur Iosaphat dixit: Vtinàm tibi à Domino Deo tuo omnia fausta & iucunda sint, hominum sapientissime. Siquidem optimis tuis aptisq; sermonibus animum meum exhilarâsti. Quocircà vanitatis huius mundi rursùm imaginem mihi exprime: & qua ratione hanc vitam in pace ac securitate peragrare queam. Excipiens igitur sermonem Iosaphat, ait: Huiusce quoquè quæstionis similitudinem audi. Vrbem quandam magnam extitisse accepi, in qua ciues hoc in more atque instituto positum habebant, vt peregrinum quendam & ignotum virum, ac legum & consuetudinum ciuitatis omninò rudem & ignarum acciperent, eumq; sibijpsis Regem constituerent, penès quem per vnius anni curriculum rerũ omnium potestas esset, quíque liberè & sine vllo impedimento quicquid vellet, faceret. Pòst autem, dum ille omni prorsùs cura vacuus degeret, atque in luxu & delicijs sine vllo metu versaretur, perpetuúmque sibi regnum fore existimaret, repentè aduersùs eum insurgentes, regiámque ipsi vestem detrahentes, ac nudum per totam vrbem tanquàm in triumphum agentes, in magnam quandam

Quibus similes sint amatores seculariũ delectationum.

Explicatio præcedentis similitudinis

Bonorũ operum auxiliũ in morte & post mortem.

Vanitas mũ

quandam ac longè remotam insulam eum relegabant, in qua nec victu, nec indumentis suppetentibus, fame ac nuditate miserrimè premebatur, voluptate scilicet atque animi hilaritate, quæ præter spem ipsi concessa fuerat, in mœrorem rursùs præter spem omnem & expectationem commutata. Contigit ergò, vt pro antiquo ciuium illorum more atque instituto vir quidam magno ingenij acumine præditus ad regnũ adsciscereturQui statim subita ea felicitate, quæ ipsi obtigerat, haudquaquàm præceps abreptus, nec eorum, qui ante se regiam dignitatem obtinuerant, miserèq; eiecti fuerant, incuriam imitatus, animo anxio ac solicito id agitabat, quonã pacto rebus suis optimè consuleret. Dum ergò crebra meditatione hæc secum versaret, per sapientissimum quendam consiliarium de ciuium consuetudine, ac perpetui exilij loco, certior factus est: quonámque pacto fine vllo errore ipse sibi cauere deberet, intellexit. Cùm igitur hoc cognouisset, futurúmque propediem, vt ad illam insulam ablegaretur, atque aduentitium illud & alienum regnum alijs relinqueret, patefactis thesauris suis, quorum tũc promptum ac liberum vsum habebat, auríque atque argenti, ac pretiosorum lapidum ingenti mole famulis quibusdam, quos fidissimos habebat, tradita, ad eam insulam, ad quam abducendus erat, præmisit. Vertente autem anno, ciues cõmota seditione nudum eum, quemadmodùm superiore Reges, in exilium miserunt. Ac cæteri quidem amentes, & breuis temporis Reges, grauissima fame laborabant: ille contrà, qui opes suas præmiserat, in perpetua rerum copia vitam ducens, atque infinita voluptate fruens, perfidorum ac sceleratorum ciuium metu prorsùs abiecto, sapientissimi consilij sui nomine beatum se prædicabat. Explicatio antecedentis similitudinis Hîc porrò, per ciuitatem vanum hũc atque impostorem mundum intellige. Per ciues autem, principatus & potestates dæmonum, ac mundi rectores tenebrarum huius seculi, qui nos per voluptatis mollitiem inescant, atque in animum nobis inducunt, vt de rebus caducis & interituris, velut de immortalibus cogitemus, tanquàm scilicet earũ fructus nobis perpetuus ac sempiternus futurus sit. Cùm igitur ad hunc modum decepti, atque in fraudem impulsi sumus, nec de certis illis ac sempiternis vllũ vnquàm consilium inijmus, nec nobis in futurum æuum quicquã recondidimus, repẽtinus nobis mortis interitus ingruit. Ac tum demùm nudos nos atque omnibus huius vitæ rebus spoliatos improbi illi ac sæui tenebrarum ciues accipientes (vt qui illis tempus omne impenderimus) in terrã tenebrosam & obscuram abducunt, in terram sempiternę caliginis, vbi lux non est, nec mortaliũ vitam intueri licet. Per probum verò consiliarium, qui prudenti, ac perquàm sapienti illi Regi omnia verè aperuit, ac salutaria consilia tradidit, me vilem & humilem homunculum intellige, qui huc idcircò venio, vt tibi viam bonam, & ab omni errore liberã commonstrem, teq; ad sempiterna & nunquàm finienda bona traducam, illicq; omnia tua recondere suadeam, contraq; te ab impostore hoc mundo abducam. Quem quidem ipse quoquè aliquando miserè amabam, eiusq; voluptates & oblectamenta complectebar. Cæterùm cùm rectis mentis oculis animaduertissem, quemadmodùm in his rebus vniuersa mortalium vita conteritur, alijs nimirùm accedentibus, alijs decedentibus, nec vllo omninò firma & stabili sede constituto, hoc est, nec diuitibus & copiosis in opibus, nec potentibus in potentia, nec sapientibus in sapientia, nec ijs, quibus prosperè res succedunt, in prosperitate, nec luxui deditis in luxu & cupedijs, nec ijs, qui securè sibi viuere vidẽtur, in inani sua & imbecillissima securitate, nec in vlla alia re ex ijs, quæ laudibus efferuntur: verùm hęc res torrentium aquarum in profundum mare labentium transitui similis est (eodem enim modo fluxa sunt & fragilia omnia præsentia) hinc scilicet nęc omnia vana esse, neque quidquam vtilitatis habere intellexi. Vide etiam capite sexto similitudinem de Rege, qui tubam mortis misitante domum fratris sui, à quo repræhensus fuerat, quòd ex regali curru desiliens, duos viros vilibus vestimentis indutos ceu mortis præcones, osculatus fuisset.

6. ECCLESIASTIS primo, vt in textu.

7. HIERONYMVS in caput primum Ecclesiastæ, in ea verba, Vanitas vanitatum &c. Si cũcta quæ fecit Deus sunt valdè bona, quomodò omnia vanitas, & non solùm vanitas, verùm etiã vanitas vanitatum? Vt sicut in Cantico canticorum inter omnia carmina, excellens carmen ostenditur: ità in vanitate vanitatũ, vanitatis magnitudo monstretur. Tale quid & in psalmo scriptum est: Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Si viuens homo, vanitas est: ergò mortuus, vanitas vanitatum. Legimus in Exodo, glorificatum vultum Moysi intantùm, vt filij Israel in eum adspicere non possent. Quam gloriam Paulus Apostolus, ad comparationem euangelicę gloriæ, dicit esse nõ gloriam. Nam nec glorificatum est, inquit, quod glorificatum fuit in hac parte, propter excellentem gloriam. Possumus igitur & nos in hũc modum cælũ, terram, maria & omnia quæ in hoc circulo continentur, bona quidem per se dicere, sed ad Deum comparata, esse pro nihilo. Et quomodò si igniculum lucernæ videns, contentus essem eius lumine, & posteà orto sole non cernerem quod lucebat; stellarum quoquè lumina iubare viderem solis abscondi. Ità adspiciens elemẽta & rerum multiplicẽ varietatem, admiror quidem operum magnitudinem; recogitãs autem omnia pertransire, & mũdum suo fine senescere, solumq; Deum illud semper esse quod fuerit: cõpellor dicere non semèl, sed bìs: Vanitas vanitatũ, & omnia vanitas. In Hebræo pro vanitate vanitatum Habel habalim scriptum est: quod, exceptis Septuaginta interpretibus, omnes similiter transtulerunt, ἀτμὸς ἀτμῶν: quod nos possumus vaporem fumi & auram tenuem, quæ citò resoluitur, appellare. Caducum itaque nonnihil ex hoc verbo vanitatis ostenditur. Quæ enim videntur, vt ait Apostolus, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna. Siue quia vanitati creatura subiecta est, & ingemiscit, & parturit, & præstolatur reuelationem filiorum Dei: & nunc ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Tam diù enim omnia vana sunt, donèc veniat quod perfectum est. Quid superest homini &c. Post generalem sententiã quòd vana sint omnia, ab hominibus incipit: quòd frustrà in mundi istius labore desudent, congregantes diuitias, erudientes liberos, ambientes honorem, ædificia construentes; & in medio opere subita morte subtracti, audiunt: Insipiens, hac nocte auferetur anima tua à te: quę autem parâsti, cuius erunt? maximè cùm ex omni labore nihil secum ferant, sed nudi in terram redeant, de qua sumpti sunt.

Vanitas vanitatum. Rom. 8. 2. Cor. 4. 1. Cor. 13. Vanitas vanitatum. Luc. 12.

8. GREGORIVS Magnus libro quinto, capite secundo in librum primũ Regum: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. In comparatione etenim æternorũ bonorum, vana sunt omnia, etiam bona temporalia. Quicquid enim in hoc seculo lætum, delectabile, sublime, aut prosperum cernitur, vanum profectò est: quia difficilè habetur, & citò amittitur. Repentè quidem alta seculi corruunt, pulchra transeunt, læta & prospera euanescũt. Nam cùm stare in his floribus suis mundus blandiens cernitur, repentina fortuna turbatur: aut festina, & omnia deturbante morte concluditur. Vana ergò sunt gaudia seculi, quæ quasi manentia blandiuntur: sed amatores suos citò transeundo decipiunt.

Eccles 1. Quomodò omnia vana.

Digitized by Google

Memoria mortis à peccato reuocat maximè.

1. B. AVGVSTINVS libro secundo de Genesi contra Manichæos, capite vigesimooctauo: Nihil sic reuocat homines à peccato, quèadmodùm imminentis mortis cogitatio.

Iudicij memoriâ & metũ deposuisse, magna peccati pœna est. Cõtra eosqui lattonis exẽplo ad securitatem abutũtur, & ad dilationem pœnitentiæ.

2. IDEM sermone centesimo vigesimo de tempore: Irremediabile periculum est, sic aliquem vitijs & cupiditatibus frena laxare, vt se rationem Deo non meminerit redditurum. Puto quia magna sit iam peccati pœna, metum ac memoriam futuri perdidisse iudicij. Et post pauca: Sed nè fortè, charissimi, aliquem nimìs securum faciat aut remissum tam noua felicitas credulitatis, nè fortè dicat aliquis in corde suo; Nõ me vsqueadeò conturbet & cruciet rea cõscientia, non me vsqueadeò contristet culpabilis vita, video sub momento, video sub exiguo spatio latroni crimina sua donata, & mihi resoluta mente concipiuntur. Primùm considerandũ in latrone illo, nõ solùm credulitatis compendium, sed deuotio, sed temporis illius, sub quo hæc agebantur, occasio, quo iustorum legitur titubásse perfectio. Deindè antè mihi fidem latronis ostẽde, & tunc tibi latronis beatitudinem pollicere. Immittit diabolus securitatem, vt inferat perditionem; neq; dinumerari possunt, quantos hæc inanis spei vmbra deceperit. Deterreant, quæso nos ab hac persuasione innumerabiles populi, sub tali securitate nudi & vacui bonis, & malis pleni, ex hac luce prærepti. Quotidiè expauescendo trànsitus nostri & commigrationis incerta, quæ & modò vel insperata vel subita sunt, & in æternum remedijs caritura sunt: prœueniendus est dies, qui prœuenire consueuit. Ipse se seducit, & de morte sua ludit qui hoc cogitat, potest mihi extremi temporis indulgentia subuenire. Non est hoc. Primùm, quia periculosissima est in vltmum diem promissa securitas: Deindè, stultissimum est, vt causa quæ de necessitatibus agitur æternis, inutilitatibus vitæ deficientis committatur extremis. Odibile est apud Deum, quando homo sub fiducia pœnitentiæ in senectutem reseruatæ liberiùs peccat. Creditè, charissimi, difficile est, vt callida dissimulatio ordinandæ consummationis obtinere digna fit facultatem. Apud illum cordis interpretem, ars non admittetur ad salutem. Ille autem de quo locuti sumus, beatus latro, beatus inquam, non iam iuxta viam insidias tendens, sed viam ipsam in Christo tenens, ac vitæ prædam subitò rapiens, immutato genere, & noua spolia de morte propria reportans, ille nec salutis tempora sciens distulit, nec remedia status sui in momenta vltima infelici fraude posuit, nec redemptionis suæ spem in desperationis nouissimum reseruauit, nec religionem an: è, nec Christũ sciuit. Quod si scisset, fuisset forsitan inter Apostolos non postremus in numero, qui prior factus est in regno. Ergò etiam ex hoc in extremo placuit Deo, quia ad consequendam fidem, non fuit extrema hora illa, sed prima. Opùs est ergò, vt sibi homo quotidiano actu prouideat, & procuret consummationem: opùs est, vt tota vita nostra talis sit in conuersatione, vt liberi mereamur esse in fine. Incessabiliter diem transitus nostri & tempus iudicij cogitantes, nos quoquè cum latrone iugiter proclamemus: Memento meî Domine, cùm véneris in regnum tuum.

Timor mortis & ad eam præparatio.

Præparatio ad mortem.

Lucæ 23.

Lucæ 19.

3. GREGORIVS homilia trigesimanona in Euangelia: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autè abscondita sunt ab oculis tuis. Suam hîc diem habet anima peruersa, quæ transitorio gaudet in tempore. Cui ea quæ assunt, ad pacem sunt: quia dum rebus temporalibus lætatur, dum honoribus extollitur, dum in carnis voluptate resoluitur, dum nulla venturæ pœnę formidine terretur, pacem habet in die sua, quæ graue damnationis suæ scandalum in die habebit aliena. Ibi enim affligenda est, vbi iusti lætabuntur: & cuncta quæ modò ei ad pacem sunt, tunc in amaritudinem rixæ vertentur: quià rixari secum incipiet, cur damnationem quam patitur, non expauit: cur à prospiciendis malis sequentibns oculos mentis clausit. Vndè ei dicitur: Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Peruersa quippe anima rebus præsentibus dedita, in terrenis voluptatibus resoluta, abscondit sibi mala sequẽtia, quia præuidere futura refugit, quæ præsentem lætitiam perturbant: dúmque in præsentis vitæ oblectationibus se deserit, quid aliud quàm clausis oculis ad ignem vadit? Vndè benè scriptum est: In die bonorum nè immemor sis malorum. Et indè per Paulum dicitur: Qui gaudent, tanquàm non gaudentes sint: quia & ti qua est præsentis temporis, ità est agenda lætitia, vt nunquàm amaritudo sequentis iudicij recedat à memoria: quatenùs dum mens pauida extremæ vltionis timore transfigitur, quantum, nunc prœsens lætitia, tantum pòst ira subsequens temperetur. Hinc nanque scriptum est: Beatus homo qui semper est pauidus. Qui verò mentis est duræ, corruet in malum. Sequentis enim ira iudicij tanto tunc districtior portabitur, quanto nunc & inter culpas minimè timetur. Sciendum nobis est, quia veritatis verbis veraciter erudimur, si extrema mala nostra formidolosè & indefinenter adspicimus: iuxta hoc quod per quendam sapientem dicitur: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Pensare quippe quotidiè debemus, quod ex eiusdem voce nostri redemptoris audiuimus: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Dum enim districtus iudex sustinet, & adhuc manum non exerit in percussionem: dum à retributione vltionis vltimæ esse quædam temporis securitas videtur: debemus pensare malum quod sequitur, pensantes gemere, gementes ea quæ commisimus peccata indefinenter adspicere, adspicientes flere, & flentes abstergere. Nulla nos prosperitas transitoriæ laudis lætitiæq; dissoluat, nec mentis nostræ oculos ea quæ sunt transitoria obstruant, nè cæcos ad ignem ducant. Si enim dstrictè pensetur, cuius sit ponderis improperium, ex ore veritatis agnoscitur: cùm negligenti & futura non prospicienti dicitur: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacẽ tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Nam cogitandum valdè est, quantum nobis erit terribilis hora nostræ resolutionis, &c. vt suprà de Sacramento extremæ Vnctionis, quæstione tertia, C. testimonio quarto.

Obliuio nouissimorum quàm pernicioſa.

Eccli 11.

1. Cor. 7.

Amaritudo iudicij à memoria non recedat.

Prouer. 28.

Nouissima in memoriam reuocanda.

Eccli 7.

Hora mortis terribilis.

4. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite vltimo: Quanuìs sancti ab huius vitæ ærumnis liberari se cupiãt, citò volentes exire de corpore, Dei tamen dispensatione plerunquè diù in hac vita versantur: vt per longa tolerantiæ experimenta, solidiùs eorũ patientia roboretur. Multi odio vitam habent, & tamen mori timent: quod plerisque in angustia cõtingere solet: ficq; contrario affectu, & viuendi habent tædium, & moriendi metum. Solicitè debet vnusquisque viuere, & semper terminum vitæ suę considerare, vt de contemplatione illius, animus se semper ad alta sustollat, & huius seculi blanditias cum timore caueat. Scriptum est enim: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Venturi exitus ignorãtia incerta est, & dum mori quis non existimat, tollitur. Vndè vnusquisque festinet, nè in iniquitatibus suis rapiatur, simúlque finiatur vita cum culpa. Nam incentor diabolus eos, quos viuentes accendit ad vitia, subitò morientes pertrahere molitur ad tormenta. Sæpè diuites in hac fallaci vita, dum de potentiæ gloria, vel rerum abundantia gestiũt, ab his repentè, hora qua nesciunt, improuiso exitu rapiuntur: atque absorbente profundo, cruciandi æternis gehennæ incendijs deputantur. De quibus

Cur habenda est mortis memoria.

Eccli 7.

Hora mortis incerta.

Mors repentina & improuisa.

Digitized by Google

Iob 21. In quorum mors & pœna quomodò alijs profit.

quibus benè per prophetam dicitur: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendũt. Iniquus moriens qui imitatione sua multos ad culpam traxerat delectatione peccati, multos à culpa reuocat terrore tormenti. Quod etiam Psalmista testatur, dicens: Lætabitur iustus cùm viderit vindictam impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatorum. In peccatorum enim morientium sanguine iusti lauant manus: quia dum eorum pœna conspicitur, conspicientis vita mundatur. Cuius enim talis tam crudelis exitus cernitur, non solùm qui viderit, refugit, sed alios etiam ab imitatione illius, quanta valuerit exhortatione, compescit. In exitu vitæ, animæ electorum nimio terrentur metu, incerti vtrùm ad præmium, an ad supplicium transeant. Quidam autem electi in fine suo purgantur à leuibus quibusdam peccatis: quidam verò in ipso exitu suo hilarescunt ex æternorum contemplatione bonorum. Quantùs quis in hac vita sit iustus, tamen dum ex corpore isto egreditur, pertimescit, nè dignus supplicio fit. Nullus est enim homo absque peccato, nec aliquis potest de Dei securus esse iudicio, cùm etiam & de ociosis verbis reddenda sit ratio. Finem iustorum optimum, vocatio trãquilla commendat, vt ex eo intelligantur sanctorum habere consortium angelorum, ex quo ab hoc corpore sine vexatione dura tolluntur. Prauos homines apostatæ angeli excipiunt moriẽtes, vt eis sint ipsi tortores in pœnis, qui fuerunt suasores in vitijs. Etsi pietas pro defunctis fidelibus flere iubeat, fides tamen pro eis lugere vetat. Illi enim deplorãdi sunt in morte, quos miseros infernus ex hac vita recipit: non quos cælestis aula Christi lætificandos includit.

Pſal. 57.

In hora mortis timẽt etiã iusti quandoquè.

Matth. 12. Differentia inter mortem bonorum & malorum hominum.

Tortores.

Mortui an lugendi.

5. ECCLESIASTICI septimo, vt in textu.

6. BERNARDVS sermone primo in festo omnium sanctorum: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, mortis horrorem, iudicij tremendum discrimen, ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenùs patiaris. Cogita peregrinationis tuæ miseriam, recogita annos tuos in amaritudine animæ tuę: cogita vitę humanę pericula, cogita fragilitatem propriam: & in huiusmodi cogitatione si perseueraueris, dico tibi, parùm senties quicquid foris videtur esse molestum, dum toto corde circa interiorem molestiam occuparis. Sed nec patietur Dominus sine cõsolatione te esse, quoniam pater misericordiarum est, & Deus totius consolationis, & complebitur omninò quod veritas pollicetur: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Concordat autem huic sententiæ etiam illud quod in Salomone legisti: Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij.

Eccli 7. Nouissimorũ memoria habenda.

Matth. 5.

Eccles 7.

7. ET in sermone de primordijs, medijs, & nouissimis nostris, vt suprà quæstione prima, A. testimonio sexto.

1. C. DEVTERONOMII trigesimosecũdo, vt suprà quæstione prima, A. testimonio quarto.

2. PROVERBIORVM quarto: Nè declines ad dexteram, neque ad sinistram: auerte pedem tuum à malo.

1. D. ECCLESIASTICI primo: Initium sapientiæ, timor Domini.

2. PSALMO centesimo decimo: Initium sapientiæ timor Domini.

3. PROVERBIORVM primo: Timor Domini principium sapientiæ. Sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt.

4. ET capite nono: Principiũ sapientiæ, timor Domini: & scientia sanctorum prudentia.

5. IOB vigesimooctauo: Et dixit homini, Eccè timor Domini, ipsa est sapientia: & recedere à malo, intelligentia.

6. ECCLESIASTIS septimo: Qui timet Deum, nihil negligit.

7. PROVERBIORVM decimoquarto: In timore Domini fiducia fortitudinis, & filijs eius erit spes. Timor Domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis.

8. CHRYSOSTOMVS homilia decimaquinta ad populum Antiochenum: Nisì bonus esset timor, filijs patres pædagogos non præponerent, non legislatores ciuitatibus vllos magistratus. Quid gehenna grauius? Sed huius metu nil vtilius. Gehennæ nanque timor, regni nobis adfert coronam. Vbi timor est, liuor non est: vbi timor est, pecuniarum amor non vexat: vbi timor est, extinctus furor est, cupiditas improba correpta, omnis irrationabilis passio exterminata. Et sicut in domo stante milite semper armato, non latro, non fur, non alius quis talia mala patrantium apparére propiùs audebit: sic & metu animas nostras detinente, illiberalium nulla perturbationum facilè nobis subrepit, sed omnes fugiunt, & pelluntur, timoris imperio vndiquè exactæ. Nec hoc solùm est quod ex timore lucramur, verùm & aliud hoc multo maius. Non enim improbas tantùm nostras expellit passiones, sed & omnem cum multa facilitate virtutem inducit. Vbi timor est, ibi & eleemosynæ studium, & orationis intentio, & lachrymæ feruentes & continuæ, & gemitus multam habentes compunctionem. Nihil enim tantum peccata quidem cõsumit, virtutem verò crescere facit & germinare, quantum continui timoris natura. Propterea qui non viuit in timore, rectè illum agere non est facile: sicut vicissìm cum timore viuentem, est impossibile peccare. Audi verò & Salomonem omnibus innutritum delicijs, & multa potitum libertate. Quid igitur inquit ille? Melius est ire in domũ luctus, quàm in domum conuiuij. Quid est, quæso, quod ait? Vbi luctus, & lachrymæ, & gemitus, & dolor, & tristitia tanta, melius accedere, quàm vbi choreæ, & cymbala, & risus, & deliciæ, & crapula, & ebrietas. Verùm inquis, Qua de causa, quæso, & quapropter? quoniam illinc quidem dementia, hinc verò modestia nascitur. Lugentium domum ingressus, statim lachrymis defunctum prosequitur, etiamsi sit inimicus. Vidisti quanto melior hæc quàm illa domus? Ille enim, etiamsi amicus sit, inuidet: hic autem, etiamsi inimicus sit, lachrymas dat: id quod omnium maximè Deus exquirit, vt non insultemus his qui nos contristauêre. Non hæc autem sola datur hinc bona capere, verùm & alia his non minora. Etenim peccatorum quisque suorum reminiscitur, & tremendi tribunalis, & pœnarum, & iudicij, licèt sit infinita ab alijs passus mala, & domi tristitias habeat, omnium ipsorum capiens medicinam, ità reuertitur. Cogitans enim quòd & ipse paulò pòst hoc patietur, & quòd transitoria cuncta præsentia sunt, siue suauia sint, siue tristia, tristitiam & inuidiam omnem deponẽs, & leuem reddens animam, & releuatus sic domum reuertitur: & hinc mansuetior erit in omnes iam & humanior, benignior & sapiẽtior, futurorum timore ipsius animam subingresso, & omnes spinas absumente. Et hæc omnia cognoscens ille, dicebat quòd melius est ire ad domũ luctus, quàm ad domum conuiuij. Illinc torpor, hinc anxietas nascitur: illinc contemptus, hinc timor ad omnem nos virtutem deducens. Nisì bonum esset timor, non multos impendisset Christus sermones & longos, de illa pœna & supplicio loquens. Timor nil aliud est, quàm murus, & munimentum, & turris inexpugnabilis.

Timor pœnæ & gehennæ quàm sit vtilis.

Omnem virtutem inducit & à peccato auocat timor

Eccles 7. Ire ad domũ luctus cur melius sit.

Timor murus est & turris inexpugnabilis.

9. IDEM homilia secunda in posteriorem epistolam ad Thessalonicenses: Intuitu regni Dei incitemur ad virtutem. Qui quidem animo est vehementer dextro virtutiq; dedito, neque timoris, neque regni Dei intuitu ad virtutem inducitur ac permouetur, sed propter ipsum Christum, quemadmodùm Paulus fecit. Nos verò vel hoc pacto

Cuius rei intuitu rectè agendum sit, præmiorum, an supplicij.

Digitized by Google

considerem⁹, quæ in regno Dei sint bona, & quæ in gehẽna mala, atq; ità nosipsos corrigamus & instruamus, ità nosipsos ad ea quę faciẽda sunt, incitemus & permoueamus. Si videris in præsenti vita iucundum quid ac magnificum, cogita regnũ Dei, & istud nihil esse putabis: si terribile quid videris, cogita gehennã, & illud etiam deridebis. Si quando te ceperit concupiscentia corporalis, cogita gehennæ ignem: cogita quàm planè nullius æstimanda sit peccati voluptas, quàm ne voluptatem quidem habeat. Si enim earum legum quæ in hoc seculo positæ sunt, tantum potest metus, vt à malis nos actibus cohibeat: multo magìs poterit hoc recordatio futurorum, supplicium immortale, pœna sempiterna. Si metus terreni regis à tantis nos malis abducit, quanto magìs regis æterni? Vndè poterimus ergò continuum habere timorem? Si continuè scripturas audierimus. Etenim si adspectus duntaxàt mortui hominis mentem nostram adeò pauore contrahit, quanto magìs gehenna & ignis ille inextinguibilis? quanto magis vermis non moriens? Si perpetuò gehennam recogitaremus, non statìm in illam incideremus. Propterea supplicium minatus est Deus. Nisì aliquid profectus in se haberet gehennæ reputatio, vtiquè iam non esset illam minatus Deus. Verùm quoniam ipsius recordatio magna potest efficere, propterea comminationem illius quasi salutare quoddam pharmacum animis nostris imposuit. Nè contemnamus itaque tantum lucrum quod hinc generatur, sed hanc gehennæ comminationem indesinenter versemus in prandijs & in conuiuijs. Sermocinatio quippe quæ de rebus est incundis, nihil prodest animæ, sed debiliorem eam reddit: quæ verò de tristibus est & austeris, quicquid in illa dissolutum ac fluxum fuerit, amputat & immutat, laxámque illam ac mollem contrahit. Nihil eam iuuerit de theatris differens ac mimis, sed magìs incenderit & petulantiorem effecerit. Qui aliena curat & curiosè scrutatur, etiam pericula illi ex ea curiositate fæpenumerò infligit: qui verò de gehenna sermocinatur, is neque periculum aliquod habebit, & animam castigatiorem reddit. Sed vereris verborum grauitatem & molestiam? Num si de gehenna tacueris, hinc illam extinxisti? An incendisti, si de ea locutus fueris? Siue locutus de illa fueris, siue minùs, feruebit omninò incendium. Indesinenter de illa dicito, nè quãdoquè in eam incidas. Non potest fieri, vt anima de gehenna solicitè cogitans, citò peccet. Etenim audi admonitionem optimam: Memor, inquit, esto nouissimorum tuorum, & in æternum non peccabis. Nequit anima pœnas metuens non esse ad delinquendum cunctabunda. Timor enim, si quidem robustus fuerit in animo ac flagrans, nihil in eo mũdani relinquet. Si enim sermo de gehenna factus, ità humiliat & pauidum reddit, an cogitatio de illa animis perpetuò immorata, animam non quouis igne magìs expurgabit? Regni non ità recordemur vt gehennæ. Timor enim promissione potentior est & efficacior. Et noui complures innumera bona promissa contempturos fuisse, si de supplicio securi fuissent ac liberati, quandoquidem & nunc mihi satìs est, supplicio aut pœna non affici. Nemo eorum qui gehennam ob oculos habent, in gehennam incidet: nemo gehennam contemnentium, gehennam effugiet. Quemadmodùm enim apud nos qui quidem iudicia metuunt, iudicijs non damnabuntur: qui verò contemnunt, illi potissimùm in ea incidunt: ità & hîc. Nisì subuersionem veriti fuissent Niniuitæ, vtiquè subuersi fuissent. Quia verò illam metuebant, non subuertebantur. Si diluuium veriti fuissent qui temporibus Noë vixerunt, submersi sanè non fuissent. Et Sodomitę si incendium metuissent, combusti non fuissent. Magnum malum est, contemnere minas. Qui minas contemnit, cõfestim reipsa sentiet experientiam. Nihil ità est vtile, atquè de gehenna sermocinari. Quouis argento mundiores nobis animas facit. Audi nanque quid propheta dicat: Quoniam iudicia tua, inquit, in conspectu meo sunt semper. Et Christus quoquè de illa disserit. Nam etiam si molestum sit auditori, plurimùm tamen illi prodest. Sunt enim talia, quæcunque vtilia sunt. Etenim & pharmaca & reliqua medicamenta ægrotum primùm malè habent, & tunc demùm vtilitatem adferunt. Si verò verborum grauitatem & molestiam non ferimus, manifestum est quòd rerum ipsarum afflictionem non feremus. Si nemo sermones eos qui de gehenna dicuntur, sustinet: liquet neminem, si persecutio nos occupásset, ad intentatum ignem ac ferrum vnquàm perstiturum fuisse. Exerceamus auditũ nostrum, nè adeò molleſcat. Nam ex eo & ad res ipsas veniemus. Si assueuerimus audire terribilia, assuescemus etiam terribilia sustinere: si verò ità molles ac fracti fuerimus, vt ne verba quidem feramus, quando aduersùm res ipsas persistemus? Et post pauca: Quapropter admonens quidam dicit: Omnis narratio tua fit in lege altissimi. Proindè obsecro, receptos à nutricibus liberos non anilibus fabulis assuefaciamus, sed ex primæua mox ætate discant esse iudicium Dei, infigatur animis eorũ esse supplicium. Hic metus si radices egerit, magna bona operabitur. Animus enim ab ineunte ętate hac futurorum expectatione ad demissionem imbutus, non statìm hunc metum excutiet, sed quasi quidam obsequẽs equus, velut sessorem habens gehennæ cogitationem, compositè ingredietur, & quæ vtilia sunt loquetur ac dicet, & neque iuuentus, neque diuitiæ, neque orphania, neq; aliud quicquam illi nocere poterunt, adeò robustam habenti cogitationem, & omnibus resistere valentem. His sermonibus componamus & nosipsos, & vxores, & seruos, & liberos, & amicos, si fieri queat, & inimicos: poterimus enim istis sermonibus multa peccata amputare. Et melius fuerit tristibus immorari, quàm iucundis. Nè fugiamus quæ de gehenna dicuntur, vt gehẽnam ipsam effugiamus. Nè fugiamus supplicij memoriam, nè supplicio puniamur. Si diues ille ignem hunc cogitásset, vtiquè non deliquisset: quia verò nũquàm eius in mentem illi venit, propterea in illum incidit. Dic mihi homo: Tribunali Christi cùm sistendus sis, omnia magìs loqueris quàm de isto? Et quidem si quando tibi cum iudice causa est, plerunquè verbotenùs duntaxàt, non nocte, non die, non aliquo temporis articulo, non aliqua hora aliud quid loqueris, sed semper de causa illa quã agendam habes. Cùm verò de omni vita tua rationem redditurus, & pœnas daturus sis, neq; alios etiam pateris qui te iudicij huius admoneant? Atquì propterea cuncta periêre semper & intercidêre, quòd humano quidem tribunali temporalium rerum gratia sistendi, neminem non mouemus, neminem non rogamus, indesinenter de illo soliciti sumus, omnia huius gratia facimus: ad tribunal verò Christi venturi, idq; breuì, neque per nosipsos aliquid, neq; per alios facimus, iudicem non rogamus, quanuis multum nobis spatij ante iudicium permittat, nec in medijs nos abripiat peccatis, sed permittat vt illa exuere aggrediamur, & nihil eorum quæ ad ipsum recidunt, prætermittat bonitate illa sua & benignitate. At nihilo plus efficitur. Propterea maius erit supplicium. Sed absit vt hoc fiat. Proindè obsecro, vel amodò resipiscamus. Habeamus gehẽnam ob oculos, cogitemus pœnas illas ineuitabiles, vt his reputatis & malitiam fugiamus, & virtutem eligamus, bonáque diligentibus Deum promissa consequi valeamus.

10. AVGVSTINVS tractatu nono in epistolam Ioannis: Cœpit aliquis credere diem iudicij: si co-

Vtilitas memoriæ nouissimorum.

Timor gehennæ quàm fructuosus sit.

Timor quomodò acquiritur.

Gehennæ cogitatio vtilissima est.

Inter epulas de gehenna differendum.

Memoria gehennæ à peccato coërcet. Eccli 7.

Timor suppliciorum est potentior promissione præmiorum.

Nota.

Ionæ 3.

Genes. 7.

Genes. 19.

De gehenna loqui vtile est admodùm.

Psal. 17.

Contra delicatis auribus præditos.

Eccli 9.

Pueris inculcandum Dei iudicium & gehennę supplicia.

Memoria gehennę & iudicij habenda. Luc. 16.

Sermones habendi de iudicio.

Digitized by Google

si cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia timet adhuc, nondùm habet fiduciã in die iudicij, nondùm est in illo perfecta charitas. Nunquid tamen desperandum est? In quo vides initium, cur desperas finem? Quod initium video, inquis? Ipsum timorem. Audi scripturam, Initium sapientiæ, timor Domini. Cœpit ergò timere diem iudicij; timendo corrigit se. Vigilat aduersùs hostes suos, id est, aduersùs peccata sua: incipit reuiuiscere interiùs, & mortificare mẽbra sua quæ sunt super terram, sicut Apostolus dicit, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram. Spiritalia nequitiæ dicit membra super terrã: nam sequitur & exponit; Auaritiam, immunditiam, & cætera quæ illic exequitur. Quantum autem mortificat iste, qui timere cœpit diẽ iudicij, membra sua super terram, tantum surgunt & corroborantur membra cælestia. Membra autem cælestia, omnia opera bona. Surgentibus cælestibus membris, incipit desiderare quod timebat. Timebat enim nè veniret Christus, & inueniret impium quem damnaret: desiderat vt veniat, quia inuenturus est pium, quem coronet. Iam cùm cœperit desiderare venientẽ Christum casta anima, quæ desiderat amplexus sponsi, renunciat adultero, fit virgo interiùs ipsa fide, spe & charitate. Et post nõnulla: Timor non est in charitate. Quid ergò dicimus de illo, qui cœpit timere diẽ iudicij? Si perfecta in illo esset charitas, non timeret. Perfecta enim charitas faceret perfectãm iustitiam, & non haberet quare timeret: immò haberet quare desideraret vt transeat iniquitas, & veniat regnum Dei: ergò timor non est in charitate. Sed in qua charitate? Non in inchoata. In qua ergò? Sed perfecta, inquit, charitas foràs mittit timorem. Ergò incipiat timor: quia initium sapientiæ timor Domini. Timor quasi locum præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum. Quantum enim illa crescit, ille decrescit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foràs. Maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autem nullus timor, non est quã intret charitas. Sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid suitur, seta priùs intrat, sed nisi exeat, nõ succedit linum: sic timor primò occupat mentẽ, non autem ibi remanet timor, quia ideò intrauit, vt introduceret charitatem.

11. IN psalmum centesimum vigesimumseptimum: Non de omni timore dicit (Ioannes) quòd mittitur foràs à charitate: habes enim Psalmum dicentem; Timor Domini castus, permanens in seculum seculi. Alius ergò timor Domini permanet, alius excluditur. Timor qui excluditur, castus non est: qui autem permanet, castus est. Quis est timor qui excluditur? Dignamini aduertere. Aliqui propterea tantùm timent, nè aliquid mali in terra patiantur, nè illis ægritudo accidat, nè damnũ, nè orbitas, nè alicuius amissio chari, nè exilium, nè damnatio, nè carcer, nè aliqua tribulatio: propterea timent & tremunt. Adhuc timor iste non est castus. Adhuc audi. Alius non in hac terra pati timet, sed gehennam timet, vndè terruit & Dominus. Audistis cùm Euangelium legeretur; Vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Audiunt hæc homines: & quia verè futura sunt impijs, timent, & continent se à peccato. Habent timorem, & per timorem continent se à peccato. Timent quidem, sed non amant iustitiam. Cùm autem per timorem continent se à peccato, fit consuetudo iustitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus: & iam incipit homo iustè viuere, propterea non quia timet pœnas, sed quia amat æternitatem. Excluſus est ergò timor à charitate, sed successit timor castus. Et post nonnulla: Castus ergò timor, fratres mei, hoc habet, venit de amore. Ille autem timor nondùm castus, præsentiam Domini & pœnas timet: timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, sed timore patiẽdi illud malum. Nõ timet nè perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet nè mittatur in gehennam. Bonus est & iste timor, vtilis est: non quidem permanebit in seculum seculi, sed nondùm est iste castus permanens in seculum seculi.

12. ECCLESIASTICI primo, 13. ET secundo, vt in textu.

14. AVGVSTINVS sermone decimotertio de verbis Apostoli, capite decimotertio: Iam ergò non in timore, sed in dilectione, vt non serui, sed filij simus. Qui enim adhuc ideò bẽnè agit, quia pœnam timet, Deum non amat, nondùm est inter filios: vtinàm tamen vel pœnam timeat. Timor seruus est, charitas libera est: & vt sic dicamus, timor est seruus charitatis. Nè possideat diabolus cor tuum, præcedat seruus in corde tuo, & seruet dominæ venturæ locum. Fac, fac, vel timore pœnæ, si nondùm potes amore iustitiæ. Veniet domina, & seruus abscedet: quia cõsummata charitas foràs mittit timorem.

15. ET sermone decimooctauo de verbis Apostoli, capite octauo: Cùm mihi dicis, Gehẽnam timeo, ardere timeo, in æternum puniri timeo: quid dicturus sum? Malè times? vanè times? Non audeo, quandoquidem ipse Dominus, ablato timore, subiecit timorem; & ait, vbi dixit: Nolite timere eos qui corpus occidunt, & posteà non habent quid faciant: sed eum timete, qui habet potestatem & corpus & animam occidere in gehennam ignis: ità dico vobis, hunc timete. Cùm ergò Dominus timorem incusserit, & vehementer incusserit, & repetendo verbum, comminationem ingeminauerit, dicturus ego sum, malè times ista? Ista non dicam. Planè time, nihil meliùs times: nihil est quod magis timere debeas. Sed interrogo te, Si non te videret Deus, quando facis, nec quisquam te conuinceret in iudicio illius, faceres? Tu te vide. Non enim potes ad verba omnia mea respondere, inspice teipsum. Faceres? Si faceres, ergò pœnam times, castitatem nondùm amas, charitatem nondùm habes: seruiliter times, formido est mali, nõdùm delectatio boni. Sed time tamen, vt ista formido custodiat te, vt perducat ad dilectionẽ. Timor enim iste, quo gehẽnam times, & ideò mala non facis, continet te: & sic volentẽ peccare animum interiorem non finit: est enim quidam custos timor, quasi pædagogus legis, litera est minãs, nondùm gratia iuuans. Custodiat tamen timor iste, dum non facis timendo, & veniat charitas; intret in cor tuum, & quantum illa intrat, tantum timor exit. Timor enim id agebat, nè faceres; charitas id agit nè velis facere etiam si impunè possis admittere.

16. IN libro de sancta virginitate, capite trigesimooctauo: Timor quidem non est in charitate, sed perfecta, sicut scriptura dicit, charitas foràs mittit timorem, sed timorem hominum, non Dei timorem, temporalium malorum, non diuini in fine iudicij. Noli altum sapere, sed time. Ama Dei bonitatem, time seueritatem: vtrunque te superbum esse non finit. Amando enim times, nè amatum & amantem grauiter offendas. Nam quæ grauior offensio, quàm vt superbia illi displiceas, qui propter te superbis displicuit.

17. SERMONE ducentesimo decimoquarto de tempore, capite primo: Cùm timetur pœna quam (Deus) minatur, discitur amari præmium quod pollicetur: ac sic per timorem pœnæ bona vita retinetur. Per bonam vitam bona cõscientia comparatur, vt per bonam conscientiam nulla pœna timeatur. Quapropter discat timere, qui nõ vult timere. Discat ad tẽpus esse solicitus, qui semper vult esse securus: vt enim dicit Ioannes, Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foràs

Eccli 1. Timor iudicij quid efficiat boni.

Coloss. 3.

1. Ioan. 4.

Eccli 1. Timor præparat locum charitati.

Nota similitudinem.

Timor castus manet cum charitate. 1. Ioan. 4. Psal. 18.

Timor mundanus & humanus.

Timor seruilis aut diuinæ iustitiæ. Esaiæ 66. Marc. 9.

Vtilitas eius timoris.

Timor castus & seruilis, in quo differãt.

Psal. 18.

Timor seruus Charitati dominæ locum seruat.

1. Ioan. 4.

Timor gehennæ & suppliciorũ non est malus.

Matth. 10. Luc. 12.

Christus hortatur ad timorem pœnæ.

Timor gehennæ est quidã custos & pædagogus legis.

1. Ioan. 4.

Timorẽ quidem expellat charitas perfecta.

Rom. 11.

Timor pœnæ vtilis est. 1. Ioan. 4.

1. Ioan. 4.

Digitized by Google

mittit timorem. Dixit sanè, & veraciter dixit. Si ergò habere non vis timorem, priùs vide vtrùm iam perfectam habeas charitatem, quæ foràs mittit timorem. Si verò ante istam perfectionem timor excluditur, superbia inflat, non charitas ædificat. Nam sicut in bona valetudine fames non fastidio, sed cibo pellitur: ità in bona mente timor non vanitate, sed charitate pellendus est.

1. E. PSALMO quarto: Filij hominum vsquequò graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?

2. PROVERBIORVM secundo: Si intrauerit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit: consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine qui peruersa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas: qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorum.

3. PSALMO decimotertio: Contritio & infelicitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum.

4. DEVTERONOMII trigesimosecũdo, vt in textu.

De bonò fine maximè solicitos nos esse oportet.

5. BERNARDVS sermone secundo in die Apostolorum Petri & Pauli: Studeamus fratres viuere vita iustorum, sed morte eorũ mori multo magis desideremus. Sapientia enim iustorum nouissima præfert: ibi nos iudicans, vbi nos inuenerit. Omninò necesse est, vitæ præsentis finem futuræ cohærere principio, nec ibi tolerabilis dissimilitudo est. Sicut enim si quis duo sibi (vt ità dixerim) cinctoria consuere aut colligare voluerit, minùs de reliquis partibus curans, ipsa quæ sibi copulanda sunt capita vniformiter parat, nè dissideant à seipsis: ità dico vobis, quantumlibèt extiterit conuersatio spiritualis, si carnalis fuerit consummatio nostra, vitæ illi spirituali penitùs non cohæret, nec caro & sanguis regnum Dei poterunt possidere. Fili, (ait sapiens) memorare nouissima tua, & non peccabis. Nimirùm quòd hæc maximè recordatio faciat timoratum: timor expellat peccatum, negligentia non admittat. Hinc & Moyses de quibusdam: Vtinàm (ait) saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent. In quibus vtique verbis tria nobis video commendari, sapientiam, intelligentiam, prouidentiam. Arbitror sanè tribus eas assignari posse temporibus, vt æternitati quædam imago reformari videatur in nobis, præsentia moderantibus per sapientiam, præterita per intelligentiam dijudicantibus, nouissima prouidentibus ad cautelam. Hæc nempe spiritualis est exercitij summa: hęc forma studij spiritualis, vt sapienter disponamus præsentia nostra, recogitemus in amaritudine animæ nostræ præterita, futura quoquè solicitè prouideamus. Sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, (ait Apostolus) vt videlicet in præsenti sobrietas obseruetur, vt iusta satisfactione præterita, quæ nobis sine fructu salutis præteriêre, tempora redimantur, vt pietatis clypeum imminentibus de futuro periculis opponamus. Sola est enim quæ ad omnia valet pietas, cultus scilicet Dei humilis & deuotus: nec aliter nobis est prouidere nouissima, nisì vt vniuersa quæ nobis imminere videntur pericula, sedula nobiscum cogitatione versantes, discamus de nostra omninò industria, magìs autem de nostris diffidere meritis, & soli diuinæ nos protectioni committere pio quodam mentis affectu piæ intentionis in ipsum, cuius datum optimum, & donum perfectum est, consummatio felix, & mors preciosa. Habes in Euangelio tria hæc ipso tibi sermone Domini commendata. Beati (inquit) pauperes, beati mites, beati qui lugent. Beati qui futura sapiunt, præ desiderio cælestium interno quodã sapore mentis præsentia respuentes. Beati qui nouissima prouident, in mansuetudine suscipientes insitum verbum, quod eorum saluare animas potest, & pietate cordis ad futuram tendunt hæreditatem. Beati qui pristinum intelligentes errorem, crebris lauant lachrymis lectũ suum. Vides quid optat vir sanctus, quid obtinere cupit eis, pro quibus orat: Vtinàm (inquit) saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Ac si manifestiùs dicat, Vtinàm esset in eis spiritus sapientiæ & intelligentiæ atque consilij. Vtinàm hæc in nobis inueniantur, fratres, vt suauiter omnia nostra per sapientiam disponamus, vt intellectu præterita peccata damnemus, vt prouideamus futura consilio. Vtinàm sapiamus ad præsentis vitæ moderationem: vtinàm intelligamus ad præteritę correptionem: vtinàm deuota in Deum fide prouideamus vt felicem habeamus (ipso miserante) consummationem. Hic enim est funiculus triplex quo trahimur ad salutem, ordinata conuersatio, rectum iudicium, fides deuota.

Tit. 2.

1. Tim. 4.

Iacob. 1.

Matth. 5.

Iacob. 1.

Deut. 32.

Deut. 32.

6. ITEM in epistola ducentesima nonagesima secunda ad quendam, qui ausus est nouitium dehortari à proposito religionis: O vtinàm saperes, & intelligeres, ac nouissima prouideres. Saperes quæ Dei sunt, intelligeres quę mundi sunt, prouideres quæ inferni sunt. Profectò inferna horreres, superna appeteres, quæ sunt ad malum, contemneres.

Deut. 32.

7. IOB vicesimoprimo, 8. PROVERBIORVM decimoquarto, vt in textu.

1. Cor. 15. Eccli 7.

Deut. 32. Consideratio præsentium, præteritorum & futurorum.

VII.

Quæ est summa eorum quæ in hoc libro continentur?

A. SVMMA totius operis duabus rebus continetur, *SAPIENTIA ET IVSTITIA CHRISTIANA.* Ad Sapientiam hæc capita, videlicet de Fide & Symbolo Fidei, de Spe & Oratione Dominica, de Charitate & Decalogo referuntur. Nam *FIDES, SPES, CHARITAS,* illæ virtutes sunt, quibus veram hominis sapientiam, vt Augustinus [a] annotauit, Diuina scriptura concludit. Accessit porrò de præceptis Ecclesiæ, & de Sacramentis tractatio. Sicut enim prædictæ virtutes absque Sacramentis & præceptis Ecclesię rectè obseruatis subsistere non possunt, ità eorum accessione efficaciter nobis inseruntur, insertæ confirmantur, augentur, & perficiuntur. Itaque in ijs, quæ ad Sapientiam referimus, explicandis, prior libri pars absoluta est.

[a] Lib. 2. retract. cap. 61. & in Enchi. cap. 2. & 3.

B. Posterior, quæ circa Iustitiam versatur, duas eius partes tum [b] ad mala fugienda, tum ad bona consectanda spectantes, breuiter enucleat. Etenim absti-

[b] Psal. 33. c 36. c

Digitized by Google

abstinere à malis, Chrysostomo [c] teste, non satis est nobis ad salutem, nisi adsit etiam bonorum possessio & virtutis actio. Vtrique igitur parti capita nonnulla, quæ præcipuè ad malorum bonorumque discrimen obseruandum pertinent, accommodata sunt. Totius autem Iustitiæ vim & amplitudinem, Tobias vir æquè sapiens ac iustus, succinctè comprehendit, vbi suum filium, adeoque in illo filios Dei omnes sigillatim admonet in hæc verba: *Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus benè.* Ità demùm discimus Christiani hominis integrum officium, quod non modò fidem, sed vitam etiam, quæ secundùm Sapientiam & Iustitiam Christianam instituta sit, omninò requirat. *Sapiens autem cor & intelligibile*, vti scriptura testatur, *abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.*

[c] Chrysost. in psal. 4. Plura vide suprà.

Tob. 4. d

Eccli 3. d

C. Verùm enimuerò, nè institutæ breuitatis terminos prætereamus, doctrinæ huius ad Christianos, eosque in primis simpliciores instituendos pertinentis, hic modus & finis esto. Quæ omnia vno Ecclesiastis verbo, tanquàm totius humanæ vitæ illustri Sigillo, consignabimus, ità concludentes: *DEVM TIME, ET MANDATA EIVS OBSERVA. HOC EST ENIM OMNIS HOMO.*

Eccles 12. d

PSALMO LXVII.

Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro secundo retractationum, capite sexagesimotertio, 2. ET in Enchiridio, capite secundo, 3. ET tertio, vt in quæstione secunda de fide & symbolo, testimonio secundò, tertio, & quarto.

1. B. PSALMO trigesimotertio, 2. ET trigesimosexto, vt suprà quæstione prima de peccatis, A. testimonio quinto & sexto

3. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum, vt suprà quæstione prima de peccatis, A. testimonio secundo.

4. TOBIAE quinto, 5. ECCLESIASTICI tertio, vt in textu.

C. ECCLESIASTIS duodecimo, vt in textu.

FINIS.

APPENDIX DE HOMINIS LAPSV ET IVSTIFICATIONE SECVNDVM SENTENTIAM ET DOCTRINAM CONCILII TRIDENTINI.

I.

De statu & lapsu primi hominis.

Ex sess. 5. Concilij Tridentini can. 1.

CVM primus homo Adam [a] mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem & iustitiam in qua fuerat constitutus, amisit: ac prætereà per huiusmodi præuaricationis offensam, iram & indignationem Dei, atque adeò mortem [b], quam anteà comminatus illi fuerat Deus, incurrit: & cum hac ipsa morte in [c] diaboli, qui mortis [d] deindè habuit imperium, captiuitatem incidit: demumque totus [e] Adam per illam præuaricationis offensam, secundùm corpus & ipsam animam in deterius commutatus fuit.

[a] Genes. 2. c 3. d Augustin. lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 17. lib. 8. de Gen. ad lite. cap. 26. & 27. in concione ad catechum. cõt. Iudæos, &c. cap. 2. Fulgent. de incarna. & gratia Christi, cap. 12. 13. Bernar. ser. 1. de Annuncia. Prosper. contra Collator. cap. 21.

[b] Genes. 2. c 3. d Rom. 5. c Concil. Mileuit can. 1. Aug. lib. 1. de ciuit. Dei, c. 12. lib. 1. de pecca. meri. cap. 2. 4. 6. Tertull. de anima c. 52. Fulgent. de incarnat c. 12. Chrysost. hom. 17. in Gen. Bernard. ad milit. templi cap. 11.

[c] Augustin. lib. 13. de Trinit. cap. 12. lib. 3. Hypogn. c. 2. Bernar. epist. 190.

[d] Hebr. 2. d

[e] Concil. 2 Arausic. can. 1. Lib. de Eccles. dogmat. cap. 38. Aug. lib. 13. de Trinit. cap. 12. lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 15.

TESTIMONIA.

1. GENESIS secundo capite: Tulit ergò Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradisum voluptatis, vt operaretur & custodiret illum: præcepitque ei, dicens: Ex omni ligno paradisi comede: De ligno autem scientiæ boni & mali nè comedas. In quocunque enim die comederis ex eo,

morte morieris. Et infrà: Erat autem vterque nudus, Adam scilicet & vxor eius: & non erubescebant.

2. IBIDEM capite tertio: Vidit igitur mulier quòd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectúque delectabile: & tulit de fructu illius, & comédit: deditq; viro suo, qui comédit. Et aperti sunt oculi amborum: cúmque cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Et cùm audissent vocem Domini Dei deambulãtis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam & vxor eius à facie Domini Dei in medio ligni paradisi. Vocauitq; Dominus Deus Adam, & dixit ei, Vbi es? Qui ait: Vocem tuam audiui in paradiso: & timui, eò quòd nudus essem, & abscondi me. Cui dixit Dominus: Quis enim indicauit tibi quòd nudus esses, nisi quòd ex ligno de quo præceperam tibi nè comederes, comedisti? Dixitq; Adam: Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Et dixit Dominus Deus ad mulierem, Quare hoc fecisti? Quæ respondit, Serpens decepit me, & comedi. Mulieri quoq; dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Adę verò dixit, Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperã tibi nè comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vescéris pane tuo, donèc reuertaris in terram de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuertéris. Et vocauit Adam nomen vxoris suæ, Heua: eò quòd mater esset cunctorum viuentium. Fecit quoquè Dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos. Et ait, Eccè Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum. nunc ergò nè fortè mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. Emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua sumptus est. Eiecítque Adam: & collocauit ante paradisum voluptatis cherubim, & flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.

3. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite decimoseptimo: Nudi erant, & non confundebantur: non quòd eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nõdùm erat: quia nondùm libido membra illa præter arbitrium commouebat: nondùm ad hominis inobedientiam redarguendam sua inobedientia caro quodammodò testimonium perhibebat. Neque enim cæci creati erant, vt imperitum vulgus opinatur: quãdoquidem & ille vidit animalia, quibus nomina imposuit, & de illa legitur: Vidit mulier quia bonum est lignum in escam, & quia placet oculis ad videndum. Patebant ergò oculi eorum, sed ad hoc non erant aperti, hoc est, non attenti, vt cognoscerent, quid eis indumento gratiæ præstaretur, quando membra eorum voluntati repugnare nesciebant. Qua gratia remota, vt pœna reciproca inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quædam impudens nouitas, vndè esset indecens nuditas: & fecit attentos, reddiditque confusos. Hinc est, quòd posteaquàm mandatum Dei aperta transgressione violãrũt, scriptum est de illis: Et aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quia nudi erant, & consuerunt folia fici, & fecerunt sibi campestria. Aperti sunt, inquit, oculi amborum, non ad videndum: nam & anteà videbant; sed ad discernendum inter bonum quod amiserant, & malum in quod ecciderant. Vndè & ipsum lignum, eò quòd istam faceret dignoscentiam, si ad vescendum contra vetitum tangeretur, ex ea re nomen accepit, vt appellaretur lignum scientiæ boni & mali. Experta enim morbi molestia, euidentior fit etiam iucunditas sanitatis. Cognouerunt ergò quia nudi erant: nudati scilicet à gratia, qua fiebat, vt nuditas corporis nulla eos lege peccati menti eorum repugnante confunderet. Hoc itaque cognouerunt, quod féliciùs ignorarent, si Deo credentes & obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri, infidelitas & inobedientia quid nocerent.

Vulgi error. Genes. 3.

Genes. 3.

Lignũ scientia boni & mali cur sic dictum.

4. ITEM libro sexto de Genesi ad literam, capite vigesimosexto: Dicit Apostolus, Sicut est veritas in Iesu deponere nos secundùm priorem conuersationem hominem veterem, eum qui corrumpitur secundùm concupiscentias deceptionis, hoc est, factus Adam vetus per peccatum. Vide ergò quid sequatur: Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Eccè quod perdidit Adam per peccatum. Ephes. 4.

5. ET capite vigesimoseptimo: In hoc ergò renouamur secundùm id quod amisit Adam, id est, secundùm spiritum mentis nostræ. Secundùm autem corpus quod seminatur animale, & resurget spiritale, in melius renouabimur, quod nondùm fuit in Adam. Dicit item Apostolus, Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, induite nouum, qui renouatur in agnitionem Dei secundùm imaginem eius qui creauit eum. Hanc imaginem in spiritu mentis impressam perdidit Adam per peccatum, quam recipimus per gratiam iustitiæ: non spiritale atque immortale corpus, in quo ille nondùm fuit, & in quo erunt omnes sancti resurgentes à mortuis. Hoc enim primum est illius meriti, quod amisit. 1. Cor 15. Coloss. 3.

6. IDEM in concione ad catechumenos contra Iudæos, Paganos & Arrianos, capite secundo: Diabolus dum illum primum hominem à Deo factum, Adam scilicet, patrem omnium nostrum intueretur, videretque hominem ex limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compositum, charitate circundatum, immortalitate vestitum, æmulus atque inuidus hoc hominem terrenum accepisse, quod ipse dum esset angelus per superbiam cognoscitur amisisse: inuidit statìm insatiabilis homicida, eóque nostros primos parentes illis donis ac tantis bonis expoliauit, insuper & peremit. Nanque, dilectissimi, cùm tanta bona homini diabolus abstulisset, pudicitiam, continentiam, charitatem, immortalitatem, eúmque turpem ac nudum reddidisset, obsitum suis pannis deridens eum, suo dominio obstrinxit, atque ex illo vinculo omnem prolem eius sibimet obligauit. Turpes enim pannos suscepit Adam, quando à diabolo expoliatus pudicitia, accinctus est impudicitia: amissa temperantia, intemperans effectus est: perdita charitate, malus inuentus est: expoliatus immortalitate, morti propinatus est. Quid perdidit, & quid accepit? Ad hoc enim per turpissimos pannos suos posteros obligauit. Adam qualis à Deo creatus. Qualis diaboli fraude factus.

7. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus in libro de incarnatione & gratia Domini nostri Iesu Christi, capite duodecimo: Quisquis Christianæ religionis non vult inaniter immò damnabiliter portare vocabulum, credat firmissimè Deum nostrum, id est, sanctam Trinitatem, quæ vnus summus & verus est Deus, primo homini quem ad suam imaginem gratuita bonitate bonum fecit, cui facultatem quoquè suæ cognitionis ac dilectionis inseruit, non solùm bonæ voluntatis donum, quin etiam ad habendam custodiendámque iustitiam integrum sanúmque creâsse libertatis arbitrium, vt facultas atque motus inditæ libertatis, si iuuantem se gratiam Dei nõ desereret, præ- Libero arbitrio in prima creatione homo donatus.

Digitized by Google

præmium vitæ æternæ tribueret Dei bonitas homini: si autem iustitiam diuinam contemnens, à gratia excidisset, supplicia retribueret iustitia peccatori. Proindè à bono iustóque creatore illi homini, quem in corpore animali conditum dotauit intelligentiæ ac iustitiæ dono, iusta est vtrinque statuta conditio, vt scilicet, si obedientiam, quæ prima virtus est, custodiret, ex animali in qua creatus erat corporis qualitate, ad spiritualem immortalémque statum sine corporis morte (quia sine animæ iniquitate) transiret, accepissétque diuino munere, si præcepta seruâsset, non solùm perfectam atque inamissibilem corporis immortalitatem, verùm etiam in anima talem gratiam sanctè iustéque viuendi, vt peccare deincèps omninò non posset, si non peccaret donèc peccare potuisset. Creatus ergò primus homo de terra terrenus, accepit quidem gratiam, qua non posset peccare, si peccare nollet: nondùm tamen tantam acceperat gratiam, qua nec peccare vellet omninò, nec posset: vt scilicet à bono iustóque Domino pòst esset illud munere largiendum, si voluntariè fuisset hoc à seruo priùs in opere custoditum. Quòd si bono iustóque neglexisset obedire mandato, post mortem animæ, quam delinquendo ipse sibi noxius intulisset, etiam per corporis mortem vitæ præsentis *mutaretur incommodo, nec tenere sineretur iugiter in carne peccati damnabilem vitam, qui noluisset in corde seruare iustitiam, essétque pœnaliter etiam corpore mortis deincèps necessitate constrictus, qui contumaciter salubria iussa transgrediens, spirituali morte spontè fuisset obnoxius.

In obedientia perseuerans immortalis futurus sine corporis morte.

Et impeccabilis.

Inobediens post animæ etiam corporis mortē sibi conscisceret.

*for. multaretur

8. ET capite decimotertio: Peccans ille qui sine peccandi necessitate creatus est, in eo quod animæ sanitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogitandi quæ ad Deum pertinent, amisit protinùs facultatem. Oblitus est enim manducare panem suum, & expoliatus vestimento fidei, carnaliúmque concupiscentiarum vulneribus sauciatus, sic iacuit oppressus ditione peccati, vt nullatenùs aliquod bonæ voluntatis initium habere potuisset, nisi hoc Deo gratis donante sumpsisset. Seruus quippe factus peccati, liber factus iustitiæ. Et ideò à iustitia factus est alienus, qui spontè dominio est iniquitatis addictus.

Psal.101.

Rom.6.

9. BERNARDVS sermone primo de Annunciatione beatæ Mariæ: Videre mihi videor, dilectissimi, quatuor virtutibus his amictum primum hominem ab ipso suæ creationis exordio, & (vt propheta meminit) vestimento salutis indutum. Est enim in his quatuor illa salutis integritas: nec sine his omnibus potest constare salus: præsertim cùm nec possint esse virtutes si ab inuicem separentur. Acceperat ergò homo misericordiam, custodem scilicet atque pedisequam, vt ipsa præueniret, ipsa & sequeretur eum, ipsáque protegeret & conseruaret vbiquè. Vides qualem nutritium contulit paruulo suo Deus, qualem dedit pedisequam homini recèns orto. Sed erat illi necessarius etiam eruditor tanquàm ingenuæ & rationabili creaturæ, vt non sicut iumentum aliquod custodiretur, sed tanquàm paruulus educaretur. Cui sanè magisterio nemo poterat aptior inueniri, quàm veritas ipsa quæ eum in agnitionem summæ perduceret aliquando veritatis. Interìm verò nè sapiens inueniretur vt malum faceret, essétque peccatum ei tanquàm scienti bonum, & minimè facienti: iustitiam quoquè qua regeretur accepit. Adhuc autem & pacem qua foueretur & delectaretur, addidit manus benignissima creatoris. Pacem vtiquè duplicem, vt nec intùs pugnæ, nec foris timores, id est, nec caro concupisceret aduersùs spiritum: nec esset ei creatura vlla formidini. Nam & bestijs omnibus liberè imposuit nomina: & serpens ipse, qui violentia non præsumpsit, fraude magis eum aggressus est. Quid huic deerat, quem misericordia custodiebat, docebat veritas, regebat iustitia, pax fouebat? Sed heu homo iste ad multam perniciem & insipientiam sibi, descendit de Hierusalem in Hierico. Siquidem incidit in latrones, à quibus & ante omnia legitur despoliatus. An non despoliatus, qui Domino veniente nudum se esse conqueritur? Nec verò poterat reuestiri, vel ablata sibi recipere vestimenta, nisi Christus amitteret sua. Sicut enim viuificari in anima nisi interueniente corporali morte Christi non potuit, ità nec reuestiri sine eius despoliatione. Et vide si non propter has quatuor partes vestimenti quod amiserat primus & vetus homo, in totidem quoquè diuisa sunt secundi & noui hominis vestimenta. An fortè quæris & tunicam inconsutilem, quæ non diuiditur, sed sorte prouenit? Ego diuinam arbitror esse imaginem, quæ nimirùm non assuta, sed insita atque ipsi impressa naturæ, diuidi scindíque non potest. Ad imaginem nempe & similitudinem Dei factus est homo: in imagine arbitrij libertatem, virtutes habens in similitudine. Et similitudo quidem perijt, veruntamen in imagine pertransit homo. Imago siquidem in gehenna ipsa vri poterit, non exuri: ardere, sed non deleri. Hæc ergò non scinditur, sed sorte prouenit. Et quocunquè perueniat anima, simul & ipsa erit. Nam similitudo non sic, sed aut manet in bono: aut si peccauerit anima, mutatur miserabiliter, iumentis insipientibus similata. Sed quia spoliatum virtutibus quatuor hominem diximus, quonam modo singulis sit spoliatus, congruum est vt dicamus. Perdidit homo iustitiam, cùm Eua serpentis, Adam mulieris voci obediuit potiùs quàm diuinæ. Erat tamen residuum aliquid, quod apprehendere possent, id quo Dominus suo illo scrutinio innuebat: sed abiecerunt etiam illud, conuersi in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Prior enim iustitiæ portio, non peccare: secunda, per pœnitentiam damnare peccatum. Perdidit & misericordiam, cùm sic exarsit Eua in concupiscentia sua, vt nec sibi, nec viro, nec filijs parceret nascituris, simul omnes terribili maledicto & necessitati mortis addicens. Adam quoquè indignationi diuinæ mulierem pro qua peccauerat, obiecit: quasi post tergum eius volens declinare sagittam. Vidit enim mulier lignum quòd esset pulchrum visu, & ad vescendum suaue, & à serpente audierat tanquàm deos se futuros. Funiculus triplex difficilè rumpitur, curiositatis, voluptatis, & vanitatis. Hæc sola mundus habet, concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ. His abstracta & illecta misericordiam omnem crudelis mater abiecit. Sic & Adam qui mulieri malè misertus est vt cum ea peccaret, benè noluit misereri vt pœnam sustineret pro ea. Priuata est etiam mulier veritate, primò quidem malè detorquens quod audierat, Morte morieris: & dicens, Nè fortè moriamur: demùm serpenti credens penitùs abneganti & dicenti, Nequaquàm moriemini. Priuatus est & Adam veritate, vbi eam confiteri erubuit, folia, hoc est, excusationum operimenta prætendens. Siquidem ipsa dicit: Qui erubuerit me coram hominibus, erubescam & ego eum coram patre meo. Pacem quoquè protinùs amiserunt, quia non est pax impijs, dicit Dominus. Nónne enim contrariam legem inuenerant in membris suis, quos de nouo pudere cœperat nuditatis? Timui ego, inquit, eò quòd nudus essem. Non sic miser non sic paulò antè timebas, non quærebas folia, licèt corpore nudus sicut & modò.

Homo quatuor virtutibus in prima creatione ornatus.

I. Misericordia.

II. Veritas.

III. Iustitia.

IIII. Pax.

Luc.10.

Iisdem spoliatus, recuperare ea nisi per Christum non potuit.

Imago Dei & similitudo ad quā homo factus in quibus cōsistant.

Iustitia quomodò amissa

Iustitiæ duo membra.

Misericordia quo sit amissa

Veritas vt sit perdita.

Luc.9.

Pax etiam in impietatem prolapsos deserit.

Genes.3.

10. PROSPER contra Collatorem, capite vigesimoprimo: Scientiam boni Adam tunc habebat,

Digitized by Google

bat, quando bonum sanctúmque mandatum Dei fideli corde seruabat, & erat iustus manens in imagine creatoris sui, legisque eius non obliuiscens. Postquàm autem se, hoc est, imaginem & templum Dei deceptori suo subdidit, perdidit boni scientiam, quia perdidit bonam conscientiam. Iustitiam enim iniquitas depulit, humilitatem superbia destruxit, continentiam concupiscentia elisit, infidelitas rapuit fidem, captiuitas abstulit libertatem: nec potuit illic vlla portio residere virtutum, quò tanta irruperat turma vitiorum. Nemo enim potest duobus dominis seruire. Et, Qui facit peccatum, seruus est peccati. Et, A quo quis superatus est, ei seruus addictus est. Nemo autem seruit nisi cum aliqua libertate: & nemo liber est, nisi cum aliqua seruitute, dicente Apostolo: Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergò fructum habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc autem liberi à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum in sanctificationem, finem verò vitam æternam. Qui itaque seruit diabolo, liber est à Deo.

Luc.6. Ioan.8. 2.Pet.2. Rom.6.

11. GENESIS secundo capite, 12. ET tertio, vt suprà testimonio primo & secundo.

13. AD Romanos quinto capite: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: & ità in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt.

14. CONCILIVM Mileuitanum canone primo: Placuit ergò omnibus Episcopis, qui fuerunt in hac sancta Synodo, constituere hæc, quæ in præsenti concilio definita sunt: vt quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ità vt siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito sed necessitate naturæ, anathema sit.

Adam mortalis peccati merito, non naturæ necessitate.

15. AVGVSTINVS libro decimotertio de ciuitate Dei, capite duodecimo: Cùm requiritur, quam mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus, si ab eo mandatum transgrederentur acceptum, nec obedientiam custodirent: vtrùm animæ, an corporis, an totius hominis, an illam quæ secunda dicitur: respondendum est, Omnes. Prima enim constat ex duabus: secunda ex omnibus tota. Sicut enim vniuersa terra ex multis terris, & vniuersa Ecclesia ex multis constat Ecclesijs; sic vniuersa mors ex omnibus: quoniã prima constat ex duabus: vna animæ, altera corporis; vt sit prima totius hominis mors, cùm anima sine Deo & sine corpore ad tempus pœnas luit: secunda verò, vbi anima sine Deo cum corpore pœnas æternas luit. Quando ergò dixit Deus primo illi homini, quem in paradiso constituerat, de cibo vetito: Quacunque die ederitis ex eo, morte moriemini: non tantùm primæ mortis partem priorem, vbi anima priuatur Deo: nec tantùm posteriorem, vbi corpus priuatur anima: nec solùm ipsam totam primam, vbi anima & à Deo & à corpore separata punitur: sed quicquid mortis est vsq; ad nouissimam, quæ secunda dicitur, & qua est nulla posterior, comminatio illa complexa est.

Quamnã Deus mortem transgressori Adamo sit cõminatus. Genes.2.

16. ET libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite secundo: Qui dicunt Adam sic creatum, vt etiam sine peccati merito moreretur, non pœna culpæ, sed necessitate naturæ: profectò illud quod in lege dictum est; Qua die ederitis, morte moriemini: non ad mortem corporis, sed mortem animæ quæ in peccato fit, referre conantur. Qua morte mortuos significauit Dominus infideles, de quibus ait; Sine mortuos sepelire mortuos suos. Quid ergò respondebunt, cùm legitur hoc Deum primo homini etiam post peccatum increpando & damnando dixisse, Terra es, & in terram ibis? Neque enim secundùm animam, sed quod manifestum est secundùm corpus terra erat, & morte eiusdem corporis erat iturus in terram. Quanuis enim secundùm corpus terra esset, & corpus in quo creatus est animale gestaret, tamen si non peccâsset, in corpus fuerat spiritale mutandus, & in illam incorruptionem quæ fidelibus ac sanctis promittitur, sine mortis periculo tranfiturus. Cuius rei desiderium nos habere non solùm ipsi sentimus in nobis, verumetiam admonente Apostolo cognoscimus, vbi ait: Etenim in hoc ingemiscimus, habitaculum nostrum, quod de cælo est, superindui cupientes &c. Proindè si non peccâsset Adam, non erat expoliandus corpore, sed superuestiendus immortalitate, & incorruptione, vt absorberetur mortale à vita: id est, ab animali in spiritale tranfiret.

Matth.8. Luc.9. Genes.3. Immortalis futurus sine corporis morte Adam si peccâsset. 2.Cor.5.

17. ITEM capite quarto: Sunt & alia testimonia quibus euidentissimè appareat, non tantùm spiritus, sed etiam corporis mortem propter peccatum meruisse genus humanum. Ad Romanos Apostolus dicit: Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam &c. Puto quòd non expositore, sed tantùm lectore opùs habet tam clara & aperta sententia. Corpus, inquit, mortuum est, non propter fragilitatem terrenam, quia de terræ puluere factum est, sed propter peccatum: quid ampliùs quærimus? Et vigilantissimè non ait, mortale: sed, mortuum.

Corpora morti peccãdo se obnoxium fecit homo. Rom.8.

18. IBIDEM capite sexto: Mirum si aliquid quæritur hac manifestatione liquidius; nisi fortè audiendum est, quòd huic perspicuitati contradicitur, vt mortuum corpus secundùm illum modum hîc intelligamus quo dictum est; Mortificate membra vestra quæ sunt super terram. Sed hoc modo corpus propter iustitiam mortificatur, non propter peccatum. Vt enim operemur iustitiam, mortificamus membra nostra quæ sunt super terram. Aut si putant idcò additum, propter peccatum, vt non intelligamus quia peccatum factum est, sed vt peccatum non fiat, tanquàm diceret, corpus quidem mortuum est, propter non faciendum peccatum: Quid sibi ergò vult quod cùm adiunxisset, Spiritus autem vita est: addidit, propter iustitiam? Suffecerat enim sic adiungere vitam spiritus, vt etiam hîc subaudiretur propter non faciendum peccatum: vt sic vtrunque propter vnam rem intelligeremus, & mortuum esse corpus, & vitam esse spiritum propter non faciendum peccatum. Ità quippe etiam si tantummodò vellet dicere, propter iustitiam, hoc est, propter faciendam iustitiam, vtrunque ad hoc posset referri, & mortuum esse corpus, & vitam esse spiritum propter faciendam iustitiam. Nunc verò & mortuum dixit esse corpus propter peccatum, & spiritum vitam esse propter iustitiam; diuersa merita diuersis attribuens rebus; morti quidem corporis, meritum peccati; vitæ autem spiritus, meritum iustitiæ. Quocirca si, vt dubitari non potest, spiritus vita est propter iustitiam, hoc est, merito iustitiæ: profectò corpus mortuum propter peccatum, quid aliud quàm merito peccati intelligere debemus aut possumus, si apertissimum scripturæ sensum non pro arbitrio peruertere ac detorquere conamur? Huc etiam verborum consequentium lumen accedit. Cùm enim præsentis temporis gratiam determinans diceret, mortuum quidem esse corpus propter peccatum, quia in eo nondùm per resurrectionem renouato, peccati meritum manet, hoc est, necessitas mortis; spiritum autem vitam esse propter iustitiam, quia licèt adhuc corpore mortis huius oneremur, iam secundùm interiorem hominem cœpta renouatione in fidei iustitiam respi-

Reijcit falsas expositiones dicti loci Pauli. Rom.8. Coloss.3. Rom.8. Mors corporis, peccati meritum: vita, spiritus iustitiæ.

Digitized by Google

respiramus: tamen nè humana ignorantia de resurrectione corporis nihil speraret, etiam ipsum quod propter meritum peccati in præsenti seculo dixerat mortuum, in futuro propter meritum iustitiæ dicit viuificandum, nec sic vt tantùm ex mortuo viuum fiat, verumetiam ex mortali immortale.

19. TERTVLLIANVS libro de Anima, capite quinquagesimosecũdo: Opus mortis, separationẽ carnis atq; animę, bifariam distinxit humanus adfectus, in ordinariam & extraordinariam formam. Ordinariam quidẽ naturę deputans placidæ cuiusq; mortis: extraordinariam verò præter naturam iudicãs, violenti cuiusq; finis. Qui autem primordia hominis nouimus, audẽter determinamus mortem non ex natura secutam hominem, sed ex culpa, ne ipsa quidem naturali. Facilè autem vsurpari naturæ nomen in ea quæ videtur à natiuitate ex accidentia adhæsisse. Nam si homo in mortem directò institutus fuisset, tunc demùm mors naturæ asscriberetur. Porrò non in mortem institutum eum probat ipsa lex, conditionali comminatione suspendens, & arbitrio hominis addicens mortis euentum. Deniquè si non deliquisset, nequaquàm obijsset. Ità non erat natura quod ex oblationis potestate accidit per voluntatem, non ex instituti auctoritate per necessitatem.

Gen. 1. & 3. Mors non ex natura hominis secuta, sed ex culpa voluntaria.

Si homo non peccâsset, nõ morerctur.

20. FVLGENTIVS libro de incarnatione & gratia, capite duodecimo: Nisi præcessisset in peccato mors animæ, nunquàm corporis mors in supplicio sequeretur. Hoc Apostolica docet auctoritas, quæ ait: Corpus quidem mortuum propter peccatum. Ideò post peccatũ voluntaria præuaricatione commissum, sententiam Dei punientis hoc audire meruit sermone peccator: Terra es, & in terram ibis. Homo igitur in terram carne non iret, si terra peccando non fieret.

Mors animæ est causa mortis corporis.

Rom. 8.

Genes. 3.

21. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima in Genesim: Quæstio hîc nascitur. Dixit, inquit, Deus, Quocunq; die comederitis ex eo, morte moriemini: multorum autem annorũ numero ostenditur vixisse illos post inobedientiam, & cibi vetiti esum. Et quæstio quidem aliqua esse videtur his qui à superficie salutant diuinas literas: At si quis magno studio aures adhibeat, manifestum est quod dicitur, neque quæstio fuerit attendenti. Nam licèt multos annos vixerint, attamen à quo tempore audierunt, Terra es, & in terram abibis: & sententiam acceperunt mortis, mortales fuerunt: & ex illo tempore fuerunt perindè àc si quis illos dicat mortuos fuisse. Hoc igitur & scriptura significans, dixit, Quocunque die comederitis, morte moriemini: hoc est, sententiam accipietis, mortales posthàc vos futuros. Sicut in humanis iudicijs, quando quis sententia lata vt capite mulctetur, iterùm in carcerem conijcitur, & licèt ibi multo tempore agat, nihil meliùs tamen habet defunctis & mortuis, vtpotè iam per sententiam mortuus: eodem modo & illi, ab eo die à quo mortalitatis sententiã acceperunt, tametsi longo tempore durauerint, nihilominùs sententia mortui erant.

Post lapsum quamuis non statim mortuus, at mortalis tamen esse cœpit homo.

22. BERNARDVS in sermone ad milites templi, capite vndecimo: Peccatum præcessit, vt sequeretur mors: quod sanè si cauisset homo, mortem non gustâsset in æternum. Peccando itaque vitam amisit, & mortem inuenit, quoniam quidem & Deus ità prędixerat, & iustum profectò erat vt si peccaret homo, moreretur. Quid nanque iustius poterat quàm recipere talionem? Vita siquidem Deus animę est, ipsa corporis. Peccando voluntariè volens perdidit viuere, nolens perdat & viuificare. Spontè repulit vitam, cùm viuere noluit, non valeat eam dare cui vel quatenùs voluerit. Noluit anima regi à Deo, non queat regere corpus. Si non paret superiori, inferiori cur imperet? Inuenit conditor suam sibi rebellem creaturam, inueniat anima suam sibi rebellem pedisequam. Transgressor inuentus est homo diuinæ legis, inueniat ipse aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuantem se in legem peccati. Porrò peccatum (vt scriptum est) separat inter nos & Deum, separet proindè etiam mors inter corpus nostrum & nos. Non potuit diuidi à Deo anima nisi peccãdo, nec corpus ab ipsa nisi moriendo. Quid itaque austerius pertulit in vltione, id solum passa à subdito, quod præsumpserat in authorem? Nihil profectò congruentius quàm vt mors operata sit mortem, spiritualis corporalem, culpabilis pœnalem, voluntaria necessariam.

Non moriturus homo nisi peccâsset.

Vltionem iustam ac talionem homo post peccatũ recepit.

23. AVGVSTINVS libro decimotertio de Trinitate, capite duodecimo: Quadã iustitia Dei in potestatem diaboli traditum est genus humanum, peccato primi hominis in omnes vtriusque sexus commixtione nascentes originaliter transeunte, & parentum primorum debito vniuersos posteros obligante. Hæc traditio priùs in Genesi significata est, vbi cùm serpenti dictum esset, Terram manducabis: homini dictum est, Terra es, & in terram ibis. Eo quod dictum est, in terram ibis: mors corporis prænunciata est, quia nec ipsam fuerat experturus, si permansisset vt factus est rectus. Quod verò viuenti ait, Terra es: ostendit totum hominem in deterius commutatum. Tale est enim, Terra es: quale istud, Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt. Tunc ergò demonstrauit eum ei traditum, cui dictum fuerat, terram manducabis. Apostolus autem apertiùs hoc prædicat, vbi dicit; Et vos cùm essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulâstis secundùm seculum mundi huius, secundùm principem potestatis aëris, spiritus huius qui nunc operatur in filijs diffidentiæ, in quibus & nos omnes aliquando conuersati sumus in desiderijs carnis nostræ, facientes voluntates carnis & affectionum; & eramus natura filij iræ, sicut & cęteri. Filij diffidentię sunt infideles, & quis hoc non est antequàm fidelis fiat? Quocirca omnes homines ab origine sub principe sunt potestatis aëris, qui operatur in filijs diffidentiæ. Et quod dixi ab origine, hoc est quod dicit Apostolus, natura & se fuisse sicut cæteros: natura scilicet vt est deprauata peccato, non vt recta creata ab initio. Modus autem iste quo traditus est homo in diaboli potestatem, non ità debet intelligi, tanquàm hoc Deus fecerit, aut fieri iusserit: sed quòd tãtùm permiserit, iustè tamen. Illo enim deserente peccantem, peccati author ilicò inuasit. Nec ità sanè Deus deseruit creaturam suam, vt non se illi exhiberet Deum creantem & viuificantem, & inter pœnalia mala etiam bona malis multa præstantem.

Iustè in diaboli potestatem traditũ genus humanum.

Genes. 3.

Nõ fuisset homo moriturus, si mansisset rectus.

Genes. 6.

Ephes. 2.

Homo Deum peccando deserẽs, iustè ab eodem desertus in diaboli potestatem venit.

24. ET libro tertio Hypognosticon, capite secundo: Quid est autem; Et reliquit illum in manu consilij sui; nisi dimisit eum in possibilitate liberi arbitrij sui? In manu enim possibilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia, qua primus homo stare potuisset, si seruare mandata Domini voluisset. Hac ergò per inobedientiam desolatus homo, iudicio iusto factus est serpenti, id est, diabolo cui maluit obedire quàm Deo, captiuus. Et ideò scriptum est; A quo enim quis superatus est, huic & seruus addictus est. Et iterùm; Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati.

Eccli 15.

2. Pet. 2.

Ioan. 8.

25. BERNARDVS epistola centesima nonagesima ad Innocentium Pontificem contra hæresim Petri Abailardi: Mysterium nostræ redemptionis temerarius scrutator maiestatis aggrediens, in ipso statim suæ disputationis exordio Eccleśiasticorum doctorum vnam omnium de hac re dicit esse sententiam, & ipsam ponit, ac spernit, & gloriatur se habere meliorem: non

Hęreticus homo omnium Patrum sen-

Digitized by Google

tentiæ suam arroganter præfert.

non veritus, contra præceptum Sapientis, transgredi terminos antiquos quos posuerunt patres nostri. Sciendum est, ait, quòd omnes doctores nostri post Apostolos in hoc conueniunt, quòd diabolus dominium & potestatem habebat super hominem, & iure eum possidebat, ideò scilicet quòd homo ex libertate arbitrij quam habebat, sponte diabolo consensit. Aiunt nanque quòd si quis aliquem vicerit, victus iure victoris seruus constituitur. Ideò, inquit, sicut dicunt doctores, hac necessitate incarnatus est filius Dei, vt homo qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis iure liberaretur à iugo diaboli. Sed vt nobis videtur, ait, nec diabolus vnquàm ius aliquod in homine habuit, nisi fortè Deo permittente, vt carcerarius: nec filius Dei vt hominem liberaret, carnem assumpsit. Quid in his verbis intolerabilius iudicem, blasphemiam an arrogantiam? Quid damnabilius, temeritatem, an impietatem? An non iustiùs os loquens talia fustibus tunderetur, quàm rationibus refelleretur? Nónne omnium meritò in se prouocat manus, cuius manus contra omnes? Omnes, inquit, sic: sed non ego sic. Et paucis interiectis: Ad Prophetas te ducam. Loquitur sub typo Hierusalem, ad populum acquisitionis, non propheta, sed in propheta Dominus, dicens:

Sophon.3.

Saluabo te, & liberabo te, noli timere. Quæris à qua potestate? Non enim vis vt diabolus in hominem habeat vel habuerit potestatem. Fateor nec ego. Non tamen idcirco non habet, quia ego & tu hoc nolimus. Si non confiteris tu, nec cognoscis: cognoscunt & dicunt qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici. Quod minimè negares & tu, si non esses sub manu inimici. Non potes gratias agere cum redempt is, qui redemptus non es. Nam si redemptus esses, redemptorem agnosceres, & non negares redemptionem. Nec quærit redimi, qui se nescit captiuum.

Psal.106. Diabolum in homine potestatè accepisse asseritur

Qui autem scierunt, clamauerunt ad Dominum, & Dominus exaudiuit eos, & redemit eos de manu inimici. Et vt intelligas hunc inimicum qui fit, Quos redemit, ait, de manu inimici: de regionibus congregauit eos. Et infrà: Redemit & congregauit, redemit autem de manu inimici. Non dicit inimicorum, sed inimici. Inimicus vnus, regiones multæ. Siquidem non de regione, sed de regionibus congregauit eos, à solis ortu & occasu, ab Aquilone & mari. Quis iste vnus tam potens dominus, qui non vni præfuit regioni, sed omnibus? Non alius, vt arbitror, quàm ille qui ab alio propheta dicitur absorbere fluuium, id est, genus humanum, & non mirari: habere autem fiduciam quòd & Iordanis, hoc est electio ipsa influat in os eius. Beati qui sic influunt vt effluant, qui sic intrant vt exeant. Sed quid? nondùm fortè credis prophetis sic sibi concinentibus de diaboli potestate in hominem. Veni mecum, & ad Apostolos. Dixisti nempe te non sentire cum illis qui post Apostolos venerunt: assentias vel Apostolis: si fortè & tibi contingat quod vnus eorum loquitur de quibusdam: Nequando, inquiens, det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Paulus est iste, qui homines à diabolo captiuos teneri asserit ad eius voluntatem. Audis, ad eius voluntatem, & negas potestatem? Si & Paulo non credis, veni iam ad ipsum Dominũ: si fortè audias & quiescas. Nempe ab ipso appellatur princeps huius mundi, & fortis armatus, possessorq; vasorum: & dicis eum non habere potestatem in homines? Nisi tu aliud putas hoc loco intelligi atrium quàm mundum, vasa quàm homines. Quòd si atrium diaboli mundus erat, & homines vasa eius: quomodò non dominabatur in hominibus? Ait item Dominus capientibus se: Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Potestas ista non latuit illum qui dicebat: Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij claritatis suæ. Hanc ergò Dominus nec in se quidem negauit diaboli potestatem, sicut nec Pilati, qui membrum erat diaboli. Ait siquidem: Non haberes potestatem in me vllam, nisi data tibi fuisset desuper. Quòd si in viride lignum intantùm grassata est ista desuper data potestas, aridum quomodò non fuit ausa contingere? Nec iniustam puto iste causabitur potestatem datam desuper. Discat ergò diabolum non solùm potestatem, sed & iustam habuisse in homines, vt consequenter & hoc videat, venisse vtique in carne Dei filium propter liberandos homines. Cæterùm etsi iustam dicimus diaboli potestatem, non tamen & voluntatem. Vndè non diabolus qui inuasit, non homo qui meruit, sed iustus Dominus qui exposuit. Non enim à potestate, sed à voluntate iustus iniustúsve quis dicitur. Hoc ergò diaboli quoddam in hominem ius etsi non iure acquisitum, sed nequiter vsurpatum, iustè tamen permissum. Sic itaque homo iustè captiuus tenebatur, vt tamen nec in homine nec in diabolo illa esset iustitia, sed in Deo. Iustè igitur homo addictus, sed misericorditer liberatus.

Luc. 22.

Coloss. 1.

Ioan. 19.

Diaboli iusta potestas, non voluntas.

26. AD Hebræos secundo capite: Quia ergò pueri communicauerunt carni & sanguini: & ipse similiter participauit eisdem: vt per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolum.

27. CONCILIVM Arausicanum secundum, capite primo: Si quis per offensam præuaricationis Adæ, non totum, id est, secundùm corpus & animam, in deterius dicit hominem commutatum; sed animi libertate illæsa durante, corpus tantummodò corruptioni credit obnoxium, Pelagij errore deceptus, aduersatur scripturæ dicenti: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. &, Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis? Et à quo quis superatur, eius & seruus addicitur.

Totus Adam secũdùm corpus & animã in deterius cõmutatus.

Pelagij error.

Ezech. 18. Rom. 6.

2. Pet 2.

28. GENNADIVS, vel quisquis author est, libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimooctauo: Si quis per offensam &c. vt capite illo secundi concilij Arausicani.

29. AVGVSTINVS libro decimotertio de Trinitate, capite duodecimo: Quod viuenti ait, Terra es: ostendit totum hominem in deterius commutatum.

Iob 40.

30. ET libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite decimoquinto: Quia contemptus est Deus iubẽs, qui hominem creauerat, qui ad suam imaginem eum fecerat, qui cæteris animalibus præposuerat, qui in paradiso constituerat, qui rerum omnium copiam salutísque præstiterat, qui præceptis nec pluribus, nec grandibus, nec difficilibus onerauerat, sed vno breuissimo atque leuissimo ad obedientiæ salubritatem adminiculatus fuerat, quo eam creaturam, cui libera seruitus expediret, se esse Dominum commonebat: iusta damnatio subsequuta est, talísque damnatio, vt homo qui custodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne spiritalis, fieret etiam mente carnalis: & quia sua superbia sibi placuerat, Dei iustitiâ sibi donaretur: nec sicut affectabat, in sua esset omnimoda potestate, sed à seipso quoquè dissentiens, sub illo cui peccando consensit, pro libertate quam concupiuit, duram miserámque ageret seruitutem, mortuus spiritu volens, & corpore moriturus inuitus: desertor æternæ vitæ, etiam æterna, nisi gratia liberaret, morte damnatus.

2. Tim. 2.

Ioan. 14.

Miserabilis metamorphosis.

II.

De peccato Adæ in omnes homines transfuso.

A. NE-

Digitized by Google

Ex cā. 2. eiusdem sess. 5.

A. NEQVE verò Adæ præuaricatio sibi soli, sed etiam eius propagini [a] & toti posteritati nocuit, vt qui acceptam à Deo sanctitatem & iustitiam sibi [b] nobisque perdiderit, & per inobedientiæ peccatum inquinatus, non mortem & pœnas corporis [c] tantùm, verumetiam peccatum (quod mors est animę) in omne genus humanum transfudit. Id quod Apostolus confirmans dixit, [d] *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ità in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt.*

1 Ex can. 3. 5. sess.

B. [1] Vndè Adæ peccatum, quod origine vnum est, & propagatione [e], non imitatione transfusum omnibus, inest vnicuique [f] proprium, aliquo remedio expiari necesse est ad vitam

2 Ex cap. 1. sess. 6.

æternam consequendam. [2] Nam ex eo immundi, &, vt Apostolus [g] inquit, natura filij iræ, tum serui peccati, diaboli & mortis omnes efficiuntur, [3] excepta interim Beata & immaculata [h] virgine Maria Dei genitrice, quam hoc loco, vbi de peccato originali agitur, non comprehendimus.

3 Ex append. sess. 5.

a Rom. 5. c d 1. Cor 15. c Eccli 25. d Cōcil. 2. Arausc. can. 2. Aug in Enchir. c. 26. lib. 2. Hypogn. c. 1. & seq. lib. 15 de ciuit. Dei, c. 3. 14. & lib. 14. cap. 1. Prosper lib. 1. de vocat. gent. cap. 7. & ad capitula Gallorum cap. 8.

b Prosp. cōtra Collator. cap. 19. & ad tria prima dub. Genuens. Fulgent. de incar. & gratia Christi, cap. 13.

c Gennad. de eccles. dogmat. ca. 39. Augusti. in Ench. cap. 26. lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 1. de prędest. & grat. cap. 3. lib. 6. contra Iulian. c. 12. 20. 24. & 26. Fulgent. de incar. & gratia Christi, cap. 14. 15 de fide ad Petrum c. 25. Prosp. lib. 2. de vita contemp cap. 20. & contra Collat. c. 20. lib. de ingratis cap 40. & 27. Petrus Diac. de incarn & grat. Christi, cap. 6.

d Rom. 5 b

e Augusti. lib. 2. cont. Pelag. & Celest. cap. 15. 16. lib. 1. de peccat. meri. c. 9. 10. 11. 12. & 13. lib. 2. Hypognos. c. 4. Epistola 86. quæst. 3. lib. 6. cont. Iulian. cap. 24. serm. 14. de verb. Apost. c. 14. & seq.

f Idem lib. 3. de peccat merit. cap. 8. lib. 6. contra Iulian. cap. 10.

g Ephes. 2. a Fulgent. de fide ad Petrum cap. 26.

h Aug. de nat. & gratia cap 36. Vide extrauag. comm. lib. 3. de reliq. & veneras. Sanct. Conc. Tridē. sess. 5. in fine decreti de peccat. origin.

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos quinto capite: Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hūc mundum intrauit, & per peccatum mors: & ità in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Vsque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex non esset. Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ità & donū. si enim vnius delicto multi mortui sunt: multò magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et non sicut per vnum peccatum, ità & donum. nam iudicium quidem ex vno, in condemnationem: gratia autem ex multis delictis, in iustificationem. Si enim in vnius delicto mors regnauit per vnum: multò magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabūt per vnum Iesum Christum. Igitur sicut per vnius delictum, in omnes homines in condemnationem: sic & per vnius iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ità & per vnius obeditionem, iusti constituentur multi.

Originalē peccatum omnes Adæ posteri contrahunt cum pœna.

Rom. 5.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto capite: Quoniam per hominem mors: & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur: ità & in Christo omnes viuificabuntur.

3. ECCLESIASTICI vigesimoquinto: A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur.

4. CONCILIVM Arausicanum secundum canone secundo: Si quis soli Adæ præuaricationem suam, non & eius propagini, asserit nocuisse, aut certè mortē tantùm corporis, quæ pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est animæ, per vnum hominem in omne genus humanum transijsse testatur, iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti; Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors in omnes homines pertransit, in quo omnes peccauerunt.

Adæ præuaricatio præter corporis, etiam animæ mortē, id est, peccatum in posteros trāsmisit. Rom. 5.

5. AVGVSTINVS capite vigesimosexto Enchiridij ad Laurentium: Post peccatum exul effectus, (loquitur de Adamo) stirpem quoquè suam, quam peccando in se tanquàm in radice vitiauerat, pœna mortis & damnatione obstrinxit: vt quicquid prolis ex illo & simul damnata per quā peccauerat coniuge, per carnalem concupiscentiam, in qua inobedientiæ pœna similis retributa est, nasceretur, traheret originale peccatum, quo traheretur per errores dolores; diuersos ad illud extremum cum desertoribus angelis vitiatoribus & possessoribus & consortibus suis sine fine supplicium. Sic per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ità in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Mundum quippe appellauit eo loco Apostolus vniuersum genus humanum.

6. ET libro secundo Hypognosticon contra Pelagianos & Celestianos: Peccatum Adæ, aiunt, neminem nocuit, nisi solum ipsum. Respondemus, Si peccatum primorum hominum solis obfuit illis, & nemini nostrūm; quemadmodùm quæ in illos pro peccato lata est, in nos sententia pertransiuit, in quos non transiuit & culpa? Nisi fortè secundùm vos iniustus Deus, qui expertes eorum delicti, passus est nos eorum pœnæ adstringi vinculo. Hæc est enim in illis post peccatum diuina sententia, postquàm scilicet suasor ad præuaricandum maledictus est serpens. Mulieri autem dixit Deus, Multiplicans multiplicabo mœrores tuos, & gemitum tuum. In tristitia paries filios, & ad virum tuum conuersio tua, & ipse dominabitur tui. Et Adæ dixit, Quoniā audisti vocem mulieris tuæ, & manducāsti de ligno, de quo præceperam tibi de hoc solo nè manducares: maledicta terra &c. Hac nos pœnæ sententia colligatos, ipsa sibi humana natura totum per orbem terrarum diffusa testimonium perhibet, dum se paternis cruciatibus sanctæ legis testimonio peruidet laborare. Quod qua iustitia, si hæredes parentum peccati non sumus, patimur? Si vobis solis æquitas suppeditat naturalis, qua iustiora sint iudicia vestra quàm Dei, inter nos & Deum residentes in superbiæ solio iudicate. Adā igitur factus est absque peccato natura: cùm verò peccauit homo, natura peccauit, & facta est natura iam peccatrix, id est vitium habens peccati, non ipsa effecta vitium vel peccatum. Post peccatum ergò homo peccator dictus est, non homo peccatum. Peccator enim à peccando, non homo à peccando dicitur. Et ideò peccator homo genuit hominem, sine dubio peccatorem; quia de natura vt dixi peccato vitiata, non nisi natura nascitur vitiosa, id est peccatrix: secundùm quod ait Apostolus Paulus, Qualis terrenus, tales & terreni. Et hoc quomodò, nisi

Peccati Adæ non ipsi tantùm nocuit, sed etiam nobis.

Genes. 3.

Peccati parentum primorum sumus hęredes.

Homo peccator, no peccatum.

1. Cor. 15.

dò, nisi per seminis sparsionem? Deinceps capite secundo: Sed ais mihi è diuerso veniens; Ergò semen peccatum est? Iam superiùs dixi, quia cùm peccauit homo, natura peccauit, cuius sunt semina; & semen ergò vitiatum est, non vitium, sicut scriptum est; Semen enim maledictum erat ab initio. Maledictum videlicet post peccatum, quia maledicta, inquit, terra in operibus tuis. Sed vitium trahi non potest protoplasti, neque esse homini sine seminis effusione. Quod confirmat Apostolus dicens, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, &c. Audis itaque per vnum hominem peccatum intrâsse in mundum, & per peccatũ mortem, & ità in omnes homines pertránsisse, in quo omnes peccauerunt: & audes dicere hæretice, Adæ peccatum nulli nisi soli nocuit ipsi? Et verè tunc soli nocuit, cùm solus esset ipse, & Eua mulier eius. Sed in illis vnis omnes eramus, quia natura humani generis erant, sicut in nobis omnibus illi vni sunt, quia natura eorum sumus. Et capite tertio: Sed respondentes, dicitis, vt dicere consueuistis: Apostolus si voluisset intelligi, quia per seminum conceptionem dicebat peccatum in omnes homines pertransisse, non per vnum hominem dixisset, sed per duos homines, quia sine fœmina de solo masculo homo nasci non potest. Si cordis oculos non amisistis, attendite dictum esse, Iam non sunt duo, sed vna caro: Et iterùm, Erunt duo in carne vna. Nam ideò per vnum hominem dixit Apostolus, quia cùm in viro suo mulier vna sit caro, in semine progenies imputatur. Audite adhuc & alium sapientissimum, dicentem ad vestram confusionem: Ex muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur. Ecce hæretice, factum est tibi satis, per duos homines in humanum genus peccatum vel mortem pertransisse.

Sap.10.

Genes.3.

Rom.5.

Genes.2.

Eccli 25.

7. ITEM libro decimotertio de ciuitate Dei, capite tertio: In primo igitur homine per fœminam in progeniem transiturum vniuersum genus humanum fuit, quando illa coniugum copula diuinam sententiam suæ damnationis excepit. Et quod homo factus est, non cùm crearetur, sed cùm peccaret & puniretur, hoc genuit, quantum quidem attinet ad peccati & mortis originem. Non enim ad infantilem hebetudinem, & infirmitatem animi & corporis, quam videmus in paruulis, peccato vel pœna ille redactus est, quæ Deus voluit esse tanquàm primordia catulorum, quorum parentes in bestialem vitam mortalémque deiecerat: sicut scriptum est, Homo cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est pecoribus non intelligentibus, & similis factus est illis. Non ergò ad ista infantilia rudimenta præsumptione illicita, & damnatione iusta prolapsus vel impulsus est primus homo; sed hactenùs in eo natura humana vitiata atque mutata est, vt repugnantem pateretur in membris inobedientiam concupiscendi: & obstringeretur necessitate moriendi, atque ità id quod vitio pœnáque factus est, id est, obnoxios peccato mortíque generaret.

Quod factus est homo cũ peccaret, hoc generat.

Psal.48.

Gignit peccato obnoxios.

Eccli 7.

8. IBIDEM capite decimoquarto: Deus creauit hominem rectum, naturarum author, non vtiquè vitiorum, sed sponte deprauatus iustéque damnatus, deprauatos damnatósque generauit. Omnes enim fuimus in illo vno, quando omnes fuimus ille vnus, qui per fœminam lapsus est in peccatum, quæ de illo facta est ante peccatũ. Nondùm erat nobis figillatim creata & distributa forma, in qua singuli viueremus, sed iam natura erat seminalis, ex qua propagaremur: qua scilicet propter peccatum vitiata, & vinculo mortis obstricta, iustéque damnata, non alterius conditionis homo ex homine nasceretur: ac per hoc à liberi arbitrij malo vsu, series huius calamitatis exorta est, quæ humanum genus origine deprauata, velut radice corrupta, vsque ad secundæ mortis exitium, quæ non habet finem: solis eis exceptis, qui per gratiam Dei liberantur, miseriarum connexione perducit.

Deprauatos damnatosq; generauit.

Liberi arbitrij malus vtus, fons omnium calamitatum.

9. ET libro decimoquarto, capite primo: Diximus in superioribus libris, ad humanum genus non solùm naturæ similitudine sociandum, verumetiam quadam cognationis necessitudine in vnitatem concordem pacis vinculo colligãdum, ex homine vno Deum voluisse homines instituere: neque hoc genus fuisse in singulis quibusque moriturum, nisi duo primi, quorum creatus est vnus ex nullo, altera ex illo, id inobedientia meruissent; à quibus admissum est tam grande peccatum, vt in deterius eo natura mutaretur humana, etiam in posteros obligatione peccati & mortis necessitate transmissa.

Ex vno homine cur Deus voluerit homines instituere.

Natura peccato Adæ in deterius mutata, posteríque sic peccato ac morti obnoxij redditi.

10. PROSPER libro primo de vocatione gentium, capite septimo: Omnes homines in primo homine sine vitio conditi sumus, & omnes naturæ nostræ incolumitatem, eiusdem hominis præuaricatione perdidimus. Indè tracta mortalitas, indè multiplex corporis animíque corruptio, indè ignorantia & difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, sacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, iniustæ gaudia, pœnitenda consilia, & non minor miseriarum multitudo quàm criminum. His ergò atque alijs malis in naturam humanam irruentibus, fide perdita, spe relicta, intelligentia obcæcata, voluntate captiua, nemo in se vndè repararetur inuenit.

Ex præuaricatione primi hominis quæ mala in nos dimanarint.

11. ET in responsionibus ad capitula obiectionum Gallorum, capite octauo: Cum ducentis quatuordecim sacerdotibus, quorum constitutionem contra inimicos gratiæ Dei totus mundus amplexus est, veraci professione, quemadmodùm ipsorum habet sermo, dicamus, gratiam Dei per Iesum Christum Dominum, non solùm ad cognoscendam, verumetiam ad faciendam iustitiam nos per actus singulos adiuuare, ità, vt *sine* illa nihil veræ sanctæq; pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Neque hæc dona ità ex Deo esse opinemur, vt quia ipse naturæ nostræ author est, per conditionem iam hæc contuliſſe videatur. Quia dedit quidem ab initio hanc homini facultatem: sed omnes eam in illo amisimus, in quo omnes peccauimus. Vndè alia creatione, alioq; principio renouari egemus in Christo: in quo sumus noua creatura, nouumq; figmentum: & per quem nobis, nullis bonis, & multis malis meritis præcedentibus, donatur, vt simus ex vasis iræ, vasa misericordiæ.

Gratia Dei & ad cognoscẽdam & ad faciendam iustitiam adiuuat.

In Adam oẽs peccauimus.

12. IDEM contra Collatorem capite decimonono: Fuit Adam, & in *illo* fuimus omnes. Perijt Adam, & in illo perierunt omnes. Quod ità non falsò dixit beatus Ambrosius, sicut non falsò ipsa veritas ait: Venit filius hominis quærere & saluare quod perierat. Naturæ enim humanæ, in illa vniuersalis prævaricationis ruina, nec substantia erepta est nec voluntas, sed lumen decúsque virtutum, quibus fraude inuidentis exuta est. Perditis autem per quæ ad æternam atque inamissibilem corporis animæq; incorruptionem poterat peruenire, quid ei remansit, nisi quod ad temporalem pertinet vitam, quæ tota est damnationis & pœnæ? Propter quod, natos in Adam renasci oportet in Christo, nè in illa quis inueniatur generatione, quæ perijt. Nam si posteri Adæ in illis virtutibus naturaliter agerent, in quibus Adam fuit ante peccatum, non essent natura filij iræ, non essent tenebræ, nec sub potestate tenebrarum: saluatoris deniquè gratia non egerent: quia non frustrà boni essent, nec iustitiæ præmio fraudarentur: habentes ea bona, quorum amissione primi patres de paradiso exulare meruerunt. Nunc autem, cùm sine sacramento regenerationis æternam mortem nemo possit euadere: nónne ex ipsius remedij singularitate apertissimè patet, in quàm

Amb.lib.7.in Lucam in illud cap.15. Filius perierat & inuentus est. Luc.19.

Ephes.2. Ephes.5. Colos.2.

Digitized by Google

quàm profundum malum totius humani generis natura demersa sit, illius præuaricatione, in quo omnes peccauerunt, & quicquid ille perdidit, perdiderunt? Perdidit autem primitùs fidem, perdidit continentiam, perdidit charitatem, spoliatus est sapientia, & intellectu, caruit consilio & fortitudine: & impiè altiora sectando, à veritatis scientia, & obedientiæ pietate deiectus est: nec ipso saltem timore sibi reliquo, vt ab interdictis vel metu caueret pœnæ, * qui abstinebat amore iustitiæ. Liberum ergò arbitrium, id est, rei sibi placitæ spontaneus appetitus, vbi vsum bonorum quæ acceperat, fastidiuit, & vilescentibus sibi felicitatis suæ præsidijs, insanam cupiditatem, ad experientiam præuaricationis intendit, bibit omnium vitiorum venenum, & totam naturam hominis intemperantiæ suæ ebrietate madefecit.

Rom.5. Adam, & in illo nos quæ perdiderimus.

* al. qui non abstineret amore iustitiæ.

13. ITEM ad excerpta Genuensium, in responsione ad tria prima dubia: Hoc qui asserit, fateatur, credo, nobiscum quòd in primo Adam omnium hominum natura vitiata sit: nec negat eam in illo lapsu, suas amisisse virtutes, quas, nisi per gratiam recipiat, habere non possit. Quid est autem quod eidem naturæ solam fidem non vult esse præreptam, quam nisi primam amisisset, cæteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo, & cùm spiritu superbiæ inebriatus esset, discessit à Domino cor eius: & factus est seruus apostatæ, dum liber vult esse iustitiæ. Cùm itaque non haberemus continentiam, nisi Deus daret: nec haberemus dilectionem sanctam, nisi charitas Dei diffunderetur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis: cùm postremò nemo haberet sapientiam & intellectum, consilium & fortitudinem, scientiam & pietatem ac timorem Domini, nisi has virtutes spiritus sanctus daret: quomodò fides in Adam perdita, in quoquam filiorum eius inueniretur, nisi eam idem spiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet? Vndè si quod Adam perdidit, posteritas non amisit, ipsum solum lęsit peccatum eius, & non genus humanũ. Sed omnes in vno peccauerunt, & præuaricationis merito, tota eius propago dãnata est. Omnes igitur, quod Adam perdidit, perdiderunt. Perdidit autem primitùs fidem, quam omnes, quia primam potuimus amittere, primam habemus accipere.

In Adã omnium hominũ natura vitiata.

Sap.8.

Rom.5.

Esa.11.

1.Cor.12.

Rom.5.

Fides vt prima perdita, ità prima recuperanda.

14. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimotertio: Venundatus sub peccato (loquitur de primo hominum parente) cunctam in se prolem de carnis concubitu nasciturum, nexibus mortiferæ seruitutis obstrinxit. Quod beatus Paulus euidenter his verbis insinuat: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Hoc in illo, qui primus fictus est, patre orbis terrarum vniuersi pertulimus, in quo omnes peccauerunt antequàm nati essent, qui per seipsos peccare non potuerunt. Hinc factum est, vt iam filios iræ propagaret massa damnata, quæ in illius hominis posteros & iniquitatẽ simul transfudit & mortem, vt omnis qui per legem peccati (quam certum est mortalibus vsque ad mortem inesse corporibus) de peccatoris semine nasciturus, in ipso conceptionis exordio excepisset peccati parentalis maculam, exindè sub iugo graui quod est super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, vsq; in diem sepulturæ in matrem omnium, ducturus esset ærumnosam infeliciter vitam, breuitati scilicet, peccato, mortique subiectam. Scriptum est enim: Homo natus de muliere, breuis vitæ, & plenus iræ. Quæ ad secundã quoquè mortem natum mortaliter traheret, si quem alienum à gratia Dei redemptoris vitæ huius miserabilis obitus inueniret. Vt ergò peccati originalis vinculo, quo per hominem primum tenebamur obstricti, miserantis Dei gratia solueremur, vnus extitit mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Nam quia Deus immortalis & iustus est, nos autem iniquos & mortales primi hominis transgressio fecerat, vt congrua nostris adhiberetur medela vulneribus, natus est de homine homo vnigenitus Deus, qui de patre natus est immortalis & iustus.

In Adam oẽs peccauerunt, qui nondùm nati per seipsos peccare nequiuerunt.

Eccli 40.

Iob 14.

Originalis peccati vinculo nos gratia mediatoris Christi necessè est absoluat.

15. GENNADIVS libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimonono: Si quis soli Adæ &c. vt suprà testimonio quarto huius capitis.

16. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium capite vigesimo sexto, vt paulò antè testimonio quinto.

17. ITEM libro decimoquinto de ciuitate Dei, capite primo: Vnusquisque quoniam ex damnata propagine exoritur, primò sit necessè est ex Adam malus atque carnalis: quòd si in Christo renascendo profecerit, posteà erit bonus & spiritalis.

Oẽs sumus primò ex Adam mali.

18. ET libro de prædestinatione & gratia, capite tertio: Vitiatæ radicis macula ità propaginis traduce per generationum sarmenta diffusa est, vt nec infans quidem vnius diei à culpa sit primæ præuaricationis alienus, nisi per indebitam Saluatoris gratiam fuerit liberatus. Quòd si nec hic quidem sine peccato est, qui proprium adhuc habere non potuit, conficitur vt illud traxerit alienum, de quo Apostolus dicit, Per vnũ hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Quod qui negat, negat profectò primùm nos esse mortales. Si enim, vt dicit Apostolus, per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: mors intrare non potuit, nisi intrante peccato. Et quoniã mors non naturæ conditio, sed pœna peccati est, sequatur necessè est pœna peccatũ. Quia verò in omnes homines mors pertransijt, in omnes necessè est pertransisse peccatum. Peccatum quo modo cum paruulis originale nascatur, carnis oculis videre non possumus. Quia verò omnes ex Adam carnaliter natos, & si illi iam etiam in Christo renati sunt, videmus mortis lege constringi: per hoc quod videmus illud quod nõ videmus cogimur confiteri. Faciliùs enim fieri posset, vt quauis transeunte peccatò, pœna minimè sequeretur, quàm vt nulla communicatione peccati partem sumat pœnæ, qui non habet culpæ. Si ergò, vt apparuit, de præuaricatoris semine omnes nascimur debitores, (quoniam in ipso omnes, vt ait Apostolus, peccauerunt) & ipsa iam in principio vndè descendimus, massa damnata est, nullus de duritia sua, nullus de pœna sua conqueri audeat, quæ etiam nõ existentibus peccatis proprijs, sola nascendi conditione debetur.

Iob 14. iuxtà LXX.

Rom.5.

Peccatum ab Adã nos trahere ex eo est euidens, quià pœnam traximus.

Pœnam luẽs etiam culpæ est affinis. Rom.5.

19. LIBRO item sexto contra Iulianum Pelagianum, capite duodecimo: Ego per vnum hominem in mundum intrâsse peccatum, & per peccatum mortem, & ità in omnes homines pertransisse, in quo peccauerunt omnes, ab initio conuersionis meæ sic tenui semper, vt teneo. Extant libri quos adhuc laicus recentissima mea conuersione conscripsi, & si nondùm sicut posteà sacris literis eruditus; tamen nihil de hac re iam tunc sentiens, & vbi disputandi ratio popoſcerat dicens, nisi quod antiquitùs discit & docet omnis Ecclesia: in has videlicet magnas manifestásque miserias, in quibus homo vanitati similis factus est, vt dies eius sicut vmbra prætereant, & sit vniuersa vanitas omnis homo viuens, merito peccati originalis genus humanum fuisse collapsum, vndè non liberat nisi qui dixit, Veritas liberabit vos. &, Ego sum veritas. &, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.

Rom.5. Augustinus semper credidit peccatũ originale.

Originalis peccati merito in oẽs suas miserias prolapsus homo. Psal.143. Psal.38.

Ioan.8. Ioan.14. Ioan.8.

20. ET capite vicesimo: His verbis meis ex li-

Digitized by Google

Iuliani obiectio contra originale peccatum.

bro meo meo abs te positis, ità resistendum putâsti, vt diceres hanc formam etiam in homine malo debuisse seruari, quæ seruatur in diabolo; nè quisquam damnetur nisi ex vitijs propriæ voluntatis, atque ideò nullum sit originale peccatũ: alioquin opus eius, vt dicis, qui etiam diabolum bonum condidit, nõ potest approbari. Nec attendis quòd diabolum nõ ex alio diabolo creauit Deus, nec ex aliquo angelo licèt bono, cuius tamen lex esset in membris repugnans legi mentis, per quam & cum qua, de homine nascitur omnis homo. Adiuuaret itaque te fortasse hoc argumentum, si vt homo ità diabolus gigneret filios, eósque paterno peccato negaremus obnoxios. Nunc verò aliud est ille, qui homicida erat ab initio, quia hominem ab initio quo est homo institutus, occidit per fœminæ seductionem, & in veritate per liberum arbitrium non stetit, cadénsque deiecit hominem: & aliud est quod per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Vbi euidenter expressum est, exceptis cuiusque hominis proprijs, commune omnibus hominibus originale peccatum.

Solutio.

Ioan.8.

Originale peccatũ commune omnibus.

Rom.5.

21. ITEM capite vicesimoquarto: Cõmendat, inquit Apostolus, suam charitatem Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est; multò magis iustificati nunc in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. De hac ira dicitur; Eramus & nos natura filij iræ, sicut & cæteri. De hac ira dicit Hieremias Propheta; Maledictus dies in quo natus sum. De hac ira dicit sanctus Iob; Pereat dies ille in quo natus sum. De hac ira item dicit idem ipse; Homo enim natus ex muliere, breuis vitæ, & plenus iracundiæ, sicut flos fœni decidit, fugit autem sicut vmbra, & non stabit. Nónne & huius curam fecisti, & hunc fecisti intrare in conspectu tuo in iudicium? Quis enim erit mundus à sordibus? Ne vnus quidem, etiam si vnius diei fuerit vita eius super terram. De hac ira dicit liber Ecclesiasticus, Omnis caro sicut vestis veterascit, testamentum enim à seculo; marte morieris. Itémque ipse; A muliere, inquit, initium est peccati, & propter illã morimur omnes. Et alio loco, Occupatio magna creata est omni homini, & iugum graue super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. De hac ira dicit Ecclesiastes; Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Quæ abundãtia hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole? De hac ira vox Apostolica est; Omnis creatura vanitati subiecta est. De hac ira plangit Psalmista; Eccè veteres posuisti dies meos, & substantia mea tanquàm nihilũ ante te, veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens. De hac re plangit & aliàs; Quæ pro nihilo habentur, eorũ anni erunt: Manè sicut herba transeat, manè floreat & prætereat, vespere decidat, durescat, & arescat: Quoniam defecimus in ira tua, & in indignatione tua conturbati sumus. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, seculum nostrum in illuminatione vultus tui. Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Nemo liberabitur ab hac ira Dei, nisi per mediatorem recõcilietur Deo. Vndè dicit etiam ipse mediator: Qui non credit filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. Non dixit, veniet: sed, manet super eum.

Ephes.2.

Hiere.20.

Iob 3.

Iob 14. iuxta LXX.

Eccli 14.

Eccli 25.

Eccli 40.

Eccles 1.

Rom.8.

Psal.38.

Psal.89.

Ioan.3.

22. IBIDEM capite vicesimosexto: Audes te (alloquitur Iulianum negantem peccatum originale) agmini sanctorum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, martyrum sacerdotúmque miscere: cùm tibi dicant patriarchæ, etiam pro paruulis natis oblata sacrificia pro peccatis, eò quòd non sit mundus à sordibus, nec infans diei vnius super terram. Cùm tibi dicant prophetæ; In iniquitatibus concepti sumus. Cùm tibi dicant Apostoli; Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus; vt existimemus nos mortuos quidem esse peccato, viuere autẽ Deo in Christo Iesu. Cùm tibi dicant martyres, secundùm Adam carnaliter natos contagium mortis antiquæ prima natiuitate contrahere, vndè paruulis dimittantur in baptismo, non propria sed aliena peccata. Cùm tibi dicant sacerdotes, carnali voluptate concretos priùs subire delictorum contagium, quàm vitæ huius haurire munus. His te consociari præsumis, quorum fidem debellare conaris.

Iob 14. iuxta LXX.

Psal.50.

Galat.3.

23. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimoquarto: Hi qui mortem solam vt non etiam peccatum ex homine primo transijsse in genus humanum nituntur asserere, mirum si non intelligunt quibus sententiæ suæ laqueis obligentur. Primò, quia Deum dicunt iniustum, in eo quòd mori facit paruulos, quos nulla volunt isti originalis peccati contagione pollutos, quosq; manifestè constat infantili ætate aliquid actualis peccati, propria non posse voluntate contrahere, cùm mortem stipendium Apostolus esse peccati diffiniat, & rursum, aculeũ mortis dicat esse peccatum, quo vtiq; pungente mors illigata est homini. Sic enim peccatum aculeus mortis dicitur, nõ quia peccatum per mortẽ, sed quia per peccatum mors in mundum intrauit: sicut virulentum poculum mortis poculũ dicimus, non quòd à morte poculum detur, sed quòd mors poculo illi comparetur. Qua igitur iustitia paruulus subijcitur peccati stipendio, si nulla est in eo peccati pollutio? Vel quomodò videmus morte punctum, si non sensit aculeum? Et cùm non fit iniquitas apud Deum, qui fecit hominẽ ad imaginem suã, quæ iustitia est, vt imago Dei, quę nihil potuit per seipsam delinquere, si non redimatur sanguine filij Dei, in regnum Dei non permittatur intrare? Et paulò pòst: Si ergò nolunt in ipsius Dei contumeliam mortifera impietate versari, fateantur hominem primum in omnes homines cum morte transmisisse peccatum.

Originale peccatũ paruulis inesse qui negant, Deum iniustum faciunt.

Rom.6.

24. ET capite decimoquinto: Negantes in paruulis nascentibus originale peccatum, humanam eos carnem habere non negant, filium autem Dei carnem humanã de virgine sine peccato accepisse concedunt: consequens igitur est, vt inter carnem nascentis ex virgine vnigeniti Dei, & cuiuslibet alterius paruuli nihil distare fateantur. Vndè conficitur, vt omnes paruulos quos nasci asserunt sine peccato, dicant non egere saluatoris auxilio: atq; ità laqueum Pelagiani erroris incurrũt, dum fidei catholicæ infideliter contradicunt. Si enim sine peccato infantes nasci asserunt, quid restat, nisi vt dicãt nihil esse in eis quod debeat spirituali regeneratione mundari? Et si remouent peccati originalis maculam à nascentibus paruulis, quid aliud nituntur, nisi diuinę veritati succensere mendacium, quando eos in remissionem peccatorum, vident baptismatis accipere sacramentum? Quod ideò vniformiter infantibus, maioribusq; cõfertur, vt omnibus originalis inesse peccati macula cognoscatur. Quisquis igitur salutem veram sempiternamq; desiderat adipisci, sensum hæreticæ prauitatis abijciens, quos cum pœna peccati natos videt, cum peccato quoq; natos nõ dubitet, audiatq; beatum Iob dicentem: Quia non est mundus à sorde, nec infans, cuius vnius diei vita est super terram. Beati quoquè Dauid fluctus pij cordis humilitate consideret, dicentis: Eccè in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Sancto quoq; Abrahæ videat circuncisionis sacramentum non sine tremenda paruuli comminatione mandatum. Ibi quippe Deus fidelis & iustus, qui non infert iram, vbi culpam non inuenit, patri nostro Abrahæ sic loquitur: Masculus qui non

Saluatore eos non indigere neque baptismo cõcludent.

Baptismus infantibus nõ minùs quàm adultis tributus arguit eos peccato obnoxios.

Iob 14.

Psal.50.

Genes.17.

Digitized by Google

non fuerit circuncisus carnem preputij sui octauo die, exterminabitur anima illa de populo suo, quia testamentũ meum transgressus est. Quisquis itaq; negat in paruulis secundùm carnem nascentibus originale peccatum, dicat in quo potuit infans octo dierum testamentum Dei transgredi, si non in illo transgressus est, in quo omnes peccauerunt, cùm & antequàm nascerentur asserat Apostolus infantes nihil egisse boni vel mali, & videamus iam natos non solùm intra octauum diem natiuitatis suæ, quo tunc tempore circũcidi iubebantur infantes, sed etiam post ipsum diem toto infantiæ suæ tempore in tantum non posse testamentum Dei transgredi, vt eis nec eiusdem testamẽti cognitio valeat intimari. An illo quisquam beati Pauli sermone in paruulis euacuare nititur originale peccatum, quo dicit regnâsse mortem ab Adam vsque ad Moysen etiam in eos, qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ? Cui si fuerit illud è contrario replicatum, quod idem Apostolus ait: Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, quod paulò pòst exponens ait: Per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi: Et cùm de Iudæis atque Græcis loqueretur, generaliter intulit, Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiã ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu Domino nostro, nónne ilicò in magnas trudetur angustias, si non vtrunque sensum secundùm professionem catholicę credulitatis acceperit, vt scilicet infantes proprijs quidem operibus nihil deliquisse dicat, in illo autem primo homine omnes homines generaliter peccâsse cognoscat?

Rom. 9.

Rom 5.

Ibidèm.

Rom. 3.

25. ITEM de fide ad Petrum capite vigesimoquinto: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, primos homines, id est, Adam & mulierem eius, bonos & rectos, & sine peccato creatos esse cum libero arbitrio, quo possent, si vellent, humili & bona voluntate seruire atque obedire: quo arbitrio etiam possent, si vellent, propria voluntate peccare: eósque non necessitate, sed propria voluntate peccâsse: illóque peccato sic in deterius mutatam humanam naturam, vt non solùm in ipsis primis hominibus per peccatum mors obtineret regnum, sed etiam in omnes homines transiret peccati mortisq; dominium.

Primi parentes quales creati.

Pecatum & Mors in posteros Adæ simul transfusa.

26. PROSPER libro secundo de vita contemplatiua, capite vigesimo: Sicut quando in Adam fuimus omnes, ipso cadente occidimus: ità quia in Christo iam esse cœpimus, qui pro nobis omnibus dignatus est mori, & nos peccatis nostris illi commortui, cum illo spiritualiter resurgamus. In illo omnia bona quæ potuimus habere perdidimus: in hoc etiam maiora, & sine fine habenda recepturi sumus, si perseueranter eius vestigia teneamus. Adam nos *sub noxa habuit malis omnibus per propriam culpam, à quibus nos liberauit aduentus Christi per gratiam. Ille in nos culpam suam transmisit, & pœnam: hic qui culpam nostram susciperet, vtpotè conceptus & natus sine peccato, non potuit, de susceptione pœnæ nostræ culpam nostram simul aboleuit, & pœnam: vt & totum dicam, Adam nobis eripuit paradisum, Christus donauit cælum.

Primi & secundi Adam antitheſis.

al. *subnoxa-uit

Adam in nos culpã & pœnam trãsmisit.

27. ET contra Collatorẽ capite vigesimo: Quid peccato læsum est, si id læsum non est, vndè peccatum est? (intelligit liberum arbitrium) Nisi fortè dicatur in Adæ posteros pœnam transisse, nõ culpam: quod omni modo falsò dicitur, & ob hoc fortè non dicitur. Nimìs enim impium est hoc de Dei sentire iustitia, quòd à præuaricatione liberos, cum reis voluerit esse damnatos. Patet ergò culpa, vbi non latet pœna, & societas peccati conuincitur de communione supplicij: vt quod est humanæ miseriæ, non de institutione creatoris, sed de retributione sit iudicis.

Pœnam cùm sentiamus, etiam culpæ affines esse cõuincimur.

28. ITEM libro de ingratis contra Pelagianos capite quadragesimo.

Nemo etenim nemo est, qui nõ cũ vulnere primi
Sit patris genitus: quo vulnere mens priùs intùs
Percussa est, quàm membra foris: cum mente receptum est,
Quod regione poli disiecta superbia suasit.

29. ET capite vigesimoseptimo:

Inuiolata Dei quondàm & sublimis imago
In primo cũcti fuimus patre, dum nemore almo
Degit, & edicto parens cauet arbore ab vna.
At postquàm rupta mandati lege superbum
Consilium mixtum inuidiæ de fonte recepit,
Corruit, & cuncti simul in genitore cadente
Corruimus: transcurrit enim virosa per omnes
Peccati ebrietas, corrupti & cordis in aluo
Persistit, cruda feruet carbunculus esca.

Corruimus cum corruẽte Adamo.

30. PETRVS Diaconus & reliqui in causa fidei à Græcis ex Oriente Romam missi in libro de incarnatione & gratia Christi, ad Fulgentiũ & alios Episcopos Africæ, capite sexto: (habetur inter opera Fulgentij) Adã serpentis astutia deprauatus, sponte diuinæ legis præuaricator effectus est, & ideò secundùm quod ei prædictũ fuerat iusto iudicio Dei, mortis pœna damnatur, totúsque, id est, secundùm corpus, & secũdùm animam, in deterius commutatus, amissa libertate propria, sub peccati seruitio mancipatur. Ex hoc nullus est hominum qui non huius peccati vinculo nascatur astrictus, præter eum qui ad hoc vinculum peccati soluendũ, nouo generationis modo natus est, mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus. Quid enim aliud potuit aut potest nasci ex seruo, nisi seruus? neque enim cùm esset liber Adam, filios procreauit, sed postquàm seruus peccati factus est. Ideò sicut omnis ab illo est, ità & omnis homo seruus peccati per ipsum est. Hinc & Apostolus, Ex vno, inquit, in omnes homines in condemnationem. & rursùs: Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Falluntur ergò omnimodò qui dicunt mortem solam, non & peccatũ transisse in genus humanum. Cùm Apostolus & peccatum & mortem mundo per eum testetur illatum.

Omnes peccati Adami vinculo obstricti nascimur Christo excepto.

Rom. 5.

Ibidèm.

Et peccatũ & mors mundo illata per Adam.

31. AD Rómanos quinto capite: Per vnum &c. vt in textu.

1. B. AVGVSTINVS libro secundo contra Pelagium & Celestium, qui est de peccato originali, capite decimoquinto, loquens de Pelagio, qui in synodo Palęstina anathema dicere coactus erat illis qui docent, Adæ peccatum ipsi soli obfuisse, non generi humano. Quid (inquit beatus Augustinus) ad rem de qua nunc agimus pertinet, quod discipulis suis respondet; Ideò se illa obiecta damnâsse, quia & ipse dicit, non tantùm primo homini, sed etiam humano generi primum illud obfuisse peccatum; non propagine, sed exemplo: id est, nõ quòd ex illo traxerint aliquod vitium, qui ex illo propagati sunt, sed quòd eũ primum peccantem imitati sunt omnes, qui posteà peccauerunt. Aut quia dicit ideò infantes non in eo statu esse, in quo fuit Adam ante præuaricationem, quia isti præceptum capere nondùm possunt; ille autem potuit; nondúmque vtuntur rationalis voluntatis arbitrio, quo ille nisi vteretur, non ei præceptum daretur? Quid hoc ad rem pertinet, quia verba sibi obiecta sic exponendo, rectè se putat damnâsse, quod dicitur, peccatum Adæ ipsi soli obfuisse & non generi humano, & infantes qui nascuntur, in eo statu esse in quo Adam fuit ante peccatum: & tamen his damnatis non mendaciter tenere, quod in eius posteà conscriptis opusculis inuenitur, sine vllo malo, sine vllo vitio paruulos nasci, & hoc solum in eis esse quod Deus condidit, non vulnus quod inimicus inflixit?

Pelagius dicit imitatione solùm nocuisse alijs Adæ peccatum.

Digitized by Google

2. ET capite decimosexto: Nūquid hæc dicendo, verba propter aliud obiecta, aliter exponendo, id agit, vt se iudices non fefelliſſe demonſtret? Prorsùs nō id efficit. Tanto enim iudices fefellit occultiùs, quanto exponit iſta verſutiùs. Epiſcopi quippe catholici, quando audiebant hominem anathematizantem eos, qui dicunt Adæ peccatum ipſi ſoli obfuiſſe, non generi humano; nihil aliud eum ſapere exiſtimabant, quàm id quod catholica Eccleſia prædicare conſueuit. Vndè veraciter paruulos in peccatorum remiſſionem baptizat, non quæ imitando fecerunt, propter primi peccatoris exemplum; ſed quæ naſcendo traxerunt, propter originis vitium. Et paulò inferiùs: Quando tibi illa damnanda obijciebantur, non ea catholici Epiſcopi ſic intelligebant; ideò cùm illa damnares, catholicum te eſſe credebant. Propterea ergò quod te illi ſapere exiſtimabant, abſoluendum fuit: quod verò tu ſapiebas, damnandum fuit. Non ergò tu abſolutus es, qui damnanda tenuiſti: ſed illud abſolutum eſt, quod tenere debuiſti. Vt autem tu abſolutus putareris, creditus es ſentire laudanda, cùm te iudices non intelligerent occultare damnanda.

Catholicæ Eccleſiæ de paruulorum peccato ſententia.

3. IDEM libro primo de peccatorum meritis & remiſſione, capite nono: Hoc Apoſtolicum teſtimonium in quo ait; Per vnum hominem intrauit peccatum in mundum, & per peccatū mors: conari eos (Pelagianos intelligit) quidem in aliam nouam detorquere opinionem, tuis literis intimâſti, ſed quidnam illud ſit, quod in his verbis opinentur, tacuiſti. Quantum autem ex alijs comperi, hoc ibi ſentiunt, quòd & mors iſta quæ illic commemorata eſt, non ſit corporis, quam nolunt Adam peccando meruiſſe, ſed animæ quæ in ipſo peccato ſit: & ipſum peccatum non propagatione in alios homines ex primo homine, ſed imitatione transiſſe. Hinc enim etiam in paruulis nolunt credere per baptiſmum ſolui originale peccatum, quod in naſcentibus nullum eſſe omninò contendunt. Sed ſi Apoſtolus peccatum illud commemorare voluiſſet, quod in hunc mundum non propagatione ſed imitatione intrauerit, eius principem nō Adam, ſed diabolum diceret, de quo ſcriptum eſt: Ab initio diabolus peccat. De quo etiam legitur in libro Sapientiæ: Inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Nam quoniam iſta mors ſic à diabolo venit in homines, non quòd ab illo fuerint propagati, ſed quòd eum fuerint imitati, continuò ſubiunxit, Imitantur autem eum qui ſunt ex parte eius. Proindè Apoſtolus cùm illud peccatum ac mortem commemoraret, quæ ab vno in omnes propagatione transiſſet, eum principem poſuit, à quo propagatio generis humani ſumpſit exordium. Imitantur quidem Adam quotquot per inobedientiam tranſgrediuntur mandatum Dei: ſed aliud eſt quod exemplum eſt voluntate peccantibus, aliud quod origo eſt cum peccato naſcentibus.

Rom.5.

Pelagiani negāt Adā peccando mortē corporis meruiſſe.

Et peccatum eius propagatiōe in poſteros tranſiſſe.

1.Ioan.3.

Sap.2.

4. ITEM capite decimo: Deindè quod ſequitur, In quo omnes peccauerunt, quàm circunſpectè, quàm propriè, quàm ſine ambiguitate dictum eſt. Si enim peccatum intellexeris quod per vnum hominem intrauit in mundū, in quo omnes peccauerunt: certè manifeſtum eſt, alia eſſe propria cuique peccata, in quibus hi tantùm peccant, quorum peccata ſunt; aliud hoc vnum, in quo omnes peccauerunt, quando omnes ille vnus homo fuerunt. Si autem non peccatū, ſed ille vnus homo intelligitur, in quo vno homine omnes peccauerūt: quid etiam iſta eſt manifeſtatione manifeſtius?

Rom.5.

Aliud actuale, aliud originale peccatum.

5. CAPITE item vndecimo: Ergò & in eis qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ; id eſt, qui nondùm ſua & propria voluntate ſicut ille peccauerunt, ſed ab illo peccatū originale traxerunt, qui eſt forma futuri: quia in illo conſtituta eſt forma condemnationis futuris poſteris, qui eius propagine crearentur, vt ex vno omnes in condemnationem naſcerentur, ex qua non liberat nisì gratia ſaluatoris.

Peccatū originale propagatione in noſtraductū.

6. DEINDE capite duodecimo: Verùm illud diligentiùs intuere, quod ait, ob vnius delictum multos mortuos. Cur enim ob vnius illius, & non potiùs ob delicta ſua propria, ſi hoc loco intelligenda eſt imitatio, non propagatio? Sed attende quod ſequitur: Et non ſicut per vnū peccantem, ità eſt & donum. Nam iudicium quidem ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem. Nunc dicant, vbi locum habeat in his verbis illa imitatio. Ex vno, inquit, in condemnationem: quo vno, nisì delicto? Hoc enim explanat, cùm adiungit: Gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem. Cur ergò iudicium ex vno delicto in condemnationem, gratia verò ex multis delictis in iuſtificationem? Nónne ſi nullum eſt originale peccatum, non ſolùm ad iuſtificationem gratia, ſed etiam iudicium ad condemnationem ex multis delictis homines ducit? Neque enim gratia multa delicta donat, & nō etiam iudicium multa delicta condemnat. Aut ſi propterea ex vno delicto in cōdemnationem ducuntur, quia omnia delicta quæ condemnantur, ex vnius illius imitatione commiſſa ſunt: eadem cauſa eſt, cur ex vno delicto etiam ad iuſtificationem duci intelligātur, quia omnia delicta quæ iuſtificatis remittuntur, ex illius vnius imitatione commiſſa ſunt. Sed hoc videlicet non intelligebat Apoſtolus, cùm dicebat: Iudiciū quidem ex vno delicto in condemnationem, gratia verò ex multis delictis in iuſtificationem? Immò verò nos intelligamus Apoſtolum, & videamus ideò dictum iudicium ex vno delicto in condemnationē, quia ſufficeret ad condemnationem, etiam ſi non eſſet in hominibus nisì originale peccatum.

Non de imitatione, ſed propagatione loqui Apoſtolum.

Rom.5.

Originale peccatū etiam ſolum ad condemnationē ſufficit.

7. ET capite decimotertio: Cur ob vnius delictū mors regnauit per vnū, nisì quia mortis vinculo tenebantur in illo vno in quo omnes peccauerūt, etiam ſi propria peccata non adderent? Alioquin non ſolùm ob vnius delictum mors per vnum regnauit, ſed ob delicta multa multorū per vnumquemq; peccantem. Nam ſi propterea cæteri ob alterius hominis delictum mortui ſunt, quia illum in delinquendo præcedentem, ſubſequentes imitati ſunt: ille quoquè & multò magis ob alterius delictum mortuus eſt, quem diabolus delinquendo ità præceſſerat, vt ei delictum etiam ipſe ſuaderet: Adam verò nihil ſuaſit imitatoribus ſuis, & multi qui eius imitatores dicuntur, eum fuiſſe & tale aliquid commiſiſſe, vel non audierunt, vel omninò non credunt. Quanto ergò rectiùs, ſicut iam dixi, diabolum principem conſtituiſſet Apoſtolus, à quo vno peccatum & mortem per omnes transiſſe diceret, ſi hoc loco non propagationem, ſed imitationem dicere voluiſſet? Multò enim rationabiliùs Adam dicitur imitator diaboli, quem ſuaſorem habuit peccati, ſi poteſt quiſque imitari etiam illum, qui nihil ei tale ſuaſit, vel omninò quem neſcit. Quid eſt autem quòd abundantiam gratiæ & iuſtitiæ accipiunt, nisi quòd non tantùm ei peccato in quo omnes peccauerūt, ſed eis etiam quæ addiderūt, gratia remiſſionis datur? eisq; hominibus tāta iuſtitia donatur, vt cùm Adam conſenſerit ad peccatum ſuadenti, non cedant iſti etiam cogenti? Et quid eſt, multò magis in vita regnabunt, cùm mortis regnū multò plures in æternam pœnam trahat: nisì intelligamus eos ipſos in vtroque dici qui tranſeunt ab Adam ad Chriſtū, id eſt, à morte ad vitam: quia in vita æterna fine fine regnabūt, magis quàm in eis mors temporaliter & cum fine regnauit? Itaque ſicut per vnius delictū in omnes homines ad condemnationem, ità & per vnius iuſtificationē in omnes homines ad iuſtificationē vitæ. Hoc vnius delictū, ſi imitationem attendamus, nō erit nisì diaboli: ſed quia mani-

Peccatum originale etiā ſolum omes tenet reos mortis.

Rom.5.

Gratiæ abūdātia ex quibus perſpicitur.

Rom.5.

Digitized by Google

manifestum est de Adam non de diabolo dici, restat intelligenda nō imitatio, sed propagatio peccati. Vide plura ibidèm capite decimoquinto.

Originale peccatum trahimus conceptione seminis. Psal. 50.

8. IDEM libro secundo Hypognosticon cōtra Pelagianos, capite quarto: Peccatum protoplasti omnes trahimus, non morū imitatione, sed seminis conceptione, sicut scriptum est: Eccè enim in iniquitatibus cōceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Constant etiā & imitatione morū peccata, imitādo scilicet malos: sed vt quis imitetur malos, naturæ est vitiū deprauatæ qua factus est malus & malitiosus, non natura à Deo cōditus malus. Ob hoc enim & natura filij iræ ab Apostolo iam baptizati fuisse dicimur. Omnis enim carnaliter nascens, natura filius iræ rectè dicitur: quia natura est protoplasti, quæ prior in illo propter delictum iram iudicis Dei iustè suscepit. Si enim delictū eius per quod, vt dixi, ad iram Dominum prouocauit, non traheremus, nunquàm natura filij iræ diceremur. Et ideò peccatū eius non solum ipsum, sed omne nocuit genus humanū, cùm eius damnatione simul & culpā suscepimus. Eius enim nos vulneratos esse delicto, vas probat electionis, cùm dicit; Non enim est distinctio, omnes enim peccauerūt, & egent gloria Dei. Dicendo, omnes, nullū excipit; quinimmò totum declarauit genus humanum. Peccauerunt enim omnes, cùm ex vno peccatore oēs nascimur peccatores. Propter quod iterùm idē dicit Apostolus: Nam iudicium ex vno in condemnationem. Ex quo vno, nisi ex Adam, vel eius vno peccato? In qua condemnatione, nisi in culpa eius, qua ille est cōdemnatus? Quid est autem, & egent gloria Dei: nisi gratia Dei patris, per Iesum Christum qui est in gloria Dei patris?

Ephes. 2. Natura cur filij iræ dicamur.

Peccatū Adæ toti generi humano nocuit.

Rom. 3.

Rom. 5.

9. ITEM epistola octuagesimanona ad Hilarium, quæstione tertia: Quapropter si non audent resistere Apostolo, (loquitur de Pelagianis) exponant nobis quare iudicium ex vno delicto ducat in condemnationem, cùm ex multis delictis homines damnandi veniāt ad iudicium? Aut si propterea ità dictum putant, quia initium peccati ex Adam factum est, quod imitati cæteri sunt, vt sic ex vno illo delicto in iudicium cōdemnationémque traherentur, qui eum imitando multa peccārunt: cur non etiam de gratia & iustificatione sic dictum est? Cur non dixit similiter; Et gratia ex vno delicto in iustificationem? Sicut enim hominum multa delicta inter illud vnum quod imitati sunt, & iudicium quo puniuntur, media reperiuntur; ab vno quippe ad multa venerunt, vt à multis ad iudicium damnationémque ducerentur: sic eadē multa delicta inter hoc ipsum vnum, cuius imitatione commissa sunt, & gratiam qua dimittuntur, eodem modo media sunt, quoniam ex illo vno ad multa venerunt, vt ex multis ad gratiam iustificandi venirent. Cùm ergò in vtroque, id est, & iudicio & gratia, quod attinet ad vnum & multa delicta, vna eadémque ratio sit, dicant isti nobis quare iudicium dixerit ex vno delicto ducere in condemnationem, gratiam verò ex multis delictis in iustificationem: aut acquiescant ideò sic esse dictum, quia in hac causa duo constituuntur homines: Adam, ex quo consistit generatio carnalis: & Christus, ex quo regeneratio spiritalis. Sed quia tantùm ille homo, iste autem & Deus & homo, non quomodò illa generatio vno delicto obligat, quod est ex Adam, ità ista regeneratio vnum delictum solū soluit, quod est ex Adam. Sed illi quidē generationi sufficit ad condemnationem vnius delicti connexio; quicquid enim posteà homines ex malis suis operibus addunt, non pertinet ad illam generationem, sed ad humanam conuersationem: huic autem regenerationi non sufficit illud delictum tantummodò soluere, quod ex Adam trahitur, sed quicquid etiam posteà ex iniquis operibus humanæ conuersationis accedit. Ideò iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem.

Rom. 5. Originale peccatum nos ex parētibus nō imitatione, sed generatione trahere, ex Pauli loco eruitur.

Solum etiam originale peccatu sufficit ad cōdemnationem.

10. LIBRO item sexto contra Iulianum, capite vicesimoquarto: De illis quoquè Apostolicis verbis in quibus impudētia mirabili, immò dementia resistitis fundatissimæ fidei, vbi ait; Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertrānijt, in quo omnes peccauerunt: frustrà sensum alium nouum atque distortum, & à vero abhorrentem moliris exculpere, affirmans ea locutione dictum esse, In quo omnes peccauerunt; àc si diceretur, propter quod omnes peccauerūt: sicut dictum est; In quo corrigit iunior viam suam: vt scilicet, non in vno homine omnes homines peccâsse intelligantur originaliter, & tanquàm in massæ vnione communiter, sed propterea quia primus hominum ille peccauit, id est, cùm imitantur illum, non cùm generantur ex illo. Non ergò huic sensui conuenit illa locutio, ità dictum esse, In quo, velut dictū esset, propter quod. Nam propter hoc quisq; peccat, quod sibi proponit vt peccet, vel quoquo modo quod illi est causa peccandi. Quis verò ab omni humano sensu tā fit absurdus, vt dicat, Propter hoc fecit homo iste homicidium, quia in paradiso Adam de ligno prohibito cibum sumpsit; cùm iste latrocinando occiderit hominem nihil de Adam cogitās, sed propter hoc vt aurum quod ferebat, auferret? Sic & cætera cuncta peccata, quæ propria quisque committit, habēt causas propter quas fiant, etiam si nemo cogitet quod ille primus homo commisit, neque illud sibi ad peccandum proponat exemplum. Propter hoc itaque, id est, quoniam peccauit Adam, nec ipse Cain peccâsse dicendus est, qui eundem patrem suum nouerat. Propter quid enim fratrem suum occiderit, notum est: quia non propter hoc quod perpetrauit Adam, sed quia bono eius inuidit.

Idem locus excutitur, vt originale peccatum generatione contrahi nō imitatione doceatur. Psal. 118.

Absurditas expositionis Pelagianæ.

Genes. 4.

11. ET sermone decimoquarto de verbis Apostoli capite decimoquarto: Cùm cœperint vrgeri (Pelagiani) verbis Apostoli dicentis; Per vnū hominem peccatū intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ità in omnes homines pertranſijt, in quo omnes peccauerūt: quę verba nescio quis non intelligat; in quibus verbis nescio vtrùm quisquā expositorē requirat: conantur respondere & dicere, ideò dictum est hoc ab Apostolo, quia primus peccauit Adam, & qui posteà peccauerunt, illum imitando peccauerunt. Hoc quid est aliud, quàm conari tenebras aperto lumini offundere? Peccatum per vnū hominem intrauit, & per peccatum mors; & ità in omnes homines pertranſijt, in quo omnes peccauerūt. Propter imitationē dicis, quia primus peccauit Adā. Pergit capite decimoquinto: Respondeo prorsùs non primus peccauit Adā. Si primū peccatorem requiris, diabolū vide. Sed humani generis massam volēs ostendere Apostolus de origine venenatam, ideò eum posuit vndè nati sumus, non eum quē imitati sumus. Dicitur quidē & pater tuus, quē fueris imitatus. Filij mei, inquit, quos iterùm parturio. Qui identidē dicit: Imitatores mei estote. Et propter istam imitationē dicitur impijs, Vos à patre diabolo estis. Nam constat in catholica fide, quòd diabolus nec generauit nostrā naturam, nec condidit: sola in illo seductio est præcedentis, imitatio consequentis. Denique quo modo dictum est de Adam, in quo oēs peccauerūt, legatur mihi alicubì, omnes in diabolo peccauerunt. Aliud est illo præcedente & seducente peccare, aliud in illo peccare. Quia secūdùm propaginem carnis in illo eramus oēs, antequàm nati essemus tāquàm in parēte, tanquàm in radice ibi eramus: sic venenata est ista arbor, ibi eramus. Nam quia ad diabolū, hoc est, principē peccati, & verè primum peccatorem non pertinet origo, sed imitatio, cùm de illo scriptura loqueretur; Inuidia, inquit, diaboli, mors intrauit in orbē terrarū.

Rom. 5.

Pelagianorū falsa expositio.

Diabolus primus peccator, non Adā.

Gal. 4. 1. Cor. 4. & 11. Ioan. 8.

In Adam omneseramus tanquàm in parente, in radice.

Sapien. 2.

Digitized by Google

Imitantur autē eum qui sunt ex parte ipsius. Imitando eum fiunt ex parte ipsius. Nunquìd dictum est, in illo peccauerunt? Cùm verò de Adam diceretur propter originem, propter posteritatē, propter propaginem viscerum, In quo omnes, inquit, peccauerunt. Nam si propterea primus constitutus est Adam, quia primus peccauit, tanquàm in exemplo sit, non in origine: vt quid tam in longinquo, post tam prolixa tempora contra Adam quęritur Christus? Si omnes peccatores ad Adam propterea pertinēt, quia primus peccator, omnes iusti debuerūt ad Abel pertinere, quia primus iustus. Quare Christus quæritur? Expergiscere frater, quare Christus quæritur, nisì quia in Adam damnata est generatio, in Christo quæritur regeneratio? Et capite decimosexto: Proindè nemo nos fallat: Scriptura euidens est, authoritas fundatissima est, fides catholicissima est. Omnis generatus damnatus: nemo liberatus, nisì regeneratus.

Rom. 5.

In Adam generatio damnata.

12. LIBRO item tertio de peccatorum meritis & remissione, capite octauo: Nulla (inquiunt Pelagiani) ratione conceditur, vt Deus qui propria peccata remittit, imputet aliena. Remittit, sed spiritu regeneratis, non carne generatis. Imputat verò non iā aliena, sed propria. Aliena quippe erant, quando hi qui ea propagata portarent, nondùm erant: nunc verò carnali generatione iam eorum sunt, quibus nondùm spiritali regeneratione dimissa sunt.

Pelagianorū ratio refutata

Generatione Adæ peccatum fit cuiusque proprium.

13. IDEM libro sexto contra Iulianum, capite decimo: Quod dicis, alienis peccatis alterum obnoxium non teneri, interest quatenùs rectè possit intelligi. Nec nunc ago quòd peccauit Dauid, & pro peccato eius tot hominum millia ceciderunt: & quòd de anathemate contra interdictum, quia vsurpauit vnus, in eos qui hoc non fecerant, nec factum fuisse nouerant, vindicta processit. Alia disputatio est, neque nūc tenere nos debet, de hoc genere peccatorum siue pœnarum. Parentum autem peccata modo quodā dicuntur aliena; & rursùs modo quodam reperiuntur & nostra. Aliena quippe proprietate sunt actionis; nostra sunt autem contagione propaginis. Quod si falsum esset, profectò graue iugum super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, nullo modo iustum esset. Quod autem Apostolum dixisse commemoras: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt reportet vnusquisque propria corporis sui prout gessit siue bonum siue malum; quo modo in paruulis accipis? Vtrùm & ipsi ante tribunal Christi manifestabuntur, an non? Si nō manifestabuntur, quid te adiuuat ista sentētia, quando ad eos non pertinet, quorum nunc agitur causa? Si autem manifestabuntur; quo modo reportat eorum quisque quod gessit, qui nihil gessit; nisì quia pertinet ad eos, quod per corda & ora gestantium, siue credunt, siue non credunt? Propria corporis sui enim dixit, quod ad vnumquenque in seipso iam viuentem pertinet.

2. Reg. 24.

Ios. 7.

Primorum patrum peccata quomodò aliena & quomodò nostra

Eccli 40.

2. Cor. 5.

Paruuli per corda & ora gestantium credunt.

14. AD Ephesios secundo capite: Eramus natura filij iræ sicut & cæteri.

15. FVLGENTIVS de fide ad Petrum, capite vigesimosexto: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortiq; subiectum, & ob hoc natura iræ filium nasci. De qua dicit Apostolus, Eramus enim & nos natura filij iræ sicut & cæteri.

Ob peccatum orig. natura filius iræ omnis homo nascitur. Ephes 2.

16. AVGVSTINVS de natura & gratia contra Pelagianos, capite trigesimosexto: Excepta sancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsùs, cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionem: vndè enim scimus, * quid ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum: Hac ergò virgine excepta, si omnes illos sanctos & sanctas cùm hìc viuerent, congregare possemus, & interrogare vtrū essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus: vtrùm hoc quod iste dicit, an quod Ioānes Apostolus? Rogo vos quantalibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, nónne vna voce clamâssent: Si dixerimus quia peccatum nō habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est?

Quando de peccatis loquitur Augustinus semper excipit S. Mariam.

* S. Thom. p. 3. q. 27. a. 4. legit, quod

1. Ioan. 1.

17. SIXTVS quartus libro tertio extrauagantium communium, titulo de reliquijs & veneratione Sanctorum, capite primo: Cùm præexcelsa meritorum insignia, quibus regina cælorum virgo Dei genitrix gloriosa sedibus prælata æthereis, tyderibus quasi stella matutina prærutilās, deuotæ considerationis indagine perscrutamur, & intra pectoris arcana reuoluimus quòd ipsa (vtpotè via misericordiæ, mater gratiæ & pietatis, amica humani generis, consolatrix) pro salute fidelium, qui delictorum onere grauantur, sedula oratrix & peruigil ad Regem quem genuit intercedit: dignum (quin potiùs debitum) reputamus vniuersos Christifideles, vt omnipotenti Deo (cuius prouidentia eiusdem virginis humilitatem, ab æterno respiciens pro reconcilianda suo authori humana natura, lapsu primi hominis æternæ morti obnoxia, eam sui vnigeniti habitaculum sancti spiritus præparatione constituit, ex qua carnem nostræ mortalitatis pro redemptione populi sui assumeret, & immaculata virgo nihilominùs post partum remaneret) de ipsius immaculatę virginis mira cōceptione gratias & laudes referant, & instituta propterea in Dei Ecclesia missas & alia diuina officia dicant, & illis intersint, indulgentijs & peccatorum remissionibus inuitare: vt exindè fiant eiusdem virginis meritis & intercessione diuinæ gratiæ aptiores.

S. Mariæ elogia.

B. Mariæ mira conceptio.

Festi institutio.

18. IDEM eodem loco, capite secundo: *Sanè* cùm sancta Romana Ecclesia de intemeratæ semperq; virginis Mariæ conceptione publicè festum solenniter celebret, & speciale ac proprium super hoc officium ordinauerit: nonnulli (vt accepimus) diuersorum ordinum prædicatores in suis sermonibus ad populum publicè per diuersas ciuitates & terras affirmare hactenùs non erubuerunt, & quotidiè prædicare non cessant, omnes illos qui tenent aut asserunt eandem gloriosam & immaculatam Dei genitricem absque originalis peccati macula fuisse conceptam, mortaliter peccare, vel esse hæreticos: eiusdem immaculatę conceptionis officium celebrātes, audientesq; sermones illorum qui eam sine huiusmodi macula conceptam esse affirmāt, peccare grauiter. Sed & præfatis prædicationibus non contenti, confectos super his suis assertionibus libros in publicum ediderunt: ex quorum assertionibus & prędicationibus non leuia scandala in mentibus fidelium exorta sunt, & maiora meritò exoriri formidantur in dies. Nos igitur huiusmodi temerarijs ausibus ac peruersis assertionibus ac scandalis quæ exindè in Dei Ecclesia exoriri possunt (quantū nobis ex alto conceditur) obuiare volentes, motu proprio, non ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiā, sed de nostra mera deliberatione & certa scientia huiusmodi assertiones prædicatorum eorundem, & aliorū quorumlibet qui affirmare prę-sumerent, eos qui crederent aut tenerent eandem Dei genitricē ab originalis peccati macula in sua conceptione præseruatā fuisse, propterea alicuius hæresis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare, aut huiusmodi officiū conceptionis celebrantes, seu huiusmodi sermones audiētes, alicuius peccati reatū incurrere: vtpotè falsas & erroneas, & à veritate penitùs alienas, editosq; desuper libros prædictos id cōtinentes, quo ad hoc authoritate Apostolica tenore prę-sentiū reprobamus & dānamus:

De conceptione B. Mariæ diuersa sentientes compescit Sixtus, ne alteri alteros hæreseos condemnent antedeterminationem Ecclesiæ.

Ac

Ac motu ſcientia & authoritate prædictis ſtatuimus & ordinamus, quòd prædicatores verbi Dei, & quicunque alij cuiuſcunque ſtatus, gradus, aut ordinis, ac conditionis fuerint, qui de cætero auſu temerario præſumpſerint in eorum ſermonibus ad populum, ſeu aliàs quomodolibet affirmare huiuſmodi ſic per nos improbatas & dãnatas aſſertiones veras eſſe, aut dictos libros pro veris legere, tenere, vel habere poſtquàm de præſentibus ſcientiam habuerint, excommunicationis ſententiam eo ipſo incurrant: à qua ab alio quàm à Romano Pontifice (niſi in mortis articulo) nequeant abſolutionis beneficium obtinere. Item motu ſcientia & authoritate ſimilibus ſimili pœnæ ac cenſuræ ſubijcientes eos qui auſi fuerint aſſerere contrariam opinionem tenentes, videlicet glorioſam virginem Mariam cum originali peccato fuiſſe conceptam, hæreſis crimen vel peccatum incurrere mortale: cùm nondùm ſit à Romana Eccleſia & Apoſtolica ſede deciſum. Non obſtantibus cõſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis contrarijs quibuſcunque, quibus communiter vel diuiſim à ſede Apoſtolica indultum exiſtat quòd interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint per literas Apoſtolicas non facientes plenam ac expreſſam, ac de verbo ad verbum de indulto huiuſmodi mentionem.

A Romana Eccleſia nihil certi de conceptione B. Mariæ deciſum.

19. CONCILIVM Tridentinũ ſeſſione quinta in fine decreti de peccato originali: Declarat tamen hæc ipſa ſancta Synodus, non eſſe ſuæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatã Dei genitricem virginem Mariam, ſed obſeruandas eſſe conſtitutiones felicis recordationis Sixti Papæ quarti, ſub pœnis in eis conſtitutionibus contentis, quas innouat.

III.

De remedio originalis peccati.

Ex can. 3. ſeſſ. 5.

A. PECCATVM hoc originis, quod ineſt vnicuique proprium, vt diximus, neque per humanæ [a] naturæ vires, neque per aliud remedium tollitur, quàm per meritum [b] vnius mediatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui nos Deo [c] reconciliauit in ſanguine ſuo, factus nobis [d] iuſtitia, ſanctificatio & redemptio. Huius verò meritum [e] per Baptiſmi ſacramentum in forma Eccleſiæ ritè collatum, tam adultis quàm paruulis applicatur: quia [f] non eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Vndè illa vox, [g] *Eccè Agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi.* Et illa, [h] *Quicunque baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.*

a Auguſt. epiſt. 28. Enchir. cap. 48. Fulgent. de incarn. & gratia Chriſti, cap. 16.
b 1. Timoth. 2. b
c Rom. 5. b Petrus Diacon. de incar. & gratia Chriſti, cap. 16. Bernar. epiſt. 190.
d 1. Cor. 1. d Bernar. ſer. 3. de Purificat.
e Tit. 3. b
f Actor. 4. b
g Ioan. 1. d
h Galat. 3. d Auguſt. lib. 6. cont. Iulian. cap. 4.

Ex can. 4. ſeſſ. 5.

B. Vndè errant grauiter, qui negant paruulos [i] recentes ab vteris matrum baptizandos eſſe, etiamſi fuerint à baptizatis parentibus orti. Baptizantur certè etiam hi in remiſſionem peccatorum, vt qui ex Adamo peccatum traxerint originale, quod [k] regenerationis lauacro expiari neceſsè eſt ad vitam æternam conſequendam, quoniam non aliter intelligendum eſt, [l] *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ità in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt:* niſi quemadmodùm Eccleſia Catholica vbiquè diffuſa ſemper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apoſtolorum, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in ſemetipſis adhuc committere potuerunt, ideò in remiſſionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt. [m] *Niſi* enim *quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.*

i Concil. Mileuita. can. 2. Aphrican. can. 77.
k Auguſt. lib. 1. de peccat. merit. c. 16. lib. 4. cont. 2. epiſt. Pelag. cap. 4.
l Rom. 5. b Auguſt. lib. 4. cont. 2. epiſt. Pelag. cap. 4. lib. 2. cont. Pelagium & Cæleſt. cap. 4.
m Ioan. 3. d

TESTIMONIA.

Anima ſua culpa lapſa, ſola Dei gratia reſtauratur.

1. A. AVGVSTINVS epiſtola vigeſimaoctaua ad Hieronymum: Certus ſum, animam nullam Dei culpam, nullam Dei neceſſitate vel ſua, ſed propria voluntate in peccatum eſſe collapſam: nec liberari poſſe de corpore mortis huius vel ſuæ voluntatis virtute, tanquàm ſibi ad hoc ſufficiente, vel ipſius corporis morte, ſed gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum: nec omninò eſſe animam vllam in genere humano, cui non ſit neceſſarius ad liberationem mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Quæcunque autem ſine gratia mediatoris & ſacramento eius in qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœnam futuram, & in vltimo iudicio recepturam corpus ad pœnam. Si autem poſt generationem humanam, quæ facta eſt ex Adam, regeneretur in Chriſto, ad eius pertinens ſocietatem, & requiem poſt mortem corporis habituram, & corpus ad gloriam recepturam. Hæc ſunt quæ de anima firmiſſimè teneo. Et paulò pòſt: Excepto hæreticæ opinionis errore, ex quatuor reliquis opinionibus, quænam ſit eligenda ſcire deſidero. Quæcunque enim eligenda eſt, abſit vt impugnet hanc fidem, de qua certi ſumus, omni animæ etiam paruuli infantis neceſſarium eſſe liberationem ex obligatione peccati, eamq; nullam eſſe niſi per Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.

Liberatio vt omnibus neceſſaria, ità nulla niſi per Chriſtum.

Mediator Chriſtus omnibus ad liberationem neceſſarius.

2. ET in Enchiridio capite quadrageſimooctauo: Illud vnum peccatum, quod tam magnum in loco & habitu tantæ infelicitatis admiſſum eſt, vt in vno homine originaliter, atque (vt ità dixerim) radicaliter totum genus humanum damnaretur, non ſoluitur ac diluitur niſi per vnum mediatorem Dei & hominũ hominem Chriſtum Ieſum, qui ſolus potuit ità naſci, vt ei non opùs eſſet renaſci.

Originale peccatum nõ niſi per mediatorem Chriſtũ ſoluitur.

3. FVL-

Digitized by Google

Nec naturæ vires nec lex à peccato origin. liberat.

3. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite decimosexto: Ab hoc peccato quod originaliter carnalis natiuitas trahit, neminem facultas naturalis, neminem litera sanctæ legis, sed sola fides eripit Iesu Christi filij Dei, qui venit quærere & saluũ facere quod perierat. Pro impijs mortuus est, offerens semetipsum pro nobis, sicut Apostolus dicit, Oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. In hoc mediatore Dei & hominum, & humanæ naturæ status reparatus est, & implendæ legis est consummatus effectus: quia nec sibi ad virtutem sufficere vllatenùs potuit naturalis infirmitas, quæ vtiquè, ex quo omnes dies defecerunt, & in ira Dei defecimus, lumine simul & virtute priuata, intantum natura cæca sine lege peccat, vt peccare se nesciat. Propter quod dicitur: Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces?

Ephes. 5.

Psal. 89.

Rom. 7.

4. PRIORIS ad Timotheum secundo capite: Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, cuius testimonium temporibus suis confirmatum est.

5. AD Romanos quinto capite: Iustificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per quem & habemus accessum per fidem in gratiã istam in qua stamus, & gloriamur, in spe gloriæ filiorum Dei. Et infrà: Vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secundùm tempus pro impijs mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Non solùm autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

6. POSTERIORIS ad Corinthios quinto capite: Si qua ergò in Christo noua creatura: vetera transierunt, eccè facta sunt omnia noua. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum: & dedit nobis ministeriũ reconciliationis. quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Et infrà: Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

7. PETRVS Diaconus in libro de incarnatione & gratia Christi ad Fulgentium & reliquos, capite sexto: Ab hac damnatione & morte (per Adæ peccatum mundo illata) nullus omninò liberatur, nisi gratia redemptoris. Qui cùm esset Dominus, vtpotè Deus, vt nos à seruitute perpetua, & potestate diaboli liberaret, atque ad veram libertatem educeret, factus est seruus, accipiẽs formam serui. Hinc est quod dicit ad Iudæos: Tunc verè liberi eritis, si vos filius liberauerit.

Ioan. 8.

8. BERNARDVS epistola centesima nonagesima ad Innocentium Pontificem: Iustè homo addictus, sed misericorditer liberatus. Sic tamen misericorditer, vt non defuerit iustitia quædam & in ipsa liberatione, quoniam hoc quoquè fuit de misericordia liberantis, vt (quod congruebat remedijs liberandi) iustitia magis contra inuasorem quàm potentia vteretur. Quid nanque ex se agere poterat, vt semel amissam iustitiam recuperaret, homo seruus peccati, vinctus diaboli? Assignata est ei proindè aliena, qui caruit sua, & ipsa sic est: Venit princeps huius mundi, & in saluatore non inuenit quicquam: & cùm nihilominùs innocenti manus iniecit, iustissimè quos tenebat amisit: quãdo is qui morti nihil debebat, accepta mortis iniuria, iure illum qui obnoxius erat, & mortis debito, & diaboli soluit dominio. Qua enim iustitia id secundò homo exigeretur? Homo siquidem qui debuit, homo qui soluit. Nam si vnus, inquit, pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt: vt videlicet satisfactio vnius omnibus imputetur, sicut omnium peccata vnus ille portauit: nec alter iam inueniatur qui forefecit, alter qui satisfecit: quia caput & corpus vnus est Christus. Satisfecit ergò caput pro membris, Christus pro visceribus suis, quando iuxta Euangelium Pauli, quo conuincitur mendacium Petri, mortuus pro nobis conuiuificauit nos sibi, donãs nobis omnia delicta, delens quod aduersùm nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, expolians principatus & potestates.

Coloss. 2.

9. PRIORIS ad Corinthios primo capite: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo & iustitia & sanctificatio & redemptio: vt quemadmodùm scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

Ierem. 9.

10. BERNARDVS sermone primo de Purificatione beatæ Mariæ: Vbi minoratus est Christus paulò minùs ab angelis, factusq; est Dei & hominum mediator, ac velut lapis angularis pacificauit per sanguinem suum quæ in cælis sunt, & quæ super terram: ex hoc planè iam susceptimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui. Eramus enim & nos natura filij iræ, sed consequuti sumus misericordiam. Cuius iræ filij? & quam misericordiam consequuti? Nempe filij ignorantiæ, ignauiæ, captiuitatis: & consequuti sumus sapientiam, virtutem, redemptionem. Ignorãtia mulieris seductæ excæcauerat nos, mollities viri abstracti & illecti à propria concupiscentia, eneruauerat nos, malitia diaboli expositos iustè à Deo captiuauerat nos. Sic ergò nascimur vniuersi primùm quidem viæ ciuitatis habitaculi prorsùs ignari, deindè imbecilles & ignaui, vt etsi nota nobis esset via vitæ, propria tamen præpediremur & detineremur inertia: postremò captiui sub pessimo crudelissimóque tyranno, vt licèt prudentes essemus atque robusti, ipsa tamen miseræ seruitutis opprimeremur conditione. Nunquid non misericordia & miseratione multa opùs habet tãta miseria? Aut certè si iam salui sumus ab hac triplici ira per Christum, qui factus est nobis sapientia à Deo patre, & iustitia & sanctificatio & redemptio: quanta nobis vigilantia opùs est dilectissimi, nè fortè (quod absit) inueniantur nostra nouissima peiora prioribus, si denuò contingat iram incendere, vtpotè qui non natura iam sed propria voluntate filij iræ sumus?

Miseria quanta circundati nascamur.

Magna misericordia indiget hæc tanta miseria.

11. AD Titum tertio capite: Cùm autẽ benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei: non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quẽ effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

12. ACTORVM quarto capite ait beatus Petrus: In nomine Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificantibus: qui factus est in caput anguli. & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datũ hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

13. IOANNIS primo capite: Vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi.

14. AD Galatas tertio capite: Omnes enim filij Dei estis per fidem in Christo Iesu. Quicunq; enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.

15. AVGV-

Liberationis modus iustissimus.

Digitized by Google

15. AVGVSTINVS libro sexto contra Iulianum Pelagiànum, capite quarto: Non habere parvulos vitam, nisì habeant Christum (quem proculdubiò habere non possunt, nisì induerint eum, Galat.3. eò modo quo scriptum est, Quotquot in Christo baptizati estis, Christũ induistis) Non ergò eos habere vitam, nisì habeãt Christum, Ioannes Euan- 1.Ioan.5. gelista testatur, dicens in epistola sua; Qui habet filium, habet vitam; qui non habet filium, vitam non habet. Meritò ergò intelliguntur mortui qui non habent vitam, pro quibus est Christus mor- 2.Cor.5. tuus vt habeant. Vnus enim pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt. Ideò autem mortuus est, Heb.2. sicut legitur ad Hebræos, vt per mortem euacuaret eum qui potestatem habebat mortis, id est, diabolum. Quid ergò mirum, si paruuli quandiù mortui sunt antequàm incipiant eum habere qui mortuus est pro mortuis, sub eo sunt qui potestatem habet mortis?

1. B. CONCILIVM Mileuitanum canone secundo: Item placuit, vt suprà quæstione prima de sacramento Baptismi, B. testimonio septimo. & ibidèm vide plura de hac re testimonia.

2. CONCILIVM Africanum canone septuagesimo septimo: Item placuit &c. vt loco citato in Concilio Mileuitano.

3. AVGVSTINVS libro primo de peccatorũ meritis & remissione, capite decimosexto: Ex hac inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis, Regeneratio omnibus necessaria carnaliter generatis. quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritaliter opùs habet, vt nõ solùm ad regnum Dei perducatur, verumetiam à peccati damnatione liberetur. Simul itaque peccato & morti primi hominis obnoxij nascuntur in carne, & simul iustitiæ vitæq; æternæ secundi hominis sociati renascũtur in baptismo.

4. ET libro quarto contra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Iacet inter illos (Manichæos scilicet & Pelagianos) in paruulis humana creatura institutione bona, propagatione vitiata, bonis suis confitens optimum conditorem, malis suis quærens misericordissimum redemptorem, Manichæos habens bonorum suorum vituperatores; Pelagianos habens malorum suorum negatores, vtrosque persequutores. Et quanuis per infantiam loqui non valeat, specie tamen tacita & infirmitate abdita, impiam vanitatem vtrorumque compellat, & illis dicens, ab eo qui bona creat, credite me creari, & istis dicens, ab eo qui me Manichæi erroris & Pelagiani collatio. creauit, finite me sanari. Manichæus dicit, Nihil est huius infantis, nisì anima bona liberanda; cætera non ad Deum bonum, sed ad principem tenebrarum pertinent respuẽda. Pelagianus dicit, Immò huius infantis nihil est liberandum, quia totum ostendimus saluum. Ambo mentiuntur. Sed mitior est iam carnis solius accusator, quàm qui in vniuersum cõuincitur sæuire laudator. Sed neque Manichæus humanæ animæ subuenit, blasphemando authorem totius hominis Deum; nec Pelagianus humanæ infantiæ diuinam gratiam subuenire permittit, negãdo originale peccatum. Deus ergò miseretur per catholicã fidem, quæ vtranque redarguendo perniciem infantibus subuenit ad salutem, Manichæis dicens, Audite Apostolum 2.Cor.3. clamantem; Nescitis quia corpus vestrum templum est in vobis spiritus sancti? & Deum bonum creatorem credite corporum, quia non potest esse templum spiritus sancti opus principis tenebrarum. Pelagianis dicens, In iniquitatibus cõceptus Psal.50. est, & in peccatis eum mater eius in vtero aluit, quem conspicitis paruulum. Quid eum tanquàm ab omni noxa liberum defendendo, non permittitis per indulgentiam liberari? Nemo mundus à Iob 14. iuxta LXX. sorde, nec infans cuius diei vnius vita sit super terram. Sinite miserum remissionem accipere peccatorum per eum, qui solus nec paruus nec magnus potuit habere peccatum.

5. AD Romanos quinto capite: Per vnum hominem &c. vt in textu.

6. AVGVSTINVS libro quarto contra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Volunt ex verbis Apostoli in suum sensum homines (Pelagianos intelligit) detorquere. Vbi enim ait Apostolus; Per vnum hominem peccatum intrauit in Rom.5. mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransijt: ibi volunt intelligi non peccatũ pertransisse, sed mortem. Quid est ergò quod sequitur, in quo omnes peccauerunt? Aut enim in illo vno homine peccâsse dicit omnes Apostolus, de quo dixerat, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum; aut in illo peccato, aut certè in morte. Non enim mouere debet, quia non dixit, in qua, sed in quo omnes peccauerunt: Mors quippe in Græca lingua generis masculini est. Θάνατος. Quodlibet ergò eligant: aut enim in illo homine peccauerunt omnes; & ideò dictum est, quòniam quando ille peccauit, in illo erant omnes: aut in illo peccato peccauerunt omnes, quia generaliter omnium factum est, quod nascẽtes tracturi erant omnes: aut restat vt dicãt, quòd in illa morte peccauerint omnes. Sed hoc quemadmodùm possit intelligi, non planè video. In peccato enim moriuntur omnes, non in morte peccant: nam peccato præcedente, mors sequitur, non morte præcedente, peccatũ. Aculeus quippe mortis est peccatum, 1.Cor.15. id est, aculeus cuius punctione fit mors, non aculeus quo pungit mors. Sicut venenum si bibitur, appellatur poculum mortis, quòd eo poculo facta sit mors; non quòd morte sit poculum factum, aut à morte sit datum. Quòd si propterea non potest illis verbis Apostoli peccatũ intelligi, in quo Rom.5. omnes peccauerunt, quia in Græco vndè translata est Epistola, peccatum fœminino genere positum est; restat vt in illo primo homine peccâsse omnes intelligantur; quia in illo fuerunt omnes, quando ille peccauit, vndè peccatum nascẽdo trahitur, quod nisì renascendo non soluitur. Nam & sic sanctus Hilarius intellexit quod scriptum est, in quo omnes peccauerũt: ait enim, In quo, id est, in Adam, omnes peccauerunt. Deindè addidit, Manifestũ in Adam omnes peccâsse quasi in massa. Ipse enim per peccatum corruptus, omnes quos genuit, nati sunt sub peccato. Hæc scribens Hilarius sine ambiguitate commonuit, quo modo intelligendum esset, in quo omnes peccauerũt. Propter quid autẽ idem Apostolus dicit nos per Christum recõciliari Deo, nisì propter quod facti fuimus inimici? Et hoc quid est, nisì peccatum? Vndè & Propheta dicit; Peccata vestra separãt inter vos Esa.59. & Deum. Propter hanc ergò separationem mediator est missus, vt tolleret peccatum mundi, per quod separabamur inimici, & reconciliati ex inimicis efficeremur filij.

Ἐμαρτία. In Adã quia omnes fuimus, omnes etiam peccauimus.

In Adã quasi in massa omnes peccauimus.

7. ITEM libro secundo cõtra Pelagium & Celestium, capite quadragesimo: Ipsa sanctæ Ecclesiæ sacramenta satis indicant, paruulos à partu etiam Paruuli de diabolli seruitio in baptismo liberantur. recentissimos, per gratiam Christi de diaboli seruitio liberari. Excepto enim quòd in peccatorum remissionem nõ fallaci, sed fideli mysterio baptizantur, etiam priùs exorcizatur in eis & exufflatur potestas contraria; cui etiam verbis eorum à quibus portantur, sese renunciare respondent. Exorcismi ante baptismum.

8. IOANNIS tertio capite: Nisì quis, vt in textu.

IIII.

De reliquijs originalis peccati in baptizatis.

Ex can.5. sess.5. PRAETEREA confitendum est, reatum originalis peccati per Iesu Chri-

sti

Digitized by Google

sti Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, remitti: & in baptizatis [a] totum id quod veram & propriam peccati rationem habet, tolli, non radi tantùm, aut non imputari. In renatis enim nihil odit Deus, quia nihil [b] est damnationis ijs, qui verè [c] consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem: qui non secundùm carnem ambulant, sed [d] veterem hominem exuentes, & nouum qui secundùm Deum creatus est induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt: [e] hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ità vt nihil prorsùs eos ab ingressu cæli remoretur. Ac interìm fateri oportet, manere in baptizatis [f] concupiscentiam vel fomitem: quæ cùm ad agonem [g] relicta sit, nocere non consentientibus, [h] & viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet: quinimmò qui [i] legitimè certauerit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando [k] Apostolus peccatum appellat, Ecclesia Catholica nunquàm intellexit peccatum appellari, quòd verè & priè in renatis peccatum sit, sed quia ex [l] peccato est, & ad peccatum inclinat.

a Aug. lib. 1. cont. 2. epist. Pelag. cap. 13 14. lib. 6 con. Iulia. cap. 13. & seq. lib. 2. cont. Pelagium & Celest. cap. 39. & 40. Vide quæst. 3. de sacramento Baptismi.
b Rom. 8. a
c Ibid. 6. a
d Ephes. 4. c Coloss. 3. b
e Rom. 8. c
f August. lib. 2. de peccat. merit. cap. 28.
g Idem lib. 2. cont. Iulian. cap. 9. & 10. lib. 1. de pecc. mer. cap. vlt.
h Idem lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 25. lib. 5. contra Iulian. cap. 3.
i 2. Timoth. 2. a
k Rom. 7. b
l August. lib 6. cont. Iulia. cap. 23. ser. 6. de ver. Apost. cap. 1.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Dicunt etiam, inquit, (Iulianus scilicet) baptisma nõ dare omnem indulgentiam peccatorum, nec auferre crimina, sed radere, vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur. Quis hoc aduersùs Pelagianos, nisi infidelis affirmet? Dicimus enim Baptisma dare omniũ indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vndè crescant iterùm resecãda peccata. Nam & istam similitudinem comperi, suæ illos adhibere calumniæ, tanquàm hoc nos sentiamus atq; dicamus. Sed de ista concupiscentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua necessè est vt etiam baptizatus, & hoc si diligentissimè proficit, & spiritu Dei agitur, pia mente confligat.

Baptismus nõ radit, sed aufert peccata.
Concupiscentia remanet in baptizatis.

2. ET capite decimoquartò: Nullus in Ecclesia rectè posset ordinari minister, si dixisset Apostolus, Si quis sine peccato: vbi ait, Si quis sine crimine est. Aut si dixisset, Nullum peccatum habentes: vbi ait, Nullũ crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autẽ in hac vita neminem dixerim, quantalibet Pelagiani, quia hæc dicimus, aduersùm nos inflentur & dirumpantur insania: non quia peccati aliquid remaneat, quod in baptismate nõ remittatur, sed quia in nobis in huius vitæ infirmitate manentibus quotidiè fieri non quiescunt, quæ fideliter orantibus & misericorditer operantibus quotidiè remittantur. Hæc est fidei Catholicæ sanitas, quam sanctus vbiq; seminat spiritus, non prauitatis hæreticæ vanitas & præsumptio spiritus.

1. Tim. 3.
Nihil peccati baptismus relinquit.

3. IDEM libro sexto contra Iulianum, capite decimotertio: Iam nunc illam tuam discutiamus calumniam, qua me dixisse criminaris, baptizatos ex parte mundari. Et infrà: Dixisse me affirmas, quòd gratia non perfectè hominem nouum faciat. Non hoc dico: Attende quod dico. Gratia perfectè hominem nouum facit, quandoquidem & ad corporis immortalitatem plenámque felicitatem ipsa perducit. Nunc etiam perfectè innouat hominem, quantum attinet ad liberationem, ab omnibus omninò peccatis, non quãtum ad liberationem attinet ab omnibus malis, & ab omni corruptione mortalitatis, qua nunc corpus aggrauat animam.

Baptizatos ex parte mundari fingit Iulianus dixisse Augustinum.
Baptismus liberat ab omnibus omninò peccatis.

4. ET capite decimoquarto: Quanùis iam peccato mortui, Deo viuamus; est tamen quod in nobis mortificemus, vt non regnet peccatum in nostro mortali corpore, ad obediendum concupiscentijs eius, à quibus nos soluit nè his essemus obnoxij, plena atque perfecta remissio peccatorum, & remanserunt in nobis cum quibus generantur bella castrorum. Nec ità multò pòst: Quanùis itaq; sacro baptismate sanctificetur & corpus; ad hoc tamen sanctificatur, vt per remissionem peccatorum non solùm præteritis peccatis omnibus, verumetiam ipsi quæ ineſt carnis cõcupiscentiæ non sit obnoxium; cui necessè est obnoxius omnis homo nascatur, etiam moriturus obnoxius, si nõ renascatur. Vbi ergò me audisti siue legisti dicẽtem, non innouari homines per baptismum, sed quasi innouari: non liberari, sed quasi liberari: non saluari, sed quasi saluari: abfit vt ego inanẽ dicerem gratiam lauacri illius, in quo renatus sum ex aqua & spiritu, qua liberatus sum à reatu omnium peccatorum, vel quæ nascendo traxeram, vel quę malè viuendo contraxeram? Qua gratia liberor, vt scio, nè intrem in tentationem, à concupiscentia mea abstractus & illectus, atq; vt exaudiar dicens cum consortibus meis; Dimitte nobis debita nostra. Qua gratia liberabor, vt spero, in æternum, vbi iam nulla lex in membris meis repugnet legi mentis meæ. Non igitur ego inanem facio Dei gratiam: sed tu eius inimicus inanem quęsisse videris iactantiam.

Rom. 6.
Plena & perfecta remissio peccatorum in baptismo.
Calumnia Iuliani. Baptismus innouat, liberat, saluat.
Matth. 6.
Rom. 7.

5. ITEM capite decimoquinto: Quapropter dimittuntur in baptismate cuncta peccata, & originaliter tracta, & ignoranter vel scienter adiecta. Sed cùm dicit Apostolus Iacobus, Vnusquisque tentatur à cõcupiscentia sua abstractus & illectus, deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: profectò in his verbis partus à pariẽte discernitur. Pariens enim est concupiscentia, partus peccatum. Sed concupiscentia non parit, nisi conceperit; non concipit nisi illexerit, hoc est, ad malum perpetrandum obtinuerit volẽtis assensum. Quod ergò aduersùs eam dimicatur, hoc agitur, nè concipiat, pariatq; peccatum. Dimissis itaque in baptismo peccatis omnibus, id est, omnibus concupiscentiæ fœtibus, si illic etiam ipsa cõsumpta est, quo modo contra eam nè concipiat, dimicant sancti liuore corporis, pedore membrorum, contritione carnis?

Omnia peccata in baptismo dimittũtur. Iac. 1.
Concupiscentia remanens non est peccatum.
Peccata fœtus concupiscentiæ.

6. ET capite decimosexto: Tu qui putas, quòd si malum esset concupiscentia, careret ea qui baptizatur, multũ erras. Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod planiùs ità dicitur; Omni reatu

Baptizatus caret omni peccato, non omni malo.

Digitized by Google

reatu omnium malorum caret, nõ omnibus malis. Nunquid enim caret corruptione corporis? An non est malum quod aggrauat animam? &, erra-
Sapien.9. uit qui dixit, corpus enim corruptibile aggrauat animam?

7. ITEM libro secũdo contra Pelagiũ & Celestiũ, qui est de peccato originali, capite trigesimonono: Ad beatam, perfectionem huius, quod nũc
Regeratione omnia pec cata pręterita remittuntur. datur, sancti lauacri gratia peruenitur. Qua enim regeneratione spiritus modò fit, vt peccata omnia præterita remittantur; eius merito fiet etiam regeneratio carnis in æternam vitam, qua in ipsa carne incorruptibiliter resurgente, peccatorum omnium incitamenta sanentur. Sed ea salus adhuc in spe facta est, non tenetur in re, neq; possidetur per præsentiã, sed expectatur per patientiam.

8. ET capite quadragesimo: Ac per hoc non solùm peccata omnia, quorum nunc remissio fit in
Peccata omnia & desideria vitiosa, quę reos faciũt, baptismo purgantur. baptismo, quæ reos faciunt, dum desiderijs vitiosis consentitur atque peccatur; verùm etiam ipsa desideria vitiosa, quibus si non consentitur, nullus peccati reatus contrahitur, quæ non in ista, sed
Concupiscentia sine consensu non est peccatum. in alia vita nulla erunt, eodem lauacro baptismatis vniuersa purgantur. Reatus itaque vitij eius de quo loquimur, in regeneratorũ prole carnali tandiù manebit donèc & illic lauacro regenerationis abluatur. Plura vide de hac re testimonia, quæstione tertia de sacramento Baptismi, A. & B.

9. AD Romanos octauo capite: Nihil ergò nunc damnationis est ijs qui sunt in Christo Iesu: qui non secundùm carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.

10. ET capite sexto: Quid ergò dicemus? Permanebimus in peccato vt gratia abundet? Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? An ignoratis quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus, cum illo per baptismum in mortem: vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.

11. AD Ephesios quarto capite: Deponite vos, secundùm pristinam conuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestrę: & induite nouum hominem qui secundùm Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis.

12. AD Colossenses tertio capite: Mortificate ergò membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulachrorum seruitus. propter quæ, venit ira Dei super filios incredulitatis. in quibus & vos ambulâstis aliquando, cùm viueretis in illis. Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpẽ sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicèm: expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induẽtes nouum eum qui renouatur in agnitionem, secundùm imaginem eius qui creauit illum.

13. AD Romanos octauo capite: Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, (Pater.) Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

14. AVGVSTINVS libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite vigesimooctauo: Hæc lex peccati, quod etiam peccatum appel-
Rom.6. lat Apostolus, cùm dicit, Non ergò regnet peccatũ in vestro mortali corpore ad obediendum desiderijs eius: non sic manet in membris eorum, qui ex aqua & spiritu renati sunt, tanquàm nõ sit eius facta remissio, vbi omninò plena & perfecta fit remissio peccatorum, omnibus inimicitijs interfectis, quibus separabamur à Deo: sed manet in vetustate carnis tãquàm superatum & peremptum, si non illicitis consensionibus quodam modo reuiuiscat, & in regnum proprium dominationémque reuocetur. Ab hac autem vetustate carnis, in qua est lex ista peccati vel peccatũ iam remissum, vsqueadeò spiritus vita discernitur, in cuius nouitate baptizati per Dei gratiam renascuntur, vt parùm fuerit Apostolo dicere, tales non esse in peccato, nisì etiam diceret in ipsa illos carne non esse antequã ex hac mortali vita migrarent. Qui enim Rom.8. in carne, inquit, sunt, Deo placere non possunt: vos autem non estis in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Veruntamen sicut ipsa carne quanuis corruptibili benè vtuntur qui membra eius ad opera bona conuertunt, in qua carne non sunt, quia non secundùm eam sapiunt neque viuunt: sicut deniquè etiam morte, quę primi peccati pœna est, benè vtũtur qui eam pro fratribus, pro fide, pro quacunque vera & sancta iustitia fortiter & patienter impendunt: sic illa etiam lege peccati, quod iam remissum in vetustate carnis manet, benè vtuntur coniugati fideles, qui ex eo quòd sunt in Christi nouitate, dominari sibi libidinem minimè patiuntur: ex eo autẽ quòd adhuc trahunt Adę vetustatem, regenerandos immortaliter filios mortaliter generant cum ea propagine peccati, qua illi qui renati sunt obnoxij nõ tenentur, & qua illi qui nascuntur renascendo soluũtur. Et paulò pòst: Nec mireris, quòd dixi, manente cõcupiscentiali lege peccati, reatũ eius solui per gratiam sacramenti. Sicut enim facta & dicta & cogitata iniqua, quantum ad ipsos motus animi & corporis pertinet, iam præterierunt & non sunt; eis tamen præteritis & non iam existentibus, reatus eorum manet, nisì peccatorum remissione soluatur: sic contrà in hac non iam præterita, sed adhuc manente lege concupiscentiæ, reatus eius soluitur, & non erit, cùm fit in baptismo plena remissio peccatorum. Deniquè si continuò consequatur ab hac vita migratio, non erit omninò quod obnoxium hominem teneat, solutis omnibus quæ tenebant. Sicut ergò non est mirum præteritorum dictorum, factorũ, atque cogitatorum reatum manere ante peccatorum remissionem: sic contrà non debet esse mirum manentis concupiscentiæ reatum præterire post peccatorum remissionem.

Inimicitiæ plenè sublatę in baptismo.

Concupiscentia manet, reatu eius sublato.

Concupiscentia baptizatos nũ remoratur ab ingressu cæli.

15. IDEM libro secundo contra Iulianum, capite nono: In hac vita humanam iustitiã in quadam militia, belloq; constituit, (Ambrosius) non solùm aduersùs æmulas aëreas potestates; sed aduersùs ipsas nostras cupiditates, per quas & illi exteriores inimici nos deijcere, vel penetrare moliuntur. In hoc bello & ipsam carnem aduersariam grauem dicit, cuius vtiquè natura sicut primitùs condita est, nobiscum concordissima permaneret, nisì primi hominis prævaricatione vitiata, suo nobiscum languore confligeret. In hoc bello ille vir sanctus monet nos seculum effugere, & in ea fuga quanta sit difficultas, immò impossibilitas, nisì Dei gratia opituletur, ostendit. Dicit mortua quidem vitia per remissionem in baptismate omnium peccatorum, sed eorum nos curare debere quodam modo sepulturam. Et in hoc ipso opere talem describit cum vitijs mortuis nos habere conflictum, vt non quod volumus, agamus; sed quod odio habemus, hoc faciamus. Multa in nobis peccatum nobis reluctantibus operari, rediuiuas plerunquè resurgere voluptates: luctandum nobis esse aduersùs carnem, aduersùs quam luctatus est Paulus, quando dicebat; Video aliam Rom.7. legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Præcipit nè carni nostræ confidamus, nè nos ei credamus, cùm Apostolus clamet, Scio quia nõ

Amb. de fuga seculi cap. 1. Pugnandum contra cõcupiscentiam.

In cap. 12. Lucæ.

De fuga seculi cap. 1.

Lib de Sacramento regenerationis.

Mortuorum per baptismũ vitiorũ curãda sepultura.

Digitized by Google

habitat in me, id est, in carne mea bonum: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonũ non inuenio. Eccè quantam nos pugnam cum mortuis habere peccatis, ille strenuus Christi miles, & Ecclesiæ fidelis doctor (Ambrosius is est) ostendit. Quo modo enim peccatum mortuũ est, cùm multa operetur in nobis, reluctãtibus nobis. Quæ multa? nisi desideria stulta & noxia, quæ consentientes mergunt in interitũ & perditionem: quæ vtiquè perpeti, eisq; non cõsentire, certamen est, conflictus est, pugna est. Quorum pugna? nisi boni & mali, non naturæ aduersùs naturam; sed naturæ aduersùs vitium iam mortuum, sed adhuc sepeliendum, id est, omninò sanandum. Quo modo ergò mortuum dicimus hoc peccatum in baptismate, sicut etiam iste vir dicit, & quo modo habitare in membris fatemur, & multa operari desideria reluctantibus nobis, quibus non consentiendo resistimus, sicut etiam hic vir fatetur; nisi quia mortuum est in eo reatu quo nos tenebat, & donèc sepulturæ perfectione sanetur, rebellat & mortuũ? Quanuis iam non eo modo appelletur peccatum, quo facit reum; sed quòd sit reatu primi hominis factum, & quòd rebellando nos trahere nititur ad reatum, nisi adiuuet nos gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, nè sic etiam mortuum peccatum rebellet, vt vincendo reuiuiscat & regnet.

Cũ mortuis peccatis pugna habẽda.

1. Tim. 6.

Concupiscentia remanens quo sensu peccatũ vocetur.

Ad agonem relicta concupiscentia.

16. ET capite decimo: In hoc bello laborantes, quandiù vita humana tentatio est super terram, non ideò sine peccato non sumus, quia hoc quod eo modo peccatum dicitur, operatur in membris repugnans legi mentis, etiam non sibi ad illicita consentientibus nobis. Quantum enim ad nos attinet, sine peccato semper essemus, donèc sanaretur hoc malum, si ei nunquàm consentiremus ad malum. Sed in quibus ab illo rebellante, etsi non lethaliter, sed venialiter, tamen vincimur, in his contrahimus, vndè quotidiè dicamus, Dimitte nobis debita nostra.

Concupiscentiæ nisi consentiremus, absque peccato remaneremus.

Matth. 6.

17. ET libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite vltimo: In paruulis certè gratia Dei &c. vt quæstione tertia de sacramento Baptismi, C. testimonio decimoseptimo, & plura ibidem.

18. ITEM libro primo de ciuitate Dei, capite vigesimoquinto: Absit à mente Christiana, quæ in Deo suo fidit, in eóque spe posita, eius adiutorio nititur: absit, inquam, vt mens talis quibuslibet carnis voluptatibus ad consensum turpitudinis cedat. Quòd si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ voluntatis legem quasi lege sua mouetur: quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis?

Concupiscentia sine consensu culpa caret.

19. ITEM libro quinto contra Iulianum Pelagianum, capite tertio: Quid plus factum est, obsecro te, aut vt quid diceret, Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum; si iam erant possessi quodam modo malis desiderijs cordis sui? Nunquid autem consequens est, vt si habet aliquis cordis desideria mala, iam etiam consentiat eis ad committenda eadem mala? Ac per hoc aliud est habere mala desideria cordis, aliud tradi eis; vtiquè vt consentiendo eis possideatur ab eis; quod fit cùm diuino iudicio traditur eis. Alioquin frustrà dictum est, Post concupiscentias tuas non eas, si iam quisque reus est, quòd tumultuantes, & ad mala trahere nitentes sentit eas, nec eas sequitur si non eis traditur, exercens aduersùs eas gloriosa certamina, si viuit in gratia. Quid tibi enim videtur, qui obseruat quod scriptum est, Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius (quod quid est aliud, quàm desideria eius mala) faciet te gaudiũ inimicis & inuidis tuis? Nunquid iam iste reus est, habendo tales animæ concupiscentias, quas ei præstare non debet, nè in gaudium veniat diabolo & angelis eius, qui sunt inimici atque inuidi nostri? Cùm ergò dicitur homo tradi desiderijs suis; indè fit reus, quia desertus à Deo cedit eis atque consentit, vincitur, capitur, traditur, possidetur. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est.

Rom. 1.

Desideria mala habere, nõ est eis cõsentire.

Eccli 18.

Eccli 18.

Ità volunt nostri tẽporis hæretici.

2. Pet. 2.

20. POSTERIORIS ad Timotheum secundo capite: Nam & qui certat in agone: nõ coronatur nisi legitimè certauerit.

21. AD Romanos septimo: Quid ergò dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui, nisi per legem. nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam sine lege aliquando. Sed cùm venisset mandatum: peccatum reuixit. Nam peccatum occasione accepta per mãdatum, seduxit me, & per illud occidit. Quod ergò bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: vt fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatũ. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

22. AVGVSTINVS libro sexto contra Iulianum, capite vicesimotertio: Quòd autem verba Apostolica, vbi dicit, Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum; & cætera vsque ad illud, vbi ait, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: me affirmas aliter intelligere quàm totum ipsum caput debet intelligi, nesciens mihi plurimum tribuis. Non enim ego solus aut primus sic istum locum intellexi, quo euertitur hæresis vestra, quemadmodùm verè intelligendus est: immò verò ego priùs eum aliter intellexeram, vel potiùs non intellexeram, quod mea quædam illius temporis etiam scripta testantur. Non mihi enim videbatur Apostolus & de seipso dicere potuisse, Ego autem carnalis sum, cùm esset spiritualis; & quòd captiuus duceretur sub lege peccati, quæ in membris erat eius. Ego enim putabam dici ista non posse, nisi de ijs quos ità haberet carnis concupiscentia subiugatos, vt facerent quicquid illa compelleret; quod de Apostolo dementis est credere: cùm etiam innumerabilis multitudo sanctorum, nè concupiscentias carnis perficiat, contra carnẽ spiritu concupiscat. Sed posteà melioribus & intelligentioribus cessi, vel potiùs ipsi quod fatendum est veritati, vt viderem in illis Apostoli vocibus gemitum esse sanctorum, contra carnales cõcupiscentias dimicantium. Qui cùm mente sint spiritales, adhuc tamen isto corruptibili corpore quod aggrauat animã, rectè intelliguntur esse carnales, quia erunt & corpore spirituales, quando seminatum fuerit corpus animale, & resurget corpus spiritale. Et rectè adhuc intelliguntur ea parte captiui sub lege peccati, quæ desideriorum quibus non consentiunt, motibus subiacet. Hinc factũ est vt sic ista intelligerem, quemadmodùm intellexit Hilarius, Gregorius, Ambrosius, & cæteri Ecclesiæ sancti notiq; doctores, qui & ipsum Apostolum aduersùs carnales concupiscentias quas habere nolebat, & tamen habebat, strenuè conflixisse, eundemq; conflictum suum illis suis verbis contestatum fuisse senserunt. Contra quos motus priùs vtiquè debellandos nè dominentur, & posteà sanandos vt penitùs extinguantur, etiam ipse gloriosa certamina sanctos exercere confessus es. Simul itaque cognoscamus verba pugnantiũ, si pugnamus. Hoc enim modo non viuimus nos, sed viuit Christus in nobis, si & ad pugnam contra concupiscentias exercen-

Rom. 7.

Etiam ipsi sancti certant cõtra concupiscentias.

Sap. 9.

1. Cor. 15.

Paulus de suo conflictu locutus est. Rom. 7.

Digitized by Google

cendam, & ad victoriam vsque ad consumptionem eorundem hostium capessendam, in illo fidimus, non in nobis. Ipse quippe factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, vt, quemadmodùm scriptum est; Qui gloriatur, in Domino glorietur. Non est ergò contrariũ, sicut putas, vt qui dicit; Viuo non ego iam, viuit verò in me Christus: dicat etiam, Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. Inquantùm quippe in illo viuit Christus, intantùm expugnat & superat, quod non habitat bonum in eius carne, sed malum. Neque enim rectè cuiusquam spiritus concupisceret aduersùs carnem suam, nisì habitaret in illo spiritus Christi. Absit ergò vt dicamus, quod nos dicere insimulas, Apostolum sic ista dixisse, quasi qui se vellet intelligi renitentem, in scorta, aliqua manu pestiferæ voluptatis abduci: cùm dicat, Non ego operor illud: ostendens concupiscentias carnis solum impulsum libidinis operari, sine consensione peccati.

1. Cor. 1.

Hier 9.

Galat 2.

Rom. 7.

23. ET sermone sexto de verbis Apostoli, capite primo: Igitur ipse ego mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. In qua conclusione demõstrauit Apostolus, ad hoc se dixisse quæ suprà dixerat, Iam non ego operor illud, sed id quod in me habitat peccatum: quia non mente operabatur consentiendo, sed carne cõcupiscendo. Hoc enim peccati nomine appellat, vndè oriũtur cuncta peccata, id est, ex carnali cõcupiscentia. Quicquid enim est peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus, non exoriuntur nisì ex mala cupiditate, non exoriuntur nisì ex illicita delectatione. Huic ergò illicitæ delectationi si resistamus, si non consentiamus, si membra velut arma non ministremus; non regnat peccatum in nostro mortali corpore.

Rom. 7.

Concupiscentia peccatum vocata, quòd ex ea illa proficiscantur.

V.

De naturæ & legis ad iustificandos homines imbecillitate.

Caput 1. sess. 5.

VT iam propiùs ad Iustificationis doctrinam probè & syncerè intelligendam accedamus, illud vnusquisque agnoscat & fateatur oportet, quòd cùm omnes homines in præuaricatione Adæ[a] innocentiam perdidissent, facti immundi, & (vt[b] Apostolus inquit) natura filij iræ, quemadmodùm est dictum, vsque adeò[c] serui erant peccati, & sub potestate diaboli ac mortis, vt non modò gentes per vim[d] naturæ, sed ne Iudæi quidem per ipsam etiam literam[e] legis Moysi, indè liberari aut surgere possent: tametsi in eis[f] liberum arbitrium minimè extinctum esset,[g] viribus licèt attenuatum & inclinatum.

a Cæleſt. I. epiſt. 1. c. 4. 1. Corin. 15. c Rom. 5. c d
b Epheſ. 2. a
c Rom. 6. c
d Proſp. cont. Collat. c. 22. Auguſt epiſt. 95.
e Fulg. de incarnat & gratia Chriſti, cap. 16.
f Aug. lib. 1. cont. 2. epiſt. Pelag. c. 2. & lib. 2. c. 5. contra Fortuna. Manich diſputat. 2. lib. 3. de libero arb. cap. 1. 3. lib. 3. de gratia & libero arb. cap. 2. lib. 5 de ciuitate Dei, cap 10. in expoſ. capitis 5 ad Galatas. queſt. 24. ex 83. lib. 3. Hypog. c. 10. Origen. Philocal cap. 21. homil. 2. ex diuerſis. in cap. 19. Matth. Chryſoſt. homil. 30. in Matth hom 9 & 11. in Ioan. Cyrill. Hieroſolym. cate. 4. illum. Hieron in procem. lib. cont. Pelagianos. lib. 2. contra Iouinian. cap. 2.
g Conc. 2 Arauſic. can. 13. 25. Auguſt. epiſt. 95. Proſp. lib. 1. de vocat. gent. cap. 8.

TESTIMONIA.

alijs est can. 3 Innocentiam omnes in Adæ præuaricatione gdidimus.

1. CAELESTINVS primus, epistola prima ad episcopos Gallię, canone quarto: In peruaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem, & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitriũ posse consurgere, nisì eum gratia Dei miserentis erexerit, pronunciante beatæ memoriæ Papa Innocentio, atq; dicente in epistola ad Carthaginense concilium: Liberum enim arbitrium ille perpessus, dum suis inconsultiùs vtitur bonis, cadens in præuaricationis profunda, demersus est, & nihil, quẽ admodùm exindè surgere posset, inuenit, suaq; in æternum libertate deceptus huius ruina iacuisset oppressus, nisì eum pòst Christi pro sua gratia releuâsset aduẽtus, qui per nouæ regenerationis purificationem omne præteritum vitium sui baptismatis lauacro purgauit.

Epist. 25 vel inter Augustini 91.

In nobis nihil est quo resurgere queamus.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto capite: Quoniam quidem per hominem mors: & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur: ità & in Christo omnes viuificabuntur.

3. AD Romanos quinto capite: Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: & ità in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Vsque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex non esset. Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictũ, ità & donum. si enim vnius delicto multi mortui sunt: multò magìs gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et non sicut per vnũ peccatum, ità & donum. nam iudicium quidem ex vno, in condemnationem: gratia autem ex multis delictis, in iustificationem. Si enim in vnius delicto mors regnauit per vnum: multò magìs abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Igitur sicut per vnius delictum, in omnes homines in condemnationem: sic & per vnius iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ità & per vnius obeditionem, iusti constituentur multi.

4. AD Ephesios secundo capite: Eramus natura filij iræ sicut & cæteri.

5. AD Romanos sexto capite: Peccatum enim vobis non dominabitur. non enim sub lege estis, sed sub gratia. Quid ergò? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam? Gratias autem Deo quòd fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinę in qua traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.

6. PROSPER contra Collatorem capite vicesimosecundo: Si de illis ista dicũntur (loquitur de illis verbis ad Romanos secũdo capite, Cùm enim gentes quę legem non habent &c.) qui alieni à gratia Christiana, quædam ad similitudinem legalium mandatorum proprio iudicio sanciebant, intelligentes, mores ciuitatum concordiamq; populorum non posse aliter contineri, nisì vt rectè factis præmia, & peccatis pœnæ decernerentur: quis ambigat, hanc sapientiam humano generi ad temporalis vitæ vtilitatem, ex naturæ à Deo conditæ

Digitized by Google

supereſſe reliquijs? Si enim nec ad iſta terrena ordinãda rationalis animi vigeret ingenium, nõ vitiata eſſet, ſed extincta natura. Quæ tamen etiamſi excellentiſſimis artibus, & cũctis mortalium eruditionũ polleat diſciplinis, iuſtificari ex ſe nõ poteſt, quia bonis ſuis malè vtitur, in quibus ſine cultu veri Dei impietatis immunditiæq; cõuincitur, & vndè ſe defendi exiſtimat, accuſatur. Cùm ergò Paulus definiat, quòd non ex operibus legis iuſtificatur omnis caro: & quoniam in Chriſto neque circunciſio neque præputium valeat aliquid, ſed noua creatura: quid iſte impiam infidelium libertatem naturalibus inſtruit bonis, & proprijs vult iuſtificare principijs? Quid ad renouationem miſeræ vetuſtatis, idoneam definit præuaricatricis ſcientiæ nuditatem? Quaſi iſta ſcientia vel ex naturę opibus reſidua, vel ex legalis doctrinæ eruditione quæſita, poſſit ſui perceptione præſtare, vt quod faciendum nouerimus, etiam facere diligamus: aut vllus ſit bonæ voluntatis motus, niſi quẽ creauerit diffuſæ per ſpiritum ſanctum charitatis afflatus.

Vitiata, non extincta natura.

Natura etiam excellentiſſima non ſufficit ſibi ad iuſtificationem Rom. 3.

Galat. 6.

7. AVGVSTINVS & reliqui Epiſcopi epiſtola nonageſimaquinta ad Innocentium Papam: Cùm de hac gratia Chriſtianis fidelibus catholicisq; notiſſima, illi (Pelagio) obijceretur quæſtio, vt eam oppugnare deſineret, quid eſt quod cùm hæc ſibi in libro ſuo velut aduerſante perſona idẽ ipſe obieciſſet, vt ſe reſpondendo purgaret, nihil aliud reſpondit, niſi naturam creati hominis referre gratiam creatoris; atq; ità ſe dicere ſine peccato implere poſſe iuſtitiam per liberum arbitrium cum adiutorio diuinæ gratiæ, quòd Deus hoc dederit homini ipſa poſſibilitate naturæ? Cui meritò reſpondetur: Ergò euacuatum eſt ſcandalum crucis; ergò Chriſtus gratis mortuus eſt. Nõ enim ſi non moreretur propter delicta noſtra, & reſurgeret propter iuſtificationem noſtram, nec aſcendens in altum captiuans captiuitatem daret dona hominibus, iſta naturæ poſſibilitas quam defendit, in hominibus non eſſet. An fortè Dei mandatum deerat, & ideò Chriſtus mortuus eſt: immò iam & hoc erat ſanctum & iuſtum & bonum. Iam dictum fuerat; Non concupiſces. Iam dictum fuerat; Diliges proximum tuum tanquàm teipſum. In quo ſermone Apoſtolus omnem legem dicit impleri. Et quoniam niſi diligat Deum, nemo diligit ſeipſum, ideò Dominus in ijs duobus præceptis, totam legem Prophetaſq; dicit pendere. Quæ duo præcepta iam erant hominibus diuinitùs data. An æternum præmiũ iuſtitiæ promiſſum nondùm erat? Hoc ipſe non dicit, qui in ſuis literis poſuit etiam in vetere Teſtamẽto regnum cælorum eſſe promiſſum. Si ergò ad faciendam perficiendamq; iuſtitiam iam erat naturæ poſſibilitas per liberum arbitrium, iam erat legis Dei ſanctum & iuſtum bonumq; mãdatum, iam erat promiſſum præmium ſempiternũ, ergò Chriſtũs gratis mortuus eſt. Ergò neque per legem iuſtitia, neque per naturæ poſſibilitatem, ſed ex fide & dono Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, vnum mediatorem Dei & hominum: qui niſi in plenitudine temporis mortuus eſſet propter delicta noſtra, & reſurrexiſſet propter iuſtificationem noſtram, profectò & antiquorum fides euacuaretur, & noſtra. Fide verò euacuata, quæ homini iuſtitia remaneat, cùm iuſtus ex fide viuat? Ex quo enim per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatũ mors, & ità in omnes homines pertranſijt, in quo omnes peccauerunt: proculdubiò à corpore mortis huius, vbi alia lex repugnat legi mentis, neminem liberauit aut liberat ſua poſſibilitas, quæ perdita redemptore indiget, ſaucia Saluatore, ſed gratia Dei per fidem vnius mediatoris Dei & hominum, hominis Chriſti Ieſu: qui & Deus cùm eſſet, hominem fecit, & manens Deus, homo factus refecit ipſe quod fecit. Et infrà poſt medium: Quapropter ſi & ante tempus legis, & tempore ipſo legis iuſtos patres, & ex fide viuẽtes, non poſſibilitas naturæ infirmæ & indigæ ac vitiatæ & ſub peccato venundatæ, ſed Dei gratia per fidem iuſtificat, & nunc eadem in apertum iam veniens reuelata iuſtificat.

Pelagij error de gratia.

Confutatio eiuſdem erroris. Gal. 5. & 2.

Pſal. 67.

Rom. 7.

Exod. 20. Leuit. 9. Matth. 22. Rom. 13.

Iuſtitia neq; per legem neque per naturæ vim. Rom. 4.

Abacuc 2. Rom. 5.

Naturæ poſſibilitas indiget redemptore, ac ſaluatore ad iuſtitiam conſequendam.

8. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Chriſti, capite decimoſexto: Ab hoc peccato quod originaliter carnalis natiuitas trahit, neminẽ facultas naturalis, neminem litera ſanctæ legis, ſed ſola fides eripit Ieſu Chriſti filij Dei, qui venit quærere & ſaluum facere quod perierat. Pro impijs mortuus eſt, offerens ſemetipſum pro nobis, ſicut Apoſtolus dicit: Oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. In hoc mediatore Dei & hominum, & humanæ naturæ ſtatus reparatus eſt, & implendæ legis eſt cõſummatus effectus, quia nec ſibi ad virtutem ſufficere vllatenùs potuit naturalis infirmitas, quę vtiquè ex quo omnes dies defecerunt, & in ira Dei defecimus, lumine ſimul & virtute priuata, intãtùm natura cæca ſine lege peccat, vt peccare ſe neſciat. Propter quod dicitur: Concupiſcẽtiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces. Legalis quoquè auditus non ſolùm neminem de poteſtate tenebrarum eripuit, quin etiam peccatoribus cumulũ præuaricationis adiecit. Sine gratia quippe fidei grauiùs lex agnita quàm ignota condemnat. Vbi quantum ignorantia peccati minuitur, tantum reatus peccatoris augetur. Ideò Apoſtolus ait: Lex enim iram operatur, vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio. Idem quoquè dicit: Quia lex propter tranſgreſſionem poſita eſt. Et quia concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt iuſtificatio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Quomodò igitur de poſſibilitate ſolius liberi arbitrij (ſi non præueniatur adiutorio gratiæ Dei, per quam bona voluntas reparatur, & ſeruatur in homine natura tanto magis ſuperba, quanto magis dominio peccati mortiq; ſubiecta) quantulumcunque ſibi bonæ voluntatis & operis exordium repromittit, quæ nec ſana potuit Dei ſeruare mãdatum, nec vulnerata quantulumcunque curationis ſumpſit de lege remedium, ſed inſuper auxit peccatum cognitione mandati. Lex enim ſubintrauit, vt abundaret peccatum, de quo liberari nemo poteſt, niſi per agnum Dei qui tollit peccatum mundi. De corpore enim mortis huius non liberum hominis arbitrium, nequè legis ſanctum iuſtum bonúmque mandatum, ſed ſola nos liberat gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit nos à lege peccati & mortis.

A peccato originali nec vis naturæ nec litera legis liberat.

Epheſ. 5.

Rom. 7.

Lex nõ liberauit nos de poteſtate tenebrarum.

Rom. 4.

Galat. 3.

Rom. 8.

9. AVGVSTINVS libro primo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite ſecundo: Dicunt, inquit, (Iulianus ſcilicet) illi Manichæi, quibus modò non cõmunicamus, id eſt, toti iſti cum quibus diſſentimus, quia primi hominis peccato, id eſt, Adæ, liberum arbitrium perierit, & nemo iam poteſtatẽ habeat benè viuendi, ſed omnes in peccatum carnis ſuæ neceſſitate cogantur. Manichæos appellat catholicos, more illius Iouiniani, qui ante paucos annos hæreticus nouus, virginitatẽ ſanctæ Mariæ deſtruebat, & virginitati ſacræ nuptias fidelium coęquabat. Et paucis interiectis: Quis autem noſtrũm dicat, quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem perijt per peccatum, ſed illa quæ in paradiſo fuit, habendi plenam cum immortalitate iuſtitiam; propter quod natura humana diuina indiget gratia, dicente Domino, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis: vtiquè liberi ad benè iuſteq; viuendum. Nam liberum arbitrium vſqueadeò in peccatore non perijt, vt per illud peccent, maximè omnes qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet quod eis libet. Vndè & Apoſtolus, Cùm eſſetis, inquit, ſerui peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Eccè oſtenduntur etiam

Liberum arbitrium Adæ peccato periiſſe, Catholicos ſentire, per calumniã ijs impingit Iulianus.

Quæ libertas per peccatũ perierit.

Ioan. 8.

Libero arbitrio etiã peccatores peccant.

Rom. 6.

Digitized by Google

etiam peccato minimè potuisse, nisi alia libertate, seruire.

Liberum arbitriũ ad peccandũ valet per se, ad piè operandum gratia adiutum.

10. ET libro secũdo, capite quinto: Peccato Adę arbitrium liberum de hominum natura perijsse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo: ad benè autẽ pieq; viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonũ actionis, sermonis, cogitationis adiuta.

11. ITEM contra Fortunatum Manichæũ disputatione secunda, post principium. AVG. Ego dico peccatum non esse, si non propria voluntate peccetur: hinc esse & præmium, quia propria voluntate recta facimus. Aut si pœnam meretur qui peccat inuitus, debet & præmium mereri qui benè facit inuitus. Quis autem dubitet non deferri præmium, nisi ei qui bona voluntate aliquid fecerit? Ex quo intelligimus & pœnam inferri ei, qui voluntate mala aliquid fecerit.

1. Retract. c. 16 Peccatum & opùs quoquè bonum, esse voluntarium.

12. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite primo: AVG. Credo meminisse te, in prima disputatione satis esse compertum, nulla re fieri mentem seruam libidinis, nisi propria voluntate: nam neque à superiore, neque ab æquali eam posse ad hoc dedecus cogi, quia iniustum, est; neq; ab inferiore, quia non potest. Restat igitur vt eius sit proprius iste motus, quo fruendi voluntatem ad creaturam à creatore conuerit: qui motus si culpæ deputatur, vndè qui dubitat, irrisione dignus tibi visus est, non est vtiquè naturalis, sed voluntarius: In eoq; similis est illi motui quo deorsùm versùs lapis fertur, quòd sicut iste proprius est lapidis, sic ille animi: veruntamen in eo dissimilis, quòd in potestate non habet lapis cohibere motum quo fertur inferiùs, animus verò dum non vult, non ità mouetur, vt superioribus desertis inferiora diligat: & ideò lapidi naturalis est ille motus, animo verò iste voluntarius. Hinc est quòd lapidem si quis dicat peccare, quòd ponderesuo tendit in infima, non dicam ipso lapide stolidior, sed profectò demens iudicatur: animum verò peccati arguimus, cùm eum conuincimus superioribus desertis ad fruendum inferiora præponere. Propterea quid opùs est quærere vndè iste motus existat, quo voluntas auertitur ab incommutabili bono ad cõmutabile bonum, cùm eum non nisi animi, & voluntarium, & ob hoc culpabilem esse fateamur, omnisq; de hac re disciplina vtilis ad id valeat, vt eo motu improbato atq; cohibito, voluntatem nostram ad fruendum sempiterno bono, à lapsu temporalium conuertamus. EVOD. Video, & quodammodò tango ac teneo vera esse quæ dicis: non enim quicquam tam firmè atque intimè sentio, quàm me habere voluntatem, eaq; me moueri ad aliquid fruẽdum: quid autem meum dicam prorsùs non inuenio, si voluntas, qua volo & nolo, non est mea. Quapropter cui tribuendum est, si quid per illam malè facio, nisi mihi? Cùm enim bonus Deus me fecerit, nec benè aliquid faciam nisi per voluntatem, ad hoc potiùs datam esse à bono Deo, satis apparet: motus autem quo huc atque illuc voluntas conuertitur, nisi esset voluntarius, atque in nostra positus potestate, neq; laudandus, cùm ad superiora, neq; culpandus homo esset, cùm ad inferiora detorquet quasi quendam cardinem voluntatis: neque omninò monendus esset, vt istis neglectis æterna vellet adipisci, atque vt malè nollet viuere, vellet autem benè. Hoc autem monendum non esse hominem, quisquis existimat, de hominum numero exterminandus est.

1. Retract. c. 9.

Homo si non volũtate ageret, nec laudandus, nec culpandus, nec monendus esset.

13. ET capite tertio: Negare nõ possumus habere nos potestatem, nisi cùm nobis quod volumus deest: dum autem volumus, si ipsa voluntas deest nobis, non vtiq; volumus. Quod si fieri nõ potest, vt dum volumus non velimus, adest vtiq; voluntas volentibus: nec aliud quicquam est in potestate, nisi quod volentibus adest. Voluntas igitur nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porrò quia est in potestate, libera est nobis. Nõ enim est nobis liberum quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus. Ità fit vt & Deum non negemus esse præscium omnium futurorum, & nos tamen velimus quod volumus. Cùm enim sit præscius voluntatis nostræ, cuius est præscius, ipsa erit. Voluntas ergò erit, quia voluntatis est præscius. Nec volũtas esse poterit, si in potestate nõ erit. Ergò & potestatis est præscius. Non igitur per eius præscientiam mihi potestas adimitur, quæ propterea mihi certior aderit, quia ille cuius præscientia non fallitur, ad futuram mihi esse præsciuit.

Voluntas libera, quia in potestate nostra.

Præscientia Dei non adimit nobis potestatem.

14. LIBRO item de gratia & libero arbitrio, capite secundo: Reuelauit nobis (Deus) per scripturas suas sanctas, esse in homine liberũ voluntatis arbitrium. Quomodò autẽ reuelauerit commemoro vos, non humano eloquio, sed diuino. Primùm, quia ipsa diuina præcepta homini non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa præmia peruenire. Ideò enim data sunt, vt homo excusationẽ de ignorantia non haberet: sicut Dominus dicit in Euangelio de Iudæis: Si non venissem & locutus eis fuissem, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Et post pauca: Sed sunt homines qui etiam de ipso Deo se excusare conantur, quibus dicit Apostolus Iacobus; Nemò cùm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentor. Deus enim intentator malorũ est &c. Item de ipso Deo se excusare volentibus respõdet liber Prouerbiorum Salomonis: Insipientia viri violat vias eius, Deum autem causatur in corde suo. Et liber Ecclesiasticus dicit: Nè dixeris, quia propter Deum recessi; quæ enim odit nè facias. Nè dixeris, quia ipse me induxit &c. Eccè apertissimè videmus expressum liberum humanæ voluntatis arbitrium. Quid illud quòd tam multis locis omnia mandata sua custodiri & fieri iubet Deus? Quo modo iubet, si non est liberum arbitrium? Quid beatus ille, de quo Psalmus dicit, quòd in lege Domini fuit voluntas eius; nónne satis indicat voluntate sua hominem in lege Dei cõsistere? Deindè tam multa mãdata quæ ipsam quodammodò nominatim conueniunt voluntatem, sicut est; Noli vinci à malo: & alia similia, sicut sunt, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Et, Noli repellere consilia matris tuæ. Et, Noli esse sapiens apud teipsum. Et, Noli deficere à disciplina Domini. Et, Noli negligere legem. Et, Noli abstinere benefacere egenti. Et, Noli fabricare in amicum tuum mala. Et, Noli intendere fallaci mulieri. Et, Noluit intelligere vt benè ageret. Et, Noluerunt accipere disciplinam: & innumerabilia talia in veteribus libris diuinorum eloquiorum, quid ostendunt, nisi liberum arbitrium voluntatis humanæ? In libris etiam nouis Euangelicis & Apostolicis, quid aliud ostenditur vbi dicitur; Nolite vobis condere thesauros in terra. Et, Nolite timere eos qui occidunt corpus. Et, Qui vult venire post me, abneget semetipsum. Et, Pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Et quod dicit Apostolus Paulus; Quod vult faciat, nõ peccat si nubat: qui autem statuit in corde suo non habẽs necessitatem, potestatem autem habẽs suæ voluntatis, & hoc statuit in corde suo seruare virginem suam, benè facit. Item dicit: Si autem volens hoc facio, mercedem habeo. Et alio loco: Sobrij estote iustè, & nolite peccare. Et iterùm: Vt quemadmodùm promptus est animus volũtatis, ità sit & perficiendi. Et ad Timotheum dicit: Cùm enim in delicijs egerint in Christo, nubere volunt. Et alibi: Sed & omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionẽ patientur. Et ipsi Timotheo: Noli negligere gratiã quæ in te est. Et ad Philemonem:

Liberum arbitriũ in homine esse reuelàuit Deus per scripturas

Nisi esset, frustrà essent præcepta.

Ioan. 15.

Iac. 1.

Prouer. 19. iuxta LXX.

Eccli 15.

Probat liberũ arbitrium ex veteri testamento.

Psal. 1.

Rom. 12.

Psal. 31.

Prouer. 1.

Prouer. 3.

Probat ex nouo.

Matth. 6.

Matth. 10.

Matth. 16.

Luc. 2.

1. Cor. 7.

1. Cor. 9.

1. Cor. 15.

2. Cor. 8.

1. Tim. 5.

2 Tim. 3.

1. Tim. 4.

Digitized by Google

Nè bonum tuum velut ex neceſſitate eſſet, ſed ex voluntate. Seruos etiam ipſos monet, vt dominis ſuis ex animo ſeruiant cum bona voluntate. Item Iacobus: Nolite itaque errare fratres mei, & nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & nolite detrahere de alterutro. Item Ioannes in epiſtola ſua: Nolite diligere mundum: & cætera huiuſmodi. Nempe vbi dicitur: Noli hoc, & noli illud, & vbi ad aliquid faciendum, vel non faciendũ, in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, ſatis liberum demonſtratur arbitrium. Nemo ergò Deum cauſetur in corde ſuo, ſed ſibi imputet quiſque, cùm peccat. Neque cùm aliquid ſecundũ Deum operatur, alienet hoc à propria voluntate. Quando enim volens facit, tunc dicendum eſt opus bonum, tunc ſperanda eſt boni operis merces ab eo, de quo dictum eſt, Qui reddet vnicuique ſecundùm opera ſua.

Iac. 2.

1. Ioan. 2.

Etiam opera fiunt voluntate.

Matth. 16. Rom. 2.

17. IDEM libro quinto de ciuitate Dei, capite decimo: Stoici laborauerunt cauſas rerum ità diſtinguere, vt quaſdam ſubtraherent neceſſitati, quaſdam ſubderent: atque in his quas eſſe ſub neceſſitate noluerunt, poſuerunt etiam noſtras voluntates, nè videlicet non eſſent liberæ, ſi ſubderentur neceſſitati. Si enim neceſſitas noſtra illa dicenda eſt, quæ non eſt in noſtra poteſtate, ſed etiam ſi nolumus, efficit quod poteſt, ſicut eſt neceſſitas mortis: manifeſtum eſt voluntates noſtras, quibus rectè, vel perperàm viuitur, ſub tali neceſſitate non eſſe. Multa enim facimus, quæ ſi nollemus, non vtiquè faceremus. Quò primitùs pertinet & ipſum velle: nã ſi volumus, eſt: ſi nolumus, non eſt. Non enim vellemus, ſi nollemus. Si autem illa definitur eſſe neceſſitas, ſecundùm quam dicimus neceſsè eſſe, vt ità fit aliquid, vel ità fiat, neſcio cur eam timeamus, nè nobis libertatem auferat voluntatis. Neque enim & vitam Dei & præſcientiam Dei ſub neceſſitate ponimus, ſi dicamus, neceſsè eſſe Deum ſemper viuere, & cuncta præſcire: ſicut nec poteſtas eius minuitur, cùm dicitur, mori fallíque non poſſe. Sic enim hoc non poteſt, vt potiùs ſi poſſet, minoris eſſet vtiquè poteſtatis. Rectè quippe omnipotens dicitur: qui tamen mori, & falli non poteſt. Dicitur enim omnipotens faciendo quod vult, non patiendo quod non vult. Quod ſi ei accideret, nequaquàm eſſet omnipotẽs. Vndè propterea quædam non poteſt, quia omnipotens eſt. Sicut etiam cùm dicimus, neceſsè eſſe, vt cùm volumus, libero velimus arbitrio: & verum proculdubiò dicimus; & nõ ideò ipſum liberum arbitrium neceſſitati ſubijcimus, quæ adimit libertatem. Sunt igitur noſtræ voluntates, & ipſę faciunt quicquid volendo facimus, quod non fieret, ſi nollemus.

Stoici neceſſitati voluntates noſtras exemerunt.

Qualis neceſſitas liberum arbitriũ nobis nõ adimat.

Omnipotens Deus faciẽdo quod vult, nõ patiẽdo quod non vult.

16. ET in expoſitione capitis quinti epiſtolæ ad Galatas: Quod autem ait, Caro enim concupiſcit aduersùs ſpiritum, ſpiritus autem aduersùs carnem. Hæc enim inuicèm aduerſantur, vt non ea quæ vultis faciatis: putant hîc homines liberum voluntatis arbitrium negare Apoſtolum nos habere: nec intelligunt hoc eis dictum, ſi gratiam fidei ſuſceptam tenere nolunt, per quam ſolam poſſunt ſpiritu ambulare, & concupiſcentias carnis non perficere. Si ergò nolunt eam tenere, non poterunt ea quæ volunt facere. Volunt enim operari opera iuſtitiæ, quæ ſunt in lege, ſed vincuntur concupiſcentia carnis, quam ſequendo deſerunt gratiam fidei.

Liberum arbitrium, gratia fidei repulſa, ad bene operandũ inualidum.

17. LIBRO octogintatrium quæſtionum, quæſtione vigeſimaquarta: Deus quouis homine optimo & iuſtiſſimo longè atque incomparabiliter melior & iuſtior eſt. Iuſtus autem regens & gubernans vniuerſa, nullam pœnam cuiquam ſinit immerito infligi, nullum præmium immerito dari. Meritum autem pœnæ, peccatum: & meritũ præmij, rectè factum eſt. Nec peccatum autem nec rectè factum imputari cuiquam iuſtè poteſt, qui nihil fecerit propria voluntate. Eſt igitur & peccatum & rectè factum in libero voluntatis arbitrio.

Peccatum & rectè factum eſt in libero arbitrio.

18. ITEM libro tertio Hypognoſticon capite decimo, cùm dixiſſet capite nono: Ait Paulus Apoſtolus, Et ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram. Nam quid oremus ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis: id eſt, ſpiritus poſtulare nos facit, gemitibus inenarrabilibus: ſic infert: Eſt igitur liberum arbitrium, quod quiſquis eſſe negauerit, catholicus non eſt: & quiſquis ſic eſſe dixerit, quod ſine Deo bonum opus, id eſt, quod ad eius ſanctum propoſitum pertinet, nec incipere, nec perficere poſſit, catholicus eſt. Quibus enim dicitur in Pſalmis, nisi liberum arbitrium habentibus, Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos? Item à Domino in Euangelio diſcipulis, Omnis qui audit verba mea hæc, & faciet ea. Et iterùm, Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego mando vobis. Et ab Apoſtolo Corinthijs, Hoc enim vobis vtile eſt, qui non ſolùm facere, ſed & velle cœpiſtis ab anno priore: nunc verò & facto perficite, vt quemadmodùm prompta eſt animus voluntatis, ità fit & perficiendi. Et multa alia quæ tam in veteri quàm in nouo teſtamento continentur, quæ nimis propter faſtidium lectionis, longum eſt enarrare. Quo modo autẽ vnicuique ſecũdùm ſua opera redderetur in die iudicij, nisi liberum eſſet arbitrium? Et ideò non eſt perſonarum acceptio apud Deum. Quicunque enim ſine lege peccauerũt, ſine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. In omni itaque opere ſancto prior eſt volũtas Dei, poſterior liberi arbitrij, id eſt, operatur Deus, cooperatur homo.

Liberum arbitrium Catholici conſtituunt, ſed quod ſine Deo ad ſancta opera ſit inualidum.

Pſal. 33.

Matth. 7.

Ioan. 15.

2. Cor. 8.

Rom. 2.

In ſancto opere prior volũtas Dei, poſterior liberi arbitrij.

19. ORIGENES Philocaliæ capite vicefimoprimo: Res extrinſecùs obiectas accuſare, & ſeipſos culpa liberare, ſe ſimiles lignis lapidibusq; ab externis motoribus tractis declarantes, neque verum eſt, neque conſentaneum: ſed hæc oratio hominis eſt cupientis notionem liberi arbitrij corrumpere. Nam ſi ipſum interrogemus, quid liberum arbitrium, reſpondebit, ſi nihil extrinſecum occurrat, quod nos in contrarium prouocet. Rurſùm imbecillem corporis conſtitutionem accuſare, cõtra rationem eſt perſpicuè. Nam ratio atque doctrina intemperantes & agreſtiſſimos conuertit, ſi monita ſequantur: & ità mutat in melius, vt ſæpenumerò ex incontinentiſſimis caſtiſſimi euadentes, non ijdem videantur eſſe qui priùs. Sic ex moribus agreſtiſſimis quidam ad tantam manſuetudinem perueniunt, vt qui nũquàm agreſtem vitam egerint, agreſtes eſſe videantur comparatione huius, qui ad manſuetudinem eſt immutatus. Contrà alios cernimus compoſitiſſimos & honeſtiſſimos, deterioribus colloquijs depraua tos, compoſitam & honeſtam vitam excutere, adeò vt in intemperantiam, vitæq; confuſionem incidant media ſæpè ætate, poſtquàm iuuentutis inſtabilitas, quæ tum eſt maxima, præterijt. Ratio igitur oſtendit extrinſecùs incidentia non eſſe in noſtra poteſtate. Vt autem hoc vel contrario modo iſtis ratio vtatur, diſceptans & indicans qui oporteat externis obiectis occurrere, noſtrum eſt munus. Quòd autem munus officiúmque ſit noſtrum, non autem ipſius, honeſtè viuere, & id à nobis poſtulet Deus, neque ex ijs quæ extrinſecùs accidunt, vel vt quidam putant, fato cogamur, teſtatur Micheas propheta, dicens, Si annũciatum eſt, ô homo, quid bonũ, aut quid Dominus requirat à te, nisi vt facias iudicium, & diligas miſericordiam, & paratus ſis ire cum Domino Deo tuo. Et Moſes, Poſui ante faciem tuã viam vitæ & viã mortis, vt eligas quod bonũ eſt, & incedas cum eo. Et Eſaias, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Si nolueritis nec audieritis me, gladius exedet vos, Os enim Domini locutum eſt hoc. Et in pſalmis,

Honeſtè viuere, noſtrũ munus.

Mich. 6.

Deut. 30.

Eſa. 1.

Digitized by Google

Psal. 80. psalmis: Si populus meus audiſſet me, & Iſrael in vijs meis ambulâſſet, in nihilum inimicos eorum humiliâſſem, & in affligentes eos inieciſſem manum meam. Quibus oſtendit, in populi fuiſſe poteſtate, audire & incedere in vijs Dei. Sed & Saluator dicens. Ego autem dico vobis non reſiſtere malo. Et, Quicunque iratus fuerit fratri ſuo, reus erit iudicio. Et, Quicunque inſpexerit mulierem ad concupiſcendam eam, mœchatus iam eſt in corde ſuo. Et cùm dat cætera quæque mandata, quid aliud indicat, niſi quòd in noſtra poteſtate eſt obſeruare quæ mandantur? Et propter hoc rectè rei efficimur iudicio, ſi prævaricemur. Vndè &, Omnis qui audit, inquit, verba mea, & facit ea, ſimilis eſt viro prudenti, qui ædificauit domum ſuam ſuper petram, & cætera. Qui autē audit hæc, & non facit, ſimilis eſt viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuper arenam, & reliqua. Et illud quod dicit his, qui à dextris eius ſunt, Venite patris mei &c. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: euidenter oſtendit ſe his dare promiſſiones, velut laudis ſuæ authoribus, & è contrario alijs, tanquàm vituperandis ex ſeſe, ait, Diſcedite maledicti in ignem æternum. Videamus quomodò etiam Paulus velut poteſtatem arbitrij habentibus nobis loquitur, & tanquàm in nobis ipſis vel ſalutis, vel perditionis habentibus cauſam, ait: Aut diuitias bonitatis ac patientiæ ac longanimitatis contemnis, ignorans, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm duritiam autem tuam, & cor impœnitens theſaurizas tibi iram in die iudicij & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundùm opus eius, his quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloria & incorruptio, qui quærunt vitam æternam: his autem qui ex contentione, & qui non credunt quidem veritati, credunt autem iniquitati, ira, indignatio, tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæo primùm & Græco. Infinita quidem alia in ſanctis ſcripturis inuenies arbitrij libertatem conſtituentia: At quoniam in contrarium, id eſt citra liberum arbitrium, licere ſeruare mandata, & ſaluari, item ea tranſgredi & perire, quædam è veteri & nouo teſtamento dicta contendunt, agè aliqua ex parte proferentes ea, illorum ſolutiones inſpiciamus, quò ex his quæ propoſuerimus, etiam cæterorum quæ ſimiliter arbitrij libertatem videntur tollere, abſolutio fiat euidens. Adfert deindè ſex ſcripturæ loca, & diluit quæ contra arbitrij noſtri libertatem obijciuntur.

Matth. 5.

Matth. 7.

Matth. 25.

Rom. 2.

Ioan. 1. 20. Et homilia ſecunda ex diuerſis: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, credentibus in nomine eius. Iam diuiditur non humanitas rationabilis mūdi, ſed voluntas, ſegregantur receptores incarnationis à reſpuentibus eam: fideles credunt aduentum verbi, & libenter recipiunt Dominū ſuum: impij negant, & contumaciter renuunt, Iudæi per inuidiam, Pagani per ignorantiam. Recipientibus dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, non recipientibus dat adhuc ſpatium recipiendi. A nullo enim aufertur poſſibilitas credendi Dei filium, & poſſibilitas eſſendi Dei filium. Hoc enim in arbitrio hominis, & cooperatione gratiæ conſtitutum eſt. Quibus dedit poteſtatem filios Dei fieri? Recipientibus ſe videlicet, & credentibus in nomen eius.

In arbitrio hominis & cooperatione poſitū eſt, credere.

21. ITEM in caput decimumtertium Euangelij ſecundùm Matthæum: Et hîc igitur regnum cælorum ſimile eſt ſagenæ miſſę in mare, non quemadmodùm quidam opinantur, qui docent verbo naturas ſubiectas eſſe diuerſas, malorum ſcilicet ac iuſtorum qui ſub rete venerunt, vt ex eo quod ſcriptum eſt, ex omni genere congreganti, credamus iuſtorum diuerſas ac varias eſſe naturas, ſimiliter autem & malorum. Nam huic intellectui repugnant omnes ſcripturæ, declarantes eſſe liberum arbitrium, dum & accuſant eos qui delinquunt, & probant eos qui rectè faciunt, haud quaquàm meritò in eos competente vel reprehenſione, qui ex mali generis natura tales ſunt, vel laude in eos, qui tales ſunt ex genere meliore. Siquidem vt piſces boni ſint, ac mali, cauſa non eſt in animabus piſcium, ſed ſecūdùm illud, quod verbum omnia ſciens, dixit, Producant aquę reptilia animarum viuentium. Quo tempore & fecit Deus cete grādia, omnemq; animam animalium reptilium, quæ produxerunt aquæ iuxta genus ſuum. Illic igitur aquę produxerūt omnem animā animantiū reptilium iuxta ſuū quaq; genus, quum cauſa non eſſet penès illam. His verò nos ſumus in cauſa, vt ſint bona genera, dignaq; vaſis quæ vocātur, aut mala dignaq; quæ proijciantur. Non enim in nobis natura cauſa eſt malitiæ, ſed voluntas quum ſit libera, propenſa eſt ad malefaciendum. Sic nec iuſtitiæ cauſa eſt natura, tanquàm quę non recipiat iniuſtitiam, ſed verbum quod accepimus eſt quod reddit nos iuſtos. Nam inter genera degentium in aquis, non videbis quæ tranſmutentur à malis, vt in piſcium generibus, in bona, aut à melioribus ad deteriora: in hominibus contrà bonos ac malos ſemper videre licet, qui vel ex malitia peruenerint ad virtutem, vel à profectu virtutis ad malitiæ diſſolutionem reciderint. In hoc autem quod ſcriptum eſt: Si iuſtus auerſus fuerit à iuſtitia ſua fecerit q; iniuſtitiam, ac cætera quę ſequuntur, vſq; ad illud, & in peccatis ſuis quæ peccauit in his morietur, aut dicant nobis qui ex ſagenæ parabola naturas inducūt: Iniuſtus quippòſt auertit ſe ab iniquitatibus ſuis quas fecit, ac ſeruat præcepta Domini, facitq; iuſtitiam ac miſericordiam, cuius erat naturæ quum eſſet iniuſtus? non ſanè laudandæ, ergò vituperandæ. Et cuius naturæ meritò dicetur, quum auertit ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis quas fecit? Nam ſi propter ea quæ priùs fecit erat malæ naturæ, quomodò bonæ naturæ quum eſſet, erat iniquus? In ſimili re præterea dubitabis & de iuſto qui ſe auertit à iuſtitia ſua, fecitq; iniuſtitiā & omnes iniquitates. Priuſquàm enim ſe auerteret à iuſtitia, in iuſtis operibus verſans, non erat malæ naturæ. Mala ſiquidem natura nequaquàm poſſit eſſe in iuſtitia, quoniam non poteſt mala arbor, videlicet malitia, fructus bonos facere, qui à virtute proficiſcuntur. Rurſus è diuerſo, qui bonæ naturæ ſit & immutabilis, nequaquàm auertere ſe poſſit à bono, poſteaquàm ſemel habitus eſt iuſtus, à iuſtitia ſua ad faciēdam iniuſtitiam, iuxta omnes iniquitates ſuas quas fecit. His autem dictis, exiſtimandum eſt, regnum cælorum eſſe ſimile ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere congreganti, ad probandam varietatum voluntatem in hominibus, quamplurimum inter ſe diſcrimen habentiū, vt quod dicit, congreganti ex omni genere, ſignificet laudabiles ac vituperabiles in applicationibus animorum ad virtutum aut vitiorum ſpecies.

Genes. 1.

Natura in nobis nō eſt cauſa malitiæ, contra Manichæos.

Ezech. 18.

Matth. 13.

22. CHRYSOSTOMVS homilia trigeſima in Matthæum: Multi certè tanta pœnitentia cōpuncti ſunt, vt cùm anteà peruerſi eſſent, electiſſimi poſteà inuenirentur: vt Paulus, vt publicanus, vt latro, qui cùm priùs zizania eſſent, in optimum triticum mutati ſunt: quæ quidem mutatio in ſeminibus impoſſibilis eſt, at in voluntate facilis, atque procliua. Non enim naturæ terminis ad bonum aut ad malum voluntas alligatur, ſed libero honoratur arbitrio. Quare cùm inimicum veritatis aliquem videris, omni ſtudio atque cura conare ad virtutem reducere, primùm viuendi exemplis, deindè orationis grauitate, ac poſtremùm patrocinij & auxilij copia. Non graueris omnia emendationis genera percurrere.

Multi ex peruerſis boni & facti.

Voluntas libera.

23. ET homilia nona in Ioannem, tractans ea verba Ioannis primo capite, Dedit eis poteſtatem

Digitized by Google

filios Dei fieri: Vbiquè (inquit) non violentum, non coactum, sed voluntarium penitùs & liberum nobis ostendit arbitrium, quod in hoc loco significauit.

Anima quia libera, nõ inuita agit, corpore pasſat.

24. ITEM homilia vndecima: Magna sanè corporis præstantia, anima tamen tanto præstantior, quanto corpore melior. Neq; hac tantùm ratione, sed quoniam corporis natura, quocunq; ipsam opifex ducere velit, eò sequitur, neque resistit: anima autem sui iuris vim in se habet operandi, neque vlla in re Deo nisi velit, obtemperat: inuitam enim & coactam minimè vult Deus bonam, & virtutibus præditam reddere: neque id animæ virtuti esset adscribendum, sed sponte sua bona fit, & sibi virtutem complectendam persuadeat oporret. Quamobrem difficilior huius est, quàm illius cura.

Anima sui iuris.

25. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi quarta illuminatorum: Cognosce animam esse sui iuris, seu voluntatis liberæ, opus Dei pulcherrimum, secundùm factoris imaginem immortale per eũ, qui immortalitate illud donauit, animal rationale, incorruptibile per eum, qui gratiam illi contulit, potestatem habens facere quæ velit. Neque enim ex generationis natura peccas: neque

Nõ astris sed voluntati nostræ peccata nostra adscribenda.

propter animam fornicaris: neque (vt nonnulli fingunt) astrorum inclinationes, ad amplectendam impietatem te cogunt. Cur tua ipsius mala confiteri detrectas? cur innocuis astris culpam adscribis? Et paulò inferiùs: Ex nostro arbitrio peccamus. Nè quẽ audias differentem malè. Scis hoc dicere: Quod nolo, hoc facio: sed memineris etiam dicentis, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Et, Sicut exhibuistis membra vestra seruа immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ità & nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Et paucis interiectis:

Rom.7. Esa.1. Rom.6.

Diabolus incitare potest, cogere non item.

Liberum arbitriũ habet anima: & potest quidem diabolus incitare, cogere autẽ præter voluntatem, omninò non potest. Subijcit tibi scortationis cogitationes, sivis, probas, si nolis, improbas. Si enim ex necessitate scortareris, cuius gratia gehennam Deus parâsset? Et si naturâ & non voluntate iustè ageres, cur Deus coronas pararet? Mansuetum est animal ouis, neque tamen illa propter mansuetudinem coronatur: quoniam illa mansuetudo non ex voluntate, sed à natura illi inest.

Manichæorũ errores circa liberum arbitrium.

26. HIERONYMVS in procemio librorum aduersùs Pelagianos: Breuiter calumniatoribus respondemus, qui sua in nos maledicta cõferunt, Manichæorum esse hominum damnare naturam: & liberum auferre arbitrium, & adiutorium Dei tollere. Rursumq; apertissimæ insaniæ, hoc hominem dicere, quod Deus est. Et sic ingrediendum via regia, vt nec ad sinistram, nec ad dextram declinemus: Appetitúmque propriæ voluntatis Dei semper credamus auxilio gubernari.

Vbi necessitas, ibi nec damnatio nec corona. Rom.9.

27. ET libro secundo aduersùs Iouinianum capite secundo: Liberi arbitrij nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia, necessitate trahimur. Alioquin vbi necessitas est, nec damnatio, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfector est Deus: non est enim volentis, neq; currentis, sed miserentis & adiuuantis Dei, vt peruenire valeamus ad calcem: sic in malis atque peccatis semina nostra sunt incentiua, & perfectio diaboli.

28. CONCILIVM Arausicanum secundum canone decimotertio: Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam baptismi, non potest reparari.

Liberum arbitrium attenuatum.

29. ET canone vicesimoquinto: Secundùm suprascriptas sanctarum scripturarum sententias, vel antiquorum patrum diffinitiones, hoc Deo propitiãte, & prædicare debemus & credere, quòd per peccatum primi hominis, ità inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus posteà aut diligere Deum, sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum est, possit, nisi gratia eum & misericordia diuina præuenerit.

30. AVGVSTINVS epistola nonagesimaquinta, quam cum reliquis Episcopis scripsit ad Innocentium Pontificem: Oramus vt peccatorum tentationem superare possimus, vt spiritus Dei, vndè pignus accepimus, adiuuet infirmitatem nostram: qui autem orat & dicit, Nè nos inferas in tentationem: non vtiquè id orat vt homo fit, quod est natura: neque id orat, vt habeat liberum arbitrium, quod iam accepit cùm crearetur ipsa natura: neq; orat remissionem peccatorum, quia hoc superiùs dicitur, Dimitte nobis debita nostra: neque orat vt accipiat mandatum. Si enim in tentationem inductus fuerit, hoc est, in tẽtatione defecerit, facit vtiquè peccatũ, quod est contra mandatũ. Orat ergò vt non peccet, hoc est, nè quid faciat mali, quod pro Corinthijs orat Apostolus Paulus, dicens; Oramus autem ad Dominum nè quid faciatis mali. Vndè satis apparet quòd ad non peccandum, id est, ad non malefaciendum, quanuis esse non dubitetur arbitrium voluntatis, tamen eius potestas non sufficiat, nisi adiuuetur infirmitas. Ipsa igitur oratio, clarissima est gratiæ testificatio. Hanc ille (Pelagius) confitetur, & eum gaudebimus siue rectum siue correctũ. Distinguenda est lex & gratia. Lex iubere nouit, gratia iuuare. Nec lex iuberet nisi esset voluntas: nec gratia iuuaret, si sat esse voluntas. Et post pauca: Iubetur vt non faciamus malum, vbi dicitur: Declina à malo: & tamen oratur vt non faciamus malum, vbi dicitur: Oramus autem ad Dominum nè quid faciatis mali. Iubetur vt faciamus bonum, vbi dicitur; Et fac bonum: & tamen oramus vt faciamus bonum, vbi dicitur, Non cessamus pro vobis orantes & postulantes: atque inter cætera pro illis orans dicit; Vt ambuletis dignè Deo in omne placitum, in omni opere & sermone bono. Sicut ergò agnoscimus voluntatem cùm hæc præcipiuntur, sic & ipse agnoscat gratiam cùm petuntur.

Rom.9. Liberum arbitrium permansit in homine etiam à diabolo sedu cto.

31. PROSPER libro primo de vocatione gentiũ, capite octauo: Non ergò fidat de viribus suis, quæ etiã cùm essent integræ, non steterunt: sed per illum quærat victoriam, qui solus non est victus, & omnibus vicit. Et si quærit, non dubitet quærendi affectum ab illo se accepisse quem quærit. Nec quia spiritu Dei agitur, ideò se putet liberum arbitrium non habere: quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate se dedit, à quo iudicium voluntatis deprauatum est, non ablatum. Quod ergò non interfectum est per vulnerantem, non tollitur per medentem: vulnus sanatur, non natura remouetur. Sed quod in natura perijt, non restituitur nisi ab authore naturæ.

VI.

De dispensatione & mysterio aduentus Christi.

Caput 2. sess. 6.

a 2.Cor.1.a Qvo factum est, vt cælestis pater,[a] pater misericordiarum & Deus totius consolationis, CHRISTVM IESVM filium suum, & ante legem, & legis tempore multis sanctis patribus declaratum ac promissum, cùm venit

b Gal.4.a beata illa [b] plenitudo temporis, ad homines miserit: vt & Iudæos qui sub

c Rom.9.5 lege erant, redimeret, & [c] gentes quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam ap-

præhen-

Digitized by Google

præhenderent, atque omnes [d] adoptionem filiorum reciperent. Hunc [e] proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non [f] solùm autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

d Gal.4.a
e Rom.3.d
5.b 1.Tim.2.b
f 1.Ioan.2.a

TESTIMONIA.

1. POSTERIORIS ad Corinthios primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

2. AD Galatas quarto capite: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filij: misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater. Itaque iam non est seruus, sed filius. Quòd si filius: & hæres per Deum.

3. AD Romanos nono capite: Quid ergò dicemus? Quòd Gentes quæ non sectabantur iustitiam, apprænderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est.

4. AD Galatas quarto capite, vt paulo antè.

5. AD Romanos tertio capite: Omnes enim peccauerunt: & egent gloria Dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum, in sustentationem Dei, ad ostensionem iustitię eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi.

6. ET capite quinto: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Non solùm autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

7. PRIORIS ad Timotheum secundo capite: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, cuius testimonium temporibus suis confirmatum est.

8. PRIMAE epistolæ Ioannis capite secundo: Sed & si quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

VII.

Qui per Christum iustificentur.

Caput 3. sess. 6.

VERÙM etsi ille pro [a] omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt: sed ij duntaxàt, quibus meritum passionis eius communicatur. Nam sicut re vera homines, nisi ex semine [b] Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cùm ea propagatione per ipsum, dum concipiuntur, propriam iniustitiam contrahant: ità nisi in Christo renascerentur, nunquàm iustificarentur, cùm ea renascentia per meritum passionis eius gratia qua iusti fiunt, illis tribuatur. Pro hoc beneficio [c] Apostolus gratias nos semper agere hortatur Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & eripuit de potestate tenebrarum, transtulitque in regnum filij dilectionis suæ: in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum.

a 2.Cor.5.a Prosp.c.9. ad obiec. Gallo.
b Aug.epist. 89.quæst.3. lib. 1.de peccat. merit.cap.28. de nat.& gratia.c.41. lib. 6.cont.Iulia. cap.4.24.
c Coloss.3.b

TESTIMONIA.

1. POSTERIORIS ad Corinthios quinto capite: Charitas enim Christi vrget nos: æstimantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt. & pro omnibus mortuus est Christus: vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est: & resurrexit.

2. PROSPER in responsionibus ad capitula obiectionum Gallorum, capitulo nono: Deus ergò Dei filius, mortalitatis humanæ particeps factus absque peccato, hoc peccatoribus & mortalibus contulit, vt qui natiuitatis eius consortes fuissent, vinculum peccati & mortis euaderent. Sicut itaque non sufficit hominum renouationi, natum esse hominem Iesum Christum, nisi in ipso eodem de quo ipse ortus est, spiritu renascantur: sic non sufficit hominum redemptioni, crucifixum esse Dominum Christum, nisi commoriantur ei, & consepeliantur in baptismo. Alioquin nato saluatore in carne substantiæ nostræ, & crucifixo pro omnibus nobis, non fuerat necessarium, vt renasceremur, & similitudine mortis eius complantaremur: sed cùm sine hoc sacramento, nemo hominum consequatur vitam æternam, non est saluatus cruce Christi, qui non est crucifixus in Christo. Non est autem crucifixus in Christo, qui non est membrum corporis Christi, qui non per aquam & spiritum sanctum induit Christum. Qui ideò infirmitate nostra communionem subijt mortis, vt nos in virtute eius haberemus consortium resurrectionis. Cùm itaque rectissimè dicatur saluator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram humanæ naturæ susceptionem, & propter communem in primo homine omnium perditionem: potest tamen dici pro his tantùm crucifixus, quibus mors ipsius profuit. Dicit enim Euangelista: quia Iesus moriturus erat pro gente, non tantùm pro gente, sed etiam vt filios Dei dispersos congregaret in vnum. In sua enim venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

Ioan.11.
Ioan.1.

In cruce Christi non saluatus, qui nõ est crucifixus in Christo.

3. AVGVSTINVS epistola octogesimanona ad Hilarium, quæstione tertia: Itaq; sicut per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem, de qua condemnatione paruuli per sacramentum baptismi liberandi sunt; ità per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Et hîc omnes dixit, & ibi, non quia omnes homines venirent ad gratiã iustificationis Christi,

Rom.5.

Digitized by Google

Nullus iustificatur nisi per Christu.

Christi, cùm tam multi alienati ab illa, in æternum moriantur: sed quia omnes qui renascuntur in Iustificationem, non nisi per Christum renascuntur: sicut omnes qui nascuntur in condemnationem, non nisi per Adam nascuntur. Nemo quippe est in illa generatione, præter Adam; nemo in ista regeneratione præter Christum: ideò omnes & omnes, eosdem autem omnes etiam multos posteà dicit, adiungens: Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi; sic & per vnius hominis obedientiam iusti constituuntur multi. Qui multi? nisi quos iam paulò antè omnes dixerat. Vide quemadmodùm commendat vnum & vnum, id est, Adam & Christum: illum ad condemnationem, hunc ad iustificationem, cùm tanto post Adam venerit Christus in carne, vt sciamus etiam antiquos iustos, quicunque esse potuerunt, non nisi per eandem fidem liberatos, per quam liberamur & nos, fidem scilicet incarnationis Christi, quæ illis prænunciabatur, ficut à nobis facta annunciatur.

Antiqui iusti per eandem fidem iustificati per quã & nos.

Iustitiam & vitã æternam nullus accipit nisi per Christum. 2. Cor. 15.

4. ET libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite vigesimooctauo: Ad vitã æternam, quam promisit non mendax Deus sanctis & fidelibus suis, cuius vitæ participes omnes non viuificabuntur nisi in Christo, sicut in Adam omnes moriuntur. Quemadmodùm enim omnes omninò pertinentes ad generationem voluntatis carnis non moriuntur, nisi in Adam, in quo omnes peccauerunt; sic ex his omnes omninò pertinentes ad regenerationem voluntatis spiritus, non viuificantur nisi in Christo, in quo omnes iustificantur: Quia sicut per vnum omnes ad condemnationem, sic per vnum omnes ad iustificationem.

Rom. 5.

Rom. 5.

5. ITEM de natura & gratia capite quadragesimoprimo: Sicut dictum est, Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, vt nullus prætermitteretur; sic & in eo quod dictum est, Per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ, nullus prætermissus est: non quia omnes in eum credunt, & baptismo eius abluuntur, sed quia nemo iustificatur nisi in eum credat, & baptismo eius abluatur. Itaque omnes dictum est, nè aliquo modo alio præter ipsum quisquam saluus fieri posse credatur.

Nemo iustificatur nisi credat in Christum & baptizetur. Rom. 5.

6. IDEM contra Iulianum libro sexto, capite quarto: Itaquè sicut per vnius, inquit, delictum in omnes homines ad condemnationem, ità & per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationẽ vitæ. Ideò & ibi omnes, & hîc omnes; quia nemo ad mortem nisi per illum, nemo ad vitam nisi per istum. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi; ità per vnius obedientiam iusti constituentur multi.

Ad mortẽ nemo nisi per Adam: ad vitã nemo nisi per Christũ.

7. CAPITE itẽ vicesimoquarto: Nemo liberabitur ab hac ira Dei, nisi per mediatorẽ reconcilietur Deo. Vndè dicit etiã ipse mediator: Qui non credit filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eũ. Non dixit, veniet: sed, manet super eum. Ideò ergò credunt atq; confitentur & maiores per cor & os proprium, & paruuli per alienum, vt reconcilientur Deo per mortem filij eius, nè ira Dei maneat super eos, quos etiam origo vitiata efficit reos. Et infrà: Cùm dictũ est; Per vnum in omnes transisse peccatum; & posteà per vnius inobedientiam peccatores constitutos multos: ipsi sunt multi qui & omnes. Similiter cùm dictum est; Per vnius iustificationem in omnes homines, ad iustificationem vitæ: & rursùs dictum est; Per vnius obedientiam iusti constituentur multi: non aliquibus exceptis, sed eosdem multos, omnes oportet intelligi: non quia omnes homines iustificantur in Christo, sed quia omnes qui iustificantur, non aliter possunt iustificari quàm in Christo. Sicut possumus dicere, in aliquam domũ per vnam ianuam intrare omnes; non quia omnes homines intrant in eandem domum, sed quia nemo intrat nisi per illam. Omnes ergò ad mortem per Adam, omnes ad vitam per Christum. Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ità & in Christo omnes viuificabuntur: id est, ex prima origine generis humani, nemo ad mortem nisi per Adam, & nemo per Adam nisi ad mortẽ. Et nemo ad vitam nisi per Christum, & nemo per Christum nisi ad vitam. Vos autem (Pelagianos intelligit) dum nõ omnes, sed multos, siue per Adam condemnatos esse, siue per Christum liberatos vultis intelligi, horrenda peruersitate Christianæ religioni estis infesti. Si enim salui erunt aliqui sine Christo, & iustificãtur aliqui sine Christo, ergò Christus gratis mortuus est.

Nemo liberatur ab ira Dei nisi per Mediatorem. Ioan. 3.

Paruuli per alienum os confitentur fidem. Rom. 5.

1. Cor. 15.

8. AD Colossenses primo capite: Gratias agentes Deo & Patri qui dignos nos fecit in partẽ sortis sanctorum, in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum.

VIII.

Descriptio iustificationis impij, & modus eius in statu gratiæ.

Caput 4. sess. 6.

QVIBVS verbis iustificationis impij descriptio insinuatur, vt sit translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi [a] Adę, in statum gratię, & adoptionis filiorum Dei per secundum Adam IESVM CHRISTVM, saluatorem, nostrum. Quæ quidem translatio post Euangelium promulgatum, sine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non potest, sicut scriptum est: [b] *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

a Gal. 4. a Tit. 3. b

b Ioan. 3. a

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quarto capite: At vbi venit &c. vt suprà capite sexto, testimonio secundo.

2. AD Titum tertio capite: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

3. IOANNIS tertio capite: Nisi quis &c. vt in textu. Testimonia de necessitate Baptismi habes suprà quæstione prima de sacramento Baptismi. Reliqua verò testimonia ad descriptionem Iustificationis pertinentia, quære infrà capite vndecimo.

IX.

De necessitate præparationis ad iustificationem in adultis, & vndè illa sit.

Caput 5. sess. 5.

PRAETEREà ipsius iustificationis exordium in adultis, à Dei [a] per Christum Iesum præueniente gratia sumen-

a Auguſt. lib. cont. 2. epiſt Pelag. cap. 9. & 10. de prædeſt. ſanct cap. 2. Gennad. lib. de Eccleſ. dog. cap. 44. Fulgent. de incar. & gratia Chriſti, cap. 18.

Digitized by Google

ſumendum eſt: hoc eſt, ab eius vocatione, qua nullis eorum exiſtentibus meritis, vocantur: vt qui per peccatà à Deo auerſi erant, per eius excitantem atque adiuuantem gratiam, ad conuertendum ſe ad ſuam ipſorum iuſtificationem, eidem gratiæ liberè aſſentiendo & [b] cooperando, diſponantur: ità vt tangente Deo cor hominis per ſpiritus ſancti illuminationem, neque [c] homo ipſe nihil omninò agat, inſpirationem illam recipiens, quippe qui illam & abijcere [d] poteſt: neque tamen ſine gratia [e] Dei mouere ſe ad iuſtitiam coram illo libera ſua voluntate poſſit. Vndè in ſacris literis cùm dicitur: [f] *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos*: libertatis noſtræ admonemur. Cùm reſpondemus: [g] *Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur*: Dei nos gratia præueniri confitemur.

b 1.Cor.3.b 15.b 2.Cor.6.d 7.d 2.Tim.2.d Heb.12.d Iere.7.a Ezech.18.e f Prouer.16.a Eccli 2.d Sap 9.b Pſal.26.c ibidem Auguſt.enarrat.2. & ſer 13.de verb. Apoſt.cap.9. & ſeq. lib.1.retract.cap.22. Leo ſer 5. de quadrageſ. Fulgent. de incarna. & gratia Chriſti, cap.20.

c Auguſt.de gratia & libe.arbit.cap.2.9.15 de ſpir.& liter.cap.34. lib.2.de peccat.merit.cap.5. de prædeſt. & gratia, cap 9.de verb. Apoſt.ſer.41.cap.1. & ſer.15. cap.11.tract.4 in epiſt.Ioan. de prædeſt.ſanct cap.3. Chryſoſt homil 9. in Ioan. Bernard. de gratia & libero arbit Proſp. lib.2.de vocat.gent.cap.26.27.28. cont. Collat.cap.:6.

d Matth 23.d Actor.13.g Ierem.18.b 25.a b 32.f 35.e Zach.1.b

e Cypria de orat.Dom. Auguſt de natura & gratia, cap.18. lib.2.cont.2.epiſt.Pelag.cap.10. Hieron. epiſt.:39.

f Zach.1.a Malach,3.b Actor.2.f 3.c Epheſ.5.c Iaco.4.c Matth.11.d Iere.3.a d 4.d 18.b Eſa.1.d 40.d 45.d 46.c 55.a b Baruc.4.a Ezech.18.g 1.Reg.7.a

g Thren,5.d Iere.31.c

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro ſecundo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite nono: Auertat Deus hanc amentiam, vt in donis eius nos priores faciamus, poſteriorem ipſum: quoniam miſericordia eius præueniet me; & ipſe eſt cui fideliter veracitérque cantatur, Quoniam præueniſti eum in benedictione dulcedinis: & quid hîc aptiùs intelligitur, quàm ipſa de qua loquimur cupiditas boni? Ergò benedictio dulcedinis, eſt gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet & cupiamus, hoc eſt, amemus quod præcipit nobis; in qua ſi nos non præuenit Deus, non ſolùm non perficitur, ſed nec inchoatur ex nobis. Si enim ſine illo nihil poſſumus facere, profectò nec incipere, nec perficere; quia vt incipiamus, dictum eſt; Miſericordia eius præueniet me; vt perficiamus, dictum eſt, Miſericordia eius ſubſequetur me.

Pſal.58.

Pſal.20.

Deus prior in noſtra iuſtificatione.

Pſal.58. & 22.

2. ET capite decimo: Quid eſt ergò quod in conſequentibus vbi ea quæ ipſi ſentiunt, commemorant, dicunt ſe confiteri, gratiam quoquè adiuuare vniuſcuiuſque bonum propoſitum, non tamen reluctanti ſtudium virtutis immittere? Hoc quippe ità dicunt, velut homo à ſeipſo ſine adiutorio Dei habeat propoſitum bonum ſtudiúmque virtutis, quo merito præcedente dignus ſit adiuuari Dei gratia ſubſequente. Et poſt pauca: Hominis autem propoſitum bonum adiuuat quidem ſubſequens gratia, ſed nec ipſum eſſet nisì præcederet gratia. Studiũ quoquè hominis quod dicitur bonum, quanuìs cùm eſſe cœperit, adiuuetur gratia, non tamen incipit ſine gratia, ſed ab illo inſpiratur, de quo dicit Apoſtolus: Gratias autem Deo qui dedit idem ſtudium pro vobis in corde Titi. Si ſtudium quiſque vt pro alijs habeat Deus dat, vt pro ſeipſo habeat, quis alius eſt daturus?

Pelàgianus error.

Gratia præcedens.

Gratia ſubſequens.

1.Cor.8.

3. ITEM libro de prædeſtinatione ſanctorum, capite ſecundo: Quod ergò pertinet ad religionem atque pietatem, de qua loquebatur Apoſtolus; ſi non ſumus idonei cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt; profectò non ſumus idonei credere aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, quod ſine cogitatione non poſſumus, ſed ſufficientia noſtra qua credere incipiamus, ex Deo eſt. Quocircà ſicut nemo ſibi ſufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcunque opus bonum; quod iam iſti fratres, ſicut veſtra ſcripta indicant, verum eſſe conſentiunt; vndè in omni opere bono & incipiendo & perficiendo, ſufficientia noſtra ex Deo eſt: ità nemo ſibi ſufficit vel ad incipiendam vel ad perficiendam fidem, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt: quoniam fides ſi non cogitetur, nulla eſt; & non ſumus idonei cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.

2.Cor.3.

Credere ex nobiſmetipſis non ſumus idonei.

4. GENNADIVS Maſſilienſis presbyter libro de Eccleſiaſticis dogmatibus, capite quadrageſimoquarto: Si quis per naturę vigorem bonum aliquid quod ad ſalutem pertinet vitę æternæ, cogitare vt expedit aut eligere, ſiue ſalutari, id eſt, Euangelicæ prædicationi conſentire poſſe confirmat, abſque illuminatione & inſpiratione ſpiritus ſancti, qui dat omnibus ſuauitatem in conſentiendo, & in credendo veritatem, hæretico fallitur ſpiritu, non intelligens vocem Dei in Euangelio, dicentis: Sine me nihil poteſtis facere. Et illud Apoſtoli: Non quòd idonei ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.

Eſt can.7. Cõcilij 2. Arauſicani.

Hominem nihil poſſe ſine Deo in ſalutis negocio.

Ioan.15.

2.Cor.3.

5. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Chriſti, capite decimooctauo: Si ſecundùm opinionem illorum, noſtrum eſt velle credere, priuſquàm nos Dei gratia incipiat adiuuare, iniuſtè gratia dicitur, quia non gratìs datur homini, ſed bonæ retribuitur voluntati. Hanc enim (ſicut illi volunt) gratia in nobis inuenit, quam ipſa non dedit: immò ſi ſic eſt, nos priores Deo voluntatem damus, atque ità gratiam non miſeratione tribuentis, ſed æquitate Dei retribuentis accipimus. Veruntamen quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Nemo vtiquè, quia non poteſt homo accipere quicquam, nisì datum fuerit de cælo. Quid enim habet quod non accepit? Si autem accepit, quid gloriatur quaſi non acceperit? Non autem miſericordia Dei aliquando præuenit hominem, ſi nunquàm bonam fecit, ſed expectat vt inueniat voluntatem. Et vbi eſt quod Dauid dicit: Deus meus, miſericordia eius præueniet me. In quo autem Dei nos miſericordia præueniat, vel præueniens quales inueniat, non in quolibet alio, ſed in ſe nobis gentium magiſter oſtendit, dicens: Qui priùs fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate.

Gratia prior noſtro velle.

Rom.11.

1.Cor.4.

Pſal.58.

1.Tim.1.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio capite: Dei enim ſumus adiutores. (συνεργοί cooperatores.)

7. ET capite decimoquinto: Gratia autem Dei ſum id quod ſum: & gratia eius in me vacua non fuit, ſed abundantiùs illis omnibus laboraui: non ego autem, ſed gratia Dei mecum.

8. POSTERIORIS ad Corinthios ſexto capite: Adiuuantes autem exhortamur, nè in vacuum gratiam Dei recipiatis. (Ait enim: Tempore accepto exaudiui te: & in die ſalutis adiui te.

9. ITEM

Digitized by Google

9. ITEM capite ſeptimo : Has ergò habentes promiſſiones chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei.

10. POSTERIORIS ad Timotheum ſecundo capite: Si quis ergò emundauerit ſe ab iſtis: erit vas in honorem ſanctificatum & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum.

11. AD Hebræos duodecimo capite : Propter quod remiſſas manus & ſoluta genua erigite : & greſſus rectos facite pedibus veſtris: vt non claudicans quis erret, magis autem ſanetur.

12. IEREMIAE ſeptimo capite: Hęc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael, Bonas facite vias veſtras, & ſtudia veſtra : & habitabo vobiſcum in loco iſto. Quoniam ſi benedixeritis vias veſtras, & ſtudia veſtra : ſi feceritis iudicium inter virum & proximum eius, &c.

13. EZECHIELIS decimooctauo capite : Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iuſtitiam : vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus eſt, non recordabor : in iuſtitia ſua quam operatus eſt, viuet. Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à vijs ſuis, & viuat? Et cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua quam operatus eſt, & fecerit iudicium & iuſtitiam : ipſe animam ſuam viuificabit. Conſiderans enim, & auertens ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis quas operatus eſt, vita viuet & non morietur. Idcircò vnumquenque iuxta vias ſuas iudicabo domus Iſrael, ait Dominus Deus. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes veſtras in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum : & quare moriemini domus Iſrael? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus : reuertimini & viuite.

14. PROVERBIORVM decimoſexto capite: Hominis eſt animam præparare, & Domini gubernare linguam. Abominatio Domini eſt omnis arrogans: etiam ſi manus ad manum fuerit, non eſt innocens. Initium viæ bonæ, facere iuſtitiam : accepta eſt autem apud Deum magis, quàm immolare hoſtias.

15. ECCLESIASTICI ſecundo capite : Qui timent Dominum, præparabunt corda ſua, & in conſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas.

16. SAPIENTIAE nono capite: Mitte illam (ſapientiam tuam) de cælis ſanctis tuis & à ſede magnitudinis tuæ, vt mecum ſit & mecum laboret, vt ſciam quid acceptum ſit apud te.

17. PSALMO vicesimoſexto : Nè auertas faciem tuam à me : nè declines in ira à ſeruo tuo. Adiutor meus eſto : nè derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris noſter.

18. AVGVSTINVS in enarratione ſecunda eiuſdem pſalmi vigeſimiſexti: Adiutor meus eſto, nè derelinquas me. Eccè enim in via ſum, petiui à te vnam, habitare in domo tua per omnes dies vitæ meæ, contemplari delectationem tuam, protegi à templo tuo. Hanc petiui vnam : ſed vt ad illam perueniam, in via ſum. Fortè dices mihi vt irem, ambula, liberum arbitrium tibi dedi ; voluntatis tuæ es, proſequere viam, quære pacem & ſequere eam. Noli à via declinare, noli ibi remanere, noli retrò reſpicere. Perſeuera in ambulando, quoniam qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Iã tu accepto libero arbitrio, quaſi præſumis vndè ambules. Noli de te præſumere, ſi te dereliquerit, in ipſa via deficies : cades, aberrabis, remanebis. Dic ergò illi, Voluntatem quidem liberam mihi dediſti, ſed ſine te nihil eſt mihi conatus meus. Adiutor meus eſto, nè derelinquas me. Neque deſpicias me Deus ſalutaris meus. Tu enim adiuuas qui condidiſti, tu non deſeris qui creaſti.

Pſal 33.

Mat. 10. & 24.

19. IDEM ſermone decimotertio de verbis Apoſtoli capite nono : Cùm dixiſſet Apoſtolus, Si autem ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis : id eſt, illas concupiſcentias carnis, quibus non conſentire magna laus eſt, quas non habere perfectio eſt : ſi has actiones carnis morbidas, & de morte habentes contentionem, ſpiritu mortificaueritis, viuetis. Hic iam metuendum eſt, nè quiſquam rursùs ad mortificandas actiones carnis de ſpiritu ſuo audeat præſumere. Non ſolùm enim Deus ſpiritus eſt, ſed & anima tua ſpiritus eſt, & mens tua ſpiritus eſt. Et cùm dicis, Mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati : quia ſpiritus concupiſcit aduersùs carnem, & caro aduersùs ſpiritum : Ergò nè ad carnis actiones mortificandas de ſpiritu tuo præſumas, & ſuperbia pereas, & tibi ſuperbo reſiſtatur, non humili gratia concedatur. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Et deincèps capite decimo : Nè fortè ergò ſuboriretur tibi iſta ſuperbia, vide quid ſequatur. Cùm enim dixiſſet, Si ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis : nè hîc ſe extolleret humanus ſpiritus, & ad hoc opus ſe idoneum firmumq; iactaret, ſubiecit, & ait: Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Qui te ergò iam volebas extollere, vbi audiſti, Si ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis? Dicturus enim eras, Hoc poteſt voluntas mea, hoc poteſt liberum arbitrium meum. Quæ voluntas? Quod liberum arbitrium? Nisì ille regat, cadis: nisì ille regat, iaces. Quomodò ergò ſpiritu tuo, cùm audias Apoſtolum dicẽtem, Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei? Tu te vis agere, à teipſo vis agi ad actiones carnis mortificandas? Quid tibi prodeſt quia non eris Epicureus, & eris Stoicus? Siue Epicureus eris, ſiue Stoicus eris, inter filios Dei non eris. Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Non qui ſecundùm carnem ſuam viuunt, non qui ſecundùm ſpiritum ſuum viuunt, non qui carnis voluptate ducuntur, non qui ſpiritu ſuo aguntur : ſed quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Capite item vndecimo : Dicit mihi aliquis, Ergò agimur, non agimus. Reſpondeo, Immò & agis & ageris. Et tunc benè agis, ſi à bono agaris. Spiritus enim Dei qui te agit, agentibus adiutor eſt : ipſum nomen adiutoris præſcribit tibi, quia & tuipſe aliquid agis. Agnoſce quid poſcas, agnoſce quid confitearis, quando dicis, Adiutor meus eſto, nè derelinquas me. Adiutorem vtiquè inuocas Deum. Nemo adiuuatur, ſi ab illo nihil agatur. Quotquot enim, inquit, ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei, non litera, ſed ſpiritu ; non lege præcipiente, minante, promittente, ſed ſpiritu exhortante, illuminante, adiuuante. Scimus, inquit idem Apoſtolus, quia diligentibus Deũ omnia cooperantur in bonum. Si non eſſes operator, ille non eſſet cooperator. Sed hîc fortiter vigilate, nè fortè dicat ſpiritus veſter, Si ſubtraxerit ſe cooperatio Dei, & adiutorium Dei, ſpiritus meus facit hoc ; & ſi cum labore, & ſi cum aliqua difficultate poteſt, tamen implere poteſt. Quomodò ſi aliquis dicat, Remis quidem peruenimus, ſed cum aliquo labore: ô ſi ventum habeamus, faciliùs peruenimus. Non ſic eſt adiutorium Dei, non ſic eſt adiutorium Chriſti, non ſic eſt adiutorium ſpiritus ſancti. Prorsùs ſi defuerit, nihil boni agere poteris. Agis quidem illo non adiuuante libera voluntate, ſed malè. Ad hoc idonea eſt voluntas tua, quæ vocatur libera, & malè agendo fit damnabilis ancilla. Cùm dico tibi, Sine adiutorio Dei nihil agis, nihil boni dico. Nam ad malè agendum habes ſine adintorio Dei liberam voluntatem ; quanquàm non eſt illa libera. A quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addi-

Rom. 8.

Ioan. 4.

Rom. 7.

Galat. 5.

Iacob. 4.

Rom. 8.

Liberum arbitrium niſi regat Deus, cadimus.

Agimus & agimur.

Cooperatur homo gratiæ.

Pſal. 26.

Rom. 8.

Ibidẽm.

Dei adiutorium ſi abfuerit, nihil ages boni.

1. Pet. 2.

Digitized by Google

Ioan.8. addictus est: & omnis qui facit peccatum, seruus est peccati: & si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Et capite duodecimo: Prorsùs hoc credite, sic vos agere bona voluntate, quia viuitis, vtiquè agitis: nō enim adiutor est ille, si nihil agatis; non enim cooperator est ille, si nihil operamini. Sic vos tamen scitote agere, vt sit rector spiritus & adiutor. Qui si verò defuerit, nihil boni omninò agere valeatis. Et paulò pòst: Iam nunc cùm audis, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, nolite vos demittere. Neque enim templum suum sic de vobis ædificat Deus quasi de lapidibus, qui non habent motum suum: leuantur, ab structore ponuntur. Non sic sunt lapides viui; & vos tanquàm lapides viui coædificamini in templum Dei. Ducimini, sed currite vos; ducimini, sed sequimini: quia cùm secuti fueritis, verum erit illud, quia sine illo nihil facere potestis.

Rom.8. Deus non tollit nostrā cooperationē.

Ephes.2.

20. ET libro primo retractationum, capite vigesimosecundo: Alio loco (dixi): Nisì quisque, inquam, voluntatem mutauerit, bonum operari non potest, quod in nostra potestate esse positum alio loco Dominus docet, vbi ait: Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum, aut facite arborem malam & fructum eius malum. Quod non est contra gratiam Dei quam prædicamus. In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem, sed ea potestas nulla est nisì à Deo detur, de quo dictum est: Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Cùm enim hoc sit in potestate quod cùm volumus facimus, nihil tam in potestate quàm ipsa voluntas est, sed præparatur voluntas à Domino. Eo modo ergò dat potestatem. Sic intelligendum est, & quod dixi postea: In nostra potestate esse, vt vel inseri bonitate Dei, vel excidi eius seueritate mereamur; quia in potestate nostra non est, nisì quod nostram sequitur voluntatem. Quæ cùm fortis & potens præparatur à Domino, facile fit opus pietatis, etiam quod difficile atque impossibile fuit.

lib. contra Adimantum cap.26.

Matth.12.

Ioan.1.

Voluntas à Domino præparatur.

21. LEO Magnus sermone quinto de quadragesima: Quanuis ædificium nostrum sine opere sui non subsistat artificis, nec fabrica nostra possit esse incolumis, nisì ei protectio præfuerit conditoris: tamen quia rationabiles lapides sumus & viua materies, sic nos authoris nostri extruxit manus, vt cum opifice suo etiam is, qui reparatur, operetur. Gratiæ igitur Dei obedientia se humana non subtrahat, nec ab illo bono, sine quo non potest bona esse, deficiat.

Cooperamur Deo.

22. FVLGENTIVS in libro de incarnatione & gratia Christi, capite vigesimo: Gratia humanum non aufertur, sed sanatur, non adimitur, sed corrigitur, non remouetur, sed illuminatur, non euacuatur, sed adiuuatur atque seruatur arbitrium: vt in quo infirmitatem homo habuit, in eo habere incipiat sanitatem. Quo errabat, eodem in via redeat. In quo cæcus fuit, in eo accipiat lumen. Et vbi fuit iniquus seruiens immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ibi gratia præuentus atque adiutus seruiat iustitiæ in sanctificationem.

Gratia adiuuat liberū arbitrium, non adimit.

23. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite secundo, vt suprà capite quinto, testimonio decimotertio.

24. IBIDEM capite nono: Non enim quia dixit, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate; ideò liberum arbitrium abstuliſſe putādus est. Quòd si ità esset, non superiùs dixisset; Cum timore & tremore vestrā ipsorum salutem operamini. Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium: sed ideò cum timore & tremore, nè sibi tribuendo quod benè operantur, de bonis tanquàm suis extollantur operibus.

Philip.2.

Agit etiā ipse homo aliquid

25. ET capite decimoquinto: Cùm ergò ipse semper sit sanctus, sanctificatur tamen in eis quibus largitur gratiam suam, auferendo ab eis cor lapideum, per quod nomen Domini profanauerunt. Nè autem putetur nihil ibi facere ipsos homines per liberum arbitrium, ideò in Psalmo dicitur, Nolite obdurare corda vestra. Et per ipsum Ezechielem; Proijcite à vobis omnes impietates vestras quas impiè egistis in me, & facite vobis cor nouum & spiritum nouum, & facite omnia mandata mea. Vt quid moriemini domus Israel, dicit Dominus, quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus, sed conuertimini & viuetis? Meminerimus Deum dicere, sed conuertimini & viuetis: cui dicitur, Conuerte nos Deus. Meminerimus Deum dicere; Proijcite à vobis omnes impietates vestras: cùm ipse iustificet impium. Meminerimus ipsum dicere, Facite vobis cor nouum & spiritum nouum: qui dicit, Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo in vobis. Quomodò ergò quod dicit, facite vobis; hoc dicit, dabo vobis? Quare iubet, si ipse daturus est? Quare dat, si homo facturus est; nisì quia dat quod iubet, cùm adiuuat vt faciat cui iubet?

Psal.94. Ezech.18. Psal.84. Ezech.18.

26. ITEM libro de spiritu & litera, capite trigesimoquarto: Visorum suasionibus agit Deus vt velimus, & vt credamus: siue extrinsecùs per Euangelicas exhortationes, vbi & mandata legis aliquid agunt, si ad hoc admonent hominem infirmitatis suæ, vt ad ad gratiam iustificantem credendo confugiat: siue intrinsecùs, vbi nemo habet in potestate quid ei veniat in mētem, sed consentire vel dissentire propriæ voluntatis est. His ergò modis quando Deus agit cum anima rationali, vt ei credat, neque enim credere potest* quolibet libero arbitrio, si nulla sit suasio vel vocatio cui credat: profectò & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia eius præuenit nos: consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriæ voluntatis est. Quæ res non solùm non infirmat, quod dictum est, Quid enim habes quod non accepisti? verumetiam confirmat. Accipere quippe & habere anima non potest dona, de quibus hoc audit, nisì consentiendo: ac per hoc quid habeat, & quid accipiat, Dei est: accipere autem & habere vtiquè accipientis & habentis est.

Consentire Dei vocationi vel dissentire, propriæ est voluntatis. * al. quodlibet

1.Cor.4.

27. LIBRO item secundo de peccatorum meritis & remissione, capite quinto: Nec ideò tamen de hac re (vt scilicet aut iustitiam qua caremus, aut plenam habeamus) solis votis agendum est, vt non subinferatur adnitendo etiam nostræ efficacia voluntatis. Adiutor enim noster Deus dicitur. Nec adiuuari potest, nisì qui etiam aliquid sponte conatur, quia non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in eis in quorum natura rationem voluntatemq; non condidit, salutem nostram Deus operatur in nobis.

Adiuuante Deo nobis etiam sponte aliquid conandum.

28. IDEM libro de prædestinatione & gratia, capite nono: Nè homo in vltimam fecem defidię resolutus, arduum virtutis iter, & quanuis adiuuante gratia Dei, non nisì labore gradiendum, inerti sibi crederet posse deferri, & nullius laboris industriam studio sui profectus adhiberet, ità inter se atq; homines Deus tempora officiaq; distribuens ordinauit, vt vocatione ipsius bonorum principia sumeremus; vocati autem atque illuminati, vias mandatorum eius rationis ingenitæ intelligentia nosceremus, & eas libero vel eligeremus vel relinqueremus arbitrio. Quas tamen si ipsius fulti adiutorio, continua deuotione sequeremur, in fine rursùs non repugnantem mandatis suis, subiectam in nobis obedientiam coronaret.

29. ET sermone septimo de verbis Apostoli, capite primo: Peto, inquit Apostolus, vos non infirmari: id est, vt non infirmemini; quando au-

Ephes.3.

Digitized by Google

diris me pati pro vobis tribulationes; quia hęc est gloria vestra. Petit ergò eos, vt non infirmentur, quod non faceret, nisi eorum vellet excitare voluntatem. Si enim responderent, Quid nos petis quod in potestate non habemus? nunquìd non viderentur sibi iustum reddidisse responsum? Et tamen Apostolus nisì sciret esse in eis voluntatis propriæ consensionẽ, vbi & ipsi aliquid agerent; non diceret, Peto. Et si diceret, Iubeo, nisì eos nõsset adhibere posse iussioni suæ voluntatem, sine causa hoc verbum de eius ore procederet.

Voluntatis consensio in nobis est.

30. IBIDEM sermone decimoquinto, capite vndecimo: Hanc iustificationem & habeamus inquantùm habemus, & augeamus inquantùm minores sumus, & perficiamus cùm illuc venerimus, vbi dicetur, Vbi est morsvictoria tua? vbi est mors aculeus tuus? Sed totum ex Deo; non tamen quasi dormientes, non quasi vt non conemur, nõ quasi vt non velimus. Sine voluntate tua, non erit in te iustitia Dei. Voluntas quidem non est nisì tua, iustitia non est nisì Dei. Esse potest iustitia Dei sine voluntate tua, sed in te esse non potest, nisì per voluntatem tuam. Demonstratum est quid agere debeas. Iussit lex, non facias illud, non illud; fac hoc atque illud. Demonstratum est tibi, iussum est tibi, apertum est tibi, si tibi est cor, intellexisti quid facias; roga vt facias, si cognoscis virtutem resurrectionis Christi. Traditus est enim propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationẽ nostram. Quid est, Propter iustificationem nostram? vt iustificet nos, & iustos faciat nos. Eris opus Dei, non solùm quia homo es, sed etiam quia iustus es. Melius est enim iustum esse, quàm te hominem esse. Si hominem te fecit Deus, & iustum tu te facis, melius aliquid facis quàm fecit Deus. Sed sine te fecit te Deus. Non enim adhibuisti aliquem consensum vt te faceret Deus. Quomodò consentiebas qui non eras? Qui ergò fecit te sine te, non te iustificat sine te. Ergò fecit nescientem, iustificat volentem.

1. Cor. 15. Sine voluntate nostra iustitia Dei in nobis nõ erit. Rom. 4. Iustificat te Deus, sed nõ sine te.

31. TRACTATV item quarto in epistolam beati Ioannis: Et omnis qui habet spem hanc in ipso, castificat semetipsum, sicut & ipse castus est. Videte quemadmodùm non abstulit liberum arbitriũ, vt diceret, castificat semetipsum. Quis nos castificat nisì Deus? Sed Deus te nolentem non castificat. Ergò quòd adiungis voluntatem tuã Deo, castificas teipsum. Castificas te, non de te, sed de illo qui venit vt habitet in te. Tamen quia agis ibi aliquid voluntate, ideò & tibi aliquid tributũ est. Ideò autem tibi tributum est, vt dicas sicut in Psalmo: Adiutor meus esto, nè derelinquas me. Si dicis, adiutor meus esto, aliquid agis: nam si nihil agis, quomodò ille adiuuat?

1. Ioan. 3. Deus nolentem non castificat. Psal. 26.

32. DENIQVE de prædestinatione sanctorum, capite tertio: Quod dixi (scilicet in expositione quarundam propositionum ex epistola ad Romanos, capite 60.) Dicit enim idem Apostolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus; nusquàm autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus; ac deindè subiunxi: Quod enim credimus, nostrum est: quod autem bonum operamur, illius est, qui credentibus dat spiritum sanctum: profectò non dicerem, si iam scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Vtrunque ergò nostrum est, propter arbitrium voluntatis; & vtrunque tamen datum est per spiritum fidei & charitatis. Neque enim sola charitas, sed sicut scriptum est; Charitas cum fide à Deo patre, & Domino Iesu Christo. Et quod paulò pòst dixi; Nostrum est enim credere & velle; illius autem dare credentibus & volentibus facultatem benè operandi per spiritum sanctum, per quem charitas diffunditur in cordibus nostris; verum est quidem, sed eadem regula, & vtrunque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem; & vtrunque nostrum, quia non fit nisì volentibus nobis. Ac per hoc quod etiam postèà dixi: Quia neque velle possumus, nisì vocemur; & cùm post vocationem voluerimus, non sufficit voluntas nostra, & cursus noster; nisì Deus & vires currentibus præbeat, & perducat quò vocat. Ac deindè subiunxi; Manifestum est ergò non volentis neq; currentis, sed miserentis Dei esse quod benè operamur: omninò verissimum est.

Repetit Augustinus ista ex lib. 1 Retract. c. 23. Fides charitasque quomodo Dei & quomodò nostra. Ephes. 6.

33. CHRYSOSTOMVS homilia nona in Ioannem: Clementissimus & benignissimus Deus, dilectissimi, omnia & facit & molitur, vt nos ad sectandas virtutes illuminet, & vnumquenq; bonum esse vult, neminem tamen cogit. Suadendo autem & benefaciendo voluntarios quoscunque & vltrò sequentes allicit & ad se trahit. Propterea cùm veniret in mundum, alij eum receperunt, alij neglexerunt. Nullum enim seruorum Deus vult inuitum, nullum coactum: sed eos tantùm, qui sponte sua ipsum optant, ipsum amplectuntur, & gratiam se ei seruitutis habere intelligunt. Homines enim, vtpotè quibus necessariò seruorũ opera & seruitio opùs est, improbos & dicto non audientes seruos, possessionis iure coërcẽt. Deus autem cùm sibi ipsi sufficiat, & nullius indigeat, nostræ duntaxàt salutis gratia omnia operatur, nósque ipsos nostri arbitrij & iuris esse liberè permittit. Idcircò cogit neminem, ad nostrã enim tantummodò spectat vtilitatem. Quòd si nolentes ad seruiendum traheret, non secùs eos haberet, àc si nullum præstitissent seruitium.

Voluntarios trahit Deus. Deus neminem cogit.

34. BERNARDVS tractatu vel libro de gratia & libero arbitrio: Ipsa (gratia scilicet) liberum excitat arbitrium, cùm seminat cogitatum, sanat cùm immutat affectum, roborat vt perducat ad actum, seruat nè sentiat defectum. Sic autem ista cum libero arbitrio operatur, vt tantùm illud in primo præueniat, in cæteris comitetur. Ad hoc vtiquè præueniens, vt iam sibi deincèps cooperetur. Ità tamen quod à sola gratia cœptum est, pariter ab vtroque perficitur, vt mixtim non figillatìm, simul non vicissìm per singulos profectus operẽtur. Non partìm gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere indiuiduo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa: sed vt totum in illo, sic totum ex illa.

Gratia liberũ arbitriũ præuenit, deindè comitatur.

35. PROSPER libro secundo de vocatione gentium, capite vigesimosexto: Hanc abundantiorem gratiam ità credimus atque experimur potentem, vt nullo modo arbitremur esse violentam, quò quicquid in saluandis hominibus agitur, ex sola Dei voluntate peragatur, cùm etiam ipsis paruulis per alienæ voluntatis subueniatur obsequium. Gratia quidem Dei in omnibus iustificationibus principaliter præeminet, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, córque ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: sed etiam voluntas hominis subiungitur ei atq; coniungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præsidijs, vt diuino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione si proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos, siue occultos siue manifestos, omnibus adhibetur, & quòd à multis refutatur, ipsorum est nequitiæ: quòd autem à multis suscipitur, & gratiæ est diuinæ, & voluntatis humanæ. Siue igitur initia, siue profectus fidelium, siue vsque in finem perseuerantium cogitemus genus, nulla species cuiusquam virtutis occurrit, quæ vel sine dono diuinæ gratiæ, vel sine consensu nostræ voluntatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, vt in eo quem vocat, primam sibi receptricem & famulam donorũ suorum præparet voluntatem. Nam virtus nolentium nulla est, nec

Gratia potẽs, at non violenta. Gratiæ voluntas, ab ea excitata, coniungitur. Gratia quòd suscipitur, & gratiæ est & voluntatis.

Digitized by Google

nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonus consensus alienus est.

Ioan.6. 36. IBIDEM capite vigesimoseptimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideò dictum est, vt illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundùm illud quod Apostolo dicitur: Beatus es Simon bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vndè traherentur, si sequaces fide & voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omninò, nec veniunt, neque accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergò veniunt, amore ducuntur, dilecti enim sunt, & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsiêrunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt.

Matth.16.

37. ET capite vicesimooctauo: Meritò non solùm ab incipientibus, verumetiam à prouectissimis sanctis vniformiter Domino supplicatur & dicitur; Nè nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Vniuersis enim qui in fide & dilectione permanent, ab ipso donatur nè in tentatione superentur, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Ipsámque gloriam ijsdem quibus eam impertit adscribit: vt quanuis auxilio Dei steterint, tamen quia in se habebant vndè caderent, ipsorum sit meritum quòd steterunt. Igitur sicut qui crediderunt, iuuantur vt in fide maneant: sic & qui nondùm crediderunt, iuuantur vt credant. Et quemadmodùm illi in sua habent potestate vt exeant, ità & isti in sua habent potestate nè veniant. Fitq; manifestum quòd diuersis atque innumeris modis omnes homines vult Deus saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, sed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur: qui non veniunt, sua pertinacia reluctantur.

Matth.6.

1.Cor.1.

1.Tim.2.

Bona voluntas, & propria hominis, & à Deo inspirata.

38. ITEM contra Collatorem, capite vicesimosexto: Bonam igitur voluntatem, eam scilicet qua adhæretur Deo, nec negandum est hominis esse propriam, & confitendum est Deo inspirante conceptã. Et paulò pòst: Si ergò quis de ærumnosis vanitatibus & insanijs fallacibus erubescens, tenebras esse & mortem, quicquid pro lumine ac vita amplectebatur, intelligit, & ab his se conatur abstrahere: non est ab ipso, quanùs non sine ipso sit, ista conuersio: nec propria virtute ad principia salutis enititur: sed agit hoc occulta & potens gratia Dei, quæ dimotis terrenarum opinionum & operum mortuorum fauillis, torrem obruti cordis exagitat, & desiderio veritatis inflammat: non vt inuitum hominem subigat, sed vt subiectionis cupidum faciat: nec vt ignorantem trahat, sed vt intelligentem, sequentémque præcedat. Manens enim liberum arbitrium, quod vtiquè cum ipso homine Deus condidit, à vanitatibus & cupiditatibus suis, in quas neglecta Dei lege defluxit, non à seipso, sed à creatore mutatur, vt quicquid in eo in melius reficitur, nec sine illo sit qui sanatur, nec nisi ab illo sit qui medetur, cuius sumus noua creatura, nouúmque figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

Ephes.2.

39. MATTHAEI vicesimotertio capite: Ierusalem Ierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos quemadmodùm gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti.

40. ACTORVM decimotertio capite: Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ: eccè conuertimur ad Gentes.

41. IEREMIAE decimooctauo capite: Nunc ergò dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens, Hæc dicit Dominus, Eccè ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: reuertatur vnusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra. Qui dixerunt, Desperauimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & vnusquisque prauitatem cordis sui mali faciemus.

42. ET capite vicesimoquinto: Et misit Dominus ad vos omnes seruos suos prophetas, consurgens diluculo, mittensque: & non audistis, neque inclinâstis aures vestras vt audiretis, cùm diceret, Reuertimini vnusquisque à via sua mala, & à pessimis cogitationibus vestris: & habitabitis in terra quam dedit Dominus vobis, & patribus vestris, à seculo vsque in seculum. Et non audistis me, dicit Dominus, vt me ad iracundiam prouocaretis in operibus manuum vestrarum in malum vestrum.

43. ITEM trigesimosecundo capite: Et verterunt ad me terga & non facies: cùm docerem eos diluculo & erudirem, & nollent audire vt acciperent disciplinam.

44. IBIDEM capite tricesimoquinto: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Vade, & dic viris Iuda & habitatoribus Ierusalem, Nunquid non recipietis disciplinam, vt obediatis verbis meis, dicit Dominus? Præualuerunt sermones Ionadab filij Rechab, quos præcepit filijs suis vt non biberent vinum: & non biberunt vsque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui: ego autem locutus sum ad vos, de manè consurgens & loquens, & non obedistis mihi. Misitq; ad vos omnes seruos meos prophetas, consurgens diluculo, mittensque, & dicens: Conuertimini vnusquisque à via sua pessima, & bona facite studia vestra: & nolite sequi deos alienos, neq; colatis eos, & habitabitis in terra quam dedi vobis & patribus vestris: & non inclinâstis aurem vestram, neque audistis me. Firmauerunt igitur filij Ionadab filij Rechab præceptum patris sui quod præceperat eis: populus autem iste non obediuit mihi. Idcircò hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Eccè, ego adducam super Iudam & super omnes habitatores Ierusalem vniuersam afflictionem quam locutus sum aduersùm illos: eò quòd locutus sum ad illos, & non audiêrunt: vocaui illos, & non responderunt mihi.

45. ZACHARIAE primo capite: Nè sitis sicut patres vestri, ad quos clamabant prophetæ priores, dicentes, Hæc dicit Dominus exercituũ, Conuertimini de vijs vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & non audiêrunt, neq; attenderunt ad me, dicit Dominus.

46. CYPRIANVS de oratione Dominica: Addimus quoquè & dicimus: Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra: non vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quod Deus vult. Nam Deo quis obsistit, quo minùs quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quo minùs per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei, quę vt fiat in nobis, opùs est Dei voluntate, id est, ope eius & protectione: quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est.

Dei voluntatem sine eius ope non possimus facere.

47. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite decimooctauo: Diuinitùs esse expianda peccata commissa, & pro eis Dominum exorandum esse fatetur, (Pelagius) propter veniam scilicet promerendam: quia id quod factum est, facere infectum multùm ab isto laudata potẽtia naturæ & voluntas hominis, etiam ipso fatente, non potest: quare hac necessitate restat vt oret ignoſci. Vt autem adiuuetur nè peccet, nusquàm dixit, non hîc legi, mirum de hac re omninò silentium; cùm oratio Dominica vtrunq; petendum esse commoneat, & vt dimit-

Vt non peccemus, Dei opẽ petere necessè est. Matth.6.

Digitized by Google

dimittantur nobis debita noſtra, & vt non inferamur in tentationem: illud vt præterita expientur, hoc vt futura vitentur. Quod licèt non fiat nisì voluntas adſit, tamen vt fiat voluntas ſola non ſufficit; ideò pro hac re nec ſuperflua, nec impudens Domino immolatur oratio. Nam quid ſtultius, quàm orare vt facias, quod in poteſtate habeas?

48. ET libro ſecundo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite decimo: Hominis propoſitum bonum adiuuat quidem ſubſequens gratia, &c. vt ſuprà teſtimonio ſecundo huius capitis. Nihil in ſcripturis ſanctis homini à Domino video iuberi, propter probandum liberum arbitrium; quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel poſci propter adiutoriũ gratiæ demonſtrandum. Nec omninò incipit homo ex malo in bonum per initium fidei commutari, hisì hoc in illo agat indebita & gratuita miſericordia Dei. De qua ſuam cogitationem recolens quidam, ſicut legimus in Pſalmis; Nunquìd obliuiſcetur, inquit, miſereri Deus, aut continebit in ira ſua miſerationes ſuas? Et dixi, nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelſi. Cùm ergò dixiſſet, nunc cœpi: non ait, hæc mutatio arbitrij mei: ſed, dexteræ excelſi. Sic itaque Dei gratia cogitetur, vt ab initio bonæ mutationis ſuæ vſque in finem conſummationis, qui gloriatur, in Domino glorietur. Quia ſicut nemo poteſt bonum inchoare ſine Domino, ſic nemo perficere ſine Domino.

Non incipit homo mutari ex malo in bonum, nisì id faciat gratia.

Pſal. 76.

Gratia Dei in omni bona mutatione præuenit. Hierem. 9.

49. HIERONYMVS epiſtola centeſima trigeſimanona ad Cyprianum in explicatione pſalmi octogeſiminoni: Si ſæuiſſima beſtia hominis ſanguinem ſitiat, cupit & nititur, vtcunquè poterit, præſens vitare diſcrimen. Ità & homo à principio conditionis ſuæ Deo vtitur adiutore: & cùm illius ſit gratiæ, quod creatus eſt, illiuſq; miſericordiæ, quod ſubſiſtit & viuit: nihil boni operis agere poteſt abſque eo: qui ità conceſſit liberum arbitrium, vt ſuam per ſingula opera gratiã non negaret: nè libertas arbitrij redundaret ad iniuriã conditoris, & ad eius contumaciam, qui ideò liber conditus eſt, vt abſque Deo nihil eſſe ſe nouerit.

Abſque Deo nihil boni agere poſſumus.

50. ZACHARIAE primo capite, vt in textu.

51. MALACHIAE tertio capite: A diebus enim patrum veſtrorum receſſiſtis à legitimis meis, & non cuſtodiſtis. Reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos, dicit Dominus exercituum.

52. ACTORVM ſecundo capite: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum.

53. ET capite tertio: Pœnitemini igitur & conuertimini, vt deleantur peccata veſtra.

54. AD Epheſios quinto capite: Propter quod dicit: Surge qui dormis & exurge à mortuis: & illuminabit te Chriſtus.

55. IACOBI quarto capite: Subditi ergò eſtote Deo: reſiſtite autem diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo.

56. MATTHAEI vndecimo capite: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris.

57. IEREMIAE tertio capite: Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Vade, & clama ſermones iſtos contra Aquilonem, & dices, Reuertere auerſatrix Iſrael, ait Dominus, & non auertam faciem meã à vobis: quia ſanctus ego ſum, dicit Dominus, & non iraſcar in perpetuum. Conuertimini filij reuertentes, & ſanabo auerſiones veſtras. Eccè nos venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noſter.

58. ET capite quarto: Laua à malitia cor tuum Ieruſalem, vt ſalua fias: vſquequò morabuntur in te cogitationes noxiæ?

59. ITEM decimooctauo capite: Nunc ergò dic viro Iuda, & habitatoribus Ieruſalem, dicens, Hæc dicit Dominus, Eccè ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: reuertatur vnuſquiſque à via ſua mala, & dirigite vias veſtras & ſtudia veſtra.

60. ESAIAE primo capite: Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis: quieſcite agere peruersè, diſcite benefacere: quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis.

61. CAPITE item quadrageſimo: Vox clamantis in deſerto: Parate vitam Domini, rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri.

62. ET quadrageſimoquinto capite: Conuertimini ad me, & ſalui eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, & non eſt alius.

63. ITEM capite quadrageſimoſexto: Mementote iſtud & confundamini: redite præuaricatores ad cor.

64. DEMVM capite quinquageſimoquinto: Omnes ſitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentũ, properate, emite & comedite: venite, emite abſq; argento, & abſque vlla commutatione vinũ & lac. Inclinate aurem veſtram, & venite ad me: audite, & viuet anima veſtra, & feriam vobiſcum pactum ſempiternum, miſericordias Dauid fideles. Quærite Dominum dum inueniri poteſt, inuocate eum dũ propè eſt. Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad Dominũ, & miſerebitur eius, & ad Deum noſtrũ: quoniã multus eſt ad ignoſcendũ.

65. BARVCH quarto capite: Hic liber mandatorũ Dei, & lex quæ eſt in æternum: omnes qui tenent eam, peruenient ad vitam: qui autem dereliquerũt eam, in mortem. Conuertere Iacob, & apprænde eam, ambula per viam ad ſplendorem eius contra lumen eius. Nè tradas alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ.

66. EZECHIELIS decimooctauo capite: Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes veſtras in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: & quare moriemini domus Iſrael? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini & viuite.

67. PRIMI Regum capite ſeptimo: Ait autem Samuel ad vniuerſam domum Iſrael, dicens, Si in toto corde veſtro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio veſtri, Baalim & Aſtaroth: & præparate corda veſtra Domino, & ſeruite ei ſoli, & eruet vos de manu Philiſthijm.

68. THRENORVM quinto capite: Annũciate hoc domui Iacob, & auditũ facite in Iuda, dicẽtes, Audi populе ſtulte, qui non habes cor: qui habentes oculos non videtis: & aures, & non auditis.

69. IEREMIAE trigeſimoprimo: Audiẽs audiui Ephraim tranſmigrantẽ, Caſtigâſti me, & eruditus ſum quaſi iuuẽculus indomitus. cõuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus. Poſtquàm enim conuertiſti me, egi pœnitentiam: & poſtquàm oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum.

X.

Modus præparationis ad iuſtificationem quis.

DISPONVNTVR autem ad ipſam iuſtitiã, dum excitati[a] diuina *Caput 6. ſeſſ. 6.*

[a] Auguſt. lib. 2 cont. 2. epiſt. Pelag. cap. 9. de prædeſtin. ſanct. cap. 20. Concil. 2.

Digitized by Google

uina gratia & adiuti, fidē ex auditu [b] concipientes, liberè [c] mouentur in Deum: credentes vera esse, quæ diuinitùs reuelata & promissa sunt, atque illud in primis, [d] à Deo iustificari impium per gratiam eius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu: & dum peccatores se esse intelligentes, à diuinę iustitiæ timore, [e] quo vtiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo, in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore: illumque tanquàm omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduersùs [f] peccata per odiū aliquod & detestationem: hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante Baptismum agi oportet: deniquè dum proponunt suscipere Baptismum, inchoare nouam vitam, & seruare diuina mandata. De hac dispositione scriptum est: [g] *Accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quòd inquirentibus se remunerator sit.* Et, *Confide* [h] *fili, remittuntur tibi peccata tua.* Et, [i] *Timor Domini expellit peccatū.* Et, [k] *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrùm in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti.* Et, [l] *Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, docentes eos seruare quæcunque mandaui vobis.* Deniquè, [m] *Præparate corda vestra Domino.*

Arausc. can. 5. 6. 7. & 25. Fulgent. de incar. & gratia Christi, cap. 17. & 18.
b Rom. 10. c d
c Augustin. tract. 26. in Ioan. de prædest. sanct. cap. 11. de spiritu & litera cap. 31. 32. in epist. propos. ex epist. ad Roma. cap. 44 lib. 1. quæst. ad Simplician. quæst. 2. Prosper. lib. 2. de vocatio gent. cap. 27. 28. Euthym. in cap. 1. Ioan. Isido. lib. 2. de summo bono, cap. 2.
d Rom. 3. d Aug. de nat. & grat. c. 44.
e Fulgent. lib. 1. de remiss. pecc. cap. 8. 9. 11. Prosp. lib. 2. de voca. gent. cap. 27. lib. 3. de vita contempl. cap. 12. Aug. tract. 9. in epist. Ioan. de catechiz. rudib. cap. 5.
f Eccli 2. d Augustin. homil. 50. cap 2. ex 50. & homilia 27. cap. 1. Chrysost. homil. 22. ad Antioch.
g Heb. 11. b
h Matth. 9. a
i Eccli 1. e
k Actor. 2. f
l Matth. 28. d
m 1. Reg. 7. a

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro secundo contra duas epistolas Pelagianorum, capite nono: Auertat Deus hanc amentiam, &c. vt capite præcedenti testimonio primo.

2. ITEM de prædestinatione sanctorum, capite vicesimo: Illud etiam initium fidei hominum donum Dei esse nos admonet, cùm hoc significet Apostolus in epistola ad Colossenses; Orationi instate, vigilantes in illa in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium verbi sui ad loquendum mysterium Christi, propter quod etiam vinctus sum, vt manifestem illud ità vt oportet me loqui. Quomodò aperitur ostium verbi, nisì cùm sensus aperitur audientis vt credat, & initio fidei facto, ea quæ ad ædificandam salubrem doctrinam prædicantur & disputantur, admittat; nè per infidelitatem corde clauso ea quæ dicuntur, improbet ac repellat? Quid est enim, Orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium verbi: nisì apertissima demonstratio, etiam ipsum initium fidei esse donū Dei? Non enim orando peteretur ab eo, nisì ab ipso tribui crederetur. Hoc donum cælestis gratiæ in illam purpurariam descenderat, cui, sicut scriptura dicit in Actibus Apostolorum, Deus aperuerat sensum eius, & intendebat in ea quę à Paulo dicebantur: sic enim vocabatur, vt crederet.

Initium fidei Dei donum. Colos. 4. Colos. 4. Actor. 16.

3. CONCILIVM Arausicanum secundum canone quinto: Si quis, sicut augmentum, ità etiam initium fidei ipsúmque credulitatis affectum, quo in eum credimus qui iustificat impium, & ad regenerationem baptismatis peruenimus, non per gratiæ donum, id est, per inspirationem spiritus sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem; sed naturaliter nobis inesse dicit, Apostolicis dogmatibus aduersarius approbatur, beato Paulo dicente; Confidimus quia qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet vsque in diem Domini nostri Iesu Christi. Et illud; Vobis datum est pro Christo, non solùm vt in eum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini. Et, Gratia salui facti estis per fidem, non ex vobis; Dei enim donum est. Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicunt esse naturalem, omnes eos qui ab Ecclesia Christi alieni sunt, quodammodò fideles esse, diffiniunt.

Philip. 1. Ibid. Ephes. 2.

4. ET canone sexto: Si quis fine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, quærentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri diuinitùs; non autem vt credamus, velimus, vel hæc omnia sicut oportet agere valeamus, per infusionem & inspirationem sancti spiritus in nobis fieri confitetur, & aut humilitati, aut obedientiæ humanæ subiungit gratiæ adiutorium, nec vt obedientes & humiles simus ipsius gratiæ donum esse consentit, resistit Apostolo dicenti; Quid habes quod non accepisti? &, Gratia Dei sum id quod sum. Gratia nostris conatibus prior. 1. Cor. 4. Ibid. 15.

5. ITEM septimo canone: Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit, aut eligere, siue salutari id est, euangelicæ prædicationi consentirre posse confirmat, absque illuminatione & inspiratione spiritus sancti, qui dat omnibus suauitatem in consentiendo & credendo veritati; hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei, in Euangelio dicentis: Sine me nihil potestis facere. Et illud Apostoli; Non quòd idonei sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est. Ioan. 15. 2. Cor. 3.

9. CANONE deniquè vicesimoquinto: Hoc etiam salubriter profitemur & credimus, quòd in omni opere bono non nos incipimus, & posteà per Dei misericordiam adiuuamur; sed ipse nobis, nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem sui priùs inspirat, vt & baptismi sacramenta fideliter requiramus, & post baptismum cum ipsius adiutorio ea quæ sibi sunt placita, implere possimus. Vndè manifestissimè credendum est, quòd & illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriam reuocauit, & Cornelij Centurionis, ad quem angelus Domini missus est, & Zachæi, qui ipsum Dominum suscipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed diuinæ largitatis donum. Deus salutaria opera præuenit & adiuuat. Luc. 23. Actor. 10. Luc. 19.

7. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimoseptimo: Adiutorio atque

Digitized by Google

Fidei initium nõ nobis, sed gratiæ tribuendum.

munere gratiæ sibi fidem dari vnusquisque non dubitet, nedùm initium sibi fidei nititur assignare. Pœnitentiam quoquè quam Deus ad vitam dat, sibi homo non sanitate validus, sed infirmitate præiudicatus assignet, tantíque medicaminis beneficio careat, cuius gratiam contumax atque ingratus oppugnat, cùm cordis humilitas diuinis sit eloquijs admonenda, vbi principaliter ipsa bona voluntas, qua incipimus velle credere, à Domino præparari demonstratur ac dirigi, Salomone dicente: Præparatur voluntas à Domino. Et Dauid canit in psalmis: A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius cupiet nimìs.

Item pœnitentiæ.

Psal 36.

7. ET capite decimooctauo: Dignè in Paulo assignatur præuenientis misericordiæ dono, non solùm credulitatis initium, sed etiam ipsius incredulitatis agnitio. Quam ei propterea Dei misericordia contulit, vt incredulitatem suam illuminatus atque adiutus & agnosceret & vitaret. Dominus enim est illuminatio nostra, & salus nostra, qui nos illuminat, vt peccata nostra cognoscamus: & sanat, vt à peccatis nostris separati cum iustitia viuamus. Ob hoc ipse qui vt fidelis esset,

1. Tim. 1.

fatetur se misericordiam consecutum, salubriter

Rom. 9.

nos instruit dicens: Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Quia re vera & vt velimus, misericordiæ præuenientis illuminamur dono, & vt curramus, misericordiæ subsequentis fulcimur auxilio.

8. AD Romanos decimo capite: Quomodò ergò inuocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodò credent ei quem non audiêrunt? Quomodò autem audient sine prędicante? Quomodò verò prædicabunt nisì mittantur? Ergò fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi.

10. AVGVSTINVS tractatu vicesimosexto

Ioan. 6.

in Euangelium Ioannis: Nemo potest venire ad me, nisì pater qui misit me, traxerit eum. Magna gratiæ commendatio. Nemo venit nisì tractus. Quem trahat, & quem non trahat: quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle iudicare, si non vis errare. Semel accipe & intellige. Non traheris, ora vt traharis. Quid hîc dicimus fratres? Si trahimur ad Christum, ergò inuiti credimus; ergò violentia adhibetur, non voluntas excitatur. Intrare quisquam Ecclesiam potest nolens, accedere ad altare potest nolens, accipere potest sacramentum nolens: credere non potest nisì volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus: sed nõ corpore creditur. Apostolum audi dicentem;

Ora vt traharis.

Credimus volentes, non coacti.

Rom. 10.

Corde creditur ad iustitiam.

11. ET de prędestinatione sanctorum, capite vn-

1. Cor 12.

decimo: Omnia autem hæc operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Inter quæ omnia sicut scitis, nominauit & fidem. Sicut ergò quanuis donum Dei sit, facta carnis mortificare; exigitur tamen à nobis propositio præmio vitæ: ità donum Dei est & fides, quanuis & ipsa cùm dicitur, Si credideris, saluus eris; proposito præmio salutis exigatur à nobis. Ideò enim hæc & nobis præcipiuntur, & dona Dei esse monstrantur; vt intelligatur quòd & nos ea faciamus, & Deus facit vt illa faciamus; sicut per prophetam Ezechielem apertissimè dicit: quid enim

Fides donum Dei, & voluntati tamẽ nostræ subiecta.

Ezech. 36.

apertius quàm vbi dicit, Ego faciam vt faciatis? Locum ipsum scripturæ fratres charissimi attendite, & videbitis illa Deum promittere facturum se vt faciant, quæ iubet vt fiant.

12. ITEM de spiritu & litera, capite trigesimoprimo: Secundùm hanc fidem qua credimus, fideles sumus Deo: secundùm illam verò qua fit

* al. promittitur

quod * promittit, etiam Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus, Fidelis Deus, qui

1. Cor. 10.

non vos permittit tentari super id quod potestis. De illa itaque fide quærimus, vtrùm in potestate sit, qua credimus Deo, vel credimus in Deũ. Hinc

Genes. 15.

enim scriptum est, Credidit Abraham Deo, & deputatum est illi ad iustitiam. Et credenti in eum qui iustificat impium, deputatur fides ad iustitiam. Vide nunc vtrùm quisque credat si noluerit; aut non credat si voluerit. Quod si absurdum est: quid est enim credere nisì consentire verum esse quod dicitur? consensio autem vtiquè volentis est: profectò fides in potestate est. Sed sicut Apostolus dicit, Non est potestas nisì à Deo.

Rom. 4.

Credimus volentes.

Rom. 13.

13. CAPITE etiam tricesimosecundo: Cum ergò fides in potestate sit, quoniam cùm vult quisque credit: & cùm credit, volens credit.

14. IDEM in expositione propositionum quarundam ex epistola ad Romanos, capite quadragesimoquarto: Quod autem ait, Non enim quod volo hoc ago; sed quod nolo hoc facio. Si autem quod nolo hoc facio, consentio legi, quoniam bona est. Satis quidem lex ab omni criminatione defenditur. Sed cauendũ, nè quis arbitretur his verbis auferri nobis liberum voluntatis arbitrium, quod nõ ità est. Nunc enim homo describitur sub lege positus ante gratiã. Tunc enim peccatis * venditur, dum viribus suis iustè viuere conatur sine adiutorio liberantis gratiæ Dei. Liberum autem arbitrium habet vt credat liberatori, & accipiat gratiam, vt iam illo qui eam donat liberante & adiuuante non peccet: atque ità definat esse sub lege, sed cum lege vel in lege implens eam charitate Dei, quod timore non poterat.

* al. vincitur

Credimus liberè à gratia præuenti.

15. DEMVM libro primo quæstionũ ad Simplicianum, quæstione secunda: Si Iacob ideò credidit quia voluit, non ei Deus donauit fidem, sed eam sibi ipse volendo præstitit, & habuit aliquid quod non accepit. An quia nemo potest credere nisì velit, nemo velle nisì vocetur, nemo autem sibi potest præstare vt vocetur, vocando Deus præstat & fidem: quia sine vocatione non potest quisquam credere, quanuis nullus credat inuitus? Quomodò enim credent ei quem non audiêrunt? Aut quomodò audient sine prædicante? Nemo itaque credit non vocatus, sed non omnis credit vocatus. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Vtiquè ij qui vocantem non contempserunt, sed credendo secuti sunt, volentes autem fine dubio crediderunt.

Nemo potest credere nisì velit.

Rom. 10.

Matth. 22.

16. PROSPER libro secundo de vocatione gentium, capite vigesimoseptimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, nisì pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideò dictum est, vt illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundùm illud quod Apostolo dicitur: Beatus es Simon bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederẽt, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vndè traherentur, si sequaces fide & voluntate non essent: quoniã qui non credunt, nec trahũtur omninò, nec veniunt, nec accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergò veniunt, amore ducuntur, dilecti enim sunt, & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsierunt: & quod eos Deus voluit velle, voluerunt.

Ioan. 6.

17. ET capite vigesimooctauo: Deus ad obediendum sibi, ipsum velle sic donat, vt etiam à perseueraturis illam mutabilitatem quæ potest nolle, non auferat. Alioquin nemo vnquàm fidelium recessisset à fide.

18. EVTHYMIVS in caput primum Euangelij secũdùm Ioannem in verba illa, Vt omnes crederent per illum: Ioannes testimonium perhibuit vt omnes crederent, non omnes tamen crediderunt. Fides enim nòn est coacta, sed voluntaria.

Fides voluntaria est.

19. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite secundo: Fides nequaquàm vi extorquetur, sed ratione atq; exemplis suadetur. A quibus autem exigitur violenter, perseuerare in eis non potest, exemplo, vt ait quidam, nouellæ arboris, cuius si quis cacumen violenter impresserit, & de-

Digitized by Google

& demùm dum laxatur, in id quod fuerat, confeſtim reuertitur. Sicut homo libero arbitrio conditus ſua ſpõte diuertit à Deo: ità ex propria mentis conuerſione credendo recurrit ad Deum, vt libertas agnoſcatur arbitrij per propriam voluntatem, & beneficium gratiæ per acceptam fidei veritatem.

20. AD Romanos tertio capite: Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiationem, per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ, propter remiſſionem præcedentium delictorum.

21. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite quadrageſimoquarto: Sicut ipſe dicit ad quod nũc agit non pertinere vt quæratur vtrùm fuerint vel ſint aliqui homines in hac vita ſine peccato, ſed vtrùm eſſe potuerint ſiue poſſint: Ità ego etiam ſi fuiſſe, vel eſſe conſentiam; nullo modo tamen potuiſſe vel poſſe cõfirmo, nisì iuſtificatos gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, & hunc crucifixũ. Ea quippe fides iuſtos ſanauit antiquos, quæ ſanat & nos, id eſt, mediatoris Dei & hominum hominis Ieſu Chriſti, fides ſanguinis eius, fides crucis eius, fides mortis & reſurrectionis eius. Habentes ergò eundem ſpiritum fidei, & nos credimus, propter quod & loquimur.

Eadẽ fide in Chriſtũ qua nunc, & olim omnes iuſti ſaluati.

1. Tim. 2. 2. Cor. 4.

22. FVLGENTIVS libro primo de remiſſione peccatorum, capite octauo: Diuinis indefinẽter eloquijs mali ſalubriter admonentur, nè remaneant in ſeruitute peccati: ſed miſericordiã iuſti Dei dum ſunt in hac vita requirant. Bonis quoq; præcipitur, vt ſeruientes Domino in timore, & exultantes ei cum tremore, appreh̃edant diſciplinam: nè quando iraſcatur Dominus, & pereant de via iuſta. Ipſe itaque Deus qui eſt miſericors & iuſtus, ſicut admonet, vt propter iuſtitiam & miſericordiam timeatur & diligatur à malis, vt conuerſi careant pœna quam iuſtitia minatur, & accipiãt indulgentiam quam miſericordia pollicetur: ſic admonet vt propter iuſtitiam & miſericordiam diligatur & timeatur à bonis, quo poſſint qui eius præuenti miſericordia boni ſunt, & dilectione miſericordiæ in bonis operibus permanere, & timore iuſtitiæ à peccatis ſemetipſos ſolicitè cuſtodire: & conſideratione propriæ infirmitatis inſtructi nunquàm de ſuis viribus confidãt, ſed diuinæ virtutis auxilium iugiter & humiliter poſcant. Debet ergò & à bonis & à malis tam miſericordia diligi quàm iuſtitia formidari: nè vel boni diligẽtes miſericordiam Dei, iuſtitiã non timeant, & laqueos diaboli ſeducentis incurrant: vel mali ſolã iuſtitię ſeueritatem conſiderantes, non quærant (cùm inuenire poſſunt per conuerſionem) miſericordiæ beneficium, ac ſic obturati nõ ſolùm remiſſionem peccatorum denegent, quin etiam peccata multiplicare non ceſſent.

Pſal. 2.

Miſericordia diligẽda, iuſtitia formidanda bonis & malis.

23. ET capite nono: Hoc enim bicipiti laqueo frequenter diabolus captiuat incautos: vt aut ſpe vana futuræ remiſſionis obtuſi, nolint iuſtitiæ timore conuerti: aut remiſſionem omnimodis deſperantes, conuerſionẽ negligãt, & habenas iniquitatibus relaxantes, dum deſperant indulgentiam, currant præcipites in gehennã. Ac ſic ille callidus humani generis inimicus, alios deſperationis temeritate præcipitat, alios aũt fallacis ſpei deceptione ſupplãtat. Propter quod B. Paulus, in quo locutus eſt Chriſtus, benè viuentibus ſcribẽs, ſic eorũ commendat obedientiã, vt cum metu & tremore ſalubris operationis iubeat talibus ineſſe cautelã. Dicit enim Philippenſibus: Itaque chariſſimi mei ſicut ſemper obediſtis, nõ vt in præſentia mea tantùm, ſed multò magis nũc in abſentia mea, cũ metu & tremore veſtrã ſalutem operamini. Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona volũtate. His verbis B. Paulus iuſtũ vtiquè Deũ inſinuat, cùm metũ tremoremq; ſeruandum fidelibus præcipit in operibus bonis. Miſericordem quoq; prędicat, quem in eis operari dicit, & velle & perficere pro bona volũtate. Neq; enim à benè operantibus iuſtè timeretur, ſi iuſtus nõ eſſet: Nec omne bonũ voluntatis & operis ipſe in eis operaretur, ſi miſericors non fuiſſet. Hunc iuſtitię diuinæ timorem, terribili denuò prædicatione iuſtis vehementer Apoſtolus Paulus inculcat, dicens: Qui ſe exiſtimat ſtare, videat nè cadat.

Biceps diaboli laqueus: Deſperatio, & fallax ſpes

2 Cor. 13.

Philip. 2.

1. Cor. 10.

24. ITEM vndecimo capite: Innumerabilia ſunt diuinarum teſtimonia ſcripturarum, quibus Deus miſericors prædicatur & iuſtus, nec eſt aliud quod omnis textus cæleſtis eloquij agat, nisì vt malos admoneat timore iuſtitię Dei celeriter malis operibus finem ponere, & bonos in bonis operibus ſolicitè atque humiliter permanere: Vt ſcilicet & omnis iniquus æquitatem Dei metuens, ad miſericordiam currat iuſtæ bonitatis, & omnis iuſtus de Dei miſericordia gaudens, iudicium benigniſſimæ nõ negligat æquitatis. Quia vbi eſt miſericordia iuſtitiaq; perfecta, nec fauorem poteſt iuſtus peccatis impendere, nec indulgentiam conuerſis miſericors abnegare.

Timore iuſtitiæ propoſito ad quærendã Dei miſericordiam ſcriptura malos incitat.

25. PROSPER libro ſecũdo de vocatione gentium, capite viceſimoſeptimo: Hunc autem conſenſum (bonus ad fidem, ſpem & charitatem ſcilicet) non ſolùm cohortatio prædicantium & incitamenta doctrinæ, ſed & metus gignit, propter quod ſcriptũ eſt, Principium ſapientiæ timor Domini. Qui quantislibet terroribus inferatur, non aliud agit, quam vt quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec ſolùm volentem, ſed etiam ſapientem. Vndè & illud ſcriptum eſt: Beatus cui donatum eſt habere timorẽ Dei. Quid enim tam beatificum, quàm hic timor, qui genitor eruditorq; ſapientię eſt? In cuius vtiquè deuotione deuota eſt & voluntas, quæ authore gratiæ eodem proficit timore quo cœpit. Cùm ergò hic timor etiam per quandam vim magni terroris immittitur, nõ ibi ratio extinguitur, nec intellectus aufertur, ſed illa potiùs quæ mentem premebat caligo diſcutitur, vt voluntas deprauata priùs atque captiua, recta efficiatur & libera. Vndè ſicut animus nihil virtutis capit, nisì radium veri acceperit luminis: ità gratia nihil ei quem vocat confert, nisì oculos in eo aperuerit voluntatis.

Prouer. 9.

Vtilis terror. Eccli 25.

Timor genitor eruditorq; ſapiẽtiæ.

26. ET libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo. Poſtquàm multa attulit de terrore iudicij extremi, & de æternitate ac qualitate gehennæ: Hæc (inquit) & his ſimilia libenter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, ſine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum ſit ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatiſſima ſanctorum omniũ ſocietate priuari, fieri patriæ cæleſtis extorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere ſempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbi ſit mors ſecunda damnatis exilium, vita ſuppliciũ, non ſentire in illo igne quod illuminat, ſentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edaciſſimis in æternũ dilaniari vermibus, nec finiri: Hæc & multa ſimilia cogitare, nihil eſt aliud, quàm vitijs omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrenare. Sed nos iam, ſi videtur, ab his terribilibus malis quę fideliũ mẽtes ſalubri terrore cõcutiunt, atq; ab omnibus vitioſis delectationibus abducũt, & quæ amatores voluptatum ſuarum tunc ſuę damnationis experimento probabunt, quãdo iam, quod eſt omni infelicitate miſerius, ſe emendare non poterũt: ab his inquã terrificis ac triſtibus malis aſcendamus ad illa ſublimia, quibus proficientiũ mentes in ſpẽ promerendæ beatitudinis aſſurgunt, abiuratiſque terrenis, cæleſtia concupiſcunt: & quoniam proficere cupientes à ſalubri timore incipiunt,

Extremi iudicij & gehennæ metus ſalubri nos terrore concutiunt.

A timore incipiunt profi. cere cupientes.

Digitized by Google

incipiunt, & ad charitatem proficiendo perueniunt, nos quoquè sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, donauerit, disputemus.

27. AVGVSTINVS in epistolam primã beati Ioannis, tractatu nono: Cœpit aliquis credere diem iudicij: si cœpit credere, cœpit & timere &c. vide quæstione sexta de quatuor nouissimis, D. testimonio decimo.

28. ITEM de catechizãdis rudibus, capite quinto: De ipsa etiam seueritate Dei qua corda mortalium saluberrimo terrore quatiuntur, charitas ædificanda est, vt ab eo quem timet, amari se gaudens, eum redamare audeat, eiusq; in se dilectioni, etiam si impunè posset, tamen displicere vereatur. Rarissimè quippe accidit, immò verò nunquàm, vt quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo timore Dei perculsus.

Terror salubris, initium cõuersionis.

29. ECCLESIASTICI secundo capite: Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt vsque ad inspectionem illius, dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in manus hominum.

30. AVGVSTINVS homilia quinquagesima libri quinquaginta homiliarum, capite secundo: Omnis qui iam arbiter voluntatis suæ constitutus est, cùm accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia cùm baptizantur soli paruuli sunt immunes: nondùm enim vti possunt libero arbitrio. Cęterorum hominũ nullus transit ad Christum, vt incipiat esse quod non erat; nisi eum pœniteat fuisse quod erat.

Pœnitentia ad baptismũ accedentis.

31. ET homilia vicesimaseptima, capite primo: Neque ad baptismum Christi, in quo omnia peccata delentur, quisquam benè accedit: nisi agendo pœnitentiam de vita pristina. Nemo enim eligit vitam nouam, nisi quem veteris pœnitet. Et paulò pòst: Cùm spina illa recordationis compuncti (Iudæi) dicerent Apostolis: Quid ergò faciemus? ait illis Petrus: Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrũm in nomine Domini nostri Iesu Christi; & remittuntur vobis peccata. Ergò interim nũc, si qui fortè adsunt ex eo numero qui baptizari disponũt, credimus enim eos adesse tanto ad verbum studiosiùs, quanto ad indulgẽtiam viciniùs: hos primùm paucis alloquimur, vt erigant mentes in spem. Ament fieri quod non sunt, oderint quod fuerunt. Nouum hominem nasciturí iam voto cõcipiant, quicquid de vita pręterita remordebat, quicquid angebat conscientiam, quicquid omninò vel magnum vel paruum, vel dicendum vel non dicendum, non dubitent posse dimitti: nè fortè quod vult dimittere Dei miseratio, contra se teneat humana dubitatio. Actor. 2.

32. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaprima ad populum Antiochenum, quæ est catechesis ad illuminandos: Quòd oporteat priùs pœnituisse, & à prioribus destitisse malis, & sic ad gratiam accedere, audi quid Ioannes dicat, quid verò summus Apostolorum baptizari debentibus. Ille nempe dicit: Facite fructum dignum pœnitentiæ: & nè incipiatis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Hic autem interrogantibus rursùs aiebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur quisque vestrũm in nomine Domini nostri Iesu Christi. Pœnitentiam agens autem non ampliùs eadem attingat negocia, quorum pœnituit. Propterea q; iubemur dicere: Abrenuncio tibi Satana, ne ampliùs ad ipsum reuertamur. Luc. 3. Actor. 2. Solennia in baptismo verba.

33. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator fit.

34. MATTHAEI nono capite, vt in textu.

35. ECCLESIASTICI primo capite: Timor Domini expellit peccatum. nam qui sine timore est, non poterit iustificari, iracundia enim animositatis illius, subuersio illius est.

36. ACTORVM secundo capite, 37. MATTHAEI vigesimooctauo capite, 38. PRIMI Regum septimo: vt in textu.

XI.

Quid sit iustificatio impij, & quæ eius causæ.

Caput 7. sess. 6.

A. HANC dispositionem seu præparationem iustificatio ipsa consequitur: quæ non est sola[a] peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renouatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum, vndè homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, vt sit[b] hæres secundùm spem vitæ æternæ.

B. Huius iustificationis causæ sunt: Finalis quidem, gloria Dei & CHRISTI, ac vita æterna: Efficiens verò, misericors Deus, qui[c] gratuitò abluit & [d] sanctificat, [e] signans & vngens Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ: Meritoria autem, dilectissimus vnigenitus suus Dominus noster Iesus Christus, qui cùm[f] essemus inimici, [g] propter nimiam charitatem qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem[h] meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit. Instrumentalis item, Sacramentum[i] Baptismi, quod est sacramentum fidei, sine qua nulli vnquàm contigit iustificatio: demùm vnica Formalis causa est iustitia Dei, non qua[k] ipse iustus est, sed qua nos iustos facit: qua videlicet ab eo donati,[l] renouamur spiritu mentis nostrę: & nõ modò reputamur, sed verè[m] iusti nominamur & sumus, iustitiã in nobis recipientes, vnusquisq; suam, secundùm mensurã, quã Spiritus sanctus partitur[n] singulis prout vult, & secundùm propriã cuiusque dispositionẽ & cooperationẽ. Quanquàm enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini no-

a Aug. lib. 6. cont. Iulia. c. 11. lib. 1 retract. c. 13. epist. 105. 106. Conc. Mileuit. can. 3. & 4. Chrysost. hom. 3. de pœniten. Theophy. in cap. 2. Marci. Vide quæst. 3. de Sacramen. Baptismi A. B.

b Tit. 3 b

c Ibidèm.

d 1. Cor. 6. e

e Ephes. 1. e

f Rom 5 b

g Ephes. 2. a

h Rom. 4. d

i Vide quæst. 1. de Sacram. Baptismi.

k Aug. de spir. & litera c. 9. 11. In Psal. 150. tract. 26. in Ioan. epist. 120. cap. 30. de natu. & grat. cap. 63. lib. 1. cont. Pelag. & Celest. cap. 30. lib. 1. de peccat. merit. cap. 9. 10. Concil Vienn. in Clement. lib. 1. tit. 1. de summa Trinit. & fide Cathol.

l Ephes. 4. c

m Augu. epist. 29. ser. 16. de verb. Apost. lib. 2. retract. c 33. de spirit. & lit. cap. 26. & 27.

n 1. Cor. 12. b Ephes. 4. a August. epist. 57. quæst. 1.

Digitized by Google

ni noſtri Ieſu Chriſti communicantur: id tamen in hac impij iuſtificatione fit, dum eiuſdem ſanctiſſimæ paſſionis merito per Spiritum ſanctum [o] Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum qui iuſtificantur, atque ipſis inhæret. Vndè in ipſa iuſtificatione cum remiſſione peccatorum hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum cui inſeritur, Fidem, Spem & Charitatem. Nam fides nisi ad eam ſpes accedat & charitas, neque vnit perfectè cum Chriſto, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione veriſſimè dicitur, [p] fidem ſine operibus mortuam & ocioſam eſſe: & [q] In Chriſto Ieſu neque circunciſionem aliquid valere, neque præputium: ſed fidem, quæ per charitatem operatur. Hanc fidem ante Baptiſmi Sacramentum ex Apoſtolorum traditione Catechumeni ab Eccleſia petunt, cùm petunt fidem, vitam æternam præſtantem: quam ſine ſpe & charitate fides præſtare non poteſt. Vndè & ſtatìm verbum Chriſti audiunt: [r] *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Itaque veram & Chriſtianam iuſtitiam accipientes, eam ceu primam ſtolam, pro illa quam Adam ſua inobedientia ſibi & nobis perdidit, per Chriſtum Ieſum illis donatam, candidam & immaculatam iubentur ſtatìm renati conſeruare, vt eam perferant ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, & habeant vitam æternam.

o Rom.5.a 2.Cor.1.d Auguſt de ſpiritu & litera c. 17.32. de nat.& grat.c.vlt.

p Iaco.2.d

q Gal 5.a Chryſoſt.hom.5. in Ioan. Aug lib.3.cont.2. epiſt Pelag. cap 5.hom.17. c.2. ex 50. lib.15. de Trinit. c.18. Grego.lib.6.epiſt.5. Fulg. epiſt.2. c.8. de incarnat.& gratia Chriſti, ca.26.

r Matth.19.e

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro ſexto contra Iulianum, capite vndecimo: Vtinàm ipſa dona Chriſti ſaltem ità ſaperes, vt ad vincendam concupiſcentiam valere aliquid crederes. Sed ideò dicis à Iudæis fuiſſe contempta, quòd veniã daret ille peccatis, quæ ipſi legis admonitione vitâſſent. Quaſi hoc conferat homini remiſſio peccatorum, vt caro non concupiſcat aduersùs ſpiritum, vndè illa verba nata ſunt; Scio quia non habitat in me, hoc eſt, in carne mea bonum: & cætera eiuſmodi. Verùm tu à veſtro dogmate non recedis, quo putatis gratiam Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, ſic in ſola peccatorũ remiſſione verſari, vt non adiuuet ad vitanda peccata, & deſideria vincenda carnalia, diffundendo charitatem in cordibus noſtris per ſpiritũ ſanctum, qui ab illo datus eſt nobis. Neque conſideras eum qui dicit; Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: & ab hoc malo non ſe liberari clamat, niſi gratia Dei per Ieſum Chriſtũ Dominum noſtrum; nec Iudæum eſſe, nec quia peccauit, ſed nè peccet potiùs laborare.

Gal.5. Rom.7.

Gratia per Chriſtu collata non in ſola peccatorum remiſſione verſatur.

Rom.7.

2. IDEM libro primo retractationum, capite decimotertio: Gratia Dei, nõ ſolùm reatus omnium præteritorum ſoluitur in omnibus qui baptizantur in Chriſto, quod fit ſpiritu regenerationis, verumetiam in grandibus voluntas ipſa ſanatur, & præparatur à Domino, quod fit ſpiritu fidei & charitatis.

3. EPISTOLA centeſima quinta ad Sixtum: Poſt remiſſionem peccatorum, niſi mundatam domum habitet ſpiritus ſanctus, nónne cum alijs ſeptem redit ſpiritus immundus, & erunt nouiſſima hominis illius peiora quàm erant prima? Vt autem habitet ſpiritus ſanctus, nónne vbi vult ſpirat, & charitas Dei, ſine qua nemo benè viuit, diffunditur in cordibus noſtris, non à nobis, ſed per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis? Et poſt multa: Neque ab illo (vitio) quod originaliter contrahitur, neque ab his quæ vnuſquiſque in vita propria, vel intelligendo, vel nolendo intelligere, mala congregat, vel etiam inſtructus ex lege, additamento præuaricationis exaggerat, quiſquam liberatur & iuſtificatur, niſi gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, non ſolùm remiſſione peccatorum, ſed priùs ipſius inſpiratione fidei & timoris Dei, impartito ſalubriter orationis affectu & effectu, donèc ſanet omnes languores noſtros, & redimat de incorruptione vitam noſtram, & coronet nos in miſeratione & miſericordia.

Poſt remiſſionem peccatorum, infunditur charitas. Matth.12. Ioan.3. Rom.5.

Iuſtificamur non tola remiſſione peccatorum.

Pſal.102.

4. ITEM epiſtola centeſima ſexta ad Paulinum: Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, quod fides vera & Catholica tenet, ſemper Eccleſia puſillos cum magnis à morte primi hominis, ad vitam ſecundi hominis transfert: non ſolùm peccata delendo, verumetiam ad non peccandum rectéque viuendum, eos qui iam vti poſſunt voluntatis arbitrio ſic adiuuando, vt niſi adiuuet, nihil pietatis atque iuſtitiæ, ſiue in opere, ſiue etiam in ipſa voluntate habere poſſimus.

Gratia iuſtificãs non ſolũ delet peccata, ſed & adiuuat.

5. CONCILIVM Mileuitanum canone tertio: Item placuit vt quicunque dixerit gratiã Dei, in qua iuſtificamur per Ieſum Chriſtũ Dominum noſtrum, ad ſolam remiſſionem peccatorum valere, quæ iam commiſſa ſunt, non etiam ad adiutorium, vt non committantur, anathema ſit.

6. ET Canone quarto: Item quiſquis dixerit eandem gratiam Dei, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, propter hoc tantùm nos adiuuare ad non peccandum, quia per ipſam nobis reuelatur & aperitur intelligentia mandatorum, vt ſciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præſtari, vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema ſit. Cùm enim dicat Apoſtolus, Scientia inflat, charitas verò ædificat: valdè impium eſt, vt credamus ad eam quæ inflat, nos habere gratiam Chriſti: ad eam quę ędificat, non habere: cùm ſit vtrunque donum Dei, & ſcire, quod facere debeamus: & diligere, vt faciamus, vt ædificante charitate, ſcientia non poſſit inflare. Sicut autem de Deo ſcriptum eſt, Qui docet hominem ſcientiam: ità etiam ſcriptum eſt, Charitas ex Deo eſt.

1.Cor.8. Pſal.93. 1.Ioan.4.

7. CHRYSOSTOMVS homilia tertia de pœnitentia: Deus cùm deleuerit peccata, ſic delet, vt neque cicatrix, neque cicatricis ſuperſit indicium, non veſtigium quodquam, ſed & cum ſanitate

Digitized by Google

Iustitiam inserit Deus cũ peccata deleuerit.

nitate decorẽ elargitur. Post pœnæ liberationem, & iustitiam inserit, atque peccantem coæqualem facit non peccanti.

8. THEOPHYLACTVS in caput secũdum Euangelij secundùm Marcum: Surge & tolle grabatum tuum, ad maiorem miraculi confirmationem, quòd non apparenter sanatus sit: & ad declarandum quòd non solùm sanârit, sed & virtutem indiderit. Sic quoquè facit & in morbis animæ.

Virtutem infundit, peccatis sublatis.

Non solùm liberat nos ab infirmitatibus, sed etiam virtutem infundit, vt operemur mandatum. Reliqua hac de re testimonia vide suprà quæstione tertia de sacramento Baptismi, A.B.

9. AD Titum tertio capite: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

1. B. PRIORIS ad Corinthios sexto capite: Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

2. AD Ephesios primo capite: In quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

3. AD Romanos quinto capite: Commẽdat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniã cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.

4. AD Ephesios secundo capite: Deus autem (qui diues est in misericordia) propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu. Et paulò pòst: Nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ soluens inimicitias in carne sua: legem mandatorum decretis euacuans: vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominem, faciens pacem, & reconciliet ambos in vno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso.

5. AD Romanos quarto capite: Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Baptismum esse causam instrumentalem nostræ iustificationis satis confirmatum est testimonijs suprà citatis in quæstione prima de sacramento Baptismi.

Rom. 3. Iustificamur iustitia Dei, non qua Deus iustus est, sed quam infundit. Rom. 4. Rom. 3.

6. AVGVSTINVS de spiritu & litera, capite nono: Iustitia, inquit, (Apostolus) Dei manifestata est: non dixit, iustitia hominis, vel iustitia propriæ voluntatis, sed iustitia Dei, non qua Deus iustus est, sed qua induit hominem, cùm iustificat impium. Et paucis interiectis: Iustitia autem Dei, per fidem Iesu Christi, hoc est, per fidem, qua creditur in Christum. Sicut autem ista fides Christi dicta est, non qua credit Christus: sic & illa iustitia Dei, non qua iustus est Deus. Vtrunque enim nostrũ est, sed ideò Dei & Christi dicitur, quòd eius nobis largitate donatur.

Iustitia Dei dicitur, quia eam ipse impertit. Psal. 3.

7. IBIDEM capite vndecimo: Hæc est iustitia Dei quę in testamento veteri velata, in nouo reuelatur, quæ ideò iustitia Dei dicitur, quòd impertiendo eam iustos facit: sicut Domini est salus, qua saluos facit: & hæc est fides ex qua & in qua reuelatur, ex fide scilicet annunciãtium in fidem obedientium: qua fide Iesu Christi, id est, quam nobis contulit Christus, credimus ex Deo nobis esse, pleniusq; futurum esse quòd iustè viuimus, vndè illi ea pietate qua solus colendus est, gratias agimus.

8. ET in expositione psalmi cẽtesimi quinquagesimi: Aliter intelligitur iustitia, qua est ipse (Deus) iustus, aliter quam in nobis facit, vt nos simus iustitia eius. 2. Cor. 5.

9. ITEM tractatu vigesimosexto in Euangelium Ioannis: Quid est hoc, iustitia Dei, & iustitia hominis? Iustitia Dei hîc dicitur, non qua iustus est Deus, sed quam dat homini Deus, vt iustus sit homo per Deum. Rom. 10.

10. IDEM epistola centesima vigesima ad Honoratum, capite trigesimo: Illa iustitia Dei commendatur in eo quod dicitur; Ignorantes Dei iustitiam, qua nos ex eius gratia iusti sumus: vt ipsa Dei iustitia nos simus cùm iustè viuimus, credentes in eum qui iustificat impium: non illa qua ipse iustus est æterna sua & incommutabili iustitia. Hæc itaque iustitia, qua nos Dei munere iusti sumus, significatur in Psalmo illo, vbi scriptum est: Iustitia tua sicut montes Dei. Montes quippe Dei, sancti eius sunt. Et infrà: Sicut ergò quod legitur; Domini est salus: non ea salus intelligitur qua Dominus saluus est, sed qua salui sunt quos ipse saluos facit: sic cùm legitur Dei iustitia, in eo quod scriptum est; Ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere: non est illa intelligenda, qua Deus iustus est, sed qua iusti sunt homines quos gratia sua iustificat. Indè enim salui vndè iusti. Rom. 10. Iustitia nostra interna à Deo data. Psal. 35. Psal. 3. Rom. 10.

11. LIBRO item de natura & gratia, capite sexagesimotertio: Ex fide Christi etiam ante eius passionem iustos vixisse non dubium est, qui præstat spiritum sanctum qui datus est nobis, per quẽ diffunditur charitas in cordibus nostris, qua vna iusti sunt, quicunque iusti sunt. Charitate in corde diffusa iustus est homo.

12. ET libro primo contra Pelagium & Celestium, seu libro de gratia Christi contra prædictos, capite trigesimo: Istam gratiam qua iustificamur, id est, qua charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, in Pelagij & Celestij scriptis, quæcunq; legere potui, nusquàm eos inueni, quemadmodùm confitenda est, confiteri. Gratia iustificãs est charitas infusa. Rom. 5.

13. ITEM libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite nono: Christum imitantur sancti eius ad sequendam iustitiam. Vndè & idem Apostolus dicit: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Sed præter hanc imitationem, gratia eius illuminationem iustificationémque nostram etiam intrinsecùs operatur, illo opere de quo idem prædicator eius dicit; Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hac enim gratia baptizatos quoquè paruulos suo inserit corpori, qui certè imitari aliquem nondùm valent. Sicut ergò ille in quo omnes viuificabuntur, præterquàm quòd se ad iustitiam exemplum imitantibus prębuit, dat etiam sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latẽter infundit & paruulis: sic & ille in quo omnes moriuntur, præterquàm quòd eis qui præceptum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes. 1. Cor. 4. Iustificatio intus fit per gratiam. 1. Cor. 3. 1. Cor. 15. Paruulis etiam occultissimam spiritus sui gratiã infundit Christus.

14. CAPITE decimo eiusdem libri: Legimus iustificari in Christo qui credunt in eum, propter occultam communicationem, & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis hæret Domino vnus spiritus est, quamuis eum & imitentur sancti eius. Gal. 2. 1. Cor. 6.

15. CONCILIVM Viennense sub Clemente quinto celebratum, vt habetur in Clementinis libro primo, titulo primo de summa Trinitate & fide Catholica, capite vnico: Quia quantum ad effectum baptismi in paruulis reperiũtur doctores quidam theologi opiniones contrarias habuisse: Quibus-

Digitized by Google

Quibuſdam ex ipſis dicentibus, per virtutem baptiſmi paruulis quidem culpam remitti, ſed gratiam non conferri. Alijs econtrà aſſerẽtibus, quòd & culpa eiſdem in baptiſmo remittitur, & virtutes ac informans gratia infunduntur quo ad habitum, etſi non pro illo tempore quo ad vſum. Nos autem attendẽtes generalem efficaciam mortis Chriſti (quæ per baptiſma applicatur pariter omnibus baptizatis) opinionem ſecundam (quæ dicit tam paruulis quàm adultis conferri in baptiſmo informantem gratiam & virtutes) tanquàm probabiliorem, & dictis ſanctorum, ac doctorum modernorum Theologiæ magis conſonam & concordem, ſacro approbante cõcilio duximus eligendam.

Paruulis etiã virtutes & informãs gratia infunduntur quo ad habitum.

16. AD Epheſios quarto capite: Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt, in iuſtitia & ſanctitate veritatis.

17. AVGVSTINVS epiſtola vigeſimanona ad Hieronymum: Abſit vt quiſquã fidelis exiſtimet tot milia ſeruorum Chriſti, qui veraciter dicunt ſe habere peccatum, nè ſeipſos decipiãt, & veritas in eis non ſit, nullam habere virtutem, cùm virtus magna ſit ſapientia. Dixit autem ipſa ſapiẽtia homini; Eccè pietas eſt ſapientia. Abſit ergò vt dicamus tot ac tantos fideles & pios homines Dei non habere pietatem, quam Græci vel εὐσέβειαν, vel expreſſiùs & plenius θοσέβειαν vocant. Quid autem eſt pietas, niſi Dei cultus? Et vndè ille colitur niſi charitate? Charitas igitur de corde puro & conſcientia bona & fide non ficta, magna & vera virtus eſt, quia ipſa eſt & finis præcepti. Et poſt pauca: Proindè mihi videntur Stoici falli, quia proficientem hominem in ſapientia nolunt omninò habere ſapientiam, ſed tunc habere, cùm in ea omninò perfectus fuerit: non quia illum profectũ negant, ſed niſi ex profundo quodam emergendo repentè emicet in auras ſapientiæ liberas, nulla ex parte eſſe ſapientem. Sicut enim nihil intereſt ad hominem præfocandum, vtrùm aquam ſtadijs multis ſuper ſe habeat altam, aut vnum palmum aut digitum; ſic illos qui tendunt ad ſapientiam, proficere quidem dicunt, tanquàm ab imo gurgitis ſurgentes in aërem, ſed nisi totã ſtultitiam velut opprimentem aquam proficiendo velut emergendo euaſerint, non habere virtutem, nec eſſe ſapientes. Vbi autem euaſerint, mox habere totã, nec quicquam ſtultitiæ remanere, vndè omninò vllum peccatum poſſit exiſtere. Hæc ſimilitudo vbi ſtultitia velut aqua, & ſapientia velut aër ponitur, vt animus à præfocatione ſtultitiæ tanquàm emergens in ſapientia repentè reſpiret, non mihi videtur ſatis accommodata noſtrarum ſcripturarum authoritati. Sed illa potiùs, vt vitium vel ſtultitia tenebris, luci autem virtus vel ſapientia comparetur, quantum iſta ſimilia de corporalibus ad intelligibilia duci poſſunt: Non itaque ſicut de aquis in aërem ſurgens, vbi earum ſummum tranſierit, repentè quantum ſufficit inſpiratur, ſed ſicut de tenebris in lucem procedens paulatim progrediendo, illuminatur. Quod donèc pleniſſimè fiat, iam eum tamen dicimus tanquàm de abditiſſima ſpelunca egredientem, vicinia lucis afflatum tanto magis, quanto magis propinquat egreſſui: vt illud quod in eo lucet, ſit vtiquè ex lumine quò progreditur; illud autem quod adhuc obſcurum eſt, ſit ex tenebris vndè egreditur. Itaque & non iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuens: & tamen iuſtus ex fide viuit. Et induti ſunt ſancti iuſtitia, alius magis, alius minùs. Et nemo hîc viuit ſine peccato, & hoc alius magis, alius minùs: optimus autem eſt, qui minimùm.

Iob 28. iuxta LXX.

Ineſt iuſtis vera virtus. 1. Tim. 1.

Stoicorum error.

Confutatur.

Proficientes in iuſtitia vere iuſtitiam habent.

Pſal. 142. Abac. 2. Sancti induti ſunt iuſtitia.

18. ET ſermone decimoſexto de verbis Apoſtoli, capite quarto: Eccè baptizati ſunt homines, omnia illis peccata dimiſſa ſunt, iuſtificati ſunt à peccatis, negare non poſſumus: reſtat tamen lucta cum carne, reſtat lucta cum mundo, reſtat lucta cum diabolo. Qui autem luctatur, aliquando ferit, aliquando percutitur, aliquando vincit, aliquando perimitur: quomodò de ſtadio exeat attendatur. Nam ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, noſmetipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt. Item ſi dixerimus, quia iuſtitiæ nihil habemus, aduersùm Dei dona mentimur. Si enim iuſtitiæ nihil habemus, nec fidem habemus. Si fidem non habemus, Chriſtiani non ſumus. Si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iuſtitiæ. Ipſum aliquid, vis nôſſe quantum ſit? Iuſtus ex fide viuit: iuſtus, inquã, ex fide viuit, quia credit quod non videt. Proſequitur capite quinto: Patres arietes ſancti duces Apoſtoli, quando annunciauerunt non ſolùm viderunt oculis, ſed etiam manibus tractauerunt; & tamen Dominus ſeruans nobis donum fidei, cuidam diſcipulorũ ſuorum tractanti, palpanti, veritatẽ digitis inquirenti & inuenienti, exclamãti, Dominus meus & Deus meus: ait ipſe Dominus & Deus, Quia vidiſti, credidiſti: & nos futuros intuens, Beati, inquit, qui non viderunt, & crediderunt. Non vidimus, audiuimus, & credimus. Beati prædicti ſumus, & de iuſtitia nihil habemus? Venit Dominus carnaliter ad Iudæos, & occiſus eſt: non venit ad nos, & acceptus eſt. Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in obauditu auris obediuit mihi. Nos ſumus, & de iuſtitia nihil habemus? Omninò habemus. Grati ſimus ex eo quod habemus, vt addatur quod non habemus, & non perdamus quod habemus. Ergò & hoc tertium iam agitur in nobis. Iuſtificati ſumus, ſed ipſa iuſtitia, cùm proficimus, creſcit. Et capite octauo: Et vbi eſt, Beati qui non viderunt & crediderunt? Eccè vbi eſt, in te eſt, quia & fides ipſa in teipſo eſt. An fallit nos Apoſtolus, qui dicit habitare Chriſtum per fidem in cordibus noſtris? Modò per fidẽ, tunc per ſpeciem; modò per fidem quandiù in via, quandiù in peregrinatione. Quandiù enim ſumus in corpore, peregrinamur à Domino.

Lucta etiam iuſtificatis reſtat.

1. Ioan. 1.

Iuſtitiam nos habere confirmatur.

Abac. 2. Rom. 1.

Ioan. 20.

Pſal. 17.

Iuſtificati ſumus, proficiendo creſcit iuſtitia.

Ioan. 20.

Iuſtitia inhæret. Epheſ. 3.

2. Cor. 5.

19. IDEM libro ſecundo retractationum, capite trigeſimotertio: Scripſi libros tres, quorum titulus eſt, De peccatorum meritis & remiſſione: vbi maximè de baptiſmate diſputatur paruulorum propter originale peccatum: & de gratia Dei qua iuſtificamur, hoc eſt, iuſti efficimur.

Iuſtificamur, id eſt, iuſti efficimur.

20. ITEM de ſpiritu & litera, capite viceſimoſexto: Quid eſt aliud, iuſtificati, quàm iuſti facti, ab illo ſcilicet qui iuſtificat impium, vt ex impio fiat iuſtus?

Iuſtificati, id eſt, iuſti facti. Rom. 4.

21. ET capite viceſimoſeptimo: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertranſiuit, in quo omnes peccauerunt: & ideò quia non eſt diſtinctio, egent gloria Dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Qua gratia in interiore homine renouato iuſtitia ſcribitur, quam culpa deleuerat: & hæc miſericordia ſuper genus humanum per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum.

Rom. 5.

Rom. 3. Per gratiam ſcribitur intus iuſtitia. 1. Tim. 1.

22. PRIORIS ad Corinthios duodecimo capite: Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult.

23. ET ad Epheſios quarto capite: Vnicuique autem noſtrùm data eſt gratia ſecundùm menſuram donationis Chriſti.

24. AVGVSTINVS epiſtola quinquageſimaſeptima ad Dardanum, quæſtione prima: Cùm (Deus) qui vbiquè eſt, non in omnibus habitet, etiam in quibus habitat, non æqualiter habitat. Nam vndè eſt illud quod Heliſæus popoſcit, vt dupliciter in eo fieret ſpiritus Dei, qui erat in Helia? Et vndè in omnibus ſanctis ſunt alij alijs ſanctiores, niſi abundantiùs habendo habitatorem Deum? Et infrà: Deus natura incorporea & immu-

Deus non in omnibus æqualiter habitat.

4. Reg. 2.

Digitized by Google

immutabiliter viua, qui non ficut ſonus per moras temporum tendi & diuidi poteſt, nec ſpatio aëreo tanquàm loco ſuo indiget, vbi præſentibus præſtò ſit, ſed æterna ſtabilitate in ſeipſo manens, totus adeſſe rebus omnibus poteſt, & ſingulis totus: quanuis in quibus habitat, habeant eum pro ſuæ capacitatis diuerſitate, alij ampliùs, alij minùs, quos ipſe ſibi dilectiſſimum templum gratia ſuæ bonitatis ædificat. Et donationum quidem dictæ ſunt diuiſiones tanquàm per partes & membra vnius corporis, vbi & ſimul omnes vnum templum, & ſinguli ſingula templa ſumus, quia non eſt Deus in omnibus quàm in ſingulis maior. Et fit plerunquè vt plures eum minùs capiant, vnus ampliùs. Sed cùm dixiſſet Apoſtolus, Diuiſiones autem donationum ſunt, continuò ſubiecit; Idem autem ſpiritus. Item cùm ipſas donationum diuiſiones commemorâſſet; Omnia autem hæc, inquit, operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Diuidés ergò non ipſe diuiſus, quia ipſe vnus atque idem.

1. Cor. 12.

25. AD Romanos quinto capite: Spes autem non confundit: quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis.

26. POSTERIORIS ad Corinthios primo capite: Qui autem confirmat nos vobiſcum in Chriſto, & qui vnxit nos, Deus: qui & ſignauit nos, & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris.

Charitas diffuſa in corde viuificat dilectorem.

27. AVGVSTINVS de ſpiritu & litera, capite decimoſeptimo: Cùm ipſa charitas diffunditur in corde credentium, lex eſt fidei, & ſpiritus viuificans dilectorem. Vide nunc quemadmodùm conſonet iſta diſcretio illis Apoſtolicis verbis quæ paulò antè ob aliud commemorata & diligentiùs pertractanda diſtuleram. Manifeſtati, inquit, quoniam eſtis epiſtola Chriſti miniſtrata per nos, ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei viui, nõ in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Eccè quemadmodùm oſtẽdit quia illud extra hominem ſcribitur, vt eum forinſecùs terrificet: hoc in ipſo homine, vt eum intrinſecùs iuſtificet.

2. Cor. 3.

Charitas intùs iuſtificat.

28. ET capite trigeſimoſecundo: Vndè ergò iſta dilectio, id eſt, charitas, per quam fides operatur, niſi vndè illam fides ipſa impetrauit? Neque enim eſſet in nobis, quantacunque ſit in nobis, niſi diffunderetur in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Charitas quippe Dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos; ſicut iuſtitia Dei, qua iuſti eius munere efficimur: & Domini ſalus, qua nos ſaluos facit: & fides Ieſu Chriſti, qua nos fideles facit. Hæc eſt iuſtitia Dei, quam non ſolùm docet per legis præceptum, verumetiam dat per ſpiritus donum.

Rom. 5.

Charitas Dei qua dilectores nos ſuos facit.

29. ITEM de natura & gratia, capite vltimo: Charitas inchoata, inchoata iuſtitia eſt: charitas prouecta, prouecta eſt iuſtitia: charitas magna, magna iuſtitia eſt: charitas perfecta, perfecta iuſtitia eſt. ſed charitas de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta; quæ tunc maxima eſt in hac vita, quando pro illa ipſa contemnitur vita: ſed miror ſi non habet quò creſcat cùm de mortali exceſſerit vita. Vbicunque autem & quandocunque ità plena fit, vt ei non ſit quod adijciatur; non tamẽ diffunditur in cordibus noſtris, vel naturæ, vel voluntatis opibus quæ ſunt in nobis, ſed per ſpiritum ſanctũ qui datus eſt nobis, qui & infirmitati noſtræ opitulatur, & ſanitati cooperatur. Ipſa eſt enim gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

1. Tim. 1.

Rom. 1.

Charitas per ſpiritum ſanctum diffunditur.

30. IACOBI ſecũdo capite: Quid proderit fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere: opera autem non habeat? Nunquìd poterit fides ſaluare eum? Si autem frater aut ſoror nudi ſint, & indigeãt victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & ſaturamini: nõ dederitis autẽ eis quæ neceſſaria ſunt corpori: quid proderit? Sic & fides, ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa. Sed dicit quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo. oſtende mihi fidem tuam ſine operibus, & ego oſtendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam vnus eſt Deus. Benè facis: & dæmones credunt, & contremiſcunt. Vis autem ſcire ô homo inanis, quoniam fides ſine operibus ociosa eſt? Abraham pater noſter nónne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides conſummata eſt? Et ſuppleta eſt ſcriptura, dicens, Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, & amicus Dei appellatus eſt. Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo: & non ex fide tantùm? Similiter autem & Rahab meretrix, nónne ex operibus iuſtificata eſt, ſuſcipiens nuncios & alia via eijciens? Sicut enim corpus ſine ſpiritu mortuum eſt: ità & fides ſine operibus mortua eſt.

Geneſ. 15.

Ioſ. 2.

31. AD Galatas quinto capite: Nam in Chriſto Ieſu neque circuncifio aliquid valet, neque præputium: ſed fides quæ per charitatem operatur.

32. CHRYSOSTOMVS homilia quinta in Ioannem: Oremus vt cum horum ſenſuum reuelatione, & doctrinæ huius veritate pura nobis adſit vita, & conuerſatio honeſta atque illuſtris. Siquidem nullus eorũ vſus eſt, niſi bonis illuſtrentur operibus. Quanuis enim fidem firmiſſimam, quanuis ſcripturarum ſenſus haberemus, à vitæ autem patrocinio & deſerti eſſemus, & nudi, nihil nos à gehennæ ignibus eriperet, quin perpetua & inextinguibili flamma combureremur. Quemadmodùm enim qui benè operantur, reſurgent in vitam æternam: ità qui malè, in ſupplicium æternum, quod nullo vnquàm fine præſcribitur. Quare omni diligentia curaq; adhibita contendamus, nè quod ex vera & firma fide lucrum accepimus, operum prauitate perdatur: ſed in hac vita totis viribus Chriſti ſectemur veſtigia, cui beatitudini nihil eſt conferendum. Atque vtinàm purè & ſanctè viuentes, quæcunque dicta ſunt, ad Dei gloriam referamus.

Fides etiam firmiſſima, probitate deſtituta, à gehenna non liberat.

33. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite quinto: Fides licèt ſine operibus neminem ſaluat, (ipſa enim eſt non reproba fides, quæ per dilectionem operatur;) tamen per ipſam etiam peccata ſoluuntur; quia iuſtus ex fide viuit.

Galat. 5.

Abac. 2.

34. ET homilia decimaſeptima ex quinquaginta, capite ſecundo: Audi Apoſtolũ ipſum fidei diſputatorem, & gratiæ magnum defenſorem: audi eum dicentem, Pax, fratribus, & charitas cum fide. Magna tria dixit, Pax charitas, fides. A fine cœpit, ad initium terminauit. Initium eſt enim in fide, finis in pace: quia enim credimus, ipſa eſt fides. Sed fides debet eſſe Chriſtianorum, non dæmoniorum. Nam ſicut dicit Iacobus Apoſtolus, Et dæmones credunt, & contremiſcunt. Et dæmones dixerunt Chriſto, Tu es filius Dei. Confitebãtur dæmones, quod non credebant homines. Illi tremuerunt, illi occiderunt. Quid enim. Quia dixerunt dæmones, Tu es filius Dei, ſcimus qui ſis; ideò regnaturi ſunt cum filio Dei? Abſit. Diſcernenda eſt ergò fides dæmonum à fide ſanctorum. Planè diſcernenda vigilanter & diligenter. Nam & Petrus hoc dixit, Domino dicenti, Quem me eſſe dicitis? Tu es Chriſtus filius Dei viui. Et Dominus, Beatus es Simon Bar-iona. O Domine hoc tibi dixerũt & dæmones: quare ipſi non ſunt beati? Quare? Quia dæmones hoc dixerunt timore, Petrus amore; ideò initium eſt à fide. Sed quali fide? Quam definiuit Apoſtolus, Neque circuncifio aliquid valet, neque

Fides Chriſtianorũ ſit, non dæmonum.

Ephes. 6.

Iaco. 2.

Marc. 3.

Matth. 16.

Gal. 5.

Digitized by Google

neque præputium, ſed fides. Dic quæ fides? Quæ per dilectionem operatur. Hanc dęmones non habent fidem quæ per dilectionem operatur; ſed ſoli ſerui Dei, ſoli ſancti Dei, ſoli fide filij Abrahæ, ſoli filij dilectionis, filij promiſſionis: ideò eſt & charitas dicta. Tria illa dicta ſunt ab Apoſtolo, Pax fratribus, & charitas cum fide. Vndè pax & charitas? Vndè charitas cum fide? Si enim non credas, non amas. Dixit ergò Apoſtolus, ſic incipiens à fine, & veniens ad initium; Pax, charitas, cum fide. Nos dicamus, Fides, charitas, pax. Crede, ama, regna. Si enim credis & non amas, adhuc non diſcreuiſti fidem tuam ab eis qui tremebant & dicebant, Scimus quia ſis filius Dei viui. Ergò tu ama, quia charitas cum fide ipſa te perducit ad pacem.

Fides Chriſtianorum eſt quæ per dilectionem operatur.

35. IDEM libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Nullum eſt iſto Dei dono (dilectionis ſeu charitatis) excellẽtius. &c. vide in capite tertio de Charitate quæſtione prima, teſtimonio decimoquarto.

36. GREGORIVS libro ſexto epiſtola decimaquinta ad Gregorium presbyterum, & Theodorum diaconum Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ: Deſcendens (Chriſtus) ad inferos, ſolos per ſuam gratiam liberauit, qui eum & venturum eſſe crediderant, & præcepta eius viuendo tenuerant. Conſtat autem quia poſt incarnationem Domini nullus ex his etiam ſaluari poteſt: qui fidem illius tenent, & vitam fidei non habent: quia ſcriptum eſt: Confitentur ſe nôſſe Deum, factis autem negant: & Ioannes ait: Qui dicit quia nouit eum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. Iacobus quoquè frater Domini ſcribit dicens: Fides ſine operibus mortua eſt. Si ergò fideles nunc ſine operibus bonis non ſaluantur, & infideles ac reprobi ſine bona actione Domino ad inferos deſcendente ſaluati ſunt, melior illorum ſors fuit, qui incarnationem Domini minimè viderunt, quàm horum qui poſt incarnationis eius myſterium nati ſunt. Quod quantæ fatuitatis ſit dicere vel ſentire, ipſe Dominus teſtatur diſcipulis dicẽs: Multi reges & prophetæ voluerũt videre quæ vos videtis, & non viderunt.

Vita fidei. Tit. 1. 1. Ioan. 2. Iac. 4. Matth. 13.

37. FVLGENTIVS epiſtola ſecunda ad Gallam, capite octauo: Recta fides & miſericors operatio poſt hanc vitam definent, cùm per ſpeciem videbitur, quod nunc cùm creditur non videtur. Nec inter beatos erit aliquis miſer, cui miſericordia prærogetur. Hęc autem duo, id eſt, fides & operatio, ità poſt huius vitæ finem nõ ſunt neceſſaria, vt ante finem non ſint vllatenùs deſerenda. Quiſquis enim ante finem vitæ præſentis à fide recta ſiue bona operatione diſceſſerit: etiam ſi in his anteà ſtrenuè vigilanterq; cucurrerit, pro eo quod ab itinere recto deſiſtit, perdit meritum totius itineris quod cucurrit.

Fides & operatio per totã vitam nõ deſerenda.

38. IDEM libro de incarnatione & gratia Ieſu Chriſti, capite viceſimoſexto: Scientia in qua ſic Deus agnoſcitur, vt peccatorum remiſſio diuinæ propitiationis munere tribuatur, longè aliena eſt ab illa cognitione illorum, qua cognoſcentes Deum non ſicut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, qui dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis. Iſti enim quia ſine gratia fidei, quæ per charitatem operatur, Deum cognouerunt, ipſa ſua cognitione inexcuſabiles facti ſunt. Hi verò, qui Deum perceptione fidei cognoſcunt, inaccuſabiles fiunt. Quis enim accuſabit electos Dei? Nemo vtiquè, diligentibus enim eis Deum omnia cooperãtur in bonũ. Et ideò eos nullus accuſat, quia Deus eos ſecundùm propoſitum præſcitos & prædeſtinatos vocatosq; iuſtificat atque glorificat, vt gloriatione legis factorum qua ſe homo ſuperbus extollit excluſa, per legem fidei quæ per charitatem operatur, qui gloriatur in Domino glorietur. Et infra: Ipſe eſt enim pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. Hæc autem pax ſine charitate & fide Chriſti non poteſt poſſideri, quia iuſtificati ex fide, pacem habemus ad Deum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem & acceſſum habemus per fidem in gratia iſta, in qua ſtamus & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. Quos ſpes ideò non confundit, quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.

Rom. 1. Rom. 8. Epheſ. 2. Rom. 5.

39. MATTHAEI decimonono capite: Et eccè vnus accedens, ait illi: Magiſter bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam. Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Dicit illi: Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidiũ facies, Nõ adulterabis, Non facies furtũ, Non falſum teſtimonium dices: Honora patrem tuum & matrem tuam, Diliges proximum ſicut teipſum.

XII.

Quomodò intelligatur, impium per fidem & gratis iuſtificari.

Caput 8. ſeſſ. 6.

CVM verò Apoſtolus [a] dicit, iuſtificari hominem per fidem & gratis, ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ Catholicæ conſenſus tenuit & expreſſit: vt ſcilicet per fidem ideò iuſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamẽtum & radix omnis iuſtificationis: [b] ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius conſortium peruenire: gratis autem [c] iuſtificari ideò dicamur, quia nihil eorum quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides, ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promeretur. Si enim gratia eſt, iam non ex operibus: alioquin, vt idem [d] Apoſtolus inquit, gratia iam non eſt gratia.

a Rom. 3. d Auguſt. de prædeſt. ſanct. c. 7. ſerm. 38. de temp.

b Heb. 11. b

c Auguſt. lib. 6. Hypognoſt. c. 4. lib. 1. quæſt. ad Simplician. quæſt. 2. lib. 1. cont. Pelag. & Celeſt. cap. 31. ſerm. 15. de verb. Apoſt. c. 2. de ſpirit. & lit. c. 26. Proſp. ad tria prima dub. Genuen. Haymo in c. 3. ad Rom.

d Rom. 11. a

TESTIMONIA.

1. AD Romanos tertio capite: Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu. Arbitramur enim iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis.

2. AVGVSTINVS de prædeſtinatione ſanctorum, capite ſeptimo: Ex fide ideò dicit (Apoſtolus) iuſtificari hominem, nõ ex operibus; quia ipſa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur; in quibus iuſtè viuitur. Nam dicit etiam ipſe, Gratia ſalui eſtis facti per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt: id eſt, & quod dixi per fidem, nõ ex vobis, ſed Dei donum eſt.

Epheſ. 2.

3. IDEM ſermone trigeſimooctauo de tempore: Tota ſancta ſeries ſcripturarum nos à terrenis ad cæleſtia erigi adhortatur, vbi vera & ſempiterna eſt beatitudo, ad quam niſi per fidem catholicæ pacis, cooperante charitate Dei & proximi,

Digitized by Google

ximi, neminem peruenire certissimum est. Denique ad veram beatitudinem peruenire volentibus, primò omniũ fides necessaria est; sicut Apostolica docet authoritas, dicens: Sine fide impossibile est placere Deo. Constat ergò neminem ad veram peruenire posse beatitudinem, nisi Deo placeat, & Deo neminem posse placere nisi per fidem. Fides nanque est bonorum omnium fundamentum. Fides est humanæ salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei consortium potest peruenire, quia sine ipsa nec in hoc seculo quisquam iustificationis exequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit æternam. Et si quis hic non ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciem beatæ visionis Domini nostri Iesu Christi. Reliqua testimonia pro commendatione fidei, vide quæstione quarta de Fide & Symbolo.

Heb.11. Fides fundamentum, initium saluris. 2.Cor.5.

4. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

5. AVGVSTINVS libro sexto Hypognosticon, capite quarto: Deus est qui iustificat impium, non præuentus humana voluntate, sed ipse præueniens hominis voluntatẽ misericordia sua. Deus enim, inquit, meus, misericordia eius præueniet me. Audi & alium Prophetam dicẽtem, Conuerte me Domine, & conuertar: sana me Domine, & sanabor. Vndè Apostolus, Iustificati, inquit, gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu: audi, gratis, & tace de meritis.

Deus præuenit nostram voluntatem. Psal.58. Hiere.17. Rom.3.

6. IDEM libro primo quæstionum ad Simplicianum, quæstione secunda: Primò intentionem Apostoli quæ per totam epistolam (ad Romanos scilicet) viget, tenebo, quam consulam. Hæc est autem, vt de operũ meritis nemo glorietur, de quibus audebant Israelitæ gloriari, quòd datæ sibi legi seruissent, & ex hoc Euangelicam gratiam tanquàm debitam meritis suis percepissent, quia legi seruiebant: vndè nolebant eandem gratiam dari gentibus tanquàm indignis, nisi Iudaica sacramenta susciperent. Quæ orta quæstio, in Apostolorum Actibus soluitur. Non enim intelligebant, quia eoipso quòd gratia est Euangelica, operibus non debetur. Alioquin gratia iam non est gratia. Et multis locis hoc sæpè testatur, fidei gratiã præponens operibus, non vt opera extinguat, sed vt ostendat non esse opera præcedentia gratiam, sed consequentia: vt scilicet non se quis arbitretur ideò percepisse gratiam, quia benè operatus est, sed benè operari non posse, nisi per fidem perceperit gratiam. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna vel externa admonitione mòtus ad fidem. Et paulò pòst: Fiunt ergò inchoationes quædam fidei, conceptionibus similes, non tamen solùm concipi, sed etiam nasci opùs est, vt ad vitam perueniatur æternam. Nihil horum tamen sine gratia misericordiæ Dei, quia & opera si qua sunt bona, consequuntur, vt dictum est, illam gratiam, non præcedunt. Quam rem persuadere Apostolus volens, quia sicut alio loco dicit, Gratia enim Dei salui facti sumus, & non ex nobis, sed Dei donum est, non ex operibus, nè fortè quis extollatur: de his qui nondùm nati erant, documentum dedit. Item post multa: Quæritur autem, vtrùm vel fides mereatur hominis iustificationem, an verò nec fidei merita præcedant misericordiã Dei, sed & fides ipsa inter dona gratiæ numeretur: quia & hoc loco cùm dixisset, Non ex operibus: non ait, sed ex fide dictum est ei, quia maior seruiet minori: ait autem, Sed ex vocante. Nemo enim credit qui non vocatur. Misericors autem Deus vocat, nullis hoc vel fidei meritis largiens, quia merita fidei sequuntur vocationem potiùs, quàm præcedant. Quomodò enim credent ei quem nõ audiẽrunt? Et quomodò audient sine prædicante? Nisi ergò vocando præcedat misericordia Dei, nec credere quisquam potest, vt ex hoc incipiat iustificari, & accipiat facultatem benè operandi. Ergò ante omne meritum est gratia. Etenim Christus pro impijs mortuus est.

Paull intẽtio in epistola ad Rom. Actor.15. Rom.11. Opera gratiã sequuntur, nõ præcedunt. Ephes.2. An fides mereatur iustificationem. Rom.10. Gratia ante omne meritũ Rom.5.

7. ET libro primo contra Pelagium & Celestium, capite trigesimoprimo: Cùm eos remunerandos dicit (Pelagius) qui benè vtuntur libero arbitrio, & ideò mereri Domini gratiam, debitum eis reddi fatetur. Vbi est ergò illud Apostoli: Iustificati gratis per gratiam ipsius? Vbi est & illud: Gratia salui facti estis? Et nè putarent per opera, addidit, per fidem. Rursùs nè ipsam fidem sine Dei gratia sibi putarent esse tribuendam: Et hoc, inquit, non ex vobis, sed Dei donum est. Nempe ergò illud vndè incipit omne, quod merito accipere dicimur, sine merito accipimus, id est, ipsam fidem. Aut si negatur dari, quid est quod dictum est: Sicut vnicuique Deus partitus est mensuram fidei? Si autem sic dicitur dari, vt reddatur meritis, nõ donetur: quid est hoc quod iterùm dicit; Vobis donatum est pro Christo, non solùm vt credatis in eum, verumetiam vt patiamini pro eo? Vtrunque enim donatum esse testatus est, & quòd credit in Christum, & quòd patitur quisq; pro Christo. Isti autem libero arbitrio sic applicant fidem, vt fidei videlicet reddi videatur non gratuita, sed debita gratia; ac per hoc iam nec gratia, quia nisi gratuita, non est gratia.

Rom.11. Rom.12. Philip.1. Fidem sine merito accipimus. Rom.11.

8. ET sermone decimoquinto de verbis Apostoli, capite secũdo: Traditus est enim propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Iustificatio tua, circuncisio tua, non est à te. Gratia salui facti estis per fidem; & hoc non ex vobis, sed Dei donum est. Non ex operibus, nè fortè dicas, Promerui, & ideò accepi. Non putes te promerendo accepisse, qui non promereres, nisi accepisses. Gratia præcessit meritum tuum: non gratia ex merito, sed meritum ex gratia. Nam si gratia ex merito, emisti, non gratis accepisti. Pro nihilo, inquit, saluos facies illos. Quid est, Pro nihilo saluos facies eos? Nihil in eis inuenis vndè salues, & tamẽ saluas. Gratis das, gratis saluas. Omnia merita præcedis, vt dona tua consequantur merita mea. Prorsùs gratis das, gratis saluas, qui nihil inuenis vndè salues, & multum inuenis vndè damnes.

Rom.4. Ephes.2. Psal.55. Gratia omnẽ meritũ ptior.

9. ITEM de spiritu & litera, capite vigesimosexto: Omnes peccauerũt & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. Vndè autem factorem legis Græcũ iustificari diceret, sine gratia Saluatoris? Neque enim cõtra seipsum diceret, quod ait, Factores legis iustificabuntur: tanquàm per opera, non per gratiam iustificentur: cùm dicat gratis iustificari hominem per fidẽ sine operibus legis, nihilq; aliud velit intelligi in eo quod dicit, gratis, nisi quia iustificationem opera non præcedunt. Aperte quippe alibi dicit, Si gratia; iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia.

Rom.3. Opera meritoria nõ præcedunt iustificationem. Rom.11.

10. PROSPER ad excerpta Genuensium, in responsione ad tria prima dubia: Intelligo quòd vnam atque eandem causam scriptor exequitur: de eis loquens, qui dicebant eum (Augustinum intelligit) primo conuersionis suæ tempore meliora sensisse, quãdo æstimabat, quòd fides qua Christiani sumus, non esset ex gratia, nec ex dono haberetur Dei, sed esset ex ipso homine, & ex arbitrij libertate: Modò autem errare eum, quia asseret ipsam etiam fidem Dei esse donum: & ad hanc quoquè pertinere quod dictum est: Quid autem habes quod non accepisti? Neque rectè eum nunc electionem Iacob ad propositum Dei referre, quam priùs ad præscientiam retulisset. Ad hanc ergò obiectionem respondet, se, antequàm cognosceret gratiæ veritatem, & antequàm regendæ præponeretur ecclesiæ, in hac opinione ignoranter errâsse: sed in ipso episcopatus sui exordio, sanctæ memo-

1.Cor.4.

Digitized by Google

memoriæ Simpliciano Mediolanensium antistite, de Iacob electione & de Esau reiectione consulto, totam quæstionem ad hos geminos pertinentem, sagaciore diligẽtia ventilâsse: & omnibus ratiocinandi viribus hoc indubitanter agnouisse, quòd electionẽ gratiæ nulla merita humana præcedant: & quòd fides, vndè incipiunt omnia merita, donum sit Dei: nè gratia non sit gratia, si aliquid eam, propter quod tribuatur, anteuenit.

Electionem gratiæ nulla merita humana præcedũt.

11. HAYMO in caput tertium epistolæ beati Pauli ad Romanos: Iustificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Gratis dicit, id est, sine vllis præcedentibus meritis. Verbi gratia: Qui ad baptismum venit, nihil vnquàm boni fecit, baptizatur, statimq; iustificatur. Eccè gratis iustificatur per gratiam, id est, per donum Dei, & hoc per redemptionem quæ est in Christo Iesu, non in operibus legis.

12. AD Romanos vndecimo: Sic ergò & in hoc tempore, reliquiæ secundùm electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia: iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia.

XIII.

Contra inanem hæreticorum fidutiam.

Caput 9. sess. 6.

QVANVIS autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquàm fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fidutiam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse dicendum est: cùm apud Hæreticos & Schismaticos possit esse, immò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fidutia. Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omninò dubitatione [a] apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui & iustificari, nisi eum qui certò credat, se absolutum & iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici: quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, deque mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: sic quilibet dum seipsum, suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest: cùm nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

[a] Iob 9.d Psal 18.c Eccli 9.a Eccli 5.b Prouer.20.b 1.Cor.4.a August de perfect. iustit c.15. in Psal.41. lib.10.confess.cap.32 Hierony. epist. 127. ad Fabiol. mansio. 23. Chrysost homil.11. in 1.ad Corinth. Theodoret in cap 4.1 ad Cor. Bernar.epist 42. & 85. ser.2. in octa.Paschæ Haymo in cap.4. 1. ad Cor. Gregor. lib.6.epist.22. Cassian.collat.22.cap.7. Vide plura testimo.quæst.3. de peccat.in spir.sanct.

TESTIMONIA.

1. IOB nono capite: Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti. Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ: Tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimenta mea. Neque enim viro qui similis meî est respondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri.

2. PSALMO decimooctauo: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Si meî non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo.

3. ECCLESIASTAE nono capite: Sunt iusti, atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo vtrùm amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta, eo quòd vniuersa æquè eueniant iusto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti. sicut bonus, sic & peccator: vt periurus, ità & ille qui verum deierat.

4. ECCLESIASTICI quinto capite: De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatum. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius.

5. PROVERBIORVM vigesimo capite: Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato?

6. PRIORIS ad Corinthios quarto capite: Mihi autem pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est. Itaq; nolite ante tempus iudicare, quoadusquè veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordiũ: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

7. AVGVSTINVS de perfectione iustitiæ capite decimoquinto: Dicimus ideò secutum esse, Quis gloriabitur castum se habere cor, quoniam præcessit, cùm rex iustus sederit in throno. Quantalibet enim iustitia sit præditus homo; cogitare debet nè aliquid in illo quod ipse non videt inueniatur esse culpandum; cùm rex iustus sederit in throno, cuius cogitationem fugere delicta non possunt, nec illa de quibus dictum est: Delicta quis intelligit? Cùm ergò rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castũ se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Nisi fortè isti qui volunt in sua iustitia, non in ipsius iudicis misericordia gloriari. Tamen etiam illa vera sunt quæ respondendo subiecit, quod Saluator ait in Euangelio, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: Et quod Dauid dicit, Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde. Et alibi, Benefac Domine bonis & rectis corde. Item apud Salomonem, Bona est substantia, cui non est peccatum in cõscientia. Item illic, Auerte te à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum. Item in epistola Ioannis, Si cor nostrum nos non reprehendat, fidutiam habemus ad Deum, &

Prouer.20. Iustus timere debet nè quod lateat in eo peccatum. Psal.18. Matth.5. Psal.23. Psal.124. Eccli 13. Eccli 32. 1.Ioan.3.

Digitized by Google

Quo pacto cor à peccatis mundetur.

quæcunque petierimus, accipiemus ab eo. Hoc enim agitur voluntate, credendo, sperando, diligendo, corpus castigando, eleemosynas faciendo, iniurias ignoscendo, instanter orando, & proficiendi vires precando, veraciterq; dicendo, Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus; & nè inferas nos in tentationem, sed libera nos à malo. Hoc prorsùs agitur vt cor mundetur, & peccatum omne tollatur, & quod rex iustus cùm in throno sederit, occultum inuenerit, minusq; mundatum, eius misericordia remittatur, vt Deo vidēdo totum sanum mundumq; reddatur. Iudicium enim sine misericordia est; sed illi qui non fecit misericordiam. Superexaltat autem misericordia iudicio. Quod si non esset, quę spes esset? Quandoquidem cùm rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato?

Matth. 6.

Iacobi 2.

8. ET in psalmum quadragesimumprimum: Ad meipsum anima mea turbata est. Nunquid ad Deum turbatur? Ad me turbata est. Ad incommutabile reficiebatur, ad mutabile perturbabatur: noui quia iustitia Dei mei manet, vtrùm mea maneat, nescio. Terret enim me Apostolus, dicens; Qui se putat stare, videat nè cadat. Ergò quia non est in me firmitas mihi, nec est mihi spes in me, ad meipsum turbata est anima mea. Et paulò pòst: Vt noueris quia abyssus & ipsi, (prædicatores videlicet) Apostolus ait; Minimum est vt à vobis dijudicer, aut ab humano die. Quanta autem abyssus sit, audite ampliùs. Neque enim ego meipsum dijudico. Tantámne profunditatem creditis esse in homine, quę lateat ipsum hominem in quo est? Quanta profunditas infirmitatis latebat in Petro, quando quid in se ageretur intùs nesciebat, & se moriturum cum Domino vel pro Domino temerè promittebat. Quanta abyssus erat? Quæ tamen abyssus nuda erat oculis Dei. Nam hoc illi Christus prænunciabat, quod in se ipse ignorabat. Ergò omnis homo licèt sanctus, licèt iustus, licèt in multis proficiens, abyssus est, & abyssum inuocat; quando homini aliquid fidei, aliquid veritatis propter vitam æternam prædicat.

Pſal. 41.

Non est securus homo de iustitia.

1. Cor. 10.

1. Cor 4.

Latet ipsum hominequod in se est.

Matth. 26.

9. ITEM libro decimo confessionum, capite trigesimosecundo: De illecebra odorum non satago nimìs. Cùm absunt, non requiro; cùm adsunt, non respuo; paratus etiam eis semper carere. Ità mihi videor, fortasse fallor. Sunt enim & istæ plāgendæ tenebræ, in quibus me latet facultas mea, quæ in me est, vt animus meus de viribus suis ipse se interrogans, non facilè sibi credendum existimet, quia & quod inest, plerunquè occultum est, nisì experientia manifestetur. Et nemo securus esse debet in ista vita, quæ tota tentatio nominatur, vtrùm qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat etiam ex meliore deterior. Vna spes, vna fiducia, vna firma promissio, misericordia tua.

Nostra facultas nosipsos latet.

Iob 7.

Nemo debet esse securus in hac vita.

10. HIERONYMVS epistola centesima vigesimaseptima ad Fabiolam, mansione vicesimatertia: Vicesimatertia mansio potest & subterintelligi, sed meliùs pauorem interpretabimur. Venisti ad ecclesiam, ascendisti ad montē pulcherrimum, stupore & miraculo Christi magnitudinem confiteris, vides ibi multos virtutis tuę socios: noli altum sapere, sed time, Dominus enim superbis resistit, humilibus dat gratiam. Et qui se exaltat, videat nè cadat. Potentes potenter tormenta patientur. Timor virtutū custos est: securitas ad lapsum facilis. Vndè & in quodā psalmo, postquàm propheta dixerat: Dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco pascuę ibi me collocauit: iungit timorem, qui custos est beatitudinis, & infert: Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt, & est sensus, dum tormenta formido, seruaui gratiā quam acceperam.

Iaco. 4.

Sap. 6.

Timor virtutum custos.

Securitas lapsui exposita.

Pſal. 22.

11. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in priorem epistolam ad Corinthios: Sed non in hoc iustificatus sum. Quid igitur, non oportet vt homines & se & peccatores iudicent? Sanè quidem. Et maiorem profectò in modum quum peccamus. Verùm Paulus nihil peccārat. Nihil enim, inquit, mihi conscius sum. Quodnam igitur iudicandum erat peccatum, quum nihil sibi conscius esset? Hic autem nō ait se iustificatum esse. Nos igitur qui innumeris vulneribus conscientiam confectā habemus, ac nullius boni nobis sumus conscij, sed prorsùs contrà: quidnam sumus dicturi? Et quid tandèm, si nullius sit sibi conscius, non iustificatus est? Quid igitur dicemus? Quòd accidit hominem in quibusdam peccare, quæ peccata esse ignorat: hinc confidera, quanta sit futuri iudicij diligentia. Et nonnullis interiectis: Duabus igitur rationibus, vel tribus potiùs incertum est nostrum iudicium. Prima quidem, quòd etsi nihil nobis ipsi conscij simus, eius tamen indigemus, qui peccata nostra certa ratione corrigat. Altera, quòd multa opera nostra nos latent. Tertia præterea, quòd multa aliorum opera nobis bona videntur, quæ non recta fiunt sententia. Quid igitur dicitis, quòd neque ab illo peccator, neque hic illo melior? Hoc enim ostendi non potest neque de illo, qui nihil sibi conscius est: sed qui abscondita iudicat, ille certò iudicat. Eccè igitur, Neque ego aliquid mihi conscius sum, sed neque sic iustificatus sum, hoc est, non sum propterea liber à crimine, quin redditurus sim rationem. Non enim dicit, quòd iustis adnumeratus sum, sed quòd non sum mundus à peccatis. Etenim alio in loco inquit: Qui autem moritur, iustificatus est peccato, hoc est, liberatus. Multa quoquè facimus bona, non tamen recta sententia.

Nostrum iudicium quare incertum.

Etiā nullius sibi conscius, non se à crimine liberū pronuncies.

Rom. 6.

12. THEODORETVS in caput quartum epistolæ prioris ad Corinthios: Sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me, Dominus est. Quid enim, inquit, loquor de alijs? Ego qui quæ ad me pertinent rectè scio, etsi nullius mihi sim sceleris iniquitatisq; conscius, non potero in animum inducere, vt meipsum iudicem, nec vt me à peccato immunem pronunciem, expectabo autem Dei sententiam. Nemo autē existimet hoc, Non in hoc iustificatus sum, illi esse contrarium, Nihil mihi conscius sum. Non est enim contrarium, sed consequens. Sępè enim euenit vt etiā ignorantes peccent, ęquum esse & iustum existimantes. Sed hoc aliter videt vniuersorum Deus.

Dei sententia expectanda.

13. BERNARDVS epistola quadragesimasecunda ad Henricum Senonensem Archiepiscopum: Beati qui in veritate dicere possunt: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Non potest dicere nisì humilis, qui iuxta vulgare & oculos campi metuere, & syluarum aures soleat semper habere suspectas. Beatus nempe homo qui semper est pauidus. Non potest dicere arrogans & præsumptor, qui seipsum impudenter ostentans passim & vbiquè tanquàm per campum incedens, totus fertur in gloriam. Gloriatur etiam cùm malefecerit, & exultat in rebus pessimis. Aestimat se non videri, dum plures habeat imitatores, quàm repræhensores, cæcus dux cæcorum. Sed habet hic campus oculos, sanctorum procul dubiò angelorum, quos semper offendere solet indisciplinata conuersatio. Non dicet hypocrita, Gloria mea est testimonium conscientiæ meæ: quia etsi iudicantium secundùm faciem, verbo, vultu, habitúve simulatorio eludat opinioni, sed non eius qui scrutatur renes & corda, fallit vel euadit iudicium. Siquidem Deus non irridetur. Timeat ergò & iste nemoris aurem. Lingua licèt manuq; cessantibus, auri tamen vbiquè præsenti de quacunque sylua latebrosę duplicitatis & spinosę calliditatis, tacentis & quiescentis cor loquitur, cogitatio confitetur. Prauum est cor hominis & imperscrutabile, ità vt nemo sciat quæ sunt in homine, nisì spiri-

1. Cor. 1.

Prouer. 28.

Hiere. 7.

Digitized by Google

tus hominis qui in eo est: sed nec ipse plenè. Nam
1.Cor. 4. cùm Apostolus diceret, Mihi pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: adiecit, Sed nec ego meipsum iudico. Quare? Quoniam non possum, ait, ratam vel ipse de me proferre sententiam. Ego enim nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc iustificatus sum. Non ex toto credo me vel ipsi conscientiæ meæ, quippe cùm ne ipsa quidem queat me comprehendere totum. Nec potest iudicare de toto, qui totum non audit. Qui autem iudicat me, Dominus est. Dominus, inquit, cuius vtique scientiam non effugit, sententiam non subterfugit, etiam quod propriam latet conscientiam. Audit Deus in corde cogitantis, quod non audit vel ipse qui cogitat. Aderat auris prophetæ absentis ori furtiuè poscentis pecuniam: & ego quantumlibet in occulto lædere cogitans, aut proximum nequiter, aut turpiter meipsum, non verear aurem nusquàm absentem? Tremenda prorsùs auris & reuerenda, cui non cessat quies, non tacet silentium. Et post pauca: Veruntamen delicta quis intelligit? Nam si possem dicere cum
1.Cor.4. Paulo, quod quidem longè est à me: Nihil mihi conscius sum: non tamen in hoc esse iustificatum oporteret me gloriari. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Si applauserit mihi iustitiam humanus dies, pro minimo habeo, quia ille lucet tantùm in facie. Homo enim videt in facie, Deus autem intuetur cor. Propter hoc Hieremias non satis popularibus sententijs velut quibusdã humani diei radijs mouebatur, sed fidenter loquebatur Deo:
Hiere.17. Diem hominis non concupiui, tu scis. Si meus mihi arriserit dies, neque meipsum, inquit, iudico: quia nec ipse me satis intelligo. Solus meritò constitutus est iudex viuorum & mortuorum, qui finxit figillatim corda vniuersorum, & intelligit omnia opera eorum. Solum attendo iudicem, quem & solum iustificatorem agnosco. Pater dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est. Non vsurpo mihi vel super me seruus filij potestatem: nec me annumero illis de quibus ità conqueri solet: Tulerunt homines à me iudicium. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Et ego mihi præsumam quod nec ipse pater sibi assumit? Velim nolim, ipsi me astare necesse est: ipsi horum quæ gesserim in corpore, reddere rationem, cui nec verbum præteruolat, nec subterfugit cogitatio. Sub tam æquo libratore meritorum, sub tam intimo secretorum inspectore, quis gloriabitur castum se habere cor? Sola profectò quæ non solet gloriari, non nouit præsumere, contendere non consueuit, gratiam inuentura
Iacob.4. est in oculis pietatis humilitas. Deus nanque superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Non contendit iudicio, nec pretendit iustitiam, qui verè humilis est, sed dicit: Non intres in iudicium
Psal.142. cum seruo tuo Domine.

14. ITEM epistola octuagesimaquinta ad Vuilhelmum Abbatem sancti Theodorici: Fortè verum est quod dicis, minùs scilicet à me amari te, quàm me diligis: sed certè certus sum, certum non esse tibi. Quomodò ergò pro certo affirmas, de quo certũ est quia certus minimè sis? Mirum. Paulus se suo iudicio non credit: sed neque (inquiens)
1.Cor.4. meipsum iudico. Petrus luget suam qua se fefellerat præsumptionem, cùm de se loqueretur, dicẽs:
Matth.26. Et si oportuerit me mori tecum, nõ te negabo. Discipuli de proditione Domini, nec in suis fidentes
Ibidèm. conscientijs, singuli respondebant: Nunquìd ego sum Domine? Dauid suam de se ignorantiam fa-
Psal.24. tetur orans & clamans: Et ignorãtias meas nè memineris. Et paulò pòst: Tu Domine qui dedisti, scis quantum dedisti, vel illi me, vel mihi illum amare. Et quomodò aliquis nostrûm cui tu non dixisti, audet dicere: Plùs amans, minùs diligor: nisi fortè qui iam in lumine tuo videat lumen suum, id est, in lumine tuæ veritatis agnoscat quantum ardeat igne charitatis? Ego autem Domine interìm contentus videre in lumine tuo tenebras meas, quoadusquè visites sedentem in tenebris & vmbra mortis, & per te reuelentur cogitationes cordium, & manifesta fiant abscondita tenebrarum, fugatísque tenebris iam non videatur in lumine tuo nisi lumen: sentio quidem de munere tuo quòd eum diligam, sed necdùm video in lumine tuo si vel satis diligam. Neque enim scio si iam peruenerim ad illam, qua nemo maiorẽ habet dilectionem, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Nam quis gloriabitur castum se habe- Prouer.20.
re cor, nèdum perfectum? O Domine qui illuminas lucernam meam, qua iam video & horreo tenebras meas: Deus meus illumina ipsas tenebras meas, vt videam & gaudeam ordinatam in me charitatem, sciens & diligens quæ diligenda sunt, & quantum, & ad quid diligenda sunt: me quoquè nolens diligi nisi in te, & quantum diligendus sum.

15. ET sermone secundo in octaua Paschæ: Nouit Dominus qui sunt eius, & solus ipse scit quos elegerit à principio. Quis verò scit hominum, si est dignus amore vel odio? Quod si, vt certum est, certitudo nobis omninò negatur, nunquìd non tanto delectabiliora erunt, si qua fortè electionis huius signa possimus inuenire?

16. HAYMO in caput quartum prioris epistolę ad Corinthios: Sed non in hoc iustificatus sum, subaudi, apud me, vel apud Deum. àc si diceret alijs verbis: Licèt ego in me nihil mali, nihilq; reprehensione dignum inueniam, vt quidam mihi detrahant iniustè, quidam extollant suis fauoribus, tamen non ideò iustificatus sum apud me, neq; iustificatum esse credo per hoc apud Deum, quia nescio vtrùm placeant ei quæ ago, aut qualiter ea accipiat, qui melius cognoscit quid sit in me quàm ego: quoniam etsi in maximis operibus peccatorum non deliqui, saltem in cogitationibus deliqui & peccaui.

17. GREGORIVS libro sexto epistolarum, epistola vicesimasecunda ad Gregoriam cubiculariam Augustæ: vt suprà quæstione tertia de peccatis in spiritum sanctum, testimonio tertio.

18. CASSIANVS Collatione vicesimasecũda, quæ est secunda Abbatis Theonæ, capite septimo; reddens rationem cur cum humilitate tanquàm indigni accedere ad sacram Eucharistiam debeamus: Quia (inquit) nullus ità circunspectus in huius mundi potest esse conflictu, vt eum saltem rara vel leuia peccatorum tela non feriant; quia impossibile est, vt non aut ignorantia, aut negligentia, aut vanitate, aut obreptione, aut cogitatione, aut necessitate, aut obliuione peccetur. Nam etsi ad tam præcelsum quis virtutum culmen ascenderit, vt Apostolicum illud non iactanter exclamet, Mihi autem pro minimo est vt à vobis 1.Cor.4.
iudicer, aut ab humano die, sed neque me ipsum iudico, nihil enim mihi conscius sum, sciat se tamen absque peccato esse non posse. Neque enim fruſtrà idem Doctor adiunxit, Sed non in hoc iustificatus sum: id est, non si ego iustum me esse credidero, veram confestim gloriam possidebo; vel quia me cõscientia mea nullius peccati reprehensione compungit, idcircò nullius sordis contagione fuscatus sum, multa enim etiam meam conscientiam latent, quæ cùm sint mihi incognita atque obscura, Deo nota atque manifesta sunt: Ideò subijciens, Qui autem me, inquit, iudicat, Dominus est, id est, ab illo solo quem secreta cordium non latent, verum iudicij in me proferetur examen.

Leuibus peccatis in hac vita carere nõ possumus

Non quia credit se quis iustum & mundum, ideo iustus & mundus est.

Plures hac de re aliorum Patrum & scripturæ sacræ sententias vide eadem quæstione illa tertia.

Digitized by Google

XIIII.

De acceptæ iustificationis incremento.

a Ephes. 2 d
b Psal 83 b
c 2. Cor. 4 d
d Coloss. 3. a
e Rom 6 b Aug. de moti. Eccles. Cath. c. vlt. lib. 14. de Trinit cap. 17. lib 2. de pec. meri. c. 7. 13. & 27. lib. 6. cont. Iulia. c. 7. ser 16. de ver. Apost c. 5 Fulgen. epist. 4 c. 3. Bernar. epist 91. Cōcil. Viennen in Clemen. ad nostrum. de hæret.
f Apoc. 22. c
g Eccli 18. c
h Iacob. 2. d
i In oratione Dom. 13. post Pentecosten.

Caput 16. sess. 6.

SIC ergò iustificati, & amici Dei ac[a] domestici facti, eũtes[b] de virtute in virtutem, renouãtur, vt Apostolus[c] inquit, de die in diem: hoc est, mortificando[d] membra carnis suæ, & [e]exhibendo ea arma iustitię in sanctificationem, per obseruationem mãdatorum Dei & Ecclesiæ, in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt atque magis iustificantur: sicut scriptum est: [f]*Qui iustus est, iustificetur adhuc.* Et iterùm: [g]*Nè verearis vsque ad mortem iustificari.* Et rursùs: [h]*Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & nõ ex fide tantùm.* Hoc verò iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cùm orat: [i]Da nobis Domine fidei, spei & charitatis augmentum.

TESTIMONIA.

1. AD Ephesios secundo capite: Iam non estis hospites & aduenæ: sed estis ciues sanctorum & domestici Dei.

2. PSALMO octogesimotertio: Beatus vir cuius est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit, in valle lachrymarum in loco quẽ posuit. Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quarto capite: Propter quod non deficimus: sed licèt is qui foris est noster homo corrumpitur: tamen is qui intùs est renouatur de die in diem.

4. AD Colossenses tertio capite: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulachrorum seruitus.

5. AD Romanos sexto capite: Ità & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato: viuentes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro. Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore vt obediatis concupiscentijs eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibẽte vos Deo, tanquàm ex mortuis viuentes: & membra vestra arma iustitiæ Deo.

Innouatio & baptismũ inchoata, proficiendo perficitur.

6. AVGVSTINVS libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite vltimo: Illo sacrosancto lauacro inchoatur innouatio noui hominis, vt proficiendo perficiatur, in alijs citiùs, in alijs tardiùs: à multis tamen proceditur in nouam vitam, si quisquam non inimicè, sed diligenter intendat. Ipse quippe, sicut ait Apostolus, Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Apostolus de die in diem interiorem hominẽ renouari dicit, vt perficiatur, & vos (Manichæos alloquitur) à perfectione vultis incipiat.

2. Cor. 4.

Coloss 3. Renouatio post baptismum non fit vno momento.

7. ET libro decimoquarto de Trinitate, capite decimoseptimo: Sanè ista renouatio non momento vno fit ipsius conuersionis, sicut momento vno fit illa in baptismo renouatio remissione omnium peccatorum: neque enim vel vnũ quantulumcunque remanet quod non remittatur; sed quemadmodùm aliud est carere febribus, aliud ab infirmitate, quæ febribus facta est, reualescere: item & aliud est infixum telum de corpore demere, aliud vulnus quod eo factum est secunda curatione sanare: ità prima curatio est causam remouere languoris, quod per omnim fit indulgentiam peccatorum; secunda ipsum sanare languorem, quòd fit paulatim proficiẽdo in renouatione huius imaginis: quæ duo demonstrantur in

Coloss 3.

Psal. 102.

psalmo, vbi legitur: Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis: quod fit in baptismo. Deindè sequitur; Qui sanat omnes languores tuos: quod fit quotidianis accessibus, cùm hæc imago renouatur. De qua re Apostolus apertissimè locutus est,

Quotidiani accessus ad renouationẽ.

dicens: Etsi exterior homo noster corrũpitur, sed interior renouatur de die in diem. Renouatur autem in agnitione Dei, hoc est, iustitia & sanctitate veritatis: sicut sese habent Apostolica testimonia quæ paulòantè cõmemoraui. In agnitione igitur Dei, iustitiaq; & sanctitate veritatis qui de die in diem proficiendo renouatur, transfert amorem à temporalibus ad æterna, à visibilibus ad intelligibilia, à carnalibus ad spiritalia, atque ab istis cupiditatem frenare atque minuere, illisq; se charitate alligare diligenter insistit.

2. Cor. 4. Coloss. 3. Ephes. 4.

8. ITEM libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite septimo: In eo quod scriptum est, Qui natus est ex Deo, non peccat, & non potest peccare, quia semen eius in ipso manet: & si quid aliud eo modo dictum est, multùm fallũtur (Pelagiani) minùs considerando scripturas. Non enim aduertunt eo quoque fieri filios Dei, quo esse incipiunt in nouitate spiritus, & renouare interiorem hominem secũdùm imaginem eius qui creauit eos. Non enim ex qua hora quisq; baptizatur, omnis vetus infirmitas eius absumitur, sed renouatio incipit à remissione omnium peccatorum. Et inquantùm quisque spiritalia sapit, qui iam sapit, intantùm renouatur. Cætera verò in spe facta sunt, donèc etiam in re fiant, vsque ad ipsius corporis renouationem in meliorẽ statum immortalitatis & incorruptionis, qua induemur in resurrectione mortuorũ. Et paucis interiectis: Nam in baptismo quãuis tota & plena fiat remissio peccatorum, tamen si continuò tota & plena etiam hominis in æternam nouitatem mutatio fieret, non dico & in corpore, quod certè manifestum est adhuc in veterem corruptionem atque in mortem tendere, in fine posteà renouandũ, quando verè tota nouitas erit: sed excepto corpore, si in ipso animo, qui est homo interior, perfecta in baptismo nouitas fieret, non diceret Apostolus; Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Profectò enim qui de die in diem adhuc renouatur, nõdùm totus est renouatus: & inquantùm nondùm est renouatus, intantùm adhuc in vetustate est.

1. Ioan. 3.

Renouatio incipit à remissione peccatorũ, indiès verò accessionem accipit

2. Cor. 4.

9. IBIDEM capite decimotertio: Fratres, ego meipsum non arbitror apprehendisse: vnum autem, quæ retrò oblitus, in ea quæ antè sunt, extentus secũdùm intentionem sequor, ad palmam supernæ vocationis Dei, in Christo Iesu. Ipse se confitetur nondùm accepisse, nondùm esse perfectum ea plenitudine iustitiæ, quam adipisci dilexit in Christo; sed adhuc secundùm intẽtionem sequi, & præterita obliuiscentem in ea quæ antè sunt, extendi: vt nouerimus etiam ad ipsum pertinere illud quod ait, Et si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem: quanuis iam esset perfectus viator, etsi nõdùm erat ipsius itineris perfectione peruentor. Denique

Philip. 3.

Apostolus ipse proficit.

2. Cor. 4.

Digitized by Google

què tales vult secum in isto cursu comites rapere, quibus continuò subiungit & dicit, Quotquot ergò perfecti hoc sapiamus, & si quid aliter sapitis, hoc quoquè Deus vobis reuelabit: veruntamen, ait Apostolus, in quod peruenimus, in eo ambulemus. Ambulatio ista, non corporis pedibus, sed mentis affectibus & vitæ moribus geritur, vt possint esse perfecti iustitiæ possessores, qui recto itinere fidei de die in diem in sua renouatione proficientes, iam perfecti facti sunt eiusdem iustitiæ viatores. Philip. 3.

10. ITEM capite vicesimoseptimo: Attendere ac meminisse debemus, tãtummodò peccatorum omnium plenam perfectámque remissionem baptismo fieri; hominis verò ipsius qualitatem non totam continuò commutari: sed spiritales primitias in benè proficientibus de die in diem nouitate crescente commutare in se quod carnaliter vetus est, donèc totum ità renouetur, vt animalis etiam infirmitas corporis, ad firmitatem spiritalem incorruptionemq; perueniat. Renouationis in baptismo cœptæ quotidianum fit augmentum.

11. IDEM libro sexto contra Iulianum, capite septimo: Si cõtinuò fit bonus, & vtiquè bona qualitate fit bonus, qui fornicationi vinolentiæq; renuncians ab huiusmodi operibus sese abstinet, nónne rectè audit; Ecce sanus factus es, iam noli peccare: rectéque appellatur castus & sobrius? Deindè si prouectu concupiscentiæ bonæ, qua concupiscentias malas fornicandi potandíque debellat, talis efficitur qualis recenti conuersione nondùm fuit, vt illorum in eo desideria peccatorum minùs minúsque moueantur, vt aduersùs ea mala non tanta quanta priùs exerceat, sed minora certamina, non virtutum diminutione, sed hostium; nec deficiente pugna, sed crescente victoria, dubitabis eum pronunciare meliorem? Vndè obsecro, nisì quia bona qualitas aucta, & mala minuta est? Auctum est igitur quo bonus esse cœpit; minutum est quo malus fuit, & hoc egit post baptismum, non peregit in baptismo. Ità quanuis ibi peracta fuerit plena peccatorum remissio, remansit tamen qua proficeretur in melius, aduersùs cateruas desideriorum malorum in nobisipsis vtiquè tumultuantium vigilanter exerenda, & instanter exercenda luctatio, propter quam dicitur etiam baptizatis, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram: &, Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis: &, Exuite vos veterem hominem. Nullo modo reprehenditur baptisma, quia asseritur curatio quę fit post baptisma: quia potiùs totum hoc per baptisma actum est, id est, vt & à præteritis languoribus sanaretur, & à futuris incipiat, studeat, mereatúrque sanari. Ità baptismum totius fit causa sanitatis, per quod & incipitur omnis sanitas & impletur. Ioan. 5. Profectus quotidianus facit iustum meliorem. Post baptismum in melius proficitur. Coloss. 3. Rom. 8. Coloss. 3. Baptismus causa totius sanitatis.

12. ET sermone decimosexto de verbis Apostoli, capite quinto: Iustificati sumus; sed ipsa iustitia, cùm proficimus, crescit. Et quomodò crescit dicam, & vobiscum quodammodò conferam, vt vnusquisque vestrùm iam in ipsa iustificatione constitutus, accepta scilicet remissione peccatorum per lauacrum regenerationis, accepto spiritu sancto, proficiens de die in diem, videat vbi sit, accedat, proficiat & crescat donèc consummetur, non vt finiatur, sed vt perficiatur. Iustitia crescit in iustificatis.

13. FVLGENTIVS epistola quarta ad Probam, capite tertio: Sicut, qui ad patriam tendit, donèc perueniat, semper habet vbi ambulet: sic etiam nos quandiù in hoc mortali corpore constituti peregrinamur à Domino, præsens vita nobis est via, in qua semper habemus vbi possimus proficere, donèc Deo perducente, ad illam valeamus beatæ immortalitatis æternam patriam peruenire. Præsens vita, via.

14. BERNARDVS epistola nonagesimaprima ad Abbates Suessione congregatos: Nemo esse bonus plusquàm oportet potest. Bonus erat iam Paulus: & tamen nequaquàm contentus, libenter se ad ea quæ ante se sunt extendebat, posteriora obliuiscens, & seipso semper melior effici studens. Solus Deus melior seipso esse idcircò non vult, quia non valet. Recedant à me & à vobis qui dicunt: Nolumus esse meliores quàm patres nostri: tepidorum & dissolutorum se filios protestãtes. Quorum memoria in maledictione est, quia manducauerunt vuas acerbas, quibus dentes filiorũ obstupuerunt. Aut si de sanctis & bonæ memoriæ patribus gloriantur, imitentur certè sanctitatẽ, quorum indulgentias dispensationesq; pro lege defendunt. Quanquàm sanctus Helias, Non sum, inquit, melior quàm patres mei. & non dixit se nolle patribus esse meliorem. Vidit Iacob in scala angelos ascendentes & descendentes. Nunquìd stantem quempiam siue sedentẽ? Non est stare omninò in pendulo fragilis scalæ, neque in incerto huius mortalis vitæ quicquam in eodem statu permanet. Non habemus hìc manentem ciuitatem, nec futuram adhuc possidemus, sed inquirimus: Aut ascendas necesse est, aut descendas. Si attentas stare, ruas necesse est. Minimè pro certo est bonus, qui melior esse non vult. Et vbi incipis nolle fieri melior, ibi etiam definis esse bonus. Philip. 3. 3. Reg. 19. Bonus minimè est qui melior esse non vult.

15. CONCILIVM Viennense sub Clemente quinto in Clementinis, libro quinto, titulo tertio de Hæreticis, capite tertio: Ad nostrum (qui desideranter in votis gerimus, vt fides Catholica nostris prosperetur temporibus, & prauitas hæretica de finibus fidelium extirpetur) non sine displicentia grandi peruenit auditum, quòd secta quædam abominabilis quorundam hominum malignorum, qui Beguardi, & quarundam infidelium mulierum quę Beguinæ vulgariter appellantur, in regno Alemaniæ (procurante satore malorum operum) damnabiliter insurrexit: tenens & asserens doctrina sua sacrilega & peruersa inferiùs designatos errores. Primò videlicet, quòd homo in vita præsenti tantum & talem perfectionis gradum potest acquirere, quòd reddetur penitùs impeccabilis, & ampliùs in gratia proficere non valebit. Nam (vt dicunt) si quis semper posset proficere, posset aliquis Christo perfectior inueniri. Et in fine capitis: Nos sacro approbante concilio sectam ipsam cum præmissis erroribus damnamus & reprobamus omninò, inhibentes districtiùs, nè quis ipsos decæterò teneat, approbet vel defendat. Eos autem qui secùs egerint, animaduersione canonica decernimus puniendos. Beguardi. Beguinæ. Error eorum.

16. APOCALYPSIS vicesimosecundo capite: Qui iustus est, iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc.

17. ECCLESIASTICI decimooctauo: Nè impediaris orare semper, & nè veteris vsque ad mortem iustificari.

18. IACOBI secundo capite, vt suprà capite vndecimo, B. testimonio trigesimo.

XV.

De obseruatione mandatorum, déque illius necessitate & possibilitate.

Caput 11. sect. 6.

NEMO autem quantunuìs iustificatus, liberum [a] se esse ab obseruatione mandatorum putare debet, nemo temeraria illa & à Patribus sub anathemate prohibita [b] voce vti, Dei præ-

a Matth. 22. d Hierony. Beda, & Theophyl. ibidèm. Aug. lib. 3. cont. 2. epist. Pelag. c. 4. Cyprian. de vnit. Eccle. Concil. Vien. in Clem. ad nostrum. de hæret. Vide quæst. 5. de Decalog. & quæst. 1 de præcep. Ecclesiæ.

b Hieron. in explana. Symb. ad Damas. Concil. 2. Arausic. can 25.

Digitized by Google

cepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia. Nam Deus impossibilia non iubet[e], sed iubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis. Cuius[d] mandata grauia non sunt, cuius[e] iugum suaue est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipsemet[f] testatur, seruant sermones eius: quod vtiquè cum diuino[g] auxilio præstare possunt. Licèt enim in hac mortali vita, quantumuis sancti & iusti,[h] in leuia saltem & quotidiana, quę etiam venialia dicuntur, peccata quandoquè cadant: non propterea desinunt esse iusti. Nam iustorum[i] illa vox est & humilis & verax: [k] *Dimitte nobis debita nostra.* Quo fit vt iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiæ sentire debeant, quo [l]liberati iam à peccato, serui autem facti Deo, [m]sobriè, iustè, & piè viuentes, proficere possunt per Christum Iesum, per [n]quem accessum habuerunt in gratiam istam. Deus [o]nanque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur.

B. Itaque nemo sibi in sola fide[p] blandiri debet, putans fide sola se hæredem esse constitutum, hæreditatemque consecuturum, etiam si Christo[q] non compatiatur, vt & conglorificetur. Nam & Christus ipse (vt inquit [r]Apostolus) *cùm esset filius Dei, didicit ex ijs quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.* Propterea Apostolus ipse monet iustificatos, dicens: [s] *Nescitis, quòd ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? sic currite vt comprehendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: nè fortè cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* Item princeps Apostolorum Petrus: [t] *Satagite, vt per bona opera, certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.*

C. Vndè constat, eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui dicunt iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare[v]: aut, quod intolerabilius est, pœnas æternas mereri: atque etiam eos, qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ipsorum socordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc, vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoquè intuentur[x] æternam, cùm scriptum sit: [y] *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem.* Et de Moyse dicat [z]Apostolus, quòd respiciebat in remunerationem.

e Augustin. de natura & grat. c. 43. lib. 2 de pec. mer. c. 6. de gratia & lib. arbit. c. 16. Chrysost. homil. 2. de pœnitent. Leo ser. 5. de quadrag. Vide quæst. 6. de Decalog. C.
d 1. Ioan. 5. a
e Matth. 11. d Aug. de natur. & gratia cap. 69. Bernard. epist. 341. Chrysost. in psal. 114.
f Ioan. 14 c
g Aug. ser. 61. de temp. lib. 3 cont. Cresc. on. Grammat. cap. 4.
h Idē de vera & falsa pœnit. cap. 5. de spir. & liter. c. 28 Greg. lib 6. in 1. Reg. c. 2. Beda in cap. 26. Prouer. vel 24. Vide de peccat. in genere quæst. 3. D. & de expiat. pecca. quæst 2. & 3.
i Concil. Milcu can. 7. & 8.
k Matth. 6. b
l Rom 6. c
m Tit 2. d
n Rom. 5 a
o Aug. ist. de nat. & grat. c. 26. Prosp. senten. 7. ad capitu. Gallor. & ad 7. obiectio. Vincentia.
p Chrysost hom 3. & 9. in Ioan. hom. 70. in Matth. in psal. 110. lib. 1. cont. vitup. monast. vitæ. Fulgen. lib. 2. de remiss. peccat. cap. 1. Gregor. hom. 29. in Euang. & lib. 33. moral. c. 7. Aug. de gratia & lib. arb. cap. 8. Cyril. lib. 10. in Ioan. c. 16. Vide quæst. 3. de peccat. in spirit. sanct. B. & quæst. 1. de bonis oper. B.
q Rom 8. c
r Heb. 5 c
s 1. Corinth. 9. d
t 2. Pet. 1. b
v Iob 1. d 2. c Matth. 6. c Lucæ 11. c 1. Corinth. 7. c 2. Pet. 1. b 1 Ioan. 3. a 5 d Ambros. in caput 1. Lucæ. Origc homil. 2 in Lucam.
x 1. Cor 9. d Heb 11 b c 13. c Coloss. 1. a 3. d Matth. 4 c 5. a 10. d Luc. 6. c 14. c. 16. b 1. Tim. 4. c 2. Paralip. 15 b Eccli 12. a 18. c Ephes. 6 b 2. Thes. 1 b Galat. 6. b Augustin. præfat. in psal. 31. & in psal. 93. 120. Cyprian. epist 9. 16. 56.
y Psal. 118. o
z Heb. 11. c

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI vicesimooctauo capite: Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis.

2. HIERONYMVS in caput vltimum Matthæi: Docentes eos seruare omnia quęcunq; mandaui vobis: Ordo præcipuus: Iussit Apostolis vt primùm docerent vniuersas gentes, deindè fidei intingerent sacramẽto; & post fidem ac baptisma quæ essent obseruanda præciperent. Ac nè putemus leuia esse quæ iussa sunt, & pauca, addidit: Omnia quęcunque mandaui vobis. Vt quicunque crediderint, qui in Trinitate fuerint baptizati, omnia faciant quæ præcepta sunt.

Baptismo tinctis præcepta seruanda.

3. BEDA in eadem verba capitis vltimi Euangelij secundùm Matthæũ: Priùs ergò docere gentes, id est, scientia veritatis instituere, ac sic baptizare præcipit, quia sine fide impossibile est placere Deo. &, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Ad extremum verò subiungit, Docentes eos seruare omnia quæcunq; mandaui vobis: quia sicut corpus sine spiritu mortuum est, ità & fides sine operibus mortua est. Heb. 11. Ioan 3.

4. THEOPHYLACTVS in eundem locum: Docentes eos seruare omnia quæcunque præcepi vobis, non vnum vel duo, sed omnia mandata mea. Horrescamus & timeamus fratres, quia si vnum nobis defecerit, non erimus perfecti serui Christi. Omnia enim exiguntur vt seruentur. Vide autem Domini sermonem, quomodò vtrunq; Christianismi caput complectatur, contemplatiuam & practicam virtutem. Dicendo quidem quòd oporteat baptizari in nomine Trinitatis, contemplatiuam nobis tradidit: dicendo autem

Omnia mandata vt seruemus exigimur.

Digitized by Google

autem quòd oporteat docere & mandata tenere, practicam introduxit.

5. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Exceptis librorum veterum sacramentis, quæ sola significandi ratione præcepta sunt (quanquàm & in eis quia spiritaliter intelligenda sunt, rectè lex dicitur spiritalis) cætera certè quæ ad pietatem bonósque mores pertinentia, non ad aliquam significationem vlla interpretatione referenda, sed prorsùs vt sunt dicta, faciẽda sunt: profectò illam Dei legem, non solùm illi tunc populo, verumetiam nunc nobis ad instituendam rectè vitam necessariam nemo dubitauerit. Si enim Christus nobis abstulit illud grauissimum multarum obseruationum iugum, nè carnaliter circuncidamur, nè pecorum victimas immolemus, nè sabbato septeno dierũ volumine redeunte ab operibus etiam necessarijs quiescamus, & cætera huiusmodi, sed ea spiritaliter intellecta teneamus, remotisq; vmbris significantibus in rerum ipsarum quæ significantur luce vigilemus: nunquid propterea dicturi sumus, nõ ad nos pertinere quod scriptum est, vt alienum quodcunque perditum quisquis inuenerit, reddat ei qui perdidit; & alia multa similia, quibus piè rectéque viuere discitur: maximeq; ipsum decalogum, qui duabus illis lapideis tabulis continetur, excepta sabbati obseruatione carnali, quæ spiritalem sanctificationem quietémque significat? Quis enim dicat non debere obseruare Christianos, vt vni Deo religionis obsequio seruiatur, vt idolum non colatur, vt nomen Domini non accipiatur in vanum, vt parentes honorentur, nè adulteria, homicidia, furta, falsa testimonia perpetrentur, nè vxor, nè omninò res vlla concupiscatur aliena? Quis est tam impius, qui dicat ideò se ista legis non custodire præcepta, quia est ipse Christianus, nec sub lege, sed sub gratia constitutus?

Moralia legis mandata pertinent ad Christianos etiam.

Christianis præcepta Decalogi obseruanda.

Tam impij sunt hæretici plerique huius temporis.

6. CYPRIANVS de vnitate Ecclesiæ: Prophetare, & dæmonia excludere, & virtutes magnas in terris facere, sublimis vtiquè & admirabilis res est: non tamen regnum cæleste consequitur, quisquis in his omnibus inuenitur, nisì recti & iusti itineris obseruatione gradiatur. Denunciat Dominus & dicit: Multi mihi dicent in illo die: Domine Domine, nónne in tuo nomine prophetauimus? & in tuo nomine dæmonia exclusimus? & in nomine tuo virtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis: Nunquàm vos cognoui, recedite à me qui operamini iniquitatem. Iustitia opùs est, vt promereri quis possit Deum iudicem. Præceptis eius & monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem. Dominus in Euangelio cùm spei & fidei nostræ viam compendio breuiante dirigeret: Dominus Deus tuus, inquit, Deus vnus est. & : Diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua. Hoc est primum mandatũ: & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanquàm te. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Vnitatem simul & dilectionem magisterio suo docuit: prophetas omnes & legem præceptis duobus inclusit.

Matth. 7.

Præceptis & monitis Dei obtemperandum.

Marci 12.

7. CHRYSOSTOMVS homilia septuagesima in Matthæum: Nè fideles sola se fide saluari posse confidant, de pœna malorum differit. Ità infideles ad fidem, fideles verò ad rectè viuendum cohortatur. Indumentum enim viuentis actio est. Verùm cùm per gratiam vocati simus, quamobrem hæc ità accuratè disputat? Quia videlicet vocatio & purgatio ipsa ex gratia sunt, vt verò vocatus iam, & candida indutus veste seipsum non maculet, ad diligentiam quoquè pertinet vocatorum. Nam si non quia dignus, sed quia gratia tibi largita est, vocatus fuisti, oportebat te vicissìm pro gratia nonnihil reddere, & non tantam nequitiam ac ingratitudinem post acceptum honorem ostendere. Sed non ità magna vt Iudæis, inquies, mihi concessa sunt: immò verò multò maiora. Nam quæ longo tempore illis parabantur, ea tibi, quanuis indignus esses, vno temporis momento vniuersa largita sunt: ideò Paulus scribit, Gentes autem pro misericordia glorificare Deum. Tu enim quæ illi expectabant accepisti, propterea magna negligentibus imminet pœna: nam sicut illi, quia non venerunt, contempsisse rectè dicuntur, pariter tu si perperàm viuendo recumbere audebis, nequitiæ accusaberis crimine. Ingredi nanque cum sordidis vestibus, significat cum vita impura hinc abire: quocirca & obmutuisse scribitur.

Fidelibus etiam rectè viuendum, vt saluentur.

Rom. 15.

8. CONCILIVM Viennense sub Clemente quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de Hæreticis, capite, Ad nostrum, errorem hunc tertium Beguardorum & Beguinarum damnat: Tertiò, quòd illi qui sunt in prædicto gradu perfectionis, & spiritu libertatis, non sunt humanæ subiecti obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Ecclesiæ obligantur: quia (vt asserunt) vbi spiritus Domini, ibi libertas.

Beguardorũ & Beguinarũ error.

Reliqua testimonia de obseruatione mandatorum Dei & Ecclesiæ, vide suprà quæstione quinta de Decalogo, & quæstione prima de præceptis Ecclesiæ.

9. HIERONYMVS in explanatione symboli ad Damasum; est tomo nono epistola decimaseptima: Execramur etiam eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse: & mandata Dei, non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari. Eadem habet Augustinus sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore. Vide suprà quæstione sexta de Decalogo, C. testimonio decimo.

Blasphemia est Deum impossibilia præcepisse sentire.

10. CONCILIVM secundum Arausicanum, canone vigesimoquinto: Hoc etiam secundùm fidem catholicam credimus, quòd accepta per baptismum gratia, omnes baptizati Christo auxiliante & cooperante, quæ ad salutem pertinent, possint & debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere.

11. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite quadragesimotertio: Non igitur Deus impossibilia iubet; sed iubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis.

Impossibilia Deus non iubet.

12. IDEM libro secundo de peccatorũ meritis & remissione, capite sexto: Itinera mea, inquit, dirige secundùm verbum tuum, & non dominetur mihi omnis iniquitas. Ab huius execrandæ dominationis seruitute liberantur, quibus Dominus Iesus eum recipientibus dedit potestatem filios Dei fieri. Ab ista horrenda dominatione liberandi fuerant, quibus dicit; Si vos filius liberauerit, tũc verè liberi eritis. His atq; huiusmodi alijs innumerabilibus testimonijs dubitare non possum, nec Deum aliquid impossibile homini præcepisse, nec Deo ad opitulãdum & adiuuandum, quo fiat quod iubet, impossibile aliquid esse: ac per hoc potest homo si velit, esse sine peccato, adiutus à Deo.

Psal. 118.

Ioan. 1.

Ioan. 8.

Deus nil impossibile præcepit, ideoq; homo ab eo adiutus potest esse sine peccato, si velit.

13. ET de gratia & libero arbitrio, capite decimosexto: Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt: Non iuberet Deus quod sciret non posse ab homine fieri. Quis hoc nescìat? Sed ideò iubet aliqua quæ non possumus, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim fides, quæ orando impetrat quod lex imperat. Denique ipse qui dixit: Si volueris conseruabis mandata: in eodem libro Ecclesiastico aliquanto pòst dicit: Quis dabit in ore meo custodiam, & super labia mea signaculum astutum, nè fortè cadam ab eo, & lingua mea perdat me? Et infrà: Certum est nos facere cùm facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas volũtati, qui dixit: Faciam vt in iustificationibus

Nil iubet Deus quod fieri non possit ab homine cum eius auxilio.

Eccli. 15.

Eccli. 22.

Ezech. 36.

Digitized by Google

nibus meis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis, & faciatis.

14. CHRYSOSTOMVS homilia octaua de pœnitentia: Quicquid ergò fortaſsè dixeris, id erit quod diximus, laborioſa lex. Quid igitur? impoſſibilia mandat nobis Deus? non, inquam. obmuteſce, neque Domino ſuccenſeas. Non enim hic reſponſi modus, ſed peccati additamentum priori peius. Quòd autem peccatorum plurimi conſueuerunt in Dominum ſuas accuſationes retorquere, audi: Acceſſit ille cui talenta quinq; tradita fuerant, & alia quinque attulit: acceſſit qui duo, & alia duo attulit: acceſſit cui vnum fuit creditum, & quoniam non habuit talentũ quod ferret, pro talento accuſationem attulit. Quomodò? Noui, inquit, quoniam auſterus ſis. O ſerui proteruiam, non contentus peccato, etiam contra dominum ſtatuit accuſationem. Metens vbi non ſeminâſti, & tollens quod non poſuiſti. Sic & in præſenti vita quotquot nihil operãtur boni, additamentum malorũ faciunt accuſationem aduersùs Dominũ. Nequaquàm igitur Dominũ incuſes: haud mandat impoſſibilia, multi & ipſa ſuperant mandata. Ergò ſi impoſſibilia fuiſſent, minùs ſua ſpõte ſuperâſſent. Virginitatẽ, in bonisq; nihil poſſidere nuſquàm mandat, atque à ſe propriã ſubſtantiam multi abijciunt, ipſis operibus reddentes teſtimonium legibus mandatorum ineſſe multum facilitatis. Nequaquàm ergò ſuperâſſent ea, niſi facilia approbâſſent. Et paulò poſt: Hęc à me omnia non inuacuum dicta ſunt, ſed diuinę legis gratia, vt oſtendam grauem non eſſe, non eſſe oneroſam, non laborioſam, neq; impoſſibilẽ. Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Vidit ſimul & idipſum Chriſtus multos legis difficultatem accuſaturos: quapropter haud nudam, neq; ſimplicem induxit, neq; à ſemetipſo: ſed antiquæ legis memoriã reduxit à comparatione, felicitatemq; illius atq; humanitatem oſtendit. Item infrà: Cuius ergò rei gratia veterem ipſis legem repetit? dicit enim ipſis: Audiſtis quoniã dictum eſt antiquis, Non mœchaberis. Cognouit difficile eſſe mandatum, non ſuapte natura, ſed audientiũ deſidia. Multa enim quæ natura facilia ſunt, difficilia fiũt cùm pigritamus: veluti difficilia quæ ſunt, leuia & facilia fiunt nobis accuratè proſpicientibus: nõ enim difficultas rerum naturæ ineſt, ſed exercentiũ propoſito. Quod veriſſimum eſſe vel ex eo patet. Nam mel natura dulcedinem habet, atq; eandem iucundiſſimam, ſed ægrotis amarũ quid atq; illibitum eſt, nõ propria, ſed illorũ ægritudinis natura: ſic lex tametſi videatur oneroſa, non ſua natura, ſed noſtra fit pigritia. Haud etenim mihi multũ laboris, oſtendere factum facile eſſe: nam idipſum difficile aliud dicere oportuerat. Nunc enim dicit, fuge mulieris viſum, à luxuria recede. Quod aut peius oppoſitum dicere fuerat, exquire mulieres, ſcrutare alienas formas, atque ſic libidinem vince. Id ergò difficile fuerat: nam dicere fornacem fuge, recede longiùs ab igne, flammæ propiùs non acceſſeris, quõ ſis innocuus, multum facilitatis habet.

15. LEO ſermone quinto de Quadrageſima: Gratiæ Dei obedientia ſe humana non ſubtrahat, nec ab illo bono, ſine quo nõ poteſt bona eſſe, deficiat. At ſi quid ſibi impoſſibile aut arduum mandatorum effectibus experitur, non in ſe remaneat, ſed ad iubentem recurrat: qui ideò dat præceptum, vt excitet deſiderium, & præſtet auxilium, dicente Propheta: Iacta in Deum cogitatum tuum, & ipſe te enutriet. Reliqua teſtimonia de poſſibilitate & facilitate mandatorum Dei, vide ſuprà quæſtione ſexta de Decalogo, C.

16. PRIMAE Ioannis quinto capite, vide loco citato, teſtimonio ſecundo.

17. MATTHAEI vndecimo capite, ibidèm teſtimonio primo.

18. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite ſexageſimonono, ibidèm teſtimonio octauo.

19. BERNARDVS epiſtola trecẽteſima quadrageſimaprima: Pudeat negligentiùs nunc in vitam, quàm priùs in mortem ire, & minori ſtudio ſalutis acquirere quàm perditionis augmentum. Nam vt omninò ſimus inexcuſabiles, in via vitæ quo citiùs, eo faciliùs curritur: & leue Saluatoris onus quo creſcit ampliùs, eo portabilius eſt. Nónne & auiculas leuat, non onerat pennarum ſiue plumarũ numeroſitas ipſa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere ſuo fertur ad ima. Sic diſciplinam Chriſti, ſic ſuaue iugum, ſic onus leue, quo deponimur ipſi, quia portat potiùs quàm portatur.

20. CHRYSOSTOMVS in pſalmum centeſimum vndecimum: In mandatis eius volet nimìs. Qui enim eũ metuit vt oportet, ſuſcipit eius præcepta cum magna auiditate: & ideò amor in legislatorem, facilem & gratam facit legem, etſi videatur aliquam habere difficultatẽ. Nemo autem quod dico repræhendat, ſi tali exemplo vſus ſum. Nam Paulus quoquè eo vſus eſt, ſic dicens: Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſerua immunditiæ, ità exhibete iuſtitię. Qui meretricis itaq; amore captus eſt, etiamſi afficiatur probro & cõtumelia, etiamſi verberetur, etiamſi ſe turpiter & indecorè gerat, etiamſi expellatur à patria, etiamſi bonis paternis euertatur, etiamſi patris beneuolẽtia priuetur, etiamſi grauiora patiatur, ea fert iucundè & lubenter propter amorem impudicũ. Quòd ſi illa cum voluptate ſuſcipiunt, quomodò non multò magis Dei præcepta, quæ ſunt ſalutaria, & gloriæ plena, & magnam nobis præbent philoſophiam, & animã meliorem efficiunt, oportet cum magna voluptate ſuſcipere, & nihil eſſe difficile in eis exiſtimare? Difficultatẽ enim non natura præceptorum, ſed multorum ſolet ſocordia efficere. Itaq; ſi quis ea cum ſtudio & alacritate animi ſuſcipiat, videbit ea eſſe leuia & facilia. Quocirca dicebat Chriſtus, Iugum meũ ſuaue eſt, & onus meum leue. Et vt ſcias ea hoc modo ſe habere, & multorum ſocordiam ea quæ ſunt facilia, facere difficilia: ſtudium autem ac diligentiam facilima, ea quę alioquì difficilima: quando manna fruebantur Iudæi, id & ęgrè ferebãt, & mortẽ exoptabant: Paulus autem cum fame conflictans gaudebat, & exiliebat. Et illi quidem dicebant: Anima noſtra arida eſt in manna. Eduxiſti nos vt interficeres, eò quòd non eſſent monumenta in Aegypto? Paulus autem, Gaudeo in paſſionibus meis, & ſuppleo ea quæ deſunt afflictionibus Chriſti, in carne mea. Quibúſnam paſſionibus? fame, ſiti, nuditate, & alijs omnibus. In mandatis eius volet nimìs.

21. IOANNIS decimoquarto: Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet: quia ego ad patrem vado. Et, Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat.

22. AVGVSTINVS ſermone ſexageſimoprimo de tempore: Cùm tam magnũ ſit veræ & perfectæ charitatis remedium, nullus tamen inuenitur qui eam cum Dei adiutorio non poſſit habere. In reliquis operibus bonis interdũ poteſt aliquis qualemcunq; excuſationẽ prętendere, in habenda verò dilectione nullus ſe poterit excuſare. Cùm enim multa ſint quæ propter fragilitatem humanam corporaliter implere nõ poſſumus, charitatẽ tamen in corde noſtro Deo inſpirante, ſi in veritate voluerimus, ſine aliqua dubitatione habere poterimus. Et poſt pauca: Sed dicit aliquis. Nulla ratione poſsũ inimicos meos diligere. In omnibus ſcripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu ecõtrarió reſpõdes, non poſſe. Conſidera nũc, vtrùm tibi, an

Deo

Impoſſibilia non mandat Deus. Multi mãdata ſuperant.

Matth. 5.

Difficultas præceptorum Dei, ſi quę ſit, Dei auxilio ſuperatur.

Pſal. 54.

Onus Chriſti quo magis creſcit eo portabilius.

Amor legiſlatoris facilem facit legem.

Rom. 6.

Matth. 11.

Num. 11.

Coloſſ. 1.

Charitatem cum Dei adiutorio habere ecs poſſumus.

Digitized by Google

Deo debeat credi. Et ideò quia veritas mẽtiri non potest, iam vanas excusationes suas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare, qui pius est. Quid tergiuersamur incassùm? Nemo enim, quantum possumus, meliùs nouit, quàm qui nobis ipsum posse donauit. Tot viri, tot mulieres, clerici, pueri, tantæ & tam delicatæ puellæ flammas & ignes & bestias æquanimiter pertulerunt: & nos stultorum hominum conuicia dicimus tolerare non posse? quæ nobis malorum hominum nequitia inferuntur, si possumus etiam vsque ad mortem illorum nostras iniurias vindicamus: vndè nescio qua fronte vel qua conscientia cum omnibus sanctis in æterna beatitudine partem habere desideramus, quorum exempla sequi in rebus minimis non acquiescimus.

Deus non potuit aliquid impossibile mandare.

23. ET libro tertio contra Cresconium Grammaticum, capite quarto: Boni mores vitam bonorum malorúmque discernunt, & ad diuersa perducunt. Nec quicquid iusto licet, potest & iniustus implere, quia iustus implet legem Christi per dilectionem Christi, vndè iniustus alienus est.

Per dilectionem iustus legem implet.

24. IDEM de vera & falsa pœnitentia, capite quinto: Apostolus dixit, Nihil mihi cõscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Sentiens enim & iustis peccata solere contingere: non se confirmabat absque peccato, qui se nouit indissolubili vinculo charitatis Christo conuinctum. Nisì enim sciret sæpè iustos ad veniam venire, quomodò dubitaret se peccare, qui se sciebat spiritum Dei habere, & intentione mundissima ei seruire? Cur enim Dominus Petri pedes lauisset, & Ecclesiam hoc idem docuisset, nisì quia quotidiana est offensio, oportet vt quotidiana sit remissio? Cur docuisset ipse Dominus orantes dicere, Dimitte nobis debita nostra: nisì ipse misericors perseueraret, qui nos ab hac petitione non vult deficere?

1. Cor. 4.

Iustos etiam peccare contingit.

Ioan. 13.

Vt quotidiana offensio, ità quotidiana remissio. Matth. 6.

25. ITEM de spiritu & litera, capite vicesimo octauo: Sicut non impediunt à vita æterna iustum quædam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic ad salutem æternam nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficilimè vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur.

Sine lenibus peccatis vita non ducitur.

26. GREGORIVS libro sexto in librum primum Regum capite secundo, in illa verba capitis decimiquinti, Pœnitet me quòd constituerim Regem Saul. Quasi dicat: Quem præesse alijs tunc volui, modò nolo: quia quem humilem prætuli, nunc superbientem & elatum transgressorem cerno. Quod nimirùm de quibuslibet lapsis non dicitur: sed de his quorum lapsus ostenditur, & pœnitentia nequaquàm præuidetur. Nam de iustorum casu scriptum est: Septiès in die cadit iustus, & resurgit. Eorum certè casus quodammodò status eorum est: quia aliquando permittuntur cadere, vt semper valeant fortiùs stare. Permittuntur vt in malis corruant, nè summa virtutum dona per elationem perdant. Hi profectò & si verba Domini quandoquè non implent, à Domino non recedunt, quia ad tempus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico desipiunt, sed post modicum resipiscunt.

Prouer. 24.

Casus iustorum, quodãmodò status illorum est.

27. BEDA in caput vicesimumquartum Prouerbiorum, vel iuxta ipsius diuisionem, in caput vicesimumsextum in ea verba, Septiès in die cadit iustus &c. Quomodò autem iustus appellatur, qui cadere, id est peccare memoratur? nisì quia de leuibus quotidianísque loquitur peccatis, sine quibus nec iustorum quispiam esse in hac vita potuit. Quia nimirùm per ignorantiam, per obliuionem, per cogitationem, per sermonem, per surreptionem, per necessitatem, per fragilitatem carnis, singulis diebus, vel inuiti vel volentes frequenter reatum incurrimus. Et tamen resurgit iustus, videlicet quia iustus est, nec iustitiæ eius præiudicat lapsus fragilitatis humanæ.

Fragilis lapsus iusti, eius iustitiæ non præiudicat.

Vide plura hac de re testimonia suprà de peccatis in genere, quæstione tertia, D. Et de expiatione peccatorum, quæstione secunda & tertia.

28. CONCILIVM Mileuitanum canone septimo: Item placuit, vt quicunq; dixerit, in oratione Dominica ideò dicere sanctos, Dimitte nobis debita nostra, vt non pro seipsis hoc dicant, quia non est eis iam necessaria ista petitio, sed pro alijs, qui sunt in suo populo peccatores: & ideò non dicere vnumquenque sanctorum, Dimitte mihi debita mea, sed, Dimitte nobis debita nostra, vt hoc pro alijs potiùs, quàm pro se iustus petere intelligatur, anathema sit. Sanctus enim & iustus erat Apostolus Iacobus, cùm dicebat: In multis enim offendimus omnes. Nam quare additum est, omnes, nisì vt ista sententia conueniret & psalmo, vbi legitur: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens? Et in oratione sapientissimi Salomonis: Non est homo qui non peccet. Et in libro Iob: In manu omnis hominis signat, vt sciat omnis homo infirmitatem suam. Vndè etiam Daniel sanctus & iustus, cùm in oratione pluraliter diceret, Peccauimus, iniquitatem fecimus, & cætera, quæ ibi veraciter & humiliter confitetur, nè putaretur, quemadmodùm quidam sentiunt, hæc non de suis, sed de populi sui potiùs dixisse peccatis, posteà dixit: Cùm orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Domino Deo nostro: noluit dicere, peccata nostra, sed & populi sui dixit, & sua: quia futuros istos, qui tam malè intelligerent, tanquàm propheta præuidit.

Matth. 6. Iustus pro seipso dicit, Dimitte nobis debita nostra.

Iaco. 3.

Psal. 142.

3. Reg. 8. 2. Paral. 6. Eccli. 7. Iob 37.

Dan. 9.

Dan. 9.

29. ET canone octauo: Item placuit, vt quicunque verba ipsa Dominicæ orationis, vbi dicimus, Dimitte nobis debita nostra: ità volunt à sanctis dici, vt humiliter, non veraciter, hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus sed ipsi Domino mentientem, qui labijs sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur, se debita non habere?

Matth. 6. A sanctis véraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra.

30. MATTHAEI sexto capite: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

31. AD Romanos sexto capite: Gratias autem Deo quòd fuistis serui peccati, obedîstis autem ex corde in eam formam doctrinæ in qua traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ.

32. AD Titum secundo capite: Apparuit enim gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus: erudiens nos vt abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi.

33. AD Romanos quinto capite: Iustificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

34. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite vicesimosexto: Ipse Deus cùm per mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum spiritaliter sanat ægrum, vel viuificat mortuum, id est, iustificat impium, & cùm ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam vitam iustitiamq; perduxerit, non deserit si non deseratur, vt piè semper iustèq; viuatur.

Deus nõ deserit, nisì ptiùs deseratur.

35. PROSPER sententia septima ad capitula Gallorum: Qui dicit, quòd Deus quibusdam filijs suis quos regenerauit in Christo, quibus fidem,

Digitized by Google

dem, ſpem, dilectionem dedit, ob hoc perſeuerantiam non dederit, quia à maſſa perditionis præſcientia Dei, & prædeſtinatione non ſint diſcreti: Si hoc vult firmare, quòd Deus huiuſmodi homines in bonis quæ donauerat noluerit permanere, & ipſe eis cauſa auerſionis extiterit, contra iuſtitiam Dei ſentit. Quanuis enim omnipotentia Dei potuerit vires ſtandi præbere lapſuris: gratia tamen eius non priùs eos deſeruit, quàm ab eis deſereretur. Et quia hoc ipſos voluntaria facturos defectione præuidit, ideò in prædeſtinationis electione illos non habuit.

Deus nulli cauſa auerſionis.

36. IDEM ad ſeptimam obiectionem Vincentianam, hanc videlicet, Quòd hæc ſit volũtas Dei, vt magna pars Chriſtianorum ſalua eſſe nec velit, nec poſſit. ſic reſpondet: Si de his hoc dicitur, qui pietatem Chriſtianæ conuerſationis & fidei deſerentes, in prophanos errores, aut in damnabiles mores irreuocabiliter tranſierunt, non dubium eſt, quòd talem voluntatem habentes ſalui eſſe nolunt: & quandiù ſalui eſſe nolunt, ſalui eſſe non poſſunt. Sed nullo modo credendum eſt huiuſmodi homines, in hanc deſperationem ex Dei voluntate cecidiſſe, cùm potiùs alleuet Dominus omnes qui corruunt, & erigat omnes eliſos. Nemo enim nisì illius gratia erigitur, nemo nisì illius gratia ſtabilitur. Dei ergò voluntas eſt, vt in bona voluntate maneatur: qui & priùs quàm deſeratur neminem deſerit: & multos deſertores ſæpè conuertit.

Pſal. 144.

Deus neminẽ deſerit priùs, quàm deſeratur.

1. B. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in Ioannem: Deo gloriam demus, vt à parentibus & à maioribus noſtris accepimus, demus, inquam, gloriam & fide, & operibus. Nulla enim nobis bonorum dogmatum ad ſalutem vtilitas, ſi vita vitiorum ſordibus ſcateat, & inquinetur. Quamobrem eam ità formemus & erudiamus, vt Deo placeat, omni turpitudine, iniquitate, auaritia longè abiecta, & tanquàm hoſpites & aduenas, & à terrenis rebus alienos nos exhibeamus.

Fide & operibus Deus colendus.

2. ET homilia nona: Ad animæ puritatem ſeruandam, non ſatis eſt baptizari duntaxàt & credere: ſed ſi perpetuò ea frui munditia & pulchritudine volumus, dignam ſe vitam exhibere oportet. Item poſt pauca: Maiorem in modum nobis formidandum eſt, nè pulchra hac ſtola, ſegnitie poſtmodùm & ſceleribus noſtris ſordidata, è cubiculo thalamóque eijciamur: vt quinque illæ virgines fatuæ, & is qui nuptialem veſtem non habebat: ſiquidem ille ex conuiuis erat. Inuitatus enim & ipſe fuerat. ſed quoniam inuitatus, & tanto acceptus honore, dominum qui ſe inuitauerat contumelia affecit, audi quàm miſeram, quàm luctuoſam pœnam dederit. Cùm enim ad tam ſplendidam, & tam lautam menſam veniret, non modò conuiuio prohibitus eſt, verùm & manibus ligatis & pedibus in tenebras mittitur exteriores, vbi & perpetuus fletus eſt, & ſtridor dentium. Nolimus igitur, nolimus inquam dilectiſſimi, fidem nobis ad ſalutem ſatis eſſe exiſtimare. Nam nisì vitam puram exhibuerimus, & hac cæleſti vocatione digna nos induerimus veſtimenta, quibus ad nuptias admittamur: nihil nos eripiet, quin eodem quo miſer ille afficiamur ſupplicio.

Matth. 25. 12.

Fides ad ſalutem ſatis non eſt.

3. IDEM homilia ſeptuageſima in Matthæum: Nè fideles ſola ſe fide ſaluari poſſe confidant, de pœna malorum differit. Ità infideles ad fidem, fideles verò ad rectè viuendum cohortatur. Indumentum enim viuentis actio eſt.

4. IDEM in pſalmum centeſimum decimum: Nè quis exiſtimaret ſapientiam non procedere vltra cognitionem, ſubiunxit, Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Non ſufficit enim fides, nisì adſit etiam vitæ inſtitutio fidei conueniens. Quomodò eſt autem initium ſapientiæ timor Domini? Ab omni vitio liberat, omnem virtutem dirigit. Dicit autem ſapientiam, non quæ in verbis, ſed quæ in rebus ſita eſt. Nam externi quoquè philoſophi definierunt ſapientiam diuinarum & humanarum rerum cognitionem. Hanc autem artem docet Dei timor, improbitatem auferens, & virtutem inſerens, vt præſentia contemnantur efficiens & in cælum traducens. Quid eſt hac anima ſapientius? Non quærit autem hic ſolùm auditorem, ſed etiam factorem. Intellectus enim bonus omnibus facientibus eum. Hoc eſt, ijs qui faciunt ſapientiam, & eam factis oſtendunt, bonus eſt intellectus.

Vita fidei ſit conueniens.

5. LIBRO primo contra vituperatores monaſticæ vitæ: Quid, quæſo, fides cõferet emolùmenti, ſi vita ſyncera non fuerit & pura? Verùm vos & iſta fortaſsìs neſcitis, quibus noſtra ferè omnia & ignota ſunt & inaudita. Itaque vobis neceſſariò Chriſti ſententias ſummatìm numerabo: vos autem cautè & diligenter obſeruate, vtrúmne ſemper de fide & dogmatibus diſputet, próque his tantùm ſupplicia decernat, nisì integra ſeruentur: an verò vitam ipſam quoquè, ac mores improbos caſtiget aliquando. Cùm enim in montem conſcendiſſet, videns innumeram circunfluentem, ac ſe circunſtantem multitudinem, talia monita edebat: Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, ſed qui facit voluntatem patris mei. Item: Multi dicent mihi in illa die: Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tũc confitebor illis: recedite à me, qui operamini iniquitatem, non noui vos. Eum verò qui audit ſermones meos, & non facit, ſimilem eſſe dixit homini fatuo, qui domum ſuam ſuper arenam conſtruit, eam ventis & fluminibus & pluuijs labefactandam ac diruendam parat. Item cùm alio in loco concionaretur: Sicut, inquit, piſcatores cùm ſagenam traxerint, malos piſces abijciunt: ità erit in illa die, angelis eos omnes qui peccauerint in fornacem iactantibus. De flagitioſis quoquè, & impuris hominibus cùm loqueretur, aiebat: Et illuc abibunt, vbi nec vermis eorum moritur, nec ignis extinguitur. Et rursùm: Rex, inquit, fecit nuptias filio ſuo, & cùm vidiſſet hominem indutum veſtibus ſordidis, ait ad eum: Amice, quomodò huc intrâſti, non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit miniſtris ſuis: Ligatis eius manibus & pedibus, eijcite illum in tenebras exteriores. Impudicis iſta, vt dictum eſt, & flagitioſis atque impuris comminatur. Virgines quoquè quæ excluſæ à ſponſi thalamo fuerunt, propter crudelitatem atque immanitatem id paſſę ſunt: alijq; rursùs eadem ex cauſa eunt in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Et hi quoq; qui fruſtrà, & ſine cauſa loquuntur, punientur. Ex verbis enim, inquit, tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Ergóne tibi videmur inaniter, ac ſine ratione vitæ noſtræ cautè, timideq; rationem habere, eiq; philoſophiæ parti, quæ mores inſtruit propenſiùs ſtudere? Minimè equidem id puto, nisì fortè Chriſtum hæc ſuperuacuè dixiſſe velis aſſerere, atque his plura etiam: neque enim hîc omnia inſerere viſum eſt. Quod nisì vererer librum prolixiùs extendere, & ex prophetis ipſis, atque ex beato Paulo, alijſq; Apoſtolis oſtenderem profectò, quantum ſtudij in hac parte emendandæ vitæ, morumq; componendorum nos Deus ponere voluit.

Fides ſine vita pura non prodeſt.

Matth. 7.

Marc. 9.

Matth. 22.

6. FVLGENTIVS libro ſecundo de remiſſione peccatorum, capite primo: Conſtat peccatorum remiſſionem non tribui, nisì conuerſis intra Eccleſiam Catholicam conſtitutis. Ibi enim poteſt conuerſio eſſe vera, vbi fides vera comitatu ſanctæ conuerſationis ornatur, & benè viuendi ſtudium nulla prauæ credulitatis maculatione polluitur. Vita enim bona non veraciter dicitur, quæ peruerſæ credulitatis vitio deprauatur: neq;

Et fides ſyncera & vita ſit oportet.

ſuffi-

Digitized by Google

sufficit ad salutem fides rectè credentis, si conuersatio moribus atque operibus turpatur obscœnis. Propter quod sicut mortuam sine operibus fidem B. Iacobus prædicat: sic omne quod non est ex fide, peccatum esse Paulus sua prædicatione confirmat.

Iaco. 5. Rom. 14.

Nō vult hic asserere S. Fulgentius omnia opera facta ab infidelibus esse peccata propriè dicta, sed quòd non sint opera meritoria vitæ æternæ, aut talia q̄ eos iustificârint. Concedit enim ca. 26. libri de incarnatione & gratia Christi, illos posse habere quædā bona opera.

7. GREGORIVS homilia vicesimanona in Euangelia: Fortasse vnusquisq; apud semetipsum dicat: Ego iam credidi, saluus ero. Verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera etenim fides est, quæ in hoc quod verbis dicit, moribus nō contradicit. Hinc est enim quod de quibusdam falsis fidelibus Paulus dicit: Qui confitentur se nôsse Deum, factis autem negant. Hinc Ioannes ait: Qui dicit se nôsse Deum: & mandata eius non custodit, mendax est. Quod cùm ità sit, fidei nostræ veritatem in vitæ nostræ consideratione debemus agnoscere. Tunc enim veraciter fideles sumus: si quod verbis promittimus, operibus complemus. In die quippe baptismatis omnibus nos antiqui hostis operibus, atque omnibus pompis abrenunciare promisimus. Itaque vnusquisque vestrûm ad considerationem suam mentis oculos reducat: & si seruat post baptismum quod ante baptismum spopondit, certus iam quia fidelis est, gaudeat.

Ad Tit. 1. 1. Ioan. 2.

Fideles veri q ui dicendi.

8. ET libro trigesimotertio moralium, capite septimo: Alios à rectitudine fidei nequaquàm deuiat, (loquitur de Behemoth) sed ad vsum prauæ operationis inclinat. Alios quantum vult in operatione immunditiæ inflectere non valet, sed apud semetipsos intùs in studio intentionis intorquet: vt dum à charitate mentem diuidunt, rectum non sit quicquid extrinsecùs operentur. Et vitam fidei non tenent: quia aut apertè illicita faciunt, aut ex peruerso corde quæ agũt, praua sunt, etiamsi sancta videantur. Quia enim nonnulli confitendo fideles sunt, non viuendo: hinc est quod voce veritatis dicitur: Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum. Hinc rursùm ait: Quid autē vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Hinc Paulus ait: Confitentur se nôsse Deum: factis autem negant. Hinc Ioannes dicit: Qui dicit se Deum nôsse, & mandata eius non custodit, mendax est. Hinc est quod de ipsa sua prima plebe Dominus cõqueritur dicens: Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longè est à me. Hinc etiam Psalmista ait: Dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mẽtiti sunt ei. Item post pauca: Nemo igitur fidem sine operibus sufficere posse confidat, cùm scimus quòd scriptũ sit: Fides sine operibus mortua est. Nullus Behemoth morsum ex sola confessione fidei plenè euasisse se existimet: quia iam quidem fluuium absorbuit, sed adhuc Iordanem sitit, & totiès in os illius Iordanis fluit, quotiès Christianus quisque ad iniquitatem defluit. Os quidem eius iam fide nos subleuante fugimus: sed magno studio curandum est, nè in hac lubrica operatione dilabatur. Si ambulandi cautela negligitur, incassùm credendo rectum iter tenetur: quia via quidem fidei ad cælestem patriam proficit, sed offendentes minimè perducit.

Fides & vita fidei simul tenenda. Matth. 7. Ad Tit. 1. 1. Ioan. 2. Marc. 7. Psal. 77. Iac. 2.

9. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite octauo: Apostolus cùm dixisset, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, nè fortè quis extollatur: vidit vtiq; putare posse homines hoc ità dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat: & rursùs posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi ipsi sufficiant, mox itaque addidit: Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

Ephes. 2.

Credentibus bona opera sunt necessaria.

10. CYRILLVS libro decimo in Ioannem, capite decimosexto, in hæc verba: Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes &c Manifestiùs iam ex hoc loco discimus, syncera fide palmites insertos viti fideles fieri. Sed non est minoris curæ iugiter per charitatem, id est, mandati seruationem Christo inhærere, illud Psalmistæ clamantes, Inhæsit anima mea post te. Non igitur sufficit ad perfectionem, id est, ad sanctificationem, quæ per Christum in spiritu est, in numero palmitum recipi: sed oportet ardenti charitate, atque continuò immaculatè Christum sequi. Qua in re maximè spiritalis coniunctionis virtus seruatur.

Psal. 62. Palmitem vitique per fidē insitum esse non est satis.

Plura de hac re testimonia vide suprà de peccatis in spiritum sanctum, quæstione tertia B. testimonium primum cum sequentibus. Item de bonis operibus quæstione prima B. testimonium secundum & subsequentia.

11. AD Romanos octauo capite: Ipse enim spiritus, testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij: & hæredes, hæredes quidem Dei: cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

12. AD Hebræos quinto capite, 13. PRIORIS ad Corinthios nono capite, 14. POSTERIORIS Petri primo capite, vt in textu.

1. C. IOB primo capite: In omnibus his nō peccauit Iob labijs suis: neque stultum quid contra Deum locutus est.

2. ET capite secundo: Qui ait ad illam, Quasi vna de stultis mulieribus locuta es. si bona suscepimus de manu Dei, mala quare bona suscipiamus? In omnibus his non peccauit Iob labijs suis.

3. MATTHAEI sexto capite: Lucerna corporis tui, est oculus tuus: Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit.

4. LVCAE vndecimo capite: Cùm immundus spiritus exierit de homine, perambulat per loca inaquosa, quærens requiem. Et non inueniens dicit, Reuertar in domum meam vndè exiui. Et paulò pòst: Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.

5. PRIORIS ad Corinthios septimo capite: De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Domino vt sim fidelis. Et paulò pòst: Existimo ergò hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Si autem acceperis vxorem: non peccâsti. Et si nupserit virgo, non peccauit. tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco.

6. POSTERIORIS Petri primo capite, vt in textu, B.

7. PRIMAE Ioannis tertio capite: Omnis qui in eo manet, non peccat.

8. ET capite quinto: Scimus quia omnis qui natus est ex illo, non peccat: sed gubernatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum.

9. AMBROSIVS in caput primum Lucæ, in illa verba: Erant, inquit, ambo iusti ante Deū, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela. Quid ad hoc referunt qui peccatis suis solatia præferentes, sine peccatis frequentibus hominem putant esse non posse, & vtuntur versiculo, quia scriptum est in Iob: Nemo mundus à sorde, nec si vnius diei vitæ sit in terra, numerosi menses ab ipso? Quibus respondendum est, priùs vt quid sit hominem sine peccato esse, definiant, vtrùm nunquàm omninò peccâsse, an desisse peccare. Si enim hoc putant sine peccato esse, desisse peccare, & ipse consentio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Sin autem eum qui veterem errorem correxerit, & in eam se vitæ transformauerit qualitatem, vt temperet à

Iob 15.

Rom. 3.

Digitized by Google

peccato, negant abstinere delictis: non possum in
Ephes.5. eorum conuenire sententiam, cùm legamus: Quia sic Dominus dilexit Ecclesiam vt exhibeat sibi ipse gloriosam, & non habentem maculam aut rugam, aut aliquid eiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Et post pauca: Et benè iustos ante Deum. Non enim omnis qui iustus est ante homines, iustus est ante Deum. Aliter vident homines, aliter Deus: homines in facie, Deus in corde. Et ideò fieri potest vt aliquis affectata bonitate populari, iustus videatur mihi, iustus autem ante Deum non sit: si iustitia nõ ex mentis simplicitate formetur, sed adulatione simuletur. Abscondita enim in ea homo non poterit deprehendere. Perfecta igitur laus est, ante Deum iustum esse.
Rom.2. Vndè & Apostolus, Cuius laus, inquit, non ex hominibus, sed ex Deo est. Beatus ille de quo Dominus dignatus est dicere: Ecce verè Israëlita, in
Ioan.1. quo dolus non est. Verus enim Israëlita, qui Deum videt: & videri se nouit à Deo, & ipsi exhibet cordis occulta. Solus enim perfectior, qui ab eo probatur qui non potest falli. Iudicia enim Domini vera, iudicia autem hominum sæpè falluntur: vt & iniustis iustitiæ gratiam frequenter adscribant, & iustum aut odio persequantur, aut mendacio decolorent. Nouit autem Dominus immaculatorum vias, nec pro peccatore laudabilem, nec pro laudabili peccatorem, sed vnumquenque pro competentium iudicat ratione meritorum. Idem est enim arbiter mentis & facti. Diuina nanque iudicia meritum iusti ex mentis habitu, non aliquo factorum exitu metiuntur.

10. ORIGENES homilia secunda in Lucam eadem habet ferè ad verbum, quæ Ambrosius.

11. PRIORIS ad Corinthios nono capite: Nescitis quòd ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt: sed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam.

12. AD Hebræos vndecimo capite: Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Et nõnullis interiectis: Fide, qui vocatur Abraham obediuit in locum exire quem accepturus erat in hæreditatem: & exijt, nescíens quò iret. Fide, demoratus est in terra repromissionis, tanquàm in aliena, in casulis habitando cum Isaac & Iacob cohæredibus repromissionis eiusdem. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem: cuius artifex & conditor Deus. Item post pauca: Fide, Moyses grandis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis: magìs eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorum, improperium Christi. aspiciebat enim in remunerationem.

13. ET capite decimotertto: Beneficentiæ autem & cõmunionis nolite obliuiscí. talibus enim hostijs promeretur Deus.

14. AD Colossenses primo capite: Audientes fidem vestrã in Christo Iesu, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter spem quæ reposita est vobis in cælis, quam audistis in verbo veritatis Euangelij.

15. CAPITE itẽ tertio: Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.

16. MATTHAEI quarto capite: Exindè cœpit Iesus prædicare, & dicere, Pœnitentiam agite appropinquabit enim regnum cælorum.

17. ET capite quinto: Beati estis cùm maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersùm vos mentientes, propter me: gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.

18. ITEM capite decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ: mercedem prophetæ accipiet. & qui recipit iustũ in nomine iusti: mercedem iusti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

19. LVCAE sexto capite: Verumtamen diligite inimicos vestros: benefacite & mutuum date, nihil indè sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Et infrà: Date, & dabitur vobis. mensuram bonam & confertam & coagitatam & superefluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

20. CAPITE decimoquarto: Sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

21. ITEM capite decimosexto: Et ego vobis dico, facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

22. PRIORIS ad Timotheum quarto capite: Exerce teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia vtilis est: promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.

23. SECVNDI Paralipomenon decimoquinto capite: Vos ergò confortamini, & non dissoluantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.

24. ECCLESIASTICI duodecimo capite: Si benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certè à Domino.

25. ET capite decimooctauo: Non impediaris orare semper, & nè vetéris vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

26. AD Ephesios sexto capite: Cum bona voluntate seruientes, sicut Domino & non hominibus. scientes quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

27. POSTERIORIS ad Thessalonicenses primo capite: Ità vt & nosipsi in vobis gloriemur in Ecclesijs Dei, pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini.

28. AD Galatas sexto capite: Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.

29. AVGVSTINVS in prefatione enarrationis psalmi trigesimiprimi: Finis, inquit, præcepti 1.Tim.1. est charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Pro spe bonam conscientiam posuit &c. vt suprà quæst. secunda testim. octauo. Et infrà: Iactet etiã impius opera sua & dicat: Do pauperibus, nihil alicui aufero, non vxorẽ alienam concupisco, non quenquam occído, nulli fraudem facio, depositum apud me nullo teste repræsento. Hęc omnia dicat. Quęro vtrùm pius sit an impius? Et quomodò sum impius, inquit, ista faciẽs? Quomodò illi de quibus dictum est; Et seruierunt creaturæ potiùs quàm creatori, qui est benedictus Rom.1. Impij bona opera carnalia ceasẽtes. in secula. Eccè quomodò es impius. Quid si de his omnibus bonis operibus, aut illud speras quod

speran-

sperandum est, sed non ab illo à quo sperandum est; aut hoc speras, quod sperandum non est, etiam ab illo à quo æterna vita speranda est? Pro bonis operibus sperâsti terrenam quandam felicitatem, impius es. Non est illa merces fidei. Cara res est fides, vili illam addixisti. Impius ergò es, & nulla sunt ista opera tua. Moueas licèt in bonis operibus lacertos, & videaris nauim optimè gubernare, in saxa festinas. Quid si quod sperandum est speras, id est, vitam æternam, sed non à Domino Deo per Iesum Christum, per quem solum datur vita æterna: sed putas te ad vitã æternam posse peruenire per militiam cæli, per Solem & Lunam, per potestates aëris, & maris, & terræ, & syderum? Impius es. Sed crede in eum, qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua esse opera bona.

Pro bonis operibus vita æterna speranda.

Fidei merces ampla.

Opera bona vt bona sint, fides requiritur.

30. ET in psalmum nonagesimumtertium, in eum versum: Nunquìd adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem &c. Labor est hic tuus, & requies tibi promittitur. Attendis te hîc habere laborem, sed attende qualem ille requiem pollicetur. Nunquìd cogitare poteris? Si illam posses cogitare, videres te nihil laborare ad compensationem. Audi eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit: Nunc scio ex parte. Quid ait Apostolus? Etenim quod est ad præsens temporale & leue tribulationis nostræ, iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modum, æternum gloriæ pondus operatur nobis. Quid est, æternum gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non respicientibus quæ videntur, sed quæ non videntur. Quę enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Noli esse piger in labore breuiter, & gaudebis incessabiliter. Aeternam vitam tibi daturus est Deus, cogita quanto labore emenda fit. Intendite fratres, venale est. Venale est quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habeo, eme illam. De labore intendite, vt simus in nomine Christi fortes Christiani.

2. Cor. 13.
2. Cor. 4.

Vita æterna labore emenda.

31. ITEM in psalmum cẽtesimum vicesimum: Quid est, Nesciat finistra tua quid faciat dextera tua? Id est, quando facis bonum opus, propter vitam æternam fac. Nam si opus bonũ in terra propterea feceris, vt terrena tibi abundent, scit finistra tua quid faciat dextera tua, miscuisti dexteram finistræ. Noli facere nisi propter vitam æternam. Si ideò facis, securus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter solas res humanas, & solam vitam istam facis quod facis, finistra sola operatur. Si autem propter vitam æternam opereris, dextera sola operatur.

Matth 6. Bona opera propter vitã æternam facienda mandauit Deus.

32. CYPRIANVS epistola nona ad martyres & confessores: Istum nunc beatissimum martyrem (Mappalicum) & alios participes eiusdem congressionis, & comites in fide stabiles, in dolore patientes, in quæstione victores, vt cæteri quoquè sectemini, & opto pariter, & exhortor: vt quos vinculum confessionis & hospitium carceris simul iunxit, iungat etiam consummatio virtutis, & corona cælestis: vt lachrymas matris Ecclesiæ, quæ plangit ruinas & funera plurimorum, vos vestra lætitia tergeatis, & cæterorum quoquè stantium firmitatem vestri exempli prouocatione solidetis. Si vos acies vocauerit, si certaminis vestri dies venerit, militate fortiter, dimicate constanter, scientes vos sub oculis præsentis Domini dimicare, confessione nominis eius ad ipsius gloriam peruenire: qui non sic est, vt seruos suos tantùm spectet: sed & ipse luctatur in nobis, ipse congreditur, ipse in certamine agonis nostri & coronat pariter, & coronatur. Quòd si ante diem certaminis vestri de indulgentia Domini pax superuenerit, vobis tamen manet voluntas integra, & conscientia glorioſa.

Lib. 2. epist. 6.

Corona post victoriam.

Confessione nominis Christi, ad gloriam peruenitur.

Lib. 2. epist. 4.

33. ET epistola decimasexta, ad Moysen & Maximum presbyteros: Sed & vestra nõ minor gloria, qui adhuc in certamine cõstituti, & comitum glorias secuturi, pugnam diù geritis, immotaq; & incõcussa fide stabiles, quotidiè spectaculum Dèo vestris virtutibus exhibetis. Quo longior vestra pugna, hoc corona sublimior. Agon vnus, sed multiplici præliorum numerositate congestus. Famem vincitis, & sitim spernitis, & squalorem carceris ac receptaculi pœnalis horrorem roboris vigore calcatis. Pœna illic subigitur, cruciatus obteritur, nec mors metuitur, sed optatur, quę scilicet immortalitatis præmio vincitur, vt vitæ æternitate, qui vicerit, honoretur. Qui nunc in vobis animus, quàm sublime, quàm capax pectus, vbi talia & tanta voluuntur? Vbi non nisi Dei præcepta & Christi præmia cogitantur, voluntas est illic tantùm Dei: & in carne adhuc licèt vobis politis, vita iam viuitur non præsentis seculi, sed futuri.

Quo longior pugna, hoc corona sublimior.

Victor hic, vitæ æternitate honorandus.

34. ITEM epistola quinquagesimasexta ad Thibaritanos: Beati, inquit, eritis, cùm odio vos habuerint homines, & separauerint vos & expulerint, & maledixerint nomini vestro quasi nequam, propter filium hominis: gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces vestra multa in cælis. Gaudere nos & exultare voluit in persecutionibus Dominus, quia quando persecutiones fiunt, tunc dantur coronæ fidei, tunc probantur milites Dei, tunc martyribus patent cæli. Et infrà: Sit ante oculos fratres dilectissimi, quòd qui omne iudicium à patre solus accepit, & qui venturus est & iudicaturus, iam iudicij sui & cognitionis futuræ sententiam protulerit, prænuncians & contestans: confessurum se coram patre suo confitentes, & negaturum negantes. Si mortem possemus euadere, meritò mortem timeremus. Porrò autem cùm mortalem mori necesse sit, amplectamur occasionem de diuina promissione & dignatione venientem, & fungamur exitu mortis cum præmio immortalitatis: nec vereamur occidi, quos constet quando occidimur coronari.

Lib. 4. epist. 6 Lucæ 6.

Corona fidei constanti cõfessioni redditur.

Matth 10.

Mortem pro Christi cõfessione toleratam præmiũ immortalitatis sequitur

35. IDEM epistola octuagesimaprima ad Rogatianum & cæteros: Nemo mortem cogitet, sed immortalitatem: nec temporariam pœnam, sed gloriam sempiternam, cùm scriptum sit: Pretiosa est in conspectu Domini mors iustorum eius. Et iterum: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicit. Et iterùm vbi loquitur scriptura diuina de tormentis quæ martyres Dei consecrant, & in ipsa passionis probatione sanctificant: Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorum immortalitate plena est. Et in paucis vexati, in multis benè disponentur, quoniam Deus tentauit illos, & inuenit illos dignos se. Tanquàm aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Fulgebunt iusti, & tanquàm scintillæ in arundineto discurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit eorum Dominus in perpetuum. Quando ergò iudicaturos vos & regnaturos cum Christo Domino cogitatis, exultetis necesse est, & futurorum gaudio præsentia supplicia calcetis. Et infrà: Addit etiam (Paulus) comparationem præsentis temporis, & futuræ claritatis, dicens: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad superuenturã claritatem, quæ reuelabitur in nobis. Cuius claritatis gloriam cogitantes, pressuras omnes & persecutiones tolerare nos conuenit, quia etsi sunt multæ pressuræ iustorum, ex omnibus tamen liberantur, qui in Deum fidũt. Et in fine: Quam fidem nos quoquè retinentes, & die ac nocte meditantes toto corde ad Deum prompti, contemptu præsentiũ futura tantummodò cogitemus, fructum regni æterni, complexum & osculum Domini, conspectum Dei.

Psal. 115.

Psal. 50.

Sap. 3.

Rom. 8.

36. PSALMO centesimo decimooctauo: Inclinaui

Digitized by Google

naui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.

37. AD Hebræos vndecimo capite: vt paulò antè C. testimonio duodecimo.

XVI.

Prædestinationis temerariam præsumptionem cauendam esse.

Caput 12. sess. 6.

NEMO quoquè quàm diù in hac mortalitate viuitur, de arcano[a] diuinæ prædestinationis mysterio vsqueadeò præsumere debet, vt certò statuat, se omninò esse in numero prædestinatorum: quasi verum esset, quòd iustificatus aut ampliùs[b] peccare non possit: aut si peccauerit, certam sibi resipiscentiam[c] promittere debeat. Nam nisi ex speciali reuelatione sciri non potest, quos Deus sibi elegerit.

a Augustlib.6.cap.7.& 8. Hypog. de correp.& gratia cap.13. Prosper ad 12. obiect Vincentianã. Gregor. homil.38.in Euang. Bernard.serm.2 in octa.Paschæ. b Matth.24.b Ezech 18 f Augustlhæresi.82. Hieron. lib 2.aduersi. Iouinian.cap.1.& 2. Augustde correp. & grat. cap.6.& 7. de dono perseuer.cap 6. lib 6.de Genes.ad lite.cap.28. Prosper ad 14.obiect.Vincent. Bernard epist.42. Cyrill.lib.10.in Ioan.cap.16. Theophyl.in cap.26.Matth. Concil.Vien.in Clement.ad nostrum.de hæret.

c Fulgent.de fide ad Petrum,cap.3. Bernar.serm 38. ex paruis. Augustlract 33.in Ioan. Hæc & plura vide quæstl.3.de peccatis in Spiritum sanctum.

TESTIMONIA.

Perfecti nonnunquàm in vitæ extremo prolapsi pereunt. Improbi nõnunquàm, in vitæ extremo resipiscentes salute donantur.

1. AVGVSTINVS libro sexto Hypognosticon capite septimo: Nouimus aliquos etiam perfectos ex labore multorum annorum, prolapsos in vltimo vitæ suæ perijsse. Aliquos verò ab ineunte ætate sua in omni scelere & damnabilitate vsque ad decrepitam ætatem perdurâsse, & repentè cælitùs inspirata salute, raptos esse ad requiem regni cælorum. Nouimus etiam paruulos, quibus vsus liberi arbitrij non est, vt de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parentum manibus ad gratiam sacri baptismatis deportatos: & cùm in vno eorum per manus sacerdotis mysterium fidei adimpleretur, aliquotiès alterum in parentum manibus factum exanimem, fraudatum gratia saluatoris. Quis sapiens & intelligens hæc? Aut quis idoneus erit horum reddere rationem? Dicamus cum Dauid, Iustus Dominus in omnibus vijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis. &, Quàm magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Dicamus etiam cum Apostolo Paulo: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. ET capite octauo: Nemo glorietur, nemo desperet. Solus enim Dominus scit qui sunt eius. Inquantùm autem possumus, omnes homines ad bonum opus exhortemur, nulli desperationem demus, pro inuicèm oremus, in conspectu Dei nos humiliemus, dicentes, Fiat voluntas tua. Ipsius erit potestatis, iudicium in nobis debitum mutare damnationis, & gratiam prædestinationis indebitam prærogare.

Pſal 144. Pſal.91. Rom.11. Neque præsumendum, neque desperandum. Matth.6.

Nemo de sua prædestinatione hic certus est. 2.Cor.12. Ioan.15. Esa.1. Omnes etiã iusti timeant.

2. ET de correptione & gratia, capite decimotertio: Quis ex multitudine fidelium quandiù in hac mortalitate viuitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat; quia id occultari opùs est in hoc loco, vbi sic cauenda est elatio, vt etiam per sathanæ angelum nè extolleretur, tantus colaphizaretur Apostolus. Hinc & Apostolis dicebatur, Si manseritis in me; dicente illo qui illos vtiquè sciebat esse mansuros. Et per prophetam, Si voluêritis & audieritis me; cùm sciret ipse in quibus operaretur & velle. Et similia multa dicuntur. Nam propter huius vtilitatem secreti, nè fortè quis extollatur, sed omnes etiam qui benè currunt timeant, dum occultum est qui perueniant: propter huius ergò vtilitatem secreti credendum est quosdam de filijs perditionis, non accepto dono perseuerandi vsque in finem; in fide, quæ per dilectionem operatur incipere viuere, & aliquandiù fideliter ac iustè viuere, & postea cadere, neque de hac vita priusquàm hoc eis contingat, auferri.

Prædestinatio Dei apud nos incerta, apud ipsum incõmutabilis.

3. PROSPER ad duodecimam obiectionem Vincentianam: Prædestinatio Dei, etsi apud nos, dum in præsentis vitæ periculis versamur, incerta est, apud illum tamẽ, qui fecit quę futura sunt, incommutabilis permanet.

4. GREGORIVS homilia trigesimaoctaua in Euangelia: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Tremendum est valdè fratres charissimi quod audiuimus. Eccè nos omnes iam vocati per fidem ad cælestis regis nuptias venimus, incarnationis eius mysterium & credimus & confitemur, diuini verbi epulas sumimus, sed futuro die iudicij rex intraturus est. Qui vocati sumus, nouimus: si sumus electi, nescimus. Tanto ergò necesse est vt vnusquisque nostrum in humilitate se deprimat, quanto si sit electus ignorat. Nonnulli enim bona nec incipiunt, nonnulli verò in bonis quæ inceperunt, minimè persistunt. Alter penè totam vitam ducere in prauitate conspicitur, sed iuxta finem vitæ à prauitate sua per districtæ pœnitentiæ lamenta reuocatur. Alter electam videtur vitam ducere, & tamen hunc contingit ad erroris nequitiam iuxta finem vitæ declinare. Alius bonum benè inchoat, meliùs cõsummat. Alius in malis actibus à primæua ætate se exercet, & in eisdem operibus semper seipso deterior consummatur. Tanto ergò sibi vnusquisq; solicitè metuat, quanto ignorat quod restat: quia quod sæpè dicendum est, & sine obliuione retinendum, multi sunt vocati, pauci verò electi. Et in fine: Nemo ergò scit quid de se in occultis Dei iudicijs agatur, quia multi sunt vocati, pauci verò electi. Quia ergò nulli de se certum est electum se esse, restat vt omnes trepident, omnes de sua actione formident, omnes in sola diuina misericordia gaudeant, nullus de suis viribus præsumat.

Matth.22. Vocatos nos nouimus, electos esse ignoramus.

5. BERNARDVS sermone secundo in octauis Paschæ: Est & aliud (testimonium) quod datur in terra, ad discernendos vtiquè qui in ea sunt exules ab indigenis, hoc est, cæli ciues à ciuibus Babylonis. Quando enim sine testimonio electos suos deserat Deus? Aut certè quænam eis esse poterat consolatio inter spem & metum solicitudine anxia fluctuantibus, si nullum omninò electionis suæ habere testimonium mererentur? Nouit Dominus qui sunt eius, & solus ipse scit quos elegerit à principio. Quis verò scit hominum, si est dignus amore vel odio? Quod si, vt certum est, certitudo nobis omninò negatur, nunquìd non tanto delectabiliora erunt, si qua fortè electionis huius signa possimus inuenire?

Certitudo electionis nostræ nobis negata.

6. MATTHAEI vicesimoquarto capite: Et multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos. Et quoniam abundabit iniquitas: refrigescet charitas multorum.

7. EZECHIELIS decimooctauo capite: Si autem auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundùm omnes abominationes quas operari solet impius, nunquìd viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in prævaricatione qua prævaricatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur. Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem,

Digitized by Google

tem, morietur in eis: in iniustitia quam operatus est morietur.

S. AVGVSTINVS de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi octogesimasecunda: A Iouiniano quodam monacho ista hæresis (Iouinianistarum) orta est ætate nostra, cùm adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accepto.

Iouiniani hæresis, baptizatos nõ posse peccare.

9. HIERONYMVS libro secundo aduersùs Iouinianum, capite primo: Secunda propositio (Iouiniani scilicet) est, Eos qui fuerint baptizati, à diabolo non posse tentari. Et nè hoc fortè dicere videretur, adiecit: Quicunque autem tentati fuerint, ostendit eos aqua tantùm & non spiritu baptizatos, quod in Simone Mago legimus. Vndè & Ioannes dicit: Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quia ex Deo natus est. Et in hoc sunt manifesti filij Dei, & filij diaboli. Et in fine epistolæ: Omnis qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum. Reuerà fortis obiectio, & quæ indissolubilis permaneret, nisi ipsius Ioannis testimonio solueretur. Statìm enim intulit: Filioli custodite vos à simulachris. Si omnis qui natus est ex Deo, non peccat, & à diabolo tentari non potest, quomodò præcipit, vt caueant nè tententur? Et in eadem rursùs epistola: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est, vt remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quia non peccauimus, mendacem facimus eum, & verbum eius non est in nobis. Existimo quòd Ioannes baptizatus ad baptizatos scripserit, & quòd omne peccatum à diabolo sit. Ille peccatorem se confitetur, & sperat remissionem post baptisma peccatorum: & Iouinianus meus dicit: Nè tangas me, quoniam mundus sum. Quid ergò? contraria sibi Apostolus loquitur? Minimè. In eodem quippe loco cur hoc dixerit, statìm edisserit: Filioli mei, hæc scribo vobis, vt non peccetis. Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi. Et in hoc scimus, quòd cognouimus eum, si mandata eius obseruemus. Et post pauca: Ex quibus liquidò comprobatur, post baptisma posse peccari. Fruſtrà enim habemus aduocatũ Iesum Christum, si peccari non potest.

Ibidèm.

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 5.

1. Ioan. 1.

1. Ioan. 2.

Baptizatos peccare posse.

10. ET capite secundo: Petrus Apostolus ad quem dictum fuerat, Qui lotus est, non necesse habet vt iterùm lauet: Et, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meã: ab ancilla perterritus negat. Et ipse Dominus, Simon Simon, ecce, inquit, sathanas postulauit vos, vt cribraret sicut triticum: Ego autem rogaui pro te, nè deficeret fides tua. Et in eodem loco: Vigilate & orate, nè intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Quod si ante crucem dictum responderis, certè post crucem in oratione Dominica dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & nè nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Si non peccamus post baptisma, cur nobis poscimus peccata dimitti, quæ in baptismate iam dimissa sunt? quid oramus nè intremus in tentationem, & vt liberemur à malo, si diabolus tentare non potest iam baptizatos? Aliud autem est, si ad catechumenos hæc oratio pertinet, & non conuenit fidelibus & Christianis. Paulus electionis vas castigat corpus suum, & in seruitutem redigit, nè alijs prædicans, ipse reprobus inueniatur. Et datus est mihi, inquit, stimulus carnis, angelus sathanæ, qui me colaphizet. Et ad Corinthios: Timeo, inquit, nè sicut serpens decepit Euam in astutia sua, ità corrumpantur sensus vestri à simplicitate quæ est in Christo. Et alibì: Cui autem aliquid donâstis, & ego. Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos, in persona Christi, vt non circunueniamur à sathana. Non enim eius ignoramus astutias. Item nonnullis interiectis: Et existimat aliquis securos & dormientes nos esse debere post baptismum? Necnon ad Hebræos: Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati, & gustauerunt donum cœleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustauerunt etiam nihilominùs bonum Dei verbum, virtutes q; seculi futuri, & prolapsi sunt, renouari iterùm ad pœnitentiam, rursùm crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. Certè eos qui illuminati sunt, & gustauerunt Dei donum cæleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustauerunt q; bonum Dei verbum, negare non possumus baptizatos. Si autem baptizati peccare non possunt, quomodò nunc Apostolus dicit, & prolapsi sunt? His & alijs plurimis sacrarum literarum testimonijs hunc errorem ibidèm Hieronymus confutat, quæ nimìs longum foret hîc adscribere.

2. Cor. 2.

Heb. 6.

Ioan. 13.

Matth. 16.

Luc. 22.

1. Cor. 9.

2. Cor. 12.

2. Cor. 11.

11. AVGVSTINVS de correptione & gratia, capite sexto: Si regeneratus & iustificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certè iste non potest dicere, non accepi, quia acceptam gratiam Dei suo in malum libero amisit arbitrio. Et infrà: Nullo dubitante, quisquis à Domino vt in bono perseueret precatur; donum eius esse talem perseuerantiam confitetur.

Iustificatum in vitam malam relabi posse.

Perseuerãtia Dei donum.

12. ET capite septimo: Quæ cùm ità sint, corripimus tamen eos, iustéque corripimus, qui cùm benè viuerent, non in eo perseuerarunt. Ex bona quippe in malam vitã sua voluntate mutati sunt, & ideò corripiuntur; & si nihil eis correptio profuerit, sed in vita perdita vsque ad mortem perseuerauerint, etiam diuina in æternum damnatione sunt digni.

Ex bona vitã in malam voluntate mutantur nonnulli.

13. ITEM libro de dono perseuerantiæ, capite sexto: Non dicant homines perseuerantiam cuiquam datam vsque in finem, nisì cùm ipse venerit finis, & perseuerâsse cui data est, repertus fuerit vsque in finem. Dicimus quippe castum quem nouimus castum, siue fit, siue non fit in eadem castitate mansurus; & si quid aliud diuini muneris habeat, quod teneri & amitti potest, dicimus eum habere quandiucunquè habet; & si amiserit, dicimus habuisse.

Bonus à bonitate sua excidere potest.

14. LIBRO deniquè sexto de Genesi ad literam, capite vigesimooctauo: Apostoli & omnes iusti animale vtiquè corpus habebant, sed tamen spiritaliter intùs viuebant, renouati scilicet in agnitione Dei secundùm imaginem eius qui creauit eos: non ideò tamen peccare non poterant, si consentirent iniquitati. Nam & spirituales posse cadere in tentatione peccati, ostendit Apostolus, vbi ait, Fratres si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, intendens teipsum nè & tu tenteris. Hoc dixi nè cuiquam impossibile videatur quòd peccauit Adam, si spiritalis erat mente, quanuls animalis esset corpore.

Spirituales etiam cadere possunt. Galat. 6.

15. PROSPER ad decimamquartam obiectionem Vincentianam: Si in sanctitate viuitur, si in virtutẽ proficitur, si in bonis studijs permanetur, manifestum munus est Dei, sine quo nullius boni operis fructus acquiritur. Si autem ab his receditur, & ad vitia atque peccata transitur, nihil ibi Deus malę tentationis immittit, & recessurum non deserit antequàm deserat: & facit plerunquè, nè deserat, aut etiam si discessit, vt redeat. Cur autem illum retineat, illum non retineat; nec possibile est comprehẽdere, nec licitum vestigare, cùm scire sufficiat, & ab illo esse quòd statur, & non ab illo esse quòd ruitur.

A virtute ad vitia si transimus, à nobis hoc & non à Deo est.

Digitized by Google

16. BERNARDVS epistola quadragesimasecunda ad Henricũ Senonensem Archiepiscopum: Interroga eos qui dicunt charitatem à quo semel accipitur, nequaquàm vltrà recedere. Ait veritas de quibusdam: Et hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Vndè & quò recedunt? Vtiquè à fide in infidelitatem. Item quæro: Poterant ne in illa fide saluari, an non poterant? Si non poterant, quæ iniuria saluatori, quæ ve tentatori lætitia, quòd hinc recedant vbi salus non sit? Siquidem nec saluator zelatur nisi salutem, nec malignus inuidet nisi saluti. Si autem poterant, quomodò aut sine charitate sunt, quandiù in illa fide sunt, cùm fine charitate salus esse non possit: aut deserentes fidem, non etiam deserunt charitatem, cùm charitas & infidelitas simul esse nõ possint? Recedunt ergò quidem à fide, quia veritas asserit. Consequenter & à salute, quia saluator redarguit. Indè nos colligimus, quòd & à charitate, sine qua salus esse non potuit. Et hi, inquit, radicem non habent. Nec negat eos habere bonum, sed in bono potiùs radicatos non esse causatur. Deniquè sequitur, & ait: Quia ad tempus credunt. Bonum est, sed vtinàm duraturum. Non enim qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Non autem durant, quoniam in tempore tentationis recedunt. Beati si interìm rapti fuissent, antequàm malitia mutaret corda eorum. Et infrà: Vasa figuli, ait, probat fornax, & homines iustos tentatio, illos videlicet qui ex fide viuunt. Iustus nempe ex fide viuit, sed ex fide qua viuat. Neque enim quæ mortua est, vitam dare potest. Solam vtiquè iustorum fidem, id est, viuorum viuam, fornax tentationũ susçipit examinandam. Sed nõ omnium iustitia manet in seculum seculi: quoniam sunt qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Et paucis interiectis: Liquet ex his satis vt (arbitror) non omnes qui habuerint charitatem, habere & perseuerantiam in charitate. Alioquìn frustrà commoneret discipulos Dominus, Manete, inquiens, in dilectione mea. Aut enim si necdùm diligebant, non debuerat dicere, Manete, sed estote in dilectione mea. Aut si iam diligebant, necessè non erat moneri de perseuerantia, qua secundùm istos priuari non poterant.

Luc. 8. — Recedũt quidam à fide, à salute, & quod hinc colligitur à charitate. — Luc. 8. — Matth. 10. — Eccli 27. — Rom 1. — Abac. 2.

Non omnes charitatẽ habentes, etiam perseuerantiam habent. Ioan. 15.

17. CYRILLVS Alexandrinus libro decimo in Ioannem, capite decimosexto: Quoniam dictum est, mundos illos fuisse propter sermonem Christi: nè quis putet nequaquàm se posse, si semel purgatus fuerit, ad peiora delabi, in eo permanere imperauit. Quod nihil aliud est, vt mihi videtur, quàm illud Pauli, Qui putat se stare, videat nè cadat. Mille nanque pericula, nisi vigilanter studeamus, etiam stantibus imminent. Quare oportet omni cura, opera, studio, ad maiora semper niti.

Purgatus semel ad peiora delabi potest. 1. Cor. 10.

18. THEOPHYLACTVS in caput vigesimumsextum Matthæi: Vnus autem ex duodecim, dicit Euangelista, admirans quòd ex primis & electis esset, diabolo se tradidisset. Vndè homo & tu time licèt ex familiarissimis sis, nè vnquàm desidiæ vaces & excidas.

19. CONCILIVM Viennense sub Clemente quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de hæreticis, capite tertio: Ad nostrum, vt suprà capite decimoquarto testimonio decimoquinto.

20. FVLGENTIVS de fide ad Petrum Diaconum capite tertio, vt suprà quæstione tertia de peccatis in spiritum sanctũ, A. testimonio quarto.

21. BERNARDVS sermone trigesimo octauo ex paruis sermonibus, vt ibidèm testimonio quinto.

22. AVGVSTINVS tractatu trigesimotertio in Ioannem, vt in eadem quæstione B. testimonio vigesimosecundo. Vide etiam plura eadem de re testimonia in prædicta illa quæstione tertia.

XVII.

De perseuerantiæ munere.

Caput 19. sess. 6.

SIMILITER de perseuerantiæ munere, de quo scriptũ est: [a] *Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit*: quod quidem aliunde haberi [b] non potest, nisi ab eo qui potens est, eum qui [c] stat, statuere, vt perseueranter stet: & eum qui cadit, restituere: nemo sibi certi [d] aliquid absoluta certitudine polliceatur: tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare & reponere omnes debent. Deus enim, nisi ipsi illius gratiæ defuerint, sicut [e] cœpit opus bonum, ità perficiet, [f] operans velle & perficere. Veruntamen qui se [g] existimant stare, videant nè cadant: & [h] cum timore ac tremore salutem suam operentur in [i] laboribus, in vigilijs, in eleemosynis, in orationibus & oblationibus, in ieiunijs & castitate. Formidare enim debent, scientes quòd in [k] spem gloriæ, & nondùm in gloriam renati sunt, de pugna [l] quę supereſt cum carne, cum mundo, cum diabolo: in qua victoria esse non possunt, nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperent, dicenti: [m] *Debitores sumus non carni, vt secundùm carnem viuamus. Si enim secundùm carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.*

a Matth. 10. c 24. b

b August. de dono perseuer. c. 1. & 13. de correpț. & gratia c. 6.

c Rom. 14. a

d August homil 37. ex 50. lib. 11. de ciuit Dei, cap. 12. & lib. 20. c. 7. epist. 121. c. 2. Chrysost. hom. 11 in epist ad Philip. Ambros. in psal. 37. Bernar. serm. de duplici baptismo.

e Philip. 1. a

f Philip. 2 b

g 1. Cor. 10. Rom. 10. c August. epist. 107. de dono perseuer. cap. 8. Chrysost. lib. 2. de compunct cord

h Philip. 2. b Aug. de natu. & grat. c. 27. de dono perseuer. c. 13.

i 2. Cor. 6. a b

k Rom 5.

l Bernard. serm. 3. in vigil. Natiuit. Domini. serm. 5. in Psal. Qui habitat. meditati. c. 14. 15.

m Rom. 8. c

TESTIMONIA.

1. MATTHAEI decimo capite, 2. ET capite vicesimoquarto, vt in textu.

Perseuerantia Dei donũ, incertũ quis acceperit dũ viuit.

3. AVGVSTINVS de dono perseuerantiæ, capite primo: Asserimus donum Dei esse perseuerantiam qua vsque in finem perseueratur in Christo: finem autem dico quo vita ista finitur, in qua tantummodò periculùm est nè cadatur. Itaque vtrùm quisque hoc munus acceperit, quandiù hanc vitam ducit, incertũ est. Si enim priusquàm moriatur cadat, non perseuerâsse vtiquè dicitur, & verissimè dicitur.

4. ET capite decimotertio: Ipsos quoquè regeneratos,

neratos, alios perseuerantes vsque in finem hinc ire; alios quousquè decidant hic teneri, qui vtiquè non decidissent, si antequàm laberentur, hinc exissent: & rursùs quosdam lapsos quousquè redeant non exire de hac vita, qui vtiquè perirent, si antequàm redirent, exirent. Vndè satis dilucidè ostenditur, & inchoandi, & vsque in finem perseuerandi gratiam Dei non secùndùm merita nostra dari; sed donari secundùm ipsius secretissimam eandemq; iustissimam, beneficentissimam, sapientissimam voluntatem.

A Deo & inchoandi & perseuerandi gratia datur.

5. IDEM de correptione & gratia, capite sexto: Si dixerimus istam perseuerantiam tam laudabilem tamq; felicem sic esse hominis, vt ei non sit ex Deo: illud primitùs euacuamus, quod ait Dominus Petro, Rogaui pro te, nè deficiat fides tua. Quid enim ei rogauit, nisi perseuerantiam vsque in finem? Quæ profectò si ab homine homini esset, à Deo poscenda non esset. Deindè cùm dicit Apostolus, Oramus autem ad Deum nè quid faciatis mali; proculdubiò perseuerantiam eis orat ad Deum. Neque enim nihil mali facit qui bonum deserit, & à quo declinare non debet, inclinatur in malum, non perseuerans in bono. Illo etiam loco vbi dicit, Gratias ago Deo meo in omni memoria vestrî, semper in omni prece mea pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens, super communione vestra in Euangelio à prima die vsque nunc, confidens hoc ipsum, quoniam qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu. Quid aliud eis quàm perseuerantiam in bono vsque in finem, de Dei miseratione promittit? Itemq; vbi dicit, Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est seruus Christi Iesu, semper certans pro vobis in orationibus, vt stetis perfecti & pleni in omni voluntate Dei: quid est, vt stetis, nisi vt perseueretis? Vndè dictum est de diabolo, In veritate nõ stetit; quia fuit ibi, sed non permansit. Nam vtiq; isti in fide iam stabant. Nec aliud oramus, cùm oramus, vt qui stat, stet, nisi vt perseueret. Item Iudas Apostolus cùm dicit, Ei autem qui potens est conseruare vos sine offensione, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia: nónne apertissimè ostendit donum Dei esse, in bono perseuerare vsque in finem? Quid enim aliud donat qui conseruat sine offensione, vt constituat ante cõspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia, nisi perseuerantiam bonam? Quid est etiam quod in Apostolorum Actibus legimus, Audientes autem gentes gauisæ sunt, & exceperunt verbum Domini, & crediderunt quotquot erant ordinati in vitam æternam. Quis in æternam vitam potuit ordinari, nisi perseuerantiæ dono? Quandoquidem qui perseuauerit vsque in finem, hic saluus erit. Qua salute, nisi æterna? Cùm verò in oratione Dominica Deo patri dicimus, Sanctificetur nomen tuum: quid aliud dicimus, quàm vt nomen eius sanctificetur in nobis? Quod cùm iam per lauacrum regenerationis effectum sit, quare quotidiè à fidelibus poscitur, nisi vt in eo quod factum est in nobis, perseueretur à nobis? Nam & B. Cyprianus hoc sic intelligit: exponens quippe eandem orationem, Dicimus, inquit, sanctificetur nomen tuum: non quòd optemus Deo, vt sanctificetur orationibus nostris; sed quòd petamus à Deo vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterùm à quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit, Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum; id petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseueremus. Eccè gloriosissimus martyr hoc sentit, quod in his verbis quotidiè fideles Christi petunt, vt perseuerẽt in eo quod esse cœperunt. Nullo autem dubitante, quisquis à Domino, vt in bono perseueret, precatur; donum eius esse talem perseuerantiam confitetur.

Perseuerãtia ex Dei est munere. Lucæ 22.

2. Cor. 13.

Philip. 1.

Coloss. 4.

Ioan. 8.

Actor. 13.

Matth. 10. 24.

Matth. 6. Lucæ 11.

Leuit. 19.

6. AD Romanos decimoquarto capite: Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit. stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.

7. AVGVSTINVS homilia trigesimaquinta, ex quinquaginta: Quandiù viuimus hîc, de nobis ipsis nosipsi iudicare non possumus; nõ dico quid cras erimus, sed quid hodiè simus: quanto minùs debemus moueri iudicijs alienis, quàm de conscientia nostra quæ nobis perhibet testimonium?

Nemo de se certi quid possit statuere.

8. ET libro vndecimo de ciuitate Dei, capite duodecimo: Quis primos illos homines in paradiso negare audeat beatos fuisse ante peccatũ: quãuis de sua beatitudine quàm diuturna vel vtrùm æterna esset incertos? esset autẽ æterna nisi peccâssent: cùm hodiè nõ imprudenter beatos vocemus, quos videmus iustè ac piè cũ spe futuræ immortalitatis hanc vitã ducere sine crimine vastante conscientiã, facilè impetrantes peccatis huius infirmitatis diuinã misericordiam. Qui licèt de suæ perseuerantiæ præmio certi sint, de ipsa tamen perseuerantia sua reperiũtur incerti. Quis enim hominum se in actione profectuq; iustitiæ perseueraturum vsque in finem sciat, nisi aliqua reuelatione ab illo fiat certus, qui de hac re iusto latentiq; iudicio, non omnes instruit, sed neminem fallit.

Primi parentes ante peccatum certi non erant de sua perseuerantia.

Perseuerãtiæ præmium certum, ipsa incerta.

Nullus sine reuelatione Dei certus de sua perseuerantia.

9. ITEM libro vigesimo, capite septimo: Significâsse mihi videtur, (loquitur de illis verbis Apocalypsis 20. Et clausit & signauit super illũ, vt non seducat ampliùs gentes) quòd occultum esse voluit, qui pertineant ad partem diaboli, & qui non pertineant. Hoc quippe in seculo isto prorsùs latet: quia & qui videtur stare, vtrùm sit casurus: & qui videtur iacere, vtrùm sit resurrecturus incertum est. Et post pauca: Nouit Dominus qui sunt eius: ex his in æternam damnationem neminem ille seducit. Sic enim nouit eos Dominus, vt Deus, quem nihil latet etiam futurorum: non vt homo, qui hominem ad præsens videt, si tamen videt, cuius cor non videt: qualis autem posteà fit futurus, nec seipsum videt.

Incertũ quis casurus aut resurrecturus. 2. Tim. 2.

10. IDEM epistola cẽtesima vigesimaprima ad Probam, capite secundo: Quotusquisque talis inuenitur de cuius animo & moribus sit in hac vita certa securitas? Nam sicut sibi quisque, nemo alter alteri notus est, & tamen nec sibi quisque ità notus est, vt sit de sua crastina cõuersatione securus. Proindè quanuis ex fructibus suis multi cognoscantur, & alij quidem benè viuendo proximos lætificent, alij malè viuendo contristent, tamen propter humanorum animorum ignota & incerta, rectissimè Apostolus admonet, vt non ante tempus quicquã iudicemus, donèc veniat Dominus, & illuminet abscõdita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à Deo. In ijs igitur vitæ huius tenebris, in quibus peregrinamur à Domino, quandiù per fidem ambulamus, non per speciem, desolatam debet se Christiana anima putare, nè desistat orare: & scripturarum diuinarum sanctarumq; sermoni discat tanquàm lucernæ in obscuro loco positæ, fidei oculum intendere, donèc dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus nostris.

Securus nemo in hac vita, qualis demum futurus sit.

1. Cor. 4.

2. Cor. 5.

2. Pet. 1.

11. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in epistolam ad Philippenses: Si quo pacto pertingam, inquit, ad resurrectionem mortuorum. Quid dicit? Atquì omnes illam assequentur. Nam non quidem omnes, inquit, obdormiemus, immutabimur verò omnes: & non solùm resurrectionem omnes, sed incorruptionem consequentur: illi quidem ad honorem, illi verò ad ingressum & viaticum supplicij. Si ergò resurrectionem assequentur omnes, & nõ solùm resurrectionem, sed & incorruptionem: quomodò tanquàm præcipuum quicquam adepturus dixit, si quo pacto pertingã? Propterea, inquit, ista patior, vt aliquo pacto ad resurrectionem ex mortuis pertingam. Nisì enim mortuus fueris, nõ resurges. Quid

Philip. 3.

1. Cor. 15.

Digitized by Google

est igitur? Videtur enim magnum quid hîc innuere. Erat enim adeò magnum, vt liquidò definire non ausus sit, sed dixerit, si quo pacto. Credidi in illum & resurrectionem eius, immò & patior propter ipsum, sed nondùm possumus de resurrectione confidentes esse & securi. Quam hîc ergò resurrectionem dicit? Eam scilicet quæ ad ipsum Christum ducit. Dixi me in ipsum credidisse, & potentiam resurrectionis eius, consortemq; passionum ipsius factum, & conformatum morti eius: veruntamen post ista omnia nondùm securus sum. Quod & alibì dicit: Qui stare videtur, videat nè cadat. Et iterùm: Metuo nè cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Non quòd iam apprænderim, aut iam perfectus sim. Persequor autem, si quoquè apprænder, quatenùs & apprænsus sum à Christo Iesu. Non quòd iam apprænderim. Quid est, iam apprænderim? Brabium dicit. Si ergò qui tanta passus est, si qui persecutionem tulit, si qui mortificationē habebat, nondùm de resurrectione illa securus fuit, quid sanè nos dicemus? Quid est, si apprehendam? Resuscitationem ex mortuis, resurrectionem eius, inquit, si apprehendam: hoc est, si tanta pati potero, si potero ipsum imitari, si potero conformis ipsi fieri: Vtpotè multa passus est Christus, alapis percussus est, flagellatus est, postremò passus est. Quę quidem passus est, istud est stadium. Per omnia ista ad resurrectionem eius pertingere oportet quæuis certamina ferentes.

Securi esse nō possumus de nostra salute.

1. Cor. 10.

1. Cor 9.

Philip. 3.

12. AMBROSIVS in psalmum trigesimumseptimum: Etsi innocēs quisquis sit, securus esse non potest, cui sint aduersùs grauissimos hostes quotidiana certamina. Et ideò hæc licèt læta sit conscientia, tamen pugna lachrymabilis.

Ob incertum de licum gratuits. hostibus exitum etiā innocens securus esse nō potest.

13. BERNARDVS in sermone de duplici baptismo, & de relinquenda propria voluntate: Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Nec verò inanis est aut infirma potestas, quia nimirùm certi sumus còntinuò & nos quoniam neque mors, neque vita, neque virtutes, neque angeli, neque altitudo, neque profundum poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Sed attende quãta enumerauit Apostolus, (eius enim verba sunt) minimè tamen adijciens, nec nosipsi. Nimirùm hæc est libertas qua Christus nos liberauit, vt nulla penitùs creatura auellere nos, aut vim facere possit. Soli id deserere possumus propria voluntate, abstracti & illecti à propria concupiscentia. Præter hanc enim nihil est quod timeamus. Deniquè donèc voluntatis vsum, & facultatem deliberandi renatus quisque recipiat, à charitate Dei separari omninò non potest Securus interìm degit sub protectione & aduocatione Domini Dei sui, non est quod vereatur ex omnibus. At vbì sanè discretionis annos ingrediens redditur sibi, cæterorum vtiquè violentiam nec tunc quidem formidare necesse est: sed ab ea quę dormit in sinu caueat, propria scilicet voluntate. Erit fortè peccatum in foribus, sed appetitus eius sub eo est, tantùm ipse aperire renuat, consentire recuset.

Ioan. 1.

Rom. 8.

Nulla nos vis à charitate auellit, sola hanc voluntas deserit.

14. AD Philippenses primo capite: Gratias agò Deo meo in omni memoria vestrî. confidens hoc ipsum quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu.

15. ET capite secundo: Deus est enim qui operatur ih vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.

16. PRIORIS ad Corinthios decimo capite: Itaque qui se existimat stare, videat nè cadat.

17. AD Romanos vndecimo capite: Dicis ergò: Fracti sunt rami, vt ego inserar. Benè: propter incredulitatem fracti sunt, tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: nè fortè nec tibi parcat. Vide ergò bonitatem & seueritatem Dei; in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excidéris.

18. AVGVSTINVS epistola centesima septima ad Vitalem: Iam verò vt perseuerent in eo quod esse cœperunt, etiam pro seipsis orant fideles: vtile est quippe omnibus vel penè omnibus propter humilitatem saluberrimam, vt quales futuri sint, scire non possint. Ad hoc dicitur: Qui videtur stare, videat nè cadat: propter huius timoris vtilitatem, nè regenerati & piè viuere incipientes, tanquàm securi alta sapiamus, quidā non perseueraturi perseueraturis Dei permissione vel prouisione ac dispositione miscentur, quibus cadentibus territi cum timore & tremore gradiamur viam iustam, donèc ex hac vita, quæ tentatio est super terram, trāseamus ad aliam, vbi iam non sit elatio comprimenda, nec contra eius suggestiones tentationesque luctandum.

Vtile nos ignorare quales simus futuri.

1. Cor. 10.

Cum timore & tremore viam iustam perficere non perseuerantium casus admonet.

19. ET de dono perseuerantiæ, capite octauo: Hominibus videtur, omnes qui boni apparent fideles, perseuerantiam vsque in finem accipere debuisse. Deus autem melius esse iudicauit, miscere quosdam non perseueraturos certo numero sanctorum suorum; vt quibus non expedit in huius vitæ tentatione securitas, non possint esse securi: multos enim àpernicioſa elatione reprimit, quod ait Apostolus, Quapropter qui videtur stare, videat nè cadat. Voluntate autem sua cadit, qui cadit; & voluntate Dei stat, qui stat. Potens est enim Deus statuere illum: non ergò ipse seipsum, sed Deus. Veruntamen bonum est non altum sapere, sed timere. In cogitatione autē sua, vel cadit quisque vel stat.

Iob 7.

Securitas nobis minimè expedit.

1. Cor. 10.

Rom. 11.

20. CHRYSOSTOMVS libro secundo de compunctione cordis: Sufficit naturam peccati cogitare velocem, rapidam, subreptiuam, & ob hoc incerta esse quæ futura sunt, & valdè dubia, & tam periculosa, vt ea etiam magnus ille metuat Paulus. Hoc enim indicat, cùm dicit se timere nè fortè cùm alijs prædicārit, ipse reprobus fiat. Et iterùm cùm ait: Qui se putat stare, videat nè cadat. Sic autem & beatus Dauid beneficiorum Dei munerumq; eius memoriam recolens, compunctionem cordis quærebat, in quo dicit: Quid est homo, quòd memor es eius, aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulò minùs ab angelis, gloria & honore coronâsti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

1. Cor. 9.

1. Cor. 10.

Psal. 8.

21. AD Philippenses secundo capite: Itaque charissimi mei, (sicut semper obedistis) non vt in præsentia meî tantùm, sed multò magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini.

22. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite vigesimoseptimo: Cætera vitia tantùm in malefactis valent, sola autem superbia etiam in rectè factis cauenda est. Vndè admonentur illi, nè dona Dei suæ potestati tribuendo seseq; extollendo grauiùs pereant, quàm si nil operarentur boni, quibus dicitur; Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini: Deus enim est qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quare ergò cum timore & tremore, & non potiùs cum securitate, si Deus operatur; nisì quia propter voluntatem nostram, sine qua benè non possumus operari, citò potest subrepere animo humano, vt quod benè operatur, suum tantummodò existimet, & dicat in abundantia sua, non mouebor in æternum? Ideò qui in voluntate sua præstiterat decori eius virtutē, auertit paululùm faciem suam, vt qui hoc dixerat, fieret conturbatus: quoniam ipsis est ille tumor sanandus doloribus.

Superbia etiā rectè facta adoritur.

Philip. 2.

Securitas pernicioſa.

Timor vtilis.

Psal. 29.

23. ET de dono perseuerantiæ, capite decimotertio: In hac vita humana, quæ tentatio est super terram, qui videtur stare, videat nè cadat. Ideò quippe,

Iob 7.

Digitized by Google

Cap. 8. Non perseueraturi, perseueraturis vtiliter mixti.

quippe (ficut iam ſuprà diximus) non perſeueraturi perſeueraturis prouidentiſſima Dei voluntate miſcentur, vt eſſe diſcamus non alta ſapientes, ſed humilibus cõſentientes, & cum timore & tremore noſtram ipſorum ſalutem operemur.

24. POSTERIORIS ad Corinthios ſexto capite: Sed in omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros, in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtijs, in plagis, in carceribus, in ſeditionibus, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs, in caſtitate, in ſcientia, in longanimitate, in ſuauitate, in ſpiritu ſancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iuſtitiæ, à dextris, & à ſiniſtris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam: vt ſeductores & veraces: ſicut qui ignoti & cogniti.

25. AD Romanos quinto capite: Per quem & habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe glorię filiorum Dei.

26. BERNARDVS ſermone tertio in vigilia Natiuitatis Domini: Iam verò ſic ardens & lucens nondùm in domo ſe eſſe confidat, vbi ſine omni timore ventorum accenſum lumen ſoleat deportari, ſed meminerit ſe eſſe ſub dio, & vtraque manu ſtudeat operire quod portat, nec credat aëri, etiam ſi videat eſſe tranquillum. Repentè enim & hora qua non putauerit mutabitur, & ſi vel ad modicum manus remiſerit, lumen extinguetur. Quòd etſi etiam ardor portantis manus (vt quandoquè fieri ſolet) aduſſerit, eligat potiùs pati, quàm retrahere manus ſuas, quia in momento, in ictu oculi poterit exũfflari. Si eſſemus in domo illa non manu facta æterna in cælis, vbi nullus inimicus intrat, nullus exit amicus, nihil eſſet timendum. Nunc verò tribus maligniſſimis & validiſſimis ventis expoſiti ſumus, carni, diabolo, & mundo, qui conſcientiam illuminatam moliuntur extinguere, inſufflãtes in cordibus noſtris deſideria mala, motus illicitos, & ità te repentè turbantes, vt vix prænoſcere valeas vndè veniae, aut quò vadas. Ex quibus etſi duo ſæpiùs intermittũt, à tertio tamen nemo vnquàm ſufflandi inducias extorſit. Ideò vtriſque manibus & cordis & corporis anima eſt tegenda, nè fortè quæ iam illuminata fuerat, extinguatur, nec cedendum vel recedendum, etiam ſi grauis tentationum feruor vtriuſque hominis ſtatum vehementer afflixerit, ſed dicendũ cum ſancto: Anima mea in manibus meis ſemper. Eligamus potiùs ardere, quàm cedere. Et ſicut quod in manibus noſtris tenemus, non facilè obliuiſcimur: ſic nunquàm obliuiſcamur negocium animarum noſtrarum, & illa cura principaliter vigeat in cordibus noſtris. Cùm ergò ſic lumbi noſtri accincti fuerint, & lucernæ ardentes, cuſtodiendæ ſunt vigiliæ noctis ſupra gregem cogitationum & actionum noſtrarum: vt ſi in prima vigilia, vel ſecunda, vel tertia Dominus venerit, paratos nos inueniat.

Hoſtes quia nobis ſunt atrociſſimi, caute & cum timore illos obſeruare oportet.

Tertius noſter hoſtis nullas nobis inducias concedit.

Pſal. 118.

Mar. 14.

27. ET ſermone quinto in pſalmum, Qui habitat: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationẽ. Et quis hoc dixerit, ſcitis: & tempus ſcitis, Domini enim eſt verbum iſtud inſtante iam paſſione ſua. Et attendite quoniam ipſe quidem erat paſſurus, & non diſcipuli: nec tamen pro ſe dicebat orandum, ſed pro illis. Vndè ad Petrum: Eccè ſatanas expetiuit vos vt cribraret ſicut triticũ: ego autem rogaui pro te vt nõ deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Si tantum illos oportebat timere in paſſione Domini, quantum nobis timendum eſt, fratres, in paſſione noſtra? Vigilate proindè & orate, vt non intretis in tentationem: quoniam vndiquè circundati eſtis tentationibus. Vndè & legiſtis, quia tentatio eſt vita hominis ſuper terram. Itaque ſi tot tentationibus plena eſt vita noſtra, vt non immeritò tota ipſa tentatio debeat appellari: peruigili circunſpectione opùs eſt & oratione nè inducamur in eam. Vndè eſt & illud in oratione Dominica: Et nè nos inducas in tentationem. Et infrà: Hoc prẽmonitos vos eſſe volo, neminem ſuper terram abſque tentatione victurum, vt cui fortè tollitur aliqua, alteram ſecurus expectet: aut fortè non ſecurus, ſed pauidus magis, & ſic petat ab ea liberari, vt nunquàm ſibi in corpore mortis huius libertatẽ perfectam ſeu requiem audeat polliceri.

Luc. 22.

Iob 7.

Matth. 6.

Sine tentatione nemo mortalium viuit.

28. IDEM capite decimoquarto meditationum: Adiuua me Domine Deus meus, quoniam inimici mei animam meam circundederunt: corpus ſcilicet, mundus, & diabolus. A corpore fugere non poſſum: nec ipſum à me fugare. Circunferre illud neceſſè eſt, quoniam alligatum eſt mihi. perimere non licet, ſuſtentare cogor: & cùm illud impinguo, hoſtem meum aduersùm me nutrio. Si enim ſatìs comedero, & id robuſtum fuerit, ſanitas & fortitudo eius mihi aduerſantur. Mundus verò circuncingit & obſidet me vndiquè: & per quinque portas, videlicet per quinque corporis ſenſus, ſcilicet viſum, auditum, guſtum, odoratum, & tactum, ſagittis ſuis me vulnerat, & mors intrat per feneſtras meas in animam meam. Reſpicit oculus, & mentis ſenſum auertit. Audit auris, & intentionẽ cordis inflectit. Odoratus cogitationem impedit. Os loquitur, & fallit. Per tactum ardor libidinis pro aliqua parua occaſione excitatur, & niſi ilicò reſpuatur, ſubitò totũ corpus occupat, vrit, & incendit. Primò carnem cogitatione modicũ titillat: deindè delectatione turpi mentem maculat, & ad extremum per conſenſum prauitatis ſibi mentem ſubiugat. Porrò diabolus quem videre non poſſum, & ideò minùs ab eo mihi cauere, tetendit arcum ſuum, & in eo parauit ſagittas ſuas vt vulneret me repentè. narrauit vt abſconderet laqueos ſuos, & dixit: Quis videbit eos? laqueum poſuit in auro & argento, & in omnibus quibus abutimur, cùm illis malè delectamur & illaqueamur. Nec ſolùm laqueum poſuit, ſed & viſcum. Viſcus eſt amor poſſeſſionis, affectus cognationis, cupiditas honoris, & carnis voluptas: quibus anima inuiſcatur & irretitur, nè pennis contemplationis per plateas ſuperne Sion volare poſſit. Sagittæ diaboli ſunt ira, inuidia, luxuria, & cætera quibus anima vulneratur. Et quis eſt ille qui iacula eius ignea extinguere poſſit? Proh dolor, his telis ſuperatur ſæpè anima fidelis. Heu mihi quia vndiquè bella mihi video: vndiquè tela volant: vndiquè tentamenta, vndiquè pericula. Quocunquè me vertam, nulla ſecuritas eſt. Et quæ mulcẽt, & quæ triſtant vel moleſtant, omnia timeo: eſuries & refectio, ſomnus & vigiliæ, labor & quies pugnant cõtra me. Non minùs ſuſpectus eſt mihi iocus quàm ira: multos ſiquidem iocando ſcandalizaui. Nec minùs proſpera vereor quàm aduerſa. Proſpera nanque ſuauitate ſua incautum me faciunt, & decipiunt: aduerſa verò quia aliquid amaritudinis habent, velut potiones amaræ me ſuſpectum & timidum faciunt.

Hoſtes noſtri

Corpus.

Mundus.

Hier. 5.

Diabolus teſtius inimicus

Pſal. 7.

Pſal. 63.

Diaboli laquei.

Viſcus.

Sagittæ.

29. CAPITE item decimoquinto: Caro mea de luto eſt, & ideò lutoſas & voluptuoſas cogitationes ab illa habeo: vanas & curioſas à mundo: à diabolo malas & malitioſas. Iſti tres inimici me impugnant & perſequuntur, nunc quidem apertè, nunc verò occultè: ſemper autẽ malitioſè. Diabolus nanq; plùs cõfidit in adiutorio carnis: quoniam magis nocet domeſticus hoſtis. Illa verò ad ſubuerſionem meã cum illo fœdus inijt, vtpotè de peccato nata, & in peccato nutrita, vitijs corrupta ab ipſa origine: ſed multo ampliùs vitiata praua conſuetudine. Hinc eſt quòd tã acriter concupiſcit aduersùs ſpiritum: quòd aſſiduè murmurat, & impatiẽs eſt diſciplinæ: quòd illicita ſuggerit, nec rationi obtẽperat, nec inhibetur vllo timore. Huic accedit, hanc adiuuat, hac vtitur tortuoſus ille ſerpens

cuiuſmodi in nobis cogitationes excitent.

Domeſticus noſter hoſtis nocẽtiſſimus, cum quo contra nos fœdus facit diabolus.

Digitized by Google

ſerpens hoſtis humani generis, cui nullum aliud eſt deſiderium, nullum negocium, nullum ſtudium, niſi perdere animas noſtras. Hic eſt qui iugiter malum machinatur, argutè loquitur, artificioſè ſuggerit, callidè decipit. Illicitos motus inſufflat, & venenatas cogitationes inflammat, mouet bella, nutrit odia, incitat gulam, mouet libidinem, deſideria carnis inſtigat, & peccati occaſiones parat, & mille nocendi artibus corda hominum pulſare non ceſſat. Hinc eſt quòd baculo noſtro nos cædit, & manus noſtras proprio cingulo ligat: vt caro quę data eſt nobis in adiutorium, fiat nobis in ruinam & ſcandalum. Grauis lucta, & graue periculum eſt aduersùs domeſticũ hoſtem pugnare, maximè cùm nos aduenæ ſimus, & ille ciuis. Ille ſuam inhabitat regionem, nos exules ſumus & peregrini. Magnum quoquè diſcrimen eſt aduersùs diabolicę fraudis aſtutiam tam crebros, immò continuos ſuſtinere conflictus: quem aſtutum fecit tam natura ſubtilis, quàm longa exercitatio malitiæ huius.

Periculoſum bellum, quod cũ domeſtico noſtro hoſte inceſſãter gerẽdum eſt.

30. AD Romanos octauo capite, vt in textu.

XVIII.

De lapſis & eorum reparatione.

Caput 15. ſeſſ. 6.

QVI verò ab accepta iuſtificationis gratia per peccatũ exciderunt, rursùs iuſtificari[a] poterunt: cùm excitante Deo, per pœnitentiæ Sacramentum merito Chriſti, amiſſam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iuſtificationis modus eſt lapſi reparatio: quam ſecundam poſt naufragium deperditæ gratiæ tabulam, ſancti Patres[b] aptè nuncupârunt. Etenim pro ijs qui poſt Baptiſmum in peccata labũtur, Chriſtus Ieſus Sacramentum inſtituit Pœnitentiæ, cùm dixit: [c]*Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Vndè dicendum eſt, Chriſtiani hominis pœnitentiam poſt lapſum, multo aliam eſſe à Baptiſmali: eaque contineri non modò ceſſationem à peccatis, & eorum deteſtationem, aut[d] cor contritum & humiliatum: verumetiam eorundem ſacramentalem [e] confeſſionem ſaltem in voto, & ſuo tempore faciendam, & ſacerdotalem abſolutionem, itemque ſatisfactionem [f] per ieiunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia: non quidem pro pœna æterna, quæ vel ſacramento, vel ſacramenti voto vnà cum culpa remittitur: ſed pro pœna temporali, quæ, vt[g] ſacræ literæ docent, non tota ſemper, vt in Baptiſmo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei quam acceperũt, ingrati, [h] Spiritum ſanctum cõtriſtauerunt, & [i] templum Dei violare non ſunt veriti. De qua pœnitentia ſcriptum eſt: [k]*Memor eſto vndè excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac.* Et iterùm: [l]*Quæ ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur.* Et rursùs: [m]*Pœnitentiam agite.* Et, [n]*Facite fructus dignos pœnitentiæ.*

a Auguſt. hom. 50. ex 50. c. 5. Vide quæſt. 1. de ſacram. Pœniten. & quæſt. 2. A.

b Vide de ſacramẽto Pœniten. quæſt. 2. B.

c Ioan. 20. c Ibid. quæſt. 1. de ſacramento Pœnit. B.

d Pſal. 50. d Ibid. quæſt. 3. & 4.

e Vide quæſt. 5. & 6. ibidẽ.

f quæſt 7. & 8. de Pœniten. ſacramento.

g Num. 12. d 2. Reg. 12. c 24. b Vide prædictã quæſt. 7. B.

h Epheſ. 4 g

i 1. Corinth 3. d

k Apocal. 2. b

l 2. Corinth. 7. c

m Matth 4. c

n Luc. 3. c

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquageſima, capite quinto: Si iam de ſanitate deſperans addis peccata peccatis, ſicut ſcriptum eſt: Peccator cùm venerit in profundum malorum contemnet: noli contemnere, noli deſperare, clama etiam de profundo ad Dominum, & dic ei: De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam. Fiant aures tuæ intendentes in vocem obſecrationis meæ. Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Quoniam apud te propitiatio eſt. De tali profundo Niniuitæ clamauerunt, & hanc propitiationem inuenerunt: faciliusq; eſt euacuata comminatio Prophetæ, quàm humiliatio pœnitentię. Hic fortaſsè dicis, Sed ego iam baptizatus ſum in Chriſto, à quo omnia mihi peccata pręterita dimiſſa ſunt: vilis factus ſum nimìs iterans vias meas, & canis horribilis oculis Dei, conuerſus ad vomitum ſuum. Quò abibo à ſpiritu eius, & à facie eius quò fugiam? Quò, frater, niſi ad eius miſericordiam pœnitendo, cuius poteſtatem peccando contempſeras? Nemo enim rectè fugit ab illo, niſi ad illum, ab eius ſeueritate ad eius bonitatem. Quis enim locus te excipiet fugientem, vbi eius præſentia te non inueniat? Si aſcenderis in cælum, ibi eſt: ſi deſcenderis ad infernum, adeſt. Recipe ergò pennas tuas in directum, & habita in ſpe in extremo huius ſeculi: etenim illuc manus ſua deducet te, & perducet te dextera ſua. Quicquid enim feceris, quæcunque peccaueris; adhuc in hac vita es, vndè te Deus omninò ſi ſanare nollet, auferret: Cur ergò ignoras, quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Qui enim clamando non tibi perſuaſit, vt nõ recederes; parcendo clamat vt redeas.

Prouer 18. Pſal. 129. Prouer. 26. Pſal. 138. Peccatori ad Dei miſericordiã confugiendum. Rom. 2.

Lapſis poſt baptiſmum, per ſacramentum pœnitentiæ, gratiã iuſtificationis poſſe reſtitui, multis alijs teſtimonijs confirmatum eſt, quæſtione prima de ſacramento Pœnitentiæ, & quæſtione ſecunda, A.

A quibus Patribus vocetur Pœnitentia ſecunda poſt naufragium deperditæ gratiæ tabula, vide eadem quæſtione ſecunda, B.

2. IOANNIS vigeſimo capite, vt in textu. quẽ Scripturæ locum quo pacto Patres intellexerint, videre potes quæſtione prima de ſacramento Pœnitentiæ, B.

3. PSALMO quinquageſimó: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.

Contritionem ad hanc lapſorum reſtaurationem neceſſariam eſſe, probatum eſt quæſtione tertia &

Digitized by Google

tia & quarta de sacramento Pœnitentię. De Cõfessione verò agitur quæstione quinta & sexta: sicut & de Satisfactione, quæstione septima & octaua.

4. NVMERORVM duodecimo capite. vide suprà quæstione septima de sacramento Pœnitentiæ, B. testimonio secundo.

5. SECVNDI Regum duodecimo capite. ibidèm testimonio sexto.

6. ET capite vigesimoquarto: eodem in loco, testimonio decimo. Plures etiam hac de re & sacræ scripturæ, & Patrum inuenies sententias, prædicta, quæstione septima, B.

7. AD Ephesios quarto capite: Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.

8. PRIORIS ad Corinthios tertio capite: Nescitis quia templum Dei estis: & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est: quod estis vos.

9. APOCALYPSIS secundo capite: Sed habeo aduersùm te pauca, quòd charitatem tuã primam reliquisti. Memor esto itaque vndè excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. sin autem: venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

10. POSTERIORIS ad Corinthios septimo capite: Quæ enim secundùm Deũ tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

11. MATTHAEI quarto capitè: Tunc reliquit eum diabolus: & eccè, Angeli accesserunt, & ministrabant ei.

12. LVCAE tertio capite, vt in textu.

XIX.

Quolibet mortali peccato amitti gratiam, sed non fidem.

Caput 15. sect. 6

ADVERSVS etiam hominum quorundam callida ingenia, qui per [a] dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium, asserendum est non modò infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur: sed etiam quocunque [b] alio mortali peccato, quanuis non [c] amittatur fides, acceptam iustificationis gratiam amitti: diuinæ legis doctrinam defendendo, quæ à regno Dei non solùm infideles excludit, sed & fideles quoquè [d] fornicarios, adulteros, molles, masculorum cõcubitores, fures, auaros, ebriosos, maledicos, rapaces, cæterosque omnes, qui lethalia committunt peccata: à quibus cum diuinæ gratiæ adiumento abstinere possunt, & pro quibus à Christi gratia separantur.

a Rom. 16. c

b Iaco. 2. b Basil. lib. 1. de baptis. par. 2. & lib. 2. c. 9. c Matth. 7. c d 25. a Lucæ 12. f Ioan. 12. g 1. Cor. 13. a Iaco. 2. c d August. lib. 15. de Trinita. c. 18. tract. 10. in epist. Ioan. Fulgen. de incar. & gratia Christi, c. 26. d 1. Cor. 6. b Galat. 5. c d Ephes. 5. b Apocal. 21. c

TESTIMONIA.

1. AD Romanos decimosexto capite: Rogo autẽ vos fratres, vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciũt, & declinate ab illis. Huiuscemodi enim Christo Domino nostro nõ seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.

2. IACOBI secundo capite: Quicunque autem totam legem seruauerit, offendat autem in vno: factus est omnium reus.

3. BASILIVS libro primo de Baptismo, parte secunda: Modica quædam ex illis quæ de regno cælorum sunt dicta, adijciam, nè quouis pacto in acquirendo illo deficiamus. In vitæ nanque negocio paululum non est quod paululùm abest, ac ferè dicitur, vt quidam nostrorum sapientum admonuit. Et hoc ex ipsis rebus potissimùm liquet, immò & ex absoluta illa sacrorum & ad oblationem destinatorum animalium integritate satis habet fidei quod dico, in quibus vbi modica quædam reperiebatur macula vel mutilatio, non integri alicuius membri, sed partis tantùm ipsius, quemadmodùm scriptum est, mutilatio auriculæ, siue homo erat, ad sacerdotium ineptus iudicabatur, siue animal, reprobum habebatur ad sacrificium, cùm Apostolus dixerit, Hæc quidem illis in figura contigerunt, scripta verò sunt ad nostram admonitionem, in quos fines seculorum venerunt: & Dominus apertè declarauerit, quæ à nobis exigãtur iustitiæ præstantia, vbi dixit, templo maius aliquid est hic, & abundantiùs nos animæ curam habere debere ostenderit, dicens, Cui multum concreditum est, ab illo & multum repetent. Et infrà: De quibus vna est sententia, liquet quòd idem sit & periculi omnibus, si vnum aliquid ex ipsis defuerit. Si nanque Dominus dicit, Iota vnum, aut apex vnus haudquaquàm præteribit à lege, donèc omnia fiant, quanto magis ab Euangelio, dicente Domino ipso, Cælum ac terra transibit, sermones verò mei nequaquàm transibunt. Vndè Iacobus Apostolus confidenter denunciauit dicens: Quisquis fecerit totam legem, offendat autem in vno, erit omnium reus. Hoc autem ex eo didicit, quòd post beatitudines Dominus testimonijs ac promissionibus Petrò propter homines datis, cõminatus est dicens, Nisi lauero te, non habebis partem mecum. Paulus verò Apostolus afflictiones illas Christi quæ adhuc deerant, pro corpore ipsius, quod est Ecclesia, adimplens, & in Christo loquens contestatur, quænam illa sint, quorum potissimùm gratia quis regno cælorum non potiatur, & mortis condemnationi subijciatur, aliquando quidem definitè dicens, quòd qui talia faciũt, digni sint morte. Quare verò non dixit, qui ista faciunt, sed, qui talia faciunt regnum cælorum non possidebunt? Et iterùm generaliùs, quoniam iniusti regnum Dei non possidebunt. Et alibi similiter. Ipse verò Dominus noster Iesus Christus in Euangelio Lucæ ità definiuit dicens, Nemo manu ad aratrum posita, & retrò posteà auersus, aptus est ad regnum Dei. Est autem hìc necessariò obseruandum, quòd non de multis peccatis, sed de vno est horrendum adeò & ineuitabile iudicium, idq; ex concessis ac licitis, & si moram duntaxàt, eámque modicam obedientiæ illi quis, quę absque vllo prætextu, velocissimè & sine suspensione Domino præstanda est, iniecerit.

1. Cor. 10.

Matth. 12.

Lucæ 12.

Matth. 5.

Lucæ 21.

4. ITEM libro secundo de Baptismo, capite nono: Iniquus quidem est quisquis legem non integram seruauerit, aut etiam, qui vnum illius mandatum transgressus fuerit. In modicæ hanque particulæ defectu, totum periclitatur. Quod enim propè factum est, nondùm factum est. Nam quemadmodùm qui propè mortuus est, non est mortuus, sed adhuc viuit: & qui propè vixisset, non viuit, sed mortuus est: & qui ferè ingressus est, non est ingressus, vtpotè quinque illę virgines:

In modicæ particulæ defectu totum periclitatur.

Matth. 25.

Digitized by Google

nes: ità & qui propè seruauit legem, non seruauit legem, sed est iniquus ac transgressor legis. Quapropter & necessarium est de iniquis, etiamsi germani ac synceri videantur, Apostolo credere dicenti, aliquando quidem, Si quis frater nominatus, aut fornicator fuerit, aut auarus, aut vinolentus, aut conuiciator, aut raptor, cum huiusmodi ne cibum quidem sumite: (obiter autē hîc notandum est, quòd non eum tantùm, qui in his omnibus culpabilis est, à communi Christianorū conuictu abarcet, sed & eum, qui vel in vno tantùm istorū reprehensibilis est, cùm non dicit, cum isto, sed, cum huiusmodi) aliquando verò, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, affectionem, concupiscentiam prauam, & auaritiam, quæ est idolorum seruitus, propter quæ venit ira Dei (& generaliùs adiungens) super filios, inquit, immorigeros: nè sitis ergò consortes ipsorum.

1. Cor. 5.

Coloss 3.

5. MATTHAEI septimo capite: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Quia nunquàm noui vos: discedite à me qui operamini iniquitatem. Et post pauca: Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto qui ædificauit domum suam super arenam: & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

6. ET capite vigesimoquinto: Tunc simile erit regnum cælorum decem virginibus: quæ accipientes lampades suas exierunt obuiàm sponso & sponsæ. Quinque autem ex eis erant fatuę, & quinque prudentes. sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum. Et paucis interiectis: Nouissimè verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes, Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondens ait, Amen dico vobis, nescio vos. Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

7. LVCAE duodecimo capite: Ille autem seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundùm voluntatem eius, plagis vapulabit multis.

8. IOANNIS duodecimo capite: Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, vt è synagoga non eijcerentur. dilexerunt enim gloriā hominum magis, quàm gloriam Dei.

9. PRIORIS ad Corinthios decimotertio capite: Si linguis hominum loquar & angelorū, charitatem autem non habeam: factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniēs. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem sciētiam, & si habuero omnem fidem ità vt montes transferam, charitatem autem non habuero: nihil sum.

10. IACOBI secūdo capite: Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere: opera autem non habeat? Nunquìd poterit fides saluare eum? Et paulò pòst: Tu credis quoniam vnus est Deus. Benè facis: & dæmones credunt, & contremiscūt. Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est?

11. AVGVSTINVS libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Ipsam fidem non facit vtilem nisi charitas: fine charitate &c. vt suprà capite tertio de Charitate quæstione prima, testimonio decimoquarto.

12. ET tractatu decimo in primam epistolam Ioannis: Multi dicunt, Credo: sed fides sine operibus non saluat. Opus autem fidei ipsa dilectio est, dicente Paulo Apostolo, Et fides quæper dilectionem operatur. Et post pauca: Hoc est credere, quòd Iesus Christus est, quomodò credunt Christiani, qui non solùm nomine Christiani sunt, sed factis & vita: non quomodò credunt dæmones. Nam & dęmones credunt & contremiscunt: sicut dicit scriptura. Quid potuerunt plus credere dæmones, quàm vt dicerent, Scimus qui is, filius Dei? Quod dixerunt dæmones, hoc dixit & Petrus, cùm Dominus quæreret, quis esset, quem illum dicerent homines. Et infrà: Aliud est ergò confiteri Christū, vt teneas Christum: aliud confiteri Christum, vt repellas à te Christum. Ergò videtis, quia quomodò hîc dicit, Qui credit, propria quædam fides est; non quomodò cum multis. Itaque fratres, nemo hæreticorum dicat vobis, Et nos credimus. Ideò enim de dæmonibus exemplum proposui, nè gaudeatis ad verba credentium, sed exploretis facta viuentium. Videamus ergò quid est credere in Christum; quid credere, quia Iesus ipse est Christus. Sequitur, Omnis qui credit quòd Iesus sit Christus, ex Deo natus est. Sed quid est credere illud? Et omnis qui diligit genitorem, diligit eum qui genitus est ab ipso. Statim fidei cōiunxit dilectionem; quia sine dilectione fides inanis est. Cum dilectione fides Christiani, sine dilectione fides dæmonis. Qui autem non credunt, peiores sunt quàm dæmones, & tardiores quàm dæmones. Nescio quis non vult credere in Christum: adhuc nec dæmones imitatur. Iam credit aliquis in Christum; sed odit Christum. Habet confessionem fidei in timore pœnæ, non in amore coronæ. Nam & illi qui puniri timebant, quid dicebant? Quid nobis & tibi fili Dei? Venisti ante tempus perdere nos? Adde huic fidei dilectionem, vt fiat fides qualem dicit Apostolus Paulus, Fides quæ per dilectionem operatur. Inuenisti Christianum, inuenisti ciuem Hierusalem, inuenisti ciuem Angelorum, inuenisti in via suspirantem peregrinum, adiunge te illi, comes tuus est, curre cum illo, si tamen & tu hoc es.

Credunt quidam sine charitate.

Gal. 5.

Iaco. 2.

Matth. 16.

1. Ioan. 5.

Fides cum dilectione Christiani, sine hac, dęmonis est.

Credunt quidam in Christum & oderunt eum.

Marci 1.

Gal. 5.

13. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite vicesimosexto: Fieri potest, vt quisquam Deum esse credat, qui Deum non diligit: vt autem quisquam Deum diligat, qui in Deum non credit, fieri nullatenùs potest: quia potest vnusquisque credere aliquid esse quod non diligit, diligere verò nemo potest quod esse non credit. Apostolus autem dicit: Sine charitate fidem cæteraq; bona opera cuiquam prodesse non posse, dicit enim: Si habuero omnem fidem ità vt montes trāsferam, & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.

Fides sine charitate esse potest, nō cōtrà.

1. Cor. 13.

14. PRIORIS ad Corinthios sexto capite: Sed vos iniuriam facitis & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

15. AD Galatas quinto capite: Quòd si spiritu ducimini: non estis sub lege. Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia. quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agūt, regnum Dei non consequentur.

16. AD

Digitized by Google

16. AD Ephesios quinto capite: Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis. propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergò effici participes eorum.

17. APOCALYPSIS vigesimoprimo capite: Timidis autē & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

XX.

De fructu iustificationis, hoc est, de merito bonorum operum, deque ipsius meriti ratione.

Caput 16. sess. 6.

A. HAC igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiam perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba: [a] *Abundate in omni opere bono, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.* [b] *Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius.* Et, [c] *Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.* Atque ideò benè operantibus vsque in finem, & in Deo sperantibus, proponenda est vita æterna, & tanquàm gratia filijs Dei per CHRISTVM IESVM misericorditer promissa, & tanquàm merces [d] ex ipsius Dei promissione, bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda. Hæc est enim illa corona iustitiæ, quam post suum certamen & cursum repositam sibi esse aiebat [e] Apostolus, à iusto iudice sibi reddendam: non solùm autem sibi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cùm enim ille ipse CHRISTVS IESVS tanquàm caput in membra, & tanquàm vitis in palmites, in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat: quæ virtus bona eorum [f] opera semper antecedit, comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent: nihil ipsis iustificatis ampliùs deesse credendum est, quo minùs plenè illis quidem operibus quæ [g] in Deo sunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ statu satisfecisse [h], & vitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam, verè promeruisse censeantur, cùm CHRISTVS Saluator noster dicat: [i] *Si quis biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Ità neque propria nostra iustitia, tanquàm ex nobis propria, statuitur, neque ignoratur aut repudiatur iustitia Dei. Quæ enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iustificamur, illa eadem Dei est, quia à Deo nobis infunditur per CHRISTI meritum.

B. Neque verò illud omittendum est, quòd licèt bonis operibus in sacris literis vsque adeò tribuatur, vt etiam qui [k] vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat CHRISTVS eum non esse sua mercede cariturum: & Apostolus [l] testetur, id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operari in nobis: absit tamen vt Christianus homo in seipso [m] vel confidat, vel glorietur, & non in Domino: cuius tanta est erga omnes homines bonitas, vt eorum velit esse merita [o], quæ sunt ipsius dona. Et quia [p] in multis offendimus omnes, vnusquisque sicut misericordiam & bonitatem, ità seueritatem & iudicium ante oculos habere debet: neque seipsum aliquis, etiamsi [q] nihil sibi conscius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda & iudicanda est, sed Dei: [r] qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia

a 1.Cor.15.g
b Heb.6.b
c Heb.10.g
d August. de gratia & libero arbit. cap.8. 9. Epist. 105. & 52. lib.1.cont.aduersa.leg. & proph.cap.16. de morib. Ecclesię cathol.ca. 25.de correp.& gratia, cap. 13. tractat.de Epicur.& Stoicis.c.3. Cyprian.de oper. & eleemosy. Epist. 56.60. Chrysost.homil.42.in Genes.homil.43.in 1. ad Corinth. Gregor.homil.17.in Euangel.
e 2.Tim. 4.b August. homil.14.ex 50.cap. 2. in psal. 83. tract.3.in Ioannē. Theophyl. & Oecumen.in cap. 4.epist.2.ad Timoth.
f Concil. 2. Arauf. can. 18. August.de correp.& gratia cap.13. de gratia & libero arbit.cap.6.ser. 15.de verb. Apost cap. 2. Fulgent.lib. 1.ad Moni.cap.11.12.
g Ioan 3 c
g August.sent.313.Prosper.
i Ioan.4.b
k Matth.10.d
l 2.Cor.4.d
m Aug.de prędest. sanct. cap.5. de gratia & lib.arb. cap.6.
n 1.Cor 1.d 2. Cor.10.d
o Cęlest. I. epist.1.can.11. August. in enchir.cap.107. epist.105.de gratia & libero arbit.c.6. Gennda.lib. de Eccles.dogmat.c.32.
p Iaco.3.a
q 1.Cor.4.a
r Ibidèm.

f Matth.16.d Rom.2.a Psal.61.b

filia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui, vt scriptum est, f *reddet vnicuique secundùm opera sua.*

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto capite, vt in textu.

2. AD Hebræos sexto capite: Non enim iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrâstis sanctis, & ministratis.

3. ET capite decimo, vt in textu.

Vita æterna bonis operibus redditur. Matth.16. Rom.2. Apoc.22. Rom.4.

4. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite octauo: Si vita æterna bonis operibus redditur, sicut apertissimè dicit scriptura; Quoniam Deus reddet vnicuique secundùm opera eius: quomodò gratia est vita æterna, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, ipso Apostolo dicente; Ei qui operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm meritum. Et infrà: Ista quæstio nullo modo mihi videtur posse dissolui, nisi intelligamus & ipsa bona opera nostra, quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere; propter illud quod ait Dominus Iesus: Sine me nihil potestis facere. Et in fine: Itaque, fratres charissimi, si vita bona nostra nihil aliud est quàm Dei gratia; sine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodò gratia est, hæc autem quæ illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquàm merces pro iustitia, vt verum sit, quoniam verum est, quia reddet vnicuique Deus secundùm opera eius.

Bona etiam opera nostra ad Dei gratiã referenda. Ioan.15.

Vita æterna præmium & merces bonæ vitæ redditur.

Apoc.22.

Psal.102. Corona redditur bonis operibus. Philip.2.

5. ET capite nono: Qui coronat te in miseratione & misericordia. Nunquid non corona bonis operibus redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictum est: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate, ideò dixit psalmus, Coronat te in miseratione & misericordia; quia eius miseratione bona operamur, quibus corona redditur.

6. ITEM epistola centesima quinta ad Sixtum Presbyterum: Sicut ab initio fidei misericordiam consequuti sumus, &c. vt suprà de bonis operibus, quæstione secunda, E. testimonio decimosexto. Pergens deindè in tractatione loci ad Rom. 6. Stipendium peccati mors, quærit cur non adiecerit Apostolus, Stipendium autem iustitiæ vita æterna. Aut, inquit, si nollet dicere iustitiæ, diceret fidei: quoniam iustus ex fide viuit. Vndè etiam & merces appellatur plurimis sanctarum scripturarum locis: nusquàm porrò dicta est merces iustitia vel fides, quia iustitiæ vel fidei redditur merces. Quod est autem merces operanti, hoc militanti stipendium. Sed beatus Apostolus aduersùs elationem quæ vsqueadeò magnis tentat irrepere, vt & sibi propter ipsam dicat datum angelum Sathanæ, à quo colaphizaretur, nè verticem præsumptionis erigeret. Aduersùs hanc ergò elationis pestem vigilantissimè militans, Stipendium, inquit, peccati mors. Rectè stipendium, quia debetur, quia dignè retribuitur, quia meritò redditur. Deindè nè iustitia de humano se extolleret bono merito, sicut humanum meritum malum non dubitatur esse peccatum, non à contrario retulit, dicens, Stipendium iustitiæ vita æterna; sed gratia, inquit, Dei vita æterna. Et hæc nè præter mediatorem aliqua alia via quæreretur, adiecit; In Christo Iesu Domino nostro.

Abac.2.

Iustitiæ redditur merces.

2.Cor.12.

Vita æterna est bonę vitæ præmium & merces.

7. EPISTOLA item quinquagesimasecunda ad Macedonium: His virtutibus (quatuor scilicet, prudentiæ, fortitudini, temperantiæ, & iustitiæ) diuinitùs impartitis, & bona vita nunc agitur, & postèà præmium eius, quæ nisi æterna esse non potest, beata vita persoluitur. Hîc enim sunt eædem virtutes in actu, ibi in effectu: hîc in opere, ibi in mercede: hîc in officio, ibi in fine.

Æternã mẽritũ comparatur ex piè data eleemosyna.

8. IDEM libro primo contra aduersarium legis & Prophetarum, capite decimosexto: Perparuum est quod in eleemosynis datur: sed cùm piè datur, æternum indè meritum comparatur.

9. LIBRO item de moribus Ecclesiæ catholicę, capite vigesimoquinto: Diligamus Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, quicunque ad vitam æternam peruenire proposuimus. Vita enim æterna est totum præmium, cuius promissione gaudemus: nec præmium potest præcedere merita, & priùs homini dari, quàm dignus est. Quid enim hoc iniustius, & quid iustius Deo? Non ergò debemus poscere præmium antequàm mereamur accipere.

Vita æterna præmiũ, quod datur post meritum.

10. ET libro de correptione & gratia, capite decimotertio: Etiam ibi Dei misericordia necessaria est, qua fit beatus, cui non imputauit Dominus peccatum: sed tunc pro bonorum operum meritis iusto iudicio etiam ipsa misericordia tribuetur. Cùm enim dicitur, Iudicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiam; manifestatur in his in quibus inueniuntur bona opera misericordiæ, iudicium cum misericordia fieri; ac per hoc etiam ipsam misericordiam meritis bonorum operum reddi. Non sic est hunc, quando non solùm nullis bonis, sed etiam multis malis operibus præcedentibus, misericordia eius præuenit hominem, vt liberetur à malis, & quæ fecit, & quæ facturus fuerat, nisi Dei gratia regeneraretur; & quæ passurus fuerat in æternum, nisi erueretur à potestate tenebrarum, & transferretur in regnum filij charitatis Dei. Veruntamen quia & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur; sine vlla dubitatione confitendum est, ideò gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quę gratia contulit homini. Rectè quippe ipsa intelligitur, quę in Euangelio legitur, Gratia pro gratia, id est, pro his meritis quæ contulit gratia.

Psal.31. Pro meritis bonorũ operum iusto iudicio misericordia tribuitur. Iaco.2.

Vita æterna gratia, & bonis operibus tamen vt debitum redditur.

Ioan.1.

11. ITEM tractatu de Epicureis & Stoicis capite tertio: Beata vita merces bonorum est, bonitas opus est, beatitudo merces est. Deus opus iubet, mercedem proponit. Dicit, hoc fac, & hoc accipies.

Beatitudo merces bonorum operum.

12. CYPRIANVS de opere & eleemosynis: Quæ illa erit fratres charissimi, operantium gloria, quàm grandis & summa lætitia: cùm populum suum Dominus cœperit recensere: & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare: offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit: æternitatem nobis immortalitatémque largiri, ad quam nos sanguinis sui viuificatione reparauit: reduces ad paradisum denuò facere, regna cælorum fide & veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris: hęc intelligantur plena fide: hæc corde toto diligantur: hæc indefinentium operum magnanimitate redimantur. Præclara & diuina res, fratres charissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis: sine periculo persecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximum, infirmis necessarium, fortibus glorioſum, quo Chri-

Operibus & meritis nostris præmia promissa tribuet Deus.

Salutaris operationis præconia.

Operatio bona Dei munus.

Digitized by Google

Christianus adiutus perfert gratiam spiritalem, promeretur Christum iudicem, Deum computat debitorem. Ad hanc operum salutarium palmam libenter ac promptè certemus: omnes in agone iustitiæ Deo & Christo spectante curramus: & qui seculo & mundo maiores esse iam cœpimus, cursum nostrum nulla seculi, & mundi cupiditate tardemus. Si expeditos, si celeres, si in hoc operis agone currentes, dies nos vel reditionis, vel persecutionis inuenerit: nusquàm Dominus meritis nostris ad præmium deerit: in pace vincentibus coronam candidam pro operibus dabit, in persecutione purpuream pro passione gemmabit.

Corona in pace vincẽtibus candida, in persecutione purpurea.

Lib. 4. epist. 6

13. IDEM epistola quinquagesimasexta ad Thibaritanos: Armemus dexteram gladio spiritali, vt sacrificia funesta fortiter respuat, & eucharistię memor, quæ Domini corpus accepit, ipsum complectatur, posteà à Domino sumptura præmium cælestium coronarum. O dies ille qualis & quantus aduenier fratres dilectissimi, cùm cœperit populum suum Dominus recensere, & diuinæ cognitionis examine singulorum merita recognoscere, mittere in gehennam nocentes, & persecutores nostros flammæ pœnalis perpetuo ardore damnare, nobis verò mercedem fidei & deuotionis exoluere. Quæ erit gloria, & quanta lætitia, admitti, vt Deum videas: honorari, vt cum Christo Domino Deo tuo salutis ac lucis æternæ gaudium capias? Et infrà: Hæc fratres dilectissimi hæreant cordibus vestris. hæc sit armorum vestrorum præparatio, hæc diurna ac nocturna meditatio, ante oculos habere, & cogitatione semper ac sensibus voluere iniquorum supplicia, & præmia ac merita iustorum: quid negantibus Dominus commineur ad pœnam, quid contrà confitentibus promittat ad gloriam. Si hæc cogitantibus ac meditantibus nobis superuenerit persecutionis dies, miles Christi, præceptis eius & monitis eruditus, non expauescit ad pugnam, sed paratus est ad coronam.

Merces fidei & deuotionis

Lib. 5. epist. 8. Matth. 25.

14. ET epistola sexagesima ad Episcopos Numidas: Cùm Dominus in Euangelio suo dicat, Infirmus fui, & visitâstis me: quanto nunc quoquè cum maiore operis nostri mercede dicturus est: Captiuus fui, & redemistis me? Et cùm denuò dicat, In carcere fui, & veniistis ad me: quanto plus est, cùm cœperit dicere, In carcere captiuitatis fui, & clausus, & vinctus apud Barbaros iacui: & de carcere illo seruitutis liberâstis me, cùm iudicij dies venerit præmium de Domino recepturi?

15. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimasecunda in Genesim: Si voluerimus superna frui gratia, imitemur patriarcham, (Abraham) & nè cunctemur ad obeundam virtutem: sed quotidiè ità eam exerceamus, vt oculum illum qui sopiri nescit, conciliemus nobis ad mercedem tribuendam. Etenim qui scit arcana mentis nostræ, cùm viderit sanam mentem nostram, & nos conari & eniti ad virtutis agones, statìm & nutu suo nos adiuuat, simul & labores nostros alleuians, & infirmitatem nostræ naturæ confirmans, vberésque retributiones suppeditans. Sanè in Olympicis certaminibus neutiquàm quis tale quid inueniet: sed subsistit adornator & magister, fitq; spectator tantùm certantium vt cæteri, neque in vlla re potest adiuuare, sed expectat vt fiat victoria. Dominus autem noster non sic, sed simul nobiscum certat, & manum porrigit, & simul adiuuat, & quasi vndequaquè aduersarium nostrum nobis tradit, & omnia facit fatagens vt in certamine duremus, & vincamus, quò nobis immarcescibilem imponat coronam. Coronam enim, inquit, gratiarum accipies in capite tuo. Iam in medijs illis Olympicis certaminibus corona post victoriam nihil aliud est, quàm folia lauri, quàm applausus & acclamatio vulgi, quæ tamen omnia vespera ingruente marcescunt & pereunt: at corona quæ pro virtute, & eius sudoribus datur, nihil habet sensibile, neque in hoc seculo nobiscum dissoluitur, sed perpetua est, immortalis, extendens se in omnia secula. Et labor quidem est parui temporis: merces autem laborum, finem non habet, neque cedit tempori, neque marcescit.

Corona pro virtute & sudoribus qualis nobis tribuenda.

16. ET homilia quadragesimatertia in priorem epistolam ad Corinthios: Permagnum quidem est, in secundo prosperóque rerum statu, & misericordiam exercere, & virtuti esse deditum: verùm longè tamen maius illud, aduersitatum afflictionibus, ab opere isto pulcherrimo non deturbari, ac is est qui propter Deum hæc maximè facit. Vtrunque igitur, siue periclitemur fratres, siue quicquid patiamur, ardentiores reddamur ad virtutis studium. Neque est enim hoc retributionis nostræ tempus. Quare hìc coronas non petamus, nè si aduenerit ipsum coronationis tempus, imminuerimus nobis præmia. Nam quemadmodùm artificibus accidere videmus, qui quidem si ipsi se alant & operentur, maiorem accipiunt mercedem: sin verò apud conductores ipsos victitant, non parùm illis à mercede sua detrahitur: Ità & cum sanctis agitur. Si quis enim & innumera bona fuerit operatus, tum verò & innumera mala perpessus, integram habet mercedem, & plenissimam retributionem, non bonorũ tantùm quæ fecerit gratia, sed malorum etiam quæ tulerit. Qui autem requie hìc, & felicitate fruitus est, tam splendidam isthic coronam non est consecuturus. Eapropter hoc in seculo retributionem non quæramus, sed tum gaudeamus potissimùm, si rectè viuentes malis affligamur. Quoniam quidem non propter bona tantùm opera, verùm & afflictiones, mercedem nobis isthic Deus retribuet. Vt autem quod loquor fiat clarius, agitè constituamus diuites duos, misericordes illos & largientes pauperibus. Deindè verò alter quidem in diuitijs permaneat, & omni felicitate fruatur: alter verò in paupertatem incidat, morbos, & calamitates, qui tamen gratias agat Domino. Iam illi si isthuc peruenerint, vter, putatis, maiorem accepturus est coronam? An non manifestum, eum assecuturum, qui æger, calamitosus, benè faciens, malè patiens, nihil hìc erat humani passus? Equidem istud planè indubitatum. Ille enim verè virilis, adamantinus, & beneuolus erat Dei seruus.

Coronæ hìc non petendæ.

Et propter bona opera, & propter afflictiões mercedem Deus retribuet.

Corona alia alia maior.

17. GREGORIVS homilia decimaseptima in Euangelia: Notandũ quod subditur: Dignus est operarius mercede sua. Quia iam de mercede operis, sunt ipsa alimenta sustentationis, vt hìc merces de labore prædicationis inchoetur, quæ illic de veritatis visione perficitur. Qua in re considerandum est, quòd vni nostro operi duæ mercedes debentur: vna in via, altera in patriâ: vna quæ nos in labore sustentat, alia quæ nos in resurrectione remunerat. Merces itaque quæ in præsenti accipitur, hoc in nobis debet agere, vt ad sequentẽ mercedem robustiùs tendatur. Verus ergò quisque prædicator non ideò prædicare debet, vt in hoc tempore mercedem recipiat: sed ideò mercedem recipere, vt prædicare subsistat. Quisquis nanq; ideò prædicat, vt hìc vel laudis vel muneris mercedem recipiat, æterna proculdubiò mercede se priuat. Quisquis verò vel ea quæ dicit ideò placere hominibus appetit, vt dũ placet quod dicitur, per eadem dicta nõ ipse, sed Dominus ametur: vel idcircò terrena stipendia in prædicatione consequitur, nè à prędicationis voce per indigentiam lassetur: huic proculdubiò ad recipiẽdam mercedem nil obstat in patria, quia sumptus sumpsit in via.

Lucæ 10.

Merces duplex debetur vni nostro operi.

18. POSTERIORIS ad Timotheũ quarto capite: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo, reposita est mihi

Deus in certamine nos adiuuat, & coronam posteà largitur.

Digitized by Google

corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

19. AVGVSTINVS homilia decimaquarta libri quinquaginta homiliarum, capite secundo: Audiamus Paulum Apostolum dicentem, cùm passioni appropinquaret, &c. de bonis operibus quæstione secũda, E. testimonio tricesimoprimo.

20. ET in psalmum octogesimumtertium, vt ibidem testimonio sequenti. Debitorem Dominus ipse fecit se, non accipiendo, sed promittendo. Non ei dicitur, Redde quod accepisti: sed, redde quod promisisti. Misericordiam mihi erogauit, inquit, vt faceret me innocentem: nam priùs fui blasphemus & iniuriosus, sed ex illius gratia factus sum innocens. Ille autem qui prærogauit misericordiam, negare poterit debitum? Diligit misericordiam & veritatem. Gratiam & gloriam dabit. Quam gratiam, nisi de qua ipse dixit; Gratia Dei sum id quod sum? Quam gloriam, nisi de qua ipse dixit; Supereſt mihi corona iustitiæ?

Debitorem se fecit Deus, nõ accipiendo, sed promittendo. 1. Tim. 1.

Psal. 32.

1. Cor. 15.

2. Tim. 4.

21. IDEM tractatu tertio in Euangelium Ioannis: Audi Paulum Apostolum confitentem gratiam, &c. eadem quęstione secunda de bonis operibus, E. testimonio tricesimoquarto.

22. THEOPHYLACTVS in illa verba capitis quarti posterioris epistolæ ad Timotheum, Quam reddet mihi &c. Non dixit dabit, sed reddet veluti debitum quoddam, iustus enim cùm sit, omninò laboribus mercedem definiet. Debitum itaque est corona, propter iudicis iustitiam.

23. OECVMENIVS in eundem locum: Considera, quòd tanquàm debitum expetit illud, cùm ait, Reddet mihi, & non dicit, Dabit, significans etiam hoc ex eo quod ait, iustus iudex.

24. CONCILIVM secundum Arausicanum canone decimooctauo: Debetur merces bonis operibus si fiant, sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant.

25. AVGVSTINVS de correptione & gratia, capite decimotertio: vt suprà hoc eodem capite, testimonio decimo.

26. ET de gratia & libero arbitrio, capite sexto: Paulum inuenimus sine vllis meritis bonis, immò cum multis meritis malis, Dei gratiam consecutum reddentis bona pro malis: videamus quid dicat sua iam propinquante passione, scribens ad Timotheum; Ego enim iam immolor, inquit, & tempus resolutionis meæ instat: Bonũ certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Ista vtique iam merita sua bona cõmemorat; vt post bona merita consequatur coronam, qui post merita mala consecutus est gratiam. Denique attendite quid sequatur; Supereſt, inquit, mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Cui redderet coronam iustus iudex, si non donãsset gratiam misericors pater? Et quomodò esset ista corona iustitiæ, nisi præcessisset gratia quæ iustificat impium? Quomodò ista debita redderetur, nisi priùs illa gratuita donaretur?

2. Tim. 4.

Paulus sua merita commemorat, q̃bus corona debetur.

27. ITEM sermone decimoquinto de verbis Apostoli capite secundo: vt suprà capite duodecimo, testimonio octauo.

28. FVLGENTIVS libro primo ad Monimum, capite vndecimo: Hanc gratiam non solùm in præsentis vitæ iustificatione, sed etiam in futuri seculi remuneratione, dicit gratiam permanere, & super nos, hoc est, super omnia bona cuiuslibet hominis merita in Dei bonitate asserit abundare, dicens: Vt ostendat in seculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Iesu. Gratia est igitur retributio pia, qua Deus in præsenti tempore malis bona retribuit, Illis videlicet, quos iustificat impios, vt deputetur fides ad iustitiam. De qua retributione Dauid dicit: Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Gratia est & illa iusta retributio, qua bonis suis meliora retribuens, Deus glorificaturus est iustos. Et hoc enim gratiæ opus erit. Quia vt hoc mereantur, ipsa præueniendo misericorditer incipit: Ipsa subsequendo custodit. Ista gratia in scripturis etiã misericordia nominatur. De qua dicit Dauid: Deus meus, misericordia eius præueniat me. Et alio loco: Misericordia tua subsequitur me, per omnes dies vitæ meæ. Præuenit igitur impium, vt fiat iustus: subsequitur iustum, nè fiat impius. Præuenit cæcum, vt lumen quod non inuenit donet: subsequitur videntem, vt lumen quod contulit seruet. Præuenit elisum, vt surgat: subsequitur eleuatum, nè cadat. Præuenit donans homini bonam volũtatem: subsequitur beneuolentem, operando in illo boni operis facultatem. Hoc igitur ista misericordia Dei in homine subsequitur, quod præueniens ipsa largitur. Et ideò non solùm errantem iustificando ad viam reuocat, sed etiam benè ambulantem custodit & adiuuat, vt ad donum glorificationis æternæ perducat.

Glorificari vt mereamur, gratia & præueniendo incipit, & subsequendo custodit. Psal. 58. Psal. 22.

Gratia quæ & misericordia, quanta nobis præstet.

29. ET capite duodecimo: In hac ergò iustificatione, sancti euntes eunt & flent, mittentes semina sua: In illa verò glorificatione, venientes venient in exultatione, portantes manipulos suos. In hac operarij patrisfamiliãs in vinea operantur: in illa autem denarij mercede sine dubio potientur. Istam Deus nunc donat, vt initium meriti boni gratis indignus accipiat: Illam verò in futurum repositam seruat, qua boni meriti præmium accipere dignus possit, qui boni meriti principium, cùm esset indignus accepit.

Psal. 125. Hic operamur, illic mercedem consequemur.

30. IOANNIS tertio capite: Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

31. AVGVSTINVS sententia trecẽtesima decimatertia apud Prosperum: Iustitia, secundùm quam iustus ex fide viuit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licèt non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur: parua tamen est ad illam magnã, quam capit æqualitas angelorum: quam qui nondùm habebat, & propter illam quæ iam inerat, perfectum: & propter istam quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Sed planè minor ista iustitia facit meritum: maior illa * facit præmium. Vndè qui istam non sequitur, illam non assequetur.

Ex libro 3. contra duas epist. Pelag. cap. 7.

Iustitia iusti in hac vita, vera est iustitia, sed minor illa æterna

Minor iustitia facit meritum, maior præmium.

* for. fit

32. IOANNIS quarto capite, vt in textu.

1. B. MATTHAEI decimo capite: Qui recipit prophetam in nomine prophetę: mercedem prophetæ accipiet. & qui recipit iustum in nomine iusti: mercedem iusti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

2. POSTERIORIS ad Corinthios quarto capite: Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

3. AVGVSTINVS de prędestinatione sanctorum, capite quinto: Quid autem habes quod non accepisti? Posset quippe dicere homo inflatus aduersùs alterum; discernit me fides mea, iustitia mea, vel si quid aliud. Talibus occurrens cogitationibus bonus doctor, Quid autem habes, inquit, quod non accepisti? A quo, nisi ab illo qui te discernit ab alio, cui non donauit, quod donauit tibi? Si autem & accepisti, ait, quid gloriaris quasi non acceperis? Nunquid quæso agit aliud, nisi vt qui gloriatur in Domino glorietur? Nihil autem huic sensui tam contrarium est, quàm de suis meritis sic quenquam gloriari, tanquàm ipse sibi

1. Cor. 4.

Gloriandum minimè de meritis nostris tãquàm illa à nobis sint.

Ephes. 2.

Gratia iustificãs impios.

Psal. 115.

Gratia glorificans iustos.

Digitized by Google

sibi ea fecerit, non gratia Dei: sed gratia quę bonos discernit à malis, non quæ communis est & bonis & malis. Sit ergò gratia naturæ attributa, qua sumus animantia rationabilia, discernimúrque à pecoribus; sit etiam gratia naturæ attributa, qua in ipsis hominibus à deformibus pulchri, vel ingenioſi discernuntur à tardis, ac si quid eiusmodi est. Sed non se ille quem coërcebat Apostolus aduersùs pecus inflabat, nec aduersùs hominem alterum, de aliquo naturali munere quod inesse posset & pessimo; sed aliquod bonum quod pertineret ad vitam bonam, sibi non Deo tribuens inflabatur, quando audire meruit, Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti?

4. ET de gratia & libero arbitrio, capite sexto: His & talibus testimonijs diuinis probatur gratia Dei non secundùm merita nostra dari, quandoquidem non solùm nullis bonis, verumetiam multis meritis malis præcedentibus videmus datam, & quotidiè dari videmus. Sed planè cùm data fuerit, incipiunt esse etiam merita nostra bona, per illam tamen: nam si illam subtraxerit, cadit homo non erectus, sed præcipitatus libero arbitrio. Quapropter nec quando cœperit homo habere merita bona, debet sibi tribuere illa, sed Deo, cui dicitur in Psalmo: Adiutor meus esto, nè derelinquas me: dicendo, nè derelinquas me, ostendit quia si derelictus fuerit, nihil boni valet ipse per se.

Post gratiam incipiunt esse merita nostra, sed gratię tribuenda.

Psal. 26.

5. PRIORIS ad Corinthios primo capite: Et ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret: vt non glorietur omnis caro in conspectu eius. Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo & iustitia & sanctificatio & redemptio: vt quemadmodùm scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

6. POSTERIORIS ad Corinthios decimo capite: Qui autem gloriatur: in Domino glorietur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

7. CALESTINVS primus, epistola prima ad Episcopos Galliæ, canone vndecimo: Tanta est erga omnes homines bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, & pro his, quæ largitus est, æterna præmia sit donaturus. Agit quippe in nobis, vt quod vult, & velimus, & agamus; nec ociosa in nobis esse patitur, quæ exercenda, non negligenda donauit, vt & nos cooperatores simus gratiæ Dei.

Deus nostra vult esse merita, quæ tua sunt dona.

8. AVGVSTINVS capite centesimo septimo Enchiridij ad Laurentium: Intelligendum est etiam ipsa hominis bona merita esse Dei munera, quibus cùm vita æterna redditur, quid nisi gratia pro gratia redditur?

Hominis merita sunt Dei dona.

9. ET epistola centesima quinta ad Sixtum presbyterum: Quod est ergò meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, &c. vt suprà de bonis operibus, quæstione secunda E. testimonio decimo sexto.

10. ITEM de gratia & libero arbitrio, capite sexto: Cùm dicunt Pelagiani hanc esse solam, non secundùm merita nostra gratiam, qua homini peccata dimittuntur: illam verò quæ datur in finem, id est, æternam vitam, meritis nostris præcedentibus reddi: respondendum est eis. Si enim merita nostra sic intelligerent, vt etiam ipsa dona Dei esse cognoscerent, nõ esset reprobãda ista sententia: quoniam verò merita humana sic prædicant, vt ea ex semetipso habere hominem dicant, prorsùs rectissimè respõdet Apostolus; Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Prorsùs talia cogitanti verissimè dicitur: Dona sua coronat Deus, non merita tua; si tibi à teipso, non ab illo sunt merita tua: hæc enim si talia sunt, mala sunt; quæ mala sunt, non coronat Deus; si autem bona sunt, Dei dona sunt: quia sicut dicit Apostolus Iacobus; Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursùm est, descendens à patre luminum. Vndè dicit & Ioannes præcursor Domini nostri; Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo: vtiquè de cælo, vndè etiam venit spiritus sanctus, quando Iesus ascendit in altum, captiuauit captiuitatem, dedit dona hominibus.

Merita nostra etiã Dei dona esse Pelagianus non agnoscit. 1. Cor. 4.

Dona sua coronat Deus, non merita nostra quę ea nobisipsis habemus. Iaco. 1.

Ioan. 3.

Ephes. 4.

11. GENNADIVS libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimo secundo: Tanta est erga omnes homines &c. vt paulò antè Cælestinus testimonio septimo.

12. IACOBI tertio capite: In multis enim offendimus omnes.

13. PRIORIS ad Corinthios quarto capite: Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusquè veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

14. MATTHAEI decimo sexto capite: Filius enim hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.

15. AD Romanos secundo capite: Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram, in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius. Ijs quidem qui secundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam: ijs autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio.

16. PSALMO sexagesimo primo: Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

FINIS APPENDICIS.

Digitized by Google

INDEX LOCORVM SCRIPTVRAE

SACRÆ, QVÆ IN HOC OPERE SPARSIM EXPLICANTVR. IN QVO, PRIORI QVIDEM NVMERO CAPVT LIBRI, POSTERIORI VERO VERSVS CAPITIS DESIGNATVR. VBI AVTEM ASTERISCVS ADiectus est, vel locum eum fusiùs esse explicatum, vel aliquid notatu dignum demonstratur,

EX GENESI.

Gen. 2. 17 Non ederis pag. 519.a
17 Quocunque die ederitis ex eo, morte moriemini 766.a 767.a
24 Erunt duo in carne vna 770.a
Gen. 3. 7 Et aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quia nudi erant 764.a
14 Pectore & ventre repes 408.b
15 Inimicitias ponam inter te & mulierem, ipsa conteret caput tuum 62.a b 417.b
19 Terra es, & in terram ibis 766.a b 767.b
Gen. 4. Maledictus qui habet meliora, & sacrificat corrupta Deo 605.b
7 Si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccâsti 445.a
10 Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra 483.a
Gen. 6. 3 Non permanebit spiritus meus in homine, quoniam caro est 424.a 767.b
Gen. 7. 1 Ingredere tu & filij tui, & vxor tua, & vxores filiorum tuorum 688.b
Gen. 8. 16 Egredere tu & vxor tua, & filij tui, & vxores filiorum tuorum 688.b
Gen. 12. 1 Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui 674.b
Gen. 14. 18 Et Melchisedech rex Salem, protulit panem & vinũ. Fuit autem sacerdos &c. 242.b 253.a
Gen. 17. 14 Masculus, cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa, &c. 772.b 773.a
Gen. 18. 20 Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est 481.*a
21 Descendam videre, vtrùm clamorem qui venit ad me, opere compleuerint 481.b
Gen. 22. 18 In semine tuo benedicentur omnes gentes 27.a

EX EXODO.

Exod. 4. 3 Ego indurabo cor Pharaonis 476.b 477.*a b 478.a
Exod. 12. 46 In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foràs 34.b 35.a
Exod. 19. 11 Lauabant vestimenta sua 367.b
Exod. 20. 7 Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum 112.a
Exod. 21. 6 Offeret eum dijs 324.b
Exod. 22. 25 Quòd si pecuniam fœneraueris pupillo, &c. non suffocabis eum, non impones ei vsuram 632.b
28 Dijs non detrahes 324.b 340.b
Exod. 25. 40 Vide vt omnia facias iuxta formã tibi ostensam in monte 105.a
Exod. 28. 35 Audiatur sonitus, quando ingreditur & egreditur sanctuarium in conspectu Domini: & non moriatur 441.b
Exod. 32. 4 Hi sunt dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti 461.b
10 Dimitte me, & delebo populum istum 555.a
Exod. 34. 20 Primogenitum asini redimes oue 470.b

EX LEVITICO.

Leuit. 7. 3 Offerent ex ea caudam 470.b
Leuit. 19. 2 Sancti estote, quia ego sanctus sum 823.a
Leuit. 22. 14 Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam 215.*b
Leuit. 25. 36 Et viuet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in vsuram, &c. 633.a

EX NVMERIS.

Num. 11. 25 Quia assumes de spiritu Moysi 647.b
Num. 22. 28 Balaã correptus ab asina, Quid feci tibi? 324.b
Num. 31. 3 Hostes sitis Madianitis 417.b

EX DEVTERONOMIO.

Deut. 5. 17. Non occides 116.a
18 Non mœchaberis 116.a
19 Non furtum facies 116.a
Deut. 6. 4 Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est 7.a
Deut. 23. 19 Non exiges à fratre tuo vsuram pecuniæ, &c. 633.a
20 Alienigenæ fœnerabis 633.a
Deut. 32. 29 Vtinàm saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent 762.a b
33 Furor draconum vinum eorum, & ira aspidum insanabilis 414.a

EX IOSVE.

Iosue 2. 18 Patrem tuum, & matrem tuam, &c. colliges ad teipsam in domum tuam, &c. 346.b

EX I. REGVM.

1.Reg. 3. 18 Dominus est, quod bonum in oculis suis faciat 463.*a
1.Reg. 15. 11 Pœnitet me quòd constituerim Regem Saul 815.a
1.Reg. 16. 13 Et directus est spiritus Domini in Dauid à die illa, & in reliquum 321.b

EX II. REGVM.

2.Reg. 12. 13 Dominus transtulit peccatum tuum 297.b

EX III. REGVM.

3.Reg. 19. 10 Domine, altaria tua confregerunt 216.a

EX IIII. REGVM.

4.Reg. 2. 9 Obsecro, vt fiat in me duplex *spiritus tuus* 803.b
4.Reg. 19. 34 Protegam ciuitatem istam propter me, & propter Dauid seruum meum 311.a

EX TOBIA.

Tob. 4. 16 Quod ab alio tibi odis fieri, vide nè tu alteri facias 73.b
18 Panem tuum & vinum super sepulturam iusti constitue, &c. 616.a

EX IOB.

Iob 3. 3 Pereat dies ille, in quo natus sum 772.a
Iob 5. 2 Virum stultum interficit iracundia 420.a
2 Et paruulum occidit inuidia 406.a b
Iob 7. 1 Nunquid non tentatio est vita humana super terram? 298.a
9 Sicut consumitur nubes & pertransit, sic qui descenderit ad inferos, non ascendet 470.a
Iob 9. 28 Sciens quòd non parceres delinquenti 297.*b
Iob 10. 22 Terram miseriæ & tenebrarum 735.b 736.a
Iob 14. 1 Homo natus ex muliere, breuis vitæ, & plenus iracundiæ 772.a
Iob 14. Nullus mundus à sorde, nec si vnius diei quidem fuerit vita eius super terram 193.b
Iob 19. 26 Rursum circundabor pelle mea 39.b
Iob 24. 19 Et vsque ad inferos peccatum illius 468.b
20 Obliuiscatur eius misericordia 468.b
20 Dulcedo illius vermis 400.b
Iob 25. 6 Homo putredo, & filius hominis vermis 400.b
Iob 28. 28 Eccè pietas est sapientia 2.a 170.a b 803.a
Iob 30. Insurrexerunt super me fures 480.a
Iob 31. 19 Si despexi prætereuntem, eò quòd non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem, &c. 608.b
21 Si leuaui super pupillum manum meam, etiam cùm viderem me in porta superiorem 608.b
23 Et pondus eius ferre non potui 721.a
31 Quis daret nobis vt eius carnibus impleremur?

Digitized by Google

mur? 207.a 222.a
Iob 33. 20 Abominabilis fit ei panis in vita ſua,& animę eius cibus antè deſiderabilis 319.a
Iob 34. 27 Et omnes vias intelligere noluerunt 462.b
Iob 38. 32 Et veſperum ſuper filios hominum conſurgere facis 560.a
Iob 40. 13 Oſſa eius ſicut fiſtulæ 695.b
18 Eccè abſorbebit fluuium 768.a

EX PSALMIS.

Pſal. 1. 1 Beatus vir, qui non abijt in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit 426.*b
2 Sed in lege Domini voluntas eius 785.b
Pſal. 2. 7 Filius meus es tu, ego hodiè genui te 267.b
11 Seruite Domino in timore,& exultate ei cum tremore 48.b 448.b
Pſal. 3. 9 Domini eſt ſalus 802.a b
Pſal. 4. 5 Iraſcimini, & nolite peccare, &c. 284.b 420.b 422.*a b
6 Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in Domino 374.a
7 Signatum eſt in nobis lumen vultus tui Domine, dediſti lætitiam in corde meo 201.a
Pſal. 6. 1 Domine nè in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me 311.a
6 In inferno autem quis cõfitebitur tibi? 470.a
7 Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes &c. 283.a
8 Turbatus eſt præ ira oculus meus 420.b 423.b
Pſal. 7. 13 Tetendit arcum ſuum, parauit ſagittas ſuas 825.*b
Pſal. 9. 4 Exacerbauit Dominum peccator, ſecundùm multitudinem iræ ſuæ non requiret 740.b
9 Oculi eius in pauperem reſpiciunt, palpebræ eius interrogant filios hominum 584.a
Pſal. 11. 6 Nunc exurgam, dicit Dominus, ponam in ſalutari, cum fiducia agam in eo 241.b
Pſal. 15. 3 Sanctis in terra illius, mirificas fecit omnes voluntates eius in ipſis 98.b
4 Non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus 464.a
10 Quoniam non derelinques animam meam in inferno 19.a
Pſal. 17. 5 Torrentes iniquitatis conturbauerunt me 715.a
28 Populum humilem ſaluum facies, & oculos ſuperborum humiliabis 388.b
45 Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi, & obauditu auris obediuit mihi 803.b
45 In auditu auris obediuit mihi 3.b 694.a
Pſal. 18. 7 Non eſt qui ſe abſcondat à calore eius 477.b
13 Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce ſeruo tuo 428.a
Pſal. 20. 4 Quoniam præueniſti eum in benedictione dulcedinis 791.a
Pſal. 21. 21 Eripe à framea animam meam, & de manu canis vnicam meam 302.b
26 Vota mea reddam coram timentibus eum 231.a
27 Edent pauperes & ſaturabuntur,&c. Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ,&c. 231.a b 672.a
27 Viuent corda eorum in ſeculum ſeculi 231.a
Pſal. 22. 4 Virga tua & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt 808.a
5 Parâſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me 240.a 520.b
6 Miſericordia eius ſubſequetur 791.a 832.b
Pſal. 26. 9 Adiutor meus eſto, nè derelinquas me 794.a 833.a
Pſal. 30. 12 Qui videbant me, foràs fugerunt à me 27.b
Pſal. 31. 8 Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via hac qua gradieris 204.b
Pſal. 33. 1 Benedicam Dominũ in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo 557.b & ſeq.
15 Recede à malo,& fac bonum 374.a 375.a
21 Dominus cuſtodit omnia oſſa eorũ, & vnum ex his non conteretur 102.a
Pſal. 35. 7 Iuſtitia tua ſicut montes Dei 802.b
Pſal. 36. 4 Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui 116.b
27 Declina à malo,& fac bonum 501.a b 788.b
Pſal. 37. 3 Confirmâſti ſuper me manum tuam 386.b
4 Non eſt ſanitas in carne mea, à facie iræ tuæ 386.b
10 Gemitus meus à te non eſt abſconditus 36.a
Pſal. 38. 6 Eccè veteres poſuiſti dies meos, & ſubſtantia mea,&c. 772.a
Pſal. 39. 7 Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi, holocauſta &c. 240.a 243.b
Pſal. 40. 2 Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem 591.b
11 Tu Domine miſerere meî,& ſuſcita me,& retribuam eis 241.b
Pſal. 41. 5 Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vſque ad domum Dei 554.a
7 Ad meipſum anima mea turbata eſt 808.a
8 Abyſſus abyſſum inuocat 553.b
Pſal. 44. 11 Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum,& domum patris tui 58.b
15 Adducentur virgines poſt eam,&c. 692.b
17 Pro patribus nati ſunt tibi filij 146.b 332.b
Pſal. 45. 11 Vacate & videte, quoniam ego ſum Deus 113.b 115.a
Pſal. 48. 8 Non dabit Deo placationem ſuam, nec precium redemptionis animæ ſuæ 615.a
15 Sicut oues in inferno poſiti ſunt, & mors depaſcet eos 741.a
Pſal. 49. 5 Congregate illi iuſtos eius, qui ordinant teſtamentum eius ſuper ſacrificia 509.b
6 Et annunciabunt cæli iuſtitiam eius 509.b
18 Vidiſti furem, cucurriſti cum eo 459.b
23 Sacrificium laudis glorificabit me,& illic via eſt, vbi oſtendam illi ſalutare meum 236.b
Pſal. 50. 6 Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci 283.a 284.a
7 In peccato concepit me mater mea 193.b
16 Libera me de ſanguinibus Deus, Deus ſalutis meæ 444.b
18 Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem, &c. 284.a
19 Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum,&c. 819.b
Pſal. 51. 10 Ego autẽ ſicut oliua fructifera in domo Domini 605.a
Pſal. 54. 16 Veniat mors ſuper eos,& deſcendant in infernum viuentes 19.b
Pſal. 55. 8 Pro nihilo ſaluos facies eos 806.b
13 In me ſunt Deus, vota tua: quæ reddam laudationes tibi 593.b
Pſal. 56. 16 Lingua eorum gladius acutus 405.b
Pſal. 57. 11 Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictam impiorum, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatorum 759.a
Pſal. 58. 11 Miſericordia eius præueniet me 791.a 832.b
Pſal. 62. 9 Inhæſit anima mea poſt te 817.b
Pſal. 63. 6 Narrauit vt abſconderet laqueos ſuos 825.b
Pſal. 67. 7 Deus qui habitare facit vnanimes in domo 346.b
12 Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa 57.a
36 Mirabilis Deus in ſanctis ſuis 98.b
Pſal. 68. 11 Operui in ieiunio animam meam 520.b
16 Non me demergat tempeſtas aquæ, &c. 411.a
Pſal. 74. 3 Cùm accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo 720.b
Pſal. 75. 6 Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis 396.a
12 Vouete & reddite 360.a
Pſal. 76. 4 Memor fui Dei,& delectatus ſum,& exercitatus ſum 386.b

Digitized by Google

11 Nunc cœpi, hæc mutatio dextræ excelsi 796.a
Psal. 81. 6 Dij estis & filij excelsi omnes 7.a 191.b
8 Resurge Deus, & iudica terram, quoniam tu eris hæres in omnibus gentibus 241.b
Psal. 83. 6 Ascensiones in corde eius disposuit in conualle plorationis 644.b
11 Quoniam melior est dies vnus in atrijs tuis super millia 43.a
12 Gratiam & gloriam dabit 832.a
Psal. 85. 13 Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori 18.b
Psal. 87. 6 Erat inter mortuos liber 19.a
Psal. 88. 15 Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ 629.b
Psal. 89. 5 Quæ pro nihilo habentur eorum anni erunt 772.a
Psal. 94. 2 Præueniamus faciē eius in confessione 476.a
Psal. 98. 5 Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est 230.*a
6 Moyses & Aaron in sacerdotibus eius 141.b
Psal. 102. 3 Qui propitiatus sit omnibus iniquitatibus tuis. Qui sanat omnes languores tuos 194.a 810.a
4 Coronat te in miseratione & misericordia 375.a 830.a
Psal. 103. *30 Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ 324.a
34 Iucundum sit Deo eloquium meum 550.b
Psal. 104. 15 Nolite tangere Christos meos 197.b 340.b
Psal. 105. 2 Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? 207.a
17 Aperta est terra, & deuorauit Dathan, & operuit super congregationem Abyron 19.b
Psal. 106. 2 Redemit eos de manu inimici: de regionibus congregauit eos 768.a
Psal. 108. 7 Fiat oratio eius in peccatum 570.a
Psal. 109. 3 Ante luciferum genui te: tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech 242.b 243.*a
Psal. 111. 2 Potens in terra erit semen eius 510.b
9 Dispersit, dedit pauperibus 588.a
Psal. 115. 12 Quid retribuam Domino, pro omnibus quę retribuit mihi? 832.a
15 Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius 98.a b 102.a
Psal. 117. 1 Quoniam in æternum misericordia eius 306.a
Psal. 118. 1 Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini 657.*a
9 In quo corrigit adolescentior viam suam 775.b
91 Ordinatione tua perseuerat dies 625.b
109 Anima mea in manibus meis semper 825.a
112 Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem 79.b
Psal. 125. 6 Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua 832.b
Psal. 126. 1 Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustrà vigilat qui custodit eam 204.a
3 Eccè hæreditas Domini filij, merces fructus ventris 58.a
Psal. 129. 7 Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio 294.b
Psal. 132. 1 Eccè quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum 700.a
2 Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron &c. 197.a
Psal. 136. 9 Beatus qui tenebit, & allidet paruulos ad petram 293.a
Psal. 138. 7 Quò ibo à spiritu tuo? aut quò à facie tua fugiam? 826.a
17 Mihi autem valdè honorificandi sunt amici tui Deus 102.a
Psal. 140. 3 Pone custodiam ori meo 375.b
Psal. 141. 8 Me expectant iusti donèc retribuas mihi 86.b
Psal. 144. 14 Alleuat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos 816.a
Psal. 147. 12 Lauda Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniam &c. 753.b

EX PROVERBIIS.

Pro. 1. 8 Audi fili sermonem patris tui, & nè repudies statuta matris tuæ 158.b
14 Omnium nostrûm sit vnum marsupium 426.b
Pro. 9. 1 Sapientia ędificauit, sibi domum, & subdidit columnas septem, &c. 62.b 242.b
5 Edite meum panem & bibite vinum, quod commiscui vobis 214.b
Pro. 11. 23 Præstolatio impiorum furor 420.a
Pro. 14. 30 Vita carnium, sanitas cordis, putredo ossium, inuidia 404.b 406.b
Pro. 18. 3 Impius cùm in profundum malorum venerit, contemnit 470.a
Pro. 19. 15 Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet 424.b
Pro. 20. 14 Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergò æstate, & non dabitur ei 424.b
29 Gloria senum canities 334.a
Pro. 23. 1 Quando sederis vt comedas cum principe, diligenter attende, quæ posita sunt ante te 215.b
Pro. 24. 16 Septiès in die cadit iustus, & resurgit 815.*a
Pro. 28. 1 Fugit impius nemine persequente 382.a
14 Beatus vir qui semper est pauidus 48.b

EX ECCLESIASTE.

Eccles 1. 2 Vanitas vanitatum, & omnia vanitas 757.b 772.a
Eccles 3. 7 Tempus tacendi, & tempus loquendi 442.b
Eccles 7. 3 Melius est ire in domum luctus, quàm in domum conuiuij 759.b
4 Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis 420.b
10 Ira in sinu stulti requiescit 419.b
30 Deus creauit hominem rectum 770.a
Eccles 8. 15 Non est bonum homini, nisi quod manducabit & bibet 243.b
Eccles 9. 10 Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare &c. 306.a
Eccles 10. 11 Si momorderit serpens in silentio 291.b
Eccles 11. 2 Da illis septem, & illis octo 114.a
4. Qui obseruat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquàm metit 425.a

EX CANTICIS.

Cant. 2. 1 Egò flos campi, & lilium conuallium 61.a
Cant. 6 8 Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ 27.b 37.b
Cant. 8. 6 Valida est sicut mors dilectio 70.b

EX SAPIENTIA.

Sap. 1. 5 Sanctus spiritus disciplinæ effugiet fictum 32.b
Sap. 2. 24 Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum 774.a 775.b
Sap. 3. 13 Beata sterilis immaculata, quæ non cognouit stratum in delicto, &c. 370.b
Sap. 8. 7 Sobrietatem enim & sapientiam docet, & iustitiam & virtutem 623.a b
Sap. 12. 11 Semen enim maledictum erat ab initio 770.a
Sap. 15. 2 Et si peccauerimus, tui sumus, scientes potentiam tuam 465.a

EX ECCLESIASTICO.

Eccli 1. 15 Initium sapientiæ timor Domini 761.a
Eccli 7. 19 Vindicta carnis impij, vermis & ignis 740.a
Eccli 10. 15 Initium omnis peccati superbia 391.a
Eccli 14. 18 Omnis caro sicut vestis veteraſcit 772.a
Eccli 15. 14 Et reliquit illum in manu consilij sui 767.b
16 Si volueris, conseruabis mandata 375.a b
Eccli 18. 17 Adde verbum super datum bonum, & vtraque cum homine iustificato 608.b
30 Post concupiscentias tuas non eas 651.b 782.a
31 Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, &c. 782.a
Eccli 19. 4 Qui credit citò, leuis est corde 3.b
Eccli 25. 33 Ex muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur 770.a

Digitized by Google

Eccli 27. 6 Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio 822.a

EX ESAIA.

Esa. 1. 19 Si volueritis & audieritis me 468.a 820.b
Esa. 2. 2 Erit in nouissimis diebus, manifestus mons domus Domini, paratus in cacumine montium 27.a
Esa. 3. 9 Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt: nec absconderunt 481.b
Esa. 4. 1 Septem mulieres patiũtur opprobrium, & c. 647.a
Esa. 5. 7 Expectaui vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem &c. 481.a
Esa. 6. 5 Væ mihi misero, quia tacui 444.a
Esa. 7. 9 Nisi credideritis, non intelligetis 3. 4.b
14 Eccè virgo in vtero accipiet & pariet filium 12.a
Esa. 11. 1 Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet 61.a
Esa. 12. 2 Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salute m 640.a
Esa. 24. 22 Congregabuntur ergo peccatores in lacum, & claudentur in carcerem, & post multos dies visitabuntur 741.a
Esa. 25. 6 Faciet Dominus Sabaoth conuiuium omnibus gentibus, &c. 240.a
Esa. 32. 11 Accingite lumbos vestros, super vbera plangite 398.b
Esa. 37. 35 Protegam hãc ciuitatem propter me, & propter Dauid seruum meum 94.b
Esa. 38. 14 Domine, vim patior, responde pro me 185.b
15 Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ 283.a
Esa. 40. 9 Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion. Exalta in fortitudine, & c. 443.a
Esa. 43. 26 Dic tu priùs peccata tua, vt iustificeris 286.a 294.a
Esa. 49. 8 Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te 306.a
Esa. 54. 7 Propter peccatum modicè contristaui te, & c. 472.a
Esa. 55. 6 Quærite Dominum dum inueniri potest 467.a
Esa. 56. 3 Et non dicat Eunuchus, Eccè ego lignum aridum &c. 370.b 371.a
Esa. 58. 1 Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam 441.b 553.a
3 In diebus ieiuniorum vestrorum inueniuntur voluntates vestræ, &c. 533.a
11 Ossa tua pinguescent, & eris sicut hortus ebrius 521.a
Esa. 60. 2 Super quem requiescet spiritus meus, &c. 420.a
Esa. 61. 1 Spiritus Domini super me, quapropter vnxit me: euangelizare pauperibus misit me 180.b 202.b
6 Vos autem omnes sacerdotes Dei vocabimini 326.a
Esa. 62. 2 Vocabitur nomine nouo, quo Dominus nũcupauit eum: & erit populus sanctus 1.b
Esa. 63. 17 Indurâsti cor nostrum nè timeremus te 477.b
Esa. 66. 1 Cælum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum 230.a

EX HIEREMIA.

Hier. 6. 14 Curabant contritionẽ filiæ populi mei cum ignominia, &c. 467.a
15 Confusi sunt, quia abominationem fecerunt 467.a
27 Probatorem dedi te in populo meo robustum, & scies & probabis vias eorum 443.a
Hier. 7. 16 Tu ergò noli orare pro populo hoc, &c. 555.a
Hier. 9. 21 Ascendit mors per fenestras nostras 825.b
Hier. 13. 16 Date Domino Deo vestro gloriã antequàm contenebrescat 467.a
Hier. 15. 1 Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum 576.b
19 Qui educit precioſum à vili, quasi os meum erit 610.a
Hier. 17. 18 Duplici contritione contere eos 715.b
Hier. 20. 14 Maledictus dies, in quo natus sum 772.a
Hier. 22. 22 Omnes pastores tuos pascet ventus 390.a
Hier. 27. 18 Et si prophetæ sunt, & est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum 555.a
Hier. 31. 22 Faciet Dominus nouum super terram, fœmina circundabit virum 57.b
33 Ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi plebs 142.b
Hier. 52. 14 Princeps cocorum destruxit muros Hierusalem 408.b

EX THRENIS.

Thren. 2. 14 Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta, &c. 441.a b
Thren. 3. 41 Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum 561.b

EX EZECHIELE.

Ezech. 3. 17 Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel 442.b
17 Audiens ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me 442.b
18 Si dicente me ad impium, morte morieris, &c. 442.b 444.a b
20 Si conuersus iustus à iustitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo 476.b
Ezech. 13. 5 Non ascendistis ex aduerso, nec opposuistis murum pro domo Israel 441.a
Ezech. 16. Portauerunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum 735.b
Ezech. 18. 8 Ad vsuram non commodauerit 633.b
20 Anima quæ peccauerit, ipsa morietur 385.b 717.b
31 Proijcite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis, &c. 283.a 793.b
31 Facite vobis cor nouum & spiritum nouum 793.b
Ezech. 24. 11 Pone ollam super prunas vacuam, donè: concalescat æs eius, & omne stagnum eius defluat 307.a
Ezech. 33. 2 Terra cùm induxero super eam gladiũ, &c. 444.a
Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris 294.a
Ezech. 36. 26 Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo in vobis 793.b
27 Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis 375.b 813.b
Ezech. 44. 2 Porta hęc clausa manet, & nemo pertransibit per eam 12.a

EX DANIELE.

Dan. 4. 24 Forsan Deus ignoscet delictis tuis 592.b
Dan. 7. 10 Et fluuius igneus currebat ante eum 306.b
10 Tunc erunt libri aperti 740.b
23 Quarta bestia, quartum est regnum in terra 729.a
Dan. 9. 20 Cùm orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi Israel, &c. 815.b
27 In dimidio septimi anni auferetur iuge sacrificium, & abominatio desolationis stabit &c. 242.a
Dan. 12. 2 Multi dormiẽtes in terræ puluere resurgent: alij in gloriam æternam, alij in confusionem & opprobrium sempiternum 39.a

EX OSEE.

Ose. 4. 2 Et sanguis sanguinem tetigit 476.a
8 Populi mei peccata comedent 251.a
Ose. 9. 4 Sacrificia eorũ tanquàm panis luctus: omnes qui manducant ea, contaminabũtur 347.a
Ose. 13. 14 Ero mors tua ô mors, ero morsus tuus inferne 19.b

EX IOELE.

Ioel. 1. 5 Expergiscimini ebrij & flete, & vlulate omnes

Digitized by Google

omnes qui bibitis vinum in dulcedine 413.a
Ioel. 2. 15 Sanctificate ieiunium 533.a 546.a
28 Effundam de spiritu meo super omnem carnem 204.a

EX AMOS.

Amos 5. 15 Constituite in porta iudicium 608.b

EX MICHEA.

Mich. 2. 7 Sermones eius boni sunt cum eo 164.b

EX HABACVC.

Habac. 2. 4 Iustus ex fide viuit 45.b 803.b 822.a

EX SOPHONIA.

Soph. 1. 10 A prima porta exit clamor, & à secunda vlulatus 715.b
12 Et erit, in die illa & ego scrutabor Hierusalem in lucernis 720.b
Soph. 3. 8 Sustine me, dicit Dominus, in diem resurrectionis meæ in testimonium, &c. 237.a
16 Saluabo te, & liberabo te, noli timere 768.a

EX MALACHIA.

Mal. 1. 10 Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam &c. 219.b 236.a 239.b 244.b
Mal. 2. 7 Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirent 157.b 696.b
Mal. 3. 3 Sedet Dominus & conflat, & purgat filios Iuda 306.a
6 Ego sum, & non sum mutatus 150.b

EX MATTHAEO.

Matth. 3. 2 Pœnitentiam agite 276.a
8 Facite fructus dignos pœnitentia 298.b
15 Sine nos implere omnem iustitiam 12.a
Matth. 4. 6 Si filius Dei es, mitte te deorsum 164.*a b
Matth. 5. 3 Beati pauperes spiritu 644.b 672.*a b
6 Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam 631.a
7 Beati misericordes 577.a
10 Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam 448.b 640.a 653.b
14 Non potest ciuitas abscondi super montem constituta 27.a 30.a
20 Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, &c. 196.b
22 Qui dixerit fratri suo, Racha, &c. 377.b 378.a
22 Qui dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis 324.b
23 Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris, &c. 620.b
24 Depone munus tuum ante altare, &c. 216.a
28 Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, &c. 383.a 814.a
Matth. 6. 1 Nolite facere iustitiam vestram coram hominibus, vt videamini ab eis 509.b 511.b
3 Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua 508.b 512.a 615.b 616.a 819.a
4 Vt sit eleemosyna tua in abscondito 512.a
6 Et clauso ostio, ora Patrem tuum 512.a
7 Orantes nolite multum loqui 562.b 563.b
9 Sanctificetur nomen tuum. & reliquæ petitiones 563.b 564.a 823.a
10 Fiat voluntas tua 56.*b
11 Panem nostrum da nobis hodie 268.b
12 Dimitte nobis debita nostra, &c. 194.a b 500.a 501.a 788.b 796.a 815.a b
13 Nè nos inferas in tentationem 793.a 796.a 825.b
13 Libera nos à malo 298.a
15 Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra 54.b
34 Non cogitetis de crastino 588.b
Matth. 7. 6 Nolite dare sanctum canibus, & margaritas porcis 212.a 302.b 324.a
12 Quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis 73.b
15 Attendite vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium 164.*a
17 Non potest arbor bona malos fructus afferre 651.a
Matth. 8. 8 Domine, nõ sum dignus vt intres sub tectum meum 234.a b
9 Et dico huic, vade, & vadit: & alij, veni, & venit 638.b
22 Sine mortuos sepelire mortuos suos 766.a
29 Iesu fili Dei viui, quid venisti ante tempus torquere nos? 101.b
Matth. 9. 25 Puella, surge 264.b 383.a
Matth. 10. 16 Estote ergo prudentes sicut serpentes 625.a 626.b 627.*a
22 Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit 823.a
27 Quod dico vobis in tenebris, dicite in lucem, &c. 324.a
30 Capillus capitis vestri non peribit 40.b
40 Qui vos suscipit, me suscipit 99.a
Matth. 11. 8 Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt 636.b
13 Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud 570.b 592.b 659.b 695.a
29 Discite à me, quia mitis sum & humilis corde 391.b
30 Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue 79.b
Matth. 12. 6 Templo maior hic est 827.a
32 Si quis in sancto spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo remittetur ei, neque in futuro 306.a 309.b 310.a 311.b 460.*a b 464.a 480.a
33 Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, &c. 793.a
40 Quemadmodùm Ionas in ventre ceti tres dies, & tres noctes manfit, sic erit filius hominis in corde terræ 18.b
Matth. 13. 8 Aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum 690.*b
11 Vobis est datum nôsse mysteria regni cælorum 272.a b
29 Colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum 787.b
30 Sinite vtraq; crescere vsque ad messem 165.b
30 Colligite primùm zizania, & ligate ea in fasciculos ad comburendum 736.a
33 Simile est regnum cælorum fermento, quod abscondit mulier in farinæ satis tribus 208.a
43 Iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui 46.b
46 Inuenta vna preciosa margarita, abijt, &c. 17.a 580.b
47 Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, &c. 787.a b
Matth. 16. 16 Tu es Christus filius Dei viui 804.b
17 Beatus es Simon Bar-iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, &c. 795.a
18 Ego tibi dico, quia tu es Petrus, & super hanc petram &c. 28.b 29.b 137.b 139.a 141.b 142.a 328.b 332.a
19 Tibi dabo claues regni cælorum, &c. 138.a
19 Quæcunque alligaueritis in terra, erunt alligata & in cælo: & quæcunque solueritis, &c. 34.a 36.b 138.b 154.b 155.a 278.a b 279.*b 480.a
23 Vade retrò me Satana, scandalum mihi es 138.a
27 Reddet vnicuiq; secundùm opera eius 830.a
Matth. 18. 8 Si te manus tua scandalizat, amputa eã 215.b
9 Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur 358.a
15 Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum, &c. 165.b 446.a
18 Amen dico vobis 56.*b
18 Quæcunque alligaueritis super terram, erunt alligata & in cælo, &c. 276.*a b 327.a

Digitized by Google

35 Si non remiseritis de cordibus vestris 445.b
Matth. 19. 5 Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, &c. 349.b
5 Erunt duo in carnem vnam 28.a
6 Iam non sunt duo, sed vna caro 770.a
9 Quicunque dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, & aliam duxerit, mœchatur 357.a 358.a
11 Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est 371.b 372.a 679.b
12 Et sunt eunuchi qui castrauerunt seipsos propter regnum Dei 679.a 684.b
12 Qui potest capere, capiat 372.a 678.*b
21 Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, & da pauperibus: & veni, sequere me 665.*b
29 Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit 668.b 669.a b 670.a 671.a b
Matth. 20. 2 Ex denario diurno 506.a
15 Multi sunt vocati, pauci verò electi 798.b
25 Qui maior est vestrûm, erit minister vester 141.b
Matth. 22. 11 Et vidit hominem non vestitum veste nuptiali 708.b 716.a b
12 At ille obmutuit. Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium 708.b 733.b
14 Multi sunt vocati, pauci verò electi 820.b
21 Date quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ Dei, Deo 147.b
Matth. 23. 2 Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi 177.a 196.b 344.a b
3 Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt 137.a b
Matth. 24. 14 Et tunc veniet consummatio 723.a
20 Orate nè fiat fuga vestra in hyme vel sabbato 701.a
23 Eccè hîc est Christus, eccè illic 144.b 145.*a
30 Et tunc apparebit signum filij hominis in cælo 729.a
Matth. 25. 4 Prudentes acceperunt oleum in vasis suis 71.b
9 Ite potius ad vendentes, & emite vobis 605.b
13 Vigilate, quia nescitis diem neq; horam 711.b
33 Statuet hœdos à sinistris 21.b
34 Venite benedicti patris mei, percipite regnum 509.b
40 Quando vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis 590.a
41 Discedite in ignem æternum 734.b
Matth. 26. 2 Scitis quia post biduum Pascha fiet 534.a
26 Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus.
28 Hoc facite in meam commemorationem, donèc veniam 206.b 211.*b 214.b
39 Verùm non quod egò volo, sed sicut tu 564.a
41 Orate, nè intretis in tentationem 511.a
52 Reconde gladium: qui enim gladium acceperit, gladio peribit 484.a
Matth. 28. 20 Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus vitæ, vsq; ad consummationem seculi 145.b 294.a

EX MARCO.

Marc. 3. 30 Spiritum immundum habet 461.a
Marc. 7. 33 Sanauit surdum & mutum, & tetigit aures eius & os eius 181.a 182.a
34 Epheta: quod est adaperire 181.a b
Marc. 9. 14 Sinite enim pueros venire ad me, & nè prohibete eos 186.b
29 Omnis qui reliquerit vxorem vel patrẽ, &c. 669.*a b 670.*a b
48 Vermis eorum non morietur 733.b
Marc. 12. 26 Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: non est Deus mortuorum, sed viuorum 86.b
30 Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. 813.a
Marc. 13. 37 Quod vobis dico, omnibus dico, Vigilate 711.b
Marc. 14. 38 Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem 825.a
Marc. 16. 16 Qui verò non crediderit, condemnabitur 185.b

EX LVCA.

Luc. 1. 15 Vinum & siceram non bibet 410.a
28 Aue gratia plena, Dominus tecum 57.b 60.*a 62.b
34 Quomodò fiet istud, quoniam virum non cognosco 512.a 689.b
37 Quia non est impossibile Deo omne verbum 12.a
38 Eccè ancilla Domini, fiat mihi secundũ verbum tuum 57.b
45 Beata quæ credidisti 58.a
Luc. 3. 6 Omnis caro videbit salutare Dei 39.b
8 Facite fructus dignos pœnitentiæ 276.a 582.a
14 Et quid nos faciemus? Neminem concusseritis, &c. 630.b
16 Ipse vos baptizabit in spiritusancto & igni 306.b
Luc. 6. 20 Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum 671.b
23 Gaudete in illa die & exultate, eccè enim merces vestra multa in cælis 819.b
Luc. 7. 14 Adolescens, tibi dico, surge 264.b 383.a
Luc. 8. 10 Vobis est datum nôsse mysterium regni Dei 372.a b
13 Hi radices non habent: quia ad tempus credunt, &c. 822.*a
Luc. 9. 62 Et respiciens retrò 359.b 827.b
Luc. 10. 7 Dignus est operarius mercede sua 831.b
16 Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eum qui me misit 29.a 134.b 695.a
29 Et quis est mihi proximus? 73.b
30 Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Iericho, & incidit in latrones, &c. 765.b
34 Duxit in stabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios, &c. 658.*b
Luc. 11. 5 & seq. De amico dormiente, tribus panibus, pane, pisce & ouo, exponitur 464.b 553.*a 562.b & seq.
21 Cùm fortis armatus custodit atrium suum 768.a
40 Qui fecit quod intùs est, fecit & quod foris est, &c. 579.b
41 Date eleemosynam 575.a
Luc. 12. 15 Dico vobis, abstinete ab omni auaritia 395.*a
20 Stulte, hac nocte animam tuam abs te repetent 393.a 396.a
35 Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris 97.b
37 Præcinget se, & faciet eos discũbere, & transiens ministrabit illis 753.a
49 Cui multum concreditum est, ab illo multum repetent 827.a
Luc. 13. 7 Vt quid etiam (ficulnea) terrã occupat? 615.a
Luc. 14. 16 Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos 750.b
21 Introduc eos 449.b
23 Exi in vias & sepes, & cõpelle intrare 449.b
Luc. 16. 9 Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, &c. 582.b 590.*a
11 Si in iniusto mammona fideles non fuistis, quod est verum, quis credet vobis? 580.b
13 Nemo potest duobus dominis seruire 766.a
22 Lazarus ab angelis in sinum Abrahæ portatus 85.a
24 Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, &c. 740.b
Luc. 18. 1 Oportet semper orare, & non deficere 557.*b
1 & seq. Parabola de iniquo iudice, explicatur 562.b
12 Ieiuno bis in sabbato 515.a
14 Descen-

Digitized by Google

14 Descendit iustificatus ab illo 391.b
Luc. 19. 10 Venit filius hominis quærere & saluare quod perierat 770.b
13 Dominus dedit seruis decem minas 313.a
42 Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis 758.*a b
Luc. 22. 15 Desiderio desideraui hoc pascha vobiscum comedere 240.b
19 Accipite & mãducate, hoc est corpus meum, &c. Hic est sanguis meus, noui Testamenti, &c. 217.a 221.a 270.a
19 Hoc facite in meam commemorationem 241.b 245.b
13 Simon, Simon, eccè satanas expetiuit vos vt cribraret ficut triticum, &c. 821.a
32 Rogaui pro te, nè deficiat fides tua 823.a
44 Factus in agonia, prolixiùs orabat 319.a
61 Recordatus est Petrus verbi Iesu quod dixerat: & egressus foràs, fleuit amarè 297.b
Luc. 23. 43 Hodiè mecum eris in Paradiso 19.a
Luc. 24. 30 Accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis 257.b

EX IOANNE.

Ioan. 1. 12 Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri 88.a 203.a 824.a
14 Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, &c. 270.a
16 Omnes de plenitudine eius accepimus 58.a
16 Gratiam pro gratia 830.b
33 Hic est qui baptizat 177.a b
47 Eccè verè Israëlita, in quo dolus non est 818.a
Ioan. 3. 5 Nisì quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto 188.a 193.a
6 Quod ex spiritu natum est, spiritus est 211.b
27 Non potest homo accipere quicquam, nisì fuerit ei datum de cælo 833.b
36 Qui non credit filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum 772.a 790.b
Ioan. 5. 7 Cùm mota fuerit aqua, non habeo qui me deponat, alius ante me descendit 700.a
14 Eccè sanus factus es, iam noli peccare 382.a
Ioan. 6. 27 Operamini escam, quæ non corrumpitur 53.b
40 Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam 4.b
44 Nemo venit ad me, nisì pater qui misit me, traxerit eum 795.a 798 a
51 Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi 53.b 231.a 243.b
51 Si quis ederit de pane meo, viuet in æternum 53.a 231.a
51 Panis quem ego dabo, caro mea est 210.a 221.a 264.a
53 Nisì ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis, &c. 53.a 208.*a 210.*a b 213.*a 220.b 221.*a b 264.*a 262.b 268.b 270.a
54 Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum: in me manet, & egò in illo 208.a 267.b
54 Ego resuscitabo eum 220.*b
55 Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus 220.b 221.a 268.b 269.b
57 Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, &c. 252.b
57 Qui manducat me, & ipse viuet propter me 264.a
60 Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? 213.b
61 Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis, &c. 213.a 214.a
63 Caro non prodest quidquam. spiritus est qui viuificat 252.b
63 Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt 213.b
68 Respondit ei Petrus, dicens: Domine ad quem ibimus, &c. 29.a
Ioan. 7. 20 Nolite iudicare secũdùm faciem, sed iustum iudicium iudicate 553.b
38 Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ 643.b & seq.
Ioan. 8. 34 Qui facit peccatum, seruus est peccati 766.a
36 Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis 784.b
44 Homicida erat ab initio 772.a
44 In veritate non stetit 823.a
46 Quis ex vobis arguet me de peccato? 324.b
Ioan. 9. 4 Me oportet opera operari eius qui me misit donèc dies est 467.a
4 Venit nox quando nemo potest operari 714.a
Ioan. 10. 12 Videt lupum venientem, & fugit 443.a
16 Et erit vnus grex & vnus pastor 346.b
30 Ego & pater vnum sumus 346.b
Ioan. 11. 43 Lazare, veni foràs 279.*b 383.a
Ioan. 12.32 Si exaltatus fuero à terra, omnia trahàm ad me 19.b
35 Ambulate dum lucem habetis 306.a
Ioan. 13. 5 Lauit pedes discipulorum 444.a
10 Qui lotus est, non indiget nisì vt pedes lauet, sed est mundus totus 190.b 815.a 821.a
Ioan. 14. 2 In domo patris mei mansiones multæ sunt 506.a b
14 Quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam 552.a
Ioan. 15. 4 Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes, &c. 817.b
5 Ego sum vitis, vos palmites 208.*a
5 Sine me nihil potestis facere 836.a
7 Si manseritis in me 468.a 820.b
9 Manete in dilectione mea 822.a
16 Posui vos, vt eatis, & fructum afferatis 649.a
18 Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit 103.b
22 Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent, &c. 462.a 480.a
24 Et viderunt & oderunt me & patrem meum 462.a
Ioan. 16. 12 Quæ dico vobis, non potestis ea portare modò. Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, &c. 204.b
24 Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis 570.a
Ioan. 17. 3 Hæc est vita æterna, vt cognoscant te, solum verum Deum, &c. 45.b
Ioan. 19. 15 Non habemus regem, nisì Cæsarem 440.a
34 Latus eius aperuit 169.a
Ioan. 20. 19 Iesus clausis ingressus est ostijs 63.a
22 Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. 275.b 276.*a b 278.a 338.b 339.b 479.b
23 Quorumcunque enim peccata retinueritis, retenta sunt 155.a
29 Quia vidisti me Thoma, credidisti 4.b
29 Beati qui non viderunt & crediderunt 803.b
Ioan. 21. 7 Sciens Petrus quia Dominus est, in mare se misit 39.b
17 Si me amas Petre, pasce oues meas 28.b 39.b 95.b 96.a 136.a 155.b

EX ACTIS APOSTOLORVM.

Act. 1. 8 Accipietis virtutem venientis in vos spiritusſanctì, & eritis mihi testes 278.a
Act. 2. 24 Solutis doloribus inferni 19.a
Act. 4. 27 Collecti sunt enim verè in ista ciuitate aduersùs sanctum filiũ tuũ quem vnxisti 203.a
32 Neque quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat 675.b
Act. 8. 14 Cùm audissent qui erant Hierosolymis Apostoli, &c. 198.a
Act. 9. 16 Ego ostendam ei, quanta eum oporteat pro nomine meo pati 297.b
Act. 10. 3 Cornelius vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad se 797.b

Digitized by Google

38 Quoniam vnxit eũ Deus ſpiritu ſancto 201.b
38 Pertranſijt benefaciendo & ſanando omnes 701.a
Act.11. 26 Vt cognominarentur primùm Antiochiæ Diſcipuli, Chriſtiani 1.b
Act.13. 48 Et crediderunt quotquot erant ordinati in vitam æternam 823.a
Act.14. 14 Paulus & Barnabas conſciſſis tunicis ſuis exilierunt in turbas, &c. 82.a
Act.16. 14 Lydia purpuraria colens Deum, audiuit: cuius Dominus aperuit cor intẽdere his, &c. 797.a
Act.19. 1 Factum eſt dũ Apollos eſſet Corinthi, Paulus peragratis ſuperioribus partibus, &c. 197.b
Act.20. 7 Vna autem Sabbati cùm conueniſſemus ad frangendum panem 257.a
27 Non enim ſubterfugi, quo minùs annunciarem omne conſilium Dei vobis 444.b
28 Videte gregẽ, in quo vos ſpiritus ſanctus Epiſcopos ordinauit 334.b
Act.27. 35 Sumens panem gratias egit Deo in conſpectu omnium, &c. 257.b

EX EPISTOLA AD ROMANOS.

Rom.1. 9 Teſtis enim eſt mihi Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo in Euangelio filij eius, &c. 141.b
17 Iuſtus autem ex fide viuit 803.b 822.a
23 Qui commutauerũt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem corruptibilis hominis 19.b
24 Tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum 781.a
32 Qui talia agunt, digni ſunt morte 827.b
Rom.2. 4 Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? 476.b
6 Reddet vnicuiq; ſecundùm opera eius 786.b 830.a
11 Qui enim ſine lege peccârunt, ſine lege peribunt &c. 489.a
Rom.3. 21 Iuſtitia Dei manifeſtata eſt 802.a
22 Iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti 802.a
23 Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. iuſtificati gratis per gratiam ipſius 773.a 803.b 806.a 807.a b
28 Arbitramur hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis 464.b 492.b 805.a
Rom.4. 3 Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam 503.a b
4 Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecundùm gratiam, &c. 830.a
25 Reſurrexit ꝓpter iuſtificationẽ noſtrã 794.a
Rom.5. 1 Iuſtificari 803.b
5 Charitas Dei diffuſa in cordibus noſtris 804.a
12 Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, &c. 184.a 185.a 769.b 770.*a 771.a b 774.*a b 775.*a b 779.b 789.b 790.*a b
20 Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum, &c. 464.a
Rom.6. 3 Quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus 181.a
4 Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem 192.a 717.b
5 Complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius 188.a
6 Noſter vetus homo ſimul crucifixus eſt 188.a 192.a
7 Qui mortu' eſt, iuſtificatus eſt à peccato 808.b
12 Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentijs eius 781.a b
20 Cùm enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ 766.a 784.b
23 Stipendium peccati mors eſt, gratia autem Dei vita æterna 507.b 772.b 830.a
Rom.7. 8 Peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam 193.*b
14 Venundatus ſub peccato 382.b
18 Scio enim, quia non habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum, &c. 194.b 781.b 782.a
20 Iam non ego operor illud, ſed illud quod in me habitat peccatum 783.b
23 Video aliã legẽ in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, &c. 384.a 781.b
Rom.8. 8 Qui autem in carne ſunt 651.b
10 Si Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, &c. 766.*b
13 Si ſecundùm carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu, &c. 651.b
13 Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis, &c. 792.*b 811.a
14 Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei 792.b
16 Ipſe ſpiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro, quòd filij Dei ſumus 3.a
26 Sed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis 786.b
38 Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, &c. poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu 824.a
Rom.9. 16 Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei 679.b 798.a
18 Cui vult miſeretur, & quẽ vult iudurat 471.a
Rom.10. 3 Ignorantes iuſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuere 802.*b
8 Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus 80.a
Rom.11. 20 Noli altum ſapere, ſed time 644.b
36 Quoniam ex ipſo, & in ipſo, & per ipſum ſunt 7.a
Rom.12. 21 Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum 489.a b
Rom.13. 7 Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum, &c. 631.a
Rom.14. 3 Is, qui manducat, non manducantem non ſpernat, &c. 532.*b
5 Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet 97.b
20 Omnia quidem munda, ſed malũ eſt homini qui per offenſionem manducat 658.b
Rom.14.cap. expoſitio 527.b & ſeq.
Rom.15. 1 Vos qui firmiores eſtis, imbecillitates infirmorum portate 292.b
2 Vnuſquiſq; placeat proximo ſuo in bonum ad ædificationem 141.b
9 Gentes autem pro miſericordia glorificare Deum 813.b

EX I. EPISTOLA AD CORINTHIOS.

1.Cor.1. 30 Factus eſt nobis ſapientia, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio 624.a
1.Cor.2 9 Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit 43.a b
1.Cor.3 11 Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus 1.b
12 Si quis ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, &c. 305.a b 306.a b 307.a
17 Si quis Dei templum violauerit, diſperdet eum Dominus 88.a 352.b
1.Cor.4. 3 Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die 808.a
4 Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc iuſtificatus non ſum 522.b 808.a b 809.a b 815.a
7 Quid autem habes, quod nõ accepiſti? 793.b 832.b 833.b
16 Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti 801.b
1.Cor.5. 6 Neſcitis, quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit 208.a
11 Si is qui frater nominatur, eſt fornicator, aut auarus, aut idôlis ſeruiens, &c. 828.a
12 Quid enim mihi eſt de his, qui foris ſunt iudicare? &c. 278.b 280.a
1.Cor.6. 1 Audet quiſquam veſtrũm aduersùs alterum habens negocium iudicari ab iniquis, &

Digitized by Google

non apud ſanctos? &c. 632.a
4 Secularia iudicia ſi habueritis, eos qui contemptibiles ſunt in Eccleſia, &c. 498.a
9 Iniuſti regnum Dei non poſſidebunt 827.b
11 Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, &c. 191.a
12 Omnia mihi licita ſunt, ſed non omnia expediunt 658.a b
15 Neſcitis quia membra veſtra, membra ſunt Chriſti? membra ergò Chriſti, meretricis faciam membra? abſit 208.a
15 Membra Chriſti eſtis: templum eſtis ſpiritus ſancti 399.b
19 Neſcitis quòd corpora veſtra templum ſunt ſpiritus ſancti, qui habitat in vobis? 88.a
1.Cor.7. 4 Vxor non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir &c. 349.b
5 Nolite fraudare inuicèm, niſi ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi, &c. 498.a
9 Melius eſt nubere quàm vri 361.a 365.b
10 Vxorem à viro non diſcedere, &c. 349.b
23 Precio empti eſtis, non fitis ſerui hominum 15.b
25 De virginibus præceptum Domini nõ habeo: conſiliũ autem do, &c. 658.*b 659.*b 690.a
26 Exiſtimo enim hoc bonum eſſe 684.b
27 Iunctus es vxori? noli quærere ſolutionem 354.b
28 Si nupſerit virgo, non peccauit 359.a 360*.b 361.b
34 Virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu 682.b
36 Si quis autem turpem ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua, &c. 370.a
39 Mulier alligata eſt legi, &c. cui vult nubat in Domino 352.a 358.b
1.Cor.7. Capitis ſcopus 682.a b 683.b
1.Cor.8. 2 Qui ſe putat aliquid ſcire, nondùm ſcit quomodò oporteat eum ſcire 611.a
1.Cor.9. 5 Nunquid nõ habemus poteſtatem mulieres, vel vxores circunducendi? 683.a
19 Cùm enim líber ſim ex omnibus, omniũ ſeruum me feci, vt plures lucrifacerem 658.a
24 Neſcitis quòd ij qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, &c. 79.a
24 Sic currite, vt compræhendatis 706.a b
27 Caſtigo corpus meum, & ſeruituti ſubijcio, nè fortè cùm alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar 48.b 824.a
1.Cor.10. 12 Qui ſe exiſtimat ſtare, videat nè cadat 822.a 824.*a b
17 Vnus panis, vnũ corpus multi ſumus 208.*b 257.b 258.a
21 Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum 245.b
25 Omne quod in macello venit, manducate 528.a 532.b
1.Cor.11. 2 Laudo vos, fratres, quòd per omnia mei memores eſtis: & ſicut tradidi vobis, traditiones tenetis 105.b 129.b 164.b
23 Ego accepi à Domino, quod & tradidi, &c. 214.b
26 Quotieſcunq; enim ederitis panem iſtum, & calicem iſtum biberitis, &c. 240.b 254.a
28 Probet autem ſeipſum homo, & ſic de &c. 269.b
29 Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi mãducat & bibit &c. 212. 220.b 270.*a b 271.a 274.*a
30 Ideò inter vos multi & infirmi & imbecilles ſunt, & dormiunt multi 316.b
31 Si noſipſos dijudicaremus, non vtiquè iudicaremur &c. 211.b
1.Cor.12. 4 Diuiſiones verò gratiarum ſunt: idem autem ſpiritus 804.a
11 Omnia autem hæc operatur vnus atq; idem ſpiritus, &c. 798.a
28 Et quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia Apoſtolos, ſecundò prophetas, &c. 151.a
31 Adhuc ſupereminentiorem viam demonſtrabo 71.b
4 Charitas patiens eſt, benigna eſt, &c. 127.*a
1. Cor.13. 5 Charitas non quærit quæ ſua ſunt 72.b
12 Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem 42.b 750.a
12 Scio ex parte 819.a
12 Cognoſcam ſicut & cognitus ſum 750.a
1.Cor.14. 16 Quomodò dicet, Amen 43.b
33 Sic doceo, & ſic tradidi in Eccleſijs 129.b 164.b
1.Cor.15. 2 Si cõtinetis, niſi fruſtrà credidiſtis 129.b 164.b
22 Sicut in Adã omnes moriuntur: ità & in Chriſto omnes viuificabuntur 790.b
28 Vt ſit Deus omnia in omnibus 42.b
44 Seminatur corpus animale; reſurget corpus ſpiritale 40.a 782.a
51 Omnes quidem dormiemus: ſed non omnes immutabimur 38.b 39.a 823.b
53 Oportet enim corruptibile hoc indui incorruptionem, & mortale hoc indui immortalitatem 114.a 739.a
56 Stimulus autem mortis, peccatum eſt 779.b
1.Cor.16. 4 Quòd ſi dignum fuerit vt & ego eam, mecum ibunt 674.a

EX II. EPISTOLA AD CORINTHIOS.

2.Cor.1. 3 Deus pater miſericordiarum 471.a
7 Si fuerimus ſocij paſſionum, erimus & conſolationum 103.b
11 Vt ex multis perſonis, pro dono in nos collato, per multos gratiæ pro nobis agantur 249.a
21 Qui vnxit nos Deus, & qui ſignauit nos, & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris 201.a 630.a
2.Cor.2. 10 Si cui quid donâſtis, & ego. &c. 278.a
15 Chriſti bonus odor ſumus in omni loco, & in ijs, qui ſalui fiunt, & in ijs qui pereunt 326.b 477.a
2.Cor.3. 3 Manifeſtati, quoniã eſtis epiſtola Chriſti miniſtrata per nos, ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei viui, &c. 804.a
2.Cor.4. 16 Is qui foris eſt noſter homo, corrumpitur: ſed qui intùs eſt, renouatur de die in diem 519.b 810.a b
17 Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, &c. 79.*b 508.a 819.a
2.Cor.5. 1 Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, &c. 84.b
4 Nam qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus grauati, &c. 766.b
10 Omnes enim adſtabimus ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque ſecundùm ea, &c. 308.b 776.a
14 Charitas Chriſti vrget nos, æſtimantes hoc, quoniam ſi vnus &c. 270.a
21 Vt nos ſimus iuſtitia eius 802.b
2.Cor.6. 16 Inhabitabo in illis, & inambulabo, atque ero illorum Deus 88.a
2.Cor.7. 10 Quę ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur 276.a
2.Cor.8. 14 Veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, vt & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum 608.b
17 Gratias autem Deo, qui dedit idem ſtudium pro vobis in corde Titi 791.a
2.Cor.9. 6 Qui parcè ſeminat, parcè & metet, &c. 596.b
2.Cor.11. 13 Nam eiuſmodi pſeudoapoſtoli, operarij ſubdoli, transfigurant ſe in apoſtolos Chriſti 164.a
2.Cor.12. 7 Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus ſatanæ, vt me colaphizet 830.a
10 Cùm infirmor, tunc fortior ſum 536.b

Digitized by Google

18 Ter Dominum rogaui, &c. 559.b & seq.
2.Cor.13. 7 Oramus autem Deum, vt nihil mali faciatis 788.b 823.a

EX EPISTOLA AD GALATAS.

Gal. 2. 16 Iustificatur homo per fidē Iesu Christi 802.b
20 Viuo iam non ego, viuit verò in me Christus 787.a
Gal. 4. 10 Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos 115.a 498.a 531.a
Gal. 5. 6 In Christo Iesu, neque circuncisio aliquid valet, neque præputiū, sed fides, quæ per charitatem operatur 71.b 804.b 805.a
19 Manifesta sunt opera carnis, quę sunt adulteria, fornicationes, immunditiæ 651.*a b
22 Fructus spiritus est charitas, gaudium, pax, &c. 649.*a

EX EPISTOLA AD EPHESIOS.

Ephes. 1. 13 In quo credentes signati estis spiritu promissionis sancto 200.b
Ephes. 2. 2 Spiritus, qui nunc operatur in filijs diffidentiæ 767.b
3 Eramus & nos natura filij iræ sicut & cæteri 772.a 775.a
7 Vt ostendat in seculis superueniētibus abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Iesu 832.a
8 Gratia salui estis facti per fidem, & hoc nō ex vobis, sed Dei donum est 805.b 806.a b
Ephes. 3. 5 Quod alijs generationibus non est agnitum filijs hominum, sicut nunc reuelatum est, &c. 208.b
10 Multiformis est sapientia Domini nostri 205.a
13 Peto vos non infirmari 793.b
17 Christum habitare per fidem in cordibus vestris 803.b
Ephes. 4. 4 Vnum corpus & vnus spiritus, vna spes vocationis nostræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus 28.*a 187.b
5 Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per quem omnia, & in omnibus nobis 2.b 45.b
9 Ascendit autem, quid est, nisi quia & descendit in in inferiora terræ 18.b 19.b
11 Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. 44.b 335.b
13 In mensurā ætatis plenitudinis Christi 40.b
15 Vt in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, &c. 208.b
21 Sicut est veritas in Iesu deponere nos secundùm pristinam conuersationem veterem hominem, &c. 764.b
26 Sol non occidat super iracundiam vestram 420.a
Ephes. 5. 3 Fornicatio autem & omnis immunditia aut auaritia, &c. 400.a
11 Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem & redarguite 428.a b
19 Cantantibus in cordibus vestris Domino 562.a
25 Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam 349.*a 353.a
30 Quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius 209.b
Ephes. 6. 5 Serui, obedite carnalibus dominis 81.a
23 Pax fratribus & charitas cum fide magna 804.b
23 Charitas cum fide à Deo patre, & Domino Iesu Christo 794.a

EX EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

Philip. 1. 1 Cum Episcopis & Diaconibus 334.a 335.b
3 Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, &c. 823.a
4 Semper in omni prece mea pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens, &c. 823.a
21 Mihi viuere Christus est, & mori lucrū 717.a
23 Dissolui & cum Christo esse, multo melius 717.b
Philip. 2. 6 Quòd cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, &c. 270.a
9 Donauit ei nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu flectatur omne genu, &c. 231.b
12 Sicut semper obedistis, non vt in præsentia meî tantùm, sed multo magis &c. 799.a b
12 Cum metu & tremore vestram salutem operamini 793.a 824.b
20 Neminem habeo, qui germanè de vobis solicitus sit 343.b
25 Fratrem & commilitonem meum, vestrum autem Apostolum 278.a
Philp. 3. 11 Si quo modo pertingam ad resurrectionem, quæ est ex mortuis 823.*b
12 Sequor autem, si compræhendam in quo & compræhensus sum 824.*a
15 Quicunque ergò perfecti sumus, hoc sentiamus: & si quid aliter sapitis, &c. 811.a
16 Veruntamen in quod peruenimus, in eo ambulemus 811.a
Philip. 4. 6 Postulationes vestræ innotescant apud Deum 563.a

EX EPISTOLA AD COLOSSENSES.

Coloss. 1. 24 Adimpleo ea quæ desunt passioni Christi in corpore meo 295.a 814.b
Coloss. 2. 11 In quo & circuncisi estis circuncisione non manufacta, &c. 192.a
12 Consepulti sumus cum illo per baptismum in mortem 188.a
Coloss. 3. 3 Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. &c. 265.a
5 Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram 761.a 811.a 828.a
9 Expoliantes vos veterem hominē cum actibus suis, induite nouum, &c. 764.b 811.a
10 Renouatur autem in agnitionem Dei 810.b
12 Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ 587.b
13 Donate vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelam, &c. 620.b
Coloss. 4. 3 Orantes simul & pro nobis, vt Deus adaperiat nobis ostium verbi 797.a
12 Vt stetis perfecti & pleni in omni voluntate Dei 823.a

EX I. AD THESSALONICENSES.

1.Thess. 4. 4 Vt sciat vnusquisq; vestrūm suum vas possidere in sanctificatione 624.b
7 Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem 624.b
1.Thess. 5. 17 Sine intermissione orate 557.b 558.a 563.a
19 Spiritum nolite extinguere 330.a

EX II. AD THESSALONICENSES.

2.Thess. 2. 15 State igitur, fratres, & tenete traditiones nostras, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram 105.b

EX I. EPISTOLA AD TIMOTHEVM.

1.Tim. 5 Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona & fide non ficta 47.b 505.a 804.a
13 Priùs blasphemus fui & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam Dei &c. 509.a 832.a
1.Tim. 2. 1 Obsecro itaque primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, interpellationes, gratiarum actiones 551.b

Digitized by Google

4 Vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire 795.a
8 Volo viros precari in quouis loco 325.b & seq.
1.Tim.3. 2 Vnius vxoris virum 367.*a 369.*b
6 Non neophytum, nè in iudicium incidat, & in laqueum diaboli 392.b 682.b & seq.
8 Diaconi similiter irreprehensibiles, pudici, non bilingues, non multo vino dediti, &c. 334.*b
10 Nullum crimen habentes 780.a
1.Tim.4. 1 In nouissimis temporibus discedent quidam à fide, prohibentes nubere, abstinere à cibis, &c. 528.a 532.b
5 Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem 225.b 257.a
14 Nè negligas donum quod in te est, quod datum est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij 330.*a 335.b
1.Tim.5. 9 Vidua deligatur non minùs sexaginta annorum 360.a
11 Iuniores viduas reijce, &c. 359.a 360.*a 335.b
14 Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamiliàs esse 349.b
20 Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant 165.b 445.b
23 Iam noli aquam bibere 532.b
23 Vino modico vtere 412.a
22 Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis 330.a
1.Tim.6. 9 Desideria inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitū & perditionem 782.a
20 Profanas vocum nouitates deuita 151.a b

EX II. EPISTOLA AD TIMOTHEVM.

2.Tim.1. 6 Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum 322.a 330.*a
12 Scio cui credidi, & certus sum 3.a
2.Tim.2. 4 Nemo militans Deo, obligat se molestijs secularibus &c. 156.a
12 Si compatimur, & conregnabimus 295.a
19 Nouit Dominus qui sunt eius 823.b
2.Tim.4. 2 Argue, obsecra, increpa, cum omni patientia & doctrina 445.a
7 Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, &c. 508.*b
8 Non solùm autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius 731.b

EX EPISTOLA AD TITVM.

Tit.1. 5 Huius rei gratia reliqui te Cretæ, &c. & constituas per ciuitates presbyteros 334.a
Tit. 2. 15 Argue cum omni imperio 445.a
Tit. 3. 5 Saluauit enim nos per lauacrum regenerationis, &c. 192.

EX EPISTOLA AD HEBRAEOS.

Heb. 5. 8 Christus cùm esset filius Dei, didicit ex ijs quę passus est obedientiam 79.a
Heb. 6. 4 Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, gustauerunt etiam donum cęleste &c. 186.b 192.a 822.b
Heb. 10. 32 Rememorate nanque priores dies, quibus illuminati multam colluctationem sustinuistis passionum 192.a
Heb. 11. 1 Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium 3.b 4.a b
6 Sine fide impossibile est placere Deo 45.b
6 Credere enim oportet, quia Deus est 4.a
26 Respiciebat in remunerationem 79.b
Heb. 13. 4 Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus 354.b

EX EPISTOLA D. IACOBI.

Iacob. 1. 14 Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus, &c. 780.b
15 Peccatum cùm consummatum fuerit, generat mortem 384.a
20 Ira viri iustitiam Dei non operatur 419.b
Iacob. 2. 13 Iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam 830.b
19 Et dæmones credunt, & contremiscũt 804.b
Iacob. 3. 2 In multis enim offendimus omnes 815.b
Iacob. 4. 17 Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi 358.a 611.a
Iacob. 5. 14 Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, &c. 315.a b 316.b 317.a 318.*a 320.b

EX I. EPISTOLA D. PETRI AD PONTICOS.

1.Pet.2. 5 Et ipsi tanquàm lapides viui superędificamini in domos spiritales, &c. 326.a
9 Vos autem genus electum, regale sacerdotium 202.b 326.a
21 Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius 295.a
25 Sed conuersi modò ad Episcopum, & pastorem animarum vestrarum 278.a

EX II. EPISTOLA D. PETRI.

2.Pet.1. 4 Efficiamini diuinæ naturæ consortes 209.b

EX I. EPISTOLA D. IOANNIS.

1.Ioan.1. 8 Si dixerimus nos peccatum non habere, nosipsos seducimus 377.b
1.Ioan.2 1 Filioli mei, hæc scribo vobis vt non peccetis, &c. 465.a 821.a
19 Ex nobis exiêrunt, sed non erãt ex nobis 27.b
1.Ioan.3. 2 Cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est 42.b
4 Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, &c. 376.b
9 Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, &c. 821.a
10 In hoc manifestati sunt filij Dei, & filij diaboli. Omnis qui non est iustus, non est à Deo: & qui non diligit fratrem suum 71.a 649.a
1.Ioan.4. 8 Deus charitas est 51.b
18 Timor non est in charitate, &c. 761.a b
1.Ioan.5. 1 Omnis qui credit quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est. Et omnis qui diligit genitorem, diligit eum, qui genitus est ab ipso 828.b
3 Et præcepta eius grauia non sunt 79.b
16 Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis 468.b 475.b 480.a b
18 Omnis qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conseruat eum 821.a

EX EPISTOLA S. IVDAE.

19 Qui seipsos segregant, animales, spiritum non habentes 32.b

EX APOCALYPSI D. IOANNIS.

Apoc. 2. 5 Memor esto vndè excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac 276.a
Apoc. 14. 3 Canticum nouum cantabitis citharis vestris 681.b 682.a
4 Sequuntur agnum quocunq; ierit 76.b
Apoc. 19. 10 Conseruus tuus sum, & fratrum tuorũ 82.a
Apoc. 20. 3 Et clausit & signauit super illum, vt non seducat amplius gentes 823.b
4 Et vidi sedes & sedentes super eas, & iudicium datum est 278.b
7 Sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum eo mille annis 316.a
Apoc. 22. 12 Reddet vnicuiq; secundùm opera sua 830.a

Digitized by Google

IN PRAECEDENS OPVS CATECHISTICVM D. PETRI CANISII, SCRIPTVRÆ TESTIMONIIS ET PATRVM SENTENTIIS ILLVSTRATVM, RERVM AC SENTENTIARUM INDEX. In quo litera A, numeris appoſita, prius paginæ latus, B, poſterius deſignat. Sicubì verò neutra adiecta fuerit, ipſius Catechiſmi opus denotatur.

A

Aaronis filij quas vini guſtati pœnas dederint 519.a
Aaroni primo omnium ſacerdotium collatum 328.b
Aaronem Epiſcopi formam prætuliſſe: filios Aaronis presbyterorum 328.b
Abagaro cur ſuam imaginem Chriſtus miſerit 105.b 109.a
Abel quomodò electa Deo munera obtulerit 73.b
Ablutio exterior cuius ſit ſymbolum 172. cur ter repetatur 188.a vbi conferatur 193.a
Ἀμαρτία 779.b
Abnegatio propriæ voluntatis quibus à viris quantoperè laudata 663.b
Abraham quomodò ad offerendum Iſaac permotus 74.a
abrahæ ſinus quid 85.a
Abrenunciatio 179.b 180.a b 181.b
abrenunciatio triplex 674.b
abrenunciationis voce cur frequenter vtendum 196.a
abrenunciationis in baptiſmo factæ memoria quò valeat 179.b 196.a
abrenunciationes paruulorum in baptiſmo, quomodò, & per quem fiant 195.b & ſeq.
ſine Abſolutione ſacramentali mori, quàm periculoſum 294.a
Abſtinentia toti Eccleſiæ iam olìm communis quæ 529.b
abſtinentia & delectus ciborum in Eccleſia varius 530.a
abſtinentia hebdomadæ ſanctæ 514.a 530.b 541.b
abſtinentia arctior per ſex dies ante paſcha, & ciborum delectus 534.b
abſtinentia feriæ quartæ & ſextæ cuius ſit traditionis 132.a 159.a b
abſtinentia monachorũ, ſicut & vita, liberè ſuſcipitur 528.a
abſtinentia admirabilis quorundam monachorum 530.a 701.a
abſtinentia à carnibus & vino, cœnobitis olìm quàm familiaris 700.b
abſtinentia à carnibus quæ qualis 536.a
abſtinentia Antonij 530.a
abſtinentia Manichæorum qualis 527.a
abſtinentia & delectus ciborum Hilarionis adhuc adoleſcentis 530.a
abſtinentia Ethnicorum qualis fuerit 513.a b
abſtinentiæ maioris, quàm quæ iuſſa aut indicta ſit, libertas ſeu ratio quæ 159.b
abſtinentiæ quotuplex finis 527.b 528.b
abſtinentiæ ſanctorum Dei quis ſit finis 364.a
abſtinentiæ Chriſtianæ fructus 160.a 541.a
abſtinentiæ catholicæ & hæreticæ differentia 528.a
abſtinentiæ nullum eſſe meritum, hæreſis antiqua 520.b
abſtinentiam à carnibus nihili facit Aërius 531.a
per abſtinentiam à licitis, condonantur illicitè perpetrata 541.a
abſtinentia, vigilæ, & orationes perducunt ad paradiſi delicias 538.b
de abſtinentia ciborum quos Apoſtolus Paulus notet 532.b
Abſtinere Iudaicè à cibis, Deo non eſt acceptum 541.a
abſtinere ab alienis non eſt ſatìs, ſed etiam ſua eroganda alijs 615.a
non abſtinere, ſed hæreticè abſtinere, hæreticum facit 528.a
quomodò abſtinetur Chriſtianè à lacticinijs, ouis, &c. 528.b
cur abſtineant à cibis Manichæi 528.b
cur abſtineant Catholici à carnibus, &c. 527.a
abſtinuit Bernardus, vt ſatisfaceret pro peccatis 528.a b
abſtinendum non à cibo ex ſuperſtitione Iudaica, vel hæreticè 516.a
cur abſtinendum à carnibus, &c. 539.b
abſtinendo ira Dei lenitur 538.b
Acedia quid ſit, & quænam illius filiæ 391.a 423.425.a Vide Tepiditas.
Achab ſua quid pœnitentia conſecutus 282.b 299.b
Acolytus quomodò ordinetur 331.a
acolyti officium 333.a
Actio omnis humana quàm diuerſo inſtituatur fine 656.b
Actus hominum velut in trutina ponderantur 596.a
Adam
- ex terra adhuc virgine formatus 61.a
- qualis à Deo creatus 764.b
- qualis ſit factus diaboli fraude ibid.
- quid peccando amiſerit, & in illo nos 771.a
- totus & animo & corpore lapſus in deterius 768.b
- peccati merito, non naturæ neceſſitate, mortalis 766.a
- nisì peccâſſet, nunquàm corpore moriturus fuiſſet 766.b
- omnes poſteros tanquàm radix arborem complexus eſt 775.b
- in nos culpam & pœnam tranſmiſit. 773.a
- mundo peccatum & mortem ſimul inuexit 773.b

adam, Eua, & ſerpens, quibus tribus peccãdi gradibus aptè conferantur 383.a
adæ, Euæ, & ſerpentis inter ſe qualis conuentio & colluſio 384.a
adæ prævaricatio
- quid poſteris malis aduexerit 770.b
- poſterorum omnium in ſe innocentiam perdidit 783.a
- & corporis ſimul & animę mortem ad poſteros tranſmiſit 769.a

adami peccato omnes, excepto Chriſto, obnoxij naſcimur 773.b
adami peccatum corporis morte puniendum, & in poſteros deriuatum Pelagiani negant 774.a
adami primi & ſecundi antitheſis 773.a
adamo tranſgreſſori quænam interminata ſit à Deo mors 766.a
adamum ex inferno liberatum credit Eccleſia 19.a
adamo corruente, tota poſteritas corruit 773.b
ex Adam omnes ſumus primo mali 771.b
in adamo
- quia omnes fuimus, omnes etiam peccauimus 779.b
- quaſi in maſſa omnes peccauimus 779.b 770.b
- vitiata omnium hominum natura 771.a
- peccârunt omnes etiam nondùm nati, qui per ſe adhuc peccare non poterant 771.b

Ἀδιάφορα quid 132.
adiaphoræ, ſi dijs placet, quibusnam ſint apoſtolicæ traditiones 132.
Adorari carnem Chriſti in myſterijs 230.a
adorare
- ſcabellum pedum Dei, quid ſit 230.a
- imaginem, vide Imago, & Crux.
- verſùs Orientem, traditio Apoſtolica 557.b

cur adoremus Orientem verſùs ibid.
adorandus Deus animo & corpore ibid.
adorantium non debemus gerere ſpeciem, opere verò inimici eſſe 232.a
Aduentus Domini quibus ſit imparatus 711.b
aduentus ſui certum tẽpus cur non tantùm noluerit Chriſtus ab Apoſtolis prædicari, ſed ne ſciri quidem 723.a
aduentum Chriſti qui præceſſuri ſint 723.b

Digitized by Google

Adulatio peccatum alienum 436.
adulatione nutriuntur delicta 437.a
Adulator blandus inimicus 439.b
Vide etiam, Detractio & Laudatio.
Adulterum omni excusatione carere 352.b
adultera viuente, non licet aliam ducere 356.b
adulteram qui dimittit, ei non licet aliam ducere 357.a
adulteram qui dimittens, contrahit, etiam mœchatur 356.b
adulteri quatuor fiunt ex duobus coniugibus, si cum alijs contrahant 357.a
Adulterij prohibitione quæ alia vetentur vitia 120.
adulterij rei sunt lege Euangelij, qui coniuge viuente contrahunt cum alia persona 349.a
adulterio spirituali obnoxiæ aut obnoxij qui 361.a
adulterijs peior est lapsus à voto castitatis 360.b
Aegroti quomodò visitandi 713.a
Aegyptiorum mirus aliquando in crucē Christi zelus 16.a
Aequali quid sit reddendum 629.b
Aërij hæreses 211.b 335.b 530.b
aërij hæretici aduersùs defunctorum memoriā argumenta quomodò confutata 250.a
Affinitas ex fornicatione, quousquè se extendat 350.b
Agathi episcopi Panormitani mira de sacrificio Missæ relatio 238.b
Agimus in iustificatione & agimur 792.b
Agnes martyr ac virgo, quomodò à Prudentio laudata & inuocata 93.a b
S. Agnetis auxilium & beneficia 93.a
S. Agnetis virginis sponsus quis, & qualis sit 664.b
Agni paschalis vna in domo comestio, mysticè quid 29.b 34.b 35.a
agnum immaculatum quotidiè sumi & immolari, nec tamen sumptum consumi 222.b
Altare esse sedem corporis & sanguinis Christi, in eoq; per certa momenta habitare 216.a
altare Stephano protomartyri dedicatum 241.a
altari assistentes antistites Deo offerunt, non martyribus 236.b
altaris sacrificium, vide Sacrificium.
altaria Apostolorum tempore dedicata fuisse martyribus 241.a
altaria soli Deo constituuntur, quanuis in memorias martyrum 82.a
altaria Dei frangere, sacrilegium esse 216.a
ex altaris ornamentis camisias & femoralia faciens, punitur 457.b
Amatores secularium delectationum quibus similes sint 756.a
Ambrosius Christum in Eucharistia adorat 233.b quomodò Crucis virtutem extulerit 17.b
ambrosij iamiam morituri apophthegma 713.b
ambrosium de nimia virginitatis commendatione accusatum fuisse 687.b
ambrosium Rom. Ecclesiæ formam in omnibus sequi cupere 140.b
Amentia irridentium sobrios 411.b
Amen, simplex aut geminatum, quid sit aut sonet 43.b 56.b
Amicitiam Dei non dissoluendam 73.a
Amor legislatoris facilem efficit legem 814.b
amor verus meretur præmium 72.b
amor pecuniæ, Dei amorem tollit 397.a
amoris in nos Christi singularis specimen 207.a 222.a
Anabaptismus { damnatur 186.b; est diabolicæ præsumptionis 187.b; iuxta Cęsareas leges gladio castigād' 187.b }
Anabaptistæ cur iustè damnati 183.
anabaptistarum & Ismaëlis collatio 187.a
anabaptistas esse illusores vti Ismael, rectéque persecutorem pati 187.a
Anachoretæ qui 702.b
anachoretæ quid prosint alijs 700.b
anachoretarum vita 700.a
anachoretarum vita quos authores habuerit 699.a
Ananias votum paupertatis fecit 362.b
ananias & Sapphira cur puniti 666.b
ananiæ & Sapphiræ exemplum cur meritò ob oculos ponendum 674.a
Andreæ apostoli reliquiæ Constātinopolim translatę 97.b
Angelus in forma naufragi eleemosynam flagitat 599.b
cuius conuiua fuerit 600.a
angeli obsecrandi 89.b quomodò pro Africa implorati 103.a
angeli quatuor argentei à Constantino in tēplo positi 107.b
angeli & Sanctorum animæ nostra nōrunt, ac pro nobis & nobiscum precantur 85.b
angelorum { hierarchia in cælo 327.b; ministerium 563.a; in officio Missæ præsentia & ministerium 232.b 233.a b; cibus quis 517.b; vita mysticè quid 690.b }
angelorum vita & Sanctorum corona mysticè quid 689.a
Angelicus hymnus vndè in Missa cantari aut dici statutus 245.b
angelica quibus obuentura dignitas 751.b
Angli quid Gregorio Magno debeant 248.b
Angustia & terror qualis tandèm aliquando futurus 730.b
Anima { sui iuris 758.a; quia libera, non inuita agit, corpore præstat ibid.; post mortem ad Christum vadit 717.b; quomodò perdurare queat in tot tantisq; pœnis (732.a; rapitur à dæmonibus ad inferos 733.a }
anima suâ culpa lapsa, sola Dei gratia restauratur 736.a
Anima Christi { vnita diuinitati ad inferos statim descendit 19.b; electos indè liberauit 19.a b; impios non liberauit 19.b; principem tenebrarum alligauit 19.b; vectes ferreos confregit ibid. }
animæ à corpore recedentis dolor, tremor & certamen 318.a b 714.b 715.a
animæ requies post mortem non æquè diuturna omnibus 708.a
animæ { migrantes à corpore ante tribunal Christi sistuntur 708.a 717.b; quorum statim ad cælum euolent, aut in infernum descendant 307.b; quorum ad purgatorium migrent 741.b; quomodò iuuentur ibid.; quorum ad cælum migrent ibid.; quorum ad inferos descendant ibid. }
animæ piorum defunctorum ad Ecclesiā pertinent, & eius communionem 32.b
animæ piorum ex inferno per Christi descensum liberatæ 19.a b
animę defunctorum Sanctis commendantur tanquàm patronis 91.a
animæ defunctorum quomodò per Missas à pœnis soluantur 239.a
animæ damnatorum tristabuntur potissimùm de pœnitentiæ tempore neglecto 733.a
animæ Sanctorum, vide Sancti.
animarum { medici in Ecclesia 286.a b; iudices Apostoli & Episcopi constituti 277.b; lucrum quanti faciendum 610.a; salutem quanti faciat Deus ibid.; timor & dolor in iudicio extremo 727.a; status post mortem 708.a }
animas ex inferno Christus abduxit 19.b
animas iniquorum esse in inferno 734.a
Animi medicina coërcitione & instructione perficitur 607.a
Anniuersariæ solennitates vndè institutæ 114.a
Antichristus { communi modo quis sit 723.b; propriè quis sit ibid.; nascetur ex fornicatione 724.a; orietur ex tribu Dan 723.b; quando venturus 729.a; præcedet Christi aduentum ibid.; consignationem crucis in fronte prohibebit 723.b; Iudæos decipiet 724.a; seipsum vocabit Deum ibid.; in templo Iudaico sedebit 724.a; erit magus & diabolicus homo ibid. }

erit

Digitized by Google

antichristi
- erit verus homo, non autem diabolus incarnatus 724.a
- inuadet Romanum imperium 729.a

antichristi
- character loco viuificæ crucis Christi 723.b
- regnum 724.a
- fraudes & hypocrisis 729.a
- improbitas quanta ibid.
- dominatus quàm breuis ibid.
- interitus 724.a 729.a

antichristi tempore templa Christianorum deuastabũtur, & iniquitas inualescet 723.a
antichristi synagogæ quales, quíve ad eas spectent 28.a 31.b
antichristo qui principes per Athanasium collati 147.b
antichristum Liturgiam ablaturum 242.a b
Antiquitatis sequendæ ratio, modus ac vsus 31.a
Antistes personam Christi sustinet 695.b
Ἀντίτυπα quid 211.b 214.b
Antonius quomodò Dominicũ ad se præceptum seu consilium traxerit 661.b

Apostoli
- cur, quando, & quomodò Symbolum condiderint 5.a b
- cur signis visibilibus & externis vsi cæremonijs 181.b
- Chrismatis inunctionem, perfectionem vocârunt 202.a
- quot viuendi modos in Ecclesia instituerint 699.b
- religiosorum in Ecclesia ordinis institutores 702.b
- quos populos conuerterint, in die iudicij videbitur 611.a
- quales fuerint pauperes 672.a
- quale paupertatis exemplum dederint ibid.
- quid pro hîc derelicto adepti, seu habituri 669.a b
- quas domos in hac vita receperint 669.b
- an vxores circunduxerint 683.a
- quando & quatenùs vxoribus vsi ibid.
- quomodò centum mulieres receperint 669.a
- quomodò pro Africa inuocati 103.a

apostolorum
- inter se discretio 140.b 141.b
- industria 699.b
- genera quot 328.b
- successores 136.b
- vicarij qui 328.b

apostolorum locum in Ecclesia tenentes, cuius sacramenti soli sint ministri 198. 201.b
apostolorum officium erat baptizare 189.b
apostolorum domus esse templa 669.b
apostolorum dogmata partìm scripta, partìm non scripta 129.a b 130.b
apostolorum sepulcra & natalitia clara sunt 99.a
apostolorum ossa, veneranda 97.b
apostolorum & ecclesiæ collatio 279.b
apostolorum & martyrum inuocatio 96.b 103.a
apostolos quando, & quibus verbis sacerdotes Christus instituerit 245.b

apostolos
- voluisse paruulos baptizari 184.a
- altaris ministros ordinâsse 335.a
- vouisse votum paupertatis 673.a
- mortuorum in sacrificio Missæ commemorationem instituisse 239.b 240.a 249.a
- omnes vxores habuisse, an ex Pauli verbis conuincatur 683.a

apostolos & monachos fuisse eunuchos euangelicos 679.a
apostolos pro nobis orare 89.b
apostolis duodecim articuli duodecim respondent 6.a
apostolis quanta potestas donata sit 277.b 278.a
apostolis quæ dicta, ad successores eorum pertinere 134.b
apostolica doctrina vbi syncera & immaculata seruata 150.b
apostolica sedes, cardo & caput omnium Ecclesiarum à Christo constituta est 141.b
apostolicæ sedis authoritas 142.a b 149.b 328.a
apostolicæ sedis authoritas in hæresibus anathematizandis 140.a
apostolicæ traditiones, vide Traditiones.
apostolici fastigij, perfectæq; virtutis quid sit 666.a
ad apostolicam sedem causæ maiores referendæ 141.b 142.a
idq; ex iussu & instituto Apostolorum 141.b
Apostatæ & hostes admitti nequeunt ad Ecclesiæ pacem 35.a

apostatæ
- à religione, an acceperint centuplũ pro dimissis parentibus, &c. 670.b
- semetipsos Deo subtrahunt 703.a
- quales consiliarios adhibere soleant 703.b

Apostasiæ pudendus saltus 671.a
Aqua ad baptismum perficiendum necessaria 188.a
aquæ baptismalis sanctificatio 179.b 180.a 181.b 182.a
aquæ benedictæ vis & vsus 713.a
aquis in qualibus olìm baptizaretur 179.b 180.a
Architæ Tarentini dictum de ira 422.a
Armis quibus opùs sit ad resistendum 427.a
Arrius hæresiarcha, scintillæ non oppressæ cõparatur 461.b

Arriani
- non sunt Christiani 1.a
- qua in re diabolo peiores 101.b
- quid martyribus negẽt à dæmonibus confessum, ibid.
- quos Nicenę synodi canones combusserint 142.b

Athanasius quàm honorificè de Rom. Pontificis & Apostolicæ sedis authoritate sentiat 142.a
athanasij commendatio 249.b inuocatio 89.a
Attritio quale sit donum Dei 283.b

Auaritia
- quid sit, & quas procreet filias 392.391.b
- peior omni peccato 394.b
- auaros accusat coram summo iudice 613.a

auaritiæ studentium excusatio propter liberos suos 394.a
auaritię febris quanta, & quàm mirè aliquando curata 596.b
auaritiæ nomen generale est 395.a
auaritiæ malum describitur 396.a
auaritiæ morbus quotuplex 673.b
de auaritia tentantem diabolum quàm mirè trapezita quidam superârit 597.a
Auarus est etiam, qui cupidè seruat sua 395.b
auari quo plus habent, eo plus appetunt ibid.
auari diuites alienum panem manducant ibid.
auari plurimi in inferno 397.b
auari quomodò sint pauperes 393.b
auarorum liberis carentium increpatio 394.a

auarorum
- vox qualis 393.a
- cogitationes quæ sint 613.a
- in pauperes technæ seu strophæ quales 393.b

Audiani hæretici quomodò peccata remittant 302.b
Auersanus episcopus quàm sedulò de Berengarianismo scripserit 222.b 223.a 229.a b

Augustinus
- quanti faciat successionem Episcoporum in sede B. Petri 139.a
- quanti Patrum testimonia æstimet 152.b
- de amplectenda perfectione euangelica cogitauit 662.b
- renunciauit proprietati ibid.
- fatetur se consilium euangelicũ de voluntaria paupertate amplexũ fuisse 662.b 673.b
- alios totis viribus ad idem propositum exhortabatur 662.b
- monasterium instituit 662.b 676.b
- mundum contemnit ibid.
- quam Cypriani sententiam cur non acceperit 144.b
- iamiam moriturus, cui potissimùm rei vacârit 713.b

augustini dubitatio de modo, quo Sancti in diuersis locis adsint 85.b oratio pro mortuis, ibid.
augustini sententia de præceptis tabularum duarum 116.a
in augustini societate omnia communia 662.b
augustinum commouit Ecclesiæ authoritas ad credendum Euangelio 3.b 163.a
augustinum quæ in Ecclesia catholica teneant 30.b
Aurium inunctio & per saliuam illitio 180.b 181.a
aurium & narium attactus 181.a b 182.a
auribus delicatis præditorum increpatio 760.b
Aurum, argentum, lapides preciosos, &c. ædificare quid sit 305.a

Digitized by Google

B

Babylæ martyris laus 100.a
Balsamum quomodò pro salute animarum consecretur 200.a

Baptismus
- quid sit, & an omnibus necessarius 183.
- quando verum Sacramentum sit 189.a
- aqua & spiritu constat 191.a
- cur potiùs dicatur lauacrum regenerationis, quàm purificationis 192.a
- quid præstet 192.b
- hominem animo ac mente mutat 193.a
- renouat, liberat, saluat 780.b
- nihil peccati relinquit 780.a
- non radit, sed aufert peccata 780.a
- quicquid propriè peccati rationem habet, tollit 192.b 194.b
- plenam peccatorũ remissionẽ confert 780.b
- in paruulis abluit peccatum originale 193.b
- eruit nos à potestate dæmonis 186.a
- sanitatis totius causa 811.a
- iterari non debet 183.187.a b

baptismus Ioannis, alius à baptismo Christi 193.a
baptismus verus etiam extra Ecclesiam confertur 188.b
baptismus hæreticorum quando sit verum Sacramentum 188.b 189.a
baptismus paruulis adhiberi solitus, eos peccato obnoxios arguit 772.b
baptismus paruulorum, vide Paruuli.
baptismus & ordo non amittuntur 321.a
baptisma vnicum, diluuio vnico designatur 186.b

baptismi
- necessitas quomodò per scripturas & patres asserta 183.a b 184.a & seq.
- minister ordinarius 189.b
- minister in necessitate 188.b 189.b
- verbum, elementum, & minister 187.

baptismi à qua priùs consecratur 178.

baptismi
- figuræ 191.a
- varia nomina 191.b 192.a
- materia 188.a
- forma 181.b 187. 188.a & q̃ ea sit necessaria 188.b
- forma mutilata esse non debet ibid.
- forma Latinorum & Græcorum 188.a
- vis & effectus 189. 190.a b 191.a b 192.a b 193.a b 194.b 367.b 65[illegible].b 777.
- vis admirabilis 191.a
- solennia verba 800.b
- ceremoniæ, vide Cæremoniæ.
- decem munera 191.b
- iteratio quàm sit nefaria 183.186.b

baptismo nihil confert ministri conditio 176.b

baptismo
- quid in nobis fiat 172.
- proficitur in melius 811.a
- non solùm à peccatis mundamur 493.a
- & peccata omnia, & desideria vitiosa quæ reos faciunt, purgantur 781.a
- tolluntur omnia peccata 190.a b
- auferuntur crimina, & non raduntur 190.a
- peccata prorsùs dimittũtur & abluuntur 190.a 166.b
- ægri mens mutatur 192.b

baptismo plenè sublatæ sunt inimicitiæ 781.b
baptismo ignis post mortem purgamur 305.b
in baptismo professio facta, quando exigenda 723.a
baptismum etiam per fornicatores & adulteros collatum, efficacem esse 173.a
Baptisma quibus olim ritibus conferretur 179.a b & seq. Vide Cæremoniæ
baptismatis vnici assertio 186.b
Baptismalis fontis benedictio quomodò iam olim fieri solita 179.b 180.a 181.a b 182.a
Baptizandi hominis trina immersio vndénam sit 188.a
baptizandi Deo & angelis conscribentibus quid dicant 196.b
baptizandis quomodò susceptor eligendus 179.a
baptizatus caret omni peccato, non omni malo 780.b
baptizatus recèns, solis radijs mundior 192.a
baptizati pueri ante rationis vsum mortui, sine purgatorio saluantur 309.a
baptizati Chrismate vngendi, vide Chrisma.
baptizati soliciti sint nè peccent 196.b
non baptizati, an baptizare possint 188.b
baptizatorum proprium quid 190.
baptizatos peccare posse 821.a
baptizatos ex parte mundari fingit Iulianus dixisse Augustinum 780.a
baptizatis omnibus quæ beneficia præstanda 312.b
baptizatis seruanda præcepta 812.a
de baptizatis per ludum & iocum quid sentiendum 189.b
Baptizare omnes, de quorum baptismo nõ constat, etiamsi baptizati sint, licere 187.b
baptizare per ministerium, & baptizare per potestatẽ differunt 177.a
cur baptizetur in nomine S. Trinitatis trina mersione 181.a

Basilius
- cœnobiorum moderator 701.b
- copulauit vitam solitariã cum sociali vita ibid.
- Chrismate inunctus 203.b
- iamiam moriturus quomodò Eucharistiã sumpserit 259.a
- in cælis pro nobis offert sacrificia, & pro populo precatur 89.a

S. basilij inuocatio 89.a
Basilij Imperatoris pia & egregia de Synodis sentẽtia 147.a
Beatus nemo non vult esse 657.a
beati spe sumus in hac vita 657.b
beati qua tantùm re qui sint, essévе queant ibid.
beati non sunt omnes qui persecutionem patiuntur 448.b

beati
- quid in vita æterna agent 748.b 752.b
- sicut viuent vita æterna, ità manebit sine fine mors perpetua damnatorum 738.b
- quando & cur nulla miseratione erga impios afficiendi 740.a
- quomodò supplicijs malorum gauisuri 740.a
- vbi futuri sint tempore conflagrationis 726.b

beatorum solatia viuis non deerunt 91.a

beatorum
- societas 743.b
- confessus descriptio 746.a
- inter se voluitas qualis, & charitas quãta 746.b
- pulchritudo quanta 747.a
- fortitudo ibid.
- libertas ibid.
- voluptas quanta 747.b
- longæuitas ibid.
- amicitia ibid.
- securitas 748.a
- septiformis actio ibid.
- plena charitas 749.b
- dispar gloria ibid.
- cognitio 751.a
- quanta lætitia ibid.
- stupor & admiratio de sua gloria 727.a
- gaudium 743.b 746.b 749.b 754.b

beatorum omne opus, quid 749.b
beatorum corpora qualia sint futura 726.b
beatorum & damnatorum differentia quanta 738.b
beatis, quicquid velint, coràm adesse: quicquid nolint, procùl abesse 746.b Vide quoquè, Sancti.
Beatitudo in quo ponenda est, id oportet vt sit homine melius 656.b
beatitudo merces bonorum operum 830.b
beatitudinis æternæ descriptio 750.a 752.a
beatitudinis partes quot sint 747.a
beatitudinis & miseriæ partes vbinam perfectè habeantur ibid.
beatitudinem amant omnes, tam boni, quàm mali 656.a
beatitudinem in quo constituant filij huius seculi 656.b
beatitudinem falsam requirentes vera miseria 657.b
ad beatitudinem quomodò perueniatur, ignorant multi 657.a
beatitudines Euangelicæ quæ & quot 652.
beatitudinum ordo 654.a

Beguardi 811.b, Beguinæ 811.b } eorum error 811.b 813.b

Bellum

Digitized by Google

Bellum cum domestico nostro hoste periculosissimũ 826.a
bellum an gerere licitum sit 630.a
bellorum iustorum ratio 630.b
in bello iusto qui occidunt homines, non sunt homicidæ 630.b
Benedictio sacerdotalis ab ineuntibus matrimoniũ quomodò suscipienda 353.b
benedictionis sacerdotalis sacramentum quomodò implendum 321.b
benedictionis diuinæ vis 226.a 228.b
benedictionis vi naturam rerum mutari 226.a b 228.b
benedictionis sacramento fieri sacerdotem 322.a
benedictione diuina sacramentũ Eucharistiæ confici 228.b
S.Benedicti misericordia & liberalitas in egentes 599.a
Beneficium redemptionis humanæ quale,& cui acceptum referendum 24.
beneficia Dei in hominem 586.a
beneficia summa Christi erga nos quæ 206.
Beneuolentiæ & charitatis officium est, peccantes apud superiorem deferre 442.a
Benignitas Dei in apostatas 703.a
Berengarius quomodò ignem accenderit, quo dogmata sua peruersa exurerentur 223.b
Berengarij
- in synodo Turonensi cõfessio catholica 223.a
- in Pontificé & episcopos alios scõmata 222.b
- palinodiæ quot,& quotiès ipse ad vomitum redierit 222.b 223.a b
- simulatio & inconstantia 223.b
- confessio secunda palinodica in synodo Romana ibid.

berengarij obiectio & blasphemiæ 218.b
Berengarianæ hæresis initium 222.b
Berengarianismus sub quibus & quot synodis damnatus 222.b 223.a b
Bernardi de Rom.Pontificis authoritate assertio 37.b
Bibacium qui non inebriantur,increpatio 413.a
Bibendum quantum 412.a
ad bibendum nemo cogendus 410.b
Bigamus ad sacerdotium inhabilis 367.b
bigami aut viduarum mariti ad sacerdotium non admittendi 337.b
bigami non ordinandi 363.b
bigamiam non damnari à Hieronymo 683.a
Blasphemia in Spiritum sanctum cur grauior iudicetur, quàm in Patrem aut Filium 479.b
blasphemia Spiritus quibus remitti possit,quibus non possit 480.a
blasphemia certa quædam in Spiritum sanctum, non remittetur vnquàm 480.a
Blasphemum est sentire, impossibile quid à Deo præceptum 813.b
blasphemi pueri mirum & horrendum exemplum 452.a
blasphemorum apud inferos pœna 736.b
blasphemantibus in Spiritum sanctum quando peccatum remittatur 480.b
Bonus nequaquàm est,qui melior esse non vult 811.b
bonus à bonitate sua potest excidere 811.b
bona tribus modis prouidentur coram Deo 385.a
bona multa inuitis præstanda 607.b
bona aliorum quomodò nostra fiant 404.a
bonum hominis totum,quid 752.b
bonorum perfectum & plenum gaudium 748.a
bonorum potestas ibid.
bonorum cælestium consideratio adfert terrenarum rerum contemptionem 751.a
bonorum æternorum descriptio 752.a
bonorum & malorum segregatio quando futura 728.b
boni omnis author Deus agnoscendus 389.b
boni nihil facere,est malè facere 374.a

C

CAEci & leprosi adspectus, cui occasionem philosophandi præbuerit 754.a
Cædes vbi per Mosen laudabiliter facta 417.b
Cælibatus
- commendatio 677.
- angelorum imitatio 688.a
- matrimonio præstat 349.b

cælibatus & continentia cur in lege veteri non ità viguerit 683.a
cælibatus & continentia Pauli 684.a b 685.a
ad cælibatum amplectendum nemo inuitus cogitur 366.a
ad cælibatum nemo cogitur, nisi qui eum vltrò susceptit 358.
Cælibes,quasi cælo digni 440.a
cælibes aut cõtinentes nõ nisi altaris ministerio digni 366.a
Vide infrà, Castitas & Continentia
Cælum iudicandi authoritatem sumere à terra 278.b
cælum quanti ematur 605.b
cæli symphonia qualis 750.a
cæli aërei interituri,& quousquè 726.a
in cælo acturi visuríve quid simus 752.b
in cælorum regnum cum lignis, fœnò & stipula non intrari 305.b
à cælorum regno separari,quàm luctuosum 284.b
Cælestis ciuitatis & incolarum eius descriptio 752.a
à cælestibus bonis excidisse, maximum dolorem affert 733.a
Cæremoniæ ecclesiasticæ 177.
cæremoniæ quid, & quomodò habendæ 177. quo studio vendicandæ 179.a
cæremoniæ baptismi
- vndè 130.a b
- quàm sint antiquæ 178.
- cur præcipuè obseruandæ 177.
- quomodò à Patribus descriptæ 179.a b 180.a b 181.a b 182.a b

cæremoniæ & ornatus Missæ qui adhibentur 234.
cæremonias baptismi, traditionis apostolicæ esse 129.b 130.a b
cæremonias Missæ spernentes,anathemate notari 247.a
cæremoniarum Missæ qui potissimùm authores mentionem faciant,aut de ijs scripta reliquerint ibid.
cæremoniarum sacri Ordinis assertio 322.b
cæremoniarũ apud infirmos vtendarum catalogus 713.a
cæremoniarum & rituum plurium significatio nobis obscura 178.182.b
cæremoniarum vtilitas 177.
Calicis indifferentia olim licita, cur hodiè non item 254.
calices sacri reuerenter tractandi,&c. 248.a
calices Christi sanguinis portatores frangere,immane scelus 216.a 247.b
Canes & porci qui vocentur à Christo 324.a
Canones Synodi Nicenæ integri Romæ asseruati 143.b qui ab Arrianis combusti 142.b
canonum contemptores grauiter peccare 474.b
Canonicæ epistolæ contra hæresim de sola fide scriptę sunt 464.b
canonicæ horæ, vide Horæ.
Capere qui potest,capiat, quid significet 372.a quibus hoc verbum datum sit 372.a
Capharnaitæ quàm crassè Christi verba intellexerint 213.a
capharnaitarum de carne Christi edenda crassa imaginatio 213.a 221.b
Capitalia vitia quo ordine ex se mutuò generentur 391.a
capitalium vitiorum diuisio 391.a
Caro vera erit post resurrectionem sine carnali tamen concupiscentia 40.a
caro Christi participantes viuificat 220.b cur nobis sub aliena specie præbeatur 210.a b
carnis Christi sumptionem, nisi cum adoratione præuia, dignè fieri non posse 230.a
Vide infrà,Christus,Communio,& Corpus.
carnis humanæ materiam,etsi omninò consumptam, Deo non perire 40.a
carnis opera quæ 651.
carnis opera quomodò dicantur ea,quę Apostolus enumerauit 651.a
carnis opera dicuntur,quia sunt opera hominis 651.b
inter carnis opera numerantur etiam animi vitia 651.a
carnis & corporis differentia 39.a
carnis esus ac vini potus quando cœperit 528.b
carnem, in qua ambulauit Christus, nobis ad manducandum datam esse 221.b
carnem Verbi nunc non in ænigmate esse cibum 220.b
carnem Christi esse viuificatricem 214.a

Digitized by Google

secundùm carnem viuere, an gulæ aut luxuriæ deditis solùm conueniat 651.a
secundùm carnem ambulare, est cõsentire carnalibus concupiscentijs 651.b
in carne qui dicantur esse apud Paulum ibid.
carnium esus cur prohibeatur ab Ecclesia certis temporibus 528.b
carnium esus prohibitus apud Ethnicos 513.b
carnibus vesci quos,& quando minimè deceat 535.b
à carnibus: abstinendum in Quadragesima 525.
à carnibus: cur abstineant Catholici 513.
à carnibus: cur abstinebat D.Bernardus 528.b
Carnalis desiderij vincendi modus optimus quis 400.a
carnali licentia qui pro libertate Christiana abutãtur 166.
Carnifex nostrî omnium quis 285.a
Carpus discipulus Apostolorum,quomodò tantùm sacra peragere solitus 236.a
Castitas triplex 691.a
castitas perpetua 358.359.a b 690.677.678.
castitas perfecta, ad Dei similitudinem perducit 691.b an solis operibus comparari possit ibid.
castitas: ardenter & perseueranter petenda à Domino 371.b
castitas: an & quomodò præcepta probetur 683.b
castitas: quomodò obtineri potest 677.
castitas: semper obseruanda præcipitur sacerdotibus 367.a
castitas: quanta requiratur in communicantibus 273.a
castitas: quomodò S.Augustinum ad se inuitârit 371.b
castitas sponsi S.Valerianæ 680.b
castitas viduarum superat castitatem coniugum,& à virginitate superatur 683.b
castitatis coniugalis & vidualis commendatio 681.a
castitatis gradus sex 692.a
castitatis acquirendæ desiderium ibid.
castitatis donum vndè conquiratur 365.a
castitatis commendatio 366. præmia 363.a 681.b
castitatis meritum centuplum crescere 669.b
castitatis conseruatio non est à solo Deo 372.b
castitatis perpetuæ exemplum datur sacerdotibus nostris 367.a
inter castitatis & meritorum gradus non discernere, agrestis vlulatus est 686.a
castitati perpetuæ se deuouentes, apti sunt ad sacrificandum 367.a
castitatem docere vel consulere non esse nouum 687.b
castitatem professurus quid sibi propositum habeat 691.b
castitatem vouere,est supererogationis opus 682.b
castitatem semel Deo vouens, debet illam vsque in finem seruare 364.b
castitatem seruare possumus, non tam in nobisipsis, quàm in Domino Deo 371.b
Castimoniæ professio apud Clericos ante subdiaconatum 369.b
Vide Continentia,& Virginitas.
Casus iustorum quodammodò status illorum est 815.a
Catechismi in baptizatis aut baptizandis quæ haberi solita ratio 179.a
Cathedra pestilentiæ quid,eiusq; pedes qui 427.b
Cathedra Petri, vide Petr.
cathedram Moysi qui tenere dicantur 344.a
Catholicus verus & germanus quis sit 31.a 151.a
catholici nomen cur inuentum 30.b quid significet 31.a
catholici quomodò ab hæreticis irrideantur, quòd pro mortuis orent 311.b
catholici soli probi saluantur 41.b
catholici mali non saluabuntur per ignẽ purgatorij 496.a
catholicorũ in approbanda fide vera mos vetus quis 153.a
catholicorum officium dum nouæ hæreses emergunt 151.b
catholicorum proprium est,damnare nouitates & depositum seruare ibid.
catholicos ab hæreticis irrisoriè Romanos appellari 455.b
catholicos etiam malos, de septem Sacramentis rectè sentire 174.a
catholicum verè & propriè quid 31.a 151.a ex personarum, locorum & temporum vniuersitate dicitur 31.b 151.a
Catholica doctrina ab hæretica quomodò discernẽda 45.à
Centuplum quid dicatur 671.a b
centuplum illud euangelicum quàm variè appellet scriptura 671.b
Centurio qua in re imitandus 723.b
Certantes Deus adiuuat & coronat 831.a
Certitudo electionis nostræ nobis negata 820.b
Character quid sit,& à quot Sacramentis imprimatur 187.a 322.a 373.b
charitas: quid sit 71. 72.a
charitas: quàm sit vtilis & necessaria 649.a
charitas: sola fidem vtilem facit 71.b
charitas: sola sufficit,& sine ea nihil 71.a
charitas: quàm perfectos nos faciat 70.a
charitas: diffusa in corde viuificat dilectorem & intùs iustificat ibid.
charitas: quomodò valida sicut mors 70.b
charitas: cur primatum teneat inter fructus spiritus 649.a
charitas: quomodò patiens sit,benigna,&c. 127.a
charitas: est primarius fructus spiritus 649.a
charitas: per Spiritum sanctum diffunditur 804.a
charitas: vndè excitetur 270.a
charitas: in qua re potissimùm cernatur 583.b
charitas: centuplo gratior quomodò recipienda 670.a
charitas: quanta cui pro ea quàm hîc reliquerit, obuentura 669.a
charitas Dei,qua dilectores nos suos facit 804.a
charitatis: commendatio 70.a 127.a
charitatis: excellentia & necessitas 69. 71.a
charitatis: præcepta 73.
charitatis: multiplex virtus 70.a 73.b
charitatis veræ indicia 74.
charitatis fraternæ officia 126.
charitatis dono nullum excellentius 71.a 805.a
charitati facilia omnia 79.b
charitatem: non verbis,sed factis probari 74.
charitatem: in cælo augeri 86.b 87.b
charitatem: oleo significari 71.b
charitatem: cum Dei auxilio omnes habere posse 814.b
charitatem: infundi post remissionem peccatorũ 801.a
charitatem: neminem coactũ,sed sponte deserere 824.a
charitatem habens, non semper etiam perseuerantiam habet 822.a
ad charitatem veram quibus amoris gradibus ascendatur 72.b
per charitatem omnia fiunt communia 506.b
charitatem non habet vnitatis hostis 32.b
charitatem non habent,qui Ecclesiam dilaniant 653.b
charitatem geminam duabus mandatorum tabulis commendari 126.
charitate in corde diffusa iustus est homo 802.b
charitate crescente,decrescit timor 761.a
in charitate consistit summa perfectionis Euangelicæ 704.
sine charitate nihil prodest,sola sufficit 649.b
charitate filios Dei à filijs diaboli separari 71.a
Chrisma: quid sonet 198.b 203.a
Chrisma: quando, & vndè conficiatur 199.b 200.a 202.a
Chrisma: quantum ab alijs liquoribus distet 199.b
chrisma, oleum catechumenorum, & oleum infirmorum quando consecrentur 317.a
chrisma conficere,aut non conficere quis debeat 203.b
chrisma vndè petendum 203.b
chrisma post baptismum dari 202.b
chrisma vetus cremandum 200.a
chrismatis: mystica significatio 201.
chrismatis: quanta dignitas & virtus 180.b
chrismatis: excellentia 202.a b
chrismatis: conferendi potestas 203.a
chrismatis sacri vsus 178. 201.
chrismatis quàm frequens fit in episcopali functione vsus 202.a
chrismatis inunctio post baptismum,quid sibi velit 180.a b
chrismatis inunctio post baptismum quid conferat 202.a
chrismatis vnguentũ à quo primum omniũ factum 197.b
chrismatis vnguenti confectio in primitiua Ecclesia 202.b
chrismatis sacri reiectores,quantæ sint imperitiæ obnoxij 202. 203.b
chrismatis potestatem ab Apostolis ad Episcopos descendisse 278.a

chrisma-

Digitized by Google

chrismatis renouatio cur singulis annis fieri debeat 200.a
chrismate sacro cur inungãtur baptizati 198.a 201.b 202.b
chrismate superinfundi Spiritum sanctum baptizatis 203.a
chrismate inunctos, spirituali gratia inuisibiliter donari 203.a
chrismate vncti ad quid moueantur & incitentur 203.
chrismate frontes baptizatorum vngere, quorum tantummodò sit 201.b
chrismate cur infans aliter ab episcopo, aliter à sacerdote vngatur 198.a 201.b
chrismate qui olim inter Hebræos vngerentur 197.b 198.b
Vide etiam Oleum, & Vnctio.
Christianus quis dicendus 1.
christianus non est, qui extra Ecclesiam degit 1.a b
christianus perfectus non est, qui confirmatus non sit 205.a
christianus verus omnes sectas detestatur 1.
christianus non in se, sed in Domino gloriari debet 512.b
christianus vnusquisque quo casu teneatur omnia sua dimittere 673.a
christiani à Christo nomen habent 1.a symbolo distinguuntur ab impijs 6.
christiani non sunt, qui ab Ecclesiæ grege aberrant 1.b
christiani omnes quomodò sint reges & sacerdotes 198.b 202.b 326.a
christiani soli sunt prudentes, iusti, fortes, aut temperantes 624.b
christiani primi Iessæi dicti sunt 698.a
christiani Hierosolymitani perfectiores fuêre, quàm ij qui inter Gentiles habitabant 674.a
christiani olim quiduis pati malebant, quàm cibis vetitis vti ieiunij tempore 542.b
christiani nascentis Ecclesiæ, quàm paupertatis studiosi 672.a
christiani cur chrismate vngantur 203.a
christiani ex gentibus, cur non omnes Christianorum ex Iudæis vestigia imitati 700.a
christiani perfecti qui 700.a
christiani cur sepeliantur apud sepulcra Sanctorum 97.a
christiani hominis sapientia in quo consistat 2.a
christiano an sufficiat ea sola credere, quæ Symbolo complectuntur 41.
christiano quæ creditu penitùs necessaria ibid.
christianum se negans, Christum negat 1.b
christianum esse, non satis est 466.b
christianorum nomen nouum 1.b
christianorum vocabulo indigni qui 1.a b
christianorum auxilium martyres esse 90.a
christianorum antelucani cœtus olim quales 160.a
christianorum sacrificium quãdo & per quem tollendum 241.b
christianorum consuetudo iam olim in precandis Sanctis quis 97.a
christiani à chrismate potiùs, quàm baptismo cognominari 202.b
christianos non omnes esse sacerdotes 322.b 325.
christianos ex Iudæis conuersos, adhuc iudaizâsse in multis 697.b
christianis præcepta Decalogi seruanda 813.a
christianis malis quare maiora supplicia debeantur quàm Iudæis 704.a
Christianæ doctrinæ compendium 2.
christianæ disciplinæ summa in quo consistat 606.b
Christophorus quid sonet, & quomodò id nomen quis verè assequatur 209.b

Christus:
- à chrismate dictus 197.b 199.b 201. 203.a
- solùm in Ecclesia inuenitur 145.b
- pro Ecclesia quanta aut fecerit, aut pertulerit 13.14.b
- apud mortuos commoratus est vsque ad diem tertium 18.b
- quomodò simul & in sepulcro & apud inferos fuerit 19.a
- cur sacerdos secundùm ordinem Melchisedech 253.a
- quando secundùm ordinem Melchisedech obtulerit 242.b
- corpus suum dedit & sanguinem, iussitq; sem- per hoc fieri 220.a 221.a
- quomodò suis membris & corpore nos alat & nutriat 207.a
- quomodò & carnem hîc suam nobis reliquerit, & cum eadem in cælum ascenderit 207.b
- carnem suam nobis dimisit, quam eandem habens ascendit ibid.
- cur corpus suum carnem filij hominis appellârit 221.a
- vt aquam in vinum mutauit, ità & vinũ in sanguinem suum mutat 226.b
- totus sub qualibet parte hostiæ cõtinetur 260.b
- quomodò in Eucharistia præsens 215.a
- quomodò in nobis naturæ veritate fit 209.a
- quando docuerit, qualis hostia Deo debeat offerri 216.b
- quando & quibus verbis hostiam salutarem litari iusserit 241.b
- quod sacrificium offerri iusserit in sui memoriam 241.a
- quando, & vbi seipsum suis tulerit manibus 222.a
- sursùm sedens eodem à nobis tempore pertractatur 207.b
- in vltima cœna chrisma conficere docuit 200.a
- suos fecit securos de malis dispẽsatoribus 343.b
- in forma leprosi portatur 599.b
- in forma hospitis suscipitur 600.a
- ad concedendum facilis quicquid Maria postulauerit 64.b
- multa sua nomina Apostolis etiam communicauit 137.b

christus mediator solus originale peccatum soluit 777.b
christus non redemptor & mediator est tantùm, sed etiam legislator virtutum & exemplar & iudex 24.
christus cruci suffixus, Occidentem respiciebat 557.b
christus ad inferos descendit 19.b
christi generatio æterna 9.
christi sermo quàm sit efficax 217.b
christi corpus & sanguis cur sub aliena specie præbeantur 210.a b
christi corpus & sanguinem à nobis offerri 241.a 251.a
ad preces presbyteri confici 224.b
christi corpus sub panis, sangninem sub vini specie dari 209.b
christi eandem carnem in templis haberi, & ex altari sumi, quæ in Palæstina olim cernebatur 212.a 221.b
christi sanguinem in altari pro peccatoribus effundi 251.b
christi in carnem quomodò nos mortales conuertamur 207.b
christi corpore & sanguine nos ali 220.a
christi verborum apertissimam significationem, aliò per tropos torqueri, quale sit flagitium 215.a
christi gratia nos ab originalis peccati vinculo debet absoluere 771.a b
christi doctrinam falsò profitentur, qui summi Pontificis oues esse detrectant 135.
christi in sacramento præsentiæ affirmatio 215.a
in christi vno signo, omnium rerum tuta prosperitas 17.b
christi qui reges cur dicti 197.b
christi passio & merita, Vide Passio, & Meritum.
christi apud inferos gesta 19.a b
christi apparitio in iudicio qualis futura 728.b

christum:
- apud inferos fuisse, nemo nisi infidelis negat 19.a
- ad inferos secundùm animam diuinitati vnitam descendisse 19.a b
- non modò redemptorem benefícum, sed & iudicem esse iustum 24.
- perindè legislatorem ac redemptorem esse 76.b
- dupliciter nobis sacrificium dici & esse 234.
- & offerre, & oblationem esse 240.b
- pro cæde brutorum seipsum & obtulisse & offerendum præcepisse 241.a
- in cœna Melchisedechis instar obtulisse 242.b 245.b 252.b

christum

christum offerre per ministros in perpetuum 253.a

christum
- non habitudine solùm, sed participatione etiam naturali nobis inesse 208.a
- in cælis esse,& nihilominùs in altari 215.a
- in sacramẽto quotidiè populis immolari 236.b
- altera tantùm sub specie totum contineri 261.b 262.a
- sub qualibet sacramenti specie, specierúmque parte integrum esse 206.b 215.a 260.b 261.b
- suum ipsius in vltima cœna bibisse sanguinem 240.b
- sua nos carne alere 207.a
- permittere se tangi à nobis,edi, nostrosq; suæ carni dentes infigi 207.a
- docuisse se tradere proprium corpus & sanguinem 220.a
- hic nobiscum vsque ad seculi finem coràm adesse 221.b

christum qui sursùm est, & ab angelis adoratur, degustamus 232.b
christum impanari vel inuinari,quàm absurdum sit 229.b
christum ad patris dexteram sedere, quid sit 20.
in christo Iesu,quid significet in scripturis 497.a
Chrysarij morituri visio horribilis 715.b
Chrysostomus monachus factus 662.a quomodò sua distribuerit ibid.
Cibi quantum sumendum 409.b
ciborum delectus quàm mirus 516.a
ciborum delectus apud antiquos monachos 530.a
ciborum delectus in hebdomada sancta 530.b
ciborum delectus & ieiunia obseruanda 544.a
ciborum non tam qualitas,quàm cupiditas cauenda 413.a
cibis lautioribus quando vti licitum sit 407.b
cibis qualibus vtendum 409.b
Ciconiarum pietas in parentes 118.a
Circuncisio & moderatio aurium,labiorum,cordis & carnis quomodò fiat 635.b
Clamare vox sanguinis quomodò dicatur 483.a
clamor in scripturis quid dicatur 481.a b
Claues in Ecclesia per Antistites ministrantur 36.b
claues cæli traduntur Petri arbitrio 37.a
claues sacerdotum etiam ad ligandum valere 296.b
clauium vsus 36.b
clauium ministerium etiã malos sacerdotes habere 276.b
Cleri distinctio Dionysij ætate 331.b
Clerici quia pauci mali sunt, omnes tales esse credi volunt maleuoli homines 343.b
clerici incontinentis pœna 369.a
clericos etiam esse milites 630.a
clericis Augustini quid profitendum 676.a
Cœnam eandem, in qua Christus vltimò recubuit, etiamnùm celebrari hodiè 267.b
Cœnobitarum viuendi ratio 698.b 699.a
cœnobitarum vita vndè sumpserit initium 701.a
cœnobitarum origo & vita 700.b 701.b 702.a
cœnobitas monachos nihil proprij possedisse 676.b
Cogitare quid nos potissimùm deceat atq; oporteat 272.b
cogitare quæ Domini sunt,magna dignitas est 682.b
Cogitationes quales nobis ab hostibus nostris suggerantur 825.b
Cognatio spiritualis inter quos contrahatur 350.b
Cognatorum qua in re sit habenda ratio 616.b
Combibonum certamen 413.b
Communia omnia inter discipulos S.Marci 661.a
non Communicare quid sit 428.b
communicâsse vna sub specie Emauntinos discipulos 254.
communicandum populum sub vtraque specie qui docent,puniendi 261.b
communicandi ordinem & modum Christus reliquit Ecclesiæ & Apostolis 273.b
Communicantes rarò repræhenduntur 268.a
communicantes indignè 268.b
communicantes indignè,iudicium eorum qui Dominum occiderũt, incurrere 273.b crucifixoribus Christi comparantur ibid.
communicantium rarò incommoda & damna 266.b
in communicantibus quanta requiratur castitas 273.a
Communicatio & participatio cum malis, multiplex est 428.b
communicatio tempore S.Bernardi qualis 259.b
communicatio vltima Cedmonis morituri qualis 259.a
communicationem speciei vnius pro lege habendam, nec sine Ecclesiæ authoritate mutandam 261.b
Communio quotidiana olìm vbi in vsu fuerit 268.b
communio corporis Christi Romæ olìm quàm frequens 256.a
cõmunio corporis Dominici ab altari domum asportati, persecutionis tempore olìm familiaris ac licita 256.a
communio domestica olìm quàm frequens ibid.
communio sacra quomodò adeunda 211.b 271.a non nimiùm differenda 220.b
communio quanto nobis adeunda desiderio 207.a 271.b
communio frequens quid sit 267.b
communio vnius speciei non minùs approbatur Ioannis sexto,quàm vtriusque 257.a
communio vnius speciei à Christo vsurpata 254.
communio vtriusque speciei non est præcepta non sacrificantibus 254.
cõmunio alterius speciei olìm fuit vsitata 254. 256.a 258.a
communionis saltem vnius in anno præceptũ quale 160.b
communionis intermissio quantum noceat 267.a
communionis raræ exibilatio 267.b
communionis sacræ effectus 211.b
per communionem Christum corporaliter substantialiterq; nobis vniri 208.b
communionem vnius speciei dudũ præcepit Ecclesia 255.
communionem alterius tantùm speciei,præcepto Dei non aduersari 255.
ad communionem vtriusque speciei nullo præcepto adstringi non conficientes 262.a
ad communionem adhortatio 267.a
ad communionem dignam præparatio 210.b 269.a b 270.a b 271.a b 272.b 273.a
ante communionem conscientia exploranda 269.a 270.a
communionem frequentem suader Ignatius 263.
communionem recèns baptizatis dari solitam 179.b 182.a
communionem Sanctorum, vide Sancti
communionem quæ pollutio nocturna impediat,vel non impediat 273.a
communionem pollutionibus nocturnis quomodò diabolus conetur impedire 267.a
communione digna terram nobis cælum fieri ibid.
communione mystica vnum nos corpus cum Christo effici 208.b 255.
communione sacra priuari, dolere nos vnicè oportet 272.b
communione vnius speciei non infertur communicantibus iniuria 255.
in communione vnius speciei totus Christus, & idem fructus percipitur ibid.
de communione vtriusque digladiantes, fructum Eucharistiæ amittunt 255. ijdem vnitatis symbolo ad diuisionis symbolum abutuntur 256.
de communione vnius speciei Concilij Constantiensis doctrina 261.b
in communione singulos minus habere nihil, quàm vniuersos 260.b
communione mysterij abutentes,Herodi similes 231.b
Companatores vel impanatores vndè iam olìm confutati 229.b
Compotorum consuetudo 413.b
Compunctio quomodò comparetur 285.a
Conceptionis D.Virginis festi institutio 776.b
Concionatorum quorundam mala intentio 344.a
Concomitantiæ in sacramento Eucharistiæ vis & assertio 206.b 215.a
Concubitus masculorum,peccatum grauissimum 485.b
Concubitores masculorum canibus impudentiores 486.a
concubitores masculorũ sunt homicidis deteriores 485.b
Concilium plenarium Augustino quid aut quantum 150.b
concilium Nicenum quid de Rom.Pontif.authoritate decreuerit 142.b
concilium Vercellense quomodò à Berengario contemptum 223.a

concilij

Digitized by Google

concilij Carthaginensis sententia de non arcendis à baptismo infantibus 184.b
concilij vniuersalis decreta, ac Patrum consentientes sententiæ quibus sequendæ 151.b
concilio generali semel definita, non reuocanda in dubium aut retractanda 153.b 154.a qui ea in dubium vocant aut retractant, impios & sacrilegos esse 153.b
concilia cur celebrentur 165.a
concilia quæ non absque Rom. Sedis authoritate celebranda 142.a
concilia Episcoporum cur celebrentur 147.a
concilia quæ instar Euangelij habenda 148.b 149.a
concilia quot Berengarij ob hæresim habita 223.b
concilia vniuersalia quos damnant, damnandi sunt 149.a
consiliorum habendorum ratio & vtilitas 147.a
conciliorum confirmatio vndè petenda 140.a 141.a 150.a
conciliorum generalium saluberrima authoritas 150.b
Concupiscentia
- remanet in baptizatis 780.a
- manet, eius reatu sublato 781.b
- cur in baptizatis maneat 193.b
- quomodò dimittatur in baptismo 194.a
- non est peccatum in regeneratis 189. 193.b 780.b
- baptizatos nõ remoratur ab ingressu cœli 781.b
- ad agonem relicta 782.a
- sine consensu non est peccatum 781.a
- remanens quo sensu dicatur peccatum 194.a b 782.a
- peccatum vocatur, quòd ex illa peccatum proficiscatur 783.b
- sine consensu culpa caret 782.a

concupiscentiæ fœtus peccata 780.b
concupiscentiæ nisi consentiremus, absque peccato remaneremus ibid.
concupiscentiæ motus quomodò potissimùm minuantur 266.b
contra concupiscentiam pugnandum 781.b
contra concupiscentias etiam ipsos sanctos certare 782.b
Condemnari vnum pro multorum salute præstat 451.b
Confiteri & communicare semel ad minus in Paschate nolentium pœna 160.b
confiteri peccata & satisfacere qui ob pudorem & verecundiam refugiunt, reprehenduntur 290.b 291.b
confitentes peccata diabolus impedire conatur 288.a
confiteri cui sua peccata quisque debeat 160.b
confitendum non quibuslibet 292.a b
confitendum non soli Deo, sed & sacerdoti 293.a b
confitenda peccata in specie & figillatim 287.b
confitenda vniuersa peccata mortalia, quæ post diligens examen memoriæ occurrunt 289.b
confitendi modus 293.b
confessuri peccata sua vt peccatores sacerdoti prociderent, consuetudo 290.a
confitentium quidem rectè, sed satisfactionem impositam fugientium, aut Sacerdotis consilia negligentium reprehensio 291.b
qui confitentur fictè aut non integrè sacerdoti, arguuntur 291.b
Confessarius qualis sit quærendus 291.a
confessarij officium 291.b
Confessio Deo facta non sufficit 286.
confessio sacerdoti facienda ibid.
confessio peccatorum integra à Christo instituta, & ad salutem relapsis necessaria 289.b
confessio circunstantiarum necessaria ibid.
confessio sacramentalis communioni præmittenda 271.a
cur sacram communionem præcedere debeat 271.a
confessionis in anno ad minus semel faciendæ præceptum 158. 160.b
confessionis annuæ præceptum Ecclesiæ renouari 290.a
confessionis & satisfactionis vtilitas ibid.
confessionis peccatorum necessitas 291.b
confessionis sigillum quantoperè cauendum 289.b
confessionis non integræ factæ punitio 289.a
confessionem secretò factam reuelantis pœna 289.b
confessionem sacramentalem non esse impossibilem, aut conscientiæ carnificinam 290.a
confessionem aliquando publicam esse posse 290.a
confessionem aliquando publicam esse conuenit 291.a
per confessionem peccati venenum euomendum 291.b
per confessionem conscientia expurgata, diaboli machinationes repelluntur 288.b
ante confessionem corpus Dominicum sumere quid 271.a
confessionem secretam apud sacerdotes sufficere, nec expedire publicam facere 294.b
confessione sacramentali secreta vsa est ab initio Ecclesia 290.a
Vide etiam Pœnitentia.
confessione nominis Christi, peruenitur ad gloriam 819.a
Confirmatio sacramentalis ad quid nobis proficiat 205.a
confirmationis sacramentum vbi habeat locum in scripturis 197.b 198.
confirmationis sacramenti
- assertio 130.a
- elementum, verbum, & minister 200.
- materia 198.b 200.b
- forma 200.
- minister 197.b 198.a 199.a 200. 201.a b
- vsus & fructus 198.b 203. 204.a b

confirmationis & baptismi collatio 204.a discrimen 197.b
cõfirmationis & baptismi effectus quomodò differãt 204.a
confirmationis sacramentalis susceptio cur non fit facilè differenda 197.b
ad confirmationis sacramentum quomodò sit accedendum 197.a
confirmationem mox à baptismo dari solitam 182.a
confirmatione quid in nobis fiat 173.b
Coniunctiones incestæ mystice quæ 360.b
Coniugium quibus in peccatum reputetur 359.a
ad coniugium secundum non licet tranire, superstite coniuge 357.a
coniugium vxoris dimissæ, adulterium est 356.a
coniugij tria bona 349.b 352.a 353.a
coniugij vtendi iustitia, est propter prolem eo vti 351.b
coniugij indissolubilis nexus 352.a 353.a
coniugij præsul custos q; Deus 354.b
coniugia sanguine iunctorum prohibentur 350.a
coniugia casta libidinem non affectant, sed tolerant 351.b
coniugia adulterina non iure fori, sed cæli 356.b
coniugis dimissionem lex diuina prohibet 356.a
coniugum vni quomodò religionem intrare liceat 357.b
coniugibus infidelibus sine culpa potest esse carnalis commixtio 351.b
Coniugalis prohibitio quartum consanguinitatis & affinitatis gradum non excedit 350.a
coniugalis pactio facit coniugium ibid.
coniugalis libido per fidem thori seruatam quomodò diluatur 351.b
coniugalis amor quãtus vel sit, vel esse saltem debeat 354.b
coniugale vinculum separatio auferre nequit 349.b 356.a b 357.b cur hoc vinculum indissolubile 357.b
coniugalem prohibitionem quartũ consanguinitatis gradum non excedere 350.a
à coniugali opere quando potissimùm abstinendum 273.a
Coniugati non promouendi ad sacerdotium, nisi promissa continentia 369.a nec diaconi, ibid.
Conniuentia, peccatum alienum 446.
Consanguinitatis graduum dispensatio 350.b
Conscientia peccantiũ qualem in se habeat accusatorẽ 382.a
conscientiæ vis quanta 471.b
conscientiæ puritas quò necessaria, & quomodò probanda 46.
conscientiæ puræ vis in iudicio 721.b
conscientiæ bonæ fiduciam parit fides, operans per charitatem 505.b
conscientiæ testimonium & vermis, quale futurum tormentum 731.a
conscientiæ examen vespertinũ quomodò faciendũ 284.b
conscientiam bonam vndè quis habeat 505.b
conscientiã etiam nostrã quædam in nobis ipsis latent 809.a
Consecratio quibus Christi verbis conficiatur 217.b 224.b 225.a
consecrationis verba vndè vim & energiam habeant 211.a 215.a 217.b 224. 226.a
Consecrandi episcopos, sacerdotes, & reliquos ministros modus tempore Dionysij 337.b

Digitized by Google

Consensus, peccatum alienum 434.
consensus totius orbis, instar præcepti 130.a
consensus generalis vis & authoritas quanta 45.a
consensus pristini sequendi vsus 31.a
Consideratio præsentium, præteritorum, & futurorum cur maximè necessaria 762.a
Confignatio circa baptizatos iam olim fieri solita 179.b 181.a
Consilium peccatum alienum 429.
consilium proprium quàm pernicioſum 52.b
consilium grande & præclarum de vendendis rebus suis 673.b
ad consilium impiorum quatuor modis itur 614.a
consilium Christi cur pauci hodiè amplectantur 667.b
consilia qui amplectuntur, maiorem gloriam consequuntur 658.b
consilia qui vltra præcepta seruârunt, singularem honorem habebunt 705.a
consilia euangelica 657. 704.
consilia à mandatis distincta 658.a b 659.b 660.a
consilia esse supra mandata 668.a
Consiliarius fidelis quis sit 703.b
Consolatio in rerumnis optima & certissima quæ 38.
consolatio diuina nõ tribuitur admittentibus alienã 671.a
Consuetudo malorum quandonon commaculat 428.b
consuetudo potandi quomodò tollenda 411.a
consuetudo vniuersalis ante exortos hæreticos quanti sit momenti 132.a
consuetudinis, deficiente lege, potestas quanta 129.b
consuetudinem vniuersalem indicare traditionem Apostolicam 131.b
consuetudine qua traditio indicetur Apostolica ibid.
consuetudinum particularium & vniuersalium differentia 133.a
consuetudinum ecclesiasticarum ratio nouo omnibus perspecta 178. 182.b
Vide etiam, Traditiones.
Constantia animi quibus modis ja paretur 641.a
Constantinus Magnus { quid de quorundam Sanctorum reliquiis meritus 97.b; ecclesias imaginibus exornauit 106.a; collocauit in templo argenteas statuas Saluatoris & duodecim Apostolorũ 107.b; sentẽtiam Concilij Niceni tanquàm à Deo prolatam veneratur 147.b
constantini victoria in Crucis signo 17.b
constantino quotiès Crucis figura in aëre visa 17.b 18.b
Contemptus rerum labentium quàm sit laudandus 640.b
Continentes esse Christus voluit Sacerdotes & Leuitas noui testamenti 369.a
quòd quidam se non contineant, cui sit tribuendum 685.b
Continentia { quibus donatur 366.; vndè & quomodò obtineatur 691.b; virtutum origo 524.a; est seruanda sacerdotibus & ministris altaris quanuis coniugatis 367.b
continentia { sacerdotum & ministrorum altaris 367.a; subdiaconorum & superiorum ordinum 334.b 364.b 368.b; episcoporum 368.b; Patriarcharum veteris testamenti 368.a; sacerdotum veteris legis 369.a; sacerdotum & Leuitarum 369.b; Apostolorum & Clericorum 691.a; Cypriani 661.a
continentiæ, castitatis & virginitatis laus 688.b
continentiæ coniugum, viduarum, & virginum gradus 684.a
continentiæ violentum iugum imponi nulli: sed sponte susci pi 366.b
continentiæ donum { petentibus largitur Deus, & in eum sperantibus 371.b; oratione impetratur 364.a; quibus detur 372.a
post continentię professionem nubentes, damnantur 360.a
post continentiæ votum, nec virginibus nubere, nec coniugibus debitum coniugale reddere licet 361.a
per continentiam vniuersa vitia superantur 524.a
ad continentiam adstringi non minùs diaconos & subdiaconos, quàm episcopos & presbyteros 364.b
continentiam etiam seruârunt, qui ad Clericatum inuiti rapiebantur 364.a
continentiam vouens Deo, etiam voluntate nubendi damnationem incurrit 364.b
continentiam virginum sacrarum castitati coniugali Iouinianus æquabat 371.a b
ad incontinentiam neminem cogi 685.b
de continentia seruanda Presbyterorum & Diaconorum professio 368.b
de continentia virginum, viduarum & coniugum, doctrina sana 689.b
absque continentia omnia opera imperfecta sunt 694.a
de continentia, D. Pauli consilium 660.b
continentium & virginum quanta fuerit aliquando multitudo 679.a
continentium & virginum peculiaris gloria in vita æterna 681.b 682.a
continentium & incontinentium impar præmium 679.a
Contritio quid sit, & quomodò paretur 283. 285.a quarum rerum cogitatione comparetur 285.a
contritio generalis quid sit 283.a
contritio, pars pœnitentiæ, quid requirat 283.a
contritioni quid necessarium 283.b
contritioni votum sacramenti includi 283.a
post contritionem quò confugiendum sit 285.b
Vide Confessio, & Pœnitentia.
Conuersio quomodò & quando instituenda 714.a b
conuersio vera nullas moras patitur 472.b
conuersio & satisfactio non differenda 294.b
conuersio panis & vini in corpus & sanguinem Christi qualis 216.a b 227.a b 228.a
conuersionem panis & vini in corpus & sanguinem Christi negantes, anathematizati 227.b
conuersio ad Occidentem & Orientẽ cuiusmodi in baptismo fieri solita 179.b quid sibi velit 180.a 182.a
conuersionis dilatio quàm periculosa 464.a
conuersionis in morte cuiusmodi impedimenta 714.a
conuersionẽ suã procrastinare quàm periculosum sit 497.a
Conuersus in fine vitæ, desperare non debet 470.a
Cordis duri egregia descriptio 476.b
Corona fidei, constanti confessioni redditur 819.b
corona in pace viuentibus candida, in persecutione purpurea 831.a
corona qualis pro virtute & sudoribꝰ nobis reddẽda 831.b
corona alia maior, alia minor 831.b fit maior pro pugnæ longitudine 819.a
corona post victoriam 819.a
coronæ laborum hîc non petendæ 831.b
Corpus nostrum erit post resurrectionem palpabile 40.a
corpus per animum melius fieri 656.b
corpus, hostis noster 815.b
corpus quomodò diligendum 70.a
corpus Christi viuificare 264.a
corpus Christi sumptione nostra non fieri, sed virtute verborum Christi 226.a
corpus Christi ieiunè accipi in vniuersa ecclesia 273.b cur post cœnam Apostoli acceperint 273.b
corpus Domini linteolo olim excipi solitum 258.a
corpus Domini imaginem asserere, insania, dementia, & impietas est 214.b
corpus Domini qua munditia, reuerentia, &c. sumendum 273.a
circa corpus Dominicum solicitudo habenda qualis 256.a 258.a
corpus idem, quod à nobis sumitur, crucifixum esse & sublatum in cælum 221.b 222.a
corpus hoc ipsum quod in altari conficitur, ex Virgine esse 228.b
corpus & sanguinem Christi ad preces Sacerdotum confici 327.a
corpus & sanguinem Domini bonos & malos simul sumere 708.b
corporis Christi carnem quomodò verè sub mysterio sumamus 209.a

corporis

Digitized by Google

corporis Christi in sacramento sumpti virtute nos resuscitandos 209.a 220.b
de corporis & sanguinis Domini veritate nullo modo dubitandum, etiamsi sensus aliter iudicet 209.b 221.b
corpori & sanguini Christi vndè vis illata 270.b
Vide Eucharistia, Missa, Sacrificium.
corporum cælestium qualitas post iudicij diem 745.b
corporum humanorum redintegratio quomodò & quando futura 751.b
Correctio cum charitate debet esse coniuncta 445.b
Correptio verborum & verberum ibid.
correptionis contemptor quibus gradibus in malitia promoueatur 478.b
Corripientem metus impedire non debet 443.a
corripiendi publicè qui sint ibid.
Corrigere qui dissimulant cùm possunt, alieno peccato maculantur 441.a 442.b
Creati sumus ad salutem, non ad pœnam æternam 472.a
Credere, in arbitrio & cooperatione hominis positum est 787.a
credere nemo potest nisi velit 798.b
credere ex nobismetipsis non sumus idonei 791.a
credere eum per alium, qui per alium peccauit 186.a
credere aliquando significat sperare 45.b
credimus volentes, non coacti 798.a
credimus liberè, à gratia præuenti 798.b
creduntur aliquando quæ non sperantur 45.b
credendum verbo diuino, etiamsi nostro sensui absurdum videatur 221.b
credenda de altaris sacrificio quæ 234.
Criminis expertem se nemo pronunciet, quantumuis benè sibi conscius 808.b
crimina maiora fletibus maioribus ablui 277.a
sine crimine, non tamen sine peccato viuitur 498.b
Crux, signum aduentus Domini 729.a
crux Christi non saluat, nisi crucifixum in Christo 789.a
crux aurea librarum CL. à quonam piè sit oblata 107.b
crucis signaculum
- vbiquè in omnibus negocijs & actionibus vsurpàndum 15.a b 16.b
- fronti imprimendum 14. 15.b 16.b
- in omnibus membris pingendũ 15.b
- quomodò ab Aegyptijs aliquãdo honoratum 16.a

crucis signum cur digitis efformamus 14.
crucis signum iubet Christus fabricari, in præsidium contra hostes 17.b
crucis signum dæmones timent 15.b 16.a 17.a fugiunt 16.a b
crucis signum armatura contra dæmones 15.b 17.a propugnaculum Romani imperij 17.b
crucis Dominicæ signum in postibus, fenestris, parietibus & columnis imprimendum 15.b 16.a
crucis signum fronti imprimitur 204. 205.b
in crucis formatione quid cogitandum 15.b
crucis confignationem in fronte prohibebit Antichristus 723.b
crucis signo
- confignantur Christiani ex traditione Apostolica 15.a
- Sacramenta ritè perficiuntur 15.a
- consummantur omnia, quæ ad salutem conducunt ibid.

crucis signaculo quid nos tacitè instruamur 14.
crucis pudere cur neminem deceat 15.b
crucis signi
- figuræ 15.a
- antiquitas 178.
- vtilitas & virtus 14. 15.a b 16.a b 17.a b
- commendatio 15.b

crucis ligni particulas quantoperè desiderârint olim Christiani 16.b auro inclusas de collo protectionis causa suspendebant ibid.
crucis effigies auro & lapidibus preciosis adumbrata 17.b
crucis figura quàm fuerit olim frequens apud Christianos 16.b
crucis signum vndè 129.a b
crucis signum apparebit in cœlo ante Christi aduentũ 723.b
crucis figuram homines, naues, & aues repræsentant 16.a
crucis imago in templis ad Orientem ponenda 106.b
crucis veneratio vndè 231.b
crucis apparitio in die iudicij 727.b
crucis vexillum quo exercitu quid effecerit 17.b
cruce in fronte cur consignemur 204. 205.b
cruce se signandi consuetudo 538.a
Cruciferorum in Constantini exercitu mirus euentus 18.b
Crystallum ex aqua fieri 227.a
Culpa cum libertate, clamor dicitur 481.b
culpa temporalis cur perpetuò puniatur 734.b
culpæ similis rei, alligãdi fasciculorũ instar in tartaro 735.a
culpam remitti aliquando sine vniuersæ pœnæ condonatione 296.a
Cultus quid vocabuli sit 81.a
cultus Dei quis 81.b quantaq; sit sapientia 2. quàm sit antiquus 82.a
cultus diuinus quid & quotuplex 170.
cultus diuinus quibus perficiatur 170.b
cultus latriæ soli Deo debetur 80.b
cultus diuini concordia quàm sit necessaria 178.b
cultum Deo debitum non posse Latinè peculiari verbo exprimi 81.a
Cupiditas omnium criminũ est materia 394.b nunquàm satiari nouit 395.a
cupiditatis ferreum imperium 394.b
Cyprianus ex Euangelio edoctus, sua pauperibus distribuit 661.a S. Trinitati assistit 88.b
cypriani inuocatio 88.b 91.a
cypriani potestas, & cinerum eius virtus 89.a

D

DAEmon quid maximè per hæreticos suadeat 164.b
dæmonis conatus 553.b 561.b
dæmonis pertinacia ad impediendum salutem humanam 288.a
dæmonis importunitas circa horam mortis 713.a
dæmonis suggestionibus quoties resistimus, totiès coronamur 385.a si statim repellantur, non tam citò reuertetur, ibid.
dæmonem assistentem S. Martinum vidisse 320.a
dæmone miserabilior quis 418.a
dæmones
- martyrum cinere expulsi 95.a
- rugiunt ad Sanctorum reliquias 97.b
- reformidant Sanctorum loculos 100.a
- apud sepulcra Sanctorum torquentur 90.b
- catenas S. Petri exhorrent & fugiunt 100.b
- signum crucis timent & fugiunt 15.b 16.a b
- quomodò rapiant ad inferos animas 733.a
- sunt maximè familiares luxuriosis & superbis 398.a
- choreas agunt apud scurrilia loquentes 408.b
- expetunt sacrificia 82.a
- morientibus obijciunt ea, quę nõ perpetrârũt 319.b
- quomodò à nobis in fugam vertantur 207.b

dæmonum
- importunitas 319.a
- terror & querimonia 19.b
- in morientes terror & furor 714.b
- vexatio in morte, & statim post mortẽ 720.b
- aspectus quàm horrendus 318.b
- aspectus cui iamiam morituro visus 715.b
- præsentia qui potissimùm infestentur 715.a

dæmonum infernaliũ quàm tetra & horrida forma 736.b
quàm horribilis visio 740.b
dæmonum & damnatorum societas 732.a
Dæmoniaci cur tempore altaris sacrificij adoucantu 233.a
Dãnati
- blasphemant Deum 741.b
- habẽt voluntatẽ peccandi, potestatẽ non itẽ, ibid.
- præ dolore vix aliud quàm pœnas cogitare poterunt 740.b
- quanto dedecore afficiantur 748.a

damnatorum vermis quomodò non moriatur 733.b
damnatorum pœna duplex 734.b
damnatorum
- clamor qualis 733.a
- dolor de beatorum gloria 735.a
- cruciatus quanti 739.a
- quàm sit misera & calamitosa immortalitas 732.a 733.b 739.a
- deformitas quanta 747.a
- imbecillitas 747.a
- mala valetudo 747.b

Digitized by Google

miseria quanta 747.b
ignorantia & infipientia ibid.
timor 748.a
damnatorum corporum grauitas & pondus 747.a
damnatos miserabiliter clamare, & non exaudiri 733.a
Vide etiam Mali.
Damascenus sua pauperibus distribuit, antequàm mundum relinqueret 663.a quomodò contra Leonem Iconomachum pugnârit 109.b 111.b
damasceni libertas & constantia 111.b
Daniel cur dixerit, Forsitan Deus ignoscet delictis tuis 592.b
danielis castitas 683.a 688.b
Dare oportet vt prosis, non vt obsis 616.a
Dauid: quomodò velut pœnitentiam agendo conuicia Semei pertulerit 282.a; confessione peccatorum veniam meruit, pœnam non euasit 297.b; quare post acceptam veniam peccatorum, adhuc pœnas luerit ibid.
dauid mortuus peccantibus succurrit 94.b
dauidis mortui merita vigent ibid.
dauidis exéplo quæ pœnitentiæ opera nobis facienda 283.
Debita alioqui remissa quomodò rursùs exigenda 620.a
Debitor quibus quomodò fiat Deus 396.a
Decalogus, & eius explicatio 74. & seq.
decalogus etiam ad Christianos pertinet 74. 76.a 128.
decalogus à Christianis seruandus 813.a
decalogi mandata omnia quò referenda 126.
præter decalogi præcepta etiam alia sunt Christianis obseruanda 128.
ex decalogo pendent omnia Dei præcepta 78.a
Decretorum generalis Concilij stabilitas 149.a
Decretalium constitutionum & epistolarum authoritas quanta 149.a b
Defensione peccatum alienum incurrimus 459.b
Defuncti quibus operibus certò iuuentur 309.b
defuncti orationibus, sacrificijs & eleemosynis iuuantur 303.
defunctorum commemoratio fit in Missa 304.
defunctorum memoria in Missa quomodò iam olim fieri solita 239.b 240.a 249.a b 250.a b cur fiat 248.a 249.a
defunctorum commemorationé in Missæ sacrificio Apostolos instituisse 239.b 240.a 249.b 304.
defunctorum fidelium corpora quare cum honore sepelienda 609.b
defunctorum animæ: sanctis commendantur tanquàm patronis 91.; quomodò aut sciant quæ hic fiunt, aut nesciant 85.a; quibus iuuentur 304.b 307.b 311.a 312.b
defunctorum spiritus vt iuuandi 309.b
defunctorum ob gratiam miseretur Deus viuentium 94.b
defunctis ex Missæ oblationibus auxilium & solatium obtingere 249.a 250.b
defunctis prodesse viuorum opera 303.
defunctis quibus prosint orationes viuentium 306.b 312.b
pro defunctis orare & sacrificare, traditio Apostolica 309.b 310.b 311.b
pro defunctis orandum esse & eleemosynas dandas, B. Petrum docuisse 310.b
Vide plura Mortui.
Delectationi illicitæ consentire, magnum peccatum est 38.
delectationi quomodò resistendum 386.a
Deliciæ & ebrietas, fons, mater, & origo omnium vitiorum 409.a sues ex hominibus facit, ibid.
deliciarum cordis & corporis discrimen quantum 750.b
Denarius quid significet 506.a
Desideria mala habere, non est eis consentire 782.a
Desperare non debet, conuersus in fine vitæ 470.a
desperare est ad infernum descendere ibid
desperandum non est de Dei misericordia cuiquam peccatori quantùs grauissimo 469.b
desperandum: de nemine dum viuit 472.a 475.b 479.a; nec vlli, nec de vllo 472.a; nec animam efflanti 470.b
Desperatio: est peccatum in Spiritum sanctum 469.; inferno comparatur 470.a; vbinam quos afflictura 739.a
desperatio & præsumptio æquè fugienda 820.a
desperationis author diabolus 470.b
desperationis remedium quod 469.b
desperationi quomodò potissimùm medeatur 470.b
Desperantium exempla 471.a
Detractio quomodò exibilata 404.b quibus summoperè cauenda 340.a b
detractionis species 404.b
Detractoris lingua gladius anceps 405.a
Deus: ad iustificationem prior, deindè nos 791.a; peccatis deletis, homini iustitiam inserit 802.a; neminem cogit 794.b; trahit voluntarios ibid.; præuenit nostram voluntatem 806.a; salutaria opera præuenit & adiuuat 797.b; quorum misereatur, & quibus ignoscat 495.b; non in omnibus æqualiter habitat 803.b; infundit homini virtutem, sublatis peccatis 802.a; nulli causa auersionis 816.a; non deserit, nisi priùs deseratur 477.a 816.a; hominem transfugam iustè deseruit, & in diaboli manum venire permisit 767.b; debitor factus promittendo, non accipiendo 832.a; donator est indulgentiæ, sed debitor coronæ 508.b; est debitor noster non accipiendo, sed promittendo 508.b; quomodò dicatur offendiculum ponere 476.b; quomodò corda indurare dicatur ibid.; cur quosdam non puniat in hac vita 726.b; cur non auferat à diuitibus opes quas possident 586.b; delinquenti non parcit, quia delictum sine vltione non deserit 297.b; mansuetus est: sed tamen etiam iustus 466.a; ad clementiam quomodò flectendus 546.b; quomodò placandus 494.b 495.b; quibus modis exorandus & placandus aduersitatis tempore 517.a
deus facit vt faciamus 375.b
deus: per malos etiam operatur 342.b; quomodò amari mereatur 72.a; colitur fide, spe, & charitate 2.b; fide colendus & operibus 816.a; cur bonorum nostrorum non egeat 170.; cur differat ea dare, quę postulamus 550.b cùm denegat postulata, beneficium præstat ibid.; qualia & quanta daturus sit suis secum perpetuò mansuris 749.b; miseretur viuentium propter defunctos iustos 94.b; quantoperè Mariam honorari voluerit 68.b; quantoperè sua mandata seruari velit 77.; neminem prior deserit 79.a; quia bonus & iustus est, impossibilia non iubet, nec præcipere potuit 79.b; nostra vult esse merita, quæ sua sunt dona 833.a
deus melior animo 656.b
dei maiestas quanta & potentia 7.a 8.
dei pulchritudo & conspectus 743.b 746.a
dei visio: quàm amœna & iucunda 749.a; quantæ pulchritudinis ibid.; quàm magna res sit 753.a; est summum bonum nostrum 749.a; tota merces & gaudiũ quod expectamus 750.a
dei faciem videre, quid sit 750.a b
dei auxilium implorandum, vt non peccemus 795.b
dei in homine tum imago tum similitudo, in quibus consistant 765.b
dei sententia expectanda 808.b
dei iustitia & prouidentia in damnatorum punitione qualis 736.b

dei

dei misericordia, vide Misericordia.
deo adiuuante, nobis etiam ad iustitiam aliquid conandum 793.b
deum nominare patrem, quàm sit eximium 50.a
deum, cùm volueris, habebis 656.b
deum & nos conuertere, & vt conuertamur, monere 375.a
deum, vt faciamus, facere 375.b
deum non tollere nostram cooperationem 793.a
vt deum ipsum possideamus, quomodò danda sit opera 394.b
deum nos promereri de Dei dono 576.b
deum potestatem suam hominibus communicâsse 277.a
ad deum propitiandum & satisfaciendum pro peccatis remedia 580.a
deum esse pium & iustum in punitione impiorum 734.b
deum impossibilia non præcepisse 813.b ideoq; homo ab eo adiutus potest esse sine peccato, si velit ibid.
deum non potuisse aliquid impossibile mandare 815.a
de deo idem sentire quod Ecclesia non esse satis 346.b
Diabolus: primus peccator, non Adam 775.b; in hominem potestatem accepit 768.a; benè agentibus magis insidiatur 523.a; tertius inimicus noster 825.b; hosti nostro domestico sese coniungit ibid.; quibus potissimùm præsit vitijs 406.b; incitare potest, cogere non potest 788.a; catenas S. Petri exhorret & fugit 100.b
diaboli iusta potestas in hominem, non voluntas 768.b
diaboli: potestas in corda hæreticorum 450.a; proprium vitium 402.a; sagittæ 825.b; viscus ibid.; laquei ibid.
diaboli laqueus biceps: desperatio & fallax spes 799.a
diaboli opera cur tantoperè impugnent illi, qui alijs præsunt, & populum docent 343.a
diaboli & malorum hominum qualis in seducendo fallendóve societas aut similitudo 344.a
diabolo insidianti quî cum Symbolo & Crucis vexillo obuiandum 44.a
à diabolo si vinci nolumus, in nobis est 385.b
diabolum: per eos, qui cõtra fidem Catholicam scripturis vtuntur, loqui 164.b; etiam scripturis vti 164.a; impedire orationem 511.a; expauescere visa S. crucis figura 17.a
Diabolicæ facies quos potissimùm terreant 319.b
diabolicas vexationes sacrificio Missæ repelli 238.a
Diaconus quomodò ordinetur 334.a
diaconi non habent offerendi sacrificij potestatem 245.a
diaconi Cardinalis vrbis Romæ authoritas 333.b
diacono quibus officijs interdictum 326.b
diaconorum officia 334.a b
diaconorum quale iam olim perferendæ Eucharistiæ officium 334.a
diaconorum continentia, vide Continentia.
diaconorum ordo vndè cœperit 334.b
diaconos sanguinem agni porrigere 335.a
Dicendum, etiamsi auditor non obtemperet 444.a
Dies Dominicus cur ex Apostolorum institutione celebretur 115.b cur celebris habeatur apud Christianos 219.b
dies natalitij Sanctorum celebrandi 96.b
diei Dominicæ cõmendatio 114.a religiosa obseruatio 158.a
die Dominico quid agendum 115.a quæ præclarè acciderint 114.b 115.b
diem Dominicum in locum Sabbati successisse 114.a
dierum obseruatio quæ à Paulo vetita aut non vetita 115.a
diebus Dominicis & Ferijs quid agendum & omittendum 159.a
diebus Dominicis quomodò iam olim conuenire soliti Christiani 219.b
dies festi, vide Festi.
Diffidentia quale sit orationis impedimentum 561.b
Digamus eligi non potest in Clerum 682.b
Diligentes Deum perfectè qui 70.b
diligentes Deum plùs quàm seipsos, qui 70.b
diligendi Deum causa & modus 72.a
diligendus Deus sine præmij intuitu, nec tamen sine præmio diligitur 72.b
diligendus inimicus quatenùs 73.b
Dilectio: facit, vt iustus legem impleat 815.a; sola discernit inter filios Dei & filios diaboli 649.a; perfecta quò se extendat 619.a
dilectio Dei tribus præceptis explicatur: proximi verò septem 116.b
dilectio proximi pura non est, nisi propter Deum fiat 72.b
non est sine Dei dilectione ibid.
dilectionis ordo quis 70.b & à quibus peruertatur 70.a
Discordiæ fraternæ culpa quàm magna sit 620.b
Discretio quàm sit necessaria 625.b
discretionem veram parandi ratio 694.b
Dispensatio sacerdotis est necessaria ijs, qui coguntur vetitis cibis vti 542.a
Dispensatores pecuniarum sumus constituti à Deo 586.a
in Distribuendo seruandum esse ordinem 677.a
Diuina potentia circa corpora 39.b & in restituendis cineribus 40.b
Diuinitatis quomodò efficiamur participes 210.b
Diuinarum literarum summa 645.a
diuinorum officiorum modus cuiusmodi vbiquè seruandus 178.b
cur Ditârit alios Deus, alios pauperes esse voluerit 614.a
cur Dives hic, ille pauper 393.a
diues & pauper sunt sibi mutuò necessaria 590.a
diuitem adolescentem de obseruatione mandatorum non esse mentitum 668.a b
diuites quot modis intrare possint regnum cælorum 668.b
diuites Christiani & boni non iudicabunt cum Christo, sed iudicabuntur 673.b
diuitum erga pauperes immisericordium excusatio qualis 588.b
diuitum bona quomodò sint pauperum 393.a 586.b 614.b
diuitibus cur opes datæ 394.a
diuitibus facultates nõ tam possidendas, quàm dispensandas commisit Deus 591.a
Diuitiæ: per se malæ non sunt ibid.; licèt iustè acquisitæ, veræ diuitiæ non sunt 590.b; veræ quæ sint 590.b
diuitias affectantium insectatio 672.b
diuitijs abutentes 603.a
Docere non semper expedit ea, quæ auditu iucunda sunt 445.a
in docendo discretio adhibenda 442.b 445.a
Doctores malæ vitæ audiendi, nõ imitandi sunt, sed Christus & Sancti 343.a
doctorum ac pastorum obseruatio in Ecclesia quò maximè conducat 154.a
Dolere de malis commissis, non satis esse ad veram pœnitentiam 284.a
Dolor separationis animæ à corpore quantus 714.b
dolor malis in morte sustinendus quotuplex 715.a
dolorem tantum vrere, quantum hæserit temporalium rerum amor 305.a
Domini transfiguratio quid nobis repræsentauerit 746.a
Dona Spiritus sancti: quot & quę sint 643.; quibus gradibus beatitudinum respondeant 644.b 646.a b; quo sacramẽto cõferãtur 199.b 205.a; mentem informant 622.b
inter dona Spiritus sancti quis graduum ordo 645.b
donorum Spiritus sancti numerus & ordo 644.a
donorum spiritualiũ multi meatus in vno flumine 644.a
donorum omnium reparatio, quæ per peccatum amissa aut corrupta fuerant, quanta futura 647.a
donorum septem figuræ 647.a
Dormientes quomodò vocentur mortui 86.b
Dormitio mysticè quid 39.b
Dormitantius reliquiarum sanctarum oppugnator 98.a

E

Ebrietas turpissima insania est 409.b
ebrietas statum mentis euertit ibid.
ebrietas voluntarius dæmon 410.a

Digitized by Google

Ebrietas
- perfidiæ mater 413.b
- animo & corpori nocet 414.a
- propter consuetudinem putatur non esse peccatum 410.b
- quas insanias suggerat 415.a

ebrietatis vitium vsu paratur 411.a

ebrietatis
- fructus 410.b 413.a
- malum 410.b
- detestatio, & quantũ detrimenti adferat 414.a

ebrietati semper iuncta luxuria 410.a
ebrietati magnam causam ignorantia præbet 411.b
ebrietatem immodestia facit 412.b
ex ebrietate vomentium pœnitentia 414.b
Ebrius de somno excitatus, nec viuus nec mortuus est 410.a
ebrius homo nihil aliud, quàm superflua creatura 414.a
ebrius nunquàm castus 415.a
ebrius quàm turpis & miserabilis creatura sit 412.b
ebrij sunt veluti idola gentium 410.b
ebriorum fatuitas 413.b

Ebriosi
- brutis peiores 410.a
- maledictionem Cain in se transferunt ibid.
- paludibus comparantur 410.b
- excludentur à regno Dei, nisi resipiscant 411.a

ebrioso homine asini & canes præstantiores sunt 409.b
ebriosorum legis author diabolus 410.a
ebriosorum excusationes 410.b 411.b
ebriosis animalia bruta præferuntur 411.a
Inebriatum, mortuum & sepultum esse 415.a
inebriantiũ se aut alios pœnitẽtia qualis iniungenda 414.b

Ecclesia
- quid sit 135.
- domus Dei est, templũ & ciuitas S. Trinitatis 29.b
- est congregatio visibilis 26.
- est vna 26. 27.b 28.b
- sancta 26. 29.b
- catholica 26. 30.a b
- quomodò vna 26. 28.a
- aperta est & manifesta 27.a
- aperta est, & tamẽ hæreticis est velut operta 27.a
- ab hæreticis ignoratur, ibid.
- facilè videri potest 30.a
- in sole est posita 30.b
- super cathedram Petri fundata 28.a 29.a
- si Dei est, vna est 28.b
- nunquàm à Christo recedit 28.b 29.a
- in terris secum habet consilium & spiritũ sponsi 29.b
- sacerdotum sibi inuicèm cohærentium glutino copulata 29.a
- stabilis est 144.b
- index est controuersiarum 161.
- in difficilibus quæstionibus consulenda 262.b
- rectè cogit perditos vt redeant 449.a
- ad bonum cogit 449.b
- amanda est tanquàm mater 34.b 35.b
- ædificanda in Petro 138.a
- super Petri cathedram ædificata 139.b
- non est sine Episcopo & summo Sacerdote 136.a
- naui comparatur, & eius ministri ministris nauticis 328.a
- quænam ex veteri lege obseruanda retinuerit, quæ non 522.b
- quomodò fidem suã paruulis cõmunicet 185.b

vt ecclesia, ità & eius fides per vniuersum mundum vna est 28.a
ecclesia vera & fides vera vbi sit, facilis dijudicandi ratio 28.b
ecclesia ità in scripturis, vt & Christus, demonstratur 30.a
ecclesia triumphans militanti opitulatur 32.b
ecclesia in qua permanendum 31.b 136.a
ecclesia Romana à Petro constituta pietate viget 137.a
ecclesia Romana omnium aliarum mater 535.a nunquàm errauit in fide 149.a
ecclesia hæreticorum est Antichristi synagoga 136.b
ecclesiæ hæreticorum sunt synagogæ diaboli 28.a
ecclesiæ nomen hæreticis & schismaticis quare non competat 135.
ecclesiæ primaria nota 137.a
ecclesiæ nota & signum est successio Pontificum à Petro Apostolo. 135. 345.
ecclesiæ pastor Pontifex Rom. 135.

ecclesiæ Catholicæ
- laus & commendatio 145.b
- dignitas & authoritas quanta, & vbi maximè necessaria 3.b 143.144.b 161. 162.a 186.a 261.b 262.b 303. 309.a
- authoritas in approbatione sacrorum librorum 165.a
- potestas in condendis canonibus, & in excommunicando 161.
- iudicandi potestas 278.a b

ad ecclesiæ iudicium in rebus dubijs confugiendum 163.b
ecclesiæ est iudicare de vero sensu scripturæ ibid.
ecclesiæ iudicium sequendum in re controuersa, scripturis non expressa 144.b
ecclesiæ iudicium in recensendis diuinarum literarum libris 162.b 163.a
ecclesiæ sententiam apprehendentes, scripturã sequi 262.b
ecclesiæ vnitati nõ cõmunicantes, nõ sunt in Ecclesia 262.b
ecclesię potiùs credendũ, quàm hæreticis pòst exortis 162.a
ecclesiæ qui repugnat, non homini, sed Christo contra suam salutem aduersatur 163.b
ecclesiæ matris statuta dissolui non posse 158.a
ecclesiæ, cui Christus testimonium perhibet, ritus sequendus 163.a
ecclesiæ vnitati qui corde impœnitenti resistunt, in Spiritum sanctum peccant 36.a
ecclesiæ pacem quanti faciant boni Christiani 32.a
ecclesiæ Catholicæ consensione quod roboratum est, securè asseritur 165.a
ecclesiæ Catholicæ de paruulorum peccato sententia 774.a
ecclesiæ authoritatem quanti Augustinus fecerit 163.a
ecclesiæ authoritas Augustinum mouit vt Euangelio crederet 161. 163.a
ab ecclesiæ vnitate discedens, cum hæreticis reperitur 167.
ecclesię in fide & sententia acquiescere cui sit necessariũ 169.
ecclesię sententia est, omnes morituros, sed non omnes ad gloriam immutandos 39.a
ecclesiæ duo tempora, per parabolam euangelicam designata 449.b
ecclesiæ nascentis, & iam propagatæ differentia 336.a
ecclesiæ præcepta præcipua sunt quinque 158.
ecclesiæ præcepta & traditiones quem fructum afferant 166. 167.
ecclesiæ præcepta partim scripta, partim non sunt scripta 128. 130. 166.
ecclesiæ pastorum authoritas & potestas 146.
ecclesiæ præpositi cur constituti sint 442.b
cum ecclesiæ doctoribus docendum & sentiendum 44.b
ecclesię salutẽ ex dignitate summi sacerdotis pendere 140.b
ecclesiæ supellectilia quanta in veneratione habenda 148.b
in ecclesiæ direptores seuera Dei vltio 456.a
ecclesiæ spoliatores quomodò puniti 455.a b 456.a
ecclesiæ ornamenta furatus deprehenditur 457.a
ecclesiæ Christianæ lugebunt tempore Antichristi 723.b
ecclesiæ hierarchia 347.b
ecclesiæ Germanię non aliter credunt, q̃ Hispanię, &c. 28.a
ecclesiæ Catholicæ radix & matrix est Romana 140.b

ecclesiæ Rom.
- dignitas & constantia in fide Apostolica 29.a 138.b
- principatus 29.a b
- commendatio 139.a b 140.b 141.a b
- communio 139.b
- perpetua priuilegia 149.b

ecclesiæ Rom. & Catholicæ de venerabili Sacramento fides, 223.a
ecclesiæ Rom. episcopus est Rom. Pontifex 140.b
extra ecclesiæ Rom. communionem non est salus 139.b
ecclesiæ cuinam adhærendum 139.a
ecclesię conformare nos debemus, ad quam venimus 545.a
ecclesiæ datæ sunt claues ad remittenda peccata 36.b
ecclesiæ quid conducant pastores & doctores 154.
ecclesiam esse Christi amicam, sororem, & sponsam vnicam 143.
ecclesiam ignorare nulli licet 30.a
ecclesiam veras scripturas à falsis discernere 161.a

Digitized by Google

ecclesiam matrem agnoscat, qui vult Deum habere patrem 1.b 26.
ecclesiam qui non habet matrem, Deum patrem non habebit 35.
ecclesiam designâsse arcam Noë, extra quam nemo saluatur 33.b
ecclesiam persequuntur, gentiles Iudæi, hæretici & philosophi, in ea oppugnanda vnanimes 145.a
ecclesiam qui dilaniant, charitatem non habent 653.b
ecclesiam vnam in plures lacerans hæreses 28.a
extra ecclesiam { Christianus non est, & nihil Deo acceptum est 35. / nemo iustus, aut iustitiæ spiritum tenere potest 32.b / non est peccatorum remissio 36.a 37.a / nulla est salus aut sanctimonia 26.29.a 32.b 33.a b 35.a 148.b (33.a / nemo potest fieri particeps vitæ æternæ
extra ecclesiam sunt Iudæi, ethnici, hæretici, schismatici & excommunicati 26.135.
extra ecclesiam manentes, damnabuntur 33.a
ecclesiam Rom. primatum à Christo obtinere 141.b
ecclesiam Rom. quanti fecerit Ambrosius 140.b item Hieronymus 139.a b
ad ecclesiam Rom. perfidiæ nullus accessus 140.a
in ecclesia { Spiritus sanctus & veritas 30.a / Sanctorum communio 31.b / opus bonum fructuosè tantùm peragitur 30.a
in ecclesia non sunt, qui cum episcopo non sunt 29.a 136.b
ex ecclesia sola Catholica veritas conspicitur 30.a
in ecclesia ordinata graduũ distinctio quid designet 348.a
in ecclesia Rom. semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus 140.a
in ecclesia Rom. & sede non posse fidem deficere 141.a
de ecclesia cur prophetæ apertiùs quàm de Christo prophetârunt 27.b
ecclesiarum omnium sedium prima, secunda, & tertia quæ 141.b
ecclesiarum omnium cura cuinam incumbat 140.a b 142.b
ecclesiarum varius vsus tum in ieiunijs, tum in alijs 515.a
ecclesiarum fabricatio, quàm non sit hesterna 680.b
erga ecclesias seu templa quomodò affici debeamus 238.b
Ecclesiastica hierarchia similis cælesti 325.
ecclesiastica potestas maior est quàm politica 154.
ecclesiasticæ consuetudinis vis 120.b
ecclesiasticæ Traditiones, vide Traditiones.
ecclesiastici prædij inuasor punitur 456.a
ecclesiasticorum præceptorum obseruatio quem adferat fructum 160.
ecclesiasticis & Apostolicis mandatis parendum 128.130.
Ecclesiastæ munus vndè dependeat 323.b
Egentes cùm intuemur, quid cogitandum 608.b
Electio nostra ignota nobis est, vocatio non item 820.b
Electorum lætitia in die iudicij 729.b 730.a
electorum & reproborum varia distinctio in iudicio 730.a
Eleemosyna quid sit 575. cur à Deo potissimùm instituta 588.b
eleemosyna cordis & pecuniæ 619.a
eleemosyna cordis facilè tribuitur 619.b
eleemosyna maxima est, offensam remittere 619.a
eleemosyna qualiscunque pro cuiusque viribus præstanda 584.a
eleemosyna { danda pro remissione peccatorum 513.a / quibus primùm danda sit 588.a / quomodò danda 584.b / præbenda libenter & cum hilaritate 604.b / non differenda in crastinum 393.a / facienda de iustis laboribus 590.a / facienda non de vsuris, & iniustè acquisitis, sed restitutio ibid. / ex rapinis & rebus alienis nõ facienda 604.b
eleemosyna ex rapina, non est eleemosyna 588.a
{ ars omnium artium quæstuosissima 585.a / melius est hanc artem scire, quàm regem esse 585.b / talis medicina vulnerum, vt nec cicatricem relinquat 587.a
{ mortem profligat 587.a / remedium peccatorum 584.b 591.a / in die iudicij patrocinatur 583.a / nota est cæli ianitoribus 587.b
eleemosyna { quàm mira operetur 585.b / est velutì secundus baptismus 527.a 591.b / inter pœnitentię fructus annumeratur 605.b / quomodò in scripturis commendata 578. / an fine fide & baptismo vel pœnitẽtia mundet hominem 587.b / non mundat non credentes aut impœnitentes 588.a
eleemosynæ genus duplex 604.a
eleemosynæ sunt opera iustitiæ 509.b
eleemosyne { præstantia 592.b / vis apud Deum 605.b / vis in flectendo iudice cælesti 604.b
eleemosynæ vis post mortem maximè apparet apud tribunal iudicis 585.b
eleemosynæ vis ex quo iudicetur 587.a
eleemosynæ virtus & fructus 490.492.b 493.a b 495.b 594.
eleemosyne { sacrificium Christianorũ, quo fit Deus peccatis propitius 583.a / in futura vita gloriam pariunt 613.a / delent peccata, & iudiciũ propulsant 605.b 606.a / peccata delent, & pœnam perpetui ignis extinguunt 592.a 605.b
eleemosynæ largitas incendiũ peccatorum restinguit 593.a
eleemosynæ quantitas non tam spectatur, quàm voluntas bona & animus 593.b
eleemosynæ eorum qui in peccatis perseuerant 604.a
eleemosynæ { non ideò tribuendæ, vt liberiùs peccetur 616.a / quibus ad delenda peccata profint 583.a / dãdæ de iusto labore & propria facultate 583.a b / etiam tribuendæ simulantibus inopiam 604.a / orationi & ieiunio iungendæ sunt 575.b
eleemosynæ quædam sunt spirituales 604.a
eleemosynæ retributio 587.a
eleemosynæ S. Gregorij 599.b
eleemosynam vult Deus præberi ex superfluis 587.a
eleemosynam dare quàm sit vtile 587.b
eleemosynam valere multum ad delenda peccata, sacræ literæ conuincunt 582.a
eleemosynam tribuendi consuetudo paranda est 588.a
eleemosynam angelus in forma naufragi flagitat 599.b
eleemosynam quis coram hominibus faciat, & quis in abscondito 512.a
eleemosynam extra Ecclesiam, ad salutẽ non prodesse 33.b
ad eleemosynam pertinet, iudicium & misericordiam facere 589.a
ad eleemosynam erogandam incitamenta 584.b
si eleemosynam habeat comitem ieiunium, ad orationem proficit 575.b
eleemosyna quoduis peccatum purgatur 592.b
ex eleemosyna perennis iustitia comparatur 587.a
in eleemosyna habemus Deum debitorem 587.b
ab eleemosyna non excusat inopia 606.a
ab eleemosyna roborantur oratio & ieiunium 586.b
sine eleemosyna sterilis oratio, &c. 588.a
eleemosynarum { genera duo 591.a / vis & meritum 591. / vis in die iudicij, & futura vita 604.a / fructus & vtilitas 585.a 586.a
eleemosynarum fructus in donantem redundat 613.a
eleemosynarum & bonorũ operum retributio 581.b 582.b
nè eleemosynarum causa, rerum necessariarum penuria laboraturi simus, non timendum 580.b
ab eleemosynarum largitione filiorum multitudo non excusat parentes 581.b
in eleemosynarum largitione quid obseruandum, quid cauendum 616.b
in eleemosynarũ largitione intẽtio bona adesse debet 604.a
eleemosynarum qualis iam olim in ecclesia fieret collectio 219.b
eleemosynarum pro defunctis assertio 249.a
eleemosynarũ præceptũ frequens in diuinis scripturis 580.a

Digitized by Google

eleemosynarum remedio indigent omnes mortales post baptismum 579.b
ad eleemosynas largiendas adhortatio 577.b 583.b 591.b
eleemosynas elargientis felicitas 577.b
nihil, quàm eleemosynas Christus frequentiùs præcipit 580.b
eleemosynas qui ex rapinis largiuntur 563.b
in eleemosynis conferendis facilitas 585.b
de eleemosynis cur tam crebra vbiquè mentio in sacris literis 584.a
eleemosynis: abluuntur sordes peccatorum 301.b 579.b; mors æterna redimitur 588.a; peccata condonantur, & redimuntur 500.b 591.a 593.a
eleemosynis & iustis operibus delictorum flamma sopitur 579.b
eleemosynis & precibus iuuari defunctos 304.b 307.b 311.a 312.b
sine eleemosynis orationes & ieiunia minùs prosunt 580.a
Vide etiam, Liberalitas, & Misericordia.
Eleemosynarij alicuius filius quomodò ex paupere dives euaserit 602.b
Elias plus meruit, quando plus ieiunauit 520.b
eliam & Elisæum cælibes fuisse 683.a
Elisæi ossa an immunda Iudæis habita 98.a
Enoch & Heliam prædicationibus suis Antichristo restituros 724.a
Ephræm quomodò sanctos martyres inuocârit 90.b
S. Ephræm captiuus inuocans liberatur 89.b
Episcopus vnus in Catholica Ecclesia 141.a
episcopus Catholicus, quanuis malus, pastoris dignitatem non amittit 147.a
episcopus quando, etiam sua vxore legitima vtens, adulter censeatur 364.a
episcopus ob toleratum Vigilantium increpatus 447.a
episcopi authoritas 332.b officium 324.b
episcopi: Apostolorum successores in Ecclesia 146.b 318.b 332.a b; Apostolis vicaria ordinatione succedunt 332.a; sua propter Deum relinquentes, quorum hic bonorum facti dispensatores 677.b; locum tenent Apostolorũ, & presbyteri septuagintaduorum discipulorum 332.a; presbyteris superiores in hierarchia Ecclesiastica 322.b
episcopi & presbyteri mali suam authoritatem & dignitatem retinent 343.b
episcopi & alij prælati quomodò in iudicio extremo examinandi 728.a
episcopo honorabilior nullus in Ecclesia 155.b
episcoporum: consecratio vndè 142.a; munia 197.b 198.a 199.a 202.a b 203.a b; officia alijs sacerdotibus non communia 335.a; inter se distinctio 140.b 141.b; inter se successiones quid momenti habeant 44.b
episcoporum omnium potestas ex Apostolico iure defluxit 278.a
episcoporum & pastorum in Ecclesia authoritas 146.
episcopos: vocari Apostolos 278.a; locum Apostolorum tenere in Ecclesia 166.a; præficiendos esse doctrinæ dijudicandæ 147.a; esse Ecclesiæ columnas 142.b; non nisi maritos esse debere, ineptum est 683.b
episcopos catholicos cum Rom. Ecclesia conuenire 140.b
episcopos à Christo, presbyteros ab Apostolis electos esse 332.a b
in episcopos cur in initio Ecclesiæ coniugati etiam ordinati 683.b
episcopis non obedientes extra viâ salutis versantur 148.b
episcopis etiam malis facultatem dimittendi peccata esse concessam 278.a
Episcopalis dignitas & sublimitas comparationibus nullis adæquatur 155.b
episcopalium manuum impositione quid baptizatis conferatur 199.a
episcopalium causarum examinatio penès quem sit 143.a
episcopalium sedium in Ecclesia distinctio vndè profecta sit 328.a
Epistolæ prioris ad Corinth. capitis 7. scopus 682.a 683.b
Eremitæ qui 702.b
Erogare an omnia simul liceat 616.b
Essæni quales sint 698.a
essænorum cælibatus 698.a viuendi modus in communi ibid.
Ethnici philosophi quomodò contempserint pecuniam 667.a
Eua quomodò in Aue mutatum 61.b
euæ & Mariæ comparatio 57.b 58.b 61.a b
Euangelium non esse in verbis scripturarum, sed in sensu 164.b
euangelium nondùm erat tempore Augustini vbiquè prædicatum 723.a
euangelium Christi, quãdo hominis aut diaboli fiat 164.b
Eucharistia: excellentissimum est sacramentum 206.; summum est & proprium nouæ legis sacrificium 234.; symbolum est vnitatis 206.a; pignus futuræ gloriæ ibid.; spiritualis animæ cibus 206.a; antidotum liberans à culpis & peccatis, ibid.; symbolum rei sacræ, inuisibilis gratiæ forma visibilis 206.a; sacramentorum consummatio ibid.; quid sonet & contineat 206.; bonam gratiam & gratiarum actionem significat 206.; quo intellectu ἀντίτυπα seu exemplar fit dicta 212.a 214.b; cur instituta 234.; quomodò cætera sacramenta excellat 206.a; quanto præstet mannæ illi Moysis 218.a; quanti fit amoris signum 264.a; cuius & qualis sit memoria 263.b 264.a; pro defunctis offerenda 311.a 312.b; honoranda, adoranda, manducanda 213.b; circunferenda in processionibus 230.b; quomodò Origenis iussu & consilio custodienda 256.a; in altari asseruata 233.b; quotiès cuique quotannis & quando sumenda 158. 160.b; quomodò & quali sumenda sub specie 254. 255.; cur sæpè sumenda 263.; quomodò accedenda 271.a b 273.a; à quodam rustico indignè tractata, quid miraculi acciderit 256.b; quomodò olim ex traditione Apostolica sumi soleat 129.b
eucharistia vtinàm quotidiè à nobis percipi dignè possit 168.b
eucharistia: quò nobis conducat 173.b; morbos depellit, concupiscentiam sedat, pietatem corroborat 266.b; totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet ibid; viaticum est 263.; panis est quotidianus 52.a b; est sacrificium incruentum 235.; per preces consecratur 206.b; per Christi verba conficitur 224.
in eucharistia quomodò Christus præsens 215.a
in eucharistia: non esse de veritate corporis & sanguinis dubitandum 218.a 220.a 221.b; Christi corpus esse, quomodò credendum 206.b; sub speciebus panis & vini verè corpus & sanguinem Christi contineri 212.; panem & vinum in corpus & sanguinem Domini transubstantiari 224. 217.a b; alterutra sub specie totum esse Christũ 260.b 261.b

totum

Digitized by Google

totum Christum sub singulis partibus haberi 215.a 260.b 262.a
Christum per partes manducari, & manere tamen integrum 260.b
superbos adorare Christum & edere, non tamen saturari 231.b
ipsum Christum Dei filium suscipi 207.b 209.a
ex eucharistia quomodò alicui cinis effectus 256.a
eucharistię sacramenti figurę 211.b 240.b 241.b 264.b 266.b
eucharistiæ varia nomina 206.a b 211.b 212.a
eucharistiæ nomen quid significet & contineat 206.
eucharistiæ donum quàm excellens 206.a
eucharistiæ forma rotunda 221.a
eucharistiæ sacrificium suo nomine faciendum Christus instituit 236.a
eucharistiæ sacramenti capita, quæ scitu necessaria 212.
eucharistiæ sacramentum tria præcipuè continere 209.
eucharistiæ sacramentum cur sub specie panis & vini institutum 211.a 213.b
eucharistiæ sacramentū benedictione diuina confici 228.b
eucharistiæ sacramentum solum conficere sacerdotem ritè ordinatum 224.a
in eucharistiæ sacramento non adesse Christum vt in signo vel figura aut virtute tantùm 224.b
in eucharistiæ sacramento species siue naturas elementorum mutari 228.b
eucharistiæ communio an sub vna, an sub vtraque specie fieri debeat 254.
eucharistię alterutra sub specie tantum, quantum sub vtraque, haberi 260.b
in eucharistiæ quauis particula totus Christus continetur 255.
eucharistiæ partes singulas eiusdem cum tota virtutis esse 256.a
eucharistiæ partes etiam minutissimæ quam vim habeant 260.b
eucharistię veritas quàm sit clara, & diuino verbo probata 212.
de eucharistiæ veritate non esse ambigendum 220.a 221.b
eucharistiæ veritatem negantes excidere à gratia & salute 221.a b
contra eucharistiæ veritatem hæresis ante 1550 annos à Christo damnata est 214.a
cur eucharistiæ veritatem Christus sub panis & vini speciebus tectam esse voluerit 213.b
eucharistiæ oblatio debet fieri sub vtraque specie 254.
eucharistiæ ostensio vel eleuatio in Missa quàm non sit hesterna 236.a
eucharistiæ sacramentum quomodò & venerandum & adorandum 229. 230.
eucharistiæ venerationem & adorationem negantes anathemate feriuntur 230.b
eucharistiæ sanctitatem qui in solo vsu constituunt, insanire 210.b
eucharistiæ fructus & effectus 172. 263. 264.a 265.a 267.b
eucharistiæ virtute concupiscentiæ motus minuūtur 266.b
eucharistiæ sumptione liberamur à diaboli illusionibus 267.a
eucharistiæ cibo Christum nobis vniri 208.b
eucharistiæ sacramentum quale sit nobis antidotum 206.a
eucharistiæ sacramentum innouat redemptionem, & quotidianam gignit remissionem 254.a b
eucharistiæ vsus olim quàm frequens 53.a b
ab eucharistię communione separari, quàm sit graue 268.b
eucharistiæ sumendæ consuetudo pro lege habenda, quæ 261.b 262.a
eucharistiæ sumendæ modum & ordinem Apostolis Christum reliquisse 273.b
eucharistiæ sacramentum cur Iesus post cœnam Apostolis dederit ibid.
eucharistiæ sacramentum hodiè post cœnam non conficiendum & sumendum 261.b
de eucharistiæ particulis, pueris scholaribus dari solitis, mira lepidaq; narratio 259.a
eucharistiæ custodiam esse traditionis Apostolicæ 129.b
eucharistiæ cultum latriæ deberi 230.b

eucharistiam: mannæ & aquæ de petra fluenti longè præferri 207.b
eucharistiam: à manna differre 220.a
eucharistiam: tanto præstare mannæ, quanto præstat veritas figuræ 228.a
eucharistiam: Christi verbis consecrari 224.b
eucharistiam: virtute verborum fieri 224.a
eucharistiam: non esse imaginem corporis Christi, sed ipsum corpus 214.b 215.b
eucharistiam: non esse communem panem, sed corpus & sanguinem Christi 219.b 220.a
eucharistiam: esse Dei nostri corpus & sanguinem, data fidelibus ad veniam peccatorum, certissimè credendum 217.a
eucharistiam: esse seruatoris nostri carnem 214.a
eucharistiam: in speciosum puerum conuersam 256.b
eucharistiam: Christi dici gratiam salutarem 206.b
eucharistiam: ità signum esse, vt efficiat id quod designat 254.a
eucharistiam: non pro discipulis tantùm, sed pro omnibus fidelibus ad consummationem vsq; seculi institutam 241.b

per eucharistiam: quomodò Christo coniungamur non fide solùm & charitate, sed etiam secundùm carnem 208.a
per eucharistiam: incorporamur Christo 208.a
per eucharistiam: Christus se singulis coniungit 207.a
per eucharistiam: re ipsa in Christi carnem conuertimur 207.a

ad eucharistiā accedenti, quæ potissimùm necessaria 270.a
ad eucharistiam castè accedendum 273.a item aquidè & præsenti animo 268.b 272.b etiā omni die Dominico 269.a
ad eucharistiam cur cum humilitate accedendum 273.b

eucharistiam: sumentes quomodò memores esse debeamus mortis Christi 263.b
eucharistiam: indignè sumere, quàm periculosum sit, & quàm graue peccatum 270.a
eucharistiam: indignè quis sumat 269.a b
eucharistiam: indignè sumentium pœna aut calamitas 269. 270.b
eucharistiam: adolescens impuræ vitæ conscientia deglutire non potuit 272.a
eucharistiam: quis per ignorantiam percipiat 215.b

eucharistiam distribuentibus angelos ministrare 233.a
eucharistiam sumpserunt discipuli in Emaus, item in naui Paulus, &c. 257.b
eucharistiam iam olim in altari asseruari solitam 233.b
eucharistiam iam olim ad absentes ferri solitam 219.a
eucharistiam in processionibus piè & honorificè circunferri 230.b
eucharistiam celebrare, sicut & Christus fecit, Apostolos Dominico die oportuisse 258.a
eucharistiam adorandam esse, fidelibus est certum 231.a
eucharistiam apes reuereri 236.b
qui eucharistiam sumptam peccati conscientia pressus eiectabat, ritè confessus eandem piè conseruat 272.b
de eucharistia Christi sermo non est durus, sed lenis & suauis 213.b nec irrationabilis ibid.
in eucharistia esse carnem & sanguinem necessariò sequitur, cùm Christus & voluerit & potuerit panem & vinum in carnem & sanguinem mutare 219.a
in eucharistia Christum venerantur angeli tempore sacrificij è cælo descendentes 233.a
Vide in Caro, Christus, Communio, Missa, & Sacrificium.
Eunomij hæresis 97.b
eunomiana hæresis de sola fide 465.b
Eunuchi euangelici qui sint 679.a 682.a
eunuchi euangelici commendantur 370.b plus offerunt quàm præceptum est, ibid.
eunuchi euangelici in sacerdotali gradu constituti filios habent spirituales 370.b
Eustathiani hæretici loca martyrum contemnunt 98.b
Exactio iniusta damnatur 630.a
Exaudiri non facilè, interdùm vtile esse 552.a 562.a 564.a
Externa quid ad pietatem conferant 170.
Excommunicandi authoritas 165.b

excom-

Digitized by Google

excommunicandi potestas vbi sit 165.b
Excommunicatio quomodò timenda, & qualis sit mysticè gladius 34.a 148.b
excommunicationis qualitas 165.b
excommunicationis pœna 472.a
excommunicationi quis terror à Christo adiectus 165.b
in excommunicatione humanam sententiam diuina roborari ibid.
excommunicatione vbinam supersedendum 165.b
Excommunicati quo in periculo sint 26. 34.a b
excommunicatus manet sub potestate diaboli, & est tanquàm gentilis 34.b
Exomologesis à Domino instituta 290.b 291.a
exomologesis gehennam extinguit 290.b
exomologesim criminum in Ecclesia faciendam 293.a
in exomologesi esse secunda subsidia post baptismũ 290.b
Exorcista quomodò ordinetur 333.a quid sonet 333.b
exorcistarum officium, eorumq; qui fuerint in veteri Testamento typi 333.a
Exorcismus quid sit, cur fiat, & quid faciat 181.b 182.a b
exorcismus & exufflatio quàm nõ sint herì aut nudiustertiùs excogitata 182.a
exorcismi vis quanta 680.a
exorcismi in paruulis potentia & veritas 186.a
exorcismi ante baptismum 779.b
exorcismi ad baptismum quomodò fieri soleant 179.b
exorcismorum circa baptizandum vsus qualis 180.a
exorcismis & exufflationibus cur & quò vtendum 184.b

F

Fabiola quomodò, dimisso viro priore, alteri nubens, pœnituerit 359.a
fabiolæ publicè ex animo pœnitentis commendatio ibid.
Facultatem nostram nosipsos latere 808.a
facultates nostræ erogando multiplicantur 613.b
facultatum distributionem Dominum non præcepisse, sed consului esse 667.b
facultatum dispensatio quæ cui præstet 677.b
Famis tempore subueniendum communitati 614.a
Felix martyr Nolanus ciui suo opem tulit 96.a
S. felicis Nolani inuocatio 96.a b
Felicis sacrilegi pœna 457.b
à felice sumptuosa vasa sacra ridentur ibid.
Felicitatem æternam promerituri qui 751.b
Ferias natalitias S. Ioannis malè celebrantium exibilatio 636.b
in ferijs Sanctorum tria considerantur 86.b
Festum venerabilis Sacramenti piè institutum esse 230.b
festi Conceptionis D. Virginis institutio 776.b
festi dies { cur instituti 81.b 84. 115.a; quomodò obseruandi 158.; pijs operibus celebrandi 112.}
festi dies tempore Ignatij celebrati 159.a
festi dies Sanctorum qua vtilitate celebrentur 103.b
festa Sanctorum 84. 103.
festorum quorundam dierum obseruatio ex Apostolica traditione descendit 131.a
festorum iuxta Lugdun. Concilium seruandorum summa 158.a
in festis diebus quibus studijs vacandum 115.b
festis diebus sicut ornantur corpora & templa, ità & anima suis ornamentis exornanda est, & à vitijs purganda 114.b
festis diebus & Dominicis cur à terrenis negocijs Christiani feriantur 115.a
festa Iudæorum 113.a
festa Iudaica non celebrari à Christianis 115.a
festa quomodò obseruanda 112.
festa Sanctorum cur ad celebrandum instituta 103.b
festo Paschali celebrando quomodò per Quadragesimam paremur 115.a
in festo die fodere minùs malùm esse, quàm saltare 116.b
fundamentum, initium salutis 806.a; Dei donum, & voluntati tamen nostræ subiecta 798.a; quale quantúmve Dei sit donum & lumen 3.; est voluntaria, non coacta 798.a b; quid sit 2.3.a; quàm necessaria 2.a 4.b 45.b; cui, quando, & vbi potissimùm necessaria 270.a b; qualium rerum sit substantia seu argumentum 3.b; non est æstimatio aut opinio 3.a; nihil habet ambiguum ibid.; ratione metienda non est 3.b; à demonstratione non pendet 4.a; requirit firmum assensum 3.4.a; quæ experientia nititur, meritoria non est 4.b
Fides { nisi integra & vna sit, fides non est 2.b 492.b; vbi sana non est, non potest esse iustitia 653.b; efficit preciosa, quæ per se sunt vilia 594.b; sola Catholica est fides 492.b; sola non est sufficiens præparatio ad dignam communionem 271.a; sola saluat, quæ per charitatem operatur 465.a; viua saluat 465.a 496.a; cum dilectione, Christiani: sine hac, dæmonis est 828.b; sine charitate esse potest, sed non prodesse 71.b; sine charitate esse potest, non contrà 828.b; sine operibus mortua est, & contrà 503.b; ad salutem non est satis 816.a; sine vita pura non prodest 816.b; an mereatur iustificationem 806.a}
fides etiam firmissima, probitate destituta, à gehenna non liberat 804.b
fides & vita fidei simul tenenda 817.a
fides & vita synceræ sint oportet 816.b
fides & operatio per totam vitam non deserenda 805.b
fides Apostolica non nisi vna est 6.b
fides Catholica thesaurus ingens 2.a est firmus assensus reuelatæ veritatis 3.a
fides Apostolorum & Orthodoxorum 110.a
fides Christianorum sit, non dæmonum 804.b
fides Christianorũ est, quę per dilectionem operatur 805.a
fides { vera non mutatur secundùm tempora 150.b; vbi non satis futura 729.b; vt prima perdita, ità prima recuperanda 771.a; munienda scripturarũ & Ecclesiæ authoritate 45.a; in Rom. Ecclesia incorrupta 139.b}
fides Ecclesiæ Catholicæ de Sacramento Eucharistiæ 223.a
fides charitasq; quomodò Dei, & quomodò nostra 794.a
fidei initium non nobis, sed gratiæ tribuẽdum 797.a 798.a
fidei regulam duodecim sententijs Apostoli comprehenderunt 4.5.a
fidei { energia quanta 4.; merces ampla 819.a; certitudo 3.a; commendatio 4.b 45.b; summa 4.5.; vita 805.a; proprium quid 3.4.a}
fidei rectæ indicium 136.b
fidei vocabulo quid intelligendum 3.
fidei professio baptizandorum quomodò olim soleret fieri 179.b 180.a b 181.b
fidei arcana non passim omnibus exponenda sunt 324.a
in fidei rebus quæ non intelligimus aut capimus, quid circa ea agendum 473.a
fidei sanctorum Patrum inhærendum 151.b
fidei & spei communio & discrimen 45.a b
fidem sine merito accipimus 806.b
fidem esse velut lampadem magnam, errantibus à Christo accensam 4.b
fidem alienam alijs prodesse 185.b
fidem suam mater Ecclesia paruulo communicat 185.b
fidem vtilem sola charitas facit 71.b
fidem primam irritam facere, quid sit 360.a 365.b
fidem solam iactantium vanitas quanta 464.a b solam sufficere qui ex Paulo colligunt, in voraginẽ incidunt 503.a
per fidem quomodò iustificemur 464.b
fidem & salutem nonnulli deferunt, & consequenter charitatem 822.a
de fide sola Eunomiana hæresis 465.b

non

Digitized by Google

non fide sola opus est, sed etiam ieiunio, ac præterea oratione 569.a
fide eadem in Christum qua nunc, & olim omnes iusti saluati 799.a
in fide nouitatibus susceptis, quæ necessariò mala sequantur 151.b
de fide quali agat Paulus ad Galatas 464.b
fide, spe, charitate Deum coli 170.b
Fidelem esse in minimo, magnum est 632.a
fideles veri qui dicendi 817.a
fideles Christi corpus comedere, & cum eo sanguinem eius bibere 230.b
fidelium communio membris humani corporis respondet 32.a
fidelium vinculum mysticè quid 175.b
fidelium filios, nisi baptizentur, perire 186.a
fidelibus etiam rectè viuendum, vt saluentur 813.a
Fiducia inordinata vindictæ locum habet 463.a
fiducia qualis orationi necessaria 561.b
Fine quo quidq; fiat, intuendum 527.b
Filij { quomodò instituendi 452.a; quales esse debeant 452.b; quid suis debeant parentibus 116.
filiorum huius seculi præpositorum studium 753.b
filiorum huius seculi diligentia, arguit piorum negligentiam 706.b
Filiarum cura matribus mandata 452.b
cur Flagellarentur in frugibus 583.b
Fletus & stridor dentium in tartaro quid, & vndè 733.b 739.b
Foeminæ temulentæ suis coloribus aptè depictæ 414.a
Fœnus cum idololatria comparatur 633.b
fœnus pecuniæ, funus est animæ 632.b
fœnoris iniquitas 632.b
Fontis consecratio 179.b 181.a b 182.a
Fornicatio simplex, est peccatum 398.b
fornicatio maximi sceleris est 398.b
Fortitudo { quid sit, & in quo consistat 623.a b; quibus necessaria 624.a; quomodò per scripturam cõmendetur 636.; aduersùs omnia vitia dimicare debet, & præcipuè contra auaritiam 641.a; nè sit temeraria ibid.
fortitudo animi duobus perficitur 640.b
fortitudo beatorum 747.a
fortitudo B. Iob 641.a
fortitudinis partitio 640.b
fortitudinis veræ author 640.a
fortitudinis vires quomodò turbentur 622.b
fortitudinem maximè in animo sitam esse 640.b
ad fortitudinem animi quid pertineat 640.a
fortis viri est, seipsum vincere 640.b
fortes verè quales esse debeant 640.a
Frons cur potissimùm chrismate inungatur, & cruce consignetur 204.b 205.b
frontis inunctio quid sibi velit, aut cur fiat 180.b
Fructus Spiritus sancti quot, & qui sint 648.
Furor mentis, sæuissimus dæmon 419.b
Furtum alienum cui consentis, fit tuum 459.b
furti nomine quid intelligatur 116.a quæ vitia aut scelera prohibita 122.
furto sacra vasa subtrahere cupiés, punitur diuinitùs 457.b
Futuri nostri status ignorantia prodest 824.b

G

GAbrieli Archangelo quid acceptum referre debeamus 59.
Gaudium beatorum 743.b 749.b 751.a
gaudium beatorum quantum 754.b
gaudium bonorum perfectum & plenum 748.a
gaudium angelorum promanat ex diuina contemplatione 751.a
gaudium spiritale pro contemptu voluptatum terrenarum rependitur 670.a
gaudiũ boni post mortẽ recipient, & tormenta mali 68.a
gaudij cælestis degustatio quid 669.b
gaudia cælestis regni quanta 41.a
Gehenna cur metuenda 707.b
gehennæ ignis qualis sit 740.b
gehennæ suppliciorum descriptio egregia 739.b
gehennæ ignis comminatio quàm fructuosa 742.a
gehennæ comminatio, Dei circa nos misericordiã & prouidentiam ostendit 742.a
gehennæ & iudicij memoria habenda 760.b
gehennæ suppliciorũ recordatio quàm fructuosa sit 733.b
gehennæ ob oculos positio quorsùm necessaria 284.b
gehennæ memoria { quàm vtilissima est 715.a 760.a; quantam vtilitatẽ secum ferat 742.a; à peccato coërcet 760.a; prodest contra libidinis flãmas 738.b
gehennæ metus 733.a
gehennæ timor quàm fructuosus sit 760.a
gehennæ & suppliciorum timor non est malus 761.b
gehennæ timor est quidam custos & pædagogus legis 761.b
gehennæ supplicia & iudicium Dei pueris inculcandum 760.b
gehennæ ignis non vno modo omnes excruciat 734.a
gehennæ ignis quàm grauis sit 742.b
gehennæ ignis vis ac proprietas 739.a
gehennæ ignis an ducat 740.b
gehennam cur Christus & concionatores minantur 445.b
de gehenna loqui, vtile est admodùm 760.b
de gehenna inter epulas disserendum 760.a
Vide etiam, Infernus.
Generatio in Adamo damnata 776.a
Gerusij & Protasij martyrum corpora quibus miraculis & reperta & probata 99.a illorum reliquijs quid Mediolanum debeat 101.a
Giezi exemplum quos meritò terrere debeat 673.b
Gladium accipere, quid sit 484.a
Gloria Dei quorum illustretur virtute 91.b
gloria hominum nihil vilius 388.a
gloriæ futuræ pignus quale 264.a
gloriæ amissio intolerabilior, quàm gehennæ supplicium 380.b
gloriæ inanis siue superbiæ filię speciatim acceptæ 391.a
gloriæ vanę cupiditatem modus & ratio restringendi 388.a
gloriam beatorum omnium non esse aut fore æqualem 681.b 748.a
Gloriandum nequaquàm de meritis nostris, tanquàm à nobis illa sint 832.b
Gorgoniæ ad altare, in quo asseruabatur sacra Eucharistia, prouolutæ, quod beneficium obtigerit 233.b
Gradus in dando quales, & quot 666.b 667.a
Gratia { nostris conatibus in iustificatione prior 797.b; omni merito prior 806.b; nostrum velle præcedit in iustificatione 791.b; liberum arbitrium præuenit, deindè comitatur 794.b; adiuuat liberum arbitrium, non adimit 793.a; quid ad iustitiam conferat 770.b; quid faciat, vt glorificari mereamur 832.b; potens, at non violenta 794.b
gratia Dei ad quid necessaria sit 375.b quid in nobis operetur 375.a
gratia Dei in omni bona mutatione præuenit 796.a
gratia præueniens & subsequens 375.b
gratia præcedens, & subsequens 791.a
gratia iustificans impios 832.a
gratia iustificans est charitas infusa 801.b
gratia glorificans iustos 832.b
gratia septiformis Spiritus sancti 645.b
gratia septiformis in Confirmatione percipitur 205.a
gratia quæ & misericordia, quanta nobis præstet 832.b
gratia sola nostrum facit meritum 507.a
gratia per Christum collata, nõ in sola peccatorum remissione versatur 801.a
gratia quomodò plena Maria 58.a
gratia data Mariæ, quàm differat à gratia alijs data 58.a
gratia quòd suscipitur, & gratiæ est, & voluntatis 794.b
gratiæ electionem, nulla merita humana præcedunt 807.a
gratiæ hominem cooperari 792.b
gratiæ & liberi arbitrij concursus 375.a
gratiæ voluntas, ab ea excitata, coniungitur 794.b

Digitized by Google

gratiæ abundantia ex quibus perſpiciatur 774.b
gratiæ euangelicæ vbertas quanta 366.
gratia m eſſe Sacramentorum virtutem 172.b
gratia m iuſtificantem non ſolum delere peccata, ſed & adiuuare 801.b
gratia m ſpiritualem inuncti chriſmate ſuſcipiunt 203.a b
gratia m & iuſtitiam acquiri 613.a
gratia m quantam Maria conſecuta 58.a 62.b
per gratiam ſeptiformem Spiritus, aditus regni cæleſtis aperitur 645.b
gratiarum actio quomodò iam olim in eccleſia fieri ſolita 279.a
Gratiora ſunt, quæ non tenemur impendere, & tamen impendimus ex charitate 658.a
Gregorius Magnus: quæ concilia Euangelij inſtar habeat 148.b 149.a
Gregorius Magnus: ex ſuis facultatibus quot monaſteria fabricârit 662.b
Gregorius Magnus: omnibus relictis, monaſticam vitam & habitum monaſticum aſſumit 663.a
S. gregorij eleemoſynæ & hoſpitalitas 599.b
gregorio Magno quid Angli debeant 248.b
Gregorium Nyſſ. quid ad lachrymas commouerit 105.a
Gula: quid ſit, qualemq; ſobolem gignat 391.a 406.408.a
Gula: quam perniciem adferat 409.b
Gula: ad luxuriam prouocat 412.b
Gula: aciem mentis obtundit ibid.
Gula: omnes animæ vires deſtruit 413.a
gulæ abuſiones quatuor 407.a b 408.a
in gulæ appetitu quadruplex diſtinctio 413.a
gulæ deditorũ animus nihil cæleſte cogitare poteſt 409.b
à gula quinque modis tentamur 407.a
ex gula quæ vitia naſcantur 408.b
ex gula, quanta animi & corporis incommoda 412.a
Vide plura, Ebrietas.

H

HAEreſis Iouiniani 533.b
hæreſis Vigilantij contra Sanctorum reliquias, & accenſos cereos 97.a
hæreſis Vigilantij eſt, Sanctos non poſſe viuis adeſſe 86.b
hæreſis Nouatianorum qualis 276.b
hæreſis Berengarianæ principium 222.b
hæreſim, non tam de ſcriptura, quàm de intelligentia eſſe 164.b
hæreſes de ſacramento Vnctionis extremæ 315.a
hæreſum & ſchiſmatum origo ex ſummi Pontificis contemptu 28.b 135. 140.b 148.b
hæreſum omnium interemptrix quæ 68.a b
hæreſum antiquarum & nouarum confutatio vndè inſtituenda 151.b 152.a
hæreſeôn principijs obſiſtendum 451.b
ab hæreſibus ſibi cauendi optima ratio 150.b
Hæreſiarchæ rei mortis ſunt omnium, qui per eorum doctrinam pereunt 428.a
hæreſiarcharum mortuorum pœnæ cur quotidiè augeantur ibid.
Hæreticus quis 473.a
hæreticus, & credens hæreticis, differunt 473.a
hæreticus, Patrum omnium ſententiæ, ſuam arroganter præfert 767.b
hæreticus eccleſiæ ſpoliator à Deo punitur 456.a
hæreticum facit pertinax defenſio erroris 473.b
hæretici: nomen ſumunt ab inuentoribus hæreſeôn 1.a
hæretici: veri Chriſtiani non ſunt 1.b
hæretici: nequeunt eſſe Chriſtiani 1.b
hæretici: vnam Eccleſiam in plures lacerant 28.a
hæretici: cur Eccleſiæ præpoſitum potiſſimùm oppugnent 28.b
hæretici: ſunt filij concubinæ, & foràs eijciendi 35.b
hæretici: originem ſuæ cathedræ reddere nequeũt 137.a
hæretici: omnes ſe à Deo miſſos eſſe dicunt 324.b
hæretici: dæmonis aſtutiam imitantur ibid.
hæretici: pertinaciter tuentur ſcripturam malè intellectam 473.a
hæretici: ſcripturas ſine ſenſu crepant 163.b
hæretici: cur ſcripturis vtantur 164.a
hæretici: ſcripturis ſuas opiniones conantur defendere 163.b
hæretici: ſcripturis tanquàm ouium veſtimentis, lupum tegunt 164.a
hæretici: citantes ſcripturas, transfigurant ſe in Apoſtolos Chriſti 164.a
hæretici: ſcripturis conuicti, dicunt eas falſatas 164.b
hæretici: Eccleſiaſticas traditiones contaminare ſolent 130.b
hæretici: appellant Catholicos, Romanos 455.b
hæretici: per partes ſunt conciſi 144.b
hæretici: in vijs & ſepibus inueniuntur 449.b
hæretici: quinam Chriſtianos fugiant 98.b
hæretici: qui loca martyrum contemnant 98.b
hæretici: qui reliquias Sanctorum impugnent 97.a b 98.a
hæretici: ex quibus fructibus cognoſci poſſint 164.a
hæretici: cur fiant homines 473.a
hæretici non propter Chriſtum malè audiunt 653.b
hæretici reprehendentes nocturnas preces ſiue Chriſtianas vigilias 560.b
hæretici & fidelis diſcretio 540.a
hæretici Catholicos irrident propter infantũ baptiſmum 185.a
hæretici verum baptiſmum conferunt 188.b
hæretici mortuos viuorum fraudantes auxilijs 91.a
hæretici & ſchiſmatici non patiuntur perſecutionem propter iuſtitiam 653.b
hæretici pro mortibus ſempiternis mortem temporalem patiuntur 187.a
hæreticorum: initia quæ ſint 340.a
hæreticorum: ars vetus 343.b
hæreticorum: ingenium 141.a
hæreticorum: fraus in citandis ſcripturis 527.b
hæreticorum: commentitij & imaginarij tropi 215.a
hæreticorum: inconſtantia in interpretandis ſcripturis 151.a
hæreticorum: impius conatus 301.a
hæreticorum: inſania & impietas 210.b 214.b
hæreticorum: execrabilis blaſphemia 80.a
hæreticorum: ſuperſtitio in vitandis Catholicis 98.b
hæreticorum: ordinationes temerariæ, leues, & inconſtantes 341.
hæreticorum: riſus & blaſphemia quàm ſit vana ac irrita 178.
hæreticorum pertinaciæ conſtantia martyrum eſt diſſimilis 450.a
hæreticorũ proprium: nouitates profanas ſectari 151.b
hæreticorũ proprium: gaudere nouitatibus 168.a
hæreticorũ proprium: per blanditias decipere 439.b
hæreticorum veterum mos 222.a
hæreticorum vox eſt, Deũ nihil niſi fidem requirere 465.b
hæreticorum pertinacia increpatur 473.a
hæreticorum inquietudo per poteſtatem ſecularem coërcenda 448.a
hæreticorum eccleſiæ, ſunt ſynagogæ diaboli 28.a
hæreticorum eccleſiam eſſe Antichriſti ſynagogam 136.b
in hæreticorum corda diaboli poteſtas 450.a
in hæreticorũ occultis conuenticulis non eſt prædicandum, ſed in Eccleſijs 324.a
hæreticis ſcripturas citantibus credendum non eſſe 145.a b
hæreticis cur monachi vocabulum meritò inuiſum 700.a
hæreticis non conniuendum 447.a
ab hæreticis collatus baptiſmus quando verus 188.b 189.a
hæreticos irridere Catholicos, & pro mortuis orent 311.b
hæreticos inuidere ſalutem paruulis 185.b
hæreticos antiquos non credidiſſe Purgatorium poſt mortem reſtare 311.b
apud hæreticos crebra diuinarum literarum citatio, etiam in conuiuijs & plateis 163.b
per hæreticos diabolum loqui, qui ſcripturas contra Catholicam fidem proferunt 164.b
per hæreticos ſuadet dæmon, vt antiquam Eccleſiæ fidem deſeramus 164.b
apud hæreticos Peputianos obeunt mulieres epiſcoporum & presbyterorum munia 317.a
hæreticos gladio coërceri expedit 450.a
hæreticos Catholici principes rectè perſequuntur 187.a
contra hæreticos legibus latis, factum eſt vt multæ ciuitates reſipuerint 448.a

Digitized by Google

contra hæreticos cur in Ecclesiæ principio non inuocabatur brachium seculare 448.a
hæretica nouitas quorum authoritate conteratur 152.b
hæreticæ iam olim quæstionis, Vbi scriptum est, confutatio 700.a
Vide etiam Schismatic.
Hagiomachis anathema 94.a
Hebdomada ante Paschа, quàm sit ieiunio sacra 514.a 541.b
Hebræi alicuius immane in filiolum propriũ facinus 259.a
Heli pro filiorum iniquitate damnatus 443.a
Helias quo mysterio suã Helisæo reliquerit melotẽ 207.b
helias & Helisæus virgines ac cælibes 686.a 688.b 690.b
heliam & Paulum cælibes & continentes fuisse 679.a 686.b
heliam, Helisæum & Ioannem virginitas euexit 686.a
Herodis iuramentum cur non fuerit seruandum 112.a
herodi similes, communione mysterij abutentes 231.b
Hieronymus Rom. Pontifici adhæret 29.a
hieronymus ad Rom. Pontif. iudicium & sententiam confugit in re dubia 150.a
hieronymus confugit ad fidem Rom. hæresibus grassantibus 139.b
hieronymus quanta cum veneratione Romanum Pontificem compellet 139.a
hieronymus quãtus Rom. Ecclesię laudator aut præco 139.b
hieronymus quomodò se accusatum expurget 690.b
hieronymi erga Rom. Pontificem reuerentia 139.b
hieronymi sententia de nuptijs & virginitate 690.b
hieronymum nuptias non damnâsse 690.b
Hierusalem in lucernis scrutari, quid sit 720.b
Hilarion dæmonis præstigias crucis signo dispellere solitus 17.a
hilarionis Eremitæ conuersatio qualis 661.b
Hippolytus precantes se exaudit ex Christi munere 93.a
Historiarum sacrarũ piè depictarum vtilitas quanta 110.b
Homo quatuor virtutib' in prima creatione ornatus 765.a
homo creatus fuit sui arbitrij & iuris 764.b
homo per obedientiam immortalis fuisset futurus & impeccabilis 765.a
homo Deum peccando deserens, à Deo iustè destitutus, in potestatem diaboli venit 767.b
homo iustè post lapsum punitus 767.a
homo nihil in se habet, quo possit resurgere 783.a
homo generat id, quod ipse peccando factus est 770.a
homo sine Dei adiutorio, nihil agit boni 791.b 796.a
homo Dei voluntatem, sine eius ope, non potest facere 795.b
homo Deo iuuante, si vult, absq; peccato esse potest 813.b
homo ad iustificationem etiam ipse aliquid agit 793.a
homo quantumuis iustus timere debet 468.a
homo ex quo iudicetur esse bonus 71.a
homo peccator, non peccatum 769.b
hominis per peccatum miserabilis metamorphosis 768.b
hominis sapientiam, pietatem esse 170.b
hominem in diaboli potestatem venisse ostenditur 768.a
hominem sine Deo nihil posse in salutis negocio 791.b
hominem idipsum latet, quod in se est 808.a
hominem occidit, qui præ fame morientem non pascit cùm potest 614.a
homines in quantis nascantur miserijs 778.b
homines quomodò sint aut fiant dij 7.a
homines ad iustitiam Deo cooperantur 793.a
homines instituere cur Deus ex vno homine voluerit 770.b
homines à malo prohibendi & ad bonum cogendi sunt nonnunquàm 449.b
homines tenaces per infructuosam ficulneã designari 615.a
hominem quemque esse cuique proximum 70.b 73.a b
hominum in iudicio differentiæ 728.b
Homicidium voluntarium 481.
homicidium quomodò aut sanetur, aut abluatur 480.a
Homicida post septennem pœnitentiam ad communionem admittitur 483.a
homicidæ non sunt, qui in iusto bello occidunt homines 630.b
homicidæ annua abstinentia qualis 482.b
homicidarum pœnæ relaxatio 482.a
in homicidas pœna veteris Ecclesiæ constituta ibid.
Horæ quæ, quibus operibus destinatæ 558.a b
horæ quæ, quibus precibus destinatæ 559.a b
horæ matutinæ obseruatio quare fiat 558.b
horæ certæ orationis cur institutæ ibid.
horæ ac tempora orationis apud monachos quando distributa 559.b
horæ canonicæ quibus mysterijs aptatæ 560.a b
horæ plures orationis in noua lege quàm in veteri 558.a
horarum canonicarũ cantatio quàm non sit hesterna 559.b
horarum canonicarum approbatio 558.b
horarum varietas & distinctio quò conducat 559.b
horas canonicas obseruantes, semper orant 557.b
horas diuisas orandi cur habere debeamus 559.b
Hortus conclusus mysticè quid 63.a
Hospitalitas S. Gregorij 599.b
hospitalitatis laus 616.b
Hostia illa à Malachia descripta, cuius fuerit figura 244.a 245.a
hostia totius orbis communis quæ 749.a
hostiam salutarem quando, & quibus verbis Christus litari iusserit 241.b
hostia salutari quinam post mortem non egeant 621.b
hostias esse veteris legis multas, nouæ vnicam, eamq; semper eandem 253.a b
Hostis quando magis sæuiat 524.b
hostis noster tertius ab oppugnatione nunquàm cessat 825.a
hostes nostri qui 825.b
hostes à nobis quare cautè timidèq; obseruandi 825.a
hostes nostri, quasnam in nobis cogitationes excitent 825.b
Humilitas { euidentissimum signum electorum 389.a; non in sola fide consistit 390.b; quàm necessaria sit 391.b
humilitas duplex 391.b

I

Iacob scala quid sibi velit 706.a
iacob & Ioseph temperantia 635.b
iacobus Apostolus contra quos suam potissimàm scripserit epistolam 503.b
iacobus perpetuæ virginitatis fuit 683.b
S. iacobi genua ex frequenti geniculatione qualia 556.a
S. iacobi inuocatio 91.b
iacobum & Ioannem Apostolos, virgines fuisse 679.a
Iconoclastę cur furiosi potiùs quàm erronei existimandi 104. quomodò à concilio Ephesino depicti 214.b
iconoclastarum { damnatio 104. 106.b; furor & impietas 104.; error, aut insania potiùs spontanea, qualis, & cur damnabilis 104.
Iconoclasticorum Imperatorum aliquot catalogus 111.b
iconoclastici conciliabuli apud Constantinopolim habiti damnatio 106.b
Iconomachus Imperator primus quis 106.a
iconomachi omnes anathemate feriuntur, & eorum falsa doctrina 110.a
Idololatriæ damnatio 80.
Idololatræ quantum honorem detulerint sacerdotibus suis 342.b
idololatræ Vigilantio hæretico qui 97.a
Idolothyta non maculant per se hominem, sed inobedientia 544.b
Ieiunii { conuersatio angelica in terris 536.a; angelorum imitatio 518.a; angelorum cibus 518.b; animæ cibus 518.a; purificatio animæ 520.b; alimentum salutis ibid.; reconciliationis sacrificium ibid.; reparationi animarum prodest 522.b; ad alendas animas confert 534.b; præstat vulneribus sanitatem 519.a; medetur corporis vulneribus & animi 540.b; si comitem habeat eleemosynam, ad animæ curationem proficit 575.b; sanitatis mater & bonæ habitudinis custos 510.a; mentem eleuat 518.a; roborat 519.b

Digitized by Google

culpam tegit & interficit 520.b
extinguit peccata 519.a
delet præterita peccata, & repellit futura 541.a
sanctificatur cęteris operibus bonis, & curationi peccatorum proficit 533.a
est redemptio salutis, medicina & remedium peccatorum 540.a
ad fugienda mala venturi seculi vtile 519.b
sententiam Dei reuocat 519.a
reducit ad paradisum 539.b
gratiam orandi promeretur, & oratio sanctificat ieiunium 541.a
murus quidam est Christiano aduersùs diabolum 536.b
mater omnium bonorum, & magistra virtutum 518.a
omnium beneficiorum cardo 519.a
quale esse debeat, & cum quibus operibus coniunctum 536.a
quare piè assumatur 513. 519.a
ad purificationem animarum assumitur 522.b
propriè ad edendi diminutionẽ refertur 521.b
in scripturis quàm magnificè commendatum 544.
quomodò, quanuis in veteri lege præceptum, ad Christianos pertineat 523.b
quid orationi, & quid vicissim ieiunio præstet & conferat oratio 541.a

ieiunium etiam alijs prodesse 536.b
ieiunium frequens apud Christianos, & quanta eius vtilitas 517.b
ieiunium Ecclesiæ Daniel præfigurauit 519.a
ieiunium non reprobari apud Esaiam 533.a
ieiunium quomodò sanctificetur 546.a
ieiunium indici Pontificis authoritate 521.b
ieiunium non indictum agere est pium, sed impium negligere prædicatum 523.a
ieiunium indictum violare, non leue peccatum esse 537.a
ieiunium violantium pœna 541.b
ieiunium nunquàm ante solis occasum soluit Hilarion 530.a
ieiunium publicè iussum, an contrarium sit Christi præcepto 512.a
ieiunium à vitijs, alteri coniungendum 520.a
ieiunium spirituale 519.b
ieiunium magnum & generale quod sit 513.a
ieiunium generale & publicum præfertur priuato 522.a
ieiunium ecclesiasticum quod sit 513.
ieiunium philosophicum 513.
ieiunium quale diei Dominicæ 533.b
ieiunium diei Dominicæ nefas esse, ex traditione haberi Apostolica 129.b
ieiunium feriæ quartæ & sextæ 514.a 516.a b 522.a b 523.a b 524.a b 525.a 530.b 535.a 541.a b
ieiunium feriæ sextæ & sabbati 514.b 515.a b 516.a
ieiunium quartæ & sextæ feriæ ab Apostolis institutum 534.b cur vsitatum 534.a
ieiunium sabbati vnde 514.b & quomodò obseruandum 516.a
ieiunium quatuor sabbatorum quod, & quando eueniat 515.b 521.b 522.a
ieiunium quatuor temporum ex doctrina Spiritus sancti profectum 524.a
ieiunium quatuor temporum ab Apostolis institutũ 522.b
ieiunium quatuor temporum, & cur institutum 534.b
ieiunium quatuor temporum quos comprehendat dies 521.b
ieiunium ante Pascha, quale 514.a
ieiunium Pentecostes cur, & à quo institutum 524.a
ieiunium post Pentecosten ex Apostolica traditione obseruatur 535.a
ieiunij Septembris traditio & consuetudo 522.b
ieiunium Decembris ex Apostolica traditione manat 511.b
ieiunium septimi mensis omnibus simul indicitur 521.b
ieiunium Rogationum, vide Rogationes.
ieiunium Quadragesimæ, vide Quadragesima.
post ieiunium quadraginta dierum cur Christus diabolum vincere voluit 536.b
per ieiunium
- passionis Christi participes efficimur 518.a
- citiùs peruenitur ad terrã promissionis 536.b
- reditur in paradisum 517.b
- contra omnes hostes diuinum meremur auxilium 521.b
- Sancti præstantiores fiunt 521.a
- ad vitam Deo dignam instituti Sancti 519.b

per ieiunium satisfacimus ibid.
per ieiunium, orationem & eleemosynam Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur 523.a
ieiunij præceptum in nouo testamento 533.b
ieiunij
- votum 534.a
- meritum 532.b
- magnum lucrum 518.b
- fructus 493.b 517.a b 520.a 521.b 523.a b 524.a 535.a 539.b 546.b
- effecta 517.b 518.b 520.a
- commendatio 515.a 518.b 520.b

ieiunij publici & priuati fructus 520.a
ieiunij ecclesiastici meritum & vtilitas 525. & seq.
ieiunij generalis maior vis 523.b
ieiúnij remedio opùs habet homo ad animę salutem 518.b
ieiunij sacrificio placatur Deus 522.b
ieiunij censura castigantur maculæ peccatorum 535.a
ieiunij tempus est tempus propitiationis 518.b
ad ieiunij fructum attendendum ibid.
ieiunij vtilitas non negligenda, nec cõtristandum propter eius aduentum 518.a
ieiunij merito qui detrahũt, ij gentilibus cõparantur 521.a
ieiunij alæ, oratio & iustitia 541.a
ieiunij tempora 514.a
ieiunij & stationis discrimen iuxta nonnullos 515.a
ieiunij tempore populi Christiani pietas 542.b
ieiunij tempore carnium concisiones cessant 518.b
ieiunij frequentis dissuasores subornãtur à diabolo 517.b
ieiunij indicti violatores qua pœna plectendi 159.b
ieiunij violati pœna 518.b 519.a
ieiunij Quatuor temporum certò definiendi ratio, quàm fuerit olim difficilis 159.b
ieiunij immunitatem à Pascha vsque ad Pentecosten, traditionis Apostolicæ esse 129.b
ieiunio cur carnem affligamus 520.a
ieiunio breui ieiunia sempiterna redimuntur 541.a
ieiunio purgatis Angeli diligentiùs adsunt 519.b
ieiunio
- mercamur æterna 520.b
- extirpantur vitia, & gratiam promeremur 541.a
- curantur peccata 518.a
- non anima tantùm, sed etiam corpora roborantur 546.b

ieiunio & abstinentia redeundum ad paradisum, non per voluptatem 521.a 532.a
ieiunio corporis animi ieiunium iungendum 536.b
sine ieiunio pœnitentia infrugifera est 519.b
de ieiunio tentanti tentatori quid respondendum 520.a
in ieiunio quatuor temporum quoties ieiunetur 511.b
ieiunia
- pro peccatis supputantur apud Deum 534.b
- castris comparantur 536.b
- eleemosynis iuncta, ad sananda peccatorum vulnera conducunt 540.a
- vtrique testamento congruunt 522.b
- Deo grata esse, ex ratione & scripturis docetur 531.a b & seq.
- cur quorundã Sanctorũ festis præmittantur 160.a
- quomodò obseruanda 158.a 159.a b

ieiunia quorundam admiranda 516.a
ieiunia Mariæ 66.b
ieiunia monachorum 534.b
ieiunia Christianorum alia atque Iudæorum 522.a
ieiunia indicta non sunt soluenda 517.a
ieiunia stata Ecclesiæ ante omnia seruanda sunt 516.a
ieiunia contemnentes quinam & quales sint 526.
ieiunia Ecclesiæ libera esse volebat Aërius 525.
ieiunia vel à cibis aliquibus abstinentiam nihil prodesse, Iouiniani hæresis 533.b
ieiunia Ecclesiastica violantes peccare 516.a
ieiunia Ecclesiastica violantium quantum crimen 516.b

Digitized by Google

Ieiunia quatuor temporum cur instituta 513.a
Ieiunia extraordinaria non prohibentur 514.b
Ieiunia priuata suam habitura mercedem 516.a
Ieiuniorum stati dies 521.b
Ieiuniorum tempora cur certa lege instituta 515.b 522.a
Ieiuniorum dies propter quos potissimùm instituti 531.a
Ieiuniorum certos dies oppugnare Aërianam hæresim ijsdem argumentis, quibus Lutherana, &c. 530.b
Ieiuniorum statos dies abrogant Aëriani, & volunt ieiunia esse libera 530.b
Ieiuniorum quatuor temporum authoritas quanta 516.a
Ieiuniorum diuinitùs institutorum vtilitas 525.b
Ieiuniorum Ecclesiasticorum violatores anathemate feriuntur 542.a
Ieiuniorum obseruatio tempore Tertulliani 160.a
Ieiunijs voluntarijs præmium debetur: indicta violantes peccant 537.b
Ieiunijs: perdita recuperanda 511.a; iniquitates redimuntur, & Dei placatur ira 540.a; vitia purgantur 521.a; pinguescit anima ibid.
in ieiunijs & similibus accommodare se quisque debet ad Ecclesiam ad quam diuertit 133.b
Ieiunantis oratio terribilis diabolo 521.b
ieiunantes non decet vesci carnibus 535.b
ieiunantes angeli describunt 519.b
ieiunantium exempla 514.a
Ieiunatur vbique sabbatum paschale 534.a
ieiunabatur olim omni feria quarta & sexta 514.a
ieiunabatur olim ad vesperum vsque 519.b
cur ieiunant quædam Ecclesiæ sabbato, quædam non item 534.a
ieiunare quisque pro sua salute debet 538.b
ieiunare debet non sola gula, sed cætera membra 540.b
ieiunandum vt propitietur nobis Dominus 537.a
ieiunandum pro peccatorum indulgentia 539.a
ieiunandum & à cibis, & à vitijs, vt mereamur operum retributione satiari 539.a
ieiunando peccata curantur ibid.
ieiunat Ecclesia à carne & vino 519.a
ieiunat Ecclesia ob gratiã, & vt Christo conformetur 519.a
cur ieiunent quadraginta diebus Christiani 536.b
ieiunabũt filij sponsi post passionẽ & resurrectionem 548.a
cur ieiunârit Christus in deserto 538.a
ieiunauit ideò Christus, vt nobis esset exemplo 521.a
ieiunandi certa tempora 525.
Ieiunalis prandij tempus olim quale & quantum 159.b
Vide plura, Abstinentia.
Iephte votum de immolatione filiæ quale 112.a
Iessæi vndè dicti sint primi Christiani 698.a
Ignatius custodia & vinculis cinctus, quid sedulò ac feruidè docuerit 134.b
ignatium traditionem Apost. scriptis mandâsse 134.b
Ignis inferni: qualis 733.a; nostro igni dissimilis 732.a; quomodò à Christo vocatus æternus 734.b
ignis gehennæ an lumen habeat 735.a
ignis inferni flamma lumen non habet 736.a
ignis corporeus quale sit iustitię diuinę instrumentũ 734.a
ignis corporeus quomodò cruciet animam incorpoream 734.a
ignis conflagrationis quanta vis 727.b
Vide plura infrà, Infernus.
ignis emendatorius, vide Purgatorium.
per ignem salui fiunt, qui aliquid peccati secum deferunt 306.a
igné aliquãdo ex Eucharistia miraculosè exurrexisse 256.a
igne conflagrationis qualis fiet mundi purgatio 726.a
Ignorantia legis diuinæ an excuset 489.a
ignorantia quæ excusationem non admittat 490.a
per ignorantiam etiam peccari 489.b
Ignorantes Deus adiuuat, cùm faciunt quod possunt 490.a
Ignorare nos quales simus futuri, vtile 814.b
Imago Dei & similitudo in homine, in quibus consistant 765.b
imago crucifixi, memoriam passionis intuentibus renouat 105.a
imago B. Virginis inuictæ adiutricis, in curru triumphali constituta 109.b
imago Iuliani apostatæ de cælo tacta est 109.a
imaginis lignum aut materiam non honorari 106.a
imaginis Christi à muliere in Euangelio commendata erectæ, miraculum 108.b
imaginis Christi per Nicodemum factæ miraculum 108.a
imaginis Christi fragmenta in Ecclesia custodita 109.a
imagini non tanquàm diuinitati prosterni 108.b
imaginem regis adorans, ipsum regem adorat 105.b
ante imaginem B. Virginis lachrymas ab Imperatore quodam fusas non frustrà 109.b
imagines: à Deo fieri iussæ 109.b; venerandæ 107.b; receptæ ab omnibus Patribus 107.a 132.b; cur in templis propositæ 108.b
imagines & statuæ Sanctis erigendæ 99.b
imagines, librorũ loco esse 105.a deuotionẽ excitare 108.a
imagines Sanctorum nos excitant ad ipsorum imitationem 105.b
imagines Christi, Mariæ, Petri & Pauli à S. Luca depictæ 109.a
imagines Apostolorum Petri & Pauli iam olim Romæ veneratæ 105.b
imagines Christi & Sanctorum venerantur Orientales Episcopi 106.b
imagines honorat S. Basilius ex Apostolorum traditione 106.a
imagines Christi, B. Virginis, Petri & Pauli trãsmittit Gregorius 108.b
imagunculas ad martyrum memorias suspendendi vsus quis 91.b
imagines Sanctorum, idolis ethnicis comparare, quantum scelus 110.a
imagines Saluatoris & Sanctorum incendi mandat impius Imperator Leo 111.a
imagines Sanctorum retinendæ, & quo modo aut quo fine honorandæ 110.b
imagines non adorant Christiani tanquàm Deos 103.
imagines veteris testamenti 109.b
imagines Meletij Antiocheni episc. 106.b
imagines crucis, Vide Crucis signum.
imaginum figuratio vndè 130.b
imaginum veneratio: vndè descenderit 132.a; quàm sit antiqua 132.b; à Patribus comprobata 132.b
imaginum cultus & vsus Apostolica traditio 104. 105.b 107.a 132.b
imaginum vsus primo mandato non repugnat 103.
imaginum vsum vetus agnouit Ecclesia 103.
imaginum confractores reprehenduntur 108.a b cõfutantur & oppugnantur 109.b damnantur 106.b 110.a b
imaginum sacrarum defendendarum gratia multos martyrio affectos 111.a
imaginum sanctarum vtilitas 107.a
imaginibus qualis veneratio debeatur 107.a
imaginibus quod fit, imaginatis per eas, fieri 110.b
in imaginibus eos veneramur, quos repræsentant 103. 105.a b 106.a b
de imaginibus Patrum aliquot insignium pia & concors sententia 107.a
Vide etiam, Picturæ.
Immortalis fuisset homo, nisi peccâsset 767.a
immortalis etiam corpore futurus Adamus fuisset, nisi peccâsset 766.b
immortalitatis quomodò participes efficiamur 229.a
Impanari vel inuinari Christũ, quàm sit absurdum 229.b
Impanatores verbis Christi confutantur 229.b
Imperatoris Basilij pia & egregia ad omnes Laicos adhortatio 147.a
imperatori nihil esse cum episcoporum negocijs cõmune 147.a b
imperatores etiã Sanctis ob intercessionem supplicare 90.a
Vide etiam, Principes.
Impius verba Dei non audiens cur moriatur 444.b
impius in die iudicij vndiquè affligetur & terrebitur 730.b
impij bona opera cur nulla censeantur 818.b

Digitized by Google

impij
- diuinitatem Christi non videbunt 728.b
- iustorum gloria tabefaciendi 739.b
- qui sint,& quod eorum caput 426.b
- cur damnabuntur in die iudicij 723.b

impiorum tormenta perpetuò duratura sunt 734.b
impiorum consilium quod sit 426.b
ad impiorum consilium quatuor itur modis 427.a
Impatiens & iracundus quomodò differant 423.a
Impatientia contemptui quandoquè iungitur 478.b
impatientiæ impudentia quandoquè iungitur 478.b
Impœnitentia est peccatum in Spiritum sanctum 479.a repugnat gratiæ baptismi & sacramenti pœnitentiæ 480.a
impœnitentiæ peccatum non remittitur 479.a
Impossibilia non mandat Deus 814.a
Improbi quandoq; resipiscentes in fine vitę,saluãtur 820.a
ex Impudentia oritur impœnitentia, mater desperationis 479.b
de Indulgentia diuina nemini diffidendum 469.a
Indulgendum alijs 620.b
Infantium propria sanctificatio fit per baptismum 185.a
in infantibus originale peccatum 184.b
de infantibus à baptismo non arcendis Concilij Carthaginensis sententia 184.b
Vide, Paruuli.
Infelices,qui de ligatura erubescunt,& nõ de vulnere 285.b
Infernus dicitur terra tenebrosa, &c. 635.b sub terra esse creditur 19.b 734.a 740.b

inferni
- morsus 19.b
- dolor,languor,pestis & caligo qualis 737.a
- frigus & fœtor quantus 740.a b
- tenebræ quales 732.a
- sartagines quales 739.a
- qualis symphonia 736.b
- supplicia qualia 736.b 737.a 739.a
- cruciatus quanti 731.a 732.a 733.a b

inferni duo principalia tormenta 739.a
inferni dolores quomodò soluti dicantur 19.a
inferni ignis & vermis quotuplex 740.a b
inferni & pœnarũ eius breuis descriptio 732.a 733.a b 740.a
in inferno miseriam esse & tenebras 735.a
in inferno quanta discordia 748.a
in inferno an futurus sit aliquis ordo,& qualis 736.a 741.a
apud inferos obliuio quanta 741.a quid vel audiatur, vel videatur 739.b
apud inferos væ,væ,perpetuò audiri 740.a
ad inferos vsque cur penetrârit Christus 19.a b
Infernalis carceris descriptio 733.b
infernales mallei quales 740.b

infernalium
- ministrorum diræ facies 320.a
- cruciatuum & pœnarum diuersitas 728.b
- pœnarum copia & varietas quanta 732.a
- pœnarum consideratio, quò nobis conducat 732.b
- suppliciorum recordatio, ad quid nos permouere debeat 736.b

Vide etiam,Gehenna,& Pœna.
Inferiori quid reddendum 629.b
Infideles quomodò ad iudiciũ nõ resurgere dicantur 730.a
Ingratitudo malorum erga suum saluatorem 728.b
Inimicus quatenùs diligendus 73.b
Iniquitas nulla impunita manet 475.b
Innouatio per baptismũ inchoata,proficiẽdo pficitur 810.a
Insufflationis vis quanta 181.a 182.b
Intercessio B. Virginis & Sanctorum aliorum 57.a b 89.a

Inuidia
- diabolicum vitium 406.a
- filia diaboli 403.b
- quid sit,& quas procreet filias 391.a 400. 401.b 403.b
- quàm sit Christiano cauenda 401.a
- quàm execrabile malum sit 405.b
- omnium vitiorum perniciosissimum 402.b
- quantam malorum Iliadem inuexerit 402.b
- conuertit homines in dæmones 405.b
- comparatur vermi de ligno nascenti 402.b
- ærugini comparatur & viperæ 404.b
- in duas passiones scinditur 404.a
- nocet inuidenti 401. b
- ipsi authori ante omnia nocet 401.b
- vbi nulla futura 751.b

inuidia & zelus quomodò differant 404.a
inuidiæ vituperatio 401.b 404.a
inuidiæ peccatum omni venia & excusatione caret 402.a
fornicatione & adulterio quomodò peius 402.b
inuidiæ primi motus 405.a mali fructus 401.a
inuidiæ remedia 402.a 406.b
inuidiæ & superbiæ diabolus præest 406.b
inuidiam oriri ex superbia 403.a
inuidia nulla virtus caret 403.b
inuidia,sola miseria caret 403.b
Inuidus,sui ipsius carnifex 403.a
inuidi familiaritas fugienda 401.b
inuidi hominis exterior species 406.a

inuidi
- feris deteriores sunt 402.a
- pares aut peiores dæmonibus ibid.
- comparantur miluis 404.a
- sunt membra diaboli 406.b

inuidorum hominum forma 401.b
inuidorum miseria 404.a cæcitas & infelicitas 404.a
inuidorum ingenium egregiè depingitur 403.a
Inuidiosi & inuidi discrimen 403.a 404.a
Inuidentia fraternæ charitatis 474.a 475.b
Inuidemus non nisì illis, quos nobis meliores arbitramur 406.a
Inuocationis Mariæ assertio 64.b
Ioannes Baptista virgo 683.b
ioannes Baptista quo honore prosequendus 99.b
ioannis Baptistæ temperantia 636.a
Ioannes Apostolus virgo 783.b 686.a ob virginitatem plùs amatus 783.b
Ioannes Eleemosynarius ab aduena quodã tentatur 596.a quomodò Troilum episc. auarum ab auaritiæ morbo curârit 596.b
ioannis Eleemosynarij cura & solicitudo erga pauperes 595.b item eius visio ibid.
Iob humilitatem cum misericordia coniunxit 608.b
D.iob misericordia quanta fuerit erga pauperes & afflictos 607.b
D.iob misericordia erga pupillos, in iudicio causa cadentes 608.b
B.iob fortitudo 641.a
Ionæ Aurelianesi episcopi de imaginũ cultu assertio 109.b
Iosaphat rex cuncta indigentibus distribuit 663.a
Ioseph ille Aegypto præfectus,vndè sit laudatus 614.a
Iosue cælibem vixisse 683.a
Iouinianus præco voluptatis 440.a
iouinianus hæreticus abstinentiæ & castitatis hostis quales discipulos habeat 439.b cur multos sectatores habeat 440.a
iouiniani nomen ab idolo deriuatum 440.b
iouiniani doctrina 440,b hæresis 371.a
iouiniani hæresis,baptizatos non posse peccare 821.a
iouiniani de nuptijs & virginitate sentimentum 690.b
iouiniani,eiq; adhęrentiũ, dementiæ demonstratio 689.b
Iouinianistæ damnati 686.b
iouinianistarum grex 440.b
Irenæi ætas 136.b

Ira
- quid sit,& quas filias gignat 415. 391.a 417.b
- est momentanea insania 416.a
- morbus acutus 418.a
- ignis vehemens omnia deuorans 418.a b
- canis impudens 418.b
- corpus lædit,& animum 418.a 419.a
- aliquando vsque ad manus prosilit 420.a
- qualis bestia sit 419.a
- hominem in feram conuertit 415.a
- refrenanda & vitanda 421.b 422.b
- mansuetudine temperanda 423.a
- velut bestia mitiganda & mansuefacienda 419.a
- freno rectæ rationis gubernata, laudabilis est 417.a
- pedisequa,non domina,esse debet 421.a
- vires non habet,nisi eas à nobis accipiat 418.a
- bonarum actionum ministra nonnunquàm est 417.b
- bifariàm comprimitur 420.b
- in corde conclusa nec extrinsecùs se proferens 420.a

ira Dei

Digitized by Google

ira Dei manet ſuper omnes ab Eccleſia auulſos 33.a
ira ad maledicta & imprecationes pfofiliens 420.a
ira perſeuerans corrumpit cor 422.b inueteraſcens fit odium 422.b
ira duplex quæ 420.b 423.a
ira: miſeria quanta 418.a; egregia deſcriptio 417.b; refrenatio 419.b; fructus 416.a
iræ & pœnarum debitarum gradus 377.b
iræ incommoda quomodò vitari queant 417.a
ad iram non tam alterius verba, quàm ſuperbia noſtra nos prouocat 417.b
iram in corde reſeruare, quale ſit 418.b
per iram: ſapientia perditur 419.b; iuſtitia relinquitur 419.b; amittitur humanitas ibid.; concordia rumpitur ibid.; lux veritatis amittitur 420.a; Spiritus ſancti ſplendor excluditur 420.a
ira nihil ſtultius 417.a
ira velutì armis vſi ſunt Sancti 417.b
ab ira Dei nemo liberatur niſì per Mediatorem 790.b
ab ira vinci turpius quàm ab homine 422.b
ex ira homines ebrij dæmoniacis comparantur 418.b
Iracundia nihil peius & intempeſtiuius 418.a
iracundiæ quanta ſit culpa 419.b
Iracundi: intempeſto mari & dæmoniacis comparantur 418.b; abreptitijs ſimiles 420.a; vomentibus comparantur & porcis 418.b 419.a; inſanis ſunt miſeriores 419.b; vt ægroti tractandi ſunt 419.b; excuſatione carent 418.b
iracundi hominis vituperatio 418.a
iracundo nihil inſuauius 419.a
Irati vix à dæmonibus differunt 416.b
iratis hominibus quomodò reſiſtendum, & aduersùs iram remedia 416.b
Iraſci nemini, melius eſſe quàm iuſtè iraſci 422.b
tunc iraſcitur Deus magìs, cùm non iraſcitur 478.b
iraſcimini, & nolite peccare, variè intelligitur 422.
iraſcendum eſt iniquitati propriæ 421.b
iraſcendum non tam homini quàm dæmoni, à quo ille impellitur 417.b
iraſcentes feris comparantur 418.b
iraſcentium genera 420.a
Iudæ exemplo qui meritò terrendi 673.b
Iudæ proditori qui communicantes conferendi 273.b
Iudæi alicuius vitriarij horrendum in filiolum ſuum facinus 259.a
iudæorum quæ obſeruationes abrogatæ, & quæ non 523.b
Iudicium extremum 718.
iudicium extremum: à iuſtis timetur 721.a; quàm terribile 719.a; quàm horrendum & tremendũ 726.b 727.a; ante oculos ponendum 723.b; quomodò expectandum ac timendum 22. 721.a; cur metuendum 707.b; quomodò & cur præueniendum 731.a; quomodò declinetur 719.a
iudicium Dei & ſeuerum examen quomodò effugere liceat 720.b
iudicium Dei & gehennę ſupplicia pueris inculcanda 760.b
iudicium extremum præceſſura, & circa ipſum futura quę 722.b
iudicium Dei futurum vndè colligi poſſit 726.b
iudicium terreſtre præcedere cæleſtem ſententiam 278.a
iudicium priuatum animarum, quando de corporibus exierint 707.b
iudicium noſtrum quare incertum 808.b
iudicium noſtrî, penès nos eſt 619.b
iudicij amaritudo cur à memoria nõ debeat recedere 758.b
iudicij dies: quando venturus ſit 723.a; quis propriè dicatur, & qua de cauſa 722.b; ante oculos ponendus 729.b
iudicij horror 729.b
iudicij extremi quanta futura ſeueritas 21. 22.
iudicij extremi terribilis memoria 728.b
iudicij timor quid boni efficiat 761.a
iudicij conſideratio metum affert 721.a
iudicij memoriam depoſuiſſe, quàm periculoſum 731.b
iudicij memoriam & metum depoſuiſſe, magna peccati pœna eſt 758.a
iudicij diem noluiſſe Chriſtum indicare 728.b
vſque ad iudicij diem annorum numerus quàm incertus 722.b
in iudicij die quàm horrenda contingent 727.b & ſeq.
in iudicij die cognoſcemus, quo iudicio hæc aut illa Deus modò faciat vel permittat 722.b
in iudicio extremo: Deus falli non poterit, aut corrumpi 721.b; ſingulos officij ſui rationem daturos 728.b; excuſationi nullus erit locus 721.b; iudicabit malè iudicata ibid.; nullum malũ præteribit impunitũ, & nullum bonum irremuneratum relinquet 722.a; qualis ſeparatio futura 728.a 733.b 737.a 738.b 739.b; accuſatores qui 730.b
Iudex potentiſſimus, ſapientiſſimus & iuſtiſſimus meritò timendus eſt 721.b 722.a
iudex quis flecti & decipi nequit 731.b
iudicis in examinando ſeueritas timenda 720.b
in iudicis aduentu timor hominum 727.b
Iudicandi & regnaturi qui 730.b
Iudicare quomodò noſmetipſos debeamus 619.b
iudicare iuſtitias, quid ſit 720.b
Iugi Dominici ad plumas auium venuſta collatio 707.b
Iulianus apoſtata dæmones Crucis ſigno profligat 15.a b
Iuliani calumnia 780.b in Catholicos de libero arbitrio calumnia 784.b
Iuliani ſacrilegi, qui fuit apoſtatæ Iuliani auunculus, ſcelus & pœna 457.b
S. Iuliani Sabæ inuocatio 91.b
Iurandum an, & quomodò ſit 111. 112.a b
Iuramenti conditiones 112.b
iuramenta incauta an ſeruanda ſint 112.æ
Iurationi non aſſueſcendum 111.
Iuſſio peccatum alienum 432.
Iuſtitia: quid ſit 623.a 624.a; in quo conſiſtat 374.a b 623.a 629.b; in quo cæteris virtutibus præſtet 631.b; conflatur ex multis virtutibus 502.a; creſcit in iuſtificatis 811.a; quando eneruetur 622.b; quo corrumpatur 632.a; circa quæ bona verſetur 502.; quibus neceſſaria 624.a; quomodò amiſſa 765.b; interna, non imputata tantùm 810.
iuſtitia Dei dicitur, quia eam ipſe impertit 802.a
iuſtitia eadem & Dei & noſtra quomodò dicatur 507.a
iuſtitia Chriſtiana duabus partibus abſoluitur 2.b 373. 762.
iuſtitia Chriſtiani hominis in quo conſiſtat 511.b
iuſtitia neque per legem, neque per naturæ vim 784.a
iuſtitia noſtra interna à Deo data 802.b
iuſtitia virtus cardinalis 628.
inſtitia, charitas, pietas, etiam in rebus paruis magna ſunt 632.a
iuſtitia cuſtodienda eſt etiam in parua pecunia ibid.
iuſtitia belli æquè ac pacis tempore ſeruanda 631.b
vbi iuſtitia non eſt, Rempub. non eſſe 628.b
iuſtitia ſi remoueatur, regna ſunt latrocinia 628.a
vbi iuſtitia, ibi concordia eſt cæterarum virtutum 631.b
iuſtitia non poteſt eſſe, vbi ſana fides non eſt 653.b
iuſtitia vera apud ethnicos non eſt 629.a
iuſtitia minor facit meritum, maior præmium 832.b
iuſtitia de qua Saluator ait, in tribus conſiſtit 511.b
iuſtitia & ſeueritas Dei ante oculos ponenda 507.a
iuſtitiæ nomen generale 374.a 502. aliàs generale, aliàs minùs latè patens 631.a
iuſtitiæ duo membra 765.b

Digitized by Google

iustitia
- meritum 731.b
- dignitas 631.b
- magnus splendor 631.a
- præmium 631.a
- fructus vberes 631.b

iustitiæ corona danda, & cælorum regna merenda 613.a
iustitiæ timore proposito, mali ad Dei quærendam misericordiam incitantur 799.b
iustitiam iusti in hac vita, veram esse iustitiam, sed minorem illa æterna 832.b
iustitiam & vitam æternam nullum accipere nisi per Christum 790.a
iustitiam inserit Deus, cùm peccata deleuerit 802.a
iustitiam nos habere, confirmatur 803.b
iustitiam inhærere 803.b & proficiendo crescere, ibid. per gratiam intùs scribi 803.b
iustitiam induit seipsum, qui nudum vestit 576.a
iustitia donatus homo in prima creatione 765.a
iustitia sanctos esse indutos 803.a
iustitia & iudicio paratur sedes sapientiæ 629.a
iustitia promeremur Deum iudicem 507.a
de iustitia hominem non esse securum 808.a
in iustitia proficientes verè iustitiam habent 803.a

Iustificatio
- quid sit, & ad eam præparatio 183.a b 790.
- in quo consistat 790.797.
- non fit sine baptismo, aut eius voto 183.a
- fit per Christum 789.
- intùs fit per gratiam 802.b
- quomodò per fidem & gratis fit 805.

iustificatio hominis neque per vim naturæ, neque per legem Moysi fieri potuit 783.

iustificationis
- causa 788.800.
- incertitudo 805.
- fructus 800.
- incrementum 505.a 800.

iustificationem Christus nobis meruit 491.b
iustificationem non præcedere opera meritoria 806.b
ad iustificationem Deus prior, deindè nos 791.a
ad iustificationem quæ tria bonorum operum genera pertineant 512.a
Iustificati adstringuntur ad obseruationem præceptorum 79.a
iustificatis etiam lucta restat 803.b
iustificatum relabi posse 821.b
Iustificari per fidem quomodò dicamur 492.b
iustificat nos Deus, sed non sine nobis 794.a
non iustificat Deus nolentem 794.a
Iustificatur nullus nisi per Christum 790.a
iustificatur nemo, nisi qui credit in Christum & baptizatur 790.a
Iustificamur iustitia Dei, non qua Deus iustus est, sed quam infundit 802.a
iustificamur non sola remissione peccatorum 801.a
Iustus dicitur, qui omnigenam virtutem exercet 502.a
iustus & mundus non est quis ideò, quia credit se iustum & mundum 809.b
iustus est, qui superabundantiam non accipit 633.a
iustus non peccat in quocunque opere 79.b
iustus pro seipso dicit, Dimitte nobis debita nostra 815.b
iustus timere debet, nè quod lateat in eo peccatum 807.b
iustum esse hominem charitate in corde diffusa 802.b
iustum quid faciat meliorem 811.a
iusti antiqui eadem, qua nos, fide iustificati 790.a
iusti quem fructũ percipiant ex supplicijs impiorũ 734.b

iustorum
- velocitas 747.a
- societas 747.b
- humilitas 727.b
- scientia 747.b
- fructus in die iudicij 727.a

iustorum & pauperum exultatio in die iudicij 729.b
iustorum & peccatorum differentia in futura vita 738.a
iustos etiam peccare contingit 815.a
iustos etiam in hora mortis metuere 759.a
iustis veram virtutem inesse 803.a
iustis magis benefaciendum, quàm iniustis 616.b
iustis malorum supplicia quò proficiant 735.b
iustis quis iudex expectãdus, & impijs formidandus 731.b
iustè diabolo mancipatum humanum genus 767.b

K

Κοινωνία cur Eucharistia sit dicta 212.a

L

Labore non æterno, sed temporali emitur sempiterna requies 508.a
labores præsentes esse momentaneos, præmia eorum æterna 743.a
Laici boni officium 344.a
laici prædicare præsumentes arguuntur 323.b
laicorum malorum consuetudo 344.a
laicorum quorundam temeritas & impudentia quo in negocio quanta 147.a b
laicos non esse iudices ecclesiasticarum rerũm 147.a
Lapsus iusti fragilis, eius iustitiæ non præiudicat 815.b
lapsus Adamo corporis mortem adduxit 766.b
lapsus hominis, nisi per Christũ, restitui non potuit 765.b
lapsu mortalis homo factus est, non tamen statim mortuus 767.a
lapsorum reparatio 777.826.
Largiendum sine fraude 606.a
non largiendum ex alieno ibid.
non largientes sua, perimunt pauperes morientes 614.b
per Largitatem fit homo sui authoris imitator 577.a
Largè, abundanter, & copiosè dandum 588.b
Largitas fidelium non ex quantitate muneris æstimatur 591.b

Latria
- quid 80.b 81.a b 82.a 83. 170.a
- quibus exhiberi iussa aut vetita 80.
- cui soli debeatur 80.b 81.b 82.a

Latronis, quanquàm saluati, exemplo qui frustrà nitantur 758.a
Laudatio quando peccatum alienum 436.
laudare probos, fructuosum est 437.a
laudare peccantes plus est, quàm delinquere ibid.
laudandi mali non sunt 436.b
qui laudant quod malum est, insaniunt 437.a
Vide etiam, Adulatio.
Laurentius rogatus annuit 92.a
laurentij martyris laus ex eleemosynis quanta 603.b
S. laurentij inuocatio 92.a
Lazari & pœnitentis collatio 279.a
Lectoris ordinatio 333.a officium 333.b
lectores vndè appellati sint, & initium sumpserint 333.a b
Lenitas semper in corde retinenda 443.b
Leo Isauricus, primus Iconomachus Imperator 106.a quomodò in sacras Christi & Sanctorum fœuierit imagines 111.a
leonis Imperatoris furor 111.a crudelitas in imaginũ cultores 111.a b
Lex non liberat nos à potestate tenebrarum 784.b
legi diuinæ satisfaciunt iusti, & verè merentur vitam æternam 507.a
legem iustus per dilectionem implet 815.a
leges alias esse Christi, alias Imperatorum 357.a
Legislatorem, inuitis etiam hæreticis, Christum esse 76.b
Leuitatem operis, ex gula sequi 408.b
Leuitarum officium olim quod 176.a
Liberum arbitrium in homine esse reuelauit Deus per scripturas 375.b 785.b

liberum arbitrium
- cooperatur gratiæ Dei 375.a
- ad peccandũ, per se: ad piè agendum, gratia adiutum valet 785.a
- gratia fidei repulsa, ad benè operandum inualidum 786.a
- nisi fit adiutum, non sufficit ad non peccandum 783.b
- non est per peccatum prorsùs extinctum 783.
- attenuatum 782.a
- in homine etiam per diabolum seducto permansit 788.b
- quale necessitate non tollatur 786.a
- quale Catholici constituant 786.b

liberum arbitrium nisi regat Deus, cadimus 792.b

Liberi

Digitized by Google

liberi arbitrij & gratiæ concursus scripturis probatur 375.a
liberi arbitrij malus vsus, fons omniũ calamitatum 770.a
libero arbitrio donatus homo in prima creatione 764.b
libero arbitrio peccatum & rectè factum subiectum est 786.b
libero sublato arbitrio, nulla esse præcepta 785.b
libero sublato arbitrio, nullam actiones humanæ laudem aut vituperium merentur 785.a
libero arbitrio etiam peccatores peccant 784.b
Libertas beatorum 747.a
quæ libertas per peccatum perierit 784.b
libertas circa desertionem facultatum Christianis relicta 666.a
libertatem in qualem Christiani vocati 167.
libertate Christiana qui curhodiè abutantur maximè 167.
Liberatio vt omnibus necessaria, sic sola per Christum est 777.b
liberationis modus iustissimus 778.a
Liberalitas { S. Martini 597.a; patris Gregorij Nazianzeni 618.a; Paulæ viduæ erga pauperes 597.b }
liberalitas Dei similem facit 581.b ex affectu & animo iudicatur 594.a
liberalitatis in egenos faciendæ exhortatio 585.a
liberalitatem debere esse ordinatam 616.b
Liberaliter expendentium sua in conuiuia & res superfluas reprehensio 583.b
Vide plura, Eleemosyna, & Misericordia.
Liberos educare Deo, magni meriti est 452.a
Libido { febre flagrantior 400.a; pascitur conuiuijs 415.a; vsu crescit 398.b; seruituti miserrimæ subijcit hominem 399.b }
libidinis seminarium 399.a
libidinis fomes ebrietas 399.a
libidinis mala 399.a
Libri qui, quomodò, & quibus aliquando aperiendi 727.b
librorum veteris & noui Testamenti approbatio & catalogus 163.a
librorum sacrorum veteris vulgatæ editionis quæ authoritas ibid.
Ligari obmutescentẽ, & in tenebras exteriores mitti, quid sit 733.b
Lignum scientiæ boni & mali cur sic dictum 764.a
Litania quæ calumniatores confundat 83.
litaniarum preces quæ quibus conueniant 103.a
Literarum secularium vsus 667.a
Loquacitas immoderata vndè nascatur 408.b
Lotio pedum recèns baptizati, vbi iam olim celebris 182.a
quid sibi velit 182.a
Lucas Euangelista quorum imagines fecerit 109.a
lucæ & Timothei reliquiæ Constantinopolim translatæ 97.b
Lucrum eorum qui benè fauent alijs 402.b
lucrum omni humanitate carens, quod 632.b
ad Luctus domum ire, cur sit melius 759.b
Luminaria cur interdiù accendantur 97.a
Luxuria quid sit, & quarum filiarum mater 391.a 397.398.b
facit ex hominibus bestias 399.a
luxuriæ remedia 398.b
luxuriam gignit vinum & ficera 413.b
Luxuriosorum cæcitas 400.b

M

MAgdalenæ vnguento etsi Christus non egeret, eam tamen ob id à Christo laudatam 97.b
Magi qua reuerentia Christum puerum adorârint 231.b
magi adorando oblatis muneribus facti sunt sacerdotes 231.b
magos id corpus in præsepi adorâsse, quod hodiè ex altari sumimus 222.a
magorum pietas & humilitas quomodò nobis imitanda 222.a 231.b
Magistratus quantum profit Reipub. 630.b
Magistri sunt rei sanguinis, qui docere nolunt 444.a
Maiorum sententiæ quomodò acquiescendum 694.b
maiorum iussa curiosè examinantium exibilatio 696.b
Malachias quale nomini Domini sacrificium offerendum vaticinatus 245.a
malachiæ de incruento Christianorum sacrificio prophetia 244.a b
Malachiæ episc. Hiberniæ pietas, & quid miraculi indè secutum 316.a
Malitiæ gradus 703.b 702.a
Malum non redditur pro malo, quando coërcentur hæretici 448.b
à malo abstinere, non sufficere 374.a b 501.a
à malo prohibendi, & ad bonum cogendi sunt nonnunquàm homines 449.b
mali { vbiquè cum bonis coniuncti 343.b; cur aut mali sint, aut malitiæ studeant 657.b; quomodò & quando à dæmonibus impellendi 728.a }
malorum { quanta miseria 747.b; tristitia summa 748.a; inimicitia 747.b; impotentia 748.a; terror, pudor & pauor in die iudicij 730.a; vitæ breuitas 747.b }
Mammona iniquitatis quid 590.a
mammonæ & Christi præcepta contraria 397.b
Mandati forma duplex 660.a
mandata Dei non impossibilia 79.a b
mandata seruamus, si volumus 376.b
mandata Dei & Ecclesiæ Christianis obseruanda 76.b
mandata moralia legis pertinere etiam ad Christianos 813.a
mandatorum Dei necessitas & possibilitas 811.812.
Manducare de ligno vetito, quid 383.a
Manichæi qua intentione abstineant 527.a
manichæi & Pelagiani erroris collatio 779.a
manichæorum errores circa liberum arbitrium 788.a
Mansuetudo falsa & crudelis 448.b
Manus citò imponere, quid sit 330.a
manus imponere baptizatis, quorum sit 197. 199.a 202.b
manuum impositionis vsus quis 329.a
manuum impositio signum est inuisibilis gratiæ 329.
manuum in baptismo fieri solita impositio 179.a b 203.a
per manuum impositionem conferri gratiam in ordinatione 329.b
manuum episcopalium impositio in ordinatione quid efficiat 330.a
Marcion hæresin spargens excommunicatur 137.a
Marcionistarum hæresis 327.a
S. Marci qualis fuerit apud Alexandriam euangelij prædicatio, aut vitæ conuersatio 661.a
Maria { quid sonet 58.a 62.a; quomodò gratia plena 58.a; quàm aptè vocetur gratia plena 59.; quomodò per Esaiam & Ezechielem mystícè prædicata 61.a; quomodò per D. Bernardum laudata 61.b 62.a; quibus titulis aut nominibus per Ephræm honorata, implorata, salutata 63.b 64.a; quibus verbis per Iacobum fratrem Domini honorata 57.a b; quomodò per Augustinum inuocata 57.58.a; quomodò per quos Patres aut martyres laudata & inuocata 65.66.; quibus inuocanda 61.b 62.a b; quando & vbi inuocanda 62.a b; quomodò ad se confugientibus subueniat 59.a 64.b; quos & quàm diuersos quantis affecerit beneficijs 65.b 67.b; quomodò inter Christum & Ecclesiam media 68.b; quomodò fit facta scala cælestis 69.a; gloria sacerdotum, Christianorum spes, salus hominum 65.b; regina, salus 67.b; virginitatem vouit 58.b 689.b; Euæ aduocata 65.; omnium hæresum interemptrix 68.b }

Digitized by Google

mariæ
- mira conceptio 776.b
- conceptio quàm fuerit singularis ac sancta 63.a
- gestus, mores, incessus, disciplina 66.a b 67.a
- viuendi ratio 66.a
- eximiæ laudes 57.b 60.a 63.a
- dotes aut virtutes quę, quibus opportuniores 65.a 66.a
- virginitas perpetua 12.a
- elogia 776.b
- potentia 68.b
- inuocatio 63.b 64.a 67.b 68.a

mariæ vita, omnium est disciplina 66.67.a
de mariæ plenitudine accipiunt vniuersi 68.a
mariæ precibus misericordiam Dei impetrari 63.b 64.a & gloriam æternam consequi 64.a
mariæ suffragia vt impetres, quid fieri oporteat 62.b
mariæ pedibus cur procidendum 68.b
mariæ cur tanta pietas ac potestas 65.a
mariæ & Euæ collatio 57.b 58.b 61.a
mariæ Dei genitricis imago quomodò honorata 109.b & quomodò eidem lachrymæ fusæ ibid.
mariæ quid debeat genus humanum 61.a quid debeant & mulieres, & viri 66.
mariæ vniuersa creatura gratulatur 57.b

mariam
- honorari quantoperè Deus voluerit 68.b
- esse spem vnicam peccatorum post Christũ 58.a
- inuocatam deesse nemini 65.a

mariam, spem gaudij, vitæ antistitem, arram salutis inuocat Damascenus 65.b inuocat Athanas. Nazianz. Bernar. &c. 66.
mariam absque peccato fuisse 63.a
S. mariam Augustinus semper excipit, quando de peccatis loquitur 776.a
de maria virgine Patrum testimonia 65.66.
Martialis Petri Apost. discipulus, quibus verbis Eucharistiam laudet 235.
S. Martini adhuc catechumeni liberale opus 597.a
martino iamiam morituro quomodò diabolus apparuerit 320.a
Martyr extra Ecclesiam non potest esse 33.a
martyris vel sola recordatio salutaris 102.a

martyres
- sunt Christianorum auxilium 88.b
- sunt Christianorum propugnatores, defensores & patroni 99.b 101.a b
- sunt hominum duces, propugnatores & custodes 91.a
- patroni regum supplicantium 95.b
- patroni mundi 92.a
- sunt præsules, speculatores vitæ nostræ, & intercessores 90.a
- custodes sunt generis humani 88.b
- suffragatores & legati apud Deum potentissimi 88.b
- turres sunt quibus muniuntur Ecclesiæ 88.b
- pro nobis orant 89.b
- veniam precantur nostris lapsibus 92.b
- inuocandi & obsecrandi 88.b 89.b
- quomodò honorandi 82.a 99.b 102.a
- non inuocantur tanquàm dij, sed tanquàm aduocati & intercessores 91.b
- non indigent cereorum lumine, sicut nec Christus vnguento 97.b
- cur turrium & columnarum &c. nomine appellandi 100.a
- quæ voluerint, impetrare possunt 100.a
- inuocati 96.a b
- partim malè, partim benè mortui sunt 712.b

martyrum
- honor 42.b laus 102.a
- charitas quanta 70.b
- perfectio 673.b
- in homines beneficia 88.b
- auxilia à fidelibus implorata 91.a
- merita & suffragia multis communia 102.a

per martyrum merita sanctificatur cibus 42.b
martyrum merita Arriani negant, quæ dæmones confitentur 101.b
martyrum templa, quàm sint illustria, & quo modò à fidelibus frequententur 91.a
martyrum constantia dissimilis est hæreticorum pertinaciæ 450.a
martyrum miracula negantes, Christo non credunt 101.b Vide infrà, Miracula.
martyrum cinis dæmones expulit 95.a
martyrum orationibus propitiatur Deus peccatis populi 97.a
martyrum memoriæ quomodò à Christianis celebrentur 82.a
martyrum memoriæ & festa quo honore celebrari soleant 84.88.b
martyrum memorias cur honoremus 93.b
ad martyrum memorias imagunculas suspendendi vsus quis 91.b
martyrum, & euangelicam paupertatem amplectentium priuilegium 673.b
martyrum reliquiæ, vide Reliquiæ.
martyribus cur inuideant hæretici 101.b
martyribus non sacrificamus, aut diuinos honores tribuimus 93.b
martyribus in resurrectione cicatrices mansuræ 40.b
martyribus sanctis cur animæ commendentur 312.a
martyres propter imaginum defensionem complures factos 111.a
Martyrium extra Ecclesiam non saluat 33.a est inutile 34.b
martyrium extra Ecclesiã cur potiùs perfidiæ pœna, quàm fidei corona 35.a
martyrij sanguine non deletur peccatum Schismatis 33.b 35.b
martyrio puerum iamiam coronandum orat mater vt ei patronus fiat 92.b
Massilienfis episcopus Serenus cur à D. Gregorio increpatus 108.a

Matrimonium
- quid sit 348.
- cur sit sacramenutm 353.a
- cur sit institutum 951.b
- quomodò piè sit inchoandum 353.b
- quomodò hat legitimum 353.b
- quomodò per religionis professionem dirimatur 357.b
- ad quid conducat 173.b
- ad fornicationem euitandam permissum 352.b
- non est virginitate præstantius 679.b
- est remedium infirmitatis 352.b
- inter sacramenta legis euangelicæ numerandum 353.a
- habet in se coniunctionum Christi & Ecclesiæ sacramentum 355.a
- inter duos tantùm contrahitur 353.a
- dissolui non potest 352.a 353.a 355.
- contrahere viuente coniuge, scripturæ aduersatur 355.a

matrimonium contracturi, quomodò, cur, quotiès, antè, & vbi denunciandi 354.a
matrimonium consummatum quomodò ex diuina reuelatione dissolutum 357.b
matrimonium dirimentia impedimenta 348.350.b
matrimonium Christianorum cur sit sanctum 354.b
matrimonium Clericorum in sacris constitutorum & religiosorum vtrùm validum sit 365.a
matrimonium non est permissum monachis, aut ijs qui ordinibus sacris initiati sunt 358.363.a b 364.a b
matrimonium non est permissum voto castitatis astrictis virginibus 358.359.363.b
matrimonij causa efficiens 353.a
matrimonij tripartitum bonum 349.b 353.a
matrimonij gratia vndè obtingat, aut quò proficiat 352. 353.a
matrimonij legitimus vsus permittitur, vt vitetur fornicatio 352.b
matrimonij vinculũ mors corporis tãtùm dissoluit 357.b
in matrimonij negocio idem esse de viro & vxore iudicium 358.a
per matrimonij viam longiore circuitu ad castra Sanctorum peruenitur 660.a

matri-

Digitized by Google

matrimonij sacramentum annumerari sacramento Batismi, Confessionis, & cæteris 349.b
matrimonij sacramenti sanctitas facit, vt nec interueniente repudio, liceat alteri nubere 349.b
matrimonij suscipiendi præparamenta 354.a
matrimonij & Ordinis collatio 349.b
matrimonio vti in episcopatu non licet 367.a
matrimonio iuncti an possint religionem ingredi 355.357.b
matrimonia clandestina hactenùs fuisse vera, sed deincèps irrita esse 353.b 354.a
Mediator Christus omnibus ad liberationem necessarius 777.a
mediatore ad mediatorem cur fit opùs 68.a
Medicorum apud ægrotos officium quale sit, seu esse debeat 712.b
Melchisedech quomodò typus Christi fuerit 242.b 243.a
melch isedechis panis & vinum, cuius fuerint sacramenti figu ræ 211.b 243.a & quorum mysteriorum exemplaria 243.b
melchisedechis sacrificium, vide Sacrificium.
Membris singulis pro suis peccatis peculiaria tormenta sustinenda 740.b
Memoriam in cælo augeri 87.b
Mendici, Ecclesiæ ornamentum 617.b
mendici ante fores ecclesiæ sedentes, quid concionentur ibid.
mendici Dei sumus 564.b
mendicos Christum appellare beatos 672.b
Mendicantium vox 395.b
Menelai alicuius apostatici Iudæi facinora 431.b
Mensura quæ ex affectu benignitatis taxatur 592.a 594.a
Mens sola voluntate propria fit serua peccati 785.a
mentis distractio cui pro viribus resistitur, Deum non offendit 553.a
Merces fidei & deuotionis 831.a
merces bonorum operum 504.a
merces: bonis operibus debetur 509.a; iustitiæ redditur 830.a; post hanc vitam non datur, nisi promeritis 511.b; duplex vni nostro operi debetur 831.b
merces operariorum defraudata 488.
mercedem Deus retribuet tam propter opera bona, quàm propter afflictiones 831.b
mercedem etiam intueri operantes possunt 79.b
mercedem non potest negare, qui opus inspicit 508.b
mercede meritorum nemo fraudatur 591.b
Mercimonia quæ latrocinijs comparata 614.a
Meritum iustorum 507.a
meritum iustitiæ 731.b
meritum bonorum operum 504. 608.a 819.
meritum omne ante mortem comparatur 713.b
meritum æternum comparatur ex piè data eleemosyna 830.b
meritum omne bonum vndè proficiscatur 507.a
meriti ratio in quo consistat 829.a
merito præmium respondere 621.a
merita nostri operis 565.a
merita æternæ retributionis 608.a
merita Sanctorum 94.b 521.b
merita S.Petri 523.a
merita Dauidis mortui vigent 94.b
merita hominis sunt Dei dona 833.a
merita nostra: sunt etiam Dei dona 507.a 833.b; post gratiam incipiunt, sed gratiæ tribuenda 833.a; mercedem accipient 507.a
merita sua Paulus commemorat, quibus corona debetur 832.a
merita nostra Deus coronans, sua munera coronat 507.b
non merita nostra, quæ ex nobisipsis habemus, coronat Deus, sed sua dona 833.b
merita propter quæ multa facit Deus post Sanctorũ mortem 94.b 95.a
meritorum diuersitas in regno cælorum 655.a 751.b
meritorum diuersam causam, afferre diuersam supplicio-rum causam 736.a
pro meritis bonorum operum iusto iudicio misericordia tribuitur 830.b
meritis aliorum liberamur à quibusdam peccatis 498.b
meritis Sanctorum applicamur per orationem, ieiunium & misericordiam 511.a
meritis & orationib' S.Petri adiuuamur 512.b 523.a b 524.a
de meritis nostris minimè gloriandum 832.b
Mereri benè dealijs, diutnum est 584.a
promeremur Deum viuendo ex fide 509.a
merentur sempiterna, qui secularia contemnunt 652.a
Metrias martyr quomodò suum de sacrilego templum vltus 455.a
Metropolitani seu Archiepiscopi quibus proximè subsint 328.a
Metus impedire corripientem non debet 443.a
metus extremi iudicij & gehennæ salubriter nos terrent 799.b
Militare vel Remp. administrare quando cum peccato sint coniuncta 629.b
Milites an in omnibus suo duci obtemperare debeãt 630.b
milites esse varios 630.a
militum excusatio, quando de rapinis & alijs criminibus reprehenduntur 630.a
Ministri conditio nihil sacramentis confert 175. 176. Vide Sacramentum.
Miraculum: de inobediente aliquo fratre sub D.Benedicto 599.a b; de extrema Vnctione in Hybernia factũ 316.a; de reseruata indignè Eucharistia 256.a; puelli alicuius Iudæi, Eucharistia cum pueris Christianis in templo vsi 259.a; per Confirmationem factum 197.b; in ampulla Chrismatis factum 197.b
miraculum S.Hilarionis contra intumescens mare 17.a
miraculum terræ sanctæ ex Iudæa in Africã translatæ 99.a
miracula martyrum 98.a
miracula Geruasij & Protasij 99.a
miracula cui ob liberalitatem euenerint 599.a
miraculorum aliquot Missæ gratia factorum relatio 238.b 239.a
miraculis quãtis aut qualibus Mediolanũ illustratũ 101.a b
Miser ille solus, qui misereri non vult 617.b
Miseria quanta hominibus adnascatur 778.b
miseria homini adnata, magnam requirit misericordiam ibid.
miseriæ partes quot sint 747.a
miseriæ & tenebrarum terra quid 736.a
Miseratione iuuamur vt dimittantur nobis peccata 620.b
Misereri cur Deo magis proprium, quàm iudicare & condemnare 471.a
Misericordia: quid sit 603.a 604.b; vndè sit dicta 604.a 607.a; quid efficiat 604.b; perfectos facit 576.a; reddit nos Deo similes ibid.; regina est, similes faciẽs homines Deo 605.a; deitatis nota est, & hominem quodammodò Deum facit 577.b; innata est nobis, & diuinitùs infita 586.a 765.a; p hominis lapsum quomodò amissa 765.b; ad omnes pertinet 606.b; etiam ignotis exhibenda 608.b; non spectatur ex datorum quãtitate 605.a; quomodò tantùm verbis præstetur 608.a; promptè & citò præstanda Dei patris exemplo 576.b; quanti æstimabitur in die iudicij 592.a; iungenda ieiunio 511.a
misericordia diligenda, & metuenda sæuitia 464.a
misericordia Martyrij erga ægrotos 599.b
misericordia quædam iniusta est 446.a
misericordia & indulgentia crudelis in latronem 447.a
misericordia Dei: peccatori necessaria 826.a; maior est quàm peccatum 470.b; obliuiscitur eius, qui iustitiam Dei obliuiscitur 468.b; imitanda 585.a

Digitized by Google

misericordia Dei diligenda, iustitia formidanda bonis & malis 799.a
misericordia D.Iob quanta fuerit erga pauperes & afflictos 607.b
misericordia Iob erga pupillos, in iudicio causa cadentes 608.b
misericordia & liberalitas S.Benedicti in egenos 599.a
misericordia regis Osuualdi in pauperes 600.b
misericordię pulchritudo,& commendatio 576.a b & seq. 583.b 603.605.a 606.a
misericordiæ vis 583.b
sub misericordiæ diuinæ spe,non est in peccatis permanendum 463.b
sine misericordiæ virtute cæteræ prodesse nō possunt 592.a
misericordiæ opus,est iustitiæ etiam opus 614.b
misericordię opera
- seminis vim habent 510.b
- quàm sint necessaria 586.b
- ad pœnitentię fructus pertinent 582.a
- duplicem adferunt fructum 586.b
- in iudicio examinabuntur 612.

misericordiæ opera duplicia 607.a
misericordiæ opera spiritualia 607.a b 609.
misericordiæ opera spiritualia in scriptura commendata 618.
misericordiæ opera corporalia 607.a b
misericordiæ opera corporalia in scriptura commendata 612.
in misericordiæ opere tria requiruntur 606.a
in misericordiæ operibus imago diuinæ pietatis agnoscitur 577.a
misericordiæ operibus iuuamur ad promerendam Dei misericordiam 620.b
misericordiæ operibus anima purgatur 591.a
à misericordiæ operibus pœnitentia non sit sterilis 582.a
ex misericordiæ operibus vera laus comparatur 616.b
pro misericordiæ operibus iusti percipient regnum 509.b
misericordiæ operum cur in die iudicij tantùm fiet mentio 582.a b
misericordiæ precia non sunt definita 617.b
misericordiam præstare maius est,quàm excitare mortuos 587.b
misericordiam præstando peccatorum accipimus indulgentiam 576.b
misericordiam oriri ex dilectione 604.b
ad misericordiā exemplo creaturarū prouocamur 613.a
misericordia minimè mouentur sancti erga dānatos 734.b
cum misericordia humilitatem Iob coniunxit 608.b
de misericordia Dei inordinatè confidentes 463.a
in misericordia & pietate cōsistit summa disciplinæ Christianæ 606.b
sine misericordia vita constare nequit 586.a
misericordiarum pater,non iudiciorum Deus 471.a
qui Misericors non est,homo esse desijt 586.a
immisericordes quid mereantur 604.a
immisericordes quomodò à Chrysostomo increpati 585.a
misericordi anima nihil pulchrius & fortius 592.a
Vide etiam,Liberalitas,& Eleemosyna.
Missa,cuius sit sacrificij repræsentatio 234.
missæ sacrificium
- per sacrificia legis naturæ & Mosaicæ præfiguratum 234.
- per sacrificium Melchisedech prefiguratum, & de eo à Malachia propheratum 234.
- à Christo institutum, & Apostolis eorumq; successoribus demandatum 234. 240.a
- quarum sit rerum excitatio, cōfirmatio, &c. 234.
- quomodò differat à sacrificio in cruce peracto 235.
- est propitiatorium 248.a
- quomodò crimina & ingentia peccata deleat 251.b
- prodest ad huius vitæ mala depellenda, & bona impetranda,viuis & defunctis 234.
- quando & quomodò audiendum 159.a

missæ sacrificium non offertur Sanctorum cuiquam 236.b 241.a
missæ officium celebrandi modus tempore Iustini 219.a
missæ sacrificij ritus tempore Apostolorum 235.b
missæ ritus & cæremonias cur Ecclesia instituerit 247.a
missæ ritus & cæremonias contemnentes,anathemate feriuntur 247.a
Vide Cæremoniæ.
missæ sacrificium approbatum 234.
missæ non nisi approbatæ celebrandæ 246.b
missæ nomen antiquum 234.
missæ fructus & vtilitas 235.
missæ officio interesse magnam angelorum multitudinem 232.b 233.a b
missę sacrificij tempore angelorum pręsentium visio 232.b
missæ tempore vidit S. Chrysostomus ecclesiam plenam angelis 233.a
missæ sacrificij & Eucharistiæ &c. abrogatio quando futura 234.723.b
missæ sacrificium cœptum,languescente de improuiso inceptore,quomodò continuandum 246.a
de missæ sacrificio Concilij Tridentini doctrina 245.a b
de missæ sacrificio Agathi episc.mira relatio 238.b
in missæ sacrificio quæ fiant & dicantur 248.a
ex missę sacrificio commoda & prospera contingunt 239.b
ex missæ oblationibus auxilium & solatium defunctis obtingere 249.a 250.a
missæ sacrificio iuuari animas defunctorum 304.b 307.b 312.b diabolicas vexationes repelli 238.a
in missæ sacrificio defunctorum commemorationē Apostolos instituisse 239.b 240.a 249.a 311.a
missam cantari iuxta morem ecclesiasticum 246.b
in missa sacrificium diuinum & incruentum offertur 233.a
in missæ sacrificio Christus quodā modo mactatur, eiusq; efficacia 237.a
in missa iustorum & peccatorum memoria cur fiat 250.a
in missa ipsa verum & proprium offerri sacrificium 245.b
in missa quæ præter Euangelia & Apostolica scripta leguntur,traditionis Apostolicæ esse 129.a 131. 234.
missarum celebrationes pro anima eius, qui mortuus putabatur,mirus profectus & euentus 239.a
missarum modus cuiusmodi vbiquè seruandus 178.b
missarum celebrandarum modum non esse hesternum 245.a 246.a b
missas super memorias martyrum celebrandas 246.a
Vide Eucharistia,& Sacrificium.
Missione visibili opùs est,nec sufficit inuisibilis 323.b
Mœchiæ nomine quid intelligatur 116.a
Mœchari eum,qui adulteram dimittens,ducit aliam 356.b
Mollities cuiusmodi scelus 400.a
mollitiei peccatum approbant ethnici philosophi 400.a
Monachus vndè dicatur 700.a
monachi cur dicti 701.b
monachi proprietarij dedecus & pœna 676.b
monachi apostatæ cuiusdam lapsus deploratio 362.b
monachi an propositum & institutum suum deserere possint 363.b
monachi quando expetituri quæ sunt mundi 723.a
monacho non licet possidere proprium 697.a 702.a
monachum benedicendi & consecrandi modus 699.b
monachorum nomen ex sacris literis manâsse ibid.
monachorū nomē quare meritò displiceat hæreticis 699.b
monachorum ordo laudatur 699.a
monachorum quot in Aegypto genera 698.b 701.a
monachorum vita 700.b
monachorum regulam scripsisse S.Benedictum 703.a
monachorum castitatis gloria quanta 680.b
monachorum centupla retributio qualis 671.a
monachorum fugitiuorum prætextus quomodò confutatus 360.b 362.a b 363.a b
monachorum nuptiæ adulterio peiores 363.a
monachos iam olim sub Marco Euangelista nil proprij habuisse 661.a
monachos vitam primorū Christianorum imitari 699.a
monachos aut optimos esse qui proficiunt, aut pessimos qui degenerant 706.b
nec monachis, nec virginibus Deo dicatis licet nuptijs iungi 363.b
Monachismus non propter malos monachos improbandus est 700.a

Mona-

Digitized by Google

Monasticus habitus 702.b
monasticæ vitæ institutores primi ibid.
monastici instituti antiquitas 692.
Monasterij desertor quo miraculo conuersus 702.b
monasteria tempore S. Marci 661.a
monasteria iam olim sub Ambrosio 701.a
monasteria à Basilio Magno extructa 701.b
monasteria qui primus in Occidente introduxerit in ciuitates 701.a
monasteria vndè excitata 699.b
monasteriorum S. Martini descriptio 702.a
Monasterialis disciplina cur secundum baptisma nuncupetur à maioribus 696.b
Monica mater quomodò ab Augustino sepulta 249.b
monicam Augustini matrem, sui ad altare memoriam fieri expetiisse 250.a
Montani error 548.a
Moralitas perfecta in duobus est posita 501.a
Mors { pœna peccati est 709.a
Mors { est finis peccati 718.a
Mors { quibus amara sit ibid.
Mors { vtrùm sit timenda 713.a
Mors { cur timenda sit 707.b
Mors { quibus meritò timenda 717.a
Mors { quibus quàm sit repentina & improuisa 758.b
Mors { qualis sit in inferno 736.b 737.a 739.b 741.a
Mors { quænam Adamo transgressori sit interminata diuinitùs 766.a
Mors { non adeò, ac opinio de morte, terribilis est 718.a
Mors { cur paucos delectet, virium infirmitatis est 717.b
mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, vbi 736.b
mors animæ 378.
mors corporis, peccati meritum : vita, spiritus iustitiæ 766.b
mors mystica iustorum 717.b
mors bonorum & malorum quid discrepent 709.714.b
mors impiorum quodammodò bona est 718.a
mors & pœna iniquorum quòmodò alijs profit 759.a
mors diuitis & Lazari qualis 712.b
mors & mori quàm sint indeclinabilia 710.b
mortis { incertus aduentus 755.a
mortis { incerta conditio 709.b
mortis { molestia inexplicabilis 710.b
mortis vicinitas, & moriendi necessitas quanta 710.b 755.a
mortis hora { cur terribilis 758.b
mortis hora { quàm sit incerta ibid.
mortis hora { cur incerta 469.b 709.a 712.a
mortis in hora formidine corripi etiam iustos 318.b 319.a 759.a
mortis in hora qui inuenitur paratus, inuenietur etiam paratus in die resurrectionis 711.b
mortis timor & ad eam præparatio quàm sit vtilis 758.a
mortis timor potiùs grauis est, quàm mors ipsa 758.a
mortis memoria { cur sit habenda 758.b
mortis memoria { quàm sit fructuosa 710.a
mortis memoria { à peccato maximè reuocat 758.a
mortis memoria { à mundi voluptatibus auocat 755.a
mortis memoria { calcar superbiam 711.a
mortis tempus quòd sit incertum, magna est Dei misericordia 709.a
mortis incertum diem contra præsumptionẽ valere 709.b
mortis vmbra & sempiterna horror vbi expectãdus 736.a
mortis pro Christi confessione toleratæ præmium immortalitas 819.b
mortis bonorum & malorum differentia 759.a
mortis tria sunt genera 717.b
morti corporeæ per peccatum obnoxius homo factus est 766.b
mortem { non timet vita inculpata 718.a
mortem { esse bonam, & idcircò non timendam 717.b
mortem { quibusdam plùs amari quàm vitam 712.a
mortem { qui optabunt, & non obtinebunt 741.a
mortem solus Adamus, vitã solus Christus inuexit 790.b
mortem non cibi, sed inordinatæ cupiditatis gratia incurri 544.a
mortem secundam declinari posse, primam nõ posse 710.b
mortem nominare, terrorem injcit & metum 712.a
ad mortem præparatio quàm sit necessaria 709.a
per mortem { à quibus calamitatibus & periculis liberemur 717.a
per mortem { transitur ad immortalitatem 717.b
per mortem { reditur in patriam ibid.
per mortem { itur ad Sanctorum consortia 718.b
post mortem diligenter inquiritur, quid quisque secum deferat 305.b
morte nihil certius, & tamen vitæ terminũ ignorari 709.b
morte morietur, qui superabundantiam acceperit 633.b
in morte cur quidam Sanctos videant præsentes 717.a
in morte præsentes esse dæmones, libros, vncos & catenas habentes 715.a
in morte solatium accipere qui sint indigni 712.a
circa moribũdos Christianorum & monachorum in primis vetus mos 287.a
Moriens obliuiscitur sui, qui in vita oblitus est Dei 468.b
morientis hominis consideratio 715.a
morientes inuiti, pertinacibus seruis comparantur 717.a
morientium triplex genus 304.b
morientium varia genera 309.a
morientium cum dæmone conflictatio 317.
de morituro aliquo, infernum sibi apertum videnti, exemplum horribile 716.b
morituros ac resurrecturos omnes, immutandos non omnes 39.a
morituris prospexit Deus Vnctionis sacramento 713.a
Mortui quot modis possint ea, quæ hic geruntur, cognoscere 85.a
mortui an lugendi 759.a
mortui nunquàm, & perpetuò morientes, qui 710.b
mortuorum diuersæ custodiæ 708.a
mortuorum per baptismum vitiorum curanda sepultura 781.b
mortuorum corpora cui hæretico immunda 98.a
in mortuorum ossibus nulla distinctio diuitis & pauperis, &c. 711.b
mortuos ex oblationibus sacrificij iuuari & consolari 249.a b
mortuos fraudare viuorum auxilijs, quorum sit 91.a
mortuis cum peccatis pugnandum 782.a
Vide etiam Defuncti.
Mori verbũ, quàm sit apud Grãmaticos anomalum 710.b
moriendi necessitas pœna est 710.b
quales morimur, tales iudicamur 717.a
Moysen Christi formam gessisse 328.b
Mundus { hostis noster 825.b
Mundus { quàm infidelis, & ingratus sit ac fallax 755.a
Mundus { cur odio dignus 755.a
mundi vanitas depingitur 756.b
mundi amatores & serui cui comparentur 755.b
in Mundanis rebus nihil stabile 755.a
Mulieres apud Marcionistas baptizant 327.a
mulieres episcoporum & presbyterorum munia apud hæreticos Pepuzianos obeunt 327.a
Munus ex affectu, non ex quantitate spectatur 616.b
munera patronis potiùs largimur quàm egenis 608.b
Murmuratoribus quibus quid notandum 694.b

N

NAbuchodonosor quomodò trium puerorum exemplo quodammodò conuersus 449.b
in nabuchodonosore rege figura nascentis & iam corroboratæ Ecclesiæ cernitur 448.a
Narium inunctio 180.b
narium attactus seu illitio per saliuã quid sibi velit 181.a b
Natura in nobis non est malitiæ causa 787.b
natura vitiata, non extincta 784.a
natura etiam excellentissima seipsam iustificare non potest ibid.
naturæ possibilitas ad consequendam iustitiam saluatore opùs habet ibid.
naturam virtute benedictionis mutari 226.a b 228.b 229.a
naturã cur filij iræ dicamur 775.a
naturã per Adæ peccatum corrupta, posteri tum peccato, tum morti sunt facti obnoxij 770.b

Digitized by Google

Nazianzenus quanti fecerit Athanasium 89.a
nazianzeni de vincenda tentatione lepidum exemplum 64.a b
Necessitas nec damnationem meretur, nec coronam 788.a
Nescire, & scire noluisse, differunt 462.b 489.a
Nicephori, de facinore lepido ac pio archimandritæ Theodosij, narratio 149.a
Nicodemum manibus suis crucifixi Christi imaginem fecisse 168.a
Niniuitis sua quid profuerit pœnitentia 282.b 299.a
Nominis Dei abusus quantoperè vetitus 111.
nomine Dei qua reuerentia vtendum sit ibid.
nomina quomodò olim in baptismo dari solita 179.b
nominum inscriptio in baptismo solita fieri quæ ibid.
Nouatus hæreticus quomodò baptizatus 202.b
nouatus nemini succedens, à seipso ortus est 346.a
Nouatiani sacrum Chrisma baptizatis non præbent 202.b
nouatianorum hæresis de pœnitentia quomodò palliata 276.b
nouatianorum confutatio ibid.
Nouissima hominis quatuor 707.
nouissima in memoriam reuocanda 758.b
nouissimorum memoria cur habenda 759.a
nouissimorum memoriæ vtilitas 760.a
nouissimorum obliuio quàm perniciosa 758.b
Nouitates quibus aut inuisæ, aut plausibiles 151.b
nouitatibus qui vel gaudeant maximè, vel offendantur 168.a
Nox in qua nemo potest operari, qualis 714.a
nox qualis post mortem malis obtingat ibid.
Nubere in Domino, quid sit 352.a
nubere quibus melius sit, quàm vri 365.b
nubere melius est, &c. ad quam virginem pertineat 361.a b
Nubentes post professionem cõtinentiæ, damnantur 360.a
Numerus centenarius quid designet 670.b
numeri quaternarij mysterium 622.a
numeri septenarij mysterium 646.a
numeri quadragenarij mysterium 537.b 540.a
Nuptiæ secundæ quibus licitæ 358.a
nuptiarum vinculum & sacramentum 349.a
nuptiarum & procreationis liberorum cura cur in veteri lege maior habita, quàm in noua lege 367.b 368.a
nuptias non expedire, nisi ijs qui se non continent 689.b
in nuptijs non libido, sed proles quærenda 351.b
nuptijs non detrahit, qui anteponit ijs virginitatem 690.a

O

Obedientia
- mater est & custos virtutum omnium 693.a
- homines tam à morte corporali quàm ab omni peccato liberare potuit 765.a
- mollit imperium 522.a
- quomodò piè fit cæca 693.a
- in quibus versetur 697.a
- quæ præstatur homini, circa quas actiones potissimùm versetur 694.a

obedientia Apostolorum quàm perfecta fuerit 695.a
obedientia monastica qualis sit, aut esse debeat 695.a 696.a
obedientia perfecta antiquorum monachorum & religiosorum 693.a
obedientia voluntaria 692.
obedientiæ monasticæ specimen quale ab Hieronymo præscriptum 694.b

obedientiæ
- dignitas 693.a
- præmium 695.a
- gradus 694.a
- perfectio in quo consistat 695.a
- promptitudo apud quos olim quanta 700.b

obedientiæ virtus discretionem supplet 694.b
obedientiæ postponenda alia opera bona 693.a
obedientia non impugnantur tantùm, sed etiam vincuntur dæmones 693.a
sine obedientia nihil acceptum Christo 693.b
inobedientia primò animã hominis, deindè corpus etiam occidit 765.a
inobedientiæ vitium 693.a
Obediens verè comparatur instrumento artificis 695.b
Obediendum quãdo non minùs homini, quàm Deo 696.b
obediendum superiori tanquàm Christo in omnibus, quæ non sunt apertè contra Deum 692.
obediendum exemplo Christi 694.a
obediendum in quibus non sit hominibus 697.a
obediri in medijs à subditis nullatenùs malè potest ibid.
Obduratus quis viuat 464.a
Oblatio noui Testamenti qualis 219.b
oblatio ante Christi aduentum promissa, ab ipso Christo exhibita, post eius ascensum hucusquè continuata, & continuanda 236.b
oblatio iugis à Christo instituta, ab Apostolis tradita, in Ecclesia offertur 239.b
oblatio incruenti sacrificij, cruentum esse conuincit 241.a
oblatio nostra non repugnat vnicæ isti oblationi, quæ semel in cruce est peracta 253.a
oblatio sacrificij victimę salutaris quibus miraculosè profuerit 238.b
oblatio per singulos dies Dominicos in villis pro quibus facienda ibid.
oblationis hodiernæ figuræ 211.b 240.b 241.b 243.a
oblationis Christi in cruce factæ & redemptionis fructus quomodò nobis applicetur 235.
oblationem Ecclesię quomodò Dominus offerendam docuerit 244.a
oblationem eandem in altari hodiè fieri, quæ olim ab ipso Christo in vltima cœna facta est 222.a
oblationem sacrificij cur iterari eodem in die & templo, iam olim præceptum 247.a
oblatione hostiæ salutaris, commoda multa prouenire 239.b
oblationum & precum pro mortuis assertio 248.b 249.a b 308.b 311.a
oblatio in anniuersario defuncti 132.a
oblationes pro defunctis vndè 129.b 132.a
Obtulerit cur Christus post cœnam, nos autem manè offeramus 240.b
Obstinatio 475.
Obstinata peccati voluntas, grauissima phrenesis 476.b
Occidẽtem versùs facie versa crucifixũ esse Christum 557.b
occidentem versùs quæ fiat renunciatio 179.b 180.a
Odium impiorum sui & omnium aliorum 740.a
Offendiculum quomodò Deus dicatur ponere 476.b
Offensio quotidiana remissioni quotidianæ opponitur 815.a
Offensus ne offendenti supplicare debeat 620.a
Offerendum panem & vinũ aqua permixtum 242.b 245.b
offerendi sacrificij potestatem non habent Diaconi 245.a
offerre corpus Domini impuro corde, quanta impietas sit 236.a
Officium sabbati paschalis quò pertineat 516.a b
Oleum in altari sanctificari 198.a
oleum Vnctionis extremæ quibus confici liceat 316.b

olei
- natiua vis & significatio 320.a
- mystica significatio 317.a
- proprietates 198.b

olei exorcizati virtus 180.a
olei pro infirmis consecrati virtus 316.b
olei sanctificati in pectore & inter scapulas inunctio 181.a
olei inunctionem in Sacramentis, traditionem Apostolicam esse 129.a
oleo charitatem signari 71.b
oleo sacro infirmi etiam Bedæ tempore inuncti 316.b
Oliuæ fructiferæ esse debemus 605.a
Omnipotens Deus faciendo quod vult, nõ patiendo, quod non vult 786.a
Onus Christi quo magis crescit, eò fit portabilius 814.b
Opus maius esse res è nihilo creare, quàm ex rebus subsistentibus aliud producere 227.b
opus nostrum non fine Deo, merces sine nobis 508.b
operis operati vis in Sacramentis quanta 172.b
in opere sancto prior voluntas Dei, posterior liberi arbitrij 786.b
opera meritoria non præcedere iustificationem 806.b
opera gratiam sequuntur, non præcedunt 806.a
opera quædam præcedere, quædam sequi Sanctos 427.a
opera bona præcipua sunt tria 510. quid præstent 510.a b 511.a b 522.b 523.a 538.b

Digitized by Google

- opera bona
  - vndè fint 508.b
  - ante fidem, sunt veluti cursus extra viam 503.b
  - vt bona sint, fides requiritur 819.a
  - propter vitam æternam facienda mandauit Deus 508.b 819.a
  - vbi tantùm fructuosè fiant 30.a
  - in futuro iudicio potissimùm prosunt 727.a
- opera nostra etiam bona, ad Dei gratiam referenda 830.a
- opera iustorum cur & quomodò sint meritoria 507.a
- opera viuorum quibus prosint 309.b 312.b
- opera quibus animæ iuuentur 307.b 309.b 312.b
- opera hominum vbi, & quomodò examinanda 720.b
- opera supererogationis tanto gratiora, quanto magis indebita 658.a
- per opera diuersa dispar retributionis qualitas 506.b
- opera carnis, vide Caro.
- opera misericordiæ, vide Misericordia.
- operum pondera, charitatis lance pensantur 591.b
- operum bonorum
  - laus 580.b
  - fructus 495.a 503. 51'.b 819.a vide Meritum.
  - auxilium in morte & post mortem 756.b
  - assiduitas qd præstet Christianis 505.a
- operum bonorum consummatione peruenitur ad vitam æternam 75'.a
- operum bonorum & malorum retributio 305.b
- operum omnium qualiumcunque denudatio 727.b 730.b
- operibus bonis insistendum 502.
- operibus bonis retributio promissa 507.a
- operibus bonis redditur corona 830.a
- operi bus Deum promereri 314.b
- operi bus nostris cogitur quodammodò à nobis Deus 592.b
- operibus & meritis nostris promissa præmia tribuet Deus 830.b
- Operatio bona, Dei munus 830.b
- operationis salutaris præconia 830.b
- Operari Deum miraculosè, ità vt operis ratio mentem nostram effugiat 218.a
- operamur hic, illic mercedem consequemur 832.b
- Oppressio pauperum 486.
- Oratio
  - quid sit 549. 550.a
  - est conuersatio & collocutio cum Deo 551.a
  - est colloquium cum Deo 550.b 567.a
  - est petitio bonorum, quæ Deo cum supplicatione offertur 551.a
  - quæ bona præstet 550.a
  - quantum ad piam vitam conferat 567.a
  - peccata extinguit 569.a
  - continet hominem à peccatis ibid.
  - peccatorum remedium est 567.b
  - remedium est tentationum 561.a
  - animæ vita 568.b
  - lumen est animæ 567.a
  - nerui animæ 568.b
  - munit aduersùs spiritus malignos 568.a
  - sola tametsi non sufficiat ad salutem, est tamen bonorum omnium caput, & radix bonæ vitæ 568.a
  - à gratiarum actione exordienda 552.b
  - non solis verbis constat ac perficitur 550.a
  - constat Dei glorificatione & petitione 552.b
  - non fit nimis timida 553.b
  - non fit temeraria & tepida 553.b
  - debet adesse ieiunio 562.b
  - quo minùs exaudiatur quæ impediant 554.a
- oratio crebra nos Deo commendat 565.a
- oratio feruens Spiritum sanctum aduocat 561.a
- oratio fidelis, humilis & feruens cælum penetrat 553.b
- oratio ieiunantis fructuosa 569.a
- oratio iusti, clauis est cæli 562.b
- oratio vocalis 562.a
- oratio quædam tota vita esse potest 550.b
- oratio pro peccatis vndè fiat efficax 523.b
- oratio ante & post refectionem corporis 569.a
- oratio Augustini pro mortuis 85.b
- oratio Ecclesiæ ad B. Virginem 88.b
- oratio pontificis pro peccatorum remissione, & pro quiete æterna 310.b
- oratio Dominica
  - quantam vim habeat apud Deum patrem 564.b
  - delet peccata 500.a
  - satisfacit de leuibus peccatis 500.a
- orationis tutissimum refugium 553.b
- orationis vtilitas & commendatio 549. 550.b 568.b 571.a
- orationis laus à fructu & vtilitate multiplici 551.a
- orationis perseuerantia Deo grata 570.b
- orationis perseuerantiæ iungenda est bonæ vitæ perseuerantia 553.a
- orationis assiduæ fructus 493.b
- orationis ardentis vis quanta 46.
- orationis vis operibus bonis coniunctæ 565.b
- orationis vis per exempla ostenditur 571.a
- orationis Sanctorum efficacia 572.a b
- sine orationis præsidio impossibile est cum virtute degere 567.b
- orationis frequentatio ante refectionem 550.a
- orationis geminum impedimentum 561.b
- orationis neglectio quàm multorum malorum causa, in rebus etiam temporalibus 550.b
- orationis horæ, vide Horæ.
- orationis Dominicæ
  - breuis expositio 563.b
  - commendatio 48.
  - summa 49. 56.
  - petitiones quot, & qualis earum distinctio 49.a
- ad orationis Dominicæ petitiones cuiusmodi preces referantur 563.b
- orationi quàm attento animo incumbendum sit 564.b
- orationi iungenda est bona operatio 561.b 565.a
- orationi non quiuis locus accommodatus est 326.a
- orationi quæ diei horæ ab Ecclesiæ exordio destinatæ fuerint, & quibus de causis 558.a
- orationem nostram scribi iubet Deus in libro suo 554.a
- ad orationem quomodò accedendum 554.a 567.a
- in oratione
  - euagationes & peregrinationes mentis vitandæ 553.a 561.a
  - præcipuè opùs est animi vigilantia 554.b
  - fit mentis ad Deum conuersio 550.a
  - præsentamus nos Deo 554.b
  - an tèporalia postulanda, aut spiritualia quæ non sunt ad salutem necessaria 554.a
- ab oratione arceri, morte tristius est 567.b
- oratione & ieiunio opùs est, ac non sola fide 569.a
- oratione Dominica
  - quicquid sperandum est, compræhenditur 48.a
  - continentur quæcunq; postulanda sunt à Deo 563.b
  - omnis recta precatio continetur 48.
  - omnia alia precationũ genera compræhenduntur 564.b
- ex oratione Dominica discimus quid petendum sit 552.a
- orationes iaculatoriæ 563.a
- orationes Moysis & Samuelis cur magis efficaces 570.b
- orationes S. Petri 522.a b 523.a b 524.a 525.a
- orationes & merita D. Petri suffragantur nobis 522.b
- orationibus S. Petri adiuti, misericordiam Dei meremur 523.b
- orationes Sanctorum quibus potissimùm prosint 569.b
- orationes nostras angeli Deo offerunt 563.a
- orationes nostras dæmon impedire conatur 553.b 561.b
- orationibus martyrum propitiatur Deus peccatis populi 97.a
- Oranti quid vnicè vitandum 562.a
- orantes cur non semper exaudiantur 553.a
- orantes quo honore afficiantur 567.a
- orantium certi gestus 549.
- orantium externi gestus, eorumq; vtilitas 555.b
- Orare semper & sine intermissione, quid sit 557.b 558.a
- orare semper, & in oratione multiloquum esse, an repugnent 562.b
- orare in multiloquio, & diù orare, non idem valent 563.a
- orare in abscondito 56'.a

Digitized by Google

orare clauſo oſtio & aperto, quando dicamur 512.b
orare Sanctos pro peccatoribus, neque nouum, neque inſolitum 96.b
orare an tantùm viui pro viuis, an verò etiam mortui pro viuis poſſint 86.b
orare pro defunctis, eſſe ex traditione Apoſtolica 132.a
orare qui negligit, amens eſt 567.b
orare qui negligit, à Deo recedit 551.a
orare versùs Orientem, eſſe traditionem Apoſtolicam 129.a
orari poteſt etiam extra eccleſiam, & quod petitur impetrari 569.a
oratur in eccleſia commodiùs & fructuoſiùs ibid.
non oratur pro infidelibus, impijsq; defunctis 734.b
cur oramus verbis, idq; certis horarum interuallis 563.a
cur orari Deus velit, cùm tamen non ignoret, quæ ſint nobis neceſſaria 563.a
orabat Chriſtus non pro ſe, ſed pro nobis 564.b
niſi orâſſet Stephanus, Eccleſia Paulum non haberet 572.b
orant ſemper, & ſine intermiſſione, qui orandi tempora non intermittunt 557.b item qui canonicas horas obſeruant ibid.
orandi ſtudium qui amant, quid præ ſe ferant indolis 567.b
orandi modus ex D. Baſilij ſententia 552.b
orandi Apoſtoli, vt Chriſtum nobis propitiũ reddant 87.a
in orando perſeuerantia 553.a
in orando qualis attentio neceſſaria 50.a
in orando iactantia euitanda 562.a
in orando veterum Chriſtianorum geſtus & ritus 555.b
orandum quibus horis quotidiè 565.a 568.a
orandum vt non tribuatur quod non benè petitur 552.b
ad orandum exemplo ſuo Saluator nos excitauit 564.b
orandum cum gemitu 561.a
Oraria & veſtimenta reliquijs admota medicamentum præſtant 101.a
Ordo in Eccleſia magìs celebratus quis 338.
ordo vnum eſt ex ſeptem ſacramentis 322.a
ordo quare foris detur, & ſpiritus intùs 321.b
ordo ſacramentalis quò proficiat 173.b
ordinis ſacramentum quid 320. qua in rebaptiſmo ſimile 321.a
ordinis ſacramentum ſemel collatum non amittitur, nec iteratur 323.a
ordinis ſacramenti materia 321.a virtus & effectus 321.b 322.b 330.a 344. 345.
de ordinis ſacramento veterum ſententiæ 333.a b & ſeq.
ordinis Eccleſiaſtici hierarchiam tribus potiſſimùm conſtare partibus 323.a
ordinem ſacramentalem etiam apoſtatis ipſis inhærere 321.a
in ordinatione ſacerdoti manus, epiſcopo caput vngitur 323.a
ordines ſunt multi in Eccleſia 324.a
ordines miniſtrorum diuerſi 322.a
ordines Eccleſiaſtici, & eorum gradus 337.b 338.a
ordines maiores & minores qui 322.a 330. 331.
ordines minores tempore Ignatij qui 331.b
ad ordines Eccleſiaſticos quomodò, & qui promouendi 334.a
ordinum & graduum in Eccleſia diſtinctio & diuerſitas 322.b
ordinum minorum munus proprium quod 331.
ordinum ſacrorum ſacramenta 321.b
ordinum ſingulorum Sancti quo nobis honore proſequendi 99.b
in ordinibus minoribus olìm quandiù probati 330.b
in ordinibus ſingulis quot annis olìm hæſum 337.b
Ordinatio ſacra propriè ſacramentum eſt 322.b
ordinatio ſuccidanea quid ponderis habeat 346.b
ordinatio ſacramentalis & Leuitica fieri non debet quouis tempore 321.b
ordinatio fit per manuum impoſitionem 329.
ordinatio Acolyti, Exorciſtæ, Lectoris, & Oſtiarij 331.a b
in ordinatione gratia Spiritus ſancti confertur 329.b
in ordinatione Epiſcopali confertur remiſſio peccatorum 329.b
ordinationes hæreticorum temerariæ, leues, & inconſtantes 341.
Ordinandi non quiuis temerè 329.
ordinandi quales ſint 330.b
ordinandorum examen 330.b ætas & qualitas ibid.
ordinandis Eccleſiæ miniſtris quæ ſabbata deputata 516.a
ordinati & baptizati qua in re pares 321.a
non ordinati miniſtri, vt fures, latrones, & lupi habendi & cauendi 322.b 345.
ordinatorum gratia 323.a
in ordinatis manere ſacramentum ordinationis 321.a
Orientem versùs conuerſio 179.b 180.a 182.a
orientè versùs cur adoremus, & qualis ſit ea traditio 557.b
Originale peccatum
- iuſta miſeriarum omnium hominì cauſa 771.b
- etiã cum pœna deriuatur ad omnes Adæ poſteros 769.b
- ex parentibus nos trahere, non imitatione, ſed generatione, Pauli teſtimonio docetur 775.a b
- ſeminis cõceptione ꝓpagatur 775.a
- omnes homines iræ filios naſci facit 776.a
- etiam ſolum ad damnationem ſufficit 774.b
- originale peccatum etiam ſolum omnes tenet reos mortis 774.b
- nec naturæ vi, nec legis litera pellitur 778.a 784.b
- ſolus Chriſtus ſoluit 777.a b
- quomodò voluntarium ſit 376.a

originale peccatum commune omnibus 772.a
originale peccatum, & eius remedium 376. 777.
originale & actualia peccata planè tollit baptiſmus 190.b 193.a b
originale peccatum negantem in paruulis, quæ ſequantur abſurditates 772.b
originale peccatum Auguſtinus ſemper credidit 771.b
contra originale peccatum Iuliani obiectio 771.a
originalis peccati in infantibus aſſertio 184.b
originalis peccati in poſteros deriuatio ex pœna conſtat 771.b
originali nos peccato liberare neceſſariò debet Chriſti gratia 771.a b
originali peccato dimiſſo, an ſimul pœna dimittatur 298.a
originali peccato remiſſo, multę pœnę relinquuntur 194.b
originali peccato remiſſo, cur multæ infirmitates adhuc maneant 194.b
Origenis de reſurrectione error quis 39.a
Oſtiarij ordinatio 331.a & officium 333.a b
oſtiarij vndè dicti, & quibus alijs gaudeãt nominib' 333. a b
oſtiariorum typi 333.a b
Oſtiariatus inter ſeptem ordines, quomodò primus & vltimus 333.a b
Oſſa quæ quomodò iam olìm venerata 97.b & longè antè apud Iſraëlitas honorificè tractata 98.a
Oſuualdi regis manui quid miri obtigerit 600.b
Oues quomodò ſuas Chriſtus nutriat 207.a
ouium officium quod 157.
ouium veſtitus quid 164.a
Oziæ ſeu Azariæ regis temeritas quomodò punita 176.a

P

PAlmitem vitíque per fidem inſitum eſſe, non eſt ſatis 817.b
Panis ſuperſubſtantialis quid 52.b 53.a 211.b
panem & vinum
- in Chriſti corpus & ſanguinẽ tranſmutari 209.b 210.a 211.a 226.a b 228.a
- verbi Chriſti virtute ſanctificari & cõmutari 216.a
- non eſſe figuram corporis & ſanguinis Chriſti, ſed corpus & ſanguinẽ 209.b 210.a 226.a b

panem
- Dei verbo ſanctificatum, in Dei verbi corpus immutari 229.a
- non comeſtione, ſed verbo Dei, in Dei verbi corpus mutari 229.a

panem

Digitized by Google

panem & vinũ aqua permixtum, offerendum 242.b 245.b
panem vitæ immortalitatem parere 229.a 231.a
panem in carnem hominis conuerti naturæ vi 227.a
pane alimur, quem tremunt angeli 207.a
panum propositionis & corporis Christi differentia 367.a
Paneas quo miraculo insignita 108.b
Paradisus, in quo cum Christo latro futurus erat, quis aut vbi 19.a
paradisi fluminum quatuor mystica designatio 625.b
Parentes primi quales creati 773.a
parentes: quomodò filijs honorandi 116. / monentur exemplo Heli 452.a / quàm præpostera laborent cura ibid.
parentum primorum peccata quomodò aliena, & quomodò nostra. 776.a
parentum: honor & reuerentia 115. / reuerentia & sustentatio 116. 117.b / indulgentia quàm periculosa 446. 447.b
Particulæ in modicæ defectu, totum periclitatur 785.a
Participatione peccatum alienum committitur 454.
Paruuli: per baptismum eruuntur à potestate dæmonis 186.a 779.b / per alienum os fidem confitentur 790.b / per corda & ora gestantium credunt 776.a / cur baptizantur 193.b / baptizandi propter peccatum originale 184.a b / baptizati non sunt omninò sine fide 185.b / baptizati, in numero fidelium & credentium ponuntur 186.a 187.a / non baptizati perirent 183. 185.a 186.a / baptizati non rebaptizandi posteà 187.a / sine communione sacramenti Eucharistię saluari possunt 373.b
paruulorum baptismi assertio 186.b
paruulorum baptismum, esse traditionis Apostolicæ 131.a 185.a 193.b
paruulos: baptizari debere 184.a / sine baptismo non saluari 185.a 186.a / iamiam natos baptizari posse 184.b / per ora & corda gestantium renunciare 181.b 184.a 186.a
paruulis & adultis baptismus necessarius 183.b 777.
paruulis: etiam virtutes & informans gratia infunduntur, quoad habitum 803.a / etiam occultissimã spiritus sui gratiam infundit Christus 801.b / quibusdam clauditur aditus regni cælestis à parentibus 451.b / sua per quos inuideatur salus 185.b
Passio & merita Christi quibus prosint 13.
passiones siue affectus præcipui 635.a
Pastor tacens, reus mortis pereuntium efficitur 444.b
pastoris nomen quomodò Christo & Petro cõueniat 139.a
pastoris sententia, licèt iniusta, timenda est 166.a
pastores muti pro iniquitate populi damnantur 443.a
pastores qui cur à Gregorio Magno increpati 611.b
pastores & doctores qui conducant Ecclesiæ 154.
pastorum Ecclesiæ potestas 131.
pastorum & Ecclesiæ ministrorum periculum 442.a
pastorum silentium quomodò reprehendatur 441.a
pastoribus Ecclesiæ obtemperandum 154. 157.
Patientia quædam minimè laudanda 449.a
patientiam esse longè aliud, quàm duritiam 640.a
patientiam veram non facit pœna, sed causa ibid.
patientia Dei abutentes 477.a
Patriarchę & prophetę quo nobis honore prosequẽdi 99.b
quomodò pro quibus implorati 96.b 103.a
patriarcharum & prophetarum inuocatio 96.b 103.a
patriarchis polygamia cur olim licita 358.a
Patres noui testamenti nõ differuntur à patria cęlesti post mortem 84.b
patres: quales sint iudices in dirimendis controuersijs posteà exortis 152.b / quid docuerint 153.a / quibus in rebus aliquando dissentiant 152.b
patrum consensus quantum habeat momenti 151.a 152.a
patrum consensio firmum est veritatis testimonium 148.
patrum in fide consensum contemnens, Deum contemnit 152.a
patrum in concilijs authoritas 146.
patrum authoritatem quanti faciat Pacianus 153.a
patrum quibus Augustinus contra Pelagium vsus, catalogus ibid.
Patrimonia à quibus quomodò distribuenda 667.a
Patrocinium pro nobis singulare apud Deum, quod 511.a
Paulus: ad credendum quodammodò compulsus 449.a / poposcit auxilium ethnici Imperatoris 449.b / cur Petrum inuiserit 138.b / quos notet de ciborum abstinentia 532.b / quomodò omnia iubeat emi in macello ibid. / quomodò manducantem iudicari vetet ibid. / an prohibeat quosuis dies obseruari à Christianis 115.a / cur Timotheo imperium, Tito patientiam præcipiat 445.a / tenet Dominum debitorẽ tempore iudicij 508.b / debitum flagitat à iusto iudice 509.a / cur non meminerit coronæ virginũ, sed tantùm vacuitatis molestiarum huius vitæ 685.b
paulus virgo 690.a
paulus & Helias qua in re pares 679.a
D. pauli: discretio & prudentia 660.b / consilium de continentia ibid. / cælibatus & continentia 684.a b 685.a 688.a / intentio in epistola ad Romanos 806.a
paulo Apostolo qua conditione creditum sit, aut non creditum fuisset 162.b
paulum & Iacobum sibi de fide non aduersari 503.b
Paulus eremita primus, qualibus in orando vsus gestibus, & qua forma mortuus repertus 556.a
Paulinus Nolanus episc. quomodò sese viduæ afflictæ seruum exhibuerit 598.a quos captiuos sua seruitute liberauerit 598.b
paulinus, audito Euangelico consilio, facultates suas pauperibus erogauit 662.a
paulini Nolani episc. mira pietatis & misericordiæ exempla 597.b 598.a b
Paulæ viduæ quanta in pauperes liberalitas 597.b
S. paulæ inuocatio 90.b
Pauper, est via cæli 590.a
pauperis imprecatione omnia esculenta vertuntur in lapides 615.a
Paupertas caput omnium virtutum 668.b in quo consistat 670.b
paupertas Euangelica & voluntaria 660. 664. & seq.
paupertas Euangelica proprietatem respuit 664. 674.a
paupertas Euangelica, in communi viuere 676.a
paupertas quænam voluntaria beatos efficiat 672.b
paupertas voluntaria, martyrij genus est 672.b
de paupertatis Euangelicæ consilio doctrina, vtrùm recens an antiqua sit 667.b
paupertatis & perfectionis Euangelicæ sectatores quo honore afficiendi 705.b
paupertatis voluntariæ consilium 660.a
paupertatis voluntariæ priuilegium in iudicio 719.a
paupertatis votum, vide Votum.
paupertatem professi Apostoli 665.
paupertatem & virginitatem non præcepisse Christum, sed consuluisse 666.b
paupertate emitur regnum cælorum 672.b
Pauperes: non curiosè inquirendi 618.a / sunt laturarij nostri 581.b / quomodò à diuitibus tractandi seu fouendi 608.a / quibus contumelijs afficiantur 608.a / beati qui 672.a / soli voluntarij beati 672.b
pauperes vexantium increpatio 587.b 618.b
pauperes simulationis accusantium obiurgatio 588.a
in pauperes benignitas & clementia 593.a
in pauperes beneficia magis, quàm in diuites conferenda 617.a
per pauperes spiritu, quos intelligat Ambrosius 671.b
erga pauperes Ioãnis Eleemosynarij cura & solicitudo 595.b

Digitized by Google

ſuper pauperem & egenum intelligere,quid ſit 591.b
pauperum exploratio repræhenditur 618.a
pauperum qualium ſit regnum cælorum 672.a
pauperibus omnia dare,ad perfectionẽ via ſuprema 588.b
quod pauperibus tribuitur, hoc tribuitur Chriſto 606.a
in pauperibus quæ conſideranda 616.b
Pauor in hora mortis quantus 319.a
Pax vera vbi 42.b
pax cæleſtis qualis 753.b
pax homini primo diuinitùs inſita 765.a
pax quomodò protoplaſtos deſeruerit 765.b
paci Eccleſiæ quantoperè boni conſulant Chriſtiani 32.a
pacem Eccleſiæ quanti faciant boni Chriſtiani 32.a

Peccatum
- quid ſit 375.a 376.a
- quotuplex ſit 376. 377.a 774.a
- quare fugiendum,& quàm ſit execrabile malum 378. 379.
- eſt cauſa mortis temporalis 709.a
- adfert metum magnum 382.a
- inſipientes facit ibid.
- etiam corpora inficit 382.a.
- abigit cuſtodem angelum 382.b
- eſt voluntarius dæmon 382.b
- dæmone peius ibid.
- tribus modis impletur 383.a 384.a
- conſenſione perficitur 384.b

peccatum temporaliter perpetratum, cur in æternum puniatur 739.a 740.a
peccatum vnum trahit ad aliud 385.b
peccatum vnum altero grauius 376.
ad peccatum quomodò & per quos gradus peruenitur 382.
peccatum alijs ſuadentes,committunt peccatum alienum 418.a
in peccatum idem relabentium pericula 469.b
peccatum origin. vide Originale.
peccatum in Spiritũ ſanctũ quid ſit 460. & quot ſint ibid.
peccatum in Spiritum ſanctum quomodò dicatur irremiſſibile 461.b
peccatũ ſchiſmatis ne martyrij quidẽ ſanguine deleri 33.b
peccatum omne fieri contra legem Dei 376.b
peccatum non omne eſt crimen 377.a
peccatum Adæ toti generi humano nocuiſſe 775.a ſolum etiam ſufficere ad condemnationem ibid.
peccatum Adæ dicit Pelagius imitatione ſolùm nocuiſſe alijs 773.b
peccatum voluntarium Adæ, propagatione deriuatum in nos 774.a
peccatum & mors in poſteros Adæ ſimul transfuſa 773.a
peccatum & mors mundo per Adamum illata 773.b
peccatum ad mortem quid 474.a
peccatum ad mortem, eſt fidem viuam vſque ad mortem deſerere 480.b
peccatum ad mortem,inuidentia fraternę charitatis 475.b
peccatum non eſt,ſentire,ſed conſentire 386.a
peccatum & opus quoq; bonum,eſſe voluntarium 785.a

peccati
- labes 53.
- deſcriptio 194.a
- defenſio quàm execrabilis 478.b

peccati grauitas ex difficultate remedij colligitur 380.a 382.b
peccati lex eſt violentia conſuetudinis 385.b
peccati ſpecies in Spiritum ſanctum quomodò diſtinguantur 461.a
peccati & peccatoris inquiſitio circunſtantiarum 289.b
peccato nihil immundius 382.a
peccato alieno maculantur,qui diſſimulant corrigere cùm poſſunt 442.b
peccato mortali gratiam,ſed non fidem amitti 827.
de peccato in Spiritum ſanctum triplex S.Patrum ſententia 460.a 461.a
peccata fœtus concupiſcentiæ 780.b

peccata
- non aſtris,ſed voluntati noſtrę ſunt adſcribenda 788.a
- quàm grauiter à Deo puniuntur 379. 500.
- quomodò facilè vitantur 385.
- quomodò expiantur 490. 493.b 495.a b 586.b 592.a b 593.a
- varijs modis in noua lege remittuntur 492.b 493.a b
- quibus operibus purgentur,& redimantur 495.b
- omnia præterita regeneratione remittũtur 781.a
- tolluntur merito Chriſti mediatoris, per Sacramenta applicato 491.a
- omnia baptiſmo deleri, comparatione pulchra oſtenditur 192.a
- ablui per pœnitentiam poſſunt, donèc viuimus 472.a
- eleemoſynis redimuntur 301.b
- quædam Eccleſia remittere poteſt pœnitentibus 480.a
- per ſpecies ſingulas recolenda 286.a
- Deo & Sacerdoti confitenda 468.b
- cui quiſque ſua confiteri debeat 158.160.b

ad peccata remittenda poteſtas & gratia ſpiritalis Apoſtolis donata eſt 278.a
peccata remittendi poteſtas non ſolis Apoſtolis conceſſa 278.a
peccata remittendi poteſtas ab Apoſtolis ad ſacerdotum officia tranſmiſſa 277.b
peccata defendere,quanta ſit iniquitas 476.a
peccata ſola inuſitata exhorreſcimus 490.b
peccata quædam malos antecedere,quædam poſt mortem ſequi 417.a
peccata quotidiana quæ ſunt 499.a quibus operibus purgantur 498.b 499.a 500.a
peccata minuta & venialia non contemnenda 497.498.b 499.a b
peccata leuia cur vitanda etiam ſint 498.b 499.a b
peccata minuta quomodò occidant etiam animam 499.a
peccata leuiora quibus remedijs purgentur 499.a
peccata ſiue minuta,ſiue magna,impunita eſſe non poſſunt 501.a
Vide etiam, Veniale
peccata aliena quæ dicantur 427. quot ſint, & quot modis committantur 429.
peccata occulta aliter arguenda quàm publica 446.b
peccata capitalia ſeptem maximè fugienda 387.
peccata in cælum clamantia 481.
peccata omnium vbi tandèm detegenda 727.a 730.b
peccatorum longa catena 382. 384.b 385.b
peccatorum via quid 427.b
peccatorum gradus 384.b
peccatorum fructus 727.a
peccatorum memoria quàm fructuoſa ſit 284.b
peccatorum confuſio apud inferos qualis 740.b
peccatorum fœditatem & damna animæ non expendentium repræhenſio 284.b 285.a
peccatorũ vinculis implicatus,quò confugere debeat 293.b
peccatorum confeſſio, vide Confeſſio.
peccatorum remiſſio theſaurus magnus 35. quî aut vndè nobis comparatus ibid.
peccatorum remiſſio, in Eccleſia militante obtineri poteſt 36.a 37.a
peccatorum laborioſa remiſſio per pœnitentiam 286.b
peccatorum omniũ in baptiſmo indulgentia 190.a b 191.a
peccatorum remiſſio æqualis in baptiſmo, gratia non item 190.b
peccatorum remiſſio quibus præſtetur 522.b
peccatorũ remiſſionẽ per ſacerdotes fieri in hac vita 291.a
peccatorum remiſſionis qui ſint capaces 35.
de peccatorum remiſſione reuelationem expectans, repræhenditur 463.b
peccatorum grauium & leuium diſcrimen ſubindè difficile 497.a b 498.a
quorum peccatorũ grauitatem ex ſcriptura cognoſcamus 498.a
peccatorum principijs obſtandum 499.b
à peccatis quo pacto cor mundetur 808.a
in peccatis perſeuerare,quàm perniciоſum ſit 476.a
in peccatis permanendum non eſt ſub ſpe miſericordiæ diuinæ 463.b
peccatis abſque leuibus vitã non ducitur 815.a
peccatis leuibus in hac vita carere non poſſumus 809.b
peccatis alienis quibus modis communicatur 418.a

Digitized by Google

Peccator per quos gradus descendat ad profundum 384.a
peccator si ad pœnitentiam conuertatur, potest veniam consequi 467.a
peccatori Christiano quò confugiendum sit 467.a
peccatori ad Dei misericordiam confugiendum 826.a
peccatores peccatis obnoxios in precanda venia precatoribus alijs opùs habere 89.b
peccatores an etiam exaudiat Deus 553.a
peccatoribus temerè quidã promittunt indulgentiã 466.a
Peccantem qui non increpat, vnà cum peccante flammis tradetur 442.b
peccantes in Spiritum sanctum qui 36.a
peccantes, diabólo animam vendũt vilissimo precio 382.b
peccantes apud superiorem deferre, beneuolentiæ & charitatis officium est 442.a
peccantium in hac vita prosperitas, cuius argumentum sit 382.b
peccantium damnatio participat reliquos 434.b
peccantibus pueris an sit septuagiès septiès ignoscendum 445.b
Peccare in Patrem & Filium, quid sit 460.
peccare etiam contingit iustos 815.a
peccatur tribus modis 462.a
peccandi consuetudo 385.b
peccandi consuetudo facit vt de peccato homo etiam glorietur 490.b
peccandum non ideò, quia Deus ad ignoscendum pœnitentibus facilis 280.b
Pectoris inunctio 180.b
Peculiaritati studens, cor monachi non habet 677.a
Pedem vtrunque Domini, misericordiam & veritatem sci licet, osculari debemus 468.b
Pelagij error 768.b 791.a 833.b
pelagij error de gratia 784.a
Pelagianus error, baptismo radi peccata, non tolli 780.a
pelagianorum hæresis de peccato Adami 773.b 774.a
pelagianicæ in Pauli locum expositionis absurditas 775.b
Pepuzianorum hæresis 327.a
Peregrinos tempore famis vrbe non arcendos 614.b
Peregrinari ad loca sancta, non ità nouum aut recens esse 663.a
Peregrinationes ad Sanctorum sepulcra à Chrysostomo laudatas 90.b item à Prudentio 92.a
Pereunt ea sola, quæ non dantur 583.a
Perfectio quæ, quomodò in nostra sit potestate 666.a
perfectionis consilium quale 673.a
perfectionis viæ quæ 588.b
perfectionis summa in charitate consistit 692.
perfectionis maioris est, nihil habere proprium 674.a
perfectionis euangelicæ studiosi 692.
perfectioni studere, est esse perfectum 706.a
Perfecti nonnunquàm in fine labuntur & pereunt 820.a
Periculum eorum, qui sæpiùs relabuntur 469.a
periculorum despicientia quantæ sit æstimationis 641.a
Perseuerantia { Dei donum, incertum, quis acceperit dum viuit 821.b 822.a b; incerta, præmium eius certum 823.b; in orando necessaria 553.a 561.a }
perseuerantia orationis Deo grata est 570.b
de perseuerãtia sua nullus sine reuelatione Dei certus 823.b
de perseuerantia sua primos parentes ante peccatum certos non fuisse 823.b
perseuerantiæ laus 639.b 694.a
Perseuerantium raritas, cum timore & tremore iustè viuendum, nos admonet 824.b
perseuerandi & inchoandi gratiam à Deo dari 823.a
perseueraturis inconstantes vtiliter mixti 825.a
Peruersi multi, facti sunt boni 787.b
Pestis in Persas infideles grassantis mira per crucis impressionem repulsio 16.b
Petitiones orationis Dominicæ, vide Orat.
Petenda quomodò sint temporalia 570.a
petendæ veniæ modi quales 619.b
petita, multa differuntur, non negantur 552.b 553.b
petita cur aliquando non impetremus 553.a 564.b
petenti veniam vt minimùm condonanda est culpa 619.a
Peti vult Deus à se magna 552.b
qui non petant in nomine Iesu, id est, Saluatoris 552.a
qui petere dicantur in nomine Saluatoris 570.a
vt petamus, Deus monet 564.a
Petrus { Apostolorum primus 138.a; primus Pontifex & summus sacerdos noui testamenti 328.b; totius Ecclesiæ caput 142.a; à Christo caput Ecclesiæ constitutus est 29.b; Ecclesiæ petra, Apostolorum vertex 89.b 138.a b; Apostolorum os & princeps 138.b; caput & princeps Apostolorum, licèt omnes in Apostolatu pares fuerint 28.b; Apostolorum vertex, fundamentum, petra stabilis, Ecclesiæ princeps & columna 138.b; spiritualis Israelis columna 138.b; Ecclesiæ fundamentum 137.b; Ecclesiæ pastor & caput, & adamantinum fundamentum 138.b; Ecclesiæ petra, & firmamentum 37.a 138.b; petra & erepido Ecclesiæ Catholicæ 141.a; aliter petra, aliter Christus 138.b; aliter primarius omnium pastor, aliter Christus 139.a; vndè sit dictus petra 137.b 138.a; quibus epithetis à Chalcedon. synodo nominatus 141.a; ex infirmitate peccauit, Dominum suum negans 462.a; sedit in cathedra Romana, in qua quinam illi successerint 136.b; Romæ est sepultus 101.a; orare pro nobis non cessat 96.a }
petrus quid significet 138.a
petri Apost. { primatus 135.; potestas 37.b 137.b; cura & intercessio p Ecclesia Romana 523.b; merita, cura, & auxilium in administratione Pontificiæ dignitatis 95.b; inuocatio 89.b 90.a; priuilegia 139.a; præ cæteris Apostolis priuilegium 29.b }
petri cathedra vndè Romam translata 142.a
petri sedes, & continuata in ea Rom. Pontif. successio, petra est insuperabilis 137.b
penès petri sedem, vniuersalis Ecclesiæ cura 140.b
petri arbitrio claues cæli traduntur 37.a
D. petri principatui detrahentes quò se demergant 29.b
S. petri carcer omni veneratione plenus est, & solum, in quo decubuit 101.a
S. petri catenæ vim miraculorum habent ex propiori contactu 100.a diuina gratia repletæ sunt 100.b diabolus eas exhorret & fugit ibid.
S. petri catenas & gladium videntes & tangentes, ipsum videmur Apostolum videre & tangere 101.a
S. petri gladius vt res quædam veneranda, & tanquàm cœlestis thesaurus asseruatur 100.b eius vis ibid.
B. petri instituta & Rom. Ecclesiæ obseruanda 178.b
B. petri & Apostolorum de confirmatione doctrina 205.a
petro { datæ claues, non cæli, sed cælorum 138.a; ad Ecclesiæ vtilitatem communem claues datæ sunt 138.a; principatus datur ad cauendum schisma 138.a; orbis Ecclesiæ, & populorum multitudines committendæ 138.b; cura fratrum & orbis terrarum commissa 138.b }
petro eiusq; successoribus cura ouium commissa 136.a
petro principatum adimentes, seipsos ad inferna demergunt 139.a
in petro se ædificaturum Ecclesiam suam Christus prædixit 138.a
in petro error habere locum non potest, nisi ante primatum acceptum 138.a
B. petrum { propter Apostolatus sui primatum, Ecclesiam repræsentâsse 138.; sedisse in cathedra Ecclesiæ Rom. 137.b; adhuc officium pastoris auxilio & orationibus exercere 95.b }

Digitized by Google

Romanæ vrbis curam gerere ſpecialem 95.b
à petra dictum, non petram à Petro 138.a
vnum Apoſtolis & omnibus Eccleſiæ Patribus præpoſitum 139.a
ſuper Petrum ædificatam eſſe Eccleſiam 137.b
petrum & Paulum vno eodemq; tempore Romæ paſſos, Rom. Eccleſiam conſecrâſſe 141.b
petrum & Andream, quod olim in carne potuerunt, poſſe etiamnùm 89.b
Petri publicani mirus ex auaro in liberalem trâſitus 596.a
Pharao iuſtè permiſſus eſt obdurari 477.b
pharaonis cor quomodò induratum dicitur 477.a
pharaonis obduratio vndè 477.b
pharonis obduratio ſimilitudine explicatur ibid.
Pharaonicæ obdurationis cauſæ 477.a
Phariſæos à Chriſto redargutos, non cathedram Moyſis ſpretam fuiſſe, quid ſibi velit 137.b
Philo Iudæus: quid de S. Marco, eiusq; diſcipulis ſcriptũ reliquerit 661.a 663.b; quid de Eſſæis ſcripſerit 697.a; de quibus Chriſtianis ſcripſerit 699.a; quid ſcribat de Chriſtianis Alexandrinis 702.b
philonis cum D. Petro colloquium 697.a 699.a
philonis de vita contemplatiua operum ſumma 697.b
philonem: deſcripſiſſe monachorum & religioſorũ mores 697.a; de Ieſſæis Chriſtianis, eorúmque monaſterijs ſcripſiſſe 698.b; ſub Eſſænorum vocabulo, cœnobitarũ vitam ſcripſiſſe 699.a; cum Petro Apoſt. locutum Romæ fuiſſe ibid.
Philoſophi cuiuſdam mortui mirum & pium chirographum 601.b
Philoxenus quidam nondùm baptizatus, quomodò factus epiſcopus 110.b
Phœnicem ex ſuo puluere reuiuiſcere 226.b
Pictura idiotarum libri 108.a
pictura immolationis Iſaac, Gregoriũ ad lachrymas commouit 106.a
picturæ cur in Eccleſijs adhibeantur 108.b
picturæ, qua Nyſſenus ad lachrymas motus fuit, deſcriptio 106.a
picturam fuſilem amauiſſe Chryſoſtomum 106.b
Pictæ hiſtoriæ ſacræ quid vtilitatis adferant 110.b
pingendæ hiſtoriæ ſacræ in parietibus 106.b
Pingi S. Petrus & D. Paulus cum Chriſto ſimul olim ſolebant 107.b
Pietas quid 81.b quantaq; ſit ſapientia 2.
pietas humilitatis ſocia 608.a
pietas ſapientiæ nomine appellata, quæ habeat Græca nomina 170.a
pietas recta quæ 81.b
pietas curioſorum vtriuſque ſpeciei appetitorum qualis 255.
pietas maior eſt Dei, quàm quæuis iniquitas 471.a
pietas erga Deũ, omnibus carnalibus præferenda eſt 669.a
pietas pro Deo, non eſt crudelitas 447.a
pietatis officia Deo placẽt, quæ exhibentur mortuis 609.b
pietatem in cælo augeri 87.b
ad pietatem quid externa conferant 170.
Plato pleraque ſua ex doctrina Iudæorum hauſit 97.a
Pœna: quare ſit productior, quàm culpa 298.a; non ſemper cum culpa dimittitur 826.; poſt dimiſſam culpam luẽda reſtat nonnunquàm 195.a; nonnunquàm reſtat exoluẽda in Purgatorio 307.b
pœna vna implicat, quos vnus reatus ligat 736.b
pœna peccati in homine, culpam præceſſiſſe arguit 773.a
pœna quorundam vtilis ſaluti aliorum 447.a
pœna in ſpoliatores Eccleſiæ 455.b 457.b
pœna terribilis in ſacrilegos 455.a
pœna eius qui prædia Eccleſiæ abſtulit, & Epiſcopo vim intulit ibid.
pœna inferni non eſt tranſitoria vel phantaſtica 735.b
pœna blaſphemorum apud inferos qualis 736.b
pœna perfidiæ 35.a b
pœna damnatorum duplex 734.b
pœna quanta diuini aſpectus priuatio 739.a
pœna poſt veniam culpæ, emendatio eſt, & medicina 298.b
pœnæ diuinitùs inflictæ, quando vim ſatisfaciendi habeant 296.b
pœnæ inferni 731.
pœnam non euaſiſſe Dauid poſt acceptam veniam peccatorum, ſed adhuc luiſſe 298.b
pœnam luens, etiam affinis eſt culpæ 771.b
pœnarum vitæ præſentis & futuræ differentia 736.a
pœnarum in inferno inæqualitas 377.b
pœnarum & cruciatuum in inferno diuerſitas 728.b
pœnarum infernalium copia & varietas 732.a b 733.a b
pœnarum infernalium diſcretio & differentia 735.a 736.a 737.a 740.a b 741.b
pœnarum inferni egregia deſcriptio 736.b
pœnas gehennæ nunquàm terminandas 741.a 742.b
pœnas inferni quomodò euadere poſſimus 739.a
pœnas inferni humanitùs leuigantium increpatio 738.b
Pœnitentia: vnicum ſolatium poſt baptiſmum 285.a; ſecunda poſt naufragium tabula 280. 276.a 280.b; quàm ſit vtilis 728.b; Deum mitigat 296.a; penitùs delet peccata 298.b; quantitati peccati commoderanda 302.b; quomodò agenda 36.b 302.b; ab operibus miſericordiæ nõ fit ſterilis 582.a; ſine ieiunio infrugifera eſt 519.b; infructuoſa quæ 740.a; quando inutilis & ſera 730.a; vbi & quando ſera 739.a; in iudicio ſera 721.b; agenda ante diem mortis & iudicij 726.b
pœnitentia veteris vitæ quàm neceſſaria 284.a
pœnitentia noſtra opùs eſſe, quãuis Deus nobis omnia condonauerit 295.a
pœnitentia ante baptiſmum 800.a
pœnitentia ad baptiſmum accedentis 800.a
pœnitentia ante baptiſmum diſtincta ab ea, quæ poſt baptiſmum fit 276.a 826.
pœnitentia eorum qui ſe inebriant, & qui alios ad ebrietatem cogunt 414.b
pœnitentia eorum qui voluntariè perpetrârunt homicidium 482.a 483.a
pœnitentia ad mortem vſque dilata quàm periculoſa ſit 467.a 468.a
ſine pœnitentia ex hac vita non migrandum 713.b
pœnitentiæ ſacramentum: quid 274.; cur, quando, & à quo inſtitutum 275.b 276.a; relapſis neceſſarium 280.; à baptiſmo quid differat 280.a; quando ritè accipiatur & operetur 281.
ad pœnitentiæ ſacramentum tria requiruntur 281.
pœnitentiæ ſacramenti: materia & forma 281.b 282.a; miniſter 276.a; vis & vſus 173.b 269.b 313.a; lucerna 287.a; commendatio 312. 313.a b; eſſentiales partes quot 281.
pœnitentiæ portus cur inſtitutus 469.b
pœnitentiæ tempora quorum ſit conſtituere 286.a
pœnitentiæ veræ quid neceſſarium 284.a
pœnitentiæ & baptiſmi neceſſitas & collatio 280.a
pœnitentiæ initium, gratiæ tribuendum 798.a
pœnitentiæ inhærendum vt naufragus tabulæ 280.b 302.a
ſine pœnitentiæ ſacramento non recuperari amiſſam iuſtitiam 276.a
pœnitentiæ opera 302.a
pœnitentiam verè & propriè eſſe ſacramentum à Chriſto inſtitutum 275.b
pœnitentiam fuiſſe ſemper neceſſariam ad gratiam & iuſtitiam aſſequendam 275.b
pœnitentiam veram ſemper amplectitur Deus, quanuis breuem 472.a

Digitized by Google

pœnitentiam noſtram Dei miſericordia niti 298.a
pœnitentiam agere quantoperè nos moneant ſcripturæ 282.a b & ſeq.
pœnitentiam agere nihil prodeſt, niſi ità agatur vt oportet 280.a
pœnitentiam eſſe laborioſum per lachrymas & gemitus baptiſmum 280.a
pœnitentiam vſque ad mortem differentium periculum quantum 714.a 715.b
Pœnitens abſoluitur, peccatis ſingulatim expoſitis 288.a
pœnitens Dei iuſtitiam metuere, & nihilominùs de miſericordia eius confidere debet 470.a
pœnitentis ac Lazari reſuſcitati comparatio 279.b
in pœnitente requiri tres actus 282.a
Pontifex ſummus Eccleſiæ 26. 135.
pontifex Rom. in vniuerſum orbẽ primatum tenet 37.b
Eccleſiæ vniuerſalis epiſcopus 141.a
Eccleſiæ paſtor eſt 135.
paſtorum omnium paſtor 136.a
Epiſcoporum cauſas examinat 141.a 143.
per Legatos præeſt Concilio 141.a
in fidei negocijs iudex eſt 140.a
hæreſum & errorum repurgator 142.b
iniuſtè damnatos reſtituit 142.b
pontificis Rom. quanta dignitas & authoritas 37.a 136.a 141.a 154.
pontificis Rom. poteſtas quanta 37.b
pontificis Rom. eſt, fidei corruptores conterere 141.a
pontificis Rom. authoritas implorata ad ſedandam tempeſtatem Pelagianæ hæreſis 140.a
pontificis ſummi contemptus, hæreſum & ſchiſmatum cauſa eſt 140.a
pontifici Rom. quæ ſolicitudo incumbat ibid.
pontifici detrahentes, Patribus omnibus ac Synodis detrahere 135.
pontifici Rom. non communicantes, ad Antichriſtum pertinere 139.b
pontificem Rom. Apoſtolos honore ſequi 139.b
ad pontificem Rom. controuerſiæ de fide referendæ ſunt 141.a 142.a
à pontifice Rom. petitur Concilij Carthag. confirmatio 140.a
pontificum munus 201.a
pontificum ſummorum conatus in conſeruanda tuendaq; vera fide 150.b
pontificum ſucceſſio ab Apoſt. Petro, illuſtris eſt Eccleſiæ nota 345.
pontificum Rom. aliquot catalogus 136.b 137.a
Poſſeſſio priuata excluſa à vita communi 674.a
Poſſidendum nihil priuatim in fratrum ſocietate 675.b
Poſtulanda quæ ſemper & ſine conditione 554.a
poſtulandum nihil ſit contra ſalutem 552.a
poſtulandum à Deo quid potiſſimùm 552.b
Potandi beluina conſuetudo quæ 413.a
Potentia qualis in cælo futura 752.a
potentiam Dei non eſſe metiendam ſecundùm noſtram 218.b
Poteſtatem & authoritatem prohibendi habentes, culpantur, ſi non prohibeant mala 447.b ſimilis eos pœna manet cum peccantibus ibid.
poteſtates à Deo concitantur aduerſùs hæreticos 449.b
ad Potum & cibum immoderatum alios inuitantium reprehenſio 414.a
Pratum ſpirituale qualis ſit libellus 600.b
prati ſpiritualis mira lepidaq; aliquot exempla 601.a b 602.a
Præceptum de colendo Sabbato, quomodò ad Chriſtianos pertineat 113.b
præceptum non mœchandi, quomodò differat à præcepto non concupiſcendi vxorem alienam 116.a
præcepta Dei omnia ex Decalogo pendent 78.a
ſunt facilia 79.b
eſſe nobis impoſſibilia, iuſtitiæ & pietati diuinæ repugnat 80.b blaſphemia eſt execrabilis ibid.
præcepta primæ tabulæ quot ſint, & quot ſecundæ 115.a
præcepta tabulæ ſecundæ quàm ſint merè naturalia 116.b
præcepta Euangelica 76.b
præcepta Eccleſiæ, vide Eccleſiæ.
præcepta charitatis quot & quæ 74. 75.
præcepta cæremonialia veteris legis cur abrogata 523.a
præcepta ſiue ſcripta, ſiue non ſcripta, æquè ſeruatu neceſſaria 129.b
præcepta nos omnia ſeruare oportet 812.b
à præcepto liber eſt, cuius defertur arbitrio 660.a
ad præceptorum obſeruationem iuſtificati adſtringuntur 79.a
præceptorum difficultas, ſi qua eſt, Dei auxilio ſuperatur 814.a
præceptorum Dei trium primorum ſumma quæ 115.
præceptorum ad proximum pertinentiũ ſumma quæ 115.
præceptorum & conſilij diſcrimen 684.a
præceptis & monitis Dei obtemperandum 813.a
Præcepiſſe Deum impoſſibilia, blaſphemũ eſt ſentire 813.b
Prædeſtinatio Dei incerta eſt 820.
apud nos incerta, apud ipſum incommutabilis 820.a
quòd ſit incerta, vtile eſt 464.a
de prædeſtinatione ſua nemo hic certus eſt 820.a 823.b
etiam omnibus iuſtis timendum 820.b
Prædeſtinatos ſe præſumentium increpatio 468.a
Prædicatio quorum tantùm valere debeat 362.a
Prædicanda ſunt à ſpeculatore duo, fides & bona opera 445.a
prædicandum eſt in eccleſijs, non in occultis conuenticulis hæreticorum 324.a
prædicandum auditoribus etiam inuitis aut negligentibus 444.a
prædicandi & docendi officium quibus commiſſum ſit 327.a
prædicare ſolùm debent, qui mittuntur 324.a
Præmium verus amor meretur 72.b
præmium piorum 752.a
præmium non poſcendum ante meritum 507.b
præmium & mercedem quærentium, quæ Deo ſeruientibus debetur, increpatio 746.b
præmia laborem noſtrum ſuperatura 660.b
præmia quos non inuitant, ſupplicijs territum iri 742.b
præmiorum retributio quanta pro meritis futura 743.b
præmiorum incremẽta reſpondere incrementis virtutum 654.b
præmiorum in cælo quanta futura diuerſitas 41.a
præmiorum & pœnarum diſparitas 738.b
præmiorum ne an ſupplicij intuitu rectè agendũ ſit 759.b
Plura vide Merces.
Præpoſitorum Eccleſiaſticorum ſtatus quid præter vitam bonam exigat 442.b
præpoſitis non obtemperantes, Deum ſentient vltorem 544.a
Præſcientia Dei non adimit nobis poteſtatem 785.b
Præſumptio peccatum eſt in Spiritum ſanctum 462.
præſumptio & deſperatio quales, vndéve oriantur facilè 48.b
præſumptio & deſperatio æquè vitanda 820.a
præſumptio temeraria prædeſtinationis 820.
præſumptioni quomodò obuietur 469.b
nec præſumendum, nec deſperandum 463.a
Preces & interceſſiones B. Virginis & Sanctorum 57.a b
preces Sanctorum 511.b
preces Sanctorum Dei iræ reſiſtere poſſunt 555.a
precibus Sanctorum retineri poteſt Deus ibid.
precibus & ſatisfactionibus exorari Chriſtum 301.a
precibus longa ſatisfactione Dominus placandus eſt 494.b
precibus aliorum ſe non indigere putantium reprehenſio 569.b
Precantes exaudit Hippolytus ex Chriſti munere 93.a
precantibus aſſiduè Deum multa largiri 568.b
Precandi deſiderio qui non tenentur, quid præ ſe ferant indolis 567.b
ad precandũ frequenter exemplo Dauid incitamur 569.a
precari multum, & loqui multum, quomodò differant 563.b
Prẽcium regni cælorum quantum 743.b
precij vocabulo crucem à Paulo inſinuatam 15.b

Digitized by Google

Presbyteri vocabulum vndè,& quid 334.a
Presbyteri ordinatio quomodò fieri solita ętate Augustini 334.a
presbyterum ab Episcopo non distingui, hæresis est Aërij 335.b
in presbyterum impœnitentem horrendum Dei iudicium 274.b
presbytero,qui frequenter indignè sacrificauerat, in infirmitate,leonum specie,dæmones minitantur 274.a igni torrentis instar cælitùs prolapso terretur 274.b
presbyteri septuagintaduorum discipulorum locum tenent 332.a b
presbyteri audiendi qui 135.a
presbyteri & sacerdotes sunt ministri sacramentorũ 327.a
presbyterorum ordo & officium 334.a
presbyterorum & Episcoporum conuenientia & discrepantia 334.a
presbyteros Christi corpus sacro ore conficere 224.b
Primates in Ecclesia qui 328.a
primates vel Patriarchæ instituti ab Apostolis, ordinante Domino 328.a
Principes seculares in synodis se non pastores, sed oues arbitrari debent 147.a b
principes seculares immiscentes se rebus Ecclesiasticis,Antichristo Athanasius comparat 147.b
principes rationem reddituri sunt, si non moueantur aduersùs dissipatores Ecclesiæ 449.b
principum præsentiam in synodis celebrandis haud necessariam 147.b
principum est Ecclesiam defendere 449.a
Probatio, quæ fit ante communionem, quomodò intelligenda 269.a & qualis necessaria 269.b 271.a
Probi cur aliquando egeant 582.b
non Proficere,deficere est 706.a
proficere quosdam vltra generalia diuinæ legis præcepta 705.b
proficiendum esse continenter 706.b
non Progredi in via vitæ,regredi est ibid.
Promissa Christi centuplicato fœnore redduntur 667.a
Promissionibus diuinis non credentes, Pharisæis comparantur 581.a
Prophetæ
- cur apertiùs de Ecclesia quàm de Christo prophetârint 27.b
- quomodò nobis honorandi 99.b
- vndè inuocati 103.a

Proprium aliquid nulli licebat in societate Augustini habere 676.a
Proprietas quæ mala secum adferat ibid.
proprietas cur monacho vitanda 675.a
Proprietarij religiosi Iudæ proditori comparantur 675.b
proprietariorum meditatio ibid.
Proximus quem offendimus placandus 620.b
proximi vulnera non negligenda sunt 446.a
proximi nostri quinam sint 70.b 73.a b
proximum quando diligamus sicut nosipsos 70.a
proximum ad salutem perducere,quàm præclarũ sit 610.a
Prudentia
- quid sit 623.a 624.a & in quo consistat 623.a 624.a
- quotuplex & qualis 625.a b
- quàm sit in omni actione necessaria 625.a
- quibus necessaria 624.a
- sapientiæ connexa est 627.b
- quomodò in scripturis commendata 625.a b
- quando frigescat 622.b

prudentia perfecta in hac vita non omninò habetur 627.b
prudentia serpentis in quo imitanda 626.b 627.a
prudentia simulata quæ 627.b
ad prudentiam rectum de rebus iudicium pertinet ibid.
Prudentes & simplices nos esse oportere ibid.
Psallendi vtilitas 562.a
Psalmi pœnitentiales quando apud ægrotum legendi 613.a
psalmos pœnitentiales sibi ante oculos scribi iussit æger Augustinus 713.b
Pseudoprophetæ semper dulcia pollicentur 440.a
Pudicitiæ laus 691.a
Pueri baptizati ante rationis vsum mortui, sine purgatorio saluantur 309.a
cur pueri benedicendi offerantur post castitatis consilium 687.b
de puero blasphemo terribile exemplum 452.a
Purgatorius ignis 32.b 303.
purgatorij ignis
- assertio 32.b 306.a b 309.b 311.b
- baptisma 306.b
- grauitas 305.a 307.a 311.b

purgatorio quinam se vanè saluandos sperent 465.a
purgatorio igne qualia peccata expiãda,qualia nõ itẽ 307.a
de purgatorio & suffragijs viuorum, Ecclesiæ Catholicæ doctrina 307.b
purgatorium post mortem restare, nõ credidisse antiquos hæreticos 311.b
purgatoriæ pœnę cur sustineantur 307.b quibus modis releuentur ibid.
purgatorijs flammis nonnullos expiari 311.b
in Purgabilibus locis neglecta centupliciter reddi 307.b
Purgatus semel ad peiora delabi potest 822.a

Q

Quadragesima
- designat vitæ nostræ tempus 540.b
- designat vitam præsentem 541.b
- remedium est animarum 518.a
- integrè seruanda 541.b

quadragesimæ obseruatio qualis debeat esse 535.b
quadragesimæ religiosa obseruantia 524.b
quadragesimæ ieiunium
- ex traditione Apostolorum obseruatur 542.b
- congruo anni tempore obseruatur 514.a
- cur Ecclesia ante Pascha seruet 548.a
- in totum non obseruare, sacrilegum est: ex parte violare, peccatum 538.a
- pro quibus potissimùm sit institutum 514.b
- cur ab omnibus suscipiendum 525.a

quadragesimæ ieiunium Moyses, Helias & Christus commendant 540.b
quadragesimæ ieiunium vniuersale 519.b 525.b
quadragesimæ ieiunia ex Christi præcepto indicta 538.a b
quadragesimæ & quatuor temporum ieiunium, cuius sint traditionis 131.b 514.a
quadragesimæ ieiunium, feriæ quartæ & sextæ antiquitùs obseruatum 159.b
quadragesimæ dies
- habent Christiani ieiunijs consecratos 541.a
- quàm salutares sint 540.a
- corporibus salubres, & animæ medicinales 538.b
- totius anni decimę deputantur 542.a

quadragesimæ & ieiuniorum dies summa deuotione obseruandi 158.b 159.a b
quadragesimæ diebus omnibus, exceptis Dominicis, ieiunandum 539.a 542.a
quadragesimæ tempus medicabile ad curãda peccatorum vulnera 539.b
quadragesimæ tempore contracta sceleribus peccata soluuntur 538.a
quadragesimam
- Christus suo ieiunio consecrauit 537.b 538.a
- non tam ex Sacerdotum,quàm Dei præcepto obseruamus 538.a
- obseruari in toto orbe ex institutione Apostolica 515.a

per quadragesimam vitæ præsentis error significatur 541.b
in quadragesima
- religiosiùs viuendum 524.b
- ab ouis & lacticinijs abstinendũ 516.b
- abstinebant olim à vino & carnibus 535.b 539.a
- quomodò, & à quibus tempore Bernardi ieiunatum 540.b
- olim non prandebatur 537.b
- ante vespertinum officium manducare non licebat 517.a

in qua-

Digitized by Google

in quadragesima pecudum mactationes cessare 518.a
In quadragesima quotidiè ieiunandum: alioquin tota violatur 536.b
in quadragesima non ieiunantes peccant 539.a
in quadragesima carnibus vescentiũ reatus quantus 542.a
in quadragesima clandestinì carnis esores, quomodò suis depicti coloribus 535.b
in quadragesima: decimæ anni dandæ sunt 516.b; dantur totius anni decimæ 514.b; discernuntur boni à malis, & hæreticus à fideli 540.a
Quadragesimale ieiuniũ: quando, & à quibus institutum 525.a; quomodò transigendum 542.a; à nobis obseruandum, & quo fructu 539.a; accuratiùs à Clero obseruandũ 516.a; quomodò obseruandum 159.b; & ex veteribus libris & ex Euãgelio authoritatẽ habet 541.a; quorum exemplis cõsecratum sit 539.a; Christus sanctificauit 533.a
quadragesimale ieiunium à Domino indictum, violare non leue peccatum est 537.a
quadragesimale ieiunium cur ante Dominicam primam Quadragesimæ inchoamus 516.b
quadragesimale tempus cur religiosiùs transigendũ 524.b & cur institutum ibid.
quadragesimalis ieiunij tempus quàm opportunè constitutum 541.a b
quadragesimalis ieiunij indictio 541.b
quadragesimalis ieiunij præceptum ex lege, prophetis & Euangelio ibid.
quadragesimalis abstinentia clericorum, à laicorum abstinentia olìm distincta 542.a
quadragesimalis ieiunij obseruatio ad omnes Christianos pertinet 540.a
quadragesimalis ieiunij obseruatione meremur 538.b
quadragesimalis ieiunij obseruantia diluuntur negligentiæ 524.b & obtinetur propitiatio ibid.
quadragesimalis ieiunij obseruationem infirmitas excusat 516.b
Quadraginta diebus ieiunandum 537.b
Quadragenarius numerus diuinitùs consecratus, & cælesti maiestate præceptus 538.a
quadragenarij ieiunij mysteria 514.b
Quærendum non esse, Quomodò, in Dei operibus 218.b
Quæstio, quæ apud inferos mouetur 741.a
quæstio de beatis, vbi illi futuri sint tempore conflagrationis 726.b
in quæstionibus difficilioribus Ecclesia consulenda 262.b
Quales futuri simus, ignoramus 823.b
Querimonia animæ à corpore iamiam separandæ qualis 319.b
per Quinquagesimam, hoc est, dies paschales, vita æterna designatur 541.b
Quomodò, Iudaicum verbum, vbi ne quidem cogitandum 218.a

R

Rationis reddendæ districtio quanta 318.b
rationis in nouissimo reddendæ mirum exemplum 319.b
Reatus tres gradus 378.a
reatum concupiscentiæ in baptismo solui, infirmitatem manere 194.b
Rebaptizatio inexpiabile facinus est 187.b
Rebaptizare catholicum, immanissimum scelus 183.
Rebaptizantes crucifigunt Dominum 186.b
non Recipiendum amplius, quàm mutuò datum est 632.b
Reconciliatio quomodò quærenda 468.b
reconciliatio nulli, ne in fine quidem, neganda 472.b
Redarguere quid sit 428.b
Regeneratio omnibus carnaliter generatis necessaria 779.a
Reges quomodò seruiant Domino in timore 448.b
reges perfecti vbi singuli sint futuri 746.b
regum officium maximè proprium 629.a
Regnum cælorum: tantum valet, quantum habes 593.b 509.b; precio comparatur 743.b; quo precio ematur 510.b
regni cælestis descriptio 749.b
regni cælestis amissio quàm intolerabilis 727.a 733.a
regni cælestis principium quomodò hìc habeatur 746.b
regni cælorum duplex status quis 654.b
à regno cælorum & Deo separari, quàm graue supplicium sit 738.b 742.b
à regno cælorum quæ absint 750.a
in regno cælorum ministrare & discumbere, quid sit 753.a
Relapsis necessarium sacramentum pœnitentiæ 826.
Religio quid 81.a quid signet ibid.
religio vera quæ 81.b
Religiosi: cur se Deo dicent 616.b; non ideò dimittunt sua, vt ditent amicos 677.a; cur à religionis instituto ferè deficiant 362.b; in communi viuentes, quorum vitam imitentur 675.a
religioso iudicij proprij abnegatio quàm sit necessaria 693.b
religiosorum ordo primus in Ecclesia quis 704.b
religiosorũ ordinis institutores in Ecclesia Apostoli ibid.
religiosorum pactum cum spiritu sancto contractum, quid ipsis illicitum reddat 362.b
religiosæ vitæ commendatio 704.b
Relinquere omnia non satìs est, sed & Christus est sequendus 666.a
Reliquiæ fontes sunt salutares, & multa beneficia præstant 98.b
reliquiæ corporis Dominici ad sanctificationẽ vtiles 260.b
reliquiæ Sanctorum: honorandæ 83. 93.a; ad quid nobis à Deo relictæ 100.a; muniunt ciuitates 101.b; dæmones torquent 90.b
reliquiæ S. Stephani quid miri in Africa exhibuerint 99.a
reliquiæ martyrum magna fide contingendæ benedictionis consequendæ gratia 100.a
reliquiæ martyrum sub altaribus recondi solent 101.b
reliquiarum: virtus 101.a; virtus & honor 96.b; virtus & beneficia 99.a; veneratio & beneficia 102.b
reliquiarum S. Cypriani thesaurus 88.b
reliquiarum sanctarum oppugnator Dormitantius 98.a
reliquiarum sacrarum, etiam paruarum partium veneratio 102.a
reliquijs Sanctorum exhibitus honor 97.b
reliquijs in ipsis Martyrum aut Sanctorum quid honorandum aut venerandum 102.a
reliquias martyrum non adoramus 98.a
reliquias sacras tangentes, fiunt quodammodò sanctitatis participes 99.b
ad reliquias S. Stephani quæ miracula peracta 99.a
apud reliquias Sanctorum dæmones rugiunt 97.b
Remissio post baptisma laboriosior 302.b
remissio peccatorum, vide Peccat.
Renouatio post baptismum non fit vno momento 810.a
renouatio vitæ à peccatorum inchoata remissione, accessionem indiès accipit 810.b
renouatio in baptismo cœpta, quotidiè crescit 811.a
renouationis accessus quotidiani 810.a
Restituenda esse aliena 630.a
Resurrectio Christi quantæ sit nobis consolationi 18.
resurrectio quomodò vera futura 39.b
resurrectionis mortuorum ostensio & assertio 727.b
resurrectionis futuræ exemplar Christus est 40.a
resurrectionem rerum naturalium similitudinibus demonstrari 39.b
in resurrectione membra nos eadem, quibus hìc vsi fuimus, habituros 39.b & amputata restituentur 40.b
Resurgentium decor, pulchritudo & claritas ibid.
resurgentium carnis qualis certò futura 40.a
resurgentiũ omniũ qualis futura vel ætas vel statura 40.b

Digitized by Google

circa resurgentium corpora, potentia diuina 39.b
Resurget, quisquis vixit & mortuus est 40.a
resurgent sine vlla deformitate naturæ monstra ibid.
resurgemus in eadem carne & ijsdem membris 39.b
Reticentia peccatum alienum 441.
reticentiæ causa, timor humanus esse solet 442.a vndè ille timor proficiscatur 443.a
Reticentur tribus de causis Dei sermones: idq; periculosè admodùm 444.a
Retributio centupla quomodò intelligenda 668.b & seq.
retributio quibus ex operibus sperãda seu obuentura 670.a
Reuelatio omnium cogitationum, verborum & actionum vbi tandèm futura 727.a
reuelationem de remissione peccatorum ambire, reprehensibile esse 463.b
Risus importunus quæ peccata pariat 499.b
Rogationum ieiunium vndè originem habeat 516.b
rogationum ieiunia quomodò celebrari iussa sint in Gallia 517.a
in rogationum diebus pro quibus rebus orandum ibid.
Romanus Pontifex, vide Pontifex.
S. Romani inuocatio 92.b
sine Romana sede in causis fidei nihil decernendum vel innouandum 142.b
romana Ecclesia de conceptione D. Virginis nihil certi statuit 777.b
Vide Ecclesia.
romanæ vrbis commendatio 440.b
ad romanam sedem tanquàm ad matrem confugiendum 142.a b
Romæ asseruati integri canones Nicenæ synodi 143.b
romæ signum crucis erectum 17.b

S

Sabbatum quomodò seruandum 112. 113.
sabbati obseruandi præceptum quomodò ad Christianos spectet 113.b
sabbati celebratio cur vel abrogata, vel translata 115.b
Vide etiam dies Dominic.
Sacerdos: est speculator 442.b; pro mortuorum peccatis orat 326.b; sacrificium tremendum administrat ibid.; ab Episcopo, non à populo debet reprehendi 324.b; etsi peccator sit, per spiritum consecrantur dona 217.a 343.b
sacerdos quiuis an quemlibet pœnitentem possit absoluere in articulo mortis 472.b
sacerdos tacens quot occidat homines 444.b
sacerdotis dispensatio est necessaria ijs, qui coguntur vetitis cibis vti 542.a
sacerdoti vt medico animi arcana vulnera retegenda 287.a idq; ante vitæ incertum terminum faciendum ibid.
sacerdoti cui, & quotiès quotannis confitendum 158. 160.b
sacerdoti indicare peccatum, non erubescendum, & quærere medicinam 286.b 290.a
sacerdoti semper carendum matrimonio 364.a
sacerdoti cum peccati conscientia sacrificanti, hostia sacra è conspectu euanescit secundò ac tertiò 271.b & quomodò eidem pœnitenti, cùm sacrificaret, tres primùm sublati panes fuerint relati ibid.
sacerdotem quid faciat 322.a
sacerdotem ob pœnitentium peccata dolere 286.b
sacerdotem quemuis non esse confessionis sacramentalis ministrum 289.b
sacerdotes: super cathedram Christi sedent, & audiendi, quanuis sint mali 344.b; honorandi 339.b; magis honorandi quàm principes aut parentes 339.a; regibus dignitate præstant ibid.; dij vocantur 324.b; non eadem significatione dicũtur Episcopi & presbyteri, qua omnes Christiani 326.a; sunt ministri consecrationis & communionis 326.b; offerunt, tanquàm ministri, & baptizant vt ministri 326.b; Christi corpus ore conficiunt ibid.; sacrificia Dei quotidiè celebrant 327.a; soli consecrare possunt corpus & sanguinem Christi 214.b; non conficientes, aut celebrantes Missam, non adstringũtur ad vtranque speciem sumendam 262.a; per sacramentum baptismi & pœnitentiæ peccata condonant 279.b; non ex vita, moribus, aut meritis, sed officio spectandi 175. 176.; non fiunt sine iudicio 148.b; præconis officium suscipiunt 441.b; non tam probant purgatam animæ lepram, quàm purgant 279.b; ante iudicij diem quodammodò iudicant 278.b
sacerdotes catholici, quanuis mali, fideliter sentiunt de septem Sacramentis Ecclesiæ 174.a
sacerdotes mali etiam habent ministerium clauium 276.b
sacerdotes mali quinam honorandi, & quibus obtemperandum 340. 345.
sacerdotes mali aut indigni quo delectu honorandi 340.
sacerdotes incontinentes certissimam animæ mortem incurrunt 366.b
sacerdotes dogma fidei peruertentes, non audiendi 342.a
per sacerdotes suos quod Deus facit, in remissione peccatorum, ipsius potestas est 278.a
sacerdotes non sunt omnes Christiani 322.b 325.
sacerdotes proprij nominis non omnes sumus 326.a
sacerdotes spirituales qui sint 325.
sacerdotes noui Testamenti, hæreticorum iudicio, quales 322.b
sacerdotum ordo bipartitus 332.a
sacerdotum maiorum & minorum institutio 332.b
sacerdotum honor & dignitas 148.a 154.a
sacerdotum potestas quanta 37.a
sacerdotum potestas: ne angelis quidẽ & archangelis concessa 36.b; excedit potestatem principũ 154.b; major, quàm regum potestas 155.a; animæ lepram purgat 37.a
sacerdotum potestas & dignitas 224.a b 278.b
sacerdotum dignitas cum periculo coniuncta 344.b
sacerdotum vinculum ad cælos peruadit 36.b
sacerdotum vinculum ipsam attingere animam 166.b
sacerdotum & præsulum bonorum libertas 443.a
sacerdotum vita præponderare debet 367.b
sacerdotum suorum simplicitatem fastidientes arguuntur 323.b
sacerdotum vexatio & detractio ad Christum pertinet 340.a 341.a b
sacerdotum iniuriam vindicat Deus 340.a
sacerdotũ impugnatores quales sint, & quò tendant 148.b
sacerdotum veneratio scripturæ testimonijs & exemplis comprobatur 339.b & seq.
sacerdotum officium aut ministerium quale quantúmve 175.
sacerdotum officium mulieribus aut plebeijs non conuenit 325.
sacerdotum officium, est sacrificijs & orationibus vacare 156.a
sacerdotum est pro populo offerre sacrificium 251.a
ad sacerdotum preces Christi corpus & sanguis conficitur 327.a
sacerdotum sibi inuicèm cohærentium glutino copulari Ecclesiam 29.a
sacerdotum ab Episcopis distinctio 330. 331.
sacerdotum & Religiosorum incontinentium excusationes & argumenta 369.a 370.a
sacerdotibus idem ius in sacramento Baptismi & Pœnitentiæ 277.a
sacerdotibus par ius ligandi & soluendi à Christo concessum 276.b
sacerdotibus quotidiè aut sæpè Missam celebrantibus quid notandum 271.a

Digitized by Google

sacerdotibus quanuis malis obtemperare recusantes, arguuntur 341.a
sacerdotibus qui successionē ab Apostolis habent, obtemperandum 340. 341.
sacerdotibus etiam imperitis, non est detrahendum 324.b
sacerdotibus suis quantum honorem detulerint idololatræ 342.b
sacerdotibus & clericis cohabitatio mulierum vetita 365.a
sacerdotibus cogitationes malas patefaciendas docuisse D. Petrum 290.a
Vide etiam Presbyteri.
Sacerdotium vndè cœperit 328.b
sacerdotium veteris testamenti quale 369.a
sacerdotium nouæ legis 245.a
sacerdotium Christi secundùm ordinem Melchisedech à Malachia prædictum 244.b
sacerdotium Christianum quale 197.b 102.b
sacerdotiū noui testamenti externum & visibile esse 322.a b
sacerdotium Christianorum in quo consistat 326.a
sacerdotium Christianæ legis inordinata & incomposita arcet 348.a
sacerdotium & regnum Christianorum est spirituale 326.b
sacerdotium propter malos sacerdotes non est traducendum 155.a 339.a
ad sacerdotium qui promouendi 363.b
sacerdotij dignitas 338.a
sacerdotij dignitas regia dignitate præstat 155.a
sacerdotij principatus regno maior & præstantior 339.a b
sacerdotij forma 322.a
sacerdotij persecutores, diaboli seruos esse 148.b
sacerdotio Melchisedechis quomodò Christus etiam nùm vtatur 252.b
sacerdotio nouæ legis vt immundus fungatur, periculosum esse 236.a
Sacerdotalis ex diuina ordinatione potestas quanta 36.b
sacerdotalis pudicitia qualis in episcopo 367.a
Sacramentum quid sit 171.
sacramentum, & virtus sacramenti differunt 212.b
sacramenti nominis etymologia 172.a
sacramentū Baptismi, & Pœnitentiæ, &c. vide Baptismus, Pœnitentia, &c.
sacramentum ipsum per se plurimùm valere 175.b
sacramentum visibile non esse contemnendum 171.b
ad sacramentum vnumquodque quæ sint necessaria 173.a
in sacramento animum hominis magis moueri ad præsentem & visum, quàm ad absentem & auditum Christnm 254.b

sacramenta:
- cur à Deo instituta 170.
- quibus de causis instituta 174.
- quibus rebus constent 173.a
- quid ad Christianam doctrinam conducant 169.
- sine signo Crucis ritè non perficiuntur 15.a
- quare foris percipiantur 321.b

sacramenta transfigurari in carnem & sanguinem 226.a

sacramenta nouæ legis:
- quantum distēt à veteris legis sacramentis 171.b 172.a 172.b 175.a 192.a
- præstantiora sacramentis veteris testamenti 171.a 175.a
- virtute maiora, & vtilitate meliora 172.b
- ad salutem necessaria quomodò sint 185.b
- vndè profecta sint, & quantæ dignitatis 171.a
- dant salutem 171.a 172.b

sacramenta:
- sine peculiari virtute esse non posse 172.
- esse signa Christianorum 175.b
- cuiusmodi sint signa 172.a b
- præterquàm quod significent, sanctificare etiam ac salutem dare 174.
- continere & conferre gratiam 171.b 172.a
- vim spiritualem præbere 171.b
- dignè suscipienda 173.
- non prosunt, mortali peccato in conscientia manente 285.b
- à quibus sumantur in iudicium 173.a
- plura in veteri lege, quàm in noua 169.a
- non plura nec pauciora quàm septem, esse verè ac propriè nouæ legis à Christo institutа 172.a 174.a
- septem in quem finem sint instituta 373.a
- singula quid efficiant 173.b

sacramenta tria imprimunt characterem 373.b
sacramenta characterem imprimentia quę: eaq; repeti non posse 187.a 322.a
sacramenta ministrare, non esse omnium 175.

sacramentorum:
- author & institutor Christus 171.a
- materiæ 173.
- vis & efficacia 169. 171.b 172.b 174.
- necessitas 170. 174.
- vis inexplicabilis 171.a

sacramentorum virtus manet, licèt actio & prolatio verborum transeat 172.b 173.b
sacramentorum vis per ministri improbitatem non impeditur 173.a 175. 176.
sacramentorum effectus esse inuisibilem gratiæ sanctificationem 171.b
sacramentorum virtutem esse gratiam 172.b
sacramentorum confectio & dispensatio quibus commissa 175.
sacramentorum ordinarij ministri qui 327.a
sacramentorum ministri quales habendi 175.
in sacramentorum ministris cuiusmodi intentio requiratur 173.b
sacramentorum ministri non sunt quiuis promiscuè homines 173.b 175.
sacramentorum contemptores sacrilegi sunt habendi 171.b
sacramentorum violatores quas daturi sint pœnas 174.b
sacramentorum trium vsum restituisse in Hybernia Malachiam ibidèm episc. 276.a
sacramentis Deus adest, etiamsi per malos ministrentur 198.
sacramentis visibilibus ineſse vitæ æternæ effectum 226.a
sacramentis in religione colligari homines 159.a
sacramentis nouæ legis societatem Christiani populi contineri 169.b
sine sacramentis Ecclesiæ non intrari ad veram religionem 169.a
de sacramentis Rom. Ecclesiæ doctrina amplectenda est 349.b
de sacramentis doctrina summaria quæ sit 372.
Sacramentarij Christum ipsum Ecclesiæ conantur auferre 218.b
sacramentarij quo anathemate à patre suo primario digni pronunciati 223.a
sacramentarij quos legere debeant 218.b
sacramentariorum nostrorum patres qui 218.b
sacramentariorum impietatis pia increpatio 213.
Sacrificium Melchisedechicum quomodò à Christo institutum 240.b & quomodò Christus administret 243.a
quibus alijs successerit 243.b
sacrificium Melchisedechis, nostri incruenti typum fuisse 242.b
sacrificium agni paschalis veteris quomodò & quando abrogatum 240.b
sacrificium veteris agni quando, & quibus verbis Christus abrogauerit 241.b
sacrificium nouæ legis cur totiès iteretur 253.b
sacrificium Ecclesię Catholicę tantùm Deo acceptum 29.b
sacrificium Ecclesiæ, Christum ipsum esse 240.b
sacrificium soli Deo deberi 81.b
sacrificium Eucharistiæ Christi oblationem Melchisedech præfigurâsse 252.b
sacrificium Deo offerri in ara sanctificata 241.a
sacrificium offerri tantùm Deo, non martyribus 236.b
sacrificium incruentum Barlaam Deo obtulit 237.b
sacrificium corporis & sanguinis Christi, non soli Patri immolari 236.b
sacrificium Missæ non offertur Sanctorum cuiquam 236.b 241.a
sacrificium Missæ pro terræ fructibus olim fieri solitum 238.b
sacrificium Missæ non nisi ab insanis despici 207.b
sacrificium angelicum quomodò inclaruerit 244.b

Digitized by Google

sacrificium Christianorum quod aut quale 93.b
sacrificium magnum, vtile & compendiosum 593.b
sacrificium altaris summè venerandum 244.b non esse superfluum 253.b
sacrificium vnicum Christiani orbis successit varijs Iudæorum hostijs 244.a mundat, sanctificat, & perficit offerentes ibid.
sacrificium rationale instituit Christus, incruentum corporis & sanguinis sui 245.a
sacrificium vnicum quod Christus præcepit semper offerri 244.a
sacrificium altaris cur & institutum sit & offeratur 254.
sacrificium corporis & sanguinis Christi incruentũ 237.a
sacrificium altaris pro defunctis iam olim offerri solitum 248.b 249.a b 250.a b
sacrificium salutare valere ad redemptionem animæ & corporis sempiternam 239.b
sacrificium victimæ salutaris quomodò aliquando nautæ alicui submerso profuerit 238.b
sacrificium immolari tempore Ignatij solitum 236.a
sacrificium à Christo institutum & præceptum, apud Christianos frequentari 236.b
per sacrificium & iustitiã omnes pij Deo placuerunt 237.b
sacrificium Christianorum ab Antichristo tollendum 242.a b
sacrificij salutaris obsequium ab Ecclesia S. Trinitati exhiberi 237.a
sacrificij cruenti & incruenti differentia 235.
sacrificij incruenti authorem esse Christum 240.a 245.a
sacrificij incruenti in Ecclesia assertio, & quale illud sit 247.a 252.b
sacrificij Melchisedechici Christus author 252.b
sacrificij celebratio pro dormitione fidelium 310.a
in sacrificio altaris eandem esse hostiam cum ea, quę semel in cruce oblata est 238.a
sacrificij propitiatorij fructus 250.a 251.b
sacrificio vno eodemq; Pater & Filius honoratur 236.b
sacrificio vno varias expletas esse victimas legis veteris 216.b
sacrificio Ecclesiæ cuncta falsa cesserunt 240.b
in sacrificio plura dici, quàm quæ in Euangelio & Apostolo habentur 119.a
de sacrificio quod nunc in Ecclesia geritur, Sophoniæ testimonium 237.a
absque sacrificio non esse ecclesiam, nec illo aliquid aliud quàm corpus & sanguinẽ sui redemptoris offerre 237.b
sacrificia Sanctis non offeruntur 82.a
sacrificia dæmones expetunt 82.a
sacrificia Basilius in cælis offert pro nobis, & pro populo precatur 89.a
absque sacrificiorum sacris mũdum nunquàm fuisse 238.a
sacrificiorum signo Deus suos ab alienis semper discreuit 237.b
sacrificiorum apud Christianos variorum primum quod 244.b
sacrificare Deo, præcipuum cultus diuini & subditi Deo animi indicium 237.b
sacrificare Deo in martyrum memorijs, & sacrificare ipsis martyribus, quàm sint diuersa 82.a
non sacrificandũ corporali creaturæ, nec spiritali 81.a 82.a
ad sacrificandum mysterium Domini quomodò dignus quis fiat 236.b
Sacra vasa furto subtrahere cupiens, punitur diuinitùs 455.b
Sacrilegij scelus à quibus professis aut religiosis committatur 362.b
sacrilegia sub imperio Iuliani quomodò commissa sint 457.a
sacrilegia Lysimachi, eiusq; ob ea interitus 431.b
Sacrilegi Iuliani pœna diuinitùs inflicta 457.b
sacrilegi Felicis pœna ibid.
in sacrilegum vltio diuina 457.a
sacrilegorum terribilis pœna 455.a
Sal benedictum cur in baptismo vsurpetur 381.a b
salis benedicti vis 316.a
Saltatione turpi terra polluitur 414.b
Salutatio angelica, & eius vsus & vtilitas 57.
salutationis angelicæ: assertio 57.a; explicatio 57.b 58.a b 60.a b; vsus & vtilitas 59.; sensus & intellectus 59. 60.; author primarius qui, & authrix quæ 59.
Salus illorum nulla est, quorum iniquitas perseuerat 466.b
Sancti noui Testamenti post mortem suam non differuntur ab ingressu patriæ cælestis 84.b
sancti: in cælo regnant 84.a; sunt cum Agno 86.b; in cælo beatissimam vitam degunt 83.; Deo viuunt 89.a 90.b; assistunt diuino altari cum angelis 85.a; laudant Deum sine labore & fastidio 749.a; in cælo degentes, nostris etiam rebus interfunt 93.a; ex cælo dona dant ibid.; quæ in terris geruntur, possunt intelligere, & de nobis sunt in cælo soliciti 83.a 86.a 87.b 717.b; quanuis viuorum rebus interfint, non omnes tamen mortui interesse possunt 85.b; non minùs quàm dæmones nobis adesse possunt 86.b; vbiquè sunt, & omnibus prosunt, & pro nobis orant 96.b; pro nobis in cælo supplicant 32.b 88.b; nobis peccatorum veniam impetrant 85.a; nunc in paradiso exultantes & orantes pro nobis exaudiuntur 85.a; in cælo nunc eo studiosiùs orant pro nobis, quo Deo sunt magis coniuncti 86.b; nõ minùs nostri cura tanguntur, quàm angeli 87.b; sunt patroni potentissimi 87.a; protectores Imperatorum 90.a; à Patribus appellantur patroni, intercessores, & suffragatores 83.; dicuntur Christiani 84.a; cur & dij, & domini, & reges dicantur 88.a; non inhabitant terram obliuionis 87.b; non sunt appellandi mortui 86.b; audiunt preces nostras 92.a; prospiciunt nostra 92.b; quomodò preces nostras audiant 92.a; quomodò dormientes appellentur 86.b; honorandi & inuocandi 83.; quomodò honorandi, & cur non appellandi mortui 99.b; quomodò colendi aut inuocandi 82.a 83.; honorandi tanquàm amici & filij Dei 88.a item tanquàm Dei templa ibid.
sancti singulorum ordinum cur honore prosequendi sint 99.b
sancti cur non orant pro damnatis 734.b
sancti in iudicio frustrà implorabuntur 721.b
sancti verè dicunt, Dimitte nobis debita nostra 815.b
sancti qui, quanquàm mortui, viuis posteris profuerint 84.
sanctorum animę omnia in Deo vident, quæ scilicet ad eorum gloriam & nostram salutem conducunt 85.a in claritate Dei omnia sciunt ibid.
sanctorum animæ in cælis degunt cum Angelis 87.a
sanctorum communio 26.
sanctorum & Christi societas 745.b
sanctorum in cælis: consortium 750.b; societas 744.a; sanitas 747.b; sapientia quanta 747.b; oratio & potentia 87.a; cognitio 85.b; cura & auxilium 86.a
sanctorum auxilium implorandum 94.a
de sanctorum auxilio & beneficijs experientia 95.b
sanctorum inuocatio honorem Dei promouet 83.
sanctorum laus viuentibus vtilis 89.b
sanctorum honor redundat in Dominum 98.a
sanctorum intercessio quàm non hodierna aut hesterna 93.a 94.a

Digitized by Google

sanctorum preces Theodoretus postulat 91.b
de sanctorum veneratione Apostolica traditio 98.b
sanctorum intercessionem & inuocationem qui negant, illi impiè sentiunt 94.a
sanctorum nunc maior virtus, quàm cùm viuerent in terris 87.a
sanctorum virtute Dei gloriam illustrari 91.b
sanctorum virtus quibus alijs in rebus extra corpus elucescat 94.b
sanctorum conspectum desiderare debemus 752.a
ad sanctorum communionē etiam defuncti pertinent 32.b
extra sanctorum communionem non est salus 26.
sanctorum communione etiam mortui nondùm saluati continentur 26.
in sanctorum communione non continentur Iudęi, ethnici, hæretici, schismatici, aut excommunicati 26.
sanctorum tumuli sunt Christi altaria 97.b
ad sanctorum sepulcra pecora ægra induci solita 97.b
sanctorum sepulcra quid nobis prosint 100.a
sanctorum loculos dæmones reformidant ibid.
de sanctorum domibus qui aliquid aufert, ipsis sanctis iniuriam facit 457.a
sanctorum natalitij dies celebrandi 96.b
sanctorum natalitia cur celebranda 103.b
in sanctorum ferijs tria consideranda 86.a
sanctorum festa, vide Festa.
sanctorum reliquiæ, vide Reliquiæ.
sanctorum merita, vide Merita.
sanctorum imitatio necessaria 103.b
sanctorum nomen ad omnes etiam Christianos pertinet 82.

sanctos
- viuere, & puriorem habere ad Deum fidutiam 91.b
- Christi consilium amplexos esse 667.b
- post mortem viuentibus prodesse 94.b
- pro nobis supplicare 106.a
- non posse viuis adesse, hæresis est Vigilantij 86.b
- cur veneramur 98.b 99.b
- ab Ecclesia non vt Deos coli 103.

sanctos laudans, virtutem & Deum ipsum laudat 89.a 91.b
sanctos quomodò præter Deum colamus & inuocemus 83.
propter sanctos multa largitur Deus mortalibus etiam immerentibus 83.
sanctis tanquàm patronis mortuos commendari 312.a
sanctis honor à Deo impensus & potestas 94.a
sanctis non est insolitum, orare pro peccatoribus 96.b
sanctis etiam Imperatores ob intercessionē supplicare 90.a
Sanctificatio per Moysen aut Christum collata, quàm sit diuersa 171.a
Sanctimonialis si nubat, Christi adultera efficitur 359.b
sanctimoniales nihil proprij habere poterant D. Augustini tempore 675.b
sanctimoniales vndè dictæ 690.a
Sanguis Christi, quem in sacramento sumimus, quam efficaciam habeat 207.a
sanguinis vocabulo quid aliquando significetur 444.b
sanguinem viuum largiri Christum 232.a
Sapientia velutì fons est virtutum 624.b
sapientia Christiani hominis in quo consistat 2.a
sapientiam hominis pietatem esse 170.a
sapientia & scientia qualis in cælo futura 752.a
Sapiens, intelligens, &c. nemo sine Christo 643.b
Satisfactio alia Redemptoris, alia fidelium pœnitentium 294.
satisfactio nostra Christi satisfactionem illustrat 294.
satisfactio congrua non negligenda 301.b 307.b
satisfactio Deo facienda 295.b
satisfactio grandior quando adhibenda 302.a
satisfactionis nomen Patribus familiare 295.
satisfactionis modus à sacerdotibus accipiendus 36.b
satisfactionis quanta habenda cura 294.b
satisfactionis neglectu cumulari peccata 301.b
satisfactionis opera 290.b 295.
satisfactioni post mortem etiam locus est 303.
satisfactionem confessione disponi 296.a
satisfactionem fieri pro pœna temporali 276.a
satisfactionem hodiè maximè impugnari 296.a
satisfactionem nostram non minuere Christi satisfactionem 296.b
præter satisfactionem Christi, necessariam etiam esse nostram satisfactionem, &c. 295.a
satisfactione nostra placandus Deus 301.a
de satisfactione Patrum sententiæ 300.
satisfactiones quales iniungendæ 296.a
satisfactionibus mouetur & placatur Deus 494.b 495.b
nè satisfactionibus delicta redimantur, operam dant hæretici 301.a
Satisfactoriarum pœnarum vtilitas 296.a
Satisfacere nolentium caterua 296.a
satisfieri pro delictis quomodò debeat 301.b
satisfaciendi vim quando habeant, pœnæ diuinitùs infligtæ 296.b
satisfaciendū Domino per Episcopos & Sacerdotes 494.b
satisfaciendum quomodò sit 293.a 295.b
Satyri intercessiones 90.a
Schisma quàm odibile aut graue sit peccatum 32.a 33.b
schismatis peccatum non deleri martyrij sanguine 33.b
schismaticos nil nisì interitum manere & pœnam 33.b
de schismaticis cogendis Augustini sententia 448.a
Vide etiam Hæretic.
Scientia per se laude digna 611.a
scientia rerum diuinarum lamentantem facit 645.a
scientia rerum humanarum quid 625.b
scientia literarum, Ecclesiæ multùm prodest 610.b
scientia prædicandi verbi Dei est quodammodò angelica 610.b
scientia & cognitio quarum rerum inprimis quærenda 610.b
scientiæ abusus, & rectus vsus 611.a
scientiam quo fine appetere debeamus ibid.
Scire velle finem seculi, quid sit 723.a
sciendi modus cum primis necessarius 611.a

Scriptura sacra
- difficilis ad intelligendum etiam doctis 324.a
- cur sola non sufficiat 45.b
- quàm diuersè à diuersis intelligatur 45.b
- non in legendo, sed in intelligendo consistit 163.b 164.b

in scriptura sacra non omnia expresè contineri 129.b
scripturæ Canonicæ ex Ecclesiæ iudicio æstimandæ 44.a

scripturæ
- pro legitimis & authenticis habendæ quæ 43.
- quemadmodùm interpretandæ 151.b
- quæ vel approbandæ vel reijciendæ 162.a

scripturæ solis testimonijs cur omnia transigi nequeant 151.a
scripturæ sacræ verba non licere ad prophana conuertere 112.b
scripturæ sacræ quorundam librorum lectio cur iunioribus non permissa fuerit 398.a
scripturarum canonicarum approbatio vndè 162.a
scripturarum interpretatio quemadmodùm fieri debeat 163.b
scripturarum alia atque alia apud hæreticos, eaq; sæpè contraria expositio 151.a
scripturarum citationem non semper rectè fieri 136.b
scripturas veras à falsis Ecclesia discernit 162.a
scripturas authoritatem recipere ab Ecclesiæ testimonio 162.a
scripturas citantibus hæreticis non credendum 145.a b
in scripturis vt Christum, sic & Ecclesiam demonstrari 30.a
in scripturis sacris quæ continentur, vtrùm ea omnia ad Christianos, & quo modo pertineant 320.b
scripturis non omnia scitu & factu necessaria haberi 164.b
scripturis quomodò & cur hæretici vtantur 163.b 164.a
scripturis abutentes anathemate feriuntur 110.a
Scribi cur multa non debuerint 129.a
scripta non esse omnia quæ sint facta aut scitu vtilia 167.a
Sculptilia quatenùs prohibita 104.b 105.a
Secularia qui contemnit, merebitur æterna 671.b

Digitized by Google

Securitas
- nobis minimè expedit 824.b
- mater est negligentiæ 463.b
- pernicioſa 824.b
- expoſita lapſui 808.a
- pernicioſa aut non habenda quæ 465.a

ſecuritas de peccatis nunquàm habenda 467.b
ſecuritas & deſperatio fugienda 48.b
ſecuritas de remiſſione peccatorum periculoſa eſt in hac vita 48.a
ſecuritatis promiſſores qui 467.a
ſecuritatem de remiſſione peccatorum affectare, cur ſit periculoſum 463.b
ſecuritatem pœnitentibus promittentes 467.a
ſecuritatem matrem eſſe negligentiæ, ideoq; hîc non petendam 48.b
ſecuritatem de ſalute noſtra quid impediat 824.a
Securus in hac vita nemo debet eſſe 808.a
ſecurus nemo in hac vita, qualis demùm futurus ſit 823.b
ſecuri de noſtra ſalute eſſe non poſſumus 824.a
Sedes Apoſtolica, vide Romana.
Sedere ad dexteram, quid ſit 20. 21.b
Senis decrepiti adſpectu, mortis & nouiſſimorum ingeri memoriam 755.a
Sententia quæ quàm ſit immutabilis 739.a
Sepeliendis mortuis quantam dederit Tobias operã 609.a
ſepeliendi ritus, Dionyſij & Apoſtolorum tempore 310.a
Sepulcra & natalitia Apoſtolorum clara ſunt 90.a
apud ſepulcra Sanctorum dæmones torquentur 90.b
ſepulcra conſtruendi cura 309.b
Sepultura & exequiæ iuſtorum 609.b
Serpens quando & quomodò myſticè alloquatur fœminam 383.b
Seueritas & grauitas verborum vbi ſit admodùm vtilis 445.b
Seruitus reproborum 747.b
Signorum ignotorum veneratio 182.b
Silere, cùm poſſis arguere, conſentire eſt 441.a 442.b
in Silentio diſcretio 441.a
Vide Reticentia.
Simeonis Anachoretæ mirum ieiunium, exitus, communicatio & reuiuificatio 259.a
Simonia qua in re cauenda 200.a
Simplicitas columbæ in quo imitanda 626.b
ſimplicitati coniungenda eſt prudentia 627.a
Simulacrum Deo indignum quod 21.b
Sixtus diuerſas de conceptione D. Virginis ſententias tacere iubet, vſque ad determinationem Eccleſiæ. 776.b
Sobrios irridentium amentia 411.b
Sodomiticum peccatum 484.
ſodomiticum peccatum eſſe homicidio grauius 485.b
ſodomitici ſceleris rei qui 484.
de ſodomitico vitio legum Cæſarearum ſententia 486.b
ſodomitica ſcelera, non eſſe delicta, ſed monſtra 486.a
Sodomitarum punitionis deſcriptio 485.b
Sodomorum terræ facies quæ fuerit Tertulliani tempore 485.b
ſodomorum ignis, effigies gehennæ. 486.a
ſodomorum ſuppliciũ, ſpecimen diuini iudicij fuit 485.a
ſodomorum pœna accõmodata fuit peccato eorum, ibid.
Solennitates Chriſtianorum 115.a
ſolennitates anniuerſariæ Chriſtianorum à quibus inſtitutæ 114.a
Vide Feſti dies.
Sortis omne augmentum prohiberi 633.a
ſorti quicquid accedit, vſura eſt 633.a
Spadonum Euangelicorum laus 370.b
ſpadonibus Euangelicis propria quædam gloria in cælo promittitur 371.a
Spes
- quid ſit 45.
- quàm ſit neceſſaria ibid.
- qua ratione conſequatur 46.
- quomodò nutrienda & excitanda ibid.
- vbi aut quando in præſumptionem vertatur 46.
- à timore non diſiungenda 46. 48.
- quomodò aut vbi timori coniungenda 48.a
- vt formata ſit, charitatem requirit, & bonam conſcientiam 47.b

ſpes vnica peccatorum poſt Chriſtum, deſperantium etiam, quæ 58.a 63.b 64.a
ſpes deceptoria quæ 48.b
ſpei efficacia 45. commendatio 46.a b
ſpei & fidei communia quæ 47.b
ſpem qua ratione conſequamur 46.
Sperare cuius potiſſimùm ſit 47.b
ſperare ſine bona conſcientia, præſumere eſt 46.
ſperata omnia etiam credi 45.b
ſperando quidam decipiuntur, alij deſperatione 466.b
ſperandũ quicquid eſt, oratione Dominica cõtinetur 48.a
Spiritus ſanctus
- aliter in Chriſto, quàm in cæteris Sanctis habitat 643.a 648.a
- in quibus requieſcat. 648.b
- quid conferat nobis 204.b
- quid in nobis ad faciendum bonũ, malumq; vitandum operetur 375.a
- flumini comparatur 644.a

ſpiritus Domini in ſolo Chriſto propriè requieuit 647.b
ſpiritus timoris Domini cur eũ impleuiſſe dicatur 643.b
ſpiritus vnus idemq; eſt ſpiritus ſapientiæ, intellectus, &c. 643.b
ſpiritus ſancti ſeptiformis operatio, gradibus beatitudinum reſpondet 644.b
ſpiritus quomodò Moyſi ablatus, & ſeptuaginta viris datus 647.b
ſpiritus ſeptem deſignari per ſeptem mulieres 647.a
ſpiritus ſancti
- gratia, vide Gratia.
- dona, vide Dona.
- fructus, vide Fructus.

ſpiritus ſancti epitheta 25.
ſpiritum ſanctum in Eccleſia eſſe 29.b 30.a 32.b
ſpiritum ſanctũ non viuificare, niſi membra Eccleſiæ 32.b
ſpiritum ſanctum habendi cupidis quid faciendum 32.b
in ſpiritum ſanctum peccant, qui corde impœnitenti vnitati Eccleſiæ reſiſtunt 36.b
ſpiritus pati pœnas temporales 306.b
ſpiritus incorporeos poſſe ab igne corporeo teneri 734.a
ſpiritus defunctorum vt iuuandi 309.b
pro ſpiritibus mortuorum ſupplicandum 312.b
Spiritales etiam cadere poſſunt 821.b
Spiritualia nomine centupli intelligi 669.a
ſpiritualium qualis ſit ad corporalia collatio ibid.
Statuas, vide Imagines.
Stellæ in corona B. Virginis myſticè quid 68.b
Stephanus niſi orâſſet, Eccleſia Paulum non haberet 572.b
ſtephani protomartyris laus 90.b illius reliquiæ quid miri in Africa exhibuerint 99.a
ſtephano protomartyri ara dedicata 241.a
Stephani Eremitæ ratio in nouiſſimo vitæ ſuæ reddita, quàm ſit horrida & mira 319.b
Stoici liberum arbitrium ponunt 786.a
ſtoicorum error 803.a
Stridor dentium in tartaro qualis 732.a 733.a b
Stultiloquium quid 400.a
Stulti nomine quinam appellentur 393.a
Subdiaconi & eorum officium 334.b
ſubdiaconorum continentia, vide Continentia.
ſubdiaconis interdictus vſus coniugij 363.b
Succeſſio Pontificum ab Apoſtolo Petro, illuſtris eſt Eccleſiæ nota 135.
ſucceſſiones Epiſcoporum Apoſtolicæ ſedis quanti ſint momenti 139.a
Suffragia Sanctorum quanti facienda 83.
Suggeſtio, delectatio, & conſenſus quibus cõparentur 383.a
Suggerenti peccatum quomodò reſiſtendum 385.b
Superbia quid ſit, & quas gignat filias 387. 391.a
ſuperbia
- vitiorum radix 388.b
- radix cuncti mali 391.a
- omnium peccatorum cauſa ibid.
- vitiorum regina 391.a
- omnibus virtutibus aduerſatur 389.a
- virtutibus, & ijs qui virtute præditi ſunt, maximè inſidiatur 389.b
- ruina eſt omnium virtutum 390.a
- reddit hominem à Dei timore planè alienum 392.b

homi-

Digitized by Google

hominem reddit dæmonem 388.b
omnia bona corrumpit 390.a
etiam rectè facta adoritur 824.b
iudicij æquitatem peruertit 389.a
euidentissimum reproborum signum ibid.
cur dicatur omnis peccati initium 390.b
quomodò comprimatur 388.b
quomodò vitari possit 392.b
superbia quadruplex 391.b
superbia manifesta & occulta 390.b
superbia hypocritarum ibid.
superbia sancta seruorum Christi 567.b
ex superbia omnia capitalia vitia oriuntur 391.a
ex superbia omne genus peccati nascitur 388.b
superbiæ quatuor species 389.a b
superbiæ quarta species hominem diabolo similem facit 389.b
superbiæ & inuidiæ diabolus præest 406.b
superbiæ quibus remedijs obuietur & medeatur 391.b
Superbus est omnis peccans 390.a
superborum externi mores & gestus 389.a
superborum ruina nulla grauior 389.b
superbos edere Christum & adorare in Eucharistia, non tamen saturari 231.b
Superioris mandatum quando & quomodò suscipiendum 696.b
præter superioris sententiam nihil faciendum 695.a b
superiori quid reddendum 629.b
superiores in quibus audiendi sint tanquàm Deus 158.a
superiorum honor & reuerentia 116.
superiorum iussis quando simpliciter obsequendũ 695.b
à superiorum voluntate nec in spiritualibus & pijs operibus discedendum est 693.b
Susceptor aut patrinus quomodò iam olim adhiberi solitus 179.a b
Sylueſtrum Pap. habuisse D. Petri & Pauli imagines 106.a
Symbolum fidei: ab Apostolis traditum 455.a b 6.a; & cordibus Christianorum inscriptum 6.a; cur, quãdo, & quomodò Apostoli condiderint 5.a b 6.b; cur non scripto traditum 5.b; alioquì breue, cur reuerà magnum 5.a; qualis Ambrosio sit clauis ibid.; quid contineat 6.; quo in honore habendum 44.a; cur quotidiè recensendum ibid.
symbolũ Apostolicũ Rom. Ecclesia intemeratũ seruat 5.a
symbolum Patrum verbis profiteri, non satis est 44.b
symboli articuli qui, & quot 6.
Symboli: etymologia 5.a b; perfectio 6.a; authoritas quanta 12.a; quotidiana recitatio 565.b
symboli præcipuæ partes Trinitati respondent 6.
symboli per singulos articulos explicatio 8.& seq.
symbolo distinguuntur Christiani ab impijs 6.
Synodus, vide Concilium.

T

TAbernacula in æterna qui nos recipiant 590.a
Talenta nobis concredita, benè collocanda sunt, & expendenda in vtilitatem aliorum 610.b
Talionem iustam recepit homo post peccatum 767.a
ταρταρῶσαι 779.b
Tartareæ catenæ quales 740.b
Temperantia: quid sit, & in quo consistat 623.a b 624.a; sanctificatio quædam est 624.a; quid efficiat 635.a; quibus necessaria 624.a; quas passiones potissimùm sedet 635.b; quando marcescat 622.b; tanquàm virtutum fundamentum 663.b; in paradiso præcepta 635.b; in cibo potuq; seruanda 412.a
temperantia cibi, potus, somni, & vestimentorum 635.b
temperantia Iacob, Ioseph, & Ioannis Baptistæ 635.b 656.a
Templa: quomodò Deo in Sanctorum nomine erigenda 99.b; cur multa iussu & lege Chrysostomi facienda & dotanda 238.b; cur historijs sacris depingenda 106.a b
templa Christianorum tempore Antichristi deuastabuntur, & iniquitas inualescet 723.a
templa martyrum, quàm sunt illustria, & quomodò à fidelibus frequententur 91.a
Tenebræ inferni quales 732.a 733.a 735.a 736.a 740.b
tenebræ damnatorum quotuplices 740.b
Tentatio tribus modis peragitur 383.b 384.a
tentatio dæmonis, qua aggreditur eos qui deliberãt omnia relinquere 695.b & seq.
tentationis expers nemo mortalium viuit 825.b
θυσιαστήριον quid 170.a
Tepiditas impedit Spiritus sancti aduentum & præsentiam 424.a
tepiditas pernicioſa vndè manet ibid.
tepiditas inferno proxima, & vmbra mortis censetur 424.b
Tepidi quales sint 424.a
tepidorum excitatio 424.b
ad tepidos exhortatio 424.b
Teporem profligandi modus 424.a
Plura vide Acedia.
Terrena non sunt deserenda, vt terrena recipiamus 670.b
Terror vtilis 799.b salubris & initium conuersionis 800.a
Testamentum Christi non vnius diei fuit, sed æternum est 220.b
testamenti noui mysterium apud omnes celebrari 240.a
Testimonio falso quæ alia vitia comprehendantur 123.
Thau Hebræum formam crucis refert 15.a 16.a
Thomæ absenti quomodò gratia, Apostolis data, communicata 277.b
Tiberij II. Imperatoris quãta in pauperes liberalitas & quo ea miraculo recompensata 598.b 599.a
Timor: vtilis 824.b; virtutum custos 808.a; genitor eruditorq; sapientiæ 799.b; murus est & turris inexpugnabilis 759.b; omnẽ virtutẽ inducit, & à peccato auocat, ibid.; præparat locum charitati 761.a; seruus charitati dominæ locum seruat 761.b; decrescit, charitate crescente 761.a; plus valet ad resistendum peccato, quàm pudor aut dolor 707.b; quomodò acquiratur 760.a; sine pietate, qualis 645.b
timor principium eorum, qui proficere cupiunt 799.b
timor castus manet cum charitate 761.a
timor castus & seruilis, in quo differant 761.a
timor Domini quàm necessarius 645.a 646.a
timor nouissimorum, est initium sapientiæ 707.b
timor pœnæ vtilis est 761.b
timorem pœnæ etiam à Christo suggestum ibid.
timor iudicij cum spe misericordiæ iungendus 469.a
timor iudicij quid efficiat boni 761.a
timor iudicij & gehennæ quàm salubris 733.b
timor supplicium est potentior promissione præmiorum 760.a
timor damnatorum 748.a
timor gehennæ quàm fructuosus sit 760.a
timor gehennæ est quidam custos & pedagogus legis 761.b
timor pœnæ & gehennæ quàm sit vtilis 759.b
timor gehennæ & suppliciorum non est malus 761.
timor hominum in iudicis aduentu 727.b
timor & dolor animarum in extremo iudicio 727.a
timoris seruilis aut diuinæ iustitiæ vtilitas 761.a
timorem discimus ex non perseuerantium casibus 824.b
timorem qualem expellat charitas perfecta 761.b
timore iustitiæ proposito ad quærendam Dei misericordiam incitantur mali 799.b
Tortores in tartaro quales 733.a 759.a
Traditioni Apost. mordicùs adhærendum 134.b

Digitized by Google

traditionem Ecclesiæ scriptam, & non scriptam, eiusdem fidei esse 130.a
à traditione Ecclesiastica & doctrina per successionem accepta non exeundum 145.b
ex traditione Apostolica quænam proficiscantur 524.a
traditiones contemnunt hæretici 134.167.
traditiones spernentium pœna 163.a
traditiones non omnes eiusdem sunt generis 132.
traditiones Apostolicæ & vniuersales 515.a
traditiones Apostolicæ non scriptæ 5.b
traditiones non scriptæ retinendæ 131.
traditiones Apostolicæ quomodò cognoscantur 130. 131.b 132.a
traditiones Apostolicas pari reuerentia cum sacris literis recipiendas 162.a
traditiones Ecclesiasticæ obseruandæ 43.
traditiones Ecclesiasticas hæretici contaminare solēt 130.b
traditiones Ecclesiasticas contemnentes quomodò peccent 133.
traditiones Apostolicas aut Ecclesiasticas spernentium pœna 163.a
traditionum vis & authoritas quanta 250.a vtilitas 162.b
traditionum Apostolicarum laus, vis, & authoritas quanta 5.b 105.b 129.b
traditionum aliquot Apostolicarum specialis assignatio 105.b 129.a b 131. 132.a 134.b
traditionum Ecclesiasticarum assertio 15.a
traditionum etiam non scriptarū vis quæ 44.b 128. 130.a b
traditionum particularium & vniuersalium differentia 133.b
de traditionibus obseruandis, Patrum sententiæ 134.166.
Tradita cur quædam velut silenter, nō palàm literis commendata 129.a b
Transubstantiatio à Berengario confessa 224.a
transubstantiationis vocabulum etsi nouum, rei tamen diuinæ aptissimum 227.b
transubstantiationis assertio, eamq; non nisi fide capi 180.b 202.b 210.a b 211.a b 214.b 215.a 224. 227.b 258.a
transubstantiationem Christi virtute, non humanæ virtutis opera, fieri 228.a
transubstantiationem negantium, &c. stupiditas 229.b
Tribuendum pro viribus, & pro cuiusque facultate 604.a
Tributa cur Principibus præstentur 630.b
tributorum solutio ibid.
Trinitas sancta quomodò confitenda & credenda 6.
trinitatis sanctissimæ confessio, quanti sit momenti 6.
trinitati quomodò tres symboli partes affabrè respondeant 6.
in trinitate sanctiss. personarum distinctio, & earundem conuenientia 7.a
Φρενοκλὰ quid 170.a
Tristitia malorum summa 748.a
Troilus episcopus quomodò ab auaritiæ morbo curatus 596.b

V

VAleria martyr & virgo quomodò à Martiali Apostolo commendata 680.b
Vana quomodò omnia 757.b
Vasa splendida cur in officio Missæ adhibeantur 247.b
Vectigalia iusta quæ 630.a
Velle benè, non satis est, sed etiam benè facere ex bona voluntate 616.a
Vendenda sua omnia quomodò, & quibus danda 666.a b 667.a 668.b
Veniæ facilitas, quantum mali adferat 446.b
veniæ facilitas, incentiuum tribuit delinquenti 446.b
veniæ petendæ modi quales 620.a b
veniam petenti vt minimùm condonanda est culpa 619.a
Venialia peccata contemnere, est peccatum in Spiritum sanctum 499.b
venialia peccata: contaminant etiam 500.b; iustitiam non tollunt 79.a; post mortem grauant 826.; quibus modis expientur 500.b; ieiunijs vel eleemosynis redimēda sunt, & non paruipendenda 498.b 499.a; transeunt per contemptum & consuetudinem in criminalia 500.a
venialium peccatorum expiatio 500.a
Venter est nimiùm importunus exactor 413.a
ventri dediti, sæpè inuiti peccant 411.b nauibus onerarijs comparantur, ibid. ad omnia sunt inutiles & inepti 412.a
Verbi diuini efficacia in rerum productione & commutatione 211.b 215.a 216.a 217.a b 225.a 226.a b 228.a
verba spiritus & vita esse quomodò dicantur 213.b
Veritas: homini primo diuinitùs insita 765.a; quomodò per hominis lapsum amissa 765.b; vbi sit aut maneat 165.a; ex sola Catholica Ecclesia conspicitur 30.a; ab Ecclesia petenda 44.b; amara 440.a
veritas morumq; disciplina vndénam habeatur 162.b
veritatis agnitæ impugnatio peccatum in Spiritum sanctum 472.
Vermis inferni qualis 733.a
vermis damnatorum quomodò non moriatur 733.b
vermis & ignis inferni quotuplex 740.a
Vestis candida quid præ se ferat 180.b 182.a
vestem nuptialem, charitatem significare 708.b
veste nuptiali ineptè significari fidem aut baptismū ibid.
vestes aut vmbras Sanctorū, dęmonibus horrori esse 100.a
Vestitus immoderati reprehensio 585.a
in vestitu precioso non deesse peccatum 636.b
Victor hîc, æterna vita donabitur 819.b
S. Victoris inuocatio 87.b
Viduæ cui liceat denuò nubere 685.b
viduæ Deo deuotæ, quare nubendo damnentur 365.a
viduis diuitibus quomodò eligendi hæredes 666.b
Vigilantius idololatras & Cinerarios nos appellat 98.a
immunda esse mortuorum corpora asserit ibid.
vigilantij de sanctis defunctis hæresis qualis 86.b
vigilantij hæresis contra Sanctorum reliquias, & accensos cereos 97.a
vigilantio mortuorum corpora qualia 98.a
vigilantium à dæmone impulsum ad impugnandas Sanctorum reliquias ibid.
Vigilantiana doctrina de facultatum distributione 677.a
Vigilare quomodò & quantoperè à Christo præceptum 711.b
Vigiliæ 158. 159.b 160.a
S. Vincentij inuocatio 92.b
Vincula per oblationem sacrificij miraculosè soluta 238.b 239.a 251.b
Vinum in Christi sanguinem consecratur 410.a
vini immoderatè sumpti operatio ibid.
non vinum, sed vini abusus damnandus 409.a 412.a b
à vino nimio cur abstinendum 409.a
Vinolentia scurrarum est 415.a
vinolentia quàm malos fructus producat 412.a luxuriam parit 415.a
vinolentia & saturitate sapientiæ studiū impeditur 409.b
Virgo: quæ renunci auit coniugio, nubens intolerabili se astringit peccato 360.b; quæ se castam fore professa est, non potest nubere ibid.; quæ nubens, non peccat: quæ verò peccet 361.a 685.b; continens Domino soli agglutinari debet 688.b; sacra, sponsa est Domini 664.a; sponsum habet in cælo ibid.
an virgo quæuis cuiuis coniugatæ præferenda sit 690.a
virgo B. Mariam inuocauit, & exaudita fuit 64.a
B. virginis figura 60.a
B. virgini indesinenter pij recitent salutationem angelicam 59.a
virginis alicuius ad altare propter virginitatem confugientis insigne exemplum 686.a
virgini sacræ nubere non licet 361.a b 370.a 676.a 68.b
virgini non dedicatæ Deo, tantùm permittit Paulus nuptias 359.a
virginem Deo sacratam, nemo coniugem sibi sociare præsumat 362.a

virgine

Digitized by Google

virgines
- Deo se vouent 681.a
- angelorum Domino copulantur 664.a
- eligunt angelorum vitam 679.b
- angelicam vitam amplectuntur 687.b
- angelis præferuntur 684.b
- qua in re angelorum imitentur mores 685.a
- angelicam in terris vitam agunt 680.b
- cum Maria partem habent ibid.
- inter Ecclesiæ mẽbra dignitate præstant 689.a b

virgines Deo dicatas, potissimùm commendari 689.b
virgines sacræ si nubant, damnationem habent 359.a non tam sunt adulteræ, quàm incestæ 359.a 360.b
virgines post votum nubentes, comparantur vxori Loth 360.a
virgines sacras matrimonio sibi iungere conantium pœna 361.b
virgines anus, voluntariè amplectentes castitatem 663.b
virgines cur ex alijs prouincijs ad Ambrosium confluxerint 687.a
virgines veteris & noui testamenti 691.a
virgines & coniugatos dicere meritis pares esse, dementia est veritati contraria 689.b

virginum
- laus & gloria 681.a
- gloria singularis 681.b
- maior gloria in vita æterna 658.b
- gloriam centuplicatam esse 681.a
- victoria 691.a
- corona qualis 681.b
- præmium quale in cælestibus 679.a 689.a
- præmium singulare 689.b
- merces inexplicabilis 685.a
- singularis locus in cælo 692.b
- car. :icum singulare 681.b

virginum gaudium in cælo à cæterorum gaudiorum sorte distinctum 681.b
virginum coronæ cur Paulus non meminerit, Christus verò meminerit 685.b
virginum consecrandarum & velandarum ætas 688.a
virginum sacrarum pollicitatio, quam cum Deo pepigerunt, solui non debet 361.b
virginum sacrarum sponsus quis sit 664.a
virginum velatio & consecratio quanta solennitate fieri soleat 361.a
virginum consecratione nõ minui genus humanum 687.b
virginum sacrarum quanta olim multitudo 688.a
virginum sacrarum innocentia D. Augustini tempore 689.b
virginum omnium quale in Maria exemplar 67.b
virginum & nuptiarum collatio 686.b
virginum filiarum meritis redimi parentum delicta 686.b
virginibus tanquàm gemmis ornatur Ecclesia 683.b
in virginibus angelorum vitam cerni 688.a
virginibus professis coniugium in peccatum reputatur 359.a
virginibus quibus Paulus permittat matrimonium 159.b
virginibus quæ voto adstrictæ non sunt, nubere licet 684.b

virginitas
- principalis est virtus 686.b
- similis angelicæ dignitati 681.a
- angelis æquales efficit 691.a
- angelorum conuersatio 688.b
- bonorum optimum ac præstantissimũ 684.b
- preciosissima omnium est maximaq; possessio, cui glorioſissima præmia sunt reposita 689.a
- hominem incorruptibili Deo similimum facit ibid.
- cur maiori præmio coronetur 681.a
- quia Deo dicata est, honoratur 689.b
- & apud Deum, & apud vitã præsentem commendatior 684.a
- venerabilis apud Gentiles 687.b
- coniugio melior & excellentior 659.b 684.b
- consulitur, & non præcipitur 659.b
- cur seruanda aut non seruanda 689.b
- seruari potest 677.

virginitas opus supererogationis 659.a
Virginitas Heliæ, Helisæi, & Ioannis 685.b

virginitatis
- commendatio 371.a 677. 678. 686.b 691.a
- pulchritudo 685.a
- præmium cuiusmodi sit 681.a
- præmium singulare 678.
- munus quodammodò inexplicabile 687.b

virginitatis studia, puocare, ad Sacerdotes pertinere 687.b
virginitatis donum quomodò detur 685.a
virginitatis consilium, non præceptum dari 682.b
virginitatis & cælibatus laus 701.b
virginitatis & castitatis commendatio 691.a
virginitatis & castitatis patriam in cælo esse 682.b
virginitatis votæ cuiusmodi gloria in cælis 681.b
virginitatis coronæ magna & arcana bona 685.b
virginitatis professio facta coram Deo, angelis & hominibus 359.a
post virginitatis votum ad nuptias conuolantes peccare tradiderunt Apostoli 358.
virginitatis propositum abijcientes puellæ quali periculo & dedecori se inuoluant 363.a
virginitatis perpetuæ seruatores qui 702.b
virginitatis & nuptiarum differentia & distantia quanta 682.b 685.a 690.a
virginitatis viæ cum viduitatis & matrimonij via collatio 660.a
virginitatis dissuasores increpantur 659.b
virginitatis hostes quo anathemate damnati 680.a
virginitati vberrima præmia deputata 688.a
virginitati perpetuæ consecrata Demetrias 666.a

virginitatem
- desuper esse 688.b
- raram esse 683.b
- non esse præceptam 689.a
- non mori 683.b
- præstare nuptijs 691.a
- suadet perfectionis consilium 659.b

cùm virginitatem consulit, & matrimoniũ permittit Paulus, meliora suadet, & tutiora demonstrat 660.a
virginitatem quomodò Theodoretus commẽdârit 684.b
virginitatem etiam apud ethnicos summo honore potitam 684.a
ob virginitatem Ioannes plùs amatus 683.b
virginitatem deprimunt vaniloqui homines 686.b
virginitatem æquabat Iouinianus matrimonio 371.a
post virginitatem decretam ad nuptias conuerti, peccatum est 359.a
post virginitatem Deo dicatam, volens humano seruire connubio, grauiter peccat 361.a
virginitatem professæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt 359.a
virginitatem professæ vix merentur ad pœnitentiam admitti, si nupserint 361.b
virginitatem prohibentium increpatio 687.a
virginitate quasi compendio citiùs ad cælum veniri 684.a
in virginitate manere aut in cœlibatu melius est, quàm matrimonio iungi 371.b
Virginalis integritas angelica portio est 689.b
virginalis castitas meretur angelorum præsidium 686.b
virginalis castitas quid sit ibid.
virginalis castitatis author est Dei filius ibid.
Vide quoquè Continentia.
Viro edendum dare cibum vetitum, mysticè quid 383.b
Virtus quid sit, & quotuplex 623.b
virtutis non eundem in veteri & nouo Testamento esse modum 682.a
à virtute ad vitium transitus, ex nobis est, non ex Deo 821.b
virtutei Theologicæ quæ sint 2.
virtutes Cardinales quæ & quot sint 621.a 622.a 623.a
virtutes principales quatuor omnem pefectionem in se comprehendunt 622.b sunt Dei dona, ibid. in quibus consistant 623.a vbi sedem singulæ habeant 624.a
virtutes quomodò connexæ concatenataq; 622.a
virtutum septem spiritalium plenitudo 644.a
virtutum quatuor Cardinaliũ descriptionem vndè ethnici scriptores hauserint 625.a
virtutum quatuor, & quatuor beatitudinum lepida collatio 622.a
virtutibus quatuor ornatus homo in prima creatiõe 765.a

Digitized by Google

& quænam eæ fuerint ibid.
in virtutibus quatuor tota boni operis ſtructura conſurgit 622.b
de virtutibus Cardinalibus cur ethnici fruſtrà diſſeruerint 624.a
Vitia approbantes, ſeſe damnationis obnoxios reddunt 437.a
vitia contra naturam, ſemper deteſtãda ac punienda 486.a
vitia nonnulla, quæ virtututum nomine commendantur 437.a
vitia pro virtutibus amplecti, non ex Deo, ſed ex nobis eſt 821.b
Vita præſens, via 811.b
vita præſens cur militiæ conferatur 54.
ex vita bona in malam voluntate mutari nonnullos 821.b
vita mortalis nihil eſt aliud, quàm mors viuens 711.a
vita bona poſt baptiſmum neceſſaria 196.b
vita, fidei conuenire debet 816.a
vitam improbam infelix, plerunquè, mors ſequitur 275.a
vita beata, qualis vita ſit 749.a
vita æterna
- præmium quod datur poſt meritum 830.b
- benè operantibus & gratia & merces eſt, eorum meritis reddenda 507.
- præcedentibus meritis redditur, & tamẽ gratia vocatur 507.b
- merito iuſtitiæ redditur tanquàm ſtipendium ibid.
- iuſtitiæ ſtipendium eſt, atque etiam gratia ibid.
- eſt totum præmium promiſſum, nec datur niſi dignis & promeritis 507.b
- & meritis datur & gratis 507.b 830.b
- non ideò gratis datur, quia meritis non datur 507.b
- venalis eſt, & labore tanquàm precio comparatur 508.a
- pro bonis operibus ſperanda 819.a
- labore emenda ibid.
- quare fideli debeatur 509.a
- quanto præſenti hac optabilior futura 40.

vita æterna præmium & merces bonæ vitæ redditur 830.a
vita æterna bonis operibus redditur 830.
in vita æterna, honor 748.a
in vita æterna quanta ſit concordia ibid.
in vna vita æterna diſpar retributio 506.b
in vita æterna recipiet quiſque pro ſuo merito manſionem 506.a
in vita æterna quid non ſit, faciliùs explicatur, quàm quid in ea ſit 43.a
pro vita æterna quàm diligenter laborandum 43.a
vitæ futuræ qualitas 751.a
vitæ futuræ voluptas & miſeria 747.b
vitæ æternæ pax, concordia, claritas & ſplendor 743.a
vitæ æternæ iucunditas & charitas quanta 752.b
vitæ æternæ qualiſcunque deſcriptio 645.b 650.a
vitæ æternæ quanta ſit futura felicitas 42.b
vitæ æternæ quæ vel abſint vel adſint 743.a 745.b 746.b 748.b
ad vitæ æternæ amorem quomodò excitari illiteratus poſſit 746.b
ad vitæ æteruæ bona conſequenda quis idoneus 752.b
vitæ communis laus 675.a
vitæ noſtræ tempus nihil aliud eſſe, quàm curſum ad mortem 710.b
in vitæ negocio parui non faciendum, quod parùm abeſt 827.a
vitam amare præſentem, quàm fatuum ſit 717.a
vitam præſentem deſiderare, & vnicè amare, cuius ſit 717.b
ad vitam æternam tanquàm ad patriam properandum 743.b
ad vitam æternam bonorum operum conſummatione peruenitur 751.a
Vide quoquè, Regnum cælorum.
Vitiorum catena 384.b
Viuere honeſtè, noſtrum eſt munus 786.b
viuere malè, & benè mori, pugnant 712.b
qui viuit ſibi ſoli, ſuperfluus eſt, & nec homo, nec gene-
ris nõſtri 586.b
Viuentium interceſſio 93.b
Vltionis diuinæ in ſacrilegos aliquot exẽpla 455.b 456.a b 457.a b
Vmbratici hæretici 229.a
Vnctio perficiens quid 205.a
vnctio in vertice, quid deſignet 181.a
inunctio
- olim quomodò fieri ſolita 179.b 180.a b
- à quo facienda 180.b
- quid præ ſe ferat 180.b 181.b

inunctio poſt baptiſmum qua verborum forma fiat, & in qua parte 181.b
inunctio epiſcopalis quomodò iàm olim in baptizato adhiberi ſoleat 179.b 180.a b
vnctionis extremæ
- materia 314.a 315.a b 316.
- forma 314.a 315.a
- miniſter 314.a 315.a b 317.a
- vis & effectus 173.b 314.a 315.a b 713.a

vnctionis extremæ ſacramentum non contemni ſine Spiritus ſancti iniuria 315.a
vnctionis extremæ ſacramentum cur inſtitutum 315.b
vnctionis ſacræ in ordinatione ſacra adhiberi ſolitæ aſſertio 322.b
vnctionis Chriſmalis effectus 315.b
vnctionem extremam
- ſacramentum eſſe 315.b 316.b idq; à Marco inſinuatum, & à Iacobo commendatum & promulgatum 315.b 316.a & à Chriſto inſtitutum 314. 315.b
- iterari poſſe 318.a
- repetere quis poſſit 319.a
- Huſſo etiam è ſeptem Sacramentis vnum fuiſſe 314.a

vnctionem Chriſmatis viſibilẽ ſpiritualiter operari 203.a
vnctionem infirmorum, eſſe genus Sacramenti 315.b
de inunctione infirmorum Iacobi Apoſt. præceptum ad omnes Chriſtianos pertinet 320.b
vnctione extrema remitti peccata 315.a b & conferri gratiam 315.b
vnctione confirmationis, quæ non iteratur, baptizatus armatur 204.b
vnctionum dona 323.a
Inungendi qui ſint, & quibus in partibus 314.a 315.a b
inungendi ægroti quando ſint 320.a
Vnguento viſibili gratiæ donum ſignificari 203.a
Plura vide Chriſma.
Vnitatis hoſtis charitatem non habet 32.b
Vniuerſitatis ſequendæ ratio & vſus quis 31.a
Vocatos nos nouimus, electos ignoramus 820.b
Volũtas bona, & propria hominis, & à Deo inſpirata 794.a
voluntas vt ſit bona, & poſſit implere mandata, Dei gratia facit 375.a
voluntas bona ſufficit, cùm facultates deſint 582.b
voluntas ad iuſtificationem à Domino præparatur in homine 793.a
voluntas libera 787.b
voluntas libera, quia in poteſtate noſtra 785.b
voluntas ſemper libera eſt, etſi non ſemper bona 375.b
voluntas propria quæ ſit, & quàm pernicioſa & execrabilis 51.b Deum maximè impugnat 52.a
voluntas propria abneganda 692. 693.
voluntas nihil habendi, nomine centupli intelligi poteſt 669.a
voluntas & deſiderium nihil habendi, quantæ ſit exiſtimationis 670.b
voluntas ſubditi, voluntati Superioris ſubiecta & conformis eſſe debet 693.b
voluntas non vna omnium 424.a
voluntatis conſenſio in nobis eſt 794.a
voluntatis propriæ eſt, Dei vocationi conſentire vel diſſentire 793.b
voluntatis propriæ abnegatio 695.a
voluntati Dei quantoperè obtemperandum 717.a
voluntatem Dei, ſine eius ope, facere non poſſumus 795.b
voluntatem humanam Dei gratiæ cooperari 679.b
voluntatem propriam abnegantes, vim faciunt regno cælo-

Digitized by Google

cælorum 695.b
Voluntatem propriam non relinquens,nõ dimittit omnia 671.a
propter voluntatem ſolam oblectandi ſe illicitis cogitationibus,damnamur 383.b
voluntate bona nihil ditius offertur Deo 594.a
ſine voluntate noſtra iuſtitia Dei in nobis non erit 794.a
Voluntarios trahit Deus 794.b
Voluptas carnális quàm tenax ſit 400.a
Votum perfectionis quid exigat 665.b
votum perpetuæ continentiæ cur fiat 681.b
votum virginitatis liberè nuncupari Deo debet 692.b
poſt votum nec licet,nec expedit nubere 361.b
votum paupertatis violárunt Ananias & Saphira 666.a
votum paupertatis violantes,Auguſtino quales 676.a
votũ de relinquẽdo ſeculo emiſiſſe Ioſaphat regem 663.a
votum ſolenne in quo conſiſtat, & quòd dirimat matrimonium contrahendum 365.b
votum reddere,eſt ex adiutorio Dei 360.a
per votum fit illicitum,quod antè erat licitum 361.b
votum B.Virginis 58.b
votum continentiæ, vide Continentia.
votum virginitatis,vide Virginitas.
poſt voto nuncupatam caſtitatem non tantùm nubere,ſed etiam velle nubere,damnabile eſt 360.a
à voto caſtitatis lapſus adulterijs peior eſt 360.b
à voto & profeſſione ſancta qui cadant 676.a
voto adſtrictorum coniugia, vide Matrimonium.
Vota: Deo nuncupata,violanda non ſunt 363.a; reddenda 359.; quomodò ſoluenda 112.b; quæ non ſeruanda 112.a
votorum obſeruatio 112.a diuiſio 359.b
Vouere quid ſit 364.b quid oporteat ibid.
vouere rem liberam,conſilij eſt 658.b
vouere caſtitatem,ſupererogationis opus 681.b
vouendum quomodò ſit,aut non ſit 359.b
ad vouendum pigri eſſe non debemus 359.b 366.
ad vouendum adhortatio 360.a
Votifragi: fidem irritam faciunt 360.a; quantumuis benè viuant, Deo tamen non placent 366.a; niſi ad habitum & propoſitum abiectum redeant,non ſaluantur 366.b; damnabuntur 360.a
votifragi Religioſi quales habendi 362.a
Vſura: prohibita in nouo & veteri teſtamento 633.b; an,& quomodò permiſſa fuerit Iudæis 633.a; non committitur tantùm in pecunijs 633.a b
vſura eſt,quicquid ſorti accedit 633.a
vſuram petere,ſuffocare eſt 632.b
vſuram non tantùm à fratribus in Ezechiele prohiberi,ſed ab omnibus 633.b
ad vſuram qui dat,maledictus 633.a
vſuræ & ſuperabundantiæ nomine quid capiatur 633.b
Vſurarij ſuffocant & ſtrangulant homines 632.b
vſurarij, rectè baptizati Iudæi appellantur ibid.
vſurarijs manifeſtis communio & Chriſtiana ſepultura negatur 633.b
Vulgi de primorum parentum nuditate error 764.a
Vxore ampliùs vti, quàm debitus vſus exigit, Auguſtino quid 499.a
vxoris dimiſſionem lex diuina prohibet 356.a
vxores plures ſimul habere, criminis eſt, & lege diuina Chriſtianis prohibitum 358.a

X

Xenaiæ cuiuſdam Perſæ hypocriſis & iconoclaſmus 110.b
xenaiæ quanta aduersùs Flauianum & ſynodum Chalcedonenſem audacia ibid.

Z

Zachariæ Eleemoſynarij laus & deſcriptio 595.a
Zelus & inuidia quomodò differant 404.a
zelare non licet diſcipulo Chriſti 401.a
Zenoni Imperatori eleemoſynario quid miri obtigerit 601.a

FINIS CORONAT OPVS.

SERIES CHARTARVM PRÆCEDENTIS OPERIS CATECHISTICI.

a, b, c, d A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z. Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Qq, Rr, Sſ, Tt, Vv, Xx, Yy, Zz. Aaa, Bbb, Ccc, Ddd, Eee, Fff, Ggg, Hhh, Iii, Kkk, Lll, Mmm, Nnn, Ooo, Ppp, Qqq, Rrr, Sſſ, Ttt, Vvv, Xxx, Yyy, Zzz. Aaaa, Bbbb, Cccc, Dddd, Eeee, Ffff. Omnes ſunt terniones, exceptis duernionibus quinque ſequentibus, a, b, c, d, & Ffff.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google